1680

1712

Fondazione Diabete To
Museo del diabete
Libri antichi
27/2

B1226/2

DANIELIS SENNERTI VRATISLAVIENSIS,

DOCTORIS ET MEDICINÆ PROFESSORIS IN ACADEMIA WITTEBERGENSI,

OPERUM TOMUS TERTIUS,

QUO CONTINENTUR

Practicæ Liber Primus, De Capitis Morbis ac Symptomatibus.

Practicæ Liber Secundus, De Thoracis Morbis ac Symptomatibus.

EDITIO NOVISSIMA.

LUGDUNI,

Sumptibus JOANNIS ANTONII HUGUETAN.

M. DC. LXXVI.

Cum Privilegiis S. Cæſ. Majeſt. & Regis Chriſtianiſſimi.

SERIES LIBRORVM, CAPITVM, ET QVÆSTIONVM, TOMI TERTIJ, ET QVARTI.

De Capitis, & Senſuum, cùm internorum, tum externorum, motúſque ſpontanei p. n. affectionibus.

TOMI TERTIJ.

LIBRI I. PRACTICÆ, PARS I.

De Morbis capitis.

CAP. I. DE Intemperie cerebri ſine materia, & primò de calida. pag. 4
II. De Intemperie cerebri frigida. 7
III. De Intemperie cerebri humida. 10
IV. De Intemperie ſicca, & intemperiebus compoſitis. 12
V. De Intemperiebus cerebri cum materia in genere. ibid.
VI. De Intemperie cerebri cum materia per conſenſum. 15
VII. De Intemperie cerebri cum vapore, & ſpiritu flatuento. 18
VIII. De Intemperie cerebri cum ſanguine, ſeu plethora. 19
IX. De Intemperie cerebri cum bile. 22
X. De Intemperie cerebri cum pituita. 23
XI. De Intemperie cerebri cum humore ſeroſo. 28
XII. De Intemperie cerebri cum humore melancholico. 29
XIII. De Intemperie cerebri cum bile atra. 31
XIV. De Venenatis, malignis, ac tota ſubſtantia cerebro contrariis morbis. 33
XV. De Vitiis ſpirituum animalium. ibid.
XVI. De Morbis compoſitionis, & primò de morbis figuræ. 34
XVII. De Morbis meatuum & cavitatum cerebri. 35
XVIII. De Morbis in numero, & de vermibus ac calculis in capite. 37
XIX. De Morbis magnitudinis in capite. 38
XX. De Commotione cerebri. ibid.
XXI. De Morbis ſolutæ vnitatis in capite & cerebro, & primò de Contuſione capitis. 39
XXII. De vulneribus capitis ſine cranij, membranarum, & cerebri læſione; & primò de vulnere ſine contuſione. 40
XXIII. De ſoluta vnitate, & fractura cranij ſine meningum & cerebri vulnere. 42
XXIV. De Cranij fractura cum meningum & cerebri læſione, & primò de Vulnere meningis duræ ſaltem. 50
XXV. De fungis cerebri. 55
XXVI. De carie Cranij. ibid.
XXVII. De Tumoribus cerebri; & primò de Cerebri & meningum eius inflammatione. 56
XXVIII. De Hydrocephalo. 59

PARS II.

De Symptomatibus, quæ in ſenſibus internis, & cerebro accidunt.

CAP. I. DE Vigiliis nimiis. 61
II. De Somno p. n. ac Comate, & Cataphora. 68
III. De inſomniis immoderatis. 71
IV. De Vertigine. ibid.
V. De Phantaſia, Ratiocinatione, & Memoria imminuta, atque abolita. 78
VI. De Delirio in genere, & de Delirio ſimplici, Paraphrenitide, ac Temulentia. 83
VII. De Phrenitide. 87
VIII. De Melancholia in genere. 90
IX. De Prima Melancholiæ ſpecie, quæ ſit cerebro primariò affecto. 93
X. De Amore inſano. 95

XI. De Melancholia per conſenſum cordis & totius. 97
XII. De Melancholia hypochondriaca. 101
XIII De Melancholia ex vtero. 106
XIV. De Melancholia errabunda, Arabibus Kutubuth dicta, & Attonita. 107
XV. De Mania. 108
XVI. De Rabie, & hydrophobia. 113
XVII. De Tarantatis, & chorea S. Viti. 117
XVIII. De Comate vigili, & ſopore gravi, atque ecſtatico. 119
XIX. De Somnambulis. 120
XX. De Lethargo. 121
XXI. De Laſſitudine. 125
XXII. De Pandiculatione, & oſcitatione. 126
XXIII. De Inquietudine. 127
XXIV. De Horrore & rigore. ibid.
XXV. De Tremore. 129
XXVI. De Motus impotentia in genere. 133
XXVII. De Paralyſi. 135
XXVIII. De ſpaſmo, ſeu convulſione, & convulſivis motibus. 144
XXIX. De Incubo. 150
XXX. De Catoche ſeu catalepſi. 153
XXXI. De Epilepſia. 154
XXXII. De Caro. 170
XXXIII. De Apoplexia. 171
XXXIV. De Catarrho, & cerebri excrementis retentis. 181

PARTIS III.

Sectio Prima.

De Tactu læſo.

Cap. I. De Stupore, & torpore. 189
II. De dolore in genere. 190
III. De Dolore capitis. 192

Sectio Secunda.

De Morbis & Symptomatibus Oculorum,

Cap. I. Continens nomenclaturam affectionum, quæ oculis accidunt. 195
II. De tumore palpebrarum, Emphyſemate & inflammatione earumdem. ibid.
III. De Trachomate, Denſitate, Aſperitate, Calloſitate, & ſcabie palpebrarum. 196
IV. De Tuberculis, Nodis, & aliis palpebrarum tumoribus. 197
V. De Canero palpebrarum. 198
VI. De Palpebrarum inverſione, & Contractione. ibid.
VII. De palpebrarum inter ſe & cum aliis oculorum partibus Coalitu & Cohærentia. 199
VIII. De Pediculis palpebrarum, & Ciliorum vitiis. ibid.
IX. De Palpebrarum Livore, Contuſione, & Percuſſione, Vulneribus, & aliis à cauſſis externis læſionibus. 201
X. De Symptomatibus, quæ in motu palpebrarum accidunt. ibid.
XI. De iis quæ in oculos inciderunt, eximendis. ibid.
XII. De Ophthalmia. ibid.
XIII. De Ophthalmia ſicca. 206
XIV. De Vngue oculi. 207
XV. De Tunicula annatæ, quam vulgo Pannum, Arabes Sebel nominant. 208
XVI. De Albugine, & aliis vitioſis corneæ coloribus. ibid.
XVII. De Puſtulis annatæ & corneæ. 210
XVIII. De Vlceribus annatæ & corneæ. ibid.
XIX. De Cancro corneæ. 211
XX. De Vulneribus oculorum. ibid.
XXI. De ruptura corneæ. 212
XXII. De Suggillatione oculorum. ibid.
XXIII. De dolore oculorum. 213
XXIV. De Pure ſub cornea. ibid.
XXV. De Vveæ procidentia. 214
XXVI. De Pupillæ dilatatione. ibid.
XXVII. De Anguſtia pupillæ. 215
XXVIII. De Suffuſione. 216
XXIX. De vitiis tunicæ araneæ. 218
XXX. De Ægilope, & Fiſtula lachrymali. 219
XXXI. De Encanthide, & carnis lachrymalis incremento. 220
XXXII. De Rhyade, ſeu carnis lachrymalis diminutione, vel abſumtione. ibid.
XXXIII. De pruritu caranculæ lachrymalis. ibid.
XXXIV. De Humoris aquei vitiis. 221
XXXV. De Humoris chriſtallini vitiis. ibid.
XXXVI. De Morbis humoris vitrei. 222
XXXVII. De Nervorum Opticorum vitiis. ibid.
XXXVIII. De Spirituum Opticorum vitiis. ibid.
XXXIX. De Muſculorum oculos mouentium vitiis. 223
XL. De Oculi defectu. 224
XLI. De Oculi atrophia. ibid.
XLII. De Oculi procidentia. ibid.
XLIII. De Strabiſmo. ibid.
XLIV. De Cœcitate, & viſus debilitate. 225
XLV. De Viſus depravatione. 228
XLVI. De Excretorum ab oculis vitiis. 231

Sectio Tertia.

De Morbis & Symptomatibus Aurium.

Cap. I. De Intemperie aurium. 232
II. De Aurium inflammatione. 233
III. De Vlcere Aurium. 234
IV. De Vermibus, & aliis quæ p. n. in auribus hærent, extrahendis. 235
V. De Vulnere aurium. 236
VI. De Sonitu & tinnitu aurium. ibid.
VII. De Graui auditu & ſurditate. 238
VIII. De Aurium dolore. 240
IX. De Excrementis p. n. & fluxu aurium. 241

Sectio Qvarta.

De Morbis & Symptomatibus Narium.

Cap. I. De Narium vlceribus & ozænis. 242
II. De Cancro narium. 243
III. De Polypo & ſarcomate. ibid.

IV. De

IV. De Anguſtia narium. 244
V. De Vulneribus narium. 245
VI. De Læſo olfactu. ibid.
VII. De Fœtore narium. 246
VIII. De Hæmorrhagia narium. ibid.
IX. De Sternutatione. 250
X. De Coryza. ibid.

SECTIO QVINTA.

De Morbis & Symptomatibus Linguæ.

CAP. I. DE Linguæ aſperitate & ſcabritie. 250
II. De Linguæ magnitudine nimia, tumore & calculis. 251
III. De Linguæ vulneribus. ibid.
IV. De Ranula ſub Lingua. ibid.
V. De Linguæ adſtrictione. 252
VI. De Læſo guſtatu. ibid.
VII. De Linguæ motu læſo. 253

LIBRI II. PRACTICÆ,

PARS I.

De Oris ac Faucium & partium in his contentarum ægritudinibus.

CAP. I. DE Labiorum Tumoribus. 256
II. De labiorum Fiſſuris. ibid.
III. De labiorum vlceribus. 256
IV. De labiis vulneratis, Leporinis, & Curtis. ibid.
V. De Tremore, & perverſione labiorum, Sanguinis fluxu ex iis, & labiis lividis. 258
VI. De Oris apertione læſa. ibid.
VII. De Oſcitatione. ibid.
VIII. De oris Diſtorſione. 259
IX. De Ptyaliſmo, ſeu crebra Sputatione, & Saliuæ defectu. 260
X. De Dentium Morbis. 261
XI. De dentium Dolore. 264
XII. De dentium Stupore, & Algore. 267
XIII. De dentium Stridore. ibid.
XIV. De dentibus Nigris, malè Coloratis & Sordidis, vt & de Sanguinis è dentibus fluxu. ibid.
XV. De dente Aureo pueri Sileſij. 268
XVI. De Gingivarum affectionibus. ibid.
XVII. De Morbis & Symptomatibus Maxillarum. 270
XVIII. De Oris vitiis, & primò de eius inflammationibus & vlceribus. 271
XIX. De Fœtore oris. 273
XX. De Gurgulionis Laxatione. ibid.
XXI. De Gurgulionis inflammatione & exulceratione. 274
XXII. De Tonſillarum inflammatione & vlceribus. 276
XXIII. De iis, quæ in Guttur vel Gulam inciderunt, eximendis. 277
XXIV. De Angina. 278
XXV. De Strumis in Collo, & Bronchocele, ac hydrope Gutturis. 287

PARS II.

De Aſperæ arteriæ, pulmonis, mediaſtini, diaphragmatis, & thoracis præter naturam affectionibus.

CAP. I. DE Aſperæ arteriæ morbis. 290
II. De Pulmonis intemperie. 291
III. De Pulmonis inflammatione, ſiue Peripneumonia. 292
IV. De Vaſorum pulmonis, & primò de aſperarum arteriarum Anguſtia. 296
V. De Læuium pulmonis arteriarum anguſtia. 298
VI. De Apertione vaſorum pulmonis. 299
VII. De Grandine, Calculo, & Vermibus in pulmone genitis. 302
VIII. De Tuberulis pulmonis. ibid.
IX. De Hydrope, & Hydatidibus pulmonis. 303
X. De pulmonum cum latere Coalitu. ibid.
XI. De pulmonis vulneribus. 304
XII. De vlceribus pulmonum, & phthiſi. 305
XIII. De Mediaſtini inflammatione. 310
XIV. De diaphragmatis tumoribus. ibid.
XV. De vulneribus diaphragmatis. 311
XVI. De Pleuritide, ſeu inflammatione pleuræ, & Muſculorum thoracis. ibid.
XVII. De Thoracis vulneribus. 323
XVIII. De Fiſtulis Thoracis. 324
XIX. De Empyemate. 325
XX. De hydrope Pectoris. 327
XXI. De vertebrarum dorſi luxatione, & Gibboſitate. 328
XXII. De Fractura Spinæ, & vulneribus ſpinalis medullæ. 329
XXIII. De Tabe dorſali. 330
XXIV. De vermibus dorſi. 331
XXV. De Luxatione & Fractura Coſtarum. ibid.
XXVI. De Mucronatæ Cartilaginis prolapſu. 332.

PARS III.

De Symptomatibus, quæ Pulmonibus & Thoraci accidunt.

CAP. I. DE Reſpiratione læſa in genere. 334
II. De Aſthmate & Orthopnœa. 335
III. De Suffocatione, ſeu Strangulatione. 341
IV. De Vitiis Vocis & Sermonis. 342
V. De Tuſſi. 344
VI. De Dolore Pectoris. 348
VII. De Sputo Sanguinis. 450

PARS IV.

De Morbis ac Symptomatibus cordis.

CAP. I. DE Morbis Pericardij. 352
II. De Cordis intemperiebus. 353
III. De reliquis cordis morbis. 355
IV. De cordis Palpitatione. ibid.

V. De Virium imbecillitate. 358
VI. De Lipothymia, & Syncope. 359

LIBRI III. PRACTICÆ,

PARS I.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Morbis Oeſophagi & Ventriculi,

CAP. I. De morbis Oeſophagi. 364
II. De læſa Deglutinatione. 367
III. De rebus alienis deglutitis. ibid.
IV. De intemperie Ventriculi in genere. 368
V. De frigida intemperie ventriculi. 369
VI. De calida intemperie ventriculi. 370
VII. De humida intemperie ventriculi. 371
VIII. De ſicca intemperie ventriculi. 372
IX. De intemperiebus ventriculi compoſitis. ibid.
X. De intemperiebus ventriculi cum materia. 373
XI. De inflatione ventriculi. 374
XII. De inflammatione ventriculi. 375
XIII. De tumoribus ventriculi frigidis. 377
XIV. De extenuatione, anguſtia, adſtrictione, & ſitu mutato ventriculi. ibid.
XV. De rebus præter naturam variis in ventriculo repertis. 378
XVI. De vulneribus ventriculi. 379
XVII. De vlceribus ventriculi. 380

SECTIONIS SECUNDÆ,

De Symptomatibus ventriculi,

CAP. I. De anorexia & appetitu ventriculi dejecto. 381
II. De longa à cibo & potu abſtinentia. 383
III. De certorum ciborum faſtidio. 389
IV. De ingenti fame, caninæ appetentia, & bulimo. 390
V. De pica & appetitu vitioſo. 392
VI. De potus appetitu læſo, & primò de ſiti deficiente. 394
VII. De ſiti nimia. ibid.
VIII. De Symptomatibus quæ in retentione cibi & potus accidunt. 396
IX. De chyloſi ſeu coctione ventriculi læſa, & imbecillitate ventriculi. 397
X. De ſingultu. 399
XI. De ructatione. 302
XII. De nauſea & vomitu. ibid.
XIII. De cholera, & primò de cholera humida. 405
XIV. De cholera ſicca. 408
XV. De dolore & anxietate ventriculi. ibid.
XVI. De ardore ſtomachi, & ventriculi reſolutione, ac ſtupore. 411
XVII. De excretis p. n. è ventriculo, & eius qualitatibus mutatis. ibid.

PARTIS II.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Inteſtinorum,

CAP. I. De intemperie inteſtinorum & primò de frigida. 412
II. De inflammatione inteſtinorum. 414
III. De anguſtia inteſtinorum. ibid.
IV. De Lævitate inteſtinorum & magnitudine aucta. 416
V. De rebus p. n. in inteſtinis repertis. ibid.
VI. De ſitu inteſtinorum mutato, & de nernia. 421
VII. De ani procidentia. 424
VIII. De vulneribus inteſtinorum. ibid.
IX. De vlceribus, & ſphacelo inteſtinorum. 425
X. De morbis inteſtini recti in ſpecie. ibid.

SECTIONIS SECUNDÆ,

De Symptomatibus quæ Inteſtinis accidunt,

CAP. I. De inteſtinorum actione læſa, & præcipuè de motu inteſtinorum inverſo & ileo. 427
II. De dolore colico. 430
III. De dolore illiaco. 437
IV. De alui retentione. ibid.
V. De alui fluxibus, cœliaca affectione ac lienteria. 439
VI. De diarrhæa. 442
VII. De dyſenteria. 448
VIII. De fluxu alui ſanguineo & hepatico. 468
IX. De fæcum alui per aliena loca excretione. 470
X. De rebus variis, alienis & monſtroſis per aluum excretis, & ventris murmure. ibid.
XI. De ani paralyſi, ſtupore & dolore. 471
XII. De teneſmo. 472
XIII. De Hæmorrhoïdibus. ibid.

PARTIS III.

De Morbis Meſenterij, Pancreatis & Omenti,

CAP. I. De Meſenterio & vaſis meſaraicis veniſque lacteis. 476
II. De intemperie meſenterij. 478
III. De meſenterij vaſorum anguſtia & obſtructionibus. ibid.
IV. De meſenterij inflammatione. 479
V. De meſenterij aliis tumoribus, abſceſſibus, ſuppuratione & corruptione. 480
VI. De ſymptomatibus ex humoribus in meſenterio cumulatis ortis, & præcipuè dolore. 482
VII. De morbis pancreatis. ibid.
VIII. De morbis omenti. 485

PARTIS

PARTIS IV.

De Lienis præter naturam affectibus.

Cap. I. De vſu lienis, & natura humoris melancholici. 483
II. De intemperie lienis. 485
III. De lienis morbis organicis, & præcipuè obſtructione. 486
IV. De lienis magnitudine vitioſa & inflatione. 488
V. De lienis inflammatione. ibid.
VI. De ſcirrho, & duris lienis tumoribus. 489
VII. De lienis vulneribus. 491
VIII. De lienis vlceribus. 492
IX. De actione lienis propria læſa. ibid.
X. De lienis doloribus. ibid.
XI. De ictero nigro. 493

PARTIS V.

Sectio Prima.

De Hypochondriaca affectione,

Cap. I. De natura affectionis hypochondriacæ. 493
II. De loco affecto. 494
III. De cauſis affectionis hypochondriacæ. 495
IV. De ſignis & ſymptomatibus affectionis hypochondriacæ. 497
V. De prognoſticis. 500
VI. De indicationibus & curatione. ibid.
VII. De diæta. 503

Sectionis Secundæ,

De Scorbuto,

Cap. I. De ſcorbuti nominibus & natura. 504
II. De ſubjecto & cauſa ſcorbuti. 507
III. De cauſſis ſcorbuti remotis, procatarcticis & externis. 512
IV. De ſignis ſcorbuti, ac morbis & ſymptomatibus quæ ſcorbutoo comitantur. 514
V. De prognoſticis ſcorbuti. 524
VI. De curatione ſcorbuti in genere. 525
VII. De curatione affectuum ſcorbuticorum. 530
VIII. De diæta. 534
IX. De præſervatione. 535

PARTIS VI.

Sectio Prima.

De Morbis Hepatis.

Cap. I. De intemperie hepatis. 535
II. De obſtructione hepatis. 538
III. De inflatione hepatis. 540
IV. De inflammatione hepatis. ibid.
V. De ſcirrho aliiſque tumoribus hepatis. 543
VI. De calculis, vermibus, & hydatidibus in hepate natis. 544
VII. De vulneribus hepatis. 545
VIII. De vlceribus, & ſphacelo hepatis. 546
IX. De veſicæ fellis morbis. 547

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus quæ Hepati accidunt,

Cap. I. De ſanguificatione læſa in genere, & hepatis imbecillitate. 548
II. De cachexia. 549
III. De hydrope & aſcite. 550
IV. De tympanite. 565
V. De anaſarca. 567
VI. De dolore hepatis. 568
VII. De ictero. ibid.

PARTIS VII.

Sectio Prima,

De Renum & vreterum Morbis.

Cap. I. De renum vſu. 571
II. De intemperie renum. 572
III. De numero renum mutato, aliis quibuſdam eorum morbis. ibid.
IV. De vaſorum in renibus anguſtia. ibid.
V. De apertione vaſorum in renibus. 573
VI. De calculo renum. ibid.
VII. De rebus p. n. in renibus genitis. 578
VIII. De renum inflammatione. ibid.
IX. De renum tumoribus reliquis & eorumdem tabe. 579
X. De vulneribus. 580
XI. De vlceribus renum. ibid.
XII. De vreterum morbis. 581

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus Renum,

Cap. I. De renum imbecillitate, & ſeri ſecretione læſa. 581
II. De diabete. 582
III. De dolore nephritico. 584

PARTIS

PARTIS VIII.

Sectio Prima.

De Veſicæ Morbis.

Cap. I. De intemperie, anguſtia veſicæ, & numero mutato. 584
II. De Calculo veſicæ. ibid.
III. De vermibus, & aliis p.n. in veſica natis. 587
IV. De diſtentione, & inflammatione veſicæ, ac ſitu eiuſdem mutato. ibid.
V. De veſicæ vulneribus. 588
VI. De veſicæ ſcabie & vlceribus. ibid.
VII. De ſphincteri veſicæ refrigeratione, & duplici meatu vrinario. 590
VIII. De meatus vrinarij anguſtia. ibid.
IX. De caruncula, callo, verrucis, & vlceribus meatus vrinarij. ibid.

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus Veſicæ,

Cap. I. De dolore veſicæ, ſtupore, reſolutione & ſphincteris veſicæ. 591
II. De vrinæ ſuppreſſione. ibid.
III. De diminuta vrinæ excretione. 592
IV. De ſtranguria. ibid.
V. De dyſuria & vrinæ ardore. 594
VI. De mictione involuntaria & vrinæ incontinentia. 595
VII. De vrina rubra, cruenta & nigra. 596
VIII. De rebus alienis per veſicam excretis. 597
IX. De vrinæ per aliena loca excretione. 598

PARTIS IX.

Sectio Prima.

De Morbis partium genitalium in viris.

Cap. I. De intemperie teſtium. 598
II. De teſtium numero vitioſo, & calculis in iis repertis. 599
III. De teſtium magnitudine vitioſa, inflammatione, & tumoribus aliis. ibid.
IV. De ſitu teſtium mutato. 600
V. De vulneribus, vlceribus, cancro, & gangræna teſtium. ibid.
VI. De ſcroti morbis. 601
VII. De hernia, & ſcroti tumoribus. ibid.
VIII. De penis morbis. 604
IX. De tuberculis & verrucis penis. ibid.
X. De glande imperforata. 605
XI. De vulneribus, vlceribus, fiſtulis, & gangræna penis. ibid.
XII. De præputij morbis. 606
XIII. De hermaphroditis, & ſexus mutatione. 607

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus, quæ genitalibus, & circa generationem in viris accidunt.

Cap. I. De læſa generatione, ſeu ſterilitate in viris. 608
II. De læſa penis erectione, & ſeminis ejaculatione. 610
III. De ſalacitate ſatyriaſi & priapiſmo. 611
IV. De gonorrhæa, & ſeminis profluvio. 612
V. De pollutione nocturna. 614
VI. De ſymptomatibus quibuſdam in coitu, & ſeminis emiſſione accidentibus. 615
VII. De rebus alienis per penem excretis. ibid.
VIII. De teſtium & penis dolore, ac ſcroti & præputij prurite. 616

PARTIS X. & vltimæ,

De Vmbilici & Abdominis p. n. Affectionibus.

Cap. I. De vmbilici apertione, & per eum variarum rerum excretione. 616
II. De hernia vmbilicali. 617
III. De vmbilici inflammatione, abſceſſu, & vlcere. 618
IV. De vermibus & lapidibus in vmbilico genitis. 619
V. De vulneribus vmbilici & vaſorum eius abruptione. ibid.
VI. De peritonæi morbis. ibid.
VII. De muſculorum abdominis inflammatione & abſceſſibus. ibid.
VIII. De ſpaſmo abdominis. 620
IX. De abdominis tumoribus. 621
X. De abdominis vulneribus. ibid.
XI. De fiſtulis & vſtionibus abdominis. 622

TOMI QVARTI.

LIBRI IV. PRACTICÆ,

PARS PRIMA.

Sectionis Primæ,

De pudendi & cervicis Vteri muliebris morbis,

Cap. I. De Orificij pudendi anguſtia, & amplitudine. 624
II. De Mentula muliebri. 625
III. De Artetis, Clauſura, & Anguſtia cervicis & oris Vteri. ibid.
IV. De Puſtulis & ſcabritie pudendi. 627
V. De Vteri cervicis condylomatibus. 628
VI. De Pudendi, & cervicis vteri verrucis. ibid.
VII. De Hæmorrhoidibus vteri. ibid.

VIII.

VIII. De Vlceribus cervicis vteri. 629
IX. De vteri cervicis Rhadagibus. 630
X. De Fiſtulis colli vteri. 631
XI. De Cancro vteri. ibid.
XII. De Gangræna, & Spacelo vteri. 632

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Vteri ipſius Morbis,

CAP. I. DE Temperie vteri cognoſcenda. 633
II. De Intemperie vteri calida. ibid.
III. De Intemperie vteri frigida. 634
IV. De Intemperie vteri humida. 635
V. De Intemperie vteri ſicca. ibid.
VI. De Intemperiebus vteri compoſitis, & cum materia. ibid.
VII. De vteri conformatione vitioſa. 636
VIII. De vaſorum vteri præter naturam apertione. 637
IX. De vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis. 638
X. De vteri magnitudine aucta, & primò de vteri inflatione. ibid.
XI. De vteri Hydrope. 640
XII. De Tumore vteri è ſanguine in venis ejus contento. 642
XIII. De Inflammatione vteri. ibid.
XIV. De vteri Scirrho & Cancro. 644
XV. De vteri ſitu mutato, & primò de Adſcenſu vteri. 645
XVI. De vteri procidentia. 647
XVII. De Hernia vterina. 650
XVIII. De vulneribus, & Ruptura vteri. 651
XIX. De vlceribus, & corruptione vteri. ibid.
XX. De morbis teſticulorum, & vaſorum genitalium in fœminis. 652

PARTIS II.

SECTIO PRIMA.

De Symptomatibus quæ fœminis in vtero accidunt.

CAP. I. DE vteri imbecillitate. 653
II. De Pruritu vteri. ibid.
III. De dolore vteri. 654
IV. De affectu vteri, qui à ſuaveolentibus & fœtidis excitatur. 655

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus, quæ circa menſtruorum fluxum accidunt, & aliis præter naturam ex vtero fluxionibus.

CAP. I. DE Fluxu ſanguinis menſtruo. 657
II. De Menſibus nimis maturè fluentibus. 659
III. De Menſium defectu & ſuppreſſione. ibid.
IV. De Menſium paucitate. 665
V. De Menſium ſtillicidio. ibid.
VI. De nimio Menſium fluxu. 666
VII. De Menſibus cum moleſtia, & gravibus Symptomatibus fluentibus. 670
VIII. De Menſtruis vitioſis & decoloribus. ibid.
IX. De Menſtruis debitum tempus antevertentibus. 671
X. De Menſtruis vltra conſuetum tempus ſubſiſtentibus. 672
XI. De Menſium per aliena loca excretione. ibid.
XII. De fluore muliebri. 673
XIII. De Gonorrhæa. 675
XIV. De rebus alienis ex vtero excretis. 676

SECTIONIS TERTIÆ,

De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus ferè fœminis poſt pubertatem ex vtero evenire ſolent,

CAP. I. DE Virginitate. 676
II. De Morbo virgineo, ſeu febre alba, & fœdis virginum coloribus. 678
III. De Symptomatibus ex vtero, ſeu partium aliarum cum vtero conſenſu, & hyſtericis affectionibus in genere. 681
IV. De ſuffocatione vteri. 682
V. De Furore vterino. 688
VI. De Melancholia Virginum & viduarum. 690
VII. De Epilepſia ex vtero. 691
VIII. De dolore capitis ex vtero. 692
IX. De Cordis affectibus, & arteriarum in dorſo, & hypochondriis pulſatione ex vtero. 693
X. De lienis p. n. affectionibus, & hypocondriaca ex vtero. 694
XI. De hepatis p. n. affectione, & Barbæ proventu ex conſenſu vteri. ibid.
XII. De Ventriculi præter naturam ex vtero affectionibus. ibid.

SECTIONIS QVARTÆ,

De Symptomatibus, quæ fiunt circa conceptionem,

CAP. I. DE Veneris appetitu læſo. 695
II. De Sterilitate, & Conceptionis defectu. 696
III. De Sterilitate ad tempus, & raro conceptu. 700
IV. De Conceptione, & fœtus formatione. 701
V. De Gemellorum, & numeroſæ prolis generatione. 702
VI. De Superfœtatione. 703
VII. De Vitioſa fœtus formatione. 704
VIII. De fœtu lapidefacto ſeu Lithophædio. 707
IX. De Mola. 708
X. De Monſtris. 711
XI. De falſa conceptione & gravidatione. ibid.

Sectionis Quintæ,

De Regimine gravidarum, & affectionibus præter naturam quæ gravidis accidunt,

Cap. I. De Signis Conceptionis. 712
II. De Regimine & Diæta gravidarum. 713
III. De curatione gravidarum in genere. 714
IV. De Symptomatibus, quæ gravidis primis geſtationis menſibus accidunt. 716
V. De Symptomatibus, quæ gravidis mediis geſtationis menſibus contingunt. 717
VI. De Symptomatibus, quæ gravidis vltimis menſibus accidunt. 718
VII. De Fœtus debilitate. ibid.
VIII. De Vagitu vterino. 720

Sectionis Sextæ,

De Symptomatibus, quæ circa partum accidunt.

Cap. I. De Partu in genere. 720
II. De Abortu. 723
III. De Partus naturalis ſignis & modo, regimine parientium, & officio obſtetricis. 727
IV. De partu difficili naturali. 728
V. De partu vitioſo ſeu difficili præternaturali. 730
VI. De partu tardo. 732
VII. De partu nullo, & fœtu in vtero mortuo. ibid.
VIII. De Partu Cæſareo. 737

Sectionis Septimæ,

De Regimine puerperarum, & affectionibus præter naturam, quæ poſt partum iis accidunt,

Cap. I. De Regimine puerperarum. 740
II. De Secundina & mola poſt partum retenta. ibid.
III. De purgatione poſt partum imminuta vel retenta. 741
IV. De nimio ſanguinis poſt partum fluxu. 742
V. De doloribus poſt partum, & ventris torminibus. 743
VI. De ruptura vuluæ ad anum, vteri prolapſu, inflammatione, vlceribus, ſuffocatione, ac procidentia ani. ibid.
VII. De Vigiliis, deliriis variis, & Epilepſia puerperarum. 744
VIII. De vteri, ventris, & pedum tumore à partu. ibid.
IX. De vomitu, fluxu alui, aluo duriore, & vrinæ incontinentia puerperarum. ibid.
X. De Rugis ventris poſt partum, ac pudendi dilatatione emendanda. 745
XI. De Febribus, & morbis acutis puerperarum. ibid.

PARTIS III.

De Mammarum præter naturam affectionibus.

Sectio Prima.

De Morbis mammarum.

Cap. I. De mammarum numero, & magnitudine vitioſa. 748
II. De mammarum ex lacte tumore. 749
III. De inflammatione, & eryſipelate mammarum. ibid.
IV. De Oedemate mammarum. 751
V. De Scirrho mammarum. ibid.
VI. De mammarum glandulis tumentibus, ſcrofulis, & ſtrumis. 752
VII. De Cancro mammarum. 753
VIII. De vlceribus, & fiſtulis mammarum. 755
IX. De vaſorum in mammis anguſtia. ibid.
X. De rebus alienis in mammis genitis. 756
XI. De morbis papillarum. ibid.

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus mammarum,

Cap. I. De Lactis & Lactationis defectu. 757
II. De Lactis redundantia. 758
III. De Lactis vitiis & coagulatione. 759
IV. De Lactis per aliena loca excretione. 760
V. De rebus alienis per mammas excretis. ibid.
VI. De colore papillarum mutato, & mammarum dolore. ibid.

TRACTATVS

De Morbis Infantium.

PARTIS I.

De Diæta & Regimine Infantium.

Cap. I. De Nutricis electione, & diæta. 761
II. De lactis conditionibus. 763
III. De lactis vitiis emendandis. ibid.
IV. De Diæta & Regimine infantium recens natorum. 764
V. De Diæta infantis à dentitione vſque ad ablactationem. 765
VI. De Infantis ablactatione. ibid.
VII. De Diæta infantium poſt ablactationem. ibid.

PAR

PARTIS II.

De Morbis & Symptomatibus Infantium,

CAP. I. DE Infantium morbis in genere. 766
II. De Febribus infantium, & variolis, ac morbillis. 767
III. De Cruſta lactea, achoribus, & favis. 768
IV. De Tinea. ibid.
V. De Phthiriaſi. 769
VI. De hydrocephalo, & capitis inflatione. 771
VII. De Siriaſi. ibid.
VIII. De pavore in ſomno. 772
IX. De Vigiliis nimiis. ibid.
X. De Epilepſia, & conuulſione. 773
XI. De Strabiſmo. 774
XII. De Aurium dolore, inflammatione, humiditate, vlceribus, & vermibus. ibid.
XIII. De Aphthis, veſiculis gingivarum, & inflammatione tonſillarum. 775
XIV. De dentitione. ibid.
XV. De vinculo linguæ ſolvendo, & ranula ſub lingua. 776
XVI. De catarrho, tuſſi, & difficili reſpiratione. ib.
XVII. De Singultu. 777
XVIII. De Vomitu. ibid.
XIX. De Torminibus ventris. 778
XX. De Ventris, & hypochondriorum inflatione. ibid.
XXI. De Alui fluxu. ibid.
XXII. De alui adſtrictione. 779
XXIII. De Lumbricis. 780
XXIV. De Hernia. 781
XXV. De vmbilici prominentia. 782
XXVI. De vmbilici inflammatione. ibid.
XXVII. De Ani procidentia. 783
XXVIII. De calculo veſicæ. ibid.
XXIX. De difficultate & retentione Vrinæ. ibid.
XXX. De vrinæ incontinentia. 784
XXXI. De Intertigine. ibid.
XXXII. De Macie, & Faſcinatione. ibid.
CONCLVSIO. 786

INDEX QVÆSTIONVM CONTROVERSARVM,

Tomi Tertij & Quarti.

LIBRI PRIMI PRACTICÆ.

De capitis, & ſenſuum cùm internorum, tùm externorum, motúſque ſpontanei p. n. affectionibus.

Quæſt. 1. *AN in intemperie capitis purgandum?* pag. 4
2. *Quot ſint ſigna intemperiei capitis calidæ?* 7
3. *An in calida intemperie capitis calida extra applicare liceat?* ibid.
4. *An detur intemperies humida ſine materia?* 11
5. *An pilulæ commodius, quàm aliæ formæ medicamentorum, ad caput euacuandum vſurpentur?* 14
6. *Quo tempore pilulæ ad caput purgandum ſint vſurpandæ?* 15
7. *Cui loco ad caput euacuandum cauteria applicanda ſint?* ibid.
8 *An cerebro conſenſu hepatis affecto, dolor & moleſtia in dextra capitis parte; Lienis in ſiniſtra; Vteri in vertice & ſyncipite percipiatur?* 17
9. *An coriandrum ad ſupprimendos vapores è ventriculo adſcendentes ſit vſurpandum?* 19
10. *Quænā vena in capitis affectibus aperienda?* 20
11. *Quæ vena primò aperienda in affectibus capitis à menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione ortis?* 21
12. *An arteriæ in affectibus capitis à ſanguine ſecandæ ſint?* ibid.
13. *An venas narium ſcalpello, vel hirundinibus aperire liceat?* ibid.
14. *Cui loco cucurbitulæ reuulſionis gratiâ ſint applicandæ?* 22
15. *An in intemperie cum humore bilioſo etiam locum habeant diſcutientia & reſoluentia?* 23
16. *An acetum ſinapiſmis admiſcendum?* 27
17. *An odorata in intemperie capitis cum pituita conueniant?* 28
18. *An Acetum melancholicis vtile ſit?* 31
19. *An ſuturarum in capite defectus ad valetudinem conducat?* 36
20. *An cerebri vulnera omnia ſint lethalia?* 51
21. *An opus ſit in noſtris regionibus tam accuratâ ratione in cranij fracturis?* 52
22. *An vulnera capitis per agglutinationem ſeu ſuturam; an vero per carnis generationem ſananda ſint?* ibid.
23. *Quo in loco contrafiſſura fiat?* 63
24. *An cranium fiſſum, ſtatim & ſemper radendum ſit?* ibid.
25. *An dura meningi denudata ſiccantia, an vero humectantia medicamenta imponenda ſint?* ibid.
26. *An cranio fracto, cute verò integrâ manente, cutis ſecanda ſit?* 54
27. *An in cranij fractura, etiam internam laminam penetrante, ſemper cranium aperiendum ſit?* ibid.
28. *An cerebrum inflammari poſſit?* 56
29. *An electiuè purgantia in inflammatione cerebri aut membranarum eius conueniant?* 58. 59
30. *An repellentia in inflammatione cerebri & ejus membranarum tepida vel frigida ſint adhibenda?* 58
31. *An vertici cucurbitulæ affigendæ in cerebri tumoribus?* 59
32. *An vini potus in inflammatione cerebri & membranarum eius conueniat?* ibid.
33. *Quâ vi ὑπνολικὰ & ναρκωλικὰ ſomnum concilient?* 67
34. *Quomodo opium præparandum & corrigendum?* 68
35. *Quænam comatis & cataphoræ cauſſa ſit?* 70
36. *An in vertigine vena ſecanda?* 72. & ſeq.
37. *An vomitus in vertigine per conſenſum à ventriculo conueniat?* 77
38 *An vertiginis, quæ dantur, differentiæ ſint ſaltem ſecundùm gradus, an vero etiam ſecundùm ſpeciem?* ibid.
39. *An intemperies, vel humor ſine vapore vertiginem inducere poſſit?* ibid.
40. *An repellentia locum habeant in vertigine per conſenſum partium inferiorum?* 78
41. *Qua ratione proſpectus ab alto & in profundum vertiginem excitet?* ibid.
42. *Quomodo, & quibus inſtrumentis actiones animales principes in ſanis perficiantur?* ibid.
43. *Quid ſit Maſlach Turcarum?* 86
44. *An læſa phantaſiâ ratio ſalua permanere poſſit?* 87
45. *An in omni phrenitide vena ſecanda ſit?* 88
46. *An in luce vel tenebris detinendi ſint phrenetici?* 89

47. An

47. *An cerebrum, an verò membranæ eius in phrenitide inflammentur?* ibid.
48. *An omnis inflammatio membranarum cerebri delirium afferat?* ibid.
49. *An Phrenitis fiat ſolùm à membranarum cerebri, an verò etiam ab ipſius cerebri ſubſtantiæ inflammatione?* 90
50. *An philtra amorem inducere poſſint?* 95
51. *An Antimonium in curatione Melancholiæ per conſenſum cordis & totius locum habeat?* 100
52. *An Diuretica in melancholia hypochondriaca conueniant?* 103
53. *Quî fiat, quòd maniaci, & Melancholici interdum peregrinis linguis loquuntur, & futura prædicunt?* 112
54. *Quî fiat, quod maniaci, cum tot diætæ erroribus, tamdiu viuant?* 113
55. *An & alia, præter canes, animalia in rabiem agantur?* ibid.
56. *Cur canis præ reliquis animalibus ſæpius in rabiem agatur?* 114
57. *An venenum Hydrophobiam inducens in corpore humano generari poſſit?* ibid.
58. *Cur rabidi aquam abhorreant?* ibid.
59. *An pars demorſa à cane rabido ſtatim amputanda?* 115
60. *An balneum & aquæ potus in Hydrophobia conveniant?* 116
61. *Quâ vi venenum animalium rabidorum agat?* ibid.
62. *An venæſectio in Hydrophobia conueniat?* ibid.
63. *An Purgantia in Hydrophobia conveniant?* 117
64. *An coma* ἄγρυπνον *& catochus ſint iidem affectus?* 119
65. *Cur non omnes homines, non ſingulis noctibus, inſtar Somnambularũ in ſomno ambulent?* 120
66. *Cur ſomnambuli ea agant, quæ vigilantes non poſſunt?* 121
67. *Suffitus in Lethargicis ad excitandum ex ſomno an conueniat?* 124
68. *An tremoris vox quandoque etiam pro Rigore accipiatur?* 132
69. *An proxima tremoris Cauſſa ſit una, facultatis motricis imbecillitas?* ibid.
70. *An tremor ab errore externo quoque provenire poſſit?* 133
71. *Quomodo Hydrargyrum tremoris cauſa ſit?* ibid.
72. *Quî fiat, vt poſt Apoplexiam alterum tantum latus reſoluatur, altero manente incolumi?* 137
73. *An in paralyſi febrem accendere liceat?* 143
74. *An Galenus & Auicennas de cauſſis paralyſis conſentiant, & an frigus ſaltem denſando neruos paralyſin inducat?* ibid.
75. *Qui humores paralyſis cauſa eſſe poſſint?* 144
76. *An in neruos humor ſeſe inſinuare poſſit?* ibid.
77. *An ſudorifera in paralyſi ſint exhibenda?* ibid.
78. *In ſpaſmo quæ cauſſa muſculos contrahat?* 145
79. *Cur in ſpaſmo pars contracta immobilis maneat; in conuulſiuo verò motu variè agitetur?* 146
80. *An conuulſi aquâ frigidâ perfundendi?* 149
81. *Quæ ſit proxima conuulſionis cauſſa?* 150
82. *An febris pro ſpaſmo curando excitanda ſit?* ibid.
83. *An ſpiritus illi, qui ſenſui & motui inſeruiunt; an verò qui ſenſibus internis; an omnes ſpiritus animales in catalepſi congelentur?* 153
84. *An ſolus homo epilepſiâ laboret?* 165
85. *Quodnam ſit ſubiectum epilepſiæ?* 166
86. *Quænam ſit epilepſiæ cauſſa proxima?* ibid.
87. *Quomodo cerebrum in epilepſia afficiatur, & quâ de cauſſa omnes ſenſuum actiones aboleantur?* 167
88. *An motus conuulſiuus in epilepſia fiat à facultate animali; an verò naturali?* ibid.
89. *An ſanguis in paroxyſmo epilepſiæ ſit mittendus?* 168
90. *An extra paroxyſmum ſanguis ſit mittendus in epilepſia?* ibid.
91. *Quænam vena in epilepſia ſit aperienda?* ibid.
92. *An vomitus in epilepſia conueniat?* ibid.
93. *An frictiones in paroxyſmo epileptico vſum habeant?* ibid.
94. *An in paroxyſmo epileptico ſternutationem ciere liceat?* ibid.
95. *An Apium epilepticis ſit noxium?* 169
96. *An Cranij humani aliquis in epilepſia vſus ſit?* ibid.
97. *Vtrum amuleta proſint in epilepſia?* ibid.
98. *An vſus ſanguinis humani conueniat in epilepſia?* ibid.
99. *An à ſola intemperie cerebri poſſit apoplexia generari?* 178
100. *An Apoplexia ſit morbus hæreditarius?* ibid.
101. *An à conſumptione ſpirituum animalium omnimoda fieri poſſit?* 179
102. *Quæ ſit cauſſa apoplexiæ proxima?* ibid.
103. *An ſpiritus animalis & vitalis differant eſſentiâ?* ibid.
104. *In apoplexia cur principio neruorum affecto interni ſenſus lædantur?* 180
105. *An à vapore narcotico fiat apoplexia?* ibid.
106. *Cur in ſenibus apoplexia in paralyſin mutatâ, nihilominus permaneant torpidi ſenſus interni?* ibid.
107. *Apoplexia an à ſpiritu Vitriolato coagulante producatur?* ibid.
108. *Apoplexiam an vapores ſolâ commotione humorum excrementitiorum in capite collectorum excitent?* ibid.
109. *Apoplexiâ pueri cur raro corripiantur?* 181
110. *An aquæ apoplecticæ ſtatim in principio conueniant?* ibid.
111. *An purgantia ſint exhibenda in apoplexia?* ibid.
112. *An vomitoria in paroxyſmo apoplectico ſint exhibenda?* ibid.
113. *An repellentia in apoplexia conueniant?* ibid.
114. *An Cerota & emplaſtra è fimo columbino, & tapſia in catarrho calido conueniant?* 189
115. *Quænam forma decubitus & ſitus capitis in catarrho eſſe debeat?* ibid.
116. *An omnis intemperies dolorem inducat?* ibid.
117. *An vini potus vini noxam pellat?* 194
118. *Ophthalmia an à ſolo ſanguine fiat?* 202
119. *Oculis an ſemper medicamenta actu frigida apponenda, vt vult Meſue?* 203
120. *Errhina an in ophthalmia conveniant?* 204
121. *Quo tempore topica in opthalmia applicanda?* 205
122. *An vinum in ophthalmia conueniat?* 206
123. *An balneum in ophthalmia vtile ſit?* ibid.
124. *An viſus in ictericis deprauetur?* 209
125. *An ſiccitas ſit cauſſa dilatationis pupillæ?* 214
126. *Viſus quomodo lædatur in anguſtia pupillæ?* 215

127. *Cryſtallinus humor an tenuior fieri poſſit?* 221
128. *Cryſtallinus humor an major vel minor fieri poſſit?* ibid.
129. *An vitreus humor, à naturali conſtitutione deflectens, poſſit immediatè viſionem lædere, an verò ſaltem quia nocet chriſtallino?* 222
130. *An nimia ſpirituum opticorum agitatio differat à vertigine?* 223
131. *An ſpirituum opticorum vitia perſpicillorum vſu corrigi poſſint?* ibid.
132. *Quomodo viſio lædatur vitio ſpirituum opticorum?* 226
133. *Siccitas nervorum opticorum an poſſit eſſe cauſſa læſæ viſionis?* ibid.
134. *Cur quidam in tenebris videant?* ibid.
135. *Quâ ratione lumen vueæ inhærens ad viſionem nocturnam concurrat?* ibid.
136. *Topica an viſum confortent?* 227
137. *Conjunctionis nervorum opticorum quæ ſit cauſſa?* 229
138. *Cur vapores & humores intra oculum videantur.* 230
139. *An ex intemperie nuda calida, à cauſſa externa aures affici poſſint?* 233
140. *An ſenſus acumen ſit cauſſa tinnitus auriū?* 236
141. *Debilitas auditus an ſit cauſſa tinnitus?* ibid.
142. *Cur manu cauâ auri admotâ ſonus percipiatur?* 237
143. *An ſola intemperies calida ſit cauſſa doloris aurium?* 240

LIBRI SECVNDI,

De oris ac faucium, & partium in iis contentarum ægritudinibus.

Quæſt. 1. *An ſaliva conglutinationem vulnerum labiorum remoretur?* 237
2. *An tortura oris & ſpaſmus cynicus differant?* 259
3. *An ſpaſmus cynicus ſit morbus vel ſymptoma?* 260
4. *An cera dentibus carioſis commodè indatur.* 262
5. *An cauteria tutò in dentibus carioſis adhibenda?* ibid.
6. *An dens lupi geſtatus in dentitione puerorum aliquid præſtet?* 266
7. *An in tonſillarum inflammatione repellentia ſolùm intus applicanda?* 276
8. *An angina à cibis & medicamentis peculiari vi agentibus induci poſſit?* 279
9. *An cacochymia primam occaſionem præbeat anginæ?* 280
10. *An in angina rectè à Chymicis vomitoria & antimonialia exhibeantur?* 282
11. *An pilulæ in angina exhibendæ commodè diſſoluantur?* 283
12. *Quâ formâ repellentia in angina exhibenda?* ibid.
13. *An omnis angina ſit ab inflammatione?* 286
14. *An humor anginam excitans à cerebro & capite defluere poſſit?* ibid.
15. *An vera angina ſit, quæ ab eſu fungorum & ſimilibus venenatis rebus oriri dicitur?* ibid.
16. *An nidus hirundinis aliquem in angina curandâ vſum habeat?* ibid.
17 *An laryngotomia tuta & vtilis ſit?* 287
18. *An bronchocele & ſtruma in gutture ſit idem morbus?* ibid.
19. *An ſtrumæ & ſcrophulæ differant?* 288
20. *An ſtrumæ à Mercurio ſeu aquis ex montibus metallorum feracibus ſcaturientibus, & Mercurium in ſe continentibus oriantur?* 289
21. *An vlcera aſperæ arteriæ ſint ſanabilia?* 291
22. *An in peripneumonia hæmorrhagia narium vtilis ſit?* 294
23. *An dulcia in peripneumonia conveniant?* ibid.
24. *Quænam ſit cauſa hydropis, quæ leuium arteriarum obſtructione laborantibus ſuperuenire ſolet?* 299
25. *Medicamenta grumos ſanguinis in thorace diſſoluentia quo tempore ſint exhibenda?* 300
26. *Qualis aër in apertione vaſorum pulmonis ab aëre frigido conueniat?* 301
27. *An vlcera pulmonis ſint ſanabilia?* 309
28. *An in phthiſi cocleæ vtiles ſint?* 310
29. *Quæ pars afficiatur in pleuritide?* 311
30. *An bilis, pituita, vel melancholia ſola pleuritidem generet?* 312
31. *Quales febres ſint pleuriticorum?* ibid.
32. *Quæ vena in pleuritide & quo in latere aperienda?* 315
33. *An in pleuritide ex vna vena aperta ſimul reulſio & deriuatio fieri poſſit?* ibid.
34. *Mulieribus menſium ſuppreſſione laborantibus quænam ſit vena ſecanda in pleuritide?* 316
35. *Quando ſecanda ſit vena in pleuritide?* ibid.
36. *Quantum ſangninis ſit mittendum?* ibid.
37. *An in omni pleuritide detur inflammatio pleuræ?* 319
38. *An in pleuritide ſola pleura, an verò ſimul pulmo inflammetur?* ibid.
39. *Per quas vias materia in pleuritide ad aſperam arteriam perueniat, & inde tuſſi eiiciatur?* ibid.
40. *Quæ vena in pleuritidis initio aperienda ſit?* ibid.
41. *Per quas vias è thorace materia ad aluum & veſicam peruenire, & hinc euacuari poſſit?* 323
42. *Qualiſnam ſit febris, quæ empyemati coniungitur?* 327
43. *Quo in loco ſectio thoracis empyicis inſtituenda ſit?* ibid.
44. *An humor aſthmatis cauſſa hæreat etiam quandoque extra bronchia pulmonum?* 339
45. *An aſthmata frequentius à catharro, an verò ab humore crudo è venis in pulmones effuſo excitetur?* 340
46. *An aſthma ſemper ſit ſine febre?* ibid.
47. *An purgantia in paroxyſmo aſthmatico conueniant?* ibid.
48. *An ius galli decrepiti aſthmaticis conveniat?* ibid.
49. *An arſenicum ſuffumigiis in aſthmaticis curandis rectè admiſceatur?* 341
50. *An victus attenuans ſimulque tenuis aſthmaticis conueniat?* ibid.
51. *An tuſſis ſit ſolùm ab anguſtia tracheæ arteriæ & eius ramorum?* 348
52. *An aliquid in pulmonem ex ore delabatur?* ibid.
53. *An in ſputo cruento ſanguis ſemper è brachio, an verò etiam è talo & cruribus, præcipuè in fœminis, mittendus ſit?* 352
54. *An Lunatica paſſio dicta puerorum & infantium ex vermibus in pericardio ortis accidat?* ibid.

LIBRI

LIBRI TERTII.

De Morbis ac Symptomatibus infirmi ventris.

PARTIS I.

Quæſt. 1. *AN deglutitio faucium muſculis, non verò propriis fibris peragatur?* pag. 367
2. *Qui fiat, quòd ſolida facilè, liquida verò difficulter, & ſine ſuffocationis metu dirigantur?* 368
3. *An ea, quæ* Hippoc. *lib. 1. prognoſt. aph. 37. 40. & 41. habet, de tumoribus ventriculi, an potius de tumoribus ventris ſint explicanda?* 376
4. *Per quas vias acus deglutita è corpore reddantur?* 478
5. *An vulnera ventriculi ſint lethalia?* 379
6. *An inappetentia tam intemperie calidâ, quàm frigidâ fieri poſſit?* 381
7. *An in reddendis longæ abſtinentiæ cauſſis ſtatim ad miraculum vel Angelos bonos confugiendum ſit?* 385
8. *An corpora illa, quæ longâ abſtinentiâ laborarunt, reverâ fuerint viventia?* ibid.
9. *An corpora etiam hæc à Dæmone fuerint obſeſſa?* ibid.
10. *An peculiares cæli influxus longæ abſtinentiæ cauſſa ſint?* ibid.
11. *An occultæ qualitates abſtinentiæ huius cauſſa ſint?* ibid.
12. *An conſuetudo huius abſtinentiæ cauſſa eſſe poſſit?* ibid.
13. *Qua ratione homo venenis aſſueſcat?* 386
14. *An illi, qui diu abſtinuerunt, aëre nutriti fuerint?* 386
15. *An ſolo aëre alatur chameleon, & manucodiata?* ibid.
16. *An exhalationibus illi, qui abſtinuerunt, nutriti fuerint?* ibid.
17. *An vita ſimplicis aquæ potu produci poſſit?* ibid.
18. *An abſtinentes vitam terra clam ingeſta ſuſtentarint?* 387
19. *An pituita in corpore redundans abſtinentiæ longæ cauſſa ſit?* ibid.
20. *An colliquamenta quædam partium internarum abſtinentiæ huius cauſſa ſint?* ibid.
21. *An humor melancholicus huius ſymptomatis cauſſa ſit?* ibid.
22. *An in homine nutriendi functio aliquandiu ceſſare poſſit?* ibid.
23. *Cur alimenta neceſſaria ſint?* 388
24. *Cur in nonnullis corporibus nihil diſcutiatur aut abſumatur?* ibid.
25. *Quâ ratione humidum radicale ita diſponi poſſit, ut nihil vel parum de eo abſumatur?* ibid.
26. *Quomodo Indi Nicotianâ famem & ſitim ſolentur!* 389
27. *Quomodo frigus bulimum excitet?* 391
28. *An humor melancholicus & acidus, qui appetitum excitat, in ventriculo naturaliter contineatur?* 392
29. *An pica à cauſſa venenata oriatur?* 393
30. *An cibi praui & alieni à natura hominis, qui auidè ab ægris huiuſmodi appetuntur, ſint concedendi?* ibid.
31. *An in pica humori pravo contraria, an verò ſimilia appetantur?* ibid.
32. *An chylificatio fiat à calore?* 398
33. *An calor vicinarum partium etiam aliquid ad coctionem faciat?* 399
34. *An ſingultus ad deprauatam reſpirationem ſit referendus?* ibid.
35. *Vnde humorum copia in cholera prouenantur?* 406
36. *An Clyſteres ſaltem ex inteſtinis euacuent?* 413
37. *An dentur lumbrici cucurbitini?* 417
38. *An dulcia ad generandos vermes faciant?* 418
39. *An lumbrici geniti alios rurſum generent?* ibid.
40. *An lumbrici inteſtina & ventriculum perforare poſſint?* 41
41. *An argentum viuum ad enecandos lumbricos exhibendum?* 420
42. *An cauſſa motus inverſi in tenuibus inteſtinis conſiſtat?* 528
43. *An in ileo nihil per aluum excernatur?* 430
44. *An dentur medicamenta, quæ occulta proprietate Colicam tollant?* 432
45. *An humor colicæ cauſſa in cauitate inteſtinorum, num verò in ipſis inteſtinorum tunicis hæreat?* 434
46. *An colica antiquis nota fuerit?* 437
47. *An ſola intemperies dolorem colicum inducere poſſit?* ibid.
48. *An læſa ſolùm facultate concoctrice lienteria generari poſſit?* 440
49. *An aquæ per canales plumbeos defluentes cauſſæ ſint dyſenteriæ?* 450
50. *Cur non omnes dyſenteria epidemica corripiantur?* 451
51. *An in dyſenteria venæ ſectione opus ſit?* 454
52. *An adſtringentia in dyſenteria conueniant?* 458
53. *An topica dyſenteriæ utilia ſint?* 461
54. *An balneum dyſentericis conveniat?* ibid.
55. *Quidnam illud mucoſum & album ſit, quod in dyſenteria excernitur?* 463
56. *An adamas venenum & cauſſa dyſenteriæ ſit?* 494
57. *An pinguedo & ramenta inteſtinorum tanta, vt vulgò fertur in dyſenteria excernantur?* ibid.
58. *An purgantia in dyſenteria ſint exhibenda?* 465
59. *An lactis vſus in dyſenteria conveniat?* 466
60. *An calybis vſus in dyſenteria conueniat?* ibid.
61. *Quænam fluxus hepatici proxima cauſſa ſit?* 469
62. *Cur feces inteſtinis perforatis non in cauitatem abdominis excidant?* 470
63. *Num in apoplecticis ani ſphincter reſoluatur?* 471
64. *Cur in hæmorrhoidibus cæcis dolor excitetur?* 473
65. *Qualis ſi ſanguis qui per hæmorrhoides euacuatur?* 475
66. *An aloë venarum ora aperiat, & hæmorrhoides cieat?* ibid.
67. *An hirundines hæmorrhoidibus applicandæ ſint?* 476

PARTIS III.

68. *VNde venæ lacteæ nomen ſuum adeptæ ſint?* 476

69. Cur

69. *Cur venæ lacteæ tamdiu latuerint?* ibid.
70. *Cur veteres viua animalia ſecuerint?* 477
71. *An venæ lacteæ veteribus fuerint notæ?* ibid.
72. *Cur moriente animali venarum lactearum ſuccus evaneſcat?* ibid.
73. *Cur venarum lactearum valuulæ foras ſpectent?* ibid.
74. *Per quam viam chylus ad hepar & ſanguis ab hepate & liene ad inteſtina feratur?* ibid.
75. *Cur meſenterium Medicorum dicatur nutricucula?* 478
76. *Cur dolor colicus in paralyſin mutetur?* ibid.
77. *Cur helleborus albus in ſuppoſitoriis aut antimonium in clyſteribus eadem, quæ ore ſumpta, ſymptomata inducat?* 478
78. *Cur medicamenta purgantia umbilico applicata alvum moveant?* ibid.

PARTIS IV.

79. *An vaſa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant?* 484
80. *An ſerum & ichor differant?* ibid.
81. *An lien curſoribus exſcindatur?* 492
82. *An icterus niger à liene proficiſcatur.* 493

PARTIS V.

83. *An affectio hypochondriaca fiat ab obſtructionibus venarum?* 495
84. *An affect. hypoch. fiat ex inflammatione circa ſtomachum?* 496
85. *An affectio hypochondriaca fiat ab intemperie ſicca?* ibid.
86. *An lien cauſſa ſit collectionis humorum vitioſorum in affectione hypochondriaca?* ibid.
87. *An lien ſanguinem tenuiorem generet?* ibid.
88. *Cur pueros & adoleſcentes affectio hypochondriaca non affligat?* 497
89. *Quænam hæmorrhoides in affectione hypochondriaca commodum præſtent?* 500
90. *An calybs in affectione hypochondriaca vtilis ſit?* 502
91. *Acetum an in affectione hypochondriaca conveniat?* 504
92. *An ſcorbutus ſolum ab aqueo & tenui humore fiat?* 508
93. *An pulmones in ſcorbuto primò afficiantur?* 513
94. *Quomodo per contagium ſcorbutus communicetur?* 514
95. *Per quas vias humor doloris ventris ſcorbutici cauſſa ad venerem feratur.* 518
96. *Quomodo dolor ventris ſcorbuticus in paralyſin mutetur?* 519
97. *Beccabunga an in ſcorbuto vſurpanda?* 526
98. *An extracta cochleariæ & naſturtij in ſcorbuto vſurpanda?* ibid.
99. *An apud Wierum per ſublimatum intelligatur ☿ ſublimatus; an verò arſenicum ſublimatum?* 531

PARTIS VI.

100. *An hydrops aſcites ſolo hepate læſo generetur?* 560
101. *Quæ cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi in aſcite?* 561
102. *Per quas vias aqua hydropicorum in cauitatem abdominis proueniat?* 563
103. *An rhabarbari vſus in hydrope utilis ſit?* 564
104. *Quomodo flatus in tympanite generentur?* 565
105. *Per quam viam flatus in Abdominis cavitatem perveniant?* 566

PARTIS VII.

106. *An cibi craſſi, vt & lac, generationem calculi faciant?* 578
107. *An potus immutatus planè per urinam n Diabete reddatur?* 583
108. *Quænam diabetæ cauſſa ſit?* ibid.

PARTIS VIII.

109. *An ſtranguria etiam à frigiditate & imbecillitate Veſicæ excitetur?* 594

PARTIS IX.

110. *Quæ cauſſa ſit, cur Scytæ ſteriles fiant?* 609
111. *An materia ſeminis è cerebro communicetur teſtibus?* 609
112. *An Eunuchi generent?* 610
113. *An ſemper verum ſemen effluat in gonorrhæa?* 613
114. *An nomen gonorrhææ omnibus, quæ vulgo recenſentur, differentiis, æquè propriè competat?* 614

PARTIS X.

115. *An abdominis vſtiones ſint admittendæ.* 622

ILLVSTRIS

Illuſtriſſimo & Celſiſſimo Principi, ac Dn.

D. FRIDERICO,

HÆREDI NORVVEGIÆ,

DVCI SLESVVICI, HOLSATIÆ,

Stormariæ atque Ditmarſiæ, Comiti in Oldenburg, & Delmenhorſt, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

VITAM hominis brevem eſſe, artem verò Medicam longam, tam verum eſt, vt hanc ſententiam Aphoriſmorum ſuorum initiũ eſſe voluerit Hippocrates: Totius verò Medicinæ prooemium conſtitui poſſe, plurimi doctiſſimi Medici iudicârint. Etenim ſi vitæ humanæ ſpatium & curriculum perpendamus, infantia & pueritia nugis, adoleſcentia voluptatibus maximam partem conſumitur: tantulum, quod reſtat, ætatis, neque id totum, ſeriis negotiis impenditur, & vbi vix rectè diſcere incepimus, plerique è vita abripimur, & lampada aliis tradere cogimur. Ars Medica contrà tam longa & ampla eſt, vt ferè infinita videatur. Nam præter variarum linguarum & artium notitiam, primùm illa admirabilis corporis humani fabrica, omniúmque in ea partium ſtructura, vſus & officia exactè Medico cognoſcenda veniunt. Morborum deinde hanc violantium & deſtruentium genera, eorúmque cauſſæ, cum ſuis ſignis, diſcenda ſunt: quorum omnium tantus eſt numerus, vt iam ante multa ſecula trecenta fuiſſe ſcripſerit Plinius, exceptis generum ſpeciebus, quarũ quanta ſit multitudo, facilè intelligit is, qui tantùm, quas Febris nomen ſub ſe differentias comprehendat, nouit. Præterea Medico vaſtiſſima illa remediorũ ſylua, in tres partes, foſſilium & mineraliũ, plantarũ, atque animaliũ diſtincta, perluſtranda; quarum quælibet quam latè pateat, vel plantarũ innumerus numerus docere poteſt. Tandẽ cognitã & perſpectã Medico eſſe oportet methodũ, quâ inſtructus ſuũ cuique morbo remediũ dextrè opponat, viréſque corporis humani conſeruet: abs quo ſi ſit, quod remedium eſſe debebat, venenum erit. Neque ignorare decet, quâ ratione ſimplicia medicamenta ad vſum medicũ commodiorẽ præparanda, & ex iis cõpoſita miſcenda ſint. Quæ ſola pars tam ampla eſt, vt hodie peculiarẽ quaſi artẽ, quæ Pharmacopœia dicitur, conſtituerit; quæ ipſa iterum maximam Chymiæ partem, eámque ſatis difficilem & laborioſam, complectitur,

Quò autẽ vita breuior & ars medica longior eſt: eò magis annitendũ iis, qui animũ ad Medicinã appulerunt, vt breuiſſimo iſto vitæ humanæ ſpatio, artis longiſſimæ, quantum fieri poteſt, cognitionẽ ſibi comparent. Qua in re cùm meritò ij, qui in publicis ſcholis, quas Vniuerſitates & Academias vocant, docent, artis Medicæ tyronibus facem prælucere debeant: ego etiam, poſtquã ante hos viginti ſex annos, diuina prouidentiâ à Sereniſſ. Saxoniæ Electore ad munus docendi publicè Medicinã in Academia hac vocatus ſum: mearum partiũ eſſe exiſtimaui, eò labores meos dirigere, vt Studioſis artis huius monſtrarem, quâ ratione breuiſſimũ vitæ ſpatium in arte longiſſima diſcenda bene collocare poſſint. Idque primò docere conatus ſum in Inſtitutionum Medicarum Opere, deinde in Introductione ad lectionẽ autorũ Chymicorũ, quã de conſenſu & diſſenſu Chymicorũ cum Ariſtotelicis & Galenicis inſcripſi; vt & in Tractatu de Febribus. E quibus ſi quid cõmodi & vtilitatis ad artis Medicæ tyrones redũdauit, eſt quod gaudeã. Hoc certè meũ propoſitũ, hic ſcopus fuit. Cùm autẽ inuenti aliqui ſint, quibus ea non diſplicuiſſe animaduerti, idẽ in Practico opere paulò μεθοδικωτέρως & pleniùs conſcribendo tentare cœpi. Cuius librũ primũ cùm amici penes me eſſe intelligerent, atque vt eũ publici iuris facerẽ hortarentur: ego equidẽ mihi in mentẽ reuocaui, multa adhuc in eo limâ indigere: quia tamen ex eo aliquid vtilitatis ad artis Medicæ ſtudioſos redũdare poſſe exiſtimarẽt, ipſorũ volũtati obſecutus eũ in publicũ nunc prodire patior.

Cùm verò operi huic, pro more huius ſeculi, Patronus aliquis quærendus eſſet, non præter rem me facturum exiſtimabã, ſi Illuſtriſſimo nomini tuo, *Celſiſſime Princeps*, illud inſcriberẽ & dedicarem. Nã præterquam quòd omnibus intereſt, qui nati homines, aliquam Medicinæ cognitionem habere: tam falſum eſt, ſeruilem eam atque indignam inſinuari Principibus, quàm verum ac certum, eorum antiquitùs propriam fuiſſe. Quod (vt Poëtarum fabulas & illorum fictos heroas prætercam) ſatis, opinor, teſtari poſſunt tot maximorum regum nominibus appellata medicamenta. Quid quòd Princeps bonus quilibet boni Medici refert imaginem. Nam quid ille aliud agit, quàm vt aut ſartam tectámque ſeruet publicã rem, aut, ſi quid ea detrimenti paſſa ſit, maturâ ope ſuccurrat? non aliter ac Medicus, cuius omne officiũ vel in tuenda hominis ſanitate, vel recuperanda occupatur. Sed ſunt & peculiares mihi huius mei inſtituti cauſſæ. Quarum prima ſingularis ille, &, vt ſic dicam, meliore quodam aſtro Celſ. T. velut impreſſus erga literas earúmque cultores amor, & incredibilis beneuolentia; quam & pro mea virili commendandã mihi ad poſteros hac qualicunque dedicatione exiſtimabam. Deinde quia natum hoc opus in Electorali Saxonicâ Academiâ, iure quodam id Celſ. T. cui cum ea longè Illuſtriſſima domo tam arcta intercedit cognatio atque affinitas, videbatur deberi. Accipe igitur, *Illuſtriſſime Princeps*, hoc quicquid curæ ac laboris noſtri eſt, ſerenâ, hoc eſt, tuâ fronte, & meis conatibus bonus ades ac felix. Sic T. Celſ. Deus ſemper incolumẽ, ſemper florentẽ, & quãtum ipſa velit felicem præſtet. VVitterbergæ, Idib. Aprilis, Anno Chriſti 1628.

Illuſtriſſ. Tuæ Celſitud.

Subiectiſſimus

DANIEL SENNERTUS D. Facult. Medicæ Profeſſor & Senior, ac Sereniſſ. Elect. Sax. Medicus.

LECTORI BENEVOLO, S.

NON eandem, Lector beneuole, qui Medicinam ſcriptis explicandam ſuſceperunt, methodum ſecuti ſunt. Galenus equidem, cùm plures Medicinæ partes ſint, ſingulas ſeorſim explicauit, & de ſingulis plurimos libros edidit, de corporis humani nimirum conſtitutione, omnium partium natura, vſu, & actione, de membrorum & ſymptomatum differentiis ac cauſis, de vrinis, pulſibus, morbis, & locis affectis cognoſcendis, & de prognoſticis, de alimentorum facultatibus, de ſimplicibus & compoſitis medicamentis, de ſanitate tuenda, de methodo medendi, & huius generis alios. Cuius veſtigiis inſiſtentes plurimi ſuperioribus ſeculis & noſtra ætate docti viri, iſta, quæ prolixè & diffusè Galenus deſcripſit, in compendium redigere, quæ obſcurè tradidit explicare quæ non ſatis perfectè docuit, ſupplere conati ſunt. Alij verò, præcipuè Arabes, & Latini hos ſecuti, prætermiſſis illis generalibus methodis ſecundum partium corporis ordinem à capite ad calcem omnes humani corporis præter naturam affectus, cum ſuis cauſſis, ſignis, & curatione tradiderunt: quod genus ſcriptorum vulgo Practicos nominant.

Etſi verò vtrique ſuam laudem merentur: tamen non parum refert, vtrorum ſcripta priùs legat, qui ad Medicinam diſcendam accedit. Sunt quidem non pauci, qui ſe operæ compendium facturos putant, ſi neglectis generalibus Methodis, mox ad Practicorum lectionem ſeſe conferant. Atque hic plurimos in deſcribendis & congerendis medicamentorum formulis præcipuè occupatos videas, qui ſe ſatis inſtructos ad faciendam Medicinam accedere opinantur ſi magnam farraginem eiuſmodi formularum, Receptas dicunt, congeſſerint, verùm ſummopere falluntur, neque, ſi iſti viæ inſiſtere pergant, vnquam ad ſolidam Medicinæ cognitionem peruenient, ſed cùm generalibus methodis deſtituantur, perpetuò fluctuabunt; & cùm morbi non ſemper ſimplices facie, quâ à Practicis deſcribuntur, ſed compoſiti, variéque complicati ac confuſi ſæpe occurrant, incerti hærebunt, & quid agendum ſit, ſæpe neſcient. Neque tamen ideò Practicorum libri reiiciendi ſunt. Nam cùm ſecundùm partium diuerſitatem, ea quæ in generalibus methodis traduntur, non parum varient, & ſecundum diuerſas partes limitentur & determinentur; neque eadem planè ſit ratio curandi inflammationem, exempli gratiâ, oculi & pedis: quâ ratione generalis doctrina & curandi ratio cuilibet parti applicanda ſit, docendum. Quod cùm Galenus integrè & abſolutè expeditum non dederit, neque curandi varietatem omnem quæ à natura partium ſitu, & aliis circumſtantiis oritur, oſtenderit (etiamſi exempli loco multa attulerit) omnino id tradere & explicare neceſſarium eſt.

Qua rotione tamen id fieri debeat, non omnes idem ſentiunt. Quidam enim generalem methodum ſecuti, cùm tria ſint morborum genera, & vniuſcuiuſque differentiæ multæ, ſingularum differentiarum curationem per ſe tradendam eſſe cenſent, à prima vſque ad vltimam, indicando ſemper varietatem illam curandi, quæ à natura partium, ſitu, & aliis oritur. Et hac via curandi omnes morbos rationem traditurum fuiſſe, niſi morte præuentus fuiſſet, Franciſcum Friſimelicam, ſui ſeculi Medicum clariſſimum, ſcribit Comes Montanus, in præfatione de morbis. Tentarunt idem cùm alij noſtro ſeculo, tum Ioh. Paul. Pernumia, & Godofredus Steeghius Medici clariſſimi, etſi non planè eodem modo. Alij verò, & plures, eam, quæ hodie in Practicorum libris occurrit, Methodum vſurparunt. Eſt tamen, quod in vtriſque docti viri deſiderent. Nam quamuis prior modus μεθοδικώτερος videatur, & in ſimplicibus quidem morbis ſatis bene ſuccedat: tamen in compoſitis & complicatis affectibus, & vbi plures morbi ac ſymptomata ad vnius affectus naturam conſtituendam quaſi conſpirant, neſcio quid perplexitatis & obſcuritatis habere videtur; cùm vnus affectus, qui vno nomine in ſcholis Medicorum notus eſt in diuerſiſſima ſæpe genera diſtribuendus ſit. Vnum enim ſymptoma ſæpiſſime à plurimis & diverſis cauſſis oritur; & affectûs præter naturam non ſemper ita ſimplices, vt in doctrina de differentiis morborum ac ſymptomatum proponuntur, occurrunt, ſed compoſiti affectus ſeſe frequenter obiiciunt. Inuenias nimirum morbos & ſymptomata ab autoribus, qui hanc methodum ſequi volunt, in locis diuerſiſſimis poſita, & quidem iis, vbi ea, niſi indicis opera adiutus, nunquam quæſiueris: cùm tamen in praxi Medica vtile ſit, cauſſas ſymptomatum omnes in conſpectu & numerato, ac quaſi in tabula habere. Altera verò Methodus hoc præcipuè habet incommodi, quòd eadem toties repetit, & quæ ſemel ac generatim præcipi poterant ſæpius in ſpecie iterat, & (quod exempli gratia affero) quæ ſemel doceri poterat ratio caput alterandi, purgandi, humores ab eo reuellendi, & quæ ſunt huius generis alia, in omnibus affectibus capitis ferè repetitur.

Quæ cum ita ſeſe habeant, commodiſſima Medicinam & docendi & diſcendi ratio videtur illa ſi partes Medicinæ omnes ordine primùm ad galeni exemplum tradantur & cognoſcantur, partiúmque corporis humani omniam natura, vſus & officium, morborum & ſymptomatum differentiæ, cauſſæ & ſigna, alimentorumque ac medicamentorum facultates & præparationes, & per hæc ſanitatem præſentem conſeruandi, amiſſam verò reſtituendi, morbóſque omnes, eorum cauſas & ſymptomata, è corpore depellendi ratio in genere cognoſcatur: deinde verò hæc per vniverſalia theoremata methodus per omnes corporis humani partes diducatur, & qui in qualibet morbi, & à quibus cauſſis oriri poſſint, quæque inde ſymptomata proueniant, inueſtigetur, & quæ in ſingulis partibus ab earum natura, ſitu, & aliis circunſtantiis curandi occurrat varietas, & quomodo vniuerſalis methodus ſingulis partibus applicanda ſit, doceatur & diſcatur.

Priorem illam Medicinæ, ſeu partem, ſeu Methodum cùm in Inſtitutionibus tradere ſtuduerim, nunc, poſtquam ad Practicam Medicam ſcribendam animum adieci, vſitatum equidem Practicorum ordinem obſeruabo, & ἐὰν θεὸς ἐθέλῃ, capite ad calcem omnes corporis humani præter naturam affectus tradam: ita tamen, vt perpetuò vniuerſalis Methodi veſtigiis inſiſtens, omnia quantum fieri poteſt, ad eam reuocem. Ideóque cùm ſymptomata à morbis & eorum cauſis pleraque dependeant, & remotis, à quibus pendent, cauſis ſponte euaneſcant: ordine à capite inchoato, quas quælibet pars morbos cùm in ſimilari, tum organica conſtitutione, & quæ vtrique communis eſt, vnitate pati poſſit, docebo, eorúmque omnium cauſſas, ſigna, curandique rationem tradam. Poſtea, quæ ex his morbis & eorum cauſſis ſymptomata in qualibet parte oriantur, monſtrabo; & quomodo horum ablatio ab illorum remotione pendeat, docebo. Sicubi tamen ſymptoma aliquod ob vehementiam ad ſe curam trahere poterit, quænam eius vel mitigandi, vel tollendi ſit ratio, non præteribo. Etſi verò vulgo apud Practicos morbi ſolutæ vnitatis, & Chirurgia, quam appellant, planè omittatur: tamen cùm eorum curatio non minus, quàm aliorum à Medico requiratur, & ad eorum curationem non ſolùm manûs opera, ſed & medicamenta plerúmque requirantur, eos omittendos non putaui.

Commodiſſimè autem ſex libris tota hæc tractatio abſolui poſſe videtur: Si nimirum agatur, In primo, de morbis cerebri & organorum ſenſuum externorum, & ſymptomatibus, quæ ſenſibus cùm internis, tum externis accidere poſſunt: In ſecundo, de Pectoris, pulmonis ac cordis morbis ac ſymptomatibus: In tertio, de morbis ac ſymptomatibus, quæ viſceribus infimi ventris accidunt: In quarto, de morbis mulierum & infantium: In quinto, de partium externarum morbis & ſymptomatibus. In ſexto, de venenatis ac malignis morbis.

Quam methodum & ego ſequar, & iſto ordine in Practico hoc opere ſcribendo progrediar, quouſque Deus voluerit, vitámque & vires mihi conceſſerit. Tantum autem abeſt, vt hoc meo labore artis Medicæ Studioſos ab antiquorum & probatorum autorum lectione auocare velim, vt potiùs ad illam eos adducere cupiam. Ideóque non ſolùm magis neceſſaria è probatioribus authoribus, antiquis & recentioribus ſelegi ſed etiam autores illos ſubinde citaui, vt vberiorem explicationem ab iis petere poſſint. Atque hic diſſimulare non debeo, ſocerum meum p.m. Do.D. Andr. Schatonem, olim in hac Academia Medicinæ Profeſſorem clariſſimum, & meum Anteceſſorem, non pauca vtilia in Lectionibus in 9. Rhaſis, quas tamen morte præuentus non abſoluit, collegiſſe. Qua opera cùm me labore nonnullos autores legendi ſubleuarit, ex iis quædam, quæ meo & aliorum vſui commoda viſa fuerunt, hinc inde inſerui.

Ex hoc verò meo labore ſi, quod vnicè opto, aliquid commodi ad aliquos redundauerit, eſt quod gaudeam. Omnibus placere impoſſibile eſt. Et licèt forſan in reliquis exſpectationi plerorumque ſatisfacerem: in materia tamen Medica me omnibus non ſatisfacturum, etiam non monitus, intelligo. Ita enim hodie res comparata eſt, vt non ſolùm tot ſint Diſpenſatoria, ſeu Antidotaria, vt appellant, quot Pharmacopolia, ſed ferè quot Medici. Quamuis enim Medici de morbo eodem curando conueniant: tamen de materia medica plerumque diſſentiunt; cùm quiſque ſua medicamenta, quæ aliis præferat, habeat. Quod an cum rei Medicæ incremento, ægrorúm-

quæ

quæ commodo vel damno coniunctum ſit, aliis iudicandum relinquo. Deo equidem benigniſſimo debentur gratiæ, quod hac etiam in parte vberem ſupellectilem materiæ medicæ ſuppeditat. interim ambigo, an neglectis medicamẽtis, quæ multorum ſæculorum vſu, probata ſunt, & multos à grauiſſimis morbis liberarunt, ad noua, & ſæpe nondũ ſatis probata, tam procliues eſſe deceat & ita materiam medicam mutare, vt, ſi Hippocrates & Galemus, imò, qui ante hos quinquaginta annos vixerũt, Medici ad viuos redirẽt vix vnam nonnullorum formulam intelligerent. Rectè & prudenter Foreſtus, lib. 9. obſeru. 23. Temerarium, *inquit*, & inſignis ſtultitiæ argumentum eſt, in ancipiti medicamento periculum facere cùm nulla cogit neceſſitas, & meliorum copia ſuppetit. Ideóque adduci non poſſum, vt cum illis ſentiam, qui, vbi res etiam foliis ſenæ vel lini aliquo medicameno tranſigi poteſt, Mercurialia & Antamonialia medicamenta vſurpant.

Non equidem ſum neſcius, à multis talia commendari, quaſi puerperis & infantibus etiam innoxia ſint: verùm credat id qui volet, manus noſtræ ſunt oculatæ, credũt quod vident. Me veſtigia terrent; cùm ſciam, quàm multis croci metallorum nominati, & inde aquæ quam appellant, Benedictæ, Mercurij vitæ dicti, vt honorum ſaltem mentionem faciam, etiã diligentiſſimè præparatorum, vſus infeliciter ceſſerit, eorúmque vſu aliquos nõ ſolùm in vitæ diſcrimen coniectos, ſed & planè vitâ priuatos mecum multi norint. Ideóque etiamſi interdum in quibuſdã grauiſſimis morbis talia medicamenta locum habere concedam: tamen vt tam familiariter vſurpanda eſſe credam, ſicut folia ſenæ, vel agaricũ, imo mãna, quod nonnulli faciunt, perſuaderi nõ poſſum.

De formulis etiam medicamentorum aliquid monendum videtur. Et licèt primò dubius eſſem, an vlla, vel certè tot formulæ medicamentorum inſerendæ eſſent, cùm qui methodum medendi callet, & materiam medicam ſimplicem notam habet: facilè cuiuis morbo accommodata remedia parare poſſit: tamen vt tyronibus inſeruirem, non ſolùm ſimplicem materiam medicamentorũ, ſed & certis formulis cõprehenſam addere volui, vt viderent artis Medicæ Studioſi, quomodo illa, quæ in Inſtitutionibus de compoſitione medicamentorũ tradidi, in vſum trahi poſſint. Scio equidẽ, Practico illi experientiſſimo, Felici Platero, vitio à quibuſdã verſum fuiſſe, quòd tot formulas, & in eodem ſæpe morbo varias, ſuæ Practicæ inſeruerit, qui idem procul dubio in me reprehendent. Sed habuit ille procul dubio ſui inſtitui cauſſas graues, de quibus hîc non diſputo. Habui & ego eaſdem & exemplũ etiam Galeni, qui, in libris de compoſitione medicamentorum, ſec. loca & genera, multa antiquorum medicamenta collegit: vt de aliis Græcis, Aetio, P. Æginata, & reliquis non dicam. Neque enim tot formulæ ideò præſcribuntur, vt quilibet quãlibet arripiat, ſed vt pro renatâ, & ægri conditione formulas variare ſciat. Hoc enim præſuppoſitum volo in Medico, qui vel ipſe formulã aliquã medicamenti præſcribit, vel ab alio præſcriptam mutuari volet, vt materiæ ſimplicis, & methodi medendi cognitionem habeat: quâ qui fruſtratus eſt, non facilè magnis encomiis & titulis medicamentorum ſe falli patietur. Et omnino ægrorum etiam cauſſa formulas variare opus eſt. Si enim vnum medicamentum, & quidẽ eodem modo ſæpius exhibeatur plerumque ægris nauſeã cõciliat.

Deinde non ignoro, non paucos futuros, quibus minùs rem gratam feciſſe videbor, quòd inter medicamẽta cùm alterantia, tũ purgantia, pleraque ad Galenicorum & vulgatũ modum præparata propoſui, cùm medicamenta expectaſſent, quæ paucorũ granorum pondere, aut guttarum quantitate, ſine nauſea ægris exhiberi poſſint. Verùm ſuauitas, vbi haberi poteſt, vt non aduerſanda, ita ob ſuauitatem ſolam medicamenta non ſemper aliis præferenda; ſed ad Indicationes ſemper reſpiciendum, & videndum, vt iis medicamenta exactè reſpondeant. Contra quod peccant, qui non ad humoris peccantis naturam reſpiciunt, & aphoriſmi illius Hippocratis, qui talia, qualia opus, purgare præcipit, obliti, ſiue bilis, ſiue pituita, ſiue melancholia abundet, ſine diſcrimine gũmi Gotte, extractum ſcammonij, Antimonium, Mercurium, exhibent, ſaltem vt palato ægri blandiantur. Vt & illi qui, vt itidem ægro blandiantur, iulebum aliquem colore rubicundo ſapore acidulo exhibent, etſi ad morbum pellendum nihil faciat forſan etiam obſit. Et omnino ſum in ea ſententia, eos minùs peccare, qui medicamẽta Indicationibus quidem reſpendentia, ſed paulò ingratiora exhibent, quàm eos, qui exhibent quidem medicamenta ægri palato non ingrata, ſed ſuauia; verùm ſi facultates eorum examines, & cũ morbo conferas; parum, vel nihil Indicationibus reſpondentia: etſi interim non nego, vbi nauſea in medicamentis euitari poteſt, id ſtudioſè faciendum eſſe. Imò res eò hodie rediit, & quidem Medicorum nonnullorum, qui ſua medicamenta vltra modum laudant, culpa, vt ægri, ſi iis conſilium petentibus medicamenta quæ morbi natura poſtulat, nomines ea tanquã vulgaria faſtidiant, & in morbis etiam grauiſſimis, arthritide, affectione hypochondriaca, hydrope, ſpecifica ſaltem expetant, & quidem talia, quæ exigua doſi morbum radicitus ſtatim tollant. Cùm tamen ſi μεθοδικῶς & non Empeiricorũ more morbos curare libeat, nulla alia dentur ſpecifica medicamenta, quàm quæ ſpecificum Indicans ſuggerit. Aut ſi per ſpecifica quis occulta qualitate agentia accipere velit, fruſtra in morbis notis, & à manifeſtis cauſſis pendentibus, ad occultas qualitates confugimus.

Interim verum eſt, in materia medica magnam eſſe differentiam, & medicamenta alia aliis eſſe efficaciora: & propterea ſelectiſſima & efficaciſſima ſemper eligenda ſunt. Nec hæc etiam mea mens, quòd medicamenta, quæ è vulgatis Practicorum libris, vel etiam eorum obſeruationibus propono, ſemper vulgari modo præparata vſurpari velim. Materiam potiùs medicamentorum ab antiquis hactenus non infeliciter vſurpatam, & certa proportione mixtam propono, quã quilibet, quomodo poteſt, artificioſiſſimè præparet. A Recentioribus multæ medicamentorum formæ, extracta ſpiſſiora & liquida, quæ eſſentiæ & tincturæ nominantur, atque artificioſiùs præparatæ, ſyrupi ſine longa coctione, & multa inuenta ſunt.

Exhibeo autem nunc Librum Primum *huius operis qui equidem ad nonum annum, quod poëmata ſcripturis Horatius præcipit, premendus forſan, &, quod ipſe agnoſco, multis in locis magis exornandus videbatur. Verùm cùm* Vitæ ſumma breuis ſpes nos vetet inchoare longas, *& ſoli Deo ſit notum, quid poſt annum nonum vel de me, vel de aliis futurum ſit, Amicorum, qui editionem vrſerunt, monitis obſequi volui. Habes* Lector Beneuole, *ſi nihil aliud, tamen* Locos communes, *in quos, quæ lectio autorum quotidie ſuppeditauerit, commodè & ordine referre poteris. Quod meum inſtitutum ſi Tibi non ingratum fore intellexero, paulò poſt etiam librum Secundum publici iuris faciam, & nulli labori parcam, vt & reliquos libros, cum Deo, adiiciam. Interim bene Vale. Vvittbergæ, Cal. Martij, Anno Chriſti 1628.*

ΣΥΝ ΘΕΩ.

MEDICINÆ PRACTICÆ
LIBER PRIMVS.

De Capitis, & Senſuum cùm internorum, tùm externorum, motúſque ſpontanei p. n. affectionibus.

PROOEMIVM.

CVM omnium totius corporis humani præter naturam affectuum, morborum nimirum, cauſſarum morbificarum & ſymptomatum, quæ ei præter naturam accidunt, curandi rationem tradere, ſi Deus voluerit, nobis propoſitum ſit; vſitatum Practicorum ordinem ſecuti, à Capite facimus initium. Caput autem ſupremo corporis loco poſitum, ſenſus & motus organa continet, atque in Cerebro, parte eius præcipuâ, ſenſuum internorum ſeu facultatum principum actiones perficiuntur, ſpiritúſque animales elaborantur, & hinc in ſenſuum externorũ & motus organa, vtpote ſine quibus ij nõ perficiuntur, per neruos diſtribuũtur.

Vt ergo delineatam in *Præfatione* methodum ſequamur, dicendum primò erit, quos morbos Cerebrum patiatur, quotque modis ſpiritus animales, qui in eo generantur & continentur, vitientur: quibus etiam morbis, quæ cerebro & tegumenti & munimenti loco ſunt, meninges & cranium affici poſſint; & à quibus cauſſis morbi harum partium omnes proueniant; quâ ratione cognoſci, & quomodo curari queant.

Poſtea explicandum, quæ ab harum partium & ſpirituum vitiis actiones læſæ, & ſymptomata ortum habeant. Et cum in Cerebro perficiantur, & ab eo originem habeant omnes ſenſus interni, ſenſus nimirum communis, eiúſque affectiones, ſomnus & vigilia; phantaſia, ratiocinatio; item memoria ac motus animalis: dicendum primò, quæ circa ſomnum

in vigiliam, quæ in phantaſia ac ratiocinatione, quæ denique in motu animali ſymptomata & læſæ actiones occurrant, & ſingularum læſarum actionum cauſſæ inueſtigandæ.

Tandem de ſymptomatibus, in quibus cum ſenſibus internis ac ratiocinatione & motu animali, etiam ſenſus externi, & ita omnes vel pleræque actiones animales læduntur, tractandum erit.

Poſt actiones læſas, alterum ſymptomatum genus (nam tertium ſymptoma qualitatum mutatarum locum hîc non habet) explicandum, excretorum ſcilicet & retentorum in cerebro vitium; vbi duo ſymptomata præcipuè occurrunt, priùs in excrementorum copiâ, quod vitium vulgò Catarrhi nomine venit; & alterum, in excrementorum cerebri retentione & ſuppreſſione.

Deinde ſimiliter quot morbis ſenſuum externorum organa; nimirum tactus organum, oculi, aures, nares, lingua, corripi, & quâ ratione illi curari poſſint, tradendum. Poſteáque docendum, quæ actiones læſæ in his partibus accidant, & quæ ſint earum cauſſæ. Vbi agendum erit de Dolore in genere, & qui inſignis ſæpe eſt de dolore Capitis in ſpecie; de læſionibus actionum, quæ in viſu, auditu, olfactu, guſtu obtingunt, & ſi quæ alia ſunt circa has partes ſymptomata. Ac ſi aliquod ſymptoma ob vehementiam, curationem, non minùs vt alia Indicantia poſtulet & ad ſe trahat, quomodo illud tollendum vel mitigandum ſit, monſtrabimus.

Etſi verò & cutis capitis & capilli in eâ ſua vitia habent: tamen quia cutis commune totius corporis tegumentum eſt, de eius & capillorum vitiis ſuo loco inter externos corporis affectus dicemus.

LIBRI PRIMI
PARS I.
De Morbis Capitis.

CAPVT I.

De Intemperiebus capitis ſine materia, & primò de calida.

CEREBRVM primaria capitis pars eſt: id duplex, membrana circumdat: Exterior quidem & Cranio propior illa, craſſior & durior, quæ vulgò Dura mater; Interna verò, & proximè cerebri ſubſtantiam ambiens, tenuior, quæ vulgò Pia mater nominatur. Membranas cranium tegit: hoc pericranium: pericranium tegitur à membranâ carnoſâ: omnes tandem has partes cutis. De cutis morbis & vitiis, vt antea dictum, cùm ſuo loco acturi ſimus, de cerebri, membranarum eius, cranij & pericranij morbis hîc agendum, & quos quælibet harum partium morbos pati poſſit, inquirendum.

Morbi intẽperiei capitis.

Sunt autem harum partium, vt & aliarum, morbi trium generum, intemperiei ſeu partium ſimilarium, organici, & vtriſque communes. Et primò quidem quod morbos intemperiei, & qui his partibus, quatenus ſimilares ſunt, competunt, attinet, Cranium, vt oſſeum & durum, quódque externas alterationes non ita facilè admittit, vix ipſum inſignem intemperiei morbum patitur, quandiu pericranio, membranâ carnoſâ, & cute tectum eſt: verùm ſi propter vulnera ſit denudatum, ab externo aëre alteratur & corripitur. Cerebrum verò & meninges intemperiei morbis ſæpè corripiuntur, Etſi verò intemperies aliqua nonnunquam in alterutrâ harum partium primùm excitari, & vna earum plus, alia minùs affici poſſit, & actionum quoque læſiones aliæ atque aliæ accidant, prout cerebrum & eius membranæ plus afficiuntur: tamen quia tanta eſt harum partium connexio, tantúſque conſenſus, vt ſi vna inſigni aliquâ intemperie laboret, fieri nequeat, quin & altera eiuſdem fiat particeps; curandi etiam ratio ferè ſit eadem: de intemperie harum partium coniunctim agemus. Si quid tamen, quod alterutri peculiare ſit, occurret, & illud attendemus.

Cùm verò cum Galeno, *de diff. morb. cap.*1. docuerimus, *lib.*2. *Inſt. part.*1. *cap.*3. quòd intemperies alia ſit ſimplex, calida ſcilicet, frigida, humida, ſicca; alia compoſita, calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca; & hæ omnes rurſus vel ſine, vel cum materia: de his intemperiebus omnibus ordine hîc etiam inter morbos capitis dicendum. Quanquam enim intemperies ſine materia rarò dantur; & cùm dantur, ferè à cauſſis euidentibus & externis, (niſi morbus hæreditarius ſit) ortum habent; plerumque verò cum intemperie humor ſimilis qualitatis coniunctus eſt: tamen vtile eſt ſcire, quam curationem intemperies quælibet per ſe & quatenus talis requirat; cùm alio modo curetur intemperies ſine materia, quàm quæ cum materia coniuncta eſt. Quapropter ordine de iis in ſpecie agemus, ſi pauca quædam de morbis capitis, & intemperiei in eo, in genere præmiſerimus.

De affectibus capitis in genere, notanda.

Signa cerebri p. n. affecti.

Primò, omnes cerebri morbi multa ſigna communia habent, quæ Galenus, *in art. Med. c.*76. deſcripſit: *Quæ ſunt*, inquit, *in cerebro diſpoſitiones, eæ cognoſcuntur aut ex dementiæ ſpeciebus, aut ex ſenſuum vel imaginationum læſionibus, aut ex actionum, quæ ſecundùm electionem* & *voluntatem fiunt; aut ex iis quæ excernuntur per palatum, aures, nares; aut per differentias dolorum.*

In curatione capitis in genere obſeruanda.

Deinde in curatione affectuum capitis hoc in genere eſt notandum, cùm caput ſupremo corporis loco poſitum ſit, & præterea venæ & arteriæ multæ, ſubtilem ac tenuem ſanguinem & ſpiritus, quibus facilè ſubtilia & vaporoſa excrementa permiſcentur, cùm pro nutritione eius, tùm pro ſpirituum animalium generatione differentes, cerebrum ingrediantur, atque in id deſinant; cerebrúmque, vt pote frigidum & humidum, ac molle, vapores, illos facilè imbibat, retineat, ac difficulter diſcutiat, imò potiùs condenſet: in omni affectu capitis eſſe operam dandam, ne id à vaporibus adſcendentibus lædatur. Ideóque non ſolùm ipſum caput roborandum; ſed inprimis cauendum, ne vapores in partibus inferioribus generentur, aut geniti ad caput eleuentur. Quapropter in capitis affectibus abſtineat æger à cibis & potu, qui multum vaporum emittunt, quale eſt vinum potens, vt & cereuiſia fortis, imprimis multo lupulo condita; & maximè vitandus talis potus ab exercitio & motu corporis vehementiore. Calefacto enim corpore caput vaporibus repletur, & corpore ab exercitio exinanito, ſpiritibúſque & animalibus & vitalibus deperditis, natura inſtaurationem eorundem appetit, & proinde fit potulenti adhuc ſemicrudi, in vapores reſoluti, in venas & arterias raptus & tranſlatio: vnde & cerebrum vehementer turbatur, & crementa multa cumulantur. Inter cibos qui caput replent, eſt præcipuè lac, quod facilè corrumpitur in ventriculo: vnde etiam Hippocrates, 5. *aph.* 64. Lac nocere caput dolentibus, ſcribit. Caput etiam replent, ipſique noxia ſunt, *Semen cannabis, lini, erucæ, ſinapi, daucus, cœpæ, baccæ iuniperi, dactyli.* Et quæ Galenus, 2. *de comp. med. ſecund. loca, cap.*1. *in fin* & ex eo Aëtius, *tetrab.*2. *ſerm.*2. *cap.*46. in omnibus capitis affectionibus vitare iubet, quòd capitis dolorem inducant; *Viticis ſemen, abſinthij ſuccus, lactis potus, blandi quercinæ, comeſtæ, oliuæ, nigræ, arbuti fructus, mamecylon Græcis appellatur eruum*, quod etiam articulos exſoluit, *myrrha, thus, hederæ corymbi*, & quæ mentem pertubant, *Lentiſci fructus, crocus, peucedanum cyclaminus, ſicca cum vino pota, ſtyrax*, qui modicus quidem potus triſtitiam diſcutit, multus autem turbulentos ſomnos efficit. Alij inter ea, quæ capite laborantibus minùs commoda ſunt, recenſent etiam *auellanas, nuces iuglandes, caſtaneas, ſchœnanthum*, quod capiti multum nocere, ſcribit Sauanorala *tract.*1. *cap.*32. *rubric.*1. Damnat etiam *columbas* Vega, ſcribitque ſe obſeruaſſe, eas peculiari ratione caput affligere, de quibus videatur Valleriola *Enarr. medic. lib.*5. *Enarr.* 10. Caput quoque replet aluus concluſa, inedia. Sicut & noxium capiti eſt calceatis pedibus dormire.

Capiti nocentia.

Ne autem genitus vapor adſcendat, exercitatio vehementior poſt cibum vitanda, vocis intentio, & ſpiritus efflatio vehementior; ſomnus meridianus in non aſſuetis, & ſtatim à cibo innatus, vel longior; vomitus, tuſſis.

De intemperiebus capitis ſine materia in genere.

Intemperies capitis ſine materiâ.

Poſtea de intemperiebus ſine materia hæc in genere tenenda: Primò, *cauſſæ* intemperiei ſine materia omnia eſſe poſſunt, quæ vel extrà vel intus quoquo modo cerebrum calefaciendo, refrigerando, humectando, ſiccando afficere poſſunt, quæ poſtea in ſpecie patebunt.

Signa quod attinet, primò opera danda, vt cognoſcatur, an intemperies ſit cum vel ſine materia. Inueſtigandum nimirum, an cauſſæ aliquæ euidentes præceſſerint: quod ſi factum, intemperies plerumque eſt ſine materia. Verùm poteſt etiam eſſe cum materia. Poteſt, inquam. Nam ſi cauſſa procatarctica plenum corpus inuenerit, aut fundendo humores, aut exprimendo, aut attrahendo, intemperiem cum materia excitare poteſt. Si verò talis cauſſa abſit, coniecturam facere oportet, à cauſſa aliqua interna malum extitiſſe, & ita cum materia coniunctum eſſe. Intemperies quoque ſine materia, eſt ſine ſenſu grauitatis, tenſionis, punctionis, morſus.

In intẽperie capitis an purgandum.

Tertiò quoad *curationem*, intemperies ſine materia hanc communem rationem obtinet, quòd ſicut citra materiam eſt, & in ſola qualitatum ac intemperiei mutatione conſiſtit: Ita etiam quatenus talis ad priſtinum & naturalem ſtatum reducitur, ſolâ alteratione ſine vlla euacuatione. Etſi verò in intemperiebus capitis ſine materia quandoque euacuandum ſit: tamen id non poſtulat intemperies per ſe, & quatenus talis; neque intemperiei opponitur euacuatio: Sed ideò euacuamus, quia metuimus, ne ſi corpus ſanguine aut vitioſis humoribus plenum ſis, caput ex intemperie debilitatum, & imbecillius redditum, abundantes in corpore humores facilè admittat, atque ita affluentibus ad caput humoribus, ex intemperie, quæ ſine materia eſt, intemperies cum materia euadet.

De Capitis intemperie calida ſine materia.

Intemperies capitis calida.

Intemperies hæc etſi in noſtris regionibus non ita frequens ſit:

ſit tamen in regionibus calidioribus non infrequens eſt, ob æſtum ſolis & aërem feruidiorem.

Cauſſa.

Quæ autem intemperiei calidæ cauſſæ ſint, *lib. 2. Inſt. part. 2. c. 10.* è Galeno *de cauſ. morb. cap. 2.* docuimus. E quibus patet, cerebrum partéſque vicinas in capite præter naturam calefieri poſſe, ſi homo in aëre calidiore, ſub radiis Solis, præſertim nudo capite, vel in aëre ab igne aut frequentia hominum calefacto commoretur; ſi calidis tegumentis caput ſupra modum, vel diutius inuoluerit; ſi medicamentis caput calefacientibus ſeu externis, vt fomentis, lotionibus, embrochis, oleis, linimentis, odoramentis & ſuffitibus calidis, præcipuè ambrâ & moſcho, & huius generis aliis, ſuprà modum vſus fuerit; ſeu interna vſurpauerit, aut cibos & potiones calefacientes, aromatibus multis conditas, vinum antiquum & generoſum, Hippocraticum, mulſum, & id genus alia immoderatiùs ſumpſerit; ſi perturbationibus animi vehementioribus, vel diuturnioribus, irâ præcipuè, correptus fuerit: ſi diu vigilauerit; ſi cogitationes, quæ ſpiritus ad caput reuocare, eóſque variè mouere ſolent, diu intenderit. Quæ cauſſæ omnes eò faciliùs capiti calidam intemperiem inducere poſſunt, ſi homo cerebrum ſuâ naturâ calidus obtineat.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Percipitur calor tactu in cute capitis, præcipuè in fronte & temporibus, cutiſque prima manus iniectione ſtatim aridior, quàm ante apparet; intra cranium agitatio quædam percipitur & pulſatio in temporibus; facies & oculi apparent rubicundiores, lucem & ſplendorem refugiunt. Somnus eſt breuis & perturbatus, non profundus, à quo homo facilè excitatur: vel etiam vigiliæ infeſtant. Æger facilè iraſcitur. Inquietus eſt in motibus, in cogitationibus & imaginatione mutabilis; quorum vtrumque ex ſpirituum leuitate & mobilitate à calore contracta prouenit. Præceſſerunt cauſſæ antea enumeratæ vel omnes, vel vna. Delectant & iuuant, quæ calefaciunt & exceſſum caloris augent. A qua verò cauſa intemperies iſta contracta ſit, ſermones ægri docebunt. *De numero ſignorum intemperiei capitis calidæ, controuerſiam vide in fine Capitis, quæſt. 1.*

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quò minor exceſſus caloris fuerit, eò malum tutiùs; quò maior, periculoſius: & metuendum tunc, ne inflammatio, delirium, aut alia mala attrahantur.

2. Curatio ipſa ſatis facilis eſt. In refrigerantibus tamen adhibendis cautè procedendum, ne cerebro aliquid damni afferatur; præſertim in pueris, mulieribus, & iis qui corpus mollius & tenerius habent, ac in otio viuunt; in ſenibus item, & iis qui catarrhis obnoxij ſunt. In talibus enim corporibus medicamenta facilè penetrant, & caloris natiui vis non eſt tanta, vt maiori frigori reſiſtere poſſit: ideóque inſigniter refrigerantium vſu cerebrum facilè offenditur, & in contrarium malum deducitur.

Indicationes.

Indicationes. Intemperies capitis calida refrigerantia indicat; & quidem maior frigidiora, minor mitiora.

Et cùm caloris tanta vis ſit, vt etiam in corpore puro aliquid ab inferioribus ſurſum trahat, multóque faciliùs id præſtet, ſi corpus plenum ſit, atque ita caput repleatur, & intemperies, quæ à primo ortu ſine materia eſt, in eam, quæ cum materia eſt, facilè tranſeat; ac præterea humiditates, quæ in capite ſunt, à calore fundantur, partéſque capitis à calore laxiores & imbecilliores reddantur: neceſſarium eſt, vt medicamenta, quæ ad refrigerandum caput in principio adhibentur, aliquam adſtringendi vim habeant. Adſtringendi tamen illa facultas ſit moderata. Nam ſi inſignem vim adſtringendi haberent talia medicamenta, & topicis vim ad inferiora penetrandi occluderent, & poros ac meatus adſtringerent, vaporéſque, qui perſpirare deberent, clauſis meatibus retinerent, caput replerent, & malum augerent. Et ſi refrigerantium, quæ leuiter adſtringunt, copia nobis deſit, ea ſumamus, quæ citra adſtrictionem refrigerant, & aliquid aſtringentium miſceamus. Et cùm iſte humorum verſus caput raptus ac motus faciliùs fiat in corpore plethorico vel bilioſo: ſæpe ſola refrigerantia & adſtringentia non ſufficiunt, ſed vt affluxus humorum ad caput præcaueatur, neceſſarium eſt, ſicut antea etiam dictum, vt ſanguis, ſi is in corpore abundet, imminuatur, & à capite auertatur venæ ſectione vel cucurbitulis: Bilis verò, ſi adſit, idoneis medicamentis, de quibus poſtea dicetur in intemperie capitis cum bile, euacuetur.

Quia verò cerebrum membrum nobile eſt, facultatum principum ſedes, ſenſus & motus fons atque origo, ſpiritúumque animalium officina, & minimam noxam facilè percipit: non licet tam audacter refrigerantia, vt in partibus ignobilibus adhibere, caloremq; eius obtundere, neque in eorum vſu diu perſiſtere, aut ea frequenter applicare, ſed per vices caput linteo ſicco abſtergere & ſiccare, aut leniter fricare oportet. Et cùm ex refrigerantibus quædam ſtuporem inducant, iis non vtendum, niſi dolor aut vigiliæ inſtent. In declinatione quoque ſola refrigerantia non vſurpanda, præſertim in corporibus impuris, & quibus grauitatis aliquis ſenſus in capite percipitur. Cùm enim per calorem p.n. vt dictum, caput facilè aliquid ſuperflui ad ſe, tanquam cucurbitula, trahat, illud in fine reſoluendum & diſcutiendum.

Circa Topica caput refrigerantia, quæ obſeruanda. Præterea circa externorum & topicorum vſum hic notandum, quòd cùm cerebrum cranio, oſſe ſatis craſſo, tegatur, 1. ea ſunt admiſcenda, quæ tenuitate ſubſtantiæ faciliùs penetrant, & alia medicamenta ſecum rapiunt, qua de cauſſa acetum plerumque admiſcetur. 2. Medicamenta eo loco applicanda, quò faciliùs penetrare ad cerebrum poſſunt. Ideóque cùm cranium minùs craſſum ſit circa frontem & tempora, & peruium etiam circa ſuturas: circa frontem, tempora, ſuturam coronalem & ſynciput medicamenta topica applicanda ſunt. Poſteriori verò capitis parti ſine fructu adhibentur refrigerantia; imò ſi ibi applicentur, neruos lædere poſſunt. 3. Et vt topica medicamenta ſuo munere rectiùs fungantur, abradere pilos ſæpe vtile eſt. Sunt quoque topica, ſi capitis calor ſit inſignior, actu frigida applicanda; & vbi paulum incaluerint, iterum mutanda. Quâ de cauſſa etiam non craſſâ & multiplicia linteamina, è quibus caput incaleſcat, vſurpanda. In corporibus verò mollibus, in quibus fortiùs refrigerantia ſuſpecta eſſe diximus, aliquid olei chamæmelini, anethini, ſambucini admiſceri poteſt. Topica quoque ratione ætatis moderanda, cùm inſigniter refrigerantia non ferant pueri, ſenes, & corpora mollia, ac qui catarrhis ſunt obnoxij.

Neque ſolùm topica extrà applicanda; ſed cùm per nares rectâ viâ ad cerebrum aër penetret, odoramenta quoque vſurpare licet. Præterea cùm magnus pedum & capitis conſenſus ſit, pedum lotiones vtiles ſunt, ſicut nec manuum inutiles.

Medicamenta ſimplicia interna.

Simplicia medicamenta caput refrigerantia interna. Folia, *Lactucæ, portulacæ, plantaginis, ſolani*, quod fortius eſt, & ſtuporem facilè inducit.

Flores, *Roſarum, violarum, nymphææ, papau. albi, borraginis.*

Semina, *Lactucæ, papaueris albi, melonum, cucumeris, cucurbitæ, citrulli hordei.*

Fructus, *Cucurbitæ, poma dulcacida, baccæ myrti & myrtillorum.*

E lignis, *Santalum.*

Quibus & alia refrigerantia commodè admiſcere licet; vt *Acetoſam, endiuiam, ſuccum citri, acetum.*

Externa.

Eadem & extra adhiberi poſſunt: Quibus accedunt.

Folia, *Semperuiui, ſalicis, vitis, vmbilici Veneris, myrti, cucurbitæ, nymphææ, lenticulæ paluſtris.*

Semen, *Pſyllij, lactucæ, papaueris.*

Radix, *Rhodia, radix & cortex mandragoræ.*

Succi, *Foliorum ſalicis, vitis, ſemperuiui, nymphææ, plantag. ſolani.*

Externa. Mucilagines, *ſem. pſyllij*, præcipuè cum aceto paratæ. De qua mucilagine monet Matthæus de Grad. *lib. 1. pract. c. 1.* aduertendum eſſe, ne ſemen rumpatur; cùm ea ſaltem pars, quæ in ſuperficie eſt, & à qua per agitationem cum aceto parum calido prouenit, ſit frigida & humida, intima verò acuta & ignea.

Lac.

E quibus parantur variè medicamentorum formæ, quæ omnes capiti alterando vtiles ſunt, vt *lib. 5. Inſtit. part. 3. ſect. 3. cap. 1.* dictum, è quibus, nunc his, nunc illis, prout commodum fuerit, vtemur.

De externis medicamentis etiam hoc monendum, etſi vulgò habeantur ſaltem pro frigidis ſimpliciter, tamen pauca eorum partes aliquas admiſtas habere calidas, quibus minima illa corpuſcula calida, quæ cum intemperie calida coniuncta ſunt, euocant, qualia ſunt flores roſarum, violarum, nymphææ luteæ, ſambuci, radix rhodia, ſemen pſyllij & ſimilia, quæ propterea etiam maiore cum commodo & tutiùs adhibentur, quàm ſimplicia frigida; etiam ea de cauſa, quòd anodyna ſunt, & dolores capitis, qui intemperie calida capitis laborantibus familiares ſunt, mitigant.

Medicamenta compoſita interna.

Compoſita interna. Aquæ deſtillatæ; *Roſarum, viol. lactucæ, portul. nymphææ, ſolani, cucurbitæ.*

Conſeruæ, *Roſarum, viol. nymphææ, citri.*

Syrupi, *Viol. roſ. nymphææ.*

Condita, *caules lactucæ.*

Iulepi & Potiones, *Iulepus roſ. viol.* & quæ fiunt ex ſyr. & aquis modò enumeratis, vt

℞ *Syr. viol. Vnc. j. ß. oxyſacch. ſimpl. Iulep. roſ.* an. *Vnc. ß. aq. hordei ſimplicis, Vnc. x. vel aq. lactucæ, endiuiæ, acetoſæ,* an. ℥. iii. Miſce, pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Syrup. violar.* Vnc. j. ß. *nymphææ, de endiuia*, an. Drach. vi. *aq. lactucæ, cichor. endiu.* an. Vnc. ii. F. Iulep. pro duabus doſibus.

Monet hic rectè Matthæus de Gradib. *pract. lib. 1. cap. 1.* vt in dolore capitis, & febribus quoque, non ſimus nimis parci in exhibendis ſyrupis & potionibus; ſed in adultis ad ℥. x. potiones illas ex ſyrupis & aq. deſtillatis mixtas adhibeamus: cùm in minore quantitate ad omnia membra & caput facilè non penetrent. Cui libenter ſubſcribo, modo ægros obſequentes habeamus.

Emulſiones: ex *ſem. quatuor frigid. maior. papau. lactuc.* vt.

℞. *Sem. quatuor frig. maior. excort.* Vnc. ß. *papau. alb.* Drach. ii. *Aq. hordei* ſ. ℔. ß. *lactucæ* Vnc. iij. *nymph.* Vnc. ij. *roſ.* ℥. j. F. Emulſio. Adde *Iulep. vel ſyr. viol.* Vnc. j. ß. M.

Species, *elect. de gemm. frig. dimarg. frigid. diatrion. ſantal.* F. Electuaria.

℞. *Conſeru. viol. roſ.* an. Vnc. j. *nymphææ*, *Lactuc. conditæ*, an. Vnc. ß. *Specier. diamarg. frig.* Drach. ß. Cum *ſyr. viol.* F. Electuar.

Vel ℞. *Conſeru. roſ. borrag.* an. Vnc. ij. *ſem. quatuor. frig. maior. excortic.* an. Drach. j. *ſpecier. diamarg. frig.* Drach. ß. Cum *ſyr. viol.* Fiat Electuar.

Rotulæ & Morſuli, *Diacodium album ſolidum Anguſtanorum: Rotulæ ex ſpeciebus ante enumeratis cum ſextuplo ſacch. in aqua conuenienti diſſoluto.*

Monet hîc etiam non ſine cauſſa Matth. de Gradib. *part. 1. pract. c. 1.* in morbis cerebri calidis, & omnino omnibus morbis, in quibus refrigeratione opus eſt, ſaccharo non niſi albiſſimo vtendum eſſe; cùm ſaccharum minùs purum & defecatum multum vnctuoſi vaporabilis & calidi participet.

Externa.

Compoſita Externa.

Epithemata, irrigationes, embrochæ, lotiones capitis, fiunt ex ſimplicibus ſuprà enumeratis, decoctis, vel ſuccis eorum, aut aquis, vt & lacte. Et quidem liquida medicamenta, ſi frigida actu applicentur, plus refrigerant. Ac licèt omnibus formis iam dictis applicari poſſint: tamen ſi à loco altiore decidant, plus refrigerant. Vt autem (vt & oxyrrhodina) non facilè diffluant, ſed diutiùs morentur, corona ex panno lineo vel lanâ conuoluta anteriori captis parti imponatur, & ita applicetur, vt caput circundet parte anteriore, vbi capilli deſinunt, ex lateribus ſupra aures, in parte autem poſteriore verſus occiput; quo modo ſimul partes inferiores, facies & oculi, non inquinantur, cùm caput ſaltem in loco intra coronam mediam irrigetur: non verò, vt vult Altimarus, *c. 10.* iuxta frontem vbi pars piloſa deſinit, & iuxta vtrumque eius latus, locum applicandæ coronæ laneæ, pro loco oxyrrhodinis perfundendo, ex Galeno malè intellecto accipiens. E.g.

Epithemata & Embrochæ quomodo capiti applicanda.

℞. *Flor. roſ. nymph.* an. M. ß. *ſambuci* P. i. *Fol. ſalicis vitis, lactucæ, hordei,* an. M. j. Coq. ad conſumptionem tertiæ partis. Adde *aceti* Vnc. j. ß. Colatura frigida vel tepida fronti & ſyncipiti panno lineo imponatur, aut eâ caput perfundatur, aut ex alto irroretur.

Vel ℞. *Aq. roſ.* Vnc. iv. *ol. roſ.* Vnc. ii. *aceti roſ.* Vnc. ß. *album ouor.* num. ij. Conquaſſata miſceantur, & linteo multiplicato ſyncipiti & temporib. imponantur.

Vel ℞. *Olei viol. roſ. nymph.* an. Vnc. ß. *aq. roſ. lactucæ, ſemperuiui*, an. Vnc. ii. *aceti* Vnc. ß. Miſce, pro epithemate frontis.

Vel ℞. *Succi lactucæ portulacæ, ſolani, vmbilic.* ♀ an. Vnc. ii. *ſemperuiui*, Vnc. i. Excipiantur ſpongiâ vel linteo, & fronti applicentur.

Vel ℞. *Aq. roſ.* Vnc. iv. *fol. ſalic. lactuc.* an. Vnc. i. *flor. ſambuc.* Vnc. ß *olei viol. roſ.* an. Drach. vj. *aceti* Vnc. j. M.

Vel ℞. *Mucil. ſem. pſyll.* Vnc. j. *ol. roſ.* Vnc. j. ß. *aceti* ℥. ß. M. Valeſcus de Taranta, *lib. 1. c. 1.* hoc commendat.

℞. *Summ. vitis fol. ſalicis recent. viol. roſ. nymph. ſemp. papau. lactuc. portul. vmbilici* ♀. an. Vnc. ii. *ol. viol. roſ.* ℔. ß. *vini auſteri* Vnc. iij.

Coquantur & colentur, ac liquor capiti Epithematis loco imponatur.

Oxyrrhodina.

Oxyrrhodina huc pertinent, quæ antiquis in magno vſu fuerunt, & omnibus aliis huius generis topicis præferuntur à Galeno, 2. *κτ̀ τόπ. c. 1.* qui ſcribit, ſe vbi eius copiam haberet, nullo alio vſum fuiſſe medicamento, ſed hoc omnes curaſſe. Componuntur autem oxyrrhodina ex oleo roſarum & parte aliquâ aceti. Oleum autem illud ſit eo anno factum, & omnis alterius miſturæ expers: & ſi ex omphacino dicto componatur, eſt initio morbi, quo tempore nonnihil repellendum, commodius, cùm ſit & frigidius, & adſtringendi aliquâ facultate præditum magis, quàm quod ex maturis oliuis conficitur, quod iam caloris alicuius eſt particeps, & in declinatione vtilius adhibetur. Additur autem aceti aliquid, vt partium tenuitate faciliorem roſaceo tranſitum præſtet, quo in primis indiget omphacinum, quod eſt craſſioris ſubſtantiæ, magiſque adſtringit, & propterea ad penetrandum ineptius eſt. Miſturam autem aceti Galenus, *in lib. de med. facil. parab. cap. 1.* definit, vt quarta pars aceti addatur; quæ tamen menſura non eſt ſtrictè obſeruanda, ſed aliquando plus, aliquando minus aceti addendum. Qui enim tenerum & minùs ſolidum corpus habent, iis vehiculo multo oleum non indiget, maiore copiâ verò, quibus corpus denſius eſt. In cerebro quoque humido plus aceti tutiùs admiſcetur, (quia valde ſiccat) minus admiſcendum in ſicco. Siccat enim acetum, & vigilias inducit. Dictum etiam de oxyrrhodinis in *Inſtitut. lib. 5. part. & ſect. vlt. cap. 39.* dicetúrque etiam de iis aliquid infrà, *cap. 5.*

Olea.

Olea, violatum, roſaceum, nymphææ, myrtinum, cydoniorum, cucurbitæ, ex floribus mali, ſem. papau (quod tutiùs adhibetur, quàm ſuccus papaueris) ſem. lactucæ, de ſalicibus.

Linimenta.

Linimenta, vt:

℞. *Succi lactucæ, vel plantag.* Vnc. ß. *mucilag. ſem. pſyllij aq. lactuc. extr.* Vnc. j. *ol. roſar. violar. nymphææ*, an. Vnc. j. ß. Coquantur ad ſuccorum conſumptionem. Fiat linimentum,

Vnguenta.

Vnguenta, Roſaceum, refrigerans Galeni, populeum, album camphorat.

Vel ℞. *Olei violar. roſar.* an. Vnc. j. ß. *papaueris* Vnc. ß. *ſucci ſemperuiui, ſolani*, an. Vnc. j. *aceti* Vnc. ß. Coquantur ad ſuccorum conſumptionem. Adde *ſantali albi, rubri*, an. Drach. ß. *mucilag. ſem. pſyllij* Vnc. ß. *camphoræ in aq. roſ. diſſol.* gr. vi. *ceræ*, q. ſ. F. Vng.

Vel ℞. *Cerat. albi Galeni* Vnc. ij. *ſucci ſolani, vel cucum.* Vnc. j. Ducantur ſimul in mortario F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. roſar.* Vnc. j. *mucilag. ſem. pſyll. cydonior. cum aq. roſ. extr.* an. Vnc. ß. *ceræ* parum *liquefactæ ad ignem.* M. F. Vnguentũ.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij malu. ſucc. portulac. ſemperuiui*, an. Drach. j. *ol. roſar. nymph.* an. Vnc. ij. *ceræ* Drach. iij. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Olei roſar. omphacin.* Vnc. iiij. *ſantali albi. myrtillor. rad. rhodiæ*, an. Drach. j. *ceræ albæ aq. roſar. lotæ.* q. ſ. F. Vnguentũ.

Cataplaſmata.

Cataplaſma: Emplaſtrum, vel potiùs cataplaſma Haly.

℞. *Flor. roſar. rubr. viol. nymph. ſem. maluæ, farinæ hordei*, an. Drach. iij. *ſantal. albi & rubr. ſem. papau. & cortic. paupau. ſem. lactuc.* an. Drach. ij. *meliloti* Drach. j. (ad temperandum frigus reliquorum) F. puluis, & incorporetur cum *oleo roſaceo*, *ſucco lactuc. & aceto.*

Vel ℞. *Olei viol. roſ. papaueris*, an. Vnc. ß. *farinæ hordei, ſem. papau. albi contuſi*, q. ſ. *camphoræ.* Scr. ß. Miſceantur cum albumine oui. Fiat cataplaſma.

Vel *folia pſyllij*, contundantur, & cum *oleo roſaceo* & pauco *aceto* in formam cataplaſmat. miſceantur.

Vel *fl. viol. purpur. rec.* contuſi fronti & temporibus imponantur.

Vel ℞. *Sem. papau. alb.* Vnc. ß. *flor. roſ. rubr.* P. ij. *farinæ hordei*, Vnc. i. Cùm lacte muliebri & oleo roſaceo, Fiat cataplaſma, quod inter duo linteamina tenuia applicetur.

Vel ℞. *Fol. lactuc.* M. ij. *flor. roſ.* M. ß. *ſem. papau. albi*, Vnc. ß. Coquantur ad mollitiem. Contuſis adde *farinæ hordei*, Vnc. i. *olei viol.* q. ſ. Fiat cataplaſma.

Vtile eſt & cataplaſma ex foliis ſalicis & capreolis vitis, cum pauco aceto.

Vulgus non incommodè placentas illas poſt deſtillationem aq. roſar. in balneo relictas capiti applicat; quod medicamentum fit efficacius, ſi aq. roſar. vel alia conueniente irroretur. Nonnulli cataplaſmatis loco & conſeruas refrigerantes vſurpant, vel eas cataplaſmat. admiſcent; quod eo tempore tamen poteſt fieri, cùm herbæ recentes & ſucci earum deſunt.

Cerota & Emplaſtra.

Cerota & Emplaſtra, & quæ ſolidiorem formam habent, applicanda ſunt abraſis capillis, & quotieſcunque incaluerint, debent permutari. Tale eſt cerotum ſantalinum.

Vt ℞. *Ceroti ſantal. diu cum lactucæ ſucco in mortar. ſubacti* Vnc. i. ß. F. Emplaſtrum ſunt.

Vel ℞. *Pulu. roſar. rubrar. cap. papau. ſem. lactucæ*, an. Drach. ij. *camphoræ* gr. vi. *olei viol. ceræ*, an. q. ſ. Fiat cerotum.

Monet verò Trallianus, *lib. 1. cap. 10.* vt cera ſemper lauetur aquâ frigidâ adiectâ.

Sacculi.

Sacculi: qui tamen, quia ex herbis & floribus exſiccatis parantur, vbi ſubitâ alteratione opus eſt, non ita efficaces ſunt, niſi aquis refrigerantibus conſpergantur; aliàs in diuturnis morbis & catarrho obnoxiis ſatis commodi ſunt.

Vt ℞. *Flor. viol. nymph. roſ. fol. ſalic.* ana. M. ß. *ſem. papau. alb. lactucæ, ſantali citrini*, ana Drach. i.

Inciſa & contuſa craſſo modo inſuantur ſacculo vel pileo linteo, qui capiti imponatur.

Pulueres.

Pulueres. Licet quoque, à capitis lotione, puluere ex roſis, violis, ſantalo & ſimilibus parato caput conſpergere: ſed & pulueres ob craſsitiem tardiùs operantur.

Odoramẽta.

Odoramenta.

℞. *Flor. roſ.* p. ij. *viol. nymph.* ana p. j. *ſantali citrini* Scrup. i.

Ligentur in nodulo ex linteo albo vel ſindone rubrâ, qui aq. roſar. aut pauco aceto adſpergi poteſt.

Vel ℞. *Santal. citrini flor. roſ. nymph.* an. Drach. i. *camphoræ*, Scrup. ß.

Affundatur in vaſe anguſti orificij aq. roſar. & ſupra ignem ebulliant, vapórque naribus excipiatur. Vel in aq. roſar. camphora diſſoluatur, & aquâ ſpongiola vel goſſypium madefiat, & ſæpius naribus admoueatur. Camphora tamen cùm per ſe non frigida ſit, ſed per accidens refrigeret, eiúſque odorem non omnes ferant, & vigilias quandoque excitet, & caput grauet, cautè vſurpanda. Quod & de aliis odoramentis accipiendum, quæ, quia talia ſunt, ob vapores calidos, ſeu vt chymici loquuntur, partes ſulphureas, caput facilè replere poſſunt; & in intemperie capitis calida, non tam frigiditatem inducendo, quàm ſpiritûs animales ſuauiter demulcendo, dolorémque, qui calidâ capitis intemperie laborantibus familiaris eſt, leniendo proſunt.

An Odoramenta cerebrum refrigerent. Rationes pro negatiua.

¶ [1 quidem Practici inter medicamenta, quæ ad intemperiem cerebri calidam temperandam adhibentur, etiam odoramenta vſurpant, flores roſarum, violar. nymphææ, & ſimilia. Verùm res iſta non parum dubia eſt, an nimirum odoramenta iſta per ſe cerebrum refrigerent. Nam 1. omnes odores non à frigiditate, ſed à caliditate proueniunt, vt res ipſa loquitur. 2. Vnde etiam odoramenta eiuſmodi caput replent; ac ſunt multi, quibus odor roſarum dolorem capitis excitat. 3. Opinio iſta ex falſo principio nata eſt, nimirum camphoram, roſas,

&

& ſimilia, eſſe ſimpliciter frigida; cùm tamen vel calida ſint, vel licet quidem frigida ex parte ſint, partes tamen calidiſſimas, è quibus ſpiritus ardens paratur, admixtas habeant: vt in roſis, floribus ſambuci, & aliis manifeſtum.

Reſponſio. A quibus partibus calidis cùm odores pendeant, certè refrigerare non poſſunt. Cùm tamen experientiâ conſtet, eiuſmodi medicamenta aliquid commodis in doloribus capitis, etiam à cauſſa calida, præſtare, id verò non faciant frigiditatem inducendo ad calidam intemperiem; alia huius rei cauſſa quærenda eſt, quæ eſt quòd huiuſmodi medicamenta dolorem leniunt, qui calidâ intemperie capitis laborantibus familiaris eſt. Habent enim eiuſmodi ſulphurea & ſpirituoſa vim narcoticam quandam, vt in ſpiritu vini, ſambuci, & ſimilibus manifeſtum eſt; vel certè ſpiritûs animales ſuauiter demulcendi, vel diſcutiendi, vel calidos vapores euocandi; vt in camphora id patet.]

Globuli & Poma odorata. *Globuli quoque & Poma odorata* fieri poſſunt ex floribus *roſarum, nymphææ, ſem. papau. lactucæ, hyoſcyami, ſi cum tragacantha in aq. roſar.* ſoluta excipiantur.

In nares quoque liquores refrigerantes actu tales attrahere vtile eſt: Inter quos præcipuè commendatur lac muliebre cum oleo violar. nymph. vel emulſio ſem. lactuc. papauer. facta cum aq. lactucæ.

Oris collutiones. *Oris collutionem* fieri iubet Foreſtus, *lib. 9. obſ. 3.* ex lacte ebutyrato acido, incoctis priùs thyrſis vitis & acetoſellæ.

Lotiones pedum & manuum.

Olei Chamæmelini vires. Vt ℞. *Fol. violar. malu. ſalic. vitis, nymph.* an. M. ij. *Flor. nymph. roſar.* an. M. j. *cap. papauer.* num. x. Coq. pro lotione pedum & manuum.

In declinatione, ob cauſſam ſuprà in indicationibus dictam, addantur ea, quæ modicè reſoluunt & diſcutiunt; vt oleum Chamæmelinum, vel ſolum, vel cum oleo roſar. mixtum. Nam temperatum calorem obtinet, qui etiam calidis non multum obeſt, ſi actu frigidum adhibeatur; cùm actuali frigiditate calidam intemperiem tollere ſtatim poſſit: mox autem cùm in actum deducitur à calore capitis, moderato ſuo calore, ſi quid ſuperflui eſt, diſcutere poteſt.

Vel ℞. *Mucilag. ſem althææ cum aq. flor. chamæmel. extractæ, olei chamæmel.* Vnc. j. *roſacei* Drach. vi. Miſce pro linimento.

Vel *Vnguentum alabaſtrinum* fronti & temporibus illitum. Videatur quoque Galen. 2. *de compoſ. med.* κατὰ τόπ. *cap.* 1.

Diæta.

Aërem calidum corrigendi ratio. Æger in loco frigidiuſculo vel temperato verſetur; vel aër, ſi calidus ſit, corrigatur ſtratis in pauimento *foliis ſalicis, vitis, rubi, lactucæ, floribus roſarum violar. nymphææ*, & lectulus ramulis earundem circumdetur; vel aq. roſar. aut communi frigidâ pauimentum irroretur, vel linteamina aquâ frigida vel roſacea madida in cubiculo ſuſpendantur, vel aqua frigida de vaſe in vas transfundatur, vel ſtabillis aër ventiletur. Contrà vitentur radij Solares, Balnea, hominum turba, quæ exſpiratione & tranſpiratione aërem calefacit, & omnino aër calidior, & quæ aërem calefacere poſſunt. Aër non ſit lucidus valde, ſed tenebricoſus nonnihil: lumen enim ſpiritûs, hi verò agitati humores commouent. Qua de cauſſa vitetur quoque aſpectus rerum rubrarum & aliarum coloribus lucidis præditarum; Odor aromatum & ipſe noxius eſt. *Cibi* ſint frigidi, vt hordeata, aut frigidis condiantur, vt *lactucâ, acetoſâ*, cuius folia cum butyro cocta gratiſſimum præbent cibum capiti & cordi, *portulacâ, endiuiâ, cichorio, ſem. frigid. maioribus; ſucco vuarum immaturarum, citri, ceraſorum, ribes, aceto; aq. roſarum*. Abſtineat ab omnibus iis, quæ ſuprà caput replere, eſque noxia eſſe diximus. *Potus* ſit aqua ſimplex aſſuetis, cui aliquid iulepi roſarum & violarum admiſcere licet: Aq. hordei, cui etiam ſem. quatuor frig. maiora addi poſſunt, vel cum aq. hordei ex iis emulſio fiat. Adiicere etiam licet ſem. papaueris, ſi aq. hordei ſomnifera expetatur, vel cereuiſia hordeacea tenuis. Auicennas quoque commendat acetum cum aqua multa mixtum, ſi æger habeat ſana viſcera, ſit ſanguineus naturâ, & aſſuetus aquam frigidam bibere.

Vt ℞. *Aceti vini* Vnc. j. *aq. frigid.* Vnc. v. Miſc. pro vno hauſtu.

Commodè aliquid iulepi roſar, vel violar. addi poteſt.

A *vino*, præſertim generoſo, planè abſtinendum; cùm præ cæteris caput tentet & calefaciat. *Aluus* ſit laxa, ne vapores acres ad caput adſcendant, & ſi ſit ignauior, vel cibis aluum lenientibus in prima menſa exhibitis, vel clyſteribus laxetur. In ſecunda verò menſa cibi ſumpti adſtringendi aliquâ vi præditi ſint, vt adſcenſum vaporum ad caput prohibeant. Quod præſtant, cùm ſuperius ventriculi orificium claudendo, eiùſque vim retentricem, ne vapores & partes chyli ſpirituoſas nimis citò defluere ſinat, roborando; tum, quando craſſâ ſuâ ſubſtantiâ ſe cibis immiſcent, prohibendo, ne chyli ſpirituaſcentis pars tenuior nimis citò & confertim in venas & arterias meſaraicas diffundatur, ſed in ventriculo tamdiu moretur, donec cum craſſiore chyli parte probè mixta, ſenſim in reliquum corpus commigret. *Otium, quies, ac ſomnus* ægro vtilis eſt. Vitentur omnia, quæ ſpiritus & cerebrum turbant, agitant & calefaciunt; vt *animi perturbationes, ira* præcipuè, *ſtrepitus & clamor*, ſonique omnes vehementiores, *Venus*, ac *corporis motus vehemens inedia*.

QVÆSTIO I.

De Signis.

Videtur quædam diuerſitas in Authoribus, in recenſendis ſignis intemperiei calidæ. Paulus, *lib. 3. cap. 4.* tria tantùm ſigna intemperiei calidæ ponit, cutem primâ manus iniectione aridiorem; rubentes oculos; quòd iuuentur frigidis, lædantur calidis. Auicen. *lib. 3 Fen. 1. tract. 1. cap. 19.* & eum ſecuti Practici, plura addunt, quæ nos etiam recenſuimus. Neque omnia calori per ſe competere videntur. Verùm etſi Medicus diſtinguere debeat inter communia & propria, & ea quæ per ſe & per accidens fiunt: tamen omnia Medico nota eſſe debent. De quo Coſtæus in *annotat. in Auicennam, lib. 3. Fen. 1. tract. 1. cap. 23.*

QVÆSTIO II.

An in Calida Intemperie Capitis, calida extrà applicare liceat?

Ab Antiquioribus equidem id tentatum non memini. Sunt verò ex recentioribus Medicis, Chymicis præſertim, qui in doloribus capitis, etiam à cauſſa calida ſpiritum vini ſubtiliſſimum extrà adhibere iubent. *Calida topica an in Intemperie Capitis Cal. conueniant.* Quod etſi plurimis abſurdum videatur, quibuſdam tamen non diſplicet; cùm hoc modo pori aperiantur, ſpiritúſque feruidi ratione ſimilitudinis attrahantur. Neque res videtur eſſe de nihilo; in primis ſi à cauſſa calida externa, intemperies illa inducta ſit (Neque enim in omni intemperie capitis calida ſine periculo id fieri poteſt.) Nam idem de Camphora quæri poteſt, quæ etſi vulgò frigida eſſe ſtatuatur: *Camphoræ temperamentum.* tamen doctiſſimi hodie Medici rei euidentiâ edocti, quique eius inflammationem, partium tenuitatem, odorem, ſaporem conſiderarunt, calidam eſſe rectè ſtatuerunt. Maximè enim inflammabilis eſt Camphora partiúmque ſummâ tenuitate prædita, ſapore acri odore maximè penetrante, vigilias inducit: quæ omnia caliditatis argumenta ſunt. Quibus omnibus perſuaſi, ad intemperiem capitis refrigerandam nonnulli planè ineptam cenſent, veteréſque de alio ſucco vel gummi locutos putant; alij verò in capitis intemperie calida corrigenda ideò ſaltem adhiberi putarunt, vt partium tenuitate reliquis medicamentis viam muniat. Verùm probabilius eſt, rationes ſimilitudinis calidos vapores euocare; ſicut combuſtis non frigida, ſed calida; refrigeratis tempore hyberno membris non calida, ſed nix & aqua frigida adhibentur, eâdem de cauſſa. Imò illam ipſam ob cauſſam etiam humida humiditates è corpore euocare valent, ſicut cochlearum caro extrà applicata ex intimis quoque corporis partibus humores euocat, vt Galenus, 11. *de ſimpl. med. facult.* docet; & experientia id teſtatur.

CAPUT II.

De Intemperie Frigida Capitis ſine Materia.

Cauſa.

Intemperies Capitis frigida. INtemperiem frigidam capiti inducunt, in primis aër frigidus, ſiue ob anni tempus talis, ſiue ob peculiarem conſtitutionem, vt ventos frigidos, quales ſunt boreales, ſiue ob regionem. Is enim cùm & per nares admittatur, & extrà caput ambiat, illud præcipuè nudum, vel non ſatis coopertum alterare poteſt. Lotiones item & medicamenta refrigerantia extrà immoderatiùs adhibita: Medicamenta quoque & alimenta refrigerantia, vt lactuca, portulaca, endiuia, papauer, &c. Nimiæ item ſanguinis euacuationes, gaudium nimium, Venus immoderata, quæ ſpiritus abſumunt; quies nimia & ſomnus, triſtitia ac timor, quæ calorem & ſpiritus quaſi ſuffocant. Nonnulli etiam lacrymarum profuſionem nimiam addunt. Et faciliùs iſtam intemperiem ij contrahunt, qui antea cerebrum frigidius habent. Reliquæ cauſſæ refrigerantes vix ſolam intemperiem inducunt, ſed ferè materiam ſimul accerſunt. Et faciliùs intemperie frigidâ capitis pars poſterior afficitur, calidâ contrà ſynciput: Vnde in affectibus capitis frigidis nonnulli maximè occipiti calefacientia medicamenta adhibent.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Caput tangenti frigidius apparet; facies pallet; venæ in fronte & temporibus minùs ſunt conſpicuæ; oculi ſubtument, non rubent, ſed pallore potiùs deformantur: grauitas tamen capitis manifeſta non adeſt: Alioquin ſimplex intemperies non eſſet, ſed cum materia coniuncta. Æger ad ſomnum eſt propenſior, animi vigor minùs acris eſt; quia ſpiritus etiam refrigerantur. Eâdemque de cauſſa torpor & pigritia quædam in membris motui dicatis percipitur. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes. Nocent frigefacientia, proſunt calefacientia.

Prognoſtica.

Prognoſtica. I. Intemperies cerebri frigida ſine materia equidem nō ita difficulter curatur. Et tutiùs adhibentur cerebro calefaciẽtia, quàm refrigerātia. Cauendū tamen & hîc, ne quid in exceſſu peccetur; cùm nimium calefaciẽtia vigilias, deliria, & ſimilia mala inducāt.

II. Recens tamen ſi ſit intemperies frigida, faciliùs curatur, ideóque ei ſtatim occurrendum. Nam ſi diutius duret, & in habitum quaſi conuertatur, curatur difficiliùs.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies cerebri frigida calefacientia indicat: Et ſi hæc recens, leuioribus primò tractanda; Inueterata verò calidorum continuatione opus habet. Tutiùs tamen applicantur calefacientia occipiti, ob neruos, qui eo loci habent originem, quibúſque frigida inimica, calida amica, quàm ſyncipiti, vbi plures ſunt arteriæ calidos vehentes ſpiritus, qui facilè incaleſcunt.

Si tamen corpus ſit impurum, illud priùs euacuandum, vt calefacientia medicamenta tutiùs vſurpentur, & ne à cacochymia alicubi hærente affectus augeatur, & ex intemperie ſine materia fiat intemperies cum materia. Quod quomodo fieri debeat, poſtea de intemperie capitis frigida cum pituita dicetur. Hîc intemperiei frigidæ ſine materia curationem ſubiungemus.

Caput calefacientia.

Medicamenta ſimplicia caput Calefacientia interna.

Radices, *Pœoniæ* Lunâ decreſcente collectæ, *Fœniculi, ireos, caryophyllatæ, helenij, ariſtolochiæ, angelicæ, dictamni albi, valerianæ.*

Folia, *Roriſmarini, maioranæ, rutæ, betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, meliſſæ, calaminthæ, origani, pulegij. primulæ veris, euphraſiæ, ſatureiæ, ſcarleæ, fœniculi, lauendulæ, lauri, centaur. minoris*, quod neruis dicatum eſt, *mari, chamæpityos, thymi, ſerpilli, ocymi.*

Stœchas Arabica.

Flores, *ſtœchad. Arabicæ*, quæ, vt Meſuë, *cap. de ſtœchade*, habet, educit choleram nigram & phlegma, & mundificat cerebrum ac neruos, & organa ſenuſuum, ac confortat ea, & valde confert ægritudinibus factis in ipſis, ſecundum omnem modum vſus eius, ſiue in potu, ſiue in fomentis & lauacris, *Roriſmarini, lauendulæ, lilij conuallium, ſaluiæ, ſcarleæ, betonicæ. pœoniæ, primulæ veris, tiliæ, tunicis*, qui contra vertiginem, epilepſiam, paralyſin, conuulſiones & tremorem commendantur.

Semina, *Pœoniæ, aniſi, fœniculi, ſileris montani, carui, baſilici, coriandri præparati, paſtinacæ ſylueſtris, cumini, dauci, ſinapis, erucæ.*

Ligna, *Aloës, viſci querni, coryli, iuniperi, fraxini, guaiaci.*

Fructus, *baccæ lauri, iuniperi, anacardia, carpobalſamum.*

Aromata, *Cubebæ, cardamomum, grana paradiſi, nux moſchata macis, calamus aromaticus ſeu acorus, caryophyll. cinamom.*

Succi & liquores *Opobalſamum, vinum.*

Gummi, *Thus, maſtiche.*

Marina, *Succinum, ambra.*

Ab animalibus petita: *Caſtoreum*, quo vix aliud inter ſimplicia in calefaciendo cerebro efficacius & potentius eſt, *moſchus, zibetum.*

Externa.

Eadem & extrà adhibere licet, quibus addi poſſunt.

Folia, *Verbenacæ rectæ*, quam omnium maximè diſcutere & perfectè caput roborare, maximè viridem, imò & aridam cum radicibus, ac ſimul cum ſerpillo oleo incoctam, ſcribit, Galenus 2. *de compoſ. med. ſec. loc. c.* 2. *Lauri, Nicotianæ, aſari abſinthij.*

Radices, *Aſari.*

Flores, *Chamæmeli, meliloti.*

Semen, *Nigellæ.*

Gummi, *Iuniperi, tacamahaca, euphorbium.*

Succi, *Ladanum.*

Animalia, Aſellos quoque ſub aquario vaſe naſcentes, qui millepedæ appellantur, maximè prodeſſe, ſi oleo incoquantur, teſtatur Galenus *loco alleg. adeps vrſi.*

Ex quibus parantur & componuntur Interna & Externa.

Compoſita medicamenta Interna.

Decocta.

Decocta cephalica calida.

Cephalicum Langij, in *ep. p.* 740.

♃. *Fol. betonicæ ſaluiæ, flor. ſtœchad. Arab.* an. M. ß. *rad. pœoniæ ſem. fœniculi.* an. Drach. iij. *nucis moſch.* Drach. ß.

Coquantur in aq. ſimpl. ℔. ij. ad tertiæ partis conſumptionem: colatura, ſi libet, dulcoretur ſaccharo.

Vel ♃. *rad. pœon. caryophyll.* an. Drach. ij. *maioranæ, betonicæ, ſaluiæ*, an. M. j. *flor. ſtœchad. Arab.* p. ij. *roriſmarin. lauend.* an. p. j. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. Drach. j.

Coquantur in aquæ puræ ℔. ij. ad tertiæ partis conſumptionem. Poſt coctionem ſtent horis tribus in loco calido: deinde colentur.

Colaturæ adde *Sacchar.* Vnc. iij.

Clarificentur, & ad Iulepi formam coquantur. Atque inter coquendum in nodulo ſuſpendantur *caryophyll. macis, cinamomi*, an. Drach ß. *nucis, moſchatæ*, Scrup. ij.

Vel ♃. *Radic. acori veri galangæ*, an. Drach. ij. *pœoniæ* Vnc. ß. *primulæ veris, ſaluiæ minor. maioran.* an. M. j. *hyſſopi* M. ß. *ſem. aniſi fœnicul. ſeſelios*, an. Drach. ij. *Flor. ſtœch. Arab. roriſmarin. ſalu.* an. p. j. Coq. in aq. ſ.

♃. Colaturæ Libr. j. *Sacchar.* Vnc. iij. F. potio clarificata, quæ aromatiſetur *puluer. nuc. moſch. & ſpecier. diamoſch. dulcis*, ana Vnc. ß. Sumat æger manè Vnc. iv. vel v.

Vinum & claretum cephalic.

Vina Medicata, & Clareta.

Vinum meliſſatum, ſaluiatum roriſmarini, ſtœchad. Arabic. betonic. Claretum, in *Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 4.* deſcriptum.

Vel ♃. *Nucis moſchat. macis, caryophyll.* an. Vnc. j. *cardamomi, cubebar.* an. Vnc. ß. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Drach. ij. *conſeru. roriſmarin. bugloſſ.* an. Vnc. j. *ſpec. aromat. roſati, dianthos*, an. Drach. j.

Affunde vini albi vel maluatici menſuras iij. Stent per tres dies in infuſione: poſtea colentur aliquoties per manicam Hippocratis. Fiat Claretum.

Vel ♃. *Cinamom.* Drach. vj. *caryophyll. nucis moſch. galangæ, cubebar. cardamom. granor. paradiſi, ſem. fœniculi*, an. Vnc. ß. *Vuarum paſſarum* ℔. j. *roſar. rubrar.* Vnc. iij. *roriſmarini, ſerpilli*, an. Vnc. ij.

Indantur ſacco, & ſuſpendantur in vaſe capiente menſuras xx. & affundatur vinum vel miſtum, ſi haberi poteſt, quod eſt commodius.

Cereuiſia eodem modo condiri poteſt *ſaluiâ, meliſſa, roremarino betonica.*

Vt ♃. *Zingiberis, cinamom.* an. Vnc. j. *rad. caryophyllatæ* Vnc. ß. *helenij, baccar. lauri*, an. Drach. ij. *macis, nucis moſchat.* an. Drach. ß. *cardamomi* Drach. j. F. puluis, qui ligetur in nodulo raro.

Mulſum.

Mulſum cephalicum.

♃. *Cinamom. elect.* Drac. j. *caryophyll. nuc. moſch.* an. Drach. ij. *calami aromatici, cardamomi, granorum paradiſi, coriandri præparat.* an. Drach. j. Affunde *vini menſuras* iij. *vel* iv. *Mellis deſpumati*, ℔. j.

Bulliant in vaſe clauſo in balneo per dimidiam vel integram horam: poſtea colentur per manicam Hippocratis.

Hydromel.

♃. *Mell. opt.* ℔ x. *aq. puræ* ℔. LX. Coquantur & deſpumentur ſ. a. Poſtea in ſacculo concluſa imponito., *ſaluiæ, origani, artemiſiæ, hormini, hyſſopi, betonicæ*, an. M. i. Item in alio ſacculo, *baccarum lauri conquaſſatarum* ℔. j. *flor. lupuli*, M. iij. *hordei integr.* P. ij.

Omnia coquantur & deſpumentur ad tertiæ partis conſumptionem, donec liquor ouum in ſuperficie ſuſtineat. Colentur, & in vaſculis liquor concipiatur, in quib. fermentetur: Feruore aliquâ parte peracto, in nodulo ſuſpendantur hæc aromata.

♃. *Cinamomi, caryophyll. galangæ, piperis, granor. paradiſi*, an. Vnc. ß.

Feruore planè abſoluto, vaſcula tota repleantur, tribus menſibus elapſis mulſa ad capitis affectus frigidos efficax exhibetur.

Extat etiam Hydromel, in *Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 4.*

Aqua deſtillata cephalica calida.

Aquæ Deſtillatæ & Spiritus.

Simplices: *Roriſmarini, ſaluiæ, maioranæ, betonicæ, lauendulæ, meliſſæ, primulæ veris, lilij conuallium, flor. ſtœchados Arab. flor. tiliæ, pœoniæ origani, calaminthæ, iuniperi, ſerpilli, cinamomi, tunicis, angelicæ, caryophyllatæ, macis, cubebarum, pulegij, rutæ.*

Compoſitæ: *Cephalicæ duæ, in Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 3. c. 5. Lauendulæ* compoſ. *ibid.* & aqua *infuſionis Lauendulæ Auguſtini Schurffij*, quæ paucis mutatis ita componitur.

♃. *Flor. lauendul.* M. ij. *nuc. moſch. zingib. cubebar.* an. Drach. iij. *cinamomi opt. galangæ, macis, calam. aromatici, ſem. erucæ.* an. Drach. i. ß. Infundantur in vini Rhenani lib. iv. per dies aliquot, poſtea in arena deſtillentur. Aqua Cephalica Langij, quæ hæc eſt.

♃. *Flor. anthos, roſar. rubrar. maioranæ*, an. M. ij. *flor. bugloſſ.* M. j. *ſpec. confect. anacardicæ* Vnc. ij. *aq. bugloſſ. betonicæ, flor. tiliæ*, an. ℔. j. *lauendulæ* ℔. ß. *ſpiritus vini* ℔ j. ß. infundantur per menſem, poſtea deſtillentur.

Aqua Cephalica Quercetani.

♃. *Flor. primul. veris, Roriſmarin. Maioran. Betonic.* an. M. i. *ſpec. diamoſch. dulc. diambræ*, an. Drach. vi. *confectionis anacardinæ*, Vnc. ß. *Cubebar. Ligni aloës, nuc. moſch. caryophyllor. piperis longi, carpobalſami*, an. Drach. i. *rad. acori, ariſtolochiæ rotundæ, ireos, an.* Vnc. j ß. *gran. iuniperi* Drach. ij. *ſem. ſiler. montani, aniſi, fœniculi*, an. Drach. j. *aq. primul. veris, betonicæ, ſaluiæ*, an. q. ſ. (aut, quod commodius: *vini generoſi* q. ſ.)

Infundantur diebus 8. Poſtea deſtillentur in cineribus calidis. Fiat aqua, cuius cochlear exhibeatur.

Vel ♃. *Flor. lilior. conuall.* M. j. *ſaluiæ* M. ij. *roſar.* M. iij. *lauendul. meliſſæ*, an. M. ij. *nucis moſchat.* Drach. ij. *caryophyll.* Vnc. j. ß. *macis* Vnc. ß. Affundantur vini q. ſ. ſtent in loco frigido tribus ſeptimanis, poſtea deſtillentur.

Olea deſtillata Cephalica.

Olea deſtillata: *Roriſmarini, maioranæ, lauendulæ, meliſſæ, ſaluiæ, caryophyll. macis, nuc. moſch. cinamom. fœniculi, angelicæ pulegij, aniſi, rutæ, carui, iuniperi, ſuccini.* E quibus etiam fiunt balſama, de quibus infrà.

Tincturæ Cephalica.

Tincturæ, Extracta, Eſſentiæ Chymicis dictæ: *Rutæ, calami aromatici, pœoniæ, roris marini, ſuccini, meliſſæ, &c. Extractum Cephalicum Quercetani, Matthiol. in Inſtit.* vel Hoc:

♃. *Rad. acori, pœon. viſc. querc. lign. aloës, bacc. iunip.* an. Vnc. j. *ſem. pœon.* Drach. vj. *cinamom. caryophyll. macis, cardamum fruct. anacard.* an. Drach. ij. ß. *flor. anthos, ſalu. primul. veris, pœon. calendul. betonic. lauend. ſtœchad. Arab. lilij, conuall. euphrag. tiliæ*, an. P. j.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & affundatur *Spiritus vini*, vt digitis quatuor emineat. Digerantur in balneo diebus 8. Inde fiat colatura, liquórque per deſtillationem

ſtillationem ad extracti liquidi conſiſtentiam ſeparetur, cuius doſis ℈.i. Deſtillatum etiam pro aquâ cephalicâ vſurpari poteſt ab Vnc. ß.

Syrupi Cephalici calidi. Syrupi: *De ſtœchad. ſimpl. & compoſ.* qui Epilepſiæ, ſpaſmo, paralyſi, tremori & omnibus cerebri & neruorum frigidis affectibus vtilis eſt, niſi fluxus catarrhi obſtet: tunc enim aliquid ex aſtringentibus addi debet; *Betonicæ, rutæ, pœoniæ, meliſſæ, de calamintha, mel anthoſatum, anacardinum.*

Conſerua. Conſeruæ: *Betonicæ ſaluiæ, lauendulæ, meliſſæ, anthos, maioranæ, flor. tiliæ, lilij conu. primulæ veris ſtœchados, pœoniæ, tunicis.*

Condita. Condita: *Nux moſchat. calam. aromaticus, myrobalani chebulæ, nux iuglans cum aromatibus, radic. pyrethri, cortic. citri.*

Confectiones. Confecta: *Cubebarum, ſem. aniſi, fœniculi, coriandr. carui, caryophyll. cynamomi.*

Rob: *Iuniperi*

Pulu. cephalici calidi. Species & Pulueres: *Diambræ, diamoſchi dulc. aromat. roſat. caryophyllati, diaxyloaloes, dianiſi lætitia Rhaſis.*

Vel ♃. *Rad. acor.* Drach. iij. *flor. ſtœchad. Arabic. coriandri præparati, cinamom.* an. Drach. ij. *ſem. fœniculi, ſileris montani,* an. Drach. j. ß. *corall. rubr. præparat.* Drach. i. *flor. roriſmarini,* Drach. ß. *nucis moſchat. ſem. aniſi. pœon. cardamomi,* an. Drach. j. *ſacchari anthoſati,* ad pondus omnium, F. Puluis.

Vel qui Langio tribuitur puluis capitalis:

Langij puluis cephalicus. ♃. *Maioranæ, ſaluiæ, lauendul. ſtœchad arabic.* an. Scrup. i. *cinamom. cubebarum, galangæ, ſeminis callitrichi, caryophyll. zedoariæ ſem. fœniculi, xyloaloës,* an. Drach. ß. *betonicæ, roriſmarini, meliſſæ, nucis moſch. coriandri præparat.* an. Drach. iij. *cardamomi, piperis longi, granorum pœon.* an. Drach. i. *macis, zinziberis,* an. Drach. ß. *ſacchari* ℔. j. F. puluis.

Puluis ad omnes frigidos capitis affectus habetur apud Quercetanum, *in Pharmacop. dogmat. reſtit. c.* 40.

Vel ♃. *Nucis moſchat. macis, zingib. caryophyll. galangæ, ſem. aniſi, fœniculi, rutæ, carui, thuris, ſaluiæ minoris, cinamom.* an. Drach. ij. *ſacchar* ℔. ß. Fiat puluis.

Ve ♃. *Sem. cumin. coriandr. præparat.* an. Drach. ß. *fœniculi, macis, zingib. cubebar. radic. pœon.* an. Drach. ij. *cinamom.* Dr. i. Fiat puluis.

Vel ♃. *Radic. ireos Florent.* ℥. ß. *zingeberis, galang. maioran. calam. aromat.* an. ℥. ß. *piper. longi* Scr. j. *ſacchari albi,* ad pondus omnium.

Fiat puluis, non ſolùm caput calefaciens, ſiccans ac confortans & catarrhos abſumens, ſed & reliqua membra roborans.

Vel ♃. *Nucis moſchat. cardamomi, cinamom. ligni aloës,* an. Drach. j. *ſem. pœon. coriandri præparati,* an. ℥. ij. *ſpecier. diambræ, diamoſch. dulcis,* an Drach. j. *ſuccini albi* ℈. ß. Fiat puluis.

Boli.

Boli. ♃. *Conſeru. betonicæ, ſaluiæ,* an. Vnc. j. *Mithridat.* Scr. ij. Cum *ſacchar.* Fiat Bolus, qui diuiſus ſumendus in introitu lecti, duabus vicibus.

Vel ♃. *Conſeru. roſar.* Vnc. ß. *anthos* Vnc. j. *theriacæ, mithrid.* an. Scr. j. Cum *ſacch.* Fiat Bolus; cubitum ituro ſumendus.

Electuaria cephalica calida. Electuaria: *Confectio anacardina, theriaca, Mithridatium aurea Alexandrina, diacorum, diacaſtoreum,* & quale habetur in *Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap.* 11. *confectio alchermes.*

Langij hoc.

♃. *Diacori* Vnc. j. ß. *conſeru. maioranæ, lauendulæ, roriſmarini,* an. Vnc. j. *ſtœchad. arabic.* Vnc. ß. *ſpecier. diambr.* Scr. v. *caryophyll. cardamomi, cinamomi,* an. Scr. ij. *cubebar. nucis moſchat. galangæ,* an. Drach. ß. *viſci querni* Scr. ij. *corall. rubr.* Scr. j. Cum ſaccharo in aqua lauendulæ diſſoluto, F. Electuarium.

Rotulæ & morſuli. *Rotulæ & morſuli,* Fiant ex ſpeciebus modò enumeratis, quibus & olea deſtillata & extracta addi poſſunt: vt.

♃. *Specier. aromat. roſat. diambræ,* an. Drach. j. *olei caryophyll.* gutt. iv. *ſacchar. in aqua lauendulæ diſſoluti,* Vnc. ij. F. rotulæ.

Vel ♃. *Sacchar. in aqua betonicæ diſſol.* Vnc. iij. *olei aniſi* gut. vij. *roriſmarini* gut. iij. *ſaluiæ* gutt. ij. *ambræ gryſeæ* gr. v. F. rotulæ.

Trochiſci: *Gallia moſchata, dianiſi, de ſuccino.*

De internorum medicamentorum omnium vſu & hoc notandum, ſi totum corpus ſimul calefacere animus eſt, ventriculo vacuo ea eſſe aſſumenda: ita enim promptiùs in totum corpus diſtribuuntur. Si verò tantùm caput calefaciendum, commodiùs ſumuntur poſt cibum: ſic enim diutius circa os ventriculi hærentia efficaciùs caput afficiunt. Modò non ſint ex iis compoſita, quæ ad diſtributionem cibi vehementiorem faciunt. Talia enim poſt cibum exhibere prohibet Galen. 4. *de ſanit. tuend. cap* 7.

Externa.

Externa medicamenta caput calefacientia. Inter quæ liquidiora omnia actu calida admoueantur, & eligantur primò ea, quæ minùs calida ſunt: quæ verò calidiora ſunt, admoueantur, dum ventriculus vacuus eſt; ne, ſi pleno eo admoueantur, vapores ſurſum ad caput alliciantur.

Validiora quoque non tutò, niſi poſt totius corporis euacuationem, applicantur.

Epithemata, fomenta, embrochæ, lotiones.

Exemplum eſt in *Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap.* 41.

Epithemata. Vel ♃. *Flor. lauendulæ, chamæmel.* an. M. i. *Folior. lauri, hyſſopi, betonic. maioran.* an. M. ij.

Coquantur in ſufficiente q. lixivij vel aq. pro lotione capitis.

Vel ♃. *Flor. betonic. ſerpilli, maioranæ, origani, lauri, flor. chamæmel.* an. M. ij. Affundatur lixiuij q. ſ. Inter lauandum vſurpetur Smegma odoratum.

Vel ♃. *Folia ſaluiæ, maioranæ, roriſmarini, lauri, calaminthæ,* an. M. ß. *betonic.* M. j. ß. *flor. chamæm. melilot. ſtœchad. Arabic. lauend.* an. P. j. Coquantur in aq. ſ.

Colatura calida per clepſydram vel gutturnium capiti inſtilletur, vacuo ventriculo. Vel decoctum per pannum linteum, vel ſpongiam, capiti calidè applicetur.

Epithema ex cineribus & aceto, ex Auicen. *lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap.* 12. commendat Iacobus de Partibus, ſcribitque experientiâ conſtare, illud ſæpe profuiſſe.

♃. *Cineris.* Vnc. ij. *aceti* Vnc. vj. Miſc. in formam lixiuij; In quo calefacto intingantur panni lintej, expreſſique epithematis loco capiti applicentur.

Aquæ quoque deſtillatæ, & ſpiritus, ſi iis caput irroretur, poterunt id alterare. Thermæ quoque ſulphureæ caput calefaciunt. Quæ ſi deſint, ſuccedaneum tale parat Capiuaccius.

♃. *Sulph. viui* ℔. i. *ſalis* ℔. ß. *maioran. ſerpill. ſtœchad. arab. calaminth. montan. ſaluiæ, betonicæ, roriſmarini, pulegij, meliſſæ,* an. M. j. *aquæ communis* ℔. 100.

Fiat decoctio ad partis tertiæ conſumptionem pro ſtillicidio.

Olea: præter deſtillata antea inter Interna enumerata; *Rutaceum, nardinum, ſerpillinum, coſtinum, ſampſuchinum, de caſtoreo, de euphorbio, de lateribus, oleum Magni Ducis Hetruriæ,* quod veluti miracula facere videtur, vt ſcribit Capiuaccius, *oleũ irinum, laurinum,* cui ob odorem grauem alia admiſcenda; *de pulegio, de ſpica.*

Balſama magiſtralia & artificialia, quæ temporibus & vertici illini poſſunt; *Arabicum ſeu Iudaicum,* ſi haberi poteſt, *à Peru & Tolu; roriſmarini, maioranæ, rutæ, lauendulæ, nucis moſchatæ, caryophyll. ſuccini.* Compoſitum eſt in *Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap.* 31.

Vel ♃. *Stœchad. Arabicæ, lauendul. ſaluiæ, roriſmarini, majoran. origani, fol. lauri, ſerpill. hyſſopi,* an. M. i. *ſem. aniſi. fœnicul.* an. Drach. ij. *rad. caryophyll. angelicæ.* an. Drach. iij. Contuſis adde *ſpiritus terebinthinæ,* ℔. i. *aquæ aniſi, caryophyll.* an. q. ſ. Deſtillentur per veſicam. Deſtillatæ aquæ adde *ſtyracis liquidi* Vnc. iij. Iterumque deſtillentur.

Poſtea ♃. *Styrac. calamitæ* Drach. ij. *myrrhæ, gummi iuniperi,* an. Vnc. j. *ſuccini albi, thuris, aſæ dulcis,* an. Vnc. j. ß.

Quibus affunde aquam & oleum proximè deſtillatum; aut ſi non ſuffecerint, aliquid aq. roriſmarini, granor. iuniperi, vel aniſi adde iterúmque deſtilla in cineribus.

Aquæ & oleo deſtillatis, adde *Cubebarum, calami aromatici,* an. Drach. ij. *caryophyll. nucis moſchat. cinamomi,* an. Vnc. ß. *croci* Drach. ß. Vltimóque deſtilla.

Tandem ſepara oleum ab aqua, & ſerua oleum inſtar balſami, cuius non ſolùm in externis vſus eſt, ſed etiam in vino vel alio liquore octo vel decem guttæ exhiberi poſſunt.

Vel ♃. *Terebinth.* ℔ j. *thuris* Vnc. j. ß. *ſtyracis calamitæ* Vnc. j. *ligni aloes* Vnc. *ſem. nucis moſch.* Vnc. j. *cubebarum.* Vnc. ß. *cinamomi, caryophil. ſem. carui* an. Drach. vj. *flor. lauendulæ* Vnc. ij. *croci* Drach. j. ß. *moſchi,* ſi libet & *ambræ.* an. Scrup ij. vel *trochiſc. galliæ moſchatæ,* Drach. ß.

Affunde *ſpiritus vini optimi* ℔. iij. Stent in vaſe diligenter clauſo octo diebus in digeſtione; poſtea in cineribus deſtillentur. Primò deſtillat aqua cum oleo crocei coloris, Continuetur deſtillatio, donec color ad nigredinem mutari incipiat, & tùm ſtatim mutetur recipiens: cauendum enim ſedulò, ne oleum vllum ἐμπύρευμα contrahat. Separetur oleum ab aqua & ſpiritu.

Vnguenta & Linimenta, *Martiatum, Aregon.*

♃. *Olei rutacei, nardini,* an. Vnc. ß. *nuc. moſch. expreſſ.* Drach. ß. *pulu. caryophyll.* Scrup. j. *olei deſtillati maioran.* gut. iv. Fiat linimentum, quo ſynciput & tempora inungantur.

Vbi maiori calefactione opus eſt, olea calidiora eligimus, iiſque *ſtyracem calamitam, benzoën, euphorbium, mithridatium, theriacam, ſpir. vini* admiſcemus, vt,

♃. *Vnguenti martiati* Vnc. ß. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* Drach. ß. *deſtill. lauendul.* Scrup. ß. *caryoph.* gutt. iv. M.

Cataplaſmata:

♃. *Farinæ lupinor. pulueris ſerpilli, flor. chamæmel. ſtœchad. arabic. maioran.* an. Drach. i. Miſc. ſ. a. cum vino ad ignem. Adde *Olei rutacei, ſampſuchini,* an. Vnc. ß. Fiat cataplaſma.

Vel ♃. *Farinæ fœnugræci, lupinor.* an. Vnc. i. *fol. lauri,* Vnc. ß. Coquantur in mulſa, & addatur *olei irini, ſampſuchini.* an. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Vel ♃. *Baccarum laur. origani,* an. Vnc. i. *thuris, maſtich.* an. Drach. ij. Cum ſucco *betonicæ, vel ol. conueniente,* Fiat Cataplaſma.

Commendatur & radix panacis contuſa, & cum oleo mixta applicata. Guainerius laudat cineres calidos modico vino albo conſperſos, cum panno lineo impoſitos. Plura Epithemata & Linimenta videantur apud Auicenn. *lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap.* 13.

Emplaſtra & Cerota: *de betonica, de euphorbio.*

Fortiora tamen medicamenta calefacientia, quale eſt euphorbium, ſatius eſt adhibere intemperie cum materia, quàm in intemperie nuda & ſine materia.

Vel ♃. *Gummi iuniperi, ſtyrac. calamitæ, thuris,* an. Drach. j. *ſtercoris columbini,* Drach. ij. *nigellæ parum torrefactæ,* Drach j.

nucis

nucis moſchat. caryophyll. an. Scrup. I. *olei nardini, terebinthinæ & ceræ*, q. ſ. Fiat emplaſtrum bregmati imponendum.

Aliud ♃. *Farinæ lupinorum, pulu. ſerpilli, flor. ſtœch. Arab. maioran.* an. Drach. ij. *gumm. tacamahacæ*, Drach. ß. *olei nardini, ceræ*, an. q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Pulueres; poſt lotionem capitis pulueres rectè & commodè capiti inſperguntur: vt,

♃. *Nucis moſchat. maioran. caryophyll.* an. Drach. i. *flor. ſtœchad. Arabic. roriſmarini, ligni aloës*, an. Scr. i. *moſchi, ambræ*, an. gr. iij. Fiat puluis.

Vel ♃. *Nucis moſchat. caryophyll. granorum tinctorum, ſeu Kermes*, an. Drach. i. *cort. citri* Drach. ß. *ligni aloës*, Scrup. i. Fiat puluis.

Si pulueres Caluariæ affricentur, & poſtea aliquid ſpiritus vini optimi, vel potiùs aquæ vel ſpiritus cephalici irroretur, faciliùs ad cerebrum eorum vis penetrabit, & id roborabitur.

Sacculi & Pilei; *pulueres, ſi linteo aut ſindone aut ſerico includantur*, Fiunt ſacculi & pilei.

Guainerius hunc commendat:

♃. *Flor. chamæmel. betonicæ, verbenæ, maioran. abſinthij, roſar. rubr. flor. ſtœchad. Arab. roriſmar.* an. P. j. *gummi iuniperi.* Vnc. ß. *follicor. ſenæ, granor. tinctorum*, an. Drach. ß. *ligni aloës* Drach. iij. *ambræ*, quantum libet.

Cum ſindone rubra Fiat ſacculus vel pileus, qui diu geſtetur.

Vid. etiam Fernel. *l. 5. M. M. cap. 19.*

Vel ♃. *Thuris* Drach. i. *ſuccini* Scrup. i. *maioranæ, roriſmarini, betonic.* an. Drach. iij. *flor. ſtœchad. Arab.* ʒ. i. *lauendulæ* Dra. ß. *caryophyll. nucis moſchat.* an. Scrup. ij. Cum ſindone rubra F. ſacculus.

♃. *Rutæ, ſerpilli, hyſſopi*, an. Drach. i. *maioran. betonic.* an. Drach. iij. *flor. ſtœchad. Arab. lauendulæ*, an. Drach. i. ß. Fiat pileus.

♃. *Flor ſtœch. Arab.* M. ß. *beton. maioran. verbenæ, flor. chamæmel.* an. P. ij. *lauend.* P. j. *nucis moſchat. caryophylli* an. Drach. ij *gumm. iuniperi* Scr. ij. *thur.* Drach. iij. *gall. moſch.* Scru. ß.

Contuſis omnibus craſſo modo. F. ſacculus vel pileus.

Vel ♃. *Maioran. ſerpilli, meliſſæ, roriſmarini, ſtœchad. Arab. lauendulæ*, an. N. ß. *cort. citri, granorum kermes*, an. ʒ. iii. *cubebar. caryophyll. nucis moſch.* an. ℥. ß. F. puluis craſſus, & ex eo pileus.

Coronas quoque ex herbis Cephalici, vt *maiorana, roremarino*, &c. paratas, capite geſtare vtile eſt.

Smegmata: Smegmatum exempla vide in *Inſtitutionibus lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 31.*

Vel ♃. *Saponis Veneti*, Vnc. ij. *laudani, ſtyracis calamit. ligni aloës, thuris*, an. ʒ. i. *caryophyllor. ireos*, an. Drach. i. ß. *moſchi, ambr.* an. q. ſ. Fiat Smegma.

Pulueres, trochiſci, & candelæ ad ſuffitus: qui tamen in dolore capitis vel intermittendi, vel parcè vſurpandi. Pulueres & trochiſci carbonib. accenſis inſperguntur; candelæ accenduntur, Fumus ex his & naribus attrahi, & pileis nocturnis excipi poteſt. De quibus tamen omnibus obſeruandum, ne accendantur. Sine flamma enim ſuauiorem & fortiorem odorem ſpirant: flamma verò eorum vires & odorem facilè abſumit & diſſipat. Exempla ſunt in *Inſtitut. loco modò allegato.*

Vel ♃. *Styracis calamitæ, benzoes. ladan.* an. ʒ. ii. *gummi iuniperi, thuris*, an. Drach ß. *gran. iuniper.* ʒ. ii. *caryophyll.* Drach. i. ß. *pulu. carbonum tiliæ*, q. ſ. Cum mucilagine tragacanthæ aq. roſar. extracta, F. candelæ.

Vel ♃. *Gummi hederæ, thuris, gr. iuniperi*, an. ℥. i. *nucis moſchat. caryophyll. ſtyrac. calamit.* an. Scr. ii. *nigellæ parum torrefactæ* ʒ. ß *galliæ moſchatæ* Scr. i. Cum ladano & maſtiche diſſol. in aq. ſalu. F. trochiſci pro fumo.

Vel ♃. *Gumm. hederæ, coriandri, nigellæ aceto maceratæ & ſiccatæ*, an. Drach. ß. *thuris, maſtiches, granor. iuniperi*, an. ʒ. ii. F. puluis pro ſuffumig.

Vel ♃. *Saluiæ, maioran. roriſmarin. caryophyll. cinamomi*, an. ʒ. i. *fol. lauri* ß. ß. *ligni aloës* Scr. i. *thuris* ʒ. i. ß *galliæ moſchat.* ʒ. ß. *F. puluis.*

Pertinent huc & odoramenta, quibus vel veſtes conſpergi, vel manus & nares illiniri poſſunt; quæque ſupra ignem in vaporem reſoluuntur, ex aquis & aliis cephalici calidi præparata, de quibus etiam in *Inſtit. l. allegato.*

Balſama: Ex oleis deſtillatis ſuprà enumeratis, etiam ad odorandum, vt & tempora inungenda, vt antea dictum, balſama parari poſſunt, *Roriſmarini, maioranæ, ſaluiæ, meliſſæ, rutæ, lauendulæ, nucis moſchatæ caryophyll. ſuccini.* Compoſiti exemplum eſt in *Inſtut. l. modò allegato.*

Vel ♃. *Olei maioran.* Scr. ß. *ol. ſaluiæ, macis, caryophyllorum*, an. gutt. vi. *ol. meliſſæ, lauendulæ, ſuccini*, an. gutt iij. *ol. nucis, moſchat. expreſſi*, q. ſ. F. balſamum.

Pomambræ ſeu Poma odorata. Exemplum eſt in *Inſtitut. loco modo allegato.*

Vel ♃. *Ladani* ℥. ij. *ſtyrac. calamit.* Vnc. ß. *nucis moſchat. mac.* an. Scr. ij. *roſar* ʒ. ß. *cinamomi, ligni alcës*, an. Scr. ß. *zibethi, moſchi*, an. gr. iv. *ambræ* gr. ij. *olei deſtillat. caryophyl.* gutt. v. *mucil. tragacanth. aq. roſar. extract.* q. ſ. F. Pomamb.

Vel ♃. *Semin. nigellæ, caryophyll. nucis moſchat. roſar. rubrar.* an. ʒ. i. *lauendul.* ʒ. ß. *ladan.* ʒ. iii. *benzoës, ſtyracis, calamit.* an. ß. ß. *moſch.* gr. v. *zibeth.* gr. iv. *ambræ* gr. iij. *mucilag. tragacanth. aq. roſar. aut lauend. extract.* q. ſ. F. Pomambr.

Vel ♃. *Benzoes, ſtyrac. calamit.* an. Drach. ij. *cinamom. ligni aloës*, an. ʒ. ß. *ol deſtillat. caryophyll.* gut. iv. *ol. nuc. moſchat. expreſſi*, Scr. ij. *olei deſtillat. maioran.* gutt. vi. *ambræ, moſch.* an. gr. iij.

Excipiantur ladano agitato in mortario cum oleo coſtino, vel de ſpica.

Vel ♃. *Styrac. calamit.* ℥. ij. *caryophyll. macis, ligni aloës*, an. ʒ. ß *lauend.* ʒ. ii. *gall. moſchat.* ʒ. i. ß. *moſch. ambræ*, an. gr. ij. Cum ſucco maioranæ & ſtyrac. liquida, Fiat Pomum.

Noduli odorati. Fernelius *lib. 5. method. medend. cap. 19.*

♃. *Caryophyll.* ʒ. ß. *macis* ʒ. i. *nigellæ præp.* Vnc. ß. *flor. ſtœchad. Arab. maioran.* an. ʒ. ß. Ligentur in nodulo ex ſerico ad odorandum.

Vel ♃. *Troch. Galliæ moſch.* Scr. j. *fol. maioran. roriſmarini, flor. ſtœchad. Arabic.* an. Drach. ß *macis* Scr. ß. *nucis moſch. caryophyll. cinamomi, ligni aloes*, an. Scr. i. *moſchi, ambræ*, an. gr. ij. F. puluis, qui ſindone rubrá vel ſerico includatur.

Moſchus tamen, quod ſemel monuiſſe ſufficiat, in mulieribus, quæ hyſtericis affectionibus ſunt obnoxiæ, omittatur.

Maſticatoria. Caput quoque calefaciunt, quæ maſticantur, vt: *Cubeba, nux moſchata, cardamomum, pyrethrum, ſem. erucæ, & ſimilia.* Reſoluuntur enim ex iis halitus qui ad cerebrum penetrant, idque calefaciunt.

Vt ♃. *Cubebar.* Vnc. i. *cinamomi, caryophyllor. macis, nucis moſchat.* an. Scr. i. *ſemin. carui* Vnc. i. *maioranæ* Drach. i.

Concidantur & contundantur craſſo modo, & maſticet æger tantum, quantum pugillo comprehendere poteſt.

Auribus immiſſa vel applicata. Cùm in auribus in actum deducantur hæc medicamenta, in vapores reſoluuntur, qui cerebrum calefaciunt; qualia ſunt: *oleum rutaceum, coſtinum de caſtoreo, moſchus, & ſimilia.*

Vel ſi ſacculi ex calidis cephalicis parati, & vino generoſo calido vel ſpiritu vini adſperſi, auribus applicentur, vapores qui inde eleuantur, per aures ad cerebrum penetrant.

Inunctiones etiam volarum pedum & manuum cum oleis calidis ad caput calefaciendum proſunt, vt docet Galenus, 2. *de comp. med. ſecundùm loc. cap.* 1.

Phœnigmi tandem in malo contumaci vtiles ſunt, de quibus Galenus, 1. *de comp. med. ſecundùm loc. c.* 2. & nos *in Inſt. lib.* 5. Qualis apud. Trallian. eſt, *lib. 1. cap. 16.*

Vel ♃. *Fini columbin.* ʒ. ij. ß. *piper. albi* ʒ. ij. *caſtorei* ʒ. ß. *croci* ʒ. i. Cum aceto & oleo nardino Miſceantur.

Præter hæc multa medicamenta ad caput calefaciendum vtilia deſcripſit Galenus, 2. *κτ̀ τόπ. cap. 1. & 2.*

Diæta.

Vitetur aër frigidus, ſubterraneus, caliginoſus, venti frigidi: eligatur contra aër calidus & purus: vel paretur talis arte, ſtratis per conclaue herbis calidis odoratis, ſaluia, maiorana, roremarino, lauendula, pulegio, ſerpillo, vel iunipero, baccis iuniperi: Et modò dictæ plantæ carbonibus iniiciantur: aut ſuffitus modo antè dicto excitentur: modò his æger non offendatur, ſicut hyſtericæ mulieres non quoſuis gratos odores ferre poſſunt: aut accendatur ignis ex ligno iuniperi, roriſmarini, lauri, lauendulæ ſtipitibus. In noſtris regionibus aër ſat commodè in h pocauſtis igne in fornace accenſo alteratur. Diligenter quoque cauendum, ne manus, & in primis pedes refrigerentur. *Aëe vt arte calefaciendus.*

Cibi condiantur ſaluia, roremarino, maiorana, hyſſopo, ſatureja, aromatibus. Auicennas, *lib. 3. fen. 1. tr. 2. c. 12.* etiam allij eſum commendat. Vitentur piſces. Vinum bibatur album, tenue, quod caput non replet. Etſi enim antiquum & generoſum ad frigidam intemperiem corrigendum eſſet potentius, tamen quia caput replet & tentat, ab eo abſtinendum: vel bibatur tenue vinum medicatum, vel mulſum ac hydromel ſuprà deſcriptum. Vel paretur talis cereuiſia:

♃. *Cinamom. zingiber.* an. ʒ. j. *galang.* ℥. ß. *baccar. lauri* ʒ. ß. *caryophyll. nucis moſchatæ, granorum paradiſi, cubebarum*, an. ℥. i.

Pulueriſata includantur linteo raro, & in vas cereuiſiæ amphoras ii. vel iii. capiens coniiciantur. Vigiliæ ſomnum ſuperent, quemadmodum & corporis motus & exercitium quietem. Fricentur manè crura & pedes, ac veſperi cubitum iturus lauet pedes aquâ, in quaherbæ cephalicæ calidæ coctæ ſint. Venus, vt & triſtitia, timor, ac ſollicitudo nocent, gaudium moderatum vtile eſt. Exemplum talis intemperiei curatæ habetur apud Foreſtum, *lib. 6. obſeru. 6. 7.*

CAPVT III.

De Intemperie Cerebri humida ſine Materia.

Cauſæ.

HVmidam cerebri intemperiem excitant mora in aëre humido, pluuia & nix, ſi iis caput minùs probè tectum obijciatur: præſertim ſi caput poſt lotionem & madefactionem non exſiccetur: Lunæ radij, balneum aquæ dulcis, vita otioſa & quies. Medicamenta humectantia tùm externa, tùm interna: vt & cibus ac potus plurimùm humectans: Somnum longus. Atque inducitur hæc intemperies faciliùs iis, qui cerebrum naturâ humidiùs obtinent. *Intemperies cerebri humida.*

Verùm

Verùm humida intemperies capitis diu ſola non perſiſtit: ſed humores ſuperfluos colligit, catarrhiſque caput obnoxium reddit.

Signa Diagnoſtica.

Frons & facies eſt mollis, nares humidæ, & excrementa narium & oculorum plura. Actiones animales omnes hebetantur, præcipuè ſi adſit vnà frigoris exceſſus: Memoria in primis eſt labilis, adéſtque in ſomnum propenſio, è quo non ita facilè expergiſcuntur. Humiditas per ſe nullum delirium parit. Præceſſerunt etiam cauſæ modò enumeratæ. Delectant & iuuant ſiccantia, nocent humectantia.

Prognoſtica.

Deterior eſt exceſſus humiditatis, quàm ſiccitatis. Faciliùs verò curatur humiditas cerebri, quàm ſiccitas. Siccantia enim tutiùs adhibentur capiti.

Indicationes.

Cerebrum ſiccantia. Cerebrum humidum ſiccantia requirit.

Curatio.

Quia verò humiditas plerumque frigiditati coniungitur, aut cum materia copulatur, & calefacientia cerebrum ſuprà propoſita, omnia quoque idem ſiccare valent: Calefacientia ea etiam hîc in intemperie humida proſunt; & quidem omnia, ſi frigiditas cum humiditate coniungatur. Si verò caliditas coniuncta ſit, temperata eligenda, aut calida frigidis admiſtis, vt roſis, myrobalanis, coralliis, cornu cerui, ſmaragdo, radicibus quinquefol. tormentillæ, ſantalo, myrtillis, nuce cupreſſi, & ſimilibus temperanda. Pauca ex iis hîc quoque ſubiungemus. De quibus & hoc notandum: non nimis odorata vſurpanda eſſe, quæ caput vaporibus replendo καρηβαρίας inducunt.

Medicamenta Interna.

Interna. Plurimùm hîc valet *decoctum ligni Guaiaci & Saſſafras, & radicis China*, cum modico viſci querni. (Alij in capite ſiccando non minorem efficaciam tribuunt *decocto radic. quinquefolij & tormentilla*, ſi ad modum decocti radic. Chinæ paretur & exhibeatur; vt & vino, in quo rad. pentaphylli & tormentillæ maceratæ fuerint) *Caſtoreum, ſpecies diambra, aromatici roſati, theriaca, Mithridat. ſales theriacales, confectio anacardina.*

Externa.

Externa. Præterea calefacientia ſuprà propoſita, herba & ſemen paſtinacæ ſiluestr. radix. Imperatoriæ, myrtus, myrtilli baccæ, cineres calidi vino madidi commendantur.

Lotiones. *Lotiones & Embrocha,*

℞. *Betonica, maioran. roſar. rubrar. calaminth.* an. M. i. *ſem. paſtinaca ſylu.* Vnc. ſem. *radic. cyperi* Drach. ij. *flor. ſtœchad. Arab.* P. ij.

Concludantur in ſacculo, qui coquantur in lixiuio pro lotione capitis.

Embrocha. In primis ſiccant Embrochæ ex thermis ſulphureis & bituminoſis, quæ non ſolùm cerebrum ſiccant, ſed & ita roborant, vt ſuperflui aliquid facilè non admittat. Vbi calefacientia minùs tuta ſunt, caput lixiuio, in quo flores roſar. rubrarum & folia myrti coacta ſint, abluatur, & poſtea pannus fumigatus puluere roſar. rubrarum & ſtyrace imponatur.

Cataplaſma. *Cataplaſmata*, Vbi ob calorem ſiccantia calida adhibere non licet, commodiſſimum eſt cataplaſma ex cochlearum carne, (licet & totas cum teſtis contundere) in mortario minutim contuſa, addito momento thuris & myrrhæ. Cochlearum enim caro ſuperfluitatem ab intimis ad externa euocat, & ita internas partes quocunque humore grauatas ſiccat: vt etiam docuit. Galen. 11. *de ſimpl. med. facult.*

Pulueres Cephalici: qui & capiti inſpergi, & ſacculis conficiendis materiam præbere poſſunt.

Vt ℞. *Pulegij, calaminthæ, maioran. flor. ſtœchad. Arab. beton. cortic. citri, gummi iuniperi, caryophyll.* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Stœchad. Arabic. betonic. rad. pœonia. maioran. ligni aloës, caryophyll. nucis moſchat.* an. Drach. j. ſem. *moſchi. ambra.* an. gr. iij F. Puluis.

Vel ℞. *Gumm. iuniper. tacamahac.* an. Drach. j. *roſar. rubrar. corticum thuris, citri, caryophyll. maſtich. ſantalor. omnium, myrtill.* an. Drach. Sem. Fiat Puluis.

Antequam Pulueres inſpergantur, commodum eſt caput priùs ſtyrace liquidâ inungere.

Sacculi & Pilei:

℞. *Betonica, maioran. roſar. origan.* an. Drach. ſem. *gumm. iuniperi, tacamahaca, thuris, maſtich.* an. Drahc. j. *caryophyl. nucis moſchat. cupreſſi*, an. Drach, ſem. F. Puluis craſſus, & cum ſindone rubrâ cucupha.

Vbi calefacientia locum non habent, fiat ſacculus ex roſis rubris, myrto, ſantalo rubro & corallis rubris.

Vel ℞. *Salis torrefacti*, ℥. ij. *milij torrefacti*, ℥. iv. *ſem. melanthij*, ℥. i. ſem.

Inſuantur duobus ſacculis lineis, qui capiti imponantur.

Et reliqua ſuprà de intemper. Cerebri frigidâ propoſita olea, linimenta, vnguenta, empl aſtra, in primis *Emplaſtrum de betonica, ceratum cephalicum, de euphorbio.* Et quæ infrà in *cap. de Intemperie cum pituita* proponentur.

Diata.

Aër eligatur naturâ ſiccus, qualis eſt montanus; vel talis arte efficiatur. Idem ſit lucidus & ſerenus: vitetur verò humidus, craſſus, nebuloſus, qualis eſt in conuallibus, circa paludes, & in locis ſubterraneis: caput à ventis muniatur. In primis venti auſtrales vitentur, qui caput replent, 3. *aphor.* 17. Vitentur & Lunæ radij.

Cibus vim ſiccandi habeat: eligantúrque aſſa potiùs, quàm elixa: condiatur aromatibus & herbis ſiccantibus cephalicis. Abſtinendum à carne vitulina, agnina, & iuniorum animalium cerebro, fructibus fugacibus.

Potus ſit pauciſſimus. Præſtantiſſima eſt in tali capitis affectu ea victus ratio, quæ præſcribitur iis, qui decocto Guajaci, ſarſæparillæ aut ſaſſafras vtuntur. Imò & ipſum decoctum vtile eſt, cerebrumque valde ſiccat. Vigiliæ, quæ inſigniter ſiccant, & eâ de cauſſa, edaces ab Hippocrate, 6. *Epid. ſect.* 4. *t.* 18. aliis 20. nominantur, ſomnum, qui corpus & caput humectat, ſuperent. Motus & exercitium corporis otio præferatur. Caput diu pectinandum. Exemplum talis intemperiei curatæ, eſt apud Foreſt. *lib.* 9. *obſeru.* 9.

QVÆSTIO.

Au detur intemperies humida ſine materia.

De humida intemperie in genere, & in ſpecie cerebri, nonnulli, vt Philoth. Ælian. Montaldus, *tract.* 1. *de dolore cap.* 15. dubitant an detur: idque negant, eâ ratione, quia mixtum humeſcere non poſſit, niſi humidum corpus imbibat. Verùm hi non ſatis capiunt, quid ſit humida intemperies ſine materia, & cum materia. Quod explicandum. Humida enim intemperies ſine materia, non eſt qualitas ſine ſubiecto, ſed cum ſubiecto; ita tamen, vt qualitas illa ſit in ipſa parte ſubſtantiæ, & à nulla alia ſubſtantia humida à ſubſtantia partis diuerſa foueatur. Talis humida intemperies cerebri contrahitur, cùm cerebrum nutritur, alimento nimis humido, & humidum ipſum (vt ſic dicam) ſubſtantificè ei vnitur; vel etiam à cauſſa externa, vt ſi ab aëre humido vel aquâ atomi humidæ cerebro communicantur: ita tamen, vt ſub formâ inſenſibilis ferè exiſtant in ipſo cerebro; nullus verò humor adſit, qui eam foueat. Et propterea nullam peculiarem curam præſeruatoriam inſtituere opus eſt. Humida autem intemperies cum materia eſt, vbi humida ſubſtantia à parte ſubſtantiæ diuerſa adeſt, quæ intemperiem in parte excitat & fouet. Id quod faciunt humores præternaturales.

¶ (Philot. Ælian. Montaldus, *tr.* 1. *de morb. capitis, cap.* 15. negat, dari intemperiem humidam & ſiccam ſine materia; idque & ratione, & authoritate Ariſtotelis ac Galeni probare conatur. Ratio hæc eſt, quòd mixtum aliquod humeſcere non poteſt, niſi humidum naturâ corpus in ſe imbibat; neque exſiccari, niſi per humidas ſubſtantiæ deperditionem. Verùm non videtur ſatis intelligere Montaldus, quid per nudam intemperiem humidam intelligendum ſit. Quæ res propterea explicanda. *An detur humida & ſicca intemperies ſine materia. Montaldus negat.* Quando corpora prima ſimplicia mixti compoſitionem ingrediuntur, ſi principium humidum abundet, ſit inde temperamentum humidum. Vnde etiam in morboſis conſtitutionibus & intemperiebus, ſi pars aliqua, cerebrum puta, alimēto tali nutriatur, quod plurimùm humectet, in reliquis autem ſit temperatum, & naturæ partis conueniens, cerebrum ex tali nutrimento humido contrahit intemperiem, quia partium ſolidarum ſubſtantiam humida illa alimenti ſubſtantia ingreditur, illique intermiſcetur, aſſimilatur, & ſubſtantificè, vt ita dicam, vnitur. *Pro intēperie humidā.* Hinc poſtea talis pars rectè intemperata & humida nominatur. Ergo humida intemperies partium ſine materia, non notat qualitatis humidæ præſentiam ſine omni ſubiecto; hac tamen lege, vt vnà cum aliis principiis ad partis totius conſtitutionem faciat, vel licèt aliquam diuerſitatem habeat, hæc tamen formam, vel, vt Ariſtoteles loquitur, totum non mutat. Humida autem intemperies cum materia denotat non ſaltem ſubiectum, ſed tale ſubiectum, quod à ſubſtantia & forma partis multùm ſit diuerſum: & intemperiem parti viuenti inducat & foueat; quale eſt humor aliquis præternaturalis, & ſubſtantia à partium corporis noſtri natura notabiliter differens, ſuâque peculiari formâ ſubſiſtens; ſuámque temperiem partis ſubſtantiæ imprimens. Hoc modo ſi res explicetur, ad Ariſtotelis & Galeni loca facilè reſpondere eſt. Hoc enim rectè docent, (de intemperie tamen ſine materia loquendo) humidum corpus non dari, niſi aquam, aut aliud humidum corpus. Interim non negant, corpus aliquod humidum, à partis ſubſtantia diuerſum, extra eam conſiſtere, ſuámque temperiem corpori communicare poſſe.

Pro intemperie ſiccā. Eadem eſt ratio ſiccæ intemperiei. Etenim humidum ſubſtantificum partis à calore diſſipari & exſiccari poteſt, & quidem à tali calore, qui in ipſa partis ſubſtantia, & non in humore aliquo præternaturali inhærens, conſiſtat. Et licet nullus humor præternaturalis exſiccans parti accedat: tamen quod illa ſiccitas, quæ abſumptionem partium humidarum ſequitur, intemperies, & quidem ſine materia dici non poſſit, cauſſa nulla eſt. Nam ſiccitas eſt accidens corporis ſicci. Iam ſi ſiccæ partes, abſumptis humidis, dominium obtineant in mixto, dicitur mixtum ſiccum, illáque ſiccitas abundans facit intemperiem ſiccam, & quidem ſine materia. Imò nec hoc concedendum, ſiccitatem nihil aliud eſſe, quàm naturalis ſubſtantiæ humidæ deperditionem. Fieri enim poteſt, vt

quod

quod antea de intemperie humida diximus alimentum ſiccum aſſumatur, idque parti aſſimiletur. Tum equidem naturali humido nihil decedit; quia tamen partes ſiccæ humidas ſuperant, temperamentum illud meritò ſiccum appellari poteſt. }

CAPUT IV.

De Capitis Intemperie Sicca ſine Materia, & Intemperiebus Compoſitis.

Cauſſæ intemperiei Siccæ.

Intemperies ſicca cerebri. CErebrum ſiccant calor Solis,ignis,thermarum; cibi ſiccantes:omnes immoderatę corporis euacuationes,per hæmorrhagias quaſcunque, alui fluxum, ſudorem, Venerem: vigiliæ nimiæ, inedia, animi perturbationes vehementiores, in primis mœſtitia,& triſtitia, animi intentio & ſtudia nimia, labor: medicamenta ſiccantia immoderatè adhibita.

Signa Diagnoſtica.

Capitis cutis eſt aridior, ſenſus acres, motus celeres, excrementa è naribus vel palato pauca profluunt oculi caui ſunt & aridi, tempora adſtricta,frons intenta,facies tota ſqualidior;adſunt vigiliæ:præceſſerunt cauſſæ cerebrum ſiccantes, iuuant humectantia, nocent ſiccantia.

Prognoſticum.

Siccitas cerebri ſi non multum à mediocritate recedat: cæteris intemperibus minus damni infert:ſi verò magnus ſit ſiccitatis exceſſus,omnium deterrimus eſt,& difficulter curatur.

Indicatio.

Cerebri ſiccitas humectantia requirit. Attendendum tamen an caliditas vel frigiditas ſiccitatis coniungatur, & pro qualitatum harum ratione medicamenta varianda: ſimul etiam ad cauſſam, à qua ſiccitas inducta eſt, reſpiciendum. Si enim à triſtitia & vigiliis ortum habeat,optimè ei opitulabitur ſomnus, & animus hilaris ac curis vacuus: ſi ab inedia, Venere, vel nimia euacuatione, ſuccurret rectiſſimè plenior & boni ſucci victus.

Curatio.

Medicamenta Interna.

Medicamenta cerebrum humectātia. Folia, *Borraginis, bugloſſæ, lactucæ, maluæ.*
Flores, *Violarum, borraginis,bugloſſæ, nymph.*
Semina, *Papaueris, quatuor frigida maiora, lactucæ, malu.*
Fructus, *Poma dulcia & dulcacida, amygdalæ dulces.*

Externa.

Interna enumerata etiam extrà adhibere licet: quibus accedunt Folia & ſemen *Maluæ, violariæ, althéæ,* ſemen *Cydonior, fœnugræci,lac, pinguedo gallinæ, butyrum recens ſine ſale.*

Medullæ *crurum vituli; ſpuma ex ſero lactis,omentum agninum, veruecinum in oleo chamæmelino vel ſambucino coctum, & capiti impoſitum, pulmo arietis calens, & catulus diſſectus capiti impoſitus, omentum veruecis.*E quibus liquida tepida applicentur, ſemel vel bis de die, manè & veſperi, pluribus diebus prout ex vigiliis & aliis ſymptomatibus id opus eſſe coniicimus.

E quibus fiunt.

Interna.

Decocta *è plantis modò enumeratis.*
Aquæ deſtillatæ,*Violar.borragin.bugloſſæ,lactucæ, nymph.*
Syrupi,*Violar.borragin.bugloſſæ,nymph. papaueris.*
Iulepi,*Violarum.*
Conſeruæ,*Violar.borragin.bugloſſæ,nymph.*
Condita, *Caules lactucæ,radic.ſatyrij.*
Emulſiones, *Amygd. dulc. ſeminum quatuor frigid. maior. papauer.*
Vt ♃ *Amygdal.dulc.* Vnc.ß. *ſem. quatuor frigid.maior.* an. ʒ.i. *papaueris* ʒ.i.ß. *aq. hordei ſimplicis* ℔.ß. *borragin.bugloſſ.* an. Vnc.iij.F.Emulſio.Cui adde *Iulepi violar.* Vnc.i.ß.
Species,*Diamargarit.frig.diatracanth. frig.*
Electuaria.
♃.*Conſeru.violar.bugloſſ.*an.Vnc.i. *lactucæ Italicæ conditæ,* Vnc.ß.*ſpecierum diamarg.frig.*Scr.i. Fiat Electuarium.

Externa.

E quibus liquida tepida applicentur.

Epithemata, Ex *ſucco vel decocto malu.althéæ. borragin. ex emulſione ſem. papau. lactucæ, lacte, aquis humectantibus cephalicis.*

Vt ♃. *Olei viol.amydal.dulc.lactis muliebris,*an.ʒ.vi. *ſucci lactucæ* Drach.iij.Miſceantur pro Epithemate frontis.

Vel ♃. *Semin.papau.albi* ʒ.vi,*lactucæ,cucurb.*ana Drach.iij. *aq.violar.*Vnc.vi. Fiat emulſio,cui add *Mucilag. ſem. pſyll. aq. viol.& lactucæ extracta*,Vnc.ß.Miſce.

Vel ♃. *Olei viol.* Vnc.ij.*aneth.* Vnc.ß. *album. ouorum bene conquaſſatorum,* num.ii. *Lactis muliebris vel alterius,* Vnc.iv. Miſce.

*Lotiones & Irrigationes,*cum decoctis humectantium herbarum ante propoſitarum, vel etiam lacte dulci.

Non vtendum hîc lixiuio in lotionibus capitis, quia ſiccat, ſed lacte potiùs, quod humectat.

Vt ♃.*Radic.althéæ,*Vnc.i.*fol.althéæ, maluæ, violarum, lactucæ,*ana M.i.*flor. violarum,nymph.borragin. chamæmel.*an.p.i. *ſem.lini* Vnc.ß.*papauer.* ʒ. vi. Coque in aqua ſ. pro lotione vel irrigatione capitis.

Oleum,*Oliuarum matur.violar.amygdal.dulc.nymphææ, ſeſaminum.*

Linimenta.

Vt ♃. *Olei violar.*Vnc.ß.*amygdal. dulc.* Drach.ii. *pingued. gallin.*Vnc.ß.F. Linimentum.

Vel ♃. *Mucilag. ſem. malu.lini,fœnugræc.pſyll.*an.Vnc.j.*butyri recentis ſine ſale,*Vnc.j.ß. *medullæ crurum vituli,*Vnc.ij.*ceræ* quantum ſatis. Fiat vnguentum molle.

Vel ♃. *Radic, althéæ* Vnc.ß. *fol. violar.brancæ vrſinæ, maluæ,* ana M.j.*flor. roſar. albar. violar. nymphææ albæ,*an. P.j. *ſem.cydon.*ʒ.ij. Coquantur in aqua ad mollitiem,& probè contuſa per ſetaceum traiiciantur. Adde *medullæ crurum vituli,butyri ſine ſale,olei violar.*ana Vnc.ß. *ceræ* parum. Fiat vnguentum molle.

Odoramenta, Ex *florib. violar.roſarum,nymphææ.*

Errhina, ex *iiſdem, lacte, ol. violar.*

In aures inſtillentur: *Oleum violar.roſar.nymphææ,amygdal. dulcium, ſeſaminum.*

Lotiones pedum: Ex *ſimplicibus modò dictis decoctis.*

Diæta.

Vniuerſa Diætæ ratio ad humidum vergat. Aër eligatur humidus,qualis eſt in conuallibus iuxta flumina, aut ſi talis naturâ non detur,plantis humectantibus ſparſis concilietur.

Cibi ſint boni & facilis concoctionis: oua ſorbilia, pinguia iuſcula: carnes pullorum gallinaceorum, vitulinæ, hædinæ,elixæ potiùs quàm aſſæ, piſces, butyrum recens: cibique alterentur lactucâ, flor.violar. borragin. malua, & ſimilibus. Salis verò & aromatum condimenta, quantum fieri poteſt, vitentur. Conueniunt etiam amygdalæ dulces, paſſulæ,pruna, rapum. Vinum ſit tenue & oligophorum, vel decoctum hordei cum glycyrrhiza & iulepo violar. aut cereuiſia aliqua humectans.

Somnus ſit longior. Vt enim vigiliæ caput & vniuerſum corpus ſiccant: ita ſomnus illud madefacit & humectat. Hinc non inutile fuerit,in tali intemperie à cœna lenia ſomnifera exhibere,vt lactucam,amygdalas dulces,vel earum lac,ſem.papaueris.

Nec inutile eſt balneum aquæ dulcis: Vitetur Venus, labores nimij, ira, triſtitia,nimia animi intentio: animum potiùs laxet æger.

Exemplum talis intemperiei habet Foreſt.*lib.9. obſ.*8.

De Intemperiebus Capitis compoſitis, ſine materia.

De Intemperiebus capitis compoſitis ſine materia. Vt de Intemperiebus compoſitis multa in ſpecie addamus, opus non eſt: cum ex iis, quæ de ſimplicibus dicta ſunt, facilè, quæ cauſæ, ſigna curandique ratio compoſitarum ſine materia ſit, pateat.

Quæ enim cauſſæ calefaciendi & ſiccandi vim ſimul habent, calidam & ſiccam intemperiem inducunt; quæ refrigerandi & humectandi, frigidam & humidam: quæ refrigerandi & ſiccandi, frigidam & ſiccam.

Cognoſcuntur quoque hæ. Intemperies eodem modo ex effectibus,cauſſis quæ præceſſerunt, diſpoſitione cerebri naturali, iuuantibus ac lædentibus.Nam ſi quis cerebrum ſuâ naturâ frigidum & humidum habeat, eique cauſſæ ampliùs refrigerantes & humectantes occurrant,& effectus ac ſymptomata adſint,quę ſeorſim in vtraque intemperie ſæpe diximus, v. g. ad ſomnum, eúmque profundiorem,propenſio, mentis ſtupor & ingenij tarditas,ſenſuúmque inertia, calefacientia & ſiccantia proſint, humectantia & refrigerantia noceant: ex his facile colligere eſt, adeſſe cerebri humidam & frigidam intemperiem. Contraria apparebunt, ſi calidum & ſiccum fuerit.

Curandique ratio quoque ex ſuperioribus patet. Provt enim hæ vel illæ qualitates coniunguntur: ita medicamenta contrariis,qualitatibus prædita eligenda & miſcenda ſunt. Et provt vtraque qualitas,vel vna magis excedit:ita contraria vſurpanda, quæ vel æqualem vim obtinent, vel ita temperanda, vt medicamenta contra eam qualitatem, quæ magis excedit, magis pugnent, & reliquam non augeant. Ideóque in intemperie humidâ cum caliditate coniuncti, ſiccantia calida non ſemper tuta ſunt. Sæpe tamen medicamentum vnum duabus qualitatibus reſiſtit ſimul, & quæ calefaciunt, ferè omnia etiam ſiccant. Exemplum intemperiei cerebri frigidæ & humidæ, cum pituita habetur apud Solenandr. *ſect.* 1. *conſil.*2.

CAPVT V.

De Intemperiebus capitis cum materia in genere.

Intemperies capitis cum materia. Cauſſa. PLerumque verò cum Intemperie materia coniungitur, quæ eam vel excitat, vel fouet: eáque eſt vel humor, vel vapor.

Materia autem hæc in capite vel generatur & cumulatur, vel aliunde tranſmittitur. Cumulatur in capite ex imbecilla vel vitioſa nutrimenti concoctione, ob cerebri partium & capitis

capitis ἀσθένειαν & δυσκρασίαν qua plura, quàm par eſt, excrementa proueniunt. Nam etſi alimentum, quod ad caput alendum diſtribuitur, bonum ſit: tamen ſi coctio in capite rectè non fiat, multa excrementa cumulantur; aut quòd excrementa ob craſſitiem, copiam, meatuum anguſtiam, expultricis debilitatem, expelli non poſſint. Materia verò extra caput genita, ſeu ob cibos vitioſos, ſeu ob errorem coctionis primæ aut ſecundæ, ob quem multa excrementa generantur, ab inferioribus ad caput fertur, vel tranſmiſſa à partibus aliis robuſtioribus ad caput imbecillum, præcipuè frigidum & humidum; vel eò attracta à calore aut dolore, vt & vocis intentione & clamore, tubarum inflatione, vomitu, quæ omnes cauſſæ humores & vapores ad caput alliciunt, idque replent Nimirum omnes ferè capitis affectus proueniunt, vel à capitis imbecillitate, vel partium inferiorum repletione & cacochymia. Si enim caput vel à primo ortu imbecillum ſit, vel ex aliquo incommodo, vt vulnere, caſu, contuſione, externiſque aliis injuriis, vigiliis, animi affectibus debilitatum ſit: facilè ex affluente alimento etiam bono multa excrementa cumulat.

Deinde ob prauam victus rationem, ob viſcerum, ventriculi, hepatis, lienis, vteri, &c. intemperiem, & hinc dependentem vitioſam alimentorum concoctionem, praui humores in corpore cumulari ſolent, qui facili de cauſſa ad caput, præcipuè verò ſi debile ſit, feruntnr.

Quò etiam faciunt ſuppreſſæ conſuetæ euacuationes menſium, hæmorrhoidum; vel quòd vlcus, aut fiſtula aliqua, quæ diu vitioſos humores effuderunt, ſuppreſſa eſt.

Luna in cerebri morbis vis.

Non prætereundum & hoc de morbis intemperiei cum materia, cùm ex Aſtrologorum ſententiâ, Luna cerebro maximè præſit, & ipsâ experientiâ teſte, ſecundum luminis Lunæ augmentum & decrementum, humores decreſcant vel augeantur, morbos cerebri ſecundum Lunæ φάσεις non parum mutari, & nunc augeri, nunc minui.

Signa Diagnoſtica.

Quâ ratione autem intemperies cum materia ab intemperie ſine materia diſcerni poſſit, ſuprà, *cap.*1. dictum. Foreſtus equidem *lib.*9. *obſeru.* 10. etiam quædam ſigna communia intemperiei cum materia recenſet: verùm non capitis illa propria ſunt, ſed intemperiei cum materia in toto corpore.

Signa autem, quibus an per ſe, an verò per conſenſum afficiatur cerebrum, diſcernere libet. nonnulli ex Galen. 1. *de loc. affect. eap.*9. *& prorrhet. commun.*1.*text.*3. ad tria capita redigunt.

An cerebrum per ſe an per conſenſum afficiatur.

Primò conſiderare iubent, an omnia ſymptomata, quæ affectum illum comitari ſolent, quæque ſunt veluti characteriſtica, exactè adſint. Si enim adfuerint, proprium eſſe capitis affectum indicio eſt: Si non omuia affuerint, per conſenſum eſſe argumento eſt.

Deinde conſiderare iubent, an ea ſymptomata, quæ affectum illum ſignificant, ſint perpetua & continuò moleſtent. Hoc enim ſi fiat, ſignum eſt, primarium eſſe capitis affectum: Si verò interdum intermiſerint, per conſenſum caput affici ſignificatur.

Tertiò perpendendum monent, an alia pars priùs fuerit affecta, antequam caput laborare cœpit. Nam ſi nullus præceſſit alterius partis affectus, primariò caput affici putandum eſt.

His tamen alia quædam addi poſſunt; & ſigna, quibus diſcernitur, an caput primariò, an per conſenſum afficiatur, omnia hæc ſunt. Si per ſe caput afficiatur, natiua ad tale malum eſt propenſio, nullum in aliis partibus, quæ cerebrum in conſenſum trahere poſſunt, adeſt vitium. Anteceſſerunt cauſſæ, quæ potiſſimùm caput afficere aptæ natæ ſunt; ea, quæ capiti ſoli adhibentur & applicantur, proſ nt vel nocent; & ſymptomata & affectus in cerebro primariò conſpiciuntur; affectúſque ferè continuus eſt. Fieri enim poteſt, vt, licèt materia ſemper, cauſsâ præſente, præſens ſit: tamen interdum quieta ſit, atque ita affectus qui inde dependet, non continuus ſit; idque propterea Medicum, ſi ex aliis ſignis certus ſit, intemperiem cerebri per ſe adeſſe, turbare non debet. Contrà ſi genita extra caput in reliquo corpore materia continuò ad caput feratur, atque inde continuus affectus excitetur, perpendendum quandiu ille affluxus durauerit. Si enim non diu durauerit, fieri poteſt, vt, licèt affectus continuus ſit, verbi gratiâ, dolor capitis in febre continuâ: ipſum tamen cerebrum permanentem intemperiem nondum contraxerit; ſi verò diu iam durauerit, fieri non poteſt, quin ipſum cerebrum iam intemperie laboret, atque ita affectus complicatus ſit, ſcilicet per ſe, & per conſenſum. Si verò anteceſſerunt cauſſæ, quæ vel totum, vel partem aliquam læſerint, & in totò vel ventriculo, hepate, corde, vtero, vel alia parte aliquis morbus apparet, ad cuius ortum, augmentum & decrementum etiam morbus in capite initium trahit, augetur & decreſcit, ac proinde non ſemper continuus eſt, ſed ſi morbus vel remittit vel intermittit, & ipſe remittit & minuitur; vel ceſſat, ac iiſdem præſidiis & morbo capitis, & parti in reliquo corpore affectæ ſuccurritur, & ſymptomata non ſolùm in facultate animali læſa, ſed & alia partis illius, à qua cerebrum in conſenſum trahitur, adſunt: cerebrum per conſenſum affici indicatur.

Notandum tamen hîc quoque aliquando fieri poſſe, vt capitis affectus cum alterius partis affectu inualeſcat & cum eo leuetur, nec tamen ab illa parte per conſenſum afficiatur. Quod accidere poteſt, ſi ex eadem parte & fonte materia in partes plures ſimul influat, dolor tamen in parte, quæ materiam mittit, non percipiatur. Ita 6. *Epid. comm.*4. *text.* 4. Ageſij Filia cùm doleret ipſi coxendix, correpta fuit aſthmate; dolore ſedato ſuſpirium ſedebatur: nulla tamen hîc inter thoracem & coxendicem fuit ſympathia, ſed ab eodem loco, eodem tempore, in vtramque partem humor influebat, & ibidem eodem tempore diſſipabatur & retrò cedebat. Ideòque hîc diligenter inquirendum, an pars illa, quæ ſimul cum capite affligitur, primariò affecta ſit, & materiam capiti communicet, an verò illa aliunde eam ſuſcipiat.

Obſeruandum & hoc, non ſemper ſtatim affectu, cuius conſenſu caput afficitur, remittente, etiam materiam & dolorem in capite euaneſcere. In febribus enim intermittentibus quandoque, ceſſante paroxyſmo, nihilominus per aliquot horas adhuc dolor in capite perſeuerat; quod accidit, quòd propter cranij denſitatem in capite tardiùs materia quàm in relicto corpore, diſcutitur. Summa: per eſſentiam, vt loquuntur, caput afficitur, ſi nullum extra caput eſt vitium, & adſunt ſigna capitis per ſe affecti; per conſenſum verò, ſi nullum vitium ſit in capite, ob quod materia generetur, ſed ſolum extra caput.

Tranſmittitur autem illa materia, quâ cerebrum per conſenſum afficitur, vel à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethora ſanguis, in cacochymia praui humores: vel ab aliqua parte; & frequentiſſimè à ventriculo, è quo per œſophagum vapores ſurſum ad caput adſcendunt: ab hepate item, corde, liene, pulmone, vtero, renibus, veſica, inteſtinis; imò externis artubus per venas, arterias, neruos, & occulta quoque corporis ſpiracula. Caput enim veluti tectum fumoſæ domui impoſitum, excipit quæcunque ab imo effumant, ſurſúmque feruntur. Cùm autem materia hæc, vt dictum, ſit vel humor, vel vapor; & humor rurſum vel ſanguis, vel bilis, vel pituita, vel bilis atra, vel melancholia: de iis ordine dicemus, quatenus quidem intemperiei ſolùm cùm materia cauſſæ ſunt.

Humores quot modis cerebrum p. n. afficiant.

Nam humores cerebrum & membranas occupantes quadruplici ratione iis damnum inferre poſſunt, vel dum ipſa ſaltem quaſi irrigant, ac hoc modo eorum temperamentum immutant, dum ſcilicet per venas delati, cerebro eas, quas habent, qualitates imprimunt; vel dum humores vitioſi ſanguini permiſti, quando ad alendum cerebrum confluunt, eius temperiem ſimul mutant; vel quando ſucco alimentario laudabili exiſtente, ob debilitatem cerebri is non rectè coquitur, atque inde humores excrementitij generantur, qui in cerebro ſubſiſtentes illi ſuas qualitates imprimunt, & ſæpe per os ac nares euacuantur; vel dum magna copia extra vaſa elapſi, in ſpatia inania & poros ac meatus cerebri & membranas eius effuſi, ea in tumorem attollunt. De poſtremo, ſuo loco: iam de intemperie ſolùm, quam humores excitant, diecmus.

Priùs tamen generatim quædam præmittenda, & primò quidem dicendum, qua ratione, an cum flatu & vapore, an verò cum humore ſit intemperies, cognoſci poſſit, & quæ generalis, intemperiem capitis cum materia curandi, ratio ſit.

Cerebri à flatu affecti ſigna.

Primum quod attinet, ſi cum flatu vel vaporibus ſit intemperies capitis, adeſt tenſio capitis ſine grauitate, & punctio per interualla, ſonitus aurium, & ſæpe vertigo; præceſſit diæta flatûs generans; ægerque ab his quæ flatus diſcutiunt, emolumentum percipit.

Cerebri ab humore affecti ſigna.

Cum humore ſit ſit intemperies, percipitur ſenſus grauitatis, tenſio eſt ſtabilis, nec ita de loco in locum mouetur.

Si vapore aut flatu caput afficitur, cùm is mobilis ſit, ab inferioribus partibus eum capiti communicari, idque per conſenſum ferè affici, ſuſpicio eſt: quanquam interdum etiam flatus in ipſo capite, ſine affectu partium inferiorum, generari poſſit.

Si caput ab humore craſſo, pituita aut melancholia afficiatur, cùm hi humores non ita mobiles ſint, neque ab inferioribus ad ſuperiora facilè adſcendant, in ipſo capite genitos fuiſſe & cumulatos, plerumque eſt indicio. Tenues verò, vt ſanguis & bilis, plerumque ab inferioribus tranſmittuntur.

Curatio.

Curatio intemperies cerebri cum materia.

Curatur intemperies cerebri cum materia, materiæ euacuatione, & intemperiei, ſeu ſimplex ſit, ſeu compoſita per contraria alteratione. A materiæ tamen euacuatione ſemper incipiendum: cùm impoſſibile ſit, intemperiem capitis tollere, materia quæ eam fouet, adhuc in eo hærente.

Semper tamen totius corporis priùs habenda eſt ratio, neque caput commodè euacuatur, niſi priùs totum corpus euacuatum ſit. Ideóque à corporis vniuerſi euacuatione, ſi neceſſaria ea ſit curatio inchoanda, & vel ſanguis, ſi abundet, imminuendus, vel cacochymia euacuanda, ne materia ſuperflua ad caput affectum, quod facilè fieri poteſt, affluat. Et clyſteres nunquam in morbis capitis ſunt prætermittendi: quia non tantùm fumos & vapores reuellunt, ſed etiam à cerebro ipſo conſequutione quadam atrahunt.

De vniuerſi tamen corporis purgatione ex iis, quæ in genere de purgatione rectè inſtituenda præcipi ſolent, hoc repetiinus & monemus, ſemper attendendum eſſe, an affectus

ſit ſine febre, an verò cum febre, atque ita cruditatem coniunctam habeat. Nam ſi ſit ſine febre, quouis tempore (præparantia tamen quædam præmittere nihil prohibet) pugnantia exhibere licet, & quidem etiam paulò fortiora. Si verò febris coniuncta ſit, attendendus *aphor.* Hippocr. 22. *ſect.* 1. *Concocta medicari oportet, non cruda, niſi materia turgeat.*

Poſtea videndum, An materia in cerebro cumulata & genita ſit, an verò aliunde tranſmittatur. Quid agendum ſit, ſi aliunde tranſmittatur materia, *ſequenti capite* dicetur. Si materia in ipſo capite cumulata ſit, primò ea ipſa euacuanda, poſtea caput roborandum.

Quot modis caput euacuari poſſit.

Euacuatur autem caput priuatim, aut per modum & vias ſenſibus manifeſtas, aut inſenſibiliter. Senſibilis euacuatio fit per duas præcipuè vias, per palatum & nares, per quas natura, quam ſequi decet, & ipſa caput plerumque expurgare ſolet. Nam quamuis natura quandoque etiam per aures caput purget: tamen id rarius eſt, & plerumque nonniſi in grauiſſimis morbis accidit, vt internis inflammationibus, ſanguine & pure circa cerebrum collecto. De his viis omnibus Hippoc. 6. *aph.* 10. *Caput*, inquit, *dolenti & vehementer laboranti, pus vel aqua vel ſanguis per nares, aut os, aut aures effluens, morbum ſoluit.* Obſeruatum tamen etiam eſt, naturam in quibuſdam per aures caput expurgaſſe, & citra vllum grauem morbum, nullo ſanguine & pure circa cerebrum collecto, quotannis aliquoties aurium doloribus præcedentibus, notabilem ichorum copiam per eas effudiſſe, idque familiis quibuſdam hæreditarium fuiſſe. Multò minus per oculos euacuare licet, quam viam natura vel errans, vel vt maius malum præcaueat, quandoque eligit: ne cæcitatem, aut aliquod aliud viſus vitium inducamus, cerebro verò parum proſimus.

Inter iſtas tamen duas vias, niſi quid obſtet, ea quæ per palatum fit, commodior eſt. Natura enim ipſa ſolam hanc viam molita eſt, & in ſano homine per infundibulum in palatum euacuatio cerebri ferè ſufficere poteſt. Naſus verò naturæ conſilio, odoratûs & reſpirationis gratia, præcipuè factus eſt. Vbi tamen maior eſt excrementorum cerebri copia, natura hac via ſæpe abutitur. Præterea per palatum via ſecurior eſt, neque ita iſta euacuatione cerebrum concutitur, ac ea quæ fit per nares, cerebrúmque commotum maioris ſæpe mali cauſa eſſe poteſt, dum in cerebro euacuando aberrans natura, ad partem aliquam principalem humorem tranſmittit.

Potentiùs tamen vbi iis tutò vti licet, errhina humores commouent, cùm non ſolùm medicamenti qualitas, vel vapor, vt in apophlegmatiſmis, ſed & ipſa eius ſubſtantia cerebrum ſtimulet: neque tamen hi duo modi caput priuatim euacuandi in quouis humore, & eadem ratione locum habent. Nam apophlegmatiſmi, vt ipſum nomen indicat, iis affectibus in primis competunt, qui à pituita & frigido humore ortum habent. Ideóque de Apophlegmatiſmis ſuo loco, vbi de intemperie capitis cum pituita agemus, dicetur. Hoc ſaltem hîc in genere de iis monemus, vt ad maſticatoria, ſic & ad apophlegmatiſmos ea eligantur, quæ nec odore, nec ſapore ſunt inſuauia, nihilque maligni habent, ne vel cerebrum vel œſophagum offendant.

Errhina verò in pluribus humoribus locum habent: alia tamen in alio, vt ſuo loco patebit. Quare de Errhinis hic in genere aliquid adhuc addemus.

Errhina.

Errhina.

De Errhinis autem in genere, in *Inſtitut. lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *c.* 30. diximus: hic ſaltem de iis, quatenus caput euacuandi vim habent, agendum. Euacuant verò Errhina præcipuè excrementa circa anteriorem cerebri partem hærentia, quæ circa cerebrum eiúſque meninges colliguntur non verò ea, quæ in poſterioribus ventriculis; niſi forſan ſternutatoria cerebrum totum vehementiùs concutiant. Hinc Errhina in omnibus ſoporoſis affectibus & ſenſuum ſtupore vtilia ſunt, & internis doloribus proſunt; & ſternutatoria catarrhos, qui in fauces irruunt, potenter reuellunt.

Medicamenta autem Errhina duplicia ſunt: alia peculiari vi humores trahunt; alia facultatem expultricem ſolum irritant, vt ipſa ſponte cerebro concuſſo humores vitioſos eiiciat, quæ in ſpecie ptarmica & ſternutatoria dicuntur. Prioris generis rurſum duplicia ſunt; quædam enim calore aperiunt fundúntque humores, ac detergent, vt *ſuccus betæ, ſuccus calaminthæ montanæ, ſuccus hederæ, ſemen nigellæ, maioranæ, pulegium*, & alia odorata: Quibus tamen vtendum non eſt in ea catarrhi ſpecie, quæ Coryza appellatur, ne dilatatione maiore partibus, & tenuitate humoribus inducta, maior fiat fluxio, humórque tenuior & acrior reddatur. Alia non ſolum acrimonia & calore, ſed etiam tota ſubſtantia excrementa à cerebro alliciunt, vt *agaricus, turbith, colocynth. cyclam. elaterium, helleborus albus, & ſimilia.* Quæ verò cerebrum irritando euacuationis cauſſa ſunt, cum dictis quidem modò multum conueniunt, acriora tamen ſunt & tenuiora, vt ad ipſum cerebrum penetrare poſſint, qualia ſunt *ſaponaria, radix ari, piper album, zingiber, pyrethrum, caſtoreum, euphorbium, helleborus albus*, qui vtramque vim habet. Quomodo autem in ſpecie parentur Errhina, in *Inſtit. loc. alleg.* dictum.

Liquida in nares ex vola manus attrahuntur, vel ſupino corpore naribus infunduntur; ore tamen priùs vino vel aquâ impleto, ne liquor per palatum in os influat: quanquam, quod ſic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit. Formulæ verò poſtea ſuis locis proponentur.

Ab errhinis quando abſtinendum.

Cauendum tamen ab errhinorum vſu, dum oculi ſunt affecti, vel nares vlceribus obnoxiæ: (errhinis ſcilicet, quæ vim euacuandi habent: vlceribus enim dicata tunc proſunt) dum orificia venarum in naribus laxa ſunt, vt hæmorrhagia ex irritatione metuenda ſit, aut dum vertigini homo eſt obnoxius: cùm ſternutatoriis cerebrum vehementius concutiatur, & facilè vertigo excitetur; & tunc potiùs Apophlegmatiſmis vtendum. Poſt errhinorum verò vſum, lacte vel oleo violarum nares eluere non inutile eſt, vt tollatur ſiquid acredinis & acrimoniæ eſt relictum.

Niſi tamen hæ viæ ſufficiant, & malum pertinacius ſit, ad materiam euacuandam adhiberi poſſunt ſinapiſmi, & veſicatoria capiti applicata, quibus cutis exulceratur, & ſenſibiliter humor effunditur. Et tandem vbi reliqua non ſufficiunt, cauteria, quæ vel in vertice ad ſuturam coronalem, vel inter primam & ſecundam ceruicis vertebram, vel medicamento cauſtico, vel ferro ignito excitantur. De quo mox *quæſt.* 3. dicetur. Sunt enim cauteria, aut fonticuli potiùs per cauteria excitati, materia auxilij ſenſibiliter euacuantis, quod indicatur ab humore, qui ſenſim gignitur, & morbum diuturnum excitat. Talem materiam fonticuli continuò euacuant; modò vnus, modò plures, prout materia paucior vel copioſior fuerit. Et quidem prout materia eſt euacuanda, vel reuellenda, vel deriuanda, ita etiam in hoc vel illo loco fonticulus excitandus. Nam ſi ſimpliciter reuellenda eſt materia, in partibus infra caput, vt *capite ſequenti* dicetur, fonticulus excitandus. Si euacuanda, reuellenda ſeu deriuanda, in occipite: ſi ſimpliciter euacuanda, in ſutura coronali; modò id ſine periculo fieri poſſit, de quo *quæſt.* 3. dicetur. Neque ſolùm è capite materiam euacuat vlcus cauterio in occipite excitatum, ſed etiam quæ ad pectus ruit, intercipere valet.

Fonticuli in morbis capitis.

Setaceum.

Cauterio non minorem vim euacuandi habet ſetaceum: imò verò maiorem, cùm per foramina duo plus euacuet, quàm per vnum; neque ita commodè pila eo loci ac in fonticulo geſtari poſſit. De quo in *Inſtit. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 7. ſatis dictum. Videatur Hieronym. Fabric. *de operat. Chirurg. tit. de ſetaceo parando.*

Arteriarum inciſio.

Auicennas *lib.* 3. *fen.* 1. *tract.* 2. *c.* 33. etiam ad interceptionem vaporum, qui per Arterias cum ſanguine arterioſo adſcendunt, proponit inciſionem arteriarum in temporibus, vel aduſtionem earum per cauteria, modúmque, & ea quæ in tali operatione neceſſaria ſunt, pluribus deſcribit. Idem *eodem in loco* plura cauteria præſcribit, & præcipit, vt tria cauteria ſupra medium capitis applicentur, vt à cerebro humores extrahantur; duo ſuper tempora, quibus via humoribus & vaporibus ab inferioribus ad ſuperiora adſcendentibus intercipiatur; vnum in nucha, ſeu poſteriore capitis & colli parte. Verùm non ſine cauſſa addit *in comment.* Iacob. de Partibus, cùm plerique ægri vix ſuaues medicinas admittant, quis toties ſe vſtulari ſinet? Ideóque conſulit, ne Medicus tot cauteriis vti attentet, niſi inſtanter ab ægro & amicis poſtulentur: cùm incertum ſit, an eorum vſu malum ſit ceſſaturum, & metuendum ſit ne ſanatis vlceribus malum recrudeſcat.

Inſenſibilis capitis euacuatio fit per inconſpicuos tum cutis, tum partium ſubiectarum meatus, præſertim verò per ſuturas: fitque adhibitis eo loci topicis remediis, digerendi, diſcutiendi & exſiccandi vi præditis; quæ ſuprà *cap.* 3 *de Intemperie capitis humida* propoſita ſunt. Eligenda tamen ſemper ea, quæ natura humoris, & intemperies coniuncta poſtulat: & in intemperie humida & frigida, ſiccantia calidâ; in materia verò calidâ, quæ ſine calore ſiccant, vſurpanda. Atque ita humor, qui in capite hæret, euacuandus apophlegmatiſmis, errhinis, ſternutatoriis, ſinapiſmis, veſicatoriis, cauteriis, reliquíſque inſenſibiliter diſcutiendus, & exſiccandus.

Tandem dum caput euacuatum eſt, vel etiam dum euacuatur, intemperies quæ ſupereſt, vel quæ materiæ coniuncta eſt, corrigenda per contraria, vbi ſemper cephalica ſuprà propoſita in intemperie ſine materia eligenda; ſicut eadem quoque purgantibus immiſcenda ſunt. Quomodo autem capitis per contraria alteratio fieri debeat, ex ſuperioribus, quæ de intemperiebus ſine materia dicta ſunt, patet. Ideóque quæ intemperiei, quatenus talis, debeatur curatio, ex ſuperioribus petatur. In ſequentibus verò præcipuè quid materia intemperiei coniuncta requirat, docebimus.

Faciemus autem initium de Intemperie capitis cum materia per conſenſum; vbi generales reuellendi, deriuandi, repellendi á capite leges tradémus: reliqua, quæ materiæ in capite contentæ debetur curatio, communis eſt in capite genitæ vel cumulatæ, & aliunde communicatæ.

QUÆSTIO,

An pilulæ commodiùs, quàm aliæ formæ medicamentorum, ad caput euacuandum vſurpentur.

An pilulæ cõmodius è ca-

Vulgata apud plurimos Practicos eſt ſententia, pilulas commodius, quam electuaria, vel potiones, in capite purgando exhiberi,

pite euacuet quàm alia medicamenta.

exhiberi, quòd fortiùs à capite & remotioribus attrahant, idque ideo, quòd diutius in ventriculo morentur. Verùm hoc quidem concedimus, pilulas ad caput purgandum efficaciter exhiberi, ſed non faciunt hoc propter formam, verùm quia è fortioribus medicamentis conſtant. Quod autem propter formam ad caput purgandum, quàm aliæ medicamentorum formæ vtiliores ſint, parum rationi conſentaneum eſt, & ex falſa hypotheſi nata eſt hæc opinio, quòd ſcilicet medicamenta in ventriculo hærentia, vitioſos humores è reliquo corpore ad ſe trahant. Neque enim medicamenta purgantia ad ſe in ventriculo humores trahunt (aliàs enim extra vmbilico & ventri applicata manibus tractata, aut naribus ad olfaciendum admota non purgarent) ſed quia ſui aliquid in corpus tranſmittunt, quod humores peculiari vi, & ad ſingulos humores determinata, fermentat quaſi, & quietos commouet, vnde facultas expultrix irritata & ſtimulata, humores vitioſos cum medicamento purgante per aluum expurgat. De quo videantur *Inſtit. lib. 5. par. 1. ſect. 1. cap. 11.*

QUÆSTIO II.

Quo tempore pilulæ ad caput purgandum ſint vſurpandæ?

Quo tempore pilulæ ad caput purgandum exhibendæ.

Non omnium eandem, de tempore exhibendi pilulas fortiores ad caput euacuandum, eſſe ſententiam, qui ſcripta Medicorum ſeculorum ſuperiorum legit, facilè animaduertit. Plerique in eâ fuerunt ſententia, quam etiam in praxi ipſa ſecuti ſunt, pilulas quæ ex capite fortiùs trahere debent, (nam de lenioribus, & quæ ſaltem primas vias euacuant, hîc quæſtio non eſt, eæque citra controuerſiam horâ vnâ ante cibum ſumi debent) vnâ atque alterâ horâ poſt cœnam exhibendas eſſe, eâ procul dubio ratione perſuaſi, quòd crediderunt, cum cibi vaporibus vim medicamenti faciliùs ad caput aſcendere, atque ita fortiùs à capite attrahere. Verum poſteriores Medici non ſine cauſa huic opinioni contradixerunt, & rectè olim iam etiam Paulus Ægineta, *lib. 7. cap. 4.* ſcripſit; qui veſperi medicamentum purgans exhibent, aut à cibo, noxam inferunt, quippe alimentum corrumpunt, minúſque euacuant. Et reuerà, ſi coctio nondum ſit abſoluta, alimentúmque diſtributum, concoctio turbatur, minúſque, quàm par eſt, operatur medicamentum, cibo à quo eius vis retunditur, permiſtum. Cibus quoque nondum integrè coctus, ad venas cum medicamento purgante rapitur, humoréſque vitioſi, qui purgante medicamento attrahuntur, chylo permiſcentur, eúmque inquinant. Ideoque commodiſſimum tempus exhibendi tales pilulas, vt alia purgantia medicamenta, eſt matutinum, vbi concoctio iam abſoluta eſt. Neque ratio, quæ illos mouet, alicuius momenti eſt. Nam humores vitioſi à purgante medicamento moti, ad vias euacuationis, non per œſophagum, per quem vapores ad caput præcipuè adſcendunt, ſed per venas perueniunt: ideóque commodiſſimum purgationis tempus eſt, ſi viæ illæ omnes liberæ ſint, & coctio in ventriculo abſoluta.

QUÆSTIO III.

Cui loco ad caput euacuandum cauteria in capite applicanda ſint.

An cauteria ſuturæ coronali adhibenda.

Duo loca, in quibus cauteria ad materiæ in cap. euacuationem applicantur, à pleriſque Medicis nominantur; occiput, & ſynciput, ſeu ſutura coronalis; & de priore quidem loco nulla lis eſt, etſi, vt antea dictum, non ita commodus videatur, & ſetaceum ei præferendum ſit. De loco verò in ſyncipite ſeu ſutura coronali Medici diſſentiunt. Plurimi quidem fonticulos, qui in capite ad ſuturam coronalem, quà ſagittali committitur, excitantur, multum facere ad eliciendos, reuellendos, euacuandóſque humores, qui intus in capite ſunt, ne detenti, aut deorſum deſcendentes varias corporis partes afficiant, ſtatuunt; & hinc inprimis ad capitis morbos frigidos & humidos, vt dolorem capitis, vertiginem, ſomnũ profundum, paralyſin, & ad morbos, qui ex detentis in capite humoribus, & ex fluxu eorum ad oculos, nares, aures, columellam, fauces, dentes, pectus, articulos, vtiles eſſe tradunt, & quidem quinque de cauſis, vt Hieronymus Fabricius ab Aquap. *de Operat. Chirurg. cap. de fonticulo in ſutura coronali*, docet. Primò, quia hoc in loco faciliùs detinentur geſtantúrque fonticuli: Secundò, quia anterior capitis pars humidior eſt poſteriore, & propterea maiore humorum euacuatione indiget. Tertiò, quia hic locus minùs tutus & ad exhalationem humorum aptior eſt: Quartò quia laxior & rarior eſt quàm cæteræ partes: Quintò quia ibi adeſt vena interiùs per ſuturas penetrans, in nonnullis per caluariam, inſculpto in ea foramimulo; & proinde caluaria eo loco combuſta & aperta humores multi è penitioribus partibus profluunt: cuius rei exemplum *ibidem* adducit Fabricius, & propterea de loco illo exactè inueniendo *ibidem* pluribus agit. Alij inter quos Montanus, *conſ. 36. 143. 170.* Hieronym. Mercurialis *tom. 3. conſ.* Fab. Pacius, *in lib. 5. meth. medendi. cap. 13. & in appendic. ad lib. 7.* Ludou. Septalius, *animadu. medi. lib. 6. num. 107.* (qui teſtatur, ſe 40. annis quibus medicinam Mediolani fecit, nullum vidiſſe, qui ex hac cauterij applicatione quid commodi perceperit, aliquos verò in periculum, inflammatione excitata, coniectos fuiſſe) Zechius *in Conſ. medicis, conſ. 75.* & alij, cauteria huic loco applicata improbant, ideò præcipuè, quòd cum ſummo periculo coniunctum ſit hoc auxilium. Cùm enim os hoc loco ſit tenuiſſimum, & durior membrana per fibras, neruos, arterias, venas, pericranio connectatur, ignito ferro facilè inflammari, & cerebrum in conſenſum trahi poteſt. Refert idem Zechius, *conſ. 1.* piſtorem quendã Bononiæ ab inuſtione hoc loco facta, in phrenitidẽ eadem die incidiſſe, ideoque idẽ in loco cauterij applicandi inueniendo, manûs radicem ſummis naribus, non autem ad ſuperciliorum intermedium applicare iubet. Secundò, quòd difficile ſit, humores in capite latentes, ſuaptè naturâ deorſum inclinantes ſurſum per ſuturas euocare. Et omninò hiſce authoribus ſubſcribo, & cum Zechio ſentio, ſi ob euocandam ex alto materiam in cerebro hærentem, & cerebrum ſiccandũ roborandúmque diſtillationẽ, quæ ἀθρόως in fauces aut thoracem ruit cohibendam, aut ſymptoma aliquod quod ſubitò exſiccare iubet, quemadmodũ in apoplexia & lethargicis affectibus fieri ſolet, vſtio neceſſaria ſit, vnicam eámque ſuperficiariã & cutaneã ſufficere, & tum tamen etiam cum ſumma cautione, ne cerebrum vſtione illa lædatur, inſtituendã eſſe. Vbi verò fonticulum excitare, eúmque diutiùs apertũ ſeruare animus, quò humores vitioſi à cerebro auertantur, potiùs in capitis parte poſteriore, inter ſecundam & tertiam vertebram cauterium applicari poteſt; cùm eundem vſum præſtare poſſit, & ſanè minore periculo applicari queat. Etenim cauterium anteriori parti capitis applicatum, non tam ex ipſo cerebro, quàm ex illa vena, quæ eo loci ad cerebrum tendit, cuius mentionem fecit Hieron. Fabricius ab Aquapẽdente, euacuare, atque ita humorum affluxum ad cerebrum potiùs impedire, quàm à cerebro euacuare videtur. Cùm verò idem fonticulus in occipitio, vel ſetaceum excitatum, & quidem cum minore periculo præſtare poſſit, meritò ad iſta potiùs, vbi neceſſitas poſtulat, confugiendum videtur.

CAPUT VI.

De Intemperie Capitis cum materia per conſenſum.

Intemperies capitis per conſenſum.

SAtis autem frequens eſt hæc intemperies, & hoc nomine omnem illam intelligimus vbi caput à materia in partibus inferioribus generata, & ad caput aſcendente afficitur. Capiti nimirum ſupremo corporis loco poſito idem accidit, vt ſuprà quoque dictum, quod in tuguriis tecto, ad quod fumi & vapores omnes feruntur: & prætereà per venas, arterias, vt & neruos, quos in omne corpus diſtribuit, cum omnibus ferè partibus conſentit. Nam quidquid vaporis vel humoris in venis & arteriis eſt, vel ab aliis partibus, hepate, liene, corde, vtero, in eas effunditur, id omne liberè ad caput moueri poteſt. E ventriculo verò non ſolùm per latam & patentem viam vapores ad caput adſcendunt, ſed & per neruos ſextæ coniugationis cerebrum cum ventriculo conſenſum habet maximum. Rondeletius, *meth. curand. morb. c. 5.* etiam per arterias, & venas, quæ à vena porta originem trahunt, & exteriori ventriculi tunicæ inſeruntur, materiã ad caput ferri poſſe docet. Et quidem cùm è ventriculo materia cerebro communicatur, fit hoc, vel quia cibus eſt copioſus, & crudus, vel corruptus in eo continetur, vel quia humores vitioſi in eo abundant, vel quia venenum ſumptum eſt.

Capitis cum ventriculo conſenſus.

Cum inteſtinis.

Ab inteſtinis etiam materia quandoque capiti cõmunicatur, cùm ſcilicet vel vermes in iis deliteſcunt, vel humores vitioſi in iis hærent, vel feces & excrementa præter modum & tempus retinentur, vnde vapores multi ad caput eleuantur. A Liene per arteriam magnam inprimis materia ad caput tranſmittitur. A Renibus per arterias & venas. E Pulmone per aſperam arteriã halitus & vapores ad caput adſcendũt. Vterus quoq; præter vaſa, per quæ cum cerebro conſentit, vinculis ſpinæ dorſi robuſtiſſimis alligatur, & per ea cerebrũ facilè in conſenſũ trahit. Conſentit quoque cerebrũ cum ſepto tranſuerſo. Ab extremis etiam partibus per neruorum ductum ſæpe materia ad caput adſcendit. Materiam tamen potiùs per vaſa, venas & arterias cõmunicari, eum verò, qui per neruos & ſpinalem medullã fit, conſenſũ potiùs propter condolentiã fieri, nonnulli cenſent: cum pars ab acrimonia vel multitudine humorũ vellicata, eam cum qua cõmunicationem habet, in conſenſũ trahit. Quod vt faciliùs & expeditiùs fieri poſſe, omnino concedendũ: ita planè negandum non putarim, aliquid materiæ per neruos ſextæ coniugationis & ſpinalem medullam cerebro quoque communicari; cùm manifeſtè in epilepſia id fieri videamus, in qua aura venenata ſæpe ab extremis partibus per neruos vſque ad cerebrum adſcendit.

Cum Liene. Cum Renibus. Cũ Pulmone. Cum vtero. Cũ diaphragmate. Cum extremis partibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa capitis per conſenſum affecti.

Quomodo in genere, an cerebrũ per conſenſũ afficiatur cognoſci poſſit, *præced. cap.* explicatũ eſt. In ſpecie, ſi afficiatur conſenſu totius corporis, totius corporis affecti ſigna aderunt, vt plenitudo, & ſuppreſſa aliqua euacuatio, febris, criſis, menſtrua purgatio. In hiſce enim omnibus cum humores in corpore turbentur caput aut vaporibus, aut ſãguinem, & ſæpe cum eo vitioſis humoribus repletur, & hiſce malis ſublatis cap. affectus ceſſat.

Signa cerebri à ventriculo affecti.

Si à ventriculo cerebrum in conſenſum trahatur, eius affecti ſigna adſunt, praua concoctio, ob ventriculi debilitatem, aut cibum ac potum, vel copioſum, vel vaporoſum aſſumptum, cibi faſtidium, nauſea, ructus, ventriculi morſus & conturbatio.

Interdum diaphragmatis compreſsio & anhelitus difficultas, ex materia flatulenta in ventriculo contenta. Et quidem ſi cibus crudus & copioſus ſit in ventriculo, ex antecedente diæta id cognoſcitur. Si verò cibus corruptus ſit in ventriculo, adeſt nauſeabunda ſatietas, ructus fœtidus, fumoſus, acidus, ventriculi morſus, & circa præcordia dolor & anxietas, appetitus deiectio. Si materia bilioſa ſit, & in ventriculum aliunde effundatur, vi in picrocholis, aſcenſus ille vaporum in caput ſedatur humore prauo benigniore cibo repreſſo & mitigato. Augetur verò, cum ventriculus cibo eſt vacuus, & poſt ſomnum, ac præcipuè inediâ, cùm tum temporis bilis liberè ad ventriculum effundatur; & ad caput fumos mittat; à cibo verò vapores illi deprimantur, & acrimonia mitigetur; modò æger cibis boni ſucci, non acribus, qui acrimoniam bilis augere poſſunt, vtatur. Ructus, ſi accidunt, ſunt fumoſi, & amari, bilis quandoque vomitu rejicitur, oculis μαρμαρυγαὶ interdum obuerſantur. Qui verò à pituitâ excitatur affectus, ventriculo vacuo & per famem ſedatur; cùm ventriculus vacuus & à cibo liber, frigidos & crudos humores concoquere tentet: poſt cibum verò magis inualeſcit, cruditate auctâ, dum ventriculus ſimul à cibo & pituitâ grauatur, & dum cibum & pituitam concoquere perfectè non valet, & debiliter in eos agit, multi vapores & flatus ad caput eleuantur, vt dum ignis debilis in viridia ligna agens multos fumos excitat. Quandoque tamen accidit, vt ventriculo vacuo & per inediam, plurimi vapores ex pituita in ventriculo excitentur, & inde dolor capitis & ventriculi generetur: quod fit, quando humor frigidus in ventriculo eſt copioſus, vt calor ipſum vincere & concoquere non poſſit, ſed vapores & flatus multos ex eo excitet. Et tum cibus aſſumptus non integrè ſedat dolorem ventriculi & capitis, vt in bile accidere ſolet, ſed eum potiùs auget. Ea quæ ventriculo proſunt, etiam caput iuuant, vt vomitus, & alia: & quæ ventriculi affectum augent, ea etiam capitis morbum augent. Et id quod vomitu rejicitur, qualis humor ſit, qui per conſenſum caput afficit, docet.

Interdum tamen accidit, vt cerebrum & ſtomachus ſimul afficiantur, & reciproca quaſi fiat materiæ communicatio. Vbi diligenter attendendum, quæ pars primò afficiatur. Fieri enim poteſt, vt in cerebro leue aliquod, & niſi quis diligenter attendat, ſenſibus vix obuium vitium ſit, & à cerebro debili materia in ſanum ventriculum defluat, cuius continuo affluxu ipſe ventriculus tandem debilitetur, eiúſque coctio lædatur, vnde vapores multi ad caput eleuantur, idque lædunt. In quo caſu licet malo ventriculi remittente etiam caput meliùs habeat: tamen pars primò affecta non eſt ventriculus, ſed cerebrum. Itaque diligenter perpendendum, an cerebri, an verò ventriculi affecti ſigna priùs adfuerint. Si enim mali initium in capite eſt, principio nullum in actionibus ventriculi vitium apparuit, ſed in capite potiùs ea præceſſerunt, & capitis grauitas, ſomnus, vel aliarum capitis actionum debilitas vel vitium aliquod apparuit. Si venenum ſit in ventriculo, eius ſigna aderunt, quæ ſuo loco proponentur. De quibus omnibus, plura vbi de morbis ventriculi, dicentur. Si ex vermibus caput afficiatur, ſigna vermium adſunt. Si humores vitioſi in inteſtinis hæreant, vel fæces retineantur, etiam ſuis ſignis id facilè cognoſcitur.

Ab vtero. Si ex vtero caput afficiatur, vel menſes ſuppreſſi ſunt vel viduis ac cælibem vitam agentibus ſemen retinetur, & alia ſigna vteri affecti adſunt. Caput verò in primis in vertice afficitur, & quæ vtero proſunt vel obſunt, ea etiam capitis affectum minuunt vel augent.

Ab hepate. Si ab Hepate caput per conſenſum afficiatur, affectus is plerumque occupat dextram partem capitis, excrementa capitis ſunt ſalſa & calida: hepatis affecti ſigna adſunt, & ad hepatis morbum curatum vel diminutum capitis affectus imminuitur vel tollitur.

A Liene. Si à Liene, ſiniſtri capitis pars magis afficitur, & dolor, ſi adeſt, magis à cibo infeſtat, & eadem circa lienem occurrunt. De quo vide *quæſtionem in fine capitis.*

A corde. Si à corde & arteriis caput in conſenſum trahatur, ſanguinis feruidioris in corde & arteriis ſigna adſunt, & feruor in capite, & rubor in facie atque oculis apparet, & arteriæ in capite vehementiùs pulſant, & quæ feruorem ſanguinis temperant, præcipuè proſunt.

A Pulmone. Eodem modo ſi à pulmone ſit affectus capitis, affecti pulmonis ſigna adſunt, & quæ pulmoni commoda vel incommoda ſunt, eadem ſimul capiti proſunt vel obſunt. Simul etiam, ſi ex veſicâ vel renibus materia communicetur, earum partium affectarum ſigna aderunt.

Prognoſticum.

Faciliùs curatur, cæteris paribus, Intemperies hæc per conſenſum, quàm quæ per eſſentiam.

Indicationes, & Curatio.

Capitis per conſenſum affecti curandi ratio. In omni capitis per conſenſum affectu hoc generale præceptum eſt, vt partis mandantis, materiæ quæ transmittitur, & capitis, partis recipientis ratio habeatur: niſi à criſi is proueniat. Nam ſi à critico humorum motu aliquis affectus in capite excitetur, ſi natura rectè agat, & humorem vitioſum è corpore euacuare conetur, non verò errans ad caput transmittat, de conſilio Hippoc. 1. *Aphor.* 20. ac Galen. 1. *ad Glaucon. c.* 15. nullo modo criſis turbanda, neque repellentia, neque alia adhibenda, ſed totum negotium naturæ rectè agenti committendum: Criſi enim abſolutâ affectus ille facilè euaneſcit. Niſi forſitan ex vehementi humoris ad caput motu præſentiſſimum periculum, inflammationis ſcilicet cerebri, & delirij lethalis immineat; quod ex vehementiſſimo dolore, calore, & inſtante delirio, cognoſcitur. Tum enim, ne ob ſanguinis cum impetu ad caput ruentis copia, criſis vel nulla fiat, vel imperfecta, mediocriter repellentia adhibere vtile eſt, quæ affluxum humoris ad caput non tollant penitus, ſed moderentur. Rariùs tamen hoc accidit, & cautè hic agendum. *Reuellentia à capite.* Quòd ſi criſis nondum ſit præſens, ex motu tamen materiæ, quem natura criſin moliens inſtituit; vapores vel humores ad caput mittantur, perpendendum, per quæ loca natura criſin ſit inſtitutura, de quo in *inſtit. lib.* 3. *p.* 3. *c.* 16. dictum. Et ſi natura ſit ignauior, ei ſubueniendum, vt per conuenientia loca humores vitioſos faciliùs expellat.

Si verò extra Criſin ſit, & partis mandantis, & capitis recipientis habenda eſt ratio. Curandi verò ratio ſemper à parte inchoanda, quæ materiam ad caput transmittit, & pars mandans vulgò appellatur; niſi affectus ipſe tantus ſit, vt ad ſe curationem mox ab initio conuertere iubeat. Nam ſi multa materia in toto corpore, vel in parte aliqua contineatur, à quâ ea, quæ in capite eſt, foueatur, niſi priùs totum vel pars, quæ materiam capitis morbo ſubminiſtrat, euacuetur, fruſtra in capite vel euacuando vel alterando laboratur.

Deinde caput non negligendum, ſed eius ſimul habenda ratio eſt, ne humores ad id affluant, vel ab eo facilè recipiantur, vel in eo ſedem figant. Quod fit reulſione, deriuatione, interceptione. Reulſio fit venæſectione in brachiis, vel cruribus inſtitutâ: cucurbitulis, dorſo, ſcapulis, brachiis, coxis ac cruribus admotis, tam ſcarificatis, quæ fortiùs reuellunt, quàm non ſcarificatis; vel hirudinibus partibus inferioribus appoſitis: clyſteribus iniectis, purgantibus exhibitis, frictionibus crurum ante cibum, coxarum, dorſi; vinculis cruribus iniectis, lotionibus extremorum, veſicatoriis collo ac cubito applicatis; fonticulis item ſeu cauteriis. Cauteria autem ad excitandum fonticulum applicanda cruribus, quatuor digitos infra genua, ſi à toto corpore materia capiti communicetur. Hoc enim modo & totum corpus euacuatur, & à capite materia reuellitur. Quod etiam faciendum, ſi à partibus infra renes, ob menſes vel hæmorrhoides ſuppreſſas, ad caput materia transmittatur. Nam ita & materia reuellitur, & menſtrua ac hæmorrhoides prouocantur. Si verò partes ſupra renes, vt & hepar & lien, capiti materiam ſuggerant, in brachiis fonticuli excitandi, in dextro quidem, ſi ab hepate, in ſiniſtro verò, ſi à liene.

Intercipientia & repellentia materiam ad caput tendentem. Intercipitur materia adſtringentibus collo adhibitis.

Repellitur à capite materia, & caput, ne facilè admittat, roboratur oxyrrhodinis & aliis repellentibus, refrigerantibus ac adſtringentibus adhibitis. Deriuatur materia, quæ in cerebro & eius membranis eſt, apertis venis poſt aures, in fronte, ſub lingua, in naribus. Si quæ tandem materia in cerebro ſedem fixerit, euacuatur ea cùm ſenſibiliter, tum inſenſibiliter, iis modis qui *capite præcedente* propoſiti ſunt.

Repellentia à capite. Quæ omnia quâ ratione fieri debeant; poſtea in ſpecie patebit: de repellentibus ſaltem, & quæ humorum ad caput affluxum prohibent, in genere adhuc quædam addemus.

Cùm reuellere incipimus, ſeu ſanguinis miſsione, ſeu quocunque modo alio, ſtatim ſubjungenda repellentia. Si enim & reuellentia materiam à capite auertant, & reppellentia eandem repellant, faciliùs ſcopum noſtrum aſſequimur, capútque roboratur, ne tam facilè affluentem aliunde materiam admittat. Excipiunt tamen aliquos caſus Medici, in quibus non liceat adhibere repellentia, nimirum in febribus, cùm vaporibus exitum intercludant, & dolorem capitis ita augeant; quando euaporatio fit à toto in corpore plethorico; & quando catarrhus conjungitur, ne repercutientium vſu is augeatur. Matthæus de Grad. tamen, *in* 9. *Rhaſis, in fin. cap.* 1. Catarrhum non ſemper ſufficere putat ad prohibendum repellentia, ſed monet, ſi materia bilioſa ad caput tendat, vt de phreneſi ſit metus, ad prohibendam phreneſim & maius malum, non attendendum eſſe catarrhum, & minus malum, quod ex repellentium vſu euenire poſſet, ſed repellentia adhibenda eſſe. Imò & in reliquis caſibus idem obſeruandum puto: & ſi ex motu materiæ ad caput, graue aliquod malum metuendum ſit, non omittenda ſunt repellentia. Præſtant autem hoc medicamenta refrigerantia & nonnihil adſtringentia, qualia ſunt *ſuccus portulacæ, ſemperuiui, polygoni, aqua roſacea, cui oleum roſaceum & aceti aliquid admiſtum ſit, ſuccus cucumeris, cucurbitæ, quibus etiam aliquid aceti, vel alterius adſtringentis medicamenti miſtum ſit.* Vbi nihil aliud ad manus eſt, poſca, id eſt, aqua frigida aceto mixta ſcopo huic ſatisfacere poteſt. In omnibus tamen capitis affectibus hîc commendatur oxyrrhodinum appellatum, quod conficitur ex oleo roſaceo, cui aliquid aceti admiſcetur, & quod ob adſtrictionem commodiùs ex oleo recenti, & quod annum vnum non exceſſerit, de quo ex *ſupr. cap.* 1. plura dicta ſunt, quæ & huc referantur.

De oxyrhodinis notanda. Hoc ſaltem hîc addimus, in aceti electione hoc attendendum eſſe, vt in bilioſa & calida materia, ac vbi vigiliæ vrgent, acetum minùs acre (acre enim caloris particeps eſt) eligatur, aut ſi acre ſit, minor eius portio admiſceatur: ſi autem materia ſit craſſior, acri & copioſiore vti licet.

Hoc quoque monendum, ex Galeno 2. *κατὰ τόπ. cap.* 1. Si cranium

nium vel cerebrum, vel eius membranæ vulnere aliquo detectæ ſint, acetum planè omittendum eſſe; quia, cùm acre & mordax ſit, excitato dolore maiorem fluxum concitare poteſt. Conueniunt & alia refrigerantia & repellentia, *ſuprà c.* 1. propoſita.

Tandem, quod in genere alibi in *Inſtit.* de repellentium vſu dictum, id in affectionibus capitis omnibus quoque obſeruandum, vt inter prima initia ſola repellentia adhibeantur: poſtea verò cùm aliquid materiæ affluentis in capite receptum, quod ampliùs repelli non poteſt, mixta oritur indicatio: & materia, quæ adhuc fluit, repellenda, quæ verò iam influxit, diſcutienda digerentibus; atque ita mixta remedia adhibenda. Et quidem vbi à ſtatu remotior eſt morbus, repellentia præualere debent; vbi ſtatui propinquior, vel in ſtatu eſt, æquales vires habere debent medicamenta: at in declinatione, ac vbi materia iam ampliùs non affluxit, ſola laxantia & diſcutientia adhibenda, atque vbi fluxus iam ceſſauit, materia quæ in capite ſubſtitit, iis modis qui *cap. præcedente* propoſiti ſunt, tollenda.

Materia à toto ad caput ruens quomodo reuellenda.

Poſtquam hæc in genere de affectibus capitis per conſenſum dicta ſunt, quædam adhuc in ſpecie addenda. Primò ſi caput per conſenſum totius afficiatur, quod ſæpè accidit in febribus, vnde dolor capitis & deliria excitantur: tum, quia in capite permanens cauſa non eſt, magis incumbendum euacuationi & reuulſioni affluentis materiæ, capútque per repellentia defendendum. Ideóque materia ad caput ruens venæ ſectione in brachiis, vel talo & pedibus, clyſteribus, purgatione, cucurbitulis, frictionibus, ligaturis, cruribus, brachiis, & dorſo adhibitis, reuellenda: quem in finem etiam cubito extra applicantur veſicatoria ex cantharidibus & fermento; plantis pedum imponitur raphanus cum ſale; ruta item contuſa cum ſale & fermento applicatur, vt extremitates venarum arteriarúmque laxatæ ad ſe vapores proliciant, & à capite retrahant.

Repellentia.

Interim dum hoc modo reuulſioni materiæ à capite ſtudemus, ſimul repellentia & caput roborantia oxyrhodina, & alia ſuprà *cap.* 1. & modò propoſita, applicanda.

Intercipientia.

Ad intercipiendam verò materiam, collo circa arterias & venas carotidas linteola ſucco lactucæ, vel aquâ roſarum cum aceto madida, vel oleo roſarum, nymphææ myrtino imbuta, apponere licet.

Reliqua curatio ad ipſum principalem morbum dirigenda. Intus tum ea exh bere vtile eſt, quæ vapores qui ſurſum feruntur, deprimant, conſeruam roſarum, rob ribes, ſuccum citri, granatorum, ſpecies diamargariti frigidi, & ſimilia. Quæ omnia locum habent, ſi vt antea dictum, affectus capitis non à critica euacuatione proueniat. Tum enim nihil agendum, ſed totum naturæ committendum. Si tamen natura nondum criſin tentaret, ſed aliquam eius ſignificationem præmitteret, vnde caput afficiatur, natura adiuuanda eſt, leni aliquo medicamento ad conuenientia loca, quò natura tendit, materia ducenda.

Capitis per conſenſum ventriculi affecti, curandi ratio.

Si ventriculo affecto caput in conſenſum trahatur, & quidem, ſi cibus vel potus plus nimio in ventriculo redundet, procuranda eius coctio, & inedia imperanda; vel ſi malum vrgeat, cibus vel potus ſtatim vomitorio leni exhito per os reijciendus: vel vt maturè per aluum deſcendat, clyſtere aluus irritanda. ita ſi cibus corruptus ſit in ventriculo, ſimiliter vel vomitorio ejiciatur; vel, ſi homo ad vomitum aptus non eſt, leni purgante exhibito, vel clyſtere injecto, per aluum ed catur. Et quantum fieri poteſt abſque cibo æger ſomno & quieti ſe dedat. aut ſi dormire non poſſit, leniter ambulet, donec cibus vel coquatur & à natura ſuperetur, vel ad inteſtina deſcendat. Cibo vomitu ejecto, vel per aluum euacuato, ventriculus internis & externis roboratur, & vt ſuo loco dicetur, curetur.

Nidoroſæ cruditatis remedia.

Imprimis verò conſiderandum; an in ventriculo cacochymia & cruditas ſit nidoroſa, vel acida. Si enim nidoroſa cruditas & humores bilioſi ac mordaces in ventriculo abundent, & vapores congeneres ad caput inde adſcendant, euacuandi illi ſyrupo roſarum ſolutiu. mannâ, caſſiâ. Ad vapores verò reprimendos & extinguendos, ac præterea vias coarctandas, aquæ frigidæ potus in aſſuetis vtilis eſt. Item ſyrupus de roſis ſiccis, granatorum, acetoſitatis citri, myrtillorum, cum aqua plantag. lactucæ, portulacæ.

Acidæ cruditatis remedia.

In acida verò cruditate & pituitoſis humoribus conuenit mel roſarum ſolutiuum, hiera ſimplex Galeni, diaphœnicum: ad fl tus verò ab hoc humore natos diſcutiendos vtile eſt aniſum, cuminum, chamæmelum, menta, cortices citri, diagalanga, dianiſum. Mercatus ad flatus in ventriculo diſcutiendos commendat aquam calidiſſimam; quæ præterquam quod malitiam humorum retundat, coctioni etiam plurimùm proſit, ven riculum abluat, & ad euacuationem non parum iuuet, & actuali caliditate flatus, antequam in ventriculum irruant, mirum in modum diſcutiat. Idem in vtraque cauſſa, & in quacunque intemperie, quæ ex inferiorum viſcerum conſenſu oritur, ſe feliciter vſum fuiſſe his pilulis ſcribit:

℞ *Folior. ſenæ* Vnc. vj. *paſſular. mundatar.* ʒ. iij. *glycyrrhiz.* ʒ. j. ß. *folior. fumariæ borrag. betonic. cichorÿ, abſinthÿ*, an. ʒ. 1. Coque in vaſe clauſo in aqua borragin. fumar. aut abſinthij.

Decocti ℞. Vnc. viij. In iis macerato *rhabarbar.* ʒ. j. *ſchænanth.* Scr. j. Colat. adde *ſpecier hieræ Galeni*, Vnc. j. Agitentur donnec puluеres humorem abſumpſerint; & addita *ſyrup. roſ. ſolutiu.* ſ. q. F. Maſſa.

A cibo exhibeantur, quæ adſcenden tes vapores reprimunt, & os ventriculi claudunt.

Vt ℞. *Coriand. præpar.* Vnc. iij. *cinnamom. ſem. aniſi*, an. Vnc. ß. *fœniculi*, ʒ. j. ß. *cumin. aceto præparat. carui*, an. ʒ. ß. *roſarum rubrar.* ʒ. j. *maſtich.* Scr. j. *ſacchari albiſſimi, vel manus Chriſti perlat.* Vnc. j. F. puluis, in cruditate acidâ & humore frigido.

Vel ℞. *Conſeru. roſar.* Vnc. ij. *betonic. carnis citri conditæ*, an. Vnc. j. *myrobal. emblic. condit.* Vnc. ß. *diacydon ſine ſpeciebus ſem. coriand. præpar.* an. ʒ. j. *corall. rubr. præparat.* Scrupr. ij. *maſtich.* Scrup. j. Cum *ſyrup. cydoniorum*, Fiat electuarium, in cruditate nidoroſa.

℞. *Coriand. præparat.* Vnc. ij. *ſacchar. roſat. tabulat.* ad pondus omnium. Fiat puluis poſt paſtum.

Reliqua quæ huc faciunt, patebunt ex doctrina de ventriculi intemperie cum materia.

Vermes, ſi tetros vapores ad caput mittant, interficiantur, & è corpore exturbentur, vt ſuo loco dicetur.

Eâdem ratione & aliæ partes, à quibus cerebrum per conſenſum afficitur, hepar, lien, renes, vterus, curentur, vt de ſingulis ſuo loco dicetur. Quod dum fit, id quod antea in genere præceptum eſt, ſemper obſeruandum, vt caput, quod pars recipiens eſt, non negligatur, ſed ab ipſo materia reuellatur, repellatur, ipſúmque, ne humores & vapores admittat facilè, roboretur, & materia, quæ in id affluxit, modis antea dictis euacuetur, tandémque intemperies, ſi quæ reliqua eſt, contrariis alteretur.

In ſpecie ſi ab vtero materia cerebro communicetur; cucurbitulæ ſpinæ prope anum, & intra coxas verſus pudenda admotæ, reuellendo plurimùm præſtant. Si materia, præcipuè vaporoſa & calida, in vena caua & arteria magna lateat, vel per eam adſcendat, ſpina ſecundum longitudinem, ſub quâ trunci venæ cauæ & arteriæ magnæ latent, refrigerantibus inungenda eſt.

QUÆSTIO.

An cerebro conſenſu Hepatis affecto, dolor & moleſtia in dextrâ capitis parte; Lienis, in ſiniſtra; Vteri, in vertice & ſincipite percipiatur.

Communis ferè Practicorum ſententia eſt, ſi caput hepatis conſenſu afficiatur, in dextra parte dolorem & moleſtiam magis percipi; ſi ob lienem afficiatur, in ſiniſtra; ſi ob vterum, magis in vertice. Diſſentit verò ab hac ſententia Rondeletius, *meth. curand. morb. cap.* 5. ſtatuitque dolorem, qui ex conſortio hepatis & lienis in capite ſuboritur, non dextram potiùs, quàm ſiniſtram partem occupare, nec aliam partem præter anteriorem ei aſſignandam, in qua omnis materia, quæ ab inferioribus partibus ſurſum fertur, ſubſiſtit, ob cauſas, quæ poſtea ex Galeno, 1. *Epid. comm.* 1. *text.* 2. afferentur, (quo loco etſi Galenus tantùm de dolore per vteri conſenſum agat, cauſæ tamen, quæ ab eo afferuntur, communes ſunt omni dolori, qui per materiæ ab inferioribus tranſmiſſionem fit) Etſi enim ab Hepate faciliùs per venam cauam, à Liene per arterias materia ſurſum ad caput feratur: tamen cùm vena caua arteriáque magna tantum iuxta iugulum diuidantur, dexterámque & ſiniſtram arteriam & venam in caput mittant, cauſam eſſe nullam putat, cur, quod à iecore & liene demandatur, per hanc potiùs quàm per illam viam ad caput perueniat, & in dextra potiùs, quàm in ſiniſtra parte dolorem excitet; niſi forſitan caſu, vel aliqua alia læſione pars vna debilior ſit quam altera, vt faciliùs id quod ab inferioribus tranſmittitur, ſuſcipiat. In conſenſu verò per vterum, diſtinctionem adhibet. Caput in vertice & ſyncipite ab vtero magis affici, tùm tantùm verum eſſe putat, cùm materia per arterias & venas ad caput tranſmittitur. Nam vt Galenus, 6. *Epid. comm.* 1. *text.* 2. docet, vapores calidi per arterias ad caput eleuantur, arteriæ verò per collum ab vtraque infundibuli parte rectâ in ſinciput diſcurrunt. Præterea & ſanitatis tempore tenuia ac calidiora cerebri excrementa maximè per ſinciput diffiari ſolent: ſiquidem eo loci ſuturæ ſunt laxiſſimæ, & ipſa caluaria ſubtiliſſima, plurimiſque meatibus peruia. Ad hæc multa ſenſu prædita corpora per ſuturas euadunt, quæ ad dolorem percipiendum ſunt aptiſſima. Imò non per arterias ſolùm ad caput vapores mittuntur, ſed & per venas, ac in ſincipite, & vertice ſedem figunt, & diſtenſionem faciunt, eò quòd venæ, quæ ſinus duræ meningis conſtituunt, ibi deſinant, potiſſimùmque tertius & quartus. Si verò cerebrum ab vtero in conſenſum trahatur, non per fumos & vapores per vaſa tranſmiſſos, ſed per condolentiam, quæ fit ob connexionem ſpinæ cum vtero, tum dolor & moleſtia magis in occipite percipitur; & hoc vnum peculiare habent hi dolores, qui ab vtero per conſenſum ſpinæ fiunt, quòd in occipite magis percipiuntur & initium faciunt, cùm reliqui omnes, qui per fumos & vapores tranſmiſſos, imò & per humores in capite collectos fiunt ob cauſſas à Galeno modò allegatas; in ſincipite & vertice magis percipiantur.

Et quidem vterum quod attinet, facilè Rondeletio aſſentimur, & conſiderandum putamus, an conſenſus capitis & vteri fiat per venas & arterias, an per ſpinam. In priori enim, magis verticem & ſinciput, materia ad caput per venas & arterias tranſmiſſâ; in poſteriore occiput, capite per ſpinam in

conſen

conſenſum tracto, affici putamus. Et quidem cùm cerebrum per ſpinam conſentit, quia vterus menbranoſâ conſtat ſubſtantiâ & neruea natura intexta, ſeu per condolentiam neruoſum genus in conſenſum trahere poteſt, ſeu per materiæ alicuius communicationem. Etſi enim corpus totum eſt ξύρρ́οον ϗ ξύμπνοον tamen neruoſa neruoſis & cerebro faciliùs aliquid communicant, quàm aliis partibus, vt in Epilepſia, quæ fit à partibus extremis, fieri videmus, vbi aura illa maligna per neruos cerebro, non cordi vel alteri parti communicatur.

Hepar verò & Lienem quod attinet, etſi verum eſſe concedimus, plerumque per vaſa, arterias & venas materiam ab hiſce viſceribus communicari, & non magis ad dextram quàm ſiniſtram ferri, & inde dolorem in ſyncipite excitari: tamen experientia ipſa teſtatur, ſæpiſſime in dolore per conſenſum, nunc partem dextram, nunc ſiniſtram affici; quod non ſolùm fit, quòd hæc vel illa pars debilior ſit, ſed ob Hepatis & Lienis cum dextrâ & ſiniſtrâ conſenſum. Si autem porrò quæratur, quomodo ille conſenſus fiat, vix alia cauſſa dari poteſt, quam ξύρρ́οια & ξύμπνοια Hippocratis, quæ fit κατ' ἴξιν qua dextra dextris ſiniſtra ſiniſtris reſpondent.

CAPVT VII.

De Intemperie cum vapore & ſpiritu flatulento.

Intemperies capitis à vapore & flatu.

POſtquam iſta in genere de intemperie capitis cum materia, ſeu in eo genita & cumulata, ſeu aliúde tranſmiſſa diximus: proximum eſt, pro diuerſitate materiæ caput afficientis, iſta in ſpecie explicemus. Initium autem facere libet de Intemperie cum vapore & ſpiritu flatulento.

Cauſſa.

Cauſſa.

Flatus autem & vapores vel in ipſo corpore generantur, vel extrà in caput admittuntur. Primò ſi in corpore generatur flatus & vapor, Intemperiem hanc excitant quæcunque flatum vel vapores gignendi aut concitandi vim habent. Flatus autem generantes cauſſæ duæ ſunt: Agens, ſcilicet calor imbecillis, qui materiam quidem rarefacit, diſcutere verò nequit; & materia ad flatum generandum apta, vt cibi flatulenti, & humor pituitoſus ac melancholicus. Pro natura tamen humorum, è quibus eleuantur, eſt flatuum & vaporum differentia. Flatus equidem ex humoribus frigidis craſſis & viſcidis ac glutinoſis eleuantur, & propterea difficiliùs reſoluuntur: vapores verò & à frigidis humoribus, & à calidis, ſanguine & biſe excitantur. Vapor verò is vel ſpiritus flatulentus aliquando in ipſo cerebro generatur, ob aliquam eius intemperiem, ob quam alimentum: ex quo alendum erat, ex parte in flatum conuertitur; quò etiam faciunt venti, qui per aures & nares admiſſi cerebrum afficiunt vt & frigus externum: vel in reliquo corpore generatus ad caput mittitur, idque fit, vel ex toto corpore, vel aliqua parte. Humores quoque commouet, & vt inde vapores ad caput eleuentur, facit ira, exercitium corporis nimium, aër calidior, balneum à cibo.

Secundò etiam extrinſecùs flatus & vapores in caput admitti poſſunt. Primò quidem venti cùm auſtrales, tum boreales, per aures & nares in caput admiſſi, id replent. Deinde vapores aliarum rerum frigidi, calidi, humidi, interdum etiam maligni, vt vapores ex locis paluſtribus & limoſis, vapores rerum, quæ ſuauem quidem habent odorem, ſed fortem, vt camphoræ, moſchi, croci, ſcarleæ, menthæ, & ſimilium; vapores rerum fœtidarum, vt allij, caulium, folior. nucum, cannabis, lini & ſimilium; carbonum item fumus, & candelarum extinctarum; maligni, ex cadaueribus, interdum & fodinis metallicis.

Signa Diagnoſtica.

Vaporum & flatuum caput afficientium ſigna.

Cognoſcitur flatus vel vapor in cerebro, quòd ſenſus tenſionis ſine grauitate percipitur; quòd affectus quem excitat, ſubitò naſcitur & remittit; quòd facilè de loco in locum mutatur. Vapores etiam & flatus in capite præter dolorem, quem diſtendendo membranas pariunt, ſonitum & ſibillum in auribus, vertiginem, incubum, ſoporem, epilepſiam, apoplexian etiam excitare poſſunt. Sæpe quoque venæ in collo intumeſcunt, & inflatæ apparent, pulſatio arteriarum capitis eſt fortior, maximè ſi in arteriis ſit materia peccans; quandoque etiam imaginatio, ſpiritibus turbatis, corrumpitur & deprauatur; excrementa è capite ferè nulla excernuntur, niſi vapores tandem in humorem degenerent. Præceſſerunt cauſſæ flatus generantes modò dictæ, vt materia craſſa & flatulenta ac calor imbecillis; vini potentioris, aut cibi flatulenti aut vaporoſi vſus; adeſt febris; inſtar criſis vel menſtrua purgatio. Quòd autem flatus vel vapor in ipſo capite ſit genitus, & non aliunde tranſmiſſus, ex eo cognoſcitur, quòd nullus ſonitus aut inflatio in ventriculo aut partibus vicinis percipitur, & neque propter ciborum repletionem, neque inanitionem, vel ſymptomatum, quæ flatus in capite excitant, remiſſio, vel augmentum percipitur. Præceſſit capitis grauitas, & aliquis ſenſuum ſenſim læditur, leuique de cauſſa malum inde excitatum recurrit. Si autem flatus & vapor ab aliis partibus ad caput feratur, partium affectarum notæ indicabunt locum, à quo flatus attollitur. Venæ in collo ſæpe tenduntur, vrinæ in ſ. perficie bullis repletæ ſunt.

Et cùm flatus non ex ſeipſo originem habeat, videndum, quæ ſit materia à qua reſoluitur, & an cum caliditate vel frigiditate ſit coniunctus, id quod ex iis cognoſcitur, quæ de ipſis humoribus poſtea tradentur. Ipſi tamen vapores etiam, cuius humoris ſoboles ſint, produnt: Pituitoſi enim flatus & vapores tardiùs mouentur quàm bilioſi, grauitas capitis maior adeſt, cum quadam in ſomnum propenſione, tenebræ ſi oculis oboriantur, diutius durant: Bilioſi mordaces ſunt & acres, citò euaneſcunt: Melancholici triſtitiam excitant, fixi ſunt; melancholia enim ad euaporandum minùs apta. Qui à ſanguine ſunt, mites ſunt, temperati caloris, & magis quantitate quàm qualitate moleſti, ſomnum excitant.

Sunt quoque ſigna, quæ docent, per quas vias vapor & flatus ad caput adſcendant. Nam ſi per partem anteriorem adſcendunt, percipitur tenſio thoracis, & quidem ſi per arterias latentes in profundo, quaſi chorda cum pulſatione tendens apparet; ſi per venas, ſine pulſatione id fit. Si per partem poſteriorem, tenduntur venæ & arteriæ in eadem parte. Si fiat aſcenſus per venas & arterias manifeſtas in collo vel facie, tenſio vel pulſatio ibi deprehenditur.

Prognoſticum.

Non ægrè curatur à vaporibus & flatibus orta intemperies, modò materia & pars, vnde proueniunt, cognoſcatur, & facilè curari poſſit. Tamdiu enim durant, quamdiu humor, à quo attolluntur.

Indicationes.

Materia, è qua flatus eleuatur, ſiue ſit in capite, ſiue in reliquo corpore, euacuanda; flatus & vapor à capite auertendus, repellendus, intercipiendus, diſcutiendus, capútque alterandum & roborandum: Si tamen vaporum & flatuum commotio valde vigeat, vt ea ſedetur quamprimùm opera danda: ſi extrà flatus in caput admiſſus ſit, is diſcutiendus, & caput alterandum.

Curatio.

Ideóque primùm videndum, qualis materia ſeu in toto ſeu in capite abundet, & flatibus ac vaporibus materiam ſuppeditet, eáque euacuanda, vt *ſequentibus capitibus* dicetur, tum venas ſecando, tum purgando, tum etiam particulares capitis euacuationes inſtituendo.

Quibus expeditis, ſi in capite flatus ſit genitus, ex materia frigida & humida, caput fouendum decocto *florum chamameli, anethi, rutæ, folior. lauri, flor. meliloti, ſem. cumini, fœniculi*; vel inungendum *oleo anethino, chamæmelino, irino, rutaceo*: vel imponatur ſacculus ex milio, ſale, & dictis modò plantis. *Vapores in capite diſcutiendi.*

Vt ℞. *Milij torrefacti* M. ß. *flor. chamæm. melilot. roriſmarini. ſtœchad. Arabic. pulegij*, an. ℙ. j. *ſem. cumini, anethi*, an. Drach. j. Fiat ſacculus.

Olfacienda exhibeantur, *Maiorana, roſmarinus, radix ireos, caryophylli, caſtoreum, ol. ſaluiæ.* Auribus inſtilletur *oleum rutaceum, ſaluiæ, chamæmelinum, anethinum, amygdalar. amar.* Vel moſchus & caſtoreum lanæ bombycinæ inuoluta auribus indantur. Et alia, quæ in Intemperie cum Pituita proponentur, vſurpentur, vbi flatus eſt à materia frigida.

Si verò aliunde flatus vel vapor ad caput eleuetur, curatio ab iis inchoanda, quæ materiam, quæ flatus ſuppeditat, euacuant, & quæ flatus & horum materiam à capite deorſum trahunt, quæque humores & vapores ad caput tendentes repellunt. Ideóque commodiſſimè initio vſurpantur clyſteres paulò fortiores, qui materiam, quæ in inteſtinis & circa meſenterium eſt, euacuant, & ne ad caput feratur, potenter reuellunt. E. g. fiat talis Clyſter: *Vapores à capite auertentia.*

℞. *Mercurial. beton.* an. M. ij. *flor. chamæmel.* M. j. *meliloti*, M. ß. *ſem. fœniculi, cumini, carui*, an. Drach. ij. Coquantur in aqua ſimplici. Colat. ℞. ℔. j. *Benedictæ laxat.* Vnc. ſem. *elect. diaphœnic. hieræ ſimpl.* an. Drach. ij. *olei chamæmel. anethini*, an. Vnc. j. Fiat Clyſter.

Si intemperies capitis calida adſit, quæ motum ad caput vaporum adiuuat, eóſque attrahit, oxyrhodina vel alia repellentia, ſuprà *cap.* I. propoſita, vſurpanda, quæ intemperiem capitis corrigant, idque roborent, ne eos facilè recipiat. Imò collo eadem ad inhibendum vaporum adſcenſum, applicare vtile eſt. Vt & ligaturas in partibus adhibere, à quibus vaporem adſcendere cognitum eſt.

Neque inutile fuerit, medicamenta quæ vapores ſupprimunt, adhibere: inter quæ ſunt conſeruæ roſarum, rob ribes, myrobal. conditæ, corallia, ſpiritus vitrioli, ſalis, & ſimilia. Reliqua etiam curatio eo modo, qui mox de humoribus tradetur, perficienda, & humores, qui vel in ventriculo, vel venis meſaraicis, vel circa vterum, vel in habitu quoque corporis continentur, à quibus vapores hi attolluntur, expurgandi, & vnà cum vaporibus à capite auertendi ſunt, per venæ ſectionem, ſcarificationem, frictiones, purgationes, vomitus, & alia quæ deinceps proponentur. Hoc ſaltem obſeruato, vt medicamentis ea admiſceantur, quæ flatus diſcutiunt, cuiuſmodi ſunt, *Semen aniſi, fœniculi, carui, cumini, dauci, ſeſeleos, ammeos, anethi, rutæ, acorus conditus, cubebæ, galanga, iuniperi baccæ, leuiſticum, baccæ lauri, ſpecies diacalaminthæ, diacymini, dianiſi, aromatici roſati, diamoſch. amari, diaglanga,* &

& alia, quæ flatus craſſos in inteſtinis & ventriculo diſcutiunt.

Videndum tamen, qualis ſit materia. Si enim ſit calidior, & ab humoribus bilioſis & mordacibus vapores eleuentur, à calidis abſtinendum, & vtendum ſyrupo granatorum, limonum, citri, acetoſellæ, quibus vaporum ad caput adſcenſus prohibeatur. Caput quoque oxyrhodino tunc fouendum. Tandem flatus diſcutiendi medicamentis modò enumeratis.

Et cùm ex ventriculo ſæpius vapores ad caput adſcendant, illúdque repleant, eius tum inprimis habenda ratio, ad medicamenta, quæ vapores è ventriculo adſcendentes ſupprimunt, exhibenda: de quo *cap. præcedente* dictum. De coriandro ad vapores è ventriculo adſcendentes ſupprimendos vſurpando, vide paulò pòſt *quæſtionem*. Auicennas *prima tertij, tract.2.cap.19.* & Meſuës *diſtinct. 12. antidotarij*, ſi cauſſa mali ſint flatus in ventriculo, valde commendant *oleum de cerua*, ſeu granis cataputiæ majoris, vtpote quod craſſos flatus diſcutit, & phlegma craſſum attenuat, ac propterea dolori ſtomachi, vt & capitis, ex hac cauſſa orto prodeſt, ſeu ventri inunctum, ſeu bibitum, ſeu clyſtere iniectum. Auicennas *loc. alleg.* ad flatus diſcutiendos etiam adhibet balneum ſiccum, præcipuè ieiuno ſtomacho vſurpatum.

Intemperies capitis à vento.

Tandem ſi flatus & vapor extrinſecùs in caput penetrauerit, & quidem ſi ventus cauſa mali ſit, conſiderandum, an fuerit auſtrinus & calidus, an verò frigidus & borealis; & an per nares, an verò per aures magis ad caput penetrauerit. Si calidus, in aures inſtilletur oleum chamæmel. anethin. cum roſac. mixtum tepidè, vel ex iiſdem medicamenta naribus admoueantur. Etſi enim cauſa ſit ventus calidus: tamen cùm animus ſit flatum diſcutere, non aures ſtipare & concludere; moderatè calidis vtendum. Si verò ventus fuerit frigidus, calidiora adhibenda, ea ſcilicet, quæ ſuprà in Intemperie capitis frigida, & anteà in hoc ipſo capite ſunt propoſita, & modis ibi explicatis.

Caput ab odoribus repletum.

Si à bonis odoribus caput ſit repletum, qualitates odorum perpendendæ, & frigida calidis, humida ſiccis opponenda. Si verò odores mali & graueolentes fuerint, etſi vere calidi ſint; cùm euaporabilia ad caliditatem inclinent; tamen ſimpliciter frigida olfacienda non ſunt; cùm vapores in capite retineant, & eorum diſcuſſionem prohibeant: ſed moderatam caliditatem habere debent; niſi forſan magnus caloris exceſſus ſit: tum enim oleum cucurbitæ, violar. & ſimilia naribus attrahenda, & aër ipſe qui inſpiratur, refrigerandus, vt ſuprà *cap. 1.* dictum. Si vapores maligni ſint, non ſolùm contrariis qualitatibus prædita naribus ſunt attrahenda, verùm cùm maligna qualitas plerumque altiùs in corpus ſeſe inſinuet, ea quoque, quæ peculiari vi malignitati illi reſiſtunt, exhibeantur.

Caput à vaporibus metallicis affectum, vt curandum.

Contra vapores metallicos, mercuriales & arſenicales commendatur Zedoaria; item hoc Electuarium, de quo manè portio auellanæ magnitudine ſumenda, & naribus quoque aliquid illinendum.

♃. *Allij, nucum iuglandium*, an. M. ß. Contundantur, & ſuper igne cum melle deſpumato miſceantur; addantúrque *theriac. optimæ* Drach. ij. *zedoariæ, caryophyll. macis*, an. Drach. j. F. Electuarium.

De his vide Auicennam, *prima tertij, tract. 2. cap. 20. 22. 23.*

Suffocati à fumo carbonum.

Tandem vapores illos quod attinet, qui ex carbonibus accenſis periculum ſuffocationis inferunt, etſi & illi temperiem cerebri & ſpirituum etiam aliquando mutant, & procul dubio narcoticam vim coniunctam habent: tamen quia etiam replendo; & anguſtiam pariendo nocent, dicemus de curatione à vapore carbonum penè ſuffocatorum, infrà *cap. 17. de anguſtia cerebri.*

Quantum ad curandi rationem attinet, danda opera, vt quamprimùm illi vapores diſcutiantur. Itaque æger ſtatim in aërem liberum deducendus vel deportandus eſt, & aliqua vitæ aqua præſtans, quæ vapores illos diſcutiat, adhibenda, cui aliquid theriacæ addi poteſt. Hinc vomitorium cum oxymelite, exhibendum, & tandem ſternutatorium naribus inſufflandum, & oleum deſtillatum, vel balſamum rutæ, ſaluiæ, vel aliquid ſimile naribus inungendum; neque omittendæ reuulſiones per clyſteres, frictiones & ſimilia,

Diæta.

Abſtineat æger à cibis flatulentis, & iis omnibus, quæ caput replere poſſunt, & ſuprà, *cap. 1.* propoſita ſunt. Si cauſa aliqua euidens, quæ humoribus & ſpiritibus in capite & corpore commotis, vapores & flatus excitauit, adſit, vt Solis radij & æſtus, motus violentus, ira, vini potentioris vſus, odores vehementes, capitis agitatio, inſpectio rerum quæ velociter mouentur: cauſæ hæ omnes remouendæ ſunt. Caput muniendum à frigore, ne vapores concludantur & retineantur; fugienda crepuſculi aura, & venti auſtrales, aërque nebuloſus & craſſus, lunæ ac Solis radij. Si à pituita ſit flatus, cibi condiantur flatus diſcutientibus. Aluus ſeruetur aperta, cœna ſit frugalis, & poſt cibum non bibatur, nec à cœna ſtatim dormiatur. Nihil enim æquè caput replet ac ſomnus & potus poſt cibum. A cibo ſtudia grauiáque negotia ac ſeriæ cogitationes omittantur, ira & triſtitia vitentur. Caput ſit quietum, nihilque capite inclinato agendum vel adſpiciendum.

QUÆSTIO.

An Coriandrum ad ſupprimendos vapores è ventriculo adſcendentes ſit vſurpandum?

An coriandrum vapores ſupprimat.

Apud pleroſque Practicos ad ſupprimendos vapores è ventriculo adſcendentes, & coctionem ventriculi adiuuandam, coriandrum dari, notiſſimum eſt. Sunt tamen quidam, inter quos P. Salius Diuerſus, *in annot. in Altim. cap. 18.* qui eius vſum improbant, ideò quòd non tantùm non prohibeat aſcenſum vaporum ad caput, ſed & ſuâ naturâ maximè caput petat, vapores alios ſecum ad caput ducat, & ſi largiùs ſumatur, delirium inducat, vt Dioſcor. *lib. 6. cap. 9.* docet. Et de aliis quoque Coriandri facultatibus Medici diſcrepant; aliíque calidum, alij frigidum eſſe putant: de quo Matthiolus, *in Dioſc. lib. 3. cap. 62.* Verum enimuerò ſi quis odorem, ſaporem, aliáſque coriandri qualitates perpendat, facilè animaduertet, non frigidum, ſed calidum eſſe; de quo tamen hîc controuerſia præcipua non eſt. Verùm eius vim, quâ caput petit, quod attinet, eſt ea, ſi immoderatè ſumatur, cum croco, nuce moſch. thure & ſimilibus, ei communis. Moderatè tamen ſumptum propterea non reijciendum, præcipuè præparatum. Vaporoſum enim illud & volatile, vt loquuntur Chymici, quod eſt in Coriandro, quódque caput immoderatè ſumptum inſtar veneni lædit, ab aceto figitur & corrigitur, vt vtile ad ventriculum roborandum, concoctionem adjuuandam, cor & cerebrum mundandum fiat remedium, quod ipſa experientia teſtatur. Quod cùm non attendunt Chymici quidam, qui oleum coriandri deſtillatum quaſi egregium confortans exhibent, illud ipſum quod cerebro adeo noxium eſſe, non ſine cauſſa ſcripſit P. Salius Diuerſus, propinant.

CAPUT VIII.

De Intemperie Capitis cum Sanguine, ſeu Plethora.

Cauſſa.

De Intemperie capitis cum ſanguine.

INtemperies hæc calida & humida eſt, qualis ſuâ naturâ eſt ſanguis. Ad ſanguinis autem in capite copiam cumulandam faciunt omnes plethoræ & ſanguinis in corpore abundantiæ cauſſæ, quas *lib. 2. de inſtitu. part. 2. cap. 3.* recenſuimus. Ad caput verò copioſiùs fertur & attrahitur ſanguis calore, dolore, ira, mentis nimia intentione, corporis exercitatione nimia, vini generoſi potu, acribus calidiſque fumis & odoribus, & facilius affluentem ſanguinem caput admittit, ſi laxiùs ſit vel debilius.

Signa Diagnoſtica.

Signa ſanguinis in capite abundantis.

Adeſt capitis grauitas & tenſio, præcipuè flante auſtro; vaſa in capite diſtenduntur, oculi & facies inflantur, rubent, venæque in iis conſpicuæ ſunt; calor capitis mitior eſt: quæ omnia certum ſignum exhibent, modò non ab alia cauſa externa proueniant. Nam ira & erubeſcentia, corporis item motus vehementior, potus vini potentioris, febris, calor externus, balnea, & quæcunque alia ſanguinem calefaciunt & fundunt, cum ad exteriora mouere poſſunt; licet ſanguis in corpore non abundet. Contrà timor, mœſtitia, externum frigus, ſanguinem, quamuis ille ſubſit multus, ad interiora reuocant. Vt igitur certum ex calore & colore corporis & capitis peti poſſit ſignum, expectandum, ſecundum Galeni conſilium, donec animi & corporis motus ſedentur, antequam feramus inde aliquod iudicium.

Notandum & hoc, etſi interdum ſanguis in capite non peccet; ſed alius humor, bilis, pituita, melancholia: tamen ſi à tali humore dolor diuturnior excitetur, fieri poteſt, vt doloris occaſione tenuior ſanguinis pars ad caput attrahatur, ad cuius præſentiam rubeat & caleat. Verùm ſymptomata iſthæc tum non ſunt diuturna, & quis humor adſit, ex aliis quoque ſignis diſcernere non difficile eſt.

Sanguinis etiam in cerebro copia interdum ſomnum longum, interdum deliria, eáque cum riſu & hilaritate aliquâ inſomnia cum ſpectris & viſis rubris inducit: ſi tamen ſanguis eſt tenuis, in vigilias propenſionem excitat, & proinde modò in ſomnum ruunt, modò mox expergiſcuntur; pulſus arteriarum in temporibus magnus eſt & plenus.

Dolor qui adeſt, magis in parte anteriore percipitur, & præcipuè ab hora nona noctis vſque ad tertiam diei; nonnunquam & ſanguis è naribus effunditur: vrinæ, ſi in toto ſimul ſit plethora, ſunt ſubrufæ & craſſæ: excrementa, quæ à cerebro proueniunt, probè cocta ſunt, moderatè craſſa, non ſalſa ſed potiùs dulcia. Præceſſit victus ratio ſanguini copioſo gignendo apta, conſuetæ ſanguinis euacuationis ſuppreſſio; ætas, & temperamentum ad ſanguinem copioſum gignendum apta ſunt, & aliæ plethoræ cauſſæ præceſſerunt. Ab euacuatione ſanguinis æger meliùs habet, vt & ab inediâ & victus ratione frigidiore. Nocet ſatietas, crapula, ebrietas, ſanguinis euacuationis conſuetæ ſuppreſſio, & capitis ac totius calefactio.

Prognoſticum.

Non contemnendum hoc malum eſt, ſed ſtatim curandum, etſi ſit ſine febre: quia facilè ſanguis in iſta plenitudine, extra vaſa lapſus inflammationem cum febre, vel graues capitis dolores, vel alias graues affectiones inducere poteſt. Et ſi pulſus inualeſcat, inflammationem inſtare indicio eſt.

Indi ationes.

Sanguinis copia eſt imminuenda, & ſi is ab inferioribus ad caput mittatur, eſt reuellendus, repellendus, intercipiendus; qui influxit, deriuandus, euacuandus & diſcutiendus. Intemperies verò ipſa contrariis alteranda. Vnâ ſæpe tamen operâ & ſanguis repelli, & intemperies emendari poteſt.

Curatio.

Plethora in capite curatio.

Præmiſſo ergo clyſtere, vel aluum leniente medicamento, ſanguis imminuendus & reuellendus. Cum verò quæ ſanguinem euacuant & imminuunt, vt & reuellunt, alia tardè & inſenſibiliter, alia ſubitò & ſenſibiliter id faciant, vt *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſect. 1. cap. 16.* dictum; qui verò à ſanguinis copia in capite fiunt morbi, aut ſtatim in principio ſint magni, aut in magnos morbos tranſire facilè poſſint; imminentis periculi ratio ſubitam requirit ſanguinis euacuationem, qualis fit venæ ſectione, modò vires ferant.

Itaque aperiatur cephalica vel dextra, vel ſiniſtra, prout ſecundum hanc vel illam capitis partem maior moleſtia percipitur; vel ſi caput totum æquè dolor occupet, in dextro brachio; aut etiam mediana, aut interna, prout in toto, vel aliqua parte ſanguis abun are videtur. Extrahatur autem ſanguis, pro ratione plenitudinis & virium, ſemel aut iteratò, vt *loco alleg.* dictum. Quòd ſi ex menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione ſanguis ad caput feratur, major tamen ſit ſanguinis copia; primùm ad plethoram minuendam vena in brachio aperiatur: hinc reuulſionis gratiâ in malleolo ſecetur: ſi verò non ita magna ſit ſanguinis copia, vnâ operâ ſanguis minui, & reuelli poteſt, venâ in talo apertâ: detúrque opera, vt conſueta euacuatio reuocetur.

Si tamen vires, ætas, & alia quæ vires definiunt, venæ ſectionem prohibeant, cucurbitulæ cum ſcarificatione primùm lumbis, deinde ſcapulis & brachiis, tandem ceruici imponantur: modò menſium ſuppreſſio non præceſſerit; & ſi major ſit ſanguinis copia, à tibiis inchoare oportet. Sunt quidem nonnulli, qui ob ſolam animi mollitiem venæ ſectionem renuunt: atque his quidem aliquando indulgere, & ea quæ modò diximus, auxilia ſubſtituere poſſumus, modò morbus det inducias, nec ob longiorem curationem aliquod immineat periculum. Si verò morbus ſit acutus, & qui, ſi curatio protrahatur, præſens periculum minetur, nihil ægro indulgendum, ſed quod Hippocrates, 4. aph. 10. de purgatione monet, etiam hîc locum habet: *In acutis morbis eâdem die*, quâ incipiunt, *eſſe medendum*: ſi enim differatur, morbus interim naturam ſuperabit. Non omittantur quoque aliæ reuulſiones per clyſteres, ligaturas & frictiones extremorum, aut per lotiones crurum & brachiorum, ante cœnam inſtitutas.

Neque inutile fuerit etiam poſt venæ ſectionem lenes illas purgationes, præcipuè bilem ſpectantes, ex ſyrupo roſarum ſolutiuo, manna, tamarindis, &c. repetere. Etſi enim ſanguinem non euacuant: tamen bilem, in quam ſanguis calidior facilè degenerat, tollunt, & inteſtina ac primas vias ab excrementis, à quibus vapores ad caput eleuantur, liberant. Inprimis vtiles ſunt myrobalani, cùm non ſolùm bilem euacuent, ſed & ſanguinem alterent, vtpote quæ ſunt frigidæ in ſecundo, & ſiccæ in tertio. Quod etiam præſtant, ſimúlque euacuant & alterant tamarindi, qui ſunt frigidi, & ſicci in ſecundo.

Repellentia ſanguinem ad caput fluentem.

Deinde ad ſanguinis ad caput motum impediendum vſurpentur repellentia, poteſtate & actu frigida tempore æſtatis, & ſi æger ſit iuuenis: poteſtate verò tantùm frigida tempore hyberno, & in ſenibus. De quibus cùm *cap. 1. & cap. 5.* dictum ſit, ea hîc non repetimus.

Intercipientia.

Intercipientia etiam venis & arteriis temporum applicari poſſunt, vt:

℞. *Maſtich.* Drach. iij. *myrtill. corall rubr.* an Drach. ß. *olei myrtini* Drach. ij. *ſucci plantag.* Drach. iij. *ceræ* q. ſ. Fiat Ceratum.

Vel ℞. *Boli armeni* Drach. ij. *maſtich.* Drach. j. *ſang. draconis* Scrup. ij. *balauſtiorum* Drach. ß. Excipiantur albumine oui & aqua roſarum. Applicentur temporibus.

Si verò ſanguis ad caput iam fluere deſiit, repellentibus opus non eſt; ſi quidem illum ibidem figerent, & retinerent. Abſtinendum quoque ab iis, ſi catarrhus adſit frigidus; quia eiuſdem fluxum per compreſſionem cerebri magis commouent atque tum frictionibus potiùs à vertice ad humeros deorſum factis vtimur.

Sanguinem è capite euacuantia.

Materiam autem, quæ influxit, quod attinet, ea euacuanda ex capite, quod fit *primò*: Senſibiliter; aut venis narium cum recentibus ramulis herbæ millefolij, flor. graminis, vel aliis foliis nonnihil aſperis, vel ſetis porcinis reſeratis; (nam licèt quidam etiam ſcalpello, vel hirudinibus appoſitis eas reſerare iubeant; tamen id tutum non eſt, vt poſtea *in quæſtione tertia*, dicetur) aut venâ frontis apertâ, aut hirudinibus narium apicibus appoſitis, aut cucurbitulis ceruici affixis; vt & errhinis ex ſucco betæ, maioranæ, &c.

Quæ vena in capitis affect. aperienda.

Intereſt tamen aliquid, quæ vena aperiatur. Narium enim venæ apertæ euacuant ex ipſo capite, quacunque parte dolor fuerit; *ex capitis parte verò poſteriore laboranti rectè in frõtem excurrens vena inciſa prodeſt*, vt habet Hippocrates, 5. *aph.* 68. quæ, vt Galenus habet *in commentario*, non ſolùm vacuat, ſed etiam cum reuulſione vacuat, cùm ante & ponè opponantur: ſicut cùm anterior pars capitis laborat, in occipitio vena aperta, vel cucurbitulæ admotæ proſunt. Laudantur & inciſiones venarum, quæ ſunt in temporibus; in dextro quidem latere, ſi ſiniſtra pars ſit affecta; in ſiniſtro, ſi dextra. Nonnulli venas, quæ ex vtraque parte colli adſcendunt, & Arabibus *Guidez* dicuntur, aperiunt, & in extremis à ſanguine ortis in capite morbis præſentaneum remedium eſſe ſcribunt. Et procul dubio plurimum commodi afferret harum venarum ſectio, ſi non periculum immineret, quòd ob amplitudinem, & quia in valida ſpiritus retentione, & vocis intentione admodum tument, ægrè ſanguis ſiſti poſſit. Itaque tutius eſt, minores ipſius ramos, cutem capitis in temporibus & fronte perreptantes, vt modò diximus, aperire. Licet & venas ſub lingua aperire, quæ iugularis interioris os perreptantis ſunt propagines. Galenus, Aëtius, Paulus Ægineta, Auicennas, & antiqui plerique, ſi ſanguis calidus & vaporoſus in capite morbum diuturnum, qui aliis remediis non cedit, excitet, ſecare iubent arterias, quæ in temporibus, in fronte & poſt aures ſunt: eas ſcilicet, quæ raſo capite ſi tangantur, calidiores apparent, & pulſum maiorem excitant, de quo poſtea, *quæſt.* 3. plura dicentur.

Secundò: Inſenſibiliter euacuant diſcutientia & reſoluentia. Itaque poſt principium addenda reſoluentia repellentibus vſque ad ſtatum: in declinatione ſola reſoluentia, ſed moderata, cum intemperies ſit calida, conueniunt. Diſcutiunt autem medicamenta ex flor. chamæm. meliloti, ſem. althææ, lini, fœnugræci. Nonnulli pulmones animalium recenter mactatorum in aq. calida vel decocto chamæmeli, meliloti, anethi applicant: alij etiam catulos vel pullos columbarum per medium diſciſſos. Verùm hæc ſæpius permutanda ſunt cum facilè corrumpantur, & corrupta prauum odorem expirent.

Dum hæc fiunt, non negligenda caput alterantia, qualia ſuprà *de Intemperie capitis calida ſine materia*, propoſita ſunt, iiſque ſi intemperies quædam reliqua ſit, ea corrigenda. E quibus eligenda ea, quæ refrigerant & minùs humectant, vt *roſæ, plantago, ſantalum, margaritæ, coralia, & eorum ſolutiones.*

Cæterùm ſi his præſtitis capitis grauitas & dolor adhuc perſeuerat, indicio eſt, ſanguinem ampliùs purum non eſſe: ſed bilem vel melancholiam admiſtam: cùm ſanguis copiâ peccans facilè inflammetur, & quod ſubtile eſt, in bilem, quod craſſum, in melancholiam vertatur. Itaque reliqua curatio ad bilis & humoris melancholici præparationem & purgationem dirigenda, de qua poſteà.

Diæta.

Victûs ratio & intemperiei calidæ & humidæ, & plenitudini ſit contraria. Aër ſit moderatè frigidus, in paſſiuis parum declinans ad ſiccitatem, qui ſi talis non detur, parandus vt ſuprà, *cap.* 1. dictum. Vitentur venti, præcipuè auſtrini. Cibus ſit refrigerans, & tenuior, vergens ad ſiccitatem, & vitentur ea vſque ad declinationem, quæ pleniùs nutriunt, vt oua ſorbilia, & carnes, quæ multum nutrimenti præbent, vt pulli gallinacei, gallinæ, capi, carnes vitulinæ, hœdinæ, veruecinæ. Vitetur quoque lac, & omnia cum lacte parata, ac multò magis ea, quæ ad caput effumant, idque vaporibus replent; quales ſunt fructus oleoſi, cæpæ & ſimilia ſuprà *cap.* 1. propoſita.

Conceduntur hordeata, piſces ſaxatiles, pruna, & huius generis alia: cibi condiantur refrigerantibus, ſuprà *cap.* 1. propoſitis. Vino planè abſtinendum, aut tenue aquoſum, oligophorum aut dilutum bibendum, aut aliquid aquæ ſuperbibendum; ita enim vapores ſupprimuntur: aut bibatur cereuiſia tenuis, vel ab aſſuetis aqua. In prima menſa quæ aluum lubricam reddunt, vt pruna Damaſcena, iuſcula gallinarum aut pullorum, aut aliarum carnium, cum herbis emollientibus, ſpinachia, malua, borragine, lactucâ parata; in ſecunda verò menſa ſumantur, quæ aſcenſum vaporum prohibent, claudendo os ventriculi; vt caro cydoniorum condita ſaccharo, pyra cocta, vel toſta, ſemen coriandri præparat. ſaccharo obductum. Æger non valde exerceatur, vitétque iram, & animi affectiones vehementiores, & ſtudium atque animi intentionem à cibo. Neque caput multis tegumentis inuoluatur, ne humores & vapores ab inferioribus ad ſuperiora rapiantur. Membra inferiora fricentur poſt vniuerſales euacuationes, ſomnus non ſit prolixus. Aluus, vt dictum, ſit lubrica, ne ab excrementis in inteſtinis morantibus vapores ad caput eleuentur. Exemplum talis morbi curati eſt apud Foreſtum, *lib. 3. obſ. 9. & ſeqq. vſque ad 13.*

QUÆSTIO I.

Quænam vena in capitis affectibus aperienda ſit?

Quænam vena in affectionibus cap. aperienda.

Non idem hac de re ſentiunt Medici. Galenus equidem, quem reliqui Græci ſequuntur, vt è *lib. de curand. rat. per venæ ſectio*

ſectionem, c.7. & alibi paſſim videre eſt, venam humeralem ſeu cephalicam dictam, modò in conſpectum veniat, aperiendum cenſet: Auicennas verò & alij Arabes non ſine diſtinctione hanc rem definiunt. Si enim abundantia ſanguinis, quæ morbum in capite parit, ſolùm in capite ſit, & partibus capiti vicinis, aut etſi in reliquo corpore fuerit, iam tamen ad partem affectam omninò affluxerit, neque metus vllus ampliùs ſit, ex reliquo corpore ſanguinem ad caput affluxurum, ſolas venas capiti proprias incidendas docent; vt venam frontis, vel in occipite; vel poſt aures cucurbitulas apponendas cenſent. Si verò etiam in reliquo corpore ſanguis abundet, & fluxus adhuc duret, vel ſanguinis fluxus metuatur, tunc venam cephalicam aperiendam exiſtimant, quâ apertâ & partes capiti vicinæ euacuentur, & ſanguinis ad caput affluxus reuellatur: vel etiam ſi viſcera & partes infimi ventris ſint repletæ, baſilicam aperiendam putant, quæ, vt Galen. 4. *de rat. vict. in acut.* docet, præcipua membra, quæ infra collum & clauiculam ſunt, facilius & expeditiùs euacuat. Quod ſi & caput & inferiora repleta videantur, venam, quæ media ſeu mediana dicitur, ſecandam ſtatuunt, quæ ex coalitu humeralis & axillaris fit, & caput ac ſub eo partes, euacuare poteſt. Auicennas hoc præterea addit, ſi plus euacuare voluerimus, venam prope talum vel ſaphenam ſecandam eſſe. Meſuës etiam in omnibus capitis morbis hæmorrhoidum prouocationem plurimùm poſſe ſcribit.

Et omninò diſtinctione hîc quadam opus eſt, & quid leges euacuationis ex toto, quid reuulſionis, & ex parte affecta euacuationis requirant, attendendum. Etenim in principio morbi non ſolùm ad caput, ſed etiam ad totum corpus, & partem, à qua fit affluxus ſanguinis, reſpiciendum, & ita venæſectio inſtituenda, vt capiti proſimus, non noceamus, id eſt ſanguinis ad caput affluxum prohibeamus. Ideóque in principio talis vena aperienda, quæ ſimul ſanguinem abundantem poſſit euacuare, & à capite reuellere: nullo verò modo vena in ipſo capite in principio aperienda. Sed ſi plenitudo proueniat ab hepate, & partibus ad illud attinentibus, & ſit in toto corpore, vena interna, vel mediana ſtatim aperienda.

Si verò à menſium vel hæmorrhoidorum ſuppreſſione ſanguinis abundantia & capitis moribus proueniat, quæ vena primùm aperienda ſit, authores diſſentiunt.

Alij enim ſtatim in principio, dum fluit adhuc ſanguis, venas in cruribus & pedibus ſecandas, aut loca illa ſcarificanda putant, cùm ſi in partibus ſuperioribus vena aperiatur, ſanguinis motus ad caput magis concitetur. Alij plenitudinem primò demere, venâ communi in brachio apertâ, poſtea ſanguinis motum ad inferiora reuocare, venâ in pedibus ſectâ iubent.

Verùm hîc quantitas ſanguinis abundantis, & morbi capitis hinc dependentis magnitudo attendenda. Etenim ſi ſanguinis copia ſit minor, & morbus det inducias, venas in pede primùm, & quidem ſæpius, ſi opus ſit, aperire licet: cùm venæ hæ & ſanguinem minuant, & reuellant, ſi quidem vena vbicunque aperta ſanguinem imminuere poteſt. Cùm verò hæ venæ in pedibus, vt minores, ſanguinem tardiùs euacuent: ſi magna ſit eius copia, & morbus vehemens, ac præſens propterea auxilium requiratur, in cubito vena primùm aperiri poteſt, ſeu externa, ſeu mediana. Hinc deinde danda opera, vt naturalis fluxus iterum concilietur. Si verò in toto corpore nulla, vel non magna ſit ſanguinis abundantia, affluxus tamen eius ad caput metuatur, ſtatim cephalica aperiri poteſt. Tandem verò & corpore euacuato, & fluxu ceſſante, niſi malum ceſſet, venas in capite aperire licet. Videatur & Iacchinus, *in 9. Rhaſ. cap.* 3. Inualuit quidem apud vulgus, & apud tonſores noſtros opinio, in affectibus capitis plurimùm prodeſſe venæ quæ eſt inter pollicem & indicem, quam ideò cephalicam appellant, ſectionem. Verùm nullis fundamentis iſta opinio nititur. Nam nullus ramus ex cephalica ad manum tendit; ſed omnes rami venarum in manu, ſunt vel rami baſilicæ, vel communis.

QVÆSTIO II.

An arteriæ in affectibus capitis à ſanguine ſecandæ ſint?

An arteriæ in affectibus capitis aperienda.

Veteres, vt ex Galeno *de loc. affect. cap. 8. 6. de tuenda ſan. cap. 9. lib. de curand. ratione per ſang. miſsionem, capp. duobus vltimis*, Aëtio, Ægineta, Auicenna, Rhaſe videre eſt, vbi ſanguis calidior & feruidior ad caput fertur, & in eo abundat, & ſæpe diuturnos capitis dolores, vertiginem, & alia mala diuturna, quæque aliis remediis non cedunt, excitat ad arteriarum ſectionem, tanquam præſentiſſimum remedium accedere ſolebant. Et quidem in temporibus, infeſtantibus oculos fluxionibus calidis: poſt aures verò in vertiginoſis maximè, & iis, qui diuturnis doloribus capitis ac ſpirituoſis affliguntur. Experientiáque comprobatum eſt, poſt varia diu fruſtra tentata remedia, hoc auxilij genus tandem profuiſſe. Verùm plerique hodie eam tentare metuunt: 1. cùm noſtris Chirurgis ratio eas ſecandi non ſit cognita. 2. (quæ duæ rationes etiam à Galeno, *lib. 3. de curandi ratione per ſanguinis miſsionem, cap. 2.* attinguntur, (quòd difficile ſit erumpentem ex arteriis ſanguinem compeſcere & ſupprimere. 3. quòd etiamſi ſiſtatur, & vulnus ad cicatricem perducatur, nihilominus ἀνεύρυσμα fiat.

Verùm enimuerò periculum & hæmorrhagiæ & aneuryſmatis vitari poteſt, ſi arteria tota prædicatur, vt ex Galeno, *loc. allegat. cap. vltim.* patet. Aliàs enim, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 7. docet, difficulter ſanguis ſiſti arteriâ ſectâ poteſt. Platerus priùs etiam arteriam denudare iubet, vt ligari poſtea poſſit. Sed nec planè impoſſibile eſt, etiamſi tota non diſſecetur, ſed ſic vt vena aperiatur, ſanguinem ſiſtere, modò deligatio rectè fiat, neque ea citò ſoluatur, vt Ambroſius Paræus, *lib. 16. Chirurg. cap.* 4. docet, qui in diuturnis capitis affectibus, à ſanguine feruido, tenui & vaporoſo, iſtam ſectionem non ſolùm in ſeipſo, ſed & in aliis feliciter & cum commodo inſtituit. Verùm niſi aliis omnibus fruſtrà tentatis, ad hanc ſectionem non accedendum. Diligenter etiam perpendendum eſt, quibus in caſibus ea neceſſaria ſit. Plerique ſtatuunt, id tentandum eſſe, cùm certi ſumus, cauſam in arteriarum ſanguine ſpirituoſo eſſe, idque ex arteriarum pulſu vehementiore, & calore ad tactum agnoſci; id quod verum etiam eſſe credimus. Quanquam enim multa hac de re argutetur Theodorus Collado, *in obſeru. in Holler. methodum, cap.* 9. & probare conetur, *primò*, aliquem dolorem capitis ac oculorum pulſatilem, etiam materiâ fluente per arterias exteriores, non requirere hoc remedium, imò id, ſi adhibeatur, malum eſſe; *ſecundò*, in aliquo effectu ſeu dolore capitis aut oculorum, cuius materia fertur per venas & arterias internas, arteriotomiam vtilem eſſe: tamen quæ affert non magni momenti ſunt. Ludit enim procul dubio æquiuocatione doloris pulſatilis. Neque enim credo, Hollerium, cùm dicit, in omni dolore capitis pulſatili ſingulare remedium eſſe arteriotomiam, dolorem pulſatilem propriè dictum intelligere, qui eſt proprius partium inflammatarum, vbi ob partes inflammatas tenſas pulſatio arteriæ vehementior percipitur, ſed eum qui fit ſine inflammatione, cùm ſcilicet ob ſanguinem arterioſum, ſpirituoſum & flatulentum, qui dolorem capitis diuturnum excitat, arteriæ in temporibus vehementiùs pulſant, & tactu calidiores percipiuntur, qui dolor ſæpe tam pertinax eſt, vt niſi ſectâ arteriâ vix tolli poſſit. Neque, quod ſe demonſtraturum promittit, demonſtrat Collado, ſcilicet aliquem dolorem, etiam materiâ fluente per arterias externas, non requirere hoc remedium; ſed hoc probat, aliquem dolorem eſſe pulſatilem materiâ non exiſtente intra arterias, ſed etiam aliquando intra venas: & ita concedit, materiam tum non exiſtere intra arterias, ſed venas; cùm tamen ſe demonſtraturum promiſerit, materiâ intra arterias exiſtente aliquando arteriotomiam non ſolùm inutilem, ſed etiam noxiam eſſe. Alterum quod attinet, contrarium ſtatuit Galenus, & non ob quoſvis capitis affectus arteriotomiam inſtituendam, ſed ob eos ſolùm, cùm ſanguis feruidus per arterias externas fertur, clarè docet, 3. *de loc. aff. cap.* 8. cùm ſcribit; *Non omnes huius auxilij beneficio fuiſſe curatos*, eos nimirum, vbi vapor ille ſpirituoſus per arterias internas ad caput adſcendit. Addit enim: *Etenim aliæ arteriæ iis maiores ad cerebrum ex ipſius baſi per retiformem plexum adſcendunt, per quas huiuſmodi affectionem fieri conſentaneum eſt, elato per ipſas vaporoſo calidóque ſpiritu.*

QVÆSTIO III.

An venas narium ſcalpello vel hirudinibus aperire liceat.

An venas narium ſcalpello vel hirudinibus aperire liceat.

Plurimi quidem Medici etiam venas narium ſcalpello & hirudinibus aperire iubent, ſed neuter modus tutus eſt. Nam cùm venæ illæ viſui non pateant, quâ ratione etiam ſcalpello aperiendæ ſint. Chirurgus non videre, & facilè hîc aliquid peccare poteſt, neque etiam vulnus ita obligari poteſt, ſicut in venis ſubcutaneis. Refertque Alexander Benedictus, *in Proœm. lib. 14. pract.* tonſorem quendam in naribus pilos incautè tondentem, venulam ſeciſſe, nec continuato ſanguinis profluuio ſiſtendi modum fuiſſe, ita vt ſequenti die vulneratus expiraret. Neque eſt, vt quis arteriam vulneratam dicat: Idipſum enim ſatis in naribus cauere non poteſt Chirurgus, nec diſcernere, an venam vel arteriam ſecet. Imò vt ibidem monet Alexander Benedictus, in toto corpore venæ & arteriæ orificiis conueniunt. Multò minus tutum eſt hirudines naribus immittere; cùm facilè penitius irrepere, & pertinaciùs hærere queant, vt non facilè extrahi, ac magnæ hæmorrhagiæ cauſæ eſſe queant: cuius rei exemplum annotauit Herc. Saxonia, *l. 1. pract. cap.* 2. de quodam Patritio Veneto, cui hirudo naribus appoſita adſcendit in caput, ita vt nullo modo vel extrahi, vel necari poſſet, vnde æger nimiâ ſanguinis effuſione extinctus eſt. Et ſimile quid etiam Venetiis accidiſſe refert.

QVÆ

QUÆSTIO IV.

Cui loco cucurbitulæ reuulſionis gratiâ ſint applicandæ?

Cui loco cucurbitulæ in affectibus capitis applicandæ.

Diximus cucurbitulas ſcarificatas, Venæ ſectionis vicarias, primùm lumbis, deinde ſcapulis & brachiis, tandem ceruici imponendas eſſe. Contrarium ſentire videtur Platerus, dum *pract. tract. 2. part.* 257. ſcribit, cucurbitulas colli lateribus, ſummo humero, ſcapulis, brachiis, coxis, ſuris, natibus quoque applicandas eſſe; ſenſim à ſuperioribus verſus inferiora cucurbitularum applicatione procedendo, repetendóque eodem, vel etiam ſequentibus diebus: adhibita poſtmodum ſcarificatione, ſi validiùs à parte trahere velimus.

Verùm nulla eſt hîc repugnantia. Nos enim tantùm de cucurbitulis ſcarificatis locuti ſumus, quas meritò primò partibus remotioribus applicamus. Platerus verò de ſcarificatis & non ſcarificatis loquitur: & non ſcarificatas primò loco propinquo applicat, hinc ſenſim remotiori, vbi demum & vltimò ſcarificationem adhibet, atque ita non ſcarificatis ſaltem ſanguinem verſus locum ſcarificandum deducit.

CAPVT IX.

De Intemperie capitis cum Bile.

Cauſæ.

De intemperie capitis cum bile.

INtemperies hæc calida & ſicca eſt, bilémque coniunctam habet: quam quæ cauſæ generent, in *Inſtitut. lib. 2. part. 2. cap.* 5. explicatum eſt. Eæ autem & hîc locum habent: nimirum aër calidior, anni tempus calidum, vigiliæ nimiæ, exercitatio corporis nimia, & vitæ genus laboribus deditum; inedia, cibi qui facilè in bilem vertuntur, vinum potens, medicamenta calida & ſicca, & id genus alia. Idque faciliùs iſta præſtant, ſi hominis temperatura ſit calidior & ſiccior, habitus corporis gracilis, ætas iuuenilis.

Signa Diagnoſtica.

Signa bilis in capite.

Senſum mordacitatis, & dolorem acutum, mordacem & pungentem ob acrimoniam & feruorem totius capitis, excitat humor bilioſus: vnde caput totum calidum tangenti deprehenditur, dolórque, etſi vehemens, eſt ſine inſigni grauitate, quia ſua tenuitate poros ſubit, nec inflat, dolórque magis in dextra parte percipitur, quod procul dubio intelligendum eſt, cùm caput ab hepate κατ' ἰξιν afficitur. Facies pallet, vel potiùs flauet & ad citrinum colorem tendit, vt & oculi. Actiones cerebri potiùs deprauantur, quàm abolentur, vel imminuuntur. Aliter enim ſæpe imaginantur, & ratiocinantur quàm par eſt, biliſque in cerebro abundans delirium ſæpe, cum quadam ſeueritate & iracundia, excitat; vigiliæ infeſtant, quas interdum leuiſſimus & breuiſſimus ſomnus interrumpit; obuerſantur ante oculos, præſertim dum æger obdormiſcit, imagines flammarum & incendij, pugnarum & dimicationis, volatûs. Excrementa cerebri ſunt pauca, aurium verò multa, & flaueſcunt, adéſtque linguæ, narium & oculorum ſiccitas, os amareſcit. Non quieſcunt ægri, ſed inæqualiter, variè & inordinatè corpus mouent: Pulſus, ſi incorpore reliquo bilis abundet, eſt magnus velox, frequens. Vrina citrina, ignea, & tenuis: ac ſymptomata, quæ coniunguntur, per periodos affligunt, & plerumque circa meridiem ingraueſcunt. Referétque Iacchinus, *in 9. Rhaſ. cap.* 4. Iuuenem quendam dolorem capitis ex bile adeò grauem quotidie circa meridiem paſſum eſſe, vt fureret. Solétque tunc accidere, ſicut & in febribus, vt vrinæ tenues & aqueæ quaſi mingantur, bile ad caput tendente; circa veſperam verò iterum tinguntur, dum eadem in venis humoribus permiſcetur, & cum vrina excernitur.

Præceſſerunt cauſſæ bilem generantes, vt hepar calidum & ſiccum, ætas iuuenilis, cibi & potus ad bilis generationem facientes, & reliquæ bilem cumulantes cauſæ. Iuuant quæ refrigerant, bilem euacuant, à capite auertunt, alterant, eiúſque generationem prohibent: contrà nocent quæ calefaciunt, bilem generant, retinent, augent, cámque ad caput concitant. Lux etiam vehementior moleſta eſt.

Indicationes.

Humor bilioſus eſt euacuandus, à capite auertendus, repellendus, ſi aliunde affluit. Intemperies verò tam cerebri, quàm humorum coniuncta, calida & ſicca, contrariis alteranda, capútque roborandum. Et quidem ſi febris adſit, coctio priùs expectanda, niſi materia turgeat: ſi verò febris abſit, quocunque tempore purgationem exhibere licet, modò viæ apertæ ſint. Hæ enim ſi apertæ non ſint, aperiendæ priùs, de quo in *Inſtitut. lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap.* 6. & de febribus, *lib. 2. cap.* 6. dictum. Ideóque fruſtra nonnulli ad bilem digerendam multa medicamenta propinant. Etſi enim illa quæ præſcribunt, medicamenta vtilia ſint: tamen potiùs poſt purgationem, ad intemperiem alterandam, quàm ante purgationem, ad bilis coctionem, quâ hic in morbo non febrili, nulla opus eſt, conducunt.

Curatio.

Injiciatur ergo primùm clyſter ex refrigerantibus & emollientibus.

Vt ℞. *Fol. maluæ, violariæ, parietariæ, mercurialis, betæ*, an. M. i. *prunor. damaſc.* num. x. *hordei* M. ß. Coquantur in aq. ſimplici. Colat. ℞. ℔.j. *caſſiæ, vel elect. lenitiui, aut dia athol.* Vnc. j. *olei violar.* Vnc. iij. *ſacchari rubri* Vnc. ß. *ſalis*, ℨ. ß. Fiat clyſter.

Vel. ℞. *Malu., violar. endiu. lactuc.* an. M. j. *flor. nymph.* P. ij. *ſem. quatuor, frigid. maior.* Vnc. ß. *prunor.* num. XII. Coque in aqua hord. ſ. Colat. ℞. ℔. j. *flor. caſſiæ* ℨ. vj. *elect. diacathol.* Vnc. ß. *olei violar.* Vnc. ij. *mell. roſati colat.* Vnc. j. Fiat clyſter.

Vel exhibeantur ſyrup. violar. aut roſar. ſolutiu. Vnc. ij. vel iij. cum aqua vel decoctione endiuiæ, vel decocto florum & fructuum.

Vel ℞. *Caſſi., elect. lenitiu.* an. Vnc. ß. *pulpæ tamarindorum* ℨ. ij. Cum ſaccharo F. bolus.

Vel in decocto aut aqua calidos humores alterante diſſoluatur *caſſiæ* Vnc. j. & addatur *ſyrup. ſolutiu. roſar. aut violar. ſolutiu.* Vnc. ß. F. hauſtus.

Poſtea ſi bilis mixta ſit cum ſanguine; vtilis eſt ſanguinis miſſio ſed parcior, ad ſanguinis copiam imminuendam, eundémque refrigerandum: mittendus etiam reuulſionis gratiâ ſanguis, vbi inflammatio metuitur. Si verò nulla copia ſanguinis adſit, nihilque tale metuatur, venæ ſectione opus non eſt. Cenſent autem Medici, venam potiùs in dextro, quàm in ſiniſtro brachio aperiendam eſſe; qui ſedes bilis potiſſimùm ſit in dextro latere, & aperienda eſt vena vel mediana, humeralis.

Præparantia bilem in affectibus capitis.

Poſtea bilem præparantia exhibenda, quæ ſcilicet eius feruorem & acrimoniam attemperant, vt ſine moleſtia per conuenientia loca euacuari poſſit, refrigerantia ſcilicet, & humectantia, è quibus cephalica eligantur. Si tamen id conditio humoris poſtulat aliàs, & ſi bilis ſine vllo incommodo euacuari poteſt, ſtatim ad purgationem accedendum, vt antea dictum. Conueniunt ergo hîc, ſi opus eſt, caput humectantia, & refrigerantia ſuprà propoſita; quibus & alia bilem præparantia, vt endiuia, acetoſa, cichorium & ſimilia miſceantur. Et ſi bilis ſit tenuior, & cum multis vigiliis, lactuca, nymphæa, papauer.

℞. *Syrup. papau.* Vnc. j. *de nymphæa* Vnc. ß. *aq. lactucæ, violar. nymph.* an. Vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Syrup. granatorum, de agreſta, nymph.* an. ℨ. vj. *aq. portulac. lactuc. roſar.* an. Vnc. j. Miſce.

Si bilis ſit craſſior.

℞. *Aq. endiu. cichor.* an. Vnc. j. ß. *ſyrup. acetoſ. ſ.* Vnc. j. *endiu.* Drach. vj. Miſce.

Etenim natura bilis ſemper perpendenda. Quò enim bilis calidior, eò fortiora refrigerantia adhibenda, vt ſi bilis ſit pallida, fiant medicamenta ex hordeo, cichorio, endiuia, roſis, acetoſa: ſi flaua, & præſertim vitellina, illa ſcilicet ex aduſtione bilis pallidæ orta, nymphea, papauer addenda: ſi ſit viſciditatis particeps, vt vitellina illa Guainerij ita dicta, quæ pituitæ aliquid admiſtum habet, ſyrup. acetoſus, & acetum addendum: de qua re prolixiùs agit Sauanorola *pract. tract.* 4. *cap.* 30.

Purgantia bilem in affectibus capitis.

Obſeruandum etiam hîc in vſu iſtorum medicamentorum, quod aliàs in genere præcipitur: cùm dulcia facile in bilem mutentur, ſyrupos & alia dulcia in parua quantitate eſſe vſurpanda, & aquis ac decoctis refrigerantibus bene diluenda. Acida potiùs præcipuè vbi inciſione aliquâ opus eſt, conueniunt, & bilis ſit craſſior.

Deinde purgetur humor bilioſus, verùm non admodum validis & calefacientibus medicamentis, quibus ſanguis magis caleſit, & ad ſuperiora fertur, ſed lenioribus; & quæ ſimul feruorem ſanguinis tollunt, blandéque euacuant: qualia ſunt *ſyrup. roſar. & violar. ſolutiuus, aloë*, cui, vt fortiùs purget, pauxillum ſcammonij, videl. ad Vnc. j. ß. gr. VIII. vel x. proüt natura corporis, & humoris copia id requirit, addi poteſt; & Gal. *hiera picra, myrobalani citrin. tamarindi, manna*, cui, quia facilè bileſcit, refrigerantia, & quæ eius in bilem mutationem prohibeant, addi poſſunt; vt *ſyrup. roſar. ſolutiu. cremor tartari, aqua endiu. violar. &c. Rhabarbarum.* De quo tamen notandum, quòd quidem ad bilem euacuandam vtile, & admodum familiare eſt medicamentum; quia tamen ſiccat ac fumoſum eſt, & facilè exhalat, ſolum non dandum, ſed cum aqua endiuiæ, violar. & ſimilibus frigidis, addendúſque *ſyrup. roſar.* vel *violarum ſolutiuus, electuarium lenitiuum, diaprun. lenitiuum, diacatholicum.* Et fortiora, *electuar. de pſyll. diaprun. ſolutiuum de ſucco roſarum, pilulæ aggregatiuæ, aureæ*, quæ vſurpanda, ſi bilis ſit craſſior & ob lentorem pertinaciùs adhæreſcat, vel pituitæ aliquid admixtum habeat.

℞. Spe-

Hauſtus. ℞. *Specier. decocti flor. & fructuum* Vnc. ß. *ſem. quatuor frigid. maior.* an. Drach. j. *tamarind.* Vnc. ß. Coquantur in aqua ſimpl. In colat. ſ. q. Infund. *rhabarb.* Drach. ß. *cinamomi* Scr. ß. *ſpicæ* gr. vj.

Colat. ℞. Vnc. iij. in iis diſſolue *mannæ* Drach. vj. vel Vnc. j.

Iterum colentur. Adde *ſyrup. roſar. ſolutiu.* Vnc. ß. Fiat Hauſtus.

Decoctum etiam, vel ſyr. flor. & fructuum cordialium, hic, quod bilis feruorem reprimit, ſanguinem mundat, & bilem leniter educit, vtilis eſt.

Syrupus. ℞. *Prunor.* num. XL. *iuiubarum, ſebeſten,* an. num. XXX. Coque in aq. ℔. iij. ad remanentiam ℔. j. In colatura diſſolu. *pulpæ tamarindor. caſſiæ extract.* an. Vnc. iij. *mannæ* Vnc. j. ſi libet, adde ſaccharum. Fiat ſyrupus pro iiij. doſibus, quarum quælibet ſcammonij gr. iiij. acuatur.

Vel ℞. *Rhabarbari* Scr. iiij. *cinamomi* Scr. j. *flor. cordial.* P. ij. Infundantur in aq. endiuiæ.

Colat. ℞. Vnc. iij ß. In iis diſſol. *pulpæ tamarind. el. de ſucco roſar.* an. Drach. ij. *ſyrup. violar. ſolut.* Vnc. ß. M.

Bolus. Delicatis talis Bolus exhiberi poteſt.

℞. *Conſeru. violar. vel roſar. cum manna paratæ,* Vnc. ß. *extracti ſcammonij* gran. vj. *vel diagridij* Scr. ß. *cinamomi, macis, maſtiches,* an. gran. ij. Fiat Bolus.

Vel ℞. *Caſſiæ* Vnc. ß. *elect. roſat. Meſ.* Drach. j. *rhabarb. elect.* Scr. ij. *ſpic.* gran. vj. *trochiſc. de viol. cum ſcammon.* Scr. j. Cum *ſacchar.* Fiat Bolus.

Puluis. ℞. *Rhabarbari*, Drach. ß. *ſpec. diaturbith, cum rhabarb.* Scr. j. *diagrydij* gran. iiij. *macis, ſantal. citrin.* an. gr. iij. Fiat Puluis.

Et quidem bolis & liquidis medicamentis bilis commodiùs purgatur; cùm iis refrigerantia & humectantia commiſcere liceat, pilulæ verò magis ſiccant. Si tamen alicui pilulæ arrident, & præcipuè ſi bilis ſit craſſior, tales exhiberi poſſunt.

Pilulæ. ℞. *Pilul. aggreg.* Scr. ij. *de rhabarb.* Scr. j. *diagryd.* gr. iiij. *cum aq. endiu.* Fiant pil. XXI.

Vel ℞. *Rhabarb.* Drach. ß. *ſpicæ* gran. iij. *ſpecier. hieræ ſ.* Scr. j. *agarici trochiſch.* Scr. ß. *diagrydij* gr. iiij. *Cum ſyr. violar.* Fiant Pil. XXV.

Notandúmque hic illud, quod Galenus, *lib.* 1 *κατὰ τόπ. cap.* 2. monet, in omni capitis morbo, à quocunque humore fiat, admiſcenda eſſe phlegmagoga.

Clyſteres etiam refrigerantes & humorem biliosum euacuantes ſæpius inijcere vtile eſt.

Clyſter. Vt ℞. *Maluæ, altheæ, violariæ, parietariæ,* an. M. j. *hordei* M ß. *ſemin. quatuor frigid. maior.* an. ʒ. iij. *prunor.* num. X. Coquantur in aqua ſimplici.

Colat. ℞ ℔. j. *caſſiæ pro clyſteribus,* Vnc. j. *elect. de pſyll.* Vnc. ß. *olei violacei* Vnc. ij. *mellis roſati colati* Vnc. j. *ſalis* Drach. j. Fiat Clyſter.

Vomitoria. Si bilis ad ventrem confluat, atque inde vapores ad caput eleuentur, ægérque ad vomendum facilis ſit, vomitoria etiam lenia exhiberi poſſunt. Si verò æger ad vomendum difficilis ſit, ne caput magis repleatur, omittenda vomitum cientia, & bilis per aluum educenda.

Vrinam cientia. Neque ſolùm iſta electiuè purgantia vſurpanda, ſed & ea, quæ abſtergendo potiùs eandem cùm per aluum, tum per vias vrinæ educunt: qualia ſunt decoctum lupuli in ſero lactis, & fumaria cum ſero lactis exhibita.

Poſtquàm humor biliosus ita euacuatus, qui reſtat, alterandus, & intemperies inducta corrigenda contrariis frigefacientibus ſcilicet & humectantibus, ſuprà *cap.* 1. & 4. propoſitis, quæ hic repetere opus non eſt. Quibus & alia ad bilem temperandam vtilia addere licet, vt *dentem leonis, ſonchum, portulacam, ſyrup. de portulaca, de agreſta, oxyſaccharum*, & ſi vigiliæ infeſtent, præcipuè vſurpanda *lactuca, nyphæa, papauer*, & ex iis parata medicamenta. Simul etiam, & poſtquam humor biliosus per aluum aliquo modo euacuatus fuerit, ab initio etiam hic repellentia conueniunt, quæ ſuprà de intemperie capitis calida & à plethora, propoſita ſunt. Et licet repellentibus opus non ſit refrigerantia tamen adhibeantur tum interna, tum externa, *cap.* 1. propoſita. Inter quæ odoramenta reliquis præferuntur, quòd ſatis refrigerent, exitum tamen vaporum è capite non prohibeant. Topica quæ adhibentur, non ſint humida, & ſanguinem ad putrefactionem diſponentia, ſed eligenda adſtringentia, ſucci granat. berber. Ideóque Foreſtus, *lib.* 9. *obſeru.* 12. ſacculis potiùs, quàm lotionibus vtendum cenſet.

Camphora in affectibus capitis. Camphora tamen hic, quia ſiccat, & vigilias inducit, vel omittatur, vel cautè adhibeatur; cùm ſomnus in hac intemperie capitis commodiſſimus ſit. Ideóque & quia bilis ſiccat, & plerumque vigilias inducit, ſomnum conciliantibus ſæpe opus eſt, vt lotionibus pedum, medicamentis quæ acrimoniam bilis retundunt, & cerebrum humectant, ex foliis lactucæ, flor. violar. capitibus & ſeminibus papaueris, & ſimilibus, de quibus ſuo loco dicetur.

Neque omittantur reuulſiones per cucurbitulas ſine ſcarificatione, per frictiones, ligaturas, lotiones extremorum. Vtile etiam hic eſt balneum aquæ dulcis.

Hinc particulares euacuationes inſtituantur. Apophlegmatiſmi quidem pituitæ propriè conueniunt. Maſticari tamen & hic poſſunt grana maſtiches cum paſſulis, & ſaliua cerebrò expui. Et ſi aliquid pituitæ admiſtum ſit, aliquot grana piperis, vel cubebarum, vel parum cortic. radic. cappar. addi poteſt. Errhina parentur ex ſucco betæ, aqua tamen hordei admixta. Vel fiat Gargariſmus ex decocto hyſſop. hordei & oxymel. ſimpl. *Euacuantia bilem è capite.*

Vel ℞. *Succi roſarum* Vnc. ij. *diagryd.* ʒ. j. *extract. rhabarb.* Scr. j. *ſucci betæ* Vnc. iij. *mellis* q. ſ. F. Errhinum.

Vel ℞. *Succi roſarum* Vnc. ß. *diagryd.* Scr. j. *mellis* parum. Miſce.

Vel *Scammonium aut elaterium cum lacte* miſceatur, quod naribus attrahatur.

Vel ℞. *Aq. maioran.* Vnc. ij. *mannæ*, Vnc. ſem. Miſce.

Rhabarbarum quoque vſurpare licet. Sternutatoria cùm ex ſolis frigidis, vt pote quæ naturam ſufficienter non ſtimulant, parari non poſſint, parentur, ſi iis opus, ex frigidis & calidis ſimul miſtis, vt ex ſucco violarum vel roſarum, quibus aliquid piperis aut helleb. addi poteſt. Aut vapor aceti, in quo caſtoreum diſſolutum ſit, naribus attrahatur.

Et ſi bilis ſanguine permixta ſit, ſanguiſque biliosus, tenuis, feruidus ac vaporoſus mali cauſa ſit, ad arteriarum ſectionem, aliis remediis non iuuantibus, accedere quoque neceſſarium eſt, de qua *cap. præcedente* dictum.

Tandem etiam digerentia ex chamæmelo, meliloto, ſem. lini, fœnigræci adhibenda; vt & vnguentum alabaſtrinum, eodem modo, vt in Intemperie cum ſanguine, de quo poſteà etiam *in quæſtione*, dicetur. Et quia cochlearum caro, citra calorem, redundantem humorem euocat, etiam hic nonnulli cataplaſma, quod paratur ex cochlearum carne contuſa, cum modico thuris commendant.

Diæta.

Aër, in quo æger degit, ſit frigidus & humidus, vel talis arte paretur, vt ſuprà, *c.* 1. dictum. Victu vtatur æger refrigerante & humectante, ſuprà *eodem cap.* propoſito & deſcripto, quò generatio bilis prohibeatur, & genita temperetur. Abſtineat vino, potúſque aſſuetis ſit aqua cocta & præparata, vel aqua hordei aut cereuiſia tenuis. Aſſueti cubitum ituri hauſtum aquæ frigidæ bibant. Somnus ſit longior: perturbationes animi, & corporis motus vehementiores, vt & inedia vitentur.

QUÆSTIO,

An in Intemperie cum humore bilioſo etiam locum habeant diſcutientia & reſoluentia?

Videntur quidem minùs conuenire diſcutienda, 1. Cùm ſint calida, & intemperiem augeant, ac facilè putredinem humori inducere poſſint. Quia attrahere valent humores ad caput 3. Quia bilis ſpontè & facilè exhalat, & vix vllas ſui reliquias in capite relinquit.

Verum enim verò in declinatione non ſunt planè omittenda diſcutienda. Si enim locum habent in inflammatione, vt docet Galenus 13. *m. m. c.* 6. 8. & 9. & 1. *ad Glauc. c.* 15. & 2. *κατὰ τόπ. c.* 2. omnino etiam in humore bilioſo adhiberi poſſunt. Tantum verò abeſt, vt intemperiem augeant, vt potiùs refrigerent. Digerentia enim, vt vult Galenus, 1. *de ſimpl. medic. facult. c.* 4. & 2. *ad Glaucon. c.* 2. refrigerant ex accidente, quatenus materiam calidam diſcutiunt. Neque metus eſt attractionis; cùm nonniſi vniuerſalibus præmiſſis, & poſt vſum repellentium adhibeantur. Vbi verò metus adhuc eſt de affluxu, compoſitis ex repellentibus & diſcutientibus vtendum. Et quanquam humor bilioſus ſit tenuis, & facilè exhalet, tamen facilè fieri poteſt, vt in capite hærens craſſeſcat, & hinc non totus exhalet. Interim non diffiteor, cautione opus eſſe in diſcutientibus in hac intemperie adhibendis, videndúmque eſſe, ne iſtis intemperies calida augeatur.

CAPUT X.

De Intemperie Capitis cum pituita.

Cauſæ.

QVæ cum pituita coniuncta eſt intemperies, frigida & humida eſt. Generatur autem & cumulatur pituita in cerebro hyeme, & conſtitutione aëris frigidâ, locíſque paluſtribus & vliginoſis, ætate ſenili, in primis vbi cerebrum frigidius & humidius eſt, vel à morbo aliquo, aut nimiâ Venere, aut immoderato ſanguinis è naribus fluxu, debilitatum eſt, aut ob meatuum anguſtiam excrementorum craſſitiem, facultatiſque expultricis debilitatem excrementa expellere non valet. Aliunde verò ad caput tranſmittitur; ſi in vniuerſo corpore, aut determinata aliqua parte abundet, & cauſæ accedant, quæ ipſam ad caput allicere valent, vt dolor capitis, calor, & ſimilia. Non parum etiam ſæpè ad hanc intemperiem generandam facit hepar calidum & humidum, à quo ſanguis vaporoſus mate- *De Intemperie capitis cum pituita.*

riam

riam multis vaporibus,qui in caput eleuantur, præbet, qui ibi hærentes cerebrum debilitant,& materiam pituitæ præbent. Et omninò huc faciunt cauſæ omnes pituitam generantes, *Lib.2. Inſtit.* enumeratæ.

Signa Diagnoſtica.

Signa pituitæ in capite.

Adeſt capitis grauitas & tenſio , ſenſuum cùm internorum, tum externorum inertia, mentiſque ſtupor & tarditas , in ſomnum propenſio,idem eſt longior & profundior ; niſi mœror & ſollicitudines , vel aliæ cauſæ interrumpant, ac vigilias excitent. Somnia ſunt de rebus albis,aquis,pluuiis. Cœlo ſereno meliùs habent ægri ; nubilo,& aëre frigido habent peius; circa Lunæ φάσεις peius : Lunâ ab aſpectu Solis vacuâ meliùs. Si tamen in parte capitis anteriore pituita abundet, ſoporoſus magis affectus extat ; ſi in media vel poſteriore , fatuitas & memoriæ læſio magis excitatur.

Os ſaliuâ multâ humet, lingua eſt mollis,ſitis adeſt nulla,& pituita copioſior è naribus & per palatum excernitur, quæ ſapore eſt vel dulci, vel acido, vel ſalſo,pro natura & differentia pituitæ. Facies pallet,niſi forſan doloris vehementiâ aut diuturnitate tenuior ſanguinis pars ad caput rapiatur , cuius præſentiâ id rubeat & caleat ;oculi ſubtument.Caput ſi tangatur, non eſt ita calidum, ſed potiùs frigidum, & quod nonniſi tegumentis multis adhibitis calefieri poteſt. Nonnulli conqueruntur, ſe frigiditatem inſtar niuis & glaciei in capite percipere. Moleſtia quam parit, ferè magis in occipite ſentitur , præſertim iis horis , quibus pituita dominatur , à tertia ſcilicet hora noctis vſque ad nonam. Vrina, ſi ſimul in reliquo corpore pituita abundet , eſt cruda, craſſa , alba. Pulſus paruus , mollis, tardus, rarus. Affectus, qui inde excitatur , eſt diuturnus. Quòd ſi cum his temperamentum ægri, ætas , anni tempus, aëris conſtitutio, diæta præcedens, & omnino cauſæ , quæ caput frigefacere & humectare, ac pituitam in eo cumulare ſolent,conſentiant, certiora omnino erunt iſta ſigna. Iuuant quæ pituitam alterant & euacuant,capútque calefaciunt & ſiccant; nocent quæ pituitam nimiùm augent,capútque frigefaciunt & humectant.

Prognoſtica.

Intemperies hæc curatu non ita facilis eſt,& ſæpe in ſtuporem,paralyſin,apoplexiam,& ſoporoſos affectus degenerat ; & quò diuturnior eſt,eò difficiliùs curatur,vt & in corpore ſenili. Tempus hybernum quoque, quod morbum auget , minùs aptum eſt ad curationem ; commodior eſt calida & ſicca aëris conſtitutio , qualis eſt æſtiua.

Indicationes.

Cùm intemperies tolli non poſſit, niſi cauſa priùs tollatur: pituita primùm euacuanda, & ſi ad caput moueatur, reuellenda. Intemperies verò frigida & humida per calefacientia & ſiccantia corrigenda.

Auxilia & Curatio.

Itaque ſanguinis euacuatione ob pituitam equidem nullâ opus eſt. Si tamen in reliquo corpore, quod fieri impoſſibile non eſt, præcipuè ſi hepar ſit calidius , ſanguis abundet , cum in ætate florente vel conſiſtente etiam detrahere inutile non eſt. Hoc enim modo & vaporum ad caput exhalatio impeditur , & ſuperfluum alimentum demitur, vt natura poſtea quicquid crudum & pituitoſum in ſanguine eſt,faciliùs & exactiùs concoquere poſſit , & medicamenta poſtea tutiùs vſurpentur. Sanguine euacuato , aut ſi ſanguinis euacuatione opus non ſit, ſtatim ad ipſius humoris pituitoſi euacuationem ſe accingat Medicus.

Primò ergo , præcipuæ ſi ab inferioribus humor ad caput feratur , iniciatur clyſter.

Clyſteres.

Clyſteres enim non ſolùm ex primis viis materiam ſuperfluam euacuant,ſed & à membris principalibus ſuperioribus,& maximè cerebro,humores ſuperfluos verſus inferiora trahunt. Primò talis ſufficit.

♃. *Maluæ,althææ,betæ,parietar.betonic. hyſſopi*,an.M.j.*flor. ſtœchad.chamæmel.melilot.*an.p.ij.Coq.in aq.ſ.

Cola.♃.℔.j.in qua diſſolue *hier.ſimpl.Gal. benedict. laxatiu.* an.Vnc.ß.*mellis anthoſati, roſat. colati*, an.℥.j.*ſucci betæ* ʒ. x. *olei lilior. alb.* ℥.ij. *ſalis* ʒ. F. Clyſter.

Vel♃. *Rad.ireos,pœoniæ*,an.℥.ß.*mercurial.betæ,ſaluiæ,rutæ, betonicæ*,an.M.j.*roriſmarin.flor.chamæmel.*an.p.j.*ſem.aniſi,fœniculi*, an. ʒ. ij. *agaric. albi in petia ligati* ʒ.ß. Coquantur in aqua ſimplici.

Colat. ♃. ℔. j. adde *benedict. laxat.* Vnc. ß. *diaphœnici* ʒ.ij. *mellis roſat.ſolut.* Vnc.j. *olei rutacei* Vnc.j.ß.*laurini* ℥.j. *ſalis* ʒ. j. F. Clyſter.

Si in ventriculo ſit materia fluitans, aut nauſeam excitans, ægérque ad vomitum facilis ſit, vomitus concitetur : aliàs vomitus inutilis , cùm caput repleat.

Præparantia pituitam in capite.

Præparantia pituitam in capite.

Deinde humor pituitoſus , niſi ſit ſalſus, cùm magna ex parte ſit craſſus & viſcidus , præparandus & attenuandus incidentibus & abſtergentibus, *hyſſopo, ſaluia, origano, maiorana, betonica , verbena* , quæ ſiue aſſumpta , ſiue extrà vſurpata, in morbis capitis à materia frigida multum prodeſt,*ruta,roremarino, ſtœchade, pœonia, matricaria* in mulieribus : & aliis cephalicis calidis,ſup.*c.2.* propoſitis,tum ſimplicibus,tum compoſitis : quibus & alia medicamenta incidentia & abſtergentia addi poſſunt. Magna ex parte pituitam craſſam & viſcidam eſſe diximus. Quando enim pituita fluida eſt , & catarrhus coniunctus, ac materia euaporationi apta,quæ nimiâ attenuatione redderetur fluidior,& plures vapores ſuppeditaret, vſurpanda calefacientia & ſiſtentia nonnihil, atque incraſſantia,vt *ſaluia, mentha, abſinthium,maſtiche, nux moſchata,nuces cupreſſi,thus,mel roſatum*,& ſimilia. Vbi verò materia eſt frigida, craſſa,viſcida,ab attenuantibus mitioribus inchoandum;qualia ſunt *oxymel ſimplex,aqua maioranæ,hyſſopi,betonicæ:* poſtea ad fortiora aſcendendum ; qualia ſunt *oxymel compoſitum,ſcitillicum,ſyrup.ſtœchad.Arab.aq. maioranæ,rutæ, roriſmarini,decoctum radicum pœoniæ,acori*;& provt viſciditas maior,vel minor eſt,ita etiam incidentium & abſtergentium, vt oxymel. ſimplicis & compoſiti plus vel minus admiſcendum. Omninò enim in præparantibus iſtis medicamentis,hoc obſeruandum,vt à lenioribus incipiamus ; ne, ſi nimis calida ſtatim initio vſurpentur,materia fundatur, & morbus vehementior reddatur. Ideò Matthæus de Gradibus reprehendit eos,qui in dolore capitis à cauſa frigida à principio exhibent ſyrup. de ſtœchade , qui eſt valde calidus. Quapropter rectiſſimè fit, ſi cùm materia eſt multa,primò leniora vſurpentur;hinc pars materiæ euacuetur, & poſtea ad fortiora fiat progreſſus.Si pituita ſit ſalſa,ſemper addenda cichorium,endiuia, ſcariola.

Potiones.

Vt ♃. *Radic.fœnic.*Vnc.ß.*fol.betonicæ,hyſſop.*an.M.j.*ſemin. fœnicul.* ʒ j.*flor.roriſmarini,ſtœchad.Arabic.* an.p.ij.Coquantur in aq. ſimplici.

Colat.♃.Vnc.vij.*ſyrup.de betonica, de ſtœchad.ſimpl.*an.ʒ. vj. *oxymelitis ſimpl.* Vnc.ß. Miſce pro duabus doſibus.

Vel ♃. *Radic. calam.aromat.pœoniæ,galangæ*, ana.Vnc.ß. *betonic.ſaluiæ,roriſmarin.*an.p.j.*ſem.pœon.*Vnc.ß. *aniſi, fœnic.* an.Drach.ij.*flor.ſtœchad. Arabic.ſaluiæ,ſambuc.roſarum*,an.p.j. Coquantur in aqua pura.

Colat. ♃ ℔. j. ß. *ſacchari.* Vnc. iij. Fiat potio clara, quæ aromatizetur *ſpecier. diamoſch. dulcis.* Drach.j. Pro 3. vel 4. doſibus.

Vel ♃. *Hyſſopi, betonicæ*, an.M.j. *flor.ſtœchad. Arab.* M.ß. Coquantur in aq. ſimpl.

Colat.♃.Vnc.viij.*ſyrup.de hyſſop.de ſtœchad.ſimpl.* an.Vnc.j. Miſce pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ♃. *Syrup. ſtœchad.* Vnc.j. *oxymel.ſimpl.*Vnc.ß. *decocti cephalici* Vnc.iij.vel iiij. F. Hauſtus.

Vel ♃.*Radic.fœnicul.* Vnc.j.*pœoniæ,angelic.ireos Florentinæ*,an.℥.ß.*ſaluiæ,maioran.betonic. calaminth. hyſſopi*, an.M.ß. *ſem.fœnicul.ſileris montani*,an.ʒ.ij.*carui* ʒ.j.*flor.ſtœchad.Arabic.anthos,lauendulæ*,an.p.j.Coquantur in aq. ſimpl.

Colat.♃ ℔.j. ß.Dulcoretur ſaccharo & clarificetur. Adde *aq. cinamomi.* Vnc.ß. Fiat potus pro quatuor doſibus.

Vel ♃.*Rad.fœnicul.petroſel.*an.Vnc.ß.*pœon.*Drach.ij.*betonic.hyſſopi, calaminth.capill. Veneris,meliſſ.maioran.* an. M. j. *flor.ſtœchad.Arabic.* p.j.Coq.in aqua ſ.

Colat.♃. ℔.j. *mellis anthoſati,ſyrup.de betonica,oxymel.ſ.* an.Vnc.j. Fiat potio pro 4.doſibus, quæ aromatizetur *ſpecier. aromat.roſat.*Drach. ß.

♃. *Rad.fœnicul.pœon.*an.Vnc.ß. *hyſſop.calaminth.betonic. capill.Veneris, maioran.roriſmar.ſtœchad. Arab.* an. M.j. *flor. ſambuc.*M.ß.*ſem.pœon.* Drach.ß.Coq.in ſ.q.aq. puræ.

Colat. adde *mellis* ℔. ij. *aceti ſcillitici* ℔. ß. Fiat Syrupus, qui aromatizetur *pulueris nuc.moſchat.* ʒ.j. Quæ conquaſſata in nodulo ſub finem decoctionis addantur. Syr. huius datur Vnc j.ß.cum *aq.beton.fœnic.hyſſop.* an.Vnc.j.

Vel ♃.*Syrup.de ſtœchad.ſimpl.de betonica,de hyſſopo*,an.℥.j. *oxymel.ſcillit.*ʒ. vi. *aq. betonic.roriſmarin.hyſſopi*, an.Vnc.iii. M. pro tribus doſibus.

Et reliqua , quæ ſuprà *cap.2.* de intemperie capitis frigida, ſunt propoſita.

Purgantia pituitam in capite.

Purgantia pituitam in capite.

Poſtea purgatio inſtituatur *agarico, turbith, trochiſc.alhandal. foliis ſenæ , aloë, pilulis aureis, cochiis, Arabicis, lucis, de agarico,aſſaieret,ſpeciebus diaturbith,electuario diaphœnic.* & ſimilibus.

♃. *Aloës lotæ cum aq.maioranæ,agaric.trochiſcat.*an.Drach. j.*maſtiches , cubebar.* an.g.vi. *trochiſcorum alhandal* ,Scrup.j. Cum ſyr betonicæ,Fiant pilulæ. Doſis Drach.j.

Vel ♃. *Pilul.cochiar.* Scr.ij. *aurearum* Scr.j. *trochiſcorum alhandal*, gr.iij.Cum aqua betonicæ,F.pilul.xvij.vel plures.

Vel ♃. *Pil.cochiar.*ʒ.i.*aurear.*℈. ß. *trochiſcor. alhandal*, gr.ij.Cum oxymel. ſcillit. F.Pilul.xvii.vel plures.

Vel.♃. *Pilul. cochiar.*℈.ii.*aurear.alœphangin.*an.ʒ.ß.*agarici trochiſcat.* ℈.ii. *turbith. electi* gr.xv. *maſtich. cinamom. cubebar.* an. gran. vi. *trochiſcor. alhandal.* gran. vii. Cum aq. roriſmarini, F. Pilul. è Drach.j. xv. vel xvj. vel xvij. vel quot libet. Detur Drach. j.

Vel ♃. *Pilul. cochiar.* Scr.ii. *de hiera cum agarico* Scr.j. *trochiſcorum alhandal*, gr.iii. Cum aqua maioranæ,Fiant Pilul. xxi. Zechius has Pilulas laudat.

♃. *Agar.elect.*ʒ.ii.*colocynt.*ʒ.v.ß.*myrob.chebul.*℥.i.*ſem. maior.rutæ,pœon.aſari piperis,zingib.*an.℈.i.*nuc.moſchat.cubebar. caryoph.xyloaloës,maſtich.cardamon.ſpicæ nardi*,an.ʒ.ß.*helleb. nigri* ℈.ii.*ſalis gēmæ,nitri*,an. gr.v.*aloës hepaticæ* pōdus duplū.

Fiant

Fiant Pilulæ cum benedict. laxatiu. Quarum ʒ.i. bis térue in menſe, vel ℈. j. tertio quoque die ſumatur.

℞. *Elect. diaphœnic.* ℥. ß. vel ʒ. v. vel vi. *puluı. ſtœchados Arab. rad. pœoniæ*, an. ℈. ß. Cum ſaccharo, Fiat Bolus.

Boli. Vel ℞. *Agarici trochiſcat.* ℈. iv. *elect. diaphœnic.* ʒ. ß. *fl. ſtœchad. Arab. ſem. aniſi*, an. ℈. ß. Cum ſaccharo F. Bolus.

Pulueres. ℞. *Pulueris ſenæ præparatæ* ʒ. j. *mechoac.* *nnæ* ʒ. ß. *turb.* Scr. i. *cremor. tartari, rad. ireos Florentinæ, diagrydij*, an. gr. vi. *ambr.* gr. ij. F. puluis pro ij. doſibus.

Vel ℞. *Turbith. elect.* ʒ. i. *zingiber. flor. ſtœchad. Arab.* an. Scr. ß. *ſacchari*, ad pondus omnium F. puluis. Vel iſte.

℞. *Fol. ſenæ* Vnc. ß. *agaric. trochiſc.* ʒ. i. ß. *turbit. gummoſi, infuſi in lacte, & exſiccati* ʒ. ij. *zingiber. ſalis gemmæ, maſtiches*, an. ʒ. ß. *cremor. tartar.* ʒ. ij. *cinamom. cubeb.* an. Scr. ij. *ſummitat. thymi* ʒ. iij *ſem. violar* ʒ. ß. *medullæ ſem. carthami* ʒ. i. *ſacchar. candi* parum. Fiat puluis.

Simul alterat & purgat. Doſis ʒ. ij. Quæ doſis ſi videatur maior, purgantia augeri poterunt.

℞. *Agaric. trochiſc.* ℥. ii. *zingib. albiſſimi* ʒ. i. *ſalis gemmæ* Scrup. i.

Potiones. Inciſa infundantur in ſ. q. oxymelitis ſimplicis horis octo. Poſtea ebulliant, colentur & exprimantur.

Expreſſo liquori adde *decocti foliorum betonicæ, hyſſopi, flor. ſtœchad. Arabic.* pro hauſtu, in quo diſſoluantur *elect. diaphœnici* Drach. ii. ß. *mellis anthoſati* Vnc. ß. Iterum coletur. Fiat hauſtus.

Del ℞. *Rad. fœnic.* ℥. ß. *pœoniæ* ʒ. ii. *hyſſopi* M. ß. *agaric.* ʒ. i. ß. *fol. ſenæ elect.* ʒ. iii. *ſem. carthami contuſi* ʒ. i. ß. *aniſi, fœniculi*, an. ʒ. i. coquantur in aq. ſimp.

Colaturæ ℞. ℥. iv. ß. *mellis roſati ſolutiui* ℥ ß. Miſce.

Sed quia humor pituitoſus plerumque contumax eſt, & vna vice vix educi poteſt, ex interuallis repetere vſum præparantium & purgantium conuenit; ſintque ſemper poſteriora medicamenta prioribus fortiora; vt ſi primò mel roſatum exhibitum ſit, poſtea vſurpetur ſyrupus de duabus radicibus, de ſtœchade ſimpl. oxymel ſimplex: tandem ſyrup. de ſtœchad. compoſitus, oxymel ſcilliticum, cum decoctis & aquis herbarum cephalicarum, ſaluiæ, roriſmarini, ſtœchadis. Si primò exhibitæ pilulæ Aſſaieret, poſtea exhibeantur pilulæ aureæ, tandem cochiæ, fœtidæ.

℞. *Rad. fœnic. pœon.* an. Vnc. ß. *ireos. calami aromat.* an. ʒ. ij. *ſem. carui.* ʒ. i. *aniſi, ſileris montani*, an. Drach. i. ß. *fol. betonic.* M. i. *maioranæ, hyſſopi, rutæ*, an. M. ß. *flor. ſtœchad. roriſmar. lauendulæ*, an. P. i. Coquantur in aq. ſimplic. ad conſumptionem tertiæ partis, pro ℔. j.

Colat. add. *ſyr. de hyſſop. de ſtœchad. compoſ.* an. ʒ. j. ß. *mellis anthoſati*, Vnc. ij. *oxymel. ſimp. vel ſcillit.* Vnc. j. *aq. cinamom.* ʒ. iij. M. pro quatuor doſibus.

Vel ℞. *Betonic. menthæ. ſaluiæ. flor. roriſmar.* an. P. i. *caryophyll. cinamom.* an. Scr. i. *corticum citri* Vnc. ii. Coq. in ſ. q. aq. betonicæ, ad quartæ partis conſumpt.

Colat. adde *mellis & aceti* q. ſ. Fiat oxymel. De quo manè, tribus diebus continuis, ſumantur cochlear. 2. vel. 3.

Hinc iterum purgatio inſtituatur.

Vt ℞. *Pil. cochiarum, aurearum, fœtidarum*, an. Scr. j. *agar. trochiſcat.* Scr. ß. *trochiſcorum alhandal.* gr. iij. Cum aqua ſaluiæ F. Pil. xxj.

Vel ℞. *Algaric. el.* ʒ. ij. *zingiber.* ʒ ß. Infundantur *in ſ. q. hydromelitis & aq. hyſſopi*, per horas ſeptem.

Colat. expreſſ. ℞. ℥. iv. In iis diſſolue ſuper igne *electuar. diacath. Indi maior.* an. ʒ. ij. ß. Iternm colentur. Adde *mellis roſat. fol.* Vnc. ß. F. hauſtus.

Vel ℞. *Elect. diaphœnic.* ʒ. iij. *Indi* ʒ ij. ß. *diacharthami* ʒ. ß. *pulu. flor. ſtœchad. Arab. & ſem. pœoniæ*, an. Scr. ß. Cum ſaccharo F. bolus.

Vel ℞. *Turbith. elect.* ʒ. i. *agaric. trochiſcat. flor. anthos, ſtœchad. Arab. zingiber.* an. Scr. ß. F. puluis.

Efficax eſt in hunc vſum etiam medicamentum, quod nonnulli Hippocratis Theriacam appellant, & ita paratur.

℞. *Abſinthij, marrubij, ſtœchados, maſtiches, rhabarb. chamapit. chamædryos*, an. Drach. iij. *hyſſopi* Drach. i. *agarici boni* ad pondus omnium.

Pulueriſentur, & cum melle cocto excipiantur. Detur manè ad ʒ. ij. ad ʒ. iij. in decocto ſtœchadis, vel alio conueniente liquore.

Vtile etiam eſt ſæpe clyſteres repetere & iniicere, & ſi ab inferioribus aliquid aſcendat, frictiones, cucurbitulas, & ſimilia reuulſoria auxilia adhibere. Clyſter fortior talis parari poteſt.

℞. *Rad. ireos recent. angelic. pœoniæ*, an. ℥. ß. *fol. lauri. rutæ*, an. M. j. *origani, calaminthæ*, an. M. ß. *flor. ſtœchad. Arabi. anthos*, an. P. j. *ſem. carui. fœniculi*, an. ʒ. i. ß. *baccar. laur. ſem. carthami, agar. in petia ligati*, an. ʒ. ij. Coquantur in aqua pura.

Colat. ℞. ℔. j. *elect. benedict. laxatiu.* ℥. ß. *hieræ diacolocynth. vel hieræ Logadij* ʒ. ij. *pilul. aurearum* ℈. i. *mellis anthoſati, ſucci betæ, vel mercurial.* an. ℥. i. *olei rutacei* ℥. i. ß. *de caſtoreo* ʒ. vi. *ſalis* Drach. i. Fiat clyſter.

Caput confortantia Calida. Poſt purgationem, vt & caput alteretur ac roboretur, & purgantium noxa eluatur, ſumat æger *Mithridatij* Scr. ij. *conſeru. roſarum anthos*, an. ʒ. i. Miſce.

Vel ℞. *Theriac. Mithrid.* an. ℈ ii. *conſeru. flor. ſaluiæ* ℥. ß. *roſ.* ℥. i. *Cum melle anthoſato* F. electuarium. Doſis ʒ. ii.

Aut alia caput frigidum alterantia ſuprà propoſita vſurpentur. Et quia malum hoc ſæpè pertinax eſt, & generoſis etiam remediis non ſemper cedit, non inutile fuerit, corpore purgato aliquot diebus decoctum ligni Guaiaci exhibere. Nam corpus & caput calefacit ac ſiccat, & crudos humores in vniuerſo corpore coquit, craſſos attenuat, viſcidos incidit, lentos abſtergit, & quicquid aquoſum eſt per vrinam educit, ac per habitum corporis digerit & diſcutit: ad quæ omnia multum etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ cum potu decocti ligni adhiberi ſolet.

Purgationibus vniuerſalibus hiſce ſi materia tota non tollatur, particularibus euacuationibus quod reliquum eſt, per conuenientes vias, per nares ſcilicet & palatum educere, tandem per inſenſibilem perſpirationem reſoluere, & medicamentis, quæ ex alto quoque attrahunt diſcutere & diſſipare neceſſarium eſt.

Per nares pituitam euacuant errhina, quorum quæ ſimul ſternutationem cient, ptarmica dicuntur.

In os & fauces pituitam proliciunt apophlegmatiſmi in genere dicti; maſticatoria ſcilicet, collutiones oris & gargariſmi, faucium ſeu palati illitus.

Medicamenta hæc, quæ caput euacuant, ſeu per palatum, ſeu per nares id fiat, ſunt, vt Galen. 2. κατὰ τόπ. c. 2. & 6. κατὰ τόπ. c. 1. docet, calida, tenuis ſubſtantiæ, acria, detergentia, odoris & ſaporis non ingrati & malignitatis ac venenoſitatis expertia. Quatenus autem calida ſunt, attrahunt & fundunt materiam in capite; tenuitate penetrant; acrimoniâ facultatem expultricem irritant, detergendo faciunt, ne materia viſcida adhæreat. Odore & ſapore carere debent ingrato, cùm ore & naribus excipiantur. Et eâdem de cauſſa; ac quia facilè aliquid ad œſophagum vel aſperam arteriam peruenire poteſt, venenatæ qualitatis expertia ſint. Si tamen aliqua vel nimiâ acrimoniâ, vel ſapore, vel odore inſuaui offendere poſſunt, corrigentia addenda propter acrimoniam, fœnum græcum, caricæ pingues, paſſulæ, ol. violarum, amygdalarum dulcium; propter odorem, aromata, moſchus, ambra, gallia moſchata, aſa dulcis, ſtyrax calamita; propter ſaporem, dulcia, mel, ſaccharum, vinum dulce, paſſulæ, caricæ. Commodiſſimum tamen eſt, vt talibus qualitatibus ex ſe iſta medicamenta prædita ſint.

Caput euacuantia medicamento.

Sunt autem horum medicamentorum gradus quidam. Alia ſunt debilia, vt, *Maſtiche, thus, manna, oxymel. ſimplex*: alia mediocria, vt, *origanum, hyſſopus, maiorana, ſaponaria, naſturtium, ſemen nigellæ, radic. capparum, ſemen erucæ, ſinapi, naſturtij, calaminthæ montana, dictamnus Creticus, acorus, fol. lauri. piper. zingiber, pyrethrum, ſuccus betæ, iridis, oxymel ſcilliticum*: alia fortiora, vt *purgantia, agaricus, ſena, ſcammonium, turbith, colocynthis, helleborus albus, niger, elaterium, euphorbium.*

Quorum omnium cùm alia ſint mitiora, alia valentiora, ſemper à benignioribus inchoandum, & ſubinde paulatim vim medicamenti augendo tentandum, quantum ferre poſſint ægri; nihilque incommodi habent leniora, quàm quod parum proſunt, quod tamen augendo medicamenti vires corrigere poſſumus: contrà verò valentiora incautè vſurpata plurimum nocere poſſunt. Senſibiliter quoque euacuant veſicatoria, & cauteria. Ad inſenſibiliter verò reſoluendam & digerendam materiam; capiti applicantur lotiones, embrochæ, vnguenta, cerota, emplaſtra, ac denique quæ ex profundo materiam attrahunt, dropaces, & ſinapiſmi, vt ſuprà etiam dictum.

De tempore autem errhinorum, vt & apophlegmatiſmorum vſurpandorum, notandum hoc in genere: vſurpanda ea eſſe tempore matutino, & ieiuno ſtomacho.

Errhina.

Errhina. De Errhinorum & Ptarmicorum varietate dictum in *Inſtit. lib. 5. p. 3. ſect. 3. c. 39.* vt & in genere ſuprà, *c. 3.*

Materiam errhinis præbent, *folia maioranæ, rutæ, Nicotianæ, flores lil. conuallium, ſem. nigellæ, rad. betæ, pyrethri. cyclaminis, cucumeris ſylueſtris, hellebori: ſuccus betæ, bliti, braſſicæ, maioranæ, anagallidis, cyclaminis: mel, manna, ſaccharum rubrum, piper, euphorbium, caſtoreum: aqua maioranæ, Nicotianæ*: nonnulli *& fel anſeris*, & aliorum animalium admiſcent.

Vt ℞. *Caulem betæ, vel radic. irridis vel cyclamini, vel gentianæ.* Formentur inde ſtyli pyramidali figura, alligentur filo & macerati in aqua maioranæ indantur in nares manè, ieiuno ſtomacho, vel etiam veſperi, ante cœnam.

Vel ℞. *Ladani* Vnc. ß. *pulu. maioran.* Drach. i. ß. *ſem. nigellæ* Drach. i. *ſtyracis liquidæ*, q. ſ. F. Naſalia iuſtæ magnitudinis, & inuoluantur puluere, qui fit *ex maioran.* Drach. ß. *rad. nigell.* Scr. ß.

Vel ℞. *Succi betæ, maioran. rutæ*, an. ℥ ß. *mannæ electæ*, vel *mellis anthoſati*, ℥. i. ß. M. attrahatur liquor in nares.

Vel ℞. *Succi betæ, maioranæ, rutæ*, an. Vnc. ß. *vini albi* Vnc. iij. *ſacchari rubri* Vnc. ß. M. Addi etiam poteſt ſemen nigellæ torrefactum.

Vel ℞. *Succi betæ rubræ* Vnc. ii. *aq. mellis* Vnc. iij. *vini albi* Vnc. ß. *pulu. ſem. nigell. matis, cubebar.* an. Drach. ß. Miſce pro Errhino.

Vel ℞. *Succi cyclamin. betæ, braſſic. maioran.* an. Vnc. ß. M.

Si herbæ vel radices virentes & ſucculentæ deſint, è quibus ſucci exprimi poſſint, illorum decoctum vel aqua vſurpetur.

Vt ℞. *Rad. ireos* Vnc. ß. *maioranæ, ſaluiæ, rutæ,* an. M. ß *rad. cyclam.* ʒ. i. Coqu. in aq. ſimplici.

Colat. ℞. Vnc. viij *mellis roſati colati, ſpiritus vini,* an. Vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Rad. pyrethri, ireos,* an. Drach. ii. *pulegij, origani, betonicæ, maioranæ,* an. M. ß. *agarici trochiſcati* Drach. i. *flor. ſtœch. Arab.* P. i. Coq. in aq. ſimpl. ſ. q.

Colat. ℞. Vnc. vi. In iis diſſolue *mellis anthoſati* ℥. i. *ſcillitici* Drach. ii. Miſce.

Vel ℞. *Agaric. trochiſc.* Vnc. ß. *betonicæ, anagallid. flore rubro,* an. P. ii. Coqu. in hydromelite pro Errhino.

Efficaciſſima etiam ſunt Errhina, ſi ſcammonij modicum admiſceatur.

Linimenti forma.

℞. *Sem. nigellæ præpar. piperis albi, myrrhæ,* an. Scrup. ii. *rad. cucumer. ſyluestr.* Scrup. i. Trita excipiantur *oleo irino.* F. linimentum.

Vel ℞. *Piperis albi, cubebar. caryophyll. nuc. moſchat. ſem. nigellæ, pyrethri* ana ſcrup. i. *diagrydij, elaterij,* ana Scrup. ß. *moſchi* gran. ii. Trita excipiantur ſ. q. *olei irini,* & ducantur in formam linimenti naribus inungendi, & poſt illitionem aër attrahatur.

Trallianus, *lib.* I.iv. ad varios capitis affectus hoc commendat.

℞. *Melanthij* Drach. viii. *ſalis ammoniac.* Drach. i. *elaterij* Drach. iv.

Trita excipiantur *oleo ſicyonio, vel irino,* vt cerati habeant conſiſtentiam, quo nares illinantur.

Loco Errhinorum etiam vſurpari poſſunt turundæ ex goſſypio paratæ, & madefactæ ſuccis, decoctis, vel aquis ſupradictis, pulueribúſque idoneis conſperſæ, & naribus immiſſæ.

Videatur quoque Galenus, 2. κατὰ τόπ. cap. 2. Paulus, *lib.* 3. *c.* 3.

Ptarmica.

Ptarmica. Ptarmica ex iiſdem ferè medicamentis fiunt, ex quibus errhina, acrioribus tamen, quæ ſuo calore & acrimoniâ cerebrum ita feriunt & percellunt, vt ad ſenſum illum moleſtiæ quaſi refugiens, ſeſe contrahat, ſuique concuſſione ſuperuacanea ſimul cum immiſſo medicamento à ſe repellat, & extrudat.

Præſtat id herba *ptarmica* ab effectu ſic dicta, ſolo etiam odore, ſi eius flores & folia terantur, *helleb. alb.* radix in ſpiritu vini macerata, ſi ſola fibra radicis in nares immittatur, iterúmque extrahatur. Nam puluerem ſolum inſufflare, niſi veterno conſopitis, aut apoplexiâ detentis, tutum non eſt, ob ingentem quam efficit in cerebro, agitationem. *Lilij conuallium flores* puluериſati etiam ſternutationem cient.

℞. *Piper. albi, pyrethri, hellebori, albi, caſtorei, carioph.* ana Scrup. i.

Trita macerentur in ſuff. q. hydromelitis, in quo intinctum linteum naribus indatur.

Vel ℞. *Ellebor. albi* Drach. i. *piper. longi, ſem. ſtaphidis agriæ, nuc. moſchat.* an. Scr. i. Cum tragacantha in aq. maioranæ diſſolutâ F. Naſalia.

Vel ℞. *Fol. maioranæ, ſem. nigellæ. caryophill. zingiber. rad. pyrethri, acori, cyclamini,* an. Scr. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Sem. nigell.* Scr. ii. *piperis albi. hellebori albi,* an. Scr. ß. *maioran.* Scr. i. F. puluis ſternutatorius.

Pertinet huc & puluis, qui hodie è Nicotiana, macere, maiorana, moſcho, ambra paratur.

Si catarrhus coniunctus ſit, errhina & ptarmica fortiora vitentur: cùm caput vehementiùs agitent, & humores commoueant. Ac tunc potiùs odoramenta exſiccantia conueniunt.

Si poſt errhinorum & ptarmicorum vſum ardor aliquis intra nares percipitur, aquâ tepidâ ſimplici, vel oleo violarum, vel lacte tepido attracto is lenitur.

Apophlegmatiſmi.

Apophlegmatiſmi. De iis actum eſt in *Inſtitut. lib.* 5. *ſect.* 3. *part.* 3. *c.* 28. Detrahunt verò à capite pituitam, & è cerebro per palatum in os alliciunt, gargariſmi, collutiones oris, maſticatoria, inunctiones palati. Quocunque autem modo vſurpentur, duplici ratione vim ſuam exſerunt.

Vel enim caliditate & acrimoniâ humores fundendo id præſtant, vel ſimul totâ ſubſtantiâ id perficiunt.

Prioris generis ſunt *ſemen. anethi, hyſſop. origan. rad. capparum, pyrethri valerianæ. ſem. erucæ, ſinapis, baccæ lauri, cubebæ, cardamomum, grana paradiſi, galanga, maſtiche, paſſulæ, ficus.*

Poſterioris generis ſunt quæ purgant, vt *radix iridis recens, ſem. ſtaphidis agriæ,* & ſimilia.

Ideóque pro humoris peccantis & affectus natura & differentia, etiam medicamentorum quendam delectum habere oportet.

Prioris generis medicamenta, vt leniora, in affectu leniori vſurpari poterunt: vbi verò humores altius in cerebro deliteſcunt, & magnum inſtat periculum, valentiora eligere conuenit.

Cautè tamen vſurpentur apophlegmatiſmi in iis, qui fluxioni ad pectus, & rabi ſunt obnoxij. His enim magis conueniunt Errhina, quæ nonnulli Capurpurgia in ſpecie appellant: cùm tamen hoc nomen iure optimo etiam apophlegmatiſmis competere poſſit.

Maſticatoria.

Maſtiche menſa, vel ſola, vel cum paſſulis, blandè & leniter pituitam è cerebro elicit: *Paſſulæ* item cum pipere maſticatæ. *Maſticatoria.*

Valentiora ſunt *radix iridis, agaricus, ſemen ſinapi naſturtij, ſtaphidis agriæ, radix pyrethri, & cyclamini.*

Vt ℞. *Maſtiches* Drach. ij. *pyrethri, ſtaphidis agriæ,* ana Drach. ß.

Contuſa groſſo modo maſticentur, crebrò expuendo, aut cum ſ. q. mellis, vel pulpa caricarum pinguium, & cera, figurentur paſtilli manſilles, inſtar lupinorum.

Vel ℞. *Pyrethri, cubebar. ſtaphidis agriæ,* an. ʒ. ß. Excipiantur maſtiche & cerâ, an. q. ſ. F. Paſtilli manſiles.

Vel ℞. *Agaric.* Drach. ß. *ſpecier. diambr.* Scr. ß *pyrethri, cubebar. ligni aloës,* an. Scr. i. *maſtiches* Scr. ii. cum aqua iridis. Fiant trochiſci manſiles, & in Sole ſiccentur, qui manſi manè caput purgant & roborant.

Vel ℞. *Piperis longi, nucis moſchat.* an. Drach. ii. *ſtaphidis agriæ, pyrethri,* ana Scr. ij. *ſem. ſinap.* Scr. i. cum melle F. trochiſci manſiles.

Vel ℞. *Vuarum paſſarum* Drach. iii. *hyſſopi, pyrethri,* ana Drach. ii. *maſtiches,* Drach. iii. Cum melle & cera. Fiant trochiſci manſiles.

Vel ℞. *Cubebarum, piper. albi.* an. Drach. ß. *pyrethri* ʒ. i *maſtiches* Vnc. ß.

Contuſa & concluſa nodulo, vel ſacculo lineo raro maſticentur. Vtiliſſimum etiam eſt agarici Scr. i. vel ii. diu maſticare.

Maſticatoria tamen non omnes admittunt, vt quibus dentes carioſi aut exeſi ſunt, aut exciderunt, & maſticare non poſſunt. Non quoque conueniunt, cùm adſunt vlcera circa fauces, vel tuſſis adeſt, aut affectus pulmonum. Nam materiam verſus eas partes trahunt. Videatur etiam Galenus, 2. κατὰ τόω. c. 2.

Inunctiones palati.

℞. *Theriacæ,* vel *Mithridatij* q. ſ. diſſoluantúrque in *oxymelite ſcillitico,* & addatur aliquid *ſinapis* vel *pulueris caſtorei,* & miſturâ illâ palatum inungatur.

Vel ℞. *Pulu. nuc. moſch. caryophyll. ſinapis, piper. albi, pyrethri, zingib.* an. Scr. ß *mellis anthoſati* Vnc. ß. M. & inungatur palatum.

Fortius erit medicamentum, ſi aliquid de ſtaphide agria, vel elaterio addatur.

Gargariſmi & Collutiones oris.

℞. *Fol. betæ, maioran. hyſſopi, calaminthæ,* an. M. ß. *cort. rad. cappar.* Drach. i. *ſem. ſinapis, rad. pyrethri, piper. alb.* an. Scr. ii. *caricarum pinguium,* num. iii. Coquantur in ſuff. q. *aq. vel hydromelitis,* pro ℔. i.

Colat. adde *mellis anthoſati, oxymelitis,* an. Vnc. i. ß. *vel oxymel. ſcillit.* Vnc. ii.

Miſceantur. Tepidum ore diu contineatur mane ante paſtum, cum vel ſine gargariſatione.

Vel ℞. *Origani: pulegij, maioranæ, betonicæ, rutæ, zingiber. piperis, ſtœchad. Arab.* an. Vnc. ß. *maſtiches, ſtaphidis agriæ, nuc. moſch.* an. Drach. i. ß. *ſem. ſinap.* Drach. vi.

Contuſa coquantur in ſuff. q. *vini,* ad tertiæ partis conſumptionem.

Colatura vſurpetur pro gargariſmo.

Vel ℞. *Agarici trochiſcat.* Vnc. ß. *hyſſopi, origani, calaminthæ,* an. M. ß. Coq. in aq. ſ.

Colaturæ ℞. ℔ ß. *oxymel. ſimpl.* ℥. i. F. Gargariſmus.

Dodonæus quoque lac ex amygd. amaris, aut ex nucleis perſicorum cum aq. pulegij factum non inutiliter apophlegmatiſmi loco vſurpari poſſe ſcribit; cùm & pituitam detrahat, & eam expediat; præſertim erucæ & ſinapis ſemine addito.

Apophlegmatiſmi etiam in Errhina mutari poſſunt, ſi capite ſupino naribus hauriantur vt per ſummum palati relabantur in fauces. Hoc enim modo dum baſin cerebri tranſeunt, viam per quam excrementa cerebri decurrunt, abluunt, & ex ventriculis cerebri excrementa validiùs extrahunt.

Ad Apophlegmatiſmos meritò etiam refertur fumus ille, qui ex Nicotiana accenſa, caualis beneficio, à Belgis præcipuè, per fauces & palatum attrahi ſolet, & pituitam è capite elicit; de qua re conſulantur libelli à recentioribus de Nicotiana ſcripti. Commodior tamen eſt puluis, cuius ſuprà inter ptarmica facta eſt mentio.

De Apophlegmatiſmis quoque agit Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 53. vbi & ſequentem recenſet, ac de eo ſcribit, quòd qui eo vtitur, neque capitis dolore, neque oculorum caligine, neque aurium & dentium affectibus corripitur.

℞. *Sampſuchi ſic. irid. Illiricæ, pyrethri. hyſſopi, nitri piperis, ſem. api, rad. panacis, ſtaphidis agriæ,* an. ℥. ß.

Si verò vim eius intendere voles, adde etiam *myrrhæ,* ℥. ß.

Singula primùm ſeorſim, deinde ſimul terito cum aqua, & formato paſtillos, pauco melle admixto. Vſus autem tempora melle & aq. diluito, ac pro gargariſmo vtitor.

Errhina

Errhina ſuprà *c. 5.* fuerunt enumerata. Recenſet etiam quædam Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 52.*

Topica.

Topica cephalica in pituita. Verbenacæ vis.

Topicorum, quæ vim habent reliquias diſcutiendi, & caput roborandi, calefaciendi & exſiccandi, formulæ ſuprà *de Intemperie capitis frigidâ & humidâ*, traditæ ſunt, quæ huc transferantur. Inter quæ cum à Galeno, *2. de comp. medic. ſec. loc. c. 2.* tum ab Aëtio, *tetrab. 2. ſer. 2. c. 48.* valde commendatur *verbenaca recta*, vt quæ omnium maximè diſcutiat, & mirificè roboret, omníque capitis dolori ex frigiditate aut craſſis humoribus orto medeatur, præſertim viridis, imò & arida, cum radicibus, & cum ſerpillo oleo incocta, & imprimis ſi crocodiliadis maximè circa aquas naſcentis radix addatur.

Fomenta.

℞. *Vini albi fortis* Vnc. v. *ſalis communis* Vnc. j.

Liquefiat ſal cum vino bulliendo. Poſtea adde *ſpirit. vini, vel aquæ alicuius cephalicæ*, Vnc. v.

Madefiat eo linteum, quod capiti imponatur.

Vel ℞. *Fol. lauri, maioran. flor. ſtœchad. Arabic.* an. M. j. *chamæmeli, meliloti, fol. ſenæ*, an. M. j. *agarici albi* ʒ. ij. Coquantur in lixiuio pro lotione capitis.

Vel ℞. *Lixiuij ex ſarmentis vitis*, q. ſ. ad vnam lotionem. In eo coq. *maioranæ, bacc. lauri, pulegij, calaminthæ, ocymi*, an. M. j. *agaric. elect.* ʒ. ij. addatúrque pars tertia vini, & coquatur ad quartæ partis conſumptionem.

Poſtea colentur, & lixiuio iſto ac ſapone odorato caput lauetur.

Vnguentum hoc, quod

Vnguenta.

℞. *Euphorbij* ʒ. j. *ceræ quadrantem, olei dulcis* ℔. j. commendat ad temporum & frontis inunctionem Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. c. 49.* & ſæpe vnico eius vſu ante balneum frigidas capitis affectiones ceſſare ſcribit.

Prodeſt & *oleum*, ex *euphorb.* Drach. iij. & *olei* ℔. j. paratum, in aurem inſtillatum. Paul. Ægineta, *lib. 3. c. 5.* valde laudat vnguentum ex euphorb. & caſtoreo. Vbi & alia externa medicamenta habet ad capitis affectiones frigidas.

Emplaſtra & cerota.

℞. *Rad. cucum. ſylu. minutim. conciſ. & craſſo modo contuſ.* Vnc. j. Coq. *in olei cheiri*, Vnc. x. ad conſumptionem quintæ partis.

Colentur cum forti expreſſione. Col. adde *pul. caſtorei abſinth.* an. Drach. ß. *euphorbij* Drach. j. *ſpicæ nardi* Scr. j. *Ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum.

Quo ſolo inueteratos capitis dolores diuturnos internos & externos, etiam contumaciſſimos, ſe ſanaſſe ſcribit Zechius *conſ. 3.*

℞. *Styrac. calamitæ* Vnc. j. *olei irini* ℥ ß. *de euphorb.* ʒ. ij *theriacæ veteris* ʒ. i. *ceræ*. q. ſ. Fiat Ceratum.

Aliud ceratum eiuſdem Zechij, ad intemperiem cerebri frigidam & humidam, & inde pendentes catarrhos diuturnos efficaciſſimum.

℞. *Caryophyl. thuris, macis*, an. Scrup. ij. *corallior. albor. ſpodij, ambari*, an. ʒ. ß. *nuc. cupreſſi* ʒ. i. *ſtyracis calamitæ, vernicis*, an. ʒ. i. ß. *ladani* ʒ. vi. *reſinæ* Vnc. j.

Soluatur ladanum cum reſina in vino veteri, & coquantur ad iuſtam conſiſtentiam.

Aqua cephalica ad extra.

In primis verò iſta aqua valde commendatur ad pituitam & flatus in capite abſumendos, & catarrhos exſiccandos, ad cerebrum & memoriam roborandam ad dolores capitis è cauſa frigida; ſi cochleare vnum capiti infundatur, & tempora ac frons eâ illinantur.

℞. *Saluiæ roriſmarin. betonicæ, ſerpilli maioran.* an. M. ij. *flor. chamæmeli, meliloti*, an. M. j. *lilij conuall. lauendulæ, ſumm. anethi*, an. Vnc. i. *ſem. ſileris montani, carui, cinamomi, nucis moſchat. caryophyll. granor. Paradiſi, cubebar. baccar. lauri*, an. Vnc. ß. Conciſis & contuſis affundantur in vitro, vini Rhenan. optimi, Menſ. ij. Hinc adde *ſucci roſar. alb. plenar. aq. fl. cheiri*, an. ℔. i. ß.

Stent in digeſtione octo diebus, hinc diſtillentur.

Sacculus.

Aut paretur talis ſacculus: ℞. *Milij, furfuris macri, ſalis communis*, an. Vnc. ij. *ſem. fœniculi* Vnc. ij. *bacc. lauri contuſarum* Vnc. ß.

Torrefactis omnibus in ſartagine fiant ſacculi duo ex linteo, qui manè capiti calidi applicentur per dimidiam horam, & per vices permutentur.

Aut *Pileolus*, vel *cucupha* ita fiat: ℞. *Flor. roriſmar. ſtœchad. Arab.* an. P. i. *fol. ſaluiæ, maioranæ, verbenæ, origani*, an. M. ß. *macis, nuc. moſch. caryoph.* an. ʒ. j.

Trita omnia pileolo ex ſindone rubra inſuantur, qui aliquot ſeptimanis in capite geſtetur.

Eadem medicamenta, vel his ſimilia, ſacculo lineo incluſa, in lixiuio coquantur, pro capitis lotione.

Aut ℞. *Flor. chamæmel. fol. betonic. ſaluiæ, aſari*, an. M. j. Subijciantur cineri ſarmentorum vitis in fundo vaſis, & aq. ſuperfuſa fiat lixiuium. Poſtea, antequam caput lixiuio illo lauetur, madeſcat eo ſacculus lineus, continens *fol. maioran. ſaluiæ, roriſmarim. flor. lauendul. ſtœchad. Arab. roſar. rubrar.* an. M. ß. *agarici albi.* Vnc. ij. Caput manè ante prandium lauetur adhibito, ſi placet, ſapone odorato.

Commendatur & ſequens medicamentum.

℞. *Cucumeris agreſtis* q. l. Coq. in ſ. q. aq. addita parte ſextâ olei communis.

Colaturâ caput vngatur, & radices contuſæ inſtar cataplaſmatis capiti applicentur.

Guainerius hoc præcipuè laudat.

℞. *Bacc. lauri. origani*, an. Vnc. j. Fiat Puluis, & cum ſucco foliorum betonicæ F. Cataplaſma. Si addatur cera & oleum irrinum, fit Emplaſtrum.

Puluis pro fumo ad cerebrum ſiccandum.

Trochiſci.

℞. *Benzoës* Vnc. ß. *ſtyrach. calamitæ* ʒ. iij. *thuris* Vnc. ij. *flor. lauend.* ʒ. ii. *caryophyll.* ʒ. iii. *gran. iuniperi* Vnc. ß. *trochiſcorum galliæ moſchatæ*, ſi libet, Scr. j. qui in fœminis omittantur. Fiat puluis craſſus carbonibus ignitis inſpergendus.

℞. *Ligni aloës, coſti*, an. ʒ. i. *galliæ moſch. thuris, gummi iuniperi*, an. Scr. ß. Cum ſtyrace liquid. Fiant pilul. vel trochiſci carbonibus iniiciendi.

Odoramentorum tamen vſus nec continuus ſit, nec frequens, verùm moderatus: aliàs enim capitis grauedinem inducunt. Non etiam, niſi corpore purgato vſurpentur.

Reliqua etiam topica, quæ ſuprà, in *intemperie capitis frigida & humida*, propoſita ſunt; etiam hic locum habent. Inter quæ magis commendantur ſacculi, & pulueres, inunctiones, cerota, emplaſtra, quàm fomenta, embrochæ & lotiones, quæ actuali ſuâ humiditate caput offendere poſſunt. Ideóque ſi vſurpentur, calefaciendi & ſiccandi vis humectandi vim actualem ſuperet; & proinde pro aqua ſimplici vſurpetur lixiuium. Aquarum tamen & ſpirituum cephalicorum diſtillatorum vſus nihil incommodi habet, ſed potiùs plurimum vtilitatis præſtant ſi iis caput illinatur. Exempla ſuprà propoſita ſunt.

Quòd ſi hæc non ſufficiant in affectibus grauioribus, vt lethargo, caro, ad ſinapiſmos ex ſinapi, pyrethro, caſtoreo, euphorbio, columbarum ſtercore & ficubus paratos adſcendendum.

Vt ℞. *Pyrethri, ſinapi, ſcillæ*, an. Vnc. j. *caſtorei, euphorbij*, an. ℥. ß. Miſce omnia cum ſucco aſphodeli & maioranæ. Fiat Emplaſtrum, in lethargo & caro vtile, & à ſomno excitans.

Vel ℞. *Ol. nardini, coſtin.* an. Vnc. ℥. *caſtorei, euphorbij, pyrethri*, an. ʒ. ß. *ſcillæ* Vnc. j. ß F. Linimentum.

Topica talia etiam proponit Paulus Ægineta *lib. 3. c. 5.*

Interna caput roborantia.

Caput calefacientia & roborantia interna.

Neque negligantur medicamenta interna caput calefacientia, ſuprà *c. 2.* enumerata, quæ intemperiem corrigunt, caput roborant, ne aut aliunde tranſmiſſa ſuperflua recipiat, aut intra ſe generet & cumulet, quibúſque reliquiæ pituitæ conſumuntur & diſcutiuntur. Inter quæ multum laudatur decoctum rad. ſarſæparillæ, Chinæ, & ſi maiore exſiccatione & calefactione opus ſit, ligni Guaiaci. E. g. paretur tale decoctum.

℞. *Rad. Chinæ transuerſim in tenues taleolas inciſæ*, Vnc. ij, *fol. betonicæ, calaminth.* an. M. j. *flor. ſtœchad. Arab.* M. ß. *rad. pæon.* Vnc. ß. Inciſa omnia infundantur *in aq.* ℔. xij. vaſe clauſo, horis xiv. in loco calido. Poſtea lento igne ſecundum artem coquantur ad dimidiæ partis conſumptionem. Sub finem adde *cinamomi* Vnc ß. Sumat æger quotidie manè Vnc. v. horis v. ante prandium, & Vnc iv. horis ij. ante cœnam.

Bene purgato corpore etiam ſudor ægro manè præcipi poteſt.

Embrochæ.

Quòd ſi his omnibus tentatis, & adhibitis malum perſeueret, vt de cœcitate, vel aliis grauioribus malis periculum immineat, repetitis euacuationibus vniuerſalibus, & particularibus, intermixtiſque roborantibus, expedit adhibere embrochas, ex thermis naturalibus vel artificialibus actu calidis, quarum aquæ manè ex alto pluuiæ inſtar demittantur ſuprà ſuturam coronalem, ad horæ quadrantem vel ſemiſſem, continuando per ſeptem aut plures dies, prout vires & vſus ægri poſtulat.

Sinapiſmi.

Vel Sinapiſmi ex ſinapi, ſtercore columbino, caprillo, ruta ſylueſtri, radicibus pyrethri, bryoniæ, coſto, euphorbio, incorporatis cum caricis pinguibus, vel alio modo, applicentur inchoando ſemper à mitioribus: de quibus in *Inſtit. lib. 5. p. 3. ſect. 3. c. 28.*

Vt ℞. *Caricarum pinguium* q. l. Macerentur per diem in aq. Deinde addatur dimidium, vel æquale pondus, vel duplum ſinapis, prout lenior, vel acrior ſinapiſmus expetitur.

Acetum an ſinapi miſcendum.

Monent hîc nonnulli, nec abs re, quòd licèt antiqui quidam acetum adhibuerint, experientia tamen docuerit, ſinapis vires aceto exoleſcere; quod non aliunde accidit; quàm quòd ſal volatilis, quo tota vis mordicandi in ſinapi & ſimilibus pendet, ab aceto figitur.

Cauterium.

Aut applicetur cauterium, vel ad ſuturam coronalem, quâ parte extremitas medij digiti verticem capitis attingit, poſitâ radice manus circa carpum ad radicem naſi, idque exſiccationis cauſa; vel quod tutius, ad colli vertebras, quà capiti committitur, deriuationis gratiâ. Eodem modo ad euacuationem & exſiccationem materiæ, Dropax vſurpari poteſt: & ad ſenſibilem euacuationem Setaceum in ceruice, quo ſolo ſæpe graues & diuturni capitis affectus curantur.

Diæta.

Dropax. Setaceum.

Victus ratio ad calidum & ſiccum vergat. Itaque aër talis ſit, ſiue naturâ, ſiue paratus arte, iis modis qui ſuprà, *c. 2.* ſunt propoſiti. Videndum tamen ne odore æger offendatur. Valde etiam calidus aër cauendus; cùm & caput repleat, & humores in eo contentos liquet & fundat, flatúſque excitet, & ſæpe

malum hoc, quod latebat, detegat. Hinc etiam videmus, eos qui hac intemperie cerebri laborant, ſi ſub Solis radiis morentur, vel caput ad ignem calefieri ſinant, peiùs habere; ideóque commodiſſimus eſt aër ſiccus, qui in alterutra qualitas tum actiuarum non multùm excedat, ad calidum tamen plus quàm ad frigidum vergat. Vitandus aër craſſus & nebuloſus circa flumina, ſtagna, lacus, paludes: in locis ſubterraneis non diu morandum.

Caput æſtate leuiter tegatur, & radiis Solis nudum non exponatur, vt nec Lunæ radiis; hyeme bene tegatur, ſed non oneretur. Si aërem morbi cauſſam fuiſſe conſtet, is mutetur.

Victus ſit parcus, in primis cœna. Alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, nec frigida, nec excrementitia, nec vaporoſa, ſed attenuandi vi prædita. Alimentorum diuerſitas in primis vitanda. Abſtineat æger à multo piſcium eſu, præſertim eorum qui carnem molliorem habent; à lacte item & lacticiniis, carne ſuillâ, & ſimilibus; leguminibus item, & oleribus & fructibus, præter vuas. Panis ſit bene fermentatus, coctus cum ſemine carui & aniſi, & modico ſalis: vtilis eſt & bis coctus. Reliqui cibi condiantur ſaluia, maiorana, roremarino, pipere, caryophyllis, cinamomo, nuce moſchata. Carnes aſſæ potiùs ſint, quàm elixæ. Potus ſit parcior. Vinum poſt corporis purgationem conceditur, ſed parcè. Commodiſſimus potus eſt hydromel medicatum ſaluiâ, hyſſopo, roremarino, &c. Corporis exercitatio ſit paulò vehementior ieiuno ſtomacho, & excrementis priùs depoſitis. Somnus moderatior, parcior potiùs quàm nimius, qui horas 7. non excedat, nocturnus, non diurnus; nec ineatur, niſi duabus à cœna horis exactis; ante quem leuis deambulatio vtilis. Decubitus in ſomno ſit in alterutrum latus, non ſupinus. Dormiátque æger capite elato & tecto.

Poſt ſomnum, antequam æger è lecto ſurgat, pedes, crura & brachia diligenter fricentur, quâ frictione & calor naturalis excitatur, & fit à capite auerſio. Venus vitetur, vel ſit parciſſima; quæ immoderata mirum in modum capiti noxia eſt. Animi affectus, qui ſpiritus agitare, & turbidiores reddere poſſunt, vitandi, & maximè mœror, & triſtitia, quæ caput frigidius reddunt, & debilitant. In multam noctem non lucubrandum. Aluus ſit laxa, & niſi reſpondeat, ſollicitetur ſubinde pilulâ vnâ atque alterâ ex aloë ante cibum aſſumpta, aut terebinthina Cypria auellanæ magnitudine eodem tempore deglutita, vt primæ viæ mundentur, & vapores ad caput tendentes reuellantur. Commodæ ſunt in hunc vſum hæ pilulæ.

♃. *Terebinth. Cypr. vel Veneta* Vnc. ß. *aloës roſat.* Drach. iij. *agaric. trochiſc.* Drach. j. ß. Fiant Pilulæ mediocres.

QVÆSTIO,

An odorata in hoc affectu conueniant?

De aromatum & aliarum rerum bene olentium ad olfaciendum vſu, alij aliter ſentiunt. Quidam ea admittunt, quòd caput exſiccent; quidam improbant, quòd vaporibus & exhalationibus caput repleant. Meſuës, vt hanc controuerſiam dirimat, dicit, immoderatum vſum aromatum cerebro nocere, moderatum verò prodeſſe, quia ſiccet. Malim tamen dicere, odoratas res, quæ moderatum odorem ſpirant, prodeſſe, quòd cerebrum ſiccant, & ſpiritus animales recreant; quæ verò vehementiorem odorem ſpirant, nocere, quia caput repleant, & humores ſæpe fundant. Ita ambræ odor frequens capiti non nocet, ſed plurimùm prodeſt; moſchi non item, quia vehementior.

Exempla huius intemperiei ſunt apud Montanum, *Conſil.* 31. Solenandrum *ſect.* 1. *conſ.* 2. Foreſtum, *lib.* 9. *obſeru.* 17. 19. Zechium, *conſil.* 12. 72.

CAPVT XI.

De Intemperie Capitis cum Humore Seroſo.

Intemperies capitis cum humore ſeroſo.

ETſi non leuis pituitæ & humoris ſeroſi ſit cognatio: tamen non planè eiuſdem naturæ eſſe, vel ex iis, quæ de natura ſeroſi humoris, in *Inſtitut. lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 7. dicta ſunt, patet. Pituita enim plerumque craſſior eſt; ſerum verò tenue & aquoſum. Non tamen ſerum pura puta aqua eſt, quod vult Carolus Piſo, qui puram putam aquam, ſeu aqueam humiditatem, ſiue cum cibo & potu ingeſtam, ſiue partem chyli aqueam ſerum eſſe dicit, idque ab ichore diſcernit, qui ſcilicet ſit cuiuſque humoris pars fluxa, eiuſdem coloris & naturæ cum propriis humoribus.

Quanquam autem authores quandoque has voces diſcernunt, vt Ichor, vel ſanguis crudus aut imperfectus ſit, vel tenuior pars maſſæ ſanguineæ corruptæ, & colliquatæ; ὀῤῥὸς verò, ſeu *ſerum*, ὄχημα τῆς τροφῆς: tamē duo hæc vocabula ſæpe ſunt ſynonyma, vt oſtendit Dn. Gaſpar Hofmānus *in collect. de Ichor. n.* 12. *&* 13.

Duo autem ſeri ſeu ichoroſæ materiæ ſunt genera. Vnum mite, quod eſt ſanguinis pars aquea eum diluens, vel aquea humiditas cibo & potui admixta; alterum acre & ſalſum, quod ſuam acrimoniam ex colliquatis ſeu corruptis, ſeu quacunque de cauſa ſalſis & acribus acquirit. Serum enim, quod pura puta aqua ſit, in corpore vix reperitur, ſed quod ipſe Piſo, *in præfatione*, fatetur, dum per vaſa decurrit, ex iis ichoribus qui in ſanguine redundant, partem aliquam ſecum tranſportat, quocunque fertur. Neque etiam, vt pituita, in corporibus pituitoſis tantùm reperitur ſerum copioſius; ſed in iis præcipuè, qui corpore ſunt graciliore, & ad caliditatem & ſiccitatem vergunt, & ſanguinem æſtuoſum atque atreſcentem habent. Atque ſi quis ea quæ in nonnullis morbis accidunt, diligenter perpendat, in nullam aliam cauſam, quàm humorem ſeroſum, referri poſſe animaduertet: Affectus enim illi ſæpe fugaces & momentani ſunt, ac facili de cauſa recurrunt; quod neque ex pituitoſo, neque ex alio humore accidere poteſt, neque aliorum humorum ſigna tum adſint Vnicum verò ſerum eius eſt naturæ, vt vbicunque in corpore redundat, facilè hinc illinc moueatur, ab alieno calore efferueſcat & ebulliat, ac feruens atque agitatum in varias partes feratur, eáſque afficiat, facilè tamen etiam diſcutiatur & euaneſcat.

Vt autem in aliis partibus variorum malorum ſæpe eſt cauſa humor iſte ſeroſus: ita in capite quandoque plura mala excitat: de qua re inter recentiores diligentiùs monuit Carolus Piſo, *in lib. de morb. à colluuie ſeroſa.* Cùm enim ad caput venæ & arteriæ plures tendant, & per id diſſeminentur, ac in primis cum ſpiritu vitali, qui vnà cum ſanguine arterioſo ad caput, ad ſpiritum animalem generandum, mittitur plurimus, etiam ſerum multum, quo ſanguis arterioſus abundat, ad caput mittatur, & ſanguis quidem in nutrimentum capitis abſumatur, ſerum verò ad illud ineptum ſit: neque etiam per vaſa, per quæ adſcendit, recurrere, neque per partis calorem debilem tranſpirare inſenſibiliter poſſit, neque ob cranij denſitatem exſudare ſenſibiliter; vel in capite cumulatur, vel pondere ſuo deorſum ſecundùm ductum membranarum & neruorum deſcendit: vnde & in capite & partibus capiti ſubiectis, & cum eo conſentientibus, variorum affectuum cauſſa eſt, doloris capitis, dentium, aurium, & aliarum partium, & præcipuè vagorum illorum in externis partibus, ſcapulis, dorſo, thorace, brachiis, cruribus; epilepſiæ, conuulſoriorum motuum, paralyſis, tuſſis, thoracis doloris, & ſimilium.

Seri in capite collectionis cauſſa.

Cauſæ.

Non generatur autem ſerum in capite, ſed præcipuè in ſecundæ concoctionis inſtrumentis, ac in primis vitio lienis in toto corpore cumulatur, de quo alibi dictum; atque inde ad caput fertur, ibíque cumulatur. Et quò maior ſeroſi huius humoris in toto eſt abundantia, eò faciliùs ad caput conuertitur. Colligitur autem in toto, vel ob nutrimentum tali humiditate abundans, vel denſatis in toto habitu corporis, vt & in capite, poris cutis, ab aëre frigidiore, aut alia de cauſſa, retentóque ſudore; vel vitio lienis, vt iam dictum. Corriuatur autem ad caput ſerum, vel ſenſim, dum cum ipſo ſanguine, qui nutrimenti gratiâ attrahitur, & præcipuè cum arterioſo, affluit, & copioſè ad caput fertur, ſi accedat hepatis caliditas, venoſumque genus ſit amplum; vel confertim ad caput moueatur, ob cauſſas quæ feruorem in ſanguine excitare poſſunt, & faciunt vt tenuior & ſeroſior ſanguinis pars ſurſum feratur: quod fit, quando corpus motu, calore febrili, animi affectibus, aëris æſtu, vel alia de cauſſa incaleſcit; vnde quoque accidere ſolet, vt plerumque cum catarrhis & morbis, à motu ſeroſi humoris ortum habentibus, febricula coniungatur, ex agitatione & feruore ſeri in arteriis proueniens. Facit huc multum etiam Luna, quæ ſecundum φάσεις ſuas humores in corpore mouere ſolet: præcipuè verò mouent ſerum radij Lunares, ſi nudo capite excipiantur. Atque hinc accidit, vt perturbationes & commotiones ſeroſi humoris, cùm in toto corporis habitu, tum in capite præcipuè euenientes, inſtantium Lunæ φάσεων, & mutationum tempeſtatum mox futurarum ſint prænunciæ.

Euacuatio.

Signa Diagnoſtica.

Dolor qui inde oritur, plerumque non eſt admodum acris aut pungens, ſed grauis potiùs, cum tenſione. Interdum tamen accidit, vt acerbiſſimi dolores in brachiis & cruribus ab humore ſeroſo excitentur: vbi ſcilicet ille aëris, ac prauæ qualitatis eſt particeps. Mala quæ ab hoc humore oriuntur, non ſunt continua, & ſæpe locum mutant. Vapor enim & humor hîc quoquo verſum variè moueri & impelli poſſunt. Vaporem tamen à ſero diſcernere non ita difficile eſt. Vrina plerumque eſt paucior, nec ſudores matutini fluunt. Ea etiam, quæ de cauſſis modò tradita ſunt, in notitiam huius humoris deducere poſſunt.

Indicationes.

Humor ſeroſus è toto corpore & capite euacuandus, à capite auertendus & repellendus, intemperies adiuncta corrigenda, & partis quæ eum generat, intemperies emendanda.

Curatio.

Primò autem euacuatio eius per aluum inſtituenda eſt: *Euacuatio.*

ad

humoris ſeroſi.

ad quam (modò viæ ſint apertæ) nullâ præparatione opus eſt; cùm ſerum per ſe ſatis fluidum ſit. Ideóque exhibenda medicamenta ſeroſos & aquoſos humores educentia: qualia ſunt manna, ſyruptus & mel roſatum ſolutiuum, ſyruptus de ſpina ceruina, mechoacanna, agaricus, ſemen carthami, ebuli, gummi gotte, extract. eſulæ, cortic. ebuli, ſambuci, flor. perſicorum, prunor. ſylueſtrium, folia ſenæ: quibus quoque rhabarbarum, & diagrydium addi poſſunt, quæ bilem, ſeri ſtimulum & vehiculum, expurgant.

Vt ℞. *Polypod. quern.* Vnc. ß. *cuſcutæ, betonicæ, ſummitat. lupuli, hyſſopi,* an. P. ij. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ß. *ſem. carthami contuſ.* Drach. iij. *rhabarb.* Scr. i. *paſſularum*, Vnc. ß. Coquantur in aq. ſimpl. In Colat. Vnc. iij. diſſolue *mannæ* Vnc. ß. iterum coletur. Adde *ſyrup. roſar. ſolutiui, vel de ſpina ceruina*, Vnc. ß. F. Hauſtus.

Vel fiat talis Syrupus:

℞. *Radic. pœoniæ, ireos Florentinæ*, an. Vnc. ß. *mercurialis, cuſcutæ, capillor. Veneris, betonic. ſummitat. lupuli, flor. ſambuci*, an. M. ß. *ſem. ebuli, carthami contuſi*, an. Drach. vi. *fol. ſenæ elect.* Vnc. iij. *ſem. fœnicul.* an. Drach. ij. *flor. bugloſſ. anthos*: an. P. ij. Coquantur in aq. vel hydromelite. Colaturæ ℞. ℔ j. Infundantur in ea *agarici* Vnc. ß. *mechoacannæ* Drach. iij. *zingiber. galangæ*, an. Drach. j. Iterum coletur. Adde *ſacchari* q. ſ. *ſucci roſarum.* Vnc. ij. F. ſecundum artem Syrupus, de quo cochlearia tria vel quatuor manè exhibeantur.

Vel ℞. *Mechoacan.* Scrup. ij. *ſpecier. diacarthami, vel diaturbith. cum rhabar.* Scr. i. *diagrydy gummi gotte*, an. gr. ij. Fiat puluis, qui ſumatur in iuſculo carnis, & poſtea ſuperbibatur ſerum lactis.

Si tamen feruor aliquis ſanguinis percipiatur, qui occaſionem præbuerit, vt ſerum ad caput moueretur; aut ſanguis copioſior ſit, vel conſueta euacuatio ſuppreſſa, præmiſſo leniente medicamento, venæſectio primùm inſtituenda, quæ feruorem ſanguinis ſiſtit, eiúſque copiam imminuit; cùm magna ſeroſi humoris copia ſæpe cum ſanguine educi ſoleat.

His peractis reliqua ſeroſi humoris copia per vrinas & ſudores euacuanda. Eligenda autem hîc ex diureticis ea, quæ lieni proſunt, eiúſque obſtructiones aperiunt, & intemperiem calidam non augent, ſed potiùs corrigunt.

Sudores in morbis à ſeroſo humore vtiliſſimi.

In primis verò vtilia ſunt ſudorifera, ſudoréſque certiſſimum ſunt & prophylacticum, & curatiuum remedium doloris capitis, & aliorum morborum, qui à ſeroſo humore à capite defluente ortum habent. Ideóque danda opera vt æger ſæpe manè ſponte in lecto ſudet, & niſi ſudores ſponte proueniant, medicamentis prouocandi. In quibus eligendis cauendum ab iis, quæ valde calefaciunt & ſiccant; cùm etiam calidæ & ſiccæ conſtitutiones ſeroſo humore abundare poſſint; ſed temperatiora eligenda: aut ſi ligno Guaiaci, ſarſa parilla, & ſimilibus vti libeat, cichoracea & humectantia addenda. Vtile eſt & vinum chamædrytes, ♀ diaphoreticum.

Deinde particulares euacuationes fiant, per maſticatoria è maſtiche & paſſulis, apophlegmatiſmos *cap. præcedente* propoſitos.

Veſicantia quoque, & cauteria occipiti & brachiis, vel ſetaceum ceruici applicetur.

Ad abſumendos quoque & exſiccandos, vt & per ſudorem & inſenſibilem tranſpirationem diſcutiendos ſeroſos humores, non inutiles videntur ij pulueres, (qui tamen facilè etiam in pilulas & electuaria redigi poſſunt) qui quidem ad arthritidem præcipuè commendantur, ſed tamen ad omnis generis affectiones ab humoribus ſeroſis ortas vtiles ſunt, & quidem ſub nomine Cratonis, Eraſti, Monauij, Donzellini, & aliorum circumferuntur, ſed vt ex conſiliis Cratonis à Scholtzio collectis, *Conſil.* 216. patet, medicamenta ſunt à veteribus excogitata, quibus arthriticos ſanari poſſe affirmant, ſi per integrum annum eorum vſus continuetur, vt per Ianuarium menſem Scrup. ij. per quinque dies, in Februario totidem per totidem dies, in Martio & Aprili per duos dies, in Iunio vno die, in Iulio duobus, in Auguſto vno, in Septembri, Octobri, Decembri duobus ſumantur. Quanquam putârim, neminem ad dies iſtos ita planè adſtrictum eſſe, ſed vel vno menſe per dies viginti, aut plures, prout vſus poſtulat, vſurpari poſſe. Cratonis deſcriptio hæc eſt.

℞. *Ariſtoloch. rotund.* Vnc. i. *centatur.* Drach. iij. *gentianæ* Drach. vi. *mei* Drach. v. *hyperici* Drach. vi. *petroſelini Maced.* ℥. ß. *agaric. albiſſ.* ʒ. ij. *rhapontic. veri* ℥. i. F. Pulu.

Alia antiqua deſcriptio hæc eſt.

℞. *Rapontic. veri* Drach. i. *agarici* Drach. ii. *valerian.* Drach iij. *petroſelin. Macedonic. mei*, an. Drach. v. *gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ.* an. Drach. vij. *chamædryos* Drach. viiij. F. Puluis.

Alia. ℞. *Chamædryos, dictamni Cretici, iuæ arthreticæ, centaur. minor. gentianæ. ariſtolochiæ rotundæ*, an. Vnc. ij. *cort. interior. iuglandium* ℔. i. F. Puluis: cuius doſis Drach. ß. per dies triginta vel quadraginta.

Eiuſdem generis eſt diacorallium Alexandri, quod Capiuaccius, *de Arthrit.* omnibus in arthritide curanda anteponendum cenſet.

℞. *Corallij noſtri*, ſeu *Anagallidis*, Drach. ij. (forſan. Vnc. ij.) *myrrhæ* Vnc. vi. *caryophyll.* Vnc. ß. *rhapontici* Vnc. j. *folij* Vnc. ß. *ariſtoloch. vtriuſque*, an. Vnc. ij. *ſpicæ nardi.* Vnc. iv. F. puluis. Exhibeatur manè, hor. 6. ante cibum, Scrup. i. per centum dies, poſtea triginta diebus intermittitur; rurſum centum diebus exhibetur, iterum 30. dies intermittitur; hinc per dies centum ſexaginta alternis diebus exhibetur; inde rurſus tertio quôque die: de quo plura in doctrina *de Arthritide* dicentur.

Cuius generis & alia ad ſeroſos humores abſumendos, & inſenſibilem tranſpirationem promouendam, parari poſſunt; *ex cineribus oſſium humanorum, equorum, ceruorum; ex cineribus & ſale miluij, ciconiæ, hirundinum; ex herbis, primula veris, piloſella, ruta, ſaluia, aſaro, betonica, hyperico, acoro, floribus conſolidæ regalis, ſuccino, vngula alcis.* De quibus plura ſuo loco *de Arthritide*: qualia etiam habet Platerus, *tract. 2. pract. pag.* 721. 722.

Neque omittantur caput ſiccantia & roborantia ſuprà propoſita. Quibus hoc addi poteſt:

℞. *Maſtic. gumm. iuniperi, nuc. moſch. parum toſtæ.* an. Scrup. i. *caryophyll. ſubtiliter pulueriſat.* Scrup. ß. *ladani puri* Drach. vi.

Ducatur ladanum in mortario calido, addantúrque pulueres cum pauxillo oleo maſtici. F. Maſſa, quæ extendatur ſupra alutam: tegatur ſindone rubrâ, F. Emplaſtrum vertici imponendum.

Pila quoque è ſuccino ſi manibus geſtetur & verſetur, vt incaleſcat, ac ſubinde naribus admoueatur, ſine offenſione excrementitios humores in capite abſumit, idque roborat.

Dieta.

Victus ratio ſit ſiccans, aër ſiccus & calidus moderatè, & cibi tales, qui minimum aquoſi & ſeroſi humoris ſuppeditent. Cùm autem, vt in *Inſtit. loc. allegato*, dictum, ſeroſus humor partibus duabus conſtet; vna aquea, altera ſalſa: quando dicitur cibum ſiccum eſſe debere, non tale alimentum intelligendum, quod ſiccæ & terreæ naturæ ſit quales ſunt carnes ſale & fumo induratæ, piſces ſale conditi, & quæ terreſtrem ſuccum generant; (hæc enim potiùs augent ſalſedinem ſeroſi humoris, quàm minuunt) ſed hîc eum ſubſtantiæ modum intelligimus, & tale alimentum, quod non multum aquoſi humoris, nec ſalſi ſubditat, ideóque bonum & vtilem ſuccum præbet; quales ſunt carnes, tum quadrupedum animalium, tum auium pleratumque; vt carnes gallinaceæ, hœdinæ, vitulinæ, perdicum, & ſimiles, quæ & bonum alimentum præbent, & viſcerum, præcipuè lienis, feruorem & ſiccitatem corrigere poſſunt: imò hac ipſa de cauſa iuſcula, præcipuè carnium non reiicienda, moderatè ſumpta; cùm ſubſtantiam alimentorum multùm participunt. De liquidis verò aliis non plus ſumendum quàm diſtributio alimenti in totum corpus, & correctio caloris & ſiccitatis in viſceribus, præſertim liene ſeri plus quàm par eſt, ad ſe trahente, poſtulat. A fructibus horariis, prunis, pyris, pomis, & ſimilibus abſtinendum: cùm ſeroſam humiditatem augeant. Paſſulæ verò vtiles ſunt. Vino etiam parcè vtendum, eiúſque non plus quàm cibi concoctio & diſtributio requirit, bibendum. Etſi enim ſpiritum ardentem in ſe contineat: tamen is paucus eſt, maxima verò pars aquea; & prætérea vinum ſeroſos humores ſecum ad caput rapit, atque illis qui iam in capite hærent, feruorem inducit, eoſque commouet. Aluus aperta ſeruetur, & niſi ſponte officium faciat, arte laxetur. Animi motus vehementes, & meditationes atque animi intentiones nimiæ vitentur, cùm vna cum ſpiritibus ſanguinem arterioſum, & cum eo ſerum, ad caput rapiant, naturáque meditationibus & cogitationibus intenta excrementa minùs rectè expellat. vtilis verò eſt corporeis exercitatio ieiuno corpore facta, quæ ſeroſos humores diſcutit vel ſenſibiliter ſudoris forma, vel inſenſibiliter per ἄδηλον διαπνοὴν Veſtibus ita corpus tegatur & muniatur, vt pori cutis aperti ſeruentur, iiſque petentibus vel ſudor erumpat, vel vapores libertè tranſpirent. Qua de cauſa etiam corpus noctu plumeis culcitris probè tegatur, & ſub ſomni finem manè ſudor erumpat, quem ad præſerunadum à morbis à ſeroſis humoribus ortis, optimum prophylacticum eſſe ſuprà diximus, ipſâ aſtipulante experientiâ: Venus vitetur.

CAPVT XII.

De Intemperie capitis cum humore Melancholico.

Cauſſæ.

Intemperies capitis cum Melancholia.

INtemperies, quæ cum hoc humore coniungitur, eſt frigida & ſicca. Quæ autem humoris melancholici cauſſæ ſint, *Inſtitut. lib. 2. part. 2. c. 6.* dictum, quæ omnes hîc locum habent: præcipuè verò in capite ipſam cumulant, & ad id trahunt, mœror, triſtitia, animi ſollicitudo, curæ, meditationes nimiæ, vigiliæ immoderatæ, medicamenta deſiccantia nimiùm capiti adhibita.

Signa Diagnoſtica.

Grauitatis ſenſus eſt, cum vigiliis & viſis in ſomno triſtibus,

pauores ſine cauſſa, cogitationes ſunt aſſiduæ, ſæpe etiam deliria cum timore & mœſtitia. Punctiones quaſi circa oculos. Facies eſt macilenta & horrida, maximè ſi humor melancholicus ad atram bilem vergat. Calor faciei eſt liuidus & plumbeus. Nonnunquam accidit repentina motus am ſſio, in qua ægri oculis apertis fixo obtutu res aſpiciunt, ac licet taceant, ferè omnia animaduertunt, quæ circa ipſos fiunt. Excrementa ferè nulla eiiciuntur è capite. Moleſtia quæ percipitur, magis eſt in parte ſiniſtra, & ſentitur illâ magis horâ quâ melancholia moueri ſolet, ſcilicet ab hora nona diei vſque ad tertiam noctis. Cum quibus ſi ægri temperamentum, ætas, vitæ ratio præcedens, tempus anni autumnale, & cauſſæ aliæ melancholiam generantes prægreſſæ conſenſerint, certius de hac intemperie iudicium habetur. Vtilitatem adferunt, quæ melancholiam euacuant, temperant, & à capite auertunt. Nocent, quæ humorem hunc generant & augent.

Prognoſtica.

1. Longus & curatu difficilis hic morbus eſt, ſicut omnis affectus melancholicus; præcipuè ſi diuturnitate temporis radices egerit; circa initia verò curatu facilior eſt. Ideóque circa initia curatio eius non negligenda, ſed maturè medicamenta adhibenda.

2. Faciliùs curatur hæc intemperies cerebro per conſenſum laborante, quàm ſi per ſe afficiatur: modò affectus primarius, à quo dependet, ſi curabilis.

3. Malum à ſuppreſſa aliqua euacuatione profectum, reductâ illâ non ita difficulter tollitur.

Indicationes.

Melancholicus humor præparandus & euacuandus eſt: & ſi ad caput moueatur, reuellendus. Intemperies frigida & ſicca corrigenda, & ne humor melancholicus iterum generetur, præcauendum.

Curatio.

Itaque ſi cerebrum primariò afficiatur, nihil opus eſt, quantum ad ipſam rationem affectus attinet, ſanguinis detractione: quòd ſi aliquando mittendus ſanguis, aliquâ aliâ ratione mittendus eſt, vt Galenus, 3. *de loc. aff. c.* 7. ſcribit. Quæ autem illa ſit, docet Aëtius ex Poſidonio; ſi ſcilicet ſanguis multus ſit in toto, aut aliqua euacuatio conſueta ſuppreſſa fuerit. Quapropter ſi plenitudinis cuiuſdam ſigna affuerint, & cætera conſentiant, primæ viæ primùm euacuentur.

Paretur ergo & iniiciatur talis clyſter.

℞. *Rad. althéæ, polypod. quern.* an. Vnc. ß. *maluæ, althéæ mercurial.* an. M. j. *betonicæ, marioran.* an. M. ß. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ß. Coq. in aq. ſimpl. vel iure carnis. Colat. ℞. ℔. ß. j. *Caſſiæ pro clyſteribus* ℥. j. *elect. diacathol.* ℥ ß. *mellis Anthoſati* Vnc. j. *olei chamel.* Vnc. iij. *ſalis* Drach. ß. F. Clyſter.

Vel exhibeatur hic Bolus.

℞. *Caſſiæ recens extract.* Drach. vj. *elect. diacathol.* Drach. iij. *confect. Hamech.* Drach ß. Cum ſaccharo fiat Bolus. Vel diſſoluatur in ſeri lactis Vnc. iv. F. Hauſtus.

Vel purgentur primæ viæ caſſiâ, ſyrup. roſar. vel violar. ſolutiu. elect. lenitiuo, diacatholic. fol. ſenæ, vel decocto fol. ſenæ, ſecundum Auguſtanos.

Vel ℞. *Meliſſ. flor. borrag. bugloſſ.* an. P. ij. *paſſul.* Vnc. ß. *fol. ſenæ elect.* Drach. vj. *galangæ* Drach. ß. Fiat decoct. in ſ. q. aq. ℞ Colat. Vnc. iij. ß. In quibus diſſolue *mannæ.* Vnc. ß. Iterum colletur. Adde *ſyrup. violar. vel roſ. ſolutiu.* Vnc. j. Miſce.

Imò etiamſi venæſectione opus non ſit: tamen à primarum viarum eiuſmodi euacuatione curam inchoare neceſſarium eſt.

Hinc, ſi opus aperiatur cephalica ſiniſtri brachij, & ſanguis ad Vnc. iv. vel plures, educatur, præſertim ſi niger ille fluxerit; alioquin ſi lucidus & purus, vena citò conſtringatur, vt Galenus iubet, 3. *de loc. aff. cap.* 1. Quia autem ſanguis melancholicus craſſior eſſe ſolet, frictio, vel corporis exercitatio, vel brachij aquâ tepida fomentatio, vt attenuetur, præmittenda, & vulnus latius infligendum.

Si verò menſes vel hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, vena in talo aperiatur. Poſtea humor præparetur, & purgetur medicamentis conuenientibus, ita vt attenuantibus ſemper addantur humectantia: cùm humor melancholicus per ſe ſit ſiccus & terreſtris.

Humorem melancholicum in capite præparantia.

Præparent humorem melancholicum medicamenta, quæ humectant & calefaciunt, eúmque liquant, atque attenuant, ſed non ſiccant admodum, aliquot diebus continuanda: & maximè victus talis.

Radic. *eugloſſi borraginis, fœniculi. polypod. gramin. cappar. helenij, glycyrrhizæ, ſcorzoneræ.*

Folia, *Meliſſæ lupuli. ſcolopendr. cuſcutæ, roriſmar.*

Flor. *Borrag. bugloſſ. ſtœchad. Arabic. violar. roriſmar.*

Cortices *citri.*

Serum *caprinum.*

Vnde fiunt: *Syrupus de meliſſa, & de borragine, de lupulis, de bugloſſa tunicis de thymo de corticib. citri, de pomis.*

Conſeruæ, *Bugloſſ. borragin. meliſſ. maluæ.*

Condita, *cortic. citri, caro citri.*

Confectio, *Alchermes, de hyacintho.*

Vel ℞. *Rad. fœnicul. polypod. querni,* an. Vnc. j. *glycyrrhiz.* Vnc. ß. *bugloſſ. cort. rad. cappar.* an. Drach. ij. *meliſſæ, betonicæ ſummit. lupuli,* an. M. i. *flor. borrag. bugloſſ. ſtœchad. Arab.* an. P. j. *ſem. fœniculi, citri, ocymi,* an. Drach. j. *paſſul. exacinatar.* Vnc. j. Coquantur in aq. ſimpl. Colat. ℞. ℔. j. Vnc. ij. Dulcorentur ſaccharo pro quatuor doſibus,

Vel addantur, *Syr. de pomis, & de borragine,* an. Vnc. ij.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. aſparag. polypod. quern. glycyrrh.* an. Vnc. ß. *capill.* ♀ *thymi,* an. M. j. *roriſmar.* M. ß. *flor. borrag. bugloſſ.* an. M. j. *violar. ſtœchad. Arab.* an. M. ß. *ſantalor. citrinor. cortic. citri,* an. Drach. j. *paſſular. minor.* Vnc. i. Coq. in aq. ſ. Colentur, & cum ſaccharo F. Syrupus, cuius Vnc. ii. dentur cum ſero lactis caprini. Vel Colaturæ clarificatæ dentur Vnc. iv. cum Syrupi de pomis Vnc. i. ß. pro doſi.

Vel ℞. *Rad. borrag. fœnic. cichorei, cort. rad. cappar.* an. Drach. ij. *radic. aſari* Drach. j. *fol. meliſſ. ſerpill. maioran. betonicæ, chamædryos, pulegij,* an. M. ß. *flor. ſtœchad. ſchœnanth.* an. P. j. *fol. ſenæ, epithymi,* an. Drac. iij. *ſem. aniſi, fœnic. cortic. citri,* an. Scr. j. *flor. cordial.* an. P. ij. *paſſul. maior. exacinatar.* Vnc. j. Affundantur aq. ℔. iv. & coquantur in vaſe duplici clauſo in aqua. Colaturæ adde *ſucc. fumar. pomor. borrag. roſar.* an. Vnc. vj. *ſacch. albi* ℔. j. ß. F. ſ. a. potio, de qua ſumat æger manè & veſperi Vnc. iv.

Euacuantia melancholiã è capite affecto.

Purgant, *fol. ſenæ, polypod. quern. epithym. myrobalani Ind. helleborus niger & albus, lapis Armenus & Lazuli*, de quibus videatur in *Inſtitut. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 11. & cùm, vt ibi dictum, Alexand. Trallianus lapidem Armenum helleboro albo præferat, authoritate Tralliani confiſus Guainerius, ſæpiſſimè eo vſus, & diuerſimodè quidem, ac nunquam optato fine fruſtratus eſt, vt ſcribit *tract.* 15. *cap.* 6. pulueremque quem mox ſubiiciam, inde parat; *Electuarium diacathol. diaſena, confect. Hamech. pil. de fumar. de quinque generib. myrobalan. Indæ, de lapide Lazuli, extractum hellebori nigri antimonium.*

In quorum vſu obſeruandum, ne in principio fortiora exhibeantur, ne humorem agitent, & per ſe pertinacem contumaciorem reddant, fortioribúſque ſemper blanda & leniora quædam, & humectantia admiſcenda. Ideóque medicamenta in forma liquida commodiora ſunt. Et omittenda quoque ſunt omnia ſiccantia, vt aloë, hiera, pilulæque rarò vſurpandæ.

Vt ℞. *Rad. fœnicul. polypod. quern.* an. Vnc. ß. *betonic. meliſſæ capill. Veneris,* an. M. j. *ceterach, flor. borrag. bugloſſ.* an. M. ß. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Drach. j. *fol. ſenæ elect.* Drach. x. *hellebori nigri prap.* Drach. j. ß. *epithymi* Drach. ij. *paſſul. maior. enucleat.* Vnc. j. *glycyrrhiz.* ℥. ß. Coq. in ſ. q. ſeri lactis. Colaturæ ℞. ℔. j. *Syrupi è ſtœchade ſimpl. violarum ſolutiui, de pomis,* an. Vnc. j. Miſce pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Fol. ſenæ elect.* ℨ. ß. *polypod. querni epithymi, rad. gialapæ,* an. Drach. j. *cremor. tartari* an. Drach. ij. *diagrydij* Scr. j. *ſem. aniſ. fœnic. ſpicæ caryophyl. macis,* an. Scrup. ß. Doſis Drach. j. Si libet, poteſt addi ſaccharum.

Vel ℞. *Fol. ſenæ mundat.* ℥. j. *cremor. tartari* ℥. ß. *cinamomi.* Drah. ij. *caryophyll. diagryd.* an. Drach. ß. F. Puluis. Doſis Drach. j.

Puluis Guainerij:

℞. *Lapid. Armeni* Scr. ij. *croci* Scr. ß. *macis* Scr. j. F. Puluis. Alij de lapide Lazuli talem parant.

℞. *Lapid. Lazuli ſæpius loti* Scr. ij. *epithymi* Scrup. j. *croci* Scr. ß *ſacchar.* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Elect. diacathol.* Vnc. ß. *diaſenæ* Drach. ii. *confect. Hamech.* Drach. i. Cum ſaccharo F. Bolus.

In morbi progreſſu hæ Pilulæ exhiberi poſſunt.

℞. *Pil. Indarum* Scr. ij. *cochiar.* Scr. j. *extracti hellebori nigri* g̃. vj. Cum aq. meliſſ. F. Pilulæ xxiiij.

Et quia humor hic pertinax eſt, & ſemel nunquam plenè euacuatur, præparantia & purgantia repetere & continuare opus eſt.

Inter omnes ſyrupos hîc primas tenere ſyrupum de pomis compoſitum, deſcriptum à Muſuë *cap. de ſoda frigida à melancholia,* ſcribit Rondeletius, *method. curandor. morbor. cap.* 9. vt qui non ſolùm concoquit, ſed & educit humorem melancholicum ac pituitoſum; idque ſine noxa ventriculi & aliarum partium.

Paretur autem hoc modo;

℞ *Capillor. Veneris radicum bugloſſæ domeſticæ & ſylu. florum bugloſſ. polypodij, epithymi,* an. Vnc. i. *folior. ſenæ, chamæmel. ſtœchad.* an. Drach. vii. *chamædryos, ſchœnanthi. hellebori nigri,* an. Drach. iii. *fumi terræ* Drach. vi. *eupatorij* Drach. iiii. *ſucci pomorum dulc.* Drach. viii.

Omnia præter epithymum & ſuccum pomorum, bulliant in ℔. iii. aquæ vſque ad ℔. ii.

Deinde bulliat in iis ebullitione vnâ epithymum, & coletur, & cum *ſucci pomorum* ℔. ii. *ſacch.* q. ſ. Fiat Syrupus.

Non tamen vſurpari debet in principio, ſed in progreſſu morbi, & præcedente totius capitis vniuerſali purgatione.

Iacchinus decocto hellebori nigri vtitur, hoc modo parato.

℞. *Cortic. hellebor. nigri,* Vnc. ß. Contuſi leniter infundantur in ℔. ii. aq. horis vi. Poſtea adde *cinamomi, ſem. dauci.*

dauci, *epithymi*, an. Drach. j. *paſſular.* Vnc. ß. *flor. bugloſſ.* M. j.

Coq. ad dimidiæ partis conſumptionem, dulcorentur ſaccharo, propinentur pro duabus doſibus.

Poſt vniuerſales iſtas corporis euacuationes, particulares euacuationes per errhina & gargariſmos ſupra propoſitos inſtituendæ; quibus hîc polypodium, thymum, epithymum, elleborum addere commodum eſt.

Si morbus ſit pertinax, & æger ſanguine ſimul abundet etiam frontis vel narium venas aperire vtile eſt.

Per inſenſibilem etiam tranſpirationem diſcutienda materia: medicamentis verò, quæ hoc præſtant, ſemper admiſcenda humectantia. Vtendum nimirum *oleo irino, anethino, lilior. albor. amygdal. dulc. chamæmelino, vnguento alabaſtrino*; vel *lotione ex decocto florum chamameli, borraginis, roſarum, flor. ſtœchad. Arab. fol. betonicæ, meliſſæ, ſem. anethi, fol. ſenæ adiectis.*

Decoctum hoc embrochæ modo per plures dies capiti inſtillare commodum eſt.

℞. *Fol. malua. althéæ. bugloſſ. ſumm. aneth.* an. M. ij. *fl. chamam. viol.* an. M. j. *ſambuci* P. i. *capit. papau.* num. vi. Coquantur in aquæ ℔. xxi.

Si humor melancholicus ab inferioribus, præcipuè liene & hypochondriis, communicetur, frictiones & alia reuulſionis media non omittenda; de quo plura dicentur ſuo loco, *de melancholia hypochondriaca.*

Caput & Corroborantia in melancholia. Peractâ purgatione, imo dum adhuc peragitur, ea exhibenda, quæ caput & cor alterant, roborant, & ſimul exhilarant: *ex conſeruu borraginis, bugloſſi, violarum, meliſſæ, anthos, corticitri condit. radic. condit. helenij*, quod Rondeletius, *in meth. curand. morbor. cap. 9.* miram vim & proprietatem ad hilaritatem & gaudium excitandum habere, à nonnullis pro ſecreto haberi ſcribit, *confect. alchermes, de hyacintho. elect. de gemmis, lætificante Rhaſis & Galeni, dianthos, diamoſchi dulcis,* item *lapid. Bezoar* aduerſus omnes melancholicos morbos valde vtili *coralliis, margaritis.*

Vt ℞. *Conſeru. bugloſſ. borraginis*, an. Vnc. i. *roſarum* Vnc. ß. *margarit. præp.* Drach. ß. *hyacinthi, ſapphiri, ſmaragdi, corallij vtriuſque*, an. Scr. ß. *cinamomi, macis, galangæ, nuc. moſchat.* an. Scrup. j. *caryophyll. cubebar. ligni aloes, ſtyrac. calamitæ, ſem. Baſilici*, an. Scrup. ß. *croci* Scr. j *moſchi, ambræ*, an. gr. iv. *carnis vuar. paſſar.* Vnc. ij. *aq. roſarum moſchat.* Vnc. i. *ſacchar.* q. ſ. F. Electuarium. De quo manè ſumat Drach. iii. cum aquæ bugloſſ. Vnc. iii.

Vel ℞. *Conſeru. bugloſſ. borrag. meliſſæ*, an. Vnc. i. *anthos, violarum*, an. Vnc. ß. *cort. citri condit.* Drach. iii. *ſpecier. diamoſchi dulcis, lætitiæ Galen.* an. Scr. i. *confect. alchermes* Drach. ß. Cum Syrupo tunicis, F. Electuarium.

Vel ℞ *Conſeru. bugloſſ. violar. roſar.* an. Vnc. i. ß. *tunicis* Vnc. i. *ſpecier. dianthos, diambr. diamarg. frig.* an. Drach. ß. Cum ſyrupo de pomis & corticib. citri, F. Electuarium.

Vtile eſt & ſemel in ſeptimana ſumere Drach. ß. vel Scr. ii Mithridatii; cum Vnc. ß. conſeru. flor. borragin. vel bugloſſæ.

Vel ℞. *Conſeru. bugloſſ. vioar.* an. Vnc. i. ß. *meliſſ. corticis citri conditorum*, an. Vnc ß. *ſpecier. diambr. diamoſch. dulc. diamargarit. frigid.* an. Drach. ß. *lapid. Bezoar*, Scrup. ß. Cum ſyrupo pe pomis F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. bugloſſ. meliſſ. violar.* an. ℥. ii. *cort. citri conditor.* Vnc. i. *ſpecier. diambr. diaſmoch. dulc. diamargarit. calid.* an. Drach ß. *confect. alkermes* Drach. i. *lapid. Bezoar*, Scr. i. Cum ſyrupo de pomis, F. Electuarium.

Diæta.

Aër ad calidum & humidum vergat: ſit lucidus, non tenebricoſus; non fœtidus, ſed ſuaueolens. Victus ratio inſtituatur ita, vt præter caliditatem magis inclinet ad humidum: cibúſque talis ſit, vt bonum ſanguinem ſuppeditet. Sæpe enim, præcipuè ſi malum recens ſit, ſola victus ratione bona; qua probus, tenuis & clarus ſanguis, qui omnem humorum malitiam corrigit, gignitur, & corporis humectatione, malum hoc curatur. Ad bonum ſanguinem gignendum faciunt panis ex bono frumento, bene coctus, oua recentia, carnes animalium iuuenum, præſertim pullorum gallinaceorum; hœdorum, vinum bonum, & ſimilia. Conuenit & ptiſana hordeacea. Ex oleribus conueniunt malua, bugloſſa, borrago; Et fructibus, vuæ & mala dulcia, vuæ paſſæ. Vitet æger omnem cibum, qui ſucco melancholico materiam præbet, qualia ſunt legumina, porrum, cæpe, caules & ſimilia, quæ Galenus 3. *de loc. affect. cap. 9.* recenſuit. Cibi quantitas etiam moderata ſit, nec abſtinentia ſe maceret æger; vinum tenue bibat conditum meliſſa, flor. bugloſſ. borrag. cort. citri. Motus & exercitia corporis ſint moderata, & quæ ad excrementa diſcutienda ſufficiant, non verò corpus reſoluant & exſiccent: animus à mœrore abducatur, & omnibus quantum fieri poteſt, modis ad lætitiam componatur. Somnus ſit longior, omnique modo prouocandus; cùm in eo maxima curationis ſpes ſit, vtpote qui cerebrum maximè humectet: vigiliæ verò nimiæ ſunt interdicendæ. Balneum aquæ dulcis in hac intemperie vtile eſt. Omnia quæ mentem & triſtitiam conciliare poſſunt, vitentur. Animus contrà, quibus poteſt modis, ad hilaritatem componatur.

QUÆSTIO,

An acetum melancholicis vtile ſit?

Donatus Antonius ab Alto Mari, *de medend. corp. human. mor. cap. 7.* ex Aëtio & Paulo Ægineta, qui hoc ipſum è Poſidonio mutuati ſunt, extollit aceti acerrimi ſorbitionem poſt omnem cibum, vbi iam dormire velit æger; vel quòd attenuet, ſuccúmque melancholicum diſcutiat; vel quòd ſumptorum ciborum vapores humidos confeſtim ad caput deferat, ſomnúmque propterea conciliet: tantorúmque virorum, ſiue his, ſiue aliis rationibus moti fuerint, conſilium ſequendum cenſet. Verùm maioris ponderis nobis ſit Hippocratis & Galeni autoritas, ratione & experientiâ munita, qui in affectibus melancholicis aceti vſum improbant. Hippocrates, 3. *de ratione victus in acut. text. 38.* ſcribit: *Nigra ab aceto fermentantur, attolluntur & multiplicantur, & exaltat nigra acetum*: & Galenus *ibidem*, acetum melancholiæ aduerſiſſimum eſſe dicit. Quâ de re etiam diximus *de Febrib. lib. 2. cap. 19.* Vid. etiam infrà *part. 2. c. 8.*

An acetum & acida, in melancholicis morbis conueniant? Negatiua. ¶ [Equidem non infrequens eſt apud multos, acidos liquores in melancholicis morbis exhibere; vnde nonnulli in frequenti vſu habent ſpiritum Vitrioli, tinctur. roſar. & violat. Vitriolat. ſyrup. roſar. Vitriolat. conſeru. roſar. Vitriolat. quæ omnia hypochondriacis etiam frequentiſſimè exhibentur. Verùm an rectè, dubium. Hippocrates certè 3. *de rat. vict. in acut. text. 38.* ſcribit: ἀπὸ ὄξεος τὰ μέλανα ζυμοῦται καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολυπλασιοῦται. ἀναγωγὸν γὰρ μελαινέων ὄξος, id eſt, *Nigra ab aceto fermentantur & in ſublime attolluntur, & multis partibus augentur. Acetum namque nigra exaltat.* Vbi notandum vulgo malè verti hunc locum, *Educit nigra acetum.* Et *ibid.* Galenus acetum melancholiæ aduerſiſſimum eſſe ſtatuit. Et licèt humor melancholicus, non ſit ita acidus, vt bilis atra: tamen aliquam aciditatem etiam melancholiæ tribuit Galenus, *lib. 14. meth. med. cap. 9. lib. 3. de loc. affect. cap. 7. lib. de placit. cap. vlt.* Ergo ſi humor melancholicus aliquo modo eſt acidus, acidis corrigi non poteſt, cùm contraria contrariis curentur.

Affirmatiua. Contrà alij ad experientiam prouocant, & in morbis melancholicis ſpirit. Vitrioli Martis & Veneris ſe magnum vſum comperiſſe iactitant, & eos penè pro Panaceis habent.

Deciſio. Quâ de re vt meam ſententiam aperiam, omninò certum eſſe puto, acida per ſe humorem melancholicum non corrigere, ſed potiùs eum augere, & deteriorem reddere, & vt in atram bilem degeneret, facere, & propterea ab eorum vſu in alteratione humoris melancholici meritò abſtinendum eſſe. Quòd verò interdum prodeſſe videntur, cauſſa hæc eſt: Humor melancholicus, quandiu in hypochondriis quietus hæret, moleſtus non percipitur, ægróque nihil mali inferre videtur. Tum autem, quando mouetur, & in alias partes principes transfertur, vel vapores, & ſui generis noxios ichores à ſe mittit moleſtus eſſe incipit, variáque grauiſſima ſymptomata producit. Tunc ergo omne illud, quod commotionem illam ſentinæ melancholicæ, humoriſque huius motum ad partes principes inhibere, exhalantes inde halitûs compeſcere, & ita diſponere ac figere poteſt, ne quid ampliùs ichorum prauorum è ſe fundat, ſymptomata quoque ab humore melancholico perfectè tollere poteſt. Et proinde pro ſalutari remedio habendum, & ægri & Medici (ab ægris rectiùs poſt horum vſum iam habentibus perſuaſi) cenſent. Et non negandum, acetum, & in primis acidos ſuccos minerales aſſumptos, qui fixo ſale conſtant, humores quoque ſalſos figere, & vt in hypochondriis quietè coërceantur, nullámque homini moleſtiam creent; nec ſui generis vapores & ichores ſe fundant, præſtare. Et hoc ipſum eſt, quod Paracelſus ſcribit, nihil eſſe ſalutarius & melius, quàm morbû in centro ſuo retinere (quod ipſum tamen etiam de narcoticis accipiendum videtur, quæ ad paroxyſmos febrium tollendos exhibentur,) id eſt, fumos illos noxios ita figere, vt moleſti ampliùs eſſe deſinant. Verùm nec hæc regia & tuta via curandi morbos eſt. Nam ſalutare illud præceptum, ad cauſſam morbi, & morbum ipſum, magis quàm ad ſymptomata, niſi valde vrgeant, reſpiciendum eſſe, hic negligitur, ægérque palliatiuâ hac curâ deceptus, in maius periculum conijcitur. Et hæc ipſa conſuetudo acidos eiuſmodi ſpiritus in omnibus ferè morbis exhibendi, inter alias plures cauſas etiam forſan vna eſt, cur hypochondriaca affectio ita frequens & diuturna ſit. Et obſeruatum eſt, ex nimio ſpirituum acidorum vſu quoſdam planè melancholicos factos.]

CAPUT XIII.

De Intemperie Capitis cum Bile Atra.

Cauſſæ.

Intemperies capitis cum atra Bile. Bilem atram è ſanguine, bile flaua, vel humore melancholico aduſtis prouenire, *Inſtit. lib. 2. part. 2. cap. 6.* dictum.

 Eædem

Eædem cauſſæ & hîc locum habent. Cauſæque, quæ ſanguinem, vel bilem, vel melancholiam, ſeu in capite, ſeu in hypochondriis, ſeu in toto adurunt, vbi ille humor aduſtus capiti communicatur, intemperiei calidæ & ſiccæ cum materia, quæ eſt atra bilis, cauſa eſſe poſſunt. Vnde malum hoc (quæ remotiores cauſæ ſunt) ſæpe incaleſcenti melancholiæ ſuccedit; & ira, mœſtitia, nimia animi intentio, ac ſtudia, ſollicitudo, vigiliæ, præcedentes capitis diſpoſitiones calidæ inflammatióque, vini potentis nimius vſus, medicamenta immoderatè calefacientia, intemperiem hanc producere poſſunt. Præcipuè verò in billioſis, extenuatis, & iis qui hepate ac corde calido & ſicco præditi ſunt: obeſi verò & pituitoſi ad hunc morbum minùs ſunt diſpoſiti.

Signa Diagnoſtica.

Adeſt dormiendi impotentia, & vigiliæ pertinaciſſimæ; ſæpe etiam accedit delirium. Pro humorum tamen, à quibus atra bilis gignitur, diuerſitate, hîc etiam, eſt quædam differentia. Nam ſi ex ſanguine aduſto bilis atra ſit generata, hilariores nonnihil ſunt, & ad riſum procliues, ac præceſſerunt ſigna ſanguinis abundantis. Si ex bile flaua profecta ſit, ferinum eſt delirium, cum iracundia & temeritate, ac quod Hippocrates, *6. aphor. 23.* μετὰ αυδῆς appellat, audaces ſunt & violenti. Si ab humore melancholico ſit atra bilis, mœſti ſunt & taciturni, & cùm per interualla loqui incipiunt, garruli ſunt, neque loquendi finem faciunt. Omnibus tamen ferè hoc communè eſt, vt aſpectus ſit horridior & truculentior; de quo ſuo loco *de Mania* plura.

Prognoſtica.

1. Curatu difficile hoc malum eſt, & tempus ad curationem ſatis longum requiritur. Cùm enim cerebrum naturâ ſit frigidum & humidum, longè à naturali ſua conſtitutione receſſit; & valentiora medicamenta, ac longius tempus, vt ad priſtinum ſtatum reducatur, poſtulat.

2. Facilior curatu eſt in iuuenibus, ac mediæ ætatis hominibus; difficilis verò in ſenibus.

3. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes, bono ſunt.

Indicationes.

Intemperies hæc calida & ſicca refrigeranda & humectanda eſt. Materia ipſa eodem modo alteranda, temperanda, attenuanda & euacuanda eſt, eiúſque generatio inhibenda. Ei quidem ſi humor ater proueniat à bile flaua exuſta, calidior eſt, & magis refrigerantibus indiget; ſi verò ab humore melancholico, minùs calidus eſt, minúſque refrigerantia requirit; vterque tamen humida poſtulat. Qui autem à ſanguine exuſto eſt, mediocrem conditionem obtinet. Et ſi in toto, vel partibus inferioribus generetur, & ad caput tranſmittatur, à capite reuellatur repellatur, & quod reliquum, euacuetur. Et quò eius generatio prohibeatur, intemperies viſceris, à qua producitur, corrigenda, & cùm plerumque è caliditate & ſiccitate hepatis, vt & lienis, ortum habeat, ea viſcerum intemperies refrigerantibus & humectantibus alteranda. Et quia vigiliæ in hoc morbo vrgent, cúmque augent, danda diligenter opera, vt ſomnus omni modo concilietur.

Curatio.

Itaque primò clyſter aliquis humectans, ex althéa, malua, parietaria, borrag. bugloſſ. violis, cum caſſia & electuario diacathol. paratus, iniiciendus.

Vt ℞. *Rad. althéa, polapod. querni.* an. Vnc ß. *parietariæ, brancæ vrſin. fumariæ, lactucæ, borrag.* an. M. i. *fol. ſenæ* ʒ. vi. *prunor.* num. xij. Coquantur in aq. ſimpl.

Colat. ℞. ℔. i. *caſſiæ pro clyſteribus* ℥. i. *elect. diacathol.* ℥. vi. *olei oliuar. chamæmel.* an. ℥. i. ß. F. Clyſter.

Hinc ſi ex ſanguine aduſto bilis atra prouenerit, vel in capite, aut toto ſanguis aduſtus & feruidus redundet, communis, baſilica, vel cephalica vena, proüt opus, aperiatur: ſanguiniſque miſſio præſentiſſimum in hoc morbo eſt remedium. Et quidem ſi in capite redundat ſauguis, ſtatim cephalica aperiatur: ſi in toto ſimul, primò communis vel baſilica, deinde cephalica ſecetur, & præcipuè in ſiniſtro lætere. Reuulſionis quoque gratia ſaphena aperiri poteſt; præſertim in mulieribus, cùm menſes ſupreſſi huic malo originem dederunt, vt & ſi hæmorrhoides ſuppreſſæ morbi cauſſa ſint. Quandoque etiam in viris natura κατὰ μετάστασιν, humorem, huius morbi cauſſim, à capite & nobilioribus partibus ad crurales venas detrudere, & varices in cruribus excitare, morbúmque hoc modo diſſoluere ſolet.

Neque inutile fuerit hirudines circa tempora & poſt aures, vel etiam ani venis applicare, ſi hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint.

Atram bilem in capite præparantia.

Hinc materia præparanda refrigerantibus & humectantibus, vt:

Radicibus, *Borrag. bugloſſ. gram. aſparagi, polypod. glycyrrhizæ.*
Floribus, *Borrag. bugloſſ. violar. nymphææ, roſarum.*
Foliis, *Lactucæ, borrag. endiuiæ.*
Seminibus, *Quatuor frigid. maoir. papau. lactuc.*
Fructibus, *Paſſul. iuiubar. ſebeſten. pomor. prunor.*
Et quæ hinc fiunt.
Aquis, *Borrag. bugloſſ. violar. roſar. endiu. fumariæ.*
Syrupis, *Viol. de borrag. bugloſſ. nymphææ, byzantin. ſimpl.*
Conſeruis, *Borrag. bugloſſ roſar. violar nymphææ,* quibus cordialia ob affinitatem adiicere licet: conſeru. *Anthos, meliſſ. cortic. citri.*

Et quidem medicamenta ex his, pro natura humoris, è quo humor hic ater eſt generatus, eligenda ſunt. Nam ſi ex ſanguine feruido atra bilis ſit genita, ea eligenda quæ *de Intemp. cap. cum bile* propoſuimus; ſi ex humore melãcholico, ea ferè conueniũt, quæ *cap. præc. de Intemp. cum humore melancholico* tradita sũt.

Vt ℞. *Aq. borrag. bugloſſ. fumar.* an. ℥. ij. *ſyrup. borrag. bugloſſ. violar.* an. ℥. i. ß. M. F. Potio pro ij. doſibus.

Vel ℞. *Rad. bugloſſ. glycyrrh. polipod. querni,* an. ʒ. vj. *fumar. ceterach.* an. M. ß. *fl. cordial.* M. j. *epithym.* ʒ. ij. Coq. in aq. pura.

Colat. ℞. ℔. ij. Adde *ſucci pomor.* ℥. vj. *Sacchari* ℥. j. ß. Ebulliant & depurentur; vel addatur *ſyrup. de pomis, violis,* an. Vnc. j.

Vel ℞. *Conſeru. bugloſſ, borrag. violar.* an. ʒ. j. *nymph. roſar.* an. ℥. ß *ſpecier. diamarg. frig.* ʒ. ß. Cum ſyrupo de pomis. F. Electuarium.

Atram bilẽ è capite purgantia.

Purganda poſtea eſt materia *ſyr. violar. ſolut. diapruno ſolutiu. decocto ſenæ, epithymo, polytod. diacathol,* quibus deinde *hellebor. niger* adiici poteſt, *confect. Hamech. & diaſenæ, de lapide Armeno, Lazuli, pilulis de fumaria, de lapide Lazuli.* Vbi notandum, vt purgantibus iſtis ſemper ex humectantibus & præparantibus antea enumeratis aliquid admiſceatur, & purgantia non vſurpanda, niſi corpus priùs humectarum fuerit.

Vt ℞. *Flor. caſſ elect. diacath.* an. ℥ ß. *confect. Hamech.* ʒ. j. Cum ſaccharo. F. bolus. Vel diſſoluantur in aq. fumariæ & bugloſſ. an. ℥. ij & addita ſyrup. violar. Vnc. ß. F. Hauſtus.

℞. *Fol. ſenæ,* Vnc. ß. *epithym.* Drach. ij. *flor. violar. borrag. fumariæ,* an. P. ij. *paſſular. exacinatar. glycyrrhizæ,* an. ʒ. ß. Coq. in aq. hordei ſimplici.

Colat. ℞. ℥. iv. In iis diſſolue *manna elect.* Vnc. i. Colentur, adde *ſyr. violar. ſolutiu.* ℥ ß.

Vel ℞. *Rad. bugloſſ graminis,* an. ℥. ß. *polypod. querni.* ʒ. ij. *glycyrrhiz.* ℥. ß. *cortic. fraxin. tamariſc.* an. ʒ. iij. *meliſſ. linguæ ceruinæ, ceterach, capillor.* ♀. an. M. j. *fol. ſen. elector.* ℥. ij. *epithyum.* ℥. ß. *hellebor. nigri præp.* ʒ. ij. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ʒ. j *ſem. portul.* ʒ. ij. *ocymi, fœnicul. zedoar.* an ʒ. i. *iuiubar. ſebeſten,* an. num. x. *paſſul. exacinatar. tamarind.* an. Vnc. i. ß. Infundantur per noctem in aq. pura: poſtea ebulliant & colentur.

In colaturæ ℔. ij. infundatur *rhabarb.* ℥. ß. *cinamom.* Scr. iv. *flor. cordial.* an. P. ij.

Colat. adde *Succi pomor. Bor ſtorfianor. vel aliorum odoratorum* ℔. i.

Iterum parum coquantur, ſaccharique q. ſ. ad dulcorandum addatur, & clarificentur. F. Potus ad dies 5. vel 6.

Vel addatur ſacchari q. ſ. Coquantur ad ſyrupi conſiſtentiam, de quo 2. vel 3. cochlearia propinentur.

Licet in grauioribus malis, antimonio & medicamentis ex eo præparatis vti.

Atram bilẽ in capite alterantia topica.

Poſt purgationem alterantia ſuprà propoſita repetenda, quibus addi poſſunt margaritæ, fragmenta lapidum pretioſorum, lapis Bezoar, corallium, bolus Armenus, quæ non ſolùm, vt nonnulli putant, vim habent exſiccandi ichores, qui in arterias penetrarunt, ſed & falſis illis ac aduſtis humoribus (quomodo etiam acetum acrimoniam amittit) acrimoniam adimunt, & ita ad illa, quæ ſolent, ſymptomata excitanda ineptos reddunt, vel etiam peculiari vi ſpiritûs defecandi & illuſtrandi prædita ſunt.

Poſt ſanguinis miſſionem & purgationem, fronti & ſuturæ coronali frigida humectantia applicanda ſunt.

Vt oleum *roſac. violaceum, nymph. amygdal. dulc.* quibus oleum *anethinum & chamæmel.* admiſceri poteſt.

Aqua *roſar. lactuc. viol. & aliar. plantar. refrigerantium.*

Epithemata *à refrigerant. & humectantium aquis & decoctis.*

Vt ℞. *Ol. viol. nymph. roſar.* an. ʒ. i. *aq. lactucæ, ſolani, roſar. aceti,* an. ℥. ß. Miſce.

Vel ℞. *Fol. lactucæ, borrag. endiu.* an. M. i. *flor. violar. roſar. borrag. bugloſſ. nymph.* an. P. ij. *capit. papau. cum ſemine.* num. x. Coquantur in aq.

Colaturæ ℞. ℔. i. Adde *ol, violar. roſar.* an. Vnc. ij. M. pro Epithemate.

Vel. ℞. *Fol. malu. flor. violar. nymph.* an. M. ij. *cap. papauer. albi cum ſeminibus,* num. vi. *flor. chamæmel. melilot. ſummitat. anethi,* an. M. i. *fol. ſenæ* ℥. ij.

Coq. & decocto caput abluatur, & hinc ol. viol. & de nymphæa cum lacte muliebri irrigetur: vel ſi aſcenſus vaporum metuatur, cum oleo roſaceo fiat linimentum.

℞. *Ol. violar. ſem. cucurbitæ,* an. Vnc. j. *papauer. aneth.* an. Vnc. ß. *mucilag. ſem. pſyllij aq. violar. extractæ,* Drach. v. *ſem. lactucæ, hyoſcyam.* an. Drach. ß. *croci* Scr. ß. Miſc. F. Linimentum.

Emulſiones, *ſem. papau. lactuc. amygd. dulc.*

Sacculi fiunt ex *roſis, flor. violarum, nymph. ſem. papau.* Lotiones pedum & manuum ex *refrigerantibus & humectantibus ſuprà propoſitis.*

Balneum aq. dulcis vtile eſt, cum decocto earundem plantarum paratum.

Tandem poſt euacuationes vniuerſales inſtitutas & abſolutas,

lutas, ad particulares cerebri euacuationes perueniendum, quæ fiunt apertione venarum frontis, narium, aut ſub lingua, aut applicatione hirudinum ad venas poſt aures, errhinis item vt *cap. præcedente* dictum.

Si malum non cedat, Zechius, *Conſult.*80. ad tria tanquam generoſa remedia confugiendum cenſet, ſi humor aduſtus in toto corpore ſimul redundet. Sunt autem ea, lactis ſerum, cum ſucco cichorij & fumariæ largâ copiâ quindecim diebus, hor. 5. ante prandium hauſtum; aquæ thermales, quarum minera ſit ferrum, epotæ; & aquæ dulcis tepidæ balneum, pluribus diebus veſpere duabus horis ante cœnam, vſurpatum: cuius vſu & vniuerſum corpus humectatur, & obſtructi & adſtricti meatus aperiuntur.

Cauterium in mania.

Si reliqua non proſint, etiam ad cauteria bregmati, modo ſuprà explicato, nonnulli deueniendum, & cauterium per menſes aliquot apertum tenendum cenſent. Scribitque Gainerius, *tract.*11. *cap.*9. ſe nobili cuidam fœminæ maniâ laboranti cauterium potentiale ſyncipiti applicaſſe, quo cutis ad cranium vſque abſumpta ſit: hinc in coniunctione Lunæ & Solis cranium trepano aperuiſſe, & foramen per menſem apertum ſeruaſſe, atque ita fœminam illam, quæ pluſquàm duobus annis mania laborauerat, ſanitati reſtitutam fuiſſe. Vtiliſſimum etiam eſt ægrum in balneum aq. dulcis calidæ ſæpius inducere.

Diæta.

Aër in caliditate ſit temperatus, ad humiditatem vergens: Cibus ſit in quantitate mediocris, refrigerans & humectans, vt ptiſana, iuſcula carnium, carnes pullorum gallinaceorum, gallinar. agninæ, hœdinæ, vitulinæ, perdicum, oua ſorbilia. Abſtinendum verò ab iis, quæ bilem gignunt, iiſque quæ craſſum ſuccum ſuppeditant; quales ſunt, caro bubula, ceruina, hircina, & fumo indurata. Ex piſcibus conueniunt ſaxatiles & friabiles. Grandes verò piſces, duri & viſcidi, ſalſi, & fumo vel aëre indurati nocent. Cibi condiantur borrag. malua, lactuc. aſparago. Panis ſit ſimilagineus. Vino æger planè abſtineat, niſi à metu aut melancholia aduſta hoc malum originem habeat. Tum enim vinum album tenue concedendum, aut ſi fortius ſit, diluendum aq. borrag. violar. endiuiæ & cichorij. Huiuſmodi enim vinum ad excrementa bilioſa temperanda & expellenda, partiúmque ſolidarum ſiccitatem corrigendam, eſt aptiſſimum. Vel bibat æger aquam hordei cum ſucco granatorum dulcium, aut ſerum lactis, in quo epithymum maceratum ſit; vel etiam lac calidè emulſum cum ſaccharo potet. Exercitium ſit mediocre. Somnus ſit conſueto longior, qui propterea medicamentis cùm externis, tum internis conciliandus. Aluus laxa ſit & niſi ſponte officium faciat, clyſteribus, vel lenientibus medicamentis aperta ſeruetur. Animus ad hilaritatem componatur, & omnes, quæ iram & triſtitiam commouere poſſunt, occaſiones vitentur.

CAPUT XIV.

De venenatis & malignis, & totâ ſubſtantiâ cerebro contrariis morbis.

Venena cerebro aduerſa.

PRæter intemperies hactenus enumeratas, cerebrum quoque morbos quoſdam malignos, & venenatos, quos totius ſubſtantiæ vocant, quandoque patitur. Talis eſt illa διάθεσις, quam imprimit aura vel vapor, vel materia venenata, quæ epilepſiam excitat, ſeu ea in cerebro generetur, ſeu ab inferioribus tranſmittatur. Tales ſunt diſpoſitiones, quas imprimunt venena cerebro peculiariter infenſa; ſolanum furioſum, hyoſcyamus, herba Sardonia, ſeu apium riſus, virus caninum, torpedo, menſtruus ſanguis malignus, vinum fulmine tactum, cicuta, napellus, vmbra arboris iuglandis, taxi, coculi de Leuante, & piſces iis capti, aconitum, thus cum vino, ſanguis humanus potus, lolij ſemen, flores colchici; quorum alia ſomnum p.n. inducunt; alia imaginationem & ratiocinationem lædunt, ac deliria excitant; nonnulla conuulſiones aut paralyſin inducunt. Refertur inter ea etiam cerebrum & ſanguis felis de quo memorabilis hiſtoria eſt apud VVeinrichium, *de monſtris, c.*15. quæ ita ſeſe habet: puella quædam Vratiſlauiæ mollior, non multorum annorum, cùm publicè ſpectaret à carnifice latronem capite truncari, territa ſpectaculi fœditate, in epilepſiam incidit. Multa vt fit, pro remedio tentata, ſed fruſtra omnia. Ex vulgo quiſpiam ſuaſit, felium ſanguinem porrigi vtile eſſe, quo ebibito malum non difficulter ceſſaturum. Offertur, accipit miſera infelici euentu admodum. Paulo poſt enim felis naturam induit ex interuallis, & quod id animal in ædibus ſolet, id illa imitatur, voce, ſaltu, geſtu, veſtigiis, cùm mures in ſilentio venatur in anguſtiſſimis etiam quibuſcunque poteſt foraminulis, idque ita diu, dum paroxyſmi vehementia remiſerit. Hactenus VVeinrichius. De quibus omnibus vide etiam *lib.*6. *pract. part.*6.7.8. Ita in mania peculiarem malignitatem ſtatuit Platerus.

Verum enimverò cùm vt modò dictum, alia alias actiones lædant, ac de epilepſia, ſopore graui, & deliriis, quæ ab huiuſmodi venenis proueniunt, ſuo loco dicendum ſit, & vix aliquod venenum ſit, quod etiamſi cerebrum primò afficiendi vim habeat, non tamen reliqua membra in conſenſum trahat: in enumeratis ſymptomatibus de iis aliquid dicetur. Reliqua ſuo loco, vbi de venenis in ſpecie agetur, explicabuntur.

CAPUT XV.

De Vitiis Spirituum Animalium.

Spirituũ animaliũ vitia.

AN ſpiritus animales partes ſint corporis, nécne, hîc non diſquirimus: ſatis eſt, ſi ſciamus, eos ad actiones animales omnino neceſſarios eſſe, neque ſine iis eas perfici, & ſi actiones hæ rectè perfici debent, requiri, vt ipſi non minus quam cerebrum, ſuam naturalem temperiem & conſtitutionem habeant.

Generatur ſpiritus animalis in cerebro, quod eius fons & origo eſt; & ea de cauſſa præter facultatem altricem, quæ ipſi cum omnibus partibus viuentibus communis eſt, peculiarem ſubſtantiam, & ab omnibus aliis corporis partibus diuerſam, habet, & potentias, quibus & retinet materiam, è qua ſpiritus animalis generatur, eámque alterat & coquit, & in ſpiritum animalem mutat.

Spiritus animalis generatio.

Generatur autem ſpiritus animalis ex ſubtiliſſima ſpiritus vitalis parte, & aëre attracto, ab ipſa cerebri ſubſtantia, quæ animæ, vt agentis principalis, proximum inſtrumentum eſt, cui in toto corpore ſimilem reperire non eſt. Ea enim animæ ſedes eſt, non verò ventriculi, & ab ea ſpiritus animales elaborantur, atque in ea, non verò in ventriculis, quorum alius vſus eſt, vt alibi dictum, continentur. Cerebri verò ſubſtantia ad actionem hanc concurrit præcipuè per ſuum calidum innatum & peculiarem temperiem, ac pro huius variatione etiam ſpiritus animales variant. Eſt tamen etiam neceſſaria peculiaris cerebri conformatio, quæ in magnitudine, figura, & cauitatibus conſiſtit, quæ non ſolùm ad ſpirituum generationem & conſeruationem, ſed & ad motum, neceſſaria eſt; & præterea cerebrum ſuam temperiem & calidum natiuum debito modo diſpoſitum habere debet. Hoc enim modo cerebrum conſtitutum, ſpiritûs animalis origo, fons & domicilium eſt.

Spirituum animalium naturalis conſtitutio.

Plura autem ad naturalem conſtitutionem ſpirituum requiruntur. Primò, vt habeant ſuam temperiem, quæ eſt quidem calida, ſed longè temperatior, quàm ſpirituum vitalium. Secundò, vt ſint tenuiſſimi: qua de cauſa rerum Creator ſapientiſſimus innumeros arteriarum plexus in cerebro collocauit, vt per minutiſſimarum arteriarum inſenſibilia orificia ſpiritus vitalis in cerebrum exactè tenuiſſimus quaſi percolaretur, & à ſanguine arterioſo ſepararetur. Tertiò, vt ſint puriſſimi, luciſſimi & ſplendidiſſimi, qua de cauſſa ſpiritus animalis è ſpiritu vitali, à ſanguine arterioſo ſeparato, & in cerebro, omnis ferè coloris experte, recepto gignitur, & ibi vlteriorem elaborationem adſequitur. Idem nimirum hîc fieri credendum eſt, quod in igne, qui quò magis in flamma à fumo ſeparatur, eò fit clarior & lucidior. Quartò, vt ſint copioſiſſimi, quam ob cauſam cerebrum ampliſſimum, molliſſimum, innumeriſque poris & cauitatibus præditum eſt, & ad illud innumeræ ferè arteriæ decurrunt. Quintò vt naturalem ſuum motum in cerebro habeant.

Spiritus animales calidiores.

Quæ naturalis ſpirituum animalium conſtitutio ſi lædatur quocunque modo, etiam actiones animales, quæ per ipſos, vt inſtrumentum proprium, obeuntur, vitiari neceſſe eſt. Etenim ſi ſpiritus animales nimium incaleſcant & feruidiores reddantur: id quod fit in febribus acutis, & partium internarum inflammationibus, vaporibus calidis caput petentibus, ſpiritibúſque ſeſe permiſcentibus, item in cerebri & membranarum inflammationibus, & intemperie calida p.n. in phrenitide, in mania; aut dum à cauſſis externis, vt æſtu Solis, Sirij, aliiſque, ſuprà *cap.*1. enumeratis, cerebrum incaleſcit, vigiliæ immodicæ & deliria accedere ſolent. Frigidus contra ſpiritus animales actiones omnes hebetat, & ſtoliditatis ac amentiæ cauſſa eſt.

Frigidiores.

Si ſpiritus animales ſuam naturalem tenuitatem non obtineant, ſed craſſiores iuſto ſint, animales actiones quoque rectè ſeſe non habent, ſed torpidiores quaſi ſunt. Negat quidem Platerus planè, vbi de læſa viſione tractat, ſpiritus animales non craſſeſcere; cùm ſint ætherei penè & tales mutationes non patiantur: verùm id ita ſimpliciter admitti non poteſt. Etenim ſpiritus animales duobus modis craſſiores eſſe poſſunt; vel dum tales generantur, vel dum vapores aliqui ipſis admiſcentur. Primò enim ſi ſpiritus vitalis, & aër, è quibus ſpiritus animales generantur, craſſiores ſint, ſpiritus etiam animales inde craſſiores fiunt. Atque inde accidit vt ob aëris & ſpirituum vitalium ſubtilitatem, nonnullarum regionum incolæ ingenioſiores ſint, quàm in aliis; aliarum verò ſtupidiores, ob aërem in quo viuunt, craſſiorem. Sic Bœoti apud antiquos ſtoliditatis & ſtupiditatis nominè malè audierunt; de quo Horatius, *in Epiſtolis*:

Craſſiores.

Bœotum in craſſo iurares aëre natum.

Impuriores.

Si ſpiritus animalis tenuitas & puritas propter vaporis alieni

alieni admiſtionem perturbetur, actiones animales etiam variè læduntur. Si enim vapor frigidus & humidus ipſi admiſceatur, ſpiritus animalis quaſi torpidus & iners redditur; vnde ſæpe poſt cibum, propter vaporum in cerebrum adſcenſum, hominem ad actiones illas cerebro proprias minùs aptum eſſe animaduertimus. Si vapor ſit obſcurus & nebuloſus quaſi, qualis cùm ab internis humoribus, tum ab aëre externo cerebro communicatur, & ſpiritui animali permiſcetur; homines non ita alacres, ſed quodammodo triſtes eſſe animaduertimus. Si vapores ſint calidi, quales in ebriis à vino, vel potûs alterius largiore vſu eleuari ſolent, variæ animi mutationes, & quaſi deliria, pro cerebri & humorum in corpore varia diſpoſitione excitantur; de quo Horatius, *lib. 3. Carm. Od.* 21.

O! nata mecum Conſule Manlio.
Seu tu querelas ſiue geris iocos,
Seu rixam & inſanos amores,
Seu facilem pia teſta, ſomnum.

Si enim vini vel alterius potûs vim inebriandi habentis vapor cum ſanguinis abundantis vapore permiſcetur, iocos & hilaritatem excitat; ſi caput humidum ſit, propenſionem in ſomnum inducit; ſi pituita caput refertum, ſomnum; ſi bilis vapor permiſcetur, rixas & iram excitat; ſi melancholiæ vapor, triſtitiam & querelas.

Tenebricoſi.

Si ſpiritus animalis naturalem illam luciditatem & ſplendorem amittat, & opacus, tenebricoſus, ac niger quaſi euadat, (quod præcipuè fit à vaporis melancholici admiſtione) metus & triſtitia ſine cauſſa, & affectus melancholici excitantur. Nam, vt Galen. 2. *de ſympt. cauſ. c. vlt.* ſcribit, cùm nihil eorum, quæ extra corpus ſunt, nos æquè perterreat, ac tenebræ, ſi eæ ipſi rationalis animæ parti ſint circumfuſæ; neceſſe eſt hominem timere, vt qui ſemper vnà cum corpore timoris cauſam circumferat.

Pauci.

Si ſpiritus animales ſint pauciores quàm par eſt, & deficiant, omnes animales actiones languent; & ex defectu ſpirituum, & cauſſis ſpiritus diſſipantibus, actiones principis facultatis non ſolùm imminuuntur & abolentur, ſed & deprauantur quandoque & delirium excitatur, vt docet Galen. 7. *aph.* 9. eodem modo, quo tremores artuum. Vt enim dum pondus nimium facultati mouenti imbecilli offertur, tremor excitatur; ita dum obiectum ſenſibile principi facultati debili offertur, imaginatio & ratiocinatio, obiecto non ſatis proportionatæ & debiles, vacillant quaſi.

Defectus ſpirituum animalium cauſſæ.

Deficiunt autem in cerebro ſpiritus animales, vel quia abſumuntur, & non generantur in cerebro, vel quia in reliquum corpus diffunduntur. Abſumunt ſpiritus in cerebro ſanguinis nimia profuſio, nimia euacuatio, Venus nimia, morbi diuturni, præſertim maligni, nimia animi intentio & ſtudia, vigiliæ, curæ. Non verò generantur, ſi ſpiritus vitales non ſuppeditentur. Effunduntur etiam nonnunquam ſpiritus in ſenſuum externorum organa, vt in cerebro deficiant. Vt enim in magnis animi affectibus ſpiritus vitales è corde in reliquum corpus interdum effunduntur, vt animi deliquium inde accidat: ita quoque ſpiritus animales in externorum ſenſuum organa effundi poſſunt, vt veluti attoniti homines fiant.

Præter has cauſſas & aliæ ſæpe dantur, occultæ nimirum, ſpiritus maligna vi afficientes; quales ſunt venena, quæ cerebro tota ſubſtantia infeſta eſſe antea diximus, & inter ea, quæcunque narcoſin quandam, & temulentiam quaſi inducunt, vt lolium, ſemen hyoſcyami, cortex mandragoræ, ſolanum, venenum canis rabidi, & quod ab aliarum quoque beſtiarum venenatarum ictu communicatur.

Imò etiam vapores maligni ſpiritus animales afficientes intra corpus generantur; hinc in epilepſia ægri in fine paroxyſmi ſopore corripiuntur, & ſtupidi aliquandiu iacent; quod, vt Platerus docet, non accidit, quia cerebrum nimia agitatione defatigatum eſt, ſed quia vapores maligni, qui priùs neruoſum genus afficiendo conuulſiuos motus excitabant, cerebrum & ſpiritus iam labefactant; ſoporémque & ſtupiditatem, donec diſcuſſi ſint, excitant.

Agitati & moti.

Si tandem ſpiritus nimiùm agitentur, per iram, gaudium, terrorem, & alios animi affectus; vel à vaporibus ab inferioribus partibus aſcendentibus, aut etiam in ipſo capite, è putridis humoribus, vt in membranarum corruptione, & vermibus in capite eleuatis perturbentur; vel à nimia corporis circumgyratione & agitatione, aut rerum motarum aſpectu, caſu & ictu vehementi, cranij depreſſione; calore & Lunæ radiis, doloribus vehementioribus, cerebri intemperie calida, & ipſi agitentur, & motu quodam inordinato cieantur, vertigo & alia ſymptomata oriuntur.

Facit huc & ſimulata ac diu continuata ſtultitia, quæ ſpiritus continuò deprauate agitans, prauam diſpoſitionem ad continuum talem motum per conſuetudinem inducit, vt ſuo loco dicetur. Contra ſi non moueantur, & vt debent, in organa ſenſuum non influant, etiam animales actiones læduntur, quod fit in affectibus ſoporoſis, & catalepſi.

Curatio.

Cùm ergo tot ſint ſpirituum vitia, quæ ex affectibus & ſymptomatibus modò enumeratis, & ſignis etiam humorum cognoſcuntur, non vna erit ſpirituum vitia emendandi ratio; ſed quodlibet vitium peculiari modo ad naturalem conſtitutionem reduci poſtulat. Si enim ſint nimis calidi ſpiritus, ſunt refrigerandi; ſi frigidi, calefaciendi; ſi craſſi & impuri, attenuandi & purificandi, iiſque naturalis tenuitas & claritas reſtituenda, & vapores, qui eos inquinant, diſcutiendi & ab iis ſeparandi. Si malignis qualitatibus inficiantur, iis reſiſtendum. Si deſint, reficiendi.

Verùm cùm iſta vitia ſpiritibus cum cerebro ſint communia, & ab humorum vitiis pendeant: plura de curatione non addimus; cùm materia medica, quibus hiſce indicationibus ſatisfieri poteſt, præcedentibus capitibus propoſita ſit. Si quæ tamen reſtant peculiaria, ea poſtea explicabuntur, vbi de actionibus læſis, quæ à ſpirituum horum vitio proueniunt, agetur.

Spiritus animales roborantia & augentia.

Hoc ſaltem addimus, ad cerebrum roborandum, ſpiritus reficiendos & augendos, plurimùm poſſe vinum, vt & oua ſorbilia, cum ſaccharo & cinanomo, ſi bonum vinum ſuperbibatur; plurimùm etiam ambram griſeam orientalem, cum ſaccharo in juſculo vel ouo ſorbili ſumptam, ſi ſcilicet ad Drach. ß. ambræ addatur ℔. ß. ſacchari, vel rotularum manus Chriſti perlat. vt & moſchum, hyacinthum, margaritas, & aromata pleraque. Inde ad ſpiritus animales roborandos & recreandos vtiles ſunt trochiſci Moſchardini dicti.

℞. *Ambræ, moſchi*, an. Drach. ij. *zibethi* ʒ. ß. *tragacantæ in aq. flor naphæ odoratiſſ. ſolutæ.* q. ſ. *ſacchari* ℔. iij. vel iv. Contundantur omnia in mortario, ſ. a. miſceantur. F. Paſta, è qua formentur paſtilli parui, figurâ rhomboide, vel aliâ, qui exſiccentur, quorum vnus ſi in menſuram vini iniiciatur, ei ſuauiſſimum odorem & ſaporem conciliat. Commendantur & lapis Armenus ac Lazuli, vt fuligines, quibus ſpiritus inquinantur, diſcutiant; item myrobalani emblicæ & chebulæ, quòd ſpirituum diſſipationem prohibeant.

Aqua Carfunculi. Aqua vitæ Matthioli.

Spiritûs quoque inſtaurat confectio Alchermes. Ad eoſdem confortandos commendatur ſuccinum. Magna quoque vis eſt, ad ſpiritus inſtaurandos & reficiendos, ſpiritûs ex vino maluatico vel alio optimo deſtillati: & maior adhuc Aquæ vitæ dictæ, quæ ſi rectè paretur, ſæpe cum admiratione vires languentes, & iam ferè collabentes reficit; quarum paſſim multæ extant deſcriptiones. Nobilis eſt illa, quæ vulgò aqua Carfunculi dicitur, cuius deſcriptio in *Inſtitutionibus, lib. 5. p. 3. ſect. 3. c. 5.* habetur: vt & illa aqua, quam Matthiolus, *lib. 5. in Dioſcorid. c. 7.* deſcribit. Alia minùs ſumptuoſa:

℞. *Granorum Paradiſi, cinamom. cubebar. ſtyrac. calamitæ*, an. Vnc. j. *macis, nucis moſchatæ, cardamomi, caryoph.* an. ℥. ß. *flor. lilior. conuall.* M. ij. *roſar. rubrar.* M. vj. *lauendulæ* M. j. *borrag. bugloſſ.* an. M. ij. *meliſſæ, saluiæ*, an. M. j. *menthæ criſpæ* M. ß. Contuſis adde *vini maluatici, aq. roſ.* an. Canth. ij Digerantur & diſtillentur, ſuſpendendo in nodulo, in collo alembici; *ambræ & moſchi*, an. Scr. j. vel quantum libet.

Extant paſſim etiam multa electuaria, ad ſpiritus multiplicandos & confortandos vtilia, vt illud Meſuë, quod ad lætificandum, gaudium generandum, iuuentutem conſeruandam, coloris pulchritudinem, & odoris bonitatem conciliandam prædicatur, & ita paratur:

℞ *Roſar.* ʒ. iij. *cyperi* ʒ. ij. *caryophyll. maſtiches, ligni aloës, ſpicæ Indic. aſari*, an. ʒ. i. ß. *cinamomi, croci, meliſſophylli, ocymi minoris, margaritar. fol. Indi, macis, cardamomi minoris, nucis moſchatæ, corticum citri, galliæ moſchat. doronici, ocymi maioris*, an. ʒ. j. *moſchi* ℈. ß. Cum mellis myrobalan. emblicar. vel belliricarum quantitate ad ſpecies quadruplâ, F. Electuarium, hyeme præſertim vtile.

Vel ℞. *Hyacinth. ſapphir. ſmaragd. doronici. corall. alb. rubri*, an. ℈ j. *cinamom. macis, galangæ, nucis moſch.* an. ʒ. ß. *caryoph. cubebar. lign. aloës, ſtyrac. calamitæ, ſem. ocymi*, an. ℈. ß. *croci* ʒ. ß. *moſchi, ambræ*, an. gr. vj. *cort. citri conditorum* ℥. ß. *glycyrrhiz.* ℈. ij. *paſſul pinguium, ſacchar. candi*, an. ℥. j. *conſeru. bugloſſ. borrag.* an. ℥. j. ß. *ſucci pom. dulc. depurati* ℥. ij. *aquæ roſar. moſchatæ* ℥. j. *ſacchari optim* ℔. i. F. ſecundùm artem Electuarium.

Videantur etiam Actuarij *de Spiritu animali* libri duo.

CAPUT XVI.

De morbis conformationis, & primò de morbis Figuræ.

CVm hactenus morbos, qui cerebro quatenus ſimilare eſt, competunt, explicauerimus, proximum iam eſt, vt de morbis organicis eiuſdem dicamus. Cum verò, vt ex Galeno, *lib. de morbor. differ. & Institut. lib. 2. part. 1. c. 5.* patet, morbi organici in morbos numeri, magnitudinis, conformationis, compoſitionis, & ſitûs, diuidantur, quinam ex his in cerebro & capite inueniantur, videndum.

Capitis figura optima quæ.

Et primò figuram quod attinet, naturalis capitis figura, quæ optima eſt, vt eam Galenus, *lib. de oſſibus. 9. de vſu part. c. 17. & art. med. c. 11.* deſcribit; ſphæræ aſſimilatur, ad latera vtrinque leniter compreſſæ, quæque in temporibus rectior, & quodammodo plana; in parte verò antica & poſtica plus, quàm in ſphæra, prominet: hac tamen plus protuberat, quàm illâ; in

verti

vertice verò ſphæræ curuitatem ſeruat. Quibus ergo hæc capitis figura cum decente magnitudine obtigit, ij vigorem & alacritatem habent ſenſuum, pollent ingenio, iudicio & memoriâ, & robore corporis præſtant.

Figura capitis vitioſa.

Quæ verò capite à naturali figura recedunt, ea φοξὰ generaliter à Galeno vocantur, dicunturque ita non ſolùm ea quæ faſtigiata ſunt, ſed etiam in quibus vel antica, vel poſtica, vel vtraque ἐξοχὴ ſeu eminentia, deeſt, vel plus quàm par eſt, eminet, vt vel retrò ſolùm, vel antè, vel ſurſum faſtigiata capita appareant. Etenim vel ſynciput, ſeu anterior cranij pars plus iuſto eminet, occipite contrà quaſi euaneſcente & non extuberante; vel occiput p. n. prominet; vel neque antica, neque poſtica eminentia protuberat: & ſi in lateribus depreſſum non ſit, quaſi perfectam ſphæram exhibet; quòd ſi in temporibus depreſſum ſit, in vertice caput eminere poteſt, & acuminatum eſſe. Cuiuſmodi Therſitæ caput fuit, quod, vt Homer. *Iliad. β.* ſcribit, ὕπερθεν φοξὸς ἔην κεφαλὴν quod interpretet per ὀξυκέφαλον rectè explicant. Galenus eam capitis figuram, qua longitudo in latitudinem, & latitudo in longitudinem mutetur, dari negat, & propter deprauatam cerebri conſtitutionem talem hominem viuere poſſe inficiatur, quòd in ea tota cerebri conſtitutio peruertatur, eáque à paucis, cùm rariſſima ſit, animaduerſa. Veſalius tamen illam ſe vidiſſe, *lib. 1. anatom. c. 5.* teſtatur, & ante eum Conciliator, *diff. 79.* & Hugo Senenſ. *in com. in art. med. Galen.*

Cauſæ.

Ortum habent figuræ hæc vitia plerumque in vtero ante natiuitatem, vel ob materiæ vitium, vel ob facultatis formatricis errorem; nonnunquam & poſt ortum inducuntur, dum tenella infantium capita ab obſtetricibus & nutricibus vario modo formantur, quando faſciis inuoluuntur, & manibus tractantur; aut dum, quæ in vtero vel partu contracta ſunt vitia, ab iis non rectè emendantur. Nonnunquam tamen tum pueris, cum adultis figura capitis vitiatur, dum ex caſu vel percuſſione caput deprimitur; quod & cum, & ſine fractura fieri poteſt. De quo vitio emandando cùm in *Inſtit. lib. 5. part. 1. ſect. 2. c. 5.* ſit dictum, & ſuo etiam loco de fracturis cranij, eius mentio ſit facienda, de eo hîc nihil addimus.

Signa Diagnoſtica.

Figura vitioſa viſu cognoſcitur, quæ etſi cranij conformationem præcipuè indicet: tamen & cerebrum, quod cranio concluditur, eandem figuram participare, verò conſentaneum eſt. Effectibus tamen ſeſe etiam prodit, ſtultitiam quibuſdam innatam facilè ex capitis figura vitioſa cognoſcere eſt.

Prognoſtica.

Figuræ vitium, quod vel à conformatione praua, vel ex partu difficili, vel obſtetricum imperitiâ inductum eſt, ſi recens ſit, & non procul ab ortu, aliquantiſper corrigi poteſt, dum adhuc oſſa mollia & flexibilia ſunt. In adultis verò, vbi oſſa iam indurauerunt, incurabile eſt.

Indicatio, & Curatio.

Si quâ parte caput præter naturam eminet, ibi deprimendum, quod nullo alio modo fieri poteſt, niſi manuum operâ, vt ſcilicet obſtetrix vel nutrix manibus caput ſæpius leniter tractando, & faſciis inuoluendo, eam figuram quæ præternaturalis eſt aboleat, & eam quæ expetitur, ipſi inducat.

De Suturis Capitis.

Suturæ capitis.

Suturas capitis, quarum tres eſſe, coronalem, lambdoidem & ſagitalem, ex Anatomicis patet, pro varietate figurarum capitis variare docet Hippocrates *initio libri de vulneribus capitis*. Idque aliquando quidem verum eſſe obſeruationes docent, qualem & Volcherus Coiter, *in obſeru. anatom.* habet. Non tamen ſemper ſuturas variare propter eminentiarum cranij defectum vel exceſſum, doctiſſimi Anatomici teſtantur. Reperta quoque capita eſſe, quæ omnibus ſuturis deſtituta fuerunt, obſeruatum eſt. Verum quia iſta ipſam conformationem ſequuntur, neque à medico corrigi poſſunt, plura hîc addere ea de re non libet. Videantur Veſalius, *de human. corp. fabr. lib. 1. c. 6.* Sylvius. *in comment. ad lib. Gal. de oſſ.* Columbus, *lib. 1. anatom. c. 6. & l. 15.* Euſtachius, *de oſſib.* Ambroſius Paræus, *lib. 4. Chirurg. c. 3.* Riolanus, *Anatom. c. 19. & in comment. de oſſib. c. 8.* Bauhinus.

CAPVT XVII.

De Morbis meatuum & Cauitatum Cerebri.

IN ſuperficie cerebri nulli morbi occurrunt, & ſiqui in cranio interdum reperiuntur, cùm in fracturis interdum exaſperatur, & feſtucæ quaſi prominentes membranas comprimunt, de eo ſuo loco, cùm de vulneribus capitis & fracturis cranii agetur, mentio fiet. Sequuntur ergo morbi in meatibus cerebri.

Meatus & cauitates in capite.

Sunt autem cauitates & meatûs hi triplices: alii in cerebro, alij ad cerebrum, alij à cerebro.

Cerebrum eſt poroſum.

Primò enim cerebrum ipſum poroſum eſt, & in poroſ & fungoſa quaſi eius ſubſtantia ſpiritus animales generantur, continentur & mouentur; quod vel ſpatium illud docet, quod in mortuis inter tenuem & craſſam meningem interiectum eſt ſatis magnum.

Cerebri ventriculi.

Deinde ſunt in cerebro ventriculi, excrementis eius euacuandis parati; qua de cauſſa in iis etiam glandulæ quædam locatæ ſunt, quæ veluti ſpongiæ per vaſa à cerebro vel cerebello eò tranſmiſſa excrementa cerebri exſugunt; ideóque omnes etiam in infundibulum, cui glandula pituitaria ſubſtrata eſt, deſinunt. Ad corporis enim calloſi latera, duo ſuperiores ventriculi cerebri tenui quodam corpore, quod ſpeculum lucidum dicitur, inferiùs diſtincti, poſiti ſunt. Ab horum tergo apparet corpus concameratum ſeu fornix ſub quo tertius eſt ventriculus, ex priorum concurſu proueniens, in quo duplex eſt meatus; anterior deſinit in palatum, ſeu infundibulum dictum, quo finit in ſellam oſſis ſphenoidis, vbi glandula pituitaria eſt, & plexus retiformis, ſeu rete mirabile, vt Galenus vocat; poſterior verò in quartum ventriculum delabitur. Cerebello etiam ſuum ventriculum recentiores quidam attribuunt. De quo infrà, *part. 2. cap. 33. quæſt. 3.* dicetur.

Ad cerebrū tendentia vaſa.

Ad cerebrum tendunt, quæ è ſinubus cerebri egrediuntur venæ & arteriæ, quas ὀχετοὺς, *ductus*, vulgò vocant, quæ à tenui meninge ſuſceptæ, in ipſam cerebri ſubſtantiam diſperguntur, quæque rubra illa puncta, quæ diſſecto cerebro conſpiciuntur, conſtituunt, & ſanguinem arterioſum ac venoſum, ſpiritúſque vitales, cùm ad cerebri nutritionem, tùm ad ſpirituum animalium generationem, aduehunt.

A cerebro & ſpinali medulla, quæ & ipſa à cerebro ortum habet, nerui omnes ſuam originem habent; quorum συζυγίαι, ſeu paria triginta ſeptem, ſecundum vulgatam opinionem, recenſentur: ſeptem ſcil. à cerebo orta, viginta à ſpinali medulla. Recentiores verò quadraginta numerant: decem à medulla oblongata intra cranium, triginta à ſpinali medulla vulgò ita dicta, extra cranium ortum ducentia; de quibus conſulantur Anatomici.

Pertinent & ad vias è cerebro ſuturæ cranij, per quas vapores & fuligines è cerebro exhalant.

Cauſſa.

Hi ergo meatus & cauitates vt ad cerebri nutritionem, ſpirituum animalium generationem, conſeruationem, motum & in totum corpus diſtributionem, neceſſariæ ſunt: ita iis anguſtioribus redditis iſtas actiones lædi neceſſe eſt. Etſi verò anguſtiæ plures cauſſæ ſint, tamen anguſtia meatuum horum omnium prouenit vel ab obſtructione, vel à compreſſione.

Obſtructio fit à vaporibus, vel humoribus. Compreſſio vel à cranio depreſſo, vel à ſanguine, aut humore, aut tumore, aut ipſa cerebri ſubſtantia anfractus eius & neruorum principia comprimente.

Meatuum cerebri obſtructio eiuſque cauſa.

Obſtructionem quod attinet, fit illa primò à vaporibus craſſis. Si enim hi confertim & copioſè ad caput ferantur, meatus cerebri opplere & obſtruere poſſunt. Tales vapores eleuantur à cibo vel potu pleniore, vel vaporoſo, vel humidiore, ab humoribus item & excrementis vaporoſis in ventriculo, inteſtinis, à vermibus in vtero, in venis cùm meſaraicis, tùm venæ cauæ ramis, quod non rarò in principiis & inuaſione febrium cùm intermittentium, tùm continuarum fieri ſolet, vbi à materia calore attenuata & agitata vapores ad caput copioſi feruntur, meatúſque obſtruunt, & ſomnum inducunt. Poſſunt quoque meatus cerebri obſtruere fumi & vapores craſſi extrà admiſſi: id quod ij, qui ex carbonibus accenſis in conclauibus concluſis exhalant, præſtare poſſunt; quibus non diſſimiles ſunt qui à muſto & cereuiſia feruente attolluntur. Cuius rei exempla habet Marcell. Donatus, *de hiſt. medic. mirab. lib. 1. c. 6.* & Platerus, *obſeru. lib. 1. pag. 17.*

Deinde idem præſtant humores craſſi, qui in ipſa ſubſtantia cerebri cumulati eius meatus obſtruunt, & præcipuè ſi exortum neruorum, & vias illas, per quas ſpiritus animales in totum corpus influunt, occupant, & varia, pro modo obſtructionis & natura humorum, actionum læſarum genera inducunt. Si enim obſtructio illa ſit leuior, affectus ſoporoſi excitantur; ſi verò grauior & integra, apoplexia generatur.

Tertiò idem fieri poteſt à ſanguine extra vaſa ſua effuſo, ſi non inflammationem parit, ſed anfractûs eius obſtruit: id quod non ſolùm in percuſſionibus & lapſu fieri poteſt, vbi interdum, cerebri ſubſtantiâ etiam non vulneratâ, vaſa aperiuntur & rumpuntur; ſed etiam interdum ob plethoram quoad vaſa: vnde & viuentibus & mortuis quandoque magna ſanguinis copia per os & nares erumpit.

Anguſtiores etiam redduntur illi meatus ad cerebrum tendentes in φλεγματώδει illa diatheſi, de qua poſtea.

Compreſſio meatuum cerebri, eiuſque cauſa.

Compreſſio fit à cauſis vel internis, vel externis. Inter internas ſunt primò humores craſſi & pituitoſi, qui baſin cerebri, vbi neruorum principium eſt, occludere, & ſpirituum animalium in corpus reliquum diſtributionem impedire poſſunt.

Deinde ſanguis ex vulnere, vel contuſione, vel etiam ſine

cerebri

cerebi vulnere, ex eius vehementi concuſſione, vel ex venæ alicuius ob plethoram ad vaſa, & ob ſanguinis, per menſes, hæmorrhoides, nares, euacuationem ſuppreſſam ruptione; aut in cerebri ſubſtantiam, eiúſque poros, aufractûs & meatûs aut ad baſin cerebri effuſus, comprimendo, ſenſum & motum omnem abolere poteſt.

Tertiò idem accidere poteſt, vbi vaſa ad cerebrum tendentia φλεγμονώδει διαθέσει laborant, & ita replentur ac diſtenduntur, vt ſanguis ab iis vix capi queat, & propterea ſubſtantiam cerebri, eiúſque meatus grauet, comprimat, ac anguſtiores reddat, vt nec ſpiritus vitales liberè à corde adſcendere & in cerebrum diſtribui, nec animales liberè in cerebro moueri & in neruos influere poſſint.

Quartò Platerus neruorum principium, ſeu baſin cerebri, ab ipſo etiam cerebro comprimi poſſe ſtatuit, dum ſcilicet vel eius ſubſtantia ab humore pituitoſo in eo immoderatiùs cumulato, vel etiam ab aëre humido & craſſo, vt vult Matth. de Gradibus, ita irrigatur, vt mollior laxiórque facta ſubitò ſubſidat, neruorúmque principia comprimat; vel ventriculi ſeu cauitates cerebri ita ſubitò replentur, vt non ob obſtructionem ſpiritibus animalibus tranſitum denegent, (neque enim ſpiritus animales in ventriculis cerebri, ſed in cerebri ſubſtantia & neruis ſedem ſuam habere ſtatuit) ſed baſin cerebri grauent, & principium neruorum comprimant.

Quintò idem addit tumorem durum, qui pondere ſuo meatus cerebri comprimat, & anguſtiores reddat.

Inter externas verò cauſſas eſt cranij, cerebrique à cauſſis externis compreſſio. Si enim ictu vel caſu vehementiore fracta vel depreſſâ caluariâ cerebrum ſimul comprimatur, poros & meatus in eo anguſtiores fieri, & hominem ſubitò ſenſu & motu priuatum concidere neceſſe eſt.

Suturarum capitis defectus.

Suturarum anguſtiam quod attinet, poteſt illa fieri à vaporibus multis & lentis eò loci hærentibus. Interdum etiam planè deficiunt ſuturæ, & inuenta ſunt capita omnibus ſuturis carentia. Quod cùm antiqui, Ariſtoteli, *de hiſtor. animal. lib. 3. c. 7.* Herodoto & Arato notum fuit, tum recentiores plures idem obſeruarunt. Fallopius, *in comm. in lib. Gal. de oſſib. & in obſeruat. anatom. & Chirurg.* Reald. Columbus, *lib. 1. anatom. c. 5.* Ioan. Andreas à Cruce, *lib. 1. Chirurg. ſect. 1. c. 2.*

An valetudini commodus ſit.

Capita talia ſanè firmiſſima & à dolore tutiſſima eſſe, & quò ſuturæ ſunt pauciores, eò capitis valetudinem commodiorem eſſe ſcribit Celſus, *lib. 8. de medic. cap. 1.* Verùm etſi hæc Celſi ſententia vera ſit de externis iniuriis, quæ capiti occurrere poſſunt tamen vaporibus & fuliginibus retentis multa incommoda cerebro accidere poſſunt; ac ſi de iis etiam accipiatur, falſiſſima eſt. Obſeruationes enim (qualem etiam habet Reald. Columbus, *loc. alleg.*) docent, nonnullos diuturno & incurabili capitis dolore fuiſſe vexatos, non alia de cauſa, quàm ob ſuturarum defectum, ob quem vaporibus & exhalationibus nullus datur exitus.

Signa Diagnoſtica.

Anguſtiæ meatuum cerebri ſigna.

Cognoſcuntur hæc meatuum cerebri vitia ex operationibus cerebri læſis, præcipuè imminutis & abolitis. Cùm enim ad actiones animales obeundas ſpiritûs animales liberè per cerebri ſubſtantiam moueri, & in neruos influere debeant: ſi anguſtioribus illis meatibus redditis & occluſis, libere moueri & in neruos influere non poſſint, fit inde ſomnus nimius, ſtupor, apoplexia, paralyſis, pro vitij magnitudine. Nam ſi vitium ſit leuius, ob id ſenſûs ſaltem aggrauantur, quod fit in ſopore, vel in ſtupore leuiore, motúſque tunc manet, etiamſi in ſopore quieſcat. Si verò vitium hoc magnum ſit, ſenſus omnes & motus abolentur, vt in ſopore & ſtupore grauiore, caro, aphonia & apoplexia accidere ſolet.

A quibus verò cauſis meatuum hæc anguſtia proueniat, porrò inquirendum. Cauſſæ externæ, ictus, percuſſio, lapſus, ex aliorum relatione cognoſcuntur: quæ eadem etiam, an ſanguis extra vaſa ſua effuſus mali huius cauſſa ſit, docere poteſt.

Internas cauſſas quod attinet, patent eæ ex iis, quæ antea de ſignis intemperierum capitis cum materia diximus. Si à vapore, eius ſigna aderunt, & cibus ac potus vel copioſus, vel vaporoſus aſſumptus eſt; vel alius morbus aut in toto, aut parte aliqua deprehenditur, ex cuius cauſa agitata ſurſum multi vapores ferri poſſunt. Vapores ſoli, niſi narcoticam vim habeant, ſtuporem vix excitant, ſoporem verò frequenter pariunt, imò & apoplexiam excitare poſſunt, ſed quæ leuior eſt, & quæ ſola corporis agitatione & concuſſione ſanatur. Si à pituita proueniat anguſtia cerebri, cognoſcitur ex præſente corporis conſtitutione, ætate ſenili, ex anni tempore, cœlique conſtitutione, & aliæ cauſſæ pituitam generantes præceſſerunt: pituitæ per nares faucéſque euacuationes conſuetæ, ſuppreſſæ ſunt, ægerque prius de capitis grauitate ac pondere, pigritia in motu, oculorum obtenebratione eſt conqueſtus, & cum multo ſtertore dormiuit.

A ſanguine ſi ortum habeat; dolor capitis plerumque præceſſit, & rubor in facie, atque alia plethoræ, tum in toto, tum in capite præcipuè, ſigna adſunt, ſanguiſque per os & nares interdum erupit. Cùm à tumore eſt anguſtia, vix viuente homine, is ſatis cognoſcitur; diuturnus tamen ſtupor adeſt.

Prognoſtica.

1. Quò minor cauſæ ſeu obſtruendo, ſeu comprimendo anguſtiam patientis vis eſt, eò malum leuius eſt; quò potentior, eò grauius.

2. Hinc quæ à vapore fit obſtructio, leuior eſt, & faciliùs vapore diſcuſſo curatur, quàm quæ ab humore.

3. Et quò maior humoris copia, eò malum perículoſius eſt, Hinc niſi pituita per emunctoria ſua euacuetur, & à meatibus quos obſtruit, aut comprimit, excutiatur; vel in ſpinalis medullæ principium delapſa paralyſin excitat; vel circa principium neruorum hærens, motúmque auferens, ceſſante tandem etiam thoracis motu, & reſpiratione penitus ſublata, ægrum ſuffocat.

4. Quæ à ſanguine prouenit anguſtia, ſi ſanguis adhuc in vaſis ſuis hæreat, facilè curatur, ſi verò è vaſis effuſus ſit, niſi per aures, nares, & os effundatur, aut tanta eius ſaltem copia ſit, quæ inſenſibiliter diſcuti poſſit, putreſcit, & inflammationem, febrem, conuulſionem, & tandem mortem acceſſit.

5. Quæ à tumore eſt anguſtia, incurabilis eſt; cùm tumor in cerebro abditus emolliri & diſcuti non poſſit: & ſiquid curationis admittit, ea non alia erit, quàm quæ intemperiei cum pituita debetur.

6. Quæ à compreſſione cranij fit anguſtia, proüt ea vel major, vel minor, & cum minore, vel maiore cerebri & vaſorum eius læſione coniuncta eſt, & proüt faciliùs cranium eleuari poteſt, vel non poteſt, eò perículoſior, & difficilior, vel minus perículoſa, & facilior curatio eſt.

7. Defectus ſuturarum eſt incurabilis.

Curatio Anguſtiæ cerebri à vapore.

Vapores caput infeſtantes vt amoliendi.

Vapor, qui continens obſtructionis meatuum cerebri cauſſa eſt, diſcutiendus, & ne extra cerebrum generetur, & ad id mittatur, præcauendum. Itaque materia, à qua ſuppeditatur euacuanda, & partis mittentis ratio habenda, vt ſuprà, *cap. 7.* dictum. Proinde ſi à venoſo genere, quod in febribus accidit, & quidem mox cum febre incipiat, ad febrem præcipuè curatio dirigenda: capitis tamen & cerebri, quod vapores recipit, ratio habenda, & ea quæ vaporum aſcenſum impedire poſſunt, eóſque deprimere, repellere, diſcutere valent, vſurpanda, vt ſuprà *de intemper. cap. per conſ. c. 6. & 7.* dictum. Si à ventriculo, vel vtero, vel alia parte vapor ille eleuatur, pars illa euacuanda, & roboranda, & vapores à capite reuellendi, atque in eo diſcutiendi.

Curatio eorum, qui à Carbonum fumis & ſimilibus vaporibus ſuffocantur.

A carbonum fumis ſuffocatio vt curanda.

Pertinent huc vapores illi, qui ex carbonibus accenſis, vt & illi, qui è muſto ac cereuiſia ferueſcente attolluntur, & quibuſdam periculum ſuffocationis intentarunt, quoſdam plane ſuffocarunt. Qui quâ ratione noceant, alij aliter ſentiunt, vt apud Marcellum Donatum, *de hiſt. medic. mirab. lib. 2. cap. 6.* Foreſtum, *lib. 15. obſeru. 26.* Paræum, *tractat. de renunciationibus, & inſtitut. lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 6.* videre eſt: quin tamen etiam craſſitie ſua cerebri meatus oppleant, negari non poteſt.

Quantum ad curandi rationem, danda opera, vt quamprimùm vapores illi diſcutiantur. Itaque ægri ſtatim in aërem liberum deducendi vel deportandi ſunt; & Aqua vitæ aliqua præſtans, quòd vapores illos diſcutere poteſt, inſtillanda, cui aliquid theriacæ addi poteſt. Hinc vomitorium cum oxymelite exhibendum, & ſternutatorium naribus inflandum, atque oleum deſtillatum vel balſamum rutæ, ſaluiæ, vel ſimile quid naribus inungendum. Neque omittendæ reuulſiones per clyſteres, frictiones, & ſimilia.

Curatio Anguſtiæ cerebri à pituita.

Anguſtiæ cerebri à pituita curatio.

Si à pituita cerebri meatus obſtruente ſiue comprimente anguſtia in eo fiat, & inde ſeu ſomnus grauis, ſeu ſtupor, ſeu apoplexia, ſeu paralyſis fiat, eo modo curanda, qui ſuprà, *cap. 9. de intemper. capit. cum pituita*, propoſitus eſt: nimirum ex vniuerſo corpore pituita euacuanda, eadem à capite reuellenda, per os & nares euacuanda, & medicamentis tum internis ſumptis, tum extra adhibitis diſcutienda, capútque calefaciendum & roborandum, vt *ibid.* dictum.

Curatio Anguſtiæ cerebri à ſanguine.

Anguſtiæ cerebri à ſanguine curatio.

Ita ſi à ſanguine, ſiue obſtruente ſiue comprimente, anguſtia eſt, ſanguis venæ ſectione, cucurbitulis, & aliis modis euacuandus & reuellendus, ac repellendus, vt ſuprà, *cap. 8. de intemper. cum ſanguine*, dictum. Et quidem ſi ſanguis extra venas illapſus ſit, & vena aliqua ſeu cauſſa violenta, ſeu quocumque modo aperta; præter ea, quæ ibi tradita, ſunt, & venæ frontis, & naſi, & ſub lingua, deriuationis gratia, aperiri poſſunt, ſanguiſque, ne confertim affluat, repellendus, & qui iam extra vaſa exiſtit, euacuandus & diſcutiendus, vt poſtea, *cap. 20.* dicitur.

Curatio Anguſtiæ à cranij compreſſione.

Si à cranij depreſſione ſit anguſtia, cranium eleuandum, vt *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 6.* dictum, & poſtea etiam ſuo loco, de fracturis & compreſſione cranij, dicetur. Quamvis verò in infantibus etiam ſine fractura deprimi poſſit, curandi tamen ratio eſt eadem.

Curatio.

Curatio Anguſtiæ Suturarum.

Si Suturæ à vaporibus vel humoribus obſtructæ ſint, diſcutiendi illi fomentis ex chamæmel. meliloto, betonica, ſtœchade, ſerpillo, & ſimilibus, quæ ex ſuperioribus nota ſunt. Cauendum verò hîc à repellentibus & adſtringentibus, quæ malum augent.

Vt meatus & cauitates in cerebro & capite plures ſint vel maiores, id non facilè accidit, niſi forſan à prima conformatione: quæ mala incurabilia ſunt; quale exemplum anno 1622. Menſe Auguſto, in oppido vicino, Kemberga, ſeſe obtulit, vbi infans natus eſt, qui in capite foramen habebat, quod ab ore ſurſum ad occiput patebat, ita vt ore aperto per totum caput, quaſi tubum vel canalem, tranſpicere liceret.

CAPUT XVIII.

De Morbis in Numero, & de Vermibus ac Calculis in Capite.

Bicipites. *Cornuti.*

MOrbos Numeri quod attinet, etſi nullos in cerebro ſtatui vel dari nonnulli ſtatuant, ſuo tamen modo dari & concedi poſſunt. Nam vt de iis, qui bicipites nati ſunt, quorum hiſtorias recenſet Schenckius. *lib. 1. obſeru. 15. & 16.* Platerus, *obſeru. lib. 3. p. 550.* nihil iam dicam: Cornutos etiam natos fuiſſe, atque ita hac parte in capite, quoſdam abundâſſe, idem Schenckius, *lib. 1. obſeru. 24.* & Guilhelmus Fabricius *cent. 2. obſeru. 25.* teſtantur. Verùm cùm hæ monſtroſæ ſint à primo ortu capitis conſtitutiones, nec curationem admittant, eas prætermittimus. Hoc tamen prætereundum non cenſemus, Bartholomæum Cabrolium, *obſeru. 11.* referre, ſe cuidam cornu in fronte natum, cuius longitudo erat dimidiati pedis, craſſities pollicis ſerra reſecuiſſe.

Quoniam vero Galenus, *lib. de diff. morb.* inter morbos numeri refert non ſolùm id vitium, quod à rerum naturalium, verùm etiam illud quod à præternaturalium abundantia accidit, atque inter ea etiam vermes recenſet; eum ſecuti, inter morbos in numero, ſeu rerum p. n. in cerebro abundantium, hîc vermes recenſebimus. Etſi enim alij aliter hac de re ſentiant, vt *Inſtitut. lib. 2. part. 1. cap. 7.* dictum, & in re obſcura quiuis per me quidlibet ſentire poſſit: tamen quia de vermibus capitis commodiore loco, quàm iſto, tractari vix poteſt, hoc capite de vermibus agemus.

Vermes in capite geniti.

Vermes in capitis parte anteriore, ad naſi radicem, vbi oues & capræ frequenter eos habent, naſci, Auicennas. *lib. 3. fen. 1. tr. 2. cap. 3.* ex Medicorum Indorum relatione narrat. Idem tamen & in aliis regionibus ac ſeculis accidere annotatum, & cuidam Italo ex frequenti odoratu baſilicæ herbæ natum ſcorpionem in cerebro dolores vehementes & longos, & mortem denique attuliſſe, Hollerius, *lib. 1. de morb. intern. cap. 1.* refert. Et è capitibus eorum, qui febre Vngarica theriode mortui ſunt, vermes confertim prorupiſſe, teſtatur Conradinus, *cap. 11. de feb. malign.* Quod confirmat Volcherus Coiter. *in append. obſeru. anatom. & Chirurg.* Et Cornel. Gemma, *in append. oper. Coſmocritici*, in matronæ cuiuſdam, peſtilenti hemitritæo extinctæ, capite aperto magnam putredinem circa cerebri ſubſtantiam, & inter meninges cùm vermiculos, tum cimicum copiam incredibilem repertam fuiſſe. Valeſcus quoque de Taranta, *lib. 4. cap. 30.* refert, ſe vidiſſe in iuuene febrem habente acutam, duo tréſve vermes, ad formam granorum pini expulſos, & iuuenem ſanatum fuiſſe. Narrat quoque Foreſtus, *lib. 9. obſeru. 2. in ſchol.* Beniuentis cùm multi morbo quodam ignoto è vita decederent, tandem Medicos hoc morbo interemtum incidiſſe, & in eius cerebro inueniſſe vermem rubrum breuem, quem cùm multis medicamentis vermes occidendi vim habentibus occidere non poſſent, tandem fruſta raphani inciſa in vino Maluatico coxiſſe, quo medicamento vermis occidebatur, atque hoc remedio poſtea ſimili morbo, quaſi epidemio affectos omnes curaſſe. Refert *ibidem* Foreſtus, ſe quendam nouiſſe lue Gallicâ infectum, qui cùm longo & diuturno capitis dolore affligeretur, nec vllis remediis curari poſſet, tandem Bononiæ cranium eius in frontis parte ſuperiore, quâ dolor hærebat, perruptum, & vermem ſub eo, ſupra duram matrem nigriuſculum, inſtar gurgulionis, inuentum eſſe, quo ablato dolor ceſſauerit. Ita narrat Ambr. Paræus, *lib. 9. cap. 20.* cuidam ex cranij putredine & carie ſupra ipſam craſſam meningem vermes plures natos fuiſſe. Notabilis quoque eſt hiſtoria, quam Franciſcus Hildesheimius, *ſpicileg. lib. 1. pag. 41.* recitat, de quodam, qui vermes tredecim oblongos, lanuginoſos, viuos, inſtar erucarum ſeu oniſcorum, quos auriculares vocant, in capite continuit, quique per fauces, nares & aures prodierunt.

Hiſtoria ex Alſar. Cruzio, de verme è naribus excreto.

¶ [Vermes è capite excretos fuiſſe, variæ teſtantur hiſtoriæ; quarum aliquas modò recenſuimus: quibus addenda eſt hiſtoria, quam habet Vincentius Alſarius Cruzius, *de quæſit. per Epiſt. Centur. 3.* & diſputatio de loco, in quo generatus fuerit, quæ *ibid.* habetur. Quidam Fuluius Angelinus; ad Vincent. Alſar. Cruzium ſcribit, quendam febre malignâ epidemiâ laboraſſe, & octo noctes inſomnes duxiſſe. Tandem cùm conualeſceret, ſenſiſſe quendam pruritum in dextra nare, & ſtatim elapſum eſſe vermem, qui medij digiti longitudinem æquaret, craſſiuſculo corpore, rubrum, nigro capite & duro, duobus acutis brachiis, inſtar ſcorpionis mordentem, nonnullis pilis rubeis præditum, ſex pedes verſus caput, nonnullos verò paruos verſus caudam habentem, quibus placidè gradiebatur. Vixit quatuor dies ſine cibo.

De loco in quo generatur, ſententia Fulu. Angelini.

De huius vermis generatione ſtatuit Fuluius Angelinus, eum in ventre inferiore generatum fuiſſe, atque inde in ventriculi capacitatem regurgitaſſe, è quo dum æger ſomnum per noctem caperet, per œſophagi viam leniter gradiens, in amplitudinem buccæ peruenerit, & ore clauſo, vt per noctem fieri ſolet, in narium cauitatem ſe abſconderit inuento narium ſatis capaci foramine; ibique quietus eò vſque permanſerit, donec vel grauans, vel vellicans, ægrum ad emungendas nares ſtimulauerit: idque vt ſtatuat, iſtis rationibus vtitur. Prima eſt, quòd nullum graue ſymptoma circa cerebrum apparuit; quod fieri ſolet dum vermes in cerebro, vel loco vicino generantur. Deinde, quòd aliàs compertum ſit, vermes inteſtinorum per nares exiiſſe. Verùm non credibile eſt, vermem tam magnum, & taliter figuratum, è ventriculo in palatum, & hinc in nares irrepere potuiſſe, vt æger id nullo modo perciperet, neque rationes allatæ ſatis firmæ ſunt. Neque enim æger planè fuit ſine omnibus grauibus ſymptomatis, ſed octo ferè noctes duxit inſomnes, & mente aberrauit. Poſſunt etiam tales vermes, ſi quieti degant, id quod accidit, cùm alimentum habent, diu latere, vt nullum graue ſymptoma afferant. Deinde vermes, qui interdum ex ore, & quandoque etiam è naribus, ex ventre inferiori eò progreſſi, erumpunt, veri lumbrici ſunt, nec adſcendunt tales vermes, vt id ab ægro non percipiatur.

Alſar. Cruzij.

Rectiùs ſentit Vincent. Alſarius Cruzius, *d. l.* vermem hunc, ſi non in ipſo cerebro, tamen prope cerebrum, circa colaturam naſi genitum fuiſſe; & docent hoc aliæ etiam hiſtoriæ vermium in capite generatorum, quæ videantur apud Auicennam *fen. 1. tract. 2. cap. 3. de ſoda*, Arculanum, *in 9. Rhaſ.* Foreſtum, *lib. 9. obſeru. 4. in ſchol.* Guilhelm. Fabricium Hildan. *centur. 1. obſeru. 8.* & 116. Et omnino iſto in loco nec materia, nec cauſſa efficiens deeſt: de quo ſuo loco dictum.]

Cauſſa.

Poſſunt quandoque in caput irrepere eiuſmodi vermes; id quod ſeruus ille apud Hildesheimium ſuſpicatus eſt, qui cùm ſæpius bene potus in gramine dormiuiſſet, vermem eiuſmodi vnum atque alterum in aurem irrepſiſſe, à quo reliqui deinceps generati fuerint, credidit. In capite tamen etiam generari, ex corruptione humorum, præcipuè malignorum, certum eſt: id quod in malignis & peſtilentibus febribus, & nonnunquam in putredine ac corruptione cranij accidit.

Signa Diagnoſtica.

Vermium in capite ſigna.

Cognoſcuntur vermes ex dolore diuturno, qui nullis remediis cedit, vehementi, maximo; præſertim cùm caput mouetur, & ferè lancinante; fœtore, qui per nares & os exhalat, ſternutatione, & frequenti vertigine, quæ ægrum corripit.

Prognoſticum.

Malum hoc ſatis periculoſum eſt, & curatu difficile, ac quod ſæpiſſime ægris exitium affert.

Indicationes.

Vermes ſeu viui, ſeu mortui, exturbandi ſunt ex capite. Ideóque præmiſſis vniuerſalibus, vermibus aduerſantia, eoſque necantia, & errhina, & ſternutatoria ad eorum expulſionem vſurpanda.

Curatio.

Vermes è capite tollentia.

Errhina & ſternutatoria ex ſuperioribus nota ſunt: iis tamen talia admiſcenda, quæ vermes hos necare vi peculiari comperta ſunt, vt *ſuccus raphani, hiera, aloës, ſuccus fol. perſicorum, abrotani, abſinthij, ol. amygdal. amarar. ol. perſicorum.*

Vel excipiatur naribus & ore hiante talis fumus:

♃. *Centaur. minor. marrub. betonicæ*, an. Drach. ij. *zedoariæ* Drach. ß. *angelic. ſuccini*, an. Drach. ij. *antimon. crudi* Vnc. j. *minii* Drach. j. ß. *boli armeni* Drach. j. *ariſtolochiæ rotundæ* Drach. ij. *abſinthij* Drach. iij. Fiat puluis carbonibus inſpergendus.

Loco verò dolenti applicetur hoc Emplaſtrum.

♃. *Aloës, puluer. lumbric. cuiuſcunque deſcript.* an. Drach. ij. *fellis Taurini* Drach. j. *olei abſinth. ceræ*, an. q. ſ. F. Cerotum.

Quod emplaſtrum cum applicauiſſet, & fumum naribus ter quaterve excepiſſet ſeruus ille apud Hildesheimium, vermes lanuginoſi viui tredecim per fauces, nares, & aures prodierunt, atque dolores remiſerunt: poſt menſes tamen aliquot adhuc duo prodierunt.

Marquardo tamen, *pract. lib. 1. cap. 1. corollar. 64.* ſuſpecta eſt vermium interfectio. Ideóque hoc emplaſtrum imponit capiti raſo:

♃. *Amygdal. amarar. contuſar. ſucci folior. perſicor. abrotani, abſinthij*, an. Vnc. j. Miſce, & capiti imponatur.

Per nares verò excipiatur vapor è lacte, vt ita vermes exeant. Commendatur & Tabaci ſuccus, & fumus naribus attractus, ad vermes in capite occidendos.

Calculi in capite geniti. Calculos etiam quandoque in cerebro naſci, obſeruatum eſt à Medicis: cuius rei hiſtorias collegit Schenckius, *lib. 1. obſeru.* 81. Exemplum etiam extat apud Guilhelm. Fabricium, *cent. 1. obſeru.* 11.

Cognoſcunturque ex dolore, qui eſt fixus, & nullis cedit remediis, adeſt grauitas, ſine excrementis tamen. Sed malum id incurabile eſt.

Annotauit etiam Guilhelmus Fabricius, *cent. 2. obſeru. 2.* globulum plumbeum ſclopeto emiſſum in caput iuuenis adactum fuiſſe, ibique vulnere etiam ſanato, ſex menſibus inter cranium & duram matrem ad latus ſuturæ rectæ, nullo ſuperueniente ſymptomate, remanſiſſe.

Poſſent & huc referri fungi cerebri: verùm cùm ij ſaltem in vulneribus cerebri naſcantur, ſuo loco, vbi *de vulneribus cerebri* agemus, de iis dicemus.

CAPVT XIX.

De Morbis Magnitudinis in Capite.

Capitis magnitudo vitioſa. AD morbos magnitudinis vitiatæ in capite pertinet hydrocephalus, & tumores cerebri, ac membranarum eius. Verùm cùm ij morbi compoſiti ſint, & cum magnitudine aucta concurrat intemperies cum materia; de iis ſeorſim in *fine huius libri* dicemus.

Pertinet huc & illa prodigioſa capitis magnitudo, quam ex Fincelio *de miracul.* refert Schenckius, *lib. 1. obſeru.* 32. de infante quodam, cui ad quintum menſem capitis magnitudo ita aucta eſt, vt in circumferentia vlnam æquaret. Et occurrunt ſimilia interdum etiam capita prodigioſæ magnitudinis: ſed cùm iſta vitia à prima conformatione ſint, incurabilia ſunt. Eodem modo ſeſe res habet de nimia capitis paruitate.

CAPVT XX.

De Commotione cerebri.

Commotio cerebri. SItus totius cerebri in homine viuente mutari non poteſt: in partibus verò cerebri eiuſmodi affectio fieri poteſt, vbi ob depreſſionem oſſis, ab ictu aliquo validiore, vel etiam ſine oſſis depreſſione, ab ictu vel colliſione capitis quacunque vehementiore, partes cerebri, præcipuè ſuperiores, quæ alioquin ab inferioribus diſiunctæ ſeruari debent, p. n. cum ipſis coniunguntur, cerebrique partes quaſi loco naturali dimouentur. Agendum ergo hîc de illa affectione, quæ vulgò Cerebri commotio nominatur. Etſi verò & anguſtia ferè cum ea coniungatur, & nonnunquam etiam vaſa quædam rumpantur, & proinde in diuerſis locis de ea agi poſſet: tamen non incommodè inter morbos in ſitu, & ante vulnera capitis, hoc loco, de ea agi poſſe videtur.

Facit huius affectionis mentionem Hippocrates, *7. aph.* 58. & Galenus, *in comm.* Paræus, *lib. 9. Chirurg. c. 9. & 22.* Guilhelm. Fabricius, *cent. 1. obſeru. 11. 12. cent. 3. obſeru. 9.* & alij, Hippocrates de ea ita ſcribit: *Quibus occaſione aliquâ cerebrum vehementiùs fuerit concuſſum, mutos protinus fieri neceſſum eſt.* Recentiores appellant cerebri commotionem: quo nomine malũ id præcipuè intelligunt, vbi ſine externo aliquo vulnere, ſine cranij fractura, vel depreſſione, ex percuſſione vel lapſu vehementiore, vel cranij modiolo perforatione, vel manus illiſione, vel bombardarum & tonitrui fragore talis conſternatio accidit, vt ægri neque loquantur, neque agant aliquid, ſed ferè apertis oculis immoti maneant, ſimiles iis, qui motu & conſternatione perculſi ſunt, atque attoniti. Accidere iſta ſymptomata ſtatuit Galenus, *loc. alleg.* quia virtus animalis retracta in cerebrum cogatur per tales affectiones commotione vehementiore offenſa; & propterea quietem agat, & feriatur, atque inde organa ſenſuum & motus ſuo officio non fungantur. Et quidem hoc ita ſeſe habere, in leuiore modo facilè concedi poteſt, in grauiore tamen credibile eſt, non ſolùm ſpiritus in cerebrum reuocari, ſed & conturbari, & ob cerebri ſitum mutatum, & anguſtiam, motu eorum impedito, ſymptomata eiuſmodi excitari. Vbi enim cerebrum vehementiùs concutitur, non ſolùm ſpiritus commouentur & conturbantur, ſed & cerebri partes à naturali ſitu dimouentur, & meatus cerebri concutiuntur, imò vaſa ad cerebrum tendentia, & per eius ſubſtantiam ſparſa, vt nerui, non ſolùm comprimi & contorqueri, ſed & rumpi poſſunt, ſi vis maior ſit, & inde ſanguis in cerebrum effundi poteſt: quod ſanguis per os & nares ſæpe effuſus teſtatur, à quo meatus cerebri tum obſtrui, tum comprimi poſſunt. Et quidem, vbi cranium frangitur vel deprimitur, fit hoc faciliùs: integro tamen etiam eodem manente, imò capite galeâ ferreâ tecto vehementiore ictu cerebrum grauiſſimè concuti, & venæ ac arteriæ in eo rumpi poſſunt. Ideóque quæ hîc de iſto malo dicentur, tam in commotione cerebri cum fractura cranij, quàm ſine fractura eiuſdem locum habent; faciliùs autem iſta commotio fit ſyncipite percuſſo, quàm aliâ capitis parte, vt hiſtoria de Nerei filia, quæ mox recitabitur, docet.

Signa Diagnoſtica.

Ex adſtantium relatione, an æger grauiter percuſſus, vel lapſus, vel ſimile quid paſſus fuerit, cognoſcitur. Symptomata autem, quæ ex cerebri commotione ſequuntur, hæc ſunt. Si concuſſio minùs violenta eſt, non ſtatim muti redduntur, ſed ſopore quaſi corripiuntur, non adeò tamen profundo, quin excitari poſſint; vel vertigo corripit. Sin concuſſio ſit vehementior, ἀφωνία & ἔκπληξις, vt Hippocrates *7. aph.* 14. nominat, accidit, & auditus, viſus, motúſque aboletur; dilirium etiam quandoque accedit, ſanguis per os & nares effunditur, oculi inflammantur, & ſæpe inflantur. Plerique hoc modo affecti vomunt, compatiente cerebro ventriculi orificio per neruos ſextæ coniugationis: & primò quidem quicquid in eius capacitate reperitur, euomitur: hinc quidquid à vicinis partibus affluit, in primis bilis flaua, quæ ad motum aptior, veſiculâ fellis laceſſitâ, in ventriculum infunditur. Vbi ſanguis corruptus putreſcere circa cerebrum & membranas eius incipit, cerebri & membranarum eius inflammatio excitatur, calórque cordi communicatur; vnde febris continua oritur, delirium, conuulſiones, & tandem, niſi materia euacuetur, cerebri corruptio & ſphacelus.

Rei huius hiſtoriam narrat Hippocrates, *5. Epidem. Pulchra,* inquit, *erat virgo, Nerei filia, & ferè annos nata viginti, cui à fœmina ludente latâ manu ſyncipiut percuſſum eſt. Ac tum quidem oculorum caligo corripuit, & ſine reſpiratione erat, cúmque domum perueniſſet, illicò febri vehementi correpta, & capitis dolore tentata eſt, cum faciei rubore. Septimo autem die ad aurem dextram pus graueolens aliquantùm, rubrum, cyatho vno ampliùs, prodiit, meliúſque habere, & alleuari, viſa eſt. Rurſus inualeſcente febre in ſomnum propenſa erat, neque loqui poterat; faciei pars dextra contrahebatur, difficultas ſpirandi, & conuulſio cum tremore aderat, & lingua impediebatur, oculúſque ſtupidus factus eſt; nono mortua eſt.*

Pronoſtica.

Prognoſtica. 1. Duplicem hic affectus euentum habet. Aut enim redeunt ad ſe ægri; aut non redeunt, ſed moriuntur.

2. Et quidem dum ad ſe redeunt, atque iterum loqui & moueri incipiunt; id fit quandoque ſine grauibus ſymptomatibus, poſtquam facultas animalis ad ſe redit, ſpiritúſque explicando partibus communicat, meatus aperiuntur, ſpiritibúſque naturalis motus reſtituitur, præcedente interdum quodam leui delirio; quod accidit, vbi nulla vaſorum, neruorum, aut membranarum cerebri facta eſt diſruptio.

3. Quandoque verò ad ſe quidem redeunt, & loqui incipiunt ægri; ſed grauiſſima tamen patiuntur ſymptomata. Vaſis enim ruptis, & ſanguine circa cerebrum, vel in cerebri ſubſtantiam effuſo, febris acuta, delirium; vel cerebro repleto, ſopor grauis, ſtupor & paralyſis ſequitur. De quo Hippocrates, *7. aph. 14. Ex ictu capitis, ἔκπληξις ἢ παραφροσύνη, ſtupor aut deſipientia, malum.* Si materia è capite eiiciatur, & ac neruos detrudatur, ſequuntur & alia interdum ſymptomata, vt colli relaxatio, tumores periculoſi in capite, cœcitas, ab obſtructione neruorum opticorum, conuulſiones. Cuius rei hiſtorias habet Guilhelm. Fabricius, *cent. 1. obſeru. 11. & cent. 3. obſeru. 9. 36.*

4. Interdum verò ægri ad ſe non redeunt, ſed moriuntur, & ſi ſymptomata enumerata permaneant, vel alia accedant, quo tempore omnia remittere oportebat, periculũ portenditur, ob inflammationem, putredinem, & gangrænam, ac ſphacelum cerebri, conuulſio & apoplexia, & tandem mors ſequitur. Quod ſi cerebri portione abruptâ, vel nerui, vel membranæ auulſæ, vel vaſa diſrupta inſignia ſint: quod in corporibus ſenilibus faciliùs accidit, in quorum capite minor eſt cerebri motus, ſpatiúmque inter cerebrum & cranium maius, quâ de cauſsâ cerebrum magis concuti poteſt; ſic affecti breui, & plerumque intra triduum moriuntur. Eius rei hiſtoria fuit modò ex Hippocrate, *5. epid.* relata. Habet etiam ſimiles *Valleriola, lib. 1. obſeru. 1. &* 8. Dodonæus, *obſeru. med. cap.* 12. Guilhelm. Fabricius, *loc. alleg.*

5. Si cerebrum vehementiùs loco ſuo motum ſit; nihil tamen in eo ruptum, fatuos reddit, qui nullo modo reſtitui poſſunt.

Indicationes.

Principio curandum, ne ſanguis ad caput affluat; quod expeditur reuellentibus & repellentibus. Sanguis è vaſis effuſus, ſanieſque ex eo genita, circa membranas cerebri hærens, euacuanda, quod fit vel ſenſibiliter, cranio aperto, vel inſenſibiliter, dum medicamentis attractiuis foràs elicitur, & diſcutitur. Siquid verò læſum eſt, ſanandum.

Curatio.

Curatio commotionis cerebri. Ideóque ſtatim vena in brachio aperienda; ſimúlque caput, crinibus abraſis, oleo roſaceo, vel myrtino inungendum, aut tale Cataplaſma capiti imponendum.

℞. *Farin. hordei, fabarum*, an. Vnc. vj. *olei roſar.* Vnc. iij. *aceti* q. ſ.

Fiat

Fiat Cataplaſma, quod capiti applicetur, & ſæpius renouetur. Sicca verò & vehementiùs adſtringentia vitanda ſunt; cùm poros obſtruant, & tranſpiratione prohibeant, ac proinde inflammationem non arceant, ſed potiùs acceſſant.

Clyſteres quoque iniiciendi, & repetendi; & vapores à capite auertendi, atque aliæ reuulſiones per frictiones partium extremarum, cucurbitulas ſcapulis appoſitas, inſtituendæ.

Die altero Paræus venam puppis, quæ ſupra lambdoidem eſt, aperit, obturatis, vt id commodiùs fiat, ore & naribus, & ſpiritu magno conatu eliſo, vt membranæ cerebri hoc modo intumeſcant, & ſanguis extrudatur: & paucis diebus pòſt etiam venam frontis, ſub lingua, vt & ſanguis omnibus viis è capite eliciatur.

Poſt quartum diem repellentibus diſcutientia admiſcenda ſunt; quale eſt hoc Cataplaſma.

℞. *Abſinthij* M. j. *flor. roſar. rubr. chamæmel.* an. P. j. *farinæ fabarum* Vnc. j. *ſanguinis draconis* Drach. ij. *muniæ* Drach. iij. Cum. *oleo roſaceo*, F. ſ. a. Cataplaſma.

Vel hoc Fomentum:

℞. *Rad. altheæ* Vnc. iij. *ireos, cyperi, calami aromatici*, an. Vnc. j. *fol. ſaluiæ, maioran. betonic. flor. roſar. ſtœchad. Arab.* an. M. ß. *ſalis communis*, Vnc. j. Coquantur in vino rubro, & aqua fabrorum. Decocto ſpongia excepto foueatur caput, vt tamen non nimis incaleſcat.

Ceratum Vigonis. Inſeruit etiam huic ſcopo *Ceratum Vigonis*, vſu comprobatum, quod ita paratur:

℞. *Furfuris* Vnc. iij. *farinæ lentium* Vnc. ij. *roſarum, fol. & granor. myrti*, an. Vnc. j. *calami aromat.* Drach. x. *chamæmel. meliloti*, an. M. ß. *nuc. cupreſſ.* num. vi. *olei roſacei, chamæmel.* an. Vnc. iij. *ceræ albæ*, Vnc. ij ß. *thuris, maſtiches*, an. Drach. iij. *myrrhæ* Drach. ij.

Puluериſandis puluериſatis, & liquefactis oleis cum cera, F. Emplaſtrum.

Tandem ſola diſcutientia vſurpanda ex radicibus altheæ, cyperi calami aromatici, fol. ſaluiæ, maioran. betonic. flor. ſtœchad. chamæmel. quibus ad caput roborandum flores roſarum rubrarum addantur.

Emplaſtrum è gummi hederæ. Alexander Benedictus, *lib. meth. med. morb. c. 5. Emplaſtrum ex gummi hederæ* valde commendat, eóque ſenem decrepitum octogenarium, qui ex capitis percuſſione obmutuerat, præter omnem opinionem, ſe ſanaſſe refert, idque etiam fracta caluariæ oſſa, pluſquam credibile ſit, ferruminare ſcribit. Paratur autem hoc modo:

℞. *Gummi hederæ* Vnc. iij. *reſinæ puræ* Vnc. ß. *ceræ* ℥. iij. *olei roſacei* ℥. ij ß. *ammoniaci* ℥. ij. *terebinth.* ℥. iij. *ſucci corymb. hederæ* Vnc. iij. *farinæ fabarum*, q. ſ. Miſceantur.

Pulli quoque columbini, vel gallinacei, vel catuli per medium diſſecti, vel pulmones animalium calidi, capiti admoti, inſignem diſcutiendi vim habent.

Diæta.

Diæta ſit tenuis, & æger vino ad diem 14. abſtineat; vt & carne ferè, & pane ac ptiſana; vel alio tenuiore cibo ſit contentus. Acida, ſalſa, & acria vitanda; ægérque in quiete & tranquillitate continendus.

Exempla videantur apud Hippocratem, 5. *Epid. n.* 55. & 7. *Epid. n.* 85. Foreſtum, *lib.* 9. *obſeru.* 30. 32. Exempla commotionis cerebri etiam habet Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 47.

De Cranij depreſſione ſine fractura.

Cranium depreſſum. Cùm hactenus depreſſionis cranij aliquoties mentio facta ſit, & ſi cranium deprimatur, cerebri, quod vna comprimitur, meatus anguſtiores reddantur, capitis figura vitietur, & in ſitu etiam vitium accidat; de ea etiam aliquod hoc loco dicendum.

Cauſſa.

Fit autem compreſſio illa à cauſſa violenta, percuſſione, caſu, & quidem nunc cum fractura cranij, de quâ ſuo loco, vbi de fracturis cranij agemus dicetur; nunc ſine fractura, de qua hoc loco. In infantibus enim, & qui oſſa cranij molliora habent, caluariæ oſſa abſque vlla fractura comprimi poſſunt, idémque patiuntur, quod plumbea, ſtannea, & cuprea vaſa.

Signa.

Digitis fouea & depreſſura deprehenditur; & ſi depreſſio paulò ſit maior, muti fiunt, vomitus bilis adeſt.

Quomodo ſit curandum. Modum curandi tradidimus in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 2. c. 6.* quibus hoc addimus, in infantibus nulla violentia opus eſſe, nec aliam curam requiri, quam vt deraſis capillis ceratum aliquod cephalicum, ad depreſſa oſſa eleuanda idoneum, adhibeatur. Mollia enim infantium oſſa, natura cooperante, facile iis in priſtinam ſedem reſtituuntur.

Vt ℞. *Reſinæ pini, ceræ.* Vnc. iiij. *terebinth. claræ, gummi elemi*, an. Vnc. iij. *olei roſacei* Vnc. ij. *ammoniaci* Vnc. i. ß. *farinæ volatilis* Vnc. i. *vini nigri* q. ſ. Emplaſtrum.

Vel applicetur *Emplaſtrum de gummi elemi Conciliatoris*, aut *Guidonis de centaureo.*

Vel hoc: ℞. *Maſtiches, terebinth.* an. Vnc. i. *gummi elemi* 3. x. *colophoniæ, reſinæ pini rec.* an. Vnc. ß. *ammon.* Drach. i. *ſucci betonicæ, conſolidæ maioris, minoris*, an. Vnc. j. *api* Drach. vj. *vini odorati* ℔. ß. Bulliant ad conſumptionem ſuccorum & vini. Poſtea fortiter colentur.

Colaturæ adde *ceræ albæ, olei maſtich.* an. q. ſ. F. Ceratum ſuper ignem, quod cranium depreſſum ſuum in locum reducit.

Præter hanc, quæ à cauſſa violenta fit, cranij depreſſionem, alterius adhuc mentionem faciunt autores, quæ à cauſſa interna ortum habet in infantibus. Aetius, *tetrab.* 1. *ſerm.* 4. *cap.* 13. Siriaſin appellat, quòd in ſyncipite cauitas quædam apparet. Σιρὸς enim, &, vt nonnulli legunt, σειρὸς, apud Græcos dicitur foſſa ac fouea, in qua ſemina ſeruntur. Etſi verò Aetius, *loco allegato*, ſaltem ab inflammatione cerebri ac membranarum id accidere dicit: tamen & in aliis morbis os bregmatis in infantibus nonnunquam ſubſidet. In Germania mulieres appellăt *das Blat fallen oder ſchieſſen.* Oſſa enim ſyncipitis parte ſuperiore, vbi coronalis & ſagittalis ſutura coeunt, in infantibus non dura ſunt, ſed cauitatem quandam efformant, quam membrana quædam, quæ omnium poſtrema ſicceſcit, & oſſea euadit, quámque Arabes Zeudech, nonnulli Fontanellam, Germani *das Blat* appellant, tegit. Id os ſeu membrana potiùs, vt diximus, interdum in infantibus ſubſidet, & à mulieribus pro lethali plerumque ſigno habetur: quod procul dubio accidit, cùm ipſum cerebrum in morbo aliquo graui in motu deficere incipit, nec ſatis dilatatur.

CAPVT XXI.

De Morbis ſolutæ Vnitatis in capite & Cerebro; & primò de Contuſione capitis.

Suturarum cranij ſolutio. Reſtat tertium morbi genus ſoluta vnitas, quæ vtplurimum à cauſis externis & violentis accidit: aliquando tamen à cauſis internis ſuturæ capitis, quæ aliàs contiguæ ſunt, diſiunguntur, vt euidens inter eas ſit diſtantia; (niſi quis hanc ſuturarum diſtantiam ad morbos compoſitionis referre malit) quod euenit ab humorum vel vaporum copia, qui diſtendendo faciunt vt ſuturæ magno ſpatio diſtent, vt docet Paulus Ægineta, & tale exemplum recitat Iacob. Fontanus, *pract. l. 1. cap. 3.* de quodam iuuene Aquenſi, in cuius capite diſſecto ſuturæ ferè quatuor digitis inuicem diſtabant, & è quo ingens copia ſeroſi humoris, qui in ventriculis & tota ſubſtantia cerebri continebatur, effluebat. Scripſit etiam nuper ad me Medicus quidam è Sileſia, peſtis, quæ anno 1622. in Polonia graſſata eſt, tantam fuiſſe ſæuitiem, vt ea extinctis cranium rumperetur. Verùm rariora hæc ſunt, & incurabilia. Itaque de ea vnitatis ſolutione, quæ à cauſſis externis & violentis accidit, dicamus.

Sunt autem ſolutæ vnitatis plures differentiæ, de quibus in *Inſtitut. lib. 2. part. 1. cap.* 10. dictum: hic imprimis dicendum erit de contuſione, vulnere, fractura, & carie. Et quidem ſoluta vnitas in capite eſt, vel in cute tantùm & carne, vel ſimul in pericranio, vel etiam cranio. Et quæ in cranio eſt, vel cranium totum penetrat, vel non, & quæ penetrat, eſt vel ſine duræ matris læſione, vel cum ea; & quæ cum duræ matris læſione eſt, aliquando ad piam matrem & cerebrum penetrat, aliquando non.

Non autem hic dicemus de vulnere in genere, ſed quæ de eo dicenda ſunt, ſuo loco, vbi de partium externarum, & habitus corporis morbis agetur, explicabuntur. Hîc ſaltẽ ea, quæ capiti propria ſunt, perſequemur; ſicut & Hippocrates, *in lib. de vulneribus capit.* de iis agit. Dicemus autem primò,

De Contuſione.

Contuſio capitis. Contuſio autem eſt interna membri continui ſolutio & colliſio, extrinſeco plerumque integro apparente, quæ fit à re graui, dura & obtuſa, quam ſequitur ἐκχύμωσις, ſeu ἐκχύμωμα, ſanguinis ſcilicet ſubter cutem effuſio.

Cauſſa.

Hæc fit, cum caput vel fuſte, vel alia re obtuſa percutitur; vel ex lapſu caput rei duræ, non àcutæ alliditur, & cute plerumque integra venæ exiguæ ſub cute aperiuntur, ſanguiſque ex iis effunditur; & inde tumor mollis, liuidus abſque magno dolore, excitatur.

Fit autem duplici modo; vel cum cutis vulnere, vel ſine eo. De ea, quæ fit cute integra, primò dicemus; altera *cap. ſequent.*

Prognoſtica.

1. Malum hoc, ſi nimirum & cutis & cranium ſalua ſint, ſi rectè tractetur, periculo vacat.

2. Si tamen muſculi temporales contundantur, delirium, paralyſis, conuulſio, & mors inde ſequi poteſt. Cuius rei exempla ſunt apud Glandorpium, *in ſpeculo Chirurgic.* 10. 11. 12.

Indicationes

Danda autem opera, vt humorum affluxus prohibeatur, dolórque, ſi adſit, mitigetur, & ſanguis qui ſub cutem effuſus eſt, euacuetur, & vaſorum orificia iterum claudantur.

Curatio.

Curatio. Ideóque ſtatim initio repellentia & adſtringentia adhibenda, eáque ſæpius ne incaleſcant, renouanda. Ac proinde

inde ſtatim capillis, ſi in loco capillato cõtuſio ſit, prius abraſis, adſtringentia ſuprà, *cap.* 1. *& cap.* 8. propoſita applicanda, & oleo roſaceo locus inungendus; deinde oui albumen bene conquaſſatum, vel ſolum, vel aquâ roſaceâ & aceto miſtum, & ſtuppâ exceptum inponendum.

Vel tale repellens applicetur.

℞. *Olei roſacei* Vnc. iii. *album ouor.* Vnc. ij. *pulu. nuc. cupreſſi, balauſtiorum, alum. rochæ, roſarum rubrarum,* an. Drach. i. Miſce & imponatur.

Vel ℞. *Farinæ hordei, fabarum,* an. Vnc. vi. *olei roſacei* Vnc. iii. *aceti* q. ſ. F. Cataplaſma.

Locus ipſa paulo arctiùs ligetur, ſitque ligaturæ initium in loco affecto, & deſinat eo loco, à quo fluxum imminere metus eſt. Ligatura enim arcta fluxiones arcet. Medicamenta autem talia ſæpius renouentur.

Secundo die vinum auſterum, in quo roſæ, myrtus, betonica, & aliquid florum chamæmel. cocta ſint, tepidum imponatur: & ſi dolor aliquis appareat, medicamentum bis de die mutetur, & locus oleo roſaceo tepido foueatur.

Si contuſio major ſit, & ob dolorem affluxus maior metuatur, vena ſtatim aperienda, & ſi corpus impurum ſit, medicamentum bilem purgans exhibendũ, vel etiam clyſter iniiciendus, & tenuis victus imperandus. Et ſi dolor vehementior ſit, lanâ oleo roſaeeo & chamæmelino madida locus fouendus; vel decocto roſarum, radicis altheæ, lini, fœnugræci, betonicæ; vel vnguento Alabaſtrino inungendus.

Vbi iam dolor ſedatus, & de affluxu ampliùs non metus eſt, danda opera, vt ſanguis extra vaſa effuſus euacuetur: quod fit vel inſenſibiliter, per ἄδηλον διαπνοὴν; vel ſenſibiliter, materia in pus conuerſa, & tumore aperto.

Tutius verò longè eſt materiam inſenſibiliter diſcutere quàm permittere vt in pus vertatur.

Quapropter paretur tale Cataplaſma.

℞. *Summit. abſinthij* M. i. ß. *roſar. rubrar. flor. chamæmel. betonicæ. ſertulæ campanæ,* an. M. ß. Coquantur in vino ad mollitiem. Poſtea contundantur, & addatur *farina hordei, fabarum* an. Vnc. j. ß. *pulu. ſem. cumin.* Drach. ij. *olei roſar.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel imponatur emplaſtrum, quod *cap. præcedente* ex Alexandrino Benedicto recenſuimus; aut *emplaſtrum de betonica*, *aut de gummi elemi*, *aut ceratum Iſidis*, deſcriptum à Galeno, 5. κατὰ γένη, *c.* 2. *ceratum de matriſylua*, *emplaſtrum de Ianua Fernelij, emplaſtrum de gratia Dei Fernel. l.* 7. *method.*

Vel ℞. *Emplaſtr. diachyl.* Vnc. ij. *oxycrocei, de meliloto,* an. Vnc. i. *olei chamæmel. anethini,* an. Vnc. ß. Malaxentur. F. Emplaſtrum.

Cerotum Vigonis de minio. Vel vſurpetur *Cerotum Vigonis de minio*, quod emollit & diſcutit, & ita paratur:

℞. *Olei chamæmel. lilior. albor.* an. Vnc. x. *maſtichini* Vnc. ij. *pingued. veruecis* ℔. j. ß. *lithargyri auri* ℥. viij. *minij* ℥. ij. *vini boni* cyathum i.

Bulliant omnia ſimul agitando, primùm lento, dehinc fortiore igne, donec maſſa colorem ſubnigrum contraxerit; tum adde *terebinthinæ* ℔. ij. *pulu. maſtiches* ℥. ij. *gummi elemi* ℥. j. *ceræ* q. ſ. Iterum coquantur. Fiat Emplaſtrum.

Vel Fomentum tale paretur:

℞. *Nuc. cupreſſi contuſar. num.* x. *myrtill.* ℥. j. *roſar. rubr. abſinthij, fol. ſalu. maioranæ ſtœchad. flor. chamæmel.* an. M. ß. *aluminis rochæ, rad. cyperi, calam. aromat.* an. Vnc. ß. Coquantur, *in vini rubri* ℔. iiii. *lixiuij communis* ℔. ij.

Decocto caput foueatur, & poſt fomentationem exſiccetur, & emplaſtrum aliquod imponatur. Foreſtus *lib.* 9. *obſeru.* 32. hoc emplaſtrum Helidæi, quod mirum in modum humiditatem in contuſionibus diſcutiat, commendat.

℞. *Flor. roſar. rubr. chamæm. abſinthij, betonicæ,* an. M. j. Coquantur ad mollitiem, & contundantur, adde *farin. fabar.* Vnc. iij. *ol. roſae. vini nigr. ſtyptici,* an. q. ſ. Fiat Emplaſtrum, ſeu potiùs Cataplaſma.

Si verò ob humoris effuſi copiam, is totus diſcuti nequeat, & ſuppuratio impediri non poſſit, medicamentis maturantibus ſuppuratio promouenda, vt oleo dulci tepido, vel decocto maluæ, altheæ, caricarum; vel parando ex his cataplaſma, cum farina hordei, adipe gallinæ, & oleo communi; vel imponendo emplaſtrum triapharmacum, quod fit ex olei dulcis parte vna, aquæ communis partibus duabus, & triticeæ farinæ ſ. q. quibus vitellum oui addere licet.

Vbi ex dolore & loci mollitie materiam in pus conuerſam eſſe cognitum fuerit, extrahenda ea; idque ocyùs faciendum, ne pericranium, & quæ ei connectitur, duram matrem corrumpat. Quod fit ſectione facta in loco decliuiore, & ad materiæ euacuationem commodiore. Si temporalis muſculus eſt contuſus, ſectio non in ipſo muſculo, ſed in loco propinquo inſtituenda; aut ſi in ipſo muſculo ſectionem inſtituere libeat, ſecundum longitudinem fibrarum fiat; ferrum tamen non nimis altè adigatur: vitandique muſculi caput mouentes.

Abſceſſu aperto, & materiâ euacuatâ, vlcus detergendum tali, vel ſimili medicamento:

℞. *Syr. de abſinth. ſimpl. roſarum,* an. ℥. j. *terebinth.* ℥. j. ß *pulu. ireos*, *aloës*, *maſtiches*, *myrrhæ*, *farinæ hordei*, an. Drach. ſem.

Vlcere mundato cauitas implenda, & cicatrix inducenda. Carnis tamen excreſcentia ſeu ὑπερσάρκωσις, quæ in hiſce contuſionibus frequenter ſuppullulat, depaſcenda pulueribus καθαιρετικοῖς, aut liquore illo viridi, qui in ὑπερσαρκώσει quacunque vtiliter, & ſine omni dolore, adhibetur, qui *Inſtitut. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 13. deſcribitur.

De Contuſione capitum Puerorum.

Contuſio capitum puerorum. Quia verò in primis pueri & infantes, propter capitis molem tibiarúmque imbecillitatem ſæpius labuntur, capútque grauiter offendunt & contundunt, ſanguiſque ex cõtuſione collectus ſub cute tumorem excitat; de hac in puerorum capitibus contuſione in ſpecie aliquid addemus ex Iulio Cæſare Arantio, qui *in fine comment. l. Hippoc. de vulnerib. cap.* ſcribit, ſe iuniorem, minúſque exercitatum, metuiſſe, ne ſanguis ſub cutem effuſus ibi putreſceret, & ad membranam deſcenderet: & idcircò ſectionem cuti adhibuiſſe, vt ſanguis educeretur: ſed hoc modo in maximum diſcrimen infantes adduxiſſe; cùm & ob ſanguinem effluentem vires reſoluerentur, & dolore, ac clamore & eiulatu infantum, fluxio, & tandem inflammatio excitaretur: ideóque longo rerum vſu ſe oculatiorem factum, tandem à ſectione planè abſtinuiſſe, ac ſequenti curandi modo graues etiam contuſiones feliciter curaſſe.

Curatio. Ab accepta contuſione protinus, vbi opus, abraſo, aut ſi raſio ob dolorem fieri non poſſit, forfice detonſo capillo, linteum, vel ſtuppa, oui albumine, & aceto roſaceo madida, imponẽda, & deligatione facta integro die naturali linteum extrinſecùs iiſdem madefaciendum, ne exſiccetur. Ita enim humorum confluentium impetus prohibetur, & aliqua pars reſoluitur.

Sequenti die ſequens Cataplaſma imponendum.

℞. *Pulu. roſar. rubrar. fol. & baccar. myrti,* an. Vnc. ij. *farinæ fabarum, hordei,* an. Vnc. j. *abſinthij, betonicæ.* an. Vnc. ß. *ſem. cumini* ℨ. j. *mellis albi* Vnc. ii. Cum vino nigro auſtero, F. Cataplaſma: cui adde, *olei roſar. chamæmel.* an. Vnc. j.

Hoc medicamentum, quod appellat benedictum, bis ſingulis diebus tepidè imponendum eſt, vt non ſolùm contuſam partem, ſed & circumſitas complectatur; ſitque eius quantitas, quæ vna vice adhibetur, mediocris. Si enim ſit exigua, parum habet virium, & à partis calore facilè exſiccatur: ſi nimia, locus affectus comprimitur. Atque in iſtius medicamenti vſu ad diem vſque nonum vel decimum perſeuerandum eſt. In dies enim partem detumeſcere, & collectum ſanguinem reſolui, ac per poros cutis euaporare animaduertetur; ac ſi caluaria etiam contuſa ſit, ad priſtinum ſtatum reducetur.

Cùm verò dies vndecimus præterierit, *Emplaſtrum diapalmæ Galeni* corio tenuiſſimo illitum, imponendum, & tertio quóque die immutandum.

Poſt vigeſimum diem ad reliquias humorum abſumendas, & colliſam caluariam in ſuum naturalem ſtatum reducendam, *emplaſtrum Barbarum* corio illitum applicandum. Et quamvis curatio protrahatur, & collecti, & effuſi ſub cutem humores tardiùs diſſipentur, tamen curatio hoc modo feliciter expeditur.

Foreſtus ad tumores, qui pueris ex lapſu in capite oboriuntur, *oleum aniſi* commendat, ſi eo tumor illinatur. Victus interim ætati ſit ſufficiens, non nimis tenuis.

Eadem curatio adhiberi poteſt, ſi infanti recèns nato in partu difficili, caput contuſum & tumidum, ob ſanguinem effuſum ſit, ſed ſimplicior. Solum enim diaphœnicinum ex roſaceo confectum tumores hos diſcutit.

CAPUT XXII.

De Vulneribus Capitis, ſine cranij, membranarum & cerebri læſione.

Et primò,

De vulnere ſine Contuſione.

Vulnus cutis capitis ſimplex. PRimò vulneratur caput ſæpe, cranio integro manente; vbi ſcilicet ſolùm cutis, panniculus carnoſus, muſculi, & nõnunquam etiam pericranium vulneratur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Signa diagnoſtica quod attinet, vulnera capitis, quæ partibus cranio ſuperpoſitis accidunt, & cutis carniſve vulnera dicuntur, vel ipſo obtutu, vel ſaltem ſpecilli indagine patefiunt. Cæterarum verò partium læſiones non ita facilè innoteſcunt.

Prognoſtica.

Quæ vulnera etſi per ſe periculoſa non ſint, præcipuè cuti & panniculo carnoſo inflicta, nemóque ex iis, ſi rectè tractentur, moriatur: tamen nec illud malè dicitur, nullum capitis vulnus contemnendum eſſe; quod Hippocrates, *in proœmio lib.*

de vulner. capit. monuit. Ideóque in iis curandis, quàm in aliarum partium cutaneis & non profundis vulneribus, plus diligentiæ adhibendum: cùm, ſi quid negligatur, ſæpe magnum periculum accerſatur. Etenim etſi cutis ſolùm vulnerata ſit: tamen niſi diligentia debita adhibeatur, vlcus incrudeſcens non parùm moleſtiæ exhibet, & à pure partes ſubiectæ corrumpuntur: aliquando febris inducitur; vnde Medico quidem negotium, ægro verò periculum affertur. Exemplum notabile eſt apud Schenckium, *lib. 1. obſeruat.* 35. de Carolo Regis Hiſpaniæ filio, qui ob vulnus capitis non periculoſum negligenter tractatum, in vitæ periculum adductus eſt; & alterum, *ibid. obſeru.* 36. de quodam, cui ob vulnus capitis etiam non graue, ſed non rectè curatum cranij os vitiatum fuit, & hinc diuturnus & longus capitis dolor exortus, & apud Valeriolam, *lib. 3. obſeru.* 1. Guilhelmum Fabricium, *cent. 1. obſeru. 21.*

Curatio.

Eius curatio. Primò ergo videndum; quouſque vulnus penetret. Nam ſi cutis ſola læſa ſit, nulla alia curandi ratio eſt; quàm quæ aliis cutaneis vulneribus debetur. Nimirum ſanguis, ſi copioſius fluat, ſiſtendus, capilli circa vulnus abradēdi, & labia vulneris coniungenda, ac coniuncta ſeruanda, & ne quid labiis vulneris intercidat, neque accidens aliquod ſuperueniat, cauendum. Quod potiſſimùm fit, ſi interna cauſſa, quæ eſt δυσκρασία partis calida & dolorifica, quæ grauia concitat ſymptomata, cùm caloris, tum doloris vi, & humores tenues ac mobiles, à quibus φλεγμονῆς metus imminet præſentiſſimus, attrahit, ſubmoueatur. Submouetur autem ſi dolori & calori, attractionis cauſſis, reſiſtamus. Dolori ſuccurrimus eo, quo infrà exponetur, modo; calida verò & flammea partis affectæ intemperies corrigitur refrigerātibus, nempe roſis rubris, plantagine, albumine oui: è compoſitis autem, vnguento de ceruſſa, vnguento de alabaſtro, vnguento roſaceo Meſ. vnguento infrigidante Galeni, vel linimento ſimplici, quod conſit ex æquali portione vnguenti roſacei Meſ. & ceroti de ſucco ſolatri. Labia vulneris ſolâ deligatione hîc facilè coniunguntur. Si enim capitis cutis ſola inciſa ſit, propter capitis rotunditatem vulnus non eſt adeò longum, (nam ſi longum fuerit, procul dubio cranium ſimul læſum erit) neque labia eius ita diſtant, vt non facilè vniri poſſint. Si tamen ſolâ deligatione hiantia vulneris labia ſatis coniungi non poſſint, ſuturâ cruenta vel ſicca ad mutuum contactum adducenda. Vulneri verò vſitatum aliquod medicamentum digeſtiuum, quod vocant, imponendum; quale fit ex *terebinth.* Drach. vj. *olei hyperic.* Drach. iij. *thuris pulu.* ʒ. j. *oui vitello* j. Miſtis.

Vel ℞ *Reſinæ abietinæ* ʒ. vj. *vitellum oui* j. Miſce.

Vel hoc quod valde efficax.

℞ *Terebinth. claræ, gummi elemi*, an. ℥. j ß. *pingued. caſtrati* ℥. ii. *porci antiquæ* ℥. i Liquefiant ad ignem, Fiat Vnguentum.

Pure bono apparente; quod tridui vel quatridui ſpatio accidit, digeſtiuo addi poteſt aliquid mellis roſati, ad vulnus detergendum; vel etiam mel crudum, aut deſpumatum; vel reſinarum & thuris doſis augeri:

Vel tale Vnguentum vſurpetur:

℞. *Terebinth. Venetæ* ℥. ii. *ſyr. roſar. vel mellis roſarum* ℥. i. *pulu. aloës, myrrh. maſtich.* an. Drach. ß. Miſc. F. Vnguentum.

Hinc ſarcoticis & Epuloticis vulnus claudendum.

Interdum tamen accidit, vt capitis cuti vulnus non punctim, vel cæſim infligatur, ſed lapſu, vel ſimili violentia cutis pars maxima à cranio, ſine eius læſione, auellatur, vt in frontem vel latera dependeat; atque tum, niſi alio modo, ſuo in loco contineri poſſit, cutem ſuere nihil prohibet, vt cranium ab aëre defendatur. Toti verò capiti repellens cataplaſma, quale *cap. præced.* propoſitum, imponere neceſſum.

Vulnus cutis capitis cum pericranij læſione. Si verò vulnus vſque ad pericranium penetrauerit, illúdque læſerit, danda & tunc quidem opera, vt labia vulneris coniungantur? quoniam quæcunquæ cute deteguntur & denudantur, ægrè ad curationem perducuntur: & ſæpe accidit, vt ſi vel pericranium, vel cranium denudetur, etſi primò ſimplex fuerit vulnus, partibus tamen ſubiectis alteratis à ſua natura degeneret, & facultate alteratrice læſa humiditates crudæ in vulnere generentur, & poſtea maiore labore ad pus generandum opus ſit. Poteſt tamen & hîc labiorum vulneris coniunctio ſola deligatione fieri, nec facilè ſutura inſtituenda. *Cutis capitis vulnerata non facilè ſuenda.* Cùm enim pericranium arctiſſimè cranio cohæreat, fieri vix poteſt, quin læſo pericranio & cranium lædatur, & vulnerato pericranio os ab aëre alteretur. Ideóque cùm cranium detrahendum ſit, tum ob has cauſſas, tum vt cranio ad exſudationem ſanguinis vſque deraſo, ſanguis ad carnis generationem facilè ſuppeditetur, ſutura, ob quam deraſio cranij impeditur, vix hîc locum habet. Si tamen vulnus tam amplum ſit, & labia latiùs diſtent, ac magna cutis pars, ſiue ſola, ſiue cum ſubiectis partibus, vt tēporali muſculo, reſecta & auulſa ſit: ſi cui vulnus tale ſuere libeat, videat tamen, vt ſolam cutem ſuat, non verò ſimul ſubiectum pericranium. *Pericranium ſuendum.* Nam cùm pericranium ſit membranoſum, & ſenſus maximè particeps magnus dolor ex ſutura iſta excitaretur, & facilè inflammatio ſuboriri, ac dura mater in conſenſum trahi poſſet. Cauendum quoque, ne labia vulneris cum violentia attrahantur: quod ſi faciendum eſſet, & cùm labia vulneris ſint tumida, potiùs ſutura omittenda.

Attendendum & hoc in ſutura, vt ita inſtituatur, vt ſaniei detur liber exitus, ne ſupra cranium colligatur, & cranium corrumpat. De ſutura in vulneribus capitis, vide *c. 24. quæſt. 1.*

Verùm ſiue vulnus ſuatur, ſiue non ſuatur, pericranij diligens habenda eſt ratio. Cùm enim ſit ſubſtantiæ membraneæ, & per ſuturas duræ meningi adnexum, dolorem, inflammationem, febrem, conuulſionem, ſi malè habeat, accerſere poteſt. Ideóque vniuerſalibus corporis euacuationibus, ſi opus, præmiſſis, & circa vulnus capillis, vt antea dictum, deraſis, ſi dolor adſit, vulnus oleo roſaceo circumcircà inungendum. Vel cataplaſma ex vitello oui, & oleo roſaceo imponendum. Et cùm dolor ex pericranij læſione excitari, & ſanies ſub eo colligi, ac cranium corrumpere poſſit, pericranium, niſi ſatis pateat, incidendum, & os radendum, vt ſanguine quaſi exſtillante idonea carni generandæ ſuppeditetur materia. Temerè tamen, & ſine neceſſitate pericranium non ſecandum, neque ſine cauſſa doloribus æger infeſtandus; ſed tum ſolùm, cùm ſuſpicio eſt læſi cranij, aut inſignis eſt contuſio, ſanguinem cruentum continens. In primis in pueris non facilè ad hanc ſectionem veniendum, ne vires in ea ætate imbecilliores dolore & ſanguinis profuſione deiiciantur, & vaſa capitis clamore & eiulatu diſtendantur; vnde inflammatio & alia ſymptomata oriri poſſunt: ſed potiùs Topicis materiam reſoluere conandum.

Cranio denudato quæ medicamēta imponenda. Cranio verò ipſi denudato & raſo non vnguenta, ſed medicamenta actu & potentia ſicca cum linamentis ſiccis imponenda, vt temperamento oſſis ſimillima, ex doctrina Galeni, *6. method. med. cap. 6.* plures nimirum cephalici dicti, qui parantur *ex aloe, thure, cortic. thuris, maſtiche, myrrha, ſarcocolla, bolo Armeno, ſang. dracon. farina hordei, orobi, rad. irid. Florent. vel illyricæ, ariſtolochiæ.* Et quidem in mollioribus corporibus minùs ſicca eligenda ſunt, poteſtque ſolum thus ſufficere: in ſiccioribus magis ſiccantia vſurpentur.

Vt ℞. *Aloës, ſarcocollæ, myrrhæ*, an. ʒ. iii. *thuris* ʒ. iii. *ſang. dracon.* ʒ. ß F. Puluis.

Vel ℞ *Myrrhæ, aloës, cort. thuris, ariſtoloch. ireos, ſarcocollæ*, an. Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Aloës hepaticæ* ʒ. iii. *myrrhæ* ʒ. i. *thuris* ʒ. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Aloës hepaticæ, rad. irid. ariſtoloch. rotundæ*, an. ʒ. ii. *myrrhæ, thuris*, an. Drach. i. *ſang. dracon.* Drach. ß F. Puluis.

Ipſis verò vulneris labiis vnguentum aliquod digeſtiuum & ſarcoticum adhibendum, qualia paulo antè propoſuimus. Omnino enim primis diebus, vt pericranij dolor ſedetur, illicò pus mouendum vnguentis, quæ Chirurgi digeſtiua vocant. Eorum tamen vſus cùm in omnibus, tum vel maximè capitis, vulneribus, ita moderandus eſt, ne vulnus recens & ἀποθηριωτὸν in vlcus diutinum & ſordidum faceſſat. Poſtea vulnere ſatis purgato, protinus ad σαρκωτικὰ deueniendum; qualia ſunt è thure & cortice thuris, myrrha, radic. ariſtolochiæ, ireos Illiricæ, aloë, ſanguine draconis; & vulnus, vt dictum, conſolidandum, & cicatrice claudendum. Inſeruit huic vſui & hoc Emplaſtrum.

℞. *Olei roſacei omphacini completi* ℥. iiii. *ol. maſtichini, myrtini*, an. ℥. i. *ſucci betonicæ* ℥. ii. *pingued. hircin.* ℥ i. ß.

Coquantur ad ſucci conſumptionem, & poſtea colentur. Colat. adde *maſtiches* ʒ. x. *gummi elemi* ʒ. vi. *terebinth.* ℥. ii. ß. *ceræ albæ*, q. ſ. Iterum ebulliant, & fiat Cerotum.

Hiſtoria curati vulneris; in quo tota muſculoſa capitis cutis vſque ad pericranium diuulſa erat, vt tota ab occipitis initio in frontem & faciem depēderet, exſtat apud Ambr. Paræum, *lib. 9. cap. 15.*

In omnibus autem capitis vulneribus & hoc attendendum, an vulnus telo venenato inflictum ſit. Si enim venenū telo vulneri illatum ſit, illud extrahendum, & alexipharmacis oppugnandum & infringendum, vt ſuo loco de vulneribus in genere dicetur.

De Vulnere cum partium externarum contuſione.

Vulnus capitis cum cutis contuſione. Sæpe etiam accidit, vt telum, vel aliud quid, quo æger vulneratur, ſimul obtuſum & inæquale ſit, & tum vulnus quidem infligitur, ſed cum partium ſubiectarum, cranio tamen integro manente, contuſione: quæ cùm in pus abeant, paulò pòſt vlcus latum & profundum efficitur; quod genus vulneris ita curandum.

Primò diligenter diſpiciendum, ne in vulnere lapillus, feſtuca, capilli, vel ſimile quid inſit & relinquatur, & an cranium ſaluum ſit. Et ſi cranium ſit ſaluum, abraſis per vulneris ambitum capillis, ſanguis, ſi immoderatiùs fluat, ſiſtendus, atque opera danda, ne pars vel dolore, vel inflammatione corripiatur; cùm hoc generale axioma ſit: Nullum vulnus ſanari poſſe, niſi partis, quæ vulnerata eſt, temperies ſeſe rectè habeat. Itaque, ſi opus eſt, ſanguis euacuandus, humores vitioſi expurgandi, & fluxio à capite auertenda, victúſque tenuis imperandus, neque ægro oua, carnes, vinum concedenda, vulnúſque in ambitu, vt dolor arceatur, oleo roſaceo inungendum.

In ipſum verò vulnus, quæ pus mouent, digeſtiua appellata, imponenda, (cùm carnes contuſas in pus mutari ſit neceſſarium) vt ſuppuratio quamprimùm promoueatur, & cruditas illa in labiis vulneris, quæ ab aëre alterante inducta eſt, quæque

Medico moleſtiam ſæpe exhibet, ægro verò periculum affert, auertatur. Omne enim vlcus exſiccationem requirit, præter id, quod contuſum, quod humectari & emolliri poſtulat. Videndum tamen, ne medicamenta illa ſint nimis humectantia & putrefacientia; ſed ita conſtituta, vt partis calorem naturalem à contuſione, externo aëre, medicamentis, debilitatum, foueant, & humores in labiis vulneris congeſtos attenuent: quod præſtant temperatæ caliditatis, & paucæ humiditatis medicamenta, & quæ alicuius abſterſionis participia ſunt, ac dolorem leniendi vim habent. In quem finem in principio vtendum oleo roſaceo maturo, vel ſolo, vel cum vitello oui, in corporibus mollioribus, quod præſtantiſſimum eſt medicamentum, & requiſitas conditiones omnes obtinet. In durioribus verò corporibus, *reſina laricina*, vel aliud digeſtiuum vſurpandum.

Terebinthinæ vſus in vulneribus.

Et omninò hic vtiliſſimum medicamentum eſt Terebinthina, omnibus vulneribus commoda, præſertim partium neruoſarum, qualis pericranium eſt. Præſeruat enim contuſa à corruptione & putredine, ea corroborat, dolores ſedat, vlcera mundat, & ſi acrimoniam aliquam præ ſe ferat, ea facilè tollitur ablutione cum aqua betonicæ, vel conſolidæ. Et cùm in paſſiuis ſicca ſit, ſiccitas temperatur humidis, vt oui vitello, & olei roſacei modico adiecto.

Efficax eſt & hoc:

℞. *Olei roſacei, terebinthinæ*, an. ℥. j. ß. *ceræ* ℥. ß. *croci* Scrup. ß.

Si inflammationis metus adſit, addatur *farinæ hordei* Vnc. ſem.

Et vt fiat ſarcoticum, addatur *corticum thuris* ℥. j. *aloës* Drach. ß.

Si dolor vrgeat, reliquis medicamentis cataplaſma ex radicibus althéæ, hordei farina, floribus meliloti, oleo roſaceo, vitello oui, & croci momento paratum imponatur.

Coctione ſeſe oſtendente, & pure optimo apparente; quod fit circa diem ſeptimum, vulnus abſtergatur melle roſato, terebinthina, ſucco apij, & ſimilibus, vel per ſe, vel cum digeſtiuis miſtis. Vlcere purgato, ſarcotica adhibenda, & humida omnia dimittenda. Cui vſui inſeruiunt pulueres cephalici. Vel vſurpetur hoc vnguentum, in vulneribus capitis vtile.

℞. *Artemiſiæ, betonicæ, ſcabioſæ, caudæ equinæ, pimpinellæ*, an. M. j. Contundantur, & ſuccus exprimatur: Cuius ℞. ℥. vj. *olei roſacei, maſtichini, myrthini*, an. Vnc. ij. Coquantur ad ſuccorum conſumptionem.

Poſtea adde *aloes, thuris, maſtiches, ſanguinis draconis, gummi elemi, myrrhæ*, an. ʒ. ij *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Cicatrix tandem emplaſtro diapalma, vel de betonica inducatur. Si os caluariæ detectum ſit, diligenter inquirendum, an & ipſum aliquid damni acceperit. Etſi enim fractum non ſit, tamen contundi poteſt; vnde paulo pòſt, cùm ſanies in eo colligitur, maculæ & puncta ſubrubea in eo apparent, quæ poſtea in colorem liuidum & plumbeum mutantur, ipſúmque cranium deinde nigreſcit; non nutritur, & emoritur, vt cum eo pericranium vniri, & caro ſuper eo generari non poſſit. Tum ergo abradendum os eſt eò vſque, donec rubeus color appareat; & ſanguis inſtar lachrymarum rubearum exſtillet.

Tandem vnum adhuc circa iſta cutis capitis vulnera monet Paræus, *lib. 9. cap. 15.* nimirum, ſi à ferarum, vel hominis etiam morſibus tale vulnus infligatur, aliter tractandum eſſe, quàm ſi à gladio, vel alio telo inferatur; & quâ ratione tractandum ſit, exemplis *ibidem* docet. Statuit ſcilicet, omnia ferarum, imò & hominis, morſu inflicta vulnera maligni aliquid coniunctum habere: quod niſi aliquis in contuſionem, quæ à dentibus fit, referre velit, procul dubio à ſaliua coniuncta eueniet; & proinde eius etiam rationem habendam. Quapropter etiam labia vulneris ſcarificat, & ſaniem ſanguiſugis extrahit, vlcúſque abluit medicamento.

℞. *Mithridatii* Vnc. j. *theriacæ* Vnc. ij. *vnguenti Ægyptiaci* ℥. ß. *aq. vitæ, cardui benedict.* an. q. ſ. M.

De qua re infrà etiam, *lib. 5. part. 4. c. 19.* dicetur.

CAPVT XXIII.

De ſoluta vnitate cranij, ſine meningum & cerebri vulnere.

Cranij vulnera ſine meningum & cerebri læſione.

HActenus de ea continui ſolutione in capite egimus, in qua tantum cutis & pericranium, cranio integro & ſaluo, læſa ſunt: iam de ea agendum, in qua cranium læſum eſt, & primò quidem de ea Vnitate ſoluta, in qua cranio læſo meninges, & cerebrum ſalua manent.

Differentiæ.

Fracturæ cranij quot.

Autores autem alij aliter ſolutæ vnitatis in cranio differentias recenſent, & alij aliis nominibus vtuntur: nos Hippocratem, *in libro de vulneribus capit.* ſecuti, qui ante omnia hac de re diligenter cognoſcendus: ſiquidem neque ſuperfluas, & minus vtiles recenſuit, nec neceſſarias, & quæ frequenter accidunt, omiſit; quinque, & quidem Hippocratis nominibus, recenſebimus, aliis tamen aliorum authorum appellationibus non omiſſis: nimirum, ῥωγμὴν, φλάσιν, ἔσφλασιν, ἕδρην, ἐκφορὴν. Ægineta, *lib. 6. c. 90.* plures habet differentias.

Fiſſura.

Fiſſura cranij.

Fiſſura & fiſſio, ῥωγμὴ & ῥῆγμὴ & ῥῆξις, Latinis etiam *rima* dicitur. Accidit autem fiſſura vel fiſſio, cùm à graui & contundente telo, vt lapide, ligno, caſu ab alto, & in rem duram impulſu, cranium ita læditur, vt vaſis teſtacei in modum findatur, ſeu rimam agat, ita tamen vt cranium ſitum ſuum naturalem ſeruet, & partes eius loco non moueantur. Et ſemper quidem à re graui & contundente rima prouenit; nonnunquam tamen ſimul ab incidente & acutâ, vt gladio acuto, ſed graui ſimul. Quantò verò oſſa ſunt duriora, tantò ſunt aptiora ad rimam contrahendam; quantò molliora, ad contuſionem ſunt aptiora. Sunt tamen qui rimam à fiſſura diſtinguunt, & ſub rima fracturam, ſub fiſſura ſedem comprehendunt.

Fiſſuræ cranij quot.

Fiſſurarum autem, ſeu rimarum rurſus ſunt differentiæ, ſeu modi, & quatuor præcipuè: à latitudine ſeu anguſtia: à longitudine vel breuitate: à rectitudine & curuitate: & à profunditate deſumpti. Aliæ enim fiſſuræ conſpicuæ ſunt, quæ oſſe denudato oculis conſpici, & ſpecillo tangi poſſunt; aliæ verò inconſpicuæ & cæcæ, quæ viſui obuiæ non ſunt; præcipuè circa initium, antequam ſaniem contraxerunt. Non verò cæcæ eæ dicuntur, vt nonnulli putant, quando non is, in quem ictus incidit, locus, ſed alius in cranio finditur: hæc enim alia fracturæ differentia eſt, vt mox dicetur. Alia media, quæ capillaris, τριχώδης ῥωγμὴ, & τριχισμὸς appellatur, anguſtiſſima & arctiſſima fiſſura, & inſtar capillorum ſeſe habens, ſenſúmque ferè latens, quæ tamen ſi ad interiora penetret, grauiſſimorum ſymptomatum, & mortis ſæpe cauſſa eſt. Cùm & enim oculorum obtutum effugiat, nec ſpecillo inueſtigari queat, oſſis læſi abraſio, aut perforatio negliguntur, ſanguis contrà, ruptis effuſus vaſis, intus coërcitus putreſcit.

Aliæ rurſus fiſſuræ non per totum cranium, ſeu vtramque laminam, penetrant, aliæ totum penetrant: vbi ſcilicet vtraque lamina ad meningem duram vſque finditur; cui fiſſuræ interdum & hoc accedit, quòd meninx ab interna caluaria ſeparatur, ex quâ ſeparatione vaſa diuulſa ſanguinem effundunt, qui ſub cranio collectus, niſi ipſi via ad exitum pateſiat, ægro exitium affert. Aliquando ſolùm externa lamina finditur, internâ integrâ manente: aliquando contrà accidit, vt externa lamina integra maneat, interna verò rimam ſeu fiſſuram contrahat. Cuius rei exemplum recitat Fallopius, *in lib. Hipp. de vuln. capit. c. 13.*

Aliæ rurſum fiſſuræ, breues ſunt, aliæ longæ; aliæ rectæ, aliæ curuæ. Quibus addere poſſumus differentiam à numero, quòd nunc vna rima eſt, nunc duæ, vel plures.

Contuſio.

Contuſio cranij.

Secunda differentia eſt φλάσις, Galeno, & Paulo Æginetæ θλάσις, *contuſio*, *& colliſio*, cùm ſine rima & fiſſura, ab irruente & illiſo extrinſecùs violenter, aut obſtante duro aliquo & obtuſo corpore, os ita contunditur, vt etſi externa eius facies ad ſenſum permaneat integra; in profundo tamen ſit continui ſolutio, dum os intus deprimitur, & in ſe cogitur, vt idem ferè oſſi contingat, quod carnibus, dum à re dura, non acuta læduntur, accidere ſolet, φλᾶν enim contundere, & contundendo emollire ſignificat: & vſurpatur hoc vocabulum de piſcibus & carnibus duris, quæ plagis emolliuntur. Et neceſſarium omnino eſt, vt ſub ipſo ictu os in ſeipſum impellatur, & cauum fiat id, quod colliditur; alioquin non collideretur: vt verò ceſſante ictu cauum & compreſſum maneat, non eſt neceſſarium. Maximâ enim ex parte mollia ad naturalem ſitum regrediuntur, vbi percuſſio & vis externa ceſſauerit. Itaque eorum ſententia mihi non videtur probabilis, qui φλάσιν per depreſſionem cranij explicant, ita vt tangentibus & intuentibus fouea appareat, rémque explicant ſimilitudine vaſorum cupreorum, ſtanneorum, plumbeorum, quæ rebus duris alliſa introrſum pelluntur, abſque ſolutione continui, & foueam contrahunt. Hæc enim fracturæ cranij ſpecies non eſt, neque ad fracturas pertinet, ſed figuræ ſaltem fit vitium, cùm nihil neque fiſſum, neque fractum, neque colliſum ſit, ſed os ſolummodò depreſſum: etſi quandoque fractura coniungi poſſit. Clarum verò eſt, & ex Hippocrate apparet, eum de contuſione loqui, quando os nunc plus, nunc minùs collidi, & nunc altiùs, ac totum os, nunc ſaltem in ſummo ſtatuit, quod depreſſioni non competit, ſed contuſioni. Niſi quis fortè Hippocratem vtramque cranij læſionem, depreſſionémque & contuſionem ſub nomine φλάσεως comprehendiſſe dicere velit. Vtrumque enim fieri poteſt, vt ſcilicet cranium contundatur, ſimúlque deprimatur.

Contuſionis cranij ſpecies.

Atque ita duæ contuſionis ſeu colliſionis cranij ſpecies conſtitui poſſunt: vna, cùm cranium ſolummodò in ſeipſum cedit, ac ſubſidet, ſicut ſpongia, vel caro compreſſa, & locum ac figuram naturalem non mutat, altera, cùm cranium ſimul deprimitur, & figuram mutat, ac foueam acquirit. Verùm contuſio hæc ſimplex non eſt, ſicut & reliquæ, cum quibus aliæ læſiones concurrunt, & cum fractura hæc ſpecies ſæpe coincidit. Interdum enim cranium contunditur ſine rima & fiſſura, quod in puerorum capitibus, quorum oſſa ſunt molliora, ferè accidit; aliquando rimam contrahit. Quorum enim oſſa ſunt duriora;

in iis vix contundi poteſt cranium, quin ſimul frangatur.

Contuſio rurſum aliquando eſt ſine eorum, quæ ſunt intra cranium, læſione; aliquando verò cum eorum læſione. Etenim nonnunquam ex graui capitis contuſione non ſolùm venæ, ſed & arteriæ, ac nerui, qui ſunt intra cranium, rumpuntur, quæ contuſio periculoſiſſima eſt. Et quidem venulæ & arteriæ, quæ ſub cranio rumpuntur, non ſemper ſub loco cranij, in quo fit contuſio, rumpuntur, ſed etiam in parte contuſioni oppoſitâ vel vicinâ. Fieri quoque poteſt, vt cranio in vna parte contuſo vel percuſſo in aliâ parte aliqua ſutura diſſoluatur, & oſſa, quæ per ſuturam vnita erant, diſiungantur & hient; imò etiam cranium integrum in alia parte rumpatur & rimam contrahat.

Depreſſio.

Depreſſio cranij.

Tertius modus, ſeu differentia eſt ἐσφλασις Latinis *depreſſio.* deſeſſio, introceſſio, contruſio, effractura Paræo; cùm ſcilicet os finditur, ſed non, vt in fiſſura ſimplici, in ſuo loco manet, verùm intrò cedit: id quod fit ex validis telorum obtuſorum, lapidum, fuſtium ictibus, vel capitis ex lapſu ad rem duram obtuſam vehementiore alliſione. Quanquam enim depreſſio cranij etiam dicatur, cùm cranium integrum manens intrò ſaltem deprimitur, ſicut dum cuprea, vel ſtannea vaſa comprimuntur: tamen inter vulnera, & vnitatem ſolutam illa læſio non eſt referenda, ac oſſe in ſuum locum reducto, nihil mali ampliùs ſupereſt. Hîc verò de ea ſaltem compreſſione loquimur, quæ cum fractura & oſſis comminutione eſt coniuncta, atque ita non ſimplex fractura eſt, ſed coniuncta cum rima, vel ſede.

Differentiam hanc fracturæ aliqui non rectè explicant, & plurimi ita ſolùm fieri docent, cùm os præ ictûs vehementia non ſolùm finditur, ac intrò truditur, verùm inſuper frangitur, fragmentumque cranii ſecedens ſub oram ſiue limbum oſſis vicini integri truditur. Quod vt aliquando fieri poſſe concedimus, & vnum ἐσφλάσιως modum hunc eſſe admittimus: ita non ſemper neceſſarium eſſe putamus, vt particula oſſis effracti ſub os, quod integrum manet, detrudatur, & ſub eo lateat. Sufficit enim ad ἔσφλασιν conſtituendam, vt aliquod oſſis fragmentum à toto ſeparatum, interiora, & cerebri membranas verſum detrudatur, & vel aliquibus angulis & extremitatibus acutis, quaſi ſpiculis, meningem lædat, vel planâ ſuperficie ſeruatâ cerebrum comprimat, eiúſque motum impediat. Ego hanc læſi cranij differentiam commodiſſimè *fracturam* in ſpecie appellari poſſe exiſtimo.

Ἐσφλάσεως etiam peculiaris differentia eſt, quæ Galeno, 6. *meth. medend. c. 6.* Paul. Æginetæ, *lib. 6. c. 9.* καμάρωσις & καμάρωμα dicitur: cùm ſcilicet fragmenta cranij deorſum compulſa ſimul cum telo feriente, dum illud educitur, ſurſum trahuntur, ac reliquis ſublimiora fiunt, ita tamen, vt Galenus *loco allegato* ſcribit, vt quamprimùm ab integris fracturæ partibus deduci cœpit ægra intrò magis recedat & membranæ innitatur.

Sedes.

Sedes fracturæ cranij ſpecies.

Quarta ſolutæ in cranio vnitatis ſpecies eſt ἕδρη Latinis *ſedes*, ſeſſio, veſtigium. Erotianus per διακοπὴν explicat, & alij ἐγκοπὴν, διακοπὴν, & ἕδραν, pro eodem habent. Inciſio etiam Latinis commodè dici poteſt. Interpretes Hippocratis etiam hîc varij ſunt. Planiſſimè rem explicari poſſe puto, ſi dicatur, ἕδραν, ſeu ſedem, & veſtigium eſſe, cùm à telo acuto cranium læditur, ita vt aciei teli impreſſi veſtigium, & ſedes, quâ ſcilicet parte telum inſedit, manifeſtè appareat. Aduenit autem ἕδρη perpetuò cum cutis & pericranij vulnere.

Verùm varij huius læſionis rurſum modi ſunt. Primò enim huc pertinet ſimplex illud vulnus, cùm pugione, cultro, ſtylo, vel alterius rei acutæ cuſpide cranium læditur, quæ *Punctura* rectè appellatur, quæque nunc externam ſolùm, nunc vtramque tabulam cranij penetrat. Deinde illud ſimplex vulnus, cùm à telo leui, acuto, & bene ſcindente ſecundum longitudinem ſcinditur, ita vt ſuum naturalem ſitum adhuc retineat, & veſtigium in oſſe inciſo appareat, quæ *Inciſio* appellari poteſt fitque ea nunc ita, vt externa ſaltem lamina nunc verò vt vtraque diſcindatur. Tertius ſimplex modus eſt, ſi cum inciſione aliquid oſſis deperdatur, quam ἀποσκεπαρνισμὸν in ſpecie, & *dedolationem* ſiue exciſionem nominant; dum ſcilicet ſicut quando aſſeres aſciâ vel dolabellâ complanantur, aliquid ligni abſcinditur: ita hîc etiam aliquid de ſuperficie cranij abſcinditur. Hunc referunt nonnulli etiam id vulnus, quando bombardarum & ſclopetorum glandibus aliquid cranij interdum aufertur.

Compoſiti modi ſunt, cùm quidem ipſum telum acutum eſt, ſed non ſatis acutum, nec leue, ſed aliquo modo obtuſum, vel graue; vnde accidit, vt cranium non ſolùm ſcindatur, ſed etiam rimam contrahat, aut contundatur, imò deprimatur, & cranium effringatur. Et quidem ſi cranium ſit durius, cum inciſione faciliùs fractura coniungitur; ſi verò ſit mollius, contuſio.

Fieri quoque poteſt, vt in exteriore cranij ſuperficie ſolum inciſionis veſtigium ſeſe oſtendat; intus tamen rima ſit.

Contrafiſſura.

Contrafiſſura cranij.

Vltima differentia eſt, quam Hippocrates ξυμφορὴν ſeu *infortunium*, Paul. Ægineta, ἀπήχημα Latini *contrafiſſuram*, ſeu reſonitum appellant. Neque ſine cauſa hoc nomen indidit huic malo Hippocrates. Reuerà enim infelices & infortunati ſunt qui nec ipſi ſciunt, quo loco læſi ſint, neque Medicus ſatis certus hac de re fieri poteſt, niſi quum res ferè iam deſperata eſt. Accidit autem contrafiſſura ex reſultu ictus in partem à plaga diſtantem, & ad reſiſtendum minùs aptam. Dum enim aër in diploë vocata, hoc eſt, in meditullio cranij, ſeu inter vtramque laminam, concluſus vehementer ex ictu alterius loci agitatur & impellitur vndique, fit vt loco alteri caluæ ſolidæ alliſus, ipſam perfringat.

Contrafiſſura quo loco fiat.

Etſi verò de hac fracturæ ſpecie alij aliter ſentiunt, & nonnulli eam ad oppoſitam plagæ partem ſimpliciter reſtringunt; alij verò vt Paulus Ægineta *lib. 6. c. 90.* hoc negant, & ſi quid tale accidat, etiam in contraria parte cranium colliſum eſſe dicunt, ſimilitudinémque vitri, vtpote quod vacuum eſt, reijciunt: tamen controuerſia hæc facilè decidi poteſt, ſi verbis Hippocratis adhæreamus, qui non in parte oppoſita ſemper cranium frangi dicit, ſed alio, quàm quo vulnus eſt óſque nudatum fuit loco; & addit, non ſcire poſſe Medicum vbinam malum hæreat, & quanam parte vulneratus ſit æger: cum tamen facilè id ſcire poſſe, ſi in contrariâ ſemper parte læſio eſſet, ſiquidem æger facilè ſignificare poteſt, quo loco percuſſus & læſus ſit. Itaque ſatis eſt ad hanc differentiam conſtituendam, ſi rima non in loco ſit, cui ictus inflictus eſt, ſed alio, ſeu vicino, ſeu oppoſito. Sunt quidem nonnulli in ea ſententia, rimam nunquam egredi extra os, in quo plaga facta eſt: ſed contrarium docet experientia. Teſtatur enim Nicolaus Florentinus *ſerm. 7. ſum. 2. tract. 4. c. 1.* ſe hoc obſeruaſſe in quodam artifice, qui funes faciebat, qui cum in capite fuiſſet percuſſus, factâ in loco contuſionis inciſione, nihil læſum repertum fuit; tertiâ poſteà die cum febris fuiſſet ſubſecuta, aperta parte oppoſitâ copioſa ſanies fuit inuenta. Refert quoque Petrus Pavv. *in anatomico ſuccenturiato*, ſe vidiſſe ictum bregmatis os ſiniſtrum, quo loco λαμβδοειδεῖ iungitur, fiſſo ſyncipitis oſſe dextro, idque prope bregma, loco ita vicino coronariæ ſuturæ, vt in ipſam rimæ pars ſeſe extenderet.

Prætereà interdum accidit, vt in externam laminam cranij ictus incidat, eáque integra maneat, altera verò non ſolum rimam contrahat, ſed & fragmenta, quæ meningem & cerebrum pungunt, de ſe emittat; quod malum longe periculoſiſſimum eſt: imò præter cranium & venulæ cerebrum ambientes ex aduerſâ ictus parte rumpi, & aperiri poſſunt. Inde ſanguis effluit, & breui in pus mutatus cerebri ſubſtantiam putrefacit & corrumpit: id quod ſe deprehendiſſe teſtatur Amatus Luſitanus, *centur. 6. curat. 110.*

Ex his quæ dicta ſunt, patet, tres poſſe conſtitui contrafiſſuræ modos. Primus eſt, cum locus fiſſus & locus percuſſus ſunt in vno eodémque oſſe. Secundus, cum eiuſdem oſſis percuſſa tabula externa: eáque integrâ manente, interior dehiſcit. Tertius modus eſt, vbi os percuſſum ab oſſe fiſſo ſuturâ diſterminatum eſt.

Poteſt huc & alius caſus referri, vt ictus ſcilicet in aliqua parte capitis infligatur, vas autem aliquod in meningum alterutrâ (ſæpius autem in pia matre, ob vaſorum eius tenuitatem) non eâ regione, quâ ictus illatus eſt, ſed aliâ etiam, ad quam ictus non pertigerit, diſrumpatur ob concuſſionis vehementiam. Sic vbi occipitio grauiter percuſſo ſanguis manaſſet è naribus, conualuiſſe percuſſos obſeruauit Fallopius. Et contrà fronte percuſſa ſanguis ſub occiput, ruptis vaſis, effundi, ægróque malum lethale afferre poteſt. Exempla contrafiſſuræ recenſent Nicol. Florentinus, *ſerm 7. ſum. 7. tr. 4. c. 1.* Fallopius *in com. in lib. Hipp. de vuln. capit cap. 14.* Paræus, *l. 9. c. 8.* De loco contrafiſſuræ, vide *cap. ſequent. quæſt. 2.*

Fracturarum cranij differentia vndè.

Atque hæ ſunt differentiæ fracturarum cranij; quas licèt alij aliter recenſeant & explicent: tamen ſi Hippocratem, & ipſam re euidentiam conſulimus, res plana eſt.

Pendent enim, vt breuiter iſta contrahamus, omnes vulnerati & fracti cranij differentiæ, tum à telorum, quibus cranium læditur, varietate; tum ab oſſis, quod læditur, ratione.

Etenim ſi telum acutum ſit & leue, eóque ſeu punctum ſeu cæſim cranium vulneretur, fit ſimplex Inciſio, quæ ἕδρη, & *veſtigium* dicitur, qua nunc cranium perforatur, quæ in ſpecie *Punctura* dici poteſt, nunc cæſim læditur, quæ *Inciſio* dicitur, nunc etiam particula, ſi ad angulum obliquum vulnus infligatur, abſcinditur, quam *Dedolationem* appellant: cui læſioni vicina eſt ea, quæ ſclopetorum & bombardarum fit glandibus, quibus interdum aliquid de externa lamina tollitur. Si obtuſum ſit telum & graue, idque incidat in cranium mollius, vel ictus non ſit admodum vehemens, cranij contuſio accidit: ſi verò cranium ſit ſolidius & durius, & ictus grauior; vel rimam contrahit cranium, vel frangitur, & pars aliqua de eo abrumpitur: ſi autem telum non admodum acutum ſit, ſimúlque graue, poteſt fieri aliquâ inciſio, ſimúlque cranium contundi, deprimi, frangi.

Cauſſæ.

Fracturarum cranij cauſſæ.

Cranij iſtæ fracturæ, & læſiones omnes à cauſſis euidentibus & violentis ortum habent; quæ etſi in indicationibus non conſiderentur nonnihil tamen in fracturis determinandis, ad earum quantitatem, & qualitatem definiendam faciunt.

Cum enim iſtæ, de quibus hactenus diximus, læſiones

omnes ſectione, contuſione, tenſione fiant, in telo conſiderandum pondus, prout graue vel leue, figura, prout latum vel anguſtum, acutum vel obtuſum eſt. Ab acuto enim fit inciſio vel punctura; à lato & obtuſo contuſio vel fractura: quæ omnia curioſè planè perſequitur Paulus Ægineta, *lib.6.cap.88.*

Conſiderandus etiam eſt modus ictus & læſionis, & quod de telo dictum, idem etiam fit, ſi lapſu ab alto caput rebus duris illidatur. Si enim id acutum eſt, inciſio fit: ſi obtuſum, fractura, rima, vel contuſio. Et plerumque à lapſu fit contuſio, rima vel fractura, eáque maior vel minor, prout caſus ex loco alto, vel humiliore eſt réſque cui caput allidit ur, dura vel minùs dura. Modus, vt dictum, ictus læſionem variat. Si enim æger rectâ telo occurrat, ſiue manu iaciatur, ſiue feriatur, ſiue quid in ipſum illabatur, ſiue lapſus in rem duram impingat, grauiùs læditur; minùs verò grauiter, ſi ictus obliquus ſit.

Neque hîc ſolum teli & ictûs conditio, ſed & oſſis habilitas conſideranda. Nam licèt nullum os tam firmum ſit, quin à cauſſa violenta poſſit frangi: plurimùm tamen intereſt, an ſit validum vel infirmum, durum vel molle. Quod enim validum eſt, non niſi ab ictu vehementiore, & telo grauiore frangitur; quod infirmum, etiam ab ictu & telo non admodum graui læditur: quod molle, faciliùs comprimitur, difficiliùs, quod durum. Conſiſtit autem oſſis robus in craſſitie, duritie, ſoliditate, tegumento: quæ omnia cùm clariſſimè Hippocrates explicet, ea *ex libro de vulner. capitis* hîc recitare liber. *Caluaria*, inquit, *media duplex eſt, oſſáque eius & in ſumma parte, quâ carne tegitur & ab ima, quâ cerebrum membrana contegit duriſſima ſunt, maximè denſa & leuia. Sed cùm à ſummo ad ima diſcedis, ex duriſſimis & maximè denſis minùs denſa, mollia magis, & caua inuenies, vſque ad interiorem partem, quâ inter ſe connectuntur. Hæc autem maximè caua eſt, molliſſima, & ſpongiæ ſimilis. Quin & vniuerſa caluaria à ſummo, & ab imo, parte exiguâ excepta, ſpongiam repræſentat, pleráque eſt carunculæ ſimilis, madentiſque, quæ ve ſi digitis teratur, in ſanguinem vertitur. Diſcurrunt etiam in oſſe venulæ tenues ſanguinis plenæ. Quod igitur ad duritiem, molitudinem, & cauitatem, caluaria ſic ſe habet. Quod verò ad craſſitudinem & tenuitatē, ex vniuerſo caluariæ oſſe id tenuiſſimū eſt & infirmiſſimum, quod inter frontem & verticem eſt, idémque pauciſſimâ & tenuiſſimâ carne tegitur. Hac etiam parte plurimum cerebri ſubeſt. Quamobrem vbi vulnus & telum æquale ſit, vel etiam minus, ab hac parte magis colliditur finditur ac diſſidet: in quo caſu res magis ad interitum præcipitat, maiori negotio curatur, & vitatur mors, quàm cùm id incidit qualibet alia capitis parte. Ex pari item vulnere, pari ictu, vbi alioquin plaga lethalis ſit, homo celeriùs moritur, cùm hac parte caluariæ percuſſus eſt, quàm cùm alia quauis; quoniam cerebrum inter frontem & verticem celerrimè ac maximè ſentit ad malum, quod accepit os & caro: ex cæteris os temporis infirmiſſimum eſt, quòd maxillæ in tempore cum caluaria committantur, & ſurſum ac deorſum moueatur articuli modo; quòd iuxtà ſit item per quod facultas audiendi eſt, quòd vena caua & valida per tempus tranſit. Ex vniuerſa caluaria id quod poſt aures & verticem, robuſtius eſt, & carne continetur copioſiore & altiore, quàm omne id quod à parte priore eſt. Quocircà, vbi vulnera ac tela paria ſimiliáque omnino ſunt, atque homo æqualiter, vel etiam grauiùs percutitur, hac parte caluariæ minùs finditur & colliditur. Ac ſi alioquin ex vulnere homini intereundum ſit, noxa in poſteriore parte exiſtente diutiùs trahitur, cùm os ob craſſitudinem diuturniore tempore pus contrahat, & inferiùs ad cerebrum tranſfundat. Prætereà hac parte minus cerebri ſubeſt, & plerique ex iis qui poſteriore caluariæ parte vulnerantur plures mortem euadunt, quàm ex iis qui priori.* Hactenus Hippocrates.

Neque ſolùm oſſa pro diuerſo ſitu: verùm ætatis etiam & temperamenti ratione differunt; & in alia ætate & temperamento molliora, in alio duriora & ſolidiora ſunt, atque hic faciliùs contunduntur & franguntur.

Signa Diagnoſtica.

Fracti cranij ſigna & exploratio à ſymptomatibus.

Signa hîc petuntur primò ab effectibus ſeu ſymptomatibus, quæ plagæ ſuperuenire ſtatim ſolent, ſecundò à cauſis: tertiò ipſe ſenſus conſulendus. Primum fontem quod attinet, caluaria ipſa, cùm oſſea planè ſit, ſenſúſque per ſe expers, neque doloré, neque aliud graue ſymptoma excitare poteſt; ſed tantùm membranarum & cerebri compreſſione, punctura; lancinatione, grauia ſymptomata oboriri ſolent: de quibus Celſus. *lib.8.cap.4. Pertuſa*, inquit, *caluaria protinus requirendum eſt, num bilem vomuerit, num oculi eius obcæcati ſint, num obmutuerit, num per nares auréſve ſanguis ei effluxerit, num conciderit, num ſine ſenſu quaſi dormiens iacuerit. Hæc enim nonniſi oſſe fracto eueniunt.* Quibus addi poteſt oculorum rubedo, vertigo tenebricoſa. Augetur ſuſpicio, ſi æger in percuſſionis actu ſtridorem quaſi fracti oſſis perceperit. De his ſunt aphoriſmi Hippocratis: *Quibus diuiſum eſt cerebrum, his febrem & bilioſum vomitum ſuperuenire neceſſe eſt,* 6.aphor.50. *Quibus occaſione aliqua cerebrum vehementer fuerit concuſſum, mutos protinus fieri neceſſe eſt* 7.aph.58. *Propter plagam in capite acceptam ſtupor & deſipientia, malum.* 7.aph.14. *Ab oſſis vulnere deſipientia, ſi in vacuum vſque penetrauerit,* 7. aph.24. Quæ ſymptomata omnia eueniunt cerebro & eius membranis affectis. Etenim cùm cerebrum facultatis animalis ſedes ſit, & ab eo ſpiritus animales omnia ſenſus & motus organa accipiant, ſi cerebrum comprimatur & concutiatur; & ſpiritus animalis motum turbari eiúſque in organa ſenſus & motus influxum inhiberi neceſſe eſt. Hinc ex ſpirituum animalium turbatione vertiginem, ex influxu ac motu denegato lapſum, & ſpōtanei motus abolitionem, obcæcationem, obmuteſcentiam, ſtuporē, ſomnúmque quaſi profundum fieri neceſſe eſt. Atque vbi membranæ cerebri lancinantur, trahitur ventriculus in conſenſum, ob neruos ſextæ coniugationis, atque facultas eius expultrix irritatur, vt primùm ea quæ in ipſo continentur, deinde bilis (quæ ad motum aptiſſima eſt, & veſicula fellis membranacea eadem de cauſa in conſenſum tracta, facilè reiicitur) euomantur. Et cùm venæ & arteriæ ad cerebrum tendentes violenter rumpuntur, ſanguis ex iis effunditur, qui interdum per os, aures, nares effluit. Signa tamen hæc etſi propria ſint, non tamen ſemper ſunt inſeparabilia; atque accidere poteſt, vt etſi cranium fractum ſit, nihil tamen iſtorum appareat: ſi ſcilicet fractura ſit parua, caput robuſtum. Quædam etiam horum ſymptomatum ſtatim inuadunt, vt ſubitus in terram lapſus, vertigo, caligo oculorum, bilioſus vomitus, ſanguis è naribus, auribus, palato fluens, ἀφωνία; alia poſtea ſuperueniūt, vt conuulſiones & epilepſia, febris, delirium, torpor, paralyſis.

Ab ictus conditione.

Ideóque etiam ſecundus fons ſignorum conſulendus, & ictûs conditio perpendenda. In quo conſideranda: Percutiens, capitis ictum recipientis diſpoſitio, & inſtrumenti conditio. Inquirendum nimirum, an is, à quo percuſſus fuit æger, robuſtus vel imbecillis fuerit; num de induſtria; vel de improuiſo, cum vehementia, vel obliquè ictum intulerit; num ex alto, vel minùs alto loco; num ex propinquo, vel minùs propinquo percuſſerit. Nam ſi qui vulnerat, eſt fortior, & de induſtria ac præmeditatus, aut ex loco altiore & rectâ percutit, is grauiùs ferit, & os facilè rumpit, contūdit, & intrò deprimit. Et qui ex loco altiore in rem duram cadentes impingunt, iis & facile os rumpitur, & contunditur, introcedit. Qui verò in loco plano cadit, & in rem minùs duram impingit, cranium minùs affligit.

A ſubiecto.

In eius verò, qui percuſſus eſt, capite perpendendum, an debile vel robuſtum ſit, durum vel molle, ſanum, antequam percuteretur, vel morboſum fuerit; an æger ſit ſenex, vel iuuenis, item quâ parte vulnus inflictum ſit, & inde de læſionis vehementia coniectandum; vt modò in cauſſis dictum fuit.

Inſtrumentum tandem conſiderandum, an nimirum lapide, ligno, ferro, telo percuſſus ſit, & an telum leue vel graue, acutum vel obtuſum, durum, vel minùs durum, æquale vel aſperum fuerit. Tela enim rotunda, orbiculata, & plana, obtuſa, dura, grauia, cranium maximè rumpunt, contundunt, & intrò deprimunt. Tela verò oblonga, tenuia, acuta, & leuia magis ſecant, quàm contundunt.

Per viſum.

Tertiò ſenſus ipſe, fideliſſimus teſtis, fracturas detegit, & hîc Hippocrates iubet, vt Medicus, antequam quid tentetur, quò ægrum & aſtantes ſibi confidentiores reddat, primò capillos conſideret. Si enim hi telo ſunt diſſecti, & in vulnere ipſo continentur, oſſis denudati & læſi ſignum id eſſe docet. Etenim à lapide, vel alio telo cadente proiecto, ſi extremitas eius in angulum acutum abierit, pili ſæpe & conſcinduntur, & in ipſam oſſis ſubſtantiam impinguntur, vt citra rimæ abraſionem euelli non poſſint. Deinde vulneris conditio attendenda: nam ſi vulnus longum ſit in ſyncipite, quia ibi cutis eſt tenuis, & os rotundum, de cranij fractura meritò ſuſpicio ſuboritur. In temporibus verò etſi vulnus ſit longius, tamen quia os ibi depreſſum & planum eſt, & caro multa, os ibi fractum eſſe, non ita facilè ſuſpicandum.

Per ſpecillū.

Verùm certior explorandi modus eſt per ſpecillum. Itaque quâ plaga eſt ſpecillum immittere oportet, neque nimis tenue & acutum, ne cùm in naturalem quandam foueam inciderit, opinionem fracti oſſis fruſtra exhibeat; neque nimis craſſum, ne exiguæ rimulæ fallant. Vbi ſpecillum os attigit ſi nihil aſperum, ſed omnia læuia apparēt, integrum os habetur. Si verò loco os extra ſuturas aſperi quid occurrat, fractum os eſſe indicio eſt. Sutura verò, quæ & ipſa aſpera eſt fallere poteſt, & pro rima haberi. Et quamvis ſuturæ plerumque naturalem ſuum locum habeant: tamen cùm is non ſemper ſit ita planè certus, ne fallamur, & ſuturam pro rimâ, vel contra habeamus, tutiſſimum eſt, os nudare, & plagam diligenter explorare. Verùm ſi in ipſis ſuturis ſit vulnus, longè difficillimum eſt fiſſuram cognoſcere, vt pluribus Hippoc. *lib. de vulnerib. capit.* & ſuo exemplo, qui *l.5.epidem.* ſe hoc modo deceptum, idque cum vulnerati pernicie, ingenuè fatetur. Suturarum enim loco cranium naturâ ſuâ fiſſum eſt: Itaque ſi his locis leuior inciderit fiſſura, facilè pro naturali fiſſura ſuturæ, plaga habetur, ſeu viſu ſeu ſpecillo id explores. Ideóque diligenter omnia animaduertere oportet, & teli conditionem attendere; cum à ſimili telo, eiuſdémque magnitudinis, aut etiam minori ictu, aut graui, vel etiam leuiori, multò magis homo lædatur, ſi telum ſuturas attigerit, quàm ſi alias partes.

Per attramentum ſcriptorium.

Celſus ſpecillo contentus non eſt, & licèt nec minima rima appareat, tamen ſi ex tali vel ictus conditione, & ſymptomatibus ſuperuenientibus, de fractura cranij ſuſpicio ſit, oſſi atramentum ſcriptorium (quod ex ſola galla fieri poteſt, ſi vitrioli acrimonia metuatur) medicamento miſtum inducere iubet; & poſtea os radere. Quod enim fiſſum eſt,

quia

quia nigrum colorem in ſe recipit, nigrum manet; reliquum album naturalem colorem raſura acquirit.

Hanc autem fiſſuram hoc modo deprehenſam porrò ſecundum profunditatem radere oportet. Si enim raſione nigredo omnis eximitur, indicio eſt, fiſſuram minorem eſſe; ſi verò deleri non poteſt, ad profundiora peruenit. Quæ ex Hippocrate mutuatus eſt Celſus, *lib.* 8. *cap.* 4. qui vult, vt primò oſſi nigrum aliquod medicamentum imponatur; ſecundò linteum oleo imbutum ſuprà extendatur; tertiò cataplaſma ex maza ſuperponatur, & poſtridiè, reſoluto vulnere, caluaria radatur. Nonnulli hoc modo fracturam explorant.

℞. *Thuris, ladani, ceræ*, an. Vnc. iiij. *terebinthinæ, farinæ fabarum*, an. Vnc. ij.

Omnia ſimul imponantur. Si poſtridie aliquo in loco medicamentum fuit exſiccatum, ibi fracturam eſſe cenſent. Alij hoc imponunt:

℞. *Ceræ nouæ flauæ, thuris, ſantali*, an. ℥. ij. *terebinthinæ, aceti, farinæ fabarum*, an. Vnc. j. Miſc. ad ignem. Fiat Emplaſtrum.

Fallopius ſcribit, eò loci, vbi cranium contuſum eſt, quaſdam maculas, ſeu puncta alba, inſtar eorum quæ in vnguibus apparent, conſpici. Os enim contuſum poſt duos vel tres dies adhuc viuit & nutritur: poſt tertium autem diem ſanguis, qui in partibus contuſis eſt, exhalat, ideóque ceſſat rubedo.

His addiderunt alij & alia. Iubent nimirum, vt æger filum vel funiculum dentibus apprehenſum alterâ extremitate teneat, alterâ verò Chirurgus eum fortiter intendat, & intentum manu percutiat; aut vt aliquid, quod durum eſt, frangi tamen facilè non poteſt, dentibus frangere conetur. (Hippocrates, *in Coacis*, caulem aſphodeli, vel ferulam maſticare iubet. Videatur Duretus in Coacis. *l.* 3. *tract.* 2. *aph.* 6.) Dum enim hoc modo vel funiculus percutitur, vel in frangenda dentibus re dura laborat æger, ipſum facilè locum affectum, & cranij partem fractam deprehenſurum, atque ibi ſtridorem, vel ſtrepitum percepturum exiſtimant. Scribit tamen Ambroſ. Paræus, *lib.* 9. *cap.* 2. etſi vtrumque ſæpius tentauerit, ſignorum tamen horum veritatem experientia comprobare non potuiſſe.

Signa contrafiſſuræ. Signa verò Infortunij ab Hippocrate appellati, ſeu contrafiſſuræ quod attinet, ſi quis grauiter percuſſus, vel lapſus ſit, & ſymptomata ſuprà enumerata adſint, rima tamen nulla in parte læſa appareat; in parte vicina vel oppoſita diligenter inquirendum. Etenim in aliis partibus vulnus cicatrice obducitur, in ea verò, in qua eſt latens fractura, nullo modo: caro quoque ibi mollior, tumidior, & flaccidior apparet; ſanies quæ è vulnere effluit, copioſior eſt, quàm pro vulneris magnitudine. Per interualla febricula quædam percipitur; & ſi ſtylus immittatur, cutis à cranio ſeparata reperitur. Imò, etſi cutis ſub loco fracto integra ſit; tamen ſi raſo diligenter capiti emplaſtrum ex pice, cùm liquida, tum nigra, cera, terebinthina, puluere ireos & maſtiches imponatur; locus cutis, in quo fractura eſt, humidior & mollior apparet: æger etiam nihil tale cogitans cogitur ſubinde manus ei cranij parti admouere.

An autem vtraque lamina cranij fiſſa ſit, vel externa ſolum, hoc modò præter raſuram deprehenditur: Primò æger ore ac naribus obturatis ſpiritum comprimat; ſi vtraque lamina eſt fiſſa & fracta, humor, vel ſpiritus cum ipſo mixtus per rimam egreditur; quod tamen in oſſe nudo ſaltem locum habet. In tecto verò ex auditu id cognoſcitur, cùm mandendo fortiter ſtrepitus exauditur, vtraque oſſis parte diuiſâ.

Deinde iubent, vt puluis maſtiches albumine oui excipiatur, & in linteo extenſus rimæ applicetur: Si enim poſtridie medicamentum ea parte, quâ rima eſt, ſit magis, quàm alibi, ſiccum, indicio eſt, rimam ad membranas cerebri penetrare; cùm calor expirans medicamentum ſiccet. Si non penetrat, etiam tale nihil adeſt. Tandem ſi, vt dictum, atramentum ſcriptorium rimæ illinatur, & cranium abradatur, quandiu nigredo apparet, facilè, quouſque rima penetrat, deprehenditur.

Si dura mater ſit vulnerata, aut ab aliquo oſſiculi fragmento pungatur, præter bilis vomitum, caſum, occæcationem, vertiginem, torpor accidit, mens non conſtat, neruorum reſolutio, vel conuulſio ſequitur, febris adeſt continua. Videatur etiam Celſus, *lib.* 5. *c.* 26.

Prognoſtica.

Fracturarum cranij prognoſtica. 1. Si cranium quocunque modo læſum ſit, periculo non vacat, nec contemni vulnus debet: etiam vbi omnia bene ſeſe habere videntur. Scribítque Ambroſ. Paræus *lib.* 9. *cap.* 13. & à veteribus proditum, & experientia confirmatum eſſe, in cranij fractura neminem extra periculum poſitum cenſeri debere, niſi poſt exactum diem centeſimum: quod & Hippocrates, *in procemio lib. de vulnerib. capitis*, monuit. Minus tamen periculi eſt, ſi externa ſaltem tabula læſa ſit; & minus adhuc, ſi inciſa ſolùm: contuſio verò maius periculum coniunctum habet.

2. Si verò vtraque lamina diuiſa ſit, & tota caluaria aperta, maius periculum adeſt. Minus tamen periculi eſt, ſi ſedes ſit, aut fiſſura lata & ampla: maius, ſi ſit anguſta; adhuc maius, ſi ſit contuſio & rima; & præcipuè ſi ſit rima anguſta; maximum ſi rima ſit in alia parte ab ea, quæ ictum excepit. Etenim etſi rima ſæpe ſit tam anguſta, vt ſenſum exiguitate fallat: tamen pluribus mortis cauſſa fuit, teſte Ægineta; cuius rei hiſtoriam recitat Valleriola, *in appendic. loc. comm. cap.* 15. Quanquam non tam ob rimam ipſam, quam ob ſanguinem ſupra cerebrum effuſum ægri periclitentur. Periculúmque auget, ſi non conſtet, qua in parte fractura ſit; & quòd ſæpe oſſe extrà integro, nihilominus oſſis aliquod fragmentum ab interna tabula ſeparatum ſit, quod dum membranas pungit, grauiſſimorum ſymptomatum, & ſæpe mortis cauſſa eſt.

3. Maius adhuc periculum eſt, ſi præter cranium, & dura mater; maximum, ſi ſimul tenuis membrana & cerebrum læſa ſint: & quò vulnus profundius penetrat, eò periculoſius eſt.

4. Vt autem hæc clariùs pateant, & quantum periculi quodque vulnus habeat, appareat, aëris ambientis conditio & regio, locus vulneris, vulneris conditio, capitis diſpoſitio, & ea quæ ſuperueniunt ſymptomata conſideranda. Et aërem quidem quod attinet: æſtate capitis vulnera ſunt periculoſiora, propter inflammationis imminentis metum; hyeme quidem etiam, ob frigus; quod tamen aëre igne temperato facilè euitari poteſt. Et ſi homini ex vulnere moriendum eſt, hyeme, quàm æſtate viuet diutius. Calor enim tempore hyberno vegetior eſt, ac æſtate humores citiùs incaleſcunt, & putredinem concipiunt.

5. In humida regione plus periclitantur ægri, quàm in ſicca, cùm cerebrum ab humidis facilè offendatur. Hinc in nonnullis regionibus vulnera capitis etiam à Chirurgis non ſatis peritis feliciter curantur; id quod ſæpe in Germania accidit. In aliis verò etiam à periſſimis Chirurgis tractata ferè omnia ſunt lethalia: id quod Neapoli, Florentiæ, & Bononiæ accidere ſolet. Fracturæ etiam, & vulnera capitis in plenilunio inflicta periculoſiora ſunt; cùm corpus & caput magis humoribus abundet.

6. Vulnus quò cerebro vicinius, eò periculoſius: & ex cerebro vulnerato maius, quàm ex vlla capitis parte, periculum imminet.

7. In occultis rimis & contuſionibus etiam non parum periculi affert, quòd quæ inter duas tabulas eſt medulla, compreſſa aliquid ſanguinis effundit, qui eò loci putreſcens, oſſis inflamationem & corruptionem affert, vt interdum non ſolùm aliquot poſt acceptum ictum ſeptimanis, ſed & menſibus, nihil malè ſuſpicans æger moriatur: cuius rei notabile exemplum habet Petrus Pavv. *in comm. in lib. Hippoc. de vuln. cap.* de quodam, poculo ſtanneo in capite percuſſo, in quo nihil fiſſi deprehenſum eſt conſolidatóque vulnere æger bene ſe habere perſuaſum habens, poſt decimum menſem inter deambulandum vertigine correptus concidit, neque diu pòſt obiit. Aperto cranio deprehenſum eſt, os loco ictus planè computruiſſe, & meningem in conſenſum traxiſſe.

8. Vulnera in ſyncipite & bregmate valdè periculoſa ſunt. Nam os illud debilius & tenuiſſimum eſt carne tegitur pauciſſima & cerebrum eò loci copioſius; vt Hippocrat. *lib. de vulnerib. cap.* habet. Reuerà tamen cerebrum hoc loco, quàm alio, magis abundare non videtur: ſed hîc magis arcuatur & attollitur, vt connexam cranij partem repleat, (quod forſan etiam intellexit Hippocrates) vicinius etiam eſt cranio, ac proinde hoc loco faciliùs quàm alijs, ab externa violentia lædi poteſt. Præterea quocunque modo æger decumbat, ſaniei non datur commodus effluxus. In poſteriore capitis parte vulnera ſe contrario modo habent, quia ibi os, firmius. Quæ in anteriore ſunt parte, medio modo ſeſe habent, cæteris paribus. Licèt enim & ibi cerebrum ſit copioſum, os tamen ſatis craſſum eſt, & præterea viæ adſunt expurgandæ materiæ per nares & aures. Ideóque etſi tela æqualia ſunt & vis æqualis: tamen ſemper grauiùs afficitur os capitis anterius, quam occiput. Et vulnerato occipite plures euadunt, quàm in aliis capitis partibus. Et ſi ex occipitis vulnere homini moriendum eſt, vitam diutius trahit. Nam propter oſſis craſſitiem noxa tardius cerebro communicant, & longiore interuallo pus generatur & colligitur.

9. Sicut ipſius oſſis læſi ratione nulla periculoſiora ſunt vulnera, quàm quæ bregmati infliguntur: ita in temporibus vulnera valde periculoſa ſunt, ob muſculos temporales, in quibus venæ, arteriæ, nerui diſſeminantur, quibus arctè cerebro tempora connectuntur; & propterea iis læſis, hæmorrhagia, conuulſiones, deliria, carus & alia ſymptomata accidunt. Neque propter muſculos os ibi commodè nudari & ſecari poteſt. Quibus accedit, quòd maxillæ inferiori detrimentum affertur, eiúſque motus impeditur, ob læſum temporalem muſculum, qui maxillæ motui addictus eſt; & auditus organo vicino damnum facilè afferre poteſt. Videatur hiſtoria huius rei apud Guilhelm. Fabricium, *cent.* 2. *obſeru.* 8.

10. Sunt quoque vulnera periculoſa in ſuturis, cùm propter cranij eo loci imbecillitatem, tum propter duram meningem, quæ fibris ibi annectitur. Et ſanies per ſuturas è vulnere facilè in duram matrem deſtillat.

11. Minùs periculoſum vulnus eſt, quod cæſim factum; magis quod punctim; maximè, quod cum contuſione. Contundentia enim, præterquam quòd oſſe depreſſo cauitates cerebri

rebri comprimunt, etiam complura alia mala inferunt, quæ ob cutis integritatem oculis non ſunt obuia; qualia ſunt, totius medullaris cerebri ſubſtantiæ concuſſio, ſquammulæ alicuius ex cranij interna parte, membranas cerebri pungentis abſceſſus, ruptio denique nerui alicuius molliuſculi, vel venæ vel arteriæ.

12. Rima quò latior eſt, & ſtatim primis diebus apparet, eò minus periculoſa: anguſtæ verò rimæ, & quæ non apparent, magis periculoſæ ſunt. Et ſi externa ſaltem lamina findatur, rima periculo vacat. Periculoſum verò eſt, vbi vtraque lamina fiſſa eſt; cùm ſanies tum in duram matrem decidere poſſit. Periculoſiſſimum eſt ſi ſolùm interna lamina findatur; cùm rima illa lateat, & in conſpectum non veniat; præcipuè ſi feſtuca aliqua membranas pungat. Valde etiam periculoſa eſt fiſſura, ſi cum depreſſione coniuncta ſit & oſſis pars auulſa ſubiectum cerebrum premat. Periculoſiſſimum vulnus eſt, ſi rima in aliâ parte ſit quàm quæ percuſſa eſt, & vas aliquod intus, in parte aliqua quam ignoramus, rumpatur.

13. Periculoſæ etiam ſunt cranij depreſſiones, & ſæpe neglectæ mortem afferunt; cuius rei exempla annotauit Guilhelm. Fabricius; *cent.2. obſeru.3.* vbi etiam rectè Felicem Vvits refutat, qui in ſua *Chirurgia cap.7.* ſtatuit, non multùm laborandum eſſe in cranio depreſſo eleuando, ſed negotium totum naturæ cõmittendum eſſe, & parum referre, etiamſi fouea remaneat. Etſi enim in infantium & mollioribus capitibus hoc locum habere poſſit, & idoneis emplaſtris adhibitis, vt ſuprà dictum, cranium naturâ coopitulante reſtituatur: tamen in ſiccioribus & durioribus oſſibus omnino eleuatione cranij opus eſt. Spatium enim inter cranium & membranam eſt ſatis exiguum, vt eo depreſſo & cerebrum lædi, & motus eius impediri poſſit. Imò etſi ab initio grauiora ſymptomata non ſuperueniant: tamen curatione neglecta, & cranio depreſſo incuruato manente, ſtupiditas ingenij incurabilis ſequi poteſt: vt id obſeruatione peculiari docuit Guilhelm. Fabricius, *cent.3. obſeru.21.*

14. Maius adhuc periculum eſt, ſi præter cranium etiam dura membrana, quacunque ſui parte præcipuè autem media capitis parte, vbi ſinum illum ſanguine refertiſſimum (torcular vocant) conſtituit, lædatur; quo loco ſauciata omnem illam intercapedinem, quæ inter cerebrum & duram matrem interiacet, adimplet, cum præſentaneo mortis periculo.

15. An autem ex vulnere cerebri conualiturus ſit æger, ex virtutis robore, & morbi vehementia diiudicandum. Si enim naturæ robur ſit magnum, & calor innatus ſeſe rectè habeat, ſæpe etiam periculoſa capitis vulnera præter ſpem ſanantur: contra vbi vires deficiunt, & calor eſt imbecillis, malum eſt indicium; præſertim ſi praua ſymptomata ſtatim accedant. Et quò pars quæ læditur, eſt nobilior, & quò læſio maior eſt, eò vulnus periculoſius eſt.

16. Quò caput, vel natura, vel ex morbo, vel ex ætate, eſt debilius, eò vulnus eſt periculoſius Hinc in ſenibus vulnera capitis ſunt periculoſiora: minùs iuuenes & mediæ ætatis periclitantur. Nam & calor in ſenibus eſt debilior; ſanguíſque minùs laudabilis & ſeroſus, minùs aptam vnioni & agglutinationi materiam præbet. Infantes verò & pueri, etſi oſſa habent molliora, & ſanguine bono humentia; ac propterea ex ſeſe faciliùs ſanentur: ſuperuenientium tamen ſymptomatum ratione, & quòd putredo in corpore calido ac humido facilè excitatur, ſatis ſuſpecta ſunt.

17. Si caput deſtillationibus obnoxium, aut æger eryſipelata in capite pati ſoleat, aut corpus lue Venerea infectum, aut omnino cacochymicum ſit, aut hectica febre, vel tabe, vel alio morbo conſumptum; vulnus periculo non vacat. Cum enim ad vulnus vniendum, naturæ robur, & bonus ſanguis requiratur; vtrumque deeſt in hecticis, & morbo vel tabe conſumptis; bonus verò ſanguis in cacochymicis. Periculoſum etiam eſt, ſi quis in capite poſt Veneris actum vulneretur.

18. Symptomata quod attinet, duo eorum genera ſequi ſolent: vnum eorum, quæ affectûs cerebri ſubſtantiæ, & partium vicinarum ſequuntur, qualia ſunt, conuulſio, paralyſis, delirium, ſopor, ſtupor, febris, & ſimilia, quæ in toto apparent; alterum eorum, quæ ob repentinam ſpirituum animalium agitationem, turbationem, & diſſipationem proueniunt, qualia ſunt voce priuari, non videre, non audire. A quibus ſymptomatibus aliquando ad ſe redeunt ægri, ſine vllis grauibus ſymptomatibus ſuperuenientibus; quando ſcilicet nec cranium fractum, nec neruus, venæ, aut membrana aliqua cerebri rupta eſt: aliquando verò ad ſe non redeunt, vel ſi ad ſe redierint, in grauiſſima ſymptomata incidunt; vbi nimirum partium harum aliqua læſa eſt,

19. Itaque quæ initio vulneratis accidunt ſymptomata, minùs terrere debent, quàm quæ perſeuerant, vel poſtea ſuperueniunt. Cùm enim fiant ſaltem ob dolorem, hæmorrhagiam, aut ſpirituum animalium turbationem, lethale vulnus non ſignificant. Quæ verò vel permanent, vel quarto, ſeptimo die, aut deinceps, quo tempore omnia in melius mutari oportebat, accidunt, periculum portendunt, & ſaniei collectionem, putredinem, vel ſimile quid adeſſe ſignificant.

20. Si nullum prauum ſymptoma adſit, vulnus quidem periculoſum dicendum eſt, non tamen lethale: modò Medicus & ægro adſtantes ſinguli ſuum officium faciant. Et quod de aliis morbis acutis dicitur, id & hîc locum habet. Si æger quieſcat, mente conſtet, ſomnum capiat, facilè ſpiret, ſiti non vrgeatur, cibum non faſtidiat, non doleat; ſi febris adſit, vel deſierit, pus album ſit læue, æquale, non fœtidi odoris, conuenientis quantitatis; ſi ægri facies ſit ſimilis bene valentis, & ſui potiſſimùm; ſi membrana ſit mollis, ſui coloris, liberè moueatur, caro increſcens rubicunda, ac ceruicis & maxillæ quietus & facilis motus: bene præſagire licet, etſi vulnus magnum ſit.

21. Si per vulnerum capitis initia, febris oboriatur quarto, aut ſeptimo die, id à puris generatione fieri putandum eſt, nec adeò periculoſum eſt. *Dum enim pus fit, dolores, ac febres accidunt, 2. aphor.47.* Si verò poſt ſeptimum, & eo tempore, quo iam terminari debet, incidat, periculoſum; cùm putredinis in cerebro, meningibus, aut cranio ſit indicium: præcipuè ſi alia etiam adſint ſigna, quæ putredinem adeſſe ſimul atteſtentur, vt pallidus & ſubflauus vulneris color. Perpendendum tamen hîc, an febris ſit ab eryſipelate: tum enim minus periculum coniunctum. Cognoſcitur autem ab eryſipelate, &ślioſæ materiæ confluxu febrem ortam eſſe, ſi cum rigore inuadat, tertianæ typum obſeruet, atque dudore terminetur paroxyſmus; ſi vulneris labia ſubtumida ſint, vnáque tota facies; ſi ceruix & maxilla adeò rigeant, vt vix caput moueri, & os diduci poſſit; ſi mordicans & pungens dolor, & calor major quàm ab inflammatione.

22. Si vulnus aridum & ſiccum, ſalitarum carnium inſtar, appareat, & vulneris labia depreſſa, & non tumida ſint, nihilque ſaniei vulnus emittat, & liuidum ac citrinum appareat, periculoſum eſt. In vulneribus enim magnis, ſi tumores non ſuperueniant, malum: Hippocrates, *5.aph.66.*

23. Si capitis vulneri tumor ſuperueniens ſtatim euaneſcat, malum: niſi fiat id ob euacuationem aliquam per purgationem, phlebotomiam, aut reſolutionem: Hippoc. 5. *aphor.65.*

24. Si os initio nigrum euadat, mors prædicenda & timenda.

25. Propter plagam in capite acceptam ſtupor aut deſipientia, malum, 7. *aphor.14*

26. Si os purulentum euadit, & puſtulæ per linguam exoriuntur, linguáque præ ſiccitate finditur & denigratur, ex acris ſaniei per palati foramina in linguam delapſu, rarò euadunt ægri.

27. Si æger delirat, ſi memoria aboletur, ſi lingua eſt incontinens, ſi caligant & obſcurantur oculi, ſi aures obſurdeſcunt, ſi æger in lecto iacet immobilis, vel ex eo ſe præcipitem vult dare, ſi vrina & alui excrementa ſupprimuntur, ſi paralyſis aut conuulſio accedit: omnia iſta vulnus lethale indicant.

28. In omnibus capitis partibus facilè caro regeneratur & inducitur, exceptâ frontis eâ parte, quæ paulum eſt ſuper interſtitium ſuperciliorum; vt interdum per omnem ætatem vlcus ibi maneat. Eſt enim eò loci cauitas, quæ ad naſi cribroſa oſſa pertingit, & excrementa quæ alioquin per nares & oculos efferuntur, eò confluunt. Ambroſ. Paræus *lib.9. cap.12.*

29. Vrinæ quoque perturbatæ, quales iumentorum, cùm maximam humorum corruptionem oſtendant; necnon albæ & perſpicuæ, vtpote bilis flauæ ad caput motum ſignificantes, periculoſæ ſunt. Obſeruauit etiam Io. Andr. à Cruce, vt *tr.2. de vuln.lib.1.c.5.* refert, eos quibus diarrhœa, aut dyſenteria ſponte ſuperuenerit, ferè omnes periclitatos fuiſſe, ac quamplures etiam, qui pollutione vexantur.

Curatio.

Si cranium læſum ſit, quocunque etiam modo, corpus euacuandum, in corporibus plethoricis & cacochymicis. *Cranij fracti curatio.* In eiuſmodi enim corporibus, etiam quæ leuia ſunt vulnera, ob humorum copiam praua attrahunt ſymptomata; multò magis verò id accidit in magnis. Imò in omnibus vulneribus capitis, euacuatio neceſſaria eſt, in quibus ſectione, dilatione, oſſis abraſione opus eſt, & cauſſa adeſt, ob quam affluxus humorum metuatur.

Ideóque primùm, & protinus primâ die vena aperienda, cephalica vel communis, modo vires id permittant, vt affluxus tenuioris ſanguinis ad caput impediatur, & ſanguinis tantum euacuandum, quantum eius copia requirit, & vires ferunt, & provt ex vulnere parcè vel copioſè effluxit; aut ſi venam aperire non liceat, cucurbitæ ſcarificatæ dorſo applicentur, & ſcapulis, vel etiam lumbis.

Deinde corpus euacuandum medicamentis idoneis, & imprimis bilem ac ſerum, quæ, vt mobiliora, facilè ad caput feruntur, purgantibus, plurimúmque omnino vtilitatis in vulneribus capitis purgatio rectè inſtituta habet. Conueniunt hic ſyrup. roſar & violar. ſolutiuus, pulpa tamarindor. myrobalani, præſertim citrinæ, infuſæ vel decoctæ; cum humorum ad caput motum impediant, & caput roborent.

Neque

Neque inutile eſt rhabarb. (alioquin quidem vaporoſum , & capitis affectibus minùs commodum) infuſum in decocto myrobalan. citrinar.& admiſto ſyrupo roſarum ſolutiuo, vel pulpâ tamarindorum.

Vel inijciatur hic Clyſter.

℞. *Rad. pæon.* Vnc.j. *parietar. malua. althéæ. betonic.* an.M.j. *ſem. pæoniæ* , Drach. ij. *flor. borragin.* P. ij. Coquantur in aq. ſimpl.

Colat. ℞. ℔.j. *elect. diacathol. Indi maioris*, ana ℥. vj. *olei lilior. alborum.* Vnc.ij. *rutacei , mellis anthoſati* , an. ℥. j. *ſalis* Drach. ß. F. Clyſter.

Non tamen medicamenta purgantia ſint nimis lenia ; cùm ob humorum ad caput motum in vulneribus capitis aluus plerumque adſtricta ſit. Ideóque ſyrupo roſarum vel violarum ſolutiuo,& lenibus iſtis medicamentis in robuſtioribus ℥.j.vel ij. electuarij roſati Meſuæ,vel de ſucco roſarum addere vtile eſt,cum aqua vel decocto cichorei.

Clyſteres quoque ſæpius repetere conuenit, vt vapores à capite reuellantur.

Exhibenda præterea biliosos humores alterantia, & quæ calidorum vaporum ad caput motum impediunt, capútque roborant,vt *ſyr.roſar.myrtinus, de endiuia, granatorum, de betonica*, quæ ſimul ſerum ſanguinis ſubducit , vrinámque mouet , *cum aqua vel decocto hordei, betonicæ. cichorij,plantaginis,conſerua item roſarum.*

Ipſum verò vulnus quod attinet , poteſt , vt ex ſuperioribus patet , id variis modis fieri. Si enim vulnus fiat ab inſtrumento incidente , vel pungente, non poteſt cranium lædi , niſi cum vulnere cutis : ſi verò à contundente , poteſt id fieri etiam ſine cutis capitis vulnere , & cum eo : poteſt quoque vulnus vtramque laminam penetrare, vel alteram tantùm. De his ergo ordine dicendum.

Et primò quidem,ſi cutis vulnerata ſit, & ſatis pateat, labiaque, quantum opus, diduci poſſint, ſectione nulla opus eſt; ſed aut digito, aut vnguibus , aut inſtrumento obtuſam aciem ex altera parte habente, membrana ab oſſe diuellenda , ſic vt labia æqualiter, & quantum ſatis diſtent.

Pericranij ſectio.

Si verò cutis non ſatis pateat , latiùs aperienda , donec fiſſura tota in conſpectum veniat : & in primis hîc cauendum , ne quid de pericranio integrum relinquatur. Terebrâ enim vel ſcapello poſtea laceratum dolores & inflammationem excitat, & malum facilè cerebro communicat. In pericranij autem ſectione id monendum , tunc eam ſolùm tentandam , cùm ſuſpicio eſt læſi cranij , aut inſignis eſt contuſio , ſanguinem concretum continens. Aliàs verò non ſine cauſſa doloribus affligi æger debet. In pueris etiam non facilè hæc ſectio tentanda , & ſanguinis profuſione ac dolore vires eâ ætate debiles deiiciendæ ; ſed potiùs opera danda , vt conuenientibus topicis materia diſcutiatur.

Sectio cutis capitis quomodo inſtituenda.

Sectio verò cutis ea plerumque commodiſſima eſt,ſi Chirurgi opera fieri debet, (namque ex vulnere eſt, neceſſariò talem habemus , qualem accipimus) quæ duabus tranſuerſis lineis, crucis, ſiue literæ X. figuram exprimit ; præſertim cùm fractura aut depreſſio magna eſt. Aliàs hæc ſectio non ſemper neceſſaria eſt, ſed etiam rectam à latere vulneris , verſus ipſum vulnus , ita vt anguli recti conſtituantur , ex linea recta ducta ſupra rectam, in primis ſi vulnus ſit rectum , vel oblongum inſtituere licet,hoc modo : ⊢⊣ vel trigonam ⋞. Sanguinis poſtea fluxui & dolori ſuccurrendum linamentis,vel albumine oui, vel vino auſtero madidis.

In ſectione autem muſculi temporales vitandi , quantum fieri poteſt : cùm & neruoſiſſimi ſint , & cerebro vicini, & inflammationes , deliria ac conuulſiones afferre ſoleant. Vitandæ quoque ſunt ſuturæ , cùm eo loci fibræ duræ matris pertranſeant : & ad latera ſuturarum ſectio facienda. Scribit tamen Ioannes Andr. à Cruce, *tract. 2. de vulner. lib. 1. c. 11.* ſe neceſſitate cogente , & in temporibus , & in ſuturis felici euentu ſæpe ſectiones molitum eſſe ; ſtatuitque conſultius eſſe , aliquid nonnullâ cum fiduciâ , vel cum periculo facere: ſecutúſque eſt hac in re Celſum , qui ſcribit , vrgente neceſſitate , & ſi accidentium magnitudo impellat , etiam temporum inciſionem faciendam , ſed iuxta villorum progreſſum.

In vulnere etiam frontis cauendum , ne ſectio fiat per tranſuerſum. Etenim ſi muſculus, qui palpebram attollit , per tranſuerſum ſecetur , palpebra decidit, nec oculus aperiri poteſt , atque hoc modo viſio læditur : ſed ſectio à parte inferiore ſurſum verſus facienda. Neque etiam ſectio nimis ampla facienda ; non ſolùm quia turpitudo ex cicatrice maiore oritur,ſed pars denudata etiam imbecilla redditur. Ideóque tanta ſolùm , quanta ad plagam detegendam opus eſt , ſectio facienda.

Hinc ad os læſum accedendum. Cùm verò cranium variis modis lædi poſſit,vt ſuprà dictum, de iis ordine dicemus.

Et primò de fiſſura , in qua externa ſolùm lamina læſa , internâ integrâ manente

Fiſſura cranij in externa ſolùm lamina.

Fracturâ detectâ & denudatâ , ſcalpro , ſeu plano , ſeu incuruo , ſeu cauo os deradendum , quamdiu veſtigium aliquod fracturæ apparet : de quo in *inſtitut. lib. 5 part. 1. ſect. 2. cap 8.* dictum. Quia enim in rima neceſſariò aliqua ſanies colligitur , quæ è ſuperpoſitis partibus defluit,& os atque ſubiectam membranam facilè corrumpere poteſt ; deraſione oſſis, eiuſmodi ſaniei collectio impeditur. Deinde quia labia in oſſe plerumque inæqualia & aſpera ſunt , ac dolorem pariunt, neque caro cum iis facilè vnitur ; aſperitas omnis deradendo tollitur. Tertiò etiam in cognitionem fracturæ peruenimus , & quàm profunda ſit, radendo cognoſcimus.

Cranium in fractura quomodo radendum.

Vt autem de profunditate fiſſuræ certiùs conſtet , primò ſuper os aliquod nigri coloris medicamentum liquidum , vel atramentum ſcriptorium imponendum , ac vulnus ſiccis linamentis implendum , & cataplaſma dolorem leniens imponendum ; poſtridie ſoluto & purgato vulnere os deradendum. Tum enim fiſſura , quæ nigrum medicamentum in ſe ſuſcepit , nigra apparet , os verò reliquum album. Os ergo tamdiu , vel vnâ vice , vel pluribus vicibus deradendum , donec tota rima aboleatur , & os totum album appareat , & ſanguis inſtar lachrymarum exſtillare incipiat.

Non tamen ſine cauſſa quis hîc dubitare poſſet , an opus ſit(præcipuè in noſtris regionibus,in quibus capitis vulnera non ita periculoſa ſunt, vt in multis locis in Italia) ita curioſè ſemper fracturas rimari præcipuè non penetrantes, & tam accuratè radere. Si enim , vt poſtea dicetur, Galenus , *6. meth. cap. 6.* rectè monet , & ipſa experientia confirmat , fragmenta oſſium longius excurrentia vſque ad finem proſequenda non eſſe ; cùm nulla inde noxa ſequatur , & tales oſſium rimas natura ſponte , vt in aliis oſſium fracturis , conſolidare ſoleat : cur non etiam in his fracturis , vbi non totum cranium , ſed ſuperior ſaltem lamina fracta eſt, idem fieri poſſit ? Vid. *quæſt.3. cap. ſequent.*

Figuræ ſcalprorum videantur apud Ioan. Andr. à Cruce , & Ambroſ. Paræum , *lib. 9. cap.4.*

Antequam autem os radere incipimus , vulnerati aures aut lana , aut goſſypio , aut carptis linamentis obturandæ ſunt , ne ex raſura moleſtiam aut ſtrepitum æger percipiat : ægri quoque caput ab aſtantibus immobile tenendum. Dum verò raditur , vulneris labia puris linamentis munienda , ne à ſcalpro vel aëre lædantur.

Scalprum verò , ne attritu longo incaleſcat, & os inflammet , vel in oleum roſaceum , vel aquam roſaceam ſæpius immittere , vel , quod commodius, immutare oportet ; cum aliàs etiam ſcalpra permutanda ſint. Ideóque ſcapella & numero multa , & magnitudine differentia in promptu habere oportet.

Poſt raſuram , & oſſis & cutis vulneratæ ratio habenda. Etſi verò & regeneratio partis deficientis , & rimæ , & cutis coalitus naturæ opus ſit : adiuuanda tamen ea medicamentis. Et primò quidem pulueres cephalici ſuprà propoſiti imponendi , nec pingue quid cranio imponendum. Delectus tamen hîc medicamentorum habendus. In vulnere enim exiguo , & corpore humidiore & molliore , ſufficit thus : in maiore & ſicciore , manna thuris vſurpanda : ſi vulnus ſit ſordidum , & corpus valde ſiccum , myrrha , & alia valentius ſiccantia vſurpanda. Et tempore quidem frigido calida vſurpanda , iris, ariſtolochia : tempore verò æſtiuo ſanguis draconis , cornu cerui. Supra os pulueres , linamenta ſicca imponenda , (quæ etiam in principio, ſi pulueres illi non in promptu ſint , ſemper cranio imponenda) ſupra linamenta verò tandem digeſtiua vnguenta dicta , cutis & labiorum vulneris gratia, applicanda; in primis verò in capitis vulneribus laudatur reſina abietina cum modico oleo roſaceo : & ſunt ſuprà etiam talia propoſita.

Vt verò poſt raſionem inflammatio aliqua non excitetur, interdum anodynis vti oportet, & proinde partes circa vulnus oleo roſaceo calido fouere : deinde linteum vino calido , in quo roſæ & betonica cocta ſint , madidum imponendum, quod totam partem oleo inunctam complectatur. Aut , ſi inflammatio iam immineat , cataplaſma ex farina hordei & roſis cum poſca imponendum. Apparente iam pure , ad detergendum , vna & altera vice melle roſaceo , vel ſolo , vel cum dicto vnguento miſto , vtendum proùt puris maior vel minor copia eſt. Nam ſi copioſum ſit pus , ſolo melle roſaceo vtendum. Vulnere deterſo ſarcoticum medicamentum ſupra pulueres imponendum, vt vnguentum Baſilic. de betonica, de matriſſylua.

Tandem vulnere carne repleto , vel ſiccis linamentis, vel emplaſtro diapalma , vel alio conuenienti cicatrix inducenda.

Curatio fracturæ Cranij, quæ vtramque laminam penetrat, ſine tamen membranarum læſione.

Fractura cranij laminæ vtriuſque.

Si verò maior ſit cranij læſio, quàm vt externa ſolùm lamina fiſſa ſit , videndum , qualis ſit fractura. Poteſt enim tantùm eſſe fiſſura , vel ſimul oſſis depreſſio & fractura ; vel etiam contuſio. Si ſit ſimplex vtriuſque laminæ fiſſura, ſed ſine membranarum & cerebri læſione , curanda eſt , vt mox dicetur. Si verò cranium ſimul depreſſum ſit, eleuandum , vt in *Inſtitut. lib.5 part.1. ſect. 2. c. 5.* dictum, & Ambr. Paræus, *lib.9.c. 5.* tradit. Si oſſis aliquid effractum , & in multas teſtas defractum ſit , & ita auulſum ; vt facilè eximi poſſit, forcipe

vel

vel volſellâ extrahendum : ſi pertinaciùs autem adhæreat, & præcipuè membranas pungat, vel premat, vectibus, forcipibus exciſoriis, ſcalpris eximendum : de quibus Paræus, *lib. 9. cap. 6.*

In oſſibus tamen extrahendis nulla violentia adhibenda; ſed ſi extractioni reſiſtant, opus totum naturæ committendum; (modò ab iis membranæ non lædantur) quæ id, quod inſtrumentis nullis conſequi licet, facilè ſuo tempore expedit. Multò minùs cranij pars, quæ cuti vel pericranio adhuc cohæret, (etſi à reliquo cranio auulſa ſit) extrahenda, & cerebrum ac membranæ eius, ſuo tegumento ſpoliata, nuda relinquenda, ſed ſuo loco reſtituenda, & naturæ negotium committendum; quæ ipſa vel ſeparabit, vel reliquis ea agglutinabit : vt Paræus, *lib.9. cap.7.* monet, & hiſtoria curationis comprobat.

A fractura cranij quæ pericula immineant.

Si verò ſimplex rima ſit, ſed ſine cerebri & membranarum læſione, ita curatio inſtituenda. Duo pericula hìc præcipuè, imminent. Primum eſt, quòd ſanies ad duram matrem deſtillat. Cùm enim ex fractura os debile effectũ ſit, alimentum affluens debito modo concoquere non poteſt; vnde excrementitia quædam humiditas in loco fiſſuræ naſcitur, & etiam in partibus incumbentibus, quæ per rimam in membranam duram deſtillat: vnde metuendum, ne humor hic putreſcens membranam corrumpat, & inflammet, vnde febres, conuulſiones, deliria, & ſæpe mors ipſa ſequitur, atque hæc vulgatiſſima interitus eorum, qui ex vulneribus capitis moriuntur, cauſſa eſt. Secundò interdum accidit, vt feſtuca quaſi & fruſtulum oſſis intus ſeparetur, ac duram membranam pungat, vnde dolores acutiſſimi, & conuulſiones oriri poſſunt. Itaque præcipuus hìc curationis ſcopus eſt, vt ſaniei huic exitus pateat vel paretur, & ſi feſtuca aliqua cerebrum pungat, illa dematur. Ac proinde ſi foramen inflictum vulneri expurgando & curando non ſufficiat, vel quia ex depreſſione oſſis nimiùm comprimitur membrana dura, vel quia nigreſcit, alterum foramen adhuc, priori vicinum, moliendum eſt, prominentibus interſtitiis cuſpidibus reſectis.

Quapropter curandum, vt cutis loco affecto, vel ex vulnere pateat, vel dicto antea modo aperiatur. Si verò fractura tam ampla non ſit, vt per eam ſanguis vel ſanies, quæ ab oſſe & cute continuò ſeparantur, inque duram matrem deſtillant, euacuari poſſint; cranium maturè, & quàm poteſt fieri citiſſimè aperiendum, vt ſaniem expurgare, & duram membranam ab ea mundare liceat.

Cranium quomodo aperiendum.

Quomodo verò cranium aperiendum ſit, *Inſtitut.lib. 5. part. 1.ſect.2.c.*8, dictum; & tractat hac de re diligenter Ioan. Andr. à cruce, *de vulner.lib.*1.*tr.*2.*c.*13. Aperitur autem cranium vel ſcalpris, vel terebrâ, vel modiolis. Neque enim, vt verbis Petri Pavv. *comm.in Hippocr. de vuln. capitis*, vtar, ſemper per priſin, exſectio quæ trepano fit, intelligenda. Tentandum delere fiſſuram; planandæ oſſis fracti oræ; ſi anguſtæ ſint valde rimæ, dilatandæ, vt ſuperfluis exitus detur; idque accommodatorum ſcalprorum vſu. Abradentes ſcalpri ſi non ſuffecerint, etiam ad cycliſeum accedendum. Breuiter : omnia tentanda, priuſquàm modiolus in vſum trahatur; periculo enim non vacat. Vnde niſi ſumma vrgente neceſſitate eo non vtendum. Nimirum ſcalpra locum habent, vbi magna fractura eſt, & oſſa fracta vacillant, vt & in oſſibus mollioribus : ſi verò os firmius ſit, terebra vel modiolo opus eſt. Si enim os non ſolùm fractum, ſed & effractum & depreſſum ſit, nec terebram, nec modiolum adhibere conuenit, ne oſſe magis compreſſo, ſubiectæ membranæ lædantur; ſed ſano oſſi tunc, proximè tamen, quantum fieri poteſt, verſus fracturam, imponenda; & cranium, quantum ad ſaniei exitum neceſſarium eſt, aperiendum, oſſiſque quàm minimum eximendum, ne membranæ valde denudatæ aliquid incommodi patiantur; ſed ſatis eſt, ſi quod membranas pungebat, eximatur.

Monet & hoc hìc Galenus, 6. *meth. med. cap.* 6. Si oſſium fragmenta quædam longiùs excurrant, ne ea vſque ad finem proſequamur; cùm nulla ex eo, modò reliqua rectè peragantur noxa ſequatur, ipſa experientia teſte, ad quam etiam prouocat Amatus Luſitanus, *cent.* 6. *curat.*100. qui tales oſſium rimas longiùs procurrentes conſolidari & ferruminari vidit. Vt enim in aliis oſſibus, ita etiam in cranio natura callum obducere ſolet.

In ſcalpris verò eligendis hìc alio modo res ſeſe habet, ac in rima, quæ externam tantùm cranij laminam penetrat. Ibi enim latiora ſcalpra primò vſurpanda, deinde ſtrictiora & anguſtiora : hìc verò ab anguſtioribus incipiendum, & ad latiora progrediendum.

Dura mater quandoque aperienda.

Notandum etiam hìc, quod obſeruauit Guilhelm. Fabricius, *lib.*1.*obſeru.* duram matrem, inter quam & cranium plerumque ſpatium eſt, quandoque arctè totam cranio adhærere, quo in caſu perforatio ferè inutilis eſt cùm ſanguis non inter ipſum & membranam duram, ſed infra duram membramam, ſeu matrem, quam vulnerare ita non licet, contineatur. Si tamẽ neceſſitas id poſtulet, ea ipſa potiùs aperienda, quàm permittendum, vt æger ſine auxilio moriatur. Cuius rei hiſtoria extat apud Glandorpium, *in ſpeculo Chirurgiæ*, *obſeru.* 4. de quodam pugili, cui cùm grauiter in capite vulnerato tertiâ die grauia ſymptomata ſuperuenirent, vt ſuſpicio eſſet materiam intra cranium collectam eſſe, cranium apertum eſt; verùm nihil effluxit, ſed dura mater in tumorem elata in conſpectum venit : quæ cùm ſclapello incuruato, ne pia mater læderetur, aperiretur, maxima copia ſaniei effluxit, quæ non inter cranium & duram matrem, ſed inter duram & piam matrem latuerat; qua euacuata, & idoneis medicamentis adhibitis, æger ſanitatem recuperauit.

Quo loco aperiendum.

In apertione cranij & hoc obſeruandum; vt in decliviori quantum licet, parte apertio fiat, (modò per ſuturas, aut per oſſis tenuitatem aut craſſitiem liceat, & cerebrum vulneratum non ſit, quod tunc per decliuiora loca aperta exire ſolet) vt ſaniei faciliùs exitus detur. Neque etiam perforatio in ſuturis facienda eſt : nam quia eò loci venæ & membranæ tranſeunt, ferro facilè lædi poſſunt. Et quia cranium ibi imbecillius eſt, facilè fieri poſſet, vt in terebrando ferrum præter opinionem deſcenderet, & membranam ac cerebrum læderet. Prætereà ſuturæ factæ ſunt, vt per eas vapores capitis exhalarent, ſi ergo callus ibi poſt apertionem generaretur, exſpiratio impediretur. Si tamen aliter euacuatio ſaniei fieri non poteſt, minùs periculi è ſuturarum apertione, quàm ex retentione ſaniei eſt. Nec etiam in oſſe temporum, etſi id læſum ſit, perforatio inſtituenda; cùm muſculos temporales ſecare non liceat, ob pericula *prognoſt.* 9. propoſita. Nec tamen æger ſine auxilio relinquendus, ſed, ſi neceſſitas id poſtulet, loco vicino, in oſſe ſyncipitis, ſectio inſtituenda; vt docet Galenus, 6. *meth.med. cap. vltim.* & Ambroſ. Paræus, *lib.9.cap.* 15. Imò ſi neceſſitas ſumma expoſtulet, etiam tempora diuidere, & ægrum omni ope non deſtituere iubet Petr. Pavv. *comm.in Hippocr. de vulner. capit.* refértque, ſe vidiſſe alâ molæ puero ita contuſum tempus dextrum, vt aliquot oſſis pertuſi fragmenta per vulnus eximerentur, nihil tamen incommodi toto curationis tempore patiente puero; imò tempora aperiri manu Chirurgi non ſemel vidiſſe, abſque vllo ſymptomate. Duo tamen monet : primum, vt non niſi ſummâ expoſcente neceſſitate, tempora diuidantur; deinde vt nouacula ſemper ſecundum ductum fibrarum temporalis muſculi ducatur.

Tempus aperiẽdi cranij.

Tempus aperiendi quod attinet, dierum numero id definiri non poteſt; ſed quò citius, eò melius : & ſi fieri poteſt, ante quartum aperiatur. Neque expectandum, donec grauia ſymptomata ſuperueniant; ſed ſi malum tantum ſit, vt grauia ſuperuentura ſymptomata metuendum ſit, quamprimùm apertio cranij inſtituenda. Si tamen Medicus in principio vocatus non ſit, vel alia de cauſa apertio dilata ſit, quandocunque opus & neceſſitas id poſtulat, apertio inſtituenda; cùm experientia docuerit, ſæpe ſatis longo, ab accepto vulnere, tempore, cranium feliciter fuiſſe apertum, & ægros à grauiſſimis ſymptomatibus liberatos. Et ſatius eſt, tardiùs occurrere remediis malo, quàm iis omiſſis ſine auxilio ægrum mori ſinere. Itaque quantum fieri poteſt citiſſimè, vel ante quartum diem, apertio inſtituatur; præcipuè tempore æſtiuo, quo humores faciliùs putredinem concipiunt. Imò Celſus nec tertium diem, expectari voluit : cùm humores interea temporis ad membranam deſcendentes, & exitum non habentes, grauiſſima ſymptomata excitent.

Si tamen fractura ita pateat, vt ſaniem per eam euacuari poſſe ſpes ſit : vel ſi materia exigua & benigna fuerit, quæque à calore natiuo facilè regi & diſcuti poſſit, regióque ſit temperata, aër non æſtuans, ægri conſtitutio robuſta, nec is prauis humoribus ſcateat : neque accidens vllum appareat; poteſt apertio nonnihil differri, an forſan naturæ operâ, ſine ſectione, æger conualeſcere poſſit.

Poſt perforationem ſi ſanguis copioſiùs fluat, medicamento aliquo ſanguini ſiſtendo apto cohibendus: quale eſt quod à Galeno, 5. *meth. med. cap.* 4. deſcribitur, quod paratur ex thuris parte vna, aloës parte vna & dimidia; & cùm vtendi tempus inſtat, oui albumine ad mellis craſſitiem ſubigitur, & molliſſimis leporis pilis excipitur, ac vulneri imponitur. Et oræ foraminis radendæ ac læuigandæ ſunt inſtrumento lenticulari, ne aſperitas in carne ſuccreſcente aliquem dolorem excitet; & ſi quid ſcobis in dura membrana collectum eſt, id omne detergendum.

Capitis vulnera patente membrana, quomodo curanda.

Oſſe patente vel aperto, vt iam ſaniei exitus dari poſſit, de medicamentis idoneis diſpiciendum, quæ patenti iam duræ membranæ imponenda ſunt. De quibus Medici, cùm antiqui, tum recentiores, valde diſſentiunt; vt poſtea, *in quæſtione* 4. *poſt caput ſequens*, dicetur. Vt rem igitur in pauca contrahamus, feliciter vulnera talia curantur, ipſâ experientiâ teſte, (vt ex Valleriola, *lib.*4.*obſeru.*19.*lib.*5.*obſer.*9.*lib.*6.*obſer.* 4. Guilhelm. Fabricio, *cent.*4.*obſer.*4. & aliis videre eſt) ſi mel, vel ſyrupum roſaceum (pauxillo olei roſacei addito, ſi dolor vrgeat) panno ſericeo vel ſyndoni illitum membranæ imponamus, vulnus verò cephalico aliquo vnguento repleamus, cranióque puluerem cephalicum inſpergamus, tandémque emplaſtro de betonicâ, vel ſimili cephalico id muniamus, caput verò totum oleo roſaceo inungamus. Sedato dolore & inflammatione, melli roſaceo, quod membranæ imponendum, guttula vna atque altera aquæ vitæ admiſceri poteſt.

Cephalicum Conciliatoris celebre, quod *different.* 181. deſcripſit, vnguentum ita paratur :

Vnguenta & Emplaſtra ad vulnera capitis.

℞. *Gummi elemi* Vnc.iij. *reſinæ puriſſ.* Vnc.iiij. *ceræ* Vnc. vj. *ol.roſac.* Vnc.iij.ß.*ammoniac.*Vnc.ij.*terebinth.*℥.iij.F. Vnguentum.

Aliud eiuſdem:

℞. *Gummi elemi* Vnc.iij.*opopanac.*Vnc.ij.*bdelli* ℥. ß. *reſinæ pini* ℥.j.*ceræ* q.ſ.F.Vnguentum.

Gummi elemi vtilitas. In primis enim in capitis vulneribus vtile eſt *gummi elemi*, quod,vt *ibid.* Conciliator ſcribit,attrahit,dolorem mitigat,malam intemperiem, propter familiaritatem quam cum corpore habet,corrigit.

Guilhelmus Fabricius hoc primò vtitur.

℞. *Terebinth.aq.beton. & ſalu.lotæ*, Vnc.j.*oleo roſac.* ℥. j. ß. *ol. è vitell. ouorum* Drach. j. *gummi elemi cum oleo ſuper igne lento diſſoluti & colati*, Vnc.ß.*croci* Scr.j.*vitellos ouorũ*, num. ij. Miſce.

Vtile eſt & hoc:

℞. *Reſinæ pini* ℔. ß. *terebinth.*Vnc.iij. *ceræ, thuris,gummi, elemi*,an.℥ ß.Miſce,F.Vnguentum.

Dolore ſedato ad mundificationem hoc vtitur:

℞. *Pulu.caryophyll. angelic.ariſtolochiæ rotundæ, ireos Florentin.*an.ʒ.j.*extract.ſaluiæ, betonic.* an. ʒ. ij. *gummi elemi oleo roſaceo diſſolut.*ʒ.ij.*mellis roſati*,q.ſ.*aquæ vitæ* parum,Miſce in mortario, F. Vnguentum.

Emplaſtrum de betonica ita paratur.

Emplaſtrum de betonica. ℞. *Betonicæ* M.ij.*matriſylu.ſaluiæ,hyperici,millefolij, piloſellæ,conſolid.minor.* an.M.i.*centaur.minor.maior.pimpinel.verbenæ*,an.M ß.*terebinth.claræ*,Vnc.xx.*olei roſat.*Vnc.x.*reſinæ pini gummi elemi*,an.Vnc.i.ß.

Herbæ contundantur & terantur, ac affundantur vini albi ℔. ii. Digerantur per dies viij. vel plures, ac quotidie agitentur.Hinc coq.ad tertiæ partis conſumptionem, colentur, exprimantur.Pòſt reliqua,& *ceræ* q.ſ.addantur, & ſ. a. Fiat Emplaſtrum.

Alij hac deſcriptione Emplaſtri de betonica vtuntur.

℞. *Betonicæ Viridis pimpinellæ agrimon.ſaluiæ pulegij millefol.conſolidæ,matriſylu.*an.Vnc.vi.*thuris maſtich.*an.Drach. iij. *ireos,ariſtoloch.rotund.*an.Drach.v.*ceræ albæ,terebinth.*an.Vnc. viii.*gummi elemi*,Vnc.ii.*reſinæ pini*,Vnc.vi.*ol.abietini,vini albi*, an.q.ſ.

Herbæ in mortario contuſæ octo diebus in vino albo macerentur, & ſæpius agitentur, tandemque ebulliant. Expreſſum & colatum vinum coquatur ad tertiæ partis conſumptionem, & addatur ol. abietinum, poſtea cera liquata, & hac fusâ, reſina & gummi, deinde terebinthina: quibus paulùm refrigeratis reliqua trita & creta: & manibus aſſiduè ſubigantur,dum totus humor exeat. Tandem ad formandam maſſam additur lac caprillum, iterúmque manibus continenter medicamentum ſubigitur.

Emplaſtrum cephalicum Baſilicum ita paratur.

℞. *Herbar.viridium betonicæ,plantag. matriſylu. pimpinell. roriſmarin.*an.M.ß.

Emplaſtrum cephalicum. Baſilicum. Contuſa macerentur per diem in *olei roſac.*Vnc.iij.*maſtich.* Vnc.i.*pinguedinis recentis vitulinæ porcinæ*, an.Vnc.ij.

Deinde adde *vini* Vnc. vi. Coquantur ad vini conſumptionem.

Colentur. Poſtea adde *Maſtich. gummi elemi, reſinæ pini,lithargyri*,an. Vnc.ß.

Rurſum coquantur, donec ſubnigrum aquirant colorem, ſemper agitando,tandémque addantur *terebinth. claræ*, Vnc.ij. *ceræ* q.ſ.Fiat Emplaſtrum.

Guilhelm. Fabricius tale parat.

℞. *Emplaſtri de betonica*, Vnc.iiij.*gummi elemi oleo roſaceo diſſol.*Vnc.i.*pulu.roſar.rubr.myrtillor.*an.Drach.j.*maſtiches,calam. aromatici,angelicæ,caryophyllor.*an.℥.j.*olei & ceræ*,q.ſ.F. Emplaſtrum.

Emplaſtrum Fr. Arcæi:

℞. *Ol.roſac.omphacini & completi*,Vnc.ij.*ol.maſtich.myrtini* an.Vnc.j.*pingued.hirci* Vnc.j.ß.*ſucci betonic.*℥. j.

Coqu.ad conſumptionem ſucci. Adde *maſtiches* ʒ.x. *gummi elemi* ʒ.vj.*terebint.*℥.ii.ß.*ceræ alb.*q.ſ. Iterum ebulliant, F.Emplaſtrum.

Eſt & hoc vtile:

℞. *Gummi elemi,reſinæ puræ*,an.Drach.ij. *ceræ* Vnc.j.ß.*ol.roſat.* Drach.vij.*ammoniac.*Vnc.ß.*terebinth.*ʒ.vj.*ſucci betonic.* ʒ. x.F.ſ.a. Emplaſtrum.

Habet & hîc locum Emplaſtrum Alexandri Benedicti, quod *lib.*1.*c.*5.deſcribit,quod ſuprà, *cap.*20. propoſuimus.

Felix VVirtz hoc ſuum laudat Vnguentum:

℞. *Seui ceruini, mellis deſpumati*, an.Vnc.ß. *aloës hepaticæ pulueriſat.*ʒ.j. Miſce.Ioan.Andr. à Cruce hoc feliciter vſus eſt.

℞. *Vini* Vnc.xx.*ſucci betonic.*Vnc.iiij. *calaminthæ* ℥. ii. *myrrhæ,thuris,aloës,ſanguinis draconis,centaur.minor.granor.hyperici*;an.Drach.j.

Pulueriſanda pulueriſentur, ac omnia miſceantur, & per biduum macerentur.

Poſtea lento igne ad tertię partis conſumptionem coquantur.

Addantur *mellis roſac.* Vnc.iiij.Iterum parum bulliant: vaſe ab igne remoto adde *aq.vitæ*,vel *ſpiritus vini*, Vnc.vj. Colentur. Tandem adde *ol. terebinth.* ℥. iiij. & in vaſe vitreo clauſa ſeruentur.

De betonica Vnguentum Hieronym. Fabricij ab Aquapendente.

℞. *Betonic.viridis* M. viij. Contundantur:contuſis addantur *ol. communis* ℔.iiij.*ceræ terebinth.* an.℔.j.

Coquantur & exprimantur.

Expreſſo ſucco iterum adde *betonic. viridis contuſæ* M. viij. Iterum coquantur & exprimantur.

Plura talia vnguenta & emplaſtra videantur apud Andream à Cruce, *lib.*1.*de vuln.tract.*1.*c.*16.

Sunt nonnullis,præcipuè vbi dolor & inflammatio non adeſt, (Nam dum pars præter naturam calet,& ſanguis ac ſpiritus ad locum affectum confluunt,non ita tutò adhibentur) aquæ vitæ in vſu;& quod Galenus de Eudemi medicamento teſtatur,idem etiã multi de aquis & ſpiritibus iſtis prædicant, quæ propterea apud plures nationes in vſu ſunt, videntúrque membranarum cerebri naturæ ſiccæ optimè conuenire: ideóque vnam & alteram formam adſcribemus.

Ioannis de Vigo hæc eſt:

℞. *Aq.ardentis ſeu ſpiritus vini* ℥.x.*myrrhæ* ℥.j. *aloes* ℥. ij. *ſarcocollæ thuris*,an.ʒ.ij.*croci* ℈.j.Miſce.

Imum vulneris linamento iſto liquore imbuto repleatur, & hinc emplaſtrum de betonica, vel aliud applicetur.

Iacob.Carpenſis hæc eſt.

℞. *Aq.vitæ* ℔.v.*vini Maluatici* ℔.ij.ß *aloës,myrrhæ, thuris* an.Vnc.j.ß.*pulu.rad.conſolid.maior.*Vnc.ij.*centaur.minor.*Vnc. j.ß.*hyperici* Vnc.ß.*terebinthin. claræ* ℔.j.

Omnia miſceantur, & per menſem ſtent in vaſe vitreo optimè obturato. Poſtea colentur & exprimantur. Expreſſum vſui ſeruetur, in quo lintea pura madefiant, & vulneri imponantur.

Alia:℞. *Spiritus vini* ℥.j.ß.*aloës hepatic.*℥.j.*myrrhæ* ʒ.iij.Super lento igne miſceantur.

Alia:℞. *Spiritus vini rectificati* ℔.ij.*maſtiches,myrrhæ,thuris,gummi elemi hederæ,ammoniac.opopanac.bdellij, matriſylu. betonic.* an.Drach.j.*theriacæ* ℥.ij.

Contundenda contundantur, & omnia miſceantur, ſimúlque ſtent in infuſione vitro clauſo per triduum: inde deſtillentur in B. M. Deſtillatum vſui ſeruetur: vel potiùs, vbi in ſpiritu vini ſoluta fuerint ſoluenda, colentur. In deſtillato, ſeu liquore, linteamina pura madefiant, iiſque vulnus repleatur, & deinde emplaſtrum de betonica, aut de matriſylu. imponatur.

Monet hîc etiam Ambroſ. Paræus *lib.*9.*c.*18. quòd os,quod terebra attigit, vel aër afflauit, ſquammas ſemper emittit; ad quam deſquammationem celeriùs promouendam aſpergit puluerem ex eruca; pœonia, cucumere ſylueſtri, & ariſtolochia. Prohibet verò, ne ſquammam detrahat Chirurgus, ſed totum negotium naturæ committat. Deſquammato oſſi cephalicum puluerem adſpergit.

Neque ſolùm vulneris,ſed & partium vicinarum habenda ratio eſt. Ideóque in principio opus eſt repellentibus & exſiccantibus vt materiæ influxus prohibeatur, & quod influxit, exſiccetur,parteſque vicinæ roborentur. *Defenſiua in vulneribus capitis.*

In hunc vſum Hippocrates *lib.de vuln.cap.* cataplaſma componit ex farina hordei,& oleo roſaceo;quod omnibus medicamentis reliquis vltimò, vt & vulnus, & partes vicinas complectatur,ſuperponendum.

Vel fiat tale tempore æſtatis:

℞. *Farin. hordei* ℥.viij. *olei roſacei* ℥.iiij. *poſcæ,ſeu oxycrati* q. ſ F. Cataplaſma.

Hyeme verò farinæ hordei & oleo roſar.addantur *pulu. roſar.* Vnc.ij.& cum vino formetur cataplaſma.

Si contuſio aliqua adſit, ea quæ ſuprà propoſita, vſurpanda: vel tale Cataplaſma:

℞. *Farin hord.* Vnc. vj. *myrtill.* Vnc.ij. *olei roſac.* Vnc.iiij. *pulu.betonic.*Drach.vj.*oxymel.ſimpl.*Vnc.iij. *vini albi generoſi*, q.ſ.F.Cataplaſma.

Simul vtile fuerit caput magna ex parte, vt & ceruicem, & collum, & in primis venas iugulares,oleo roſaceo calido inungere, ad dolorem, ſi adſit leniendum, & ad ſanguinem,qui ad caput affluit, moderatè refrigerandum & repellendum.

Notandum & hoc, quod monet Ioann. Andreas à Cruce, quòd poſt caluariæ perforationem membrana intacta colorem & motum naturalem ſeruare ſolet: poſtmodum eo amiſſo, ampliùs non mouetur, nec ob id aliud nouum ſymptoma ſuperuenit: paucis pòſt diebus ſuperficies eius alba & tenuis admodum, in ſquammas reſolui incipit, & pellicula quædam prætenuis araneæ telæ modo eleuatur, ac inde noua caro oriri incipit. Vt enim ob aëris externi, & medicamentorum topicorum contactum externa cranij ſuperficies emoritur, & ab humido ſuo natiuo derelicta, ab oſſe reliquo ſeparatur, & quaſi piſcium ſquammas de ſe emittit: ita duræ matri idem iiſdem de cauſſis euenit: & Chirurgos non exercitatos ſæpe timidos reddit, vt membranam illam corruptum iri metuant; cùm tamen nihil periculi ſubſit, ſed ſuperficialis illa corruptio ſolo melle roſaceo amoueatur. Cui ſi non cedit, hoc Vnguentum imponendum. *Duram meningem mũdificantia.*

℞. *Terebinth. claræ, vin. alb. lotæ* ℥ ij. *mellis roſati aq. vitæ, farin. hordei cribratæ*, an. ℥. j. *myrrhæ, aloës, ſacchari Albi*

albi, an. Drach. ij. Miſce, F. Vnguentum; quo vtere, donec membrana iterum pura & ſui coloris appareat.

Solet interdum & fœtor quidam in ſeparatione iſtius membranæ apparere, qui tamen nihil periculi coniunctum habet, cùm ſaltem in externa ſuperficie ſit vitium; niſi alia praua ſymptomata adſint.

Neque ſine fructu eſt, ſi cephalica interna etiam exhibeantur, nunc calidiora, nunc frigidiora, & temperatiora; prout febris; & alia quæ coniuncta ſunt, id requirunt. Valeriola etiam aureæ Alexandrinæ, vel Mithridatij Drach. j. cum Diamoſcho dulci, & pœoniæ ſemine exhibet. Ipſum verò cranium quod attinet, etſi rimæ coalitus, & cranij per callum ferruminatio, vt *cap. præcedente* dictum, naturæ opus eſt; adiuuanda tamen ea medicamentis, & cranio pulueres cephalici, ita veteribus dicti, quòd cranij fracturis ſint idonei, ſuprà enumerati inſpergantur & imponantur. Callus autem, quo cranij oſſa ferruminantur, ferè 40. aut 50. dierum ſpatio perfectionem ſuam acquirit: quamquam propter corporum diuerſam conſtitutionem ita certus dierum numerus definiri non poſſit; cùm iuuenibus citiùs, in ſenioribus tardiùs abſoluatur.

Calli in cranio generatio.

Exemplum talis vulneris curati eſt apud Guilhelm. Fabricium, *cent*. 4. *obſeru*. 4. Glandorpium *ſpec. chirurg. cap*. 20. *obſeru*. 3.

De Cranij fractura, cute integra manente.

Cranij fractura cute integra manente.

Interdum accidit vt cranium frangatur, cute ad ſenſum integrâ manente. Etſi enim contuſio etiam tum in cute ſit: eius tamen externa ſuperficies eſt integra, nullúmque vulnus in ea apparet. Nam cùm ſit mollior, cedere poteſt, vt non vulneretur: os verò ſubiectum, quia durum, ictui reſiſtit, & ab impetu eius frangitur; id quod ex ictus ratione, ſuperuenientibus ſymptomatibus, tactu dignoſcitur, Tum ergo inquirendum, an fracturæ cranij aliquid annexum ſit, quod neque à natura, neque à medicamentis curari poſſit; quorum tria præcipuè ſunt, nimirum magna ſanguinis copia intra cranium & membranam cerebri effuſa, oſſis particula vel feſtuca membranam pungens, & oſſis depreſſi cerebrum comprimens. Sanguinis effuſi copia cognoſcitur ex ſanguine per nares & aures etiam effuſo, ex capitis grauitate, ex ſopore, ſtupore. Os depreſſum tactu cognoſcitur, & fouea digito deprehenditur. Cerebrum comprimi & pungi ex eo colligitur, quòd dum æger naſum emungit, puncturam percipit: aut poſt puncturæ ſignum ſuccedit delirium.

Nota.

Si itaque horum aliquod adſit, omnino cranium aperiendum; &, ſi depreſſum ſit, eleuandum, & ſanguis è venis effuſus euacuandus, ac fragmentum cranij eximendum. Si verò horum nihil adſit, & ſymptomata mala abſint, præmiſſa venæſectione, & medicamento purgante bilem exhibito, ea ferè curatio inſtituenda, quæ *cap*. 21. *de contuſione capit.* propoſita eſt: Nimirum capiti raſo tale Repellens imponendum.

℞. *Farinæ hordei* ℔ ß. *ladani, pulu. roſar. myrtill. maſtiches*, an. Drach. i. *olei roſac. oxycrati*, an. q. ſ.

F. Cataplaſma, quod manè & veſperi renouetur.

Paticulares quoque capitis euacuationes inſtituantur: quarto die gargariſmus paretur ex decocto hordei, in quo paſſulæ & hyſſopus cocta ſint, & mel roſarum diſſolutum. Nares quoque intùs oleo amygdal. dulcium inungantur. Poſt quartum diem vſque ad ſeptimum, caput hoc vnguento illinatur.

℞. *Pulu. roſar. rubrar. myrtill. nuc. cupreſſi, ſantal. rubr. albi, abſinth. ladani, ſchœnanthi, aſari*, an. ʒ. i. *olei roſati completi, myrtini*, ana Vnc. iii. *ceræ* Vnc. ii. ß. F. Vnguentum.

Poſt ſeptimum vel nonum diſſoluentia ſiue diſcutientia applicentur, vt emplaſtrum de betonica, cerot. de gummi elemi, emplaſtrum ſacrum, cum æquali portione diapalmæ. Vtile eſt & hoc Emplaſtrum:

℞. *Opopanac*. Vnc. ß *gummi hederæ* ʒ. vi. *bdellij* ℥. ß. *reſinæ* Vnc. ii. *ol. roſar*. Vnc. iiii. *terebinth*. Vnc. vi. *ammoniaci* Vnc. ii. *ceræ*, q. ſ. F. ſ. a. Emplaſtrum.

Linimentum extrahens ſaniem & materiam contentam ſub cranio.

℞. *Ol. lentiſci, laurini, gummi elemi, reſinæ pini* an. Vnc. iij *ſucci ſaluiæ* Vnc. ij. *ammoniaci, opopanac. galbani*, ana. Vnc. ß.

Diſſoluantur gummi in aceto, poſtea bulliant in ſucco ſaluiæ, ad ſucci conſumptionem, & refrigerentur.

Si verò poſt ſeptimum mala accidentia ſuperueniant, quæ ſaniem collectam indicent, tunc cranium aperiendum, & procedendum, vt ſuprà dictum. Videatur etiam infrà, poſt *caput ſeq. quæſt*. 5.

Facta etiam inter ſolutæ vnitatis in cranio differentias contuſionis mentiõ. Verùm ad eam curandam eadem ferè medicamenta vſurpanda, quæ ſuprà *cap*. 2. de contuſione capitis propoſuimus: quibus ſaltem hoc multiplici vſu probatum, è 59. *Epiſt*. à Scholtz. *collect*. addimus.

℞. *Farinæ hordei, fabarum*, an. Vnc. ij. *pulu. betonicæ, chamæmeli, meliloti, roſar*. an. ʒ. i. *calami aromat*. ʒ. ß. *oxymel*. ℥. i. *olei roſar. hyperici*. an. ℥. ß. *vini boni*, q. ſ. Miſce, F. Cataplaſma.

Obſeruatio Fabr. Hild.

¶ [Guilhel. Fabricius *Centur*. 2. *obſeru*. 2. quendam Geneuenſem ictu ſclopeti in fronte cum inſigni fractura cranij vulnus accepiſſe refert, & Geneuæ curatum, globum tamen inuentum non fuiſſe, & ſemeſtre poſt ſanationem incolumem vixiſſe. Cùm verò morbo acuto tandem obiiſſet, cranium eius apertum, & globulum è regione verticis inter cranium & duram matrem ad ſuturæ rectæ latus inuentum fuiſſe, membrana tamen planè à globulo illæſâ.

Zacut. Luſit.

Et Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. Adm. lib*. 1. *obſeru*. 6. refert, Meretrici cuidam vulnus profundum per verticem capitis, acuto cultello inflictum fuiſſe, ſomnolentam pluribus diebus ſine ſenſu & motu remanſiſſe, magno tamen labore euaſiſſe, & domeſtica negotia iterum obiiſſe, neque vnquam de animali actione læſa conqueſtam fuiſſe. Cum verò annis octo pòſt febre malignâ mortua eſſet, & cranium, apertum fuiſſet, inter duram matrem & cranium, dimidium cultelli, quo fuerat vulnerata, ferrugine obſitum inuentum fuiſſe.]

CAPUT XXIV.

De Cranij Fractura cum meningum & cerebri læſione.

Et primò,

De vulnere meningis duræ ſaltem.

Vulnus duræ meningis.

SI vulnus tam altum ſit, vt etiam ſimul dura meninx ſit læſa, vulnus hoc id peculiare habet, vt ſanguis copioſè effluat; cùm plurima vaſa per eam diſſeminentur, & dolor in parte membranoſa valde vrgeat: ac proinde ſanguis ſiſtendus, & dolor leniendus. Et quia cum membrana & cranium & cutis læſa ſunt, quæ & cutis & cranij vulnus requirunt, peragenda, & videndum, ne membrana ex ſanie ab hiſce partibus deſtillante lædatur; tandemque vulnus duræ matris ſanandu m.

Ideóque ſi ſanguis copioſè fluat, os, niſi antea ex vulnere pateat ſtatim aperiendum, & membrana detegenda. Oſſe aperto ſtatim imponendum aliquod medicamentum ſanguinem ſiſtens: inprimis illud celebre Galeni, quo 5. *m. m. cap*. 4. ſe ad ſiſtendum ſanguinem, etiam in vulnere capitis, & ſanguine è dura matre fluente, feliciter vſum ſcribit: quod ex aloë, thure, oui albumine, molliſſimiſque pilis leporis componitur.

Nonnulli tamen ante hoc medicamentum imponunt priùs puluerem ex aloë, & manna thuris compoſitum.

Dolorem lenientia in vulneribus meningis.

Ad dolorem leniendum, ne inflammatio & conuulſio exciterur, nihil commodius eſt oleo roſarum tepido, quod & leniendi & repellendi vim habet. Alij inſtillant ſanguinem ex ala turturis & columbæ recèns effuſum: in quibus ſanguinibus præter doloris mitigationem etiam vis deterſoria ineſſe deprehenditur; & illam curationem ad ſeptimum diem continuant.

Ioan. Andr. à Cruce ita in curando progreditur. Præmiſſis vniuerſalibus, in ſecunda viſitatione hoc medicamentum imponit.

℞. *Olei terebinth*. Vnc. ij. *ſpiritus vini, ſyr. de roſis ſic*. an. Vnc. j. Miſce.

Poſtea totum vulnus tali puluere replet:

℞. *Myrrh. aloës, maſtich. ſang. dracon. rhabarb. coral. rubr*. an. Drach. ij.

F. Puluis ſubtilis, qui per pannum lineum rarum traiiciatur; & imponatur emplaſtrum de betonica. Et quia hic autor oleo terebinthinæ ſpiritum vini miſcet, poſſunt etiam hîc aquæ cephalicæ, *cap. præcedente* deſcriptæ, locum habere, vt & vnguenta cephalica ibid. propoſita.

Duræ meningis corruptio.

Si autem corrumpi & purulenta euadere incipiat membrana, detergenda, ne putreſcat, melle roſato, vel melle cum farina hordei, & ſucco apij. Ioan. Andr. à Cruce etiam Iſidis memedicamento vtitur ad incipientem membranæ corruptionem; vt & Ægyptiaco vnguento initium ſphaceli feliciter curaſſe ſe ſcribit.

Matthiolus oleum è vitellis ouorum ad membranas cerebri putreſcentes commendat, & eas putrilagine confectas à ſanis mirum in modum ſeparare, idque ſe in quamplurimis magno cum honore expertum eſſe, teſtatur.

Ambroſ. Paræus, *lib*. 9. *cap*. 2. hoc Ioann. de Vigo proponit.

℞. *Aquæ vitæ* ℥. ij. *mell. roſar*. ℥ ß.

Quod ſi leniore iſto remedio contumacius malum corrigi nequeat, hoc vtitur.

℞. *Aq. vitæ* Vnc. ij. *mell. roſar*. ℥. j. *puluer. mercur*. Drach. ij.

Miſc.

Miſce ſuper ignem.

℞ *Aq. vitæ* ℥. j. ſem. *ſyrup. abſinth. m ll. roſar.* an. ʒ. ij. *vnguent. Ægyptiac.* ʒ. ij *ſem. ſarcocollæ, myrrhæ, aloës*, an. ʒ. i. *vini al bi boni* Vnc. j.

Bulliant leniter, & colentur.

Quòd ſi putredinis tanta vis ſit, vt iſtis remed[ii]s non cedat, Ægyptiaco cum aqua plantaginis, aceti loco, compoſito ſolo ad id profligandum vtitur, vel ſolo Mercurij puluere, vel cum alumine miſto.

Quod ſi dolor non valde vrgeat, aut iam mitigatus ſit, vt materia, quæ è vulnere ſegregatur, rectè concoquatur, oleum hyperici, maſtichinum, vel abietinum imponendum, vel cephalicum aliquod vnguenium.

Pure laudabili apparente, olea omittenda, & ad detergendum ſyrupo vel melle roſato vtendum.

Tandem ipſam duram matrem quod attinet, vulnus quidem eius vnionem poſtulat, ſed quia & pura eſt, & labia eius adduci nequeunt, vnio eius per carnis vel ſubſtantiæ ei analogæ generationem procuranda. Archigenes in hunc vſum ſuccum calaminthæ ſupra duram matrem effundit, & farinam milij inſpergit, vt vulnus ſiccetur, detergatur, & caro generetur. Habent & hic locum medicamenta cephalica. Reliquis partibus vulneratis pulueres, vnguenta & emplaſtra cephalica imponenda.

Duræ meningis contuſio.

Pertinet huc & duræ matris contuſio. Nonnunquam enim membrana dura, vt craſſior, cō uſa & concreto ſanguine reſperſa eſt. Et tum ſanguis concretus abſtergendus eſt *oxymelite ſ. ſyrup. roſato, melle roſato, ſyrup. de abſinthio, ſyrup. de marrubio* quibus *reſina terebinthina*, aut *abietina*, vel *ſanguis columbinus* immiſceri quenut.

De Vulnere tenuis meningis, & cerebri.

Cerebri & tenuis meningis vulnus.

Tandem ſi pia mater, ſeu tennis membrana, cum cerebro cui arctiſſimè annexa eſt, vulneretur: & ſanguinis profluuium, & inflammatio metuenda eſt, propter innumera vaſa, quæ per tenuem meningem diſſeminantur, & propter vtriuſque membranæ ſenſum exquiſitum.

Quâ de cauſa etiam vulnera capitis valde periculoſa ſunt, ſi non ſolùm cranium, & dura membrana, ſed ſimul & tenuis, & cerebrum læſa ſint: & quò vulnus profundius penetrat, eò periculoſius eſt. Cerebrum enim aëri expoſitum facilè corrumpitur, & à ſanie defluente læditur ac putreſcit. De quo Hippocrates, *6. aph.* 18. *Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut ſepto tranſuerſo, aut aliquo ex tenuibus inteſtinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale eſt.* Vbi vt Galenus, *in comment.* monet, lethale non mortem neceſſariò inferens ſignificat, ſed etiam periculoſum.

An cerebri vulnera omnia ſint lethalia.

Neque enim omnia vulnera cerebri neceſſariò mortem afferunt; ſed ea ſolùm, quæ profundiora ſunt. Ac vt in aliis, ita etiam in capitis vulneribus ſæpe quaſi miracula fiunt, & qui planè deſperati videbantur, præter ſpem conualeſcunt. Ideóque vulnerati ſine auxilio nunquam relinquendi, nec deſerendi. Vidit ipſe Galenus vulnera talia curari, 8. *de vſu part*, 10. *6. aph.* 18. Exempla quoque habentur apud Valeriolam, *lib.* 4. *obſeru.* 10. *lib.* 5. *obſeru.* 9. *lib.* 6. *obſeru.* 4. Guilhelm. Fabricium, *cent.* 4. *obſeru.* 1. 2. 3. Et longum catalogum Medicorum, qui vulnera cerebri ſanata viderunt, recenſet Ioann. Andr. à Cruce, *de vulneribus lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 14. *de cerebro ſauciato.* Imo obſeruatum eſt, particula cerebri amiſſa ægrum nihilominus conualuiſſe: cuius rei hiſtoriæ variæ annotatæ à Medicis; Anton. Muſa; Braſſauolo, *comment. in Hipp. aphor.* 18. *lib.* 6. Nicolao Maſſa, *lib.* 1. *Epiſt.* 11. Fallopio, *de curand. vulner. cap.* 45. Franciſco Arcæo, *de curand. vulner. tract.* 2. *cap.* 14. Ambroſio Paræo, *lib.* 9. *cap.* 22. & aliis, quæ pleraque collegit Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 40. 42. Notatu etiam dignæ ſunt hiſtoriæ de periculoſiſſimis cerebri vulneribus, quæ extant apud Cabrolium; *obſeru.* 16. 22. & 34. Henric. Petræum, *tom.* 2. *diſputat. harmonic. diſput.* 36. *quæſt.* 10. Dum hæc ſcribo, offertur mihi & Chirurgo faber lignarius curandus, qui in oſſe ſiniſtro, ad ſuturam coronalem, ſecuris ex alio proiectæ acie vulnus pollicis ferè longitudine in cerebrum penetrans acceperat, ita vt particula cranij effracta ſtatim eximi poſſet, & cerebri portio nucis iuglandis ferè magnitudine propenderet. Conualuit tamen, cerebri illa portione extrà propendente, ſenſim abſcedente. Et quod mirum eſt, toto morbi decurſu nec de dolore capitis, nec de vllo ſymptomate conqueſtus eſt, & ambulare ſine vllo impedimento potuit. Ad vulnus curandum vſurpatum vnguentum Guilhelmi Fabricij, quod infrà deſcribetur, cui Chirurgus aliquid interdum pulueris cephalici admiſcuit; & emplaſtrum de betonica.

An ſine Cerebro homo viuere poſſit. Hiſtoria Zacuti Luſitan.

¶ [Zacutus Luſitanus, *de prax. Med. Adm. lib.* 1. *obſ.* 5 ſcribit, quod decennis puer enſe percuſſus fuerit in poſtica parte capitis, & vulnus ſatis magnum acceperit, cum læſione oſſis, membranarum, & deperditione ſubſtantiæ cerebri: nam ex illo cerebrum quantitate nucis iuglandis exiuit. Additque, quòd hic puer poſt tres annos, confluentibus humoribus ad partem debilem, hydrocephalo correptus, & mortuus fuerit, apertúmque cranium ſine cerebro inuentum ſit, & dura membrana duplicata fuerit.

An etiam vera.

Quæ hiſtoria mira, modò vera ſit. Ego de veritate eius non parum dubito. Neque video, quomodo homo ſine cerebro, membro tam nobili, & tam neceſſariis actionibus deſtinato, vel momento temporis viuere poſſit. Equidem aliquid de cerebri ſubſtantia exemptum fuiſſe, homine ſaluo, & alij obſeruarunt, & ipſe vidi, vt ſuprà annotaui: Et Volcherus Coiter, *in obſeru. Anat. & Chirurg.* refert, cùm quidam ab equo calce in capite iuxta coronalem ſuturam percuſſus, & grauiſſima ſymptomata paſſus, & tandem mortuus eſſet, inuentum fuiſſe, poſtquam cranium apertum fuit, putredinem dimidiam cerebri partem in eo occupaſſe. Verùm quod aliquis eò vſque viuere potuerit, donec tota cerebri ſubſtantia abſumeretur, hactenus à nemine annotatum. Ergo vel hæc hiſtoria falſa eſt, vel ſi vera eſt, non cerebrum erit officina ſpirituum animalium; ſed alius eorum generationis locus inquirendus erit. Optarim, tempus, locum, & teſtes huius obſeruationis, quæ magni momenti, adſcripti fuiſſent.]

Curatio.

Curationem quod attinet, vt ſanguis ſiſtatur, medicamentum ex Galeni 5. *method. cap.* 4. antea propoſitum, cui bolus Armenus addi poteſt, vel aliud conueniens, vſurpandum. Et ſi quid cranij fractum, quod euelli queat, maturè extrahendum: ſi verò ſine violentia euelli nequeat, naturæ totum negotium committendum, ne, ſi violentia adhibeatur, æger in manibus Chirurgi moriatur, atque ita ægro Medicus nihil proſit, ſibi verò infamiam pariat.

Hinc cauendum, ne ſanies ex partibus cerebro incumbentibus vulneratis in cerebrum deſcendens, illud, vtpote frigidum & humidum, labefactet, alteret, & corrumpat; ideóque ſanies illa quamprimùm abſumenda, & exſiccanda: ad quam rem calore & ſiccitate opus eſt, & proinde digeſtiua humida hic locum non habent, & omnia oleaginoſa, vnctuoſa, pinguia, etſi potentia ſicca ſint, fugienda; cùm cerebri corpus molle ab iis facilè corrumpatur; ſed ſiccantia vſurpanda. Nonnulli quidem oleum abietis, ol. terebinthinæ deſtillatum, balſamum Orientalem adhibere ſolent; ſed iſta propriè pinguia non ſunt.

Quapropter dum vulnus ſoluitur, aër cubiculi calidus ſit, vel candelis circa ægrum accenſis, aut ſimili modo alteretur, & linteola vino Cretico, vel alio potenti, in quo roſæ & betonica cocta ſint, imponenda, aut ſanguis columbæ calidus inſtillandus. In ſicciorибus etiam corporibus, & tempore hyberno, aquis vitæ ſuprà deſcriptis vti licet. Alij ſuccum nepethæ laudant: alij thuris puriſſimi puluere vtuntur, vſque ad ſeptimum, donec caro incipiat ſuccreſcere.

Hieronym. Fabricius ab Aquapendente ſe in magno cerebri vulnere feliciſſimo ſucceſſu hoc vſum ſcribit, *lib.* 2. *Chirurg. c.* 20.

℞ *Farin. milij* ℥. ß. *olei Hiſpani* ℥. j. *Mithridatij* ʒ. vi. *balſam. nigri, quod è Portugallia affertur*, Drach. iii. *aq. vitæ* ʒ. v. *olei de chalcantho* ʒ. i. ß. (quod ego tamen non facile adderem) Miſce.

Suprà verò imponit hoc Emplaſtrum:

℞ *Farinæ hordei* ℥. viii. *pulu. flor. chamæmel.* ℥. iiii. *ſpicæ. ſchœnanth.* an. ʒ. iii. *betonic. ſtœchad.* an. ℥ ß. *olei maſtich.* ℔ ß. *roſac. complet.* ℥. iii. *oxymelit. ſimpl.* ℥. v. *vini albi albi* q. ſ. ad Emplaſtrum formandum.

Oleum autem Hiſpanum, quod ad vulnera breuiſſimo tempore ſananda valde commendatur, ita paratur.

℞ *Olei vetuſtiſſimi* ℥. iii. *terebinth. puræ* ℥. ii. *frumenti*, id eſt; *tritici integri*, Vnc. i. ß. *hyperic.* Vnc. ii. *rad. cardui benedict. valerian.* an. Vnc. ii. *thuris pulueriſat.* Vnc. ii.

Rad. & herbæ craſſo modo contundantur, & in vino immergantur, & per biduum macerentur. Hinc oleum & frumentum adiiciatur, & coquantur ad vini conſumptionem, & colentur: Colaturæ addantur terebinth. & thus, iterum parum ebulliant.

Ioan. Andr à Cruce cum ſindone rubra imponit oleum terebinth. cum melle roſato miſtum. Reliquum vulneris replet tali medicamento.

℞ *Myrrh. aloës, maſtic. ſanguin. dracon.* an. ʒ. ii. *terebinth.* ℥. ii. *ſpiritus vini* ℥. i. Miſce.

Vel ℞ *Terebinth. aq. conſolidæ lota*, Vnc. ii. *ſpiritus vini, ſyrupi roſacei*, an. Vnc. i. *pulu. thuris, maſtich. myrrhæ.* an. Drach. ij. *mumiæ ex cranio, ſem. hyperic. ſanguin. dracon.* an. Drac. j. Miſce.

His emplaſtrum de betonica, vel gummi elemi impoſuit, totúmque caput oleo roſaceo omphac. inunxit, ſuperpoſitis ſpleniis vino, in quo roſæ & betonic. cocta fuère, madidis. Puellam quoque, quæ cuſpide falcis vulnus in capite cum cerebri læſione acceperat, atque è cuius capite, cranio aperto, notabilis portio cerebri exierat, curauit ad diem vſque 14. ſolo oleo terebinth. & aq. vitæ vel ſpiritu vini miſtis: inde in vulnus guttatim inſtillauit iſtum liquorem:

℞ *Vini* ℥. xx. *ſucci betonic.* ℥. iiii. *calaminth.* ℥. ii. *myrrhæ, thuris, aloës, ſanguis. dracon. centaur. minor. granorū hyperici*, an. ʒ. j.

Contuſis contundendis, infundantur per triduum vaſe clauſo. Poſtea coquantur ad tertiæ partis conſumptionem & addantur *mellis roſacei* Vnc. iiij, iterúmque parùm ebulliant. Ab igne remotis addatur *ſpiritus vini* Vnc. j. Colentur: Colaturæ addantur *ol. terebinth.* Drach. iiij. Et in vaſe vitreo diligenter clauſo vſui ſeruentur.

Reliquum vulnus repleuit puluere cephalico, & emplaſtrum cephalicum impoſuit.

Feliciter etiam ad vulnera cerebri ſananda vſurpatur balſamum Orientale; cui & artificiale hoc ſubſtitui poteſt.

♃. *Terebinth. claræ* ℔. ii. *reſinæ pini* ℥. iii. *thuris, myrrhæ, maſtiches*, an. ℥. j. ß. *gummi elemi* ℥. i. Deſtillentur ſ. a.

Quod ſi dolor & hîc vrgeat, oleum roſaceum cum vino miſcendum, & imponendum. Extra verò dum dolor moleſtus eſt, conuenientia fomenta imponenda; in primis emplaſtrum vel cataplaſma de farina hordei.

Potiones Vulnerariæ in Capitis Vulneribus.

Potiones vulnerariæ in vulneribus capitis.

Potionum vulnerariarum nonnullum vſum eſſe, in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 9.* dictum, & docet id experientia. Non tamen eædem in omnibus partibus æquè conueniunt; ſed ſecundum partium diuerſam naturam variandæ ſunt. In vulneribus capitis ergo, ſi cranium, vel cerebrum, aut eius membranæ vulneratæ ſint, eligendæ plantæ, quæ aliàs capiti conueniunt, vt *betonica, primula veris, artemiſia, lilium conuallium caryophyllata, ſaluia, carduus benedictus, hypericū, nux moſchata*, quibus *plantago, veronica*, & alia *loco allegato* enumerata addi poſſunt: quæ coquenda ſunt in vino, vel ſi vinum locum non habet, in vino & aqua, aut cereuiſiâ: & ſumitur plerumque pulueris ex plantis ℥. ß. vel paulò plus, & coquitur in vini vel cereuiſiæ menſ. 1. ad tertiæ vel quartæ partis conſumptionem. Et colatura, ſi libet, melle vel ſaccharo edulcoratur, & exhibentur manè & veſperi Vnc. ij. vel paulò plus.

Vt ♃. *Betonicæ, primul. veris, cardui benedicti, pyrolæ, conſol. Sarracenic. artemiſiæ rubræ, ſaniculæ*, an. ℥. ß.

Pulueriſatis omnibus, ♃. tantum, quantum cochleari capi poteſt. Coquantur in vini vel cereuiſiæ menſ. 1. ad partis tertiæ conſumptionem: dulcorentur melle vel ſaccharo, & veſperi & manè ℥. ij. propinentur.

Vel ♃. *Plantag. roſar. rubrar. caryophyllat. hyperic. veronicæ*, an. Vnc. ß. Coquantur in vino:

Colaturæ addantur *magiſterij oculorum cancri*, ℈. ij.

Vel ♃. *Artemiſiæ rubræ, betonicæ, primulæ veris, verbenæ, rad. caryophyllat.* an. Vnc. ß. Coq. in menſura vini vna.

Vel ♃. *Saniculæ, artemiſ. betonic. veronicæ, an.* ℥. i. *conſeru. roſar. rubrar.* Vnc. ij. *caryophyllat.* ℥. ß. *tormentill.* ʒ. ij. Coq. in aq. puræ, & vini Rhenani an. ℔. ij. vaſe clauſo, in B. M. Colentur per manicam Hippocratis.

Vel ♃. *Fol. aquilegiæ* M. vj, *conſolidæ Sarracenic.* M. iiij. *betæ* M. iij. *betonicæ* M. ij. Omnia viridia conſcindantur & contundantur, & in vaſe duplici clauſo, nullo liquore addito, in balneo bulliente coquantur horis 4. Poſtea ſponte ſinantur refrigerari, & liquor percoletur: de quo manè & veſperi ægro duo cochlearia exhibeantur.

Potionum loco quoque conſeruæ exhiberi poſſunt, vel pulueres.

Vt ♃. *Conſeru. betonic. primul. veris, roſar. rubrar.* an. ℥. j. *margarit. præpar. oculor. cancri præpar. macis*, an. ℈. j. Cum *ſyrup. betonicæ*. Fiat electuarium, de quo manè & veſperi ℥. ſem. detur.

Vel ♃. *Nuc. moſch.* ℥. *ſem. oculor. cancri præpar.* ʒ. iij. F. Puluis Detur ʒ. i.

Vel ♃. *Corall. rubr. præpar. margar. præpar.* an. ʒ. j. *ſpodij* ʒ. ii. *oculor. cancri* ʒ. j. F. Puluis: cuius doſis ʒ. j.

Diæta.

Diæta in vulneribus capitis.

Aër ſit temperatus, ad calidum vergens, & niſi talis ſit, arte paretur; ita tamen, vt ignis longiùs ab ægro accendatur. *Calidum* enim, vt eſt 5. *aphor.* 22. *in vlcere pus mouet, & maximum ſecuritatis præbet indicium, cutem emollit, extenuat, dolorem lenit, rigores, conuulſiones mitigat, capitis grauitatem ſoluit, oſſibus fractis plurimum prodeſt, maximè ſi nudata, multóque magis ſi in capite.* Aër verò frigidus in vulneribus capitis, præſertim cum cranij fractura, & meningum læſione, vitandus. *Frigus* enim *conuulſiones, tetanos, rigores* ac horrores *febriles affert*: Hippocrates, 5. *aphor.* 17. Proinde vulnus diligenter tegendum, aër cubiculi temperandus, & dum vulnus detegitur, calefaciendus. Imò, vt Ambroſ. Paræus, *lib. 9. c. 13.* teſtatur, multi ex vulneribus capitis ſauciati, frigore imprudenter admiſſo, in diſcrimen vitæ adducti ſunt.

Aër tamen nimis calidus, æquè ac frigidus, vulneribus capitis inimicus. Ideóque etiam plumis, linteaminibus, faſciis, pellibus, medicamentis calidis, aliiſque calorem augentibus, caput non eſt onerandum, ſed vt Hippocrates, *de offic. Medic.* ait, faſciæ mundæ ſint, leues, molles, tenues, ne locus vulneratus oneretur, néve vaporum tranſpiratio prohibeatur, & calor augeatur. Imò ſi magnus æſtus ſit, qualis ſub Cane, & tempore æſtiuo, aër etiam refrigerandus, vt ſuprà *c. 1.* dictum. Aër quoque ſit obſcurior, non valde lucidus, qui ſpiritus commouet, & dolorem auget.

Victus ſit tenuior, ne vapores multi ad caput adſcendant, & humores ad caput moueantur. Et ſi ſanguinem humoréſque tenues ad partem vulneratam affluxuros metus ſit, cibus refrigerans, & ſanguinem nonnihil incraſſans, ac vaſa conſtringens eſſe debet. Idóque ægri primùm panatellâ, vel ptiſanâ hordeaceâ ſunt alendi. Non improbantur tamen etiam cichoracea, malua, lactuca, quæ & ſomnum conciliant, & vapores calidos caput petentes temperant ac incraſſant.

Cerebri gallinarum in vulneribus capitis vſus.

In menſa vltima cydonia vtilia ſunt. Nonnulli hîc cerebrum gallinarum commendant: vt quod ob ſubſtantiæ ſimilitudinem cerebro vulnerato multum proſit. Scribit quidem Ioann. Andr. à Cruce, *de vulner. lib. 1. tract. 2. cap. 6.* ſe nunquam ob cerebri gallinarum exhibitionem cerebrum vulneratum ſanitati reſtitutum videre potuiſſe; licèt interdum ob tenuem victum, & medicamenta idonea id acciderit. Ad negandum tamen, hoc non ſufficit. Scribit contra Cardanus, gallinæ cerebrum, cerebrum & memoriam iuuare, adeóque vt aliquos qui delirare inceperint, reſipiſcere fecerit. Amygdalas dulces quidam etiam non exhibendas cenſent, quòd caput grauent.

Vini potus ad diem 14. vſque planè intermittendus; cùm caput petat, & vaporibus repleat, neruiſque noceat: ſed cereuiſia tenuis, & aq. hordei bibenda. Si ſitis moleſta eſt, ſuccus malorum granatorum vtilis eſt: Feruorem enim bilis reprimit. Somnus ſit moderatus. Interdiu æger non dormiat, quoniam caput ſomnus diurnus replet; niſi noctu non dormiuerit. Si tamen phlegmone cerebrum aut meninges inuaſerit, etiam interdiu, præſertim ab aurora ad meridiem, ſomnum inire ſuadet Ambroſ. Paræus, *lib. 9. cap. 14.* cùm eâ diei parte ſanguis in corpore dominetur; qui cùm per vigilias in habitum & ſuperficiem corporis effundatur, ſomno contrà intrò ad partes corporis nobiles, cor & hepar reuocetur: ſi cum ortu Solis in habitum corporis effunditur, etiam vigiliarum motu magis magiſque effunderetur, inflammatióque augeretur. Si vigiliæ ſint immoderatæ, ſomnus concilietur lenioribus medicamentis, vt *part. 2. c. 1.* dicetur. Decubitus ſit in ea parte quæ minùs dolet, donec pus ſit genitum; poſtea in affecta parte æger iaceat, vt pus effluat, niſi dolor prohibeat. Quies animi & corporis imperanda. Exercitij tamen loco leues frictiones in partibus inferioribus ante cibum inſtituantur. Oculorum acies non intendenda; & proinde, vt dictum lumen intenſum vitandum, & potiùs mediocres tenebræ eligendæ.

Vitandus quoque ſonus & ſtrepitus vehemens, vt tympanorum, tubarum, ſerrarum, & ſimiles. Compertum enim eſt & hunc quibuſdam mortem attuliſſe vt refert Guilhelm. Fabricius, *cent. 1. obſeru. 20.* Æger pauca loquatur, abſtineat riſu, clamore, & in primis ſternutationem caueat: nihil duri etiam maſticandum.

Animi pathemata vehementiora, præſertim ira & metus, valde capite vulneratis noxia ſunt, vt mortem quandoque afferant; ſicut id obſeruauit Guilhelm. Fabricius, *cent. obſeru. 17.*

Nocentiſſima quoque eſt Venus, adeò vt quidam penè ſanitati reſtituti ex vſu Veneris mortui ſint. Exemplum annotauit idem Fabricius, *cent. 1. obſeru. 84.*

Aluus ſingulis diebus reddatur & niſi ſponte officium faciat, arte mouenda, ne fæces retentæ vapores ad caput mittant.

QUÆSTIO I.

An vulnera capitis per agglutinationem ſeu ſuturam, an verò per carnis generationem ſananda ſint?

An vulnera capitis ſanāda ſint per ſuturam, an per carnis generationē.

Inter Chirurgos agitatur controuerſia, de curatione vulnerum capitis ſine cranij fractura, an capitis cutis vulnerata per ſuturam & agglutinationem, vt loquuntur, an verò per carnis generationem curanda ſit. Alij enim per agglutinationem curari volunt, eâ de cauſâ, ne caput ab externo aëre offendatur: Alij verò vulnera capitis conſui nolunt, 1. quia cutis capitis durior, & vt aliarum partium, non agglutinatur, 2. quòd periculum immineat, ne ſanies ſub ſutura retineatur, & retenta pericranium & cranium corrumpat, ac dolorem, inflammationem, & alia mala excitet. 3. quòd metuendum ſit, ne ſuendo pericranium lædatur. Ab externis verò aëris iniuriis, etiam ſine ſutura, tegumentis caput defendi poſſe aiunt.

Verùm enimverò quod ipſam ſuturam attinet, dictum iam ante eſt, omittendam omnino eſſe, niſi neceſſitas ſumma id poſtulet, & vbi neceſſaria eſt, cauendum, ne pericranium ſimul lædatur. Et præſtantiſſimi Chirurgi ferè eam omittunt: poteſtque alteratio capitis ab aëre frigido tegumentis caueri. Et ſi tota cutis inciſa eſt, omnino metuendum, pericranium ſimul læſum eſſe; quo vulnerato, tutius eſt ſuturam omittere, quàm adhibere. Malè verò puto opponi ſuturam carnis generationi, atque curationem per agglutinationem & ſuturam, pro eodem

haberi

haberi. Etſi enim negandum non ſit, cùm experientia id teſtetur, etiam cutem capitis (quamuis tardiùs, cùm craſſior ſit & ſiccior) conglutinari tamen vix fieri poſſe puto, vt illa agglutinatio fiat ſine omni carnis generatione; præſertim cùm longiore tempore ad cutis agglutinationẽ opus ſit. Et licet tardè generetur: omnino tamen & conglutinationem cutis fieri neceſſarium eſt; cùm non ex carne cutis, neque ex cute caro creſcat, aut cutis per carnem conglutinetur: ſed ex cute ſolùm cutis generetur, & cutis per cutem ſeu cicatricem coaleſcat. Ideóque ſatis eſſe puto, ſi Chirurgus de hoc primùm ſollicitus ſit, vt neceſſaria medicamenta adhibeat, & vulneris labia per deligationem coniungat, reliquum naturæ committat. Nam vt ſimul aliquid carnis ſucceſcat, ipſe vix prohibere poterit; cùm non ſit poſſibile, vt ſine omni puris generatione & prouentu tale vulnus ſanetur. Alteratur enim tum à telo, tum ab aëre externo, cruditatémque quandam contrahit, quæ non niſi coctione, & puris aliqua generatione emendatur. Vnde in eius, quæ in pus vertitur, locum, alia noua ſuccreſcat neceſſe eſt.

Vulnera frõtis an ſint ſuenda.

Vulnera frontis nonnulli etiam per ſuturam coniungi debere docent, vt deformitas vitetur; idque ideò, quod primò ſtatim ſutura ſicca, vel per glutinum adhiberi non poſſit: quapropter ſuendum cenſent vulnus, & ſecundo & tertio die ſuturam remouendam, & glutinum adhibendum putant. Verùm hoc modo deformitas non euitatur. Puncta enim ſemel facta conſpiciuntur; neque ſutura vſque ad vulneris conſolidationem durat. Neque refert, etiamſi in prima deligatione ſutura ſicca non adhibeatur: ſufficit enim ſi in ſecunda id fiat.

QVÆSTIO II.

Quo in loco contrafiſſura fiat.

Contrafiſſura quo in loco fiat.

De contrafiſſuræ loco non omnes idem ſcribere ſuprà dictum eſt. Nonnulli in ea, ſunt ſententia, fieri hanc fracturã in alia quidem oſſis parte ab ea, quæ ictum excepit, in eodem tamen oſſe, nullo modo in oppoſita parte. Sententiæ huius eſt Paulus Ægineta, *lib.6. cap. 90.* vbi aduerſus Soranum diſputat: cui aſſentiuntur Guido de Cauliaco, Vidus Vidius, Gabriel Fallopius. Idque ex vſu ſuturarum probare conantur, quas inter alias cauſſas ideò etiam datas volunt, vt ſi parte aliquã cranium frangeretur, reliqua indẽnis ſeruaretur, terminúſque læſionis eſſet ſutura ipſa. Ideóque etſi vitra & cucurbita exſiccata in parte oppoſita frangantur: in cranio tamen aliter ſe rem habere ſtatuunt. Vitrea enim vaſa & cucurbitæ exſiccatæ vacuæ ſunt; & agitato ex percuſſione in iis aëre, nec exitum inueniente; in alia vel oppoſita parte fit fractura: cranium verò vacuum non eſt. Vitra etiam & cucurbitæ continua corpora ſunt; cranij verò partes inter ſe ſaltem contiguæ, & ſuturis diſtinctæ.

Alij verò, & quidem ipsâ experientiâ edocti, in alia cranij, quàm quæ percuſſa eſt, parte, immò in oppoſita fracturam fieri poſſe ſtatuunt. Dux horum proculdubio Hippocrates, qui in *lib. de vulneribus capitis*, ſcribit: *Frangitur caluaria ſub vulnere aliâ parte, quàm vbi plaga eſt.* Idem poſt Hippocratem Soranus, *lib.8. de affect. cap.4.* & Cornelius Celſus, *lib.8. cap.4.* Galenus *lib.6. meth. med. cap. vltimo.* Auicennas, *quinta quarti, tract.3.* Nicol. Florentinus, Ioan. de Vigo, Ioan. Andr. à Cruce, ſtatuunt, qui omnes in alia quàm vbi plaga eſt, cranij parte fracturam fieri poſſe aſſerunt, & obſeruarunt. Ideóque ob rationes quaſdam ſenſum dimittere non licet, vt Ariſtoteles, 1. *de generat. & corrupt. text.* 58. habet; & in morbis externis ſenſus omnibus rationibus præferendus. Neque experientia hæc elidi poteſt, quòd Amatus Luſitanus, *cent.3. curat.*42. & alij quidam aſſerunt, fieri poſſe, vt vnâ parte caluariæ læſâ, alia longè diſtans afficiatur non quòd os fiſſum ſit, ſed quòd ſub eo cerebri meningum venula aliqua rupta ſit, ex qua ſanguis effluit, & ſanies fit, ac putredo oritur. Experientia enim contrarium docet, obſeruatúmque, vt ex locis allegatis patet, non ſolùm venas, ſed ipſum cranium in parte oppoſita, vel diſtanti ruptum fuiſſe. Et quamuis cranij oſſa non continua ſint, ſed contigua ſaltem: tamen quod aliis corporibus accidit, & cranio accidere poteſt. Dum enim aër in cranio ex ictu commouetur, & per totam cranij ſubſtantiam fertur, vbi in concurſu cranij parti oppoſitæ alliditur, renitens frangit. Et fit ſanè, quod etiam Galenus, *9. de vſu partium, cap.7.* vult, vt hanc quoque ſuturæ vtilitatem habeant, ne ſi fractura accidat, ea nimis longè protrahatur, ſed ad ſuturam terminetur: tamen nihil obſtat, quin in oppoſita etiam alia parte fractura fieri poſſit, ob cauſſam modò dictam. Fracturæ quidem ad proximum os continuationem prohibent ſuturæ: vt verò in alio oſſe fractura peculiaris fiat, prohibere non poſſunt. Non tamen neceſſarium eſt, vt quoque ſuprà diximus, vt contrafiſſura ſemper fiat in parte oppoſita, ſed ſatis eſt, ſi fiat in alia, quàm quæ percuſſa eſt.

QVÆSTIO III.

An cranium fiſſum ſtatim & ſemper radendum ſit.

Cranium fiſſum an ſemper radendum ſit?

Celſus, *lib.8. cap.4.* quo de vulneribus capitis diligenter tractat: antiquiores quidem Medicos in omni fiſſo fractóve oſſe protinus ad ferramenta, quibus id exciderent, veniſſe ſcribit. Ipſe verò melius eſſe putat, antè emplaſtra experiri, quæ caluariæ cauſſa componuntur, eorúmque aliquod ex aceto mollitum per ſe ſupra fiſſum fractúmque os imponere, deinde ſuper id aliquanto latius, quàm vulnus eſt, eodem medicamento illitum linteolum, & præterea ſuccindam lanam aceto tinctam imponere iubet, & hoc modo vſque ad diem quintum curare. Quòd ſi caruncula increſcere cœperit, & febricula aut ſolum erit aut leuior, & cupiditas cibi reuerterit, ſatiſque ſomni accedat, in eodem medicamento perſeuerandum eſſe cenſet. Hac enim ratione ſæpe rimas callo quodam, qui veluti oſſis cicatrix eſt, impleri ſcribit; qui callus aliquanto melius ſit velamentum cerebro, quàm caro, quæ exciſo oſſe increſcit. Si verò ſub prima curatione febris intenditur, breuéſque ſomni, & idem per inſomnia tumultuoſi ſunt, vlcus madet, neque alitur, & in ceruicibus glandulæ oboriuntur, magni dolores ſunt, cibique ſemper faſtidium increſcit: tum demum ad manum ſcalprúmque veniendum cenſet.

Hieronym. Fabricius ab Aquapendente verò, *lib.2. Chirurg. cap.17.* Celſi ſententiam, quam etiam Petrus Pavv. *comment. in hunc locum.* paradoxam appellat, improbat, ob ſequentes rationes: 1. quia in vulneribus capitis, quæ ſuâ naturâ admodum periculoſa ſunt, peſſimum eſt expectare praua ſymptomata, ac tum demum prouidere, cùm forſan occaſio præteriit. 2. quia ſi rima non deradatur, vt plurimùm nigritiem contrahit, ob quam deinde ad os radendum cogimur. 3. quia cranium, etiam non læſum, ſi denudatum ſit, deradendum eſt, vt raſurâ ſanici collectio, quæ ad ſubiectam membranam deſtillare poteſt, & eam corrumpere, præcaueatur. Labia, quæ in oſſe inciſa ſunt, inæqualia & aſpera læuiganda ſunt, & raſurâ in exactam cognitionem profunditatis rimæ perueniendum.

Verùm enim verò Celſi, vtpote viri in Chirurgia peritiſſimi, ſententiam, præſertim vbi externa ſaltem lamina fiſſa eſt, non planè reiiciendam puto. Etſi enim in iis regionibus, vbi periculoſa ſunt capitis vulnera, nemini ſuaſerim, vt raſionem differat: tamen in noſtris, & aliis regionibus, vbi minùs periculoſa ſunt capitis vulnera, ex Celſi ſententia curationem inſtitui poſſe puto; cùm certum ſit, & experientia id teſtetur, naturam vt in aliis partibus, ita & in capite, ſæpe oſſa conſolidare, ſiue omni raſura; quod vel fiſſuræ illæ, quæ longiùs procedunt, teſtantur, quas ad extremum vſque inueſtigare, Galenus, *6. m. cap.6.* & omnes Medici prohibent, quáſque natura ſine raſura ſanat. Itaque hîc vulneris conditio diligenter perpendenda. Si enim eius labra non ſint aſpera & inæqualia, & vulnus tale ſit, vt non ſit metuendum, grauia ſymptomata ſuperuentura, naturæ negotium committere, & pulueres cephalicos atque alia neceſſaria medicamenta adhibere licèt. Et quamuis negari non poſſit, Multos ſatis commodè viuere, quibus magna pars cranij dempta eſt: tamen quod Celſus habet, negari non poteſt, melius & fortius velamen cerebro eſſe callum, qui in rimâ concreſcit, quàm carnem, quo concreſcit, vbi os deraſum eſt. Poteſt etiam ſine raſione vulnus mundari. Si verò vulnus ſit inæquale & aſperum, aut ob grauia ſymptomata imminentia malum metuimus, ad raſuram ſtatim accedendum. Neque hîc ſemper ad ſeptimum vel octauum vſque diem naturæ negotium committendum, & grauiſſima ſymptomata expectanda ſunt; ſed quid ſub prima curatione, vt Celſus loquitur, & primis ſtatim diebus fiat, attendendum. Facilè enim ex ſignis à Celſo traditis cognoſci poteſt, an morbus in peius vel melius vergat.

QVÆSTIO IV.

An duræ meningi denudatæ ſiccantia, an verò humectantia medicamenta imponenda ſint?

An duræ meningi ſiccantia an humectantia imponenda.

Non eadem medicamenta membranæ duræ denudatæ Chirurgos, vel olim, impoſuiſſe, ex Galeno, *6. m. m. capite 6.* patet: ſed aliquos blandiſſima, quæ hodie digeſtiua vocantur; alios vehementer ſiccantia. Meges Sidonius, vt *ibidem* refert Galenus, vehementiſſimis ſiccantibus vtebatur, vt & ciuis quidam ipſius, Eudemus, vir ſatis exercitatus in hac artis parte, ſic vt emplaſtrum, quod Iſin vocant, nudatæ membranæ imponerent, & ſuper hanc foris oxymel. Emplaſtrum autem Iſis cephalicum, *libro 5. de comp. medicam. ſec. gener. cap. 2.* deſcribitur, paratúrque *ex ceræ* Drach. 100. *terebinth.* 3. 200. *ſquammæ æris rubri, æruginis raſæ, ariſtoloch. rotund. thuris, ſalis Ammoniac. æris vſti, rad. dracunculi.* ana Drach. viij. *aluminis vſti* Drach. xij. *olei veter.* Vnc. x.

Terenda terantur, adiecto aceto acerrimo, & vt conuenit, coquantur, quouſque non inquinentur manûs, & fiant paſtilli, manibus aceto acerrimo intinctis, qui per decem dies in aceto acerrimo macerentur. Nullum verò alium his vſum ſe vidiſſe ſcribit Galenus: hoc tamen teſtatur, magis ſanatos fuiſſe eos, qui ab Eudemo illo curabantur, quàm ab aliis, qui blandis vtebantur. Neque ea curandi ratio Galeno diſplicet, hanc ob cauſam, quòd auditorius meatus, qui non ſolùm vſque ad duram cerebri membranam pertingit, ſed etiam neruum attingit, qui in ipſum à cerebro deſcendit, etiam vehementiſſima medicamenta tolerat: qualia propterea etiam duræ membranæ, vt natura ſicciſſimæ, conuenire poſſunt: atque ita Eudemi curationem approbare videtur Galenus. Eandem curandi rationem & Celſus obſeruauit, qui perforatione peracta duram matrem aceto acerrimo vult inſpergi, vt ſi cruor aliquis ſuper ipſam ſit concretus, diſcutiatur. Deinde vſurpat Emplaſtrum viride, vel Iudæum, quæ valde ſiccant, & ab eo *lib. 5. cap. 19.* deſcribuntur. Atque hæc curandi ratio petita videtur ab Hippocrate, qui *lib. de vulneribus capit.* iubet, vt exciſo oſſe, & membranâ patefactâ, valde ſiccantibus & detergentibus ea purgetur, ne diutius madens ſub aliis medicamentis hebes fiat, & putreſcat.

Ex poſterioribus verò Medicis ſunt, qui membranæ duræ denudatæ ſpiritum vini, ſeu aquam vitæ aliquam, præcipuè cum cephalicis, vel ſolam, vel cum melle roſaceo, aut terebinthina, aut vnguentis cephalicis ſiccis miſtam imponunt. Neque hic curandi modus per ſiccantia rationibus deſtitui videtur. Primò enim vlcera omnia exſiccatione indigent; anodyna verò & humida facilè putredinem excitant. 2. Oleum eſt neruis inimicum; meninx autem dura eſt neruoſæ ſubſtantiæ. 3. Frigida ſunt neruis inimica; quale eſt oleum roſaceum, quod plerique adhibent.

Qui verò Romæ viuebant Medici tempore Galeni contrariam rationem ſequebantur, ac humectantibus, & præcipuè oleo roſaceo vtebantur: alij columbæ ſanguinem calidum ſupra membranam inſtillabant. Et de oleo roſaceo quidem ſcribit Galenus, 11. *de ſimpl. medic. facult. cap. 2. de ſanguine columb.* ſe ſexcentos nouiſſe eorum, quibus Romæ perſanata fuerint capitis oſſa, nec quidquam ab vſu roſacei citra columbæ ſanguinem offenſos: ſtatuitque nihil melius inueniri poſſe, quàm vt oſſe perforato optimo roſaceo vtaris. Galeno adſtipulatur Aëtius, *libro 2. cap. 85.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 90.* Sequuntur hanc curandi rationem & hodie plurimi, qui tum oleo roſaceo, tum digeſtiuis medicamentis vtuntur, ſcribúntque non duri aliquod medicamentum, quod ita nobis ſimilis temperaturæ naturalem & innatum calorem foueat & corroboret, fluxiones inhibeat, intemperiem remoueat, cauſis dolorem parientibus reſiſtat: & proinde cum præcipua cura medici eſſe debeat, inflammationem prohibere; nihil verò magis ad inflammationem excitandam faciat, quàm dolor, medicamenta dolorem ſedantia, & præcipuè oleum roſaceum, ſemper eſſe neceſſaria. Præterea quia vulnus incrudeſcens non parum moleſtiæ exhibet, incrudeſcit autem ſiccis medicamentis: potiora putant humectantia & lenientia.

Sunt tandem, qui vtramque curandi rationem probant, ac parum referre putant, vtram ſequamur.

Verùm enimverò cùm ſiccantia & humectantia medicamenta valde differant, contrarios planè effectus edant, non parum refert, an his, an verò illis vtaris. Itaque hac in re & vulneris, & corporis, & regionis conditio conſideranda. Etenim ſi membrana ſine inflammatione ſit alba, illæſa ac pura appareat, dolórque abſit, medicamenta ſicca cephalica vſurpanda. Accidit verò ſæpe hoc, vbi à telo membrana detecta eſt: quæ ſi mollis, illæſa, alba, & pura appareat, mel roſatum, vel ſolum, vel cum ſiccante aliquo miſtum adhiberi poteſt. Scribitque Ioannes Andreas à Cruce, ſe longo experimento compertum habere, in athleticis & exercitatis corporibus mel roſatum cum guttis iiij. aquæ vitæ, imo vulneri, ſeu membranæ detectæ feliciter cum ſindone imponi, & reſiduum vulnus puluere vel vnguento cephalico repleri. Neque omnino aquæ vitæ illæ in tali vulnere planè reiiciendæ videntur; cùm neruoſis partibus amicæ ſint, à putredine præſeruent, & in omnibus vulneribus vlceribúſque detergendis, ſiccandis, & ad bonum exitum perducendis, mirabilem vim habeant: id quod quadraginta annorum experientiâ ſe obſeruaſſe ſcribit Valeriola *libro 5. obſeru. 8.* Si verò dolor & inflammatio metuatur, & membrana non planè illæſa ſit, id quod plerumque accidit, cùm artificis manu ac inſtrumentis cranium aperitur, & vel agitatione nimiâ, vel oſſis eminentiâ, vel quocunque modo membrana læditur, & non rectè ſeſe habet, commodiſſimum eſt oleum roſaceum omphacinum, quod ex immaturis oliuis expreſſum eſt, & cum roſis non planè apertis paratur, quod & aſtringendi vi aliquâ roborat, & temperatâ frigiditate inflammationes prohibet, & ſuppurationem quæ in principio vulneris ſtatim procuranda, citat. Cùm enim inflammationem penitus euitare non poſſimus, mitiorem eam fore docet Hippocrates, *lib. de vulneribus* ſi quàm celerrimè vulnus ſuppurare fecerimus. Nō tamen nimis diu, & vltrà ſeptimam præter propter, quòd ſit

Spiritus vini in vulneribus vlceribúſque à putredine præſeruandis, vtilitas.

tertio die, deligationem, (neque etiam certo dierum numero hoc definiri poteſt) in huius vſu perſiſtendum, ne putredo aliqua excitetur, & membrana tum à frequenti oleorum impoſitione, tum à puris longiore morâ hebes fiat, præſertim æſtate, quo tempore citiùs pus generatur: hyeme autem ad ſeptimum vſque diem nonnunquam medicamentis ſuppuratoriis vtendum. Ideóque quamprimùm pus bonum apparere incipit, oleo roſaceo mel roſaceum addendum, aut ſyrupus roſaceus, vel etiam oleum de vitellis ouorum. Hinc ad magis ſiccantia accedendum, & cranio pulueres cephalici inſpergendi. Ad quam rem Meges Sidonius Iſide ſolo vtebantur in capitibus Perſarum duriſſimis & robuſtiſſimis, & his qui in Aſia degebant. Itali nonniſi duplo roſaceo adiecto vti audent. Neque verò ſiccantia eiuſdem planè modi in omnibus corporibus vſurparunt antiqui; ſed in mollioribus corporibus vtebantur emplaſtro, ſeu vnguento Iſidis à Galeno deſcripto; quod fit ex vna parte emplaſtri Iſidis, & duabus partibus cerati roſacei: in mediocri temperamento, vnguento compoſito ex æquali horum portione. In robuſtiſſimis corporibus, qualia ſunt naturarum, agricolarum, emplaſtrum Iſidis ſolum locum habere poteſt.

Eodem modo temperaturæ & corporis conſtitutionis ratio habenda eſt, in lenioribus & anodynis illis adhibendis. Etenim in corpore molliore & humidiore, qualia puerorum, ſufficit ſolum oleum roſaceum. Sin caput ſit ſiccius, vt in adultis, & præcipuè criſpos capillos habentibus reſina abietina admiſcenda, vel oleum hyperici. Sin adhuc ſiccius, plus reſinæ, quàm olei roſarum ſumendum. Ita & æſtate vtilius eſt oleum roſaceum, hyeme reſina abietina.

Hodie ferè vtuntur vnguentis cephalicis, de gummi elemi, de betonic. de matriſylu. quæ ita pleraque ſunt compoſita, aut aliorum admiſtione ita facilè temperari poſſunt, vt dolorem leniãt, inflammationem prohibeant, putredinem arceant. Vbi maiore ſiccatione opus eſt, adhibent, vel admiſcent aquas vitæ ſuprà propoſitas. Exempla talium curationum videantur in locis ſuprà allegatis.

QUÆSTIO V.

An cranio fracto, cute verò integrâ manente, cutis ſecanda ſit?

Eſt Pauli Æginetæ, Celſi, & plerorumque Chirurgorum opinio, ſi cranium fractum, cutis verò integra ſit, cutem capitis ſecandam eſſe, vt fractura pateat, & reliqua, quæ debent, commodè peragi poſſint. Refert tamen Vidus Vidius, *comment. in lib. Hippoc. de vulneribus capit.* Iacobum Peruſinum, Romæ Medicum & Chirurgum ſuo tempore celebrem, longo vſu obſeruaſſe, eos magis ſeruari, qui ſine cutis inciſione, partim lenientibus, partim ſiccantibus medicamentis curantur quàm quibus cutis inciditur, & os aperitur; atque is longè aliam eſſe rationem cranij fracti denudati, quàm cute intecti docet. Etenim ſi cranium detectum ſit, ſi abſque ſectione relinquatur, humor qui ſupra membranam cerebri delapſus eſt à calore qui exſpirat, diſcuti non poteſt, quo circà putreſcens hominem iugulat. Vbi verò cutis integra eſt, calor non exſpirat, ideóque ſaniē digerere, & oſſa ſolidare poteſt; id quod in aliis etiam fracturis, quæ carne, & cute teguntur, quotidie fieri videmus.

An cranio fracto cute integra cutis ſecanda ſit.

Verùm ſententia hæc abſolutè vera non eſt. Facilè quidem eam recipimus, ſi neque magna ſanguinis copia ſub cranium effuſa ſit, neque os fractum membranas pungat, neque cranium depreſſum cerebrum comprimat, vt ſuprà dictum. Vt enim alia oſſa fracta à natura conſolidantur: ita in cranio idem accidit; ſicut manifeſtè in fracturis longiùs progredientibus euenit, quas ad extremum vſque inueſtigare Galenus prohibet. Et ſi nec vaſa nec cutis valde læſa ſit, ſanies illa exigua à natura facilè diſcutitur.

Verùm ſi ſanguinis magna copia ſub cranium effuſa ſit, & partium ſubditarum corruptio à pure metuatur; membrana ab oſſe fracto, vel depreſſo pungatur, aut comprimatur; id quod ex ſignis ſuprà traditis, & ſymptomatibus grauibus ſuperuenientibus apparet: cùm natura iſta vitia corrigere non poſſit, omninò cutis ſectio & cranij apertio neceſſaria eſt. Præterea cùm cutis ſectione neglectâ, nec fractura oſſis, neque terminus ſatis cognoſci poſſit, cautus hîc ſit Medicus, ne in aliquod periculum ægrum conijciat. Et ſi, vt ſaniem per cutem exhaurire poſſit: oſſicula tamen & ſquammæ in profundo hærentes nō ita facilè extrahuntur.

QUÆSTIO VI.

An in cranij fractura, etiam internam laminam penetrante, ſemper cranium aperiendum ſit?

Communis eſt opinio, quam ſuprà propoſuimus, ſi cranij vtraque lamina fiſſa ſit, cranium aperiendum eſſe, vt saniei quæ

An in cranij fractura cranium ſemper aperiendum ſit.

quæ colligitur, & deligatione non exprimi, nec alio modo euacuari poteſt, exitus pateſiat. Sunt tamen nonnulli, qui contrariũ ſentiunt,& breuiùs ac tutiùs emplaſtris,ceratis, & aliis medicamentis extrà appoſitis, quàm manuum & ferri opera cranium hoc modo fractum curari poſſe putant; ideò, quòd 1. per medicamenta nihil ampliùs deſtruitur,quod fit manuum operâ ſed quod fractum eſt ſtatim reficitur. 2. quòd cranij apertione ſæpe inflammationes & alia ſymptomata acceſſuntur. 3. quòd membranarum cerebri inflammationes ſolis medicamentis,non verò manuum operâ ſanantur. 4. quòd dantur medicamenta, quæ ſagittas, ſpinas, & alia è corpore extrahunt, quorum ſylua eſt apud Galenum, *6. de comp.med.ſec.gen.* Scribonium Largum, *de comp.med.cap.201.* Celſum, *lib.5.c.9.* quibus etiam ſanies ſub cranio contenta extrahi poſſe videtur. Et 5. tandem, quòd ipſa experientia teſtatur, plurimos ſola medicamentorum applicatione,ſine manuum opera ſanatos fuiſſe.

Verùm enim verò eadem ferè huius quæſtionis ſolutio eſt, quæ tertiæ. Etenim ſi certò conſtet, neque cranium depreſſum eſſe,neque quicquam effractum,à quo cerebrum lædatur,& saniei tam paruam copiam eſſe, ac naturæ robur tantum,vt medicamentis adiuta ſaniem abſumere & diſſipare poſſit; id quod ex ſymptomatibus appareat,apertione cranij opus non eſt. Verùm ſi ſanies ſit paulò copioſior, aut à cranio cerebrum aut membranæ eius lædantur;nullo modo omittenda ſectio. Et cùm ſemper ſatis certi eſſe non poſſimus,quanta saniei copia collecta ſit ſub cranio, & quantum naturæ robur ſit:tutius ferè ſemper videtur, maturè cranium aperire, antequam ſymptomata grauia ſuperueniant, quæ poſtea apertionem difficiliorem & periculoſiorem reddunt. Neque enim, ſi vtraque lamina rupta ſit, per medicamenta ſemper ſanies omnis diſcuti, neque membrana abſtergi, & à corruptione ſeruari poteſt. Et quamvis in partibus carnoſis ad extrahendum aliena, talia medicamenta adhibeantur:tamen quia id tardiùs præſtant, & interea temporis inflammatio,& alia mala excitari poſſunt;his ſolis non fidendum. Inflammationum etiam membranarum cerebri ſine vulnere & fractura cranij,alia ratio eſt,quàm eius quàm hic metuimus. Ibi enim humor adhuc in venis, & partium potis eſt:non verò extrà parti incumbit;& propterea faciliùs à natura regi poteſt;hic verò,extrà parti incumbens, ſi putreſcat, eâ neceſſariò corrumpit. Neque etiam omnes à membranarum cerebri inflammationibus conualeſcunt. Et quamvis interdum in robuſtioribus naturis, in quibus ſæpe in vulneribus quaſi miracula fiunt, fracturæ tales ſine cranij apertione curentur; tamen idem de aliis omnibus polliceri non licet.

CAPUT XXV.

De Fungis Cerebri.

Fungi cerebri. E Membranis cerebri vulneratis interdum caro quædam mollis,& radice ſubnixa, inſtar fungi pullulat; quæ idcircò etiam fungus appellatur. Vt enim per arborum cortices interdum humor quidam vitioſus exſtillat, qui in fungum concreſcit: ita ſi membranæ cerebri lædantur, humor quidam exſtillans, in carnem mollem, quæ fungi inſtar eſt, mutatur,& breui tempore ſæpe magnum incrementum ſumit. Natura enim nunquam otioſa eſt, ac ſi humores affluentes, ob eorum ineptitudinem, vel etiam partis debilitatem, in eius alimentum vertere non poſſit, in eam quam poteſt naturam conuertit; quo modo etiam alibi in corpore verrucæ & ſimilia generantur.

Subiectum, vt *in Epiſt. ad Guilhelm. Fabrc. cent.2.obſ.35.* ſcripſi, membranam eſſe puto, eámque non integram, ſed vulneratam,ſeu contuſam,ita vt humores affluentes ex ea læſa exſtillent, & in talem fungoſam ac mollem ſubſtantiam conuertantur. Ideóque non ſolùm non cerebro,ſed etiam in aliis partibus membranoſis contuſis tales fungi oriũtur.

Diſcernendos autem eſſe puto iſtos fungos propriè ita dictos,à carne illa vtili, quam natura prouida interdum, ad cerebrum & membranas nudatas tegendas,ex vtili alimento,ex humoribus ſecundariis, quos vocant, generat, quámque nonnulli etiam fungum appellant. De quo procul dubio intelligendum eſt, quod Volcherus Coiter, *in obſeru.anat.* ſcribit, ſe in omnibus capitis vulneribus, quæ tum ipſe curauit, tum à Fallopio,& Iulio Cæſare Arantio curata vidit, animaduertiſſe ſubſtantiam quandam fungoſam duram, & ita tenaciter partibus ſubiectis annexam, vt ſpatula auferri nequiuerit, ſuppullulaſſe. Fungos enim propriè dictos,qui plerumque lethales ſunt,in capitis vulneribus ita frequenter naſci, credibile non eſt. Iſta quoque caro non ita ſubitò generatur, nec valde extuberat. Fungi verò propriè dicti ex humoribus vitioſis affluentibus, inſtar fungorum, citiſſimè generantur, vt ſæpe vno die magnitudine oui gallinacei excreſcant; & licèt aliqua pars dematur, paulo pòſt maior repullulat.

Symptomata & Signa.

Viſu facilè huiuſmodi vitium cognoſcitur. Ex contuſa enim ſeu vulnerata membrana cerebri, breui temporis ſpatio fungoſa pallida caro ſubitò excreſcit & pullulat, vt ſæpe etiam ſupra cranium & cutem emineat.

Prognoſticum.

Fungi hi perículoſi ſunt, & plerumque lethales; cùm ab humorum vitioſorum ad cerebrum affluxu proueniant, & tandem putreſcentes gangrænam attrahant.

Indicationes.

Cùm ab humorum vitioſorum ad cerebrum affluxu gignantur fungi; humores illi è corpore euacuandi, & à capite reuellendi ſunt. Ipſe verò fungus ſiccantibus & exedentibus medicamentis abſumendus:acriora tamen hîc vitanda. Exciſio verò, quæ ferro fit, vt & quæ ligatura,& filo ſerico, adeò tuta non eſt; cùm grauia ſymptomata ſuperuenire ſoleant. Si tamen fungus nimium incrementum ſumat, filo ſerico ad radicem ligandus arctiùs, vt decidat, reliquum medicamentis ſiccantibus abſumendum. Si etiam durities aliqua, & malignitas adſit, quæ cancri naturam referat, tum lenioribus medicamentis non cedit fungus; acrioribus verò magis irritatur;& proinde niſi radicitùs exſcindatur, vix tutò, citò, & ſine dolore curari poteſt, vt ſentit Guilhelm. Fabricius.

Curatio.

Qua ratione corpus vniuerſum à vitioſis humoribus euacuari debeat, ex ſuperioribus patet. Ad fungum verò exſiccandum & abſumendum inſeruiunt ſabina, hermodactyli combuſti, rad. caryophyllat. angelicæ, ariſtoloch. rotundæ, irid. Florent. roſmarinus. *Fungorum cerebri curatio.*

Ambroſius Paræus hoc puluere vtitur.

♃ *Sabinæ* ℥.ij. *ochræ* ℥.j. F. Puluis.

Guilhelm. Fabricius iſto:

♃ *Rad. caryophyll. angelic. calami arom.* an. Drach. ß. *ariſtolochiæ rotundæ iridis Florent. ligni Guaiaci*, an. Drach. ij. *flor. ſalu. roriſmarin.* an. P. j. F. Puluis ſubtiliſſimus.

Deinde hoc Emplaſtrum imponit:

♃ *Emplaſtri de betonic.* Vnc. iiij. *gum. elemi diſſol. in ol. roſ.* Vnc. j. *pulu. roſar. myrtill. maſtiches, calami arom.* an. Drach. i. ß. Cum ſ.q. *olei roſarum* M.

Videatur Paræus, *lib.9.c.19.* Guilhelm. Fabricius, *cent.1. obſ. 14.15. cent.2. obſ.35.36.*

CAPUT XXVI.

De Carie Cranij.

Continui ſolutio in oſſibus, quam eroſio ab humoribus acribus gignit, caries appellatur. Ea quandoque etiam cranio accidit; cùm ſcilicet per vulnera aut vlcera ſanies defluens oſſis ſubſtantiam corrumpit. In quo humore interdum eſt peculiaris proprietas, quæ oſſi aduerſatur, vt obſeruatum ſit, cranium corruptum & carioſum euaſiſſe, cute capitis integrâ manente. *Cranij caries.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur viſu,& os nudatum à naturali colore in liuidum & nigrum mutatum eſt; tactu quoque, ſpecillo immiſſo, deprehenditur: cùm ſcilicet inæquale & aſperum quid occurrit, & ſpecillum leuiter adactum in oſſis ſubſtantiam, tanquam lignum carioſum penetrat. Cariem oſſis indicat etiam ſanies liquidior, tenuior, & fœtidior, quàm quæ à ſimplice carnis vlcere prouenire poſſit. Caro inſuper eſt laxa & mollis, vlcúſque, ſi quod accidit, eſt rebelle, nec facilè cicatricem contrahit.

Prognoſticum.

Si caries non admodum magna ſit, & medicamenta, vel ferrum commodè adhiberi poſſint, malum incurabile non eſt.

Curatio.

Quicquid oſſis corruptum eſt, à ſano ſeparandum. Fit hoc dupliciter: medicamentis, vel manus opera. Si enim caries minus profunda ſit, ſufficiunt medicamento, quæ inſigniter exſiccant; quo fit, vt glutine, quo cum oſſe ſano cohærebat, abſumpto, abſcedat, & ſeparetur: vel natura roborata, vitioſo humore abſumpto, ſponte, quod corruptum eſt, ſeparat. Inſeruiunt huic vſui pulueres cephalici dicti, ſuprà enumerati, quibus & alia exſiccantia addi poſſunt. Ex iis ſunt alia mitiora, alia fortiora.

Mitiora, in corporibus mollioribus, & ſi corruptio oſſis non ſit magna, vſurpanda ſunt, *Radix ireos, ariſtolochia rotund. peucedani, myrrh.*

Fortiora, quæ in corporibus durioribus, & ſi corruptio maior ſit, locum habent, ſunt *rad. dracontij, cortices pini, ſcoria æris*, inter fortiſſima eſt, *euphorbium, & vitriolum.*

Exempli gratia:

♃ *Pulu. aloës, pumil. vſti. pompholyg.* an. Drach. ij. *rad. ireos Florent. ariſtol. rotund. myrrhæ*, an. Drach. j. *oſtreæ combuſtæ* ℥. ß. F. Puluis ſubtiliſſimus, qui vel ſolus, vel melle roſato, & ſpiritu vini miſtus applicetur, & hoc emplaſtrum apponatur.

♃ *Ceræ nouæ, reſinæ pini, gummi ammoniac. elemi*, an. ℥. vj. *terebinth.* Vnc. iij. *pulu. maſtiches, myrrhæ, ariſtolochiæ rotundæ, ireos*

ireos Florent. aloës, opopanac. euphorbij, an. Drach. j. *olei roſacei* q.ſ.F. Emplaſtrum.

Vel imponatur emplaſtrum de betonica.

Quod ſi maior ſit oſſis corruptio, quàm vt medicamentis emendari poſſit, os radendum, donec integrum & album appareat, ac aliquid ſanguinis exſtillet; vel ſcalpro, aut alio inſtrumento carioſum exſcindendum: aut ſi corruptio maior ſit & maligna, vt nec ferro tolli poſſit, cauterio os adurendum. De quibus plura dicentur, vbi in genere de oſſium carie curanda tractabitur. Videatur interim Celſus, *lib. 8. c. 2.* Ambroſ. Paræus, *lib. 9. c. 20. & lib. 18. cap. 26. 27.* Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *lib. 3. c. 10.* Chalmetæus, *enchir. Chirurg. c. 8.*

CAPVT XXVII.

De Tumoribus cerebri.

Et primò,

De cerebri & meningum eius inflammatione.

Cerebri & meningum eius inflammatio. ABſoluimus hactenus tria morborum ſimplicium, quæ capiti accidere poſſunt, genera: ſuperſunt quidã morbi compoſiti; tumores nimirum, in quibus intemperies cum materia coniungitur cum magnitudine aucta, & quandóque etiam cum vnitate ſoluta: quorum duo explicanda ſunt, inflammatio ſcilicet, & hydrocephalon.

Et primò quidem inflammationem quod attinet, cùm ad cerebrum & eius membranas plurima vaſa ſanguinem vehentia tendant, & per has partes diſſeminentur, ſi ſanguis ex iis excidat, & in poros, & ſpatia partis effundatur: atque ibi corrũpi, & putreſcere incipiat, inflammatio excitatur, quæ Græcis φρενῖτις nominatur, ἀπὸ τῶν φρενῶν, quòd ratio læditur, & delirium ab hac inflammatione excitetur, vt infrà, *part. 2. cap. 7.* dicetur: vbi etiam, *quæſt.* 1. an cerebrum inflammari poſſit, explicabitur.

Cauſſa.

Cauſſa inflammationis in cerebro. Cauſſa nimirum inflammationis cerebri eſt ſanguis, iſque vel purus, vel pituitoſus, vel bilioſus. Vt autem ſanguis ille p. n. ad cerebrum & membranas eius effundatur, faciunt quæcunque ſanguinem nimis calefacere, & ad caput conuerrere poſſunt, vt aëris feruor, quo cerebrum incaleſcit, humoréſque feruidi è toto corpore ſurſum trahuntur, ictûs & capitis vulnera, ac dolor inde ſequens, vigiliæ diuturnæ, ira, victus ratio calidior, ac inprimis vini meracioris potus, à quo ſanguis accenditur, & ad caput mouetur, tandémque motus humorum ſymptomaticus in febribus.

In primis verò duobus modis cerebri & membranarum eius inflammatio generatur, vel febre præcedente, vel ſine febre, ex cerebri & membranarum eius læſione, aut nimia calefactione.

Primò enim, vt in febribus quibuſdam continuis, ſæpe malignis, materiæ febrem parientis pars aliqua à natura mox ſub initium ad partem aliquam, vt pleuram, pulmones, fauces detrudi ſolet; vnde pleuritis, peripneumonia, angina oritur: ita ſi eadem ad cerebrum, aut membranas eius detrudatur, inde inflammatio cerebri & membranarum eius excitatur; quæ febris propterea vulgò quidem ſymptomatica apellatur, ſed rectiùs à Platero comitata dicitur; cùm febris iſta non inflammationem, cerebri, ſed inflammatio cerebri febrem ſequatur, & à febrili materia ortum habeat.

Deinde aliquando ex cauſſis euidentibus, vt vulnere, percuſſione, contuſione capitis, morâ ſub radiis ſolaribus, & ſimilibus cauſſis, ſanguis ad cerebrum, eiúſque membranas concitatur & confluit, ibique inflammationem excitat.

Pars affecta nunc eſt cerebrum ſecundùm membranas eius: aliquando cerebrum ipſum. Etenim cùm vaſa, quæ ſanguinem ad cerebrum deferunt, membranis cerebrum inueſtientibus inſerantur; ſi ſanguis eò effundatur, ipſæ inflammationem concipiunt, & ſanguinis parte in cerebrum effuſa, ob vicinitatem, ipſum quoque calorem concipit, & inflammatur. Et cùm cerebrum ipſum etiam alatur, & ad ſpirituum animalium generationem arteriæ ſanguinem aduehant, ſi ſanguis confertim in eius ſubſtantiam & poros effundatur, ibi calorem p. n. concipit, putreſcit, & inflammationem parit.

An cerebrum inflammari poſſit. Vocatur quidem à nonnullis in dubium, an cerebri ſubſtantia inflammari poſſit: ſed nihil obſtat, quin id accidat; cùm & illud ſanguine nutriatur: de quo plura in *Inſtitut. lib. 2. part. 2. ſect. 2. c. 4. de phrenitide* dicta ſunt. Videatur etiam Petrus Salius Diuerſus, *de affectibus particul. cap. 1.*

Siue autem cerebrum, ſiue membranæ eius inflammentur, & generationis ratio, & curandi modus idem eſt. Quamvis ſi cerebrum inflammetur, cum maiori periculo coniunctus morbus ſit; cùm phlegmones magnitudinem gangræna ſequi ſoleat, de qua interpretatur Galenus *aphoriſmum 50. ſect. 7. Quibus cerebrum ſyderatum eſt, intra tres dies pereunt: ſi verò hos ſuperuixerint, ſani fiunt.* Et cùm inflammatio cerebri plerumque in gangrænam abire ſoleat, inflammatio iſta cerebri ſub nomine ſphaceli cerebri plerumque à Medicis proponitur: de quo etiã Hippocrates, *3. de morb. in init. & 2. de morb.*

Etſi verò curandi ratio parum aut nihil variet, ſiue cerebrum, ſiue membranæ eius inflammentur: tamen ſymptomatibus non parum differunt; de quo mox in ſignis dicetur.

Differentia.

Differt hæc inflammatio: I. vt dictum, ratione ſubiecti, quod nunc ſunt membranæ ſolùm, nunc verò ipſum etiam cerebrum. II. ratione cauſſæ, quæ nunc eſt ſanguis purus, nunc ſanguis cum multa bile miſtus, vel etiam ſanguis ſeroſæ humiditatis, aut pituitæ aliquid participans. Etſi verò ſanguis & bilis aduri poſſint, vt in atram bilem vergere incipiant, & tum etiam grauiora deliria excitentur: tamen cùm bilis in atram bilem iam abiit, potiùs mania, quàm phrenitis oritur, & vix atra bilis putreſcere, ac febrem excitare poteſt, ſicut id in cancro videmus.

Verùm differentiæ, hæ cùm curationem non multum diuerſam habeant, inflammationes cerebri & membranarum eius ſimul proponere voluimus. Quia tamen ſignis & ſymptomatibus non parum diſcrepat inflammatio cerebri ab inflammatione membranarum eius, ſigna vtriuſque ſeorſim proponemus.

Signa Inflammationis Membranarum Cerebri.

Inflammatis cerebri membranis adeſt febris continua, & delirium perpetuum, ac vigiliæ: quæ propterea ſigna inflammationis membranarum cerebri ſunt pathognomonica. Primò febris acuta & continua ſemper coniuncta eſt: ſi quidem aliquando febris inflammationem præcedit, aliquando ob magnum cordis & cerebri conſenſum ſtatim inflammationem cerebri ſequitur, quæ de tertio in tertium exacerbatur; vt etiam in pleuritide accidere ſolet, quòd bilis ferè ſemper coniuncta ſit. Et licèt prior differentia inflammationis cerebri à febre ortum habeat: tamen rurſus inflammatio capitis & cordis conſenſum augere poteſt. Deinde adeſt delirium perpetuum, ſed id ſenſim, & paulatim inchoat, & inflammationis huius præludium eſſe ſolet; quoniam in incendio illo, ſpiritibus animalibus continuò agitatis & impulſis, mentiſque officina turbata, imaginatio & ratio ſuo munere, vt par eſt, fungi non poſſunt. Tertiò vigiliæ plerumque vrgent & moleſtæ ſunt. *Membranarum cerebri inflammatarum ſigna.*

His accedunt & alia: Sæpe ægri floccos & feſtucas legunt, ob turbatam ſpectris inanibus phantaſiam. Dolor capitis & ceruicis percipitur, quem ſucceſſu temporis ægri non percipiunt, quoniam mens ægrotat. Ægri ad iram proni ſunt, ſtridunt dentibus, oculi rigent, accidunt tremores, & totum corpus inordinatis motibus concutitur. Obliuiſcuntur ægri meiere petita matula, vel linguam intra os retrahere, vbi exſeruerint, memoria varietate ſpectrorum & imaginum à munere ſuo auocata. Pulſus eſt tardus & durus. Reſpiratio magna & rara; quia ſpiritum etiam ægri ducere obliuiſcuntur, & raritas magnitudine in illo febrili incendio ſuppletur. Æger fit βραχύποτης, id eſt, ſitim etiam præſentem non ſentit; quia mens læſa eſt. Facies & oculi rubent, attracto per calorem ſanguine ad caput. Oculi ſqualent, ob ſiccitatem cerebri; & viuidi ampliùs non ſunt, quòd ſpirituũ animalium vigore deſtituuntur, & lumen refugiunt, quo ſpiritus agitati magis diſſipantur. Aſpectus eſt toruus, ob conceptam animi ferocitatem. Lacrymæ excernuntur acres, paucæ, oculorum angulis adhærentes. Lingua aſpera eſt, citrina vel nigra, vaporibus feruidis humiditatem linguæ abſorbentibus, eiúſque tunicam corrumpentibus. Sanguinis ſtilla fit è naribus, natura conante quod moleſtum eſt expellere, ſed præ virium imbecillitate ſuccumbente: quòd ſi ſtilla nigra ſit lethale eſt, ob exuſtum in venis cerebri ſanguinem: Interdum lacryma acris ex altero oculorum fluit, ob diſſolutionem humorum ab immodico calore, vnde & lemæ ſiue ſordes in oculis exiſtunt. Vrina ſupprimitur, quia ſenſus interiores laborant, & ægri neque pondus, nequæ acrimoniam vrinæ percipiunt. Dum autem emittitur, alba plerumque eſt & perſpicua, quòd bilis, quæ vrinam tingere ſolet, ad caput rapiatur. Imminentis quoque inflammationis cerebri ſignum ex vrina haberi poteſt. Si enim circularis ſpuma in vrina appareat, in mobo qui in inflammationem cerebri abire poteſt, flatuum copiam ſignificat, qui humores ſecum ad caput rapere, & inflammationem ibi parere poſſunt. Vbi verò iam vrina, quæ antea erat valde tincta, vel etiam turbida, clarior & remiſsè colorata apparet, ſine ſignis coctionis, & morbi diminutione; moueri humores ad caput, & iamiam inſtantis cerebri inflammationis indicium eſt; præcipuè ſi vigiliæ infeſtare, & æger delirare incipiat. Aluus eſt adſtrictior.

An autem inflammatio capitis à ſanguine puro vel bilioſo; ex ſignis intemperierum capitis ſuprà traditis cognoſcendum.

Hoc ſaltem hîc addimus, ſi ex ſanguine puro ſit inflammatio, vel cum humore ſeroſo aut pituitoſo mixto, deliria ſunt mitiora, & cum riſu: ſi verò à flaua bile: delirium eſt grauius, & cum iracundia &: truculentia quæ ſi aduratur, grauiſſimum fit delirium.

Signa Inflammationis Cerebri.

Si verò ſanguis confertim & ſubitò in ipſum cerebrum effundatur, ſymptomata non parum variant. Febris quidem continua vtrique inflammationi communis eſt: reliqua tamen *Cerebri inflammati ſigna.*

men non parum differunt. Nam in inflammatione cerebri, primò quidem, cum ſanguis per membranas affluit, ægrum apprehendit ingens capitis dolor, qui per occiput collo & vniuerſæ ſpinæ communicatur. Hinc ſenſus omnes amittuntur, tum externi, tum interni. Et ægri nec dolorem, nec quicquam moleſtiæ percipiunt, nec delirant, & interrogati non reſpondent, & parum aut prorſus non loquuntur: quod non accidit in inflammatione membranarum cerebri, in qua adeſt delirium, dolor perſeuerat, & ſenſus non amittuntur, ſed ſolùm deprauantur, ſolúſque motus in inflammatione cerebri remanet, qui adeò interdum validus eſt, vt vix loco contineri queant ægri, qui nonnunquam etiam in proprium corpus ſæuiunt, & capillos ſibi euellunt, vel vnguibus faciem dilaniant; quod procul dubio prouenit irritatâ naturâ, ab æſtuante intra corpus maximo incendio. Facies in principio rubet, vt & oculi. Morbo verò procedente corpus langueſcit, & ad motum impotens redditur; vt decubitum rarò mutent ægri, ac dormitare quaſi videantur; manus tamen ſæpius mouent, quaſi aliquid quærere vel apprehendere velint; manus etiam ſunt tremulæ.

Prognoſtica.

Inflammatio cerebri quot diebus terminetur.

1. Inflammatio cerebri & membranarum eius morbus eſt acutus & periculoſiſſimus; quæ ſi ſit acutiſſima, quale exemplum eſt, 3. *Epidem. com.* 3. *ægrot.* 4. tertio die hominem iugulare poteſt. Plerique ita affecti intra ſeptimum diem moriuntur; perpauci, hique rari, hunc ſuperant. Galenus vt *loc. allegât.* teſtatur, acutâ à prima die ſtatim phrenitide correptos, quarto & quinto die vidit exanimatos fuiſſe, tertio non vidit. Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 1. *tract.* 3. vnicâ die phrenitide extinctos narrat. Proſper Albinus, *lib.* 1. *de med. Ægypt. cap.* 13. refert, in Ægypto ſe vidiſſe phreniticos mortuos tribus vel quatuor diebus nonnunquam tamen ad diem 23. & 24. & plures extenditur: mutatâ morbi naturâ ex acuto ſimpliciter in acutum ex decidentia, vt ex Hippocrate, *loc. allegat. text.* 84. *& ſeq.* videre eſt.

2. Longè tamen periculoſius malum eſt, ſi ipſum cerebrum, quam ſi membranæ tantùm inflammentur. Cerebri enim inflammatio plerumque in gangrænam & ſphacelum deſinere ſolet, de quo Hippocrates, 7. *aphor.* 50. *Quibus cerebrum ſphacelo correptum eſt, intra dies tres moriuntur: ſi verò hos ſuperent, ſani fiunt:* qui verò conualeſcunt, nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis recordentur.

3. Inflammatio cerebri & membranarum eius, quæ à puro ſanguine eſt, minùs periculoſa eſt, quàm cùm bilis ſimul miſta eſt.

4. Quo functiones plures ſunt læſæ, & grauiora ſunt ſymptomata, eo malum periculoſius eſt.

5. Lingua contremiſcens hîc malum. Significatur enim magna animalis facultatis imbecillitas, ex immoderata cerebri caliditate, & ſiccitate.

6. In inflammatione membranarum cerebri alba deiectio mala, quia ſignificat motum bilis ad caput. Galenus, 1. *prorrh. com.* 1. *t.* 11.

7. Vrina pellucida & alba, veluti aqua, in inflammatione cerebri & membranarum eius, malum, quia morbum maximè crudum eſſe, bilémque omnem ſurſum rapi oſtendit. De quo Hippocrates, 4. *aphor.* 72. *Quibus pellucidæ & albæ ſunt vrinæ, malum: maximè verò ſi in phreneticis appareant.* Scribitque Galenus *in comment.* nullum ſe phreniticum ſeruatum vidiſſe, in quo talis apparuiſſet vrina.

8. In inflammatione adhuc cruda rigor ſignum peſſimum eſt, id eſt, ſi accidat rigor ille, materiâ bilioſâ adhuc in corpore exiſtente: quod ex eo cognoſcitur, quòd alba per aluum deiiciuntur. Eſt enim rigor ille ſymptomaticus, 1. *prorrh. comm.* 1. *aphor.* 13.

9. Vt in aliis febribus acutis: ita in inflammatione cerebri, & membranarum eius, ſanguinis è naribus ſtilla mera, id eſt, nigra ſincera, peſſima eſt; exuſtionem ſcilicet ſanguinis in cerebri venis ſignificans, quem natura morbo ſuccumbens fruſtra expellere nititur. Nam vt Galenus, addit, rubri ſanguinis ſtilla in morbo exitiali haud vnquam viſa eſt, ſed nigri ſemper, 1. *Epid. comm.* 3. *ægrot.* 1. Si verò copioſiùs ſanguis fluat, indicio eſt, ægrum ex morbo conualiturum.

10. Si quis in tali morbo dentibus ſtridat, non conſuetus id facere à pueritia, futuri delirij indicium eſt: quòd ſi verò iam deliret æger, & ſimul ſtridat dentibus, mors in propinquo eſt. Nam conuulſio ſignificatur maſculorum in temporibus & maxillis, 2. *prognoſt.* 1. *&* 1. *Epid. com.* 2. *t.* 53.

Deliria in inflammatione cerebri, qualia.

11. In inflammationibus cerebri, in quibus tremulæ, obſcuræ, & contrectabiles deſipientiæ ſunt, vt Hippocrates, 1. *prorrh.* 33. nominat, longè periculoſiores ſunt, quàm quæ ſunt θορυβώδεις, & tumultuoſæ, ob membranarum inflammationem, & ob ſimulatam manſuetudinem minimè contemnendæ; quod tam cerebrum ipſum, quàm membranæ ipſæ inflammantæ ſint. Non raro enim accidit, vt Galenus *in comment.* ait, vt ægri tales quieti iaceant, neque ſolùm non tumultuosè exclament, exſiliántque, vt antea, vel aliàs fieri videmus, ſed neque prorſus loquantur, neque figuram decubitus permutent, ita vt familiaribus præbeant opinionem, quòd mox ſint dormituri: imò dormire putentur, quòd neque loquantur, neque moueantur, & clauſas etiam palpebras quidam habeant, & ſi quis accedens cum iis colloquatur alij palpebras non aperiant, alij poſtquam aperiunt, ſtatim claudant. Vnde Hippocrates *obſcuras* deſipientias appellat, quòd non ſolùm idiotis, ſed etiam Medicis cognitu ſint difficiles. Galenus tales φρενίτιδας hecticas appellat; quòd ipſum cerebrum humorem acceperit, & quaſi imbiberit.

12. Peſſimum etiam ſignum eſt, ſi phrenitidi ſuperueniat conuulſio; vt Galenus 12. *meth. med. cap.* 8. teſtatur, ſe nullum vidiſſe, aut audiuiſſe vnquam, qui hoc modo affectus euaſerit.

13. Qui in febre acuta, aut phrenitide, (quæ omnis eſt vel inflammatio cerebri, vel membranarum eius) aut peripneumonia, aut capitis dolore manus ad faciem ſubinde ferunt, aut fruſtrà venantur muſcas aut colligunt feſtucas, aut de veſte pilos euellunt, aut de pariete feſtucas carpunt; id omne, malum exitiale eſt. Affectûs enim tanta vis ſignificatur, vt mentis etiam ſedem inuaſerit, & perturbauerit, 1. *progn. text.* 23.

14. A peripneumonia inflammatio cerebri, malum. Nam materiæ à loco ignobiliore ad nobiliorem tranſlatio ſignificatur, ob morbi magnitudinem, & virium imbecillitatem, 7. *aphor.* 12.

15. Inflammationem cerebri & membranarum eius, & indè prouenientem phrenitidem indicat ſudor bonus; & præcipuè ſi à capite multus & calidus fluxerit, ſudante ſimul reliquo corpore. Contingit autem nonnunquam etiam per ſanguinis è naribus fluxum, eandem iudicari. Galenus, 3. *de criſib. cap.* 3. Nonnunquam & per aluum ingens copia bilis poſt ſummum morbi vigorem à natura euacuatur.

16. Quæ verò ad ſuppurationem tendunt, omnes ferè ſunt lethales; cùm pus intra membranam & cranium euacuari non poſſit. Refert tamen Hercul. Saxonia, *capite proprio*, ſe vidiſſe ſeruatum, cui ſanies erumpebat per os & aures: ſed ipſe hoc pro raro & tantum non pro miraculo habet. Ducit autem morbus ad interitum per virium reſolutionem, tremorem, conuulſionem, veternum.

Indicationes.

Cerebri inflammatio quomodo curanda.

Quæ in aliis inflammationibus dantur indicationes, eæ & hîc locum habent: nimirum ſanguis & humor, qui ad caput affluit, euacuandus, reuellendus, deriuandus, repellendus, intercipiendus: qui verò iam affluxit, & in capite hæret, vel ſenſibiliter euacuandus, vel inſenſibiliter diſcutiendus. Et ſi per attractionem ipſius capitis eò confluat, ob intemperiem capitis calidam, refrigeranda illa eſt; ſi ob dolorem, is mitigandus. Si verò per tranſmiſſionem eò feratur materia, ſiue à toto; ſiue à parte aliqua; ratio habenda cùm mittentis, ſiue ſit pars aliqua, ſiue totum corpus, & ea euacuanda & alteranda; tùm recipientis, hoc eſt, capitis, quod proptérea roborandum, ne materiam affluentem admittat. Et cùm febris ſemper coniungatur, totius corporis ſimul ratio habenda, & in primis ſi à febre ortum habeat hæc inflammatio, curatio febris, vt decet, inſtituenda. Ipſa tandem intemperies capitis alteranda. Vires quoque corporis cuſtodiendæ, alimento iuſto modo & quantitate adhibito, & ſomno ac quiete conciliatâ.

Curatio.

Quâ ratione autem iſtis indicationibus ſatisfieri poſſit, maximam partem ex iis, quæ ſuprà, *cap.* 8. *de Intemp. cap. cum ſanguine curanda*, dicta ſunt, patet. Nimirùm cùm inflammatio cerebri ſit morbus valde acutus, & breui tempore ita inualeſcat, vt curationem poſtea non admittat, ſubitum auxilium requirit; quale eſt venæſectio, quæ ſanguinem, inflammationis cauſſam, euacuat, aliò reuellit, deriuat, atque ita quod in inflammatione adhuc fit, prohibet; quod verò factum eſt, tollit.

Venæſectio.

Quæ vena aperienda.

Itaque ſi vires id ferant, præmiſſo leni clyſtere, ſanguis mox detrahatur ex cephalica; aut ſi magna adſit ſanguinis copia ex hepatica vel mediana primùm, & poſt aliquot horas è cephalica, quæ non ſolùm reuellit, ſed etiam deriuat, & è venis, per quas ſanguis ad caput proximè fluit, euacuat. Si tamen ex menſium vel purgationis poſt partum, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione malum originem habeat, ſaphena in pede aperienda. Quia tamen vero conſentaneum eſt, iam aliquid in capite receptum eſſe, vel proximè in id moueri; nec cephalicæ ſectio poſtea omittenda. Niſi enim ſanguinis ad caput fluentis impetus ſiſtatur, & ille, qui in venis, per quas ad caput defertur, fluctuat, deriuetur, ſine fructu repellentia adhibentur; cùm humores, dum vaſa plena ſunt, repellentibus non cedant. Etſi verò nonnulli dubitent, an in inflammatione cerebri & membranarum eius, præſertim à ſanguine bilioſo, ſanguis mittendus ſit: tamen cauſſas dubitandi ſufficientes non habent; cum certum ſit, bilem ſine ſanguine inflammationem non parere, & non niſi ſanguine commixtam ad cerebrum aſcendere: idque inprimis verum eſt, ſi inflammatio cerebri per ſe, ſine febre incipiat. Etſi verò quandoque accidat, vt natura errans, vel in augmento, vel in ſtatu febrium, bilioſos, & vitioſos humores à ſanguine ſeparare conetur, eóſque ad caput mittat: tamen nec tunc id ſine ſanguine fit, & tunc vena, vt mox dicetúr aperienda.

Quando vena aperienda.

Aperiatur autem ſtatim ab initio, quacunque etiam diei horâ; cùm tutum non ſit in inflammatione cerebri phlebotomiam ad tertium diem differre, donec tota materia influat, &

in

in capite figatur. Si verò febris inflammationem aliquandiu præceſſerit, nec ab inflammatione febris illa ortum habeat, & iam ratione febris ſanguis miſſus ſit; nihilominùs repetenda venæſectio, & pro virium, quæ procul dubio febre iam debilitatæ ſunt, ratione parciùs ſanguis mittendus. Si verò ſanguis antea non ſit miſſus, & vires conſtiterint, audaciùs ſanguis emittendus. Itaque tunc cephalica mox aperiatur, vel, ſi vires id non ferant, vena in manu, aut quod commodiſſimum eſt, ſaphena in pede vno, vel vtroque; cuius venæ in talibus morbis apertio plurimum vtilitatis affert. Cùm verò delirium aut immineat, aut iam adſit, foramen non amplum fiat, vt vulnus citò coaleſcat: accuratè quoque vulnus obligetur, ne ab ægro reuellatur. Quam ad rem linimentum vtile eſt ex aloë, albumine oui, & pilis leporinis paratum.

Quantũ ſanguinis euacuandum.

Quantum ſanguinis euacuandum ſit, tum ex viribus ægri, tum ex humoris inflammationem parientis copia & conditione æſtimatur. Minus enim educitur, ſi humor ad bilis naturam propiùs accedat; plus ſi ad ſanguinis, & ſi ſanguis ſit copioſior, & inflammatio incipiens, nec ex alio morbo orta. Non tamen, vt Arabes quidam volunt, vſque ad deliquium animi ſanguis emitti debet, ne vires collabantur, quæ per ſe ob vigilias, & iactationes perpetuas, mentémque turbatam imbecilliores ſunt, & à victu paulò pleniore auxilium in hoc morbo expectare non poſſunt. Et tutius eſt, bis eodem die, vel bidui ſpatio venam aperire, quàm ſemel copioſâ nimis euacuatione vires deiicere.

Cucurbitulæ.

Si verò venam aperire non liceat, cucurbitulæ cum ſcarificatione iterata & profunda applicentur primò partibus inferioribus, poſtea ſuperioribus, nec omittantur alia reuulſionum genera, per frictiones crurum, cucurbitulas etiam non ſcarificatas cruribus applicatas, vbi ſanguinis euacuatione ita non opus eſt. Nam ſi plenitudo adhuc adſit, ſcarificatio, vt dictum, ſimul adhibenda: quod inprimis faciendum, vbi ex ſuppreſſis menſibus, vel hæmorrhoidibus malum originem ducit. Vtile quoque fuerit, veſicatoria ex cantharidibus ſcapulis & brachiis apponere.

Clyſterum vſus etiam poſt phlebotomiam conuenit; inprimis, ſi phlebotomia omiſſa ſit, frequentiùs iniiciantur ex humectantibus & refrigerantibus parati; quibus præterquam quòd aluus emollitur, (ventris enim adſtrictio hic ſummopere cauenda eſt, vt quæ malum & cauſſam eius auget & confirmat) humorum etiam acrimonia temperatur.

Vt ℞ *Rad. altheæ* Vnc. i. *fol. malu. violar. lactuc. parietar. betæ*, an. M. j *centaur. min. flor. nymphææ*, an. p. i. *prunor. Damaſc.* num. x. Coquantur in aqu. hordei ſimplic.

Colat. ℞ ℔. i. adde *elect. leniti*, *ſimpl. vel diacathol. caſſiæ pro clyſterib.* an. Drach. vj. *olei violar.* Vnc. ii. *ſyrup. roſar. ſolut.* Vnc. i. *ſalis*, Drach. ß. F. Clyſter.

Et quod clyſteres præſtant, idem commodè mitiora lenientia efficere poſſunt, quæ propterea commodè intro exhibentur; cùm non ſolum primas vias euacuent, ſed & feruorem humorum temperent ac refrigerent, qualia ſunt *ſyr. roſar. & violar. ſolutiu. caſſia, tamarindi, diaprun. ſimplex, lenitiu.*

An electiuè purgantia inflammationi cerebri conueniant.

An autem electiuè purgantia inter initia exhibere liceat, de eo inter Medicos non conuenit, vt poſtea, *in quæſtione prima*, dicetur, quorum ſumma hæc eſt. Si inflammatio hæc febrem ſequatur, & materia errabunda ſit, vt pro turgente haberi poſſit, & magna ſit cacochymia, vt ſanguinem copioſiùs mittere non liceat; lenientibus antè enumeratis rhabarbarum, vel etiam aliquid Trypheræ Perſicæ, elect. roſar. Meſuë, de ſucco roſarum, aut aliquot grana diagrydij addere licet.

Vt ℞ *Rhabarb. opt.* ʒ. i. ß. *flor. cordial.* an. P. j. *cinamomi, ſpicæ*, an. Scr. ß. Infundantur in *aq. endiuiæ*.

Colaturæ ℞ Vnc. iij. In quibus diſſolue *elect. roſati Meſ.* ʒ. ii. Iterum colentur. Adde *pulpæ tamarind. ſyr. roſar. ſolut.* an. Vnc. ß. Miſce.

Si verò inflammatio ſine febre ex vulnere, vel ſimili cauſſa inceperit, quamdiu febris abeſt, purgare licet: vbi verò febris accedit, à purgantibus abſtinendum.

Videndum tamen hic, an major ſit ſanguinis copia, an verò cacochymia. Cùm enim in tali caſu, vtroque auxilio ſit opus, ſi ſanguinis major copia adſit, liberaliùs is euacuandus. Et tunc leniora purgantia exhibenda, ſufficitque in tali inflammatione rhabarbarum. Si verò maior adſit cacochymia, & ideò ſanguinem copioſiùs emittere non liceat, copioſiùs purgandum, & tum rhabarbaro, vt dictum, aliquid Trypheræ Perſicæ, vel elect. roſati Meſuë, vel de ſucco roſarum addendum.

Repellentia in inflammatione cerebri.

Quamprimùm autem vena aperta eſt, ad ſanguinis motum in caput impediendum, & caput, ne nimis incaleſcat, temperandum, vſurpanda repellentia; de quibus ſuprà, *cap.* 1. 5. 8. dictum eſt.

An tepida vel frigida ſint adhibenda.

An verò vel tepida, vel frigida ſint adhibenda, morbi natura & tempus, ætas, & anni conſtitutio definient. Nam in inflammatione legitima incipiente, ſi æger ſit iuuenis, & anni tempus calidum, refrigerantia actu frigida adhibeantur; imò Auicennas niue ea refrigerare iubet; ſi verò inflammatio ſit notha, æger ſenex, tempus anni frigidum, tepida admoueantur. Ita Galenus *2. de compoſ. med.* 1. hyeme actu calida, vel tepida; æſtate frigida applicare iubet.

Si etiam æſtus ſit vehemens, & ipſum cerebrum inflammatum, actu frigida adhibeantur, & quoties incaluerunt, renouentur, & raſo eâ parte capiti hæc topica imponantur, cùm vt vis medicamenti melius penetret, tum vt capite onere capillorum leuato fumi faciliùs diſcutiantur. Non enim, quod Archigenes metuit, tam breui tempore detonſa capillorum ſeges ita largè fruticare poteſt, vt plus materiæ hac ratione ad caput trahatur. Vbi autem capilli per ſe breues aut rariores ſunt, etiam intonſo capiti rectè applicari iſta medicamenta poſſunt.

Non quoque nimis diu horum vſus continuetur, ſed circiter dies tres ſaltem. Aceti etiam portio minor ſit, propter vigilias quæ vrgent.

Si verò, quod nonnunquam accidere ſolet, inflammatio ad cutem, & verſus capitis partes exteriores vergere videatur, ne materia intrò, & ad cerebrum repulſa grauius malum inducat, à repellentibus, imprimis fortioribus, abſtinendum.

Odoramenta quoque vtilia ſunt, quæ cerebrum refrigerant; quæ ſuprà *cap.* 1. propoſita, ex flor. roſar. violar. nymph. aq. roſar. Nec omittantur lotiones crurum ex decoctis herbarum refrigerantium cephalicarum: ſed quæ actu calidæ vſurpentur. Ita enim actuali caliditate reuellunt: potentiali autem frigiditate refrigerant, ac humores temperant; quibus aliquid florum chamæmeli & meliloti addi poteſt, ad aliquam diſcuſſionem.

Vt quoque impetus humoris ad caput fluentis intercipiatur, inter initia faſciæ aqua roſarum & aceto madidæ collo circumiiciendæ. Imò nec abs re fuerit, dorſum vnguento roſaceo aut aceto, ad feruorem humorum in vaſis temperandum, inungere.

Dum hæc peraguntur, & capiti extrà applicantur, non omittenda interna medicamenta, quæ humores alterant, eorúmque calorem remittunt, ſuprà, *cap.* 1. propoſita.

Et quia æſtus non ſolùm eſt in cerebro, ſed in toto ſimul corpore, nonnulli epithemata ex refrigerantibus aquis, & aliis medicamentis cordi imponunt.

Somnum conciliantia in inflammatione cerebri.

Quia etiam in hoc morbo vigiliæ pertinaces ſunt, quæ morbum miris modis augent, vires deiiciunt, coctionémque humorum quæ in ſomno fit, impediunt, mox ab initio medicamenta ſomnum conciliantia, vel repellentibus miſcenda, vel ſeorſim adhibenda, formâ epithematum, inunctionum, lotionum, odoramentorum. Pleraque tamen ex iis, quæ ſomnum conciliant, etiam repellendi, & calorem cerebri temperandi vim habent.

Vt ℞ *Fol. lactucæ, ſalic. vitis*, an. M. ii. *flor. nymph. violar. roſar. albar.* an. M. j. *chamæmel.* M. ß. *capit. papauer. albi cum ſem.* num. xv. Coq. in aq. ſ. q.

Decocto tepido ſpongia imbuatur, quæ capiti applicetur, atque eodem extrema abluantur; cùm lotiones extremorum magnam ad ſomnum conciliandum vim habeant.

Vel ℞ *Capit. papauer. alb. cum ſem.* No. vi. *flor. nymph. luteæ* P. ij *ſem. lactucæ*, Drach. ii. Contundantur minutim, & affundendo *aquæ anthi*, Vnc. ß. *aqu. roſar. lactucæ*, an. q. ſ. Miſceantur in formam pultis; ſeu cataplaſmatis, & frontis imponantur.

Poſt lotiones inungantur frons & tempora tali linimento:

℞ *Olei violar. nymph. vnguenti populei*, an. ʒ. iii. *opij, ol. nuc. moſch. expreſſ.* an. ℈. iii. Miſce.

Vel ℞ *Fol. lactuc.* M. i. ß. *flor. roſar.* M. ß. *ſem. papauer. alb.* Vnc. ß. Coq. in aq. ad mollitiem. Contuſis adde *farinæ hordei, lactis mulieb.* an. Vnc. ſem. *olei violacei*, q. ſ. Fiat Cataplaſma ad frontem.

Si delirium & vigiliæ valde vrgeant, quomodo iis occurrendum ſit, dicetur *part.* 2. *c.* 1. Exhibeatur laudani opiati ℈. ii. vel iij. In opiatorum tamen vſu Medicus cautus ſit, & circumſpectus, ne exhibeantur, ſi vires valde debiles ſint, ne ſpiritus ac calor ab iis extinguantur.

Sanguinem è capite euacuantia.

Venæ narium aperiendæ.

Vt autem materia, quæ influxit, euacuetur; cùm ſenſibiles, tum inſenſibiles euacuationes inſtituendæ. Senſibiliter euacuatur ſanguis qui influxit, venis in capite apertis, de quibus ſuprà, *cap.* 8. dictum. Inter eas verò maximâ cum vtilitate aperiuntur venæ narium, & ſi vllo modo morbus eſt ſanabilis, hoc modo curari poterit, ſanguiſque ſatis copioſè per eas emittendus. Idque ſatis maturè, & ſtatim poſt vniuerſales euacuationes faciendum. Suadent quidem nonnulli etiam, vt venæ ſub lingua apeiantur; neque ſine fructu id foret: verùm in iis qui mente non conſtant, id præſtare non ita facilè eſt. Poſſunt & hirudines poſt aures applicari; vt & cucurbitulæ cum ſcarificatione occipiti apponi.

Venæ ſub lingua an hic aperiendæ.

Diſcutiẽtia.

Quo tempore, & dum hæc fiunt, remittantur illa repellentia & refrigerania, & quoad actualem, & quoad potentialem frigiditatem. Itaque in morbi progreſſu repellentibus aliquid diſcutientium addendum, ſecundum notiſſimam communem illam curandi inflammationes legem. Et primò quidem parum addatur de reſoluentibus: quo verò morbus

ad declinationem propriùs accedit, eò plus addatur. Et tandem in declinatione reſoluentia ſola vſurpentur, vt reliquiæ humorum in cerebro diſcutiantur. Ideò oleo roſaceo addatur ol. chamæmel. vel anethin.

Vel ♃. *Flor. roſar. rubr.* M. j. *ſumm. anethi, flor. chamæmel.* an. M. ß.

Coquantur, & loco fomenti adhibeantur.

Eſt & vtile tum vnguentum Alabaſtrinum.

Applicantur quoque ſuturæ coronali pulli columbarum, vel catuli per mediũ diſſecti, vel pulmones agnorum calentes; quæ omnia efficaciter reſoluunt, ſine nouæ materiæ attractione, vt etiam ſuprà, *c.* 8. dictum. Et quidem à lenioribus ad efficaciora ſenſim aſſcendendum; nec fortiora primò adhibenda, ne tenuior pars humoris diſcutiatur, & craſſa relinquatur, & graue aliquod delirium excitetur.

Cucurbitulæ an vertici affigendæ.

Si verò ex hiſce medicamentis parum commodi ſequatur, conſultiſſimum cenſet Ludouicus Mercatus, ſummo capiti cucurbitulas affigere, quibus per ſuturas aliquid extrahatur & euocetur; & ſi rubor ac tumo appareat, cutẽ ſcarificare; ſcribítq; hoc auxilio Medicum conſequi poſſe, quod reliquis omnibus non valuerit; maximè ſi mox adhibeatur lauacrum aq. dulcis, in quo aliquid ex diſcutientibus coctum ſit. Monet tamen, hoc ſaltem in ea inflammatione eſſe faciendum, quæ ſine febre per ſe incepit: in febribus verò malignis & acutis id non tentandum eſſe, niſi multæ euacuationes præceſſerint, vt nulla plenitudo, vel vitioſi humoris in corpore ſit redundantia, ſed materia ſolùm in capite hæreat.

Interea verò, & toto morbi tempore, alterantia, quæ calorem in cerebro & toto corpore temperant, ſimúlque vires conſeruant, vſurpanda & continuanda; qualia ſuprà, *cap.* 1. propoſita ſunt; præcipuè in ea inflammatione, quæ à febre continuâ, vt morbo primario, ortum habet.

Vt ♃. *Conſeru. roſar. violar. borragin. nymph. acetoſ.* an. Vnc. j. *ſpec. diamargar. frigid.* ℈. ij. *fragmentorum* 5. *lapid. pretioſor.* an. g. iij. *ſem. acetoſæ, portulac.* an. ℈. j. Cum *Syrup. acetoſit. citri*, vel *granat.* F. Electuarium.

Diæta.

Diæta.

Aër, in quo continetur æger, ſit temperatè frigidus. Calidior enim morbum auget: nimis verò frigidus cutem denſando, & inſenſibilem tranſpirationem prohibendo, nocet. Æſtate ergo, vbi calidus eſt nimis refrigeretur iis modis, qui ſuprà, *c.* 1. ſunt propoſiti.

Victus ſit tenuis & refrigerans, ac quò morbus eſt acutior, eò ſit victus tenuior. Conuenit autem, vt in aliis calidis & acutis morbis, priſanæ cremor. Olera item, quæ refrigerandi vim habent, vt lactuca, endiuia, & alia, ſuprà, *c.* 1. propoſita. Non diu ieiunet æger: cibus enim acrimoniam humorum demulcet. Cibúſque paucus, ſed ſæpius offeratur. Potus ſit aqua hordei, vel iulepus ex *aqua fragorum ſine vino, endiuiæ, acetoſæ, violarum, iulepo roſar. violar. vino granatorum* aut decoctũ radic. acetoſæ cum ſyrupo violarum. Nec inutilis eſt emulſio ſem. quatuor frigid. maior. & papaueris albi. Vel coquantur ſem. quatuor frigid. maior. nodulo incluſa in aqua, & colatura, vel ſola, vel cum iulepo roſarum, vel violarum exhibeatur. In noſtris regionibus commodus potus eſt cereuiſia tenuis, quæ non multum lupuli habet. Vino omnino abſtinendum in principio, ne malum exaſperet, vt poſtea, *quæſt.* 2. dicetur. Æger, quibus fieri poteſt modis, in quiete contineatur; cùm motus ille varius, & vires deiiciat, & ſomnum impediat. Somnus verò omnibus modis concilietur.

Cerebri ſphacelus.

De ſphacelo cerebri exſtat hiſtoria apud Amat. Luſitanum, *cent.* 1. *curat.* 9.

QVÆSTIO I.

An electiuè purgantia in principio inflammationis cerebri, aut membranarum eius, exhibenda ſint?

An electiuè purgantia in inflammatione cerebri conueniant.

De hac re inter Medicos non conuenit: aliique ea vſurpanda; alij verò ab iis abſtinendum cenſent. Qui ab iis abſtinendum putant, eâ ratione ducuntur, quòd materia cruda ſit, humórque vitioſus à bono nondum ſeparatus: ideóque ſi agitetur purgantibus, futurum exiſtimant, vt citiùs, & maiore cum impetu ad caput affectum ruat.

Alij contrà plus commodi ſperant ex humorum euacuatione, quàm damni ex agitatione. Quanquam enim negare non poſſint, humorem plerumque adhuc eſſe crudum; tamen eundẽ conditionem turgentis materiæ habere exiſtimant, & errabundum caput petere; ideóque quamprimùm purgandum eſſe, ne ad caput ruat, & malum tam periculoſum generet: inprimis cùm venæſectione totus euacuari non poſſit.

Verùm diſtinctione hîc opus eſt, & perpendendum, vt ſuprà dictum, an inflammatio ortum habeat à febre, an febris ab inflammatione, vt morbo primario, proueniat. Si enim morbus primarius febris ſit, atque ex humorum vitioſorum, qui per eam in venis agitantur, motu excitetur inflammatio, non immeritò talis materia ad turgentem refertur; ideóque de conſilio Hippocratis, 1. *aph.* 22. per initia ſtatim euacuanda eſt. Etenim errabunda eſt materia, & natura eâ liberari cupit, eámque propterea è venis expellere conatur; quod nõ facit in materia quieta, & non turgente. Et quanquam natura ad certam partem eam pellat: tamen tam immobilis non eſt materia, quin ductum medicamenti purgantis facilè ſequatur. Atque errabundam eſſe, & turgentem, vel ex eo patet, quòd materia talis primò in hanc partem moueri videtur, mox ad aliam fertur. Vnde ex pleuritide fit nonnunquam angina, vel peripneumonia, phrenitis. Si verò materia iam fuerit in cerebrum recepta, & principium morbi præterierit, fruſtrà adhibentur purgantia. Ad declinationem etiam, quod vult Maſſarias, cum periculo differtur purgatio; cùm hic morbus occidat vel in principio, vel in augmento, vel ſtatu: ſi verò conualeſcat æger, ad periculum auertendum poſt ſtatum purgatione ampliùs opus non ſit. Alia verò longè eſt ratio inflammationis, quæ ſine febre præcedente, à cerebri vel membranarum eius læſione, aut ab efferueſcentiâ ſanguinis in capitis venis prouenit. Ibi enim omnino Hippocratis conſilium, 9. *de fract. text.* 20. & 22. ſequendum, qui in talibus inflammationibus purgat quidem in principio, dum febris abeſt; ſi verò febris accedat, ampliùs non purgat. Non enim tum turgens eſt materia, qualis eſt quæ per febrium initia ad partem aliquam ruit; neque morbi initium eſt ex venis totius, ſed ex peculiari parte incipit.

QVÆSTIO II.

An vini potus in inflammatione cerebri, & membranarum eius conueniat.

An vini potus cerebri inflammationi conueniat.

De hoc etiam Medici non conſentiunt. Nonnulli à vino in hoc morbo omnino abſtinendum eſſe, atque id tanquam venenum fugiendum cenſent; cùm humorum ad caput motum adiuuet, & delirium, quod coniunctum eſt, augeat. Alij verò vinum concedunt, ſi vigiliæ pertinaces ſint, viréſque concidant, vtpote quod vires inſtaurat, vigilias temperat, & inſaniam demulcet.

Verùm prior ſententia vero magis conſentanea eſt, ob rationes allegatas. Nam quòd vigilias moderari, & animum demulcere dicitur vinum, hoc de melancholicis deliriis & vigiliis potiùs verum eſt, quàm iſto, quod ex humore calido, & inflammatione oritur, quæ vini vſu potiùs exaſperantur. Ideóque in principio à vini vſu planè abſtinendum. Poſtea verò, vbi morbus id admittit, viréſque requirunt, in aſſuetis ὀλιγοφόρον ſaltem cõcedendum; præcipuè iis, qui aliàs meraciore vti conſueuêre.

CAPVT XXVIII.

De Hydrocephalo.

Hydrocephalon.

ALiquando ſeroſus humor in capite tantâ copiâ colligitur, vt illud tumorem attollat, qui affectus Græcis ὑδροκέφαλον, & Hippoc. 2. *de morb.* ὕδωρ ἐπὶ τῷ ἐγκεφάλῳ, Latinis Hydrops capitis appellatur, magnitudo ſcilicet capitis aucta ab humore ſeroſo. Autor *Deſin. Medic.* definit hydrocephalum, quòd ſit collectio humoris aquoſi, vel cruenti, vel feculenti, in parte aliqua corporum eorum quæ caput conſtituunt. Ita enim legendum videtur, ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ ὑδατώδους, ἢ αἱματώδους, ἢ τρυγώδους. Nam ſic etiam Aëtius habet, qui procul dubio hunc locum in ſua ſcripta tranſtulit.

Cauſſæ.

Hydrocephali cauſſa.

Cauſſa huius morbi continens eſt humor ſeroſus, quo nomine omnes humores, quos Medici inter cauſſas hydrocephali ponunt, complectimur. Celſus ſolùm ab aqua fieri; Autor *Deſin. Med.* vt & Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *c.* 1. ab humore aquoſo, vel cruento, vel feculento fieri ſcribit; vbi malè Cornarius vertit, fieri ab humore lento; cùm hoc ſaltem velit, Aëtius, tardè & lentè, non ſubitò hunc tumorem generari; non verò ab humore craſſo, vel lento. Auicennas non ſolùm ab aqua, ſed & aliis humoribus fieri ſcribit. Nimirum vt ſerum, à quo hydrops in abdomine generatur, non ſemper eſt eiuſdem modi, ſed nunc ſimplici aquæ planè reſpondet, nunc feculentum eſt; & plus de hoc vel illo humore participat: ita quoque ſe res habet in hydrocephalo, in quo aqua illa nunc pura & limpida eſt, nunc feculenta, nunc etiam cruenta, ſanguine tenuiore, ex venarum orificiis apertis effluente, permiſto.

Quo loco aqua in capite colligatur.

Locum affectum quod attinet, non ſemper vno in capitis loco ſeroſus ille humor colligitur, ſed coaceruatur nunc inter cutem & pericranium, nunc inter pericranium & cranium, nunc inter cranium & cerebri membranas, nunc inter membranas & cerebrum: & tum, vbi ſcilicet aqua eſt intra cranium, ſuturæ cranij ſæpe dilatantur, ipſúmque cranium, quod in infantibus adhuc molle eſt, diſtenditur. Veſalius, *de corp. fabric. lib.* 1. *cap.* 5. aliam adhuc differentiam obſeruauit in puella bienni Auguſtana, cuius caput in menſibus plus minùs ſeptem ita increuit, vt viri caput quoduis mole excederet, ob aquæ nouem libras in ipſius cerebri cauitate, & quidem dextro, ſiniſtróque ventriculo collectas, quorum amplitudo, &

cauitas

cauitas valde extenſa erat; cerebrum verò in capitis vertice, membranæ quaſi modo, tenue, & quodammodo continuum cum ſua tenui membrana corpus: caluaria quoque prorſus membranea erat; in reliquo capite nihil aquæ erat. Et, quod mirum, ad mortem vſque ſenſibus integris vſa eſt. Qualis hiſtoria etiam eſt apud Guilhelm. Fabricium, *Cent.* 1. *obſeru.* 12.

Colligitur iſta etiam aqua nunc in toto capite, nunc in parte aliqua præcipua; ſicut in anteriore id obſeruauit Epiph. Ferdinandus, *hiſt. medic.* 21. Quocunque autem in loco aqua contineatur, effunditur in eum; cùm è venis, vel anaſtomoſi, vel diapedeſi patefactis effluit, idque, quòd vel à reliquo corpore ad caput mittitur, vel, quod frequentiùs accidit, quia ibi ſenſum coaceruatur. Cuius rei cauſſa eſt calor cerebri dabilis, & cerebrum nimis refrigeratum & humectatum, quod alimentum rectè elaborare, vel ab inferioribus tranſmiſſos humores diſcutere nequit. Facit huc in primis ſanguis, quo infans in vtero alitur, aquoſus & ſeroſus, quem mater vel ex nimio aquæ potu, vel ex vſu fructuum. aliorúmque ciborum, qui copioſum ſerum gignunt, cumulauit.

Hydrocephalon infantibus frequentiùs obtingit.

Accidit autem malum hoc frequentiùs infantibus, quàm adultis; & quidem vel in vtero, vt obſeruauit Epiph. Ferdinandus, *hiſt. med.* 21. vel extra vterum, dum circa partum caput ab obſtetricibus incautè comprimitur, vel etiam ſine errore obſtetricis, natura ſeorſum humorem multum in capite collectum ex venis pellit. Nonnunquam tamen & adultiores hoc morbo corripiuntur; ſicut rei huius hiſtoriam habet Carolus Piſo, *de morbis à colluu. ſeroſi humor. obſeru.* 1. de quadam puella temperamenti calidi & ſicci, (in quo ſeroſi humores faciliùs colliguntur) quæ ex menſtrua purgatione ſuppreſſa; & aquæ liberaliore potu hoc malum contraxerat; vt & alteram viri cuiuſdam, *obſeru.* 2. Guilhelm. Fabricius, etiam iuuenis 18. annorum, hydrocephalo laborantis hiſtoriam annotauit, *cent.* 3. *obſeru.* 19.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Facilè viſu hoc malum cognoſcitur. Quo autem capitis loco ſeroſus humor contineatur, ex ſignis diſcendum. Si extra cranium, & quidem inter cutem & pericranium, contineatur humor, tumor eſt euidens, mollis, eiuſdem vbique coloris, pellucidus plerumque, vt poſitâ ex aduerſo candelâ, vel ad radios Solis capite collocato, aqua conſpici poſſit: tumor eſt doloris expers, in altum incuruatus, qui tactui cedit, & rurſus aſſurgit, compreſſúſque aquæ fluctuantis motum exhibet. Atque iſta ſigna apparent, vbi per ſe incepit hic tumor: at ſi ex contuſione vel percuſſione prouenit, initiò quidem rubet, & dolet tumor. poſtea verò concolor, & ſine dolore euadit. Cùm autem inter cranium & pericranium aqua continetur, cętera quidem eodem modo ſeſe habent, & ſigna ferè ſunt eadem, niſi quòd doloris aliquis ſenſus adeſt, propter pericranij diſtenſionem, tumórque eſt durior.

Si verò inter cranium & cerebri membranas aqua contineatur, tumoris ad tactum mollis non eſt, niſi valida fiat compreſſio. Tum enim impulſus cedit, cùm cranium infantum adhuc ſit mollius, & maximè ſuturis dilatatis. Dolor etiam in iis maior eſt, & totum caput tumidius, & frons ipſis extra proiecta eſt, ac intentis oculis vident, & frequentiùs lachrymantur, ſenſus ferè hebetantur, ac ſopore afficiuntur.

Prognoſtica.

1. Si aqua extra cranium contineatur, affectus curationem recipit. Neque tamen etiã tum periculo vacat, cùm adſit magna intemperies, & ætas plerumque tenera ſit, quæ neque morbum, neque remedium ſuſtinere poteſt; præcipuè ſi aqua ſit copioſa. Tum enim lenia medicamenta parum iuuant, fortia ætas non fert. Si verò aqua intra cranium collecta ſit, plerumque incurabile malum eſt. Nec tamen tum planè æger deſerendus, ſed exſiccantia medicamenta vſurpanda, & cauteria applicanda.

2. Si lethargus vel apoplexia accedat, mors in propinquo eſt.

Indicationes.

Aqua, quæ in capite quocunque loco continetur, euacuanda, & vt in eo ampliùs non colligatur, præcauendum, quod fit, totum corpus, ſi opus eſt, euacuando, cerebrúmque frigidum & humidum calefaciendo, & ſiccando, & vitium, cuius ratione generatur & colligitur aqua, corrigendo.

Curatio.

Aquam è capite euacuantia.

Euacuatur autem aqua è toto corpore hydragogis, ſudores & vrinam mouentibus. E capite verò, vel inſenſibiliter, per medicamenta diſcutientia & exſiccantia; vel ſenſibiliter, veſicatoriis, cauteriis, cutis capitis ſectione. Humor, qui paucus eſt, inſenſibiliter diſcuti poteſt; qui verò multus, ſenſibiliter educendus. Nihil tamen tum prohibet, quin cum euacuatione ſenſibili etiam diſcutienda & exſiccantia adhibeantur.

Vniuerſalem corporis euacuationem quod attinet, infantibus vix tutò hydragoga dantur, & alia remedia quàm externa, vix iis commodè adhibentur. Si verò nutrix prauis humoribus ſcareat, corpus eius purgandum. Si autem puer tam adultus eſt, vt ſuſtinere medicamenta poſſit, exhibendum mel. roſar. ſolutiu. vel ſuccus irid. & ſambuc. ſed pauca quantitate, & cum ſyrupo roſar. ſolutiuo.

Vel ♃. *Rad. ireos* ʒ. vj. *ſem. fœnicul. aniſi, coriand.* an. ʒ. ß. *paſſular.* Vnc. ß. Coqu. in aq. pura. In colaturâ infunde *mechoacan. agarici*, an. Drach. ij. Colaturæ adde *mellis roſat. ſolutiu.* Vnc. ij. Detur cochlear.

Adultioribus pil. cochiæ exhiberi poſſunt; vel ſuccus iridis vel gr. ij. elaterij, cum pil. conuenientibus.

Per ſudorem ſeorſum humorem euacuant decoctum ligni Guaiaci, ſarſæparill. ſaſſafras; vel balneum Laconicum & ſudatorium.

Per vrinam euacuant decoctum betonicæ, rad. fœniculi, aſparagi, ſem. aniſi, & alia.

Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, ſi opus eſt, priùs tentanda inſenſibilis euacuatio, quæ tutior eſt, quàm ſenſibilis. Quia autem cutis denſitas ad quæ retétionem & collectionem non parum facit, primò cutis rarefacienda & mollienda decocto maluæ, chamæmeli, meliloti, parietariæ. Hinc exſiccantia & diſcutientia vſurpanda; in quem finem vſurpari poſſunt, *oleum chamæmel. anethin. rutaceum, laurinum, irinum.*

Cataplaſma item *ex farina fabarum, lupinorum, orobi, rad. iridis, abſinthio, ac melle.*

Ceratum *de betonica*, Emplaſtrum *ex ſtercore columbino, caprino, thapſiâ.*

Cochlearum, in hydrocephalo vſus.

Auicennas vſurpat cochleas, quas coquit in decocto artemiſiæ, ſtœchadis, calaminth. montan. vel cucum. aſinini, vel ebuli, eáſque ita coctas contundit, & calidè capiti raſo applicat.

Amatus Luſitanus, *cent.* 1. *cur.* 69. infantem hydrocephalo laborantem intra tres dies hoc medicamento ſe curaſſe ſcribit.

♃. *Pulu. abſinthij chamæmel. meliloti*, an. Vnc. ij. *butyri recentis, olei chamæmel.* an. Vnc. iiij. *ceræ* parum. Fiat ad ignem vnguentum.

Idem & hoc, vt vſu comprobatum, laudat:

♃. *Mel.* ℔. ß. *ſalis* Vnc. ß. *pulu. origani* Vnc. iij. Miſce, & calidè caput inungatur.

Exſiccant & thermæ ſulphureæ, vbi earum eſt copia, ſi ſpongia in iis madeſiat, & capiti imponatur. In defectu verò, coquantur in aqua ſal, ſulphur, & alumen, & eodem modo applicentur.

Vel ♃. *Sem. coriandr. aniſi*, an. Drach. ij. *artemiſiæ, origani, pulegij* an. M. ß. *ſulphur.* Vnc. ß. Coquantur in lixiuio. In colatura ſpongia madeſiat, & calida capiti applicetur.

Aqua calcis viuæ in hydrocephalo.

Hieron. Fabricius ab Aquapendente in pueris, qui infantiam exceſſerunt, in hydrocephalo maximo, vt remedium efficaciſſimum, laudat aquam calcis viuæ, (abiecta calce) ſi eâ calidâ ſpongia imbuatur, & capiti imponatur; ac hoc ſolo remedio ſe hydrocephalum curaſſe ſcribit.

Nota.

Idem commendat ſpiritum vini primæ deſtillationis, cum parte quarta aquæ ſcabioſæ cum ſpongia impoſitum. Monet autem hìc, ſpongiam nouam eſſe recipiendam, & arctè faſcia capiti alligandam, ac, ne refrigeretur, calido linteo ſuperpoſita moderatè calęfaciendam eſſe.

Vel ♃. *Ol. irini, rutac. chamæmel.* an. Vnc. j. ß. *pulu. rad. ireos, ſulphur.* an. Drach. ij. *ceræ* parum. Fiat Linimentum.

Vel ♃. *Ol. chamæmel. vel rutac.* Vnc. iiij. *ſulphuris* ℥. j. M. F. Vnguentum, quod diu continuetur.

Poteſt & hìc locum habere Balſamus ſulphuris cum aliis mixtus.

Vel ♃. *Emplaſtri cephal.* Vnc. ij. *pulu. cumini* ʒ. j. *abſinth. aneth. ſpecier. aromat. roſat.* ana ʒ. ß. *olei chamæmel.* parum. Miſce, F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Farinæ Fabar. lupinor*, an. M. ij. *ſulphur. flaui* Vnc. j. ß. *cumini* Vnc. ß. Coquantur in ſuff. q. lixiuij non fortis, addantur *olei aneth. vel rutac.* Vnc. ij. F. Cataplaſma.

Carolus Piſo ægram illam puellam hoc modo curauit: primò ſyrup. roſat. ſolutiu. cum diacatholico exhibuit; hinc ſanguinem è talo detraxit, pilulas aggregatiuas ſeptimo quoque die exhibuit: caput verò fouit lixiuio cum herbis cephalicis, ſemine carthami, & agarico parato, atque impoſuit cataplaſma ex abſinthio in vino cocto, & emplaſtro è cochleis ſuprà propoſito.

Quòd ſi ex vaſorum contuſione non ſolùm aquoſus humor, ſed & feculentus ſanguis collectus ſit, ſanguinem primò inciderе & attenuare, inde diſcutere & euacuare oportet.

Quod præſtat ſpongia aut ſtupa poſca madida, in æſtate; vino verò cum aceto miſto in hyeme. Vtilis eſt & farina hordei cum oxymelite.

Si his remediis non cedat malum, ad ſenſibilem euacuationem accedendum. Celſus antequam ad ſectionem accedat, priùs ſinapiſmo rem tentandam ſuadet, dum, *lib.* 4. *cap.* 2. ſcribit: In hydrocephalo tonderi ad cutem neceſſarium eſt: deinde imponere ſinapi; ſic vt exulceret. Si id parùm proficit, ſcalpello vtendum eſt. Euacuant & cauteria aquam ſenſibiliter. Ita Carolus Piſo virum illum curauit, cauterio occipiti impoſito, quo aqua ſubuiridis quædam per multos dies euacuata eſt, ægérque inde conualuit.

Sectio in hydrocephalo.

Sectionem tandem quod attinet, ſi reliqua non proſint, in eâ, modò morbus ſit curabilis, maxima ſalutis ſpes eſt. Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 3. ſi inter cutem & pericranium aqua ſit, vnam diſſectionem per medium tranſuerſam facere iubet: ſi verò inter pericranium & cranium, & tumor ſit maior, dua-

bus

bus diſſectionibus per medium ſeſe mutuò ſecantibus vtitur. Si maximus ſit tumor, tribus vtitur, literam H. referentibus. Facienda autem eſt ſectio in loco vbi maior eſt aquæ copia, & decliui. Vitandi tamen ſunt muſculi temporales. Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 2. c. 1.* ſi paruus eſt tumor, apicem ipſius vnica ſectione diuidit; ſi verò magnus, duas aut tres, aut plures ſectiones facit iuxta magnitudinis proportionem, in locis ad effluxum commodis. Vbi autem ſub cranio hæſerit humor, tamdiu expectandum eſt, donec è capite per cranium redundet humor, ſuturæque diſtendantur, & tumor appareat.

Aqua ex hydrocephalo eductio.

Sectione peractâ aqua non ſemel, ſed paulatim euacuanda. Si enim confertim educatur, non minùs periculo id vacat, quàm ſi hydropicorum aqua ἀθρόως euacuetur; cuius rei hiſtoria eſt apud Guilhelm. Fabricium, *cent. 3. obſeru. 17.*

Hinc Hieronym. Fabricius, cùm ſenſibilem euacuationem propter infelicem, qui ſæpe accidit, euentum pertimeſcat, vtramque euacuationem inſtituit, & ſenſibilem, & inſenſibilem, Facit primò exiguum vulnus, cui immittit cannulam argenteam nonnihil incuruam, exactè vulneri reſpondentem, ita vt nihil humoris effluere poſſit, niſi cannula ſit aperta. Hinc parum humoris emittit, & cannulam ligno ſtuppâ inuoluto obſtruit, ac capiti medicamentum aliquod ſiccans & diſcutiens imponit, & ita ſenſim humorem tum ſenſibiliter emittit, tum diſcutit. Euacuatâ aquâ vulnus debito modo, & vt aliàs fieri ſolet, ac de cutis capitis vulnere dictum eſt, conglutinandum & ſanandum.

Tandem cerebrum refrigeratum & humectatum calefaciendum & ſiccandum. Verùm eâdem operâ id per medicamenta aquam exſiccantia & diſcutientia expediri poteſt: poſſúntque medicamenta calefacientia & ſiccantia etiam poſt aquæ abſumptionem & euacuationem aliquamdiu continuari, vt cerebro ſua temperies reſtituatur. Hoc ſaltem attendendum, faciliùs in calefaciendo errorem, quàm in ſiccando committit poſſe.

Hiſtoria hydrocephali etiam exſtat *in Spicileg.* Fr. Hildeſheimij, *pag.* 780.

Inflatio Capitis.

Inflatio capitis.

Non tamen ſemper ab humore ſeroſo caput intumeſcit, ſed quandoque etiam flatûs admiſcentur, ſicut hydrope tympanite, qui tumor ad ἐμφυσήματα, de quibus *lib. 5. part. 1. c. 41.* dicetur, pertinent.

Curatu autem tumor hic eſt facilior; niſi illum cauſa antecedens foueat. Taliſque forſan fuit tumor, qui ab Amato Luſitano intra triduum medicamentis flatûs diſcutientibus curatus fuit.

LIBRI PRIMI

PARS II.

DE ACTIONIBVS CEREBRI LÆSIS, Senſuum Internorum ſcilicet, & Ratiocinationis; Motus item animalis ſymptomatibus, ac Excretorum & Retentorum in cerebro vitiis.

Præfactio, & ſumma huius partis.

ABSOLVIMVS hactenus omnes cerebri, vt & partium, quæ cerebrum muniunt & tegunt, morbos: proximum iam eſt, vt de ſymptomatibus, quæ homini cerebri ratione accidunt; dicamus. Etenim ex morbis his, & eorum cauſſis ſymptomata, de quibus dicimus, originem habent iiſque ſublatis euaneſcunt. Nam cùm ad actiones, quæ à cerebro, & in cerebro fiunt, cerebrum bene & naturaliter conſtitutum ac diſpoſitum, id eſt, ſuam temperiem calorem innatum & ſpiritus, & prætereà ſtructuram, ac naturalem conformationem, ac vnitatem obtinens requiratur: ſi quid horum à naturali conſtitutione degeneret, actiones, quæ à cerebro, & in cerebro eduntur, lædi, neceſſe eſt, & varia ſymptomata excitari.

Sunt autem illa ſymptomata duorum generum: Actiones læſæ, & Retentorum ac Excretorum à cerebro vitia. Symptomata enim qualitatum mutatarum hîc vix vlla Medico occurentia dantur. Etſi enim à cerebro vſu fumi Tabaci, vt & cauſſis internis, macula aliqua contrahi poſſint eaque in Anatome conſpiciantur: tamen in viuis, ſenſibus obuia non ſunt.

Actiones cerebri, præter nutritionem priuatam quæ ipſi cum omnibus partibus eſt communis, duæ ſunt: Vna, quæ ab ipſo fit, cerebróque propria eſt; Spiritus nimirùm animalis generatio: altera, quæ in ipſo percipitur; Senſus nimirùm interni, & Ratiocinatio, Spiritus animalis generationem quod attinet, cùm ille à cerebro, quatenus calido innato & propria temperie præditum, perficiatur, & vix alia, quàm quæ ſuprà de Intemperiebus Cerebri dicta ſunt, hic dici poſſint: vitiis, quæ circa ſpiritus animalis generationem accidunt, de quibus etiam part. 1. c. 5. *dictum eſt, miſſis, ſaltem hic de Symptomatibus Senſuum internorum ac Ratiocinationis agemus: quibus coniungemus Motus animalis, qui quoque à cerebro prouenit vitia.*

Et proinde hîc agendum erit.

1. De Symptomatibus, quæ in ſenſu communi accidunt, nimirum, de vigiliis nimiis, de ſomno p. n. Cataphora, & Comare, de Inſomniis p. n. immoderatis & grauibus.

2. De imaginationis ſymptomatibus; vbi dicendum erit de Vertigine.

3. De Symptomatibus, in quibus Imaginatio & Ratiocinatio læditur; ſiue imminuatur, ſiue deprauetur: cuiuſmodi affectus ſunt, Mentis imbecillitas & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas & Torpor mentis, Fatuitas, Stultitia & Amentia, (vbi ſimul de Memoria imminuta & abolita, ſeu obliuione agetur) Temulentia, Delirium, Παραφροσύνη, Phrenitis, & Sibare Arabibus dicta affectio, Melancholia, Amor inſanus, Melancholia errabunda, Arabibus Cutubuth, Mania, Lycanthropia, Rabies, quò pertinet. Inſania canina, lupina, felina, Tarantati, Chorea S. Viti

4. De Symptomatibus, in quibus plures ſenſus interni læduntur: qualia ſunt Coma vigil, Typhomania, Sopor. grauis, dæmoniacus, ſopor ecſtaticus, Somnambulatio, Lethargus.

5. De motus animalis ſymptomatibus, & læſionibus, quales ſunt. paſſitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, Rigor, Tremor, & Motûs impotentia, ac Paralyſis, Conuulſio, & Motus conuulſiui.

6. Tandem de ſymptomatibus, in quibus ſenſus interni, & Ratiocinatio; & Motus; ac ſenſus externi ſimul læduntur vel certè plures animalis facultatis actiones; qualia ſymptomata ſunt, Incubus, Catoche, & Catalepſis, Stupor manente auditu, vel motu, ecſtaticus, Epilepſia, Carus, Apoplexia.

Quæ verò ſenſibus externis ſeorſim priuatim, ſine ſuperiorum facultatum læſione, accidunt ſymptomata, de iis *parte ſequenti* tractabimus.

Tandem explicandum erit & alterum ſymptomatum genus in Excretis & retentis, vbi dicetur de Catarrho, & Excrementis cerebri p. n. retentis, & Sternutatione.

CAPVT II.

De Vigiliis nimiis.

Et primò,

In Genere.

VT ergo de ſymptomatibus, quæ ſenſui communi accidunt, primò agamus, affectiones ſenſus communis ſunt Somnus & Vigiliæ: atque ita animalia, & inter ea homo, comparata ſunt, vt per vices vigilent & dormiant. Etſi enim ad actiones, quæ per vigilias fiunt, condita ſunt; tamen quia ſpiritus animales, & conſequenter etiam vitales, ac calor innatus per eas abſumuntur, eorum inſtauratio, quæ in ſomno fit, neceſſaria eſt. Itaque homo ſanus actiones ſuas per vigilias quidem obire; vbi verò ſpiritûs aliquo modo abſumpti ſunt, ſe quieti dare, ſomnúmque capere debet: id quod commodiſſimè fit horis duabus vel tribus poſt cœnam exactis. Quod vbi fit, corpus ad actiones per vigilias rurſum obeundas redditur vegetius, alacrius, mens acuitur, & ad omnia peragenda habilior redditur homo; cùm per ſomnum ſpiritus abſumpti inſtaurentur, calor augeatur cibi crudi & humores concoquantur, corpus humectetur, & ita in ſanitate conſeruetur, atque ad ſenectutem traducatur.

Vigilia nimia.

Somni finis & vtilitas.

Si verò modum ſomnus & vigiliæ excedant, malum, vt eſt 2. *aphor.* 3. Et vt Galenus, *2. de ſympt. diff. c.* 3. ſcribit: Duo egregia circa primum ſenſorium, quod omnium ſenſuum eſt commune, adſunt ſymptomata; Sopor & Peruigilium.

Vigiliarum nimiarum incommoda.

Et primò quidem vigilias quod attinet, ſi eæ modum excedant, quando nimirum omnino homo non dormit per aliquot dies vel non ſatis diu, ſcilicet non 7. vel 8. horarum, vel plurium ſpatio, pro naturæ conſtitutione, (Infantes enim diutius dormiunt, quàm ſenes) noxa corpori infertur. Cùm enim in iis calor ad exteriora moueatur, ſenſúſque ſint in continuo exercitio ſpiritus ac tenuioris ſanguinis pars abſumuntur, carnes colliquantur, corpus, & præſertim cerebrum, ſiccatur; vnde plurima incommoda oriuntur. Spiritibus enim animalibus abſumptis, & cerebro exſiccato, ſpiritus obtunduntur, mens perturbatur: & cùm conſequenter etiam ſpiritus vitales, qui animalibus præbent materiam, abſumantur, imò ipſi etiam per ſe in vigiliis cum labore coniunctis imminuantur & diſſipentur, languor totius corporis ſequitur, naturaléſque actiones, quæ vt rectè perficiantur, ſpiritu & calore plurimo indigent, ſimul offenduntur. Et ſi homo vtatur alimento ſolido, aut copioſo, corpus cruditatibus, & ſuperfluis humoribus repletur, & ad cachexiam deducitur; ſi verò minore, & tenuiore victu vtatur, ad tabem diſponitur, ſenectúſque acceleratur. Et quia ſpiritus ac humores, præcipuè ſanguis & bilis; per vigilias incaleſcunt & accenduntur, dolor capitis, oculorum rubedo, ventriculi roſiones, vertigo fe-

bres, & deliria excitantur, variiſque malis corpus obnoxium redditur. Ideoque etſi vigiliæ nimiæ in ſymptomatum numero ſint, ac ſublatis cauſſis, à quibus pendent, tollãtur: tamen ſi nimiæ ſint, ita interdum vires deiiciunt, & tot incommoda ſecum afferunt, vt Medici in iis temperandis, & inducendo ſomno, qui auxilium eſt in multis morbis, ſupra gemmas & lapides pretioſos æſtimandum, vt quidam ait, opera neceſſaria ſit.

Vigiliæ nimiæ quid. Cùm autẽ ſõnus & vigiliæ contrario modo ſeſe habeant & ſõnus naturalis ſit ceſſatio naturalis ſenſus communis & primi, ac ſenſuũ externorum, ſalutis animalis gratiâ facta. Vigiliæ contrà ἐνέργεια ſeu λύσις ſẽſus cõmunis, & externorũ: vigiliæ immodicæ, & p.n. Græcis ἀγρυπνίαι, ſunt ſenſus cõmunis, & externorum, præter modum, ac tempus conſtitutum, ſolutio ac exercitium, & durans ἐνέργεια. Nihil enim in vigilis, quæ in ſymptomatum numerum veniunt, p. n. eſt, quàm quòd vltra debitum tempus extenduntur, & dum dormiendi tempus eſt, in officio & ἐνεργείας ſenſus perſiſtunt. Quod tamen non de iis vigiliis intelligendum eſt, quando homines ex propoſito, & de induſtria, negotij alicuius expediendi gratiâ, vigilias protrahunt, & ſomnum quaſi arcent; ſed iis, cùm homo, qui dormire debet ac cupit, dormire non poteſt, ſenſuúmque externorum actiones præter voluntatem perſiſtunt, atque ita vigiliæ homini moleſtæ ſunt.

Cauſſa.

Vigiliarum nimiarum cauſſa. Cùm verò hæ vigiliæ ſomno naturali contrariæ ſint, ſomnique naturalis defectus; contrarias ſomno naturali cauſſas habebunt. Cùm autem, vt in *Inſtitut. lib. 1 c. 14.* dictum eſt, ſomni proxima cauſſa ſit ſpirituum animalium à cerebro in organa ſenſuum influentium in cerebro detentio & quies, ac quaſi feriatio: vigiliarum nimiarum cauſſa proxima erit quies eorundem denegata: & continuus in organa ſenſuum externorum influxus.

Cauſſæ verò mediatæ variæ eſſe poſſunt. Auicennas, *fen. 1. 3. tract. 4. cap. 4.* ponit octo. 1. Intemperiem ſimplicem calidam vel ſiccam, vel intemperiem compoſitam, calidam & ſiccam, & quidem cum, vel ſine materia. 2. Salſedinem ſeu nitroſitatem humoris ſeroſi, miſti cum ſanguine & ſalſa pituita, vellicantem cerebri membranas. 3. Dolorem. 4. Intentam cogitationem & curas. 5. Lucem nimiam & ſplendorem. 6. Apoſtema aliquod in partibus cerebri, aut cerebro propinquis, à quo eleuantur vapores ſicci & mali. 7. Malam digeſtionem & repletionem, ex acribus vel corruptis cibis, aut multo potu. 8. Febrem putridam, è qua vapores multi eleuantur: quas tamen ita ad methodum commodiſſimè redigi poſſe putamus.

Vigiliæ p.n. accidunt, vel quia vapores illi, qui ſpiritus animales in ſtatu ſ.n. ſopiunt, aut, vti aliis placet, qui principia neruorum obſtruunt, deſunt; vel quia ſpiritus in cerebro turbantur, agitantur, commouentur. Ob vaporum illorum, qui ſpiritus ſopiunt, vel principia neruorum obſtruere dicuntur, defectum, vigiliæ p.n. accidunt in inedia nimia; aut cùm cibi, qui aſſumuntur, nullum ferè talem exhalationem ſuauem præbent; aut quòd vapores à cauſſa calida vel ſicca abſumuntur. In ſenibus & decrepitis vigiliæ accidunt ob cerebri ſiccitatem, & inprimis ob defectum ſuauium exhalationum, prouenientem à debili & difficili coctione, & contrà vellicationem cerebri ab acribus & ſalſis humoribus ac vaporibus, &, vt Practici quidam loquuntur, ob humoris nitroſitatem. Hinc vini potus ſenibus ſomnum conciliat, non tantùm vi narcoticâ, ſed & quòd coctionem & diſtributionem ciborum adiuuat, & facit vt vapores ſuaues ad cerebrum eleuentur. Contrà refrigerantia & humectantia ad ſomnum conciliandum ſenibus non ſunt vtilia. Vide Langium, *lib. 1. epiſt. 26.*

Spiritus turbantur ac commouentur, & inquietiores redduntur variis modis. 1. ab intemperie cerebri calida, vel ſicca, vel calida & ſicca, cum, vel ſine materia. 2. ab externis ſenſuum obiectis vehementioribus, vt ſtrepitu, ſomno, punctionibus. 3. in ſpecie ab obiectis tactus vehementioribus dolorem parientibus, ſeu doloribus magnis, quacunque in parte. Quò pertinent eorum affectus, qui dyſpnœam in morbis pectoris, vel hydrope patiuntur. Hi enim vel dormire nequeunt, vel ſi obdormiunt, ſuffocationis periculum incurrunt. 4. in animi affectibus nimiis, ira, mœſtitia, ſollicitudine & curis, timore, gaudio, amore, inſomniis grauioribus. 5. à vaporibus acribus, inprimis bilioſis, & melancholicis.

Differentiæ.

Differentiæ vigiliarum. Vt ita cauſſæ omnes, quæ vigilias p.n. excitare, quæque curationem variare poſſunt, & hîc vigiliarum p.n. aliquot differentias conſtituunt, hæ ſint.

1. Vaporum ſpiritus animales ſopientium, vel, vt alij loquuntur, principia neruorum obſtruentium, defectus.

2. Cerebri intemperies calida, vel ſicca: vel calida & ſicca, cum, vel ſine materia, vt bile, pituita ſalſa, humore melancholico, atra bile.

3. Dolor vehemens in quacunque corporis parte, dyſpnœa, & omnino omnium ſenſuum externorum obiecta vehementia.

4. Vapores acres turbantes ſpiritus.

5. Animi affectus nimij: de quibus iam ordine dicemus, ſi priùs, quæ in genere de vigiliis p. n. dicenda ſunt, expediuerimus.

Signa Diagnoſtica.

Quâ ratione vigiliæ cognoſcendæ ſint, ſignis opus non eſt; cùm ipſæ ſeſe ſatis manifeſtent, & ægri de iis conquerantur. Et quamvis ægri id non referant: tamen, vt Galenus, *1. prognoſt. t. 8.* docet vigilias longiores præceſſiſſe cognoſcitur ex eo, quòd oculi apparent ſqualidi, licèt nulla immodica euacuatio præceſſerit, ægri palpebras difficulter attollunt, eæque inſtabiles ſunt. Quâ ratione autem cauſæ cognoſcendæ ſint, poſtea in ſpecie de ſingulis dicetur.

Prognoſtica.

1. Vigiliæ nimiæ non contemnendum malum ſunt, quæ præter id, quòd homini eam, quæ ipſi naturaliter ex ſomno debetur, refectionem ſubtrahunt, etiam, vt Galenus, *1. prognoſt. 8. & 12. meth. med. c. 1. & 5.* docet, non minùs vires exſoluunt, ac deiiciunt, quàm ſenſibiles euacuationes. Vnde ab Hippocrate, *6. Epid. comm. 4. t. 20.* vigiliæ edaces apellantur. Et quot incommoda immodicæ vigiliæ homini afferant, antea, in *initio huius capitis* dictum. *Vigiliarum nimiarum incommoda.*

2. Vigiliis, qui ſunt ætate conſiſtente, plus offenduntur, quàm iuuenes. Galenus, *3. aph. 30.*

3. Corpora vigiliis aſſueta minùs læduntur, *2. aph. 50.*

4. Quò maior cauſſarum, à quibus vigiliæ p. n. excitantur, vis eſt, eò perículoſiores ſunt vigiliæ: & quò faciliùs cauſſæ tolli poſſunt, eò etiam minus periculi coniunctum habent vigiliæ. Atque ideo à cauſſa interna periculoſiores ſunt vigiliæ, quàm ab externa, & euidente.

5. A vigiliis conuulſio aut delirium malum, *7. aph. 18.* Videatur Galenus, & alij commentatores in hunc aphoriſmum.

6. Si à vigiliis nimiis proueniat tuſſis, malum. Siccitatem enim organis reſpirationis communicari ſignificat.

7. Breue autem plerumque tempus eſt, quo ſiue ad ſalutem, ſiue ad mortem vigilia terminantur; cùm vires diu ſine ſomno conſiſtere non poſſint. Et quidem via ad mortem eſt per virium diſſolutionem; via verò ad ſalutem & ſanitatem, per ſomni reſtitutionem.

Obſeruatum tamen eſt, nonnullos ſatis diu ſine vitæ diſpendio vigilaſſe. Seneca, *de prouident.* refert, Mecœnatem tribus annis integris ſine ſomno permanſiſſe, & tandem ab hac ægritudine liberatum fuiſſe ſolâ placidâ & leni harmoniâ. Sicut & de eodem Plinius, *lib. 7. natur. hiſt. cap. 51.* narrat, quòd ei triennio ſupremo, nullo horæ momento contigerit ſomnus. Fernelius, *Patholog. lib. 9. c. 2.* mente quendam captum menſes 14. inſomnes duxiſſe refert. Montuus, *de morbis, lib. 1. cap. 27.* ſcribit, ſe nouiſſe mulierem, quæ per 35. annos inſomnis permanſit ſana, & citra noxam. Heurnius, *de morb. capit. cap. 16.* refert, ſibi in Italia narratum eſſe, Nizolium, illum Ciceronianum decennium ſomnum non vidiſſe. *Vigiliarum diuturnarũ hiſteria.*

Indicationes.

Vigiliis nimiis quidem non commodiſſimè ſuccurritur, ſi cauſſæ, à quibus eæ pendent, tollantur: quod quomodo fieri debeat, poſteà in ſpecie dicetur. Verùm cùm cauſſæ illæ ſæpe ſtatim & breui tempore tolli non poſſint, ac interim vigiliæ vrgeant, & vires diiciant, atque ob vigilias tum periclitetur æger vigiliæ tunc curam ad ſe trahunt, & remedia poſtulant. Vigiliæ autem nimiæ ſomnum indicant, vt ſibi contrarium, ſeu remedium ſomnum concilians.

Indicationes.

Interim ſi etiam cauſſæ ſuccurri poſſit, faciliùs ſomnus conciliabitur. Et quia plerumque vigiliæ nimis fiunt à vaporibus bilioſis; bilis euacuanda, ſi morbi natura id admittat, & temperanda. Venæſectioni verò hîc nullus per ſe locus eſt; cùm ſanguis per ſe non inducat vigilias. Et ſi interdum, vbi vigiliæ vrgeat, venæſectio requiritur, id non fit ob vigilias, ſed ob adiunctum alium affectum. Vide Benedict. Victor. Fauentinum, *tom. 1. cap. de vigiliis.* Foreſtum, *lib. 10. obſeru. 36. in ſchol.*

Curatio.

Quia verò ſomnus conciliatur, cùm ſpiritus animales ad ſenſus neceſſarij ſopiuntur, vt quieſcant, & in organa ſenſuum non influant; ſeu, vt alij volunt, cùm meatus, per quos in organa ſenſuum ſpiritus animales influunt, clauduntur, & nullum obiectum vehementius in ſenſuum organa agit; (cùm vnus ſaltem ſenſus excitatus vigilias excitare poſſit) quatuor modis ſomnus conciliari poteſt: Si primò remoueantur omnia, quæcunque ſenſum aliquem ad operandum excitare poſſunt. 2. Si ab externorum ſenſuum actione animus auocetur, & ſpiritus animales à motu ad quietem placidè inuitentur. 3. Si ea exhibeantur, quæ calidos, ſiccos, & acres vapores temperant, & ſuaues vapores, ac ἀναθυμιάσεις in cerebrum mittunt, quibus id humectatur, & ſpiritus animales quaſi ſopiuntur; quæque vapores acres à cerebro auocant: vt frictiones extremorum. 4. Si ea exhibeantur, quæ peculiari vi ſpiritus animales ſopiunt, ac torpidos reddunt, quæ in ſpecie ὑπνωτικά, & ναρκωτικά dicuntur. De quibus ordine dicendum. *Somnus quo modis concilietur.*

Primò

Primò ergo danda opera; vt omnia obiecta, quæ ſenſum quemcumque excitare poſſunt, remoueantur: lux nimia, ſtrepitus, & ſonus vehementior omnis, odores item fortes, & inprimis quæ tactum afficiunt. Ideóque æger in molli lecto cubet, à quo abſint culices & pulices, claudantur feneſtræ, æger ipſe oculos claudat, omnis ſtrepitus & ſonus vehementior abſit, ac ſilentium adſtantibus imperetur.

Secundò, facultas ad vnum aliquem ſenſum blandè diuertatur, & ab aliis auocetur blando aliquo, non vehementi obiecto, (cùm vehemens obiectum potiùs excitet ſenſus, quàm ſopiat) vt ſpiritus à reliquis ſenſibus auocati blandè ſopiantur, & quieti tradantur; id quod fit cantu ſuaui, & Muſicâ vniformem ſonum edente, auium cantillatione ſuſurratione ſubmiſsè loquentium, ſtrepitu aquæ ad modum riui blandè fluentis, vel aquæ in peluim per gutturnium, vel filtrum, quod Chymicis dicitur, ſtillantis ſonitu, motu in lecto penſili, ſcalpturâ cutis capitis leni, plantarúmque pedum blandâ titillatione.

Tertiò, ſomnum conciliant quæ ſuaues *ἀναθυμιάσεις* ad caput mittunt, & calidos, ſiccos, atque acres vapores temperant, aut propter cognationem euocant; & tum maximè conueniunt, vbi à vaporibus calidis, ſiccis, & acribus vigiliæ proueniunt. Quæ tamen ipſa pleraque peculiarem aliquam, ſed leuem omnino ſpiritûs animales ſopiendi quaſi vim habere credibile eſt. Cuiuſmodi ſunt, *ſem. & fol. lactuc.* cuius frequens tempore veſpertino comeſtio familiare antiquis erat ad ſomnum conciliandum remedium; *flores violar. nymph. roſar. ſem. frigid. maiora, anethum, amygdal. dulc. nuclei Perſicor. quibus & ſem. papau. alb. addere licet:*

Somnum cõciliātia medicamenta.

Interna.

AQVÆ, *violar. nymph. lactuc. portulacæ, ſolani, roſar. hypnotica Dorncreilij.*

EMVLSIONES.

Vt ♃ *Amygdal. dulc.* ℥.ß. *ſem. papau. alb.* ʒ.iij. *aq. roſar.* ℥.j. *lactuc.* ℥.vj. Fiat ſ.a. Emulſio. Cui adde *iulepi, vel ſyrup. violar.* ℥.j. Miſce.

Vel ♃. *Sem. papau. alb.* ℥.ß. *lactuc.* ʒ.j. *amygd. dulc. excort.* num.vij. *aq. lactuc.* ℥.iij. *nymph. violar.* an. ℥.ij. F.ſ.a. Emulſio; cui adde *iulepi violar. roſar.* an. ℥.ß.

Poſſunt etiam addi ſpecies diamarg. frigid. vel aliæ, pro morbi natura.

SYRVPI, *violarum, nymph. papau.* qui ad Vnc.j. & plus, poſt cœnam exhibetur.

CONSERVÆ, *violar. nymph.*

CONDITA *claues lactucæ* Italiæ *conditi.*

POTIONES vel IVLEPI.

Vt ♃. *Syrup. violar.* ℥.j. *nymph. papau.* an. ℥.ß. *aq. lactuc. nymph.* an. ℥iij. *roſar.* ℥ j. Miſce pro 2. vel 3. doſibus.

Vel ♃ *Syrup. de papau. de nymph.* an. ʒ.vj. *aq. lactuc. portulac.* an. ℥.j.ß *ſpecier. diamarg. frig.* ℈.ß. Miſce.

Vel ♃. *Syr. papau.* ℥.j ß *aq. lactuc.* ℥.ij. *vini albi* ℥.j. Miſce.

Vel ♃, *Aq. violar. lactuc.* an. ℥.j.ß. *confect. alkerm.* ℈.ß. *ſpec. diamarg. frig.* ℈.j. *ſyr. de papau. de violis*, an. ℥.ß. Miſce pro hauſtu.

DECOCTA:

Vt ♃. *Fol. lactuc.* M.j. *flor. violar. borrag. bugloſſ. nymph.* an. M.ß. *paſſular.* ℥ ß. Coq. in aq.ſ. Colaturæ ♃. ℔. ß. add. *ſyrup. olar.* ℥ j ß. *nymph.* ℥.j. Miſce, pro duabus doſibus.

Vel coq. in iure pulli, vel gallinæ, iij. vel iiij. capita papau. aut folia aliquot lactucæ. Iuſculum hoc detur ſub horam ſomni. Cum quo etiam hordeatum fieri poteſt.

ELECTVARIA, *diacodium ſimpl.* ℥.j. exhibitum.

Vel ♃. *Conſeru. violar. roſar. nymph. caulium lactuc. cond.* an. ℥.ß. *Cum ſyrup. de papauer.* F. Electuarium, de quo datur ℥.ß. vel ʒ vj.

Vel ♃. *Conſeru. nymph.* ℥.j. *violar. ſyrup. papau.* an. Vnc.ß. Miſce.

PVLVIS, *ex ſemine papauer. & ſaccharo.*

ROTVLÆ, *diacodium album*, in forma ſolida, de quo ℥.ß. exhibetur.

Sunt autem iſta omnia medicamenta exhibenda ſub tempus ſomni.

Externa.

Quæ fronti, temporibus, naribus, ſuturæ coronali, vel toti capiti, pedibus item, ac manibus applicantur.

LOTIO CAPITIS, fiat cum decocto *fol. lactuc.* & imponantur fol. lactucæ, quibus ſæpe renouatis in febribus, vbi ne opiata quidem contulerant, ſomnum ſe conciliaſſe ſcribit Nicol. Maſſa. Poſſunt & addi *fol. nymph. ſolani, vitis. violar.* & alia, quæ ſuprà, *part.1. c.1.* ſunt propoſita.

EPITHEMATA, fiant ex earundem plantarum decoctis *ſucco lactucæ, nymphææ, ſolani, lacte muliebri, emulſione ſem. papau. alb. & lactuc.*

Vt ♃, *Sem. lactuc.* ʒ.ij. *papau. alb.* ʒ.v. *nucleor. Perſicor.* ʒ.ij. *aq. lactucæ, papau.* an. ℥.ii. ß. *anethi* ℥. i. F. Emulſio pro epithemate.

Vel ♃. *Nucleor. Perſicor.* ℥.ß. *ſem. papau. albi* ʒ. ii. *aq. ſolani* ℥. iii. *roſar.* ℥.i. F. Emulſio pro epithemate.

Nonnulli aq. anethi cum zedoaria, puluerиſata vtuntur, eámque temporibus apponunt.

Vel ♃. *Mucilag. ſem. pſyllij aq. violar. extract. emulſ. ſem. papau. alb.* an. ℥.ß. *nucum iugland. nucl. Perſic.* an. ʒ.i.ß. *lap. alabaſtr. præpar.* ʒ.ß. Miſce.

Parari etiam poſſunt SACCVLI ad tempora E.g.

♃. *Flor. violar. roſar. nymph.* an. ʒ.ij.

Fiant Sacculi duo ex ſindone rubra, qui conueniente liquore aliquo humectentur, & temporibus applicentur.

Vel ♃. *Fol. lactucæ* P.iij. *ſolani* P.ij. *ſem. papau. alb.* ℥.j. *nucl. Perſicor.* num.x. *flor. roſar.* M.j. *nymph.* M.ß.

Concidantur & indantur ſacculo, qui ebulliat in aqua, & expreſſus capiti imponatur.

CATAPLASMATA:

♃ *Amygd. dulc.* num.vj. *nucleor. Perſicor.* num.v. *ſem. papau. albi* ℥.j. *lactuc.* ʒ.ij. *thuris.* ʒ.j. *nuc. moſchat.* num.j.

Omnia contuſa cum medulla panis albi, aq. roſar. & lacte muliebri ſubigantur, & miſceantur. Vide *Inſtitut. lib.5. part. 3. ſect. 3. cap.39. in fine.*

OLEA, ad inungendum frontem, tempora, & plantas pedum: *Ol. violar. nymph. papau. alb. amygdal. dulc. anethinum, ſalicis, mandragoræ.*

MEDVLLA, crurum vituli, cerui.

VNGVENTA, *populeum recens, ſomniferum.* Vnde variæ illitiones & inunctiones fiunt.

♃. *Ol. amygdal. dulc.* ℥.j. *violar. nymph. papau.* an. ʒ.vj. *vnguent populei* ℥.ß. Miſce.

ERRHINA, & quæ naribus admouentur, vel naribus attrahuntur, iiſque illinuntur: vt *aqua deſtillat roſar. lactuc. ſolani, nymph. lac muliebre, ol. papau. violar. nymph.* Vel odoranda exhibentur ex *flor. roſar. violar. nymphææ, papau.*

Vt ♃. *Papau. alb.* cap.ij. *flor. roſar. alb. violar. nymph. ſem. coriandr non præparati* ʒ.j.ß. *oculor. populi, ſantali citrin.* an. ʒ.j.

Conquaſſentur, & ligentur in nodulo, qui irroretur aq. roſar. & lactuc. & ſæpius naribus admoueatur. Flores quoque *liguſtri* odore ſomnum conciliant,

LOTIONES extremorum, cum *decocto fol. lactuc. maluæ violar. altheæ ſalicis, vitis, flor. nymph. ſummit. aneth. flor. cham.* quæ actu calida adhibeantur, vt faciliùs penetrent.

Vt ♃. *Fol. lactuc. ſalicis, violariæ maluiæ vitis*, an. M.iiij. *flor. nymph. ſumm. anethi*, an. M.ij. *capit. papau. albi cum ſem. inciſor.* num.xii. vel xv. Coq. pro lotione pedum.

Vel ♃. *Fol. maluæ. violar. lactuc.* an. M.ij. *flor. chamæmel.* M.i. *ſumm. anethi* M.ij. Inciſa coquantur pro lotione pedum.

Vel ♃. *Flor. nymph.* M.iij. *roſar. alb. fol. vinis, violar. lactucæ, ſumm. anethi*, an. M.j. Coq. in aqua pro lotione pedum.

PVLVINARIA quoque è plantis viridibus, vt *fol. lactucæ ſalicis, vitis flor. nymph. violar.* parare licet: quibus ob odorem ſuauem, & penetrationis gratiâ, aliquid meliſſæ addere commodum eſt.

Quartò ſomnum conciliant, quæ ſpiritus animales torpidos reddunt, & ſopiunt quaſi. Quod (etiamſi calida ſint) peculiari vi præſtant, & idcircò ὑπνωτικὰ aut potiùs, ναρκωτικὰ dicuntur: quem effectum hactenus male nimiæ frigiditati attribuerunt. De quo *quæſt.1.* dicetur.

Nar otica & Hypnotica.

Talia ſunt.

Rad. *Mandragor. hyoſciami.*

Fol. *Solani, hyoſcyami, mandragoræ, tabaci.*

Flor. *Hyoſcyami, papaueris, croci.*

Sem. *Papau. albi, nigri, hyoſcyami, lolij.*

Fruct. *Mandragoræ.*

Cortic. *Papau. & mandragoræ*

Succ. *Mandragoræ, hyoſcyami. opium.*

Gumm. *Styrax.* Neque refert, quòd ſtyrax aliàs inter calida medicamenta refertur. Eſt enim ipſi hoc cum opio commune. Interim experientiâ edocti, ſtyracem ad ſomnifera medicamenta referunt. Dioſcorides, *lib.1. cap.69.* & Galenus, *2. de comp. med. ſ. loca, cap.1. in fine.*

E quibus leniora ſunt, *ſem. & cortic. papau. ſolanum*, quò etiam referri poſſunt, (niſi quis in tertiam claſſem ea referre velit,) abſinth. ſem. coriand. crocum, fortiora, *hyoſciamus, mandragora*, fortiſſimum *Opium*, quod hactenus 4. gradu frigidum habitum eſt. Vnde autem reuerà ea efficacia proueniat, dicetur *quæſt.1.*

Ex his parantur varia medicamenta ſomnifera.

Interna.

AQVÆ DESTILLATÆ:

♃. *Allii opij*, an. ℥.ij. *aq. ſolani* ℔.j. Deſtillentur, & aliquot guttæ aquæ exhibeantur.

Alia: ♃. *Opij* Vnc.i. *allij*, capit.ii. Simul contundantur, & in B.M. per alembicum deſtillentur. Aquæ vna vel altera gutta in vino data ſomnum mirabiliter prouocat. Langius, *lib.3. Epiſt.1. cap.1.*

Alia ♃. *Sem. papau. alb. nigr.* an. ℥.ß. *vini albi, fellis leporin.* an. ʒ.ii. *aq. lactuc.* ℥.iiij. Macerentur per 3. dies: Poſtea deſtillentur in B.M. Huius aquæ gutta vna ſomnum ad horam 1. conciliare dicitur.

Alia, quæ Helidæo Paduano attribuitur:

♃. *Lolij* ℔.j. *opij* ℥.i. Infund, *in vini Maluar.* ℔. vi. adde

ſalis commun. ʒ.ij. papau. ℥.ß. hyoſcyam. alb. lactuc. an. M.ß. Deſtillentur, & aqua à ʒ.ß. ad ʒ.j. exhibeatur.

PILVLÆ, de cynogloſſo. quæ dantur à ℈.ß. ad ℈.j. pilulæ narcoticæ Plateri, quæ parantur hoc modo:

℞. Opij ʒ.j. Diſſoluatur ſenſim in ſpirit. vini ℥.ß. & rurſum exſiccetur. Deinde nouo ſpiritu vini affuſo opium diſſoluatur, & add. ol. cinamomi gutt.ij.

Poſtea ℞. Cinamom. ʒ.ij. ſacchari candi ℥.j. piper. ʒ.j. ſem. coriandr. ℈.ij. croci ʒ.ß.

Subtiliſſimè puluериſatis addatur opium diſſolutum, & ſenſim miſceantur, ac cum ſyrupo papau. redigantur in maſſam, addendo moſchi ℈.ß. Maſſa diligenter in mortario agitetur. Ne verò Maſſa exſiccetur, oleo de been ſubigatur. Doſis pilulæ duæ paruæ.

Poſſunt inde etiam fieri tabulæ, ſi ſacchari doſis augeatur: Sed tum doſis etiam eſt augenda.

Aliæ eiuſdem: ℞. Opij ℈.j. ſem. hyoſcyam. alb. ℈.ij. piper. ʒ.ij. caſtor. ʒ.ß. croci ℈.j.

Diſſoluatur opium in vino Maluatico, vt fiat maſſa, quæ exſiccetur, rurſúmque puluериſata cum ſyrup. papau redigatur in maſſam, de qua in forma pilular. detur ℈.ß. vel, ſi parum operetur, plus.

Sequentes Dorncreilio attribuuntur.

℞. Opij purificati ʒ.j. magiſt. perlar. corall. an. ℈.j. ſal. ſalu. maioran. an. ℈.ß. Cum confect. alkerm. F. Pilulæ num. xviij. inaurandæ.

Doſis pilula j. vel ſola vel cum aq. lactuc. ℥.ij. & ſyrup. de papau. ℥.ß.

Salom. Albertus ſequentibus frequentiſſimè vſus eſſe dicitur.

℞. Philon. Rom. confect. alkerm. an. ʒ.ß. pulu. croci ℈.j. Fiant pilulæ xviij. quæ diuidantur in duas partes, & vna pars circa medium noctis ſumatur.

TROCHISCI Meſuë, laudati ad vigilias & delirium in febre.

℞. Sem. lactuc. portulac. papau. cucurbit. melon. cucumer. an. ʒ.v. ſucci glycyrrhiz. amyli, tragacanth. opij, an. ʒ.j.ß. Terantur omnia ſubtiliter, & cum mucilag. ſem. pſyllij, F. Trochiſci. Dantur ad ʒ.ij.

Plateri: ℞. Species pro electuario opiato, (cuius deſcriptio paulo pòſt proponitur) add. gumm. tragacanth. in vino Maluat. diſſolut. & cum ſaccharo, F. Trochiſci, ad ʒ.ß. exhibendi.

Alij, qui etiam Tabularum narcoticarum Plateri nomine circumferuntur:

℞. Opij ʒ.ij. Infund. in vini Maluatic. ℥.iij. & poſtquam diſſolutum, ac bene agitatum fuerit, rurſúmque ſubſederit, liquor clarus à fecibus effundatur, & filtretur: cui adde ſacchari ℥.ij. cinamom. ʒ.ij. moſchi ℈.ß. mucilag. tragacanth. cum aq. roſar. factæ. q.ſ.

Miſce inſtar paſtæ, ſiccentúrque, donec in tabulas formari queant, quæ exhibentur ad ℈.ß.

Habuit & ſequentes alias in vſu, quas etiam ad ſedandam tuſſim vehementem exhibuit.

℞. Specier. diatrag. frig. ʒ.j.ß. pulu. ſem. hyoſcyami albi ℈.j. opij vino diſſolut. g̃.vj. ſacchar. penidij ℥.j. gum. tragacanth. aq. roſar. diſſolut. q.ſ. Fiant Trochiſci parui.

PVLVIS.

℞. Cinamom. myrrh. an. g̃.vj. opij, croci, an. g̃.iiij. F. Puluis, qui diuidatur in partes 3.

Laudanum. LAVDANA, quæ ferè reliquorum omnium inſtar eſſe poſſunt; de quorum compoſitione, & variis variorum autorum deſcriptionibus prolixè agit Libauius, ſyntagm. arcanorum Chymic. lib. 8. c. 44.

Noſtrum quo hactenus vſi ſumus, hoc eſt:

℞. Opij ſ.a. purificati ℥.j. Affunde ſpir. vin. optimè rectif. vt digitis tribus ſupereminеat, ſtent diebus 14. ſæpius agitando: Poſtea quod clarum eſt, ſenſim effundatur, & ſpir. vin. lento calore ſeparetur, ad ſyr. liquidi oris conſiſtentiam.

Seorſim infundantur in ſpir. vin. etiam dieb. 14. ſpecier. diambr. ℥.ij. Et tinctura clara ſeparetur.

Hinc extracto Opij affundatur tincturæ diambræ pars dimidia, & ſucci citri recentis purificati ℥.j. Sténtque in digeſtione ſeu calore tepido, dies 20. ſæpiúſque agitentur.

Vbi ſpir. vin. maxima pars exhalauerit, adde extract. caſtor. ſolut. corallior. margarit. an. ʒ.ß. eſſent. croci ℈.j.

Affunde tincturæ ſpec. diambræ, reliquum: in lento igne ſpiritus vini exhalet. Sub finem adde ol. citri, cinamomi, caryophyll. an. gut. vj. F. Maſſa inſtar extracti. Dimidiæ parti adde moſchi, ambr. an. g̃.vi.

Reliquum reſeruetur pro fœminis.

Laudanum Opiatum D. Andr. Doreri.

℞. Eſſent. opij debito modo purgati, atque aceto opt. extr. ℥.j. croci aq. limonum ſtillat. extract. ℥.ß. ſtyrac. liquid. puriſſ. ℈.j. ſpec. diambr. diamoſch. dulc. an. ʒ.iij. terr. ſigill. Turc. ℈.ij. pulu. oſſ. de C.C. magiſt. ſuccini, an. ʒ.ß. corallior. perlar. an. ℈.ß. ol. aniſi, ʒ.ß. nucis moſch. expr. ℈.j. citri, aurantior. an. gutt. v.

Eſſentiæ cum ſtyrace primò vniantur ad lentum ignem. Poſtea addantur ſpecies cum reliquis ſpeciebus atque oleis: Diuidantur in partes duas æquales: vini parti adde eſſent. caſtorei ℈.j. atque cum ſyrup. papau. ſimpl. q.ſ. redigatur in iuſtam Electuarij conſiſtentiam. S. Laudanum Opiatum pro mulieribus. Parti. Alteri adde ambr. moſch. an. g̃.vj. Cum ſyrup. papau. ſimpl. q.ſ. F. Electuarium. S. Laudanum opiatum pro viris.

Poſſunt tamen iſta laudana etiam formâ liquidâ, ſeu extracti liquidi exhiberi; quale eſt illud, quod in Epiſt. à Scholtzio collect. Epiſt. 61. commendatur, & in maniâ, in vigiliis extremis, colica, in febribus ardentibus, phreneſi, peripneumoniâ deſperatâ, cum commodo exhibitum fuiſſe prædicatur.

℞. Spec. diambræ, ℥.ij. Infundantur in vino deſtillato quatuordecim diebus, vt latum digitum ſupereminеat.

Adde opij ʒ.vj. mumiæ ʒ.ß. ſucci hyoſcyami, ℥.j. corall. rubr. carabæ, an. ʒ.ij. croci ℈.j. moſchi g̃.xvj. ambr. g̃.xij.

Affuſo rurſus ſpiritu vini, vt ſupereminеat latum digitum, digerantur per menſem, quotidie agitando. Doſis ℈.ß. pro ægri conſtitutione.

Et quia Laudanum Opiatum inſtar omnium, vt diximus, eſſe poteſt, & frequentiſſimè vſurpatur, varium eius vſum monſtrare libet.

POTIONES.

℞. Aq. roſar. borragin. an. ℥.j. cinamom. ʒ.ij. ſyr. violar. ʒ.iij. margarit. præparat. ℈.ß. laudani opiati g̃.ij. vel iij. Miſce.

Vel ℞. Aq. papau. ſolani, an. ℥.j. ſuccini præparat. ℈.ß. eſſent. papau. ʒ.ij. laudan. opiati g̃.ij. ſyrup. violar. ʒ.iij. Miſce.

SYRVPVS.

℞. Syrup. de papau. ℥.ß. de nymph. ʒ.ij. pulu. croci, g̃.iij. laudan. opiati, g̃.ij. Miſce.

EMVLSIONES.

℞. Amygdal. dulc. ʒ.ij. ſem. papau. albi, ʒ.j. aq. violar. nymph. an. ℥.j.ß. F.ſ.a. Emulſio; in qua diſſolue laudan. opiat. g̃.iij. iulebi violar. ℥.ß. margar. præparat. g̃.v. Miſce.

PILVLÆ.

℞. Laudan. opiat. g̃.ij. vel iij. magiſt. perlar. g̃.ij. Cum aq. violar. Fiant Pilulæ ij. inaurandæ.

Vel ℞. Laudan. opiati g̃.ij.ß. vel iij. magiſt. corall. rubr. g̃.iij. F. Pilulæ num. iij.

Electuaria, vel MISTVRÆ.

℞. Conſeru. violar. ʒ.ij. laudan. opiati g̃.iij. Miſce.

Vel ℞. Conſeru. flor. nymph. ʒ.ij. vel iij. laudan. opiati g̃.ij. ſpec. diamarg. fr. ℈.ß. Cum ſyrup. de papau. Miſce.

Vel ℞. Conſeru. roſar. albar. ʒ.ij. laudan. opiati magiſt. perlarum, an. g̃.ij. Miſce.

ELECTVARIA, Philonium, à Philone Medico Tarſenſi, ita dictum, cuius deſcriptionem habet Galenus, 5. de comp. medic. ſec. loc. c. 4. Aëtius, tetrab. 3. ſerm. 1. c. 37. Ægineta, lib. 7. c. 11. & alterum, quod maius, ſeu Romanum (Arabes enim res Græcas, Romanas appellare ſolent) appellatur, deſcriptum à Nicolao; quæ à ℈.j. ad ʒ.j. ad ſummum exhibentur: Requies Nicolai, theriaca recens, & aliæ antiquis vſitatæ compoſitiones.

Plateri electuarium Opiatum:

℞. Specier. diambr. vel diamoſch. vel aromat. roſat. ʒ.ij. cinamom. ʒ.j.ß. ſantal. rubr. ʒ.ß. ſacchar. ℥.ß. opij in vino Maluatic. diſſol. ʒ.ß. ol. caryophyll. vel cinamom. gutt. aliquot: additáque ſyrupi cydonior. vel conſeruat. citri, ſ.q. F. Electuarium, quod exhibetur ad ʒ.ß.

Commendatur & hoc.

℞. Conſeru. nymph. violar. an. ℥.j. diacodij ℈.ij. requiei Nicolai, ʒ.iij. ſpecier. diarrhod. abbat. ℈.ij. ſem. frigid. maior. papau. alb. an. ℈.j. lactuc. ſcariolæ, coriandr. an. ℈.ß. croci g̃.v. Cum ſyrupo de papau. Fiat Electuarium.

Vel ℞. Spec. pil. de cynogloſſa ℈.j. philon Meſ. ʒ.j. requiei Nicol. ʒ.j.ß. conſeru. roſar. ℥.iij. violar. ℥.ij. borragin. bugloſſ. an. ℥.j. Mithridat. opt. recent. ℥.ß. Cum ſyr. de papau. q.ſ. F. Electuarium, cuius doſis ℥.ß.

Externa.

Quæ, vt antea etiam dictum, vel temporibus, ſyncipiti & fronti imponuntur, aut inunguntur, aut in lotionibus capitis adhibentur, vel naribus odoranda admouentur; vel etiam volis manuum & pedum inunguntur. Mitiora equidem ſuturæ coronali applicari poſſunt: Opiata verò non item.

EPITHEMATA, & CATAPLASMATA ad tempora, & frontem.

℞. Rad. mandragor. aut hyoſcya. capit. papau. alb. an. part. æq. Torreantur, & deinde terantur cum vino, & ol. roſacei q.ſ. apponantúrque fronti, & temporibus.

Vel hoc Dominici Leoni:

℞. Farin. hordei ℥.j.ß. cort. rad. mandrag. ſem. hyoſcyam. alb. cort. papau. an. ℥.j. ſem. lactuc. portulac. flor. violar. nymph. an. ʒ.ß. Coq. omnia in ſucco ſolani, hyoſcyam. & mucilag. ſem. pſyllij. Deinde addatur ol. de mandragor. de nymph. de papau. amygdal. dulc. an. ℥.ß. Iterum coquantur ad formam pultis, & tandem addatur lac muliebre, in quo opij ʒ.j. fuerit diſſoluta. F. Cataplaſma.

Vel ℞. Sem. papau. alb. ℥.j. opij g̃.iiij. croci g̃.vj. nucleor. Perſicor. num. x. Contuſa cum aqua anethi miſceantur in formam pultis, vel cataplaſmatis; ac extendantur ſuper pannum lineum, qui fronti & temporibus applicetur.

Vel ℞. Semin. papau. albi Vnc. ſem. lactuc. ʒ.iij. nucleor.

Perſicor. ʒ.j.*aq.papau;alb.*℥.ß.*lact.anethi*, an.ʒ.j. ß. F. Emulſio cui adde *requiei Nicolai*, ʒ.j. Epithematis loco capiti applicetur.

Fieri quoque poſſunt SACCVLI ad tempora:

Vt ℞. *Flor.nymph.violar.enulæ*,an.ʒ.j.ß. *hyoſcyami, croci*, an.℈.i.Sacculi duo interpaſſati, temporibus admouendi.

INVNCTIONES,quibus non ſolùm tempora, ſed & plantæ pedum,ſvolæ manuum,pulſus,nares inungi poſſunt:

Vt ℞.*Ol.violar.nymph.vnguenti popul*.an.ʒ.j.*opij, croci*, an. g̃.vj.Miſce.

Vel ℞. *Ol.violar.vnguẽti popul*.an.ʒ.j.*ol.hyoſcyam.mandragor*. an.ʒ ß.*opij,croci*,an.g̃.vj.*ceræ*,parum.Fiat vnguentum.

Vel ℞. *Nucleor. Perſicor.ſem.aneth*. an.ʒ.j. Contuſis affunde *aq.lactuc*.ʒ.iij. exprimatur ſuccus,in quo diſſolue, *opij* g̃.vj. adde *ol.papau,vnguent.popul*.an.ʒ.ij.*ceræ* parum F.Vnguentum.

Vel ℞. *Vng.populei* ʒ.ij.ß.*hyoſcyam.cort.mandragor*.an ℈.j. *ol. nuc. moſchat. expreſſ*.ʒ.ß.*opij* ℈.ß. Miſce cum ol.papau. F. Vnguentum.

Aliud ℞. *Vng.roſac.alabaſt*.an.ʒ.iij.*croci* g̃.v.*opij* g̃.iij.Cum *oleo roſar*. F. Linimentum.

Aliud: ℞.*Vnguenti popul*.ʒ.iij.*ol.nuc.moſchat.expr*.℈.j.*laudani opiati* g̃.vi.*extr.croci*,g̃.iv.*ſpec.diambræ*, g̃.iij. Miſce.

Vel ℞. *Vnguenti popul.rec*.ʒ.ij.*ol. papau*.ʒ.iij. ß. *hyoſcyami* g̃.v.*cort.mandragor*.g̃.x.*opij* g̃.iij. *croci* g̃.vj. *ceræ* ʒ.ß. *ſtyracis* ℈.j.Miſce & F.Vnguentum molle.

Vel ℞.*Ol.violar.nymph.vnguenti popul*.an ℥.ii.ß.*cort.mandrag*.ʒ.ij.*croci* ℈.ij.*opij* ℈.i.*ceræ* ℥.vi.Miſce, & F. ſ. a. Vnguentum.

Vel ℞.*Ol.hyoſcyami,papau.nymph.mandrag. violar*. an.℥.i. *Vnguenti popul*.℥.iij.*pulu.cort.mandragoræ,opij*,an.ʒ.ii. *croci* ʒ. ß *ceræ* q.ſ.M.& F.Vnguentum.

Hiſce addenda ſunt *Balſama*, quæ pro delicatioribus, vt qui grauem & ingratum vnguentorum iſtorum odorem ferre non poſſunt, vel nolunt adhiberi ſolent.

℞. *Ol.nuc.moſch.expr*.ʒ.i.*extr.croci*,g̃.iij. *laudan. opiati* g̃. iv.*ſtyracis calamitæ* ℈.ß.Miſce.

Aliud: ℞. *Balſam. anethi* ʒ i.ß. *ol. nucis moſch. expr* ℥ ß. *tinct.croci* guttul.v.*extract.opij* g̃.vi.*moſchi* g̃, ij. *camphor*.g̃.j. Miſce.

Vel ℞. *Balſ.chamameli* ʒ.i.*anethi* ʒ.ß.*ol. thuris deſtill*. g̃.v. *opij, croci*, an. g̃.vi.Miſce.

EMPLASTRA:

℞. *Capit. papau.alb.cum ſemin*. ℥.ii. *cort. mandragor. hyoſcyam*.an.ʒ.vi.*fol.lactuc.ſalicis,flor. nymph.roſar*.an.M.j.*ol*. ℔ j. *vini* ℔ ß.Coq. ad vini conſumptionem. Colat. ℞. ℔. ß. *ſem. lactuc*. ʒ.ij.*opij*, ʒ.i. ß. *croci* ℈.ij. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum pro fronte, & temporibus.

Aliud:℞.*Vnguenti popul*.℥.i.*ſem.hyoſcyam*.℈.iv.*opij,croci,ol. nuc.moſch.expr*.an.℈ ß.*rad.mandrag*.℈.ij.*ol.de papau*.℥.ß. *ceræ* q.ſ.F. Emplaſtrum.

PEDVM LOTIONES.

Vt ℞. *Herb.violar.lactuc*.an. M.iv.*ſolani, nymph*. an. M. ij. *capit.papau.alb.cum ſem*.num.iv. *flor. verbaſci, melilot. roſar. hyoſcyam.cum ſem*.an.M.j.*rad.hyoſcyam*.℥.j.Coq.in aq.pro pedum lotione.

Vel ℞. *Fol.lactuc. alkekengi, ſolani, malu. violar*. an. M.ij. *flor,roſar.nymph*.an.M.j.*melilot*.M.ß.*capit.papau. alb*. num.xii. *ſummit.anethi* M.j.*cort.mandragoræ*, ℥.i.Coq.in aq.pro lotione pedum.

Vel ℞. *Fol.ſalic.lactuc. cucurbit. vitis*, an.M.ij.*flor. nymph. ſummit.anethi*, an.M.j.*capit.papau.alb.viridium cum.ſem.conciſor*.n.vii.*cort.mandragor*.℥.ii. Coq.pro lotione pedum.

Vel ℞. *Fol. ſalic.ſolani. lactuc*.an.M.i.*flor. anethi, chamam*. an.M.i.ß. *cort.mandragor*.℥.i.*capit.papau*.n.vi. Coq.pro lotione pedum.

ERRHINA, quæ fiunt ex opio, & croco, diſſolutis in ol. violar. mandragor.

ODORAMENTA & SVFFITVS ex ſtyrace, & opio

NODVLI ad odorandum:

℞. *Flor.violar.nymph.roſar*.an.P.i.*ſem.lactuc.papau.alb*. an. ʒ.i.*hyoſcyami* ʒ.ß.*cort.papau.alb.mandrag*.an.ʒ ß. *opij*, g̃. iv. *croci*,℈.ß.Cum ſindone rubra, vel linteo albo. F.Nodulus naribus ſæpius admouendus; qui etiam intingi poteſt in aq. roſar. lactuc. ſolani.

Vel ℞.*Fol.nymph.violar*.an.P.i.*cort.papau. mandragor*. an. ʒ.i.*opij*, ℈.i.*croci*, ℈.ß. Cum linteo, vel ſindone rubra, F. Nodulus:

Alius: ℞. *Flor.nymph.violar*.an.P.ii. *ſem.lactuc*.℈.ß. *cort. mandrad*.℈.i.ß.*ſem. anethi* ℈.i.*croci* g̃.viii. Ex conciſis, F. Nodulus.

Alius: ℞. *Capit.papau.flor.violar.nymph*.an.P.i.*ſem.lactuc. portul*.an.ʒ i.*cort.mandragor. ſem. hyoſcyami*,an. ℈. ß. *anethi, croci*, an. g̃.iii.vel iv.M.& F.Nodulus.

Parari etiam poſſunt.

POMA SOMNIFERA.

℞.*Flor.violar.ſem.cicutæ, hyoſcyam*.an. ʒ.i.*opi*. ℈.i.*camphor*. ℈.ß.*cinamomi, caryophyll*.an.ʒ.ß.*aſæ dulcis* ℈.ij,*ladani,ſtyrac. liquid*.an.ʒ.ij. Cum aq.hyoſcyami, F.ſ.a. Pomum.

Commodum quoque ex, vt plantis hactenus enumeratis,& odorem ſpirantibus pauimentum conſpergatur.

GLANDES ex Opio, & ol. violar. ac melle.Verùm cùm facilè ex his damnum aliquod ægro afferri queat, filum alligandum, ſi iis vti placet, vt, quando libet, extrahi poſſint.Tutius eſt, grandem parare ex cort. mandrag.& melle.

De Vſu Opij, & opiatorum Medicamentorum.

De vſu opij & opiatorum medicamentorum.

De vſu tamen Opij, & opiatorum, quædam monenda ſunt. Magnum omnino Opiatorum medicamentorum eſſe vim, certum eſt. Cùm enim vix aliud vires corporis humani magis deiiciat, quam dolor, & vigiliæ nimiæ; ſomnus contrà vires reficiat, & calorem ac ſpiritus inſtauret: Opiata certè quæ vnâ operâ & ſomnum conciliant, & dolorem tollunt, vtiliſſima ſunt: & propterea valdè à Medicis commen antur.

Aëtius,*tetrab.4 ſerm.1.c.102*. Antidotum Pœoniam in opiatam valde commendat, & multos ex ægris ab eius vſu à ſomno ſurrexiſſe ſcribit, adeò concoquendi facultate præſtantes, vt obliti ſint, an vnquam aliquid à principio doluerint. Noſtro verò ſeculo in opiatorum vſu & laudibus multus fuit Felix Platerus, Medicus Experientiſſimus. Interim cùm plurimùm etiam Opiata nocere poſſint, non equidem, vt antiqui crediderunt,refrigerandi ſupra modum vi, ſed quia ſpiritus torpidos reddunt, ſoporemque ſæpe grauem, ſtuporem, ſpiritus difficultatem inducunt, & interdum ipſam mortem afferunt, vt videre eſt apud Schenckium,*lib.7.obſeru.186*.Foreſtum,*lib.10. obſeru.6.in Schol.& obſeru.35. in fine Scholij*. Platerum, *lib.1. obſeru 15*.Guil.Fabricium,*in reſponſoriâ ad D. Doringium Epiſtola,de Hernia vterina*: cautus omnino in opij, & opiatorum vſu ſit Medicus. Tutiúſque eſt, extrà primò ea capiti adhibere, & videre, an extra applicatorum vſus ſufficiat, antequam intrà corpus exhibeantur. Sunt tamen & ipſa topica cautè adhibenda, ita vt & morbi, & naturarum ratio habeatur, ne ſcilicet ea ante vſum vniuerſalium applicemus, vel fortiora pueris & mollioribus corporibus adhibeamus. In hiſce enim ſtuporem inferunt, memoriámque lædunt in reliquam vitam, vel alios affectus procreant. Sic refert Foreſtus,*lib.7.obſeru.22*. de ſorore ſuâ Gertrude, quod ex morbo conualeſcens ab vnctione opij ad vigilias vrgentes adhibitâ,circa tempora perpetuo vrgens frigus ſenſerit,tanquam gelu fuiſſet.Multos quoque ob intempeſtiuam ſtupefacientium tam applicationem, quam exhibitionem lethargum incurriſſe, idem Foreſtus obſeruauit, ita vt illi, qui prius vigiliis vexati fuerant, poſtea ſomnolenti & lethargici euaſerint, vt videre eſt ex *ſcholio obſeruationis ſequentis 23. citati lib.7*.

Quæ autem cautio hic neceſſaria ſit, docet Galenus, 12. *meth.med.cap.1.Committunt*,inquit, *Medici eiuſmodi exceſſus, cùm in aliis quoque remediorum generibus non paucis, tum vel maximè in iis vocatis Anodynis, quæ ex papau. ſucco, vel alter ei ſemine, vel mandragoræ rad.vel ſtyrace, vel tali quopiam fiunt. Nam & qui ægris gratificantur, in eorum medicamentorum vſu modum excedunt: & qui intempeſtiuè immodicéque ſunt animoſi, dum prorſus horum vſum refugiunt, doloribus ægros iugulant. Ergo veluti in omni totius vitæ tum habitudine, tam actione: ita hic quoque conſilium illud ſapientis, qui, Ne quid nimis, dixit. amplectimur, habentes pro fine quò tendamus, ægri vtilitatem. Quippe ſi fas eſt, iis remediis, quæ morbum ſanent, vtendo, quod optamus efficere, abſtinendum à ſapientibus medicamentis. Sin ex vigiliis & viribus reſoluendis, ad mortis diſcrimen æger tendat, tum profectò tempeſtiuè eiuſmodi medicamentis vtare, ſcilicet non ignarus, corporis habitum nonnihil ex iis lædendum, læſionem tamen, quàm mortem potiùs eligendam*. Hæc Galenus. Omnino enim hoc præcipuè attendendum, an vires tamdiu morbum ſuſtinere poſſint, donec cauſſa vigiliarum; vel doloris, ordinariis medicamentis tolli poſſit, neque prius ad opiata accedendum, antequam periculum aliquod ægro ex vigiliis, vel dolore imminere videatur. Perpendendum & hoc, an vires à morbo nondum valde deiectæ ſint, ſed ſaltem ob dolorem; vel vigilias periclitari incipiant. Tum enim tuto, reliquis nihil iuuantibus, opiata exhibere licet, quæ cum ſomnum inducunt, fit vt dolor etiam non percipiatur, & in ſomno ſpiritus ac calor reficiantur, ac materia morbifica rectius concoquatur, & vincatur. Verùm, reliquis nihil iuuantibus, dixi. Primò enim ſemper leniora vſurpanda; & primò quidem cibi medicinales ſomnum inducentes, hinc medicamenta leniora, & tandem ad opiata adſcendendum. Si verò non ſolum ob vigilias & dolorem æger periclitetur, ſed ab ipſo quoque morbo vires iam deiectæ ſiat, vt ferè de ægri vita dubitetur, tum non facilè opiata exhibenda, quæ eo in caſu nihil aliud efficiunt, quàm dum ſpiritus ſopiunt, torpidoſque reddunt & ignauos, vt mortem accelerent, & ſoporem perpetuum inducant. Quod innuere videtur Auicennas, dum, *lib. 5. ſumm. 1. tr. 1.* quaſi ſub perſona Philonij loquens ſcribit: *Et meum iuuamentum ad eum, cui dimiſſa mors eſt, eſt iuuamentum maximum.* Frequens etiam nimis opiatorum vſus fugiendus, ne cerebrum

lædant, & ipſi diſpoſitionem prauam inducant, vel etiam ventriculo noceant.

Infantibus quoque & pueris parcè admodum ſomnifera, præſertim opiata, exhibenda. Solent enim ingenium & memoriam labefactare· Imò nec concedendum nutricibus, vt ſæpe ſyrupum papaueris infantibus nimis vigilantibus exhibeant, vt & infantibus, & ſibi imprimis quietem concilient. Hebetat enim & is ſæpius ſumptus ingenium ac memoriam.

Tempus exhibendi opiata.

Tempus exhibendi ſomnifera medicamenta quod attinet, ſi leuiora ſint, ex violis, nymph. lactuc. ſem. papau. alb. amygdal. cum cibis exhiberi poſſunt. Ita enim ſuauis illa exhalatio cum cibi euaporatione permiſta in caput fertur, & exhalationes calidas & ſiccas in eo, ac ſiccam cerebri intemperiem temperat, ac demulcet. Quæ verò fortiora ſunt, vt opiata, cùm planè medicamentoſa ſint, cibo permiſceri non debent, ſed vel cibo concocto, vel vnâ atque alterâ horâ poſt cibum ſumptum exhiberi.

Non etiam in principio paroxyſmorum, aut criſi inſtante exhibenda. Cùm enim tum calor expandi ad exteriora debeat, & expulſio ſpirituum beneficio fiat; in ſomno verò calor ad interiora reuocetur, ſpiritus ſopiantur; naturæ ille conatus ac motus impediretur.

Læſio à narcoticis inducta vt corrigenda.

Si quis etiam torpor capiti, læſio aliqua inducta videatur, corrigatur lotione cum decocto fol. beton. maluæ, flor. chamæmeli: & ſi præter opinionem æger profundiùs, ac diutiùs dormiat, naribus admoueatur ſpongia, vel linteolum aceto acerrimo madidum; vel puluis nigellæ & rutæ aceto maceratus naribus indatur.

Diæta.

Cibus ſit talis, qui ſuaues vapores generet, & qui vim habeat vapores ex alimento adſcendentes denſandi, vt ſpiritus ſopiantur. Talis eſt priſana hordeacea: inprimis ſi alteretur lactucâ coctâ, oua ſorbilia, carnes gallinar. vitulina, hædina, panis cum amygdalis & ſem. papau. alb. paratus, iuſcula, & alij cibi ex amygdalis parati. Ex olerib. vtilia ſunt lactuca, malua. Vinum, ſi morbus id ferat, dilutum liberaliùs bibatur. Antiquum verò, & generoſum, potiùs vigilias excitat. Neque inutile fuerit, antequam quis cubitum eat, hauſtum aq. deſtillatæ lactuc. aut violar. bibere. Si morbus id ferat, ad ſomnum conciliandum etiam valet aq. dulcis tepida bibita. Nam & corpus vniuerſum refrigerat, & ſuccos acres temperat. Antiqui ad ſomnum conciliandum poſt cœnam lactucâ frequenter vtebantur: cùm hodie, imò & apud Romanos, iam appetitûs potiùs excitandi gratiâ ante cibum, vel cum cibo exhibeatur, de quo Martialis, *lib. 3. Epigram.*

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum,
Dic mihi cur noſtras inchoët illa dapes?

Abſtineat æger à cibis ſalſis, acribus, acidis, exſiccantibus. Reliqua quod attinet, vt ſuprà de ſomnum conciliantibus dictum, cubile non ſit lucidum, abſit omnis ſtrepitus & ſonus vehementior, æger ipſe quietus ſit, & taciturnus, oculos clauſos habeat. Hoc etiam non prætereundum, quod Galenus ad ſomnum conciliandum habet, *6. Epid. comm. 4. text. 17. Quos arctè dormire volumus, eos eatenus vigiles ſeruare debemus, quatenus ſtare iam, niſi conniuentes, non poſſint. Ego enim multis, qui ſe celeriùs quieti dederant, cùm vigilare diutius eos coëgiſſem, ſuauem ſomnum conciliaui.*

De Vigiliis præter naturam in ſpecie.

Et primò,

De Vigiliis nimiis ob vaporum ſpiritus ſopientium defectum.

Poſtquam hæc ita in genere de Vigiliis p. n. dicta ſunt, iam in ſpecie de iiſdem, ſecundum cauſſarum ſuprà enumeratarum differentias dicemus. Et primò quidem Vigilias, quæ ob vapores ad ſomnum neceſſarios deficientes fiunt, quod attinet: ſuaues illi vapores ſomno conciliando neceſſarij deficiunt, vel quia ad cerebrum non feruntur, vel quia ad cerebrum eleuati ibi non conſeruantur, ſed diſſipantur. Non feruntur ad caput, non ſolùm cùm non generantur, vt in inedia, & dum cibus, qui tales vapores non ſuppeditat, eſt aſſumptus, aut ob nimiam copiam non coquitur, aut quia coctio debilis eſt, quod in ſenibus, & frigidum ventriculum habentibus fieri ſolet: verùm etiam quia à calore p. n. abſumuntur, & diſſipantur vapores, in intemperie totius corporis, calidâ præcipuè, vt & ſiccâ; quod fit in febribus acutis & bilioſis aliiſque ægritudinibus bilioſis; aut tales vapores generantur, qui ad ſpiritus ſopiendos idonei non ſunt, ſed potiùs eos turbant, de quo mox dicetur. Ad cerebrum verò eleuati vapores non conſeruantur, ſed diſſipantur ab intemperie cerebri calida & ſicca; quod in inflammatione cerebri præcipuè accidere ſolet.

[Fe]bres quomodo vigilias inducāt.

Ideóque febres pluribus modis vigilias inducere poſſunt: nimirum quia nec vapores idonei ad ſomnum inducendum in iis ad caput eleuantur, ſed tales, qui ſpiritus potiùs turbant & agitant: & ſi qui blandi vapores è cibis eleuantur, à calore febrili abſumuntur.

Signa Diagnoſtica.

Vapores ſomno conciliando neceſſarios deficere ob inediam, cibum iis ſuppeditandis ineptum, copiam cibi & cruditatem, ex diæta ægri, quæ præceſſit, & ætate ſenili cognoſcitur.

Abſumptos ac diſſipatos eſſe, & adhuc diſſipari, cognoſcitur ex intemperie calida & ſicca totius corporis, ex febre acuta & bilioſa, ex immoderato vini generoſi potu, aut medicamentorum calefacientium & ſiccantium vſu.

Prognoſtica.

1. Si ex Inedia, vel diætæ vitio Vigiliæ proueniant, cibo exhibito, & diætæ errore correcto, vigiliæ facilè tolluntur.

2. Prout febris eſt vehementior, vel minùs vehemens, ita etiam vigiliæ magis vel minùs pertinaces ſunt

Indicationes.

Si ob inediam ſit hic vaporum defectus, vel in diæta aliquem errorem, vt multum nocet perſeuerantia in iiſdem cauſſis, ita plurimùm prodeſt tranſitus ad contrarias. Et proinde cibus boni ſucci ſuppeditandus, vt potus, qui multos ſuaues & benignos, ſomno conciliando aptos vapores ſuppeditat. Si cibus minùs commodus ſit, melior ſubſtituendus; ſi copioſiùs ſumptus, paucior præbendus; ſi cruditas adſit, corrigenda, vt de morbis ventriculi dicetur. Si calor febrilis vapores illos abſumat, curatio ex doctrina de febribus petenda

Curatio.

Materia remediorum ex iiſdem locis depromenda. Hoc ſaltem hîc monendum, vt ex medicamentis, quæ calorem febrilem alterandum vſurpantur, ea eligantur, quæ ſimul ſuaues & ſomniferos vapores ad caput mittunt, & calidos vapores temperant, qualia ſunt, *lactuca, nymphæa, viola, ſem. papau. alb. lactuc. quatuor frigid. maiora, amygdal. dulces*, & quæ ex his fiunt.

Ex cibis ſimiliter eligendi, qui probè coquuntur in ventriculo, ac ſuaues illos vapores plurimos ſuppeditant, quales antea diæta in genere enumerauimus.

Secundò.

Vigilia ex caliditate & ſiccitate cerebri.

De Vigiliis ex caliditate, & ſiccitate cerebri.

Etſi verò idonei vapores ad caput eleuantur, tamen ibi diſſipantur ab intemperie cerebri calida, vel ſicca, vt Galenus, *1. prorrhet. comm. 2. text. 29. & 2. aph. 3.* docet. In vigiliis verò producendis primas tenet caliditas, ſecundas ſiccitas. Caliditas enim maioris actiuitatis eſt, & vapores ab inferioribus adſcendentes facilè diſſipat, ipſóſque ſpiritus agitat, ita vt caliditas duobus modis ad vigilias producendas concurrat. Siccitas tamen eoſdem etiam abſumit, & maximè hoc fit, ſi caliditas & ſiccitas coniungantur.

Intemperies autem hæc vel eſt cum materia, vel ſine materia: quorum prius ſæpè accidit in febribus putridis ardentibus, inflammatione cerebri & membranarum eius, melancholia, mania intemperie cum pituita ſalſa, & humore ſeroſo. Nonnunquam & à potu, vel medicamentis calidis & ſiccis contrahitur. Ita Galenus, *de loc. affect. c. 9.* refert, puerum apud Grammaticum agentem, ex meraci vini potu vigilem permanſiſſe, ac poſtea febre correptum periiſſe.

Vnde autem intemperies iſtæ cerebri originem habeant; quomodo cognoſcantur; quid periculi portendant; quid indicent; & quomodo curandæ ſint, dictum eſt *parte 1. huius libri*, quæ omnia inde petenda. Hoc ſaltem hîc iterum repetimus, quod antea etiam monuimus, vt ex medicamentis, quæ ad intemperiem cerebri corrigendam vſurpantur, ea eligantur, quæ ſimul ſuaues vapores ad caput mittunt, & vim aliquam ſoporiferam obtinēt.

Interna.

E. g. ℞. *Conſeru. nymph. violar. an.* ℥. i. *ſem. lactuc. Italic. condit.* ℥. *ſem.* Cum. *ſyr. de nymph. vel papau.* F. Electuarium in vigiliis ab intemperie calida & ſicca.

Vel ℞. *Aqua lactuc. violar. an.* ℥. iij. *ſyr. violar. papau. an.* ℥. j. ſem. F. Potus pro 2. doſibus.

Externa.

Si intēperies ſit calida, vſurpentur, *ol. violar. roſ. nymph. papau. mucilago ſem. pſyllij, ſemperuiuum, lact. papau.* è quibus vel epithemata, vel lotiones capitis fiant. Si intemperies ſit ſicca, conuenit *ol. amygd. dulc. lac.* Si ſiccitati iungatur frigiditas, quod in melancholia accidit, proſunt *chamæm. aneth. fœnugræcum, malua, althæa, melilotus,* & ea quæ ſuprà *c. 12.* ſunt propoſita.

Si peccet bilis, humectantia & refrigerantia conueniunt, quæ ſuprà, *c. 1. & cap. 9. de intemperie capit. cum bile,* ſunt propoſita, imprimis *lactuca, viola, papau. nymphæa, cucurbita.*

Si cauſſa vigiliarum ſit pituita ſalſa, calida ſimul admiſcenda, & attenuantia, vt *aneth. chamæmel. melilot.* & vſurpandum *ol. amygdal. dulc. commune,* in quo cum aq. hordei, & vino albo ſubdulci ſit parum chamæmeli, meliloti, ſerpilli coctum.

Exempli gr.

℞. *Flor. roſar. violar. nymph. fol. ſalicis, an.* ℥. j. *ſantali* ℥. *ſem. corr. papau.* ʒ. vij.

Iniiciantur in vas vitreum, & affundatur aq. roſar. q. ſ. Bulliant in cineribus calidis; vaporéſque exhalantes ore & naribus excipiantur in vigiliis ex intemperie cerebri calida & ſicca.

Exemplum vigiliatum ex intemperie cerebri calida & ſicca ſine materia, eſt apud Foreſtum, *lib. 20. obſeru. 35.*

Tertiò

Tertio,

De Vigiliis à vaporibus calidis, ſiccis, & acribus.

Vigiliæ à vaporibus calidis & ſiccis.

Si vapores calidi, ſicci, acres, ab humoribus biliosis, ſalſis, melancholicis, prauis, ad cerebrum attolluntur, ſpiritus etiam turbantur, & vigiliæ excitantur.

Attolluntur autem illi vel à toto, vt in febribus ardentibus; vel ab hepate, liene, vtero, vt ſuprà, *c.6.part.1.* dictum. Accidit etiam hoc ſæpiſſimè à generoſi vini potu, à calidis & ſiccis medicamentis; aut cùm in ventriculo fit praua concoctio, & à cibo vel potu copioſo, aut corrupto, aut cibis flatulentis, & prauis; quales ſunt lentes, fabæ, fungi, & tubera.

Neque ſolùm à reliquo corpore vapores illi in caput mittuntur, ſed ſæpe etiam in ipſo capite ex apoſtemate aliquo, vel vlcere, in partibus cerebro propinquis ad cerebrum eleuantur; ſicut & in inflammatione cerebri & membranarum eius vapores tales calidi attolluntur, & ſpiritus animales agitant.

Signa Diagnoſtica.

Signa humorum & vaporum caput moleſtantium ſuprà, *part.1.* tradita ſunt. Pituita ſalſa, & ventriculi debilitas plerumque in ſenibus vigiliarum cauſſa eſt.

Prognoſtica.

1. Quantum periculi hoc genus vigiliarum habeat, ex morbificis humoribus, à quibus pendent, coniectandum.

2. Vigiliæ, quæ ſenibus ab humoribus ſalſis eueniunt, difficulter curantur; cùm materiæ iſtius generatio ob ætatis conſtitutionem præcaueri non poſſit, nec ætas fortiora, vel crebriora purgantia ſuſtineat.

Indicationes & Curatio.

Parti, quæ vapores ad cerebrum mittit, conuenientibus medicamentis ſuccurrendum, humórque peccans euacuandus, & poſt cœnam exhibenda ea, quæ vapores illos demulceant; qualia ſuprà de curatione vigiliarum in genere, *c. 3.* recenſuimus. Febrem quod attinet, & totius corporis intemperiem calidam, temperanda ea refrigerantibus, aq. hordei, lactuc. ſero lactis caprini, cum emulſione ſem. papau. & melon. Opiata verò cum cautione ſuprà propoſita exhibenda.

Ad intemperiem frigidam & ſiccam hoc commendatur.

℞. *Spec. diambræ* ℈. ij. *diamoſch. dulc.* ʒ. *ſem. ſuccini alb.* ℈ j. *ambræ griſeæ* g̃ iij. Cum *ſyrupo de cort. citri.* F. Pilulæ n. xxiv. Capiantur tres horâ ſomni.

Quartò,

De Vigiliis à frigida & ſicca intemperie, & de vigiliis ſenum.

De vigiliis à frig. & ſic. intemperie.

Nonnunquam & à frigida & ſicca intemperie excitantur, & non ſolùm vapores calidi & ſicci, ſed & frigidi atque acidi vigilias pariunt; quale quid melancholicis & ſenibus accidit. Fit hoc etiam quandoque à ſeroſis humoribus, & pituita ſalſa, qui humores, & ipſi membranas cerebri vellicant, & ſui generis vapores emittunt, quibus ſpiritus turbantur: quæ non minima cauſſa eſt vigiliarum in ſenibus; etſi & aliæ concurrant: quòd ſcilicet cerebrum ipſum euadat ſiccius, coctio debilior, & pauci, ſuaues vapores in cerebrum eleuentur; de quo vide Langium *lib. 1. Epiſt. 26.* vbi de ſenum vigilia agit. Neque ſolùm in ſenibus, ſed & aliis, vigiliæ ab humoribus, ſeu ſalſis, ſeu acidis, generantur. Dum enim vel ob cibi copiam, vel calorem debilem, fit cruditas acida in ventriculo, vapores & fumi ſimiles in cerebrum eleuantur, & vigiliarum cauſſæ ſunt.

De vigiliis ſenum.

Et omnino ſenum vigiliæ aliquid peculiare habent. Etenim in ſenibus vigiliarum cauſſa eſt ſuauium illarum exhalationum, ad ſomnum inducendum neceſſariarum, & in iuuenibus abundantium defectus, à debili coctione in ventre inferiore proueniens; & contrà copia ſeroſorum, ſalſorum, & nitroſorum humorum, qui alimentum ſpirituaſcere, vt ſic dicam, non ſinunt, & ſuaues ac volatiles vapores figunt ac ſupprimunt, atque ita impediunt, ne ſuaues εὐθυμιάσεις in cerebrum eleuentur: aut ſi quæ adſcendunt, iis permiſcentur, & cerebro ac membranis eius moleſtæ ſunt, atque ita vigilias & inquietudinem nocturnam potiùs, quàm ſomnum pariunt; & proinde vigilias hoc modo excitatas nullo modo frigida curant, vtpote quæ coctionem ampliùs debilitant, & cruditatem illam acidam augent, ſed potiùs moderatè calida, vinum nempe dulce, aqua vitæ, & aromata ac medicamenta coctionem iuuantia, quæ quò meliùs ſeſe habet, eò plures vapores ſuaues ſomnum conciliantes ad cerebrum eleuantur.

Curatio autem harum vigiliarum difficilis, & vt Crato, *conſil.* 118. monet, vigiliis ſenum, ac præcipuè eorum, qui in ſummis curis verſantur, & quos iamdiu hoc malum vexat, vigiliis mederi, difficile eſt.

Curandi etiam ratio ab aliarum vigiliarum curatione diuerſa eſt. Etenim quibus calor eſt debilis, vt in ſenibus, ab his, vtpote frigidis, abſtinendum, & contrà calida ac ſpirituoſa exhibenda quæ non tantùm coctionem adiuuare, ſed & ſpiritus ac vapores ſuaues emittere valent; quale eſt vinum dulce. Et proinde, vt idem Crato monet, lotiones, inunctiones, præſertim frigidæ, nihil proſunt, imò frigida plurimùm lædunt. Itaque calidis, & odoratis vapores potiùs contemperandi, & propterea horâ decubitûs, vna atque altera pilula ex ſequentibus ſumenda:

℞. *Spec. diambræ* ℈. ij. *diamoſchi dulcis* ʒ. *ſem. ſuccin. albi* ʒ. j. *ambræ griſeæ* g̃. iij. Cum *ſyr. de cortic. citri*, F. Pilulæ xxiv.

Quintò,

De Vigiliis à dolore, pectoris anguſtia, ac ſenſuum externorum obiectis.

Vigiliæ à dolore.

Cùm cuiuſque ſenſus externi obiectum vehemens ſenſum communem in conſenſum trahat, vnúſque ſenſus excitatus reliquos commouere, ac vigilias excitare poſſit: frequentiſſimè vigilias excitant tactûs obiecta, quæ dolorem gignunt, dolórque in quacunque parte corporis, ſi ſit magnus, vigilias excitat.

Quomodo à dolore vigiliæ fiant.

Cùm enim ſenſus communis ſimul afficiatur, eo commoto omnes reliqui ſenſus commouentur, atque ita vigiliæ ſuboriuntur. Capiuaccius quidem exiſtimat, dolorem excitare vigilias, quia non permittat alimenti vaporem in caput ferri; cùm propter dolorem fluat materia in partem, quæ primò afficitur. Verùm ratio prior probabilior eſt. Neque enim omnes vapores à cibo ad partem dolentem confluunt. Et licèt vaporum ſatis ſit in capite, ægérque dormire incipiat, tamen ab obiecti vehementia iterum excitatur, non ſecus ac ſi æger vellicetur, aut pungatur, aut clamore excitetur.

Quomodo autem dolori ſuccurrendum ſit, dicetur *in part. 3. ſect. 1.* huius libri, *c. 2.* vbi de ſymptomatibus tactûs agetur. Hoc ſaltem hic addimus, ſi dolor grauis ſomnum turbet, neque aliâ ratione leniri poſſit, narcotica vſurpanda eſſe, quæ vnâ operâ & ſomnum conciliant, & dolorem leniunt: de quibus antea de vigiliis in genere diximus.

Pertinent huc & illæ vigiliæ, quæ ſitientibus accidunt, vt & quæ fluxu alui, & dyſenteriâ laborantes infeſtant; nec non quæ dyſpnœâ in morbis pectoris, & hydrope laborantibus moleſtæ ſunt, quibus accidit, vt dormire nequeant, vel, ſi dormire incipiant, ſuffocationis periculũ immineat. Ideóque ſitis lenienda, & morbi, à quibus vigiliæ pendent, tollendi.

Et quod obiecta tactûs præſtant, idem & aliorum ſenſuum ſymptomata præſtare valent, vt lux nimia, ſtrepitus, & ſonus, quæ omnia dormientes inquietos reddunt & excitant; ideóque amouenda ſunt.

Sextò,

De Vigiliis ab animi affectibus.

Vigiliæ ab animi affectibus.

Tandem etiam animi affectus vehementes, ira, timor, mœror, curæ, & ſollicitudines, amor, gaudium, ſpiritus concitare, & vigiliarum cauſſæ eſſe poſſunt. Quò referenda eſt conſuetudo. Vt enim excrementis reddendis natura ſua tempora obſeruat: ita conſuetudo facit, vt homines certis horis noctu excitentur & vigilent; imprimis ſi curæ & cogitationes variæ accedant; quod ſenibus familiare eſt.

Cauſſæ hæ ex ægris, vel adſtantibus facilè cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Ab animi affectibus, & cauſſis euidentibus, vigiliæ non ſunt ita periculoſæ, quàm quæ ab internis proueniunt.

2. Conſuetudo, tanquam altera natura, non faciè mutatur.

Curatio.

Animi affectus corrigantur, & ad lætitiam moderatam æger diſponatur, quæque eam excitant, & ſomnum concilia it, exhibeantur; vt vinum, ſed moderatum. Atſi de re aliqua intenta cogitatio vigiliarum cauſſa ſit, mens aliò auocanda. Et cùm affectus, ſi diu durent, tandem intemperiem aliquam capiti concilient, ei occurrendum, & bilioſorum, ac melancholicorum humorum prouentus præcauendus, & ſiquid eorum genitum iam eſt, euacuandum, vt *part. 1.* diximus. Conſuetudo contrariâ conſuetudine ſenſim mutanda, & cogitationes omnes à cubitum ituris ſeponendæ.

QVÆSTIO I.

Quâ vi ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ ſomnum concilient?

De vi narcoticorum.

Quâ vi medicamenta quæ ſomnum conciliant, id præſtent, Autores non parùm diſſentiunt. Nonnulli in ea ſunt ſententia, cauſſam vigiliarum proximam eſſe immoderatam canalium, per quos ſpiritus animalis ad ſingula organa ſenſuum influit, apertionem, ob defectum vaporum, qui eoſdem canales certis quibuſdam horis obſtruere debebant. Ideoque eorum occluſionem per tales vapores eſſe proximam ſomni cauſſam: & propterea ad ſomnum conciliandum, ſi vigiliæ vrgeant, requiri medicamenta frigida, craſſos, ac frigidos vapores, eoſque plurimos, ad caput exhalantia. Capiuaccius verò ſtatuit, quòd talia medicamenta natiuum calorem ſenſorij iudicantis diſſipent. Atque ita exiſtimat, talia ſoporifera & anodyna non reuerà talia eſſe, ſed ſaltem ſecundùm

 dici,

dici, quòd partem quaſi ſenſu priuent. Cùm enim quò pars calidior eſt, eò ſenſum habeat exquiſitiorem, ſi medicamentum calorem natiuum ſenſorij diſſipet & remoueat; & ſtuporem induci, & ſomnum conciliari.

Alij frigoris exceſſu ſpiritui animali ad partem aditum intercludi dicunt. Atque ita ſecundum has opiniones, ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ valde frigida ſtatuuntur. Vnde etiam ſecundum hanc communem opinionem, ad narcoticorum correctionem adhibentur calida, piper, cinamomum, pyrethrum, coſtus, euphorbium, caſtoreum, crocus, nux moſchata, ſem, petroſelini, dauci, fœniculi.

Verùm, vt liberè dicam quod ſentio, nulla vnquam in Phyſicis introducta fuit pernicioſior opinio, quàm eorum, qui omnia ad qualitates primas reducere conantur; qui error hactenus & in iſta controuerſia commiſſus eſt, dum omnes ferè Medici facultatem ſomnum inducendi frigiditati principaliter attribuerunt; cùm tamen, ſi rem diligenter perpendamus, longè aliter ſeſe res habeat. Nam tantum abeſt, vt ὑπνωτικὰ illa & ναρκωτικὰ medicamenta propriè dicta valde frigida ſint, vt contrarium potiùs verum ſit, & calida deprehendantur. Vinum vim narcoticam habere, rectè ſtatuit Platerus, *prax. tom. 1. lib. 1. cap. 2. pag. 31. & 107.* & teſtatur id experientia. *Narcotica ſunt calida.* Eadem vis ineſt lolio, quoſdamque à panis è lolio confecti eſu primò in leuem quandam amentiam, hinc in ſomnum profundum, longúmque inciſiſſe, refert VVierus. *de præſtig. Dæmon. lib. 7. cap. 13.* Styracem caleſacere, extra controuerſiam eſt; & tamen ſoporem afferre docet Dioſcorides, *lib. 1. de mat. med. c. 68.* & Galenus *2. de comp. med. ſec. loc. c. 1. in fine, & 6. Epid. comm. 5. t. 13.* Anethum calidum eſt, nihilominùs ſomnum conciliat, teſte Galeno, *6. de ſimpl. med. facult.* Eodem modo ſeſe res habet de ſem. cannabis, nuce moſchat. nucleis Perſicor, amygdalis amaris, abſinthio, lupulo allio; quæ omnia calida ſunt, omnium confeſſione & tamen ſomnum conciliant. Reliqua etiam, quæ frigiditate ſomnum inducere creduntur, omnia frigida non ſunt. Nam vt de papauere vulgari, cuius ſemen frigidum eſſe creditur; cùm tamen oleum ex eodem exprimatur, quod flammam alit, & ad lucernas eodem modo, vt ol. oliuar. lini, canabis, adhiberi poteſt; nihil dicam: Opium vulgò frigidum, & quidem vltra tertium gradum, ſtatuitur. *Opium eſt calidum.* Verum ſi eius qualitates & vires diligenter perpendamus, calidum eſſe animaduertemus, vt prolixè & occuratè id demonſtrauit Cl. Dn. D. Doringius, *tract. de opio, ſect. 2.* Eſt enim amarum, acre, vt linguam vellicet, fauces incendit, ſitim excitat, odorem grauem habet, facilè inflammatur, animum efferat, Venerem concitat, pruritum excitat, ſudorem ciet, dura emollit & diſcutit; de quibus omnibus D. Doringius, *loc. alleg.* videatur, ne actum agere hîc opus ſit.

Ex quibus omnibus patet, frigida non eſſe, quæ ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ dicũtur. Quibus accedit & hoc, quòd tantulà quantitate, gran. ſcilicet ij. vel ii. pondere, quo Opium, & Laudanum opiatum (quod tamen purum putum opium non eſt) exhibentur, corpus tam inſigniter refrigerare, & tot craſſos ac frigidos vapores, qui ad meatus cerebri omnes obſtruendos ſufficiant, emittere non poteſt. Quis enim, niſi qui opinionibus præconceptis obcæcatus eſt, credat, ab opij gr. ij. vel iii. aſſumtis corpus etiam febre æſtuans ita refrigerari poſſe, vt illa refrigeratio vſque ad cerebrum penetret? Quod ne quidem à ſatis magnâ aquæ quantitate fieri poteſt. Cùm ergo in tam parua quantitate exhibitum non ſolùm ſomnum profundum, & ſtuporem inducat, ſed & paulò liberaliùs exhibitum enecet: rectiùs qualitati alicui occultæ, & peculiari proprietati, quæ in ſpiritu quodam ſulphureo conſiſtit, vt ex odore & inflammabilitate, ac reſolutione patet, vim hanc tribuimus. Hic enim ſpiritus, ſeu odore in cerebrum admiſsùs, ſeu per poros cutis penetrans, ſeu intra corpus ſumtus, in cerebro ſpiritus vi peculiari ſopit, & torpidos, ac quaſi immobiles, atque ita ad actiones animales edendas ineptos reddit. Quod id etiam confirmat, quòd Platerus *tom. 1. lib. 1. cap. 5. pag. 185.* ſcribit, ſe nunquam deprehendere potuiſſe, quòd à narcotico extrà cuti applicato, ea ſtupida, & indolens reddatur; licèt, vt certi aliquid cognoſceret, maſſam opij emollitam podagiâ laboranti extrà applicârit.

QVÆSTIO II.

Quomodo opium præparandum & corrigendum ſit?

Opium quomodo corrigendum. Antiquos, qui Opium frigiditate excedere, & nocere putabant, calidis planè medicamentis, pipere, pyrethro, croco, caſtoreo euphorbio, & ſimilibus, ad eius correctionem vſos fuiſſe, antea dictum. Verùm falsâ hypotheſi ad iſtam opium corrigendi rationem adducti ſunt; & medicamenta non ſatis commoda præparârunt. Vt ſaltem de Philonio Romano dicam, olim ſatis vſitato medicamento; experientia docuit, ob tot medicamentorum calidorum admiſtionem vix poſse deglutiri, quin fauces accendat, & in iis ardorem excitet; clyſteribus etiam vel pondere ſeſquidrachmæ admiſtum, nonnullis ingentem ardorem in imo ventre & inteſtino recto excitaſse.

Hodie ſatis vſitatum eſt, vt Opium cum ſpiritu vini, ſpec. diambt. atomat. roſat. vel ſimilibus imprægnato extrahatur, vel ſpiritus vini eiuſmodi extracto opij addatur, vt & olea deſtillata, atque alia cordialia, vt ex variis Laudani Opiati (ita enim medicamentum hoc appellare libuit Paraſelſo) deſcriptionibus, quas collegit Libauius, *Syntagm. arcan. Chymicor. l. 8. c. 84.* videre eſt.

Reprehendunt tamen hanc Opij præparationem Recentiores quidam, quòd, vt Petræus *in Noſolog. harmon. tom. . diſp. 5. quæſt. 9.* habet, fœtidum, & venenoſum ſuum ſulphur, quod etiam poſt ignis examen adhuc ſuperſit in opio, in ſpiritum vini æquè deponat, imò à ſpiritu vini magis attenuatum malignitatem ſuam citiùs exſerat, & in partes penitiùs inſinuet. Quibus addunt & hoc, quòd vino vis quædam narcotica inſit, quâ de cauſsâ Platerus, *pract. tom. 1. lib. 1. cap. 2. p. 56.* in ſopore & ſtupore, vini vſum improbat. Præterea Turcas & Ægyptios vino, quaſi opij ſuccedaneo, in eius defectu vti, patet ex Chriſtoph. à Coſta. *de arom. lib. 1. cap. de Opio.* & Proſper. Alpino, *de Medic. Ægypt. lib. 4. cap. 1.*

Iſti igitur aliam Opium præparandi, & corrigendi rationem ineunt Opium in exigua fruſtula concidunt, & in patellis aliquot ſuper leni cinerum, vel alio calore tamdiu ſiccant, donec ſulphur fœtidum exhalet, ac opium ſuauiorem, & gratiorem odorem ſpiret, ac digitis in puluerem teri poſſit; quod ferè 6. vel 7. dierum ſpatio accidit. Inde tincturam aceto deſtillato extrahunt: Acida autem, vt acetum, ſuccus citri, & limon. eâ de cauſſa eligunt, quòd ſicut acrimoniam humorum, ita & narcoticam vim acida hebetant, & ſpiritus narcoticos figunt ac ſupprimunt: vnde in ſoporiferis affectibus, veneniſque ſoporiferis commodus eſt aceti vſus, ipſiúſque ebrietatis acetum & acida ſunt remedium.

Verùm enim verò, vt, quid mihi hac de re videatur, liberè aperiam: primò illam Opij ſiccationem, & leuem quaſi toſtionem quod attinet, ſi (de quo tamen certò conſtare priùs debet) quædam heterogeneæ partes ſunt in Opio, quarum aliæ aliis magis ſunt noxiæ, torreatur ſanè, me non obſtante, Opium, ſed ita ne illud ſulphur narcoticum, cuius vis expetitur, diſſipetur, & corpus inefficax relinquatur. Ipſe tamen Petræus, vt antea dictum, etiam poſt ignis examen, ſulphur illud fœtidum & malignum, ſupereſſe ſcribit.

Quantum ad reliquam præparationem, rectiſſimè opium extrahitur, ſeu vtilis eius ſubſtantia à reliquiis inutilibus partibus ſeparatur, ſpiritu vini. Hic enim ſulphurea corpora & ſubſtantias facilè recipit & imbibit. Correctionem verò quod attinet, illa antiquorum per calida, & quidem vehementer calefacientia, falsâ nititur hypotheſi, vt antè dictum, neque opium quaſi ſummè frigidum calefacientibus corrigendum: niſi forſan talia ſint, quæ occultâ proprietate vi narcoticæ opij reſiſtunt, qualia ſunt in primis aſa, & caſtoreum, quod oppoſitam opio facultatem habere, Galenus, *3. de compend. med. ſec. loc. c. 3.* ſcribit, & quæ opij theriacam ac Bezoar eſſe dicunt Auicennas & Gainerius, *locis propriis.* Acida verò quod attinet, quæ hìc à plurimis ad vim narcoticam refrænandam admiſcentur, imò quibus à nonnullis opium extrahi diximus; equidem libenter concedo, acida narcoticorum vim infringere, & ſoporoſis affectibus prodeſſe: verùm id non expetitur ſed vis ſoporifera quæritur. Si tamen quis metuat, ne illa nimis vehemens ſit, & aliquid periculi homini afferat, illa acida, imprimis ſuccum citri & limonum, addere fas eſto. Et tùm etiam, additis ſcilicet acidis, laudanum opiatum in maiori doſi exhibere licet; & cùm laudanum opiatum, ſine ſuccis acidis paratum, vltra grana iij. vel iv. vix exhibeatur, illud quod cum acidis paratum eſt, ad vi. vii. viii. vel plura etiam grana propinare licet. Tandem, quia cum vi. narcoticâ qualitas corpori noſtro, & ſpiritibus imprimis, aduerſa coniuncta eſt, vt illa corrigatur, & ne quid damni ſpiritus, patiantur, aromata, & eorum olea, moſchus, ambra, margaritæ, corallia, & ſimilia addantur

CAPVT II.

De Somno p. n. ac Comate & Cataphora.

Vigiliis opponitur Somnus, qui & ipſe nimius eſſe poteſt, ſi nimirum homo diutius quàm par eſt, & profundiùs dormiat quàm ſ. n. ſolet. *Somnus quotuplex.* Vt autem ſomni nimij natura & cauſſæ rectiùs cognoſcantur, afferenda ex Auicenna, *Can. fen. 1. tr. 4. de c. Subeth. & caro,* ſomni diſtinctio; quâ alium naturalem facit, eúmque vel abſolutè talem, vel non abſolutè alium p. n. Abſolutè naturalis eſt, qui poſt moderatas & vſitatas vigilias quotidie hominem apprehendit noctu, à cibo, vt calore & ſpiritibus intrò reuocatis alimentum rectiùs concoquatur, ſpiritúſque per vigilias diſſipati inſtaurentur. Non abſolutè naturalis eſt, qui & naturalis grauior dicitur, qui nimiam corporis exercitationem & laborem, ſanguinis vel alui profluuium, dolorem, ſimiléſque cauſſas ſequitur, calore naturali, & ſpiritibus ſupra modum abſumptis; vel vbi halituoſo quodam vapore caput repletur, id quod ebriis euenit. Diuturnior enim, & profundior ſomnus ex his cauſſis, abſolutè quidem naturalis non eſt, non tamen etiam p. n.

Pertinet

Pertinet huc & ille ſomnus profundus; cuius Galenus, 2. *Prorrhet. t.29.* mentionem facit, qui ægrotantes interdum prehendit poſt tridui, vel quatridui vigilias, magno cum ipſorum commodo; ſicut & pueris interdum idem accidit, eóſque à morbis tum præſeruat, tum liberat. Hic enim ſomnus à ſpirituum & caloris ad interiora retractione ſaltem ortum habet. Nam natura defectum ſpirituum ſentiens, tamdiu calorem & ſpiritus animales in cerebro retinet, donec reparati ſufficienter fuerint: & calore ad interiora retracto coctio fit felicior. Vnde multi ſuaues & halituoſi vapores ad cerebrum adſcendunt, ſomnúmque longiorem & profundiorem excitant.

Præternaturalis tandem, & morboſus, vt appellant, ſomnus, de quo hoc loco nobis agendum, eſt, qui à cauſſa p.n. & morbificâ prouenit, ſpiritúſque ita vincit & detinet, vt difficilis ab eo fiat expergefactio; neque ad ſpirituum, & virium inſtaurationem, ſanitatiſque commodum aliquid emolumenti affert. Is autem, etſi varius ſit, & ſub ſe complectatur Cataphoram & Coma, Lethargum, ac Carum, & nonnulli coniunctim de his agant: tamen quia in Comate vigili, Lethargo, Caro non ſolùm ſenſus communis, ſed & aliæ actiones animales læduntur; de his ſuo loco agemus: hîc verò vbi de ſymptomatibus ſenſus communis tractamus, ſaltem de Cataphora, & Comate ſomnolento, in quibus ſenſus communis primariò afficitur, dicemus.

Nomen.

Coma, Cataphora. Quod malum Mauritani ſuâ linguâ *Subeth* nominant, id Græcis eſt κῶμα, vel καταφορά. Etſi enim Galenus 4. *de ſanit. tuend. c.4.* etiam ſanis Comata accidere ſcribit: tamen non propriè Comatis voce tum vtitur, ſed abuſivè, pro ſomno naturali profundiore. Et quidem κῶμα dicitur quaſi κοίμημα, à κοιμᾶν, quod eſt profundiùs, & prolixè dormire. Alij ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, id eſt, commeſſationibus indulgere, deducunt hanc vocem, ſiue quòd tales communiter ſymptomate ſoporis profundi teneantur, ſiue quòd κωμάζοντες omnium facillimè in hunc morbum incidant. Καταφορὰ verò dicitur, quòd vehemens ſit in ſomnum propenſio. Vocabulum enim καταφορᾶς & κώματος, vt mox dicetur, non ſolùm de ſomno profundo accipitur, ſed etiam de propenſione in ſomnum, qualis eſt in Comate vigili. Etſi autem nonnullis καταφορὰ minus malum eſt, quàm κῶμα, ſicut κῶμα minus rurſum, quàm Carus: tamen exquiſitâ hac vocabulorum diſtinctione opus non eſſe, ex Galeno intelligimus, qui, *libell. de Comate, & in prorrhet. comm.* 1. affirmat, ab Hippocrate quamlibet καταφορὰν Coma nuncupari, vt promiſcuè his vocabulis ille vſus fuerit. De quo etiam videatur. Anut. Foëſius, *Oeconom. Hippocrat. ad vocem* κῶμα. Interdum & Carus nominatur; ſed non propriè: quoniam hoc vocabulo malum multò grauius ſignificatur, quod à leui apoplexiâ non multum diſtat.

Eſt autem Coma duplex ὑπνῶδες, ſeu ſomnolẽtum, & ἄγρυπνον, ſeu vigil. Coma ὑπνῶδες, quod & ſæpe abſolutè Coma appellatur, eſt cùm ægri oculos aperire nequeunt, & non ſolùm in ſomnum propenſionem continuam habent, ſed & profundiùs dormiunt. Coma verò *non* ὑπνῶδες, ſeu, *non ſomnolentum, &* ἄγρυπνον, ſeu *vigil*, eſt, cùm ægri quidem in ſomnum propenſionem habent, nihilominus dormire non poſſunt, ſed ſaltem oculis clauſis & conniuentibus inani dormiendi cupidine tenentur, ipſiſque variæ imagines obverſantur, quæ & ſomnum impediunt, &, vt nonnihil delirent ægri, in cauſſa ſunt. In Comate vigili cùm plures actiones animales lædantur, dicetur de eo ſuo loco: hoc capite ſaltem de Comate ſomnolento nobis agere propoſitum eſt.

Definitio.

Eſt autem Cataphora, ſeu Coma ſomnolentum ſopor grauis, ſeu ſenſus communis quies, à cauſſa, quæ facit vt ſpiritus animales ad ſenſuum organa non ſine difficultate influant, ortum habens: ſeu ſymptoma in imminuta actione ſenſus communis, dum is veluti torpet, & neque ſpiritus animales ad externos ſenſus diffunduntur, neque is ab iis accepta obiecta agnoſcit, & diiudicat.

Cauſſa.

Cauſſam huius mali eſſe ea, quæ ſpirituum animalium ad ſenſuum organa influxum prohibent, eóſque ad actiones animales ineptiores reddunt, iam antè dictum. Etſi verò à frigiditate & humiditate, vel à repletione, & obſtructione canalium, per quos ſpiritus animales influunt, id fieri plerique doceant; vt ex Galeno 3. *Epid. comm.* 1. *aphor.* 72. *prorrhet. t.* 29. 3. *prorrhet. t.* 1. videre eſt: tamen, vt poſtea dicetur, *in quæſtione* probabilius eſt, à peculiari vi narcoticâ ſpiritus animales torpidos & ad actiones animales ineptos reddente, ac in vapore quodam reſidente, id fieri, qui à venis & toto, in febribus, malignis præcipuè, & quæ κωματώδεις appellantur, vel à parte aliqua, vt à ventriculo, ab humoribus vitioſis, vini nimio potu, (cuius rei exemplum eſt apud Foreſtum, *lib.* 10. *obſeru.* 34. & tria *in Scholio*) inteſtinis, & vermibus in his, vtero, vt in hyſtericis ſæpe euenit, ad caput eleuantur. Pertinent & huc medicamenta ac venena narcoticâ vi prædita, vt lactuca, papau. ſolanum, lolium, fungi quidam, opium. Si tamẽ vapores ſunt craſſiores, & copioſiores, vel vapores qui ad caput exhalant, in craſſum & lentum humorem conuertantur, meatus cerebri ab iis obſtrui poſſe, non negauerim: quæ obſtructio ſi ſit leuior, Coma eſſe poteſt; ſi verò grauior, Carum vel Lethargum excitat. Vapores tamen illi vix qualitatis narcoticæ expertes ſunt. Ita etiam compreſſio cranij à percuſſione, & percuſſio in temporibus, Coma inducere poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Æger diù & profundè dormit, demiſsâ ferè inferiore maxillâ, & hiante ore: cum difficultate excitatur: oculos, ſi excitetur, aperit, ſed mox iterum profundè dormit, & palpebras non ſine difficultate attollit. Qui autem humor peccet, ex febre præſente, vel aliis indiciis, quæ ſuprà *part.* 1. tradita ſunt, patebit. *Signa diagnoſtica.*

Differt à Comate vigili, quòd in Comate vigili ſolùm eſt in ſomnum propenſio, non verò dormiunt ægri: à Caro, quòd in Comate interrogati reſpondent, in Caro vero non reſpondent. Ab Apoplexia, quòd in hac non ſentiunt, immoti iacent, & ſtertunt: à Syncope, quòd in hac facies eſt mortuis ſimilis, & pulſus paruus & languidus: ab Vteri ſuffocatione, quòd ad interrogata ferè non reſpondent, & oculos non aperiunt, licèt interdum audiant, in graui verò ſomno omnibus his contraria accidunt.

Prognoſtica.

1. Somnus & vigiliæ, vtraque, ſi modum exceſſerint, malum, 2. *aph.* 3. At ſomnus immoderatus malus eſt, non ſolùm vt ſignum; quòd ſcilicet cerebrum p.n. affectum ſignificat, ſed etiam vt cauſſa, eò quod ſpiritus & calorem naturalem obtundit, actiones animales torpidas reddit, cruda excrementa in capite, & toto corpore cumulat, & denique deſtillationum ac frigidorum morborum autor eſt.

2. In quo morbo ſomnus laborem facit, malum eſt, 2. *aph.* 1. Cùm enim ſomnus naturaliter vires inſtaurare debeat, ſi id non fiat, malum indicium eſt, tantámque humorum vitioſorum ac prauorum copiam adeſſe ſignificat, quam calor in ſomno retractus & collectus concoquere & ſuperare non potuerit, aut ſomnum illum non à naturali, ſed maligna cauſſa inductum eſſe, indicio eſt. Contrà ſi delirium adſit, illudque ſomnus ſedet, bonum.

3. Exitioſum eſt Coma, cuius morbi calidi & ſicci autores ſunt, teſte Galeno, 3. *Epid. comm.* 1. *text.* 7. cuius cauſſam eſſe putant vulgò, quòd inſignem in cerebro refrigerationem in morbo calido eſſe oporteat. Sed cùm in morbo calido & ſicco ſimul inſignis intemperies frigida adeſſe non poſſit; probabilius eſt, potiùs à maligno & narcotico vapore, in eiuſmodi febribus talem ſomnum nimium excitari.

4. Periculoſum quoque eſt, quod virium magnam imbecillitatem ſequitur, ex acutiſſimo aliquo morbo, vel graui cerebri affectione. Galenus, *ibid.*

5. Minùs periculoſum eſt, quod ob conſenſum fit, ſiue ventriculi, ſiue inteſtinorum, ſiue vteri, modò cauſſa tolli poſſit. Sublatis enim illis cauſſis, Coma etiam tollitur: ſi tamen cauſſa illa maligna ſit, etiam ſuo periculo non vacat. Magis verò periculoſum eſt, quod ipſius cerebri affectus ſequitur.

6. Periculoſius coma eſt, quod in continuis febribus accidit, quàm quod in intermittentibus. In intermittentibus enim ad remiſſionem, aut intermiſſionem cum ipſo paroxyſmo deſinit: in continuis verò etiamſi primo acceſſu leue, & non magni momenti videatur, tamen in dies creſcit, & ſæpe in carum ac Lethargum permutatur.

7. Tempus, quo ſiue ad ſalutem, ſiue ad mortem terminatur, ſemper breue eſt. Neque enim cerebrum membrum nobile, tandiu grauem affectum tolerare poteſt.

8. Ad ſalutem terminatur per diſcuſſionem cauſſarum à quibus prouenit, quando natura per hæmorrhagiam narium, alui fluxum, ſudorem, ſæpe etiam inſenſibilem tranſpirationem, nonnunquam & per abſceſſus, & tumore, præcipue poſt aures, materiam euacuat: artis verò beneficio, cùm medicamentis euacuatur. Ad mortem verò terminatur per virium diſſolutionem, reliquis viſceribus in conſenſum tractis, vel ſuffocationem, vbi malum ita ingraueſcit, vt ſenſus & motus, atque ipſa adeò reſpiratio tollatur.

Indicationes.

Intemperies cerebri, humoris & vaporis alteranda, aut potiùs vis ὑπνωτικὴ, & ναρκωτικὴ per contraria expugnanda. Materia, quæ in capite proxima Comatis cauſſa eſt, euacuanda, & diſcutienda; ſi aliunde capiti communicetur, reuellenda; è toto, vel parte è qua communicatur, tollenda, ac ne ampliùs generetur, præcauendum. Senſibus verò omnibus obiecta vehementiora, quæ ipſos excitent, offerenda; viréſque ſimul alimentis inſtaurandæ.

Curatio.

Curatio Comatis. Qua ratione totius ratio habenda, & quomodo vapores ad caput adſcendentes reuellendi & repellendi ſint, patet ex iis, quæ ſuprà, *part.* 1. diximus, & cùm plerumque Coma in febribus accidat, ad duorum omnino reſpiciendum; ad ipſam febrim, quæ cauſſæ rationem habet, & ad ſomnum; atque ita curatio inſtituenda, ne ea quæ ſomno depellendo exhibentur, febrem augeant. Hoc tamen cùm febris, tum Coma requirit,

vt humor vitioſus, & febris, & ſomni p. n. cauſſa euacuetur. Ideóque etſi febris cauſſa iam ſanguis euacuatus ſit: nihilominùs venæ ſectionem, ſi opus ſit, repetere licet: vt fluxio inhibeatur, & materia à capite euertatur; quod commodiſſimè fiet venâ in cruribus apertâ. Sicut & clyſteres ſæpius iniicere, aut materiam leniter euacuare vtile eſt.

Et licèt coctionis perfectæ ſigna non adſint: tamen ſi magis magiſque materia in caput repere videatur, vt malum maius præcaueatur, materia vitioſa euacuanda eſt. Et aliis quoque modis, frictionibus, cucurbitulis, vinculis reuellenda. Quod etiam faciendum, ſi à ventriculo, vtero, vel alia parte inferiore materia ad caput adſcendat; & partium, à quibus vapores eleuantur, curatio debito modo inſtituenda.

Si à nimio vini potu, eòque adhuc in ventriculo hærente, ſit coma, oxymelite in os infuſo, & pennâ oxymelite ac oleo intinctâ in fauces demiſſa, vomitus excitandus.

Oxyrrhodina, quæ repellendi gratia, & ne vapores in caput admittantur, ſi materia per partes externas fluat, vſurpantur, actu calida vſurpentur, & ſuturæ coronali applicentur, ac liberalius acetum iis admiſceantur, ita vt ad vnam partem olei roſacei, aceti partes duæ ſumantur. Quia tamen vapores, vtpote tenuiores, repellentium medicamentorum vim ſæpius ſubterfugiunt, diſcutientia potiùs vſurpanda, poſt capitis vniuerſalem euacuationem.

Cauſſam ſomni proximam quod attinet, cùm eam frigidam eſſe hactenus creditum ſit, ad eam expugnandam etiam calida exhibenda eſſe traditum. Verùm etſi quædam calida ad ſomnum p. n. expugnandum vtilia eſſe certum ſit: tamen cùm non omnia id præſtent, & vis illa narcotica à peculiari proprietate, quæ etiam in minima portione maxima eſt, conſiſtat; ea medicamenta eligenda, quæ peculiari proprietate hypnoticorum vim expugnare obſeruatum eſt: qualia ſunt ruta, nigella, caſtoreum, acetum & acida. Quòd verò Platerus ſcribit, nacoticorum vires debilitare ea, quæ leniendo temperie quadam ipſorum caliditatem potius, quàm frigiditatem emendant; id commodâ interpretatione indiget. Equidem frigida ſpecificæ facultati narcoticorum non opponuntur: quia tamen occulta illa qualitas in ſubiecto tali, quod manifeſtis quoque qualitatibus præditum eſt, plerumque hæret, non infrequens eſt, vt mutato ſubiecto occulta qualitas ſuam naturam ex accidenti quaſi mutet, & amittat; id quod acetum & acida commodiſſimè præſtant.

Narcoticorũ vim quæ infringant.

Ideóque acetum & acida, vt ſuccus citri, limonum, ruta, caſtoreum, & ex his parata exhibenda, atque aliis medicamentis morbo conuenientibus admiſcenda; & naribus admouenda ruta cum aceto, vel balſamum rutæ, caſtoreum cum aceto, nigella cum aceto. Efficax etiam remedium eſt in Comate ac cataphora; ſi acetum acerrimum, ſupra laminam ferream ignitam fundatur, & vapor aceti ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, ſi aceto addatur ſem. nigell. rutæ, & caſtoreum. Excitat etiam à ſomno ſuffitus ſulph. Nonnullli theriacam exhibent ſed cùm theriaca ob opium vim narcoticam potiùs augeat, ab ea abſtinendum, præcipuè ſi non planè vetus ſit.

Apophlegmatiſmis, & Errhinis, quæ ad particulares capitis euacuationes adhibentur, & Topicis, quæ ad vapores in capite diſcutiendos vſurpantur, addantur etiam ruta, caſtoreum, acetum. Sternutatoria quoque adhibere licet. Sicut & alia medicamenta, quæ ad vapores illos diſcutiendos ab antiquis vſurpata ſunt, eáque pleraque calida, quòd ſomnum nimium, & p. n. ab humore frigido ſemper prouenire crediderunt. Verùm cùm & calidi humores ac vapores ſomnum talem inducere poſſint, videndum, an natura ipſorum iſta medicamenta admittat. Si ergò humor pituitoſus peccet, exhibeantur diambra. diamoſch. conſerua betonic. & vngatur caput ol. rutac. laurino, coſtino, de caſtoreo; vel foueatur decocto ſerpilli, rutæ, pulegij, calaminthæ, betonic. & aliis, quæ ſuprà, *part.* 1. *cap.* 2. 10. ſunt propoſita.

Diæta.

Diæta cauſſæ reſpondeat. Aër ſit lucidus. Potus diluatur aceto & acidis. Cogitationis, & ratiocinationis exercitium in ſoporoſis affectibus, quæ πάθη ſunt ναρκοῦνται τὸ λογικόν, καὶ τὸ μνημονευτικόν, vtile eſſe docet Galenus, 6. *Epid. comm.* 5. *aphor.* II. Vt enim Hippocr. *ibid.* habet: ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποις: *Animæ quaſi deambulatio eſt cogitatio, & meditatio hominibus*, Ideóque ægris ſubitò iucunda, vel moleſta nuncianda ſunt. De quo Horatius *ſer. lib.* 2. *ſatyr.* 3. de quodam auaro Opimio ſcribit, qui

Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus, vt hæres
Iam circum loculos, & claues lætus ouánſque
Curreret: hunc Medicus multum celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: Menſam poni iubet, atque
Effundi ſuccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem ſic erigit: addit & illud:
Ni tua cuſtodis, auidus iam hoc auferet hæres.
Men, viuo? Vt viuas igitur, vigila.

Et omnino ſenſibus omnibus obiecto vehementiora, & quæ iis moleſtiam aliquam exhibent, offerenda. Excitandus æger clamore, ſonitu & ſtrepidu, in primis proprio nomine magnâ voce ſæpe appelletur: naribus acria, vt ruta; caſtoreum, acetum, vt modò diximus, obiicienda. Ori & palato itidem acria iniicienda. Oculi radiis ſolaribus, & luci ſplendidæ obiiciendi.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum euulſionibus, & aliis huiuſmodi irritandus.

Hiſtoria huius mali curati habetur apud Foreſtum, *lib.* 10. *obſeru.* 33. & 34.

QVÆSTIO,

Quænam Comatis, & Cataphoræ cauſſa ſit.

Cauſſa comatis & cataphoræ.

Cauſſam Comatis & cataphoræ eſſe ea, quæ ſpirituum animalium ad ſenſuum organa influxum prohibent, iam dictum: quænam autem cauſſæ id præſtent, non ita planum, nec omnes eodem modo hîc ſentiunt, vt in *Inſtitut. l.* 2. *part.* 3. *ſect.* 2. *c.* 4. dictum, vbi de cauſſa Comatis & cataphoræ egimus. Vt rem breuiter hîc complectimur, cauſſæ Comatis ſomnolenti non ſunt, quæ calorem & ſpiritum ad interiora reuocant, ibique detinent, donec inſtaurati ſint: ſed quæ prohibent, ne iterum iuſto tempore, imò etiam externa vi ſtimulati ad organa ſenſuum influere poſſint.

Cauſſas huius rei antiqui duas poſuerunt, vel intemperiem frigidam & humidam, ſpiritus animales quaſi ſtupidos reddentem vel materiam canales, per quos ſpiritus animales ad organa ſenſuum influunt, obſtruentem; cauſſamque comatis ſomnolenti & cataphoræ poſuerunt intemperiem frigidam, aut humidam, vel frigidam & humidam, cum, vel ſine materiâ: refrigerationémque & humectationem nunc à cauſſa externa, vt aëre ambiente, pluuiis, medicamentis, & alimentis tali, qualitate præditis, præſertim vaporoſis prouenire, nunc ab interna, vt humoribus, & vaporibus in corpore. Plerique tamen ſtatuunt, intemperiem eſſe cum materia coniunctam, quæ vapor ſit, (nam ſi ſit humor, iam grauiorem affectum, carum ſcilicet, ſequi) ab humore ſui generis ad caput eleuatus. Vtramque enim enumeratam qualitatem vim habere, calorem & ſpiritus denſandi, cohibendi, & ad motum, actionéſque minùs idoneos reddendi, (quanquam frigiditas id magis præſtet) non tamen ſolùm à refrigeratione & humectatione cerebri coma produci, ſed & à repletione, quæ etiam fit à copia calidorum & putridorum vaporum, exhalantium vel à toto, vt in febrium, præſertim pituitoſarũ, acceſſionibus, & in primis iis, quæ propterea καρωτώδεις nominantur; vel à parte aliqua, vt ventriculo, inteſtinis, & vermibus in iis. Sunt tamen quidam, qui negant, coma produci à materia meatus cerebri anguſtiores reddente, & obſtruente, (hanc enim non coma, ſed carum producere) ſed ſolùm cerebrum irrorando, & refrigerando. Ideóque ſoporem illum profundum, qui vel ictum capitis grauiorem, vel cerebri compreſſionem, in cranij perforatione minus dextrè inſtitutâ, vel muſculi temporalis inflammationem ſequitur; potiùs ad Carum, quàm Coma referendum cenſent.

Hypnotica qualia.

Recentiores verò & Galenici; & Chymici, rem clariùs explicare videntur. Nam in hoc quidem cum antiquis conſentiunt, quòd ea quæ vim habent ſpiritus cohibendi, torpidos, & ad motus, actionéſque animales minùs idoneos reddendi, Coma producant; verùm quænam vis id præſtet; in eo ab antiquis diſſentiunt, neque ſolùm in frigiditate & humiditate acquieſcendum eſſe cenſent; cùm multa ſint frigida, quæ ſomnum non inducunt, contrà verò etiam calida, quæ ſunt hypnotica. Ideóque etſi non planè negent, frigiditatem cum humiditate ad ſomnum facere poſſe, non tamen hanc ſolam, & vnicam huius mali cauſſam eſſe, & qualitates has ſomnum aliquem naturalem profundiorem paulò, quàm illum p. n. de quo hîc ſermo eſt, inducere; ſed malum hoc à peculiari qualitate ὑπνωτικῇ & ναρκωτικῇ prouenire putant. Et videtur eorum ſententia rationi conſentanea. Etenim videmus eos, qui vinum fortius, aut ſpiritum vini immoderatus biberunt, quaſi ſoporiferum medicamentum ſumpſiſſent, profundiùs dormire. Et vt *cap. præced. quæſt.* 1. demonſtrauimus, medicamenta, quæ ſomnum grauem conciliant, non frigiditate, ſed peculiari vi hypnotica & narcotica id præſtant; quâ & venena quædam prædita ſunt, eáque procul dubio non carent humores, qui in febribus malignis, & iis quæ καρωτώδεις nominantur, ſomnum profundum inducunt. Cùm enim humores ſæpe ſatis calidi in iis ſint, frigiditate id præſtare credibile non eſt. Et ſunt multæ febres, in quibus longè maior vaporum, & quidem craſſiorum, copia in cerebro eſt, quæ tamen καρωτώδεις non ſunt. Non tamen planè negauerim, vapores interdum poſſe tam craſſos & copioſos eſſe, aut in humorem craſſum degenerare, vt anguſtiam aliquam & obſtructionem in meatibus, per quos ſpiritus animales in organa ſenſuum influunt, excitare poſſint, verùm tum plerumque Darus, vel Lethargus ſequitur.

CAPVT

CAPVT III.

De Inſomniis immoderatis.

Inſomnia immoderata.

ETſi in ſomno profundiore, qui ex copioſiore alimenti vapore excitatur, ſenſus & externi & interni quieſcunt. Vnde ſtatim à cibo, vt ſenſus externi fortiùs ligantur, ita etiam ſomnia rariùs obueniunt: tamen in ſomno ex moderatis vaporibus obrepente, etſi ſenſus externi quieſcant; interni tamen ſæpe ſeſe exſerunt, & phantaſia quidem ex parte libera manet, vt ex rebus, quas vigilans geſſerit, ſenſerit cogitaueritque, ſpectra plurima compareant, quæ ceu vera intuetur, iiſque fidem adhibet, neſciens ſe dormire, quæ operatio in ſomno Somnium appellari ſolet. Iſta tamen operatio minùs perfecta eſt, ſed vt delirantibus phantaſia malè cohærentia coniungit; ita & in ſomno minimè cohærentia coniunguntur. Vnde rectè dicitur, quòd omnia ſint dormientium deliria, deliria verò vigilantium ſomnia. Et ad iſtam inconcinnam & ineptam imaginum coaptationem non parum faciunt vapores mobiles, ſpiritúſque turbantes, quales cùm in febribus ſæpe ſint ſatis copioſi, etiam febricitantes in ſomniis huiuſmodi maximè moleſtantur, vnde etiam prouerbium natum, *Per febrem ſomniare.*

Compertum tamen eſt, vt Ariſtoteles, *de hiſtoria animal. lib. 4. cap. 10.* & Plinius, *lib. 10. hiſtor. nat. in fine*, refert, & mulieres, & viros fuiſſe, qui nunquam quicquam ſomniauerint, quorum nonnullis in proceſſu ætatis accidit, vt viſo ſomnio mutarentur habitu ſui corporis, vel in morbum, vel in mortem; Atlantes etiam non ſomniare fertur. Etſi verò plerumque inſomnia ſine hominis incommodo ſint, & propterea naturalia habeantur: tamen ſi immoderata grauia, & cum terrore ſint, cùm ſpiritus exagitent, hominéſque delaſſent, vt excitati plus defatigationis, quàm refectionis, & refocillationis à ſomno percipiant, & ita plus incommodi, quàm commodi à ſomno habeant: de hiſce inſomniis inter actiones ſenſus communis læſas agendum. Etſi enim phantaſiæ ac memoriæ propria ſint: tamen quia non vigilantibus, vt alia deliria, ſed dormientibus accidunt, & cum vigiliis p. n. ferè communes cauſſas habent, de iis hoc loco dicemus.

Somnia naturalia quid ſint.

Cùm autem ſomnia naturalia nihil aliud ſint, quàm viſa homini in ſomnio apparentia, ſeu operatio imaginationis circa phantaſmata per ſomnum oblata: inſomnia illa, de quibus hic agendum, ſunt ea, quæ vel præter conſuetudinem longiùs, & totam ferè noctem durant, vel animum ita exercent, ſpiritúſque exagitant, vt, quamuis omnia falſa & ficta ſint, tamen non minùs hominem moueant & turbent, ac ſi verè acciderint. Vnde vel ſubito terrore perculſi homines excitantur, & ſi euigilare non poſſunt, in ſomno anxietatem ſummam percipiunt, corpus variè iactant, præ angore ſudant, vt excitari ita laſſi ſint, ac ſi maximos labores ſuſtinuiſſent.

Cauſſæ.

Inſomnia grauia quæ excitent.

Etſi verò & à Deo, & à Dæmone, qui permittente Deo falſis ſpectris etiam per ſomnum, homines terret, talia ſomnia immitti extra dubium ſit; atque illud etiam ſit certum, ab actionibus diurnis, quas memoria per ſomnum ſuggerit, ſomnia multa excitari, de quibus Claudianus:

Omnia, quæ ſenſu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies:

Tamen illa non ſunt ea, quæ Medico conſideranda veniunt; ſed illa, cùm à cauſſa interna homo grauioribus & immoderatis ſomniis vexatur. Vnde nec huc pertinent inſomnia illa grauia, quæ à mœrore, timore, ſolicitudine, & ſimilibus cauſſis ortum habent, illiſque ſublatis ceſſant.

Cauſſæ autem illæ ſunt vapores impuri, tetri, melancholici, à cibis vel humoribus eiuſdem naturæ copioſiùs exhalantes, ſpiritúſque animales inquinantes, & exagitantes, vel intemperies cerebri, vapores ab inferioribus adſcendentes, & ſpiritus in cerebro agitans.

Primò enim cibi, & aſſumpta quædam, terribilia ſomnia faciunt, vt fabæ, lentes, lolium, phaſeoli, braſſica, paſtinaca, erucæ, allium, ſmilacis ſemina, Pertinet huc & vinum, quod ſæpe copioſiùs ſumptum ſomnum inquietum, & ſomnia grauia facit; vt & narcotica pleraque. Vide Proſper. Alpinum, *de med. Ægypt. lib. 4. c. 2.* vbi refert, Ægyptios certò affirmare, ſi aſſium, vel aſſis, vel boſa, vel bernaui, vel bers (deſcriptio horum medicamentorum narcoticorum, *alleg. loco* habetur) aſſumant, ſe in ſomno multa & varia, quibus delectantur, obiecta vt viridaria & hortos, puellas, & milites bella videre: quod procul dubio accidit, vapore medicamentorum illorum narcoticorum ad cerebrum delato, ſpiritúſque turbante, ac phantaſma varia obiiciente; accedente imprimis forti deſiderio cum imaginatione huiuſmodi res in ſomno videndi.

Secundò, humores praui, corrupti, melancholici. Hinc ij, quibus cibo ventriculus nimium repletur, vel quibus cibus in ventriculo corrumpitur, vt inde multi vapores ad caput adſcendant, inquietè dormiunt. Accidit hoc ſæpiſſimè infantibus, qui cùm lac copioſius, quàm par eſt, ſugunt, id ipſis in ventriculo corrumpitur; vnde vapores praui & acres ad caput eleuantur, ſpiritibúſque permiſti eos turbant, vnde vel excitantur, & nimis vigilant, vel grauibus inſomniis terrentur. Quandóque etiam ex toto corpore & venis vapores tales ad caput copioſiùs attolluntur; id quod ſæpe accidit in febribus, vnde prouerbium ortum: *Per febrem ſomniare*, quòd ſcilicet plura abſurda, febricitantibus in ſomno, quàm ſanis occurrant. Idque hominibus magis in ſupino decubitu accidit; cùm in eo vaſa magna in dorſo incaleſcant, & vapores copioſos ad caput mittant. Nonnunquam ex parte aliqua priuata tales vapores eleuantur; quod ex liene & hypochondriis fit frequenter in melancholicis, nonnunquam ex vtero.

Tertiò, ſi cerebrum ſit calidum, vapores adſcendentes, & ipſos ſpiritus animales turbat. Vnde homo vel vigiliis p. n. vel inſomniis grauibus vexatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Ipſi homines hac de re, & de ſomniorum grauitate conqueruntur, & à ſomno laſſitudinem percipiunt. In infantibus ex eo id cognoſcitur, quòd inter dormiendum gemunt & concutiuntur, excitati clamant & plorant, nec placari poſſunt, fœtidus odor ſæpe ex ore exhalat, calor percipitur in iis.

Cauſſæ etiam ſuis ſignis facilè cognoſcuntur. Si è ciborum, vel copia, vel qualitate malum proueniat, id ex diæta, & cibis quibus æger vſus eſt, cognoſcitur. Humores ſeu in toto, ſeu in partes aliqua abundantes etiam ſuis ſignis deprehenduntur. Cerebrum nimis calidum, ex ſignis ſuprà, *part. 1. c. 1.* propoſitis innoteſcit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vt iucunda & læta ſomnia, hominis ſanum & bonum ſtatum indicant: ita triſtia & horrenda plerumque morbi imminentis ſunt indicia, & melancholicam conſtitutionem ſignificant.
2. Somnia grauia & terribilia corpus debilitant.

Indicationes & Curatio.

Curatio inſomniorum grauium.

Si æger cibis, vel flatulentis, vel prauis vſus eſt, pro iis melioris ſucci ſubſtituendi. Si nimiâ copiâ ſint ingeſti, cœna parca & ſobria vitium hoc emendat, imprimis ſi æger non ſtatim à cœna ſe cubitum conferat.

Humores vel in toto, vel in parte aliqua abundante, & vapores qui ſpiritus turbant, ſuppeditantes, euacuandi, vel venæ ſectione, vel purgatione; & diſpoſitio vitioſa corporis, quæ humores illos generat, emendanda, de quo ſuprà, *part. 1. cap. 5. & ſeqq.* dictum.

Poſt cœnam etiam exhibenda ea, quæ vaporum ad caput adcenſum prohibent, quæ etiam ſupra, *part. 1. cap. 6.* ſunt propoſita.

Calida euaporatio à cibo vel potu, vino præſertim, adſcendens, inſomniorum cauſſa, frigidæ in fine cœnæ, vel aceti potu ſupprimenda. Vnde nonnulli, ſi dormitum ituri hauſtum aquæ frigidæ ſumant, præſertim poſt vini vſum; ſuauiùs dormiunt. Vitandus quoque decubitus ſupinus.

Si ab intemperie cerebri calida ſit malum, alteranda ea, & curanda, vt ſuprà, *part. 1. c. 1.* dictum.

Simul ea vſurpanda, quæ tetros illos vapores, ſpiritus turbantes, diſcutiant. Meliſſa in cœna comeſta, contra moleſta inſomnia commendatur; vt & rad. bugloſſ. pulueriſata cum aq. fl. tiliæ. Laudatur etiam oleum aniſi, ſi eius gutta vna atque altera linguæ, vel naribus illinatur; modò malum non ſit ab intemperie cerebri calida.

Puluis qui ſomnia horribilia arcet, & ſomnum inducit.

℞ *Smaragd. hyacinth. margarit. corall.* an. q. ſ. F. Puluis ſub noctem detur ℈. j.

Si in infante malum proueniat à lactis in ventriculo corruptione, videndum ac lac à nutrice non bonum ſuppeditetur; ideóque vel nutrix mutanda, vel danda opera, vt lac corrigatur. Si copioſius ſumpſerit infans lac, parciùs præbendum. Si ob ventriculi debilitatem corrumpatur, extrà oleo abſint., menthæ, maſtichino ventriculus inungendus; vel emplaſtrum aliquod ſtomachale imponendum. Lac verò corruptum è ventriculo abſtergendum melle, vel ſimplici, vel roſatum ſolutiuo.

CAPVT IV.

De Vertigine, & primò in genere.

Nomen.

VErtigo affectus eſt à ſymptomate ſic denominatus. Qui enim hoc malo corripiuntur, iis omnia in gyrum circumagi videntur. Dicitúrque Latinis vertigo, Græcis, δῖνος, περιδινεῖσθαι, ἴλιγγος item, & ἴλιγξ, σκότωμα, σκοτόδινος. σκοτοδινία, σκοτωματικὸν πάθος, quibus nominibus non ſpecies diſtinctæ, ſed mali eiuſdem diuerſi gradus ſignificantur, ac diſcernuntur.

Nam

Nam cùm ſolum circumagis corpus, vel exteriora videntur, δῖνος & ἴλιγγος vocatur: quando verò ſimul oculi veluti offusâ caligine, obſcurãtur, σκότωμα & σκοτόδινος ſeu *vertigo tenebricoſa*, appellatur, quæ ſæpe ita ingraueſcit, vt æger protinus concidat, niſi prehenſis proximis adminiculis ſeſe fulciat, ac ſuſtentet. *Scotomia.* Barbari verò *Scotomiam* appellant, & hoc nomine etiam in genere Vertiginem intelligunt, ſed minùs rectè. Neque enim omnibus, qui Vertigine laborant, tenebræ (quod σκοτόματος vox propriè innuit) offunduntur; etſi omnes, qui σκότωμα patiuntur, etiam vertigine laborent. Nonnulli tamen inter σκότωμα & σκοτόδινον diſtinguunt, & σκότωμα adhuc lenius malum, quam ſit σκοτόδινος, eſſe volunt, ita vt σκότωμα ſit, cùm ſine circumactione, aut illa ſanè leui, tenebræ offundi videntur, aut ſolùm fumi, nubes, muſcæ, volitare ob oculos putantur; vt ita σκότωμα ſit σκοτόδινος incipiens.

Aliud verò à Scotomate malum eſt ὑπόχυμα impropriè ſic dictum, quando è ventriculo fumis ad caput adſcendentibus, aut per ardentium febrium vigorem, aut phrenitidem, fumis è calido humore elatis, & ſpiritui optico permiſtis, pupilla nonnihil occluditur, viſúſque obtenebratur, quod etiam inſtante criſi per hæmorrhagiam narium fieri conſueuit. Illud enim omne abſque circumgyrationis phantaſia accidit.

Definitio.

In Vertigine quæ actiones animales lædantur.

Etſi verò certum ſit, animalis functionis læſionem in vertigine accidere: tamen quæ actio lædatur, non ita plenum eſt. Alij enim viſum, alij ſenſum communem, alij imaginationem, alij motum, & ſenſum deprauari exiſtimant. Verum cùm iſta controuerſia *in Inſtit. lib. 2. part. 3. ſect. 1. cap. 9.* explicata ſit, breuiter hîc omnia complectimur, ſtatuimúſque principaliter & ſemper imaginationem, & ſenſum communem in vertigine lædi. A viſu quidem plerumque huic malo occaſio primùm præbetur, & tum ſenſus communis, & hinc phantaſia etiam afficitur: attamen & oculis clauſis à motu vertigo excitatur, imò ebriis idem accidit. Et vertigine nonnunquam homo corripitur, etſi nulla vel à viſu, vel à motu, aut certè leuis occaſio præbeatur. At præcipua læſio eſt phantaſiæ, ac Vertiginoſi ea quæ quieſcunt, in orbem circumgyrari exiſtimant, idque in omni vertigine accidit, ſiue occaſio per viſum præbeatur, ſiue abſque tali occaſione ab interna cauſſa excitetur. Neque tamen hinc ſequitur, quòd vertigo ſit delirium, de quo cum Altimaro diſputat Maſſarias, *cap. de vertigine*, cùm non quælibet functionum principum deprauatio delirium ſit, ſed ſolùm quæ in compoſitione aberrat, non verò quæ in apprehenſione ſimplici; id quod hîc accidit: cùm obiectum quietum pro moto apprehenditur.

Et quidem ſi à viſu occaſio Vertigini præbeatur: & ſenſus communis ac phantaſia afficitur, & vterque rem quæ quieſcat, quaſi motu agitatam apprehendit. Cùm enim ſpiritus animalis obiecta ſenſuum recipiat, & ad ſenſum communem ac phantaſiam deferat, ſi ille p. n. moueatur, obiecta quoque moueri videntur, Habétque ſe res, vt in aliis rebus viſibilibus Etenim vt, ſi rei albæ ſpecies per vitrum flauum, aut rubeum in oculum admittatur, res rubra, vel flaua apparet: ita etiam res quieſcentes moueri videntur, ſi ſpiritus animales non rectè in oculos, ſed circulariter agitati, influant. Si verò ab interna tantùm cauſſa excitetur Vertigo, & oculi ſint clauſi; ſolùm imaginatio afficitur, non verò ſimul ſenſus communis, vtpote qui non agit, niſi ab externo ſenſu motus, & externorum ſenſuum obiecta mediis ſenſibus exterioribus percipit. Secundario poſtea motus, & viſus ſæpe læditur. Cùm enim à phantaſia greſſus animalis regatur, accidit, vt læſa imaginatione conſequenter lædatur motus, & ægri concidant: aut quia ſpiritus animales in anteriore cerebri parte p. n. moti, etiam eos, qui ad organa motus influunt, turbant, ac vt inordinatè moueantur, efficiunt, vnde fit, vt ſpiritibus animalibus non, vt par eſt, in organa motus influentibus, ægri collabantur; aut vt aliis placet, cùm omnia circumagi videantur, non habent, vbi greſſum figant ægri.

Et quia ſpirituum hoc vitium oculis quoque communicatur tenebræ ſimul oculis oboriuntur. Vtrumque tamen etiam euenire poteſt, vt & aliorum ſenſuum læſio, quòd ſpiritus animales in organa ſenſus ac motus non influant. Etenim cùm ſpiritus animales rectâ lineâ in neruos influant, ſi hi circulariter moueantur, neruos prælabuntur; ſicut aqua, quæ in vaſe aliquo circulariter mouetur, è vaſe non effluit, etſi illud perforatum ſit.

Sed & auditus nonnihil deprauatur interdum, vt leuis fluctuatio obaudiatur, ſpiritu illo flatulento, ſpiritus animales turbante, etiam ad neruum ἀκουστικὸν pertingente.

In nonnullis etiam olfactus, in aliis guſtus læditur, teſte Ægineta, *lib. 3. c. 12.*

Ratiocinatio autem, & memoria ſalua eſt: cùm Vertiginoſi in ipſo paroxyſmo agnoſcant ſe errare, & poſt paroxyſmum omnium recordentur.

Quandoque tamen etiam ſine Vertigine oculi obtenebrantur, & varia corpuſcula, ac colores iis falsò offeruntur, & in auribus ſibilus & motus quidam percipitur, ſi agitatio, & circumgyratio ea ſpirituum in cerebro non fiat, ſed ſola vaporum cum illis permiſtio. Quæ ſymptomata cùm veram vertiginem præcedere ſoleant, vt docet Aëtius, *terrab. 2. ſerm. 2. in princip. cap. 7.* Rhaſes *c. 3.* ſub nomine Vertiginis hunc affectum comprehendit, eundemque deſcribit Auicennas, *prima tert. tr. 5.*

Locus affectus in vertigine.

Locus affectus eſt cerebrum, & quidem quatenus pars organica, & ſpiritus animales continet, ac quibuſdam meatibus, in quibus illi mouentur, eſt præditum; & quidem ſecundum partem potiſſimùm anteriorem, quæ organis ſenſuum externorum proprior eſt; quanquam & reliquis poſtea communicetur, quod ex motu deprauato colligitur.

Cauſſa proxima vertiginis.

Cauſſam huius mali proximam quod attinet, etſi de ea alij aliter, ſentiant, tamen ſi non ſolum perpendamus, quòd vertiginoſi omnia in gyrum circumagi imaginantur, ſed & quòd ex corporis circumgyratione Vertigo ſanis quoque oboritur, facile colligere eſt, immediatam & proximam cauſam eſſe inordinatum, & quidem circularem ſpirituum animalium motum, quem alij vndoſum appellant, quod tale quid in ſpiritibus in cerebro fiat, quale in vorticibus aquarum. Cùm enim viſio fiat ſpeciebus non ſolùm colorum, ſed & reliquorum ſenſibilium, vt quietis, motûs, & huiuſmodi aliis per oculos receptis, atque à ſpiritu animali ad ſenſum communem; & phantaſiam deductis: ſi ſpiritus illi, qui ſpecies oculo receptas ad ſenſum communem, & imaginationem deferunt, p. n. & circulariter moueantur, motus ille ſpeciei imprimitur, non aliter, vt antea etiam dictum, ac dum res alba per vitrum coloratum adſpicitur, atque ita res quieſcens moueri putatur. Omne enim quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

Vertigo quid.

Atque ita Vertigo eſt imaginationis, ac ſenſus communis læſio ac deprauatio talis, vt omnia in gyrum circumagi videantur, à circulari ſpirituum animalium motu in cerebro ortum habens. Nonnunquam tamen, vt dictum, etiam ſenſus externi ſimul afficiuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ vertiginis.

Inordinatus autem ille, & circularis ſpirituum animalium motus, quem modò Vertiginis cauſſam proximam & continentem eſſe diximus, non ab vna cauſſa proficiſcitur; vnde accidit, vt alij aliter de cauſis vertiginis ſentiant. Commodiſſimè autem cauſſæ hæ ita diuidi poſſunt: Cauſſæ circularis, & inordinati ſpirituum animalium motus, ſunt vel internæ, vel externæ. Internæ, vel in capite hærent, & vertiginem per eſſentiam pariunt; vel aliunde adueniunt & vertiginem per conſenſum pariunt, qui fit vel ratione totius, vel partis alicuius, vt ventriculi, inteſtinorum, hepatis, lienis, vteri.

Primò nimirum, & plerumque illam circumgyrationem parit κίνησις ἄτακτος φυσώδους πνεύματος, *inordinata motio ſpiritus flatuoſi* per venas, & potiſſimùm per arterias, in cerebrum effuſi. Πνεῦμα enim hoc ἀτμῶδες καὶ φυσῶδες cùm ἀτάκτως in cerebro mouetur, ſpiritûs animales quoque agitat & impedit, vt in illis anguſtiis occluſi in ſeſe motu circulari conuertantur, & phantaſiæ falſam hanc rerum externarum, vel proprij etiam corporis, ſpeciem exhibeant. Atque hinc, qui imbecillo ſunt capite, & qui flatibus abundant, facilè vertigine tentantur, etiam ob externam aliquam leuem cauſſam, & propterea Vertigo malum eſt ſenibus familiare, ob ſpiritum vaporoſum, ex imbecillitate caloris naturalis, & pituitæ copiam redundantem, motúque inordinato impulſum, *3. aphor. vltim.* Chymici quidam vapores hos reſinoſos, ac ſulphureos eſſe ſtatuunt, non ſalinos, qui dolores capitis, vigilias, epilepſiam, & diliria excitant, ac proinde citra acrimoniam eſſe, & nullos dolores inferre, ſed ſaltem ſpiritus turbare, iiſque tenebras offundere. Verùm vapores omnis generis cauſſa vertiginis eſſe poſſunt, modò ita ſint diſpoſiti, vt ſpiritûs animales in gyrum agere valeant.

Initium autem motionis ſumit πνεῦμα φυσῶδες: vel extrinſecus à leui aliqua occaſione, vel intus à ſeipſo, vt eſt vaporis & ſpiritûs omnis natura fluxa, ac mobilis, præſertim caliditate tenuis. Hinc accidit, vt qui in arteriis cerebri ſpiritus feruidiores habent, facilè per ſe, vel etiam leui accedente occaſione, vertigine corripiantur, quæ diu multúmque, & facili de cauſſa, ſæpe etiam cum dolore capitis hominem infeſtat, vt & aurium tinnitu, & arteriarum in capite, & auribus præcipuè, pulſu, ac vix niſi arteriarum apertione, curatur.

Hinc cauſſæ antecedentes ſunt omnes humores è quibus vapor ſuſcitari poteſt, ſanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor ſeroſus, cùm tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare poſſit, vt docet Galenus, *3. de loc. affect. c. 8. & 3. aph. 23.*

Cauſſæ iſtæ, & humores, vel in cerebro hærent, & calefacti, vel agitati, vertiginem per eſſentiam generant; vel extra cerebrum geniti aliunde ei communicantur, ac vertiginem per συμπάθειαν excitant: quò pertinet & Ebrietas, quæ corpus vaporibus replet; vnde ebrij non rarò vertigine corripiuntur, & ebrioſi vertigini ſunt obnoxij.

Cauſſæ verò προκαταρκτικαὶ ſunt omnes aëris in qualitatibus exceſſus; præcipuè auſtrina conſtitutio, teſte Hippocrate, *3. aphor. 17.* æſtus & mora ſub Sole, & quæcumque alia foris incidentia ſubitò humores fundere, agitare, & in vaporem diſſoluere poſſunt; vt immoderata corporis exercitatio,

præſer

præſertim à repletione, balneum, ira, & aliæ animi perturbationes, Venus nimia, inedia in iis, qui eam ferre non poſſunt, ob bilem in ventriculo, qui ab Hippocrate πικρόχολοι ἄνω dicuntur; corporis item in gyrum conuerſio, vel rerum externarum circumrotatarum aſpectus, aut velox motus, vel aquarum vorticoſarum aſpectus, proſpectus ab alto, aſpectus rerum lucidarum, & Solis in primis, ſonus vehemens, vt tonitru, & bombardarum, percuſſio capitis & dorſi. Quorum quædam cùm tam potentia ſint, vt in ſanis etiam vertiginem excitare poſſint, multò magis in ægris, & iis, quibus caput ab internis cauſſis malè diſpoſitum eſt, præſtare valent. Inducit & vertiginem nonnunquam purgatio. Nam à medicamento purgante, humores vitioſi, ſi adſint, agitantur; & qui ſani purgantur, vertigine corripi ſolent, teſte Galeno, 2. *aph.* 22. *& libell. quos purgare oporteat.* Vapores enim ex colliquatione humorum etiam bonorum excitari, ſpiritus animales in cerebro motu inordinato turbare poſſunt.

II. Eandem ſpirituum circumgyrationem producit vaſorum, & meatuum cerebri anguſtia. Nam ſi ſpiritus animales per loca impedita moueantur, retrocedant, ex qua retroceſſione fit motus circularis.

III. Spirituum illam circumgyrationem excitant omnia illa, quæ ſpiritus, etiam ſine vaporis admiſtione, agitare, mouere, ac perturbare poſſunt. A cauſſis tamen his faciliùs excitatur vertigo, ſi cerebrum ſit debile, quod ſpiritus animales continere, & vt par eſt, ac ſ.n. fieri aſſolet, diſtribuere non poteſt, ſed cauſſarum violentiæ facilè cedit.

Differentiæ.

Vertiginis differentiæ.

Eſt quidem aliqua Vertiginis ſecundum gradus differentia; vt ex iis, quæ antea dicta ſunt, patet, quòd nunc περιστροφῆς ſeu *circumgyrationis* ſpecies offertur ſine viſus obtenebratione; nunc viſus ſimul quaſi caligine offuſâ hebetatur; nunc malum adeò inualeſcit, vt ſpiritûs animalis in organa ſenſus ac motus voluntarij diſtributio impediatur, atque ita homo concidat. Maximi verò momenti eſt illa differentia, quæ à cauſſarum modò enumeratarum varietate ſumitur, quòd ſcil. vertigo generatur, 1. à vapore ſpiritus animales turbante, qui quidem, ſi in ipſo cerebro generetur, Vertiginem per primarium cerebri affectum conſtituit; ſi verò aliunde in cerebrum eleuetur, per συμπάθειαν: quæ rurſus varia eſt, pro locorum, quæ vaporem illum ſubminiſtrant, varietate 2. à vaſorum & meatuum cerebri anguſtia, quæ fit ab eorum compreſſione, obſtructione, coalitu. 3. à ſpirituum, ſine vaporum permiſtione, à cauſſis euidentibus, & externis agitatione. Quæ differentiæ cùm ob curationem attendendæ ſint, de ſingulis in ſpecie agemus: priùs tamen de vertiginis ſignis diagnoſticis, prognoſticis, & curatione in genere dicemus.

Signa Diagnoſtica.

Vertiginis Signa.

Si cui omnia in gyrum circumagi videntur, quæ reuerâ quieſcunt, aut homo ipſe circumrotari videtur, is vertigine laborat: quod tamen pluribus modis accidit. Aliis enim hoc ſolùm contingit; aliis prætereà & viſus obſcuratur; nonnullis ſibilus quidam, vel tinnitus in auribus percipitur; quidam, niſi proxima adminicula prehendant, planè concidunt. Non tamen illi, qui vertigine ſaltem laborant, voce & ſenſibus priuantur, neque conuulſione tentantur, quâ ratione ab apoplexia & epilepſia vertigo differt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vertigo, quæ citra externam & euidentem cauſſam non accidit, leuior eſt, quàm quæ etiam ſine euidente cauſſa inuadit.

2. Vertigo, præcipuè grauior & diuturnior, eſt affectio epilepſiæ & apoplexiæ proxima, & ad has quaſi via, teſte Galeno, 2. *aphor.* 17. *&* 23. Si enim cauſſa illa augetur, tandem grauiſſima iſta ſymptomata acceſſit.

3. Vertigo in ſenibus magis periculoſa; quia ipſorum cerebrum debile eſt, & calor in eo paucus, pituita verò abundans. Et ſi frequentiùs ſenibus malum accidat, præſertim cum magna ſenſuum perturbatione, apoplexiam tandem affert.

4. Perículoſior eſt Vertigo, in qua caput, vel corpus circumagi videtur, quàm in quâ ſaltem externa, & in quâ fit vehemens viſus læſio, ob cauſſæ vehementiam. Et ſi vertigo adeò inualeſcat, vt homo concidat, apoplexiæ & epilepſiæ prænuncia eſt.

5. Vertigo à calidis humoribus citiùs ſoluitur, quàm à frigidis.

6. Quibus in vertigine viridis aut purpureus color obuerſatur, ad epilepſiam; quibus ater, ad apoplexiam; quibus rubeus, ad maniam magis proni cenſentur.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm vertigo fiat ab inordinato, & circulari ſpirituum animalium motu, danda opera in paroxyſmo, vt ſpirituum animalium motus ille ſedetur, & cauſſæ, quæ ſpiritus agitantur, ſi adhuc præſentes ſint, tollantur. Extra verò paroxyſmum ad præcauendum, ne malum recurrat, ſingulæ cauſſæ prout natura earum id requirit & poſtulat, tollendæ. Diæta quoque pro varietate cauſſarum idonea inſtituenda, ac vitanda omnia quæ caput replent

Cura in Paroxyſmo.

Cura vertiginis in paroxyſmo.

Itaque vt in Paroxyſmo inordinatus ſpirituum animalium motus ſedetur, æger ad quietem componatur: & ſi ab inferioribus humores & vapores ad caput tendant, reuulſiones, ac diuerſiones inſtituendæ: & proinde inferiores partes ligandæ, & fricandæ, quod in plantis pedum ſale & aceto fieri poteſt, donec, ſi fieri poſſit, ſomnus ſuperueniat; facies vino aſpergenda. Si inſignis ſit Vertigo, non ſolùm frictiones inſtituendæ, ſed & glandes, ac clyſteres indendi. Hinc odoramentis vtendum, cauſſæ tamen adhibitâ diſtinctione. In calida, ex aceto cum aq. roſar. in frigida fiant odoramenta ex aceto cum moſcho, ambra, ſpec. diambr. ſem. nigellæ. Narium foramina inungantur oleo deſtillato nucis moſchatæ, aut maioranæ, aut galbani. Tempora & manuum carpi fortiter fricentur aquâ, & aceto roſaceo, additâ pauculâ aquâ cinamom. Ori indatur momentum ſalis; aut cinamomum, & macis maſticanda dentur. Si ex fame ſit Vertigo, quod in picrocholis fieri ſolet, mica panis in ſucco cydonior. granator. vel vino auſtero intincta exhibenda. Marcellus, *de medic. c.* 3. ſcribit, Vertiginem citò tolli, ſi betæ nigræ ſucco tempora illinantur: item ſi abrotonum tritum in vino tepido bibatur, vel cum oxymelite non acri exhibeatur: vel applicetur fronti ſerpillum, aut aqua eius; temporibus ac ceruici affricetur aqua roriſmarini.

Interdum tam vehemens eſt vertigo, & tamdiu durat, vt apoplexia & epilepſia metuenda ſit. Ideóque tum, ægro reclinato, & clyſtere præmiſſo, venam aperire, aut cucurbitulas cum ſcarificatione applicare, & palatum theriacâ vel Mithridatio inungere opus eſt.

Etſi verò de venæſectione in tempore paroxyſmi inſtituendâ in vertigine controuerſia ſit, atque eandem nonnulli diſſuadeant, metuántque, ne vires, quæ tum debiliores ſunt, magis debilitentur: tamen ſi diuturna, & vehemens ſit vertigo, & ea ſit ægri conſtitutio, vt omnino, ſi apoplexia illum inuadat, venæſectio inſtituenda ſit; hìc verò apoplexiæ periculum immineat: cauſſa nulla eſt, cur non admitti debeat venæſectio, ſi adſint Indicantia, quæ eam poſtulent.

Nonnulli, ſi vertigo per conſenſum à partibus inferioribus fiat, intercipientia quoque vſurpant, & medicamenta ſiccantia, atque adſtringentia venis, atque arteriis iugularibus apponunt.

Præſeruatiò à vertigine.

Quæ verò extra paroxyſmum inſtituitur curatio, tota ad præſeruationem, ne malum recurrat, dirigenda: quæ cùm varia ſit pro cauſſarum varietate, de ea poſtea in ſpecie dicetur.

Hoc ſaltem hìc addo, ad præſeruationem commendari ſemen carui maceratum in vino, & poſtea ſiccatum, ſi quotidie ſub horam decubitus cochlear dimidium diu maſticetur, tandémque deglutiatur, idque per dies aliquot continuetur.

Diæta.

Diæta in vertigine.

In diæta ea conferunt, quæ humorum & ſpirituum inordinatum motum ſiſtunt, & nullo modo motui iſti cauſſam præbent. Aër ſit temperatus, non admodum lucidus tempore paroxyſmi: fugiendus craſſus, humidus, nebuloſus, qui vertiginem excitat, vt eſt apud Hippocratem, 3. *aphor.* 17. Caueat æger ventos, vitet quoque radios Solis & Lunæ, cibus ſit cauſſæ vertiginis aduerſus: nocet omnia alimenta difficilis coctionis, & praui ſucci, ac quæ vapores, & fumos multos ad caput mittunt, vt fabæ, piſa, & alia legumina, lac, piſces viſcoſi, conchylia omnia, caſtaneæ, auellanæ, nuces rancidæ, allium, porrum, cepæ, raphanus, & omnia huiuſmodi ſuprà, *part.* 1. *c.* 1. propoſita. Vitet æger etiam ciborum varietatem, & nimiam repletionem. Potus non ſit vaporoſus; ideóque vinum non bibendum, niſi ventriculus ſit imbecillis ex frigiditate, aut vires in toto corpore deficiant: vel parcè bibatur, & tenuius, non vinoſum.

Cereuiſia non multo lupulo ſit condita, quæ caput replet. Poſt cibum ſumenda, quæ os ventriculi claudunt, & aſcenſum vaporum ad caput impediunt, vt coriandr. præpar. cum nuce moſchata, cydonia condita, vel diacydonium. Nonnulli cryſtallum appenſam vertiginoſis prodeſſe cenſent, atque ex poculo inde parato bibere, vel potui cryſtallum imponere iubent.

Motus, qui fit ventriculo vacuo, moderatus, non eſt incommodus, modò non fiat capite, vel dorſo inclinato: vice exercitij ſint frictiones, quæ à ſupernis partibus cœptæ deſinunt in inferiores.

A cibo non ſtatim dormiendum. Vitandus aſpectus rerum, quæ circumrotantur, & in gyrum aguntur, vel celeriter mouentur, vt rotæ, & impetuoſa flumina. Æger ex alto non deſpiciat, turbam etiam hominum, qui hinc inde ambulant & mouentur, vitet. A Venere abſtinendum, niſi à menſibus ſuppreſſis, vel ſemine retento fiat vertigo. Cauendæ animi perturbationes nimiæ, ira, mœſtitia. Aluus ſit aperta, & niſi ſingulis diebus officium faciat, arte irritetur.

Secundò, De Vertigine in ſpecie.

Et primò, De Vertigine per eſſentiam.

Cauſſa.

Si in capite flatus ille, vel vapor generetur, fit vertigo

Vertigo à flatu.

κατ' ἰδιοπάθειαν, eáque ab omnibus cauſſis, quæ flatus, & flatuum materiam in capite generare poſſunt; quales ſunt ſanguis ſpirituoſus & feruidus, ac alij humores, è quibus flatus, & ſpiritus eiuſmodi eleuantur, in capite cumulati: plerumque verò iis accidit, quibus conſuetæ cerebri euacuationes ſupprimuntur; idq; Galenus exemplo oſtendit eorum, qui cùm ſoliti eſſent purgari per aures ab excrementis cerebri, euacuatione illâ ſuppreſsâ facti ſunt vertiginoſi, & auribus recluſis, exitúque iterum patefacto, à vertigine liberati ſunt, *comm. 2. in 6. epid. text. 29.*

Carolus Piſo, *in lib. de morb. ex colluu. ſeroſa*, in Vertigine animalem ſpiritum tumultuari, ac moueri ſcribit à feruente ſero in capite; & ad ſuam ſententiam probandam affert locum Hippocratis, *2. de morb.* vbi hæc habentur: *Aqua ſi in cerebro oborta fuerit, dolor acutus ſynciput, & tẽpora, interdúmque alia capitis parte detinet, ſubindéque rigor, ac febris, oculorum regiones dolor, occupat, iique caligant, pupillo ſcinditur, ac ſi ſurrexit, ipſum Vertigo tenebricoſa prehendit*, &c. Neque hîc de hydrophobia, quæ Mercati ſententia eſt, ſed de hemicrania Vertiginoſa agere Hippocratem ſtatuit. Quod vt ſæpiſſimè verum eſſe exiſtimo: ita nihil obſtare puto, quin & ex aliis humoribus eiuſmodi vapores eleuari poſſint: ſicut & vapores ex inferioribus aſcendentes, ac vertiginem excitantes non omnes à ſeroſis, ſed & ab aliis humoribus proueniunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa vertiginis flatulenta.

Per affectum primarium, & à ſpiritu flatulento inipſo cerebro genito Vertiginem produci, cognoſcitur ex præcedente capitis dolore, & grauitate, ex aurium tinnitu diuturno, ac ſenſuum externorum quadam læſione; in nulla verò alia corporis parte aliquid mali, quod vertigini cauſſam præbere poſſit, deprehenditur. Malum ipſum frequens eſt, vel continuum; nec citò diſcutitur: & ex leui cauſſa atque ἀφορμῇ homo vertigine corripitur, & præcipuè cùm imaginationem in aliquid intendit. Vide Galenum, *3. de loc. affect. c.* 8. Et quidem ſi vapor ille (quod plerumque fit, imò à nonnullis ſemper fieri creditur) ſit calidus, & à ſanguine feruidiore ortum habeat, cognoſcitur id ex temperamento corporis calido, ex tumore & pulſatione arteriarum in capite, ex rubore, & colore faciei, & ſignis aliis, *part. 1. c. 8.* ſuprà propoſitis. Alij etiam humores, qui flatibus & vaporibus præbent materiam, in capite abundantes, ſignis *ibid. cap. ſeq.* propoſitis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Periculoſior eſt Vertigo, quæ fit per ἰδιοπάθειαν, quàm quæ per συμπάθειαν.
2. Si vertigo hæc adeò inualeſcat, vt homo concidat, apoplexiæ prænuncia eſſe ſolet, vt antea dictum.

Indicationes.

Curatio vertiginis à flatu.

Quid in paroxyſmo agendum ſit, antea in genere dictum. Extra paroxyſmum verò, prima materia illa, è qua vapores illi generantur, conuenienti modo tollenda, & euacuanda: deinde vapores diſcutiendi: tandem ille cerebri morbus, ob quem materia, & vapores illi generantur; tollendus, & cerebrum roborandum.

Auxilia.

Itaque ſi ſanguis ſiue in toto, ſiue in capite abundet, vena aperiatur, & ſanguis per interualla educatur, capite reclinato: cùm vertiginoſi facilè ex qualibet occaſione vertigine corripiantur, & concidant. Aperiatur autem, ſi ſanguis in toto ſimul abundat, primò baſilica, vel communis, hinc cephalica; ſi verò in capite præcipuè, ſtatim cephalica. Et omnino in venæſectione ſi cauſſa mali ſit ſanguis nimis ſpirituoſus, aut flatuoſus, curationis maxima ſpes eſt ſita; cùm ſanguis arteriarum & venarum in cerebri ſinubus confundatur, atque ita venâ apertâ ſanguis ſpirituoſus euacuari poſſit.

Poſt cephalicam Rhaſes, & Auicennas venas poſt aures incîdunt. Non incommodè quoque vena in fronte aperiri poteſt. Galenus, *3. de loc. aff. cap.* 8. *&* 9. *de tuend. ſanit. c. 9.* arterias quoque aperit, ſi ſcilicet vaſa illa multo ſanguine calido turgeant, & malum vehemens ſit. Verùm quid de arteriarum ſectione ſtatuendum ſit, ſuprà, *part. 1. c. 6. quæſt.* 2. dictum: hoc ſaltem hîc repetimus, experientiam non rarò docuiſſe, poſt varia remedia fruſtrà adhibita arteriarum apertionem tandem profuiſſe, vbi ſcilicet in ſpirituoſo ſanguine in arteriis cauſſa mali hæret. Res igitur diligenter exploranda, & ſi certi ſimus, ſanguinem in arteriis cauſſam mali eſſe, ſectio arteriarum nonnunquam neceſſariò inſtituenda. Præcauetur autem omne periculum, ſi tota arteria tranſuerſim incidatur. Reuulſis enim vtriuſque partibus diſſectis ad ſibi continuas, vulnus faciliùs coaleſcit. Quod tamen ſuprà etiam monuimus, diligenter hîc perpendendum, quænam arteriæ vapores, & humores ad caput deferant. Deraſo nimirum capite vbi opus eſt, arteriæ tum quæ retrò, tum quæ ſecundum vtramque aurem ſunt, præterea in fronte, & temporibus curioſè tangendæ ſunt, quarum quæ calidiores aliis apparent, & maiorem pulſum exhibent incidendæ ſunt.

Si enim in arteriis internis ſpiritus ille flatulentus contineatur, (id quod ex eo cognoſcitur, quòd abeſt tẽſio & pulſatio vaſorum externorum; adeſt verò colli dolor fortis, non tamen ex neruis affectis: nec vertigo remittitur per compreſſionem vaſorum externorum ſiue per faſcias, ſiue per laminam plumbeã, ſiue digitis factam, neque per compreſſionem adſtringentium) fruſtrà externæ ſecantur. Atque in eo caſu Rhaſes iubet cucurbitulas ſcapulis apponere, quæ ſint quaſi vicariæ ſectionis vaſorum internorum latentium. Vide Galenum, *13. meth. med. c. vlt.* Scarificationes etiam loco venæſectionis, vel poſt illam, ad deriuationem faciendam, in ſcapulis, & collo cucurbitulis applicatis proſunt.

Si verò alij humores abundent, purgatio conueniens ſecundum ſingulas humorum ſpecies inſtituenda: quod quomodo fieri debeat, ſuprà *part. 1.* propoſitum. Et in primis in humore pituitoſo vtile eſt electuarium, ſuprà *part 1. c. 10.* propoſitum, quod nonnulli Theriacam Hippocratis nominant: de quo hoc notandum: nonnullos pro abſinthio, marrubio, ſtœchade ſiccis, eorum ſuccum ſumere.

Medicamentis ſuprà enumeratis pilulas iſtas addere libet.

℞ *Agaric. elect.* ℥. ß. *myrobal. chebul. cubebar.* an. ʒ. ij. *rad. aſari, ſem. pæon. ligni aloës, zingiber.* an. ℈. ß. *maſtich. cardamom. ſpica nard.* an. g̃. xv. *trochiſcor. alhandal.* ʒ. ß. g̃. xv. *extract. hellebor. nigr. pæon.* an. g̃ v. *ol. maioran. rutæ, caryophyll.* an. gut. j. *aloës roſat.* ℥. j. ß. Cum *benedict. laxatiu.* F. Pilulæ, quarum ℈. ij. vel ʒ. j. bis in menſe, vel ſingulis ſeptimanis ſumatur.

Aliæ: ℞. *Pil. cochiar. ſ.* ℈. ij. *extr. ſolut.* ℈. ß. *pulu. cubebar.* g̃. iij. Cum *aq. ſalu.* F. Pil. num. xxi.

Vel hoc decoctum propinetur.

℞. *Rhabarb. elect.* ℈. ij. *agaric. alb.* ʒ. j. *fol. ſenæ elect.* ℥. iij. *ſem. fœnicul.* ℈. j. *carui* ʒ. ß. *zyngiberu* ℈. ß. *ſchœnanth.* g̃. vij. *herbar. beton. meliſſ.* an. P. ij. Infunde per noctem in aq. betonic. Manè decoq. pro ℥. j. ß. In quibus diſſolue *ſyrup. roſar. fol.* ℥. ß. *extract. panchymag.* g̃. v. *aq. cubebar.* ʒ. j. Miſce.

Vel hæc potio:

℞. *Aq. roriſmarini, meliſſ.* an. ℥. j. *flor. lauendul.* ʒ. ij. *extract. helleb. nigri,* ℈. ß. *panchymag.* g̃. xij. *ſyrup. cichorij cum rhabarb.* ʒ. iij. *ſpir. vitr.* gutt. ij. *aq. pæon.* ʒ. j. Miſce.

Poſtea ad particulares capitis euacuationes per ſternutatoria, errhina, maſticatoria, apophlegmatiſmos deueniendum, quæ etiam ſuprà ſunt propoſitæ. Errhina quidem nonnullis ſuſpecta ſunt, quòd metuunt, ne eo motu humores & ſpiritus in cerebro magis agitentur, & vertigo excitetur. Verùm ſi capitis euacuationes conuenientes præceſſerint, nihil tale metuendum.

Fiant & deriuationes omnis generis, per veſicatoria, ſetacea, cauteria, ſi opus ſit; de quibus etiam ſuprà dictum.

Vaporum quoque impetus reuellendus eſt frictionibus, à collo per ſpinam ad inferiora ſenſim ad extremitates perueniendo, eáque fricando. Poſt has frictiones, quod in capite collectum eſt, diſcutiatur, caput panno fricetur, non tamen calefacto.

Tandémque adhibenda, quæ vapores illos diſcutiunt, & caput roborant; tam interna, quàm externa medicamenta.

Inter interna ſunt cephalica calida, ſuprà propoſita, *part. 1. c. 2* & ex iis præcipuè *roſmarinus, betonica, ſaluia, meliſſa, maioran. euphraſia, flor. ſtœchad. Arabic. lauendul. ſem. paſtinac. ſylueſtr.* In primis verò commendantur *radices Doronici,* quas comedere ſolent contra Vertiginem, qui in Alpibus damas perſequuntur; vt & *auricula vrſi*, quam ſimiliter venatores contra vertiginem vſurpant, & inde *Schvvindel. oder. krafft-vvurtzel* nominant, teſte Bauhino, *in Tabernæmõt. tom. 2. pag.* 40. Cõmendant etiam nonnullis ſtercus pauonis, idque (& quidem maſculi maſculis, fœminis fœmellæ) puluериſatum, à Scr. vno ad Drach. ſem. cum ſaccharo formâ pulueris mixtum exhibent: alij ʒ. j. per noctem vino albo macerant, & per linteum colant, & propinant; huiúſque vſu etiam inueteratam vertiginem curatam fuiſſe teſtantur. Exhibentur etiam *margarita, ſuccinum, corallium.*

Commendatur & *oleum ſuccini, aniſi, fœniculi, cumini, caryophyllor. lauendul. nucis moſch. maioran. roſmarin. balſama* ex iiſdem.

Compoſita: *diambr. diamoſch. theriaca, Mithridatium.*

Vtilis eſt & hic Puluis.

℞ *Macis* ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. j. *fol. euphragiæ* ℥. j. *ſtœchad. Arab. flor. lauendul.* an. ʒ. ij. *ſacchar.* ad pondus omnium. F. Puluis, cuius doſis ad ʒ. ij.

Vel ℞. *Sem. cumini, carui, aniſi, fœnicul.* an. ʒ. ij. *flor. lauend.* ʒ. j. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Euphragiæ cum floribus* ℥. ß. *macis aceto præpar.* ʒ. j. *coriand. præpar.* ℈. ij. *cubebar.* ʒ. ß. *ſacchari candi* ʒ. vj. F. Puluis, de quo ſumatur ʒ. j.

Efficaces ſunt & ſequentes Pulueres:

℞. *Cardamomi vtriuſque* ʒ. j. ß. *cubebar.* ℈. ij. *carui* ℈. iv. *cumini* ʒ. j ß. *cinamom.* ʒ iij. *cort. myrobal. chebul.* ʒ. ij. ß. *rad. bryon.* ʒ. iij. *ſem. papau. albi* ʒ. ij. *fol. veronic. euphrag. lauendul.* an. P. j. *capit. ſtœchad. Arab.* num. iij. *ſacchari albi* ℥. j. ß. F. ex omnibus Puluis tenuiſſimus, qui Dreſdæ in vſu eſt.

Vel ℞ *Cubebar.* ʒ. ij. *cardamom. ſem. ſinapi, cinamom. macis, ligni aloës,* an. ʒ. iij. *ſpec. dianthos* ℈. j. *diamoſch. dulc.* ℈. ij. *ambr. gryſeæ ver. zingiber. albi, maioran.* an. ʒ ß. *ſacchar. albiſſ.* ℥. v. M. F. Puluis.

Vel

Vel ℞. *Sem. pœoniæ, nuc. moſchat. coriandri præpar. viſci q.* an. Drach. i ß. *cubebar. galangæ, piperis, tormentill. zingiber.* an. ʒ. ß *flor. roriſmarin.* Drach. j. adde *ſacchari*, Vnc. iij. F. Puluis ſubtiliſſimus.

Vel ℞. *Spec. arom.* ʒ. ß *pulu. nuc. moſchat. ſuccin. albi præpar. margarit. præpar.* an Drach. i. *macis* Drach. ß. *ligni aloës* ℈. ß. *ol. carui, fœnicul.* an. gutt. iij. *nuc. moſch.* gutt. ij. *ſacchar.* ℥. iii. ß. M. pro Tragea.

Commendatur à nonnullis etiam contra vertiginem; vt & contra epilepſiam, (etenim epilepſiæ ac vertiginis ferè eandem curandi rationem ſtatuit Rondeletius) Puluis ex cinnabari natiua:

℞. *Cinnabaris mineral. ver.* ℥. ß. *margaritarum, coralliorum*, an. ℈. ii. *croci*, ℈. j. *fol. auri*, x. F. Puluis ſubtiliſſimus, cuius ℈. ß. vel ℈. j. detur cum aq. lilior. conuall.

Vel ℞. *Nucis moſch.* Vnc. ß. *euphragiæ* ℥. ii. F. Puluis magnæ in vertigine efficaciæ, qui detur manè à Drach. i. ad Drach. iii.

Efficax eſt etiam Confectio capitalis contra vertiginem D. Caſp. Kegleri:

℞ *Sem. pœon. excort.* ℥. j. ß. *nucl. auellanar. Lampert. excort. & parum inciſar. priùs in aqua maceratar. & lotar. poſtea exſiccat.* ℥. iv. *granor. Paradiſi cardamomi*, an. ℥. ii. *cubebar.* ℥. iv *ſem. aniſi, fœniculi*, an. ℥. iij. *carui, cumini aceto macerat. erucæ, acori, ſiler. montan. nucis moſchat. macis*, an. ℥. ii. ſem. *caryophyll. cinamom. optim.* an. Drach. j. ß. *zingiber.* ℥. ß. *flor. tiliæ, roriſmarin. lauendul.* an. ʒ. iij. *ſtœchad. Arab.* ℥. ß. Cum *ſaccharo. albiſſimo*, F. ſ. a. Confectio.

Vel ℞. *Granor. pœon. excort. coriandr. præpar. nucis moſch. galang. viſci quern. cubebar. piper. long. cardamom.* an. ʒ, i.. *zingiber. roriſmar.* an. ʒ. j. *ſacchar. alb.* ℥. j. ß. F. Tragea.

Poſſunt etiam ex pulueribus Rotulæ fieri:

Vel ℞. *Zingiber. alb. caryophyll.* an. ʒ. j. ß. *cubebar. cardamom. macis*, an. ʒ. j. *ſem. pœon. excort. nucis moſchat.* an. ʒ ß. *ſem. ocymi caryophyll. maioran. ſpicæ Indicæ, galang.* an. ʒ. j. *ſacchar. albi* ℥. iv. Diſſoluatur ſaccharum cum *ſyrup. ſtœchad.* & add. *conſeru. lauendul.* ℥. j. Miſce. F. Elect.

Vel ℞. *Conſeru. ſtœchad. betonic.* an. ℥. j. *tunicis, anthos*, an. ℥. ß. *ſpec. diambr. diapliris, theriacæ*, an. ʒ. j. cum *ſyrupo de ſtœchade* F. Elect.

Vel ℞. *Conſeru. anthos, lauendul.* n. Vnc. ſem. *maioran.* ℥. ij. *euphrag. roſar.* an. Vnc. j. *calam. aromat. condit. myrobal. chebul. condit.* an. ℥. ſem. *ſpec. diambr.* ʒ. j. *ol. deſtill. fœnicul. carui*, an. gutt. vj. *caryophyll. nuc. moſch.* an. gutt. ij. *Cum ſyrup. de ſtœchad.* F. Elect.

Vel ℞. *Conſeru. flor. roriſmar. lauendul. betonic.* an. ℥. ſem. *Mithridat.* ʒ ſem. *elect. diacor.* ℥. ſem. *pulu. nuc. moſchatæ, macis, caryophyll. cubebar. cardamomi*, an. ʒ. ſem. *ſem. carui fœniculi, ſeſelios, eruc.* an. ℈. j. *extr. pœon. viſci querni* an. g̃. v *enulæ* g̃. viij. *ſpec. diaplir.* ℈. ij. *diamoſch. dulc* ʒ. j. *diagalangæ* ʒ ſem. *aq. theriac. apoplect.* an. ℥. ſem. *ſpirit. vitr.* ʒ. ſem. *Cùm ſyrup. de cortic. citri, & miuæ cydonior. arom.* an. q. ſ. F. Electuarium, ſeu Conditum de quo manè & ſerò doſis, nucis moſchatæ magnitudine capiatur.

Aut ſumantur manè ſem. fœnic. carui, grana iuniperi, cubebæ, vel horum condita, & confectiones. Præcipuè commendatur ſem. paſtinac. ſyluestr. & aquilegiæ ſaccharo obductum.

Vel ℞. *Pulu. rad. pœoniæ, ireos, margarit. præpar*, an. ℈. j. *ol. deſtill. ſuccin. cinamom. caryophyll. carui, nucis moſchat.* an. gut. iij. *ſacchar. in aq. lauendul. diſſolut.* ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Spec. diambr. diamoſch. dulc.* an. ℈. j. *aromat. roſat.* ℈. ij. *corall. rubr. ſuccin. alb.* an. g̃. xvj. *cardamom. nucis moſchat. ſantali citrini*, an. Drach. ſem. *cubebar.* ℈. j. *cinamom. macis*, an. Drach. ſem. *ſacchar.* Vnc. vj. Diſſolu. in aq. roſar. & F. Rotulæ, quæ inungantur ol. aniſi, vel fœniculi.

Vel ℞. *Margarit. præpar. corall. rubr. præparat.* an. ℈. j. *ol. caryophyllor. nuc. moſchat. aniſi*, an. gutt. iv. *ſacchari in aq. roſar. diſſ.* ℥. ij. F. Rotulæ.

Vel ℞ *Spec. dianthos, diamoſch. dulc. aromat. roſ.* an. ʒ. ſem. *extr. pœon.* ℈. j. *ol. nuc. moſch. deſtill.* gut. x. *fœnicul.* gutt. vj. *ſacch. in aq. lauend. diſſ.* ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Sem. pœon. paſtinac. ſyluestr. carui*, an. ℈ j. *rad. pœoniæ, viſci querni cubebar. cranij human. præpar. granor. Paradiſ.* an. ʒ. ſem. *ſpec. diamoſch. dulc.* ℈. i j. *ſacchar. albiſſ. in aq. roſar. & roriſmar. diſſol.* q. ſ. F. Morſuli.

Alij ℞. *Conſeru. flor. beton.* ʒ. ij. *myrobal. chebul. condit.* Dr. j. *cortic. citri. condit.* Dr. ij. *ſpec. diambr.* Scr. j. *dianthos*, Scrup. ſem. *pulu. puleg.* Scr. ij. *cubebar. caryophyll. cardamom.* an. Dr. ſem. *calami aromat.* Scr. j. *extr. pœon.* Scr. ſem. *galangæ* g̃. vij. *ſmaragdi præparat.* Scr. ſem. *ſolut. margarit.* Scr. ij. *corall. rubr.* Scr. j. *ol. carui macis*, an. gutt. v. *nuc. moſch.* gutt. viij. *ſacchar. opt. in aq. lilior. conuall. diſſol.* q. ſ. F. Morſuli Dr. ij. pondere, de quibus manè & ſerò vnus atque alter capiatur.

Vel ℞. *Spec. diamoſch. dulc.* Scr. ij. *diambr. dianthos, diagalang. diaplir.* an. Dr. ſem. *pulu. cubebar. cinamomi, cardamomi*, an. Scr. j. *conſ. anthos* ʒ ſem. *ſacchar. albiſſ. in aq. beton. diſſol.* ʒ. iv. ſem. In fine adde *ol. caryophyllor.* gutt. iij. F. Confectio in morſulis.

Vel ℞ *Sacchar. roſ. tabul. in aq. ſcorzoner. diſſolut.* Vnc. iv. *rad. pœoniæ, ireos, ſcorzoner.* an. Scr. ſem. *Doronici* Drach. i. *ſpec. dianthos, arom. roſat. diatrion. ſantal.* an. Scr. j. *extr. pœon.* g̃. x. *ol. nuc. moſch. macis*, an. gut. iv. *cortic. citri fœnicul.* ac gutt. ij. F. Morſuli.

Alij ℞. *Sacchar. albi* ℔. j. *cinamomi, zingiberis, ireos, macis, nuc. moſch. cardamomi, cubebar. caryophil.* an. Dr. j. *fol. euphraſ.* ℥. ſem. *amygd. dulc. mundat*, ℥. j. Cum aq. *euphraſ.* q. ſ. F. ſ. a. Morſuli.

Vel ℞. *Cubebar. cardamom. fl. lauendul.* an. Dr. ſem. *macis, piper. longi, pyreth.* an. Scr. ſem. *moſch. ambræ*, an. g̃. ij. Cum *mucilag. tragacanth. aq. cinamom. factâ*. Fiant Trochiſci, qui in ore detineantur, & ſenſim deglutiantur.

Efficax eſt ad vertiginem depellendam Aqua vitæ rubra, Electoris Saxoniæ vulgò dicta, quæ hoc modo paratur:

℞. *Cinamom. opt.* ℥. j. ſem. *zingiber. alb. caryophyll. ſantal. rub.* an. ℥. ſem. *macis, nucis moſchat. piperis, galangæ, cardamom. cubebar. ſpecier. aromat. roſat. diamb. dianthos*, an. Drach. ij. *ſem. aniſi, coriand. præp. maioran. baſilici, flor. lauend. anthos, ſpicænardi*, an. ʒ. ij. *roſar. rubr.* M. j. Inciſa craſſo modo infund. in *ſpiritus vini opt.* ℔. v. *aq. roſar. moſchat.* ℥. ix. *caryophillor. cinamom.* an. Vnc. i. (Caryophylli aq. borrag. macerantur, & poſtea deſtillantur; hæc eſt aq. caryophyll.) *vini maluatic.* ℔. i. ſem. Macerentur omnia per dies iv. Poſtea exprimantur, & colentur per manicam Hippocratis.

Colaturæ add. *ſacchar. cand.* ℔. ii. Sinantur per biduum iſta ſtare, deinde bis vel ter colentur, donec liquor clareſcat.

Commendantur etiam valde aqua, vel ſpiritus roriſmarini, in Vertigine continua, præcipuè à cauſſa frigida, & hyeme, ac aëre frigido, cuius Vnc. ſem. exhibeatur; vt & aq. cinamomi, vel aq. & extract. ſcorzoneræ, quæ peculiari proprietate contra Vertiginem opitulatur.

Eſt & hæc Aqua efficax:

℞. *Saluiæ, menthæ criſpæ*, an. M. j. *flor. lauendul.* M. ij. *maioran. rutæ, roriſmarin.* an. M. ß. *nucis moſch. caryophyll. macis.* an. ℥. ß *granor. Paradiſ. cinam. granorum iuniper. ſem. pœon.* an. ℥. ß. Infundantur in ſ. q. vini Rhenani vel Maluatici per dies aliquot, poſtea deſtillentur. Aqua hæc ad vſus tam internos, quam externos commoda eſt.

Aliæ aquæ compoſitæ ad vertiginem deſcriptæ habentur in *Inſtitut.* Efficaces ſunt & ſequentes, quarum prior Dreſdæ in vſu eſt:

℞. *Veronic.* M. iv. *euphrag.* M. iij. *fol. maluæ* M. ij. *lauendul. roriſmarin. cardui benedicti*, an. M. ß. *ſtœchad. Arabic.* M. j. *rad. bryon.* ℥. iij. *caſtorei* Drach. ß. *cinamom.* Drach. i ß. *vini veteris optim.* ℔. iij. *aq. lauendul. veronic. tiliæ, lilior. conuall. betonic.* an. ℔. ß.

Stent infuſa in loco calido per biduum, poſtea ſ. a. deſtillentur, Doſis cochleare manè & veſperi, vel per ſe, vel cum pulueris contra vertiginem Dreſdenſis ſuprà deſcripti, Drach. i.

Vel ℞. *Radic. bryoniæ, ſcorzoneræ*, an. ℥. ij. ß *pœon. Imperat.* an Drach. vj *herb. veronic. betonic. ſaluiæ, cardui benedicti*, an. M. ij. ß. *maioran.* M. j ß. *flor. anthos, lauendul. euphragiæ*, an. M. ß. *confect. anacardin.* Drach. vj. *cinamomi elect.* ʒ. i. *cubebar.* ʒ. ij. *ligni aloës* Drach. j ß *caſtor. elect.* Drach. ß. *aq. veronic. lauendul. flor. tiliæ*, an. ʒ. x. *ſcorzoner.* vel *ſaluiæ* ℔. ß. *vini Hiſpan.* ℔. ii.

M. & infunde per dies 14. in loco calido. Poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *Flor. lilior. conuall.* ℔. j. ß. *lauendul. tiliæ*, an. ℔. ß. *pœon. fol. beton.* an. ℥. ij. *viſci querni* Drach. i. ß. *rad. pœon.* ʒ. ij. *cubebar. caſtorei*, an. ʒ. ß. *macis, cardamomi, cinamomi*, an. ʒ. iij. *vini generoſi Rhenani* ℔. v. Macerentur per dies 7. vel 8. Deinde deſtillentur per B.

Et ne poſt paſtum vapores multi ad caput aſcendant, idque debilitent, talis Tragæa parari poteſt.

℞. *Confect. ſem. Coriandr. aniſi, fœnicul. carui, cubebar.* an. ℥. ß. *cinamomi* Drach. ij *macis* Drach. i. *ſacchar. roſar. tabulat.* ℥. i. F. Tragæa.

Vel ℞. *Pulu. cydonior. exſic.* ʒ. i. *ſem. coriandr.* ʒ. ß. *nuc. moſchat. macis*, an. ʒ. i. *maſtich. ſem. aniſi, fœniculi*, an. ʒ. ſem. *cinamom. cortic. citri*, an. Drach. j. *ſacchar. roſat. tabul.* ℥. v. Miſce.

Inter externa ſunt odoramenta, ex *nigella, maioran. caſtor. menth. & puleg. cum aceto.*

Vel fiat tale pomum.

℞. *Ladani puri* ʒ. ij. *ſtyracis calamit.* ʒ. ſem. *benzoës* Scr. i. *ol. deſtillat. caryophyllor. macis*, an. gutt. iv. *galliæ moſchat.* Scr. i. F. Pomum.

Vel paretur ſequens Nodulus, & odorandus in manibus teneatur:

℞. *Summit. maioran. ſtœchad. Arab.* an. P. i. *flor. lauend. roriſmarini*, an P. ſem. *nucis moſchat.* ʒ. ſem. *caryophyllor. cubebar.* an. Scr. ſem. *ſem. nigell. in aceto quinquies macerati*, ʒ. ij. *erucæ* Scr. ij. *caſtor.* g̃. iij.

Ex conciſis fiat Nodulus rotundus ex ſerico rubeo, cùm ſtylo, qui manibus, vti dictum teneatur.

Vel in aqua ſequenti intingatur, naribúſque ſæpius admoueatur.

℞. *Aq. multipl. infuſ. flor. lauendul.* ℥. ij. *apoplect.* ʒ. ſem. *maioran. rutæ, ſaluiæ*, an. ℥. i. *cinam.* ʒ. ii. M.

Balſamum.

♃. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. j. *ſtyrac. calamit.* ℥. v. *ladani* ℥ iij. *ligni aloës* ℥. ij. *moſch.* ℥. iij. *ambræ* ℥. j. *ol. lauendul. maioran.* an. gut. ij. *croci. caryophyll.* an. gut. j. Cum *aq. roſar.* q. ſ. F. Balſamum. Inunctiones fiant *ol. rutac. laurin. nucis moſchat. ſuccin. balſam. apoplect.*

Vel ♃. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. j. *ol. deſtill. caryophyll. maioran. roriſmar.* an. gutt. iij *ſuccini* gut. ij. Miſce, & eo tempora, nares, occiput inungantur, vel exceptum goſſypio auribus indatur.

Vel ♃. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. j. *ſpec. diambr. diamoſch. dulc.* an. ℈ ß. *ol. ſuccini* gutt. vj. *moſchi* ℥. ij. M.

Vel ♃. *Balſami ſaluiæ, roriſmarin.* an. ℈. ß. *caryophyll* ℥ vij. *ol. nucis moſch. expreſſ.* ʒ. j. *lauendul.* gutt. iv. *ſuccini* gutt. ij. *ambræ* ℥. iij. *moſchi* ℥. iv. *zibeth.* ℥. v. Miſce pro Balſamo, quo nares & tempora ſæpius inungantur.

Nonnulli commendant pinguedinem damarum temporibus illitam.

Lotiones fiant ex decocto *pulegij hyſſop. ſerpill i, roſar. betonic. ſtœchad. maioran. ſaluiæ, rad. ireos, bacc. lauri.*

Valde commendatur bombyx exſiccatus, & pulueriſatus vertici inſperſus, quo Carolum V. frequentiſſimè vſum ferunt.

Puluis etiam ſequens capiti inſpergi, vel cucupha inde parata capiti imponi poteſt.

♃. *Herb. roriſmarini, maioranæ, ſaluiæ,* an. P. iij. *flor. chamæmel.* P. ij. *ſerici crudi* ʒ. ß. *rad. Imperator.* ʒ. j. Miſce. F. Puluis groſſus.

Poſſunt & ſacculi capiti imponi, ex plantis modò enumeratis parati.

Auribus immittatur *ol. caryophyl. cinamon.*

Ex periaptis commendantur, præter cryſtallum, corallia rubra, vt & ſuccinum, ſiue de collo geſtetur, ſiue pocula inde parentur, ſiue in portu ſuſpendatur. Montuus, *in anaſc. morb. lib. 1. cap. 12.* ex Nicolo virgam vulpis capiti alligatam vertiginem tollere ſcribit. Ruellius corollam ex foliis vlmi paratam capiti imponi iubet.

Puluis ab apoplexia præſeruans. Et cùm vertigo iſta per eſſentiam ſæpe in apoplexiam degeneret, ad præſeruandum ab apoplexia apud multos in vſu eſt hic Puluis; cuius Drach. j. ſingulis menſibus ante nouilunium cum aqua lauendul. aut ceraſorum datur.

♃. *Succin. præpar.* Drach. ii. *ſpec. diarrhod. abbat.* ʒ. ß. *rad. pœon.* ℈. ij. F. Puluis.

Exemplum eiuſmodi Vertiginis extat apud Solenandrum *ſect. 1. conſil. 2.* Foreſtum, *lib. 10. obſeru.*

Secundò.

De vertigine per Conſenſum orta.

Cauſſæ.

Vertiginis per conſenſum cauſſæ. Vapor verò, qui Vertiginem per conſenſum excitat, ex variis locis eleuari poteſt. Frequenter excitatur Vertigo per conſenſum è ventriculo, vaporibus ab humore bilioſo, vel pituitoſo, vel cibis corruptis ad caput aſcendentibus.

Primò enim cùm bilis per inediam in eo efferueſcit, & hepar excrementa ſua ad ventriculum mittit, vapores copioſi ad caput eleuantur, & vertiginem excitant: quod picrocholis inprimis accidere ſolet. Deinde idem ex pituita interdum euenit, vt & ob ventriculi imbecillitatem, propter quam ex cibo & potu vaporoſus & flatulentus ſpiritus gignitur, & cibus in eo corrumpitur. Feruntur autem hi vapores ad caput facilius, cùm agitantur: id quod fit, ab inedia, motu nimio, vt vectione, aut nauigatione: cuius rei exemplum habet Foreſtus. *lib. 10. obſeru. 49. in Schol.* de quodam Iuuene, qui ſi curru veheretur, vertigine, nonnunquam & ſyncope, corripiebatur; cùm pedes ſine incommodo magnum iter conficere poſſet.

Iidem vapores ab aliis quoque partibus, hepate, liene, vtero, venis meſaraicis, inteſtinis item, & vermibus in iis, communicari poſſunt: ſicut & à parte aliqua externa. Vt enim vapor malignus à pede, vel alio membro externo auræ alicuius inſtar eleuatus, epilepſiam quandoque excitat: ita & ab eodem Vertigo generari poteſt. Vnde & Vertigo interdum epilepſiam præcedit, eiúſque mox ſecuturæ præſagium eſt.

Aliquando & per totius corporis & venoſi generis conſenſũ accidit vertigo, vt in febribus, quæ ἰλιγγώδεις ab Hippocrate, *in Coac.* dicuntur. Vbicunque enim in corpore tales vapores generantur, ſi per venas & arterias, vel etiam per vias apertas, vt œſopagum & aſperam arteriam, ſurſum aſcendũt, & ad cerebrũ penetrant, ſpiritúſque agitant, vertiginem excitare ſolent. Id quod & ebriis interdum euenire ſolet, quibus à potu, vel multo, vel potenti & ſpirituoſo, caput vaporibus repletur.

Signa Diagnoſtica.

Vertiginis per conſenſum ſigna. Si per conſenſum oriatur Vertigo, malum per vices affligit, nulla capitis p. n. affectio, aut ſenſuum læſio præceſſit, aliarumque partium affectarum ſigna adſunt; & Vertigo creſcit, aut imminuitur, provt ipſe affectus partis, quem ſequitur, minuitur vel augetur.

Et quidem ſi ſit à ventriculo, aderit cruditas, nauſea, oris amaritudo, quia linguæ tunica ventriculi tunicæ continua eſt: καρδιωγμὸς, teſte Hippocrate, *4. aphor. 17.* & quidem ieiunos maximè, infeſtat, quia bilis in eo tum efferueſcit, & ad eum vndique alimenta attrahentem hepar excrementa ſua tranſmittere ſolet: Sumpto cibo minuitur, vel ceſſat, ceſſat quoque, poſt vomitionem: & alia affecti ventriculi ſigna adſunt.

Si ab aliis partibus malum originem habeat, earundem affectarum ſigna aderunt, vt ſi ab vtero Vertigo proueniant, menſium ſuppreſſio, vteri ſtrangulatio, vel alia eiuſmodi aderunt.

Si per conſenſum totius Vertigo accidat, affecti quoque totius corporis ſigna aderunt, vt in febribus fieri ſolet.

Et quidem ſi ſigna coctionis præceſſerint, hæmorrhagia critica ſequitur: ſi nulla, à febris potiùs malignitate prouenit.

Si verò abſque febre ſit, & à ſanguine calido & flatuoſo in venis proueniat, imprimis poſt motum corporis vehementem Vertigo excitari ſolet. De quibus omnibus etiam ſuprà, *part. 1. c. 6.* dictum.

Prognoſtica.

1. Vertigo, quæ accidit per conſenſum alicuius membri ſtupore affecti, epilepſiæ, vel apoplexiæ indicium eſt.

2. Si vertigo accidat in febre ob criſin inſtantem, ſalutem indicat, modò vires conſtent. Si ante ſigna coctionis accidat, periculum portendit. Si medio modo ſeſe res habeat, criſin imperfectam & malam denunciat.

Indicationes.

Vt Vertigo per conſenſum rectè tollatur, neceſſarium eſt humorem, qui vaporem illum ſubminiſtrat, præparare, ſi opus ſit, & euacuare: vaporem ipſum, qui ad caput aſcendit, reuellere, intercipere, (quam ad rem clyſteres vtiliſſimi ſunt) & repellere, ſi per vaſa externa feratur: eum verò qui iam caput occupauit, diſcutere, & partem ipſam mittentem roborare, eique naturatem diſpoſitionem reſtituere, ne in eâ materia vitioſa vapores tranſmittens generetur: ſimul & ipſum caput roborare, vt vapores non ſuſcipiat, aut facilè diſcutiat, & ij qui aſcendunt, non ita facilè ſpiritus commouere poſſint. Et quidem ſi affectus non vrget, à cauſſæ, à qua is pendet, remotione curatio inchoanda: ſi verò, malum vrgeat, ipſi primo prouidendum, vt ſupra, de curatione paroxyſmi, dictum. *Vertiginis per conſenſum curatio.*

Auxilia.

In ſanguinis miſſione, ſi ille euacuandus ſit, attendendum, vt præſeruationis gratiâ venæ in cruribus potius aperiantur, quàm in brachio, vt Galenus, *l. de miſſione ſang. c. 19.* docet: vtpote quæ non ſolùm ſanguinem euacuare, ſed & reuellere, & ad partem contrariam trahere poteſt. Atque id præcipuè faciendum, ſi menſes vel hæmorrhoides ſuppreſſæ vertigini cauſſam præbeant.

Si à ventriculo ſit Vertigo.

Humor in ventriculo contentus, vomitu, niſi quid prohibeat, aut purgatione per aluum euacuandus, præmiſſa, ſi opus eſt, præparatione. Quanquam enim Hippocrates, *lib. de loc. in homin.* vomitum, vbi oculi affecti ſunt, damnat: tamen de eo ſolùm oculorum affectu id intelligendum eſt, qui ex primaria in cerebro cauſſa eſt, non verò per conſenſum ventriculi ortus. Et ne in vomitu æger vertigine corripiatur: capútque lædatur, vtile fuerit, faſciâ caput, dum æger vomit, conſtringere, aut oculos obuoluere, & ad ſuturam coronalem aliqua medicamenta adſtringentia adhibere, quæ cerebrum à vaporibus aſcendentibus tueantur: qualia ſunt flor. roſar. rubrar. myrtilli, balauſtia, nux moſchata, acetum: vel vaporum ad caput aſcenſus clyſtere iniecto prohibendus. A vomitu verò ſtatim aliquid aromatici roſati, vel myrrhæ, vel ſyrupi de mentha, vel de cortic. citri propinandum; ad ventriculum roborandum, & vaporum aſcenſum prohibendum. Si verò euacuatis cruditatibus affectio non ceſſet, aluus leniter purganda, & quidem in purgatione inchoandum à lenioribus, vt mannâ, ſyrup. roſar. ſolut. pilul. ex aloë paratis, & ſimilibus: quæ ſi non ſuffecerint, humore præparato ad fortiora deueniendum. *Vertiginis à ventriculo curatio.*

Si æger ſit picrocholus, non diu ieiunet, ſed cibum ſumat maturius, vt vertiginem præcaueat: aut ſi ieiunum paroxyſmus inuadat, ſtatim cibus exhibeatur.

Tandem quæ ventriculum roborant, & confortant, & halitus aſcendentes compeſcunt, aut in ventriculo diſcutiunt, vſurpanda, cùm interna, tum externa. Et quidem conſiderandum, an cruditas ſit nidoroſa, & humores calidi & acres in ventriculo abundent: an verò acida: & provt opus, cura inſtituenda, ſicut hac de re ſuprà, *part. 1. c. 6.* dictum. Ne poſt cibum etiam ſumptum multi vapores ad caput aſcendant, vertiginémque renouent, trageæ antea propoſitæ vſurpandæ, quæ hic vtiliſſimæ ſunt: vel hoc Electuarium.

♃. *Conſeru. roſar* ℥. ij. *maioran.* ℥. j. ß. *cydonior. condit.* ℥. j. *cort. citri condit.* ℥. ß. *myrob. chebul. condit.* N. ii. *ſem. coriandr. præpar. corallor. rub. præp.* an. ʒ. i. *maſtich,* ʒ. ß. Cum *ſyrup. cydonior.* F. Electuarium.

Si ab Hepate, Liene, Vtero, vel toto corpore.

Vertigo ortum habeat, curatio & ad partem mittentem, & recipientem dirigatur. Pars nimirum, cuius συμπαθείᾳ vertigo oritur, euacuetur, ſeu venæſectione, ſeu purgatione, provt natura humoris peccantis requirit. Per venæſectionem cucurbitulas, ſcarificationes, frictiones, reulſio inſtituatur: ſi conſueta aliqua euacuatio ſuppreſſa ſit, reuocanda ea, & pars cùm mittens, tum recipiens roboranda. Si reliqua auxilia non proſint, nonnulli arterias poſt aures ſcindere iubent, vt ita via, *Vertiginis ab hepate, liene, vtero, toto, curatio.*

per

per quam à toto, vel ab aliqua parte ad caput feruntur vapores, intercludatur.

Verùm de arteriarum ſectione antea, vbi de Vertigine per primarium capitis affectum, cui præcipuè competit, egimus, dictum. Tutiùs hic venæ frontis, vel temporum, ſi eæ turgeant, vel venæ ſub lingua aperiuntur, vel in brachio fonticulus excitatur. Si tamen ex hepate, vtero, ſuppreſſis hæmorrhoïdibus, vlcere, aut fiſtula aliqua in locis inferioribus, malum originem habeat, fluxio antiqua reuocanda, vel loco eius fonticulus in cruribus aperiendus.

Vteri etiam regioni applicari poteſt *emplaſtrum de galbano*, ſeu *matricale, & emplaſt. de maſtich.* modò retentio menſium id non prohibeat.

In critica in febribus Vertigine nihil agendum, capitique nihil applicandum, neque natura in opere ſuo turbanda. Si tamen criſis non rectè procedat, promoueri poteſt, vt alibi dictum.

Tertio,

De Vertigine à Meatuum Cerebri anguſtia.

Cauſſa.

Vertigo à meatuum cerebri anguſtia.

Non ſolùm verò à vaporibus ſpiritus animales in cerebro agitantur, ſed & cerebri meatuum anguſtia eiuſdem motus cauſſa eſſe poteſt; cùm ſcilicet ſpiritus animalis per loca impedita mouetur & retrocedit. Anguſtia tamẽ hæc non eſt integra, aliàs enim Apoplexia ſequeretur.

Fit autem hæc anguſtia,

1. Ab obſtructione, quam pariunt vapores craſſi, quæ non diu durat. Vt enim ſubitò oritur: ita etiam ſubitò reſoluitur vapor. Quandoque & aqueus, ſeroſus, atque pituitoſus humor, qui cerebri anfractus, ſpatiáque adimplens, & flatuum copiam ſimul generans, in eo fluctuat, & Vertiginem illam, quæ apoplexiam & carum præcedere, ac minari ſolet, & frequens ac diuturnior eſt, excitat, vt hac de re Platerus docet.

2. Ex cranij fractura, ac cerebri compreſſione, eadem anguſtia, & hinc ſequens Vertigo excitari poteſt.

3. Anguſtiam hanc productam fuiſſe à vaſe venoſo cerebri, omnibúſque illius arteriis ab exortu, & ingreſſu in caluariam vniuerſo per cerebrum ductu coalitis, induratiſque, glanduliſq; paruis toto proceſſu diſtinctis, obſeruauit Platerus ſectione in quodam mercatore, qui multis annis Vertigine laborans, nec ambulare, nec è lecto ampliùs ſurgere, quin corrueret, poterat. Ab anguſtia enim vaſorum cerebri, ſpiritus impediti retentique in cerebro; eò leui corporis motu circumducti, incurabilem Vertiginem pepererant.

Potuit ad vertiginem hanc etiam facere humor aliquis corruptus in glandulis illis hærens, qui moto corpore, & ſanguine ſpirituoſo arteriarum & venarum ſimul excitatus, tetros emiſit halitus, qui ſpiritûs animales peculiari vi turbare valuerunt. Cui rei fidem facit Fernelius, qui refert occaſione alicuius particulæ in occipitio dolentis, & poſt leuem contrectationem, noxium vaporem in cerebrum efflantis, vertiginem concitatam fuiſſe.

Nonnulli & ſubſidentiam addunt, eamque fieri ſtatuunt à veneno, aut humore acri, vellicante ventriculos cerebri, aut ex nimio dolore in quacunque corporis parte; vt in morſu oris ventriculi, in fame item ſine vapore aliquo ſurſum miſſo. Verùm non probabile eſt, ex iſtis cauſſis cerebrum ita moueri poſſe, vt ſubſideat. Vero magis conſentaneum eſt, à ſpirituum perturbatione & agitatione ex iſtis cauſſis, quæ & materiâ aliquâ communicatâ, & ſine materiæ communicatione fieri poteſt, Vertiginem produci.

Signa Diagnoſtica.

Si vertigo ſit ab obſtructione, ſigna adſunt vaporum & humorum illam inducentium, & pituitæ præcipuè in cerebro redundantis. Et quidem quæ ex vapore obſtruente ſit Vertigo, cito ſoluitur; quæ verò ab humore, pertinacior eſt.

Si humor aliquis extra vaſa hæret, quandoque etiam ægri de fluctuationis quodam ſenſu in capite conqueruntur; éſtque hæc etiam vertigo frequens, & diuturna.

Si à compreſione, ictus, aut compreſſio, aut fractura cranij præceſſit.

Si à coalitu vaſorum ſit Vertigo, grauiſſima illa eſt, & diuturna, vt hiſtoria antea à Platero adducta docet. Vix tamen in viuente homine de cauſſa hac aliquid certi ſtatui poteſt, ſed ſectio demum poſt mortem Medici coniecturam confirmat.

Prognoſtica.

Difficilis curatu eſt Vertigo, quæ à compreſſione, ac obſtructione prouenit, & apoplexiam, aut carum præcedere, ac minari, & niſi præcaueatur tandem in hæc mala terminari ſolet. Coaleſcentia verò vaſorum cerebri incurabilem vertiginem gignit.

Curatio.

Cùm autem quâ ratione anguſtia cerebri à quacunque cauſſa curanda ſit, ſuprà, *part. 1. c. 17.* dictum ſit: nihil ampliùs hîc de ea addere opus eſt; ſed quæ ibi dicta ſunt, in vertigine ex anguſtia meatuum cerebri curandâ, omnia locum habent.

Quartò,

De Vertigine à Spirituum ex Cauſſis euidentibus agitatione.

Cauſſa.

De vertigine à ſpirituũ ex cauſſis euidentibus agitatione.

Spiritûs, præter dictas hactenus cauſſas, etiam euidentes cauſſæ agitare poſſunt. Faciliùs tamen id præſtant, ſi interna diſpoſitio, & debilitas cerebri adſit.

Et primò quidem ſpirituum circumrotationem excitant cauſſæ externæ, vt corporis in gyrum conuerſio, rerum externarum circumrotatarum, & variè motarum; vel aquarum vorticoſarum aſpectus, ab alto proſpectus, item ambulatio per pontem anguſtum, & tremulum, aſpectus rerum inſigniter ſplendidarum, vt Solis; exercitium intempeſtiuum, & motus corporis vnde conualeſcentibus ſurgentibus, vel ſe mouentibus Vertigo obrepere ſolet; vehemens fragor tonitrui, bombardarum, capitis percuſſio, & caſus in caput, percuſſio in dorſo; quæ & ipſa quandoque ob conſenſum ſpinalis medullæ vertiginem excitat.

Deinde internæ, vt Imaginatio. Si quis enim fortiter imaginetur obiectum in gyrum motum, ſpiritibus animalibus, vt etiam in gyrum moueantur, occaſio poteſt præberi. Ita animi perſeuerantes vel inhærentes commotiones, ſpiritibus ſæpe, & validè in cogitationibus illis profundis, & aſſiduis, vt & vigiliis, exagitatis, vertiginem pariunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hæc Vertigo facilè ex ægri & adſtantium relatione, qui cauſſas quæ præceſſerunt, & vertiginem inducere valent, patefaciunt.

Prognoſtica.

Non adeò periculoſa hæc eſt Vertigo, nec diuturna, vt reliæ differentiæ.

Curatio.

Cauſſis enim illis ceſſantibus, ceſſat Vertigo; accedente inprimis quiete, & ſomno: ac proinde aliâ curatione opus non eſt. Si tamen non planè ceſſet, frictiones extremorum vtiles ſunt.

QVÆSTIO I.

An vertiginis, quæ dantur, differentiæ ſint ſaltem ſecundùm gradus, an verò etiam ſecundùm ſpeciem.

An vertigo differat ſecundum gradus an ſecũdum ſpeciẽ.

Vertiginis non eandem eſſe rationem, ſed aliquando ſolam imaginationem, interdum & viſum lædi, ac tenebras oculis offundi, interdum præterea etiam ægros concidere, notum eſt. Sed an hæ vertigines gradu, an verò ſpecie differant, controuertitur. Gradibus ſaltem differre, plerique ſtatuunt. Ludouicus Mercatus verò, *tom. 3. lib. 1. c. 9.* non gradu tantùm, & ſecundum magis & minùs, ſed ſpecie diſtinctas eſſe has tres differentias, ſtatuit; hac in primis ratione ductus, quòd differre eas videmus non ſolùm ratione partis affectæ, ſed & facultatis læſæ, & morbi, à quo oriuntur. In vertigine enim ſimplici anteriorem cerebri partem affici, lædique facultatem imaginatiuam, ob deprauatum ſpirituum motum: in tenebricoſa etiam oculos pati, læſa Facultate viſiua, ab obſtructione facta à vapore in neruis opticis commorante: in caduca denique poſticam cerebri partem, & loco-motiuam facultatem per conſenſum, à deprauato motu ſpirituum in parte cerebri poſteriore. Verùm controuerſia hæc non difficulter ſolui poſſe, & vtrumque rectè dici mihi videtur, modò res rectè explicetur. Gradibus differre has vertiginis differentias exiſtimo, ratione cauſſæ, cuius minor eſt vehementia in vertigine ſimplici maior in tenebricoſa, maxima in caduca. Si enim cauſſa ſit leuior, vt ſaltem prauus ſpirituum motus; iſque leuior inde excitetur, imaginatio ſaltem deprauatur: ſi verò ſit grauior, & ſeu à vapore copioſiore nerui obſtruantur optici, ſeu motus ille ſpirituum ſit tantus, vt liberè in neruos opticos influere non poſſint, tenebræ etiam oculis offunduntur: ſi verò cauſſæ eiuſdem vis ſit tanta, vt etiam influxus ſpirituum in neruos motui inſeruientes prohibeatur, ægri concidunt. Si autem vertigo, vt actio animalis læſa conſideretur, omnino ſpecies hæ tres vertiginis differre videntur. Nam in ſimplici vertigine vnica ſaltem actio, imaginatio, læditur: in tenebricoſa duæ, imaginatio & viſus ad tertia tres, imaginatio, viſus, & motus animalis. Etſi autem ad vertiginis eſſentiam conſtituendam ſufficiat ſola imaginatio læſa, & neque viſus, neque motus læſio ad eſſentiam vertiginis pertineat, & poſteriores duæ differentiæ affectûs compoſiti ſint, in quibus plures actiones animales læduntur; quia tamen ferè eadem curandi ratio eſt, & à communi cauſſa, gradibus ſaltem differente, pendent, eáque ſublatâ ceſſant, Medici, quos & ego ſecutus ſum, has differentias non ad eos affectus, in quibus actiones animales plures læduntur, ſed ad eos, in quibus vna animalis actio læditur, referunt.

QVÆSTIO II.

An temperies, vel humor ſine vapore Vertiginem producere poſſit?

Dubitant equidem nonnulli, an ſolus vapor, an verò etiam humor

An ſine vapore poſſit vertigo excitari.

humor poſſit inordinatum hunc motum ſpirituum inducere: imò nonnulli affirmant; ſolam intemperiem calidam ſine humore & flatu vertiginem inducere poſſe, atque exemplo aquæ feruentis id probare conantur, quæ mouetur in gyrum à calore ignis. Rem tamen planam eſſe puto. Humor certè, niſi ex eo flatus excitetur, ſpiritus ita agitare non poteſt. Neque caliditas id per ſe præſtat; cum in multis affectibus capitis ſpiritus incaleſcant ſine Vertigine. Neque exemplum aquæ feruentis id probat. Quod enim aqua feruens agitatur & mouetur, cauſſa ſunt partes illæ aquæ, quæ vi caloris aëreſcunt; aut, vt aliis placet, partes ignis permiſtæ, quæ cùm vtpote leuiores, ſurſum tendant, & exitum quærant, aquam ſimul mouent.

QVÆSTIO III.

An repellentia locum habeant in Vertigine per conſenſum partium inferiorum?

An repellentia in vertigine locum habeant.

Reſpondet quidem Maſſarias, quamlibet materiam repellendam eſſe; & quanquam huiuſmodi repellentia præſidia aliquo incommodo non careant: tamen longè maiorem vtilitatem afferre. Verùm in omnibus affectibus capitis per conſenſum, tutiùs ſemper reuellentia & intercipientia, quàm repellentia adhibentur.

QVÆSTIO IV.

Quâ ratione proſpectus ab alto, & in profundum, Vertiginem excitet.

Quomodo proſpectus ab alto vertiginem excitet.

Cur ab obiectis externis circumrotatis, & variè motis Vertigo excitetur, res non ita difficilis eſt. Ad obiecti enim talem motum per ſpecies viſibiles, ſpiritus optici ſpeciei viſibilis in oculo receptæ celeritatem veluti ſequentes, ſimili modo concitantur, & agitantur. Hinc ij, qui Vertigini ſunt obnoxij, ad rerum talium aſpectum oculos claudunt, vel obuelant, & iumentis, quæ molas in gyrum circumducunt, oculi obuelari ſolent, aut cæca in hanc operam eligi. Quomodo verò rerum profundarum & ab alto proſpectus Vertiginem generet, non ita planum eſt. Theophraſtus cauſſam refert in titubationem, & diſſipationem ſpirituum externorum, qui interiores agitent. Cùm enim ſpiritus viſorij, vbi res profundæ ſpectantur, in immenſum quaſi protendantur, in tanta ſpatij longitudine firmos manere non poſſe, ſed titubare quaſi, & tremere, eúmque tremorem radiorum communicatum ſpiritibus cerebri, eos ſimiliter mouere exiſtimat. Verùm malè præſupponit, viſionem fieri radiorum & ſpirituum emiſſione, & ſpiritus continuò ab oculo ad rem viſam extendi, & quaſi baculum vel funem tremere poſſe. Et ſi ſaltem longitudo ſpatij eſſet in cauſſa, cur non etiam proſpectus in altum, & ſtellarum aſpectus vertiginem moueret.

Hercul. Saxonia ex aſpectu rei profundæ ſpiritum animalem ita conſumi putat, vt propter eius defectum, ne vacuum detur, poſtea attrahantur vapores; qui vertiginem excitent. Verum enimverò non plus ſpirituum in rei profundæ, quàm propioris aſpectu conſumitur. Et ſi hæc huius rei cauſſa eſſet, etiam res longinquæ è directo in plano, vel alto poſitæ, æquè ac res profundæ, vertiginem excitare deberent.

Probabilius eſt, ex rei quaſi horrendæ & metuendæ, ac periculoſæ aſpectione terrorem & metum excitari; & ſpiritus primùm vitales, & ab his animales, vtpote qui ex illis generantur, agitari, & ab illorum curſu & recurſu etiam hos inordinato motu moueri. Vnde qui aſſueti ſunt in alto verſari, neque metuunt ſibi, ſi ex alto proſpiciant, vertigine facilè corripi non ſolent. Ita capite deorſum inclinato, ſpiritibúſque tunc ab eo ad principium neruorum vergentibus, cùm illud rurſum erigitur, iiſdem ſpiritibus impetu ad propriam ſedem remeantibus, vertigo excitari ſolet. Quanquam & ſanguine venoſo atque arterioſo ſpiritus vitales continente deorſum fluente, & ſpiritus animales turbante ac mouente, idem & forſan faciliùs, accidere poſſit.

CAPVT V.

De Phantaſia, Ratiocinatione, & Memoria imminuta, atque abolita.

POſt ſenſus communis ſymptomata, de quibus hactenus egimus, explicanda veniunt ſymptomata, quæ Phantaſiæ, Ratiocinationi, & Memoriæ accidunt; de quibus in *Inſtitut. lib. 3. p. 2. ſect. 1. c. 7. & ſ. 2. c. 4.* tractauimus.

Phantaſia, Ratiocinatio, Memoria læſa.

Læduntur autem functiones iſtæ triplici modo: vel dum imminuuntur, vel dum abolentur, vel dum deprauantur. Imminutæ Phantaſiæ & Ratiocinationis ſymptomata ſunt. Mentis imbecillitas, & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas, & Torpor mentis abolitæ, Amentia. Ad deprauatas has actiones pertinent omnia deliriorum genera. Memoria verò, cuius officium eſt non iudicare, ſed ſaltem imagines recipere; & retinere, debilitari & aboleri, deprauari verò non poteſt, vt plerique ſentiunt.

De his itaque actionum principum læſionibus, quæ ſine aliis, vt ſoporoſis, & aliis, in quibus omnes animales functiones læduntur, affectibus contingunt, iam dicendum. Et primo quidem de imminutis & abolitis. Agemus autem de his coniunctim; quia communes cauſſas, & communem curandi rationem habent. Præterea læſa memoria plerumque ſtoliditatis cauſſa eſt. Cùm enim memoria ſpecies rerum non retinet, neque eas, vt debet, phantaſiæ, & intellectui ſuggerit, facultates hæ obiecta, quibus exerceantur, non habent. Atque ita ſolùm occupantur circa ſpecies ab externis obiectis oblatas; ac in operatione non perſiſtunt; & homines dicuntur ſtolidi, infantibus ſimiles, qui non diſcurrunt circa ſpecies reſeruatas, ſed prout hoc vel illud ipſis offertur, ita iudicant, ſtatimque & rei; & iudicij facti obliuiſcuntur, & modò vnum, modò alterum appetunt & ſtatuunt.

Phantaſia & Ratiocinatio imminuta & abolita.

Primò ergo quod imminutas & abolitas has functiones attinet, pertinent huc omnes, qui adultiores facti, iſtas actiones, quæ homini maximè propriæ ſunt, vel nullo ferè modo, vel debiliter certè exercent. Quod malum longè maximum eſt. Cùm enim ſolis hiſce functionibus homo à brutis differat, ſi iis deſtituatur & priuetur, ferè ad brutorum claſſem detruditur. Sunt tamen talium quidam gradus.

Quidam enim omni ferè ingenio deſtituuntur, & facultas imaginatrix, præcipuè verò ratiocinatrix, ita à cauſſis p.n. impedita eſt, vt nullos conceptus gignere poſſit, qui ad ſapientiam ſpectet, nec illa ipſa principia, quæ ad diſciplinas omnes in vniuerſum diſcendas præſupponuntur, & præcognoſcenda ſunt, aſſequi queant. Qua de cauſſa omnis via, & ad ſapientiam aditus ipſis præcluditur, atque in iſtis inſtituendis oleum & opera perditur: Qui amentes & Stolidi dicuntur; vitium ipſum ἄνοια, *Amentia*, & μώρωσις *Stultitia* nominatur. Alij ſunt, qui primorum quidem principiorum cognitionem aſſequuntur, atque hinc aliquas concluſiones deducunt, ſed magno cum labore: qui ingenio Tardi, Hebetes, Stupidi appellantur; vitium ipſum Mentis hebetudo, Stupiditas, Torpor ingenij. Etſi enim ſymptomata iſta, præcipuè apud Latinos, nominibus non ſemper accuratè diſtinguantur; vſus tamen ferè obtinuit, vt in *Inſtitut. loc. alleg.* dictum, vt ἄνοια dicatur, cùm Imaginatio, Ratiocinatio, & Memoria ferè abolentur: μώρωσις, vt ex Galeno, *1. prorrhet. comm. 2. t. vltim.* patet, cùm ſine delirio homo parùm ratiocinatur; à quo vitio gradibus ſaltem differunt, Stupiditas, Tarditas, & Torpor ingenij. Cùm verò actio imminuta, & deprauata concurrunt, & homo parum ac malè iudicat, Stultitia appellari poteſt. Memoria, vt diximus, non deprauatur, ſed vel imminuitur, vel aboletur. Læduntur autem actiones hæ vel ſeorſim, vt ſola interdum ratiocinatio, interdum ſola phantaſia, interdum ſola memoria; vel plures ſimul.

Dicemus verò in primis de Memoriæ læſione. Hac enim læſâ, vti diximus, læditur conſequenter phantaſia & ratiocinatio; & læſæ memoriæ exempla ſæpius offeruntur. Phantaſia verò & ratiocinatio cùm plerumque vel à primo ortu lædantur, & homo ſtupidus, aut fatuus naſcatur; vel ætate aboleantur, aut debilitentur, vt fit in ſenibus; vitia ea ferè incurabilia ſunt.

Memoriæ læſæ exempla.

Paſſim autem Memoriæ læſæ notabilia exempla occurrunt, quæ collegit Schenckius, *lib. 1. obſeru. 128. & ſeqq.* Inter reliqua notatu digna ſunt, quod Plinius, *natur. hiſtor. lib. 7. c. 34.* narrat, quendam ex præalto tecto lapſum, matris, & affinium propinquorúmque cœpiſſe obliuionem: alium ægrotum, ſeruorum etiam; ſui verò nominis Meſſalam Coruinum, Oratorem. Et Chriſtoph. à Vega, *lib. 3. art. Med. cap. 10.* refert, Franciſcanum quendam ex acuta febre ita memoriam amiſiſſe, vt etſi priùs peritus eſſet Theologus, poſtea nec litteras agnoſceret, neque nomina rerum, quæ ſibi aſſiduè in vſu erant, memoriâ teneret. Et quod Baſſianus Landus, *de human. hiſtoria*, recitat; Franciſcum Barbarum, Hermolai amicum, Græcarum litterarum, quarum erat doctiſſimus, in extrema ſenectute oblitum eſſe; quanquam diiudicandi, & commentandi facultate polleret. Et quod de Studioſo quodam Monſpelienſi ex Rondeletij narratione Thom. Iordanus, *de peſt. Phænom. tract. 2. c. 2.* habet, qui ex vulnere ita rerum omnium oblitus eſt, vt inſtar infantium Lutetiam retrogredi, & prima pueris tradi ſolita elementa diſcere denuò neceſſe habuerit.

Cauſſa.

Cauſſa læſæ Phantaſiæ, Ratiocinationis, & Memoriæ.

Ad cauſſas horum ſymptomatum rectè inueſtigandas, neceſſarium eſt quærere, quomodo, & quibus inſtrumentis hæ actiones in ſanis perficiantur. Videmus enim homines etiam ſanos ſecundum ætatis differentias diuerſimodè has actiones edere. Primò enim infantes parum valent hiſce functionibus, & à brutis non multum differunt: poſteà ætatis progreſſu magis magiſque & memoriâ, & ratiocinatio, & phantaſia ſeſe exſerunt, donec in adoleſcentia, & virili ætate ad ἀκμὴν perueniant, & quidem mirabiles & ſtupendos effectus homo edat. Hinc rurſum declinante ætate vigor ingenij & memoriæ imminuitur, & tandem in decrepita ætate quaſi repueraſcunt plerique ſenes. Hæc in hiſce ætatibus actionum iſtarum varietas animæ adſcribi non poteſt, quæ ipſa ſemper eadem manet, nullamque alterationem & mutationem recipit, ſed diuerſitas iſta omnis ex organorum, cerebri putà, & ſpirituum animalium diuerſa diſpoſitione prouenit. Cerebrum certum caliditatis & humi

& humiditatis gradum recipere ad has actiones, extra controuerſiam eſt; idque vel ex eo patet, quòd infantes ob nimiam humiditatem in hiſce actionibus minus valent; quâ abſumptâ, & corpore indies ſicciore euadente, facultates hæ magis ſeſe exſerere incipiunt.

Quis autem ille gradus ſit, in hac humanæ mentis caligine determinare difficile eſt, imò impoſſibile. Ne dicam de occultis illis qualitatibus, quæ cerebro non denegandæ, ac modo ſubſtantiæ; vt nec de eo, quænam diſpoſitio ad memoriam, quæ ad phantaſiam, neceſſaria, & aptior ſit. Videmus enim homines ſecundum has facultates variare, & rariſſimè vnum aliquem hiſce omnibus eminere. Id quod procul dubio à cerebri, & ſpirituum conſtitutione peculiari prouenit. Neque enim eadem omnibus actionibus æquè apta eſt. Primæ ætatis conſtitutio, vegetatiuæ, ac ſenſitiuæ actionibus apta eſt, non verò actionibus mentis: contrà ſenum conſtitutio ad has apta, ad illas verò inepta. Atque inde etiam accidit, vt in affectibus p.n. qui diſpoſitionem cerebri, & ſpirituum mutant, quales ſunt phrenitis, melancholia, mania, in momento quaſi omni ſapientiâ, & ſcientiâ, quâ antea præditus fuit homo, priuetur. Contrà etiam obſeruatum, ſtolidos & ſtupidos plus ingenij ex morbo acquiſiuiſſe. Ariſtoteles, *ſect. 30. probl. 2.* refert de Maraco quodam Syracuſano, quod, dum mente alienaretur, præſtantior Poëta erat. Notabilia verò huius rei exempla duo recitat Ianus Huartus, *Scrutinij ingenior. cap. 7.* Primum: Cordubæ, anno 1570. in aula Regia fatuus quidam erat, Ludouicus Lopezius, qui ob iocos, & ſales in gratia aulicorum erat. Is cùm febre maligna corriperetur, in medio morbo ad tantum iudicij & diſcretionis acumen peruenit, vt vniuerſam aulam in admirationem raperet; & toto vitæ, quod reliquum habuit tempore prudentiſſimus perſtitit. Alterum eſt hoc: Puer nobilis ſatrapæ cuiuſdam in Hiſpania pediſſequus, ſanus ingenij ſtupidi, & pauci intellectus, poſtquam in maniam (melancholiam fuiſſe exiſtimo) incidiſſet, tam aptè, tam prudenter ad interrogata reſpondit, tamque acutas & ingenioſas edidit regulas de adminiſtrando regno, cuius ipſe ſe Dominum eſſe imaginabatur, vt prodigij inſtar videndi, audiendique eius cauſſa complures confluerent, Ille ipſe, cui inſeruiebat, herus rarò à lecto diſcedebat, *Deum* rogans, ne mentis ipſi reſtitueret Medicus ſanitatem. Et cùm ipſum priſtinæ ſanitati reſtituiſſet, malè id habuit herum, doluitque, ex ſapienti & ingenioſo rurſum ſtolidum reddidiſſe. Imò ipſe puer ægrè tulit, ſe priſtinam ſanitatem recuperaſſe. Cùm enim in delirio viueret, eius animus ſubtiliſſimis mundi cogitationibus paſcebatur, cuius Monarcham ſe eſſe imaginabatur, omneſque Reges, quaſi Vaſallos, ſe Dominum agnoſcere credebat. Quod licet falſum eſſet, nihilominus tantam inde delectationem habebat, ac ſi reuera talis eſſet.

Ex morbo acquiſitum ingenium.

Galenus hac de re peculiarem libellum ſcripſit, quo monſtrat, quòd animi mores temperamentum corporis ſequantur, Cui ipſa experientia adſtipulatur, quæ ingens diſcrimen ingeniorum ſecundum regiones, & in ſingulis regionibus ſecundum temperamentorum varietatem nobis oſtendit.

Naturalis autem hæc conſtitutio, requirit tria: 1. bonam temperiem; quo & occultas qualitates, & modum ſubſtantiæ referimus. Cerebrum enim non ſolùm bonam temperiem habere debet, ſed & conſtare ſubſtantiâ ſuo modo tenui, ac ſubtili, non craſſa. 2. debet habere iuſtam quantitatem, figuram, & conformationem. 3. vnitatem. In his ſi quid mutetur, actiones, quæ in eo & ab eo fiunt, mutari neceſſe eſt.

Neque ſolùm ipſum cerebrum bene diſpoſitum ſit oportet, ſed & ſpiritus animales, qui proximum animæ in hiſce actionibus obeundis ſunt inſtrumentum. Et cùm ſpiritus animales ex vitalibus fiant, & hos bene diſpoſitos, ſubtiles rectè temperatos eſſe oportet. Vnde etiam in ſacris litteris prudentia & ſapientia cordi adſcribitur, Deúſque Salomoni cor prudens & ſapiens largitus eſſe dicitur.

Cùm autem diuerſæ ſint facultates, phantaſia, ratiocinatio, & memoria; & videamus etiam homines ſanos, alios memoriâ, alios phantaſiâ, alios intellectu pollere: ſi, quæ conſtitutio memoriæ, quæ phantaſiæ, in ſpecie magis inſeruiret, notum haberemus; & in cauſſis harum læſarum functionum inueſtigandis faciliùs progredi poſſemus. Nam intellectum quod attinet, eius operationes quidem ſine corporeo organo perficiuntur; quia tamen in corpore perficiuntur, & anima, dum eſt in corpore, non ſine phantaſmate intelligit, & ante operationem propriam ſubordinatis actionibus vtitur, quæ cerebri & ſpirituum beneficio perficiuntur: his læſis & ipſa etiam Ratiocinatio læditur.

Ad memoriã qua cerebri conſtitutio ſit commoda.

Tentârunt quidem in hac re aliquid cum alij, tum Ianus Huartus, *in ſcrutinio ingenior.* Et memoriam quod attinet, vulgata equidem ſententia eſt, ad apprehenſionem vtilem eſſe humiditatem; cuius rei ſignum ſit in pueris, qui feliciùs res memoriâ apprehendant, quàm ſenes, cùm cerebrum habeant humidius. Idque ideò, quod cùm memoria per viam quandam impreſſionis fiat, in cerebro molli faciliùs figuræ imprimantur, in duro difficiliùs Ad ſpecies verò firmiter retinendas, neceſſariam eſſe cerebri duritiem, & ſiccitatem ſtatuunt, & exemplo rerum externarum, ceræ præcipuè, id declarant, quibus, ſi molles ſint, faciliùs figuræ imprimuntur, facilè tamen obliterantur: ſi vero duriores, difficiliùs quidem ſigna imprimenda recipiunt, impreſſa verò fortiter retinent. Verùm ſi ea, quæ I. C. Scaliger, *Exerc. 307. ſect. 28.* hac de re habet, diligenter conſideremus, vix admitti poteſt hîc memoriæ modus. Cùm enim memoria ſit penè infinita, quibus ſpatiis continentur illa quibus ſedibus ita diſpoſita, atque etiam ordinata, vt & vnumquodque ſeparatim, & cuncta confertim, & ſingula ordinatim promere, ſtatuere, digerere poſſimus? Et ſi, quâ ratione actiones ſenſuum externorum perficiantur, diligenter conſideremus, atque attendamus, ſpecies illas ſenſibiles non recipi in materia, ſed à ſpiritibus ad animam deferri: tota huius rei cauſſa in ſpiritibus proximè quærenda videtur; ſecundariò verò in cerebro.

Læſa memoria cauſa.

Ac ſi porrò cauſſas omnes, quæ memoriam, & intellectum tardant & iuuant, perpendamus, inueniemus, ſiccitatem cum moderato calore coniunctam memoriæ & intellectui eſſe aptiſſimam; id eſt, cerebrum, quod nec calore deſtituitur, nec humiditate abundat, eſſe ad has actiones aptiſſimum. Vnde Heracliti illud, quod Galenus: *in lib. quod anim. mores, cap. 5.* recenſet: *Splendor ſiccus, animus ſapientiſſimus*, id eſt, ſpiritus calidi & ſicci, ſed moderatè, tam ad memorandum, quam ad ratiocinandum ſunt aptiſſimi. Ideóque contrà & frigidum, & humidum, & ſiccum cerebrum, ad has actiones ineptum redditur. Abolet memoriam frigiditas, imminuit frigiditas aut ſiccitas. Et quidem frigiditas, vel ſola, vel cum humiditate aut ſiccitate coniuncta. Hinc cùm infantes, tum decrepiti ſenes parùm hiſce actionibus valent. In infantibus quidem calor eſt copioſiſſimus; verùm multâ humiditate obruitur. In ſenibus & calor deeſt, & multa adſunt excrementa, ſeu, vt Scaliger, *loc. allegat.* loquitur: in puero ſunt multa excrementa; in ſene etiam aliena. Et in humido cerebro multi ſpiritus commeantes ſeſe tanquam circuli in aqua ſecant, & in humido cerebro multa inter intellectum, & ſpecies ſeruatas interponuntur, quæ ſi fuerint craſſa, fit obliuio; ſi mobilia, dilatio recordationis; atque ibi reminiſcentia, cùm remouentur intercedentia impedimenta. Ideóque cum à frigiditate & humiditate cerebri ſpiritus animales ad has actiones inepti reddantur: frigiditas, & quæ hanc, ferè vt indiuidua comes, ſequi ſolet, humiditas, & excrementorum copia; imminutæ & abolitæ phantaſiæ, memoriæ, ac ratiocinationis cauſſa meritò ſtatuitur. Sufficit tamen etiam ſola frigiditas, & calidi natiui defectus, vt Galenus, *2. de loc. aff. cap. 7. & 3. de loc. aff. c. 5.* docet.

Calida tamen & ſicca etiam intemperies, vt dicetur, memoriæ obeſſe poteſt. Sicut & conformatio cerebri vitioſa hiſce actionibus impedimento eſſe poteſt.

Et quod frigiditatem, quam plerumque humiditas ſequitur, attinet; ad eam producendam faciunt omnes cauſſæ, quæ ſuprà, *part. 1. cap. 2. 3. 10.* ſunt propoſitæ. Quas vt hic coniungamus, & huic loco applicemus, ſciendum, quod frigiditas cerebri eſt vel ſimplex, vel compoſita, cum, vel ſine materia, à cauſſis, *loc. alleg.* propoſitis inducta. Non tamen hic ſaltem ad miſti temperiem & qualitates elementorum reſpiciendum, ſed etiam ad ipſum calidum natiuum, cuius copia actiones omnes vegetiores reddit, defectus debiliores. Deficit autem calidum natiuum vel à primo ortu, vel poſt ortum. Calor natiuus à primo ortu deficit, dum cerebrum eſt nimis paruum, & ita in paruo cerebro paucus calor, aut dum cerebrum eſt nimis magnum, cui caloris innati quantitas non reſpondet, ſed propter magnam cerebri molem exiguus calor quaſi diſpergitur. Vnde plerumque captiones parum ingenio valent. De quo, vide *Inſtitut. lib. 3. p. 1. ſect. 2. c. 3.* Infantes verò etſi quoad molem & quantitatem ſatis caloris habent: tamen ad ratiocinandum non apta eſt eorum cerebri diſpoſitio: quia calor iſte à nimiâ humiditate obtunditur, quâ poſtea abſumptâ calor acrior & efficacior redditur, & indies homo ad has actiones aptior euadit. Siccitas enim ad prudentiam, humiditas ad dementiam animum deducit, vt Galenus, *in lib. quod animi mores, cap. 7.* ſcribit. Transfertur autem hoc vitium ſæpe à parentibus in liberos: & vt aliarum partium imbecillitas ſæpe hæreditaria eſt; ita & cerebri vitium iſtud in ſobolem tranſit. Et quod in infantibus accidit, idem etiam in adultis poteſt fieri, vt in iis nimiâ humiditate calor obruatur, vel etiam à primo ortu nimis paucus ſit; vnde homines, cum adoleſcunt, ſtupidi, vel amentes manent.

Si autem poſt ortum calor natiuus deficiat, vel ab humido obruatur, cauſæ eius rei variæ eſſe poſſunt. Primò eſt ætas, ob quam in ſenectute calidum deficit, ſeneſque, etſi ſicciſſimi ſint; tamen quia humidum radicale, & calidum innatum in iis ferè abſumptum fuit, ideò & ad ratiocinandum, & memorandum minus apti ſunt, &, vt Galenus, *in lib. quod anim. mores c. 5.* habet, multi decrepiti ſenes amentes fiunt, ſeu, vt in prouerbio dici ſolet: *Bis pueri ſenes.*

Deinde Aër. Vt enim aër tenuis & purus ſubtilia reddit ingenia: ita craſſus & impurus contra, tardi ac obtuſa. Hinc, vt Galenus, *6. Epid. comm. 6. text. 8.* ſcribit, Athenienſes acuto ſunt ingenio, propter aërem tenuem, in quo degunt: Thebani verò ſtupidi, quia Thebis, & in tota Bœotia craſſum eſt cælum; vnde Horatius, *in Epiſt.*

Bœotum in craſſo iurares aëre natum.

Tertiò ciborum, & potûs frigidi ac humidi frequens vſus, & præcipuè eorum, quæ vim quandam ſtupefacientem habent, vt papau. vſus frequens, crapula & ebrietas; quæ maximæ ingenij & memoriæ peſtes ſunt. Et in primis ſi duæ hæ cauſſæ, aëris nimirum, & cibi ac potus vitium concurrant, ingenium ac memoriam valdè debilitare ſolent. Ita Refert Euſtach. Rudius, *lib.*1.*Pract.c.*6. ſe in Tirolenſi quodam Comitatu amentium, ſtultorum, fatuorúmque frequentiſſimum numerum vidiſſe, cauſſámque mali agnouiſſe aëris frigiditatem & humiditatem, aquarum cruditatem; id quod ex gutturis bociis deprehendit; vini penuriam, & vſum frequentem panis cum ſemine papau. confecti. Quod etiam obſeruauit Platerus, vt refert *tr.*1. *Pract. c.*3. in Carinthiæ valle, *Bintzgerthal* dicta, in qua multi repeniuntur ſtulti & ſtupidi, capite informi, linguâ magnâ & tumidâ, muti, ſtrumoſo gutture, aſpectu deformi.

Quarto morbi, & cauſſæ morbificæ eorundem ſymptomatum cauſſæ eſſe poſſunt, ſi calidum innatum cerebri deſtruant, idque humidius reddant. Ita poſt morbos diuturnos, malignos, cerebri abſceſſus, vulnera, contuſiones capitis, ſtupiditas & ſtoliditas interdum ſequi, ac memoria amitti poteſt. Sic in peſte illa famoſa Attica, quam Thucydides, *lib.*2. & Lucretius, *in fine lib.*6. deſcribunt, homines tanta omnium rerum cepit obliuio, vt & familiares, & ſeipſos non agnoſcerent; & memoriæ ex febre, & vulnere, ac capitis percuſſione amiſſæ exempla ſuprà recenſuimus.

Venena quoque, & philtra ex ingenioſis ſtolidos, & amentes reddidiſſe, notum eſt. Et inter ea cerebrum felis comeſtum memoriam abolere dicitur. Quò pertinent & narcotica capiti & ceruici incautè applicata. Idem præſtare poſſunt medicamenta calidum natiuum abſumentia, vel extinguentia. Humores etiam vitioſi, intemperiem frigidam, vel frigidam & humidam cerebro inducentes, calorem natiuum ſuffocant, ſpiritúſque ineptos ad haſce functiones reddunt. Pertinent huc & nimia ſanguinis profuſio, labores nimij, vigiliæ immodicæ, ſtudia nimia, & omnia huiuſmodi quæ calidum natiuum cerebri poſſunt abſumere.

Calida tamen & ſicca intemperies etiam memoriam labefactare poteſt, dum inordinatum ſpirituum animalium motum facit; vt teſtatur Galenus, 3. *de loc.aff. c.*5. vbi ſcribit nouiſſe ſe quendam, qui ob labores in ſtudiis, atque vigilias memoriam penè amiſerat, læsâ etiam ratiocinatione: item agricolam, qui ob laboras; quos vites colendo ſubierat, ac tenuem victum, eodem malo affectus ſit. Et Scaliger, *loc.alleg.* ſcribit, quòd etiam in ſiccis cerebris, ſi ſint bilioſa, propter ſpirituum mobilitatem memoria lædatur. Quæ intemperies etiam à medicamentis induci poteſt, nouimúſque aliquos, qui dum medicamentis calefacientibus, & ſiccantibus memoriam roborare vellent, cerebro nimium exſiccato, & calido natiuo abſumpto, fatui ferè euaſerunt.

Nocet quoque memoriæ & ingenio, ſi mens diuerſis ſtudiis diſtrahitur, &,

Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus:

Dum plurimæ imagines ſeſe inuicem turbant, obfuſcant, ac confundunt.

Præter intemperiem etiam Conformatio, quæ ad ſpiritus capiendos, eorúmque motum neceſſaria eſt, ingenio, ac memoriæ obeſſe poteſt. Quo referri poteſt & ſubſtantiæ cerebri modus; de quo in *Inſtit. lib.*3. *part.*1. *ſect.* 2. *c.*3. Qui enim tenuitate cerebri deſtituuntur, & cerebrum craſſius habent, ij procul dubio ad has actiones omnes non ita apti ſunt. Etenim in tenui ſubſtantia cerebri ſpiritus animales moventur expeditiùs, in craſſa verò impediuntur. Et quo cerebri ſubſtantia, ac calidum, & ſpiritus innatus ſunt tenuiora, & puriora, eò etiam puriores & tenuiores ſpiritus in eo generantur. Figura cerebri imitatur cranij figuram, & plerique, qui minus decentem capitis figurã habent, ſtupidi ſunt, aut malitioſi quale caput Therſites, ob id famoſus, habuit. Quò pertinet & caſus ex alto, & percuſſio, quibus procul dubio cerebri conformatio læditur: vnde quoſdam memoriam amiſiſſe, ſuprà ex Plinio diximus. Et Guilelm. Rondeletius, *in fin. lib.*1.*meth.cur.morb.* refert, quendam valde eruditum, cui gladius in oculum altiùs adactus fuerat, ob vulnus illud memoriam ita amiſiſſe, & rerum omnium ita oblitum fuiſſe, vt Lutetiam repetere, & prima literarum elementa iterum diſcere coactus fuerit.

Signa Diagnoſtica.

Læſæ memoriæ ſigna.

Ipſum malum ex actionibus ægri læſis facilè cognoſcitur. Cùm enim memoriæ officia ſint, facilè arripere, fideliter retinere, expeditè expromere, & reddere; ſi horum aliquid deſit, & in primis, ſi imagines ſenſibilium rerum, quæ prius animum mouerunt, in mentem, vbi opus eſt, non veniant, imaginatione & ratiocinatione ſaluâ: potiſſimum memoriæ vitiatæ ſignum eſt.

Cauſſas quod attinet, ſi conformatio cerebri & capitis vitioſa horum malorum cauſſa ſit, ea in oculos incurrit, & vel ab ortu homini contigit, vel homo percuſſus, & lapſus eſt.

Hæc ſi abſit, defectus calidi natiui, & frigiditas ac humiditas abundans, ex cauſſis calidum innatum cerebri abſumentibus, & cerebrum refrigerantibus, ac humectantibus, vel etiam ſiccantibus, (quæ & ipſæ conſequenter calidum natiuum abſumunt) aut ex actionibus læſis, vel excretis, iuuantibus item, & nocentibus cognoſcitur, vt ſuprà, *part. c.*2. 3. *&* 10. dictum. Nimirum ſi intemperies cerebri ſit frigida & humida, ſomnus eſt longus & profundus: ſi humida tantum eſt, ſomnus longus, ſed non profundus: ſi frigida tantùm, moderatè ſomnolenti ſunt: ſi frigida & ſicca, non ſunt ſomnolenti. Ita & ex copiâ, vel paucitate excretorum frigiditas, vel ſola, vel cum humiditate, aut ſiccitate coniuncta cognoſcitur. Qui enim frigidum & humidum habent cerebrum, multa excrementa per palatum & nares emittunt; qui frigidum & ſiccum, pauca; ſi frigidum tantùm, moderata: ſi cerebrum ſit calidum & ſiccum, cum memoria læſa adeſt delirium ac rationis læſio.

Prognoſtica.

Prognoſt.

1. Euentus mali talis exſpectandus, qualem cauſæ promittunt. Ipſa enim ſymptomata ex ſe eum non indicant: ſed vt à cauſſis ſuis pendent, ita non tolluntur niſi iis ablatis.

2. Si abſque cauſſa externa memoria ſubitò lædatur, imminentis apoplexiæ, epilepſiæ, paralyſis eſt indicium, ſi homini ſaluo alias id accidat. Si verò ægroto viribus deſtituto memoria deficiat, certiſſimum eſt propinquæ mortis indicium.

3, Mentis imbecillitas & ſtupiditas ab ortu contracta, & quæ à conformatione prima capitis vitioſa prouenit, incurabilis eſt.

4. Incurabilis eſt & illa, quæ ætatis ratione accidit.

5. Nec curatur, quæ ab inueterata epilepſia pendet. Vt enim illa vix curatur: ita & ſymptoma inde excitatum.

6. Difficulter & illa curatur mentis imbecillitas, & memoriæ læſio, imò plerumque incurabilis eſt, quæ à malignis morbis, venenis, ac philtris ortum habet.

7. Quæ a frigiditate & humiditate, ac humore pituitoſo ortum habet, & cum lethargo, caro, apoplexia accidit, etſi & ipſa curatu ſit difficilis: tamen interdum curatur, præcipuè dum ætas viget, & vires conſtant.

8. Obliuio à caliditate & ſiccitate contracta curatu difficilior, quam à frigiditate & humiditate, quia talis conſtitutio à cerebri conſtitutione remotior eſt, & facilius ac tutius eſt caput calefacere, quam frigefacere & humectare.

9. Obliuio ſub acceſſione periculoſa. Hippoc.3.*epid.comm.* 3. *text.*37.

Indicationes.

Memoriæ læſæ, & Ingenij debilitatis curatio,

Intemperies cerebri & ſpiritum, quæ adeſt, & cauſſa horum malorum eſt, corrigenda per contraria; & materia, quæ cum ea coniuncta eſt, euacuanda, vt *part.*1. dictum, calidum natiuum inſtaurandum, & ſpiritus torpidi excitandi. Quæ tamen immodicas corporis euacuationes, & inanitiones ſequitur memoriæ læſio, requirit tantùm commodam refectionem per cibum, & calidum natiuum ac ſpiritus inſtaurantia ac roborantia, ſicut & illa quæ ſenibus accidit.

Auxilia.

Quâ ratione autem hiſce Indicationibus poſſit ſatisfieri, dictum etiam ſuprà, *part.*1.*c.*2.3. *&* 10. vbi monſtratum, quâ ratione intemperies frigida & humida calefacienda, & ſiccanda ſit, & pituita caput obſidens præparanda & euacuanda. Pauca ſaltem hic illis adiungimus.

Alterantia quod attinet, quæ eadem humorem pituitoſum præparant, proponentur etiam poſteà inter roborantia, v.g. materia pituitoſa ſic præparanda:

℞. *Rad.ireos Florent.acori veri, valerian.pyrethr.*an.ʒ ß.*galang.*ʒ.ij.*betonic.maioran.meliſſ.thymi, flor. lilij conuall.* an. M. ß.*lauendul.ſaluiæ, ſtœchad. Arab.*an.M.ij.*ſem.fœnic.*℥. ß. Coq. in ſuf.aq.q.Colat. ℞.℔.j. ß. adde *mellis* q. ſ. Deſpumentur, & aromatiſentur *nuc.moſchat. & cinamom.*pro 4.vel 5. doſibus.

Vel ℞.*Rad.pœon.acori veri,*an.℥ ß.*betonic. maioran.ſerpill. hyſſop.ſaluiæ, ſtœchad. Arabic.roriſmarin.*an.M.ß.*ſem.carui fœnic. ſileris montan.*an.℥.ß.*cinanomi, nuc.moſch.macis,* an. ʒ. ij. Conciſa & contuſa indantur in vas vitreum, & affund. *hydromelit.* ℔. iij. vel q.ſ. & vaſe clauſo in B. horis 2. coqu. poſtea colentur.

Colaturæ, ſi libet, addantur *oxymelit. ſcillit.* ℥.iij. Dentur ſingulis diebus manè, & veſperi ℥. iv.

Vel ℞. *Aq.beton.ſalu.*an.℥.j.ß.*eſſent.ſalu.meliſſ.*an. ℈. ß.*ſyrup.de ſtœchad.*℥.j.*aq.cinamomi* ʒ.ij. Miſce pro hauſtu, qui cubitum ituro exhibeatur.

Purgantia.

Purgantia ex prima parte nota ſunt. Exempl. gr.

℞.*Pilular. aurear. Arabic.*an.ʒ.ß.*trochiſcor.alhandal.*g̃ iii. *extract.caſtor.* g̃.ij.F.Pilulæ xxv.

Vel ℞. *Extract.ſolut. Andern.*℈.j.*hellebor.nigri* ℈. ß. *gumm. gotte* g̃ j.vel ij.*extract caſtor.* g̃.ij.Cum *aq.lauend.* F.Pilulæ xxi.

Commendantur & hæ, quæ tamen potiùs caput roborant quam purgant:

℞. *Aloës agaric.* an. ʒ.ij.*ſal.gemmæ* ʒ j. ß.*caryophyllor.cinamomi, macis, nuc.condit.ligni aloës, thuris, maſtich.myrrh.el.cubebar.abſinth.croci, bacc.lauri, iuniperi, ſtœchad. Arab.calam. arom.*an. ʒ.ß.

Pulueri

Pulueriſata cum vino odorifero Miſce & F. Maſſa pilul. Doſis ʒ.j.

Vel ℞ *Agaric. albiſſ.* ʒ.j.ß. *fol ſenæ el.* ʒ.ij. *zingiber. alb. ſem. carui*, an. ℈.j. Macerentur per noctem in *aq. beton. & hydromelit.* an. ℥.iij.

In Colatura diſſolu. ſuper igne *diaphœnic.* ʒ.iij. vel ℥. ß. Iterum coletur. F. Hauſtus.

Antiqui fortioribus, vt hierâ compoſ. hierâ Logadij, hierâ Ruffi vtebantur.

Si ex intemperie frigida & ſicca ſit vitium, præparatio & purgatio fit, vt ſuprà, *part. 1. de melancholia* dictum.

Particulares quoque euacuationes per errhina, maſticatoria, gargariſmos, apophlegmatiſmos fiant, de quibus etiam ſuprà dictum.

Vtiles quoque ſunt reuulſiones per cauteria & fonticulos, qui in cruribus, vel brachiis excitari poſſunt.

Roborantia.

Roborantia, quæ ſcilicet intemperiem cerebri emendant, & reliquias materiæ abſumunt, cerebrúmque confortant, etiam ex ſuperioribus patent.

Sint autem fortiora; cùm temperamentum cerebri hiſce affectibus valde mutatum ſit, & difficulter in priſtinum ſtatum reducatur.

Interna.

Medicamēta memoriam & ingenium conſeruātia. Inter ſimplicia cephalica hic magis vtilia ſunt, *lilium conuall. meliſſa*, quæ memoriam confortat, ingenium acuit, & animi tranquillitatem, ac hilaritatem præſtat, & ad curas repellendas vtilis eſt, *beton. fl. ſtœchad. Arabic. lauend. primulæ veris, maiorana, ſaluia, roſmarin. rad. acori veri, pyrethr. ſemen hormini, zingib. nux moſchata*, quæ non tantum ob manifeſtas, ſed & occultas qualitates ad caput roborandum, & memoriam confortandam commendatur, ſi ſæpe ieiuno ſtomacho maſticetur, vel alio modo vſurpetur, *cubebæ, thus item*, ℈.ß. pondere cum vino, aut liquore conueniente ſumptum, *ſem. ſynapi, myrob. caſtoreum, ebur*, & alia ſuprà, *part. 1. c. 2.* propoſita.

Ex quibus parantur:

Aquæ, *lilij conuall. meliſſ. primulæ veris, maioran. ſaluiæ, roriſmarin.*

Conſeruæ, *lilij conuall. meliſſ. lauendul. betonic. ſtœchad. Arab. anthos.*

Syrupi, *ſtœchad. ſimpl. & compoſ. de betonica, mel. anacardinū.*

Benedictus Victor Fauentinus ſyrupum ſuum de aromatibus commendat, quem ita deſcribit:

℞. *Herb. & flor. ſampſuchi, thymi, pulegij, ſerpilli, menthæ, calaminth. hortenſ. ſiſymbrij, roriſmarini, ſaluiæ, betonic.* an. M.ij. Coqu. in ſuffic. quant. aquæ ad conſumptionem tertiæ partis.

Colat in ſindone ligata infunde *cinam. nuc. moſch. macis, ſpicæ nardi Celticæ folij, zingiberis*, an. ℈.j. *ambr. moſchi*, an. ǧ.ij. Bulliant ad 4. partis conſumptionem, & cum ſ.q. ſacchari, ſ.a. F. Syrupus; cuius ℥.ß. cum aquæ flor. citri ℥.iij. miſceantur pro doſi vna, & ſic pro aliis 5. vel 6.

Extracta & Eſſentiæ. *meliſſæ, ſaluiæ, roriſmarini, ligni aloës, cinamomi.*

Condita, *zingiber*, præſertim ſi cum modico thure ſumatur, *rad. pyrethr. acori, myrobalani*

Confectio, *ſem. ſynapi.*

Olea deſtillata, *nucis moſchat. meliſſ. maioran. ſaluiæ, roriſmarin.*

Species aromaticæ, *diambr. aromatic. roſat. diamoſch. dulc.*

Vina medicata.

℞. *Ligni aloës, zingiberis, piper. long. galang.* an. ℥. j. *caryophyllor. cubebar.* an. ℥.ß. *nuſc. moſch.* ʒ.ij. In ſacculum includantur, & affund. muſti ℔. xij. vel etiam plures. F. Vinum medicatum.

Confectio Anacardina. Electuaria, *Confectio anacardina*, quæ ad frigidam & humidam intemperiem cerebri corrigendam eſt efficaciſſima, vnde etiam confectio ſapientum appellatur, quæ, vt grauior ſit, ſine caſtoreo parari poteſt. Scribit tamen de ea Ianus Huartus, *in ſcrutinio ingeniorum, c. 22.* compoſitione iſtâ, quia valde calida & ſicca, intellectum & memoriam perire, etſi imaginationem exacuat, vt quis loquendo & reſpondendo per dicteria & comparationes excellat, & malitias ac dolos fingere calleat. Verùm præſupponit ille vulgarem doctrinam, nimirum ad memoriam opus eſſe cerebro molli. Cùm autem certum ſit, ſiccitatem cum moderato calore ingenium ac memoriam acuere, non eſt de nihilo, quod de compoſitionis huius efficacia dicitur, & obſeruatum quoſdam, eâ mirabilem ſibi memoriam comparaſſe, & proinde etiam in imminuta à cauſſis p. n. memoria vſurpari poteſt.

Cautè tamen ea exhibenda, præcipuè in ſanis, ad memoriam roborandam nonnulli eius ʒ.ß. vel minus, cum aq. calida exhibent, vt nimia eius exſiccatio remittatur. Iis verò, qui membra principalia calida habent, nullo modo exhibenda. Docuit enim & hoc experientia, nonnullos quidem memoriam admirabilem ſibi hac confectione comparaſſe, ſed parum vitales fuiſſe, & in ipſo ætatis flore, corpore nimis exſiccato extinctos.

Et rectè de hac confectione hoc etiam monet Mercatus. prodeſſe quidem eam ſæpe iis, qui memoriam, quam à natura felicem obtinuerant, vi cauſſarum præternaturalium læſam habent: iis verò, qui à natiua conſtitutione debilem memoriam habent, maximopere obeſſe, & ex eius vſu nonnullos iudicium, alios memoriam planè amiſiſſe, & capitis dolores ingentes contraxiſſe. Natiua enim partium temperies, ſi in meliorem ſtatum mutari debet, ſenſim & paulatim mutanda eſt, non vehementibus medicamentis, quale eſt Confect. anacardina, calidum & humidum natiuum abſumendum & exſiccandum eſt. Ideóque iis qui debilem habent à natura memoriam, victu idoneo, & imprimis frequentioribus ſtudiis, & memoriæ exercitatione ſubueniendum. Abs quo ſi ſit, medicamenta parum proderunt.

Foreſtus hoc Electuario in muliere, quæ poſt apoplexiam memoriam ferè amiſerat, feliciter vſus eſt:

℞. *Rad. acori veri, ſeu galang. minor. condit. conſeru. fl. betonic. roriſmar.* an. ℥. j. *fl. herbæ paralyſis* ℥.ß. *cubebar. nucis moſch. cinamom. pulueriſat.* an. ʒ.j. Cum *ſyrupo de ſtœchad.* F. Electuarium, de quo ſingulis diebus manè ſumebat inſtar caſtaneæ: & nucham, occiput, ac frontem aq. hederæ arboreæ, ter, vel quater in alembico deſtillatæ, inungebat.

Laudatur & hoc Meſuæ, tanquam expertum, & ſatis vtile.

℞. *Mellis anacardin. thuris, rad. cyperi, acori*, an. ℥. j. *piperis, macropiper.* an. ℥.ß. *myrobalan. chebular. Indar.* an. ℥. j. *mellis* q. ſ. F. Electuarium, cuius doſis à ʒ. j. ad ʒ. ij.

Vel ℞. *Conſeru. lilij conuall. betonic. ſaluiæ, roriſmar.* an. ℥. j. *lauendul.* ℥. ß. *ſpec. diambr. diamoſch. dulc.* an. ʒ. j. *ſem. carui, caryophyllor. cubebar. nuc. moſchat.* an. ʒ. ß. *ol. cinamom.* gutt. ij. Cùm *ſyrup. de ſtœchad.* vel ſ. q. *ſacchari in aq. roſar. diſſolut.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. betonic. meliſſ. lilij conuall, anthos*, an. ℥. j. *mellis anacardin*, ℥. ß. *ſpec. diambr. diamoſch. dulc.* an. ʒ. j. Cum *ſyrup. ſtœchad.* vel *conſerua. myrobalan. chebular.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Cinamomi ſpicæ nardi, caryophyllor.* an. ℥. ſem. *macis, zedoar.* an. ʒ. ij. ℈. ij. *moſchi* ǧ. v. *ambræ.* ǧ. vj. *confect. anacard.* Drach. ij. *ol. nuc. moſchat.* Drach. ij. Cum *ſyrup. de beton.* q. ſ. F. Electuarium, Platerus hoc præſcribit:

℞ *Confect. anacardin.* Drach. ij. *conſeru. maioran. roriſmarini*, an. ℥. ß. Miſce, & fiat Electuarium, de quo quantitas nucis moſchat. manè & veſperi ſumi poteſt.

AQVÆ COMPOSITÆ.

℞. *Rad. ireos, valerian.* an. Vnc. j. *meliſſ. betonic. origan. roriſmarin.* an. M. j. ſem. *flor. primulæ veris, lilij conuall. lauend. roſar. rubr.* an. M. ij. *ſtœchad. Arabic.* ℥. ſem. *cinam. opt.* ʒ. ij. *galangæ, macis, caryophyllor. nuc. moſchat.* an. ℥. ſem. *cubebar. cardamom.* an. Drach. vj. *ligni aloës* ℥. ſem. *ſpec. diambræ* ℥. j. *aſæ dulcis* ℥. ſem. Inciſis & craſſo modo contuſis affunde *vini Maluatic.* vel *Rhenani*, ℔. vj. vel viij.

Stent in digeſtione per octiduum, poſtea deſtillentur. Aquæ in vſu ſpir. roſar. & iulebus roſar. addi poſſunt.

Alia: ℞. *Aq. betonic. bugloſſ. flor. tiliæ*, an. ℔. j. *ſpir. vini opt.* ℔. ſem. *flor. roriſmar. roſar. rubr. maioran. flor. bugloſſ.* an. M. j. *ſpec. confect. anacardin.* ℥. ij. Stent in digeſtione per menſem, hinc deſtillentur.

Vel ℞. *Flor. lilij conuall.* M. ij. *ſpirit.* ſeu *aq. deſtillat. de baccis iuniper.* ℔. iv.

Stent in digeſtione per dies 14. Hinc colentur, & exprimantur. Suo tempore adde *flor. ſaluiæ, roriſmarini, lauendul.* an. M. j. *ſpec. diamoſch. dulc. ambr.* an. Drach. ij. Macerentur per menſem, & hinc in vitro in Balneo deſtillentur. Huius aq. cochl. j. ter in ſeptimana ſumptum memoriam roborat, ſpiritus animales illuſtrat; & ab apoplexia & epilepſia præſeruat.

Vel ℞. *Flor. recentium & ſucculentor. roriſmarin. bugloſſ. meliſſ.* an. q. v. Minutim incidantur, & add. ſacchar. alibi q. ſ. & in Sole aqua ſucculenta deſtilletur, de qua ſingulis diebus manè cochlear. j. hauriatur.

Præſtat tamen hanc aquam in M.B. parare.

Vtilis eſt Aqua ſophorum Dorncreilij, vt & Aqu. ſequens Vidi Vidij, quàm *lib. 7. de Medic. c. 5.* deſcribit, & mirificè memoriam confortare, & ingenium acuere ſcribit, ſi manè ʒ. ij. ſumantur:

℞ *Spir. vini opt.* ℔. v. *aq. bugloſſ. meliſſæ, betonicæ, ſtœchad. flor. lilij conuall.* an. ℔. ſem. *anthos roſ. rubr. bugloſſ. maioran.* an. M. j. *ſpec. diaplir. diacaſtor.* an. Drach. iij. *confect. anacard.* ℥. j. Infundantur priùs flores, poſt ſpecies. Stent in digeſtione per menſem 1. Poſtea deſtillentur.

Sequens Aqua ſapientiæ nonnullis dicta etiam commendatur; quæ tamen inutilia quædam recipit. Neque enim radices bugloſſæ, pœoniæ, myrobalani, anacardi vires aliquas aquæ communicant; cùm nihil de iis in alembicum eleuetur.

℞. *Rad. bugloſſ.* ʒ. ij. *coſti amari & cand.* ℥ j. *cyperi rotundi* Drach. ij. *pœon. maris* Drach. iij. *ſummit. maioran. verbenæ, euphraſ. flor. anthos, betonicæ, primulæ veris*, an. M. iij. *meliſſ.* M. ij. *lauendul.* M. j. ſem. *ſtœchad. Arabic.* Dr. vi. *ſantal. albi, rubri, citrini*, an. Drach. v. *myrob. chebul. belliric. Indar. citrinar. piperis longi & nigri, caſtorei, cardamomi, nuc. anacard.* an Drach. j. *cubebar.* Drach. ij. *bacc. lauri excort.* an. Drach. iij. *nucis moſch.* Drach. ij. Pulueriſentur ſubtiliſſimè, flores autem incidantur. Affunde *aq. lilij conual.* vel *bugloſſ. Italic. flor. tiliæ, roriſmarini, aureæ Langij*, an. ℥ ix. *vini maluatici* ℔. xi. Adde. *ſpec. latiſ. Rhaſis, latiſ. Galeni*, an. Drach. j. *trochiſc. galliæ moſch.* ℈. ij.

Stent in infuſione in loco calido per 8. dies. Deinde deſtillentur igne lentiſſimo in M.B. addendo poſtea *magiſter perlar.*

Drach.

Drach.ij.tinct.corall.ʒ.j.eſſent.croci ℈.ß.ſol. ſapphiri ℈.j. tinct. lun. ℈.j. Miſce.

Vſus. Hæc aqua ingenium ob nimiam humiditatem & frigiditatem ſtupidum acuit, memoriam eandem ob cauſſam labilem, debilémque mirificè confortat, ſenſus omnes ſpiritúſque viuificat atque exhilarat, melancholiam reprimit. Doſis eſt ℥.i. alternis diebus.

Aquæ vitæ duæ pretioſiſſimæ, quas Caſparus Peucerus deſcribit, in ſuo tractatu de memoria, & ex aulis principum accepit.

Prima.

♃. Vuarum Creticar. vel Damaſcen. grand. (Officinæ Cybebas vocant) ℥ ii. Concid. minutim, & infund. vini ſublimati ℔. i. ſem. aut dimid. canthar. (vel etiam ℔. ii.) Inſolentur autem calido loco, reponantúrque octiduum vaſe vitreo bene obturato, adde flor. ſalu. minoris, roriſmarini, borraginis, bugloſſ. an. ʒ.ij. roſar. rubr. exarefact. lilior. conuall. an. ℥.ß. meliſſ. cortic. citri recent. beton. flor. tunicis, an. ʒ.ß. ſantal. citrin. rub. an. ʒ.ij.

Deducantur omnia in tenuiſſimum puluerem, & ſic infuſa tepido loco aſſeruentur, macerentúrque tamdiu, donec liquor iniectorum vires omni ex parte exſorbuerit ac combiberit, quod ſapore deprehenditur, fitque ferè ſpatio 2. menſ. Nihil obfuerit, ſi integram æſtatem Solis radiis expoſueris. Tandem per manicam Hippocrat. traiiciantur. Si libet, adiici poſſunt, moſchus, ambra, vt aqua tantò fiat fortior. Doſis cochlear. i. aut ſem. ieiuno ſtomacho.

Altera Aqua.

♃, Cinamomi ℥.ß. zingiberis ʒ.ij. ſantal. omnium, an. ʒ. iii. caryophyll. galangæ, nucis moſchat. an. ℈.iv, macis, cubebarum, an. ʒ.ß. cardamomi ʒ.j.ß. zedoariæ, ſem. nigellæ, an. ℥.j.ß. aniſi, fœniculi paſtinac. ſylueſtr. ocymi, rad. angelic. caryophyllat. glycyrrhiz. calami aromat. valerianæ minor. fol. ſcarleæ, thymi, calaminth puleg. menthæ, ſerpill. maioran. an. ʒ.j. flor. roſar. rubr. ſaluiæ, betonicæ, roriſmarini, ſtœchades, bugloſſ. borriginis, an. ʒ. ij. cortic. citri ʒ.j.ß. ſpec. diambræ ʒ.iij. aromat. roſat. diamoſch. dulc. diarrhod. Abbat. an. ʒ.ij.

Terenda Terantur, & infund. libris aquæ vitæ præſtant. vi. hoc eſt, duobus canthar. Sinantur in vitreo vaſe 15. dies continuos ſtare, occluſo ſubinde vaſis oſculo. Deinde deſtillentur per alembic. in B. M. arctè occluſis commiſſuris. In aq. extillatam ponantur ſantal. teſſeratim inciſ. ʒ.j. moſch. ambræ in pet. lig. an. gr. iv. vel. v. iulepi roſati clariſſ. ℔.ß.

Sténtque ita per dies 15. poſtea aqua ſeparetur. Præſentanea auxilia ſunt aquæ hæ ad reparandam memoriam.

PVLVERES.

♃. Rad. cyperi, croci myrrh. thuris, piper. alb. an. ʒ.j. F. Puluis. Detur à ℈.i. ad ʒ. j.

Vel ♃. Raſur. eboris, C.C. caſtorei, an. ʒ.j. moſch. ambr. an. g̃. iij. F. Puluis.

Antiquitùs valde celebratus eſt Puluis ſequens:

♃. Thuris maſculi ʒ.j. piper. longi, vel albi, ℈.ß.

Deducta in puluerem propinentur ieiuno ſtomacho, aliquot diebus ſub auroram, cum vino, vel aqua mellis.

♃. Nuc. moſchat. thuris, ligni aloës, raſur. ebor. an. ʒ.ß. ſem. aniſi ſinapi, coriandr. præpar. cubebar. an. ℈.j. cinamom. ʒ.ij. margarit. præpar. Drach. ſem. moſch. ambr. an. g̃.vi. manus Chriſti perlat. Drach. vi. F. Puluis, de quo cum pane albo, vino ſubdulci madido, cubitum iturus bis in ſeptimana Drach. i. vel Drach. i. ſem. ſumat.

Multum etiam prodeſt, præſertim apud ſenes, in memoria de perdita inſtauranda puluis Trithemij, qui ita paratur:

♃. Macis, cubebar. caryophyll. an. ʒ.vi. fol. ſenæ elect. chamæpit. zingiber. albi, cryſtallor. tartari, an. ʒ.v. rad. calami aromat. gentianæ, ſem. cumini, ſileris montani, aniſi, petroſelini, ſpicæ Indic. ſpicæ nardi, an. ℥.ß. magiſter. corallior. perlarum, an. ʒ.ij.

Redigantur ſecundum artem in puluerem. Doſis eſt Drach. i. Hunc accipiat per primum menſem manè & veſperi ante cibum horis tribus, in vino vel etiam brodio: ſecundo menſe tantum manè: tertio menſe manè ter in ſeptimana: quarto menſe bis in ſeptimana, & ſic deinceps per aliquot menſes.

Valde commendatur ſequens Tragea, de qua manè & veſperi tantum, quantum duo vel tres cuſpides cultri capere poſſunt, ſumatur:

♃. Sem. leuiſtici petroſelini, ammios, aniſi, apij, an. ʒ.ß. thymi, epithymi, hyſſopi, origani, an. ʒ.j. ſpic. Celt. cinamomi, ſem. rutæ, an. ʒ.ij. piperis albi & nigri, chelidon. an. ʒ.j.ß. myrobal. omnium, an. ℈.ij. ſal. gemmæ, chamædryos, centaur. vtriuſque, marathri, an. ʒ.ij. Cum pauco ſaccharo F. Tragea.

PILVLÆ.

♃. Pulu. cubebar. calament. nuc. moſchat. caryophyllat. thuris, an. ʒ.ß. ambræ ℈.j. moſchi g̃.v. Cum ſucco, & aq. maioran. vel ſaluiæ, aut ſyr. de ſtœchad. F. Pilulæ è Drach. xii. & conſpergantur ſpec. diambr. & ſumantur horâ decubitus 4. vel 6. quotidie per integrum menſem.

Marſilius Ficinus, lib. 2. de ſtudioſ. ſanit. cap. 9. è tribus illis muneribus, quæ Magi Chriſto obtulerunt, confectionem auream parat, memoriæ conſeruandæ, ingenio acuendo, ſenſibus vegetandis, ſpiritibúſque fouendis & roborandis vtilem.

♃. Thuris ℥.ij. myrrhæ ℥.j. auri foliat. ʒ.ß. Cum vino fiunt Pilulæ, quarum aliquot ſub auroram ſumantur.

Vel ♃. Succini odorati ʒ.j. (poſſet ambra ſumi) cubebarum, thuris, myrrhæ, an. ℥.ß. ligni aloës, ℈.j.

Cum vino F. Pilulæ mediocres, quarum duæ vel tres alternis diebus ante cubitum dentur.

ROTVLÆ ET MORSVLI.

♃. Nuc. moſch. num. ii. caryophyll. num. vi. ligni aloës ʒ.j. ſacchar. in aq. maioran. diſſol. q. ſ. F. Rotulæ.

Vel ♃. Spec. diamoſch. dulc. diambr. flor. lauendul. roriſmarin. an. ʒ.ß. cubebar. ſileris montani, flor. ſtœchad. Arab. ligni aloës, an. ℈.j. ſpec. confect. anacard. ℥.j. moſch. ambr. an. ℈.ß. ol. deſtill. cinamom. moſchat. caryophyll. an. gutt. iv. ſac. in aq. roſar. diſſol. q. ſ. Fiant Rotulæ.

Claudinus & ſequentes Tabulas commendat:

♃. Ligni aloës ℈.ij. cardamomi, galangæ, an. ʒ.j. cinamomi Drach. ß. galliæ moſchat. ℈.j. ſacchari in aqu. flor. citri diſſolut. ℥.vj. F. Rotulæ, de quibus 3. vel 4. manè ſumantur. Vel parentur hi Morſuli:

♃. Sacchar. clarificat. ℔.ß. aq. lauendul. borragin. an. ℥.j.ß. Coq. ad conſumpt. aquæ. Poſtea adde margarit. præparat. ℈. i. eboris vſti, C.C. vſti, ſmaragdi præpar. an. ℈.ß. ol. nuc. moſch. expreſſ. Drach. j. ſ. a. F. Confectio in morſulis, de quibus vnus vnâ vice præberi poteſt.

In intemperie frigida & ſicca, quæ calefaciunt & humectant, requiruntur. Paretur ergo tale Electuarium.

♃. Conſeru. flor. borrag. bugloſſ. betonic. lilij conuall. an. ℥ ſem. ſpec. diamarg. frigid. Drach. ſem. Cum ſyrupo tunicis, vel ſtœchad. F. Electuarium.

Externa.

Externa eodem modo ſe habere debent, & in intemperie frigida, ac humida, & ſicca, ſuprà, c. 2. & 3. part. 1. propoſita, vſurpanda. Commendatur hîc aq. hederæ arboreæ, diligenter deſtillata, & occipiti applicata.

Vtiles & hîc ſunt, extráque capiti applicari poſſunt, aq. deſtillatæ modò propoſitæ.

Vel ♃. Spirit. vini opt. ℔. ſem. caryophyll. nucis moſch. acori veri. maioran. flor. ſtœchad. Arab. an. Drach. ij. Stent in vaſe clauſo, &, vbi opus, caput iſto liquore illinatur. Sunt qui ſequentem Aq. vitæ miris laudibus extollant.

♃. Cubebar. cardamomi, croci, confect. anacardinæ, an. ℥. ſem. Affunde ſpiritum vini Maluatici ad ſupereminentiam 3. vel 4. digitorum. Stent in infuſione per dies 10. Hinc effundatur liquor, & per chartam filtretur, quo tempora & occiput illinantur.

Vel abluatur caput lixiuio, in quo radices aſari, lauri folia, thus, fol. ſenæ, acorus, flor. chamæmel. maioran. meliſſa, roſmar. &c. ebullierint.

Alias quidem nimiùm, & præter modum caput lotionibus non fatigandum. Redditur enim inde caput debile, atque ad leuiſſimam auræ iniuriam deſtillationibus obnoxium. Quoties tamen vſus exigit, vt octauo, vel decimo quoque die, lixiuio abluatur, in quo dicta modò ebullierint; vel eiſdem indatur ſacculor. alteruter, qui.

♃. Macis Drach. i. caryophyll. nuc. moſch. maioran. an. Drach. ſem. flor. labruſc. roſar. an. Drach. i. ſpic. Celtic. Dr. ſem. Conciſa indantur in ſacculo.

Vel Spicæ Celticæ Drach. ii. flor. lauendulæ, roſarum, an. P. j. maioran. roriſmar. an. M. i. ſem. rad. irid. Drach. i. concidantur, & panno laneo inſuantur, fingaturque ſacculus, qui feruenti lixiuio impoſitus probè exprimatur, vt vim trahat & ſorbeat. Apprimè confortant cerebrum & memorandi facultatem.

Adhibeantur & Sapo odoratus: qui

♃. Saponis Veneti ℔. ſem. rad. irid. odorat. Drach. ii. calami aromat. Drach. ii. ſem. fol. hederæ, caryophyll. cardamom. maioran. thym. ſtœchad. Arab. nigell. meliſſ. an. ℈. i. ſem. Tritis terendis, & ſapone deraſo, F. cùm aqua card. benedict. Magdaleon, è quo formentur paſtilli didrachmales.

Ol. thuris deſtillatum illitum valde etiam prodeſt. Oleum etiam myrrhæ temporibus, & occipiti inunctum in confortanda memoria valde efficax eſt. Paratur autem vel per deſtillationem, vel per deliquium; ſi ſcilicet oua ad duritiem coquantur, per medium diſſecentur, vitellóque exempto ſpatium puluere ſubtili myrrhæ impleatur, & in cellam ponatur, vt myrrha in oleum reſoluatur. Vtile eſt oleum maioran. ſaluiæ, roriſmarin. nucis moſchat. caryophyllor. Laudatur & fel perdicis arteriis temporum ſemel in menſe illitum.

LINIMENTA & VNGVENTA.

♃. Ol. de lateribus nardin. an. ℥. ſem. nuc. moſch. expreſſ. Dr. ii. ol. deſtill. ſaluiæ, maioran. nucis moſchat. an. gutt. vi. moſch. g̃. ii. ceræ parum. Miſce.

Vel ♃. Ol. de lateribus, de caſtor. an ℥. ſem. nuc. moſch. expreſſ. Dr. i. ol. deſtill. caryophyll. Dr. ſem. thuris ℈. ſem. benzoës ℈. i. ceræ parum F. Linimentum.

Vel ♃. Ol. de lateribus, caſtor. an. Vnc. ſem. deſtill. nucis moſchat. caryophyll. cinamom. an. ℈. i. rad. pyrethri ℈. ij. Cum pauca cera F. Vnguentum.

Vel ♃. Pulu. rad. pœon. valerian. maioran. an. Vnc. ſem.

rutæ

rutæ Drach.i. *ſucci verben.* Vnc.ſem. *caſtor.* Drach.j. *medull. nucum anacard.* Drach. ii. Cum *pinguedine vrſi*, F. Vnguentum. Commendatur & hoc:

℞. *Ol. coſtini, iuniperin.* an. Vnc.i. *nardin.* Vnc.ii. *de caſtor.* Vnc.ſem. *ſpicæ* Drach.iij. *pulu. cinamom. nuc. moſch.* an. Drach.j. *caryophyll. macis, flor. anthos, lauendul. ſtœchad. Arab. ſpic. Ind. Celt.* an. Drach.ſem. *roſar. purpurear. cubebar. ſileris montan. piper. long. cardamom.* an. Scr.ij. *vini Maluatic.* Vnc.iij. *aq. roſar.* Vnc.iv. Coq. ad conſumtion. humiditatis, & colentur. Poſtea adde *ſpec. diambr. diamoſch. dulc. dianth.* an. Drach.ij. *moſch. in aqua roſ. diſſol.* Drach.ß. *ceræ* q.ſ. Miſce pro Vnguento, quo poſt lotionem occiput illinatur.

Nonnulli hoc commendant.

℞. *Pingued. vrſi*, eámque pone in veſicam vrſi cum eius vrina, ſtent ſimul per octiduum: poſtea extrahe, & adde ſucc. hormini, euphraſiæ, verbenæ, bugloſſ. valerian. aloës, part. æq. Fiat Vnguentum.

Non prætereundum eſt hic Vnguentum, quod miris laudibus efferunt, & Carolum, Ducem Burgundiæ, à Doctore quodam Anglo decem millibus florenorum emiſſe, & tantæ efficaciæ eſſe ſcribunt, vt perpetuam rerum memoriam pariat. Etſi verò hîc meritò illius recordemur, quod Galen. 4. *de compoſ. med. loc. c.* 4. ſcribit de medicamentis ad ſuffuſiones: *Promiſſiones horum omnium eſſe magnificas, effectus verò aliquando nullos, aliquando valde exiguos*; & facilè crediderim, laudes iſtas hoc vnguentum ſuſtinere: tamen etiam non negauerim ad memoriam vtile eſſe. Paratur autem hoc modo:

℞. *Succ. fol. meliſſ. baſilic. flor. myricæ, lilior. primulæ veris, roriſmarin. lauend. borragin. geniſt.* an. Vnc.ij. *aquæ vitæ nymph. roſar. violar.* an. Vnc.i. *cubebar. cardamom. gran. paradiſ. ſantal. citrin. carpobalſam. ireos, croci oriental. ſatureiæ, pæoniæ, thymi* an. Vnc.ß. *ſtyracis liquid. calamit. opopanac. bdellij, galbani, gummi hederæ ladan.* an. Drach.vj. *rad. ariſtoloch. long. pæon. ol. terebinth. nardin. coſtini, iuniperin. laurin. maſtichin. de been. de ſpicæ*, an. Drach.v.

Pulueriſanda pulueriſentur, & miſceantur omnia, deſtillentur per alembicum ſecundum gradus ignis; & aqua, ac oleum ſeparetur. Vſum eius hunc eſſe ferunt, vt primis duobus menſibus nares, & aurium meatus quotidie magnitudine piſi illinantur; ſequentibus duobus menſibus; tertio quoque die; aliis duobus menſibus, bis in ſeptimana; deinceps ſingulis ſeptimanis ſemel; hinc 14. diebus ſemel, vt ita annus compleatur; tandem ſequentibus annis ſingulis bimeſtribus ſemel.

Chriſtophorus à Vega, *art. med. lib.* 3. *cap.* 10. adhibita diæta frugaliore ex carnibus perdicum, gallinarum, turturum in prandio, paſſularum, & amygdalarum dulcium in cœna, & vino oligophoro rubro propinato per viginti dies, ſolùm pulu. ſeq. doſin. Drach.i.ſem. exhibuit:

℞. *Calaminth. origani puleg.* an. Drach.iii. *macer. cinamomi* an. Drach.ij. *piperis, galangæ, zingiber. caryophyll. cubebar.* an. Drach.ſem. *caſtor.* Scr.ij.

Trita M. vtatur ſex diebus continuis Drach. i. ieiuno ſtomacho, cum Vnc.i. vin. alb. aut Vnc.ij. aquæ mulſæ, vel puluer. Scr. ii. M. cum ſyrup. de ſtœchade ℥.ß. ac deinceps propinetur mixtura, diluta Vnc.i.ſem. aq. fœnic. ſiue card. bened. Horâ ſomni peſſulum i. ex ſequenti antidoto ſiniſtræ nari indidit, ac deinde ægrum legere iuſſit per horam i. vel ii. quæ vellet, tandem extracto peſſulo dormire. Manè expergefactum affirmat lectorum exactè meminiſſe, & ſine hæſitatione ea recitaſſe.

℞. *Menth. ſicc. puleg. cephrag. verbenæ, ſem. coriandri præpar. callitrich.* an. Drach.i. *flor. anthos* Drach.i.ſem. *calam. aromat. cinamomi*, an. Drach.ij. *caryophyll.* Drach.i.ß. *moſchi galliæ moſchat.* an. g̃.vi. *mellis anacardin. ſtyrac. calamit.* an Drach.ß. Formentur cum aqua fœniculi in Peſſulos.

Vel tale fiat BALSAMVM:

℞. *Balſ. maioran. rutæ*, an. Drach.i. *ſuccini* Scr. i. *extr. rad. valerian. ol. deſtill. acori*, an. Scrup.i. *confect. anacard.* Drach.i. *galliæ moſch.* g̃.v. Miſce pro Balſamo.

SACCVLVS.

℞. *Flor. lauendul. roriſmarin. ſaluiæ, fol. maioran. meliſſæ. flor. ſtœchad. Arab. ſerpill.* an. M.ſem. *nucis moſchat. macis, caryophyll.* an. Drach.i. *ſtyrac. calamit. benzoës*, an. Drach.ſem. *ſem. carui*, ʒ.ii. F. Sacculus.

Cùm etiam odores hic aliquid emolumenti conferant in hunc vſum eiuſmodi pomum odoriferum præſcribi poteſt.

℞. *Rad. ireos* ʒ.i.ſem. *ſeſeli ſtœchad.* an. ʒ.ii. *nucis moſchat. menthæ*, an. ʒ.i. *thuris, calaminth. ſtyracis calamit. ligni aloës*, an. ʒ.ſem. *ambræ* Scr.i. *ladani* q.ſ. ad formandum Pomum.

In intemperie frigida & ſicca conueniunt malua, althæa, flor. borrag. bugloſſ. ol. chamæmel. anethin. amygdal. dulc. E.g. Paretur talis Lotio:

℞. *Rad. althéæ* ℥.iii. *caryophyllat.* ʒ.i. *betonic. maioran.* an. M.i. *flor. violar. borragin. bugloſſ. roſar. chamæmel. lauendul.* an. P.i. Coq. in lacte pro capitis lotione.

AMVLETA etiam quædam, quæ appenſa geſtantur, ab Authoribus hîc commendantur. Amethyſtus lapis geſtatus ſenſus omnes acuere, Beryllus quoque intellectum, memoriámque roborare ſcribitur. Rhaſes linguam vpupæ appenſam obliuionem tollere refert. Paratur etiam annulus ex auro puro, in quo incluſus eſt Adamas, ſub coniunctione Saturni & Iouis in Ariete, quem ad memoriam & ingenij præſtantiam valere ex Hermete refert Mizaldus, *centur.* 1. *memorab. aph.* 19. de quo cuique liberum iudicium eſto.

Diæta.

In læſa memoria, & ratiocinatione à cauſſa frigida & humida, quæ frequentiſſima eſt, diætæ ſit hæc ratio, quæ etiam ſanis, quibus ex eadem cauſſa memoria eſt debilior, ſi medicamenta cerebrum roborantia modò propoſita coniungantur, ad memoriam augendam prodeſt. Poterat equidem ea, ex iis quæ ſuprà, *part.* 1. *cap.* 2. 3. *&* 10. de diæta dicta ſunt, patere; eam tamen præſentibus affectibus accommodare liber.

Aër ſit naturâ moderatè calefaciens & ſiccans, purus & tenuis, vel talis arte paretur, vt ſuprà dictum. Caput ab aëris externi iniuriis, & frigore ac humiditate muniatur.

Cibus item ſit moderatè calefaciens, & ſiccans; ac tenuis ſubſtantiæ; condiatur caryophyllis, nuc. moſch. cinamom. galang. piper. zingiber. croco, maioran. ſaluiâ. Gallinarum cerebrum hîc valde commendatur, & id adeò iuuare ſcribit Cardanus, vt aliquos, qui delirare cœperint, reſipiſcere fecerit. Abſtinendum à carne porcina, anatina, anſerina, & piſcibus, præſertim mollioribus, lacte, caſeo, leguminibus, braſſicâ, lactucâ, papau. fructibus horariis, & omnibus quæ vaporoſa ſunt, craſſæ ſubſtantiæ, & coctu difficilia. Vinum moderatè ſumptum ſpiritûs exhilarat, & coctionem adiuuat: copioſiùs autem ſumptum multos vapores ad cerebrum mittit, qui caput replent, ſpiritus turbant, & calorem extinguunt. In primis vitentur crapula & ebrietas, maximæ ingenij & memoriæ peſtes. Ac ſi incommodum aliquod ex vſu vini percipiatur, eius loco ſubſtituatur aq. mulſa, in qua acorus, nux moſchat. cinamom. cocta ſunt. Cereuiſia ſit pura, non vaporoſa multùm.

Corpus exerceatur moderatis laboribus, extrema ſæpè fricentur, caput manè diligenter pectinetur, vt pori cutis aperiantur. Et vt aliæ functiones otio torpent, exercitio verò expeditiores fiunt, ita & hæ functiones crebro exercitio acuuntur. Vt enim Hippocrates, 6. *Epid. com.* 5. *aphor.* 11. ſcribit, ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποις. Ideóque memoria acuenda, multum memoriæ mandando; iudicium, res ſubtiles meditando. Tempeſtiuè tamen id fiat, non ſtatim à cœna, vel prandio, ſed præcipuè tempore matutino, quo tempore ſpiritus inſtaurati & refecti ſunt, & organa coctionis in ſuis functionibus non ita occupantur. Vnde Aurora Muſis amica rectè dicitur. Contra nocturnæ lucubrationes ingenio non parum obſunt, vt Marſil. Ficinus, *lib.* 1. *de tuenda ſanit. cap.* 7. prolixè docet. Somnus, & vigiliæ ſint moderata. Somnus non mox à cibo ineatur; diurnus vitetur: fugiat æger mœſtitiam, & animi ſolicitudinem, & ad lætitiam diſponatur.

In obliuione verò à frigiditate & ſiccitate diæta ad calidum & humidum vergat: cibi omnes ſint calidi & humidi vinum dilutum moderatè bibatur: exercitia ſint moderata: ſomnus longior: caput abluatur decocto flor. chamæmel. & meliloti. A venere planè abſtinendum.

Quæ de artificiali, ſeu locali memoria apud Ciceronem, Quintilianum, & noſtro ſeculo in multis hac de re editis libellis habentur, huius loci non ſunt. Etſi enim arte eâ non parum adminiculi memoriæ in ſanis ſuppeditabatur, & mira per eam præſtari poſſunt: tamen præſupponit illa memoriam, & phantaſiam ſaluam, ac bene ſe habentem: ac quò quis hiſce magis valet, eò ad hanc artem tractandam aptior eſt; quò minùs ineptior. Itaque vt claudus ad ſaltandum ineptus: ita qui phantaſiæ & memoriæ imminutæ, aut abolitæ vitio laborat, de quo hîc agimus, is nihil, vel parum auxilij ab hac arte ſperet.

Exempla curationis læſæ memoriæ, & multa ad eam vtilia medicamenta, videantur apud F. Hildesheimium, *ſpicil.* 3.

CAPVT VI.

De Delirio in Genere, & de Delirio ſimplici, Paraphrenitide, ac Temulentia.

NOn ſolùm autem imminuuntur & abolentur phantaſia ac ratiocinatio; ſed etiam quandoque deprauantur: quæ functionum harum deprauatio, ſiue ſit Phrenitis, ſiue Melancholia, ſiue Mania, ſiue quæcunque Phantaſiæ & Ratiocinationis deprauatio, Græcis in genere παραφροσύνη, Latinis Delirium, & Deſipientia appellatur. Occurrunt tamen & aliæ horum ſymptomatum appellationes. Hippocrates & Galenus ad deſipientiam ſignificandam ferè vocabulis ληρῶσαι, ſiue παραληρῶσαι, παραφρονῆσαι, & παρακρουσθῆναι vtuntur: item παρακοπῆσαι, & παρακρούσαι: ad grauem ἐκστῆναι, μανῆναι, & ἐκμανῆναι. Παρακόψαι promiſcuè de vtraque vſurpatur. Παραφέρεσθαι verò maiorem, quàm leuem mentis errorem, & ad inſaniam ac furorem, quendam gradum ſignificat. Delirium.

Etſi verò magna ſit deliriorum varietas: tamen in genere in deprauatione functionum principum, phantaſiæ, ac ratiocinationis conueniunt, quando ſcilicet phantaſmata, ſeu imagines, nec quæ debent, nec vt debent, offeruntur, nec vt par

eſt,

eſt, coniunguntur: ſed phantaſmata à conſuetudine, & ratione alia obiiciuntur, ac inordinatè & confuſè mouentur, ac diuerſorum obiectorum ſimulacra ſimul offeruntur, & ineptè coniunguntur: vnde abſurda & loquuntur, & agunt delirantes.

Acciditque Delirantibus tale quid, quale dormientibus in inſomniis, vnde, vt ſupra dictum, non ineptè ſomnia deliria dormientium; & deliria vigilantium ſomnia appellantur.

Nota. Ideóque etiam in genere, quæ deliriorum cauſſa ſit, quærendum. Cùm verò nec ad conformationem ſolam, nec ad ſolutam vnitatem hæc ſymptomata referri poſſint; cùm videamus multos delirio corripi, in quibus neutrum horum læditur: vel cerebro, vt parte ſimilari, læſo, vel ob errorem externum hæc ſymptomata excitari neceſſe eſt.

Capiuaccius Melancholici delirij cauſſam primam Phantaſma tenebricoſum, Maniaci verò igneum phantaſma, ſtatuit. Cùm enim ratiocinantem oporteat phantaſmata ſpeculari, & ipſa etiam phantaſia circa ſuas imagines, & obiecta verſetur: ſi illa non rectè ſeſe habeant functio illa deprauatur, & perinde ſeſe res habet, vt dum ſpecies viſibilis rei albæ per vitrum rubrum conſpectæ, rubra, aut res quieſcens mota videtur, ob obiecti, ſeu ſpeciei viſibilis, quod à medio concepit, vitium.

Verùm enim verò hîc ſciendum, quòd cùm in delirio duæ facultates diuerſiſſimæ, quarum vna organo corporeo vtitur, alia nullo indiget, afficiantur, phantaſia ſcilicet, & ratiocinatio; vna cauſſa delirij ſtatui non poſſit, ſed duplex: Phantaſiæ ſcilicet læſæ, ſpiritus animalis vitioſus; Ratiocinationis verò deprauatæ, phantaſma vitioſum.

Delirium quid. Itaque in genere Delirium definiri poteſt, *Actio deprauata phantaſiæ, ac ratiocinationis, à ſpiritu animali impuro, phantaſmati abſurdo, & inconuenienti occaſionem præbente.* Phantaſmatis enim huius P. n. ſe habentis cauſſam idem rectè in ſpiritibus quærit. Sicut enim, vt de vertigine diximus, ſpiritus animales ſi circumrotentur, hanc qualitatem ſpeciei per viſum oblatæ communicant: ita ſi alio etiam modo p. n. ſint affecti, ſpecies & obiecta facultatum principum deprauare ſolent.

Atque ita cauſſa præcipua horum ſymptomatum in ſpiritibus animalibus quærenda: quam ſi quis ad morbum cerebri, vt partis ſimilaris conſiderati, referre velit, non repugnamus. Hoc tantùm notandum: Cerebrum, vt partem ſimilarem, poſſe conſiderari, primò vt miſtum; deinde vt viuens, & calore vitali præditum, per quem animæ vegetantis actiones perficit: & tertiò vt includit ſpiritum, qui ſolus proximum harum actionum inſtrumentum eſt. Hinc accidit, vt etſi temperies cerebri lædatur, quod ſæpè fit in febribus, & aliis morbis: tamen delirium nullum accidat, vbi malum ſpiritibus non communicatur. Vbi verò ſpiritus ille cerebri inſitus, & conſequenter etiam reliqui, qui in eo continentur, afficiuntur; tum deliria contingunt. Cùm enim ſpiritus illi, quibus anima in obeundis actionibus illis principibus vtitur, debeant eſſe temperati, tenues, puri, lucidi, & ordinatè, ac certo quodam ac regulari modo moueri: ſi quid horum deſit, & mutetur, vitiúmque illud ſpeciebus & phantaſmatibus communicetur, varia deliriorum genera excitantur.

Nota. Cùm autem duo ſpiritus, quem vtrumque animalem dicimus, ſint in cerebro: Vnus inſitus, qui proximum, & maximè intimum animæ in actionibus iſtis obeundis inſtrumentum eſt, quique ad temperiem cerebri pertinet, eámque perficit; alter, qui in cerebro generatur, quo anima etiam in actionibus ſenſuum, tum internorum, tum externorum, vt & motu animali vtitur: ſi ille ſpiritus mobilis, quem in ſpecie animalem nuncupare ſolemus, à cauſſis p. n. (quod facilè fieri poteſt) nimium calidus, vel impurus reddatur & inordinatè ac irregulariter moueatur, leuiora deliria excitantur; ſi verò ille inſitus à ſtatu naturali deflectat, grauiora illa & pertinaciora deliria contingunt.

Atque ita delirij ſeu deſipientiæ in genere cauſſa quærenda eſt in pr. nat. conſtitutione ſpiritus animalis in cerebro, ſiue illius inſiti & fixi, ſiue mobilis. Etenim ſi hic impurus fiat, vel inordinatè ac irregulariter moueatur, vitium id communicatur phantaſmatibus, circa quæ occupatur ratio: vnde non ea, quæ debebant, menti præſentantur, ſed aliena & abſurda; nec eo modo quo debebant, ſed alienâ qualitate infecta, nec ordinatè intellectui offeruntur, ſed vel omnia ferè ſimul & confuſè; vel inordinatè; & quæ diuerſiſſima ſunt, & non cohærentia, dum ſimul occurrunt, connectuntur.

Quodnam autem illud ſpirituum vitium ſit, explicare non facile. Vulgò quidem in manifeſta intemperie ferè ſubſiſtitur, & in primis in febribus delirij cauſſa in intemperiem calidam refertur. Verùm vix febris dari poteſt, in qua non etiam cerebri temperies lædatur; cùm febris totius corporis ſit intemperies, & conſequenter etiam ſpiritus animales incaleſcant, & in febribus omnibus ſpiritus vitales accendantur, calorémque p. n. toti corpori communicent, & procul dubio inde etiam ſpiritus animales calefiant. Dantur tamen multæ febres, in quibus nullum adeſt delirium. Præterea in melancholicis, & in primis iis, quibus magna humoris melancholici copia in hypochondriis cumulatur, vapores melancholici ad cerebrum aſcendunt: nec tamen ægri inde melancholici fiunt. Ideóque procul dubio ἄῤῥητος quædam, & occulta diſpoſitio eſt in ſpiritibus animalibus, quæ delirij cauſſa proxima eſt; quæ etſi vulgo calida, ignea, tenebricoſa, impura dicitur: tamen ſatis his vocabulis declarari & innoteſcere non poteſt.

Deliria autem hæc differunt, primò loco affecto; quòd nimirum nunc cerebrum per ſe afficitur, & ipſum cauſſam delirij ſuppeditat; nunc per συμπάθειαν afficitur, cauſſa delirij à venoſo & arterioſo genere, hypochondriis, diaphragmate, ventriculo, vel aliis partibus communicatâ. Et quidem nunc cauſſa illa, vti modò diximus, ſaltem ſpiritus animales in cerebro mobiles, nunc etiam ſpiritum inſitum vitiat. Deinde Cauſſa efficiente. Interdum enim ſolus vapor ſine humore, deliria excitat, iis quæ ebriis eadem de cauſſa accidunt, non abſimilia; interdum ſanguis, bilis flaua, vel humor melancholicus, aut alter delirij cauſſa eſt. Atque ex hac humorum varietate, & in primis morum ac ingeniorum diuerſitate varij ſunt deſipientium ordines. Quidam enim ſolâ cogitatione delirant, imaginando abſurda phantaſmata, qui ſæpe longam telam abſurdarum cogitationum texunt, etſi pauca loquantur, vnde σιωπηροὶ nuncupantur; alij ſermone delirant, qui ridicula, aliena, magnifica, vel maledica proferunt: alij opere, & factis cogitationes ſuas abſurdas & ab errantes explent. Efficiúntque hæc omnia vel μετὰ γέλωτος, vel μετὰ σπουδῆς, ſicut παραφροσύνης differentias haſce ſtatuit Hippocrates, *6. aphor. 53.* Et rurſum quædam παραφροσύνη κόσμιος eſt, quædam θρασεῖα, ἢ θηριώδης. Vt autem de deliriorum generibus diſtinctè agamus, ita commodè diuidi poſſunt: Primò eſt delirium ſimplex, quod nomine generis exprimitur, & λῆρος, ac παραφροσύνη nominatur; cùm reliqua deſipientiæ genera ſua peculiaria nomina habeant. Eſt enim ſecundò Phrenitis; tertiò Melancholia; quartò Mania, & quæ ſub his comprehenduntur.

Deliriorum differentiæ.

De Delirio Simplici.

Delirium ſimplex. Et primò quidem ſimplex delirium quod, attinet, etſi vox delirij, & παραφροσύνης omni deſipientiæ generi tribuatur: tamen in ſpecie interdum, & vbi abſolutè ponitur, certum delirij genus ſignificat, quod nonnulli etiam Paraphrenitidem, alij Paraphreniſin, ſed ſine antiquorum exemplo, nominant.

Eſt autem hoc delirium non vnius generis. Aliquando enim eſt cum febre, aliquando ſine febre.

Et primò quidem à nonnullis etiam delirium leuius, quod à calida intemperie cerebri, ab æſtu Solis, vigiliis, meditationibus, & ſimilibus cauſſis contractâ, oritur, nomine delirij ſimplicis comprehendunt. Plerumquè tamen apud Autores hoc nomine venit delirium, quod non proprio cerebri, ſed partium inferiorum vitio, à vaporibus ſcil. calidis, à reliquo corpore cerebro communicatis, excitatur.

Qui enim ſine cerebri primario affectu, ob reliqui corporis conſenſum delirant, quod in febribus ardentibus, accidit, eos, vt Galenus, *3. de loc. affect. c. 7.* habet, numo Phreniticos, ſed vel παραφρονοῦντας, vel παρακινοῦντας nominat. Quandocunque enim vapores calidi, præcipuè maligni, copioſè in caput irruunt, ſpiritúſque ac cerebrum nimis calefaciunt ac turbant, delirium excitatur; id quod accidit in augmento, & ſtatu febrium ardentium, ac malignarum continuarum, & internis partium inflammationibus in vermibus cùm putreſcunt, & febrem excitant; interdum etiam paroxyſmis intermittentium. Vt enim frigus ſpiritus torpidos reddendo ingenij tarditatem, ſtupiditatem, ac mentis torporem, & ſoporem excitat: ita nimia caliditas ſpiritus turbando, & nimis mobiles reddendo, errorem, & deliria generat. Et quia vapor ille, qui in caput irruit, tenuis ſubſtantiæ eſt, & facilè diſcutitur, neque malum ſpiritum cerebri inſitum occupat: propterea delirium non eſt continuum, ſed remittente acceſſione, aut exacerbatione, & parte mittente calidos vapores non amplius communicare, delirium ceſſat, aut certè non eſt eiuſdem generis vel vehementiæ.

Platerus cauſſis his addit ſanguinem calidiorem & tenuiorem in finibus & vaſis cerebri contentum, non vapore ſolùm, ſed & propria ſubſtantia cerebrum accedente: vti & eum, qui ab ictu, vel caſu eò affluit. Quæ tamen ſententia commodâ interpretatione indiget. Nam ſi ſanguis ab ictu vel lapſu, & capitis vehementi contuſione elapſus, intra cranium & durâ matrem contentus, putreſcat & incaleſcat, delirium ſimplex excitare poteſt; cũ non neceſſariò ſtatim ſimul cerebri membranæ inflammentur. Deinde etiam ſanguis in vaſis contentus incaleſcere citra vaſorum & cerebri inflammationem, & ſimplex delirium excitare poteſt. Verùm ſi ſanguis non ſolum vapore, ſed & ſuâ ſubſtantiâ cerebrum ipſum accendat, Phrenitidè potiùs, quàm deliriũ ſimplex, ſeu Paraphrenitidem, vt appellant, excitare, videtur, tunc ſcil. cùm extra vaſa in ipſam cerebri ſubſtantiam effunditur. Et licèt adhuc in vaſis contineatur: tamen phrenitidis & inflammationis membranarum cerebri, metus tum iam adeſt.

Deinde nonnunquam ex inflammatione partis alicuius, quæ calidos vapores ad caput mittit, febrémque continuam coniunctam habet, accidit delirium. Et præcipuè hoc fit ex inflammatione ſepti tranſuerſi, quod antiqui etiam φρένας appellarunt. Vnde nonnulli recentiores hoc delirij genus in ſpecie Paraphrenitidem nominant: ſed ſine antiquorum exemplo,

exemplo. Nonnulli tamen omne delirium per conſenſum paraphrenitidis nomine appellant; ſed & hoc ſine antiquorum exemplo. Nonnulli hoc delirium παραφρόνησιν appellant; quod etſi Hercul. Saxonia, *lib.* 1. *c.* 4. ex Galeno, *de ſympt. differ. c.* 3. citet: tamen ibi non extat, ſed vocabulum παραφροσύνης.

Prius delirium, quod in febribus accidit, quod attinet, ſæpe delirij ſimplicis meminit Hippocrates, & Galenus. Hippocrat. *6. aph. 53. Deſipientiæ, quæ in calidis febribus fiunt, ferocitatem non habent, Phreniticis verò appellatis id ineſt.* Galenus, *in* 1. *Prorrhet. com.* 3. *t.* 31. *Deſipientiam conſuetam familiarémque gignit bilioſus ſanguis cerebrum petens.* Et in 6. *Epid. comm.* 3. *text.* 36. *In febrium vigore deliria contingunt ex repletione capitis.*

Sunt autem huius delirij varij gradus, quos Hippocrates quoque peculiaribus nominibus expreſſit. Primum enim, & leuiſſimum gradũ per τὸ λῆρος exprimit, 3. *Epid. ægrot.* 1. ληρῆσαι, vel παραληρῆσαι, *nugatũ eſſe* dicit, 1. *Epid. ægrot.* 14. σμικρὰ παρέκρουσε, *parum delirauit.* In ſecundo gradu παραφρονῆσαι, *deliraſſe* dicit, & παρέκρουσε, delirauit, 6. *Epid. ægrot.* 5. & 8. De tertio gradu dicit, παρελήρει πάντα, *planè nugatus eſt,* 1. *Epid. ægrot.* 13. & παρέκρουσε πολλὰ, *multùm delirauit, ib. ægrot.* 4. & 10. de quarto gradu, πάντα παρέκρουσε, *planè delirauit,* 1. *Epid. ægrot.* 1. Qui vltimus etiam huius delirij ſimplicis gradus eſt. Nam ſi illud ampliùs intendatur, in phrenitidem degenerat.

Signa Diagnoſtica.

Signa delirij ſimplicis.

Delirium hoc ex febre comite cognoſcitur, & quidem delirium præcedente. Imminere autem, ex garrulitate quadam, aut nimiâ loquendi promptitudine, morúmque mutatione deprehenditur. Si nimirum, qui naturâ mitis & facilis eſt in reſpondendo, fiat ferox & temerarius, ac in iram præter ſolitum procliuior; qui taciturnus eſt, incipiat fieri loquax, corpus indecorè nudet, vel obſcœna dicat, aut faciat, aut in lectum mingat, eorum quæ egit, & locutus eſt, ſtatim obliuiſcatur, eundémque ſermonem ſæpiùs repetat, & omnino ſi ægri actiones, & vultus à naturali modo, & conſuetudine mutentur, delirium imminere indicio eſt; vt etiam Hippocrates, 2. *Coac. ſ.* 1. *aphor.* 10. docet, in primis ſi vigiliæ pertinaces, aut ſomnus turbulentus præceſſit. Si quis etiam in febribus acutis dentibus ſtridat, non conſuetus id facere à pueritia, futuri delirij indicium eſt. Pulſus quoque in hypochondriis cum perturbatione, delirium portendit; magis etiam ſi oculi crebriùs moueantur. Hippocrates, in *Coac. lib.* 3. *ſ.* 2. *comm.* 1. *aphor.* 13. *ſec. diſtinct. Holleri.* Et oculorum motûs in omnibus morbis, in quibus delirium metuendum, diligenter conſiderandi. Etenim inſtabiles illi ipſum præſagiunt. Nam cùm cerebro vicini ſint, & cum ipſo, venis, arteriis, & neruis ſociati; omnium ferè primi ipſius iniuriam perſentiſcunt, atque inde imminente delirio crebrò huc atque illuc mouentur.

Ipſum verò delirium iam præſens ex ſermonibus & actionibus ægri deprehenditur. Delirantis enim actiones, & ſermones à conſueto modo multùm deflectunt, dum loquuntur & proferunt abſurda, quæ cum rebus non conſentiunt, nec cohærent, obſcœna & turpia loquuntur, cum manus temerè iactant & agitant, floccos carpunt, feſtucas legunt, muſcas venantur quæ nullæ adſunt; partes tegendas & pudendas nudant, ſubitò è lecto ſurgunt, lætantur, aut mœrent præter ſolitum, vrinam & feces in lectum excernunt, tardiùs quàm neceſſitas poſtulat, reſpirant, dolores non ſentiunt. De quo Hippocrates, 2. *aphor.* 6. *Quicunque dolentes aliquâ parte corporis omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* In ventrem etiam cubare, qui non eſt aſſuetus ita dormire, quo tempore ſanus fuit; malum eſt: Delirium enim, aut calor circa ventrem ſignificatur. Eius generis aphoriſmi multi ex Hippocratis Prorrheticis, Prognoſticis, & Coac. prædict. colligi, & huc referri poſſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ipſum quidem delirium per ſe magni momenti non eſt; ſed ex cauſſa omne periculum pendet; ob quam nullum delirium tutum putat Galenus, *6. aphor.* 53.

2. Euentus tamen is prædicendus, quem febris & vires præſagiunt. Quò enim vires ſunt debiliores, & febris vehementior, vel malignior, eò plus periculi metuendum. Si vires contrà conſtent, & febris non ſit periculoſa, nec delirium aliquid periculi portendit.

3. Et delirium, quod cum bonis ſignis coniungitur, minùs metuendum eſt, quàm quod cum malis. Et delirium intermittens, non vehemens, ſed leue, præſertim quod fit per acceſſiones, non lethale eſt.

4. Somnus in delirantibus bonum ſignum eſt, præcipuè ſi delirium ſedet, vt Hippocrates, 2. *aphor.* 2. docet. Contrà deliria, quæ iam valde debilitatis accidunt, exitioſa ſunt, vt nullus ferè ex iis conualeſcat.

5. In principio quoque febris, quæ apparent deliria, & quæ ſine ſignis coctionis accidunt, peſſima ſunt, & ad phrenitidem deducunt.

6. Mala ſigna cum deliriis apparentia, mortem, lethalia verò, iam imminens exitium minantur. Exitium nimirum portendunt deliria, ſi delirans non videat, non audiat; ſi oculi lucem ſubterfugiant, inuoluntariè lacrumentur, aut peruertantur, aut alter altero maior fiat, aut album oculi rubicundum euadat, ſi ægri obmuteſcant, vox fiat clangoſa.

7. Tempus ſolutionis breue eſt, cùm febres illæ non ſint diuturnæ, ſed breui vel ad ſalutem, vel ad mortem terminentur. Et quidem ad ſalutem terminatur delirium; ſi febris, quæ eius cauſſa eſt, ceſſet, & critica euacuatio bona ſequatur: ad interitum verò, ſi febris vel vires deiiciat, vel ex delirio per conſenſum fiat delirium per ſe, & homo Phreniticus euadat. Si nimirum ſignis coctionis præcedentibus largior ſequatur ſanguinis euacuatio per nares, vel menſtruæ purgationes, vel hæmorrhoides, aut ſudores prorumpant, nihil periculi habet delirium, ſed è ſignis decretoriis vnum eſt. Si verò nulla euacuatio, ſequatur, vel parua; vt ſanguinis è narib. ſtillicidium: ſudores capitis frigidi, & huiuſmodi alia, lethale ſignum eſt delirium. De quibus paſſim exſtant multi aphoriſmi apud Hippocratem in Coacis, Porrheticis, & Prognoſticis, quorum aliquos etiam in *Inſtitut. lib.* 3. *part.* 3. *c.* 5. propoſuimus.

Indicationes.

Delirij ſimplicis curatio.

Quamprimum delirium aliqua ſuſpicio adeſt, videndum, ne illud incrementum ſumat, & in phrenitidem degeneret. Itaque feruor humorum, qui vapores ſuppeditant, temperandus, vapores ad caput aſcendentes reuellendi, repellendi, intercipiendi, quique ad caput iam penetrauerunt, diſcutiendi.

Auxilia.

Sanguinis feruorem temperant medicamenta, quæ alias febribus eiuſmodi debentur.

Reuulſionis gratiâ inſtituendæ frictiones, ligaturæ, aut cucurbitulæ, etiam cum ſcarificatione, ſi opus ſit, crucibus affigendæ. Et ſi hæc non ſufficiant, & ſectione venæ febris vehementiæ primò non ſit ſatisfactum, ea, ſi vires ferant, repetenda, & vena cephalica, aut, quod commodiùs eſt, & ſi nondum vehementer materia caput obſedit, venæ in pedib. aperiendæ. Clyſteres quoque, qui materiam à capite reuellant, infundendi. Imò ſi febris aliquam remiſſionem, vel intermiſſionem habeat, die quietis lene purgans ex caſſia, manna, tamarind. ſyrup. roſar. & violar. ſolut. vel rhabarbaro exhibendum. Veſicatoria quoque cruribus, vel brachiis applicata ad reuellendum à capite vtilia ſunt. Proſunt etiam pedum lotiones, & epithemata ac cataplaſmata iis admota.

Vt: ℞. *Fermenti acerrimi* Vnc. iij. *ſapon. Veneti* Vnc. i. *ſal. cõmunis* Vnc. ß. *aceti roſar.* q. ſ. pro impaſtatione F. Cataplaſma; quod linteis imponatur, plantiſque pedum admoueatur.

Dum hæc fiunt, ſimul refrigerantia, & adſtringentia nonnihil capiti adhibenda, quæ feruorem humorum temperant, eóſque ad caput non admittunt: de quibus ſuprà, *c.* 1. 7. 8. 9. *part.* 1. dictum.

Et quia vigiliæ plerumque cũ delirio coniunguntur, hypnotica medicamenta, de quib. *c.* 1. ſuprà dictum, tũ internis refrigerantibus tum repellentibus quæ extrà exhibentur, admiſcenda.

Tandem, vt etiam materia, quæ iam caput occupauit, euacuetur, vena in fronte aperiri poteſt, vel ſub lingua, vel poſt aures Repellentib. verò in morbi progreſſu admiſcenda leniter diſcutientia, malua, chamæmel. melilot. betonic. aneth. ſem. & mucilago lini, fœnigræc. & ex his parata, ol. chamæmel. anethinum. In declinatione ſolum chamæmelum vſurpari poteſt, vel vnguentum alabraſtrinum. Prodeſt etiam tum columbas per medium diſſectas calentes capiti apponere; vel pulmones arietis, aut agnorum calentes, aut in lacte, vel ol. chamæmel. calefactos capiti applicare, & poſt remotionem horum, caput aq. calente abluere. Ac quò malum magis ad declinationem tendit, eò magis horum vſui inſiſtere decet. Id tamen attendendum, ne nimium calidis medicamentis caput iterum incaleſcat, ac vapores rurſum à partibus inferioribus ad caput attrahantur.

De Paraphrenitide.

Deinde delirium tale, idque etiam cùm febre coniunctum, oritur quandoque ex diaphragmatis inflammatione: quod recentiores nonnulli in ſpecie Paraphrenitidem appellant; cùm alij hoc vocabulo omne delirium, quod accidit capite non primariò affecto, comprehendant: vtrique tamen, vt dictum, ſine Antiquorum exemplo, & autoritate. Cùm enim diaphragma neruoſum ſit in medio, habet magnam cum cerebro per neruos συμπάθειαν, & vt Galenus hac de re ſcribit, *lib.* 5. *de loc. affect. c.* 4. (quo in loco, cùm expreſſe de hoc malo agat Galenus, merito vox Paraphrenitidis occurrere deberet, ſi antiquis in vſu fuiſſet) ab aliarum partium nullâ perpetuum delirium procedit; excepto ſolo ſepto tranſuerſo, à cuius inflammatione excitatum delirium non multum differt à phrenitide, & continuo delirio, vt veteres putauerint; hac parte inflammatione affectâ homines phreniticos euadere, atque ob id φρένας appellarint, quaſi φρονεῖν, id eſt *ſapienti* parti aliquid conferat.

Cauſſa huius delirij proxima cùm ſit inflammatio diaphragmatis; nihil de ea ampliùs hîc addi poteſt: reliqua patebunt ex iis, quæ *lib.* 2. de pleuritide, & diaphragmatis inflammatione dicentur.

Signa Diagnoſtica.

Delirium hoc eadem ferè ſigna habet, quæ in phrenitide apparent

apparent. Verùm diſtinguitur ab eo, vt Galenus *alleg. loc.* docet, & ex oculorum accidentibus, & ſanguinis è naribus ſtillis, vt & ſpirationis ſpecie. Quippe phreniticorum reſpiratio magna eſt, & ex longis ſemper interuallis. Contrà vbi à ſepto tranſuerſo delirium oritur, inæqualis, vt modò exigua ſit, atque frequens; modò magna, & cum anguſtia coniuncta. Nam incipiente ſepti tranſuerſi inflammatione, priuſquàm delirent laborantes, exiguum, ac frequentem reddunt ſpiritum; contrà ab iis, qui ab affecto cerebro delirant, magna prodit, raráque ſpiratio. Sed frequenter ita confunduntur hæc ſigna, vt vix quicquam certitudinis habeant. Prætereà, vt eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere ſolent, quæque Galenus *eodem loco* proponit, aut nullum apparet, aut exiguum; ita ſurſum & intrò reuelli hypochondrium, ſepti tranſuerſi illicò ab initio affecti proprium indicium eſt: id quod affecto cerebro poſteriùs accidit, non incipiente affectu, ſed cùm is iam factus eſt. In primis verò Paraphrenitis ex eo cognoſcitur, quòd delirium iunctum eſt cum tuſſi & dolore lateris. Calor quoque circa caput, & faciei & oculorum rubedo maior eſt in iis, qui ob cerebri, quàm qui ob ſepti tranſuerſi inflammationem delirant.

Prognoſticum.

Delirii huius periculum æſtimandum eſt ex vehementia morbi, & virium robore, & ex horum collatione ſalus, vel mors prædicenda. De quibus etiam *cap. ſeqq.* dicetur.

Curatio.

Curatio ad partem affectam in primis dirigenda, de qua *lib. 2.* dicetur, cùm curatâ inflammatione diaphragmatis etiam hoc dilirium ceſſet. Interim tamen materia à capite auertenda & repellenda, vt modò de Delirio ſimplici, *p. 1. c. alleg.* diximus:

De Temulentia, vel Ebrietate.

Temulentia & Ebrietas.

Sine febre verò deliriorum genera etiam aliquot ſunt. Pertinet primò huc Temulentia, vel Ebrietas, à vino aliiſque potibus, & rebus inebriandi vim habentibus orta. Vt enim in febribus vapores calidi ex humore putreſcente ad caput eleuantur, ſpiritúſque turbant: ita etiam à ventriculo, vino, vel alio potu inebriante repleto, imò toto venoſo genere, in quod ſpiritûs eiuſmodi penetrant, vapores calidi eleuantur, & phantaſiam ac ratiocinationem turbant. Vnde Ebrietas rectè *voluntaria inſania* appellatur, cùm ebrij delirantibus ſimilia agant, & loquantur: & vt deliria pro corporis diſpoſitione, in quod incidunt, variare ſolent; ita & Ebriorum non eædam actiones, & mores ſunt. Alij enim in hilaritatem nimiam, riſum, cachinnos, cantilenas, & iocos ſe effundunt: alij triſtes euadunt, & de rebus ſacris, aut de more faciunt verba, vel etiam lacrumantur: alij ad iram, rixas, contentiones, clamores, pugnáſque concitantur, alij ſomno ſtatim corripiuntur. De quo Horatius, 3. *Carm. Ode* 21.

O nata mecum Conſule Manlio,
Seu tu querelas ſiue geris iocos,
Seu rixam & inſanos amores,
Seu facilem, pia teſtas, ſomnum.

Habent autem vim ebrietatem inducendi pleraque narcotica dicta, quorum vis antequam eò progreſſa eſt, vt ſoporem, vel ſtuporem excitet, priùs temulentiam, & delirij quoddam genus producit. Inter ea primum eſt Vinum, & præcipuè eius ſpiritus, in quo vis illa vnita eſt. Idem tamen præſtant & aliarum plantarum ſucci & ſpiritus. Cereuiſia enim omnis, ſeu triticea, ſeu hordeacea, ſeu auenacea vim inebriandi habet, partim à lupulo, partim à frumento, è quo ſpiritus ardens æquè ac ex vino elici poteſt. Et ſpiritus omnes ex plantis parati, vt baccis & flor. ſambuci, ceraſis, roſis, inebriant, ſi copioſiùs ſumantur. Inebriant quoque cannabis, lolii, pſeudomelanthii, & hyoſcyami ſemen, fructus fagi, cocculi de Leuante, cortic. mandragor. opium, ſi cum vino fortiſſimo bibatur. Refert etiam Lobelius, *in obſeru. ſtirp. pag.* 570. fœminam Anglam grauidam eſu 10. aut 12. nucum myriſticarum ebriam delirasse. Et poſt Sym. Sethi, Matthiolus ſcribit, ambarum vino infuſum temulentos efficere: quod & lignum aloës Indum in vino infuſum ſine nocumento præſtat.

Turcas, cùm in aciem prodire volunt, vt audaciores fiant, & furibundi quaſi, pericula minùs metuant, opii ʒ. ſem. cum vino ſumere, ſcribit non ſolùm Bellonius, ſed & Proſp. Alpinus, *de Medic. Ægypt. lib. 4. c.* 2. refert, Turcas poſt opium ſumptum hilares admodum euadere, multáque ac varia loqui, fortioreſq; ad quæque munia obeunda ſibi videri: præterea ſubdormientes, hortos ac viridaria arboribus, herbis, ac floribus variis perbellè ornata in ſomniis videre. Ita ex cannabe, quæ Turcis *Aſſis* eſt, puluerem Turcas parare, idem, *eodem in loco*, ſcribit, quo ſumpto ebrii fiãt. Refert & hoc, Ægyptios in vſu habere quoddam electuarium, quod in India paratur, & *Bernaui* nominatur: cuius ſi ℥. j. ſumatur, homines primò hilares fiunt, multúmque loquuntur, & canunt amatoria, multúmque rident, aliáque deliramenta læta produnt, atque ea amentia ferè per horæ ſpatium durat; poſtea ſtatim iracundi fiunt, & in iram præcipitantur, in eóque ſtatu parum perſiſtunt: demum triſtes fiunt, tantóque timore ac mœrore anguntur, vt continuò plorent & lamententur; denique ſomno corripiuntur.

Quædam etiam capiti admota idem præſtant; ſicut Rondeletius refert; quendam, cùm hyoſcyami folia capiti applicuiſſet, ad inſaniam redactum eſſe.

Signa Diagnoſtica.

Actionibus & moribus facilè ſe produnt Ebrii: ac ſi narcotica medicamenta tale delirium excitauerunt, ex ægro, vel adſtantibus id cognoſcitur.

Prognoſtica.

1. Ebrietas quidem ex potu vini vel cereuiſiæ contracta poſt aliquot horas diſcutitur; præcipuè ſomno accedente, & vomitu.

Hiſtoria quatriduana ebrietatis. Obſeruatio Henriq. ab Hier.

¶ (Ebrietatem interdum diutiùs, & ad quartum vſque durare diem, patet etiam ex hac hiſtoria, quam habet Henr. ab Hier. *obſeru.* 19. Vir quidam ætatis conſiſtentis, cùm vino cereuiſiáque plurima inebriatus fuiſſet, ſupinus concidit, domúmque relatus à Medico quodam triduo pro apoplectico curatus fuit, qui etiam decreuerat, quarto die cranium trepano aperire. Verùm cùm accederet Henr. ab Heer, & nullam in corpore, quod reſupinatum erat, læſionem perciperet, pulſum æqualé deprehenderet, reſpirationem nullo modo impeditam, cum omnimoda ſternutationis abſentia, ſummáque anhelitûs libertate, de ebrietate ſuſpicari cœpit. Et cùm ab vxore intelligeret, virum aliàs ſobrium, malum hoc ex ebrietate contraxiſſe, cranij apertionem prohibuit, & ægrum, cùm nec conuulſionibus, ne febre correptus hactenus fuerit, extra vitæ periculum eſſe pronunciauit, iuxta *aph. 5. ſect. 5. Si quis ebrius obmuteſcat, conuulſus moritur, niſi febris incidens hunc corripiat, aut quo tempore crapula ſolui ſolet, vocem edat.* Vt verò eũ excitaret, myſtaceos pilos (cùm in capite omnes abraſi eſſent) vellit, vnde ille & brachia mouere, & loqui cœpit.

Etſi verò rara eſt ebrietas quatriduana: tamen accidit interdum, nec Galeno ignota fuit, qui, *comm. in alleg. aphoriſm.* ſcribit: *Quidam poſtridie crapulâ liberantur, alij ſequenti nocte, aliis in tertiam vſque diem durat, pro vini epoti viribus & copia, & potoris natura. Sicut enim cibi concoquendi vnum non eſt omnibus certum & ſtatutum tempus, ſit neque vini exhalandi.* Craſſa enim vina tardiùs exhalant, citiùs tenuiora, & aſſueti minùs læduntur. Crediderim tamen hanc ebrietatem in aphoniam degeneraſſe. Addit & hoc, *ibidem*, quendam, cùm vino Hiſpanico ſe inebriaſſet, è ſcamno delapſum, & pro mortuo ferè in vicinum cubiculum delatum fuiſſe.

Alia obſeruatio.

Cùm verò quidam ſemperuiui ſucco, aceto acri, nitro permixto, ſcrotum inuoluiſſet, ebrietatem breuiſſimo temporis ſpatio diſcuſſam fuiſſe.)

2. Si verò à veneno, vel medicamento narcotico ſit delirium magis periculoſum eſt. Imò etiam ex vino vel cereuiſia ebrietas, ſi ſæpiùs continuetur, memoriam & ingenium debilitat; vt non ſine cauſſa, peſtis & mors memoriæ appelletur: neruoſum genus lædit, vnde tremor, paralyſis, apoplexia, podagra excitatur: & quia etiam hepati nocet, ſæpe hydropem inducit.

Præſeruatio ab Ebrietate.

Præſeruatio ab ebrietate.

Si tamen iſtam bibendi neceſſitatem, quæ magno mortalium malo, & Chriſtianiſmi damno, in Germaniam præcipuè inuecta eſt, quis effugere non poſſit, commendantur amygd. amar. 5. vel 6. aut 10. ante cibum ſumptæ, vt & nuclei Perſicorum; quod quidem nonnulli putant fieri, quòd amaritudine humiditates abſumant, ne ad caput aſcendant: verùm probabilius eſt, vrinam ciendo id præſtare. Commendatur & abſinthium in ventriculo frigido: ſcribitque Arculanus ex propria experientia, ſi quis abſinthij comas, aut etiam folia rutæ manè, ieiuno ſtomacho, edat, ab ebrietate defendi.

Vtilis etiam eſt contra Ebrietatem braſſica, vt & ſem. ipſius, in cibo ſumpta, vt & folia eius capiti impoſita; verbenaca recta; lac item ieiuno ſtomacho bibitum. Commendatur & rad. betonic. Nonnulli hunc puluerem laudant:

℞. *Sem. caulium*, Drach. i. *coriandr.* Drach. ſem. *camphor.* g̃. ij. F. Puluis.

Vel paretur tale Elect.

℞. *Conſeru. roſar. rubr. rob. ribes, berberis*, an. ℥. ſem. *amygdal. amar. contuſar.* num. xij. *ſem. caulium.* ʒ. ij. *coriandr. præpar.* ʒ. j. Cum *ſyrupo granator.* F. Elect.

Syrupus:

℞. *Succi caulium albor. vini granat. ſucci ribes* an. ℥. ij. *aceti* ℥. j. *ſacchari* q. ſ. Coq. ad Iulepi conſiſtentiam.

Vel ℞. *Syrup. acetoſit. citri, & aq.* q. ſ. F. Iulepus.

Extrà commendantur fol. hederæ capiti impoſito; vnde antiqui in coniuiis coronis ex hedera caput cingebant, vel ſuccus illius capiti inunctus: vt & lapis Amethyſtus geſtatus.

Qui ebrietatem etiam præcauere cupit, non ieiunus, vel ſtatim in prima menſa *ἀθρόως* bibat, ſed tardè & vbi ſatis comedit:

Curatio.

Iam verò Ebrios, vt ab Ebrietate citò liberentur, iuuat vomitus, ſi vinum adhuc crudum ex parte in ventriculo conſiſtat; qui etiam, ſi opus, medicamentis prouocandus: & ſi acida in fine menſæ exhibeantur, acetúmque aquâ dilutum, vel ſolum etiam hauſtum, quod Ebrietatis, & venenorum

narcoti

narcoticorum ac furioſorum eſt antidotus ; poma acida, pruna , cydonia comeſta, eorumque ſuccus hauſtus , lac acidum, lactuca item & braſſica.

Vel ♃. *Aq. fontis* ℔. ß. *aceti vini* Vnc iij. *ſyrup. acetoſit. citri.* vel *oxyſacchar. ſimpl.* ℥. j ß. *ſyrup. violar.* ℥. ß. Miſce pro Iulepo, Vel etiam hauſtus aquæ frigidæ propinetur ad vapores ſupprimendos, & vini feruorem reſtinguendum

Extrà Oxyrhodina capiti applicentur ; & camphora, ac ſantali odoranda exhibeantur. Poſtea etiam pedes fricentur, vel aquæ calidæ immergantur. Vtilis eſt & ſudor , ſi erumpat.

παραφορά.

Maximè verò ad abigendam Ebrietatem ſomnus facit. Pertinet huc & illud delirium, quod Græci etiã παραφορὰν & λῆρον nominant quod ab imbecillitate facultatis principis oritur, ob immoderatum ſanguinis profluuium , vel diuturnas vigilias ; nonnunquam ob ictum capitis , quo ſpiritus animales perturbantur. Atque iſtud delirium ex ſuis cauſſis cognoſcitur, & iis amotis tollitur.

Referenda & huc ſtultitia , in qua facultates principes non ſolùm imminutæ , ſed & deprauatæ ſunt. Quæ nonnullis à primo ortu impreſſa eſt , aliis poſt ortum etiam contrahitur. Et quidem pendet iſtud malum proximè à ſpiritus cerebro inſiti vitio ; vt & interdum à cerebri, & capitis conformatione praua ; quam cùm nec ſatis explicare , nec emendare poſſibile ſit, de ea amplius nihil addimus.

QVÆSTIO,

Quid ſit Maſlach Turcarum?

Maſlach Turcarum quid.

Vt hoc loco obiter quaſi de Maſlach Turcarum, cuius ſuprà facta eſt mentio, aliquid inſeramus, communis hactenus fuit opinio , Maſlach , vt ex Scaligero , *Exercit.* 175. *ſect.* 1. VVIero , *lib.* 3. *de præſtigiis dæmonum.c.* 18. & aliis videre eſt, ex opio parari. Etſi enim nomen Maſlach non apud omnes occurrat ; rem tamen ipſam ſatis Autores omnes deſcribunt. Sunt tamen hodie , qui id negant , adducti autoritate Leonard. Turnheuſeri , qui ſui *herbarij lib.* I. *cap.* 29. ex ceruariæ ſucco Maſlach parari ſcribit, idque ex ſecreta Turcarum relatione ſibi cognitum fuiſſe refert. Etſi verò apud nos non ſit in vſu Maſlach : tamen , vt etiam hac in re veritatem reſcirem , ſcripſi eo nomine Patauium , ad virum Clariſſ. Dn. D. Danielem Bucretium , Conciuem & amicum meum , cumque rogaui , vt Venetiis apud Turcas , vel alios , quos huius rei notitiam habere putaret, hac de re inquireret , percontatus ergo ille eſt primò hac de re Dn. Ioann. Baptiſtam Syluagium , Genuenſem, Reipublicæ Venetæ apud Turcarum Imperatorem Interpretem , periſſimum linguarum & morum gentium Orientalium. Is hoc primò negauit , Turcas prælium inituros tale quid, quo animoſiores ſe morti opponant, deuorare : imò grauiſſimè prohibitum eſſe , ne quis prælium acceſſurus , quicquam earum rerum vel deguſtet , quæ mentem quocunque modo turbare queant. Id autem, quod animum præliaturis addit, prædeſtinationem eſſe , quam de vita & morte hominis ab æterno factam eſſe à Deo , credunt. Vbi enim dimicandum eſt , Imperatores , vel Duces belli ſuos quiſque adhortatur , ſe præſtent ſtrenuos , memores ſe pro Deo ſanctâque fide malorum pugnare , & ſi quod periculum impendeat ; ſe immunes nihilominùs à morte futuros eſſe , ſi ita æterno Numini viſum fuerit : ſin aliquid ſecius fortè contingat , iamiam martyres ſe ſciant eſſe , quibus cœlum apertum ſit. Deinde Maſlach quod attinet , idem retulit , habere Turcas medicamenta quædam , quibus frequenter vtuntur, quæ primùm hilares reddunt, at mox , præſertim ſi copiâ peccatum ſit , inſanos ; inde in ſomnum conijciunt , quo variæ rerum iucundiſſimarum imagines animo repræſentantur. Et quidem talia præcipuè duo habere , quorum primum patrio ſermone *Aſion* dicitur : alterum *Bongelic*. Et Aſion nihil aliud eſſe , quàm opium noſtrum , quod iter facientes aſſumunt , vt hilariùs tempus perdant, feſſique redeuntes ſuauius dormiant. Aiunt enim poſt eius vſum ſibi ſomnia iucunda obiici , & choreas pulcherrimarum virginum ſibi videri. At ſi ſæpius id ſumant , inſenſati quaſi redduntur , minùſque, quàm antea , animo ſemper valent. Quinetiam ſi aſſueſcant huius vſui , fieri quàm ſæpiſſimè ſolet, vt quâ horâ ſumere conſueuerant , niſi eâdem ſollicitè repetant , iam malè ſe habeant , ac ſi conſuetudo fuerit vetuſtior , in animi deliquium cadant. Triſtes fiunt toto vitæ tempore , & ad omnia animi officia inhabiles redduntur , nec redire ad vllam hilaritatem queunt , niſi fucata ſit , & arte vſuque opij parata. Quæ cauſſa eſt cur ij , qui animo ferè nobiliori præditi , & ad res gerendas nati , tanquam rem infamem & impiam exſecrentur, ſicque inter plebeios tantùm , vileſque animos locum inueniat. Böngelic autem electuarium eſt ex melle paratum , foliis & ſemine cannabis puluerisati , quod in maximo vſu , & frequentiore adeò quàm opium habent ; cùm languentem ventriculi vim ipſis colligere videatur. Conijcit tamen & hoc in eadem homines pericula , cùm delirantes reddat, & ſi ſomnum capiant , (quem conciliat ſimiliter) gigantes pugnare ſibi videantur, ignéſque & ciuitates ardentes. Cæterùm idem Dn. D. Bucretius, vt ab aliis etiam in veritatem inquireret, cùm Venetiis manè in coronam Turcarum circa menſam cuiuſdam fœminæ ſtantem incideret , viderétque ipſos aquam quandam potitare (quam vendebat hæc) feruentiſſimam, vt nonniſi guttulam ſemper deglutirent, atque ex ipſis, quid eſſet, quæreret, reſponderunt , decoctum eſſe ſeminis cuiuſdam, quod *Caphe* vocant, allati ex Arabia Felice, quod bibunt matutinis horis , vt noſtri aquam vitæ. Tandem cùm etiam incideret in Dn. Poterium, ex ſcriptis Chymicis notum, atque ipſum de Maſlach percontaretur , retulit hic , ſe multa iuuenem de eodem indagaſſe, ac tandem à pluribus Turcis edoctum eſſe , nihil quàm opium hoc nomine vocari. Cui cùm Dn. D. Bucretius autoritatem Turnheuſeri, cui fidem facit tot circumſtantiis quas affert, obiiceret, ille ſe paruipendere hominis iſtius fidem reſpondit, à quo nunquam nõ credulus fuerit deluſus. Ex quibus omnibus patet, etſi vox Maſlach non omnibus nota, nec vbique obuia ſit ; tamen medicamentum, quod eo nomine circumfertur, ex opio eſſe. Et cùm de hac re ſit vnanimis conſenſus, non tantùm Turcarum, ſed & Chriſtianorum , qui nihil aliud pro Maſlach , quod in Turcia emerunt , quàm opium monſtrant : non video, cur eum deſerere , & Turnheuſero aſſentiri potiùs debeamus , qui tamen in aliis rebus multis fidem ſuam ſuſpectam reddidit. Si quis tamen hac de re certiora (nam fides hîc penes experientiam eſt) cognita & perſpecta habet , vt veritas pateſiat , ea in publicum conferat.

CAPVT VII.

De Phrenitide.

PHrenitis, Græcis ἀπὸ τῶν φρενῶν dicitur, quo vocabulo, vt Galenus, in 1. *prorrhet. com.* 1. *t.* 4. docet, νοῦς ſeu διάνοια, propriè ſignificatur: ſignificátque (vt pleuritis, nephritis) inflammationem , ob quam ratiocinatio læditur, & delirium excitatur. Et cùm diaphragmate inflammato mens etiam turbetur , factum eſt vt à Platone, & veteribus aliis, τῶν φρενῶν appellatio (Latini tum præcordia vertunt) diaphragmati tributa ſit ; quòd huius etiam conſtitutio ad mentem aliquid facere videatur. Verùm cùm diaphragma ad mentem non pertineat , ſed per accidens delirium illud contingat , verè ac propriè dicta Phrenitis ſit tantùm cerebri membranis primariò affectis ; & propriè membranarum cerebri affectio eſt phrenitis. Aliquando tamen etiam deliria ſymptomatica febrium ardentium , deliria dicuntur.

Phrenitis dupliciter conſideratur.

Affectio autem hæc dupliciter conſiderari, vt & definiri poteſt ; vel vt morbus , inflammatio ſcilicet membranarum cerebri, quâ ratione ſuprà, *part.* 1. *c.* 27. conſiderata fuit; vel vt ſymptomata, ſeu deprauata actio facultatum principum, quâ ratione hic conſideranda venit.

Phrenitis quid.

Atque hoc modo conſiderata Phrenitis , eſt delirium perpetuum & continuum , ſeu principum functionum cerebri , imaginationis ſcilicet, & ratiocinationis deprauatio, ab inflammatione membranarum cerebri orta, cum febre continua; aut potiùs delirium dependens ab intemperie calida cerebri cum materia, eáque ab inflammatione membranarum cerebri prouenientе; vt poſtea de cauſſis dicetur.

Quænam facultates lædantur in Phrenitide.

Vt enim in aliis deliriis, ita & hîc phantaſia, & ratiocinatio ſuum officium non faciunt , ſed in iudicandis rebus aberrant, nec verum à falſo, bonum à malo, turpe ab honeſto, congruum ab abſurdo, & quod nec loco, nec tempori conuenit, diſtinguere valent, & ob cauſſæ rationem omnia cum contentione, rixa & furore agunt.

Interdum tamen ſola imaginatio , ratiocinatione ſaluâ; interdum vtraque functio deprauatur. Dum imaginatio ſola afficitur, res abſurdæ & non cohærentes offeruntur , ac ea quæ nullo modo adſunt, præſentia putantur : cætera rectè iudicant. Id quod Theophilo Medico contigit , vt Galenus , *de differ. ſympt. cap.* 3. refert , qui cùm tibicines angulum domus, vbi decumbebat , occupaſſe , aſſiduéque ſonare , tum pulſare putabat , in eo imaginationem deprauatam habebat : quòd verò eos , vt ſibi moleſtos, & quietem turbantes , domo eiicere iubebat , & in cæteris omnia prudenter agebat, & loquebatur , atque vbi conualuit , quæ quiſque adſtantium dixiſſet , feciſſet, narrare poterat, & imaginationis illius deprauatæ de tibicinibus recordabatur , in eo ratiocinatio & memoria ſalua erant. Alius , vt *ibidem* Galenus refert, qui occluſis foribus ſingula vaſa promens , & per feneſtram tranſeuntibus monſtrans , ac nominans , & an ea proiicere iuberent , interrogans, eáque ab alto proiiciens , phantaſiam & memoriam eatenus ſalua habebat ; dum vaſa omnia agnoſceret , & nomina eorum recitaret : verùm dum ea ex alto proiicit , rationem ſaluam non fuiſſe, ipſo facto demonſtrauit. Plerumque & phantaſia , & imaginatio ſimul deprauantur.

An læſa Phãtaſiâ ratio ſalua permanere poſſit.

Euſtach. Rudius quidem hanc doctrinam impugnat, ſtatuitque , fieri non poſſe , vt ratione ſaluâ & illæsâ permanente, ſola imaginatio poſſit lædi ; idque ea de cauſſa , quia ſpeculantem & intelligentem oporteat circa phantaſmata verſari; ideóque ſi à phantaſia deprauata ratiocinatrici potentiæ

abſurda phantaſmata offeruntur, neceſſe eſſe, vt intellectus ea praua phantaſmata ſpeculando, prauè quoque & abſurdè ſpeculetur.

Verùm enimuerò etſi hoc verum ſit, intellectum circa phantaſmata verſari: tamen ad intellectum non tranſmittuntur ſpecies materiales, vt à ſenſibus exterioribus transferuntur ad ſenſum communem, & hinc ad phantaſiam; cùm intellectus ſpecierum ſenſibilium non ſit capax, neque organum corporeum habeat, ſed intellectus agens phantaſmata illuſtret eáque à conditionibus materialibus liberet, & ſpeciem intelligibilem efformet; vt de his pluribus Philoſophi docent. Præterea intellectus de vno ad aliud diſcurrit, & circa ſpecies memoriâ retentas etiam occupatur. Ideóque etſi phantaſia aliquid abſurdi menti offerat: tamen ſi ſpecies antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur; inde errorem illum & deprauationem phantaſiæ cognoſcere, & corrigere poteſt: ſi nimirum animaduertit, neque loco, neque tempori, neque aliis circumſtantiis, quas adhuc rectè memoria habet, & veras eſſe ſcit, abſurda illa phantaſmata, quæ ab imaginatione deprauata offeruntur, conuenire. Vnde rectè Aretæus, *lib. 1. de cauſſ. & ſign. morb. diuturn. cap. 5.* ſcribit, in melancholia in re vna aliaqua eſſe lapſum, conſtante in reliquis iudicio.

Memoria etiam in Phreniticis ſæpe læditur, ſeu aboletur; cùm ægri, etſi ſitiant, bibere, & vtut lotium vrgeat, mingere obliuiſcantur. Id tamen ferè ex accidenti. Innumeræ enim in tumultuoſa illa ſpirituum commotione imagines offeruntur, quæ phantaſiam ita occupatam reddunt, vt ad id quod natura iubet, non attendat. Aliquando tamen etiam per ſe lædi poteſt memoria.

Cauſſæ.

Cauſſa Phrenitidis, cerebri membranarum inflãmatio.

Cauſſa huius mali primaria eſt membranarum cerebri inflammatio, cùm ſanguis bilioſus è vaſis ſuis effuſus membranas cerebri occupat, ibique putreſcit, & accenditur; aut potiùs intemperies cerebri & ſpirituum calida, à membranarum cerebri inflammatione proueniens, quâ ſpirituum animalium turbulentus & inordinatus motus ſeu agitatio oritur, quæ proxima delirij huius cauſſa eſt, vtpote phantaſmata deprauans. Neque enim, vt poſtea *in quæſtione* dicetur, inflammatio cerebri, quatenus talis, delirium hoc excitat; ſed tum demum, vbi calida illa intemperies cerebro, & ſpiritibus eius communicatur, qui inde turbantur. Imò obſeruatum cerebrum inflammatum fuiſſe ſine delirio. In hoc enim delirio membranæ cerebrum ambientes, vt per quas vaſa ſanguinem continentia tranſeunt, præcipuè inflammantur. Vix tamen fieri poteſt, quin cerebrum ita vicinum etiam non incaleſcat; imò aliquando, præcipuè eius externa pars, ſimul inflammetur. Vnde & ſpiritus inſitus, & qui in cerebro generatur ac continetur, incaleſcit, & nimis mobilis redditur, variéque agitatur, atque inde delirium continuum excitatur. Etſi enim etiam in aliis febribus deliria accidant, de quibus *cap. præced.* dictum: tamen quia iſta ſaltem per conſenſum fiunt vaporibus bilioſis ad caput, ſiue ex aliqua parte, ſiue toto elatis; deliria illa non ſunt continua, nec tam vehementia & ferocia, vt in Phrenitide, vbi materia, ipſum cerebrum occupauit.

Cerebri inflãmatio quo modo & vnde fiat.

Qua ratione autem cerebri & eius membranarum inflammatio generetur, & quas cauſſas habet, dictum eſt ſuprà, *part. 1. cap. 27.* vt de eo hîc addere nihil opus ſit. Imò cùm Phrenitis nihil aliud ſit, quàm cerebri membranarum inflammatio, nihil ferè amplius hîc addere opus eſſet; ſed omnia, quæ de Phrenitide dicenda ſunt, ex *loco alleg.* peti poſſunt: pauca tamen adhuc addere libet, præcipuè ea quæ huic affectioni ratione delirij ſunt propria, & dicentur etiam quædam poſtea, *in quæſtione*.

Differentiæ.

Differentiæ Phrenitidis, 1. Ratione cauſſarum.

Primò pro cauſſarum varietate etiam delirium hoc variat. Equidem omnis phrenitis, vtpote inflammatio; eſt à ſanguine: quia tamen ſanguis is varius eſt, & non ſemper purus, etiam delirium variat. Mitius eſt, & cum riſu, ac leui in ſomnum propenſione, quod fit à ſanguine puro, quod tamen rariùs accidit, & diu non durat; cùm ex ſanguine inflammato facilè bilis, aut atra bilis fiat: Sæuius, ſi pallida bilis admiſceatur, adhuc ſæuius, & cum pertinaciſſimis vigiliis, ſi flaua bilis admiſceatur, quæ ſi aduri incipiat, ſæuiſſimum delirium excitat. Variatur etiam Phrenitidis magnitudo pro cauſarum vehementia; ita vt nunc ſola imaginatio, nunc quoque ratiocinatio, imò quandoque memoria lædatur.

2. Ratione loci affecti.

Deinde ratione loci affecti. Etſi enim ſolùm cerebri membranæ inflammatio, quod malum Arabes. *Karabitum*, & *Sirſen calidum* nominant, ad Phrenitidem conſtituendam ſufficit: tamen interdum inflammatio ipſum cerebrum ſimul corripit; quod malum *Sibare* ab Arabibus appellatur. Et quidem cùm ſanguis, ac humor bilioſus nondum per totam cerebri ſubſtantiam diffuſus eſt, ſed in membranarum meatibus adhuc hæret, Phrenitis θορυβώδης ſeu *tumultuoſa* appellatur: ſi verò in ipſam cerebri ſubſtantiam humor imbibatur, hectica Phrenitis eſt, quam Hippocrates ἀσαφῆ *obſcuram* & mitem nominat, quòd ægri quieſcunt, neque loquuntur, neque ſe mouent, & dormire videntur, vt ex *1. prorrhet. ſ. 1. t. 33.* videre eſt.

Sibare.

Signa Diagnoſtica.

Signa Phrenitidis imminentis.

Vtile eſt autem etiam ſigna imminentis Phrenitidis cognita habere, vt ei maturè occurratur. Proponuntur verò à Galeno, *5. de loc. affect. c. 4.* & *1. prorrhet. ſ. 1. t. 5.* & ſunt hæc: Vrgent vigiliæ, aut ſomnus eſt interruptus, & moleſtis ſomniis horrendis perturbatus, ſomniáque ſunt conſpicua, quidam dormientes vociferantur; alij è lecto exſiliunt; incipiunt delirare, etſi delirium non ſit continuum, ſed præcipuè circa acceſſiones, & exacerbationes vrgeat; in facie, & oculis præcipuè, apparet rubedo, in auribus percipitur ſibilus, ſonitus, ſtrepitus, tinnitus; res oblatæ viſui geminæ videntur, lachrymæ ex oculis erumpunt, oculi inordinatè mouentur, ægri ſe variè iactant & mouent, frequenter exſcreant ſine neceſſitate; vrinæ ex tinctis albæ & crudæ fiunt, humore bilioſo caput petente; præterea ægri eorum quæ dicuntur, obliuiſcuntur, reſpondent cum iracundia, ac, vbi iamiam Phrenitis præſtò eſt, ægri fixis & toruis oculis homines, qui ad eos accedunt, intuentur.

Signa Phrenitidis præſentis.

Signa verò præſentis iam phrenitidis, ex iis quæ de inflammatione cerebri, ac membranarum eius *loco alleg.* dicta ſunt ſatis patent; vbi ſigna pathognomonica inflammationis cerebri, ſeu Phrenitidis eſſe diximus, febrem continuam, delirium perpetuum, vigilias pertinaces. Duo hîc ſaltem addimus: primò, Galenum de ſignis illius Phrenitidis, quæ à cerebri inflammatione prouenit, & Arabibus Sibare nominatur, ipſi verò Phrenitis hectica eſt, prolixè agere, *in 1. prorrhet. comment. 1. t. 33.* vbi docet, non ſolùm illos Phreniticos dicendos qui exclamant, vel exſiliunt, ſed & eos, qui quieti iacent, & prorſus non loquuntur, neque frequenter decubitum mutant, ſæpiúſque famulantibus præbent opinionem, quòd mox ſiquod fiat ſilentium, dormituri ſint; & cætera quæ ibi videantur.

Phrenitidis à cognatis affectionibus dignoſcenda ratio.

Deinde ex ſignis pathognomonicis ſuprà propoſitis, febri continuâ, delirio perpetuo, & vigiliis facilè Phrenitis, ab omnibus cognatis affectibus diſcerni poteſt. Febre enim differt à melancholicorum delirio; vigiliis à lethargo; delirio perpetuo & æquali ab aliis deliriis, in quibus caput non primariò, ſed per conſenſum afficitur; præterquam cùm conſenſu diaphragmatis laborat. Verùm hoc delirij genus aliis ſignis, à phrenitide differt. Reſpiratio enim in delirio ex ſepti tranſuerſi inflammatione, eſt parua & frequens; in Phrenitide, magna & rara: & in Phrenitide caput, ac frons magis calent, oculi rubent, neque ſtatim hypochondria ſurſum reuellunt, vt in diaphragmatis inflammatione; ſicut *cap. præced.* dictum. Addimus & hoc, flauam bilem ſæpe in atram degenerare, cuius conuerſionis ſigna ſunt, animi ferocia, cùm ſcilicet æger clamat, alios verberibus & morſibus impetit, & familiares pro hoſtibus habet.

Prognoſtica.

Prognoſtica de inflammatione cerebri, & membranarum eius, ſuprà *part. 1. 27.* propoſita, omnia etiam hîc locum habent, cùm Phrenitidis cauſſa proxima ſit inflammatio cerebri, & proinde reipſa non differant. Vt breuiter illa contrahamus; euentus ex morbi magnitudine, & virium robore æſtimandus eſt. Si enim vires ſint languidæ, vt neque ſolæ, neque præſidiis artis adiutæ morbo ſuſtinendo, & vincendo pares ſint, morbus verò ſit vehemens; id quod hîc non ſolum ob præſtantiam partis accidit, ſed etiam à ſymptomatum vehementia colligitur: morbus lethalis eſt. Ideóque cùm hîc pars nobilis afficiatur, & ob id omnis Phrenitis periculoſa ſit, ſi accedant conuulſiones linguæ, & neruoſarum partium, ἀφωνία, ſingultus, dentium ſtridor, vox clangoſa & tremula, tremor membranarum, vrinæ & fecum inuoluntaria, & inſcia deiectio & ſimilia ſuprà enumerata, Phrenitidem lethalem ſignificant. Si verò hæc ſymptomata, vel pleraque ipſorum abſint, & vires ſint validæ, de ſalute adhuc ſpes eſt. Videatur etiam Foreſtus, *lib. 10. obſeru. 3. in ſcholio.*

Phrenitis in lethargum vel coma mutatur.

Vnum ſaltem iis addimus: Phrenitis ſi vettatur in lethargum, aut coma, non bonum, non tam quia materia bilioſa, conſumtâ pituitosâ putredine, accenditur, vt nonnullis videtur; quàm quia ipſa cerebri ſubſtantia corrumpi & labefactari incipit. Vnde & Phrenitis hectica praua eſt, *1. prorrhet. comm. 1. t. 32.* Et quamvis hectica Phrenitis videatur eſſe mitior, nec dolor capitis ſit in ea ita magnus, nec dilirium tam vehemens, ſed ita blandum, vt æger delirare vix videatur: tamen fucatâ iſtâ manſuetudine Medicus non decipiatur, ſed potiùs mortem proximam eſſe colligat. Etenim quibus cerebrum ſphacelo correptum eſt, ſubſtantia cerebri ob inflammationis magnitudinem ita corrupta, vt iam emori incipiat, ij intra 3. dies moriuntur, *7. aphor. 50.*

Curatio.

Cùm Phrenitis ab inflammatione cerebri & membranarum eius, vt proximâ cauſa dependeat, & eâ poſitâ excitetur, ſublatâ ceſſet: nihil aliud de curatione Phrenitidis dici poteſt, quàm quod ſuprà *loc. alleg.* de curat. inflammat. cerebri, ac membranarum eius, dictum. Et præcipuè venæſectio hîc neceſſaria eſt. Notat quidem Arculanus, vnum ſaltem caſum occurrere, in quo non competat venæſectio: quando ſcilicet phrenitis pendet à ſola bile, nullo ſanguini permixta, verùm cùm phrenitis ſit inflammatio, impoſſibile eſt vt ſine anguine fiat.

Duo ſaltem hîc addimus: Primò, quia in Phrenitide *Vigiliis in*

vigiliæ

Phrenitide quomodò medendum.

vigiliæ vrgent, & maximum negotium faceſſunt; vtpote quæ attrahendo humores ad caput, & id calefaciendo, Phrenitidem augent, imò excitare valent; deliriúmque præterea eſt perpetuum: ad ſomnum conciliandum, & delirium ſedandum, hypnoticis hîc plurimùm indigemus, imò ad narcotica quandoque deueniendum; de quibus ſuprà, *cap.* I. *de vigiliis nimiis*, dictum. Ideóque è medicamentis internis, quæ ad temperandum humorum feruorem exhibentur, ea eligenda quæ ſimul ſomnum conciliant; vt lactuca, violæ, nymphæa, papauer. Multum hîc prodeſt electuarium illud, quod ex ſem. papau. & ſaccharo conficitur, & Græcis Diacodium appellatur, quod non ſolùm calidos & acres vapores, & humores temperat, ſed & ſomnum egregiè conciliat.

Ex quibus fiat Diacodium.

Extrà mox ab initio repellentibus miſceantur hypnotica, vel ſeorſim adhibeantur: Exempl. gr.

℞. *Fol. lactuc. ſalicus, vitis*, an. M.j.ß. *flor. nymph. roſar. rubr. violar.* an. M.j. *ſummit. anethi* M. ß. *capit. papau. alb. cum ſem.* num. xv. Coq. in ſ. q. aq. ad tertias.

Colatura tepida capiti cum ſpongia applicetur, & eâdem extrema abluantur. Si Vnc. ß. vel Vnc. j. rad. mandragor. addatur, efficacius erit. Neque ſolùm caput, ſed & pedes ac manus lauandæ ad refrigerationem, reuulſionem, & ſomni conciliationem.

Harum lotionum capitis vſum Hippocrates & Galenus probant in delirio cum vigiliis, etiam vbi ſanguis è naribus profluit, minùs tamen profluit, quàm oportebat; de quo in I. *Epiſt. comm.* 3. *aph.* 24. ſeu *ægrot.* 7. A lotione inungantur frons, tempora & pulſus hoc, vel ſimili Linimento:

℞. *Vnguent. roſac. populei, ol. violar. de nymph.* an. Drach. ij. *opij, ol. nuc. moſch. expreſſ.* an. gr. iij. Miſce.

Oxyrhodinis etiam, & illitionibus addantur *aq. lactuc. papau. nymph. ol. papau. ol. nymph. mandragor.* Plurimum prodeſt in vigiliis ex hac cauſſa, ſi caput inungatur ol. violar. frigido, & oxyrhodinum ſuperponatur. Et reliqua ſuprà propoſita, *cap.* I. vſurpentur,

Poteſt & hic Clyſter iniici:

℞. *Malua, violar. lactuc. parietar.* an. M.j. *ſummit. aneth.* M. ß. *capit. papau.* num. vj. *hordei* M. ß. Coq. in aq. ſ. Colat. ℞. ℔. j. *ol. violar.* Vnc. iij. *ſacchar. alb.* Vnc. j. F. Clyſter.

Vel ℞. *Malu. mercur. lactuc. ſcariol.* an. M. j. *nenuph. violar.* an. M. ß. *prun. Vngar.* N. x. *furfur. macri* M. j. Coq. in aq. hord. Colat. Vnc. xiij. Diſſolu. *caſſ. rec. extr.* Vnc. ß. *diaprun. ſ.* aut *pulpa tamar.* Drach. ij. vel *Elect. de ſucc. roſar.* Drach. j. ß. *tripher. Perſic.* Scr. iv. *olei violac.* Vnc. iij. *vitell. oui*, N. j. *ſacch. rub.* ℥. ß. *ſalis* Drach. j. M. F. Enema.

Bilis etiam feruorem reſtinguentia exhibenda.

Vt: ℞. *Pulp. tamarind.* Drach. ij. *rad. cichor. ſatiu. condit.* Vnc. ß. *lactuc. Ital condit. pulp. citri condit.* an. Drach. iij. *conſeru. flor. nymph. roſar. incarnat. bugloſſ.* an. Drach. v. *acetoſell.* Vnc. ß. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. ſem. *fragment. lapid. pretioſ.* an. Scr. j. *corall. rub. præpar.* Drach. j. Cum *ſyr. conſeruat. citri* q. ſ. F. Condit.

Superbibatur, *aq. hord.* aut *vin. Cydon.* aut *aq. flor. nymph. endiu.*

Si calor cordi communicetur:

℞. *Aq. roſar.* Vnc. iv. *viol.* Vnc. ij. *bugloſſ. borrag.* an. Vnc. j. ß. *acetoſ.* Vnc. ij. *acet. vin. alb.* Vnc. ß. *pulu. ſpod.* Drach. ß. *ſeric. cocco tinct. crud.* Scr. j. *oſſis de cord. C.* Scr. ß. *lign. aloës* Scr. j. *ſantal. omnium.* an. Scr. ij. *croci* gr. viij. *camph* gr. vj. M. F. Epithema. Ad ſiniſtram mamillam applicetur, cum panno chermeſino, qui lixiuio ſemel, atque iterum elotus eſt.

Hepatis regioni ſequens apponatur Epithema:

℞. *Aq. Lactuc.* Vnc. ij. *roſar. endiu. acetoſ.* an. Vnc. iij. *abſinth. aceti, vini alb. odorif.* an. Vnc. ß. *ſantal. alb. rubr. ſpodij*, an. Scr. j. *camphor.* gr. v. *ſpic.* gr. iv. *ſpec. diarrhod. abbat.* Drach. j. M. Applicetur tepidum cum linteo.

Sunt qui genitales etiam partes refrigerent.

Vt: ℞. *Vini alb.* Vnc. j. *aq. roſar.* ℔. ß. *ſantal. rubr.* Vnc. ß. M. His foue teſticulos.

Opiata cautè vſurpanda.

Opiata cautè omnino, & circumſpectè vſurpentur, vt *ibid.* dictum, ne Phrenitis in veternum mutetur, & ab iis abſtinendum, ſi vires ſint imbecilliores, etſi enim, ſi mitioribus remediis febris ac delirium non ſedetur, res plena periculi ſit: tamen ſalus ab opiatis ſperari non poteſt, ſed ſpes in anguſto eſt, quia aut vires iam ſuccumbunt, aut abſceſſus metuendus eſt, cuius maturationi cerebrum ſufficere non poterit. Vbi tamen neceſſitas id poſtulat, laudanum opiatum exhiberi poteſt, vt ſuprà, *cap.* I. dictum. Aut, quod tutius eſt, clyſteribus permiſceatur.

Vrinæ ſupreſſioni quomodo occurrendum.

Deinde quia contingit, vrinam quandoque ſupprimi in hoc morbo, ſiue quòd ſponte illa ſubſiſtat, ſiue (quod credibilius) quòd ægri eam reddere negligant; vnde partes illæ diſtenduntur, & tandem inflammatione corripiuntur, quæ vel ſola ægro interitum afferre poteſt: itaque tum ægri ad vrinam reddendam ſæpius incitandi ſunt, ac pubes, & perinæum fouendum emollientibus, ac laxantibus, & vrinam prouocantibus, (à calidis tamen abſtinendum,) decocto fol. parietar malu. petroſelin. & ſimilium, aut inungenda illa loca ol. amygdal. dulc. ſcorpion. vnguento dialthéæ vel pinguedine cuniculi; cataplaſma fiat ex parietaria cocta cum ol. ſcorpion. & amygdal. dulcium.

Reliqua, vt dictum, ex *part.* I, *c.* 27. petantur. Hoc ſaltem adhuc addimus: ſi febrilis feruor, & ſitis vrgeat, ſyrupi modicè adſtringentes, veluti ſunt, ſyr. de ſucco granat. de ſucco ribes, de ſucco berber. limonum, citri, exhibeantur. Vel præparetur ſequens Iulepus:

℞. *Aq. nymph.* Vnc. iij. *roſar. bugloſſ* an. Vnc. vj. *ſyrup. de ſucc. ribes* Vnc. ij. *ſpir.* Vitr. Drach. ß. vel. q. ſ. M.

Vel: ℞. *Aq. fontan. puriſſ.* ℔. ij. *trifolij acetoſi, papau. errat.* an. ℔. ß. *ſpir.* Vitr. Drach. j. vel. q. ſ. ad gratum ſaporem. Adde *flor. violar. borragin. nymph.* an. Drach. j. *ſantali rubr. limati* Scr. ij. Stent in infuſione per aliquot horas; poſtea filtrentur per chartam emporeticam: Tinctura, quæ rubicundiſſima erit, edulcoretur ſacchari albi q. ſ. vel ſyrup. acetoſit. citri.

Cordi quoque, pulſibus epithemata applicentur refrigerantia, & confortantia; de quibus in doctrina *de febribus* dictum. Teſtibus etiam nonnulli epithemata adhibent refrigerantia, vtpote ſpongiam marinam in aq. roſar. madefactam, cui penetrationis gratiâ acetum admiſcent.

Chymici magiſterium margaritarum, & tincturam coralliorum commendant.

Diæta.

Diætæ etiam ratio ea obſeruetur, quæ ſuprà, *de inflammatione cerebri & membranarum eius*, propoſita eſt.

An in luce vel tenebris detinendi ſint phrenitici.

Ob delirium hoc ſaltem addimus, quæri à Medicis, vtrùm æger in luce, vel tenebris habendus ſit? De eo Celſi ſententiam adferimus, qui *lib.* 3. *cap.* 18. ſic ſcribit: *Antiqui tales ægros in tenebris habebant, quas ad quietẽ etiã conferre iudicabant: at Aſclepiades, tanquam tenebris ipſos terrentibus, in luce habendos eſſe dixit. Neutrũ tamen perpetuum eſt. Optimum itaque eſt, vtrumque experiri, & habere eũ qui tenebras horret, in luce; eum qui lucem, in tenebris. At vbi nullum tale diſcrimen eſt, æger, ſi vires habet, loco lucido; ſi non habet, obſcuro continendus.* Hæc Celſus. Aliqua enim naturarum diuerſitas hîc occurrit, atque alios plus tenebræ, alios lux turbat. Et nonnulli dum in aëre ſublucido verſantur, multa quæ non ſunt, ſe videre imaginantur, alia pro aliis agnoſcunt, & varias imagines ab obiectis concipiunt. Ideóque tum non ſolùm omnes picturæ è cubiculo amouendæ, cùm eiuſmodi colorum varietas occaſionem præbeat, vt multa falſa imaginentur ægri, ſed & æger in loco obſcuro continendus. Contrà ſi æger tenebras horreat, & pertimeſcat, in luce continendus. Vt æger in quiete detineatur, etiam turba ab eo arceatur, adſtantéſque ſint pauci, prudentes, & ægro familiares, ac grati: abſint verò, quos ægris odio habent.

Muſicâ quoque ſuaui interdum demulcendus æger: cuſtodiendus etiam diligenter, ne damni aliquid, vel ſibi, vel aliis inferat, & niſi admonitionibus, ac obiurgationibus qui eius contineri poſſit, vinculis coërcendus. Somnus omnibus modis concilietur; cùm nihil Phreniticis tam vtile ſit quàm ſomnus & ſomno deliria mitefcant, ægrique conualeſcant.

QUÆSTIO,

An Cerebrum, an verò membranæ eius in phrenitide inflammentur?

An in inflãmatione mẽbranarum cerebri ſẽper adſit delirių̃.

Vt in iis quæ ſuprà *part.* I. *cap.* 27. & hoc ipſo capite dicta ſunt, nihil dubij, quantum poſſibile, relinquamus, explicandæ omnino videntur ſequentes duæ controuerſiæ, quæ à nonnullis mouentur: Primò, an omnis inflammatio membranarum cerebri delirium afferat; deinde an phrenitis fiat ſolùm ab inflammatione membranarum cerebri, an verò etiam ab ipſius cerebri ſubſtantiæ inflammatione. De priore vt dubitarent nonnulli, ipſis occaſionem præbuit Hippocrates, qui, 5. *Epidem. t.* 49. recenſens hiſtoriam Nerei filiæ quæ membranarum cerebri inflammatione ex percuſſione laboraſſe putabatur, nullam delirij mentionem facit; quod tamen in ſimilibus caſibus non omittere ſolet. Et *lib.* 3. *ſect.* I. *ægrot.* 3. referens hiſtoriam ægri qui in Dealcis horto decumbebat, qui Phrenitide laborauit, nec tamen continuò delirauit. Et *in comment. in locũ cit.* 5. *Epid.* refert Franciſcus Valleſius, ſe vidiſſe in capitis fracturis membranis præcipuè durã inflamari cõſpicuè, atque adeò ſuppurari poſtea, fruſtatim extrahi homine non delirante.

Secundò, etſi negandum non ſit, cerebrum inflammari poſſe, tamen id non fieri in phrenitide, ſed aliam eam eſſe affectionem nonnulli putant, cùm cerebrum inflammetur, quàm quæ inflammatio membranarum ipſius parit; vtpote quæ diuerſa habet ſymptomata.

Ex his dubiis vt nos expediamus hoc ex iis, quæ ſuprà de delirio dicta ſunt, patet; delirium non fieri poſſe, niſi ipſum cerebrum, ſpiritúſque in eo, qui functionum principum ſunt inſtrumenta, afficiantur Non tamen neceſſarium eſt, vt ipſum cerebrum ſemper inflammetur; ſed ſatis eſt, ſi à vicinis membranis inflammatis incaleſcat, vel aliunde vapores calidi illi communicentur.

Ideóque non impoſſibile eſt, etſi cerebri membranæ afficiantur, vt tamen delirium nullum accedat: ſi nimirum malum cerebro non communicetur, neque ſpiritus in eo turbentur.

Si verò cerebrum ab inflammatione membranarum p. n. incaleſcit, tunc delirium, de quo nunc agimus, excitatur. Atque ita Phrenitis non poteſt eſſe ſine inflammatione membranarum cerebri; inflammatio autem membranarum cerebri poteſt eſſe ſine delirio.

Alteram verò quæſtionem quod attinet, concedendum putamus, phrenitidem, vtpote quæ ſæpe curabilis affectus eſt, ſolùm ab inflammatione membranarum cerebri prouenire: ipſum verò cerebrum, etſi quoque inflammari poſſe concedimus, ipſius tamen inflammatio alius à Phrenitide effectus eſt, & Phrenitide longè periculoſior, vtpote in quo ægri non delirant, ſed ſenſu omni priuantur. Inflammationis equidem cerebri nomine tres affectus comprehenduntur: Primò enim ab humore bilioſo, aut eius vaporibus, ad cerebri membranas cum ſanguine affluente, etiam cerebri ſubſtantia irrigatur & incaleſcit. Deinde humor, qui eſt in membranis cerebri, etiam in venulas cerebri effunditur; nondum tamen in ipſam cerebri ſubſtantiam effuſus eſt. Tertiò, ſanguis in ipſam ſubſtantiam & ſpatia cerebri effunditur, & tum non ſolùm membranæ, ſed ipſa cerebri ſubſtantia ſimul inflammatur. Etſi enim nonnulli Medicorum cerebrum inflammari negarint: tamen non ſolum doctiſſimorum Medicorum autoritas, ſed & experientia, & ſymptomata, quæ ex inflammatione cerebri proueniunt, contrarium perſuadent. Ad phrenitidem autem conſtituendam priores duo affectus ſufficiunt; etſi inflammationes cerebri propriè dictæ non ſint, ſed cerebrum ſaltem ob vicinas membranas affectas afficiatur. Si verò ipſa cerebri ſubſtantia afficiatur, longè vt dictum modò, periculoſior affectus eſt, cuius Hippocrates, 2. & 3. *de morbis*, ſub ſphaceli cerebri nomine mentionem facit; vt & 7. *aph.* 50 dùm ſcribit: *Quibus cerebrum ſphacelatum eſt, in tribus dieb. pereunt; ſi verò hos euaſerint, ſani fiunt.* Paulus Ægineta etiam, Aëtius, & Auicennas eius meminerunt, & diuerſis capitibus de ea, & phrenitide tractant: & proinde nos etiam ſigna eius, ſuprà *part.* 1. *cap.* 27. ſeorſim propoſuimus, & ab inflammationis cerebri ſignis & ſymptomatibus ſeparauimus; cuius hiſtoriam deſcripſit Hippocrates, 2. *de morb. in initio*, & Petrus Sal. Diuerſus, *de affect. partic. c.* 1. Hoc tamen ita accipiendum putamus, in Phrenitide quidem non totam ſubſtantiam cerebri inflammari, ſed ſolùm externam eius partem, quæ membranas contingit; & qui hoc modo afficiuntur, etiam Phrenetici ab Hippocrate, 1. *prorrhet. ſ.* 1. *text.* 33. ſed ἀσαφεῖς nominantur, vt Galenus, *in comm.* explicat. In eo verò affectu, quem Hippocrates, 2. & 3. *de morb.* ac P. Sal. Diuerſus, *de affect. partic. cap.* 1. deſcribunt, internæ partes cerebri, eiuſque propria ſubſtantia inflammatur, & malum plerumque in ſphacelum degenerat.

CAPVT VIII.

De Melancholia in Genere.

Nomen.

Melancholia vnde nomen obtineat.

MElancholia, vt ex Hippocrate 3. *aphor.* 14. & *lib. de aëre, aq. & loc.* videre eſt, morbi nomen eſt, non humoris: procul dubio tamen ex illorum affectuum p. n. genere, qui teſte Galeno, 2. *meth. med. cap.* 2. & 3. *de loc. affect. c.* 7. nomen acceperunt à cauſſa, id eſt, à materia, quæ illos produxit. Cùm verò humoris melancholici duo præcipuè genera ſint: vnum quod excrementitius humor naturalis eſt, & veluti fex ſanguinis, qui circa lienem præcipuè cumulatur, & μέλας χυμὸς ac Melancholia in ſpecie appellatur: aliud, quod eſt excrementum p. n. ex aduſtione melancholiæ, ſanguinis, & bilis genitum, & μέλαινα χολὴ atra bilis nominatur; malum, de quo iam agendum ex priore genere, hoc eſt, ſucco atro, vel melancholico ortum habet; quando is peccans, ſiue in cerebro, ſiue in toto, ſiue in hypochondriis, principes animæ functiones deprauat. Quæ verò ab atra bile prouenit, harum functionum deprauatio, Mania appellatur, vt poſtea dicetur. Interdum tamen Hippocrates melancholicum delirium nomine μανίης indigitat, vt 6. *aphor.* 21. & 56. ſed minùs propriè.

Definitio.

In Melãcholia phantaſia in primis læditur; ratiocinatio verò nec in omnibus, nec ſemper multum.

Definitur itaque vulgò Melancholia quòd ſit *delirium*, ſeu *imaginationis*, & ratiocinationis deprauatio, *ſine febre, cum timore & mœſtitia à ſpiritu animali tenebricoſo & melancholico, ſimili phantaſmati occaſionem præbente, orta.* Vt enim in aliis deliriis, ita enim hic phãtaſia, & ratiocinatio læditur; ſed in primis phãtaſia & ratiocinatio verò non ſemper multum, neque in omnibus, & vt Aretæus, *lib.* 1. *de cauſ. & ſign. morb. diuturn. cap.* 7. loquitur, in melancholiâ in vna re aliqua eſt lapſus, conſtante in reliquis iudicio. Melancholicorum enim ratiocinatio circa vnam rem falſam plerumque, quam veram eſſe credunt, & phantaſiæ deprauatæ circa eam aſſentiuntur, aberrat, de reliquis prudenter & ſapienter ratiocinantur. Ita puer ille, cuius ſuprà, *cap.* 5. *ex Huarti ſcrutinij ingenior. c.* 4. mentionem fecimus, in eo ſolùm delirabat, quòd ſe totius mundi monarcham credebat; de republ. verò adminiſtrandâ prudenter diſſerebat. Sic mercator ille apud Foreſtum, *lib.* 10. *obſeru.* 15. optimè ratiocinabatur, niſi quòd ad extremam inopiam ſe redactum eſſe conquereretur. Sic qui melancholiâ hypochondriacâ laborant, & ſine cauſſa timent ac mœrent, ipſi ſæpe intelligunt, timorem illum ac mœſtitiam eſſe vanam, & ſine cauſſa.

Memoria hic planè non læditur.

Memoria verò nec per ſe, nec per accidens læditur: quod non fit in phreniticis, vbi imaginatrix ob immoderatum calorem ſpirituum, & veluti efferata innumeram obiectorum multitudinem memoratrici offert, ſed ſine ordine; quæ propterea citò, & facilè in illa obliterantur. Atque hinc accidit, vt propter memoriæ integritatem cùm probè ſæpe ratiocinentur melancholici, tum plerique verſuti admodum ſint. Imò obſeruatum eſt, nonnullos in delirio hoc carmina etiam elegantia compoſuiſſe.

Melancholia ab aliis deliriis differentia.

Differt autem hoc delirium ab aliis deliriis, quod metuunt plerumque, & mœſti ſunt ægri præter ſolitum; neque tamen metûs aut triſtitiæ cauſſam vllam afferre poſſunt, quæ alicuius momenti ſit, niſi forſan eam quam animo falsò conceperunt, & pertinaciter fouent: dum ſcilicet alij carceres, alij ſupplicia, alij condemnationem æternam, alij alia timent, & quidem ex leuiſſima ſæpe occaſione, vt apud Foreſtum, *lib.* 10. *obſeru.* 12. videre eſt. Quandoque tamen à manifeſta cauſſa incipit timor, qui ſi ſit perſeuerans, melancholiam parit. Raro verò rident: & riſus potiùs maniacis ex feruore ſanguinis, quàm melancholicis competit. Si enim ſanguis ſit calidior & feruidior, maniam mitem efficit; ſi verò ſit craſſior & frigidior, melancholiam producit, à quâ mœſtitia vix abeſt, etiamſi ea minor ſit; taleſque melancholici per interualla lætitiæ alicuius ſignum exhibent, & interdum in riſum prorumpunt. Si autem plus iuſto lætentur tales melancholici, iam inſtantis maniæ eſt indicium, ac præludium.

Quod tamen ex communi Medicorum ſententia de timore & mœſtitia; quæ huius delirij propria ſint, quibúſque à reliquis diſcernatur, dictum eſt, rectè accipiendum. Neque enim ſemper mœſtitia aliqua, & timor inſignis in omnibus melancholicis apparet; imò nonnulli lætitia quaſi affici videntur, cùm falſis ſuis imaginationibus indulgent, & ſe Reges, vel Principes, aut diuites eſſe imaginantur. Ita vt Horatius, *epiſt. lib.* 2. *epiſt. vlt.* ſcribit:

——— *fuit haud ignobilis Argis,*
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor plauſorque theatro.
Hic vbi cognatorum opibus curiſque refectus,
Expulit helleboro morbum bilémque meraco,
Et redit ad ſeſe: pol me occidiſtis, amici,
N n ſeruaſtis, ait, cui ſic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.

Cui ſimilem hiſtoriam ſuprà *c.* 5. *ex Huarti ſcrutinij ingenior. cap.* 4. recenſuimus, de famulo Hiſpano, qui ſe totius mundi Monarcham eſſe imaginabatur, & hinc maximâ delectatione ac voluptate afficiebatur. Ita refert Marcell. Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib.* 2. *cap.* 1. mulierculam quandam ſe Regi deſponſatam eſſe perſuaſum habuiſſe, quæ ſi fortè in fragmenta vitrorum, aut alia lucida corpuſcula incidebat, gemmas ſibi à coniuge Rege transmiſſas dicebat, eáque tanquam rem cariſſimam, in arca, quam totam ferè oppleuerat, aſſeruabat. Eiuſdem generis fuit deliramentum cuiuſdam ſenioris diuitis, qui referente Senecâ, quæcunque, quibus vti opus erat, quàm maximâ expetebat, mulieres paruas, & homines paruos abominabatur, prægrandes equos peroptabat, ampliſſimis poculis vtebatur, & calceamenta pedibus maiora geſtabat, latiſſimis veſtibus veſtiebatur. Et huius generis deliramenta ſæpe occurrunt, vbi ægri quidem abſurda imaginantur, & in cogitatione illa, vt veriſſimâ pertinaciſſimè hærent; timoris tamen aut mœroris parum, vel nihil adeſt qui omnes cùm ſine febre delirent, neque etiam vlla in iis truculentia, aut ferocia appareat, vt maniaci appellari non poſſint, nomine Melancholicorum meritò etiam comprehenduntur. Et cogitandum lectori relinquo, quò referenda ſit illa falſa imaginatio, quæ iis, quibus crura amputata ſunt, accidit cùm ſæpe poſt multos poſt amputationem menſes, crus amputatum grauiter ſibi dolere conqueruntur: vt teſtantur Ambr. Paræus, *lib.* 11. *cap.* 17. eiúſque rei hiſtorias recenſet Guilhel. Fabricius, *centur.* 3. *obſeru.* 14. & 15.

Vera Melancholiæ definitio.

Itaque vt Melancholiæ nomen pro delirio acceptum omnibus eius ſpeciebus competat, malo cum Aretæo, *de cauſ. & ſignis morbor. diutur. lib.* 1. *c.* 5. Melancholiam definire, quòd ſit animi angor in vna cogitatione defixus atque inhærens; abſque febre & furore, à phantaſmate melancholico ortus. Vbi tamen notandum, per angorem animi, non cordis paſſionem intelligendam eſſe, cùm melancholia phantaſiæ & facultatum principum læſio ſit: ſed cogitationem in vna re ita defixam, falſam tamen, vt inde quaſi animi quædam anxietas oriatur. Vnde etiam ita commodè Melancholia definiri poteſt, quòd ſit delirium ſine febre & furore, in quo animus à falſo phantaſmate, à ſpirituum animalium diſpoſitione occulta ſeu tenebricoſa orto, deluſus, in vna cogitatione cum angore quodam hæret & defigitur.

Melancholicorũ magna varietas.

Eſt autem Melancholicorum magna varietas, vt omnes melancholicorum imaginationes abſurdæ facilè comprehendi

hendi non poſſint nihilque tam abſurdum, & ineptum ſanis occurrere poteſt, quod non melancholici ſibi imaginentur, & veriſſimum eſſe pertinaciſſimè credant. Atque occurrunt huius rei exempla paſſim, quorum aliqua in *Inſtit. lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 4.* recenſuimus: plura extant apud Schenckium *lib. 1. obſeru. 254. & ſeq.* Marcell. Donatum, *de hiſtor. med. mirabil. lib. 2. c. 1.* Foreſtum, *lib. 10. obſeru. 12. & in ſchol.* Platerum, *lib. 1. obſeru.* Pro diſpoſitione enim humorum variâ, vitæ, conditionis, ac cogitationis varietate, innumera hîc varietas occurrit. Nam quidam riſum interdum admiſcent; quidam cum ira aliqua, & contentione phreniticis aſſimilantur; quidam neſcio quæ ſcelera ſe commiſiſſe imaginantur, atque hinc ſupplicij metu, & mortis terrore vexantur; alij ſe ad inferos damnatos, imò gehennæ flammis cremari conqueruntur, nonnulli ſe mori, vel etiam mortuos putant; nonnulli cœlum ruiturum metuunt; quidam ſerpentes, vel ranas in ventre ſe geſtare perſuaſum habent; nonnulli ſe in bruta animalia conuerſos credunt; alij in teſtam, aut vitrum mutatos; nonnulli lacrymantur; quidam deſperabundi mortem ſibi inferunt; quidam diuina affectant, & colloquia cum Deo & Angelis ſomniant; alij auari nihil niſi de diuitiis cogitant, quidam quaſi diuites, etſi tales non ſint, de magnis opibus gloriantur; quidam elati, & ſuperbi, vel de pretioſis veſtibus, auro & gemmis cogitant, ac loquuntur, vel ſe Principes, aut Reges eſſe opinantur; alij contrà animo abiecti, licèt diuitiis abundent, de paupertate conqueruntur; alij de ſtudio, quo ſunt delectati, perpetuò cogitant, ac loquuntur. Mœſtitia tamen, & timor plerumque cum hoc delirio coniungitur, aut certè pertinax & intenta, ac quaſi cum animi angore, de re vna, ſed falſâ, cogitatio. Abeſt etiam febris, etſi poſt febrem aut in declinatione febris humoribus aduſtis relictis, melancholia generari aliquando poſſit.

In Melãcholia præter cerebrum, quod primariò laborat, etiam cor afficitur.

Affici autem cerebrum, & quidem vt pars ſimilaris eſt, extra controuerſiam eſt; de quo mox in cauſſis dicetur. Verùm cùm, vt Fernelij verbis vtar, negandum non ſit, dum iracundia, doloribus, gaudio, metu, cæteriſque eiuſmodi animi perturbationibus concutimur, conſpicuè atque inſigniter cor in nobis opprimi, & geſtire, animique perturbationes in corde fieri; Melancholia verò ſit delirium cum triſtitia, aut metu, aut certè alio animi affectu concedendum eſt, eâ ratione in melancholicis ſimul cor affici: imò plerumque principium melancholiæ eſt ex corde. Cordis enim temperies corrupta corrumpit temperiem cerebri. Et licèt delirium hoc nunquam accidat, niſi cerebro primariò affecto: tamen, vt iam in cauſſis dicetur, ſi ſpiritus vitalis impurus ſit & tenebricoſus, vitium hoc ſpiritibus animalibus, & cerebro communicatur, & ita cor ſæpe huic delirio primam occaſionem præbet, malúmque hoc fouet, & proinde tum non ſolùm ad cerebrum, ſed etiam ad cor in curando reſpiciendum. Imò etſi cerebrum primariò afficiatur: tamen quia hoc delirium ſemper cum aliquo animi affectu coniunctum eſt, animi verò affectus cor valde alterant, ac afficiunt: vix fieri poteſt, vt in melancholico delirio cor etiam non afficiatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ Melancholiæ proximæ.

Cauſſa huius delirij proxima ſtatuitur phantaſma, vt Capiuaccius appellat, tenebricoſum. Vbi tamen, quod ſuprà de delirio in genere diximus, monendum: quia in melancholico duæ diuerſæ facultates afficiuntur, phantaſia & ratiocinatio, quarum illa organo corporeo, ſpiritibus vtitur, hæc non vtitur, ſed ſaltem phantaſmata ſpeculatur: duæ etiam proximæ cauſſæ ponendæ ſunt, phantaſiæ ſcilicet læſæ ſpiritus animalis tenebricoſus & melancholicus; rationis verò deprauatæ phantaſma, vt Capiuaccius appellat, tenebricoſum. Cauſſa enim à qua prima huius mali origo, eſt certa, & occulta, quam vulgò melancholicam & tenebroſam nominant, ſpirituum animalium diſpoſitio, quam immediatè & proximè ſequitur phantaſiæ deprauatio, ſeu phantaſmatis tenebricoſi & melancholici efformatio: quod intellectui poſtea obiectum & obuerſans, illud delirium melancholicum, & animi angorem excitat. Ego, vt omnibus eiuſmodi deliriis competat, malim appellare melancholicum. Phantaſma autem tenebricoſum, aut melancholicum redditur à ſimili animalium ſpirituum diſpoſitione. Cùm enim ſpiritus animales, qui ſunt proximum animæ in hiſce actionibus obeundis inſtrumentum, ſpecieſque deferunt, lucidi, tenues, ſubtiles, & mobiles eſſe debeant; quâ de cauſſâ ipſum etiam cerebrum eſt nitidiſſimum, ac nullo colore infectum: ſi illa ipſorum naturalis conſtitutio lædatur, actiones, quæ eorum beneficio perficiuntur, læduntur; & quidem variis modis, prout ſpiritus vitiantur. In Melancholiâ ſpiritus Melancholicos, id eſt, opacos, obſcuros, tenebricoſos, & fixos quaſi reddi dicimus; quæ eadem diſpoſitio plerumque etiam eſt in ſpiritibus vitalibus. Qui enim triſtes & meticuloſi ſunt in hoc delirio, procul dubio ſpiritus vitales craſſiores, impurioreſque habent. Nam vt ſpirituum puritas & ſubtilitas animum hilarem ac alacrem reddit; ita craſſities, frigiditas, & impuritas mœſtum ac triſtem.

Melancholia quomodo timorem & mœſtitiam inducat.

Quâ ratione autem ſpiritus ac vapores Melancholici triſtitiam ac mœrorem efficiant, inter Galenum, ac Auerroëm controuerſia eſt, de qua quæ in *Inſtitut. lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 4.* dicta ſunt, hîc repetere ſuperuacaneum eſt. Hoc ſaltem declarationis gratiâ addimus; in ſpiritibus non ſolùm qualitates primas, ſed & ſecundas, ac occultas eſſe attendendas; cùm ad actiones illas perficiendas æquè ſint neceſſariæ, ac qualitatum primarum temperies. Videre eſt huius rei exemplum in humore vitreo, cryſtallino, & tunicâ corneâ in oculo, in quibus non ſolùm qualitates primæ, ſed ad viſionem rectè perficiendam æquè, imò multò magis, pelluciditas, & ἀχροια, ſeu *coloris carentia*, eſt neceſſaria; quæ ſi deſit, viſio non rectè perficitur. Eodem modò in ſpiritibus, & vitalibus, & animalibus, præter qualitatum primarum temperiem, etiam tenuitas & ſubtilitas, puritas ac luciditas requiritur; quæ ſi deſit, ſpiritus non ſatis aptum animæ inſtrumentum ſunt. Atque hunc puritatis, luciditatis, & ſubtilitatis defectum in ſpiritibus, atri coloris, & tenebrarum nomine Galenus exprimit. Et quanquam à ſenſibus externis non percipiatur illa tenebricoſitas, tamen cauſſa eſt, vt omnia obiecta ad modum vitioſæ diſpoſitionis ſpirituum repræſententur, & vitioſa illa diſpoſitio ſpirituum ſpeciebus imprimatur. Id etiam fieri in ſomniis animaduertimus, in quibus ſæpe horrenda & metuenda offeruntur, propter abundantiam vitioſorum humorum in corpore, qui faciunt vt obiecta hoc modo ſenſibus internis repræſententur.

Platerus equidem malignitatem materiæ, quæ melancholiam, vt & quæ maniam producit, tribuit. Verùm vt facilè concedimus, & hactenus defendimus, non ſolùm à qualitatum primarum mutatione melancholiam prouenire; ita malignitatem peculiarem, & propriè dictam ei tribuere, opus eſſe non putamus, ſed ſufficit ad melancholiam generandam, ſi ſpiritus animales naturalem luciditatem & puritatem amittant, & in ſtatum contrarium deducantur: quæ tamen diſpoſitio p.n. qualis ſit, facilè explicari non poteſt. Ideóque etſi malignitatem negamus, occultam tamen qualitatem facilè admittimus: quam ſi intellexit Platerus, ei aſſentimur. Et diſpoſitionem illam Melancholicorum p.n. non eſſe ſimpliciter opacam, ſed occultam, ex eo patet, quòd, ſi imaginationi ipſorum ſatisfit reſtituuntur; ſicut illi accidit, qui cùm naſum magnum ſe habere putaret, farcimine appoſito, & remoto conualuit: cuius rei etiam alia exempla in *Inſtitutionibus* habentur, & infrà etiam recenſebuntur.

Fiunt autem ſpiritus Melancholici, ſeu opaci, impuri, & tenebricoſi, ſeu quocunque nomine appellare libeat, tribus modis: vel quia tales vitio cerebri generantur: vel quia, etſi naturâ ſuâ ſint puri, à materia aliqua impura, & melancholica, quæ ipſis permiſcetur, inquinantur, & Melancholici redduntur: vel quia ob ſanguinis & ſpirituum, è quibus generantur, vitium, tales fiunt.

Primum fit, cùm cerebri conſtitutio vitioſa eſt & Melancholica, quæ ex ſanguine & ſpiritu vitali, etiam puro, impurum & melancholicum ſpiritum animalem generat; quæ cerebri conſtitutio potiſſimum à ſpiritu inſito melancholico dependet. Capiuaccius equidem hoc negat, & à nulla qualitatum primarum intemperie in cerebro melancholiam excitari poſſe ſtatuit, dicitque, à cerebro calido fieri ſpiritus animales calidiores, & hinc delirium maniacum, à frigiditate ſpiritus animales paucos ac frigidos, indéque fatuitatem. Verùm non ſolùm ad qualitates primas in cerebri conſtitutione eſt reſpiciendum, ſed etiam ad alias, vti antea dictum; ſicut oculi conſtitutio id manifeſtè demonſtrat.

Secundò, fiunt ſpiritus melancholici, cùm ſpiritus vitalis in corde vitioſus, & impurus gignitur, qui cùm ſit ſpiritûs animalis materia, ſpiritum animalem eiuſdem generis & modi generari neceſſe eſt, impurum ſcilicet, & melancholicum. Si tamen hoc diu duret, tandem ipſum etiam cerebrum affici neceſſe eſt. Nam cùm cor caloris natiui, & ſpiritûs vitalis, qui in totum corpus diffunditur, fons ſit, ſi illud frigidius & ſiccius quàm par eſt, ſeu melancholicum euadat, tandem totus corporis habitus talis redditur; imò & ipſum cerebrum, quod tali ſanguine etiam nutritur, à ſpiritibus melancholicis affluentibus continuò inquinantur, & tandem Melancholicum euadit.

Tertium fit, cùm cerebrum per conſenſum afficitur; & quidem tribus modis. Primò, cùm ab vniuerſo corporis habitu, & præcipuè venis maioribus, materia hæc in cerebrum fertur; quod fit in primis corde affecto, & ſpiritus, ac ſanguinem melancholicum generante: ſecundò, cùm ab hypochondriis materia melancholica tranſmittitur; quæ melancholia hypochondriaca nominatur: tertiò, cùm ab vtero.

Notandum tamen hîc, etiamſi cauſſa Melancholiæ ſit humor melancholicus, à quo etiam affectio hæc nomen habet: tamen in melancholicis, vtpote frigidis & ſiccis, multum pituitæ cumulari, propter debilitatem caloris naturalis, ad quod propterea in curatione Melancholiæ ſæpe etiam ſimul reſpiciendum.

Differentia.

Prima Melancholicorũ differentia à varia delirij forma.

Melancholicorum hîc differentiæ ſumuntur, primò à forma ipſa deliri, quæ multiplex & varia eſt, pro phantaſmatum varietate, quæ ab imaginatione deprauata exhibentur. Cauſſa diuerſitatis illorum phantaſmatum eſt primò natura humoris melancholici, qui in aliis ſincerior eſt, in aliis impurior, in aliis nonnihil aduſtus; deinde natura & conſtitutio corporis ac cerebri. Nam vt vinum morbus potantium, ita humor melancholicus

lancholicus laborantis conſtitutioni ſe accomodat. Poſtea conſuetudo vitæ, & actionum. Qualis enim olim cuiuſque intenta cogitatio fuit, aut qualis vitæ conditio, talis ſeſe repræſentat melancholica deliratio. Propter has ergo cauſſas alij alia cogitant, & loquuntur. Quidam prorſus *conticeſcunt*, quod *melancholicorum*, inter initia præſertim, *proprium eſt*, teſte Galeno, vt *multum loqui Phreniticorum, & ſemper cooperiri, vtrorumque, in 3. Epid. comm. 3. aph. antepenult.*

Secunda & præcipua Melancholicorum differentia à ſitu materiæ ſumitur, & quadruplex eſt.

Sed præcipua Melancholicorum differentia, quæ ad curationem mali plurimum momenti affert, ſumitur ex ſitu materiæ, vel ex ſedibus, in quibus humor gignitur & redundat, vt ex cauſſarum enumeratione patet. Atque ita quatuor præcipuæ ſunt Melancholiæ differentiæ. Prima eſt, per primarium cerebri affectum: ſecunda, per conſenſum cordis, & totius; tertia Hypochondriaca: quarta, per conſenſum Vteri. Arabes quidem plures partes, quibus in Melancholia cerebrum per conſenſum affici poteſt, recenſuerunt, vt ex Auicenna, & interpretibus eius videre eſt, Ventriculum, Hepar, Lienem, Vterum, Hæmorrhoïdes, & alias partes: nullus tamen reuerà inter eos, & Græcos, qui omnẽ Melancholiam ad tria capita redegerunt, in proprium cerebri affectum, conſenſum à toto, & eum qui fit à venis meſaraïcis, & hypochondriis, eſt diſſenſus, ſi res rectè explicetur: Galenus enim, 5. *de loc. aff. c.* 1. expreſsè fatetur, quòd ſi Lien officium ſuum non faciat, & humorem melancholicum vel non attrahat, vel per conuenientia loca non excernat, tum alios affectus, tum Melancholiam inde excitari poſſe. Idem de Hepate, & hæmorrhoïdibus dici poteſt. Verùm hæ partes omnes aliter melancholiam non producunt, niſi quatenus humor retentus vel in totum corpus diffunditur, vel in hypochondriis ſtabulatur; ideóque Melancholia inde orta ad Melancholiam per conſenſum totius, vel ad hypochondriacam referri poteſt. Vteri tamen quin peculiaris mentio fiat, abs re non videtur; cùm in ſpecie & priuatim ad eum curatio interdum dirigenda ſit. De his ergo quatuor Melancholiæ differentiis iam ordine dicendum, ſi prius ea, quæ in genere de ſignis Diagnoſticis, Prognoſticis, Curatione, & Diæta, quæ omni Melancholiæ competunt, propoſuerimus.

Signa Diagnoſtica Melancholiæ in genere.

Dum imminet Melancholia, æger inſomniis terretur, ſomnúmque habet turbulentum, & horrendis ſomniis interruptũ: poſtea vigiliis infeſtatur, præter ſolitum fit mœſtior & triſtior, aut triſtia cogitat, & metuit ſine euidenti cauſſa, aut certè in vna cogitatione pertinaciſſimè hæret, quæ ſi peſeuerant, præſentis iam Melancholiæ indicia ſunt: ita enim Hippocrates, 6. *aph.* 23. *Si metus atque triſtitia longo tempore perſeuerant, melancholiæ eſt ſignum.* Hinc æger fit taciturnus, & moroſus, hominum conſortia fugit, & ſolitudinem ſectatur, fit ſuſpicax, præter ſolitum inediam tolerat, & in nonnullis inediæ tolerantia tam pertinax eſt, vt fame mori malint, quàm comedere & viuere: crebrò ſuſpirant, reſpiratio eſt tarda & rara, pulſus tardus paruus, rarus; tandémque, vbi malum augetur, illa quæ cogitant abſurda, ſermone & geſtibus proferunt, vt manifeſtè delirare deprehendantur: abſurda tamen illa loquuntur, & agunt ſine omni ſæuitia & furore; febre præterea carent.

Prognoſtica in genere.

1. Sicut nulla deſipientia tuta eſt; quia functio princeps læditur: ita nec Melancholia. Per ſe tamen lethalis morbus non eſt niſi aliud accedat.

2. Malum hoc recens facilè, & non multo negotio curatur. Sæpiſſimè enim ſolâ victus ratione conueniente, quâ probus, tenuis, & clarus ſanguis gignitur; & præterea humectatione corporis ac capitis, præſertim verò balneis aquæ dulcis, ſe Melancholicos ſanitati reſtituiſſe, abſque vllo alio remedio validiore, teſtatur Galenus, 3. *de loc. aff. c.* 7. Et tum bonum ſignum eſt, melancholicorum corpus augmentum ſumere. Indicio enim eſt, ſanguinem iam meliorem reddi, & attemperari. Inueteratum verò malum difficulter curatur. Itaque inter initia ipſi occurrendum; cùm inueteratum plerumque ægrum ad mortem comitetur.

3. Faciliùs tollitur, & minus periculi habet Melancholia per conſenſum, quàm quæ per eſſentiam.

4. Faciliùs curatur Melancholia, quæ cum riſu aliquo eſt; difficiliùs, quæ cum ſtudio, ob humoris prauitatem maiorem.

5. Leuius eſt malum, ſi imaginatio ſaltem læditur; grauius, ſi ſimul ratiocinatio.

6. Melancholia hæreditaria ferè nunquam curatur.

7. In morbis melancholicis periculoſæ ſunt tempore vernò humorum depoſitiones, & decubitus; quoniam permutantur frequenter vel in apoplexiam, vel in conuulſionem, vel maniã vel cæcitatem, teſte Hippocr. 6. *aph.* 56. Mala enim hæc nonnunquam ab humore melancholico proueniunt. Sæpiſſimè verò melancholia in epilepſiam tranſit, teſte Hippocrate, 6. *Epid. in fine.*

8. Si melancholicus præter ſolitum in riſum, vel fletum, vel lacrymas ſoluatur, ne in maniam tranſeat, metuendum.

9 Via ad interitum in melancholia eſt vel per virium reſolutionem, quæ paulatim ſuccedit, cùm ægri cibum ac potum pertinaciter auerſantur, parùm aut nihil dormiunt; vel caloris natiui ſuppreſſione, & ſuffocatione, quod fit, dum ægri animi mœrore, vel aliis cogitationibus ſe miſerè conficiunt; vel per conuulſionem, aut epilepſiam, materiâ ad neruorum principium, & membranas cerebri conuerſâ.

10. Via ad ſalutem eſt, ſi materia melancholica vel diſſipetur, ſi pauca fuerit; vel ad inferiores & ignobiliores partes à naturâ detrudatur, & per varices, hæmorrhoïdes, aut vteri venas expellatur, aut in ſcabiem, ſiniléſque cutaneos affectus mutetur; vel denique præſidiis artis eadem ſuperetur, & profligetur.

11. Inſanis ſi varices, vel hæmorrhoïdes ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio, 6. *aph.* 21. Quod de melancholia intelligendum eſſe explicat Galenus.

Curatio in genere.

Curatio Melancholiæ.

De curatione in genere vix multum dici poteſt, præter id quod ſuprà, *part.* 1. *c.* 12. dictum fuit. Hæc ſaltem diligenter attendenda: Primò procurandum eſſe omni ſtudio, vt bonus, clarus, tenuis, ac ſubtilis ſanguis generetur, qui omne cauſſarum vitium corrigere poteſt quo ſolo auxilio, & aquæ dulcis balneo, ſine vllo fortiore remedio, ſe recentem Melancholiam ſanaſſe teſtatur Galenus, 3. *de loc. aff. c.* 7. Quâ ratione autem hoc fieri poſſit, dicetur mox in diæta. Deinde vt ab animi perturbationibus, mœrore, triſtitia, timore, & curis æger liber ſit, eiúſque animus ad hilaritatem auocetur. Tertiò, vt æger ad contrariam imaginationem deducatur. Compertum enim eſt ſæpe, ſi ægro perſuadeatur, illud, quod ipſi moleſtum videtur, & in quod omnem cogitationem defigit, remotum eſſe, Delirium ceſſare, & pòſt ægrum, ſi quid cauſſæ ſuperſit, ad eam extirpandam medicamenta faciliùs admittere. Commodum quidem eſt, vt æger ad contrariam imaginationem deducatur: verùm rarò hoc ab ipſis obtinetur. Ideóque ipſorum imaginationibus quidem indulgendum; ſed interim fallendi ſunt. Ita refert Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 17. Medicum, quendam qui caput ſibi amputatum putabat, curaſſe, impoſito repentè capiti ipſius pileo plumbeo, vt grauitatem ſentiens caput ſe recepiſſe putaret. Alius naſum ſe ingentis magnitudinis habere putabat: Chirurgus naribus prehenſis nouaculâ eas ſe imminuere fingit, carniſque fruſta abſciſſa oſtendit, quo modo æger conualuit. Gattinaria refert, Medicum quendam melancholico, qui ranas in ventre ſe habere putabat, purgans exhibuiſſe, & excretis ranas viuas inieciſſe, quas cùm ille è ventre ſuo exturbatas crederet, conualuit. Quidam ſe mortuum putabat, referente Hollerio, *lib.* 1. *de morb. intern. c.* 15. & propterea cibum capere noluit: is ſocij comitate qui cum eo ſe in ſepulcro mortuum eſſe aſſerebat, & cibum nihilominus capiebat, ad cibum capiendum perſuaſus fuit. Et exſtant huius rei exempla paſſim plura. Nullo verò modo concedendum, vt Medici, vel adſtantes cum ægro de imaginationibus eius falſis pertinaciùs contendant. Quartò hoc etiam notandum ex præcepto Aëtij, interdum ab omni medicamento abſtinendum eſſe aliquandiu; & naturæ aliquam quietem concedendam, quæ aliquando continuis remediis afflicta, quieſcens recreatur, & validiùs morbum aggreditur & ſuperat. Quia etiam humor melancholicus circa veſperam moueri ſolet, commodum videtur, circa veſperam, hora quarta, exhibere purgantia, eáque mitiora, (fortia enim rarò fert) & illa aliquot diebus continuare. Præparantia verò horis matutinis exhiberi poſſunt.

Reliqua patebunt ex iis, quæ poſtea de ſingulis Melancholiæ ſpeciebus dicentur. Cordialia tamen hîc etiam non omittenda; cùm cor in Melancholia non planè immune ſit: & cùm dentur medicamenta, quæ ſimul & cordi, & capiti amica ſunt, & alterando humori melancholico apta; illa eligenda ſunt: qualia ſunt borrago, bugloſſ. meliſſa, ocyamum, cort. citri, grana Kermes, fl. tunicis, lignum aloës, crocus, moſchus, ambra, & ſimilia. Conſerua ſatyrij, & radices eiuſdem conditæ etiam in melancholia vtiles ſunt; excepta ea, quæ ex amore eſt.

Diæta.

Cibus & potus.

Cùm probus ſanguis omne hoc vitium ferè emendare poſſit: vt talis, id eſt, purus & tenuis generetur, prouidendum. Fit autem hoc dupliciter; primò ſi cibus ad talem ſanguinem generandum aptus eligatur, deinde ſi is probè coquatur. Itaque cibi ſint calefacientes, moderatè humectantes, puri, tenuis ſubſtantiæ, concoctu faciles, non flatulenti. Exhibeantur ergo carnes pullorum, gallinarum, caponum, perdicum, hœdorum, agnorum, veruecina, vitulina, & ſimiles; piſces ſaxatiles, oua ſorbilia; ex oleribus, borrago, bugloſſ. lactuca, endiuia; ex fructibus, ficus, amygdal. pineæ, piſtacia, vuæ paſſæ, mala Punica medij ſaporis: & quibus ob iecoris calorem maior copia atri humoris colligitur, ij refrigerantibus & humectantibus cibis vtantur, vt iuſculis ex hordeo. Breuiter: Melancholicis omnibus conuenit cibus, qui eſt tenuis ſubſtantiæ, copioſioris nutrimenti, humidus in paſſiuis, in actiuis temperatus vel ad caliditatem declinans. Frigiditas tamen excedat, aut ad frigidum vergat, ſi ex aduſtione melancholiæ proueniat.

Contrà verò vitandus cibus frigidus, craſſus, ſiccus, feculentus, & omnia quæ ſanguinem melancholicum gignunt, vt caro bubula, hircina, caprina, aprugna, leporina, & animalium omnium, quæ annoſa ſunt; & ex auibus, quæ magis

ambu

ambulant, quàm volant, vt anſerina, anatina & ſimiles. Inter piſces, qui habent craſſam carnem; ex oleribus, braſſica, legumina omnia, & maximè lentes. Abſtinendum & à ſalſis, duris, aceto conditis, & ſale ac fumo induratis tam piſcibus quàm carnibus, De aceti vſu diximus ſuprà, *part. 1. c. 12. in quæſt.* Et nullo alio modo concedi poteſt, niſi vt vapores illos ſiccos ad cerebrum adſcendentes reprimat & figat, ne ſomnum turbent, idque ſaltem in melancholia ab hepatis affectu fieri poteſt; in aliis locum non habet. Potus ſit vinum bene maturum, & dulce, aut cereuiſia pura, in primis triticea.

Aër, ſomnus, & vigiliæ, animi pathemata.

Aër ſit in calore & frigore temperatus, pauliſper humidus, ac niſi talis ſit, arte paretur. Somnus vigilias ſuperet, qui melancholicis eſt remedium ſupra gemmas & lapides pretioſos æſtimandum: in primiſque danda opera, ne æger multum vigilet; cùm ex hac vnica cauſſa malum in habitum tranſire, &, quod peius, in maniam mutari poſſit. Curæ & ſollicitudines animi omnes ſtudioſè cauendæ ſunt, ægrique animus ſuauibus colloquiis, vel etiam Muſica ab intentis & mœſtis cogitationibus, ac imaginationibus auocandus, & ad hilaritatem adducendus. Et cùm ægri de vna re falsò animo concepta plerumque ſolliciti ſint, & de ea perpetuò cogitent, danda opera, vt quibuſcunque fieri poteſt, perſuaſionibus, ac mediis à falſa illa cogitatione abducantur.

CAPVT IX.

De prima Melancholiæ ſpecie, quæ fit Cerebro primariò affecto.

PHantaſma tenebricoſum ac Melancholicum, quod proxima melancholici delirij cauſſa eſt, fieri à ſpiritibus animalibus eodem modo diſpoſitis, antea dictum. Diſpoſitionem autem iſtam, vt itidem antea dictum, ſpiritus animales obtinent, vel quia tales in cerebro, & quidem eius vitio, generantur, vel quia, licèt puri & lucidi generentur, aut à cerebro bene conſtituto generari poſſent, à materia aliunde in caput miſſa inquinantur, aut ad eorum generationē materia melancholica ſuppeditatur. Vt autem de prima melancholiæ differentia, quæ fit per primarium Cerebri affectum, priùs dicamus, vt aliarum partium vitia coctiones, quæ in iis obeuntur, corrumpuntur, & ventriculus malè conſtitutus chylum vitioſum, hepar malè ſeſe habens ſanguinem vitioſum generat: eodem quoque modo ſi Cerebrum non bene ſeſe habeat, ſpiritum animalem vitioſum, & diſpoſitioni p. n. reſpondentem gignit.

Cauſſæ.

Melancholica cerebri diſpoſitio non in qualitatibus primis ſolùm conſiſtit.

Diſpoſitio autem illa Cerebri vitioſa non ſolùm quærenda eſt in qualitatibus primis, frigiditate ac ſiccitate; cùm multi ſenes has obtineant, neque tamen ſint Melancholici: ſed in eo præcipuè ſita eſt, quòd cerebrum in modo ſubſtantiæ à naturali puritate, luciditate, ſeu albedine deflectit, & impurum, craſſum, tenebricoſum, & melancholicum euadit. Tum enim ſpiritûs animales eiuſdem conſtitutionis vitioſæ generat. Si tamen frigida & ſicca intemperies cerebri eò progreſſa ſit, vt tenues, lucidas, & puras partes ex cerebro, & ſpiritu inſito quaſi exprimat, & cerebri conſtitutionem ita mutet, vt tenebricoſum euadat inter Melancholiæ cauſſas numerari poteſt. Cauſſæ enim, quæ Melancholicam diſpoſitionem cerebro inducunt, ſunt omnia illa, quæ humorem melancholicum in cerebro cumulant, eiuſque, & calidi innati, ſubſtantiam tenebricoſam reddunt.

Cauſſa melancholicæ cerebri diſpoſitionis prima, fortis imaginatio, & graues animi perturbationes.

Primò ergo cauſſa huius mali ſunt terror grauis, ſubitò & ex improuiſò accidens; fortiſque rei horrendæ imaginatio, quæ fortes impreſſiones in ſpiritibus, humoribus, præſertim ſi iam antè ad melancholiam diſpoſiti ſint, & cerebro ipſo faciunt, vt rectè ſcribit Platerus, totúmque corpus ita mutant, vt Melancholiam grauiſſimam, deterioremque ferè eâ, quæ ab interna cauſſa fit, (humores & vapores intelligit) producat, & quæ, vt idem Platerus ſcribit, ægrè, niſi tota ſanguinis maſſa exhauriatur, poſſint curari. Poſſet quidem hæc melancholiæ ſpecies etiam ad eam, quæ per conſenſum totius eſt, referri., cùm ſanguis in toto corpore ferè mutetur: quia tamen cerebrum maximè, & primariò afficitur, ad hanc ſpeciem eam referre malumus. Fit autem hoc, ſi homo viſo aliquo horrendo, vt cadauere, aut ſimili re abominanda, vel ſpectro terreatur, aut imaginatione, & metu periculi in tenebris nocturnis, in ſylua, vel loco ſolitario percellatur; cuius rei hiſtorias habet Platerus, *tom. 1. Pract. pag. 111. & in Obſ. lib. 1.* Etſi verò quomodo imaginatio, & animi perturbationes tales iſtam in humoribus & ſpiritibus alterationem efficere poſſint, integrè explicare non facile ſit: tamen experientia teſtatur, ſpecies rei, vel iucundæ vel horrendæ & formidabilis, viſui, aut auditui oblatas, & memoriâ conceptas ac conſeruatas, atque imaginationi & menti repræſentatas, adeò ſeruare veſtigia & naturam rerum vnde prodierunt, vt ferè non minùs, quàm ipſæ res externæ alterare, & corpus mutare, ac morbos tum inducere, tum depellere poſſint. Et faciliùs præſtant hoc hæ cauſſæ, ſi corpus ad melancholiam ſit diſpoſitum. Tum enim humor melancholicus in corpore abundans ad caput rapitur, ibique hærens cerebri conſtitutionem mutat.

Secundò humor melancholicus in capite collectus.

Secundò, Melancholicam hanc diſpoſitionem Cerebro inducit humor melancholicus in capite cumulatus, quod fit in primis ob intemperiem Cerebri frigidam & ſiccam; aut potiùs ob natiuam, aut quocunque modo contractam melancholiam, id eſt, minus puram, & lucidam cerebri conſtitutionem; quæ cùm ſæpe à parentibus in liberos deriuetur, accidit etiam, vt melancholia tunc in liberos traducatur, imò quandoque totis familiis hæreditaria ſit.

Cerebri autem hanc conſtitutionem melancholicam, ſanguinem in materiam ſibi ſimilem mutantem, poſt ortum frequentiſſimè inducunt triſtitia, mœror, curæ, luctus, atque animi ſollicitudo diu perſeuerans, vel ob rei charæ amiſſionem, vt parentum, liberorum, amicorum, pecuniæ & bonorum, honorum, vel in generoſis animis ex pudicitia, & verecundia, ob errorem aliquem, ſæpe etiam leuem & nullius momenti, commiſſum; vel ex inuidia, odio, & vindictæ cupiditate, ex zelotypia, vel ex deſiderio, & amore alicuius rei, de quo *cap. ſeq.* in ſpecie agetur.

Deinde humor iſte melancholicus in cerebro colligitur, cerebróque etiam talis conſtitutio inducitur, & in eo relinquitur interdum à morbis calidis, poſt phrenitidem, cùm calore remittente & reſolutis partibus tenuioribus, materia frigida, ſicca & craſſa, ac feculenta in cerebro relinquitur, & in cerebro ſimilis intemperies excitatur, à qua humor melancholicus & fouetur. Idem poſt epilepſiam interdum accidit & epileptici Melancholici, & contra Melancholici epileptici fiunt. De quo Hippocrates, *6. Epid. in fine, Melancholici quoque magnâ ex parte epilepſiâ corripi conſueuere, & epileptici Melancholici fieri. At horum vtrumque magis accidit, prout ad alterutram partem morbus inclinat: etenim ſi in corpus, epileptici; ſi verò in mentem, melancholici fiunt.* Quem locum prolixè explicat Galenus, *3. de loc. aff. c. 6.* Nimirum ſi humor melancholicus cerebri corpus, ſeu conformationem lædit, id eſt, obſtructionis in ventriculis autor eſt, ſecundum vulgatam doctrinam, ſeu potiùs, ſi membranas ventriculos inueſtientes vellicat, epilepſiam producit: ſi verò ipſam Cerebri conſtitutionem, & ſpiritus, qui facultatum principum proximum inſtrumentum ſunt, lædit, Melancholia excitatur.

Signa Diagnoſtica.

Delirium melancholicum ex primario cerebri affectu, eſt perpetuum, & vt plurimùm vehemens, oculorum obtutus fixus, & ſigna abundantis melancholiæ in capite, ſuprà, *part. 1. c. 12.* propoſita adſunt: Symptomata contrà, & præternaturale aliquid circa hypochondria, hepar, venoſum genus, & cor non animaduertitur. Præceſſerunt vigiliæ, cogitationes aſſiduæ, curæ, aut ſubitus terror & conſternatio, atque aliæ cauſſæ, quæ caput exſiccare, humorémque melancholicum tandem in eo relinquere potuerunt, vt phrenitis; epilepſia. Sanguis etiam emiſſus hic ſignum præbet. Si enim is non eſt craſſus & ater, non in toto, vel corde cauſſa mali eſt, ſed in Cerebro, niſi forſan membri alterius affecti ſigna adſint.

Prognoſtica.

1. Quò materia in capite eſt copioſior, frigidior, & ſiccior, eò difficiliùs hoc malum curatur.
2. In morbis melancholicis vere & æſtate ſuſpecti ſunt humorum decubitus, & vel apoplexiam, vel maniam, vel conuulſionem, vel cæcitatem denunciant, *6. aphor. 56.*
3. A terrore Melancholia profecta primariò, cæteris omnibus eſt curatu difficilior. Platerus.

Indicationes.

Materia melancholica, quæ in capite ſpiritus inquinat, ſimilémque diſpoſitionem iis imprimit, & cerebrum ad ſpiritus melancholicos generandos diſponit, eſt alteranda, & euacuanda: nimirum cùm ſit ſicca; frigida; craſſa; humectanda calefacienda; attenuanda. Hinc medicamentis humorem melancholicum educentibus expurganda. Poſtea reliquiæ diſcutiendæ: caput roborandum, & intemperies, ac conſtitutio eius vitioſa corrigenda, ipſumque ad naturalem ſtatum deducendum. Totius tamen ſemper ſimul habenda eſt ratio.

Auxilia.

Qua ratione autem hiſce Indicationibus ſatisfieri poſſit, explicatum ſuprà, *part. 1. c. 12.* vbi de intemperie capitis cum humore melancholico curanda dictum. Ideóque hîc pauca ſaltem addimus.

Et præparantia quod attinet, iis etiam tartarum vitriolatum, vt & cryſtallos tartari admiſcent nonnulli. Verùm etſi in melancholia hypochondriaca locum habere poſſint, cùm aperiant, & abſtergeant: tamen non video, quomodo in melancholia per eſſentiam locum habere queant, cùm ſint frigida & ſicca, nec qualitates humoris melancholici corrigant. Exempl. gr.

℞ *Aq. pomor. redolent. borrag.* an. ℥. j. ß. *ſpir. roſ.* ℈. ß. *ſyr. de pom. ſ.* ℥ j. M. pro hauſtu, qui per aliquot dies horis matutinis continuandus.

Purgantia ſæpius repetenda ſunt. Ad humorem verò melancholicum euacuandum valde efficax eſt extractum hel-

lebori

lebori nigri, Scrup. j. vel etiam Drach. ſem. pondere exhibitum.

Vel ♃. *Aq. borrag. bugloſſ. fumar.* an. Vnc. j. *extr. ſoluti v. Andernac.* ℈. j. *helleb. nigr.* Scrup. ß. *ſyr. de epithymo, borragin.* an. ʒ. iij. M. pro hauſtu.

Commendatur & puluis Valeſci de Taranta, qui infrà, *c.* 11. proponetur.

Vel ♃. *Fol. ſenæ* ℥. ij. *epithym. rhabarb. zingiber.* an. ℈. iv. *ſpec. diarrhod. abbat.* ʒ. j. *cinamom macis, aniſi, margarit.* an. ℈ ß. *confection. electuar. de ſucco roſar. in tabulis* ℥. ij. *ſacchar. candi in ſyrup. violar. concreti*, ad pondus omnium. F. Puluis. Doſis ℈. iv. vel ʒ. j ß. in iuſculo.

Vel ♃. *Maſſ. pil. de fumar. de lapid. Lazuli* an. Drach. ß. *extr. helleb. n gr.* g̃. iv. *ol. maioran.* gut. i. Cum *ſyrup. roſar. ſol.* F. Pilulæ.

Vel ♃. *Extr. panchymagogi*, vel *extract. melanagogi Querc.* ℈ j. *helleb. nigr.* ℈ ß. *trochiſc. alband.* g̃. iij. *ol. aniſi* gut. ij. F. l. a. Pilulæ.

Quòd ſi Melancholici neque has, neque alias medicamentorum formas admittere velint, quod ſæpe fieri ſolet, propinetur ſequens Decoctum galli decrepiti.

♃. *Rad. polypod.* Vnc. ſem. *ſcorzoneræ* Drach. ij. *cortic. rad. helleb. nigri præparati* Drach. j *glycyrrh.* Drach. j ß. *flor. borrag. bugloſſ. violarum*, an. P. i. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Drach. ß. *paſſul. minor. lotar.* Vnc. ß. *fol. ſenæ Alex. ſ. ſt.* Drach. v. Ebulliant in iuſculo galli decrepiti, & detur iuſculum edendum & bibendum.

Verùm purgantibus multis ægri non fatigandi: ſed plus commodi ab alterantibus exſpectandum.

Alterantia & roborantia interna.

In alterando & roborando capite commendantur præcipuè margaritæ, hyacinthus, borrago, bugloſſ. crocus, roſæ, meliſſa, doronicum, aromata ſubtilia, & odorem ac ſaporem ſuauem, habentia, vinum album ſubtile aromaticum.

Commendatur etiam hoc Electuarium.

♃. *Amygdal. dulc. excort.* ℥. ii. *nuc. iugland. excort.* ℥. i. ß. *nucl. perſicor.* ʒ. i *ſem. papau. alb.* ℥ ß. *ocymi.* ʒ. i. Contundantur & add. *nucis conditæ* ℥ ii. *margarit. præpar.* ʒ i. *conſeru. meliſſ. betonic. bugloſſ. borrag.* an ℥. i. Cum *ſyrup. de cort. citri, & violar.* F. Electuarium, de quo veſperi exhibeatur ℥. ß.

Vel ♃. *Condit. flor. citri, aurant.* an. ʒ. ii. *nuc. Indic.* ʒ. iij. *cort. citri* ℥. ß. *Conſeru. fl. nymph. roſar. violar.* an. ℥. i. *borraginis, bugloſſ.* an. ℥. ß *flor. lauẽdul. anthos*, an. ʒ i. *ſpec. elect. de gemm.* ʒ. ß. *diamoſch. dulc.* ℈. i *conſ. alkerm.* ʒ ß. *tinctur. corallior. rubr.* ℈. i. *eſſentiæ cinamom.* ʒ. i. Cum *ſyr. de cort. citri, cum moſcho*, q. ſ. F. Conditum, (quod duplici folio auri tegi poteſt) cuius doſis quantitas nucis moſchatæ, vel caſtaneæ.

♃. *Conſeru. roſar.* ℥. i. *flor. tunic. pœon.* an. ℥. ß. *violar. nymph.* an ℥. ij *aq. pomor. redolent.* ℥. v. *borragin. bugloſſ.* an. ʒ. i. ß. *ſucci granator. dulc.* ℥ j. *cydonior. rec. depurati* ℥ ß. Miſce, & contund. in mortario marmoreo. Hinc fortiter exprimantur & colentur, Colaturæ add. *tinct. corallior.* ℈. j. *ſmarag.* ℈ ß. *ſyr. de cinamom. borrag.* an. ʒ. vi. M. pro potione, cuius doſis cochlear. ij. manè & veſperi.

Cardanus ſe ſolis ſomniferis potionibus, & lotionibus, ac vſu chryſolithi intra octiduum Melancholicos curaſſe ſcribit.

Chymici hîc præcipuè tincturam, & magiſterium Lunæ laudant, de quo infrà, *cap.* 20. Commendant etiam tinct. corallior. magiſt. lap. Laſuli, chryſolithi, perlarum, coralliorum, ſal cryſtalli, ſmaragdi, ſapphiri, eſſentiam macis, eſſentiam & tincturam croci, ſapphiri, ſmaragdi eſſentiam anagallidis. E Chymicis nonnulli etiam ſpir. vitr. & præcipue ſpir. vitr. Ven. is commendant. Sed non video quàm commodè; cùm alias acida melancholicis ſint noxia, & humorem melancholicum, qui per ſe acidus eſt, augeant, & exaltent. Nonnulli tanquam ſpecificũ commendant ſanguinem aſini, ex venis poſt aures tempore verno emiſſum, ſi in eo linteola munda, nullo vſu antea infecta, madefiant, & exſiccentur, & poſtea particula duos digitos lata, & vnum pollicem longa, in aqua fontana maceretur, eáque ter poſtea manè exhibeatur, & ſudor, ſi fieri poteſt, prouocetur.

Externa.

Si materia adhuc generetur, à perſeuerante ibi calida diſpoſitione, tum refrigerantibus & humectantibus, vt violis, roſis, nympheâ, & ſimilibus, quæ odoramenti loco vſurpentur, vtendum; vel caput abluatur decocto roſarum, violarum, maluæ, hordei.

Particulares capitis euacuationes.

Particulares quoque capitis, euacuationes inſtituantur, cùm ſenſibiles, tum inſenſibiles. Aperiantur venæ narium, temporum, frontis, poſt aures, idque aliquoties fiat; imò & in pedibus vena aperiri poteſt. Sanguini enim permiſcetur humor melancholicus, & cum eo commodè euacuatur.

Apophlegmatiſmus talis inſtituatur:

♃. *Pyrethri, zingiber.* an. ʒ. i. *ſem. ſtaphid. agriæ, erúcæ*, an. ʒ. ß. *cubebar.* ℈. i. *ambræ* g̃. vj. Cum *oxymel. ſimpl.* F. Linimentum palato inungendum.

In nares immittantur ſternutatoria ex hellebor. alb. maiorana, nigella, & ſimilibus; & quidem fortiora eligantur.

Commendatur & ſerum caprinum cum extracto hellebor. nigri, pro errhino.

Efficax eſt & ſequens Puluis ſternutatorius:

♃. *Fol. tabac. veri, oleó ſem. aniſi præpar.* ʒ. i. ß *maior.* an. ʒ. i. *agarici albiſſ.* ʒ ß. *pulu. fl. lilior. conuall.* ℈. i. *ambræ* g̃ v. *moſchi* g̃. iij. pro Puluere ſubtiliſſimo, cuius parum manè & veſperi naribus attrahatur.

Fomenta & inunctiones fiant ex ſtœchad. Arab. hyſſopo, meliſſa, thymo, pulegio, flor. chamæmel. borragine, bugloſſ. quibus addantur malua, althéa, ſem. fœnigræc. quæ coqu. in vino ſubdulci, vel in lacte, vel in iure capitis veruecis, aut pulli gallin. & ſpongiâ decocto imbuta caput foueatur. Ac ſi papau. capita, aut fol. nymphææ addantur in mediocri quantitate, ſomno conciliando, cuius ſemper in melancholia curanda Medicus rationem habere debet, vnâ operâ ſuccurritur.

Vel imbuatur ſpongia ol. calidis, & humectantibus, vt oliu. chamæmel. anethin. lilior. albor. amygdal. dulc. & capiti applicetur.

In primis vtile eſt ſtillicidium ex lacte caprino recenti ſuper ſuturam coronalem factum.

Vtile eſt & Linimentum ex *oui vitello, & ol. amygdal. dulc.* Vnc. i.

Vel ♃ *Sem. papau. alb. cannabis, granor. iuniper.* an. M. i. *thuris* ℥. ß. *nucleor. Perſicor. malor. Armeniac.* an. ℥. iij. Contund. & miſc. cum aq. roſar. & flor. ſambuci, ac ſupra totum caput in panno lineo ponantur, idque toties repetatur, quoties exſiccata fuerint.

Nonnulli etiam fonticulos ſupra ſuturam coronalem factos commendant. Alij cranij per trepanum apertionem, vt vapores melancholici, & ſi quid aliud eſt p. n. in cerebro, euacuetur. Refertque Rondeletius, *meth. curandi morb. c.* 41. quoſdam, quibus ex caſu, & lapſu cranium apertum fuit, ſanatos fuiſſe, & Sauanorola ſcribit, quendam ex vulnere ſanatum fuiſſe.

Somnifera.

Somni, vt diximus, vtpote qui valde vtilis eſt in hoc morbo curando, etiam Medicus rationem habeat. Ideóque ſi ea, quæ antea diximus, non ſufficiant, opij grana aliquot cum vnguento populeo miſceantur, eóque tempora & nares illinantur. Si contumaces ſint vigiliæ, laudan. opiat. gr. iij. exhibere licet.

Monet tamen Crato, *conſil.* 186. remedia ſomnifera foris adhibita, etſi plurimùm prodeſſe videantur, tamen melancholicis non ſatis tuta eſſe; quod de fortioribus intelligendum puto.

Amuleti loco, de collo nonnulli ſuſpendi iubent Smaragd. alij corallia rubra, alij lap. Chelidonium.

Diæta.

Diæta ex antea dictis patet. In primis cibus ſit boni ſucci, quo ſolo, & aquæ dulcis balneo recentem hanc melancholiam Galenus ſe curaſſe ſcribit, *3. de loc. aff. c. 7.* Si enim cerebri conſtitutio nondum valde mutata ſit, nutrimentum bonum continuò affluens, vitium præſens, & nondum inueteratum corrigere, & balneum aq. dulcis frequens materiam diſcutere & euacuare poteſt. Reliqua diæta eadem eſt, quæ antea, & ſuprà, *part.* 1. *c.* 12. eſt propoſita.

CAPUT X.

De Amore inſano.

Amor inſanus.

ETſi ad cauſſas, quæ cerebri conſtitutionem immutando melancholiam inducunt, & quidem ad animi ſollicitudinem, & curas, Amor quoque pertineat, & proinde melancholia ex amore immoderato orta, ad eam, de qua modo diximus, melancholiæ ſpeciem referri poſſit, quia tamen hic animi affectus præ reliquis vehementior eſt, & peculiare quid obtinet, Medicis plurimis peculiaris capite de Melancholia ex amore orta, ſeu de Amore Inſano agere placuit; quos & hîc ſequemur, & ſeorſim de hoc delirio hoc capite agemus: de quo etiam in *Inſtitut. lib. 2. part. 3. ſect. 1. c. 7. & ibid. ſect. 2. c. 4.* quædam diximus.

Vnde dicatur.

Amor, Græcis ἔρως eſt; vnde affectum hunc Barbari *Hereos*, & hoc malo laborantes *Heroticos* nominant, Arabes *Iliſci*. Eſt autem Delirium melancholicum, ex amore nimio ortum. Non equidem omnes amantes delirant. Etſi enim verum ſit Poëtæ illud.

Crede mihi, ſtulto nemo in amore ſapit.

& plerique amantes cœco amoris impetu in diuerſum à recta ratione abripiantur, & videant meliora probéntque, deteriora ſequantur: tamen non ſemper rectæ rationis vſum amittunt, ſed amicorum, imò mentis, & conſcientiæ ad meliora hortantis monita ſequi poſſunt, ſi validiùs paulo affectui huic reluctentur & reſiſtant, & cauſſas ac occaſiones huius mali vitent. Interdum tamen affectus hic tam vehemens eſt, vt præcipuè ſi diu duret, hominem ratione quaſi ſpoliet, & ferè delirum efficiat.

Cauſſa.

Cauſſa amoris inſani primaria.

Cauſſa enim huius delirij primaria eſt impreſſio fortis rei amabilis, ſeu Amor, non ille blandus Dei, virtutis, boni, ac honeſti,

honeſti, parentum, liberorum, imò & coniugum, ſed Venereus, quo homines eum ratione inſaniunt. Etſi enim & hic amor, qui eſt inter maſculum & fœminam, ſi intra ſuos limites contineatur, blandus, & ſuauis affectus ſit: tamen ſi nimius ſit, vt Seneca ait, eſt rationis obliuio, & inſaniæ proximus, fœdum, ac minimè conueniens animæ ſoſpiti vitium; turbat conſilia, altos & generoſos ſpiritus frangit, à magnis cogitationibus ad humillimas detrahit. Etenim ſi hominis, ſeu viri, ſeu fœminæ, vel reuerà pulchri, vel qui talis apparet, (eſt enim quod vulgò dicitur, Amor cæcus) ſpecies ex viſu, vel colloquiis concepta fortiter memoriæ imprimatur, & imaginationi, ac menti ſæpius offeratur; tantum rei amatæ deſiderium, & appetitus oritur, vt magna in homine inde fiat mutatio, & præ amore ægri nec ſomnum, nec cibum capere poſſint, & animi variis perturbationibus percellantur. Dum enim, vt in *Inſtitut. loc. alleg.* diximus, ſpem & opinionem conſequendi rem amatam concipiunt, in profundiſſimum ſæpè gaudium erumpunt, & præ gaudio multa inepta & ſtulta agunt, & loquuntur, & periculis ſe non rarò maximis exponunt. Vbi verò de conſequenda re amata deſperant, nec mutuum amorem reſpondere animaduertunt, lugent, dolent, aut etiam iraſcuntur, interdum etiam violentas manus ſibi inferunt. De quibus multa paſſim apud Poëtas, quæ etſi de amore, qui nondum in delirium degenerauit, dicta videantur: tamen eadem etiam omnino delirantibus ex amore conueniunt. Terentius, *in Eunuch.*

In amore hæc omnia inſunt vitia. Iniuria,
Suſpiciones, Inimicitiæ, Inducia, Bellum, Pax rurſum.

Et Plautus, *in Mercat.*

Amori accidunt etiam vltrò hæc, quæ diximus,
Inſomnia, ærumna, error, terror & fuga,
Ineptia, ſtultitiáque adeò, & temeritas,
Incogitantia, cupiditas, & maleuolentia,
Inhæret etiam auiditas, deſidia, iniuria,
Inopia, contumelia, & diſpendium.

In primis verò graphicè incommoda amoris deſcribit Plautus, *in Ciſtell. act. 2. Sc. 1.*

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram.
Qui omnes homines ſupero atque antideo cruciabilitatibus animi:
Iactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in amoris rotâ miſer.
Exanimor, feror, differor, diſtrahor, diripior: ita nullam mentem.
Animi habeo. Vbi ſum, ibi non ſum: vbi non ſum, ibi eſt animus.
Ita mihi omnia ingenia ſunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapſum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, iactat. largitur: quo dat, non dat, deludit:
Modò quod ſuaſit, diſſuaſit, id oſtentat.
Maritimis moribus mecum experitur: ita meum frangit amantem.
Animum: neque, niſi quia miſer non eo peſſum, mihi vllæ abeſt,
Perdito pernicies!

Imò, vt Virgilius, *Eclog. 8.* ait:

Sæuus amor docuit natorum ſanguine matrem.
Commaculare manus; quod à Medea factitatum.

Egregiè quoque inſanum hunc amorem deſcripſit Seneca, *in Hippolyt.*

Torretur æſtu tacito, & incluſus quoque,
Quamuis tegatur, proditur vultu furor:
Erumpit oculis ignis, & laſſa gena
Lucem recuſant, nil idem dubia placet,
Artúſque variè iactat incertus dolor:
Nunc vt ſoluto labitur moriens gradu,
Et vix labante ſuſtinet collo caput:
Nunc ſe quieti reddit, & ſomni immemor
Noctem querelis ducit. attolli iubet,
Iterúmque poni corpus, & ſolui comas,
Rurſúſque fingi: ſemper impatiens ſui
Mutatur habitus: nulla tam Cereris ſubit
Cura, aut ſalutis; vadit incerto pede
Iam viribus defecta, non idem vigor,
Non ora tingens nitida purpureus robur.
Populatur artus cura; iam greſſus tremunt,
Tenérque nitidi corporis cecidit decor,
Et qui tenebant, ſigna Phœbea fatis
Oculi, nihil gentile, nil patrium micant:
Lacrumæ cadunt per ora, & aſſiduo gena
Rore irrigantur.

Et ſunt huiuſmodi ærumnarum, quibus amantes affliguntur, pleni Poëtarum libri.

Tot verò curis, ærumnis & ſollicitudinibus cùm amantes conficiantur, non mirum eſt ſi tandem in melancholiam incidant. Etſi enim amor, vt diximus, in principio ſpecies delirij, & melancholiæ non ſit, tamen nimia animi ſollicitudo, inedia, & vigiliæ, ita & vehementiſſimi animi affectus, quibus continuò cruciantur amantes, cerebrum refrigerant & exſiccant, humores melancholicos cumulant, & cerebro Melancholicam diſpoſitionem inducunt. Et quidem in principio nihil tale incauti metuunt; dum verò obiectum gratum & delectabile memoriæ nimis imprimunt, & continuò de eo cogitant.

Labitur totas furor in medullas,
Igne furtiuo populante venas.
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas,

vt Seneca, *in Hippolyt* habet. Ideóque vt idem *ibid.* ſcribit,

Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Serò recuſat ferre, quod ſubiit, iugum.

Cauſſæ verò huius delirij remotæ ſunt omnia quæ ad amorem conciliandum faciunt. Cùm verò amor ſit apetitus, appetitum verò præcedat notitia, & ignoti nulla cupido ſit: primus ad amorem gradus eſt rei notitia, ad quam peruenitur viſu, & auditu. Et in primis amoris cauſſa eſt obiectum pulchrum, ſeu reuerà tale, ſeu tale apparens, vi ſui oblatum. Vnde Amor, Græcis ἔρως, ἀπὸ τοῦ εἰρρεῖν, *ab influendo*, quòd ex aſpectu per oculos, quaſi per feneſtras, in mentem hominis influat, dictus putatur & hinc illud eſt vulgatum, ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται τὸ ἐρᾶν, & illud: *Oculi ſunt in amore duces.* Vnde ille apud Virgilium: *Cauſſa remota.*

Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error!

Ita Dauid Berſabæ, Dido Æneæ conſpectu, amore accenſa eſt.

Vt verò Amor ex viſu, ſeu auditu perceptus; penitiùs ſeſe menti inſinuet, & obiectum fortiùs animo imprimatur, multum facit otium, ſolitudo, lectiones librorum amatoriorum, colloquia amatoria, & frequens cum amico, vel amicâ conuerſatio; de quo Seneca, *in Octau.*

Vis magna mentis blandus atque animi calor.
Amor eſt: iuuenta gignitur luxu, otio,
Nutritur inter læta fortunæ bona.

Et de Otio Ouidius ait:

Hæc ſunt iucundi cauſſa cibúſque mali.

De Philtris.

Cùm verò inter cauſſas Amoris inſani etiam Philtra à multis numerari ſoleant; de iis hîc aliquid dicendum. φίλτρον, Græcis ἀπὸ τοῦ φιλεῖν, hoc eſt, *ab amando* deriuatur, noménque ab affectu inditum, quòd ſcilicet res ea amorem conciliare creditur. Interdum etiam in genere φάρμακον appellatur, de quo poſtea locus adducetur: vnde etiam Pharmaceutria apud Theocritum, & Virgilium nominata eſt. Latini Poculum amatorium, Germani *Liebtranck.* itidem ab affectu, & formâ exhibendi nominant; cùm talia in liquidis, & potulentis faciliùs propinari poſſint. Deſcribique ſolet Philtrum, quòd ſit pharmacum ad amorem conciliandum exhiberi ſolitum. Quanquam enim à maleferiatis quibuſdam etiam quædam actiones, & ceremoniæ Magicæ in eundem finem inſtitui ſoleant, vt ex Pharmaceutria Theocriti, & Virgilij apparet: tamen de iis hîc non agimus. In primis verò, de quo in *Inſtitut. lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 4.* dictum, hîc quærendum: an philtra id, quod ipſis tribuitur, præſtare, id eſt, amorem conciliare poſſint? Cùm verò amor, vt Plato definit, ſit deſiderium rei placitæ; ſeu, vt Scaliger, *exerc.* 301. definit, affectus vnionis; hoc quæritur: an philtra talem appetitum, & affectum conciliare poſſint? Et quidem cùm philtra eâ ratione exhibeantur, vt amorem mutuum concilient, hoc in quæſtione eſt, An ea mutuum erga eum, qui iam amat, amorem in alio excitare poſſint: ſeu an is qui amantem non redamat, pharmacis & philtris cogi poſſit, vt repugnans & inuitus etiam, amantem redamet. Neque enim amor ſemper mutuus eſt, ſed amatus ſæpe ſe amari neſcit; & nonnulli licèt amari ſe ſciant, amantem tamen non redamant: cuius rei exemplum eſt in Didone & Ænea. *Philtra vnde dicantur.*

Fieri autem hoc non poſſe, in *Inſtitut. loc. alleg.* diximus.

Cùm enim amorem rei notitia præcedere debeat, & quidem ſub ſpecie pulchræ rei; & ignoti nulla cupido ſit: at verò ij, quibus philtra propinantur, ſæpe nullo modo cognitum habeant ſe amari, neque eius à quo amantur, notitiam habeant, multo minùs vt pulchrum agnoſcant: nullo modo in amorem philtris pertrahi poſſunt, quæ notitiam illam conciliare non valent. Imò licet is, à quo amoris conciliandi gratia philtra propinantur, notus ſit: tamen ſi idem exoſus ſit, nec placeat, philtra pro odio amorem inducere non poſſunt; cùm talia pharmaca in corpus quidem agant, in animam verò hominis, agendi nullam poteſtatem habeant.

Hoc quidem non negamus, Veneris ſtimulos; & Venereos affectus interdum à talibus medicamentis induci poſſe: non tamen is appetitus ad certam & peculiarem, quòd hîc præſupponitur, perſonam determinatur, ſed promiſcuè in obuiam quamque.

Hoc verò experientia ſæpè docet, pro amore furorem, & inſaniam philtris inducta fuiſſe; de quo Poëta:

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Vnde

Vnde & leges Romanorum graues, & capitales pœnas in eos conſtituunt, qui pocula amatoria aliis exhibent. Plutarchus de L. Lucullo, Imperatore refert, quòd hauſto poculo amatorio in furorem inciderit, quo tandem miſerè periit. Lucretius Poëta, philtro ab vxore Lucilla, accepto in furorem coniectus, ſibiipſi manus violentas intulit. Et talia exempla paſſim occurrunt, atque aliquot etiam annotauit Schenckius, *lib. 7. obſeru.* 30. & 31. Notúſque hîc VVittebergæ fuit ante paucos annos quidam calceolarius, qui philtro accepto multos annos inſanus vixit, & tandem in clauſtro inſanus mortuus.

Et ſit, vt occurrant exempla eorum, qui philtris in amorem alicuius inducti creduntur: tamen id vel Dæmonis fraudibus factum, qui etſi in hominis animam nullum habet imperium, tamen Dei permiſſu, vt alios prauos affectus in hominum animis, ita & iſtum excitare poteſt, hominúmque mentem dementat, & impuris cogitationibus amantium ſeſe aſſociat, atque interim iis, qui philtra exhibuerunt, perſuadet, à philtris eiuſmodi effectum dependere; atque ita ſuperſtitioſam de philtris opinionem in hominum mentibus confirmat, eóſque ad malè agendum, & ſecum colludendum porrò incitat; vel quod philtris adſcribitur, conuerſationi potiùs, colloquiis amatoriis, & aliis cauſſis amorem conciliantibus adſcribi debet. Ita narratur hiſtoria de Rege Macedonum Philippo, qui cùm amore puellæ arderet, & Olympiæ, Reginæ vxori, perſuaſum eſſet ab aliis, philtro à puella propinato Regem maritum in hunc amorem pertractum eſſe, illa puellam ad ſe adduci iuſſit; adductam verò cùm & formæ elegantiâ, & morum ſuauitate excellere videret, ſuſpicione de philtro abiectâ exclamauit: *χαιρέτωσαν διαβολαὶ· σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ φάρμακα ἔχεις*: *Valeant*, inquit, *calumniæ: Tu in te philtra habes.* Vbi vox *φάρμακον*, vt ſuprà diximus, pro philtro ſumitur.

Signa Diagnoſtica.

Qui melancholici ſunt ex amore, vultum ſæpe mutant, & nunc hilaritatem, nunc triſtitiam præ ſe ferunt; & in primis, ſi amici, vel amicæ mentio fiat, vel is, aut ea viſui obiiciatur, non ſolùm in vultu, ſed & in pulſu mutatio deprehenditur; quo modo Galenus, *de præcogn. ad Poſthum. c. 6.* mulierem quandam ex amore ægram eſſe deprehendit, & ab Eraſiſtrato Medico, Antiochum Seleuci Regis filium, Stratonicæ nouercæ amore ægrotare deprehenſum eſſe, refert Valer. Maximus, *lib. 5. c. 7.* Ideóque ſi Medicus tale quid de ægro ſuſpicetur, neque is ob verecundiam animi affectum prodere velit, Medicus tangat pulſum, & curet vt amicæ, vel amici mentio fiat, vel de eo nuncium, aut epiſtola afferatur: aut is, vel ea ex improuiſo ægrotanti afferatur. Tum enim ad mentionem, vel adſpectum eius non ſolùm faciei color, ſed & pulſus mutabitur. Pulſus equidem amantibus nullus proprius eſt, & peculiaris; ſed turbatus ſaltem, vt neque naturalem æqualitatem, neque ordinem ſeruet. Sic etiam ſi carmina amatoria, vel ſermones, aut cantilenas amatorias audiant ægri, vel in hilaritatem & riſum, vel in triſtitiam & fletum ſoluuntur, in riſum quidem, ſi ſe in gratia amicæ eſſe exiſtimant; in fletum, ſi repudiatos ſe opinantur. Facies amantium pallet, vigiliæ vrgent, corpus contabeſcit, oculi intra orbitas conduntur, & graues ſunt, ob ſpirituum defectum. In ſermonibus, geſtibus & actionibus decorum non obſeruant amantes, & multa præter *τὸ πρέπον* loquuntur, & agunt, & in iis grauitas nulla, quæ debeat, apparet; de quo illud:

Non benè conueniunt, nec in vna ſede morantur.
Maieſtas & Amor.

Et ita homines immutantur ex amore, vt Terent. *in Eunuch.* ait vt non cognoſcas eoſdem eſſe. Et effectûs amoris, & quantum ex iis corpus immutetur, antea etiam in cauſis diximus; vt exemplis etiam in *loco alleg.* ex Galeno, *lib. de præcognit. ad Poſthum. c. 6.* Valerio Maximo, *l. 5. c. 7.* Amato Luſitano *curat. medic. centur. 3. curat. 56.* Franciſco Valleriola, *l. 2. obſeruat. 7.* docuimus: qualia etiam paſſim in hiſtoriis, & Poëtis occurrunt. Medea, filios diſcerpit, impotentia amoris, vel zelotypiâ in amatum Iaſonem. Dido ſibiipſi manus violentas infert, vehementiâ amoris in Æneam victa. Hercules effœminatus turpiter ſeruiuit Omphalæ. Samſon amore ſuperatus arcana ſua cum ſuo maximo damno amicæ reuelauit. Salomon, omnium hominum ſapientiſſimus, amore mulierum victus, Idololatriam committit. Notatu etiam dignum eſt, quod Cornax, *lib. 1. conſult. Medic. c. 3.* refert, ſe vidiſſe, Nobili cuidam iuueni, qui puellæ, cuius nuptias ambiebat, in menſa aſſidebat, ſubitò venam in temporibus prope aurem ſponte apertam fuiſſe, & copioſum ſanguinem ex ea profluxiſſe. Quoſdam ob repulſam, vel amicæ diſceſſum ſubitò mortuos eſſe, refert Marcell. Donatus, *de hiſtor. Med. mirab. lib. 3. c. 13.* vbi plures magni amoris hiſtorias recenſet.

Prognoſtica.

In principio quidem malum hoc curatu difficile non eſt: ſi verò radices agat, vel in maniam degenerat, vel ægri maraſmo, & tabe conſumuntur, vel ſibiipſis violentas manus inferunt.

Curatio.

Initio ergo, vbi conſtitutio cerebri nondum adeò immutata eſt, ſaltémque vanis illis cogitationibus torquentur amantes, malo ſtatim reſiſtendum, &, vt Ouidius habet,

Dum licet, & modici tangunt præcordia motus,
Si piger, in primo limine ſiſte pedem.
Opprime, dum noua ſunt, ſubiti mala ſemina morbi,
Et,
Dum nouus eſt, cœpto potiùs pugnemus amori:
Flamma recens paruâ ſparſa recedit aquâ.

Ideóque fugienda ſolitudo, & amicorum colloquiis & conuerſatione, animus amore æger à mœſtitia, & vanis illis cogitationibus ad hilaritatem auocandus, & quibus fieri poteſt modis oblectandus, & de re amata cogitationes excutiendæ, & virorum grauium admonitionibus æger ad mentem meliorem adducendus, monſtrandúmque quàm abſurda, inepta, & genere ac conditione indigna agat; atque ea quæ amatur, omnibus modis exoſa reddendis, eiúſque vitia, ſeu corporis, ſeu animi exaggeranda. De quibus tamen multa præcipere potiùs Ethici eſt, quàm Medici. Et extant hac de re non pauca apud Ouidium, *in lib. de remedio amoris*, Ideóque plura hîc non addimus. In primis fugiendum otium: nam, vt idem Ouidius habet:

Otia ſi tollas periêre Cupidinis arcûs,
Contemptæque iacent, & ſine luce faces.
Deſidiam puer ille ſequi ſolet, odit egentes:
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Quàm platanus riuo gaudet, quàm populus vndâ,
Et quàm limoſâ canna paluſtris humo:
Tam Venus otia amat: Finem qui quæris amori,
Cedit amor rebus: res age, tutus eris.

Hinc tres Deus Amori inuictas eſſe Poëtæ tradunt; Mineruam, Dianam, Veſtam.

Si verò malum ita radices egerit, vt admonitionibus vix ampliùs locus ſit; modo *cap. præcedente* propoſito æger curandus.

Et ſi ex Veneris appetitu, & ſeminis abundantia tale malum ortum habeat, vxorem, vbi res fert, ducere commodiſſimum eſt; cùm, etiam ex Apoſtoli conſilio, *melius ſit nubere, quàm vri*: aut, ſi res id non ferat, medicamenta Venerem ſopientia, & ſemen exſtinguentia exhibenda. Inter quæ commendatur ſem. agni caſti, rutæ portulaca, mentha, camphora (quod tamen Scaliger, *exerc. 104. ſ. 8.* negat) ſem. coriandr. lactucæ. Folia etiam ſalicis trita, & pota Venerem imminuunt, & ſi ſæpe vſurpentur, planè auferunt. Idem verbena præſtare dicitur, atque etiam geſtata Venerem exſtinguere. Idem præſtare lapidem topazium in annulo geſtatum ſcribunt. In primis ſaccharum Saturni, quòd Venerem imminuit, & ſi ſæpius vſurpetur, virilitatem tollere poteſt.

De Mentha procul dubio hinc ortum prouerbium: *Mentham tempore belli neque ſerito, neque edito.* Quod quamvis inde natum putat Ariſtoteles, *ſect. 20. problem. 2.* quòd, quia corpus refrigerat, animoſitati & fortitudini ſit aduerſa: tamen quia mentha frigida non eſt, hæc potiùs huius adagij cauſa videtur, quòd Mentha Venerem extinguit; quod ipſe, *loc. alleg.* concedit Ariſtoteles. Cùm enim belli tempore multi pereant, & proinde nouo milite & ciue, qui mortuis ſuccedant, opus ſit, ad eam rem liberorum propagatione opus eſt, quam Mentha, vtpote ſemen extinguens, impedit, & proinde eo tempore inutilis eſt.

Hinc commendantur hæc medicamenta:

℞. *Trochiſcor. de camphora menth. ſiccæ*, an. ℈. j. *ſem. agni caſti* ℈. ß. Cum *ſyrup. nymphææ*. F. Pilulæ.

Vel ℞. *Menth. ſiccæ, ſem. agni caſti, nymph.* an. ℥. j. *raſur. eboris, corall. rubr.* an. ℈. ß. *ſacchari alb. in aq. nimph. diſſolut.* ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel. ℞. *Sem. lactuc. portulac. coriandr. menth. ſiccæ*, an. ℈. j. F. Puluis.

Cui ſi addantur ſacchari ℥. iij. vel iv. in aq. nymph. vel menthæ diſſolut. F. Rotulæ.

Aqua Caſtitatis, vt appellant:

℞. *Aq. menth. chelidon. aneth. lilior. conuall. lilior. albor. nymph.* an. ℥. j. Miſce. Doſis ℥. j. vel ij.

Diæta.

Victus ſit tenuis; cùm ſine Cerere & Baccho frigeat Venus: & hîc etiam locum habeat oraculum Saluatoris: *Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur niſi precatione & ieiuniis.* *Diæta.*

Videantur de hoc affectu etiam Langius, *lib. 1. Epiſt. 24.* Valeſc. de Taranta, *lib. 1. cap. 11.* Foreſtus, *lib. 10. obſeru. 29. & 30.* In primis verò eruditè & prolixè de inſania ex amore tractat Fr. Valleriola, *obſeru. lib. 2. obſeru. 7.* qui ibi videatur.

Cura furoris ex philtris.

Quamprimùm cognitum habetur, vel ſuſpicio eſt, philtrum datum eſſe, ſtatim ipſi occurrendum, ne venenum, in quod philtra degenerant, cor petat, & hominem iuguIet. Primò itaque neceſſaria ſunt vomitoria, vt ſunt aq. benedicta, elect. vitri Antimonij Crollij, Aurum vitæ, & ſimilia; quibus ſemper addendum aliquid alexipharmacorum, ceu ſunt lap. *Cura furoris ex philtris.*

Bezoar,

Bezoar, terra ſigillata, aqua theriacalis, mithridatica, &c. Ægro quidam radicem aſari contuſam exhibuit, quâ ſumptâ multum euomuit, & ita priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt, vnde radix hæc mirè commendatur.

A ſumpto vomitorio ſtatim prouocandus ſudor cum aqu. acetoſæ, cardui benedict. angelicæ, betonic. præſeruatiuâ aliquâ, aqu. Mithridatica, theriacali, ſpr. theriacali, ſpir. Tartari compoſ. Andernaci, terra ſigillata; quibus admiſceri poſſunt elixir propriet. mater. perlarum præparata, vel eius magiſterium, ſuccinum album præparatum.

℞. *Aq. acetoſ. card. ben.* an. ℥.j. *terra ſigill. Sileſ.* ℈.j. *matr. perlar. præpar. ſuccini albi præpar.* an. ℈.ß. *lap. bezoar.* g.ij. *mixtur. ſimp.* ℈.ß *aq. theriacalis* ʒ.j. *ſyr. acetoſ. citri.* ℥. ß. M. pro Hauſtu.

Vel ℞. *Aq. plantag. cardui bened.* an. ℥.j.ß. *theriacal.* ʒ. ij. *terra ſigill.* ℈.j. *C.C. præparati,* g. xv. *ſal. abſinth.* ℈.ß. *extr. gentiana* g. iv. *ſpir. vitri.* g. vij. *ſyr. de ſucco acetoſæ* ʒ.iij. Miſce pro Hauſtu, quæ doſis per aliquot dies manè vacuo ventriculo repetenda, donec ſudor largus conſequatur, & alleuiationem aliquam percipiat æger.

Poſtea per aliquot dies exhibeatur tale Decoctum.

℞. *Succi meliſſ. recent. hyperic.* an. ℥.ij. *extr. rad. vincetox.* ʒ. ß. *lap. magnetis boni, & ferrum trahentis.* ℥ ij. *mellis deſpumati,* q. ſ. F. Electuarium, cuius ʒ.j. vel ʒ.j. ß. ieiuno ventriculo exhibenda, donec remittat malum. A meridie quotidie exhiberi poteſt aliquid de tinctura coralliorum, à gutt. vj. ad x. vel Hauſtus de emulſione cannabina ſequ.

℞. *Sem. cannabis* ℥.j. *vini albi generoſi* ℥. ix. F. contundend. Emulſio, cui adde *margarit. præpar.* ʒ.ß. *pulu. ſem. hyperic.* ℈.j. *lap. chryſolith.* ℈.ß. *bezoar.* g. iij. Miſc. pro 3. doſibus.

CAPVT XI.

De Melancholia per Conſenſum Cordis & Totius.

Melancholia per conſenſu.

VAlde cognata, & proxima Melancholiæ ex primario cerebri affectu, eſt Melancholia, quæ fit conſenſu cordis, & totius, adeò vt nonnulli, eam quæ fit cordis vitio, ſpiritus vitales melancholicos ad ſpiritum animalium generationem ſuppeditantis, ad melancholiam per primarium cerebri affectum referant. Nos ad melancholiam per conſenſum referre malumus; cùm cerebrum ſaluum eſſe poſſit, & ſpiritus animalis melancholicus ſaltem ob errorem externum, ſeu materiæ vitio generetur. Hoc tamen verum eſt, ſi ſpiritus & ſanguis vitalis impurus diu ad cerebrum affluat tandem ipſum cerebrum diſpoſitionem melancholicam inde contrahere.

Cauſſa.

Cauſſa.

Melancholiæ huius cauſa eſt humor melancholicus, & ſpiritus vitalis ſimilis in toto abundans; & quidem nunc purus, nunc cum alio humore mixtus.

Continetur autem iſte humor melancholicus in venæ cauæ, vt & arteriæ magnæ ramis, ſicut ille qui melancholiam hypochondriacam excitat, in ramis venæ portæ continetur: vnde & delirium hoc continuum eſt, non verò per vices infeſtans, vt in melancholia hypochondriaca accidere ſolet; licèt quaſdam exacerbationes habere poſſit, quales etiam in febribus continuis fieri ſolent.

Colligitur verò iſte humor præcipuè ob intemperiem cordis frigidam & ſiccam. Cùm enim cor, ſi ſit frigidum & ſiccum etiam intra ſanitatis limites ſpiritus tales gignat, ob quos homo eſt triſtior, & timidior: probabile eſt multò magis ſi intemperies illa iam morboſa fiat, quòd ſpiritus tales generabuntur, quorum ratione ægri etiam ſine cauſſa externa timidi, & triſtes reddantur. Cor enim frigidum & ſiccum tam ſubtiles, vt par eſt, & tam calidos ſpiritus non generat. Hi ergo ipſi ad melancholiam apti ſunt, & cùm ſpiritibus animalibus præbeant materiam, eiuſdem generis ſpiritus animales inde generabuntur, id eſt minùs calidi, craſſi, impuri, & vno verbo Melancholici.

Et cùm Cor officina ſanguinis, & ſpiritus vitalis ſit, & ad temperiem totius corporis mutandam, maximam vim habeat, temperiémque cordis temperies totius ſequatur: intemperies hæc & conſtitutio p.n. cordis, toti corpori communicatur. Facit tamen etiam ſæpe ad melancholiam totius corporis conſtitutionem inducendam hepar, & lien, ſi eorum vitio ſanguis melancholicus generetur. Et quidem non ſolùm hepar frigidum & ſiccum, verùm etiam calidum & ſiccum ad humoris melancholici generationem facit. Cùm enim hepar tale ſanguinem aduſtum & craſſum generet, vbi calor exſpirat, & craſſiores partes in liene hærent, ſanguini melancholico præbetur materia. Neque tamen ob id melancholia, & mania eaſdem planè cauſſas habent, & confunduntur. Nam in melancholia quidem humor eſſe poteſt aduſtus, ſed cauſſa exurens iam ceſſauit, calor deſiit, & humorem frigidum & ſiccum poſt ſe reliquit: in mania verò cauſa adurens adhuc durat. Interdum tamen accidit, vt miſtus quaſi affectus ex mania & melancholia, excitetur, & æger aliquo temporis ſpatio maniacus ſit, alio melancholicus; dum ſcilicet humores ſunt aduſti, ſed ampliùs caliditatem notatu dignam non obtinet.

Et quidem iſta cordis, & viſcerum, imò totius corporis intemperies, & melancholica conſtitutio, nonnunquam à parentib. in liberos deriuatur, & tum inter morbos hæreditarios melancholia numeratur. Si etiam quis corporis conſtitutione melancholicâ eſt, faciliùs hoc morbo corripitur. Hinc graciles, nigri hirſuti, præſertim cum pilis craſſis, & nigris, & qui venas latas habent, faciliùs melancholia corripiuntur. Nec tamen alij, qui eam corporis conſtitutionem non habent, ſed corpore ſunt molli, albo, aut rubro, à morbo hoc planè immunes ſunt; ſed ſi cauſſæ, quæ iam enumerabuntur, adſint, aut præceſſerint, in omnib. omnino corporibus, cuiuſcunque conſtitutionis, melancholicum delirium hoc excitari poteſt: quod ipſa experientia teſtatur.

Secundò etiam in quacunque corporis conſtitutione melancholiam generant curæ, triſtitia, ſubitus terror & conſternatio, metus, quæ ſanguinem in toto corpore mutare poſſunt; nimia animi intentio, & rerum difficilium, vel impoſſibilium inueſtigatio, nimia exercitatio, & labores, vigiliæ, ieiunia: quæ omnia humidum radicale, & corpus abſumunt & exſiccant. Faciunt quoq; huc febres acutæ, & diuturnæ, humores in corpore adurentes & ſiccantes, cibi item craſſi, & ſanguini melancholico generando apti; quales ſunt caro bubula, ceruina, hircina, aprugna, piſces marini & grandes, & alij cibi ſale & fumo conditi, ac indurati, braſſica, lentes, legumina, panis furfuraceus, vel ex panico, milio, fabis coctus, caſeus vetus, vina craſſa, nigra, cereuiſia craſſa. Facit quoque ad melancholiæ generationem aër craſſus, & turbulentus, frigidus, ſiccus, vel etiam ſiccus adurens, vt æſtas calida & ſicca, quæ humores adurit. Quamuis enim ea potiùs bilem, quàm melancholiam gignat: tamen ſuperueniens frigiditas autumni id impedit, & materia aduſta & craſſa in melancholiam degenerat, vnde quartanæ autumno ſunt familiares: & inter anni tempora ad hunc morbum autumnus commodiſſimus eſt. Cumulant quoque humorem melancholicum in toto corpore cauſſæ, quæ eum in corpore detinent; vt vitium aliquod lienis, ob quod ſanguis à feculento humore non expurgatur, atque hinc in vniuerſum corpus redundat: hæmorrhoidum etiam, & menſium ſuppreſſio, ob quam ſanguis talis retentus in totum corpus redundat, illúdque inquinat.

Cùm verò multi humore melancholico abundent, nec tamen delirent: delirium non generatus, niſi humor iſte cerebro communicetur, & ſpiritus tenebricoſi, & melancholici inde reddantur: quod fit in primis ob animi affectus, ſtudium, curas, ſollicitudinem, quibus is ad cerebrum rapitur. Interdum tamen & Dæmones hanc occaſionem arripientes, Deo permittente, ſeſe huic corporis conſtitutioni aſſociant, & omnis generis triſtes, abſurdas, & prauas cogitationes homini ſuggerunt; vnde Melancholia balneum Diaboli vulgò nominari ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Melancholiæ per conſenſum ſigna.

Si à totius corporis venis ad caput humor melancholicus tranſmittatur, erit delirium continuum, quod tamen aliquas interdum exacerbationes, vel remiſſiones habet, nihil verò inſigne p.n. circa hypochondria apparet, aderúntque melancholiæ in toto corpore abundantis indicia; & æger vel ab ipſo ortu corporis conſtitutionem melancholicam obtinet, eſt fuſcus, macilentus, niger, hirſutus; vel ſi naturâ talis non ſit, præceſſerunt cauſſæ melancholiam multiplicantes, ſiue eam generent, ſiue detineat, febres acutæ, diuturnæ vigiliæ, cura, & ſimiles antea enumeratæ. Hinc nonnunquam corpore molli, albo, vel rubro, vel etiam bilioſi melancholici fiunt, ſi præceſſerint curæ, vigiliæ, cibus prauus, melancholicum ſuccum generans; hepar, & cor ex morbo aliquo ad melancholiam generandam diſpoſita ſint, præceſſerint febres diuturnæ, menſium vel hæmorrhoïdum ſuppreſſio. Quæ omnia confirmantur ſanguinis phlebotomiâ emiſſi inſpectione, qui melancholicus apparet, ſi talis in toto redundet.

Humoris melancholici ſimplicis & miſti ſigna.

An autem humor melancholicus purus & ſimplex ſit, an cum alio miſtus, deprehenditur ex iis, quæ anteceſſerunt, & effectibus. Nam ſi ea præceſſerunt, quæ ſimplicem humorem melancholicum tantùm generare valent, vel quacunque ratione cum in corpore colligere, ſi ægri conſtitutio & temperatura ſit melancholica, color plumbeus, nulla præceſſerit febris diuturna, vel ardens, aut cordis, vel hepatis caliditas, vel ſiccitas nimia, quibus humores aduri ſolent, cum deliriò metus & triſtitia ſit inſignior: à puro humore melancholico delirium eſt.

Si autem humor alius admiſtus ſit præceſſerunt cauſſæ cum humore melancholico etiam ſanguinem, bilem, pituitam, vel atram bilem generantes, & ſymptomata quoque nonnihil variant. Nam ſi ſanguis admiſtus ſit, delirium interdum fit cum riſu; ſi pituita, delirium eſt mite, cum obliuione & pigritia, metus ac mœror valde excedunt; ſi bilis admiſta ſit, delirium eſt cum ira, & excandeſcentia aliqua; ſi bilis atra, delirium eſt maniæ proximum.

Diaboli melancholiæ ſe immiſcentis ſigna.

Diabolum verò ſe immiſcere melancholiæ, patet ex eo, quòd ægri ea quæ antea ignorabant, proferunt, futura prædicunt, arcana patefaciunt, linguis, quarum ignari antea fuerant, loquuntur, & alia ſupra captum & ingenium proferunt. Quamuis enim ex morbo, vt ſuprà diximus, diſpoſitio aliqua cerebro induci poſſit, quæ ingenium augeat, & hominem quàm antea prudentiorem vel ſapientiorem reddat: tamen ſi ea proferat æger, quæ planè ſupra eius captum ſunt, ad cauſam naturalem id referri non poteſt.

Prognoſtica.

1. Prognoſtica, quæ ſuprà de melancholia in genere enumerata ſunt, etiam hîc locum habent. In ſpecie huc pertinere videntur, *aphor.* 11. *ſect.* 6. *Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes bonæ ſunt.* Et *aphor.* 12. *ſect. eiuſdem: Inſanis ſi varices, vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio.*

2. Melancholia per conſenſum, ſeu totius, ſeu partis alicuius, tandem melancholiam per eſſentiam ſæpe degenerat.

Indicationes.

Humor melancholicus cùm in toto, tum in capite conſiſtens primò præparandus, & deinde euacuandus. Omnium verò primò ſi ſanguis abundet, & humori melancholico miſtus ſit, is euacuandus, & ſi cordis, vel alterius membri, hepatis putâ, vel lienis vitio, aut generetur, aut cumuletur, & detineatur in corpore humor melancholicus; morbus illius membri curandus. Inprimis autem melancholia à capite reuellenda. Multi enim ſunt, qui humore melancholico abundant, nec tamen delirant, & melancholici fiunt; cùm humor iis caput non occupet. Tandem caput & cor alterandum, & roborandum.

Curatio.

Venæſectio. Si ergo ſanguis redundet, præmiſſo clyſtere, vel leni pharmaco purgante, vena aperiatur in brachio, in primis ſiniſtro, & pro eius redundantia, & viribus ægri ſanguis euacuetur: præſtàtque ob ſpirituum neceſſitatem paulatim, & partitis vicibus ſanguinem detrahere. Atque præcipuum ad curationem melancholiæ, & maniæ remedium, venæſectionem eſſe, cenſet Platerus, ſcribitque, ſe longâ obſeruatione didiciſſe: innumeros hac ratione ſanatos fuiſſe a Chirurgis quibuſdam, vel aliis, qui hiſce morbis ſanandis operam dabant, qui vigeſies, & ſexageſies quoque venas tundendo, inſanos penitus, & melancholicos ita reſtituerunt, vt poſtea ſani adhuc longam vitam vixerint, qui in vena certa eligenda nihil laborarunt, ſed nunc brachij, nunc pedis, hanc illamue, nunc alibi, ſine diſcrimine, aperuerant: quod remedij genus & ipſe, ſed maiore curâ & prouidentiâ, ac methodicè, præmiſſis ſemper alui purgationibus, vſurpauerit. Is enim non ſolùm venam aliquam patentem in brachio eligit, ſed & ſaluatellam ſiniſtræ manus, & in pedibus quoque malleoli venam, & Saphenam dictam; pæcipuè ſi menſes non rectè fluant, vel quæ ad pollicem pedis excurrit, ſecat; varices quoque ſi in cruribus, aut alibi appareant, cùm magnam eiuſmodi materiæ melancholicæ copiam contineant, aperiendas cenſet, tandémq; frontis & narium venas. Quæ omnia de repetita venæſectione, etſi in primis de mania vera eſſe non dubitem, habent tamen ſuo etiam modo locum in melancholia, præcipuè in melancholia, quæ ex terrore, vel metu ſubito, & ex improuiſo accidente oritur, quæque tam fortem in ſpiritibus, & humoribus, ac cerebro ipſo impreſſionem facit, vt ægerrimè, niſi tota ſanguinis maſſa exhauriatur, curari poſſit. Habétque, vt Crato ex ſententia Montani loquitur, humor melancholicus ſeminarium ignis in ſe, quod aliàs magis, aliàs minùs intenditur, & cùm efferueſcit, in maniam degenerat. Aliquâ tamen cautione opus eſt, ob timorem & mœſtitiam, quibus plerique melancholici perpetuò afficiuntur, ob ſpirituum, quibus maximè opus habent melancholici, diſſipationem, ſuffocationem, & imminutionem, ne nimiâ ſanguinis euacuatione ſpiritûs exhauriantur, & vires deiiciantur. Cognoſcit autem facilè Medicus, quid in hoc melancholiæ genere agendum ſit, ſi cauſſas, ob quas humor melancholicus genitus, aut collectus eſt, conſideret. Si enim hepar, ob intemperiem calidam & ſiccam, talem humorem generet, aut ſanguinem in corpore abundantem exurat; aut eadem totius corporis intemperies ab internâ, vel externâ causâ contracta præſtet; aut à ſubita conſternatione malum ortum habeat, hæmorrhoïdes, vel menſes ſuppreſſi ſint: ſanguinem audaciùs pro copia, & viribus ægri, & quidem ex pluribus venis, per interualla tamen, euacuare licet. Si verò vigiliæ, curæ, inedia, amor, & ſimiles cauſſæ ſanguinem ſpiritúſque abſumentes præceſſerint; vel nulla, vel parcior ſanguinis euacuatio inſtituenda.

Quænam vena ſecanda. Aperiatur autem primò Interna, aut Mediana, vel, quod commodius videtur, ſiniſtri brachij vena; & quidem latiore foramine, vt ſanguis craſſior etiam effluat. Diligenter enim hîc attendendum, ne craſſior ſanguinis melancholici pars intus relinquatur, ſubtilis verò, & vtilis euacuetur. Monet quidem Galenus, ſi ſanguis effluens non ſit melancholicus, ſtatim ſupprimendum eſſe. Verùm monent hîc alij, ſæpe accidere, vt licèt ſanguis primò ſubtilis exeat, craſſus tamen poſtea ſequatur. Hinc vena in talo aperiatur. Aut ſi venam ſæpius aperire non licèt, vena in talo ſtatim aperiatur; cuius apertionem in hoc morbo maximè vtilem eſſe, experientia docet. Reuellit enim à capite promptiùs, & ſanguinem craſſiorem ad inferiora tendentem facilè euacuat. Et ſi ex menſium, & hæmorrhoïdum ſuppreſſione malum hoc proueniat, conſueta euacuatio reuocanda; non tamen ſtatim id in principio morbi tentandum, ſed priùs plenitudo in toto demenda, ne medicamenta; quæ euacuationes illas prouocant, cùm ſint calida & ſicca, malum augeant. Per venæ tamen in talo ſectionem, ſtatim ſanguinem ad conſuetum euacuationis locum reuocare nihil prohibet; niſi forſan tanta copia ſanguinis ex ſuppreſſione eius ſit cumulata, vt conſultius ſit primò in brachio venam aperire. Si æger etiam crurum venas amplas habeat, quæ varicibus ſimiles ſint, hirudines iis affigere vtile eſt.

Præparantia. Sanguinis euacuatione peractâ, ad præparationem materiæ melancholicæ accedendum, quæ per dies nunquam pauciores quàm quatuor, interdum etiam octo continuanda eſt. Dictum verò antea, ad humorem melancholicum requiri calefacientia, humectantia, & attenuantia, qualia ſuprà *part.* 1. *c.* 12. ſunt propoſita, quæ vnâ operâ humorem melancholicum in cerebro, corde, & toto præparare & alterare poſſunt.

Exemp. g̃.

Syrupi & potiones. ℞. *Syrup. de ſucc. borrag. bugloſſ. de epithym.* an. ʒ. ß. *aq. ſcolopendr. borrag.* an. ℥. j. ß. Miſce pro vna doſi, & ſic pro reliquis.

Vel ℞. *Rad. fœnic. ſcorzoneræ, bugloſſ.* an. ℥. ß. *polypod. q. cort. tamariſc. rad. cappar.* an. ʒ. iij. *ſem. aniſi fœnic.* an. ʒ. j. ß. *cit-i* ʒ. ij. *fol. capill.* ♀. *ſcolopendr. meliſſ. lupuli, thymi,* an. M j. *flor. borrag. bugloſſ. violar.* an. P. j. *paſſular. exacinat.* ʒ. j. *glycyrrhz.* ʒ. ß. Coq. in aq. ſ.

Colat ℞ ℥. xvj. add. *ſyrup. de epithymo, de pomis, de ſucc. borrag. byzant. ſimpl.* an. ℥. j. ß. Miſc. pro 4. vel 5. doſibus.

Vel ℞. *Rad. polypod. q. aſparag. fœnic.* an. ℥. j. *helenij, bugloſſ. cort. tamariſc. rad. cappar. fraxini,* an. ʒ. ß. *herb. bugloſſ. borrag. lupuli, meliſſæ, thymi, epithym. capill. Ven.* an. M. j. *ſem. fœnicul. ocymi caryophyllor.* an. ʒ. ij. *flor. borrag. bugloſſ. violar. geniſt.* an. P. ij. Coq. in ſero lactis, & ſub finem adde *ſucc. pomor. dulc. meliſſæ, fumariæ,* an. ℥. iv.

Poſtea colentur, & ſaccharo colatura dulcoretur: vel addatur ſyrup. de pomis, bugloſſ. de cortic. citri, an. q. ſ. & cinamom. condiatur.

Electuaria. Non ſolùm autem ſyruporum, vel potionum formâ præparantia exhiberi poſſunt, ſed & formâ conſeruarum, & electuariorum, qualia poſtea inter alterantia & roborantia proponentur. Et vt faciliùs talia in corpus diſtribuantur, aliquid ſyrupi, vel aq. conuenientis, aut iuſculi gallinæ, poſt ſumptum tale medicamentum, haurire vtile eſt.

Exempl. g̃.

℞. *Conſeru. bugloſſ. borragin. fumar. roſar.* an. ℥. j. *ſpec. diamarg. frigid. diambr. dianthos, pliris archontici,* an. ʒ. j. *cort. citri cōd.* ʒ. vj. Cum *ſyrup. de pomis.* F. Electuarium, cuius manè, & ante cœnam ℥. ß exhibeatur aliquot diebus, cum ſyrupo, vel aq. conueniente, aut iuſculo.

Atque hæc humoris melancholici præparatio omnino neceſſaria eſt, & ſæpe ſatis diu continuanda. Etſi enim humor hic putridus non ſit propterea propriè non crudus, nec ob cruditatem coctionem hic moliri neceſſarium ſit, vt in *Inſtitut. lib.* 5. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 7. dictum: tamen alia de cauſſa præparatio neceſſaria eſt. Etenim cùm hic humor ſit craſſus, ſiccus, terreſtris, & omnino contumax, ac vt platero placet, malignitatis quid obtineat, non temerè ipſum purgantibus agitare decet. Aliàs enim, & niſi præparatus ſit purgantium, præſertim validiorum, vſu exacerbabitur, vt cancer medicamentis, quæ digerendi & abſtergendi vim habent. Itaque priùs mitior reddendus humectantibus & attenuantibus medicamentis.

Nectar Varignanæ. Varignana inter præparantia laudat ſequens vinum, non ſolùm in melancholia ſed & in aliis morbis melancholicis, atque eo ſolo quartanas ſe curaſſe ſcribit:

℞. *Epithym. follicul. ſen. flor. borrag.* an. ʒ. ß. *cinamom.* ℥. ij. ß. *caſſiæ, ſpicæ, macis, cardamom.* an. ʒ. ß *zingiber. caryophu. ſem. aniſi,* an. Vnc. ij. ſem. F. Nectar cum vino ſubtili, cuius doſis manè cyathus vnus. Quia tamen potus hic parum humectat, conuenire videtur in eâ tantùm melancholiâ, quæ ſine cauſſa calefaciente orta eſt.

Imò non ſolùm hiſce præparantibus humorem melancholicum præparare neceſſarium eſt: ſed vtile quoque dum præparantia iſta vſurpantur, tertio, vel quarto quôque die clyſterem emollientem, & humectantem, quique humores ad aluum blandè alliciat, iniicere. Humor enim melancholicus terreſtris, piger, & pertinax eſt, vt niſi egregiè humectetur, & attenuetur, medicamentis purgantibus non cedat.

Parentur autem tales clyſteres ex parietar. malua, althæa, mercuriali. violeria, branca vrſina, chamæmelo, melilot. ſem. aniſi, lini, polypod. paſſulis, glycyrrhiz. cum melle roſar. & violar. caſſia, electuar. diacatholic. & modico hieræ picræ, ol. violar.

Vt ℞ *Rad. althéæ, polypod. q.* an. ℥. ß. *parietar. mercurial. maluæ, violar.* an. M. j. *flor. chamæmel.* M. ß. *ſem. lini* ʒ. ß. *paſſular. maior. exacinat.* ʒ. ij. Coq. in aq ſ.

Colat. ℞. ℔. j. *caſſiæ, electuar. diacathol.* an. ʒ. ß. *ol. violar.* ℥. ij. *chamæmel.* ʒ. j. *vitell. ouor.* n. 1. F. Clyſter.

Præparantibus talibus præmiſſis ad purgationem accedendum; quæ melanagogis inſtituatur. qualia ſunt; *ſena, epithym. polypod. radix gialapa* quibus *ſyrup. violar. ſolut. & manna* addi poſſunt, *helleborus niger, lap. Lazuli, & Armenus, electuar. diacathol. diaſena, confectio Hamech, pilulæ de fumar.* &c.

De confectione Hamech tamen hoc loco notandum, eam à Medicis nonnullis improbari. De ea enim Solenander, *ſect.* 5. *conſil.* 22. ſcribit: *Hamech,* inquit, *in ſua confectione mirificam farraginem contulit, & non decoquenda decoxit, longéque diſſimilia ſimul confudit, tandémque confecit horrendā confectionem ſine vlla Medicorum arte, quæ nulli grata eſſe poteſt. Nihil*

dico

dico de acribus, ſcammonio, & colocynthide, medicamentis admiſtis. Idem ferè ſentit Rondeletius, *in Pharmacop. officina,* vbi eandem ſaltem ad ichores prauos humorum vtilem eſſe docet. Eandem confectionem improbat Fernelius, vt & Steeghius *Medicinæ pract. lib. 1. c. 14.* Et reuerà non videtur ſatis commoda confectio, præcipuè ob myrobalanorum, quæ conſtringunt, copiam. Etſi enim Arabes iis frequenter vſi fuerint, recentes tamen habuerunt, quibus nos deſtituimur. Et commodiùs omnino, ſi cui eâ vti libeat, ad ichores prauos, & hinc ortam ſcabiem, & ſimiles cutaneos affectus, quam ad melancholiam vſurpatur.

Verùm de purgatione hîc rectè inſtituenda Autores non conſentire videntur. Aliqui enim fortiora purgantia planè reformidant: ſcribitque Crato, *Conſil. 174.* ſe multos melancholicos curaſſe, licèt verè affirmare poſſit, ſe nunquam lapide Lazuli, vel ſcammonio vſum fuiſſe. Ideóque ex Meſuæ ſententia cenſet, iſtum gradum eſſe ſapientiæ, ne ad medicinas fortes deueniamus, niſi vbi debiles non contulerint. Et cum eo faciunt alij quidam, qui experientiâ teſte affirmant, fortioribus medicamentis humorem melancholicum deteriorem & ferociorem reddi. Contrà, Antiquos in curanda melancholia helleboro, & fortiſſimis medicamentis purgantibus vſos eſſe conſtat; quos & Recentiores quidam imitantur: neque id ſine cauſſa facere videntur, cùm humor pertinax ſæpe mitioribus remediis non cedat, ſed fortiora requirat. Ne ergo in curando hoc morbo Medicus vel, timiditatis, vel temerariæ audaciæ crimen incurrat, rem hanc diligentiùs perpendat. Diſtinctione verò hoc negotium expediri poteſt. Primò inter initia non fortiora, ſed leniora medicamenta vſurpentur, poſtea verò, vbi humor iam ſatis præparatus eſt, ad fortiora progrediendum. Deinde origo humoris melancholici conſideranda. Nam ſi ex abundantia ſanguinis, hepatis, vel alterius membri calore, aut externa cauſſa calefaciente humor melancholicus ortum habeat, à fortioribus, & vehementioribus purgantibus abſtinendum; cùm medicamenta talia ſocia ſe cauſſæ melancholiam generanti præbeant, humorémque melancholicum, qui in ſe ſeminarium ignis continet, vt antea ex Cratone dictum, ferociorem reddant. Tunc ergo mitiora medicamenta, quibus Crato ſe melancholicos curaſſe refert, vſurpanda: modò ſint electiuè purgantia, & eâ quantitate exhibeantur, vt humorem melancholicum non ſolùm agitent, ſed etiam educant. Aliàs enim damnum, quod ex humorum agitatione accidit, maius eſt, quàm commodum ex leni, & inſufficienti purgatione. Atque inter iſta medicamenta purgantia præcipua ſunt, fol. ſenæ, myrobalani Indæ, polypod. q. epithym. quibus tamen aliquid hellebori nigri ritè correcti addi poteſt. Neque is tam vehemens medicamentum eſt, vt albus, præſertim is, qui ex Alpibus & vicinis regionibus in noſtras defertur, qui tàm vehemens non eſt, vt qui in calidis regionibus creſcit, in primis ſi mitioribus miſceatur, & aliis medicamentis temperetur, vt in ſyrupo de pomis ſolutiuo videre eſt.

Hellebori nigri ritè correcti tutus in hoc affectu vſus.

Si autem terreſtris, & craſſus ſit humor, ſine ſanguinis, vel aliorum humorum efferueſcentia, fortiora purgantia adhibenda, vt hellebor. niger, imò etiam albus, quem in melancholicis ſine vllo incommodo, imò cum ægri vtilitate ſe exhibuiſſe ſcribit Matthiolus, *in Dioſcorid. lib. 4. c. 146.* Et mitior redditur, ſi aliquoties radices mundatæ cum aceto forti coquantur, rurſúmque exſiccentur; & quò crebrior earum cum recenti aceto affuſo fuerit decoctio, eò mitior futura eſt per ſuperiora euacuatio; ita vt doſis tandem earum eſſe poſſit ℥. j. in cereuiſia calente cum tantillo butyri. Minore tamen quantitate exhibeantur talia fortiora, & ſæpius repetantur; cùm quantitas minor vehementiam medicamenti minuere, & nihilominus ſæpius repetitum, humorem etiam pertinacem frangere poſſit. Si tamen iam corpus valde exſiccatum ſit & contabuerit, ac humor potiùs ſiccitate quàm copiâ peccet, viréſque iam ſymptomatum vehementiâ debilitatæ & collapſæ ſint: tum fortiora medicamenta locum non habent; ſed mitioribus, & quæ corpus humectant, vtendum, in maiore tamen copia.

Regula circa purgationem obſeruanda.

Meſuës de purgatione hîc inſtituenda quatuor Regulas tradit:

Prima eſt, vt non ſemel & confertim, adeóque cum labore & moleſtia corpus euacuetur; ſed moderatè, & per interualla, vt natura purgans medicamentum regere poſſit, non verò à medicamento violento proſternatur.

Secunda, vt medicamenta purgantia non multùm recedant à gradu medicamentorum lenium, quæ Benedicta appellari ſolent, cùm in qualitatibus manifeſtis, tum in occultis.

Tertia, vt purgantia ſemper miſceantur cum aliquibus humectantibus. Qua de cauſſa in hoc affectu medicamenta purgantia commodiùs in forma liquida, quàm ſicca exhibentur; cùm liquida plus humectent, & iis plus humectantium miſceri poſſit.

Quarta, vt purgantibus ſemper admiſceantur medicamenta, quæ ſpiritus ac partes principes roborant.

Quibus conſideratis, non erit difficile conuenientia cuique ægro medicamenta in hoc morbo præſcribere. Vbi ergo mitioribus purgantibus opus eſt, talis potio præparari poteſt;

℞. *Fol. ſen. el.* ʒ. vj. *epithym.* ℥. ß. *zingiber. ſem. fœnic.* an. ℈. ij. *glycyrrh.* ʒ. j. *flor. borrag. bugloſſ. viol.* an. P. j. *paſſul.* ℥. ß. Coq. vel

infundantur in iure pulli, vel prunorum Damaſc. pro ℥. iv. Colaturæ adde *ſyr. roſar.* vel *violar. ſolut.* ℥. j. vel *mann.* ʒ. vj. F. Hauſtus.

Vel ℞. *Succ. borrag. bugloſſ. depurator.* an. ℔. j. *pom. odorator.* ℔. ij. *fol. ſen.* ℥. iv. *ſem. aniſ. fœnic. cort. citri,* an. ʒ. ij. Simul infundantur per diem vnum, & poſt lenem ebullitionem addatur ſacchar ℔. j. Fiat ſecundum artem Syrupus.

Vbi fortioribus medicamentis opus, admiſcetur confectio Hamech, aut vſurpantur pilulæ de lapide Lazuli, vel ipſe lapis Lazuli, aut helleborus niger; præſertim in robuſtioribus.

Vt ℞. *Electuar. diacathol.* ℥. j. *confect. Hamech.* ℥ j. ß. vel ʒ. ii. Diſſolu. in *aq. borrag. meliſſ. ſcolopend.* an. ſuff. q. vel ℥. iv. aut ℥. v. Colentúrque & F. Hauſtus.

Vel vſurpetur *ſyrup. de ſucc. pomor.* cum *fol. ſen. & helleboro nigro.*

℞. *Succi pomor. dulc.* ℔. j. ß. *flor. cordial.* an. P. ii. *fol. ſenæ, epithym. cortic. hellebor. nigr. præparat.* an. Vnc. ß. Coqu. ſecundum artem cum ſuffic. quantit. ſacchar. F. Syrupus, in quo in nodulo ſuſpendatur *cinamom. caryophyll. croci. ſpec. aromat. roſat. diamoſch. dulc.* an. ℈. ß.

In cuius ℥. iij. diſſolu. *man.* ℥. j & cum iuſcul. capon. vel gallin. tribus horis ante prandium exhibeatur.

Vel ℞. *Rad. bugloſſ. polypod. q.* an. ℥ ß. *fol. ſen.* ℥. j. *follicul. ſen. hellebor. nigr. præparat.* an. ʒ. vi. *flor. bugloſſ. borrag. anthos, fumar.* an. P. ii. *ſem. aniſi, cortic. citri, zedoar. galang. cinam.* an. ʒ. j. Coq. in ſuffic. q. aquæ, ad remanent. ℔. i. ß. Colaturæ adde *ſucc. pomor. dulcium* ℔. i. ß. *ſacchari* q. ſ. F. ſecundum artem Syrupus: Cuius doſis ℥. ij. vel iij.

Vtilia etiam ſunt ſequentia:

℞. *Rad. polypod. q.* ℥. ij. *gramin. ſcorzoner. helenÿ bugloſſ. glycyrrh.* an. ℥ ß. *cortic. tamariſc. fraxin.* an. ʒ. iij. *ſummit. lupul. meliſſ. thymi,* an. M. i. *ſem. melon. excorticat.* ℥. ß. *aniſi, fœniculi,* an. ʒ. ij. *iuiubar. ſebeſt.* an. n. x. *paſſular.* ℥ i. ß. *hellebor. nigr. præp.* ℥. ij. *ſem. carthami contuſ.* ℥. i. *turbith. el.* ʒ. ij. Coq. in aq. pura.

In colat. infundantur *fol. ſen. el.* ℥. ij. *epithym.* Vnc. ſem. *rhabarb. el.* Drach. iij. *flor. cordial.* M. ß. *cinamom.* ʒ. i. *ſpicæ* ℈. i. *cortic. citri* ʒ. ii.

Colat. ℞. ℔. ii. *ſucc. pomor. dulc.* ℔. ß. *ſacchar.* q. ſ. Coqu. ad ſyrup. liquidior. conſiſtentiam, qui per dies 5. & plures exhibeatur. Huc pertinet, & ab huius ſyrupi deſcriptione non multum differt, (niſi quod rhabarbarum additur) ſyrup. roſatus laxatiuus compoſitus, ſeu helleborus Montani, in *Diſpenſ. Auguſtano* deſcriptus.

Vel ℞. *Myrobal. omnium,* an. ℥. ß. Contundantur craſſo modo, & manibus cum oleo amygdal. dulc. madidis fricentur.

Hinc infundantur in ſuffic. quant. *aq. borrag. & fumar.*

Poſtea ℞. *Polypod. q.* ʒ. i. *epithym. thymi, glycyrrh.* an. ℥. ß. *fol. ſen.* ℥. i. ß. *cortic. radic. hellebor. nigr.* ʒ. iii. *ſem. citri, fœnic. aniſ.* an. Drach. ij. Bulliant omnia ad conſumptionem medietatis. Poſtea colentur, & additâ ſacchar. ſ. q. F. Syrupus; cuius doſis ℥. iii. vel iv. cum ſyr. roſar. ſolut. vel violar. ſol. ℥. ß.

Vtilis etiam eſt Helleboriſmus Matthiol. ab eo *lib. 3. Epiſt. in Epiſtola ad Georgium Hantſchium* deſcriptus.

Helleboriſmus Matthioli.

℞. *Cortic. hellebor. nigr.* ℥. ii. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. ℥. ß. *citri, cinamom.* an. ʒ. i. *ſpic.* ℈. i. Infundantur in *ſucci roſar.* ℔. iv. Omnia bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & cum ſacchari ℔. i. ſem. vel lib. ii. F. ſecundum artem Syrupus; cuius ℥. iii. vel ſolius, vel cum aliis medicamentis exhibendæ.

Vtile quoque eſt Oxymel helleboratum Iuliani, à Geſnero commendatum.

Habetur quoque in Euonymi Theſauro ſuccus Helleb. nigr. qui paratur ex radicibus hellebori nigri, ſi coquantur in aqua ſimplici, & inter coquendum deſpumentur diligenter, & effuſâ aqua prima noua aqua affundatur, atque ita coctio aliquoties repetatur, donec nihil amaritudinis in radicibus ampliùs percipiatur; tandem omnis illa aqua per filtrum coletur, & lentiſſimo igne ad ſpiſſitudinem mellis coquatur, & ſub finem aliquid maſtiches, exempl. gr. ad rad. ℔. i. maſtich. ʒ. ii. vel iii. addantur. Cuius exhibeatur ℈. i. vel ſem.

Succus Hellebori nigri Euonymi.

Verùm conuenientius eſſet, ſi aquæ ſimplicis loco ad coctionem vſurparetur decoctum fœnicul. aniſi, puleg. Commodius adhuc, ſi ſucco iſti primo per coctionem extracto ſpiritûs vini tantum, vt quatuor digitis emineat, ſuperinfunderetur, & extractum pararetur.

Si adhuc articuloſiùs parare velis extractum, primo menſtruo ſeparato digeri poterit primum extractum per aliquot dies cum nouo ſpiritu vini, qui macis vim priùs imbiberit. Vel extracto guttæ aliquot ol. aniſi, citr. meliſſ. addi poterunt. De quo exhibeatur ℈. i. Eſtque extractum hellebor. nigri in morbis melancholicis ſummè efficax, quod vel ſolum, vel cum aliis purgantibus, vt extract. panchymagogo, vel catholico aliquo, vel pilulis, pro conſtitutione humoris, & corporis ægri, miſceri poterit.

Extractum hellebori nigri.

Habet & Penotus, *de medicamentor. chymicor. præpar.* Extracti hellebor. nigr. deſcriptionem, quam ex vetuſtiſſimo codice ſe tranſcripſiſſe dicit, eſtque talis.

Aliud Penotic

℞. *Hellebor. nigri rad. cum fol.* M. iv. Conquaſſatis adde vinum moſchatellin. & in balneo bulliant per diem & noctem. Colatura fortiter expreſſa filtretur, & fundatur ſupra recentium itidem conquaſſat. *radic. hellebor. nigri* M. i. *roſar. rubrar*

M.v. (forſan M.ſem.) *caryophyllor.. prius contuſ.* Drach. vi. addendo *ſpiritus vini* partes octo. Digerantur per dies tres, poſtea colentur, & filtrentur, ac deſtillentur ad craſſitiem mellis; hinc feces comburantur, & phlegmate ſeu aquâ ab extracto ſeparatâ ſal extrahatur. Huius ſalis

℞. Vnc ß *croc.* Drach. j. *ambr. gryſ.* Drach. ii. vel q. ſ. M. omnia. Doſis eſt Scrup. j. cum *aqua aſſeruat.* Drach. iiij. Extracto huic miras vires in ſanguine mundificando, & ſenectutem retardando tribuit Penotus. Qui de eo videatur, *pag. 186. de præparat. medicam. Chymicorum.*

Valeſcus de Taranta, *lib. 1. cap. 13.* & alij valde laudant hîc puluerem Haly, quem ipſe his verbis commendat: Poſito, inquit quod aliæ medicinæ non valeant, iſta valet nutu Dei Miſericordis, & eſt medicina coronata quæ ſecretiſſimè teneatur, vt humanus intellectus q. deperditus hoc medicamento inſtauretur. Paratur autem hoc modo:

℞. *Epithym.* Vnc. ß. *lapid. Lazul. agaric.* an. Drach. ij. *ſcammom.* Drach. j. *caryophyll.* num. xxx. F. Puluis, qui ſemel in ſeptimana datur à Scrup. ij. ad Scrup. iiij. in aqua vel ſyrupo aliquo conueniente. Vix tamen & iſte puluis, niſi corpus antea bene humectatum ſit, ſatis commodus eſt; cùm valde ſiccandi vim habeat.

Pilulæ ſequentes etiam vtiles ſunt in humore melancholico euacuando.

℞ *Fol. ſen. elect.* Vnc. ß. *polypod. q. epithym. Cretic.* an. Drach. ij. *aloës extract.* Drach. vi. *extract. ſcammom.* Drach. ii. *hellebor. nigr.* Drach. ß *ſucc. glycyrrh. extract. helen. zedoar.* an. Scrup. i. *maſtich. macis ſem. aquileg.* an. Drach. ß. Cum ſyrup. borrag. & pomor. ſ. q. redigantur in maſſam pro Pilulis formandis.

Verùm cùm humor melancholicus pertinax & fixus ſit, ſæpius iteranda eſt huius præparatio & euacuatio, ac continuâ medicatione plurimos melancholicos curatos fuiſſe, experientia docet. Im primis verò perpetuâ humectatione indigent melancholici, ideóque humida alterantium loco vſurpanda, & purgantibus admiſcenda: vnde etiam medicamenta in liquida forma vtiliora ſunt, quàm ſicca; & frequentiùs euacuandum per leniora, quàm per fortiora. Inter leniora valde vtilis eſt ſyrupus multiplicis infuſionis violarum cum fol. ſen. ita paratus, vt nouem vicibus in aqua communi, vel borraginis, vel ſcorzoneræ violæ infundantur, & poſtea vltimæ infuſionis ℔ viii. addantur fol. ſen. ℥ vi.

Antimonium an locum hic habeat. Commendatur ad melancholiam, vt & maniam curandam in robuſtis etiam ♁, & multis hoc medicamentum profuiſſe, è Galeni quoque ſchola Medici teſtantur. Excipit tamen melancholiam hypochondriacam Mercatus, neque etiam iis exhiberi vult, quibus ſanguis ſuperaſſatur, vel caliditas in toto, aut viſcere aliquo viget. Contrà tamen Matthiolus *in Dioſcorid. lib. 5. cap. 59.* in vniuerſum aduerſus morbos omnes prouenientes ab humore melancholico, ac præſertim iis vtile eſſe ſcribit, qui hypochondria habent inflata & ventoſa. Verùm humor, & viæ prius bene præparandæ eſſent, ne humor fruſtra agitaretur. Et cùm ♁ humorem melancholicum à proprietate non trahat, helleborus verò niger in humore melancholico peculiari vi euacuando multiplici experientiâ comprobatus ſit; malim hunc præferre.

Dum hæc ita fiunt, vel maxima ex parte peracta ſunt, danda etiam opera eſt, vt corpus externis medicamentis humectetur, & ſi vna pars, verbi gratiâ, hepar, intemperata ſit, humorique melancholico generando cauſſam præbeat, eius intemperies corrigatur, partes principes roborentur, & ſpiritus foueantur. Atque hæc iis in primis diebus, quibus purgantia non exhibentur, vſurpentur, & poſt purgationem continuentur.

Balnea, & lotiones. Et ſi malum aliis remediis non cedat, tria eſſe remedia vtiliſſima, ſerum lactis cum ſucco cichorij & fumariæ, potum thermarum, quæ mineram ferri habent, & balneum aq. dulcis, ſuprà *par. 1. cap. 14.* dictum. Et omnino ad corpus humectandum vtiliſſimum eſt aquæ dulcis balneum, quod corpus humectat, & ſuaui humore & calore temperat, ipſúmque humorem melancholicum benigniorem reddit, & ſudorem leniter & moderatè mouendo (nam liberalior ſudor exſiccando nocet) eius aliquid diſcutit. Vtile etiam fuerit in aq. balnei humectantia & moderatè calefacientia coquere, vt maluam, althæam, violar. borrag. bugloſſ. ſem. hord. lini, flor. chamæmel. melilot. parietar. branc. vrſin. capita veruecis. Affundere quoque licet libras aliquot lactis recentis. Aqua autem balnei à tepore ad caliditatem declinet; noſtróque calori reſpondeat. Lauet verò æger horis tribus vel quatuor ante cibum. Quidam totum corpus leniter fricando inungunt ol. chamæmel. anethin. Aëtius ol. communi vtitur, addito nitro.

Embrocha. Dum lauat æger, caput irrigetur decocto plantarum modò dictarum ſiue ex alto per ſtillicidium demiſſo, ſiue ſpongiis capiti applicatis.

Vt ℞. *Fol. malu. althéæ. flor. chamæmel.* an. M. j. *borrag. bugloſſ. violar.* an. M. ß *ſtœchad. Arabic.* P. j. Coquantur pro Embrocha.

Inunctiones. A lotione, caput inungatur ol. violat. anethino, amygdal. dulc. quibus parum ol. nuc. moſch. aut macis admiſceatur. Spinam dorſi in balneo, aut poſt exitum è balneo inungere vtile eſt, ol. lilior. albor. violar. amygdal. dulc. pinguedine gallinæ.

Antidoti magna. Ad reliquias humoris melancholici inſenſibiliter diſcutiendas, Antiqui magnis antidotis vtebantur. Sic Galenus theriacam in quartana exhibet, humore ſatis præparatos, & corpore euacuato: & Aëtius theriacam dari iubet quibuſdam interuallis, præſertim hyeme, & incipiente vere.

Abſinthij decoctum. Ad viſcera roboranda Abſinthij decocto quidam vtuntur; quod Aëtius ita prædicat, vt eius ſolius vſu quoſdam ab hoc morbo curatos fuiſſe affirmet: Ventriculum enim, & hepar roborat.

Cerebrum & cor roborantia. In primis verò cerebri & cordis, vt in omni, ita & in hac melancholia, habenda eſt ratio, & ea roboranda aquis, ſyr. conſeru. borrag. bugloſſ. meliſſ. violar. nymph. roſar. & ſimilibus.

Confectio Alkermes. Magna vis & efficacia cor roborandi, & exhilarandi, ac reſiſtendi timori & mœrori ſine cauſſa, eſt in confectione Alkermes, modò rectè præparata ſit, qualis hodie in Monte-Peſſulano & Lugduni præparata ad nos adfertur: & lapis Lazuli, quem nonnulli in hac confectione omittendum cenſent, non ſolùm vim purgandi, teſte Auicenna, *in libro de viribus cordis*, ſed & ſegregandi à ſanguine vapores melancholicos habet.

Electuaria.

℞. *Conſeru. flor. borrag. violar. meliſſ. nymph. roſar.* an. ℥. j. *cortic. citr. conditor.* ℥. ß. *ſpec. lætificantis Rhaſis, diambr. diamargar. frigid.* an. ℈. ij. *corall. rubr. præpar. margarit. præpar.* an. ℈. j. *confect. Alkermes* ʒ. j. Cum *ſyrup. tunic. & de pomis*, an. q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞. *Succ. pomor. Borsdorffianor.* vel *alior. odorat.* ℔. ij. *borrag. bugloſſ. flor. tunic.* an. ℔. j. ß. *ſacchar. albiſſ.* ℔. ij. Coqu. ſecundum artem. Sub finem adde *vini odorati* ℥. v. *ſpec. lætificant. Rhaſis* ℥. j. *galliæ moſchat.* ℈. ß. *confect. alkermes* ʒ. j. F. Conditum, de quo mane ſingulis diebus ſumatur ℥. ſem.

Vel ℞ *Conſeru. fl. borrag. tunic. violar. meliſſ. roſar. incarnatar.* an. ℥. ß. *ſpec. lætitiæ Gal.* ℈. iiij. *diambr. dianthos, dia margarit. frigid.* an. ℈. ij. *corall. rubr. præpar. margar. præpa.* an. ℈. j. Cum *ſyrup. de pomis*, F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. fl. borrag. bugloſſ. roſar. violar. tunic. roriſmar. maioran.* an. ℥. j. *lap. bezoar. orient.* ℈. j. *ſpec. conf. dianth. diamar. frig. diambr. diamoſch. dulc.* an. ʒ. j. Cum *ſyr. de ſucco borrag.* q. ſ. F. Mixtura, addendo *ol. cinamom.* gutt. iiij.

Vel ex ſpeciebus cum ſaccharo in aq. roſarum & cinamom. diſſoluto, F. Confectio in Tabulis.

Commendantur & hæ aquæ contra Melancholiam.

℞. *Pomor. citri* num. vj. *vini maluat.* menſ. ij. *aq. roſar.* menſ. j. ß. *ſpec. diamarg. fr. de gemm. cordia. temper. lætif. Gal. diaplirarch. diamoſch. dulc.* an. ʒ. vj. Deſtillentur lento igne. Ligentur in petia *moſch. ambræ*, an. ℈. Sem.

Verùm de talibus notandum, fruſtra margaritas, corallia, & lapides pretioſos in deſtillando admiſceri; cùm in alembicum non adſcendant.

℞. *Conſeru. borrag. bugloſſ.* an. ℥. j. ſem. *margarit. præpar.* ʒ. ſem *hyacinthi ſapphiri, ſmaragdi, coralliorʼ lapidis bezoar.* an. ℈. ſem. *radic. condit ſcorzoneræ* ℥. ſem. *cinamom. macis, galangæ*, an ℈. j. *caryophyll. ligni aloës* an. ℈. ſem. *ol. citri* gutt. iiij. *ſpir. roſar.* ʒ. j *ſacchar. opt. in aq. roſar. diſſol.* q. ſ. F. Electuarium.

Morſuli.

℞. *Spec. elect. de gemm. diambr. diamoſch. dulc. lætif. Rhaſis*, an ʒ. j. *ſacchar. in aq. cinam.* Vnc. ſem. *roſar.* ſ. q. *diſſolut.* Vnc. iij. F. Rotulæ, vel Morſuli.

Externa cordialia. Et quia, vt dictum, in omni melancholia cordis maxima habenda eſt ratio, non ſolùm interna ad id roborandum vſurpentur; ſed & externa medicamenta cordi applicentur.

Epithema.

℞. *Suc. borrag. bugloſſ.* an. Vnc. j. ſem. *aq. roſar.* Vnc. iiij. *meliſſ.* Vnc. ij. *ſpec. cordial. temperat. lætif. Rhaſis, cortic. citri*, an. ʒ. ſem. *vini odorati* Vnc. j. *ſpir. roſar.* ℈. ſem. F. Epithema cordis.

Sacculus.

℞. *Meliſſ. flor. roſar. rubr.* an. M. ſem. *bugloſſ. violar.* an. P. j. *cortic. citr. caryophyll. macis, ſantal. citrin. ligni aloës, cinamom.* an. Drach. ſem. *gall. moſchat.* ℈. ſem. *zedoariæ. ſem. ocymi*, an. Drach. ſem. *granor. Kermes* Drach. j. *ambr.* gr. iij. Cum *ſindon. rubr.* F. Sacculus pro corde.

Vnguentum.

Vel inungatur cordis regio oleo deſtillato citri, aut ſolo, aut cum vnguento roſaceo odorato, vel alio cordiali miſto.

In primis danda opera, vt ſomnus concilietur ſtatim ab initio; quod fit frictionibus extremorum ſub ſomni tempus, epithematis, linimentis, odoramentis, & aliis ſuprà, *cap. 1.* propoſitis.

Diæta.

Aër. Diæta ſit talis, qualis ſupra de melancholia in genere propoſita eſt, in omnibus ad calidum & humidum vergens. Aër igitur in hiſce qualitatibus ſit temperatus, & proptereа purus, odoribus ſuauibus refertus, non fœtidus, non tenebroſus, niſi quantum ſomni ratio exigit.

Cibus & potus. Cibi ſint εὔχυμοι & εὔπεπτοι, ac mediocriter humidi, flatúſque expertes; vt caro pullorum, gallinarum, hœdina, vitulina, veruecina, oua recentia, piſces ſaxatiles, paſſulæ, amygdalæ: conferunt flor. borrag. bugloſſ. roremarino. Conueniunt quoque poma & pyra dulcia, & odorata cocta. Abſtineat æger à leguminibus, caſeo antiquo, & omnibus omnino cibis, qui ſuccum craſſum, atque excrementitium generant.

Vinum

Vinum conceditur album, tenue oligophorum. Et cùm morbus ſit diuturnus, talis victûs ratio inſtituatur, quâ corporis vires, ſi non augeantur, tamen conſeruentur, non verò debilitentur, vel imminuantur; in melancholicis præſertim, qui cibo pertinaciùs abſtinent, aut parcè admodum hunc ſumunt. Somnus omni ſtudio concilietur, & prorogetur. Delectatio quærenda eſt ex Muſica, aliiſque, quibus maxime delectari ſanus conſueuit, leniterque obiurganda inanis triſtitia; aut, ſi nihil proficiatur, æger acriter increpetur & obiurgetur, ac diligenter ab aſtantibus obſeruetur & cuſtodiatur.

Somnus.
Animi pathemata.

CAPVT XII.

De Melancholia Hypochondriaca.

Melancholia hypochondriaca unde dicta.

SEcunda Melancholiæ per conſenſum differentia, eâque ſatis frequens, eſt, quæ Hypochondriaca appellatur, quòd ex hypochondriis ortum habeat, & ex cauſſa in hypochondriis genita excitetur. Hypochondriorum autem nomine veniunt, non ſolùm ſita in his vtrinque Hepar & Lien, ſed & Ventriculus, potiſſimùm eius fundum, & Meſenterium cum ſuis venis, itémque Pancreas, & Omentum, vt poſtea dicetur.

Affectio hypochondriaca latiùs patet quàm Melãcholia hypochondriaca.

Notandum tamen hîc, affectionem, aut paſſionem hypochondriacam latiùs patere, quàm melancholiam hypochondriacam. Non ſolùm enim melancholia, ſed & alia mala plurima ex materia vitioſa in hiſce locis cumulatâ oriri poſſunt, neque ſemper cum affectu hypochondriaco melancholia coniungitur, ſed tum demum, cùm cerebro vapores peculiari modo diſpoſiti ex materia illa exhalantes communicantur, ſpiritibúſque animalibus miſcentur. Ideóque hîc non omnia, quæ de affectu hypochondriaco dici poſſunt, proponemus, ſed ea tantùm, quæ ad Melancholiam hypochondriacam explicandam, & curandam neceſſaria videntur, reliqua infrà, *lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 1. vbi in genere de affectione hypochondriaca dicetur, explicabuntur.

Arabibus Melancholia Mirachia, vel Mirachialis eâdem de cauſſa appellatur, quòd ſcilicet cauſſa eius in *Mirach*, id eſt, ventre inferiore, ſeu abdomine contineatur; Græcis φυσώδης, & vulgò etiam Flatulenta melancholia nuncupatur, quòd qui ea laborant, in ventriculo & inteſtinis flatibus abundant, qui & rugitibus ſeſe produnt. Chymici affectionem hypochondriacam, Tartarum hypochondriorum appellant.

Definitio.

Eſt autem Melancholia Hypochondriaca delirium melancholicum non continuum, ex vapore è melancholia p.n. in hypochondris cumulata, & peculiariter diſpoſita, eleuato, & cerebro communicato, ſpiritúſque animales inquinante, &, vt melancholicum phantaſma generetur, faciente, ortum habens.

Cauſſæ.

Proxima melancholia hypochondriaca cauſſa.

Proxima enim & continens huius mali materia eſt vapor Melancholicus cerebro communicatus, ſpiritúſque animales inquinans, & obfuſcans, & mœrorem, ac triſtitiam eo, quo ſuprà, *de Melancholia in genere*, dictum fuit, modo excitans. Nam *ſicut*, vt Galenus, 3. *de loc. aff. cap.* 6. docet, *elato ex ventriculo ad oculos fuliginoſo quodam, & fumoſo halitu, aut craſſis vaporib. ſimilia, vt in ſuffuſione, accidentia contingunt: eâdem ratione, ſublato ad cerebrum ab atra bile euaporatione* fuliginoſa fumoſáque, *melancholica eueniunt in mente accidentia.*

Cauſſa antecedens.

Cauſſa antecedens eſt humor melancholicus in hypochondriis cumulatus. De cuius natura & ſede alij aliter docent, vt prolixiùs de affectione hypochondriaca dicetur. Et quidem humorem, qui affectiones hypochondriacas parit, non ſemper eiuſdem naturæ eſſe: ex effectibus, ſeu ſymptomatibus, quæ ſequuntur, & coniunguntur, ſatis apparet, eum verò, qui hoc, de quo iam agimus, delirium parit, melancholicum eſſe, etiam extra controuerſiam poſitum puto. Galenus, 5. *de loc. aff. c.* ſcribit; *De flatuoſo verò, & hypochondriaco malo nemo non dixit, quomodo triſtitiam, deſperationem, mæſtitiam inducat atque vt ſummatim dicam ad melancholiæ accidentia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hypochondriaco morbo, poſt cruditates, dictis accidentibus multò vehementiùs infeſtantur, ac plures ex ipſis quoque ſplenetici ſunt: quocirca coniectandum, ex hoc etiã viſcere vitioſam ſaniem euadere.* Ideóque quanquam alij authores aliter hac de re loquantur; videtur tamen id omne de hypochondriaco affectu in genere accipiendum eſſe, de quo infrà, *lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 1. dicetur: huius verò, de quo iam agimus, delirij cauſſam meritò melancholiam ſtatuimus.

Subiectũ & ſedes cauſſæ antecedẽtis.

Eodem modo ſeſe res habet de ſubiecto, quod quidem hypochondria ſtatuimus, à quibus nomen etiam hæc melancholia ſortita eſt: veruntamen cum plures in hypochondriis partes contineantur lienem præcipuè, & loca vicina, antecedentem huius melancholiæ cauſſam continere putamus. Lien equidem humoris melancholici ſedes eſt: ſi tamen magna huius humoris copia colligatur, vt totã in eo contineri non poſſit, etiam in meſenterium, ac omentum protruditur, ac in venis meſaraïcis naturalia viſcera perreptantibus continetur, iis præſertim in locis, vbi plures, maioréſque venæ portæ rami verſus lienem in hypochondrio ſiniſtro tendunt: licèt, ſi maxima eius ſit copia, in totum abdomen per venæ portæ ramos diſpergi poſſit. Vnde nonnulli duplicem melancholiam hypochondriacam ratione loci, in quo cauſſa antecedens continetur, ſtatuunt: vnam in venis dextræ partis, ab hepatis caliditate excedente ita calefactis, vt calefaciendo chylum perpetuo feruore & ardore, moleſtiam quaſi caliditatis alicuius internæ in eo loco exhibeant; alteram in ſiniſtra parte, in venis meſaraïcis, quæ ſunt inter ſplenem, & ventriculum ſitæ. Frequentiùs tamen in ſiniſtro hypochondrio delirij huius cauſa cumulatur, & contineatur. Atque ita, quia cauſſa huius mali in hypochondriis primariò ſita eſt, non eſt continuum hoc delirium, ſed tamdiu durat, quamdiu vapores atri ſpiritibus animalibus miſcentur, quibus diſcuſſis & illud vel euaneſcit, vel minuitur; atque iterum redit, vel exaſperatur, vbi noui vapores & flatus, qui caput petere ſolent, collecti & coaceruati ſunt, qui vbi vel per ructus, vel per vomitum vel per alui crepitus aut deiectiones euacuantur, ægri meliùs habent.

Viam per quam vapores melancholici ad caput feruntur, quod attinet, ſtatuunt quidem nonnulli, nunquam, niſi mediante orificio ventriculi, ad cerebrum hos vapores ferri. Verùm probabilius eſt, per venæ cauæ ramos, & arterias id fieri. Facilis enim vaporum ex vena portâ in cauam eſt tranſitus, vt & in arteriam magnam, per arterias, quas lien habet magnas & multas.

Cauſſa antecedentis natũ quænam.

Quæ autem humoris huius melancholici, quem antecedentem Melancholiæ hypochondriacæ cauſſam eſſe diximus, ſit natura, non ita planum eſt. Vulgata ſententia eſt, eum eſſe frigidum, ſiccũ, atrum. Verùm negat id Platerus eâ de cauſsâ, quòd æſtuatio quædam eo in loco, vbi humor latet, percipitur, quæ acrimoniam, & caliditatem illius ſatis declarat. Imò non ſolùm aduſtum & feculentum eſſe hunc humorem, ſed & malignitatẽ peculiarem obtinere ſtatuit, ob enormia illa accidentia, quæ in mania, & in melancholia apparent, ob quam etiam Cacodæmones ſedem in hoc humore habere gaudeant. Verùm enim verò diſtinguendum eſt inter melancholiam hypochondriacam, & affectionem hypochondriacam. Affectio enim hypochondriaca latiùs ſeſe extendit, quàm melancholia hypochondriaca. Neq; enim omnes hypochondriaci melancholici ſunt. Qui verò melancholici ſunt, in iis omnino proxima delirij cauſſa ad humorem melancholicum referenda; etſi nihil prohibeat, quin etiam ob αὐτοπερεξίαν, viſcerum æſtuatio quædam in hypochondriis percipiatur, & propterea diuerſa ſymptomata hypochondriaci patiantur. Vnde etiam Melancholiæ hypochondriacæ non eſt vnum genus. Quidam enim melancholici ſunt torpidi, ignaui; alij μετὰ σπουδῆς ſua peragũt. In illis delirij cauſſa eſt Melancholia naturalis, quæ eo modo, quo ſuprà in genere dictum, melancholiam inducit; in his verò iam aliquid quidem aduſti humoris eſt, vel alij humore aduſti admiſcentur.

Vbi Platero libenter aſſentimur, aduſtum aliquem humorem cauſſæ melancholiæ admiſceri. Et plerumque adſunt ructus & vomitus acidi. Acida autem non paucas partes calidas in ſe cõtinent. Et humor ſummè calidus atrabilario proximus eſt. Aduſtio tamen illa non eſt magna: aliàs enim potius mania, quàm melancholia inde excitaretur. Et ſi humor melancholicus ampliùs aduratur, ex melancholia fit mania; cùm ex humore valde calido & aduſto delirium cum timore, & triſtitia prouenire non poſſit, ſed caliditas illa potiùs audaciam inducit. In aliis verò pleriſque hypochondriacis affectibus facilè concedimus, humorem illum, qui affectionis hypochondriacæ cauſſa eſt, non ſemper frigidum eſſe, ſed in venæ portæ ramis accumulatum aduri, & calorem, atque acrimoniam contrahere, &, vt ex Diocle Galen. 3. *de loc. aff. c.* 6. docet, *hypochondriacas affectiones plus caloris quàm docet, in venis, quæ alimentum è ventriculo excipiunt, habere.* De quo infrà, *lib.* 3. *p.* 5. *ſect.* 1. *c.* 4. plura dicentur.

Malignitatem quod attinet, equidem humor melancholiam excitans propriè malignus non eſt, & nonniſi impropriè loquendo eum malignum appellat Platerus. Interim in hoc ei aſſentimur, peculiarem aliquam occultam, & nobis ignotam eſſe diſpoſitionem humoris melancholiam generantis; quæ vulgò, cùm proprio nomine eâ exprimere non liceat, impuritas, & nigredo dicitur, ob quam ſpirituum animalium naturalis luciditas & puritas vitiatur, & p.n. diſpoſitio inducitur.

Quomodo autem generetur humor hic in hyponchondriis, pluribus dicitur, vbi de affectionibus hypochondriacis in genere tractabitur, *l.* 3. *p.* 5. *ſect.* 1. *ibid. ſect.* 2. *c.* 3. de Scorbuto. Vt breuiter de eo, quantum huius loci ratio poſtulat, dicamus, præcipuæ generationis & cumulationis humoris melancholici in hypochondriis cauſſæ ſunt errores in victu diu continuati & ventriculi, ac hepatis, & lienis αὐτοπερεξίαι.

Cauſſæ remota & procatarctica interna & externa.

Primò enim, cùm coctionis primæ errata in ſecunda corrigi non poſſint, à pluribus verò in diæta plurimùm delinquatur, & hinc in prima coctione multi errores committantur; plurimos etiam errores & vitia in ſecundâ coctione conſequi neceſſe eſt. Ad humoris verò melancholici generationem faciunt ea, quæ craſſum & feculentum ſuccum generant. Si enim plus huius ſit in chylo, quàm debebat, omne hoc excrementum à liene attrahi, elaborari, ſegregari, atque euacuari nequit, ſed eius maxima pars à natura valida & robuſta

plerumque in pancreas meſenterium, & omentum, atque ferè per eos venæ portæ ramos, qui non in ipſa inteſtina, ſed in meſenterium, & pancreas deſinunt, & obliterantur, deponitur, vt hac de re rectè Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 3. c. 7.* diſſerit.

Ventriculi debilitas. Faciliùs verò id accidit, ſi ventriculus ſit debilis. Cùm enim cibi eiuſmodi craſſi & feculenti, etiam in eo qui ventriculum ſatis fortem habet, nihilominus ſimilem chylum ſuppeditent; multò magis hoc accidit, ſi ventriculus ſit debilis. Ideóque inter remotiores cauſſas omnia locum habent, quæ ventriculum debilitare valent; de quibus *lib. 3. de imbecillitate ventriculi,* dicetur.

Ventriculi ac Hepatis & Lienis. αὐτοπραξία. Et adhuc promptiùs id fiet, ſi aliqua adſit lienis, ventriculi, & hepatis αὐτοπραξία. Tum enim ventriculus debilis cibos non rectè coquit, & cruditatis cauſſa eſt. Lien verò & Hepar, ſi calidiora ſint, auidiùs illum ad ſe & ſæpè adhuc crudum, trahunt, & quidem tenuem, & aquoſam chyli partem maturiùs, craſſam tardiùs; illámque in vapores tenues: nonnunquam & ſubſalſos; ac acres reſoluunt, atque vel in caput, vel in totũ corpus diſtribuunt; vnde catarrhi, dolores vagi, vel ſudores excitantur, hæc vehiculo deſtituta in venis meſaraïcis ſubſiſtit, obſtructiones in iis parit, ampliúſque exiccatur, & incraſſatur; vel etiam aduritur, & obſtructiones in venis meſaraïcis parit, ac humori melancholico materiam præbet, atque ita humorum craſſorum, & feculentorum copia in hypochondriis cumulatur, atque melancholia, tùm plurima alia hypochondriaca mala oriuntur, quæ ibidem Fernelius recenſet, & prolixiùs infrà, *lib. 3. part. 5. ſect. 1.* enumerabuntur.

Imò hæc, ſi affectum hunc producere debet, neceſſariò circa lienem hæret, & ſi id tantùm fiat, mitior eſt melancholia. Accidere tamen poteſt, vt in vtroque hypochondrio illa cumuletur, & tum grauior affectio eſt, & non ſolùm melancholia, ſed & alia ſymptomata adſunt, ob materiam miſtam, quæ partim calida, ſicca acris & amara eſt, ob igneam, quæ in hepate & venis circa hepar eſt, diſpoſitionem, & ſenſum æſtus in dextro hypochondrio exhibet; partim frigida, ſicca, acida, quæ in liene & circa eum hæret, & colligitur; de quibus *loc. allegat.* dicetur

Cibi & potus acetoſi. Suppeditant autem tali humori materiam cibi craſſi, difficilis coctionis, viſcidi, flatulenti, caro bubla, ſuilla, aprugna, ceruina, piſces maritimi, & in aquis ſtagnantibus degentes, carnes & piſces ſale ac fumo indurati, aues in aquis degentes, legumina, braſſica, oua indurata; vina non defæcata, auſtera in primis, quæ in lapide calcario, vel alio ſolo, quod materiam mineralem, vel tartaream continet, creſcunt; cereuiſia ex aquis impuris cocta, præcipuè ſi ſit turbida, & non defecata.

Aëris vitioſa cõſtitutio. Facit ad hoc malum generandum etiam aër craſſus, fœtidus nebuloſus, qui inſpiratione attractus ſpiritus animales, & vitales inquinat; item autumnalis, modò calidus, modò frigidus.

Quies & nimium otium. Quies & otium nimium huius mali generationem quoque promouent, dum ob ea multa excrementa in corpore retinentur, calórque non excitatur, & ventilatur; vnde obſtructiones in corpore fiunt. Atque hæc, cum lucubrationibus & meditationibus cauſſa eſt, cur literati, & qui vitam ſedentariam agunt, malo hypochondriaco frequentiùs ſint obnoxij, minùs verò ij, qui quotidianis laboribus exercentur.

Euacuationes ſuppreſſa. Aluus ſuppreſſa etiam ad malum hoc generandum facit. Etenim ſi excrementa diutiùs in inteſtinis detineãtur, venæ meſaraïcæ ex iis pro bono & recenti chylo craſſam & feculentam materiam attrahunt, è qua multi feculenti humores generantur, atque obſtructiones in venis meſaraïcis & liene excitant; vnde iis, qui ad ad affectionem hypochondriacam ſunt diſpoſiti, ſummè vtile eſt, aluum ſemper habere laxam. Multum quoque ad malum hoc inducendum faciunt ſuppreſſæ euacuationes, per quas natura vitioſos eiuſmodi humores in primis viis collectos euacuare ſolebat vt alui deiectiones, & vomitus quibuſdam certis temporibus conſueti: ac quæ maxima huius mali cauſſa eſt hæmorrhoides, quæ aliquando fluxerunt, ſuppreſſæ.

Immoderati animi affectus. In primis verò mali huius cauſſa eſt metus & triſtitia, & animi nimia intentio; idque maximè in iis, qui à natura corporis conſtitutionem melancholicam adepti, taciturni, cogitabundi & triſtes ſunt. Atque hinc etiam accidit, vt infantes, & iuuenes, qui à curis & mœſtitia alieni ſunt, in hoc malum non incidant, ſed adulti, poſt annum trigeſimum plerumque. Tum enim temperamentum corporis non ſolùm fit ſiccius, & errores in victu commiſſi in adoleſcentia ſeſe produnt, ſed & curis, meditationibus, atque animi intentione homines tum magis occupari incipiunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Melãcholia hypochondriacæ diagnoſtica. Melancholiæ Hypochondriacæ ſigna ſunt, delirium abſque febre, cum mœrore & timore; idque non continuum, ſed notatu digna interualla habens. Sunt enim melancholiâ hypochondriacâ laborantes nonnunquam ſatis hilares; mox tamen ſine cauſſa in mœſtitiam recidunt. Cùm enim vapor Melancholicus, ater & tenebricoſus, huius mali cauſſa proxima, in cerebrum eleuatur, ſpiritibúſque animalibus permiſcetur, eóſque inquinat, delirium inde excitatur, ægérque multa falſa imaginatur, metuit non metuenda, ſine cauſſa mœret, & variis modis animum macerat, duratque hoc delirium tamdiu quamdiu vapores illi ſpiritibus permiſcentur: poſtquam verò vapores illi melancholici diſcuſſi ſunt, delirium ceſſat, donec noui vapores ad caput eleuati ſpiritibus animalibus permiſcentur, eóſque turbant.

Et hæc quidem propria Melancholiæ ſigna ſunt; quibus tamen interdum & alia coniunguntur. Nam quia, vapor ille flatulentus melancholicus in cerebro permiſcetur ſpiritibus animalibus, qui non ſolùm imaginationi, ſed & aliis ſenſibus inſeruiunt, accidit, vt etiam circa alios ſenſus varia ſymptomata oboriantur; in auribus tinnitus, ſtrepitus, ſoníque varij, nunc campanarum ſonitum, nunc aquarum ſtrepitum referentes; oculi obſcurè vident, vel etiam omnia circumagi videntur. In neruos etiam ſeſe inſinuans vapor varios dolores, & alia neruoſi generis ſymptomata accerſit. Idem vapor, dum ſeu per venas, ſeu per arterias ſurſum tendit, & cor tranſit, illud in eas anguſtias redigit, vt motu violento palpitare, & arteriarum celerem, & velocem motum ad expellendum, & diſcutiendum vaporem ſibi moleſtum, inſtituere cogatur: quod dum fit, æger de ſumma cordis anguſtia conqueritur, de vita deſperat, maximiſque ſuſpiriis opem & auxilium expoſcit. Plerumque etiã vrgent vigiliæ, quæ à vaporibus illis ſiccis ortum habent, qui non ſolùm ſpiritus perturbant, ſed & cerebrum exiccant, ac ſomni proximam cauſſam abſumunt; aut, ſi dormiunt, ſomnus ea de cauſſa eſt perturbatus, cum ſomniis metûs & terroris plenis. Adſunt etiam alia affectionis hypochondriacæ ſigna, quæ Gal. 3. *de loc. aff. c. 6.* ex Diocle ita recenſet: *Sumpto cibo, maximè coctu difficili, ſputum multum & humidum concitatur: item ructus acidiſſimus, flatus æſtuſi n hypochondriis, fluctuatio non illicò, ſed cùm retinuerint, interdum quoque ventriculi vehementes dolores, qui nonnullis ad dorſum vſque procedunt: concoctis deinde cibis quieſcunt, mox aliis cibis ingeſtis eadem reuertuntur ſymptomata, quæ interdum ieiunos, interdum etiam à cibo moleſtant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata ſubamara, & calida, vel acida adeò vt dentes ſtupore afficiantur.* Et alia coniuguntur, quæ ſuo loco de affectione hypochondriaca explicabuntur.

Hoc ſaltem hîc addimus, non omnia ſumptomata in omnib. apparere, ſed modò hæc, modò illa, pro partium læſarum, vel ſeorſim, vel ſimul ratione. Si enim venæ meſaraïcæ ſaltem obſtructæ ſint, & in iis humor contineatur, mitior eſt affectio: grauior, ſi ipſa viſcera ſimul afficiantur. Et quidem ſi vtrumque viſcus afficiatur, atque vtriuſque venæ ſint obſtructæ, grauia & plurima apparent ſymptomata: ſi verò vnum ſaltem viſcus obſtruatur, mitiora & pauciora ſunt.

Quia verò hoc malum non continuum eſt, ſed per interualla quædam inuadit, & paroxyſmos ſuos habet qua ratione illi oriantur, & quo modo inuadant ægros, etiam explicare non inutile fuerit: præſertim cùm ægri ipſi rarò omnia recenſere poſſint, quòd improuiſo hoc malo corripiuntur, & ratione ac mente perturbatâ omnia memoriâ comprehendere non valent. *Paroxyſmi & ſymptomatum quænam ſit ratio.* Primò quidem corripiuntur paroxyſmo ægri ſæpe etiam citra vllam euidentem, vel externam cauſſam, vbi materia copioſiùs accumulata à natura mouetur, & vapores, ac flatus ab ea excitantur. Solétque & hic morbus, vt alij, ſuas habere periodos. Faciliùs tamen hoc fit, ſi cauſſa externa aliqua accedat, vt improuiſus terror, mœror, ira, vſus ciborum flatulentorum, vini potentis crapula. Vbi verò malum ægros apprehendit, in nonnullis quidem ſubitò, & ex improuiſo hoc accidit; interdum ex flatibus, & vaporibus aſcendentibus ructus antecedunt, ventriculus diſtenditur, & orificium eius lancinatur, ac per gulam tranſiens vapor acidus, linguæ neruos peruadens, eam quaſi conſtringit, ac rigidam, & ad ſermonem immobilem reddit, interdum per cor tranſiens vapor, anxietatem lipothymiæ non abſimilem, vel cordis palpitationem excitat, atque altiùs aſcendens difficilem reſpirationem parit. Hinc cerebrum occupans delirium parit, atque, vt antea etiam dictum, caligo oculis offunditur, in auribus tennitus excitatur, ac membranæ cerebri tenduntur, & dolor in iis excitatur, vt ægri totam cerebri ſubſtantiam è cranio ſibi euulſum iri metuant. Et dum porrò vapor per ſpinam dorſi deorſum tendit, interdum in vtroque brachio frigus quoddam, aut ſtuporem potiùs, & motum formicantem inducit. Quæ cùm fiunt, anxietatis & terroris omnia plena ſunt, ægrique metuunt, ne labantur & concidant, ideóque locum quieti quærunt, interea mente quaſi priuantur, vel delira loquuntur, & ſudore frigido perfunduntur. Hinc calore illos vapores diſcutiente, rubore iterum ſuffundi incipiunt, anxietas minuitur, & mentis actiones ſeſe iterum exſerunt, ac tandem, paroxyſmo ſuperato, nihil ægri ampliùs ſentiunt, præter metum alicuius grauioris morbi, epilepſiæ vel apoplexiæ, vel ſubitaneæ mortis; atque hinc triſtitiam, & animi mœrorem concipiunt.

Prognoſtica.

1. Malum hoc, vt omnes morbi melancholici, diuturnum, & difficile curatu eſt. *Signa Melãcholiæ hypochõdriacæ prognoſtica.* Humor enim melancholicus naturâ ſuâ pertinax eſt, nec facilè medicamentis cedit, imò ſi minùs cautè tractetur, ferocior redditur. Præterea Indicationes inter ſe plerumque pugnant: ventriculus eſt debilis, frigidus, & calefacientia poſtulat; contrà hepar in hoc affectu plerumque eſt calidius. Humor ipſe quoque craſſus, & ſiccus, & propterea humectantia poſtulat: cum eo tamen plerumque ſeroſas humor

humor coniungitur; vnde ſputo abundant hyponchondriaci. Faciunt quoque non parum ad morbi huius diuturnitatem errores ægrorum, dum & in victu ſæpe delinquunt, & diuturni morbi pertæſi, vel vſum medicamentorum intermittunt, vel Medicos temerè mutant.

2. Faciliùs tamen curatur in principio, quam ſi iam ſit inueterata: & ſi duret hæc melancholia; tandem ſimilis vapori diſpoſitio cerebro imprimitur, & ex affectu per conſenſum proprius excitatur.

2. Tantò malum eſt grauius, quando humor magis aduritur, & ad atræ bilis naturam accedit. Si enim humor ille; qui vaporem ſuppeditat, aduritur, vel aduſtus illi admiſcetur, melancholia in maniam tandem tranſit. Cuius rei ſignum eſt, cùm, qui antea erant meticuloſi & triſtes, iam hilares quaſi, animoſi, audaces & iracundi fieri incipiunt; quod faciliùs accidit, ſi æger multo, & potenti vino pro potu vtatur.

4. Si materia illa, & vapores inde excitari prauam & peculiarem corruptionem ſubeant, aut copioſiùs ad cerebrum ferantur, malum interdum in epilepſiam degenerat, interdum cerebro morbi diuturnitate valde debilitato, & cruditate auctâ, in apoplexiam tranſit.

Indicationes.

Vapor ille, qui proxima & continens huius delirij cauſſa eſt, etſi ſponte à natura diſcuti ſoleat: tamen danda opera, vt id quam citiſſimè fiat. Ne verò malum recurrat, vaporum aſcenſus prohibendus, iique, ne cerebro, & cordi moleſtiam afferant, aliò diuertendi. Et quod curationis caput, humor melancholicus, è quo vapor ille eleuatur, ex hypochondriis euacuandus. Quod rectè & ordine fiet, ſi viæ obſtructæ operiantur, & venæ meſaraïcæ, quæ ſimul ſiccitate plerumque laborant, humectentur, humor ipſe craſſus attenuetur, & incidatur, & tandem per aluum & vrinas euacuetur atque eius generatio prohibeatur; quod eueniet, ſi omnes cauſſæ, à quibus is originem traxit, vel à quibus moneri, & augeri poteſt, amoueantur, & vitentur. Tandem cerebrum & ventriculus roborandus, vt & aliæ partes principes.

Curatio.

Alui Lenitio.

Cùm aluum in hoc morbo laxam habere ſemper vtile ſit, & reliqua remedia, niſi primæ viæ euacuatæ ſint, parum proſint; ab alui lenitione, & primarum viarum euacuatione curatio inchoanda. Vbi maximè cauendum ne purgantibus validioribus, & à partibus remotioribus trahentibus, humores non ſolùm in hypochondriis, ſed & in aliis venis commoueantur; qui cùm exitum non inueniant, nec euacuationem tum apti ſint, hepatis & venarum obſtructione augent, aliáque incommoda ſecum trahunt, atque ita plus nocent, quàm proſunt. Initiatur ergo talis Clyſter.

℞. *Rad. althéæ, polyp. q.* an Drach. vj. *malu. pariet. althéæ, viol. mercurial.* an. M. j. *flor. chamæmel.* M. ß. *furfur. in petia ligat.* M. j. *prunor.* num. x. Coq. in aqu. pura. Colatur. ℞. ℔. j. *Electuar. lenit.* vel *diacathol.* Vnc. j: *hieræ ſimpl.* Drach. ij. *mell. roſar. colat. ol. violar.* an. Vnc. j. *chamæmel.* Vnc. j. ß. *vitell. oui,* nũ. j. F. Clyſter.

Sanguinis Euacuatio.

Sanguinis miſſio.

Poſtea ſi ſanguis abundet, & hepar ſit calidius, vt ſanguis euacuetur, corpuſque ventiletur, & ad vſum medicamentorum aptius reddatur, vena aperienda.

Commodiſſimum autem foret, ſi ex venæ portæ ramis ſanguis euacuari poſſet. Cùm autem ii nullibi pateant, niſi in ano, vtiliſſimum eſſet, ſanguinem per hæmorrhoides euacuare; hæmorrhoidumque fluxus ad melancholiam curandam multum poteſt, atque interdum hypochondriaca melancholia, quæ aliis remediis tolli non potuit, hoc vno ſanata fuit. Verùm niſi natura ipſa hunc tentet; ab arte ſola earum fluxus vix ſperari poteſt. Si tamen fluere conſuetæ ſint hæmorrhoides, aut tumeant, hirudinum applicatione, vel aliis modis, vt aperiantur, tentandum.

Cùm etiam menſtruorum fluxus naturalis ſit & natura per eum vitioſos humores, qui in corpore colliguntur, ſimul euacuare ſoleat, cauendum ne ſupprimatur, & ſi ſuppreſſus ſit reuocetur.

Venæ verò in brachio tum demum aperiendæ, vbi, vt diximus, ſanguis abundat, aut ille iam à ſucco melancholico infectus eſt. Hinc ſanguis ex venis crurum, poplitis, aut malleoli emitatur; cùm ſanguis prauus infra hepar maxima ex parte conſiſtat, & hamor melancholicus, tanquam fex ſanguinis, aliquando inferiora petere ſoleat. Et fieri poteſt, vt hoc modo ſanguis ad hæmorrhoides fluat, & illæ cum maximo ægri commodo aperiantur.

Vomitoria.

Quia verò non rarò ob ventriculi debilitatem crudi & pituitoſi humores in ventriculo cumulantur; ſæpe neceſſarium eſt, à vomitu initium curationis facere, ne à præparantibus, vel purgantibus excrementitij illi humores ad penitiores partes rapiantur, atque obſtructiones augeant.

Vt ℞. *Succ. radic. raphani expreſſ.* Vnc. iij. *hydromel.* Vnc. iij. In quibus miſtis macerentur per noctem *radic. aſari. contuſ.* Drach. ij. Manè colentur & exprimantur, liquórque tepidè propinetur.

Præparantia humorem melancholicum in hypochondriis.

Materiæ morbificæ præparatio.

Hiſce peractis, iam ad materiæ præparationem accedendum, quæ attenuantibus, & aperientibus perficitur, ſine inſigni tamen calefactione, & exiccatione, propterea quòd plerumque ardor quidam, & ſiccitas meſaraïcarum adſit, & inflammationi quid ſimile partes illæ, & inferiori orificio ventriculi vicinæ obtineant. Qua in re non rarò peccatur ab iis, qui ad flatus tantùm, quibus hypochondriaci etiam abundant, habito reſpectu, valde calidis & ſiccis medicamentis in hac melancholiæ ſpecie vtuntur, quibus morbus potiùs exaſperatur.

Contrà nec nimis refrigerantia, & humectantia ſine aliqua apertione conueniunt; cùm in partibus illis ſint obſtructiones, quas tollere ſemper conuenit. Vbi tamen plus aquoſi admiſtum eſt, calida non omittantur. Atque ita, provt varia eſt conditio humoris in hoc morbo; & aliud atque aliud membrum magis læſum eſt, ita curatio aliàs magis calida, aliàs minùs calida poſtulat, aut etiam moderatè refrigerantia & humectantia, quæ omnia tamen ſint aperientia & attenuantia. Si caliditas & æſtus maior percipiatur in hypochondriis, horâ vnâ ante cibum, ſeri lactis caprini ℔ ß. vel ℔. j. commodè exhibetur, quod & calorem iſtum temperat, ac venas menſenterij refrigerat, & materiam, obſtructionis cauſſam, eluit. Simplicia:

Radices, *Fœniculi, aſparag. eryngÿ. graminis, borragin. bugloſſ. cichorÿ, ſcorzoneræ, helenij, polypod. glycyrriz. centaurij maior.* Crato enim inter aperientia, & obſtructiones tollentia in hoc morbo, multum tribuit rad. centaur. maior. quod vulgò Rhaponticum appellatur, ſi ſuccus è recenti radice exprimatur, & cum ſaccharo in formam ſyrupi redigatur, ac de eo ſingulis diebus manè ſumantur cochlearia duo, vel tria: vel ſi radix centaurij maioris in vino horis 24. maceretur, & ante cœnam æger vini hauſtum ſumat, idque aliquot diebus continuet.

Cortices, *cappar. tamariſci, fraxini, citri.*

Folia & herbæ, *ceterach. ſcolopendr. chamædr. chamæpit. capill. Ven. meliſſ. betonic. hyſſopi, endiuiæ, cichoriÿ, fumariæ, cuſcutæ, cardui ben. abſinthij,* præcipuè *Pontici, cochleariæ, veronicæ.*

Flores *borrag. bugloſſ. violar. centaur. mino. ſambuc. geniſt.*

Semina *aniſi, fœnic. endiu. ocym. aquileg. geniſt. quatuor, frigid. maior.*

Fructus, *prun. amygdal.*

E quibus fiant *Medicamenta vſualia.*

Aquæ, *borrag. bugloſſ. meliſſ. chamædr. capill. Ven. hyſſop. fumar. cuſcut. ſcolopend. lupuli.*

Syrupi, *byzanthin. de duab. radicib. de fumar. de ſcolopend. de borrag. bugloſſ. endiu. de epithym. de lupul. de polypod. de pomis.*

Conſeruæ; *borrag. bugloſſ. meliſſ. fumar. cichor. betonicæ, cochl. tunic.*

Condita, *cortic. citr. radic. helen. eryngÿ.*

Extracta, *veronic. meliſſ. card. benedict. abſinthij, ceterach.*

Species, *electuar. lætitiæ Galen. Rhaſ. de hyacinth. diarrhod. Abbat.*

Trochiſci, *de capparib. de abſinthio.*

Ex his varia pro vſu & conſtitutione ægri fieri poſſunt. De quibus hoc monendum, vt initio non ea vſurpentur, quæ fortiùs vrinam mouent, ne materiam vitioſam è primis viis ad hepar, & venam cauam deducant, malum augeant, aut morbum aliquem in renibus excitent.

An diuretica in melancholia hypochondriaca conueniant.

Reiicit quidam aliâ de cauſſa diuretica Hollerius, quòd ſcil. ſplen nullum habeat conſenſum cum renibus per viam communem: verùm diuretica nec planè reiicienda ſunt, ſed corpore, & primis viis per purgantia euacuatis etiam locum habent, & ſæpe nigra planè per vrinam euacuantur, cum ægri commodo nec ratio Hollerij vera eſt: Sunt enim viæ è liene ad renes, quas monſtrarunt Recentiores Anatomici, & eas recenſet Laurentius, *q.* 27. & per arterias emulgentes ſatis commodè è liene ad renes materia enacuari poteſt.

Valde etiam calida vitanda, aut ſi vſurpentur, aliis temperanda, ne humorem adurant peiorémque reddant, tetróſque vapores excitent, & grauia ſymptomata inducant.

Potio.

Potiones.

℞. *Rad. cichorij, borrag. ſcorzoneræ, polipod. q. cortic. rad. cappar.* an. ʒ. ij. *rad. aſari* ʒ. j. *fol. meliſſæ, betonicæ, ceterach. fumariæ, capill. Ven. chamædryos,* an. M. ß. *centaurij minoris, abſinthij Pontici,* an. P. j. *flor. cordial.* P. ij. *cortic. citri* ʒ. ij. *ſem. aniſi fœnic.* an. ʒ. j. *fol. ſenæ el. epithymi,* an. ʒ. iij. *paſſul. mino.* ℥. j. Infundantur omnia in aq. puræ ℔. iij. Stent vaſe clauſo, loco calido, & poſtea in B. ebuliant:

Colat. add. *ſucci borragin. roſar. fumariæ,* an. ℥. iv. *ſacch.* ℔. j. F. Potio clara. Doſis ℥. iv. vel ℥. v.

Syrupi.

℞. *Succi bugloſſi, borrag. pomor. ſuaueolentium,* an. ℔. j. *meliſſæ* ℔. ß. Infunde in eo *granor. Kermes* ℥. j. *croci* ʒ. j. Colentur, & cum *ſacch.* ſ. q. F. Syrupus,

Vel ℞. *Rad. aſparag. fœnic. polypod. q. helenij. ſcorzoner. cichor.* an. ℥. ß. *cortic. rad. cappar. tamariſc. fraxin.* an. ʒ. iij. *citri, aurantior.* an. ʒ. ij. *fol. ceterach. ling. ceruin. endiu. hortenſ. hepatic. nobil. chamædr. card. benedict. capillorum Veneris.* an. M ß. *epithymi* ℥ ß. *ſem. aquileg.* ʒ. j. ß. *aniſi, fœnicul.* an. ʒ. j. *quatuor. frigid. maior.* an. ʒ ij. *glycyrrh. raſæ* ℥. ß *paſſular. exacinat.* ℥. i. ß. Coq. in aqua pura. Colat.

℞ ℔.iij.*ſucc.pomor.dulcacidor.odorator.*℔.j.*borrag.ſumar.* an.℔ ſem. *ſacchar.*q.ſ. F. Syrupus.

Cuius Vnc.ii, vel.iij. ſumat æger manè, & ſuperbibat hauſtum aquæ borraginis.

Decocta. Vel ex iiſdem ſimplicibus fiat Decoctum, & clarificato idonei ſyrupi addantur.

Claretum.

Si æger decocta & ſyrupos reſpuat, aut ex ſyrupis aliquid incommodi metuatur, cum dulcia lienis non ſatis vtilia ſint, fiat tale Claretum:

Clareta. ℞.*Rad.fœnicul.eryng.helen.ſcorzoner.*an.Vnc.ſem.*cortic.tamariſc.rad.cappar.polypod.*q.an.Drach.vi.*cortic.citri.*Vnc.ſem. *zedoar.*ʒ.ij.*chamædr.ling.ceruin.meliſſ.capill.Veneris, abſinth.* an.M.ſem.*flor. orrag.bugloſſ.* an.M.j.*cinamon.* Dr.ij.*ſpic.Indic. ligni aloës* an. Drach.j. Affunde *vini Rhenani calefacti* ℔. vj. Stent aliquandiu in infuſione, & poſtea aliquoties trajiciantur per manic.Hippocrat. Vltimò add.*ſacch.albiſſ.* Vnc.iij.

Manè poſt iuſculum, vel in prandio & cœna loco primi hauſtus vſurpetur.

Aqua.

Vel paratur talis Aqua:

Aqua. ℞.*Rad.aperient* ℥.j. *helen.*ʒ.vi. *cortic. tamariſc. fraxin.*an. ʒ. ß.*meliſſ.betonic.chamædr. chamæpit.*ana.M.ij.*card. benedict.* M.j.*ſem.aniſi.fœnicul.*an.℥.ß.*flor.bugloſſ.geniſt.cantaur.minor.* an.M.j. Macerentur omnia in *aq.borrag.* ℔.iiij. *vini* ℔.iij.poſtea colétur, Colat.add.*ſucc.fumar.*℔.j.*cochlear.*℔.ß. *trochiſc. de cappar.* Vnc.j. Deſtillentur. Deſtillatum exhiberi poteſt vel ſolum, vel cum ſyrupo borrag.aut alio, aut etiam addi oxymel ſcillitic. vel tartarum Vitr. latum.

Electuarium.

Electuariū. ℞.*Conſeru.cichor.meliſſ.borrag.bugloſſ. card. bened.*an.Vnc. j.*cortic.citri,condit.rad.condit. helen.*an.Vnc.ß.*ſpec. diarrhod. abbat.*Drach.j.*confect., Alkerm.* Drach ß. Cum *ſyrup.byzantin. ſimpl.*F. Electuarium.

De quo ſumat æger Vnc.ß.vel Drach.vj.& ſuperbibat aquam borraginis.

Purgatio.

Purgatio. Poſtquam aperientia & præparantia hæc aliquot diebus ſunt exhibita, quarto vel quinto die purgatio inſtituatur. Et quidem purgantia ſint mitiora. Crato ſæpe non fortiora, quàm ſyrup. roſar. ſolut. cum aq. roris Majalis (vtpote quæ longè ſubtilior eſt reliquâ aquâ, ita vt teſtæ oui incluſa,ſolique meridiano expoſita, calefacta ſtatim euaporet) confectum, additâ manna dilutâ infuſo flor. perſicor. exhibet. Et talia mitiora ſæpè & diu continuanda ſunt. Licet tamen interdum & fortiora exhibere.

Maximè verò vtiles ſunt clyſteres ſæpius repetiti, ſed non admodum acres; verùm mediocres, & ſimul flatus diſcutientes.

Potiones.

Potiones. ℞.*Polypod. q.*Drach.vi.*cortic.citri.*Drach.ij.*fol.ſen.*Drachc. v.*rhabarb.*Drach.ſem.*epithym.* Drach.iij.*fol. borrag.bugloſſ.*an. P.ij.*caryophyll.*num. iiij.*ſem.fœnicul.aniſi,*an. Scrup.i.*cinamom.* Scrup.ſem.*paſſular.* Vnc.ſem.*ol. diaphœn.* Drach.ij. Infunde.in ſuffic.quant.ſeri lactis.

Colat. ℞. Vnc.iiij. *ſyrup. de pomis Regis Sabor.* Vnc.i. M.F. Hauſtus.

Vel.℞.*Radic.aperient. vino præparat.* Vnc.j.*ſcorzoner.* Vnc. ſem.*cortic. tamariſ. fraxin. citri,* an. Vnc.ſem.*meliſſ. ceterach. chamædr.*an.M.ſem.*flor.borrag.bugloſſ.ſābuc.geniſt.*an.P.i.*ſem. endiu.portulac.agni caſti,aniſ.*an. ʒ.j.*rad. helleb.nigr.præparat. glycyrrh.*an. Vnc.ſem. *paſſular. maior.* Vnc.j. Coq.in aq. ſimpl. In Colat.infund.*fol.ſen.* Vnc.ij.*zedoar.galang.*an.℥.j.ſem.

Colat.℞.Vnc.xiiij adde *ſyrup.de epithym.de pom.Reg. Sabor.* an.℥.ij. F.Potio pro.4.doſibus, quæ aromatizetur ſpec. lætitiæ Galeni, aut diambr.

Alia:℞.*Infuſion.roſarum fact.in aq.endiu.& fumar.aq.part.* ℥ ij. *aq aniſi, cuſcut.flor.borrag.*an. ℥.j.*fol.ſenæ el.& vino alb. irrorat.*ʒ.v.*paſſular.minor.*℥.ij.*rad.glycyrrh. raſæ ſem. aniſi,coriandr. præpar.* an. Scrup.ij. *caryophyll.*num.iij. Bulliant omnia tribus ebullitionibus vaſe tecto, tunc adde *rhabarb. opt.*ʒ.j *el. de ſucco roſar.*℥.ij.*diaphœnic.*ʒ.j.*pulu.ſantali citr.*℈.j.

Relinquantur per noctem in infuſione loca tepido; poſtea fortiter exprimantur per linteum. Fiátque Potio, quæ detur manè tribus horis ante paſtum in humoribus miſtis.

Syrupi.

Donatus Antoninus ab Alto Mari hunc Syrupum valde commendat, quem & alij laudant:

℞.*Hyſſop.ſampſuchi,ſerpilli,meliſophyll.betonic.* an.M.ſem. *borrag. lupul.ſcolopendr. fumar. capill.Veneris,* an.P.ſem. *rad. cichor.borragin. fœnicul cappar* an.℥.iiij.*abſinth.cortic.citr.*an. M.j. *fol.ſen.elect. polypod.q.* an.℥ ij. *puleg.flor. chamæmel.centaur. minor.* an. Drach.ij. *chamædr. chamæpit.* an. Vnc.ij. *junc. odorat.*(id eſt, *ſchœnanth.*) *ſpic. aniſ. fœnicul. aſar.* an.Drach. *paſſular.enucleat.* Vnc.j. Coquantur.ſ.a. Colat. ℞ ℔.iiij.add. *ſucc.pomor. dulcacidor. roſar.* & *malor. punicor.acidor.* an. ℔. ſem.*borrag.& fumar.depurat.* an.℔.j.*ſacchar.*q ſ.F. Syrupus,de quo æger ſumat. Vnc.iij.vnâ vice, & ſuperbibat parum aqu. lupul. & borrag.

℞.*Rad.ſcorzoner.polypod.q.*ana.℥.vi. *bugloſſ. cichor. cortic. tamariſc.citri,*an.Vnc.ſem.*ceterach. chamædryos,meliſſ.*an.M.j. *thymi,epithym.*an.ʒ.ſem.*flor.ſambuc.geniſt.*an.M.ſem *ſem. fœnicul.* Drach.ij.*hellebor.nigr.Styriac.præpar.*ʒ.iij.*glycyrrhiz.*℥. ſem. *paſſul.exacinat.* ℥.j. Coq. in aqua pura. In Colat. infundantur.*fol.ſen.elect.follicul.ſenæ* Vnc.j. *radic. gialapæ rhabarb.* an.Drach.j.*turbith.el.* Drach.ij. *flor.borrag. bugloſſ.* an.M.ſem. *ſtœchad. Arab.*P.j.*cinamom.* ℈. *ſpic. Indic.* ℈. ſem. *caryophyll. zedoar.*an ʒ.ſem.

Colat. ℞ ℔.j.*acet.ſcillit.*℥.ij. *ſucc. borrag.* vel *pomor.* ℥. iij. *ſacchar.*℔ ſem.

Coq. ad iulep. vel ſyrup. fluidior. conſiſtentiam, de quo ſingulis diebus æger manè ℥. iij.vel iiij. vel q.ſ.ſumat, addatúrque ſingulis doſibus ol. aniſ. vel cinamom. vel citri gutt. j. idque continuetur 4. diebus, quinto æger quieſcat: hinc ad vſum ſyrup. redeat, donec planè abſumtus ſit.

Eſt & hic ſyrupus, vt in omni, ita etiam in Melancholia hypochondriaca, vtilis.

℞. *Polypod.q.* ℔. *ſem.bugloſſ.borragin.meliſſophyl.*an. M. j. *cyperi, cappar. acori, aſari,* an. ℥.j. *ſenæ,epithym.* an. ℥.ij. *ſem. lactuc.endiu.*an. Vnc.iij.

Puluериſata omnia præter ſenam & epithym.quæ reſeruentur, ebull. in ſ.q. aquæ ad conſumt medij. In fine decocto adde ſenam & epithym. & mox remoueatur ab igne. Poſtea colentur. Colaturæ adde *ſacchari,*q.ſ.F.Syrup.ſ.a.Sumatur.6. diebus continuis.

Et quia aliis aliæ formæ medicamentorum magis arrident, poteſt etiam talis Nodulus parari.

℞.*Rad.polypod.q.ſcorzoner.*an. ʒ.ij. *fol.ſen.*℥.j. *rad.gialap.* ʒ.ij.*hellebor.nigr.præpar.*ʒ.j. ſem. *zingiber.cortic.citr. galang. zedoar.*an.ʒ.j.*ſem.aniſ.fœnic.*an.ʒ.ß.*flor.anthos,bugloſſ.*an.P.j. *Cereuiſia purgans.*

Ligentur in nodulo, qui in cereuiſia ſuſpendatur. Ne reliquorum medicamentorum ſapor ingratus percipiatur, aliquid abſinthij addere licet,

Vinum.

Commendatur & vinum purgans, quod Zvvingero adſcribitur:

℞.*Rad.aperient.*an.℥.ſem.*bugloſſ. cardui benedict. abſinth.* an.M.ſem.*ſem.fœnicul.*℥. ſem. *fol.ſen. elect.* ℥. 1.ſem. *agaric. tartari alb.* an.℥. ſem.*zingiberis cinamom.*an. ʒ.j. *Vinum purgans.*

Infundantur in vino, de quo cyathus vnus vel duo, prout opus fuerit, manè & veſperi ante cibum, vel manè ſaltem per dies plures ſumantur.

Vel ℞. *Fol.ſenæ el.*℥.ij.*rhabarb.opt.*ʒ.ij.*rad. mechoacannæ,* vel *gialap.* Drach. ij.*cort. rad. hellebor. nigri præpar.* ℥. ſem. *fol.fumar.cuſcut.ſcolopendr.ceterach.meliſſ.flor. 3.cordial.flor. roriſmarini,* an.P.ij.*ſem.aniſi fœniculi,* an. ʒ.ij. *cinamoni* ℥. j. *limatur. chalybis præpar.*℥.ſem.

Inciſa & contuſa ligentur omnia in ſindone pro nodulo, qui in ℔ iiij. vini Rhenani inijciatur, de quo vino medicato quatuor horis matutinis ante prandium quotidie Vnc. iij. præterpropter exhibeantur.

Pulueres.

Tenuioris fortunæ homines vtantur pulu. ſen. præpar.iuxta deſcriptionem Montagnanæ, qui acui poteſt gr.iij. vel iiij. diagryd. pro natura ægri. *Pulueres.*

Vel ſumatur pulueris præparat. ʒ.j.vel Scr.iiij.

℞ *Cryſtallor.* ♀i,℥.ſem.*fol.ſenæ Alex.* ʒ.v.*rhabarb.el. agarici trochiſc.*an.ʒ.ij.*ſcammon.præpar.*ʒ.j.*turbith. alb. hermodactyl. an.*ʒ.ij.*cinamom.galang.macis,*an.ʒ.ß.

Miſce pro puluere, de quo Drach. 1. in liquore, vel iuſculo propinetur.

Pilulæ.

Aut vſurpentur Pilul. tartareæ à Quercetano deſcriptæ, vel de Ammoniaco. Platerus has commendat. *Pilulæ.*

℞.*Aloës,*ʒ.ij. *myrrh.* Drach.ſem.*epithym.*℥.j.*rad. gentian. aſari,*an. Drach.ſem.*gumm ammoniac.aceto diſſolut.* ℈. j. *ſem. petroſelin.* Drach.ſem. *rhabarb. el.* Drach.j.ſem.*ſpic.*℈. j. Cum *ſucc.abſinth.*

F.Maſſa, de qua æger alternis, vel tertio quoque die ſumat ℈.ij. vel etiam plus, ſi copioſiùs purgare libeat & liceat.

Idem & has commendat:

℞. *Aloës Succotrinæ* ℥.j.ſem.*rhabarb.agaric.*an.ʒ.j. *zingiber. maſtich. gentianæ,* an. ℈.j.*ammoniac.aceto diſſol.* Drach. ſem. *ſucci abſinthij inſpiſſati,* (extractum efficacius eſt) *centaur. min.*an.℈.j.*limaturæ chalybis,*vel,*croci*Martis ʒ.ß.*terebinthinæ Cipriæ,*q.ſ.F.Pil.Doſis ʒ.ß.

Quibus electuaria vel Boli arrident, ſumant el. diacathol. diaſenæ; vel in bolo, vel in ſero lact. diſſoluta. Multum in hoc morbo valet extract. hellebori nigri, quod in pulul. formari, vel alio modo exhiberi poteſt. Ventriculi tamen in purgantibus in primis habenda eſt ratio, præcipuè iis, qui cruditate acidâ laborant, & cauendum, ne nimio purgantium medicamentorum vſu, is ampliùs debilitetur. *Electuaria & Boli.*

Vomitoria in aſſuetis etiam repeti poſſunt & pro ægri tolerantia nunc leniora, nunc fortiora vſurpanda. Vomitu enim excrementitij humores circa ventriculum & loca vicina hærentes non rarò excutiuntur, qui purgantibus per aluum euacuari non poterant.

Vt ℞.*Rad.aſar.* Drach.iij. *ſem. atriplicis,* Drach.j. *agaric.* Syrup. ij *flor. geniſtæ, ſambuc.* an. P. j. Coq. *in hydromel.* *Vomitus prouocatio.*

ad

ad Vnc. vj. adde *oxymel. ſ.* Vnc. j. ſem. F. Vomitorium.

Purgatione hoc modo peracta, iterum aperientia, incidentia, attenuantia vſurpanda. Et cùm purgantia viſcera nonnihil calefacere ſoleant, & alias in hoc affectu hepar & venæ meſaraïcæ plerumque ſint calidiores, addantur medicamenta, quæ p.n. illam venarum meſaraïcarum caliditatem, & ſiccitatem emendent: quos ſcopos omnes explere poterit ſeri lactis caprini vſus aliquot diebus, octo ſcilicet aut 14. continuatus. Et ne vllum damnum afferat, & magis ſit efficax, pulueres vel pilulæ conuenientes ante ſerum vſurpentur.

Seri lactis caprini vſus.

♃. *Rad. filicis maris, quinque fol. abſinth. cardui bened. chamædryos, ceterach. agrimon.* an. ʒ.j. Cum *ſyrup. acetoſ. citri* F. Pilulæ maiores, quarum 6. vel 10. ſingulis vicibus ante ſerum hauſtum ſumantur.

Vel ex pulu. horum omnium fiat extractum, de quo ante vſum ſeri lactis, ℈.ij. forma pilul. vel alia æger ſumat.

Vel vſurpetur cum ſero lactis extract. cardui bened. veronic. meliſſ. ceterach. & ſimilium. Ita enim maior vis aperiendi & penetrandi conciliabitur ſero, & minùs refrigerando nocebit.

Neceſſarium verò eſt, vt ſumatur maiore copia, præſertim ventriculo non admodum debili, nimirum ad ℔. iij. vel etiam plures, & ebibatur calix vnus poſt alium pitiſſando; & poſt vſum ſeri deambulandum, vt in profundiora corporis ſeſe inſinuet, & materiam, quæ obſtructiones facit, per aluum & vrinas deducat. Neque magna ſeri copia pertimeſcenda. Si enim per venas penetrare, & iterum per aluum, & vrinas ſtatim deiici debet, magna copia requiritur; in minore verò nihil præſtat: eodem modo vt thermæ & acidulæ in maiore quantitate ebibuntur.

Ne tamen ventriculo damni aliquid inferatur, ſacculis, vnguentis, & emplaſtris conuenientibus roboretur. Et poſt vſum ſeri ſingulis diebus manè & veſperi ſumatur de elect. ſeq. portio, quæ quantitate nucem iuglandem æquet.

♃. *Conſeru. bugloſſ. borragin.* an. Vnc. j. *roſar. anthos*, an. ℥. ß. *ſp. diarhod. abbat. diatrion. ſantal.* an. Drach. ſem. *margarit. præparat.* Scrup. ij. *ligni aloës* Scrup. j. *cortic. citri condit.* Vnc. ſem. *confect. alkerm.* Drach. ſem. Cum *ſyrup. de pomis* F. Electuarium.

Abſinthij vtilitas & vſus. Vtile eſt & abſinthium per dies 30. vel 40. exhibitum poſt purgationes, in vino generoſo non auſtero; cùm abſinthium ipſum per ſe ſatis adſtringat. Nimirum in vini ℔. iii. macerentur abſinth. M. ij. & ſingulis diebus vnum atque alterum cochlear exhibeatur.

Vel cereuiſia, aut vinum abſinthites paratur ſimpl. vel compoſ.

♃. *Cortic. tamariſc. frangulæ, ſarſaparill.* an. ℥. ii. *abſinth.* M. v. *epithym. meliſſ.* an. M. j. *gr. iunip.* ℥. j. *flor. geniſt* ℥. ß. Conciſa, & contuſa ſacculo includantur, & in muſto, vel recenti cereuiſia deferueant.

Vtiles etiam ſunt trochiſci de cappar. de abſinth. additis iis, quæ virtutem cordis, & cerebri roborant, vt ſp. diambr. cordial. temperat. de gemm. de hyacintho, lætitiæ Galen. Rhaſ. Hyeme, & vere incipiente, corpore euacuato, Theriacæ vel Mithridatij aliquid cum refrigerantibus miſtum exhibeatur.

Vt ♃. *Theriac.* ℈. i. *conſeru. roſar.* ʒ. ii. Miſc.

Ægerque omnibus aliis medicamentis eo die abſtineat.

Vel ♃. *Conſeru. roſar. borrag.* an. ʒ. ii. *Mithridat.* ʒ. ß. *lætificant. Rhaſ.* ℈. i. M.

Chymici ad intentionem iſtam complendam, cremore, & cryſtal. tartari, tartaro vitriolato, ſpir. tartari compoſ. quam vulgò miſturam ſimplicem vocant, vtuntur.

Chalybis vſus. Plurimùm quoque ab obſtructiones hypochondriorum aperiendas commendatur non ſolùm à Chymicis, verùm etiam à Galenicis, chalybs præparatus, adeò vt Iul. Cæſ. Claudinus, *reſp.* 29. proprium melancholiæ hypochondriacæ alexipharmacum Chalybem nominet, quoniam continuus illius vſus ſemper felicem in ægris finem ſit aſſecutus; ſiquidem in reſerandis obſtructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo vertitur, nulli medicamento cedat.

Cùm verò Chalybs non ſolùm vim aperiendi, ſed & aſtringendi, & fluxus ſiſtendi habeat, provt diuerſo modo præparatur, chalybs præparatus aperiens vſurpetur. In primis hic vtilis eſt tinctura chalybis; de qua re plura dicentur ſuo loco, de affectibus hypochondriacis in genere.

Commendatur & ſeq. Electuar. de chalybe D. Kolreüteri.

♃. *Limat. chalyb. tenuiſſ.* ℔. ß. Superfund. acetum vini acerrimum, quantum imbibit. Stent 24. hor. poſtea, vbi exſiccata reperitur, aliud affundatur ſimili modo; ſin minùs ad prunas in lebete vitreato incruſtato agitata teratur; donec perfectè exiccetur, & tum acetum, vt primò factum eſt, affundatur, & hoc fiat tertiò, id eſt, tribus diebus continuò; poſtea perfectè exſiccata aceto ſcillitico in marmore vel alio duriore lapide teratur, & in læuorem redacta, exiccatáque ſumatur; & add. pulu. ſubſcript. totum.

♃. *Rad. ireos* ʒ. ij. *zingib. lapath. acuti, cyclamin. eryngij, bryon.* an. ℥. j. *fol. ceterach. ſcolopend. betonic. rutæ, chamædryos, chamæpit. agrimon. calaminth. galangæ, caryophyll. macis, ligni aloës, zedoar. Doronici*, an ʒ. ſem. *ſpic. Ind. croci*, an. ℈. ſem. *cort. rad. cappar. fraxini, fagi, ſalic. tamariſc. caſſ. lign. ver. coſti dulc.* an. ℈. ij. *viſci q.* ʒ. ſem. *cinam.* ʒ. iii. *ammeos, cardamomi, cymini aceto macer. coriandr. præpar. ſem. agni caſti, petroſel. melanth. portul.* an. ℥. j. *ſiler. mont.* ʒ. ij. ſem. *aniſi* ℈. iv.

F. Puluis tenuiſſ. Huic chalybs totus præparatus commiſceatur, & cum melle puriſſimo deſpumato, ac tertia parte oxymel. ſcillit. & ſyr. è cich. c. rhab. F. Electuar.

Acidulæ. Vtiles etiam, & magnæ efficaciæ ſunt in melancholia hypochondriaca Acidulæ, vtpote quæ lienem & venas meſaraïcas aperiunt, ac ſine omni moleſtia omnis generis vitioſos humores per aluum copioſè educunt: quales ſunt Egranæ & Schvvalbacenſes.

Thermæ. Eadem, quæ acidularum, & Thermarum ratio eſt. Etſi enim externus thermarum vſus in melancholicis, qui plerumque macilenti atque exſucci ſunt, rarò commodus ſit, & metuendum, ne corpus ampliùs iis exſiccetur: tamen ſi bibantur, eâdem ratione, quâ acidulæ, proſunt: cùm ob mineralia, à quibus ſuas vires habent, & primas vias eluant, & vitioſos humores, qui in iis hærent, per aluum & vrinas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Thermæ, quæ in hoc affectu conueniunt, ſunt Aponenſes, in agro Patauino, & Aquarianæ, Regio Longobardo 25. milliaribus diſtantes, thermæ S. Caſiani in Italia Badenſes Marchionis, & Ferinæ in Germania.

Vbi nec acidularum, nec thermarum copia habetur, ſerum lactis caprini earum loco vſurpetur, cum ſucco cichorij & fumariæ: At ſi flatulentia eius metuatur, dum igne depuratur, aliquid ſeminis coriandri & ligni ſaſſafras addi poteſt. Vel medicamenta ex chalybe aliquot diebus continuentur.

Topicorum vſus. Neque interim externa & Topica omittenda ſunt, ſed extrà etiam vſurpanda, quæ obſtructiones aperiunt, ac flatus diſcutiunt, vt fomentationes lienis, præcipuè ex *flor. chamæmeli, geniſtæ, melilot. ſambuc. fol. & rad. malu. althéæ, rutæ, calaminth. pulegij, ceterach. rad. filic. cortic. rad. cappar. tamariſc.* & ſimilibus.

Vnguenta etiam ac linimenta, vel emplaſtra lieni applicentur; de quibus de lienis affectibus atque affectione hypochondriaca in genere dicetur.

Hoc ſaltem hic non prætereundum cenſemus: poſt corporis purgationem vtile eſſe aq. dulcis tepidæ balneum, in qua *fol. viol. malu. althéæ, mercurial. brancæ vrſin. fl. chamæm. meliloti*, & ſimilia cocta ſint.

Viſcerum corroboratio. Tandem quæ viſcera roborant, vſurpanda; non ſolùm in fine curationis, ſed & medicamentis præparantibus & purgantibus per interualla ſubiungi debent, vt ita caput & viſcera ad natiuam conſtitutionem & temperiem reducantur.

Pro corde & cerebro roborando iam antea medicamenta propoſita ſunt. Iis addi poſſunt & hæc.

Commendatur in primis Smaragdus, & potus, & collo geſtatus, vt in omni melancholia, ita & hîc, eiuſdemque tinctura, vt & ſapphiri, & coralliorum.

♃. *Aq. flor. borrag. in B. deſtill.* Vnc. iv. *cinamom.* Vnc. ſem. *margarit. præparat.* ʒ. ij. *ſmaragdi præpar.* ʒ. i. ß.

Miſceantur in mortario marmoreo. F. Liquor potabilis inſtar emulſionis. Vel ſumantur margaritarum & ſmaragdi præparat. loco horum magiſteria. Detur vnum atque alterum cochlear ingruente paroxyſmo calidè.

♃. *Sp. aromat. roſat. diambr.* an. ℥. j. *margarit. præpar.* Scr. j. *ambr.* g. iv. *ol. deſtill. macis, caryophyll. citri*, an. gutt. ii. *ſacchar. in aq. cinam.* Vnc. ß. *borrag.* ſ. q. *diſſol.* Vnc. iij. F. Rotulæ.

Efficax eſt & hoc in paroxyſmo hypochondriaco:

Mixturæ & Electuaria. ♃. *Eſſent. meliſſæ* ʒ. ij. *zedoariæ* ʒ. ii. *ſpir. roſar.* Scr. i. *iulepi roſar.* Vnc. ii. *ſyrup. tunicis.* Vnc. j. *ſucc. recent. citri, granator. dulc.* an. Vnc. ſem. Miſc.

Vt & hæ Rotulæ:

♃. *Ol. nuc. moſc. deſtil.* ℈. ß. *confect. alkermes, extract. pæoniæ* an. ℈. i. *calam. arom.* ℈. ß. *margarit. præparat.* ℈. j. *corall. rubr. præpar.* ℈. ß. *ol. carui* gutt. iij. *ſacch. in aq. pæoniæ & meliſſæ diſſol.* Vnc. vi. F. Rotulæ.

Eſt & hæc aqua efficaciſſima.

♃ *Rad. bugloſſ. borraginis*, an. Vnc. j. ß. *pæoniæ, cortic. citri*, an. Vnc. ij. *roriſmar. meliſſ.* an. M. j. *flor. borrag. bugloſſ. ſtœchad. Arab.* an. Vnc. ſem. *ſem. baſilic. croci, cinam. caryophyll.* an. Drach. i. *confect. alkerm.* Drach. ij. *aq. bugloſſ. borrag.* an. Vnc. iv. *vini Rhenani* ℔. ij. Stent. infuſa, deſtillentur.

Felici etiam cum ſucceſſu exhibere licet ſequentem puluerem, doſi, quantum apice cultelli bis capi poteſt, ſub lecti ingreſſum.

♃. *Pulu. ſmaragd. hyacinth. margarit. coral. præpar. ſcobis eboris, boli Armen.* an. part. æq. Miſc. F. Puluis.

Vel cum tryphera Meſuæ in formam Electuarij redigantur.

Hoc quoque in obſtructione venarum meſaraïcarum profuiſſe deprehenſum eſt.

♃. *Spec. diarhod. abbat. diatrion. ſantal. roſat. nouel.* an. Vnc. ſem. *diapen.* Drach. ij. *fl. cuſcut. beton. hyperic.* an Scr. ſem. *ſem. fœnic.* Drach. ſem. *cinam. ſpic.* an. Scr. ſem. *ſpodij, ſantal. rubr. alb.* an. Scr. i. Cum *ſyr. de epithym. & endiu.* an. q. ſ. F. Electuarium.

Vel ♃. *Conſeru. roriſmarin. maioran. meliſſ. borrag.* an. Vnc. i. *margar. præpar. hyacinth. præpar. confect. alkerm.* an. Dr. ß. *cortic. citr. condit.* Vnc. ſem. *cinam. caryophyllor. macis*, an. Scr. i. Cum *ſyrup. tunic.* Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru.anthos, meliſſ.bugloſſ.*an.℥.j. *calam.aromat. condit.cortic.aurant. condit.rad.chichor. eryng.conditarum*,an. ℥.ß.*trochiſ.de cappar.*ʒ.j.ß. *nuc. India condit.* ʒ.ij. *cinamom. macis,craſſo modo conciſorum*,an.℈.j. *ol.citr.*gutt.iij. Cum *ſyrupo borrag.*F.Electuarium.

Vel confect. de hyacintho ℈.ij. vel ʒ.j. ſæpe exhibeatur.

Pretioſa quidem, ſed vtilis eſt hæc miſtura, multúmque facit ad vapores melancholicos diſcutiendos.

℞. *Conſeru. tunic.*℥.j. *roſar. confect.alkermes*,an.℥.ß. *lapid. Bezoar.*℈.j.*ſuccin.alb. pulueriſ* ℈.ij. Cum *ſyrup.de cortic.citr.* F.Electuarium.

Si vigiliæ ſint moleſtæ,lotiones pedum & manuum, item vnguenta, & alia ſuprà propoſita vſurpanda.

Aqua deſtillata.

Commendatur & hæc Aqua in melancholiâ hypochondriaca:

℞. *cor cerui* n.j.*fol.meliſſ.*M.j.*baſilic.menth.ceterach.fl.borrag.bugloſſ.violar.tunic.*an.M.ß. *anthos, lauend.*an.P.j.*ſem.baſilic.coriandr. præpar.aniſ.citri*,an.ʒ.j. *macis,ſantal.citr.cinam.* an.ʒ.ij. *caryophyll.*ʒ.j. Conciſa & contuſa macerentur in *vini maluat.*℔.j.*aq.borrag.bugloſſ.*an.℔.ij.*meliſſ.*℔.j.*F.* Deſtillatio in Balneo.

Exhibeantur ℥.iij. cum ſyrup.violar. tunic.vel borrag.℥.j.

Reliqua, & inter ea etiam quæ Chymici exhibere ſolent, proponentur *lib.3.*

Diæta.

Quod in omni curatione verum eſt, in huius affectus curatione veriſſimum:Omnia medicamenta fruſtra vſurpari, niſi diligens diætæ ineatur ratio. Et omnium Medicorum teſtimonio, atque ipsâ experientiâ teſte, nihil ad hoc malum curandum eſt magis neceſſarium, aut plus confert, quàm bona diæta. Ergo cauſa omnes, è quibus malum hoc prouenire ſuprà diximus,ſedulò vitandæ ſunt: cibi nimirum omnes craſſi, & vitioſi ſucci; ac vſurpendæ potiùs carnes gallinarum,vitulina,agnina,hœdina, veruecina: inter piſces, lucius, percæ, & ſaxatiles. Panis ſit albus, bene,non tamen nimis, fermentatus. Vinum album, tenue, cereuiſia clara, & defecata. Commodum eſt, ſi primus hauſtus ſemper ſumatur de vino,vel cereuiſia meliſsâ,abſinthio,carduo bened.borrag.& ſimil.medicatâ.Aromatum vſus nimius noxius; quòd caliditate, ſiccitate, & acredine iecur & ſanguinem, plus quàm par eſt,calefaciunt, & venas meſaraïcas exſiccant. A cibo tamen, medicamento aliquo peptico vti interdum, vtile eſt.

Cibus & potus.

Vt ℞.*Sp. aromat. roſat.*ʒ.j. *ſuccin. alb. puluer.*ʒ.ß.*ambr.*g̃. viij.*moſch.* g̃.iij.*ol.nuc.moſch.deſtill.*℈.ß.*conſeru. roſar.rubr.*ʒ. ij.*ſacchar.in ſucco cydonior. diſſol.* Vnc.iv.F. Morſuli.

Et ſunt tales formulæ paſſim notæ. Cibi quoque aſſumantur eâ quantitate, quæ ventriculo nullam in coctione moleſtiam pariat; nec noui aſſumantur,priuſquàm priores è ventriculo in ventrem deſcenderint. Varij quoque & multi cibi ſimul aſſumpti hoc malum non parum augent:Aluus vt laxa ſemper ſit, opera detur. Mœſtitia & curæ nimiæ vitentur. Plura de diætæ ratione in hoc malo,videantur in conſilio Petr.Andr.Matthioli, quod eſt 182. *Conſil. à Scholtzio collect.* Diligenter etiam, & prolixè de Melanchoſia Hypochondriaca tractat D. Balthaſ. Brunnerus, *Conſil 6.7.8 9.10. & 11.* qui videatur. Et dicentur plura huc conferentia infrà,*lib.3.de aff.hypochondriaca.*

Excreta & animi pathemata.

CAPVT XIII.

De Melancholia ex Vtero.

TErtia Melancholiæ per conſenſum ſpecies eſt Melancholia ex vtero quæ quidem duplici modo generatur. Vel enim ſanguis melancholicus per menſes euacuari ſolitus exitum non habens regurgitat & aut in hypochondriis,aut vaſis totius corporis cumulatur, vnde melancholia per conſenſum totius, aut hypochondriaca oritur,de quibus antea dictum;vel in ipſo vtero à ſanguine retento vitioſa diſpoſitio inducitur, & ab humoribus prauis in vtero cumulatis vapores melancholici ad cerebrum eleuantur, qui varia ſymptomata inducere ſolent.

Melancholia ex vtero cauſſa proxima. Cauſſa antecedens & remota.

Cauſa proxima huius mali, vt in hypochondriaca, etiam eſt vapor, qui & cor anxium reddit, & ſpiritus animales obfuſcat, obſcurat,atque inquinat,atque ita mœſtitiam, timorem,& delirium parit. Quod eò faciliùs in fœminis accidit, quòd naturâ ſint deiecti animi,& præcipuè in viduis, quas animi mœror, & curæ cruciant. Verùm ſymptomata hæc non ſunt continua, ſed tamdiu durant, quamdiu vapor, qui proxima eſt cauſa, adeſt: quo diſcuſſo ſymptomata remittunt, & euaneſcunt, donec noui ad caput eleuentur, quod ex eo patet, quòd, dum vapor ille quieſcit, ſatis hilares ſunt eiuſmodi fœminæ, nec vlla melancholiæ ſigna exhibent:mox commoto & agitato humore,& vaporibus ad cor & cerebrum eleuatis, ſubito mœrore corripiuntur. Docuit iſta omnia eleganter Hippocrates *in lib. de morb. virgin.*dum ita ſcribit:*Eſt muliebris natura animi magis deiecti & imminuti. Cæterùm virgines nubiles & maturæ viro hoc magis patiuntur, vna cum menſium deſcenſu, antea non valde his affectæ.Poſtea enim ſanguis in vterum confluit veluti effluxurus. Cùm igitur oſculum exitus non fuerit apertum, ſanguis autem ampliùs influxerit, propter cibos & corporis augmentum ſanguis non habens exitum reſilit ad cor, & ſeptum tranſuerſum. Cùm igitur hæc repleta fuerint,cor fatuum ſit, deinde ex fatuitate torpedo.poſtea ex torpedine delirium apprehendit.*

Malum nimirum hoc virginibus iam nubilibus familiare eſt, cùm ſanguis ad vterum confluens,ibique exitum quærens, exitum non inuenit.Deinde viduis,in primis ob curas & mœrorem animi, in quem ob mariti obitum pleræque coniiciuntur: vt & aliis fœminis quibus menſes, aut poſt partum purgationes, ex aliqua cauſa euidente ſupprimuntur,aut non rectè fluunt.

Melancholia per conſenſũ in fœminis non ſemper ab vtero.

¶ (Vteri culpâ melancholiam contingere poſſe, nullum dubium.Obſeruatum tamen,in iis,quæ propter retentionem menſium melancholicæ fiunt,malum non ſemper ab vtero proficiſci, quaſi vterus ipſe proxime humorem melancholicum cumularet, & ad caput mitteret;ſed potiùs,quòd ſanguis melancholicus retentus,& conſuetum exitum ex vtero non habens,in venis totius corporis regurgitat, & ſic melancholiam per conſenſum totius producit. Exemplum huius rei præbuit fœmina,Anno 1636. quæ nunquam menſium profluuium paſſa erat, licèt aliàs ſana eſſet. Tandem autem propter euacuationes ſanguinis conſuetas per venæ ſectionem & ſcarificationem omiſſas, in melancholiam incidit ſatis grauem. In huius curatione ad vterum reſpicere opus non erat; cùm impoſſibile eſſet, vaſa quæ naturâ clauſa erant, aperire, & melancholicus ſanguis in toto redundaret. Ideòque venæſectione repetitâ,clyſteribus alterantibus,hypnoticis adhibitis,breui perfectæ ſanitas reſtituta fuit. Quod non factum fuiſſet, ſi vterus aliquam notabilem noxam contraxiſſet, cùm illi nulla fuerint adhibita medicamenta.Ideóque etſi non negandum, in quibuſdam fœminis melancholiam in ſpecie ab vteri mala diſpoſitione ortum habere,quæ quando adeſt,peculiarem habet typum, ſigna diuerſa,& per vices vehementer recurrentem melancholiam, non continuo affligentem; curationémque priuatim ad vterum directam requirit: tamen etſi vterus interdum primus mali fons eſt, cauſſa proxima non in vtero,ſed venis communibus conſiſtit. Quapropter ſi fœmina, & quidem ex menſium ſuppreſſione, in melancholiam incidat, conſiderandum, annon occaſione retentorum menſium in illis, quæ temperamento ſunt melancholico, propter retentionem ſanguinis melancholici, qui aliàs tempore conſueto cum menſibus euacuatur, melancholia ſit contracta, quæ per conſenſum totius & cordis dici meretur; an verò vapor ille melancholicus ab ipſo vtero proximè, propter prauam vteri diſpoſitionem, (quod ad curationem ſcitu ſummoperè neceſſarium) communicetur. Nam illius melancholiæ curatio ad totum corpus dirigenda: ſimul tamen etiam laborandum, vt fluxus menſtruus in illis, quæ iam antè illum paſſæ ſunt,reuocetur: in hac verò cura præcipuè ad vterum dirigenda,)

Exemplum.

Nota.

Signa Diagnoſtica.

Fœminæ hoc malo laborantes ſunt mœſtæ, cogitabundæ, timidæ & anxiæ citra cauſam manifeſtam, nulláque re delectantur,vel gaudent ſed tædio habent omnia,amántque ſolitudinem ſed cum ſuo incommodo. Et quidem hæc patiuntur per interualla quædam, in quibus cum aliis melancholicis conueniunt. Sunt autem alia non pauca, quæ tum à melancholia per eſſentiam, tum à reliquis melancholiæ per conſenſum differentiis, eam diſcernunt. Nimirum præter hæc omnia ſymptomata accidunt fletus & riſus, non ſatis poſſunt verbis exprimere, quid mali ſentiant,ſed conqueruntur, & multa proferunt, ex quibus, quid mali patiantur, Medicus, vix certò colligere poteſt. Conqueruntur de doloribus variis,tum præcipuè ſiniſtri lateris,è regione cordis, qui vniuerſam mammam aliquando prehendit, in primis verò de manifeſto pulſu in dorſo circa diaphragma, qui accidit ob arteriæ magnæ eò loci p.n. vehementem pulſationem. Nam cùm ſanguis circa vterum hærens incendatur, communicatur id malum non ſolùm venæ cauæ;ſed & arteria, quæ iuxta dorſum eſt, venæ cauæ;malorum ſit particeps. Habent præterea ſomnia tumultuoſa, aluus in quibuſdam ſupprimitur in quibuſdam pauca reddit menſes ſupprimuntur, vel parciùs fluunt.

Melancholia ex vtero ſigna diagnoſtica.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quò diutiùs hoc malum durat,eò curatu eſt difficilius.
2. Niſi maturè huic malo occurratur idoneis remediis, in maniam periculoſam plerumque tranſit.

Indicationes

Indicationes

Cùm à ſuppreſſa ſanguinis euacuatione malum hoc ortum habeat,1. Sanguis ſuperfluus imminuendus & euacuandus.2. Hinc humor melancholicus, qui ex ſanguine ſuppreſſo generatus eſt, præparandus & euacuandus. 3.Sanguinis ſuperflui in vtero & vicinis locis congeſtio præcauenda.4. Animus à triſtitia ad hilaritatem auocandus: cerebrum & cor roborandum.

Curatio.

Venæſectio.

Sanguinis per venam ſectã miſſio.

Sanguis imminuitur venæſectione, & cibi detractione. Venæſectionem quod attinet, ſi tempus, quo menſes fluere ſolent, adhuc longiùs abſit, vena baſilica, vel mediana in brachio aperiatur. Si verò menſium fluxus iam inſtet, aut

nuper

nuper præterierit, vena in pede ſecetur. Et commodiſſimum quidem eſt ad melancholiam hanc tum curandam, tum præcauendam, duobus, tribus, vel 4. diebus ante conſuetum menſium fluxum; venam in talo aperire. Ad ſanguinem imminuendum vtile eſt cibi aliquid detrahere, & cibum tenuis ſubſtantiæ præbere, vt craſſi humores vaſa obſtruentes attenuentur.

Purgatio.

Purgatio. Sanguine euacuato, ſi conſtet ex ſignis, (ſcilicet ſi affectio diutius durauerit, quòd mores aliquo modo immutati ſint, ægráque cogitationibus abſurdis, & melancholicis reſiſtere nequeat,) iam humoris melancholici aliquid accumulatum eſſe, id quod ferè ſemper accidit; is præparandus & euacuandus. Quod quâ ratione fieri debeat, ex capitibus præcedentibus ſatis patet: ideóque pauca hac de re addemus. Cùm fœminarum natura fortiora purgantia non ferat; humor verò contumax ſit, mitiora medicamenta, ſed frequentiùs, vſurpanda. Exhibeandæ ſcilicet pilulæ ex aloë. agarico maſtich. & fol. ſenæ paratæ. Vel exhibeatur confect. Hamech. ſ. ſcamon. & colocynthide facta; vel ſerum lactis, in quo fol. ſenæ & flor. cordiales macerati ſint.

Pilulæ. Electuaria. Infuſa.

Vel fiat Syrupus.

Syrupi. ℞. *Rad. polypod. q. ſcorzoner. an.* ℥. j. *fol. ſen. elect.* ℥. iij. *flor. cordial. an.* M. ß. *cortic. citr.* ℥. ß. *zedoar.* ʒ. ij. Infund. in *aq. borrag. lupul. meliſſ. an.* ℥. x. *ſucc. borrag. depur.* ℥. viij. *pomor.* ℥. vj. Poſtea leniter ebulliant.

Colaturæ adde *rhabarb. agaric. trochiſc. an.* ℥. ß. Iterum parum bulliant, & colentur.

Colaturæ adde *ſacchar.* q. ſ. F. ſ. a. Syrupus.

Cui adde *aq. cinamomi* ℥. j. datur ad ℥. ij. vel ℥. iij.

Si tamen morbus iam augmentum ſumpſerit, ita vt mediocria non ſufficiant, cùm ne mouere quidem humorem tam craſſum, fixum, ac ſtabilem poſſint; ad fortiora, helleborum nigrum, & lap. Lazuli aſcendendum. Ideóque helleboriſmus Matthioli, & alia medicamenta purgantia *cap. præced.* propoſita vſurpanda.

Pulueres. Commendatur quoque hic Puluis:

℞. *Epithymi* ℥. ß *lap. Lazuli præp. agaric. trochiſc. an.* ʒ. ij. ß. *diagryd. vel extr. ſcammon.* gr. xv. *caryophyll.* n. xx. *fol. ſen.* ʒ. vj. *ſacchar. albiſſ.* ℥. iij. F. Puluis Doſis ʒ. ß. vel q. ſ.

Alterantia & Præparantia. Vbi ſemel atque iterum purgatum eſt, antequàm iterum ad purgationem accedatur, medio tempore medicamenta humorem melancholicum alterantia vſurpanda, quæ hactenus propoſita ſunt.

Vel ℞. *Conſeru. borrag. anthos, meliſſ. an.* ℥. j. *cortic. citr. condit. rad. bugloſſ. condit. an.* ℥. ß. *myrobal. chebular. emblic. condit.* an. n. ij. *confect. al Kermes* ʒ. j ß. *lap. Lazul. præpar.* ʒ. ß. *ſpec. el. de gemmis, vel hyacinth.* ʒ. j ß. Cum ſyrup. bugloſſ. F. Electuarium.

Vtero appropriata. Vinum medicatum. Simul & vtero proſpiciendum, & danda opera, vt menſes, ſi ſubſiſtant, prouocentur. Ideò hæc potio parari poteſt.

℞. *Vini alb.* ℔. vj. *aq. matricar.* ℔. j. ß. *dictam. Cret. puleg. calaminth. an.* P. j. *ſabin. rad. rubiæ. an.* ℥. j. *galang. cinamom. macis, ſem. dauc. an.* ʒ. ij.

Stent in infuſione per diem integrum: poſtea colentur, & addatur limaturæ chalybis præpar. ℔. ß. atque in loco calido in vaſe vitreo bene clauſo aſſeruentur per dies 10. Doſis ab ℥. iij. ad ℔. ß.

Commendatur etiam valde hæc Aqua, in vteri affectionib. è menſium & ſeminis retentione, & melancholia inde nata:

℞. *Succi borragin. depurati meliſſ. an.* ℔. ij. *croc. opt.* ℥. ß. Infundantur, & poſtea deſtillentur in balneo. Doſis cochlear vnum mane cum iuſculo.

Cor & cerebrum confortantia. Et cùm cor atque cerebrum ſimul in hoc morbo afficiantur, ea etiam roboranda, & à vaporum melancholicorum iniuria defendenda, vt *cap. præced.* dictum. Hoc ſaltem addimus, diligenter laborandum eſſe, ne habitualis frigiditas & ſiccitas cordi, cerebro: vel etiam toti corpori inducatur. Quapropter medicamenta humidiora ſemper vſurpanda: ſicciora verò quibus *Topica.* humor melancholicus exaſperatur; vitanda Ideóque nec externa, quæ caput & corpus humectant, negligenda. Atque inter purgandum, & poſt purgationem, æquæ dulcis tepidæ balneum cum herbis humectantibus, & moderatè calefacientibus vſurpandum: & ſi malum his medicamentis non cedat, vt à capite & corde materia auertatur, fonticuli in cruribus excitentur.

CAPUT XIV.
De Melancholia Errabunda, Arabibus Kutubuth dicta: & de Attonita.

Melancholia Errabunda. Melancholia Errabunda Medicis dicta, ea melancholiæ ſpecies eſt quæ plerumque Februario menſe ægros infeſtare ſolet; noménque hoc accipit, quòd qui eâ laborant, ne horam in vno loco quieſcere poſſunt, ſed hinc inde continuò vagantur, *Kutubuth.* neſcientes tamen quò vadant. Ab Arabibus vocatur *Kutubuth*, ab animali, vt ſcribunt, quod in ſuperficies aquarum ſtagnantium hinc inde perpetuò curſitat.

Cauſſa.

Cauſſam proximam huius melancholiæ eſſe ſtatuunt melancholiam naturalem aliquo modo aduſtam, & certum corruptionis modum adeptam. Nam ſi valde eſſet aduſta, accederet furor. Alij cenſent prouenire à bile aduſta, melancholiæ non aduſtæ permiſtâ, quæ in permiſtione talem, & peculiarem corruptionis gradum adepta eſt Et quidem generatur per primarium cerebri affectum, non per conſenſum. Infeſtat autem magis menſe Februario, quòd iſta peculiaris ſit materiæ malitia, quæ autumno cumulata, & hyeme reſeruata, in fine hyemis ſeſe exerit. Nonnulli etiam eo tempore aſtrorum poſitum concurrere putant: ſicut certum eſt pro vario ſiderum poſitu, nunc hos nunc illos humores moueri, & varios morbos inde excitari.

Signa Diagnoſtica.

Ægri, vt dictum, ſunt in continuo motu, fugiunt hominum conſortia, loca ſolitaria amant, nec tamen ſciunt quò vadant. Color corporis eſt citrinus, lingua ſicca, vt valde ſitientis, oculi ſicci, concaui, nunquam lachrymantes, totum corpus eſt ſiccum & aridum, facies præ ſe ferens triſtitiam. Tales melancholici timidiores ſunt, quàm vlli alij Melancholici, vnde, vt dictum, ſolitudinem amant, noctu magis vagantur, latebras circa mortuorum ſepulchra, & alia loca ſolitaria quærunt. Homines obuios fugiunt, & ſi iis inſperatò offerantur, eos non aſpiciunt, aut vident. Cuius rei procul dubio cauſſa eſt, vel ſummus timor, ob quem omnia ſuſpecta habent & fugiunt; vel quia obiectis ab extrà oblatis non attendunt: cùm phantaſia eorum, & ratio circa phantaſmata & ſpecies mente conceptas perpetuò ſit occupata. Solitaria autem loca quærunt, ne turbentur in ſuis ſpeculationibus quas error phantaſiæ offert: ſicuti ſani ſpeculationibus dediti, conſortia hominum, ac obiecta ſenſus irritantia fugere ſolent. Crura eorum plerumque vlceribus ſcatent, quæ non conſolidantur; cùm ob continuum motum melancholia ad crura deſcendat.

Curatio.

Curandi ratio ferè eadem eſt, quæ melancholiæ, cùm vnam cum ea cauſam, gradu ſaltem, & permiſtionis modo differentem, obtineat. Ideóque humor melancholicus, qui in capite ſpiritus inquinat, & cerebrum ad ſpiritus ſimiles generandos diſponit, eſt alterandus & euacuandus. Deinde caput roborandum, & intemperies eius ad naturalem conſtitutionem cephalici humectantibus moderatè calefacientibus, vel potiùs temperatis deducenda; qua de re ſuprà, *c. 9.* dictum. Et inprimis hîc vtilis eſt ſanguinis euacuatio, quæ copioſiùs, vel vnâ vice, vel pluribus inſtituenda. Danda quoque inprimis opera, vt ſomnus concilietur, cùm vix aliud ad malum hoc expugnandum plus faciat, quàm ſomnus. Medicamenta purgantia ſæpe repetenda. Præcipiunt etiam hîc nonnulli Medici, vt ægri, ſi alia non proſint, flagellentur, vt à prauis cogitationibus abducantur, & ratio ad ſe conuertatur; deinde vt obedientes fiant. Verùm an id ſatis tutum ſit, dubito; cùm ſic metus, qui in hac melancholiæ ſpecie maximè vrget, augeri, iiſque aliquid periculi attrahi poſſit.

De Melancholia Attonita.

Affectui melancholiæ errabundæ contrarius eſt Melancholia Attonita. *Melancholia Attonita.* Nam ſicut in illa ægri vacabundi & inquieti hinc inde diſcurrentes, locum, quo ſubſiſtant, non inueniunt: ita in hac omnia contrario modo ſeſe habent. Nempe ægri quaſi ſtupidi, & loco motiuâ ſed apparenter ſolùm, deſtituti, certo loco affixi & immobiles quaſi hærent, iacentes ſe non erigunt, ſedentes non aſſurgunt, ſtantes ſubſiſtunt, nec ſponte pedes promouent, niſi vel ab amicis & adſtantibus impellantur, & ad locum mutandum manuum operâ ſollicitentur. Homines quidem non fugiunt: loquentibus tamen, licèt attendere videantur, nihil reſpondent, ſurdis veluti auribus, quicquid monitum fuerit, prætermittunt, & quaſi cogitabundi, & contemplatione aliarum rerum occupati, obiectis viſui, & tactui oblatis non attendunt. Interim & dormiunt & vigilant per interualla: cibum ori admotum comedunt, potum hauriunt, inque his & ſimilibus ſatis tractabiles, vel non multum reluctantes exiſtunt.

Eſt quidem hic affectus rarus: obſeruatus tamen à Clariſſimo Dn. D. Iacobo Iano, Sereniſſ. Elect. Saxon. Viduæ Lichtenburgi Medico, Amico meo ſingulari, anno 1630. in viro triginta, & quod excurrebat, annorum, Eccleſiæ cuiuſdam Paſtore. Hic enim temperamento melancholicus, verno tempore melancholia laborare cœpit, triſtiórque ſubinde factus nihil quidem abſurdi protulit, attamen quaſi tentationibus vexatus, ſed propter peccata, (quæ iuuentute commiſerat, non atrocia, ſed leuia planè) ſe cum Deo in gratiam redire non poſſe, ſibi perſuaſum habebat, indignúmque ſe reputabat, qui gereret munus Eccleſiaſticum. Itaque deſperabundi inſtar non tantùm totum tempus vernum, ſed & integram æſtatem, quâ aliquoties ſibi ipſi, vt & vxori, violentas manus inferre tentauit, ſuáque interdum, & quaſi per paroxyſmum μετὰ ἀσωδῆς agere viſus eſt, miſerè tranſegit. Tempore autumnali feruore illo in actionibus remittente, triſtior præter modum factus eſt, ſempérque

tacens

tacens crebra ſolùm ſuſpiria ingeminauit. Amicis præſentibus, & variis conſolationibus ægri miſeriam lenientibus, interdum à melancholia & triſtitia ſeriò dehortantibus, lubens quidem auſcultare viſus eſt: ad reſponſum tamen dandum, licèt variis propoſitis interrogationibus continuò inſtigatus, permoueri non potuit. Hanc tamen vocem aliquando edidit: Ah DEVS! Quâ exceptâ aliquot ſeptimanis non verbum vllum ex eo, licet ſæpius interrogato, & vt loqueretur, monito, extorqueri potuit. Interim nocturno tempore dormiebat, bene manè euigilans cogitabundi inſtar in lecto immobilis iacebat, è lecto operâ vxoris eleuatus, ab eadem veſtibus induebatur, indutus ſtabat inſtar ſtatuæ, manu capiti & temporibus ſponte admotâ, quod præter modum triſtes facere ſolent, ſuſpirabat, impulſus, & manu deductus, incedebat, ad ſcamnum vel ſellam adductus ſedebat, inſtigatus menſæ aſſidebat, cibum à coniuge in os inſertum edebat, & cantharo ori applicato, quem monitus arripiebat & tenebat, bibebat. Hic affectus durauit toto autumno: mediâ hyeme minui cœpit, ita vt tandem reſtitutus munus Eccleſiaſticum iterum obiret, cui adhuc præeſt: triſtior tamen, quia naturâ melancholicus longo tempore eſt deprehenſus.

Cauſſa.

Cauſſæ huius mali à melancholia per conſenſum totius & cordis non multùm differre videntur. Etenim hic humor melancholicus in toto cumulatus, illámque diſpoſitionem, quæ melancholicum delirium inferre poteſt, acquirens, ſibi ſimiles vapores cerebro communicans, ſpiritûs animales ita reddit, fixos & quodammodo immobiles, vt præter illa firmiter concepta & impreſſa phantaſmata, nulli fermè ſpeciei phantaſticæ efformandæ, & rationi repræſentandæ apti & idonei ſint. Vnde phantaſia & ratio ſpeciebus illis firmiter inhærentibus occupata, nec obiectis aliis attendere, vel illa ſatis cognoſcere poteſt. Hinc per conſequens nullus rerum obiectarum appetitus, & voluntarius ad illa motus, ſed mera apparens ſtupiditas. Hoc enim ſæpiſſimè habet hæc melancholiæ ſpecies, quod cauſſa ſit vehementior, vtpote quæ non tantùm triſtitiam & delirium melancholicum inferre, ſed & ſpiritus torpidiores, & quaſi fixos ac immobiles reddere valet; idque propter naturam humoris melancholici, & vaporum inde aſcendentium. In caſu verò anteà propoſito melancholicus humor æſtatis tempore nonnihil caloris præternaturalis acquirens, & ſic quodammodo adustus exiſtens, delirium vehemens excitauit, & quaſi maniacum. Abſumptis autem tractu temporis partibus calidioribus, vel fixioribus redditis, ſegniùs animum irritare, tandémque ſpiritus planè torpidos reddere cœpit.

Signa Diagnoſtica.

Signa huius melancholiæ non eſt opus prolixè recenſere; cùm ex eius deſcriptione ſint manifeſta. Patent etiam ex hiſtoria ſuprà recenſita. Hoc tantùm monendum, nonnullos Medicos hiſtorias duas à Fernelio, *lib. 5. de part. morb. ac ſymptom. c. 2.* deſcriptas, non eſſe Catoche, ſed melancholiâ attonitâ laborantium, exiſtimare. Verùm falluntur, & non parum intereſt inter Catochen & Melancholiam attonitam. Etenim in hiſtoria prima primus illorum repentè hoc vitio correptus eſt; melancholia a, hæc plerumque lentè inuadit. Deinde omni ſenſu & motu præditi ſunt; etſi ſenſibus illis tam promptè non vtantur, vt ſani: quia illorum phantaſia in certum phantaſma defixa, reliquis obiectis non attendit. Alter in hiſtoria ſecunda non vidit, neque audiuit, neque ſenſum tactus habuit; melancholici attoniti verò vident, audiunt, & ſentiunt, licèt hoc ſe facere verbis non proferant. Deinde ille membra habuit, in loco & ſitu perſiſtentia, fixa & ſtabilia, quo fuerunt ab aſtantibus locata; melancholicus verò attonitus ex hiſtoria ſuperiore brachium ſponte eleuauit, & capiti admouit, bibens cantharum manu tenuit. Catoche etiam correpti oculos apertos habent, loqui non poſſunt; quod non animaduertitur in melancholia attonita laborantibus.

Curatio.

De cura in ſpecie aliquid addere opus non eſt. Eſt enim eadem, quæ aliorum melancholicorum; niſi quòd ob cauſſam vehementiorem fortiora medicamenta requiruntur.

CAPVT XV.

De Mania.

Mania vnde dicta.

MAnia Græcis ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, id eſt, *inſaniendo* dicitur, (ineptè verò à nonnullis à manibus, id eſt diis infernalibus, vel μαντεία, vel μαντεύομαι, vel μήνη, id eſt *Lunâ* deducitur) eidē etiam ἔκστασις, eſt vehemens mentis motus & delirium. Vocabulum Maniæ & Latini retinent: iiſdem quoque Inſania nominatur; quanquam Celſus nomine Inſaniæ omnia deliriorum genera complectatur: iiſdem & Furor dicitur. Neque Medici Ciceronem ſequuntur, qui *lib. 3. Tuſcul. quæſt.* ſcribit, Latinos eam affectionem furorem appellare, quam Græci Melancholiam. Non enim Melancholicorum furor eſt, ſed Maniacorum.

Mania quomodo à Melancholia differat.

Solet equidem Mania melancholiæ ſæpè ſuccedere, & cauſſæ ſaltem, ac ſymptomatum vehementiâ ab iſta differre nonnullis videtur: qua de cauſſâ Tralliano nihil aliud eſt, quàm intentio melancholiæ ad maiorem feritatem. Verùm cauſſæ melancholiæ & maniæ non ſolùm vehementiâ, verùm & naturâ ac ſpecie differunt: & interdum per ſe, ac non præcedente melancholiâ oritur Mania, quæ quidem cogitatione, verbo, & opere melancholicorum deliramenta imitatur, ſed citra timorem, vel metum, imò cum audacia, iracundia, iurgiis, & mentis perturbatione tanta, vt ægri tanquam immanes beſtiæ obuios quoſque inuadant, imò nec ſibiipſis ſæpe parcant.

Mania definitio.

Eſt nimirum Mania, ſeu Furor, delirium, ſeu imaginationis & ratiocinationis deprauatio, ſine timore, ſed potiùs cum audacia, temeritate, ira, iurgiis, & ferocia, ſine febre, à diſpoſitione ſpirituum feruida & ignea ortum habens. Vide *Inſtit. l. 2. p. 3. ſect. 3. c. 7.* Imaginantur enim ea, quæ non ſunt, & nullum diſcrimen inter honeſtum & turpe, bonum & malum, amicum & inimicum agnoſcunt. Memoria verò in Mania ſæpe maxima ex parte ſeruatur; quod ex cantilenis ipſis familiaribus colligit Aëtius, quarum in furore illi non obliuiſcuntur.

In Mania præter cerebrum etiam cor affici.

Verùm vt natura huius mali manifeſtior reddatur, de loco affecto, & cauſſa antè diſpiciendum. Et quidem locum affectum quod attinet, etſi plerique Medici cerebrum ſolum in Mania affici dicant, & verum ſit delirij huius cauſam proximè in cerebro contineri: tamen vero valde conſentaneum eſt, cor ſimul affici, quod affectus illi, & perturbationes animi vehementes, audacia, temeritas, ira, & alia animi παθήματα monſtrant, quæ etiam ad eſſentiam Maniæ pertinent, & tamen à corde proueniunt: Præterea & hoc idem perſuadere videtur, quòd Maniaci, qui in clauſtris, & domunculis publicis cuſtodiuntur, hybernum frigus, & quidem ſæpe nudi, multos annos, ſine vlla corporis læſione & iactura ferunt, ac, quod mirandum, ſi tangantur, non frigere, ſed calere in medio frigore hyberno deprehenduntur, vt videre eſt apud Foreſtum, *lib. 11. obſeru. 20.* Quanquam enim conſuetudo etiam hîc aliquid facere poſſit: tamen eam ſolam non ſufficere, aliorum exempla docent. Qui calor in vniuerſum corpus niſi corde affecto, vix diffundi poteſt: & credibile eſt, non ſolùm ſpiritus animales, ſed & vitales, feruidos & quaſi igneos euaſiſſe, ſicut idem iis qui vino inebriantur, accidit.

Cauſſa.

Mania Cauſſa coniuncta.

Cauſſam primam & coniunctam Maniæ, Feruidam, & igneam quaſi, ſpirituum diſpoſitionem eſſe diximus. In quo ſi quis acquieſcere nolit, ſed occultam aliquam qualitatem addere velit, ei facilè aſſentiemur. Facit in Platerus, qui quidem non negat, in hoc affectu humorem atrum adeſſe; verùm manifeſtâ qualitatâ contentus non eſt, ſed malignam, occultam, & venenatum qualitatem addit, neceſſariúmque putat, vt humor ater hanc diſpoſitionem ſuſcipiat, ſi maniam inducere debet, atque impoſſibile eſſe exiſtimat, vt tam enormia accidentia, quæ in ægris, ac ſi veneno perciti eſſent, ſeſe proferunt, & non breui tempore, ſed ſæpe multos annos durant, à manifeſta cauſa, & ſolo calore prouenire poſſint. Etſi enim negari non poſſit, inſignem eſſe feruorem in ſanguine & ſpiritibus, quod ipſum teſtatur, vt modò diximus, quòd qui in clauſtris publicis cuſtodiuntur, & nudi miſerè in ſtramine voluntantur, frigus hybernum multos ſæpè annos citra vitæ iacturam ferunt, tamen longè alia in mania eſt huius humoris conditio, quàm aliàs atræ bilis eſſe ſolet. Aliàs enim viſcera omnia labefactat & corrodit, ac humores fermentat: maniaci verò cætera ſani ſunt, & viſcera ſalua habent, ac ſæpe ſatis viuaces ſunt. Cum iſto etiam ſpirituum feruore nulla febris coniungitur. Ideóque credibile eſt, aliam adhuc, occultam, & potentiorem qualitatem ſubeſſe, venenis cognatam, & talem, qualis etiam à venenis quibuſdam inducitur. Dantur enim venena, quæ inſaniam inducunt, & compertum eſt, nonnullos à philtris propinatis in maniam incidiſſe.

Cauſſa antecedens.

Diſpoſitionem hanc ſpirituum igneam, vel quocunque nomine alio appellare liceat, plerique vel ab intemperie cerebri ſine materia, vel à materia ſimul prouenire ſtatuunt. Verùm impoſſibile eſt, affectum tam grauem & diuturnum, atque in quo non ſolùm cerebrum, ſed & cor afficitur, à nuda ſaltem intemperie prouenire; neque credibile eſt, ſeu cor cerebrum ita à naturali ſtatu deiici poſſe, vt non ſimul humores afficiantur. Cauſſa ergo antecedens ſemper coniungitur, materia nimirum ſimili qualitate prædita, bilis ſcilicet atra, hanc igneam & occultam qualitatem adepta, quæ in venæ cauæ ramis detinetur, maiorib. præſertim; (procul dubio & arteriis) id quod vtilitas venæſectionis in hoc malo indicat. Refert enim Platerus, innumeros ſanatos fuiſſe à Chirurgis quibuſdam, & aliis, qui ex profeſſo hiſce morbis ſanandis operam dabant, qui vigeſies & ſexageſies etiam venas tundendo, nunc brachij nunc pedis, hîc illam, alibi aliam, ſine diſcrimine, inſanos plurimos reſtituerunt, vt poſtea incolumes longam adhuc vitam vixerunt.

Cauſæ antecedentis ſedes.

Verùm continetur hæc materia nunc in vniuerſi corporis venis, nunc in venis cerebro propioribus: imò interdum in ipſis cerebri vaſis, vnde etiam mitiora, vel grauiora, & hæc, vel alia ſymptomata excitantur. Nonnunquam & circa vterum, ex ſanguine illic abundante, & ſemine retento ac corrupto, talis materia colligitur; vnde melancholiam ex vtero quandoque in maniam degenerare, *cap. præcedente* dictum, quæ Furor vterinus appellatur,

appellatur, in quo, tum aliis modis inſaniunt fœminæ, tum quandoque etiam concubitum & Venerem vehementiſſimè appetunt. Cuius rei hiſtoriam annotauit Dominicus Leonus, *cap. de mania*, in quadam virgine, quæ ob ſeminis retentionem & Veneris deſiderium maniaca facta erat, ita vt per agros, & ſyluas erraret, & obuium quemque ad coitum prouocaret, ac renuentes conuitiis, lapidibus inſectaretur: quem eius furorem coitus ſedauit. Quocunque autem loco prima illa cauſſa contineatur, reliquam ſanguinis maſſam ab ea, quaſi fermento & veneno infici, credibile eſt.

Et quanquam atra bilis, huius mali cauſſa, ex bile flaua vel melancholia aduſta plerumque generetur: ſanguis tamen etiam hoc modo corrumpi poteſt, docétque experientia, non ſolùm macilentos, fuſcos, triſtes, & qui naturâ ad melancholiam procliues ſunt, hoc malo corripi, ſed omnibus naturis hoc malum accidere poſſe.

Feruor autem ille ſanguinis & humor etſi vehemens & acris ſit: tamen putredine & inflammatione caret, ac propterea mania ſine febre eſt.

Cauſſæ remotæ & euidentes. Cauſſas remotiores & euidentes quod attinet, gignitur ille feruidus humor vel in hepate, ob calorem illius nimium; vel cùm chylus calidior in ventriculo genitus ob calidiorem victum hepati ſuppeditatur.

Quo faciunt & hæmorroidum ac menſium purgationes, & poſt partum in fœminis euacuationes retentæ; item fiſtularum & vlcerum antiquorum occluſio, vel varicum curatio; ſicut de Mario referunt, eum euaſiſſe maniacum, poſtquam varices in cruribus ei Medici exemiſſent.

Externæ cauſſæ ſunt aëris conſtitutio calida: vnde tempore æſtiuo, & circa dies caniculares; vt & in autumno, 3. *aph.* 22. magis quàm alio tempore, infeſtat hoc malum; atque aliæ cauſſæ, ob quas humores aduruntur, & maniacam διάθεσιν, acquirũt. Quò pertinent & morbi præcedentes, qui humores adurunt, ſicut interdum phrenitidi Mania ſuccedere ſolet.

Inter euidentes autem cauſſas præcipuæ ſunt quæ: diuturna mœſtitia, curæ & ſollicitudines, præcipuè excandeſcentiâ, & irâ concurrente, quomodo Ajax in Maniam incidit, & ſibiipſi manus violentas intulit; ſæpè melancholiæ diuturnæ mania ſuccedere ſolet:

Et huc etiam pertinet inſaniam ex amore. Etſi enim ſuprà, *c.* 9. inter melancholiæ differentias de melancholia ex amore egerimus tamen vt aliæ melancholiæ, ita & hoc, ſi diutius duret, tandem in ipſam maniam degenerat, atque ad hoc caput pertinet.

Deinde venena aſſumpta, quorum quædam inſaniam inducere poſſe, iam antea dictum. Ita ſolanum, quod maniacum inde dicitur, inſaniam inducit; idem facit cerebrum felis comeſtum, muſtulæ, morſus canum, luporum, & aliorum animalium rabioſorum. De quibus Dioſcorides, *lib.* 6. Pertinent huc & philtra, de quibus Poëta.

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Ita Lucretium amatorio poculo accepto in delirium hoc incidiſſe ſcribunt. Vinum quoque fulmine congelatum, cùm redit ad priſtinam conſtitutionem, potum, aut enecare, aut inſaniam inducere referunt. Quibus omnibus non ſine cauſſa addi poteſt vis illa ſuperior dæmonum, quæ Dei permiſſu humoribus vitioſis ſeſe aſſociat, talemque inſaniam inducit; vnde Maniaci ſæpe talia loquuntur, agunt & perpetrant, quæ vix ad cauſſas naturales reduci poſſunt.

Differentiæ.

Differentiæ Maniæ reſpectu varietatis delirij ſunt, quòd delirium aliud eſt breuius & mitius, aliud vehementius & diuturnius.

Mania differentiæ. Deinde quòd Mania nunc à cauſſa interna, nunc externa ortum habet, quodque maniaci interdum certarum beſtiarum feritatem imitantur; præcipuè in duo genera Mania diuiditur. Prius eſt, quod ſpeciale aliquid, præter delirium illud cum audacia, iracundia, & reliquis maniæ ſymptomatibus, non obtinet neque ab animalis alicuius veneno inductum eſt, ſed à cauſſa interna ortum habet, neque alicuius beſtiæ mores in ſpecie refert, quod etiam ἔκστασις μελαγχολική à nonnullis nominatur. Alterum verò genus eſt, quando ægri vnius beſtiæ mores in ſpecie referunt, quod etiam plerumque à veneno, & morſu talium beſtiarum rabidarum communicatur & indicitur; qualis eſt Lycanthropia, rabies canina, lupina, ac felina. De poſteriore hoc genere dicetur *cap. ſeq.* Prius quod attinet, quodque hoc capite tractamus, etiamſi ex humoribus aliqua eius delirij poſſit conſtitui differentia, & humores in iis, qui in inſaniam incidunt, varij reperiri poſſint, atque in aliis ſanguis, in aliis bilis flaua, in aliis melancholia, humor ater habundet, & propterea etiam, ij in quibus ſanguis abundat, mitiùs inſanire ridere, & frequenter cantare ſoleant; qui bile abundat, temerarij ſint, & iracundi; ex atro verò humore triſte & ferinum delirium oriatur: tamen, in omnibus maniacis humores in atram bilem degeneraſſe oportuit, quæ tandem igneam, vel potiùs malignam, & occultam illam diſpoſitionem ſucipit.

Et ſiue homo, antequam eum mania corripit, ſit ſanguineus ſiue bilioſus, ſiue melancholicus, quod è ſuis ſignis dignoſci poteſt: tamen maniacus non euadit, antequam humor, quicunque etiam, ſpecificam illam, igneam & occultam diſpoſitionem acquiſierit: atque ideò curandi ratio parum diſcrepat. Hoc tamen non prætereundum, cùm materia illa vel æqualiter per omnes venas diffundi poſſit, vel vno in loco præcipuè contineatur, & hinc in alia diffundatur: ſi materia eſt in venis, vel omnibus, vel membris principalibus propioribus inſania eſt perpetua & continua: quòd ſi vno in loco præcipuè concludatur, circa vterum, vel alium, habet delirium hoc interdum quaſdam remiſſiones & interualla.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica ipſius affectus. Mania leui negotio cognoſcitur ex imaginatione & ratiocinatione deprauata, cùm ægri & falſa imaginantur, & abſurda & inepta multa agunt, & quidem ſine timore, ſed potiùs cum audacia, temeritate, loquacitate, iurgiis, iracundia, ſæuitate in ſe & alios, & omnino animi perturbatione tanta, vt ægri beſtiarum inſtar obuios quoſque inuadant; & morſu, vnguibus, aliiſque, quibus poſſunt, modis, noceant, nec ſibiipſis parcant; ſed veſtes dilaniant ſuas, ac manus violentas ſibi inferant, & propterea cuſtodiâ & vinculis continendi ſint, è quibus tamen omni conatu erumpere conantur. Vigilant præterea Maniaci pertinaciſſimè, vt referat Fernelius, quemdam menſes 14. inſomnes duxiſſe; ac inuſitato atque admirando corporis robore valent, quòd ratione deprauatâ ſolus appetitus dominetur ſpiritibus animalibus, iiſque igneis quaſi, & feruidis à mentis functionibus ad neruos & muſculos totis conuerſis. Oculi multis ſunt ſanguinolenti, aſpectus toruus & truculentus.

Signa diſtinctiua. Atque his notis maniam ab aliis cognatis affectibus diſcernere non erit difficile. A phrenitide differt, quòd non febricitant maniaci, neque alia cerebri inflammati ſigna adſunt: à melancholia, quòd non eſt cum timore & triſtitia, ſed potius cum audacia & iracundia: à dæmoniacis diſtinguuntur Maniaci, eo quòd dæmoniaci quæ ſuprà humanam poteſtatem ſunt, agunt, vt quòd linguis peregrinis, & quas nunquam didicerunt, loquuntur, futura prædicunt, ſæpe per vomitum particulas ferri; globos plumbeos, puluerem tormentarium, animalia viua, & alia, quæ naturaliter in homine generari non poſſunt, eiiciunt, cuius rei exemplum habetur apud Hildesheimium; *ſpicileg. c.* 186.

Signa cauſſarum. Cauſſarum ſigna quod attinet, humorum in capite abundantium ſigna, ſuprà, *part.* 1. ſunt propoſita. Euidentes cauſſæ ex relatione ægri, vel aſtantium, & iis quæ præceſſerunt, cognoſcuntur. Si ex amore ſit inſania, cognoſcitur, vt ſuprà *cap.* 9. dictum. Si ex vtero, præceſſit menſium obſtructio, & alia, quæ *cap. præced. de melancholia ex vtero*, ſunt propoſita.

Signa Maniæ inſtantis. Nonnulli etiam ſigna inſtantis maniæ recenſent, enumerantúrque ab ipſis, capitis grauitas, aurium tinnitus & ſonitus, ſplendores oculis obuerſantes, vigiliæ immodicæ, curæ & ſollicitudines, ira ex leui occaſione, oculi caui & fixi, conſueti hæmorrhoidum & menſium in fœminis fluxus ſuppreſſio. Verùm etſi hæc, & alia, quæ nonnulli recenſere ſolent, Maniam præcedere conſueuerint: tamen non omnes, in quibus iſta conſpiciuntur, maniâ corripiuntur, ſed, exempli gr. ex hæmorrhoidibus, & menſibus ſuppreſſis alia quoque mala excitari poſſunt; & ſymptomata modò enumerata multos affligunt, qui nunquam maniaci euadunt. Hoc maniæ inſtantis certius ſignum eſt, ſi æger quacunque etiam de cauſſa delirare, & melancholiâ corripi incipiat, & ſimul in obſcœnum & ineptum riſum pronus ſit, ſicque qui antea blandus erat, leui de cauſſa valide excandeſcat, & animo vehementer perturbetur; oculorum obtutus ſit intentus, fixus, & toruus.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc diuturnum, & curatu difficile eſt, ac non ſolùm per menſes, ſed ſæpè multos annos durat, & ægros vſque ad mortem comitatur. Eſt enim atra bilis humorum omnium peſſimus & pertinaciſſimus, præcipuè ſi malignitatem induat, ac habet ſe inſtar fermenti, nec malum ceſſat, quamdiu iſtius materiæ aliquid in corpore ſupereſt. Præterea in vſurpandis medicamentis Medico ægri non obtemperant & obediunt, nec in iſto furore perſuaderi poſſunt, vt idonea medicamenta admittant.

2. Minùs tamen periculoſa eſt inſania, quæ fit cum riſu, & mitioribus ſymptomatibus, quàm quæ cum ſtudio, & inſigni feritate accidit.

3. Si menſes & hæmorrhoides fluant, bonum.

4. Bonum eſt, ſi aluum laxam habeant ægri: quòd ſi non fiat, malum.

5. Quanquam verò curatu difficilis eſt hic morbus: tamen per ſe lethalis non eſt, & niſi ægri vel ſibi ipſis manus violentas inferant, vel alij morbi accedant, raro ex hoc malo moriuntur, ſed ſæpe vſque ad mortem malum id eos comitatur. Qui autem fiat, quòd maniaci ſæpe tamdiu cum tot in diæta erroribus viuant, poſtea *quæſt.* 7. dicetur.

6. Via ad interitum, ſi ægri ſibi ipſis violentas manus inferant, aut ſponte in vitæ periculum ſeſe coniiciant, eſt virium diſſolutio quam afferunt vigiliæ continuæ, & longè abſtinentia cibo, & fames, quam interdum ægri pertinaciſſime perferunt, & motûs violenti, quibus continuò fore exercentur.

7. Ad ſalutem verò terminatur Mania, ſi inſignis aliqua fiat per ſudorem, vel alui fluxum euacuatio, aut copioſa hæmorrhagia è naribus, hæmorrhoidibus, vtero, varicibus, vel artis præſidiis ſpirituum ille feruor, & praua qualitas remittatur & corrigatur

corrigatur, & humor, qui proximam cauſſam fouebat, euacuetur. De quo Hippocrates, 6. *Aphoriſ.* 21. *Si inſanis varices aut hæmorrhoides ſuperueniant, fit mania ſolutio.* Poteſt & hùc referri *aph.* 5. *ſect.* 7. *Poſt Maniam dyſenteria, aut hydrops, aut* ἔκστασις*, bonum.* Soluitur enim Mania, & in alium morbum mutatur, humore vitioſo ad inferiores corporis partes, robore naturæ per criſin, licèt imperfectam, depulſo, & ad inteſtina miſſo, & per ea euacuato, aut eodem intra abdominis cauitatem cumulato; aut quando furioſa inſania in taciturnam & ſilentem deſipientiam mutatur, acrimoniâ humoris è natura deuictâ & caſtigatâ. Alij tamen hîc per ἔκστασις, vehementem furorem intelligunt. Dum enim natura humores coctos per criſin eſt euacuatura, vehementiſſima antecedere ſolent ſymptomata, ob materiæ & motuum impetum.

Etſi verò morbus in alium morbum hîc mutetur: tamen qui ſuccedit, non ita periculoſus eſt, vtpotè adhuc fluens. Et morbi per criſin facti ſemper citiùs curantur, ſi remedia adhibeantur; cùm humores illi magna ex parte à natura victi & cocti ſint.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm Maniæ proxima & continens cauſſa ſit feruida illa, ignea ac maligna, ſi ita appellare libet, ſpirituum diſpoſitio; iſta verò à ſimili humore dependeat, & foueatur: primò omnium humor ille vitioſus præparandus & euacuandus eſt.

Deinde danda opera, vt idem à partibus principalibus, cerebro & corde, auertatur & repellatur.

Tertio intemperies illa, & diſpoſitio, cùm ſpirituum tum humorum, alteranda & mutanda. Et ſi materia magis in vna parte, quàm aliâ continuatur, cùm euacuando, tum in alterando, eius partis præcipuè ratio habenda eſt. At cùm cerebrum & cor imprimis afficiantur, ad eas partes maximè reſpiciendum. Sic & hepar & lien refrigerandi, ſi ſanguinem calidiorem ac feruidiorem ſuppeditent; ac omninò præcauendum, ne materia vitioſa ampliùs, atque iterum generetur. Denique ſymptomata, quæ grauiter infeſtant, vt vigiliæ, mitiganda.

Curatio.

Sanguinis Euacuatio.

Vena ſectio. Inchoanda autem eſt curatio à venæ ſectione, cui, ſi æger perſuaderi queat, clyſter præmittatur, vel aliud medicamentum primas vias euacuans. Et omninò venæ ſectionis magna eſt in hoc morbo vtilitas, vtpotè quæ non ſolùm ſanguinem & humores in venis contentos euacuat, & è cerebro reuellere ac deriuare poteſt, ſed & ex accidente refrigerat. Poteſtque ſanguis hic pluribus modis peccare: vel vt cauſſa principalis, in iis ſcilicet, in quibus ſanguis abundat; vel vt cauſſa adiuuans, vbi materia maniaca miſcetur ſanguini, vel etiam vt cauſſa ſine qua non, vt aliis auxiliis locus detur. Teſtaturque Platerus; Practicus Experientiſſimus, vt anteà etiam dictum, ſe longâ obſeruatione comperiſſe, innumeros ab aliis Medicis derelictos, ſanguinis miſſione ſanatos fuiſſe à quibuſdam Chirurgis, vel aliis, qui ex profeſſo hiſce malis ſanandis operam dabant, qui vigeſies, & ſexagies quoque venenas tundendo, inſanos penitùs ita reſtituerunt, vt poſtea incolumes adhuc longam vitam vixerint; qui in vena certa eligenda nihil laborârunt, ſed nunc brachij, nunc pedis, hanc illámve, nunc alibi ſine diſcrimine aperuerunt. Quod remedij genus & ipſe, ſed maiori curâ & prouidentiâ quàm illi, methodicè præmiſſis ſemper alui purgationibus, vſurpauit.

Quanã vena aperiẽda. Primò ergo vena aliqua, viſui & tactui magis obuia in brachio, & præcipuè in ſiniſtro, aperienda. Deinde in manibus, ſaluatella; in pedibus, maximè in fœminis, ſaphena; vel quæ ad pollicem pedis excurrit. Varices quoque ſi in cruribus, vel alibi apparent, cùm magnam copiam melancholici humoris; ad eum locum detruſi, contineant, aperiantur, & non ſtatim ſanentur. Hæmorrhoides, ſi fieri poteſt, prouocentur: Cùm enim à maniâ præſeruare ſoleant, & ſponte apertæ à maniâ liberent; Medicus naturam imitari, ac materiæ inclinationem ſequi debet. Menſes quoque in fæminis, ſi debito modo non fluant, prouocentur. Venæ etiam frontis in pertinaciore malo aperiendæ, vt & venæ narium, ſetis, vel millefolio immiſſis. Verùm venæ iſtæ non omnes ſimul, aut continuò aperiendæ, ſed per interualla, interiectis humorum præparationibus & euacuationibus, de quibus mox dicetur. Maxima enim curationis ſpes in his magnis euacuationibus, ſanguinis ſcilicet, & humoris melancholici, per vices factis, ſita eſt. Perpendendus autem ſanguis, qui effluit. Si enim ſit nigrior, copioſiùs euacuandus; ſi rubicundior, parciùs.

Poſt venæ ſectionem æger cibo & potu reficiendus, & ſtudendum, vt nocte ſequenti dormiat; quod iis medicamentis, quæ poſtea proponentur, perfici poterit.

Multis quoque profuit, hirudines ad tempora, & poſt aures, & ad anum, ſi hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, apponere.

Humoris præparatio.

Materia morbifica præparatio. Venæ ſectione, & ſanguinis euacuatione peractâ, ad materiæ præparationem accedendum, eáque ſæpius repetenda, ac diu continuanda, atque à leuioribus ad fortiora progrediendum. Præparantia ſunt refrigerantia, & humectantia, quæ atræ bili conueniuut, ex borrag. bugloſſ. viol. nymph. lactucâ; & aliis ſuprà, *part.* 1. *cap.* 13. propoſitis ſimplicibus. Et licet medicamenta quædam ſimplicia non ſemper vtrâque qualitate huic morbo coueniant: tamen aliis admiſtis, quod deeſt, poteſt ſuppleri. E quibus talia vel ſimilia parari poſſunt:

℞. *Aq. borrag. nymph.* an. Vnc. vj. *ſyr. borrag. viol. nymphææ,* an. ℥. ij. M. Propinentur tribus vicibus.

Vel ℞. *Rad. bugloſſ.* Vnc. ij. *glycyrrh.* Vnc. j. *ceterach, fumar. endiu.* an. M. j. *ſem. 4. frig. maior.* an. Drach. j. *tamarindor.* Vnc. ß. *flor. cordial.* an. P. ij. Coq. in aq. pura.

Colaturæ ℞. Vnc. x. *ſyr. viol. de pomis, nymph.* an. Vnc. j. ß. F. Potio pro tribus doſibus.

Vel Colat. adde *ſacch. ſuc. de pomis,* an. ℥. ij. Parum ebulliant. F. Iulepus; qui aromatizetur pulu. ſantal. citr.

Vtile eſt & ſerum lactis, quod non ſolùm ad humorem atrum eſt præſtantiſſimum medicamentum, ſed & tale, ad quod vſurpandum faciliùs perſuaderi poſſunt ægri; cui addi poteſt ſyrup. violar. vel roſar. ſolut. vel de fumaria.

Purgatio.

Purgatio. Poſtea purgantia vſurpanda: & quidem leuiora ſingulis ſeptimanis exhiberi poſſunt, fortiora ſingulis menſibus exhibenda, atque inter ea per vices, vt iam dictum, venæ ſectio, ſi opus ſit, repetenda. Et proüt bilis, vel ater humor plus abundat, ita ad hunc vel illum magis reſpiciendum; & vſurpanda, rhabarb. ſena, epithym, polypod. el. diacathol. diaſen. &c. cocta vel diſſoluta in ſero lactis, addito ſyr. roſar. ſolut. vel viol. ſolut.

Inter fortiora ſunt hellebor. nig. alb. lap. Lazuli confect. Hamech. ♁um, & ex eo parata medicamenta, quæ & ob humoris contumaciam neceſſaria ſunt, & quòd minori doſi exhiberi poſſint, ægris etiam ignorantibus. Ægri enim in hoc morbo non facilè obtemperant, ideóque fallendi ſunt, & medicati vini, vel aliâ formâ, quæ commoda videbitur, ipſis exhibenda medicamenta.

℞. *Rad. glycrryh.* Vnc. j. *polypod. q.* Vnc. ij. *helen.* ℥. ß. *ſem. 4. frig. maior.* an. Drach. j. *ling. ceruin. capill.* ♀. *ceterach, meliſſ. fumar.* an. M. j. *epithym.* Vnc. ß. *tamarind. paſſular.* an. Vnc. j. Coqu. in aq. ſimpl.

In Colat. infundantur. *fol. ſenæ.* Vnc. ij. *rhabrab.* ℥. ß. *hellebor. nigr.* Drach. ij. *flor. cordial.* an. P. ij. *ſem. ocym. fœnicul.* an. ℥. j. *cortic. citri* ʒ. ij. *galang. zedoar.* an. ʒ. j. ß. *cinamom.* ʒ. ij. *ſpic. Indic.* Scr. j.

Poſtea ebulliant, & colentur. Colat. add. *ſuc. pom. dulc. borrag.* vel *viol.* an. ℔. ß. *ſacch.* q. ſ.

Coqu. ad ſyrup. dilutioris conſiſtentiam. Vel, quod commodius, rhabarb. non ſimul infundatur, ſed cum cinamomo nodulo incluſum in ſyrupo ſuſpendatur.

Vel paretur tale Diacydonium:

℞. *Polypod.* Vnc. j. ß. *epithym.* Vnc. j. Coq. in aquæ puræ ℔. j. vel ſ. q. Colentur. Colat. add. carn. cydon. iam. coctam, & exprimatur. Expreſſioni addatur *ſacch.* ℔. j.

Iterum coq. ad formam diacydoniati, cui inſperge ſub finem *pulu. mechoacan.* vel potiùs *rad. gialap.* Vnc. j. *ſantal. citr. zingib.* an. Drach. j. M. Doſis eſt ad Vnc. j.

Vel exhibeatur hic Puluis aliquoties:

℞. *Fol. ſen. el.* Vnc. j. *ſem. aniſi, fœnicul.* an Drach. j. *glycyrriz. flor. viol.* an Drach. ß. *cremor. tartari* Drach. vj. F. Puluis Cuius doſis Drach. j. vel ʒ. j. ß. Si minor doſis, vel fortior operatio expetitur, addere licet lap. Lazuli, vel diagryd. Scrup. j.

Vel paretur talis puluis:

℞. *Lap. Lazuli* Drach. j. ß. *diagryd.* vel *extract. ſcammom.* Scrup. j. *turbith.* Drach. j. *ſenæ.* Vnc. ß. *epithym. crem. tartari,* an. Drach. ij. *ſem. aniſi cinamom. cortic. citri,* an. Drach. j. *croci* Scr. ß. F. Puluis, cuius doſis ʒ. j. vel ℈. iv. primâ vice exhibeantur.

Vel paretur talis Potio:

℞. *Cortic. helleb. nigr. præpar.* (quod fit, ſi in ſ. q. aceti, vel vini, cum ſem. aniſi; aut in aq. vel decocto dilutiore fœnicul. vel aniſi, 24. horis in balneo macerentur, & poſtea liquore effuſo rad. aſſeruentur) Vnc. ij. *fol. ſen. follic. ſen.* an. Vnc. j. ß. *ſem. fœnicul. aniſi,* an. Drach. vj *flor. cordial.* an. M. ß. *cortic. citri* Vnc. ß.

Macerentur in menſur. vini albi tenuis duabus, Colentur ſine expreſſione, & per manicam Hippocr. traiiciantur, ac dulcorentur iulepo roſar. & violar. atque aromatizentur ſantal. citrino.

Et in primis hellebor. niger vtilis eſt: ideóque eius extract. vel in formâ pilular. vel ſyrup. exhiberi poteſt.

Vt ℞. *Extr. hell. nigr.* Scr. ij. *ſyr. viol.* Vnc. j. *borrag.* Vnc. ß. M.

Si hæc non ſuffecerint, poteſt exhiberi ♁ium, & ex eo parata medicamenta.

Tandem helleborus albus, quo antiqui frequentiſſimè in talibus morbis vſi ſunt, adeò vt in prouerbio eos, quos inſanire dicere volumus, *Helleboro purgandos eſſe* dicamus, ſed cautè, adhibendus, & corpus ad eius vſum rectè præparandum; de qua re videâtur tum alii, tum Heurnius, *lib. 2. meth. ad praxin c.* 21. & Iohan. Baptiſta Codronchius, *in Commentario de Helleboro.*

Cor & Cerebrum roborantia. Purgatione vnâ atque alterâ peractâ, ea ſimul vſurpanda, & interiicienda, quæ cor & cerebrum corroborant, ſanguinem & ſpiritus mundant, ac fuliginoſas exhalationes diſcutiunt; qualia parantur ex roſis, violis, nymphæa, bugloſſ. borrag. fl. tunic. meliſſa, ſcorzonera, cortic. citri, pomis odorat. ſp. diamargar. frig. confect. de hyacintho, alkermes: quæ ipſa vnâ operâ humorem atrum alterare & præparare poſſunt.

Vt

Vt ♃. *Conſeru. roſar. incarnat. borrag. bugloſſ.* an. Vnc.j. *cortic.citr.cond.* Vnc.ß. Affunde *aq.borrag.bugl.viol.* an.Vnc.iij. *nymph.roſar.* an.Vnc.i.M. diligenter in mortario marmoreo, & colentur. Colaturæ adde *ſucci citri,granat.ſyr.tunic.* an.Vnc.i. Traiiciantur per manicam Hippocratis,addendo *cinam. ſantal. citr.* an.Drach.j. F. Potio clara.

Vel ♃.*Conſeru.roſar.violar.bugloſſ. borrag.tunic.* an.℥.j.*meliſſ.cortic.citr.condit.lactuc. Ital.condit.* an.℥.ß.*pulu.ſem.ocym. ſp.diamarg.frig.diarrh.abbat.* an.Scr.ij.*confect.alkerm.* Drac.j. Cum *ſyrup.nymph.* & *ſucc.citri.* F.Electuarium.

Vel paretur talis Puluis.

♃.*Sem.ocym.ſantal.citr.cortic.citr.* an.Drach.j.*fl.cordial.* an. ℈.j.*meliſſ.* Drach.ß.*margarit. præparat.ſp.el.de gemm. frigid.de hyacintho*, an.Scrup.j.F.Puluis.

Somni conciliatio. Et cùm vigiliæ in hoc malo ſint pertinaciſſimæ, vt ægros nonnunquam per aliquot menſes non dormiuiſſe obſeruatum ſit; ſomnus tam externis, quàm internis medicamentis prouocandus: de quibus ſuprà, *cap.* I. dictum,

Monendum tamen hîc, ſomniferorum non eandem eſſe naturam. Quædam enim licèt ſomnum inducant, ſpiritus tamen magis turbant, & vbi ægri euigilant,longè inquietiores, quàm antea,euadunt, ac malum curatu difficilius reddunt: qualia ſunt: hyoſcyamus, ſolanum furioſum; imò nec opium ipſum; niſi corrigatur, ab hac noxa immune. Et ſicut nemo vino, vel ebrietate, quæ etiam ſomnum inducunt, maniacos ad ſomnum deducere audet: ita quoque, cùm hîc non ſolùm ſomnus quietus,& hinc ſpirituum quietatio:ea eligenda, quæ ſimul ſpiritûs quietos reddunt.

Inter externa commendatur ſuccus ſedi maioris recens expreſſus, capiti impoſitus, & aqua eiuſdem. Vtilis eſt & aqua ſolani, & papaueris.

Inter interna à nonnullis laudatur Mandragora, quòd non ſolùm ſomnum inducat, ſed & ſpiritus quietos reddat, ac, vt Dioſcorides habet; etiam bilem atram vomitu educat, ſanguinémque & ſpiritus puriores reddat. Coquuntur autem radices in vino bono, & decoctum exhibetur.

Empeirica & ſpecifica. Occurrunt etiam quædam Empeirica apud Authores quorum probatio eſt penes experientiam.Commendatur cerebrum arietis nondum Venerem experti, ſi nimirum caput vno ictu ipſi amputetur, totum cum pelle, cornibus ſaltem abiectis, coquatur, cerebrúmque poſtea cum farina, additis cinamomi, zingiberis nucis moſchat.macis, caryophyl.an.Vnc.ß.) forſan. Drach. ß.) ſuper prunis miſceatur, & in partes tres diuiſum manè exhibeatur, ita vt poſt ſumptum medicamentum duabus horis nihil comedat æger; ac in cæteris quoque rectam diætam obſeruet.

Retulit mihi nuper quidam vicinæ Eccleſiæ Paſtor, in ſuo pago intra triduum ſanatum fuiſſe maniacum, exhibito canis cerebro cocto (addebat, vnius coloris canem eſſe debere) affirmabátque, ſibi præterea alios tres notos eſſe, qui eodem medicamento ſint ſanati. Alij commendant emulſionem ex ſem. papau.albi, nuc. iugland. ſemin.nigell.cannab. granis iuniperi, thur. factum cum cereuiſia calida. Specificâ etiam proprietate huic malo reſiſtere creditur radix nymph. luteæ quæ menſe Maio effoſſa, decreſcente in teſſellas diſſecanda, & cum aceto vini leniter decoquenda, hinc rurſus exſiccanda in vmbra, & in pollinem redigenda, inque vſum reponenda, de qua Maniacis manè & veſperi Drach.j.ß.cum tribus cochl. prædicti aceti ex decoctione reſeruati propinetur.

Commendatur & folia buxi:

♃. *Fol. buxi,* num.ix. Scindantur in minimas particulas, & exhibeantur in vno atque altero cochlear. aq.lauend. ieiuno ventriculo,(præmiſſis tamen præmittendis)&,ſi fieri poteſt, ſudor eliciatur: repetatúrque hæc doſis ſemel atque iterum.

Nonnulli imprimis laudant ſanguinem aſini ex venis poſt aures emiſſum.Venas poſt aures aperiunt, ſanguinemque linteolis mundis, nulli vſui antea expoſitis, excipiunt, eáque ſiccant, atque ex his vnum digitos duos latum pollicem verò longum, accipiunt,& in hauſtu aquæ fontanæ macerant, aquamque illam manè tribus diebus exhibent, dantque operam, quantum poſſibile, vt æger ſudet. Nonnulli valde laudant decoctum angallid. flor. purpureo.

Quò pertinent & Amuleta; quæ à nonnullis commendantur, de quibus etiam penes experientiam eſto iudicium: Radix eryngij, bryoniæ, hyperici, de collo geſtata. Adamas ſiniſtro lacerto alligatus, lapis chryſolithus, lapis Lazuli geſtatus, lapis Chelidonius ruffus panno illigatus, & ſub ſiniſtra ala detentus.

Chymici commendant *ſaccharum Saturni,& liquorem* ſeu *tincturam coralliorum, rup. Armeni,lap. Lazuli, ſapphiri,ſpir. margaritarum,ſal.angelicæ, pimpinell,*& alia.

Laudatur & Nitrum, neque ſine cauſa. Cùm enim malum hoc ab impuris, feruidis, & inquietis ſpiritibus ortum habeat; nitrum non ſolùm omnem fumum craſſum, flammam fumoſam clarefacit, ſed & volatilia figit, ideóque cereuiſiæ, dum feruet aliquid Vitrioli nonnulli adiiciunt. Ita enim non ſolū cereuiſia purior & clarior redditur, ſed & obſtructiones aperiuntur, craſſities & fuliginoſa ſanguinis ac ſpirituum diſpoſitio emendatur.

Vtilis eſt & ſpir. vitrioli, præcipuè ſi ſit mania ex iracundia, aut cum iracundia multa coniuncta. Iracundia enim affectis maximè reſiſtit ſpir. vitrioli.

Quantum ad Topica, ſi æſtus & furor vehemens ſit, repellentia mox inter initia applicentur, vt oxyrrhodinum, addito oleo anethin. aut chamæmel. aliis, de quibus ſuprà, *part.* I. *cap.*13.

Topica. Circa quorum vſum hoc obſeruandum, vt humectantia potiùs præpolleant, quàm refrigerantia: ideóque merè frigidis vix vtendum, ſed flor. chamæmel. aliquid addendum, vel poſt adhibenda reſoluentia & diſcutientia. Deinde topica non actu frigida, ſed tepida applicanda. Commodè ergo caput fouetur ol.violar.nymph.cui aliquid ol.chamæmel. addatur, vel omentum agni tepidum capiti admoueatur, vel foueatur caput decocto maluæ, viol. lactuc. nymph. chamæmel. ſem. lini, aneth. papau.lactuc.fl.ſtœchadis, roſatum, vt & ſucco polygoni, plantag. vel aquis deſtillatis eorundem, vel ſimilibus.

Vel ♃.*Herb.verben.fragar.* an.M.j.*beton.* M.ij. *ſem.cannabis* Vnc.j.ſem.*coriandr.* Vnc.ß.*milij*, Vnc.j.

Inciſa & contuſa includ. ſacculo ex tela linea parato, qui in vino coquatur, & vertici calidè admoueatur.

Vel ♃. *Verben.* M.j.ß.*ſabinæ,lupuli,* an. M.j. *placentam roſarum,* num.j. *granor. juniperi* Drach.vi.

Conciſa groſſo modo indantur ſacculo in aqua communi coquendo, & vertici imponendo.

Vel imponatur capiti ſequens Placenta ſeu Cataplaſma:

♃. *Placentam roſarum,* num. i. *granor. iuniperi* M. ß. *ſem. lactuc.* Drach. j. *papau. nigri* Drach. ij. *ſpir. vini* Vnc. ſem. *albumen oui.j.*

Contundantur cum ſ.q.aq.roſarum, in fine addendo ſeminis carui vel cumini parum. F.Placenta, quæ vertici imponatur.

Singularia repellentia in hoc affectu eſſe perhibentur ſuccus ex cancris viuis contuſis linteo exceptus, qui fronti applicetur, & quoties ſicceſcit, mutetur,& renouetur. A Chymicis mirè laudatur Balſam. Saturni quod fronti & temporibus inungendum, Nitr. præparatum, quod cum modico *camphoræ in aq. nymph.* diſſolutum cum petiis capiti applicatur. Tinctura ſantali rubri cum aq.roſarum præpar.in cuius Vnc.v. diſſoluantur camphor. gr. ix. moſchi gr. v. & calidè capiti raſo imponantur.

Commodiſſimæ ſunt lotiones capitis, quas, vt conſuetas faciliùs quàm alia medicamenta, ferunt ægri,quæ,ſi ſymptomata vrgeant,ſingulis diebus ſemel, vel etiam bis vſurpentur. Intermittendum autem eſt in lotionibus hic lixiuium, cùm nimium ſiccet, ſed aqua dulcis ſufficit, cum ſpeciebus modò dictis.

Vtilis eſt & hic Sacculus:

♃.*Sem.cannabis* Vnc.iv. *coriandr.milij,* an.Vnc.ß.*herb. fragar.beton.* an. Vnc.ii.Sacculo inſuta coquantur in cereuiſia,& capiti applicentur.

Corpore euacuato nonnulli etiam calidiora diſcutientia adhibent, & recipiunt herbas cephalicas, eaſque in aqua fontana coquunt, poſtea parant ſacculum ex baccis lauri, & rad. hellebori nigri contuſ. an.q.ſ. ſacculúmque iſtum in decocto modò dicto parum coquunt; hinc diebus 9. continuis caput iſto docócto fomentant, & poſtea ſacculum ſuturæ coronali imponunt, vnde humores vitioſi per omnia capitis emunctoria euacuantur. Docet enim experientia, helleborum nigrum in morbis melancholicis non ſolum intus, ſed & extrà vtiliter adhiberi.

Cauteria ſuturæ coronali applicata maximè vtilia ſunt, vt ſcribit Gordonius,*cap. de mania,* probâtque id experientiâ cuiuſdam Maniaci, cui cùm eſſet vulnus inflictum capiti cum fractura cranij quandiu fuit vulnus apertum, tamdiu bene habuit; vulnere ſanato, reuerſa eſt Mania.

Cordi quoque proſpiciatur. Etenim cùm vehementer iraſcantur maniaci, & feroces ſint, magnum æſtum circa cor eſſe credibile eſt, qui omninò mitigandus.

Ergo imponatur cordi tale Ephithema:

♃. *Aq.roſar.nymph.* an.Vnc.iij.*borrag.acetoſ.* an.℥.ij.*flor.roſar. rubr.ſem. ocym. ſantal. citrin.rubr.* an. Drach.ß. *camphor.* gr.vj Tepidè regioni cordis applicetur.

Vel ♃.*Vng. roſac.ol. violac. nymph.* an.℥.ij. *pulu. roſar.rub. ſantal.citr.rub.* an.℈.ß.*camph.* gr.vi.M.F.Vnguentum

Vel Sacculus alis paretur:

♃.*Flor.roſar.rubr. violar. bugloſſ.* an.M.j. *meliſſ.* M.ß.*ſem. ocym. rad.rhod. ſantal.citr.* an.℥.ß. *camph.* gr.v.F. Sacculus,qui vel ſiccus, vel aq.roſac.aut vino madidus cordi applicetur.

Ad totum corpus temperandum,acréſque vapores diſcutiendos, balneum tepidum aquæ dulcis vſurpetur, cum herbis refrigerantibus & humectantibus, aut temperatis.

Lotionibus quoque, & frictionibus extremorum vapores feruidi à capite reuellantur & diſſipentur.

De Furore Vterino.

Furor vterinus Maniæ ſpecies. Pertinet ad Naniam, & peculiaris eius ſpecies eſt, illa inſania, quæ vulgò Furor vterinus dicitur, cùm fœminæ in inſaniâ illâ Venerem potiſſimùm appetunt, vel eâ non ſatiari poſſunt.

Eius cauſſa. Cuius cauſſa eſt, vel ſemen copioſum, ob plethoram, aut vaſorum ſeminariorum feruorem genitum; vel, ſi ſemen præternaturalem caliditatem, & acrimoniam acquirat, & viroſum

quaſi euadat, ex humoribus ſalſis, ſeroſis, bilioſis, & acribus, qui ſemini permiſcentur.

Signa. Hinc enim ſi ſanguis feruidus in caput feratur, maniam inducit. Cuius imminentis ſignum eſt, ſanguinis in mammis collectio. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 40. *Quibus in mammis ſanguis colligitur, furorem ſignificat.*

Curatio.

Curatio. Curatur hoc malum, ſi nimius ſeminis prouentus prohibeatur, aut legitima Venere euacuetur, vel medicamẽtis abſumatur, ardorque illius emendetur: &, ſi humores vitioſi & acres ſemini permiſti illud vitioſum & acre reddant; ſi illi humores euacuentur, ſeminiſque caliditas & feruor remittatur.

Refrigerant ſemen, & eius feruorem extinguunt, vel etiam ſiccando, (in qua claſſe etiam ſunt quædam calida) aut occultâ qualitate abſumunt, lactuca, portulaca, mentha, quæ peculiari vi Venerem extinguit, ſemen viticis, inde agni caſti dictæ, vnde ad maniam ex ſemine, & retentis menſtruis tale fiat Electuarium.

℞. *Sem. agni caſti, gr. iuniperi, an.* ℥. iij. *myrtill.* ℥. ß. *ſem. portulac. lactucæ, pœoniæ, an.* ℥. i. F. Puluis, & cum melle crudo Electuarium, de quo Drach. i. exhibeatur ante prandium, veſperi cubitum ituro.

Reliqua, quæ Venerem reprimunt, ex *cap.* 10. *de amore inſano*, petantur.

Diæta.

Diæta. Quæ in diæta ſint obſeruanda, ſuprà, *part.* 1. *cap.* 13. dictum. Quibus ſaltem hæc addimus: Cauendum eſſe ſtudioſè, ne æger ſolus relinquatur, vel inter ignotos, vel quos contemnit, aut odio habet. Si opus, vinciantur, & vinculis cohibeantur ægri, & omnia circa ægrum ita comparentur, vt delectetur potius, quã offendatur: qua in re aſtantium prudentiâ opus eſt, vt interdum ipſis aſſentiantur; non tamen ipſorum delirium confirment. Suauis Muſica maniacos ſæpiſſimè demulcet, vt exemplum Saulis, Iſraëlitarum Regis, teſtatur.

Caueat & ſibi Medicus, ne aliquid damni patiatur: cùm ſæpe odium erga Medicum blandis verbis occultent ægri. Somnus, quibus fieri poteſt modis prouocetur. In cibo dulcibus & acribus, quæ calidos humores generant, abſtinendum. Vino quoque æger abſtineat. Neque enim ignem igni addere conuenit. Ac ſi omnino concedendum videatur, detur tenue, & diluatur, ac temperetur aq. violar. bugloſſ. roſar. nymph. ſantalis, iulepo roſar. violar. Qua in re conſuetudini aliquid dandum. Qui enim vino aſſueuerunt, minùs eo offenduntur; cùm exhilaret modò moderatè ſumatur vel, vt dictum, diluatur Aluus ſeruetur aperta.

QVÆSTIO I.

Quî fiat, quod Maniaci, & Melancholici interdum peregrinis linguis loquuntur, & futura prædicunt.

Sunt quidem nonnulli, qui hypotheſin quæſtionis in dubium vocant, negántque, vel Melancholicos, vel Maniacos peregrinis linguis loqui, vel futura prædicere poſſe: ſed cùm nimiis agitationibus moueantur, linguámque etiam variè agitent, & ſæpe ſonos inconcinnos edant, accidere exiſtimant, vt, cùm vulgus illos intelligere non poſſit, putet, eos Latinè, Græcè, aut Hebraicè loqui.

Verum enimverò non eſt, vt de hiſtoriæ veritate dubitemus; cùm fide digni authores teſtentur, rem ita ſe habere. Refert enim Anthonius Guainerius, *tract.* 15. *cap.* 4. ſe ruſticum quendam melancholicum vidiſſe, qui ſemper Lunâ exiſtente combuſtâ carmina componebat Latina, & tranſactâ combuſtione, circa duos dies ad aliam Lunæ combuſtionem, ne verba Latina proferre poterat. Idem & alij Medici teſtantur. Rhaſes refert quoſdam melancholicos ex illiteratis literatos euaſiſſe & ea prædixiſſe, quæ euentus comprobauit. Eraſmus Roterodamus, *in Encom. Medic.* narrat, quendam Spoletanum idiomata locutum eſſe, quæ nunquam didicerat; recuperata verò valetudine, & vermibus ope medicamentorum pluribus eiectis, ea loqui ampliùs non potuiſſe. Refert quoque Foreſtus, *lib.* 10 *obſeru.* 19. mulierem melancholicam cantiunculas Latinas, & hymnos cantaſſe, quos nunquam didicerat. Et, *ibidem, in Schol.* ſe vidiſſe puerum, nautæ filium, qui, cùm in capite eſſet vulneratus, & deliraret, ſemper linguâ Germanicâ optimos Syllogiſmos fecerit, quos poſtea, cùm curatus eſſet, facere neſciebat.

Cauſſas huius rei alij alias afferunt. Quidam enim ex aſtris eaſdem deducere conantur; inter quos eſt Guainerius, qui, *loco modo allegato*, vbi pluribus de hac quæſtione agit, ex hypotheſibus Platonicis & Aſtrologicis quibuſdam, ita hac de re Philoſophatur: Animam, inquit, ante infuſionem in corpus omnium rerum notitiam poſſidere, ſed eam aboleri quodammodo, & obfuſcari, corporis, cui infunditur, vnione, & ergaſtulo. Recuperari verò per doctrinam, vel per influxum, vel per impreſſionem Planetæ; qui natiuitati tempore infuſionis animæ præſidebat. Et huius impreſſionis tantam vim eſſe, vt animam donet poteſtate talia efficiendi, qualia ipſæ ſtellæ efficere poſſunt; faciendi ſcilicet ex ſano ægrum, ex ægro ſanum, & alia multa: verùm huic poteſtati reſiſtere corpus, & ſenſus corporeos; quibus ligatis, quòd fiat in melancholia, poſſe ſtellas ſuas influentias perfectiùs animæ communicare, atque ita melancholicum illiteratum poſſe fieri literatiſſimum, & futura quoque prædicere.

Verùm magna petita ſunt, quæ præſupponit, & ſibi concedi poſtulat Guainerius: animam ſcilicet in corpus infundi ex ſe omnium rerum notitiâ præditam, per infuſionem in corpus obliuione rerum antea cognitarum capi, eamque ſtellarum influxu rurſum excitari; quæ ipſi non conceduntur.

Deinde etſi concedamus ipſi, aſtra ad temperamentum immutandum multa poſſe, vel etiam inclinationem ad linguas, aut alias diſciplinas imprimere; hoc tamen concedi non poteſt, aſtra ipſam linguarum, vel aliarum diſciplinarum notitiam inducere poſſe. Hoc enim ſi poſſent, quandoque etiam ſanæ mentis homines ſine doctrina ad talem notitiam peruenire poſſent. Neque deprauati ſenſus plus poſſunt conferre ad recipiendum aſtrorũ influxum, quàm bona eorum conſtitutio. Neque Melancholici & Maniaci planè à ſenſibus abſtracti ſunt.

Alij humori melancholico id tribuunt. Nam plurimos, qui ingenio, & artibus excelluerunt, vel in adminiſtrandis Rebuſpubl. aut aliis rebus perficiendis plurimùm præſtiterunt, melancholicos fuiſſe deprehenſum eſt. Etiam facultatem linguis peregrinis loquendi ac futura prædicendi melancholiæ tribuunt, melancholiámque humanam animam ad res miras diſponere dicunt; & ſicut vinum immoderatiùs hauſtum mores hominum immutat: ita etiam humorem melancholicum, ſi plus iuſto abundat, vel à naturali temperie deſciſcit mentem hominis immutare, & eam ad res mirabiles perpetrandas diſponere putant. Quibus & addunt illud, quod Ariſtoles, 7. *Eudem. cap.* 14. Melancholicos eſſe εὐθυονείρους, id eſt, *recta habere ſomnia*, ſcribit.

Verùm enimverò nec opinio iſta aſſenſum meretur. Etſi enim hoc ſuo modo concedatur, melancholicos, eſſe ingenioſos, de quo in *Inſtitut. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 2. dictum: tamen ea quæ ſuprà hominis vires ſunt, melancholia efficere non poteſt; qualia ſunt peregrinis linguis loqui, & futura prædicere. Etenim etſi in homine ad omnes linguas diſcendas ſit aptitudo, tamen omnes linguæ vſu diſcuntur; & futura prædicere, ſoliùs Dei eſt, aut eorum; quibus id communicat. Et quod Ariſtoteles dixit, melancholicos eſſe εὐθυονείρους, eo nihil aliud voluit, quàm eos clara habere ſomnia, qualia etiam ſolent eſſe matutina non ita obſcura, qualia pituitoſi & bilioſi habent. Neque etiam ebrietas præſtare id poteſt, vt homo aliquid vltra vires naturales agat. Etſi enim ebrij multa confidentiùs agant, atque audaciores facti voculas aliquas, quas aliquando didicerant, vel Græcas, vel Latinas proferant, & ſæpe magis diſerti, quàm ſobrij videantur: tamen plura non poſſunt in hac re præſtare quàm didicerunt.

Atque ita quanquam concedi poſſit, & ab ebriis ac melancholicis nonnulla rectiùs perfici, quàm dum ſunt ſobrij, & ſani, tamen id verum ſaltem eſt de iis quæ, antea didicerunt. Nam & vinum & melancholia, vt Ariſtoteles, *ſect.* 30. *prob.* 1. habet πνευματώδη ſunt, & ad ciendos ſpiritus, à quorum alacritate omnis ingenij vis pendet, plurimum poſſunt.

Non multa ab hac ſententia differt opinio Iani Huarti, Medici Hiſpani, qui, *cap.* 7. *ingen. ſcrutin.* ſcribit, Latinæ linguæ magnam eſſe cum anima rationali conſonantiam, & eſſe quaſdã naturas, quæ peculiariter linguis inueniendis accommodatæ ſunt. Ideóque ſi per modum illud temperamentum in cerebro excitetur, quod elegantiſſimæ alicui linguæ neceſſarium eſt, illicò linguam Latinam hominem obuiam habiturum, & vocabula Latina, etiam citra deliberationem, ei occurſura ſcribit.

Verùm nec hæc opinio probabilis. Etenim præſupponit nondum conceſſa. Primò, homines habere ad linguas inueniendas peculiarem diſpoſitionem. Secundò, delirantes ſaltem linguâ Latinâ loqui, ac linguam Latinam maximam habere cum anima rationali conſonantiam. Quorum & hoc nullo fundamento nititur: & obſeruatum, melancholicos non ſolùm, Latinè, ſed & Græcè, & Hebraicè locutos eſſe. Et quamvis vt ſuprà, *cap.* 5. dictum, concedamus, ex morboſa conſtitutione diſpoſitionem in cerebro aliquam concitari poſſe, ob quam homo ingenioſior euadat, quàm ſanus fuit, vt eius rei exempla, *loc. cit.* attulimus: tamen ad id quòd ſupra hominis vires, perficiendum, nec melancholia, nec alia morboſa conſtitutio diſponere poteſt. Neque enim linguarum peritia ab ingenio eſt: ſed à memoria: Et quamvis à morboſa conſtitutione cerebri actiones phantaſiæ & ratiocinationis exaltari poſſint: tamen memoria, quæ rerum cognitionem præſupponit, ita perfici non poteſt, vt linguas, quas nunquam cognouit, ſuppeditare poſſit.

Alij ergo, cùm harum rationum nullam vero conſentaneam videant, ſtatuunt: Dæmones: qui morbis ſeſe immiſceant, permittente Deo, horum effectuum autores eſſe. Morbis enim naturalibus ſimilia multa ſæpe pati eos, qui à Dæmone vexantur, teſtatur hiſtoria, quam habet Fernelius, 2. *de abd. rer. cauſſis, c.* 16. de iuuene quodam, qui pro epileptico habitus, & intertium menſem curatus fuit, donec tandem tertio menſe Dæmon, totius mali autor, ſe tum Latinè, tum Græcè loquendo prodidit.

Quorum

Quorum opinioni & non aſſentimur; modò rectè explicetur. Non enim omnia, quæ patiuntur Melancholici & maniaci, dæmonibus attribuenda. Etſi enim ſæpiſſime ſine vlla corporis morboſa diſpoſitione, Deo permittente, homines obſidere & occupare Dæmon poſſit, qui verè obſeſſi dicuntur & ſunt: tamen quandoque morbis, & præcipuè melancholicis, ſeſe immiſcet Dæmon, & forſan frequentiùs hoc accidit, quàm ſæpè creditur. Ita in hiſtoria Euangelicâ, apud Lucam, *cap. 13. v. 12.* mentio fit mulieris, quæ habebat πνεῦμα ἀσθενείας, *ſpiritum infirmitatis*, annos octodecim, quæque erat contracta, nec omnino poterat caput erigere. Et præcipuè, vt dixi, humori melancholico ſeſe immiſcet Dæmon; vnde etiam melancholia Balneum diaboli dicitur. Melancholici enim, & atri humoris ea natura eſt, vt varia phantaſmata & deliria pariat, metum, mœſtitiam, ferocitatem, & alia multa excitet. Dæmon ergo tali occaſione abutens, & ſe humori melancholico immiſcens, multa edit, quæ vulgus ſæpe morbo aſcribit; cùm tamen aſcribenda ſint Dæmoni. Alia nimirum humori vitioſo, alia dæmoni aſcribenda ſunt. A melancholiâ eſt mœſtitia, timor; ab atrabile ferocitas, iracundia; ab vtraque delirium, vigiliæ. Si verò in delirio multa miranda accidant, ſi ægri ad deſperationem adigantur, ſibi ipſis & aliis noceant, ſi ad impia ſtimulentur, aut ad maledicendum Deo incitentur, vt eius rei exempla aliquot habet Platerus, *lib. 1. obſeru. pag. 44. & ſeq.* ea iam à Dæmone prouenire credendum eſt, etſi aliis indiciis ſeſe is non prodat. Si verò æger iam linguis, quas nunquam didicit, loquatur, futura prædicat, eo ipſo Dæmon ſe manifeſtè prodit.

Atque ita rem ſe habere, patet ex eo quòd ij, qui à Dæmone hoc modo vexati fuerunt, medicamentis idoneis adhibitis curati ſunt. Poſtquam enim ſubiectum aptum & diſpoſitum ampliùs non eſt, deſerit Dæmon ſuam ſedem, & aliò migrat. Ita Eraſmus, *in Encomio Medicinæ*, refert, Dæmoniacum, qui ab Exorciſtis curari non poterat, medicamentis exhibitis, plurimiſque vermibus eiectis, curatum fuiſſe, vt ampliùs peregrinis linguis loqui non potuerit. De quo etiam Langius, *lib. 2. Epiſtola 35.* Ita Martinus Rulandus, Pater, Dæmoniacum & Maniacum curauit; de quo videatur *Cent. 3. curat. 100.*

QUÆSTIO II.

Quî fiat, quòd Maniaci, cum tot diæta erroribus, tamdiu viuant.

Quomodo Maniaci tamdiu viuere poſſint.

Omnino admiratione & cogitatione dignum eſt, quî fiat, quòd, cùm maniaci tam grauia ſymptomata patiantur, & cùm cerebrum, tum cor afficiatur, nihilominus tamdiu, & ſæpe multos annos, & quidem cum tot in diætæ erroribus, viuere poſſint; Hieronym. Mercurialis tres huius rei cauſſas affert. Prima eſt, quòd viſcera nobiliora vitioſos humores à ſe quàm maximè depellere ſoleant, ac propterea & hic cerebri facultas humorem vitioſum ab eo maximè depellat. Secunda, quia in aliis viſceribus ſimilis humor non colligatur; cùm ad humorem melancholicum expellendum natura machinata ſit ampliſſimas venas, quæ educant ſanguinem melancholicum ab hepate (aut potiùs à vena portæ) ad lienem, ac lienem ipſum maximum, & ad excipiendum hunc humorem ampliſſimum. Tertiam cauſſam hanc ponit, quòd, licèt portio aliqua colligatur in cerebro, tot tamen ſint motus maniacorum, vt ſatis eſſe poſſint ad conſumendum illum humorem atrum, ne noceat cerebro.

Verùm relinquamus has rationes ſuo loco. Quanquam enim natura expellat humorem melancholicum, vbi omnia rectè ſeſe habent: tamen in hoc ipſo morbo cumulatum eſſe, & eâ ipſa de cauſſa in maniam ægros incidere, neque etiam motibus illis maniacorum violentis diſcuti poſſe, manifeſtum eſt.

Cauſſa ergo potiùs in diſpoſitione humoris huius quærenda eſt, quæ omnino talis eſt, (abeſt enim putredo & inflammatio) vt facultatem naturalem, ob cuius læſionem plerique morbi lethales ſunt, non afficiat; imò calor ita auctus, aut fixus eſſe videtur, vt facultatis naturalis robur potiùs adiuuet, quàm debilitet. Hinc & frigus hibernum, atque alios, in diæta errores enormes tolerare poſſunt maniaci. Ad quam rem tamen, vt ſuprà quoque dictum, etiam facere poteſt aſſuetudo: ſicut ſæpe videmus pueros penè nudos faciliùs frigus hibernum tolerare, quàm viros quoſdam optimè veſtibus munitos. Præterea qualitates occultæ ſæpe ſine vlla iactura longo tempore in corpore aſſeruantur: cuius exempla ſuppeditant epilepſia, philtra, & alia venena.

CAPUT XVI.

De Rabie, & Hydrophobia.

Reliqua deliriorum genera, quæ partim Melancholiæ, partim Maniæ affinia ſunt, hoc, & ſequenti capite comprehendemus. Et quidem quæ de iis in *Inſtitut. lib. 2. part. 3. ſ. 1. cap. 7. & ſect. 2. cap. 4.* diximus, hic non repetemus, ſed pauca quædam addemus, & præcipuè de curatione hic tractabimus.

Et primò quidem Lycanthropiam quod attinet, duæ eius ſunt differentiæ: vna; Dæmoniaca; altera Naturalis, quæ medicæ conſiderationis eſt, de quâ nihil, præter ea, quæ in *Inſtitut.* diximus, addemus, reliqua ex ſequentibus de Rabie patebunt.

Quantum verò ad Hydrophobiam & Rabiem; etſi non ſemper hoc morbo affecti delirant: tamen quia frequenter hoc accidit, & præterea omnes præter voluntatem agunt; etiam inter deliria de ea agendum.

Appellatur hoc malum à pleriſque Hydrophobia, quòd eo affecti aquam, imò omnia liquida, exhorreſcunt. Alij ſub nomine Rabiei caninæ, de morſu canis rabidi, de veneno rabidi canis, & aliis, hoc malum proponunt. Verùm in genere Rabiem appellare malo; cùm non canes tantùm rabie corripiantur, & ab eorum morſu homo in rabiem incidat, ſed, vt in *Inſtitut.* dictum, etiam lupi, cameli, equi, ſues, boues, vulpes, feles, &, vt Cælius Aurelianus, *lib. 3. acut. cap. 9.* & Auicennas, *6. quarti, tract. 4. cap. 5. & 6.* habet, vrſi, leopardi, aſini, muli, muſtelæ, ſimiæ. Baccius, *in tract. de venen.* etiam gallum in rabiem actum fuiſſe; & ab eo hominem interemtum, vidit.

An & alia præter canes, animalia in rabiem agantur?

Plerique tamen à cane, Rabiei hoc nomen indiderunt, quòd frequentius, quàm alia animalia, canes in rabiem agantur. Imò ſunt, qui exiſtimant, ſolum canem primariò & principaliter, & ex principiis internis rabie corripi, reliqua animalia omnia, ſaltem ſecundariò, & malo à cane rabido communicato eâ laborare.

Verùm non impoſſibile videtur, etiam in aliis animalibus hoc venenum generari poſſe, præſertim iis, quæ cognationem habent cum canibus; quales ſunt lupi, qui frequentiſſimè quoque rabie corripiuntur, vt ex libello Germanico, *De lupis rabidis*, Ioh. Bauhini, patet. An verò in homine etiam generari poſſit, de eo in *Inſtitut.* dictum.

Definitio.

Eſt nimirum Rabies affectus præter naturam, & ſæpe quidem delirium, à veneno quodam peculiari in animali genito, & homini communicato genitum, cum vehementi liquidorum omnium, & aquæ potiſſimum, abominatione.

Cauſſæ.

Rabiei cauſſa.

Mali huius cauſſa eſt venenum peculiari modo diſpoſitum, quod ab animali rabido homini communicatur. Et vt veneni huius natura non in qualitatibus primis conſiſtit, ſed à tota ſubſtantia, vt loquuntur, agit: ita quoque non ex manifeſta humorum corruptione, ſed ex proprietate peculiari naturæ animalium infenſâ prouenit, non ex qualitatibus primis; quod ex eo patet, quòd indies multæ mutationes in qualitatibus primis accidunt, quæ tamen rabiem non excitant: & quòd vt plurimi Medici, & ipſa experientia teſtatur, non ſolùm maximo æſtu, ſed etiam per maxima frigora canes & lupi in rabiem agi ſolent: quod fieri non poſſet, ſi à caliditate & ſiccitate malum hoc originem haberet; cùm à cauſa frigidiſſima effectus calidiſſimus fieri non poſſit: ſed ab vtroque exceſſu hoc accidit, quòd vterque humores corrumpere, vel corruptos mouere poteſt.

Cur autem canis præ reliquis animalibus in rabiem agatur, nonnulli cauſſam ex qualitatibus primis, alij ex temperamento melancholico, quo canis præditus ſit, deducere conantur; ſed fruſtra. Nam cùm qualitates primæ in aliis animalibus tale nihil efficiant, & nullis indiciis probari poſſit, canem eſſe animal melancholicum: omnino etiam hic ad peculiarem proprietatem & inclinationem ad hoc malum contrahendum, quam canis præ reliquis animalibus habet; recurrendum.

Quomodo venenum ab animalibus rabidis homini communicetur?

Communicatur autem hoc venenum ab animali quocunque rabido, ſeu cane, ſeu lupo, ſeu homine, ſeu alio, & quidem frequenter per morſum & ſaliuam: imò & per oſculationem animalis rabidi, quâ ſeu ſaliua, ſeu halitus animalis rabidi excipitur: nonnunquam tamen & per ſolum ſaliuæ animalis rabidi contactum, aut eſum carnis rabidi animalis, vt in *Inſtitut.* dictum.

Hoc ſaltem addimus, venenum rabidorum animalium nunc eſſe fortius, nunc debilius. Si venenum ſit fortius & maioris efficaciæ, etiam contactu carnis, præcipuè mollioris & rarioris, qualis eſt in lingua & labiis, rabiem inferre poteſt. Quandoque tamen etiam per cutem denſiore hoc præſtat, ſicut Matth. de Gradibus, *conſ. 82.* quendam Iohan. Coquerannum, ex ſola manus impoſitione in os rabidi canis, poſt multos dies rabie affectum fuiſſe refert; quod idem teſtatur Petrus Andr. Matthiolus. Si verò venenum ſit debilius, non ſolo contractu, imò nec ſemper morſu, rabiem infert. Eſt enim, vt aliorum animalium venenatorum, ita & rabidorum animalium in hoc genere differentia, ſecundum locorum, temporis anni, ac aliarum circumſtantiarum differentiam.

Scribit etiam Aretæus, *lib. de ſing. & cauſſ. morb. acutor. cap. 7.* quòd à rabido cane, qui in faciem, dum ſpiritus adducitur, tantummodò inſpirauerit, & nullo modo momorderit, in rabiem homo agitur. Et Cœlius Aurelianus, *acutor. morb. lib. 3.*

cap.9.ſcribit,quod quidam in hydrophobicam paſſionem deuenerint, ſolius aſpirationis ardore ex rabido cane adducto.

Venenum rabidorum animalium diu latere poteſt in corpore.

Poſt acceptum autem, & communicatum hoc venenum, alij citiùs,alij tardius in rabiem aguntur; alij quidem ſtatim,& poſt paucos dies, & infra ſeptimanæ ſpatium; alij poſt longius tempus. Anton.Muſa Braſſauolus, *lib.2.Aphor.comment.23.*ſcribit, repertos aliquos, qui 17. anno poſt morſum,rabiem contraxerunt Guainerius,*in tract.de venen.cap.12.*ſcribit,ſe à fide digno accepiſſe,cuidam poſt 18.annum,malum acceſſiſſe.Alzaharauius teſtatur,expertum ſe eſſe,rabidi canis venenum per 40 annos in corporibus delituiſſe.

Quæ autem cauſſa ſit,quòd nunc tardiùs,nunc citiùs ſeſe exſerat, in *Inſtitut.*dictum Quibus hoc ſaltem addimus, ob partis etiam quæ demorſa eſt, varietatem nunc citius, nunc tardiùs in rabiem incidere demorſos, poſſe. Si enim neruus, vena,aut arteria læſa ſint,citiùs,& breuiore tẽpore,per has partes nobilioribus membris venenum cõmunicari poteſt; quàm ſi pars ignobilior, & cum partibus nobilioribus conſenſum non habens, demorſa fuerit.Quò etiam facit ipſius veneni natura,quòd nunc debilius,nunc validius eſt.

Quamuis verò diu in corpore poſſit latère hoc venenum: tamen potiùs morbus ab eo inductus, inter morbos acutos,quàm diuturnos referendus.Illud enim tempus,quo actiones in homine adhuc ſaluæ ſunt,& quo venenum nondum lædit,in morbum non computandum eſt.

Excitatur autem hoc venenum latens in corpore, etiam occultis quarundam rerum actionibus; ſi nimirum quis ſub vmbra ſorbi dormiat, vel commoretur. Narràtque Guainerius,*tract.de venen.cap.12.* venenum à morſu canis rabidi communicatum, quod per decem & octo annos latuerat, excitatum fuiſſe,cùm morſus ſub vmbra ſorbi maneret, ægrúmque intra tertium diẽ rabidum mortuum fuiſſe; quod & Fernelius affirmat. Et Mathiolus ſcribit,ſi commorſus à rabido animali ante annum exactum tangat vel cornus, vel ſanguinariæ plantam, eum in rabiem incidere.

An venenũ hydrophobiã inducens in corpore humano generari poſſit.

Atque hæc quidem mali huius frequentiſſima generatio eſt, & venenum hoc ab animalibus rabidis homini communicatur. Obſeruatum tamen eſt, venenum hoc, aut certè quod id æmulatur, etſi non rabiem, tamen hydropobiam inducit, breuique tempore hominem iugulat, in corpore humano generari poſſe, præcipuè ex terrore, eiúſque rei hiſtorias quinque recenſet Marcell.Donatus; *de Hiſtor.medic.mirabili, lib.6.c.1.* vnam etiam Petr. Salius Diuerſus,*de affect.partic.cap.19.* Præter quæ exempla notabilis etiam exſtat hiſtoria apud Fel. Platerum,*lib.1.Obſeruat.*de fœmina quadam,quæ noctu extra vrbem relicta, & deſerta, ac ſolitudine territa, domum reuerſa nec aquam, nec vinum, nec iuſculum, nec aliud quicquam deglutire potuit; ſed hiſce oblatis ſuffocationis periculum incurrit, imò ex contactu, & conſpectu rerum liquidarum, & quod mirum, aërem nonnihil agitatum, vel auram leuem ſentiens,idem patiebatur:quæ octauo à prima inuaſione die exſtincta eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Cùm verò multum referat, malum hoc ſtatim in principio agnoſcere, vt medicamentis idoneis ei obuiam iri poſſit, antequam ad rabiem, & ſummum, ac incurabilem gradum perueniat; ac verò ſæpe incertum ſit,an canis,vel alia beſtia,quæ hominem momordit,rabida fuerit,néc ne: diligenter danda opera, vt in eius rei notitiam perueniamus; præſertim cum vulnus, quod animal rabidum inflixit, à vulnere, quod canis non rabidus intulit, nihil differat. Ad explorandum ergo, an canis,qui aliquem momordit, rabidus fuerit, nuces iuglandes contritas vulneri imponere, & aliquot horis, vel per noctem, aut diem (prout vulnus magnum vel paruum fuerit; cùm à magno vulnere facilius venenum nucibus communicetur) ſuper vulnere relinquere; & poſtea gallo vel gallinæ deuoranda obiicere.Si enim canis rabidus fuerit, poſtero die peribit. Alij triticum vulneri imponunt: alij ſanguinem ex vulnere detrahunt & cum farina offam inde formant, ac gallinæ obiiciunt, quæ ſi inde moriatur, canis fuit rabidus. Rhaſes & Auicenna medullam panis vulneri affricare iubent; vt ſanguine, vel ſanie emanante inficiatur, eámque cani deuorandam obiicere, qui ſi illam non comedere, vel etiam non olfacere velit, vel ſi comederit, inde rabidus fiat, aut moriatur; ſignum eſt, canem rabidum fuiſſe.

Verùm vt nullum dubium relinquatur, ipſum animal, quòd aliquem momordit, conſiderandum. Secundum Dioſcoridem verò canis rabidus potum & cibum auerſatur,multam pituitam ſputúmque ex ore & naribus emittit, vel potius ſaliuam ſicciſſimam,rubiginoſam præter ſolitum toruus videt, oculos rubentes & igneos habet, in omnes, notos pariter & ignoros, ſine latratu irruit,eóſq; mordet,domeſticos non agnoſcit, non latrat, vel parùm, vox eſt rauca Canes rabidi etiam ſunt macilenti, caudam demiſſa,& ſub ventrem inflexam geſtant,linguam exſerunt,eámque tanquã bile infectam;croceam,rubram,vel nigram ſæpe velociter currunt, mox ſubſiſtunt; ſæpe in curſu in arbores,vel alia obſtacula impingunt:canes alij ipſos fugiunt.

Incipientis rabiei ſigna.

Signa autem incipientis rabiei ſunt, anxietas & iracundia ſine ratione, ventriculi vellicatio, & grauitas, & querela de aëre inclementiore, & quaſi auſtrino, etſi ſerenus & mitis ſit, corporis grauitas, & impotentia ad omnes actiones, vigiliæ & ſomnus perturbatus, timor ſine cauſſa, paruum bibendi deſiderium contra morem. Ægri ſecum loquuntur, & murmurant, lucem ac luminum accenſionẽ etiam de die optant. In parte olim vulnerata & commorſa, etſi vlcus iamdiu fuerit conſolidatum, dolor quidam percipitur, ac verſus caput tendit; quod cùm apprehenderet, quædam vertigo excitatur, vt æger rectè progredi non poſſit. Quæ ſigna propterea diligenter attendenda ſunt,cùm ſint iam inſtantis rabiei ſigna.

Rabiei iam facta ſigna.

Vbi verò iam facta & confirmata eſt rabies,accidit membrorum quædam veluti diſtenſio; pandiculationi ſimilis, ſed non continua; corporis & faciei rubor; ægri fiunt anxij, ſpumant, oculos toruos & aſpectu horribiles habent,in proximos exſpuunt;quidã more canũ,ſi à canibus morſi fuerint,latrant,& obuios quoſque dẽtibus impetunt,& quidem præter volũtatem. Narrat enim Gentilis,*Comment.in Auicen.* adoleſcentem quendam rabioſum matrem hortatum fuiſſe, ne ſibi propinquaret;ſiquidem ſe continere nõ poterat,quin appropinquantes morſu inuaderet. Aliqui ex iis delirant, aliqui verò mente conſtant vſque ad extremum ſpiritum.

Hoc omnibus commune eſt,vt aquam,& liquida omnia abhorreant,& cùm vident pauxillum aquæ,timeant,ac peiùs habeant: imò non ſolùm viſum,ſed nec ſonitum & nomen aquæ,& liquidorum ferre poſſunt.

Cur rabidi aquam abhorreant.

Etſi verò,vt in *Inſtitut.lib.2.part.3.ſect.2.cap.2.* dictum,alij alias huius rei cauſſas afferant:tamen maximè probabilis ratio ibi propoſita, quòd nimirum venenum hoc, quod omnia membra hominis ægri occupauit, peculiarem diſſenſũ & ἀντιπάθειαν ad omnia liquida habet, & à liquidis exaſperatur ac concitatur, vt ferociùs in partes infirmas ſæuiat. Vt enim qui à phalangij ſpecie,quam Apuli Tarantulam vocant, icti,audito muſicorum inſtrumentorum ſono ſtatim exſiliunt,& ſaltare incipiunt:ita veneni à rabidis animalibus illati hæc vis eſt, vt à liquidis exaſperetur, vnde rabidi liquida omnia auerſantur.

Pulſus in rabidis ſunt parui & inordinati, grauitas membrorum augetur, aluus ſupprimitur, vrina guttatim redditur, vox eſt rauca, ſpiratio difficilis,ægri linguam exſerunt,&,cùm malum valde intenditur,bilem euomunt, vel flauam,vel atram; ſingultu corripiuntur: quæ tamen non in omnibus, & non niſi vno atque altero die ante mortem, apparent; aliqui etiam paulo ante mortem conuulſionibus, & maximo ſtridore dentium corripiuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cùm rabies, vt alij morbi, vel ad ſalutem, vel ad mortem terminetur; ſecundùm Rhaſem & Auicennam ſalutis ſpes eſt, ſi ſanguis copioſè è vulnere effluxit, aut poſtea, dum vulnus curatur,vel ſponte ſudor multus,vel vrina,præcipuè nigra,euacuatur. Verumtamen hiſce non firmiter fidendum eſt,ſed tutiſſimũ, ſtatim idoneis præſidiis malo huic occurrere. Vnde Aëtius: *Qui à rabioſo cane morſi ſunt, ſi neglecti fuerint, vel malè curati, in affectionem aquæ timoris incidunt.* Et Celſus: *Vbi parum citò initio occurſum eſt, ſolet aquæ pauor naſci.*

2. Si vulnus ab animali rabioſo inflictum, non ſit profundum, nec neruus, vena, vel arteria vulnerata, de ſalute maior ſpes eſt, modò idonea remedia adhibeantur.

3. Si malum iam eò proceſſit, vt rabies & timor aquæ adſit, tum in anguſto ſpes eſt: & Dioſcorides, Paul. Ægineta, Aëtius, Celſus, Auicenna, & plerique alij Medici ſcribunt, nullum ferè, quem aquæ timor iam corripuit, euaſiſſe, etiamſi idonea medicamenta adhibeantur, & alios quidem 4. dierum ſpatio, alios intra ſeptimanum mortuos eſſe. Cùm enim membra principalia iam venenum occupauit, fruſtra omnia medicamenta adhibentur. Quia tamen Dioſcorides ex Eudemi teſtimonio narrat, quendam ſeruatum, & ex aliorum relatione, Themiſonem, Medicum rabie affectum, priſtinæ ſanitati reſtitutum fuiſſe; idémque de aliis etiam alij referunt: diſtinguunt hîc nonnulli, & eos qui per contagium ab homine acceptum in hunc morbum inciderunt, poſſe ſeruari; eos verò qui à cane, lupo, vel alio animali rabido morſi fuerunt, omnes interire putant.

Indicationes.

Indicationes.

Duo ergo hîc Medico agenda. Primò, cùm ſi homo iam in rabiem inciderit, & hydrophobiâ correptus ſit, ſpes ſit in anguſto;danda opera,vt quamprimùm homo à cane, vel alio animali rabido morſus eſt, aut linguâ, ore, aut alio modo ſputum animalis rabidi tetigit, nec in rabiem aut hydrophobiam incidat, præſeruetur. Et quamuis ab initio grauia ſymptomata non percipiantur: tamen quia ſæpe longo poſt tempore vt dictum morſi in hoc malum incidunt, nullo modo curatio differenda.

Deinde, ſi homo iam morbo hoc laboret,curandum,vt ab eo, quantum poſſibile,liberetur.

In præſeruatione tres ſcopi Medico ſunt propoſiti.

Primus eſt, vt veneno morſu immiſſo via in corpus progrediendi intercipiatur,idémque mox reuocetur & extrahatur.

Secundus, vt ſeu morſu, ſeu alio modo communicatum ſit venenum, prohibeatur, ne ad interiora progrediatur, & per vniuerſum corpus diffundatur, ac membra principalia, ne id admittant,ſed potiùs à ſe propellant,roborentur.

Tertius,

Tertius, vt venenum, & ab eo impreſſa mala διάθεσις, ſeu malignitas extinguatur.

Curatio.

Præſeruatio & Curatio. Ligatura.

Primum expeditur, ſi vincula partibus affectâ parte ſuperioribus, ſi partis conditio admittat, iniiciantur, & per tres vel quatuor digitos ſuprà partem læſam arcta deligatio inſtituatur. De quo tamen monet Celſus *lib. 5. cap. 27.* ne partes nimium fortiter ligentur, ne torpeant. At ſi partis conditio ligaturam non ferat, medicamenta adſtringentia, putà ſanguis dracon. bolus Armen. balauſtia, & ſimil. cum oui albumine vicinis locis imponenda.

Cucurbitularum applicatio, & ſcarificatio.

Simul ſtatim vulneri, quod ab animali rabido inflictum eſt, cucurbitulæ cum ſcarificatione, ſi partis conditio id ferat, & quidem cum magna flamma, imponantur, vt venenum immiſſum extrahatur; quâ in re tamen vulneris qualitas perpendenda. Si enim vulnus anteà ſatis ſit magnum, non opus eſt ſcarificationes adhibere, ne inflammatio excitetur, quæ poſtea impediat, quò minùs alia remedia, quæ venenum euocant, adhiberi poſſint. Si autem vulnus ſit exiguum, locus morſus tutò ſcarificari poteſt, & quidem ſi aliquod temporis ſpatium à morſu præterlapſum ſit, ſæpius adhibendæ ſunt, & partibus vicinis altiora vulnera infligenda. Si verò pars talis ſit, vt cucurbitulæ commodè affigi non poſſint, ſcarificatio ſola adhibenda, vt ſanguis effluat, qui ſiccâ ſpongiâ è vulneribus exſugendus, non verò vulnus aquâ abluendum; aut hirudines applicandæ, quæ ſanguinem veneno infectum exſugant. Si quoque vulnera ab animali rabido inflicta, ſint anguſta, amplificanda, & carnis nonnihil orbiculatim auferendum, ſi pars ferat, vt vulnus diutiùs apertum ſeruetur, ac venenum effluere poſſit. Licet etiam animalia viua, vt columbas gallinas, plumis priùs euulſis, podice vulneri admouere, & ſi vna moriatur, ſtatim aliam adhibere, vel pullos gallinarum, aut columbarum per medium diſſectos adhuc calentes læſæ parti imponere.

Attrahentia medicamenta.

Poſtea applicentur medicamenta valde attrahentia, quæ *Inſtitut. lib. 3. part. 1. c. 9. & part. 3. ſect. 3. c. 36.* ſunt propoſita; ex allio ſcilicet, ſtercore columbino, ſinapi, nuce iuglande, ruta cũ fermento, ſale & melle, quibus commode admiſcetur Theriaca. Vtile eſt & emplaſtrum vel cataplaſma de angelica. Commendatur plurimùm ex Dioſcoride deſumtum, & ſæpe cum felici ſucceſſu vſurpatum, ex allio, cepis, & ſemine tritici maſticato paratum, Galenus, *lib. 11. de ſimpl. med. fac. cap. de cancr. vſtis, & lib. 3. de compoſ. medicam. ſecundùm gen. c. 5.* Item *lib. 2. de antidot. c. 11.* commendat valde Emplaſtrum paratum ex pice, opopanace, & aceto.

Recipit autem *Picis* ℔. j. *aceti acerrimi* ℔. j. ℥. viii. *opopanat.* Vnc. iij.

Opoponax priùs in cyathis 4. aceti diſſoluitur; acetum quod ſupereſt, cum pice coquitur: quod vbi conſumtum eſt, opopanax additur, & coquuntur, cauendo ne efferueant; ſcribítque Galenus neminem ſe vidiſſe, qui illo vſus mortuus ſit. In tenerioribus corporibus liquari poteſt vino, vel oleo veteri; in robuſtioribus per ſe applicatur.

Galenus, *de theriaca ad Piſonem*, etiam cum felici ſucceſſu theriacam cum ol. roſar. liquatam imponi teſtatur.

Aëtius laudat hoc: *tetr. 4. ſerm. 1. c. 10.*

℞. *Spum argent. ceruſſ. reſin. pini,* an ℔. i. *ol. veter.* ℔. iii. *ceræ* Vnc. vii. *ammoniac. thymiam. galban.* an. Vnc. iv.

Ceruſſam & argenti ſpumam in ol. coquito, donec manus non inquinent, deinde liquefacta adiicito, & vnito.

Laudatur & emplaſtrum diadictamnum, quod Galenus 5. *de compoſ. medic. ſecund. genera cap. 4.* deſcripſit.

Hieronymus Capiuaccius, *lib. 7. pract. c. 12.* ſequens commendat:

℞. *Ciner. cancr. fluuiat. allij, menth. gentianæ ariſtol. rotund.* an. Drach. ii. *baccar. lauri, boli Armen.* an. Drach. i. M. cum *ſucco menthæ.* F. Emplaſtrum, vel potiùs Cataplaſma.

Expeditiſſima verò via eſt, adhibere cauteria actualia, quæ & venenum abſumunt; & diuturnum vlcus, per quod virus effluat, relinquunt. Vſtione peractâ danda opera, vt cruſta quàm celerrimè amoueatur, vt venenum quàm citiſſimè per vlcus euacuari poſſit. Nam cruſta vlceri inhærens facit, vt venenum retineatur, & ad corporis interiora penetret. Amouetur autem aliàs, ſi illinatur vitello oui, & recenti butyro. Verùm cùm periculum ſit in mora, ſi locus ſit carnoſus, etiam manuali operâ cruſta demi poteſt. Si autem locus vſtionem non ferat, aut æger ignem actualem admittere nolit, adhibenda medicamenta cauſtica, & eſcharotica dicta, inter quæ etiam Mercurius ius ſublimatus, & præcipitatus vtiliter vſurpatur. Vlcus ſeruetur diu apertum, ad minimum 40. dies, ne aliquid veneni in corpore relinquatur.

Pars demorſa an ſtatim amputanda.

Sunt nonnulli, qui, ſi partis conditio id ferat, partem demorſam ſtatim amputandam cenſent, exemplo illorum, qui ab aſpide, aut viperis demorſi digitos amputauerunt, & ſalui euaſerunt, vt refert Galenus, 3. *de loc affect. c. 7.*

Verùm non ita neceſſarium hoc factu videtur: cùm venenum canis rabidi non ſit tam celeris actiuitatis, ac venenum aſpidis, vel viperæ; & aliis modis ſatis euacuari & extrahi poſſit.

Quidam & hoc remedium proponunt; vt ſeruus aliquis adhibeatur, qui ore è vulnere venenum exſugat. Verùm cùm id non ſine periculo ſugentis fiat id tentare, quod gentiles in mancipiis ſuis ſibi licere putabant, in fratribus Chriſtiana charitas non permittit, præſertim cùm alia remedia, quæ idem præſtare poſſunt, ſint in promtu.

Circa auxilia autem iſta externa & chirurgica, quæ venenum euocant, Dioſcorides, *lib. 6. cap. 39.* & Paulus Ægineta, *lib. 5. cap. 3.* admonent, ſi à principio prætermiſſa fuerint (principium autem alij tribus diebus definiunt, alij ad ſeptimanam extendunt) poſtea fruſtra adhiberi, & ægrum doloribus cruciari, cùm iam venenum in totum corpus diffuſum ſit. Non tamen inutile fuerit, ſi, quocunque etiam tempore, fonticulus in loco affecto excitetur, vt continuâ illâ euacuatione venenum reuellatur.

Vt autem cognoſcatur, an hiſce remediis venenum omne extractum & diſſipatum ſit, nihilque periculi amplius ſubſit, Paul. Ægineta ex Oribaſio eâdem probatione vti iubet, quæ vſurpari ſolet ad cognoſcendum, an canis qui morſum intulit, rabidus fuerit, nécne: nimirum nuces iuglandes tritas vlceri apponere, deinde gallo, vel gallinæ deuorandas obiicere. Si enim non moriatur, ſignum eſt, venenum planè eſſe extractum, vulnuſque ab eo mundatum, ideóque tutò cicatricem induci poſſe. Si verò moriatur, ſignum eſt, nondum omne venenum extractum eſſe, & propterea vulnus adhuc apertum ſeruandum, operámque dandam eſſe, vt reliquum etiam extrahatur.

Venæſectioni hîc nullus locus eſt; vt pote quæ venenum non euacuat, ſed vires debilitat, venenumque exagitat.

Purgationem quod attinet, vt ab initio ea inſtituatur, nihil eſt quod eam indicet. Imò ſi exhibeantur purgantia, metus eſt ne venenum ad interiora trahatur, & humores, ac corporis partes inquinentur. Si verò malum iam progreſſum ſit, & venenum ad interiora penetrauerit, tum purgatio non inutilis eſt, eámque tantum auxilij afferre ſcribit Dioſcorides, vt quidam qui iam hydrophobiæ propinqui eſſent, ſumto helleboro ſanati fuerint; ideóque non ſemel atque iterum, ſed frequentiùs ante diem 40. eâ ita vti præcipit. Imò nonnulli referunt, ſi canis rabidus helleborum album cum polenta ſumſerit, ac euomuerit, à rabie liberatum iri.

Humores tamen priùs præparare non inutile fuerit calefacientibus, incidentibus, abſtergentibus, atque veneno ſimul reſiſtentibus; vt ſyr. ſcord. de cortic. citri, betonic. de pomis, de ſucc. bugloſſ. epithymo, decoctionibus paratis è ſemin. citri, radic. gentian. angelic. dictamn. alb. ſcord. vincetoxico, bugloſſ, meliſſa, hippolapatho, &c.

Purgantia, quæ in Rabie caninâ conueniunt, ſint omnium conſenſu validiora, vt helleboriſinus, hiera diacolocynthid. Rufi, Archigenis, Logadij, Pacchij. pilul. ex helleboro, ♁nio, de lapid. Lazul. cochiæ, de nitro, fœtidæ. Si ætas, temperamentum, vires, vel aër diſſuadeant talia, eligantur mitiora, ac mediocria, vt eſt ſena, epithym. polypod. helleb. niger, myrobal. nigræ, & agaric. præcipuè, qui ſimul veneno reſiſtit.

Compoſita ſunt elect. de dactyl. confect. Hamech, elect. Interdum maius, ac benedicta laxatiua.

Reliquis ſcopis, nimirum vt veneni ad interna progreſſus prohibeatur, partes principes roborentur, quò facilius venenum à ſe propellere poſſint, ac maligna διάθεσις humoribus & corpori à veneno impreſſa aboleatur, iiſdem ferè medicamentis ſatisfieri poteſt, ſcilicet antidotis, & iis quæ peculiari vi huic veneno reſiſtunt.

Simúlque pulſus omnes, temporum, manuum, pedum, & cordis regio per biduum ſingulis ſex horis, & aliis quinque diebus his tantùm in die, & circa locum demorſum etiam eodem modo, vel, vt alij volunt, tertiâ quaque horâ illiniri debent oleis illis famoſis Magni Ducis Hetruriæ, vel ſcorpionis Matthiol. aut aliis, vt venenum à partibus nobilioribus propulſetur.

Etſi autem plurima à plurimis recenſeantur; tamen cùm non pauca ex iis fabuloſa videantur, certa ſaltem enumerabimus. Ab omnibus verò commendatur. *Alyſſum*, vt Dioſcorides, *lib. 3. cap. 89.* habet. De eodem ſcribit Galenus, *lib. 6. ſimpl. medic. fac. Nuncupata eſt herba alyſſum, quòd mirificè iuuet commorſos à cane rabido; ſed & rabienti data ſæpe in totum ſanauit, & hoc ex totius ſubſtantiæ ſimilitudine.* De eodem etiam Plinius, *lib. 24. cap. 11.* Alyſſum *nomen accepit, quòd à cane commorſos rabiem ſentire non patitur, ex aceto potum, ad alligatúmque.* Et Galenus, 2. *de antidot. cap. 11.* modum exhibendi tradit: *Alyſſum,* inquit, *herbam contuſam & cribratam, accipe, cuius, cùm opus fuerit, cochlear exhibe ex aqua mulſa cyathis tribus, à primo die vſque ad 40. ſin minus, ſaltem primis ſeptem diebus.* Verùm vt authores in commendanda hac planta contra morſum canis rabidi conſentiunt: ita in ea deſcribendâ diſcrepant, aliámque Dioſcorides, aliam Galenus, aliam Plinius deſcribere videtur. Sed quia ſuam valde commendat contra morſum canis rabidi Galenus, præſtat ei adhærere, & videtur Alyſſum Galeni ſatis clarè deſcripſiſſe & depinxiſſe Tabernæmontanus, *lib. 2. herbar. ſect. 5. cap. 5.* & quidem ex C. Cluſij, *lib. 4. hiſtor. rar. plant. cap. 21.*

Commendantur deinde valde *cancri fluuiatiles*, cùm corũ cinis, tum decoctum, multo anetho admixto, *ſcordium, chamædrys,*

gentianæ radix, rutæ agreſtis ſemen, chamæmelum, centaurium minus, artemiſia, ariſtoloch. rad. ſylu. roſæ, vincetox. radic. Drach.i.ß. exhibitæ, *pulegium, oxylapath. carduus benedictus. Radicem cynorrhodi* Plinius *lib. 25. cap. 2.* vt oraculo patefactam, commendat, eámque aliis omnibus ferè remediis præfert. Laudatur & *vinum* generoſum ſtatim potum,& *allium* comeſtum.

Inter compoſita, Antidotus è cancris pluribus commendatur & à Græcis, & Arabibus,vt ex Dioſcoride, *lib.6. c.37.* Galeno, *2. de antid.cap.11.*item,*11.de ſimp.fac.*videre eſt.Scribitque Galenus, neminem vnquam mortuum eſſe, qui cancrorum puluere rectè vſus ſit,& quidem *11. de ſimpl.medic. fac.* ex Æſchrione, Præceptore ſuos ſumit cancros fluuiatiles poſt ortum Canis captos, quando Sol Leonem tranſit, Lunâ decimâ octauâ, & eos viuos in ſartagine æris rubri comburit. *Cinerum* ſumit duo cochlearia,vel Drach.ii. *pulu. gentian.* cochlear.i. ſeu Drach.i. *vini meraci* iv. cyath. quæ in modum polentæ diluta miſcet,& quotidie bibenda exhibet.

Deinde ex ex Aſclepiade recipit *ciner. cancr.* part. x. *thur.* part.j. *gentian.* p.v. & exhibet huius pulu.cochlear. bibendum xi.diebus,aut, ſi iam à morſu aliquot dies proceſſerint,duo cochlearia propinat. De hoc tamen medicamento obſeruandum, cancros veros vſurpandos eſſe, qui ſunt corpore rotundo non noſtros grammaros, aut aſtacos. Nonnulli tamen etiam noſtros vſurpant.

Commendatur à pleriſque Medicis aduerſus morſum canis rabidi Theriaca, vt efficaciſſimum remedium, cui tutò in hoc malo præcauendo fidi poſſit Galenus, *lib.de Theriac. ad Piſon. c.14.*& *libell.de Theriac. ad Pamph.*Scrib. Largus,*lib. de comp. medic. c. 171. & 173.* proponit quoddam antidotum Apuleij Celſi,& *c.176.* aliud cuiuſdam Caſſij,& *c.177.* antidotum Martiani, Medici,cui quia nihil deeſt, τιλάα, appellata ſit, quæ feliciter cum ſucceſſu in hoc modo curando exhibita ſit.

Laudatur à nonnullis & hoc Antidotum.

℞. *Mithridat.elect.pulu.rad.ariſtol. rot.*an.Vnc.ii.*terræ ſigill.* Vnc.ß. *muſcarum, quæ de Napelli fructibus victum quærunt,* num.xx.Cum *ſucci citri recent.*q.ſ.F.Miſtura,cuius doſis Drach. i.ad Drach.i.ß.

Inter recentiores alexipharmacum præſentiſſimum proponit Palmarius,*lib.de morbis cõtagioſ.*quod ſolum,neglectis purgantibus, & omiſsâ etiam vulneris curâ, quocunque à morſu tempore vſurpatum, certiſſimum ac tutiſſimum remedium exiſtat, & quo nullum vnquam animal vſum fuerit, quod non mali huius periculum euitauerit, cum quacunque victus ratione, illæſis tamen capitis partibus, & modò vulnus inflictum capitis partes ore ſuperiores non attigerit, aut aquâ elotum fuerit.His enim partibus vulneratis, aut parte vulnerata ſtatim à morſu frigidâ, elotâ, parum ſpei ſupereſt.

Eſt autem tale:

℞. *Fol.rut.verben.ſalu.plantag.polypod. abſinth.vulg.menth. artemiſ. meliſſophyl.beton.hyperic.centaur.minor.*ſingul.æquale pondus.

Colligantur ſingula, quo tempore magis viribus pollent: deinde papyraceis chartis incluſa ſiccentur ſeorſim in loco, ad quem neque Sol, neque pluuia pertingat, ne vel nimiùm exareſcant,vel ſitum contrahant. Poſt redigantur in puluerem, de quo Drach.i.ß.vel Drach.ii. ſingulis diebus demorſo exhibeantur, vel cum ſaccharo, vel cum vino, vel iuſculo, vel alio modo, ieiuno ſtomacho, horis tribus ante cibum. Si tamen tempus aliquod à morſu inflicto præterierit, Drach. iij. exhibeantur.

Extrà verò,vulnus priùs ſpongia, vel linteolis ſiccis exſiccatum, vino aut hydromelite, in quo pulueris huius Drach.ß. ſoluta ſit, bis vel ter quotidie foueatur, deinde emplaſtrum, vel vnguentum, quale in aliis vulneribus, admoueatur.

Poſt alexipharmaca.& purgationem, etiam exhiberi poſſunt ſudorifera, vt venenum diſſipetur. Efficaciſſimum autem eſt viſc.querc.lignum ſumtum; viſcus autem ipſum extrinſecùs applicatum.

Sudorifera ſimul alexiteria ſunt, *dictamnus Cretic. & alb. vulgar.card.benedict.ſcord.tabac.angelica.*

Vt ℞. *Ligni viſci q.dictamni*,an.℥.ii.vel iii.*aq.chamæm.*℔ ii. Coq.ad medietat.Doſis ℥.viii.vel x.

℞. *Dictamn.alb.*℥.ß.*ligni viſci q.*℥.ii.*ſem.& flor.card.bened.* an. Drach.i.ß.F.Puluis.

Cuius ℞. à Drach. j. vſque ad ℥. ii. *vini albi generoſiſſimi* Vnc.i.ß.*aq.card.ben.*℥.ij. vel iij.Mixta exhibe.

Præter ſudorifera conueniunt etiam diuretica antidotis mixta, vel exhibita, quæ vtraque vi polleant, inter quæ præſtant ſpica Celtica, valeriana, aſarum, ſcordium, & alia, quæ eodem tempore, quo ſudorifera, conueniunt.

Nonnulli etiam, & quidem Auicennæ auctoritate, vrinas validiſſimè prouocandas eſſe, vel ad ſanguinis mictum cenſent; cum hac ratione venenum ſimul excernatur;atque in eum finem cantharides etiam exhibent. Hinc ruſtici vulgato experimento vermes, ſeu ſcarabæos Maiales melle aſſeruatos in hunc vſum exhibent. Alij capita iis abſcindunt, & reiiciunt, poſtea in oleum oliuarum recens eos iniiciunt, & quidem in ℔.j. num.vj. atque de hoc oleo ægro ſæpius Vnc.j. vel Vnc.ij. propinant.

Imminente Rabie quamprimùm validiora adhibenda remedia, vt ſinapiſmi, veſiccantia ex validiſſimis ſimplicibus parata, quale eſt tale. *Rabiei imminentis curatio, & per totum annũ præſeruatio.*

℞. *Cantharid.abiectis pedibus & aliis,* Drach.vi.*ſinap.helleb. alb.*an.Drach.ii.*ſemin.ammeos* Drach.j.*fermenti* Drach iv. *aceti ſcillit.* q.ſ.Miſce.F.Maſſa,de qua portiones brachiis,femoribus, & tibiis apponantur, & diutius detineantur, vt cutis ſimul abſumatur; vlceráque diu aperta ſeruentur emplaſtro diachylo ſimplici.

Antidota propinentur in dupla quantitate, quàm in præſeruatione, ſingulis diebus manè theriac. vel Mithridat. Drach.ii. in vino potenti; veſperi, ante cœnam, antidot. de cancris, gentian.hellebor. albus protinus exhibendus, (qui tamen in rabie iam præſente non exhibendus, vt nec alia purgantia, nec ſanguinis miſſio tum concedenda) qui magis, quàm quid aliud prodeſt, interpoſitiſque diebus repetendus. Hæcque antidota ad 40. diem tum exhiberi debent. Quidam ſuadent, vt æger in anno quater purgetur, & ſingulis 15. diebus ſumat theriacam. Nic.Florentinus, vt per integrum annum antidota vſurpentur. Aëtius, vt ſingulis annis appropinquante morſus tempore per hieram æger purgetur, & inſtante, die per triduum theriacam ſumat.

Pro amuletis commendantur, dens canis rabidi humero ſuſpenſus & ſubſtratus,corium vrſæ & phocæ.

Tandem ſi æger iam hydrophobia correptus ſit, etſi vt dictum, ſpes ſit in anguſto; tamen nec tum deſerendus, ſed medicamenta modo dicta exhibenda, verùm maiore doſi. Palmarius ægrum etiam vinciri, & ore aperto illi ſuum puluerem infundi iubet.

Antiqui etiam balneum & aquæ potum commendant, ſcribitque Celſus, vnicum hydrophobia oppreſſis remedium eſſe, non opinantem ægrum in piſcinam non ante ei præuiſam proiicere, ac ſi natandi peritiam non habeat, modo merſum bibere pati, modò attollere; ſi habet, interdum deprimere, vt inuitus etiam aqua ſatietur. Verùm obſeruarunt plurimi ad præcautionem quidem non rarò hoc profuiſſe; quanquam alios nec ad præſeruationem huic remedio fidendum eſſe, experientia docuerit, hydrophobiâ verò correptis nihil profuiſſe, ſed etiam nocuiſſe: id quod Cœlius Aurelianus, Auicennas, & Celſus docent,quod ipſa quoque ratio ſuadere videtur. Etenim cùm inter venenum hoc & aquam tanta ſit antipathia, vt ægri etiam ad viſum, ſonum, imò motionem aquæ exhorreſcant, credibile omnino eſt, ex merſione in aquam, & potu eiuſdem, morbum magis exaſperari. *Balneum, & aquæ potus an in hydrophobia conueniant.*

In præſeruationis diæta vitentur pulli columbini, quia totâ ſubſtantiâ nocent; contra à proprietate commendantur caro arietis, cancri fluuiatiles, caſtaneæ, braſſica. Veſcantur ægri nucibus iugland. caricis, amygdal. allio, cæpâ, porro, raphano, ſmyrnio, aſparago, cichorio, rumice ſylu. & hortenſi, &c.

QVÆSTIO I.

Quâ vi venenum animalium rabidorum agat?

Quæ huius veneni cauſſa ſit, & in quo mali huius eſſentia conſiſtat, alij aliter ſtatuunt, & nonnulli quidem quandam putrefactionem eſſe dicunt; quod facit Fracaſtorius *lib.1. de morb. contag. cap.9.* Alij vt ex Dioſcoride, Aëtio, Paulo Ægineta, & Actuario colligi poteſt,intemperiem calidam & ſiccam,in partibus præcipuè ſolidis contractam, vel, vt Pelops, Galeni Præceptor, ſtatuit, vt ex *lib.11.de ſimpl.med. fac.c.de cancris vſtis*, videre eſt,immodicam ſiccitatem, quaſi in contrarium habitum mutata penitus ſolidarum partium ſubſtantia, veneni huius eſſentiam conſtituere ſtatuunt. Verùm enimverò neque in putredine cauſſa huius mali conſtitui poteſt; cùm nulla putredinis ſigna adſint, ac putredo ſine manifeſtis ſignis tamdiu in corpore latere non poſſit; neque etiam intemperies calida & ſicca ad conſtituendam huius mali eſſentiam ſufficit; cum intemperies tamdiu in corpore eſſe non poſſint, ſine læſione actionum corporis: neque effectus inſignis caliditatis & ſiccitatis appareat, nec ſi in intemperie cauſſa conſiſteret, malum ferè incurabile eſſet: de quo Galenus, *1.prorrhet.com.2. t.19.* Idem docet communicationis modus; cùm tantillum ſæpe ſit,per quod malum hoc homini communicatur, & nihilominùs tam inſignem in corpore mutationem efficiat, quod qualitates primæ in tam parua mole non faciunt. Inſuper durabilitas huius veneni, tam longo tempore in tot corporis mutationibus permanens, idem docet, in quibus nihilominus venenum hoc naturam ſuam retinet, imò in dies ſe multiplicat; quod etiam patet ex hiſtoria à Fernelio allegata de lupo, qui in cibum variè præparatus plurimos rabie infecit: quod fieri non potuiſſet, ſi eſſentia veneni huius in qualitatibus primis conſiſteret; cùm ignis vi qualitates illæ variè mutentur. Tandem & curatio idem perſuadet, quæ non qualitatibus primis, ſed totâ ſubſtantiâ agentibus perficitur: de quâ re in *Inſtitut. loco allegat.* dictum.

QVÆSTIO II.

An venæ ſectio in hoc morbo conueniat?

Cùm morbus à canis,vel aliorum animaliũ morſu contractus, ſit

ſit longè periculoſiſſimus: & Antiqui & Recentiores Medici omnis generis auxilia ad depellendum hoc malum excogitarunt, & inter ea quidem purgationis, & venæ ſectionis mentionem faciunt: de quo quid ſit ſentiendum, paucis dicendum.

Et quidem Venæ ſectionem quod attinet, primò quidem nonnulli venæ ſectionem in morſu canis rabidi præcipiunt, perſuaſi, vt putant, authoritatibus Pauli Æginetæ, *lib. 2. cap. 2.* Celſi, *lib. 3. cap. 27.* Rhaſis, *lib. 20. continentis, tractat. 2. cap. 2.* Deinde etiam ratione; Cùm vero conſentaneum videatur, ſi in aliis vulneribus magnis venæ ſectio adhibeatur, vt æger à dolore, febre, Inflammatione, conuulſione, & ſimilibus accidentibus præſeruetur, etiam eodem fine in morſu canis rabidi venam aperiri poſſe. Verùm, vt antea dictum, contraria opinio vera eſt, ac venæ ſectio in morbis à cane rabido, potiùs obeſt, quàm prodeſt; cùm ſanguinis miſſio venenum potiùs in venas trahat, quàm extinguat, ſimúlque vires deiiciat. Atque eâ procul dubio de cauſſa Dioſcorides, Galenus, Oribaſius, Ægineta, Actuarius, aliíque Medici Præſtantiſſimi, vbi ex profeſſo de hoc morbo agunt, venæ ſectionis nullam mentionem faciunt, vel etiam plane eam reiiciunt. Et longè alia eſt vulnerum magnorum ſimplicium, quàm morſus canis rabidi ratio, in quo potiùs à veneno, quam à vulnere periculum. Et ſi fortè aliqui ſanguinis miſſionis mentionem faciunt, potius de eâ, quæ ex parte commorſa ſit, quàm quæ ex venis in brachio, loquuntur.

QVÆSTIO III.

An Purgantia medicamenta in hoc morbo conueniant?

Qui Purgationem in morſu rabidorum animalium inſtituendam negant, eo potiſſimum argumento nituntur, quod veneni huius natura non in qualitatibus primis, & manifeſtis, ſed in occultis conſiſtit, & nec qualitatum primarum alteratione, nec purgantibus, ſed alexipharmacis, ac totâ ſubſtantiâ agentibus curatur; quódque purgantia calori noſtro ſunt aduerſa, ideóque vires potiùs frangere, quàm conſeruare videntur. Alij contrà Purgantia non rectà veneno huic aduerſari, illúdque expugnare, ſed hoc ſolùm à peculiaribus alexipharmacis fieri: interim tamen hoc mediatè præſtare poſſe ſtatuunt, dum nimirum vitioſos humores, in quibus venenum reſidet, educunt, atque ita venenum ſimul euacuant.

Cui ſententiæ ea ipſa de cauſſa & nos ſubſcribimus: præſertim cùm venenum hoc ſit lentum, & diu in corpore hæreat.

Quo autem poſt morſum tempore Purgatio inſtituenda ſit, diſpiciendum. Rhaſes, *tract. 8. Almanſ.* ſtatuit, ſtatim in principio purgandum eſſe medicamentis humorem melancholicum euacuantibus. Verùm alij Græci & Arabes omnes vetant in principio, id eſt, quando adhuc venenum in partibus externis reſidet, purgatione vti. Verùm hic conſiderandus modus, quo venenum hoc in corpus immiſſum eſt. Si enim labris & linguâ venenum in corpus attractum ſit, ſtatim in principio purgare licet; cùm aliis auxiliis venenum aliàs euocantibus locus tum non detur. Si verò morſu venenum Partibus externis immiſſum ſit, in principio purgare nō licet. Ideóque cùm Rhaſes, *tract. 8. ad Almanſ.* ſtatuit, ſtatim in principio purgandum eſſe, id de priori caſu intelligendum eſt: de poſteriori verò, quando alij Græci & Arabes omnes vetant in principio purgantibus vti, ne venenum ex vulnere ad interiora corporis rapiatur; ſed tum tandem purgantia exhibenda ſunt cùm omnia ritè circa vulnus peracta ſunt. Et licèt ritè omnibus peractis, ſpes ſit venenum extinctum eſſe: tamen cùm facilè fieri poſſit, vt aliqua eius portio ad interiora penetrauerit, ea, quàm minima etiam fuerit, humores corrumpit, & in ſibi ſimilem naturam immutat. Ideóque corrupti illi humores euacuandi ſunt, vt venenum ſimul euacuetur, & alij humores à veneno & corruptis humoribus, non inficiantur, ſimúlque medicamenta, quæ reliquos à corruptione præſeruant, & contra venenum pugnant, exhibenda. Si tamen craſſi humores adſint, vt ij faciliùs ductum medicamentorum ſequantur, attenuantia priùs vſurpari, & quæ primas vias euacuant, vel abſtergunt, poſſunt. Præcipuè verò adhibenda alexipharmaca, quæ vim veneni mitigant. Ad purgationem autem in hoc morbo. Antiqui omnes, Dioſcorides, Oribaſius, Paul. Ægineta, Aëtius, Actuarius, helleborum album commendant, eúmque præ reliquis in hoc morbo efficaciſſimum eſſe dicunt. Antiqui etiam hieram diacolocynthidos, hieram Logadij, Pacchij, lapid. Lazuli, & medicamenta, quæ aliàs ad melancholicum humorem & atrum vſurpari ſolent, commendant. Qui helleborum album reformidant, helleborum nigrum vſurpare poſſunt, & imprimis agaricum, qui in morbis venenoſis commendatur, & vim alexiteriam habere prædicatur.

CAPUT XVII.

De Tarantatis, & Chorea S. Viti.

morſus. Taratula

AD hunc locum non incommodè refertur malum, quod ab ictu Tarantulæ infertur; quod qui laborant, vulgò Tarantatos nominant. Etſi enim de morſu Tarantulæ etiam inter venena agendum ſit: tamen quia à veneno hoc peculiare delirij & inſaniæ genus inducitur, etiam hoc loco de eo non incommodè tractatur. Huic cognatum eſt alterum, quod Choream S. Viti appellant.

Eſt autem Tarentula, ſeu Tarantula Phalangij ſeu aranei genus, quod procul dubio à Tarento, antiqua Apuliæ ciuitate, nomen accepit, vbi frequens eſt hoc animalculum, & valde ſæuit. Etſi verò eius operationes planè admirandæ ſunt, vt videre eſt apud Ariſtotelem, *lib. 9. hiſtor. animal. cap. 39.* & Plinium, *lib. 11. Natur. hiſtoriæ. c. 24.* adeo vt Ariſtoteles genus quoddam araneæ σοφώτατον nominet; & tela eius, vt ex Dioſcoride patet, ſanguinem ſiſtit: & vulneribus commodè adhibetur, & in tertianis diuturnis, ac quartanis pulſibus appoſita febrem tollit: tamen venenoſum & noxium etiam eſt animal; & non ſolùm cum ceruo, lacertis, viperis, bufone antipathiam habet vt ex *loco allegato* Ariſtotelis, Æliano, *lib. 1. cap. 8.* Plinio, *lib. 10. cap. 74.* patet, ſed & homini damnoſum. Et dubium ferè eſt vtrum magis admiranda ſit eius in tela texenda induſtria, quàm plane ad Geometriæ leges conformat, & tam tereti filo, & tam æquali deducit ſtamina, ac à centro *medio texere incipit circinato orbe ſubtegmina adnectens*, vt Plinius loquitur: an verò veneni illius natura. Tam enim admiranda à veneno hoc hominibus inducuntur ſymptomata, vt reperti fuerint, qui penè pro fabula habuerunt, quæ de malo hoc ſcribuntur: cùm tamen omnia ſint certiſſima, & oculatos huius rei teſtes habeant plurimos, & hodie Apuliæ & Salentinis ſint potiſſima. Antiqui equidem, Nicander, Ægineta, Aëtius, Celſus, Auicenna, Rhaſes, & alij, referunt plurima, eaque ſatis magna, quæ à Tarantula commorſi accidere ſolent, ſymptomata; nimirum quòd dolor in parte icta exoritur, tumor & pruritus, ſuperuenit corporis frigiditas, ventris ac totius corporis inflatio, virgæ in quibuſdam erectio & priapiſmus, corporis ſtupor, tremor, membrorum conuulſio, & reſolutio, adeò vt iuuenes etiam robuſtiſſimi omnes vires ſtatim amittant, artuum dolor, corporis varia iactatio, vertigo, vigiliæ, ſomnus, deliria, vocis priuatio, oculorum rubor, ſudores frigidi, & ſimilia, quorum alia aliis, & quidem aliis plura, aliis pauciora accidunt. Verum id maxime admiratione dignum eſt, quòd, vt Matthiolus, *in lib. 2. Dioſcorid. cap. 75.* ſcribit, *icti à Tarantulis non ſolùm alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, ſed & quod præcipuè mirum, veneni huius vis Muſicâ mulcetur. Quandoquidem auditis lyricis inſtrumentis, per tibiarum ſonum primo ſtatim occurſu icti à tarãtula à plangoribus ceſſant, & in medium tripudiare & ſaltare incipiunt, tamque diu rem perſequuntur, ac ſi ſani eſſent, & nullo vſquam teneantur dolore. Quod ſi eueniat, vt tibicines tantillum quieſcant, non multo poſt tempore in terram concidunt, & ad priſtinos redeunt languores niſi tamdiu indeficiente ſonitu ſaliant atque tripudient, donec venenum partim inſenſibiliter per cutis meatus, partim per ſudorem, exeat & diſcutiatur. Ob id igitur tibicines ſtipendio conducuntur, alternatimque mutantur, vt abſque vlla ſonitus intermiſſione tandiu tripudient demorſi, quouſque penitus curati conquieſcant.* Refertque Epiphanius Ferdinandus, *hiſtor. 81.* ſenem 94. annorum adeò debilem, vt non niſi ſcipione innixus ambulare poſſet, commorſum à tarantula, auditâ muſicâ veluti capreolum ſtatim ſaltaſſe & tripudiaſſe. Vnde etiam pauperes in Apulia omnem penè ſuam ſubſtantiam in Muſicos & Tibicines erogant. Cùm enim ſciant, menſe Iunio, Iulio, Auguſto, niſi tripudient, ſe peſſimè habere, ſibi de nummis proſpiciunt, quibus Tibicines & Muſicos, qui per totam illam prouinciam vagantur, & Tarantis in ſeruiendo multum lucri faciunt, conducant. Et quidem tripudiant & ſaltant intra oppida, in publicis plateis, in agris, alij vno die, alij duobus, tribus, quatuor, quinque: alij vnâ hebdomade, alij pluribus. Neque ſemel icti vno anno ſaltè ſaltant, & alij quidem bis, alij ſemel, ſed ſæpe per multos annos. Refertque idem Epiphanius Ferdinandus, ſe nouiſſe mulieres, quæ vſque ad decimum ſeptimum, trigeſimum annum ſaltarent. Scribit etiam Petrus Pomponatius, *de fat. lib. arb. & prædeſt. lib. 2. cap. 7.* ſibi ab incolis Apuliæ relatum eſſe, quòd illa ſaltandi libido per periodos annuas recurrat, & ſi quis morſus fuerit à Tarantula Calend. Iuniis, iterum ſequenti anno iiſdem Calendis tripudiare eum incipere, & quidem (de quo tamen dubitat & Pomponatius; proinde experientia conſulenda) ſi Tarantula moriatur vel ſuo fato, vel violentiâ, non amplius venenum operari; quandiu verò viuat Tarantula, tamdiu ſingulis annis morbum redire.

Præterea à Tarentulis morſi quidam circa ſepulchra verſantur, & in feretris mortuorum cubant, virgines obſcœnas partes oſtendunt, euellunt ſibi crines; alij penſiles in cunis moueri, alij terrâ obrui cupiunt; nonnulli etiam alios morſu impetunt Magnâ quoque appetentia laborant, præcipuè dum ſaltant, variis coloribus delectantur, & ſi quem colorem auerſantur, eum qui veſte eo colore infectâ indutus eſt, inſectantur, aquam abhorrent, vinum bibunt, & merum etiam potum eos non inebriat, & alia admiranda patiuntur.

Cauſſæ.

Verùm quâ ratione à veneno Tarantulæ tot & tanta, ac tam admiranda ſymptomata inducantur, obſcuriſſimum. Quia manifeſtis qualitatibus; & à veneni frigiditate alia

ſymptomata

ſymptomata deducere conantur, eos operam & oleum perdere, tam manifeſtum eſt, vt cum iis diſputandum eſſe non cenſeam. Et optarim, vt ij, qui omnium rationes è qualitatibus primis reddi poſſe, audacter & glorioſè promittunt, & vt præ aliæ ſapere; ac nihil ignorare videantur, ad neceſſarium ignorantis illud aſylum, occultas qualitates, confugere turpe putantes hîc exerceant ingenium, & quantum poſſunt, periculum faciant & eorum, quæ hactenus de veneni Tarantulæ, & Muſicæ in eo curando vt diximus, & dicemus, cauſſas è qualitatibus primis reddant. Nos hic, vt in omnibus aliis venenis, in occulta qualitate neceſſariò acquieſcimus. Et quidem actiones naturales pleræque læſæ à ſpirituum & caloris natiui, quæ à veneno hoc, fit, corruptione proueniunt. Nec mirandum, quod tot diuerſa in diuerſis accidunt ſymptomata; cùm idem etiam ab aliis venenis pro corporum diuerſitate accidat. Verùm quòd Muſica adeò delectantur demorſi, id imprimis in occultam, & ἄῤῥητον veneni huius vim referendum, quæ à Muſica excitatur. Nam Tarantulæ ipſæ etiam ad ſonum citharæ, tympani parui tibiarum, cymbalorum, fidium, ſolent ſaltare & tripudiare. Scribítque hac de re Epiphanius Ferdinandus: *Qui nobis non credit, veniat, ac videat, ac periculum faciat. Nam veriſſimum eſſe, quod ſcribimus inueniet.* Imò etiam alia animalia à Tarantula demorſa ſaltant; refertque idem Epiphanius Ferdinandus, ſe vidiſſe veſpam à Tarantula morſam fuiſſe, & cum forte fortuna ibi eſſet citharœdus, citharámque pulſaret, & Tarantulam, & veſpam tripudiare cœpiſſe: gallum quoque commorſum ſaltaſſe ac tripudiaſſe.

Ita etiam, quòd in Apulia præcipuè hæc ſymptomata accidunt, non in caliditatem (cùm alia loca ſint calidiora) id referri poteſt, ſed in occultam procul dubio regionis vim, ſeu cœlitùs, ſeu diuinitùs immiſſam.

Signa Diagnoſtica.

Malum ex cauſſa quæ præceſſit, ictu ſcilicet tarantulæ, vt & ſequentibus ſymptomatibus cognoſcitur, vt opus non ſit hic plura recenſere.

Prognoſtica.

1. Malum hoc periculo non vacat, & niſi medicamentis idoneis curetur, poteſt eſſe lethale.

2. Etſi verò Tarantulæ morſus periculoſus eſt, non eſt tamen morbus acutus, vt ictus aſpidum, viperarum, ſed tardi motûs eſt hoc venenum.

3. Rarò etiam morbus lethalis eſt, vt ex mille à tarantulis demorſis, ſi conuenientia remedia adhibeantur, vix duo moriantur.

4. Secundum locorum varietatem vt aliorum venenorum, ita etiam huius veneni vis nunc maior, nunc minor eſt.

5. Pro ratione etiam loci, qui pungitur, malum nunc periculoſius, nunc mitius eſt. Qui enim in loco, cui vena, arteria, vel neruus ſubiectus ſit, morſus fuerit, periculoſiùs laborat, quàm qui in carne ſolùm, cùm hoc modo partibus principibus venenum faciliùs communicetur.

6. Periculoſum quoque, ſi Tarantula ieiuna ieiunum mordeat.

Indicationes.

Cùm hoc venenum, vt alia occultâ vi in corpus humanum agat, ipſi peculiaria & propria antidota ſtatim opponenda. Et primò quidem ſi homo in loco, qui à Tarantulis infeſtatur, degat, idoneis antidotis ſe munire debet, ne, ſi forſan pungatur, periclitetur. Si verò quis punctus ſit, danda opera, ne venenum in corpus penetret, ſed ſtatim è corpore extrahatur; deinde vt per interna medicamenta è corpore expellatur.

Curatio.

Ad præſeruandum (vt & ad curandum) commendatur anchuſa comeſta, & decoctum eius potum, artemiſia, allium, bolus Armenus, theriaca, & antiphalangium, quod poſtea proponetur in curatione.

Deinde ſi quis à phalangio morſus ſit, curandum, ne venenum ad interiora penetret, ſed ſtatim ad exteriora reuocetur, & è corpore extrahatur. Apponantur igitur loco commorſo cucurbitulæ, vel etiam pars ſcarificetur, aut ei veſicatoria, vel ſtercus capræ, aut panis maſticatus aut muſcæ cum fermento imponantur: idque ſtatim fiat, antequam venenum ad interiora penetret.

Vt verò venenum à partibus interioribus repellatur, mox alexipharmaca exhibenda: inter quæ ſunt & antè in præſeruatione enumerata, quæ tamen hic in maiori doſi ſumenda. Imprimis verò commendatur ex Dioſcoride ſemen paſtinacæ ſylu. ad Drach. j. cum vino bibitum: item meliſſa, vel agrimonia, Drach. vnius pondere cum vino hauſta. Laudatur & radix ariſtolochiæ rotund. ad Drach. j. ſumpta, vt & ſemen nigellæ, & ſuccus plantaginis. Albucaſis hoc Electuarium commendat:

℞. *Folior. rutæ ſicc. coſti. mentaſtri, pyrethri*, an. part. æquales, *aſæ fœtidæ*, partem quartam ad pondus omnium, *mellis* q. ſ. Fiat Electuarium. Doſis, Drach. j. Epiphanius Ferdinandus, qui diligens fuit in obſeruandis iis, quæ circa demorſos à Tarantulis euenerunt, quinque remedia experientiâ comprobata commendat. Primum eſt, aqua vitæ, ſeu ſpir. vini. Cùm enim omnes authores ad curandos Tarantatos vinum commendent: multò magis ſpiritu vini vtilis erit, qui feliciſſimè ab Vnc. j. ad Vnc. iii. pro ratione ætatis exhibetur.

Secundum eſt, quinta eſſentia roriſmarini, quæ ipſa etiam, contra ictus Tarantulæ prodeſt.

Tertium aqua vitalis eiuſdem, quæ ita paratur:

℞. *For. citranguli.* bonam quantitat. *fol. tenerorum quercus, cardui bened. ſcabioſæ, acetoſell. ſonchi. ſaluiæ, maioranæ. flor. lauẽdulæ, abſinthij, roriſmarini, tuſſilaginis, roſar. rubr. ſcorzoneræ meliſſæ. pimpinellæ, borraginis, fol. arbuti, lenticularis. rutæ*, an. M. iij. *cyperi noſtrat. radic. angelicæ. baccar. lauri, iuniperi, cortic. citri. tormentillæ zedoariæ*, an. Vnc. j. *cinamom. caryoph.* an. Vnc. ß. Diſtillentur in Balneo.

Quartum eſt Electuarium Antiphalangium, quod omnia ferè ſimplicia contra Tarantulæ morſum commendata complectitur.

℞. *Fruct. myrti. tamariſci*, an. Vnc. j. *ſem. paſtinacæ, nigell. agni caſti, dauci, aniſi. cumini, origani*, an. Drach. j. *terræ ſigill. boli Arm. orient. præpar.* an. ℨ ij. *centaur. minor. ariſtoloch. rotund.* an. Drach. ß *fol. meliſſ. tri. olij bituminoſi, chamæpityos, abrotan.* an. P. ß. *theriac. opt. Mithridat.* an. Drach. ij. ß *ſucc. cepar. allij. plantaginis, atriplicis, hederæ depurator*, an. q. ſ.

Cum melle fiat è ſuccis Syrupus, cum quo fiat Electuarium, addendo *ſpir. vini*, q. ſ. Doſis ℥. j. ß. ad ℥. iij. cum vino. In præſeruatione Drach. j.

Muſica vis. Verùm nullum certius remedij genus eſt, quàm Muſica. Vt enim fide digni authores, & oculati teſtes referunt, ſi à Tarantula morſus iam moribundus, & ferè omnibus ſenſibus priuatus ſit, quamprimùm cytharæ, lyræ, fidium, tymphani parui, cymbali, tibiarum ſonum audit, ſtatim quaſi reuiuiſcit, oculos aperit, aures attrigit, in pedes ſeſe attollit, primùm digitos pedum & manuum ſecundum muſicam melodiam mouere incipit, hinc manibus, pedibus, capite geſtire, ſaltare & tripudiare. Vnde in tota Apulia tempore æſtatis tibicines vagantur, vt Tarantatis præſtò ſint.

Qua autem vi hoc præſtet Muſica, obſcuriſſimum eſt, vt (quod ſuprà etiam dictum) habeant hic, qui omnia ad qualitares primas deducere conantur, in quo vires ingenij experiantur. Equidem quæ de Muſicæ viribus dicuntur, nemini ignota ſunt eſſe nimirum in ea quid diuini, Muſicam eſſe animi exercitium, ſicut motus eſt exercitium corporis, à dolore animum abſtrahere, ad lætitiam inuitare. Verùm hoc in quæſtione eſt, quî fiat, quòd Tarantulæ veneno infecti ita muſicâ delectantur, & ad ſaltandum ac tripudiandum inuitantur, & ſaltando à morbo liberantur.

Primò, cur à deò Tarantati muſicâ delectentur, aliud quod dicam, non habeo, niſi quòd animalculum hoc ipſum eſt harmonicum, & muſicâ delectatur. Non enim omnia animalia muſicâ delectantur, non ſues, non boues, non alia plurima. Tarantulam verò eſſe animal harmonicum, & vt Ariſtoteles appellat, σοφότεχνον vel ex eius tela apparet, quàm planè ad Architecturæ & Geometriæ leges texit; vt id pulchre Plinius, *lib.* 11. *cap.* 24. deſcribit. Exemplum ſimile habetur in apibus, quæ & ipſæ in fauis cellulas ſuas affabrè, quaſi ad Geometriæ regulas, delineatas formant. Eædem æris ſono quoque delectantur & conuocantur. Quia ergo Tarantulæ muſicâ delectantur, ipſáſque ad cytharæ ſonitum tripudiare vidit Epiphan. Ferdinandus; venenum quoque animalis huius ſimilem diſpoſitionem ſanguini & ſpiritibus in corpore humano (habent enim venena vim totius corporis humores & ſpiritûs mutandi) imprimit, quæ poſtea auditâ Muſicâ ab imaginatione mouetur. Sed quî fiat, quòd animalculum hoc muſicâ delectetur, & huic veneno vis adhuc impreſſa maneat, vt homo eo infectus auditâ muſicâ ad ſaltandum moueatur, hoc nemo facilè explicabit. Ita admiranda ſunt Iehouæ opera etiam in rebus minutiſſimis, & in abiectiſſimis animalculis tanti diuinæ ſapientiæ theſauri abſconditi latent, quos nullus hominum facilè eruat. Deinde poſtquam à Muſicâ, occultâ quadam, & inexplicabili viâ ad ſaltationem excitantur, ſaltationem ſequitur veneni oppugnatio; cùm motis cum corpore ſpiritibus venenum ſenſibiliter per ſudores, & inſenſibiliter diſcutiatur, vi naturæ, præcipuè ſi remediis adiuuetur, venenum præſens & agitatum expugnetur.

Chorea S. Viti. Malo huic cognatum eſt aliud, quòd Chorea & ſaltus S. Viti appellatur. Hoc enim delirij & inſanie genere qui laborant, dies noctéſque ſaltare geſtiunt. Nonnulli equidem choream S. Viti ἐνθουσιασμὸν veterum referendum cenſent. Neque negandum eſt, quandoque etiam quiddam diuini ſubeſſe, & malum hoc pœnæ loco interdum diuinitus immitti, ſicut ſedecim viris, & tribus fœminis in cœmeterio choreas ducentibus, & imprecatione ſacerdotis, anno Domini 1012. id accidiſſe refertur ex Vincent. Beluacenſi, *lib.* 26. *cap.* 10. Verùm ſæpiſſimè hoc malum à cauſis naturalibus, & humore maligno prouenit; cùm ἐνθουσιασμὸν Græcorum ſine dubio à Dæmone immiſſus fuerit, & præcipuè in ſacrificiis, quibus ceſſantibus etiã ἐνθουσιασμὸς ceſſauit. Qui verò hoc modo laborant, continuò, dieſque noctéſque ſaltant. Ita refert Felix Platerus, *lib.* 1. *obſeruat*, vt & *in practic.* ſe vidiſſe fœminam Baſileæ cui magiſtratus viros aliquot robuſtos conſtituerat, qui alternatim vno feſſo, altero ſuccedente cum ea dies noctéſque tripudiarent. Quod ferè menſis ſpatio ſpectantibus multis durauit, ſine ferè intermiſſione, etſi ſolearum pedum eius cutis attrita eſſet. Et licet aliquando, vt cibum caperet, & ſomno correpta, ſedere cogeretur

tamen

tamen geſtu motúque corporis inquieto interim nihilominùs corpus veluti ſaltans agitabat.

Ortum autem habet procul dubio hoc malum ab humore maligno, Tarantulæ veneno ſimili. Sicut enim hydrophobia quidem à rabidorum animalium veneno extrà communicatò plerumque oritur: interdum tamen; vt ſuprà dictum, etiam in ipſo corpore tale venenum generatur, à quo hydrophobia excitatur: ita etiam non impoſſibile eſt, humorem malignum Tarantulæ veneno cognatum in ipſo corpore generari.

CAPVT XVIII.

De Comate vigili, & Sopore Ecſtatico.

POſtquam ſymptomata; in quibus ſenſus Interni ſinguli ſeorſim læduntur, explicauimus; proximum eſt, vt de iis, in quibus ſenſus interni ſimul læduntur, agamus: Qualia ſunt Coma vigil, Sopor grauis & Ecſtaticus, Somnambulatio, & Lethargus.

Comatis vigilis natura quænam.

Et primò quidem Coma vigili quod attinet, in eo ſenſus communis, Imaginatio & Ratiocinatio læditur. Nam, vt *Inſtitut. lib. 2. part. 3. ſect. 1. cap. 7.* dictum, qui Comate vigili detinentur, in ſomnum quidem propenſionem habent, quem etiam clauſis oculis plerumque exprimunt, dormire tamen non poſſunt, ſimúlque plerique delirant clamant, aut ſomno correpti ſtatim, quaſi territi, aut ſpaſmo correpti, brachia vel crura inordinatè mouent & iactitant, atque excitati toruùm vident, abſurda loquuntur, & à delirantibus non differunt. Eſt enim Coma vigil, cùm ægri clauſos habent oculos, vt dormire videantur, cùm tamen vigilent, ſeu, cùm clauſis, in ſomnum propenſis, ac conniuentibus oculis fruſtrà ſomnum captare tentant ægri, & facilè oculos aperiunt, ac delira loquuntur, & manus ac crura, imò totum corpus inordinatè mouent ac concutiunt.

Differentia.

Eſtque Coma hoc duplex, vt habet Galenus, *lib. de Comate,* vnum Phreneticum, alterum non Phreneticum. Phreneticum eſt cum delirio; non phreneticum ſine delirio. Phreneticum rurſum duplex eſt, vel ignauum, cùm ægri vix mouentur; vel expeditum, cùm ægri valdè delirant, ac promptè mouentur; vel vbi euigilant, è lecto proſiliunt, ac nonnunquam adſtantes inuadunt Qualis ille æger apud Heurnium fuit, qui, cùm ad ſomnum ſe compoſuiſſet, & cum monacho cuſtode clinico, ſolus relictus fuiſſet, rurſus expergefactus, monacho qui defatigatus vigiliis & ipſe obdormiuerat, caput cultro abſcidit, iterúmque ad ſomnum ſe compoſuit.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima.

Cauſſam huius ſymptomatis quod attinet, vt ea, quæ in *Inſtitut. lib. 2. loco allegat. ſect. 2. cap. 4.* diximus non repetamus, ſed breuiter ſaltem contrahamus; Comatis vigilis cauſſam eſſe compoſitam, & quæ ſimul ſomnum & vigilias producit; extrà controuerſiam eſt. Verùm quænam ſit illa cauſa, controuerſum. Vulgò quidem aſſignatur bilis cum pituita, vel ſanguine miſta. Verùm probabilius eſt, cauſſam huius ſymptomatis eſſe vaporem narcoticum, ſimúlque mentem turbantem, ſicut hoc in ſpiritu vini, ſolano maniaco, & aliis multis narcoticis videre eſt, quæ & ſomnum inducunt, & deliria excitant. Ideóque præcipuè in febribus malignis hoc ſymptoma accidit, & teſte Paulo Ægineta etiam à venenis idem malum introducitur: qualia proculdubio ſunt illa narcotica, quorum ſuprà, *cap. 6.* ex Proſperi Alpini *lib. 4. de Medicina Ægypt. cap. 2.* Mentio facta eſt: in quibus tamen venenis nulla pituitæ & bilis miſtio eſt, ſed peculiaris malignitas, & occulta qualitas, quæ ſimul & delirium & in ſomnum inclinationem parit. Quamquam enim vis narcotica ad ſomnum diſponat, adſit ad ſomnum inclinatio, atque ideò oculis conniueant ægri: quia tamen ille vapor in cauſa eſt, vt multæ abſurdæ imagines phantaſiæ objiciantur, accidit: vt ægri delirent, & dormire non valeant.

Si qui tamen duos vapores hîc ſtatuere velit, vnum narcoticum, & ſomnum inducentem; alterum ſomnum turbantem: nec cum illo moroſè litigabo.

Imprimis verò maximam vigilandi neceſſitatem habet inflammatio phrenetica, ſi adſit. Etſi enim vapor ille narcoticus faciat, vt æger ad ſomnum propenſus ſit: tamen inflammatio ſomnum impedit. Atque hinc accidit, vt, proût huius vel illius cauſæ vis eſt maior, etiam ſomnus vel vigiliæ, ac deliria præualeant, atque æger nunc plus, nunc minùs moueatur.

Nonnunquam tamen etiam, (etſi ratione cauſſæ tum alterius generis videatur) hoc malum oriri poteſt à ſumma virium debilitate, quæ ex vehementi morbo, immaniſſimis doloribus aut immodicâ euacuatione accidit; vnde homines oculos apertos ſeruare nequeunt, & inclinationem in ſomnum habere videntur, non tamen dormiunt, ob diſpoſitionis ad ſomnum neceſſariæ defectum, & in ſumma dormiendi neceſſitate cauſæ ſomniferæ inopiam. Accidit hoc in iis, qui diuturno morbo exhauſti, iam in limine mortis verſantur; vt in phthiſicis: quibus tamen non tantùm virium defectus, ſed & continuæ exhalationes calidæ in cerebrum, propter vlcus, & vomicam pulmonum, vigilias faciunt. Et hoc comatis genus eſt illud, quod Galenus Phreneticum appellat.

Huc pertinet etiam ſopor ille grauis, ἐκστατικὸς dicitur, qui quidem à naturali cauſſa dependet (nam qui à cauſſa ſupernaturali accidit, de eo Medici non eſt agere, & dictum fuit de eo, *loco modò allegato*, in *inſtit.* oritúrque à vapore ſimul ſomnum inducente, & inſomnia, ſimul excitante. Solùm in eo videtur eſſe differentia, quòd hîc, quàm in comate vigili, ſomnus arctior eſt. Et habere narcotica quædam vim ſimul ſomnum inducendi, & multa in ſomnis ſpectra inijciendi, patet ex eo, quod Proſper Alpinus, *de Medic. Ægypt. lib. 4. cap. 2.* ſcribit, Ægyptios affirmare, ſi opium, vel Aſis, vel boſa, vel bernaui, vel bers accipiant, ſe plurima pulcherrima viridaria, atque formoſiſſimas, laſciuientesque puellas in ſomnis videre, vel alia quibus delectantur: additque, hanc opinionem ſic apud Ægyptios inualuiſſe, vt non tantùm de plebe, ſed etiam ex primatibus, Nobilibúſque Ægyptiis multi eum in finem hiſce medicamentis vtantur, ibique antiquam conſuetudinem eſſe, vt aliquis ad aliquam rem vocatus, volens eius laborem ſubterfugere, neget ſe id poſſe, quia eo die atque hora herbam comedere conſueuerit. Nam quum ſomnia nihil aliud ſint, quàm dormientium deliria, & certum ſit, illa narcotica, vt ex *eodem loco* Proſperi Alpini patet, varia deliria in hominibus, antequam in ſomnum delabuntur, excitare: non mirum eſt, etiam dormentibus imaginationem variis modis turbare, & varia ſpectra obiicere, quæ illi pro veris habent.

Signa Diagnoſtica.

Qui Comate vigili laborant, ij, vt ex modò dictis apparet oculis conniuentibus ſomnum captant, dormire tamen non poſſunt, aut ſi dormiant, mox iterum excitantur, delirant, inepta loquuntur & agunt, corpus variè mouent & iactitant, temerè è lecto ſurgunt, móxque iterum decumbunt.

Prognoſtica.

1. Coma vigil, periculoſum & curatu difficile eſſe, ideò, vulgo docetur, quòd ex materia contraria; & bili cum pituita & ſanguine miſta ortum habet. Verùm id falſum eſſe, & modò, & in *Inſtitut. loco allegat.* monſtratum. Interim periculoſum eſſe negandum non eſt, ſed aliâ de cauſſa: quia ſcilicet à vapore maligno & venenato ortum habet. *Prognoſtica.*

2. Si ſermo ſit impeditus, ſpirantibus in gutture murmur audiatur, potulenta ægri difficulter deglutiant, humor tenuis è naribus deſtillet, ægri ſupini cubent: morbum periculoſum indicunt.

3. Coma vigil in phrenitidem, vel lethargum mutari ſolet.

4. Lethale coma vigil eſt, quòd ex virium infirmitate accidit.

5. Deliria vehementiora in Comate vigili plerúmque conuulſionem præſagiunt. Non quidem, vt vulgò docetur, quòd calorem hîc ſuperiorem eſſe, & ſucceſſu temporis totam humiditatem abſumendo, ac ſiccitatem inducendo conuulſionem pariturum indicio ſit ſed potiùs quia vapor ille malignus ſpiritûs turbans, etiam neruos vellicando conuulſionem inducere poteſt.

Indicationes & curatio.

Eodem fundamento, vt modò diximus, nixi plerique, quòd ſcilicet ex contrariis cauſſis conſtet, contrariis etiam medicamentis curandum eſſe Coma vigil cenſent, partim ſcilicet iis quæ lethargum, partim quæ phrenitidem curant. Et quidem conſiderare iubent, vtra cauſſa, bilis, an pituita, ſuperet. Nam ſi pituita bilem ſuperet; ad lethargum curam magis eſſe dirigendam; ſi verò bilis excedat; magis ad curam phrenitidis eſſe declinandum. *Indicationes & curatio.*

Verùm puto tutiſſimum eſſe, ad ipſam naturam vaporis hoc malum excitantis reſpicere. Et cùm malum hoc rarò ſolum inuadat, ſed plerumque febrium malignarum comes ſit tota ferè curatio ad febrem illam dirigenda eſt, ac malignitas expugnanda; cùm ſublatâ febris cauſſâ & malignitate expugnata, cum febre hoc etiam malum tollatur. Cùm tamen materia tum caput præcipuè petat & occupet; vt à capite amoueatur, omnis danda opera.

Primò ergo venæ ſectio inſtituatur: & ſi iam in principio morbi, cui coma vigil coniungitur, ea inſtituta ſit; repeti poteſt, & vena in pede reuulſionis gratiâ aperiri.

Hinc oxyrrhodinum capiti admoueatur, & proût ſomnus, vel delirium magis vrget; iſta miſtura temperanda, vt malo præſenti conueniat. Vltra tamen triduum oxyrrhodina non continuanda. Glandibus quoque, clyſteribus acribus, frictionibus fiat reuulſio. Hinc materia præparanda, euacuanda conuenienter. Tandem, vt reliqua materia in capite diſcutiatur, & caput roboretur, inunctionibus & fomentis ex ol. chamæmel. irino, coſtino, pulegio aceto maceratis, & ſimilibus vtendum, de quibus in Caro, & Lethargo dicetur.

Soporis grauis curatio iiidem ex cura lethargi & cari patebit.

Sopor verò Dæmoniacus, vt à cauſſa ſupernaturali pendet, ita etiam Medicæ curationi non ſubiicitur.

QUÆSTIO IV.

An Coma ἄγρυπνον, & Catochus ſint iidem affectus?

Coma ἄγρυπνον nonnulli etiam κάτοχον, vel κατοχὴν appellant, & Coma ἄγρυπνον ac Catochum pro eodem affectu habent. Reprehenditque Amat. Luſitanus, *Centur. 2. curat. 15.*

in Schol. Leonhardum Fuchſium, quòd *lib.* 1. *de med. morb.* eodem capite, 24. nimirum, de Catocho & Catalepſi egerit putátque, catochum & catalepſin diuerſos affectus eſſe, eundem verò κάτοχον & Coma ἄγρυπνον, ſeu *vigil*. Verùm, vt exiſtimo ſine ratione, & ſufficiente cauſſa. Cùm enim κατάληψις & κατοχὴ deprehenſionem, & firmam detentionem ſignificent, à Medicis vtraque vox iis tribuitur, qui diductis palpebris, & apertis oculis obrigeſcunt quaſi, & immoti ac fixi maneant. Κατοχῆς verò, ſiue κατόχου vox propriè Comati vigili non competit; cùm in Comate vigili ægri apertos oculos non habeant, vt faciunt qui Catoche laborant, ſed perpetuò conniueant, vt Galenus, *lib. de Comate, c.* 3. & 4. & *Coment.* 3. *in.* 3. *Epidem.* docet. Κατόχου tamen vox non ſemper in vna ſignificatione vſurpatur, vt infrà, *cap.* 29. dicetur.

CAPUT XIX.

De Somnambulis.

Somnambuli PErtinet ad hunc locum & eorum affectio, qui vulgò Noctambuli ſeu νυκτοβάται, (rectiùs forſan, cùm etiam ſani noctu ambulent, ὑπνοβάται, *ſomnambuli*) nominantur, qui dormientes è lecto ſurgunt, ambulant, & vigilantium munera exercent: quorum paſſim fit mentio apud Medicos. Ex profeſſo verò de hac affectione ſcripſerunt, Petrus Sal. Diuerſus, *de affect. particularibus, cap.* 18. Iacob. Horſtius, *Cemm. de Noctambulus*, Andr. Libauius, *part.* 2. *ſingular. tract.* 8. dictúmque etiam fuit ac de re, *Inſt. lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 7. & *ſect.* 2. *cap.* 4. Quibus vt quædam addamus, & ſigna ac curationem ſubiungamus, ſunc Somnambuli propriè ij, qui dormientes noctu è lecto inſcij ſurgunt, & dormientes ambulant, ac vigilantium, & mira quidem, opera perpetrant; quorum tamen manè è ſomno excitati non recordantur, motu animali vi imaginationis fortioris concitato.

Mira verò planè, & vix credibilia, ac vigilantibus inimitabilia ſæpe perpetrant iſti ſomnambuli, quorum exempla quædam collegit SchecKius, *lib.* 1. *obſeru.* 127. Mirum & ridiculum eſt illud, quod ex Iacobo Horſtio recitatur, de quodam Nobili, qui nudus in ſomno ſurrexit, induſium manibus ſecum geſtans, & ad feneſtram perrexit, ac correpto fune è trochlea pendente in domus faſtigium aſcendit, & in picarum nidum incidens; pullos induſio inuolutos ſecum abſtulit, ad lectum rediit, & actorum immemor probè dormiuit. Manè verò expergefactus, fratribus duobus in eodem cubiculo dormientibus quaſi ſomnium, id quod reuera perpetrauerat, recitauit. Poſtea verò è lecto ſurrecturus, & induſium quærens, illud, ſed pullis picarum circumdatum, inuenit, & poſtea etiam cum fratribus picarum nidum expugnatum deprehendit.

Somnambulorum Obſeruationes ex Henric. ab Heer. [¶ Quod in Somnambulis motus expeditus ſit, extra controuerſiam eſt. In ſenſum autem internorum & externorum læſione maximam diuerſitatem occurrere, variæ hiſtoriæ docent. Vt iam alias omittamus, Henricus ab Heer, *obſeru. Medic. oppidò rarar.* 2. refert, Sacerdotem quandam, annorum. 45. iam à quindecim annis in ſomniis mortem ſibi intentari autumaſſe, & vt plurimùm ab amiciſſimis. Atque talia ſomnia terribilia ſingulis noctibus ter, quater, & ſæpius recurriſſe, & quidem circa primas noctis vigilias, receſſiſſe, mediâ nocte tranſactâ. Somnia hæc tam terribilia fuerunt, vt, licet funibus vel linteis multiplici plexu connexis ſcienti & volenti veſperi vincti fuerint pedes: tamen furibundus & quaſi alter Samſon, vincula omnia rumperet, vel certe compedibus pedes expediret; ſæpe extra lectum, imò extra cubile ſe proriperet, tanto cum horrore, vt toto corpore concuteretur, & cordis palmo teneretur. *Hæc omnia*, addit Heer, *dixit, ſibi apertis obſeruari oculis, campanæ pulsū ſe audire, horáſque diſtinctè numerare, ſolâ ſe libertate iudicij, circa ea quæ ſpectant obiectum ſomnij, priuari.*

Idem *eod. in loco* refert, iuuenem quendam cùm in celebri Academia Poëſin profiteretur, interdum mentem in omnia verſaſſe, vt verſus meliùs elaboraret: ſed quod vigil nequiuerat, noctu præſtitiſſe, ſurrexiſſe, pluteum aperuiſſe, ſcripſiſſe, ſæpe altâ voce, quod ſcripſerat, relegiſſe, demum cum riſu & cachinno ſibi applauſiſſe, atque contubernalem, vt ſecum plauderet, hortatum eſſe, poſitiſque ſandaliis & veſte, clauſo pluteo, chartiſque, vt veſperi fecerat, repoſitis, lectum repetiiſſe, ſomnúmque, dum excitaretur, protraxiſſe, omnium quæ noctu egiſſet, ignariſſimum: manè pridiana ſollicitudine adhuc laboraſſe, quomodo hiatûs verſuum repleret. Cùm verò chartas ad ſuum libitum impletas, idque ſua manu, videret, attonitum quaſi, & ſollicitum fuiſſe, bonine an mali genij opus eſſet. Idem, vt *Ibid.* addit. Heer, cùm vxorem duxiſſet, cam tamen, vt refert coniugij conditio, quædam celârat, quoties verò noctu, infantem cunis ereptum vt plurimùm geſtans, domum perambulabat, comitanti per omnia vxori, quæcunque rogatus patefaciebat, & ad omnia vxoris quæſita veriſſimè reſpondebat, ita vt ab ambulante & quaſi dormiente, quæ à vigili nullis extorſiſſet illecebris aut artibus, & quæ rogare erubuiſſet ſimplici interrogatiuncula ſincerè & ſine fuco intelligeret: mirante poſtea ſæpiùs noctambulo, quomodo, quæ ſecretiſſima habebat, in vxoris cor linguámque veniſſent. Qui ambulantem & loquentem viderunt, vxor, ſocij, & familia, oculis apertiſſimis fuiſſe aſſeuerarunt. Idem tamen nihil ſe vidiſſe, ſanctè affirmabat. Sub annum ætatis 45. ſomnambulare deſiit, nec vnquam ſopitus lecto ſe mouit, niſi priùs vino ſe nimis repleuiſſet. Idem ceſſante ſomnambulatione ſomniis multis, ſed plerumque veracibus detentus fuit; in iis ſoceri, vxoris, filij primogeniti, affinium plurium ſecutura funera tam clarè vidit, ac ſi ipſorum exequiis interfuiſſet. Etiam nunc plerúmque, vt ſcribit Heer, poſtridiè ſibi euentura læta, triſtia, rixas, damnum, lucrum, in ſomnio ita præuidet, vt ferè horam venturorum prædicere poſſit.]

Cauſſa.

Perficitur autem iſte motus beneficio pedum & manuum, & aliorum animali motui inſeruientium organorum. Imperatur à loco motiua ſtimulata ab appetitu, concitato à phantaſia, quæ obiectum aliquod in ſomno oblatum cognoſcens, illud appetitui vel fugiendum, vel appetendum offert. Etſi enim in homine vigilante ratio & voluntas in locomotiuam imperium habeat: tamen in ſomnambulis voluntatis, & rectæ rationis imperium non concurrit; aut certè ſi concurrit, obſcurum, obtenebratum; & exiguum illud eſſe, ex eo patet, quòd ſomnambuli ſæpe in præcipitia, & loca periculoſa aſcendunt & feruntur, in quæ vigilantes conſcendere nec poſſunt: nec audent, vt ipſi poſtea ſomno excuſſo, & periculi, in quod dormientes ſe coniecerunt, magnitudinem attendentes, toti cohorreſcant. *A quo ad motum incitentur Somnambuli.*

Quî autem fiat, quòd non omnes homines affectum hunc patiuntur, ſed quidam ſolùm, & illi quidem non ſingulis noctibus, ſed per certa interualla, & alij quidem frequentiùs, alij rariùs, conſideratione dignum eſt. Cauſſa verò proxima huius rei eſſe videtur, quòd appetitus in iis eſt fortior, & vehemens, ac locomotiua agilior, & ſumma ad res expediendas alacritas; imaginatio verò debilior: ac cauſſa adeſt, quæ ſenſus externos ligat, ſomnúmque profundum excitat. Vnde fit, vt ratiocinatio phantaſiæ ſegniter operantis ope deſtituta, in ſomno nullas conſideret circumſtantias; & memoriâ quieſcente errores phantaſiæ non corriguntur. Inde etiam euenit, vt nec pueri, nec ſenes, ſed adoleſcentes ferè, qui appetitum habent fortem, & affectibus facilè ducuntur, hoc malo ſolùm laborent. *Somnambulorũ natura & conſtitutio qualis.*

Appetitûs verò illa vehementia à ſpirituum diſpoſitione pendet, quàm quidem illi ab admiſtis vaporibus accipiunt. Vt enim in ſanis ratione diſpoſitionis ſpirituum actiones illæ principes variantur: ita etiam ſomniantes rerum imagines in memoria aſſeruatas alij clariùs, alij obſcuriùs perſpiciunt, & non ſolùm imaginatio, ſed & appetitus hinc variatur, & quidem pluribus modis. Quidam enim planè quietè dormiunt, nonnulli in ſomno loquũtur, rident, flent, pedes & manus variè mouent, in lecto ſeſe erigunt, ſecum cubantes percutiunt; & ſi hic appetitus valde intendatur, tandem accidit, vt planè è lecto ſurgant, & ad rem appetitam perſequendam moueantur. Neque enim hæ dormientium & ſomniantium actiones differre videntur, niſi quòd hi ſurgunt, illi in lecto iacentes eadem ferè agunt.

Quæ autem vaporis illius, qui ſpiritibus hanc diſpoſitionem imprimit, & ſomniorum illorum cauſſa eſt, natura ſit, alij aliter docent. Et plerique ex qualitatibus primis ſecundis cauſſas petunt, & alij melancholicæ, alij cholericæ corporis complexioni cauſſam hanc aſcribunt; cerebrúmque humidum addunt, quod vapores illos ex inferioribus aſcendentes condenſet. Verùm, vt mihi quidem videtur, fruſtrà; cùm ſufficientem huius affectionis cauſam non afferant. Etenim in quocunque corporis temperamento & conſtitutione, ſeu ſanguinea, ſeu pituitoſa, ſeu bilioſa, ſeu melancholica affectionem hanc accidere poſſe; ipſa experientia docet. Ideóque mihi vero magis conſentaneum videtur, vaporem, huius affectionis cauſſam, talem penè vim obtinere, qualem illa narcotica, quæ ſenſus ligant, & ſimul ſomnia plurima, eâque clara excitant; qualia quædam dari, & Ægyptius in vſu eſſe, ex Proſperi Alpini *lib.* 4. *cap.* 2. *de Medic. Ægypt. cap. præced.* diximus, & quale quid, atque huic analogũ etiã in comate vigili accidit, vt *Ibidem*, dictum: etſi in his quædam occurrat varietas. Etenim in quibuſdam ſenſus & motus ita ligatur, vt in lecto iacentes geſtibus ſolùm, vel voce, ad quæ in ſomnio ſtimulantur, peragant: in comate vigili oculi ſubinde conniuent, ſomnus verò ab imaginationis vehementiâ turbatur; in ſomnambulis ſenſus externi ſolùm ligantur appetitus verò tam fortis eſt, vt etiam ad motum animalem hominem incitet. Eſt hoc ita ſeſe habere, vel ex eo patet, quod inter euidentes & externas cauſſas à Medicis lactuca, ſemen papaueris, vinum, & ſimilia narcoticam vim habentia recenſentur.

Diſputatur hoc loco, an cholerici, an melancholici ad hanc affectionem magis diſpoſiti ſint. Nonnulli cholericos, ob illam audaciam & temeritatem, quâ ſua peragunt ſomnambuli, magis quàm melancholicos, ad hanc affectionem diſpoſitos eſſe putant. Alij probabilius eſſe putant, ſtatuere, melancholicam ſpirituum diſpoſitionem ad eam aptiorem eſſe. Melancholicorum enim imaginatio, vt ad deliria promptior, ita fortis planè eſt, & ita quidem, vt quæ ſemel animo conceperunt, pertinaciſſimè perſequantur, & nullis perſuaſionibus à propoſito dimoueri queant. Et narcotica ipſa, quæ ſomnia talia turbulenta inducunt; melancholiæ magis cognata, quàm aliis humoribus videntur.

Verùm negandum non videtur, melancholicam quandam

diſpoſi

diſpoſitionem hîc concurrere , & plerumque eos hoc malo laborare, qui ad affectionem hypochondriacam ſunt diſpoſiti;& in ſomnambulis , quod melancholicorum eſt, circa vnam ſaltem rem imaginationem occupari , etſi in cæteris ſopita quaſi, & ligata ſit. Quia tamen melancholici, etſi pertinaciter imagines impreſſas conſeruent, & circa eas fortiter occupentur, plerique tamen ad rem perſequendam tardiores , meticuloſi , & cunctatores ſunt; contrarium verò in ſomnambulis accidit, qui expediti & audaces ſunt : talis diſpoſitio ſpirituum accedat, neceſſe eſt, quæ appetitum valde moueat, & omnino tale quid, quale eſt in vino , à quo etiam melancholici ſæpe , dum eo incaleſcunt, in riſum & iocum ſoluuntur , atque audaces fiunt.

Proxima ſomnambulationis cauſſa. Atque ita proxima cauſſa huius affectionis eſt fortior appetitus, locomotiuam ad aliquid agendum ſtimulans , ſenſibus reliquis à vaporibus ligatis, nec phantaſiam , & conſequenter ratiocinationem mouentibus. Vt enim phantaſia modò eſt fortior: modò debilior: ita etiam appetitus modò eſt fortior, modò debilior ; vt ex amore & odio apparet. Appetitus verò ille à ſpirituum diſpoſitione pendet ; quam inducunt vapores, qui ſpiritibus permiſcentur , qui, vt diximus, vim ſenſus ligandi,& ſimul ſomnia multa , eáque clara , obiiciendi vim obtinent , in quibus appetitus facilè mouetur. Hinc adeò fit, vt ſomnambuli non ſingulis noctibus ſurgant , ſed tum demum , cùm vapores illi ad cerebrum eleuantur. Quò faciunt tum cauſſæ antecedentes, tum procatarcticæ, & euidentes.

Cauſſæ antecedentes. Inter cauſſas antecedentes ſunt humores, qui vapores ſuppeditant , qui eiuſmodi diſpoſitionem ſpiritibus inducere valent ; qualis in ebriis & delirantibus ſæpe apparet. Neque eſt, vt cauſſam antecedentem ad vnum humorem aſtringamus ; cùm omnes humores tale quid contrahere poſſint , quale ebriis & narcotica ſumentibus accidit.

Cauſſa externa, euidentes, & procatarctica. Hinc cauſſæ externæ , euidentes, & procatarcticæ ſunt , quæ vel eiuſmodi humores & vapores ſubminiſtrant , vel eos commouent ; quales ſunt fabæ, & alia legumina, lactuca, ſem. papaueris ; vinum recens dulce, vel aliud generoſum caput replens. Faciunt huc etiam diurnæ actiones & cogitationes , quarum imagines memoria per ſomnum phantaſiæ obiicit. Imprimis huc facit Luna ; cuius motu vt epilepſia , ita etiam hoc malum commoueri experientia docet. Et præcipuè radij Lunares , ſi dormientis capiti incidant, hoc malum excitare ſolent. Faciliùs quoque ad hoc malum diſpoſiti in aëre pluuioſo, & turbido, eo corripiuntur, quàm in ſereno : vt & poſt crapulam & cibum vel potum copioſiùs ſumptum.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Omnibus ſomnambulantibus hoc commune eſt , quòd noctu ſurgunt , & dormientes ambulant , & eorum quæ egerunt , non reminiſcuntur, aut ſi reſminiſcantur, ea pro ſomniis habent. Reliqua quæ agunt, & dormientes perpetrant, planè varia ſunt,& vt vigilantes alij aliis occupantur , ita etiam variæ ſunt ſomnambulantium actiones , vt hiſtoriæ , quæ de hac re paſſim extant , docent. Quæ quidem nonnulli clauſis oculis , alij verò apertis peragunt. Neque enim qui ſeras aperiunt , pullos auium è nidis extrahunt , obuiam factis de via cedunt, vel alia ad quæ viſus requiritur , peragunt , oculis clauſis efficere poſſunt.

Cur ſõnambuli ea agãt, quæ vigilantes non poſſunt? Quod autem tam mira peragunt, & , quæ vigilantes perficere non poſſunt, aggrediuntur & perficiunt , ædium faſtigia ſine ſcalis ſuperant ; in puteos deſcendunt , ex iiſdem adſcendunt ; præcipitiis ſine damno ſe committunt, non eſt, vt cauſſam corporis leuitati ſpiritibus turgentis adſcribamus, ſed vera cauſſa eſt , quod ſomno ſenſus ligati ſunt , ac ſolo appetitûs ductu cum ſumma incogitantia , ſine omni metu, actiones ſuas aggrediuntur. Videmus idem in ebriis & delirantibus fieri, qui eadem temeritate ea ſæpe perficiunt , atque ea pericula aggrediuntur, quæ ſobrij & ſani facere non poſſent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Noctiſurgium etſi plerumque nihil damni inferat : tamen quia ſomnambuli tales in vitæ diſcrimen ſæpiſſimè adducuntur, affectúſque hic in peius malum , vt epilepſiam , vel ſimile quid mutari poteſt ; danda opera , vt æger ab eo liberetur.

2. Solet autem hic affectus ſæpe ætatis decurſu mutari Vt enim infantes & pueri non facilè eo corripiuntur , ſed iuuenes, & conſiſtentis ætatis : ita etiam ſenes plerumque ſponte deſerit , humorum diſpoſitione , ad hoc malum inducendum aptâ, mutatâ.

Indicationes & curatio.

Indicationes & Curatio. In Curatione ad duo attendendum. Primò quid in paroxyſmo agendum ſit. Deinde quomodo is præcauendus ſit. Prius quod attinet , ſi ſomnambuli ſunt in loco tuto , excitandi vel clamore , vel aliis modis ; aut, ſi ex loco periculoſo eripi poſſint, & illud faciendum. Si verò in præcipitio ſint , vel alio loco periculoſo, è quo vigilantes ſine periculo redire non poſſint, nullo modo inclamandi , vel excitandi ſunt. Obſeruatum enim eſt , quoſdam excitatos in vitæ diſcrimen perueniſſe. Ita refert Bodinus , quendam dormientem noctu in profluentem iuiſſe, vlteriùs tamen non proceſſiſſe : cum verò ſocius metueret, ne vlteriùs procederet, eúmque proprio nomine inclamaret, eum tum repentè corruiſſe , & ſubmerſum eſſe.

Increpandi etiam & caſtigandi ſunt expergefacti , vt metu objurgationis , vel caſtigationis à ſurgendo poſtea abſterreantur.

Ne verò iterum in ſomno ſurgant & ambulent , humores illi vitioſi , qui vapores illos, ſpiritus animales ligantes, phantaſiamque turbantes , emittunt , expurgandi. Sanguis nimirum, ſi abundet, euacuandus, humores vitioſi, im primis melancholici, euacuandi & alia, quæ ſuprà, *cap.* 8. ſunt propoſita, ſunt agenda. Imprimis cerebrum eſt roborandum, vt ſuprà, *part.* 1. dictum; & quæ poſtea de Incubi curatione dicentur , facilè huic affectui etiam applicari poterunt.

Diæta.

Diæta ſit talis; quæ materiam , huius mali cauſſam, non ſuppeditet. *Cibus.* Aër ſit purus , noctu radij Lunæ vitentur , & ne ij ad caput dormientis pertingant, caueatur. Cibi ſint boni ſucci, non flatulenti , & qui ſomnia turbulenta pariunt, vt fabæ, lentes, & ſimilia. *Somnus.* Somnus non ſtatim à cibo ineatur. Cœna ſit parcior. *Animi affectus.* Animi affectus ſint moderati, ne imagines diurnarum actionum, vel cogitationum vehementiorum in ſomno recurrant, phantaſiámque turbent.

CAPVT XX.

De Lethargo.

Lethargus. LEthargus, nomen ἀπὸ τῆς λήθης ἀργοῦ, ſiue ἀπὸ τῆς λήθης καὶ ἀέργης, vel ἀργίας accepit, id eſt, *ab obliuione & inertia*, ſeu *obliuione inerti*, aut cum ignauiâ coniunctâ , quaſi dicas obliuionem inertem quoniam iis, qui hoc malo laborant, memoria ita læditur, vt nihil eorum quæ fecerunt, viderunt, audierunt, recordentur ; & oculis clauſis , ac in ſomnum perpetuò propenſis, quaſi ignauiâ ſepulti iacent. Celſus & ipſe vocabulum Græcum renuit ; cùm alij Latini Veternum nominent. Plinius tamen, *lib.* 28. *cap.* 17. Veternum à Lethargo diſcernere , & pro ſopore graui , ſeu caro accipere videtur. Generaliter enim nonnunquam Lethargi vox vt & vocabulum comatis & cari , pro omni ſomno profundo, & difficilis expergefactionis, vſurpatur.

In ſpecie autem , & propriè , Lethargus & Veternus is affectus eſt , in quo perpetua adeſt in ſomnum propenſio, cum omnium rerum obliuione , imaginatione & ratiocinatione læſa, cùm lenta febre continua. Seu Lethargus eſt inexpugnabilis dormiendi neceſſitas , ſomnúſque grauis , cum delirio & memoria læta, ac lenta febre continua. Hæc enim in hoc affectu concurrunt ; perpetua in ſomnum propenſio, omnium rerum obliuio , delirium ſeu phantaſia, & ratiocinatio læſa , ac lenta febris continua : Eſtque Lethargus affectus inter coma vigil & carum mediæ naturæ. Nam qui Lethargo laborant , profundiùs dormiunt quàm , qui coma vigil patiuntur : leuiùs verò quàm qui caro laborant.

Cauſſa & Locus affectus.

Cauſſa & pars affecta. Verùm vt natura huius affectus clarior euadat, de loco affecto, & cauſſa eius diſquirendum ; cùm nec antiquiores , nec recentiores eâ de re inter ſe conſentiant. Antiqui omnes cauſſam ponunt pituitam lentam & viſcidam , in cerebro redundantem , & putreſcentem; etſi de loco & modo, quo id fiat, non omnes idem planè ſentiant.

Plerique ſtatuunt , frequentiſſimè cerebrum ſecundum anfractus ſuos , nonnunquam & ſecundum ſubſtantiam temperiémque affici , & à pituita imbibita nunc quidem ſolùm irrigari, nunc etiam inſtar ſpongiæ intumeſcere, & à pituita putredine incenſa inflammationem , vel inflammationi ſimile quid exhiberi. Vnde nonnulli Lethargum inter tumores cerebri ponunt , atque ipſe Auicenna Lethargum apoſtema phlegmaticum nominat , genitum in meatibus ſubſtantiæ cerebri , hoc eſt , in ſinuoſis illis ductibus &, plicaturis , non in membranis, quæ, vt ipſe cenſet , humorem phlegmaticum , & duritiem non recipiunt ; nec in ipſa cerebri ſubſtantia , quæ tam viſcidam & lentam pituitam non admittit ; nec etiam in ventriculis cerebri, Nam ſi in ventriculis cerebri gigneretur , apoplectici fierent; cùm tamen Lethargici, contra quàm apoplectici , excitati oculos aperiant, audiant, reſpondeant, quanquam ægrè : quod indicio eſt , ductus ſpirituum à cerebro ad organa ſenſuum , non planè, vt in apoplexia, obſtructos eſſe. Hinc Capiuaccius,& alij Recentiores diſtinguunt inter Lethargum verum , & nothum: & verum ab inflammatione , alij ab apoſtemate frigido fieri ſtatuunt , nothum verò abſque apoſtemate in capite , ſed per conſenſum aliarum partium , vt in febre quotidianâ , hemitritæo , vel à membro aliquo : qui propterea ſit continuus , ſed modò intendatur , modò remittatur , ſecundum morbi modum. Et huiuſmodi Lethargo ſæpe laborare putant ſenes decrepitos , & quidem ob calorem debilem , quo neque excrementa neque vapores diſcutiuntur. Aliis tamen Galeni & Auicennæ interpretibus hæc non placent , qui in cerebri ſubſtantia , & anfractibus , ſine vllo tumore & inflammatione

pituitam colligi & putreſcere cenſent. Et licèt Auicenna apoſtema phlegmaticum Lethargum nominet: id tamen non de tumore cerebri accipiendum eſſe putant interpretes, ſed de materiæ pituitoſæ in cerebri anfractibus collectione, quam putredo & phlogoſis quædam ſequatur. Neque enim inflammationis cerebri adeſſe indicia, neque in Galeni ſcriptis occurrere putant. Lethargum tumorem, multo minùs inflammationem appellari, vt ex 1. *prorrhet. comm.* 1. 13. *meth. med. cap.* 21. 3. *aphor.* 30. 3. *de cauſ. pulſ. cap.* 16. 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 8. & plurimis aliis locis patet, in quibus quidem pituitam in cerebro putreſcentem, cauſſam Lethargi ponit; tumoris tamen, vel inflammationis non meminit. Quod verò, 13. *meth. med. cap.* 21. Lethargum Phrenitidi contrarium malum eſſe dicit: id de loco affecto imprimis, & cauſſa, quæ in Lethargo eſt pituita, in phrenitide bilis, accipiendum exiſtimant: vnde 4. *de cauſis pulſ. cap.* 14. ſcribit: *Lethargus in cerebro fit, Phrenitis in membranis.*

Porrò cùm febris, quæ in Lethargo adeſt, lenta & obſcura ſit, eam à cerebri inflammatione, vel affectione inflammationi cognatâ deducunt, quæ ortum habeat à materia per ſe frigidâ, calidâ tamen per accidens, ob putredinem.

Pituitam enim putreſcentē in cerebro, vapores ad cor mittere paucos, & non impensè calidos, atque hinc oriri febrem illam lentam cenſent; reliquum, quod non putruerit, refrigerando & humectando ſoporē inducere. Et ſic carum & Lethargum, vtrumque quidem à pituita oriri ſtatuunt; eo tamen diſcrimine quòd in Caro pituita non putreſcat, in Lethargo verò putredinē concipiat.

Atque ita plerique Medici cauſſam proximam & coniunctam Lethargi ſtatuunt eſſe humorem pituitoſum, frigiditate quidem & humiditate calorem cerebri naturalem obtundente, & ſpiritus animales torpidos reddente, ſed calore etiā p. n. per putredinem contracto cerebrum nonnihil accendente, & φλογῶσι, atque affectum inflammationi ſimilem, & hinc febrem lentam continuam excitante.

Hinc antecedentes cauſſas ponunt, quæcunque pituitam in capite gignunt & cumulant; quales ſunt aëris immoderata frigiditas, humiditáſque, cibi viſcidi & lenti; quò imprimis facit diæta & ventriculus, quæ ſuccum pituitoſum generant, ſiue ſuo ſiue alimentorum aſſumptorum vitio. Non tamen Lethargus generabitur, niſi materia priùs capiti communicetur, illúdque occupet: quod fit vel quòd hepar ſucci huius copiâ aggrauatum eum ad cerebrum mittit; vel quod cerebrum ob calorem & dolorem eum attrahit; quò facit ſomnus multus à repletione, & ſupinus, præſertim diurnus. Hinc etiam Lethargum familiarem eſſe ætati ingraueſcenti, & conſiſtenti, & iis qui natura ſunt pituitoſi, ſtatuunt; ita tamen, vt calor aliquis ſuperſit, qui febrem accendere poſſit.

Primitiuas faciunt aërem craſſum, turbidum, auſtrinum, moram in radiis Lunæ cibos craſſos & viſcidos, vt & cæpas, quæ vnam partem habent craſſam, à qua generatur pituita; alteram vaporoſam, quæ caput vaporibus replet; otium, intermiſſa exercitia, & alia, quæ ſuprà, *part.* 1. *cap.* 10. propoſuimus, & pituitam in capite cumulare diximus. Et vt Lethargus actu inducatur, præſtant, quæ faciunt, vt materia tranſpiratione prohibita in capite putredinem concipiat: qualia ſunt cibi multos vapores ad caput exhalantes, vini potentis vſus nimius, & ſimilia atque hæc communis & vulgata de naturâ & generatione Lethargi eſt doctrina.

Inter recentiores verò Platerus aliter hac de re ſentit, negátque, ex putredine pituitæ, præſertim in capite, febrem accendi; aut fieri poſſe, vt idem pituitoſus humor putridus ſuâ frigiditate carum, & calore febrem accendere, atque vnum idémque & frigidū, & calidum eſſe queat; cùm contraria in eodem ſubiecto cōſiſtere nō poſſint. Ipſe verò ita hac de re ſtatuit, vt in febribus intermittentibus, ex materia in venis meſaraicis putreſcente calore attenuatâ, & copioſè ſurſum ad caput in paroxyſmi initio delatâ, ſopor grauis in tertianis, & quartanis nonnullis accidit: & vt in febribus continuis cerebrum, dolore præcedente diuturno, & graui incalefactum, in vigore, vel poſt ipſum caro ſubſequente, perculſum ægrum in ſummum ſæpe diſcrimen adducit. Ita in principiis continuarum febrium, ſi propter nimiam euaporationem cerebrum ita labefactetur, vt ſopor grauis ſequatur, Lethargum hunc eſſe dicit, qui cum febre continua copulatus ſit, & mox cum illa inuadat, quémque ab alio caro, qui in declinatione accidit, non adeò differre cenſet, niſi quòd ſtatim cum febre incipit. Et omninò hac in re Platerum rectiùs, quàm Antiquos (niſi forſan eorum ſententia commodiùs explicetur) ſenſiſſe exiſtimo, atque impoſſibile eſſe credo, vt eadem pituita putreſcente in cerebro, & febris, & ſopor excitetur. Etenim nec humor hic per ſe ad putredinē, præcipuè in capite, concipiendam aptus eſt; neque, ſi eam concipiat, tantam concipere poteſt, quæ in totum corpus calorem diffundere, & cor ita labefactare, poſſit, vt inde febris continua excitetur, præcipuè ſi extrà cerebrum ſubſiſtat, & extra vaſa eiuſdem in ſinuoſis anfractibus putreſcere debeat.

Hoc verò magis conſentaneum videtur, ſoporem illum grauem non eſſe primarium effectum, ſed à vapore narcotico fieri, & eſſe ſymptomata febris talis, quas Platerus comitatas appellat, continuæ nimirum lentæ, qualis eſt quotidiana continua, tertiana notha, & ſemitertiana. Quod ipſum præter Platerum alij etiam Medici, qui pituitam ſcilicet præcipuam huius mali cauſſam ſtatuunt, confitentur. Vnde Vidus Vidius ſcribit, Lethargum frequenter conſequi febres pituitoſos, ac malî moris, cuiuſmodi ſunt ſemitertianæ, vel tertianæ nothæ, & peſtilentes. Etenim ſopor ille grauis, qui Lethargus non eſt, in variis febribus accidere poteſt; cùm Lethargus ſaltem lentam febrem coniunctam habeat, quod indicio eſt, eum ſaltem cum febre pituitoſâ coniungi. Ideóque etſi vapori narcotico in excitando Lethargo primas partes tribuimus, & à pituita in capite putreſcente febrem non deducimus, ſed febrem primarium affectum eſſe ſtatuimus, quem Lethargus comitatur: tamen pituitam non planè excludimus, eámque, ſiue in toto, ſiue in capite collecta ſit, ad malum hoc etiam facere, concedimus. Etenim ſi pituita in copia in capite collecta ſit, & cerebrum aliàs ſit humidius, atque homo in febrem incidat, & pituita illa in cerebro calore febrili liquetur & fundatur, cerebrúmque ea irrigetur; aut ſi pituita in venis calore fuſa per febrem in caput pellatur: eò faciliùs ſomnus, & quidem grauior, induci poteſt, vapórque narcoticus cum pituita concurrens ſomnum grauem facit, ſicut cum bile coma vigil. Et adſunt in hoc malo indicia, quæ pituitæ copiam non ſolum in cerebro, ſed & venis cumulatam arguunt. Vrinam enim reddunt ægri inſtar iumentorum turbidam, cuius cauſſa eſt crudorum humorum in venis à calore facta agitatio; alui excrementa ſunt liquida; oculi plerumque & facies tument. Vbi à ſomno excitati ad ſe reuertuntur ægri, conqueruntur de colli doloribus, ex humoris decubitu ad ſpinæ vertebras. Si quis tamen Lethargum etiam dari putet, qui à febri primaria non dependeat, ſed quem potiùs febris ſequatur, cum eo etiam non pugnabo, modò commodè ea ſententia explicetur. A pituitæ equidem ſolius putredine affectum talem, qui febrem habeat comitem, produci facilè non poſſe, ſatis probabile eſt; verùm ſi è ſanguine pituitoſo id fieri dicatur, abſurdum non videtur. Galenus. 13. *meth. cap.* 21. Lethargum malum phrenitidi contrarium ſecundum ſpeciem eſſe affirmat; at Phrenitis, cùm ſit inflammationi membranarum cerebri, non à ſola bile, ſed à ſanguine bilioſo ortum habet. Ita verò conſentaneum videtur, Lethargum non à ſola pituita, ſed à ſanguine pituitoſo, ſeu ab inflammatione pituitoſa fieri, quæ febrem lentam etiam excitare poteſt. Quæ ſententia, vt antea dictum, Capiuaccij fuit: quam ſine cauſſa ſufficiente nonnulli reijciunt. Neque enim quod Platerus vrget, ſola pituita ſine ſanguine in cerebro putreſcere, & tantum calorem concipere poteſt, vt febrem excitet. Et res ipſa loquitur, atque experientia teſtatur, inflammationem in Lethargo adeſſe, & ſæpe tantam, vt etiam ſphacelus cerebri inde producatur; cuius rei exemplum eſt apud Foreſtum, *lib.* 10. *Obſeru.* 11. in nobili puero, cuius caput cùm poſt mortem apertum fuiſſet; cerebrum & cerebellum, in parte dextra vergens ad poſteriorem, omnino ſanioſum, putridum, corruptum, & ſanguinolentum inuentum eſt; quod indicio fuit, ſine ſanguine hanc putredinem excitatam non fuiſſe. E quibus, Antiquorum & Plateri ſententia forſan aliquo modo conciliari poteſt, ſi cum Capiuaccio dicatur, Lethargum alium verum eſſe, alium nothum; aut potiùs eſſe duos Lethargi modos: Vnum prouenire ab inflammatione cerebri pituitoſa; alterum vel à vaporibus prodeuntibus in febre pituitoſa primaria, vel à pituita copioſa in cerebro collecta, ibique à calore fuſa & liquata,

Signa Diagnoſtica.

Qui Lethargo, laborant, omnium obliuiſcuntur, delirant cum perpetua in ſomnum propenſione, & excitati rurſum feruntur in ſomnum, interrogatique vix reſpondent, oculóſque, quos excitati aperiunt, ſtatim iterum claudunt: in affectu tamen grauiore non ita arctè committuntur palpebræ, vt non aliqua albi oculi pars videatur. Vbi reuerſi ad ſe fuerunt, conqueruntur, de capitis dolore grauante, & de colli doloribus, ex humorum decubitu ad ſpinæ vertebras, oſcitant, oſque hians aliquandiù ob ignauiam & obliuionem apertum ſeruant, matulâ porrectâ eam ſe in manibus habere obliuiſcuntur. Febris lenta ſtatim adeſt, cuius calor non acris, nec mordax eáque, eſt continua, habens tamen acceſſiones quotidie ſub noctem. Pulſus magni ſunt, aucti neceſſitate ob febrem: non tamen abſolutè magnis, nec reſpectu ſanitatis; ſed reſpectu reſpirationis, quæ cùm ſit parua neceſſitatiſque ſufficere non poſſit, eius vice pulſum magnum fieri neceſſe eſt. In Lethargo enim inſtrumenta reſpirationis, nerui ſcilicet thoracis, magis afficiuntur, quàm pulſus, arteriæ ſcilicet. Iidem tamen ſunt intermittentes, ob fractam facultatem; rari & tardi, quia locus affectus, nempe cerebrum, viſcus molle eſt. Reſpiratio rara eſt, & imbecilla, ob motricem facultatem languentem. Nonnihil tuſſiunt, ob pituitæ defluxum ad laryngem & pulmones. Alui excrementa plerumque liquida ſunt, vrinam reddunt, vt jumenta, turbidam; cuius cauſſa eſt crudorum humorum in venis à calore facta agitatio, ſine tamen ſeparatione. Tument oculi & facies, vt ſomnolentorum: Sudor multus, & præſertim in extremitatibus adeſt, iſque ferè frigidus: lingua eſt alba & mollis, oculi prominentes, faciéſque vniuerſa eſt tumida & pallida: manibus & capite tremunt, ob neruorum principium affectum; ſupini

ſupini jacent, ad pedes delabuntur, in multis ſingultus accidit.

Lethargi à cognatis affectibus differentia.

Quibus ſignis Lethargum à cognatis affectibus diſcernere non ita difficile eſt. A Caro enim differt, quòd in caro non adeſt febris; vel ſi adeſt, præceſſit eaque vehementior. A Catalepſi differt, quòd in Lethargo oculi manent clauſi, in catalepſi, aperti, ægérque in eo, quo correptus fuit, ſtatu permanet, quaſi obriguiſſet. Ab Apoplexia differt, quòd in hac ſenſus & motus ac ratio, principéſque cæteræ facultates non ſolùm imminuuntur & hebetantur, ſed & abolentur, reſpiratione ſolùm ſeruatâ: & Apoplexia non ſenſim gignitur, vt Lethargus, ſed ſubitò hominem inuadit, & quidem ſine febre. Ab Vteri ſtrangulatu differt, quòd Lethargici excitati reſpondent: hyſtericæ verò mulieres non, & præter hæc ſæpe conuelluntur, febriſque abeſt. A Comate, quòd coma in acceſſione præcipuè febrium inuadit, iiſdémque declinantibus remittit, vel euaneſcit: ſomnus verò, quo Lethargici opprimuntur, æquè profundus ſemper eſt, à quo vbi violenter excitantur, ſtatim in eum relabuntur. A Typhomaniâ, aut comate vigili differt, quod in hac propenſio, quidem in ſomnum adeſt; æger tamen non dormit, ſed facilè expergiſcitur: id quod in Lethargo vero non accidit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Lethargus acutum genus mali eſt, &, niſi ſuccurratur, celeriter iugulat, Celſus, *lib.3.cap.*21. omniſque Lethargus legitimus ferè lethalis; vnde malum perículoſius eſſe, quam peripneumoniam, etſi & ea plerumque ſit lethalis, teſtatur Galenus, *4.de Cauſ.pulſ.cap.*13. ob partis affectæ præſtantiam. Occupat enim Lethargus partem præſtantiſſimam, & grauiſſima habet ſymptomata, nihilque, quod ad morbum periculoſum conſtituendum facit, Lethargo deeſt.

2. Lethargici in ſeptem diebus moriuntur; ſi verò hos effugiunt, ſani euadunt teſte Hippocr. 2. *de morbis*.

3. Lethargus accidens iuuenibus, æſtiuo tempore, regionibus calidis & ſiccis, deterior eſſe ſtatuitur, quàm qui accidit ſenibus, hyemali tempore, & regionibus frigidis, ex 2.*aphor*.34. Platerus tamen ſenes plerumque interficere ſcribit; quod & ipſa experientia, & ratio perſuadet. Siue enim febrem illam ex ſententia plateri, ſpectes, ſiue inflammationem pituitoſam, ex Capiuaccio: vtrobique ſenes ob caloris natiui debilitatem, qui neutrum malum vincere poteſt, periclitantur.

4. Sanantur autem ægri, ſi facultas naturalis & vitalis conſtat, & actiones animales non valde læduntur. Si nimirum Lethargicus iam meliùs intelligit, faciliùs mouetur, memorari incipit, ad interrogata reſpondet, ſpiratio fit facilior & liberior; parotides erumpunt die critico, multa exſpuit, per nares purgatur, & ſymptomata omnia minuuntur, ſpes eſt ægrum conualiturum.

5. Quando materia, Lethargi cauſa, euacuatur per aluum, vel deriuatur ad emunctoria poſt aures, cum febris & ſymptomatum remiſſione, bonum.

6. Contrà verò, ſi ſymptomata ſtatim ab initio ſint grauia, ac vires proſternantur, nulla ſalutis ſpes eſt.

7. Qui ex Lethargo ſeruantur, Empyici fiunt, teſte Hippoc. *in Coac.prædict.*& 3.*de morbis*. Pituita enim à capite ad fauces decumbens, ſi non exſpuatur confluit ad pulmones, à quibus compreſſis in cauum thoracis ſpatium ejicitur, ibique putreſcens ſuppuratur, vt à pleriſque hoc Prognoſticum explicatur. Monet tamen, non ſine cauſſa, Mercurialis, alienum eſſe à ratione, hoc Prognoſticum de Empyicis in ſpecie dictis interpretari velle: cum non ſit poſſibile, vt materia, quæ in cerebro lethargum facit, in pectus tranſmittatur, ac ibi in pus vertatur. Ipſe verò per ſuppuratos hoc loco eos intelligit, quibus materia putrefacta per aures, vel nares euacuatur. Et verum eſt, Hippocratem ἐμπυήματα ſæpe nominare conſueuiſſe, non eas tantum quæ fiunt circum thoracem, ſed etiam in aliâs quâuis corporis parte in pus mutationes, vt Galenus.5.*aph*.8.& 7.*aph*.44.docet.

8. Si Lethargici vrinas claras & tenues reddant, malum.

9. Lethargicus multa & liquida egerat per aluum, valde exigua vitæ ſpes eſt, teſte Hippocrate, 3. *de morb*. Nam indicium proſtratæ, & ferè extinctæ virtutis retentricis.

10. Quando ſymptomata, quæ Lethargo coniunguntur, inualeſcunt, & ſudor frigidus, præſertim in capite, augetur; lethale eſt, virtute iam magis & magis debilitatâ, teſte Auicenna.

11. Tremor in Lethargo malum ſtatuitur, vel quia materia flatulenta reſoluta cerebri neruos concutit, vel quia tanta materiæ copia ſignificatur, vt & dorſalis medulla ab ea occupetur. Si tamẽ materia è cerebro expellatur ad neruos, & inde æger meliùs habeat, bonũ; habétque ſe res, vt in paralyſi poſt apoplexiã.

12. Fit nonnunquam, vt Lethargus in ſphacelum parte aliquâ cerebri deſinat, quando ſanguis pituitoſus putreſcens abſceſſum gignit. Adeſt tum dolor capitis vehemens, febris intẽditur, tremores vniuerſi corporis accidunt, & alterius lateris paralyſis, ſi totum cerebrum non ſit occupatum. Cuius rei exempla ſunt apud Amat, Luſitanum, Dodoneum, Foreſtum.

13. Lethargum Phrenitis ſanat. concoctâ morbi materiâ: & contrà non vtiliter Phrenitis in Lethargum vertitur, cerebri naturali calore extincto. Galenus, 6. *Epid.comm.*6.*aphor. vltim.*

Indicationes.

Indicationes.

Ex iis, quæ de natura & cauſis Lethagi dicta ſunt, patet, curam partim ad febrem, ſiue ea ſit continua quotidiana, ſiue ſemitertiana, ſiue tertiana notha, & malignitatem, ſi quæ adſit; partim ad caput dirigendam eſſe. Quâ ratione febres illæ ſint curandæ, ſuo loco dictum.

Habitâ igitur febris, & totius ratione, eoque, quantum opus, euacuato: materia ad caput affluens & reuellatur, & repellatur æger à ſomno excitetur, materia quæ ad caput affluxit, euacuetur, & diſcutiatur, capútque tandem roboretur.

Curatio.

Curatio.

Primò ergo danda opera, ne materia in toto corpore redundans ad caput feratur, verùm potiùs ad partes cæteras reuellatur, &, quod commodiſſimum eſt, è corpore euacuetur. Et in reuulſoriis auxiliis diutius, & ferè ſemper perſiſtendum.

Venæſectio.

Ergo clyſtere præmiſſo ſanguis euacuetur è vena cephalicâ, niſi id vires prohibeant. Et quidem maturè inſtituatur venæ ſectio; cùm morbus ſit acutus præcipuè ſi malignitas adſit, venæ ſectio non diù differatur.

Vbi pituitoſus humor, quod plerumque fieri ſolet, ſimul abundat, & frigidiore tempore morbus inuadit, parciùs ſanguis ad ℥. iiij. vel iij. euacuandus. Nonnulli quidem planè diſſuadent venæ ſectionem; ſed cùm febris coniuncta ſit, & procul dubio humor vitioſus per venas diffuſus ad caput affluat; non ſolùm à capite reuellitur venæ ſectione ſanguis, ſed & natura parte oneris leuatâ reliquum faciliùs concoquet. Poſt cephalicam nonnulli venam frontis aperiunt. Poteſt & hìc vena in pedibus aperiri.

Cucurbitularum cum & ſine ſcarificatione applicatio.

Si verò venam ſecare non liceat, cucurbitulæ ſcarificatæ vtiles ſunt, quæ dorſo & humeris primùm, hinc verſus occiput admoueantur. Vtiles tamen etiam ſunt cucurbitulæ non ſcarificatæ, quæ tractu ſuo non ſolùm materiam à capite reuellunt, ſed & facultatem animalem ſopitam excitatn.

Si vniuerſi corporis euacuatio præceſſerit, cucurbitulæ inter primam & ſecundam vertebram ceruicis applicari poſſunt.

Hirudinum admotio.

Cum commodo etiam hirudines hæmorrhoidibus affiguntur; quod remedij genus ab imminente Lethargo præſeruare, & iam Lethargo correptos ab eo liberaſſe obſeruatum eſt? præſertim ſi malum ab hæmorrhoidum ſuppreſſione ortum habeat.

Ligatura & frictiones.

Eodem fine inſtituantur ligaturæ fortes, frictiones pedum cum ſale & aceto, manibus inunctis. ol. rutaceo, & de caſtoreo.

Suppoſitoriorum & enematũ vſus.

Repetantur quoque glandes & clyſteres:

℞. *Parietar. mercurial. ſaluiæ, maioran. betonic. centaur. minor*.an.M j.*agaric.in pètiâ ligat*.Drach.iij.

Coquantur in hydromel. ſ. q. Colaturæ ℞. ℔. j.*elect. hier. ſimp Ind*.an. Vnc.ß. *ol.lilior.albor. rutac*. an. Vnc.j. *mell.roſat.* vel *anthoſ*.ʒ.vj.*ſal*.Drach j.F.Clyſter.

Purgatio.

Poſt venæ ſectionem ſæpe ſtatim ad medicamenta purgantia tranſeundum; & præcipuè ſi humor ad caput ruens turgentis naturam præ ſe ferat, atque graue periculum immineat, ſi coctio, & præparatio hnmorum expectetur.

Ideòque attenuatis craſſis humoribus; quantum temporis anguſtia concedit, purgantia exhibeantur. Cathartica autem medicamenta in principio mitiora ſint, ob febrem continuam coniunctam. Commodum eſt hic infuſ. agar. cum hydromelite, cui aliquid lhabarbari addi poteſt; cùm bilis plerumque humorum ad capui vehiculum ſit, aut pilul. de hyera cum agarico.

De purgantibus autem hoc monendum, quandoque ſolis pituitam purgantibus vtendum eſſe, quandoque bilem purgantia admiſcenda, prout pituita, vel bilis admiſcetur. Si Lethargus eſt in principio, cùm materia ad caput confluat, & eius vehiculum ſit humor bilioſus, non ſolùm pituitam purgantibus tunc vtendum eſt, verùm etiam de bilem purgantibus aliquid admiſcendum, rhabarb. ſcilicet, & ſcammonium. In morbi progreſſu verò, & cùm materia iam ad caput fluxit, & in eo hæret, ſolis pituitam purgantibus vtendum; niſi forſan febris etiam notha ſit, & ex miſto humore ortum habeat.

Si tamen febris ſit remiſſior, & materia in capite valde vrgeat, etiam fortiora exhibeantur. Poſſunt & clyſteres acriores ſæpius repeti.

Vomitus prouocatio.

Non incommodum fuerit & vomitoriis vti, ſi materia in ventriculo. contineatur.

Repellentium vſus.

Interim dum hæc peraguntur, & quidem mox poſt venæ ſectionem, repellentia medicamenta capiti ad ſuturam coronalem applicentur, quæ ſuprà *part*.1.*c*.5. *& ſeq*. propoſita ſunt.

Mitiora tamen illa vſurpentur, vbi frigidus humor & pituitoſus admiſtus eſt.

Neque à reuellentibus intereà deſiſtendum, ſed clyſteres acres, ligaturæ & frictiones continuandæ. Poſt ſecundum, vel tertium diem repellentibus diſcutientium aliquid addendum, vt ol. chamæmel. roſac. flor. ſtœchad. Arabic, origani, gulegij, calaminthæ, caſtorei.

Vel ℞. *Ol. roſac*. Vnc. iiij. *aceti ſl. tunic*. Vnc. ß. *caſtorei* Drach. ij. M.

Alij cinerem capillorum humanorum admiſcent, quem Lethargi antipharmacum vocant.

Vel applicetur hoc Epithema:

℞. *Fol. majoran. ſl. lauendul*.an. p. iij. *roſarum rubr*. M.j. *rad.angelic. tormentill*. an.Drach. j.ß. *oſtrutij, zedoar. dictamn*. an.ʒ.j.*aceti vini opt*.Vnc.ij.*aq*.q.ſ.

Coq.ad tertias.Colentur. In colatura ſtuppa madeſiat, capitique imponatur.

Danda quoque opera, vt æger è ſomno excitetur. Excitatur autem iiſdem ligaturis & frictionibus, quæ ad reuellendum adhibentur; cùm dolorificæ ſint: vt & pilorum vellicatione, vociferatione & ſtrepitu, ac aliis, quibus fieri poteſt, modis. In primis verò tactûs obiecta vehementia & dolorifica hîc plurimum poſſunt. Ideóque frequenter cucurbitulæ magnæ ſine ſcarificatione variis corporis partibus applicandæ, plantæ pedum fricandæ, & alia obiecta, & quæ ægrum ad vigilandum excitare poſſunt, ipſi obiicienda.

Exemplum elegans Lethargici excitati, ex Horatio, ſuprà, *c.2.* recenſuimus. Facit ad eam rem etiam inunctio palati cum oxymelite ſ.& ſcillit. ſinapi, pyrethr. Mithridatio, & ſimilibus.

Suffitus an conueniant?

Suffitus quibus nonnulli ad excitandum vtuntur, ſatis commodi hîc non ſunt; cùm cerebrum valde repleant. Rectiùs ex pulegio, ruta, ſerpillo, hyſſopo, origano, in aceto coctis additâ particulâ caſtorei, vapores calidi naribus ægri excipiuntur; de quibus ſuprà, *cap.2.* dictum.

Vel ♃. *Sem.nigell.* Drach.j.*rad.angelic.zedoar.* an.Scrup.ij. *caſtor.*Scrup.j.*baccar.lauri* ℈.ß.*camphor.*gr.vij.

Contund.& Miſc.F.Nodulus ex ſind.rubr.

Poteſt & ſequens Balſamum naribus inungi.

♃. *Balſ.angelic. maioran. rutæ,* an.ʒ.j. *extr. theriac.* ℈.j. *ol. lauend.deſtillati, galban.*an.gutt.v.M.

Vel acetum deſtillatum acre infundatur laminæ ferreæ candenti, & fumus naribus accipiatur.

Materiæ morbificæ præparatio.

Si morbus det inducias, materia præparetur medicamentis ex betonicâ, ſaluiâ, capil. ♀ris, maioran. roremar. fœniculo, pulegio. Medicamentiſque his ſemper particula caſtorei admiſcenda, vtpote cuius vſus in Lethargi curatione ferè omnibus aliis medicamentis præfertur, & quo vnico, vt Trallianus, *lib.1. cap.*14. docet, plurimi veterno correpti priſtinæ ſanitati reſtituti ſunt.

Exempli gratiâ:

♃. *Rad. fœnic.* Vnc j. *pœon.* Vnc.ß. *beton.roriſmar.* an.M.j. *ſaluiæ,* M.ſem.Coq.in aq.ſ.

Colat. ♃. Vnc.ix.*oxymel.ſ.*Vnc.ij.*mell.roſ.col.* Vnc.i. M.pro 3. doſibus.

Vel. ♃.*Oxymel.ſ.*Vnc.ij.*caſtor.*Drach.ß.Miſce.

Eſt & efficax hîc oxymel ſcillitic. quo æger ſingulis diebus cum ſyrup.de beton.& ſimil.vtatur. Si febris ſit valida, à ſyrup. de ſtœchad. abſtinendum. Vtilis eſt & ſpir. Vitrioli, ac Sulphur. cum aquis & ſyrupis cephalicis exhibitus; cùm humores craſſos attenuet, & incidat, euaporationem ad caput prohibeat.

Vel ♃. *Lign. ſaſſafras, rad. pœon.*an.Vnc.j.*acori veri* Vnc.ß. *ſaluiæ, beton. maioran. ſatureiæ.* an.M.j. *flor. ſtœchad. Arab.roriſmar.*an.M.ß.*ſem.ſeſel.*Drach.ij.Coq.in hydromel.℔.ij.in vaſe clauſo.

Colaturæ clarificatæ adde *oxymel. ſcillit. mell.roſati col.* an. Vnc.i.ß. & aromatiſetur *nuc.moſch.* Drach.ß. pro tribus vel 4. doſibus.

Pituitæ purgatio.

Poſtea purgantia fortiora vſurpentur. Vtendum ergo ad pituitam purgandam agarico, ſemine carthami, mechoacanna, turbith electuar. Indo maior. diaphœnico, benedictâ laxatiuâ, trochiſcis alhandal, Alexander Trallianus ſcammon. Scrup.j.cum caſtor.Scrup.ij.in oxymelit. exhibet, quo deploratos multos ſe reſtituiſſe teſtatur. Verùm etſi, vt Oribaſius ex Ruffo Epheſio refert; nullum aliud ſit Lethargo correptis æquè vtile ac efficax medicamentum, ad purgandam pituitam, quàm bilis admiſta in caput detulit, quàm ſcammoneum cum caſtoreo exhibitum: tamen cautè hîc in doſi agendum, præſertim in febre continua, quæ hoc malum comitatur. Neque tamen & in purgando cunctabundus nimis, aut timidus ſit Medicus; cùm materia ad caput ruens valde vrgeat, & conſultius ſi eam euacuare dum in motu eſt, quàm dum in capite firmata eſt, & ſedem ibi fixit. Et omnino periculum in hoc morbo aliquid periclitari permittit, &, vt Serenus habet: *Medici hæc potiora putãt, quàm dulci morte perire.* Et ſi accidat, vt Lethargus per criſin eueniat, humoribus, qui morbum produxerunt, ad caput ruentibus, & febris quæ adfuit, iam facta ſit remiſſior, tum totius, & febris non magnam habere rationem oportet; ſed neceſſarium eſt caput reſpicere, & materiam quæ ad id fluxit, & in eo hæret, præparare & euacuare, ſicut ſuprà, *part.1.c.*10.dictum.

♃. *Turbith.elect.*℈.iv.*agaric.alb.*ʒ.ij. *zingib.*℈.ij. *ſem.fœnicul.*℈.j. *fol.beton. ſalu.* an. P.ij. *caſtor.* gr. vj. infundantur in ſ.q. *hydromel.*

Colat.♃.Vnc.iii.*mell.roſat. ſolut.* Vnc.ſem.Miſce.

Si vires ferant, adde *electuar.ind.*Drach.j.

Vel ♃.*Pilul.de agaric.cochiar.* an.Drach.ß.*caſtor.*g̃.iii.*extract. panchymagog.*vel *mechoac.*gr.vj. F.Pilulæ xx.

Clyſteres acriores repetendos eſſe, ante etiam diximus.

Vt ♃. *Hyſſop. calaminth. orig. flor. ſtœchad. Arabic. hyſſop. centaur.minor.* an.M.j. *pulp. colocynth. in petia ligatæ* Drach.j. ß.*agar.in petiâ ligati* Drach.iij. *ſem. cartham.* Vnc.j. *fœniculi, cumini,* an.Drach.ij.

Colaturæ ♃.℔.j. adde *hier.ſimpl.elect.Indi.* an.℥.ß. *olei rutac.* Vnc.ij.F.Clyſter.

Suppoſitoriorum applicatio.

Quòd ſi clyſteres vel non retineantur, vel nimis retineantur atque ita parum proſint, glandes acriores immittendæ, & toties repetendæ, donec aluus egeratur.

Vt ♃.*Sp.hier.picræ Galen.*Drach.ij.*pulu.colocynth.agar.alb.* an.Drach.ß.*diagryd.*Scrup.j.*ſal.gemm.* Drach.ij.*mellis* q.ſ.

Coquatur mel ad iuſtam conſiſtentiam, & ſpecies inſpergantur, ac fiant Glandes.

Materiæ morbificæ per vrinam euacuatio.

Neque omittenda, vbi vniuerſales corporis euacuationes præceſſerint, humorum per vrinas euacuatio, ex decocto rad. petroſel.fœnic.aſparag.gramin.aſari, quæ vnâ operâ & humores craſſos attenuare, & ad vias vrinæ deducere poſſunt.

Atque hoc modo Antiqui tam præparantia, quàm purgantia ſatis fortia & calida vſurpabant, vt febres cum Lethargo coniunctæ nullam ferè rationem habuiſſe videantur: idque ex eo fundamento, quòd putarint, febrem eſſe ſaltem ſymptomaticam, & ſequi putredinem pituitæ in cerebro, quâ ſublatâ febris ceſſet. Verùm cùm, vt antea dictum, ſi rem diligenter perpendamus, febris non ſolùm ſit ſymptomatica, ſed ex materia febrili vapores narcotici in caput aſcendant, & calor pituitam in capite fundat, vel ex vniuerſo corpore pituita in caput ruat: febris planè non negligenda eſt, & prout eſt intenſior, vel remiſſior, medicamenta moderanda, ac calida illa medicamenta, quæ aliàs Caro competunt, in Lethargo ob febrem ita temperanda, ne periculum, quod aliàs à Lethargo imminet, auctâ febre per calidiora medicamenta duplicetur. Et poteſt caliditas medicamentorum temperari oxymelite, quod aliàs commodiſſimè admiſcetur. Et ſi omnino ob reuulſionem materiæ purgantia, eaque fortiora, requirantur, nec tamen febris ea admittat, clyſterum vſus repetitus, vt dictum, commodiſſimus eſt.

Sudoris prouocatio.

Nonnunquam ſudore Lethargus, ſeu potiùs febris, Lethargi cauſſa, finitur, eáque ſublatâ etiam Lethargus ceſſat; quod ipſum indicio eſt, febrem eſſe morbum primarium, quò ſi naturam vergere animaduertamus, ſudor arte & medicamentis promouendus.

Vniuerſali curatione peractâ caput euacuandum tam ſenſibiliter, quàm inſenſibiliter Senſibiliter per nares, palatum, errhinis, ptarmicis, inunctionibus palati. Inſenſibiliter embrochis & fomentis, inunctionibus, & aliis ſuprà, *part.*1. *cap.*10. propoſitis.

Sternutatoria etiam ex helleboro albo & nigella parari poſſunt. Imprimis puluis rad. lilij conuall. naribus inſufflatus tanquam appropriatum hîc remedium commendatur. Apophlegmatiſmis, vt & Maſticatoriis, ob illam in ſomnum propenſionem ægri non facilè vtuntur. Vbi tamen ſeſe recolligere incipit æger, non negligenda.

Formulæ horum remediorum petantur ex *allegato c.* 10. *part.*1. Imprimis verò, vt antea etiam dictum, caſtoreum in hoc malo magnæ efficaciæ eſt, & reliquis omnibus præfertur, quòd non ſolùm vim habent pituitam incidendi, ſed & quia caput non valde repleat ac turbet. Ideóque errhinis & apophlegmatiſmis admiſcendum.

De Sternutatoriis hoc monendum, ſi affectus perſeueret, & æger difficulter excitetur, eorum vſum commodiſſimum eſſe; non tamen continuò in eo perſiſtendum; ne caput repleant, ac humores nimis fundant ac moueant. Multò magis ab initio morbi ab intempeſtiuo ſternutamentorum vſu abſtinendum; cùm magis ab iis tum materia fundatur, tum partibus impingatur: vnde morbus fit contumax, vel interdum in apoplexiam degenerat.

Diaphoreticorum vſus.

Tandem inſenſibiliter reſoluentia applicanda, & à mitioribus ad fortiora progrediendum, quæ etiam ex *cap.* 10. *part.* 1. petantur.

Vel coquatur caſtoreum in ſucco rutæ & aceto ac oleo, atque eo occiput fricetur: nonnulli capillos hominis vſtos addunt.

Vt ♃. *Caſtorei* Vnc ß.*capil.homin. vſtor.* Vnc.j. *aceti, ſucci rutæ,* an.q.ſ.Miſc.eóque caput irroretur & fricetur.

Aut hoc Decocto caput illinatur:

♃. *Beton. ſaluiæ, roriſmar. flor.ſtœchad. Arab.ſpicæ noſtrat.* an.Drach.ij. *caſtor.* Drach.iij. *baccar.lauri, iuniperi,* an. Vnc.ß. *ſem. pœon.rutæ, fœnic.* an.Drach.i. *pyrethri,* Drach.iij.

Coq.in vaſe duplici, vel loco calido digerantur colaturáque expreſſa caput illinatur.

Vel ♃.*Baccar.lauri, iuniperi,*an.Vnc.i.ß.*rad.angelic.zedoar. Imperator.* an.Vnc.j. *herb.roriſmar.ſaluiæ,betonic.* an.M.j. *rutæ, ſatureiæ, maioran.flor.lauendul.* an.M.ſem.

Inciſa bulliant in ſ.q.aceti; in quo decocto ſpongia, aut linteum in eo madefactum, calidè capiti imponatur. A fomentatione hac capiti abſterſo ſequens adhibeatur linimentum.

♃. *Ol.rutæ,maioran.* an. Drach.ij. *ſatureiæ* Scrup. j. *ſuccini* Scrup.ſem.*roriſmar.zedoar.*an. gutt.vij.Miſce.

Rondeletius hoc vtitur Linimento, quod capiti raſo applicat.

♃.*Caſtor.rec.*Drach.ij.*ciner.capill.propr.*ʒ.ij.

Diſſolu.cum oxyrrhodino, & redigantur ad formam vnguenti.

Veſicatoriorũ & ſinapiſmorum applicatio.

Quod ſi mitiora non ſufficiant, ad veſicatoria ac ſinapiſmos, ex ſinapi, pyrethro, columbarum ſtercore, nigella, euphorbio, caſt[illegible]r o, &c. adſcendendum, vt & alia medicamenta, quibus materia ex alto attrahitur, quæ ſcapulis, humeris, poſt aures, aut deraſo capite vertici & ſuturæ coronali imponantur.

Vt ♃.*Pulu.cantharid.*Scrup.j.*euphor.*Scrup.ſem.*piper.*gr.vj. *fermenti* Vnc.ß.F.Veſicatorium.

In

In mollioribus veſicatoria ex puluere & ſemine flammulæ Iouis parantur, quibus octaua pars pulueris cantharidum addi poteſt. Quòd tamen dictum eſt, veſicatoria locis capiti vicinis, vel ipſi capiti applicanda eſſe, id de morbi progreſſu, & cùm materia iam capiti impacta eſt, ac in eo quieſcit, & cùm deriuationis atque euacuationis gratiâ applicantur, accipiendum eſt. Aliàs verò, vt hoc ſuperioribus addamus etiam reuulſionis gratiâ in principio morbi veſicatoria vſurpari poſſunt, ſed loco remotiori tum applicanda, cruribus ſcilicet, vel brachiis.

Nonnulli, cùm morbi vix maxima eſt, etiam cauteria actualia occipiti inter primam & ſecundam vertebram applicant.

Capitis roboratio. Tandem caput roborandum medicamentis ſuprà, *part. 1. cap.* 14. propoſitis; vt:

♃. *Conſeru. beton. anthos, ſaluiæ*, an. Vnc. j. *lauendul.* Vnc. ß. *calam. aromat. condit.* Drach. ij. *nucis moſch. cond.* Drach. j. *ſpec. aromat. roſar. diambr.* an. Drach. ß. *Mithridatij.* Scrup. ij. Cum *ſyrupo ſtœchad. ſimpl.* F. Electuarium.

Vel ♃. *Conſeru. flor. anthos, primul. veris*, an. Vnc. ß. *roſar. incarn.* Drach. iij. *ſpec. arom. roſar.* Drach. j. *lætif. Gal.* Drach. ß. Cum *ſyrup. de ſtœchad.* & modico *acetoſ. citri.* F. Electuarium.

Vel ♃. *Aq. ſaluiæ, lauendul.* an. Vnc. j. ß. *extr. angel. zedoar.* an. gr. v. *eſſent. caſtor.* gutt. iij. *manus Chriſti c. ol. ſucc.* Drach. iij. *aq. theriac.* Drach. j. Miſce.

In primis caſtorei vſus continuetur, ſi malum protrahatur, & manè per aliquot dies eius gr. iij. aut iv. cum oxymel. ſimpl. vel ſcillit. aut ſyrup. de ſtœchad. exhibeantur. Teſtatúrque Trallianus, vt etiam antea dictum, multos iſto morbo victos hoc ſolo remedio mortem euaſiſſe.

Chymici plurima quidem commendant, veluti ſunt ol. maior. roriſm. ſerpilli, rutæ, ſaluiæ, ol. vitrioli, caſtorei, quod gran. aliquot pondere in aq. lilior. conuall. maioran. & roriſm. exhibent: ſed iſtis omnibus hîc, & in ſimilibus cerebri affectibus præferunt ſulphur Lunæ, hoc modo paratum.

Sulphur. Lun. ♃. *puriſſimi* tantum, quantum videbitur; ſolue in aquâ forti communi. Deinde calcina tartar. cui affunde aq. calentem, & vulgari viâ ſal tartar. elice: filtra lixiuium hoc ſale tartar. impregnatum, & iniice, diſſolutum, & præcipitabitur in formâ ſubtiliſſ. calcis, calcem hanc frequenti aquæ calentis affuſione edulcora, & à ſalſedine libera; tum intra prunas in tigillo triquetro colloca, vt colorem aſſequatur puniceum. Calci affunde acetum ter deſtillatum, & extrahetur ſulphur coloris cerulæi. Acetum tinctum ſepara, & aliud ſubſtitue, dum nihil aliud ampliùs extrahatur. Abſtrahe in cineribus per alembicum acetum, & ſulphur Lunæ remanebit in fundo.

Iam ♃. *ſpir. vini ſubtiliſſimi* part. j. *ſal. vrinæ* part. ß. Miſc. probè, & in baln. vaporoſum collocata inuicem vniantur. Hinc ſulphuri Lunæ id ſuperfunde, & denuò hoc ſoluatur. Solutum vaſi circulatorio inditum per dies 30. circuletur poſtea in cucurbitam non nimis amplam circulatum liquorem transfer, & ex arena deſtilla forti igne. Sic ſulphur Lunæ cum ſpiritu vnà aſcendit per alembicum coloris cærulæi. Hoc poſtea cum extr. caſtor. doſi gr. vi. vel viij. miſcendum, & in aq. ſaluiæ, maioran. roriſm. quotidie exhibendum.

Diæta.

Diæta. Aër. Aër ſit moderatè calidus, alteratus odoribus ex caſtoreo, pulegio, hyſſopo, origano, & ſimilibus, purus ac lucidus, vt ſpiritus excitentur.

Cibus & potus. In principio ſit victus tenuis & paucus, vimque attenuandi, humorem pituitoſum habeat, alteretúrque propterea hyſſopo, roremarino, maioranâ & ſimilibus, oxymelite ob febrem addito. Ratione febris quidem commodus eſt ptiſanæ vſus, ſed conſpergatur ea cinamomo. Reliqui etiam cibi aceto, & herbis cephalicis condiantur. In progreſſu tamen morbi & præcipuè in declinatione, aliquid carnis boni ſucci, & facilis coctionis concedi poteſt. Nonnulli vtuntur lacte amygdalar. dulcium cum melle. Sed quia amygdalæ vim quandam ſomnum conciliandi habent, vſus earum hîc tutus non eſt. Vitentur omnia alimenta pituitoſa, & vaporoſa, piſces, lac, fabæ, legumina, fructus frigidi & humidi, vt Perſica, pyra, poma, pruna, ficus.

Potus ſit aqua hordei cum cinamomo; vel hydromeli, quod ſit plenius vel dilutius, prout febris minùs vel magis vrget. Vtile quoque eſt oxymel dilutum.

Vel ♃. *Mell.* ℔. j. *aq.* ℔. iij. *ſaluiæ, betonic.* an. M. j.
Coq. ac digerantur. Colaturæ adde *aceti* ℥. iv. F. Oxymel.

A vino abſtineat æger vſque ad declinationem, aut, ſi ob ventriculi imbecillitatem aliquid vini ægro ſit indulgendum, ſit aquoſum & ſubaſtringens.

Somnus & vigilia. Excreta. De ſomno non plus concedatur, quàm quod viribus ſaltem conſeruandis ſufficiat. Ab aſſiduo verò ſomno, æger omnibus modis arceatur, in primis mox à cibo. Et cùm æger obliuioſus, & quaſi ſtupidus ſit, ac cum mixtionis, tum egeſtionis alui obliuiſcatur, admonendus & ſollicitandus, ne vrinam, vel feces alui diutius detineat; curandúmque, vt aluus quotidie egeratur.

CAPVT XXI.
De Laſſitudine.

HActenus de ſymptomatibus, in quibus ſenſus interni ſolummodò læduntur, actum eſt. Proximum iam eſt, vt de motus animalis ſymptomatibus, ac læſionibus dicamus, quales ſunt Laſſitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, & Rigor, Tremor, Conuulſio & Motus Conuulſiui, Paralyſis, & Motus impotentia.

Laſſitudo. Et vt de Laſſitudine primò dicamus, quæ Græcis eſt κόπος, dolor, labore in primis, qui Græcis πόνος, contractus, eſt ea in genere ſenſus quidam moleſtiæ in partibus motui animali dicatis, ſeu pigritia quædam, & debilitas, & ad motum animalem ineptitudo cum dolore; cùm ſcilicet homo ob exercitium & laborem ad motum, quem priùs facilè obire poterat, ſuſcipiendum non ita aptus eſt, vt anteà, ſed cum moleſtia quadam & dolore aliquid agit.

Differentiæ. Recenſentur autem Laſſitudinis quatuor genera: Vlceroſa Græcis ἑλκώδης, Tenſiua τονώδης, Inflammationis ſpeciem referens φλεγμονώδης, & Exſiccatiua.

Laſſitudo ſpontanea. Commodè tamen in duo primum genera omnis Laſſitudo diuidi poteſt. Alia videlicet Laſſitudo eſt Spontanea, quæ etiam ſine inſigni motu & exercitio ab humorum vitio prouenit, & corporibus cacochymicis vel plethoricis accidit: *Laſſitudo exſiccatiua.* alia non ſpontanea, quam Exſiccatiuam nominant, quæ nimios labores, & corporis motum etiam abſque humorum vitio, ſequitur.

Laſſitudo ſpontanea, tria Laſſitudinis genera ſub ſe complectitur: Vlceroſam, Tenſiuam, & φλεγμονώδη.

Laſſitudo vlceroſa eiuſque cauſſa. Vlceroſa eſt imbecillitas corpus mouendi, cum ſenſu punctionis in ambitu & muſculis totius corporis, à materia acri & mordaci. Quam qui patiuntur, per vniuerſam cutem, & corporis ambitum quaſi puncturas, ac ſi acubus pungerentur, percipere conqueruntur, ac ſi infixas carni & cuti ſpinas haberent; & omnino quendam quaſi exulcerationis ſenſum percipiunt: vnde & vlceroſa Laſſitudo nomen accepit. Ortum verò habet ab acrium, & mordacium excrementorum copia, quales ſunt humores bilioſi, atra bilis, vel alij, qui ex putredine & corruptione acrimoniam acquiſiuerunt. Nonnulli & adipem colliquatum ex nimio calore inter huius laſſitudinis cauſſas referunt. Imò non ſolum humores, ſed & vapores acres hanc laſſitudinem excitare valent. Quæ omnia vel à natura & calore fuſa ad ambitum corporis pelluntur, ſeu motu & exercitio nimio liquata & attenuata eo attrahuntur, ſeu à mora in Sole, ira, aliaque commotione vehementi eo concitantur.

Laſſitudo tenſiua, eiuſque cauſſa. Tenſiua eſt impotentia motus cum ſenſu tenſionis fibrarum rectarum in muſculis in toto corpore. Nam qui hac laſſitudine laborant, tenſionem quandam ſe percipere aiunt, præcipuè in partibus, quæ inter exercitandum laborare maximè conſueuerunt, muſculorum ſcilicet tendinibus & fibris, ac neruis, ita vt ampliùs non moto corpore, & ceſſante exercitatione, impreſſa quaſi remaneant antegreſſi laboris veſtigia, atque in muſculis & eorum partibus relinquatur diſpoſitio, qualis inter excitandũ affuit. Sequitur verò maximè plethoram, ob quam ſolidæ partes in muſculis tenduntur. Non tamen impoſſibile videtur, quin & ab alia materia fieri poſſit, modò non ſit mordax, ſiue ſit vapor & flatus, ſiue pituita ſiue melancholia. Huic nonnulli addunt laſſitudinem contundentem, quæ Græcis ὀστεόκοπος eſt. Verùm hæc doloris potiùs ſpecies eſt.

Laſſitudo phlegmonodes. Phlegmonodes laſſitudo eſt ad motum impotentia, cum ſenſu contuſionis quaſi, vel contractionis muſculorum, & partium voluntario motui inſeruientium. Quam qui patiuntur, contuſas quaſi, & confractas atque inflammatas partes ſibi eſſe conqueruntur. Et hæc ab vtraque cauſſa ortum habet, nempe cacochymia & plethora, & in ea ſimul muſculorum tenſio & calor percipitur: cùm ſcilicet & humores vitioſi, & ſanguinis copia, ſeu potius vapores à ſanguine attenuato excitati ad muſculos effunduntur, vel muſculi inter exercendum calefacti nimium humorem ad ſe attraxerunt. Senſúſque hic laſſitudinis, in muſculis ferè, qui ſub cute locum habent, percipitur. Vbi verò nerui interiores, tendines oſſibus adhæreſcentes, & membranæ oſſa obuolentes tenduntur, ita, vt oſſa dolere putentur, Laſſitudo, & dolor ὀστεόκοπος Medicis nominatur. Atque hæc laſſitudo potiſſimùm ex materia melancholica, membranas, quæ oſſa obuoluunt, occupante ortum habet? & propterea febribus quartanis, ac ſcorbuto valde familiaris eſt, vt & ſæpe morbo Gallico.

Laſſitudo exſiccatiua cauſſa. Laſſitudo verò non ſpontanea, ſeu exſiccatiua, nullum talem doloris ſenſum habet, ſed fit ſolùm, cùm corpus nimio exercitio exſiccatum ac reſolutum eſt, atque poſt defatigationem quietem cupit.

Alij adhuc plures differentias addunt, & nunc vlceroſam tenſiuæ, nunc vlceroſam phlegmonodi, nunc tenſiuam phlegmonodi, nunc omnes miſceri ſtatuunt.

Laſſitudo Gracilitatis. Præter has tamen adhuc alia addenda videtur, quam Gracilitatis appellant, quæ eſt imbecillitas ad mouendum, ſeu facultatis mouentis, ſeu potiùs muſculorum læſionem. In hac nullus eſt triſtis ac moleſtus ſenſus, ſicut in vlceroſa tenſiua, ac phlegmonodi, ſed tantùm difficulter mouentur ægri. Hæc autem ad mouendum impotentia ſequitur carnis & adipis muſculorum conſumptionem, quæ Gracilitatis propterea dicitur, quia in hac laſſitudine corpus emaciatum eſt. Acciditque & ſequitur vel morbos longos & chronicos, vt febrem hecticam, tabem, & omnino ἀτροφίαν in quocunque morbo longo; vel febres ardentes, malignas, & peſtilentes: atque tunc vlceroſa, tenſiua, phlegmonodes coniungi poteſt.

Signa diagnoſtica.

Signa Prognoſtica.

Atque hæ ſunt cauſſæ Laſſitudinis, eiuſque differentiæ, è quarum deſcriptione etiam ſigna earum patent. De ſignis hoc ſaltẽ addimus: Laſſitudinem ſpõtaneam cognoſci, quòd nullus labor, vel exercitium nimium præceſſit, ſed, quamprimùm ægri mouentur, ea percipitur. Et in vlceroſa quidem laſſitudine, præter ſigna anteà enumerata, cacochymiæ, præſertim bilioſæ, ſigna adſunt, & huic ferè ſuccedit rigor. In tenſiuâ, ſigna plethoræ adſunt. In phlegmonode ſigna vtriuſque. In non ſpontanea verò neceſſariò præceſſit exercitium & motus: quod in non ſpontanea non ſemper eſt neceſſarium. Plerumque enim ſine omni præcedente labore & exercitio hominem occupat: quandoque tamen exercitium & labor in corpore cacochymico, vel plethorico; humores ad ambitum corporis mouere poteſt; vnde ſpontanea laſſitudo oritur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Laſſitudo non ſpontanea; & quæ ſolùm laborem atque exercitia ſequitur plerumque nihil periculi coniunctum habet, ſed, ſi quiete, & cibo ac potu corpus reficiatur, ſponte ceſſat. Aliquando tamen laſſitudo etiam ex laboribus periculoſa eſt, ſi in corpus cacochymicum incidat; cuius exemplum eſt apud Hippocratem, *lib. 3. Epidem. ſect. 2. agr. 8.*

2. De Laſſitudine verò ſpontanea in genere ſcribit Hippocrates, 2. *aph.* 5. κόποι αὐτόματοι φράζουσι νόσους: *Laſſitudo ſpontanea morbos præſagit.* Oſtendit enim, redundare in corpore humores, vel qualitate, vel quantitate, vel vtroque modo peccãtes. Et propterea tum alij morbi, tũ febres, plerumque ſequi ſolent. Ideóque quandò ſpontaneã Laſſitudinẽ ſentit homo, cacochymiæ vel plethoræ tollendæ idonea remedia quærere debet.

3. *In quibus per febres Laſſitudinis ſenſus eſt, illis ad articulos, & iuxta maxillas potiſſimùm abſceſſus fiunt,* 4. *Aphor.* 31. Dum enim natura victrix humores craſſiores, & ad euacuationem minùs aptos à partibus nobilioribus ab imbecillos articulos, & glandulas poſt aures, ac ſub mento propellit, in partibus iis & vicinis ſparſi, laſſitudinem in iis pariunt. Et quidem ſi dolor, & moleſtiæ ſenſus in toto corpore percipiatur, ad articulos magis humor decumbit: ſi contrà in ſuperioribus partibus, magis ad maxillas, & poſt aures.

4. Poſt febrem Laſſitudo totius perſeuerans, recidiuam ſignificat. Hippocrates, *lib. de indicat.* ῥώμη τοῦ σώματος, id eſt, *corporis robore* deficiente.

Indicationes & Curatio Laſſitudinis ſpontaneæ.

Laſſitudinis ſpontaneæ curatio.

Cùm Laſſitudo omnis ſpontenea ex humoribus in muſculis & circa muſculos, & in ambitu corporis hærentibus fiat, & foueatur, vel à cacochymia, vel à plethora, vel ab vtraque: vt humores circa muſculos hærentes tollantur, danda opera; deinde, vt cauſa, quæ humores iſtos ſubminiſtrat, tollatur, laborandum. Itaque humores in ambitu corporis diſcutiendi, cacochymia verò vel plethora, vel vtraque tollenda. Quæ verò poſt laborẽ ſequitur laſſitudo, ſi quiete & cibo corpus reficiatur, ceſſat. Eodem modo quæ in extenuatis à morbo accidit, bonâ victûs ratione, quæ conualeſcentibus debetur, tollitur.

Ideóque humores, ſeu à natura ad ambitum corporis protruſi, ſeu motu & exercitatione eò attracti, leni exercitio, frictionibus, vel balneo diſcutiendi. Si verò vel cacochymia, vel plethora ſubſit, eáque leuis ſit quiete, ſomno, & cibo parco, ſed boni ſucci, tollendi, iuxta aphoriſmum: *Quiete & abſtinentiâ multi magni morbi curantur;* & vini moderato vſu, vt videlicet humores crudi, & ſemicocti coquantur, per ſudores aut vrinas euacuentur. Neque enim crudi illi humores ideò coquendi eſſe dicuntur, vt in ſanguinem, corporis alimentum, conuertantur, (cùm, niſi in venis conſiſtant, & ad ſanguinis formam ſuſcipiendam apti ſint, id fieri non poſſit) ſed vt attenuati diſſlentur meliùs. Quòd ſi maius humorum vitium ſit, quàm quod iſtis modis tolli poſſit, ad maiora illa remedia, ſanguinis miſſionem & purgationem, accedendum, provt hoc, vel illud remedij genus requiritur. In vlceroſa laſſitudine purgatione opus eſt, in tenſiua ſanguinis miſſione; phlegmonodes vtroque auxilio opus habet. Vt ergo in vlceroſa Laſſitudine humores vitioſi faciliùs diſcutiantur, frictio adhibeatur; præſertim cum oleo dulci. Si verò paulo altius hæreat materia, vt frictionibus diſcuti non valeat, motu & exercitio inſuper opus eſt, vt excitetur calor, & cum calore ſpiritus corporis omnes partes peruadentes excrementa diſcutiant. Cibi iis conueniunt humidiores, & tenuior victûs ratio.

Tenſiua Laſſitudo ſimiliter frictionibus mollibus cum dulci oleo opus habet, vt tenſa laxentur. Ab hac quies imperanda. Balneo etiam aquæ dulcis modicè calidæ vti commodum fuerit. Cibus, quàm in vlceroſa laſſitudine, ſit parcior, ſed boni ſucci. In phlegmonode Laſſitudine corpus quoque oleo dulci fricandum, & balneum tepidum paulò calidius vſurpandum, ciboque pauciſſimo boni ſucci, & vi attenuandi prædito vtendum.

Laſſitudinis ex labore Curatio.

Laſſitudinis exſiccatiua curatio.

Laſſitudines poſt labores quies ſanat. De quo Hippocrates 2. *Aphor.* 48. *In omni corporis motu ſimulac quis fatigari cœperit, quies ſtatim laſſitudinem leuat.* Ideóque ſi quis laſſitudinem percipiat à labore, non eſt in labore perſiſtendum.

Maximè verò quies per ſomnum, laſſitudinem hanc tollit. Nam in ſomno membra omnia in homine quieſcunt, dum eo in ſitu collocantur, eâque formâ, quæ media dicitur, muſculis omnibus relaxatis, & nihil laborantibus; & in ſomno humores nimiùm fuſi in muſculis hærentes diſcutiuntur, ipſique ſpiritus labore abſũpti reficiũtur. Siquis tamẽ à Laſſitudine quieſcat, nec mitigetur laſſitudo, purgatione, vel ſanguinis miſſione opus eſt.

Verùm non ſolùm quies, ſed & exercitiũ à labore contractas laſſitudines corrigit, ſi ſit priore leuius; quia diſcutit humores, ſeu ſponte, aut aliâ de cauſſa in ambitum corporis motos, ſeu à calore attractos. Et quidem contrarius priori motui laſſitudinem & defatigationem tollit, vt ſi quis montem ſcandendo defatigatus ſit, deſcendendo rurſum citiùs laſſitudo tolletur. Inprimis verò exercitij loco vtebantur veteres frictionibus, quas & ſanitatis cauſsâ inſtituebant. Et quidem frictionem, quæ ante labores ad partes laxandas, & excremẽta diſcutiẽda inſtituebatur, præparatoriam nominabant; quæ verò poſt labores eâdem de cauſſa fiebat, ἀποθεραπείαν. Frictiones autem inſtituebantur manibus oleo dulci inunctis. Apud nos vt balneorum, ita & frictionum antiquis vſitatarum vſus ferè exoleuit, & eorum loco balnea humida & calida vſurpantur, quibus ſeu maior corporis pars, ſeu pedes tantùm immerguntur; quod mirè laſſos reficit: cui etiam frictio coniungi poteſt. Parantur verò Balnea vel ex aqua ſimplici, vel additis maluâ, altheâ, chamæmel. hyſſopo, & ſimilibus.

Quod ſi maius humorum vitium ſit, quàm vt iſtis remediis tolli poſſit, ad magna illa remedia, ſanguinis miſſionem, & purgationem accedendum. Verùm de Laſſitudinum differentiis & curatione videatur Gal. *lib. 3. & 4. de tuẽda ſanitate,* vbi prolixè hac de re agit; vt & Aëtius, *tetrab. 1. ſerm. 4. c. 35. 36. & ſeqq.*

CAPUT XXII.

De Pandiculatione, & Oſcitatione.

Pandiculatio & oſcitatio.

PAndiculatio eſt præter ſolitum extenſio quædam muſculorum totius corporis, ad vaporum non acrium in iis partibus diſſipationem inſtituta. Coniungitur plerumque & oris apertio ac diductio, quæ Oſcitatio nominatur; quæ tamen & ſine pandiculatione poteſt accidere. Cælius Rhodiginus, *lection. antiquar. lib. 11. p. 4.* affectionem hanc ab Hippocrate ἀλύκην vocatam pleriſque etiam ἄλυν nominari, ſcribit. Neque planè præter rem, vt mihi videtur; cùm Hippocr. *7. aph. 56.* coniungat ἀλύκην, oſcitationem, & horrorem; eique potiùs, quam inquietudini, potus vini competat, atque ita totus Aphoriſmus potiùs pandiculationi, quàm aliæ affectioni congruat. Si tamen Galeni explicatio ſequenda ſit, malo potiùs de quo *cap. ſeqq.* dicemus, tribuenda hæc vox videtur. Ita enim ille *in hunc Aphoriſmum:* Ἀλύειν *ſecundâ valetudine eos dicunt, qui præ ſenſuum offenſione & læſione, errabundâ ſunt ſæpe mente & incertâ, atque ad alias ſubinde, aliáſque tranſeunt tum res, tum actiones; aduersâ verò valetudine ſimiliter etiam* ἀλύειν *eos dicunt, qui non ferentes decubitum, lecto non quieſcunt, ſed formas mutant, quia præſens ſemper grauis ſit & moleſta.* Et procul dubio hæc primitiua potiùs ſignificatio; ſed ſæpe ad vicina transferuntur vocabula.

Cauſſa.

Cauſa.

Nimirum ſi vapores halituoſi in muſculorum ſpatiis colliguntur, & non acrimoniâ, ſed copiâ potiùs moleſti ſunt, muſculi in toto corpore, vt eos expellant, conſtringuntur. Quòd ſi vapor in muſculis temporalibus, & maſticatoriis præcipuè contineatur, Oſcitatio fit.

Vapores autem illi halituoſi, pandiculationis cauſſa, ſæpe ex latente cacochymia aut plethora in muſculorum ſpatiis colliguntur, & cum Laſſitudine ſpontanea coniunguntur. Vnde ſicut laſſitudo ſpontanea, ita & pandiculatio, & oſcitatio frequens, futurorum morborum, & inſtantium paroxyſmorum ſunt præſagium. Sæpe poſt ſomnum Pandiculatio accidit, vbi in ſomno ex alimenti coctione, & ceſſatione à motu, halituoſa ac vaporoſa excrementa in ſpatiis muſculorum colliguntur. Solet & ante ſomnum pandiculatio & oſcitatio accidere, vaporibus illis halituoſis per diurna exercitia & vigilias collectis, & laſſitudine inde obortâ, quæ poſtea in ſomno in quiete tollitur. Inſuper & poſt exercitia nimia, Pandiculatio ſequitur, laſſitudiniſque ex labore contractæ Pandiculatio quaſi remedium eſt. Etenim cum ex labore halituoſi vapores ad muſculos attrahantur, ibique cumulentur, motu iſto pandiculationis vapores iſti diſcutiuntur. Præterea muſculi à motu nimio defatigati, in quiete laſſitudinem illam ſentiunt. Verùm conſtricti laſſitudinem illam minùs percipiunt, & propterea ad eam edendam inuitantur. Nonnunquam & externum frigus pandiculationem conciliat, cùm poros cutis claudat, fumidóſque ac halituoſos vapores ſub cute detineat, quos natura per pandiculationẽ diſcutere ſatagit. Tandem etiam imaginatio ſæpe Oſcitationis cauſa eſt, vt ſiquis alium oſcitantem videat; vel de oſcitatione cogitet, & ipſe oſcitat: præcipuè tamen hoc pigris, laſſis, & ſomnolentis accidit.

Nictatio oculorum.

Ex eadem cauſâ, è quâ Pandiculatio & Oſcitatio prouenit, etiam pendet Nictatio oculorum, quæ cùm homo ad ſomnum propenſus eſt, accidit, ortúmque habet, cùm ex continuo motu oculorum palpebræ laſſatæ ſunt, & ad claudendum, quod dormientibus neceſſarium eſt, inuitantur. Facit tamen hoc etiam

ſpirituum

ſpirituum animalium diſpoſitio, qui cùm iam ſopiri incipiunt eius rei indicium in palpebris, cerebro valde vicinis, primò ſtatim apparet.

Poteſt tamen dari adhuc alia cauſſa Nictationis, aſperitas nimirum oculi, quæ ab aëre, contentiſque in eo, inducitur oculóque moleſta eſt. Hæc enim vt tollatur, palpebræ gratâ quadâ humiditate imbutæ, oculis exaſperatis crebro inducuntur, vt eorum ſuperficiem irrigent, abſtergant, & leuitatem quandam iis inducant.

Prognoſtica. Porrò Pandiculatio in ſanis ſaltem, vaporum in muſculis quacunque de causâ collectorum, & laſſitudinis indicium eſt: in febribus verò inſtantis paroxyſmi ſignum; ſicut & ſi extra febres ſæpius accidat Pandiculatio, vel oſcitatio, impendentium morborum ſignum eſt, & materiæ vitioſæ exuperantiam ſignificat, corpúſque febrili propinquam diſpoſitionem habens indicat, & proinde inſtantibus morbis occurrendum eſſe monet Plinius, *lib.7.cap.6.* & Gellius, *lib.3.cap.16.* Oſcitationem in enixu lethalem eſſe ſcribunt, ſicut ſternutatione à coitu abortiuum.

Cæterùm cùm à pandiculatione & oſcitatione in ſanis periculi nihil immineat, ſed potiùs proſint, curatione nullâ opus eſt. Ideoque in Pandiculatione, ciuilitatis potiùs quàm vtilitatis gratiâ, membra minùs extendere iubemus; quod & in oſcitatione locum habet. Eſt enim oſcitatio pigritiæ, & fluxæ atque apertæ ſecuritatis, & vagi animi indicium. Vnde oſcitantes pro negligentibus ſumuntur, & oſcitatio pro ignauia. De oſcitatione tamen hoc monendum, os non nimis dilatandum, ſed comprimendum eſſe; cùm ex nimiâ in oſcitatione oris dilatatione, ſeu diductione, maxilla inferior facilè luxari, & os hians manere poſſit. Si tamen latentis humorum vitij pandiculatio & oſcitatio frequens ſignum ſit, ei occurrendum, vt modò de Laſſitudine dictum.

CAPVT XXIII.

De Inquietudine.

Inquietudo. INquietudo, quam Barbari Iectigationem appellant (etſi alij Iectigationem pro Palpitatione ſumant) Hippocrati & Galeno variis nominibus appellatur ἀλύκη nimirum, & ἀλυσμὸς, & ἄλυσις, ἄση, ῥιπτασμὸς, βληστρισμὸς, δυσφορίη: quanquam Hippocrates in hiſtoria adoleſcentuli, 3. *Epid.* hæc diſtinguere videatur, *Tertio*, inquit, *die* δύσφορος, ἀσώδης πολὺ, βληστρισμὸς, ἀπείη. Eſt vero ſymptoma cùm aliis morbis, tum præcipuè febribus nonnullis familiare, cùm ægri corpus & membra variè iactant, & nunquam in eodem ſitu manent, ſed nunc pedes, nunc manus de loco in locum transferunt, nunc de latere in latus, modò in dorſum, modò in ventrem ſe conuoluunt, mox ſe erigunt, iterúmque quieſcunt, ad pedes prouoluuntur, nec vllam loci vel decubitûs formam ſeruant.

Cauſſa.

Etſi verò delirantes & phrenetici idem facere ſolent: tamen tum ex imaginationis deprauatione, & variis phantaſmatis, nunc ad hoc, nunc ad illud agendum inuitantibus, id accidit. Iſta verò inquietudo, quæ ſine delirio, in febribus præcipuè, accidit, ortum habet à re moleſta, muſculos, & partes motui dicatas, aut ſentientes moleſtante. Etſi verò calor totum corpus in febribus occupans, etiam homini moleſtus eſſe poſſit: tamen quia non omnium febrium, nec ſemper, ſed præcipuè quartanarum continuarum, & quandoque etiam intermittentium in paroxyſmo eſt ſymptoma, potiùs ab acri & maligna materia, quàm à calore ſolo prouenire videtur.

Inquietudo duplex. Eſt autem duplex iſta Inquietudo, vel Critica, quæ in perturbatione fit, criticum humorum motum antecedente; ſoléntque tum ægri ſe erigere, iactare; & variè mouere, quandoque etiam delirare. Altera, quæ citra criſin eſt, & Symptomatica nominatur, quæ accidit in genere, cùm quicunque dolor, & quæcunque moleſtia hominem angit. Eſtque rurſum duplex: Vna, cùm os ventriculi à prauis humoribus vellicatur; de qua Galenus, 7. *aphor.* 56. ſcribit, ἀλύκην, ſeu anxietatem, & inquietudinem iſtam iis maximè euenire, quibus in ore ventriculi propria quædam humoris moleſti qualitas continetur, neque multi, neque innatantis in ventriculi capacitate, ſed altiùs in ipſis tunicis inhibiti. Nonnunquam cauſſa iſtius inquietudinis eſt cibus intempeſtiuè exhibitus. Altera eſt, quæ oritur à materia maligna & acri, febrim excitante, quæque circa viſcera moleſtat, vel ab inflammatione alicuius viſceris prouenit; vnde eæ febres ἀσώδεις nominantur.

Signa diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Affectio hæc per ſe ſatis patet. Inquietudinis verò, quæ ab orificio ventriculi fit, proprium ſignum eſt Nauſea ἀνέμετος, *Nauſea ſine vomitu*: quæ ſi abſit, vel ab humore prauo & maligno circa viſcera, vel ab inflammatione alicuius viſceris prouenit, quod ex ſuis ſignis patet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ex inquietudine, quæ præcedit criſin, nihil incommodi metuendum, ſi inde euacuatio, vel abſceſſus ſequatur. De quo 2. *Prorrhet.* hæc habentur: *Ex inquietudine rigor indicatorius ſi fiat, morbum ſoluit, ſuperuenientibus ſudoribus, vel vomitionibus commodis vel aluo ſubductâ.*

2. Nec illa aliquid periculi habet, quæ fit à cibo intempeſtiuè exhibito, ſed eo vel concocto, vel reiecto quieſcit.

3. Periculoſa verò eſt inquietudo, quæ ortum habet à malignitate & acrimonia materiæ febrem excitantis, vel ab inflammatione interna, vel virium debilitate, quæ morbum ferre nequit. De quibus Hippocrates, 1. *Coac. aphor.* 2. *Quæ cum refrigeratione anxietates fiunt, peſſimæ.* Et quidem duplici ratione mala eſt hæc inquietudo partim vt ſignum, quia prædicta mala & morbos indicat; partim vt cauſa, quia vires deiicit, & coctionem humorum impedit.

Curatio.

Inquietudo, quæ febres ſequitur curationem peculiarem nullam requirit ſed ſi criſin antecedit, videndum, vt criſis rectè peragatur. Si citra criſin fiat, danda opera, vt morbo, à quo pendet, ſuccurratur, ideóque in reſtinguendo humorum incendio, & prauitate materiæ corrigendâ laborandum. Si tamen æger ab humoribus ventriculi orificium vellicantibus valde angitur, exhibenda, quæ acrimoniam illam humorum mitigant, & ventriculi orificium roborant; qualia ſunt, ſyrupus granat. aceto, citri, ribes, acetoſel. papau. cum aqua lactuc. portulac. nymph. Extrà verò inungendus ventriculus oleo maſtich. cydoniorum, abſinthij. Vel fouendus ſimilibus medicamentis, de quibus in doctrina de Cardialgia & de Febribus. *Curatio.*

CAPVT XXIV.

De Horrore & Rigore.

DE Horroris & Rigoris generatione ac cauſis ſatis multa in *Inſtitut. lib.2. part.3. ſect.2. cap.5* diximus, & extant paſſim prolixæ apud Medicos, hac de re diſputationes, neque Galenum ſemper idem de eo docuiſſe, ſed varium fuiſſe, ex locis *ibi* allegatis patet. Vt pauca addamus, Horror & rigor affectus ſunt ſaltem vehementiâ & magnitudine differentes. Rigor enim eſt muſculorum totius corporis vibratio, & concuſſio cum refrigeratione, & dolore quodam. Horror verò quaſi paruus rigor eſt, cùm in eo ſaltem cutis concutiatur; habetque cauſſam, quàm rigor, minùs vehementem. *Horror & Rigor.*

Et quidem primò hoc præſupponendum, quod nemo facilè negauerit, Rigorem fieri à facultate expultrice, ſtimulata, & catenus quidem ad facultatis naturalis ſymptomata referri poſſe: quia tamen facultas animalis ad id quod moleſtum eſt, expellendũ & propulſandum ſimul inſurgit, ſatis commode etiam ad facultatis animalis, quidem motus deprauati ſymptomata refertur. Generantur enim eodem modo horror & rigor, quo ſternutatio, tuſſis, ſingultus, qui motus & ipſi fiunt facultate expultrice à re moleſta ſtimulata. In eo tamen differunt, quòd certarum & determinatarum partium hi ſunt motus; in horrore, & rigore verò totum corpus concutitur. *Horror & Rigor quomodo ad facultatis animalis, & motus deprauati ſymptomata referantur.*

Rigoris ſubiectum ſunt muſculi totius corporis, ſeu potiùs muſculi in ambitu corporis. Cauſſam verò proximam quod attinet, Galenus equidem alicubi, quem alij etiam Medici ſequuntur, refrigerationem, & motum calidi innati cauſſam proximam Rigoris conſtituit, docétque, dum calidi innati, ſeu ſpiritûs influentis, ob refrigerationem externam, quæ in muſculis accidit, influxus & motus ad exteriora prohibetur, eundem cum impetu & violentia quaſi, ad interiora viam quærere, atque iterum repulſum maiore cum impetu ad exteriora tendere; atq; ita ex lucta iſta, & motu calidi ad interiora, & hinc rurſus ad exteriora, corporis totius concuſſionẽ ſequi, quæ Rigor nominatur. *Horroris & Rigoris cauſa proxima.*

Verùm enim vreò non ſemper à refrigeratione Rigor incipit, ſed concuſſio illa corporis in Rigore à bile excitata, refrigerationem antecedit: vt & vbi medicamentum acre vlceri imponitur, aut ſcintilla ignis corpori, incidit, quod etiam Galenus, 2. *de Sympt. cauſ. c.5.* docet. Et Refrigeratio non cauſa eſt retractionis caloris ad interiora, ſed effectus potiùs prouenicns à retractione caloris innati ad interiora, ob cauſam dolorem excitantem. Deinde ſi eo, quem Galenus ponit, modò rigor induceretur, motus ſimilis palpitationi eſſet, neque fieret à facultate expultrice ſtimulata.

Itaque cauſſam proximam Rigoris conſtituimus rem moleſtam ſubitò partes ſentientes vellicantem, atque expulſionem irritantem. Ad quam cauſſam omnes aliæ cauſæ reducendæ. Primò quidem extra dubium eſt materiam aliquam Rigoris proximam cauſſam plerumque eſſe, imò à nonnullis pro ſola Rigoris cauſſa poni, quæ materia primò acris eſſe debet, mordax, & omninò moleſta, vt partes ſentientes vellicare poſſit; deinde multa, & velociter moueri. Nam ſi pauca ſit, & immota, potiùs laſſitudinem vlceroſam excitat.

Si quis tamen etiam ſolum caloris ad interiora recurſum cauſſam Rigoris quandoque ſtatuere velit, illi hoc notandum à caloris ſolius recurſu Rigorem non fieri, cùm in Lipothymia & ſyncope nihil tale animaduertatur, ſed omninò adeſſe aliquid præter naturam, putà materiam vel excrementitiam, vel oneroſam naturæ, quod eam ſtimulet. Refrigeratio autem, ſeu caloris recurſus non cauſſa eſt rigoris, ſed quiddam conſequens. Cùm n. partes ſentientes à re moleſta ſubitò ingruente percelluntur, cohorreſcunt, & illo ipſo horrore ac rigore calor verſus interiora, & fòtẽ ſuum recurrit, & ſic accedit refrigeratio. Fit autẽ hic caloris ad interiora recurſus, nunc ob cauſſas externas, dum

nimirum parti exulceratæ acre medicamentum imponitur, vel ſcintilla ignis cuti incidit, aut aqua frigida cuti inſpergitur; nunc à cauſſa interna. Cùm enim partes omnes circa viſcera membranis veſtiantur, quæ neruos à ſexta coniugatione accipiunt, & propterea ſenſu exquiſito præditæ ſunt; accidit, vt vellicatæ omnes partes corporis ſentientes, etiam externas in conſenſum trahant. Natura verò de partium internarum, vtpote nobilium, ſalute ſollicita, ſanguinem & calorem ad ſuppetias ferendum ad interiora ſubitò reuocat, vnde partes externæ moleſtiam percipiunt, quàm facultas expultrix à ſe amotura, totius corporis muſculos concutit.

E quibus controuerſia illa, quæ de ſubiecto Rigoris, aut potiùs materiæ, rigoris cauſſæ, inter Fernelium & alios agitatur, facilè componi poteſt.

Horroris & Rigoris ſubiectum.

Galenus, & Interpretes eius, Rigoris ſubiectum conſtituunt partes corporis ſentientes, ſeu muſculos, & carnem in ambitu corporis, vt ex Galeno *de Sympt.* 4. *de tuenda ſanit. c.* 2. 2. *de Criſibus, c.* 2. 10. *meth. med. c.* 4. videre eſt. Ab hac tamen ſententia diſceſſiſſe putatur Fernelius, dum, *lib.* 4. *Patholog. c.* 11. febrium intermittentium materiam non ina mbitu corporis, verùm in primis viis, & circa viſcera contineri docet, ſcribitque, præcordia & partes omnes, quæ circa hæc ſunt, quia membranis ſeparantur, neruóſque ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri coniugatione, eximio tangendi ſenſu eſſe præditas, magnâ quoque ſocietate cum principibus, corde & cerebro, tum externis partibus eſſe connexas, & cum iis ita conſentire, vt affectæ mox principes partes, vniuerſúmque corpus in conſenſum trahant. Ita bilem vomituri rigeſcunt, & cùm calida, mordacia, ac acria medicamenta, vel cibus ventriculum & præcordia feriunt, & cùm pus interiore abſceſſu collectum erumpit in membranas, rigor accidit.

Verùm enim verò non multum Fernelius à vulgata ſententia de cauſſa Rigoris diſſidet. Sic ſanè, vt ſtatuat, aliquando ex ſolo conſenſu partium externarum cum internis rigorem fieri, cùm ſcilicet Partibus membranoſis & neruoſis circa viſcera affectis, eæ in conſenſum trahuntur, & Natura quaſi auxilio & ſubſidio internis ventura, calorem ad interiora reuocat, vnde exteriora refrigerantur, totúmque corpus concutitur: tamen eum negaturum non puto, etiam dum partes externæ à re moleſta vellicantur, rigorem accedere poſſe. Atque ita primum & adæquatum rigoris ſubiectum ſunt membranoſæ partes non ſolùm circa viſcera, ſed etiam in ambitu corporis. Hæ enim à re moleſtâ vellicatæ, velquibuſdam exhis vellicatis, reliquæ in conſenſum tractæ, muſculos quoque, quibus arctè cohærent, in conſenſum trahunt.

Rigoris generationis modus.

Itaque vt Rigoris generationem, quam nonnulli variis diſputationibus inuoluunt, & obſcurant potiùs, quàm explicant, breuiter & perſpicuè comprehendamus, Rigoris cauſſa proxima eſt res moleſta facultatem expultricem in partibus membranoſis ſtimulans, ac muſculos in ambitu corporis in conſenſum trahens, & ad concuſſionem talem concitans. Quod ipſum manifeſtum eſſe puto. Cùm enim ſenſus doceat, totius corporis muſculos externos in Rigore concuti, neceſſe eſt, vt cauſſa aliqua in iis adſit, quæ ad motum iſtum ſtimulet. Siquidem natura non laceſſita nihil tale tentat.

Cauſſa autem naturam ad motum hunc & concuſſionem ſtimulans, vel in ipſis muſculis in ambitu corporis continetur & colligitur, cùm ſcilicet humores & vapores bilioſi, aut quicunque acres in ambitu corporis collecti ſunt; vel aliùnde communicatur. Conſenſum partium externarum cum internis quod attinet, ſi quis cum Fernelio per ſimplicem conſenſum, & qualitatem ſpiritualem tranſmiſſam, ſeu affectum ſaltem, vt loquuntur, non materiam & cauſſam affectus communicatam ab internis partibus & viſceribus, Rigorem quandoque generari ſtatuere velit nec cum eo, vt anteà etiam dictum pugnauerim. Non enim abſurdum videtur, partibus neruoſis & membranoſis intus affectis conſentire neruoſa & menbranoſas im ambitu corporis & propterea quaſi ſubſidio, & in auxilium calorem & ſpiritum ad interiora recurrere, quo ſubitò partes externæ quaſi ſpoliatæ, moleſtiam quandam ex ſubitâ alteratione percipiunt, ideóque ad eam amoliendam concutiuntur.

Fieri tamen etiam poteſt, & id magis ſimile vero videtur, vt calore & ſpiritibus ad in teriora recurrentibus humores & vapores vitioſi in ambitu corporis hærentes vnà moueantur, atque ita proxima fiant rigoris cauſſâ. Frequenter verò, quod etiam Fernelius admittit, fit Rigor per conſenſum internarum partium, cùm vapor quidam teter & acris, ex humore ibi quocunque modo moto, in ambitum corporis mittitur, & partes illas vellicat.

Refrigeratio in Rigore quomodo ſe habeat.

Quia verò cum rigore coniungitur refrigeratio, ita quidem, vt nonnulli rigorem etiam per refrigerationem definiant; quomodo refrigeratio in rigore ſeſe habeat, videndum, vt & vnde dolor ille, & moleſtia illa oriatur, an à refrigeratione ſemper, an aliunde proueniat. Rectiſſimè autem ij ſentiunt, qui ſtatuunt, cum rigore, & quidem omni, adeſſe ſenſum doloris, verùm cum aliquando quidem à cauſſa refrigerante, plerumque tamen ab ipſo motu, & concuſſione corporis prouenire; vt cùm dolor præcedit refrigerationem, refrigeratio verò ſequitur, & fit ex ſpiritus & caloris ad interiora ob dolorem retractione.

Refrigeratio enim duplici modo in rigore accidit. Aliquando eſt ſaltem cutanea, & in ſuperficie corporis fit; ob dolorem, quem acrimonia humoris excitat. Aliquando verò fit in ipſis muſculis refrigeratio, eáque vel ob humorem pituitoſum, aut melancholicum attenuatum & in omnes partes diffuſum, partes vellicantem, vel ob viſcerum inflammationem, in quâ interiora, frigent.

Atque hîc cùm ſit generationis Rigoris modus, & hæc proxima cauſſa, facilè omnes remotas & mediatas ad eam reducere licet. Sunt verò Rigoris cauſſæ vel Internæ, vel Externæ. Inter Internas cùm ſit materia acris & mordax, colligitur ea ſub cute, ob partium in ambitu corporis caliditatem & ſiccitatem, vt docet Galenus, 5. *de loc. affect. cap. vlt.* & *in lib. de Rigore. & Palpitat. c.* 7. Idque faciliùs accidit accedente cutis denſitate, & ex quacunque cauſſa, adſtrictione, & prohibita tranſpiratione, in corporibus præcipuè bilioſi, vt docet Galenus, 10. *meth. med. cap.* 4.

Rigoris cauſſæ remotæ & mediatæ internæ.

Deinde generantur humores bilioſi, & ichores praui in ambitu corporis, cùm venæ & aliæ partes in ambitu corporis exſiccantur, vt eſt apud Hippocratem, 1. *de victus rat. in acut. comm.* 4. *t.* 1. & Galenum, *in Comment.* Tranſmittitur verò materia à partibus vel communibus, vel priuatis. A communibus venis mittitur materia in ambitum corporis vel criticè, inſtante criſi, vel periodicè, & ſecundum typos in principio paroxyſmorum in febribus intermittentibus, vel ſine typo, & ſymptomaticè, quando ſine criſi ſubſequente, meteria in ambitum corporis è venis protruditur. A partibus verò determinatis variis materia tranſmiſſa rigoris cauſſa eſt; vt ex Cerebro: cuius exemplum 1. *in Porreh. c.* 20. 23. & 25. ex vtero, 5. *aph.* 61. 69. ex ventriculo, 6. *Epid.* 31. & 3. *Progn. t.* 31. Hepate Renibus. Veſica. Et omnino, ſiue aliquid materiæ & vaporis ad ambitum corporis trahatur, aut mittatur; ſiue ſaltem in conſenſum trahantur partes externæ, dum interiora vellicantur. Rigor accidit. Poteſtque materia vellicans eſſe bi. is, ſalſa pituitas, melancholica, atra bilis, humorque quicunque putridus, ſicut pus, acria medicamenta, cibus & potus acris.

Externæ & euidentes.

Inter externas verò & euidentes Rigoris cauſſas ſunt aër & ventus frigidus, ſiue penitiùs in corpus penetret, ſiue cuti exulceratæ occurrat: aſperſio aquæ frigidæ, ſcintilla ignis in cutem illapſa, aqua feruens infuſa, medicamentum acre parti exulceratæ impoſitum. Hæc enim quia moleſta ſunt partibus ſentientibus in ambitu corporis, natura ea excutere conatur. poteſt tamen etiam fieri, vt calor & ſpiritus talia moleſta percipiens ad interiora refugiat, humoréſque in ambitu corporis commoueat vnde accidit, vt partes ſubitò alteratæ & vellicatæ ſeſe concutiant. Sæpe enim calor externus rigoris cauſſa eſt; quod nonnunquam balneum ingreſſis accidit. Idem facit mora ſub Sole, vnctio calida, animi affectus, præcipuè timor. Tales enim cauſſæ omnes excrementa, quæ priùs quieſcebant, calefaciendo, attenuando, & in ſpiritum vertendo, ad motum concitant, vel ſpiritus commouendo ea ſimul agitant, vt Galenus, *de Sympt. cauſ. cap.* 5. docet.

Horroris cauſſæ.

E quibus cauſſis hactenus rigorem fieri diximus, ex iiſdem etiam Horror prouenit, minùs tamen vehementibus acrimoniâ, copiâ, & motu, vt docet Galenus, 2. *de Cauſſis Sympt. cap.* 6. Etnim in horrore eſt cauſſa, vel minùs acris, vt bilis cum pituitâ miſta, vel ſi ſit pura bilis, ea non eſt ita acris, neque copioſa, neque vehementer mouetur. Præterea in horrore membrana ſaltem, & paniculus carnoſus afficiuntur; in rigore autem ſimul muſculi in conſenſum trahuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Ipſe Rigor vt ſignis inueſtigetur, opus non eſt; cùm ſenſibus ſatis pateat. Vt verò à qua cauſſa proueniat, cognoſcatur, per ſigna inueſtigandum. Cauſſæ externæ & euidentes ex ægri, vel aſtantium relatione cognoſcuntur. Vib verò Rigor ſine cauſſa euidente & manifeſta inuadit, vnde proueniat, inquirendum, Quia verò Rigor plerumque cum febribus coniungitur; quam febrem indicet, & à qua cauſſa per conſequens proueniat, è doctrina de febribus petendum: neque omnia ea recenſere huius loci eſt. Vt pauca ſaltem attingamus; Rigor eſt vel vehemens, vel paruus Vehemens in continuis, ſemel fit ſaltem vel in principio, vel in fine. In principio qui accidit, eſt ſignum inflammationis internæ in parte membranoſâ, vt meningum cerebri, pleuræ, mediaſtini, ventriculi, membranarum hepatis, veſicæ, renum, peritonæi. Fitque vbi pars membranoſa primùm vellicatur, & inæqualis intemperies adeſt. Vbi verò in progreſſu morbi partes membranoſæ repletæ ſunt, atque intemperies æqualis inducta eſt, rigor ampliùs non accidit. In fine verò febris continuæ ſi rigor vehemens accidat, fit vel ſine inflãmatione vel cum inflammatione. Si ſine inflammatione contingat, indicat, quòd materia febrilis vel criticè, vel ſymptomaticè è venis extra venas pellatur. Si cum inflãmatione, eam ad ſuppurationem tendere indicio eſt. Sicut etiam quandoque rupto abſceſſu rigor accidit. In intermittentibus verò fit Rigor vehemens in principio paroxyſmi, materiâ per partes ſentientes motâ, facultatem expultricem fortem adhuc ſtimulante, ſcilicet in tertiana, vel quotidiana ex pituita vitrea, vel quartana,

Si verò Rigor ſit paruus, & is longus, ac quotidie inuadat, vel etiam eâdem die ſæpius recurrat, cum magna refrigeratione, capitis grauitate, catarrho, & faucium ardore, indicat febrem quotidianam catarrhalem. Si verò paruus Rigor ſit, & longus,

&

& quarto quóque die inuadat, quartanæ ſignum eſt. Longus Rigor, ſed paruus, ad tertium diem inuadens, ita tamen, vt etiam die intermedio acceſſio fiat, ſemitertianæ ſignum eſt. Rigor paruus non admodum longus, nec cùm magna refrigeratione, ſingulis, vel alternis diebus corripiens, tertianam notham ſignificat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Prognoſtica pleraque ad doctrinam de febribus pertinent; & propoſuimus etiam quædam in *Inſtitut. lib 3. part. 3. cap. 3.* quibus adhuc quædam addemus.

1. Rigores periodici, qui febrium intermittentium propria ſunt ſymptomata, & vel quotidie, vel alternis diebus inuadunt omni periculo vacant.

2. Optimi verò ſunt Rigores critici in febribus continuis, die critico cum ſignis coctionis accidentes, & poſt quos corpus maximè incaleſcit, (quò enim calor corporis eſt robuſtior, eò poſt rigorem fortiùs in ambitum corporis ſeſe exſerit) quóſque ſudores copioſi, aut vomitus, alui deiectio, aut hæmorrhagia narium ſequitur, & poſt quos febris vel tollitur, vel imminuitur: de quibus Hippocrates, 4. *Aphor.* 58. Eorúmque exempla ſunt paſſim apud Hippocratem, 1. *Epid. comm.* 3. *t.* 22. 3. *Epid. comm.* 2. *t.* 2. 4. *Epid. text.* 83.

3. Mali verò ſunt Rigores, quos mala ſigna anteceſſerunt, vel comitantur, vel ſtatim ſequuntur: à quibus corpus non incaleſcit, quod naturam & calorem languidum ſignificat; aut quos nulla, vel mala ſequitur euacuatio, & qui morbum nec tollunt, nec minuunt, De quibus, 1. *Prorrhet. A rigore refrigeratus non incaleſcens, malum.* & 1. *Epid. comm.* 3. *text.* 28. & 3. *Epid. comm.* 3. *text.* 29. & 4. *Aphor.* 56. *Febricitanti rigor. ſuperueniens, febre non deficiente malum.*

4. Imprimis verò Rigor malus eſt, ſi euacuatio aliqua morbum ſubſequatur, quæ tamen morbum non imminuat, vel tollat, vt docet Galenus, 4. *Aphor.* 64. Nam & virtus debilis rigorem ferre non poteſt, & vires ab euacuatione diſſoluuntur: de quo Hippocrates, *loco modò allegato*, 4. *aphor.* 46. *Si Rigor accidat febre non deficiente, agro iam debili, lethale eſt.* De quibus etiam 1. *Prorrhet. t.* 17. 3. *Prorrhet. text.* 27. 3. *Epid. comm.* 2. 9.

5. Rigere ſeu acutis in febribus, inæqualis, & perturbatæ motionis febrilis materiæ, ac proinde periculoſi morbi indiciū eſt, vt ex Hippocrate, *lib.* 2. *Coac. ſect.* 2. *Aph.* 32. *comm.* 2. *ex diſtinctione Hollerij* patet.

6. Ex his, qui tabe diuturna conſumpti ſunt, aliqua ante mortem die rigere deprehenduntur. Hippocr. *lib.* 6. *Coac. ſect.* 2. *comm.* 1. *aphor.* 18.

7. Quæ de Rigore dicta ſunt, eadem & de Horrore plerumque locum habent. Etenim horrores illi boni ſunt, quos ſigna coctionis præceſſerunt, quóſque euacuationes morbum tollentes, vel minuentes ſequuntur. Mali verò ſunt, qui ſine ſignis coctionis, propter maximam humorum prauitatem, aut naturæ imbecillitatem, fiunt, quæ vitioſos humores expellere tentat, verùm expellere nequit; vel quos prauæ euacuationes ſequuntur.

Verùm multi Aphoriſmi de Rigore & Horrore agentes videantur apud Hippocratem, *lib.* 1. *Coac. comm.* 2. & paſſim alibi in *Coacis*, quos omnes huc afferre prolixioris operæ foret. Et potiùs ad prognoſtica febrium pertinent.

Curatio.

Curatio. Rigor & Horror, cum aliorum morbum comites & ſymptomata ſint per ſe curatione nullâ indigent, ſed ſublatâ cauſſâ ceſſant. Quia tamen in febribus interdum, præcipuè quartanâ. Rigor adeò magnus eſt, vt ægro valde moleſtus ſit, viréſque deiiciat, tunc calidis dorſum, à quo rigor incipit plerumque, inungendum, oleo ſcilicet rutaceo, chamæmelino, anethino, coſtino, laurino, de caſtoreo, de piperibus cum theriaca, Mithridatio, caſtoreo, & ſimilibus.

CAPUT XXV

De Tremore.

Tremor quale ſymptoma. TRemor, Græcis Τρόμος etiam inter ſymptomata motus animalis læſi, eiúſque deprauati pertinet, quo qui laborant, membra liberè mouere, & protenſa vel ſuſpenſa ſeruare non poſſunt; ſed membrum à facultate animali in altum ſublatum pondere ſuo deprimitur, iterúmque à facultate motrice erigitur, eáque motus viciſſitudo breuibus, & quæ vix diſcerni poſſunt, interuallis accidit.

Et videlicet Tremor, motus voluntarius deprauatus membrum huic motui inſeruientium, quo perpetuâ viciſſitudine ſeu eleuantur & deprimuntur, ſeu in anteriorem & poſteriorem, ſeu in læuam & dextram partem mouentur, pendens à facultatis motricis, membrum in eodem ſitu ſeruare non valentis, imbecillitate, ſeu à facultate motrice p. n. oneratâ.

Nonnulli quidem ad actionem immutatam referunt tremorem: verùm, ſeu deprauatam, ſeu imminutam actionem dixeris, non multum peccabis. Siquidem ſi totius membri motum, & motum ſecundum ſe, ſpectes, omnino deprauatus eſt, aliterque fit quàm fieri debeat. Si verò facultatem mouentem reſpicias, eius, vtpote debilis, & membrum, vt debet, mouere non valentis reſpectu, etiam imminuta actio appellari poteſt. Et quidem motus is, qui à facultate motrice prouenit, membro ſimpliciter p. n non eſt, ſed is, qui à membri grauitate prouenit. Concurrit enim in hoc motu facultas animalis, neque planè contra voluntatem eſt omnis motus in tremore, vt in conuulſione, ſed facultas mouens quidem voluntariè membrum in altum eleuat, vel dextrorſum, aut ſiniſtrorſum, vel antè, aut retrò mouet, (hoc enim niſi faceret, membrum in eam loci differentiam, quò pondus vergit, laberetur; & prolapſum, quod in paralyſi accidit, in eo manet) ſed ob debilitatem membrum in eo ſtatu ſeruare nequit. Duobus videlicet motibus contrariis partes tremore laborantes afficiuntur; vno qui voluntarius eſt, & à facultate animali mouente inſtituitur; altero, qui contra voluntatis imperium accidit, quo membrum ob grauitatem & pondus deorſum, aut in aliam loci differentiam labitur, in quam prolapſum cùm facultas mouens iterum conetur erigere, pondus contrà perpetuò renitatur; breuibus, & quæ vix diſcerni poſſunt, interuallis hæc motûs viciſſitudo accidit, quæ tremoris eſſentiam conſtituit. Ideóque membra tremorem non ſentiunt, dum rei alicui firmiter innituntur, ſed tum demùm, cùm facultas mouens membrum liberè mouere conatur.

Tremoris à paralyſi & conuulſione differentia. Ex quibus patet, rem ſe longe aliter habere in Tremore, quàm in paralyſi & conuulſione. Etenim in paralyſi membrum, poſtquàm in aliquam ſitus differentiam delapſum eſt eam ſolùm ſeruat, vel per interualla continenter vno, eóque tardo & languido motu attollitur & mouetur. In conuulſione verò pars ſolùm contrahitur, & contracta ſeruatur. In Tremore autem, vt dictum, duobus motibus pars continuò mouetur, vno, qui fit à facultate animali, membrum attollente & mouente; altero, qui contra voluntatis imperium ſequitur membri naturalem grauitatem. Inter quos duos motus perpetua quaſi pugna eſt, dum facultas animalis membrum eleuare, & liberè mouere conatur ob grauitatem verò membri ipſa debilis illud mouere liberè, non poteſt. Habetque ſe res, vt in iis qui pondus aliquod geſtant. Si enim id leue ſit, facultaſque ei ferendo par, nullus tremor fit, & facultas motrix ponderis inclinationi ſatis obſiſtit. Si verò pondus ſit grauius, quàm vires ferre queant, partes ſub pondere tremunt. Qui verò planè oneri ferendum pares non ſunt, ſub eo ſuccumbunt, & immoti manent. Ita etiam, nec in iis qui bene valent, nec cùm membrum planè reſolutum eſt, & nihil mouetur, tremor accidit; ſed cū facultas debiliter mouet.

Tremoris à palpitatione differentia. Differt etiam Tremor à palpitatione. Tremor enim ex dimidia parte motus voluntarius eſt; palpitatio verò planè p. n. fit; ſi quidem qui membrum mouere non inſtituunt, non tremunt. Palpitatio verò accidit, etſi pars voluntario motu non moueatur. In palpitatione etiam non totum membrum, ſcilicet cutis, muſculi, oſſa, nerui, & omnia, è quibus conſtat, quod in tremore fit, mouetur, ſed caro, & imprimis cutis mouetur, palpitanſque membrum, non, vt tremens, continuò ſurſum deorſum, aut dextrorſum vel ſiniſtrorſum mouetur, ſed in eodem ſitu manens, & immotum, nunc diſtenditur, nunc ſubſidet.

Tremoris à rigore differentia. Differt tandem à rigore, qui non fit facultate motrice ſecundum voluntatis imperium membrum attollere conante, ſed ab expultrice naturali ſtimulata, quæ animalem in conſenſum trahit: & plerumque Tremor eſt in vnâ parte; rigor verò in omnibus totius corporis: rigórque fit cum dolore & moleſtia, tremor verò ſine dolore accidit.

Cauſſa.

Tremoris à cauſſa proxima. Facultatis motricis imbecillitatem & debilitatem, ſeu facultatem motricem pr. nat. oneratam, tremoris proximam cauſſam eſſe, in definitione diximus. Idque verum eſſe, facilè corpora, quibus tremor accidit, conſideranti patebit. Tremunt enim ſenes, ebrioſi, valde refrigerati, qui ad paralyſin inclinationem habent, & omnino qui ex cauſſa quacunque neruoſum genus debile habent. Verùm hîc monendum, dum facultatis motricis debilitatem cauſſam eſſe diximus, nos Medicis vſitatum morem loquendi ſequi; alias enim, vt in *Inſtitutionibus, lib.* 2. *p.* 1. *cap* 2. dictum, facultates propriè non debilitantur, ſed animæ inſeparabiles proprietates ſunt? & ſenex, ſi haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, cum eâdem potentiâ ſit inſtructus. Ergo dum facultatum debilitatem dicimus, proximè de inſtrumentis intelligimus, & proinde tremoris cauſſa in inſtrumentis voluntario motui dicatis quærenda eſt.

Proxima Tremoris cauſſa vbi hæreat. Proximum autem, & proprium voluntarij motûs organum eſt muſculus, & præcipuum in eo neruus, qui per ipſius muſculi ſubſtantiam tenuiſſimis fibris diſſeminatur; ſeu fibræ illæ, in quas nerui muſculi reſoluuntur; & quidem neruoſæ illæ fibræ bene conſtitutæ, calido ſcilicet ſuo innato, quod Auicenna ſpiritum motorium nominat, præditæ, & ſpiritu animali influente, qui inſitum fouet & excitat, perfuſæ. Facultatiſque ad mouendum robur totum pendet à neruorum muſculis inſitorum, ſeu fibrarum neruoſarum in muſculis, rectâ conſtitutione: & contrà facultatis motricis imbecillitas, ab ipſarum malâ diſpoſitione, quæ prouenit vel à domeſtico & peculiaris neruorum vel ſpirituum animalium influentium vitio.

Atque ita Tremoris p. n. cauſſa quærenda eſt, vel in ſpirituum animalium influentium vitio; vel in neruorum & fibrarum neruoſarum in muſculis malâ diſpoſitione; & quidem aut in intemperie, & ſimilari conſtitutione, ac caloris illius inſiti

inſiti vitio, aut in morbo organico eorundem. De quibus, vt cauſſis tremoris proximis, an dicemus, & vnâ operâ cuique alias remotiores, cum internas, tum externas cauſſas ſubiiciemus.

Tremor à ſpirituum abſumptione, & reſolutione.

Spirituum animalium influentium vitio fit tremor, cùm illi deficiunt, non quidem abſolutè, vt in paralyſi, ſed cùm non iuſtâ copiâ influunt. Quod accidit, quia vel non generantur, vel geniti abſumuntur, & diſſipantur. Non generantur, ob cerebri intemperiem frigidam, cum in morbis cerebri frigidis quacunque de cauſſa contractis, de quo ſuprà, *part.* 1. *cap.* 2. & 10. dictum, tum in ſenibus: vnde Tremor ſenibus familiariſſimus eſt, vtpote quorum cerebrum vnà cum vniuerſo corpore refrigeratur, vt & iis, quorum parentes hoc ſymptomatâ laborarũt.

Ob ſpirituum vitalium defectum ſpiritus animales non generantur, vel quia ipſi vitales ſpiritus non ſufficienti copiâ, generantur: id quod in morbis, in quibus calor & vix concoctrix larguet, accidit; vel quia ob inordinatum motum à cerebro non fluunt; id quod fit in vehementibus animi pathematis, vt in ira, gaudio nimio, timore & terrore ex aſpectu rei, quæ vel veneratione, vel metu & horrore terret: qualis eſt hoſtis, periculi inſtantis, principis, loci præcipitis, ſerpentis, facinoris, vel alterius rei horrendæ intuitus; quibus modis omnibus ſpiritus ſubitò percelluntur, & magno impetu, ſiue ad interiora ſiue ad exteriora, feruntur, atque ideò ad cerebrum non perueniunt: vnde ſpiritibus animalibus generandis materia denegatur.

Generati verò ſpiritus animales reſoluuntur, & diſſipantur (quod tamen ipſum etiam ſpiritibus vitalibus commune eſſe poteſt) in morbis diuturnis, nimia ſanguinis euacuatione, & purgationibus immodicis, & exercitio nimio, Venere immoderatâ, longâ inediâ, vigiliis, animi deliquiis, & ſimilibus.

Tremor ab intemperie neruos lædente.

In ipſis verò membris & neruis cauſſa tremoris eſt, primò, cùm intemperie aliquâ, vel frigidâ, vel humidâ laborant; id quod plerumque accidit; vel etiam ſiccâ, vt in phreneticis & maniacis quandoque euenit: vt Hippocrates, 1. *Prorrhet. aphor.* 9. & 14. docet, vbi aut calidum innatum neruorum à calore p.n. abſumitur, aut malignâ qualitate diſſipatur. Poteſt enim illa intemperies frigida & humida, quæ plerumque Tremoris cauſſa eſt, neruoſis partibus induci à cauſis tum Externis, tum Internis Cauſſæ Externæ ſunt aër frigidus, aqua frigida nix glacies, nimius aquæ frigidæ in febribus, poſt balnea, exercitia & motus corporis, aut mediam, potus; in primis ſi aqua è niue, vel glacie ſoluta ſit. Internæ verò ſunt, humores frigidi & craſſi, in primis pituitoſi, quacunque de cauſſa cumulati; quæ cauſſa & in iis locum habet, quibus ſanguis, vel alia conſueta euacuatio ſuppreſſa eſt. Vnde, vt poſtea, *quæſt.* 3. dicetur, cauſſa morbi apud Hippocratem 2. *Epid. ſect.* 4. Stymargi ancillæ puerperæ, quæ ob retentionem ſanguinis tremore correptâ, ſanguiniſque è venis tali emiſſione curata eſt potiùs ad humorum neruoſi generis calorem opprimentium copiam referendum puto, quàm ad errorem externum, pondus ſcilicet membrum deprimens, quod Capiuaccius exiſtimat: niſi quis forſan ad vapores patuos è ſanguine poſt partum ſuppreſſo elatos ad neruos, cauſſam referre velit.

Tremor à maligna & narcotica cauſſa.

Deinde in neruoſis partibus vitium eſt, cùm praua diſpoſitio à cauſſis tota ſubſtantia & occulto modo neruoſis partibus infeſtis, ipſis inducta eſt. Quod à venenis plurimum accidit; vt & Mercurio: vnde Aurifabri, & alij, qui argentum viuum tractant, eiuſque halitus & vapores excipiunt, vt & ij, qui lue venereâ laborantes, cinnabaris & Mercurij ſuffitu vſi ſunt, plerumque tremulas manus habent. Idem præſtare poſſunt humores maligni, & praui, in febribus magnis, aut aliis morbis; quibus tamen febres plerumque coniunctæ ſunt, vt & retentiones ſecundinæ, ſanguinis etiam poſt partum ſuppreſſiones, vt modò diximus. Pertinet huc & medicamenta narcotica, vt opium, hyoſcyamus, quorum incautior vſus tremorem inducere poteſt; vt & vinum meracius ac potentius, præſertim ieiuno ſtomacho potum, quod ipſum neruos ferit; & vim quandam narcoticam obtinet: vnde vini potatoribus & helluonibus tremor familiaris eſſe ſolet.

Tremor à neruorum obſtructione, vel compreſſione.

Tandem in neruis vitium eſt, cùm obſtruuntur, & denſiores redduntur, vt ſpiritus animales ſufficiente quantitate in eos influere non poſſint: idque ab humoribus frigidis & humidis vel etiam melancholicis fieri poteſt: aut, vt aliis placet, cũ à quocunque humore comprimuntur & irrigantur; quod etiam ab humoribus ſeroſis, & pituitoſis fieri poteſt: quâ ratione in febribus ardentibus tremores fiunt, teſte Galeno, 6. *Aphor.* 26. niſi quis ab occultâ humorum illorum malignitate, vt dictum neruos lædi, humidum radicale conſumi, ſpirituſque diſſipari ſtatuere velit, Ab ortu quoque neruis vitium ineſſe poteſt; cuius rei hiſtoriam refert Platerus, de quodam, qui à primo ortu ad ſenium vſque continuò tremuit brachiis, manibus, pedibus, quibus inter ambulandum veluti ſaltabat, capite item quod agitabat, & maxilla, qua veluti maſticabat.

Differentia.

Differentia.

Etſi alij plures Tremoris differentias conſtituant; vt quòd alius maior, alius minor; alius totum corpus, alius partem quandam, hancce, vel illam occupat: tamen ea præcipua eſt, quæ à cauſis petitur: cùm ſecundum eam curatio etiam varier. Aliam enim curationem requirit tremor, qui ab intemperie cerebri frigidâ prouenit; aliam qui à ſpirituum vitalium, qui animalium materia ſunt, defectu, aut inordinato motu; aliam qui à ſpiritum, ſeu animalium, ſeu vitalium diſſipatione & reſolutione prouenit: aliam iterum, cùm nerui intemperie frigida & humida laborant, aliam, cùm ab occulta, venenata, ac maligna, aut narcotica qualitate afficiuntur; aliam, cùm obſtruuntur, denſantur, ſeu comprimuntur, & humectantur.

Eſt etiam notatu digna tremoris differentia, quòd alius ſimplex, alius cum conuulſione mixtus, qui σπασμοτρομώδης dicitur cuius etiam poſtea *prognoſt.* 10. fiet mentio, qui non ſolùm in febribus interdum accidit, ſed nonnunquam etiam in epilepſia, remittente paroxyſmo, cùm ægri tremore tali, cum conuulſiuis motibus mixto, aliquot horis affliguntur, donec vapor epilepticus totus diſcuſſus eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Tremor ſeipſum oculis prodit, ſiue ſit in parte aliqua, ſiue in toto, ſicuti & an paruus vel magnus ſit. Quomodo etiam ab aliis affectibus, paralyſi, conuulſione, palpitatione, rigore differat, antea dictum. A qua verò cauſſa dependeat, ſuis indiciis colligendum, quæ ex conſtitutione corporis, præſertim cerebri & neruorum, ac humorum in his, & ſymptomatum, vt & cauſſarum, quæ præceſſerunt, vel accidunt, conſideratione ſumuntur. Primò nimirum quærendum, an cauſſa externa, vel euidens aliqua, ex earum numero, quas antea recenſuimus, præceſſerit. Hæ ſi non præceſſerunt, de cauſſis internis inueſtigandis ſollicitus ſit Medicus.

Cerebro affecto, & ſpirituum animalium influentium (abſque cauſſis externis, & euidentibus) vitio tremorem fieri, colligitur ex ſignis, quæ intemperiem frigidam & humidam cerebri indicant, & ſuprà *part.* 1. *cap.* 2. 3. & 10. ſunt propoſita. Proſunt quæ cerebro hoc modo per ſe affecto ſunt vtilia; cerebróque curato pars ob conſenſum læſa & ipſa curatur. Abſunt ſigna membrorum, quæ tremorem patiuntur, per ſe affectorum, & priùs partes cerebro propiores, hinc remotiores afficiuntur. Ipſas verò partes neruoſas abſque ſpirituum animalium influentium vitio malè affici colligitur, ſi cerebri malè affecti ſigna non adſint; contrà cùm cauſſa tum affectus monſtrent, in ipſo membro diſpoſitionem vitioſam hærere. A parentibus propagatum fuiſſe malum, ex relatione ægri cognoſci poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Tremor, qui à cauſſis euidentibus, vt terrore, & aliis animi pathematis, vigiliis, inedia, exercitiis nimiis prouenit, nihil periculi habet: ſed cauſſis iis ſublatis ipſe ceſſat.

2. Tremor paralyſi ſuccedens etiam malus non habetur quoniam indicium eſt naturæ vel vincentis morbum, vel certè imminuentis. Et præſtat actionem aliquam eſſe imminutam, quàm abolitam.

3. Tremor verò à cauſſis internis pendens, & vt morbus affligens, etſi & ipſe per ſe lethale malum non ſit, nec per ſe aliquid periculi afferat; quia tamen facilè in paralyſin, apoplexiam, lethargum, ſpaſmum degenerare poteſt, non contemnendus. Sicut & ob cauſſam, à qua pendet, mortem non longè abeſſe ſæpius ſignificat.

4. Tremor quo vehementior eſt, aut in parte nobiliore conſiſtit, eò deterior. Auicennæ, in parte ſiniſtra eſt periculoſior; quia calidum innatum eius partis faciliùs cedit & ſuccumbit.

5. Tremor in ſenibus non curatur, ob cerebri & ſpirituum magnam imbecillitatem: ſed eos plerumque ad mortem comitatur.

6. Tremor hæreditarius, vel qui paulatim ob errores in victus ratione contrahitur, & præcipuè in iis, qui à natura facultatis animalis organa debiliora habent rarò curatur, ſed vel in eo ſtatu permanet, vel ætatis progreſſu etiam augetur.

7. Quibus in febribus tremores ſub initio incidentes conquieſcunt, iis tandem in articulis abſceſſus dolens ſuppurat, aut veſicâ laborat; materiâ ſcilicet à venis in neruos, aut articulos effuſa, aut in veſicam, vbi vrinæ difficultatem efficit. Hippoc. *in Coac.*

8. Si tremor in conuulſionem permutetur, malum; quia, vt vulgus exiſtimat, neruoſarum partium exſiccationem magnam ſequitur, à qua, tanquam à priuatione ad habitum, non fiat regreſſus; vel potiùs, quia materia, quæ antea neruis intemperiem inducendo tremorem efficiebat, iam deteriorem qualitatem inducit, vt neruos vellicet.

9. In febre ardente trementibus delirium ſuccedit, μελαγχολικὸν facta materiæ è venis in neruos; ſed cum ægri detrimento. Cùm enim priori morbo ſuccedit alius æquè grauis, aut etiam grauior, viribus hac ratione conſumptis, exiguam tum vitæ ſpem ſupereſſe neceſſe eſt 6. *Aph.* 36. & *in Coacis.*

10. *Qui tremores ad manum reſiliunt, in malo ſunt*, Hippoc. *in Coac.* Aliquando enim ſi ægri manus diligenter ſpectetur, aut attingatur, intremeſcentem illam reuelli ſubitò animaduertimus; qui motus ex tremore & conuulſione mixtus eſt, ac σπασμοτρομώδης appellari poteſt, ex 3. *Prorrhet. Aphor.* 13. Eſtque periculoſa affectio: non tamen ſimpliciter. In longis enim febribus, vbi multa cruditas eſt materiæ, minore illa periculo accidit, neruis humore madentibus, vnde & multi euadunt. In acutis verò, & ardentibus, vt vulgata eſt ſententia, incẽdio febrili nerui exſiccati ſunt, ſeu potiùs, vbi à materia praua vellicantur,

vellicantur lethale ſignum eſt, ac ferè delirium & conuulſio ſequitur, vnde ægri moriuntur.

11. In vehementi phrenitide & melancholia ex flaua bile in atram mutata, tremores ſunt mortiferi, teſte Hippocrate, *in Coacis*, ob neruorum, vt vulgò exiſtimatur, ex incendio febris & vigiliis exſiccationem, aut potiùs ob prauam qualitatem humoris neruoſo generi inimici. Videre tamen licet & in phrenitide, & ante hanc, tremulum quendam motum ab acrium vaporum morſu, aut humorum per partes neruoſas tranſitu, qui ſæpe criticus eſt & ſalutaris.

12. Mulieri poſt partum ex retentione ſecundinæ tremor proueniens, malum; quia ſignum eſt putridorum, & malignorum humorum ſpiritibus inimicorum.

13. Tremor in apoplexiâ vel lethargo accidens, malum ſignum eſt. Indicat enim, quòd virtus extremè oppreſſa exſurgere nitatur ad expulſionem materiæ; in quo tamen conatu deficiens, extincto calore naturali tandem ſuccumbit.

14. Inediâ, aut quauis aliâ euacuatione extenuatum ſi tremor apprehendat, malum; quoniam ſpiritus diſſolui, & vires ex inanitione collabi eſt indicium.

15. Tremor in labio inferiore vomitum inſtare indicio eſt.

Indicationes.

Indicationes. Etſi Cauſſa Tremoris proxima ſit, facultatis motricis debilitas: tamen quia illa à multis cauſſis, vt ſuprà dictum, oriri poteſt, ſingulis ſuis contrariis occurrendum. Neque enim in omni tremore, vt Galenus, *lib. de Tremore, cap.* 5. monet, calefaciendum, ſed ſi à bile proueniat, vt in febribus ardentibus, infrigidantia nonnulla requiruntur.

Si videlicet non generantur ſpiritus animales ob cerebri intemperiem frigidam, cerebrum calefaciendum & roborandum. Si ſpiritus vitales, animalium materia, deficiant, cauſſa, ob quam hoc accidit, tollenda, ac corpus inanitum reficiendum, & ſpiritus inſtaurandi.

Si in neruis ſit intemperies frigida & humida, calefacientibus & ſiccantibus tollenda; humores, à quibus fouetur, euacuandi & diſcutiendi; ac nerui roborandi.

Si autem praua aliqua διάθεσις à cauſa maligna, vel venenata, aut narcotica iis impreſſa ſit, ſi cauſa adhuc præſens ſit, tollenda, & διάθεσις illa neruos roborantibus expurganda.

Tandem, ſi ſeu obſtructio ac denſitas, ſeu compreſſio & irrigatio neruorum adſit, humor, à quo id fit, tollendus, ac nerui roborandi.

Curatio.

Curatio. Cùm autem quâ ratione cerebri intemperiem, cum, & ſine materia emendare, vt & ſpirituum animalium vitia corrigere conueniat ſuprà, *part.* 1. dictum ſit, de ſpirituum verò vitalium vitiis, dum de affectibus cordis *lib.* 2. dicendum ſit, & præterea Tremor ille, qui ex conſpectu rei quocunque modo tremendæ, vel ex ira, aut aliis animis pathematis prouenit ſublata causâ, quæ ſpiritus perturbat, facilè ceſſet: tantùm hîc dicemus de Tremore à ſpirituum, tum vitalium, tum animalium diſſipatione & reſolutione: deinde de Tremore, qui neruorum vitio ortum habet, videlicet de intemperie frigida & humida, ſimúlque, cùm eandem curationem habeat, de neruorum obſtructione, denſitate & compreſſione: tandem de praua diſpoſitione, à venenis, ac malignis & venenatis humoribus, & narcoticis impreſſa, curanda; & quidem breuiter, cùm curatio tremoris multa cum paralyſis curatione, de qua, *c. ſeq.* dicetur, cõmunia habeat.

De Curatione Tremoris à ſpirituum abſumptione & diſſolutione.

Si ſpiritus vel ob morbum aliquem grauem, aut longum, vel euacuationem nimiam, vel Venerem, vel ſimilem cauſſam, abſumpti ſint: diſſipatas quidem aliquo modo vires reſtituere non ita difficile eſt, amiſſæ verò planè difficulter reparantur. Ad reficiendum autem ſpiritus, etſi & medicamenta ſuprà propoſita, *part.* 1. *c.* 15. & quæ poſtea *lib.* 2. *de Affect. cordis*, proponentur, vtilia ſint: tamen imprimis bona diætæ ratio, quæ refectoria nominatur, vtilis eſt. Verſetur ergo æger in aëre puro, temperato, rerum ſuaueolentium odore alterato. Cibus ſit boni ſucci facilis coctionis, & qui plurimum ſpirituum ſuppeditet. Talis ſit & potus, plurimúmque hîc valet vinum bonum moderatè ſumptum. Æger quieſcat, vel etiam moderatè exerceatur. Somnus ſit moderatus, vel etiam paulò prolixior. Æger ſit animo læto, & ab affectibus animi immoderatis alieno.

Curatio Tremoris à cauſſa frigida & humida neruos lædente.

Si verò Tremor à materia frigida & humida temperiem, ſeu innatum calidum neruorum lædente, ſeu eos obſtruente, aut comprimente, & irrigante ortum habeat, eadem ferè curandi ratio competit, quæ poſtea de Paralyſi proponetur. Videndum primò, an plethora aut cacochymia in toto, vel parte adſit, eaque tollenda. Itaque ſi ſanguis peccet, ſiue ex ſe, ſiue ſuppreſſa aliqua euacuatione conſueta, vena aperiatur. Ita Hippocrates, 2. *Epid. ſect.* 4. Stymargi ancillæ; quam poſt partum tremores toto corpore occuparant, quòd à partu purgata non fuiſſet, venam ſecuit in talo, vt ſanguinis multitudinem demeret. Et vix in alio caſu ſanguinis euacuatio in tremore conuenit, quàm vbi tremor ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, menſtruis, vel purgatione ſanguinis poſt partum, ortum habet. Atque tum commodiſſimè vena in talo aperitur, vel etiam hæmorrhoides prouocantur. Aliàs verò in frigido affectu, ne corpus magis perfrigeretur; non conueniſſet venæ ſectio, vt refert Galenus, *in lib. de Tremore*, *cap.* 5. &, *de vena ſectione aduerſus Eraſiſt. cap.* 5. Vbi verò plethora tanta non eſt, venæ ſectionis ſcopus cucurbitulis cum ſcarificatione, & cibi paucitate ſuppletur.

Si verò humor frigidus mali cauſſa ſit, præparetur & purgetur, vt ſuprà, *part.* 1. *cap.* 10. dictum, cerebrumque, ac partes neruoſæ roborentur. Iis verò, quæ ſuprà, *loc. alleg.* dicta ſunt, pauca ſaltem addimus. Ad alterandum & roborandum imprimis ſaluia & caſtoreum commendantur, vt & galega, & ſtœchas Arab. Drach. j. pondere cum hydromel. exhibita; item conſeru. primul. veris, anthos, meliſſ. & acorus cõditus, & huius generis alia.

Auicenna commendat cerebrum leporis aſſatum; & caſtoreũ omnibus modis, cum aſſumptũ, tum extra adhibitũ, prodeſt.

Ad confortationem neruorum, præcipuè poſt diuturnos morbos, vtile eſt hoc Electuarium:

℞. *Pulpæ pullorum columbarum ſylueſt.* vel *ciconiarum in vino. elixarum*, Vnc. iij. *cerebri leporis aſſati* Vnc. j. *amygdal. dulc. mundatar.* num. xxx. *pinearum recentium lotarum cum hydromelite*, n. xx. *paſſul. minor.* Vnc. j. *ſpecl. elect. reſumptiui* Drach. ij. *pulu cinamomi* Drach. iij. *zingiberis*, *caryophyll. galang. macis*, an. Scrup. j. *cardamom.* Scrup. ſem. *moſch.* g. ij. *mellis deſpumati* q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. fl. lauend. roriſm. ſalu.* an. Vnc. ß. *elect. diacori* Drach. vj. *cerebri leporis aſſi* Vnc. j. *caſtorei* Drach. ß. *cranij hum. præpar.* Drach. ij. *puluerad.* & *ſem. pæon.* an. Drach. j. *viſci quern.* Drach. ß. *ſpir. primul. veris* Drach. j. *eſſent ſalu.* Drach. ß. Cum *ſyr. de ſtœch.* q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. beton. roriſmar.* an. Vnc. j. ß. *zingib. cond.* Drach. vj. *ſpec. diamoſch. d. diambr.* an. Drach. ß. *theriacæ* Drach. ij. *aureæ Alexand.* Drach. ß. *ſpir. vitr. volatil.* Scrup. j. Cum *ſyr. de betonica* q. ſ. Fiat Electuarium.

Vt & hoc:

℞. *Conſeru. flor. ſaluiæ, anthos, acori*, an. Vnc. ij. *cranij hominis præparati* Vnc. ß. *rad. ac ſem. pæon. rad. plantag. aquatic.* an. Drach. j. ß. *cerebri leporis aſſati* Vnc. ij. M. F. Electuarium.

Vel paretur hic Syrupus ad neruos roborandos vtilis:

℞. *Herbar. primul. veris, ſaluiæ, rutæ, chamæpit. maioran. chamædryos, ſatureiæ, calaminth. origani, betonic.* an. M. ß. *calami aromat.* Vnc. ſem. Coq. & cum ſ. q. mellis, F. Syrupus, in quo adhuc calido Nodulus ſequens ſuſpendatur & relinquatur.

℞. *Cinamomi, caryophyll. macis, nuc. moſchat. ſem. pæoni. piper. nigri, longi, zingiberis, ſpicæ, ſem. aniſi*, an. Drach. j.

Nicol. Florentinus refert, *ſerm.* 3. *t.* 3. *c.* 9. quòd mulier quædam ſexagenaria à tremore capitis liberata fuerit ſolâ comeſtione nycticoracum, quos depilatos cum viſceribus decoquebat, & comedebat.

Chymici eſſentiam meliſſæ laudant, in aqua baſilic. exhibitam. Alij in quinta eſſentia vini folia ſaluiæ macerant.

Nonnulli aliis remediis nihil proficientibus, decoctum ligni ſancti, & ſarſæ parillæ per aliquot dies propinant, ad excrementitium humorem exſiccandum; & per ſudores exhauriendum & euocandum.

Tremor à potu aquæ è niue reſolutæ curatur balneo calidiſſimo, in quo æger moretur, donec bene ſudauerit. Poſtea vtatur cibis & inunctionibus calidis.

Ex Topicis ad alterandam intemperiem neruoſarum partium, humorem pituitoſum diſcutiendum, & neruos roborandos, conueniunt ol. coſtin. vulpin. de caſtor. lumbric. terebinth. Philoſophor. de piper. nardinum, iuniperi, & lilior. alborum, in quo flor. lauendulæ, liliorum conuall. macerati fuerint; vel oleum ex floribus trifolij, qui imprimis commendantur & alia, quæ de paralyſi poſtea, proponentur, quibus ceruix, & origo neruorum, & membrum tremulum inungatur; iiſdemque aqua aliqua apoplectica aut cephalica admiſceatur.

Vel ℞. *Ol. iunip. de caſtor. de piperib. vulpin.* an. Vnc. ß. *vnguenti Martiati* Vnc. j. ß. *ſapon. Veneti*, Vnc. j. *pulu. ſem. eruc. vrtic. rutæ, cepar.* an. Drach. j. *axung. anatis*, Vnc. j. ß. Miſc. pro Vnguento.

Vtilis eſt balſamus roriſmarin. lauendul. ſaluiæ, petroleum, ol. deſtillat. iuniperi, maioranæ, meliſſæ.

Lauetur quoque membrum tremulũ aquâ vel decocto ſaluiæ, roriſmar. lauendulæ, maioranæ, baccar. iuniperi, addito caſtoreo.

Nonnulli ſequentem Aquam ſtillatitiam pro ſecreto habent.

℞. *Fol. ſalu. recent.* ℔. j. *camphoræ* Vnc. j. *vini alb.* q. ſ. Digerantur per 8. Dies, deinde deſtilla in B. & modo dicto vtere.

Vtile eſt & hoc Deſtillatum.

℞. *Maſtiches, thuris, myrrhæ, opopanacis, ſagapeni*, an. Drach. iii. *ſtyracis calamitæ, liquidæ*, an. Vnc. ß. *terebinthin.* Vnc. ii. *herbæ iuæ arthetica, fl. lilij conual. lauendulæ*, an. M. ß. Conciſis & contuſis affunde *vini Rhenani*, ℔. ij.

Stent in infuſione loco calido 4. diebus. Poſtea deſtillentur.

In deſtillato diſſolue *moſch.* Drach. j. Hoc liquore & nucha, & ſpina dorſi, & membrum affectum illinuntur.

Poſſunt & ſacculi, & cucuphæ ex cephalicis, & aromaticis pulueribus concinnata, vertici capitis raſo admoueri.

Nec inutile fuerit, cucurbitulas ſine ſcarificatione ad vertebras, vnde nerui membri affecti prodeunt, apponere.

Sunt efficaces thermæ, & præcipuè ſulfureæ, quæ ſi deſint, Laconicum parari, aut balneum cum herbis conuenientibus poteſt.

Curatio Tremoris à maligna, venenata, ac narcotica cauſſa.

Si ab vſu narcoticorum medicamentorum, aut vapore, vel contactu argenti viui, aut venenis, aut humoribus malignis, qui neruis infeſti ſunt, tremor originem habeat, exhibenda medicamenta venenis & malignitati aduerſantia, neruóſque roborantia. Nonnulli, neque ſine ratione, ſi Tremor ſit ab hydrargyro, aurum limatum, vel foliatum medicamentis internis (vt & externis, vt dicetur) permiſcent. Cùm enim aurum cum hydrargyro tantam habeat cognationem, vt hydrargyrum ab auro imbibatur, fieri poteſt, vt ſi id in corpore reperiat, cum eo vniatur, & tandem per aluum excernatur.

Nonnulli docent, hydrargyrum ſudoribus è corpore elicere, vt inſtar arenæ cuti adhæreat, & poſtea aqua ablui poſſit, hoc modo: Ægrum alternis diebus in balneo ſicco lauare iubent, vno die ignitis lateribus affuſo vino, in quo ſaluia & abſinth. cocta ſint; altero, thure carbonibus iniecto, ægrúmque dum balneo egreditur, aquâ vitæ cum meliſſa deſtillata, idque diebus 14. continuant.

Extrà etiam adhibenda, quæ neruis familiaria ſunt, ac membra tremula illinenda theriacâ diſſolutâ in ol. irino, aut laurino; vel decocto & aqua ſaluiæ lauanda.

Vel ℞. *ſchœnanth. cyperi. acori* ſeu *calami aromat. ſpica, caryophyll. nucis moſchat. piperis*, an. Drach. ij. *hermodactyl. ſatyrij* an. Drach. j. *ſpir. vini*, vel *aq. Apoplect.* Vnc. j. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum.

Efficacius redditur, ſi auri limati, vel foliati Drach. ſem. addatur, ſi malum ſit ab hydrargyro. Commendatur & ol ſulphuris, vel Balſamum ſulphuris, ſi tota ſpina & membrum tremulum eo inungantur.

Diæta.

Diæta pro ratione cauſſarum conueniens ordinanda. Si à ſpirituum abſumptione, & inediá pendeat tremor, cibo boni ſucci corpus quamprimum reficiatur. Si à cerebri & partium neruoſarum intemperie frigida & humida ortum habeat Tremor, diæta conuenit, quæ ſuprà, *part. 1. cap. 10.* propoſita eſt. In ſenibus tremulis, pullorum, & columbarum iuuenum caro, præſertim tempore hyberno, commendatur.

Bibat æger cereuiſiam, vel hydromel ſaluia, betonica, rorem. conditum. Abſtinendum ab immoderato vini vſu, à nimia venere, lotione in aqua frigida; neque etiam manûs frigida aqua abluendæ, ſed potius decocto, vel aqua ſaluiæ, aut flor. lauandæ.

Nonnulli vrinam ad manuum lotionem commendant. Vtile eſt & balneum ex aqua thermar. vel marina: aut, ſi hæc deſint, ex decocto plantarum, quæ cerebro & neruis amicæ ſunt.

QUÆSTIO I.

An Tremoris vox quandoque etiam pro Rigore Accipiatur.

Tremoris vocem duobus modis à Galeno accipi, propriè, & impropriè, ſcribit Hercul. Saxonia, *lib. 1. Pract. cap. 14.* Propriè, pro deprauatione motus ex facultatis motricis imbecillitate, de qua iam actum. Impropriè etiam pro Rigore. Atque hanc improprium ſi gnificationem vocis Tremoris vſurpatam docet à Galeno, *lib. de Theriac. ad Pamphilian.* vbi ſcribit; theriacam curare tremores, qui contingunt in febrium acceſſionibus; &, 2. *de Antidot. cap. 9.* vbi docet Mithridatium curare tremores acceſſionum febrium. Verùm enim verò, etſi vulgus iſtas appellationes & ſymptomata interdum confundit; tamen Medici eas ſemper diſcernere ſolent. Neque loca allegata contrarium probant; ſed verſione Latina vtrobique deceptus eſt Hercul. Saxonia. Neutro enim loco aliquid de tremore in textu Græco habetur: etſi verſio Latina pro rigore vocem tremoris ſubſtituerit; quod etiam Latina attentè legentem facilè latere non poteſt. Etenim, in *lib. de Theriac. ad Pamphilian.* ita habetur; ἀγαθὴ καὶ παντὸς τύπου ῥίγος ἀπαλλάξαι, hoc eſt, *vtilis eſt Theriaca cuiuſcunque typi rigorem tollere*, vbi ῥίγος non τρόμος habetur. *Lib. 2. de Antidot. c. 9.* ita legitur: καὶ τοῖς κατὰ περίοδον πυρετοῖς βοηθεῖ, καὶ πυρετοῖς τρομώδεσιν, id eſt, *febribus ſecundum periodum affligentibus auxiliatur, & qui pareſi ac tremore laborant.*

QUÆSTIO II.

An proxima Tremoris Cauſſa ſit vna facultatis motricis imbecillitas.

Proximam Tremoris cauſſam eſſe facultatis motricis imbecillitatem, quæ membrum, quod à naturali pondere deprimitur, liberè mouere non poteſt, ſuprà dictum eſt. Hercul. Saxonia tamen, *loc. alleg.* aliam cauſſam habet, dicitque dari adhuc alium tremorem, qui fiat muſculis nulla ratione exercitatis, & motis, ac differre à legitimo tremore, non quidem in forma motus, ſed potius in cauſſis. Eſſe enim eandem motus formam compoſitam ex eleuatione, & depreſſione, ſed cauſſis differre, cùm legitimus tremor habeat eleuationem factam à facultate animali, motum depreſſionis à grauitate membri. Spurius verò habeat motum eleuationis à cauſſa, vel non naturali, vel præter naturam, vapore ſcilicet, vel flatu, qui repleat neruoſum & muſculoſum membrum, & replendo membrum eleuet; motum verò depreſſionis ſimiliter à grauitate membri.

Verùm fallitur & hîc Saxonia. Et primò confundit palpitationem ac tremorem. Palpitatio enim eſt Tremor ille ſpurius, quem ponit, & motu iſto reciproco non totum membrum voluntario motui dicatum, quod tremoris ſubiectum proprium eſt, ſed ſolùm muſculoſa pars cum cute à vapore, vel flatu eleuatur, membro toto ſitum non mutante, nec moto.

Deinde quod putat, fieri poſſe tremorem muſculo non moto, vel exercitato, atque hoc in Doctore Bottonno, & Virgine quadam moniali ſe vidiſſe ſcribit; etiam in eo deceptus fuit Saxonia. Muſculorum enim actio duplex eſt, vna, quâ pars attollitur, ſeu transfertur; altera, quâ eleuata ſeu ſuſpenſa, vel in quacunque loci differentia mota, in eodem ſtatu ſeruatur, quod fit in motu tonico. Ideóque fieri poteſt, vt, licet vnâ parte manus vel brachium rei alicui quietæ innitatur, nihilominus tamen ob motum tonicum, quem facultas animalis debilis in toto membro præſtare non poteſt. Tremor in membro, quod quieſcere videtur, accidat, qui nullius alterius generis eſt, nec aliam cauſſam habet, quàm tremor antea deſcriptus.

Cardanus quoque, *in 6. Aphor. 26.* ſeu, vt ipſe numerat, 25. Galenum reprehendit, quòd vnicam proximam tremoris cauſſam poſuerit, facultatis motricis ſcilicet imbecillitatem, quæ membrum, vt par eſt, mouere, vel extenſum ſeruare nequit. Etſi enim Tremor iſte ſenibus familiaris ſit; alium tamen, præter illum ponit, qui & validis corporibus accidat. Talem ſe vidiſſe ſcribit in vxore Mercatoris, Iohannis Angli de Monte, quæ tremore adeò cruciabatur, vt tres viri illam non poſſent continere, quæ ſimul & cordis palpitationem patiebatur. Idem in Duce quodam militum ſe vidiſſe ſcribit. Atque omninò maximam inter has duas tremoris ſpecies differentiam eſſe docet. Illum, qui à Galeno & aliis vulgò deſcribitur, accidere ſenibus imbecillis, aut alio modo debilitatis; hunc verò iuuenibus & validis. Illum eſſe continuum; hunc habere acceſſiones, vt comitialem morbum, & conuulſiones. Illum tremorem eſſe lentum, exiguum, ac vix conſpicuum; hunc velocem, vt vix contineri poſſit. Illum ſuperpoſito tabulæ membro ceſſare; hunc etiamſi membrum quieſcat, nihilominus membrum agitare. Illum fieri ſurſum ac deorſum; hunc etiam ad latera. Cauſſis etiam differre hos tremores ſtatuit, vt iam dicetur. Ipſe ergo duo genera Tremoris conſtituit: vnum, quod fiat ab imbecillitate facultatis motricis quod ſit tardum, & cum parua concuſſione, ac ceſſet, ſi membrum quieſcat: alterum verò velox, & cum magno impetu, ac per acceſſiones, quod fiat ex corruptione facultatis, non debilitate. Cauſſam autem corruptionis facultatis, dicit eſſe vaporem quendam ſtimulantem & pungentem neruos, ſicut id & in conuulſionibus videre eſt. Aſcendere autem illos vapores ad cerebrum, nonnunquam etiam à cerebro ad neruos, aut ad cor tranſmitti, vnde ſimul palpitatio cordis accidat; ſicut id vxori illius mercatoris accidit. Atque tales etiam tremores eſſe docet, qui per febres ardentes contingunt, qui accidunt vaporibus talibus ad principium neruorum miſſis: vnde etiam Aphoriſmus ille habet; *ſolui Tremorem delirio.* vbi ſcilicet vapor, qui anteà principium neruorum vellicabat, iam ad ipſam ſubſtantiam cerebri, eiuſque ventriculos penetret. Neque etiam hunc motum ad palpitationem referri poſſe docet, cùm tremor hic motus magnus, velox creber, totius membri, ſine dilatatione & contractione cum mutatione ſitus, quorum contrarium accidit in palpitatione, vt ex Galeno, *lib. de Palpit. & tremore, cap. 5.* videre eſt.

Non diſſentire videtur à Cardano Platerus, qui de cauſſis Tremoris ſcribit: Neruorum quoſdam affectus non ſpiritus intercludere, ſed neruos alia ratione labefactando, lædendóve tremorem inducere; vt ſi ab humoribus excrementitiis, ſicut dictum, non tantum ſpiritus intercipiendo imbecillitas hæc in muſculo tremoris cauſſa ſit, ſed & irritando, neruum ad motum, qui in tremore fit, nonnihil impellat, vnde & aucta cauſſa, vel perſeuerante tremor in conuulſionem ſæpe deſinat.

Verùm enimverò libenter quidem concedimus, motum hunc, quem deſcribit Cardanus, à Tremore, qui vulgo explicatur, omnino diſtinguendum eſſe, ne forſan in curatione nobis accidat, quod ipſi Cardano euenit, cui, *vt loco allegato* ipſe ſcribit, cùm Dux quidam militum hoc malo correptus curandus oblatus fuiſſet, atque ipſe tantùm ea cogitaret, quæ Galenus paſſim de Tremore ſcribit, nullamque aliam cauſſam eſſe exiſtimaret, quàm facultatis debilitatem, ægrum curare non potuit: quem tamen forſan curare potuiſſet, ſi ea quæ de hoc tremore addidit, perpendiſſet. Sed non Galenus Cardanum, verùm Cardanus ſeipſum decepit, dum putauit, hunc affectum, quem in vxore illius mercatoris ac Duce militum obſeruauit, tremorem eſſe à Galeno deſcriptum, pendere à facultatis motricis imbecillitate, in quo valde errauit. Etenim tremor nunquam fit ſine motu voluntario, & tremor, reſpectu facultatis motricis, eſt motûs voluntarij debilitas; reſpectu verò totius membri, motus voluntarij deprauatio: id quod non accidit in hoc motu à Cardano deſcripto, qui omnino contra voluntatem accidit,

accidit,& ita quidem,vt etiam vi externâ motus ille p. n. ſemper impediri non potuerit. Præterea Tremor non fit cum tanta corporis concuſſione & agitatione; ſed ſaltem in duas ſitus differentias, vnam,in quam à facultate motrice trahitur, alteram, in quam pondere ſuo membrum vergit. Vnde ad tremorem hic à Cardano deſcriptus referri non debet.

Vt verò,quid mihi videatur,aperiam:Conuulſiones, epilepticis non diſſimiles fuerunt hi motus, quos Cardanus pro tremore habet. Etſi enim in perfecta epilepſia ægri concidant: tamen ſi cauſſa ſit leuior, id non ſemper accidit,& talis epilepſiæ exempla in *Inſtitutionibus* recenſuimus, ac tale etiam habet Smetius, *in Miſcell. pag. 526.* Ac hoc ipſo anno 1624. fœmina quædam Halæ Saxonum tale quid perpeſſa fuit, quæ cùm cancrum exulceratum in mamma haberet, atque in dies ille profundiùs ſerperet,tandem cum corruptio vſque ad membranam thoracis perueniſſet, aliquoties tales conuulſiones paſſa eſt, vt etiam ab aliquot hominibus quieta contineri non potuerit. Quomodo autem & reſolutiones & conuulſiones ex conſenſu thoracis fiant,docet Adrianus Spiegelius, *de human. corp. fabr. lib.6.c.4.* nimirum ob conſenſum qui eſt inter arterias intercoſtales, & ſpinalem medullam, prouenitque à propaginibus illis, quæ in ſpinam ſe penetrant per foramina thoracis. Atque facilè hoc cognoſcere potuiſſet Cardanus; cùm ipſe ſcribat. Tremorem hunc acceſſiones habuiſſe,& membrum concuſſiſſe, & à vapore neruos vellicante ortum habuiſſe. Ideoque vel ad epilepſiam,vel ad conuulſiuos motus potius hic tremor, quem ita appellat Cardanus, referri debet, quàm ad tremorem propriè dictum. Si enim cerebrum & principium neruorum ſimul afficiatur, eſt epilepſia; ſi verò neruorum propagines infra caput afficiantur, fiunt motus conuulſiui.

Quod verò tremores illos in febribus ardentibus attinet,hîc concedendum puto, conuulſionem quandam interdum cum tremore concurrere, & tunc ſpaſmum τρομώδη aut τρόμον σπασμώδη appellari poſſe. Facilè enim accidere poteſt,vt facultas ex morbo ad mouendũ ſit debilis,& inde fiat Tremor. Quòd ſi humor ſit malignus,& ſimul neruos vellicare incipiat,tremori conuulſio accedit,& motus quidam ex conuulſione & tremore miſtus accidit.

Vtque ita vna proxima tremoris cauſſa eſt debilitas facultatis motricis, quæ membrum eleuatum in eo ſtatu ſeruare nequit. Motûs verò illi, qui à vellicatione neruorum oriuntur conuulſiui ſunt.

QVÆSTIO III.

An Tremor ab errore externo quoque prouenire poſſit;

Capiuaccius, *cap. de Tremore,* motum in Tremore duobus modis deprauari ſtatuit, vel læſâ facultate, vel ab errore externo; & ad errorem externum refert primò vitium ſpirituum animalium, quòd hi nequeunt facultatem influxam ſeruare robuſtam. Deinde mobile, ſeu pondus mobilis, partiúmque motui deſtinatarum, cuius exemplum ponit ſanguinis abundantiam, & potum copioſum. Tertiò ad vitium ſpirituum & pondus ſimul refert venena, frigiditatem nimiam, calorem,& humores calidos, ac ſimilia, quæ cùm ſpiritibus animalibus aduerſantur, tum calidum partibus inſitum lædunt.

Verùm non video, quomodo aliquid ad errorem externum referri poſſit, quod obiecti rationem reſpectu motricis facultatis, non habeat. Itaque ſpirituum vitium non ad errorem externum,ſed partium, quæ proximum motus organum ſunt, neruorum ſcilicet, morbos & diſpoſitionem p. n. rectiùs referri puto. Spiritus enim animales influentes inſitum neruis calidum perficiunt, temperiemque eorum quaſi complent & vt facultas motrix motum actu præſtare poſſit,efficiunt: Potus verò copioſus,& ſanguinis euacuandi retentio, tremoris cauſſa ſunt, non quòd membrum nimis graue reddunt, ſed potiùs quia vel inſitum neruis calorem debilitant, vel ad vitioſorum humorum, qui idem efficiunt, generationem faciunt.

Atque idem præſtant venena, frigus nimium, & humores in febribus ardentibus; qui ipſi tamen malignâ ſæpe, & occultâ potiùs vi,quam manifeſtâ qualitate,neruis inimici ſunt; vt ſuprà de cauſſis dictum.

QVÆSTIO IV.

Quomodo Hydrargyrum Tremoris Cauſſa ſit?

Hydrargyrum Tremoris cauſſam eſſe, extra dubium eſt, teſtatúrque id experientia. Nec ignotum eſt in aurifabris, qui ad noxam, quam argentum viuum inferre poteſt, vitandam, dum argentea vaſa inaurant, in aëre libero, vento ſecundo, ſedere ſolent, vt fumus argenti viui ab eis arceatur. De modo autem controuerſum eſt. Nonnulli & vaporem argenti viui noxium eſſe, & in inunctionibus extrà etiam adhibitum neruis nocere ſtatuunt. Alij ſaltem vaporem ore exceptum noxium eſſe docent. Platerus, *in tract. I. de cauſſis Tremoris,* vtrumque negat,& argentum viuum in ſubſtantia,nec per ſuffitum nec per inunctiones corpus ſubire, ſed viribus tantum eò vſque deductis, neruis nocere ſtatuit.

Verùm enim verò nemo, qui argentum viuum tractauit, eiúſque naturam cognitam habet, Platero facilè aſſentietur. Etenim Hydragyri ea natura eſt, vt in alia corpora ſeſe intimè inſinuet, eiúſque miſtio tam exacta, vt naturam ſuam, quocunque etiam modo mutata viduatur, non amittat, ſed ad priſtinam naturam facilè redeat; vapórque Mercurij nihil aliud eſt quàm ipſum argentum viuum in tenuiſſima corpuſcula redactum. Ideóque vtrumque fieri putamus, vt & vapore ac ſuffitu, & inunctionibus noceat, & quidem non ſolùm qualitates communicando, ſed etiam ſubſtantiam. Etenim vapor ille, vt dictum, nihil aliud eſt niſi Mercurius in ſubtiliſſimas & minimas partes reſolutus, qui facili negotio in Mercurium viuum & currentem etiam redit, quod Chymicis tam notum eſt, quàm quod notiſſimum. Quin verò inunctionibus in corpus penetrare poſſit, nemo dubitabit, cui vires argenti viui notæ ſunt, atque ipſa experientia id confirmat. Quantum enim è ſuffitu & inunctionibus corpori nocere poſſit, hiſtoriis & exemplis demonſtrant, Fernelius *l. de Lue Venerea, cap. 7.* Iulius Palmarius, *de morb. contag. l. de hydrarg. c. 5.* Foreſtus, *lib. 8. obſeru. 5.* Et quidem non ſolùm qualitate, ſed & ſubſtantiâ nocere, facilè patebit ei, qui exempla iſta & hiſtorias diligenter perpendet. Præterea refert Laurentius Scholtzius, *in obſeru. Schenck. lib. 7. de Hydrarg. obſeru. 20.* cuidam frequenter vtenti Mercurio accidiſſe, vt Mercurius brachio eleuato & demiſſo, in eo fluctuaret,& motu manifeſtè perciperetur.

CAPVT XXVI.

De Motûs Impotentia in Genere.

CVm Tremor ſæpe ſit paralyſis ſequentis præludium, iſque, vt à facultatis motricis imbecillitate dependet, ita in motû impotentiam, & abolitionem ſæpe deſinat; commodè atque ordine poſt tremorem iam de motûs impotentia, & abolitione agimus. Et primò quidem in genere de Motûs impotentia; poſtea in ſpecie de Paralyſi dicemus.

Notandum enim hîc, motûs impotentiam latiùs patere, quam paralyſin. Nam ob luxationem articulorum, & oſſium diſlocationem, eorumdémque fracturam, ob vulnera, ob tumores ob exſiccationem, & duritiem tendinum ac ligamentorum, & ſimiles cauſſas, membra, vt debent, & ſecundum voluntatis imperium moueri non poſſunt, ac mouendi impotentia excitatur, quæ tamen paralyſis non dicitur. Neque cui crus fractum; ac vulneratum eſt, paralyticus appellatur, etſi ambulare non poſſit; ſed tum ſolùm paralyſis nominatur, cùm facultas motrix læditur, aut fruſtratur, ob ſpirituum animalium in muſculis defectum, vt, *capite ſequenti,* dicetur. *Motus impotentia latiùs patet, quàm paralyſis.*

Cùm ergo plures cauſſæ eſſe poſſint, ob quas facultas motrix in officio ſuo impeditur, eas omnes in conſpectu habere oportet, vt quæ in quolibet ægro locum habeant, inueſtigari queat. Dùm autem motûs voluntarij organum ſit muſculus; nerui ſpiritum animalem, ſine quo nullus fit motus voluntarius, deferant; cerebrum verò eum communicet & tranſmittat; ac inſuper membrum, quod moueri debet, naturaliter diſpoſitum eſſe debeat: in hiſce quatuor, impedimenti ac læſionis, quæ in motu voluntario accidit, cauſſa quærenda eſt. De ea verò motûs impotentia, quæ fit ob ſpirituum animalium defectum, & neruorum, ſpinalis medullæ, ac cerebri vitium, poſtea de Paralyſi ac apoplexia dicemus. Hoc verò capite eas cauſſas ſaltem explicabimus, ob quas citra paralyſin & apoplexiam motus animalis læditur; & præcipuè de muſculorum ac partium muſculis connexarum, & quæ mouentur, vitiis & morbis. *Cauſſæ impotentiâ motus.*

Et muſculos quod attinet, primò nimia eorum refrigeratio cauſſa mots impotentiæ eſſe poteſt: id quod iis accidit quibus manus vel pedes ab externo frigore aëris, vel aquæ, nimis refrigerati ſunt, in quibus neque manus, neque pes officiunt faciunt, & neque rectè apprehendere, neque rectè ambulare poſſunt. *Motus impotentia à nimia muſculorum refrigeratione.*

Deinde exſiccatio muſculorum, interdum motûs impotentiæ cauſſa eſt, vbi videlicet muſculi, tendinéſque iis inſerti, ita exſiccantur & indurantur, vt ampliùs flecti aut contrahi, & extendi nequeant. Tunc enim membrum fixum & immobile manet. Accidit hoc ſæpius poſt nimios labores, præcipuè in ſenibus, quibus membra ita exſiccantur, vt digiti & manus incuruæ maneant, neque rectè ampliùs officium facere poſſint. Accidere etiam poteſt interdum exſiccatio ex pinguedinis, quæ muſculis adnata eſt, defectu, vt & à glutinis illius, quo tendines obliniuntur, abſumptione, quæ ab atrophia dependet. Cuius rei notabile exemplum eſt apud Foreſtum, *lib. 10. obſeru. 97.* de puero quodam, qui crurum atrophiâ laborans, vt ambulare non poſſet, pro paralytico à multis Medicis, quorum conſilia; *loco allegat.* videre eſt; fruſtrà curatus, tandem verò à Foreſto reſtitutus eſt. *Motus impotentia à muſculorum exſiccatione.*

Nonnunquam tumor durus, veluti ſcirrhus, aut nodus ab excrementis in muſculis genitus, imprimis circa tendines, vbi plures in articulorum regione concurrunt, mouendi impotentiam excitat, id quod in carpo, & circa genu frequentiùs accidere ſolet. Germani ab hac, & priori cauſſâ mouendi impotentiâ laborantes. Contractos vocant, quòd manus, vel genua incurua & rigida contrahuntur, vt extendi planè non poſſint. Idem a cicatrice poſt vulnus in muſculo, vel tendine, qui vulnerati, non verò planè diſſecti erant, accidere poteſt, à quo vulneris labiis contractis *Motus impotentia à duris tumoribus.*

contractis, muſculoque breuiore reddito, pars, cui inſeritur, contrahitur, nec rectè moueri poteſt; quod non ſolùm in articulis manuum ac pedum accidit, ſed etiam muſculo temporali læſo accidiſſe, indéque os adeò conſtrictum fuiſſe, vt vix liquidiſſimos cibos admitteret, obſeruauit Platerus.

Motus impotentia à nimiâ tendinum extenſione.

Si quoque extendantur per motum violentum nimium tendines, adeò vt fiant inde diſtracti, longiores quàm par erat; aut à vinculis, quibus continentur, liberentur ac laxentur, accidit, vt membrum poſtea ſufficienter eleuari nequeat Ita refert Platerus *lib.1.obſer.*140. cuidam lapidicidæ, dum ſaxum immenſæ molis volueret, adeò tendines in ſiniſtra manus volâ ad digitos annularem & minimum deſinentes, attractos fuiſſe, vt à vinculis, quibus detinentur, laxati, eleuatique duas chordas ſub cute tenſas in altum referrent, contractique hi duo digiti & attracti poſtea ſemper manerent, Contractionum talium aliquot hiſtoriæ videantur apud Platerum, *Obſeru.lib.1.à pag.*137. *ad pag.*140.

Tumor etiam in muſculo dolorem coniunctum habens, motûs impotentiæ cauſſa eſt membrumque dolens, vt par eſt, ægri mouere nec poſſunt, nec volunt.

Motus impotentia à ſoluta continuitate.

Tandem ſoluta continuitas in muſculis vel illorum tendinibus facit, vt membrum, quod trahere debebant, mouere non poſſint, partim ob dolorem, ob quem pars vulnerata moueri non poteſt, partim quòd muſculus, vel tendo vulneratus contrahi, aut extendi nequit. Idem efficiunt vlcera, & præcipuè poſt iſchiadicos dolores orta, quæ membranas, neruos, ligamenta, & tendines circa coxæ articulum corrumpunt, vnde claudicatio, aut ad motum impotentia excitatur. Idem tamen & in aliis articulis fieri poteſt. Sicut etiam à magnis combuſtionibus, ad articulos nerui & tendines quoque ita retrahuntur, vt membrum inde incuruetur; præcipuè ſi circa initia Chirurgus ferulis & aliis idoneis medicamentis incommodum non præcaueat.

Motus impotentia à conformatione oſſium vitioſa. Motus impotentia ab oſſium luxatione, & fractura.

Secundò in partibus muſculis annexis, & præcipuè oſſibus, nonnunquam tamen & ligamentis ac cartilaginibus, cauſſa motus impotentiæ hæret.

Primò ſi conformatio oſſium ſit vitioſa, qualis nonnullis à primo ortu obtingere, vel etiam ex fracturis accidere ſolet, motus impeditur, vt vel æger claudicet, vel manu rectè apprehendere non valeat.

Secundò diſlocatio oſſium, & luxatio, & ea qualiſcunque, motui obeſt. Præterea ſi oſſa frangantur, membrum moueri non poteſt: partim quia, cùm pars oſſis fracti, cui muſculus & tendines inſeruntur, mouetur, reliqua pars abrupta non ſequitur; partim propter dolorem, qui etiam leui motu in oſſe fracto excitatur.

Motus impotentia à ligamentorum vitiis.

Inſuper cauſſa motus impotentiæ in ligamentis articulos obuoluentibus & firmantibus eſſe poteſt. Eorum enim continuitas ſi ſoluatur, vel ſi laxetur, oſſium luxatio, vel membri elongatio, quam appellant, accidit. Nam quandoque ligamenta rumpuntur, quandoque etiam ex vulnere ſoluuntur; ſed vtrumque rariùs accidit. Nonnunquam etiam ex vlcere ibi latente exeduntur; quod in coxendicis articulo, ob ſinuoſa ibi excitata vlcera accidere ſolet: vnde nonnulli toto reliquo vitæ curſu, luxato & abbreuiato crure claudi manent, vel pede elongato claudicant. Nonnunquam diſtractis, ex tenſione nimia, & motu violento quocunque, ligamentis articulos firmantibus, & ex parte ab oſſibus quibus cohærent, veluti auulſis, motus articuli impeditur, cum dolore ab initio ſæpe diu moleſto. Denique laxata ligamenta, neque membrum ſatis firmant & conſtringunt; vnde fit, vt articuli elongentur, & facili de cauſſa luxentur. Idque nonnullis ab ortu accidit, vt crura quaſi pendula, & vnum altero longius obtineant, ac facili de cauſsâ oſſium diſlocationem patiantur. Si quoque exſiccentur nimiùm, & indurentur ligamenta; id quod in calloſa & nodoſa podagra fieri ſolet, articulus & membrum immobile manet, vel ægre mouetur; & cùm mouetur, ſtridor aliquis ac fragor, ac ſi rumperetur; percipitur.

Motus impotentia à cartilaginis vitio.

Tandem ſi cartilago, quæ capita oſſium mobilium munire ſolet, ſuam illam naturalem lubricitatem amittat, & hinc cartilago vel exſiccetur, vel exaſperetur, motui impedimento eſt. Atque hæ cauſſæ ſunt, ob quas citra paralyſin ſpontaneus motus impediri, vel tolli poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Ipſum motus impedimentum per ſe obuium eſt, nec ſignis opus habet. Cùm verò pro diuerſitate cauſſarum cura varianda ſit, cauſſæ diligenter inquirendæ.

Primò refrigeratio manuum vel pedum latere non poteſt, ſed ipſe æger, quid paſſus ſit referet.

Exſiccatio & Induratio muſculorum ac tendinum & atrophia membri, viſu ac tactu comprehenditur, poteſtque hac in re Medicus, ne fallatur, & atrophiam membri pro paralyſi habeat, ſatis inſtrui à Foreſto, *loco anteà allegato.lib.*10.*obſeru.*97.

Contractos etiam, & qui ſcirrhos ac nodos circa articulos habent, facilè à paralyticis viſu & tactu diſcernere licet. Paralyticorum enim membra aliorum ope flecti & extendi poſſunt; membra verò contracta & rigida, etiam aliorum ope extendi non poſſunt, ſed incuruata manent, tumoréſque duri tactu deprehenduntur.

Si ab extenſione violentâ tendinum & ligamentorum, motûs impotentia proueniat: æger ipſe, quid violenti paſſus ſit, vel quid egerit refert; atque ipſa extenſio tendinum tactu deprehendi poteſt. Ita tumores, vulnera, vlcera, combuſtiones muſculis, & circa articulos viſui obuia ſunt.

Oſſium quoque vitium; ſeu organicum, ſeu luxatio, ſeu fractura, ſenſibus deprehenditur, dicetúrque de ſignis fracturarum & luxationum ſuo loco. Ita ſi ligamenta vel rumpantur, vel vulnerentur, ex cauſſis euidentibus quæ præceſſerunt, id patebit. Et tunc articuli luxantur, & membrum plerumque iuſto longius redditur: quod ſi accidat, & nihil tale præceſſerit, indicio eſt, ligamentum laxius redditum fuiſſe.

Exſiccatio ligamentorum tactu deprehenditur; & tum inter mouendum ſtridor plerumque percipitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quæ à refrigeratione extremorum fit mouendi impotentia, facilè refrigeratione ceſſante, & plerumque ſponte, ceſſat. Nonnunquam tamen medicamentis opus habet.

2. Immobilitas membrorum, quæ ab exſiccatione & induratione muſculorum, item duris tumoribus, nodis, callis, vel cicatricibus in tendinibus & ligamentis accidit, curatu difficilis eſt, & ſi malum diuturnum ſit, ac ratione ætatis; & ob labores diuturnos obtigerit, ferè incurabilis eſt. Recens verò curationem ſæpe admittit.

3. Si impotentia membrum mouendi fiat, quòd à violentia tendo aut ligamentum diſtracta ſint, incurabile malum eſt. Vt & ſi muſculus penitus amputatus ſit. A combuſtione vitium faciliùs, vel difficiliùs curatur, proüt illa minor vel maior eſt.

4. Si ab organico oſſium vitio motûs impedimentum eueniat, idque ſit natiuum, & à primo ortu contractum, malum incurabile eſt.

5. Si luxatio, vel fractura rectè curetur, etiam impedimentum motus tollitur: ſi verò incurabilis eſt, vel integrè curari non poteſt, & motus impedimentum aliquod remanet. De Prognoſticis autem luxationum & fracturarum dicetur ſuo loco.

6. Quæ ab vlceribus diuturnis circa articulos, præcipue coxendicem, eſt immobilitas, plerumque incurabilis eſt.

7. Eadem ratio eſt ligamentorum vitij. Si enim illud curabile eſt, mouendi impotentia corrigi & tolli poteſt: ſin minùs, perpetuum motus impedimentum remanet.

Cauſſæ.

Curatio motus impotentia à refrigeratione.

Primò, ſi ob refrigerationem nimiam, manus vel pedes officium facere non poſſunt, plerumque ſi æger de loco frigido in calidum ſe conferat, ſponte ceſſat malum. Hoc tamen hîc notandum, ſtatim ad ignem & locum valde calidum non accedendum, neque medicamenta calida mox applicanda eſſe. Hoc enim ſi fiat, magnus dolor percipitur, & nonnunquam, ſi magna ſit refrigeratio, etiam gangræna inducitur. Imò ſi magna ſit refrigeratio, aquâ frigidiſſimâ pars primùm lauanda, aut niue fricanda eſt; id quod Noruvegis, Finlandis, & aliis Septentrionalibus populis familiariſſimum eſt. Documentum huius rei præbent, rapa, poma, & oua congelata. Si enim ea in aquam frigidiſſimam iniiciantur, gelu extrahitur, & extrà adhæret, & ea incorrupta manent. Si verò in aquam calidam, vel tepidam iniiciantur, corrumpuntur. Poſtea verò ſi aliquid intemperiei adhuc remaneat, fouendas calidis medicamentis, vt decocto baccar. lauri, roriſmar. ſaluiæ, lauendul. & ſimil. aut lacte dulci, in quo ea cocta ſint, aut oleis calidis, de cera, terebinth. de lateribus, & ſimilibus inungenda.

Curatio motus impotentia ab exſiccatione.

Secundò, ſi ab exſiccatione muſculorum & tendinum ſit membrum mouendi impotentia, humectantia & calefacientia, neruóſque roborantia adhibenda. Muſculus vel tendo ad eum tendens inungendus ol. amygdalar. dulc. violar, chamæmel. lilior. albor. lumbricor. hyperici, pinguedine anſerinâ, humanâ, præcipuè medullâ crurum vituli, terebinth. & ſimilibus. Alij commendant pinguedinem iuniorum catulorum per decoctionem paratam hoc modo: Catulorum, qui 9. dies non excedunt, ſumantur numero iij. exenterentur, & decoquantur in aqua cōmuni ad totalem carnis diſſolutionem: vbi pinguedo ſupernatabit, refrigeſcat; hinc pinguedo colligatur, & vſui ſeruetur. Balnea etiam, & fomenta vſurpentur, ex radic. Altheæ, liliorum alb. bryoniæ, ireos, mandragoræ, quæ etiam valde emollit, foliis maluæ, violar. altheæ, ſaluiæ, chamæpit. thymi, florib. chamæmel, melilot. ſemin. lini, fœnugræc. pſyllij. Etſi enim quædam ex his diſcutere, & ita magis exſiccare videntur: tamen humectantibus admiſtis illud præcaueri poteſt. Interim vim neruos roborandi habent. Vbi tamen attendendum, an impotentia motus ſit ex ſimplici exſiccatione, an verò etiam ichores in partibus contenti motum naturalem impediant; & cuilibet indicationi conuenientia medicamenta eligenda. Ex his enim quæ proponuntur, non omnia impotentiæ ab exſiccatione, ſed illi, vbi tendines & ligamenta ſunt laxa, & humida, conueniunt, quod facilè prudens Medicus agnoſcet, & diſcernet.

Poſſunt & inſeſsûs ex decocto ebuli, & radic. altheæ parati, ſingulis quinque diebus renouari.

Vel parentur ſeq. ſpecies pro Balneo.

℞. *Rad. ebuli* ℔.iiij. *baccar. lauri, iuniperi, ruta ſylu.* an. M.ij. *fl. chamæmeli, hyperici, agrimon. fol. ſalicis, querc.* an. M. j. M. Cataplaſmata ex iiſdem fiant.

Emplaſtra

Emplaſtra parantur ex gummi ammoniac. elemi, bdellio, galbano, opoponace ſtyrace calamitâ, medull. crurum vituli; radicibus ireos, lilior. albor. & ſimilibus.

Vt ♃, *Rad. althéæ, bryon. lilior. albor.* an. Vnc. j. *maluæ, althéæ, chamæpit. fl. chamæmel. melilot.* an. M. j. *ſem. fœnugræc. lini*, an. Vnc. j. Coq. in decocto pedum & capitis veruecis, pro Fomento.

Poſtea inungatur locus affectus tali Vnguento:

♃. *Vnguenti dialth.* Vnc. j. *axung. human. gallin. anſeris medull. crur. vitul.* an. Drach. ij. *ſucci lumbric.* an. Drach. ß. M. pro Vnguento.

Poſtea Emplaſtrum diachylon imponatur.

Poſt balneū & hoc Vnguento mẽbra affecta mox illini poſsūt:

♃. *Gumm. Ammom. opopon.* an. Vnc. j. ß. *bdellij*, Dr. vj. Diſſoluantur in ſpir. vini Rhen. add. *ol. lumbricor. terreſt.* Drach. ix. M.

Platerus, *lib. 1. obſeru. p. 138. 139. 140.* non ſine fructu hiſce vſus eſt: Primò hoc Vnguento:

♃. *Ol. lumbric. lilior. albor.* an. Vnc. ij. ß. *cheirein. irin.* an. Vnc. ß. *lithargyr.* Vnc. j. Coque parū, addatur *gummi Ammon. diſſol. in aq. vitæ* ℥. j. *ſtyracis* ʒ. ij. *laricæ* Vnc. ß. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentū.

Emplaſtrum poſtea tale appoſuit.

♃. *Gummi Ammoniac.* Vnc. ij. *galban. opopon. bdellij*, an. ℥. j. Diſſoluantur in aq. vitæ, adde *ſtyrac. calamit.* ℥. ß. *pingued. anſerin. medull. crurum vituli*, an. ℥. j. *thuris* ʒ. ij. *rad. ireos*, ʒ. j. *hermodactyl.* ʒ. j. ß. *laricæ & reſinæ communis*, q. ſ. F. Emplaſtrum.

Manè remoto emplaſtro, hunc Fotum inſtituit.

♃. *Rad. althéæ, bryon. ireos, lilior. recent. inciſar.* quantū poculū vulgare capit, *abſinthij, thymi, ſaluiæ*, an. M. j. *fl. chamæm. meliloti, ſambuci*, an. p. j. *ſem. lini, fœnugræc.* an. cochl. iij. vel iiij. Coq. in decocto inteſt. capitis & pedū vituli, addito pauco vino.

Plura eiuſmodi medicamenta videantur *lib. 3.* de Scorbuto de Curatione membrorum contractorum & rigidorum.

Manualis quoque opera, ac inſtrumenta, & machinæ ad tendines, muſculos, & ligamenta adſtricta ſenſim relaxanda, & extendenda non incommodè adhibentur. Sed id pro membrorum affectorum ratione variâ, variis modis perficitur. Si digitus vnus, vel plures in manu ſint extenſi, annulus illidendus, qui alij annulo vicino digito ſano adhibito affixus & connexus ſit. Ita enim cùm ſanus digitus mouetur & contrahitur, alter ſimul inflectitur. Si verò membrum, vt genu, brachium, digitus, contractum ſit, ſenſim in dies & ſæpè membrum vel manibus, vel pondere appenſo, quod in pede fieri poteſt, vel idoneis inſtrumentis & machinis extendendum. Inſtrumenta ad hanc rem idonea videantur apud Guilhelmum Fabricium, *Centur. 1. obſeru. 83. & lib. de Combuſt. cap. 15.*

Ad atrophiam illam in cruribus in adoleſcente, vnde motûs impotentia orta erat, adhibuit Foreſtus ſingulis diebus manè, interdum & bis de die, frictiones mediocres manu factas, dum adhuc in lecto decumberet manè æger, per integram horam, incipiendo à coxa vſque ad talos & pedes ſurſum, atque deorſum membrum fricando, vt eo modo apertis poris, & meatibus ſanguis ad crura tabida confluerer. Has frictiones cum per dies 12. & plures continuaſſet, peruenit ad vnctiones, quæ humectarent & moderatè calefacerent. Priùs nimirum per dimidiam horam inſtituit frictiones illas ſiccas cum panno aſpero, deinde talem inunctionem adhibuit.

♃. *Ol. amygdal. dulc.* ℥. i j. *chamamel.* Vnc. j. Miſce, quo modo adoleſcentem priſtinæ ſanitati reſtituit.

Curatio motus impotentiæ ex ſcirrhis, duriſque tumoribus, ac ligamentorum vitiis.

Tertiò. Eodem modo, quod ob exſiccationem tendinum & muſculorum motûs impotentia curatur, etiam tollitur motûs impotentia ex ſcirrhis, duriſque circa articulos tumoribus; modò ſint curabiles; vt & à combuſtione, aut ligamentorum exſiccatione ac duritie ortum habens, videlicet per emollientia antea propoſita, & membrorum rigidorum, manuum, vel inſtrumentorum idoneorum operâ, in contrariam figuram ſenſim factâ extenſione. Guilhelmus Fabricius, *loco allegato*, in contractionibus à combuſtione, callum nouaculâ exſcindit, & partes, quæ præter naturam coaluerunt, ſeparat, ac vulnus debito modo curat.

Quartò Mouendi impotentia ex fractura vel luxatione tollitur, curatâ fracturâ, vel luxatione; quod quo modo fieri debeat, dictum in *Inſtitutionibus, lib. 5. part. 1. ſect. 2. c. 3. & 4.* & dicentur de iis ſuo loco plura.

CAPVT XXVII.
De Paralyſi.

Paralyſis.

PAralyſis, à παραλύεσθαι, id eſt, *reſolui*, dicitur: quoniam neruus & muſculus, in quẽ neruus inſeritur, ita reſoluitur, & eneruatur, vt ad motum προαιρετικὴν exercendam fiat planè ineptus. Eſt enim, vt Galenus, *3. de loc. affect. c. vlt.* habet. Paralyſis maximè τῆς κινήσεως ἀπώλεια. Vbi verò ſẽſus ſolùm periit: ea, ſi propriè loqui libeat, partis eſt ἀναισθησία. Etſi & ea affectio, vbi ſenſus & motus ſimul perit, nomine paralyſeos comprehendatur.

Paralyſi cognatus eſt ſtupor.

Cognata Paralyſi eſt νάρκη ἢ νάρκωσις, hoc eſt, *torpor*, vel *ſtupor*. quæ affectio etſi potiſſimùm ſenſus hebetudo ſit: tamen etiam à Medicis pro affectu ex ſentiendi, mouendique difficultate compoſito accipitur, ſeu pro diminuta & imperfecta Paralyſi. Stupor enim ſeu Torpor ſæpè ad veram Paralyſin via eſt, eiuſque futuræ prodromus; & ſaltem cauſarum magnitudine hi duo affectus differũt. Particula autem παρὰ hoc loco vim minuendi habet, vt παραλυόμενοι, mediâ corporis parte, aut vno in mẽbro reſoluti dicantur, cùm λυόμενοι & ἐκλελυμένοι, qui toto corpore hoc modo affecti ſunt, quales apoplectici & morti vicini, de quibus Hippocrates, *Aphor. 43.* Nominatur & παραπληγία, vel παραπληξία, tanquã vnius medietatis corporis reſolutio, inde & ἡμιπληγία appellatur, ad differentiam apoplexiæ, quæ πάθος eſt & affectus totius, Sic enim Galen. *comm. 3. lib. 1. Prorrhet. text. 26. & 68.* ſcribit, *παραπληγία tale πάθος eſt dimidij corporis, quale apoplexia totius.* Denique πάρεσις quoque pro Paralyſi vſurpatur, quæ remiſſio, laxatio aut reſolutio eſt membrorum, mouendi facultate potiſſimùm deficiẽte. Ab Auicenna & interpretibus vulgò Mollificatio nominatur; non quòd reuerâ nerui emolliantur & laxentur, ſed quòd molliores videantur. Propria enim muſculi actio eſt contractio originem, quâ fibræ neruorum & tendo fit rigidior & durior quaſi, vt in fidibus etiam fieri videmus. Cùm autem fibræ illæ ab illa actione ceſſant, & tendines non contrahuntur, aut non contrahi poſſunt, videntur eſſe molliores; etſi reuerâ molliores non ſint, ac nulla eſſentialis mollities ipſis accidat; ſicut & fides, cùm remittuntur, reuerâ non molliores, ſed laxiores ſaltem fiunt.

παραπληγία, παραπληξία, ἡμιπληγία.

πάρεσις.

Mollificatio.

Cur autem accidat, vt nunc ſenſus & motus ſimul; nunc motus ſaltem, ſaluo ſenſu; aut contrà, ſaluo motu, ſenſus ſaltem aboleatur, de eo dictum eſt in *Inſtitut.* quæ hîc repetere opus non eſt.

Definitio.

Eſt videlicet Paralyſis, motus in parte vna, vel pluribus abolitio, (nonnunquam & ſenſus ſimul abolerur) ob ſpirituum animalium ad motum ſpontaneum neceſſariorum defectum. Cùm enim plures & diuerſæ ſint cauſſæ, ob quas hæc motûs abolitio fieri poteſt, omnes ad cauſſam vnam aliquam redigi oportet, quæ eſt ſpirituum animalium defectus. Spiritus enim animales ad motum voluntarium, vt & ſenſum, omninò neceſſarij ſunt, ac ſine illis nullus ſenſus ac motus perfici poteſt. Vulgò quidem docetur, cauſſam proximam eſſe denegatum influxum facultatis motricis. Verùm, vt alibi ſæpius dictum eſt, propriè loquendo facultates non influunt, ſed anima vbicumque eſt, ibi omnibus ſuis facultatibus prædita, & inſtructa eſt. Exercet autem illas organis idoneis. Ad quorum perfectionem & ſpiritus animales influentes requiruntur, qui faciunt, vt facultas inſita in actum prorumpere poſſit.

Differentia.

Abolerur autem motus, nunc in toto corpore, (quod tamen rarius accidit) ſeu in omnibus infra caput partibus, citra læſionem actionum principum, (hæc enim ſi coniungatur, eſt Apoplexia) cùm ſpinalis medulla tota affecta eſt: nunc alterum latus tantùm, ſeu dextrum, ſeu ſiniſtrum afficitur; dextrâ ſcilicet, aut ſiniſtrâ ſaltem parte ſpinalis medullæ læſâ: nunc determinatæ ſaltem partis motus tollitur, vt manus, pedis, palpebrarum, à quibus etiam nomen accipit, & Paralyſis pedum, manuum, linguæ, palpebrarum, aut alterius partis nominatur.

Cauſſæ.

Cauſæ.

Etſi verò de cauſſa proxima nulla ſit controuerſia: in cauſarum tamen reliquarum enumeratione non parum diſcrepant Autores. Quanquam enim è Galeno & Auicenna ſuas opiniones omnes fere depromant: alij tamen aliter eas explicant. Galenus quidem, *lib. 1. de Symptom. Cauſ. c. 5.* de Paralyſis cauſis hæc habet: *Continens ſiue proxima ſiue quomodocunque alio vocabulo libeat appellare, huius ſymptomatis cauſa, eſt talis quiſpiam in neruo affectus, cuius occaſione à principio ad ipſum virtus tranſmitti prohibetur. Porro prohibetur, ſiquidem meatum aliquem neruus habet, qualem qui ad oculos deſcendunt, manifeſtè habere cernuntur, vel ex obſtructione, vel compreſſione: ſi autem non habet, ex conſtipatione vel frigore.*

Auicennas verò, *c. proprio*, ita de cauſſis Paralyſis docet: *Deſtructio ſenſus & motus fit, quoniam ſpiritus ſenſibilis, vel motiuus, aut retinetur à penetratione ad membra; aut penetrat, ſed non ſuſcipitur eius impreſſio propter complexionis corruptionem.*

Hinc plerique doctiores Medici de cauſſis Paralyſis ita ſentiunt, quòd facultas influens (rectiùs ſpiritus influens) vel non tranſmittitur, ob morbum neruorum eum deferentium; vel non ſuſcipitur, licèt influat, membri recipientis vitio. Alij tamen aliter id explicant.

Nos, vt hæc hoc loco breuiter contrahamus, (plura enim poſtea infrà, *quæſtione 1.* dicetur) ſtatuimus, cùm à neruo muſculus omnem vim mouendi accipiat, hicque & ſuam peculiarem temperiem, & ſimilarem conſtitutionem neceſſariò habeat; & vt ſpiritum animalem à cerebro in muſculos ferat, etiam organicam conſtitutionem obtineat à neruorum, ſiue in partem ipſam quæ moueri debet, inſiti ſint, ſiue longiùs ab eâ remoti, & ad eam tendant, vitio & morbis, omnem Paralyſin prouenire. Et quidem neruos (ſub quibus & ſpinalem medullam comprehendimus) malè affectos Paralyſis cauſam eſſe, vel vt ſunt partes ſimilares; atque intemperie laborãt, aut νάρκωσιν patiuntur; vel vt inſtrumenta & canales ſpiritus animalem ferentes, dum anguſtiâ præter naturam laborant; vel dum ipſorum vnitas ſoluta eſt. Et ſi enim partis ipſius, quæ moueri debet vitio, ſpiritus animales non ſuſcipi, etiam vulgò dicatur: tamen

ad omne partibus obuenit, quatenus ſunt neruoſæ & neruos obtinent, & ob neruos ipſis inſitos hoc accidit. Quamuis, vt poſtea dicetur, ob curationem & medicamentorum applicationem neceſſarium ſit inquirere, an in ipſo muſculo, ſeu neruo muſculo inſerto, an verò in via, ſeu neruo ad ipſum tendente, cauſſa mali ſit.

Quod verò nonnulli addunt tertium; nimirum cauſſam poſſe eſſe etiam in origine, id ſuperuacaneum videtur. Nam ſi intelligunt. originem ſpinalis medullæ, aut cuiuſcunqne nerui; & tum in via à cerebro ad membrum intelligunt, (ſicut nonnulli ſtatuunt, quòd in cerebro cauſſa Paralyſis eſſe poſſit, ſi illud ſpiritibus deſtituatur) verum equidem eſt, cerebro affecto motum in toto corpore aboleri poſſe; verùm is affectus non eſt Paralyſis, ſed Apoplexia, vel aliquis ſoporoſus affectus.

Cùm ergo tria iſta tantùm morborum genera, intemperies & κάχωσις, anguſtia, & ſoluta vnitas in neruis, ſiue à cerebro, aut ſpinali medulla ad membrum aliquod tendentibus, ſiue alicui muſculo inſertis, ſint cauſſa Paralyſis, quæ faciunt, vt muſculus ſpiritibus animalibus deſtituatur; (quorum defectum proximam & coniunctam Paralyſis cauſſam eſſe diximus) de his ordine dicemus.

Paralyſis ab intemperie frigida & humida in neruis.

Et primò quidem Intemperiem quod attinet, in eo omnes conſentiunt, frigidam & humidam intemperiem in neruis, cauſſam Paralyſis eſſe; quâ totus neruus reſoluitur, & ad ſpiritum animalem ſuſcipiendum, (frigus enim ſpiritibus inimicum) & motum ineptus redditur. Vnde rectè vulgò frigus neruis inimicum eſſe ſtatuitur, Et poteſt hæc intemperies vel ſine, vel cum materia eſſe, ſiue à cauſſa externa vel interna prouenire.

A cauſſa externa & euidente Paralyſis fit ob contactum diuturnum rei frigidæ, nimirum aërem ambientem frigidum, ventum borealem, contrectationem niuis vel glaciei, moram in aqua frigida, vel ſeſſionem ſuper lapide frigido; ſicut hoc quibuſdam accidiſſe, Galenus, 1. *de loc. affect. c.* 6. docet. Idem etiam 4. *de loc. affect. cap.* 4. refert, quendam hyeme, tempore frigido & pluuioſo, cùm madidum pallium collo diutius obuoluiſſet, in manus paralyſin incidiſſe, neruis, qui à ſpinali medulla ad manum deducuntur, nimiùm humectatis & refrigeratis.

Ab interna verò cauſſa excitatur Paralyſis, cùm humores pituitoſi, frigidi & humidi neruos alicubi irrigant, refrigerant, & humectant, eorúmque tonum laxant, & temperiem naturalem deſtruunt, vt ſpiritum animalem commodè ſuſcipere, eóque frui & vti non poſſint. Humores autem illi, qui ſpinalem medullam, ſeu neruos alterando Paralyſeos cauſſa ſunt, plerumque à capite deſcendunt. Cùm enim ſpinalis medullæ, & omnium neruorum origo ſit à cerebro, ſi quid vitioſi humoris in capite collectum ſit, & à natura à cerebro expellatur, vel ſponte defluat, viâ decliui & pronâ in neruos deſcendit, eóſque afficit; & hoc etiam modo (nam an compreſſione, vel obſtructione idem etiam fiat, poſtea dicetur) poſt apoplexiam Paralyſis ſequi ſolet: cùm humor, qui apoplexiam produxerat, è cerebro excuſſus, & per cauitatem vertebrarum dorſi deſcendens, & ſpinalis medullæ ac neruorum ductûs ſequens, neruos irrigat, alterat & humectat, atque ad officium ſuum, & vſum ineptos reddit. Quod tamen & ſine apoplexiâ aliis de cauſſis fieri poteſt.

Qui autem fiat, vt poſt Apoplexiam alterum tantùm latus reſoluatur, altero manente incolumi, inquiſitione dignum. Auicennas ſtatuit, ſpinalem medullam diuiſam eſſe in duas partes, perinde ac cerebrum, & hinc fieri, vt licèt humor alteram occupet, altera ſalua manere poſſit. Leonhardus Iacchinus verò, qui neque in coctà vitulorum & arietum medulla, neque in crudâ, hoc diſcrimen inuenire potuit, *in 9. Rhaſis, c. de Paralyſi*, Auicennam reprehendit, quaſi rationibus quibuſdam deceptus, falſa ſtatuerit; cùm contrà mirari naturam potiùs debuerit, quæ in cõtinuis quoque corporibus alteram partem ſine altera poſſit afficere. Ipſe enim miræ naturæ ſagacitati hoc tribuit, quæ τὸ κατ᾽ ἴξιν ſeruat non ſolùm per capitis & ſpinæ neruos, verùm & per neruos, muſculos, & cutem totius corporis. Verùm etſi Iacchinus iſtam ſpinalis medullæ in duas partes diuiſionem inuenire non potuerit: Recentiores tamen Anatomici, Varolius, & alij ſatis clarè monſtrârunt, vt ipſum cerebrum eſt duplex, ita & ſpinalem medullam eſſe duplicem. Vnde facile eſt rationem reddere, cur vnum latus lædatur, altero ſaluo. In quâ enim partem natura humorem, apoplexiæ cauſam, deponit, ea Paralyſi afficitur; Hoc tamen non negandum, naturæ hoc eſſe ſagacitatis & prouidentiæ, vt humorem vitioſum non ad vtrumque latus ſimul deponat, ſed alterum ſaltem, & ita vno læſo alterum integrum conſeruet.

Intemperies autem hæc non ſolùm in ipſis muſculis, ſed & in neruis ad muſculos tendentibus eſſe poteſt. Capiuaccius equidem, & alij Auicennæ Interpretes ſtatuunt, ab intemperie non in ductibus, ſed ſolùm in muſculis Paralyſin fieri poſſe. Verùm nec experientia, nec ratio id ſatis confirmat. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 4. refert, quendam, cùm madidum pallium tempore frigido & pluuioſo diu collo obuoluiſſet, in manus paralyſin incidiſſe neruis non in manu, ſed qui à ſpinali medulla & collo ad manum deriuantur, refrigeratis. Ac ſi nerui altera portio vbicunque refrigeretur, & ad officium inepta reddatur, partes omnes, quibus nerui illius ductûs reliqui communicantur, ſeu quæ à ramo iſto neruos ſuos accipiunt, reſoluuntur.

Præter intemperiem, nerui, quatenus ſunt partes ſimilares, etiam à cauſis occultis, iiſque peculiari modo infeſtis, lædi poſſunt. Quod facit vis narcotica, cùm in medicamentis & venenis narcoticis, tum in humoribus, qui ſimilem naturam induunt. Ab hac cauſſa procul dubio eſt Paralyſis, quæ à contactu marinæ torpedinis, ſeu retis, in quo fuerit capta, ortum habet, aut à contrectatione argenti viui prouenit, & aurifabris, atque iis qui ſpecula parant, vt de Venetianis refert Hercul. Saxonia, familiaris eſt.

Vinum etiam huc pertinere credibile eſt, quod quantum neruis incommodi immoderatiùs ſumptum pariat, tremor manuum in potatoribus non rarò docet; vnde etiam vulgò neruos ferire dicitur. Quanquam verò Paralyſin à vino induci putent alij à ſiccitate, vt Rondeletius, & quòd ſuo calore, ac tenuitate excrementa ac neruos deducat; alij, vt Euſtach. Rudius, quòd in neruis acetoſum euadat: tamen probabiliorem putamus Plateri ſententiam, qui ſtatuit, vinum peculiari vi narcotica ſenſus ac ſpiritus torpidos reddere, quam confirmat Fernelius, qui, *lib.* 5. *de part. morb. & ſymptom. cap.* 8 refert, ſe vidiſſe aliquando vniuerſam corporis cutem ex crapula & vinolentia ſtupore affectam fuiſſe. Et narcoticam talem vim habere non rarò humorem illum, qui Apoplexiæ & Paralyſis cauſſa eſt, credibile eſt. Quanquam enim frigiditas concurrere poteſt: tamen ſi ſaltem frigiditas Paralyſin excitaret, non tam pertinax eſſet hoc malum, nec tam diu tam efficacia medicamenta calefacientia & ſiccantia ſæpe ſine omni, vel cum paruo fructu adhiberentur; quod ſatis arguit, cauſſam aliam longè potentiorem & efficaciorem, quàm ſit ſola intemperies frigida & humida ſubeſſe.

Huc pertinet procul dubio Paralyſis Scorbutica, atque ab his duabus cauſſis, irrigatione videlicet, & humectatione neruoſarum in muſculis partium, ac vi narcotica prouenit, quæ ſeu ab ichore & ſeroſo humore, ſeu à vaporibus malignis, qui à colluuie humorum Scorbuticâ eleuantur, ortum habet; de quâ cùm in *Inſtit.* & *lib.* 3. de Scorbuto, *cap.* 2. plura dixerimus, hîc nihil addimus: vbi etiam, quomodo ex colica fiat paralyſis, monſtratum.

Paralyſis à neruorum anguſtia.

Secundò, ſi nerui quatenus partes organicæ conſiderantur, ſeu quatenùs ſunt canales ſpiritus animales ad muſculos ferentes, anguſtia p. n. in iis, ſpiritibus animalibus tranſitum intercludens, Paralyſis cauſſa eſſe poteſt, & in eo omnes Medici conſentiunt. Verùm quot modis anguſtia iſta in neruo excitari poſſit, diſſentiunt.

Vulgò autem tres anguſtiæ cauſſæ ponuntur. Obſtructio, Compreſſio, & Denſatio.

Obſtructio fit, cùm ab humore craſſo nerui ſubſtantia, ſeu cauitas ita repletur, vt ſpiritûs animales tranſire non poſſint.

Verùm obſtructionem hanc fieri poſſe negat Platerus, ideò quòd humor craſſus in neruorum tam ſolidorum ſubſtantiam, tam ſubitò, vt ſæpe Apoplexia in Paralyſin mutetur, ſe inſinuare non poſſit. Ipſe verò humores iſtos ſecundùm cauitates ſpinæ deſcendentes, & pondere ſuo incumbentes neruis, ipſos comprimere, & ſpiritibus animalibus viam intercipere, ac præterea neruorum naturalem temperiem ac tonum labefactare ſtatuit. Veruntamen non impoſſibile planè videtur, vt humor aliquis in ſubſtantia cerebri collectus in ipſam neruorum ſubſtantiam ſeſe inſinuet: neque opus eſt, vt humor ille planè craſſus ſit. Nam quò minùs poroſi ſunt nerui, eò faciliùs obſtrui poſſunt.

Compreſſio fit ſecundum Platerum ab humoribus neruis extrà incumbentibus. Deinde accidit à tumore quocunque neruos comprimente, à contuſione, à luxatione, vel inflexione vitioſa vertebrarum dorſi ſubitò factâ, (nam ſi ſenſim fiat, quod fit in gibbos, ſenſim quoque cedit medulla, nec contorquetur; vnde nihil mali nerui patiuntur, nec motus aboletur) vel aliorum oſſium, à fracturâ oſſium, à vinculo injecto, & cauſſâ quacunque comprimente, vt à diuturno in cubitum innixu, capitiſque ſupra cubitum inclinatione, vt & femoris ſuper femur poſitu. Quò & frigus referri poteſt neruos adſtringens.

Deinde Denſatio ſeu coarctatio, ſeu ſtipatio, quæ Galeno eſt πύκνωσις, accidit, vt Galenus, *lib.* 1. *de cauſ. ſympt. cap.* 9. docet, cùm neruus craſſiorem, quàm pro ſua natura, habitum ſeu conditionem ſuſceperit. Id verò contingit duplici ratione; vel quia nutritus ſit viſcidis & craſſis ſuccis, vel quia ſit coactus à violento frigore.

Paralyſis à ſoluta vnitate.

Tertiò. Cauſſa Paralyſis eſt ſoluta vnitas, cùm neruo diſſecto eroſo & rupto, membro, in quod ſpiritum animalem deferebat, illi denegatur, & hinc ſenſus, ac motus perit; niſi ab aliis neruis illæſis adhuc, ſpiritum hauriat.

Atque ex his, quæ de triplici morborum genere, quibus dum nerui afficiuntur, Paralyſis inducitur, diximus, manifeſtum euadit, qui humores Paralyſeos cauſſa eſſe poſſint; de quo Autores diſſentiunt; vt poſteà, *quaſt.* 2. dicetur. Nimirum humores omnes, qui neruos, vel ſecundum vulgarem ſententiam obſtruunt vel extrà comprimunt, vel alterant, refrigerant, humectant ac irrigant, & ſtupefaciunt, Paralyſis cauſſa eſſe poſſunt; imò & vapores, qui idem præſtare queunt; quod in Paralyſi Scorbutica fieri videtur, niſi quis ad humorem ſeroſum potiùs tum recurrere velit. Ideóque etſi humores pituitoſi & frigidi ad Paralyſin inducendam ſint valde apti, & hinc deſtillationes talium

humorum

humorum à capite, & omnia, quæ crudos ac pituitoſos humores in capite generant, ad Paralyſin inducendam ſint apta: tamen humores bilioſi & melancholici ac ſeroſi hinc non planè excludendi ſunt, vt poſtea, *quæſt.* 2. dicetur. Quanquam enim humores bilioſi & melancholici ſiccandi vim habeant, & aliis humoribus collati ſicci ſint: tamen quia humores ſunt, humidi ſunt, & neruis humidiores, ipſóque proinde humectare & irrigare, ac præterea extrà iis incumbentes eos comprimere poſſunt. Non rarò quoque in febribus malignis malignitatem & vim narcoticam inducere ſolent, atque eo etiam modo Paralyſis cauſſa eſſe poſſunt. Via autem, per quam influunt humores ad muſculos, cerebrum plerumque eſſe, facilè concedimus; vnde affectus cerebri ſæpe futuræ Paralyſis indicium ſunt, & in Paralyſin degenerant. Quandoque tamen etiam è venis eò effundi poſſe, vel criſes in morbis monſtrant. Narrat enim Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 4. cuidam, qui à vehementi peripneumoniâ conualeſcebat, brachij, tam quoad poſteriores, quàm quoad ſuperiores partes, & cubiti maximam partem, ac ſummos digitos ſenſus difficultate laboraſſe, atque motum quoque aliquot digitorum læſum fuiſſe. P. Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 18. facit mentionem Paralyſeos ex Colica, per iudicatoriam quandam tranſlationem quæ etiam Scorbuticis familiaris eſt. Et Fernelius, *lib.* 5. *de part. morb. & ſympt. cap.* 3. refert, bilem flauam ſub finem intermittentium febrium in ſpinam dorſi, ac in neruorum originem effuſam, aliquando Paralyſin generaſſe. In quibus caſibus omnibus per venas potiùs ad ſpinalem medullam & neruos effundi humores bilioſos, quàm à cerebro communicari, probabilius. Aliam tamen adhuc viam monſtrat Adrianus Spigelius *de human. corp. fabric. lib.* 6. *cap.* 4. nimirum per arterias meſentericas, de quibus in *Inſtitut.* & *lib.* 3. *dum de Scorbut. cap.* 2.

Patet ex iiſdem etiam, quæ ſint cauſſæ procatarcticæ & euidentes, videlicet frigus aëris & aquæ, medicamenta & vina narcotica, ſomnus in loco humido, vel ædibus calce recèns obductis, mora ſub radiis Lunæ, cibi pituitam ſuppeditantes, præcipuè crapula & ebrietas, præſertim ex vino, imprimis ſi ieiuno ſtomacho potetur, & quæcunque caput replent, ac neruis nocent, vt & Venus nimia, caſus ab alto, percuſſio capitis vel ceruicis, contuſio & luxatio vertebrarum, vt & aliorum oſſium, eorundémque fractura, & ſimilia, quorum hactenùs facta eſt mentio.

Cauſſæ diſponentes. Ex his etiam, quæ hactenùs de cauſſis Paralyſis tradita ſunt, eam ſenibus & hyeme frequentius accidere poſſe, & quos morbos ſequi ſoleat, manifeſtum eſt. Secundum Auicennam quinque ægritudines ſequi ſolet; apoplexiam, epilepſiam, dolorem colicum, ſtrangulationem vteri, & febres chronicas, Rariùs tamen epilepſiam ſequitur; tunc ſcilicet, quando à paroxyſmo epilepſiæ materia ad neruorum principium vno impetu detruditur, ſpiritu̓ûmque animalium tranſitum impedit. Quandoque tamen etiam, alios morbos ſequi ſolet, vt de peripneumoniâ dictum. Scorbuto quoque familiaris eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Paralyſis ipſa, & ſymptomata ex iis, quæ ſenſibus apparent, facilè à vulgo etiam agnoſcitur. Etenim pars affecta motu, vel ſimul etiam ſenſu deſtituitur, ſæpenumero & atrophia tandem contabeſcit. Addunt quidam & alia ſigna, quòd nimirum pulſus in parte affecta ſit debilis & frequens; quandoque etiam latus ſanum ita calidum, ac ſi eſſet in igne, & latus reſolutum ita frigidum, ac ſi eſſet in niue: quod vt quandoque accidere poteſt, ita proculdubio à peculiari cauſſa accidit; cùm videlicet humores frigidi & craſſi ſunt in latere affecto, qui faciunt, vt non ſolùm ſpiritus animales, ſed & vitales ſeſe liberè in partem affectam diffundere non poſſint: vnde latus ægrum frigidum apparet; ſanum verò, in quod calor influens totus conuertitur, & liberè effunditur, calidius.

Duo verò, ſigni diligenter inquirenda veniunt: Locus primariò affectus, & cauſſæ, ſecundum quas curatio maximè variat; neque ipſi parti affectæ ſemper medicamenta applicanda. *Stultè (vt Iacchinus loquitur) faciunt, qui ad reſoluta membra operam ponunt, origine naturali ignoratâ; nihilque proficies, niſi affectam priùs partem noueris.* Notabile eſt huius rei exemplum apud Galenum, 1. *de loc. affect. cap.* 5. de quodam Pauſania Syro; qui in tribus digitis, ſeruato motu, ſenſum amiſerat, & triginta iam diebus à medicamentis ſatis idoneis digitis impoſitis nihil auxilij ſenſerat. Hunc enim cùm Galenus à vehiculo in dorſum lapſum cognoſceret, coniecturam fecit, in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebram prodeuntis partem quampiam ab ictu fuiſſe inflammatam, & nunc habere ſcirrhoſam diſpoſitionem; ideóque illud ipſum medicamentum à digitis amotum illi ſpinæ parti appoſuit, vnde digitus læſus, cum adſtantium admiratione, eſt reſtitutus.

Cauſſarum eadem eſt ratio. Longè enim aliter, Paralyſis, quæ ab intemperie eſt, curanda venit, ac ea, quæ à compreſſione, vel luxatione, vel fracturâ, vel ſimili cauſſa euidenti.

Signa loci affecti. Locus ergo primariò affectus vt rectè cognoſcatur, primò inquirendum, an ægro aliquid ab externis; & euidentibus cauſſis acciderit, an ſcilicet percuſſus, contuſus, lapſus, vulneratus, aut in parte aliqua corporis compreſſus ſit; aut an ab aëre, pluuia, aqua, niue refrigeratus. Ex his enim & locus affectus, & cauſſa innoteſcit. ita Galenus in Pauſania illo, de quo modò dictum, qui in itinere ex curru delapſus dorſum ita læſerat, vt ſenſum trium digitorum ſiniſtræ manus amitteret, ex cauſſa illâ euidente locum primariò affectum non manum, ſed ſpinam dorſi eſſe collegit, 1. *de loc. affect. cap.* 6. & 3. *de loc. cap. vltimô* vbi plura huius generis exempla reperiuntur.

Si verò nulla externa, vel euidens cauſſa præceſſerit, obſeruandum, in quibus partibus functiones animales laborant, vel amiſſæ ſunt. Multitudinem enim neruorum affectorum oſtendit partium affectarum numerus. Ad quam rem imprimis Anatomica cognitio requiritur, vt Galenus, 1. *de loc. affect. cap.* 6. docet, & notitia, vnde in quamlibet partem nerui deriuentur & implantentur. Si enim ſimul cum dextra vel ſiniſtra corporis parte, eadem quoque faciei pars reſoluatur, & impedimentum accidat in ſermone; cerebrum ſecundum illam partem, ſimúlque initium ſpinalis medullæ ſecundum illam partem affecta ſunt.

Si autem pars faciei dextra, vel ſiniſtra ſolum reſoluatur, reliquo toto corpore ſaluo manente; ſpinalis medulla ſalua eſt, cerebro ſaltem ſecundum illam partem, à qua nerui ad partes eas deriuatur, affecto. Quod ſi verò omnes partes capitis ſaluæ ſint, ſub capite verò partes reſolutæ: cerebrum ſaluum eſt, vitiúmque eſt in ſpinali medulla, aut neruo aliquo. Et quidem ſi omnes totius corporis, vel vnius lateris ſub capite partes reſoluuntur, initium ſpinalis medullæ affectum eſt. Et quidem totum, ac ſecundum tranſuerſum, ſi omnes ſub capite partes, tam dextræ, quam ſiniſtræ reſolutæ ſint. Sin verò in vno ſaltem latere, vel medietate corporis ſub capite, motus ablatus ſit, in alterâ duntaxat ſpinalis medullæ parte, dextrâ vel ſiniſtrâ, cauſſa mali hæret. Sin autem non omnes vnius lateris partes reſolutæ ſint, ſed multæ ſaltem, non initium ſpinalis medullæ affectum eſt, ſed in loco aliquo inferiore cauſſa mali hæret. Quo loco autem conſiſtat cauſſa mali docebit partium reſolutarum numerus, & cognitio neruorum è ſpina in quamcunque partem prodeuntium. Exempl. gr. Si motus brachiorum ſaluus ſit, crura autem reſoluta, vtrumque, vel alterum mali cauſſa hæret infra lumbos, in vertebris oſſis ſacri, neruíſque inde prodeuntibus. & quidem ſi vtrumque femur, crus, & vterque pes reſoluatur, ſpinalis medulla eo loci tota afficitur; ſin verò vnum crus ſaltem reſoluatur, vna ſaltem pars ſpinalis medullæ, dextra vel ſiniſtra, læſa eſt.

Si verò non totum corpus, non multæ partes, ſed aliquæ, vel vna ſaltem reſoluta ſit neque in cerebro, neque in ſpinali medulla, ſed extra eam, in neruo alicuius, vel neruorum propagine cauſſa hæret. Ideóque ex Anatomicis tum inquirendum, vel in mentem reuocandum, vnde muſculus, cuius motus ceſſat, neruos ſuos accipiat. Exemplis aliquot rem illuſtrabimus: Si (citra muſculorum affectum) caput circumagi nequeat, vel buccæ non moueantur, vel ſi ceruicem in latera mouere nequeat æger, aut potiùs ſi hæ omnes partes laborent, tunc nerui poſteriores ex propagine primæ, ſecundæ, tertiæ, quartæ, quintæ, aut ſextæ vertebræ ceruicis affecti ſunt. Vbi ceruicem quis flectere nequit, anteriores nerui dictarum propaginum ſunt læſi.

Si brachium ſtupeat & reſoluatur, reliquo corpore ſano & illæſo, ſi ſolùm brachium attollere nequeat æger, aut cutis externa ſummi brachij ſtupeat, primus brachij neruus afficitur. Si cubiti motus impeditus ſit, conſideranda eſt eius flexio. Si enim ſola cubiti flexio extrorſùm ſit impedita, cum ſtupore cutis internæ, cubiti alio motu omni ſaluo, ſecundus brachij neruus laborat. Quando autem æger cubitum introrſùm flectere non poteſt, & anterior cutis brachij ſtupet, aut muſculi in cubito ſiti ſtupent, aut flectere digitum aut carpum non poteſt, cum ſtupore cutis, tertius neruus læſus eſt totus: vel ſi flectat adhuc cubitum, circa articulum cubiti affectus eſt. Sin verò ſtupeat, aut non moueatur digitus annularis aut paruus, quintus neruus patitur. Si extendere cubitum, carpum, vel digitos nequeat, vel ſi muſculi ſtupeant, quartus neruus affectus eſt. Partem eius affectam ita cognoſces Si enim extenſio cubiti ſit integra, paulò ſupra articulum cubiti patitur. Sed ſi externa cutis, cubitúſque ad brachiale ſenſum amiſerit, intra articulum illum afficitur. Ita & in aliis partibus affectis exortus & propagines neruorum, qui ſpiritum animalem iis deferunt, inquirantur.

Præterea à iuuantibus & nocentibus ſedes mali, & locus primariò affectus cognoſcitur. Nam ſi noxa ſupra partem paralyticam conſiſtat, & medicamenta ipſi affectæ adhibeantur, nihil iuuabunt. Conferent autem, ſi fonti mali aplicentur; id quod in Pauſania Syro, de quo antea, accidit, 1. *de loc. affect. c.* 6.

Ceterùm de partibus in facie obſeruandum, quòd reſoluta in aduerſam ſanam contorqueri ſoleat; quia muſculus ſanæ partis ab actione ſuâ, id eſt, tenſione ſiue tractione, non ceſſat: atque ita pars reſoluta tractum aduerſæ ſiue oppoſitæ ſanæ partis ſequitur, quæ & breuior propterea redditur.

Diligenter tamen tunc diſcernendum eſt, vtrùm pars affecta & contorta laboret paralyſi, an conuulſione. Nam ſi, exempl. gr. diſtorſio oris exſiſtat à paralyſi, pars reſoluta longior facta in ſanam trahitur, vt diximus. Contrarium accidit, ſi fiat à conuulſione, vbi ægra decurtata ſanam attrahit. Deinde in paralyſi pars affecta facilè extendi poteſt, quod in conuulſa fieri nequit, quæ rigida manet. Præterea conuulſio cum dolore aliquo eſt coniuncta; nō paralyſis, in qua plerumque ſenſus ſimul perit. Poſtremò in Paralyſi faciei palpebra oculorum inferior demiſſa eſt, ægérque deorſum aſpicit, cuius contrariū obſeruatur in conuulſione,

Signa cauſſarum.

Cognitâ iam ſede locoque affecto, διάϑεσις malique cauſſa inquirenda. Et primò quærendum de cauſſis externis & euidentibus, vt de refrigeratione ab aëre, aqua, niue, medicamentis foris impoſitis frigidis, de contrectatione marinæ torpedinis, de opiatorum & narcoticorum vſu, de compreſſione à corpore duro, tumore, caſu, ictu, vinculis, luxatione oſſium, fracturâ eorundem, & ſimilibus.

Si horum nihil præceſſerit, ſed apoplexiâ æger laborauerit, facilè & hoc ex ægri & adſtantium relatione cognoſcetur. Si nec hæc præceſſerit, à corporis conſtitutione ex humorum abundantia inſigni, ac morbis, quæ præceſſerunt, vel adſunt, ex ætate, regione, anni tempore, victus ratione humor peccans & morbi cauſſa cognoſcetur. Conſuli etiam poſſunt iuuantia & lædentia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnis Paralyſis fortis à cauſſa interna difficulter curatur; cùm humores, qui neruos occupant, non ſine maximo labore, & negotio amoueri poſſint: in primis cùm in medicamentorum neceſſariorum vſu, ac recta diæta rarò perſiſtant. Et primò quidem *ſolent, qui per omnia membra reſoluti ſunt, celeriter rapi; ac, ſi correpti non ſint, diutius quidem viuunt, ſed rarò tamen ad ſanitatem perueniunt, & plerúmque ſpiritum miſerum trahunt, memoriâ quoque amiſsâ. In partibus verò nunquam acutus, ſæpe longus, ferè ſanabilis morbus eſt* Celſus *lib. 3. cap. 28.* Verùm hic notandum, primò, procul dubio prioribus verbis de apoplexia Celſum loqui. Sua enim tempora ſecutus, vtrumque affectum, & Apoplexiam, & Paralyſin propriè dictam, paralyſin nominat. Deinde non ſimpliciter verum eſſe, paralyſin ſemper eſſe longum morbum, etiam eam, quæ in partibus ſaltem eſt; id quod Paralyſis Scorbutica teſtatur, quæ ſæpe breui temporis ſpatio finitur, vt *lib. 3. dum. de Scorbuto, part. 5. cap. 4. ſect. 2.* dicemus Experientia idem docuit Petrum Salium Diuerſum, qui propterea *in Notis in Altimarum, cap. 14.* ſtatuit, Paralyſin non ſemper ab humore frigido & viſcido prouenire, verùm & à vaporoſa materia, quæ ad principium neruorum tranſmiſſa, obſtructionem in iis inducens, ac ſpiritûs animalis viam intercipiens, ſenſum & motum inferiorum partium inhibeat. Exemplúmque affert cuiuſdam Tonſoris, qui poſt crapulam nocte mediâ cum timore ſuffocationis expergefactus, incidit ſubitò in paralyſin omnium corporis partium infra faciem exiſtentium, ſenſúque & motu adeò priuatus eſt, vt nec acu profundè perforatus nec gladiolo ſcarificatus, quicquam ſentiret, nullámque partem, niſi caput, mouere poſſet; qui ſolutâ crapulâ & frictionibus tantummodò, ac inunctionibus quibuſdam reſoluentibus ad ſpinam adhibitis, intra tertium diem omnino ſanatus eſt. Ideóque ea paralyſis ſola longa eſt, quæ ab humore craſſo prouenit.

2. Et præcipuè Paralyſis, quæ ex ſoluta apoplexia prouenit, difficilis curationis eſt, & periculoſa, ob cauſſæ vehementiam, ob confirmatam partium imbecillitatem, & ob metum recidiuæ. Nam Paralyſis apoplexiam excipiens, ſæpe in eandem recidit, vel materiâ, quæ ad cerebrum & ſpinalem medullam defluxit ad cerebrum iterum recurrente, vt nonnullis placet; vel, quod veroſimilius eſt, facto vndique maiori concurſu ſimilis materiæ ad cerebrum; vel eiuſdem in cerebro cumulatione, vbi retenta hominem denuò apoplecticum reddit.

3. Minùs periculoſa eſt Paralyſis, ſi ſolum motus aut ſenſus læſdatur; magis, ſi vterque: peior rurſum, in quâ plures nerui & muſculi ſunt affecti. Hinc maius periculum minatur Paralyſis ſi medulla ſpinalis ſit affecta, quàm ſi partis alicuius ſaltem neruus ſit affectus. Et eò periculoſiores etiam ſpinæ affectus, quò cerebro ſunt propriores.

4. Paralyſis ex nerui grandioris aut ſpinalis medullæ inciſione tranſuerſim factâ non curatur; quia inciſio hæc non coaleſcit. Hippocrates, *6. Aphor. 19.*

5. Paralyſis ex luxatione valida & ſubita vertebrarum, præſertim ceruicis, (cùm à vertebris ceruicis nerui è medio inter vertebram ſuperiorem & inferiorem exeant; in lumborum non item, ſed è vertebra ſuperiore exeant) plerumque lethalis eſt, teſte Auicenna; propterea quòd nerui inſigniter contunduntur & atteruntur &, ipſa ſpinalis medulla contunditur & læditur, ac propter ſequentem inflammationem, vertebræ facilè ad priſtinam ſedem reduci nequeunt. Si in paralyſis ex ictu, contuſione, caſu nerui vehementer contundantur; non curatur. Signum verò eſt neruos vehementer contuſos eſſe, ſi illicò poſt ictum Paralyſis oriatur. Aliàs ſi non illicò non tam ob attritionem nerui Paralyſis exiſtit; quàm ob inflammationem, quæ ictui ſuccedit.

6. Cremor Paralyſi ſuperueniens, bonum; quoniam meatus neruorum aliquo modo aperiri ſignificat, per quos aliquid ſpiritûs animalis, ad aliqualem motum ſufficiens, tranſire poteſt.

7. Si membrum reſolutum fuerit actu calidum, de ſanitatis recuperatione ſpes eſt.

8. Si membrum Paralyticum extenuetur, eiúſque color vegetus mutetur; aut non curatur morbus, aut difficulter: quia non ſolum ſpiritus animalis defectum, ſed & calorem naturalem propemodum extinctum arguit; præſertim ſi reſoluti lateris oculus imminuatur: id quod ſpirituum defectum indicat.

9. Cruribus & pedibus reſolutis facilior eſt curatio, ob ſicciorem & rubuſtiorem eorum neruorum naturam.

10. In ſenibus difficulter curatur Paralyſis, ob caloris natiui imbecillitatem: vt & hyeme. Plus autem ſperare licet tempore æſtiuo & verno, ſi æger rectè regatur.

11. In omnibus neruoſi generis affectibus, qui à pituitoſis & frigidis humoribus fiunt, vt ſunt apoplexia, & paraplegia, febris valida ſuperueniens non parum adiumenti affert, teſte Galeno, *comm. 2. in 1. Prorrhet. aphor. 50.* Morbi enim cauſſam febris illa abſumit, neruóſque calefacit, & exſiccat.

12. Rhaſes, *1. contin,* ſe multos reſolutos ex diarrhœa ſuperueniente curatos vidiſſe ſcribit: quo Marcell. Donatus, *in hiſtor. medic. mir. lib. 2. cap. 5.* non de valida & antiqua, ſed de debili & recenti Paralyſi accipiendum cenſet. Poteſt idem & de Paralyſi ſcorbutica verum eſſe, quæ ex humore ſeroſo & mobili prouenit.

13. Paralyſis rarò degenerat in alios morbos ipſa verò alios morbos ſequitur, apoplexiam, epilepſiam, colicam, febres chronicas, ſuffocationem vteri, vt ſuprà dictum.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm proxima Paralyſis cauſſa ſit ſpiritûs animalis in parte reſoluta defectus; vt is partis reſtituatur, requiritur. Verùm iſta indicatio inutilis eſt; cùm non detur materia remedij, quæ huic proximè & immediatè poſſit ſatisfacere. Ergo à cauſſis, à quibus continens iſta dependet, indicatio vtilis petenda. Sunt autem illæ, vt dictum intemperies frigida & humida, vis narcotica, anguſtia, quæ rurſum à plurimis cauſſis, vt dictum, prouenit: & ſoluta vnitas. Etſi verò modo, quo cauſſæ nonnullæ Paralyſin efficiunt, autores non conueniant, vt ſuprà, *de cauſſis,* dictum, & poſtea, *in quæſtionibus*, dicetur: tamen in curatione vix aliqua eſt diſcrepantia. Humor enim pituitoſus, ſiue alterando, & refrigerando ac humectando, ſiue obſtruendo, ſiue comprimendo Paralyſin efficiat, curationem eandem requirit, humórque pituitoſus, quocunque etiam modo Paralyſin efficiat, è neruis tollendus eſt.

Curatio ergo tribus capitibus comprehendi poteſt, agendúmque primò de curatione Paralyſis ex humore pituitoſo & frigido: ſecundò de curatione Paralyſis ex humore tenui & ſeroſo: tertiò de curatione Paralyſis à cauſſis euidentibus. Quanquam verò etiam vim narcoticam inter cauſſas Paralyſis ſuprà recenſuimus: tamen eadem medicamenta, quæ ad humorem pituitoſum adhibentur, videlicet medicamenta neruis amica, narcoticam quoque vim infringere poſſunt.

In curatione tamen ſemper ad locum affectum, in quo cauſſa mali hæret, reſpiciendum, & ei medicamenta applicanda. Si enim omnes infrà caput partes reſolutæ ſint, ad ſpinæ initium in cauitate ceruicis topica applicanda; ſimul tamen cerebrum non negligendum. Si verò ſeu plures, ſeu pauciores partes læſæ ſint ſemper ad eam partem medicamenta applicanda, in qua cauſſa mali hæret. Et ſi origo nerui affecta ſit, eo loci medicamenta applicanda. Si verò non in principio, ſed in parte quadam ſolùm progreſſu neruus affectus ſit, eo loci medicamenta adhibenda.

Curatio Paralyſis è pituitâ ortum habentis.

Curatio Paralyſis pituitoſæ.

Paralyſis quæ ab humore pituitoſo, vel ſpinalem medullam, vel neruum occupante, & quocunque etiam modo ſpiritûs animalis influxum prohibente, partíſque temperiem corrũpente, ortum habet, curatur, ſi humor pituitoſus è loco illo tollatur. Quod fit, ſi vel in alium locum trahatur, vel è corpore euacuetur, vel diſcutiatur & abſumatur; ac præcaueatur, ne noui humores, qui paralyſis cauſſam augere & mouere poſſunt, cumulentur & ad partem affectam affluant, tandémque intemperies introducta corrigatur, neruique roborentur.

Vt autem iſta ordine fiant, ab vniuerſi corporis euacuatione incipiendum. Deinde cùm à capite ad neruos materia effluere ſoleat, illud euacuandum & roborandum. Et tertiò parti affectæ ſuccurrendum. Etſi verò, quânam ratione hæc fieri, & in actum deduci poſſint, & præcipuè quomodo capiti ſuccurrendum ſit, ſuprà, *part. 1. cap. 2. 3. & 10.* ſatis dictum tamen quædam hîc adhuc addere libet. Ea verò, quæ ad neruos propriè ſpectant, ſubiicere neceſſarium eſt.

Vniuerſalem ergo corporis euacuationem quod attinet, in hac Paralyſis ſpecie vix venæ ſectione opus eſt; cum ſanguis non peccet, ſed pituita, & plerumque in ſenibus pituitoſis, ac naturâ frigidis hoc malum accidat. Si tamen crudi ſuaguinis copia humorem pituitoſum producat & foueat, venam in brachio partis ſanæ aperire licet Parcè tamen ſanguis euacuandus, ne languidus calor extinguatur.

Lenientia & Purgantia mitiora.

Vniuerſi potiùs corporis purgatio ad humorem pituitoſum dirigenda. Itaque ſecundum commune præceptum aluus & primæ viæ primò expurgandæ, ne attenuantium & præparantium, quæ neceſſaria ſunt, vſu, humores crudi in ventriculo & primis viis hærentes, maiori copiâ ad penitiora corporis & neruos deducantur.

Clyſter ergo talis iniiciatur:

℞ *Mercurialis, beta, ſaluia, hyſſopi, origani, betonica,* an. M. j. *fl. chamameli, ſummit. centaur. minor.* an. M. ß. *ſem. ruta fœnicul.* an. Drach. i. ß. *agaric. alb.* ℈. ij. Coq. in aqua ſ.

Colaturæ ℞. ℔. j. In qua diſſoluantur *electuar. hier. cum agaric. benedict. laxat.* an. Drach. vi. *ol. chamamel. lilior. alb. ruta, mell. roſ. col.* an. Vnc. j. *ſalis* Drach. ß. F. Clyſter.

Vel

Vel ♃. *Rad. bryon.* Drach. vj. *fol. ſaluiæ, iuæ arthet centaur. min. mercurial.* an. M. j. *fl. primul. ver. origani Cret. rutæ*, an. p. ſem *ſtœchad. Arab.* p. j. *ſem. ſiler. mont.* Drach. j. ſem. *carthami in pet. lig.* Vnc. ſem. *colocynth. in p. l.* Drach. j. F. Decoctio in ſ. q. aquæ.

Colaturæ ♃. ℔. j. In quâ diſſolue *elect. diaphœnic.* Vnc. ſem. *hieræ diacolocynth.* ʒ. iii. *ol. caſtorei, rutæ*, an. ℥. i. *ſal. gemm.* Scr. j. M. pro Enemate.

Vel alia purgantia mitiora in eundem finem vſurpanda, vt pilulæ aſſajereth & alephangin.

Vt ♃. *Pilul. aſſaiereth.* Drach. i. *maſtich.* Scrup. i. Cum *ſyrup. ſtœchad. ſimpl.* vel *oxymel. ſcillit.*

F. Pilulæ mediocres, quarum æger Drach. i. capiat per vices.

Inter mitiora iſta & lenientia in hac Paralyſis ſpecie Caſſia locum non habet; cùm nimiùm humectet: ſpecies hieræ magis conueniunt. Vtilis eſt hîc in Paralyſi & terebinthina, quæ cum aliis electuariis & pulueribus purgantibus conuenientibus in formam Boli formari, & Drach. i. vel Drach. ii. pondere, exhiberi poteſt.

In forma liquida exhibendi terebinthinam modum ex Lemnio, *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 1. c. 11.* propoſuimus.

Si ventriculus pituitâ repletus ſit, commodum etiam eſt, vomitum ciere in iis, qui ad eum apti ſunt.

Vomitorium ergo tale parari poteſt:

♃. *Raphani in taleolas inciſi* Vnc. j. ß. *ſem. raphani, atriplicis. rad. aſari*, an. Drach. ii. *agar.* Drach. i. *flor. geniſt.* p. i. Coq. in hydromel

Colat. ♃. Vnc. iv. v. vel vj. *oxymel. ſimpl.* Vnc ß.

In fortioribus, ſucci Nicotian. depurati ℥. ß. addi poteſt.

Chymicis ſua ſunt vomitoria, è floribus ♁nij, croco metall. vitriol. albo, ſulphur. vitrioli, Mercurio de quibus alibi.

Præparãtia. Poſtea ad præparationem & euacuationem humoris pituitoſi accedendum, & vtraque aliquoties repetenda. Si tamen ſtatim in principio vocetur Medicus, non incommodum eſt, imò neceſſarium videtur, vt Medicus ſtatim ad fortiora purgantia, qualia poſtea proponentur, accedat, dum materia adhuc in motu eſt, antequam neruis ſeſe penitiùs inſinuet, iiſque impingatur. Vbi verò malum iam confirmatum eſt, & materia neruis impacta, priùs attenuanda & præparanda, poſtea euacuanda eſt.

Pituitam hîc præparantia omnia ſint calida, ſicca, attenuantia, ſimulque cerebro & neruis amica, qualia ſuprà, *part. 1. c. 2.* & 10, recenſuimus, quæ hîc omnia repetere opus non eſt. Pauca ſaltem compoſita addemus.

Vt ♃. *Syr. ſtœchad. de betonica, de hyſſopo, mellis anthoſat.* an. Vnc. i. *aq. lauend. ſaluiæ, roriſmar. hiſſopi*, an. Vnc. ii. *cinamom.* Drach. ii. F. Potio pro tribus doſibus, cui aliquid oxymel. ſimpl. vel ſcillit. addi poteſt.

Etſi enim acetum ſit neruis inimicum; tamen, vt Hercul. Saxonia hac de re loquitur, neruis inimicum non eſt cum melle, & inimicum eſt neruis exſiccatis, non pituita repletis. Veruntamen quia etiam ipſum oxymel neruos, ſi ſit acrius, vel eius vſus nimius vellicat, acidorum vſus omnino parcior ſit.

Vel ♃. *Aq. betonic. primulæ veris*, an. Vnc. iii. *ſaluiæ*, Vnc. ii. *hyſſop.* Vnc. i. *ſyr. de hyſſop.* Vnc. i. ß. *de beton.* Vnc. i. *eſſentiæ caſtor.* Scrup. ß. *aq. cinamom.* Drach. ii. M. pro 4. doſibus, quarum vna manè & veſperi propinetur.

Vel Fiat hoc Decoctum:

♃. *Rad. ireos, heleni, acori veri*, an. Vnc. ß. *ſaluiæ, beton. hyſſop. roriſmar.* an. M. i. *flor. ſtœchad. Arab.* M. ß. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. Drach. ii. Coq. in aquæ puræ ℔. iii. ad remanentiam ℔. ii.

Colatura dulcoretur *ſacchari* vel *mell. roſat.* aut *anthoſat.* ℔. ß. & aromatiſetur *pulu. cinamomi* Drach. i. *zingib. alb. nucis moſch.* an. Drach. ß. *cubebar.* Scr. i. atque per manicam Hippocr. traiiciantur.

Syrupus de iua Arthetica. Valde etiam commendatur Syrupus de iva arthetica, qui hoc modo conficitur.

♃. *Iuæ* M. ii. *ſaluiæ, maioran. roriſmar. polij, origani, calaminth. mentaſtri, pulegij, hyſſopi, thymi, rutæ ſylueſtr. & domeſtic. betonic. ſerpill.* an. M. i. *rad. acori veri, ariſtoloch. peucedani, valerian. bryon. gentian. dictamni*, an. Vnc. ß. *fœnic. petroſelin. apij, aſparag. ruſci*, an. Vnc. i. *ſtœchad. Arabic. ſem. aniſi, fœnic. liguſtic. ameos, carui, ſiler. montan.* an. ʒ. iii. *rad. pyrethri* Vnc. ß. *paſſul.* Vnc. ii.

Bulliant omnia in iuſta quantitate aquæ ad conſumptionem quartæ partis.

Inde colentur, & cum mell. ſ. q. F. Syrupus. ſ. a. qui aromatiſetur *puluere nucis moſchatæ, cinamomi, & cubebarum.* Cuius ℥. i. vel ℥. i. ß. cum aqua idonea ſæpe exhibeatur.

♃. *Mell. roſat. col.* ℥. viii. *Extr. calami arom.* ʒ. i. ß. M. pro Syrupo, de quo manè & veſperi per aliquot dies cochlearia ii. propinentur.

Imprimis hîc vtilis eſt primula veris, quæ ob magnam in Paralyſi curanda vim, herba Paralyſis vulgò appellatur.

Vtilis eſt & mulſa, in qua caſtorei aliquid diſſolutum ſit.

Paulus Æginetà, *lib. 3. cap. 18.* & Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 28. c. 28.* Sagapeni, opopanac. aſæ fœtidæ exiguam portionem cum mulſa manè ſingulis diebus exhibent.

Et quia morbus eſt diuturnus, ac medicamenta ſæpius iterata facilè nauſeam ac faſtidium pariunt, commodum eſt potui talia miſcere. In hunc ergo vſum fieri poteſt hydromel, ſeu melicratum, cuius generis eſt, quod Quercetanus à Friderico, Electore Palatino, communicatum, *Pharmac. dogm. reſtit. l. 1. c. 11.* deſcribit.

Vel ♃. *Mell. opt.* ℔. ß. *aq. fontan.* ℔. vi. Deſpumentur. Poſtea adde *ſaluiæ, puleg. betonic. hyſſopi*, an. M. i. vel M. ß. Coquantur tamdiu, donec herbarum vires melicratum attraxerit.

Colatura calida aromatiſetur *cinam. cortic. citri*, an. Drach. i. ß *trium piperum*, an. Scrup. ß. *gran. paradiſi, cardamom. galang.* an. Scrup. i. *nuc. moſch.* Scrup. ß. F. Potus clarus.

Vel ♃. *Aq.* ℔. xx. *mell.* ℔. i. ß. *rad. acori veri, ſaluiæ, roriſmarini*, an. M. i. *rad. ireos*, Vnc. ß.

Coquantur ad conſumptionem tertiæ partis, addendo ſub finè *cinam. nucis moſch.* an. Drach. ij. *piperis* Dr. ß. F. Melicratum.

Loco mellis & ſaccharum vſurpari poteſt.

Vel paretur ſeq. Hydromel dirigens:

♃. *Aq. communis* ℔. ii. *mellis opt.* Vnc. iij. Decoq. lento igne donec non ampliùs ſument. Decocto adde, *fol. ſaluiæ, origan.* an. p. *puleg. ſerpill.* an. p. ß. *rad. ireos conciſæ* ʒ. ii. *ſem. aniſi, coriandr.* an. ʒ. ß. *macis, cinamomi*, an. Scr. j.

Bulliant ad conſumptionem quartæ partis. Colentur, & in 4. doſes diuidantur.

Hydromelitis aromatici deſcriptio etiam extat apud Langium, *lib. 3. epiſtolar. medic. Epiſt. 1. c. 5.* De quibus omnibus & cum cibo, & extra cibum ſæpe aliquid bibi poteſt.

Etſi autem vinum, imprimis potens, non conueniat Paralyticis: tamen in aſſuetis id loco vehiculi, ad medicamenta ad neruos interiùs deferenda, vtile eſt. Ideò in vino ſaluia, roriſmarinus, hyſſopus, betonica, herba Paralyſ. chamæpit. & huius generis alia macerari poſſunt. Commodius verò eſt, ſi cum muſto hæ plantæ deferueant.

Purgantia.

Purgantiæ fortiora. Præparatâ iam per aliquot dies materiâ, aliquid purgantium admiſcere licet, agaricum, mechoac. fol. ſenæ. Vt:

♃. *Rad. fœnic. pœon.* an. Vnc. ß. *ireos, calami aromat.* an. Drach. ij. *ſem. fœnicul.* Drach. i. ß. *baccar. iuniperi, cubebar.* an. ʒ. ij. *fol. betonic. herb. paralyſ. ſaluiæ, chamæpit. roriſmar. flor. ſtœchad. Arabic.* an. p. j. *fol. ſen. elect.* ℥. j. ß. *agar. alb.* ℥. ß. *mechoacan.* Drach. ij. *zingib.* ʒ. j. ß. *cinnamomi, maſtich. nuc. moſch.* an. Drach. i. Infundantur in ſ. q. hydromel.

Colat. ♃. Vnc. x. *ſyrup. ſtœchad. ſimpl.* Vnc. ij. *de hyſſopo* Vnc. j. Dentur manè tribus diebus.

Vel: ♃. *Flor. calend. exſicc.* ℥. iij. *aq. fl. primul. ver. vini albi generoſ.* an. ℔. ij.

Indantur vaſi vitreo bene munito, ac macerentur. hor. xxiv. in B. tepido, poſtea exprimantur prælo: Hinc.

♃. *Flor. primul. ver. ſic.* Vnc. ii. ac macerentur denuo hor. xxiv. in ſupraſcripta prima colatura, in B. tepido; exprimantur ſecundâ vice fortiter. Ac. in hac expreſſ. infundantur tertiâ vice, *flor. anthos*, Vnc. i. per horas xxiv. in B. tepido, ac exprimantur prælo.

Tandem ♃. *fol. ſen.* Vnc. iv. *turbith. alb. & gumm. hermodact yl. mund.* an. Vnc. i. ß. *cort. lign. ſancti*, Vnc. j. *cinamomi* Vnc. ß. *caryophyll. arom. aniſi*, an. Drach. ij.

Præparatis ritè omnibus affundatur ſpir. vitriol. rectif. Drach. ij. ac affundatur præſcripta colatura, indatur phialæ vitreæ capaci, ac maceretur iterum in B. tepido, hor. xxiv. Tandem ignis ſubminiſtretur, vt omnia ebullire incipiant, poſtea exempta exprimantur prælo; add. *ſacc. albiſſ.* ℔. j. Deſpumentur albo oui, ac coq. ad Syr. conſiſtentiam, ſeruentur vſui.

His peractis quieſcendum per aliquot dies, ægérque interea conuenienti diæta regendus. Hinc fortiora purgantia vſurpentur, turbith. colocynthis, pilulæ de agarico, cochiæ, fœtidæ, de hermodactyl. de ſagapeno, de opopanace, elect. Indum benedicta laxat. hiera cum agaric. hiera Logadij, hiera Pacchij; atque inter ea mitiora primum vſurpanda.

Pilulæ de Iua arthetica. Mirum in modum commendantur pilulæ de Iva, quarum ſingulis diebus horâ vna poſt cœnam (ego mallem manè eas exhibere) Scr. j. ſumat æger.

Parantur tamen hoc modo.

♃. *Iuæ, herb. paralyſ. betonicæ, flor. ſtœchad. Arab.* (al. addunt *fl. anthos*) an. Drach. j. Siccata in vmbra in puluerem redigantur, quibus adde *turbith. elect.* ʒ. i. ß. *agaric. alb.* Drach. ii. *colocynth.* ℥. ß. *zingib. ſal. gemm.* an. gr. x. *rhabarb. optim.* Drach. i. ß. *ſpicæ Indic.* ℈. viij. *ſpec. hieræ ſimpl. Gal.* ℥. ß. *diagryd.* Drach. j.

Omnia pulueriſata cum ſucco Iuæ recenti, in maſſam pilularum redigantur.

Vel ♃. *Pilul. fœtid. Meſuæ*, aut, quæ fortiores ſunt, *Rhaſis*, Scrup. ij. *de opoponace* Scrup. i. *caſtor.* ℈. v. Cum *ſyrup. de beton.* vel *hyſſop.* F. Pilul. xxi. quæ repetantur quoties opus eſt.

Vel ♃. *Agar. trochiſc.* Drach. ii. *turbith.* Drach. i. *ſal. gemmæ, zingib.* an. Scrup. i. *caſtor.* Scr. ß. *hier. diacolocynth.* ʒ. i. F. Miſtura, cuius doſis Drach. i.

Vel ♃. *Pilular. fœtid.* Scrup. ij. ß. *agar. troch.* Scrup. j. *troch. Alhandal.* gr. ij. *caſtor.* gr. iiij. Cum *mell. ſcillit.* F. Pilulæ.

Nonnulli pilulas, & quidem maiori formâ, ne vis medicamenti citò diſſoluatur, ſub tempus ſomni exhibent. Verùm ſi forte tale medicamentum ſit, cibum corrumpet; ſi lene, nihil præſtabit. Ideóque commodiſſimum fuerit, tales pilulas poſt mediam noctem exhibere.

Quibus pilulæ non arrident, Potiones exhibeantur.

Vt ♃. *Betonicæ, roriſmar. chamæpit.* an. p. j. *ſem. carthami contuſi, fol. ſenæ elect.* an. Drach. iij. *hermodact.* Drach. i. *ſem. aniſi*

Scr.iv. F. Decoctio in hydromelit. In colatura infundantur *Agarici trochiſc.* Drach.j.ß. *turbith.* Drach.ß. *zingib.* Scr.ij. *cinnam.* Scr.j. Colaturæ Vnc.iv. adde *mell. roſat. ſolut.* Vnc.ß M.

Vel fiat Syrupus talis:

℞. *Rad. acori veri* Vnc.j. *pæon. helenij, imperator.* an. Vnc ß. *chamæpit.* M.ij. *ſaluiæ, beton. hyſſop. primulæ veris,* an. M.j. *flor. lauend.* Drach.ß. *ſem. aniſi, fœnic.* an. ʒ.ij. *baccar. lauri, iuniperi,* an. Drach.iij. Coq. in ſ.q. aq. puræ.

In colatura infundantur *fol. ſen. elect.* Vnc. iv. *agaric. albi* Vnc.j. *turbith.* Vnc.ß. *mechoacan.* Drach.iij. Iterum ebulliant & colentur.

Colatura cum ſ.q. ſacchari coquatur ad Syrupi conſiſtentiam, & aromatizetur *cinnamomi, zingib. galang.* an. Drach.ij. De quo dentur ℥.ij. vel iij.

Hoc modo ſi diebus aliquot purgantia & præparantia exhibita fuerint, quies à medicamentis per dies aliquot concedenda; & poſtea eadem medicamenta ſecundâ, tertiâ, aut pluribus vicibus repetenda, ac ſemper à mitioribus ad fortiora progrediendum. Tempore quietis tamen reuulſiones per clyſteres, frictiones, & cucurbitulas inſtitui poſſunt.

Roborantia quoque nonnulla capiti & neruis vtilia vſurpanda, ægerque bonâ diætâ regendus.

Vt: ℞. *Conſeru. primulæ veris,* Drach.iij. *Mithrid.* Drach.j. Miſce.

Vel cum ſaccharo F. Bolus, qui poſt purgationem ſeq. die manè, horis 4 vel 5. ante prandium ſumatur.

Vel ℞. *Theriac.* Scrup.ij. *aur. Alex.* Scrup.j. *conſ. fl. lauend.* Drach.ij *eſſentiæ caſtor.* g̃ v. *ſal. chamæpit.* g̃.vij. *eſſentiæ ſaluiæ,* Scr.ß. Cum ſacch. q.ſ. F. Bolus poſt cœnam deglutiendus.

Vel ℞. *Mithridat.* Drach.ß. *conf. anacard.* Scrup.ß. *conſ. flor. ſalu.* Drach.ij. *ſpir. primul. ver.* gutt.v. *ol. deſtill. ſalu.* gut.ij. *extr. caſtor.* g̃.iij. Cum *ſaccharo* F. Bolus.

Particulares capitis euacuationes.

Purgatione vniuerſali peracta, ſi caput & cerebrum ſint primariò affecta, materiámque ſuppeditent, vel pars materiæ ibi hæreat, particulares eius euacuationes inſtituantur, per errhina, apophlegmatiſmos, gargariſmos, de quibus ſuprà, *part.* 1. *c.*10. dictum

Habent & ſuum hîc locum ptarmica, vt & maſticatoria. Præparari etiam poſſunt tales hypoglottides, quæ manè ieiuno ventriculo, vt & horis pomeridianis, in ore detineantur.

℞. *Pulu. nuc. moſch.* ʒ.j.ß. *ſem. naſturt. pæon.* an. Scr.ij. *rad. pyrethri* Scr.j. *caſtorei* Drach ß. *moſchi,* g̃.ij. Cum *ſucco ſaluiæ* F. Trochiſci lupinis ſimiles.

Vel ℞. *Rad. acori veri* Drach.j. *pyrethr.* Scr.ij. *zingiber. pæoniæ, caryophyll. nuc. moſchat.* an. Drach.ß *cubebar.* Scr.i. Cum *infuſ. gum. tragac. in aq. lauend. & ſalu. factâ,* additâ, *ſacchari* q.ſ. F. Trochiſci quantitate lupinorum, quorum vnus, præſertim tempore decubitûs, in ore teneatur.

Apophlegmatiſmus talis parari poteſt:

℞. *Rad. pyrethr.* Drach. j. ß. *calami arom.* Drach. j. *ireos* Drach.ß. *granor. iuniperi* Drach.j. *fol. ſalu. maioran.* an. P.j. *roriſmar. meliſſan.* an. P.ß. *cubebar.* Drach.ß. F. Decoctio in ſ.q. aq. puræ ad tertias.

Colat. ℞. Vnc.vij. in quibus diſſolu. *eſſentiæ ſalu.* ʒ. ij. *ſyr. de ſtœchad.* Vnc.j.ß.

Miſce pro Apophlegmatiſmo, de quo calefacto cochlear vnum atque alterum per horæ quadrantem in ore detineatur.

Si caput ab effectu liberum ſit, euacuationibus hiſce præmiſſis, corroborantia neruos vſurpentur, de quibus poſtea.

Sudorifera.

Si iterata aliquoties materiæ præparatione & euacuatione, morbus tamen contumaciter perſiſtat, ſudores prouocandi decocto ligni Guaiaci, ſarſæparil. Chinæ, vel ligni ſaſſafras; ſeorſim ſingulorum vno ſumpto, vel pluribus admiſtis. Et ſub finem decoctionis addantur, ſi libet, fol. primul. veris, ſaluiæ, roriſmarini, cinnamomum, nux moſchata. De quo decocto manè bibat æger Vnc.vj. vel vij. & in lecto horâ vnâ atque altera ſudet. Decocto dilutiore ſecundo, potus loco in menſa vti poterit. Atque iſtiuſmodi medicamenti genus aliquot ſeptimanis continuandum.

℞. *Ligni Guaiaci* Vnc.viij. *cortic. eiuſdem, rad. helen. pæon. iridis, cortic. citri ſiccorum.* an. Vnc.i. *aq. puræ* ℔.x. Infunde hor. xxiv. in loco calido, poſtea coquantur.

Colatura dulcoretur ſaccharo, & condiatur ſpec. diagalang. vel diacinnamomi Drach.j. Capiat æger manè, & poſt meridiem Vnc.vj. ac manè ſudet.

Loco decocti interdum deſtillatum parari poteſt. Exempli loco ſit ſequens liquor Antiparalyticus:

℞. *Limat. ligni Guaiaci,* Vnc.iv. *cort. ligni eiuſd.* ℥.i. *rad. ſarſæparill.* Vnc.j.ß. *Chinæ* Vnc.j. *lign. ſaſſafr.* Drach.vii. *aloës, galangæ,* an. Drach.i.ß. *rad. ſcorzoner. polypod. hermodact. pæon. fœnic.* an. ʒ.ii.ß. *ſem. pæon.* ℥.ij. F. Infuſio 24. hor. in loco calido in *aq. commun. vini Rhen.* an. ſ.q. Poſtea in veſica deſtillentur.

Deſtillatum funde ſuper *fol. betonic, ivæ arthet. ſalu.* an. M.j. *flor. tiliæ, primulæ ver. ſtœchad. Arab. roriſmar. lauendulæ,* an. M.ß. *chamæm. Rom. 3. cordial.* an. P.ij *theriac.* Drach ij.ß. *Mithrid.* Drach.iij. *ſem. & cort. citri,* an. Drach.ij.ß. *cinnamomi* Drach.vi. F.ſ.a. Deſtillatio in M.B. pro ℔.ij.ß.

Liquore deſtillato adde *manus Chriſti c. ol. cinnamomi, c. ol. ſuccini,* an. ℥.j. *conf. diacymini c. ol. cymini,* ʒ.vj. Miſc. De hoc deſtillato manè & veſperi Vnc.iv. propinentur.

Pro Potu ordinario hoc vti poterit.

℞. *Rad. Chinæ,* Vnc.iij. *aq. fontan.* ℔.x. Coq. ad partis quartæ conſumptionem.

Colatura dulcoretur ſaccharo, & condiatur cinnamomo.

Multum quoque tribuitur aq. vel decocto roriſmarini, ſi illius Vnc.iij. quotidie ſumantur, cum gr.iij. extr. radic. pyrethr. vel caſtorei.

Vbi decoctum hoc, vel deſtillatum ſemel abſumptum eſt, iniiciatur clyſter; vel purgantia ſuprà propoſita repetantur. Atque ita per vices decoctum ſudoriferum & purgantia diebus XL. continuentur, ſi tempus, ætas, & vires id permittant.

Neruos roborantia.

Tandem quæ frigidos humores in neruis abſumunt, eóſque calefaciunt, ſpiritum & calorem ad eos attrahunt, eóſdemque roborant, cùm internè, tum externè vſurpanda. Qualia ſunt pleráque, quæ ſuprà, *part.* 1. *c.* 2. 3. & 10. ſunt propoſita.

Ideóque vſurpanda melicrata antea deſcripta.

Aquæ deſtillatæ.

Aquæ deſtillatæ, *Roriſm. ſalu. lauend. primul. ver. chamæpit. beton.* & compoſitæ *Apoplecticæ & Paralyticæ.*

Conſeruæ.

Conſeruæ, *primul. veris, chamæpit. beton. ſalu. anthos, lauend. ſtœchad.*

Condita & ſpecies aromaticæ, Antidoti.

Radic. condit. *acori, helenij, ireos, galang. pyrethr. nux moſch. condita, diacorum Meſue.*

Spec. *Aromat. caryophyll. diambr. diagalang. diamoſch. dulc.*

Valde commendatur etiam magiſterium perlarum. Prodeſt & Theriaca antiqua, vel Mithridat. quæ Drach.j. pondere exhibeantur cum conſeru. vel aqua appropriata, vel mulſa. Efficacior eſt aurea Alexandrina, & confect. anacardin.

Vel ℞. *Aq. betonic. cubebar. ſalu. primul. veris.* an. Vnc.ij. *antipelept. Langij,* Vnc.ß. *cinnamomi* Drach.ij. *ſyrup. de ſtœchad.* Vnc.j. Miſc. F. Potio pro 3. doſibus. Alia:

℞. *Conſeru. chamædr. chamæpit.* an. ℥.ß. *ſaluiæ, primul. ver.* an. Drach.iij. *aq. betonic. chamædr.* an. Vnc.iij. *flor. tiliæ pæon.* an. Vnc.i.ß. M. agitentur fortiter in mortario marmoreo, poſt leuiter bulliant, exprimantur, & colentur.

In colatura diſſolu. *extr. granor. iuniperi* Scrup. i. *galangæ calam. arom.* an. Scrup.ß. *aq. cinnamomi* Drach. ij. *brodij rad. enulæ cond.* Drach.vi. *ſyrup. de cinnamomo* Drach.iij. M. F. Potio pro 3. doſibus.

Electuaria.

Vel ℞. *Conſeru. ſaluiæ, anthos, prim. veris, chamæpit. lauend.* an. Vnc.i. *calami aromatici condit.* Drach.vi. *ſpec. diambr. diamoſch. dulcis,* an. Drach.ß. *Mithrid.* Drach.j. *pulu. nucis moſch.* Scr.ii. *cubebar.* Scr.j. cum *ſyrup. ſtœchad. ſimpl.*

F. Electuarium, de quo quantitatem nucis iuglandis quotidie, vel alternis diebus, 4. horis ante prandium, & tantundem duabus horis ante cœnam, & veſperi æger ſumat.

℞. *Conſeru. fl. primul. ver.* Vnc.j ß. *ſalu. roriſmar.* an. Vnc.ß. *nuc. moſchat. cond. rad. enulæ cond.* an. Drach.iii. *ſpec. diambr. diamoſch. d.* an. Drach.ß. *extr. viſci q.* Scr.i. *galang.* Scr.ß *margarit. præp.* Scr.i. *corall. rubr. præp.* ʒ.ß. *Mithridat.* Drach.i. *eſſentiæ caſtor.* ʒ.ß. Cum *ſyrup. brodij nuc. moſch.* F. Electuarium.

Vel ℞ *Flor. lauendul.* Vnc.i.ß. Incidantur minutim, & addantur *ſacchari* Vnc. vi. *pulu. caryophyll. cinnamomi, macis,* an. Vnc.ß.

Stent in vaſe clauſo in Sole aliquot diebus, & nonnunquam agitentur.

Vel ℞. *Conſeru. fl. lilij conuall. primul. veris, ſaluiæ,* an. Vnc. ij. *Mithrid. optimi antiqui,* Vnc.i. *cerebri leporis aſſi & exſiccati,* Drach. ii. *ſpec. diambr.* Drach.i. *ſem. pæon. baccar. iuniperi,* an. Scr.ij. Cum *ſyrup. ſtœchad.* F. Electuarium, de quo ſumat æger ſingulis diebus Vnc.ß.

Cerebrum leporis.

Cerebrum quoque leporis laudatur, quòd peculiari proprietate in hoc morbo proſit. Vnde commendatur hoc Electuarium.

℞. *Cerebri leporis recentis aſſi,* vel *in fictili frixi, conſeru. ſaluiæ,* an. ℔.ß. *chamæpityos, betonic.* an. Vnc.iii. *cinnamomi, caryophyll. piper. nigri,* an. Drach.i. *terebinth. Cypriæ, aq. chamæpit. lotæ,* Vnc.ß. *ſacchar. diſſolut. in aq. ivæ,* vel *mellis* q.ſ. F. Electuarium, de quo manè, horis iij. ante cibũ ſumantur Vnc.ß. vel Dr.vi.

Pulueres quoque varij parari poſſunt, qui in aqua appropriata, vel cum ſaccharo in Rotulas aut Morſulos formantur.

Pulueres.

Vt ℞. *Nuc. moſchat.* Vnc.ß. *radic. pyrethri* Drach.i. *fl. lauend.* Drach.ii. *anthos, ſaluiæ,* an. Drach ß. *cinnamomi, caryophyll.* an. Drach.i. *galang. cubebar. cardamom.* an. ʒ.ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Fol. meliſſ. primul. veris, ivæ arthet.* an. Drach.i.ß. *cubebar. nuc. moſchat. ſem. aniſi,* an. Drach.i. *coriandr. præparati, cinnamomi, caryophyll. cardamomi,* an. Drach.i. *viſci q. ſem. pæon.* an. Drach.ß. *ſacch.* ad pondus omnium. F. Puluis.

Efficaciſſima ſunt olea deſtillata, vt & extracta; quæ vel cum conſeruis, miſceantur, vel ſaccharo excepta in Tabulas vel Morſulos concinnentur.

Morſuli & Rotulæ.

Vt ℞. *Extract. calam. aromat.* Scr.j. *ol. deſtillat. nucis moſch. ſalu. roriſmar. cinnamomi,* an. gut. vi. *caryophyll.* gut.ii. *ſpec. diambr.* Drach.ß. *ſacchar. in aqua lauend. diſſoluti* Vnc. iii. vel iv. F. Morſuli.

Vel ℞. *Spec. diamoſch. d.* Drach.i.ß *diambr.* Scr.ii. *diamarg. cal.* Drach.ß. *raſur. viſci q. vngulæ alcis,* an. Scr.j. *fragm. lap. v. pretioſor.* an. Scrup.ß. *extr galangæ, ireos, pæon.* an. gr.vii. *cardamom.* gr.xv. *ol. deſtill. nuc. moſch.* gutt.vii. *ſacch. in aq. lil. conual. diſſol.* q.ſ. F. Morſuli.

Vel ℞. *Spec. diambr.* Drach.i. *ol. deſtillati ſaluiæ, nucis moſch. caryophyll.* an. gutt.iv. *ſacch. in aq. roriſmar. diſſolu.* Vnc.ii. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Ol. deſtillati ſaluiæ, nucis moſchat. cinnamomi, caryoph.* an.gut.vi. *ſacchar.in aqua ivæ diſſoluti,* Vnc.ij. vel ij. ß. F.Rotulæ.

Vel ℞.*Sacchari* ℔ ß.Decoq.*in aq.fl.lauend.*& *lilior.conual.* Vnc.iv. ad perfectam coctionem; adde *ol.ſuccini rectif.*gut.xv. *cinnamomi* gut.ix. *eſſent.ſaluiæ* Drach.i. F.Rotulæ.

Aq. Paralytica. Aquæ Apoplecticæ Paralyticæ paſſim extant apud Langium, *lib.3.epiſt.1.c.1.* Vidum Vidium,Heurnium, Hercul. Saxoniam, & alios, quos conſulere licet.

Tinctura. Poteſt & talis ſine deſtillatione (Tincturam vel Eſſentiam hodie apppellant) parari:

℞. *Primul. veris ſaluiæ*, an. M.j. *flor.lilij conual. ſtœchad. Arab.lauend.anthos*,an.M.ß.*caryoph.nuc.moſch.galang.cinnamomi cubebar.granor. Paradiſi, ligni aloës*, an. Drach. iij. *rad. acori veri,ireos,pœo.*an.Vnc.ß.j.*ſem. fœnic.aniſi, ſiler.montani. pœon.*an.Drach.i.*ſpec.diambr.diamoſch.d.*an.Drach.ii.

Affundatur *ſpiritus vini optimè rectiſicati* tantum, vt ad manus latitudinem, vel plus etiam emineat. Stent in infuſione diebus aliquot in vitro clauſo, & ſingulis diebus agitentur, poſtea ſpiritus vini, qui vim ſpecierum imbibit, per inclinationem effundatur. Doſis eſt Vnc.ß.vel ſolius, vel cum aqua conuenienti.

Alia aqua contra Paralyſin:

℞. *Roriſmar.lauend.* an.Vnc.iii. *ſaluiæ, ſem.ſinap.*an.Vnc.i. *cardamomi, galang. cubebar. cinnamomi*, an. ℥. ß. *macis, croci Orient.viſci q.*an.℥.i.*caſtor.opt.aureæ Alexand.Mithrid.*an.℥.i. ß.Macerentur in loco cal.diebus 8.in *vini ſubl. opt.*℔.ii.

Poſtea ℞. *aq.ſalu.roriſmar.lauend.flor.tiliæ,lil. conual.*℥.ii. Miſc. & ſ.a.deſtillentur. Alia:

℞. *Spec. diambr.*℥.ii.ß. *diarrhod.abb.diamoſch.*an.℥.ii. *ſpir. vini opt.* q.ſ.F.ſ.a.Extractum liquidum, quod ſaccharo in aqua conuenienti ſoluto dulcorari poteſt.

Aqua Saluiæ compoſita:

℞. *Fol.ſalu. hortenſ.virid.* ℥.vii. *nucis moſch. caryophyll. zingiber.albi,cubebar.gran.Paradiſ.cinnamomi*,an.℥.ß. *baccar. lauri* Drach.i.*galang.*Drach.ii.*ſpic.nard.cort.citri*, an.ʒ.i.*camphor.*Scr.i.*flor.lauend.*ʒ ß.*roriſmar.*℥.i. infund.omnia,vt decet, præparata in *vini opt. veter.* ℔.viii. per dies 3. poſtea ſ.a.in B. deſtillentur.

Alia aqua.

℞. *Rad.acori veri,galang.angelic.enulæ,cyperi*, an.ʒ.vi. *fol. ſalu. minor. maioran.roriſmar. meliſſ.rutæ*,an.M.i. *flor. lauend. ſpicæ lilij conuall. trimulæ veris*, an. M.ß. *nuc.moſchat.zedoar. cinnamomi,caryophyl.*an.Drach.iii.*caſtor.*ʒ.i.ß.*cort.citri* Vnc.ß. *ſpec.diamoſch.* ʒ.ij.

Conquaſſata infund.in vino forti, & permiſceantur donec pultis inſtar fiant, poſtea deſtillentur.

Aqua articularis.

℞.*Ivæ arthet.*℔.i. *rad. pentaphyll.*Vnc.iii. *fol.piloſell.*℔.ß. Inciſis & contuſis affund.*vini Rhen.veteris opt.*℔.vi. F.ſ.a.Deſtillatio per organa vitrea in B.Collectus liquor ſeruetur.

Alia D.Kolreuteri.

℞. *Vermium terreſtr. ablutor. vino veteri* ℥.ii.ʒ.iii. *caſtorei* ℥.ß.vel Vnc j. His ſuperfund.*vini veteris* ℔.i. Stent infuſa 24. horis; poſtea ſeorſim.

℞. *Meliſophyll.odor.puleg.* an.M.j. *chamæpit.agrimon.herb. paralyſ. chamæmeli Romani*.an.M.j.ß. *betonic.euphra.* an.M.ij. *ſaluiæ* M.iv.*hyperici* M.iij *flor. ſambuc.verbaſc.* an.M.j. *baccar. lauri* ℥.i.ß.*ſtœchad. Arab.cap.*N.vij.*raſuræ Guaiaci* ℥.ij.*ſaſſafr.* Vnc.ß. *caryophyll. nuc.moſch.* an.Drach.ij. *ſchœnanth.* Scrup.j. *roſar.rubr.*M.ij. *flor.lauend.ſpicæ nard. betonic.maioran.roriſm.* an.M.j.

His quoque conciſis & conquaſſatis ſuperfund. *ſpir.vini puriſſ.*℔.v. Stent per triduum ad cineres calidos ſæpius mouendo. His adde *vini Rhen. veter.* ℔. iii. *aq. meliſſ. lauend. betonic. hyperic.ſambuc.ſaluiæ,roriſmar.* an.℥.vi.

Poſtea ſimul omnia mixta deſtillentur ſ.a.in B. Deſtillato liquori, ſi placet, addi poteſt moſchi Scr.ß.

Aqua Arthetica D.Brambachij.

℞. *Baccar. iuniperi* ℔.ii. *lauri* ℔.i. *flor. lauend. fol. puleg. cum ſummit.*an.Vnc.xvij.*menth.criſp.calamenth.*an.℔.i.

Poſtea ℞. *rad. oſtrut. zedoar. macis, cinnamomi*, an .Vnc.i. *caryophyll. cardamomi*, an.Vnc.ß. *flor. anthos* M.j.*vrtic. min.c. ſem.*M.i. *ſalu.minoris.*M.ij.

Omnibus contuſis ac minutim inciſis affunde *vini opt. ard.* q.ſ. atque bene cooper. Deinde ſepeliatur vas bene concluſum obſtructum in cella, in loco & terra frigida. Stent in infuſ. per menſem, deinde deſtillentur.

Topica. Tandem ad Topica accedendum, quæ cùm parti reſolutæ ad caloré & ſpiritus reuocandos,tũ imprimis loco, vbi cauſſa mali hæret,applicanda,ac humorum exſiccationem & diſcuſſionem.

Frictiones. Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur; ſed leniter, ne quod de naturali calore & ſpiritibus attractum eſt, iterum diſſipetur.

Cucurbitulæ. Cucurbitulæ etiam applicentur,quas valde commendat Auicenna poſt corporis expurgationem, ſi abſque ſcarificatione capitis muſculorum parti affectæ applicentur præcipuè eo fine, vt ſpiritus ad partem torpentem attrahatur. Qua de cauſſa cucurbitulæ anguſtiores eſſe debent, & cum multa flamma applicari,ſed non diu affixæ manere, ne, quod attractum eſt, diſſipetur. Et vt id, quod attractum eſt, ibi conſeruetur, & non ſtatim diſſipetur, emplaſtrum ex pice & reſinâ pini ſtatim imponi poteſt. Quin tamen aliquid materiæ morbificæ, neruis inhærens, hoc modo extrahi,& loco moueri poſſit, impoſſibile non videtur.

Rubificantia. Vel membrum ſtupidum & reſolutum vrticis viridibus leniter percutiatur; aut ipſi ſinapiſmi & Rubificantia imponantur, donec pars rubeſcere incipiat. Et ſi materia à cerebro deſcendat,& in ſpinali medulla hæreat, etiam ſcapulis & brachiis interdum adhiberi debent, vt materia à cerebro & principio ſpinalis medullæ ad exteriora trahatur, & euocetur.

Poſtea, & progreſſu temporis (Auicennas poſt trigeſimum diem iis vtitur) ſpinæ dorſi quoque ea applicare vtile eſt, vt reliquiæ materiæ extrahantur, & ſpiritus ac ſanguis ad partem affectam reuocentur. Rubificantia tamen tamdiu non ſunt in loco affecto relinquenda, vt veſicas in cute excitent (tum enim ſpiritus & ſanguis ad partem affectam non reuocaretur, ſed diſſiparetur) ſed tamdiu ſolùm ſinapiſmi & dropaces relinquendi, donec pars rubicunda digito preſſa non albeſcat, ſed rubicunda permaneat.

Olea & vnguenta. Poſtea inunctiones fiant Oleis & Vnguentis conuenientibus, cuiuſmodi ſunt, *ol.chamæmel.lilior. albor.irin.hyperici.ſambuc. rutaceum, laurinum, coſtinum, de ſpica, lumbricor. terreſtr.de piperibus,vulpinum,de caſtoreo euphorbij, deſtillatam juniperi, ceræ* Peculiari ratione præparata olea,*viperinum,de ciconia,anſerinum*,habentur in Practica Leonell.Faenti, *cap.de Paralyſi*, & *Cati ſeu Felis*,apud Foreſtum,*lib.10. obſeru.82.*

Ex Vnguentis commendatur, *Agrippæ*, *Aregon. Martiatum vtrumque*, *de bdellio.* Efficax eſt & ſequens Vnguentum Anſerinum:

℞. *Anſerem veterem pinguem*, ſuffocetur, deplumetur, & exenteretur. Exenterato inde *ceræ flauæ, butyri ouilli, ſalis communis*,an.Vnc.ij. *pingued. vulpin.*Vnc.iij.*cati ſylueſt.* Vnc.ij.ß. *porcinæ*, Vnc.ij.*humanæ*,Vnc.j.*medull.crurum aſini,bouis,cerui*, an.Vnc.j.ß *pulu.thuris,farinæ fabar.ſiliginis*, an.Vnc.ij. repleatur, & conſuatur, veruque transfigatur & aſſetur; vel ollæ vitreatæ inditus lento igne aſſetur: vbi cauendum, ne aduratur. Liquor exſtillans vſui ſeruetur.

Aliud.

℞. *Anſerem deplumatum, euiſceratum, vino albo ablutum*, configatur vndique *caryophyllis*, & infarciatur *foliis ſaluiæ, roriſmarin.ſpicæ*, iiſdem addendo *pingued.felis ſylu* Vnc.j.ß.*pulu. myrrh.thuris*,an.Vnc.ß.*caſtor.euphorb.* an.Drach.j.ß.*lumbric.in aceto ſuffocator.* N.xxx.

Inſuantur omnia, & torreatur anſer more vſitato in veru, aceto albo rutaceo ſuppoſito in ſartagine, in quod pinguedo deſtillet, poſteáque refrigerato liquore innatans axungia colligatur, & ſeruetur in vitro ad hoſce vſus præſtantiſſima.

Crato commendat Vnguentum de Sapone,quod ipſe ita parat.

℞. *Sapon.Veneti* ℔.ß. *ol.baccar.iuniperi* ℥.i. *pulu.ſem.eruc.* Drach.vi.M.pro Vnguento.

Vel ℞. *Ol.laurin. de laterib. nardini,ſinapi expr.* an.℥.i ß. *gummi ſ.qq.*in aquâ vitæ diſſolutor.*opopanac.galban.ammoniac. ſagapen.* an. Vnc.ß. *euphorbij*, Drach. ij. Miſc. Quibus adde *ol. iuniper.de piperibus ſuccini,ſpicæ deſtill.*an.Drach.i.*rad.helleb. alb.pyrethr.ſynap.*an.Drach.i.*piper.alb.*Drach.ß. *ſal.ammoniac.* Scr.ij.*caſtor.* Scr.j. *Ceræ* q.ſ. F.ſ.a. Vnguentum, quo partes læſæ ſpir.vini ante ignem priùs fricandæ illinantur.

Valent *& pinguedines humana, anſerina, vulpina, cati, maximè cati ſylueſtr. vrſi, leonis, viperarum.*

In calidis tamen & ſiccis oleis, præcipuè deſtillatis, & imprimis in principio adhibendis, hoc obſeruandum, vt aliquid pinguium addatur, ne materia neruis impacta, vel adhærens exſiccetur, indureſcat, & quaſi lapideſcat.

Ex his varia pro re nata miſceri poſſunt.

Vt ℞. *Ol.chamæmel.lilior.albor.*an.Drach.j.*lumbric.terreſtr. vulpini*, an.℥ ß. *ſpec.diamoſch.dulc.pulu.chamæpit.roriſmarini*. an.Drach.ß. *caſtor.*Scr.j. *ceræ, pinguedin.vulpis*, an. q.ſ. F.Vnguentum.

Vel ℞.*Gummi Ammon. bdellij in ſpir.vini diſſolut.*an.Vnc.ß. *axung. taxi, anſeris, vulpis*, an.Vnc.iii. *rad. ireos*, Drach.i.*fol. rutæ,betonic.herb.paralyſ.*an.Drach.i.*fl ſtœchad.Arab.roriſmar. chamæm.melilot.* an.p.i. *ſtyrac. calam. benzoës*,an.ʒ.ii.*caryoph. thuris nuc.moſch.*an.ʒ.i. *ol. vulpin.caſtor. lumbric. terreſtr.ceræ*, an.q.ſ.F.Linimentum.

Vel ℞. *Ol. vulpini,laurini, terebinth.de caſtor.* an.℥.ß. *vnguenti Aregon. Martiati magni*, an. ʒ. ii. *galbani, Ammoniac. bdellij*, an.ʒ.i. *ceræ* q.ſ. F.Linimentum.

Vel ℞. *Rad. ireos, calam. aromat.* an.ʒ.i.ß.*galang.* ʒ.i. *fol. ſaluiæ,roriſmar.ivæ,fl.lauend.ſtœchad.Arabic.*an.p.i.*ol.vulpin. de caſtor.lumbr.*an.℥.ii.*terebinth.*℥.i.*vini albi fort.*℥.iv.Coq.ad vini conſumptionem.

Colaturæ adde *ſpir.vin.*℥.i.*ſagap.bdellij caſtor.ſtyrac.calam. benzoës*,an.℈.i. *nuc.moſch.caryoph. piper.longi, pyrethr.*an.℈.ß. *pingued.taxi* ℥ ß.*ceræ*,q.ſ. F.Linimentum.

Efficax etiam ad Paralyſin Vnguentum deſcribit Valeriola, *lib.4 obſ.4.*quod huc transferri poteſt.

Efficax eſt & hoc.

℞. *Lumbric. terreſtr. ſpiritu vini lotorum, & in furno exſiccat.* ℔ ß. *pulu.zingiberis, galang.* an.℥ ß.*ol.lilior. albor.* vel *coſtini* q.ſ. F.Vnguentum.

Sacculi & fomenta.

Ante nouam inunctionem ſordes, quæ de priori relictæ ſunt, abluantur panno imbuto decocto *fl. chamamel. melilot. beton. maioran. rutæ, ſalu. fol. lauri, chamæpit. hyſſop. rad. ebuli, cyclaminis, ireos, calamini aromat. pyrethri.*

Ex quibus & ſacculi ac fotus parari poſſunt, additis *caryoph. nuc. moſch. caſtoreo.*

Vt ♃. *Betonic.* M.i.ß. *maioran. chamædr. chamæpit.* an. M.j. *calaminth origani, ſerpilli, marrub. vrtic.* an. M.ß *fol. lauri* n.v. *flor. ſpicæ. ſtœch. Arab.* an. p.ii. *galang. piper. l.* an. ʒ.i.ß. *maſtich. ſuccini*, an. ʒ.i.

Conciſa & contuſa craſſo modo decoq. pro Fomentatione.

Alij ſequenti Mixturâ membra affecta fricant:

♃. *Spir. vini, ſpir. granor. iuniperi*, an. ℥.iv. *pingued. caſtorei* ℥.i. *pulu. ſem. ſinap.* ʒ.i.ß. *rad. ariſt. ſalis communis*, an. ℥.ß. Miſc.

Efficaciſſima verò ſunt Balſama cùm naturalia, tum Artificialia, ſeu olea deſtillata, quæ Balſami nomine veniunt, & apud Euonymum, Heurnium, *c. de Paralyſi*, & alios deſcripta extant.

Inter quæ valdè commendatur ſequens Balſamum, quod Guidoni de Cauliaco attribuitur, quódque Matthiolus loco veri balſami ſubſtituit.

♃. *Fol. ſaluiæ, maioran. menth. herb. paralyſ.* an. p.i. *ſpic. nard. croci, carpobalſami, ſang. dracon. thuris, mumiæ, opoponac. bdellij, maſtich. gumm. Arab. ſtyrac. liq. benzoës*, an. Drach. ii.ß. *moſchi* ʒ.ß. *terebinth.* Vnc. v.

Omnia pulueriſata Miſc. cum terebinth. ponantur in alembic. & deſtillentur: primò exit aqua, hinc oleum, poſtea ſubſiſtentia quædam craſſior, quam Mel appellant, cuius vſus eſt in hoc, & omnibus frigidis affectibus.

Aqua deſtillata.

Eſt magna vis ol. deſtillatorum, *ſaluiæ, nucis moſchat. lauend. ſpicæ roriſmar. ſuccini, de lateribus*, vt & *petrolei* præcipuè *albi.*

Vtilis eſt hæc Aqua, quâ membra affecta illinantur & fricentur. Libet eiuſdem etiam ℥ ß. cum aqu. ſaluiæ, vel alterius conuenientis ℥.iij. manè exhibere.

♃. *Flor. lauend. ſpic. noſtræ, ſtœchad. Arab. ſalui, roriſmar.* an. M.ß. *maioran. iuæ primul. veris*, an. M.i. *rad. ariſtoloc. rotund. ireos, calami aromat.* an. ℥.i.ß. *nuc. moſch.* ʒ.ii. *caryophyll. piper. cubebar. cardamom.* an. ʒ.i. *ſpec. diamoſch. dulc. diambr.* an. ℈.ii. *ſagapen, opoponac. myrrh. caſtor.* an. ʒ.ß. *baccar. iuniperi* M.i.

Inciſa & contuſa infundantur in vini albi ℔.vi.

Stent in infuſione diebus 8. poſtea, ſi odoratior experatur, aliquot grana ambræ, vel moſchi tenui linteolo obuoluta roſtro alembici appendantur.

Poſſunt & ſequenti Aquâ arthethicâ membra affecta humectari & fricari.

♃. *Granor. iuniperi, herb. vrtic. Rom.* an. M.ii. *ſpic. noſt.* M.ß. *ſchœnanth.* Drach. j. *gran. paradiſ. coccognid. piperis. l.* an. ʒ.i.ß. *caryoph. caſtor. myrrh.* an. ʒ.ii. ß. Conciſa & contuſa infund. *in ſpir. vini Rhen.* menſ. ii.

Stent in infuſ. per 3. dies, poſtea deſtillentur in M.B.

Alia Aqua arthetica D. Eulébeck Medici quandã Dreſdenſis:

♃. *Fl. lauendul. ſpicæ, betonic. maiorat. roriſmar.* an. M.i. *fol. ſambuc. fl. verbaſc.* an. M.ii. *hermodactyl.* ℥.ß. *nuc. moſch.* Drach. ij. *caryophyll.* ʒ.j. *baccar. iuniperi* M.j. Inciſ. & contuſ. infundantur *in vini Rhen.* ℔.v.

Suffumigationes.

Stent in infuſ. per 4. d. hinc deſtillentur.

Vtiles ſunt & Suffumigationes, quibus inſeruit ſequens Pulu.

♃. *Succini. maſtich. myrrhæ*, an. ʒ.i. *thuris* ℈.ii. *caryoph. cinamomi moſch. macis*, an. ʒ.ß. *ligni aloës* Scrup. ß.

Pulueriſata irrorentur *ſpir. vini*, exſiccentur poſtea, & iterum irrorentur quinquies, ac exſiccentur, & F. Puluis, qui iniiciatur prunis, vt fumus excitetur, quo calefiat linteum, eóque ſubinde membra paralytica fricentur & foueantur.

Emplaſtra & Cerota.

Si his malum non cedat, Emplaſtra & Cerota ſupra ſpinam dorſi imponenda.

Vt ♃ *Caſtor. euphorb. piper. longi, & nigri*, an. Drach. j. *ammoniac. opoponac*, an. Drach. vi. *medull. cerui. cruris bubul.* an. ℥.ij. *terebinth.* ʒ.vi. *ſtyrac. liquid.* ℥.ij. *adipis gallin. anſeris, porci*, an. ʒ.j.ß. *ol. nardini, irini, de lateribus, de terebinth.* an. ℥.ß. *vini albi veteris* q.ſ. ad gummi diſſoluenda.

Bulliant. omnia id ignem. F. Emplaſtrum.

Alij ab inunctione imponunt emplaſtrum ex ſolo gummi Tacamahacæ paratum.

Vel ♃. *Empl. de bacc. lauri, de beton. melilot.* an. ℥.j. *thuris.* ℥.ß. *caſtor. euphor.* an. ʒ.j. *ſem. nigell. naſturt. ſinap. rad. pyreth. nitri.* an. ℥.ß. Cum *ol. de laterib.* redigantur in formam Emplaſtri, quod ſuper alutam extenſum applicetur.

Sudorifera.

Sudores quoque in parte affecta prouocare vtile fuerit; quod fiet per euaporationes è decocto herbarum prædictarum & radicum facto in aqua, aut potiùs vino ita parato, vt halitus calentes partem affectam attingant: aut decoctum ex herbis dictis calens in vas aliquod infundatur, in quo æger ieiunus ita ſedeat contectus, ne aquam attingat, ſed vapores ſaltem excipiat; vel lateres calentes linteis decocto herbarum dictarum madidis inuoluti parti affectæ imponantur, vt ſudor eliciatur, vel in balneo ſicco, quod ſtufam vulgò appellant, vapor ex decocto herbarum dictarum lapidibus vel ſcoriis calentibus inſperſo excipiatur. Ad ſudores mouendos valde hîc commendatur decoctum radicum bardanæ vel lappæ maioris. Vbi æger ſatis ſudauit, in lectum componatur exhibita *theriaca, Mithrida.* vel *aurea Alexandr.* ʒ.ß. vel ℈.ij. cum aq. conueniente. Non verò ſemel tantum eiuſmodi balneis vtendum, ſed ſæpiùs, & bis vel ter ſingulis ſeptimanis.

Autumnali quoque tempore vinaceis ex vuis maturis efferueſcentibus membra planè per horam vnam, vel longius ſpatium immergere, & poſtea oleo, vel vnguento conueniente inungere, idque per dies 15. vel plures continuare ſummè vtile fuerit; de quo videatur Donatus ab alto Mari, *Tractat. de vinaceorum facultate & vſu.* Idem faciunt feces vini, ſi in illis calefactis partes reſolutæ quotidie bis foueatur. Membra reſoluta tegantur pellibus vulpinis, leporinis, canis, cati ſylueſtris, plumis anſerum, columbarum, auicularum ſylueſtrium.

Thermæ.

Si his omnibus nihil, vel parum efficiatur, ad Thermas deueniendum erit præſertim verno tempore, præmiſſis vniuerſalibus & particularibus corporis euacuationibus. Eſt autem hîc opus delectu thermarum; ſuntque vtiles ſulphureæ, bituminoſæ & nitroſæ, non multi aluminis participes. Suntque ſingulis ferè regionibus etiam ſuæ; de quibus deſcriptiones thermarum in ſingulis regionibus & hiſtoriæ ab iis curatorum conſulendæ.

Balnea artificialia.

Si thermæ naturales deſint, Artificiale balneum tale parari poteſt, ſi aquæ exſiccationis cauſa, ſal, alumen, tartarum vini, ſulphur, permiſceatur, & in eis ferrum vel chalybs ſæpé ignitus extinguatur; &, vt appropriatum magis balneum fiat, & calefaciat, plantæ etiam conuenientes admiſcendæ.

Vel tale paretur:

♃. *Fol. betonic. ſaluiæ, maioran. pulegij, roriſmar. hyſſopi, origani. thymi. chamæpit.* an. M.iij. *fl. chamel. melilot.* an. M.ij. *rad. pyrethri, bryoniæ.* an. ℥.ij. *baccar. iuniperi* M.iiij. *lauri* M.ij. *ſulphuris* ℔ iij. *nitri* ℔.j. Coqu. in aqu. ad balneum.

Cauteria.

Nonnulli & Cauterium apponunt inter primam & ſecundam vertebram, vel alio loco, pro ratione membri affecti, vt humor neruos occupans euacuetur.

An febrem accendere liceat.

Nonnulli & febrem accendendam putant ad abſumendum & exſiccandum humorem pituitoſum, exhibita crebrius theriaca & confect. anacardinâ, aut oleorum calidiorum, vt formicarum, euphorbij, circa pulſus temporum & brachiorum, ac ſub axillis inunctione. Verùm cum accendere febrim facilius ſit, quam accenſam extinguere, relicto præſidio minus tuto, alia tutiora eligenda.

Chymici, præter magiſterium perlarum, (quod in *aq. primulæ veris* vel *roriſmar.* Scr. ß. pondere exhibent) commendant ol. ſaluiæ, ſuccini, magiſter. ſmaragdi, coralliorum; tincturam amethyſti, eſſentiam flor. cheiri.

Extrà inungunt (præter olea antea commemorata) ol. ſanguinis humani, vt & balſamum de galbano, cuius deſcriptio in *Inſtitutionibus* habetur.

Diæta.

Interim dum hæc fiunt, & toto morbi decurſu Diæta conueniens inſtituenda, qualis, *part. 1. cap. 2.* propoſita. Aër ſit calidus ſiccus & purus. Qui ſi talis naturâ loci non detur, arte paretur, vt, *ibid.* dictum. Nonnulli cenſent intra ægri cubiculum columbaos alendos, vtpote quorum alitus Paralyticis proſit.

Cibus calefaciendi & attenuandi vim habeat, pituitæ generationem prohibeat, condiatúrque cinamomo, caryophyll. nuce moſchat. macere, hyſſopo, thymo, ſaluia, roremarino, maioranâ ſatureiâ, & ſimilibus. Et primis quidem 14. diebus victus ſit tenuior & parcior; cùm materia morbi, plus quam vires vrgeat. Ideóque famem interdum tolerare, & cœnam intermittere proderit. Toto verò morbi decurſu cibo ſeſe æger non oneret; cum nihil in hoc affectu ſit pernicioſus, quàm nimia cibi & potûs repletio. Cibus quoque ſit boni ſucci; carnes aſſæ, quàm elixæ magis conueniunt. Eligantur & ij cibi, qui peculiari vi huiuc morbo reſiſtunt, aut certè pituitam non generant, vel eam etiam abſumunt; quales ſunt cobumbæ ſylueſtres, turtures, hirundines, cuculi, cerebrum leporis. Commendant nonnulli viperarum carnem; ideoque harum carne, vel farinâ harum iure ſubacta capones & gallinas ſaginant Vtiles ſunt & pineæ nuces, piſtaciæ, amygdalæ, auellanæ Lombardicæ. Panis condiatur ſemine carui fœnicul. aniſi, melanthij. Condimenti loco in menſa vſurpetur ſinapi, cappares; item ſales theriacales, de viperis, betonicæ, cinamomi, hyſſopi, iuniperi, ſaluiæ, nucis moſchatæ, caryophyllor. Contrà ab omnibus cibis frigidis & humidis, flatulentis, auibus aquatilibus. carnibus agninis, ſuillis abſtinendum. Piſces ſi fieri poteſt, in cibum planè non admittantur; aut ægro eos appetente, ſaxatiles aromatibus conditi concedantur. A lacte etiam, & omnibus lacticiniis abſtineat æger, vti & à fructibus horariis.

Potus.

Potus ſit hydromel aliquod ex ſuprà ſcriptis, cum foliis ſaluiæ, maioranæ, roriſmarini, hyſſopi, chamępityos, cinamomo, nuce moſchat. zingibere, cardamomo, granis paradiſi, pipere paratũ, aut cereuiſia hyſſopo vel ſaluia cõdita, vel potus, qui Hyppocraticus vulgò à Pharmacopęis appellatur, & hoc modo paratur:

♃. *Cinamomi* ℥.ij. *zingiberis* ℥.ß. *piper. longi granor. paradiſi. galang.* an. ʒ.j. *cardamom.* ʒ.j.ß. *nucis moſchatæ, caryophyll. macis*, an. ʒ j.

Coquantur vaſe clauſo in aq. fontan. ℔.vi. Colatura dulcoretur *ſacchar. alb.* ℔ ſem. & per manicam Hippacratis traiiciatur.

Morbo tamen declinante ad ventriculi robur conſeruandum, vinum concedi poteſt, ſed antiquum, quod non facilè aceſcit, idque paucum.

Motus & exercitia.

Pars corporis affecta, quæ reſtitui nonnihil cæpit, frequenter

tet

ter exerceatur, aut potius fricetur; moderatè tamen, vt calor, ſanguis, & ſpiritus ad illam reuocentur. Et quidem refrictiones in partibus ægris vtiles ſunt ad calorem & ſpiritus reuocandos: in ſanis ad auerſionem.

Somnus & vigilia. Excita.

Somnus non excedat horas ſeptem; ſitq; nocturnus, non diuturnus. Aluus aperta ſeruanda, &, quia Paraliticis aluus adſtrictior eſſe ſolet, per interualla clyſteres inyciendi.

De Curatione Paralyſis ex humore tenui, & ex Colica ac Scorbuto.

Curatio Paralyſis ex humore tenui, & ex Colica ac Scorbuto.

Cum Paralyſis ex Colica ex tenui potius & billoſo vel ſeroſo humore, quam craſſa pituita proueniat, vt & ea, quæ morbos billoſos interdum ſequi ſolet: curatio quoque non parum à curatione Paralyſis ex pituitâ variat. Neque enim tam calida medicamenta, vt in Paralyſi pituitoſa, hîc locum habent. Et cum materia illa tenuis, billoſa ac ſeroſa, ex inteſtinis non tam ad principium neruorum, quàm ad neruoſas muſculi partes ac tendines tranſmittatur, principio neruorum illæſo; tota curationis ratio in eo conſiſtit, vt intemperies inteſtinorum corrigatur, & humores vitioſi ex iis euacuentur. Deinde vt materia quæ eſt in membris exterioribus, diſcutiatur, ac membra roborentur. Et cũ in iſta Colica & Paralyſi pertinaces alui obſtructiones adſint, clyſteribus opus eſt, ſed iis non calidis & ſiccantibus, quales in Colica ex pituita & flatibus requiruntur, ſed potius humectantibus, & abſtergentibus. Et quia motus ad inferiora ſegnior eſt, vnde etiam accidit, vt materia cùm ad alia membra, tum ad muſculos moueatur, irritantibus opus eſt, quæ inteſtina ad excretionem ſtimulent. Conueniunt ergo hic clyſteres ex maluâ parietaria mercuriali, branca vrſina, violaria, ex lacte caprino; quibus caſſia extracta addatur, ex ol. violaceo & roſaceo cum adipe anſerino, & vitellis ouorum, item ex cremore ptiſanæ cum ol. chamæmel. Ad abſterſionem verò & expultricem ſtimulandam commodiſſimè additur aliquid hieræ ſimplicis, vel mellis viol. aut roſac. vel nitri parum. Et quidem clyſteres tales ſemel atque iterum iniicere non ſufficit, ſed ter vel ſæpius etiam infundantur, vt peruerſus naturæ motus inuertatur, & humores praui per aluum excernantur.

Poſtquam aluus per clyſteres aperta & emollita fuerit, ſi plethoræ in venis indicia appareant, vena aperienda. Hinc purgantia exhibenda, & per mitiora medicamenta, ac per ἐπίκρασιν materia expurganda; quibus, ſi indicia obſtructionis in venis appareant, medicamenta aperientia temperata admiſcenda ſunt. Conuenit hic ſyrup. roſat. ſolut. violar. ſolut. manna, rhabarb. Si morbus id requirat, etiam extract. eſulæ, hellebori nigri, turbith. exhibentur. Etſi ventriculus eſt humidus ac laxus conueniens eſt vſus hieræ, quæ humores in inteſtinis abſtergit. Ne tamen caliditate vel ſiccitate ſuâ hiera noceat, ex refrigerantibus & humectantibus aliquid miſceri poteſt.

Materiá ſubductâ ſæpius ieiuno ventriculo ea quæ in affectione hypochondriaca & ſcorbuto vſurpari ſolent, dentur. Nõnulli tart. correcti ℈.j. in aq. ſaluiæ, aut mixt. ſimpl. ℈.j. in aq. Paralyſ. ℥.j.ß exhibet. Hinc ſudor prouocari poteſt tali Potiũcula.

℞. *Aq. primulæ veri, betonic.* an. Vnc.j.ß. *ſuccin. præparati. matris perlar. præparata*, an. Scrup.ß. *extr. galangæ.* g̃. vij. *ſpir. tartar. correcti* Scrup.ß. *manus Chriſti. col. ſuccini* Drach.iij. *aq. theriac.* Drach.ij. Miſce.

Vel ſequenti Bolo.

℞ *Conſeru. betonic. ſaluiæ*, an. Drach.j.ß. *theriac.* Scr.ij. *extr. ligni ſancti* Scr.ß. *ſal. chamæm.* g̃. vij. Cum *ſacch.* q.ſ. F. Bolus.

Quo ſumpto liquor aliquis conueniens bibatur. Dentur etiam quotidie de Rotulis confortantibus manè & veſperi aliquot.

℞. *Extr. galangæ* Scrup.j. *ligni aloës* Scrup. ß. *eſſent. ſaluiæ* Drach.ij. *ſuccini præpar.* an. Drach. ß. *ol. ſuccini* Scrup.ß. *cinamomi* gut.vij. *ſacch. in aq. flor. lauend. & fl. tiliæ diſſol.* Vnc.vi. F. Conf. in Rotulis.

Membra verò reſoluta fricentur panno aſperiore, poſtea inungantur oleis non vehementer calidis; qualia ſunt, lilior. albor. anethin. chamæmel. & ſimilia. Et ſi illa ſupra propoſita adhibentur, aliquid moderatè refrigerantium admiſceri poteſt; vt ol. roſac. & ſimilia. Quæ præterea ad huius Paralyſis curationem facere poſſunt, videantur apud Schenckium, *lib.* 1. *obſeru.* 189.

Paralyſin autem Scorbuticam quod attinet in ea curanda imprimis ad materiam, Scorbuti cauſſam, reſpiciendum eſt, poſtea membris reſolutis medicamenta adhibenda. Qua de re, *de Scorbuto, lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 7. dictum.

Curatio Paralyſis à cauſſis euidentibus.

Curatio paralyſis à cauſſis euidentibus.

In Paralyſi à contuſione, caſu vel ictu, ſi ob plethoram affluxus ad partem læſam metuatur, vena aperiatur, aluo per clyſterem prius euacuata. Poſtea corpori applicentur non ſimpliciter adſtringentia & refrigerantia, vt in contuſione ſine Paralyſi, ſed partim diſcutientia, partim adſtringentia cum quadam calefactione, niſi inflammatio adſit. Vtile ergo eſt tale Emplaſtrum.

℞. *Maſtich. thuris, gummi hederæ*, an. Vnc.ß *pulu. lumbric.* Drach.j. *maioran.* Drach.ij *flor. chamæmel. roſar.* an. Drach.ß. *ol. roſar. chamæmel. cheirini*, an. Vnc.j. *terebinth.* & *ceræ* q.ſ. Fiat Emplaſtrum.

In declinatione diminutis adſtringentibus, dirigentia augeantur, vt reliquiæ diſſipentur ac medicamenta, quæ in Paralyſi pituitoſa propoſita ſunt, vſurpentur, vt:

℞. *Faric. fænigr. pulu. rad. althea*, an. Vnc.ß. *lumbric. terreſtr.* Drach. iij. *ammoniac. bdellij, adipis anſerin.* an. Drach.ij. *ol. lilior. alb. ceræ*, an. q.ſ. F. Emplaſtrum.

De particularibus reſolutionibus Linguæ, Palpebrarum, Veſicæ, Ani, & ſimilibus dicetur ſuo loco.

QVÆSTIO I.

An Galenus & Auicenna de cauſſis Paralyſis conſentiant, & Frigus ſaltem denſando neruos Paralyſin inducat.

Defectus equidem ſpirituum animalium in neruis proxima & continens Paralyſis cauſſa eſt. Cum verò is à pluribus cauſſis prouenire poſſit in iis recenſendis inter Autores diſcrepantia quædam eſſe videtur. Primò quidem aliter eas cauſſas recenſet Galenus, aliter Auicenna. Galenus, 1. *de Sympt. cauſſis, cap.* 5. ita de iis ſcribit. Continens quidem, ſiue proxima, ſiue quocunque alio vocabulo libeat appellare, huius ſymptomatis cauſſa eſt talis quiſpiam in neruis affectus, cuius occaſione à principio ad ipſum virtus tranſmitti prohibetur. Porrò prohibetur, (ſiquidem meatum aliquem neruus habet, qualem ille, qui ad oculos deſcendit manifeſtè habere cernitur) vel ex obſtructione vel compreſſione: ſi autem non habeat, ex conſtipatione, vel frigore, vel compreſſione. Vbi quatuor cauſſæ ponuntur Paralyſis; nerui ſcilicet Obſtructio, Compreſſio; Conſtipatio, & Frigus.

Auicennas verò aliter cauſſas Paralyſis digeſſit, & Paralyſin fieri docet, vel quia facultas, ſeu ſpiritus non fertur ad membra, vel licet feratur, membrorum vitio non ſuſcipitur, his verbis. Deſtructio ſenſus & motus fit, quoniam ſpiritus ſenſibilis aut motiuus vel retinetur à penetratione ad membra, vel penetrat, ſed membra non ſuſcipiunt eius impreſſionem propter complexionis corruptionem. Quibus eaſdem quidem cauſſas prohibiti ſpiritus animalis in neruos influxus affert, obſtructionem ſcilicet, denſationem, & compreſſionem: addit verò alterum membrum, cum videlicet influit quidem ſpiritus, ſed ob deprauationem temperamenti partis ſpiritus influens à membro non ſuſcipitur.

Hic tamen Galenum & Auicennam facilè conciliari poſſe putat Iulius Guaſtauinius, *libro locorum è medic. ſelect. cap.* 24. & quidem hoc modo. Nam primò quidem eos in eo conuenire ſtatuit, quod vterque tres cauſſas ponit, cur ſpirituum influxus prohibetur, videlicet, obſtructionem, compreſſionem, & denſationem. Nec de hoc dubium eſt. Deinde etſi aliud vitium addere videatur Auicennas, cum ſcilicet membrum ſpiritus impreſſionem non ſuſcipit, propter complexionis corruptionem; neruorum ſcilicet illius membri, qui ſpiritum ſuſcipere debent: tamen eam ipſam temperamenti corruptionem ab Auicenna propoſitam non eſſe aliud putat, quàm affectus à Galeno propoſitos, obſtructionem, compreſſionem, & denſationem. Cum enim Auicenna temperiem corrumpi in neruis affirmet non ab intemperie calida aut ſicca, ſed frigida & humida, obſtructionem à Galeno propoſitam ab humore frigido, & denſationem à frigore illam ipſam temperiei corruptionem eſſe putat. Affectus enim, qui cauſſa Paralyſis, modo pertinet ad neruos iuxta eorum initium, cerebrum aut ſpinam, aut locum à membro læſo remotiorem; modò ad eorum propagines ſeu portiones exiliores, quæ muſculis inſeruntur. Cum ergo exiles hi nerui in ipſis partibus propter obſtructionem, compreſſionem, aut denſationem ſpiritus ſuſcipere non poſſunt, id Auicennam propter complexionis corruptionem fieri ſtatuere putat. Et licet Galenus refrigerationem in ſpecie addat; tamen has duas læſiones, refrigerationem & denſationem, ad vnam redigendam cenſet; cum à frigore fiat denſatio, & denſationem à frigus putat eſſe ſynonyma; ac prius poſterioris explicationem.

Verùm enim verò hoc modo Galenus & Auicenna non ſatis conciliantur, & omnino Auicennas peculiarem cauſſam adhuc addere voluit. Licet enim hoc non ſit negandum, frigus aliquando neruos condenſare poſſe: tamen frigus tum proxima prohibiti influxus ſpirituum animalium cauſſa non eſt, ſed denſatio ſeu anguſtia; voluitque Galenus tum proxima prohibiti influxus ſpiritus animalis cauſſas recenſere: idémque expreſsè diſtinguit conſtipationem, frigus, & compreſſionem, & disiunctiuè eam proponit. Auicennæ verò locus multò minus iſtam interpretationem patitur, & præter mentem eius dicitur, quod temperamenti corruptio, quam ponit Auicennas, non ſit, alius affectus quàm à Galeno propoſita obſtructio, compreſſio & denſatio. Frigus enim quidem temperamentum mutare poteſt, ſed compreſſio id non mutat, vt neruus fiat inhabilis ad ſpiritus ſuſcipiendos; poteſtque fieri compreſſio ſine omni intemperie.

Mens ergo Auicennæ hæc eſt; ſpiritum animalem aliquando influere non poſſe propter anguſtiam nerui à quacunque etiam cauſſa prouenientem, & quocunque loco ea hæreat; aliquando verò licet nulla ſit in neruo anguſtia, & licet influant ſpiritus animales; tamen à membro eos non ſuſcipi, ſeu, vt loquitur Auicennas, eius impreſſionem non ſuſcipi propter complexionis corruptionem, id eſt, quia à frigore inuatum partis,

&

& in ea neruoſarum fibrarum temperamentum & calor corruptus eſt, cum eo ſpiritum animalem influentem vniri, ei ſe aſſociare, & ſuam ἐνέργειαν in mébro, cuius temperies naturalis deſtructa eſt, exercere non poſſe. Quod nec ipſum Galenum negare puto; cum 4. *de loc. affect. cap.* 4. Paralyſin à refrigeratione deducat, & medicamentis calidis ſanatum fuiſſe ſcribat.

QVÆSTIO II.

Qui humores Paralyſis cauſſa eſſe poſſint.

Agitatur quoque inter Medicos controuerſia, qui humores Paralyſis cauſſa eſſe poſſint. De pituitoſis equidem res plana eſt, eóſque omnes inter Paralyſis cauſſas admittunt: verùm an bilioſi etiam & melancholici, ac quo modo Paralyſin inducant, controuertitur. Galenus, 4 *de loc. affect. c.* 4. narrat, quidam qui à vehementi peripneumonia conualeſcebat, brachij tam poſteriores, quàm inferiores partes, & cubiti maximam partem eodem modo ad ſummos digitos ſenſus difficultate laboraſſe, atque motum quoque aliquorum digitorum nonnihil læſum fuiſſe. Alexander Trallianus, *lib.* 1. *cap* 6. refert, quendam in Paralyſin ex mœrore incidiſſe, deinde ſumpta hierâ adeo læſum, vt totus immobilis fieret, & propemodum interiret, niſi in contrarium mutatus fuiſſet, & humectantibus omnibus, cùm potibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipſum redderent, vſus fuiſſet. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 18 & 43. facit mentionem Paralyſis ex Colica per iudicatoriam quandam tranſlationem, ab humore bilioſo (refrigerantia enim proderant) ortæ. Fernelius, *lib.* 5. *de part. morb. & ſympt. cap.* 3. ſcriptum reliquit; bilem flauam ſub finem intermittentium febrium in ſpinam dorſi, ac in neruorum originem effuſam aliquando Paralyſin generaſſe. Hercul. Saxonia, *lib.* 1. *c.* 40. refert quendam inflammatione oris ventriculi laboraſſe, & rupto abſceſſu factum fuiſſe Paralyticum. Rondeletius verò, 1. *Method. curand. morb. cap.* 32. Fernelio ſeſe opponit, & bilem, vt & Melancholiam, Paralyſin efficere poſſe negat, cum hi humores potius ſiccent, quam emolliant neruos, & bilis ad conuulſionem magis, quam ad Paralyſin excitandam ſit idonea. Deinde quod bilis, quæ concocta & pauca ſit, ad loca tam diſſita & remota facilè penetrare non poſſit. Neque enim per cerebrum, neque per vertebrarum foramina & ſpinam eo peruenire poſſe putat. Etenim ſi per cerebrum & ſpinalem medullam delaberetur, phrenitidem excitaret; atque id potius in ardentibus febribus accideret: ſi verò per vertebrarum foramina eò ferretur, cum ſanguine ſimul eo deduci, & in venis contineri potius debuiſſet, atque ac ratione continuam potius, quam intermittentem excitaſſet. Ipſe verò ſub finem febrium intermittentium bilioſarum Paralyſin fieri putat, quòd bilis & febrilis calor pituitam in cerebro contentam, aut in ipſa ſpinali medulla latitantem eliquare potuerit, quæ in neruos effuſa Paralyſin induxerit: ſtatuitque, ſanguinem ſolùm tenuiorem bilemque aquoſiorem Paralyſin committere poſſe, dum aut obſtructionem faciunt, viámque ſpiritibus intercipiunt, aut humiditate ſpiritus extingunt vel conſopiunt, aut neruos emolliunt & elongant.

Verum enim verò negandum non eſt, bilem & melancholiam cauſſam Paralyſis eſſe poſſe, cum tot modi ſint, quibus Paralyſis excitari poteſt. Poſſunt videlicet humores Paralyſis cauſſa eſſe, neruos refrigerando, humectando, & irrigando, ſenſus ac ſpiritus vi occultâ ſopiendo, extrà pondere & grauitate eos premendo, eoſdémque obſtruendo. Quod ipſe Rondeletius negare non videtur.

Duplici autem viâ humores ad neruos feruntur. Vel enim ex ipſis meatibus cerebri in neruorum ſubſtantiam infunduntur, vel ſaltem, ductum ſpinalis medullæ neruorúmque inde ortorum ſequentes, extrà neruis incumbunt. Platerus quidem poſteriorem modum ſolum admittit, obſtructionem verò reiicit, negatque, humores craſſos in ipſam neruorum, qui ita manifeſtas vias non habent, ſubſtantiam penetrare poſſe. Verùm ſi vapor, præcipuè qui vi narcotica præditus eſt, in ipſa ſubſtantia cerebri contineatur, atque in humorem ibidem condenſetur, vel etiam tenuior humor ibi contineatur, cum in neruos infundi & penetrare poſſe impoſſibile non eſt. Quanquam enim manifeſtas cauitates non habent nerui: tamen, cùm neruorum ſubſtantia ſit rara, humores tenues in eos ſeſe inſinuare poſſunt. Obſeruandum tamen & hoc, bilis nomine non rarò etiam ſeroſos & ſalſos humores & apud autores accipi.

Atque hinc ad argumenta Rondeletij reſpondere facile eſt. Nam cùm ipſe concedat ſanguinem tenuiorem bilemque aquoſiorem Paralyſin committere poſſe, fruſtra pugnat contra Fernelium; cùm Fernelius non definiat bilem, quæ Paralyſin facit. Neque enim omnis bilis acris eſt, vt neceſſe ſit, eam neruis effuſam conuulſionem excitare, vt in ictero videre eſt, in quo in cute nullus pruritus aut dolor percipitur. Neque in intermittentibus febribus viâ, quâ humores ad neruos tranſeant denegatur. Quamvis enim fomes febrilis in febribus, intermittentibus ſit extra venam cauam: tamen in eam effunditur, & in paroxyſmo tandem per eius ramos expellitur, vt, *lib.* 2. *de Febribus, c.* 16. monſtratum fuit. Atque hoc modo partim ad ſpinalem medullam, partim muſculos tranſmitti poteſt. Videantur quoque quæ de generatione & curatione Paralyſis Scorbuticæ, *lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *de Scorbuto, cap.* 4. & 7. dicemus.

Si verò ex capite delapſus bilioſus humor Paralyſin generet, modus generationis eſt facilis; cum & comprimendo, ſpiritibúſque viam intercipiendo, &, ſi aquoſa ſit bilis, neruos irrigando Paralyſin excitare poſſit. Et ſi ſaltem à liquatione pituitæ fieret hæc Paralyſis, potius in augmento vel ſtatu febris, vbi calor maior eſt, quàm in declinatione, ea accidere deberet.

Melancholiam quod attinet, ſtatuunt quidam è Recentioribus melancholicum humorem, etſi ſiccus & terreſtris inter humores dicatur, tamen, quia humor eſt, humidum, & neruo humidiorem eſſe, ipſúmque humectare poſſe, melancholiámque aliis humoribus collatam eſſe ſiccam, partibus verò corporis humidam & humectantem. Verùm rectè explicanda eſt hæc opinio. Etenim etſi humor melancholicus ad tactum, & quâ humor, & quiddam liquidum eſt, humidum eſt: potentiam tamen non humectandi vel ſiccandi habet, ſicut thermæ, lixiuium, vina potentia, ſpiritus, & alij liquores multi ſiccandi potentiâ præditi, corpora, quæ contingunt, non emolliunt, ſed ſiccant potius. Ergo ſi à melancholia generatur Paralyſis, credibile eſt, eam extra pondere ſuo neruos comprimere, & ſpiritui fluxum prohibere, vt Platerus ſentit. Aut ſi omnino humectando id efficiat, fit potius hoc ab humore ſeroſo, quo melancholicus humor plerumque diluitur, quàm à craſſa eius ſubſtantia; id quod in Scorbuticis accidit.

QVÆSTIO III.

An Sudorifera in Paralyſi ſint exhibenda.

Ludouicus Septalius equidem, *lib.* 6. *animaduerſ. med. n.* 47. Sudorifera in paralyſi reiicit, & vrinam cientia præfert, magnúmque errorem paſſim à Medicis committi putat, quod, omiſſis vrinam cientibus, ea vſurpent, quæ ſudores mouent, decoctum Guajaci, ſarſæparill. & ſimilia, eâ de cauſâ, quod per vrinam craſſiora quoque educantur, per ſudores autem tenuibus euacuatis craſſiora magis incaleſcant & craſſiora reddantur, magis obſtruant, atque difficiliora reddantur ad motum & euacuationem.

Verùm etſi hæc omnia vera eſſe concedimus de morbis, quorum cauſſa circa viſcera & in hypochondriis, vel etiam in venis hæret, tamen in Paralyſi hæc ratio locum non habet. Cum enim circa neruos cauſſa mali hæreat, non video, quomodo inde ad vias vrinæ facile peruenire poſſit: per ambitum verò corporis facilis euacuatio eſt. Neque metuendum, vt ſudoriferorum vſu materia incaleſcat nimium, vtpotè quæ frigida eſt, & ita calefactionem requirit, vt etiam nonnulli febrem, quæ eam calefaciat & fundat, accendendum putent; aut craſſeſcat: cum illa ipſa ſudorifera vim habeant eam attenuandi.

CAPVT XXVIII.

De Spaſmo, ſeu conuulſione, & Conuulſiuis motibus.

Σπασμὸς Græcis, Celſo Diſtenſio neruorum, vulgò Conuulſio eſt motus membrorum ita deprauatus, vt præter voluntatis imperium, & contra id membra verſus muſculorum ſuorum principia retrahantur. Aut ſi verbum verbo reddere velimus, Spaſmus dicendus contractio. Σπᾶν ſiquidem Græcis eſt trahere. Membrum enim conuulſum, vt & motum ſecundum voluntatem, muſculi ſui medio, quod ventrem vocant, contrahitur verſus ſuum initium, quod caput muſculi nominatur. Tendo etiam in quem muſculus deſinit, contrahitur, & ab hoc os, vel membrum, cui inſeritur, contrahitur. Quia tamen in contractione illa partes ita diſtenduntur, vt rumpi quaſi videantur, Latinis conuulſionem & diſtenſionem nominare placuit. Et quidem quod muſculus tenditur, & ad principium ſuum trahatur, vnáque cum hac pars, cui inſeritur; id commune eſt ſanis ac conuulſis, teſte Galeno, 2. *de Sympt. cauſ. cap.* 2. Sed quod inuitis, & præter voluntatis imperium accidit, id p.n. affecto corpori ineſt, non ſano, vt Galenus docet, 3. *de loc. affect. cap.* 6. Aliud verò vocabulum eſt σπάσμα, quod propriè vnitatem ſolutam in parte neruoſa citra vulnerationem ſignificat, ſeu partium neruoſarum, vel fibrarum in muſculis ex diſtenſione ruptionem. Nam quod in carne ῥῆγμα dicitur in neruis appellatur σπάσμα, vt ex Galeno, 3. *meth. med. cap.* 6. & *m. m. c.* 1. & *de conſtitutione artis. cap.* 6. videre eſt. Et quidem manus vel pedes, vt & caput, frequentius conuelluntur, quandoque etiam maxillæ ita conſtringuntur, vt vix vllâ vi diduci poſſint. Rariores aliquot conuulſionum hiſtorias annotauit Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirabil. lib.* 2. *cap.* 3. Refert enim, penem quibuſdam morientibus, imò etiam iam mortuis rigidum & conuulſum fuiſſe (modò conuulſio fuit illa penis rigiditas) aliquando anum ita à conuulſione conſtrictam, vt clyſteris canalem non admitteret; deprehenſum etiam, manus mortuorum tam conſtrictas fuiſſe, & quandoque tractantium manus ita firmiter conſtrinxiſſe, vt difficulter diuelli potuerint; cuiuſdam etiam capite truncati cadauer, dum in pheretro ad ſepulchrum portaretur, repentè adeò concuſſum fuiſſe, vt loculi tabulæ inuicem diſiungerentur, ac penè ex geſtantium humeris decideret, quod ad jactum ſagittæ, dum funus progrederetur, durauit.

Spaſmus.

σπασμὸς & σπάσμα differunt.

Eſt

Spaſmus quid?

Eſt videlicet Spaſmus ſeu Conuulſio ſymptoma deprauatæ facultatis animalis, liberè mouentis; inuoluntaria ſcilicet, & ἀκουσίως facta membri, verſus muſculi ſui principium contractio, quæ plerumque non ſine dolore fit. Quod tamen de ipſo actu motûs & contractionis intelligendum. Poſteaquam verò contractio iam facta eſt, membrúmque rigidum eſt, ablatus potiùs motus eſt. Siquidem neque ipſi ægri membrum contractum liberè mouere poſſunt, & ſæpe ita rigidum à Conuulſione fit, vt neque ab aſtantibus extendi poſſit. Et vbi motus tonicus eſt, membrum rigidum manet, vt flecti nullo modo poſſit.

Affectus eſt in muſculo, qui proprium voluntarij motus inſtrumentum eſt, & quidem ſecundum ſe totus contrahitur; præcipuè verò ſecundum fibroſam partem: vnde Galenus conuulſionem, nunc muſculorum, nunc neruorum πάθος eſſe ſcribit. Contrahitur verò pars fibroſa verſus originem ſuam. Origo autem neruorum eſt cerebrum & ſpinalis medulla, muſculi, vel fibrarum huius, ipſius caput; tendinis, finis muſculi, ſicut ligamenti origo vel principium eſt os, cartilago, aut durior membrana.

Conuulſio & diſtenſio non differunt.

Sunt quidem nonnulli, qui inter Conuulſionem & diſtenſionem diſtinguunt, ac Galenum reprehendunt, quòd iſta confuderit. Verùm illa ipſa Diſtenſio, quæ in tetano apparet, etiam eſt contractio. Quanquam enim membrum tetano laborans rigidum, rectum, & extenſum manet, tamen id fit, quia ex vtraque parte fit æqualis contractio, & muſculi anteriore & poſteriore parte æqualiter contrahuntur, vt neutra pars vincat; vnde membrum rigidum manet.

Conuulſio & motus conuulſiuus differunt.

Monendum tamen hîc, diſtinguendum eſſe inter ſpaſmum ſeu conuulſionem, & motum conuulſiuum, ſed σπασμώδη πάθη. Spaſmus enim, ſeu Conuulſio propriè dicta eſt muſculi verſus ſuum principium contractio, ex qua membrum rigidum manet, ſicut in tetano, ὀπισθοτόνῳ, riſu Sardonio, & aliis veris conuulſionibus apparet. Motus verò σπασμώδης ſeu conuulſiuus eſt etiam muſculi verſus ſuum principium retractio; verùm non in vna ſitûs differentia continuat, ſed cum quadam concuſſione, vt in epilepſiâ, febribus malignis, vulneribus capitis ſæpe videre eſt. In hoc enim differt ſpaſmus ſeu conuulſio à motu conuulſiuo, quod, vt dictum, in conuulſione membrum ex contractione rigidum manet; in conuulſiuo verò motu membrum agitatur, vibratur, & variè concutitur.

Deinde in vera conuulſione ſenſus omnes, cùm interni, tum externi integri ſunt: in motibus verò conuulſiuis ſæpe læduntur.

Ad motus hoſce conuulſiuos referendus, vel iis cognatus eſt ille, qui nonnullis ſub primum ſomnum accidit, quo totum corpus ita concutitur, vt lectum totum concutiat, & homo inde excitetur. Qui procul dubio accidit à vaporibus quibuſdam acribus à ventre inferiore adſcendentibus, & principium neruorum vellicantibus, ſed qui ſtatim euaneſcunt.

Cardanus verò *in Comment. aph.37.* ſeu, *ſecundum eius diſtinctionem*, *39. ſect.6.* etiam hanc differentiam agnoſcit & admittit, verùm nominibus aliis exprimit, & quem nos Conuulſiuum motum appellari diximus, quíque cum manifeſta agitatione & concuſſione fit, Conuulſionem ſolùm appellandum cenſet; Diſtenſionem autem, quæ fit motu occulto cuius ſpecies ἐμπροσθότονος ὀπισθότονος, & τέτανος. Verùm præter communẽ loquendi vſum hæc ſtatuit, & præter neceſſitatem vulgatas appellationes mutat; cùm ſynonyma ſint ſpaſmus, conuulſio, & diſtentio, vt dictum. Concuſſiones verò illæ & agitationes manifeſtæ, quas ſolùm conuulſiones apellandas cenſet, σπασμώδη πάθη, ſeu conuulſiui motus, non conuulſiones propriè à Medicis dicuntur.

Spaſmus & Paralyſis interdum iunguntur.

Notandum & hoc, Spaſmum equidem opponi paralyſi, quòd in paralyſi eſt mouendi impotentia, etſi membrum flexile ſit, in ſpaſmo verò & motibus conuulſiuis motus deprauatus: interdum tamen junguntur ita, vt per vices & alternatim affligant, ita vt pars modò conuellatur, modò reſoluatur. Cuius rei exemplum eſt, apud Hippocratem & Galenum, *3. Prorrh. t.26.* quale etiam vidit Petrus Salius Diuerſus, vt *in Notis in Altimarum, cap.13.* refert, quod tamen raro accidit.

Definitio.

Conuulſionis cauſſa proxima.

Sed, vt definitio perfecta conſtitui poſſit, de proxima cauſſa conuulſionis inquirendum, ad quam omnes aliæ quæ ſatis multæ ſunt, redigi poſſint. Etſi autem ea ſit tendinum & fibrarum in muſculis contractio ſeu longitudo imminuta ob quam eandem ſitûs differentiam muſculum & totum membrum, cui inſeritur, ſecum trahit: tamen cùm idem etiam in motu voluntario accidat; Conuulſio verò contractio præter voluntatem ſit: quænam cauſſa ſit, vt præter voluntatem tendines & fibroſæ muſculorum partes ita ad originem ſuam contrahantur, grauiſſima & intricatiſſima controuerſia eſt.

Vulgata equidem doctrina eſt ex Hippocrate, *6. Aphor.39.* Spaſmum ex inanitione vel repletione fieri. Et vtuntur plerique cum Galeno ſimilitudine petita à chordis ex inteſtinis animalium exſiccatis paratis, vt & coriis ac pellibus. Vt enim hæc, vbi Soli vel igni exponuntur, humore abſumpto corrugantur & breuiora fiunt; pariter etiam vbi humorem aliquem imbiberunt, latitudine & craſſitie auctâ, longitudo imminuitur, & breuiora redduntur: ita etiam putant, in neruis ac neruoſis muſculorum tendinibus ac fibris idem accidere, eóſque à cauſſis nimiùm ſiccantibus & humectantibus breuiores reddi.

Recentiores plerique tertium genus cauſſæ addunt; quod tamen etiam Galenus, *5. Aphor. 1.* obſeruauit, vellicationem videlicet neruoſi generis ex re moleſta.

Verùm etſi calumniis facilè obnoxium ſit, ſi quis à ſententia in omnium libris ferè vulgata ſeceſſionem faciat: tamen vbi de veritate agitur, non quis, vel quot aliquid dixerint, videndum, ſed quàm bene quid dicatur, perpendendum. Idque & hîc faciendum puto. Quibus autem & quantis difficultatibus priora duo cauſſarum genera inuoluta ſint, in Inſtitutionibus, *lib.2. part.3. ſect.2. cap.5.* dictum, & infrà, *quæſt. 1.* dicetur. Et quamuis nonnulli anxiè laborarint, vt cauſſas omnes remotiores ad hæc duo genera referrent, tamen id, quod conati ſunt, non præſtiterunt; adeò vt doctiſſimi atque ingenioſiſſimi Medici de vera cauſſa inuenienda ferè deſperaſſe videantur. Inter quos eſt acutiſſimus Auenroïs, qui, *3. collectam.* ſcribit: *Vtinam ſcirem, cur diſtendantur in latum nerui, & non in longum.* Et mox: *Scias, medicorum verba in hoc ſymptomate vniuersè propiora eſſe verbis Muſicorum, ſeu fabellas canentium, quàm demonſtratorum.*

Verùm ne actum agamus, ea, quæ in Inſtitutionibus *loco allegat.* prolixè hac de re diximus, hîc non repetemus, nec ea, quæ poſtea, *quæſt, 1.* dicentur, ſed ſaltem ſententiam noſtram, quam vero magis conſentaneam, quantum quidem in hac rei obſcuritate licet, eſſe putamus, ſummatim proponemus. Et propterea breuiter hîc ſtatuimus, cauſſam proximam Spaſmi eſſe facultatis expultricis partium neruoſarum à re moleſtante irritationem, quæ animalem facultatem ſibi in eodem ſubiecto iunctam in conſenſum trahit, atque ad motum incitat; ſeu materiam fibroſas & neruoſas partes in muſculis irritantem. Reliqua, quæ ad hanc rem pertinent, infrà, *quæſt. 1.* proponentur.

Spaſmi definitio.

Vnde definimus ſpaſmum, quòd ſit muſculorum deprauatus motus, ſeu verſus principium contractio præter voluntatem, à facultatis expultricis partium neruoſarum à re moleſtâ irritatione, quæ animalem ſibi junctam in conſenſum trahit, & ad hunc motum incitat, orta.

Cauſſa & ſubiectum.

Sed vt hæc clariora fiant, de ſubjecto & cauſſis quædam addenda. Subjectum quidem proprium & proximum conuulſionis muſculum eſſe ſtatuimus. Cùm enim muſculus proprium & adæquatum motus voluntatij, qui ſecundum naturam fit, inſtrumentum ſit: etiam motus illius deprauati, ſeu conuulſionis cauſſa erit; & muſculo contracto oſſa, & quicquid in parte mobile eſt, ſimul contrahuntur. Veruntamen neruis ſolùm & fibroſis neruorum partibus mediantibus, vt etiam ſuprà dictum, muſculi conuelluntur. Et ſi enim muſculi ipſi per ſe ſæpe vulnerentur, contundantur, & tumorem aut alium morbum patiantur: non tamen conuelluntur, niſi neruos malum peculiariter attingat.

Variarum autem corporis partium muſculos conuulſio occupat. Interdum enim totum corpus, caput ſcilicet, & omnia ſub capite membra conuulſione corripiuntur: interdùm caput ſaluum eſt, & omnes ſub capite partes conuulſionem patiuntur: interdum vnius lateris membra omnia: interdum vna ſaltem pars, oculus, lingua, ceruix, brachia, manus, crus, pes, digitus.

Cauſſam proximam diximus eſſe facultatis partium neruoſarum irritationem, quæ animalem in muſculis in conſenſum trahit, & ad motum incitat, ſeu ſi alicui ἀκριβολογεῖν libeat, materiam neruoſas & membranoſas in muſculis partes irritantẽ. Nam, vt *in Inſtit.* etiam dictum, aliter ſeſe res habet in expulſione in parte, quæ potentiam habet ad voluntatis imperium ſeſe mouendi, aliter in ea quæ eâ deſtituitur. Conuulſio ad prius genus pertinet, ſicut & ſternutatio ac tuſſis: in quibus omnibus, quia facultas expultrix naturalis, facultatem aaimalem in conſenſum trahit, motus quidam ſenſibilis excitatur, atque ita vtraque facultas ad conuulſionem concurrit. Neque ſola facultas animalis huius motûs cauſa eſt, vtpote quæ ſibi relicta nullum motum, niſi ad voluntatis imperium, aggreditur. Sed hic ad motum nunc primò facultas naturalis concurrit. Cùm enim cauſſa, quæ conuulſionem parit, in muſculo reſideat, ſeu humor ſeu vapor, primò inde afficitur & irritatur facultas naturalis, quæ ſibi coniunctam facultatem mouendi in conſenſum trahit. Quæ etſi aliàs ſalua ſit, atque imaginatio non deprauata, ob irritationis tamen vehementiam & totius animalis ſalutem, ac illam, quæ eſt in toto corpore, ſympathiã partium & actionum, obſequi cogitur, & hunc motum coacta ſeu permittit ſeu imperat, quem non irritata non imperaſſet, ſeu permiſiſſet; aut certè facultas animalis à naturali in conſenſum tracta & irritata ſpiritus animales coacta ad membrum affectum mittit, forſan non ita concurrente imaginatione. Neque enim adeò credibile eſſe videtur, cùm tam vehemens contractio in conuulſione fiat, vt etiam membrum extendi non poſſit, eam contractionem ab imaginatione ac loco-motiuam dirigente facultate imperari; ſed poteſt fortaſſe per ſpiritus animales ad membrum affectum affluentes etiam inuitâ imaginatione motus ille, cuius modum ignoramus, fieri. Neque

A qua cauſſa muſculi in conuulſione cõtrahantur.

tamen ſine concurſu facultatis animalis motum iſtum fieri poſſe, manifeſtum eſt. Eſtque irrefutabilis demonſtratio hæc, conuulſio eſt contractio: contractio muſculorum actio propria: muſculi inſtrumentum non facultatis naturalis, ſed motricis: motus muſculorum nunquam fit citra facultatis animalis operam, quæ appetitum & rationalem, & ſenſitiuum complectitur aut certè non ſine ſpirituum animalium ope.

Neque refert, quòd hi motus contra voluntatem fiunt, & quòd partem conuulſam etiam volentes extendere, non poſſunt ægri. Etenim vel ab appetitu irrationali fiunt, vel anima quaſi perturbatâ, vt ex Ariſtotele, *lib. 3. de anima, cap. 2.* & Galeno, 1. *de motu muſculorum, cap.6.* in *Inſtitut.* diximus; vbi monſtratum fuit, motus voluntarios non eſſe planè eiuſdem generis.

Si porrò quæratur, quî fiat, quod nunc ſaltem verſus vnam partem contractio fiat, parſque ita contracta immobilis maneat; quæ propriè eſt Spaſmus, conuulſio ſeu Diſtenſio: nunc verò in hanc vel illam partem varia fiat agitatio, quæ motus Conuulſiuus propriè nominatur, etſi Cardano contrà conuulſionem appellare placuerit; differentiæ cauſſa in hiſce conſiſtere videtur, quòd in vera conuulſione ſeu vapor ſeu humor neruos vellicans penitùs ſe in neruorum ſubſtantiam inſinuauit, iiſque adhæret, & quaſi infixus eſt: in Conuulſiuo verò motu materia non adhæret neruis pertinaciùs, ſed facilè iterum à natura excutitur, quæ tamen cùm iterum neruos petit, conuulſiuus motus continuatur, & tamdiu durat, donec materia vellicans tota dicuſſa ſit. Vnde procul dubio materia, quæ conuulſiuúm motum excitat, vaporoſa, ſeroſa vel bilioſa, ac omninò tenuis eſt; quia facilè diſcutitur, & ſæpe hinc inde vagatur. In Spaſmo autem & conuulſione verâ, materia eſt craſſior & tenacior, ac propterea pertinaciùs neruis adhæret. Præterea in conuulſiuis motibus materia neruos extra muſculos poſitos potiùs afficit, & ſic muſculi mediatè, & per conſenſum patiuntur, dum id quod moleſtum eſt neruis, motu ſuo excutere tentant. In conuulſione autem ipſæ neruoſæ fibræ in muſculis inſertæ afficiuntur immediatè Quibus accidit & hoc; quòd in vera conuulſione vnus muſculus ſaltem, vel plures eiuſdem generis, ſeu extendentes ſeu contrahentes afficiuntur: in motu verò conuulſio etiam contrarij, aut certè nerui extra muſculos eo loci, vbi verſus oppoſitos, & contrariorum motuum muſculos æqualiter ramos mittunt. Ita enim cum muſculis in corpore humano comparatum eſt, quòd omnes, ſi paucos excipias, putà ſphincteres veſicæ & ani, vt & cremaſteres, contrarios muſculos habeant, quorum ſi hic contrahit, ille extendit; ſi hic eleuat, ille deprimit, & ita de cæteris motûs differentiis: etſi numero contrarij ſemper non ſunt pares, ſicut caput flectentes duo ſunt, extendentes duodecim. Itaque in conuulſione ſeu ſpaſmo, in vno ſaltem muſculorum contrariorum genere cauſſa mali hæret, vnde etiam membrum verſus muſculi illius principium contrahitur, & ita rigidum manet. In conuulſiuis verò motibus materia vellicans, neruos, qui ad vtrumque contrariorum muſculorum genus tendunt, infeſtat; vndè pars nunc contrahitur, nunc extenditur, omninò vario motu agitatur, prout materia nunc hunc, nunc illum muſculum vellicat. Hinc etiam in ſpaſmo, vtpote in quo cauſſa ſaltem circa partem affectam, in loco priuato hæret, cerebrum & ſenſus integri ſunt: in conuulſiuis verò motibus cerebrum ſæpe ſimul afficitur; vnde etiam ſenſus ferè ſimul læduntur. Et conuulſiui motus ferè accidunt per partium aliarum conſenſum, materiâ ab vtero, ventriculo, vel alia parte cerebro per neruos communicatâ: quæ cùm à cerebro rurſum excutitur, & in neruos expellitur, nunc hanc, nunc illam partem vellicat, atque inde variorum membrorum concuſſio & agitatio excitatur. Et quidem ſi materia hæc ad principium medullæ ſpinalis mittitur, & æquliter totam occupat, tunc æqualiter vniuerſum corpus conuellitur, & tam dextræ, quàm ſiniſtræ corporis partis membra concutiuntur. Malúmque hoc omniũ grauiſſimum eſt, præcipue ſi aliquid materiæ adhuc in cerebro hæreat, vnde & partes capitis conuelluntur, & ſenſus afficiuntur. Si autem dextram ſaltem, vel ſiniſtram corporis partem petat, motus conuulſiuus tantùm in dextra vel ſiniſtra parte accidit. Si verò non ad principium ſpinalis medullæ, ſed neruum priuato alicui membro inſeruientem materia mittitur, motus etiam conuulſiuus fit ſaltem in priuato illo membro, & nunc brachium, nunc crus, nunc manus concutitur. Et ſi magna materiæ efficacia vel copia ſit, membro è directo poſito per communes neruos communicatur. Aliquando etiam, vbi cauſſa mali in priuato aliquo membro generatur, cùm ea agitari incipit; primùm illa pars motu conuulſiuo corripitur, poſtea tamen materia per neruos cerebro communicatur, & hinc ad principium ſpinalis medullæ protruditur; vnde vniuerſum corpus motu conuulſiuo prehenditur, aut certè latus è directo loci affecti ſitum.

Spaſmus flatulentus. Non etiam hic prætereundum quomodo Spaſmus flatulentus generetur, qui Græcis σπασμὸς φυσώδης, vulgò *der Krampff* appellatur, Italis etiam Crampa vel Cramfus nominatur, qui eum maximo dolore, in cruribus præcipuè, & imprimis in ſuris, accidit, ſi inter dormiendum pedibus non contectis quis decumbat. Quod malum cacochymicos, flatulentos, & poculis ac crapulæ deditos infeſtat, partéſque cum dolore ſummo affligit, ſed plerumque breui temporis ſpatio durat. Durat tamen interdum, Iohan. Baptiſta Montanus, *in 9. Rhaſis*, refert, per horas quatuor, vt Medicos aduocare opus ſit, & plerumque ad verum ſpaſmum via eſt.

Quomodo autem generetur, pluribus, in *Inſtitutionibus* dictum eſt, quæ hîc repetere non licet. Vero conſentaneum eſt, ſpaſmum hunc flatulentum à flatu vel humore aliquo tenui ac ſeroſo in muſculo aliquo collecto, eiúſque fibras vellicante, fieri.

Cauſſæ antecedentes. Cauſſas antecedentes, procatarcticas & euidentes Spaſmi quod attinet, primò à ſanguine ac plethora ſpaſmum fieri vulgò docent, & quidem ex plenitudine, eiúſque rei exemplum inflammationes afferunt. Verùm enim verò multi dantur plethorici, qui ſpaſmum non patiuntur; ſicut nec inflammationibus omnibus Spaſmus conjungitur. Et ſi Spamus tum accidat, fit hoc vbi ſanguis corrumpitur & putreſcit, acrimoniam acquirit, neruóſque vellicat, vt etiam ex Galeno, *6. method. medend. cap. 2.* & alibi videre eſt.

Pituita deinde conuulſionis cauſſa ſtatuitur, & plerique eam replendo neruos conuulſionem excitare ſtatuunt. Verùm de modo planè inter ſe diſſentiunt, neque adhuc ſufficienter cauſſam reddiderunt, cur ob pituitam paralyticis membra potiùs reſoluantur quàm conuellantur, vt poſtea, *in quæſtione*, dicetur. Probabile ergo & hîc eſt pituitam corruptam acrimoniâ ſuâ potiùs neruos vellicare, quàm replere. Et dantur multi morbi pituitoſi, quibus conuulſio non coniungitur. Atque exempla, quæ Foreſtus & alij afferunt, quibus, monſtrare volunt, à pituita neruos replente Spaſmum excitatum fuiſſe, id non ſatis demonſtrant, nec plus probant, quam cacochymiam pituitoſam in talibus corporibus fuiſſe. Quomodo verò conuulſio à pituita illa producta fuerit non ſatis probant.

De Bile Medici, qui vulgarem ſententiam ſequuntur, in hoc quidem conſentiunt, quòd conuulſionem inducere poſſit: ſed de modo diſſentiunt. Etſi enim quidam ſtatuunt, bilem eſſe tenuem, & in nerui ſubſtantiam facilè penetrare, ac in eam ſeſe inſinuare poſſe: tamen plerique agnoſcunt, bilem vellicando potiùs id præſtare, quàm replendo.

Humorem melancholicum, non niſi rariſſimè, aut fortè nunquam, ſpaſmum producere poſſe quidam ſtatuunt, ea de cauſſa, quia craſſior ſit, quàm vt poſſit in neruum, qui durus eſt, ſeſe inſinuare. Verùm ex præſuppoſita opinione hæc dicuntur. Si ergo melancholia ſpaſmum parit, vellicando id præſtat.

Cauſſæ procatarctica. Quæcunque ergo cauſſæ humores, qui neruos & fibras muſculorum vellicare poſſunt, generant, conuulſionis cauſſa eſſe poſſunt: vbi ebrietas; crapula & repletio, conſueræ euacuationes ſuppreſſæ, balnea & exercitia in corpore plethorico vel cacochymico, aër frigidus ac humidus, & ſimiles.

Quia tamen tales humores in multis abundant, & cauſſæ tales multis obtingunt, qui tamen conuulſionem non patiuntur: procul dubio occultam aliquam diſpoſitionem neruis inimicam humor acquirat neceſſe eſt, antequam conuulſionem pariat, ſimilem illi, quæ epilepſiam generare ſolet.

Cauſſæ euidentes. Cauſſas reliquas euidentes, ferè omnes, neruos exſiccando conuulſionem inducere ſtatuunt; ſed parùm rectè, vt poſtea etiam, *quæſtione* 1. dicetur.

Primò enim inter cauſſas illas referunt febrem ardentem & phrenitidem, quæ cerebri membranas ac neruos omnes exſiccent. Verùm enim verò non omnibus febribus ardentibus, nec omni phrenitidi hoc accidit, & ſæpè conuulſiones in febribus malignis, ſatis, quantum ad calorem, mitibus, accidunt; contrà in aliis febribus, vbi calor ardentiſſimus eſt, non contingunt conuulſiones. Quod indicio eſt, non à calore ſiccante, ſed à vapore aut humore maligno neruos vellicante cõuulſiones prouenire. Quod & hoc arguit, quòd conuulſiones illæ non ſunt perpetuæ, ſed per interualla ſæpe recurrunt, quod fieri non poſſet, ſi à nimia exſiccatione prouenirent.

Choleram quoque inter cauſſas conuulſionis referunt; nec malè, ipſâ experientiâ teſte: eam tamen tum ab humore aliquo acri & maligno prouenire, cùm alios neruos, tum orificium ventriculi vellicante, & ita alios neruos in conſenſum trahente, probabile eſt. Sicut etiam Galenus vomitum ex bile æruginoſa inter cauſſas conuulſionis ad cauſſas neruos vellicantes refert, teſtatúrque, adoleſcentem quendam interdum vomitu bilem æruginoſam rejeciſſe, & inter vomendum toto corpore conuulſum fuiſſe, & ſimul vt euacuata eſt ærugo, protinus conuulſionem ceſſaſſe, 5. *aphor.* 1. 12. *method. medend.* & 5. *de loc. affect.*

Eadem ratio eſt hellebori & aliorum fortium purgantium medicamentorum. Etſi enim quidam ſtatuant, ſiccando, & nimiâ inanitiore hæc ſpaſmum producere: tamen ipſe Galenus 5. *aphor.* 1. & plerique interpretes eius agnoſcunt, non tam ab inanitione & exiccatione, quàm à vellicatione neruorum conuulſionem prouenire. Et omninò rationi conſentaneum eſt, potiùs à re moleſta neruos vellicante ſiue ſit ipſum medicamentum, ſiue humores vitioſi à medicamento agitati, quàm inanitione, conuulſionem tum fieri: cùm ſæpè tam breui

temporis

temporis ſpatio poſt ſumptum tale medicamentum accidat, quo non probabile eſt tantam interea inanitionem factam fuiſſe, è quâ nerui exſiccari & corrugari quaſi potuerint. Et contrà ſæpe in dyſenteria & alui profluuio longo tempore fluxus durant, corpúſque ſatis inaniunt, neque tamen vlla inde ſequitur conuulſio.

A frigore quoque interdum accidunt conuulſiones; refertque Foreſtus, *lib. 10. obſeru. 13. in Schol. & lib. 10. obſeru. 104. in Schol.* Fridericum, Comitem de Alta flamma, ex largiore aquæ frigidæ potu in Conuulſionem incidiſſe. Verùm frigus nec ſiccando nec replendo id præſtare poteſt, ſed potiùs quia vel neruis inimicum eſt, vel crudiores ac vitioſos humores in corpore retinet, febrémque auget.

Eodem modo in vulneribus capitis interdum neque ex repletione neque ex inanitione Conuulſiones accidunt, ſed quia à ſanie collecta membranæ cerebri & nerui vellicantur.

Ita in punctura neruorum conuulſio fit, quam alij ad plenitudinem, alij ad inanitionem referunt, ſed neutri, vt manifeſtum eſt, rectè: ſed fit ea potiùs propter dolorem ſeu condolentiam, ac conſenſum, & propterea etiam neruo diſciſſo ſanatur.

Et omninò tales cauſſæ, vt frigoris & caloris immoderatus appulſus neruorum & neruoſarum partium vulnera & puncturæ compreſſiones, inflammationes, luxationes, ciborum corruptiones, animalium venenatorum ictus & morſus, ſubitus terror, ira, & ſimilia, in quibus fruſtrà ſe torquent nonnulli, vt ea ad repletionem & inanitionem referant, rectiſſimè ad vellicationem neruorum referuntur, quam res tales vel ipſæ præſtant, vel humores in corpore commouent, qui id efficiant.

Differentia.

Differentia à loco affecto.

Præcipuæ differentiæ ſumuntur à loco affecto, qui eſt nunc totum corpus, nunc pars vna vel plures. Et imprimis notabilis, & ab omnibus Medicis propoſita eſt ceruicis ac ſpinæ dorſi; & hinc totius corporis, conuulſio. Cuius tres ſunt ſpecies. Prima eſt ἐμπροσθότονος, quando non ſolùm ceruix, ſed & reliquum corpus in anteriora cõuellitur, & mentum pectori penè admouetur, vt æger corpus erigere non valeat: fitque muſculis, qui corpus in anteriora flectunt, affectis, & ad principium ſuum reductis.

ὀπισθότονος, Τέτανος.

Altera eſt ὀπισθότονος, quando ceruix & ſpina verſus poſteriora flectitur, quod fit affectis muſculis, qui corpus poſteriora verſus flectunt. Tertius τέτανος, in qua ceruix & reliquum corpus rigidum ac in neutram partem flexile apparet. Etenim in iſto affectu partes manifeſtè conuulſæ non apparent, ſed æqualiter & antè & retrò tenſæ in æquilibrio permanent, quemadmodum in illo motu voluntario ſecundum naturam, qui τονικῶς dicitur. Et corpus hoc modo affectum propriè rigidum dicitur. Celſus tamen, *lib. 4. cap. 3.* quamlibet iſtarum differentiarum rigorem appellat.

Deinde huc referenda & illa differentia, cuius ſuprà mentionem fecimus, quòd conuulſio in genere accepta, alia eſt perpetua, nullis motibus ac concuſſionibus interrupta, quâ membrum contractum manet, quæ propriè conuulſio & Spaſmus eſt, in qua cerebrum ſaluum eſt; alia, quâ membrum variis motibus hinc inde agitatur; quod fit, cùm cauſſa per corpus variè mouetur, & plerumque accidit cerebro affecto, & conuulſiuus motus propriè dicitur. Iſtam tamen nominum diſtinctionem Medici accuratè non obſeruant, ſed paſſim etiam conuulſiuos illos motus conuulſiones appellant. Spaſmum autem propriè appellatum vulgò ex Arabibus proportionatum ad materiam; conuulſiuos verò motus Spaſmum non proportionatum ad materiam, ſeu per alicuius partis conſenſum nominant. Et quidem hunc non proportionatum ad materiam ideò dicunt, quòd non propter materiæ neruos implentis copiam, nec ob eius inopiam, quam ſiccitas neruorum ſequitur, ortum habet, ſed quòd proueniat ex appulſu rei parum, aut nihil proportionatæ ad materiam, neruoſo generi inimicam, quæ ex parte aliqua, cuius cauſſâ tum hic morbus oritur, ad principium neruorum per partes neruoſas tranſmiſſa, neruos vellicat, & ad expellendum id, quod moleſtum eſt, per hunc motum incitat. Seu, vt Capiuaccius explicat appellatur non proportionatus ad materiam in quâ, quæ eſt muſculus; cùm muſculus à facultate animali liberè mouente non moueatur, ſed ab expultrice, quæ eſt facultas naturalis.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Spaſmus ſeu conuulſio propriè dicta facilè cognoſcitur, quòd videlicet pars præter voluntatem verſus neruorum muſculiq; originem contrahitur, ac rigida manet, vt flecti ad voluntatis arbitrium non poſſit. In conuulſiuo verò motu eadem fit contractio, ſed non ſemel, verùm ſæpius, ac pars variè concutitur atque agitatur. Præterea, vt dictum, ſenſus reliqui in conuulſione verâ integri ſunt; in conuulſiuis verò motibus plerumque ſimul læduntur.

Signum pathognomonicum.

Atque iſta præter voluntatem contractio ſola ad Spaſmum & motum conuulſiuum indicandum ſufficit; atque vnicum ſignum pathognomonicũ eſt. Nam etſi & alia conuulſis ſymptomata accidant: tamen non ſemper hoc euenit. Dolor quidem ſatis frequenter adeſt: non tamen ſemper, vel quia ſenſim fit contractio, vel quia membrum vltra modum & naturalem terminum non contrahitur.

Ita interdum etiam febres coniunguntur, ægri modò calent modò refrigerantur, modò palleſcunt, modò facies rubet & turget, ob inordinatum ſanguinis, & humorum motum: nonnunquam vrina eſt bona; nonnunquam magna vrinæ crudæ copia emittitur; aliquando vrina retinetur, & aluus ſupprimitur. Verùm hæc pathognomonica ſigna non ſunt.

Motus conuulſiui à tremore differentia.

Conuulſiuus equidem motus tremorem nonnihil quandoque refert; verùm facilè ab eo diſcernitur, quòd in tremore ſemper concurrit voluntarius motus; Conuulſio verò planè præter voluntatem accidit; tremórque ſolùm fit in vnam ſitus differentiam, cùm conuulſiuus motus varius eſſe poſſit.

Spaſmi à paralyſi differentia.

A paralyſi quoque Spaſmus facilè dicernitur; quia membrũ conuulſum non ſine difficultate, vel etiam dolore extendi poteſt: at membrum reſolutum ſine omni difficultate partis ſanæ, vel aſtantium operâ extendi poteſt. Præterea in Spaſmo nerui & tendines rigidi ad tactum percipiuntur; in paralyſi non item. Spaſmus denique breui temporis ſpatio vel ad ſalutem vel ad mortem terminatur; cùm paralyſis ſine vitæ periculo in multos annos durare poſſit.

Vbi autem cauſſa mali hæreat, è partium conuulſarum numero cognoſcitur. Etenim ſi cum toto corpore faciei quoque muſculi conuellantur, & vnà ſenſus interni ac externi afficiantur, cerebrum ipſum affectum eſt: ſi verò ſenſus omnes conſtent, neque faciei muſculi conuellantur, verùm totum corpus afficiatur ſpinalis medullæ principium laborat. Vbi verò pars aliqua ſaltem conuellitur, nerui ac muſculi eius membri motui inſeruientes afficiuntur, ſicut antea de Paralyſi dictum eſt. Quam ad rem muſculorum & neruorum ex Anatome cognitio neceſſaria eſt. Cuius verò partis conſenſu cerebrum afficiatur, ex eius affectæ ſignis patet.

Recenſent hic Authores plerique etiam ſigna, quibus cognoſcatur, an ex plenitudine vel inanitione conuulſio fiat. Verùm cùm ex hypotheſi iſta omnia dicantur, vt ea hic afferamus, opus eſſe non puto. Qui verò humor peccet, id ex ſuis ſignis hîc & alibi propoſitis cognoſcitur. Cauſſæ euidentes etiam ex ægri vel aſtantium relatione cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quò motus in conuulſione eſt vehementior & diuturnior, aut plures, vel cerebro vicinas partes occupat, aut nobiles, & quarum actiones valde neceſſariæ ſunt, lædit, reſpirationem difficilem & interruptam thoracis vel ſepti muſculi conuulſis, efficit, eò pericloſior eſt. Tales enim conuulſiones grauiſſima inferunt ſymptomata, maximos ac continuos dolores, virium proſtrationem, lipothymiam & ſyncopen, vigilias, difficilem reſpirationem ac ſuffocationem, quæ omnia hominem iugulare poſſunt. Contrà verò, vbi partes à cerebro remotæ aut ignobiles conuelluntur, minus periculi eſt.

2. Faciliùs curatur conuulſio, ſi cerebri conſenſu fiat, quàm ſi primario affectu nerui laborent: niſi tamen affectus, quo cerebrum laborat, ipſe pertinax ſit; quod in inflammatione cerebri accidit. Neque enim ob vehementia ſymptomata, dolorem, vigilias, æger durare poteſt; affectus verò breui tempore curari non poteſt.

3. Si toto corpore ab affectione immuni, aut labrum conuellatur, aut palpebra, aut lingua, paruum ſymptoma putandum eſt, & quod magnos timores afferat, etſi affectæ partes paruæ eſſe videantur. Paul. Ægineta, *de re med. lib. 3. c. 19.* Cerebrum enim ipſum tum affectum eſt.

4. *A copioſo ſanguinis fluxu ſingultus aut conuulſio, mala. 5. Aphor. 3.* Et: *A ſanguinis profluuio deſipientia, & conuulſio, malum, 7. Aphor. 9.* non tam ob inanitionem, quàm ex motu & inſultu bilis ac humorum prauorum, ſanguine euacuato.

5. *Ab ὑπερκαθάρσεως conuulſio aut ſingultus, malum, 5. Aphor. 4.* Et: *Conuulſio ab helleboro lethalis, 5. Aphor. 1.* Et: *A medicamenti purgantis potione conuulſio mortifera, 7. Aphor. 25.* quod accidit, vt anteà etiam dictum, non quòd helleborus & ſimilia medicamẽta neruos ita exſiccent & contrahant, ſed quòd qualitate malignâ eoſdem ſtimulent, & laceſſant, aut humores, qui id præſtant, agitent. Non tamen ſemper conuulſionem à medicamento purgante fortiore lethalem eſſe, ſæpe experientia docuit; atque ipſe aliquot, qui poſt ſumptam colocynthidem & mercurialia medicamenta conuulſionem paſſi ſunt, atque euaſerunt, curaui.

5. *Ab ileo vomitus, ſingultus, conuulſio aut delirium, malum, 7. Aphor. 10.* Nonnunquam enim ſingultus à materia, quæ præcluſo per inferiora exitu ſurſum vomitione expellitur, concitatur, orificio ventriculi ab aſcendente praua materia vel vaporibus irritato. Si verò ad cerebrum vapores tetri efferantur, aut cerebrum orificio ventriculi conſentiat, conuulſio aut delirium oritur, prout vel mentis officina, vel nerui offenduntur.

7. *Si muliebri profluuio conuulſio, aut animi defectus ſuperueniat, malum 5. Aph. 39.*

8. *In acutis febribus conuulſio & circa viſcera dolores vehementes; malum 4. Aphor. 76.* Et: *Propter ardores vehementes conuulſio aut tetanus, malum 7. Aph. 67.* quia indicium, materiam ſurſum ad cerebrum ferri. Et: *In febribus ſpiritus offendens, malum eſt: conuulſionem enim indicat. 4. Aph. 68.* ob muſculos

ſcilicet thoracis initium conuulſionis iam ſentientes. De Conuulſionibus in febribus paſſim etiam alij aphoriſmi extant apud Hippocratem. *In febre non intermittente, ſi labrum, palpebra, vel oculus, vel naſus, vel ſupercilium peruertatur, vel non videat, vel non audiat, iam debili exiſtente corpore, quidquid horum eueniat, mors in propinquo eſt* 4. *Aph*. 49.

9. Conuulſiones, quæ pernicioſas phrenitidas ſequuntur lethales ſunt. Scribitque Aëtius, *tetral*. 2. *ſerm*. 1. *cap*. 131. ſe neminem ex iis, qui ſic conuulſi ſunt ſeruatum vidiſſe, neque qui vidiſſet, audiuiſſe.

10. *A vigiliis conuulſio aut deſipientia, malum*. 7. *Aphor*. 18. non quòd nerui calore vel vigiliis nimiùm exſiccati ſint, ſed quòd humores vaporéſque praui per vigilias geniti & agitati, cerebrum & neruoſum genus laceſſant.

11. *Conuulſio à vulnere pernicioſa*, 5. *Aphor*. 2. ob ſaniem neruos vellicantem, & inflammationem neruos corripientem; præcipuè ſi vulnus cerebri ſit.

12. *Febrem conuulſioni ſuperuenire melius eſt, quàm febri conuulſionem*, 2. *Aphor*. 37. Et: *Spaſmo aut tetano ſi febris acceſſerit morbum ſoluit*. 4. *Aph*. 57. Febris enim ad conuulſionem accedens, humores conuulſionis cauſſam, abſumit: cùm contrà, ſi febri conuulſio accidat, à materia maligna eam prouenire, eámque cerebrum petere, & partes neruoſas occupare indicio ſit.

13. *Quartanâ correpti non admodum conuulſionem patiuntur: ſi verò priùs tentati ſint, ſuperueniente quartanâ liberantur*. 5. *Aphor*. 70. Rigor enim quartanâ humorem neruoſo generi inimicum partim excutit; & calor rigorem ſubſequens eundem concoquit & abſumit.

14. *Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: ſi verò hos effugiunt, ſani fiunt*, 5. *Aphor*. 6. Natura enim tam grauem tenſionis, quæ vtrinque fit, laborem, ac hinc ortum dolorem diu ferre nequit, & propterea primo ſtatim dierum criticorum circuitu morbus iſte indicatur.

15. Quibus tandem hoc addimus, quòd plerique, qui ex ſpaſmo moriuntur, diu calidi manent; quia ſuffocati moriuntur, muſculis reſpirationi dicatis conuulſis.

Curatio.

Curatio. Vt quiſque de cauſſis conuulſionis ſentit, ita ad eas curationem dirigit. Quæ enim ab humore frigido neruos replente creditur fieri conuulſio, eam humorem craſſum attenuantibus, viſcidum detergentibus & euacuantibus, curandam cenſent, atque eodem medicamentorum genere, quæ in paralyſi ſunt propoſita. Quam verò ab inanitione fieri putant conuulſionem, eam humectantibus, vt in hecticâ interdum refrigerantibus, dum ſcilicet malum eſt à febre ardente, interdum moderatè calefacientibus, cùm ſcilicet immoderata euacuatio præceſſerit, curandam putant.

Et quidem in Conuulſione, quam ex repletione vocant, curandâ nihil peccatur. Humor enim ille, quocunque etiam modo neruos afficiat, tollendus. Verùm an humectantibus ſolis (quod lex methodi requirit, ſi malum eſt à ſiccitate) conuulſio aliqua curata fuerit, hiſtoriæ & obſeruationes Medicorum conſulantur. Foreſtus equidem, *lib*. 10. *obſeru*. 108. exempla conuulſionis ab inanitione humectantibus curatæ proponit. Verùm ſi rem diligenter perpendamus. Contractura potiùs fuit, cuius *cap. præcedente* mentionem fecimus, quàm vera conuulſio. Idem *obſeru*. 110. vbi conuulſionis ex cholera exemplum habet, quam plerique ad inanitionem referunt, non humectantibus, ſed calefaciente, & ſiccante inunctione vtitur. Et quamvis interdum humectantia & calefacientia adhibeantur tamen potiùs ad neruos ex conuulſione rigidos nonnihil laxandos, & hoc modo ad dolorem leniendum, quàm ipſam cauſſam tollendam adhibentur. Idem Foreſtus, *lib*. 7. *obſeru*. 17. in conuulſione poſt febrem continuam, quæ vulgò inanitioni & ſiccitati aſcribitur, inunctionem ex oleo irino & terebinth. adhibet: extra verò radicem pœoniæ de collo ſuſpendit, & ſtœchadem medicamentis internis admiſcet.

Itaque cùm generalem cauſſam conuulſionis vnam poſuerimus, atque ab eadem cauſſa Spaſmos illos particulares prouenire docuerimus, à quibus vniuerſalis conuulſio & epilepſia generantur: ea quoque medicamenta Spaſmo conuenient, quæ in epilepſia poſtea proponentur. Ac propterea materia illa praua expultricem in neruis ſtimulans euacuanda & tollenda, & qualitas eius vitioſa corrigenda, cauſſæque omnes, à quibus hoc malum extitit, aut fouetur, tollendæ: & omnino præcauendum, ne ex particulari conuulſione vniuerſalis, & epilepſia generetur. Pleraque tamen medicamenta, quæ adhibentur ad paralyſin curandam, rectè quoque adhibentur in conuulſione; cùm neruoſo generi amica ſint, & cauſſam Spaſmi diſcutiendi vim habeant.

Ideóque vniuerſales, ſi opus ſit, euacuationes, vt & reuulſiones, maximè per clyſteres fortiores, inſtituantur; poſtea topica quæ in paralyſi propoſita, etiam hic adhibeantur. Ad curationem tamen rectè inſtituendam imprimis perpendendum, an conuulſio fiat per ſe, an verò per conſenſum. Etenim ſi per ſe & primarium partis affectum fiat, ſimul quidem ad totum corpus, quod plethorâ vel cacochymiâ laborans, cauſſam in parte affecta fouere vel augere poteſt, principaliter tamen ad partem affectam curatio dirigendâ. Si verò per conſenſum fiat, partis illius, cuius conſenſu malum excitatur, habenda ratio, vt poſtea dicetur.

Conuulſionis per primariũ membri affectum curatio. Primò ergo in conuulſione per primarium membri affectum videndum, an ſanguis abundet; iſque pro abundantia & virium ratione copioſiùs vel parciùs educendus. Hippocrates etiam, & Galenus, 4. *de victus rat. in acut. t*. 28. cùm ob ſpirituum interceptionem & venarum ἀπολήψεις conuulſio excitatur, venam aperiunt, ſed adhibitis priùs fomentis & frictionibus, vt fluxus ſanguinis adiuuetur.

Sanguinis miſſio.

Cucurbitularum cum ſcarificatione applicatio. Si verò ætas & vires venæ ſectionem non admittant cucurbitulis vtendum eſt cum ſcarificatione, primò quidem longius à parte affectâ deinde corpore bene expurgato, etiam in parte conuulſa, in qua materia fixa eſt.

Applicentur dorſo & cruribus, ſi ſanguis in toto abundet; ſi in parte, pro vario eius ſitu etiam locus cucurbitulis quærendus eſt. Paulus Ægineta *lib*. 3. *c*. 19. *&* 20. ſi crura ſint conuulſa applicat coxis & poſtremis ſpinæ vertebris, ſi manus, primæ dorſi vel thoracis; ſi labrum tantùm, aut palpebra, aut lingua occipiti & primis ceruicis vertebris: in tetano ceruici apponit, & vtrinque ad ſpinam, & pectori, quâ muſculis magis munitum eſt, & præcordiis, & ad veſicæ ac renum locum. Diligenter tamen cauendum, ne tendinibus muſculorum cucurbitulæ affigantur.

Purgatio. Hinc ante topicorum vſum ad totius corporis euacuationem accedendum, & pro materiæ ratione præparatio ac purgatio inſtituenda, vt, *cap. præcedente*, dictum, & poſtea etiam de epilepſia dicetur. Si tamen fortis ſit conuulſio, & partis nobilioris, ſiue totius corporis, ad purgationem feſtinandum eſt, materiâ etiam nondum præparatâ: ſemperque *caſtoreum* purgantibus admiſceatur.

Reuulſio per clyſteres, & frictiones. Simul fiant Reuulſiones omnis generis, maximè per clyſteres fortiores etiam quàm in paralyſi: adhibeantur quoque frictiones ceruicis, ſpinæ, ſpatularum, manibus oleo lilior. albor. lumbric. terreſtr. vel caſtor. intinctis, idque ſæpius in die; præſertim vbi dolor vrget: & dum frictiones intermittuntur, ſpina conuulſæ partes à frigore cuſtodiantur, vel, ex Celſi conſilio, malagma aliquod ex calefacientibus imponatur. Membrum quoque conuulſum ad naturalem figuram ſenſim reducatur.

Topicorum vſus. His peractis, veniendum eſt ad Topica materiam reſoluentia & diſcutientia; vt ſunt olea, linimenta, vnguenti, fotûs, ſacculi, inſeſſus, balnea naturalia & artificialia.

Et quidem cùm materia craſſior eſſe videtur, aut cùm calor adeſt, vel corpus valde ſiccatum eſt, ne ſiccantium & calefacientium vſu nimio materia induretur, & vt dolores illi, qui ex violenta membrorum contractione oriuntur, leniantur, medicamenta ſimul anodyna ſint. Hinc Auicennas laudat renes pingues arietis, hœdi aut vituli, quos in parte affecta detinere iubet, donec exſiccentur. Poſtea membrum conuulſum inuoluit lanâ, quæ perfuſione olei ſemper madida ſeruatur. Idem quoque balneum ex oleo communi & lacte parat. Ac inſeruit huic ſcopo etiam malua, borrago, althéa, fœnugræc. ol. amygdal. dulc. adeps gallinæ & vituli; quæ aliis, quæ ſpaſmo propriè conueniunt admiſcentur.

Sunt autem illa, *ol. vulpin. de caſtoreo*, & quod *ex catellis pinguibus* paratur, vt & *pinguedo anſerum ſylueſtrium*, cuius præparationẽ, ſicut pinguedinis vulpinæ, peculiarẽ docet Hollerius, *cap. de Conuulſione*. Vtile eſt *& oleum Philoſophorum, iuniperi, laurin. rutac. terebinth. petrol. Balſamum ſulphuris, gummi hederæ. Ammoniac. galbanum, & oleum ſeu balſamum galbani, in Inſtitutionibus, lib*. 5. *part*. 3. *ſect*. 3. *cap*. 33. deſcriptum.

Vel ♃ *Ol. terebinth. lumbr. terr*. an. Vnc. j. ß. *pingued. human*. Vnc. j. *canis* Vnc. ß. Miſce.

Linimenta Olea & Vnguenta. Vel ♃. *Vnguenti dialtheæ* ℥. vj. *ol. terebinth. chamæmel*. an. Vnc. j. *lauend*. ʒ iij. *caryophyll. cinamomi, ligni aloës*, an. Drach. j. ß. *ſtyrac. liquid. calam*. an. Drach. ij. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Ol. aneth. chamæm*. an. ℥. j. *vnguent. Martiat*. Vnc. ß. *ol. petræ, ſpicæ*. an. Drach. j. *ſpirit. vini* Drach. iij. Miſce.

Vel ♃ *Ol. laurin*. ℥ ij. *ſpicæ, vulpin. lumbricor*. an. ℥. j. ß. *deſtil. ſuccini, galban*. an. gutt. vj. *rutæ, anethin*. an. gutt. iv. *nuc. moſch. expr*. Drach. j. ß. Miſce.

Vel paretur hoc Oleum, quod in Spaſmo in vulneribus vtile eſt:

♃. *Ol. roſac. chamæmel. lilior. alb*. an. ℔. ß. *matri ſylu. betonic. roſar*. an. ℥. j. *œſipi humidi* ℥. iij. *vini nigri* ℔. j.

Coquantur in vaſe duplici ad vini conſumptionem atque exprimantur.

Commendatur & hoc: ♃. *Muſtelam in fruſta diſſectam*, imponatur in anſerem pinguem, additis herbis & aromatibus conuenientibus: *pyrethro, ſaluia, lauendulâ, ſinapi, caſtoreo*, & ſimilibus, anſerque ad ignem lentum aſſetur, & pinguedo vſui ſeruetur.

Inunctæ partes pellibus inuoluantur, vulpium, catorum ſylueſtrium, aut veſica apponatur oleo calefacto ſemiplena.

Ægineta in tetano diuturno in ſolium olei calentis ægrum deſcendere iubet bis quotidie, non diu tamen in ipſo moram trahere, ne vires exſoluantur.

Poſſunt etiam balnea fieri ex herbis conuenientibus, additâ olei parte tertiâ, vel inunctis mox à balneo partibus conuulſis.

Nonnulli vtuntur ſequenti decocto carnis vulpinæ pro Balneo, quod ſimul anodynum eſt:

℞. *Carnis vulpin. ab oſſibus ſeparatæ* ℔.ij. *ſal. commun.* M.ij. Coq. ad perfectionem. In *decocto colato* ebulliat, *ſummit. anethi* M.ij.

In quo decocto calefacto ponantur manus vel pedes per 2. vel 3. horas, tribus vel pluribus diebus.

Poteſt & tale fomentum parari.

℞. *Agrimon. beton.* an. M.j.ß. *ſaluiæ, chamædr. chamæpit.* an. M.i. *origani, calaminth. pulegij, ſerpilli, hyperici, ſtœchad. vtriuſque*, an. M.ß. *anethi, meliloti chamæmeli*, an. M.ß. Miſce, & in aqua communi decoq. & decocto pars affecta fricetur.

Alij hoc Emplaſtrum commendant.

℞. *Colophon.* Vnc.ij. *picis naual. reſinæ*, an. Vnc.j. *thuris maſtich. ceruſſ.* an. ℥.ß. *ſang. dracon. nitri, ſal. Ammon. terebinth.* an. Drach.ij. *vitriol. albi* ʒ.ij. *matr. perlar.* Vnc.vij. *lap. magnet.* ℥.ß. *ſuccini flaui* ʒ.j.ß. *ol. ouer. roſar.* an. Drach.ij. F. ſ. a. Emplaſtrum, quod alutæ inductum imponatur.

Vtilis eſt, & aqua Antiſpaſmatica, quâ locus affectus fricandus:

℞. *Fol. lauri, roriſmar.* an. M.j.ß. *flor. roſar. rubr.* M.ij. *ſerpill.* M.ß. *flor. lauend.* ℥.iij. *rad. ireos* ℥.iv. *cinam.* ℥.j. *macis*, Drach.j. Contuſ. & conciſ. macerentur in *aq. fl. tiliæ.* Menſ.j.ß. *ſaluiæ* Menſ.ß hinc deſtill. in M.B. Liquor deſtillatus ſeruetur.

Balnea ſicca. Efficaciſſima verò ſunt Balnea ſulphurea. Conueniunt & Balnea ſicca ſeu vaporoſa è decocto ſaluiæ roriſmarin. ſtœchad. chamæpit. origan. iuniperi, & ſimilium, lapidibus ignitis, aut ſcoriis ignitis infuſo.

In vſu tamen horum medicamentorum omnium, quod antea etiam monui, obſeruandum, ne ſubitò ſiccentur partes, neve tendinibus induratis malum grauiſſimum ægro concilietur, & membra contracta maneant. Ideóque à minoribus inchoandum, vt ol. chamæmeli, pinguedine anſeris, medulla crurum bouis oleo vulpino, lumbricorum, hinc ad fortiora aſcendendum.

Medicamentorum internorum vſus. Intra corpus ſumptum caſtoreum cum mulsâ, aut alia aqua conueniente, valde efficax eſt.

Imprimis verò eſſentia caſtorei cum ſpiritu vini extracta, gutt. v. vel vij. doſi, in aqua ſaluiæ propinata, ſimúlque extrà loco affecto illita, valde vtilis eſt.

Vel ℞. *Elect. diacori*, Vnc.j.ß. *conſeru. fl. ſaluiæ, betonic.* an. ℥.j. *rad. pyreth. cond.* ʒ.iij. *theriac. el.* ʒ.j. *Mithrid. ſpec. diacaſtor.* an. Drach.ß. *extr. rad. cardopat.* Scrup.j. Cum *ſyrup. de ſtœchad.* Fiat Electuarium, de quo mane & veſperi capiatur quantitas nucis moſchatæ.

Aliud.

℞. *Conſeru. pœon. roriſmar.* an. Vnc.j. *maioran. betonicæ*, an. Vnc.ß. *primul. veris* Drach.iij. *bugloſſ.* Drach.ij. *pulu. ſem. cardui ben. fœnicul.* an. ʒ.j. *rad. pœon.* ℈.iv. *nuc. moſch. cond.* ℥.ij.ß. *cort. citri condit. zingib. cond.* an. ß. vj. *galanga cond. calam. arom.* an. ʒ.j.ß *cinamom. acut.* ℥.ß. Inciſis incidend. Miſc. Cum *ſyrup. pœoniæ* F. Electuarium.

Vtilis eſt Aqua hirundinum compoſita, ſicut & in epilepſiâ, quæ hoc modo paratur.

Aqua hirundinum compoſita. ℞. *Pullos hirundinum domeſticarum è nidis extractos*, n. l x. purgentur, (quod fit demendo tantùm extremitates pennarum grandiorum, capitibus pennarum, vel radicibus in corpore relictis, non euulſis) & lotis vino, (alij integras comburunt in olla noua) affunde *vini Maluatici* ℔.iii. vel q. ſ. adde *ſem. ſeſel. cardui bened.* an. Vnc. ß. *calami aromat. cyperi longi*, an. Drach.ij. *fol. maioran. rutæ*, an. M.ß. *raſuræ, C.C. viſci querni, vngulæ alcis*, an. Vnc.ß. *radic. pœon. Lunâ decreſcente collectarum*, Vnc.ij. *caſtorei* Vnc.j.

Stent in infuſione per vnam atque alteram ſeptimanam, poſtea deſtillentur in B. M. vel arena. Atque hæc Aqua hirundinum dulcis appellatur.

Alij loco vini Maluatici ſumunt acetum, & Aqua hirundinũ acida appellatur, Doſis aquæ eſt à Drac.ß. ad Vnc.ß. pro ratione ætatis. Datur vel ſola, vel mixta cum ſaccharo, aut cum duplo aquæ fl. tiliæ, vel lilij conuallij. Ad tetanũ etiam laudatur lotiũ caprinum cum aqua mixtum, & ieiuno ægrotanti exhibitum.

Paulus Ægineta, *de re med. lib. 3. c. 10.* ſcribit conuulſis acanthi radicem & ſpinæ albæ ſemen potum, itemque ſpinæ Ægyptiæ opitularij; quoſdam etiam centaurij tenuis ſuccum exhibere refert. *Ibidem c. 30.* in robuſtis exhibet aquam mulſam ad dimidias decoctam, & panacis Drach.j. Dat & Ammoniacum, & ſuccum Cyrenaïcum erui magnitudine.

Laudatur valde hoc Electuarium.

℞. *Caſtor. ſagapeni, opopanac.* an. Drach.i. *ſucci Cyrenaïci* Drach.i. *acori ſcordij*, an. Drach.ii.ß. *trium piper. ſchœnanth. carui*, an. Drach.ii. *aſori ſcillæ aſſatæ* an. Drach.i.ß. *rad. ireos, ſem. apij maſtich.* an. ℥.i. *ſucci ſtœchad. Arab.* Vnc.i. *mellis*, q. ſ.

Terenda terantur, & melle anthoſato excipiantur. F. Electuarium, cuius exhibetur quotidie Drach.ß. cum aqua mulſâ.

Cardanus, *de curationibus admirandis, cap. 15.* quendam opiſthotono laborantem curauit abſtinentiâ à carnibus, vino & ouis, linteis in ol. chamæmel. & liliac. madefactis perpetuò impoſitis ceruici, partibúſque quæ contrahebantur, & medicamento quod conſtabat ex Mithridatio, & electuario de moſcho, cum margarit. hyacintho, ſmaragdiſque Orientalibus.

An conuulſi aqua frigida perfundendi. Hippocrates, *5. aph. 21.* & *3. de morbis*, largam perfuſionem aquæ frigidæ probat in mediâ æſtate in tetano ne vlcere (nam vlceratis frigus non conuenit, quia eſt mordax, ſuppurationémque impedit) quod Galenus etiam ad alias conuulſionem differentias accommodat, vbi ſcilicet æger iuuenis eſt, non infans εὔσαρκος, & tempus æſtiuum. Ita enim calor natiuus clauſis poris cutis intrò cogitur, & per accidens abſumitur morbi materia, ſeu à ſubita aquæ frigidæ perfuſione corpus frigore concutitur, & materia neruis adhærens excutitur. Et ſi verò Paulus Ægineta, *loco allegato*, hoc remedium improbatum eſſe ſcribit à poſteris, quod & ipſe reiicit: tamen reperti ſunt, qui poſt eum id vſurparunt, inter quos eſt Valeſcus de Taranta, *lib. 1. cap. 21.* qui duos tetano laborantes hoc modo curauit: Ægrum à quatuor viris erectum teneri iuſſit & 24. vrceos aquæ ſupra collum & omnia inferiora membra eius perfudit, & ſtatim eum collocauit ante ignem, & poſt ſeſquihoram inunxit eum à collo vſque ad vltimam vertebram; & lumbos, ac brachia, vnguento dialthéæ, Martiato, & Agrippæ, ac oleo caſtorei, ipſiſque iuſculum pulli propinauit: vterque æger hoc modo conualuit.

Nonnulli ad ſpaſmum curandum etiam febrem inducendam putant: de quo quid ſentiendum ſit *quaſt. 2.* dicemus.

Diæta.

In hac conuulſione victus ratio ſit eadem, qualis in paralyſi propoſita eſt. In cibo vitetur coturnix: cùm ex eius vſu, vt Auicennas ſcribit, periculum Spaſmi & Tetani immineat, non ſolùm, quia helleboro veſcitur, verùm etiam quia à tota ſubſtantia eam vim habet. Decoctum ligni Guaiaci, ſarſæparillæ, vel ſaſſafras, cum victu attenuante & incidente egregiè tam generationem humoris pituitoſi prohibet, quàm generatum ac neruis adhærentem abſumit, ac neruos roborat. Acetum etſi inſignem vim attenuandi craſſos humores habeat: tamen quia neruis inimicum, ſeu ſolum, ſeu cum aliis miſtum, eſt vitandum. Danda etiam opera; vt membra conuulſa extendantur, ſed lentè ac ſenſim. Sic enim conuulſione minùs affliguntur, nec materiam neruos impetentem admittunt. Imprimis verò ſi maxillæ conuellantur, præcauendum cuneo, vel aliâ re interiectâ, ne dentibus linguæ damnum inferatur. *Diæta.*

Conuulſionis per conſenſum Curatio.

Conuulſionis autem per conſenſum eadem ferè curandi ratio eſt, quæ epilepſiæ per conſenſum, vt ſuo loco dicetur. Nimirum, vt pauca addamus, ſi ab ore ventriculi ſuccis acribus vellicato conuulſio fiat, Galenus vomitum præcipit, *12. meth. med. c. vlt.* aut ne os ventriculi tranſitu maligni humoris magis offendatur, pilulis ille per aluum ſubducatur, aut clyſtere acri. *Conuulſionis per conſenſũ Curatio.*

Si ex colera acutiſſima fiat, ſimili ferè ratione curatur, addendo quæ os ventriculi roborant. Ita cùm bilis æruginoſa in ventriculo hærens conuulſionem excitat, vomitu reiicienda.

De curatione Conuulſioni ex vteri vitio, videatur Galenus, *6. de loc. affect. cap. 5.*

A venenati animalis ictu orta conuulſio curatur vinculis ſupra partem læſam iniectis, teſte Galeno, *3. de loc. affect. c. 7.* & cucurbitulæ cum magna flamma, vel cauterium actuale ſupra partem læſam apponatur; ac præterea veneni illius, quod iniectum eſt, antipharmacum exhibeatur, aut ſi hoc ignoretur, ad communia alexipharmaca confugiatur, & exhibeatur theriaca vel geminata, ſaluia, vtraque ariſtolochia, dictamnus Creticus. Extrà quoque vulneri theriaca cum oleo roſaceo miſta imponenda. Vulnus diu apertum ſeruetur: de quo plura *de Venenis.*

Quæ à vulnere conuulſio exiſtit, cùm non omnis lethalis exiſtat, curatur prouidendo, ne phlegmone neruoſa pars apprehendatur, miſſo etiam ſanguine ſi non ſatis effluxerit; poſteà dolorem ſedando per frictionem continuam cum oleo lumbric. terreſtrium. In punctura nerui ſi foramen ſit anguſtius, ferro id dilatetur, vt medicamenta penetrare, & ſanies exſtillare queat: cauendo tamen, ne aucto dolore conuulſio ingraueſcat. Dolori medetur terebinth. cum ol. roſac. miſta. Spina dorſi oleo lilior. albor. & terebinth. inungatur, vel vulneri inſtilletur ſulphur. (aut loco eius Balſamum ſulphuris) aut parum euphorbij diſſolutum in oleo roſaceo, & terebinth.

Vel ℞. *Ceræ* Vnc. j. *picis, terebinth.* an. Vnc. ß. *euphorbij.* Drach. j. F. Emplaſtrum.

In corporibus mollibus euphorbij doſis minui poteſt. Ita tamen vehementer calida & acria non applicanda neruo detecto ſed in profundo condito. In punctura enim nerui medicamenta exſiccare, ſed ſine mordacitate; debent. Talia medicamenta parantur ex calce ſæpe lota cum oleo roſaceo miſta.

Quòd ſi conuulſio his remediis non ſanetur, ne cerebro, ac toto neruoſo genere in conſenſum tracto æger de vita periclitetur, neruus per tranſuerſum, paulò ſupra locum vulneratum, præſcindendus. Præſtat enim motum vel ſenſum partis amittere, quam de vita periclitari. De quibus plura Galenus, *6. meth. med. cap. 2. & 3.*

A meningum punctura Cranium trepano aperiendum, vt materia tranſpiret; aut epiſpaſticis extrahenda, niſi plenitudo ſubſit.

Reliqua ex curatione epilepſiæ & paralyſis petantur. Et quidem medicamenta interna præcipuè è cura epilepſiæ; topica è cura paralyſis. Imprimis caſtorei intrà & extra aſſumpti magna efficacia eſt; quia non ſoùm maximam attenuandi & diſſoluendi

uendi vim habet, verùm etiam neruoſis partibus proprietate quadam ſingulari conuenit.

Spaſmi flatulenti curatio.

Spaſmi flatulenti curatio.

Si à flatu Spaſmus ortum habeat, qui vulgò *der Krampff* appellatur, muſculorum inuoluntariæ extenſioni voluntaria contrariorum muſculorum, qui conuulſis muſculis opponuntur, extenſio opponenda. Ita enim flatus, qui muſculos contrahebant, ab iis repelluntur & quaſi excluduntur. Atque hoc modo paroxyſmus ſæpè facilè tollitur; præcipuè in muſculis, qui ſuram conſtituunt, & pedes digitóſque mouent. Quòd ſi non tantùm in pedibus, ſed & alibi, & in maxilla inferiore accidit, periculum epilepſiæ imminet. Si verò extentione in contrarium non tollatur, ſtc Spaſmus, clyſter, ſi opus ſit, flatus diſcutiens iniiciatur. Extrà verò membrum decocto flor. chamæmeli, meliloti, rutæ, ſaluiæ, fol. lauri foueatur fricetur; & inungatur ol. coſtino, de caſtoreo, de ſpica, & ſimilibus. Vtilis eſt & ſpir. vini, præcipuè in quo fl. chamæmel, & lauend. macerati fuerint, ſeu aqua aliqua Apoplectica & Epileptica, ſi eâ membrum illinatur. Theriaca quoque in ſpiritu vini diſſoluta valde prodeſt. Poteſt & hoc Cataplaſma apponi.

℞ *Abſinth. pulegij, ruta, an. M. j. baccar. lauri p. j. lumini Vnc. j.* Coquantur in vino, & cum melle F. Cataplaſma. Vel ſacculus ex milio, furfure & ſale imponatur; cui addi poſſunt fl. chamæm. meliloti, baccæ iuniperi, lauri, ſemen cumini. Æger verò caueat ſibi ab aëre frigido, nec membra aquâ frigidâ humectet. Cibos flatulentos, crapulam, cruditatem, & nimiam Venerem fugiat.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & liquorem Lunæ, corallior. medicamenta ex ſulph Balſamum gummi hederæ & elemi, eſſentiam & ol. deſtillatum radic. Imperatoriæ magiſterium hyacinthi.

Inter amuleta ab autoribus recenſentur, vngula alcis annulo incluſa vel aliàs geſtata, tendines eiuſdem, radix eryngij, tormentillæ, & biſtortæ de collo appenſa, magnes & item, corallia rubra, lignum viſci querni.

QUÆSTIO I.

Quæ ſit proxima Conuulſionis cauſſa?

Cauſſa proxima Conuulſionis etſi ſit muſculi verſus ſuum principium contractio, tamen quia hoc ipſi cum motibus voluntariis commune eſt, de alia cauſſa Medicus ſollicitus ſit neceſſe eſt, ob quam præter naturam & voluntatem fit hæc contractio, quæ conuulſionem parit. Verùm res hæc plurimis controuerſiis inuoluta eſt, & ſiue veteres, ſiue recentiores conſulas, difficultate non caret, vt rarò inuenias, quæ animum veritatis auidum ſatient. Quia autem plura de hac quæſtione in *inſtitut.* diximus, iſtis repetendis tempus & operam perdendam non puto. Pauca ergo ſaltem addam, Galenus equidem, vt Iacchinus apertè confitetur, hac in re varius eſt, & parum ſibi ſimilis. Interdum enim duas illas cauſſas, ab Hippocrate, 6. *Aphor.* 19. poſitas, inanitionem & repletionem ſcilicet, ſolùm ponit; alibi verò, vt 5. *Aphor.* 1. tertiam cauſam addit, vellicationem partium neruoſarum à re moleſta. Et quidem ad hanc cauſſam multæ cauſſæ euidentes facilè referri poſſunt, in quibus ad plenitudinem vel inanitionem referendis vulgò Medici fruſtra laborant, & ipſi inter ſe diſſentiunt.

Sunt equidem qui putant, temerè ab Hippocratis doctrina recedi, idque ideò fieri à quibuſdam, quòd fundamenta, quibus ea innititur, non aſſequi queant. Fundamentum autem eſſe, quod Galenus, 2. *de ſymptomat. cauſſis, cap.* 7. 2. *de loc. affect. c.* 7. *lib.* 3. *cap.* 6. proponit, nimirum ſimilitudinem inter motum voluntarium & conuulſionem. Vt enim in motu voluntario muſculi verſus ſua principia contrahuntur, contractique ſimul attrahunt partes, in quas inſeruntur: ita quoque in conuulſione eodem planè modo ἀκουσίως muſculos ad ſua principia contrahi. Quod fundamentum equidem libenter concedimus, & hactenus aliquoties propoſuimus. Dum verò ſubſumunt, hoc tantùm fieri ob neruoſorum corporum repletionem & inanitionem principium petunt, & plurimum falluntur. Neque enim in ſanis, & dum ſecundum voluntatem fit motus, repletio & inanitio eſt contractionis cauſſa. Neque etiam ipſe Galenus, & qui Hippocratem ſequuntur, Medici duas has ſolùm cauſas conſtituunt, ſed vellicationem à re moleſtâ addunt. 5. *Aphor.* 1. Neque à repletione vel inanitione conuulſiones oriri id ſatis probat, quòd cauſſæ cùm internæ, tum externæ, quæ ad plethoram & cacochymiam faciunt, conuulſionis cauſſa ſunt. Id enim tantùm docet, conuulſionem fieri in corporibus vel plethoricis, vel cacochymicis. Quo verò modo non paralyſis, non alius effectus à plethora & cacochymia proueniat, ſed conuulſio, id non docet. Ita etiam quamvis euacuationes inſtituantur, id tantùm inde colligi poteſt, plethoram vel cacochymiam tollendam eſſe, quod conuulſioni cum multis aliis affectibus commune; non verò probat, quomodo inde conuulſio proueniat.

Et cauſſæ illæ duæ tot difficultatibus ſunt inuolutæ, vt nemo ex iis ſeſe hactenus expedire potuerit. Ad inanitionem quomodo puncturas, ictus animalium venenatorum, vſum medicamentorum purgantium & malignorum, & ſimiles cauſſas referre poſſint, nonnulli quidem ſe variis modis torquent, ſed fruſtra, vt etiam in *inſtitut.* dictum. Et quidem hoc concedimus, chordas, lora & coria exſiccata abſumpto humido breuiora fieri, corrugari & contrahi: ſed quomodo hoc in neruis ab iſtis cauſſis fiat, nondum docere potuerunt. Ideóque plerique doctiores Medici, qui aliàs vulgarem doctrinam ſequuntur, cauſſas iſtas pleraſque non exſiccando neruos, ſed vellicando eoſdem, cauſſam ſpaſmi eſſe, vltrò concedunt.

Nec magis feliciter in altera cauſſa, ſcilicet repletione, ſeſe expediunt: nequedum cauſſam reddere potuerunt, cur humor pituitoſus neruos replendo potiùs conuulſionem quàm paralyſin efficiat. Scribitque Iacchinus, Auicennam difficultatem hanc vidiſſe, ſed ſic reſpondiſſe, vt à nemine intelligatur. Neque ſimile, quod de chordis & coriis hîc adducunt, quadrat, quòd ſcilicet quod accedit latitudini à repletione decedat longitudini. Hoc quidem verum eſt, quòd corpora, quæ manifeſtam habent cauitatem, & tendi poſſunt, ſi in latum diſtendantur, breuiora fiunt, & quod latitudini accedit, longitudini decedit. Quæ verò cauitate manifeſta deſtituuntur, vt lora; coria, & ipſæ neruoſæ illæ fibræ, ſi humectentur; & ſecundum longitudinem, & ſecundum latitudinem laxiora fiunt: vt manifeſtè hoc in coriis, vt & in lignis, ſi aquam vel aërem humidum imbibant, fieri videmus, quæ & ſecundum latitudinem, & ſecundum longitudinem plus ſpatij occupant; & iterum exſiccata, & ſecundum latitudinem, & ſecundum longitudinem imminuuntur.

QUÆSTIO II.

An febris pro Spaſmo curando excitanda ſit?

Cum febris ſuperueniens ſpaſmum curare poſſit, vt ante diximus, de febre excitanda Autores diſſentiunt. Alij id planè improbant Arabes Ephemeram concedunt. Galenus, 6. *Epid. comm.* 6. *aphor. penult.* cùm aliàs febres, tum ex diuturnis quartanas potiſſimum: Hippocrates & Galenus a. *Prorrhet. com.* 2. *aphor.* 50. ita moderatam, vt nec nimirum debilis nihil vel parum efficiat, nec nimirum vehemens aut maligna vires exoluat. Ideò, Numenij filium obortâ apoplexiâ febri debili ac diuturna ſubſecuta haud quaquam ſanatum fuiſſe. Verùm febrem ſemel accenſam deinceps ita temperare ac moderari, vt morbum ſolùm expugnet, & naturæ non noceat, difficile eſt; vt ſuprà etiam de Paralyſi dictum. Ideóque tam anceps & perículoſum remedium non tentandum.

CAPUT XXIX.

De Incubo.

POſtquam ſymptomata, in quibus facultates principes ſeorſim, vt & motus animalis, læditur, abſoluimus: reſtant adhuc ea ſymptomata, in quibus animales actiones ſeu plures, ſeu omnes læduntur. Inter quæ primò eſt Incubus, Græcis ἐφιάλτης, ab ἐφάλλεσθαι, hoc eſt, *inſiliendo* nomen habens; quod hoc malo correpti ſe ab aliquo inuadi, atque ab onere incumbente premi ſomnient: cuius affectionis tamen recordantur expergefacti, falſámque illam imaginationem fuiſſe agnoſcunt. Cæterùm nonnulli malum Dæmoniacum eſſe putant, & Plinius, *lib.* 25. *cap.* 4. Faunorum in quiete ludibria appellat; quæ tamen Fabuloſa Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 12. & Oribaſius, συνόψ. *cap.* 11. meritò repudiant. Quidam & ἐπιβολὴν teſte Aureliano, hoc eſt; *aggreſſionem*, & inuaſionem nocturnam nominant. Themiſon, teſte Æginetâ πνιγαλίωνα & πνιγάμονα; Dioſcorides πνιγμὸν ἐνύπνιον, à ſpecie ſuffocationis, quæ hoc malo laborantibus in ſomno offertur, Auicennas ſuâ linguâ *Strangulatorem* nominat: Nimirum qui hoc malo laborant, ſub primum ſomnum onere ſe aliquo opprimi & quaſi ſuffocari ſomniant, & quamvis clamare, & alios in auxilium vocare velint, non poſſunt, neque etiam manus ad onus hoc, quo ſe opprimi ſomniant, amoliendum & amouendum, liberè mouere valent.

Alij verò Incubi ſunt, quorum Auguſtinus, *de ciu. Dei, lib.* 15. *c.* 23. Aliique Autores mentionem faciunt, Dæmones ſcilicet, qui mulieribus ſe commiſcent, & ab incubando Incubi dicuntur; ſicuti qui viris, & patiuntur muliebria, Succubi; quod an fiat, vel quâ ratione fiat, diſquirere huius loci non eſt: cùm tantùm de ſymptomate facultatis animalis læſæ & affectæ p.n. à cauſſis naturalibus proueniente agere nobis ſit propoſitum. Sunt tamen nonnulli, qui hoc malum Incubi nomen accepiſſe putant ex eo, quòd ephialte laborantes opinantur, hominem, qui illos opprimit, turpis libidinis vſum ab iis exigere, ſeu vnâ cum illis concumbere, vnde etiam quidam in Cacodæmonem eiuſmodi ludibria, quæ per ſomnum contingunt, referunt. Et fieri poteſt, vt hoc morbo, tanquam inſtrumento, ad affligendos & vexandos homines Cacodæmon vtatur.

Definitio.

Eſt ergo Incubus reſpirationis offenſio, & vocis interceptio, corporiſque oppreſſio, ſeu motus impedimentum, cum falſo *Diffinitio.* inſom

inſomnio ponderis thoraci incumbentis, à vapore craſſo, poſteriora potiſſimùm cerebri obſtruente, vt ſpiritus animales ad liberam reſpirationem, & motum edendum prodire nequeant.

Nimirum omnes ferè actiones animales in Incubo læduntur. Nam imaginatio deprauatur; ſenſus eſt torpidus; facultas motrix, quæ reſpirationi, voci & motui membrorum inſeruit, laborat. Vnde ægri ſomnum quidem excutere conantur, ſed cum maxima difficultate id accidit; aſſurgere, vel manus mouere, vel loqui aut clamare conantur; id tamen præſtare nequeunt.

Quam læſionem cùm homo percipit in ſomno, varias dormiens cauſſas, vnde ea quaſi oppreſſio veniat, comminiſcitur & ſomniat. Quale quid etiam aliàs iis, qui cauſſam aliquam morbificam in parte aliqua in ſomno ſentiunt, accidit, dum ſe vulnerari, morderi, vel alio, modo lædi, aut crus lapideum habere ſomniant. Etſi verò ad vocem edendam, & ad membra mouenda, qui Incubo laborant, adeò apti non ſint, ſed & in iis motibus aliquid impedimenti percipiant, tamen quia illi motus in ſomno ita neceſſarij non ſunt, ſed ceſſant; thoracis verò motus etiam in ſomno ob reſpirationem neceſſarius eſt, fit, vt hoc, tanquam ſummè neceſſario, etiam in ſomno, læſo, triſtis ſenſus oriatur grauitatis pectoris, qui ſenſus oblatus phantaſiæ facit, vt æger ſuffocari ab externa aliqua violentia ſibi videatur.

Cauſſa.

Cauſſa proxima.

Cauſſa proxima eſt obſtructio meatuum cerebri, qui ad initium ſpinalis medullæ tendunt; & ſpiritus animales organis ſenſus ac motus deferunt, à vapore craſſo. Fernelius equidem, *de part. morb. & ſympt. l. 5. cap. 3.* quem Platerus ſequitur, cauſam eſſe craſſam pituitā & melancholiam ſtatuit, verùm non in cerebro, ſed circa præcordia inhæreſcentem, quâ per crapulam & cruditatem turgeſcente diaphragma pulmoneſque premantur, craſſo autem vapore in fauces & cerebrum exhalante vox ſupprimatur, ſenſus atque mens obturbetur, viſiſque triſtibus offendatur. Etſi verò quandoque iſtam thoracis oppreſſionem hoc modo fieri poſſe non negamus; tamen ea non eſt præcipua cauſſa, nec ſemper à cruditate & crapula, verùm etiam ſine his, & aliis cauſſis fieri poteſt. Et cerebrum præcipuè affici, id indicio eſt, quòd non ſolùm motrix reſpirationi ſeruiens, ſed quæ voci & aliorum membrorum motui præeſt, non ita libera eſt, & incubo laborantes difficulter expergiſcuntur: atque Incubus ſæpius imminentis grauioris cerebri affectûs præſagium eſt.

Et quidem poſteriores cerebri meatus, qui ad ſpinalem medullam tendunt, imprimis obſtruuntur; vnde ſupino corpore cubantes maximè hoc malo corripiuntur. Obſtructio autem iſta non fit ab humore, ſed à vapore craſſo ſaltem. Nam malum hoc citò fit, & citò deſinit. Vapor autem craſſior eſt, quia æger non ſine difficultate expergiſcitur, aut forſan etiam narcoticam quandam vim habet. Obſtructio etiam ea non integra eſt, ſed leuior, quàm quæ catum aut Apoplexiam generat.

Cauſſa antecedens.

Antecedens cauſſa, à qua vapor ille eleuatur, eſt craſſa pituita, aut humor melancholicus in hypochondriis & circa præcordia hærens, quâ materiâ per crapulam & cruditatem, vel aliis de cauſſis turgeſcente & motâ, nonnunquam diaphragma & pulmones premuntur; præcipuè verò craſſo vapore illinc in cerebrum exhalante, & neruorum principia obſtruente, vnà cum motu thoracis, reſpirationi inſeruiente, vox impeditur, & phantaſia viſis triſtibus turbatur. Etſi verò à reſpiratione impeditâ & grauitatis ſenſu præcipuè triſte illud ſomnium de opprimente aliquo oriri veriſimile eſt: tamen aliquid etiam hîc facere vaporem prauum in imaginationis ſedem irrepentem, & ſpiritibus ſeſe miſcentē, credibile, ſicut contrà à benignis & ſuauibus vaporibus mixtis cum ſpiritibus animalibus, inſomnia læta & concinna exiſtunt.

Rhaſes & Auicennas etiam vaporis ſanguinei meminerunt, ſiue à ſanguine ipſo craſſo è venis prodeat, ſiue à ſanguine in ſemen craſſum mutato: vnde Veneris per hunc morbum in ſomniis ludibria exiſtunt.

Itaque vapor ille ad caput plerumque aſcendit, à materia extra hoc alibi conſiſtente; in pueris etiam à vermibus: interdum verò & in ipſo capite gignitur, ex alimenti cerebri excremento tenui, quando illud frigore externo repentino incraſſatur & repellitur, ne citò diſcuti queat.

Generatur autem ille vapor vel ob errorem externum, ob victum ſcilicet craſſum & vaporoſum; vel læſa facultate, præcipuè ob intemperiem frigidam capitis vel ventriculi. Atque hinc cauſſæ remotiores, procatarcticæ & euidentes ſunt nimia cibi repletio, crapula, & hinc ſequens cruditas, ſomnus ſtatim à repletione, decubitus ſupinus, aër denique frigidus, cuius vi materia incraſſata in cerebro in meatus eiuſdem exprimitur; atque hinc temulentis imprimis ac cruditate laborantibus incubus familiaris eſt, & quidem ſomni initio, quando vapores craſſiores maiori copiâ ad caput eleuari incipiunt, nec, ſicut vigilantibus accidit, ſatis diſcuti poſſunt. Et præcipuè hoc accidit, dum homo ſupinus decumbit; cùm per illum decubitum prompta fiat in caput euaporatio, ac materia faciliùs ad nucham & poſteriores cerebri partes, ac initium ſpinalis medullæ moueatur, meatúſque in illo decubitu nonnihil comprimantur. Non negarim tamen, ob decubitum ſupinum, Incubum faciliùs excitari, etiam ob motus muſculorum, motum thoracis promouentium, læſionem. Motus enim is in decubitu ſupino non ita liber eſt. Vnde etiam qui ſupini dormiunt, faciliùs ſtertunt, quàm ij qui in alterutrum latus decumbunt. Inde cauſſa huius morbi definitur, quòd ſit ἀναθυμίασις εἰς κεφαλὴν ἀναχθεῖσαι ἐξ ἀδδηφαγίας ϗ ἀπεψίας. Hinc etiam pueri huic morbo imprimis ſunt obnoxij, ob ἀδδηφαγίαν, quâ vitioſi humores collecti vapores multos in caput remittunt; ſæpe & ob vermes in inteſtinis genitos. Atque hinc pauores quoque per ſomnum in pueris exiſtunt, de quibus Hippocrates, 3. *aph.* 24. Narrat quoque quidam apud Cœlium Aurelianum, Romæ aliquando hunc morbum epidemium & publicè graſſantem fuiſſe, & multos inſtar peſtis iugulaſſe.

Dubia de incubi natura & cauſſa.

¶ [Egi equidem de Incubo, *hoc ipſo cap.* & vulgarem ſententiam explicaui, quia tamen de Incubi natura & cauſſis aliquid dubij adhuc occurrit, illud explicandum. Vt autem ex definitione Incubi ibi traditâ conſtat, duæ actionum læſiones in Incubo ſunt nimirum ſomnium graue & falſum, ac reſpirationis difficultas, quo vnico, Incubus ab aliis omnibus ſomniis grauibus differt, quòd ſcilicet in Incubo maior eſt reſpirationis difficultas, quam aliàs in ſomnio naturali eſſe ſolet; vt ita Incubus ſit reſpirationis offenſio cum prauis inſomniis. Læſiones enim corporis ſæpius in ſomno offeruntur, ſomnia pariunt. Ita Galenus refert, quemdam ſomniâſſe, ſibi crus lapideum factum, poſtea eiuſdem cruris paralyſin paſſum eſſe. Nam cùm aliqua moleſtia, vel læſionis ſenſus, in parte aliqua per ſomnium occurrit, nec imaginatio liquidò cognoſcere poteſt, qualis illa ſit, aliquid aliud fingit. Ita ille, cùm cauſſam paralyſeos iam influere ſentiret, crus lapideum ſibi factum eſſe ſomniauit. Incubum patientes cùm difficili reſpiratione laborent, nec tamen vnde illa pendeat, liquidò cognoſcere poſſint, onus, vel hominem aliquem pectori ſuo incumbere imaginantur.

De natura.

Definitio Incubi.

De cauſſa Antiqui.

De cauſſa verò moior difficultas eſt. Antiqui ſtatuunt, in Incubo vētriculos cerebri à vaporibus craſſis oppleri, & influxum ſpirituum animalium per neruos ad organa reſpirationis prohiberi: atque ita in neruis à cerebro ad thoracem tendentibus cauſſam mali hærere exiſtimant. Fernelius verò & Platerus equidem in eo conſentiunt cum Antiquis, quòd vapor craſſus huius mali cauſſa ſit: de modo verò quo difficilem reſpirationem inducat, diſſentiunt, dum non ob cerebri & neruorum obſtructionem influxum ſpirituum animalium in muſculos thoracis prohiberi, ſed à vaporibus circa præcordia hærentibus diaphragma & pulmones comprimi ſtatuunt. Et ſanè, quæ de obſtructione ventriculorum cerebri dicuntur, falſa eſſe, iam plerique Medici agnoſcunt, cùm non in ventriculis, ſed in ſubſtantia cerebri generentur & hæreant ſpiritus animales. De hoc tamen iam quæſtio eſt, an læſæ reſpirationis cauſſa à neruorum ex vaporibus craſſis obſtructione, an verò, vt vult Fernelius & Platerus à diaphragmatis compreſſione ortum habeat. Si quod res, dicendum eſt, equidem ſenſûs & motus ligatio quædam eſt in Incubo, ſed talis ſaltem, qualis in profunde dormientibus accidere ſolet. Videmus hoc in canibus dormientibus, qui pedes aliquando mouere ſolent, quin & vocem latratui ſimilem, non claram tamen, ſed veluti ſuppreſſam edunt, dum ſomniant ſe feras inſectari, ſeu aliud quid agere. Et licet à vaporibus etiam caput repleatur, tamen illa repletio non eſt cauſſa Incubi, ſed potiùs etiam eſt ſine Incubo. Vnde cauſſa Incubi vera & proxima à Fernelio & Platero rectè in thorace conſiſtere dicitur. Dum enim à vaporibus aſcendentibus reſpiratio aliquo modo læditur, in ſomno inde phantaſma oneris incumbentis formatur, vt homo ſe ab aliquo pectori incumbente opprimi ſomniet.

Fernelius & Platerus.

An læſa reſpiratio à neruorum obſtructione; an verò à diaphragmatis compreſſione.

Proxima Incubi cauſſa in thorace.

Quomodo verò à vaporibus illis reſpiratio tunc lædatur, rectè explicandum. Fernelius *de part. morb. lib. 5. cap. 3.* ſcribit, craſſam pituitam, aut melancholiam circa præcordia inhæreſcere, quâ per crapulam & cruditatem turgente, diaphragma, pulmoneſque premantur; craſſo autem vapore illinc in fauces & cerebrum exſpirato, vox ſupprimatur, ſenſus atque mens obturbetur, viſiſque triſtibus offendatur. Eodem modo Platerus ſtatuit, à venis meſaraïcis, maioribus præſertim, vndique circa præcordia diſperſis, & in quibus propter primæ coctionis multa excrementa ſanguis impurus faciliùs colligitur, vapores eiuſmodi aliquando exſurgentes, & circa ſeptum tranſuerſum ſubſiſtentes, ſuffocationem hanc procreare.

Quomodo reſpiratio à vaporibus lædatur?

Quomodo fiat compreſſio.

Verùm quomodo compreſſio iſta diaphragmatis & pulmonum accidat, explicandum. Cùm enim humores illi, è quibus vapores iſti attolluntur, in vaſis conſiſtant, non poterunt in ventre abundantes, extrà diaphragma comprimere, ſed potiùs per vaſa in pulmones, muſculos abdominis, & diaphragma penetrare, atque ibi ſuffocationis quendam ſenſum excitare. Et quamuis in meſaraïcis venis imprimis hæreant illi vitioſi humores: tamen facilè venæ cauæ communicari, & inde in totum corpus eos diſtribui poſſe exiſtimo: & præcipuè in lienem, in quem ramus ſplenicus maxima parte abſumitur, & in eo diſperditur. A liene verò per arterias, quæ quintuplo plures ſunt in eo, quàm venæ, tales humores facilè per totum corpus diſpergi poſſunt. Interim negandū nō eſt, tales vapores etiam per venas &

arterias ad caput aſcendere: & ſomni illius grauioris cauſſam eſſe. Vnde ipſe Platerus concedit, malum hoc ſæpius recurrens tandem cerebro grauiora minari atque afferre accidentia.]

Differentia.

Differentiæ Incubi à cauſſa efficiente potiſſimùm ſumuntur. Proüt enim vapor vel à pituita, vel ab humore melancholico, vel à ſemine eleuatur: ita diuerſa, & pro natura humoris, phantaſmata vel imagines per inſomnia in hoc affectu exhibet; ſicut à ſemine retento. Venereorum illecebris hominem ludificat. Alius quoque Incubus fit per eſſentiam in capite, quem tinnitus aurium & vertigo, & dolores capitis antecedunt & ſequuntur: alius per conſenſum ventriculi, hypochondriorum, teſtium, quas partes affectas eſſe, ſuis indiciis manifeſtum redditur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Affectus hic ex relatione ægri facilè cognoſcitur. Conqueruntur enim, ſibi inter dormiendum quid quaſi incidere atque incumbere, grauique onere incumbente ſe premi, vel ab hoſte aliquo inuadi & ſtrangulari; ita vt neque clamare, (quanquam, quod à præſentibus qui vigilant, auditur, vocem edant obſcuram, inarticulatam, & nihil certi ſignificantem) neque ſe mouere; neque fugere queant, donec multo tandem labore & conatu de ſomno expergiſcuntur. Nonnulli etiam ſe audire illum qui ſuper ipſos incidat, imaginantur. Virgilius 12. *Æneid. circa finem*, Incubum eleganter hoc modo deſcribit:

Ac veluti in ſomnis, oculos vbi languida preſſit
Nocte, quies; nequicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba ſequuntur.

Incubi ab epilepſia differentia. Quibus ſignis facilè ab aliis affectibus p.n. diſcernitur. Scribit equidem Poſidonius apud Aëtium, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 10. Quæcunque patiuntur comitiali morbo correpti in exacerbationibus, eadem perpeti incubum paſſos, dum dormiunt. Verùm maxima eſt inter hos duos affectus differentia. In Epilepſia enim motus conuulſiui accidunt; in Incubo eſt motus impotentia: ortúmque habet Epilepſia à materia acri cerebri meninges ſtimulante; Incubus à vapore craſſo, meatus cerebri obſtruente. Cauſſarum & locorum, vnde vapor eleuatur, differentia è ſuis ſignis cognoſcitur, tum ex ſpecierum, quæ per ſomnum imaginationi offeruntur, qualitate, proüt nigri vel alterius coloris ſunt, aut hominem ad Venerem incitant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Incubus quidem, ſi rarior ſit, lenior affectus eſt; grauior tamen, cæteris paribus, quàm vertigo: quoniam à vapore craſſo producitur, & dormientem hominem comprimit.

2. Incubus à cauſſa interna perſeuerans, præſertim in ætate prouectioribus, aut epilepſiam nunciat, vapore tandem prauitatem & epilepticam ἰδιότητα acquirente; aut apoplexiam, ſi meatus cerebri fortiùs occupet; aut melancholiam, ſi vapor ater commiſceatur ſpiritibus animalibus. Imò pueri, & obeſo corpore aliquando hoc malo ſuffocantur, quando materia craſſior & copioſior eſt, exitúmque non reperit. Ideóque inter initia huic malo occurrendum eſt, monente Aëtio, Paulo, & Rhaſe.

3. Periculoſior Incubus eſt, qui diuturnus eſt, ac frequens, & à quo æger ſtupidus permanet.

4 Incubus à cauſſa externa refrigerante, aut à crapula continuata, minùs pernicioſus eſt.

5. Si Incubus accidit partim dormienti, partim vigilanti deterior eſt; epilepſiæ propinquior: & rurſum deterior, ſi poſt excitationem ſudor frigidus, tremor cordis, ſpaſmus, aut ſyncope ſequatur.

Indicationes.

Indicationes. Cùm incubus ortum habeat à vapore, cerebri meatus quadantenùs obſtruente, ille, vt paroxyſmus tollatur, diſcutiendus, Poſtea, ne redeat malum, humor è quo gignitur; euacuandus, Amouenda quoque cauſſa, à qua humor producitur, ſiue ventriculi imbecillitas ſit ſiue hepatis, ſiue alterius cuiuſdam membri, ſiue error externus, atque ita etiam vaporum generatio prohibenda.

Auxilia.

Curatio. Æger ergo in ipſo paroxyſmo ſeu inſultu huius morbi, ſtatim leuiter excitetur, compellatione per nomen, vellicatione corporis, ac deinde, vtpote reuellantur, diſcutiantur ac diſſipentur, etiam extremorum frictione, Quam ob cauſſam vtile eſt, vt ij, qui huic malo obnoxij ſunt, noctu fidum ſemper hominem adiunctum habeant, qui gementem ac quiritantem ægrum mox expergefaciat, ne ſuffocationis periculum longiùs augeatur.

Ne verò malum reuertatur, vena aperienda, ſi plethora adſit. Aperiatur autem vel cephalica vel hepatica: in mulieribus ex menſium ſuppreſſione laborantibus, ſaphena, quæ etiam in viris, poſt euacuationem per venæ in cubito ſectionem factam, ad reuulſionem aperiri poteſt. Si phlebotomiâ vti non liceat, cucurbitulæ cruribus & ſcapulis applicentur, ac clyſteribus reuulſio fiat, frictiones continuentur.

Si humor pituitoſus aut melancholicus altiùs inſederit, præparetur incidentibus & abſtergentibus, quibus miſceantur quæ flatus diſcutiant. Poſteà debitâ ratione ac modo humor euacuetur. Et purgatio ſæpius repetatur per interualla, maximè cùm metus eſt, ne in alium affectum hoc malum tranſeat. Vtrobique verò ad ipſum cerebrum reſpectus habeatur, & tota curatio partim ad ventriculum & hypochondria, partim ad affectionem cerebri dirigenda. De quo ſuprà *part.* 1. *cap.* 7. 10. 12. & anteà, *de Vertigine.* dictum, ac poſteà de Epilepſia & Apoplexia dicetur. Cordis tamen ſimul ratio habenda, vt in melancholia.

Poſt vniuerſales euacuationes, caput priuatim purgetur errhinis, apoplegmatiſmis, & ſimilibus, vt locis allegatis dictum, & dicetur. Quidam puluerem è corticibus citri ſiccis, cypero, caryophyllis, coriandro præpar. fol. maioranæ & betonicæ, flor. roſar. rubr. ſtœchad. Arabic. lauendulæ, & roriſmarini capiti inſpergunt, vel cucuphæ includunt. Aniſum etiam puluinis inſperſum pauores in ſomnis prohibet. Vel caput lauetur lixiuio in quo flor. ſtœchados Arabic. betonic. an. M.j. cyperi agaric. macis. an. Vnc. ß. cocta ſint. Commendatur & lupina pellis pro tegumento capitis inter dormiendum.

Ad flatus & vapores in capite, ſeu pituitoſos, ſeu melancholicos propulſandos, capútque roborandum, iis medicamentis, quæ locis allegatis propoſita ſunt, vtendum. Auicennas, Aëtius, & alij commendant ſemen nigrum pœoniæ maris, ſi eius grana xv. trita per plures dies cum liquore conueniente exhibeantur. Plurimum quoque hic valet electuarium Pleres archonticum appellatum, ſi cum confectione alkermes ſeu diambræ permiſceatur, & manè, ac horâ decubitus, exhibeatur. Vtilis eſt etiam creber vſus diacori, quotidie tribus horis ante cibum, vt & diamoſch. diantos, elect. de gemmis. Commendatur & theriaca bis ſingulis ſeptimanis cum aqua pœoniæ exhibita. Naribus quoque ſubinde odoramenta caput confortantia & flatus diſcutientia adhibeantur.

Cordi verò & pulſuum regioni ſacculi cordiales & arteriales paſſim noti, aquâ roſar. meliſſæ, & ſimilibus irrorati imponantur Vel balſamo inungenda.

Vt ♃. *Balſ. citri* Drach. j. *chamæmel. Rom.* Drach. ſem. *ol. deſtill. rutæ* gutt. iij.

Vel ♃. *Balſ. roriſmarini, ſuccini*, an. Scrup. j. *rutæ* Drach. j. *theriacæ* Drach. ſem. Miſce.

Vtiles ſunt & ſequentes pedum lotiones; cùm vapores à capite reuellant.

Poſt cibum aſſumptum vapores prohibent diacydonium, aut puluis ex coriandro præparato, ſemine aniſi, galanga, nuce moſch. cum ſacchar. roſar. tabulato paratus. Et alia ſuprà, *part.* 1. *cap.* 7. propoſita.

Vel ♃. *Spec. aromat. roſat.* Dra. j. *diarrod. abbat.* Drach. ſem. *diamarg. frig.* Scrup. j. *cinnamomi. macis, caryophyll.* an. Scrup. j. *ſem. pœoniæ* Drach. j. *coriandri præpar.* Vnc. ß. *aniſi* Drach. ij. *viſci querni* Drach. ſem. *magiſt. corallior.* Ʒ. j. *ſacchar. roſar. tabulati* ad pondus omnium F. Puluis Doſis, cochlear. j.

Vel ♃. *Sem. coriandri præpar.* Vnc. ſem. *aniſi. fœnic.* an. Drach. ß *Spec. aromat. roſat.* Drach. *ſem. pœoniæ excortic. corallior. rubr. præpar.* an. Scr. ij. *ſacchar. roſat. tabul.* ad pōdus omnium. F. Puluis,

Vel paretur tale Electuarium:

♃. *Cydonior. cum arom. cond.* ℥. j. ß. *nuc. iugland. condit.* num. j. *cortic. citri condit.* ℥. ß. *conſeru. roſar.* Drach. vj. *anthos, lauendulæ, maioranæ rad. cōdit. ſcorzon.* an. ℥ ß. *pulu. radic. pœon. ſem. pœoniæ excortic.* an. Drach. ſem. *corallior. rubr. præpar.* Drach. j. Cum *ſyrup. cydonior.* & *de cort. citri*, F. Electuarium.

Dum cubitum itur, ſumatur bolus ex conſerua flor. roriſmarini, lauendulæ, menthæ, meliſſophylli, pœoniæ, aut conditæ radices pœoniæ, aut excorticata eiuſdem grana aquâ lauendulæ inebriata, aut nux Indica condita.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & magiſterium corallior. perlar. lapid. Armeni, Lazuli, chryſolithi, malachitæ, ol. roriſmarini, ſaluiæ, rutæ, ſuccini, chamæmeli, cinnamomi, extractum pœoniæ, viſci qu. iuniperi.

Amuleta commendatur, radix pœoniæ de collo ſuſpenſa, corallia rubra, lapis chryſolitus auro incluſus, vt & malachites, & in ſiniſtro brachio geſtatus.

Infantes, qui pauoribus in ſomnis obnoxij ſunt, non ſtatim à cibo ſumpto dormiunt, ſed hinc inde geſtentur, donec cibus deſcendat: mel etiam vel crudum vel roſatum lingendum exhibeatur, quod extergit; aut exhibeatur puluis ex radic. pœoniæ, margarit. coralliis.

Diæta.

Degat æger in aëre ad calidum & ſiccum vergente, puro, neque terris vaporibus inquinato: vitet aërem nebuloſum, humidum, & ventis turbatum. Non moretur ſub radiis Solis, Lunæ, vel ad ignem. *Aër.* Diæta ſit tenuis, attenuans, flatúſque expers, & proinde vitentur legumina, & fructus ac radices flatulentæ. *Cibus & potus.* Ideò calidi ſint & ſicci, qui facilè concoquuntur & diſtribuuntur, nec in viis hærent, nec flatus ad caput mittunt. Vita ſit ſobria, cœna frugalis; ægerque crapulam, repletionem & ebrietatem fugiat. Cibi condiantur iis, quæ extenuandi vim habent; vt pituitâ peccante, hyſſopo, ſerpillo, ſatureiâ; in melancholia, quæ eam temperat, flor. bugloſſ. borrag. & ſimilibus, de quibus ſuprà, *part.* 1. dictum vinum, cùm caput repleat, parcius ſumendum vel eo tenuiori vtendum, aut cereuiſiâ tenui, vel aquâ, in qua ſemen

ſemen coriandri, aniſi, & cinnamomum ebullierint. A cœna ad ſomnum tres horæ interponantur. Vitetur decubitus ſupinus, quo caput repletur. Ad lectum ægri ſuſpendantur, vel humi ſternantur radices pœoniæ, majorana, thymus, ruta, lauendula, roſmarinus, pulegium, mentha. Corpus moderatè & tempeſtiuè fricetur & exerceatur.

Somnus. *Motus.*

Symptoma quoddam partim Incubum, partim Epilepſiam referens (etſi potiùs mitior epilepſia eſſe videatur) deſcribit Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 52. quod ſeminis pœoniæ vſu ſublatum fuit, vtpotè quod epilepſiæ, incubo, pauoribus & ludibriis nocturnis, vterique ſtrangulationibus egregiè medetur.

CAPUT XXX.

De Catoche ſeu Catalepſi.

Nomen.

QVæ Latinis vulgò Congelatio dicitur, Platero Stupor cum rigiditate, Græcis eſt κατάληψις & κατοχὴ, ſiue κάτοχος: quanquam poſterius vocabulum non in vna ſignificatione vſurpatũ fuerit veteribus; vnde & hodie ambiguitas reliqua manet. Nam Paulus Ægineta diſtinctè agit de Catocho, qui coma vigil eſt, & de Catocho, qui vera Catalepſis. Et autor *definit Medic.* Catochi (quem fieri docet, cùm ſenſu priuatur omni, corpúſque omne velut gelu obrigeſcit) genera tria facit; primum Somnolentum, lethargo proximum; ſecundum Vigilans, affine tetano & præfocationi vteri; & tertium Phreneticum, ex catoche & phrenitide mixtum, quod & Typhomania nominatur. Quæ genera aliqui commodiùs ſic diſcernunt, vt primum ſit Lethargo proximum, ſecundum Coma vigil, tertium Catochus ſeu Catalepſis vera, Nos hic Catochi & Catalepſis vocabulis pro ſynonymis vtimur.

Dicitur autem Catoche ſiue κάτοχος, à κατέχεσθαι, id eſt *detineri*, vel *occupari*: & κατάληψις, à καταλαμβάνεσθαι, id eſt, *prehendi*, quod æger hoc malo repentè corripitur, correptúſque eo ſitu permanet Appellatur & Stupor in genere, qui ſi vehemẽtior ſit, & validiùs incumbat, ac diuturniùs inſideat, ἔκστασις à Græcis dicitur, à Latinis *Exceſſus*, vt habet Scaliger, *Exercit.* 312. Priuatio ſcilicet officiorum animæ ſentientis, mouentis & intelligentis.

De vocabulo autem ἐκστάσεως hoc hîc monendum eſt, quòd Hippocrati quidem ſemper Ecſtaſis vehemens eſt mentis emotio ac delirium, & ἐκστῆναι de mentis poteſtate exire, aut vehementer mente emoueri ac delirare ſignificat, & vehementer inſanientibus, phreniticis ac maniacis, paſſim apud Hippocratem tribuitur; & Galenus ἔκστασιν per μανίαν σφοδρὰν exponit, vſus tamen vulgò obtinuit, vt ii, qui omnibus animæ ſentientis, mouentis ac intelligentis functionibus priuati & quaſi mortui iacent, & ſæpe, poſtquam euigilant, mira, quæ audiuerint & viderint, narrant, ἐκστατικοὶ nominentur.

Ab ἐκστάσει aliam faciunt adhuc, ἀφαιρεσίαν, in qua non facultatibus animæ modò, ſed & ipſâ anima corpus priuatur. Quod an fieri poſſit, Philoſophis & Theologis diſcutiendum relinquimus. Hoc ſaltem addimus, ſi hic affectus à cauſſ.. diuina proficiſcatur, ſiue intra corpus manente, ſiue extrà egrediente animâ νυμφολήπτους ab Ariſtotole, 1. *Eudimior.* & θεολήπτους, ac ἐνθουσιαζομένους appellari, vt, *loco allegato*, Scaliger docet.

Definitio.

Definitio.

Eſt videlicet Catalepſis ſenſuum internorum & externorum; ac in his præcipuè tactus, & voluntarij motus ceſſatio, ſeu, vt nomen innuit, ſubita prehenſio & occupatio tum mentis & ſenſuum internorum, tum externorum, & motus voluntarij, quâ qui corripiuntur, rigidi in eo ſtatu in quo prehenſi fuerunt, apertis ac immotis oculis, ſtatuæ alicuius inſtar, manent, & nec ſentiunt, nec vident, nec audiunt, reſpiratione ſaltem & pulſu ſaluo manente, à congelatione & immobilitate ſpirituum animalium, quam vapor quidam figens cauſſauit, orta.

Interdum tamen, vbi malum minùs vehemens eſt, ægri nonnihil audiunt, vident, imaginantur, recordantur; & quæ aſtantes loquuntur, percipiunt, & poſtea referunt, immoti tamen manent ſine voce & ſenſu tactus; quemadmodum Galenus de ſuo condiſcipulo narrat, 2. *Prorrhet. aphor.* 16. Atque hos in ſpecie ἐκστατικοὺς appellat Platerus.

Affectus ſanè vt rarus, ita admiratione dignus, vnde etiam vulgò eo detẽtos in ecſtaſin à Deo raptos exiſtimant, atque hinc etiam procul dubio νυμφολήπτων, θεολήπτων, ἐνθουσιαζομένων vocabula, vt modò dictum. Eius hiſtorias duas Fernelius, *lib.* 3. *de partium morbis & ſymptom. cap.* 2. & aliquot Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib.* 2. *cap.* 7. Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 115. recitant.

Obſeruatio Henr. ab Heer. de Catalepſi.

¶ [Catalepſis tam rarus affectus eſt, vt credant inter centum, imò ſexcentos, vix vnum Medicum reperiri, qui Catalepticum aliquem viderit. Ideóque hiſtoriæ Catalepticorum, ſi occurrant, diligenter annotandæ. Talem refert Henric. ab Heer, *obſ.* 3. hoc modo: Frater Chriſtianus Inſulenſis, Capucinus, Leodij Catalepticus fractus, vno genu terræ innitebatur, alterum ceu flexurus, incuruabat, brachium ſiniſtrum pendebat ad genu dextrum in aërem eleuatum habebat, diduct s digitis, vt viam prætereuntibus, ſicut olim ſtatuæ Mercurij, oſtentare videretur; vtrumque omni marmore rigidius erat. Patebant oculi, ſed ita retorti vt, licèt ſudario perſtringerentur non conniuerent. Os hiabat cum reſpiratione ſatis libera. Pulſûs in vtroque brachio & temporibus ſat magni. Poſtquàm poſt 20. horas ad ſe rediit, ſurrexit, & ambulauit, omniũ præteritorum ignariſſimus.

Etſi verò Dodonæus & Heurnius in ea ſunt ſententia, neminem ſecundò ſine vitæ periculo Catalepſi corripi: tamen hic Monachus ſæpe paroxyſmis catalepticis, etiam in ſecundum & tertium diem durantibus correptus eſt, & tandem ita conualuit, vt duodecim annis mali nihil ſenſerit Quoties verò, rigente parum collo, malum ſecuturum præſagiit, ſtatim oleo calido nucham, totamque ſpinam inungi curauit, & ita malum auertit.]

Cauſſæ.

Vt autem malum hoc admirandum eſt, ita eius cauſſam reddere difficillimum. Et afferunt quidem alij alias vt in *Inſtitut. lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 6. dictum verùm quæ rem ſatis non explicant, vt ibi pluribus monſtraui. Iulius Cæſar Scaliger, *loco allegato*, animæ hunc exceſſum, vel à functionibus abſceſſum, aut abſiſtentiam, prouenire ſcribit perculſis ſpiritibus, ac receptis in intimos cordis ſinus. Verum ſi Catalepſis & hic ſtupor, hoc modo fieret, animi affectus & ſyncope potius, quàm Catalepſis aut Ecſtaſis excitaretur.

Si verò in hac naturæ obſcuritate probabile quid afferendum, omninò talis cauſſa danda, quæ differat à cauſſis paralyſis comatis, cari, apoplexiæ epilepſiæ, ſyncopes, & ſimilium affectuum: (quales cauſſæ non ſunt, quæ vulgò afferri ſolent, ſed hiſce affectibus communes) atque talem cauſſam eſſe puto peculiarem ſpirituum animalium διάθεσιν vt ſcilicet illi in organis ſenſus & motus non deficiant, ſed figantur quaſi & immobiles reddantur, ac immoti maneant, ſeu, vt vno verbo cum Scaligero, *loco allegato*, dicam; cauſſa Catalepſis eſt ſpirituum animalium congelatio ſeu immobilitas.

Hæc autem ortum habet à vapore congelante, ſeu vim talem figendi habente, qui quidem ab humore melancholico ferè attollitur. Vnde rectè Stuporis nomine hic affectus appellatur, mentis putà. Vt enim in ſtupore, qui ſymptoma tactus eſt, obiecta tactui oblata ab organo non percipiuntur: ita hîc etiam ſenſuum exteriorum obiecta, etſi à ſuis organis apprehendantur, mente non percipiuntur.

Quæ autem ſpiritus illius congelantis natura ſit, explicare non ita facile eſt. Quidam equidem in frigiditatem & ſiccitatem cauſſam referunt, & ab humore melancholico, alij etiam à pituita vitrea eam petunt. Verùm in corpore viuente vix talis rigiditas eſſe poteſt, quæ inſtar frigoris hiberni in cerebro ſpiritus congelet. Commodiſſimè vaporis figens, ſeu fixatiuus & congelatiuus appellari poteſt, qualis ſpirituum natura Chymicis ſatis nota eſt, qualiſque natura fulminis interdum eſt, & ſpirituum illorum, qui in terræ motibus, & aliàs etiam è terræ cauernis erumpẽtes, homine & bruta repentè rigida reddunt.

Cauſſæ enim huius probabilitatem natura fulminis ſatis declarat, vt dictum, quæ res ſæpe ſubitò congelat; narrátque Cardanus, octo meſſores ſub quercu cœnantes fulmine percuſſos fuiſſe ſub ea ſpecie, quâ decumbebant, vt vnus comedere videretur, alter manum poculo admouere, alius bibere, qui procul dubio hoc morbo detenti exanimati fuère. Vnde etiam rectè Medici morbum hunc Congelationem nominant.

Verùm vt rectiùs cauſſa mali huius cognoſcatur, porrò inquirendum, an ſpiritus illi, ſenſui & motui inſeruiunt, an verò qui ſenſibus internis, an verò omnes ſpiritus animales congelentur. Communis equidem opinio, ſpiritus animales omnes, & potiſſimùm eos, qui ſenſui & motui inſeruiunt, immobiles reddi. Verùm ſiquid in re obſcura proferendum eſt, potiùs ſtatuendum videtur, non illos ſpiritus, qui in membra corporis influxerunt, congelati & immobiles fieri, ſed potiùs ſpiritus qui imaginationi & menti inſeruiunt. Cùm enim motus à phantaſia dirigatur, neque ſenſuum externorum obiecta etiam ab organis ſuis recepta percipiantur, ſi ſenſus interni & mens non attendant ſicut compertum eſt, viros quoſdam deuotos meditationibus ſacris quaſi ex ſe raptos, aut literarum Studioſos meditationibus ſuis ita intentos fuiſſe, vt etiam oculis & auribus apertis non viderent, non audirent, imò nec ſentirent: ſi ſpiritus ille phantaſiæ & menti inſeruiens quaſi figatur & immobilis reddatur, vt ſenſuum externorum obiecta affluentia non apprehendat fit vt, etſi in organis ſenſuum externorum obiecta percipiant, & ad phantaſiam deferant; ab ea tamen illa non percipiantur, neque etiam à phantaſiâ tum quaſi torpidâ & quieſcente motus vllus imperetur; & ſi quis ab externo impulſu fiat, ille non attendente nec gubernante phantaſia [illegible]cidat. Hinc procul dubio nata eſt Meduſæ fabula, quæ huius morbi cauſſam aliquo modo declarare poteſt, quæ cùm eſſet mulier formoſiſſima, ita vt qui eius pulchritudinem attentè contemplarentur, extra ſe quaſi raperentur; & ab omnium ſenſuum functionibus abſtraherentur, fixique & immobiles, ac quaſi lapides redderentur; finxerunt

xerunt Poëtæ, ex capitis eius intuitu ſpectatores in lapides conuerſos fuiſſe.

Hæc autem ita ſe habere, ac in organis ſenſus ac motûs ſpiritus animales non deeſſe, vel illud arguit, quòd quidam ex Catalepticis ipſi quidem nullum membrum mouent, verùm ſi ab alio id moueatur, mouendi potentia ſe exſerit, & erecti conſiſtunt, impulſi incedunt, & quocunque vel manus vel brachium vel crus inflectitur, illic quaſi fixum & ſtabile permanet; quod non fit ſine ſpirituum animalium ope. Sicut & hoc ſpiritus animales non deeſſe indicat, quòd ægri oculos diductis palpebris apertos ſeruant; quod non fieret, ſed potius conciderent palpebræ, ſi ſpiritus animales deeſſent, ſicuti in paralyſi accidit.

Ac hinc patet, quomodo id accipiendum ſit, quod in definitione diximus, in Catalepſi ſenſuum externorum & motus actiones ceſſare. Nimirum, non quantum ad obiectorum per organa ſenſuum ſuſceptionem attinet, ſenſus quieſcunt, ſed quantum ad ſuperioris facultatis apprehenſionem. Oculis enim apertis imago viſibilis excipitur, ſed à facultate ſuperiore non apprehenditur. Eodem modo ſeſe res habet in ſenſibus reliquis.

Neque eſt, vt, quod hodie non infrequens, hæc doctrina alicui ſuſpecta ſit, quia Chymicorum terminos ſapere videtur. Agnouerunt eandem, & iiſdem terminis vſi ſunt, docti Galeni Interpretes & Arabum, etſi rem non ſatis commodè explicauerunt. Vt de Scaligero iam non dicam, cuius antea mentionem fecimus, Matth. de Gradibus, *part. 1. Pract. cap. 6.* ita ſcribit: *Cauſſa coniuncta congelationis eſt mala complexio frigida & ſicca in capitis poſteriore parte, immobilitans ſpiritus & neruos & neruoſa membra ad operationem ſenſus & motus, maximè ad motum.* Ita Dominicus Leonus, *artis Medic. lib. 2. ſect. 1. c. 6. Cauſa coniuncta*, inquit, *ſunt vapores, & humores, ipſaque intemperies frigida & ſicca, actu frigida, figens & incraſſans ſpiritus animales, eorundemque tranſitum obſtruens.* Quâ quidem in re rectè ſentiunt, immobilitatem, fixionem, vel, vt Scaliger loquitur, congelationem ſpirituum animalium proximam huius mali cauſam eſſe, eamque à figente quodam vapore fieri. Et hoc etiam verum eſt, quòd ille ſpiritus in cerebro, ſede mentis, figitur, & immobilis redditur, atque in organa ſenſus & motus non influit. Interim non negandum eſt, ſpiritus animales alios in ea organa influere. Neque fixio illa & congelatio fit à frigore & ſiccitate, quæ tanta in corpore viuente non datur, vt tam ſubitæ congelationis cauſſa eſſe poſſit, ſed à vapore peculiarem vim ſpiritus figendi & immobiles reddendi habente, qualis eſt in fulmine & aliis ſpiritibus.

Cauſam antecedentem ponunt humorem frigidum ſiccum. Et concedimus ſanè, humorem melancholicum præ cæteris aptum eſſe ad vapores, qui talem diſpoſitionem ſuſcipiunt, emittendos. Non tamen ſolâ frigiditate & ſiccitate id præſtare poteſt.

Poteſt autem eiuſmodi vapor nunc in ipſo cerebro generari, & ita primarium affectum excitare; nunc per conſenſum à toto; vt in febribus malignis, aut à membro aliquo, vt ſplene, inteſtinis, vel aliis.

Cauſſæ procatarctica. Ad cauſſas procatarcticas multi referunt aërem frigidum, pluuiam, glaciem, niuem, & iter facere per loca niuoſa & nimis frigida, vt per Alpes. Verùm etſi verum ſit, multos, qui per Alpes & ſimilia loca tempore hyberno iter faciunt, ita congelari, vt partes extremæ moriantur, tandem ſphacelo corripiuntur: tamen planè alterius generis eſt hæc congelatio, quæ fit à frigore hyberno quàm de qua hîc ſermo eſt. Ita cibi quidem, qui humorem melancholicum generant, ad hoc malum producendum aliquid facere poſſunt: ſed niſi humor is, vel vapor inde emiſſus peculiarem vim congelandi & figendi ſpiritus induat, cauſa huius mali proxima non fit. Referunt huc nonnulli etiam contactum torpedinis piſcis, fumum vel inunctionem argenti viui. Verùm & iſta omnia potiùs ſtuporem in ſenſu tactus, quàm Catalepſin inducunt.

Signa diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc ſubitò hominem inuadit, & in quo ſtatu ægrum offendit, vigilantem, ſtantem, bibentem, edentem, ſcribentem, legentem, in eo immotum ſeruat, ac ſi congelatus eſſet. Æger apertos oculos habet, eóſque fixos & immobiles, palpebris veluti rigentibus, quas ne ad minas quidem claudit. In ſenſibus tamen in quibuſdam aliqua eſt differentia. Qui enim exquiſitâ Catalepſi laborant, nihil audiunt, nihil vident, etſi oculos apertos habeant, quòd mens non attendit. Alij audiunt & vident, ſed nihil loqui poſſunt. Quidam etiam mouere manus viſi ſunt. Quidam ſi impellantur, ambulant, ſed inſtar ſtatuarum in eodem ſtatu manent. Quidam etiam ſomnia ſe vidiſſe referunt. Reſpiratio ſeruatur, ſed ita, vt per interualla ſæpe magnum ſpiritum ducant. Pulſus ſimilis eſt lethargicorum: non tamen ita languidus & mollis, magis verò æqualis. Præterea in lethargicis laxatur vniuerſum corpus: contra ſtipatur & cogitatur in Catalepticis, teſte Galeno, 4. *de cauſ. pulſ. cap. 16.* Aluus & vrina ſupprimitur expultrice ſopitâ, nec ſtimulationem excrementorum percipiente.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Catalepſis morbus periculoſus eſt, &, niſi tempeſtiuè ægris ſuccurratur, ſtupidi moriuntur, non aliter, ac ſi gelu hyberno rigentes emoriantur.

2. Eò periculoſior eſt Catochus, quòd plura Grauiora ſymptomata coniunguntur, vt ſpirandi difficultas & interceptio, oculorum diſtorſio, excrementorum ſuppreſſio, & tandem virium ſumma imbecillitas ac exſolutio. Ita Hippocrates, 1. *Prorrhet. ſ. 3. text. 4.* ſcribit: *Quæ cum exſolutionem fiunt Catoche & aphonia, periculoſa ſunt.*

3. Tempus, intra quod ſiue ad ſalutem, ſiue ad mortem morbus terminatur, breue eſt.

4. Intereunt Cataleptici, ſiue per virium diſſolutionem, ſiue per ſuffocationem, vbi adeò motus cohibetur, vt reſpiratio ſupprimatur.

Indicationes.

Vapores ſpiritus congelantes & immobiles reddentes, è capite retrahendi, & in eo diſcutiendi, & materia à qua generantur, euacuanda totiúſque ſimul ratio habenda. Quod rectiſſimè fieri poſſet, ſi occulta illa vaporis qualitas & natura nota eſſet. Interim cephalica calefacientia & humectantia vſurpanda, & curatio, qualis intemperiei capitis cum melancholia, & vapore melancholico, ſuprà, *part. 1. c. 7. & 12.* fuit propoſita, inſtituenda. Et ſi omnino ad qualitatem occultam reſpicere libet, medicamenta, quæ Epilepſiæ, & ſoporoſis affectibus conueniunt, adhibenda.

Curatio.

Itaque ſi æger ſanguine abundet, vena cephalica ſecetur. In aliis clyſtere acriore priùs aluus eluatur, & reliqua diuerſionum genera vſurpentur. Poſtea humor melancholicus præparetur & euacuetur, vt ſuprà, *locis allegatis*, dictum. Minimè autem hîc à paruis incipiendum eſt auxiliis, quòd in morbis, in quibus periculum non impendet, tutò facere licet: at vbi vitæ periculum imminet, alienum eſt à ratione, à mitioribus inchoare velle. Topica quoque *ibid.* propoſita vſurpentur: fiantque fomentationes, inunctioneſque ex chamæmelo, meliloto, floribus ſtœchad. Arabicæ, bugloſſi, maioranâ, roremarino, primula veris. Et hoc obſeruandum, ne in principio nimis calida & ſicca adhibeantur, ſed potius temperata & humectantia, vt materia ad euacuationem aptior reddatur. Monendum quoque hoc, ne in topicis acetum adhibeatur, ne vis congelandi & figendi ſpiritus in vapore vel humore, aceti vſu augeatur. *Indicationes & Curatio.*

Diæta.

Diætæ etiam ea ſit ratio, quæ ſuprà, *in intemperie cum humore melancholico*, fuit propoſita.

CAPVT XXXI.

De Epilepſia.

Epilepſia vnde dicta, & quæ habeat ſynonyma.

Epilepſia Græcis dicitur ab ἐπιλαμβάνειν, quòd ſubitò mentem ſenſúſque omnes quaſi prehendat.

ΙΕΡΟΝ quoque νόσημα, ſeu quòd crederetur diuinitùs immitti & à dæmone aliquo, qui hominem tam repente ac ſubitò corriperet, prouenire, quemque ideò incantationibus curare conati ſunt, vt ex *libro de Sacro morbo* videre eſt, ſeu quòd nobiliſſimam & ſanctiſſimam corporis partem, cerebrum, occuparet & perturbaret, vt Platoni *in Timæo*, placet; ſeu quod magnus morbus ſit. *Ἱερὸν γὰρ τὸ μέγα, quod magnum eſt, ſacrum* appellatur, Aretæus. *de cauſſis & ſignis morbor, diuturn. lib. 1. c. 4.* ſeu quòd ſit morbus deteſtabilis & abominandus, ſicut apud Poëtam *Auri ſacra fames* dicitur.

Πάθος παιδνίον & νόσημα παιδνίον, Hippocr. *de Aëre, aquis, & locis*, quò pueris familiaris ſit, Ariſtoteli, 30. *Problem.* fortaſſe ἡ περὶ παῖδας ἔκστασις. Hinc Auicennæ mater puerorum dicitur.

Herculeus morbus, non tam, vt ſentire videtur Ariſtoteles, *loc. allegat.* quòd Hercules eo laborauerit, quàm, vt Galenus, 6. *Epidem. in fine.* ſtatuit, ob ſæuitiam & magnitudinem, & τὸ δυσκαταμάχητον, id eſt quòd facilè vinci non poſſit.

Caducus, à caſu ſubito ægri.

Comitialis, quòd in comitiis & hominum frequentia facilè detegatur, & quòd ſi hoc malo correptus quis fuiſſet, comitia peragi fas non eſſet.

Sonticus, quòd valdè noceat.

Lunaticus, Tralliano, *lib. 1. c. 15.* vel quòd in Nouilunio nati ſolent hoc morbo corripi; vel quòd ſecundum Lunæ conuerſiones hic morbus inuadit.

Qui inſputatur, Plauto, *in Captiu. Act. 3. ſc. 4.* Contagioſum enim antiquitas credidit. Hinc Plinius, *lib. 28. cap. 4. deſpuimus comitiales morbos, hoc eſt, contagia regerimus.* Nam expuere inter amuleta habitum eſt priſcis, & ne familiam inficerent, rus ablegabant epilepticos. Apuleius, 1. *Apolog.*

Maior morbus, Celſo *lib. 3. cap. 27.* Germanis, *die fallende Sucht, ſchvvere Noth, ſchvvere Gebrechen, ſchvvere, oder boſe Kranckheit, &c.*

Definitio.

Eſt autem Epilepſia actionum principum, ſenſúſque & motus voluntarij ablatio & ceſſatio, cum totius corporis præternaturali concuſſione & motu conuulſiuo, à materia acri, & peculiari ac occultâ vi, cerebro infectâ, & membranas cerebri, neruoſúmque genus vellicante ortum habens. *Definitio.*

Cauſſa

Cauſſa.

Proxima Epilepſiæ cauſſa. Proxima & continens cauſſa eſt vapor vel humor ſpecificâ & occultâ vi membranas cerebri & neruoſum genus vellicans vt infrà, *q.*2.& 3.pluribus probabitur.

Cauſſæ antecedentes. Antecedentes ſunt, quæcunque ſpecificam illam corruptionem pati, atque ita materiam acrem, malignam, cerebróque aduerſam ſuppeditare poſſũt. Aliàs enim, & niſi διάθεσιν Epilepticam inducant, Epilepſiam parere non poſſunt. Humores videlicet quicunque, ſanguis, melancholia, bilis, pituita, ſemen, ſanies: imò corporis partes, ſicut ex cranij carie Epilepſia excitari ſolet: ſecundina item corrupta, vermes. Quâ verò ratione hæ cauſſæ hanc corruptionem inducant, explicari facilè non poteſt, cùm διάθεσις illa Epileptica occulta & ἄῤῥητος ſit; & non niſi ex effectu pateat.

Cauſſa remota. Quandoque etiam hoc malum hæreditarium eſt, & à parentibus cum ſemine & ſanguine eorundem in liberos diffunditur, atque Epileptici Epilepticos generant. Facit ad Epilepticã diſpoſitionem inducendam etiam aſtrorum poſitus, & plerumque qui in eclipſi lunari naſcuntur, huic malo obnoxij ſunt; de quo conſulantur Aſtrologi. Corripiuntur autem hoc malo frequentiùs pueri; vnde & παιδίον νόσημα Græcis, & *puerilis paſſio* dicitur Cælio Aureliano: hinc adoleſcentes & iuuenes; rariùs ætate maiores.

Cauſſa remota. Remotiores etiam quaſdam cauſſas ad Epilepſiam generandam facere, experientia docuit; quales ſunt, cibi excrementitij, graueolentes, & facilè corruptibiles. Quanquam enim non in omnibus Epilepſiam inducant: tamen frequentiùs, quàm aliàs ad Epilepſiæ generationem faciunt. Ita ex eſu fructuum horariorum crudorum, & lactis nimiâ ingurgitatione puellam Epilepſiâ correptam fuiſſe, refert Franciſcus Hildesheim, *ſpicileg.p.*599. Cibi itidem illi, qui peculiari vi Epilepſiam excitare creduntur, vt carnes hœdorum, hepar hircinum & caprinum, coturnices, paſſeres, anguillæ; de quibus exemplum habet Foreſtus, *lib.*10.*in Schol.obſeru.*57.apium, de quo infrà, *quæſt.*12. lentes, de quibus exemplum habet Iulius Alexandrinus, *lib.*8. *ſalurb.cap.*7. tubera & fungi.

Cauſſæ procatarctica & euidẽtes. Procatarcticæ verò atque euidentes cauſſæ, quæ materiam, Epilepſiæ cauſſam, mouere, aut, vt antecedentes διάθεσιν illam Epilepticam ſuſcipiant, facere poſſunt, ſunt, calor Solis, radij Lunæ, quos Anthyllus Medicus, apud Stobæum, *ſerm.* 100. καρηβαρίας καὶ ἐπιληψίας ἀνακινεῖν ſcribit; inedia, cuius exemplum recitat Galenus, de Grammatico.5.*de loc. aff. cap.* 6. potus vini generoſi & vaporoſi, mora longa in balneo; cuius hiſtoriam affert. Gabelchoffer, *Cent.*4.*curat.*59. Olfactus rerum fœtidarũ, bituminis, picis, gagatis, cuius ſuffitu antiqui ſeruos emendos, an eſſent Epileptici, explorabãt, Mercurialis, *de morb.capit.* cornuum ſulphuris, hepatis caprini aſſati, Mercurij ſublimati, aquarum fortium, allij, apij, petroſelini; animi affectus, vt ira, Iohan. Baptiſt. Montaneus, *Conſil.*41. terror ex tonitru, clangore tubarum: cuius exemplum apud Iohan. Matth. à Gradibus, *in* 9. *Rhaſis*, Foreſtum, *lib* 11.*in Schol.obſ.*54. bombardarum fragore, aut occurrente re aliqua improuiſa & terribili. Ita excitatam fuiſſe Epilepſiam ob fratrem ſubitò mortuum, refert Amatus Luſitanus, *Cent.* 1 2 *curat.*90.ob decollationem ſpectatam, Martinus VVeintinch. *de Monſtris, cap.* 15. Epilepticum cadentem, Platerus *lib.*1.*obſeru.* Chriſtoph. à Vega *lib.*3.*de arte Medic. c.* 12.narrat. Imo per jocum incuſſus metus & terror pueros fecit Epilepticos, referente eodem Chriſtoph. à Venga, *loc.alleg.* mæror; cuius exemplum habet Amatus Luſitanus, *Cen.*2. *curat.* 90. ira, referente Galeno de Grammatico 5.*de loc.affect.cap.*6. exercitatio vehementior, Vntzerus, *de Epilepſ.p.*102. titillatio, capitis inclinatio diuturna, medicamenta purgantia fortia, Venus. Tandemque Dæmon malus ſe non rarò diſpoſitioni Epilepticæ immiſcet.

Differentia.

Differentia. Sunt quidem plures Epilepſiæ differentiæ, vt quòd alia eſt fortis, alia mitis; alia recens, alia inueterata; quòd alia ſeruat periodum, & vel ſingulis annis ſemel vel bis, vel ſingulis menſibus, in nouilunio & plenilunio, vel breuioribus interuallis, ſed iis ſtatis & certis, inuadit; alia verò non ſeruat periodos, ſed nunc ſæpius, nunc rariùs, nunc per breuia, nunc per longiora interualla infeſtat. Eſt etiam epilepſia alia perfecta, alia imperfecta, vt mox de ſignis dicetur. Differentia tamen, quæ ad curationem maximè facit, eſt, quæ ſumitur à cauſſa, aut potiùs à loco in quo Epilepſiæ cauſſa generatur, quæ eſt, quòd alia eſt primaria, ſeu per ἰδιοπάθειαν, & prouenit à materia in capite generata; alia per conſenſum, à materia ad caput eleuata, ſiue à toto, ſiue à certa aliqua parte.

Itaque dicemus primò in genere de Epilepſiâ, & ſignis diagnoſticis ac prognoſticis, & curatione, quæ in quacunque Epilepſia locum habet; ſecundò de Epilepſia per primarium cerebri affectum; tertiò de Epilepſia per conſenſum.

I.

De cognoſcenda & curanda Epilepſia in genere.

Signa Dignoſtica.

Signa Epilepſiæ imminentis. Qui comitiali vitio ſolent corripi, jam aduentare inualetudinem intelligunt, ſi calor ſumma deſeruit, & incertum lumen, neruorúmque trepidatio eſt, ſi memoria ſublæditur, capútque verſatur. Seneca, *lib.*3.*de Ira, c.*10. Splendores inſtar iridis oculis obuerſantur, odorem fœdum ſentiunt, aures ſonant, bilis præter rationem accenditur. Aretæus *lib.*1. *cap.*5. Capitis dolor & grauitas; pallor faciei, inordinatus linguæ motus, triſtitia quædam percipitur.

Signa Epilepſiæ præſentis. Vbi autem iam inuadit paroxyſmus, homo ſubitò corruit, toto corpore conuellitur, & motu non voluntario concutitur, omnes animales functiones tolluntur, atque inde poſt paroxyſmum æger nihil eorum, quæ circa ſe geſta ſunt, recordatur.

Nonnunquam tamen in mitiore Epilepſia æger non toto corpore conuellitur, neque concidit, ſed aliquæ ſaltem partes conuelluntur, & vel caput ſaltem concutitur, vel oculi contorquentur, vel manus ac pedes hinc inde jactantur, vel manus clauſæ tenentur, vel æger in gyrum agitur, aut hinc inde diſcurrit; nihil interim loquitur, audit, ſentit, & paroxyſmo finito ad ſe reuerſus, omnium quæ egit, vel acciderunt, ignarus eſt. Obſeruauit non cadentem, Marcell. Donatus, *lib.* 2. *hiſt. Med. mirab.cap.*4. ſtantem, Antonius Beniuenius, *de abditis morbor. cauſſis, cap.*97.qualem ipſe etiam vidi; ſedentem Dodonæs, *in Schol ad cap. Beniuenij allegat.* curſitantem, Eraſtus, *in Anatom.librorum Comitis Montan.part.*2.*p.*195. Nonnunquam etiam euenit, vt Epilepſia laborans, ea quæ aguntur, audiat, & poſt paroxyſmum eorum recordetur: cuius exemplum eſt apud Brunnerum, *Conſil.*14.

Accedit his nonnunquam, vt æger, præcipuè in morbi inſultu, vociferetur, & vocem inconcinnam edat, aut cum ſtertore ſpiritum ſonorum emittat, dentibus ſtridat, ſpuma ante os appareat, quam ſanguineam vidit Crato; vrinæ, feces alui, aut ſemen præter naturam excernantur.

Epilepſia à ſpaſmo differentia. Differt Epilepſia à vero ſpaſmo, quòd ſpaſmus, cuius ſpecies ſunt, ἐμπροσθότονος, ὀπισθότονος, & tetanus, eſt conuulſio, ſeu muſculorum ad principia contractio pertinax & continua: in Epilepſia verò corporis fit concuſſio per interualla. In conuulſione nulla in facultatibus principibus fit læſio: in Epilepſia verò principes functiones & ſenſus ſimul plerúmque læduntur.

Pronoſtica.

Prognoſtica. 1. Epilepſia omnis periculoſum & longum malum eſt. Alia tamen aliâ periculoſior eſt; alia minus periculi coniunctum habet, ac faciliùs curatur.

2. Epilepſia hæreditaria vel omninò nunquam, vel rariſſimè curatur; eámque neque ætas neque Medicus diſcutere poteſt.

3. Recens curatu facilior eſt, quàm inueterata; & ſi initio neglecta fuerit, frequenter is, qui eâ detinetur, commoritur. Alexander Trallianus, *lib.*1.*cap.*15.

4. Periculoſior eſt, in qua functiones animales omnes abolentur, & conuulſio vehementior eſt, ac diuturnior, atque excrementa ſponte effluunt.

5. Curatu facilior eſt, quæ, licèt ſit crebrior, breuiores habet paroxyſmos, & conuulſionem non vehementem, in qua æger liberiùs ſpirat.

6. *Epilepſia ante pubertatem eueniens, curabilis: poſt annum verò* 25. *ferè vſque ad mortem durat.* 5. *Aphor.*7. quod tamen vtplurimùm verum eſt. Nonnulli enim, qui poſt annum ætatis 25. Epilepſiâ correpti fuerunt, Medicorum ope liberati ſunt. Teſtaturque Trincauellius, *lib.*1.*conſil.*29. ſe vidiſſe ſenem quinquagenarium, qui laborauerat 25. annis Epilepſiâ curatum fuiſſe: qui tamen incidit in febrem & ſcabiem ſimilem lepræ, quæ plus illi negotij faciebat, quàm Epilepſia, donec eandem ſuperaret. Et Nicol. Florentinus fœminam quadragenariam ab infantia Epilepſiâ vexatam liberauit.

7. *Epilepſiâ laborantes iuniores, cùm ætatis mutatio, tum loci, & victus liberat.*2.*Aphor.*45. Sed & Epilepſia, quæ cum ætatis flore euaneſcit, abiens quaſi pulchritudinis inuidiâ quoſdam deformat, aut manum inutilem reddens, aut faciens torquẽs, aut ſenſum aliquem auferens. Aretæus.

8. Infantes admodum parui, & mox poſt natiuitatem Epilepſiâ correpti, rarò euadunt.

9. Infantes tempore nouilunij nati plerumque epileptici fiunt, & rarò mortis periculum euadunt.

10. Epilepſia in ſenibus ac decrepitis difficulter curatur.

11. Si mulierem vtero gerentem fortis Epilepſia inuadat, magnum periculum minatur.

12. Si ad vſum ſternutatoriorum æger non ſternutet, malum indicium eſt, atque argumentum, naturam iam ferè ſuccumbere & proſtratam eſſe: niſi in ægro quædam ad ſternutationem ſit ineptitudo ac impotentia naturalis. Obſeruatum autem, quoſdam nullo remedio ad ſternutationem commoueri.

13. Epilepſia nonnunquam in paralyſin terminatur. Quod etſi nonnulli negant, experientia tamen ita rem ſe habere teſtatur; atque extant exempla apud Schenckium, *in obſeruat.*

Indicationes.

In curatione Epilepſiæ duo à Medico requiruntur, Primum eſt, vt à paroxyſmo, quàm fieri poteſt citiſſimè, & ſine omni damno, æger liberetur. Alterum, vt præcaueatur, ne in poſterum æger Epilepſiâ iterum corripiatur.

Rectiſſimè tamen etiam ad paroxyſmum inſtantem ſeu impendentem reſpicitur, operáque danda, vt is auertatur, aut ſaltem minùs vehemens euadat, ligaturis conuenientibus

partibus

partibus adhibitis, ſi per conſenſum malum fiat. Statim verò, vbi paroxyſmi inſtantis ſigna præſentit æger, pilulam vnam laudani opiati, cuius partibus quatuor vna olei camphoræ admiſta fuerit, vel rotulam vnam antepilepticam capiat & aſſumat. In quem vſum hæ Rotulæ antepilepticæ parari poſſunt.

℞. *Pulu. rad. pœon. iuſto tempore collectæ* Drach. i. *magiſt. perlar. corall. rub.* an. Drach. i. ſem. *cranij hum.* ʒ. ß. *ſacch. opt. in aq. tiliæ diſſoluendi*, q. ſ. F. ſ. a. Confectio in tabulis.

Poteſt etiam eſſentia caſtorei, gutt. iij. vel v. doſi, in aqu. flor. tiliæ propinari. In horum defectu exhiberi poſſunt ol. ſuccini albi gutt. i. vel ij. in aq. Epilept. Langij.

Vel præbeatur ſeq. Hauſtus.

℞. *Aq. Epilept. Langij* Drach. vi. *ſyr. de pœon.* Drach. ij. *ſpir. vitriol.* gutt. vij. Miſce.

Vel Potionis ſequentis cochl. vnum atque alterum:

℞. *Aq. fl. tiliæ, pœon.* an. Vnc. ij. *cheiri, herbæ Trinit.* an. ℥. j. *eſſentiæ pœoniæ* ʒ. ß. *ſyr. de pœon.* Vnc. ſem.

Nares & præcordia inungantur balſamo aliquo antapoplectico, vel balſamo rutæ, ſuccini.

Quid in paroxyſmo Epileptico agendum. Prius perficitur, ſi vapor malignus, & materia illa cerebrum neruoſúmque genus ſuâ acrimoniâ & malignitate moleſtans ac turbans, à cerebro, omnibus quibus fieri poteſt, modis reuellatur, diſcutiatur, diſſipetur & tollatur; per medicamenta in primis antepileptica, ſeu materiæ illi peculiari modo oppoſita, facultas excitetur; & ne æger in paroxyſmo damni aliquid patiatur, præcaueatur.

Quomodo Epileptici extra paroxyſmum curandi. Poſterius vt præſtetur, primò radix mali venæ ſectione, purgatione, quam præcedat præparatio, & ſudoris prouocatione tollenda.

Secundò ipſa maligna qualitas, & Epileptica διάθεσις antepilepticis expugnanda.

Tertiò, cerebrum priuatim per errhina, apophlegmatiſmos, & gargariſmos expurgandum.

Quartò, materia, quæ iterum cumulari poſſet, per ſetaceum, cauterium, & fontanellas abſumenda & euacuanda.

Quintò, caput appropriatis medicamentis roborandum.

Sextò, diæta reliquæ curationi conueniens inſtituenda.

In genere autem hæc notanda: 1. In præparantibus purgantibus, ſudoriferis, roborantibus ſemper ea eſſe eligenda vel admiſcenda, quæ cerebro & neruoſo generi ſunt familiaria & appropriata, & quæ vi ſpecificâ Epilepſiæ reſiſtunt. 2. Sæpius & per interualla medicamenta eſſe repetenda. 3. Ad nauſeam euitandam, & ventriculi debilitatem præcauendam, vtiliſſimum eſſe, medicamenta cibo ac potui admiſcere, & potum ac cibum medicatum præbere.

Cura in Paroxyſmo.

Curatio in paroxyſmo. 1. Æger in loco lucido potius, quàm tenebricoſo contineatur, & capite ſublimi collocetur.

2. Dentes diducantur, patulúmque os ſeruetur, interiecto ligno aliquo, commodiſſimè viſci quercini, ſi ad manus ſit, vel cochleari, vel alio inſtrumento, (quæ ſucco vel extracto rutæ inungi poſſunt) vt æger faciliùs ſpiret, ſpuma effluat, & imprimis ne linguam morſu lædat vel amputet. Obſeruauit enim Galenus, *de differ. morb. cap.* 8. & Foreſtus *lib.* 10. *obſeru.* 66 quoſdam in paroxyſmo particulam linguæ ſibi morſu amputaſſe.

3. Clamore forti in aures facto facultas excitetur.

4. Membra conuulſa, cùm pollices & digiti manuum, qui vehementiſſimè conuelluntur, tum aliæ partes, in rectum extendantur leniter, commodúmque fuerit, ſi oleo vel pinguedine aliqua dolorem leniendi & reſoluendi vim habente prius inungantur, vt pinguedine humanâ, anſerinâ, oleo chamæmelino lilior. albor. amygd. dulc. vulpino, rutaceo, è caſtoreo, laurino, lumbric. terreſt. hyperici, iuniperi, petroleo.

Vt ℞. *Pingued. anſerin. ol. amygdal. dulc. vulpin. lumbric.* an. Vnc. ſem. *petrolei* ʒ. i. *ol. terebinth.* ℥ ß. Miſce.

Vel ℞. *Ol. lilior. albor. chamæmel.* an. ℥. ſem. *ol. iuniperi* ʒ. i. *pingued. human.* Drach. ii. Miſce.

5. Membra directa ita detineantur, caueatúrque, ne ex violenta illa corporis concuſſione æger aliquid damni percipiat. Omnem tamen motum cohibere non excedit, ne materia in capite retineatur, & paroxiſmus protrahatur.

6. Enumeratis modò oleis & pinguedinibus tota quoque ſpina dorſi à ceruice ad os ſacrum illinatur, vel aquâ aliquâ antepilepticâ.

7. Reulſio inſtituatur per frictiones & ligaturas, quæ validæ ſint ac dolorificæ, & ligaturæ ſæpe laxentur, iterúmque conſtringantur. Conuenit in hunc vſum & plantas pedum ſale ac aceto fricare.

8. Si paroxyſmus ſit diuturnior, aluus ſtimuletur glande vel clyſtere acriore, vt non ſolùm excrementa in inteſtinis ac locis vicinis euacuentur, ſed & ea, quæ ad caput eleuarentur & euaporarent, reuellantur, & ad aluum deducantur. Exempli gratiâ:

℞. *Rad. pœon. ireos*, an. Vnc. ſem. *fol. rutæ, betonic. maioran. ſummit. centaur. minor.* an. M. i. *flor. tiliæ, lauend.* an. M. ii. *ſem. fœnic. aniſi, pœon.* an. Drach. i. *agarici in petia ligati* Drach. ii.

Coq. in *aqua fontan.* ſ. q. Colaturæ ℞. ℔. j. In qua diſſolue *elect. diaphœnic. benedict. laxat.* an. ℥. ß. *hieræ ſimpl.* Drach. ij. *olei rutac.* Vnc. ij. *mell. anthoſat.* ℥. i. *ſalis* Drach. j.

F. Clyſter, cuius vis augeri poteſt, ſi pilular. aurear. vel trochiſc. alhandal. grana aliquot addantur.

Chymici croci metall. vel vitri ♁ij, gr. iij. vel iv. in aqua conueniente ebullire ſinunt, & colaturam clyſteri admiſcent. Vel etiam reliquis purgantibus omiſſis, croci metall. ʒ. ß. in liquore conueniente coquunt, & colaturam cum decocto clyſteris miſcent.

In paroxyſmo epileptico ex vtero & ventriculo, nonnulli etiam vomitum commendant, penna oleo cui gr. iv. flor. ♁nij admiſta ſint, intinctâ excitatum. Nam per vomitum ſolet tum ſolui acceſſio.

9. Naribus ea adhibeantur, quæ non ſolùm vim attenuandi & diſcutiendi habent, ſed & ſpecificâ vi Epilepſiæ reſiſtendi prædita ſunt. Inter quæ primas facilè obtinet ruta quocunque modo adhibita. Ea ergo vel viridis cum aceto, vel lacinia ſucco rutæ cum caſtoreo miſto imbuta naribus admoueatur: vel oleum & balſamum rutæ naribus illinantur. Vtile eſt & oleum vel balſ. m m ſuccini, quibus addere licet oleum deſtillatum maioran. pulegij, nucis moſchat. caryophyll. cinnamomi. Efficaces etiam ſunt aquæ antepilepticæ, ſi iis nares irrigentur. Rutam ſylueſtrem tanquam arcanum cuiuſdam ruſtici experientiâ probatum, quo & ipſe feliciter ſæpe vſus eſt commendat Trallianus.

Exempli gratiâ:

℞. *Succi rutæ* Vnc. ij. *aq. antepilept.* ℥. ſem. *caſtor.* ℈. ii. *pulu. rad. pœon.* ℈. i. M. & naribus immittantur.

Vel ℞. *Ol. deſtillati rutæ* Scrup. i. *ſuccini* Scrup. ſem. *maior.* gutt. iiii. *ol. nuc. moſch. expreſſi*, q. ſ. F. Linimentum vel Balſamū.

Vel ℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ. extract. rutæ, caſtor.* an. Scrup. i. *ol. deſtill. rutæ ſuccini*, an Scrup. ſem. *theriac. antiqu.* Drach. ſem. F. Linimentum.

Vel ℞. *Extract. rutæ* Scrup. ii. *caſtor.* Scrup. i. *ol. deſtill. rutæ, ſuccini*, an. Scrup. ſem. *granor. iuniperi, maior.* an. gutt. iii. *camphor.* gr. v. *theriac. antiq.* Drach. ſem. F. Linimētum ad nares.

10. Lingua & palatum illinantur theriacâ, Mithridat. confect. anacardin. aut diacaſtor. in ſucco vel aqua rutæ, lauendulæ, aut alia conueniente, vel aceto rutaceo diſſolutis, aut caſtoreo in aceto macerato; aut ſal ori indatur, & dentibus affricetur, & quidem non tantùm ſal eſculentus, ſed & ex ruta, aut aliis plantis antepilepticis paratus.

Vel ℞. *Caſtorei opt.* ℈. ii. *benzoës* Scrup. j. Trita miſceantur cum *oxymel. ſcillitic.* ʒ. i. ſem. & diductis dentibus cochleari in os infundantur.

11. Auribus, vertici, & ſuturæ coronali, ea quæ naribus admouentur, inungere licet: vel ſacculus capitalis è ſpeciebus diamoſch. dulc. aromat. roſat. ruta, flor. lauendulæ, ſuccino paratus vertici imponatur, vel ceratum ex iis compoſitum. Imprimis ſuturæ coronali oleum cranij humani commodè inungitur. Iiſdem & tempora inungi poſſunt.

Commendantur & ſuffumigia ex granis iuniperi: ſemine rutæ, aſſa fœtida, galbano, & in primis ex ſuccino albo. Licèt enim ſuccini fumus extra paroxyſmum lædat: tamen in acceſſione, ſeu in paroxyſmo Epilepticos non parum iuuat; quod multiplici experientiâ confirmatum.

12. Si hiſce æger non excitetur, aut hiſce admotis ſternutatio non citatur, fortiora ſternutatoria adhibenda, præſertim adultis, de quibus jam loquimur. De Infantibus enim poſtea in ſpecie dicemus.

Exempli gratiâ:

℞. *Rad. pyrethr. ireos*, an. Scrup. i. *caſtor. hellebor. albi*, an. gr. ii. *ſem. rutæ, nigellæ, fol. maior. ſiccæ*, an. Scrup. i. *cubebar. piper. alb.* an. ſcrup. ſem. F. Puluis.

Vel ℞. *Piper. alb. fol. maioran. ſiccor.* an. Scrup. ii. *caſtor.* Scrup. ſem. *euphorb.* g. ii. F. Puluis.

Vel ℞ *Rad. ireos, maioranæ ſiccæ, ſem. nigellæ*, an. Drach. ſem. *piper. albi* ℈. i. *pyrethri, caryophyll.* an. ℈. ß. F. Puluis.

Horum puluerum granum vnum atque alterum in nares ægri immittatur; vel pulueriſata, & nodulis incluſa aceto madefiant & naribus ægri admoueantur.

13. Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *c.* 15. refert collapſos ſtatim excitari, ſi ſanguis ex magno ægri pedis digito vulnerato labiis illinatur; de quo experientia conſulenda.

Ferunt, D. Brunnerum, Archiatrum, Halenſem, turturem fœminam deplumaſſe, & vmbilico Epilepticæ in paroxyſmo impoſuiſſe, atque ſic paroxyſmum abegiſſe. Extrahi enim fumum quendam venenatum ſcribunt, quo extracto ipſa conuellatur, & moriatur. Id quod in fæminis, & ſi Epilepſia ſit ex conſenſu vteri, vero conſentaneum eſſe puto.

14. Neque amuleta negligenda, ſed ægri collo appendenda, radix pœon. vngula alcis, corall. jaſpis, ſmaragdus, lapis chelidonius.

15. Et cùm in Epilepticis paroxyſmi ſæpe cor non parum afficiatur, non abs re fuerit, cordis regioni epithema aut ſacculum cordialem applicare.

16. Monenda præterea & hæc, dum turpitudinem faciei, oris diſtorſionem & ſpumam occultare volumus, capite & facie tectâ, videndum vt id ita fiat, ne reſpiratio impediatur. Et dum ori aliquid indimus, ne dentibus lingua lædatur, & vt ſpuma emanare poſſit, & palato medicamentum adhiberi. Si conuulſio mandibularum ſit fortior, lignum vel alias res duras dentibus interponere non ſemper licet, cum interdum dentes hoc modo elidentur

elidantur: ſed commodius eſt, ſacculum ex corio vel craſſiore linteo paratum, & rutâ, ſinapi, pyrethro, caſtoreo, & ſimilibus refertum dentibus interponere, quo modo & os apertum ſeruabitur, & morbo ſuccurretur.

Non ſolùm autem hæc circa ægrum agenda, & extrà adhibenda ſunt, ſed & ſtatim, & dum hæc fiunt, medicamenta quædam, quæ peculiari vi Epilepſiæ aduerſantur, eiúſque cauſſam diſſipant ac diſcutiunt, exhibenda.

Theriaca videlicet, vel *Mithridat.* in qua conuenienti diſſoluta.

Vel *caſtorei* ℈.i. *in oxymel. ſcillit.* Vnc.j. diſſolut. *aq. ceraſor. nigror. dulcium, aqu. hirundin. tiliæ, dentariæ*, & Epilepticæ aliæ, *ſuccini* gutt.iij. vel iiij. in aqua conuenienti, *mixtur. ſimpl.* ℈.j. Drach. ſem. vel ℈.ij in aqu. idonea; *liquoris cranÿ humani* gutt.viii. in aq. conuenienti.

Cinnabarim natiuam à Cratone commendatam, ac magnetem Epilepſiæ appellatam fuiſſe, & hunc puluerem ad Epilepſiam, vt & vertiginem, vſurpatum fuiſſe referunt:

♃. *Cinnabaris natiuæ.* Vnc. ſem. *corallior. rubr. præparat. margarit. præpar.* an. Scrup.ij. *croci* Scrup.j. *fol. auri* duodecim.

F. Puluis, cuius gr.xij. vel xvj. dentur cum aqua conueniente.

Vel pulueris alicuius antepiletici Drach. ſem. vel Drach. j. in liquore conueniente exhibeatur.

Vel ♃. *Aquæ flor. tiliæ* Vnc. j. ſem. *ceraſor nigror*, vel *ſpiritus eorum. hirundin.* vel *picarum*, an. Vnc.j. *tinctur.* ſeu *extract. liquid. caſtor.* Drach. ſem. Miſce.

Vel exhibeatur hæc Aqua:

♃. *Cranium humanum non ſepultum*, deſtilletur per retortam in arena ſ.a. igne valido, ac deſtillatio ter repetatur.

Poſtea ♃. *Pœoniam marem cum toto*, comburatur, & cum aqua fiat Lixiuium. Tandem.

♃. *Lixiuÿ huius. aq. cranÿ humani*, an ℥.iij. *caſtorei* ʒ.j. ſem. *ſpec. diamoſchi* ʒ. ſem. diſtillentur pes B M.

Deſtillato adde *margarit. præpar.* gr. xx. *ol. vitriol.* j. gutt.v. *aniſi.* gutt.x. Miſce.

Exhibeatur in paroxyſmo cochleari.

Cura Poſt Paroxyſmum.

Curatio extra Paroxyſmum. Poſtquàm paroxyſmus ceſſauit, danda opera ne reuertatur. Et quamuis Epilepſia morbus non ſit eiuſdem generis, ſed alia per primarium cerebri affectum, alia per conſenſum: tamen cùm multa ſint, quæ in omnibus Epilepſiæ ſpeciebus locum habent, illa primò proponemus.

Venæ ſectio.

Et primò quidem ſi plenitudinis notæ appareant, aut ſanguis multus melancholicus adſit, viréſque permittant, mox ab initio vena aperiatur; primis tamen viis vt moris eſt clyſtere vel medicamento propinato expurgatis. In malo verò inueterato venæ ſectio tutò omittitur. Quantitas autem conueniens emittatur, potiùs parcior, quàm copioſior.

Præparantia.

Præparantia. Poſtea ad vitioſorum humorum purgationem accedendum, qui priùs tamen præparandi ſunt. Etſi verò plerique in præparatione & euacuatione humorum: ad pituitam, quòd ab ea Epilepſiam fieri credant, reſpiciunt: tamen tutiſſimum erit conſiderare, quis humor, vel plures etiam miſti abundent, & ad eos curationem dirigere: cùm humores tales vitioſi cauſſas eiuſmodi malignas foueant, & earum naturam faciliùs induant. Et tamen vt ſuprà *de Indicationibus in genere* dictum, medicamenta hìc eligantur, vel admiſceantur, quæ peculiari proprietate Epilepſiæ aduerſantur.

Humor Pituitoſus ergo ita præparetur.

Potio.

♃. *Rad. pæniæ decreſcente Lunâ collect.* ʒ.vj. *ireos illyric.* Vnc. ſem. *acori veri, angelicæ*, an. Drach.ij. ſem. *ſem. pœon, cardui bened.* an. Drach.ij. *rutæ. fœnicul.* an. Drach.j. ſem. *fol. rutæ, betonic. hyſſopi. ſaluiæ, maioran.* an. M.j. *flor. pœon. ſtœchad. Arabic. anthos.* an. P.j. *viſci querni.* Vnc ß.

Coqu. in diplomate vaſe clauſo, In ſ.q. aqu. vel hydromelit. Vnc xv.

Colatura expreſſa, vbi ſubſederit, effundatur, atque addantur *ſyrup. de hyſſopo* Vnc.ij. *ſtœchad. ſimpl.* ℥.j. ß. *de pœon. oxymel. ſcillit.* an. Vnc. j. F. Potus, qui in partes quinque diuidatur; & diebus quinque manè propinetur.

Vel ♃ *Rad. pœoniæ* Vnc.j. *fœniculi, eryngÿ*. an. Vnc. ſem. *angelicæ, fraxinellæ*, an. Drach.ij. *viſci. quern.* Vnc. j. *betonicæ, rutæ, maioranæ, hyſſopi*, an. M.j. *flor. anthos, ſtœchad. Arabic. ſaluiæ*. an. P.j. *flor. caryophyll.* Drach.j.

Infundantur in ſ.q. *aquæ pœoniæ & flor. tiliæ*, vaſe clauſo per triduum, in B. Colat. clara effundatur, & ſ.q. ſacchari dulcoretur. Doſis Vnc. iiij.

Vinum.

♃. *Viſci querni* Vnc. j. *ſaluiæ, hyſſop.* an. M.j. *flor. ſtœchad. Arab, tiliæ*, an. p.ij. *ſem. pœon. fœnicul.* an. Drach.ij. *cinnamomi* Dra. vi. *calami aromat. nuc. moſchat.* an. Drach. iij

Infundantur in vaſe vitreo, in ſufficiente quantitate vini boni, & macerentur per dies iiij. Poſtea traiiciantur per manicâ Hippocratis, ac colatura ſaccharo ſi libet, dulcoretur. F. Claretum.

Hydromel.

♃. *Mellis, opi.* ℔ vi. *aqu. puræ* ℔ xxxvi.

Coqu. in vaſe conueniente, & deſpumentur, ſpumâ detractâ addantur, & in ſacculo coquantur, *ſaluiæ, beton. hyſſopi, roriſm.* an. M.iii. *flor. ſtœchad Arab.* M.ß. *viſci querni* Drach.vj.

Coq. ad tertiæ partis conſumptionem.

Poſtea liquor recondatur in vaſculo ligneo, vt deferueat. Poſt dies aliquot ſuſpendantur in eo, in nodulo, *cinnamomi, calami aromat. nuc. moſch.* an. Vnc. ß. *caryoph.* Drach. iii.

Aſſeruetur hebdomadibus aliquot, vt hydromel clarum fiat, de quo Vnc. iii. propinentur.

Syrupus vel Iulepus.

♃. *Syrup. de hiſſop.* ℥.j. ß. *ſtœchad. ſimplic. pœoniæ oxymel. ſcillit.* an. ℥.i. *aq. hyſſopi, lilior. conuall. pœon.* an. ℥.ii. *cinnamomi* Drach.i. Miſc. pro duabus doſibus, Loco oxymel. addere licet ſpiritus vitrioli Scrup. ß.

Ad humorem pituitoſum vtile etiam eſt decoctum hyſſopi, de quo infrà in Curatione Infantium.

Humor Melancholicus ſi abundet, ita præparetur.

Potio.

♃. *Rad. pœon. helen. polypod. querni*, an. ʒ.iii. *betonic. meliſſ. roriſmar.* an. M.j. *flor. pœon. ſtœchad. Arabic. tiliæ*, an. P.i. *vuar. paſſar.* Vnc.i. *glycyrrh.* ℥.ß. Coq. ſ.a.

Colat. ♃. ℥.ix. *ſyrup. bugloſſ.* Vnc.i. ß. *tunic. beton.* an. Vnc.i. M. F. Potio pro tribus doſibus.

Iulepus.

♃. *Aq pœon. ceraſor. nigror. dulc. borrag.* an. Vnc. iii. *ſyr. pœon. ſtœchad. ſimpl. tunic.* an. Vnc.i. ß. *aq. cinnamomi* Drach. iii. M. pro tribus doſibus.

Humor bilioſus ſi abundet.

♃ *Rad. pœon. taraxac. graminis, aſparagi, viſci querni.* an. ℥. ß. *endiu. capil.* ♀. an. M. ℥. *ſem. pœon. endiu.* an. Drach.i. Coq. in ſ.q. aquæ puræ.

Colat. ♃. Vnc. x. *ſyrup. endiu. ſimpl. violar. beton. acetoſ. ſimpl.* an. Vnc.i. ſem. Miſc. pro 4. doſibus.

Purgantia.

Præparati humores euacuandi ſunt. Et quidem incipiendum à lenioribus, & ad fortiora progrediendum, continuandúſque eorum vſus diutius. Cenſetque non ſine cauſſâ Thom. Eraſtus, *in diſputat. contra Paracelſum*, in Epilepticis plurimis fruſtrà omnia fieri, ſi purgationes non continuentur: ideóque non ſolùm bis, ter aut quater, ſed etiam plures menſes continuandas eſſe. Principiò tamen crebrius purgat, & alternis vel ternis vel quaternis diebus leniora purgantia exhibet. Poſtea verò, cùm actiones animales rectè ſeſe habere incipiunt, ac ſymptomata remittunt, rariùs purgat, ſingulis ſcilicet ſeptimanis ſemel, vel ter in menſe; idque per totum annum. Poſt hoc tempus ſemel in menſe, aut etiam per longiora interualla. Monet & hoc Maſſarias non ſemper in lenioribus ſubſiſtendum, ſed quandoque etiam ad fortiora purgantia progrediendum eſſe; & hinc fieri putat, quòd Epilepſia rarò curetur; quòd ſcilicet Medici ſemper in lenioribus hæreant. *Purgatio.*

Inter purgantia commodiora ſunt agaricus, pituita præcipuè abundante, ſicut & helleborus in melancholia; in bilioſis rhabarbarum addi poteſt.

Pituitoſo ergo humore abundante, in *decocti ad pituitoſi humoris præparationem parati* ſufficiente quantitate, Coq. vel inundantur *agarici trochiſcati* Drach. vi. *fol. ſenæ elect.* Vnc.i. *zingiber galang.* an. Drach.i.

Colat. ♃. Vnc. vj. *mell. anthoſat.* Vnc. ii. M. pro duabus doſibus.

Vel ♃. *Pilul.* Scr.ii. *coch. Arabic.* Scr.i. *trochiſc. alhand.* g̃.iii. *ol. ſalu.* gut.i. F. Pilulæ, num.xxv.

Verùm quia plerumque humore plures ſimul peccant, purgantia quoque ad plures humores dirigenda, atque iis, cùm continuatione opus, commodè præparantia adduntur.

Syrupus.

♃. *Rad. pœon. iuſto tempore collect.* Vnc.i. *acori veri, viſc. q.* an. Vnc. ſem. *fol. hyſſopi beton. ſaluiæ, rutæ, primul. veris, card. bened.* an. M.i. *ſem. pœon. fœnic.* an. Drach.ii. *flor. tiliæ lilior. conuall. primulæ, veris*, an. M.ii. *polypod. querni* Vnc. ſem. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ii *ſem. cartham. excortic.* Vnc.i. *agaric. trochiſc.* Dr. vj. *hellebor. nigri ſtyriac. præpar.* Vnc. ſem. *zingiber. galang.* an. Drach. ii. *cortic. citri nuc. moſch.* an. Drach.i.

Infundantur in ſuffic. quant. aqu. ſimplic. Poſtea ebulliant, colentur: & clarificentur, additáque ſacchari ſuff. quant. coqu. lento igne ad ſyrupi conſiſtentiam, cui ſub finem addantur oxymel. ſcillit. Vnc. iii. De quo dentur Vnc. ii. vel plures, quo corporis ratione.

Oxymel helleboratum Iuliani ad Epilepſiam vtile deſcripſit Geſnerus, quod in Auguſtano Diſpenſatorio quoque extat.

Habetur etiam Syrupus helleboratus ad Epilepſiâ vtilis apud Quercetanum, *in tetrad. in fine, cap.* 17.

Vinum.

♃. *Mechoacan.* Vnc. ß. *fol. ſenæ elect.* Vnc.i. *turbith. elect.* Drach. vi. *zingiberis galang. cinnamom. nucis moſch.* an. Dra.i. *caryophyll. granor. Paradiſi*, an. Dr. ſem. *flor. ſtœchad. Arab. lil. conual.* an. P.j.

Conquaſſata macerentur in vini Rhenani ℔. i. ſem in vitro clauſo loco calido.

Colatura filtretur per chartam, & ſi libet, dulcoretur. Doſis Vnc. iij.

Vel tale, quod Eraſtus in vſu habuit:

℞. *Rad. pœon. ſem. pœon. excortic.* an. Drach. j. ſem. *cinnamom. macis, galang. zingiber. caryophyll.* an. Drach. i. *fol. ſenæ elect.* Vnc. i. *turbith.* vel *agaric.* Drach. vi. *vini* ℥. xij. *aquæ ſimpl.* vel *alius conuenientis* Vnc. viij.

Macerentur horis 24. & poſtea additis ſacchari ℥. iii. per manicam Hippocratis traiiciantur.

F. Claretum purgans, quod ad tres vel quatuor hauſtus ſufficerit.

Electuarium.

Electuarium laxatiuum Norimbergenſibus vſitatum eſſe fertur *die purgierende Kriebel Latvverge*, dictum.

℞. *Elect. diaphœnic.* Vnc. iij. *de ſucco roſar.* Vnc. ii. ſem. *antidoti conuulſiu.* Vnc. ii. *turpeth. alb. eſulæ præparatæ*, an. Drach. i. *caſtorei, diagrid.* an. Scrup. ii. *coſti zingiber. caryophyll.* an. Scr. j. *ſem. cumini, rutæ, croci*, an. ℈. ſem. Cum *ſyrup. roſar. ſol.* F. Electuarium, cuius doſis ab Vnc. ſem. ad Vnc. i.

Antidoti conuulſiuæ deſcriptio hæc eſt:

℞. *Viſci querni, rad. pœon.* an. Vnc. j. *caſtorei, ſaluiæ*, an. Vnc. ſem. *baccar. lauri, cranij hum. vſti* an. Drach. j. *theriac. elect. Mithridat. opt.* an. Drach. vj. *mellis deſpum.* ℔. ij. Miſc. pro Electuario.

Extracta.

Extractum hellebor. nigri deſcripſit Quercetanus, *in Tetrad. cap.* 14. Poteſt, & tale fieri.

℞. *Cortic. hellebor. nigri Styriac. autumno collecti* ℔. j.

Macerentur in vaſe vitreo clauſo in B. in ſ. q. aq. rutæ & aniſi per octiduum. Poſtea ſuccus exprimatur, & aqua per alembicum ſeparetur, donec ſuccus mellis conſiſtentiam acquirat. Succo huic affundatur ſpir. vini optimus, & omnis tinctura extrahatur. Spiritus vini ſeparetur, vt remaneat extractum, cui adde *diagr.* Drach. i. vel *extract. ſcammon.* Drach. ſem. *ſolutioni perlarum* Scr. ſem. *corall.* Scr. j. *ſalis volatilis ſuccini* Scr. ſem. *ol. ſuccin. rutæ*, an. gutt. vij. *croci opt.* Drach. ſem. *ol. cinnamomi, caryophyll.* an. gut. v. M. Doſis à Scrup. ſem. ad Scrup. j.

Morſuli.

℞. *Turbith. elect. & gumm.* Drach. iii. *diagryd.* Drach. i. ſem. vel *extract. ſcammon.* Scrup. ij. *cinnamomi, zingiber. nucis moſchat. galangæ*, an. Drach. ſem. *coral. rubr. præpar.* Scrup. ſem. *conſeru. pœon.* Vnc. ſem. *ol. ſaluiæ* gut. vj. *ſacchar. in aq. lilior. conual. & tiliæ diſſol.* q. ſ. F. Morſuli. Doſis Vnc. ſem.

Pilulæ.

℞. *Extr. pilul. cochiar.* Drach. ſem. vel Scrup. ij. *hellebori nigri*, gr. v. *ol. rutæ* gut. j. F. Pilulæ xv.

Alexander Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 15. commendat Antidotum, quod Theodoretum dicitur, & deſcribitur à Paulo Ægineta, *lib.* 7. *c.* 11. Trallianus autem, vt quoque reliquum corpus purgare poſſit hoc antidorum, addit colocynthidem & ſcammon. pro ægri viribus, ac multos ſe nouiſſe ſcribit, quos ſola eiuſmodi purgatio ſanauerit. Idem refert, ſe quidem etiam hiera picra purgaſſe, ac lap. Armeno, eius tribus ſcrupulis datis, & profeciſſe: verùm in comitialibus inueteratis nullum adeò efficax medicamentum inueniſſe, vt hoc medicamentum purgans, multoſque ſe nouiſſe deſperatos ab aliis Medicis, vel hoc ſolo perſanatos fuiſſe.

Inter Chymica & metallica commendatur ♁ & quæ ex eo fiunt, vitrum, flores, crocus, & hinc facta aqua benedicta Rulandi, ſpir. vitriol. viridis, qui ex vitriol. cum vrina puerorum deſtillando elicitur, Mercur. vitæ. Quia tamen pleraque ex iis ſunt vomitoria, in Epilepſia potiùs per conſenſum conueniunt; in Epilepſia verò per primarium cerebri affectum parum proſunt. Eadem etiam cautè, & non niſi rectè præparata, vſurpanda. Et de medicamentis eiuſmodi prolixè tractat. Quercetanus, *in tetrade.* Quæ an omnia titulos illos & encomia, quæ præſcripſit: ſuſtinere poſſint, experientia docebit; quæ tamen ſæpius periculoſa imprimis cùm non ſatis certum, an quædam ex illlis ipſe Quercetanus, & quo cum fructu vſurpauerit.

Quod tamen ſuprà monuimus, poſt purgantia ſæpe ad præparantia redeundum, & ea vſurpanda eſſe, quæ radices mali abſumere poſſunt, hîc repetendum. In quem vſum Galenus, *in conſilio de puero Epileptico*, medicamentum de ſcilla commendat, quod per dies XL. vti iubet. Laudatur & oxymel ſcilliticum, quod cum aceto paratur. Si tamen neruoſum genus ſit imbecillum ſimplex potiùs ſuccus ſcillæ cum melle aut ſaccharo miſcendus, eiuſque vſus ſimiliter XL. diebus continuandus à Drach. ii. ad Vnc. ii. ante prandium, & in robuſtis etiam ante cœnam, purgante ſingulis ſeptimanis interpoſito. Poteſtque hoc medicamentum vel ſolum dari, vel etiam antepilepticis miſceri.

Trallianus inter ſimplicia, quæ, ſi quid corporis meatibus inſideat, extenuare & abſumere poſſunt, valentiſſimum pyrethri radices contuſas & melle exceptas eſſe ſcribit, ſi detur cochleare vnum per interualla, donec vndecies exhibueris. *Experientiâ*, inquit *probatum eſt auxilium, ne ipſius vtilitatem contemnas.*

Verùm de ſcilla, pyrethro, & ſimilibus medicamentis calidis atque attenuandi & incidendi vim habentibus notandum, ea ab antiquis vſurpata fuiſſe eo præcipuè fine, vt pituitam craſſam, à qua cerebrum obſtruente Epilepſiam fieri credebãt, attenuarent & inciderent. Verùm cùm Epilepſia potiùs à materia neruoſum genus irritante & vellicante fiat, talia nonniſi in frigida & humida corporis conſtitutione locum habent, aut ſi in ventre inferiore epilepſiæ cauſſa pertinacius hæreat, in reliquis cautiùs vſurpanda, Imò magis efficaciæ ſunt, ſi medicamenta, quæ peculiari vi Epilepſiam curant adiungantur; cuius generis medicamenta inter antepileptica poſtea proponemus.

Poſt repetita præparantia & alterantia, ſubinde ad purgantia recurrendum, & diutius ea, vt anteà dictum, continuanda Ideóque etiam ea eligenda, quæ corpori minùs nocent, & minùs maligna ſunt. Ac licèt in principio, cùm vſurpari incipiunt medicamenta, appetitus deiici ſoleat: tamen hoc accidens ſtatim ceſſat, vt ſcribit Eraſtus paulatim aſſuefactâ naturâ ad medicamentorum vſum, & corpore puriore iam reddito, ac per interualla medicamentis idoneis roborato.

Sudorifera.

Vt radices huius mali, quæ ſæpe aliùs infixæ ſunt quam vt purgantibus tolli poſſint, planè euellantur, poſt vniuerſales euacuationes, ſudorifera vtilia ſunt. Nimirum decoctum ligni Guaiaci cuius vſu cum victu ſiccante & extenuante ſe multos Epilepticos curaſſe teſtatur Leonhard. Iacchinus *in 9. Rhaſis, cap. de epilepſia.* continuandus autem eius vſus non ſolùm per dies aliquot, ſed & ſeptimanas, ſi vires ferant. *Sudoris prouocatio.*

Efficacior autem redditur, ſi medicamenta antepileptica addantur.

Exempli gratiâ

℞. *Ligni Guaiaci* ℔. j. *viſci querni* ℥ iij. *radic. pœon.* Vnc. j.

Infundantur horis xxiiij. in aqu. ℔. xij. Poſtea coquantur ad tertiæ partis conſumptionem.

Colat. dentur Vnc. vj. ad ſudorem ciendum. Remanentiæ iterum coquantur, & decoctum illud loco potus in menſa vſurpetur, vel vinum eo d luatur.

Eodem modo decoctum ſarſæ parillæ, radic. Chinæ, ligni ſaſſafras, parari poteſt. Commendatur & decoctum viſci querni, radicum item pentaphylli.

Quercetanus, *in Pharmacop. dogmat. reſt. cap.* 8. tale parat.

℞. *Raſur. ligni buxi* ℥. ij. ß. *ligni iuniperi, rad. pœon. viſci querni*, an. ℥. jß. *ligni Rhod.* C. C an. ʒ. v. *boris, radic. Chinæ*, an. ℥. ß. *ſem. cardui. benedict. cortic. citri*, an. ℥. j.

Macerentur horis 24. in aq. tepidæ ℔. viij. Deinde coquantur ad tertiæ partis conſumptionem. Sub finem addantur *flor. tiliæ, lily conuall.* an. p. ij. colentur per manicam Hippocratis. Doſis Vnc. v. vel vj.

Datur & lapis Bezoar, eundem in vſum.

Chymici ad ſudorem ciendum ſpir. cardui ben. vel ſambuci propinant Vnc. j. ſprit. Guaiaci Scrup. ij. cum conéniente, liquore: ſpirit. tartar. comp. Drach. ß. vel Scr. ij. in liquore conueniente, ſal volatile C. C. Bezoartic. miner. gr. iiij. v. vel vj. ♁ ij. fixi Sc. ß. cum pauxillo theriacæ.

Antepileptica medicamenta.

Corpore euacuato, ea medicamenta, quæ occultâ & ſpecificâ vi Epilepſiæ reſiſtunt, vſurpanda, ſiquidem in his maxima curationis ſpes ſita eſt: eáque ſingulis diebus, quibus non vſurpantur alia medicamenta, exhibenda. Eadem tamen vtiliter quoque præparantibus purgantibus, & ſudoriferis admiſcentur. *Antepileptica medicamenta.*

Simplicia.

Pœoniæ radix, ſemen, & flos. Colligendam autem radicem cenſent alij menſe Iulio, ſole exiſtente in Leone, in meridie, die Solari, decreſcente Lunâ, aut potiùs nouâ, vt Hercul. Saxonia. Alij menſe Aprili, Sole in V. exiſtente, & Lun. in oppoſito; quod commodiùs videtur. Alij Sol. in V. exiſtente, & Luna. in Sagit. *Viſcum quernum, corylinum, & tiliæ*, quod nonnulli aliis præferunt, ℈. ij. vel Drach. j. pondere datum. *Ruta* cùm *hortenſis*, tum *ſyuelſtris*. De Ruta ſylueſtri, eiuſmodi in Epilepſia efficacia videatur Alexand. Trallianus, *lib.* 1. *c.* 15. *Polium montanum, caſtoreum*, à ℈. j. ad ℈. ii. in liquore conueniente datum. *Vngula alcis, cranium hominis* violenta morte, non morbo interempti, atque imprimis oſſiculum illud triangulare, quod ad ſuturam λαμβδοειδῆ in quibuſdam corporibus reperitur. Commendantur etiam *radices pyrethri, eringij.* Multos ſanatos fuiſſe bibendo pulueris bryoniæ Drach. j. cum vino manè, vnius anni ſpatio, ſcribit Fontanus, *lib.* 1. *pract.* Mizaldus *verbenam* collectam Sole per arietem currente, & mixtam cum aliquot granis pœoniæ, tritam, & cum vino exhibitam epileptico miracula facere ſcribit. *Valerianæ ſylueſtris* Radix, antequam caulem edat, effoſſa valde commendatur à Fabio Columna *in hiſtor. Plantarum*, qui refert, pulueri radicis huius cochlearis dimidij quantitate ſemel vel bis cum vino vel alio conueniente liquore ſumpti vſu, pro ægri & ætatis ratione, plurimos ſanatos fuiſſe. *Succinum corallium, ſmaragdus, lilium conuallium, flores tiliæ radix dentariæ. veſica apri cum vrina in furno exſiccata. C. C. coagulum leporis*, erui magnitudine ex aceto potum *Lignum. coryli*, quod Heracleum Rulandi eſſe cenſetur, *ſtercus pauonis* Hieron. Donzelinus, *in conſil. à Scholtzio collectis conſil.* 38. ſcribit, *cùm primùm pullus equinus in lucem prodit, vomitu quandam materiam reiicit, quam niſi quis præripiat, mater ſtatim deuorat. Hæc ſiccata & pulueriſata à morbo comitiali liberat certo experimento, vt mira res videatur.*

Præter iſta ſelectiora recenſentur paſſim & alia. Πολύνευρον (plerique interpretantur plantaginem illam ſeptineruiam) oportet

oportet ieiunum quamplurimum viridem comeſſe à prima Luna ad trigeſimam vt tradit Scribonius Largus, *c.2.* qui & alia remedia *eodem loco* habet.

Ab aliis laudatur hepar aſini aſſatum, hepar capri, turdi, vrſi, imprimis verò hepar ranarum, vtpote quo etiam pertinax & diuturna Epilepſia ſublata ſit. Colligantur menſe Maio, Iulio, Iunio ranæ paluſtres virides, num. XL. viuis deſectis hepar eximatur, ſiccentur hepata extenſa ſuper foliis braſſicæ in olla vitreata lento calore. Hinc pulueriſentur, & puluis in partes quinque æquales diuidatur, cuius pars prima ieiuno cum vino ſub ipſo nouilunio, Lun. in Cancr. exiſtente, exhibeatur, & puluere ſumpto duabus horis à cibo æger abſtineat; ſecunda pars cubitũ ituro exhibeatur, & ita reliquæ. Sanguis muſtelæ, caro muſtelæ, cor lupi, teſticuli apri, cor leporis, hirundinis, ciconiæ, vulturis, lac equinum, fimus ciconiæ, vermiculi inuenti in tuberoſitatibus, cinosbati, & alia multa, quæ cùm alij recenſent, tum ex aliis collegit Nicolaus Florentinus, *ſerm.5.tr.2.c.15.*

Chymici ſpir. vitrioli commendant, & ol. Lunæ, & ex modò enumeratis præparant oleum, & ſal volatile, ac magiſterium ſuccini, de quibus videatur Cl. de Michaël Doringius, *in Diatribe de Opobalſam. ſect.3.* oleum ligni buxi, Quercetanus *in tetrad. c.16.* ol. ligni Heraclei ſeu corylini, de quo Rulandus, *in obſeruationibus*, oleum, ſpiritum & ſal volatile, & ſolution. cranij humani: tincturam & magiſterium coralliorum, vngulæ alcis ſolutionem ſeu magiſterium; item ſal, aquam & ſpiritum ceraſorum nigrorum dulcium, florum tiliæ, pœoniæ, lilij conuall. radic. dentariæ.

Etſi verò iſta medicamenta ob peculiarem illam vim, quâ Epilepſiæ aduerſantur, in omnibus cauſſis locum habeant; quia tamen alia temperata, alia calida, alia frigida ſunt, non inutile fuerit, pro diuerſa corporis conſtitutione in his aliquem delectum habere.

Compoſita.

Ex his ſimplicibus multa compoſita fiunt medicamenta.

Pulueres.

Habentur ferè in omnibus pharmacopoliis pulueres contra Epilepſiam: inter quos eſt & puluis Marchionis dictus, in *diſpenſatorio Auguſtano.*

℞. *Viſci querni granor. pœon. fl. pœon. radic. pœon. omnium iuſto tempore collector.* an. Drach. ii. *ſolut. corall.* Scrup. ii. *perlar.* Scrup. i. *cranij humani* Drach. i. ß. *vngulæ alcis* Drach. i. *ſuccini albi* Drach. ß. F. Puluis.

Doſis à ℈. i. ad ʒ. i. Pro ditioribus addi poteſt *lapid. bezoar. ambra*, an. Scr. i. *moſchi* Scr. ſem.

Puluis Epilepticus D. Sigiſmundi Kolreuteri.

℞. *Fol. beton. hyſſop. quinque fol. herb. paralyſ.* an. ℥. ß. *rad. bryon. pœon. eryng. gentian.* an. ℥. ß. *ling. viſc. quer. coryl. in. coriand. præpar. ſem. pœon. excort.* an. Scrup. viii. *C.C. vſti præparat.* Drach. vi. *vngulæ alcis* Drach. ii. *vnicornu* Drach. iii. *fl. pœon. lil. conual. viol. purp. tiliæ*, an. ʒ. iii. (al. Drach. i. ſem.) *fol. auri puri* num. vi. *coral. alb. rubr. margarit. præparat.* an. Drach. ii. *chamædr.* ʒ. ii. *vnguium anterior pedum mediorum leporis* Drac. i. *coaguli leporis vel hœdi* Drach. iii. *oſſ. de C.C.* num. iv. *raſuræ partis anterior cranij* Drach. iii. *vngulæ aſini* Scrup. iv. Ex his omnibus F. Puluis.

Alius.

℞. *Vngul. alcis, cranij humani, rad. pœon. ſem. pœon.* an. Drah. i. *coral. rubr. præpar.* Scr. i. *diamoſch. dulc.* Drach. ſem. F. Puluis.

Alius.

℞. *Rad. pœon. iridis Florent. in viſci querni, vngulæ alcis, granor. pœon.* an. Drach. j. *coral. rubr. præpar. ſuccini alb.* an. Scrup. i. *ſmaragd. præpar. ligni aloës*, an. Scrup. ß. ß. *flor. lauendul. ſmarag. præpar.* an. gr. vi. F. Puluis.

Alius.

℞. *Cranij humani* Drach. ii. *ſuccini præpar. magiſt. perlar. coral. ac.* Drach. i. *vngul. alcis, viſci qu. rad. pœon.* an. Scrup. ii. *flor. tiliæ, lauendul.* an. Drach. ß. *lap. bezoar. vnicornu veri*, an. Scr. ß. F. Puluis. Doſis ad ʒ. ß.

Alius.

℞. *Sem. pœon. viſci querni, cranij hominis è parte anteriore, ſtercor. pauonis*, an. Drach. i. ß. *ſpec. diaxyloaloës, diamoſch. dulc.* an. Drach. ß. M. F. Puluis.

Poſſunt addi *ſacchar.* ʒ. iv.

Alius.

℞. *Rad, & gran. pœon. cubebar. viſci q. cinnamomi*, an. Scr. i. *ſuccini albi præparat. caſtorei*, an. gr. iii. *cranij hum. C.C. vſti præparati*, an Scrup. i. *lap. ſmaragdi* Scr. ß. *ſpec. diamoſch. d. diaplir.* an. Scr. i. *fol. auri* num. ii. F. Puluis.

Alius.

℞. *Viſci q. vngulæ alcis, C.C. vſti coral. rubr. ocul.* ♋ *margarit. præpar.* an. ʒ. ß. *rad. pœon.* Vnc. ß. *raſur. cranij hum.* ℈. i. *fol. auri* num. vi. *croci Orient.* ℈. i. *ſacchar. candi albi*, Vnc. ſem. F. Puluis.

Alius.

℞. *Rad. pœon.* Drach. i. *viſci q. vngul. alcis*, an. ℈ ß. *fimi ciconiar.* ℈. j. ß. *cal. aromat. galang.* an. ℈. ß. F. Puluis.

Alius.

℞. *Rad. pœon. & ſem. eiuſd. tormentill.* [*lapid. 5. pretioſor. præparat.* an. ℈. ſem. *diamoſch. d. pulu. viſci q.* an. ʒ. i. *cranij human.* ʒ. iii. *vngul. alc.* ʒ. ii. ſem. *macis, cardamomi, cubebar. coriandri*, an. Drach j. *auri & argent.* num. vi. F. Puluis ſaccharo edulcoranda.

Alius.

℞. *Corn. vnicornu* vel in defectu huius, *lapid. bezoar.* Dr. i. *vngulæ alcis margarit. non perforat. coral. rubr. alb. præpar. C.C. vſti, radic. pœon. ſem. pœon. excort. viſci querni. auri Vngar. puriſſimi*, an. Drach. ſem. *ſtercor. pauon.* Scr. j.

Pulueriſentur ſingula ſeorſim, & F. Puluis ſubtiliſſimus.

Detur ſenioribus Drach. ſem. cum aq. fl. tiliæ, vel lilij conuall. primulæ vel fl. pœon. vel aq. hirund. cum aceto deſtil. Iunioribus verò, & præſertim pueris trium vel quatuor annorum, aut circiter, ℈. i. vnâ vice detur.

¶ [Crato *Epiſt.121.* mentionem facit pulueris cuiuſdam contra Epilepſiam, quem Cæſar pro maximo ſecreto habuerit, & quo homines etiam prouectæ ætatis, & qui diu huic morbo fuerant obnoxij poſt purgationẽ curati fuerint. Eius deſcriptio hæc eſt. *De Cryſtalli vſu contra Epilepſiam. Puluis cõtra Epilepſiam.*

℞. *Cryſtalli præp.* ʒ. i *coralliorum rubr. præp.* ℈. ii. *Margar. præp.* ℈. i. *ſmaragdi Oriental. præp.* ʒ. ß. Fiat puluis, cuius dimidia pars eſt vna doſis, in aq. taraxaci. Addítque Crato, ſe bis feciſſe periculum, ægróſque liberatos fuiſſe ab Epilepſia, ſed poſtea tamen obiiſſe, exiſtimatque cryſtalli vſum non eſſe tutum. Verùm contrà probatur ab aliis Medicis, vt Anton. Guainerio *tr.3. c.2. de fluxib.* Ioh. Langio, *lib.3. Epiſt. 1. c.4.* Anshelm. Boëtio, *de gem. & lapidib. lib.2. c.74.* qui ſcribit, Cryſtallum fluxum cholericum citiſſimè & à proprietate, tanquam bezoar aliquod compeſcere. Et experientia aliquoties docuit, eius vſum non ſolùm tutum, ſed & vtilem eſſe. Nec refert, quod ægri, qui ex vſu pulueris antea deſcripti ab epilepſia liberati ſunt, tandem obierint. Alia enim obitus cauſſa, non cryſtallus, eſſe potuit.] *An cryſtalli vſus etiam tutus.*

Puluis è cinnabari natiua Cratonis ſuprà propoſitus eſt, de quo videatur Quercetanus, *in tetrad. c.33.*

Alij ita præparant.

℞. *Cinnab. natiuæ & mineral. veræ*, Vnc. i.

Leuiter ſupra ignem lentum in tabula torrefiat. Poſtea ſubtiliſſimè teratur ſuper marmore in puluerem impalpabilem.

Deinde adde *margar. præpar. corall. rub. præparat.* an. ʒ. i. ß. *cranij hum. præparati, C.C. Vſti præparat.* an. ʒ. i. *croci* Drach. ij. *fol. auri* num. xxv.

Exactiſſimè miſc. & iterum terantur ſuper marmore.

Plures pulueres videantur *in Spicileg.* Hildeſheimij *c.7. Antidotario ſpeciali* VVeckeri *ſect.20.*

Aquæ.

Aquarum Antepilepticarum paſſim deſcriptiones multæ extant. Aliquot ſaltem exempli loco afferre libet.

Aqua Hirundinum talis parari poteſt.

℞. *Hirundin.* n. XL. *rutæ* M. ii. *caſtor.* ℥. j. *vini albi* q. ſ. Deſtillentur in B. M.

Aqua Hirundinum D. Sigiſmundi Kolreuteri.

℞. *Pull. hirundinum viuorum*, quot haberi poſſunt, (e.g. numero 200.) quibus adde tertiam partem (℥. xiij.) *caſtorei*. Contundantur ſimul in mortario, & pro qualibet hirundine affunde aceti vini cochl. i. ß. (vel etiam ij.) & ſtent ſic ſimul in vaſe vitreo per triduum; poſtea deſtillentur, & roſtro alembici imponatur cinnamomum, vt per id tranſeat. *Aqua Hirundinum.*

Alia.

℞ *Hirundinum* num. XX. macerentur in vino per dies XIV. His adde *viſci queru.* ℥. ij. *caſtor.* ℥. j. *herb. rutæ rec.* M. ij. *fl. ſambuc. tiliæ, roriſmar. primulæ ver.* an. M. j. *cinnamomi acutiſſ.* ℥. iij. *cubebar. macis*, an. ʒ. ij.

Inciſ. & contuſ. miſc. & deſtill. cum ſ. q. vini Rhen. opt.

Alia.

℞. *Hirundin.* num. LXXXIV. *caſtorei, galbani*, an. ℥. v. ʒ. ii. ß. *ſem. coriandr.* ℥. ij. ℈. iv. *ſeſeleos* ʒ. x. ℈. i. *aceti vini* ℔. x. ℥. viii. F. Deſtillatio ſ. a.

Quæ aqua fœminis præcipuè exhibetur.

Alia.

℞. *Hirundin. domeſt.* num. XLV. amputatis pennis alarum & caudarum grandioribus, non euulſis, diſcerpantur in medium, & incidantur, affund. *aceti* ℔. iv. *vin. Rhen.* ℔. i. ſem. Stent 3 d. & noct. Poſtea add. *caſtor.* ʒ. ß. *viſci q.* ℥. j. *vngulæ alcis* ʒ. iii. *C.C. crudi* ℥. ii. *rad. & ſem. pœon.* an. ℥. i. ſem. *ireos* Drach ii. Stent iterum hor. 24. Poſtea F. deſtillatio in M. B. bene obturatis vaſis, ne quid expiret.

Alia.

℞. *Hirundin. præpar.* ℥. iv. *caſtor.* ℥. iii. *rad. pœon.* ℥. ii. ß. *ſuccini* ℥. ß. *fl. lil. conuall. chamæm. Rom maior.* an. M. j.

Macerentur in aceto forti, per hor. 24. Deinde ſuperinfund. *vini Rhen. opt.* ℔. vi. & deſtillentur in B ſ. a.

Aqua Picarum compoſita talis paratur.

℞. *Sem. pœon. radic. eiuſdem*, an. ℈. ß. *ariſtoloch. long.* ℥. iij. *viſci querni* Vnc. ß. *caſtorei* Drach. ij. *pyrethri* Vnc. ß. *flor. ſtœchad. Arabic.* ʒ. v *lilior. conuall.* ℥. j. ß *primulæ veris, pœon.* an. Dr. vj. *lauend. roriſmarini*, an. Drach. v. *fol. ſaluiæ, maioran. beton. hyſſopi*, an. Vnc. ß. *cinnamomi, caryoph. nuc. moſch. cardamom.* an. Vnc. ſem.

Singulis craſſo modo contuſis adde *aq. lilior. conuall.* ℔. iij. *flor. tiliæ* ℔. i. ß. *primulæ veris*, ℔. i.

Deinde ℞. *Pullorum picar.* num. XX. Bulliant in vaſe clauſo in aqua lilior. conuall. Hinc miſta ſimul deſtillentur in B.

Alia: ℞. *Pullor. picar.* num. XV. Bulliant *in aq. herb. & flor. pœon.* q. ſ. Coq. ad mediet. Exprimatur fortiter. Expreſſioni

ni add. cardamomi, gran. pœon. cubeb. an. Drach. ii. ſem. coriandr. parpar. viſc. q. an. Drach. ii. galang. cinnamomi, caryophyll. nuc. moſch. macis, an. Drach. i. ſem. caſtor. ʒ.j.ß. fol. lauri, bac. lauri, an. Drach. ii. zedoar. ligni aloës, an. ʒ.j.ʒ. fl. roriſmar. lauend. roſar. maioran. ſaluiæ, meliſſ. beton. ſtœch. Arab. cort. citri, an. ʒ.vj. zingib. Vnc. ß. pyrethr. Drach. ii.

Pulueriſ. omnia groſſo modo, & in aq. prædicta & aq. herbæ paralyſ. ſtent per d. 14. in loco cal. vaſe bene obturato. Poſtea deſtill. per B. Tandem in fine add. Croci Vnc. ſem.

Alia: ♃. Picar. mundatar. n. x. viſci q. Vnc. ſem. rad. pœon. Vnc. i. ſem. fl. hyperici, beton. primulæ ver. tiliæ, an. M. ſem. maior. pœon. fl. cordial. an. M. i. lauend. ſaluiæ, rutæ, an. p. i. nuc. moſch. cinnamomi, ſpec. diamoſch. d. diaplir. an. Scr. i.

Picæ prædictæ & ſpecies commiſc. quibus add. aq. fl. tiliæ, pœon. card. ben. an. q. ſ.

Infund. per hebdom. i. poſtea deſtill. per B.

Alia aqua antepileptica.

Alia Aqua Antepileptica.

♃. Flor. lilior. conual. recent. ℔ ij. primulæ veris ℔. j.

Macerentur in vino Maluatico aliquot diebus, poſtea deſtillentur.

Deſtillato ſuo tempore addantur flor. beton. M. i. ſtœchad. Arabic. p. ii. ſaluiæ, betonicæ, rutæ, hyſſopi, an. M. ß. ſem. pœon. viſci quer. an. Drach. i. rad. pœon. Vnc. ſem. ariſtoloch. pyrethri, an. ℥. ii. caſtorei Vnc. ß. galang. maior. zingiber. ſem. ſeſel. cardamomi, an. Drach. ij. cubeb. lign. aloës, nuc. moſch. caryophyl. cinnamomi, an. Vnc. ſem. ſpec. diamoſch. dulc. Drach. i. ſem.

Si deſtillatum ſuperius non ſufficiat, affundatur adhuc; vini Maluatici tantum, vt emineat ſupra ſpecies iv. digitorum altitudine: macerentur aliquandiu, hinc deſtilllentur in B.

Aqua Antepileptica D. Gaſpari Dornauij, Archiatri Burgenſis, à Cl. Dn. D. Iohan. Georgio Pelshofero, Collega & Amico chariſſimo, mihi communicata.

♃. Flor. lilior. conual. ℔. j.

Affunde aceti vini acerr. Vnc. iv. Miſc. Poſtea. ♃. flor. violar. ℥. iii. Contund. cum mellis anthoſ. Vnc. ß.

♃ Flor. & fol. primul. ver. betonic. an. Vnc. vi. Miſc. cum ſupradictis adde flor. roſar. rubrar. ℥. iij. calendul. ℥. iv. bugloſſ. lauendul. an. Vnc. ij. ſummit. roriſmar. maioran. an. Vnc. vj. ſaluiæ ℔. ij.

Conciſa & contuſa miſceantur cum aq. fl. tiliæ, Vnc. ix. ſucc. depur. rutæ ℔. i. Miſc. Poſtea.

♃. Rad. pœon. Vnc. vii. rhapont. ℥. ii. ß. aceti fl. tunic. Vnc. vi.

Miſce: quibus factis omnes iſtæ infuſiones commiſceantur: ſuperfunde vini Vnga. ℔. xiii.

Stent in loco calido vaſe bene clauſo, diebus vj. Abſtrahe aquam per veſicam.

Huic deſtillato add. aſæ dulc. ſtyrac. calam. ladani, an. ʒ. i. ß. ſem. fœnicul. an. Vnc. j. pœon. erucæ, ſinapi, raphani, an. Drach. iii. viſci querni Vnc. ſem. vngulæ alcu, Drach. ii. C. C. præparati Drach. iii. cranij hum. præparati, ſuccini albi præpar. an. Vnc. ſem. croci Orient. cinnamomi, an. Drach. ii. cardamomi cubebar. an. Vnc. ſem.

Stent per 2. dies, loco calido F. rurſus deſtillatio in cucurb. ex arena, donec ℔. vi. exſtillarint.

Dubitari tamen non immeritò poteſt, an. ex viſco querno, vngula alcis, C. C. præpar. cranio humano, vires aliquæ huic aquæ accedant.

Huc referri etiam poteſt Aqua Pœoniæ compoſita, alias Fluſſvvaſſer dicta.

♃. Rad. pœon. in Martio Lun. decreſcent. collect. ſem. pœon. conquaſſ. diptamn. alb. an. Vnc. i. viſc. quer. cort. citri rec. an. Vnc. ſem. flor. lil. conual. rec. primul. ver. rec. maioran. ſicc. an. M. j. vini Maluat. opt. ℔. vj. ſpir. vini ℔. ij.

M. Inciſ. & contuſ. infund. in vaſe vitreo bene tecto in loco tepido, per menſem, ſæpius agitando; deſtillentur in cucurb. lento igne: deſtillat adde flor. lauend. rec. M. ij. ſem. fœnicul. Drach. vj. piperis l. ʒ. j. cinnamomi acer. macis, an. Drach. i. ſem.

Contundenda contund. Mixta ſimul ſtent 14. diebus denuò in infuſ. in loco cal. diligenter obſtructo orificio vaſculi & vitri. Vltimò deſtillentur lento igne.

Aqua Epileptica.

Alia Aqua Epileptica.

♃. Flor. lil. conual. ℔. j. herb. paralyſ. Vnc. viii. pœon. lauend. tiliæ. betonic. verbaſc. an. Vnc. ii. pullor. iuuenum. hirund. purgat. & vino diligenter lotor. xxiv. ſem. ſiler. mont. cardui bened. an. Drach. ii. pœon. Vnc. ii. ß. ſummit. rutæ, P. ii. ſem. rad. pœon. ℥ ii. ſem. ariſtol. l. ℥. j. ß. diptamn. ℥. ß. viſci qu. ℥. j. & ʒ. vj. cubebar. Vnc. i. piper. n. caſtor. an. ℥ ß. flor. anthos, ℥. i. ſem.

Affund. vini Maluat. q. ſ. & per veſicam deſtill.

Alia.

♃. Flor. lil. conual. Vnc. ii. ß. pœon. lauend. beton. an. ℥. i. ſem. tiliæ ℥. j. anthos, ſtœchad. Arab. an. ℥. ß. rad. & ſem. pœon. an. Scr. ariſtoloch. rot. ʒ. iii. viſci q. Drach. ii. cubebar. cinnamomi, an. Scr. iv. piperis l. Drach. ſem. caſtorei Scr. i.

Contund. & incid. Infund. in ſpir. vini q. ſ. per aliquot dies deinde deſtill. in B.

Alia Aqua Epileptica.

♃. Flor. lil. conual. rec. ℔. i. Infunde in ſ. q. vini generoſi tamdiu, donec haberi poſſint flor. tiliæ recentes, tunc ſume cerum ℔. ſem. flor. pœon. Vnc. iv.

Stent in infuſ. aliquot ſeptimanis, deinde deſtil. in B. ad ſiccitatem. In deſtillato iterum infund. rad. pœon. ℥. ſem. diptamni alb. viſci q. an. Vnc. ſem. rad. pyrethri, ʒ. ß. ſem. pœoniæ ℥. ſem. caſtorei Scr. ii. fol. rutæ M. j. flor. ſtœchad. Arabic. lauend. an. P. iv. betonic. P. vi. cubebar. macis, an. Drach. ii. cinnamomi Vnc. ſem. ſcillæ præparatæ, Drach. iii.

Digerantur dieb. 15. hinc per alembicum deſtillentur. Doſis ab Vnc. ſem. ad Vnc. i.

Commendatur & Antidotus Phædronis.

♃. Rad. angelic. tormentil. an. Vnc. ſem. rhapont. ʒ. iii. rad. & ſem. pœon. an. Drach. vi. herb. potentil. cum fl. ʒ. iii. rutæ coriand. præpar. an. ʒ. ii. macis, Drach. i. ſem. galangæ Drach. iii. cubebar. Vnc. ſem. piperis l. ʒ. iii. ß. caſtorei ʒ. ii. ſtercor. anſerum ſylueſtr. pauonum, an. ℥. ß. ciner. hirund. ℥. j. ß. vngulæ aſini, Vnc. ſem.

Pulueriſatis ſuperfund. aq. picarum & hirun. an. ℔. ii. vel q. ſ. Macerentur per menſem integrũ in B. poſtea deſtillentur. Tom.

♃. Ligni aloës Drach. ii. ſuccini alb. ʒ. j. ß. ſpinæ ſerpent. purg. cranij hum. vtriuſque ſexus, an. Scr. v. corallij vtriuſque, margar. præpar. an. Scr. iv. lap. Calcedon. cand. ʒ. j. ſmarag. Drach. ß. ſtibij ad modum croci reuerberati, ʒ. j. ambr. griſ. Scr. j.

In pollinem redacta circulentur in B. in pelicano per menſem integrum, ac tandem recondantur vitro bene obturato, ac ſeruentur vſui.

Si vſus poſtulat, omnia bene ſimul agitentur, & adulto inde præbeatur cochl. j. in aq. lauend. puero cochlear. ß.

Vel ♃. Flor. lil. conuall. Menſ. i. Affunde vini opt. Menſ. iii. Macerentur vaſe clauſo diebus aliquot, poſtea deſtillentur. Hinc.

♃. Flor. lauend. quart. i. cubebar. cinnamomi, galang. nuc. moſch. macis, an. Vnc. ß. viſc. q. rad. pœon. an. Drach. vj.

Affundatur deſtillatum ſuperius, digerantur diebus 14. poſtea deſtillentur.

Aqua etiam nobilis Antepileptica habetur in Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſect. 3. c. 5. Et videantur plures apud Langium, lib. 3. Epiſtolar. c. 1. Conrad. Geſnerum in Euonymo, Arnold. de Villa noua. Breuiarij lib. 1. c. 2. Andernacum, de vet. & noua medicina, VVeckerum, Antidot. ſpec. lib. 3. ſ. 1. Quercetanum, in Pharmacop. Dogmatic. reſtitut. c. 7. Domkrellium, in Diſpenſatorio, Vntzerum pag. 222. Brunnerum, Conſil. 17. 18. Franciſc. Hildesheimium, in ſpicileg. pag. 605.

Syrupi.

♃. Mellis ſcillit. Vnc. i. ß. aceti ſcillit. Drach. vi. ſucci pœon. Vnc. vi. ſacchar. Vnc. iii. Coq. ad Syrupi conſiſtentiam.

Vel ♃. Rad. pœon. Vnc. i. ß. eryng. filipend. dictamni albi, an. Vnc. i. viſc. q. Drach. vi. fol. rutæ, ſaluiæ, millefol. hiſſopi maior. card. bened. an. M. i. fl. ſtœch. Arab. tiliæ, lauend. an. p. j. (al. P. ii.) ſem. pœon. Drach. ii. rutæ, trifolij, an. Drach. i.

Coq. in aq. putæ q. ſ. Colat. adde ſucci radic. pœon. ℥. ii. mellis ſcillitic. Vnc. iii. ſacchar. Vnc. v. F. Syrupus, qui aromatiſetur ſpec. diamoſch. dulc. ʒ. ii. De quo frequenter ſumatur Vnc. ß. vel Vnc. i.

¶ [Teſtatur & refert Zacutus Luſitanus, de prax. Med. adm. lib. 1. obſ. 13. ſe plures etiam natu iam grandes vidiſſe Epilepſia laborantes quibus plurima auxilia, tam occultâ, quàm manifeſtâ qualitate agentia, adhibita nihil profuerint, vno ſyrupo è ſucco folior. viridium Nicotianæ, & melle parato ſanatos fuiſſe, aſſumto ℥. iii. quantitate tribus horis poſt cœnam, quadraginta diebus. Si viridis Nicotiana deeſt, ſicca bonæ notæ vſurpari poteſt.]

Syrupi è Nicotiana contra Epilepſiã efficacia. Relatio Zacuti Luſitani.

Electuaria.

Nicol. Florentinus, cap. prop. refert, ſe quandam fœminam, annorum 40. quæ ab infantia paſſa fuerat Epilepſiam, curaſſe ſolo huius Electuarij vſu. ♃. Herba, quæ vocatur S. Pauli, quæ à quibuſdam vocatur herba Paralytica, quantitatem quemlibet, ea incidatur minutim, ac miſceatur cum mell. addatur puluis caryoph. pyrethri, rad. pœoniæ.

Crato hoc commendat.

Succi mille fol. rutæ, meliſſæ, maioran. hyſſop. ad ſpiſſitudinem cum ſaccharo cocti, an. Vnc. ß. rad. eryng. minutim inciſ. viſci querni, an. Vnc. i. radic pyrethri, tormentill. an. Vnc. ß. C. C. præpar. Drach. v. Mithridat. theriac. an. Drach. i. conſeru. fl. roriſm. Vnc. j. ſem.

M. lento igne. Doſis manè Drach. j. & ante ſomnum poſt cœnam moderatam, Drach ß.

Vel ♃. Rad. pœoniæ, ſem. eiuſdem, an. Dr. i. ſmaragd. præpar. Vnc. ß. corall. rubr. præpar. Drach. i. pulu. pullor. hirundin. vſtor. Drach. ß. vngulæ alcis Drach. i. ſucci rutæ Vnc. ß.

Cum ſyrup. hyſſopi, F. Electuarium. Doſis ad quantitatem nucis moſchatæ.

Vel ♃. Spec. diamoſch. dulc. Drach. ii. viſci querni ℥. ii. rad. pœon. & ſem. eiuſdem, an. Drach. ii. maioran. Vnc. ß. ſmaragd. præpar. Drach i. ß. fol. auri, num. v. Cum ſyrup. pœoniæ F. Electuarium.

Montagnana, Conſil. 44. ſcribit, ſe millies expertum ſequens Remedium.

♃. Pyrethri, ſtœchad. coſti, an. Drach. x. agaric. Drach. v. ſem. carui, anethi, aſæ fœtidæ, ariſtoloch. rotundæ, an. Drach. i. ß ſucci ſcillæ, mellis electi, an ℔. i. Vnc. ii.

Coquat. ſcilla & mel. lento igne, ad iuſtam conſiſtentiam. Deinde ſpeciebus additis, F. Electuarium. Doſis manè, horis

ris iv. ante prandium, Drach. iij. ſingulis diebus.

Aliud.

℞. *Conſeru. fl. pœon. herb. paralyſis, tiliæ*, an. Vnc. j *rutæ* Dr. vi. *anthos, lauend.* an. Vnc. ß. *ſpec. diambr. diamoſch. dulc.* an ℈. ij. *extracti rad. pœon. ireos, magiſterij corallior. ſuccin. præp.* an. ℈. i. Cum *ſyrup. de ſtœchad. ſimpl. & pœon.* F. Electuarium.

Rotulæ & Morſuli.

℞. *Cinnamomi opt.* Drach. j. *rad. pœon. ſem. eiuſdem*, Scr. ij. *cubebar. caryophyll. macis*, an. Scr. i. *ſpec. aromatici roſati, caryoph. diambr. diamoſch. dulc.* an. ℈. ß. *ſacchari in aq. pœon. & tiliæ diſſol.* Vnc. iv.

F. Rotulæ quæ conſpergantur *ol. aniſi & macis*, an. gut. iv.

℞. *Extract. arom. roſat. pœon.* an. Scr. i. *conſeru. primul. veris, fl. tiliæ*, an. Drach. ij. *ſacc. in aq. pœon. diſſol.* Vnc. ij. F. Moiſuli.

Circa iſtorum autem medicamentorum vſum imprimis notãdum vt & in aliis difficilibus morbis, ne ab vſu horum remediorum ſtatim deſiſtamus. Licèt enim in principio parum ſæpe videantur prodeſſe: eorum tamen vſus continuatus inſignem affert vtilitatem, ſecundum illud Hippocratis, 2. *Aphor.* 52. *Secundum rectam rationem omnia facienti ſi ſecundum rectam rationem minus res ſuccedat, protinus non eſt ad aliud tranſeundum; dummodo conſtet id, quod ab initio propoſitum fuerat.*

Externa Medicamenta.

Neque ſolùm intra corpus talia medicamenta vſurpanda, ſed & extra applicanda.

℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* Drach. i. *ambr. gryſ. moſch.* an. g̃. vj. *zibeth.* g̃. x. *ol. ſuccini, maior.* an. q. ſ.

F. Balſamum, cuius granum vnum vel alterum naribus inungatur.

Vel ℞. *Balſ. rutæ*, Drach. i. *ſuccini alb.* Scr. ii. *roriſmar.* Scr. j. *ol. deſtill. cubeb.* gut. v. *cal. arom.* gut. iii. M. pro Balſamo.

Vel ℞. *Ladani puri* ℥. i. *ſtyrac. calam.* ℥. ß. *lign. aloës opt. galliæ moſch. caryoph.* an. Drach. i. *myrrh. thuris* an. ʒ. ß. *moſch.* g̃. vi. *ol. nuc. moſchat. expr.* Drach. ß. *aq. maior.* q. ſ.

F. Pomum obducatur ſindone rubra.

Poſſunt & præcordia, nucha, & tempora (ſicut & ſpina dorſi) ſæpius ieiuno ventriculo Vnguento ſequenti inungi.

℞. *Ol. de caſtor. de piperib. coſtini, de euphorb.* an. ℥. ß *caryoph. nucis moſch.* an. Scr. ii. *flor. lauend.* Scr. ii. ß. *maſtich.* Drach. ß. *vini rubri fortiſſ.* Vnc. ii. ß.

Bulliant ad conſumpt. vini. In fine adde *Mithrid. opt.* Dr. j. ß. F. fortis expreſſio, add. *axung. vrſi, vulpis*, an. Dr. vi. Miſce. Applicentur quoque vertici capitis, ex cephalicis & antepilepticis medicamentis ſacculi & cucuphæ ac emplaſtra; de quibus poſtea inter caput confortantia medicamenta dicetur.

Amuleta.

Amuleta in Epilepſia.

Nec abs re fuerit Amuleta quædam collo & brachiis appendere, quæ occultâ vi hunc morbum depellant: qualia ſunt, radix pœon. ſemen eiuſdem; de quo videantur, Galenus, 6. *ſimpl. medicam. facult.* Fernelius, *de abditis rerum cauſſ. cap.* 17. Lemnius, *de occultis naturæ miracul.* Hercul. Saxonia, *cap. de Epilepſia*, viſcum quernum, ſambucus ſupra ſalicem creſcens, è quibus orbiculi & cruces fiunt, vngula alcis, corallium, ſmaragdus, iaſpis, lapis chelidonius.

Particulares cerebri euacuationes.

Particularis capitis euacuatio.

Interim dum iſta fiunt, non omitti debent particulares capitis euacuationes per errhina, apophlegmatiſmos, gargariſmos, quæ collectam ex debilitate in cerebro materiam tollunt, quibus ſemper ea, quæ ſpecificâ vi contra Epilepſiam pugnant, addenda.

Errhina.

℞. *Succi rutæ, betæ*, an. Vnc. ß. *aq. ſambuc. maior.* an. ℥. i. *ſem. pœon. nigell.* an. Scr. i. M. &. in nares trahantur. Aliud.

℞ *Succi pœoniæ, cyclamin.* an. Vnc. ß. *maior. rutæ*, an. Drach. ii. *mellis* Drach. i. ß. *ſpir. vini* Vnc. ß. Miſce.

Sternutatorium.

℞. *Nuc. moſchat. rad. pœon.* an. Drach. i. *piper. albi, pyrethri*, an. Scrup. i. *ellebor. albi*, Scr. ß. F. Puluis.

Apophlegmatiſmi.

℞. *Nuc. moſchat. rad. pyrethri. pœon. acori veri*, an. Drach. i. *ſem. eruc.* Drach. ii. Cum ſuff. quant. *maſtiches.*

F. Paſtilli Scrup. ii. pondere, in ore tenendi & maſticandi. Eadem materia in puluerem redacta, ac in nodulo incluſa maſticari poteſt; vel pulueri addantur, *maſtich. & paſſular.* an. Drach. vj.

Commendantur & ſequentes Trochiſci maſticandi, quorum vnum atque alterum teneat per ſemi horam manè ieiuno ventriculo in ore æger.

℞ *Galangæ* Drach. ii. *nuc. moſchat.* Drach. ß. *rad. pœon. cubebar.* an. Scr. i. *rad. pyrethri* Drach. ß. *ſacchari* Drach. i. *ol. nuc. moſch. deſtill.* gut. ii. Cum *ſyrup. de ſtœchad.* & *album oui* F. Trochiſci.

Gargariſmi.

Alexander Trallianus paſtillos ex hyſſopo, pulegio, & pipere commendat. Item gargariſmum ex hyſſopo, pulegio, origano, & ficubus ſiccis ſeptem.

Vel ℞ *Rad. pyrethri* Vnc. i. ß. *roriſmar. ſaluiæ, hyſſop. rutæ*, an. P. ii. Coq. in aq. ſ.

Colat. ℞ ℔. ii. *aceti roſacei melli anthoſati*, an. Vnc. ii. Miſce. Et miſtura iſtâ fauces colluantur.

Vel ℞. *Rutæ betonic. ſaluiæ, hyſſopi*, an. M. ß. *rad. pœon. ireos*, an. ℥. ß. *acori, pyrethri, granor. pœon.* an. ʒ. ii. *nuc. moſchat.* ʒ. i. ß. Coq. in ſ. q. aq. ſimpl.

Colat. ℞. ℔. j. *oxymel. ſcillit.* ℥. ij. *mel. anthoſ.* Vnc. i. F. Gargariſmus.

Plura talia videantur apud Ventzerum, *de Epilepſia, pag.* 194.

Cauteria, Setaceum, Fonticuli.

Ad eundem vſum, & vbi materiæ ſedes eſt in capite, vſurpari poſſunt cauteria actualia, quæ inſignem exſiccandi, & humorem parti firmiùs impactum attenuandi & diſcutiendi vim habent. Ideóque vt humiditas cerebri nimia exſiccetur, & materia Epilepſiæ cauſſa, attrahatur ac diſſipetur, ſuturæ coronali applicetur cauterium actuale. In applicatione autem huius cautè agendum, & cauendum, ne altiùs, quàm par eſt, adigatur, ne vicinæ cerebri membranæ lædantur, & graue aliquod malum attrahatur, de quo ſuprà *part.* 1. *c.* 5. dictum.

Fontanellæ verò cauterio, ſeu actuali, ſeu potentiali excitatæ, materiam, quæ iterum cumulari poſſet, euacuant, & à cerebro auertunt, quæ tamdiu apertæ ſeruandæ, donec animaduertatur, nihil ampliùs talis humoris vitioſi in corpore colligi.

Idem ferè præſtat Setaceum.

Cerebrum roborantia.

Cerebri roboratio.

Tandem vt cerebrum à morbifica cauſſa debilitatem, priſtinum robur acquirat, & ne ob eius debilitatem vitioſi humores in eo cumulentur, roborantibus opus eſt internis, quæ parantur ex medicamentis cephalicis & antepilepticis. Itaque exhiberi poſſunt medicamenta ex cephalicis & antepilepticis, quæ paſſim nota, & cuius generis antea, titulo, Antepileptica, propoſita fuerunt. Vide etiam Ventzerum, *de Epilepſia, pag.* 204. *& ſeqq.*

Vnum atque alterum adhuc apponere libet.

℞. *Rad. vincetox. enulæ, ſucciſæ, pœon. caryophyl.* an. Drach. vi. *baccar. lauri*, Drach. ii. *ſaluiæ, ſerpilli, flor. anthos*, an. Drach. i. *ſpec. diamoſch. dulc. diaplir. dianthos*, an. Drach. ß. F. Puluis.

Alius D. Næuij.

℞. *Sem. pœon. oſſ. de C. C. raſur. eboris*, an. Drach. ß. *rad. pœon. viſci querni, nucis moſchat.* an. Drach. i. *cranij human. vngulæ alcis, margarit.* an. Drach. ii. Fiat Puluis.

Vel ℞. *Aq. Epilepticæ Langij* ℥. j. *picar. hirundin.* an. ℥. ij. *ſpirit. ceraſor. nigr. ſylu.* ℥. j. *eſſent flor. pœon.* ʒ. iii. *tinctura coral. rubr.* ʒ. ß. *extr. dictamni* gr. iij. *rutæ* gr. iv. *ol. deſtil. ſaluiæ* gut. iij. *manus Chriſti perlat. cum ol. ſuccini*, Drach. v. M.

Vel parentur ſeqq. Rotulæ.

℞. *Spec. diamoſch. d. diaplir. diapœon.* an. Scr. j. *ſem. pœon. citri, rad. pyrethri*, an. ʒ. ß. *viſci querni, cardui benedicti*, an. Scr. j. *ſuccin. alb. caryophyll. nuc. moſch. limatur, C. C. crudi, cranij hum. crud.* an. Scrup. ß. Cum *ſacch. in aq. lil. conuall. diſſol.* q. ſ. F. Rotulæ.

Valde efficax eſt & ſeq. Electuarium.

℞ *Caſtor.* Drach. iij. *rad. & ſem. pœon. ſem. nigellæ, rutæ ſylu. rad. pyrethri, hyſſop.* an. Drach. i. *ſucci rec. rutæ, maioran.* an. Vnc. ß. *cranij hum. vngulæ alcis*, an. Drach. ii. *Mithrid. el. rad. eryng.* an. ℥. i ß. *pulu. ligni ſaſſafr.* ʒ. vi. *conſeru. betonic. roriſmar.* an. ℥. ij. ß. Cum *mellis ſcillit.* q. ſ.

F. Electuarium Soli per menſem exponendum. Doſ. Drach. ii. vel iii.

Vel ℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. j. *zibeth.* ℈. j. *moſch. ambræ*, an. gr. v. *ol. ſuccini, lauendul. maioran. rutæ*, an. gut. vi. M. F. Balſamum.

Emplaſtrum.

℞. *Ol. de caſtoreo, rutacei, irini*, an. ℥. j. *deſtillati ſuccini* ʒ. ß. *rad. pœon. ſem. pœon. viſci querni*, an. Drach. i. *ſem. nigellæ, rutæ, caſtorei. flor. lauend. tiliæ, lilior. conuall. ſtœchad. Arab.* an. Scrup. i. Cum *reſinæ & ceræ* an. q. ſ.

F. Emplaſtrum ſuturæ coronali applicandum.

Sacculus.

℞. *Flor. lauend. beton. ſtœchad. Arab. anthos* an. ʒ. ii. *ſummit. ſerpill. maior.* an. Drach. i. *rad. pœon.* Drach. ii. *ſem. pœon. nigel.* an. Drach. i. *ligni aloës, ſaſſafras*, an. ʒ. ii. *cinnamomi, nucis moſch. macis, caryoph.* an. Drach. ß. *gran. iunip. gummi iuniperi, tacamahac. maſtich. thuris, ſuccini*, an. Drach. i.

Craſſo modo contuſa includantur ſacculo ex ſerico rubro.

Præclarum etiam auxilium præſtant thermæ, ſi lotiones & embrochæ ex iis inſtituantur.

Diæta.

Diæta. Aër.

Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit purus & temperatus, aut potiùs à temperato ad calidum & ſiccum declinans: craſſus verò & nebuloſus, fœtidus, frigidus ac humidus, ventique auſtrales & aquilonares, & fumi ac fuligines à carbonibus accenſis, & rebus fœtidis vitentur. Radij Lunæ, qui hunc morbum excitandi peculiarem vim habent, fugiantur; atque imprimis aperto capite ſub radiis Lunaribus cubare vel dormire, ſummè noxium.

Cibus & potus.

A cibis abſtineat æger, qui craſſos ſuccos gignunt, flatuoſi ſunt, caput peculiari vi feriunt, etſi cætera ſint εὔχυμα ϗ εὔπεπτα. Inter carnes abſtineat æger à caprina, & hircina imprimis, vt & coturnicibus, quæ peculiari quadam vi Epilepticis nocere creduntur, item à porcina, anſeribus, anatibus, paſſeribus. Inter piſces, ab anguillis, carpionibus, & omnibus piſcibus, qui in cœno-

ſis ac fœtidis ſtagnis ac paludibus degunt. Vitentur & legumina, præter cineres; lacticinia itidem, nuces iuglandes, fructus horarij braſſica, lactuca portulaca, cæpe, allium, ſinapi, raphanus, apium, quod occultâ proprietate Epilepticis nocere dicitur; de quo infra *quæſt.* 12. dicetur. Vtatur contrà cibis boni ſucci & facilis coctionis; Atque Epilepſiam tollere dicuntur, caro turturis ac columbarum ſylueſtrium, hirundinum item, ac vulturis. Condiantur, cibi hyſſopo, ſaluiâ maioranâ, fœniculo, roremarino, ruta, nuce moſchatâ, macere, cinamomo, caryophyllis.

In potu vitandum vinum, aut ſi vel ventriculi, vel virium ratione concedendum, ſit paucum ac tenue, medicatum roremarino, ſaluiâ, hyſſopo. Cereuiſia in noſtris regionibus ſatis commodus potus eſt, quæ ſit clara ac bene defecata, nec multo lupulo condita, ne caput grauet, vtile eſt & hydromel cum pœonia, ſaluia, roremarino, & viſco querno coctum, ac nuce moſchatâ aromatiſatum. Item hic potus:

℞. *Paſſular, cinamomi. rad. pœon.* an. q. ſ.

Radices incidantur, ſemina parùm contundantur, omnia in vaſculum cum ſegmentis coryli, S. S. S. faciendo imponantur; atque affundatur aqua cum ſaccharo cocta, vel hydromel. Vel bibatur decoctum ligni Guajaci, ita vt libræ viij ligni, aquæ ſ. ℔. xxiiij. affundantur, & ad tertiæ partis conſumptionem coquantur.

Somnus & quies. Somnus ſit moderatus, capite nonnihil eleuato, nocturnus non diurnus, nec mox à cibo. Exercitationes ſint moderatæ, ac iuſto tempore, ſcilicet ante prandium & cœnam, inſtituantur, vel earum loco extrema fricentur. *Animi affectus.* Animi affectus vitentur, imprimis terror & ira. Venus in hoc morbo vt peſtis fugienda. *Excreta & retenta.* Aluus ſemper ſit aperta; quod ſi naturâ non fiat, clyſtere vel leniente aliquo medicamento primæ viæ euacuentur. Cauendum quoque ne æger ingruente paroxyſmo verſetur iuxta puteos, aquas, ignem, & omnia loca, in quibus damni aliquid pati poteſt. Ac ſi æger paroxyſmum ingruere animaduertat, adſtantibus id ſtatim aperiat:

Signa perfectæ curationis.

Cùm ab vſu medicamentorum non prius ſit deſiſtendum, antequam morbus ſit planè expugnatus, nonnulli ſigna tradunt, quibus cognoſcatur, an quis perfectè ſit curatus. Si nimirum ægri naribus ſuffitus admoueantur ex hyſſopo hortenſi, myrrha, bitumine, cornu capræ vel hirci, & quis ex tali ſuffitu non concidat, indicio eſſe ægrum perfecte ſanatum; ſin ſecùs, nondum perfectè exiſtimant. Adhibetur & in eundem vſum ſuffitus ſuccini. Si quis item comedat hepar hirci, & non concidat, is ſanatus putatur. Atque hæc de Epilepſia in genere.

DE EPILEPSIA IN SPECIE.

Suprà iam dictum eſt, eſſe quaſdam Epilepſiæ differentias, quæ curationem variant; atque eæ præcipuè ſumuntur à loco, in quo materia, Epilepſiæ cauſſa, generatur. Nam cùm materia nunc in cerebro, nunc extra cerebrum generetur, dicitur Epilepſia alia per idiopathiam, alia per ſympathiam, ſeu conſenſum.

De Epilepſia per primarium cerebri affectum.

Per ἰδιοπάθειαν, ſeu per eſſentiam, & primarium cerebri affectum Epilepſia propriè eſt, cùm in ipſo cerebro eſt ἀλλοίωσις Epileptica, & materia mali huius cauſſa, in eo generatur.

Atque hæc praua qualitas ac ἀλλοίωσις nonnunquam cum ſemine & ſanguine à parentibus propagatur: vnde morbus hic fit hæreditarius. Nonnunquam grauidarum perterrefactio, & ex hac fortis imaginatio hoc malum producit. Exemplum habetur apud Guilhelmum Fabricium *Cent.* 3. *obſeru.* 3.

Abſceſſum quoque in cerebro huius mali cauſſam fuiſſe, annotauit Fernelius *l.* 5. *Patholog. cap.* 3. Ad quam Epilepſiæ differentiam & ea referri poteſt, cùm in parte aliqua in capite, cerebro vicina, fons mali eſt. Ita corruptam meningem Epilepſiæ cauſſam fuiſſe, obſeruauit Fernelius, *loc. alleg.* & 2. *de abdit. rer. cauſſ. c.* 15. Ex cranio quoque carioſo Epilepſiam ortam docet Vidus Vidius, *lib.* 2. *de morb. particul. c. propr.* Foreſtus *lib.* 10. *obſeru.* 67. *in Schol.* Faciunt huc capitis læſio ex ictu & percuſſione: Ioh. Langius, *lib. Epiſtol.* 10. Vulnera item: Valeſcus de Taranta, *cap. propr.*

Signa Diagnoſtica.

Signa Epilepſiæ per primarium cerebri affectũ. Præter ſigna ſuprà in genere enumerata, hæc in hac Epilepſiæ ſpecie ſunt peculiaria, Homo ſubitò quaſi attonitus, ſine vlla paroxyſmi inſtantis præſenſione, concidit, nihil vitij in partibus inferioribus, neque vllus dolor in parte vlla infra caput, inſtante paroxyſmo percipitur; neque vllus vapor ex vlla parte inferiore ad ſuperiora ferri animaduertitur. Signa cerebri & capitis affecti adſunt, capitis grauitas & dolor, faciei pallor, oculorum caligo, ſomnia turbulenta, inſignis facultatis animalis debilitas, ſenſuum ac motûs ſtupor & tarditas, auditûs ſcilicet difficultas, ſonitus ac tinnitus aurium, vocis tarditas, vertigo tenebricoſa, manuum torpor Paroxyſmus ac motus conuulſiuus eſt vehementior ac longiùs durat, ſpuma copioſior circa os apparet Frequenter inuadit circa Nouilunia & Plenilunia.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Epilepſia, quæ per primarum cerebri affectum eſt, deterior ac perículoſior eſt eâ, quæ fit per συμπάθειαν aliarum partium: niſi tamen pars, cuius conſenſu inducitur, habitum quaſi parum contraxerit.

Curatio.

De curatione Epilepſiæ; quæ fit per primarium cerebri affectum, nec opus eſt vt multa dicamus; cùm omnia illa, quæ antea de curatione Epilepſiæ in genere dicta ſunt, huic ſpeciei, vtpotè primariæ, competant.

Notandum ſaltem hoc, in hac Epilepſiæ ſpecie, vbi opus eſt venæ ſectione, cephalicam in cubito eſſe eligendam: & niſi malum remittat, ac præſertim ſi caput ſimul ſanguine calido repletum ſit, venam in fronte etiam eſſe aperiendam.

De Setaceo verò hoc monendum eſt, id magnum hîc vſum habere; refertque Guilhel. Fabricius, *Cent.* 1. *obſeru.* 41. ſe iuuenem quotidie Epilepſia laborantem, & cui fruſtrà alia remedia adhibita fuerant, & *cent.* 4. *obſeru.* 81. puellam 18. annorum, ab ipſa infantia Epilepticam ſolo ſetaceo reſtituiſſe.

De Cauterio verò actuali ſuturæ coronali applicando, hoc obſeruandum, id in hac præcipuè, imò ferè ſola Epilepſiæ differentia, locum habere; de quo ſuprà, *part.* 1. *cap.* 5.

Fonticuli, ſi malum nondum ſit inueteratum, commodiſſimè in brachio ad muſculum deltoïden excitantur, vt ad eum ſcaturiens in cerebro materia deriuetur. Si autem malum inueteratum ſit, in loco viciniore, nucha ſcilicet, ſeu occipitio aperiendi ſunt, vt ex loco vicino materia faciliùs deriuetur & euacuetur.

Exercitia ſint moderata: & in ſpecie à frictionibus in brachiis incipiendum, deinde, ad pectus & ventrem deſcendendum, poſtea ad crura, & hæc valentiùs perfricanda, vt etiam recrementa, quæ ſurſum vergunt, ad infera reuellantur. Ac aliis partibus perfricatis, caput demum fricari debet. Prius enim non conuenit, ne humores & vapores attrahantur.

Reliqua omnia, vt modò dictum, petantur ex curatione Epilepſiæ in genere.

De Epilepſia per conſenſum;

Et primò quidem in genere.

Cauſſa.

Epilepſia per conſenſum cauſſa. Hæc in parte aliqua infra caput generatur, & ex ea in caput ſublata Epilepſiam excitat. Partes autem, è quibus materia, Epilepſiæ cauſſa, ad caput tollitur, variæ ſunt. *Ventriculus*, cuius exempla refert Galenus, 5 *de loc. affect. cap.* 5. Valeriola, *lib.* 3. *obſeru.* 7. Fernelius, *in Conſil. Medic.* 7. Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 64. *Lien*, cuius exemplum refert Hollerius, *ad caput.* 14. *lib.* 1. *pract. in Schol. Vterus*, vel ex menſium obſtructione, vt refert exemplum de puella Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. & curat. c.* 97. vel fluxione, vaporibus è materia commota cerebrum petentibus; vel in prægnantibus, de quo Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 13. Fernelius, *lib.* 1. *Patholog. c.* 2. Leonhardus Iacchinus, *in q. lib. Rhaſis c. prop.* Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 65. Iohã Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 83. Franciſcus Hildesheim, *in ſpicileg. pag.* 598. vel ex ſecundinis retentis, vel ex vtero imperforato, Guillielmus Fabricius, *Cent.* 3. *obſeru.* 60. *Veſica*, Heurnius, *de morb. c.* 22. *pag.* 163. *Teſtes & vaſa ſpermatica*, Leonhardus Iacchinus, *in* 9. *Rhaſis.* Marcellus Donatus, *lib.* 4. *de hiſtor. Medic. mira. c.* 11. *ex Alſabarauio Inteſtina & vermes in iis*, Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 65. Iulius Cæſar. Claud. *in conſult. conſult.* 64. Martinus Rulandus, *Cent.* 8. *curat.* 13. *Colica*, Ægineta, *lib.* 3. *c.* 13. Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *c.* 29. *Maſſa ſanguinis*, vt in variolis, aliiſque malignis febribus, inter quarum initia Epilepſia excitari ſolet. *Pars aliqua externa*, vt pes: videatur exemplum apud Galenum, 3. *de loc. affect. c.* 7. Iacchinum, *in* 9. *Rhaſis*, Valetium, *in Schol. ad, c.* 16. *lib.* 1. *Hollerij*, Trincauellium, *lib.* 3. *de ratione curandi affectus particulares, c.* 6. Mercurialẽ, *in conſil.* Foreſtum, *lib.* 10. *obſeru.* 67. & 68. Pollex pedis, Gentilis, *ſuper Auicen. lib.* 3. *Fen.* 1. *tr.* 5. *cap.* 8. Donzelinus, *in Conſil. Scholtzij, Conſ.* 38. Digitus, Leonell, Fauentinus, *c.* 11. *de morb. med.* Braſſauola, *in Comment. ad aph.* 45. *ſect.* 2. *aphor. Hippocr.* Manus, Pinellus, *tom.* 1. *Conſil.* 13. Platerus, *lib.* 1. *obſeru.* Coxa, Sylulus, *in lib. de morbis internis, c. proprio*, Mammæ papilla Marcell. Donatus, *lib.* 2. *de. hiſtor. Medic. mirab. c.* 4. Labium ſuperius, Douynetus, *lib.* 3. *Apolog.* referente Schenckio.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Paroxyſmus ingruens aliquo modo præſciri poteſt, vapórque aliquis, ac veluti aura à parte quapiam inferiore verſus ſuperiora eleuari animaduertitur, aut dolor in parte aliqua percipitur, quem mox Epilepſia inſequitur. Signa cerebri affecti non adſunt, ſed pars aliqua inferior præ cæteris vitio laborat. Omnia ferè ſunt leuiora, paroxyſmus ſcilicet non tam longus, nec concuſſio tam vehemens, nec tanta facultatis animalis læſio, ac in Epilepſia per primarium cerebri affectum.

Curatio.

Curatio. Curatio eadem ferè eſt cum ſuperiore, niſi quòd ſemper partis mandantis habenda ratio, totaque curatio idcircò quinque capitibus continetur: 1. Vt totius corporis euacuatio ſeu per venæ ſectionem, ſeu purgationem, prout opus eſt, inſtituatur 2. Vt antepileptica medicamenta antea propoſita vſurpentur 3. Vt partis, quæ materiam cerebro communicat, ratio habeatur,

habeatur, eáque euacuetur, atque in eâ, ſi locus ferat, cauterium actuale applicetur, aut quocunque modo in eâ vlcus excitetur, vt materia effluat ac diſſipetur. 4. Vt materia ad caput tendens reuellatur, viæque, per quas aura maligna ad cerebrum fertur, intercludantur. Ideóque in paroxyſmo frictiones & ligaturæ non in brachiis, ſed in cruribus tantùm & pedibus inſtituendæ, vt materia verſus inferiora, non ſuperiora trahatur. Vincula quoque ſupra partem, quæ cauſſam ſuppeditat, iniicienda, ſi eius natura & ſitus id ferat. Venæſectio etiam commodiſſimè in cruribus & pedibus inſtituitur, præſertim ſi à menſtruorum aut hæmorrhoidum ſuppreſſione malum originem habeat. 5. Cerebrum roborandum.

De Epilepſia per conſenſum Ventriculi.

Signa Diagnoſtica.

Signa Epilepſiæ à ventriculo.

Si è ventriculo vapor ille, Epilepſiæ cauſſa, ad caput eleuetur, dolor quidam, turbatio & roſio in ventriculo, grauitas & tenſio circa præcordia, deiectus appetitus, concoctionis debilitas, ructus, & alia ventriculi affecti ſigna adſunt. Ægri quoque morbi acceſſionem ſentiunt, atque in Epilepſiam incidunt, ſi tardiùs cibum ſumant. Et imprimis infantes ſæpè hac de cauſſa Epilepſia corripiuntur; cum lac ipſis in ventriculo corrumpitur, aut cùm vitioſo nutricis lacte nutriuntur. Et tum animaduertuntur ventris tormina; fecéſque alui croceæ, aut ærugini non abſimiles apparent.

Curatio.

Curatio.

Purgationis loco vomitus rectiſſimè concitatur in iis, qui ad vomitum poni ſunt. Et quidem bilioſus humor protinus vomitu excludi poteſt. Craſſus verò & pituitoſus priùs præparetur melle roſaceo, oxymelitis generibus, ſyrupo de betonica, de ſtœchade, & ſimilibus cum decoctis & aquis conuenientibus. Si autem æger ad vomitum promptus & procliuis non ſit, per alui deiectionem cauſſa mali tollenda; biliosa, hierâ & pilulis ex aloë; pituitoſa, agarico, & cæteris, de quibus de morbis ventriculi dicetur. Fortiora autem purgantia in hac Epilepſiæ ſpecie non vſurpanda, ne excrementa aliunde attrahantur, ventriculuſque magis debilitetur.

Deinde operam dare oportet, ne in poſterum in ventriculo humor vitioſus generetur, ſed ventriculus roboretur. Et quidem ne alimenta in bilem corrumpantur prohibet Trallianus potu abſinth. & picrâ Antidoto, quæ bilem euacuant, vel tunicis inhærentem abſtergunt, iubetque victum tepidum & temperatum adhibere, qui nihil habeat acre, aut pingue, aut oleoſum, aut ſalſum.

Ventriculus roboretur cùm extra admotis, in cauſſa calidâ ol. cydonior. roſar. & ſimilibus; in frigida, maſtiche, menthâ, abſinth. caryophyll. nuce moſchatâ, & ſimilibus: tum intra exhibitis, vt coriandro præpar. ſacchar. roſat. beton. myrobal. chebul. cond. zingib. in India condito, extracto iuniperi, ſpitu vitrioli, rotulis aromat. roſat. caryophyll. ſyrupo de maſtiche cinnamomo. E quibus varia medicamenta compoſita, prout humores & ægri natura requirunt, concinnari poſſunt.

Semper tamen iis aliquid medicamentorum contra Epilepſiam pugnantium admiſcendum.

Vt ℞. *Conſeru. roſar. betonic. pœon.* an. Vnc. ii. *extract. gran. iuniperi*, Vnc. ß. *ſpec. aromat. roſat.* Scrup. iv. *zingiberis in China cond.* Vnc. ß. *ſpir. vitriol.* Scrup. ß. Cum *ſyrupo conſeru. cort. citri* F. Electuarium.

Vel ℞. *Spec. aromat. roſat.* Drach. ii. *extract. pœon.* Scrup. i. *calam. aromat.* Scrup. ß. *zingiberis in China conditi* ʒ. ii. Cum *ſacchari* q. ſ. F. Morſuli.

Poſt paſtum etiam ſequens Tragæa commoda eſt.

℞. *Rad. pœon. ſcorzoner. nuc. moſch.* an. ʒ. i. *macis aceto macer.* ʒ. j ß *ſem. aniſi fœnicul.* an. Drach. j. *ſuccini albi, viſci querni ſem. pœon. cardamomi*, an. Drach. ß. *cubebar. galangæ. rad. tormentil. doronici Rom. flor. anthos*, an. Scrup. i. *ſacchar. albi* Vnc. ii. F. Puluis. Doſis cochl ß. vel j.

De Epilepſia à vermibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa Epilepſiæ à vermibus.

Si à vermibus ſit Epilepſia, animaduertitur ſtridor dentium, membrorum tremor, terror item ac clamor ſubitus in ſomno, narium pruritus & frictio, ſaliuæ, nocturno præſertim tempore, ex ore effluxus, facies pallida, eadémque ſubitò rurſus incaleſcens & rubens, morſus ac dolor ſtomachi & inteſtinorum, & hinc frequens abdominis contrectatio, rugitus ac tormina ventris, abdominis inſolita durities, membrorum verò ἀτροφίαι, tuſſis ſicca, ſingultus vermium cum alui excrementis egeſtio.

Curatio.

Curatio.

Ea, quæ vermes enecant atque expellunt, admixtis medicamentis antepilepticis exhibenda.

Vt ℞. *Aloës lotæ*, vel *extractæ* Drach. j. ß. *extract. ſcammon. trochiſc. alhandal.* an. Scrup. ß. *ol. deſtil. abſinth.* gutt. ij. *myrrh. zedoar.* an. gut. j. F. Pilulæ, quæ dantur à Scr. i. ad Drach. ß.

Vel detur Mercur. dulcis à gr. xvi. in eduliis.

Pulueribus contra vermes, & aliis medicamentis, de quibus ſuo loco *de Vermibus* dicetur, addatur pœonia, & alia medicamenta Epileptica.

Poſtea exhibeatur hic vel ſimilis Puluis.

℞. *Vngulæ alcis* Drach. vj. *ſpec. diamoſch. dulc.* Vnc. ß. *corall. rubr. & alb. præparat. margarit. ſmaragd. præparat. terræ ſigill. Armen.* an. Drach. ij. *ſem. nigell. ſancti, rutæ, pœon. excort. blattæ byzanth. dictamn. alb. nuc. moſch.* an. Drach. i. *rad. pœon. C. C. præparat. ſcordy, maior. corallinæ*, an. Drach. iii. *moſchi ambr.* an. Scr. ß. *ſol. auri* num. xij. *ſem. caulium, portulac.* an. Drach. j. *tormentil.* Drach. j. ß *rhabarb. elect.* Drach. j.

Puluertiſentur omnia ſubtiliſſimè.

De Epilepſia ab Vtero.

Signa Diagnoſtica.

Epilepſia ab vtero. Signa diagnoſtica.

Si ab vtero ſit Epilepſia, adeſt menſtruorum ſuppreſſio, aut ſeminis, vel ſecundiuæ poſt partum retentio, fœtus in vtero mortuus: dolor circa vteri regionem in pectine, in vtroque inguine, in dorſo: abdominis crebra à flatibus diſtenſio, reſpiratio difficilis, cordis palpitatio, vlcus aliquod in vtero; ſi malum hoc primùm, quando menſtrua inceperunt fluere, inuaſerit. Symptomatũ in hac differentia magna eſt varietas, quæ neminem turbare debet. Neque enim ſolùm, vt in aliis Epilepſiæ differentiis, membra conuelluntur & ſenſus turbantur; ſed & aliis totum corpus contremiſcit, aliis vna aut plures partes; aliis oculi ſaltem, aut lingua, aut caput, aut manus, aut crus, aut ſeptum tranſuerſum: quibuſdam mentis quædam, aut ſenſuum externorum actiones læduntur; quædam oculis apertis non vident; aliæ multa ſe audire & videre dicunt, quæ à ratione aliena ſunt; aliæ vociferantur & querulantur, quid verò mali ſentiant, proferre non valent; aliæ rident, aliæ flent; pleræque omni tactus ſenſu priuantur; nonnullis horum plura accidunt.

Curatio.

In curatione ſemper ad vterum reſpiciendum, & propterea ea Epilepticis admiſcenda remedia, quæ vtero proſunt, & vteri ſuffocationi conueniunt. Itaque in paroxyſmo admouenda naribus fœtida, vt galbanum, caſtoreum, ſagapenum, ol. ſuccini, rutæ. Vtero verò ſuaueolentia adhibenda, niſi fœmina ſit grauida; tum enim ſatis fuerit graueolentia naribus admouere. Sternutationem quoque ciere in hac Epilepſiæ ſpecie plurimum prodeſt. Cucurbitulas verò ventri è regione vteri affigere, & medicamenta applicare, quæ flatus diſcutiant, vtile eſt, vt ol. rutac. è baccis lauri, & ſimilia.

Extra paroxyſmum primò vniuerſales euacuationes inſtituantur. Sanguis nimirum, venis in cruribus circa malleolos apertis, euacuetur, & totum corpus conuenienter purgetur. Deinde vterus euacuetur, & materia vitioſa in ea contenta tollatur: quod fit non ſolùm purgantibus, ſed imprimis iis quæ menſes prouocant, cùm internis, tum externis; de quibus ſuo loco. Eligenda tamen ex iis talia, quæ ſimul vi ſpecificâ & occultâ Epilepſiæ aduerſantur, aut iis talia admiſcenda.

Et cùm in fœminis natura vitioſos humores, qui in corpore cumulantur, ad vterum detrudere ſoleat, ſanguiſque, qui ad vterum affluit, ſi non rectè ſeſe habeat, corrumpatur: danda opera, vt humores vitioſi ſubinde è corpore euacuentur, & ſi quid corrumpatur, ſenſim ac paulatim per loca, quibus natura aſſueuit, euacuetur. Ideóque ſanguinem bis terue in anno è venis, tali emittere, & corpus ſæpius euacuare vtile fuerit habito reſpectu ad eum humorem, qui maximè peccare videtur.

Exempli gratia.

℞. *Rad. pœoniæ, ariſtoloch. rot.* an. Vnc. i. *angelicæ* Vnc. ß. *polypod. quern.* Drach. vi. *betonic. rutæ, pulegij, mercurialis*, an. M. ß. *ſem. pœon.* Vnc. ß. *cartham. contuſ.* Vnc. j. *fol. ſenæ elect.* Vnc. i. ß. *folliculorum ſenæ* Drach. vj. *ſem. aniſi fœnic ſeſel.* an. Drach. ii. *fl. bugloſſ. anthos*, an. M. i. ß. Coquantur in aq. ſimpl.

Colaturæ ℞. ℔. i. in qua infundatur *agaric. albiſſ.* ℥. j. *zingib. galang.* ʒ. i. ß. Cum *ſaccharo* F. Syrupus, qui aromatiſetur puluere cinnamomi.

Cauſâ ſublatâ vterus & cerebrum roboretur theriacâ, Mithridatio, diamoſch. dulc. amaro, lapide Bezoar. cum aqua ſcorzoneræ, efficax eſt & oleum ſuccini, tum in paroxyſmo, tum in menſibus ciendis.

Vtilis & valde efficax eſt hic Aqua hirundinum, cum caſtoreo & galbano ac aceto deſtillata, ſuprà, inter medicamenta antepileptica, propoſita.

Laudatur & hic ſpiritus.

℞. *Antidot. Matthioli* Vnc. v. *ſp. vin. opt.* ℔. j. *campb.* Drach. ii.

In vitro clauſo digerantur in B. vel fimo equino, per dies ſex. Poſtea tepido Balnei calore deſtillentur, ne vnquam alembicus calefiat, donec tertia pars exſtillet, idque tertia vice repetatur. Sumatur de hoc ſpiritu manè & veſperi cochlear. i. cui ſacchari pauxillum, ſp. vitrioli gut. iv. vel tincturæ coral. gut. vi. addi poſſunt.

Vel ℞. *Syrup. de ſucco pœoniæ*, Vnc. i. *rutæ, meliſſ.* an. Vnc. ß. *extract. liquidi caſtor.* Drach. ii. *gran. iuniperi*, Drach. i. ß. *angel. zedoar.* an. Scr. i. *ſp. theriac. modò deſcripti*, Drach. ii. *aq. lauend.* Vnc. i. Miſce.

De qua miſtura tempore paroxyſmi cochlear. i. infundi poteſt.

Vel ℞. *Conſeru. pœon.* Vnc. i. *margar. præpar. coral. rubr. præpar. ſmaragdi, ſapphir. hyacinth. præparat.* an. ʒ. ß. *rad. pœon. ſem. eiuſdem, agni caſti, viſci querni cranij human.* an. ʒ. j. *theriac.* ʒ i ß. *caryophyll.* ʒ. ß. Cum *ſyrupo ſtœchad. ſimplic.* F. Electuarium.

Circa hæc medicamenta hoc obſeruandum, in hac Epilepſiæ ſpecie medicamenta ſuaueolentia exhibenda non eſſe

cùm & caput grauent, & paroxyſmum Epilepticum concitent.

Extrà quoque adhibeantur, quæ & menſes cient, & vterum roborant. Inter quæ nonnulli commendant hanc pedum Lotionem:

♃. *Strobil. abiet. viridium* M. j. *artemiſ.* M. ß. *ſarmentor. iuniperi, cortic. fagi.* an. M. j. *chelidon. fol. alni.* an. M. ß. *rad. vincetoxic. ariſtoloch. rotund.* an. Vnc. v.

Coqu. in aqua ad Balneum, quo manè per ſemihoram lauentur pedes.

Vel inungatur venter ol. rutaceo, laurino, lilior. albor. quibus ol. deſtillatum aniſi, caryophyll. cinnamomi addi poſſunt.

Vel fomenta adhibeantur ex roremarino, artemiſia, chamæmelo betonica, ruta, ſemine agni caſti, baccis lauri, & aliis, quæ in *ſuffocatione vteri* proponentur.

Tandem cùm in hac Epilepſiæ ſpecie alia, præter caput, viſcera ſæpe in conſenſum trahantur, & humoris Epilepſiam generàtis malignitas plerumque membra nutritioni dicata labefactare ſoleat, & hinc varia excrementa generentur: illorum quoque viſcerum habenda eſt ratio, & ea ab excrementis ſubinde expurganda & roboranda, ne noua mala gignant, aut vetus augeant.

Et cùm, vt antea diximus, in hac Epilepſiæ ſpecie magna ſymptomatum varietas eſſe ſoleat, quia materia morbifica non ſolùm cerebro, ſed & aliis partibus communicatur, ſæpe ea de loco affecto Medicum dubium reddunt. Qua de re egregia diſquiſitio; an ſcilicet vterus vel crura fuerint affecta, extat in Conſiliis Brunneri, *Conſil.* 14. & 15. cuius etiam infrà, *lib.* 4. *part.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 3 fiet mentio.

De Epilepſia à partibus externis.

Cauſſæ.

Epilepſia à partibus externis cauſſæ. Præter ſuprà enumeratas cauſſas externas, referenda huc contuſio, vulneratio, vlcus, aut alia aliqua in parte externa læſio; morbus item & ictus beſtiarum venenoſarum.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. In parte aliqua externa cauſam Epilepſiæ contineri, argumento eſt, ſi æger aliquando in ea vulneratus, vel contuſus ſit, aut vlcus in ea habuerit, aut ab aliquo animali morſus ſit, atque inde vaporem vel auram quandam, paroxyſmo Epileptico ingruente, verſus ſuperiora aſcendere ſentiat, aut in ea dolorem vel tenſionem ante paroxyſmum percipit. Ægrum in ea parte læſum eſſe, vel ex eius relatione, vel (cùm multa infantibus & pueris accidant, quorum adultiores facti non meminerunt) ex veſtigio aliquo in ea, vt cicatrice, duritie, vel quacunque alia læſionis notâ cognoſcitur. Si item vincula ſupra partem, quæ ſuſpecta eſt, iniecta, & frictiones infra eam inſtitutæ paroxyſmum vel intercipiant, vel minuant: eo loci cauſſam Epilepſiæ contineri argumento eſt. Imprimis verò in fœminis, de loco, qui cauſſam ſuggerit, hîc diligenter inquirendum. Accidit enim ſæpe, vt inſtante paroxyſmo Epileptico dolor vel tenſio in cruribus, aut aliâ parte externâ percipiatur; imò inde etiam quaſi aura quædam ad caput aſcendere ſentiatur, cùm tamen eo loci cauſſa mali generata non ſit, ſed in vtero, cuius facultas expultrix à cauſſa morbifica ſtimulata, per venas & arterias malignam & venenatam materiam excludere conatur, cui calor innatus & vis partium principalium occurrens, eam per venas & arterias in pedes, vel alia loca remotiora detrudit, vbi cumulata vires tandem acquirit, & vel neruis communicata, vel per alias vias ad cerebrum tendens, Epilepſiam excitat. Ideóque in tali cauſſa diligenter inquirendum, an vteri affecti ſigna præceſſerint.

Curatio in Paroxyſmo.

Curatio. Quamprimùm æger quaſi auram è parte illa eleuari ſentit, intercipienda ea eſt vinculis ſupra locum iniectis. Et ſi à manu aſcendit aura illa, vincula ad alam iniiciantur. Hæc enim pars ſtrictiùs ligari poteſt, quàm carpus, in quo ob carpi oſſa vaſa inter illa conſtringi ſatis nequeunt. Affigantur eidem, ſi moram res patitur, cucurbitulæ ſcarificatæ, locúſque fricetur.

Extra paroxyſmum.

Si à venenatæ alicuius beſtiæ morſu malum ortum habeat, venæſectio & purgatio locum non habent; ſed locus demorſus ſcarificetur, vel cucurbitulæ ſcarificatæ affigantur ad venenum eliciendum. Applicentur & topica valde attrahentia, adiectis iis, quæ peculiari vi illi veneno debellando accommodata ſunt.

Si verò ex cauſſa alia quacunque materia Epilepſiam excitans alicubi contineatur, primùm corpus ſemel atque iterum purgandū eſt. Poſtea danda opera, vt materia, è qua vapores aſcendunt, reſoluatur ac diſcutiatur. Ergo cucurbitulæ ſcarificatæ parti affigantur; aut pars lauetur acri lixiuio, cui ſulphur admixtum ſit. Si his nihil proficitur, cauteria vſurpentur, aut valde attrahentia medicamenta ex thapſia, euphorbio, lepidio, quod Trallianus *lib.* 1. *c.* 35 imprimis commendat, ſinapi, ſtercore columbino, cantharidibus, admixtâ ſimul theriacâ; aut emplaſtrum oxycroceum applicetur, cui tantum euphorbij admixtum ſit, vt veſicas puſtulâſque in cute excitet. Efficaciſſimum verò eſt cauterium actuale; cùm nihil potiùs venena, ac prauos eiuſmodi humores & diſpoſitiones è partibus exſtirpet, quàm ignis. Videatur etiam Alex Trallianus, *loc. allegato.*

Epilepſia per conſenſum curatio ſingularis. Obſeruatio Henr. ab Heer. ¶ [In Epilepſia quæ per conſenſum alicuius partis fit, diligens danda opera, vt pars illa, quæ auram malignam ad cerebrum mittit, innoteſcat: cui veſicatoria vel cauteria, quæ materiam malignam extrahant, imponenda ſunt, vt *lib.* 1. *Pr. part.* 2. *cap.* 31. dictum Exemplum eius rei habet Henricus ab Heer, *obſ.* 24. de quadam puella, quæ cùm ex terrore, toto quadrimeſtri, ferè continuò epilepſia laboraret, & in paroxyſmo duos vtriuſque pedis pollices continuò confricaret, ipſe vtrique pollici butyrum Antimonij impoſuit, veſicáſque magnas excitauit, iiſque inciſis, & carne ad oſſa ablatâ, à paroxyſmo triduum liberam fecit. Quarto die, cùm leuiſſimè conuelleretur, exhibuit, antepilepticum ex cranio hominis, ſtercore pauonis, veſicâ apri cum lotio in furno exſiccatâ, viſco corylino, oleo ſuccini cum aquis antepilepticis, atque eam ita planè ſanauit, & ab omni paroxyſmo liberauit.

In qua hiſtoria hoc tamen mirabile, cùm epilepſia hæc ex terrore orta fuerit, & talis epilepſia cerebro primariò affecto fieri ſoleat, quî factum fuerit, quòd puella illa pollices confricauit, & cauterio ibi appoſito ſanata fuit. Cauſſam eius rei eſſe puto, quòd materia maligna ex terrore genita ſtatim à natura forti ad externa pedis depulſa fuit, à quibus poſtea vapor prauus & malignus ad cerebrum exhalans, epilepſiam excitauit; aut quòd in paroxyſmis à natura eò detruſa, & poſtea per cauterium euacuata fuerit.] *Dubium.*

Cranium carie affectum, malignámque ſaniem ſupra membranas cerebri deſtillans, exciſione & vſtione ſanatur; de quo ſuprà, *part.* 1. *c.* 26. dictum. Simul etiam medicamenta Antepileptica adhibeantur, & cerebrum roboretur.

De Epilepſia per Conſenſum, vbi de fonte mali non conſtat.

Nonnunquam tamen accidit, vt, quamuis cauſſa Epilepſiæ in capite non generetur, ita tamen occultè illa ſeſe in cerebrum inſinuet, vt, quo in loco generetur, vel per quas vias ad cerebrum tendat, ſatis aſſequi non liceat, nec priùs vllo vel ſenſuum, vel intellectus iudicio percipi poſſit, antequam paroxyſmū producat.

Prognoſticum.

Quam Epilepſiæ ſpeciem nonnulli inſanabilem putant. Verùm etſi curatu difficilior ſit, incurabilis tamen planè non eſt.

Curatio.

Vt autem curetur, danda opera, vt radix mali, in quacunque etiam parte lateat, è corpore tollatur, & à cerebro auertatur.

Perficitur hoc frequenti corporis purgatione, quâ & materia iam genita euacuatur, & materia è qua generari poſſit, ſubtrahitur. Faciliùs enim ex humore vitioſo, quàm ex ſucco probo, partis alicuius mala conſtitutio malignam talem materiam generat. Et natura pharmaco purgante incitata, quicquid vitioſum in corpore eſt, faciliùs ad inteſtina, conſuetámque euacuationis viam, quàm ad partes nobiles, mittit.

Simul verò exhibenda medicamenta antepileptica, & ex iis efficaciſſimas, vt diatheſis illa Epileptica, & vitium humorum occultum, vbicumque etiam latentium, expugnetur.

Si purgationes non ſufficiant, per medicamenta valida ex alto ad circumferentiam humores trahere, & imprimis per cauteria & fonticulo in locis conuenientibus excitatos, humorum euacuationem tentare conuenit.

Tandem cerebrum roborandum, vt cauſſæ malignæ reſiſtere poſſit.

INFANTIVM CVRATIO.

Et ſi ex his, quæ dicta ſunt, quâ ratione infantes curandi ſint, facilè patere poſſit: tamen cùm morbus hic infantibus ſit familiarior nec omnia medicamenta, quæ adultis adhibentur infantibus adhiberi poſſint; in ſpecie quædam de Infantium cura addenda videntur.

In Paroxyſmo.

Diſtenta & rigida membra flectenda, vel in rectum dirigenda ſunt, & tractanda vt antea dictum; ceruix & occiput linteolo aquâ lauedulæ calidâ madido fricandum; vertex oleo ſuccini aut rutæ illinendus; ruta trita naribus admoueatur, vel oleum aut balſamum ſuccini & rutæ; pituita ore eximatur; infundatur ori ſuccus rutæ cum lacte, vel cum aqua tiliæ, aut cochleare paruum liquoris alicuius Antepileptici detur; vel puluis aliquis antepilepticus cum aqua conueniente, vel lacte, Scr. ß. vel Scr. i. pondere pro ratione ætatis.

Puluis puerorum contra Epilepſiam D. Iohan. Neuij.

♃. *Viſc. quer. cortice abraſo,* Drach. ii. *ſem. pœon.* ʒ. j. *rad. pœon.* ʒ. iii. ß. *vngulæ alcis, corall. vtriuſque,* an. ʒ. ß. *C. C. vſti,* ℥. i. ß. *margar. præpar.* ʒ. j. *cranij hum.* Scr. ii. *ſacch. albi* ℥. j. ß. F. Puluis.

Alius.

♃. *Rad. pœon.* ʒ. v. *irid. Illyr.* Vnc. ß. *eryng.* Drach. ii. ſem. *viſci querni, gran. pœon.* an. Scrup. v. *ſacchar. albiſſ.* ℥. ii. F. Puluis.

Alius.

♃. *Rad. pœon.* Vnc. i. *ſerpentar.* Vnc. ſem. *viſci querni* Drach. ß. *croci Orient.* Scr. i. *corall. rubr.* Drach. ß. *rad. & ſem. fraxinell.* an. Scr. i. *fol. auri puriſſ.* N. iv. C. C. Scrup. i. *margar. Oriental. non perforat.* ʒ. ß.

Puluerisanda pulueriſentur ſubtiliſſimè. Miſc. Fiat Puluis. Doſis infanti, quantitas piſi vnius vel duorum, cum lacte nutricis. Maioribus natu, tripla quantitas cum aq. betonic. flor. tiliæ, rutæ exhiberi poteſt.

Alius

Alius:

℞. *Fragm. lap. pretioſ.* an. Scr. ß *rad. pœon.* Drach. j. *ireos.* Scr. ij. *biſtort.* Scr. ß. *glycyrrh.* Drach. ß *ſem. aniſi, pœon. viſci querni.* an. Scr. ij. *croci* Scr. ß. *margarit.* Scr. ij. *ſacchar. candi alb.* Vnc. ß. F. Puluis.

Alius.

℞. C.C. *vſti præpar.* Vnc. i. *ſem. pœon. rad eiuſd. ſem. aquileg.* an. Vnc. ß. *ſmaragdi præpar.* Dra. j. *oſſ. de* C.C.N. j. F. Puluis.

Alius:

℞. *Smarag. præpar. corall. rubr. margarit. præpar.* an. Drach. j. *rad. pœon. ſem. eiuſd. rad.* an. Dra. ß. *ſuccini alb. vngul. alcis, cornu alcis,* an. Drach. j. F. Puluis. Doſis Scr. j. cum aqu. tiliæ.

Conuenit & hoc:

℞. *Aq. pœon. flor. tiliæ, dentariæ,* an. Vnc. j. *aq. hirundinum, ſyrup. de ſucco. pœon.* an. Vnc. ß. *ſp. ceraſor. nigror.* Dra. ij. *magiſter. corall.* Scr. ij. *perlar.* Scr. j. *extract. pœon.* Dra. ß. M. diligenter. Doſis cochlear paruum in paroxyſmo.

Cordis regioni emplaſtrum ex theriaca & radice pœon. admoueatur, vel tale epithema paretur:

℞. *Flo. rutæ* P. j. *fl. pœon. tiliæ, roſar. rubr.* an. P. ß. *ſpec. diapœon.* r, iiij.

Inciſa aſpergantur aq. apoplecticâ & hirundinum, F. ſ. a. Scutum cordiale, undone rubrâ tegendum.

Fiat etiam ſacculus ex rad. pœon. & granis eiuſd. contuſis, & apponatur cordis regioni.

Nucha & ſpina dorſi inungatur ſeq. oleo.

℞. *Olei de caſtor.* Vnc. ß. *ſucci rutæ* Vnc. j. Coqu. ad conſumptionem ſucci.

Extra paroxyſmum.

Cenſet quidem Trallianus, *lib.* 1. *c.* 15. infantibus nihil moliendum eſſe, neque agendum, quantum ad curationem attinet. Subſequentem enim ætatem, & calorem augeſcentem, ſuperfluam in capite humiditatem diſcutere poſſe. Verùm cùm, antequam illam ætatem attingat homo; hoc morbo vel iugulari, vel inſigniter debilitari poſſit, ſine auxilio non eſt relinquendus æger, neque in morbo tam periculoſo negotium naturæ committendum, ſed naturæ arte ſuccurrendum.

Lactentes ergo infantes commodiùs curari non poſſunt, quàm ſi medicamenta nutrici exhibeantur. Nutrix itaque primò talem vitæ rationem obſeruet, vt & ipſa ſana degat, & ſalubri lacte infantem alat. Cibus propterea ſit ἔυχυμος ϗ ἔυπεπτος, iſque iuſto tempore & quantitate exhibeatur A vino vel abſtineat, vel illud ſit tenue & paucum, ne neruoſum genus infantium adhuc tenerum & imbecillum lædatur. Exercitia ſint moderata. A Venere, quæ pueris lactentibus eſt nocentiſſima, planè abſtineat. Si verò lac probum nutrix non præbeat, vel alia quærenda, vel opera danda, vt lac mutetur: & ſi lac ſit nimis tenue, vt craſſius reddatur, vtatur carnibus aſſis, aliiſque cibis minùs humidis; ſin craſſius, extenuetur fæniculo, aniſo, anetho, ruta, recentibus, & virentibus ſumtas. Nam ſicca magis acria ſunt. Et ſi accidat, vt nutrix concipiat, cauendum, ne illa porrò infantem lactet, ſed alia quærenda, quæ lac habet bonum. Lactis autem boni notas tradit Alex. Trallianus, *l.* 1. *c.* 15.

Propinantur quoque nutrici medicamenta, quæ contra Epilepſiam pugnant, & ſuprà ſunt propoſita. Infans non lauetur cerebro, ne fiat humorum agitatio. Imprimis cauendum, ne terreatur, aut ad iram commoueatur.

Infantis quoque corpus à vitioſis humoribus purgetur: quod commodè fit medicamentis purgantibus nutrici propinatis. Et quidem cùm nutrici duabus de cauſis purgantia exhiberi ſoleant, primò vt ipſa purgetur, ſecundò vt infans; ſi, vt nutrix à cacochymia liberetur, exhibeatur purgans, à lactatione abſtinere nutrix debet, donec purgatio abſoluta ſit; ſi verò infantis gratiâ purgans exhibeatur, eo ipſo tempore, quo purgatur nutrix, infantem lactare debet. Infanti tamen ipſi etiam ad aluum ſubducendam dari poteſt mel paſſularum Hollerij:

℞. *Agaric. trochiſc.* Vnc. ſem. Infundatur in aquæ ℔. ſem. Poſtea exempto agarico, paſſulæ in eadem aqua macerentur, donec turgere incipiant, turgidæ coquantur ad mellis craſſitiem.

Vel ℞. *Fol. ſenæ* Vnc. j. *agaric. albiſſ. rad. pœon.* an. Vnc. ſem. Infund. *in aqu. aniſi* & *fænicul.* æqual. part. deinde imponantur *paſſular. Corinthiac.* ℔. j.

Coqu. & exprimantur, & ad mellis conſiſtentiam iterum coquantur. Aut exſiccentur paſſulæ abſque expreſſione facta. Vtilis eſt hîc etiam ſyrupus de cichorio cum rhabarb.

Roboretur poſtea cerebrum melle anthoſato, ſpeciebus electuarij plere ſArchontici, diamoſch. dulc. cum lacte nutricis: Vel detur hic Puluis:

℞. *Rad. pœon.* Drach. ij. *ireos, vngul. alcis, viſci querni, ſem. pœon.* an. Dra. ſem. *corallior. rubror. præpar.* ℈. ij. *ſmaragd. præpar.* Scr. ſem *ſuccin. albi, croci,* an. Scr. i. *ſacchar. alb.* Vnc. ſẽ. F. Puluis.

Vel. ℞. *Rad. pœon. iuſto tempore collectar.* Vnc. ſem, *vngulæ alcis* Drach. ſem. *ſuccini alb.* Drach. j. *croci optimi* Drach. ſem. *ſacchar. alb.* Vnc. ſem F. Puluis.

Suturæ coronali inſpergatur hic Puluis:

℞. *Granor. pœon.* Drach. j. ſem. *flor. lilij. conuall. pœon. lauand.* an. P. j. *ſuccini albi.* Scr. ij. *nucis moſch.* Drach. ſem. F. Puluis.

Itali ac Florentini imprimis, quibus hoc malum familiarius eſt, pueros recens natos ferro candente, aut particulâ ligni ignitâ adurunt, vbi ſumma vertebra cum capite coniungitur, Alij ex candela cerea acenſa, guttam vnam atque alteram ſeruantem eundem locum, eundem ob finem, deſtillare ſinunt.

Ad præſeruandum verò, ne infans vnquam Epilepticus fiat, nonnulli hoc commendant:

℞ *Spir. vini* ℔. iiij. *caſtor.* Vnc. ſem. *radic. pœon.* ʒ. ii.

Macerentur & colentur. Colat. infantis totum corpus abluatur.

Et cùm non rarò accidat, vt infantibus circa aures, maxillas, & in aliis corporis partibus vlcera & puſtulæ erumpant, nullo modo hic naturæ conatus impediendus. Si enim talia vlcera, materiâ intrò recedente, euaneſcant, cùm in alios morbos, tum in Epilepſiam interdum infantes incidunt. Imò ſi intempeſtiuè euaneſcere incipiant talia vlcera, atque infans indè male habeat, conatus naturæ potiùs adiuuandus ſyrupo fumar. C.C. & ſimilibus, materiæ ad ambitum corporis motum promouentibus.

Cura lactentium per conſenſum ventriculi.

Præſeruationis gratiâ recens natis, antequam lac vel alius cibus ipſis porrigatur, hoc detur:

℞. *Sacchar. alb.* Vnc. ij. *ol. amygdal. dulc. recens expr.* q. ſ.

F. Mixtura inſtar pultis, cuius vſu materia vitioſa in vtero collecta imprimis viis, eiicitur. Alij exhibent ſaltem mel crudum, vel mel roſatum colatum, vel ſyrup. de cichorio cum rhabarb. vel mel deſpumatum cum modico ſem. fœnicul. & radic. pœoniæ, & ol. amygdal.

Nonnulli putant, naturam ipſam huic rei prouidiſſe lacte materno, quod in principio ſeroſius eſt, & propterea maiorẽ abſtergendi vim habet, cenſentque eos male facere, qui lac hoc maternum, quaſi vtile præſidium, reiiciunt, & aliarum nutricum, quod iam craſſius eſt, exhibent.

Caueatur etiam, ne venriculus lactis copiâ oneretur, ideóque infans rariùs lactetur. Si lac coaguletur, atque in grumos concreſcat in ventriculo infantis diſſoluatur exhibito melle cum ſale, oxymel. ſimpl. ſem. fœnicul. radicibus eringij, aut ſi hæc nihil iuuent, propinentur gr. v. plus minúſve coaguli hœdini vel leporini: vitia quoque lactis emendentur, vt ſuprà dictum.

Vel in Epilepſia orta è lactis concretione in ventriculo.

℞. *Fol. vini* P. iij. Coqu. in vrina pueri. Adde *butyri recentis* Vnc. ij. F. Cataplaſma, quod applicetur ventriculi regioni.

Vel ℞. *Fol. maluæ, abſinthij, vlmi,* an. pug. j. Coqu. in vrina pueri, & cum *butyri,* ʒ. ij. addito pauco fermento & ol. nardino, F. Cataplaſma applicandum ventriculi regioni.

Infanti frequentiùs & copioſiùs lac non dandum, vt dictum, quàm vt ventriculus conficere poſſit. Aliàs enim ſi copioſè & ferè aſſiduè infans lac ſugat, fieri non poteſt, quin magna cruditas generetur, ex qua non ſolùm Epilepſia, ſed & alij morbi proueniunt.

Cura infantium ablactatorum.

Infantes ablactati quomodo curentur, docet Galenus, *in conſil. de puero Epileptico,* quod tamen cum ſale legendum cenſet Hercul. Saxonia; cùm infantibus concedat lactucam, apium, porrum, braſſicam & lentes. Petatur etiam curatio ex præcedentibus. Alex. Trallianus decoctum hyſſopi, imprimis hyeme & autumnò, commendat; cùm eius ſolius vſu plerique conualuerint, vt non amplius ſecundum aut tertiùm eundem in morbum inciderent. Quippe vitioſa & craſſa recrementa incîdit, & non permittit, vel in ſtomacho, vel in thorace recrementum in craſſitiem coire & ſpiſſari; aliúdque per vrinas, aliud per aluum expellit.

Et cùm morbus hic aliquandiu látere, & inducias dare ſoleat, cura non citò abrumpenda, ſed continuanda, vt radix mali extirpetur. Habentque & hîc locum cauteria in occipite inter tertiam & quartam colli vertebram, aut vbi ſumma vertebra cum capite coniungitur.

Videatur etiam Alex. Trallianus, *lib.* 1. *c.* 15. Rondeletius, *de medend. morb. c.* 36. Hieron. Mercurialis, *de morb. pueror. c.* 3. Iacobus Trunconus, *tractat.* 4. *de cuſtodienda puerorum ſanitate, c.* 13. *Tom.* 2. *conſultat. lib.* 8. Horat. Augen.

Diæta.

A carnibus omnino infantes abſtinere bonum eſt, præcipuè ſuillis & bubulis, voluptatis autem cauſâ, aut alio etiam vrgente vſu modicas accipiant, & rarò, ſed quæ non ſint pingues. Alex. Trallianus, *loc. allegato.* Idem non concedit ſinapi, cœpas, daucum, vt quæ caput replent, nec apium; de quo infrà, *qu.* 6. Plura de diæta infantium videantur apud Trallianum, *loc. allegato.*

QVÆSTIO I.

An ſolus homo Epilepſia laboret?

Affirmare quidem hoc videtur Ariſtoteles, *ſect.* 50. *probl.* 49. *Quæ animalia Epilepſiâ laborent.* Verùm id alij iure negant, vt pote quos experientia aliud docuit. Referunt enim Epilepſiâ laborare & coturnicem, Plinius, *lib.* 11. *c.* 22. Iulius Solinus, *in Polyhiſtor.* Aloyſius Mundella Vlyſſes Aldrouandus, *lib.* 2. *Ornithologiæ,* Alaudam, Aloyſ. Mundella, *lib.* 3. *c.* 23. Aldrouandus, *lib.* 18. *c.* 10. Accipitres & graculos, Dalechampius, *comm. in Plin. lib.* 3. *c.* 22. Picas & perdices, Aldrouandus, *tom.* 1. *Ornithol. lib.* 12. *c.* 11. Mundella

loco

loco citato, Capos, Iacobus Oliuarius, *lib.* 12. *c.* 22. Paſſeres idem, Barthol. Anglicus, Aldrouandus, *tom.* 2. *lib.* 15. *c.* 30. Capras & oues, Hippocrates *in lib. de Sacro morbo*, Canes, Iulius Cæſar Scaliger. *comm. in lib.* 2. *Ariſtot. de plantis*, Cœlius Rhodiginus, *lib.* 6. *Antiq. lect. c.* 5. Alij alia etiam animalia addunt.

QVÆSTIO II.

Quodnam ſit ſubiectum Epilepſiæ.

Epilepſiæ ſubiectũ quod.

Subiectum Epilepſiæ omnes Medici cerebrum eſſe docent vtpotè quod omnium, quæ in Epilepſia læduntur, actionum fons & cauſſa eſt, & quo non affecto Epilepſia non excitatur. Solus Quercetanus aliter ſentit, *in Tetrad. c* 8. Verùm nullius momenti ſunt rationes, quibus contra Galenum & vulgatam ſententiam probare conatur, quòd Epilepſiæ ſedes non ſemper ſit in cerebro, ſed quòd & in quibuſdam Epilepticis cor primò & per ſe afficiatur, quia ſcilicet cordis actiones, non minus quàm cerebri læduntur, vt ex cordis palpitatione, pulſus peruerſione, animi deliquiis, videre ſit: quòdque Epilepſia quædam ſit, in quâ phantaſia & memoria integra manent. Equidem ſi de loco generationis materiæ, quæ Epilepſiam excitat, quæratur, nec Galenus; nec Galenicorum vllus vnquam aſſeruit, eam ſemper in cerebro generari. Verùm hoc quæritur, quâ parte proximè & præcipuè affectâ Epilepſia excitetur. Eam Cerebrum eſſe rectè affirmatur, vtpotè quod omnium actionum, quæ in Epilepſiâ læduntur, fons & cauſſa eſt, & hoc ſaluo, & non affecto nunquam Epilepſia excitatur. Et licèt cordis palpitatio, & pulſus peruerſiones in Epilepſia quandoque animaduertantur: non tamen hinc ſequitur, quod Cor Epilepſiæ ſedes ſit. Fit enim hoc vel antequam Epilepſia ingruit, dum vapores maligni verſus caput tendunt: & in tranſitu illud lædunt; vel in ipſo paroxyſmo Epileptico, corde ab eadem cauſſa læſo, aut per conſenſum affecto. Nam cùm motu animali impedito, reſpiratio quoque deprauetur, impoſſibile eſt vt cordis actiones non deprauentur. Et licèt cum Epilepſia aliarum partium actiones læſæ concurrere poſſint, tamen inter ſe non ſunt confundendæ, quod Paracelſus plerumque facit, qui ſuffocationem vteri, ſyncopen, tremorem, & palpitationem cordis, vertiginem, ecſtaſin, morbi caduci ſpecies facit. Licèt quoque in quibuſdam Epilepſiæ ſpeciebus, quædam ſenſuum internorum actiones non aboleantur: illud tamen non euenit, quòd cerebrum tum non ſit pars affecta, ſed cor. Nam & tum aliæ ac pleræque actiones læduntur, etſi aliquæ ſuperſtites maneant. Id quod accidit, quòd cauſſa epilepſiæ alia eſt potentior, alia debilior, & cerebrum nunc magis, nunc minùs læditur. Et dari quaſdam imperfectas Epilepſias, ſuprà diximus. Ac ſi omnium affectionum, in quibus cor per conſenſum afficitur, cor ſedes eſſet: in plurimis morbis illud ſubiectum ſtatuendum eſſet, vt in ſuffocatione vteri, malo hypochondriaco, & aliis pluribus. Et ſi cor primarium Epilepſiæ ſubiectum eſt, cur Quercetanus omnem curationem dirigit ad cerebrum, non verò ad cor?

QVÆSTIO III.

Quanam ſit Epilepſiæ cauſſa proxima?

Epilepſiæ cauſſa proxima.

Proximam Epilepſiæ cauſſam ſtatuimus eſſe expultricis facultatis in membranis cerebri à materia tenui & acri, & qualitate occulta, neruoſo generi inimica, irritationem, & quidem, vt exiſtimo, rectè vt pluribus in, *Inſtitut. l.* 3. *part.* 3. *ſect.* 2. *c.* 6. demonſtrauimus. Etenim materia ex ſubito ſæpè ſumpto ab aliqua parte initio, cerebrum neruoſúmque genus peruadit, & paulo pòſt diſcutitur, ſæpe nullo relicto ſui veſtigio. Et cùm Galenus, 3. *de loc. affect. c.* 7. & cum eo alij Medici omnes, Epilepſiam quandam admittant, quæ excitatur, cùm à parte aliqua interna quaſi aura quædam ad caput aſcendit: cur in Epilepſia per primarium cerebri affectum ad obſtructionem ab humore craſſo confugere opus eſt, & cur non tum eadem cauſſa admittitur, præcipuè cùm ſternutatio & ſingultus, Epilepſiæ cognati affectus, eodem modo generentur? Quâ de re Galenus, *loco allegato*, ſcribit: *Exiſtimaui*, inquit *ſimilem aliquem in Epilepſia cerebri motum fieri, qualis ſtomacho interdum à re quapiam moleſta accidere ſolet.* Et Auicennas, *Fen.* 1. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 8. ſternutationem paruam quandã Epilepſiam nominat, quando videlicet quod in anteriore parte cerebri moleſtum continetur, cerebrum excutit. Sicuti enim quod in anteriore parte cerebri acre & mordax ineſt, impetu quodam in ſternutatione excutere natura tentat: ita in Epilepſia, quod in membranis cerebrum inueſtientibus, & principio neruorum moleſtum eſt, natura excutere conatur. Et ſicut ſternutatio oritur non à craſſis & viſcidis humoribus, ſed iis, qui acrem vaporem emittunt: ita à ſimili vapore & humore Epilepſiam concitari, vero conſentaneum eſt, & experientia id confirmat. Compertum enim eſt, quoſdam à vaporibus & odoribus prauis Epilepſiâ correptos eſſe: contrà aliarum rerum vapores & odores eandem diſcutere. Ita ſuffitus galbani, cornu capræ, hepatis hirci manifeſtant Epilepſiam. Eandem contrà tollunt odor rutæ, caſtorei. E quibus cauſſis externis, de internis in corpore latentibus coniecturam facere non difficile eſt: ſiquidem cùm plura idem efficiunt, vt in communi efficiendi ratione conueniant, neceſſe eſt. Quæ omnia ſatis indicant, cauſſam Epilepſiæ proximam eſſe humorem vel vaporem acrem, aut potiùs malignum, peculiari vi cerebrum ſtimulantem, & moleſtantem.

Galenus equidem aliud ſtatuit *lib.* 3 *de loc. affect. c.* 5. & 72. *Aphor.* 45. 2. *de Symptom. cauſſ. cap.* 7. *lib. de atra bile. c.* 5. & alij Medici, qui eum ſequuntur, plurimi docent, Epilepſiam fieri ab humore craſſo, qui ventriculos cerebri obſtruat, non integrè quidem, vt in Apoplexia, ſed ex parte, quem dũ conetur eiicere cerebrum, ſeſe contrahat, quo contracto nerui etiam contrahantur, & in conſenſum trahantur. Ita enim *in comm.* 2. *Aph.* 45. ſcribit: *Apoplexia & Epilepſia inter ſe quodammodo affines & cognata ſunt affectiones, eundem enim locum affectum, & eundem humorem habent mali cauſſam. Hoc differunt, quòd Apoplexia fiat propter virtutis ad neruos affluentis plenam conſummatámque priuationem. Epilepſia ob motum vitioſum & peruerſum, quia etiam vtrobique humor eſt frigidus & craſſus.* In quo quidem rectè docet, quòd in Epilepſia laborantibus cerebrum concutiatur, & quidem, vt humorem vitioſum excutiat: quod in infantibus Epilepſiâ laborantibus manu capiti applicatâ ſæpe manifeſtè deprehenditur. Verùm in eo non parum fallitur, quòd humorem illum eiuſdem naturæ cum eo, qui apoplexiam excitat eſſe ſtatuit, & obſtruendo etiam cerebrum ad concuſſionem ſtimulare docet. Etenim non credibile eſt, pauxillum illud, quod ex partibus inferioribus, ipſius Galeni teſtimonio, inſtar auræ, per vias ſæpe occultas ad ſuperiora aſcendit, craſſum eſſe, & obſtruendo Epilepſiam excitare, ſed potiùs membranas cerebri vellicando id præſtare. Si quoque obſtruendo, Epilepſiã excitaret materia, epilepſiæ cauſſa, motu potiùs tolli aut imminui, nũ verò conuulſio excitari deberet. Et cùm Apoplexia & Epilepſia hoc modo, & ratione cauſſæ, ſaltem ſecundum magis & minus differant, ob eam tamen differentiam non ita variarent ſymptomata, ſed potiùs paralyſis & ſtupor, ac animalium actionũ ablatio aut imminutio inde fieret, non conuulſio. Præterea ſi ab humore craſſo cerebrum ex parte obſtruente fieret Epilepſia, Apoplexiã antecederet, & ſequeretur Epilepſia. Neque enim credibile eſt, vt videtur Maſſariæ, tam repentè, & tam inexplicabili temporis momento integram cerebri obſtructionem fieri, vt nullo modo ob inchoatam & ſemiplenam obſtructionem præcederent Epileptica ſymptomata, ſi hoc modo generatur Epilepſia: cùm ſæpe dolores capitis, vertigines, & ſimilia ſymptomata apoplexiã præcedere ſoleant. Multo minùs in momento illa obſtructio integra ſolui poteſt. Ideóque cùm obſtructio non eſt integra, ſiue ingruente, ſiue deſinente apoplexiâ, Epilepſia ſequeretur.

De ſpecifica autem huius humoris ac vaporis natura ſi quæratur, omninò admittendum eſt, ſimplicem acrimoniam ac malignitatem & venenoſitatem ad Epilepſiam generandam non ſufficere. Nam dantur multi morbi, in quibus tales humores, & inde exhalantes vapores ad caput aſcendunt vt Lues ♀rea, febres malignæ multæ, venenatorum animalium morſus, quibus tamen, & aliis pluribus Epilepſia non coniungitur. Ideóque ad Epilepſiam generandam non ſufficit, vt vapor ſit acris, mordax, malignus, ſed peculiaris in eo qualitas, & ſpecifica proprietas, quâ membranis cerebri & neruoſo generi peculiari modo infeſtus eſt, & omninò ἰδιότης Epileptica in eo requiritur.

Quæ autem illa ſpecifica malignitas, & ἰδιότης Epilepſiam excitant, explicare in hac naturæ obſcuritate impoſſibile; éſtque ea, ſicut aliorum venenorum, occulta, & non niſi ex effectu colligitur. Nonnulli quidem è Chymicis hîc ſe rem clariùs explicare poſſe, quàm Galenicos, promittunt, ſed an reipsâ præſtiterint, dubito. Paracelſus & Paracelſi ſectatores plerique Epilepſiam morbum Mercurialem eſſe docent. Quomodo verò id clarè explicent, non video. Neque enim, vt *in tractatu de Chymic. cum Galen. conſenſ. ac diſſenſ.* dictum, ſatis explicant, quid ſit Mercurius, & quomodo à reliquis principiis differat. Deinde cùm multi morbi Mercuriales ex eorum ſententia ponantur, non monſtrant, quâ in re determinata & ſpecifica huius mali natura ſita ſit, & quomodo hic morbus Mercurialis ab aliis morbis Mercurialibus differat. Alij, vt rem clariùs explicent, è Petri Seuerini *Idéa* radicem huius mali ſtatuunt. Vitriolum Mercuriale, & Quercetanus, *in Tetrad. cap.* 11. ſcribit, nullum ex vaporibus Epilepſiam producere poſſe, niſi ſit naturæ vitriolatæ. Et quidem plerique è Chymicis iſtis, Mercurialem hunc morbum eſſe dicunt, deinde etiam ex parte aliquam ſalarium.

Verùm enim verò aſſeruntur quidem ita hæc, ſed firmis rationibus non probantur. Nam primò quod dicunt, morbum Mercurialem eſſe, ob ſubiectum eius, quod ſit cerebrum, frigidæ & humidæ cum Mercurio naturæ, id hoc non ſatis probat. Etenim etſi Epilepſia fiat cerebro proximè læſo: tamen hîc quæſtio eſt nõ de ſubiecto, ſed de natura ſpecifica illius humoris aut vaporis, qui cerebrum vellicando Epilepſiam parit. Is autem non ſemper in cerebro generatur, ſed interdum in cranio, in ventriculo, vtero, & aliis corporis partibus. Neque etiam ideò Mercurialis dicendus, quòd cauſſa materialis hunc affectum generans, in liquida ſeu vaporoſa ſubſtantia conſiſtit; cùm vapores etiam ſulphurei eſſe poſſint. Præterea nec medicamenta omnia, quæ curant hunc morbum, Mercurialia ſunt: ſicut ol. ſuccini ſulphureæ naturæ eſt; ſal ſuccini, ſal C.C. magiſterium coralliorum, ſalariæ.

Tandem,

Tandem, cùm ex illorum ſententia, omnis vis mordendi & dolorem excitandi à ſalibus ſit, atque Epilepſia fiat à vapore cerebrum vellicante; potiùs Epilepſiæ cauſſa, quà talis, ad ſalem, quàm Mercuriū pertinere videtur. Ideóque ipſi Paracelſici neceſſarium hîc cenſent, ſalem coniungendum eſſe; id quod nec nos negamus. Cuius autem naturæ is ſit, & an ſatis demonſtrent, ſalem iſtum vitriolatum eſſe, & nullum vaporem Epilepſiam concitare poſſe, niſi proprietatis & naturæ vitriolatæ ſit, dubito. Cùm enim ipſi paroxyſmum Epilepticum excitari ſtatuant, cùm exhalationes malignæ, acres, acidæ, aſtringentes & corroſiuæ ſpiritibus animalibus miſcentur: id non ſolùm ex vitriolo, ſed & aliis pluribus fieri poteſt, alumine ſcilicet & ſale armoniaco, vt & antimonio & arſenico. Vnde Petræus de Epilepſia ſcribit, humorem, qui Epileptici vaporis fomes eſt, ob copiam ſalis vitriolati, aluminoſi & armoniaci, quandoque & Mercurialis & arſenicalis, phlegmate Mercuriali, & ſulphure glutinoſo exuto, inſtar aquæ fortis ſummam acrimoniæ, fermentationis, corroſionis, & penetrationis vehementiam acquirere. Et certè ſi vapor iſte, quod Quercetanus non negat, malignus eſt, potiùs malignitas in antimonio & arſenico quærenda eſt, quàm in vitriolo. Adſtrictio in alumine quoque eſt, vis corrodendi in omnibus ſalibus; vnde tot aquarum fortium differentiæ. Et multi in febribus & aliis morbis æruginoſos humores vomitu reiiciunt, à quibus procul dubio, etiam vapores congeneres in caput attolluntur, qui tamen Epilepſiam nō excitant. Ergo æquè hic Chymicis ac Galenicis ad occultam & ſpecificam qualitatem, neceſſarium illud humanæ ignorantiæ aſylum, confugiendum. Vt non immeritò magnus ille Medicus, Iohannes Crato, *ad Zvvingerum, in Epiſtolis à Scholtzio collectis, Epiſtola* 137. ſcripſiſſe videatur: *Vtinam ante vitæ meæ exitum veram dignotionem huius mali, & verum remedium aliquis oſtenderet!*

An detur Epilepſia à ſanguine. Dari, probare conatur P. Salius Diuerſus. Zacutus Luſitanus.

¶ [De proxima Epilepſiæ cauſſa dictum *ſuprà*. Quia tamen ibi non facta eſt mentio quæſtionis, *an epilepſia etiam à ſanguine fiat*, eam hoc loco proponere libet. Dari Epilepſiam à ſanguine probare conatur Petrus Salius Diuerſus, *de morb. part. c.* 3. & hiſtorias duas epilepſiæ, à ſanguine, (vt putat) ortæ, proponit Zacut. Luſitanus, *de Pr. Med. adm. lib.* 1. *obſeru.* 21. *&* 29. Et quidem epilepſiam à ſanguine generari docet P. Sal. Diuerſus quando ſanguis copioſus ab aliqua cauſſa extrinſeca, vt ex potu vini nimio, vel ex valida exercitatione, concitatus, ruit ad partes ſuperiores, cerebri vaſa affatim replet. Tum enim naturam inſurgere ad eiuſdem propulſionem & diſcuſſionem. Et ſigna huius epilepſiæ ponit, quòd æger ſanguine abundat, facies rubet, manus porriguntur, dentes ſtrident, & motus conuulſiui accidunt. Zacutus Luſitanus verò ad hanc epilepſiam credendam adductus eſt, eo quòd fœminam quandam illuſtrem curauit, quæ cùm ſanguine plena eſſet, & horribili epilepſiâ laboraret, ei poſt ſeptimum paroxyſmum cephalicam aperuit, vnde octauus paroxyſmus mitior fuit, quod cum aduerteret, iterum copioſiùs ex altero brachio ſanguinem euacuauit, atque ita his euacuationibus factis & enematum acri vi, & largè exoneratâ aluo, conualuit. Idem probat hiſtoriâ Viri cuiuſdam quadragenarij, robuſti, rubicundi, qui ex interuallo epilepſiâ fuit correptus. Huic cùm varia remedia interna & externa eſſent imperata, tandem etiam præſeruationis cauſsâ extra paroxyſmum ſingulis menſibus vena in talo aperta fuit; ita, euacuato & diſtracto ſanguine ad longinquas partes, æger imposterum benè valuit.

Reſponſio Autoris.

Verùm rationes iſtæ non ſatis concludunt, ſanguinem proximam Epilepſiæ cauſſam eſſe. Nam *ſuprà* ſatis monſtratum, ab obſtructione meatuum cerebri non prouenire epilepſiam, & proinde nec à ſanguinè copioſo, meatus cerebri obſtruente, ea prouenire poteſt. Et quot ſunt plethorici, qui vino ſæpè inebriantur, exercentur vehementiùs, irâ concitantur, nec tamen epilepſiam patiuntur? Nimirum ſolùm ab occulta & maligna qualitate, cerebrum vellicante Epilepſia prouenit, vt *ibid.* probauimus. Ad quam qualitatem confugere neceſſe habuit etiam P. Salius diuerſus, cùm ſcribit, ſanguinem ad cerebrum ruentem Epilepſiam excitare, cùm naturæ grauis, & qualitate forſan etiam moleſtus eſt. Diſpoſitionem epilepticam in corpus plethoricum incidere, & forſan copiam ſanguinis etiam diſpoſitionem epilepticam fouere poſſe, concedimus: at quòd proxima & primaria Epilepſiæ cauſſa ſit copia ſanguinis, id negamus. Vnde etiam argumentum à curatione & euacuatione ſanguinis petitum, id quod debet, non ſatis probat. Sit enim vt poſt repetitam ſanguinis euacuationē æger meliùs habuerit: tamen non ſequitur, quòd ſola ſanguinis copia, proxima Epilepſiæ cauſſa fuerit. Nam & alia remedia fuerunt adhibita. Etſi in ſanguine diſpoſitio epileptica hæſit, non profuit venæſectio copiam ſanguinis imminuendo, ſed partim à capite eum reuellendo partim cum eo vitioſum illud, cui maligna qualitas inhæſit, euacuando. Eodem enim modo, quo in melancholia, vt ſuo loco dictum, prodeſt repetita venæſectio, non copiam ſanguinis imminuendo, à qua non prouenit melancholia proximè, ſed melancholicum ſanguinem tollendo, in cuius locum poſteà purior & laudabilior ſuccedit: ita etiā, ſi diſpoſitio epileptica ipſi maſſæ ſanguinis inhæret, ac ſanguis ille ſæpe euacuatur, poſtea purior ſuccedit, ceſſat Epilepſia, Ideóque

Sola maligna qualitas proxima Epilepſiæ cauſſa.

Epilepſia à ſanguine, vt ſanguis, non datur.

ſi plethora adſit, & cauſſa Epilepſiæ ſanguine hæreat cum commodo venam, & quidem aliquoties aperiri concedo; plethoram verò proximam Epilepſiæ cauſſam eſſe nego.]

QVÆSTIO IV.

Quomodo Cerebrum in Epilepſia afficiatur, & qua de cauſſa omnium ſenſuum actiones aboleantur.

Qua ratione cerebrum in Epilepſia afficiatur.

Quomodo Cerebrum in Epilepſia afficiatur, id totum ex cognitione cauſſæ proximæ pendet. Nam qui ab humore craſſo Epilepſiam fieri ſtatuunt, neceſſariò etiam cerebrum vt partem organicam affici, eiúſque ventriculos ab humore iſto obſtrui ſentiunt. Verùm cùm iſtam opinionem ſuprà reiecerimus, eorúmque ſententiam probauerimus, qui à vapore mordaci, acri, & peculiari vi cerebro infeſto, Epilepſiam prouenire docent, rectè etiam hîc ſtatuimus, cerebrum in Epilepſia affici quidem & ſecūdum ſubſtantiam, & ſecundum ſpiritus, quibus peculiari modo cauſſa Epilepſiæ aduerſa eſt; poſtquam tamen cerebrum rem ſibi aduerſam percipit, & facultate expultrice naturali id, quod moleſtum eſt, expellere conatur, neruoſum & mēbranoſum genus in conſenſum trahere. Et hinc fit, vt malignitate & acrimoniâ materiæ Epilepſiæ vellicatum cerebrum, ſeſe cum neruoſo genere concutiat, atque id quod moleſtum eſt, excutere conetur.

Qui verò de cauſſa omnium ſenſuum actiones aboleantur in Epilepſia, ſi ea non fit ab obſtructione ex humore craſſo, alij aliter ſentiunt. Platerus in Epilepſia neruoſum genus moleſtè ab humore prauo affici ſtatuit, quem dum excutere conatur, cerebrum ſimul exagitari, & in conſenſum trahi dicit; & dum ſuppetias ad expellendum id, quod moleſtum eſt, afferre nititur, ſpiritus animales à ſe in neruorum initia propellere, atque ita effuſis à cerebro ſpiritibus ſenſus internos ceſſare, & ſuis functionibus deſtitui; non aliter quàm in lipothymia & ſyncope nonnunquam ſpiritibus vitalibus effuſis cor à ſua functione ceſſat.

Alij ab anguſtia meatuum cerebri hoc prouenire ſtatuunt: verùm non ab obſtructione, ſed dum cerebrum à vapore moleſto irritatur, contrahi & conſtringi illud dicunt, vnde meatuum oriatur anguſtia. Verùm magis probabile eſt in Epilepſia magnam fieri ſpirituum animalium perturbationem, atque ideò omnes actiones turbari. Nam cum actiones animales ſine ſpirituum animaliū, & quidem ſeſe rectè habentium, miniſterio perfici non poſſint; in Epilepſiâ verò ſpiritus animales ſeſe rectè non habeant ſed variè turbentur: actionibus animalibus obeundis debito modo inſeruire non poſſe, manifeſtum eſt.

Quomodo Cerebrum in Epilepſia afficiatur? De cauſſa proxima Epilepſiæ.

¶ [Equidem de hac quæſtione fuſè hactenùs dictum. Vt tamen, quæ allata ſunt, clariora fiant, quædam adhuc addenda putamus. Exiſtimamus autem, & docuimus, cerebrum affici non ſolùm ſecundùm membranas, ſed & ipſam ſubſtantiam cerebri, ac ſpiritus animales; & his vapores epilepticos præcipue occulto modo eſſe infeſtos. Etenim ſpirituum animalium maxima fieri ſolet perturbatio in epilepſia, & omnium ſenſuum abolitio, quod non accidit membranis tantùm affectis; cùm in conuulſionibus & motibus conuulſiuis, ab irritatione membranarum cerebri ſolùm profectis, vt in vulneribus accidit nulla fiat facultatum principum abolitio; ſicut nec in ſternutatione, etſi itidem cerebri membranæ vellicentur. Deinde quia vapor, qui epilepſiæ cauſſa eſt, non ſaltem acrimoniâ, ſed occultâ qualitate agit; ad quam percipiendam non imprimis ſenſu tactus qui in membranis eſt, opus eſt, ſed ipſa cerebri ſubſtantia, quæ facultatem expultricem habet, ad eam percipiendam ſufficiens eſt. Præterea nullus dolor percipitur, qui excitatur, cùm membranæ affici ſolent. Tandem ſi cerebrum ſaltem, vt ſenſu tactus ſecundum membranas præditum, afficeretur, tantùm acrimonia præſtaret id, & ad occultas qualitates confugere opus non eſſet. Etſi verò cerebrum afficitur, quatenus cognitionem naturalem habet rem ipſam percipiendi & facultatem expultricem, id quod moleſtum eſt, expellendi: quia tamen cerebrum membranas & neruoſum genus coniunctum habet, id in conſenſum trahitur, atque hoc in conſenſum tracto, porrò muſculi, in quibus nerui diſſeminantur: vnde illi conuulſiui motus, qui ab aliis conuulſionibus, cùm aliis modis, de quibus *huius lib. part.* 2. *cap.* 28. dictum, tum eo imprimis differunt, quòd in epilepſia ſenſus interni etiam læduntur, qui in conuulſionibus veris ſunt integri; vtpotè neruis ſaltem affectis, non cerebri ſubſtantiâ & ſpiritibus, quod fit in epilepſia.]

QVÆSTIO V.

An Motus conuulſiuus in Epilepſia fiat à facultate animali, an verò naturali?

Motus conuulſiui in Epilepſia quis autor.

De motus etiam illius conuulſiui, qui in Epilepſia accidit, quóque membra variè agitantur, natura & cauſſa, inter autores præcipuè Thomam Eraſtum, & Comitem Montanum, eſt controuerſia. Thomas enim Eraſtus, *in anatomia librorum Comitis Montani, & in diſputatione de conuulſione* pluribus defendere conatur, morbum hunc à facultate animali prouenire. Inter cætera autem vtitur hoc argumento: Omnis motus, que appetitus cùm rationalis, tum irrationalis muſculis imperat,

imperat, ſiue benè ſiue malè id faciat animalis eſt, ſiue arbitrarius. Is autem motus, qui per contractionem muſculorum ad ſua capita fit, mandatur ab anima ſeu appetitus muſculis. Omnis igitur motus talis dicitur, & eſt voluntarius ſeu animalis. Minorem ita probat, quòd nulla animati corporis actio, quæ ab eo, quatenus animatum eſt, editur, ſiue laudabilis ea ſit, ſiue vituperabilis, ab vlla eiuſmodi corporis affectione, nihil ad hanc rem concurrente animâ, produci poſſit. Muſculorum verò illa contractio, quâ, citra alicuius rei extraneæ operam, ad ſua capita contrahuntur, ac membra in quæ inſerta ſunt, mouent, operatio eſt animati corporis, quà animatum. Ac proinde eiuſmodi muſculorum motus à re nulla alia fieri poteſt, animâ non coagente. Cùm verò naturalis non ſit, vtpotè qui per muſculos voluntarij motus Inſtrumenta exercetur, eſſe animalem & arbitrarium ſtatuit.

Contrà Comes Montanus hoc negat, *lib. 3. de morb. c. 30.* & *Defenſione quinta aduerſus Eraſtum*, Idque hac ratione. Si facultas animalis motum imperat partibus, imperium hoc ex appetitu oriri neceſſe eſt. Appetitus autem oritur ex cognitione; cognitio à ſenſu; ſed ſenſus in Epilepſia non vigent, & illud quod corpori moleſtum, neque percipere, neque facultatibus ſuperioribus communicare poſſunt. Deinde etſi in aliis conuulſionibus & ſpaſmo ſenſus ſunt integri, tamen motus omnis, qui fit à facultate animali, eſt voluntarius ſeu ſpontaneus. At conuulſiuum motum præter voluntatem, & contra eam fieri nemo ignorat, ac propterea facultati animali aſcribi non poteſt.

Verùm etſi opiniones hæ extremè diſcrepare videantur; tamen neutra per ſe veritati planè conſentanea eſt, ſed ſi coniungantur, veram ſententiam conſtituunt; cùm vtraque vis, & expultrix naturalis, & motrix animalis facultas in Epilepſia concurrant. Etenim motus hi conuulſivi ſimpliciter animales non ſunt; cùm contra voluntatem fiant. Neque etiam ſimpliciter naturales; cùm fiant beneficio muſculi, animalis facultatis inſtrumenti, neque credibile ſit, facultatem naturalem expultricem poſſe tam vehementes ac validos motus ſolam edere.

Itaque hac de re ſic ſtatuendum puto. Cerebri membranæ, vbi à materia mordaci & maligna vellicātur ac moleſtantur, illud quod moleſtum eſt, excutere conantur. Atque hoc modo vis expultrix cerebri primò quidem mouetur: eadem tamen animalem facultatem, quæ ſubiecto illi ſimul ineſt, in conſenſum trahit, eámque ad expulſionem laceſſit. Hinc fit, vt potentia illa cerebrũ vehementiùs dilatet & comprimat, ac iſtâ compreſſione, quod ſibi moleſtum eſt, excutere conetur; quod in ſternutatione fieri videmus. Imò ſimul facultatem mouentem in neruoſo & muſculoſo genere in conſenſum trahit. Atque hoc modo à facultate expultrice quidem initium motus eſt, motus tamen vehemētiam iuuat vis animalis. Aliter enim ſeſe habet expulſio in parte, quæ motu deſtituitur; aliter in ea parte, quæ ad motum apta eſt: variántque ſymptomata ſecũdum partes ſubiectas; id quod & in ſternutatione, quæ magnam cum Epilepſia conuenientiam habet, videre eſt, vt & in ſingultu. Quanquam enim princeps & prima cauſſa ſternutationis ſit vis expultrix cerebri: irritatur tamen eadem, & in conſenſum trahit vim motricem capitis & thoracis, cerebrumque irritatum in expulſione iſta à motrice functione corporis adiuuatur, muſculique capitis & pectoris contrahuntur, vt feliciùs ac potentiùs id quod moleſtum eſt, à cerebro expellere poſſit. Videantur etiam quæ ſuprà de Conuulſione dicta ſunt.

QVÆSTIO VI.

An ſanguis in paroxyſmo Epilepſiæ ſit mittendus?

Sanguis an in Epilepſiæ paroxyſmo mittendus.

Fuerunt quidem inter antiquos nonnulli, qui in Epilepſiæ paroxyſmo venam aperiendam cenſuerunt. Verum hodie nemo Medicorum eſt, qui id ſuadeat aut tentet. Etenim in iſta vehementi & inordinata concuſſione corporis, nec commodè ſatis inſtitui poteſt venæ ſectio, nec ſi poſſet, ſatis tutò ac cum vtilitate aliqua adhiberetur. Nam cùm in paroxyſmo Epileptico maxima naturæ & cauſſæ morbificæ lucta ſit, ac natura id vnicè agat, vt materiam illam ſibi moleſtam excutiat, eadémque valdè laboret tum, ob denegatum animalium ſpirituum influxum, ac reſpiratio, & hinc aliæ actiones non rectè ſeſe habeant: facilè fieri poſſet, vt ſanguine, & cum eo ſpiritibus ſubtractis natura ſuccumberet, & ita æger in ipſo paroxyſmo cũ Medicinæ ignominia expiraret. Nec vlla cauſſa eſt, quæ venæſectionem ſuadeat; nec per eam æger à paroxyſmo citiùs liberari poteſt.

QVÆSTIO VII.

An extra paroxyſmum ſanguis mittendus ſit in Epilepſia?

Sunt quidem nonnulli, qui nec extra paroxyſmum in Epilepſia ſanguinem mittendum cenſent, eâ imprimis de cauſſa, quòd morbus hic ab humore frigido & craſſo oriatur. Sed, vt ſæpè dictum, èx falſa hypotheſi id aſſerunt. Neque enim ab humore craſſo, ſed potiùs à tenui ortum habet Epilepſia. Ideóque etſi nonnunquam fieri queat, vt corporis conſtitutio pituitoſa adſit, aut è ventriculo, vel aliâ parte determinatâ, nullo ſanguinis vitio concurrente, Epilepſia excitari poſſit, & ita venæ ſectione opus non ſit: (in quibus etiam caſibus nulla venæ ſectionis ſuprà facta eſt mentio (tamen in Epilepſia per eſſentiam, & ſi plenitudinis cuiuſdam notæ appareant, aut ſanguis multus melancholicus adſit, vena omnino aperienda eſt; cùm indicans venæſectionis adſit, modò vires id permittant. Idem faciendum, ſi à conſueta aliqua ſanguinis euacuatione, vt menſium in fœminis vel hæmorrhoidum ſuppreſſione, Epilepſia originem habeat.

QVÆSTIO VIII.

Quænam vena in Epilepſia ſit aperienda?

Quæ vena in Epilepſia aperienda.

Quæ verò vena aliàs aperienda ſit in Epilepſia, authores non planè conſentiunt. Etſi verò ſuprà in ſingulis Epilepſiæ differentiis, quæ vena, vbi opus eſt, aperienda ſit, definitum eſt: tamen vt res clarior fiat, & quo fundamento ſuprà propoſita nitantur, pateſiat, ſciendum, ſi Epilepſia fiat per primarium cerebri affectum, & aliqua plenitudo ſanguinis in capite appareat, vel in toto corpore ſanguinis plenitudo adſit, quæ vel ad producendam, vel fouendam Epilepſiam faciat, viréſque permittant, commodiſſimè in cubito vena aperitur, quâ ſanguis euacuatur, & à capite deriuatur. Si verò Epilepſia ſit per conſenſum ab vtero, ac menſtruorum ſuppreſſione; vel à ſupreſſis hæmorroidibus: venæ in cruribus aperiendæ ſunt, vt & ſanguini motus ſuppreſſus concilietur, & materia à capite reuellatur.

QVÆSTIO IX.

An Vomitus in epilepſia conueniat?

Vomitus an in Epilepſia conueniat.

Etſi nonnulli vomitum in Epilepſia planè improbent, eâ imprimis de cauſſa, quòd vomitus caput, quòd aliàs in epilepſia afficitur, concutiat: tamen hæc ratio ſufficiens non eſt, nec vomitus planè improbandus, ſed diſtinctione opus eſt. Etenim vbi cerebrum primariò afficitur, aut vbi à parte aliqua externa Epilepſiæ cauſſa cerebro communicatur, nullus vſus eſt vomitûs; & experientia docuit, eos, qui violentioribus per aluum & vomitum ſimul purgantibus, in epilepſia cerebro primariò affecto vtuntur, non ſolùm nihil commodi inde percipere, ſed peiùs inde habere. Sed tum vomitus prodeſt; & locum habet, vbi Epilepſia per conſenſum ventriculi, partiúmque vicinarum oritur, ſeu cum cauſa Epilepſiæ iis in locis hæret, è quibus per vomitum extrudi poteſt. Et naturæ quædam ad vomitum ſatis pronæ ſunt, nec facilè incommodi aliquid ex eo tum metuendum. Et ſit, vt caput aliquo modo afficiatur vomitu: tamen longè maius commodum eſt, quod tum ex eo prouenit.

QVÆSTIO X.

An Frictiones in paroxyſmo Epileptico vſum habeant?

Frictiones in Epilepſia.

Non malè, *in ſpicilegio, c. I. de Epilepſia,* ſcribit Franciſcus Hildesheim, in ipſo paroxyſmo Epileptico nullum vnquam auxilium præſtantius ſe expertum eſſe, quàm frictiones validas ac violentas ſcapularum, brachiorum, crurum, & ipſius dorſi, cum pannis aſperioribus & piloſis. Eraſtus tamen *diſp. 4. contra Paracelſ.* frictiones non multi vſûs eſſe putat, quòd nihil euacuare ex loco affecto poſſint, propter obtuſum membrorum ſenſum. Verùm enim verò ſententia prior verior Etſi enim verum ſit, ſenſum tum eſſe obtuſum: tamen frictiones fortiores ſint, quales eſſe debent, ſenſus ſopiti excitantur quaſi. Præterea etſi ſenſus frictiones non percipiat: tamen frictiones fortes partes calefaciunt, humores & ſpiritus ad partem, quæ fricatur concitant ac mouent. Vnde fit, vt vapores ad caput tendentes verſus inferiora, & partes illas quæ frictione incaluerunt, attrahantur & diſcutiantur.

QVÆSTIO XI.

An in paroxyſmo Epileptico ſternutationẽ ciere liceat?

Sternutatoria in Epilepſia an conueniant.

Sunt nonnulli, qui in paroxyſmo Epileptico ſternutationes ciendas non putant, eâ de cauſſa, quòd humores craſſos ſternutatoria è cerebro excutere non poſſint, verùm eos mouendo & agitando maiores obſtructiones pariant; imò, capite non euacuato, viſui inſigne damnum adferre poſſint; cùm experientia conſtet, ex intempeſtiuo ſternutamentorum vſu materiâ in cerebro copioſâ agitatâ, neruorum opticorum obſtructionem, & hinc cœcitatem ſecutam fuiſſe. Verùm ſupponunt hi ex antiqua opinione, à craſſis humoribus, ventriculos cerebri obſtruentibus, excitari Epilepſiam. Cum verò ſuprà ſatis ſit demonſtratum, non ab humore craſſo, ſed potiùs tenui imò vapore & aurâ, Epilepſiam excitari, fruſtra hoc incommodum metuitur; materiamque talem ptarmica ſatis diſcutere valent. Atque vſus & experientia docet, nihil damni à ptarmicis in Epilepſia exhibitis prouenire, ſed cum ſumma vtilitate ea adhiberi. Interim non negamus, in aliis morbis, in quibus materia craſſa & copioſa in capite abundat, ptarmica cautè & cum circumſpectione eſſe adhibenda.

QVÆSTIO XII.

An Apium Epilepticis ſit noxium.

An apium Epilepticis ſit noxium.

Auicennas, *lib.3. Fen.1. tr.5. cap.11.* è cibis præcipuè apium reiicit, vtpote quod peculiare proprietatem Epilepſiam commouendi habeat; quem Arnoldus de Villa noua, *lib.1.cap.2.* & alij, inter quos è recentibus eſt Tabernæmontanus, ſequuntur. Auicennam verò reprehendit Leonhard. Iacchinus, *de acutor. morb. curat.* & merum delirium eſſe id putat, cùm Galenus, *in conſil. de puero Epileptico*, Apium Epilepticis concedat.

Verùm non ſolùm Auicennas, ſed & Alex. Trallianus, *lib.1. c.15.* Apium Epilepticis, ceu naturaliter eos offendens, prohibet. Et Plinius, *lib.20 nat. hiſt. c.11.* ex Chryſippo & Dionyſio refert, in puerperio ab eo cibo comitiales fieri, qui vbera hauriunt. Cùm ergo tot docti viri id affirment, non puto planè iſtam ſententiam eſſe reiiciendam, ſed potiùs experientiam, quæ non planè refragabitur, conſulendam. Et quamuis multi hodie ſine noxa vtantur eo: ij tamen ad Epilepſiam diſpoſiti non ſunt. Et licèt Galenus Apium Epilepticis concedat; id tamen poſtea caput replere ſcribit; & ſimilia, quæ ei ætati, & in Epilepſia parum commoda, concedit: quâ ipſâ de cauſſa Hercul Saxonia hoc conſilium cum ſale legendum putat.

Hoc tamen hîc monendum, cùm de Apio quæſtio eſt, petroſelinum nobis ita dictum intelligendum eſſe. Id enim eſt verum apium hortenſe, & domeſticum antiquorum; quod verò apium hodie dicitur vulgò, id eſt apium paluſtre antiquorum.

QVÆSTIO XIII.

An Cranij humani aliquis in Epilepſia vſus ſit?

Cranij humani in Epilepſia vſus.

Cranium humanum contra Epilepſiam hodie vſurpari notiſſimum eſt. Reprehendit tamen hoc Eraſtus, *in diſputat. contra Paracelſum, part.4.* ſcribitque, Diabolum perſuaſiſſe latenter hominibus, vt pro Epilepſiæ depulſione vterentur puluere ex cranio humano præparato, & iuſſiſſe, vt deuorarent fœminas fœminæ, mares maſculi. Paracelſum verò, cùm inaniter offerri cranij puluerem animaduertiſſet, vt ſuperſtitionem confirmaret & augeret, oſſiculum quoddam paruum, angulare, magnitudine vnguis in capitis vertice inueniri, mentitum eſſe quod epotum liberaret ab Epilepſia, & ne in mendacio deprehenderetur addidiſſe non in omnium capitibus, ſed in quorundam ſaltem reperiri. Ipſe verò Eraſtus in nullis reperiri ſtatuit.

Verùm enimverò, etſi verum ſit inter medicamenta paſſim circumferri multa, quæ reipſa quod de iis prædicatur non præſtant; nolim tamen hoc facilè de cranio humano aſſeuerare; cùm tot docti eruditique Medici teſtentur, verum eſſe, quod de efficacia cranij humani in Epilepſia ſcribitur, præcipuè cùm Eraſtus nullam rationem, quæ contrarium ſuadeat, afferat. Ideóque etſi ſuperſtitioſorum medicamentorum vſus rectè reiiciatur, atque inde etiam Galenus, *de ſimpl. med. fac.* ſcribat, abſurdum & indignum hominibus eſſe; talia vſurpare: idem tamen Galenus, *lib.11 de ſimpl. med. fac. titul. de Oſſibus*, refert ſe nouiſſe, quendam oſſa combuſta potui exhibuiſſe haud ſcientibus quid biberent, ne ſcilicet ea auerſarentur, ac multorum tum Epilepſiam, tum Arthritidem curaſſe. Id quod de cranio etiam obſeruare cuique promptum eſt. Et in primis ad Epilepſiam curandam efficaciſſimus eſt ſpiritus, qui ex eo elicitur, ſi infantibus gutt. vi. vel vii. adultioribus plures exhibeantur; vt & ſal ille volatilis, qui in deſtillatione liquoris huius è cranio colligitur.

Oſſiculum triangulare in cranio humano.

Paracelſum quoque oſſiculum illud in cranio humano reperiri affirmantem mendacij immeritò arguit. Thomas Eraſtus. Etſi enim ipſe ea non viderit: in multis tamen ad commiſſuram ſuturæ coronalis & ſagittalis talia oſſicula triangularia repeririuntur. Et ſunt penes me aliqua, quæ nuper etiam meis Auditoribus monſtraui, quæque habeo ex dono Dn. Michaëlis Doringij, iam Medicinæ Doctoris, & Phyſici Vratiſlauienſis; qui cùm iter in Sabaudia cum Dn. Guilhelmo Fabricio Hildano, Chirurgo celeberrimo, faceret in oſſuaria obuia, multa ex craniis ibi aſſeruatis cum Dn. Fabricio collegit.

QVÆSTIO XIV.

Vtrùm Amuleta proſint in Epilepſia?

Amuletorum in Epilepſia vſus.

Cùm de Amuletis quædam in genere dicta ſint, *in Tractat. de Conſenſ. & Diſſenſ. Chymic. cum Ariſtotel. & Galen.* ea quæ ibi prolata ſunt, hic repetenda non cenſeo, ſed argumenta ſolùm, quæ *loc allegato*, affert Eraſtus contra Amuleta, examinabo. Primò quidem ſcribit, naturalia πάϑη, ſiue propter formam ſubſtantiæ effectricem, ſiue propter certam temperaturam rebus ſubiectis inſint, non aliter mutari, quàm per ſenſibilium qualitatum alterationem. Quippe formæ ſubſtantiales neque corrumpuntur, neque mutantur, non mutato temperamento: At ab amuletis eiuſmodi temperamentum ſenſibilium qualitatum mutari nequit. Verùm enimverò malè præſupponit Eraſtus, nullas in rebus dari qualitates, & per eas mutationes, præter eas quæ ſunt à temperamento primarum qualitatum, aut, ſi dantur, non mutari poſſe, niſi temperamento ſenſibilium qualitatum mutato. Experientiâ enim multiplici conſtat, dari multas occultas qualitates, quæ ab ipſa forma ſubſtantiali, non mediante temperamento primarum qualitatum, fluunt. Hæ ergo qualitates, cùm ſui generis qualitates, contrarias habeant, vnde rerum antipathiæ proueniunt, poſſunt mutari, non mutato temperamento à ſui generis qualitatibus.

Deinde nec illud admitti poteſt, occultas qualitates non niſi proxima & quæ contingunt, corpora afficere, in remota verò, & inter quæ aliquod interiectum ſit, non agere. Repeiuntur enim inter quos, & feles ea eſt antipathia, vt ad præſentiam felis etiam ciſtæ incluſæ, & quam non vident, animo deficiant. Et magnetis vires trahendi ferrum nullo obice aut obſtaculo impediri poſſe, ac per tabulam interpoſitam ferrum à magnete trahi, res ipſa docet. Et quod Eraſtus negat, ferrum à magnete per medias carnes & cutim trahi, id affirmat Ambroſius Paræus *lib.8. Chirurg. c.15.* vbi refert, quendam Chirurgum hernas puerorum curaſſe magnete in tenuiſſimum puluerem redacto, & cum polenta exhibito, inguine verò qua præcipitabantur inteſtina, melle inuncto, & ſubtili ferri limaturâ aſperſa: de quo tamen Lectori iudicium relinquam.

Quod etiam impoſſibile putat Eraſtus, fruſtum lapidis aut radicis appenſum cuti, tantam vim mobifici humoris educere, vt morbum tam terribilem iugulare poſſit, id impoſſibile non eſt. Etſi enim ſenſibiliter humores vitioſos non educant talia: in ipſam tamen cauſſam morbificam aliquo modo agere poſſunt. Etenim non ipſi humores, quatenus tales, cauſſa Epilepſiæ ſunt, ſed malignum illud in humoribus, & praua humorum ἀλλοίωσις, ac quod peculiari vi cerebro infeſtum eſt, quod in minima etiam quantitate magnas vires habet; vt in venenis videre eſt. Illud ergo ſi extinguatur, & qualitas illa ſi tollatur, Epilepſia ceſſat, humore manente, modò is non totus corruptus ſit. Nec impoſſibile eſt, humorem aliquem qualitate prauâ depoſitâ manere, aut certè aliorum admixtione ita obtundi poſſe, vt ampliùs non deprehendatur: ſicut non ſolùm id in coctione humorum, & febribus, extincto paroxyſmo, videre eſt, ſed & aliis in rebus apparet. Spiritus vitrioli, exempli gratiâ, inſignem aciditatem & acrimoniam habet; at ſi aliquid ſalis vel ol. tartari addatur, omnem illam amittit. Vina pendula corrigi poſſunt manente ſubſtantiâ. Ita & cereuiſiæ aceſcentes ſæpè qualitatem illam deponunt.

QVÆSTIO XV.

An vſus ſanguinis humani conueniat in Epilepſia?

Ex Tertulliani *Apologetico aduerſus gentes* patet, Romæ vſitatum fuiſſe, vt in theatro & arena iugulatorum gladiatorum ſanguinem recentem de iugulo decurrentem & tepentem adhuc contra morbum comitialem biberent. Idem Plinius, *lib. 28. natur. hiſtor. cap.1.* teſtatur, & Cornel. Celſus, *lib.1. cap.34.*

Verùm vt illa ipſa theatrica ſpectacula, & gladiatorum cædes diaboli inuentum ſunt: ita vt Plinij, *loc. allegato* verbis vtar, ille *euerſor. iuris humani, monſtrorúmque artifex* cæde humanâ, & ſanguinis humani effuſione delectatus, ex hominum ſanguine & ſacrificia & pharmaca per ſuos ſacerdotes fraudulenter inſtituit, hominibúſque ſuperſtitioſis perſuaſit, vt contra Epilepſiam, ſanguinem humanum haurirent. Verùm nullius animalis ſanguis adhuc calens ſine incommodo bibitur. Docétque experientia, ſanguinem animalium potiſſimùm adhuc calentem & ſpirituoſum, hauſtum magnam in corpore mutationem efficere, poſſúntque inde Lycanthropia & Galeanthropia excitari, ita vt homines eorum animalium mores referre incipiant, de quo ſuprà, *cap. 16.* dictum. Sanguinem quoque humanum Epilepticis nihil profuiſſe, ſed animum ferocem induxiſſe, eadem experientia docuit. Nota eſt ex Iulio Capitolino hiſtoria de Marci Antonini Philoſophi Imperatoris vxore Fauſtina. Ea enim cùm amore gladiatoris detineretur & contabeſceret, Marcus Imperator id ad Chaldæos & Mathematicos retulit, qui ſuaſerunt vt occiſo gladiatore Fauſtina tepidū cruorem illius, biberet, viróque ſuo mox concumberet, quo quidem ſanguine gladiatoris hauſto amorem depoſuit, (forſan deſiderio potiùs per remotionem obiecti, quàm ſanguinis hauſtu, ſublato) vis autem illius gladiatoris ſanguinis ſeſe prodidit in partus illius Fauſtinæ. Antoninus enim quem peperit, homo crudelis & gladiatorio animo ac temeritate fuit, vt pugnis gladiatoriis & cruentis cædibus Rempubl. Romanam ferè attriuerit. Vid. etiam Libavius, *2. part. ſingul. p.164.*

Refert quoque Iohan. Langius, *epiſt. lib.1. cap.71*, quendam Paſtorem ſicarium & homicidam duos habuiſſe filios, quo ſibi in ſui facinoris & latrocinij ſubſidium adſciuit: Cùm verò iuniorem ad tam ſæua obeunda facinora puſillanimem animaduertiſſet, occiſo in ſylua Ottonis tabellario, panem ſanguine occiſi madidum filio eſurienti edendum præbuit, quo degustato tanquam Dæmonis œſtro percitus, ſeſe ad quæuis perpetranda flagitia longè audaciorem factum, dum de eo ſumeretur ſupplicium, ſponte confeſſus eſt. Plura de ſanguinis humani, inſtinct. Diaboli, vſu videantur in allegata modò epiſtola. Summa, vt Lucanus ſcribit:

— Nullus ſemel ore receptus.
Pollutus patitur ſanguis manſueſcere fauces:

Potus ſanguinis humani minùs tutus.

¶ [Vſum ſanguinis humani tutum non eſſe, *ſuprà* diximus. Id confirmat etiam hiſtoria, quam refert Zacutus Luſitanus, *de Prax. med. Adm. lib.* 3. *obſ.* 79. vbi narrat, iuuenem quendam inimico ſuo, amicitiâ ſimulatâ, ad conuiuium inuitato, inter potandum obtuliſſe poculum vini cum vnc. duabus ſanguinis humani, ex homine ruffo venæ ſectione emiſſi, adiecto etiam ſaccharo. Quod cùm ille incautus exhauſiſſet, poſt triduum delira loqui cœpit, & in perpetuum fatuus remanſit, nec vllo remediorum genere curari potuit.]

CAPVT XXXII.

De Caro.

Nomen.

Carus vnde dictus.

CArus, ἀπὸ τῆς κάρης, *à capite* ſic dictus eſt, quòd ſit capitis grauitas, & inexpunabilis dormiendi neceſſitas. Latini nonnulli torporem, Arabes Suberh appellant. Idem cum Caro etiam affectus videtur eſſe malum, quod Hippocrates, 7. *Aphor.* 14. & 58. ἔκπληξιν & ἀφωνίαν nominat. Quanquam ἀφωνία pro magnitudine affectus interdum apoplexiæ tribui videatur; de quo infrà, *de apoplex. quæſt.* 1. Etſi verò Carus nonnunquam pro comate ſumitur: tamen cùm de Caro propriè dicto loquimur, eſt is proximus apoplexiæ affectus, in quo non ſolùm ſomnus longior eſt & profundior, quàm in lethargo, ſed præterea æger vocatus non audit, & niſi punctus, vix ſentit, & quamuis ſentit, non tamen loquitur, aut oculos aperit. Reſpiratio tamen illæſa eſt, quo ipſo ab apoplexia differt, in qua reſpiratio eſt difficilis cum ſtertore. Quando verò Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 2. & 2. *acutor. aphor.* 20. ſcribit; in Caro hominem neque ſentire neque moueri, neque intelligere, neque meminiſſe id ita accipi debet, quòd Carotici non ſentiunt nec mouentur, niſi obſcurè, & confuſo quaſi iudicio, dum videlicet obiecto fortiùs feriente ac pungente partem contrahunt, quod non fit in apoplexia.

Definitio.

Definitio.

Et videlicet Carus, vt Galenus definit, *de ſympt. different. cap.* 3. Paralyſis quædam τῶν φανταστικῶν, ſeu, vt res clariùs explicetur, reſolutio & priuatio quædam ſenſuum internorum, motúſque voluntarij, ſpirandi ſolùm facultate illæſa: ſeu ſomnus profundus, cum ſenſus & motus, reſpiratione exceptâ, imaginationíſque ſeu imminutione, ſeu ablatione, ob impedimentum motus ac minimè liberum exercitium ſpirituum animalium.

Cauſſa.

Cauſſa proxima.

Cauſſam huius mali proximam eſſe in ſpiritibus animalibus, qui in organa ſenſus & motus influere, ac liberè in cerebro moueri non poſſunt, planum eſſe puto. Hoc autem impedimentum plerique ab anguſtia ventriculorum cerebri prouenire ſtatuunt: quod commodè explicandum. Neque enim, vt alibi dictum, in ventriculis cerebri ſpiritus animales continentur, ſed potiùs in ſubſtantia & meatibus cerebri. Ideóque à meatuum cerebri, ſiue compreſſione, ſiue obſtructione ſeu anguſtia, Carus ortum habet.

Et quidem primò à compreſſione cranij & cerebri fieri Carum, docet Fernelius, *lib.* 5. *Pathol. c.* 2. dum ſcribit, ſe vidiſſe quendam ictu vehementi ac valido concidiſſe, vt ſanguis ex oculis, naribus, auribus, & ore emanârit, hinc totius mentis ſenſûſque ſtupor inuaſerit, vt caluaria pertuſa ac denuò obducta fuerit, omnéque remedij genus ſine ſenſu inductum, atque is tertio ſit menſe reſtitutus, immemor omnium quæ acciderant. Refértque Mercurialis, ſe vidiſſe quendam ab importuna cranij perforatione factum caroticum, vbi ſcilicet in vulneribus inter perforandum vel eximendum os, membrana cerebri violatur, negligentiùs impreſſo inſtrumento Chirurgico, quod μηνιγγοφύλακα appellant. Pertinet & huc muſculorum temporalium ac arteriarum contuſio: niſi cauſſæ iſtæ commodiùs ad tertium cauſſæ genus referri poſſint, de quo poſtea. Pertinent & huc *allegati aphoriſmi* 14. & 58. *ſect.* 7.

Secundò, ab obſtructione meatuum cerebri, imò cerebri refrigeratione & humectatione ab humore quodam frigido & craſſo, Carum fieri poſſe, negandum non videtur: cùm omnino inter ſoporis præternaturalis ſpecies hæc ſit grauiſſima. Ad hanc cauſſam faciunt iter per loca frigida in pluuiis & niuibus, habitatio in conclaui nuper ædificato & humido.

Tertiò. Sed præter anguſtiam, cauſſæ illæ externæ, ictus & percuſſiones capitis, caſúſque alio etiam modo actiones animales turbare poſſe videntur, videl. vel agitatis, commotis & perturbatis ſaltem ſpiritibus, vel etiam neruis, quibus ſpiritus feruntur, ruptis. De qua cauſſa vtrâque Fernelius, *loc. allegato*, ita ſcribit: *Fiunt præterea & ſoporoſi affectus, cerebro ictu vel caſu vehementius concuſſo. Agitatis quippe & commotis ſpiritibus nulla rectè actio edi poteſt, túmque ſubſiſtit homo quaſi attonitus, vt qui aut timore aut verecundiâ obſtupuit. At ſi concuſſionis vi & impetu fracta & depreſſa caluaria meninges cerebrúmque premit, ſenſus atque ſermonis expers obſtupeſcit homo. At certè cùm effractum cerebrum eſt, atque eius, aut neruorum inde prodeuntium diuulſio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus ſopor oritur, exiguam nobis ſalutis ſpem relinquens.*

Pertinere huc videtur & ea Cari ſpecies, quæ fit arteriis carotidibus, & muſculis temporalibus affectis. Cùm enim hæ arteriæ ſpiritum vitalem ad animalium ſpirituum generationem ad cerebrum vehant, ſi lædantur hæ arteriæ, & ſpiritui vitali tranſitus denegetur, ſpirituum animalium generatio non fit, & ita ſpiritibus vel deficientibus, vel perturbatis Carus oritur. Idem fit muſculis temporalibus contuſis, compreſſis, vel alio modo læſis, quos idcirco Hippocrates, *lib. de articulis*, καρώδεας nominat. Habent enim non ſolùm maximum cum cerebro conſenſum propter inſignes neruos, qui ſi lædantur facilè cerebro malum communicatur, ſed & arteriæ carotides his muſculis læſis lædi poſſunt.

Ad hanc differentiam Cari, quæ à perturbatione ſpirituum fit, pertinet & ille, qui fit à vehementiſſimis doloribus, à cauſſa ſiue interna, ſiue externa, diſſipatis videlicet ſpiritibus, & concidente in cerebro ſpirituum animalium robore; vnde nonnulli etiam ſubſidentiam cerebri deducunt, quæ peculiaris in hoc affectu anguſtiæ cauſſa ſit.

Pertinet huc & ille ſomnus grauis, qui in Epileptici paroxyſmi fine accidit.

Quartò, Quibus tandem meritò addimus vim narcoticam, de qua ſuprà *cap.* 2. dictum, & *cap. ſeq.* de Apoplexia dicetur, dum ſpiritus animales torpidi, & ad actiones ſuas inepti redduntur. Accidit hoc ex medicamentorum narcoticorum, cùm aſſumptorum, tùm extrà applicatorum vſu. Deinde quædam venena Carum inducunt, ſicut ex morſu aſpidis ſoporem & torporem lethalem accidere, Plutarchus, *de morte Cleopatræ*, ſcribit; vt & fungorum quorundam eſus, & alia venena. Sæpe etiam ex intus genitis malignis humoribus in malignis febribus Carus accidit. Imò etiam in intermittentibus etiam febribus, in principio paroxyſmi, calore attenuatâ & fuſa materiâ, vapores ad caput eleuantur, & Carum excitant, qui non priùs ceſſat, quàm vapores illi diſcuſſi ſint. Et quod in febribus à toto corpore accidit quandoque, idem etiam à priuatis partibus, inteſtinis, & vermibus in iis, ac vtero accidere poteſt. Refert quoque Mercurialis, Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum apud eos naſcentium, & curari ſuffitu bituminis & barbæ hirci. Pertinet huc & fumus carbonum accenſorum in conclaui concluſorum, qui & aërem craſſum & ventilando calori ineptum reddit, & vi narcoticâ ſpiritus torpidos efficit. Quod præſtant & vapores illi è muſto & cereuiſia feruente exhalantes.

Differentia.

Differentia.

Differentiæ vtiles & ad curationem cognitu neceſſariæ, à cauſſarum diuerſitate, & locorum, in quibus illæ in corpore generantur varietate petuntur. Carus videlicet alius eſt per eſſentiam, vbi materia, eius cauſſa, in capite generatur; alius per conſenſum: & quidem nunc ex hac, nunc ex illa parte prouenit. Cauſſæ quoque ſunt variæ, vt modò dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica ipſius affectus.

Æger graui & continuo ſomno opprimitur, atque oculos habet clauſos, quod non fit in catalepſi; & ſi eos dum magno clamore vocatur, aperit, ſtatim iterum claudit; interrogatus non reſpondet, quod fit in lethargo, in quo ipſa febris ſemper coniungitur: cùm carus, ſi cum febre ſit, acceſſiones ſaltem febrium ſequatur. Si pungatur, ſentit, & membrum contrahit; quod non fit in apoplexia: libera tamen reſpiratio adeſt, niſi cauſſæ vehementia ſit maxima: ac tum parum ab apoplexia differt hic affectus.

Signa Cauſſarum.

Signa cauſſarum.

Cauſſæ quoque huius affectus ſua habent indicia. Nam ſi à compreſſione eſt; præceſſit contuſio vel ictus, quod ab aſtantibus cognoſci poteſt: ſicut & ſi à fumo carbonum aut veneno hoc malum originem trahat. Si ab obſtructione, vel cerebri humectatione, pituitæ ſigna aderunt, ex antegreſſis cauſſis humectantibus & refrigerantibus, vt aëre, cibis, medicamentis, ex temperamento itidem ac habitu corporis humidiore ac frigidiore, & ſignis aliis, de quibus ſuprà, *part.* 1. Si febris adſit, facilè ſuis cognoſcitur ſignis, & naturam cauſſæ patefacit. Si ex vermibus originem habeat, item ſi vapor ab inferioribus aſcendens malum producat, diligenter inquirendum, in qua parte fons mali & materia, quæ vaporem illum narcoticum ſuppeditat, hæreat. Si à veneno ortum habeat, id ex aſtantium relatione cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Τὸ καρῶδες vbique malum, teſte Hippocrate, *in Coac. prædict.* & Galeno, 1. *Prorrh. Aphor.* 29. Nam actiones animales, exceptâ ſolâ reſpiratione, ſunt affectæ, & cerebrum, quod nobile membrum eſt, patitur. Magis verò periculoſus eſt Carus, in quo reſpiratio quoque læditur: tum enim apoplexiam in propinquo eſſe, indicio eſt.

2. Cephalgia καρώδης cum capitis grauitate conuulſionem indicat, Hippoc. *in Coac.* Cuius rei cauſſam hanc reddunt, quòd humor frigidus non nimis craſſus in neruorum ſubſtantiam penetret, eos repleat, extendat, aut frigore vellicet, vt conuulſio ſequatur. Verùm probabilius eſt, materiam quæ ſeu cerebrum humectando & replendo, ſeu vi narcoticâ, carum inducit, ſimul peculiari modo neruoſo generi infeſtam eſſe, illudque vellicare, & prout in hunc vel illum locum priùs incidit, hoc vel illud ſymptoma priùs producere poſſe. Etenim ſi in

ſine

ſine paroxyſmi ſopor accidit, non tam ob defatigatum à nimia agitatione cerebrum, quàm quod, vt rectè Platerus hac de re ſtatuit, vapores maligni, qui priùs neruoſum genus afficiendo motûs epilepticos excitabant, poſtea cerebrum labefactando ſoporem inducunt, cur non etiam vapor aut humor, qui priùs in cerebro ſoporē inducebat, poſtea ad neruoſum genus conuerſus, idem vellicare & conuulſionem pari poſſit; Cuius rei documentum præbet vinum & ſpiritus vini. Etenim compertū, eſt ebriis nonnunquam poſt ſoporem conuulſionem ſuperueniſſe.

3. Carus in declinatione febrium continuarum proueniens, ſi vires ſint debiles, ot lethalis eſt.

4. Si cranio contuſo meninges & cerebrum contundantur, malum eſt; quoniam æger aphoniâ corripitur, & ſenſu motúque priuatur. Si verò cerebrum ipſum effringatur, aut neruorum fiat auulſio, deteriora ſymptomata ſuccedunt, cum exigua ſalutis ſpe, vt ex 7. *Aph.* 14. & 58. colligitur.

5. Carus & ſomnus nimius ac grauis poſt quamlibet magnam inanitionem aut ſpirituum diſſipationem & abſumptionem, peſſimus eſt. Ægrum enim morti vicinum nunciat.

Indicationes.

Indicationes. Si malum hoc proueniat à copioſa pituita cerebrum refrigerante humectante, & irrigante, vel etiam meatus eius obſtruente, calefacienda, attenuanda, & euacuanda ea erit, habitâ priùs ratione totius corporis. Si autem ab humore vel vapore narcotico fiat, ea exhibenda, quæ peculiarem facultatem habent narcoticam vim infringendi, ſimúlque partis, quæ illam materiam ſuppeditat, habenda ratio eſt. Si à veneno proueniat, curatio ad illud dirigenda. Si accidat à compreſſione cerebri, cranium eleuandum, affluxus prohibendus & quod affluxit, diſcutiendum.

Curatio.

Curatio. Ergo ſi vel à pituita, vel à vapore narcotico originem habeat Carus, habitâ priùs totius corporis ratione, eoque euacuatò, reuulſionibus inſtitutis per frictiones, glādes, clyſteres acres, vt ſuprà, *part.* 1. dictum, caput per errhina, apophlegmatiſmos & ſimilia euacuetur, vt *ibidem* dictum. Æger frequenter rutam & pulegium olfaciat, aceto intincta; pars capitis anterior fricetur ol. rutæ, cui caſtoreum admiſſum ſit, vel etiam addatur ſinapi ac nigella; vel ſinapiſmi inſtituantur. Acetum quoque acerrimum laminæ ferreæ candēti infundatur, ac vapor naribus excipiatur, quod efficax eſt in affectibus ſoporoſis remediū. Reliqua curatio ferè inſtituitur, vt *capite ſeq. de Apoplexia* dicetur.

Si autem cum febre vel vermibus coniungatur Carus vel aliunde per conſenſum accidat: reſpiciendum ad totum corpus, vel ad partem mittentem. Materia ſcilicet à capite auertenda, cerebrúmque, quod eſt membrum recipiens roborandum. Inprimis materia, quæ cauſſam ſuppeditat, tollenda. Sublato enim morbo principali, vel fomite, & illud, quod eum ſequitur, ceſſat. Ea tamen non ſunt negligenda, quæ vim narcoticam infringunt; ideóque acetum, ruta, pulegium olfacienda.

Si autem à veneno hoc malum inductum ſit, & quidm hauſto, mox vomitus inſtituatur. Deinde dentur conuenientia alexipharmaca. Si opium ſumptum ſit: caſtoreum mixtum cum oxymelite detur. Si hyoſcyamus: caſſia ligneâ aut caſtoreum exhibeatur. Si morſu animalis venenati inductum ſit venenum & hinc pendens Carus: conuenientia alexipharmaca danda, ac venenum per vulnus extrahendum. Si ignoretur venenum, propinetur theriaca antiqua cum caſtoreo Sin extra admotum ſit narcoticum, ol. caſtor rutæ & de piperibus conuenit.

Simul in his omnibus danda opera, vt æger à ſomno excitetur, de quo ſuprà, *cap.* 2. dictum Nimirum extrà adhibenda ruta, & ex parata medicamenta, caſtoreum, acetum, moſchus; vel applicetur emplaſtrum ex vna parte ſcillæ, vna rutæ & duabus caſtorei.

Nonnulli plura medicamenta à proprietate iuuantia contra hunc affectum proponunt. Dominic. Leonus, *cap. proprio*, ſcribit, quendam Empiricum retuliſſe, ſuccum conſolidæ, præcipuè minoris, quantitate ℥.ij. hauſtum lethargicos & caro laborantes excitare, & omnem ſomnum profundum remouere. Idem ſcribit, fel gruis tepefactum in vaſe plumbeo, & illitum occipiti, à ſomno excitare, myrrham item & thus deglutitum, ſomnum diſcutere. Recenſet *ibidem* & alia quædam ſub ceruicali poſita, vel corpori alligata, quæ vigilias præſtant, vt oculos, cor & fel philomelæ, pennam dextræ alæ merulæ, caput & cor veſpertilionis, oculos vpupæ; quæ tamen videntur eſſe ſuperſtitioſa.

Si deinque à compreſſione cranij & cerebri originem habeat Carus, curatio inſtituenda vt ſuprà *part.* 1. *c.* 10. dictum.

Diæta.

Diæta. Æger contineatur in aere temperato, vel ad ſiccum & calidum vergente, lucido, non tenebricoſo, & clamore forti ac vociferatione excitetur. Inſtituantur & frictiones & ligaturæ extremorum. Reliqua ex iis, quæ de Lethargo dicta ſunt, & iam de Apoplexiâ dicentur, petantur.

Cura fumo carbonum, vel muſti vapore ſuffocatorum.

Propter cognationem non prætereunda cura eorum, qui fumo carbonum, vel vapore muſti aut cereuiſiæ ſuffocantur. Cùm enim interdum accidat, vt Medicus ad eos, qui fumo carbonum, vel vapore muſti aut cereuiſiæ feruentis penè ſuffocati ſunt, ſubitò vocetur, quid tum agendum ſit, vt in promptu habeat, neceſſe eſt. Foreſtus, *lib.* 15. *obſeru.* 36. *in ſcholio*, curationem ex Haly, *Practica lib.* 6. *cap.* 4. deſumptam proponit. Verùm Haly eo loci non de fumo ſuffocatis, ſed de ſtrangulatis, & fune ſuffocatis agit. Æger autem talis ſtatim in aërem liberum exportandus, & os diducendum, ac apertum ſeruandum, & ſp. vini optimè rectificatus, in quo aliquid theriacæ diſſolum ſit, vel aqua theriacalis, aut apoplectica, vel epileptica, vel hirundinum, cum caſtoreo vel, acetum rutaceum inſtillandum. Hinc vbi æger iterum moueri incipit, vomitorium ex multo oxymelite exhibendum, dorſóque ægri concuſſo vomitus excitandus. Hinc aliquod ſternutatorium naribus inflandum, & palato Theriaca, Mithridatium cum caſtoreo, aliáque, de quibus vbi de *Apoplexia* dicetur, illinenda. Nec intermittendæ frictiones, clyſteres. Tandem ea exhibenda, quæ ſpiritus animales & vitales reficere valent.

CAPVT XXXIII.

De Apoplexia.

Nomen.

Apoplexia unde dicta. APoplexia, Græcis ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττειν dicitur, quòd homo ceu fulmine ictus, aut victima ad aram cæſa, ſubitò concidat Ἀφωνίαν, & Apoplecticos ἀφώνους appellat Hippocrates 4. *de rat, vict. in acut.* 6. *Aph.* 517. *Aphor.* 58 quod hoc malo correpti ſtatim obmuteſcant.

Ἀφωνία quid ſit. De voce verò ἀφωνίας notandum, etſi vox etiam lædi poſſit ſolùm inſtrumentis voci deſtinatis læſis: tamen Hippocrates, vt Galenus, *in Comm. ad allegatos Aphoriſmos*, docet ἀφώνους κατ᾽ ἐξοχὴν eos ſaltem, q uibus ſenſus & motus ablatus, quique non aliter atque attoniti ſine vllo ſenſu & motu proſtrati iacent, ſub homine ἀφώνων intelligit, ſub vno maximè manifeſto ſymptomate τῆς ἀφωνίας, omnes volontarias actiones læſas comprehendens. Fit autem hoc & in Apoplexia & in Caro. Ideóque ἀφώνων nomine vtròque affectu laborantes cōprehendit Hippocrates. Aphoniam quidem pro Caro ſumit. 5. *Aphor.* 5. pro Apoplexia verò locis modò allegatis.

De voce tamen ἀφωνίας, & qualis is affectus ſit, dicetur infrà, *quæſt.* 1. Latinis morbus ſideratus & attonitus appellatur, quòd quaſi fulmine tacti ægri concidāt. Nonnullis quoque vniuerſalis puralyſis nominatur, quòd omnium partium ſenſus & motus auferantur. Germani *deu Schlag. vnd. die Hand. Gottes* nominant.

De Aphonia & an Apoplexia ſint idē affectus. Aphonia quid. ¶ [Aphonia equidem, vt *ſuprà* diximus, etſi ſit ſæpe propriè vocis læſio, quæ pluribus à cauſſis accidere, & etiam ſine ſenſus & motus læſione contingere poteſt, ſolùm inſtrumentis voci deſtinatis læſis: tamen Galenus, *in comment. ad aph.* 5. *ſect.* 5. *ad aphoriſm.* 51. *ſ.* 6. *& ad aph.* 58. *ſect.* 7. docet, Hippocratem in allegatis aphoriſmis, & albi etiam, ἀφώνους eos licere qui ſenſu & motu voluntario priuantur, κατ᾽ ἐξοχὴν, quòd vox voluntariarū actionum ſit præcipua, atque ἀφωνίαν tum idem eſſe quo apoplexiam. Et 4. *de rat. vict. in acut. text.* 23. ſcribit, vno ἀφωνίαν nomine Hippocratem & epilepſiam, & apoplexiam; & ſyncopen cardiacam intelligere.

Obſeruatio cuiuſdam affectus. Aphoniâ cognati, & inter Epilepſiā ac Apoplexiā quaſi medij. Verùm enimuerò obſeruaui aliquoties in praxi affectūq uendam, qui meritò ad ἀφωνίαν refertur; an tamen ſit apoplexia, meritò dubitatur: cùm potiùs inter epilepſiam & apoplexiam quaſi medius eſſe videatur. Etſi enim veluti apoplectici concidunt ægri: tamen motu planè non priuantur, neque conuelluntur, neque etiam vox iis initio planè perit, ſed interdum quædam pauca, tamen, proferunt Deſcriptum tamen hunc affectum apud nullum Authorem inuenire potuj, niſi nuper apud Adrianum Spigelium *l.* 2. *de Semitert. cap.* 15. vbi eum his verbis deſcribit: *Eſt*, inquit, *morbus in Germania & Pannonia frequens; quem Auſtriaci. Morauí & Styri Timorem appellant, inter apoplexiam & epilepſiam quodammodo ambigens Cadunt enim veluti apoplectici ſine ſenſu, non tamen motu priuantur, neque conuelluntur, vt epileptici. Aliquando ſtertunt, nec tamen diſcuſſo morbo paralyſin alicuius membri incurrunt.* Hæc Spigelius.

Aliquot eius Exempla. Talis Aphonia eſt, quam ebrij quandoque patiuntur. Talis fuit ille affectus, quem hîc Vir quidam doctus debilitate ventriculi laborans, paſſus eſt. Ille cùm menſæ aſſideret, & parum comediſſet, ſubitò color faciei mutari cæpit, vocemque amiſit, interdum tamen quædam pauca locutus eſt; (neque enim tales vocem ſēper planè mittunt, ſed pauca quædam loquuntur) amotus tamen non fuit ablatus, cùm & manu medicamenta propinanda à ſe propelleret, & ab abſtantibus ductus, ambularet. Oculos habebat apertos, neminem tamen cognoſcebat. Accidit verò v cùm vltra dimidiam horam ita habuiſſet, ſurgeret, & ſtans, ſed ab abſtantibus ſubſtentatur, euomeret cruda multa, ac plura, quàm cū aſſumpſiſſet. Poſt vomitum ſtatim ad ſe rediit, & adſtantes agnouit, ſe tamē vomuiſſe non meminit, atque ita horæ ſpatio ab hoc affectus liberatus eſt.

Simile malum alium quendam Virum mediâ nocte poſt crapulam inuaſit, qui itidem vomuit, ſed vix poſt horas duodecim à malo iſto liberatus eſt. Idem poſt quinque ſeptimanas, horâ tertiâ pomeridianâ, eodem malo correptus eſt, cùm ſolus eſſet, pronus in faciem concidit, fontémque parte ſiniſtrâ læſit, & pronus in facie iacens repertus eſt. In lectum deportatus, mox vomuit aliquoties, neminem agnouit, motu tamen non planè priuabatur. Nam omnia medicamenta, manu ſiniſtrâ tamen ſolùm à ſe repulit, & ſtans à miniſtris ſuſtentatus in matulam

lam minxit, pauca locutus eſt. Poſt horas duas planè ἄφωνος factus, ſtertere etiam cœpit, & aliqua conuulſionis indicia in brachiis apparuerunt, & ante ſextam veſpertinam mortuus eſt.

Alius quidem Vir, hepate calidiore præditus, cùm crapulæ nimis indulſiſſet, ſubitò menſæ aſſidens omnium ſenſuum perturbationem paſſus atque ἄφωνος factus eſt, ſermonem poſt horam recuperauit, ſed ſenſuum illa perturbatio diebus aliquot durauit. Eundem morbum in pluribus aliis obſeruaui, qui omnes poſt vomitum meliùs habuerunt, paralyſi tamen, quod poſt apoplexiam fieri ſolet, non fuerunt correpti. Et memini, quendam ducem militum pluſquam vigeſies hoc malo, iſto, quo dixi, modo correptum fuiſſe, ſemper tamen conualuiſſe: quod non fit in Apoplexia.

Cùm ergo non planè ſenſus externi, & motus voluntarius auferantur, ſed potiùs interni ſenſus perturbentur, omninò ἀφωνία talis, Apoplexia dici non poteſt; neque etiam Epilepſia, etſi nonnunquam in alterutrum affectum deſinat, & plerumque apoplexiæ prodromus ſit.

Cauſſa huius affectus.

Oritur hic affectus plerumque conſenſu partium inferiorum, à vapore narcotico, ſpiritus animales in cerebro ſeu ſopiente, ſeu perturbante; id quod ebriis accidit, 5. *aph.* 5. interdum etiam à capitis percuſſione, & ſpirituum perturbatione, ſine principij neruorum concuſſione. Quia tamen, vt dictum, ſi cauſſæ vehementia maior ſit, ægri tandem, vt apoplectici, ſubitò moriuntur, ad Apoplexiam tunc hic affectus referri poteſt, etſi ab apoplexia, quæ fit ab anguſtia principij neruorum, non parum differat. Nam in hac Apoplexia ſimul ſtatim ferè motus voluntarius aufertur, ſenſúſque externus perit: in Aphonia verò ſæpe ſatis diu ſenſus externi, & motus voluntarius reliquus eſt, cùm ſpiritus animales in ipſo cerebro imprimis afficiantur. Et quamuis aliquis in eam ſententiam venire poſſit, ἀφωνίαν omnem pertinere ad eas affectiones, de quibus Hippocrates, 3. *de rat. vict. in acut. text.* 23. *& ſeqq.* agit, vt vult Salius *de affectibus particular. cap.* 2. *&* 3. & eam prouenire à ſanguine: vt non negârim, tale quid à ſanguine aliquando accidere poſſe; tamen qui ea, quæ in ægris accidunt, diligenter perpenderit, facilè animaduertet, id non ſemper accidere, & ſæpe hoc affectu eos corripi, in quibus nulla eſt ſanguinis abundantia & nulla cauſſa quæ ſanguini ad caput motum conciliare potuerit, præceſſit. Et ipſa ſolutio mali teſtatur, non ſemper à ſanguine malum hoc prouenire; cùm vt ſuprà dixi, plerumque poſt vomitum ceſſet. Et ſit ſanè, vt in facie aliquis rubor appareat, is tamen potiùs affectum ſequitur, cùm natura cerebro laboranti ſuppetias ferre vult, ſanguine & ſpiritibus ad caput miſſis.

Curatio.

Cùm autem plerumque poſt crapulam, & ex repletione hypochondrij, hoc malum accidat, neceſſarium eſt, ventriculum potu crudo, quo repletur, & cuius vaporibus cerebrum atque ſpiritus offenduntur, liberari, proptereâque vomitorium exhibere commodiſſimum eſt, & quidem tale, quod ſtatim vomitum prouocet. Ad quod præ cæteris tutiſſimum eſt, Vitriolũ album, & ſal Vitrioli, cum cereuiſia calida butyro conditâ, vel iuſculo aliquo pingui ſumptum, quòd ſtatim vomitum prouocat, cùm cætera vomitoria pleraque tardiùs id præſtent.]

Definitio.

Definitio.

Eſt autem Apoplexia animalium actionum omnium, motus ſcilicet ac ſenſuum cum principum facultatum læſione, ablatio, ab influxu ſpirituum animalium in organa harum actionum denegato, orta. Cùm enim omnes actiones animales per ſpiritus animales expediantur, vbi ſpiritus in neruos & muſculos nõ influunt, ſenſus ac motus perfici nõ poſſunt. Sola reſpiratio, imminuta tamen, aliquandiu reſeruatur, ob maximam eius neceſſitatem; quia natura de ſalute hominis ſollicita, quicquid ſpirituum poteſt, ad muſculos thoracis mittit, & omnibus aliis motibus, quibus homo ſine mortis periculo carere poteſt, ablatis, reſpiratio, quâ homo ſine vitæ periculo carere non poteſt, quandiu poſſibile, ſeruatur. Præterea quia reſpiratio actio animalis ſimpliciter non eſt, ſed præcipuè pulmonis motu perficitur, concurrente tamen motu thoracis. Seruatur plerumque & pulſus integer quia is non ab animali, ſed vitali facultate proficiſcitur. In vehementiſſima tamen Apoplexia fit languidus, paruus & celer.

Reſpiratio cur in Apoplecticis ſeruetur.

Cauſſa.

Proxima Apoplexia cauſſa.

Cùm actiones animales à ſpirituum animalium opera proximè proficiſcantur, meritò quoque actionum harum læſarum cauſſa in denegato ſpirituum animalium influxu & motu quæritur. & rectè proxima cauſſa Apoplexiæ & læſarum actionum animalium omnium ſtatuitur eſſe denegatus influxus & motus ſpirituum animalium. Etſi verò antiqui hac de re conſentiant, & ab obſtructione ventriculorum cerebri hoc fieri putent: tamẽ hodie non eadem eſt omnium Medicorum ea de re ſententia; vt in *Inſtitut.* dictum & poſtea, *in quæſtione prima* dicetur. Hic verò, vt rem paucis complectamur, ſtatuimus, influxum & motum ſpirituum animalium prohiberi, vel à meatuum, per quos ſpiritus animales in ſenſuum & motus organa influunt, ſeu principij ſpinalis medullæ anguſtia, vel à ſpirituum animalium torpore & narcoſi; vel ab eorundem ſpirituum effuſione aut perturbatione.

Meatuum anguſtia.

Anguſtia autem meatuum, per quos ſpiritus animales ad organa ſenſus & motus tendunt, cùm rurſum quatuor modis fieri poſſit, ſcilicet ab eorundem meatuum vel obſtructione, vel compreſſione, & quidem cùm humores pituitoſi & excrementitij, vt & ſanguis è vaſis ſuis ad baſin cerebri effuſus meatus illos comprimũt, aut phlegmonodes διάθεσις, aut cranium ictu, vel aliâ cauſſa externâ compreſſum meatus illos comprimit & anguſtiores reddit: cauſſæ hæ, quæ ad curationem rectè inſtituendam omnino diſcernendæ ſunt, ſex erunt. 1. Humores pituitoſi, ſeu quicunque alij excrementitij, ſpirituum animalium influxum prohibentes. 2. Sanguis è vaſis ſuis ad cerebri baſin effuſus. 3. φλεγμονώδης διάθεσις. 4. Cerebri à cauſſa externa violenta compreſſio 5. Vapor ſeu ſpiritus narcoticus, ſpiritus animales torpidos reddens 6. Spirituum animalium à vulnere vel capitis percuſſione perturbatio aut effuſio; de quibus ordine dicemus.

Pituita Apoplexia cauſſa.

I. Si pituita, vel etiam ſimul humor melancholicus ſubitò commoueatur, & ſpiritibus animalibus ad organa ſenſus & motus influxum prohibeat, non quidem, vt antiqui credebant, ventriculos cerebri obſtruendo, ſed baſin cerebri, & principium neruorum, atque omninò cerebri oblongati, & in ſpinalem medullam iam deſinentis, partem, è qua omnes nerui originem ſuam habent, & per quam ſpiritus animales in omnes neruos influunt, ſeu premat, ſeu obſtruat ſpiritibus animalibus influxus & tranſitus denegatur. Vtroque enim modo, & compreſſione, & obſtructione id fieri poſſe putamus. Nam ſi excrementa cerebri extra cerebrum ſubitò fundantur, principium neruorum comprimere poſſunt. Si verò intus cumulentur, & ad baſin cerebri & principium neruorum ſubitò moueantur, illud obſtruunt. Non tamen à veritate alienum videtur, etiam pituitam tenuem & acidam, ſeu potiùs ſerum acidum, vtpote in loco per ſe anguſto, obſtructionem facere poſſe. Et humoris huiuſmodi in apoplecticis abundantis ſæpe multa adſunt indicia. Atque eſt humor hic per ſe neruis inimicus & ſæpe pertinacem paralyſin, in quam apoplexia degenerat, excitat; & apoplexia in paralyſin ſubitò deſinens ſæpe arguit, materiam non ſemper adeò fuiſſe craſſam.

II. Si ſanguis è vaſis ſuis ſeu ictu, ſeu contuſione, ſeu quocunque calidiore impetu, ab baſin cerebri & dictum locum effundatur, & non ſtatim per os, aures, nares, quod quandoque fieri ſolet, effundatur, ſed neruorum principio extrà affuſus, eique incumbens id comprimat & coarctet. Apoplexiam inducit. Huius rei duas hiſtorias deſcribit Fernelius, *lib.* 2. *de abdit. rer. cauſſ. cap.* 15. Primò enim refert, ſe vidiſſe aliquando virum viribus, integrum ſiniſtri oculi ictu vehementiori repentè attonitum corruiſſe, cũ omnibus fortis Apoplexiæ indiciis, atque intra 12. horas mortuum fuiſſe: in cuius mortui aperto capite neque oſſis, neque meningum, neque ſubſtantiæ cerebri quicquam confractum diuulſúmque, ſed duntaxat internas oculi venas contuſionis vi diſruptas animaduertit, è quibus ſanguis cochlearium duorum menſurâ ad cerebri baſin procubuerit. Deinde alium, qui citra cauſſam externam Apoplexiâ extinctus eſſet, ſe diſſecuiſſe refert, in quo humor craſſus ac viſcoſus ſimiliter ad contextum retiformem inuentus eſt, cerebri ventriculis nec oppletis nec obſtructis.

III. Non ſolùm ſanguis è venis effuſus, dicto modo Apoplexiam generat, ſed & phlegmonodes diatheſis; quando ſcilicet cerebri vaſa ſanguinis copiâ ita replentur, vt ſubſtantiâ cerebri, meatibuſque anguſtioribus redditis, ſpiritibus tranſitus denegetur; de quo in *Inſtitutionibus*. Et pluribus etiam de his agit Petrus Salius Diuerſus, *de affect. partic. cap.* 2. Hoc ſaltem addo, etſi verum ſit, ipſis vaſis iugularibus, ſeu venis, ſeu arteriis conſtrictis vel obſtructis, nec ſoporem grauem, nec apoplexiam fieri: tamen cùm non ſolùm Arabes vaſa hæc apoplectica & ſubethica nominarint, ſed & ipſi Græci carotidas appellarint, cauſſam certè aliquam fuiſſe oportet, cur hoc nomen iis impoſuerint, quam ego iam exiſtimo fuiſſe, vel quòd per hæc vaſa ſanguis, qui Apoplexiæ ſanguineæ, & ſoporis grauis cauſſa eſt; ad cerebrum fertur; vel quòd vapores narcotici per ea ad cerebrũ adſcendunt.

IV. Si ictu vel caſu vehementiore caluaria deprimatur, cerebrúmque, & inde neruorum principium comprimatur, idem accidere poteſt. Vbi tamen impoſſibile non eſt, & ruptis vaſis ſanguinis effuſionem, & ſpirituum perturbationem, vt etiam fit in cerebri commotione, concurrere poſſe.

Spirituum animalium torpor & narcoſis.

V. Si vapor ſeu ſpiritus narcoticus ſpiritus animales quaſi ſopiat, & ad motum ineptos reddat; neque in cerebro rectè mouentur, neque in organa ſenſus & motus influunt, & omnino ad actiones animales inepti redduntur. Id quod accidere poteſt & ab opio, ac opiatis medicamentis, & à venenis ac humoribus narcoticam vim habentibus. Cùm enim carus, & ſimiles affectiones ſomnolentæ, ex humoribus in corpore genitis, & venenis quandoque producantur, Apoplexiam etiam hoc modo generari poſſe, impoſſibile non eſt. Fruſtra verò laborant, qui horum affectuum cauſſam ex ſola frigiditate deducere conantur. Atque hinc fit, vt, etſi Apoplexia in paralyſin interdum deſinat, tamen in eiuſmodi hominibus ratiocinatio & memoria vix priſtinum vigorem recuperet, ſed hebetes ac torpidæ illæ actiones, præcipuè in ſenio confectis, deinceps relinquantur. Quod accidit non tam quòd frigida & humida intemperies cerebro inducitur, quàm quod à vapore narcotico mala & torpida diatheſis cerebro & ſpiritibus imprimitur.

Pertinet

Pertinet huc & illa à vino & ſpiritu vini narcoſis, quâ nonnulli omni ſenſu & motu ablato moriuntur, & multis nota ſunt exempla illorum, qui ebrij ſe currui domum reuerſuri commiſerunt, & ab aſſidentibus pro dormientibus habiti, domum reuerſi mortui inuenti ſunt. Et memini ante paucos annos hic infantem quendam, cùm in conclaui à parentibus domo egreſſis, ne extra domum vagaretur, concluſus eſſet, inuento vitro ſpiritu vini pleno: cùm magnam partem eius exhauſiſſet à parentibus domum reuerſis humi proſtratum vitrum in brachiis tenentem, ſemi mortuum inuentum eſſet & paulo poſt expiraſſe.

Spirituum animalium effuſio aut perturbatio.

VI. Tandem ſi cerebrum vulneretur inſigniter, vt ſpiritus animales effundantur; vel etiam ictu aut caſu ita concutiatur, vt ſpiritus animales omnes perturbentur; id quod fit in commotione cerebri, de qua ſuprà, *part.* 1. *c.* 20. dictum; aut cerebrum ſubſideat & comprimatur, vel ſanguis, è vaſis ſuis excidat; actiones illas, quæ ſpirituum animalium operâ perficiuntur, aboleri, & Apoplexiam induci neceſſe eſt: de quo Hippocrates, 7. *Aphor.* 58. *Quibus occaſione aliquâ cerebrum fuerit vehementer concuſſum, mutos protinus fieri neceſſe eſt.*

Differentia.

Differentia.

Primò Apoplexia ſecundum gradus quoſdam diſtinguitur. Galenus, 3. *de loc. aff c.* 7. *&* 10. 1. *Aphor.* 42. & alibi, Apoplexiæ magnitudinem æſtimat ex reſpirationis noxa maiore, vel minore. Fortiſſima enim Apoplexia eſt, in qua protinus cum ſenſu & motu in toto corpore, ceſſat quoque reſpiratio; vnde nec ſtertor, nec ſpuma in hac apparet. Tales ante triduum, ſiue ante horas 72. elapſas, ſepulturæ dandi non ſunt, cùm reſpiratio ſenſum noſtrum latere poſſit, & dubium ſit, vtrùm Apoplexiâ extincti ſint, an verò ecſtaſi melancholicâ, vel præfocatione vteri laborent. Ita de Iohanne Scoto, celebri illo Scholaſtico, narrant, quòd bis ſit mortuus, & ſemel ſepultus. Cùm enim incidiſſet in ecſtaſin melancholicam, & exanimi ſimilis iaceret, fratres illum pro mortuo ſepeliuerunt in ſepulchro concamerato. Tertiâ nocte ad ſe rediiſſe dicitur, cùmque exclamaſſet in ſepulchro, capite ad fornicem illiſo, idque pro ſpectri tumultu aliquandiu habitum eſſet, poſtea aperto ſepulchro mortuus tandem inuentus eſt. In his enim affectibus calor cordis tam inſigni ventilatione per pulmones non indiget, ſed ſufficienter διαπνοῇ corporis per motum arteriarum facta aliquantiſper temperatur & ſubſtinetur; de quo Galenus, 6. *de loc. aff. c.* 5. Et proinde diligens exploratio motûs etiã obſcuri arteriarum, certius exhibet ſignum de reliqua in corpore aliqua vita, quàm quæ aliàs capi ſolent ab admotis ori vel naribus lanâ aut goſſypio carptis, aut pennâ molli, aut candelâ accensâ, ſi moueantur, aut à terſiſſimo ſpeculo ori admoto, ſi ad halitum maculas contrahat, aut à cyatho aquæ pleno pectori impoſito, ſi agitatio aliqua percipiatur. Præterea hac intra triduũ expectatione, color faciei in cadauerofum mutatus, & fœtor toto corpore exurgens mortuum oſtendit.

Proxima fortiſſimæ, atque ita fortis ac vehemens Apoplexia eſt, in qua æger difficulter, & cum magna violentia reſpirat, ſtertórque auditur, & ſpuma circa os apparet. Tertia vehemens & ipſa eſt, ſed minùs, vbi reſpiratio quidem violenta eſt, inæqualis tamen, inordinata, & intermittens. Poſtremò debilis eſt Apoplexia, vbi reſpiratio aliquem ordinem ſeruat, quæ in paralyſin ferè alterius lateris deſinit, materiâ in ſpinalem medullam protruſâ.

Altera Apoplexiæ differentia eſt, quam cauſſarum conſideratio ſuppeditat, quæque ſenſibus facilè colligitur: nimirum quòd Apoplexia alia eſt ab humore pituitoſo alia à ſanguine è vaſis violenter ruptis effuſo, alia à phlegmonode diatheſi; alia à cerebri à cauſſa externa compreſſione; alia à ſpirituum animalium perturbatione & effuſione, ob cerebrum vulneratum & læſum.

Signa diagnoſtica in genere.

Signa diagnoſtica.

Si homo ſubitò concidat, omníſque ſenſus ac motus, ac ſimul vox repentè auferatur ſolâ reſpiratione, ſed eâ difficili, remanente, niſi quòd æger quaſi dormiens, aut quaſi mortuus (niſi adhuc aliqua reſpiratio, color faciei, & pulſus animaduertatur) iaceat, membrumque nullum moueat, ſed omnia membra laxa ſint; & ſi brachium vel per eleuetur pondere ſuo, vt in cadauere, concidat: æger nec audiat, nec videat, nec, ſi tangatur vel pungatur, ſentiat, nec loquatur; ore hiante, & cum ſtertore, reſpiret, oculóſque clauſos vel palpebras ſuſpeſas aut contractas habeat, pulſus tamen, niſi fortiſſima ſit Apoplexia, plenus ſit & validus: is Apoplexia laborare dicitur. Reſoluitur interdum in Apoplecticis & ani ſphincter, ſicut id ante paucos annos in Ciue quodam huius Academiæ obſeruaui, cùi cùm Apoplexia corriperetur, anus ſphinctere reſoluto hiabat, vt clyſterem iniectum retinere non poſſet.

Apoplexia à cognatis affectibus differentia.

Atque his ſignis Apoplexiam ab omnibus cognatis affectibus diſcernere non eſt difficile,

Primò quidem à lethargo differt Apoplexia, quod lethargo laborantes ſomnolenti ſunt, excitari poſſunt: Apoplectici verò excitari non poſſunt ſed quaſi mortui iacent, niſi quod ſtertunt. Præterea febris cum lethargo coniuncta eſt, quæ in principio Apoplexiæ non adeſt: progreſſu tamen morbi calor quidam interdum in Apoplexia percipitur.

A caro differt, quòd hic non ſubitò, vt Apoplexia, ſed ſenſim inuadit, & libera ac facilis ſine ſtertore, eſt reſpiratio; aut, ſi ſtertor adeſt, adeſt cum ſomno & quidem profundo, ſenſúſque & motus in caro non eſt planè ablatus; ac ſi pungatur æger, ſentit; & quamuis non loquatur, ad punctionem tamen mouetur, & membrum contrahit.

Ab vteri verò ſuffocatione differt, quòd in Apoplexia æger faciei colorem retinet; in vteri ſuffocatione autem color faciei mutatur, ac cadaueri ſimilis eſt. In vteri quoque ſuffocatione vis ſētiendi nonnunquam manet, neque reſpiratio impeditur; aut, ſi cauſſa ſit vehemens, vt etiam reſpiratio lædatur, tunc pulſus ſimul obſcuratur, qui in Apoplexia plenus eſt ac validus: cùm cor in Apoplexia ita affectum non ſit, vt inſtanti ſuffocationę periculo valde repugnet.

A ſyncope diſcernitur, quòd in ea quoque color faciei à naturali in pallidum, & cadaueri ſimilem mutatur: deinde quòd in ſyncope ſubitò, ſpiritibus & ſanguine ad cor raptis, muſculi per conſenſum afficiuntur, vnde ægri dentes atque os, item manus arctè claudunt, vt vix aperiri poſſint; cùm apoplexia membra omnia laxa ſint. Neque veluti in apoplexia, in ſyncope ſenſus prorſus eſt ablatus. Pulſus verò nullus eſt, vt & manifeſta reſpiratio nulla; aut ſi quæ eſt, maiorem æqualitatem ſeruat, quàm in Apopexia.

Ab ἐκστάσει verò melancholicâ differt, quod in hac pulſus & reſpiratio obſcuratur, & ſigna malum melancholicum indicantia præceſſerunt.

Ab epilepſia differt, quòd in hac corpus conuellitur, & motu inordinato concutitur, qui in Apoplexia nullus eſt.

A catarrho ſuffocatiuo differt, quòd in hoc ſubitò humor à capite ad pectus & pulmones decumbens reſpirationem & ſermonem ſæpius interrumpit, hominémque ſenſu & motu integro ſuffocat, aut certè ſuffocationis periculum minatur.

Signa cauſſarum.

1. Apoplexiam ab humore pituitoſo fieri, cognoſcitur ex corporis conſtitutione, ætate, præcedente victus & vitæ generis, & aëris ratione. Si ſcilicet temperatura corporis fuerit frigida & humida, corpus pallidum & molle; ætas ſenilis; ægérque antea in aëre frigido, humido, nebuloſo verſatus ſit, in otio vitam duxerit. & ſomno multo indulſerit, cibíſque frigidis & humidis vſus fuerit, ac conſueta per nares & fauces pituitæ vacuatio ſuppreſſa ſit. Quæ de pituita coniectura confirmatur, ſi æger, antequam in morbum incidit, capitis grauitatem, pigritiam in motu atque omnibus operationibus ſenſerit, ſi palpebras tumidas habuerit, cum ſtertore dormiuerit, in aqua ſe ſuffocari, aut glacie aut niue ſe operiri ſomniauerit; de quo etiam ſuprà, *p.* 1. dictum.

2. Si ſanguis è vaſis ad baſin cerebri effuſus Apoplexiæ cauſſa ſit, aliqua externa violenta, quæ vaſa vicina vulnerauit, vel rupit, præceſſit, quod adſtantes indicabunt.

3. Si à phlegmonode diatheſi cum ſanguinis copia ortum habeat Apoplexia, ſigna eius ſunt, ſi æger ante morbum toto corpore, & in primis facie rubeat, calidæ & humidæ conſtitutionis, ſi lautè vixerit, cibíſque boni & multi nutrimenti vſus fuerit, vinum generoſum biberit, in aëre calido & humido verſatus ſit, in otio vixerit, aut minùs ſe exercuerit, ſomno nimio indulſerit, abſque ſollicitudine vixerit, conſueta aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa ſit, tenſionem & grauitatem in corpore ſenſerit, vrinam craſſam & rubram emiſerit. Quæ ſigna confirmantur, ſi venæ colli turgeant, in ſomno rubra ſpectra appareant, vt ſuprà, *part.* 1. *de Intemperie capitis cum plethora*, dictum.

4. Si narcoticum quid extrà ſumptum Apoplexiam induxerit, ex aliorum relatione id Medicus cognoſcet. Sicut nec ille affectus latet Medicum, ſi quis vino vel ſpiritu eius ſeſe ingurgitauerit. Si autem intus in corpore genitus ſit ille vapor, id ex eo colligitur, quòd reliquarum cauſſarum indicia abſunt, & nulla pituitæ vel ſanguinis abundantia in corpore animaduertitur, & nihilominùs cum ſignis Apoplexiæ æger quaſi attonitus ſubitò concidit.

5. Si à vulnere, vel ictu, aut caſu cerebrum læſum ſit, nec illud Medicum latere poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. *Quicunque ſani repentè doloribus capitis tentantur, & ſtatim obmuteſcunt ac ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt; niſi febris eos prehendat*, 6. *aph.* 51. *&* 5. *aph.* 5. Febris autem intelligitur non quælibet, ſed acuta, quæ materiam illam pituitoſam, ac ſpiritum flatulentum tum attenuet, tum diſſoluat. Si tamen Apoplexia ortum habeat ab affectione cerebri plegmonode, febris quæ adeſt, morbum non leuat, propterea quòd phrenetica quædam ſymptomata accerſuntur, quæ omnes facultates corporis vehementiùs proſternunt.

2. *Apoplexiam fortem ſoluere impoſſibile eſt, debilem non facile*, 2. *aph.* 42. Ideóque Medicus mox inter initia curationis ſeſe prognoſtico muniat, & in adhibendis neceſſariis remediis non cunctetur; in generoſis tamen ac vehementibus remediis

adminiſtrandis cautus & non temerarius ſit. Accipiendus autem hic aphoriſmus de Apoplexia, quam materia pituitoſa & craſſa efficit, quæ facilè diſcuti nequit, aut quam materia narcotica fortis excitat, & vbi virtus omnis, ac imprimis expultrix, obruta & conſopita eſt, ſuffocationiſque periculum imminet. Quæ autem à compreſſione fit, & externâ violentiâ, faciliùs curationem admittit, materiâ à venis per venæſectionem tempeſtiuè exhauſtâ.

3. Apoplexiæ verò vehementia, ex noxæ quam reſpirationi affert, vehementia dignoſcitur: teſte Galeno, 3. *de loc. affect. cap.* 7. maximè enim vitæ neceſſaria eſt reſpiratio, tandémque ægri ſpiritu præcluſo ſuffocantur. Quatuor verò gradus ſeu differentias huius morbi, ex reſpiratione magis minúſve læſa, idem Galenus, 2. *aphor.* 42. conſtituit, vt antea etiam dictum. Si enim reſpiratio ordinem aliquem ſeruat, debilis eſt Apoplexia, quæ in paralyſin alterius lateris ferè deſinit. Si verò reſpiratio eſt quidem contenta ac violenta, inæqualis tamen, inordinata ac intermittens: vehemens iam eſt Apoplexia. Vbi reſpiratio cum magna violentia eſt, ſtertórque auditur, & ſpuma circa os apparet, fortis iam ac vehementior eſt Apoplexia. Vnde Hippocratem, 2. *aphor.* 43. *Strangulati & ſuffocati, nondum tamen mortui, ad ſe non redeunt, quorum circa os collecta ſpuma apparet.* Sciendum tamen hic, cùm ſpuma illa fiat ex materia humida, & ſpiritu ſine ſtatu, à motu vel calore, vel vtroque; materiam illam humidam duplicem eſſe poſſe in Apoplecticis, humorem ſcilicet pituitoſum, vel propriam pulmonis humiditatem. Si materia ſpumæ ſit propria pulmonum humiditas, quæ ob vehementiſſimam cordis compreſſionem, anguſtiam & calorem excitatur, ſpuma ea paucior eſt, & hinc illa Apoplexia lethalis. Si verò ſpuma fiat ex humore pituitoſo, qui ex difficili reſpiratione flatu repletur, ſpuma eſt copioſior, & tales apoplectici interdum ſeruantur. Refértque Galenus, *in comm. alleg. aphor.* nonnullos, quibus ſtrangularis ſpuma circa os apparuit, ſibi eſſe reſtitutos, quamuis id rarò accidat. Eadem ſtertoris ratio eſt; qui quò vehementior, eò malum periculoſius eſt. Si tamen ſtertor antea magnus fuit, & is iam minuatur, ſymptomatibus reliquis non remittentibus, mortis iam inſtantis indicium eſt. Vbi verò mox cum ſenſu & motu ipſa quoque reſpiratio ad ſenſum aboletur, atque inde nec ſtertor nec ſpuma apparet, cùm ſpiritûs vel aëris inſpirati reciprocatio nulla ſit fortiſſima Apoplexia eſt.

4. Et quidem ita interdum in Apoplexia ad ſenſum aboletur reſpiratio, vt, an æger viuat, an mortuus ſit ambigatur, & ſignis quibuſdam ad id explorandum opus ſit de quibus antea dictum. Ac tutiſſimum tunc eſt, tales ante tertium diem finitum non ſepelire, cùm reſpiratio ſenſum latere poſſit; de quo etiam ſuprà, *de differentiis*, dictum.

5. Apoplecticis, ſi à difficili reſpiratione ſudor ſuperueniat, lethale eſt. Ea enim ἐφίδρωσις ſeu *ſudatiuncula* ab oppreſſione caloris innati accidit.

6. Si apoplexia iuuenem, atque æſtate inuaſerit, maximam cauſſæ vehementiam oſtendit: ideóque talis apoplexia admodum periculoſa eſt. 2. *aphor.* 34

7. *Si ſubitaneis Apoplexiis febris mediocris ac diuturnior ſuperueniat periculoſum*, 1. *prorrh. comm.* 2. *aphor.* 50.

8. Apoplexia, ſi ſoluitur, plerumque in paralyſin deſinit, materiâ naturæ robore in alterutrum latus depulsâ. Neque tamen ſemper, etſi in paralyſin deſinit Apoplexia, æger ſeruatur: quia ſæpe aut morbus ipſe redit, aut ſopor grauis prehendit, à quo æger non euadit, ob ſummam cerebri debilitatem, præſertim ſi ſit ſenex. Nonnunquam apoplexia finitur fluxu phlegmatico oris, qualis lue Venerea laborantibus poſt inunctiones Mercuriales accidit.

Curatio in genere.

Curatio in genere. Medicus ad ægrum vocatus, ſi cum Apoplexiâ correptum videat, eámque fortiſſimam eſſe animaduertat, non temerè aut facilè eius curationem ſuſcipiat. Ne tamen planè eum deſeruiſſe, aut neglexiſſe videatur, frictiones, clyſteres, & alia, quæ ſpiritus animales excitare poſſunt, adhibita; generoſiora verò medicamenta non proſtituat. Si verò aliqua vitæ ſpes ſuperſit, ad curationem, cum prognoſtico tamen, accedat; & quidem mature, quod faciendum eſt faciat, idque ſeu de die, ſeu de nocte exſequatur, cùm morbus exiguo tempore incrementum capiat.

Cum itaque in Apoplexia actiones animales ablatæ ſint, & facultates quaſi ſopitæ, danda opera eſt, vt facultas animalis excitetur. Et cum actiones animales ceſſent ob ſpirituum animalium denegatum influxum, curandum, vt iis in principium neruorum tranſitus pateſiat, & ne plus humorum vel vaporum, qui malum augere poſſint, ad caput feratur, cauendum. Reliqua curandi ratio, quæ cauſſam aufert, pro diuerſitate cauſſarum inſtituenda.

Primùm itaque æger in loco temperato collocetur, nec omnino ſupinus & extenſus decumbat, ſed aliqua ex parte ſedens erectâque ceruice, vt faciliùs aërem attrahat; tegumenta ſint leuia, & cuneo interpoſito os apertum ſeruetur; nares prehendantur, pili, præſertim in cruribus vellicentur, digiti complicentur, totum corpus concutiatur, vt ſpiritibus via aperiatur, moderatè tamen, ne agitatione vehementiore fuſa in corpore pleno materia morbum augeat & foueat.

Partes extremæ, ac potiſſimùm volæ pedum, fricentur ſale & aceto, extrema fortiter ligentur; ruta, cuius loco balſamum rutæ vel Apoplecticum, vt & ſuccini, ſaluiæ, caſtoreum vſurpare licet, naribus admoueatur, vt & vertici & nuchæ.

Cucurbitulæ cruribus affigantur. Imò in apoplexia ſummum & vnicum remedium habentur cucurbitulæ capiti impoſitæ; quod remedij genus D. Fracaſtorius Apoplexiâ correptus nutibus ſuis indicaſſe fertur; ſed non intellectus, periit. Ano glandes indantur, clyſteres iniiciantur. Et quidem clyſteres tam ante, quàm poſt venæ ſectionem ſi eâ opus ſit, adhibere licet; qui etſi ex primis viis ſolùm, ac inteſtinis euacuare videantur: tamen conſecutionis ratione à toto corpore trahunt, & vapores exhalantes à capite auertunt. Itaque eâdem die duos vel tres clyſteres iniicere licet, ſeu die ſeu noctu id fiat, proüt res poſtulat. Sint autem glandes aut clyſteres paulò acriores. *Cucurbitularum, ſuppoſitoriorũ, & clyſterum vſus.*

Exempl. gratiâ.

℞. *Spec. hier. Logad.* vel *hier. diacolocinth.* Drach. ij. *ſem. carui, rutæ.* an. Scr. ij. *caſtor. ſal. gemm.* an. Scrup. j. Cum ſ.q. mellis cocti, F. Suppoſitorium.

Clyſter fiat talis.

℞. *Parietar. betonic. betæ. ſaluiæ, rutæ, origan. primul. veris* an. M. j. *ſem. carui, fœnicul.* an. Drach. ij. Coq. in aqua fontana.

Colat. ℞ ℔. j. In ea diſſolue *el. diaphœnic.* ʒ. vj. *Indi maior. bened. laxat.* an. ℥. ij. *ol. chamæm. rutac.* an. ℥. j. ß. *mellis roſat. colat.* ℥. j. *ſalis com.* ʒ. j. ß. F. Clyſter.

Vel ℞. *Herb. chamæpit. paralyſ. ſaluiæ, hyſſop. calaminth. rutæ. parietar. beton. centaur. minor.* an. M. ſem. *ſem. ſeſeleos, vrtic. rutæ, fœnicul. aniſi.* an. Drach. ij. *flor. roriſmar.* P. ij. *ſtœchad. Arabic.* P. ij. Coq. in aq. communi.

Colat. ℞. Vnc. x. In quibus diſſolue *elect. bened. laxat.* Vnc ß. *diaphœnic.* Drach. vj. *ol. de caſtor. rutæ.* an. ℥ j. M. pro Enemate.

Sunt etiam qui croci metallorum aliquid clyſteribus his addunt vel ʒj. eius in ſpiritu vini ebullire ſinunt, & poſtea cum reliquo decocto miſcent. Verùm an ſatis tutò, dubito. Compertum enim eſt, etiam à gr. iij. vitri antimonij glandi inditi, non ſolùm aluum copioſè motam, ſed & duos vomitus excitatos fuiſſe. Idem ergo ne & hîc accidat, metuendum. Quod ſi accideret, ſanè incommodum foret timendúmque, ne ex conatu vomendi ſoffocatio acceleraretur.

Alius fortior.

℞. *Rad. angelic. ireos.* an. Drach. iij. *fol. rutæ, calaminthæ, pulegij, hyſſop. centaurij minor. lauri*, an. M. j. *flor. ſtœchac. arabic. lauendul.* an. M ß. *fol. ſenæ, ſemin. cartham.* an. Vnc. ß. *bacchar. iuniperi.* Drach. iij. *agar. albi.* Drach. ij. *pulp. colocynt. in petia ligatæ*, vel huius loco. in melancholico humore, *hellebor. nigri*, Drach. j. Coq. in ſ.q. hydromel.

Colat. ℞ ℔. j. *elect. hier. ſimpl.* Drach. vj. *hier. Logad. benedict. laxat* an. Drach. iij *pilul. coc.* Scr. j. *ol. rutacei* Vnc. ij. *mell. roſat. colat.* vel *anthoſ.* Vnc. j. *ſal. gemmæ.* Scr. iiij. F. Clyſter.

Si clyſter debito tempore non reddatur, glande aluus prouocetur. Sæpe tamen accidit, vt antea etiam dictum, ſphyncter anî reſoluatur, vnde anus planè pateat, ac clyſteres ſine fructu iniiciantur, cùm retineri non poſſint; qui caſus plerumque deſperatus eſt.

Imprimis verò ſollicitus ſit Medicus, an venam aperire liceat, & neceſſarium ſit. De hac enim verum, quod Celſus, *lib.* 3. *c.* 28. ſcribit: *Si omnia membra vehementer reſoluta ſint, ſanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix vnquam ſanitatem reſtituit, ſæpe mortem tantùm differt, vitam interim infeſtat. Poſt ſanguinis miſſionem ſi non redit & motus & mens, nihil ſpei ſupereſt; ſi redit, ſanitas quoque conſpicitur.*

Ergo conſiderandum, an ſanguis cauſſæ principalis, vel adiuuantis, vel ſine qua non, rationem habeat, viréſque venæ ſectionem ferant, túmque ſanguis mittendus. Vires autem non actionum animalium ablatione æſtimandæ ſunt, ſed, qualis ante Apoplexiæ inuaſionem fuerant, conſiderandum. Si enim tum ſatis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt venæ ſectionem; niſi planè fortis ſit Apoplexia. Nec vires ſunt in Apoplexia debiles per reſolutionem, (quæ debilitas venæſectionem prohibet) ſed per ſuffocationem & oppreſſionem. Ac proinde non ſolùm non prohibet, ſed & coindicant venæſectionem. Si verò nullo modo ſanguis peccet, aut vires ſint deiectæ, aut æger admodum ſenex, venæſectionem intermittenda.

Statim verò, & ſine omni mora, ſiue noctu, ſiue de die Apoplexiâ quis corripiatur, venæ ſectio inſtituatur, & quidem ante clyſterem, præſertim ſi ſit fortior Apoplexia. Si non adeò fortis, clyſter præmitti poteſt. Fricetur tamen priùs corpus, & aperiatur vena in brachio. Quanquam enim nonnulli à ſaphena incipiant: tamen eius ſectio parum prodeſt in tam præcipiti morbo; cùm vena ſit exigua, & tam longè à capite ac ſanguinis officina diſtet, nec ſatis citò, nec ſatis copioſè ſanguinem à capite reuellere poſſit. Licèt quoque ſanguinis euacuatio aliqua ſuppreſſa Apoplexiam anteceſſerit: tamen in paroxyſmo Apoplexiæ non agitur de ſanguinis euacuatione ſuppreſſa reuocanda, ſed laboratur, vt emittatur ſanguis: qui ita vrget, vt niſi ſubitò euacuetur, mortem minetur. *Quando venæſectio inſtituenda.*

Aperiatur

Quanam vena aperienda.

Aperiatur verò cephalica, vel communis, & vel plus vel minus ſanguinis emittatur, pro copiæ ratione, & virium tolerantia.

Eſt & hoc hîc notandum; vtilius ac tutius eſſe; non vnâ vice mittere, quantum opus eſt, ſanguinis, ſed per vices, intra tamen paucarum horarum ſpatium. Nam per iteratam illam ſanguinis miſſionem, & materia faciliùs mouetur, & vires non deijciuntur. Atque inſpiciatur poſt primam venæſectionem ægri facies, & pulſus exploretur; & ſi color faciei viuidior reddatur, & reſpiratio facilior, ac pulſus ſe bene habeat, bene ſperandum, & confidentiùs ſanguinis miſſio repeti poteſt.

Cucurbitulæ cum ſcarificatione quibus partibus applicandæ.

Si venæſectione vti non liceat, reuulſio fiat per cucurbitulas cum ſcarificatione applicatas cruribus, brachiis, lumbis, ſcapulis; non verò poſteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis thoracis & abdominis muſculis reſpiratio magis impediatur. Quanquam Aëtius poſt purgationem corporis, etiam hypochondriis eas adhibere non dubitet: ſicut & capiti nonnulli vnam magnam cum multa flamma adhibent.

Venarum iugularium ſectio.

Ad euacuationem materiæ proximæ è capite, expedit, ſi fieri poteſt, venas narium aperire, aut mediam frontis. Nonnulli venæ iugularis ſectionem commendant; ſecundùm longitudinem factam, vt faciliùs coaleſcat; eſtque illa in Apoplecticis ſatis conſpicua, vt collum ſtringere vel ligare opus non ſit peritum tamen & prudentem Chirurgum hæc ſectio requirit; &, ne poſt venæſectionem arctiore ligaturâ opus ſit, emplaſtrum de bolo Armena, aloë, pilis leporinis & albumine oui vulneri imponatur.

Aquarum apoplecticarum vſus.

Commodè quoque in paroxyſmo Apoplectico aliquid aquæ Apoplecticæ ægro infunditur, ſiue ſit à vapore narcotico, ſiue à pituita, Apoplexia. Aquæ enim hæ ob ſummam penetrandi vim, præſentiſſimum ſæpe afferunt auxilium, & multos ab imminente Apoplexia, vel etiam iam præſente, liberârunt: modò ſanguis non valde abundet, qui aquarum iſtarum vſu fundi poſſet; aut à cauſſa externa, aut violenta quadam malum ortum habeat, vt poſtea, *quæſt.* 5. dicetur.

Vel de hac Potiuncula:

℞. *Aq. Langij, cardamom.* an. Vnc. ſem. *cubebar.* Vnc. j. *apoplectic.* Vnc. i. ß. *eſſentia anthos, ſalu.* an. Drach. i. *flor. pœon. gran. Kerm.* an. Drach. ſem. *extract. pœon.* Scrup. ſem. *ſuccini alb. præparat.* Scrup. j. Miſce.

Si à cauſa interna ortum habeat Apoplexia, ſternutationem quoque ciere vtile eſt; de quo mox dicetur in curatione Apoplexiæ pituitoſæ.

Curatio Apoplexiæ pituitoſæ.

Curatio Apoplexiæ pituitoſæ.

Reliqua curatio ſecundum cauſſarum diuerſitatem, quæ ſuprà fuit propoſita, inſtituenda. Primò ergo apoplexiam, quæ à pituita ortum habet, quod attinet, præter ea, quæ antea in genere ſunt propoſita, & ad excitandum ſpiritum animalem neceſſaria ſunt, in ſpecie quædam adhuc monenda ſunt.

Venæ ſectio.

In primis & hîc Medicus attendat, an venam aperire liceat. Quod faciendum, ſi ſanguis pituitæ permiſceatur, ac cauſſæ adiuuantis, vel ſine qua non, rationem habeat, vireſque ferant. Minus tamen in hac ſpecie Apoplexiæ, quàm in ſanguinea, ſanguinis euacuandum. Vulnus in venæſectione fiat amplius. Aliàs enim ſanguis, qui craſſior eſt, ſtatim ſubſiſtit.

Cucurbitularum applicatio.

Si venæſectione vti non liceat, cucurbitulis cum ſcarificatione vtendum, vt antea in genere dictum.

Nec poſt venæſectionem à reliquis reuulſionum generibus ſuprà propoſitis deſiſtendum.

Clyſterum iniectio.

In primis clyſteres repetendi. *ex radic. angelic. fœnicul. pœon. cortic. ſambuci, fol. rutæ, ſaluiæ, hyſſop. origan. betonic. roriſmar. maioran. calaminth. pulegy, florib. ſtœchad. Arab. lauendulæ, granis iuniperi, ebuli, ſem. pæon. fœnicul. aniſi, agarico, ſena, colocynthide, ſem. carthami, el. hieræ ſimpl. diacolocynth. Logadij, Pacchij, diaphœnic. benedict. laxat. pilul. coch. melle anthoſat. ol. rutac. laurin. chamamel.*

Et omnino laborandum, vt materia ad diuerſas corporis partes diſtrahatur, cerebrúmque ab anguſtia & oppreſſione liberetur.

Purgatio.

Poſt purgatio inſtituatur cum pilul. fœtid. cochiis, aureis, Arabicis, Indis, quæ acuantur trochiſc. alhandal, diagryd. vel extr. ſcammon. addito gr. vno atque altero caſtorei. Aut loco pilularum extracta illarum, vel alia conuenientia extracta vſurpentur. Et, vt faciliùs deglutiantur, pilulæ diſſoluantur conueniente liquore. Neque ingratus ſapor illarum metuendus; cùm ſenſus guſtus in ægris his etiam torpeat. Vel extracta purgantia in liquore diſſoluta exhibeantur.

℞. *Pilul. coch.* Scrup. ij. *de agarico*, Scrup. j. *trochiſc. alhandal*, gr. iij. *diagryd.* gr. ij. *caſtor.* gr. iij. F. Maſſa cum melle anthoſato, quæ diſſoluatur in aq. ſaluiæ Vnc. iij.

Vel ℞. *Extracti catholici* Scrup. ij. in *aqua ſaluia* Vnc. iij. exhibeantur, additis extract. liquid. caſtorei gutt. iij.

Vel fiat talis Potio:

℞. *Fol. ſenæ* Drach. iij. *follicul. ſenæ* Drach. ij. *agar. albi* Drach. ß. *turbith. elect.* Drach. ß. *zingiber. galang.* an. ℈. ii. Coqu. in aq. ſaluiæ & roriſmar. Colat. Vnc. ij. ß. add. *diaphœnic.* Drach. j. ß. *caſtor.* Scrup. ß. *oxymel. ſimpl* Vnc. ß. F. Potio.

Vomitoria an locum hic habeant.

Vomitoria verò fugienda, ne ſuffocationis periculum augeatur, & caput repleatur.

Ideóque etſi purgantia vehementiora conueniunt, vt exiguâ quantitate exhiberi poſſint: antimonium tamen hic non conuenit, cùm vomitum ſimul moueat.

Cauterio vſus.

Auicennas poſt euacuationem ferrum candens admouet coronali ſuturæ & occipiti; quod ratione doloris & caloris ſenſum ablatum reuocat, & in hac pituitoſa ſaltem Apoplexia locum habet. Rhaſes ſartagine candente blandiùs vtitur; quam ita capiti admouet, vt capilli ſaltem adurantur, non cutis poſſunt & veſicatoria brachiis, pedibus, & ſyncipiti admoueri.

Particulares capitis euacuationes.

Corpore vniuerſo purgato particulares euacuationes inſtituendæ ſunt, tam quæ ſenſibiliter per os & nares fiunt, quàm quæ inſenſibiliter per poros cutis in capite, de quo *part.* 1. *c.* 10. dictum.

Linguæ & palati inunctiones.

Sinapi vſus.

Lingua ergo & palatum inungantur Mithridatio vel theriaca veteri, vel Aurea Alexandrina, vel diacoro, vel confect. anacard. Sinapi etiam ſemen pituitam potenter prouocat. Coquitur autem in vino forti, & eo palatum fricatur, vel in puluerem redactum, & melle exceptum palato inungitur. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præſtant. Omnibus verò hiſce vtiliter admiſcetur caſtoreum.

Errhina.

Parantur & errhina cum vel ſine ſternutatione, quibus materia è capite elicitur; quæ fiunt ex maioran. ſemine nigellæ, pipere, caſtoreo, & ſimilibus.

Vt ℞. *Pulu. maioran. piperis, nucis moſch. ſem. nigell.* an. Scr. i. *caſtor.* gr. vi. Cum *oleo irino.* M. in formam Linimenti.

Vel cum cera & terebinth. fiant. Naſalia figurâ pyramidali, quæ alligata filo naribus indentur.

Sternutatio magis mouetur, ſi forma pulueris indantur, vel naribus inſufflentur. Fortiora ſunt pyrethrum, helleborus albus.

Vtendum denique iis, quæ caput per inſenſibiles meatus euacuant; cuiuſmodi ſunt olea calida ſpinali medullæ, eiúſque potiſſimum initio, & capiti, abraſis priùs pilis, applicata & inuncta: qualia ſunt; *Oleum rutac. irinum, laurinum, caſtor. de lateribus, de piperibus, ol. deſtill. ſpicæ, roriſmar. iuniperi, ceræ, terebinth.* quibus ſpir. vini, vel aquæ Apoplecticæ addi poſſunt. Item Bdellium aquâ vitæ diſſolutum.

Cerebri roboratio.

His ita peractis, ad cerebrum roborandum, & reliquam materiam diſcutiendum medicamenta exhiberi poſſunt. Inter quæ facilè primas obtinent, *aqua deſtillata*, & *ſpiritus*; vt *aqua lauendulæ, cinnamomi, ſaluiæ, roriſmarini, rutæ, lilium conuallium, flor. tiliæ*, & *compoſita Apoplectica dicta*, quarum paſſim multæ deſcriptiones extſtant apud Langium, Vid. Vidium, Euonymum, VVeckerum, Quercetanum, & alios.

Vnam atque alteram ſaltem hîc afferre libet.

Aqua Apoplectica meæ deſcriptionis, quæ in noſtro pharmacopolio parata habetur, hæc eſt.

℞. *Flor. primul. veris* Vnc. vi. Affunde *Spirit. vin.* ℔ j. Stent in infuſione. Suo tempore adde *flor. lilij conuall.* ℔. iij. *roriſmar.* ℔. j. *vini Rhenan.* canth. iv. Iterum deſtillentur. Stent in digeſtione diebus 4. poſtea deſtillentur.

Hinc ſuo tempore.

℞. *Flor. tiliæ* Vnc. vj. *lauend.* ℔. j. ß. *fol.* & *flor. beton. ſaluiæ rutæ*, an. M. j. *flor. ſtœchad. Arab.* M. ij. *ſem. rad. pœon. viſc. querni*, an. Vnc. vi. *ſem. pœon. erucæ*, an. Vnc. iij. Affunde deſtillatum liquorem. Stent in infuſione dieb. viij. poſtea deſtillentur.

Similiter.

℞. *Cubebar.* ℥. ij. *nucis moſchatæ, granor. Paradiſi, cardamom.* an. Vnc. j. ſem. *calam. aromat. cinnam.* an. Vnc. i. *caryophyll.* Vnc. ſem. *ſpec. diambr. cum moſcho & ambra, diamoſch.* an. Dr. ii. Affunde *vini Maluatici* q. ſ. Stent. in infuſione dib. 8. Hinc. deſtillentur. Tandem deſtillatum vtrumque coniungatur, aromatibus iterum affundatur, atque iterum deſtillentur. In vltima hac deſtillatione liquor diuidi, & tertiæ parti in deſtillando, *caſtorei* Vnc. i. addi poteſt. Solent quidem nonnulli iſtis aquis totis in deſtillando admiſcere caſtoreum: verùm cùm eæ & præſeruationis loco parentur, caſtoreum verò ingratum illis ſaporem conciliet, præſtat eas ſine caſtoreo parare, & parti ſaltem alicui caſtoreum addere.

Aqua Apoplectica D. Sigiſmundi Kolteuteri.

℞. *Nuc. moſch. caryoph. macis, zingib. zedoariæ, galang. mai. & min. piperis albi, nigri, longi, cinnamomi, calami arom. cyperi, rot. doronic. gran. parad. cardamomi, cubeb. caſtorei, ſem. carui, fœnic. aniſi cort. citri, limon. aurantior.* an. Drach iij. *thuris, myrrh. maſtich. aloës hepat.* an. Drach. ij. *ſpic. Ind. Celticæ vulgar. rad. gentian. eryng. ireos, pœon. pyrethr. ligni viſci q. corylini*, an. Vnc. ſem. *fol. chamædr. nepeiæ, chamæpit. meliſſophyll. ſaluiæ, roriſmar. maioran.* an. M. ſem. *euphraſ.* M. ij. *puleg. menth. hyſſop. artemiſiæ, origan. ſerpill. chelidon.* an. M. ſem. *beton.* M. j. *aneth.* M. ſem. *dactylor. amygd. d.* an. Vnc. ſem. *baccar. iuniperi* M. i. *flor. ſambuc. viol. lauendul. tiliæ, roſar. rubræ pœon. primulæ ver.* an. p. ii. *borrag. bugloſſ. lil. conual.* an. p. ii. *croci* Drach. j. ſem. Conciſ. & conquaſſ. ſuperinfund. *vini albi Rhen. ſpir. vini opt. & puriſſ.* an. canth. ii. ß. Bene obturato vaſe ponantur per menſem integrum ad Solem æſtiuum, vel prope fornacem tempore hyemali, ſingulis diebus bis vel ter agitando: ac poſtmodum fiat Deſtillatio.

Vel ℞. *Flor. lauendul. tiliæ, pœoniæ, ſaluiæ, anthos, lilij conuall.* an. Vnc. j. *viſci quern. Lunâ decreſcente collecti* Vnc. ſem. *fol. beton. primulæ veris, hyſſopi*, an M. i. *cubebar. macis, nucis moſch.* an. Vnc. ſem. *ſem. erucæ* Drach. ii. Affunde vini q. ſ. Deſtillentur.

Alia :

♃. *Cardamomi min. cubebar. nucis moſc.* an. Vnc. ſem. *ligni de viſc. q.* Vnc. j. *fol. rutæ, ſaluiæ min.* an. Vnc. j. ſem. *flor. lauendul.* Vnc. iij. *caſtorei opt.* Vnc. j. ſem. Inciſis & contuſis affund. *vini Rhenan. opt.* vel *aq. lil. conuall. cum vino deſtill.* q. ſ. Digerantur per d. 14. in vitro probè ſigillato : deſtillentur deinde ſ. a. in B.

Alia :

♃. *Fl. lauend.* M. ii. *anthos, ſpicæ, ſambuc. rutæ, roriſmar. puleg. calaminth. criſp. origan. ſerpill. beton. ſaluiæ, maior. fol. lauri*, an. Vnc. ſem. *ſem. aniſi, fœnic. pæon.* an. Drach. iij. *eruc. rad. enul. ireos Flor. angelic. doron. oſtrutij, pyreth. pimpinell. pæon. aſari*, an. Vnc. ſem. *cinamom.* Vnc. ſem. *zingib. cubeb. nuc. moſch. caryophill. macis*, an. Drach. ij. *gran. Parad. cardamomi galang. zedoar. croci, piper. trium gen.* an. Scru. iiij. *cal. arom.* Vnc. ſem. *ſpic. Ind. ſchœnanth. ſtœchad. Arab.* an. Scrup. iiij. *viſci. quern.* Vnc. j. *caſtor.* Vnc. ſem. *flor. lil. conuall.* M. iiij. Inciſ. & contuſ. groſſo modo admiſc. *ſpic. diamoſch. d.* Drach. ij. *diapraſ.* ʒ j. *diapæon.* Vnc. ſem. M. F. Nodulus.

Superfund *vini opt. Rhen.* ℔ ix. *ſp. vini opt.* ℔. viij. *aq. ſalu.* ℔. j. *lauend. ſpicæ, hyſſop. tiliæ, lil. alb.* an. ℔. ſem. *roriſmar. maioran.* an. Vnc. viij. Infunde omnia ſimul in vitro per 14. d. loco calido. Deinde deſtill. ſ. a. & prima aq. cuius ſint ℔. iv. ſeparatim ſeruetur, & deinde altera ſeorſim.

Aquarum iſtarum loco, etiam tale Electuarium vſurpari poteſt :

♃. *Conſeru. flor. lauendul.* Vnc. j. *anthos, ſaluiæ, maioran. betonic.* an. Vnc. j. *calam. aromat. condit.* Vnc. ſem. *ſpec. diamoſch. dulc.* an. Drach. ſem. *ſem. erucæ* Drach. j. Cum melle *anacardino & ſyrup. ſtœchad. ſimpl.* F. Electuarium.

Aliud :

♃. *Conſ. ſaluiæ, roriſmar. maioran. ſtœchad. lauend.* an. Vnc. ſem. *cal. arom. cond. conſ. anacard.* an. Drach. ij. *pulu. diambr. diamoſch.* an. Drach. ſem. *ſem. eruc. rutæ*, an. Drach. j. Cum *oxymel. ſcillit.* vel *melle anacard.* F. Electuarium. Doſis inſtar caſtan. alternis diebus. Addi quoque poſſunt caſtor. gr. aliquot.

Vel propinetur huius Potiunculæ cochlearij.

♃. *Aq. flor. tiliæ, cubebar. lilior. conuall.* an. Vnc. j. *ſpir. ceraſor. nigr.* Vnc. ſem. *ſyrup. de pæon. de cort. citri*, an. Drach. ii. *ſuccini alb. præparat.* Scrup. j. *brodij nuc. moſch. condit.* Drach. ij. *aq. apoplect.* Drach. i. M.

Confectio anacardina, vt in omnibus cerebri frigidis morbis, ſic & hic ſummopere probatur, per ſe eam exhibendo, (modò æger ad ſe redierit, & medicamenta ſolidiora admittat) vel cum aqua vitæ diſſoluendo. Conuenit & ſinapis ſemen contuſum, & 3. ſem. pondere cum oxymelite exhibitum; ſicut & caſtoreum gr vj.

Vel parentur hi Morſuli :

♃. *Spec. arom. roſ.* Drach. j. *diambr.* Scrup. ij. *diaplir. c. moſch. dianth.* an. Scrup. j. *pulu. macis, nuc. moſch. caryophyll. cubeb. cardamom.* an. Scrup. j. *conſ. flor. lauendul. anthos*, an. Drach. j. ſem. *extract. pæon.* gr. v. *galangæ* gr. iii. *ſalut. corall. rub.* ℈. i. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* gr. iv. *caryophyll. ſuccini*, an. gutt. ij. *ſacchar. in aq. roriſmar. & lil. conuall. diſſol.* q. ſ. F. ſ. a. Morſuli.

Alij.

♃. *Succini alb. præp.* Drach. ii. ſem. *ſpec. arom. roſ. diambr. dianthos, diaplir.* an. Scrup. ii. *ſacch. in aq. beton. diſſolut.* Vnc. viii. F. Morſuli.

Valde efficaces etiam ſunt Rotulæ ex oleo cubeb. paratæ.

Vel præparentur hæ Rotulæ.

♃. *Extract. rad. pæon.* Scrup. i. *cal. aromat.* gr. xj. *margarit. præp.* Scrup. ij. *coral. rubr. præpar.* Drach. ſem. *ol. nuc. moſch. expr.* Scrup. i. *ol. nuc. moſch. deſtill.* gut. xii. *fœnicul.* gut. vii. *ſacchari in aq. pæon. diſſolut.* Vnc. iij. F. ſ. a. Rotulæ.

Simul etiam externa cerebrum roborantia vſurpanda.

Multum hic commendatur oleum nuc. moſch. deſtillatum, ſi naribus & auribus inſtilletur, palatóque illinatur.

Balſama apoplectica.

Magni etiam vſus ſunt Balſama Apoplectica.

Vt ♃. *Ol. nucis moſch. expreſſ.* Vnc. ſem. *deſtil. lauendul. maioran. roriſmar. rutæ*, an. Scrup. ſem. *cinnamomi, caryophyll.* an. gut. v. *ſuccini* Scrup. ſem. *ambr. zibeth. moſch.* an. Scrup. j. Miſceantur.

Vel ♃. *Ol. nuc. moſch.* Drach. iij. *zibeth. ambr. moſch.* an. Scrup. j. *balſam. Orient. ol. ſuccini albi, maioran. lauendul.* an. Scrup. j. ſem. *caryophyll.* ℈. ſem. M.

Aliud.

♃. *Ol. nuc. moſch. deſtill. macis*, an. Scrup. ij. *lauendul. ſuccini, caryophyll.* an. Scrup. j. *maioran. ſpicæ, rutæ, anthos*, an. Scrup. ſem. *nuc. moſch. expreſſ.* q. ſ. Miſce.

Aliud.

♃. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* Drach. ſem. *zibeth.* gr vii. *ambr. gryſ. moſch. opt.* an. gr. xi. *ol. rutæ deſtill.* Scrup. ſem. Miſce.

Aliud.

♃. *Ol. nuc. moſch. expr.* Vnc. ſem. *ambr. gryſ.* gr. viij. *moſch. opt. benzoin ſtyrac. calam. ladani opt.* an. Scrup. ſem. *ol. deſtill. lauendul. cinnamomi, rutæ, roriſmar.* an. Scrup. i. *caryophyll.* gutt. vij. *ſuccini.* gutt. iiij. M. optimè in ſcutella argentea.

Sequentia etiam ſimul caput roborare, & materiæ reliquias euacuare ac diſcutere poſſunt.

♃. *Extract. rutæ* Drach. j. *pæon.* Scru. j. *ol. nuc. moſch. expr.* Drach. ſem. *nuc. moſch. deſtill.* gut. vii. *rutæ, fœnic.* an. Scr. ſem. *ſuccini* gut. v. M. pro Linimento.

Vel ♃. *Spec. diagalangæ* Drach. i. ſem. *pulu. pyrethr. piper.* an. Scrup. i. *cubebar.* Scrup. ſem. *ſinap.* gr. v. *conſ. anacard.* Scr. i. *theriac.* Drach. i. *aq. ſaluiæ, lauend.* an. Vnc. ſem. Cum *ſyr. de ſtœch.* F. Linimentum. Vel Fiat talis Compoſitio.

♃. *Sem. ſinap. piper. rad. pyrethr. caſtor.* part. æq. Excipiantur *melle*, & *ſucco rutæ*. Fiatque illinitio linguæ & oris.

Conuenit & gargariſmus, cuius vſus ſit manè.

♃. *Roriſmar. rutæ, origani, ſaluiæ, vnicæ peruinc.* an. p. i. *zingib. pyrethr.* an. Drach. j. ſem. *rad. lappæ maioran.* Scrup. iv.

Decoq. in ℔. ii. ad tertiæ part. conſumt. & Colaturæ add. *aceti roſac. acerr.* q. ſ. F. Gargariſmus.

Fomenta quoque capiti ex plantis cephalicis applicentur. Vt :

♃. *Fol. ſaluiæ, maioran. puleg. rutæ*, an. M. i. *flor. chamæm. ſtœchad. Arab. melilot.* an. M. ſem. *rad. calami aromat. ſem. aniſi, bacc. iuniperi*, an. Vnc. ſem. *nucis moſch. cubebar.* an. Drach. ii.

Coq. in vaſe clauſo, in ſ. q. vini. Colatura pro fomento capitis vſurpetur. Si prædictis ad mollitiem coctis & contuſis ol. irinum vel rutac. addatur. F. Cataplaſma capiti applicandum.

Vel ♃. *Ol. rutac. nardin.* an. Vnc. i. ſem. *olei deſtill. è baccis iuniperi* Drach. iii. *pulu. caſtor.* Drach. i. *euphorb.* Drach. ſem. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum pro capite & principio ſpinalis medullæ.

Cataplaſmata & linimenta.

Vel ♃. *Ol. maſtich.* Drach. iii. *caſtor.* Drach. i. *rutæ* Drach. i. ſem. *pulu. lauend. baccar. lauri*, an. Drach. ſem. *caryophyll.* Scrup. j. *pingued. vulp.* Drach. iii. *ol. rutæ deſtill.* gut. v. *ſaluiæ* gut. vii. *ſuccini* gut. iii. *medul. crur. vituli* Drach. ii. F. Linimentum, quod nuchæ & vertebris dorſi inungatur.

Sacculi.

Vel ♃. *Ol. petræ, laurini*, an. Drach. ii. *nuc. moſch. expr.* Drach. i. *deſtill. ſaluiæ, fl. lauend. caryophyll. galbani*, an. Scrup. ſem. M.

Poteſt & capiti poſt fomentationem talis Sacculus imponi.

♃. *Caryoph. nuc. moſchatæ, cubebar.* an. Vnc. ſem. *maioran. rutæ* an. Vnc. j. Conciſa & craſſo modo contuſa inſuantur ſacculo è tela tenui, quo calefacto caput foueatur; hinc oleis antea nominatis illinatur.

Epithemata

Multum quoque prodeſt Epithema ex ſuccino pulueriſato in ſacculum oblongiorem interpaſſatum incluſo, ſi ſacculus iſte in aqua vitæ vel ſpiritu vini cum pipere longo imbuto madefiat, & ol. ſuccini aliquot guttis aſpergatur ſuturæque coronali imponatur.

Circa oleorum tamen calidorum, præcipuè deſtillatorum, vſum hoc obſeruandum, vt non ſola vſurpentur, ſed cum cera & pinguibus miſceantur, vt cuti tenaciùs adhæreant. Sola enim adhibita facilè diſſipantur, & in auras euaporant.

Phœnigmi.

Quidam & Phœnigmos capiti raſo applicant formâ emplaſtri, è ſ. q. ficuum leuiter coctarum, & duplo ſem. ſinapi contuſarum, adiecto, ſi videbitur, pauco caſtoreo & euphorbio. Valenter quoque ad externa trahit emplaſtrum oxycroceum cum ol. laurino ſubactum; quod potentiùs præſtat, ſi aliquid ſinapis pyrethri, ſtaphidis agriæ addatur.

Vel applicetur hoc Emplaſtrum.

♃. *Galbani, opopanac. pyrethri, ſem. ſinap. caſtorei, piper.* an. Drach. ii. *ſulphuris* Drach. i. *terebinth.* Vnc. ß. *ol. deſtillati rutæ & ſaluiæ*, an. Scrup. ß. Pulueriſatis pulueriſandis miſceantur, ac ſuper aluta extendantur, & capiti calidè applicentur.

Cauteriorũ vſus.

De Cauterio actuali, & ſartagine candente, antea dictum, quam ignitam, aliis non proficientibus, nonnulli ſupra caput per horæ quadrantem detinent, vt caput non tangat, nec vrat, ſed calefaciat ſolùm & capillos ferè comburat.

Oleis illis calidis & eæ inungendæ ſunt partes, quæ magis paralyſi tentari videntur, vt ita paralyſis excitetur, & materia à capite ad partes ignobiliores transferatur. Præſtat enim vſum alicuius partis amittere, quàm hominem mori. Et paralyſis dat Medico ad agendum inducias, quas non concedit Apoplexia.

Nonnulli cæteris non iuuantibus febrem excitandam eſſe, quæ præſentaneum ſit, ad materiam pituitoſam exſiccandam & reſoluendam, remedium : & propterea, confectionem anacardinam cum hydromelite, vel alio conueniente liquore, Drach. j. pondere exhibendam cenſent.

Si iam in Paralyſin morbus deſinat, reliqua curatio ad eam dirigenda.

Quæ à Chymicis hîc commendantur, pleraque vulgata etiam ſunt, & è ſimplicibus, quæ in vulgati contra Apoplexiam vſu ſunt, parantur, nec Galenicis ignota ſunt : ſpiritus ſcil.

liliorum

liliorum conuall. ceraſorum, granorum iuniperi, ſaluiæ, flor. lauendulæ, viſci querni, cranij humani: eſſentiæ, *roriſmarini, lauendulæ, ſaluiæ, pœoniæ:* tincturæ, *corallior. ſuccini, ſmaragdi:* olea deſtill. *lauendulæ, ſaluiæ, maioranæ, roriſmarini, nucis moſchatæ, rutæ, angelicæ, ſambuci, carui, ſuccini, caryophyll.* extract. *pœoniæ, ſaluiæ, cardamomo;* ſal. *ſaluiæ, pœoniæ, ſuccini, cranij humani:* fecula, *pœoniæ:* magiſterium, *cranij humani, ſuccini, margaritarum, coralliorum:* balſamum *rutæ, maioranæ, ſuccini, angelicæ.* Quibus addunt medicamenta ex argento præparata.

Diæta.

Diæta. Aër. Cibus & potus.

Diætam quod attinet, in hac Apoplexiæ ſpecie aër ad calidum vergat. Cibi in paroxyſmo nihil exhibeatur, nec facilè exhiberi poteſt vſque ad declinationem. Sit autem tum cibus attenuans. A vino abſtinendum. Potus ſit hydromel ſaluiâ, hyſſopo, roremarino, calaminthâ, origano, pulegio meliſsâ conditum. Cibi etiam condiantur hyſſopo, roremarino, thymo, ſatureiâ, rutâ, ſaluiâ, nuce moſchatâ, vt de paralyſi dictum.

Curatio Apoplexiæ à ſanguine orta.

Curatio apoplexiæ ſanguineæ.

Si Apoplexia ſit à ſanguine orta, iis quæ in genere propoſita ſunt, non neglectis, mox, ſi vires id ferant, atque Apoplexia non ſit fortiſſima, deſperata, etiam ante clyſterem vena aperienda, & venæſectio adminiſtranda, vt antè de Apoplexiæ curatione in genere dictum.

Venæ ſectio.

Plus verò in hac Apoplexiæ ſpecie, quàm in pituitoſa, ſanguinis emittendum, ſanguiſque ſatis liberaliter, & quantum vires ferunt, euacuandus. Rhaſes in vtroque brachio venam aperit, quod interiectis 6. vel 7. hor. fieri poteſt, vt expeditiùs ſanguis à toto corpore & capite educatur & iterata iſta venæſectio, vt antea quoque dictum, materiam faciliùs moueat, nec vires deiiciat. Prudentia tamen hîc opus eſt, &, ſi ex pulſu ac facie coniiciat Medicus, ægrum non ſatis bene tolerare phlebotomiam repetenda non eſt, ne æger in periculum coniiciatur.

Cucurbitularum cum ſcarificatione applicatio.

Si autem æger venæſectionem non toleret, cucurbitulis ſcarificatis vtendum. Poſt ſanguinem euacuatum clyſteres & omnia reuulſionum genera, vt antea dictum, vſurpanda & repetenda.

Purgatio.

Cæterùm cùm ſanguis purus rarò peccet, purgantia poſt venæſectionem quoque exhibere non abs re fuerit. Iſtud autem de purgatione, & quidem in omni Apoplexia, monendum, vt ea maturè, horis non multis poſt venæſectionem, inſtituatur, neglectâ temporum electione. Neque enim vehementia morbi tempus matutinum, venæſectioni & purgationi aliàs commodiſſimum, ſemper expectare ſinit.

Particulares euacuationes.

Poſt purgationem exhibitam, abſtinendum aliquandiu à frictionibus, ligaturis, cucurbitulis; quoniam hæc contra quàm pharmacum, ab interioribus ad exteriora trahunt.

Corpore vniuerſo purgato, & particulares euacuationes inſtituere licet, quæ tamen hîc moderatiores ſint, & medicamenta, quæ adhibentur, minùs calida.

Curatio Apoplexiæ à vapore narcotico.

Curatio Apoplexiæ à narcoſi.

Si à vapore narcotico Apoplexia oriatur; mox etiam omnia reuulſionum genera, quæ in genere ſuprà dicta ſunt, adhibenda; & ſi vaporem illum materia aliqua foueat, euacuanda ea eſt. Deinde vſurpanda & propinanda, tum extrà applicanda ea, quæ vim ſopitam excitant, & peculiari facultate vaporum narcoticorum vim infringunt. Imprimis vtile eſt caſtoreum, ruta, pulegium, quæ cum aceto miſta naribus admouenda. Acetum enim & acida maximè narcoticorum vim retundunt & infringunt. Commoda quoque ſunt balſama Apoplectica, rutæ, maioranæ, quibus aliquid caſtorei addi poteſt.

Exhibeantur etiam pleraque, quæ ſuprà in Apoplexia pituitoſa ſunt propoſita; qualia ſunt, ſaluia, ruta betonica, roſmarinus, lauendula, maiorana, pulegium, ſtœchas Arabica, &c. Nec omittantur ſternutatoria, quæ & ipſa vaporem illum diſcutere valent.

Huic Apoplexiæ cognatus affectus eſt, vt dictum, qui ex ſpiritus vini nimio vſu excitatur. Ideóque huius curatio non prætereunda.

A ſpiritu vini ſtupor & inebriatio.

Cùm verò ſpiritus vini non ſolùm periculoſum ſtuporem, ſed & maximum calorem excitet, ea exhibenda, quæ & calori, & facultati narcoticæ reſiſtunt. Primò ergo vomitum excitare vtile eſt, quod fieri poteſt aquâ calidâ cum oleo communi ac butyro exhibita. Deinde exhibeatur lac caprinum, vel aliud. Item emulſio ex amygdalis dulc. ac ſemine cucurbitæ ac melonum cum aqua hordei parata; acida item ac acetum ipſum, & ſyrupi acidi.

Diæta in Apoplexia à vapore narcotico ſit qualis in Apoplexia à pituita. A vino & omni potu inebriante toto curationis tempore abſtinendum.

Curatio Apoplexiæ à cauſſis externis & violentis.

Curatio Apoplexiæ à cauſis externis.

Cùm reliquæ tres Apoplexiæ ſpecies, quæ vel à ſanguine è vulnere ad baſin cerebri effuſo, vel à cerebro compreſſo, vel ab eiuſdem vulnere & læſione inſigni ortum habent, curatione maximâ ex parte conueniant, eas quoque coniungemus.

Si ergo quis in oculo, vel aliâ parte capitis vulneratus ſit, atque in Apoplexiam incidat, aut ex alto aliquid in caput decidat, aut lapide, vel aliâ re graui caput percuſſum, cerebrúmque compreſſum aut commotum ſit, vt æger ſine ſenſu & motu iaceat; primò omnium, ſi vires ferant, ſtatim ſeu die, ſeu noctu, cephalica vena aperienda, & poſtea clyſter iniiciendus, vt materia à capite reuellatur; aut, ſi venæſectionem ægri vires non ferant, cucurbitulæ ſcarificatæ partibus inferioribus affigendæ. Reliqua curæ ratio ad ipſum caput læſum dirigenda; & primò ad ſanguinis affluxum inhibendum repellentia adhibenda, poſtea etiam digerentia. Et ſi cranium depreſſum ſit, illud retrahendum ac eleuandum: oſſicula, ſi cerebrum pungant aut premant, eximenda.

Apoplexia, quæ fit ab inſigni cerebri vulnere, etſi plerumque deſperata ac lethalis ſit, quandiu tamen viuit homo, vulnus inflictum ex arte tractandum. Cætera verò naturæ permittenda ſunt, quæ interdum per aures, nares; & os ſanguinem expellit, quas vias Medicus facilè quærere non poteſt, de quibus videatur *part. 1. cap. 20. 21. & ſeqq.*

Victus ratio in his Apoplexiæ generibus ſit tenuior, & in principio carnibus, & omni pleniori victu, vt & vino abſtinendum, & ptiſana hordeaceâ, aut aquâ cum ſemine coriandri, aut cinnamomo decocta, aut decocto hordei vtendum; reliqua etiam victus ratio ad frigidum decliner, cùm plerumque è ſanguinè è vaſis effuſo putredo & febris excitetur.

PRÆSERVATIO AB APOPLEXIA.

Præſeruatio ab Apoplexia.

Cùm autem longè vtilius & tutius ſit ab imminente Apoplexia ægrum præſeruare, quàm à iam præſente liberare: præterea danda ſit opera, vt, qui ſemel à paroxyſmo apoplectico liberatus eſt, impoſterum ab eo non corripiatur, quod ſæpiſſime accidere ſolet: de præſeruatione ab Apoplexia etiam dicendum.

Apoplexiæ imminentis ſigna.

Signa autem imminentis Apoplexiæ ſunt, diuturna grauitas & dolor capitis, ac in ſomnum propenſio, ſegnior totius corporis motus, frequens vertigo, tenebræ oculis offuſæ, vel incerti ac diſcurrentes ante oculos lucis ſplendores, frequens incubus, ſomnia terribilia, aurium tinnitus, inflatio venarum iugularium, tremor totius corporis, vox tremula & interrupta, mentis abalienationes, rerum obliuio, mœſtitia, refrigeratio extremorum ſine cauſſa.

Præſeruatio in quibus conſiſtat.

Vt autem curatio Apoplexiæ in eo præcipuè conſiſtit, vt cauſſa illa proxima, quæ influxum ſpirituum animalium impedit, tollatur: ita præſeruatio in eo occupatur, vt cauſſæ antecedentes, quæ, niſi amoueantur, Apoplexiam excitare poſſent, tollantur. Quæ autem cauſſæ antecedentes ſint, iam antea dictum. De cauſſis verò illis violentis dicere nihil opus eſt, cùm Medici arbitrio dirigi non poſſint.

In præcauenda ergo Apoplexia hæc proſpicienda: primò, vt humor, qui anguſtiam cerebri parere poteſt, vaporéſque, qui ſpiritus torpidos reddunt, non generentur, aut ſi adſint, tollantur: deinde vt cerebrum, quod humores ſeu vapores vel gignit, vel admittit, & diſcutere non poteſt, roboretur.

Præſeruatio ab Apoplexia ſanguinea.

Primò itaque ſi à ſanguinis copia metuenda ſit Apoplexia, ſanguis, quantum opus, imminuendus: & cùm nihil commodius hîc eſſe poſſit, quàm hæmorrhoides fluere, danda eſt opera, vt provocentur; cùm, quandiu fluunt, facilè ab Apoplexia immunitatem polliceantur.

Sanguinis imminutio.

Cæterùm ſi id fieri nequeat per venæſectionem & cucurbitulas ſanguis detrahatur, &, ne copioſior generetur, præcaueatur. Ideóque etiam à crapula, & in primis vino multo ac generoſo abſtinendum.

Præparatio alteratio, purgatio.

Cùm autem ſanguis non ſolùm quatenus copioſus, (cùm multi ſanguinei ab Apoplexia immunes ſint) ſed etiam quatenus ſpirituoſus nimiùm, aut potiùs vaporoſus eſt, ſeu vaporibus multis ſpiritus animales turbat, cauſſa Apoplexiæ ſit, & talis ſanguis aduſtus in atram bilem degenerare ſoleat; omnino neceſſarium eſt, per interualla corpus iis, quæ humoribus bilioſis conueniunt, euacuare.

Alterantia quoque exhibeantur, quæ talibus aduſtis humoribus & ſanguini vaporoſo conueniunt. Inter purgantia in primis conueniunt fol. ſenæ & rhabarb. cui addi poſſunt polypod. quern. epithymum.

Vt ♃. *Rad. polypod. quern. pœoniæ, cichor.* an. Drach iij. *paſſul. minor.* Drach. vj. Coq. in aqua pura. In Colat. Infundantur *fol. ſenæ,* Drach. vj. *rhabarb.* Scrup. ij. *flor. borrag. bugloſſ. violar.* an. P. j. *zingiberis, galang.* an. Scrup. j. ß. *calam. aromat.* Scrup. ß. In colat. Vnc. iij. ß. diſſolue *mannæ,* Vnc. ß. vel ℥. vj. adde *ſyrup. cichor. cum rhabarb.* ℥. ß. Miſce.

Diætæ ratio.

Exercitia ſint moderata. Caueant à ſomno meridiano, imò nec poſt cœnam mox cubitum eant, ſed duabus demum horis à cœna peractis; quo temporis ſpatio etiam potandum non eſt.

Aquarum apoplecticarum vſus.

Abſtinendum quoque ab aquis vitæ dictis, etiam iis, quæ ad Apoplexiam aliàs commodæ ſunt, & aquæ Apoplecticæ dicuntur, in hac Apoplexiæ ſpecie: etſi à nonnullis non ſatis cautè vſurpentur; cùm in corporibus eiuſmodi plenis, & ſanguine ſpirituoſo ac vaporoſo abundantibus caput nimium repleant. Eâdem de cauſſa vitanda ſunt vina craſſa, turbida, dulcia, & potentia, quæ copioſiorem ac craſſiorem ſanguinem ſuppeditant. Non verò omittenda cerebrum confortantia: de quibus poſtea dicetur. Ea tamen eligenda, quæ ſanguinem non nimis calefaciunt.

Præſeruatio ab Apoplexia pituitoſa.

Secundò, ſi à pituita metuenda ſit Apoplexia, ac in ſenibus præcipuè, ob calorem natiuum iã debilem, & ſpiritus pauciores, cerebrum

cerebrum nec bene coquat, nec humores excrementitios ſatis rectè excernat, atque inde pituitoſi & crudi humores in capite cumulentur, ob quos in hyeme præcipuè ad hoc malum procliues ſunt: in primis danda eſt opera, vt cerebrum roboretur, & ita generatio pituitæ præcaueatur, & quæ generata eſt, euacuetur.

Et cùm indies magis magiſque temperamentum debilitetur, ſingulis diebus quod lapſum illum in cerebro corrigat, cerebri calorem conſeruet, ſpiritus animales recreet, aſſumendum.

Electuaria. Vt: ♃. *Conſeru. lauendul.* Vnc. iv. *primul. veris, lilior. conuall. ſaluiæ, beton. anthos,* an. Vnc. j. *calam. aromat.* Vnc. ß. *ſpec. diambr. cubebar. nuc. moſchat.* an. Drach. ß. Cum *ſyrup. pæon. & ſtœchad.* F. Electuarium.

In primis ambra ad cerebrum roborandum & ſpiritus inſtaurandos maximè valet.

Rotulæ. Vel ♃. *Ol. deſtillat. aniſi* gut. iv. *nuc. moſchat. carui,* an. gut. iii. *caryoph.* gut. j. *ambr.* g̃. vj. *ſacchar. in aq. roſar. diſſolut.* Vnc. iij. F. Rotulæ, quibus & ol. ſuccini addere licet.

Vel ♃. *Spec. diambr.* Drach. i. ß. *diamoſch. dulc. diaxyloal.* an. Scrup. j. *ol. aniſi deſtillati, nuc. moſch.* an. gut. ij. *ſacchar. in aq. roſar. & lauend. diſſolut.* ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel ♃. *Ol. deſtillat. nuc. moſchat. cinnamomi, caryoph.* an. gut. iv. *ſuccini* gut. v. *ſaluiæ* gut. iv. *ſacchar. in aq. roſar. diſſol.* Vnc. iv. F. Rotulæ.

Vtiliſſimæ etiam ad præcauendam Apoplexiam ſunt hæ Pilulæ.

♃. *Cubebar. calaminthæ, maſtiches, nucis moſch. caryophyll.* Drach. j. *ambræ* Drach ß. *moſch.* g̃. vj. Cum ſucco vel extract. maioranæ formentur Pilulæ, de quibus Scr. j. nocte nouilunium & plenilunium præcedente exhibeatur.

Ad cerebrum quoque roborandum vſurpandæ aquæ Apoplecticæ, quarum ſuprà mentio facta. Quibus hæc addi poteſt.

Aqua Apoplectica. ♃. *Flor. lauend.* M. ij. *anthos, beton. ſalu.* an. M. j. *cubebar. gran. Paradiſi,* an. ℥. ß. *nuc. moſch.* ʒ. ii. Stent in infuſione ſpirit. vini opt. ℔. ii. in vaſe diligenter clauſo per dies aliquot: poſtea colentur. De hoc ſpiritu, tempore hyberno in primis, ante nouilunium præcipuè, vt & alio tempore, Drach. i. vel altera, pro temporis ratione, cum albo ſumatur.

Puluis. Commendatur etiam, & multis in vſu eſt hic Puluis.

♃. *Succini albi* Drach. i. *ſpec. diarrhod. abb.* Drach. ß. *rad. pæon.* Scrup. j. datur Drach. j. cum aqua conueniente ante nouilunium.

Alij tamen.

♃. *Succini* ʒ. j. *ſpec. diarrhod. rad. pæon.* an. Drach. ii. Alij aliam proportionem obſeruant.

Alius. Nucem quoque moſchatam, cubebas, ſemen erucæ, ſæpe ora detineant & maſticent, qui ab Apoplexia ſibi metuunt. Aut ſemen carui & erucæ in puluerem redactum, & cum ſaccharo miſtum maſticetur. Efficax eſt & hic Puluis, de quo ſumatur mane ad fabæ magnitudinem.

♃. *Sem. eruc. cubebar. cardamom. ſeſeli Cretici, piperis albi,* an. Drach. j. F. Puluis.

Balſama Apoplectica. Odoramentum quoque naribus admoueatur, & in primis balſama Apoplectica.

Vel ♃. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℥. j. *ambræ, moſch. zibeth. balſami Oriental.* an. Drach. ſem. M. & ol. caryophyll. & cinnamomi quantum libet addatur.

Vtile eſt & hoc Emplaſtrum ad caput roborandum, & Apoplexiam præcauendam.

♃. *Myrrhæ elect. ſtyrac. calam. benzoës, ladani,* an. ℥. ß. *gummi iuniperi* ʒ. iij. *cranÿ hum. puluer.* ʒ. ij. ß. *lap. lazul.* ℈. ß. Cum *ſtyrace liquid. & terebinth.* F. Emplaſtrum, cuius portio panno ſerico magnitudinem thaleri æquanti illinatur, & vertici imponatur.

Manè lingua & os mundetur aquâ, cui aliquid aquæ origani, roriſmarini, ſaluiæ, & lauend. admiſtum ſit.

Diæta ratio. Vitandus aër frigidus & auſtrinus, & contra eum caput muniendum. Cibi condiantur aromatibus, ita tamen, ne caput repleant; vel condiantur ſem. carui, ſaluia, & ſimilibus. Poſt cibum ſumptum ſumantur pulueres peptici de ſemine coriandri, cumini galang. ſem. fœniculi & maſtich. vel diacydon. cum ſpeciebus paratum, & ſimilia ſuprà, *part.* I. propoſita.

In primis verò recta victus ratione hîc opus eſt, quâ præcaueatur, ne humor iſte, quantum fieri poteſt, generetur, abſtinendúmque à cibis pituitoſis, ac multorum piſcium, olerum & lacticiniorum eſu; ac magna ventriculi ratio habenda eſt, cùm ad humoris pituitoſi generationem multum faciat.

Purgatio. Quia verò vix præcaueri poteſt in corporibus diſpoſitis pituitæ generatio, per interualla conuenientibus medicamentis euacuanda eſt, atque euacuationes ſecundum indiuidui cuiuſque rationem inſtituendæ.

Vtiliſſimum & efficaciſſimum eſt & hoc Decoctum, quod non ſolùm materiam detergit, incidit, & obſtructiones viſcerum ſoluit, ſed & membra interna, ac cerebrum in primis, roborat.

♃. *Sarſa parillæ* ℥. ii. *ligni ſaſſafras* ℥. i. *ſem. fœnic.* ʒ. vi. Infundantur hor. xxiv. in aq. fontanæ ℔. iv. vel v. Coq. ad dimidiæ part. conſumptionem: ſub finem adde *flor. primulæ veris, anthos,* an. M. j. *ligni aloës* ʒ. ij. Colat. ſeruetur ad vſum in vaſe vitreo. Dentur manè Vnc. iv. vel v. cum aq. cinnamomi cochleari dimidio, vt ſudor leniter prouocetur.

Multum etiam ad præſeruandum ab Apoplexia faciunt fonticuli in brachiis excitati.

Errhinorum & gargariſmorum vſus. Præterea in nares aq. maioran. in qua ſemen. nigell. erucæ, & parum zingiberis infuſa ſint, attrahere vtile eſt.

Vel vtendum hoc Gargariſmate.

♃. *Roriſmar. ſaluiæ, rutæ, origani,* an. P. j. *zingiber. pyrethr.* an. ʒ. i. ß. *rad. lappæ ma.* j. ʒ. ß. Coq. in ℔. i. aquæ ad tertiæ partis conſumptionem. Colat. adde aceti quantum ſufficit.

Vel ♃. *Aq. lauendulæ, ſaluiæ, roriſmarini, rutæ,* an. ℥. iv. *pyrethr. zingiber.* an. ʒ. i. ß. *oxymel. ſcillit.* ʒ. i. ß. Seruetur ad vſum pro Gargariſmo.

Præſeruatio ab apoplexia vaporoſa. Tertiò. Cùm Apoplexiæ, quæ à vaporibus ortum habet, præcipuè obnoxij ſint, qui cruditatibus & crapulæ dediti ſunt, quiete & abſtinentiâ, talibus in primis opus eſt, & proinde vitanda maximè crapula, & quæ hinc oritur, cruditas, ciborum varietas, exercitia poſt cibum, ira, & vehemens animi motus. Et cùm ex iſta cauſſa Apoplexia maximè metuenda ſit melancholicis, melancholicúſque humor præcipuè literatis, & aliis ingeniis excellentibus ab anno 40. ad 60. moleſtus eſſe ſoleat, à curis moleſtis, & aliis cauſſis humorem melancholicum cumulantibus, cauendum, & hæmorrhoidum fluxus, ſi fieri poteſt, prouocandus, humorque melancholicus conuenientibus medicamentis præparandus & euacuandus, vt ſuprà, *part.* I. *cap. de Intemperie cum humore melancholico*, dictum. Deinde medicamenta modo propoſita ad cerebrum roborandum, & vapores diſcutiendos adhibeantur. Præcipuè & hîc vtilis eſt puluis è ſuccino, ſpec. diarrhod. abbat. & radic. pœon. vt & ſem. carui, quod comeſtum & olfactum hîc valde vtile eſt, & odores & vapores, qui cerebrum infeſtant, vertiginem excitant apoplexiamque minantur, corrigit, ac diſcutit. Efficaciſſimum verò eſt eius oleum deſtillatum. Caſtoreum quoque aceto madidum naribus admouere conuenit. Viro cuidam literato iam ſexagenario, ob cruditatem ventriculi, & vapores inde in caput eleuatos, ſemel atque iterum Apoplexiæ initia ſentienti, valde profuerunt hæ Rotulæ.

♃. *Ol. carui* ℈. ß. *nuc. moſch.* gut. vii. *ſacchar. albi,* ℥. ii. F. Rotulæ.

Auertantur etiam vapores à capite lotionibus pedum matutinis, à decoctis herbarum cephalicarum, & frictionibus.

QVÆSTIO I.

An à ſola intemperie cerebri poſſit Apoplexia generari?

An Intemperies ſola Apoplexiam excitare poſſit. Cauſſas Apoplexiæ ſuprà ſuo loco recenſuimus. Inter eas numerata non eſt intemperies cerebri. Cùm verò experientia teſtetur, Apoplexiam eſſe morbum hæreditarium, & quorum parentes Apoplexiâ mortui ſunt, iiſdem malum hoc metuendum eſſe; non verò anguſtia cerebri & principij neruorum ab ortu contrahi & communicari poſſit: ipſa etiam cerebri ſubſtantia in talibus malè affici & diſpoſita eſſe videtur. Nam cum compreſſio illa aut obſtructio ſit extra cerebri ſubſtantiam, eáque tantùm in paroxyſmo accidat, nemo autem actu Apoplecticus, ſeu in ipſo paroxyſmo generet: omnino ſtatuendum videtur, diſpoſitionem aliquam prauam, intemperiem, ac debilitatem in cerebro eius, qui Apoplexiâ demum corripitur, antequam ea corriperetur, adfuiſſe, quæ, ſicut alij morbi hæreditarij, cum ſemine deriuari & communicari ſoboli poteſt. Quibus accedit & illud, quod Platerus præter cauſſas ſuprà enumeratas aliam adhuc ponit, ſcilicet ſpirituum animalium conſumptionem tantam, ob quam non ſolùm functionum animalium debilitas, ſed & omnimoda illarum ſubſequatur abolitio, & grauis omnino, hominémque ſubitò iugulans excitetur Apoplexia, quâ ſenes aliquando intereant. Quæ ipſa cauſſa ad intemperiem cerebri, ſeu eius debilitatem, ob quam ſpiritus animales ampliùs non generantur, redigenda videtur. Præterea cerebri imbecillitas ſæpe diu antè percipitur, & facultatis animalis, intellectus, memoriæque debilitas, torpor in omnibus actionibus, aurium tinnitus ba ſibilus, ac vertigo animaduertitur.

An Apoplexia ſit morbus hæreditarius. Sunt tamen, qui Apoplexiam morbum hæreditarium eſſe negant. Cùm enim non generent prodagricos, niſi ij qui ipſi podagrâ laborarunt, nec leproſos aut lue Vênereâ affectos, niſi qui ipſi leprâ vel lue Venerea affecti fuerunt, & plerique in ipſo paroxyſmo Apoplectico pereant, nec poſt paroxyſmum generent: fieri non poſſe videtur, vt morbum, quo non laborarunt, in ſobolem transfundant. Præterea cùm multi Apoplexia ſubitò corripiantur, qui operationes cerebri integras habuerunt; probabile non videtur, vt, qui omnes operationes integras habuerunt morbum aliquem in ſobolem deriuent. Inſuper cùm intemperies non ſubitò, ſed per diuturnas alterationes inducatur, Apoplexia verò hominem ſubitò & in inſtanti corripiat: non videtur ab intemperie ortum habere poſſe.

Verùm enimverò vtraque opinio aliquid veri & aliquid falſi continet. Primò enim omnino concedendum, intemperiem quandam in Apoplexia concurrere poſſe; cùm negari non queat, atque id experientia teſtetur, Apoplexiam ſæpe morbum eſſe hæreditarium, qui omnino ab intemperie ac diſpoſitione

aliqua

aliqua, & cerebri imbecillitate à parentibus communicatâ totum habeat. Neque neceſſarium eſt, vt, qui Apoplexiæ obnoxios generāt, ipſi iam antè Apoplexiâ laborauerint. Sufficit, vt diſpoſitionem, à qua cauſſa Apoplexiæ prouenire potuerit, habuerint, eámque ſoboli communicauerint, ob quam in liberis olim, ac ſuo tempore cauſſa Apoplexiæ gigni poſſit, etſi, cùm generauerint, Apoplexiâ nondum laborauerint.

Interim tamen nec illud negandum, ab intemperie, quà talis, Apoplexiam proximè produci non poſſe; cùm intemperies actiones ſaltē deprauet vel imminuat raró planè aboleat: & licèt hoc præſtet, ſenſim tamen & paulatim hoc faciat. Sed ab intemperie ac diſpoſitione illa, & intemperie cerebri, cauſſa proxima producitur, quæ vel anguſtiam parit, vel ſpiritus perturbat, pituita ſcilicet copioſa, & vapores ac flatus.

An autem à conſumptione ſpirituum animalium, omnimoda fieri poſſit Apoplexia, quod vult Platerus, dubito. Cùm enim illam conſumptionem à cerebri debilitate in ſenſibus fieri ſtatuat Platerus; ſubitò accidere non poſſet, ſed, quod fieri ſolet, ſenſim ac in dies ſpiritus imminuerentur, & propterea ſatis manifeſtæ functionum animalium immutationes in aliis partibus omnimodam illam, ob quam lethalis accideret Apoplexia, conſumptionem præcederent: cùm tamē ſenes ſæpe ſenſus omnes atque integros habentes, ſubitò Apoplexiâ corripi videamus.

QVÆSTIO II.

Quæ ſit Cauſſa Apoplexiæ proxima?

auſſa Apo- lexia.

De cauſſis Apoplexiæ pluribus in *Inſtitutionibus* egimus, quæ hìc repetere ſuperuacaneum puto. Vt tamen quædam addamus, primò hoc præſupponēdum eſt, ſpiritum animalem dari, atque differre à vitali, & proximum inſtrumentum animalium actionū eſſe; vt id ſatis, *lib. 2. Inſtit. c. 6.* probaui. Nequedum ſatis euidentes & graues rationes videmus, ob quas ab illa ſententia nobis recedendum ſit. Sunt quidem è Recentioribus, qui ſtatuunt, argumenta, quæ pro ſpiritu animali probando adducuntur, nihil aliud oſtendere, quàm ad ſenſum & motum requiri parti ſentientis & nobilis cum cerebro communicationem; quæ tamen fieri poſſit per ſolum ſpiritum vitalē, vt ſpiritus animales fingere opus non ſit. Et vt principes actiones eduntur miniſterio ſpiritus vitalis in cerebro exiſtentis; (ſcil. implantati & influentis) ita eundem ſpiritum in neruis habitantem ſpecies ſenſibiles ab organo ſenſuum ad cerebrum & contra imperium facultatis ſuperioris, à cerebro ad muſculos, deferre putant. Deinde nullam dari officinam generationis ſpirituum animalium in cerebro exiſtimant, cùm nulla cauitas in cerebro detur, in quam ſpiritus vitalis ex arteriis & cerebri ſinibus, vel aër per nares attractus) quæ ſunt ſpiritus animalis materia) attrahatur. Tertiò, infantes in vtero ſine ſpiritus animalis opera moueri ſtatuunt, vtpotè qui neque à matre ſuppeditetur, nec ab infante generetur. Non ſuppeditari à matre putant, quia nullus neruus à matre infanti implantetur: non generari vero in infante, quia aër deſit, & per inſpirationem in cerebrum non attrahatur.

Spiritum autem vitalem immediatè inſeruire ſenſui & motui, probare conantur iis rationibus. 1. Quia Venus omnia, etiam actiones animales debilitat; cùm tamen ſolus vitalis ſpiritus ſemini permiſceatur, 2. Quia ſpiritûs vitalis interceptio in carotidum anguſtia actiones animales abolet. 3. Quia in ſyncope actiones animales etiam abolentur. 4. Et in timore ac metu, in quibus ſpiritus vitalis perturbatur, tremor, qui facultatis animalis eſt ſymptoma, accidit 5. Quia motus nimius lipothymiā, quæ facultatis vitalis ſymptoma eſt, inducit; & meditationes nimiæ coctionem ventriculi turbant, ſpiritum vitalem à ventriculo auocando.

Verùm nullo modo concedendum, quòd communicatio, quæ eſt inter cerebrū & organa ſenſus ac motus, fiat per ſpiritus vitales. Ratio enim illa, quæ ad id probandum adducitur, falſa eſt, quòd videlicet actiones animales principes operâ ſpirituum vitalium adminiſtrentur. Etenim ſpiritus inſitus, ſeu cacalidum innatum cerebri, non eſt ſpiritus vitalis, ſed animalis inſitus. Nam calidum innatum, ſeu ſpiritus inſitus, non omnium partium idem eſt, ſed pro diuerſitate partium & actionum varius: in aure eſt naturæ aëreæ; ſeu aër inſitus & implantatus, in oculo luminis inſiti nomine venit ſpiritus innatus. Ita & cerebrum calidum innatum peculiare habet, cuius beneficio, quod ſibi proprium eſt, agit quòdque è calido inſito cordis & hepatis differt. Neque etiam ſpiritus mobiles in cerebro, quorum miniſterio principes actiones obeuntur, vitales ſunt; & dum id affirmatur, principium petitur. Quorſum enim cerebri ſubſtantia, cui ſimilis in toto corpore non eſt, & tanta eius moles & ſtructura tam artificioſè facta eſſent? Certè niſi ſpiritûs animalis ratione facta ſunt, fruſtrà facta ſunt. Itaque petitio principij eſt, vt diximus quòd ſpiritus, quibus ſpecies ſenſibiles ab organis ſenſuum ad cerebrum deferuntur, vitales ſunt.

Cauitate verò ſenſibili nullâ ad ſpirituum animalium generationem opus eſt; ſufficit ſubſtantia cerebri illa mollis & ſpongioſa. Si lac tantâ copiâ in mammis generari poteſt, ſi ſemen in teſtibus, vbi tamen nulla ſenſibilis cauitas apparet: quidni ſpiritus animales longè ſubtiliores in ſubſtantia illa cerebri ſpōgioſa, quò ſpiritus vitalis & aër facilè penetrare poteſt, generari poſſint? Sunt quidem nonnulli in ea ſententia, vt in *Inſtitut. lib. 1. cap. 6.* & ſuprà etiam, *part. 1. cap. 17.* dictum, ſpiritus animales in quarto vētriculo cerebri, qui cerebro oblongato inſculptus ſit, ſeu generari, ſeu colligi. Verùm Anatomici diligentiores demonſtrant, ventriculi nomine hanc cauitatem vix dignam eſſe, neque in ipſa cerebri cerebellive ſubſtantia ſitam eſſe, neque primariâ intētione à natura efformatam, ſed ex corporum diſpoſitione ita emergere, nihîlque aliud eſſe, quàm cauitatem quandā teretem è duobus ſinibus ſemicircularibus efformatam; & ſuperiorem eius portionem cerebellum, inferiorem ſpinalem medullam conferre.

Infantes mouentur ſpirituum animalium beneficio, quorum ſufficiens copia (magnâ enim opus non eſt; cùm ſenſus & motus ferè otientur in infantibus in vtero) ex ſpiritu vitali in cerebro generari poteſt.

Quæ verò afferuntur ad probandum, ſpiritum vitalem ad ſenſum & motum ſufficere, id non ſatis probant. Quod enim Venus nimia facultatem animalem lædit, accidit, quia ſpiritus vitales, qui animalibus materiam præbent, ſubtrahuntur: Sunt tamen, quia & ſpiritus animales ad ſeminis generationem concurrere ſtatuunt. Eâdem de cauſſa in carotidum anguſtia & ſyncope, in terrore & metu, in exercitiis nimiis, actiones animales ceſſant, vel alio modo læduntur; quia materia ſpiritibus animalibus generandi neceſſaria ſubtrahitur. Spiritus equidem vitales ad actiones animales neceſſarij ſunt, verùm non vt cauſſa proxima, ſed vt remota, vt materia ſcilicet, è qua animales, qui proximum facultatis animalis inſtrumentum ſunt, generantur.

Et ſi à ſpirituum vitalium defectu fieret Apoplexia, quæ differentia eſſet inter ſyncopen & Apoplexiam? Qua tamen omnes Medici admittunt, & rectè; cùm maxima inter hos affectus ſit differētia atque in ſyncope, ſpiritibus ſcilicet vitalibus affectis, pulſus lædatur, qui in Apoplecticis non mutatur. Et quòd cauſſa Apoplexiæ in meatibus ſpiritus animales ferētibus, nō in arteriis, aut vlla parte ſpiritus vitales continente, conſiſtat; vel ex eo euidenter patet, quòd Apoplexia mutatur in paralyſin; quam neruis affectis fieri, extra controuerſiam eſt.

Cùm ergo ſpiritus animales proximum actionum animalium inſtrumentum ſint, etiam læſarum harum actionum cauſſa in illis quærenda. Etenim quicquid ſecundum naturam ſeſe habens, animalium actionum integrarum cauſſa eſt proxima, id etiam præter naturam ſeſe habens, cauſſa eſt læſarum earundem. At non ſpiritus vitalis, ſed animalis, proximum actionum animalium inſtrumentum eſt. Ergo etiam ab hoc, non ab illo, actionum animalium cauſſa pēdet Et proinde ſicut ſenſus & motus priuatim ab eorū defectu lædūtur: ita etiā illius vniuerſalis ſenſus ac motus læſionis in Apoplexia cauſſa, in ſpiritibus animalibus quærenda eſt. Nimirum ſicut in tremore, paralyſi, cæcitate, ſurditate, ſtupore, cauſſa rectè in ſpiritus animalis in parte illa, cuius actio imminuta vel abolita eſt, imminutionem vel defectum refertur; ita etiam omnes ferè antiqui & Recentiores cauſſam Apoplexiæ, in qua omnes animales actiones abolentur, in ſpiritus animalis influxum omnimodè prohibitum, rectiſſimè retulerunt.

Sed quæ cauſſa ſit, ob quam ſpiritûs animalis influxus in organa ſenſus & motus in toto corpore prohibeatur, de eo Autores non conſentiunt. De cauſſis reliquis iam non dicam, quarum ſuprà in enumeratione cauſſarum facta eſt mentio: ſolùm de anguſtia, ob quam ſpirituum animalium influxus prohibetur, aliquid afferam; cùm de ea Autores valde diſſentiant. Antiqui, qui in ventriculis cerebri ſpiritus animales & generari, & contineri & moueri, ac per eos in neruos influere crediderunt, omnes Apoplexiam ab omnimoda ventriculorum cerebri obſtructione prouenire ſtatuerunt. Verùm Recentiores, Varolius, Platerus, Bauhinus, & alij diligenti cerebri anatomiâ edocti, falſum hoc eſſe demonſtrarunt, & in ipſa ſubſtantia cerebri membranis ſuis concluſâ ſpiritus animales contineri, & hinc in neruos influere rectè docuerunt. Præterea obſeruatum eſt à Fernelio, *lib. 2. de abdit. rer. cauſſ. cap.* 15. & Gaſpare Bauhino, *in Anatom. lib.* 3. non ſemper in ventriculis cerebri Apoplexiâ extinctorum aliquid reperiri, quod obſtructionis cauſſa eſſe potuerit.

Itaque alia cauſſa quærenda eſt, ob quam influxus ſpirituum animaliū ad organa ſenſus & motus planè inhibetur. Eam verò eſſe putamus talem viarum, per quas ſpiritus animales influunt, anguſtiam, vt ſpiritibus animalibus via omnis intercludatur. Nō verò opus eſſe putamus, vt tota cerebri medulla obſtruatur vel comprimatur; ſed ad Apoplexiam excitandam ſufficit medullæ cerebri oblongatæ, ſeu principij neruorū in baſi cerebri, poſteriora verſus, talis anguſtia, ob quam in omnia ſenſus & motus organa in toto corpore ſpirituum animalium influxus prohibeatur. Etſi enim Antiqui, aliter ſenſerint: tamen recentiores Anatomici ſummâ diligentiâ adhibitâ obſeruarunt, neruos ad vnum omnes à medulla cerebri oblongata prodire; etſi alij, dum medulla hæc caluariæ adhuc incluſa eſt, alij poſtquam cranium reliquit, & per dorſi vertebrarū foramina procedit, iamque ſpinalis medulla propriè dicitur, enaſcuntur, Hoc ergo neruorū omnium principium ſi ita afficiatur, vt ſpirituum animaliū in neruos, qui in organa omniū ſenſuum externorū feruntur, & è locis

vicinis, vnâ ſcilicet cerebri medulla oblongata, oriuntur, influxus denegetur, Apoplexia excitatur.

Fit autem hoc, vbi medulla cerebri oblongata obſtruitur vel comprimitur. Et quidem in forti Apoplexia anterior & poſterior pars medullæ cerebri oblongatæ comprimitur vel obſtruitur: in debili & mitiori nihil prohibet anguſtiam in alterutro ſaltem eſſe. Et eſt ea neruorum ſenſibus externis inſeruientium in origine vicina, vt ſi cauſſa grauis ſit, quod in Apoplexia accidit, omnes ſimul afficiantur.

Id quod ipſa experientia confirmat, vt rationes conquirere opus non ſit. Refert enim Fernelius, *loco modo allegato*, virum quendam viribus integrum ſiniſtri oculi ictu vehementiore repentè attonitum corruiſſe, móxque ſenſu ac motu priuatum fuiſſe, cum ſpiritu difficili ac ſtertore, & cum aliis fortis Apoplexiæ indiciis, eúmque nec venæ ſectione, nec alia potuiſſe ratione ſeruari, quin horis duodecim interiret. Diſciſſo apertóque capite, neque oſſis, neque meningum, neque ſubſtantiæ cerebri quicquam confractum diuulſumve, cerebri etiam ventriculos prorſus illæſos & inanes, ſed duntaxat interiores oculi venas contuſionis vi diruptas animaduertit, è quibus ſanguis cochlearium duorum menſura in cerebri baſin procubuerat, qui non, vt Fernelius vult, retiformem contextum obſtringebat, ſed principium neruorum comprimebat.

Et ſi Apoplexiæ terminationem, & in alios morbos mutationem diligenter conſideremus, facilè patebit, nullo alio in loco, quàm quo diximus, cauſſam Apoplexiæ conſiſtere poſſe. Mutatur verò Apoplexia vel in paralyſin alterius lateris, vel in memoriæ & ratiocinationis læſionem. Prius accidit, cùm humor è cerebro oblongato, & principio neruorum in ſpinalis medullæ alterutram partem à natura excutitur; vnde cerebro & neruorum principio ab humore vitioſo liberato, ſenſibus quidem ſuus vigor redit, brachij verò & cruris alterutrius motus tollitur. Si verò è principio neruorum in ipſam ſubſtantiam cerebri hinc inde humor diſpergatur, ac cerebrum eo quaſi irrigetur, tunc morbus in via quidem ceſſat, ſed cerebrum, vt ſimilaris pars, malè afficitur; vnde memoria & ratiocinatio læditur, ſenſibus externis & motu corporis ſaluis; ægrique cum tali memoria & mentis imbecillitate ſæpe diu viuunt, vt exempla paſſim nota ſunt. Quæ omnia, ſi alio quàm quo dixi loco cauſſa Apoplexiæ conſiſteret, fieri nullo modo poſſet.

Cauſſa tamen, quæ iſtam anguſtiam inducit, non ſemper in eodem loco hæret. Nonnunquam enim cauſſa eſt in ipſo cerebro Aliquando verò eandem anguſtiam etiam humores extra cerebrum ad baſin eiuſdem effuſos, & principium neruorum comprimentes, atque ita ventriculis non obſtructis, efficere poſſe, ſuprà, vt & in *Inſtitut.* dictum. Licèt verò nerui optici non ex medio baſis cerebri, parte anteriore, oriantur, vt antiqui crediderunt, ſed reuera, ſi capite inuerſo, Varoliano modo, ſectio adminiſtretur, ex principio truncorum priorum ſpinalis medullæ: tamen eo in loco eſt eorum exortus, vt à cauſſa Apoplexiam excitante ſimul ſeu comprimi, ſeu obſtrui poſſint. Et ſit ſanè in neruos opticos influxus liber, tamen cum actio ſenſuum externorum non abſoluatur in ſuis organis, ſed ſenſus internos concurrere neceſſum ſit; ſi illi laborant, neque viſus, neque alius ſenſus perfici poteſt, & quamvis oculi ſpeciem viſibilem percipiunt: tamen niſi facultas princeps concurrat, nulla fit viſio, vt alibi monſtraui.

Tandem id aliquem dubium reddere poſſet, quòd in Apoplexia ſenſus communis, phantaſia, cæteræ actiones principes etiam rectè ſeſe non habent. Etſi enim influxus ſpirituum animalium in organa ſenſuum externorum & motus prohibetur: quia tamen cerebrum ſaluum eſt, & ſpiritus animales in eo; cauſſa nulla eſſe videtur, cur non & actiones hæ, & facultate & organis rectè ſeſe habentibus, fieri debeant. Verùm nec iſtud nos de noſtra ſententia dimouet. Cauſſas enim, cur principio neruorum affecto in Apoplexia ſenſus etiam interni lædantur, in *Inſtit. lib. 2. part. 3. ſect. 2. c. 6.* eáſque tres, propoſuimus. Prima eſt, quòd ſpiritibus animalibus motu, qui ipſis eſt perpetuus, denegato eos quaſi ſuffocari neceſſe ſit. Cùm enim ſpiritus animales non tardè, ſicut humores, generentur, ſed in perpetua generatione ſint, & hinc etiam in perpetuo motu: ſi canales per quos in totum corpus diſtribui debent, occludantur eos in cerebro detineri, quaſi concentrari, atque ita ad actiones ſenſuum internorum edendas ineptos fieri neceſſe eſt; præcipuè cùm ſpiritus vitales aſſiduò copiâ largiori ipſis permiſceantur, ideóque non tantum illorum generationem interturbent, ſed & generatorum actiones confundant. Apparet huius rei exemplum in corde, in quo ſi ſpiritus concentrentur, nec liberè in corpus diffundantur, actiones corporis læduntur. Secundò, membro vna ex parte ſaltem læſo, totam eius œconomiam turbari neceſſe eſt, vt Epilepſiæ exemplo id manifeſtum eſt, & cerebri commotio ac percuſſiones docent. Tertiò, cùm cerebrum ita grauiter affectum ſpirituum animalium generationi non ſufficiat, mirum non eſt; actiones etiam internas turbari: Si enim in iis, quibus cerebrum pituitâ repletum eſt, & diſcurſus & memoria laborat: quidni in Apoplexia, cerebro tam grauiter affecto, omnes actiones aboleri queant? Vt enim cauſſæ, ſic effectus magnitudine differunt.

QVÆSTIO III.

An à vapore narcotico fiat Apoplexia?

Cum ſuprà inter cauſſas Apoplexiæ etiam vim narcoticam recenſuerimus, de ea verò non omnium eadem ſit ſententia aliquid de eo dicendum eſt. Et quidem à recentioribus quibuſdam hæc pro ſola cauſſa ponitur, vt ex Quercetano, *in Tetrade*, videre eſt; vapor ſcilicet, ſeu nebuloſa exhalatio in cerebrum eleuata. Quam cauſſam equidem libenter, ſed non ſolam, admittimus, vt ſuprà, & in *Inſtitut.* dictum. Hoc ſaltem hic addimus, etſi Quercetanus & alij in natura huius vaporis definienda laborant: vix tamen commodiùs illam explicari poſſe, quàm ſi dicatur, eam vim narcoticam ſpiritus animales ſeu ſtupefaciendi, ſeu congelandi, & in aliam quaſi naturam vertendi potentiam habere. Narcotica enim ſpiritus quaſi ligant, ſtupefaciunt, & ſopiunt, ac ſenſui & motui maximè obſunt. Atque tales humores & vapores in corpore noſtro generari, impoſſibile non eſt, cùm conſtet ſoporem, carum, & ſimiles ſomnolentos affectus, ex humoribus in corpore genitis prouenire, quorum cauſſæ fruſtra ex ſola frigiditate deducuntur. Atque hinc fit, vt, etiamſi Apoplexia in paralyſin deſinat: tamen raro in eiuſmodi hominibus ratiocinatio & memoria ad priſtinum planè vigorem redeant, ſed hebetes ac torpidæ illæ actiones, præcipuè in ſenio confectis, deinceps relinquantur, quod accidit non tam quòd frigida & humida intemperies, quàm quod à narcotico vapore mala & torpida talis διάθεσις cerebro imprimitur. Idque multò minùs accidere poſſet, ſi ab alia cauſſa extra cerebrum, & citra ſpirituum animalium vitium, Apoplexia generaretur. Et quamvis narcotica plerumque ſoporoſos ſaltem affectus inducant: tamen impoſſibile non eſt, ſi eorum vis ſit maior, quin ipſam Apoplexiam inducere poſſint. Imò lethargus & carus ſæpe in Apoplexiam degenerant, vt experientia teſtatur, vnde cauſſas eas habere communes neceſſum eſt; vt magni etiam Medici dubitauerint, quomodo hi affectus differant. Et ex vini & ſpiritus eius potu nimio Apoplexiam excitari, ſupra dictum, atque ebrios ἀφώνους interdum fieri, teſtatur Hippocrates, 5. *Aphor.* 5.

Qui verò aliter naturam huius vaporis explicare conantur, iis quidem per me licet; an verò commodiùs id faciant, dubitò. Quercetanus, *in Tetrade*, ad ſpiritum vitriolatum, congelandi, coagulandi, conſtringendi & coarctandi vim habentem, qui nebuloſas exhalationes in cerebrum euectas ſubitò in glaciem & gelu quaſi conuertat, generationem Apoplexiæ refert. Verùm enim verò dicit iſta, ſed non probat; & quomodo in corpore viuente & actu calente talis vaporum in glaciem quaſi & gelu conuerſio fieri poſſit, non video: neque id in Anatomia eorum qui Apoplexiâ exſtincti ſunt, deprehenditur. Et qui effectus opij & aliorum narcoticorum cum vitrioli aciditate contulerit, ſimúlque cum his Apoplexiæ ſymptomata comparauerit, facilè animaduertet, ſtuporem, & reliqua ſymptomata, quæ in Apoplexia & cognatis ſoporoſis affectibus contingunt, rectiùs ad vaporem narcoticum, quàm ad vitriolatum, acidum & conſtringentem referri poſſe; imprimis cùm acida vim narcoticorum infringant.

Si quis tamen Quercetani ſententiam mitiùs interpretari, & ſtatuere velit, vel à cerebri diſpoſitione peculiari, vel à vaporibus quibuſdam ſeu narcoticis, ſeu coagulantibus ſpiritus animales, à natura ſua deiici & mutari, & quaſi aquieſcere, & à ſpirituoſa natura in craſſam & aqueam quaſi mutari, & ad actiones animales ineptos reddi, ille non multum diuerſi dixerit, & contra me non pugnauerit. Refert Fauentinus, *lib. 6. annal. ex hiſtoria Bauarica*, An. 1548. ex terræ motu plures quàm 50. ruſticos ita mulgentes cum vaccis extinctos riguiſſe, & corpora in ſalinas quaſi ſtatuas redacta. Et quomodo à fulmine vinum interdū in vaſis quaſi coaguletur, non ignotum. Quidni ergo talis ſpiritus in corpore generari poſſit, qui cùm ante quietus latuiſſet, vel irâ, vel terrore, vel aliâ cauſsâ agitatus & motus, inſtar venenorum ſubitò in actum erumpat, & ſpiritus animales à natura ſua mutet & quaſi coagulet? Quid carbonum fumus poſſit, & quomodo homines attonitos ſubitò reddat, non ignotum eſt, & collegit eius rei exempla Marcel. Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 2. c.* 12. Idem calcis vapores præſtant: refertque Valerius Maximus, *lib. 9. c. 2.* Quintum Catullum à Mario propter publicas diſſenſiones mori iuſſum, recenti calce illito, multóque igne percalefacto cubiculo ſe incluſum peremiſſe. Ita etiam muſti & cereuiſiæ recenti feruentis vapore homines ſubitò, quaſi attonitos, concidere, & quandoque mortuos fuiſſe, omnibus notiſſimum eſt.

Cuius rei etſi alij alias cauſſas reddant: maximè tamen veritati conſentaneum eſt, vapores illos, ſeu fumos è carbonibus accenſis, muſto & cereuiſia exhalantes aëri permiſceri, & ſic cum ſpiritu, quem ducimus, attrahi, atque ad cerebrum penetrari, ibique ſpiritibus animalibus miſceri, & eos à natura ſua immutare, & ad officium ſuum ineptos reddere. Nam quod nonnulli, putant ideò ex hac cauſſa attonitos concidere, quòd in iis, quibus cerebrum excrementitiis humiditatibus ſcatet, ex ab hac cauſſa fundantur, quæ fuſæ obſtruendo poſtea Apoplexiæ cauſſæ ſint, vero conſentaneum non eſt. Nam vapores

hi in omnibus;non tantùm in iis,quorum cerebrum vitioſis humoribus repletum eſt,idem præſtant. Nec humorum fuſorum indicia in iis ſatis apparent.Si quis tamen à ſola vi narcotica Apoplexiam excitari credere nolit, cum eo quidem litigabo. Interim hoc vero conſentaneum eſt,quod ille ipſe humor,qui anguſtiæ in cerebro cauſſa eſt,ſimul talem vim narcoticã obtineat;vt ex pertinaci illa paralyſi, & mentis ac memoriæ læſione, quæ apoplexiam ſequitur.Patet,vt antea dictum. Et forſan hoc etiam in cauſſa eſt, quòd pueri rariùs Apoplexiâ corripiuntur. Etſi enim non nego, id etiam ideò fieri, quia facultas expultrix in iis fortior non facilè permittit pituitam copioſam coaceruari:tamen & hoc probabile,in pueris humores tales narcoticâ vi præditos non generari, ſed in ætate ſenili præcipuè accidere, vnde etiam ſenibus Apoplexia familiarior eſt.

Cur pueri raro apoplexia corripiãtur.

Henningus Scheunemannus, *Med.reform.cap.3.* è Mercur.cremoſo ſeu deſtillato Apoplexiam deducit, & exemplo fulminis rem explicat. Sicut videlicet fulmen ſacculis illæſis nummos conflat, aut vagina illæſa enſem liquat, integra cute oſſa comminuit: ita & Mercur. deſtillatum in vnam maſſam cogere & colliquare cerebrum & pulmones,haud aliter,ac ſi cera eſſent. Verùm portentoſa illa opinio refutata eſt, *de Conſenſ.ac diſſenſ. Chymic.cum Galen.cap.16.*

QVÆSTIO IV.

An Aquæ Apoplecticæ ſtatim in principio conueniant?

Aquarum apoplecticarum vſus.

Etſi apud antiquos,vt & Practicos poſteriores plurimos,nulla iſtarum aquarum fiat mentio tamen hodie in Germania notiſſimæ & frequentiſſimæ ſunt,nihilque iis cùm in præcauenda,tã in curada apoplexia eſt vſitatius.Et res ipſa loquitur,ob ſummã, quam habent,vim penetrandi,præſentiſſimũ ſæpe afferre auxilium. Quæritur tamen an in omni Apoplexia,& mox in principio, nec venæ ſectione,nec corporis purgatione aliqua præmiſſa,tutò,& ſine alicuius incommodi metu,vſurpari poſſint.Ex hoc dubio vt nos expediamus, ſciendum, iſtas aquas inſignem vim habere,vapores illos apoplexiam excitantes,humoréſque frigidos diſcutiendi, & diſſoluẽdi calorem natiuum & facultatem ſopitã excitandi,cerebrum roborandi,& ſpiritus animales à natura ſua quaſi degenerante conſeruandi,& in priſtinũ ſtatum reducendi. Præterea in minima quantitate maximam vim obtinent,& totũ corpus facilè ac ſubitò penetrant.Ac proinde apoplecticis,qui ferè nihil deglutire valent,commodæ ſunt,& commodiſſimè exhibentur iis,qui à vaporibus illis narcoticis,& ſpirituum animaliũ vitio,aut pituita ſine ſanguinis permiſtione,apoplexia laborant,corporis conſtitutione frigida præditi,aut in ſenectute cõſtituti ſunt, in quibus nullus metus eſt,vt humorum aliquis impetu & fluxus ad caput concitetur. Sin autem à ſanguine Apoplexia ortum habeat vel alij etiam humores ſanguini iam permiſti abundẽt,non ſatis tutus vſus harum aquarum mox in principio;cùm humores fundant, caput repleant,& hoc modo morbum augeant.

QVÆSTIO V.

An purgantia ſint exhibenda in Apoplexia?

Purgantia an in Apoplexia exhibenda.

De Purgatione in Apoplexia inſtituẽda duas difficultates obiicit Petrus Salius Diuerſus, *in annotat.in Altimar. cap. 19.* Vnam an ſtante cruditate pharmacum exhibere liceat, contra præceptum Hippocratis & Galeni alteram; quomodo medicamentum licèt intra fauces ponantur, poſſit in ventrem deſcendere; cùm Apoplectici ſint toto corpore reſoluti,atque ideò facultate deglutiendi careant. Ac proinde incaſſum credit exhibere purgantia, niſi in declinatione morbi id fiat.

Verùm priorem difficultatem quod attinet, nullam hic propriè dictam cruditatem,& quæ prohibere poſſit purgationem,ac de qua Hippocrates & Galenus, cùm cruda purgare prohibent, loquuntur,adeſſe facilè patet,ſi ea quæ, *Inſtit.l.5.part.2.ſect.1.c.6.&7.* dicta ſunt perpendantur.Ideòque humor hic ſtatim purgantibus tolli poteſt.Si tamen craſſus ſit nonnihil,vt præparatione aliquâ indigere videatur,attenuantia purgantibus admiſceri poſſunt.Vt verò ſoli præparationi opera detur,morbi magnitudo, & præſens, quod ſummoperè vrget, periculum prohibet. Facile enim fieri poſſet, ſi tempus in humore præparando conſumatur, vt interim ob materiam ipſam caput affligentem homo de vita periclitetur.

Et omninò in paroxyſmo huius morbi plus periculi metuendo à copia materiæ peccantis,quàm eius aliqua craſſitie Si tamen morbum inducias dare animaduertatur, & is aliquo modo minuatur,aut ſaltem in præceps periculum non labatur; humores præparare & attenuare conuenientibus medicamentis licet: quæ tamen præparatio propriè coctio non eſt.

Altera difficultas non eſt de nihilo, & verum eſt: communia illa medicamenta purgãtia in principio ſtatim vix exhiberi poſſe, &, vt Hercules Saxonia ait, ſi in his caſibus præbeatis aliquod medicamentum commune,ſuffocabitis ægros. Ergo tum demum,cùm poſt venæſectionem & alia adhibita medicamẽta, æger iterum aliquid deglutire poteſt, exhibenda iſta vulgaria medicamenta. Si verò in principio ſtatim aliquid exhibere libet validum ſit illud, & in exigua, quantum fieri poteſt, quantitate: qualia fieri poſſunt è trochiſcis alhandal. diagryd. extract. ſcammon. Antimonium equidem, vt & Mercur. ob exiguam molem hîc ſatis commoda eſſent, ſed an exhibenda ſint, è ſequenti quæſtione patebit.

QVÆSTIO VI.

An Vomitoria in paroxyſmo apoplectico, ſunt exhibenda?

An vomitoria apoplecticis exhibenda.

Auicennas, Paulus Æginета, Aëtius, & alij vomitum prouocare iubent, penna oleo imbuta, & in fauces immiſſa. Sed cùm Apoplecticus motu ſit deſtitutus, ac conatu illum, qui ad vehementem iſtam excretionem eſt neceſſarius, adiuuare non queat;metus eſt,ne diaphragmate & thorace vehementiùs compreſſo, ſpiritúſque viis arctiùs adſtrictis, ſuffocatio acceleretur. Ac proinde veriſimile eſt, Autores illos vomitum præcepiſſe in progreſſu morbi; quando euacuationes vniuerſales iam præmiſſæ ſunt, & æger paulatim reſtitutus conatum illum adiuuare poteſt, atque ad vomitum promptus eſt. Nam mox ante euacuationem, repleto corpore & capite, vomitum non profuiſſe, compertum eſt; quale exemplum etiam habet Foreſtus, *lib.10.in ſchol.obſeru.76.*

QVÆSTIO VII.

An Repellentia in Apoplexia conueniant?

Repellentia in Apoplexia Rhaſes proponit. Medicorum nullus iis vtitur, inquit Leonhart. Iacchinus: & Paulus, Auicennas, & Medici alij hoc auxilium prætermittunt. Putat tamen Maſſarias, ſi Galeni doctrinam ſequamur, qui docet materiam, qualiſcunque ea fuerit fluentem à capite repellendam eſſe, vtique negandum non eſſe omnino, quòd repellentia quoque poſſint conuenire. Verùm enim verò etſi inter auxilia, quibus materia ad caput præter naturam fluens ab ea auertitur, etiam repellentia à Galeno proponantur: tamen non ibi docet, quòd ſimpliciter in omnibus affectibus capitis, vt & aliarum partium, illa omnia ſemper ſint adhibenda; ſed ſatis eſt, ſi nunc hæc, nunc illa vſurpentur: & repellentia tum locum ſuum habent, vbi cum fructu, & ſine omni incommodo, materia ad caput fluens per ea à capite auerti poteſt, quod in omni apoplexia fieri non poteſt. In pituitoſa enim Apoplexia nullum locum habent repellentia; vt & in ea, quæ fit à vapore narcotico: cùm cauſſæ in ea apoplexia repellentium vſu à cerebro auerti non poſſint, ſed magis cerebro impingantur, & ad diſſoluendum ineptæ reddantur. In apoplexia tamen ſanguinea, ſi caput admodum æſtuare videatur, repellentia planè reiicienda non videntur. Etſi enim morbus mox ad ſtatum perueniat: tamen vt difficiliùs anguſtia cerebri tollatur, ſanguis magis magíſque affluens facere poteſt. Ideóque eius affluxus principaliter quidem reuellentibus, atque imprimis venæſectione, inhibendus. Poſt venæſectionem verò repellentia planè reiicienda non ſunt. Cautè tamen iis vtendum, ne materiam, quæ in ſuperficie eſt, intrò pellant. Ideò adſtringentia non ſint,ſed ſufficiunt oxyrrhodina ex ol.roſarum & aceto; vel ol. & aceto. Vbi tamen ſuſpicio humoris pituitoſi admixti adeſt,ſatius eſt, omiſſis repellentibus in reuulſoriis ſubſidiis conſiſtere.

CAPVT XXXIV.

De Catarrho, & Cerebri Excrementis retentis.

HActenus ſymptomata recenſuimus, quæ cerebro accidunt, quatenus functionum animalium principium,& loco mouentis facultatis organum eſt. Nunc priuſquàm ad externorum ſenſuum accedamus vitia, illud adhuc ſymptomatum genus, quod cerebro accidit, non quatenus animalis, ſed & facultatis naturalis inſtrumentum eſt, Excretorum ſcilicet & Retentorum vitium, quod multorum aliorum in vniuerſo corpore malorum fons & principium exiſtit, explicandum. Eſt illud, dum excrementa cerebri vel in eo, vel circa illud detinentur, & non debito modo euacuantur, vel in cerebro copioſiùs cumulata in alias ſubiectas partes defluunt. Ideóque hîc in genere quædam de excrementis cerebri dicenda, imprimis qualis ſit illorum materia, à quibus cauſ-

ſis procreentur, quæ per loca euacuentur, & quas denique præter naturam affectiones ſuo in varias partes decubitu efficiant.

Excrementorum cerebri materia qualis ſit.

I. Cerebrum cùm peculiarem ſubſtantiam & παρέγχυμα habeat, quod non ſolùm ipſum nutritur, ſed & in quo ſpiritus animalis generatur: in eo etiam quædam excrementa generantur; ſed illa pauca, quæ in ſanis per nares & palatum euacuantur. Excrementa autem illa pituitoſa ſunt, frigida & humida, ſicuti ipſius cerebri intemperies ad frigidum & humidum declinat. Et pituitoſa quidem in ſanis pura, vt & in ægris nonnunquam, interdum verò cum aliis humoribus mixta; frequentiùs cum bile, rariùs cum humore melancholico. Sic Plato ſcribit. *in Timæo*, quod Galenus, 8. *de lac. Hippocrat. & Platon. cap. 5.* repetit, pituitam acidam & ſalſam eſſe fontem omnium morborum, qui καταῤῥοικοὶ ſunt, aut à deſtillatione ortum habent. Præterea ſunt excrementa illa σοστάσῃ ſuâ plerumque tenuia & acria, nonnunquam craſſa, accedente vtrobique lentore. Quod ad cæteras qualitates, maximâ ex parte ſunt frigida, interdum de caliditate aliquid participant: quædam item dulcia, vel inſipida ſunt; quædam ſalſa, acria, aut amara ſiue per aduſtionem talia ſint facta, ſiue per putredinem, ſiue per admiſtionem ſeri aut bilis, quædam acida, ſummè cruda, aliáſque qualitates habent, proüt ex corruptis humoribus genita ſunt, aut ex cibo potúve reſoluta, iterúmque in liquorem denſata. Sed ferè principio pituita eſt tenuior; vbi diutius in corpore hæret, ſenſim calore craſſeſcit, vt ex tenui & aquea primùm lenta & mucoſa fiat, poſtea vitrea, tandem gypſea.

Excrementa cerebri à quibus cauſſis generentur.

II. De cauſſis excrementa in cerebro gignentibus & cumulantibus ſciendum eſt, cerebrum, velut tectum fumoſæ domui impoſitum, aſſiduè excipere halitus & vapores ex imis in variis coctionibus ſurſum eleuatos, tum per patentes vias venarum, arteriarum, ventriculi, gulæ, tracheæ: tum per occulta ſpiracula, quæ in viuentibus ſemper hiant, à ſpiritu & calore reſerata. Ea enim eſt halituum & vaporum natura, vt continuò ſua leuitate ſurſum ferantur, donec vel diſſipentur in itinere, vel in cerebrum ingredientes, ibíque condenſari; & in liquorem coacti inde delabantur, propemodum vt nubes & pluuiæ ex terræ halitibus reciproco motu generari ſolent. Neque ſolùm excipit vapores cerebrum, vt limes corporis ſuperioris extremus, ſed ſi immoderatiore calore præditum ſit, huius vi plurimum quoque ex vniuerſo corpore attrahit. Quò etiam faciunt meditationes intenſiores & frequentiores, quibus cùm ſpiritus animales abſumantur, vitales multos iis reficiendis ſuppeditari neceſſe eſt, cum quibus humores & vapores, qui in corpore abundant, facilè in caput rapiuntur. Quod ſi præterea ex inferioribus membris aliquod, hepar, imprimis, dyſcraſiâ calida laboret, non tantum ſanguinem aduſtum ad caput mittit, per totum venarum ambitum, præcipuè verò per venas iugulares externas & internas, ſed ſimul etiam caput calidorum halituum copiâ replet, quos cerebrum diſcutere nequit.

Accedit & hæc cauſſa, quòd cerebri & medullæ ſubſtantia ampla in homine, per ſe multo indiget alimento, à quo multum etiam excrementorum gigni, facile eſt intelligere.

Si denique cerebrum ſuâ naturâ frigidius humidiúſque ſit, ac debiliter & imperfectè nutrimentum ſuum concoquat, aut ſi à quacunque alia cauſſa copiâ crudorum halituum obruatur accedente otioſa vita & victus intemperantia, magnum ex his cauſſis excrementorum in cerebro prouentum exiſtere, neceſſe eſt.

Excrementa cerebri per quæ loca euacuentur?

III. Quoad locum excrementorum cerebri, ille plerumque extra vaſa continetur. Nam de ſanguine, qui in vaſis intra cranium vltra menſuram abundat, vt phreniticis, apoplexiæ, anginæ, parotidum, aut tumorum aliorum calidorum in capite autor eſt, in præſentia nihil dicemus. Extra vaſa autem excrementa illa (craſſiora ſcilicet: nam tenuia per ſuturas cranij exeunt) vel intra cranium, vel extra hoc continentur. Quæ intra cranium in cerebri ventriculis, anfractibus, poris ſubſtantiæ eiuſdem, & circa meninges conſiſtunt, ea, ſi copiâ modum excedunt; maxima ſui parte in palatum decumbunt, per vias ad hunc vſum deſtinatas: reliqua per foramina ſecundi paris neruorum cerebri, vt Veſalius docet, ad oculorum radicem feruntur, vnde per amplum quoddam foramen, & minora alia in narium capacitatem corriuantur. Si immoderatiùs abundant, per ſinus organorum olfactus, & per os ἠθμοειδὲς, aliquid etiam in nares expurgatur, viâ non naturali nec legitimâ, vt in coryza ſiue grauedine contingere ſolet. Docétque Galenus, 8. *de vſu part. cap. 6.* in ſanis non neceſſariò pituitam per nares excerni, ſed ſufficere expurgando cerebro illos canales qui è glandula pituitaria in os deſinunt; vſúmque proprium narium eſſe, odores excipere, & reſpirationi inſeruire, pituitam verò effundi per narium meatus ex vſu abundante. Quæ extra cranium, ſub cute præſertim verticis, cumulantur, ea vel ex ramulis iugularium externarum per faciem & tempora ſurſum ſparſis, & in cutem deſinentibus reſudant: vel ex halitibus per illas venas effumantibus concreſcunt. Nam hæ venæ omne ſuperuacaneum in cutem effundunt, quod ibi retentum acceſſione nouorum halituum aſſiduè augetur, & in liquorem cogitur, qui ſæpe cutem à cranio diuulſam in tumorem ſatis manifeſtum, inſtar ceræ mollem, attollit, interdum putredine accedente achores alioſque tumores & puſtulas in capite parit.

Quæ p.n. affectiones in excrementis cerebri gignantur?

IV. Quod ad affectiones præter naturam, quæ ab excrementis cerebri gignuntur; excrementa illa, quæ intra cranium coaceruantur, in corporis partes internas magna ex parte præcipitantur. Atque ſi materia ad ventriculos cerebri expreſſa membranas cerebrum inueſtientes vellicet epilepſiam: ſi ad baſin cerebri & principium neruorum delabatur, apoplexiam; ſi ad ſpinalem medullam & neruos detrudatur, ſtuporem, paralyſin, tremorem, & conuulſionem gignit. Quæ verò ad anteriores capitis partes fertur, ſi ad nares confluat, grauedinem, aut odoratus læſionem; ſi ad oculos, cæcitatem; ſi ad aures, tinnitum aut ſurditatem affert. Quod denique per os delabitur, ſi in fauces procumbat, Catarrhum propriè dictum; ſi in columellam, σταφυλὼ, hoc eſt, vuæ ſpecie apparentem in dependente illa tumorem; ſi in muſculos laryngis, anginam; ſi in thracheam arteriam, branchum; ſi in pulmones, tuſſim, aſthma, diſpœnam omnem, ſputum ſanguinis, phthiſin; ſi in thoracis cauitatem, empyema: ſi in ventriculum, ἀπεψίαν, lienteriam, vomitum; ſi ex ventriculo porrò in inteſtina effundatur, diarrhœam; ſi ex inteſtinis in hepar ſeſe inſinuet, obſtructiones huius, aliorúmque viſcerum efficit. Neque ſolùm per patentes haſce vias materia à cerebro defluit, ſed nonnunquam tantùm per latentes, cuiuſmodi potiſſimum ſunt venæ & arteriæ. Quæ enim tenuis & acris materia eſt, primò latas ſiue amplas, mox anguſtas quoque venas ingreditur; atque ita per vniuerſum corpus diſtribuitur. Quæ verò craſſa eſt, in amplioribus venis detenta eas obſtruit; vnde putredo & febres, vel diariæ, vel putridæ excitantur.

Deſcendit aliquando etiam materia à capite per arterias ad oculos; vnde diuturnâ & acri fluxione illi infeſtantur, à qua vix ſanari poſſunt, niſi arteriæ diſſecentur, vt Galenus, 13. *meth. med. cap. vlt.* ſcribit.

Cæterum quæ excrementa cerebri extra cranium, ſub cute potiſſimùm verticis congeruntur, in externas ferè corporis partes diffunduntur: quæ ſcilicet aut ob ſitus opportunitatem, aut ob imbecillitatem, excipiendæ fluxioni magis aptæ ſunt, vt in oculorum partes externas; vnde lacrymarum fluxus & tumores præter naturam exiſtunt, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum; in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos. Atque in externa hæc deſtillatio omnis arthritidis (an rectè, ſuo loco dicetur) omniſque ferè doloris externi qui ſine tumore manifeſto eſt, cauſſa à Fernelio ſtatuitur. Etſi autem cranij interuentu hi fluxionum, internæ ſcilicet & externæ, fontes diſtinguuntur: tamen inter ſe communicantur per venas & arterias, & per poros membranarum, vt ab internis ſemper aliquid penetret ad externa, & ab his viciſſim intra cranium quædam ſubeant. Vt ita verum ſit, quod Hippocrates, *lib. de princip.* ſcripſit; ὁ ἐγκέφαλος ἐστὶ μητρόπολις τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ κολλώδεος: *Cerebrum eſt metropolis frigidi glutinoſi, ſeu pituitoſi humoris.* Capútque multum ad ſeri in totum corpus diſtributionem facit. Cùm enim extra & intra caput venæ & arteriæ multæ, in quibus etiam ſerum multum continetur, perreptent, ſanguis quidem in nutrimentis capitis abſumitur, ſerum autem cùm ad nutriendum ineptum ſit, neque tamen per vias, per quas caput peruenit, recurrere, neque ad cranij denſitatem ſenſibiliter exſudare, neque etiam inſenſibiliter ob calorem illarum partium debiliorem diſcuti poſſit, eò loci cumulatur; & cum pondere ſuo natura deorſum tendat, & in loco decliui hæreat, facilè à capite ſecundùm ductum membranarum & neruorum in inferiores corporis partes deſcendit. Quæ autem in genere de fluxionibus iſtis è capite curandis dici poſſunt, facilè ex iis, quæ ſuprà, *part. 1. de Intemperiebus capitis cum materia*, diximus, patent, & ex iis etiam, quæ iam de Catarrho dicimus, patebunt.

Poſtquam hæc in genere de excrementis cerebri diximus, iam de Catarrho in ſpecie dicemus. Sunt enim ſymptomata an excretis hîc duo: cùm ſcilicet excrementa illa copioſiùs, quàm debent, excernuntur; quod ſymptoma in genere Catarrhus appellatur: vel cùm detinentur: de quibus iam in ſpecie agemus, & primò de Catarrho.

De Catarrho.

Duo præcipuè vocabula occurrunt, quibus motus humorum præter naturam in corpore noſtro exprimuntur. Generaliſſimum eſt ῥεῦμα ῥευματισμός, fluxus ſeu fluxio, quæ vox omnem motum cuiuſcunque humoris è quacunque in quancunque partem noſtri corporis ſignificat. Κατάῤῥους verò, κατάῤῥους, & κάταῤῥους, Celſo deſtillatio, (malè enim Argenterium, *in comm. ad aphor. 4. lib. 2.* ſcripſiſſe, Latinos non habere proprium vocabulum, quo Catarrhi nomen exprimant, ex Plinio, *l. 19. cap. 6.*

cap.6.& lib.23.cap. 8.patet) Græcis etiam aliàs κατασταγμὸς tantùm humoris ſuperuacanei è capite, & præcipuè cerebro, in alias partes prolapſum & fluxum ſignificat.

Auicennas tamen, eiúſque interpretes, & ſuperioribus ſeculis alij, Arabes ſecuti, hæc vocabula confuderunt. Vnde, *lib.3.Fen.2. tr.11.c.11.* anginam, pleuritidem, & peripneumoniam à Catarrho fieri. Auicennas ſcripſit.

Catarrhus.

Catarrhi nomẽ rurſum tripliciter ſumitur, vel generaliſſimè, pro quacunque humoris in partem corporis quamcunque fluxione. Ita 3.*aphor.*12. Catarrhi vox tribuitur fluxionibus per venas & arterias ad pectus & cor, vt ex Hippocrate, *lib. de aëre, aquis & locis* patet. Ita. κατάῤῥους νωτιαῖος, defluxio in ſpinalem medullam nominatur, *in Coac. prænotion.* Sic Catarrhi ad dentes ad oculos, ad aures, ad neruos, & ad muſculos ac inania membrorum ſpatia, vnde dolores varij oriuntur fieri dicuntur.

Deindè Catarrhi nomen ſtrictiùs quidem, ſed generaliter adhuc ſumitur de fluxione humoris è cerebro in palatum, ac os & nares. Specialiſſimè verò Catarrhus eſt defluxio humoris è cerebro in palatum, os, ac pulmones. Atque ita Catarrhi vox generaliter accepta tribus fluxionibus tribuitur, Catarrho in ſpecie dicto, Brancho, & Coryzæ. Hoc autem loco Medici non de Catarrho generaliſſimè accepto, ſeu de omnibus, quæ à cerebro & capitis vaſis ad alias tum remotas, tum vicinas partes fieri poſſunt, fluxionibus, de quibus antea in genere diximus, ſed de Catarrho in poſterioribus duabus ſignificationibus accepto agere ſolent. Quos & nos imitabimur interdum tamen & quædam immiſcebimus, è quibus & aliarum è capite fluxionum generatio innoteſcere poſſit.

Catarrhus ſpecialiter acceptus quid ſit.

In ſpecie enim Catarrhus eſt defluxio humoris à capite in palatum, os ac pulmones, teſte Galeno, 3.*de Sympt.cauſſ.cap.*4. & 2.*Prognoſt.text.*64.& *in com.* 12.*Aphor.lib.*3.vbi ſcribit: (ita enim legendum; cùm locum hunc Leonicenus & altimorus malè verterint.) *Per hac verba videtur Hippocrates ſignificare, non qui maximè conſuetuo more catarrhi dicuntur, qui ex capite per aſperam arteriam in pulmonem, ſed omnes, quæ à capite per venas deferuntur, fluxiones ad partes inferiores.* Branchus verò eſt excremẽtorum è capite in fauces deſtillatio, cum vocis obſcuritate & raucedine. Coryza verò, ſicut poſteriores Græci hoc vocabulo vſi ſunt, eſt eiuſdem humoris in nares defluxus. Latinis grauedo dicitur, quòd in parte corporis anteriore circa frontem ſenſus quidam grauitatis percipitur, vt oculi vix attolli queant. Hippocrates tamen Coryzæ vocabulum olim generaliùs vſurpauit.

Verùm etſi vſus ita obtinuerit, vt Catarrhus in ſpecie dictus à brancho ita diſtinguatur, quòd in brancho præcipuè catarrhus ad vocis inſtrumenta decumbit, tamen vtrobique ex eodem cerebri luco, & in os humor defluit, ac præterea nonnunquam etiam in ventriculum catarrhus, delabitur, qui tamen peculiarem appellationem non accepit.

Catarrhus generaliter & ſpecialiter ſum pius quid ſit.

Eſt igitur Catarrhus, vt quidem hoc loco de eo agimus, in genere ſymptoma præter naturam excrementorum è cerebro, vt ex Galeno. 3.*de ſymptom. cauſſ.cap.*4. patet, ſeu humoris excrementitij fluxus præter naturam, è cerebro in partes inferiores.

In ſpecie verò, eiuſdem humoris è cerebro ad palatum, os, & pulmones defluxus factus, expultrice cerebri ad ea, quæ ſibi moleſta ſunt, expellenda ſtimulata. Neque enim ſecundum naturam iis, qui optimâ valetudine fruuntur, eiuſmodi materia deſtillat, ſed exigua ſaltem ſaliuæ aut muci pars interdum per os aut nares detruditur. Afficitur autem hîc primò cerebrum, ſicut ex eodem Galeni loco conſtat. Quale enim πάθος in ventriculo diarrhœa eſt, orta ex ἀπεψίᾳ ſiue mala & imperfecta eius coctione, tale in cerebro eſt Catarrhus & Coryza.

Cauſſæ.

Proxima Catarrhi cauſſa,

Proxima nimirum Catarrhi cauſſa eſt humor, ſeu quantitate ſeu qualitate facultatem cerebri expultricem ad expellendam ſtimulans. Vt autem generatio & natura Catarrhi rectè explicetur, cùm materia, tum efficientes cauſſæ conſiderandæ ſunt, ſeu, quod in omni fluxione neceſſarium eſt, conſideranda materia ſeu mobile, mouens, terminus à quo, ſeu locus, vnde ſuppeditatur materia, locus per quem, & terminus ad quem. Ideóque dicendum de Catarrhi materia, vbi ea generetur, quibus de cauſſis, vnde moueatur, ad quas partes & per quas vias fluat.

Materia Catarrhi qualis ſit.

Materia Catarrhi eſt humor excrementitius, cui pituitæ nomen vulgo tribuitur. Licèt enim excrementitij huius humoris pro alimenti & humorum ac vaporum, qui à partibus inferioribus ad caput mittuntur, diuerſitate magna ſit diuerſitas, dum interdum nulla inſigni qualitate præditus eſt, & ſaltem copia peccare videtur, nonnunquam etiam alienam qualitatem habet & frigidus eſt, vel calidus, acidus, ſalſus, acris, malè coloratus, nonnunquam etiam corruptus & ſubſtantia peccans; vnde Catarrhi epidemij, & contagioſi ortum habent, vt infrà de differentiis dicetur: tamen omnis ille humor excrementitius de capite deſtillans pituita nominatur; cùm peculiarem alterationem in capite à cerebro accipiat. Vt enim aliæ partes, ſic & cerebrum, habent innatam & propriam vim, non ſolùm aſſumptum alimentum coquendi & aſſimilandi, ſed & excrementa peculiari modo alterandi & elaborandi.

Vbi, & quibus de cauſſis Catarrhi materia generetur.

Colligitur autem humor ille in capite & cerebro, quod ob id, vt dictum ab Hippocrate, *lib. de princip.* (aliis *de carnibus* inſcribitur) pituitæ metropolis appellatur.

Cæterùm Catarrhi materiam alia gignunt & ſuppeditant, alia mouent & fluxum impellunt. Gignitur & colligitur materia in capite, vel ipſius cerebri, vel partium inferiorum vitio; ſeu generatur materia in capite, vel læſa facultate cerebri coctrice, ob morbum, vel fruſtrata ob errorem externum dum ſcilicet aut nimia copia alimenti cerebro offertur, aut id alienis qualitatibus infectum actioni eius reſiſtit.

Cerebrum materiam Catarrhi ſuppeditat & gignit, cùm ob debilitatem nutrimentum non bene concoquit, & ita multa excrementa gignit; & cùm vapores in caput aſcendentes non reſoluit ac diſcutit. Idque accidit ob frigidã imprimis cerebri intemperiẽ præcipuè ſi humiditas concurrrat. Et pro materiæ diſpoſitione nunc excrementum pituitoſum, inſipidum, & ſubdulce parit; nunc acidum. Atque huc facit ætas ſenilis, aër frigidus & humidus, pluuioſus, & hiems, quo tempore cùm pituita abundet, etiam Catarrhi ſunt frequentiores, ſomnus nimius ac longus & in loco humido ac ſubterraneo, diurnus item, pedum refrigeratio. Calidum verò & ſiccum cerebrum, etiamſi *in arte medica, cap.*18. excrementis carere dicatur, tamen id de cerebro intra ſanitatis limites conſtituto accipiendum eſt. Si vero intemperatum ſit, alio modo ad Catarrhos generandos facit, dum ſcilicet copioſiùs ab inferioribus attrahit Catarrhi materiam.

Non verò ſemper cerebri & capitis vitio materia catarrhi principaliter colligitur, ſed ſæpe etiam partium inferiorum culpâ, puta ventriculi, hepatis, lienis, venarum meſaraïcarum, vteri, imò & nonnunquam totius venoſi generis: quæ partes cùm vitioſos humores cumulant, non ſolum multi vapores ab iis ad caput adſcendunt, ſed & ipſi vitioſi humores ad caput feruntur & protruduntur, atque ab illo rurſum ad ſubiectas partes deſcendunt & defluunt. Vnde fruſtra ſæpe in catarrhis auertendas ad caput ſolùm reſpicitur: cùm fons mali, vnde catarrhus gignitur, in partibus longè remotis hæreat, ventriculo putà, hepate, liene, vtero. Magis tamen catarrhis obnoxij ſunt, qui cerebrum debile habent. Illud enim humores & vapores ex partibus inferioribus facilè admittit. Cerebrum verò robuſtius vel non admittit, vel facilè diſcutit. Atque ad hoc cauſſæ genus pertinent omnia, quæ ad vitioſorum humorum in ventriculo & partibus aliis inferioribus generationem & collectionem faciunt, vt crapula, ebrietas, victus ratio humida, cibi, à quibus multi vapores ad caput attolluntur, & difficulter coquuntur, & ob quos ventriculus non clauditur, vt & alia omnia, quæ in aliis partibus inferioribus humores vitioſos generat.

Ea enim ipſa materia, quæ à partibus inferioribus ſuppeditatur, atque in cerebro & capite colligitur, non ſolùm ex eo per internas vias, & intra cranium in partes ſubiectas delabitur; ſed & excrementitij humores in externis partibus colliguntur, maximè ſub cute verticis, quo venarum per faciem & tempora caput irrepentium, externa deſinunt. Nam quoties hæ vel ſero, vel alio humore excrementitio turgent, ſuperuacanea ſub cutem effunduntur, & in externas corporis partes feruntur, non tantùm inter cutem & carnem, ſed etiam per continuitatem muſculorum, membranarum, neruorum, per venas, arterias, atque in oculos, in dentes, in maxillas, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura, & aliás partes externas influunt; vt ſupra etiam dictum: vnde dolores in variis partibus excitantur; quandoque & tumores. Atque hinc Fernelius, *lib.* 5. *de part. morb. & ſympt. c.*4. deſtillationem ſeu catarrhum in genere dictum diuidit in Internum & Externum.

Materiam verò in cerebro, ſeu eius vitio ibi genitam, ſeu aliunde tranſmiſſam, commouent, & ad motum; ac vt in partes ſubiectis defluat, impellunt, primò expultrix cerebri irritata à materiæ vel copia, vel qualitate, vel vtraque. Dum enim plus humoris excrementitij in cerebro collectum eſt, quam vt à natura ſenſim & quotidie per conſuetas vias euacuari poſſit, id eius copiâ grauatum, & ſe exonerare cupiens, confertim ad partes inferiores eum protrudit. Idem facit, dum eius ſalſedine, acredine, vel corruptione ſtimulatur.

Vnde moueatur materia Catarrhi.

Deinde commouent materiam in capite congeſtam cauſſæ frigefacientes, vt aër frigidus, venti Boreales, medicamenta frigida capiti applicata; id quod & experientia teſtatur, quacunque etiam vi id præſtent. Vulgata equidem opinio eſt, frigus comprimendo & conſtringendo cerebrum, id præſtare. In dubium tamen id vocat Mercatus, *lib.*2.*Prax.cap.*1. qui impoſſibile exiſtimat, vt cerebrum in animali viuente tantam poſſit ſuſtinere frigiditatem, vt partes præ congelatione denſatæ intra cranium humores expellant. Ipſe verò putat frigiditatem aëris ambientis cutem & partes externas denſare, partes verò internas calidiores inde fieri, quo calore commotis & liquatis humoribus, ac viis apertis, fluxiones excitantur. Verùm probabilius eſt, non à calore aucto tum Catarrhi materiam moueri; ſed à frigore partim poros occludi, per quos aliàs vapores diſcuti ſolent, & hinc materiam Catarrhi cumulari; partim vapores in capite collectos condenſari, & in humores

humores mutari, & forſan etiam cerebrum nonnihil conſtringi; cùm viæ ſatis patentes ſint, per quas frigus intrò ac cerebrum penetrare poſſit.

Humores quoque fundunt cauſſæ calefacientes, vt æſtus, radij Solares, & omnino aër calidus, ob quem tempore verno Catarrhi frequentiores ſunt, quòd hyeme in capite collecti, aëre calidiore reſoluantur, ac diffluant; calor item balnei, hypocauſta calida, frictiones intempeſtiuæ capitis cum pannis calidis, motus animi & corporis vehementes medicamenta calida mox à cibo vſurpata, coopertura capitis nimia.

Ad quas partes fluat materia Catarrhi.

Materia verò ſiuè è cerebro expulſa, ſiue quacunque cauſſa commota vt fluat, in Catarrho in ſpecie dicto, fluit vel ad nares vel in fauces & palatum, & his ſubiectas partes. In Catarrho generaliter ſumpto ad loca multò plura defluit, nimirum vel in totum corpus cum ſanguine per venas atque hinc gignitur interdum febris catarrhalis nominata, interdum atrophia vel cachexia, quæ non ab hepathe, ſed capite ortum habet; vel ad partem aliquam extra cranium, oculos, aures, nares, os fauces, thoracem, ventriculum, artus vt modò dictum.

Febris catarrhalis.

Illud tamen, quod modò de febri catarrhali dictum, diligenti conſideratione dignum eſt. Etſi enim negandum non cenſeam, febrem quandoque hoc modo generari poſſe: tamen nec illud contrà abſurdum eſt, naturam, vt per febrium initia interdum excretiones quaſdam per aluum, vomitum, hæmorrhagias narium inſtituit, ita materiam ad caput protrudere poſſe, Catarrhus generetur. Atque ita febrem talem, eſſe ex earum genere quæ comitatæ dicuntur, febrique catarrhum accidere.

Per quas vias fluat materia Catarrhi.

Fertur autem materia nunc ad hanc, nunc ad illam partem, prout attrahitur vel calore, vel dolore, aut tranſmiſſa recipiatur ob partis debilitatem, vel, ad recipiendam fluxionum aptitudinem, ſicut hæ cauſſæ, *Inſt. lib. 2. part. 2. c. 11.* explicatæ ſunt. Ab Hippocrate, *lib. de glandulis*, ſeptem loca enumerantur, ad quæ fluit materia; aures, oculi, nares, palatum, venæ & arteriæ, & vertebræ, ſpina dorſi & nerui: de quo videatur Crato, *Conſil. 3.*

Chymicorum de Catarrhi natura & cauſſis ſententia quæ ſit.

Tandem etiam via per quam, conſideranda eſt. Nunc enim per partes internas è ventriculis cerebri, per vias intra caluariam, in os, fauces, pectus, vel nares materia fluit; nunc verò per externas partes, ſeu extra caluariam, potiſſimùm ſub pericranio, in partes corporis externas fertur.

Atque hæc Galenicorum de Catarrhi natura & cauſſis doctrina eſt, cui an aliquid lucis & perfectionis è Chymicorum dogmatibus accedere poſſit, dubito. Nam qui Mercurium cauſſam Catarrhi eſſe dicunt, nihil quod animum veritatis auidum ſatiet, afferunt, niſi priùs, quid Mercurius ſit, explicauerint: de quo, *in tractat. de conſenſ. & diſſenſu. Chymic. c. 12.* dictum. Qui Catarrhum Sal. eſſe dicunt, etiam rem penitus non attingunt. Quanquam enim verum ſit Catarrhos multos ſalſos & acres eſſe: tamen etiam nonnulli planè inſipidi ſunt. Qui verò morbum Tartareum eſſe dicunt, nihil aliud ferè, quàm Galenici docent: niſi quòd verbis ſaltem diſcrepant: & præterea dum dicunt, Tartarum eſſe impuritates & ſuperfluitates, vtili alimento permiſtas, non ita propriè voce Tartari vtuntur, vt *ex tractat. alleg. cap. 16.* patet. Neque tamen hoc ipſum concedi poteſt, quòd omni Catarrhus ex impuritatibus & ſuperflui tatibus alimento mixtis ortum habeat, ſed ſæpe nullo alimenti vitio materia catarrhoſa gignitur, ſi ſcilicet cerebrum debile ſit atque alimentum ſatis elaborare non poſſit, atque adeò multum excrementi ita generet.

Differentia.

Catarrhi differentia.

Atque hinc variæ Catarrhorum ſunt differentiæ. A materiæ varietate alius eſt pituitoſus, inſipidus, ſubdulcis, acidus, ſalſus; alius craſſus, tenuis; alius contagioſus. A cauſſa efficiente, quòd alius primario cerebri vitio alius per conſenſum oritur. A loco à quo fluit, quem vel totum vel aliquam partem eſſe diximus. A modo fluxus, quòd alius repentè & confertim fluit, qui Catarrhus συνϊέρως ἀπλοῦς vulgò Suffocatiuus appellatur: alius ſenſim fluit.

Imprimis verò hic notanda eſt differentia Catarrhi, cuius ſuprà etiam facta eſt mentio, à termino à quo, & via per quam, & termino ad quem, in catarrhum internum & externum. Internus eſt, cùm materia è vētriculi cerebri & locis intra caluariam in vicinas partes defluit, varios morbos excitans, de quibus ſuprà dictum. Externus verò eſt cùm in externas partes varias ruit, vnde tumores & dolores in oculis, dentibus, maxillis, ceruice, ſcapulis, brachiis, dorſo, cruribus & articulis oriuntur.

Notatu præcipuè digna eſt differentia, quod Catarrhus alius eſt contagioſus, & malignus, alius malignitatis expers, Vnde etiam alius eſt ſporadicus, alius epidemius, qualis fuit, qui anno 1558. & 1577. graſſatus eſt de quo Mercatus *lib. 2. pract. c. 1.* & *lib. 4. de febribus c. 15.* & Foreſtus, *lib. 6. de febr. obſeru. 1.* & 2. Valleriola, *in appendice Loc. Commun. c. 2.* qui eundem morbum antea etiam anno 1510. viguiſſe refert. Imprimis verò ille, qui patrum memoriâ cum febre & tuſſi ſub Sirij ortum maximè autem circa nouilunium æquinoctij autumnalis, totam Europam, imò ferè vniuerſum orbem peruagatus eſt Nec abſimilis fuit febris illa catarrhalis, quæ anno 1591. in plurimis Germaniæ locis homines inuaſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Catarrhus ipſe facilè ſenſibus obuius eſt, quando ſcilicet humor è cerebro per os, nares, oculos præter naturam excernitur; vel ſi ad partem aliquā corporis dilabitur, atque in ea continetur, ex affectis, functionibus eius partis læſis, qualitatibus atque excrementis à naturali ſtatu mutatis, percipitur. Qualis autem materia catarrhi ſit, agnoſcitur à ſubſtantia eius, qualitate, atque aliis circunſtantiis. Si enim Catarrhus ſit tenuis acris, caput calidum, facies & oculi rubicundi appareant, partes per quas defluit exaſperentur & exulcerentur, ſi amaritudo, ſalſedo percipiatur, ſi febris adſit, quæ tamen non iuuat, ſi calida adhibita noceant; à materia calida, & quæ ſalſos humores admiſtos habet erit Catarrhus; præſertim ſi ætas, temperamentum, abitus corporis, aëriſque conſtitutio, & victus ratio præcedens conſentiat.

Si verò humor qui deſtillat, ſit inſipidus, minimèque mordax, ac grauitas & tenſio, citra oculorum & faciei rubedinem & calorem adſit, ac præceſſerit victus ratio frigidior, cruditas ventris, & cum his conſentiat ætas, temperatura, aëris conſtitutio: materia Catarrhi erit frigida.

Verùm hic notandum materiam Catarrhi poſſe eſſe frigidam cùm tamē cauſſa impellens & mouens ſit calida, vt ſi ex humore pituitoſo ſoluto & liquato à radiis Solaribus, à balneo, calore externo, & ſimilibus Catarrhus fiat. Contrà materia Catarrhi calida à frigore moueri poteſt. Itaque diligēter inter ſe cōferenda ſunt ſigna materiæ, & cauſſarum mouentium ac impellentiū Etſi enim quis ex mora ſub Sole, & balneo, vel exercitio corporis nimiùm incaluerit, atque ita catarrhum contraxerit: ſi tamen materia non ſit acris ac mordax, ſalſa vel amara, frigida potiùs, quàm calida dicenda eſt. Contrà etſi diutius quis ſit verſatus in aëre frigido tamen ſi materia ſit tenuis, acris, mordax ſalſa, vel amara; iudicandum, materiam Catarrhi eſſe calidam, etſi cauſſa eam mouens ſit frigida.

Inter materiæ conditiones, perpendenda quoque ſigna ſunt cruditatis & coctionis, quæ Galenus proponit *lib. de totius morbi temporib. c. 8.* *Humorum*, inquit, *qui è cerebro per palatum & nares defluunt, indicium quidem eſt, cùm aquei tenueſque item epipoſi & acres apparent. Extremam enim hoc cruditatem indicat. Coctionis verò notæ ſunt, craſſior & minùs acris modicéque humor deſcendens. Quod ſi mucus etiam ſimul egrediatur, certius iam hoc coctionis ſignum eſt.*

Partem primario affectam inueſtigandi ratio.

Verùm quanquam Catarrhum è materiæ qualitate cognoſcere non ita difficile eſt; ſicut quoque ex ægri relatione facilè innoteſcit, ſi quæ cauſſa catarrhum mouens præceſſerit: longè tamen difficilius, ſed quoad curationem rectè inſtituendam magni momenti eſt, partem inueſtigare, in qua materia Catarrhi primò generatur. Neque enim, vt dictum, ſemper in capite gignitur, ſed ſæpe à partibus longè remotis, ſuppeditatur; ideóque tunc fruſtra medicamenta capiti adhibentur, niſi materiæ prima ſcaturigo ſublata ſit.

Materiam in capite generari indicio eſt, ſi Catarrhus diu perſeuerauerit, & æger facilè ac ſæpe eo affligatur, nec aliarum partium affectarum ſigna adſint. Cùm autem caput laborat, diſtinguendum eſt, an intemperies ſit frigida vel calida; de quo ſuprà, *parte 1. de intemperie capitis*, dictum.

Si verò intermiſſiones vel dierum vel menſium adſint, magna ex parte ab inferioribus partibus materia Catarrhi ſuppeditatur. Vnde verò tranſmittatur, cognoſcitur ex partis debilitate, & excrementis conſuetis retentis. A toto corpore materiam Catarrhi ſuppeditari, indicio eſt, ſi febris adſit, & cum huius paroxyſmi Catarrhus augeatur vel minuatur. A parte verò aliqua materiam Catarrhi ſuppeditari, argumento eſt, ſi alicuius partis morbus adſit, vel præceſſerit. Pars enim debilis ſemper plura excrementa cumulat. Sic quoque ſi partis alicuius excrementa retinentur, à parte illa humorem excrementitium ſuppeditari, indicio eſt. Ita quidam ex alui obſtructione Catarrho laborant; alij ex ſuppreſſione ſudoris conſueti, vel hæmorrhoidum, vt & fœminæ ex ſuppreſſis menſibus. Si verò totum corpus, omneſque partes bene conſtitutæ ſint, Catarrhi materiam ex victus ratione atque errore collectam eſſe indicatur; id quod ex ægri relatione facilè cognoſcitur.

Pateſit quoque facilè pars, in quam Catarrhus decumbit. Si enim per arteriam tranſit, in pulmonem delabitur, oritur tuſſis: ſi in ventriculum, ἀόρεξία, ſi per partes ſub cute externas fertur, ex dolore vel vago, vel certarum partium id deprehenditur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Catarrhus non contemnendum ſemper malum eſt, & qui frequentiùs catarrhis, præſertim grauioribus, infeſtantur, ij variis morbis pectoris, & in primis phthiſi, ſunt obnoxij.

2. Deſtillationes & raucedines ſenibus familiares ſunt, teſte Hippocrate, *3. aphor. 12.* & in valde ſenibus coctionem non admittunt, *2. aph. 40.* quia à frigidis cauſſis oriuntur, quas calor ſenum imbecillis ſuperare facilè non poteſt. Deſtillatione etiam cum impetu ad pectus ruente, ex valde ſenibus nonnulli repentè intereunt; aliis pars dextra vel ſiniſtra reſoluta ſtupet, teſte Hippocrate, *lib. de aër. aqu. & loc.* Id quod, vt Galenus, *3. aphor. 12.* monet, non tam de conſuetis catarrhis, qui ex

capite in pulmones decumbunt, & diuturni eſſe ſolent, quàm defluxionibus, quæ ex parte affecta per venas in ſubiectas partes feruntur, & ſubitò nonnunquam mouentur, intelligendum eſt. Cuius generis etiam Catarrhus fuit, quo ante aliquot annos Profeſſorem hìc celebrem p.m. laborare memini. Corripiatur ille ſubitò ante veſperam, cuius quidem pars magna per nares euacuabatur, reliqua verò ad linguæ principium decumbebat, adeò vt loquendi potentia ipſi adimeretur, reliquis ſenſibus internis & externis nihil læſis. Vnde in tabula quo loco ſibi malè eſſet, ſcribere neceſſe habebat. A quo ſymptomate clyſtere iniecto, frictionibúſque crurum adhibitis intra paucas horas liberatus eſt.

3. Imò diſtillationes ex humore frigido ortæ neque in iuuenibus facilè coquuntur, propter magnam cerebri dyſcraſiam frigidam. Galenus, 2. *aphor.* 40. Diſtillationibus etiam pueri obnoxij ſunt; quoniam cerebrum habent humidius, & excrementis plenum Galenus, 3. *aphor.* 26. Quibus etiam ſæpe ſuffocantur, ſi ad pectus ruant.

4. Catarrhi naturâ ſuâ frigidi diuturni ſunt, difficultérque coquuntur, ſicut omnes morbi frigidi; Catarrhi verò calidi & à cauſſa calida orti citiùs finiuntur. Si verò vim erodendi habeant, periculoſiores ſunt, quia partes exulcerant. Cúmque propter tenuitatem expelli nequeant, vehementem tuſſim excitant, quâ caput magis repletur, & periculum eſt, ne pulmones exulcerentur. Et cùm propter tenuitatem expulſioni reſiſtant, metus eſt, ne vas aliquod rumpatur.

5. Ratione termini à quo, etiam periculum æſtimari poteſt. Si enim magna plenitudo ſit corporis vel capitis, & omnino magna deſtillantis materiæ copia, periculum non contemnendum eſt; cùm, ſi ſubitò & confertim ruat, ſtrangulat onem afferre poſſit.

6. Ratione viæ & ſpatij, per quod fluit, minùs periculoſus eſt catarrhus, qui fluit per nares; magis, qui per tracheám & œſophagum; minùs etiam periculoſus eſt catarrhus, qui per mania membrorum ſpatia diſcurrit; magis periculoſus, qui per neruos & venas; peſſimus, qui per arterias, quia ſyncopen minatur.

7. Ratione termini ad quem, Celſus, *lib.* 4. ita diſtinguit. Si in nares deſtillatio fiat, leue eſt: peius, ſi in fauces; peſſimum, ſi in pulmones, vbi periculum eſt ab exulceratione; & addit: Si deſtillationes breues neglectæ fuerint, longæ eſſe conſueuerunt.

8. Dolor capitis coniunctus cum catarrho auget fluxionem; quia ob dolorem fit attractio.

Indicationes, & Methodus curandi Catarrhos.

Indicationes.

Tria potiſſimùm in curatione Catarrhi attendenda: 1. Pars, à qua catarrhus prouenit. 2. Humor, qui eſt Catarrhi materia 3. pars, per quam, & ad quam fluit Catarrhus.

Primum quod attinet: cùm in omni catarrho materia à capite fluat; capitis in omni catarrho habenda eſt ratio. Verùm cùm materia in capite quandoque generetur, quandoque aliundè tranſmittatur, non ſolùm ad caput curam dirigere ſatis eſt, verùm etiam ad partem, quæ materiam ſuppeditat, reſpiciendum; vt hactenùs aliquoties, & ſuprà etiam, *part.* 1. dictum eſt.

Simul tamen reſpiciendum ad cauſſam, ob quam fluere incipit materia, perpendendúmque, an cauſſa aliqua externa humorem ad motum impulerit. Et ſi moueatur materia attracta, cauſſa attractionis, dolor aut calor, anodynis aut frigidis tollenda; ſi moueatur materia propter refrigerationem, caput calefaciendum; ſi propter caliditatem, refrigerandum. Qua in re tamen, vt antea dictum, attendendum, an cauſſa excitans fluxionem fluenti materiæ ſit contraria, ne, dum cauſſæ fluxionis remedia opponimus, ipſam cauſſam, malíque principium augeamus.

Secundò. Si materia catarrhi in capite tota generetur, nec ſit copioſa, tantùm ſua temperies cerebro reſtituenda: à quo facilè diſcutietur. Si verò materia ſit copioſa, euacuanda eſt, poſtea reliquum eius exſiccandum & abſumendum. Ac ſi cum impetu & periculo in partem aliquam ruat, reuellenda fluxúſque eius omnibus modis ſiſtendus. Si calida, acris, & mordax ſit, refrigeranda, eiúſque acrimonia mitiganda. Tandem pars, in quam catarrhus decumbit, ſi nobilis ſit, confirmanda, ne illabenti materiæ locum præbeat.

Summa: in omni Catarrho primùm materia eius euacuanda, &, ne ampliùs generetur, præcauendum, partiſque quæ eam ſuppeditat, vitioſa diſpoſitio corrigenda: ſecundò caput roborandum: tertiò humor, ſi ad partem nobilem, & in qua periculum aliquod euenire poſſit, fluat, auertendus & intercipiendus, ac materiæ vitioſæ qualitates corrigendæ & alterandæ: quartò pars, ad quam fluit ſi nobilis, roboranda. Seu in omnis catarrhi curatione ratio habenda materiæ fluentis, & cauſſæ propter quam fluit, & loci per quem fluit.

Quibus autem auxiliis, iſtis indicationibus ſatisfieri poſſit, etſi maxima ex parte ex iis, quæ ſuprà, *part.* 1. dicta ſunt, patere poſſit: tamen quædam addere, & in ſpecie de Catarrhi curatione aliquid dicere liber.

De Catarrhi à Cerebro frigido, vel frigido & humido. ſeu pituitoſo curatione.

Et primò quidem, ſi ſine reliqui corporis, vel aliarum partium vitio, à ſolo capite vel præcipuè cerebro, ortum habeat Catarrhus; materia conuenienti modo præparanda & euacuanda, & ſi ἀθρόως ac cum impetu, ad pectus ruat, auertenda, eiúſque motus inhibendus, tandémque intemperies cerebri corrigenda. *Catarrhi frigidi curatio.*

Itaque principiò, etſi materia ſolùm à capite fluat, tamen ſi copioſa ſit, aut maiore cum impetu ruat, atque metuendum ſit, ne à reliquo etiam corpore affluat, & catarrhum augeat, (ſicut plerumque accidere ſolet, vt, qui catarrhis obnoxij ſunt, cerebrum habeant frigidum, iecoris verò & reliqui corporis conſtitutionem calidam) etiam in catarrho frigido, tum vena aperienda, & ab externa cubiti vena, & quidem parce, ſanguis mittendus. Si verò materia frigida ſit pauca, nec cum impetu ruat, ac propter temperaturam ac conſtitutionem corporis reliqui, ætatemque ſenilem, nullus affluxus materiæ ad caput metuendus ſit, venæſectione opus non eſt. *Venæſectio.*

Præparentia.

Inter præparantia autem conueniunt ea, quæ ſuprà, *part.* 1. *de Intemper. capit. cum pituita*, propoſita ſunt. Si autem materia ad pectus ruat, ad pectus quoque reſpiciendum, ideóque ex pituitam præparentibus eligenda cephalica & thoracica. *Præparantia.*

In præparatione verò & euacuatione catarrhi frigidi diſtinguendum, an materia ſit tenuis & acris, an verò craſſa. Nam ſi eſt tenuis, & aquoſa quaſi, incraſſantia nonnihil adhibenda. Ac conuenit hic decoctum thuris, maſtiches, fol. betonic. ſaluiæ, ſpec diatragacanth. calid. nuc moſchata. Si autem materia ſit craſſa, calefacientibus & attenuantibus opus eſt; qualia ſunt, hyſſop. marrubium, fœnicul. origan. oximel. ſimpl. & ſcillitic.

♃. *Aq. hyſſop. betonic.* an. Vnc. j ß. *ſyrup. de benotica* ℥. j. *eſſent. ſalu.* Scr. j. *oxymel. ſimpl.* Vnc. ß. Miſce.

Purgantia.

Si materia tenuis ſit & aquoſa, inter euacuantia inprimis vtilis eſt manna, quæ tenues humores educit; item mechoacanna, pilul. aloëphanginæ, de hiera. Atque hoc etiam obſeruandum, ne materia tenuis fortioribus purgantibus nimis agitetur, ne mota confortim & ἀθρόως ad pectus præcipitetur; ſed præſtat leuioribus medicamentis eam ſenſim euacuare. *Purgantia.*

Materia verò craſſa agarico, pilul. cochiis, agarico, de hiera cum agarico, vel horum extractis, vel extracto aliquo phlegmagogo euacuanda. Ac ſi potio alicui arriſerit infundatur agaricus, in decocto cephalico & pectorali.

Capitis euacuatio Particularis.

Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, capitis euacuationes particulares, per errhina, apophlegmatiſmos, & gargariſmos inſtituantur. Non tamen quælibet harum euacuationum in quolibet catarrho tutò inſtitui poteſt, & videndum ne per illas materia ampliùs agitata ad locum, in quem aliàs cum periculo tendit, affluat, ſed potius ab eo auertatur. Ideóque ſi materia per palatum ad pectus, & præcipuè confertim, fluat, non per maſticatoria, gargariſmos, & apophlegmatiſmos euacuanda, ſed potiùs per errhina. Eadem ratio eſt, ſi materia ad ventriculum fluat. Si verò ad oculos, aut ad nares iam antea morbo affectas fluat, potiùs per maſticatoria & apophlegmatiſmos, quàm per errhina, euacuanda. *Particulares capitis euacuationes.*

Errhina autem & apophlegmatiſmi ſuprà, *part.* 1. ſunt propoſita. Inter errhina autem facilè hìc ſemen nigellæ primas obtinet, quod ſæpius odoratum in quovis etiam catarrho vtile eſt. Ideóque torrefactum & aceto conſperſum crebro naribus admoueatur, vel puluериſatum, & cum aqua maioran. miſtum, naribus attrahatur; vel ol. nigel. naribus interioribus illinatur. *Errhina & apophlegmatiſmi.*

Vel ♃. *Aq. maioran.* ℥. iv. ß. *ſucc. betonic.* ℥ j. *ſem. nigell. puluериſſ.* ℨ. ß. *nucis moſch.* Scr. i. Miſce.

Ditioribus aliquot grana ambræ vel moſchi addantur.

Exempl. gr.

♃. *Aq. maioran.* Vnc. ii. *moſchi* gr. ii. *ambr.* gr. ii. Miſce.

Laudatur & hoc:

♃. *Ligni Guaiaci comminuti* Vnc. i. *aq. puræ* ℔. i. affundatur aqua prius calefacta, & per noctem macerentur. Deinde coqu. ad medietat. conſumptionem. Sub finem adde, *maior. roſar. rubr.* an. P. ii. Colentur.

In vſu tamen horum remediorum notandum. 1. Ne mox initio, & dum adhuc caput plenum eſt, ac materia nondum concocta, iis vtamur. 2. Ne fortiùs reſoluentia in catarrho frigido cuius materia tenuis eſt, ſola vſurpentur, ne materiæ tenuis ſponte aliàs ad fauces fluentis impetus ad pectus & pulmones augeatur, ſed incraſſantia quædam, aut quæ impetum humoris ruentis figunt, iis admiſcenda; qualia ſunt, roſæ rubræ, maſtiche, ſpica Indica, ſemen coriandri, & gummi iuniperi, atque alia, quæ in catarrhi calidi curatione proponentur.

Hinc in catarrho tenui, vel ſola maſtiche maſticetur, vel hi Trochiſci.

♃. *Nuc. moſchat.* Drach. i. *maſtich. gummi Arab.* an. Drach. ß. Redigantur in puluerem, & cum aqua roſarum fiant. Trochiſci.

Exſiccantia & caput roborantia interna.

Catarrhum exſiccantia, & caput roborantia.

Corpore & capite conuenienter euacuato, ea adhibeantur, quæ exſiccando reliquam Catarrhi materiam abſumunt, ſimulque caput roborant, partim interna, partim externa medicamenta, quorum multa ſuprà, *part.* 1. *de Intemper. cap. frigid. & humid. & de Intemper. cap. cum pituita*, propoſita fuerunt, quæ hic repetere non libet.

Interna quod attinet, ſumatur de iis modo lenioribus, modò validioribus, prout vſus poſtulauerit, portio exigua veſperi ante ſomnum, & poſt prandium, vt eorum vis vnâ cum vaporibus ingeſti cibi ad caput feratur; manè verò ſtomacho ieiuno plus exhibere licet.

Vtilis eſt & hæc Mixtura.

℞. *Spec. latit. Gal.* ℈. ij. *dianth. diamoſch. dulc.* an. ℈. j. *aq. anthos, meliſſ.* an. ℥. j. *betonic.* ℥. ij. Incaleſcant lento igne, vt ebullire incipiant, & permittantur in infuſione horis 4. Poſtea colentur. In colatura diſſolu. *confect. Alckerm.* Drach. ſem. *magiſter. coral. ſmaragdi* an. Scrup. ſem. *eſſent. roriſmar.* Drach. ß. *aq. cardamomi apoplecticæ*, an. Drach. vj. Miſce. De hac mixturâ cubitum ituro, & è lecto ſurgenti, cochl. j. propinetur.

Monendum & hoc: Calidis cephalicis medicamentis, exſiccandi, & vaporum ad caput aſcenſum prohibendi gratiâ, conſeruam roſarum commodè admiſceri, etiam in Catarrho frigido.

℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *ſpec. aromat. roſat.* ℈. ij. *nuc. moſchat.* ℈. j. *thuris albiſſ.* ℈. ij. Cum *ſyrupo de roſis ſiccis*, aut *de betonica*, F. Electuarium; de quo ſub tempus ſomni portio magnitudine nucis iuglandis ſumatur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *lauendul. anthos, ſaluiæ*, an. Vnc. j. *ſpec. dianthos, diambr. aromat. roſar.* an. ʒ. ß. *coral. rubr. præpar. pulueris nuc. moſchat.* an. Scr. j. Cum *ſyrupo ſtœchad.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. ſaluiæ, pœon.* an. Drach. vj. *roriſmar. roſar.* an. Vnc. ß. *nuc. moſchat. condit. myrobolan. chebular. cond.* an. Dr. iij. *acori cond.* Drach. i. *ſpec. diamoſch. dulc.* Drach. ß. *arom. roſar.* Scrup. j. *ſem. pœon.* Drach. ß. *cubebar.* Scr. j. *coriandr. præpar. margarit. præpar.* an. Scrup. ſem. Cum *ſyrupo de roſis, & beton.* q. ſ. F. Electuarium, de quo manè & veſperi portio nucis moſchatæ magnitudine capiatur.

Aliud.

℞. *Conſeru. roriſmarin. ſalu. lauend.* an. Vnc. ij. *pœon.* Vnc. j. *roſar.* Vnc. ß. *confect. Alkerm.* Scrup. j. *ſpecier. diaplir.* Drach. ß. *ſolut. perlar. corallior. rub.* an. ℈. j. *eſſent. ſalu.* Drach. i. *Mitridat.* Drach. ij. *aq. apoplect.* Drach. iij. Cum *ſyrup. de ſtœchad.* F. Electuarium.

Si forma Morſulorum placet, ſequens Confectio de thure præſtantiſſima eſt.

℞. *Sem. coriandri præp.* ℥. ß. *nucis moſch. thuris* an. ʒ. iij. *glycyrrh. maſtich.* an. ʒ. ij. *cubebar.* ʒ. j. *conſeru. roſar. rubr.* ℥. j. *ſacch. albi* ℥. x. *in aq. roſar. diſſol.* F. Confect. in Morſulis, quorum ſinguli ʒ. iij. pendeant, de quibus manè & veſperi vnus ſumatur.

Vel parentur ſeq. Rotulæ.

℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* ʒ. j. *margar. præp.* ℈. ij. *ſmaragdi præp.* ℈. j. *ſacchar. in aq. lauendul. diſſol.* ℥. vj. F. ſ. a. Rotulæ de quibus capiantur manè & veſperi 4. vel 5.

Aliæ.

℞. *Specier. diamoſch. diambr.* an. ʒ. j. *ſuccini albiſſ.* ℈. j. *ol. aniſi* gut. iii. *ſacchar. in aq. lauend. diſſol.* Vnc. iv. F. Orbiculi.

Vinum etiam hoc contra Catarrhos vtile eſt:

℞. *Cortic. mirobal. omnium*, an. ʒ. ii. ß. *cinnamomi* ʒ. j. *cariophyll. galang. cubebar. cardamom. gran. paradiſi, nucis moſchat.* an. Scr. j. *roſar. rubr. ſiccarum* Drach. ij. *flor. anthos, lauend.* an. Drach. ß. Affundatur vini quantum libet.

In Catarrho diuturniore decoctum ligni Guaiaci, ſaſſafras, radic. Chinæ, ſarſæparill. cum diæta conueniente exhibitum, cerebrum ab humore ſanat & liberat. Et omnino in talibus morbis continuatione opus eſt, nec à medicamenti alicuius ſemel atque iterum ſaltem exhibiti vſu ſalus ſperanda. Quam ad rem vtiliſſima ſunt vina medicata, vt & cereuiſiæ.

Exempl. gr.

℞. *Rad. caryophyll.* M. ii. *granor. iuniperi* M. j. *ſarſaparillæ* ℔. j. ß. *ſaluiæ, roriſmar. chamæpit.* an. M. iii. *caryophyll. galangæ.* an. Drach. ß. Affundatur ſufficiens quantitas muſti vel cereuiſiæ recentis in dolio conuenienti, vt fiat vinum vel cereuiſia medicata.

Externa.

Externa.

Externa medicamenta caput roborantia, & catarrhum ſimul exſiccantia etiam ſuprà, *part.* 1. ſunt propoſita, quibus pauca addemus. Adhibeantur imprimis lotiones capitis & pedum, ſuffitus, pileoli, cerota ſeu emplaſtra, pulueres.

Lotio capitis & pedum.

Capitis & pedum lotiones.

℞. *Fol. beton. maior. ſaluiæ, origani*, an. M. j. *flor. anthos chamæmel. ſtœchad. vtriuſque*, an. M. j. ß. *nigellæ*, Drach. ij. Coq. in lixiuio pro capitis lotione ante prandium, à qua caput linteis calidis probè abſtergatur. Efficacius remedium erit, ſi de ſublimi embrochæ modo in caput dimittatur.

Etiam thermarum aquæ vim ſulphuris habentes per embrocham capiti immiſſæ plurimùm valent ad ſiccandum Catarrhum frigidum, ſi poſt diligentem capitis purgationem adhibeantur, ac victus ratio idonea ſeruetur.

Suffitus.

Suffitus.

At ſuffitum linteorum, quibus caput exſiccatur, vel tegumentorum capitis, hic Puluis vtilis eſt.

℞. *Trochiſc. aliptæ moſch. fol. ſaluiæ, maior. roriſm.* an. Drach. ß. *lauri, caryoph. cinnamom. ligni aloës*, an. Scr. i. *thuris, ſtyracis calam.* an. Drach. . . F. Puluis carbonibus iniiciendus.

Si cum mucilagine triagacanth. excipiantur, Paſtilli formari poſſunt, ſuper carbones iniiciendi.

Vel ℞. *Benzoës* Dr. ij. *ſtyracis calamit.* Dr. i. *ligni aloës cinnamom.* an. Drach. ß. *caryoph.* Drach. i. ß. *moſchi* gr. vj. F. Puluis, vel Trochiſci carbonibus iniiciendi pro ſuffitu.

Pileolus.

Pileoli ſeu cucupha.

℞. *Fol. maior. ſaluiæ, origani*, an. Drach. i. *flor. ſtœchad. Arabic.* Dr. ß. *lauend. roriſmarini, caryophyll. macis, nuc. moſch. ligni aloës*, an. Scrup. i. *thuris* Drach. ß. *roſar. rubr. ſiccar.* Dr. ij. Trita & ſacculo ex ſindone rubra parato inſuta, ſuturæ coronali imponatur.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr.* M. j. *meliſſ. origan. beton. roriſmar.* an. M. ß. *thuris maſtich. ligni aloës, gran. iuniperi*, an. Drach. iij. *macis moſch. macis*, an. Drach. j. *caryoph.* ʒ. ß. *nucis cupreſſ.* ʒ. j. ß. *gran. Kerm.* ʒ. j. ß. Præparata ſ. a. ſindoni rubræ, ad formam pileoli concinnatæ, includantur, & cum goſſyp. interſuantur.

Alius.

℞. *Fol. meliſſ. maioran. betonic. ſummit. origani.* an. M. ß. *roſar. rub.* P. ii. *nucis moſchat. caryoph.* an. Drach. ii. *granor. Kermes, macis*, an. Drach. j. ß. *thuris maſtich.* an. Drach. iij. In puluerem groſſum redacta ſerico rubro includantur, & interpaſſentur. F. Pileolus.

Puluis capiti inſpergendus.

Sub ingreſſum lecti, anterior pars capitis hoc Puluere conſpergatur.

℞. *Nigellæ torrefact.* Dra. ij. *rad. cyperi* Dra. j. *flor. roſar. rubr. ſtœchad. Arabic.* an. P. ij. *nuc. moſchat. caryoph.* an. Scr. ij. *ſuccini* Scr. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Origani, ſtœchad. Arabic. maioran.* an. ℈. j. *roſar. rubr. gummi iuniperi*, an. ʒ. i. ß. *ligni aloës* Drach. i. *macis* Drach. ii. F. Puluis.

Alius.

℞. *Benzoës*, ʒ. vi. *ſtyrac. calam. ligni aloes*, an. ʒ. i. ß. F. Puluis groſſus.

Odoramenta.

Odoramēta.

Ad Odoramenta pertinent ſuffitus ſuprà enumerati. Nigella quoque aceto roſaceo quatuor dies macerata & pulueriſata, ac cum aqua maioranæ miſta, & in nares attracta, non tantùm caput purgat, ſed & roborat.

Vel ℞. *Roſar. rubr. caryophyll. ſem. nigellæ, cinnamomi, nuc. moſchat.* an. Scr. ij. *ſtyracis calamit.* Scr. ß. *moſch.* gr. iii. includantur ſerico fiatque Nodulus odoratu caput ſiccans & roborans.

Pomorum ambræ & balſamorum deſcriptiones ad caput exſiccandum, ſuprà, *part.* 1. propoſitæ ſunt.

Cerota & Emplaſtra.

Cerota & Emplaſtra.

Bregmati etiam imponi poſſunt cerotum de Betonica in *diſpenſatorio Auguſtano* deſcriptum, vel Montagnanæ hoc.

℞. *Laudani, gummi elemi, iuniperi, thuris, ſtyracis liquid. calamit. myrrhæ*, an. Dr. j. Commiſta diligenter in formam Ceroti redigantur.

Vel ℞. *Maſtich. gummi iuniper. nucis moſch. caryoph.* an. Scr. j. *ſadani* Drach. vj. Ducantur piſtillo calido in mortario, & additâ olei maſtichini ſ. q. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Macis nuc. moſchat. gummi iuniperi maſtich. thuris, ſtyrac. calam.* an. Dr. i. ß *roſar. rubr.* ℥. ß. *ladani* ℥. iv. *terebinth. ceræ*, an. q. ſ.

F. maſſa, de qua potio q. ſ. corio rubro ad conuenientem formam inducantur, ſericúmque rubrum ſuperducatur; & interpaſſetur.

Vel *Flor. roſar. rubr.* ℥. ii. *gummi iuniperi* ℥. j. *macis, nucis moſch.* an. ʒ. ß. *caryoph.* Scr. i. F. Puluis ſubtilis, & cum *ladani, ceræ, ol. chamæmel.* vel *irini*, ſ. q. F. Cerotum.

Quâ ratione autem Catarrhi fluxioni, ſi impetuoſior ſit, & cum periculo ad aliquam partem confertim ruat, occurrendum ſit, paulo pòſt in Curatione Catarrhi calidi dicetur.

DE CATARRHI CALIDI CVRATIONE.

Catarrhi calidi curatio.

Si verò materia Catarrhi ſit calida, primò imminuatur leni pharmaco, ex decocto iuiubar. ſebeſten, prunor. flor. viol. capillor. ℥. glycyrrh. hordei, in quo mannæ Vnc. j. ß. diſſoluta ſit: aut ſyrup. roſar. ſolut. Vnc. iij. vel iv. exhibeantur.

Venæſectio.

Si ſit corpus calidiore ſanguine repletum, vt metuendum ſit materiam ad caput affluxuram, atque ipſa materia tenuis in partem aliquam cum vitæ periculo ruat, venæſectione opus eſt, quæ corpus refrigeret, materiam euacuet, & ne ad caput, atque hinc ad partem aliquam cum periculo ruat, impediat. Si autem propter vires aut ætatem, venæſectione vti non liceat cucurbitulas illius vicem ſuppleant.

Poſtea

Præparantia.

Poſtea adhibeantur quæ humoris feruorum ac acrimoniam mitigant, vt ſunt ſyrup. de roſ. ſiccis, de ſucco aceroſ. violar. de nymph. de papau. cum aquis & decoctis refrigerantibus ac modicè adſtringentibus.

Propinetur igitur, exemp. gr. talis Hauſtus:

℞. *Aq. papauer. borrag.* an. ℥. i. ß. *ſyrup. violar.* ℥. j. *eſſent. papau.* ℈ ß *ſpir. ſulph. acidi* gutt. iij. Miſce.

Purgantia.

Euacuetur deinde materia rhabarbaro, tamarind. electuar. diacathol. diaprunis, diaſebeſten, roſato Meſuë, de ſucco roſar. pil. Arab. aureis, & aliis, quæ humori huic conueniunt.

Exſiccantia & caput roborantia interna, & externa.

Corpore euacuato, caput etiam priuatim euacuandam, vt antea dictum. Cauendum tamen ne materia tenuis nimiùm agitetur, vnde periculum ſit, ne ad pulmones cum impetu fluat.

Capite quoque euacuato, reliquiæ exſiccandæ, & caput roborandum. Interna ſunt conſerua roſar. ſpec. aromat. roſat. thus, nuc. moſchat. Extrà verò puluis capiti inſpergatur, aut ſacculus imponatur, ex floribus roſar. rubrar. ſem. coriandr. præpar. ſantalis, cortic. papau. albi, gummi iuniperi, thure, maſtiche, quorum formulæ, vbi de ſiſtendo catarrho dicetur, proponentur. Exempli gratiâ.

℞. *Gummi iuniperi* ℈. ii. *flor. roſar. rubr.* P. ii. *myrtill.* ʒ. i. *macis, nucis moſchat* an. ℈ ß. *thuris, ſem. pœoniæ, cortic. paupau.* an. ℈. ii. *nucis cupreſſ.* ℈ ß.

Pulueriſentur, & cum flocis panni coccinei, Fiat Sacculus ex ſindone rubra.

Vel Cerotum tale fiat:

℞. *Maſtich. cortic. thuris,* an. Drach ß. *ſandarac. corall rubrar. roſar. rubr. myrtillor. balauſtior. cortic. granator.* an. Drach. i. *ladani* q. ſ. Cum *olei roſar.* & *ceræ* ſ. q. F. Cerotum ad ſuturam coronalem, obducendum ſindone rubra.

In declinatione etiam ieiuno ſtomacho caput lauetur decocto roſar. maioran. betonicæ.

DE CATARRHO CVM IMPETV RVENTE SISTENDO.

Catarrhum cum impetu fluentem ſiſtendi ratio.

Atque hæc quidem ſæpe ad Catarrhum tam frigidum quàm calidum curandum ſufficiunt, ſi nimirum materiæ copia non magna ſit, nec cum periculo ad partem aliquam, præcipuè pulmones, ruat. Si autem Catarrhus cum impetu ad pectus & pulmones ruat, fluxus omnibus modis inhibendus.

Auertentia & reuellentia.

Reuellentia.

Vniuerſali corporis euacuatione præmiſſa, materiam diuertere, ne ad vnum locum confluat, conuenit. Securius quidem omnino eſt, vt Meſuë monet, deſtillationem non ſubitò ſiſtere, & materiam in corpore retinere. Si tamen præſens ſuffocationis, vel pulmonum exulcerationis periculum imminet, omnino catarrhus ſiſtendus eſt, & præſidiis conuenientibus auocanda materia à parte nobiliore ad ignobiliorem, ac diſſipanda.

Fiunt autem diuerſiones per clyſteres, per lotiones extremorum ante cibum, per frictiones & ligaturas eorundem, per cucurbitulas, vt ſuprà *part.* 1. dictum.

Galenus etiam, 5. *meth. med. cap.* 13. in Catarrho calido emplaſtrum ex fimo ſylueſtrium columbarum, & quod ex thapſia paratur, vſurpat: de quo quid ſentiendum, poſtea, *quaſt.* 1. dicetur.

Setaceum quoque occipiti applicari poteſt. Nonnulli reuulſionis gratiâ ſuturæ coronali cauterium applicant. Verùm quid de ea re ſentiendum, ſuprà, *part.* 1. *cap.* 1. dictum.

Catarrhum intercipientia & incraſſantia.

Si verò acris, & calidus fluxus ſit, cum tuſſi vehementi, vigiliiſque continuis, de ſiſtendo Catarrho cogitandum eſt.

Intercipientia & incraſſantia.

In ſiſtendo tamen Catarrho obſeruandum, ſiſtentibus catarrhum tantùm vtendum eſſe, dum materia ad pectus deſtillat, non poſtquam, ad pectus influxit. Tum enim potiùs quæ materiam collectam per tuſſim euacuant, conueniunt. Et cùm materia per ſomnum ad pectus maxima ex parte fluat, poſt cœnam, ſub ingreſſum lecti, exhibenda ſunt Catarrhum ſiſtentia; ſicut per vigilias illud, quod in pectus iam influxit, euacuandum. Non tamen ſtatim in principio tutò vſurpantur ſiſtentia, ſed præſtat potiùs diuertentia adhibere, niſi forſan materia cum periculo, ad pectus ruat, & ſuffocationis periculum adſit.

Inſeruiunt quoque huic ſcopo ea, quæ vim adſtringendi & incraſſandi habent, adhibita formâ ſyruporum, eclegmatum, gargariſmorum, pilularum, trochiſcorum, rotularum in ore detinendarum, odoramentorum, puluerem capiti inſpergendorum, ac ceratorum. Et quidem ſi externa non ſufficiant, interna, vt pilulæ de cynogloſſa, quæ exhibentur à gr. vi. ad ℈. i. ſub tempus ſomni.

Vel ℞. *Thuris albiſſ. ſandarac. Arab. myrrh.* an. Drach. ß. *ligni aloës, nucis moſchatæ, macis, croci,* an. Scrup. i. *ladani puriſſimi, ſtirac. calam.* an. Drach. ii. *moſchi* gr. v. Cum ſyr. de ſtœchade F. Pilulæ, è Drach. i. numero vi.

Vtile eſt & laudanum Opiatum gr. ii. vel iii. pondere ſumptum. Exempli gratiâ:

℞. *Laudani opiat.* gr. ii. *pulu. maſtich.* gr. v. *olibani* gr. iii. *extract. croci* gr. i. Cum aq. violar. F. Pilulæ numero v.

Item theriaca recens, vel bolus Armenus, qui in catarrhis ſiſtendis valde vtilis eſt. De quo vide *lib.* 2. *part.* 3. *cap. de aſthmate, in quaſt.*

Vel dentur deglutienda grana maſtiches & thuris horâ decubitus, vel per ſe, vel ita præparata:

℞. *Granor. thuris, maſtich. ſandarac. Arab. tragacanth.* an. Drach. ß. Macerentur in vino rubro. Deinde exſiccentur & deglutiantur num. v. vel vi.

Vel ℞. *Syrup. de roſis ſiccis, de iuiub. de papau.* an. Vnc. i. *bol. Armen. aq. roſar. lot.* Scr. iiii. Miſceantur, & ſumantur duo cochl. ſub tempus ſomni.

Vel ℞. *Cap. papau.* num. ix. *ſiliquar. glycyrrh.* an. Vnc. iii. *ſem. altheæ, bombac.* an. Drach. iii. *iuiubar. ſebeſt.* an. num. viii. Coq. in ſ. q. aquæ.

Colaturæ adde *ſacchar. candi* Vnc. iii. Coqu. iterum ad ſpiſſitudinem mellis.

Vtile eſt & diacodium ſub ingreſſum lecti ſumptum.

Vel ℞. *Loch. de papau.* Vnc. i. *ſpec. diatragacant fr.* Drach. i. *diacody Meſuæ* Drach. ii. Cum *ſyrupo iuiubino vel de paupau.* Fiat Eclegma.

Vel paretur ſequens Electuarium, & potio nucis moſchatæ, quantitate, horâ ſomni præbeatur:

℞. *Conſeru. violar. recent.* Drach. iii. *betonic.* Drach. i. *roſ. rubr. antiq.* Vnc. ß. *ſpec. diatrag. frig.* Drach. ß. *diacodij* Drach. ii. *corall. rubr. præpar.* Scrup. ß. *boli Arm. præp.* Scr. i. Cum *ſyr. de roſis ſicc.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Diacodij* Vnc. i. *diacydon. ſimpl.* Vnc. ß. *ſpec. diapapau.* Drach. i. ß. *diatrag. fr.* Drach. ß. *conſeru. roſar. alb.* ℥. i. *nymph. alb.* ℥. ß. *rob. ribes* Drach. iii. *ſuccini albi præp.* Drach. ß. Cum *ſyr. de papau.* F. Electuarium.

Gargariſmi.

Gargariſmi.

℞. *Roſar. rubr.* M. ß. *plantag. balauſtior.* an. Drach. ß. *cortic. capitum pauauer.* Drach. i. *nigell.* Drach. i. ß. Coq. in aq. ſimplici.

Colaturæ adde *ſyrup. de papau. myrthini,* an. Vnc. i. *boli Armeni* Scrup. i. M. pro Gargariſmo, vel potiùs ſine multa agitatione, liquor in ore detineatur.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr. balauſtior* an. p. i. *capit. papau. c. ſem.* num. ii. *myrtill.* Drach. i. *raſuræ ſantali rub.* Drach ß. Coqu. in aqua communi ad tertias. Colaturæ ℞. Vnc. v. In quibus diſſolu. *Boli arm. præp.* Scrup. i. *ſyr. myrt.* Vnc. i. M.

Alius.

℞. *Aq. lactuc. roſar.* an. Vnc. iii. *vini granator.* Vnc. i. *ſyr. de papau.* Vnc. i ß. M.

Vel ℞. *Aq. plantag. ſolani, roſar.* an. Vnc. ii. *miuæ cydonior.* Vnc. i. ß. *eſſent. papau.* Drach. ii. *phlegm. aluminis rectificat.* ℥. ß. M.

Rotulæ, Trochiſci, Pilulæ in ore tenendæ.

Rotulæ, Trochiſci & Pilulæ ſublinguales.

℞. *Boli Armeni* Drach. i. *roſar. ſiccar. terræ ſigillat.* an. Scrup. i. *ſpec. diatragacanth. frigid.* Drach. i. *amyli, gummi Arab.* an. Drach. ß. Diſſoluantur cum albumine oui, & addito ſyrupo violarum, aut de papauere, F. Trochiſci ſub lingua tenendi.

Vel *Boli Armeni* Drach. ii. *gummi Arab. tragacanth.* an. Scrup. ii. *ſem. papau. albi* Drach. i. *nuc. moſch.* Dra. *ſem. ſacchar. penidij, candi,* an. Vnc. ß. Cum *mucilagine ſeminis cydoniorum factâ cum aqua roſar.* F. Orbiculi.

Vel ℞. *Cap. papau.* num. vi. *ſiliquar.* Vnc. i. *rad. glycyrrh.* Drach. v. *ireos* Drach. i. ß. *paſſular.* Drach iii. Coq. l. a. in ſ. q. aq. ad tertias. In decocto colato diſſolu. *ſacch.* Vnc. iv. *extr. glycyrrh.* Scrup. i. *croci* Scrup. ß. F. l. a. Orbiculi.

Vel parentur ſeq. Trochiſci:

℞. *Spec. diatrag. frig. diapapau.* an. Drach. i. *boli Armen. præp.* Scrup. ii. *tragacanth.* Drach. ß. *amyli, ſucci glycyrrh.* an. Scrup. i. *ſacch candi alb.* Drach. ii. Cum *ſyrup. de papau.* q. ſ. F. Trochiſci ſublinguales, de quibus vnus atque alter ſæpius die noctúque in ore detineatur: Alij:

℞. *Boli Arm. præp.* Drach. i. *gumm. tragac ſem. papau. alb.* an. Drach. ß *gum. Arab.* Scrup. ii. *glycyrrh.* Drach. ß. *ſacch.* Vnc. i. ſem.

Pulueriſata excipiantur mucilag. ſem. pſyllij, & F. ſ. a. Trochiſci ſublinguales.

Vel ℞. *Amyli* Drach. ii. *ſem. lactuc. papau. albi* an. ʒ. i. *gummi Arab. tragacanth.* an. Drach. ß. *boli Armen.* Scr. ii. Cum *mucilagine ſem. pſellij* F. Piululæ ſub lingu. tenendæ.

Si humor ſalſus ſit, ſpica addatur, aut ſpica noctu in ore teneatur; quod tanquam expertum Meſuës commendat.

Suffitus, & odoramenta.

Suffitus & odoramenta.

℞. *Sem. coriandri* Scr. ii. *gummi hederæ, iuniperi, maſtich. thuris,* an. Scrup. ß. *trochiſcor. de camphora, ſem. papau.* an. gr. iv. F. Puluis, cuius accenſi fumus naribus excipiatur, vel eo capitis tegumenta ſuffiantur.

Vel ℞. *Sandarac. Arab.* Drach. i. *maſtich. ſuccini alb.* an. Drach. ſem. F. Puluis. Alius:

℞. *Succini alb.* Drach. ii. *maſtich.* Drach. i. ß. *thuris, ſandarac. Arab.* an. Drach. ſem. *gumm. animæ, tacamahac.* an. Drach. ſem. *fl. roſar. rubr.* p. i. F. Pulu. groſſus.

℞. *Styrac. calamit. caryophyll. nucis moſchat. maſtich. thuris, ladani,* an. Scrup. i. *ambræ* gr. iiii. Cum *aqua roſar.* F. Trochiſci carbonibus iniiciendi in Catarrho frigido.

In Aſthmaticis tamen ſuffitus vix conueniunt, vt nec ij, quibus caput debile eſt, ſuffitus vehementes ferunt, ſed ſufficit cum ſtyrace & momento thuris ac ſuccini albi cadod onibus inſperſi, ſuffitum excitare.

Noduli & pulueres capiti inſpergendi.

Noduli & pulueres capiti inſpergendi.

℞. *Santal. albi, rubri,* an. Scrup. ii. *citrini* Drach. i. *ſem. roſar. rubr. cortic. papau. albi,* an. Drac. ii.

Redigantur in puluerem, & nodulo inſerantur, qui aquâ roſar. madidus odorandus præbeatur in Catarrho calido.

Vtilis eſt & ſequens Nodulus:

℞. *Flor. roſar. violar.* an. p. ij. *ſantalor. omnium*, an. Scr. j. *camphor* gr. v.

Conciſa includantur nodulo ex ſindone rubra parato.

Vel ℞. *Roſar rubrar* Drach. ij. *gummi iuniperi* Scrup. ij. *nuc. moſch. macis*, an. Scrup. ß. *roſar. rubrar. balauſt.* an. Drach. j. *ſem. pæon. thuris, maſtich.* an. Srup. j. *nuc. cupreſſi* Scrup. ß.

Cum ſerico F. Sacculus pro capite, in Catarrho calido.

Vel ℞. *Gummi iuniperi, tragacanth. caryophyll. macerator. in aqua roſar. & exſiccat.* an. Drach. ij *nucis moſch. macis, flor. ſtœchad. Arab.* an. ℈. i. *roſar. rubr. myrtillor*, an. Scrup. i. Cum ſerico F. Sacculus.

Non incommodè etiam capiti inſpergi poteſt ſequens Puluis:

℞. *Succini alb. ſandarac. Arab. maſtich. benzoës, nucis moſch.* an. Vnc. i. *cubebar.* Vnc. ß. *thuris* Drach. v. Scr. i. *cortic. thuris* Drach. ij. F. Puluis.

Curatio.

Ceratum ex maſtiche, gummi iuniperi, nuc. moſch. caryophyll. ladano, ſuprà fuit propoſitum, quod & hîc locum habet.

DE CATARRHO SVFFOCATIVO.

De Catarrho per venas ruente, vide Hippocr. aph.

Etſi ex iis, quæ hactenus de catarrho ſiſtendo & inhibendo diximus, facilè etiam, quâ ratione catarrhus Suffocatiuus curandus ſit, pateat: tamen in ſpecie aliquid eâ de re addere non inutile fuerit.

Catarrhi ſuffocatiui curatio.

Siquando Catharrus tanto impetu ad pulmones fluit, vt ſuffocationis periculum impendeat, danda opera, vt materia in plures partes ſtatim diſtrahatur, reuellendo deriuando; catarrhúſque ſiſtatur internis & externis medicamentis exbihitis.

Auxilia.

Acribus nimirum clyſteribus aluus prouocetur, extrema fricentur vinciantúrque, cruribus & brachiis cucurbitulæ affigantur, venæſectio etiam, ſi opus ſit, ſine vlla mora adminiſtretur, purgantibus materia à pulmonibus auerſa trahatur in ventriculum & inteſtina; gargariſmis adſtringentibus & alliis, quorum formulæ antè propoſitæ, fluxus intercipiatur & ſiſtatur. Poſtea fumus excitetur è maſtiche, thure, & ſuccino. Per vices etiam acetum roſaceum ſuper lapidem ignitum affundatur. Alij gummi tacamahacæ ſolum cum piſtillo calido diſſolutum, & alutæ inductum bregmati & temporibus applicant. Nonnulli puluerem ſuccini, thuris, & maſtic. cum album. oui & aqu. roſar. impeſtant, quod linteo illinunt, & fronti temporibúſque admouent. Quod tamen poſt horam aliquandiu remouendum, ne catarrhum plus iuſto ſiſtat hinc renouandum. Nucha inungatur, ol. ſuccini; vel ſeq. Vnguentum adhibeatur capiti, quod efficaciſſimum eſt:

℞. *Pulu. nuc. cupreſſ. alumin. vſti. ſulph. viui, pyrethri, olibani, maſtich. camphor. gallar. cortic. granator. roſar. rubr.* an. Drach. ß. Cum *aqu fol. quercus*, q. ſ. miſc. addendo *ſucc. accaciæ, cidonior.* an. Vnc. ß. M.

Si maximum periculum inſtet, phœnigmis quandoque & veſicatoriis opus eſt, Fhœnigmi hæc formula erit.

℞. *Rad. aſphodeli, baccar. lauri, gummi iuniperi, rad. pyrethri, piper. longi, ſinapu*, an. Drach. i.

Terantur in Puluerem, & inuncto priùs vertici oleo coſtino aliquid eius inſpergatur circa ſuturam coronalem; vel cum oleo euphorbij & cera F. Cerotum ſuturæ coronali imponendum.

℞. *Nigell. torrefact.* Vnc. ß. *ſinapi* Drach. iij. *thuris, maſtich.* an. Drach. i. ß. *fimi columbini, farinæ hordei*, an. Vnc. ß. *oxymelit. ſimp.* q. ſ. F. Emplaſtrum pro ſutura coronali.

℞. *Fermenti* parum, *caricam pinguem* N. i. *cantharid. alis & capitibus abſciſſis* N. vi. Cum *aceto ſcillitico* fiat Maſſa, quæ capite raſo ſuturæ coronali imponatur, & poſt ſex circiter horas veſica excitata rumpatur.

Vel applicetur tale Veſicatorium:

℞. *Ol. caſtor. coſtini*, an. Vnc. ß. *pulu. canthar. id. præp.* Scr. ii. *fermenti acerrimi* q. ſ. F. Cataplaſma, ducatur ſuper aluta, longitud. 4. & latitud. 3. digitorum, & parti capitis anteriori raſæ applicetur, vel ad primam colli vertebram, & per noctem relinquatur.

Locum etiam hîc habet Ceratum Galeni de ſtercore columbarum & thapſia, cuius ſuprà fuit facta mentio. Proiiciatur quoque pituita è naribus, palatíque inunctionibus incitetur ad expulſionem.

Et ſi materia craſſa eſt, ac magna eiuſdem copia in pectore continetur, loch de ſcilla cum oxymelite & ammoniaco eſt dandum, & alia, quæ in aſthmate ſunt vtilia

Partium, ad quas Catarrhus ruit, roboratio.

Partium recipientium roboratio.

Etſi diuertentibus & catarrhum intercipientibus ipſi quoque parti recipienti conſulatur: tamen etiam vtile eſt, ipſam partem recipientem confirmare per adſtringentia, quibus expultrix ita roboratur, vt non ſolùm non admittat materiam à capite ruentem, ſed & eam expellat. Talia ſunt, roſæ, balauſtia, plantag. myrtill. bolus Armenus, nuc. cupreſſi, & ſimilia, quæ pro partium varietate alio atque alio modo exhibenda, Pectori tamen & pulmoni adſtringentia non conueniunt, præſertim poſtquàm materia influxit, quæ nullo modo in pectore retineri, ſed reiici debet.

Vbi verò deſtillatio in parte recipiente peculiarem morbum generat, in oculo opthalmiam, in alia parte alium, peculiares illorum morborum curationes requirantur: de quibus ſuo loco dicitur.

Quâ ratione partium, quæ Catarrho materiam ſuppeditant, ſit habenda ratio.

Partes materiam Catarrho ſuppeditantes tractandi ratio.

Vnum adhuc in Catarrhi curatione reſtat, quâ ratione ſcilicet partes tractandæ ſint, quæ Catarrho ſuppeditant materiam. Vbi in genere tenendum, quæcunque etiam pars materiam Catarrho ſuppeditet, vtile eſſe, vt ij, qui Catarrhis frequenter obnoxij ſunt, ſingulis menſibus, paulò ante nouilunium, corpus leuiter purgent; idque iis præcipuè neceſſarium eſt, quibus aluus eſt ſiccior. Niſi enim aluus quotidie ſuum officium ſpontè faciat, & caput & alia membra vaporibus replentur. Ideóque danda opera, vt aluus quotidie reſpondeat. Quod niſi fiat, leuioribus medicamentis id procurandum.

Et cùm ſæpe accidat, vt membrum aliquod vitioſum habitum contraxerit, vnde quotidie aliquid materiæ ad caput tranſmittitur, atque inde Catarrhi & alij morbi excitantur: in tali caſu ſæpe requirit neceſſitas, vt fonticulus excitetur; quod commodiſſimè fit in brachio, vt materia illa propriore viâ euacuetur.

Ventriculi in Catarrho vt habenda ratio.

In ſpecie, vt ſuprà etiam, *part.* 1. dictum, ſi ventriculi frigidioris vitio materia catarrhi ſubminiſtretur, ventriculus cibo & potu non eſt grauandus, neque ea aſſumenda, quæ vapores & fumos multos in caput emittunt. Ideòque nec generoſa vina bibenda, nec raphanus; cæpe, porrum ſinapi, & id genus alia vſurpanda: item viſcida, lenta, pituitoſa vitanda. Condiendus verò cibus aromatibus, macere, cariophyillis, nuce moſchatâ, ſaluiâ, roremarino, maioranâ; & poſt cibum ſemen coriandri, aniſi, fœniculi, ſaccharo incruſtata, & alia ſuprà propoſita ſumenda. In vſu tamen aromatum obſeruandum, medicamenta ea moderatè vſurpanda, vt cibum ſaltem condiant, non verò caliditate hepati & renibus noceant, ſanguinémque acrem generent, aut caput imbecillum petant. Roborandus quoque ventriculus medicamentis cùm internis, tum externis, quæ ſuo loco proponentur.

Ventriculo ſuum officium rectè faciente etiam hepar meliùs habet. Ipſi tamen quoque, ſi opus ſit, ſuccurrendum. Sit ergo in intemperie calida hepatis vſus frequens hordei; cichorium ſæpe vſurpetur, & ſpecies diarrhod. abbatis, & ſimilia. Ita ſi pars aliqua alia, vt lien vel vterus, materiam catarrho ſuppeditet, ad eam primùm, præcipuè in præſeruatione à catarrho, curatio dirigenda eſt.

Diæta.

Diæta. Aër.

Medicamentis hactenus propoſitis diæta reſpondeat, neceſſe eſt. Aër ſit temperatus, & in Catarrho frigido nonnihil calidior. Venti auſtrini & aquilonares vitentur, & ſubita omnis modò ad frigidum, modò ad calidum mutatio. Nocet etiam cibus copioſior; vnde Celſus dimidium de conſueto demit. Vitentur, vt antea etiam dictum, cibi concoctu difficiles, vaporoſi, acres, excrementitij: Cœna parca ſit. Quanquam enim nonnulli contrarium ſtatuant, tamen non ſolùm experientiâ conſtat, cœnam lautiorem catarrho obnoxiis parùm commodam eſſe, ſed idem quoque ratio ſuadet. Si enim parum cibi aſſumetur natura faciliùs & rectiùs in humoribus vitioſis noctu, & in quiete coquendis occupari poteſt; neque tot vapores & halitus in cerebrum attolluntur, qui per ſomnum, vti in vigiliis, ita diſcuti non poſſunt, ſed in capite retenti Catarrhum augent. In ſecundis menſis ad vapores reprimendos vtile eſt ſumere aliquid de carne cydoniorum, vel pyris coctis, item coriandrum, & tragemata ſuprà, *part.* 1. propoſita, Ab omni potu caput vehementer replente abſtinendum. In noſtris tamen regionibus frigidioribus, & crapulâ noſtrorum hominum, moderatus vſus vini concedi poteſt, vt auctus calor natiuus Catarrhi maturationem promoueat. Cereuiſia non contineatur in vaſis valde picatis. Poſt cibum neque legere neque ſcribere iubet Celſus, *lib.* 1. *cap.* 5.

Cibus & potus.

Somnus ſit moderatus; nec eorum conſilium audiendum, qui Catarrho laborantibus vigilias præcipiunt. Vigiliæ enim cruditatem pariunt. Dormiendum itaque moderatè, ſed non de die; niſi quis forſan diu ſomno meridiano aſſuetus ſit, aut noctu vigilauerit. Diurnus enim ſomnus, & qui à cibi repletione inititur, caput replet. Quæ autem forma decubitus, & ſitus capitis eſſe debeat, mox, *quæſt.* 2. dicetur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

An Cerota & Emplaſtra è fimo columbino & Thapſia in Catarrho calido conueniant.

Galenus, 5. *method.med. cap.* 13. de Catarrho calido cum impetu ruente, & ſanguinis ſputum excitante, cum metu exulcerationis pulmonum agens, hiſtoriamque curationis, quam in nobili fœmina Rom. peregerat narrans, inter medicamenta ab initio adhibita etiam mentionem facit Ceroti ex fimo ſilueſtrium columbarum quod vertici impoſuit; necnon eius, quod ex Thapſia parauit. Idem ex Thapſia cerotum etiam *cap.* 14. proponit. Idem cerotum in catarrho, vbi de pulmonum exulceratione metus eſt, proponit Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 60. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 31. qui tamen illud non ſtatim initiò proponit, ſed vbi aliis remediis malum non ceſſit. Habet idem remedium Auicennas, *lib.* 3. *Fen.* 10. *tract.* 3. *cap.* 6. qui & ipſe non ſtatim initio, ſed vbi alia remedia non proſunt, illud adhibet. Alexander Trallianus tamen, *ex allegat. cap.* 13. *l.* 5. *method. med. Galeni*, catarrhum illum calidum, ſalſum, & acrem fuiſſe, ac caput illius fœminæ intemperie calidâ laboraſſe colligens, reprehendit curationem propoſitam, eo nomine, quòd nullo refrigerante & humectante medicamento vſus Galenus ſtatim ab initio ſiccantia & calefacientia adhibuerit, quibus caput calidius redderetur, & catarrhi acrimonia adaugeretur. Ideóque ipſe potius primùm refrigerantibus & humectantibus, quæ acrimoniam catarrhi temperent, vtendum cenſet. Imò ipſe Galenus, *6. de tuend. ſanit. cap.* 9. medicamentum ex thapſiâ & ſinapi nocere ſcribit, vbi caput intemperie calidâ laborat.

Hieronymus Capiuaccius, vt Galenum contra Trallianum tueatur, docet: calefacientia tribus nominibus vſurpari poſſe, vel tanquàm euacuantia, vel tanquam retrahentia, vel tanquam calefacientia. Galenum autem ii vſum potiſſimum eſſe, vt retraherent materiam, deinde etiam vt inſenſibiliter eam diſcuterent. Quæ reſponſio ſi rectè explicetur, locum habere poteſt. Etenim cùm Galenus ipſe agnouerit, catarrhum illum calidum & ſalſum fuiſſe, nullo modo ad calefaciendum, ſed ad catarrhum illum retrahendum, eo medicamento vſum fuiſſe planum eſt. Quod verò ſtatim initio ceroto tali vſus eſt, metus vrgentis periculi fecit. Etenim etſi adfuerit in propoſito catarrho intemperies calida, quæ refrigerationem poſtulabat: tamen plus vrgebat fluxus præceps materiæ ad pulmones, quàm caliditas, vtpote quæ iam ſputum ſanguinis excitabat, & metum exulcerationis pulmonum incutiebat. Et licet nonnihil augeretur intemperies capitis & cauſſæ morbificæ: tamen per hoc remedium maximum periculum declinabatur, quo euitato poſtea intemperiem capitis & materiæ corrigere licet. Refrigerantibus & exſiccantibus idem præſtari non poteſt. Cùm enim ſint partium craſſarum, tardè operantur, & exprimunt potiùs humorem, atque effectum qui ſtatim expetitur, non præſtant. Si autem deſtillatio non vrgeat, nec fluxus ſit præceps, ia intemperie calida à calefacientibus abſtinere tutius eſt: de quo caſu intelligendus eſt locus Galeni, *6. de tuenda ſanitate, cap.* 9. Loquitur enim ibi de deſtillatione non vrgente, & quæ in latitudine ſanitatis accidit.

QVÆSTIO II.

Quænam forma decubitus & ſitus capitis in Catarrho eſſe debeat?

Forma decubitus in Catarrho.

De forma decubitus, & capitis ſitu ſomni tempore, *in lib.* 3. *Auicennæ*, non idem ſentire videntur Interpretes. Etſi enim de curatione Catarrhi & deſtillationis tractans Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 5. *tract.* 1. *cap. vlt.* inter alia quæ de ſomno monet, & hoc præcipit, vt qui Catarrho ſunt obnoxij, capite dormiant minimè eleuato, ſed potiùs demiſſo, decliuique puluinari olim: tamen aliter hunc locum legerunt, ita nimirum. *Et oportet ſecundùm omnem diſpoſitionem, vt tegatur cum eleuatione capitis, & eleuetur puluinar.*

Verùm enim verò non ita ſimpliciter nec hoc, nec illud aſfirmari poteſt. Etenim ſitus capitis conueniens eligendus, vel ob materiæ ad caput aſcenſum, vel ob eiuſdem è capite delapſum. Aſcenſum vaporum quod attinet, ſcribit Ariſtoteles, eo *problem.* ideò bruta non laborare deſtillationibus, ſicut homines, quoniam brutis calor & humores, qui calorem ſequuntur, in armos ſeſe efferant, vnde per refractionem diſiecti, partim quidem in ceruicem & caput, partim in ſpinam & lumbos, & ita non in vnam partem ferantur; cùm in homine, qui figuram erectam habet, calor non diſpertitus non partim ad anteriora, partim ad poſteriora, ſed totus ad caput eleuetur, quem humores ſequuntur. Hanc Ariſtotelis rationem etiam in Catarrhis locum habere, putat Hieronymus Mercurialis, *cap.* 15. *lib.* 2. *variar. lect.* & in figura ac ſitu capitis recto & eleuato plus vaporis & humoris ad caput ferri putat, quàm in ſitu decliui. Verùm non ſatis firma eſt hæc ratio, & tum ſolùm locum haberet, ſi vapores & humores liberè, inſtar vaporum in aëre, aut fumorum in furno vel fornace, & non vaſis maximam partem concluſi, ad caput ferrentur: ſed cùm per vaſa præcipuè adſcendant, ratio hæc locum hic non habet; & cùm in brutis, tum in homine, ex hepate ac corde humores & vapores per venas & arterias ad caput feruntur. Imò ſi humores attendendi ſint, cùm illi ſuâ naturâ ſint graues, difficiliùs in erecta figura, quàm decliui, caput petunt. Vnde rectè ſcribit Oribaſius, (quod & experientia docet) *l.* 6. *collect. in fine c.* 1. decubitum à pedibus altiorem caput replere & inſtrumenta ſenſuum. Deſcenſum verò Catarrhi quod attinet, diſtinctione opus eſt. Si materia iam ſit in capite, ſeu ibi genita, ſeu aliunde tranſmiſſa, erectâ capitis figurâ faciliùs materia delabitur, quæ grauis eſt. Ideóque conſiderandum, vtrùm plus vrgeat incommodum, quod partibus inferioribus delapſu Catarrhi infertur; an verò commodum, quod accidit capite ſeſe in inferiora & partes ignobiles exonerante. Si illud plus vrgeat, capite decliui cubandum, aut certè non valde erecto; ſi hoc capite erecto. Si tamen adſit difficultas ſpirandi, quod ſæpe in deſtillatione accidit, caput in lecto ſublime habendum eſt, vt monet Celſus, *lib.* 4. *c.* 4.

DE EXCREMENTIS CEREBRI RETENTIS.

Vt excrementa cerebri quandoque copioſiùs, quam par eſt, euacuari ſolent: ita eandem quandoque præter naturam retinentur. E quibus in cerebro retentis varia mala, epilepſia, apoplexia, carus, & ſimilia oriuntur. Retinentur autem, vel obſtructis viis, vel dum facultas expultrix officium nō facit. Aperiunt verò vias, facultatem ad expellendum irritant, errhina & apophlegmatiſmi; de quibus ſuprà *part.* 1. & hactenus ſæpius dictum. Topica quoque reſoluentia, quæ materiam inſenſibiliter diſcutiunt, aliis præmiſſis vtiliter vſurpantur, de quibus etiam ſuprà dictum.

Si nares ſint obſtructæ, vnguento aliquo humectante & attenuante ſuperior pars naſi illinatur.

Vt ℞. *Ol. amygdal. dulc. amarar. adipis gallinæ*, an. Vnc. ſs. Miſce.

Naribus attrahatur aqua maioranæ, in qua ſemen nigellæ maceratum ſit.

Vel ℞. *Betonic. maioràn. viridium*, an. M. ii. Exprimatur ſuccus, & naribus attrahatur. Infantibus commodè particula butyri ſine ſale, magnitudine piſi naribus inditur. Pertinet huc etiam ſuo modo Sternutatio. Verùm de ea agetur infrà, *part.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 9.

LIBRI PRIMI PARS III.

De Morbis ac Symptomatibus, quæ accidunt organis ac functionibus ſenſuum Externorum.

SECTIO PRIMA.

De Symptomatibus ſenſus Tactus, & Dolore Capitis.

CAPVT I.

De Stupore & Tremore.

CVM hactenus morbos, qui cerebro & capiti accidere ſolent, & ſymptomata, quæ in actionibus ſenſuum internorum, & motu voluntario, vt & in excrementis cerebri, contingunt, explicauerimus: proximum iam eſt, vt morbos, qui organa ſenſuum externorum infeſtare, & ſymptomata, quæ in actionibus ſenſuum externorum obeundis accidere ſolent, explicemus. Cùm autem ſenſus tactus communiſſimus ſit, & omnibus reliquorum ſenſuum organis inſit, ab eo initium facere libet. Cùm verò in tactus organo, vt in aliorum ſenſuum organis, multi morbi non occurrant, ſaltem de ſymptomatibus dicemus. Quæ verò de morbis dici poſſunt, inter cauſſas eorum proponentur.

Tactus autem inſtrumentum eſſe membranam, in *Inſtitut. lib.* 1. *cap*, 12. monſtrauimus. Læditur autem Tactus, cùm imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur & aboletur in ſtupore & torpore; deprauatur in dolore, de quibus iam dicendum.

Stupor. Νάρκη & νάρκωσις, Latinis ſtupor ſeu Torpor, etſi in genere actionum imbecillitatem ſignificat, quo ſenſu Hippocrates. 6. *Epid. comm.* 2. νάρκωσιν γνώμης, *mentis ſtuporem* & hebetudinem dixit, & 6. *Epid. comm.* 3. *t.* 1. νάρκωσιν κοιλίας, *ventris ſtuporem* & ſegnitiem: tamen in ſpecie ſenſùs tactus & ſæpe etiam motus imbecillitatem ſignificat, quæ nihil aliud eſt, quàm inchoata paralyſis, cauſſarum ſaltem magnitudine à vera paralyſi differens. Quò pertinet affectus, quem Germani Obdormitionem vocant, qui tamen mixtus videtur affectus ex torpore & dolo.e.

Cauſſa.

Cauſſa continens huius mali eſt ſpirituum animalium ſenſui & motui in parte aliqua deſtinatorum defectus. Cùm enim partes ſenſui tactus deſtinatæ membranoſæ ſint; patet hinc, ſubiectum ſtuporis eſſe partes, quatenus membranoſæ & neruoſæ ſunt. Et cùm eædem partes ſuas actiones expediant ſpirituum animalium beneficio, & ſpiritibus animalibus denegatis nulla actio animalis perfici poſſit: manifeſtum hinc euadit, proximam ſtuporis cauſſam eſſe ſpirituum animalium defectum. Atque ita Stupor & Torpor erit ſenſus tactus nonnunquam & motùs, imminutio, vel etiam abolitio, à ſpirituum animalium defectu orta. Hinc torpor præludium atque initium quoddam paralyſis eſt. Senſus enim tactus non planè extinctus, ſed admodum labefactus eſt.

Stupor vniuerſalis. Et quanquam interdum in toto corpore ſtupor accidat, ſicut Braſſauolus, vt *ad aphor.* 9. *l.* 7. refert, vidit quendam ab hæmorrhagia narium corporis totius ſtuporem incurriſſe, quem mors excepit, nil proficientibus remediis; & Fernelius ſcribit, *lib.* 5. *path. c.* 3. vniuerſi corporis cutem ex crapula & violentia ſtupore affectam, illæſo motu: Matthiolus etiam refert, ruſticum quendam, cùm haſtâ ſerpentem prægrandem occidiſſet, duobus annis poſtea vniuerſi ferè corporis ſtupore laboraſſet. Tamen rariſſimum hoc eſt, & plerumque ſaltem vna pars, vel plures ſtupore afficiuntur.

Cauſſæ ergo omnes, quas nuper in paralyſi recenſuimus, & hîc locum habent, quæ ſaltem hîc ſunt minores & leuiores. Deficiunt nimirum ſpiritûs, quia non tranſmittuntur, vel quia tranſmiſſi non admittuntur, vel, licèt influant, cum ipſa parte malè diſpoſita non vniuntur. Non tranſmittuntur, vbi vitium eſt in cerebro, quod rariſſimè accidit. Nonnunquam tamen id euenit, neruorum principio affecto. Frequentiùs verò accidit, vel ipſius partis quæ ſtupore laborat, vitio; vel neruorum, per quos ſpiritus animalis tranſmittitur. Neque enim in parte affecta cauſſa ſemper quærenda eſt, quod Empirici faciunt, habetúrque huiuſmodi exemplum apud Galenum, 1. *de loc. affect. c.* 7. Occurrit Galeno quidam medicamentum digitis adhibitum oſtendens, dixitque, triginta iam diebus ſenſum ſe amiſiſſe illæſo ſeruato motu, ſed nihil auxilij ab impoſitis medicamentis percipere potuiſſe. Galenus, cùm interrogaſſet cuiuſmodi remedium adhibuiſſet, atque intelligeret, ad rem id eſſe idoneum, cauſſam inueſtigare cœpit; cur nullum ab eo auxilium conſequeretur. Inquirens ergo, quæ præceſſerint accidentia, inuenit, atque ex ægri relatione cognouit, cum è vehiculo decidiſſe, & non multo pòſt digitorum hunc affectum incurriſſe. Et cùm animaduerteret, in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebram oriundi, cauſſam mali hærere, idem illud medicamentum à digitis amouit, & dorſo applicauit, atque ita ſenſum in digitis cum multorum admiratione recuperauit. Partis verò ipſius vitio ſtupor excitatur, cùm, licèt ſpiritus animalis influat, conſtitutio partis, ſiue à frigiditate, ſiue ab occulta qualitate mutata eſt, à ſpiritu animali non, vt debet, afficitur, neque vis ſentiendi in actum deduci poteſt. Etſi verò etiam ab externo frigore temperies partis mutari, & hoc modo ſtupor induci poſſit, ſicut ex 1. *de loc. affect. cap.* 4. & 6. videre eſt: tamen quæ narcotica dicuntur, non frigiditate, ſed occultâ vi & malignitate id præſtant, vt de torpedine piſce, Naturalis hiſtoriæ ſcriptores referunt, & de ruſtico, qui, cùm ſerpentem haſtâ transfodiſſet, in ſtuporem totius corporis incidit, hiſtoriam ex Matthiolo ſuprà recenſuimus. Obdormitio autem à cauſſa externa plerumque excitatur, compreſſione ſcilicet membri & neruorum in eo; vnde influxus ſpirituum animalium inhibetur, qui poſtea laxatis neruis copioſè & ſubitò ad externas membranoſas partes excurrunt, & ſubitam in iis alterationem faciunt, quam dolor ille & moleſtia ſequitur.

Plura, quæ ſuprà de cauſſis paralyſis dicta ſunt, hîc de cauſſa ſtuporis afferre opus non eſt. Hoc altem monendum aut repetendum, niminem ſtuporis, vt & paralyſis alicuius partis, cauſſas omnes rectè inueſtigare poſſe, qui Anatomiæ gnarus non eſt, & cognitum non habet, vnde quælibet pars neruos ſuos accipiat; cùm ſæpe accidat, vt non in ipſa parte affecta, ſed loco remotiore, in nerui principio, vel eius ductu, cauſſa mali hæreat.

Differentiæ.

Stupor 1. vel ſimplex eſt; ſenſus tactus videlicet ſolius læſio; vel cum læſione aliqua motus coniunctus. 2. Stupor alius eſt totius corporis, ab artuum in primis extremorum, alius certæ cuiuſdam particulæ.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe ex relatione ægrotantis cognoſcitur, qui ſe vel nullo modo, vel difficulter & obſcurè ea, quæ tactui offeruntur, percipere conqueritur; plerumque cum debili etiam motu, ſive in vna aliqua, ſiue pluribus corporis partibus. Quæ autem ſigna cauſſarum ſint, ex iis, quæ ſuprà de paralyſi dicta ſunt, patet.

Prognoſtica.

1. Stupor ſi in aliqua parte diu perſeueret, in paralyſin deſinit; nonnunquam & in ſpaſmum.
2. Stupor, qui totum corpus occupat, nec euacuationi cedit, & caro quid ſimile habet, & cui vertigo ſuccedit, malum; quoniã imminentem Apoplexiam nunciat, teſte Auicenna. Imò per ſtuporem ex vehementi ſpirituum reſolutione homo vnâ die moritur.
3. Stupor in facie torturam oris portendit.
4. Periculoſus ſtupor eſt, in quo cum ſenſu ſimul læſus eſt motus; qui diuturnus perſeuerat, & qui plures corporis partes, cerebróque vicinas obſidet.

Curatio.

Cùm ſtupor ex iiſdem cauſſis oriatur, à quibus paralyſis quanquam illis leuioribus: curandi rationem ſimilem requirit niſi quod minùs valida hîc præſidia adhibentur.

Præmiſſis ergo vniuerſalibus euacuationibus, ac, vbi opus eſt, particularibus, partem affectam Medici iubent immergere vinaceis calentibus recens expreſſis, vel lauare decocto ſaluiæ, roriſmarini, aut lauendulæ, facto cum vino vel aqua eorum: vel fricare ſpiritu vini, in quo pyrethr. vel caſtoreum ſit infuſum, vel aquâ apoplecticâ aliqua, vel paralyticâ, & alia adhibere, quæ de paralyſis curatione ſuprà propoſita ſunt.

CAPUT II.

De Dolore in genere.

Dolor. DEprauati verò tactus ſenſus ſymptomata egregium eſt Dolor; de cuius natura & cauſſis variæ & prolixæ diſputationes apud Medicos extant; & dicta ſunt quædam hac de re in *Inſtit. lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 6. & *ſect.* 2. *cap.* 3. quæ hîc repetenda non cenſemus. Neceſſaria tamen quædam addemus. Monſtratum autem eò loci, Dolorem eſſe moleſtiam, quæ ex ſenſu & perceptione obiecti ingrati tangibilis oritur; ſeu, vt Galenus definit, Dolorem eſſe triſtem ſenſationem, in tactu putà. Cauſſam verò proximam eſſe ſolutionem continui in parte ſentiente ſeu membranoſâ: aut, ſi cui ἀκριβολογεῖν cum Philoſophis libet, repentinam & violentam alterationem à qualitatibus tactilibus, continuum ſoluentem. Vt ita Dolor ſit moleſtia, ſeu ſenſus triſtis à continui ſolutione partis ſentientis; ſeu, moleſtia ab obiecto confertim & violenter in partim ſentientem agente, atque ita continuum ſoluente, ortum habens,

Doloris ſubiectum. Subiectum nimirum doloris ſunt partes ſenſu tactus præditæ, id eſt, membranoſæ, vnde quæ pars membranam nullam habet, ſenſúque tactus prædita non eſt, dolore etiam non infeſtatur. Cùm verò ſenſibus aliis omnibus etiam tactus ſubſtratus ſit, vtpote quorum organa membranas participant, etiam aliorum ſenſuum organa dolore afficiuntur; de quo Galenus, *lib. de differ. ſymptom. cap.* 3. *Maximi dolores, inquit, ſenſui tactus contingunt; quippe qui ex aurium phlegmone, aliòve affectus eos afficiunt, ij proprij auditus dolores non ſunt, ſed tactus. Eſt enim ſenſus omnium ſenſoriorum communis, reliqui quatuor ſui quiſque ſolius. Ad eundem modum in oculis non rarò dolores, immodici vrgent, tangendi ſcilicet in his ſenſu contriſtato.*

Quæ ad ſenſum ſint neceſſaria. Porrò ſicut ad ſenſum quemlibet, ita ad dolorem, non ſufficit obiecti moleſti in organo apprehenſio, ſed etiam facultas cognoſcens & ſuperior concurrat neceſſe eſt. Quo enim momento pars ſentiens ſeu membranoſa ab obiecto ſenſibili afficitur, eodem ſimul facultati ſuperiori & cognoſcenti ſpecies communicatur, & inde ab eodem ſeu gratum ſeu integratum iudicatur. Si verò facultas cognoſcens ſuperior non concurrat; nec obiecti apprehenſio, nec dolor fit. Vnde Hippocrates, 2. *aphor.* 6. *Quicunque dolentes aliqua partes coporis, dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* Et qui delirant, cùm facultas ſuperior in iis laboret, dolores non ſentiunt, nec ſapores diſcernunt. Et ſæpe grauiter vulnerati, ardore pugnæ & vindictæ mente aliò conuerſâ, dolorem non percipiunt.

Dolor quomodo ſit deprauata actio. Refertur autem dolor ad deprauatas actiones, non quòd, vt in aliis ſenſibus deprauatis accidere ſolet, decipiatur tactus, & erret circa proprium obiectum, & aliquid, quod non eſt, eſſe putet; cùm quod eſt calidum, pro calido, quod frigidum, pro frigido, quod eſt aſperum, pro aſpero accipiat: ſed eo modo deprauata actio dicitur, quia non fit ſecundum naturæ leges, & obiectum organo non eſt proportionatum.

Hinc

Hinc Galenus, *de differ. Symptomat. cap.*3. tactum in ſua functione præter reliquos ſenſus ſymptoma ἐξαίρετον obtinere, dolorem nempe, ſcribit, id eſt, eximium, & ab aliis actionibus deprauatis ſuo modo diuerſum.

An verò dolor ſit ipſa ſenſio, an moleſtia inde orta, etiam in *Inſtitut. loco allegato*, dictum, nimirum propriè loquendo dolorem non eſſe ipſam ſenſationem ſimpliciter, ſed moleſtiam ex ſenſione ortam; ſeu, vt Galenus ſcribit, triſtem ſenſationem, hoc eſt, triſtitiam aut moleſtiam in ſenſatione, aut ex ſenſatione. Neque enim hîc de verbis tantùm contendendum, neque, vt Galenus, *de cauſſ. ſympt. cap.*6. ſcribit, refert, an moleſtum, an triſte, an dolorificum, an doloroſum, an laborioſum appelles: ſicut nec, ſi paſſionem ipſam moleſtiam dicas, an triſtitiam, an dolorem, an laborem,

Quæ ſit proxima Doloris cauſſa.

Doloris cauſſa proxima.

De proxima verò doloris cauſſa prolixæ diſputationes extant apud Medicos, vt etiam *Inſtit. lib.*2 *part.*3. *ſect.*2. *cap.*3. docuimus. Præ cæteris autem duæ magis probabiles ſententiæ ſunt: vna eorum, qui ſtatuunt, ſolutionem continui eſſe proximam doloris cauſſam; alterâ illorum, qui ſubitam & violentam mutationem qualitatum actiuarum, ſeu qualitates tangibiles ſubitò & violenter in tactum agentes, proximam doloris cauſſam ſtatuunt; neque inter ſe duæ iſtæ opiniones multum diſcrepare videntur.

Galenus equidem, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 6. ex Platonis Timæo, illud quod præter naturã eſt, & violenter ac repentè nos afficit, dolorem parere ſcribit. Verùm cùm ilius violentæ & repentinæ mutationis, ſi dolorem inducere debet, terminus ſit ſolutio continui; etſi violentam & ſubitam mutationem in organo tactus factam in qualitatibus actiuis pro proxima cauſſa doloris admittamus: tamen determinanda videtur per ſolutionem continui. Tum enim ſubita & violenta, ſacta à qualitatibus tangibilibus mutatio, dolorem inducit, cùm continuum ſoluit. Vtrumque complexus videtur Hippocrates, *in lib. de locis in homine*, cùm ab iis, quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores fieri ſcribit; & poſt eum Ariſtoles, cùm, *lib.* 2. *de Anima, cap.*12. τῶν αἰσθητῶν τὰς ὑπερβολὰς φθείρειν τὰ αἰσθητήρια docet: neque ſine cauſsâ. Tùm enim vnum & ens ſimul ſint, 10. *Phyſic.* & vnum ſine altero non exiſtat, vnitáſque perfectionis, multitudo verò imperfectionis comes ſit, certè etiam homo vnum erit, & ad ſanitatem vnitas neceſſaria, quâ amiſsâ morbi & interitus ſequuntur. Cùm verò tactus ad vitæ conſeruationem datus ſit, & ab iis quæ corpori noſtro proſunt, ſuauiter; ab iis quæ obſunt, malè afficiatur: certè illud, quod corporis noſtri perfectionem euertere natum eſt, ingratiſſimum occurrit. At nihil naturæ, quàm vnitatis ſolutio, infeſtius, nihil perfectioni nocentius. Ab ea ergo dolor etiam, ſymptoma omnium ingratiſſimum triſtiſſimúmque, orietur. Hinc omnia, quæ dolorem inferre dicuntur, ideò id præſtant, quòd ſuauiſſimam illam, gratiſſimámque, non ſolùm animalibus, ſed etiam entibus omnibus, vnitatem ſoluunt.

Cauſſa doloris mediata.

Etſi verò vna proxima & immediata eſt doloris cauſſa, nimirum continui ſolutio: tamen ſunt aliæ principales, quæ proximè hanc antecedunt, qualitates nimirum primæ, qualitates ſecundæ, & humorum copia. Qualitates primæ continui ſolutionem non ita manifeſtam efficiunt, ſed ratione contemplabilem. Copia verò humorum, & qualitates ſecundæ manifeſtè continuum ſoluunt. Vnde facilè Galeni loca in ſpeciem pugnantia conciliari poſſunt: Aliquando enim proximam doloris cauſſam, quæ vna eſt, proponit, vt 4. *de ſimpl. med. fac. cap.*2. *Comment.* 3. *in lib. Hippocrat. de fract. text.* 54. *lib. de inæquali intemperie, cap.*6. 12. *method. medend. c.* 7. Aliquando verò non proximam doloris cauſſam proponit, ſed principales; vt, 2. *de loc. affect. c.*5. 2. *de victus rat. in acutis, textu* 1. *artis medicæ, c.* 80. Et ipſe, quâ ratione hæc loca conciliari poſſint docet, 12. *meth. med. c.*7. Cùm enim dixiſſet, *Naturalis ratio nos docet, vitium id coporis, ex quo ſit doliturum, aut continuitatis diuiſionem oportere eſſe, aut alterationem aliquam*, Paulo pòſt addit; *Illud verò inquirere, an ipſum, quod vehementer excalefacit aut refrigerat, diuiſionem aliquam continui efficiat, longiore forſitan diſputatione eget, & vtrumque oſtenſum eſt à nobis in Commentariis de ſimplic. medicament. facultat. Verùm, quid agendo, quæ vehementer vel calefaciunt vel refrigerant, dolorem inferant, quærere, ad propoſitam rem minimè eſt neceſſarium.*

Cauſſæ nimirum doloris tot ſunt, quot tactus obiecta, hoc eſt, quicquid ſupra modum calidum, frigidum, durum, acutum, graue, repentè in tactum irruit, organúmque tactus offendit Hoc tamen & hîc monendum eſt, ſolutionem continui, non ſolutam vnitatem, eſſe proximam doloris cauſſam. Fit autem ſolutio continui dum pars ſecatur, pungitur, diſtenditur, vritur; ſoluta autem vnitas eſt, dum punctio, ſectio, diuiſio abſoluta eſt, & membrum, quod antea vnum erat, diuiſum. Fit verò dolor, vt dictum, à continui ſolutione non à ſoluta vnitate De quo Hippocrates, *de loc. in homine*: *ij, quorum natura corrumpitur, dolore afficiuntur, non quorum mutata & corrupta eſt.* Et licèt inflicto iam vulnere dolor adhuc perſeueret: tamen is non eſt à ſoluta vnitate, quæ ſolutione inducta eſt, ſed ex humorum ad partem vulneratam affluxu, qui eam diſtendunt & irritant, & ita ſolutionem continui efficiunt, qui dolor etiam tamdiu durat, quamdiu is humorum affluxus durat.

An omnis intemperies dolorem inducat.

Reliqua verò, quæ dolorem inducunt, mediante ſolutione continui dolorem excitant. Ita intemperies mediante ſolutione continui dolorem inducunt. Sed an omnis intemperies, & quidem ſine materia, dolorem inducat, Galenus non idem docuiſſe videtur. Nam, 12. *method. med. cap.*7. ſaltem quæ excalefaciunt, & quæ refrigerant, dolorem excitare tradit. Idem, 1. *de Sympt. cauſſ. cap.*6. docet. Verùm, *in comm.* 2. *lib. Hippocr. de ratione victus in acutis, t.* 1. corpora noſtra dolore affici ſtatuit, cùm calefiunt, refrigerantur, ſiccantur, & humectantur. Idem docet, *artis medicæ, cap.* 80. Et, *lib. de inæquali intemperie, cap.*4. ab omni quidem intemperie dolorem proficiſci & induci ſtatuit, potiores tamen à calida & frigida, vtpote quæ qualitates efficaciſſimæ ſunt, & *lib.*2. *de compoſ. medic. ſec. loca, cap.*7. calorem & frigus vehementiſſimos facere dolores ſiccitatem mediocres, humiditatem nullum ſtatuit.

Verùm enimverò intemperies conſiderantur vel ſine, vel cum materia. Si ſine materia, tum & calida & frigida intẽperies dolorem magnum & euidentem inducunt; ſiccitas verò moderatum. Humida verò ſine materia nullum dolorem inducit: cùm repentè & confertim naturam mutare non poſſit, & vnitatem potiùs conſeruet, quàm ſoluat. Si verò intemperies conſideretur cum materia, tum à qualibet dolor induci poteſt, etiam humidâ, ſed partem diſtendendo.

Differentia.

Doloris differentiæ.

Sunt autem variæ dolorum differentiæ, partim ex partis affectæ natura, partim à cauſſis deſumtæ. Præcipuæ hæ ſunt.

Dolor grauatiuus.

Βαρὺς, grauis, Barbaris grauatiuus, ſic dictus, quòd æger veluti ponderis, loco affecto incumbentis ſenſum percipit. Prouenit hic dolor à cauſſa in membro per ſe ſenſu deſtituto, membrana inuoluto; qualia membra ſunt, hepar, lien, renes, pulmo. Nam ſi tale membrorũ parenchyma vel inflammatio, vel apoſtema, vel calculus, vel humor occupet; etſi ipſa caro viſceris non ſentiat, tamen, dum, ambiens membrana tenditur, aut deorſum trahitur, fit inde dolor talis grauis.

Dolor punctorius.

Νυγματώδης, Punctorius, qui membranis, præcipuè illis maioribus, accidit, eò loci quidem fixus, vbi membrana pungitnr; ad magnum tamen ſpatium circumcircà ſeſe diffundens. Talis dolor accidit in pleuritide, membranâ coſtas ſuccingente inflammatâ, item in renibus & hepate, eorum tunicis inflammatis, vel membranis, quibus vicinæ partes connectuntur, in conſenſum tractis.

Dolor acutus.

Ὀξὺς; acutus, pungens Barbaris pungitiuus, punctorio cognatus, cùm membrum quaſi acu, terebrâ, aut palo impacto, perforari videtur, vt interdum in colo inteſtino accidit, & in cephalæa quandoque, præcipuè verò calculo aſpero in veteribus hærete.

Dolor mordax.

Ὀμετὰ δήξεως, mordax, à mordaci humore partes ſenſibiles vellicante. Quò pertinet & pruriens. ſeu prurítiuus, qui ab humore acri & ſalſo per cutem diffuſo accenditur.

Dolor pulſatorius.

Σφυγμώδης, ἢ σφυγματώδης, pulſatorius, in quo æger manifeſtam ſentit pulſationem. Equidem in homine ſano ſolùm arteriæ pulſant, earúmque pulſatio ſine dolore percipitur, Vbi verò inflammatio oborta eſt, vel affectus phlegmonodes, vt eryſipelas & abſceſſus, earum pulſatio cum dolore percipitur, ob anguſtiam partium, quas arteria, dum attollitur, comprimit. Itaque dolor pulſatorius inflammationis proprius eſt, ſed non omnis, verùm maioris tantùm, neque in omnibus partibus. Tria enim ad dolorem pulſatorium efficiendam requiruntur: primò, vt pars affecta ſit ſenſu prædita. Secundò, vt arterias habeat. Tertiò, vt membrum diſtendatur, & maiori ventilatione opus habeat. Vnde neque fit in ſcirrhis, neque in œdematis propriè dictis, neque in peripneumonia, neque in pleuritide, neque in aliis partibus, quibus vel arteria, vel ſenſus deeſt.

Dolor ὀστεοκόπος.

Ὀστεοκόπος, id eſt, Oſſium dolor, Barbaris frangitiuus, membranis, quæ oſſa tegunt, proprius, qui propterea profundus eſt, & in intimo corporis ſentitur, in quo æger oſſa quaſi frangi ſibi & contundi queritur. Oritúrque à flatu aut humore ſeroſo inter os & membranam ſeſe inſinuante.

Dolor tenſiuus.

Τονώδης, Tenſiuus, eſt membranarum, in quibus nullæ ſunt, arteriæ, & cutis, ac glandularum, cùm inflammatione laborant: capiti etiam ſæpe accidit, & quidem à ſpiritus tenuis & flatuoſi copiâ, ſi citra grauitatem & pulſum fiat. Si verò cum pulſu, membranæ inflammationem; ſi cum grauitate, humorum multitudinem intra membranas contentam ſignificat. Accidit frequentiſſimè ob repletionem humoris ſiue vaporis, & flatus. Eſtque ſymptoma commune inflammationum & tumorum, in primis calidorum. Nam venæ, arteriæ, & nerui tenduntur, vt per tota membra ab inflammato loco vſque ad alas & inguina tenſio percipiatur. Excitatur quoque dolor ab immodicis exercitationibus, vnde & laſſitudines tenſiuæ appellãtur, quæ muſculorum ſunt, Plura de his vide apud Galenum, 2. *de locis affect. cap.*3.

Signa Diagnoſtica.

Dolor ipſe, vt moleſtiſſimum ſymptoma, facilè ex ægri relatione & querela cognoſcitur. Cauſſæ etiam externæ calefacientes, frigefacientes, ſecantes, vrentes, diſtendentes, ſimileſque corpus violenter afficientes, itidem ex ægri relatione pateſiunt. Internæ verò cauſſæ ſignis inueſtigandæ ſunt, de quibus in cuiuſlibet partis morbis in ſpecie agetur.

Indicationes

Indicationes & Curatio.

Doloris Curatio. Dolor indicat remedium anodynum, ſiue dolorem tollens. Cùm autem, vt ex iis, quæ antea de natura & cauſſis doloris diximus, patet, dolor quidem non ſit ipſe ſenſus ſed moleſtia ſeu triſtitia, non tamen ſit ſine ſenſione, ad ſenſionem autem duo requirentur, ipſe partis ſenſus & animaduertentia, ſeu ſuperioris facultatis concurſus: ſi vnum horum deſit, non fiet dolor. Itaque quæ vni horum ſunt contraria, etiam dolori ſunt contraria.

Moleſtæ ſenſationi contraria eſt iucunda ſenſio: talem autem efficiunt, quæ ſubſtantiâ ſunt molli, ac blando tepidóque, & temperato calore prædita. Vnde Galenus, *7. meth. med. cap. 6.* balneum aquæ tepidæ ſenſui tactus iucundiſſimum & dulciſſimum eſſe ſcripſit. Et Hippocrates. *6. Epid. ſect. 4. t. 8.* cùm Medicum ſuauiter erga ægrum ſeſe gerere iubet, præcipit, vt mollia tactui offerantur, tanquam gratiſſima. Et Galenus. *in Comment.* addit, mollia ita tactui eſſe iucunda, vt ſuaues Voces auditui. Hinc vola manus cuicunque parti appoſita dolorem mitigat; & vnctuoſa ac pinguia, & contactu ſuo, & calore tepido ſuauem pariunt ſenſionem: vt oleum commune dulce, pinguedines animalium temperatæ. Atque hæc ſunt propriè Anodyna.

Senſioni autem contraria eſt ſenſus priuatio. Senſio autem non fit, vel ipſo ſenſu ablato, vel animâ non animaduertente. Quæ ipſum ſenſum tollunt, naturalem temperiem partis tollunt, aut potiùs ſpiritûs, ſenſionis inſtrumentum, quaſi ſopiunt ac ſtupefaciunt, & talia propriè Narcotica dicuntur, quæ non niſi ſummâ neceſſitate vrgente, & cautè adhibenda ſunt. Narcoticis ſubſtitui poſſunt Hypnotica; cùm in ſomno omnes ſenſus ceſſent, mdò hypnotica non ſint ſimul narcotica aliàs enim nulla inter ea eſſet differentia.

Hypnotica. Animaduertentia tollitur, dum æger ad alia obiecta auocatur, quæ attentionem requirunt. Sic ſuauia colloquia, cantus ſuauis, inſpectio rerum iucundarum, animum aliò auocando dolorem leniunt. Hinc etiam doloribus duobus corpus infeſtantibus maior minorem obfuſcat, & ob iram & animi perturbationem dolor ex inflicto vulnere ſæpe non percipitur. Atque hæ genuinæ, quas dolor per ſe ſuppeditat. Indicationes ſunt & hæc vera dolorem, quatenus talis, curandi ratio eſt.

Dum verò alij medicamenta anodyna reſoluentia & calida in primo, ac tenuium partium eſſe ſtatuunt, quæ ſcilicet euacuent, digerant, rarefaciant, extenuent, concoquant, & æquabile reddant, quicquid in partibus dolore affectis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut craſſorum, aut multorum, tenuibus ſpiraculis infractorum; aut craſſi, aut admodum frigidi ſpiritus exitum commodum non inuenientis, inhæreſcit, aut concluſum eſt, vt Galenus. *5. de ſimp. med. fac. cap. 19.* hac de re loquitur: non propriè anodyna, & quæ omni dolori, à quacunque etiam cauſſa proueniat, communia ſunt proponunt, ſed medicamenta, quæ certis cauſſis dolorem patientibus occurrunt. Anodynorum autem, vt & Narcoticorum materia in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 7.* propoſita eſt. Et ſi inter Anodyna & dolorem lenientia etiam calida in primo recenſentur ab autoribus, fit hoc, quia calida in primo non multùm differunt à temperatis, neque illos limites ſemper exactè diſtinguere facile eſt. Et licèt aliquid materiæ digerant, atque ita remedia cauſſæ dici poſſe videantur: tamen materiam totam digerere non poſſunt.

QVÆSTIO III.

De Dolore Capitis.

Dolor capitis. CVm autem dolor omnibus partibus ſenſu tactus præditis accidere poſſit, ſæpius inter ſymptomata in variis corporis partibus doloris fit mentio. Hoc loco ſaltem de dolore Capitis agemus: de reliquarum partium etiam ſuo loco acturi.

Dolor capitis, Græcis ὀδύνη, ἄλγημα, καὶ πόνος κεφαλῆς, atque vnâ dictione κεφαλαλγία & κεφαλαία dicitur, appellatione à ſymptomate & parte affectâ ſimul ſumptâ Arabibus *Soda.*

Cauſſa.

Cauſſa doloris capitis. Cauſſa continens, vt aliorum dolorum omnium, eſt ſolutio continui in partibus ſentientibus, ſeu membranoſis in capite. Remotiores ſunt, quæcunque continuum ſoluunt; quæ partim ſunt externæ, partim internæ.

Externæ ſeu euidentes ſunt aër calidus ambiens, ſiue à Sole calis, ſiue ab igne; frigiditas nimia, flatus & ventus aquilonaris & auſtrinus, odor grauior, percuſſio, ictus, & caſus.

Internæ ſunt primò nuda intemperies calida & frigida. Calida quidem vel intemperiem conciliando, vel humores ad caput euocando, vel iam in eo contentos flatus diſſoluendo, liquando & extenuando, agitando. Huc faciunt vigiliæ, inedia, exercitatio & motus corporis atque animi nimij qui humores exagitant, extenuant, calefaciunt, & in feruorem agunt. Frigida verò condenſando, aſtringendo; dum fuliginoſa excrementa retinet, calorem naturalem intrò agit, ſpiritus incendit, aut in repletis per auſtrum capitibus excreméta retinet, in corpore verò puro digerit & diſſipat per accidens. Quæ enim ſingulæ intemperies capitis cauſſas habeant, ſuprà, *part. 1. cap. 2. 3 4.* dictum.

Deinde materia peccans ſeu qualitate, ſeu quantitate. Qualitatis vitia in materia ſunt exceſſus caloris & frigoris, acrimonia, malignitas, vt in lue venerea; & febribus malignis. Quantitas πλεονεξίαν, ſeu ἐλλειψίαν materiæ parit, qua aut humores boni æquabili analogiâ redundant, vt in plethora; aut vitioſi & praui, vt in cacochymia, quarum vtraque obſtructionis meatuum in capite cauſſa exiſtit, & vaſa diſtendere ac membranas comprimere ſolet.

Eſt autem materia illa aut humor, aut vapor ſeu flatus. Ac interdum vapor ſeu flatus ex pituita viſcida copulis membranarum, pericranij, ſcilicet, & duræ matris, inter ſuturas inhærente genitus, ita craſſus & validus eſt, vt præter inſignem dolorem, quo affligit, etiam copulas illas membranáſque diſtendendo, compagem ſuturarum cranij relaxet. Cui malo mulieres non ineptâ ratione faſciis caput vinciendo conſulunt, etſi ſuperſtitioſa neſcio quæ menſuratio ſæpe accedat. Nam & Hippocrates, *in libro de iis, quæ in medicatr. fiunt, ſub finem.* ἀποπελήγματα nominat, quibus oſſium capitis in ſuturis διάστασιν, atque hinc natum dolorem, ſanare docet. Et Galenus, *2. de loc. affect. cap. 7.* βαρείης διαδέσμου meminit, ex Archigenis ſententia in Cephalalgiis citra phlegmonem; cuius vſus erat, vt compreſſione ſua affluxum humorum & vaporum ad caput impediret, & efficeret, ne arteriarum in temporibus pulſu vehementiore caput concuſſum magis doleret, ſicut dolere ſolent partes affectæ, dum mouentur.

Suturarum capitis diſtenſio & relaxatio.

Cæterum & hoc obſeruatum eſt, acerbos quoque capitis dolores extitiſſe à vermibus in ipſo genitis: cuius exemplum ab Hollerio memoratur, vt & à Franciſco Hildesheimio *in Spicilegio.* Videatur & Schenckius, *lib. 1. obſeruat. 82. 83. 84. 85.* Tandem calculos in cerebro genitos intolerabiles capitis dolores excitaſſe compertum eſt, vt apud Kentmannum in *libello de lapidibus* videre eſt.

Vermes & calculi in capite.

Affligitur autem caput dolore à materia, hoc eſt, ab humore vel vapore, vel per ἰδιοπάθειαν vel per συμπάθειαν.

Dolor capitis per eſſentiã. Per ἰδιοπάθειαν, & per eſſentiam, quando materia continuum ſoluens, dolorémque creans, in ipſo capite conſiſtit, genita ibidem & cumulata ex imbecilla aut vitioſa nutrimenti concoctione, ob cerebri & partium capitis, ἀσθένειαν & δυσκρασίαν. Et omnino ſi caput debile fuerit, ad dolorem cùm ab externis, tum internis cauſſis contrahendum paratius eſt. Scribit quoque Galenus, *6. Epidem. com. 2. aphor. 3.* acuta capita, in quibus dentium poſitus immutatus videtur, vt inferiores è regione ſuperiorum non ſint, ſed veluti reuulſum ac diſtortum os videatur, doloribus aſſiduis conflictari.

Nota.

Per cõſenſũ. Per συμπάθειαν, quando materia ad caput fertur, ſiue eò attractâ à dolore aut calore, ſiue ad caput imbecillum tranſmiſſâ à partibus aliis robuſtioribus, idque motu vel critico, vel ſymptomatico. Transfertur autem vel à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethora boni humores, in cacochymia praui; vel ab aliqua parte, vt in primis à ventriculo, è quo per œſophagum vapores ſurſum ad caput aſcendunt, ab hepate item vapores & humores; vt & à liene, vtero, renibus, inteſtinis, & genitis in his vermibus, per venas & arterias, & per cæca quoque corporis ſpiracula. Caput enim, veluti tectum fumoſæ domui impoſitum, excipit quæcunque ab imo effumant, ſurſumque feruntur; vnde illud affici neceſſe eſt à partibus inferioribus, vel à toto etiam corpore, per connexionem vaſorum, quæ in vniuerſum corpus ſunt diſperſa, vt ſuprà etiam *lib. 1. part. 1. cap. 6.* dictum.

Fit hæc ſympathia κατ᾽ κοινωνίαν partium inferiorum, quâ vapores aut humores capiti ab iiſdem communicantur: cùm alia κατ᾽ ὁμιλίαν fiat, ratione vicinitatis partium dolentium, vt thoracis, faucium, ſcapularum; alia denique κατὰ σύμφυσιν, vt à ſpinalis medullæ affectione aliqua, & partium cæterarum, quæ vel tunicas à membranis cerebri, vel neruos ſenſus cauſâ ab ipſo cerebro accipiunt.

Atque ita caput conſenſum habet cum omnibus ferè corporis partibus, etiam remotiſſimis, pedibus nempe, adeò vt vel minimâ dolente, facilè illud ſimul compatiatur. Fitque frequentiſſimè iſte conſenſus, cerebri, ſpinaliſque medullæ, & neruorum beneficio. Conſentit verò maximè cum ventriculo, ob neruos inſignes à ſextâ coniugatione prodeuntes. Hinc affecto ſtomacho illicò ſimul etiam ipſum cerebrum in conſenſum trahitur; & afficitur. Sicut contra cerebrum affectum ventriculum in conſenſum trahit, vnde delirantes, ſtupidi, vel alio cerebri morbo grauiore affecti, nihil appetunt; & ſi illud ob contuſionem & percuſſionem grauiorem commotum ſit, mox ægri vomitus incurrunt moleſtos, ſæpe etiam periculoſos, qui non niſi ſanato cerebro, ſiſti poſſunt. Quemadmodum & cum vtero, cuius læſio vertiginem, & alios cerebri affectus inducit, in primis autem grauiſſimos capitis dolores, vaporibus ille tranſmiſſis, excitat, quos è regione capitis dolente, tanquam ſigno certo, à doloribus ex ventriculo obortis diſtingui poſſe, Laurent. Ioubertus, *cap. de Cephalalg.* docet, vbi ſcribit, ſe experientia frequenti cognouiſſe, dolores capitis à ventriculo obortos magis anteriorem capitis partem offendere,

offendere; dolores verò ab vtero, verticem & occiput. Et doctiſſimus Langius, *lib.1.epiſt.49.* idem fere teſtatur, quando refert, ſe illud pluſquam centies expertum fuiſſe, in hyſtericarum, & quauis vteri affectione, ſolum verticem capitis prope ſuturam coronalem, vbi mulieres glaciei frigus & pondus ſe ſentire fatentur, vtero affecto lege quadam conſortij condolere. *Quod* (inquit) *ſi obſeruaueris, ad diſcernendum, quando caput per matricis conſenſum doleat, tibi plurimùm proderit.* Quod quomodo accipiendum ſit, & quæ eius ſit ratio, ſuprà, *lib.1.part.1.cap.6. in quæſtione*, diximus.

Differentia.

Differentiæ doloris capitis.

Differentiæ doloré ad capitis ſumuntur ab obiecto & cauſſa efficiente; qua ratione dolor alius eſt acer & perforans, excitatus ab humore aut vapore biliofo vel aduſto, membrana mordicante; alius grauans, qui καρηβαρία dicitur, à pituitoſorum humorum copia, vel, plethora, vel ab ebrietate; alius diſtendens., à flatuum, vel mitiorum humorum abundantia, inter caluariam & pericranium, vel inter caluariam & duram cerebri membranam; alius pulſans, à tenui bilioſóque ſanguine, vel à ſpiritu redundante, quo ſit, vt arteriæ impletæ ac diſtenſæ vehementiùs pulſent, membranáſque concutiant, quibus cõtinentur ac fulciuntur.

Deinde à parte affecta, vbi dolor aliàs totum caput occupat, aliàs partem eius duntaxat, dextram vel ſiniſtram, anteriorem vel poſteriorem. Qui totum caput, aut maximam eius partem obſidet, ac recens eſt, nec ægro conſuetus vel diuturnus, nec ita vehemens, ex quacunque cauſſa oriatur κεφαλαλγία dicitur, Κεφαλαία verò, qui inueteratus ac vehemens eſt, ac leuiculâ occaſione exacerbatur adeò, vt nec ſtrepitum aut vocem, nec ſplendorem lucis, nec vehementiorem paulò motum, nec vini potum ferre æger valeat, ſed quietem ac tenebras amet. Arabes Ouum, ac paſſionem Galeatam appellant. Atque hic dolor vel continuus eſt, & curatu difficilis, vel per interualla, tanquam paroxyſmos, recurrit & incaleſcit, vt in epilepſia, & morbis periodicis nonnullis aliis, qui vel ſunt ordinati, certis diebus ſeptimaniſve, vel manè, vel ſub noctem redeuntes; vel inordinati, qui omni tempore redeunt, præſertim autem tum, quando à cauſſa externa exacerbantur. Qui verò dimidiam capitis partem affligit, ἡμικρανία & ἡμικρανία dicitur, atque hic etiam vel recens eſt, vel inueteratus, ſiue cauſſam fixam in cerebro habeat, ſiue aliũde communicatam. Frequenter tamen per ſympatiam fit hypochondriorum, & ex interuallis reuerti ſolet.

Poſtremo loco aut ſitu doloris qua ratione dolor alius eſt externus, alius internus. Externus pericranium obſidet, & in ſuperficie percipitur, ad radices capillorum, manúſque preſſu exacerbatur. Internus ad tactum miteſcit, præſertim ſi ſit ſine diſtenſione. Vterque eò vſque aliquando intenditur, vt ad oculorum radices pertingant. Quanquam enim Galenus. *3.de loc.affect.c.9.* interiores ſolùm dolores capitis ad radices vſque oculorum pertingere ſcribat: tamen & à pericranio oculorum cauum ſuccingi, Fernelius monet.

Signa cauſſarum.

Signis doloris capitis.

Cauſſas euidentes Medicus vel ſenſu, viſus nempe, tactúſque iudicio cognoſcet, vel ab ægro & adſtantibus de iis certior fiet; niſi fortè menſi quoque ægri laboret. Euidentes cauſſæ ſi nullæ præceſſerint, coniecturam facere oportet, dolorem ab interna aliqua extitiſſe. Ac ab intemperie nuda caput dolebit, ſine ſenſu grauitatis, tenſionis, punctionis, morſus. Si à materia, dolor capitis excitabitur, & quidem à vapore, vel ſpiritu flatulento, tenſio aderit ſine grauitate, & punctio per interualla, atque alia ſigna, ſuprà, *part.1. cap.7.* enumerata. Si verò ab humore dolor erit, ſenſus percipietur grauitatis & dolor erit ſtateilior. Quæ verò intemperies cauſſa doloris ſit, quæ item materia, ex iis quæ ſuprà, *par.1.de ſignis intemperier.capitis cum & ſine materia*, dicta ſunt, patebit. Peccant verò hæ cauſſæ magis qualitate, ſi nec tenſio, nec grauitas adſit, ſed ſenſus tantùm præter nuturam caliditatis, frigiditatis, ſiccitatis. Magis verò quantitate ſeu copiâ, ſeu dolor cum tenſione & grauitate coniunctus.

Cæterùm exactè definire, vtrum in dolore capitis afficiantur membranæ cerebri, an cerebrum ipſum, vel partes vicinæ, id adeò neceſſarium ac vtile ad curationem, Galenus *in fin.2. de loc.affect.* eſſe non putat; cùm ſemper remedia capiti applicentur. Dolor tamen punctorius membranas cerebri affligi indicat, qui ſi cum magna pulſatione ſit, inflammationis argumentum eſt, arteriis quæ membranas cerebri intexunt, tenui feruidóque ſanguine impletis ac diſtentis. A cæteris circa cerebrum partibus dolor potiùs cum grauitatis ſenſu exiſtit.

Signa doloris à vermibus.

Signum dolori capitis à vermibus, eſt dolor cum roſione quadam, & cum pruritu in naribus.

Capitis primario dolentis ſigna.

An autem caput per ſe, an per conſenſum afficiatur, ſic diſcernitur. Proprius & primarius capitis dolor eſt, vbi læſio in aliqua cerebri functione, ſiue principe, ſiue ſenſus & motus miniſtra, deprehenditur, cæteris extra caput membris præter naturam haud affectis.

Per conſenſum ſigna.

Dolor verò per conſenſum fit, quando caput per ſe ſanum & beneualens aliũde malè afficitur. Præterea dolor primarius plerumque continenter, & ſine intermiſſione fatigat; per conſenſum verò ingraueſcit & miteſcit, prout intenditur vel minuitur affectus in parte, à qua malum capiti communicatur, teſte Galeno, *in fine 2.de loc.aff.* Quòd ſi tamen in primario capitis affectu materia per interualla in capite gignatur dolor primarius interualla quoque ſua habebit: ſicut contrà dolor per conſenſum continuus eſſe poteſt, ſi genita extra caput in parte aliqua materia continenter ad caput feratur. Sed de his & à qua parte materia, doloris cauſſa, capiti communicetur, dictum eſt ſuprà, *part.1.cap.5. & 6.* Hoc ſaltem adhuc monemus, præter alia ſigna etiam conſideranda eſſe, quæ ab ægri téperie, ætate, idioſyncraſia, ſexu, habitu corporis, conſuetudine vitæ genere, anni tempore, cœli ſtatu ſumuntur, vt in quacunque doloris capitis ſpecie de eius cauſſis coniectura certior capi poſſit.

Signa doloris capitis ex vrina.

Morbi quoque, qui dolorem capitis comitantur, vt & vrinæ, ſigna hîc præbere poſſunt. Nam *quibuſcunque vrinæ in febribus, turbatæ ſunt, quales iumentorum, iis dolor capitis adeſt, vel aderit. l.4.aphor.70.* Ex agitatione enim & feruore humorũ per febrem, ſpiritus flatulentus vnâ cum calore promptè ad caput attollit, qui dolorem ibi concitat. Si etiam vrinæ, quæ in morbi claræ minguntur, non facilè turbantur, ſignum eſt doloris capitis; quoniam calor naturalis debilis non ſeparat craſſa à ſubtilibus: & qui præter naturam calor adeſt, vapores calidos de materia craſſa reſoluto ſurſum ad caput ſecum effert, *4.aphor.17.* Bullæ paruæ per coronam vrinæ ſparſæ capitis dolorem adeſſe ſignificant. Eritque dolor acrior, ſi bullæ illæ aureæ aut citrinæ fuerint mitior, ſi albæ; diuturnus, ſi diu permaneant. Fernelius, *de vrin.cap.16.*

Prognoſtica.

Dolores capitis qui periculoſiores.

1. Dolor capitis in cute vel pericranio capitis ab externa cauſſa excitatus; aut ſi ab interna, à flatibus, vel à materia non admodum copioſa & craſſa, vel ab intemperie, quæ in habitum nondum abiit, oriatur, faciliùs curatur, quàm qui meninges obſidet, vel à contrariis cauſſis ortum habet.

2. In doloribus capitis minùs periclitantur ægri, quàm in doloribus aliarum partium; vt aurium, oculorum, dẽtium, coli, perioſtij ab oſſe auulſione; eo quòd cerebrum per ſe ſenſus expers eſt, teſte Galeno, *1.de cauſſ.ſympt.cap.8.* Propterea Galenus, *in 2. compoſ.medic.ſecund loca, cap.1.* inquit, ob capitis dolorem vehementem neminem vnquam aut ſyncope correptum fuiſſe, aut ſe ipſum occidiſſe, quemadmodum quidam coli dolore vexati fecerint: quod tamen ita intelligendum eſt, quatenus dolor alios grauiores affectus accerſit.

3. In vehementi capitis dolore cum febre acuta, ſi vrina alba & clara conſpiciatur, malum eſt. Significat enim bilem ſurſum ad caput ferri, vnde inflammatio metuenda eſt, ad quam delirium ſequi ſolet, teſte Galeno, *in lib.de vrin:cap.5.*

4. Dolor capitis fortis ſubitò deliteſcens, non ſequente alleuatione per criſin, eſt lethalis: quia cerebri læſionem, virtutiſque animalis deſtructionem ſignificat.

5. In vehementi capitis dolore externa frigeſcere, malum eſt. Ob vehementiam enim doloris calor naturalis intus retrahitur ad locum affectum, vnde phlegmone facilè excitari poteſt, ex *4. aphor.48.* & *7.aphor.1.* & *26.*

6. Si dolor capitis, præſertim circa frontem & tempora, vehemens & continuus fuerit, cum febre acuta, & quarto die ſignum aliquod pernicioſũ apparuerit, ſeptimo die mortem portendit, vel paulo pòſt ſin contrà ſigna ſalutaria ſeſe quarto die oſtenderint, ſeptimo criſis futura eſt. Quod ſi verò ante vigeſimum pernicioſa ſigna adfuerint, dolor tamen capitis cum febre vltra id tempus perſeuerauerit, tum ſanguinis è naribus eruptionem, aut ad inferas partes abceſſum expectare oportet, teſte Hippocrate, *3.Prognoſt.aphor.13.*

7. Caput vehementer dolenti pus, vel aqua, vel ſanguis per nares, os, aut aures effluens, morbum ſoluit, teſte Hippocrate, *6. aphor.70.*

8. Quibus ex morbo partium inferiorum conualeſcentibus dolor capitis vehemens ſuperuenerit, ſi non præcedat excretio manifeſta; iis in cerebro futurus eſt abceſſus, morbi materiâ ab inferioribus ad ſuperiora conuerſa, *4.aphor.32.*

9. *Qui in doloribus capitis æruginoſa vomuit, & cum ſurditate vigilant, ij citò vehementer inſaniunt*, ob collectam in cerebro bilem aduſtam, & conſenſum orificij ventriculi cum cerebro. *1. Prorreh.comm.aphor.10.*

10. *Capite dolentes, & catoche detenti, ac delirantes, cum intercepta aluo, & ferociente intuitu, faciéque impensè rubentes, opiſthotono corripiuntur. 1. Prorrhet.comm.2.aph.56.*

11. In capitis dolore coma & ſurditas, & hypochondriorum tenſio, & corporis incontinẽs iactatio, parotides, vel abceſſus ad aures ſignificat, ex raptu materiæ ad ſuperiora. *1. Prorrhet.comm. 3.aph.76.&.77.*

12. Dolores capitis ex parotidibus, aut alia quacunque cauſſa, cum febre acuta, ſi in die critico non ſoluantur, aut repentè euaneſcant, inutiliter ſoluuntur. Significat enim μετάστασιν ſeu tranſlationem materiæ ad alias partes, teſte Galeno, *1. Prorrhet. com.3.aphor.vlt.*

13. Quibus capitis dolores fiunt, & ſonitus aurium ſine febre, & vertigo, & vocis ſurditas, & manuum torpor ij aut apo-

apoplectici, aut epileptici, aut obliuioſi fiunt, ex pituita craſſa & viſcida in cerebro & neruis cumulata. Hippocrates, *in Coac. prædict. totâ parte qua de dolore capitis agit.*

14. *Quicunque ſani capitis dolore repentè corripiuntur, & ſtatim obmuteſcunt, ac ſtertunt, ij intra ſeptem dies pereunt, niſi febri valida corripiantur*, teſte Hippocrate, *6. aphor.* 51. Apoplexia enim ſignificatur ex ſpiritus flatulenti, aut humoris craſſi copia, neruorum principium obſtruentis; quam materiam febris concoquere & diſſoluere ſolet.

Hæmorrhagiæ futuræ ſigna.

15. Quicunque in febre non lethali, dixerit ſibi caput dolere, aut præ oculis obſcurum quid apparere, ſi cardiogmus acceſſerit, ei bilioſus vomitus expectandus erit; præſertim ſi rigor partium infra hypochondria ſuperuenerit. Quibus verò in eiuſmodi febre caput dolentibus viſus hebetudo contingit, aut ſplendores ob oculos obuerſantur, & pro cardiogmo aliquid tenditur in hypochondrio dextro aut ſiniſtro, neque cum dolore, neque cum inflammatione, iis ſanguis è naribus fluxurus eſt, *3. prognoſt. aphor.* 32 & 35.

16. Si dolor capitis non ab initio ægritudinis affuerit, ſed circa tempus criſeos affligere cœperit, & ſpiratio repentè facta ſit difficilior, retractis hypochondriis, & pulſus tumeant, & arteria in temporibus pulſent, & genæ vel naſus rubicundior ſit, ac ſpontaneæ lacrymæ adſint, aut ſplendores ante oculos verſari videantur, & æger manibus nares ſcalpat, nonnunquam etiam delirium accedat, ex humoris ad ſuperna motui tum ſanguinis per nares fluxum expectare oportet, teſte Galeno, *in fin. lib. 1. ad Glaucon.*

17. *Vterum gerentibus capitis dolores ſoporoſi cum grauitate obuenientes, mali ſunt. Fortaſſis autem his etiam conuulſiuum quid pati contingit. 1. Prorrhet. comm. 3. aphor.* 11.

18. Dolor capitis vehemens & aſſiduus, qui nullus præſidiis cedit, metum affert ſecuturæ cæcitatis, ob fluxum humoris ad oculos. Rhaſes, *in 9. ad Almanſorem.*

Indicationes.

Indicationes ſumuntur vel à dolore ipſo, vel à doloris cauſſis.

A dolore, qui per ſe anodynum indicat, ſumpta indicatio non attenditur, niſi is adeò vehemens ſit, vt curationem ad ſe trahat; quod fit, quando vigiliis continuis & intenſis vires proſternit. Ac tum, vt dictum, poſtulat, remedium anodynum, idque, quod aut verè tale eſt, ſi dolor ipſe ſit remiſſior; aut ſic tantùm appellatum, ſi dolor ſit intenſior. Vtrumque quale ſit *cap. præcedente* dictum.

A cauſſis doloris indicationes ſumptæ. dolorem vna cum cauſſa auferre; partíque integram ſanitatem reſtituere docent. Si nimirum cauſſa doloris ſit externa & euidens, remoueatur illa, ne malum foueat vel augeat. Si interna ſit, eáque intemperies, per oppoſitionem contrarij mutetur; ſi materia ſit, ſeu intemperies cum materia, materia illa euacuanda, reuellenda à capite, vel ſi fixa ibi hæreat, diſcutienda; intemperieſque temperanda, & caput roborandum; ſicut hæ indicationes ſuprà, *part.* 1. propoſitæ ſunt.

Curatio.

Curatio doloris capitis.

Dolorem itaque tanquam anodynum mitigat ſuccus, aut mucilago maluæ vel altheæ, cum oleo roſar. vel cum lacte muliebri capiti applicata emulſio amygdalar. dulcium, decoctum flor. chamæmeli, meliloti, ſem. fœnigræci, panis à tritico lacte tepido madidus, ol. chamæmeli, anethinum, commune cum vino albo tenui.

Opium cerebro & neruis nocet.

Si hæc non ſufficiant, & dolor ac vigiliæ inualeſcant, veniendum eſt ad hypnotica & narcotica, vt ſunt lactuca, nymph. ſolanum mandragora, capita papau. opium. Progrediendum verò eſt à mitioribus ad valentiora, & opiata. Atque talia narcotica non applicentur ſuturæ coronali, quo loco facilè ad cerebrum penetrare poſſunt; nec occipiti, vbi principium eſt neruorum & ſpinalis medullæ; ſed fronti. Cerebrum enim & nerui opium & narcotica ſine damno non ferunt. Si intrinſecùs quoque ob doloris vehementiam iis vti requirit neceſſitas; cautè propinentur, & benè correcta, vt *Philonium Romanum*, *Tryphera magna*, *Requies Nicolai*, *pilulæ de cynogloſſa*, à Scrup. j. ad Scrup. ij. & præcipuè *Laudanum opiatum*, ad gr. ij. vel iij.

Doloris capitis ab intemperie curatio.

Tempus vtendi hiſce eſt, ſi dolor vehementer vrgeat, vt ſpes non ſit, illum euacuatione priùs, vel per venæ ſectionem, vel per pharmacum purgans mitigatum iri.

Quomodo autem cauſſæ doloris tollendæ ſint, & quâ ratione intemperies nuda, vt & cum materia, ſcil. cum ſanguine, pituita, bile, melancholia, flatu, per primarium cerebri affectum & per conſenſum, tollendæ ſint, ſuprà, *part.* 1. dictum, quæ hîc repetere opus non eſt. Hoc ſaltem monemus, vt in topicis eligantur ea, quæ ſimul ſunt anodyna. In intemperie frigida hoc Epithema commendatur:

♃. *Pulu. zedoariæ* Drach. j. *aq. betonicæ, verbenæ, ſambuci*, an Vnc. j. Miſce.

Verbenæ vis

In omni etiam dolore capitis tanquam ſingulare medicamentum commendatur aqua verbenæ deſtillata, quæ capiti extrà applicatur, & pondere Vnc. iiij. vel v. aſſumitur. Imò amuleti loco eadem viridis collo appendi poteſt; quo remedio miraculi inſtar ægrum quendam, qui nullis aliis remediis, quantumuis optimis, ſiue internis, ſiue externis curari potuerit, reſtitutum fuiſſe, refert Foreſtus, *lib. 9. obſeru.* 52. Poteſt etiam eadem herba in coronæ modum circumponi, vel cum roſaceo & aceto applicari. Alia amuleta ad capitis dolores, enumerãtur *ibid. in ſchol.*

Amuleta.

A calore Solis.

Si verò dolor capitis ortum habeat à calore externo, qualis eſt ſolis, balnei, ventorum auſtralium, quam cephalalgiam δι' ἔγκαυσιν veteres nominarunt. Galenus, *2. de compoſ. medic. ſecund. loc. cit.* 3. caput infrigidantia adhibet, quæ ſi actuali ſuâ frigiditate minùs præſtant, quam præſtare decebant, vlteriùs illa refrigeranda vel demergendo in aquam gelidam, vel circumponendo glaciem. Ita enim affirmat, vt non ſolùm calor in capite excitatus tollatur, ſed humores etiam & vapores, qui ad caput fortè impetum faciunt, deorſum in corpus trudantur, vbi diſcuti poſtea facilè, ſiue à natura, ſiue ab arte poſſunt. Qualia autem iſta ſint, & quomodo applicari debeant, ſuprà, *part. 1. cap.* 1. dictum.

A caſu vel percuſſione.

Quòd ſi dolor capitis exiſtat à caſu, vel ictu, ſitque ſola contuſio abſque vulnere & cranij fractura, præmiſſâ reuulſionis gratiâ phlebotomiâ, aut clyſtere, aut vtroque, caput raſum inungatur oleo roſaceo & myrtino mixtis, & aſpergatur puluis roſarum ſiccarum myrtillorum, ad prohibendam inflammationem, quam febris & delirium comitari ſolet.

Vel ♃. *Pulu. myrtill.* Vnc. j. *nucis cupreſſ. ſumach. balauſt. roſar. rub.* an. Dra. ij. *ol. roſac.* vel *chamæmel.* q. ſ. F. Cataplaſma.

In fine ad diſcutiendum & reſoluendum addatur abſinthium, ſchænantum farina lentium, fabarum. Laudatur & vnguentum è matriſyluâ, quod materiam foras è capite attrahit.

Si verò cranium vel fractum, vel contuſum eſſe ſuſpicio adſit, curatio inſtituatur vt ſuprà, *part. 1. cap.* 21. & *ſeqq.* dictum.

Doloris Capitis ab ebrietate.

Dolor capitis ab ebrietate, etſi præſidia medica mereri non videatur: tamen quia ebriis grauiſſima ſymptomata accidunt, qualia ſunt delirium, vertigo, tremor, conuulſio, apoplexia, & denique mors ipſa, vt ex 3 *ſect. problem. Ariſto.* & ex *5. aph.* 5. conſtat, planè negligi nõ debet. Perficitur autem materiæ euacuatione, & à capite repulſione, & intemperiei, ſi quæ inducta eſt, alteratione. Itaque ſi crudum vinum in ventriculo fluctuat, æger mox euomat. Poſt repellentibus vtendum eſt, vt ol. roſac. cum aceto, aut cum hederæ & braſſicæ ſucco. Vel imponatur hoc Oxyrrhodinum:

♃. *Aq. roſar. optim.* Vnc. iiij. *chamæmel. flor. ſambuc. perſicor. anethi*, an. Vnc. ß. *ſucc. roſar.* Dra. vj. *acet. roſat.* ℥. ij. M. pro Oxyrrhodino.

Vtatur etiam medicamentis calorem à vino temperantibus. Exempl. gratiâ, tale detur Electuarium.

♃. *Conſeru. roſar.* Vnc. iij. *acetoſ.* Vnc. j. *rob. ribes, rad. condit. cichor.* an. Vnc. ß. *ſpec. diamarg. frigid. coral. rubr. præparat.* an. Scr. j. Cum *ſyrup. acetoſit. citri.* F. Electuarium.

Imprimis *ſyrup. de ſucco. citri*, vt & *granator.* vel *iulep.* ex iis cum aq. conuenientibus paratus, extinguit calorem à potu vini contractum, & vapores deprimit.

Quòd ſi dormire nequeat, fricentur pedes & manus ſale & aceto. Tandem alatur cibis boni ſucci, moderatè refrigerantibus, & vaporum ad caput aſcenſum prohibentibus, vt ptiſanâ hordeaceâ, pullis gallinaceis cum agreſta vel lactuca, pyris coctis, cydoniis conditis, & in fine menſæ de puluere coriand. ſumat cum ſaccharo

An vini potus vini noxam tollat.

Quod autem vulgo perſuaſum eſt, vini noxam vini potu deleri, id in iis locum habet, qui ob ventriculi imbecillitatem ex frigiditate vinum heſternum & immoderatè aſſumptum integrè non concoxerunt, vnde crudi halitus ad caput mittuntur. Talibus enim Hippocrates vini meraci corolam ſeu heminam, qui dimidius ſextarius eſt, propinat, *in fine 2. Epid.* vt coctio nutrimenti iuuetur, cruditates corrigantur, & vapores crudi in capite diſcutiantur. Iiſdem etiam ieiunium nocet; cùm vaporum ſurſum aſcendentium copiam & acrimoniam augeat, quos cibus aſſumptus reprimit & mitigat. Et omninò, ſiqui ob copiam aut vitium alimenti cruditatem patiatur parum iterum alimenti ſumere, quod melioris ſit ſubſtantiæ, cruditatem aufert. Natura enim noui alimenti, eiúſque grati aduentu, coctionem aggreditur, & quã antea non valuit perficere, noui alimenti acceſſu coctionem perficit, aut certè natura nouum alimentum, vt gratum arripit & coquit, crudum autẽ, in quo coquẽdo fruſtra laborabat, dimittit; hinc facultas expultrix exſurgit, & id expellit, vnde accidit, vt ampliùs naturæ moleſtum non ſit. Nam crudum, quod ſuperingeſtum in cruditate nocet, id tantùm eſt, quod iterum quantitate ventriculi vires ſuperat: at quod in pauca quantitate ſumitur, naturam ad coctionem iterum reuocat, & cruditatem corrigit, non nocet.

Doloris capitis à vermibus curatio.

Vltimò, ſi à vermibus in capite contentis ſit dolor quomodo is curandus ſit, ex iis quæ *part. 1. cap.* 18. dicta ſunt, patet, & omnino quomodo cauſſæ omnes doloris capitis tolli debeant, ex iis, quæ *part.* 1. dicta ſunt, manifeſtum euadit.

De Κεφαλαίᾳ & ἡμικρανίᾳ.

Cephalææ & Hemicraniæ.

In ſpecie ſaltem aliquid de Cephalæa & Hemicrania dicere libet. Vterque hic affectus diuturnus & δύσλυτος eſt, niſi quod alter caput totum, alter partem eius duntaxat alteram occupat, quanquam Hemicraniæ vocabulum etiam de recenti dolore dimidij

dimidij capitis vulgò vſurpentur. A Cephalalgia verò differt, non cauſſis & ſignis, ſed cauſſarum magnitudine & pertinaciâ. Nam in Cephalæa & Hemicrania dolor non ſolùm diuturnus, ſed adeo quoque vehemens & grauis eſt, vt æger in tenebris & quiete contineri cupiat; leuique occaſione dolor ita exacerbatur, vt tanquam malleo percuti caput, & frangi ac diuelli æger exiſtimet: quemadmodum Galenus ſcribit, *in 2. de Compoſ. ſecundum loca, c. de Cephalæa, & in 3. de locis affect. c. 9.* Malum hoc fœminas frequentiùs affligit, teſte Aureliano, ob diligentiam in alendis & ornandis capillis.

Quoniam igitur Cephalæa, ex confirmata aliqua capitis intemperie, aut ex copiâ crudorum & craſſorum humorum caput replente & obſtruente, vel vapores quoque continenter cō mittente, aut ex acrium humorum in alto capitis reſidentium morſu, aut denique ex pericranij & meningum cerebri diuturna quadam affectione oritur, facilè eſt intelligere, iiſdem præſidiis ac remediis hîc vtendum eſſe, ſecundum cauſſarum diuerſitatem, quibus in Cephalalgiæ differentiis, & intemperiebus capitis cum materia, fortibus tamen, diutiùſque & frequentiùs ob cauſſarum vehementiam & contumaciam maiorem. Neque differenda eſt huius mali curatio. Nam ex vigiliis delirium & inſaniam ſæpenumero affert. Sequi etiam ſolent cæcitates, apoplexiæ, epilepſiæ, paralyſes, lethargi, & ſimiles affectiones capitis grauiſſimæ.

Itaque euacuationes omnis generis, vniuerſales & particulares hîc conueniunt, & reuulſiones ac topica, prout conditio materiæ, & affectio vel totius, vel capitis ſolùm, & loci in capite requirit.

Si plethora adſit, phlebotomia quoque fiat, & cephalica aperiatur. Tandem & vena frontis ſecetur, vel narium venæ aperiantur, & cauteria applicentur. Imò nonnulli etiam arterias aperiri ſuadent, de quibus omnibus ſuprà, *part. 1.* dictum.

Vtile etiam eſt in inueterato hoc malo decoctum ligni Guaiaci, vel Chinæ, vel ſarſæparillæ, vel ligni ſaſſafras; quorum formulæ ſuprà etiam propoſitæ, & paſſim extant.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat; quæ qualis eſſe debeat, ſuprà, *de Intemperiebus capitis*, dictum. Sicut autem in omni dolore capitis vitanda ſunt quæ ipſum replent, aut ſuâ acrimonia cerebro moleſta ſunt, qualia ſuprà *part. 1. cap. 1.* enumerata ſunt: ita alimentis ſemper admiſceantur, quæ cerebrum naturâ ſuâ roborant; quo in genere ſunt roriſmar. maiorana, ſaluia, fœnicul. nux moſchata, caryophilli, & ex frigidis roſæ & violæ. Somnus denique immoderatus in omni capitis dolore improbatur, præſertim meridianus, & qui à cibo ſtatim capitur. Hic enim caput inſigniter replet.

LIBRI PRIMI
PARTIS III.
SECTIO SECVNDA,
De Oculorum & Viſus Morbis ac Symptomatibus.

CAPUT I.
Continens nomenclaturam Affectionum quæ Oculis accidunt.

CVM ſymptomata, quæ tactui, vt ſenſui communiſſimo, accidant, proximè explicauerimus: iam etiam qui reliquis ſenſibus, & eorum organis, accidant morbi & ſymptomata, dicendum. Cùm autem inter ſenſus externos facilè primas obtineat viſus, ab eo faciemus initium, & primò morbos, qui oculos accidere ſolent, proponemus; denique de variis viſionis læſionibus, & aliis ſymptomatibus quæ oculis accidunt, dicemus. Etſi verò oculus parua corporis pars eſt: tamen vix vlla alia eſt, quæ tot morbis ſit obnoxia, & ingentibus ac variis caſibus oculi natura patet, vt Celſus *lib. 6. c. 6.* loquitur. Cùm autem, vt idem Celſus ſubiicit, magnam partem ad vitæ vſum & dulcedinem conferant oculi, ſummâ curâ tuendi ſunt, ideóque etiam de eorum affectionibus præter naturam diligentius agemus.

Oculus variis morbis obnoxius.

Et primò quidem morbos oculis quod attinet, de iis acturus Medicus omninò oculorum naturalem conſtitutionem cognitam habeat, neceſſe eſt: quæ qualis ſit ab Anatomicis cognoſcendum, & præcipuè Iul. Caſſerio Placentino, *de ſenſuum organ. lib. 5.* & Hieronymo Fabricio ab Aquapendente, *lib. de oculo, viſus organo.*

Oculi partes duplices.

Oculus autem dupliciter conſideratur; primò & propriè, vt ex iis partibus, tunicis, humoribus & neruis, opticis ſcilicet, quæ ad viſum proximè conferunt, conſtat, deinde vt etiam eas partes connexas habet, quæ ſiue propter eius cuſtodiam, ſiue propter commodiorē eius vſum, adiectæ ſunt, quomodo etiam ad oculū pertinēt cilia, palpebræ, muſculi. Atque poſteriore hoc modo de oculo agit Gal. 4. *de compoſ. mod. ſec. loca*, quē & nos ſequemur.

Morbi oculi quotuplices.

Atque ita diuidemus morbos oculi in tres claſſes, 1. ſunt morbi partim, quæ oculis quaſi tegumento & munimēto ſunt, palpebrarum putà, 2. ſunt morbi, qui ſingulis partibus, quæ oculos cōſtituunt, & ad eos pertinent, accidunt, 3. ſunt morbi totius oculi.

Palpebrarum vitia.

Primò palpebrarum vitia quod attinet, ſunt ea: Tumor, ἐμφύσημα, aſperitas, colloſitas, ſcabies palpebrarum, Græcis τράχωμα, τραχύτης, δασύτης, τύλωσις, ψωροφθαλμία: Tumores & tubercula palpebrarum, ὑδατὶς, verrucæ, κριθὴ, hordeolum; χαλάζιον, grando, λιθίασις, nodi & excreſcentiæ, ἐκτρόπιον, palpebrarum inuerſio, & λαγωφθαλμία, vel λαγόφθαλμος: palpebrarum inter ſe & cum aliis oculi partibus coaleſcentia & cohærentia, ἀγκύλωσις & ἀγκυλοβλέφαρον, cancer palpebrarum, liuor palpebrarum ex percuſſione, φθειρίασις, vbi in palpebrarum pilis pediculi naſcuntur, quæ tamen & aliis partibus piloſis commmnis eſt: φαλάγγωσις, τριχίασις, vbi pili inutiles, & oculos pungentes in palpebris naſcuntur, διστιχίασις, vbi duplex vel multiplex pilorum ordo naſcitur, μαδάρωσις vel μίλφωσις, pilorum palpebrarum defluuium, πτίλωσις, palpebrarum craſſities cum pilorum defluuio.

Symptomata, quæ motui palpebrarum accidunt ſunt, oculos aperiendi impotentia, & ἵππος, tale vitium, quo palpebræ inſtabiles perpetuò nictant. Alij tamen totius oculi vitium eſſe malunt.

Annatæ tunicæ vitia.

Interdum quoque res externæ oculis incidunt, quæ ſub palpebris hærentes oculos infeſtant.

Deinde ſingulæ oculi partes ſuos morbos habent, & primò quidem tunicas quod attinet, annatæ ſeu coniunctiuæ morbi ſunt, τάραξις, ὀφθαλμία, χήμωσις, pannus, πτερύγιον, vnguis ſeu vngula.

Annatæ cum palpebris communes morbi ſunt, σκληροφθαλμία & ξηροφθαλμία.

Corneæ vitia.

Corneæ tunicæ morbi ſunt, color vitioſus, albugo, puſtulæ, & vlcera varia, quæ ſecundum varias circumſtantias varia nomina accipiunt, ὑπόπυον, quando pus ſub cornea continetur, ruptura corneæ.

Annatæ & corneæ communia vitia ſunt, ὑπόσφαγμα ſeu ſuffuſio, aut ſuggillatio, pannus, vulnera, puſtulæ, vlcera.

Vueæ vitia.

Vuæ tunicæ morbi ſunt πρόπτωσις, ſeu procidentia, quæ varia nomina pro varia ratione accepit.

Pupillæ vitia.

Pupillæ morbi ſunt, μυδρίασις, pupillæ dilatatio, φθίσις, pupillæ anguſtia, ὑπόχυμα, pupillæ obſtructio, & humoris præter naturam inter corneam & cryſtallinum collectio.

Angulorum vitia.

Habent & anguli oculi ſua vitia, quæ ſunt pruritus, αἰγίλωψ, ἐγκανθὶς cùm caro augetur, ῥυὰς, tumores ſcirrhoſi.

Cryſtallini vitia.

Humoris Cryſtallini vitia ſunt, glaucoma, exſiccatio, diminutio, ſitûs mutatio.

Aquei vitia.

Humoris quoque aquei dantur vitia & morbi; quando ſcilicet is minùs eſt pellucidus, inæqualiter craſſus, opacus.

Vitrei vitia.

Vitreus etiam humor ſua habet vitia, vt ſi ſit impurior, obſcurior, debitam figuram non habeat.

Neruorum opticorum vitia.

Neruis opticis accidunt, obſtructio, coarctatio, ruptio conuulſio.

Spirituum opticorum vitia ſunt, dum fiunt obſcuri, craſſi, imminuntur, aut deficiunt. Pertinent huc ſplendores nocturni, dum lumen oculis noctu obuerſatur.

Muſculorum vitia.

Muſculorum vitia ſunt, cùm vel conuelluntur; vel laxantur: vel ſecantur.

Totius oculi morbi.

Toti verò oculo accidunt, ἀτροφία, ſeu imminutio, ἐκπιεσμὸς, ſeu procidentia, ſtrabiſmus, vulnera cancer tumores.

Symptomata oculorum.

Atque hi ſunt morbi oculorum. Symptomata quod attinet, & primò actiones læſas, cùm oculus ſit videndi organum huc pertinent omnes vſus læſiones, ἀμαύρωσις, ἀμβλυωπία, viſus hebetudo, luſcioſitas, cæcitas, viſus deprauatus, vt nyctalopia, παρόρασις ſtrabiſmus, cùm vna res duplex apparet, & cùm res omnes inuerſæ apparent. Et cùm, vt commodior viſio fiat, oculi etiam ſint motu prædıti, in motu quoque accidūt ſymptomata, paralyſis & conuulſio. Et cùm oculus etiam tactu ſit præditus, ſæpè etiam dolori obnoxius eſt. Cùm etiam vt aliæ partes nutriantur oculi, in nutritione obtingens vitium eſt atrophia. Deinde in qualitatibus mutatis eſt color præter naturam. Tandem excrementorum vitia ſunt epiphora & lachrymæ, λῆμαι, lachrymæ cruentæ. De quibus iam ordine dicemus.

De morbis & Vitiis palpebrarum,
CAPVT II.
De Tumore Palpebrarum, Emphyſemate & Inflatione earundem.

PAlpebrarum officium eſt, oculos clauſos ab externis iniuriis tueri, & tempore ſomni lumen arcere: vbi verò aperti ſunt, præſtare, vt oculus ſpecies viſibiles admittere poſſit. Vnde palpebræ facultatem habent, quâ motu voluntario moueri poſſint, præſertim ſuperior, vt ſcilicet oculi aperiri & claudi

claudi poſſint, quotieſcunque libuerit. Hinc palpebræ proprios muſculos habent, & neruos, qui ſpiritum animalem aduehunt. Quapropter ſymptomata, quæ palpebris accidunt, præcipuè in motu læſo erunt. Morbi verò, qui iis accidere poſſunt, varij ſunt, quos alij aliter recenſent. Commodiſſimè tamen ſequenti modo enumerari, & appellationibus diſtingui poſſe videntur.

Tumor palpebrarum.

Inter eos primò eſt Tumor. Tumor autem palpebrarum aliquando à cauſſis externis ortum habet, vt contuſione, ictu veſpæ, apis, araneæ, vel ſimilis inſecti, à contactu vrticæ; aliquando ab internis, ab humore aut vapore, vel calido inflamationem aut exulcerationem pariente, vel frigido, palpebras inflante qui tumor ἐμφύσημα, & palpebrarum inflatio appellatur.

Palpebrarum inflatio.

Et quidem hoc malum aliàs à cauſſis externis excitatur, nonnunquam affectus alios ſequitur, vt apoſtema in locis circa oculos & genas, lethargum, carum, item cachexiam & hydropem, quæ ſingula ſuam curationem peculiarem requirunt. Plerumque ophthalmiæ grauiori ſuccedit, quando tumor ita increſcit, vt palpebræ vix claudi poſſint.

Si à cauſſa calida ſit tumor, locum habent medicamenta quæ in ophthalmia vſurpari ſolent; de quibus poſtea dicetur: quale etiam eſt ophthalmicum, quod in curatione ophthalmię Rhaſes præſcripſit, atque primum eſt inter ocularia illa remedia & infrà, *cap.* 21. proponetur.

ἐμφύσημα.

Ἐμφύσημα verò, quod eſt tumor laxus ſine dolore οἰδήματι ſimilis, ab humore aquoſo ac ſeroſo ortum habens, accidit in febribus diuturnis, vigiliis, in cachexia, hydrope, lethargo, caro, & propterea curatur, morbis iis quibus coniungitur, ſublatis, Fouere tamẽ licet, palpebras decocto florum chamæmeli, rutæ, cumini, vel inungantur palpebræ oleo chamæmeli, anethi, rutac, vel melle.

Si à veſpæ vel apis ictu tumor ſit remoto aculeo lamina ferrea imponatur, donec dolor è punctione euaneſcat; poſtea reſoluentia adhibeantur, vel apis ipſa contrita imponatur. Si ab araneæ punctura tumor ſit, theriaca vel Mithridatium imponatur. Si à contactu vrticę, vel aliarum rerum calidarum, inungatur palpebra oleo roſarum, vel ſucco plantaginis aut ſemperuiui, cum oui albumine.

CAPUT III.

De Trachomate, Denſitate, Aſperitate, Calloſitate & Scabie Palpebrarum.

τράχωμα.

Τράχωμα, τραχύτης, δασύτης, σύκωσις, τύλωσις, ψωροφθαλμία. Denſitas, Aſperitas, Calloſitas, Scabies Palpebrarũ, etſi, vt diſtincti affectus ab autoribus proponi ſoleant, tamen cùm communes cauſſas, & communem generationis modum habeant, & ſolum gradibus differre videantur, omnes hos affectus hoc capite coniungemus: ſicut etiam nonnulli alij Medici ſub communi τραχώματος nomine eos comprehendunt. Cùm enim palpebræ continuò, dum aperiuntur & clauduntur, ſupra tunicis oculi externi moueantur, membranæ verò illæ lęues & exquiſito ſenſu præditæ ſint; etiam palpebræ intus molles & læues eſſe debent, vt facilè, & abſque moleſtia ſupra oculorum tunicis moueri poſſint. Quæ earum conſtitutio naturalis cùm in omnibus affectibus nominatis mutetur, etiam communi τραχώματος ſeu aſperitatis nomine omnes comprehendi ſolent.

Τράχωμα autem eſt internæ palpebrarum partis aſperitudo cum rubedine & pruritu, nonnunquam & cum puſtulis ſeu tuberculis ſemina ficus vel milij referentibus, ab acri & ſalſo humore ortum habens.

Et primò quidem dum materia hæc pauca eſt, ſaltem aſperitatem quandam & pruritum excitare ſolet, cum moleſtia quadam in parte interiore palpebræ, præſertim cùm mouetur; ad quam frictio ſequitur, & ad hanc copioſioris materiæ attractio, vnde ſcabies ſuccidit. Affectio nimirum hæc eſt morbus in ſuperficie, & in continui ſolutione, cui ſymptomata accedunt, pruritus & rubor.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima eſt humor aduſtus, mordax & ſalſus, ſiue ſit ſanguis aduſtus, ſiue bilis ſiue pituita ſalſa, ſiue humor ſeroſus, ſalſus, ſiue bilis atra. Plerumque tamen à mixto in maſſa ſanguinea humore hoc malum excitatur. Poſſunt etiam hoc malum inducere collyria nimis acria, nimis diu adhibita.

Hinc ad malum hoc faciunt humores acres, ſalſi, in capite collecti, aut hinc inde fluentes, & quæcunque ad talium humorum generationem faciunt, vt ſibi ſalſi, &c.

Differentia.

Trachomatis differentia.

Recenſentur autem huius affectus tres ſpecies ſeu gradus. Primò enim cùm palpebræ, ſi inuertantur, quaſi denſiores & inæquales apparent, affectio ea, vt Aëtius ex Seuero, *tetrab.* 2. *ſerm.* 3. *cap.* 43. tradit, δασύτης, Denſitas palpebrarum nominatur, in qua palpebræ intus rubent, inæquales & aſperæ ſunt ac pruriunt.

Denſitas palpebrarũ.

Secundus gradus eſt, cùm iam maior eſt affectio, & non ſolùm dẽſitas & inæqualitas in palpebris inuerſis apparet, ſed manifeſta iam aſperitas & rubor, adeò vt intra eam emineant quaſi grana ficus immaturæ; vnde Græcis affectio σύκωσις, Latinis ficoſa palpebra nominatur.

Σύκωσις.

Tertius gradus eſt, quando iam inueterauerit vitium, & pars interna palpebræ exulcerata eſt, ac ſciſſuram & calloſitatem contraxit, Græcis dicitur τύλωσις, Latinis calloſitas palpebræ, Germani vocant, *den Aſcherſchutt*, quia mulierculæ credunt, malum hoc ex cineribus, ex quibus, lixiuium paratum fuit, generari, ſi nimirum quis ad locum illum, in quo tales cineres iacent, inopinatò deuenit.

τύλωσις.

Adiungenda eſt his ψωροφθαλμία, Scabies palpebræ. Quanquam enim à trachomate, eiuſque ſpeciebus in eo differat, quod non ſolùm pars palpebræ interna afficitur, ſed tota palpebra, præſertim verſus oculorum angulos, cum pruritu ruber, aſpera ac ſcabioſa eſt, & exulceratur: tamen cùm eundem generationis modum habeat, eam hîc coniungere libet.

Pſorophthalmia.

Signa Diagnoſtica.

Si palpebra inuertatur, rubea apparet & aſpera, ac veluti ficus ſemen, vel milij grana eminere videntur. Si à ſanguine eſt, maior adeſt rubedo ſine magno pruritu: ſi à bile, minor rubedo, & maior pruritus, ac puſtulæ paruæ apparent: ſi à pituita ſalſa, maior eſt pruritus, & maior ſeroſi humoris copia exit: ſi à bile atra rubedo eſt obſcura, aſperitas maior, & quod effluit, liuidum eſt.

Prognoſticum.

Τράχωμα in primo gradu curationem ſuſcipit; Σύκωσις rarò; τύλωσις rarò aut nunquam, & maxima cum difficultate.

Curatio.

Curatio.

Totum corpus & caput, prout hic vel ille humor peccat, conuenienti modo primò euacuandum eſt; materia à capite auertenda, &, ſi materia per venas & arterias externas fluat ad oculos, repercutientia inter initia in fronte & temporibus adhibenda, vt ſuprà *part.* 1. dictum.

Deinde adhibeantur topica, primò quidem emollientia & intemperiem partis alterantia, atque acrimoniam humorum temperantia: poſtea verò abſtergentia & exſiccantia vſurpentur.

Ad emolliendum inſtituatur fomentum ex decocto hordei, violarum, radic. altheæ, ſem. fœnigræci, & ſimi faciem ſuper vaporem conuertendo, aut pannum linteum duplicem hoc decocto madidum ſupra oculos aliquoties ponendo.

Vel ℞. *Maluæ, betæ, portulac.* an. M. j. *acetoſæ* M ß. *flor. roſar. rubr. meliloti.* an. p. j. Coquantur in aqua, cuius vapore manè & veſperi oculi foueantur.

Vel ℞ *Endiuiæ, portulacæ. dentis leonis,* an. q. ſ. Contundantur, & cum *albumine oui,* & modico *oleo roſat.* miſceantur & oculis imponantur; vel ſuccus horum expreſſus imponatur. Hoc enim modo pars refrigeratur, mala intemperies tollitur, & acrimonia humorum temperatur. Vel linteo aquâ roſarum, taraxaci, acetoſæ, & oxylapathi madido, oculus ſæpè foueatur.

Ad abſtergendum, quæ primo loco leniora, poſtea fortiora eſſe debent, vtilia ſunt *ſacchar. candum, crocus, aloë, ruta, vitriolum, alumen, camphora.* & ſimilia.

Vt ℞. *Vnguenti pomati* ℥. ß. *tutiæ aquâ roſar. lotæ. ſieſ. albi.* an. ʒ. ß. *vitrioli Romani* ℈ ß F. Vnguentum pro palpebris.

Vel ℞. *Fol. rutæ, chelidon. maior flo. cyani,* an. M. j. *vitrioli, aluminis.* an. ℥. ß. *camphor.* ʒ. j. Affundatur aquæ agrimoniæ, & vini albi, an. q. ſ. Stent in infuſione per biduum. Poſtea deſtillentur in Balneo.

Fortius eſt hoc.

℞. *Aqu. flor. cyani, chelidon.* an. ℥. iiij. *ſem. rutæ* ℥. ß. *vitrioli albi.* ℥ ij. *viridis æris.* ʒ ß. Coqu. in vaſe clauſo, poſtea colentur.

Vel ℞. *Æris vſti, cadmiæ lotæ, ceruſſæ lot.* an. ʒ. j. *aloës, myrrh.* an. Dra. ß. *ſal. ammoniac. floris æris,* an. Ser. ß. M. F. Puluis ſubtiliſſ. & conficiatur inde cum melle Linimentum pro palpebris.

Fortius eſt ſief rubrum Rhaſis; mitius rubrum Meſuæ, in quo vitriolum omittitur.

Sarcocolla quoque in lacte nutrita, & cum ſucco chelidon. mixta, ac palpebris illita, pruritum tollit.

Cautio in palpebris curandis obſeruanda.

Diligenter verò in horum vſurpatione attendendum, ne fortiùs, quàm ex vſu eſt, vim ſuam oculis imprimant. Et proinde ſi dolor ac rubor intenſior ſequitur, dies aliquot ab hiſce remediis abſtinendum. Sæpe, cùm recens malum eſt, ſufficit parùm aloës, cùm aqua roſarum mixtum, & palpebris illitum; vel myrrha cum lacte mulieris diſſoluta; vel vnguentum roſatum Meſuæ, cum pauxillo tutiæ præparata mixtum adhibitum.

Vbi malum medicamentis hactenus expoſitis non cedit, frictionem palpebrę præcipiunt, & ægro ſupino iacente palpebram inuertere iubent, eâmque foliis ficus aut parietariæ, aut cum ſaccaro cando, aut cum ſpuma maris, vel oſſe ſæpiæ fricare leniter, & quidem eò vſque, donec ſanguis prorumpat, & granuloſa ſubſtantia abſumatur, poſtea oculum aquâ roſarum tepidâ abluere. Rhaſes inſtrumenti meminit, quod, *diuiſion. l.* 1. *cap.* 22. Roſam nominat, Græcis βλεφαρόξυστον dicitur, à cuius vſu palpebrarum abluit aquâ cum pauco aceti mixta, & alia adminiſtrat, quæ *citato loco* videantur:

Scabies palpebrarum.

Ad ſcabioſas, rubras, & exulceratas palpebras, poſt vniuerſalia remedia vtilis eſt in principio fomentatio cum decocto rad. oxylapathi, acetoſæ, & maluæ.

Poſtea

Poſtea.

℞. *Aq. pimpinell. chelidonij, oxylapathi* an. Vnc. ix. *alumin. camphoræ, oculor. cancri præp.* an. Drach. ſem. Coq. & aqua iſta de die bis vel ter palpebra ſcabioſa abluatur.

Foreſtus feliciter vſus eſt linimento ex vnguento roſato adiecto pauxillo tutiæ præparatæ.

Vel ℞. *Butyri ſine ſale*, ℥. j. *aq. roſar.* ʒ. ij. *terebinth.* ʒ. j. *albumen. oui* vnius, Conquaſſentur diligenter, donec commiſceantur.

Vel ℞. *Vnguent. roſat.* Vnc. i. *ſaponis veneti* Drach. ß. *ſulph. vini*, Dr. i. *ſarcocoll. aloës hepat.* an. Scr. i. M. in mortario.

Vel ℞. *Mellis* Vnc. ii. *ſuccini aloës hepat.* an. ʒ. ij. *cort. granat. aluminis*, an. Scr. j. M. pro Vnguento.

℞. *Cadmiæ aq. roſar. lotæ* ʒ. ß. *ſanguin. dracon.* ʒ. ij. *viridis æris* Scr. j. *aloës hepat.* Drach. iij. F. Puluis ſubtiliſſ. cui adde *olei com.* Vnc. iii. *pinguedinis porci ſine ſale.* Vnc. ii. M. omnia diligenter, & addatur *camphoræ*, Dr. j. F. Linimentum.

Plura eiuſmodi medicamenta videantur apud Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. c. 43.* & Cornelium Celſum, *lib. 6. c. 6. §. Ad oculos ſcabros collyria.*

Diæta.

Aër in quo æger degit, ſit temperatus, & ad obſcurum potius, quàm lucem vergens; ventus, puluis ac fumus, & eiuſmodi externa alia oculos lædentia vitentur. In diæta etiam vitentur omnia, quæ humores acres & ſalſos gignunt, & quæ vaporoſa ſunt, tam ex cibis, quàm potu: veſtimenta circa collum non nimis anguſta ſint, monente Auicenna, ne ſanguis & vapores ſurſum exprimantur. Facies non continenter prona ſeruetur. Decubitus non ſit depreſſus.

CAPVT IV.

De Tuberculis, Nodis, & aliis Palpebrarum tumoribus.

Ὑδατὶς, Aquula.

Tubercula palpebrarum Hydatides.

SOlent etiam varij tumores & tubercula in palpebris oriri, inter quæ primò eſt ὑδατὶς, aquula, ſeu palpebrarum aquoſitas, Germanis, *Vvaſſergall, oder Vvaſſergvvechs.* ſubſtantiæ illius vnctuoſæ in palpebra ſuperiori tale incrementum, & pondere ſuo palpebram ita grauans, vt vix attolli queat, humorem perpetuo fundens, & aquam intercutem in palpebris repræſentans. Etenim cùm palpebra ſuperior duabus membranis conſtet, earum medium vnctuoſa atque viſcoſa occupat ſubſtantia: quâ palpebræ alioquin ſiccæ nonnihil emolliuntur. Hæc ſubſtantia in quibuſdam, præcipuè pueris, vt natura humidioribus, ex ſeroſo humore incrementum ſumens ὑδατίδα generat, & palpebra aquam intercutem repræſentat, ac ſi digitis comprimatur, iique ſubitò remoueantur, veſtigium compreſſionis remanet, & quod inter digitos fuit, attollitur, humoremque palpebra, præſertim horis antelucanis, fundit, neque Solis radios oculi ſuſtinent, ſed lacrymas fundunt.

Si malum ſit recens & paruum, ſæpe ſponte euaneſcit, vel medicamentis facilè curatur. Si verò tumor ſit maior & diuturnus, ac peculiari membranâ iam includatur, nonniſi manus operâ tollitur.

Nonnulli incipientem hunc tumorem manè ſaltem ieiunâ ſaliuâ illinunt. Aut foueatur decocto abſinthij, flor. chamemeli, & ſemin. fœnugræci. Hinc imponatur emplaſtrum ex diachylo ſimpl. & ammoniaco aceto diſſoluto, cui add. pauxillum ſalis ammoniaci & radic. ireos.

Commendatur & hoc vnguentum.

℞. *Pinguedin. talpæ* Drach. iij. ß. *ol. ſambuc.* Drach. ii. ß. *cineris vngulæ aſini* Drach. i. *thuris, maſtich. mercurij mortificati, ceruſſæ*, an. Drach. ß. M. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Mellis deſpumat.* Drach. vij. *olei è nucibus pineis*, ℥. ß. *ol. ouorum.* ʒ ij. *farinæ fabarum: pul. rad. cappar.* an. Drach. ſem. F. Vnguentum.

Si verò hic tumor ſit durior, nec medicamentis cedat, curatur manus operâ, vt nodi & aliæ in palpebris excreſcentiæ, vt dicetur.

Verruca.

Verrucæ palpebrarum.

Verrucarum genera omnia, quæ in aliis partibus generari ſolent, in palpebris etiam interdum oriuntur. De quarum generatione, differentiis, & ſignis ſuo loco dicetur. Hic ſaltem de curatione dicemus.

Ad Acrochordonas, ſeu verrucas aſperas & penſiles, vtile eſt hoc Linimentum.

℞. *Pingued. ardeæ* Dr. v. *olei oliuar.* Drach. j ß. *apum vſtarum* Drach. i. *cineris murium* Drach. ß F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei hyperic.* Vnc. ß. *tartar. per deliquium* ℈ j. Miſc.

Vel ℞. *Agrimon. fol. & radic. viridium* Dr. v. *capæ* Vnc. ß. Contundantur ſimul poſtea adde *ol. lini* ʒ. vij. *tartar. per deliquium* Dr. iii. Contundantur ſimul, tandem adde *ceruſſæ citrinæ* ʒ. ii. Miſce.

Ad Myrmecias, verrucas glabras ac ſeſſiles.

℞. *Herbæ cancri, radic. capparum, ranunculi virentis*, an. M. j. *aluminis* Vnc. j. Comburantur in olla noua in fornace figulina. F. Puluis qui in vulneratas & apertas nonnihil verrucas priùs inſpergatur.

Vel ℞. *Scillæ* Vnc. iii. *eſulæ* Vnc. ii. *herbæ cancri, rad. chelido.* an. Vnc. j. Contundantur & deſtillentur. F. Aqua, quâ verrucæ illinantur.

Ad Thymos.

℞. *Mellis* Dr. vj. *ſtercoris ouili* Dr. v. *caprini, aceti*, an. Dr. iij. Miſc. & imponatur.

Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg.* portulacam tuſam vel ſabinam pulueriſatã, ad verrucas cùm ex palpebris, tum aliis corporis partibus exterminandas commendat.

Κριθὴ, HORDEOLVM.

Hordeolum palpebrarũ.

Κριθὴ, Hordeolum, Germanis *Gerſtenkorn, oder Augenhaber.* (Græci etiam ποσθίον, id eſt, *præputiolum* vocant) eſt tuberculum, in ſumma palpebra ſuccreſcens propè cilia, aliquantiſper longum, quod ſuppuraſcens ſimile eſt grano hordei, vnde & nomen accepit.

Ortum habet ab humore pituitoſo & craſſo cum ſanguine mixto, atque in eo, vt Celſus ait, tunica quiddam quod difficulter matureſcit, comprehendit.

Curatur vniuerſalibus præmiſſis, ſi fomentetur cerâ candidâ, aut adipe gallinæ, vel ſaliuâ manè inungatur, aut corpore muſcæ, capite abiecto, fricetur, quod à pleriſque pro efficaciſſimo remedio habetur: vel foueatur locus panno calido, aut imponatur galbanum cum modico nitri ſubactum, vel ſagapenum aceto diſſolutum, vel foueatur oculus decoct. hordei & flor. chamæmel. & poſtea ſanguine columbino aut turturis aut perdicis illinatur.

Vel ℞. *Sem. lini fœnigræci, radic. altheæ*, an. ʒ. v. Infundatur per noctem *in aqua flor. ſambuc.* vt extrahatur mucilago. Huius Vnc. j. adde *pinguedin. gallinæ* ʒ. vj. *ol. lilior. albor. ceræ albæ*, an. Dra. j. ß. Coquantur ad humiditatis conſumptionem, & F. Linimentum, quo palpebræ inungantur.

Vel ℞. *Pingued. gallinæ* ℥. j. *ol. lilior. albor. chamæmel.* an. Vnc. j. *ſem. opopanac. galban. aceto diſſoluti*, an. Dra. ij. Miſce ſuper igne pro Linimento.

℞. *Seui ceruini* Dra. v. *ol. lini* ʒ. iij. *ceræ albæ* Dra. j. *galbani. ammoniac.* an. Dra. ſem. *ſal. gemmæ.* Scr. ſem. F. Emplaſtrum.

℞. *Thuris. mirrhæ*, an. Dra. ij. *ladani* ℥. ß. *nitri, ceræ, alumin.* an. Dra. j. *fecum ol. lilior. albor.* q. ſ. F. Linimentum.

Si ſuppuratur, nec ſponte aperitur, ſcalpello aperiatur, & tumor ac pus exprimatur, & poſtea medicamentis conuenientibus curetur.

Si verò his medicamentis hordeolum nec diſcuti, nec ad ſuppurationem deduci poteſt ſectione tollendum. Animaduertendum autem, an tuberculum magis verſus exteriorem partem palpebræ, an verſus interiorem vergat. Si enim vergat magis verſus exteriorem partem ſecanda palpebra ſecundum longitudinem verſus inferiora. Si verò magis vergat verſus inferiorem, palpebra inuertenda, & tumor ſecũdum latitudinẽ palpebræ, ſeu tranſuerſum incidendus. Cute aperta tuberculum extrahendum, quod commodiùs fit, ſi tuberculum acu incuruatâ cum filo ſerico perforetur. Poſtea acu abſciſſâ, vtraque fili extremitate apprehenſâ tuberculum, quantum fieri poteſt extrahatur, & nouaculâ vel ſcalpello à palpebra ſeparetur, cautè tamen, ne tota palpebra diſſecetur. Tuberculo exempto, hapſus lini albumine oui in aqua roſarum diſſoluto madidus oculo imponatur: poſteriori die vulnus, ſi ſit in parte exteriore, oleo ouorum inungendum, & emplaſtrum conueniens imponendum, in interiori verò parte lac virginis vel vnguentum ex ſaccharo imponendum.

Χαλάζιον, Grando.

Grando palpebrarum.

Cognatum Hordeolo vitium eſt Grando, tuberculum rotundum, tranſlucidum, atque huc & illuc mobile. Materia enim grandinis eſt magis dura & quaſi lapideſcens.

Curatur emollientibus & diſcutientibus, quibus ſi non cedit, ad ſectionem accedendum.

Imponendum itaque ammoniacum aceto diſſolutum, cum adipe gallinæ vel terebinthina cum cera mixta. Si per medicamenta reſoluentia diſcuti non poteſt, ad manus operam accedendum, & inciſio facienda; vt de Hordeolo dictum.

Λιθίασις.

Lithiaſis palpebrarũ.

Similis ferè affectus eſt λιθίασις, cùm in palpebra generantur nodi & excreſcentiæ, & aſpera quædam corporis lapidis inſtar dura & oculos prementia. Generationis & curationis modus idem eſt, qui Hordeoli & grandinis. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. c. 79. 80. 81.*

Nodi & Excreſcentiæ.

Nodi palpebrarum.

Præter hæc tubercula, & alij tumores maiores interdum in palpebris oriuntur, quo iuniores Medici vno Nodorum nomine complectuntur, Germani *Vberbin* vocant. Græci verò commune nomen non habent; ſed vt in aliis partibus, ita etiam in palpebris, pro diuerſitate materiæ, è qua generantur, & quæ, vbi tumor aperitur, oculis ſeſe exhibet, variis nominibus indigitant. Μελικηρίδας nominant, quando vdſiculam continent, plenam humore, qui colore & conſiſtentia ſimilis melli eſt: ςεατώματα, quando id, quod in iis continetur, eſt veluti adeps

adeps: ἀθηρώματα, quando quaſi pultem continet tumor. Pertinent huc & illi tumores; qui Ganglia dicuntur.

Quæ autem cauſſa horum tumorum ſit, dicetur, vbi in genere de tumoribus agetur. Hic ſolùm de curatione dicemus.

Et quidem vbi tumores recentes & parui ſunt medicamentis emollientibus & reſoluentibus diſcuti & tolli poſſunt, vt:

♃. *Medullæ crurum vituli, ceræ*, ʒ.vj. *ammoniaci*, Drach.ii. Miſce.

Si verò malum diu durauerit, & incrementum ſumpſerit, nonniſi ſectione & manus operâ curatur, & fruſtra tunc emplaſtra vel vnguenta adhibentur. Sectio autem hoc modo inſtituenda. Æger in loco lucido in ſedili firmiter, ne manus vel caput mouere poſſit, contineatur. Hinc cutis ſuper tumore ex vna parte Chirurgi, ex altera parte miniſtri digitis extendatur (niſi antea à mole tumoris cutis ſatis ſit extenſa.) Hinc nouacula acuta cutem palpebræ è parte ſuperiore verſus inferiorem ad tumorem vſque incidunt nonnulli. Sed tutius eſt, cum Celſo lineâ tranſuerſa ſecare, ſequendo fibras tranſuerſas, ne illæ incidantur. Poſtea acu incuruatâ, filum ſericum non contortum continere tumor traiiciatur, acúque abſciſſa, & filo vtraque extremitate apprehenſo, tumor, quantum fieri poteſt, extrahatur, & hinc à palpebra ſeparetur. In ſeparatione attendendum, vt nec palpebra perforetur, nec aliquid de tumore relinquatur. Tumore extracto albumen oui aquâ roſarum diſſolutum cum hapſo lini imponatur. Tandem hoc medicamentum ad vulnus conglutinandum adhibeatur.

♃. *Ol. balſaminæ* vel *momordicæ* ℥.j.ß. *hyperic.* Vnc.j. *maſtich.* Vnc.ſem. Miſce.

Vide Celſum, *lib.7. cap.7.* Paulum, *lib.6. cap.24.* Hier. Fabric. ab Aquapendente *de operat. Chirurg.*

CAPVT V.

De Cancro Palpebrarum.

Cancer palpebrarum. INterdum & palpebras Cancer corripit, quod malum grauiſſimum & horrendum eſt. Cauſſarum & generationem habet eandem, quam in aliis partibus; de qua *de cancro* in genere dicetur.

Etſi verò malum longè grauiſſimum, & curatu planè difficile ſit: tamen, ne æger ſine auxilio relinquatur, quædam tentari poſſunt. Si cancer nondum exulceratus ſit, corpore conuenienter priùs euacuato, hæc Aqua vſurpari poteſt.

♃. *Granor.* ſeu *baccar. rubr. ſolani*, M.iii. *roſar. rubrac. dactylor.* an. M.iii. ſem. *abſinthij* M. j. *radic. iridis cœleſtis.* M.ß. Herbæ omnes virides ac recentes contundantur, & affundantur *aq. ſolani* ℔.iii. Digerantur ii. diebus, & poſtea in B. deſtillentur. Aqua bis de die linteolis oculo imponatur.

Si verò cancer iam exulceratus ſit, inſpergatur hic Puluis.

♃. *Erinaceum viuum rad. ſambuc. arundin. maior. teſtudinum nigr. nemoralium*, an. M iii. Comburantur ſimul in fornace figulina in olla clauſa: materia combuſta pulueriſetur, & puluis cancro inſpergatur.

Vel ♃. *Rad. cardopat. dracunculi, ſcrophulhar.* an. Vnc.ii. ſem. Comburantur in olla clauſa in fornace figulina; materia combuſta pulueriſata ſimiliter cancro inſpergatur.

Nonnulli & hanc Potionem commendant.

♃. *Rad. vincetox.* Vnc.ii. *tormentill. ſerpentar. ſanicul.* an. ℥.i.ß. *valde bonæ, ſaluiæ*, an. Vnc.i. Infundantur horis 14. in cereuiſia, poſtea coqu. colentur. & ægro manè & veſperi cochlearia quatuor exhibeantur.

Quòd ſi medicamentis malum tolli non poſſit, ad Chirurgiam accedendum, & cancer ſectione tollendus. Quâ in re danda opera, vt potiùs aliquid de parte ſua tollatur, quàm de corrupta & cancroſa aliquid relinquatur. Poſtquam cancer exſectus eſt, ſanguis non ſtatim ſupprimendus, ſed vt aliquantiſper fluat relinquendus. Hinc albumen oui cum hapſo lini imponendum, & reliqua curatio conuenienti modo peragenda.

CAPVT VI.

De palpebrarum Inuerſione, & Contractione

Palpebrarum inuerſio. IN ſitu quoque & connexione, palpebræ morbis obnoxiæ ſunt; cùm ſcilicet vel apertæ manent, vel cùm non aperiuntur, & inter ſe, vel cum aliis partibus vicinis coaleſcunt. Prior morbus appellatur ἐκτρόπιον, Palpebræ Inuerſio, Germani vocãt *Ein blar Ange, oder vberſtulpte Augenſglieder.* Eſtque affectus inferior palpebræ, quæ inuertitur, & deorſum trahitur; vt interna palpebræ pars cum deformitate videatur, & inſtar rubræ carnis appareat; neque cum ſuperiore committitur, ſed pendet ac hiat.

Cauſſæ huius mali variæ ſunt. 1. Incrementum carnis in parte interna palpebræ, ob quod palpebra inuertitur. 2. Si vulnus vel vlcus in palpebra inferiori malè curatũ ſit, & palpebra in agglutinando nimis verſus inferiora retracta ſit. 3. Paralyſis vel conuulſio inferioribus palpebræ, ob quam attolli nequit.

Curationem quod attinet, ſi à cauſſa interna & nimio incremento carnis palpebræ malum ſuperueniat, primò corpus conueniente modo purgandum, hinc alumen rochæ in vino coquendum, & palpebra decocto lauanda.

Vel ♃. *Aceti vini* Dra.vi. *acaciæ* Dra.j. *alum. vſti* Drach.ß. Coq. & decocto palpebræ pars interna illinatur.

Vel ♃. *Vitriol. albi, aluminis, tartar. albi*, an. Drach.i. Pulueriſentur ſubtiliter: hinc add. *lapid. hæmatit.* Drach.i. ♁ÿ, *tutiæ*, an. Drach.ß. F. Puluis ſubtilis, quo caro luxurians conſpergatur.

Vel ♃. *Æris vſti* ʒ.ß. *vitrioli vſti, chalcitidis, miſyos toſt.* an. Drach.i. F. Puluis ſubtilis.

Hinc oculo imponatur Emplaſtrum Guilhelmi Placentini.

♃. *Farin. ſem. fœnigraci* ℥. iij. *pulu. flor. chamæmel. roſar. rubr.* an. ℥.ß. *vini* q.ſ. ad incorporandum. F. Cataplaſma, de quo ſume q. ſ. & adde vitellum oui, atque oculo imponatur. Hinc puluis aliquis enumeratus palpebræ inſpergendus.

♃. ♁ÿ, *tutiæ, viridis æris, lapid. hæmatit. lithargyr.* an. Drach.i. F. Puluis ſubtilis, qui per ſindonem traiiciatur, & palpebræ inſpergatur. Simul emplaſtrum aliquod, quod fortiter adhæret, palpebræ extra imponatur, & palpebra verſus partem ſuperioriorem adducatur.

Si medicamentis caro ſuperflua non cedit, & tantum incrementum ſumpſit, vt medicamentis facilè abſumi non poſſit, manus onera adhibenda. Aëtius *tetrab.3 ſerm.3. c.72.* modum ſectionis hoc modo docet.

Ex interna palpebræ parte duæ ſectiones fiant, literæ Græcæ Λ figuram habentes, ita vt anguſta literæ pars ſit internè verſus maxillas, lata verò ad palpebræ marginem. Deinde particula illa cutis Λ figuram referens exſcindatur, reſectâ ſimul etiam ſubiecta carne. Poſtea labia inciſionis iuxta partes marginis contrahenda. Sic enim incuruata & eleuata palpebra ad interiora remittitur. Tandem reliqua curatio peragenda, vt *loco allegato*, Aëtius docet.

Alij carnem ſuperfluam duobus vel tribus locis acu incuruâ filum ſericum ducente perforant. Hinc carnem attrahunt, & ſcalpello vel nouaculâ à palpebra ſeparant. Carne ſuperflua ſeparatâ Aquam iſtam imponunt.

♃. *Aq. prunor. ſylueſtr.* ℥ iij. *alumin crudi* ʒ.vj. *camphor.* Dr. ſem. Coq. in aqua, quâ palpebra iatus abluatur. Hinc palpebra verſus ſuperiora, & in naturalem ſitum reducatur, & albumen oui conquaſſatum cum hapſo lini imponatur. Horis viginti quatuor elapſis ligatura ſoluatur, & vulnus poſtea lacte virginis, vel alio conueniente medicamento curetur. In curatione iſta hoc ſemper obſeruandum, vt palpebra verſus ſuperiora ſemper attrahatur conueniente emplaſtro conglutinante impoſito, qualia paſſim obuia ſunt. Vtile eſt & hoc.

♃. *Amili* ʒ.vi. *farinæ fabarum, pulu. radic. conſolidæ, ſemin. lini è quo oleum iam eſt expreſſum*, an. Vnc.ſem. *gummi tragacanth. boli Armeni*, an. Dra.ii. F. Puluis, qui in vſu cum albumine oui miſceatur.

Si ex vlceris vel vulneris mala curatione fit ἐκτρόπιον, cutis palpebræ lunatâ figurâ incidenda, vt cornua ad maxillas non ad palpebræ lunata figura incidenda, vt cornua ad maxillas, non ad oculum conuertantur. Altitudo plagæ ſit ad cartilaginem, ipſâ non læſâ. Nam ſi ea lædatur, palpebra concidit, neque attolli poteſt. Hinc cutis diducatur vt paulùm in ima oculi ora deſcendat, & ſuper plaga hiet. In hiantem plagam linimentum coniiciendum eſt quod & coniungi diductam cutem prohibeat, & vt in medio caruncula generetur: quæ vbi locum impleuit, poſtea rectè oculus aperitur.

Si verò conuulſione vel reſolutione inferioris palpebræ ſit malum conueniente modo ea ſymptomata, vt dicetur, curanda. Vide Aëtium, *tetrabibl.2. ſerm.3. c.71. & 72.*

Λαγόφθαλμον.

Quod in palpebra inferiori eſt ἐκτρόπιον, id in ſuperiore eſt λαγόφθαλμον, oculus leporinus, Germanis *Haſenſchlaff.* quando ſcilicet ſuperior palpebra ita ſurſum adducta eſt, vt oculum totum contegere non poſſit, ſed per ſomnum etiam aliquantum apertus maneat. Cum Lingophthalmia idem ferè affectus eſt Corybantiaſmus, cuius mentionem facit Plinius, dum *lib. 11. cap.37.* ſcribit, *Oculis patentibus dormiunt lepores, multique hominum, quod Græci Corybantian dicunt*; ideò procul dubio, quòd Corybantes. Iouis Sacerdotes, excubias agere, & quaſi apertis oculis dormire cogerentur:

Cauſſæ huius effectus plures ſunt. 1. Interdum in vtero palpebra ita, ob materiæ defectum & conformationis vitium, formata eſt. 2. Interdum à conſuetudine hoc malum ortum habet, cùm infantes in cunis ſurſum vel retrò continuò ſpectant. 3. Idem à conuulſione fieri poteſt. 4. Cùm palpebra à vulnere, vel vlcere, & cicatrice malè curatatâ imminuta, vel ſuarum retracta eſt: vnde vitium hoc aliis naturale à conformatione prima, aliis conſuetudine contractum, aliis denique morboſum.

Prognoſtica.

1. Si à primo ortu, & conformatione in vtero hoc malum contractum, ſit incurabile eſt.

2. Si

2. Si multum palpebræ deeſt, malum incurabile eſt: ſi parum curari poteſt.

3. In febribus, apertis oculis dormire, malum portendit; cùm conuulſionis ſit indicium.

Curatio.

Si à conſuetudine malum contractum ſit, dum infantes in cunis iacentes ſemper retrò conſpiciunt, contrariâ conſuetudine curandum; ſeu potiùs, ne contrahatur, præcauendum, quod fit, ſi pannis nigris cunæ circa caput obuoluantur, & ſi caput verſus tenebras & pedes luci obuertantur, vt ita verſus lucem continuò adſpiciunt.

Si à conuulſione aut contractione palpebræ malum hoc ortum habeat, vt laxetur palpebra, danda opera. Talis igitur fiat Fotus.

℞. *Rad. althéæ, ſem. fœnigræc. flor. chamæmel.* an. ℥. ii. *croc.* Drach. ß.

F. Sacculus, qui aquâ conueniente calefactus oculo imponatur.

℞. *Pinguedin. gallin. medullæ cerui*, an. Vnc. ß. *ol. chamæmel. lilior. albor. vngent. dialthéæ*, an. Drach. ii Miſce.

Eadem quoque medicamenta adhiberi poſſunt, ſi à cicatrice, aut vulnere, & vlcere malè curato ortum habeat λαγόφθαλμον, & danda opera, vt cicatrix emolliri queat. Quod ſi non poſſit, manûs opera adhibenda Paulò nimirum infra ſupercilium cutis incidenda lunatâ figurâ, cornibus ſectionis deorſum ſpectantibus vſque ad cartilaginem, id eſt, vſque ad ſubſtantiâ palpebræ membraneam, & cutis poſtea diducenda, vt paulum in ima oculi ora deſcendat, & plaga hiet, in quam linimentum coniiciendum eſt, quod & coniungi diductam cutem prohibeat quæ vbi locum impleuit, poſtea oculus aperietur. Vide Aëtium *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 27.* Celſum, *lib. 7.* Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de Lagophthalm.* ob pericula & incommoda, quæ Chirurgia coniuncta habet, alio modo vtitur. Glutinum nimirum, quod duâs aut tres habenulas appenſas habeat, ad ſuperiorem palpebram applicat, & aliud ex aduerſo, habenulâſque ſubinde arctiùs adſtringit, & ita inferiorem palpebram ad ſuperiorem perducit.

CAPVT VII.

De Palpebrarum inter ſe, & cum aliis oculorum partibus Coalitu & Cohærentia.

Palpebrarum Coalitus. SI palpebræ vel inter ſe, vel cum alba, aut cornea aut vtrâque oculi tunica coaleſcant, & præter naturam cohæreant, vt oculus aperiri non poſſit, malum hoc Græcis ἀγκυλοβλέφαρον, Aëtio etiam ἀγκύλωσις τοῦ βλεφάρου, & πρόσφυσις τοῦ βλεφάρου eſt, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 66.* Vulgò concretionem palpebrarum nominant.

Cauſſa huius mali eſt vlcus negligenter & imperitè curatum, cùm ſcilicet vel poſt τράχωμα, aut vngulam oculi, vel aliud malum, vlcus in parte interiore palpebræ relinquitur; quod & in variolis, atque interdum poſt combuſtiones accidit. Dum enim oculus cerebrò non aperitur, ſed clauſus manet, palpebra exulcerata vicinis partibus adhæreſcit, & ſaneſcendo, quod diduci potuit ac debuit, agglutinatur, & palpebræ vel inter ſe, vel cum vicinis partibus coaleſcunt.

Huc etiam referri poteſt, etiamſi ſit alterius generis, illa palpebrarum cohærentia, quæ fit, cùm per ſomnum multa pituitoſa & viſcida materia, quæ Græcis λήμη, ad palpebras affluens, earum extremitates ita conglutinat, vt vix aperiri poſſit oculus.

Prognoſtica.

1. Palpebrarum cum oculo coalitus, vel non, vel difficulter curatur.

2. Si extremitate ſuâ ſolùm palpebra oculo adhæreſcat, faciliùs curatur: ſi verò tota palpebra cum oculo coaluerit, curatur difficiliùs.

3. Curatur etiam faciliùs hoc malum, ſi annatæ ſaltem palpebra adhæreat; ſi verò corneæ ſimul concreta ſit, ferè nunquam, nec niſi cum difficultate, curatur.

4. Si verò palpebræ inter ſe ſolùm coaleſcant, non difficulter quidem diducuntur, ſed ſæpe rurſum coaleſcunt.

Curatio.

Etſi, vt modò dictum, plerumque vix aliqua ſpes curationis ſuperſit: tamen, ſi aliquid tentare libet, Chirurgia adhibenda. Nimirum quæ oculo adhæreſcit palpebra, ſcalpello, nouaculâ, vel forcipe cautè liberanda eſt; vt neque ex oculo, neque ex palpebris quicquam abſcindatur, aut, ſi omnino quid abſcindendum ſit, id potiùs ex palpebra fiat, quàm ex oculo.

Et vt tutiùs iſta ſectio fieri poſſit, nonnulli acu incurvâ ſuper loco, in quo oculo cohæret, palpebram perforant, hinc acu abſciſſa filo vtrinque apprehenſo palpebram attollunt, & poſtea eam ab oculo liberant. Palpebra ob oculo liberata inungatur medicamentis, quibus aſperitudo curari ſolet, & palpebra ſæpe moueatur, vt non ſolùm medicamentum oculo indatur, ſed etiam in palpebra rurſum coaleſat.

Si palpebræ inter ſe coaluerint, ſcalpello liberandæ. Atque, vt etiam hîc ſectio tutò peragi poſſit, nonnulli acu incuruâ, ſericum filum molle ducente, vtramque palpebram tranſuerſim perforant, cauendo tamen, ne cornea vel pupilla lædatur. Hinc acu abſciſſa, filo prehenſo, palpebras diducunt, eâſque primò nouaculâ, hinc forcipe liberant. Palpebris ſeu filo, ſeu ſpecillo diductis, linamenta ſeu penicilli interponendi aquâ roſarum madidi donec vlcus palpebræ curatum ſit. Alij laminam plumbeam oleo roſaceo illitam interponunt. Vide Hier. Fabric. ab Aquapendente, *de oper. Chirurg. tit. de Ancyleblepharo.*

Si verò ex pituita ſolùm coaleſcant palpebræ, corpus conuenienti modo purgandum & per veſicatoria, atque aliis modis materia ab oculis auertenda. Poſtea cubitum iturus æger palpebras aquâ roſarum, in qua balauſtia vel roſæ coctæ ſint, abluat, vel ſucco ſemperuiui; aut ol. roſar. cum pinguedine gallinæ mixto palpebræ inungantur.

CAPVT VIII.

De Pediculis, & Ciliorum vitiis.

ΦΘΕΙΡΙΑΣΙΣ.

Pediculi ciliorum. VT in aliis corporis partibus, præcipuè piloſis, pediculi naſci ſolent: ita etiam quandoque in ciliis ſeu pilis palpebrarum naſcuntur, quod malum Græcis φθειρίασις nominatur ortûmque habet, vt alij pediculi, de quo ſuo loco dicetur, ex ſordibus in iis, qui lotionibus & balneis non vtuntur, ac corporis curam non agunt, & à prauo victu, in hominibus non puris & obſcœnis; vnde lue Venerea laborantibus hoc malum familiare eſt. Etiam per contagium contrahitur interdum, ſi quis in lecto in quo φθειριάσει laborans dormiuit, cubet, aut pectine vtatur, vel linteo caput abſtergat, quo alius hoc malo infectus vſus eſt.

Malum non contemnendum eſt. Acres enim fluxiones concitat, & oculi tandem ab iis valde læduntur.

Vt verò hi pediculi tollantur, abluantur palpebræ aqua maxima, vel decocto betæ, & ſtaphiſagriæ, vel vnguento conuenienti illinantur, vt.

℞. *Aloës, myrrhæ*, an. Drach. ii. Cum lardo miſceantur. F. Linimentum.

Vel fiat Linimentum ex ſtaphide agria, aloë, & melle.

Vel ℞. *Pingued. porci* Vnc. i. *pulu. pyrij* Drach. ii. *Mercur. viui* Drach. i. Miſce.

℞. *Pingu. porci antiqu.* Vnc. i. *hellebor. albi* Drach. j. *ſulph. citrini* Vnc. ſem. Miſce.

Aut albumen oui coctione induratum imponatur in acetum vini, horis 6. poſtea ſub ſomnum oculis imponatur. Vbi mane remouetur, pediculi inhærentes ſimul extrahuntur. Tolluntur etiam pediculi, ſi palpebra fricetur corio, vel panno xylino, quo aurifabri vaſa recens inaurata extergere ſolent. Vel fumus argenti viui, ore tamen ac naſo diligenter clauſis, & panno obvolutis, palpebris excipiatur.

De Ciliorum vitiis.

Ciliorum vitia. Affectiones τῶν βλεφαρίδων, qui palpebrarum pili ſunt, hæ præcipuè enumerantur. 1. Inuerſio eorum: quia vel pili ipſi à ſiccitate intorquentur, vel pori per quos enaſcuntur, tortuoſi redditi ſunt, vel palpebra verſus oculos ad interiora eſt incuruata; quod vitium φαλάγγωσις & πτῶσις, ſeu laxatio & lapſus palpebræ nominatur; vel radix pili vnius ab alterius radice impedita pilum intrò reflectit. 2. Illorum abundantia, quod vitium in genere τριχίασις appellatur. 3. Eorundem defectus qui μαδάρωσις & μίλφωσις nominatur. 4. Color alienus, vt cùm pili albeſcunt, vel ob defectum humidi nutrientis, (& tum in extremitate albeſcere incipiunt) ex diuturna ægritudine; vel ob præſentiam materiæ phlegmaticæ in radice pilorum ſitum quaſi contrahentis, vt in canitie; vel denique ob cutem vitiligine albâ laborantem; de quibus iam dicendum.

Φαλάγγωσις.

Φαλάγγωσις, ἀπὸ τοῦ τῶν τριχῶν φάλαγγος, id eſt, *à pilorum acie* ita dicta, non vno modo apud Autores accipitur. Aliàs enim ſumitur pro eo palpebrarum affectu, cùm cilium intrò ſpectat, pilorum acie ſimul cum eo conuerſa, ſic vt pili oculos pungant, ſeu, vt Aëtius, *tetrabil. 2. ſerm. 2. cap. 66.* habet, eſt palpebræ χάλασις cùm palpebræ ita laxantur, vt eorum extremitates intrò vergant, vt pili non facilè appareant, niſi quis eas attollat; vt ita in φαλαγγώσει hoc modo ſumptâ nulli pili noui, vt in τριχιάσει naſcantur, ſed naturales ſaltem intrò vergant & pungant. Galenus tamen, *in Iſagoge* φαλάγγωσιν eſſe dicit, cùm pilorum duplex, triplexve acies in ſuperiore palpebra præter naturam ſubnaſcitur; vt tum τῆς τριχιάσεως ſpecies ſit φαλάγγωσις.

Sed de priore modo ſumpta φαλαγγώσει primò agemus, quæ & πτῶσις, ſeu palpebræ laxatio & caſus appellatur. Ortum autem habet hoc malum vel ab humoribus pituitoſis palpebram occupantibus, eâmque deprimentibus; vel ab exſiccatione cartilaginis in palpebris, & hanc ſequente cutis corrugatione, & verſus cilia depreſſione.

Quod malum, quia non ſolùm turpitudinem in facie parit, ſed & quia cilia inuerſa oculos pungunt, non negligendum eſt.

Vniuerſali autem corporis euacuatione præmiſſa, oculus fomentetur hoc ſacculo.

℞. *Nucleorum nucis iuglandis* Vnc. j. *ſem. fœnigræc. lini, rad. altheæ*, an. Vnc. ſem. *verbenæ* Drach. ij. Includantur ſacculo, qui calefiat in aceto, & palpebris imponatur.

Vel ℞. *Fermentum*, magnitudine oui, *pulueris magnetis* Drach. i. *alumin. ſuccini, nucum cupreſſi*, an. Drach. ß.

Mixta omnia noctu palpebræ imponantur.

Si malum medicamentis non cedat, opera chirurgica adhibenda; de qua videatur Celſus, *lib. 7. cap. 7.* Paulus, *lib. 6. cap. 13.* Arculanus palpebram exteriore parte ſcindit, eámque contrahendo verſus exteriora & ſuperiora, ita ſuit nectitque, vt tarſus prominens pilos inuerſos ſecum ad exteriora ab oculi contactu auertat. Nonnulli alium modum vſurpant. Fiat retinaculum ferreum conuenientis figuræ, & poſtea digitis duobus palpebra relaxata, quantum opus, & potiùs plus quàm minùs, attollatur, & retinaculum ferreum applicetur, trochleâ verſus aures conuerſa, retinaculum hoc ſingulis diebus acutiùs conſtringitur, vt palpebræ pars illa retinaculo incluſa tandem abſcindatur, & à reliqua ſeparetur, quod tamen vix trium ſeptimanarum vel menſis ſpatio accidit; idque vt eò faciliùs fiat, bis ſingulis diebus locus oleo hyperici illinatur. Vbi pars illa palpebræ ſeparata fuerit, eodem oleo, addito pauxillo pinguedinis lucij, curatur.

Τριχίασις

Trichiaſis palpebrarũ.

Si verò pili præternaturales in palpebris naſcuntur, & ſub pilis naturalibus exorti, ac intrò ruentes tunicas oculorum pungunt, vitium id Græcis in genere τριχίασις nominatur, cuius ſpecies ſunt διστιχίασις, ſeu duplex ordo pilorum, & φαλάγγωσις, cùm multiplex ordo, & quaſi acies pilorum ſubnaſcitur.

Generantur autem hi pili ſuperflui ex humoribus pilos nutrientibus ad palpebratum extremitates fluentibus. Vt enim terra pluuiis nimis irrigata, luxurians quaſi, plurima plantas profert: ita etiam ſi ad palpebras copioſi humores, minimè tamen mordaces, confluant, plures pili proueniunt. Occaſionem etiam huic malo præbent interdum tumores diuturni, vel deligatio diuturnior, à quâ cilia intus comprimuntur; vnde maior ad radices pilorum humorum affluxus concitatur.

Malum hoc non eſt contemnendum; cùm pili iſti luxuriantes oculos pungant, & acutos dolores pariant, ac affluxum humorum ad oculos concitent, tandémque cæcitatem inducant. Vnde τριχίασις in palpebris, cæcitatis imminentis plerumque indicium eſt.

Curatio.

Triplex verò pilos ſuperfluos in palpebris curandi ratio eſt. Primò, ſi euellantur, & ea medicamenta, quæ pilorum generationem prohibent, poſtea adhibeantur. Deinde, ſi pili per medicamenta corrodantur. Tertiò, ſi ſectione tollantur.

Curandi ratio prima.

Primum modum quod attinet, vbi pili ſuperflui & oculos pungentes, ſeu plures, ſeu pauciores adſunt, volſellâ euellendi ſunt. Danda verò opera, vt pili toti euellantur. Nam ſi abrumpantur, plus pungunt, quàm ſi integri eſſent. Poſtea verò loco, è quo pili euulſi ſunt, adhibenda ea, quæ pilos renaſci prohibeant; qualia ſunt, ſanguis muſcæ caninæ, quam Coſſum nominant, item ranarum viridium ſanguis: vel adhibeatur rubigo ferri cum ſaliua hominis ieiuni; vel ſpuma maris cum aqua pſyllij; vel erinacei terreſtris fel & ſanguis cum modico caſtoreo.

Vel ℞. *Rad. mandragoræ* Drach. vi. *ſem. perſicariæ* Vnc. ſem. *camphor.* Scrup. ſem. *aceti* cochlear. i.

Miſce in mortario, & ſuccus exprimatur, quo pori, è quo pili euulſi ſunt, illinantur.

Vel ℞. *Succi chondrillæ* Vnc. ſem. *maſtich.* Drach. j. *aceti, alumin. vſti*, an. Drach. ſem. M.

Vel ℞. *Cineris erinacei terreſtris*, Vnc. ſem. *rubigin. ferri* Drach. ij. *cineris ouorum formicarum*, Vnc. j. F. Puluis, quo pori, è quibus pili euulſi, conſpergantur. Plura vide apud Aëtium.

Secunda.

Si medicamentis pilorum generatio prohiberi non poſſit, nonnulli corroſiuis medicamentis eos exſtirpare conantur. Ægrum ſupinum in ſcamnum ponunt, & linteum, cruris vel brachij craſſitie contortum, ceruici ſupponunt, vt caput verſus dorſum propendeat. Hinc palpebras aperiunt, & goſſypio oculi globum tegunt, ne à corroſiuo medicamento lædatur. Poſtea luxuriantibus pilis corroſiuum medicamentum illinunt, ægrumque ita ſupinum horæ quadrantis dimidij ſpatio iacere ſinunt. Poſtea linteo vel ſpongiâ munda medicamentum corroſiuum diligenter abſtergunt, & aquâ, quæ poſtea proponetur, ad palpebras ſanandas vtuntur.

Corroſiua medicamenta talia ſunt ſequentia.

℞. *Calcis viuæ, vitrioli albi, cupri ſeu æris ſquammæ, cineris montani*, an. Vnc. i. *viridis æris, ſal. gemmæ, Saturn. aluminis*, an. Drach. ſem. F. Puluis, cui in olla vitreata affunde acetum acerrimum, vt fiat mixtura pultis inſtar: hinc coquantur ad ſiccitatem; iterum pulueriſentur, iterúmque nouum acetum affundatur, & ad ſiccitatem coquantur, idque ſexies repetatur. Tandem pulueriſentur, & in vitro puluis aſſeruetur. Quo vti vbi volueris, affunde aceti roſati, q. ſ. vt fiat miſtura inſtar pultis. Calefiat ſuper igne, & pilis ſuperfluis illinatur.

Vel ℞. *Calcis viuæ, cineris montani, vitriol. albi*, an. Vnc. iiij. *ſal. ammoniac.* Vnc. iij. In olla vitreata affundatur acetum, & coquatur ad dimidias. Hinc ponatur in cella octo diebus, vt ſubſideat. Clarum effundatur, & in vitro ſeruetur: cui vſus tempore admiſce puluerem calcis viuæ, vt fiat inſtar pultis liquidioris, & mixturâ calefactâ palpebra, ſeu locus pilorum inungatur.

Aqua, quæ poſt corroſiuum adhibetur, hæc eſt:

℞. *Aquæ* cantharum dimidium, *aceti cereuiſiæ* ℥. ix.

Simul coqu. ac dum calent, adde *lythargyri argenti, ceruſſ.* an. Vnc. ſem. *thuris, maſtich. oculor. cancri*, an. ℥. ij. *camph. ſalis*, an. Drach. j.

Colentur, & liquore locus poſt corroſiuum amotum bis de die illinatur.

Tertia curandi ratio fit per ſectionem. Modum prolixè docet Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 69.* Recentiores Chirurgi duobus modis vtuntur. Nonnulli acu incuruâ filum ſericum ducente palpebram perforant tribus locis. Hinc filis ſimul apprehenſis palpebram attollunt & ducunt, & poſt fila palpebræ partem radices pilorum continentem nouacula abſcindunt.

Verùm cùm ob perforationem hanc triplicem, hic curandi modus tardior & moleſtior ſit, commodius eſt, ſi forcipe lato palpebræ pars ea, quæ pilorum radices continet, prehendatur, & forcipe pars palpebræ, quouſque radices pilorum ſe extendunt, abſcindatur. Factâ ſectione albumen oui conquaſſatum cum hapſo lini imponatur: poſtea ablato albumine oui, medicamenta ad vulnus conglutinandum idonea, ac ſi opus ſit, etiam aquæ pilorum regenerationem prohibentes imponantur. Vide Hier. Fabricium, *de operat. Chirurg.*

De Pilorum defluuio.

Pilorum à palpebris defluuium.

Contrà nonnunquam pili è palpebris decidunt, quod vitium μαδάρωσις & μίλφωσις, pilorum palpebræ defluuium, caſus pilorum, & glabrities palpebrarum appellatur. Ortum habet hoc malum ex vitioſis & acribus humoribus ad ciliorum radices confluentibus; vnde alimento deſtituuntur, & pilorum radices eroduntur. Sæpe id accidit poſt febres malignas, poſt quas interdum non ſolùm pili capitis, ſed & palpebrarum decidunt.

Corporis totius priùs ratione habitâ, adhibeatur hoc Vnguentum.

℞. *Plumbi vſti* Vnc. ß. *nucleorum dactylorum combuſtor.* Drach. v. *ſpic. Indic.* Drach. i. ß. ♁. ij. *calcinat. piper. nigri*, an. Drach. i. *pingued. vrſi*, q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Muſcarum combuſtarum* Drach. ij. *ſtercoris hirudinis, lapid. lazuli, ſpic. Indic.* an. Drach. i. *mellis deſpumati* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei lini* Vnc. i. *ſeui hircini, pinguedinis vrſi*, an. Vnc. ſem. *ſtercoris murium, dactylorum combuſtor.* an. ʒ. i. Miſce. Vide Aëtium, *tetrab. 2. ſerm. 3. cap. 78.*

Mollities Ciliorum.

Mollities ciliorum.

Nonnunquam & cilia nimis tenera aut flexibilia ſunt, nec rectâ ſuccreſcunt, ſed in oculos delabuntur, & dolores ac lachrymas concitant.

Ortum habet hoc vitium ab humore pituitoſo, cartilaginem palpebrarum, & ciliorum radices occupante.

Corpus conuenienter euacuetur, & affluxus humorum veſicatoriis, ac aliis modis prohibeatur, atque oculi internis medicamentis confortentur. Hinc Aquâ iſtâ palpebræ abluantur:

℞. *Fol. quercus, verbenæ*, an. M. i. *viſci è pyro, fol. buxi, germinum iuniperi, aluminis*, an. M. ii. ß.

Affundatur aceti & aquæ pluuialis, ana q. ſ. diſtillentur in veſicâ; aquâ palpebræ illinantur bis de die. Vel potiùs quantitate aluminis immutatâ fiat decoctum, quod efficacius eſt. Hinc cilia gummi Arabico lentè illinantur. Vide etiam Aëtium, *tetrab. 2. ſerm. 3. cap. 68.*

Πτίλωσις.

Πτίλωσις.

Compoſitum ἐκ τῆς μαδαρώσεως, καὶ τῆς σκληροφθαλμίας, hoc eſt, *ex pilorum defluuio, & palpebrarum duritie*, malum eſt πτίλωσις. In μαδαρώσει enim ſimplex ſaltem pilorum in palpebris defluuium eſt: In πτιλώσει verò ſimul adeſt craſſities, calloſitas, & rubor, palpebræque turgent, rubent, & lucidæ fiunt.

Cauſſa eſt vel ſanguis aduſtus, vel pituita ſalſa, vel bilis, vel melancholia aduſta, aut humores hi mixti, qui palpebras occupant, in tumorem attollunt, & pilorum radices corrodunt. Malum familiare iis, qui luem veneream patiuntur, aut paſſi ſunt.

Curatur hoc malum, ſi corpore vniuerſo euacuato priùs, palpebris humectantia & emollientia, & naturalem temperiem, ipſis reſtituentia, applicentur, ex portulaca cum lacte cocta mucilag. ſemin. lini & cydonior. Poſtea imponantur ea, quæ ad pilorum defluuium antea ſunt propoſita.

CAPVT IX.

De Palpebrarum Liuore, Contuſione & Percuſſione, Vulneribus, & aliis à cauſſis externis læſionibus.

Palpebrarum vulnus.

ACcidit tandem, vt palpebræ à variis cauſſis externis lædantur, percutiantur, contundantur, vulnerentur. Si vulnus ſit in palpebris ſolùm, curatur vt alia vulnera. Quia tamen palpebræ facilè intumeſcunt, ad id prohibendum, imponendum album en oui cum momento boli Armeni in aq. roſarum diſſolutum, & linteolo vel hapſo lini exceptum. Si liber, poteſt & momentum croci ac aluminis addi.

Poſtea oleo hyperici, vel alio vnguento conuenienti, aut emplaſtro diapalmæ vulnus conglutinandum. Vtile eſt etiam lac virginis, vel vnguentum ex ſaccharo Saturn. Efficax eſt etiam hoc Emplaſtrum.

℞. *Ceræ ol. melilot.* an. Vnc. i. *cumini* Vnc. ſem. *camphoræ* Drach. i. Cera & oleum ſuper igne liqueſcant: deinde reliqua addantur.

Liuor.

Sæpè verò, à contuſione & percuſſione palpebræ quidem non vulnerantur, ſed liuorem ſaltem contrahunt. Imò ſæpe accidit, vt etiamſi oculus læſus non ſit, ſed pars ſaltem vicina concutiatur, nihilominus ſanguine palpebræ ſuffundantur. Si ergo oculus ſit percuſſus, & liuor metuatur.

℞. *Albumin. ouor.* num. iii. *aq. abſinth.* cochl. iii. *terræ ſigill.* vel *bol. Armen.* Drach. i. Imponantur palpebræ. Vel palpebrá vnguento albo camphorato inungatur.

Tollitur autem liuor ſucco abſinth. cum melle mixto, aut ſucco cyclaminis, aut aloë cum melle mixtâ, aut cumino cum melle mixto, aut cumino & aniſo in aquâ coĉto & impoſito; aut farinâ fabarum, & fœnigræci cum melle mixtâ. Succus etiam radicis ſigilli Salomonis recentis, vel ſiccæ vino maceratæ, liuorem ex ictu, ſeu ſuggillationem in omnibus partibus feliciter tollit.

De Palpebrarum combuſtione.

Palpebrarum combuſtio.

Si palpebræ combuſtæ ſint.

℞. *Aq. verbenæ* ℔. ß. *ſyr. cydonior.* Drach. ii. *fœnigræc.* Drach. i. Extrahatur mucilago, quæ oculo imponatur. Vel vſurpetur aliud ambuſtis conueniens medicamentum.

CAPVT X.

De Symptomatibus, quæ in Motu Palpebrarum accidunt.

Motus palpebrarum læſus.

ATque hactenus pleroſque morbos, qui palpebris accidunt; vt & ſymptomata in qualitatibus mutatis propoſuimus: reſtat, vt de ſymptomatibus, quæ in motu accidunt, dicamus. Cum autem, vt ſuprà dictum, officium palpebrarum ſit, oculos tegere, & nunc aperiri, nunc claudi, provt opus: in motu læſo ſymptomata fiunt, cùm palpebræ aperiri vel claudi, vt debent, non poſſunt, vel vitioſe mouentur.

Palpebras mouendi difficultas.

Aperiri aut claudi non poſſunt palpebræ variis de cauſſis. Aperiri non poſſunt, primò ob tumorem aut inflammationem ſecundò ob coalitum & conglutinationem, vel inter ſe, vel cum aliis partibus, vel ob vulnera claudi non poſſunt in ectropio & λαγοφθάλμῳ. Præterea etiam aperiri vel claudi facilè non poſſunt ob ſiccitatem, vel humorem craſſum & viſcoſum ad ſiccitatem tendentem. Cùm verò de aliis vitiis hactenus dictum ſit, de ea ſaltem difficultate aperiendi & claudendi oculos, quæ à ſiccitate prouenit, dicemus.

De hac autem Difficultate claudendi & aperiendi palpebras, peculiari capite agit Valeſcus de Taranta, vitiúmque hoc *Geſſe* appellat. Accidit hoc malum ab humore viſcoſo, craſſo ad ſiccitatem tendente. Et propterea non adeſt magna lippitudo, nec multus humorum affluxus, ſed quaſi grana quædam, ſeu lemma in grana concreta non multum palpebris vel oculis adhærens requiritur.

Vniuerſalibus præmiſſis fomentetur oculus aquâ tepidâ; vel ex ſemin. fœnigræc. & lini cum lacte muliebri; aut alio mucilago extrahatur, & oculo imponatur: vel mucilago ſem. lini cum cera & oleo roſato miſceatur, & oculo applicetur.

Palpebrarum inſtabilitas.

Deprauati verò motus palpebrarum ſymptoma eſt, quod Græci ἵππον appellant, (quamvis nonnulli totius oculi affectum eſſe malint, de quo infrà, *cap.* 39. dicetur) inſtabilitatem palpebrarum, Germanicè, *das vlinckern, zvvittern, oder fippern der Augen lieder*, cùm palpebræ inordinato motu continuò clauduntur & aperiuntur.

Malum hoc aliquando hæreditarium eſt, aliquando à flatibus accidit; & quidem nunc in vno, nunc in vtroque oculo: quod malum in ſpecie palpitatio, Germanicè, *das Ierch*, nominatur. Aliquando fit à conuulſione, cùm palpebræ verſus exteriorem oculi angulum continuò trahuntur.

Poſteriores hæ duæ cauſſæ proueniunt, cùm palpebrarum muſculi refrigerati ſunt, ob ſanguinis nimiam vel in vulnere capitis, vel per hæmorrhagiam narium detractionem, vel cum à frigore externo muſculi refrigerati ſunt, vel cùm pituitoſus humor ad eas affluit. Accidit etiã malum à terrore, ira, timore.

Si malum ab ortu contractum, & hæreditarium ſit, incurabile eſt. Si ab aliis cauſſis oriatur, vniuerſalibus præmiſſis, & capite euacuato & per medicamenta cùm interna, tum externa roborato, topica quædam applicari poſſunt.

℞. *Origan.* M. v. *ſtœchad. Arabic. calaminthæ*, an. M. iv. *ſpic. Indic.* Vnc. ß. *flor. hyperici* M. ii. Affundatur vini Rhenani cantharus dimid. Stent in infuſione per aliquot dies; poſteà deſtillentur in B. Aquâ poſtea manè & veſperi palpebræ illinantur.

Vel ℞. *Medullæ tauri* Vnc. i. ß. *vnguenti martiati, olei ex auellanis expreſſ.* an. Drach. vi. *pinguedin. anatis, ol. piceæ*, an. Vnc. ſem. Miſce.

CAPVT XI.

De iis quæ in oculos inciderunt, eximendis.

Illapſa in oculos.

POſtquam morbos & ſymptomata, quæ palpebris accidunt, explicauimus antequam ad reliquarum partium oculi morbos accedamus, dicendum aliquid de iis, quæ in oculos illapſa ſunt, & inter palpebras, & corneam atque annatam tunicam hærent. Solent enim & ea, niſi maturè tollantur, multorum malorum, inflammationis, dolorîſque, & quæ hæc ſequuntur, cauſſã eſſe.

Traduntur autem varij modi educendi ea, quæ in oculos inciderunt. Vulgus vtramque palpebram trahere iubet ſuperiorem alterâ manu deorſum, inferiorem altera manu ſurſum, atque interea oculum ad ſuperiora intus voluere, aut ex ore alterius, vel ſiphone paruo inſufflare aquam ſimpl. vel ſaccharatam, vel hydromel, vel lac recens multum inſpergere, quo id quod incidit, eluatur, præſertim ſi acre & mordax fuerit. Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 3. *cap.* 10. & 17. altero oculo clauſo, & qui affectus eſt, aperto, culicem vel aliud animaculum illapſum, ſua ſponte exiturum ſcribit. Alij ſpiritum, ore & naribus clauſo, tamdiu retinere iubent, donec oculi lachrymentur: ita fore, vt cum lachrymis eiiciatur id, quod moleſtum eſt. Aut ſternutationem cient, ac nare alterâ appoſito digito obſtructa, per alteram ſub affecto oculo vehementius exſufflant. Rhaſes cotonem ſtylo alligat quem in reſina pini intinctum molliter ducit per oculum, palpebra altera eleuata, vt reſinæ viſciditate res apprehenſa ſimul extrahatur. Vel ſumatur reſina alba, vel cera, & extremitate vna nonnihil emolliatur, ac ſub palpebram immittatur, & per oculum molliter ducatur, vt quod in oculo eſt, ei adhæreat. Succinum quoque ad pannum affricatur, donec incaleſcat, quo ſupra oculum poſito, palea, pilus, vel puluiſculus attrahatur, vt ferrum à magnete. Vel ſub palpebras ſubiiciatur ſapphirus politus, aut margarita rotunda, aut lapis chelidonius, aut oculus cancri læuis. Poſſunt etiam varia inſtrumenta parari, quibus palpebris eleuatis res aliena educitur. Quæ autem, vt acuta, oculo aliis ſunt infixa, volſella vel forcipe ſubtili blande extrahantur, ita, ne in obliquum contorta frangantur. Poſtea, ſi opus, hinc liquor inſtilletur.

℞. *Aq. cichor* ℥. j. ß. *plantag.* Drach. vi. *ſuccini albi, thuris*, an. Drach. ß. *camphor.* Scrup. ß.

Miſce, & per linteum colentur. Si calx viua in oculum inciderit, albumen cui infuſum vim eius vſtoriam obtundet; poſtea aqua vel lacte calx eluatur. Vide de his Aëtium, *loc. allegat.* & *Inſtit. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 10.

De morbis Tunicæ Annatæ ſeu coniunctiuæ.

CAPVT XII.

De Ophthalmia.

Ophthalmia.

INter oculi partes occurrit primò tunica alba, annata ſeu coniunctiua dicta, quæ & ipſa variis morbis eſt obnoxia: inter quos primus eſt Ophthalmia, Celſo Lippitudo dicta, quòd in eo lachrymæ feruidæ ex oculis ſtillare ſolent. Nonnulli tamen inter ophthalmiam, & lippitudinem diſtinguendum cenſent. Et ſanè non nego, eſſe aliquam inter lippitudinem & ophthalmiã, quæ hodie ita dicitur, differentiam: interim & hoc verum eſt, Celſum ophthalmiam veram nomine lippitudinis expreſſiſſe. Neque in lippitudine, quæ continuus vitioſorum humorum ad oculum fluxus eſt, & ſæpè pluribus annis durat, quod non accidit in vera ophthalmia omnis inflammatio abeſſe videtur; id quod rubedo & oculorum dolor indicat. Ideóque lippitudo ophthalmiæ nothæ ſpecies quædam eſt. Adſcribitur autem ab autoribus ophthalmia annatæ tunicæ, quod in ea maximè ſit conſpicua. Interdum tamen totus oculus etiam inflammatur. Malum frequens, magnique momenti, ob dolores ſæuos, cum quibus eſt coniunctum, & mala alia, in quæ degenerare poteſt. Accepit autem nomen à loco affecto, vt nonnulli alij morbi etiam teſte Galeno, 2. *meth. med. cap.* 2.

Annatæ oculi tunicæ inflammatio.

Eſtque inflammatio annatæ ſeu albæ tunicæ, cum rubore, ardore, dolore & lachrymis, orta à ſanguine acri, venulas tunicæ illius occupante & diſtendente. Cùm enim annata oculi tunica, quæ eſt quaſi ligamentum quoddam cum muſculis,

oculos

oculos in ſua ſede continens, pericranij partibus vicinis connexa ſit, facilè fieri poteſt, vt è venis capitis & temporum ſanguis præter naturam ad eam confluat, & ibi inflammationem excitet. Vnde accidit, quòd in graui ophthalmia dolor capiti, & partibus oculo vicinis communicatur. Quamuis verò in oculo ſano venæ illæ tam exiles ſint, vt nullæ appareant: ſanguine tamen præter modum & naturam refertæ, in conſpectum ſeſe dant, & ob annatæ albedinem ſeſe facilè produnt, & ob membranæ tenſionem, humoriſque acrimoniam, membrique illius exquiſitum ſenſum, grauiſſimi dolores oriuntur. Itaque morbus eſt inflammatio: pars affecta, oculi tunica annata ſeu coniunctiua, quæ per ſe afficitur; per accidens verò etiam oculus. Quod ſi verò inflammatio ita magna ſit, vt alias etiam oculi partes occupet, totius inſtrumenti morbus eſt. Nonnunquam enim humores in alias ſimul oculorum tunicas, vt duram & corneam, fluunt, qui, niſi per medicamenta idonea reſoluantur, vel alio modo expurgentur, ſæpius ſuppurati abſceſſum & vlcus faciunt, periculúmque de oculi amiſſione inducunt; vel non ſuppurati diuturnum malum excitare, tandémque pupillam obſcurantes, vel viſus hebetudinem, vel omnimodam cæcitatem parere poſſunt. Imò interdum tanta eſt inflammatio, vt vicinæ etiam oculo partes in conſenſum trahantur.

Cauſſa.

Cauſſa huius mali proxima & continens eſt ſanguis, humoréſque calidi, acres & vitioſi, ſanguini permiſti, & per venas tunicæ annatæ diſperſi, eáſque diſtendentes. Humores autem hi vel per ῥευματισμὸν, quod plerumque fit, è vaſis capitis vicinis in tunicam annatam deriuantur; vel per συναθροισμὸν, ex crudo aut corrupto oculi aut tunicæ ipſius nutrimento, ibidem colliguntur. Monent tamen nonnulli, vix fieri poſſe, vt per συναθροισμὸν excrementorum oculi Ophthalmia generetur; cùm ob exercitationem & motum ferè continuum, eorum reſolutio & diſcuſſio fiat. Sunt autem illi humores frequentiſſ. ſanguis cum admixta bile vel ſero, rariùs pituita & humor melancholicus.

Antecedens cauſſa eſt non ſolùm plethora, ſed & cacochymia, humoréſque vitioſi in corpore geniti, qui ad caput ſeu tranſmiſſi, ſeu attracti per venas, quæ in pericranium & vicinos muſculos diſperguntur, & hinc in annatam oculi tunicam propagantur, in hæc loca effunduntur. Idque nonnunquam accidit nulla cauſsâ externâ & procatarcticâ accedente, ſed ſolùm quia natura, copiâ vel quantitate ſanguinis ac humorum irritata, ſanguinem cum vitioſis humoribus ad has partes mittit; id quod ſæpe in declinatione febrium quarundam, aliquando etiam extra eas, accidere ſolet.

Nonnunquam cauſſa externa accedit, quæ fluxionem irritat, vt ſunt, aëris conſtitutio frigidam aquiloniam ſequens, pluuialis & auſtralis, fumi acres, puluis, réſque aliæ in oculos illapſæ, oleum item, acetum, vel alius liquor acris infuſus, apum, erucarum, formicarum, & ſimilium inſectorum ictus vel contactus, vt & ab vrtica, eſula, & ſimilibus plantis acribus contractus dolor, Solis ardor, aut ignis calor, vini potentioris immodicus vſus, ictus, caſus, & quæcunque oculum debilitare, aut calore vel dolore humores acres ad oculos attrahere valent. Imò etſi nulla inſignis in corpore plethora vel cacochymia adſit: tamen æſtus Solis, calor balnei, aër, ventus, fumi, puluis, ictus, & ſimile, cauſſæ, vt ſanguis præter naturam ad oculum confluat, facere poſſunt. De cauſſis etiam loquitur *aphor.* 11. *ſect.* 3. *Si hyems ſicca & aquilonia, vel pluuioſum & auſtrale fuerit, æſtate ophthalmias fieri neceſſe eſt; mulieribus præſertim & viris naturâ humidioribus. Contrà ſi hyems auſtrina & pluuioſa fuerit, & ver ſiccum & aquilonium, opthalmiæ ſiccæ fiunt.* 3. *aphor.* 12.

Videtur quidem de cauſſis Ophthalmiæ apud Autores quædam opinionum diſcrepantia eſſe, dum alij à ſolo ſanguine ophthalmiam fieri dicunt, vtpote quæ eſt Inflammatio, quæ eſt tumor ſanguineus: alij verò ab aliis etiam humoribus eam generari ſtatuunt. Verùm facilis eſt conciliatio. Cùm enim Ophthalmia ſit inflammatio, omnino concedendum, nullam ophthalmiam fieri ſine ſanguine, atque ipſe oculi color rubicundus, ſanguinem ſatis arguit; neque humores craſſiores ſoli ad anguſtas haſce venas ſeſe penetrare poſſunt. Interim ſanguis non ſemper cauſſa principalis eſt, ſed nonnunquam vehiculum potiùs reliquorum humorum ad oculum confluentium. Etenim quando Ophthalmia à cauſſis euidentibus, vt vento, fumo, puluere, ictu, & ſimilibus originem habet, ſanguis quidem affluens præcipua cauſſa eſt. Vbi verò à cauſſa interna & humorum vitio, naturâ humores ad hanc partem mittente, Ophthalmia oritur, ibi etiam alij humores ophthalmiæ cauſſa eſſe poſſunt; quod vel doloris diuerſitas docet: qui tamen cùm ſanguini miſceantur in venis, eum in conſenſum trahunt, ſanguiſque ipſe dolore ad partem affectam attrahitur. Sunt tamen hi humores præcipuè ſeroſi & bilioſi, quod ipſæ lachrymæ ſatis teſtantur. Vnde ad ophthalmiam magis diſpoſiti ſunt, qui humoribus bilioſis ac ſeroſis abundant. Oculi etiam magni & extra prominentes cùm ſint calidæ & humidæ naturæ, venáſque ampliores habeant, & effluentem materiam facilè ſuſcipiant, frequentiùs lippitudine corripiuntur.

Differentiæ.

Differt verò Ophthalmia ſecundùm gradus præcipuè, quos etiam nominibus Autores diſtinguunt. Si enim plegmones ſolum initium quaſi adſit, cùm ſcilicet oculus humidior reddi, rubere, calere, & nõnihil dolere incipit, idque ferè à cauſsâ euidente, Sole, igne fumo, puluere, vini potu, Τάραξις ſeu perturbatio, & Ophthalmia notha, vel potiùs leuis nominatur. Si verò inflammatio, calor, & dolor maior ſit, & lachrymæ copioſæ, ac ab internis præcipuè cauſſis oriatur, Ophthalmia vera dicitur. Si autem tanta ſit inflammatio, vt & palpebræ ſimul afficiantur, & quaſi inuertantur, nec claudi poſſint, albúmque ſupra oculi nigrum intumeſcat, vel etiam illi obducatur, ita vt nigro ſubſidente, albóque rubeſcente eminente veluti hiatus in oculo appareat, χήμωσις dicitur, ἀπὸ τῆς χήμης, *hiatu*.

Τάραξις oculi.

χήμωσις.

Eſt & differentia quædam ratione humoris, quòd alia à ſanguine præcipuè, alia à bile, alia à melancholia eſſe dicitur.

Eſt etiam Ophthalmia quædam periodica, interuallis quibuſdam temporum rediens, teſte Galeno, 2. *de differ. febr. cap.* 11. familiaris iis, quibus caput calidum & humidum eſt, faciléque impletur, & oculi debiles ſunt, fluxionibúſque obnoxii. In iis propter recurſus mali crebros, dolorúmque & ardorum vehementiam oculi tandem contabeſcunt, acie videndi prorſus deficiente, quam tabidam Ophthalmiam nominant.

Eſt quoque contagioſa Ophthalmia quædam, Galeno teſte, 1. *de differ. febr. cap.* 2. Sparſa enim obtutu oculorum ſemina contagionis putridæ, ob naturæ cognationem ſpiritus humoréſque oculorum ſanorum ſimili labe inficiunt ac contaminant.

Tandem etiam differt Ophthalmia ſecundum tempora: Principium enim eſt, quando humor tenuis ac plurimus defluit, augmentum quando dolor augetur, & humor fit craſſior: ſtatus, cùm ſigna coctionis magis apparent, & excrementa ita fiunt craſſa, vt etiam dormientium palpebræ ab iis conglutinentur, Declinatio denique eſt, cùm ſymptomata fiunt remiſſiora.

Signa Diagnoſtica.

Ophthalmia ipſa cognitu facilis eſt. Venæ enim exiles tunicæ annatæ tenduntur, & tument, atque inde oculus rubet, ardor & dolor in eo percipitur, lacrymæ & ſordes adſunt.

Sed & differentiæ ſignis diſcernuntur. Si enim oculi calidiores ſaltem appareant, idque à cauſſa externa, τάραξις erit. Si præterea dolor grauis adſit, & tumor ac ardor, & lachrymæ copioſæ, Ophthalmia cenſebitur. Quod ſi denique hæc omnia ingraueſcant, vt palpebræ etiam ſimul afficiantur, & quaſi inuertantur, χήμωσις nominabitur.

Quoad ſigna cauſſarum, humorem, mali cauſſam, non ſolùm monſtrat temperatura corporis, ætas, regionis aëriſque conſtitutio, victus ratio; ſed & alia ſigna proximam cauſſam demonſtrant. Si enim à plethora ſit Ophthalmia, facies rubet, tumor euidens eſt, venæ apparent amplæ, nec lachrymæ ſunt adeò mordaces, nec dolor adeò vehemens. Si à bile eſt Ophthalmia, rubedo non eſt adeò magna, ſed lachrymæ acres ac dolor vehemens, ita vt oculi quaſi vri videantur. Si ab humore pituitoſo eſt Ophthalmia, rubedo, calor, & dolor eſt remiſſior, ac potius ſenſus grauitatis, & lachrymæ non ſunt adeò mordaces; niſi à pituita ſalſa ſit malum, ac palpebræ noctu quaſi viſco conglutinantur, vt non poſſint aperiri. Si ab humore melancholico, palpebræ nocte non adeò conglutinantur, lachrymæ ſunt paucæ, tumor paruus, morbus diuturnus eſt & contumax.

Signa cauſſarum.

Nec inutile eſt diſcernere, an ophthalmia à cauſſis internis, an verò euidentibus originem habeat. Si cauſſa externa præceſſit, ea facilè ex ægri relatione cognoſcitur. Si verò illa abſit, pars affecta & mandans diligenter inueſtiganda eſt, vt humor vitioſus ſubtrahatur, eiúſque generatio impediatur. Niſi enim hoc fiat, ſæpius recurrere ſolet ophthalmia. Quod autem membrum hîc humorem ſuppeditet, partium affectarum ſigna in ſpecie demonſtrabunt. Neceſſarium quoque eſt inquirere, an per vaſa externa, vel interna, humor ad oculos affluat. Si enim per vaſa externa, & à pericranio humor affluat, tumor, dolor & pulſatio in fronte ac temporibus percipitur. Si verò à vaſis & membranis internis, dolor profundior erit, & multò vehementior pruritus quoque in palato & naribus ſentietur, ac ſternutatio frequens erit.

Tandem quoque tempora morbi ob curationem diſcernenda. Principium ophthalmiæ eſt, vt antea etiam dictum, vbi venæ diſtendi, oculúſque rubere incipit, & lachrymæ ac humor extillans tenuis eſt. In augmento rubor & dolor augetur: quæ in ſtatu omnia ſunt maxima, humórque incraſſari incipit, & ex ſordibus palpebræ conglutinantur. In declinatione omnia maniſeſtè minuuntur.

Prognoſtica.

1. Ophthalmia faciliùs curatur, quæ propriùs ad τάραξιν accedit; difficiliùs, quæ ad χήμωσιν.

2. In regionibus & temporibus frigidis etſi ophthalmiæ rariores ſunt difficiliùs tamen tolluntur, ob membri adſtrictionem. Contrarium fit in regionibus & temporibus calidis, teſte Auicenna.

3. Ophthalmia in pueris, ſi cætera paria ſint, difficiliùs curatur; quoniam tractari commodè nequit: & pueri caput imbecillum excrementiſque plenum habent, ſicut & ſenes.

4. Ophthalmia per conſenſum à dura & pia matre, & à partibus intra cranium contentis, ſæuiora habet ſymptomata, & difficiliùs curatur, quàm ea, quæ fit per conſenſum ab externis.

5. Hinc

5. Hinc ſi ad Ophthalmiam ab affluxu per venas frontis & temporum, accédat fluxio noua ex venis internis & meningibus cerebri, grauior fit affectus, quo oculi ſæpe ſuâ ſede extruduntur.

6. Dolor diu perſeuerans in ophthalmia peſſimum ſignum eſt. Materiam enim aut corrodentem, aut vehementer diſtendentem, aut ſuppurantem arguit. Periculum igitur eſt, ne vel exeſis vel ruptis oculi tunicis, atque corneá in primis exulceratâ, cæcitas ſequatur; aut, quod mitius malum eſt, ſuffuſio expectanda erit, craſſo humore circa pupillam concreſcente. Galenus 3. *meth. med. cap.* 3. etiam pupillæ dilatationem ac tabem, & *ῥυπίδων*, hoc eſt, *corruptionem*, addit, præſertim ex refrigerantium nimio & intempeſtiuo ad oculum vſu.

7. Ophthalmia, in qua lachrymæ copioſiores, eæque mordaces, citiùs ad finem peruenit, teſte Auicenna: at grana ſordium in oculo parua deteriora ſunt; quia maturationis tarditatem ſignificant, teſte eodem.

8. *Ophthalmia laborantem, alui profluuium ſuperueniens, liberat*, 6. *Aphor.* 17. Retrahitur enim deorſum, & euacuatur cauſſa mali antecedens; ideóque Medicus naturæ exemplo curabit ophthalmias per clyſteres & medicamenta purgantia. Plura Prognoſtica videantur apud Celſum, *lib. 6. init. cap. 6.*

Indicationes.

Cûm Ophthalmia ſit inflammatio, omnes, quæ ab inflammatione ſumuntur, indicationes hîc locum habent. nimirum primò, ne humores ophthalmiam generantes ad oculum affluant, cauendum. Itaque ſi cauſſæ quædam externæ præceſſerint vel adſint, eæ omnes primò amouendæ. Fruſtra enim hic omnia alia auxilia adhibentur, niſi cauſſæ illæ omnes amotæ fuerint. Si verò à cauſis internis ſolùm ophthalmia proueniat, inflammationis incrementum, remotâ cauſsâ antecedente, prohibendum. Id quod fit, totum corpus & caput, ſi opus ſit, euacuando, humores ad oculum affluentes reuellendo, & repellendo. Deinde quod influxit, tollendum, & cauſſa continente ſublatâ, morbus ipſe ſanandus; id quod repellentibus & reſoluentibus peragitur. Et quidem cùm, vt antea diximus, non idem ſemper humor ophthalmiam excitet, ad humoris naturam & vitium medicamenta accommodanda.

Secundam indicationem ſuppeditat locus affectus, qui eſt oculus. Cùm enim oculus ſenſu exquiſitiſſimo ſit præditus, mitiſſimis medicamentis, & quæ minimè dolorem inferant, tractandus. Et propterea ab oleis in omnibus oculorum affectionibus abſtinendum; cùm dolores & inflamationes pariant.

Tertiò, etſi dolor ſit inter ſymptomata, quæ ablatâ cauſſa ceſſant: tamen cùm ob vehementiam interdum ita vrgeat, vt cauſſæ ablatio exſpectari non poſſit, anodyna tum poſtula.

Regulæ quædam generales in medicamemtorum Ophthalmicorum vſu obſeruandæ.

Regulæ in oculis curandis obſeruandæ.

Quæ omnia vt planiora fiant, & vt medicamenta, quæ his indicationibus reſpondent, rectè vſurpentur, generales quædam Regulæ in Ophthalmiæ curatione obſeruandæ ſunt.

I. Topica oculis ſtatim ab initio non adhibeantur, quia ſæpe ſolis euacuationibus vniuerſalibus leuior ophthalmia ſanatur. Quòd ſi dolor vrget, ita vt affluxus maior metuendus ſit, & virium per vigilias deiectio, ille externis anodynis mitigetur. Et omnino vſus medicamentorum topicorum ſit parcior, mónetque Mercatus, *lib. 1. de capit. morb. cap.* 2. quamuis plurima paſſim præſcripta ſint remedia, non omnibus ac plurimis aut ſemper vtendum eſſe; cùm plus ſæpe promittant boni, quàm præſtent, vt Galenus ait, additque: *Scio profectò, plurimos in omnimodam cæcitatem deductos eſſe, copiâ medicamentorum potius, quàm defectu. Neque enim oculi ſemper vtilia medicamenta ſine incommodo ferunt, nedum quæ inordinatè & ſine ratione adhibentur.*

II. Lac muliebre recens, vel aliud, inſtillatum, vel impoſitum oculo, equidem facilè primas inter medicamenta dolorem lenientia obtinet: in eius vſu tamen hæc cautio, monente Aëtio & Auicenna; adhibenda, ne lac oculo diutius inhæreat. Facilè enim à calore oculi corrumpitur, & acrimoniam contrahit. Ideóque ſingulis ferè horis mutandum eſt: Id quod de albumine oui metuendum non eſt.

III. Repellentia, quibus in principio vtimur, eiuſmodi ſint, ne nimiâ frigiditate & adſtrictione ſuâ tunicas oculorum condenſent, poróſque claudant, ſiccitate verò oculos exaſperent, dolorémque ex vtraque cauſſa augeant. Cùm enim à phlegmone, quæ tumor eſt calidus, ſemper aliquid reſoluatur, præſertim in membro raro, cute denſa non tecto, quale eſt oculus, ſi materia illa retineatur, pauca etiam, ſi acrior ſit, morſu; ſi multa, qualiſcunque etiam, tenſione dolorem vehementiorem excitabit. Ideóque lenientia quædam frigidis & abſtergentibus admiſceantur, vt lac, crocus, ſarcocolla.

IV. Opium & Opiata non niſi neceſſitate vrgente, vſurpentur; ſitque eorum vſus neque frequens, neque multus. Etſi enim, quod vulgò putatur, frigiditate non noceant: tamen non ſaltem acrimoniâ ſuâ & mordacitate dolorem augent, ſed etiam ſpiritus opticos incraſſant & hebetant; quod & Galenus obſeruauit, 3. *meth. med. cap. 2.* & *de comp. medic. ſec. loc.*

V. Diligenter quoque in omni oculorum affectione curandum eſt, ne ſuppuratio intùs fiat. Metuendum enim tum foret, ne à detenta ſanie cornea, aut cæteræ oculorum tunicæ corrodantur.

VI. Ophthalmicis remediis ſemper admiſcenda ſunt, quæ à proprietate oculis conducunt.

VII Sint etiam remedia, quæ oculis induntur, à ſordibus diligentiſſimè mundata; & læuiſſime trita atque cribrata, vt aſperitatem deponant. Mordacitatis quoque ſunt expertia. Et proinde ſi mordacitas à calore dependeat, infundantur illa ſæpius in aqua roſarum, endiuiæ, hordei, lacte muliebri: ſi à frigiditate, in decocto paſſularum, caricarum, fœnigræci, meliloti, cum vino ſubdulci. Denique non nimiùm lenta ſint, ne craſſa nimis viſciditate pertinaciùs oculis adhærendo indurentur. Ideóque etſi albumen oui cum aqua roſarum, vel ſimili conquaſſatum, ſit conuenientiſſimum remedium ad repelledum, in oculorum affectibus; tamen videndum, ne talia medicamenta admiſceantur, vnde indureſcat, & oculis pertinaciùs adhæreat. Quod incommodum vt præcaueatur, Ludouicus Septalius; *in Animaduerſ. medicis*, liquore ex albumine oui ad duritiem cocto expreſſo vti mauult. Verùm cùm liquori huic deſit illa vis emplaſtica, quæ albumini conquaſſato ineſt, quâ teſte Galeno 3. *method. med. cap.* 11. in lippitudine vtilis eſt, vt diutius hæreat, & longiore tempore refrigerando repellat: conſultius eſt, albumen oui vſurpare, nihil tamen ei admiſcere, ob quod indurari, & oculo pertinaciùs adhærere poſſit.

VIII. Meſuë *de curat. ægritudinum aurium*, hanc regulam tradit Medicamenta, quæ oculis inſtillantur, ſemper actu frigida eſſe debent; quæ auribus, tepida aut calida, ſiue affectus ipſe ſit calidus, ſiue frigidus. Sed actu frigida oculis ſanis potiùs conueniunt, ad præſeruationem à morbis. In oculo autem phlegmone affecto actu tepida magis ex vſu ſunt, vergentia ad frigiditatem, ſi repellendum, ad caliditatem, ſi diſcutiendum ſit, quo vtroque etiam dolor mitigatur.

Curatio Ophthalmiæ leuioris, ſiue.

ταράξεως.

Ophthalmiæ leuioris à cauſſis externis curatio.

Si à cauſſis externis leuior ophthalmia ortum habeat, eæ primùm, quæcunque ſint, omnes tollendæ. Fruſtra enim omnia alia auxilia adhibentur, niſi cauſſæ illæ omnes remotæ fuerint.

Cauſſis remotis, ſi à calore Solis vel ignis malum originem habeat, oculus fouendus aquâ roſarum, plantaginis cum camphora, vel ſine camphora, lacte muliebri recenti, vel albumine oui conquaſſato cum aqua roſar. Galenus, *in 1. de remediis facilè parabilib. c.* 10. ad calidas ταράξεις commendat fotum oculorum ex ſola poſca, ad frigidas ex vino albo. Et ſi metus ſit, ne malum augeatur, & à cauſſa interna foueatur, etiam ſanguinis & humorum vitioſorum euacuatio inſtituit poteſt. Poſtea cum repellentibus & refrigerantibus decoctum ſeminis fœnigræci flor. meliloti, vel chamæmeli, admiſcendum.

Si à dolore capitis ex Solis æſtu contracto, ophthalmiæ initia ſe produnt, aqua roſarum cum camphora, & ſine camphora, & lac muliebre, non ſolùm oculis inſtillandum, ſed & fronti applicandum. Rabbi Moyſes, 2. *Aphor.* emplaſtrum ex teneris foliis roſarum laudat. Aëtius & Oribaſius hoc in caſu ſuadent, vt æger multum potet, ad conciliandum ſomnum, & coquendam inflammationem. Id quod aliqui de potu vini interpretati ſunt. Sed quia caput antea æſtuat, vini potus largior concedi non poteſt, ſed aquæ, vel alius potus minùs calidus. Contrà ſi à frigore ſit ophthalmia, balneum aquæ tepidæ conuenit, modò caput repletum non ſit. Deinde cibo cocto vinum ſubtile & tenue propinandum.

A fumo & puluere.

Si à vento, fumo, vel puluere incipiat ophthalmia, aquâ dulci, vel lacte tepido oculi abluantur, ægérque in loco obſcuro quieſcat, & det operam vt dormiat. Somnus enim imminentem lippitudinem ſæpius præcauit. Foueatur etiam oculus aquâ roſarum cum pauxillo croci.

Ab ictu & caſu.

Si verò ab ictu vel caſu ſit malum, & inflammatio metuatur, ſanguis ſtatim mittendus. Hinc dolorem ſedantia & repellentia modò propoſita, lac muliebre, aqua roſarum, albumen oui, & ſimilia oculo inſtillentur, & cum linteo mundo oculo imponantur, vel albumen oui cum pauxillo albuminis & boli armeni applicetur. Poſtea vt ſanguis ille è venis in tunicas effuſus diſcutiatur, & macula cruenta in oculo deleatur, ſangui columbæ, turturis, vel hirudinis oculo inſtilletur, vt poſtea de ſuggillatione dicetur.

Ab apum & veſparum ictu.

Si ab apis, veſpæ, crabronum ictu ſit τάραξις.

℞. *Vitricæ mortuæ, ſeu galeopſeos, rad. althéæ, fol. rutæ,* an. M. ß. Contundantur in mortario, exprimatur ſuccus, & addantur *boli Armeni* Drach. ij. & oculo imponatur. Vel ſaltem repellentia ex albumine oui, lacte muliebri, vel aquâ roſar. imponantur. Vulgus ſtatim ab ictu, ferro comprimit oculum, vt non ſolùm ferri frigiditate, ſed & compreſſione affluens humor retrudatur.

A Cantharidum, erucarum, formicarum contactu.

Si à cantharidum, erucarum, formicarum contactu incipiat ophthalmia.

℞. *Cremoris lactis, aquæ endiuiæ*, an. cochlear. ij. *aceti* cochlear. j. *camphor.* Drach. ß. M & imponantur.

Si hiſce remediis ophthalmia à cauſſa externa incipiens non tollatur, reliqua etiam, quæ in vera ophthalmia adhiberi ſolent, vſurpanda.

Curatio

Curatio ophthalmiæ veræ.

Ophthalmiæ Curatio. Venæſectio.

Si à cauſſa interna, vel etiam externa ſit ophthalmia, quam tamen affluxus humorum foueat & augeat, & ſanguis abundet, aluo euacuata, mox vena aperienda eſt, & euacuationis & reuulſionis gratiâ. Imò cùm ſine ſanguine nulla ophthalmia fiat, etſi alij humores ad generandam ophthalmiam concurrant, non facilè omittenda venæſectio; aut eius loco cucurbitulæ cum ſcarificatione occipiti, ceruici, ac ſcapulis imponendæ. Plurimúmque in omni ophthalmia prodeſt venæſectio, & ſæpe grauiſſimi oculorum dolores intra horæ ſpatium venæſectione ſublati ſunt, teſte Galeno, *lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, cap.* 16. qui etiam, *cap. ſeq.* 17. narrat hiſtoriam cuiuſdam qui ab oculorum inflammatione, & cæcitatis periculo ſanguinis miſſione liberatus fuit.

Iubet autem Galenus Cephalicam, κατ' ἴξιν, id eſt, è directo affecti oculi, ſeu eiuſdem lateris aperire. Quod & Rhaſes, ſi minùs graue malum ſit, ſuadet. Si autem malum grauius ſit, in brachio lateris oppoſiti, maioris reuulſionis gratiâ, & hinc in latere affecto venam aperire iubet. Nonnulli primò ex mediana ſeu communi eiuſdem lateris, poſtea ex cephalica ſanguinem detrahunt. Verùm videndum, quid ægri vires ferant, & an venæſectio commodè repeti poſſit. Si enim hoc fieri non poſſit, ſtatim cephalica eiuſdem lateris aperienda.

Quantum autem ſanguinis mittendum ſit, abundantia ſanguinis, mali vehementia, & virium robur determinat. Galenus, *loc. allegat. c.* 17. cuidam primò libras ſanguinis tres detraxit, & hora ſexta poſt adhuc libram vnam. Auicennas quoque ad metam lipothymiæ ſanguinem interdum in vera ophthalmia mittendum cenſet. Sed tutius eſt ſiue eodem die, ſiue poſtero venæſectionem iterare, ſeu eâdem cephalicâ bis apertâ, ſeu primum mediana, hinc cephalicâ, quàm largiore vna venæſectione vires deiicere. Viribus infirmis iuxta pollicem in manu ſectio fiat. Si verò ſanguinis copia non ſit magna, aliique humores admiſti ſint, ſanguis parciùs detrahatur, eiuſque loco cucurbitulæ cum ſcarificatione adhibeantur. Si etiam conſueta ſanguinis euacuatio ſuppreſſa ſit, dãda opera, vt ea reuocetur. Vnde in fœminis venas tali aperire, aut ſuras ſcarificare conuenit.

Si verò alij humores ſanguini admiſceantur conuenientibus medicamentis euacuandi, & ſi opus fuerit, præparandi, eorúmque vitia emendanda ſunt. Et cùm experientia doceat, vt Galenus, *in libro contra Iulian. cap.* 1. annotauit, aluum copioſiùs fluentem oculis inflammatis prodeſſe, vt Hippocrates, 6. *Aphor.* 17. rectè ſcripſerit: *Ophthalmiâ laboranti alui profluuium bonum* eſſe: Medicus naturam imitetur, & aluum clyſteribus ac medicamentis fluidam reddat. Et in primis bilioſos humores in ophthalmia euacuare vtile eſt, cùm ij maximè in ophthalmiâ ſanguini permiſti ſint: Obſeruandum tamen eſt, ne medicamenta acria adhibeantur, ne humores agitati & exacerbati vehementiùs ad oculos fluant, ſed mitiora medicamenta vſurpentur.

Præparantia humores in Ophthalmia.

Præparationis ergo loco, & vt humores calidi & acres temperentur, in humore bilioſo vſurpentur radic. cichor. fragrariæ, ſantal. flor. roſar. violar. nympheæ.

Vt ℞. *Syr. violar. nymph. ribium*, an. Vnc. i. *aq. violarum, fragorum ſine vino*, an. Vnc. iii. *euphrag. verbenæ*, an. Vnc. i. Miſce.

Poſtea inſtituatur purgatio cum ſyrupo roſar. vel viol. ſolut. caſſia, tamarind. rhabarb. myrobalanis.

℞. *Myrobal. citrin.* Drach. i. ß. *rhabarb.* Drach. ij. *ſpicæ* g̃. vi. *cinnamomi* Drach. ß. Infundantur in *aq. cichor.* ſ. q. Colaturæ adde *ſyrup. roſ. ſolut.* Vnc. i. ß. Miſce.

Vel etiam pilulæ lucis exhibeantur.

Hiſce peractis, particulares euacuationes, diuerſiones & deriuationes inſtituendæ ſunt, vt ſuprà, *parte* 1. dictum. Si videlicet caput adhuc ſit plenum ſanguine, eum quoque è venis capiti propriis euacuare conuenit Auicennas venam ſecare iubet, quæ eſt in angulo, aut rectam quæ eſt in fronte. Compertumque eſt, ophthalmicos, qui caſu in fronte vulnerati fuerunt, ab hoc malo hac occaſione liberatos fuiſſe. Nonnulli etiam venas naſi aperiunt. Antiqui vbi ſanguis feruidior eſſet, & vaporibus plenus, ac per arterias externas in oculos flueret, arterias in temporibus aperiunt; cuius ſectionis modum docet Galenus, *in fine lib. 13. meth. med.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. c.* 4.

Reuulſiones.

Nec omittendæ reuulſiones per frictiones, lotionéſque crurum ac pedum. In primis verò vtilia ſunt veſicatoria poſt aures applicata. Nonnulli farinam ſem. erucæ ſacculo includunt, & ſacculum in vino coquunt, ac calidè è regione oculi affecti nuchæ imponunt, idque ſæpius repetunt: vt humor ab oculo verſus nucham trahatur. Si malum ſit diuturnius, aut frequentiùs infeſtare ſoleat, ſetaceum adhibendum, idque vel 30. diebus apertum ſeruandum, vel cauterium actuale aut potentiale in ceruice vel brachio applicandum, & fonticulus excitandus. In diuturnis enim ophthalmiis, aliiſque oculorum, qui ex affluxu humorum oriuntur, pertinacibus morbis, veſicatoria ſæpe adhibita, ſetaceum ac cauterium, efficaciſſima ſunt remedia.

Particulares euacuationes fiant per apophlegmatiſmos & gargariſmos, vt ſuprà, *parte* 1. dictum. De Errhinis eſt controuerſia. Alij enim ea planè improbant, vt pote quæ ad anteriora & oculos trahant: alij ea admittunt; cum iis Hippocrates, Galenus, Auicennas, & alij Practici vſi ſint, ac humores per vicinum locum ex oculis euacuare poſſint.

Particulares euacuationes in ophthalmia.

Vt autem rem breuiter expediamus, omnino in errhinis maior cautio adhibenda, vt pote quæ ad vicinas oculo partes trahant, quod non ſit in apophlegmatiſmis & gargariſmis, quæ per poſteriora auertunt. Ideóque nonniſi totius euacuatione & capitis purgatione præmiſſa, & cùm æger conſueuit per nares excrementa capitis euacuare, ea, & quidem non fortiora, conueniunt; neque etiam facilè, dum materia eſt in fluxu ad oculos, adhibenda. In diuturna etiam, & ſæpe recurrente ophthalmia, præſeruationis gratiâ, errhina adhibere licet.

Errhina an in ophthalmia conueniant.

Topica in ophthalmia.

Dum corpus & caput ita euacuatum eſt, & omnis generis diuerſiones inſtitutæ, topica quoque oculis applicanda. initio verò mali ſtatim non adhibenda, vt ſuprà, *in regulis generalibus*, dictum, Sæpe enim compertum eſt, venæſectione & purgatione ophthalmiam ſanatam fuiſſe, vt topicis opus non fuerit. Atque hoc præceptum oraculi loco habendum cenſet Mercurialis, & millies ſe expertum ſcribit, quòd inflammatio oculi à principio nolit tangi.

Nihil tamen obſtat, quin vicinis oculo partibus, per quas ſit defluxio, fronti ſcilicet & temporibus, eâ in parte vbi oculus dolet; vel toti fronti vſque ad tempora, ſi vterque oculus laboret, repellentia & adſtringentia medicamenta, præcipuè ſi fluxus fiat per venas & arterias extra cranium, vt magna ex parte accidit, adhibeantur, ex *ſucco* vel *aqua roſarum, plantaginis, ſolani, ſalic. lactucæ. balauſtiis, capitibus papaueris, ſantalis, bolo Armeno, ſanguine draconis, flor. roſar. rubr.* addito *thure* & *maſtiche, gummi tacamahacæ*, quæ frigiditatem reliquorum corrigunt, & leniter adſtringunt, mixtis cum albumine oui vel aqua roſarum. Galenus, *de medic. fac. parabil.* viridia vitis folia in modum cataplaſmatis fronti impoſita commendat; ſicut & rubi & portulacæ ſuccum.

℞. *Boli Armeni, ſang. draconis*, an. Drach. ij.

Incorpor. cum albumine oui, & diſſoluantur in aceto, in quo roſæ, ſantal. rubrum, & thus cocta fuerint, & fronti applicentur.

Vel ℞. *Boli armeni* Drach. ii. *flor. roſarum ſang. dracon.* an. Drach. i. *maſtich. balauſtior.* an. Drach. ſem.

Fiat puluis, qui excipiatur albumine oui & aqua roſarum, vel aceto roſaium, & applicetur temporibus ac fronti.

Vel imponatur ſuccus plantaginis cum albumine oui, aut emplaſtrum aliquod adſtringens.

Nonnulli talia etiam ſupra iugulares venas, & iuxta occiput apponunt. His enim modis omnibus influxus humorum ad oculos inhibetur.

Cauendum tamen, ne ſimul oculis repellentia, & temporum vaſis cataplaſmata & alia medicamenta adſtringentia adhibeantur; cùm, qui ab oculis repelluntur humores, recurrere anguſtatis vaſis non poſſint in primis ſi corpus euacuatum non fuerit.

Hæc tamen præcipuè de adſtringentibus intelligenda ſunt: Ea enim partes contrahunt, humores parti impingunt, & ad reſolutionem ineptos reddunt, ideóque dolorem augent, & in principio non adhibenda ſunt.

Alia verò, quæ ſine adſtrictione acrimoniam temperare, eóque modicè repellere valent, non videntur planè inutilia, vt.

Topica oculis applicanda.

℞. *Aq. roſar.* Vnc. i. *euphrag.* Vnc. ß. *tutiæ præpar. ſief. alb. ſ. opio*, an. Scr. ß. *camphor.* g̃. j.

Vel ℞. *Sief. alb. ſ. opio* Drach. ß. Diſſolu. in lacte muliebri, & aqua roſarum, & oculo imponatur.

Vel ℞. *Album oui* Vnc. ij. *lactis muliebr.* Vnc. iii. *ſucci plantag.* Vnc. i. Miſce.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij extract. cum aqua plantag. aut roſarum* ℥. ii. *album. oui bene conquaſſati* ℥. j.

Mixta oculo imponantur, & nonnihil de eo oculo inſtilletur. Si feruor adſit, camphor. gr. v. addantur.

Vel ℞. *Aq. roſar.* Vnc. ii. *ſucci plantag.* ℥. i. *album oui conquaſſ.* ℥. ß. Miſc.

Vel ℞. *Fol. plantag. flor. roſar. rubrar.* an. Drach. ii. *balauſt.* Drach. i.

Coq. in aq. roſar. & plantaginis.

Vel ℞. *Pulp. pomorum acidorum, vel cydon. coctor. in aqua roſar. & plantag.* ℥. ii. *farinæ hordei* ℥. j. *ſumach. balauſt. flor. roſar. rubr.* an. Drach. ß. *ſucci ſedi maior. plantag.* an. q. ſ.

F. Cataplaſma, quod repellit, & ſimul dolorem lenit.

Poſſunt etiam ſiccantia leniter & citra morſum, repellentibus ac dolorem lenientibus addi, ad humiditates abſumendas, ceruſſa, tutia præpar. pompholyx, oculi 69, ſapphirus, granatus, ſmaragdus, margaritæ præparatæ.

℞. *Ceruſſæ lotæ aqua roſar.* Drach. ii. *aq. plantag.* Vnc. ii. *albumin. oui conquaſſ.* ℥. j. Miſce.

Vel ℞. *Tutiæ prap.* Drach. ß. *aq. roſar.* ℥. ii. *album. oui conquaſſ.* ℥. ß. Miſce.

In primis tres ſequentes aquæ commendantur: I. eſt, aqua fragorum.

℞. *Fragor. recent.* ℥ ix. *ſacchar. alb.* ℥. iv. Miſc. & per 8. dies in B. aquæ tepentis macera. Deinde in B. eodem deſtillentur.

2. Eſt aqua flor. cichorij.

℞. *flor. cichorij* q. v. Colligantur ante ortum Solis, Sole ſignum Libræ modo ingreſſo, contundantur bene in mortario, admiſceatur pulueris *ſacchari candi alb.* quarta pars, indantur

vitro

vitro, ponantur ad Solem, & reſoluantur in oleum, quod palpebris inunctum fluxionem tollit, & ſimul viſum clarificat.

3. Deum fl. cyani, quod h.m. paratur.

♃. *Flor. cyani cæruleor. ante ortum Solis collect.* q.v. Contundantur in mortario marmoreo, indantur vitro, quod bene obturetur, & ad Solem per integrum menſem ponatur: hinc ſumatur vitrum, & obuoluatur fermento, ponatur in furnum piſtorium, & cum panibus coquatur. Ita proueniet oleum ſeu liquor quidam, ſummum oculis à calidis fluxionibus, & ſalſis humoribus auxilium.

Anodyna in Ophthalmia.

Si etiam dolor oculorum ab initio ſtatim ſit vehementior, quamprimùm aliqua euacuatio & repulſio facta eſt, medicamenta dolorem lenientia adhibenda; quæ ipſa tamen ita parari poſſunt, vt ſimul incrementum inflammationis prohibere valeant. Vtile eſt in primis albumen oui benè conquaſſatum, vel ſolum, vel cum aqua roſarum, ac lacte muliebri, aut alio mixtum, oculo inſtillatum; vel, quod commodius eſt, extrà impoſitum. Quod tamen diu non relinquendum, ſed ſingulis horis mutandum eſt, ne morâ aceſcat, corrumpantur, & acre euadat, dolorémque augeat. Nonnulli lactis loco caſeum planè recentem imponunt; ſed & is ſæpius mutandus, ne ſi oleoſus & pinguis fiat, malum augeat. Vtile eſt & pomum dulce cum ſaccharo coctum & appoſitum, cui quoque aliquot grana opij & camphoræ admiſceri poſſunt. Prodeſt & medulla panis albi in lacte infuſa, cui aliqui decoctionis papaueris, vel ſeminis fœnugræci addere licet. Galenus, *lib. 1. de remediis facilè parabil. c.10.* commendat decoctum fœnugræci hoc modo paratum.

Decoctũ fœnugræci in ophthalmia.

Principiò lotum diligenter in aqua dulci fœnugræcum, leuiter in eadem coquitur, donec, quicquid in ſe habet acris, abiiciat; deinde effuſa priori aquâ, alia rurſus aquâ coquitur. Idem decoctum Galenus etiam, *13. meth. med. cap. 22.* & *1. de compoſ. medic. sec. loc. cap. 2.* vſurpat. Monet tamen Ludouicus Septalius, *lib 6. animadu. num. 97.* decoctum hoc fœnugræci malè vulgò parari ex ſemine, cùm ſit calidus, quàm vt conueniat in oculorum inflammatione, cùm calidum in ſecundo, & ſiccum in primo ponatur à Galeno, *8. de ſimpl. medic. fac.* Ipſe verò hoc decoctum potius ex foliis parandum cenſet. Verùm incommodum, quod metuit Septalius, euitari poteſt, ſi paretur ad modum à Galeno, *allegato cap. 10. lib. 2. de medic. facilè parabil.* propoſitum, ſi videlicet decoctum prius (quod, quicquid acre eſt in fœnugreco, imbibit, abiiciatur. Prodeſt & decoctum violarum, ſem. ſpſyllij & cidonior. Oculorum populi, meliloti; item Cataplaſma ex luteo oui, medulla panis albi, & aqua roſar. vel lacte.

Vel ♃. *Mucilag. ſem. pſylly & cidonior. cum aqua roſar. & papauer. extract.* an. Vnc. i. *albumin. oui conqu.* ʃ. ℥. ß. *camphoræ, croci,* an. gr. vi. Miſc.

Vel ♃. *Medull. panis albi in lacte & aqua roſar. macerata, pulpa pomor. dulc.* an. ℥. i, *mucilag. ſem. pſylly, fœnugr. aqu. roſar. extract.* an. Vnc. ß. *vitell. oui,* vnius, *camphor.* Scr. j. *croci* gr. vj. Miſc.

Si dolor ſit vehementior, gr. ii. opij addi poſſunt, & cum lacte muliebri, vel aqua roſar. miſceri formam cataplaſmatis.

Efficax eſt & emulſio ſemin. papauer. facta cum lacte muliebri, vel aqua lactucæ, aut decocto fænugræci.

Fortiora ſunt ſuccus vel decoctum lactucæ, ſolani, radic. mandragoræ, capit. papau, ſief. album cum opio. Opiata tamen, vt etiam ſuprà, *in regulis generalibus*, dictum, nõniſi extremâ neceſſitate vrgẽte, & vbi ex dolore acutiſſimo ſumma virium deiectio metuitur, vſurpanda; & vbi iis vtendum, Auicennas aquam ſaccharatam vel aquam mellis, poſt illorum vſum, inſtillare iubet. Commodè verò decocto meliloti poſt vſum opiatorum oculi fouentur. Plura videantur apud Platerum, *lib. 2. Practic. pag. 307. & ſeqq.*

Topica in principio ophthalmiæ applicanda.

Reliqua topica quod attinet, morbi temporibus accommodanda ſunt. In principio conueniunt repellentia, vt dictum, quibus in incremento reſoluentia addenda, ita tamen, vt repellentia præpolleant. Hinc morbo præcedente vſurpanda reſoluentia; quibus tamen adhuc aliquid repellentium admiſcendum. Tandem ſola reſoluentia adhibeantur.

Habenda quoque ratio humorum, & medicamenta iis accommodanda. In Ophthalmia bilioſa repellentia in principio, & dum materia adhuc fluit, adhibeantur, quæ citra vehementem aſtrictionem officium ſuum præſtare poſſunt, quæque ita comparato ſunto, vt acrimoniam humoris corrigant, & ſimul anodyna ſint.

Exempl. gratiâ.

♃. *Mucilag. ſemin. pſyllij & cydon. cum aqu. roſar. & plantag. facta,* an. Vnc. i. *albumin. oui bene conquaſſati* Vnc. ß *camphor.* gr. v. Miſta oculis inſtillentur, & linteis mundis imponantur.

Vel ♃. *Balauſt.* Dra. ß. *acaciæ* Scr. i. Infundantur in *aq. roſar.* Vnc. iii. In Colat. diſſolue terendo ſubtiliſſ: *tutiæ præpar lapid. calaminaris*, an. Scr. i. *thuris, maſtic.* an. Scr. ß. *mucilag. ſemin. cydonior. cum aquâ roſarum facta*, Drach. i. F. Collyrium. Aut ſpecies ligentur in nodulo, & in aqua roſarum ſuſpendantur.

Vel ♃. *Sief. alb. ſopio* Dra. ſem. *lact. muliebr. aqu. roſar.* an. Dra. vi. M.

Vel ♃. *Aq. frago. ſ. vino, tormentill. roſar.* an. Vnc. i. *ſuf. albi ſ. opio* Dra. ß. Miſc.

Chymici hic commendant ſacchar. vel magiſterium Saturni. Humida autem illa medicamenta non planè actu frigida adhibenda, ne materiam nimis incraſſent, & poros claudant, ſed nonnihil tepida.

Quo tempore topica in ophthalmia applicanda.

De tempore adhibendorum topicorum non idem ſentiunt Autores, Auicennas, *lib. 3. fen. 3. tr. 1. cap. 9* ſcribit: *Et oportet, quantum poſſibile eſt, vt retardetur in Ophthalmia collyriorum adminiſtratio vſque ad tres dies.* Et paulo pòſt; *Oportet, vt in principio non adhibeantur inſpiſſantia fortia, & quæ ſunt vehementer ſtyptica; quoniam inſpiſſant tunicas, & prohibent, reſolutionem, & augent dolorem.* Quem plerique ſequuntur, & non niſi tribus diebus peractis, talia collyria adhibenda cenſent. Quos reprehendit Ludouicus Mercatus, & talia adhibenda exiſtimat primis tribus diebus, poſtea verò ad diſcuſſionem veniendum eſſe. Verùm & rationes ſuprà allatæ perſuadent, experientia docet, non ita tutò mox in principio adhiberi talia collyria. Imò experientia docuit, ſæpe euacuationem & diuerſiones materiæ, cum legitima victus ratione, ad curationem ſufficere, vbi materia pauca eſt & benigna.

Deinde ſciendum, morborum tempora non ſemper dierum numero ita exactè deſcribi, poſſe, ſed nunc eſſe breuiora, nunc longiora, nun plures, nunc pauciores dies complecti. Itaque ſi fluxio ſit diuturnior, non peccabit, qui etiam poſt tertium diem repellentia applicabit. Vtile tamen fuerit, vt ad diſſoluendum tum aliquid admiſceatur. Et omnino ad Indicationes ſemper reſpiciendum; ac peccant ii, qui vno collyrio aut aquâ Ophthalmicâ quocunque morbi tempore adhibitâ, omnes ophthalmias curari poſſe perſuaſum habent, cum medicamenta iſta, vt dictum, ſecundum tempora inflammationis varianda ſint.

In augmento.

In augmento videlicet repellentibus aliquid de reſoluentibus admiſcendum, qualia ſunt, ſemen fœnugræc. lini, altheæ chamæmel. melilot. ſarcocolla, tutia, eáque, prout morbus verſus ſtatum aut declinationem propiùs acceſſit, ſemper augenda.

Vt: ♃. *Sarcocoll. lacte nutritæ* Dra. i. *tragancanth.* Dra. ſem. *mucilag. ſemin. cidonior.* q. ſ. F. Collyrium.

Sarcocollæ nutritio.

Sarcocolla autem nutritur, id eſt, infunditur, vel maceratur in lacte per dies aliquot, ſemper nouo lacte affuſo, idque ideò, vt quicquid acrimoniæ habet, deponat Et ſi ſiccitas eius etiam metuatur, aliquid, quod lentore præditum eſt, admiſceatur, vt mucilago ſem. pſyllij, cydonior, album, oui, tragacanth. amylum, & hoc modo ſarcocolla præparata ſine morſu & attractione digerit. Non autem multum vnâ vice nutriatur & præparetur, ne priuſquàm abſumatur, aceſcat, oculóſque lædat.

Vel ♃. *Flor. chamæmel. melilot.* an. M. ſem. *roſar. rubrar.* P. i. Coqu. in aqua plantaginis.

Colat. ♃. Vnc. iii. adde *ſarcocoll. nutricæ* Dra. i. ſem. *tutiæ præpar.* Drach. j.

Verùm monendum, talia locum non habere, niſi vbi ſimul abſterſione humorum craſſiorum opus ſit in declinatione, vel ſi oculus roborandus ſit. Imò potiùs lippitudini quàm ophthalmiæ veræ conueniunt.

A Chymicis commendatur crocus metallorum, è quò cum aquâ euphragiæ & fæniculi parat aquam ſuam Ophthalmicam Martinus Rulandus ſenior, quam & Quercetanus, *in Pharmacop. reſtituta, lib. 1. cap. 7.* proponit habet. Habet & aliam ibi Quercetanus ex vrinæ pueri ℔. ii. & vitrioli ac tutiæ, an. Vnc. iii. deſtillatam. Sunt qui aquam pluuialem maialem commendant in cantharo ſtanneo aliquandiu aſſeruatam, cuius menſuræ vni addunt vitrioli albi, Vnc. i. camphor. Dra. ii. & pro vſu ſeruant. Poteſt eidem aqua roſar. addi.

Vel ♃. *Flor. ſambuci*, q. l.

Coquantur in lacte & pro Epithemate adhibeantur. Inſigniter enim dolores leniunt.

In ſtatu.

In ſtatu, Sarcocollæ & aliorum reſoluentium quantitas augeatur. Et vtiles tum ſunt fomentationes, quæ fiunt vapore aquæ calidæ, in qua medicamenta reſoluentia modò dicta cocta fuerint, ter quatérve de die repetitæ, quæ dolorem leniunt, tenſionem remittunt, humoréſque reſoluunt.

In declinatione.

In declinatione, ſolâ ſarcocolla vtendum, vt & aliis reſoluentibus, in aqua fæniculi, rutæ, euphragiæ, & chelidoniæ.

♃. *Sarcocoll. lacte nutricæ* Dra. iii. *aloës aquâ fœniculi lotæ.* Dra. i. ſem. *croci* Scrup. ſem.

F. Puluis, è quo cum aqua euphragiæ formetur collyrium ſiccum, quod in aqua fœniculi, euphragiæ, vel aliâ conueniente vſurpetur.

Inter iſta medicamenta etiam valde efficax eſt tutia vera Arabum, ſeu pompholyx, quæ ſine morſu ſiccat.

Vt ♃. *Tutiæ præpar.* Drach. ii. *aloës lotæ* Dra. i. *ſacchar.* Scrup. ij.

Trita Infundantur in *aqu. fœniculi, euphragiæ, verbenæ, rutæ,* an. Vnc. i. Poſtea colentur & ad vſum ſeruentur.

Vel ♃. *Vitrioli alb. tutiæ præpar.* an. Dr. j. *camphor.* Scr. j.

Pulueriſata ſubtiliſſimè infundantur in *aqua roſarum*, pro collyrio.

Vel ℞. *Caryophyll.* num. xij. *tutiæ præpar.* Dra. ſem. *viridæris* gr. xv. Contundantur omnia craſſo modo, & indantur linteo, ac fiat nodulus, qui in vini cyatho imponatur, vſus tempore nodulus exprimendus, & gutta vna oculo inſtillanda.

Rhaſes quatuor medicamenta, *lib. 9. ad. Almanſorem. cap. propr.* proponit. Eorum primum in principio Ophthalmiæ valet, & in materia calida, præſertim ſi affluxus eius fiat per venas frontis & temporum externas. Secundum in augmento magis prodeſt, & etiam in ſtatu; quia non ſolùm repercutit, & dolorem mitigat, ſed nonnihil etiam abſtergit & diſcutit. Tertium magis valet in declinatione, quando intentio eſt reſoluendi & exſiccandi. Quartum dolorem etiam mitigat, & aliquo modo etiam exſiccat, in principio quoqu adhiberi poteſt.

In omni autem topicorum applicatione obſeruandum, vt ſemper ante applicationem nouorum topicorum ſordes lippitudinis priùs remoueantur linteolo molli, vel aquâ ſaccharatâ, vel aliâ conueniente intincto.

Ophthalmia à frigore & craſſis humoribus curatio.

Si Ophthalmia à frigidis & craſſis humoribus proueniat, à pituita ſcilicet & humore melancholico, euacuationes vniuerſales & particulares, & diuerſiones omnes ad humores eoſdem dirigantur, non neglectâ eorum præparatione, vt ſuprà, *part. 1. de Intemperie capitis cum humoribus*, dictum. Et quia ſanguis eſt admixtus, ſecetur vena humeralis vel cephalica ante purgationem; poſtea frictionibus, ligaturis, cucurbitulis impetus humorum auertatur.

Quantum ad topica: repellentia hîc vix locum habent; ſatis fuerit, ſi fronti aliquid, quod affluxum humorum nonnihil ſiſtat, applicetur.

Vt ℞. *Thuris, acaciæ, aloes*, an. Dra. j. *mirrhæ, ſanguinis draconis*, an. Dra. ß. Fiat Puluis, qui cum albumine oui miſceatur, & fronti imponatur.

Ipſi verò oculo reſoluentia moderatè, & dolorem lenientia applicanda.

Vt ℞. *Decocti ſem. fœnugræci* Vnc. iij. *thuris, ſarcocollæ*, an. Dra. j. *croci*. Scr. ſem. Ebulliant ſemel atque iterum, & oculo applicentur.

Tandem in curatione Ophthalmiæ, & præcipuè in iis, qui eâ ſæpius laborant, ad partem recipientem reſpiciendum, oculique per medicamenta appropriata confortandi, de quibus infrà. *de viſus debilitate*, dicetur.

Curatio χημώσεως.

Χημώσεως Curatio.

Χήμωσις tandem, cùm ſit malum vehemens & magni momenti, eadem remedia quæ Ophthalmia, poſtulat, ſed vehementiora. Venæ ſectione igitur præmiſſâ purgatio inſtituenda, & quidem aliquoties repetenda. Adhibendæ & cucurbitulæ ſcarificatæ. Interdum neceſſarium, eſt venas temporum, frontis, & quæ ſunt poſt aures, incidere. Imprimis verò neceſſarium, ſetaceum vel cauterium in occipite applicare. Reliqua medicamenta ſunt eadem, quæ modò de curatione Ophthalmiæ veræ ſunt propoſita.

Diæta.

Aër ſit temperatus ac purus, expers fumi, pulueris & ventorum; obſcurior etiam & tenebricoſior, ne oculi ſplendore offendantur, ſpiritibúſque agitatis fluxio concitetur. Linteolum atrum, vel viride vel cœruleum proinde oculo obducatu, habeatque æger non ſolum oculum laborantem, ſed & ſanum & clauſum vel tectum; cum vnius motus alterum etiam inquietum reddat. Aſpectus verò rerum lucidarum vitetur. Victus ratio ſit tenuis, præſertim primis diebus, donec fluxio conſiſtat. Ideò Celſus, *lib. 6. cap. 6.* ſcribit, in hoc caſu primum omnium eſſe quietem & abſtinentiam. Ita enim exinanitæ partes auidiùs, quos habent, humores retinent, ne ad oculos confluant.

A cibis abſint omnia vaporoſa, acria, & quæ caput replent ac feriunt, aut in bilem facilè mutantur, ſalſa, aromata calidiora, cepe, lac, mel, & quæ cum aceto parantur. Initio à vino hac de cauſſa abſtinendum, eiúſque loco in materia bilioſa decoctum hordei & cinnamomi vſurpandum. craſſis humoribus, & tempore hyberno conceditur hydromel. Acida quidem & acetoſa conueniunt, præſertim poſt cibum, quia vaporum ad caput aſcenſum prohibent. Aceti verò vſus non conuenit; quia vehiculi loco eſt humoribus, & aliàs acetum partibus neruoſis eſt inimicum. Peculiari verò vi in hoc morbo nocere ſolent, & propterea vitanda ſunt ſemen cannabis, caulis, lactuca, fabæ, lentes carnes porcinæ & ſalſæ, oliuæ.

Somnus vtilis eſt; quia in ſomno oculis non mouentur, nec lumen admittunt, atque ita humores ad ſe non attrahunt. Ac præterea per ſomnum materia, quæ in oculos confluxit, concoquitur Dolorem etiam, qui valde attrahit, ſomnus ſopit. Æger non dormiat in latere, cuius oculus afficitur, dormiatque; eleuato capite. Quies ita ægro neceſſaria eſt, vt Celſus primo die à ſermone quoque abſtinere iubeat, ne motu materia ad caput attrahatur. Repletio omnis vitetur, maximè ventriculi. Vt aluus ſemper ſit aperta fluidior, curandum. Capilli, ſi multi ſint, & caput grauent, tondendi. Animi affectus omnis immoderatior, & imprimis ira, vitetur.

In declinatione, ad reliquas & excrementa tertiæ coctionis diſcutienda, balneum conuenit. Vnde Hippocrates quinque Ophthalmiæ ſanandæ remedia proponit, dum, 6. *Aphor. 31.* ſcribit: *Dolorem oculorum meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ ſectio, aut medicamentum purgans epotum ſoluit.* Quanquam enim de oculorum doloribus loquitur ille aphoriſmus: tamen omnino quoque de ipſa Ophthalmia, cui coniunctus eſt dolor, accipi poteſt; & præcipua ſanandæ Ophthalmiæ remedia complectitur. Et quidem de venæ ſectione & purgatione antea dictum; iiſque, vbi requiruntur, ſolis, ſine topicis, non rarò ophthalmia curatur. De reliquis in primis verum eſt; quod Celſus ſcripſit: *Hæc ſicut in recentibus malis aliena ſunt, quia illa concitare poſſunt & accendere: ſic in vteribus, quæ nullis aliis auxiliis ceſſerunt, admodum efficacia eſſe conſueuerunt.* Et quidem fomentationes ſuo tempore adhibita prodeſſe, antea ſuo loco dictum.

An vinum in ophthalmia conueniat.

De vino & balneo, quæ huius loci ſunt, res non ita expedita videtur, cùm humores concitare, & ad oculum mouere, poſſint, ideóque in ſpecie aliquid de iis dicendum. Et præcipuè hîc difficultatem habere videtur, quòd ἀκρητοποσίην præcipit Hippocrates, *allegato aphoriſmo*. Verùm cùm, vt rectè Galenus & Auicenna docent, aliâ ratione vinum prodeſſe vix poſſit, niſi quia ſanguinem craſſiorem attenuat ac diſſipat: non niſi in declinatione, vino vtendum, & vbi materia eſt craſſior. Aliàs metuendum, ne maior humorum fluxus ad oculos fiat. ita de Petro Ramo ſcribit Zvvingerus, *in Theatro, volum. 17. lib. 3.* cum, cùm Lutetiæ literis operam daret, ex immodicis vigiliis in Ophthalmiam incidiſſe. Que cùm Iacobus Syluius, ſummus alioquin Medicus, ex *allegato aphoriſmo*, vino generoſo vti iuſſiſſet, ita creuit malum, vt vix tandem multis remediis exſtingui potuerit. Celſus edhuc alium vſum meri porûs addit, ſcilicet vt ſomnum conciliet. Modum autem bibendi vinum idem Celſus definit, dum ſcribit: *Vinum bibendum eſſe lene, ſubauſterum, modicè vetus, neque effuſè, neque timidè, vt neque ex eo cruditas, & tamen, ſomnus fiat, leniantúrque intus latentia acria.*

An balneum in ophthalmia vtile ſit.

De Balneo autem, idem Autores etiam non ſentiunt. Alij enim in humoribus calidis & acribus eo vtendum cenſent; alij in craſſis & pituitoſis; alij quidem in declinatione; alij fluente adhuc materiâ ad ſiſtendam fluxionem. Verùm in vtroque caſu locum habere poteſt. Nam vbi à bilioſa materia orta eſt Ophthalmia, ſi tamen in toto capite ea non redundet, ſed corpus iam purgatum ſit, nulláque adſit corporis plenitudo, & materia non ampliùs ſit in fluxu, balneum euocat, & contemperat acres humores, & maximam partem inter lauandum excreta ſiſtitur fluxio, reliquúmque contemperatum à natura faciliùs vinci poteſt. Ita etiam balneum conuenit iis, quos phlegmone οἴδημα πόδης ab humoribus minùs calidis infeſtat. Corpore enim priùs euacuato humores, craſſi per balneum attenuantur, Si verò corpus adhuc plenum ſit, & materia ad oculos ruat, metuendum, ne calore balnei fuſa materia ad oculos magis fluat.

De curatione Ophthalmiæ videatur etiam Galenus, *de compoſ. med. ſec. loc. & in libris de medicamentis facilè parabil.* Celſus, *lib. 6. cap. 6.* Paulus Ægineta, *lib. 3.*

Hoc etiam addimus, Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, *de Chirurgicis operationibus, titu. de ſuffuſione*, cùm animaduerteret, medicamenta quæ oculis imponuntur, non tandium oculis inhærere, donec vires ſuas ſatis exſerant, ſed facilè effluere, vaſcula vitrea inſtar cucurbitularum; orbitæ oculi reſpondentia, inueniſſe, quæ liquore repleta oculo applicat, quorum deſcriptio *loco allegato* videatur. Verùm an talia ita commodè & ſine periculo applicari poſſint, penes Lectorem ſit iudicium.

CAPVT XIII.

De Ophthalmia ſicca.

Ophthalmia ſicca.

Peculiaris adhuc lippitudinis ſpecies eſt, quam ophthalmiam ſiccam appellant, in qua non tantus eſt lachrymarum fluxus, vt in ophthalmia humida modò propoſita, & prætereа etiam palpebræ afficiuntur. Eius tres recenſentur differentiæ. Eſt enim vel cum prurítu, vel ſine pruritu. Quæ cum pruritu eſt, & exiguam fluxionem ſalſam & nitroſam coniunctam habet, à Paulo. *lib. 3. cap. 22.* ψωροφθαλμία nominatur, quæ diuerſus eſt affectus ab illo, qui ſuprà, *cap. 3.* deſcriptus eſt, atque ipſe etiam ψωροφθαλμία nominatur. Si verò ſine vlla ſit fluxione, & oculi tantùm ſint rubri, neque tumen, ſed cum dolore quodam leui in iis quidam ſentitur pruritus & grauitas, ab eodem ξηροφθαλμία dicitur. Quæ autem ſine pruritu & eſt, cum duritie palpebræ, σκληροφθαλμία, *dura lippitudo* appellatur.

Proueniuat affectus hi omnes ab humore pauco, ſed ſicco & ſalſo, nitroſo. Et cognoſcitur, atque ab opthalmia humida diſcernitur hæc opthalmia, quòd lachrymæ ferè nullæ exſtillant Noctu palpebræ ita coagulantur & indurantur, vt humectantibus & mollientibus ſit aperiendæ.

Affectus hi quidem non ſunt tam periculoſi & acuti, vt ophthalmia humida: diuturniores tamen, & qui toto vitæ tempore ægrum quandoque infeſtant.

Curatio ferè eadem cum ophthalmiæ curatione modò propoſita; niſi quod in ſpecie ad humorem ſalſũ dirigenda. Is igitur

tempe

temperandus & alterandus, euacuandus, reuellendus, deriuandus, vt ſuprà, *cap.* 1. dictum. Poſtea ad topica accedendum. Et quia durities & ſcabrities coniungitur, indurata emollienda, vt de duritie palpebrarum dictum.

℞. *Endiuiæ, nymph. lactuc. ſolan. flor. viol. roſar. rubr.* an. M. i. *rad. altheæ* Vnc. i. ſem. *ſem. fœnugræc.* Vnc. ii. Deſtilletur inde aqua, quâ veſperi & manè oculi abluantur. Vel decoctum ex hiſce paretur; quod efficacius videtur. Neque enim, vt multi ſibi perſuadent, deſtillata omnes vires, quas decoctum, habent; cùm multæ partes in deſtillatione in alembicum non eleuentur.

Vel ℞. *Butyri maialis ſine ſale, ol. roſat.* an. Vnc. i. ß. *aloes* Dra. ii. *camphor.* Dra. ſem. *lithargyr. auri & argenti*, an. Dra. i. Butyrum & oleum liquefiant, hinc addantur reliqua, & in mortario plumbeo miſc. F. Vnguentum, quo veſperi palpebræ illinantur. Manè ſequente liquore abluantur.

℞. *Aq. agrimon. roſar. lactis muliebris*, an. Miſceantur

Vel ℞ *Parietar. ſcabioſæ, viridium*, an. M. iv. Deſtilletur aqua, cui aliquid ſanguinis columbini vel hirundinum addatur, qua manè veſperi oculi abluantur.

Vel ℞. *Farinæ tritici* Vnc. ii. *lentium, fabarum*, an. Vnc. i. ſem. *terræ ſigillatæ* Dra. ii. *rad ſigill. Salomonis.* Dr. ii. *camphor.* Dra. i. Pulueriſata miſceantur cum aq. cichorij Fiat Cataplaſma, quod noctu oculis imponatur.

CAPVT XIV.

De Vngue Oculi.

Vnguis Oculi.

VNguis, vulgò vngula, Græcis πτερύγιον, tanquam ala parua, nomen accepit à ſimilitudine ſiue vnguis humani, ſiue alæ volucris, quam excreſcētia illa ab angulo oculi plerumque maiore verſus pupillam protenſa refert; quam & ſagittam nonnulli vocant, à ſpecie quadam triangularis cuſpidis ſagittæ præfixæ. Germanis dicitur, *der Nagel oder Nagelfell der Augen, oder Platerfell. der Augen.*

Definitur hoc malum à Paulo & Celſo, *lib. 7. cap. 7.* quod ſit membranula neruoſa & fibroſa, orta ab angulo oculi, frequentiſſimè maiore, iuxta naſum, rariùs à minore iuxta tempora, & adhuc rariùs à ſuperiore vel inferiore palpebra, teſte Aëtio annatæ tunicæ validè adhæreſcens, & vſque ad corneam producta, nonnunquam etiam ad pupillam vſque protenſa. Rhaſi ſimiles quid eſt membranæ neruoſæ. Aëtio annatæ tunicæ incrementum eſt, vel caro ſuper hanc excreſcens ex ſcabra quadam lippitudine, aut ex aſſiduis ad oculum fluxionibus. Atque hoc differt ab eo, quod Arabes *Sebel*, vulgò pannum vocant, quod morbi genus ſubſtantia non eſt membranoſa, ſed venoſa, hoc eſt, ex venis turgentibus quiddam complicatum, & contextum pannum referens.

Affectus ipſe eſt morbus in numero præter naturam aucto; quia additum eſt aliquid tunicis externis oculi, quod addi non debebat. Subiectum plerumque eſt oculi annata. Interdum tamen ita inualeſcit, vt corneam & pupillam integat.

Cauſſa.

Cauſſa efficiens eſt facultas θρεπτικὴ in oculorum angulis, quæ annatam vltra naturalem terminum auget & extendit, vel ſupra eam aliquid efformat. Occaſio ita luxuriandi illi facultati datur, quoniam caro in angulo, vel ophthalmia diuturniore; vel ob puſtulas, quæ poſt variolas & morbillos, aut alias etiam in oculo ortæ fuerunt, vel poſt combuſtiones ac ſcintillas ignis oculo illapſas, vel alias externas læſiones, vel ob aſſiduā fluxionem craſſi & lenti humoris, ſcabritiem ſeu inæqualitatem quandam aſſecuta eſt, quam dum vis nutriens exterere & æqualem reddere nititur, incrementum eiuſdem præter naturam produci aut aliquid ſupra eam generat.

Materia ex qua eſt ſanguis cum excrementitiis humoribus plus aut minùs mixtus. Atque hinc differentiæ exiſtunt, quod vngui alius durus eſt; alius mollis, quidam coloris citrini, quidam fuſci, quidam rubei. Alius facilè ſeparabilis ab annata & cornea, alius difficulter. Quod annatam tantùm occupat, alius etiam ad corneam extenditur. Eſt & quidam putridus ac cancroſus.

Signa Diagnoſtica.

Signis malum non eget, cum oculis ſit expoſitum, vt ex deſcriptione antea propoſita facilè agnoſci poſſint. Malignus & cancroſus vnguis cognoſcitur è carne, quæ excreſcit, craſſa, dura, eminente, nigricante, & tempora per conſenſum alliciente, vt docet Aëtius. Diſcernitur à carne lachrymali, quod radix vnguis ſemper ad albedinem magis declinat.

Prognoſticum.

1. Malum hoc non contemnendum eſt; cùm ingraueſcens pupillæ obductum, videndi aciem tollat.

2. Recens malum, & magnitudine mediocre, non difficile eſt diſcutere medicamentis, quibus cicatrices in oculi exteruntur. Si verò inueterauit, atque ei craſſitudo quoque acceſſerit, excidi debet, teſte Celſo, *lib. 7. cap. 7.* Imò ſæpe tam arctè & pertinaciter annatæ tunicæ adhæret, vt neque per chirurgiam abſque oculi iactura auferri poſſint, & proinde magnum & inueteratam incurabile ſit.

4. Faciliùs hoc malum curatur in iuuenibus, quàm ſenibus.

4. Faciliùs curantur πτερύγια albicantia, & anguſtum fundum habentia; his verò contrar. ægrè curantur.

5. Putrida quoque & cancroſa curationem non admittunt; quia cancer radices habet, quæ euelli nequeunt: teſte Aëtio, *tetrab. 2. ſerm. 3. cap. 58.*

6. Et πτερύγια manu curare oportet, quæ adauctâ ad nigrum oculi ſe extendunt. Quæ verò parua, & in albo ſunt, ea commodum eſt, vt pharmacis comprimamus. Aëtius, *ibid.*

7. Docet & hoc Aëtius, πτερύγιον, in quo principium ſit ſuffuſionis, curandum non eſſe; quoniam eo ſublato citiùs ſuffuſio conflatur.

8. Πτερύγια quæ ad pupillam vſque pertingunt, & propterea viſionem impediunt, ſi tollantur, oculum quidem à fluxionibus liberant, cicatrix autem, quæ ex ſectione circa pupillam relinquitur; nihilominus viſum impedit.

Indicationes.

Membranoſa hæc tunica, quæ præter naturam accreuit, remouenda eſt, ſiue medicamentis extergentibus, ſi parua & mollis ſit, nec pertinaciter adhæreat; ſiue manus operâ, ſi contrario modo ſeſe habeat. Aut ſi ex mente Aëtij; ſit annatæ tunicæ incrementum, id inhibendum, & quod excreuit, imminuendum adſtringentibus, exſiccantibus, & extergentibus.

Curatio.

Primò ergo vniuerſales corporis euacuationes inſtituantur; *Curatio.* idque non ſemel, ſed bis vel ter prout opus eſt. Et craſſi & viſcidi humores expurgationi præparentur, & reuulſiones per veſicantia, & aliis modis inſtituantur, vt hactenus aliquoties dictum. Vniuerſalibus hiſce præmiſſis primò foueatur vnguis vapore aquæ temperatè calidæ, aut decocto hordei, maluæ, altheæ, flor. chamæmel. meliloti, ſemin. lini, fœnugræc. anethi, flor. ciani, quoad oculus calefiat.

Poſtea extergentia adhibenda. Inter quæ mitiora ſunt, *ſaccharum candum, aqua euphragiæ cum ſaccharo, aqua chelidon. cum melle, acetum album cum vino albo miſtum, aqua fœniculi cum nitro ac ſale, thus pulueriſatum aqua calida in formam collyrij redactum, ſepiæ oſſa vſta ac tenuiſſimè trita cum momento ſalis ammoniaci, cornu cerui vſtum, vel caprinum cum thure & vino læuigatum, vel caprinum cum ſucco artemiſiæ ac melle, vel cinis limacum cum melle mixtus.*

Efficax quoque medicamentum, & ferè citra morſum ac dolorem extergens, ex *ouorum teſtis* paratur, dum ouorum teſtæ, in aceto acerrimo macerantur poſtea ſiccantur, & in ſubtiliſſimum puluerem rediguntur, qui oculis inſpergitur. Validiora ſunt *æs vſtum, vitriolum, æris ſquamma, flos æris, chalcitis vſta.* *Ouorum teſtæ ad oculorum vnguem.*

Incipiendum verò eſt à leuioribus, quæ morſu ac dolore ſuum officium præſtant; quæ ſi non ſufficiant, ad validiora accedendum.

Vt. ℞. *Lactis muliebris, mellis.* part. æqual. adde aliquid *croci.* Coquantur, & frequenter oculo inſtillentur.

Vel inſtilletur hæc Aqua.

℞. *Aq. chelidon.* Vnc. v. *aluminis ceruſſ.* an. Dra. i. *camphor.* gr. vij. Coquantur. in vitro clauſo in Balneo, & colentur.

Vel ℞. *Aceti. roſar.* Vnc. iiii. *aq. roſar.* Vnc. v. *vitrioli albi* Dra. ii. *mandibul. lucij combuſtarum, tutiæ præpar.* an. Dra. ſem. *tartari* Scr. i. In vitro clauſo coqu. in Balneo, & colentur, & bis de die liquor oculis inſtilletur.

Vel ℞. *Aq. roſar. euphrag.* an. Vnc. i. ſem. *aceti albi* Vnc. i. *tutiæ præpar.* Drach. i. ſem. *ſquammæ æris* Drach. ß. Ebulliant ſimul vaſe clauſo, colentur, & filtrentur.

Vel ℞. *Aq. plantagin centinodiæ*, an. Vnc. ii. *vitriol. calcinati* Drach. i. *ſalis ammoniaci* Drach. ſem. *myrrhæ* Drach. i. Ebulliant, colentur, & filtrentur.

Vel ℞. *Fellis luciorum piſcium*, q. v. Deſtillata in vitro ad craſſitiem. In liquore deſtillato ſolue parum caphoræ, & vſui ſerua. Fel verò incraſſatum extrahe cum ſpirit. vini, ſpiritúmque vini iterum per deſtillationem ſepara. Extracti huius & ſacchari Saturn. ana gr. j. diſſolue in prioris liquoris gut. iiii. ac cum pluma manè & veſperi oculis immitte.

In contumaciore, malo, antequàm ad manus operam accedatur, aliquod ſief validum conuenit, quale eſt ſief viride Rhaſis, aut quod de chalcantho ex eiuſdem deſcriptione paratur.

In vſu tamen acrium collyriorum obſeruandum, ne cornea tangatur; cùm eiuſmodi collyria vim exulcerandi habeant. Itaque excedit, vehementibus extergentibus admiſcere aliquid de tragacantha, gummi Arabico, decocto fœnugræc. lacte muliebri, albumine oui. Non inutile quoque fuerit temporibus repellens aliquod applicare, ad affluxum humorum inhibendum. Oculis quoque clauſis anodynum aliquod adhibere conuenit. Poſt dies aliquot dolore ſedato, ad collyriorum vſum redire licet.

Si medicamentis malum non cedit ad manus operam accedendum, & membranæ illius detractio tentanda, quam eleganter docet Celſus, *lib. 7. cap 7.* Paulus Ægineta, *lib. 6 cap.* 18. Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap.* 60. Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de operat. Chirurg. tit. de vngue oculorum.* Modi adminiſtrationis illius, tres præcipuè ſunt. Primò ſeparando vnguem cum penna, & pòſt abſcindendo cum forcipe. Secundò,

vnguem eleuando, & acum ſubtus cum pilo equino aut filo ſerico ducendo, vnguemque ſic protractum exſcendendo. Tertiò, abradendo ſcalpello, ſi vnguis planè tenuis ſit.

Poſtquam Chirurgica hæc tentata ſunt, opera danda eſt primò ne annata tunica palpebræ concreſcat: quam ad rem Aëtius probat muriam acrem, vel aquam ſalſam, quam in oculum infundit. Auicennas cuminum maſticatum cum ſale applicat, iubétque ægrum frequenter oculos mouere, niſi dolor prohibeat. Poteſt & aqua aliqua leniter extergens modò propoſita inſtillari. Secundò, vt caueatur inflammatio; quod præſtari poteſt albumine oui cum haſpo lini impoſito. Tertiò, vt portio vngui à ferro relicta exſtirpetur, ne malum denuò ſuccreſcat. Cui ſcopo inſeruiunt collyria acria modò propoſita, poſt tres dies applicata, ne ſi citiùs vſurpentur, inflammationem pariant.

Diæta.

Victus ſit attenuans & incidens. Æger à vino abſtineat vſque ad morbi declinationem, à cibis itidem vaporoſis.

CAPVT XV.

De Tunicula annata, quam vulgo Pannum, Arabes Sebel nominant.

Sebel oculi.

AFfectio hæc, Auicenna definiente, Panniculus eſt, vel, vt Rhaſes definit, quidam inſtar panniculi ex repletione venarum ortum, apparentium in ſuperficie tunicæ annatæ, vel corneæ oculi; quæ venæ quæ tanquam exilia capillamenta variè & propinquè inter ſe contextæ ſint, turgentes ſanguine, ſpeciem eiuſmodi panniculi exhibent; vnde etiam à nonnullis Tela, vel Telaris excreſcentia nominatur. Veriſimile quoque eſt, aliquid ſanguinis ſubtilis ex venulis illis exſudare, quod concretum ſpeciem illam panniculi rarioris, ſeu telæ intextæ ſupra oculũ euidentiorem reddat. Imò carnis ipſius tunicarum oculi tumor accedere poteſt. Ex quo, vt *cap. præcedente* dictum eſt, patet differentia ab vngue oculi, quæ excreſcentia quædam eſt neruea ſeu membranoſa citra venarum repletionem, ab angulo oculi enata non totum oculum, ſed partem eius, forma vnguis vel ſagittæ cooperiens; cùm Sebel, ſeu Pannus totam annatam cooperiat.

Differentiæ.

Differentiæ eius ſunt, quòd pannus vel mollior eſt, vel durior; recens vel inueteratus; ſimplex vel cum ophthalmia, ſcabie, vlcere oculorum coniunctus.

Cauſſa.

Gignitur Tunicula, alia ſecundum viam defluxus, materiâ ad oculos deriuatâ per venas & arterias, ſiue externas frontis ac temporum, ſiue internas capitis: alia ſecundum viam congeſtionis materiæ paulatim factæ in ipſis oculis venis, ex nutrimento non bene conuerſo, & retentis ſuperfluitatibus.

Sæpe tunica hæc ad ophthalmiam, & variolas ac morbillos, oculorum ictus, contuſiones, combuſtiones ſequitur. Malum hoc interdum hæreditarium eſt, & faciliùs eo corripiuntur, qui oculos habent debiles, calidos, eminentes, atque aliàs ad ophthalmiam proni ſunt.

Materia eſt ſanguis vel ſolus, vel cum aliis humoribus mixtus. Cæteri humores ſine ſanguine cauſſa huius mali eſſe nequeunt; cùm rubrum colorem non producant.

Signa Diagnoſtica.

Affectus hic per ſe manifeſtus eſt. Apparet enim panniculus ex repletione vaſorum rubeus, tanquam tela carnoſa, in ſuperficie annatæ præcipuè; adeſt prutitus & dolor ex acrimonia & diſtenſione; calor ex retentione euaporationis ac fuliginum; oculi offenduntur à lumine & à contactu rei externæ, ſiue frigidæ, ſiue calidæ: viſio obſcura eſt, vel ablata. Quod ad ſigna cauſſarum, an à ſanguine ſolo ſit, vel cum aliis humoribus mixto, è colore diſcernitur. Si materia fluxit per vaſa externa, ſupercilia & frons nonnihil tument, & dolor ac pulſatio extrà magis ſentiuntur. Si per interna, dolor magis ad radices oculorum tendit.

Prognoſtica.

1. Recens hæc affectio medicamentis; inueterata tantùm manus operâ curatur.
2. Malum indicium eſt, ſi oculus imminuitur: Debilitatem enim oculi ſignificat.

Curatio.

Curatio quæ per vniuerſalia fit, communis huic affectioni eſt cum ophthalmia & pterygio. Quod ad topica, ſi Sebel vel Tunicula recens ſit & tenuis, Auicennas teſtam oui recentis infundit in aceto calido decem diebus, & poſtea exſiccatã in vmbra, atque in tenuiſſimum puluerem redactam oculo immittit, ad abſtergendum & exſiccandum. Addit & Marcaſitam lapidem, qui Dioſcoridi eſt Pyrites. Si Sebel & ſcabrities ſimul coniungantur, laudat collyrium ex ſumach pulueriſato, cui quandoque admiſcet parum gummi Arabici & ſarcocollæ, vt dolor mitigetur, medicamentũmque parti affectæ affigatur. Fortius eſt æs vſtum in vrina aliquot diebus maceratum & ſiccatum.

Vtilis eſt hæc Aqua.

℞ *Sacch. cand.* ℥.iii. *lapid. hæmatit. præp.* ℥.j. *alum. vſti, vitrioli albi, camphor.* an. ℥.ß. *tartari* Drach.ii. Affunde *aq. roſar. fœnicul. aceti vini*, an. Vnc.ix. Deſtillentur, vel potiùs coquantur & colentur.

Vel ℞ *Aq. chelidon.* Vnc.iv. *aluminis vſti* ʒ.ii. *pumicis* Dr.i. In vaſe vitreo clauſo coquantur, & colentur.

Vel ℞ *Maſtich.* Vnc.ſem. *ceruſſ. alum. vſti*, an. Dr.ii. *ſpumæ maris* gr.xv. *ſalis gemmæ* g.vii. F. Puluis.

Vel ℞ *Tutiæ præparatæ* Drach.iii. *margar. præp. corallior. rub. præp. pompolig.* an. ʒ.ii. *ſacchari candi* ʒ.j.ß. *camphor. zingib.* an. Scr.i. F. Puluis ſubtiliſſimus.

Chirurgia.

In malo inueterato, & vbi hæc non ſufficiunt, euacuato corpore & capite, ad chirurgica præſidia accedendum eſt; quod rectiſſimè fit tempore verno & autumnali. Emollitio verò quædam præcedat, eo modo, vt de Pterygio dictum. Poſtea vncino paruo argenteo venulæ eleuentur: & ſubiectâ acu, cui filum ſericeum innexum ſit, ligentur, vt forcipe tenella præcidi poſſint. Quo facto oculus à ſanguine profuſo mundetur aquâ decoctionis cumini, & obligetur. Dolorem vitellus oui cum aqua roſarum impoſitus mitigabit. Vtile quoque eſt defenſiua ſiue apocrouſtica applicare fronti & temporibus, ne materia propter dolorem ad oculum attrahatur.

Ad abſumendas reliquias, puluerem citrinum Rhaſis, *c. 15. de Ophthalmia*, propoſitum, vel ſief viride Rhaſis, *c. 21. de vngue*, applicare licet. Sed tutius eſt thus pulueriſatum in aqua fœniculi infuſum apponere, vel ſarcocollam nutritam.

Vel ℞. *Aq. flor. cyani* ℥ vi. *thuris, ſarcocol.* an. ʒ.ii. *caſtor. aloës*, an. ʒ.j. *camphor.* ʒ ß. Indantur vitro, quoque bene clauſo in aqua calida ebulliant. Liquor ſingulis diebus bis vel ter oculis inſtilletur.

Fortior eſt hic liquor.

℞ *Aq. chelidon.* ℥.viii. *teſtarum* ♋ vel *ouor. vſtar. ſarcocollæ, aloës*, an. ʒ.i. *tutiæ, vitrioli albi, ſacchar. candi*, an. ʒ.ß. In vitro clauſo coquantur in balneo, & colentur.

Commendatur tanquam expertum & hoc Collyrium.

℞ *Lapid. hæmatit.* ʒ.ii. *vitrioli albi, viridis æris*, an. ʒ.ij. *myrr. croci*, an. ʒ.i. *piper. long.* ʒ.ß. *ſacch. candi* Vnc. ſem. Tenuiſſimè pulueriſentur & cribrentur; ac in pyxide ad vſum ſeruentur.

Huius pulueris ℞ Drach.i. diſſoluatur in Vnc.ii. aq. raphani, & applicetur quotidie bis aut ter, prout æger tolerare poteſt.

Foreſtus, *l. 11. obſer. 6.* hoc feliciter vſus eſt in iuuene quodam, qui ferè integro anno ex panno cœcus fuerat.

℞ *Succi fœnicul.* Vnc.iv. *chelidon.* ℥.iii. *rutæ* ℥.ii. *maluæ* ℥.ii.ß. *aloës* ℈.i. *vitrioli* ℈.ii. *æruginis æris* ʒ.j. *zingiber. cinnamomi*, an. ℈.ß. *fell. anguillæ* ℥.ß. *bubuli* ʒ.ii. *ſacchar. candi* ℈.ii. *mellis opt.* ℥ ß. Ebulliant ſucci addendo reliqua, & depurentur, ac fiat Collyrium.

Diæta.

Diæta ſit, qualis in ophthalmia & affectione præcedente propoſita eſt. Aërem lucidum æger vitet, atque omnia, quæ materiam augere & exagitare poſſunt.

CAPVT XVI.

De Albugine, & aliis vitioſis Corneæ Coloribus.

Cornea tunicæ vſus.

COrnea oculi tunica non ſaltem, vt humores & ſpiritus oculi contineat, & ab externis iniuriis defendat, facta eſt, ſed etiam peculiarem conſtitutionem obtinet, videlicet perſpicua, coloris expers læuiſque facta, vt ſpeciebus viſibilibus liberum in oculorum tranſitum concedat.

Quæ eius naturalis conſtitutio vitiatur, ſi eius ſubſtantia craſſeſcat, exſiccetur, & corrugetur; ſi perſpicuitatem amittat; ſi colore aliquo inficiatur. Si enim corrugetur & craſſeſcat, ac naturalem perſpicuitatem amittat, ſpecies viſibiles vel planè non admittit, vel obſcurè. Si verò colore alieno inficiatur, is ſpecies tranſeuntes inficit, atque ita eo colore res viſui offeruntur, quali cornea infecta eſt, eodem modo, ſicuti vbi quis per vitrum coloratum videt. Vulgò quidem iſta vitia inter ſymptomata qualitatum, mutatarum referuntur: quæ tamen omnino ad morbos referenda ſunt, ob cauſſas, quas in *Inſtitution. lib. 2. part. 1. c. 6.* de colore Corneæ attulimus. Si quoque color alienus profundè hanc tunicam tingat, ſpeciebus viſibilibus tranſitus denegatur, quia corneæ pelluciditas amittitur. Quandoque cornea rumpitur.

CORNEÆ CRASSITIES.

Primò ergo ſubſtantia corneæ fit craſſior ob humores craſſos, qui ſeſe in eam inſinuant, & ob medicamentorum frigidorum vſum; quod fit poſt Ophthalmiam, in qua humores ſubtiliores & tenuiores diſcutiuntur, craſſi remanent; vel cùm medicamenta frigida nimis incautè imponuntur. Corrugatur verò & exſiccatur præcipuè in ſenibus. Et in vtroque hoc malo viſus vel imminuitur, vel planè aboletur, prout cauſſæ magnitudo eſt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur autem hæc vitia primò ipſo ferè aſpectu; quia ſi craſſior reddita ſit oculi hæc tunica, inſpicienti quaſi quædam in ſuperficie nebula apparet, nec oculi hæc tunica tam leuis & polita apparet, vt ſolet; ægri de viſus imminutione conquerantur, & quaſi per fumum ſe videre dicunt, præceſſit Ophthalmia, adeſt ætas ſenilis.

Prognoſtica.

Si malum ſit ex humoribus craſſis impactis, idque recens adhuc, curari poteſt: ſi verò diuturnum ſit, & ex vehementi frigidorum vſu, vix curatur. Corrugatio etiam, & obſcuritas ob ætatem ſenilem, non curatur.

Curatio.

Curationem quod attinet, vniuerſalibus præmiſſis, corpore & capite euacuato, radix chelidoniæ ſpiritu vini abluatur, poſtea contundantur, & ſuccus exprimatur, qui guttatim oculis inſtilletur, oculum etiam extergit tartarum vini Maluatici, aut potius cremor eiuſdem oculis inſperſus.

COLORES CORNEÆ VITIOSI.

Colores corneæ vitioſi.

Colores corneæ præter naturam non omnes eiuſdem ſunt generis. Primò ſunt λευκώματα in genere ita dicta, color ſcilicet in album mutatus, qui vel ab humore corneæ impacto oritur, & Nubecula appellari ſolet, ægrique omnia per nebulam, ſeu vaporem vel fumum ſe videre putant; vel cicatrice in cornea quo malum in ſpecie λεύκωμα nominatur.

Leucoma.

Eſt enim Leucoma ſeu Albugo, macula alba in cornea, ob quam viſio læditur.

Albugo ocul.

Gignitur autem Albugo, dum poſt vulnus vel vlcus corneæ cicatrix manet, quæ in nigro oculi alba apparet, à qua cornea ità denſa redditur, vt ſpeciebus viſibilibus tranſitus denegetur, atque ita videndi actio impediatur: vel cùm pituita inter corneam collecta, eius perſpicuitatem tollit, viſumque impedit. Quibus tamen adhuc alia cauſſa addi poſſe videtur. Cùm enim diaphana, vt vitrum, glacies, gemma, ſi findantur, pelluciditatem ſine humoris effuſione amittant: tale quid etiam corneæ accidere poteſt, ſi ſcilicet eius laminæ ictu, percuſſione, pũcturâ findantur, & ita cornea inæqualis fiat. Atque ita proxima Albuginis cauſſa eſt cicatrix in oculi cornea tunica, vel pituita inter eius laminas collecta, & corneæ inæqualitas à quacunque cauſa inducta.

Differentiæ albuginis ſunt, quòd alia magis, alia minùs craſſa eſt. Paulus Ægineta ratione ſubiecti diſtinguit, vt alia cicatrices in ſuperficie oculi conſiſtant, quæ ſimpliciter ἕλκη nominantur & νεφέλια, aut albugo tenuis; alia in profundo, quæ λευκώματα, ſeu albugo craſſa dicuntur.

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc patet oculis, & præceſſit vulnus vel vlcus, è quo albugo hæc ſeu cicatrix enata eſt. Si vlcus non præceſſit, à pituita in cornea collecta eſt. Si ictus, vel violentia aliqua accedit, in illam cauſſa referenda. Quæ autem cicatrices corneæ craſſiores ſunt, eæ magis albicant, viſumque magis offendũt; contra, quæ minùs craſſæ. Præterea magis albicant, quæ in ſuperficie ſunt; quæ autem profundæ, ad nigredinem declinant; quoniam vueæ tunicæ ſunt propiores.

Prognoſtica.

1. Vitium hoc vix prorſus tolli poteſt. Nam arduum eſt, in tam nobili membro, tam exquiſito ſenſu prędito, cicatricem exterere; præſertim quæ durior, craſſior, diuturnior, & magis profunda eſt. Itaque ſæpe polliceri aliud non licet, quàm caloris per tincturam mutationem.

2. Diuturnas ac craſſas albugines curare non oportet; cùm acria & mordacia medicamenta requirant, quæ oculi non ferunt. Si verò etiam ſuffuſio aut glaucedo affuerit, vanum eſt cicatrices exterere, teſte Aëtio,

3. Faciliùs curatur hoc malum pueris; quorum corpora molliora ſunt, & vim medicamentorum promptiùs admittunt; difficiliùs in ſiccis adultorum corporibus.

4. Vnde Albugo & cicatrices in oculo, quæ interdum poſt variola in pueris remanent, ſucceſſu temporis delentur, ne viſioni obſint.

5. Faciliùs curatur Albugo, quæ à pituita in corneæ laminis collecta eſt, quàm quæ à cicatrice prouenit.

Indicationes.

Cùm in albugine, quæ à cicatrice eſt, adſit corneæ durities & craſſities, tunicam illam eâ parte emolliendi & attenuandi indicatio extitit, vt iterum perſpicua reddatur. Pituita, ſi quæ adſit, diſcutienda eſt.

Curatio.

Præmiſſis euacuationibus & diuerſionibus, topica hîc potiſſimùm locum habent, quibus cicatricem extergendi vis ineſt. Sint illa leuiora, non acriora, nec corrodentia, ne fluxione concitatâ vlcus denuò excitetur, à quo ſanata cicatrix alia craſſior remaneret.

Emollientia cicatricem.

Ad humectationem igitur & emollitionem cicatricis, Rhaſes probat vaporem aquæ dulcis calidæ, aut decoctionis fœnigræci, maluæ, althéæ, flor. chamæmeli, paleæ hordei vel auenæ, tepentis oculis exceptum, vſque ad faciei rubedinem, vt antea *de vngue ocul.* dictum.

Vel ♃. *Rad. altheæ* ℥. j. ß *maluæ, chelidon. maioris, euphrag.* an. M. j. *flor. melilot. cyani*, an. M. ß. *ſem. lini, fœnugræc.* an ℥. ß. Coqu. in aqua pura, & vapor calidè oculis excipiatur.

Abſtergẽtia.

Poſt vaporem conueniunt medicamenta, quæ leuiter abſtergunt, vt ſacch. candi album in aqua euphragiæ diſſolutum. Vel extinguatur thus in aqua fœniculi aliquoties, & aqua oculis inſtilletur. Aëtius lac equinum commendat cum modico melle aſſiduè illitum. Nonnulli ſuadent, vt oculus linguâ pueri vel puellæ, quæ priùs fœniculum aut rutam maſticauerit, lambatur. Vtilis eſt & anagallidis cærul. flore ſuccus, cum melle roſaceo imprimis mixtus.

Deinde vt cicatrix ampliùs exteratur & abſtergatur, adhibeatur ſuccus centaurij minoris, chelidoniæ, agrimon. annemon. fœniculi, rutæ, calendulæ. Imprimis verò commendatur aqua flor. roriſmarin. ſi priùs in balneo vel fimo equino alioquot diebus digerantur, & poſtea deſtillentur: vel ſi, 40. diebus digerantur, & aqua ſeu liquor, in quem flores reſoluuntur, vſurpetur, & oculis inſtilletur.

Vel ♃. *Butyri aquâ euphra. loti* Vnc. i. *tutiæ præpar.* Drach. j. M.

Vel ♃. *Aquâ flor. cyani.* Vnc. iiij. *thuris ſarcocollæ*, an. ʒ. ij. *tragacanth. caſtor. alcës, corall. præpar. camphor.* an. ʒ. ß. Coquantur in vitro clauſo, colentur, & vſui ſeruentur.

Vel ♃. *Succ. anagallidis cærul.* ℥. ß. *chelidon.* ℥. iij. *fœnicul.* ʒ. ij. *mell. roſ.* ℥. j. Miſce.

Vel ♃. *Scuci centaurij minor. fœniculi*, an. ʒ. ii. *mell. roſat.* ℥. ß. *matris perlarum præpar. C.C. præparat.* an. Scr. j. *alumin. calcinati* Scr. ß. Miſce.

Validiora fiant ex felle animalium, videl. galli antiqui, perdicis, anſeris, bouis, leporis, accipitris, miluij, anguillæ, lucij piſcis, cum aqua fænicul. vel modico melle mixto, vel ſtercore hirundinis.

Vt ♃ *Succi rutæ* ʒ. ii. *fœnicul.* ʒ. iij. *ſel. lucij piſcis* ʒ. ij. *oſſ. ſepiæ vſti* ʒ. ß *ſacch. candi* ʒ. j. Miſce.

Vel ♃. *Stercor. hyrundin. in puluerem redacti.* q. l. *mellis & aq. euphrag.* an. q. ſ. F. Collirium.

Ad validiora abſtergentia pertinet & alumen calcinatum, aloë, mirrha, æs vſtum.

Nonnulli formâ puluer. hæc medicamenta adhibent, quæ Auicennas parat ex ſarcocolla, ſpuma maris, ariſtoloch. rotund. & ſaccharo albo. Pulueres tamen diu in oculo non ſunt detinendi, cùm ferè ſemper dolorem excitent.

Vt ♃. *Tutiæ præpar. corallor. rubror. præpar. ſapphir. præpar.* an. ʒ. ß. *margarit. præpar.* ℈ ß. *camph. vitrioli albi*, an. gr. v. F. Puluis ſubtiliſſimus.

Vel ♃. *C.C. vſti* ℥ j *oſſ. ſepiæ, ſarcoc. lot.* an. ℥. ß. *ariſtoloch.* ℈. j. *ſacchar. candi* ʒ. ii. F. Puluis.

Vel ♃. *Tutiæ præpar.* Dra. i. *matris perlar. præpar.* Dra. ſem. *ſarcocollæ* Scrup. ſem. Miſce.

Vel ♃. *Rad. irid. Florent.* ʒ j. *pumic. oſſ. ſepiæ*, an. ʒ ß. *ſarcocoll. corallor. rubr. præp.* an. Scr. j. *ſacchar. candi* ʒ. j. *moſch.* gr. ij. F. Puluis.

Vel ♃. *Oſſ. ſepiæ, ſarcocoll. ariſtoloch. rot. myrrh. ſpum. maris, ſacchar.* an. Dra. ij. F. Puluis ſubtiliſſ. qui ſuper albugine oculo clauſo detineatur, & poſtea oculus aqua roſarum abluatur.

Efficaciſſimum quoque eſt collyrium à Rhaſe, *cap. proprio* deſcriptum.

Vel ♃. *Succi depurati fœniculi, rutæ, anagall. flore cærul. chelidon. maj.* an. ʒ. iij. *tutiæ præpar. ſquamin. æris lot. aloës*, ℈ ß. *mell. roſat. colat.* Vnc. ij. Parum coqu. colentur, & vſui ſeruentur.

Commendantur à nonnullis & lapides, qui in renibus & veſicis animalium inueniuntur, combuſti & loti. Aqua quoque mellis deſtillata efficax eſt, cuius vſum per integrum menſem continuandum cenſet Gentilis, & hic vtendum iſto Collyrio:

♃ *Aq. roſar. fœnicul.* an. ℥. iij. ♁. *pulueriſat.* ℥. j. M. & per filtrum colentur. Quidam ſem. ocymi tritum oculo immiſſum valde laudant.

Efficaciſſimus etiam hîc eſt liquor ex hepate muſtelæ piſcis collectus; de quo in *Inſtitutionibus, lib. 5. part. 2. ſect. 1. c. 4.* vt & medicamentum è felle lucij paratum, de quo ſuprà *c. 14.* dictum. Dum verò; extrà applicatur, ſimul exhiberi poteſt puluis cardui minoris pratenſis.

Albuginem oculi colorantia.

Si autem, quod ſæpe fieri ſolet, Albugo planè aboleri nequeat, & tamen à Medico petatur, vt color ille p. n. ac deformitas tollatur, aç color albus in nigrum mutetur, adhibendus in eam rem ſuccus malis punici dulcis ſuccus litem hyoſciami, qui 15. diebus illitus albuginem tollit, teſte Aëtio, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. c. 40.*

Vel ♃. *Baulauſt. acaciæ gummi Arabici*, an. Dra. j. *antimon. gallar.* an. Dra. iij. Coqu. & decoctum ſæpius in oculum inſtilletur.

Reliquos verò colores quod attinet, in iis (niſi perſpicuitatem corneæ tollant, eámque opacam reddant) potiùs viſus deprauari, quàm imminui vel aboleri ſolet, ſpeciéſque viſibiles eo colore infectæ viſioni offeruntur, qualis humor eſt præditus. Si ſanguis effundatur in corneam, omnia rubea apparent; ſi flauabilis, flaua: id quod in ictericis fieri, ex Galeno vulgò traditur.

An ictericis viſus deprauetur.

Verùm rectè Mercurialis monet, hoc non eſſe perpetuum, & ſe plurimos curaſſe, ſed paucos vidiſſe, qui huiuſmodi aliquid paſſi ſint. Curaui ipſe etiam plurimos ictericos, ſed nunquam id obſeruare potui. Etenim cùm in corneam tunicam, vtpote quæ perſpicua & coloris expers eſſe docuit, vaſa non ita diſpergantur, bilis quoque, quæ ſanguini permixta eſt, in eam vix effundi poteſt. Si tamen color flatus in ea, vel etiam annatâ oculi tunica appareat, vapor aceti in regulam ignitam infuſi oculis excipiatur. Rubor tollitur ſanguine columbino, turturis, vel hirundinum inſtillato.

CAPVT XVII.

De puſtulis Annatæ & Corneæ.

Puſtulæ annatæ & corneæ.

ANnatæ & Corneæ tunicæ communia vitia ſunt, puſtulæ, vlcera, cancer, vulnera. Primò puſtulas quod attinet, in cornea & annata tunica oriuntur puſtulæ, quæ Græcis φλύκταινας & φλυκτίδες, à φλύζειν id eſt, *feruendo* & bulliendo dicuntur. Φλύκταιναι enim propriè ſunt veſicæ paruæ, aquâ plenæ, in quacunque corporis parte, ſimiles bullis aquæ feruentis, vel veſicis quæ à combuſtione aquæ feruentis excitantur. Arabibus *Botkor* nominantur. Súntque tumores quidam parui, grani milij circiter magnitudine, ſiue in annata ſiue in cornea tunica exiſtentes, orti ab acri quodam aut ſeroſo humore, tunicas diſtendente & in tumorem eiuſmodi attollente.

Morbus eſt in magnitudine aucta, ſimúlque in intemperie & ſoluta vnitate, offendens viſionem, ſi è regione pupillæ conſiſtit. Subiectum eſt annata oculi tunica, vel cornea, & hæc quidem parte ſuâ vel ſuperficiali, vel profundâ. Nam Aëtium & Auicennas Corneæ laminas ſiue membranas quatuor conſtituunt, & ita nunc inter primam & ſecundam, nunc inter ſecundam & tertiam, nunc inter tertiam & quartam laminam materia continetur.

Cauſſa.

Cauſſa, vt dictum, eſt humor tenuis, acris, & ſeroſus in annata vel cornea tunica collectus, eamque diſtendens. Aëtius quoque ſanguinem admitti. Et omnino puſtulæ corneæ & annatæ eaſdam ferè cauſſas habent, à quibus ophthalmia prouenit. Cùm enim vtraque tunica ſit denſa, materia aquoſa & feroſa ſub ea facilè colligi & detineri poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Puſtulæ illæ viſu facilè dignoſcuntur. Apparent enim in adnata vel cornea oculi tunica tubercula quædam parua, grani milij magnitudine. Et quæ puſtulæ annata ſeu alba oculi tunica oriuntur, rubrum ferè colorem præ ſe ferunt. Quæ autem in cornea, varium, prout in ſuperficie vel profundiore loco corneæ conſiſtunt, quando puſtulæ in ſuperficie corneæ ſub prima eius lamina conſiſtunt, nigriores ſunt; quæ ſub ſecunda aut tertia, albæ magis apparent; cùm color corneæ albus magis in cōſpectum ſe prodat, ſi puſtulæ in loco profundiore hæreant, quàm ſi in ſuperficie. Auicennas à conſpectu vueæ in ſuperficiali puſtula colorē nigrum; à prohibito eiuſdem in profundo intuitu, album vult produci, qui albus color eſt puſtulæ in cornea exquiſitè ab aquoſo vel ſeroſo ſolum humore, ſine ſanguine admiſto, productæ.

Puſtularum in cornea color.

Cùm autem puſtulæ corneæ ſuperficialis non parua ſit ſimilitudo cum vueæ procidentia; Aëtius, *retrab. 2. ſerm. 2. cap. 29.* ita eas diſcernere docet: puſtula in ſuperficie corneæ vndiquaque nigra eſt, etſi nigredo non ſit adeò intenſa; vueæ autem pars, quæ procidit, aut nigra, aut cœrulea eſt, & in fundo circulum album exhibet, qui à labiis corneæ eroſis eſt. In puſtulis corneæ cornea exactè rotunda manet; & ſuam natiuam figuram retinet: in vueæ autem procidentia pupilla minor redditur, nec figuram naturalem planè retinet, ſed parte quadam ſui veluti diuulſa apparet, aut figuram & ſitum planè immutatum oſtendit.

Puſtulæ corneæ ab vueæ procidentia quomodo diſcernātur.

Materia etiam diſcernitur à doloris qualitate & magnitudine; puſtularum colore, ægri temperatura, habitu & ſimilibus.

Prognoſtica.

1 Puſtulæ in annata ſeu alba oculi tunica minùs periculoſæ ſunt, quàm in cornea.

2. Superficiariæ puſtulæ curatio facilior eſt, vel minùs periculoſa; cum eâ ruptâ & exeſâ humor aqueus non profluat; aut vuea tunica procidat. Quæ verò profundior, periculoſior eſt, cùm totam corneam facilè erodere poſſit, vt eâ exeſâ humor albugineus profluat, & vuea procidat.

3. Et præcipuè ſi iuxta pupillam ſunt puſtulæ, periculoſæ ſunt; quia obductâ cicatrice viſus aboletur.

4. Si cornea in partem internam rumpatur, malum eſt immedicabile.

5. Si dolor, & pulſatio, & cætera accidentia in puſtula paulò pòſt remittant, ſpes eſt fore vt puſtula per viam reſolutionis terminetur. Si verò ſymptomata illa intendantur, ſuſpicandum eſt, illam tendere ad ſuppurationem. Nam ſolent puſtulæ iſtæ, ſi rumpantur, ſæpè in vlcus mutari.

Indicationes.

Materia in puſtula collecta tota euacuanda eſt, & ſuppuratio, atque exulceratio, quantum fieri poteſt, prohibenda, præſertim ſi puſtula ſit cum inflammatione, ideóque danda opera vt materia diſcutiatur & reſoluatur.

Curatio.

Quod vniuerſales euacuationes & reuulſiones attinet, eodem modo illæ perficiuntur, vt in ophthalmia. Topica ab iiſdem etiam non multum variant. Itaque in puſtula cum inflamatione, qualis annatam potiſſimùm occupat, conueniunt leniter diſcutientia, quibus & adſtringentia nonnulla miſcet Aëtius, vt in initio inſtammationum fieri ſolet.

Commendat ergo *albumen oui; & luteum oui cum ſacchar. & pauxillo croci.*

Ex adſtringentibus probat mala cydonia cocta, aut mali corium in aqua decoctum. Vel mucilago ſem. pſyllij aut cydoniorum, extracta cum aqua roſar. oculis inſtilletur.

Vel ℞. *Lilij, croci*, an. Dr. ß. *acaciæ* Scr. j. *aquæ roſar.* Vnc. j. vel *album. oui, & aqu. roſar.* an. Vnc. ß. Miſce.

Vel poma cydonia cocta cum pauxilio vnguenti roſacei M. Poſsúntque iſta medicamenta in linteolis mollibus extendi, & toti oculo imponi.

Progreſſu temporis reſoluentia augeantur: vt mucilag. ſem. lini, fœnugræc. aut decoctum flor. chamæmel. meliloti, ſem. lini, fœnugræc.

Poſt hæc, medicamentum ex thure, myrrha, croco, cum ſucco fœnugræci prodeſt; quo vtendum eſt, donec puſtula diſcutiatur: vel per reſoluentia eam diſcuti poſſe ſpes non ſit, donec puſtula rumpatur, ſanieſque in linteo oculo impoſito appareat.

Vel ℞. *Melilot. verben. rutæ, chelidon.* an. M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. Deſtilletur inde aqua, quæ oculis imponatur & inſtilletur.

In puſtulis corneæ ex humore aquoſo. Auicennas exſiccantibus vtitur, vt terrâ Samia torrefacta, tutia, clymia, quæ cadmia natiua eſt, ſiue lapis calaminar. ♄io, atque aliis, è quibus tale Collyrium paratur:

℞. *Tutiæ præpar. lapid. calaminar. ſcoriæ æris lot.* an. ʒ. ß. *gummi Arab.* ʒ. ß.

Terantur in aq. calida, & F. Collyrium. Huius ʒ. ß. cum aq. fœnugræc. Dra vi. excipiatur, quando opus fuerit.

Chymici commendant ſaccharum. Saturn. & oleum Saturn. quod in aq. euphragiæ diſſoluunt.

Vt ℞. *Aq. roſar.* ℥. j. ß. *euphragiæ.* ℥. j. *ſaccari* Saturn. gr. xv. *tutiæ præpar.* Scr. ſem. Miſce.

Nonnulli commendant pinguedinem aſciæ piſcis.

Quòd ſi puſtula ita incrementum ſumpſerit, vt medicamentis diſcuti non poſſit, acu argenteâ perforanda eſt, vt humor effluat; quod in puſtula ſuperficiaria ſine periculo fieri poteſt; in profundiore verò cautione opus eſt.

Diæta eadem eſt, quæ in ophthalmia.

Peculiaris puſtula in annata tunica nuper in docto quodam viro à me animaduerſa eſt, quæ in eo quidem conueniebat cum aliis puſtulis, quòd ſimilis erat veſicis, quæ à combuſtione aquæ feruentis excitātur, ſed magnitudine diſcrepabat. Primo quidem cùm ea veſperi conſpicienda mihi exhiberetur, in ſeniſtri oculi extremo angulo magnitudine ſemen cānabis æquabat, ſed vnica nocte ita incrementum ſumebat, vt dimidiam auellanam æquaret, & ad corneam ferè extenderetur. Cùm autem vir ille ſanguine bilioſo abundaret, mox venam aperui, & purgans exhibui, & primùm hunc liquorem linteis mollibus toti oculo impoſui.

℞. *Mucilag ſem. pſyllij cydonior. fænugræci, aqu. roſ. extr.* an. ʒ ii. *aqu. roſar.* ℥. j. ß. *flor. ſambuci* ℥. ß. *croci* Scr. ß. Miſce.

Quo applicato ſubſidere cœpit puſtula. Poſtea hunc liquorem oculo inſtillaui.

℞. *Aq. roſar.* ℥. j. ß. *euprag.* ℥. ß. *tutiæ præpar. fiel. albi. ſ. opio.* an. Scr. j. *vitrioli albi* gr. ij. Miſce.

Atque ita intra paucos dies puſtula euanuit.

CAPVT XVIII.

De Vlceribus Annatæ & Corneæ.

VLcera quæ in annata vel cornea tunica excitantur, ortum habent vel à cauſſa externa, vt ictu, percuſſione, medicamentis acribus, iis quæ in oculos illapſa ſunt; vel ab internis, vt humoribus mordacibus, ſiue naturâ tales ſint, vt bilis vtraque, ſiue putredine tales euaſerint, vt humores quicunque. Materia illa vel aliūde confluit ad oculum; in annatam potiſſimùm à vaſis externis, in corneam ab internis: vel relicta in oculo eſt, ſiue ab ophthalmia præcedente, ſiue à puſtula. Nam ad Ophthalmiam ſæpe vlcera ſequi ſolent, humore mordace per emplaſticorum vſum intempeſtiuum cohibito; vt & poſt variolas & combuſtiones.

Differentiæ.

Vlcera autem illa variis nominibus pro varis circunſtantis appellantur, vt Paulus Ægineta, *lib. 3. c. 32.* docet. Quod enim cauum anguſtum, durum eſt, βόθριον, hoc eſt *foſſula* dicitur; quod latius, ſed minùs profundum, κοίλωμα. Quod in iridi circulo externo exortum, ambientia etiam comprehendit, variique coloris eſt, circa externam iridis partem rubicundum apparet, circa internam candidum, Græcis ἄργεμον, ab albedine, vt videtur, dicitur; nonnulli vlcus coronale appellant. Quod denique profundum, ſolidius, aſperum & quaſi cruſtoſum eſt, ἐπίκαυμα & ἔγκαυμα vocant. Auicennas, *lib. 3. fen. 3. tract. 2. cap. 3.* ſeptem differentias enumerat: quatuor ſuperficiarias, & tres profundas; quæ ſaltem ratione magnitudinis, & quòd vlcus aliud latius, aliud anguſtius, aliud ſuperficiarium, aliud profundum eſt: diſcernuntur.

Signa Diagnoſtica.

Subiectum, figura, & magnitudo vlceris in oculo viſui ferè patet. Si vlcus in cornea conſiſtat, præceſſit puſtula alba, & in præſentia vlcuſculum album apparet in nigro oculi, cùm ob propriū corneæ colorem album, quod διαφανὲς eius terminatū album apparet, tum ob ſaniem albam ſub cornea collectam. Si exulcerata ſit tunica annata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conſpicitur, ob venas eius tunicæ ſanguine repletas.

Prognoſtica

Prognoſtica.

1. Vlcus corneæ tunicæ periculoſius eſt, quàm annatæ, quod tamen ipſum etiam in adultis ægerrimè ſanatur; & corneæ vlcus, quod è regione pupillæ conſiſtit, adhuc periculoſus eſt: quia poſt vlcus annatum relinquitur cicatrix opaca, quæ viſionem lædit; aut ſi rumpatur tota tunica, fit effluxus humoris aquei, aut vueæ procidentia. Imò Platerus refert, ſe vidiſſe aliquando, quatriduo poſt inflammationem oculi in vlcus conuerſum, ex vtroque oculo humorem cryſtallinum effluxiſſe, & in barba hæſiſſe. Sed credibile eſt, non ſolùm externas illas oculi tunicas, ſed totum ferè oculum tum inflammatum fuiſſe.

Humoris cryſtallini effluxus.

2. Vlcus, quod foràs rumpitur, non ita periculoſum eſt, quàm quod intrò rumpitur; quoniam externa omnia tractari commodiùs poſſunt.

Indicationes.

Vt aliarum partium vlcera, ita etiam vlcus in oculo indicat ſolutam vnitatem vniendam, ſi quid imminutum, id regenerandum, & locum cicatrice claudendum eſſe. Hæc vt præſtari à natura queant, (naturæ enim opus eſt, non artis, partem aliquam regenerare, conglutinare, & conſolidare) Medici officium eſt, impedimenta actionis illius naturæ remouere. Materia igitur fluens ad oculum, eſt diuertenda & euacuanda; ſordes detergendæ; dolor, ſi adſit, mitigandus; natiua oculi temperies reſtituenda & conſeruanda. Atque ita, vt aliarum partium, ita & oculorum vlcera, in primis requirunt detergentia & exſiccantia. Quantum tamen ad materiam medicamentorum, non parùm ab aliorum vlcerum medicamentis medicamenta in oculorum vlceribus differunt, ob differentiam naturæ ipſius partis. Cùm enim oculus ſit exquiſito ſenſu præditus, ob ἀναισθησίαν illa medicamenta ſint lenia & temperata, ſine aſperitate & mordacitate, cuiuſmodi ſunt, quæ primùm in hac qualitate gradum non excedunt. Quæ ſi ſimul adſtrictione careant, detergendo quoque proderunt. Sordidis tamen vlceribus paulò valentiora adhibeantur, teſte Galeno, *4. de compoſ. medic. ſec. loc. cap. 3.*

Curatio.

Vniuerſalia igitur, de quibus in ophthalmia diximus, præmittenda, ſimulque medicamenta fronti & temporibus applicanda, quæ influxum humorum prohibeant, ex aqua roſarum, plantag. bolo Armeno, ſanguine draconis, acacia, albumine oui, & ſimilibus. Hinc topica conuenientia oculo imponenda Et quidem ſi vlcus cum inflammatione adhùc ſit coniunctum, ea conueniunt quæ in ophthalmia ſunt propoſita. Cataplaſma ex ouo integro cum roſaceo & vino tepidum, lana exceptum, ſief album. Sequentibus diebus fomenta fiant ex roſis, meliloto, fœnugræco, quibus nonnunquam ſemen papau. addere licet. Non minùs enim doloris, quàm inflammationis, habenda ratio. Ideóque etiam dolorem lenientia admiſcenda, quæ infrà, *cap. 23. de dolore oculorum* proponentur. Admiſcenda etiam ea, quæ aliquantulum detergunt & ſiccant, qualia ſunt, ſacchar. mel. crocus, myrrha, & collyria de olibano; quorum multæ reperiuntur deſcriptiones à Galeno, *4. de compoſ. medic. ſec. loc.* Paulo Ægineta, Aëtio, & Alexandro propoſitæ. In vſu tamen frequentiore eſt ſief de thure Rhaſis, quod *ad Almanſorem* deſcribitur, paratúrque ex *Ammoniaci, ſarcocollæ*, an. Drach. v. *thuris* Drach. x. *croci* Drach. ii. quæ omnia excipiuntur *mucilag. fœnugræc.* atque in collyrij formam rediguntur.

Vtilis etiam eſt aqua è fragorum partibus tribus, ſacchari parte vnâ, vbi priùs per octiduum in B. digeſta, & poſtea deſtillata fuerint. Efficaciùs mundat myrrha, tutia, & tandem marrubium.

Vbi autem vlcus ſolum eſt, nec ei inflammatio vel dolor coniunctus, ſed ſaltem illud duplex excrementum tollendum; tunc præcipuè deſiccare debet cum aliqua deterſione, quæ maior vel minor eſſe debet, proüt maior vel minor ſordium copiâ. Talia ſunt, tutia præpar. corallium, aloë, ſarcocolla, quæ commodiſſimè in nodulo è linteo raro in aqua euphragiæ, vel alia conueniente infunduntur, nodulúſque poſtea exprimitur. Purgant etiam vlcus hydromel, & ſyrupus de roſis ſiccis.

Vbi vlcus mundatum fuerit, adhibendum ſief de plumbo Rhaſis, primò in lacte muliebri, deinde cum aqua conueniente vſurpatum. Vtile eſt & ſaccharum ac oleum Saturn. Cicatricem etiam efficaciter inducit ſief album Rhaſis. Eleiſer vocatum.

Vel ſequens ex Thure.

♃. *Thuris* Drach. x. *gummi Ammoniaci, ſarcocollæ.* an. ʒ. ß. *croci* ʒ. ii. Cum *ſucco fænugræci* F. ſ. a. Collyrium.

Vel ſequens de Plumbo:

♃. *Plumb. vſti & loti, æris vſti, tutiæ præpar. gummi tragacanth.* an. Drach. i. Cum *aq. euphragiæ.* F. Collyrium.

Vel ♃ *Corallior. rubr. præpar. C. C. vſti præpar.* an. ʒ. i. *ceruſſæ lotæ* ʒ. ß ♄. *crudi* ʒ. ß. Cum *melle roſaceo*, F. Linimentum.

Aqua Ophthalmica Crollij.

Pertinet huc etiam Aqua ophthalmica, cuius Crollius mentionem facit, & hoc modo paratur.

♃. *Succum chelidoniæ è fl. & foliis verno tempore collectum, eiúſque bonam quantitatem in B. digere, donec depuretur.*

Deinde ♃. *Menſe Iunio Sol. & lun. in cancro coniunctis (alij malunt in plenilunio (Cancror.* num. xx. *& reſectis extremis pedum & caudarum durioribus cruſtis, contunde in mortario, vt ſuccus inde exprimi poſſit, quem cum ſucco chelidoniæ depurato coniunctum deſtilla ex Balneo.*

Quòd ſi de vueæ procidentia metuatur, ſtatim albumen oui cum globulo ex ſtuppa cannabina; vel lana aquâ roſarum madida applicetur.

Habétque Rhaſes, *cap. proprio*, quatuor collyria, quæ in vlceribus oculorum, ſi quodque ſuo tempore applicetur, magnæ ſunt efficaciæ. Collyrium primum de thure ad maturationem & abſterſionem eſt compoſitum. Mollit enim & maturat, quæ diſcuti nequeunt. Sief ſecundum de plumbo, generat carnem, & vlcus explet. Sief tertium carnem perditam inſtaurat, vueæ exitum prohibet, & cicatricem extenuat. Sief quartum fortius adſtringit & glutinat, ac in primis vtile eſt, cùm metuitur, ne poſt vlcus magnum vuea procidat.

Diæta.

Diæta ex ſuperioribus *de Ophthalmia* ſatis patet. Hoc ſaltem de decubitu notandum, vt æger in principio iaceat ſuper latere ſano, ne maior affluxus humorum ad oculum fiat. Suppurato autem iam vlcere & rupto, ſuper latere affecto æger cubet, vt faciliùs & promptiùs ſanies effluat. Si tamen vlcus magnum ſit, vt ruptura corneæ, & effuſio humoris aquei metuenda ſit, ſupinum decumbere præſtat.

CAPVT XIX.

De Cancro Corneæ.

INterdum in cornea tunica etiam Cancer exoritur, ex materiæ melancholicæ aduſtæ corruptione. Non multum diſſimile malum eſt, quod Græcis ἀνθράκωσις dicitur, vlcus ſcilicet καρκινῶδες in cornea tunica, quandoque etiam in palpebra, quandoque in vtraque.

Cancer corneæ.

Cauſſa.

Cauſſa huius mali eſt atra bilis, ſequitúrque hoc malum diuturnas ophthalmias, quarum cauſſæ atra bilis permiſſa eſt, & mulieribus, quibus menſes ſubſiſtunt, accidit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum, quòd vlcuſcula nigra, parua, dolorifica, cicatricem non admittentia, venas liuidas, exiguas, varicoſas habentia apparent. Percipitur dolor, qui partibus vicinis communicatur, & vſque ad tempora extenditur, humórque paucus tenuis & acris effluit; dolor ad acriorum medicamentorum vſum valde exaſperatur; appetitus deiicitur.

Prognoſticum.

Malum hoc plerumque, & ferè ſemper incurabile eſt, ac in vicinas partes ſerpit, ægrúmque viſu priuat, & tandem mortem affert.

Curatio.

Etſi verò malum ferè incurabile ſit: tamen, ne æger omni auxilio deſtituatur, mitigatio quædam eius & palliatio, vt loquuntur, tentanda eſt. Bilis atra videlicet euacuanda eſt epithymo, polypodio, lapide Lazuli. Eiuſdem acrimonia & malignitas temperanda, quem in finem etiam lac exhibetur. Oculo imponitur & inſtillatur aqua mellis croco mixta, addito albumine ouis de quo videatur Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap.* 31. Exemplum cancroſæ excreſcentiæ ad pilæ quantitatem, & medicamenta ad eius mitigationem adhibita, deſcripſit Foreſtus *lib. 12. obſeru. 12.*

Interdum cancroſi tales tumores totum oculum corrumpunt, qui non niſi exciſione & extirpatione; curari poſſunt; cuius rei hiſtoriam notatu dignam habet Guilhelmus Fabricius, *Centur. 1. obſeru. 1.*

CAPVT XX.

De Vulneribus Oculorum.

SI cornea, vel annata vulnerata ſit, primò, ſi opus, euacuandum eſt totum corpus per phlebotomiam vel purgationem; prout vſus poſtulat. Et in primis venæſectio neceſſaria in magnis oculorum vulneribus; cùm vix aliud efficacius initiò ſit auxilium. Purgantia præcipuè bilem vſurpanda, vt & medicamenta bilem alterantia, refrigerantia & caput reſpicientia; cùm bilis aliorum humorum ſit ad caput vehiculum. Statim verò ipſi oculo repellentia adhibeantur; ex albumine oui benè conquaſſato cum aqua roſar. cui pauxillum boli Armeni addi poteſt. Sequentibus diebus albumen oui cum ſief albo miſceatur.

Vulnera oculorum.

Vel ♃. *Album. ouor.* ii. Conquaſſentur Cum *aq. tormentill. roſar.* an. Vnc. i. adde *alumin. croci*, an. Scrip. i. Miſce.

Eadem repellentia temporibus & fronti imponenda. Ad inflammationem prohibendam, & dolorem leniendum, cataplaſma ex meliloto capitibus papaueris, croco, & pane imponi poteſt. In cataplaſmatis tamen adhibendis animaduertendum, ne oculus eorum pondere oneretur. Ideóque ſolùm ſuper palpebram imponenda, vt oculus aperiri, & lachrymæ & ſordes effluere poſſint. Leniter quoque oculus detergendus, ne dolor inferatur. Poſtea addatur collirio albo ſief de plumbo, ſemper eius quantitatem augendo, donec ſolo hoc ad vlcus carne implendum vti, tempeſtiuum ſit.

Vel ℞. *Ceruſſ. amyli*, an. Drach. ii. *thuris* ʒ.i.ß. *ſarcocollæ, tragacanth.* an. ʒ. i. *camphoræ* ʒ. ß. infundantur in aq. roſar. hinc vaſe clauſo in Balneo coquantur & colentur. Colatura vſui ſeruetur.

Vel ℞. *Gummi Arabic. aquâ roſar. diſſol.* ʒ. iii. *cremoris rad. conſolid. maior.* ℥. i. ß. *pulueris ſubtilis thuris, aloës lotæ,* an. ℈.i.

Vel ℞. *Sief. alb. Rhaſis ſ opio* ℥.i.ß. *aq. roſar.* ℥.i.ß. *albumin. ouor.* ʒ.ii. *tutiæ præpar.* ʒ.ß. M. in mortario marmoreo vel plumbeo.

Poſt diem ſeptimum magis ſiccantia & detergentia conueniunt, quæ faciunt, ne caro craſſa, ſed tenuis generetur.

Vt ℞. *Myrrh. ſarcocoll. lacte nutritæ*, an. Drach. ß. *tutiæ præp.* Drach. i. *mell. roſat.* q.ſ. F. Linimentum.

Valde commendatur & hoc.

℞. *Bol. Armeni* Vnc. i. *tutiæ, ſang. dracon. gummi Arab.* an. Vnc. ß. *aq. roſar.* ℔ i. In vitro clauſo bulliant in B. M. vel vaporoſo per horam: poſtea adde ſucci mali punici Vnc. i. & colentur. Colatura ter & quater in oculum inſtilletur.

Vel ℞. *Mell. opt.* Vnc. ii. *ſucci roſ. rubr.* Vnc. iv. *ſuccin.* Drach. ß. *viridis æris* Drach. j. Digerantur in Balneo, & colentur, ac liquoris huius guttæ ii. oculo ſæpe inſtillentur. Eidem liquori addi poteſt mucilago ſem. fœnugræc. & vitellus oui vnius, & cataplaſmatis loco oculo imponi. Ab Euſtachio Rudio ad oculorum vulnera valde commendatur pars illa albuminis oui, quam *gallaturam* vocant; de quo videatur infrà, *cap.* 23.

Commendatur etiam hic aqua Ophthalmica Crollij, ſuprà, *cap.* 18. deſcripta; & altera, quæ fit ex albumine ouorum ad duritiem coctorum, in Balneo, liqueſcente.

Commendatur & oleum rubrum Saturni.

Tandem, vt cicatrice vulnus claudatur, ſief Rhaſis, Eleiſer, ex vſu erit.

Si cum oculi globo etiam palpebra vulnerata ſit, cauendum, ne palpebræ cum oculo agglutinentur. Ideóque oculus interdum circumuoluendus, ſi id commodè fieri poſſit; & oculo duplicatum vel triplicatum auri folium, vel ſubtiliſſima auri lamina imponenda.

De mira ſucci in veſicis vlmorum collecti, ad vulnera oculorum ſananda vi. Hiſtoria Henr. ab Heer.

¶ [Henricus ab Heer, Medicus Leodienſis, *obſeru. oppidò rarar.* 4. refert, ſe cum Lithuano quodam aliquando iter feciſſe, qui ab omnibus Medicis, agyrtis, vetulis, veneficis, Chymicis, in tota, quam obierat, Europa & Aſia, ſecreta, (vt vocabat) plurima collegerat; atque eum gallum gallinaceum ſibi obtuliſſe, & iuſſiſſe, vt oculum galli ſæpius acutiſſimo ſcalpello punctum, interque digitos preſſum, orbitæ oculi reponeret. Quod vbi feciſſet, affudiſſe Lithuanum illum guttas duas liquoris, qui menſe Maio in veſica vlmi reperitur, obligatumque capite gallum ciſtæ incluſiſſe, & poſt horas octo eduxiſſe, vtroque oculo ita ſibi ſimili, vt ſectum oculum nullus à ſano poſſet diſtinguere. Hoc quamvis pro ludicro, & forſan magico, habuit Henr. ab Heer, accidit tamen poſtea, vt puella acu fortè fortuna ita oculum læderet, vt humor Aqueus & pars vitrei efflueret. Tunc ergo hunc ipſum liquorem, vulneribus ſanandis aliàs vtilem, ſub quartam pomeridianam applicauit, & ſub mediam noctem linteum admotum, ſi ſiccaretur, eodem nouo liquore imbui iuſſit. Manè (teſtatur Deum & fidem) oculum externum ſanum offendit, ſed viſu priuatum, ita quidem, vt vigeſimo poſt anno nullus excæcatum oculum à vidente diſcernere potuerit, imò illa multis annis cum marito eius rei inſcio vixerit.]

CAPVT XXI.

De Ruptura Corneæ.

Ruptura Corneæ.

INterdum vulnera tam altè penetrant, & vlcera tam profunda ſunt, vt corneam tunicam totam erodant; interdum & ab aliis cauſſis cornea rumpitur, ita vt humor aqueus effluat, & interdum ipſa tunica vuea procidat, de quo poſtea.

Cauſſa videlicet rupturæ corneæ eſt vel interna, præcedens ſcilicet vlcus, aut mâgnus humorum affluxus, à quo oculus ita diſtenditur, vt medius crepet, & humores effundantur; cuius rei hiſtoriam annotauit Ambroſius Paræus, *lib.* 6. *cap.* 13. vel externa, vt punctura aut vulnus.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum viſui patet, præſertim ſi humor aqueus effluat, vel vuea procidat.

Prognoſtica.

Malum hoc quo maius eſt, eò periculoſius eſt. Si enim tantum ſit, vt vuea procidat, plerumque malum incurabile eſt, vt poſtea dicetur, cùm non facile ſit, vueam prolapſam intrò reponere. Si verò vulnus ſit anguſtum, minus periculi habet. Etſi enim humor aqueus effluat, & inde viſus aboleatur: tamen aqueus humor regeneratur, quo inſtaurato viſus etiam reſtituitur. Huius rei exemplum habet Galenus, 4. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. & Langius, *lib.* 1 *Epiſtola* 7. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. lib.* 2. *cap.* 28. Coiter, *in obſeru. Chirurg.* Atque ipſe etiam tale exemplum obſeruari in puero, qui, cùm cuſpide cultri oculum læſiſſet, vt humor aqueus efflueret, & cornea inde tunica nonnihil corrugaretur, viſum illius oculi amiſit quem tamen paulatim humore aqueo reſtituto iterum recuperauit.

Curatio.

Cùm vulnus partium ſolutarum vnionem indicet nulla alia cura rupturæ corneæ erit, quàm vulnerum & vlcerum oculorum. Inſtilletur videlicet in vulnus penetrans corneam vel annatam, oui albumen cum tutia præparata mixtum. Et, vt vueæ procidentia præcaueatur, oculo fomentum imponatur ex adſtringentibus ſine aſperitate, vt floribus roſar. foliis rubi, virgæ paſtoris, polygon. coctis in vino adſtringente, aut ſi calor adſit, in aqua pura.

Vel cataplaſma imponatur ex flor. roſar. & cydoniis in vino adſtringente coctis, cum acaciæ Scrup. ii. & croci Scrup. ſem.

Valentiora ſunt hypociſtis, balauſtia, gallæ immaturæ.

Vel tale Collyrium paretur:

℞. *Aloës lotæ, tutiæ præpar. ſarcocoll.* an. Scrup. ſem. *ſpicæ, croci, ſacchar. ſaturni*, an. gr. v. ♁ij Scrup. i. Cum mucilag. tragacanth. & fœnugr. F. Collyrium.

Alij hoc commendant.

℞. *Aq. conſolid.* Vnc. iii. *gummi Arab. thuris*, an. Drach. i. *oculor. cancri* Drach. ß. *balauſt.* Scr. i. M. ſuper igne & colentur. Colatura oculo inſtilletur.

CAPVT XXII.

De Suggillatione Oculorum.

QVam Suggillationem oculi, vel maculam eiuſdem rubeam appellant, Auicennæ *Altarfati* eſt, Græcis ὑπόσφαγμα, ὑπόχυσις αἱματώδης, & αἱμάλωψ. Galeno etiam ὑποφθάλμιον, nonnullis ὑπώπιον vocatur per ω & ι ſcriptum, quod alij tamen de faciei potiùs & partium cauatum ſub oculis, quæ ὑποφθάλμια Hippocrati ſunt, cruentâ ex ictu vel lapſu ſuffuſione exponunt. *Suggillatio oculorum.*

Eſt igitur hoc malum ex ex genere τῶν ἐκχυμωμάτων, teſte Galeno, *initio* 5. *de comp. med. ſ. l.* quæ fiunt, quando circa cutem vaſis contuſis aut ruptis ſanguis in ſpatia circumiacentia effunditur, & quidem non aceruatim aut ex grandioribus venis per διαιρέσει & ἀναστομώσει exit, ſed lente per διαπηδήσει, vel ἀναστομώσει è minoribus, tranſſudationis ſpecie, vbi & progreſſu temporis liueſcit & denigratur. Ita ſuggillatio oculi eſt ſanguinis ex ictu vel lapſu, ruptis aut contuſis vaſis, vel alio modo apertis, in oculorũ tunicis, annata vel cornea, in eaſdem effuſio, colore primum rubeo, poſtea liuido vel nigro, quem mortuum tum ſanguinem appellant. Cui malo & hoc accidit, vt ſi corneam magis occupet, obiecta omnia calorem ad rubrum vergentem præ ſe ferant. Nam & ad corneam venulæ porriguntur, eâ parte, quâ iridem ſpectat; & ex vicinis vaſis ſanguis in eam effundi poteſt. Et quidem ſanguis ille interdum in annatam, interdum in corneam; interdum in vtramque effunditur.

Curatio.

Cauſſa contuſionis & ruptionis in his tunicis plerumque eſt externa, videlicet ictus aut plaga, aut clamor vehemens, vel tubarum inflatio, ob quam venæ tenſæ aperiri poſſunt; nonnunquam etiam interna, vaſorum ſcilicet repletio à ſanguinis copia, vt effuſio eius fiat; aut ſanguinis ipſius feruor & acrimonia, vt per vaſorum anaſtomoſin ita excidat.

Differentiæ huius mali ſunt, quod ſuggillatio alia recens eſt, quæ rubro colore apparet; alia antiqua, quæ liuido, fuſco, vel nigro. Sanguis enim extra vaſa effuſus & proprio calore & ſpiritu deſtitutus, primò liueſcit, poſtea fit obſcurus. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc viſu deprehenditur. Si à cauſſa ſit externa, ab ægro id cognoſcitur; ſi ab interna, abeſt externa. Et quidem à ſanguinis copia color maculæ rubeus erit; ſi à feruore ſanguinis, ad citrinum verget. Et dum cornea ſuffuſa eſt, ægris quæ cernunt, rubra eſſe videntur.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non difficulter in initio curationem recipit; quoniam vitium vaſorum in oculo exiguum eſt.

2. Sanguis extra vaſa effuſus tandem corrumpitur & nigreſcit, ægerriméque diſcutitur.

Curatio.

Sanguis è vaſis effuſus diſcutiendus eſt. Ideóque ſi maior eius affluxus metuatur, venæſectione & purgatione, ſi opus, præmiſsâ, principio parum de adſtringentibus diſcutientibus permiſcendum, ne ſola diſcutientia plus ſanguinis è vaſis attrahant; qualia ſunt aqua fragorum, roſar. ſalic. caprifolij, plantaginis, myrtillorum.

Vbi autem effuſio iam ſubſiſtit, & venæ ad ſuam naturam redierunt, ſola diſcutientia conueniunt. Atque hæc ipſa inter initia, dum malum recens eſt, leniora eſſe debent; cùm ſanguis, qui effuſus eſt, nondum conuerſus ſit in grumum, ſicut hac de re docet Galenus, 5. *de compoſ. med. ſ. l. cap.* 1.

In validiorum deinde vſu caueatur, ne acrimoniâ ſuâ apertis venarum oſculis ſanguinem maiore copiâ proliciant.

Galenus ergo fotum initio vſurpat ex decocto fœnugræci & meliloti. Deinde collyrium Nili, *in* 4. *de compoſ. med. ſ. l.* quod primùm excipit aquâ, ad inflammationem inhibendam; poſtea decocto meliloti & fœnugræci, ad ſanguinem, qui effuſus eſt, diſcutiendum. Venis tandem per adſtringentium

vſum

vſum clauſis, fomentum probat è ſolo fœnugræco; ſpongiam item infuſam in melle, & collyr. è myrrha cum decocto fœnugræci.

In 4. de compoſ. med. ſ.l. cap. 8. ſtatim initio mali ſanguinem columbinum, præſertim qui ex teneris pennis exprimitur, (alij apertâ venâ ſub ala ſanguinem extrahunt) inſtillare iubet, tum ad inflammationem compeſcendam, tum ad ſedandum dolorem; quo tempore & albumen oui probat. Poſtea ad vitellum oui accedit cum vino, & ad melilotum cum vino. Poteſt & columbarum ſanguis tum adhiberi, qui ob ſalem, qui ei ineſt, etiam vim diſcutiendi habet. Vtilis etiam eſt ſanguis palumborum, turturis, & hirundinis. Valet & lac muliebre calidè cum modico thure inſtillatum, & braſſicæ folia cocta atque trita cataplaſmatis formâ impoſita; & caſeus recens parùm ſalſus, qui mixtam habet facultatem, emplaſticam quidem ex ſe ipſo, diſcutientem verò, & nonnihil adſtringentem ex ſale, non vt abſurdum ſit eo in principio vti, teſte Galeno, *in initio* 5. *de compoſ. med. ſ.l.*

Hyſſopi facultas.

Inueteratum malum & nigreſcens fortiora remedia poſtulat, vt ſuccum raphani, ſuccum abſinthij vel hyſſopi, vel origani cum melle, myrrham, nitrum. Galenus ex Archigene hyſſopi comam tritam, & linteo panniculo ſeu nodulo illigatum in feruentem aquam demittit, nodulúmque poſtea oculo tepidè admouet. Ita enim cruor elicetur adeò, vt linteolo adhæreat. Idque etiam verum eſſe, ſe expertum ſcribit Ioannes Riolanus. Commendatur & abſinthium recens cum lacte muliebri & aqua roſar. cataplaſmatis formâ impoſitum. Succum etiam radicis ſigilli Salamonis, ſeu ex recenti radice, ceu ſicca vino macerata expreſſum, ſeu ipſam radicem contuſam, ſuggillationes feliciter curare, ſuprà diximus. In declinatione morbi etiam fel auium adhiberi poteſt, & fel vulturis in primis, & fel arietis valde commendatur, vt & crocus, myrrha, aloë. Exempl. gr.

℞. *Croci* Drach. ß. Teratur cum *vini albi* ſ.q. adde *myrrhæ* Drach. j. ß. Iterum terantur, donec conſiſtentiam linimenti acquirant; Cui add. *mellis virginei* Drach. ij. M. pro linimento, quod linteo inunctum oculo imponatur, & ter quotidie renouetur. Nonnulli fimum columbinum in cinerem comburunt, quem cum aceto ſubigunt & exſiccant, ac rurſum cum ſucco fœniculi, vel morſus gallinæ temperant & imponunt. Plurimum etiam commendatur aqua fragorum viridis, quæ hoc modo paratur:

Aqua fragorum viridis.

℞. *Fraga bene matura*, q.v. Indantur pelui aurichalceæ vel cupreæ, vt vltra medium repleatur, adſpergantur ſale trito, & cooperta in cellam per octiduum collocentur, & appenſo in patellam inclinatam filo laneo, aqua viridis in ſubiectum vas recipiens colligatur; de quo liquore manè & veſperi gutta vna oculorum angulis inſtilletur. Auicennas in contumaci malo aſcendit ad medicamentum ex vna parte ſinapi, & duabus caricarum confecto. Laudant & nucem rancidam atque oleoſam, cum melle ſubactam, de qua aliquid in oculum immittunt, repetendo ternis ſemper horis. Commendatur & aqua vitis, quæ verno tempore ex palmitibus præciſis exſtillat. Ad antiquam ſuggillationem diſcutiendam vtilis eſt & radix ari raſa, & cum melle ſubacta impoſita.

CAPVT XXIII.

De Dolore Oculorum.

CVm morbos, qui duræ & corneæ tunicæ accidere ſolent iam abſoluerimus, proximum eſt, vt ſymptomata, quæ in iiſdem contingere ſolent, addamus; quæ ſunt dolor & color vitiatus. Verùm cum de colore, *cap. præced.* & 18. dictum ſit hoc capite de colore oculi tractabimus, qui etſi vulgò toti oculo tribuatur, ipſi tamen præcipuè ob tunicas externas conuenit.

Oculorum dolor.

Eſt videlicet Dolor oculorum, triſtis eorum ſenſatio à ſolutione continui membranæ annatæ & corneæ. Cauſſa ſolutionis continui eſt vel interna, vel externa. Interna eſt humor, vel copiâ vel acrimoniâ continuum ſoluens; quò plerique etiam referunt ſpiritum flatuoſum. Externæ cauſſæ variæ ſunt, ictus & percuſſio, ventorum flatus, præſertim borealium, aërque nimis calidus vel frigidus, puluis, fumus, arenulæ, feſtucæ, animalcula, vapor & ſuccus cœpæ, allij, & ſimil. quæ cauſſæ pleræque in ophthalmia ſunt propoſitæ; cùm dolor plerumque ophthalmiæ ſit ſymptoma.

Signa Diagnoſtica.

Et quidem ipſe dolor ex relatione ægri pateſcit. Ex relatione eiuſdem cauſſæ externæ innoteſcunt. Cauſſæ verò internæ iis ſignis, quæ ſuprà *de Ophthalmia* fuerunt propoſita, pateſiunt.

Prognoſticum.

Dolor oculorum acerbiſſimum malum eſt; cúmque maioris affluxus ſit cauſſa, Ophthalmiam auget, & ſæpe cæcitatis autor eſt. Idem vigilias excitat, viréſque valde deiicit.

Curatio.

Itaque etſi commodiſſimè tollatur dolor ſublatâ cauſsâ à qua pendet, & proinde doloris oculorum eadem ferè curatio ſit, quæ ophthalmiæ, quia tamen dolor ſæpe vrget; tum principali morbo nonnihil poſthabito, aut certè antequam is planè tolli poſſit, ſtatim, factâ aliquâ euacuatione & diuerſione, de dolore mitigando cogitandum eſt. Adhibendum videlicet albumen oui exactè conquaſſatum: vel ſolum, vel cum aqua roſarum, aut lacte muliebri mixtum. Et in primis pars illa albuminis, quam Itali *Gallaturam*, Germani *Dat Ropchen* nominant, vſurpanda, quæ ex pluribus ouis colligenda, vt eius ſufficiens copia haberi poſſit, quam valde commendat Euſtach. Rudius, *Pract. lib.* 1. *cap.* 20. *Admirabiliſſimum*, inquit, *tum in dolore, cùm in vulneribus oculorum eſt remedium illa pars albuminis, quam Gallaturam vulgò appellant, quæ debet exactè prius conquaſſari. Hoc remedium bonus quidam Practicus, qui eo ſolo omnia oculorum vulnera ferè curabat, Dei virtutem appellabat.* Lac quoque muliebre, vel aſininum recens mulſum oculo inſtillari, vel, quod tutius, ſupra oculum imponi poteſt. Non diu tamen, vt ſuprà etiam dictum, in oculo relinquendum, ſed ſingulis horis innouandum, ne morâ corrumpatur, aceſcat, acriúſque euadat.

Dolorem oculi mitigantia.

Vtile eſt & pomum dulce maturum cum ſaccharo coctum, & oculo applicatum.

Vel ſumantur *pomi dulcis aſſati* Vnc ß. *camph.* gr. xv. *croci* g. v. Vt cum *aqua roſarum, & lacte*, fiat Cataplaſma.

Prodeſt & mica panis albi in lacte muliebri infuſa, addito momento decoctionis papaueris, vel emulſionis ſem. papaueris: vitellus item oui cum lacte & aquâ roſarum, vel ouum integrum cum aqua roſarum contuſum. Et decoctum fœnugræci, quod Galenus parare docet, *in* 1. *de med. facil. parab. cap.* 10. medicamentum item ex oui luteo; micâ panis, ol. roſaceo. Cauendum tamen, ne oleum oculos ingrediatur; quod dolorem augeret.

Valentiora ſunt, ſuccus vel decoctum lactucæ, ſolani, rad. vel pomor. mandragoræ, capit. papau. albi, emulſio ſem. papau. albi, facta cum lacte muliebri, opium ſief album cum opio. Sed Auicennas opiatis non niſi in acerbiſſimo dolore vtendum cenſet, ex materia ſubtili & corrodente, vbi ſyncope & virium extrema deiectio metuitur.

In quo tamen caſu vſus talium moderandus eſt, quod viſionem vehementer lædant, teſte Galeno, 3. *m.m. cap.* 2. & 12. *m.m. cap. vlt.* Et omnino præſtat fluxionem ab oculis auertere per venæſectionem, purgationem, & aliis modis; cùm opiata ſæpe ſine iſtis auxiliis adhibita dolorem potiùs exaſperare, quam lenire compertum ſit; cuius refert exemplum Chriſtophorus à Vega, *Art. med. lib.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 1.

CAPVT XXIV.

De Pure ſub Cornea.

CVm pus ſub cornea ante vueam vel cryſtallinum colligitur, vt viſus impediatur, Græcis appellatur ὑπόπυον per ὁ & υ ſcriptum. Fit etiam aliquando, cùm ab vlcere profundiore pus defluens, & inter tunicas delatum, in circuitu iridis figuram vnguis reſecti refert, atque tum ὄνυξ, vnguis nominatur: nonnulli à ſimilitudine, quam habet, ſemicirculi, *Lunellam* nominant. Fit autem ὑπόπυον, dum tumor ſiue corneæ, ſiue vueæ in abſceſſum degenerat, vt materia purulenta eo loco conſiſtat. Aëtio non ſolùm ex effuſo & ſuppurato per inflammationem ſanguine fit, ſed etiam citra inflammationem & exulcerationem, vbi dolor capitis, aut lippitudo, aut ſuggillatio præceſſit. Si enim ſanguis ſuppuretur, dolor exoritur, qui prius non aderat, & oculus quodammodo inflammatur, ac color ſanguinis in albedinem mutatur.

Hypopium.

Signa Diagnoſtica.

Si pus inter vueam & corneam continetur, exactiùs illud conſpicitur, & affectus oculus ſano eminentior apparebit. Pus autem eſſe, cognoſcitur ex præcedente inflammatione, lippitudine, aut ſuggillatione. Moto etiam & concuſſo capite aut oculo pus manifeſtè ſub cornea ſimul commouebitur. Viſus quoque ſolet intercipi, adéſtque dolor pulſatorius, & color oculi rubeus.

Curatio.

Indicatio curatiua eſt, pus euacuandum eſſe. Aëtius igitur, *tetrab.* 2. *ſermon.* 1. *cap.* 28. præmiſſis vniuerſalibus, collyriis vtitur ad inflammationes deſtinatis, in principio ſcilicet, cùm materia ad pus tendit; quæ cum albumine oui aut lacte, inſtillat. Exacto tertio die, fomenta adhibet per ſpongiam vel linteum leniter diſcutientia. Quæ enim vehementer diſcutiunt & exſiccant, quod tenuius eſt, euacuant, quod craſſius, relinquunt & indurant, vt reſolui deinceps nequeat. Iubet etiam vitare adſtringentia. Itaque probantur collyria ex melle, myrrha, croco, fellibus animalium cum ſucco fœnugræci, fœniculi; fumariæ; item collyrium album de thure. Commendatur quoque radix cucumeris aſinini cum melle, in cataplaſmatis formam redacta & impoſita; vt & farina fabarum cum melle ſubacta. Vtilis eſt & nux rancida cum melle trita; vt & hyſſopus, & origanum. Efficax eſt etiam oleum de linteaminibus, quod & ad oculos exulceratos commendantur.

℞. *Linteum purum nouum*, & *vitri pellucidi pulueriſati* q.ſ. F.ſ.ſ.ſ. in cucurbita, ad dimidium ea replendo, & in cineribus deſtillentur. Oleum guttatim oculo inſtillandum. Idem præſtat oleum papyri, vtpote ex eadem materiâ factum.

℞. *Croci*

℞ *Croci, aloës, myrrh.* an. Drach. j. *vini* Drach. iij. *mellis* Drach. vj. Diſſoluatur crocus in vino, deinde cum aloë & myrrha miſceantur, tandem mel addatur, de quibus in *curatione ſuffuſionis* dicetur.

Vbi reſoluentia non ſuffecerint, alia præſidia tentanda. Apud Galenum eſt, *in fine 14. m. m.* quod Aëtius repetit, Medicum quendam Romæ, Iuſtum, capitis concuſſione pus loco ſuo dimouere ſolitum, ne viſioni obeſſet. Aëtius acu obliquè ſiue à latere immiſſâ, pus per puncturam corneæ educit, pòſt albumen oui inſtillat, ac deinde ouum integrum cum vino mulſo conquaſſatum, & molli lanâ exceptum oculo imponit. Vide Aëtium, *loco allegato.*

CAPVT XXV.

De Vuea procidentia.

Vueæ procidentia.

POſtquam corneæ & annatæ affectiones p.n. explicauimus, iam vueæ vitia explicanda veniunt. Inter quæ primò occurrit Vueæ procidentia, quæ πρόπτωσις tunicæ ῥαγοειδοῦς vocatur. (Nam alia πρόπτωσις totius oculi eſt, de qua poſtea dicetur.) Eſt autem ſitus præter naturam illius tunicæ à ſoluta vnitate corneæ prouenicns. Soluitur continuitas vel per vulnera, vel per vlcera, vt antea dictum. Differentiæ ſiue ſpecies mali huius quatuor recenſentur, ex Ægineta, proüt maior vel minor vueæ portio procidit, & ruptura illa callum contraxit, vel non. Si enim parua vueæ portio procidat, μυοκέφαλον dicitur, quòd formam capitis muſcæ habeat: ſi verò maior portio excidat, vt acini vuæ figuram referat, σταφύλωμα: ſi maxima pars, & vſque ad palpebras excidat, μῆλον, id eſt, Pomum: ſi tandem calloſa facta fuerit, ἧλος, id eſt, clauus, dicitur. Si vnà cum vueæ etiam portio quædam corneæ egrediatur, Auicennæ Orbicularis ruptura Corneæ vocatur. Eſtque ſimilis extremitati fuſi, quo fila ducuntur, cui ſpondylus ſiue armilla ſua eſt præfixa.

Signa Diagnoſtica.

Vueæ procidentia facilè viſa dignoſcitur. Quomodo verò procidentia vueæ à puſtula ſuperficiaria corneæ differat, ſuprà in *ſignis puſtularum oculi* dictum. Nam puſtula ſuperficiaria vndique nigra cernitur, & exactè rotunda eſt, nec pupilla diuulſa apparet, vt in vueæ procidentia.

Prognoſtica.

1. Hoc malum teſtibus Græcis & Arabibus, ægrè admodum curatur; quia non facile eſt, vueam intrò repellere, & ruptam corneam vnire.

2. Minùs periculi eſt in ea procidentia, quæ μυοκέφαλον dicitur, quàm in ea quæ σταφύλωμα, præſertim ſi nonnihil ſit inueterata. Cæteræ ferè incurabiles ſunt.

Curatio.

Medicamenta hic locum habent adſtringentia ſine aſperitate, qualia ſuprà *de Ruptura corneæ* propoſita. Quæ ſpecies Procidentiæ deteriores & inueteratæ medicamentis non cedunt, eas Paulus, Aëtius, & Celſus ferro tentandas eſſe cenſent, ſaltem imminuendam deformitatem. Quod quomodo commodè fieri debeat, docet Paulus, *lib. 6. cap. 19.* Aëtius, *tetrabil. 1. ſerm. 3. cap. 35.* Celſus, *lib. 7. cap. 7. ſub titulo de ſtaphylomate oculi.* Sed Auicennas metuit, ne materia ad ſanum oculum feratur, præſertim ſi ille naturâ ſit imbecilior, & exquiſito ſenſu præditus. Ideò à ferro potiùs abſtinendum cenſet. Vide Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de ſtaphylomate.* Refert etiam Riolanus, Pater, *in practic. ſua*, ſe vidiſſe intra oculum, palpitationem, quæ nullis remediis curari potuit: quæ procul dubio motus deprauatus vueæ tunicæ fuit.

CAPVT XXVI.

De pupillæ Dilatatione.

GAlenus, 1. *de ſymptom. cauſſis, cap. 2.* pupillæ, quæ foramen vueæ eſt, ſpeciebus viſibilibus tranſmittendis deſtinatum, quadruplex vitium recenſet: eius dilatationem, imminutionem, in aliquam partem detorſionem, & denique ruptionem. Pupillæ dilatationem & anguſtiam quod attinet, debet pupilla ſeu foramen ita conſtitutum eſſe, vt non nimis ſit amplum, ne externum lumen nimis copioſum admittat, nec etiam nimis anguſtum, vt ſpecies viſibiles commodè admittat. Per pupillam verò nimis amplam lux peregrina, & quæ obiecta debita non vehit, ingrediens, obliterat imagines, facitque, vt repræſentatio debilior fiat. Ideòque à natura ita oculi ſunt fabricati, vt pupilla dilatari & conſtringi poſſit: & contractionis quidem duplex vſus eſt prior, vt arceatur lumen ſuperfluum ab oculi partibus interioribus, quas præſtat eſſe obſcuras, quàm nimis illuminatas. Sic enim imago rerum apparet illuſtrior. Alter, ne lux nimia oculum corrumpat, ratione illâ, qua calor etiam intenſiſſimus excitari poteſt vi refractionis, ob coëuntes radios ad perpendicularem refractos in vno puncto, vt Optici demonſtrant. Dilatatur contrà in loco obſcuro pupilla, quia nullum adeſt lumen, quod ſpecies obliterare, vel euidentiam viſionis infringere poſſit; deinde quia ſic plures radij vnius puncti radiantis recipiuntur in oculum, qui quando in vertice coni coëunt, ſpeciem reddunt illuſtriorem, quod vt melius, natura ſemper appetit. Hoc loco tamen obſeruandum, pupillam non ſolùm conſtringi in loco illuminato, ſed etiam in tenebricoſo, ſi ex illo lucidum valde corpus adſpiciatur. Nam, vt modò dictum, & ſpecies nimis lucidæ oculo noxiæ. Etſi verò aliter alij hac de re docent, & alij quidem foramen nimis anguſtum impedire exitum radiorum ſcribunt, ob amplum verò nimis diſpergi radios putant: tamen falſa hæc eſt opinio, quæ præſupponit, viſionem fieri radiorum emiſſione. Alij verò ſpiritu animali, qui ad oculum confluit, amplam pupillam minùs commodè repleri poſſe exſtimant. Veruntamen commodior eſt ſententia antea propoſita, quæ pupillæ dilatationem & conſtrictionem viſui obeſſe ſcribit ob luminis externi maiorem copiam, quæ pro anguſtiore vel ampliore pupillæ foramine, maiore vel minore copiâ admittitur; qua de re in *Inſtitut. lib. 1. cap. 12. & lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 3.* dictum.

Pupilla dilatatio.

Pupillæ autem dilatatio, Græcis μυδρίασις peculiariter dicitur, quaſi ἀμυδρίασις, ab ἀμυδρῶς ὁρᾶν, vt etymon faciunt, hoc eſt, à viſione obſcurâ. Pupillæ etiam dilatatio ſemper viſui incommodat, ſiue ab ortu ſit contracta, ſiue pòſt acceſſerit. Anguſtia pupillæ non ſemper, ſed quæ naturalis eſt, potiùs ad acumen viſus facit. Dicitur & pupillæ αὔξησις & πλατυκορία, ab ampliatione pupillæ. Morbus eſt in vitiata conformatione, hoc eſt, in via ſiue meatu præter naturam dilatato; quando ſcilicet pupilla ſeu foramen illud, quo vuea tunica ad ſpecies viſibiles admittendas donata eſt, ita præter naturam verſus iridis circulum ampliatur, vt viſio hac de cauſſa lædatur. Fit enim tum imbecilior viſio, atque æger etiam ex mediocri interuallo obiecta non exactè cognoſcit. In clara etiam luce non ſatis acutè videt. Cuius rei cauſſam quidem, vt modò dictum, nonnulli eſſe dicunt, quòd amplius pupillæ ſpatium non ita impleatur à ſpiritu animali, prout opus erat, & quòd ſpiritus animalis diſperſus radios procul emittere nequeat. Sed malè hi præſupponunt, quòd viſio fiat ſpirituum emiſſione. Cauſſa verò huius rei eſt, quòd externi luminis copia nimia in oculos per pupillæ foramen amplum admittitur, quæ viſioni officit; vnde etiam, qui exactè aliquid inſpicere volunt, oculis conniuent. Errat verò hîc quidam, qui multo lumine externo opus eſſe putat ad perceptionem minutiſſimarum ſpecierum viſibilium. Experientia enim contrarium docet, quâ conſtat, ad perceptionem ſpecierum in pariete obſcuratæ cameræ, nullo planè opus eſſe externo lumine, excepto illo ſolo, quod ſpecies & colores per foramen deuehit, & in parietem ſtatuit. Lumen enim, vehiculum ſpecierum coloreſque illuſtrati, radiant vt lux ipſa, vt ex Opticis conſtat. Ergo externum lumen multum, quod diluit imagines magnas in obſcura camera, exiles imagunculas planè viſui eripiet. Errandi autem cauſſa hæc illi fuit, quòd ſpecierum viſibilium ab obiecto viſibili reali radiantium repræſentationem confundit cum ſpecierum propagatarum ab obiecto, in quo intentionales & apparentes ſolùm depictæ imagines, perceptione. Nemo enim in Opticis paulùm verſatus ignorat, literas in papyro exiſtentes expreſſas realibus coloribus, clariùs & euidentiùs cerni multo lumine præſente: literarum autem imagines paruas in obſcurata camera in papyro albo depictas, eò obſcuriùs, quò plus luminis cameram ingreditur, clariùs, quò minùs, videri.

Cauſſæ.

Cauſſæ dilatationis pupillæ alia natiua eſt, vbi à primo ortu contractum eſt hoc malum; alia aduentitia: atque hæc vel interna, vel externa. Interna proxima Galeno, 1. *de ſympt. cauſſis, cap. 2.* eſt tenſio vueæ tunicæ. Tenditur autem vuea vel per ſe, ob intemperiem ſiccam, citra humoris aquei conſumptionem, à vigiliis diuturnis, febribus, ac ſimilibus exſiccantibus, non aliter atque perforata coria, cùm exſiccantur, potentiora foramina acquirunt, quò ſimili Auicennas rem declarat: vel per accidens, à ſubdito ſpiritu vel humore in modum vtris inflata aut diſtenta; quod & ab aqueo oculi humore ſupra modum aucto fieri poſſe docent. Auicennas etiam à tumore, ſeu apoſtemate vueæ illam extendente. Aëtio ſimpliciter eſt allapſus humorum, qui aut aceruatim, aut paulatim, ad oculum feruntur, & citra ſenſum vueam diſtendunt, vt pupilla dilatetur.

Externa cauſſa eſt ictus, aut caſus ab alto, cuius vi vuea tunica vel tenditur, vel planè rumpitur. Ad quas etiam referri poteſt anhelitus retentio in parturientibus, vt docet Auenzoar, *lib. 2. tr. 8. cap. propr.* quia in anhelitus illâ retentione & enixu ſpiritus multi ad oculos confluunt, qui etiam humores & flatus ad oculos impellunt. Accidit hoc malum pueris magis, propter tunicarum debilitatem; iis quoque, qui magnos habent oculos.

Facere etiam poteſt ad amplitudinem vel anguſtiam pupillæ, diuturna in loco lucido, vel opaco mora. Si quis enim diu in loco tenebricoſo moretur, pupilla perpetuò dilatatur, & in eo ſitu permanet, vt poſtea in lumine iterum contrahi nequeat.

Verùm de ſiccitate, quam modò inter cauſas dilatationis pupillæ retulimus, inter autores controuerſia eſt, & dubitatur, an illa pupillæ dilatationem inducere poſſit. Galenus equidem *loco allegato*, hanc cauſſam proponit: verùm eam prætereunt Aëtius, Ægineta, Actuarius. Et Rhaſes, 2. *Contin.* Galeni opinionem reiicit: videturque ei ratio adſtipulari; ſiquidem ſiccitas potiùs videtur conſtringere & coarctare, quàm dilatare. Verùm notandum, *An ſiccitas ſit cauſſa dilatationis pupillæ.*

notandum, vueam poſſe humectari & exſiccari, vel vt pars ſimilaris eſt, vel vt organica. Humectatur vt pars ſimilaris, quando per totam ſubſtantiam ipſius tunicæ diffunditur humor; vt pars verò organica, quando meatus ſaltem & foramen vueæ repletur humore. Contrà exſiccatur vt pars ſimilaris, quando tota ſubſtantia vueæ exſiccatur; vt pars verò organica, quando humiditas meatibus incluſa abſumitur. Itaque ſi vuea tunica vt pars ſimilaris humectatur, fit pupilla anguſtior; quia tota vueæ ſubſtantia humectata, & in ampliorem molem extenſa coarctat foramen vueæ; ſi vero humectetur vt pars organica, ſeu potiùs ſi meatus ille humoribus oppletur, & diſtenditur, pupilla quoque dilatatur: Sin exſiccatur vt pars organica, ſeu potiùs, ſi humor in meatu abſumitur, ille in ſe concidit, & hinc foramen vueæ amplius redditur, ſicut coria & alia corpora exſiccata dediſcere interdum videmus.

Differentiæ.

Differentiæ huius mali ſunt, quòd alia dilatatio parua eſt, non multum excedens limites naturales; alia magna, vt iridis etiam circulum contingat: alia per *ἰδιοπάθειαν* genita in oculo, alia per *συμπάθειαν* capitis; ex vehementi eiuſdem dolore, aut aliâ affectione.

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc oculis intuentium patet; præcipuè ſi Medicus anteà oculos ægri inſpexerit. Si verò, quæ latitudo pupillæ oculi ſani fuerit. Medico notum non eſt, videndum, an viſus ſimul cum latitudine pupillæ lædatur. Commune enim accidens eſt, quòd minus acutè vident, & quòd viſibilia grandiora apparent, ſed indiſtinctè. Et ſi duo ſtatuantur in vno loco luminoſo, alter ſanus, alter oculus æger, ſani pupilla plus arctabitur, quàm ægri. Accedit, quòd tales homines, cùm aliquid intueri volunt: oculos nonnihil comprimunt, & veluti conniuent. Pro magnitudine autem dilatationis, viſus plus vel minùs offenditur. Præterea videndum, an vna ſaltem ſit dilatata, an vtraque. Nam ſi vna ſaltem ſit dilatata, certum eſt, eam affectionem morboſam eſſe: ſi verò vtraque pupilla ſit ampla, alterius oculi pupilla conſideranda. Si enim altero oculo clauſo altera adhuc magis dilatatur, amplitudo ea naturalis eſt: ſi verò non dilatatur, eſt præternaturalis; quia iam præter naturam pupilla ita dilatata eſt, vt amplius dilatari non poſſit.

Cauſſarum ſigna ex affectionibus præcedentibus haud difficulter cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Natiua pupillæ dilatatio incurabilis eſt, teſte Auicenna; aduentitia ægrè curatur. Nam conformationis vitium in hac parte ars corrigere non poteſt, & membranoſum vueæ tunicæ corpus ſemel tenſum induratur, vt non facilè ad naturalem ſtatum redeat, teſte Aëtio.

2. Dilatatio pupillæ ex ſiccitate orta, difficulter admodum curatur; quæ verò ex humiditate, non ita difficulter. Galenus, *1. de ſympt. cauſſis, cap. 2.*

3. Si poſt capitis dolorem vehementem, magna ſequatur pupillæ vſque ad iridem dilatatio, exigua ſanationis ſpes eſt, ob immodicam materiæ copiam.

4. Quæ à percuſſione oritur, incurabilis eſt, ſi vuea ſit lacerata. Curatio verò aggredienda, vbi ſolùm vuea tenditur ab humore ſubiecto.

Indicationes.

Quoniam pupilla vltra modum naturalem dilatata eſt, indicatur remedium foramen contrahens. Si autem à cauſſa præſente fouetur malum, eáque ſit ſiccitas, humectandi oritur indicatio: ſi humor aut flatus tendens, is diuertentus & euacuandus eſt.

Curatio.

Græci & Arabes, dum malum ab humiditate eſt, & corpus plethoricum, venam ſecant in cubito; ídque ideò, vt ſanguis ad oculum confluens reuellatur. Poſteà etiam venas temporum, & venas in angulis oculorum, ad cauſam proximam deriuandam. Proſunt & cucurbitulæ in occipitio, & hirudines poſt aures applicatæ; frictiones item deorſum factæ, & alia vniuerſalia, quæ in affectibus oculorum adhiberi ſolent. Inſtituatur quoque purgatio humoris peccantis, ſi opus, vt hactenus dictum. Poſtea vſurpentur materiam illam reſoluentia, & vueam leniter adſtringentia. Reſoluunt aqua marina, in quam facies apertis oculis aliquandiu immittatur, aut, ſi marina deſit, parum ſalis miſceatur aquæ, aut poſca aquoſa vſurpetur, iubente Aëtio. Leniter adſtringunt roſæ, nardus, crocus, pompholyx, ſpodium, item collyrium ex roſis, croco, corticibus thuris, acacia.

Vt ℞. *Roſar. rubr. ſiccar.* Scrup. ii. *croci, ſpicæ, cortic. thuris,* an. Scrip. ß. *tut. præpar. ſpodij, acaciæ,* an. Scrip. i. In puluerem redacta ligentur in nodulo panni linei rari, & nodulus coniiciatur in *aqua roſar.* Vnc. iij. Tempore vſus nodulus fortiter exprimatur, & aqua iſta oculo inſtilletur.

Vel ℞. *Gummi Arab. rutiæ, ſandaracxæ Arab. tragacanth.* an. ʒ. ii. *boli Armen.* ℥. ß. *ſem. lini, cidonior. croci,* an. ʒ. i. *ſucci granat. è toto* ℥. i. ß. *aq. roſar.* ℔. ß. Macerentur omnia in loco calido per noctem, poſtea ebulliant horâ dimidiâ, & colentur.

Si à multis ſit flatibus, vt tubicinibus nonnunquam accidit, illi diſcutiantur. Addenda adſtringentia, quæ robur parti adiiciant, vt ſi fotus fiat ex decocto ſem. fœnicul. fol. rutæ, aneth. flor. roſar. cymis rubi, fol. myrti & hyperici, quæ decoquantur in aqua roſar. vel myrti, admixtâ vini albi parte quartâ.

Si malum ſit à ſiccitate, probantur humectantia, in quibus optimum eſt lac caprinum recens, infuſum in vaſculum oculo excipiendo idoneum, vt oculus aliquandiu in hoc detentus molliter foueatur.

Vbi à percuſſione ortum eſt malum, eſtque læſio non magna, atque abeſt inflammatio, facilis eſt curatio cum emplaſtro de farina fabarum, fol. plantag. fl. roſar. quod in principio ad repercutiendum valet. Poſtea cum emplaſtro de farina fabarum Rhaſis, quo magis reſoluit. Ratione verò materiæ, quæ fluxit, Auicennas ſanguinem turturis vel columbarum in oculum inſtillat; ac tandem ad diſſipandum, collyrio è myrrha & felicibus vtitur. Si cum vulnere ſit & ruptura vueæ, non curatur. Maior tamen affluxus materiæ prohiberi poteſt venæſectione, materiæ deriuatione ac repulſione, & denique oculi roboratione.

CAPVT XXVII.

De Anguſtia Pupillæ.

DIminutio vel conſtrictio pupillæ, Græcis *μείωσις*, vel, vt Galenus 10. *de vſu part. c. 5.* nominat, φθίσις τῆς κόρης, (nam atrophia toti oculo tribuitur) eſt anguſtia præter naturam foraminis vueæ, quâ viſio læditur. *Anguſtia Pupillæ.*

Eſt videlicet morbus conformationis, ſcilicet in via; quia foramen illud pupillæ anguſtius eſt redditum, quàm naturaliter debebat.

Quomodo autem viſus lædatur in pupillæ anguſtia, non ita planum eſt. Galenus, *2. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* ſaltem viſum aboleri ſcribit. Auerroës, *3. Coll. cap.* 28. viſum imminui docet. Oribaſius verò, Aetius, Paulus Ægineta, & Actuarius, etiam viſionem deprauari, & res maiores videri, quàm reuerà ſunt, ſcribunt. Quam Græcorum ſententiam plurimi etiam ex Practicis ſecuti ſunt, & in cauſſa huius ſymptomatis reddenda variè laborarunt. Viſa eſt & mihi olim probabilis. Sed experientiâ & opticis principiis edoctus, iam ſentio, in pupillæ amplitudine nimiâ res quidem grandiores, non tamen maiores, quàm reuerà ſunt, videri: minùs tamen diſtinctas in clara luce; cùm nimia luminis copia ſimul ingrediens ſpecies nonnihil obliteret contrà in pupillæ anguſtia res quidem viſibiles diſtinctè repræſentantur, ſed minutiſſimæ, & quæ à lateribus ſita ſunt, non videntur; cùm eorum imagines per foramen anguſtum ingredi non poſſint: & contrà in amplitudine pupillæ, etiam immoto capite, ea non ſolùm, quæ rectà oculis opponuntur, ſed & quæ ad latera ſunt videantur. *Quomodo lædatur viſus in anguſtia pupillæ.*

Cauſſæ.

Cauſſa proxima eſt contractio vueæ tunicæ Contrahitur autem illa, vel cùm laxatur à nimia humiditate, qua ab ambitu verſus centrum contrahitur, ſicut in criborum & coriorum madefactorum foraminibus accidit; (vt enim tenſio vueæ tunicæ pupillam dilatat, ita laxatio anguſtiorem reddit) vel à defectu humoris aquei, ſiue ex vulnere aut vlcere; ſiue ex alimenti inopia, quo humore conſumpto indigens tunica concidit & corrugatur, ac pupilla anguſtior redditur. Paulo Ægin. cauſſa eſt denſatio vueæ à ſiccitate orta, ſi videlicet exſiccatio vueæ à circumferentia ad centrum progrediatur, ſin contrà, fit dilatatio pupillæ. Aetius dicit, contingere ex periculoſis, cuiuſmodi ab inanitione fiunt, debilitatibus, aut ex ingenti capitis dolore.

Signa Diagnoſtica.

Malum per ſe patet, præſertim ſi ad ſanum oculum fiat collatio. Quoad ſigna cauſſarum, ſi ab humiditate ſuperflua malum eſt, præceſſerunt cauſſæ humectantes: ſi à defectu humoris aquei, æger meliùs videbit in obſcuro; quia ſpecies viſibiles promptiùs occurrunt cryſtallino, qui à lucis præſentia offenditur. Commune verò huic vitio ex quacunque cauſſa eſt, quòd res viſibiles quidem diſtinctè vident, ſed minutiſſimè, & quæ à lateribus ſunt, non ita vident, ac ij qui pupillam ampliorem habent.

Prognoſtica.

1. Naturalis pupillæ anguſtia bona eſt, ob cauſſam antea dictam.

2. Morbi vitio facta mala eſt: atque inſanabilis quidem, ſi ex inſigni & irreparabili defectu fiat humoris aquei; minùs noxia, ſi ex vuea humectata. Difficulter quoque ſanatur, quæ ex ſiccitate & inanitione oritur.

Curatio.

Præmiſſis vniuerſalibus, ſi vitium ſit ab vueæ humiditate, probantur ſiccantia, vt ruta, chelidon. fœnicul. collirium ex tutia, felle, ruta, euphargia, & ſimilibus. Si à defectu humoris aquei, humectantia vſurpentur, vt lac. & aqua dulcis actu calida fronti & capiti admota, vt caput alimentum ab inferioribus attrahat. Commodiſſimum eſt, ſi manus calida & humida ſuper oculo detineatur. Paulus medicamentum rarefaciens & acre iubet oculis applicare, cuius ſcilicet rarefactione alimentum ab oculo ſuſcipiatur, acrimoniâ verò attrahatur. Attamen acrimonia illa morſu careat, neque nimis calida medicamenta ſint, ne quod attractum eſt diſſipetur. Verùm natura ſponte plerumque humorem aqueum reponere ſolet, qua de re poſtea, cum de defectu humoris aquei, dicetur.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

De ſuffuſione.

Suffuſio.

Ὑπόχυμα & ὑπόχυσις, Latinis Suffuſio, eſt humoris pr. natur. ſub cornea è regione pupillæ concretio, quâ viſio impeditur. Vulgus cum Barbaris Cataractam appellat, tanquam aquæ ad pupillam decubitum. (Eſt enim Cataracta præceps aquæ in flumine ex loco abrupto delapſus, vt aqua ruere potius, quam flere videatur.) Vnde etiam aquam ſimpliciter, & aquæ deſcenſum nominant. Arabes gradus augeſcentis huius mali appellationibus quibuſdam diſtinguunt. Incipiente enim ſuffuſione culices, & corpuſcula quædam pilorum, aut lanarum, vel aranearum texturis ſimilia oculis obuerſari videntur, pro humoris pupillæ ſuffuſi qualitate, colore, figura: atque hunc gradum appellant imaginationem, quòd ſcilicet putantur res oculis obuerſari, quæ non ſunt. Augeſcente hoc malo ſymptomata inualeſcunt, & pupillæ color marinus apparet, aut pupilla ſimilis eſt vitro contaminato, vel aëri nebulis repletò. Atque hunc grandem nominant Aquæ deſcenſum, ſiue Guttam. Tandem, poſtquam malum perfectum eſt, ægérque ampliùs non cernit, & pupillæ color albus, aut alterius coloris apparet, non tranſlucens ampliùs, Cataractam & ὑπόχυμα, ſeu Suffuſionem appellant, vbi ſcilicet externum lumen cum ſpeciebus viſibilibus humorē cryſtallinum ingredi nequit, propter interpoſitum corneæ & cryſtallino humori humorem excrementitium. Etſi enim veteres nonnulli, teſte Æginetâ, eandem affectionem eſſe putarint ὑπόχυμα & γλαύκωμα: tamen rectè diſcernuntur; cùm γλαύκωμα non pupillæ obſtructio ſit, vt ſuffuſio, ſed cryſtallini humoris affectio, eius ſcil. præ nimia humiditate in glaucum colorem mutatio, vt *ibidem*, ab Ægineta docetur.

Suffuſio vera quid.

Eſt igitur ὑπόχυμα, pupillæ ſiue vueæ foraminis obſtructio, facta ab humore præter naturam, eâ parte in oculo conſiſtente, viſionémque impediente. Morbus eſt in via; cùm ob foramen vueæ obſtructum ſpecies viſibiles in oculum admitti non poſſint. Vnde ſymptoma ſequitur initio actionis videndi imminutio aut deprauatio, tandem, confirmato malo, penitùs ablatio. Galeno, *in lib. de differ. morb. cap.* 8. eſt morbus in numero, & quidem in exceſſu; quoniam additum eſt aliquid præter naturam, ſeu adeſt oculo humor, licèt alienus, in lentam & mediocriter duram σύστασιν cuiuſdam quaſi membranæ concretus.

Suffuſio notha.

Atque hæc, quæ dicta ſunt, de vera ſuffuſione ſunt intelligenda, quæ κατ' ἐξοχὴν, ita dicitur, quámque humor circa pupilla præter naturam collectus efficit, non vapor. Nam præter hanc, quæ legitima & vera ſuffuſio eſt, alia adhuc eſt, quæ Notha dicitur quæ fit à vapore, & per conſenſum vel totius, vt in febrium ardentium vigore; fumis aduſtis, per venas, & arterias ſimul cum ſanguine & ſpiritibus ſurſum elatis; & inſtante quoque criſi, per hæmorrhagiam narium: vel cerebri, quando ſuccis abundat aut craſſis pituitoſis, vt plerumque accidit, vnde vapores eiuſmodi ad oculos mittuntur; aut bilioſis aduſtis, vt in phreniticis, teſte Galeno, *in 4. de loc. affect. c. 2.* vel ventriculi, è quo vapor ſurſum ad oculos effertur, ſive ex cruditate, præſertim nidoroſa, ſiue ex biliosi humoris in ventrem confluxu: vel vteri, aliarumque partium inferiorum ab effumante ibidem alluuie: vel pulmonis, vt in peripneumonia teſte Galeno, *in 1. Progn. aphor. 23.*

Denique fit vitio humoris aquei vel albuginei, quando is ita craſſeſcit, & concreſcit, vt craſſitie viſionem offendat. Nonnulli tamen hanc poſtremam ſuffuſionis ſpeciem ad primam illam referunt, & omnium ſuffuſionis differentiarum potiſſimam ac maximè propriam eſſe ſtatuunt vtpote quæ non per conſenſum fiat, ſed oculo primariò affecto, & cauſſa in ipſo oculo conſiſtente.

Subiectum & Cauſſa.

Locus ſuffuſionis quiſnam.

De loco ſuffuſionis Autores non planè conſentire videntur. Autor *lib. de oculis*, humorem, ſuffuſionis cauſſam, inter humorem cryſtallinum & vueam tunicam conſtituit: Quam ſententiam Arabes plerique ſequuntur. Galenus, 10. *de vſu. par. cap.* 1. ſuffuſionis locum eſſe dicit regionem, quæ interiacet inter cryſtallinum & corneam tunicam, quem Græci, Paulus Ægineta, Aëtius, & Actuarius ſequuntur. Auicennas, *cap. proprio*, inter albugineum & corneam locum ſuffuſionis ſtatuit. Celſus, *lib. 7. cap. 7.* peculiarem ſententiam fouet, & ſuffuſionem fieri ſtatuit poſt duas tunicas, ſcilicet corneam & vueam, eâ in parte, in qua ſpatium quoddam intercedat inter aqueum humorem & corneam.

Verùm non magna eſt hæc ſententiarum diſcrepantia. In toto enim illo ſpatio, quod intercedit inter corneam & cryſtallinum, humor ille concreſcere poteſt, totúmque illud ſpatium locus ſuffuſionis eſt; etſi non ſemper in eadem ſpatij huius parte humor hic concreſcat, ſed modò in hac, modò in illa, nunc magis verſus corneam, nunc verſus cryſtallinum.

Nonnulli quidem ſtatuunt, in cryſtallino quoque & poſt cryſtallinum, in vitreo humore, poſſe conſiſtere materiam ſuffuſionis: verùm vt non negamus, ob capacitatem & impuritatem cryſtallini quoque & vitrei humoris, etſi rariùs, viſum lædi poſſe; tamen an id vitium ſuffuſio dici poſſit; dubito.

Cauſſa ſuffuſionis.

Veræ ſuffuſionis, & quidem incipientis, cauſſa continens eſt humor tenuis inter corneam & cryſtallinum concluſus: confirmatæ, humor craſſus & lentus, in eodem ſpatio pupillæ obiectus, ibidem magis ac magis craſſeſcens, ſiue ibidem genitus ſit, ſiue à capite eò depulſus.

Humoris interdum ſincerus eſt, & vnius generis, pituitoſus ſcilicet, vnde ſuffuſio fit alba; interdum varij humores miſcentur, ita vt varios calores pro varietate miſtionis habeat, citrina, ſi bilis miſcetur; nigricans, ſi humor melancholicus.

Colligitur verò hic humor eò loci, vel cùm ibidem paulatim cumulatur, ob nutrimentum oculi non bene concoctum & conuerſum; vel cùm excrementum pituitoſum ſeu craſſum, ſeu in toto, ſeu in cerebro præcipuè cumulatum, ad oculos, vel ob natiuam, vel aſcititiam debilitatem tranſmiſſum fuerit. Ad natiuam debilitatem pertinet & eminentia oculorum; quique eminentes habent oculos, facilè ſuffuſionem incurrunt. Aëtius. *lib. 6. cap 9.* cauſſam huius rei eſſe dicit, quòd qui habent oculos prominentes, habent craſſos ſpiritus. Vbi verò craſſus eſt ſpiritus, ob humores admixtos ſuffuſionibus gignendis facilè occaſio dari poteſt. Verùm cùm magnitudo oculi ſit à conformatione, ij qui oculos magnos & eminentes obtinent; viſum habent debiliorem, quia in magno ſpatio virtus diffuſa infirmior eſt, vt Ariſtoteles, 5. *de gen. anim. cap.* 1. docet. Præterea oculi iſti prominentes & magni facilè humores & vapores ſuſcipiunt, atque externis iniuriis ſunt expoſiti. Pertinet huc & viarum laxitas, quæ humoribus facilè aditum præbet. Ad humorum in oculos influentium ſuſceptionem faciliorem, faciunt etiam cauſſæ externæ, vt ictus, contuſio, mora ſub Sole, balneum, auſtrina & pluuioſa cœli conſtitutio, & ſimiles, quæ oculum debilitant, & fluxionem capitis, ceu cauſſam antecedentem internam, commouent, & faciunt, vt humores p.n. ad oculos fluant, ibique ſubſiſtentes temporis diuturnitate concreſcant.

Via autem, per quam materia ad oculos defertur, triplex eſſe poteſt: 1. Venæ omnium tunicarum. 2. Vuea tunica, à qua aliquid tranſſudare poteſt. 3. Nerui optici. Poteſt enim materia è venis frontis & temporum per pericranium deriuari, & ad adnatam, inde ad albugineum, hinc ad corneam & vueam confluere. Eadem deriuari poteſt à dura matre ad duram tunicam, hinc ad corneam & humorem aqueum, atque ita inter corneam & vueam ſuffuſionem excitare. Poteſt eadem deriuari à pia matre, vel ſecundina & vuea, & hinc ad humorem aqueum tranſſudare, & tunc ſuffuſio inter cryſtallinum & vueam conſiſtit. Poteſt & à circumferentia vueæ ad pupillam effundi. Si verò à cerebro per neruos opticos effundatur, per retiformem & araneam tunicam ad cryſtallinum deriuatur, & materia ſuffuſionis cryſtallini ſuperficiei adhæret.

Differentia.

Differentia ſuffuſionis.

Differentiæ ſuffuſionis, & quidem veræ, ſumuntur, 1. à magnitudine. Nam in aliâ tota pupilla craſſo humore obſidetur, vel humor aqueus ita deprauatus eſt, vt totus ſit opacus; atque tunc viſio planè aufertur: in aliâ pars pupillæ eſt obtenebrata, vnde & obiecta directo intuitu integra non cernuntur, nec vno tempore multa, cùm conus viſionis ſit factus anguſtior. Quòd ſi in centro pupillæ exigua ſit ſuffuſio, ambitus verò ſit purus; omnia quaſi feneſtris pertuſa eſſe putantur. Si diuulſa craſſa corpuſcula pupillæ obiiciuntur, culicum ſpecies ante oculos verſari videbuntur; quemadmodum Galenus hæc diſtinguit, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2.

2. A modo ſubſtantiæ. In alia enim materia tenuis & fluxa eſt, qualis in principio eſſe ſolet: in alia craſſa, lenta, & tenax, vt membranæ ſpeciem præ ſe ferat: in alia denique medio modo ſeſe habet, quæ & acu faciliùs deponi poteſt.

3. A colore, quo humor ille tinctus eſt. Materia enim ſuffuſionis alia eſt ſpecie aëris puri, margaritarum, argenti viui, gypſi, vel ex albedine tendit ad citrinum aut viridem; alia aurei coloris, alia fuſca vel plumbea, alia nigra.

4. A ſitu materiæ. Nam quædam ſita eſt poſt vueam, inter hanc & humorem aqueum & cryſtallinum; quædam ante vueam, inter hanc & corneam; quædam corneæ vel vueæ accreſcit; quædam non. Habet & notha ſuffuſio ſuas differentias. Nam ægri videntur ſibi videre modò pilos, modò circa candelam circulos, modò telas, modò aliud quod in aëre volitet, & omnino variæ imagines oculis obuerſantur, prout figura eſt varia humoris conſiſtentis circa pupillam. Non enim, quod videtur ſuffuſis, eſt obiectum externum, ſed humor in oculo cumulatus. Galenus, 1. *de ſympt. cauſſ. cap. 2. & 4. de loc. affect. cap. 2.*

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cùm ſuffuſio non ſit eiuſdem generis, vera à notha diſtinguitur, primò, quod vera alterum tantùm oculorum occupat; aut ſi vtrumque, non tamen ſimul, nec ſimiliter. In ſpuria enim tenebroſum quiddam in pupilla, in vera autem coloratum apparet. Secundò, in vera ſymptomata ſunt continua, nec vlla habent interualla: in ſpuria remittunt in aëre puro, parciore & ſalubriore diætâ, cibíque bonâ coctione, & tandem purgatione per hieram picram, vel reiectione ſucci bilioſi

lioſi per vomitorium, ſi morſus oris ventriculi præceſſerit. Tertiò, vera breui tempore, menſibus duobus vel tribus; aut ſex vt plurimùm, nonnunquam & paucis diebus incrementum ſuſcipit: imò Fernelius refert, *lib. 5. pathol. cap. 5.* conſummatam ſuffuſionem vno die ſubortam. Spuria autem multos annos durat, abſque viſionis inſigni noxa, quod obſeruatione peculiari confirmat Guil. Fabricius, *Cent. 5. obſ. 14.*

Incipientis ſuffuſionis ſigna. Sed vt vera ſuffuſionis ſigna diligenter contemplemur, incipiente hac affectione culices aut caliginoſa quædam, pilorum, lanarum, aut aranearum retibus ſimilia, oculis obuerſari videntur, pro humoris pupillæ ſuffuſi qualitate, colore, figura.

Augeſcentis. Augeſcente malo hæc ſymptomata inualeſcunt, & pupillæ color marinus apparet intuentibus, aut ſimilis eſt pupilla vitro contaminato, vel aëri nebulis repleto.

Perfectæ. Perfectâ hac æger non cernit, pupillæque color albus apparet, non lucens, aut alias præter naturam coloris differentias habet. Ex colore etiam ipſo ſigna ſumuntur, quòd aëreus materiam ſub pupilla ſignificat fluidam; gypſeus craſſam, non fluidam: citrinus pituitam cum bile mixtam; niger, cum humore melancholico; vergens ad colorem margaritæ, pituitam nonnihil diaphanum.

Loci ſuffuſionis ſigna. Quod verò ad dignoſcendum locum ſuffuſionis attinet, reſidet illa inter vueam & corneam, primò, ſi euidentius conſpiciatur pupilla obtenebrata; quoniam materia magis propinqua eſt oculis intuentis, & pupilla ob humorem diſtendentem neceſſariò dilatatur. Deinde ſi à principio ita manifeſta non apparuit ſpecies volitantium ante oculos culicum; quoniam ſpatium inter corneam & vueam anguſtius eſt, in quo materia ita promptè moueri nequit. Oppoſita apparebunt, ſi materia inter cryſtallinum & vueam continetur.

Præterea ſi materia ſuffuſionis in loco profundiore ſita eſt, pupilla anguſta eſt: ſi loco minùs profundo, amplior illa eſt. Nonnunquam partibus vicinis materia ſuffuſionis accreſcit, & tunc albæ vel virides fibræ, aut ſtriæ ſupra iridem protenſæ conſpiciuntur. Nonnunquam per vueam corneæ adhæreſcit materia, & tum puncta quædam albicantia, conſpiciuntur; ac, ſi à latere oculus inſpiciatur, alba quædam filamenta ex vuea ad corneam protenſa conſpiciuntur.

Progn. ſtica.

1. Spuria ſuffuſio non ſolum periculo vacat, ſed facilè etiam euacuato ventriculo, aut toto, curari poteſt. Vera autem difficulter, & alia quidem medicamentis foris intráque adhibitis, alia punctione cum acu.

2. In vera ſuffuſione quibus altero oculo conniuentibus alterius pupillam dilatari contingit, ſi punctio admittatur recipiendi viſus ſpes eſt. Quibus non dilatatur, nemo vnquam viſum recepit, teſte Galeno, *3. de ſympt. cauſ. cap. 2.*

3. Si æger ſuffuſione laborans lumen etiam non cernat, tum, etſi ſano oculo clauſo pupilla dilatatur, tamen punctione factâ viſum non recuperabit; quia ſpiritus viſiuus turbidus plerumque & obſcurus redditus eſt, cum quo etiam cernendi facultas perit.

4. Suffuſio, quæ non ita diu cepit, & in qua ægri obiecta communia, id eſt, magnitudines, figuras, numeros, motus adhuc diſcernunt, diſcuti poteſt; quia moderatè tenuis adhuc humor eſt. Vbi diutius conſtiterit, & craſſior aliquantum facta eſt, manùs operam requirit. Et quæ ſemel tamen punctione ſublata eſt, ſi ſeroſioris fuerit materiæ, non longo pòſt tempore ſpecie fæcis vini reuerti ſolet, teſte Galeno, *m. m. in fine.*

5. Vt ſciatur quæ ſuffuſio acu commodè deponi poſſit, ſuffuſum oculum pollice premes, iterúmque aperto oculo ſuffuſionem conſiderabis. Quæ enim nondum concreta eſt, nec planè tamen adhuc tenuis atque cruda, ea ex digiti compreſſione nonnihil diffluit, ita vt aliquando latior appareat, ſtatim verò ad priſtinam magnitudinem; & figuram redeat. Id quod concreta ſuffuſio non facit. Itaque ſi ex preſſura, quæ digito fit, nulla conſequatur figuræ humoris mutatio, porrò videndum eſt, qualis eius color appareat. Siquidem ea, quæ moderatè concreuit, colorem ferri aut cœli, vel maris aut plumbi non admodum nigri, vel nucis caſtaneæ refert. Atque hæc commodè acu deponi poteſt. Quæ autem gypſi aut grandinis ſpeciem colore præ ſe fert, ſupra modum concreuit, & punctione non ſanatur. Itaque ipſius ſuffuſionis maturitas quædam expectanda eſt Chirurgo, nec punctio tentanda, donec humor peccans mediocriter concreuiſſe videatur.

6. Quæ ſuffuſio nigra eſt, & quæcunque ſplendoris nitoríſque omnis expers, nullo modo neque medicamentis, neque acu curari poteſt; quoniam ſpiritûs optici deſtructio ſignificatur. Pura verò & pellucida cùm pupilla, tum ſuffuſio, ſpem aliquam curationis relinquit. Inſanabilis quoque ferè eſt viridis, obſcura, & multum citrina atque dura, & quæ hydrargyrum colore & mobilitate repræſentat, & cuius oculus multum emarcuit. Videatur Auicennas, *loc. propr.*

7. Punctio, vbi conuenit, in pleniore oculo tutior eſt.

8. Si ex febre acuta, peripneumonia, phrenitide, aut dolore capitis acerbiſſimo ſuffuſio extiterit, aut ſi illa ad hanc, acceſſerit, malum periculoſius redditur.

9. Suffuſio in centro pupillæ conſiſtens, acu tentanda non eſt; quia periculum imminet, ne materia diffuſa tota pupilla impleatur, & homo viſionem planè amittat.

10. Senilis ætas ad curationem apta non eſt, quippe quæ ſuo vitio viſum hebetem habet. Nec etiam puerilis, in qua humor nondum eſt maturus. Aptiſſima curationi eſt ætas conſiſtens.

Indicationes.

In vtraque ſuffuſione materia, quæ eius cauſſa eſt, euacuari indicat; id quod in ſpuria, quæ è ventriculo præcipuè, purgatione vel vomitu fit. Præſidiis etiam diuertentibus, & ventriculum atque caput roborantibus, ac legitimâ tandem diæta opus eſt. In vera autem, euacuatio humoris pupillam obſtruentis inſtituenda, & materia illa è pupilla, quæ obſtructa eſt, tollenda: quod fit vniuerſalibus præmiſſis, vel per reſoluentia, vbi materia tenuis, fluxa, & recens eſt, vel per tranſpoſitionem, quæ acu perficitur, vbi malum conſummatum eſt, & materia, ita concreuit, vt præſidium hoc commodè admittat.

Curatio.

Curatio veræ ſuffuſionis. Itaque in principio, ſi plethora adſit, & ſanguinis affluxus metuatur, vena aperienda. Verùm cùm plerumque ab humore frigido & craſſo hoc malum ortum habeat, venæſectio tum locum non habet; quia ſanguinis ſpirituúmque euacuatione cerebrum magis refrigeratur, humorque craſſior redditur, ſed materia potius præparanda & euacuanda iis medicamentis, quæ ſuprà, *part. 1. de intemperie capitis cum pituita*, ſunt propoſita. Et quidem purgatio ſtatim initio inſtituenda accuratior, eáque maximam partem phlegmagogis perficienda. In quem vſum valde vtilis eſt hiera, & electuarium diacarthamum. Et vt purgatio felicius inſtituatur, præparantia præmittenda ex ocularibus medicamentis, in primis euphragia, calendula, betonica.

Interna medicamenta. Quibus peractis, ſemel atque iterum ſingulis ſeptimanis theriacæ vel Mithridatij Scr. i. vel Drach. ß. exhibere conuenit, cum conſerua betonicæ, anthos, aut ſimili. Poſſunt & alia medicamenta interna ad abſumendum, & expellendum illum humorem vſurpari, vt decoctum ligni Guaiaci, ſarſæparillæ; ſaſſafras, cum plantis cephalicis & ophthalmicis; vt.

℞. *Chinæ* Drach. ii. *ſarſaparill.* Drach. iii. Infunde horis 24. in ℔. ii. aquæ puræ. Coqu. ad medietatem. Sub finem adde *fol. euphrag. verbenæ, chelidon.* an. M. i. *ſem. coriandri præpar.* Drach. ii. Colat. ſeruetur pro vſu. Cuius doſis ſint Vnc. vi. tempore matutino.

Caput nonnunquam lauetur lixiuio, in quo herbæ cephalicæ ebullierint, betonica, ſtœchas, maiorana, euphragia, agaricus, & alia, quæ ſuprà, *part. 1.* ſunt propoſita, vt.

℞. *Euphrag. maioran.* an. M. ii. *fol. lauri, roriſmarini, meliloti*, an. M. i. *radic. aſar. valerianæ*, an. Vnc. i. *ſarſaparill.* Vnc. ii. *ſem. fœnicul.* Vnc. ſem. Coqu. in lixiuio pro capitis lotione.

Reuellentia. Occipitio reuulſionis gratiâ cucurbitulæ, vel veſicatorium, aut, quod efficacius eſt, ſetaceum applicetur, idque diu apertum ſeruetur, ad minimum menſes ſex. Veſicatoria verò ſæpius repetantur, & poſt aures applicentur. Ponè aures enim, quod monent nonnulli, ramus à vena iugulari intrò ſubit, qui ad opticos neruos vtrinque vergit. Poſſunt etiam cauteria brachiis applicari. Atque hæc omnia fiunt, vt materia attenuetur, euacuetur, reſoluatur, & diſcutiatur.

Ad diſcutiendum verò vtilia ſunt topica, formâ fomentorum & collyriorum applicata, habita ratione duritiei & mollitiei temperiei oculorum, pro hominum ætate, ſexu, & conditione. Sintque illa eiuſmodi, quæ paulatim attenuent, & leniter molliendo extergant; non quæ valenter exſiccent, ne reliquiæ indurentur.

Principio ergo fiant fomentationes vapore decoctorum; qualia etiam antea fuerunt propoſita. Vel fiat euaporatio ex hederæ terreſtris decocto, vſque ad remanentiam quartæ partis, quæ continuetur per dies viginti aut plures.

Vel ℞. *Hederæ terreſt.* M. ii. *rad. valerian.* ℥. j. *leuiſtici, euphrag.* an. M. ii. *ſem. fœnic.* ℥ i.

Coq. in aqua ſimpl. & vapor calidus, cápite vndique tecto, oculis excipiatur.

Commendatur & veſicula piſcis abluta, & decocto fœniculi impleta, tepidéque admota.

Poſtea pro extерſione commendatur *mel album purum & deſpumatum; aqua è melle, vel melle roſato, aut ſcillitico deſtillata*, cuius gutta 1. manè & veſperi oculis inſtilletur, mixta cum pauco ſacchari candi. *Succus* item *rutæ, fœniculi, euphrag.* & *chelidoniæ maioris, verbenæ, calendulæ, marrubij*, & aquæ ex iis deſtillatæ. Fortiora ſunt *fellis genera*, vt *perdicis, galli, piſcis lupi, accipitris, hirci.* Galenus *fel vulturis* laudat cum marrubij ſucco & melle addito, *in lib. 4. de compoſ. med. ſec. loc.* Vbi etiam plura huius generis remedia exponit. Collyrium quoque ex fellibus à Rhaſe deſcribuntur. Valet & aqua ex anagallide flor. cæruleo deſtillata.

Vel ℞. *Pulu. maioranæ, chelidoniæ maioris, euphragiæ*, an. ʒ. i. *fellis hœdi ſiccati* Drach. iii. Infundantur ſimul & macerentur in *aq. fœniculi & euphragiæ* per dies tres, poſtea per filtrum colentur, & guttæ aliquot oculo inſtillentur.

Efficax eſt & aqua, quæ ex frumento paratur hoc modo:

♃. *Frumenti viridis, ſed maturi.* Vnc. iiij. *fol. rutæ, anagallid. chelidon. maior.* an. M. ß. *ſem. fœnicul. ſummit. euphrag.* an. Vnc.j. *cinnamomi, caryophyll.* an. Drach. ij. *vini albi generoſi* q.ſ.

Infundantur in vaſe vitreo, & radiis Solis exponantur diebus 30. ſæpiuſque agitentur, poſtea deſtillentur:

Aqua ſocialis.

Commendatur & *Aqua* quædam *Socialis* dicta, quam deſcripſit Ioan. Angelicus, *in Practicta ſua*, quam *Roſam Anglicam* appellat. Quia tamen omnia è quibus componitur illa aqua ſicca ſunt; vtile eſt, duabus vel tribus diebus antè, oculos vapore decocti herbarum emollientium & humectantium fomentare. Et omnino ſi in medicamentorum vſu ſpes adhuc ſit poſita, ad fortiora confugiendum, præparatione tamen per fomentationem præmiſſa Hoc enim modo oculi tunicæ rareſiunt, vt medicamenta diſcutientia faciliùs penetrare poſſit.

Exempli gratiâ:

Fomentatio oculorum.

♃. *Herb. maioran. verbenæ, maluæ, euphragiæ, Chelidoniæ maioris*, an. M. j. *ſem. lini. fœnic.* an. Vnc.ß. Bulliant *in aqu.* ℔.iij. ad dimidium.

A nonnullis commendatur etiam hæc Aqua.

♃. *Euphrag. chelidon. pentaphyll. verbenæ. ſiler. montan. capil.* ♀. *anthos, aniſi, marrubij, baccarum lauri, anagallid. flor. cœrul. pimpinell.* an. p. j. *rad. cyclamin.* N. ij. Omnia ſimul contundantur in formam pultis. Deinde infundantur *in vini optimi & vrinæ pueri*, an. ℔ iij. hor. 24. & in alembico. vitreo deſtillentur.

In aqua infundantur, *thuris, maſtich. myrrhæ, tromentill. ſem. rutæ, fœniculi, betonic. ſcarleæ, ſarcocel. aloës, nucis moſchat. calami aromat.* an. Drach. ij. *hepatis hirci* ℔ j. *fellis auium rapacium, bubuli*, an. Vnc. j. *fel. è gallinis albis duab. roriſmarini* M. j. *mell. opt.* ℔. j. Iterum deſtillentur, & vſui ſeruentur.

Vtile etiam eſt hoc Collyrium.

♃. *Aq. fœniculi* Vnc. ij. *chelidon. euphrag.* an. Vnc. j. ß. *pompholyg.* Drach. ß. M.

Vel ♃. *Fellis gruis, perdicis, vulturis*, an. Drach. j. *ſagapeni* Drach. j. *cinnamomi, caryophyllorum*, an. Scr. *myrrhæ rubræ, croci Orientalis*, an. Scr. ſem.

Pulueriſentur omnia ſubtiliſſimè, & cum melle & ſucco fœniculi permiſceantur pro Collyrio.

Palmarius hoc frequenter vſus eſt.

♃. *Aq. chelidon.* Vnc. j. ß. *vitrioli albi, tutiæ præp.* an. gr. xv. *vitri* ♀. gr. ix. *ſacch. candi* Drach. ſem. Miſc. F. Collyrium.

Commendatur valde etiam illud Collyrium, quod extat apud Galenum, *de medicamentis facilè parabilibus*.

♃. *Fellis gall.* Vnc. ß. *ſanguinis muris* Drach. iij. Cum lacte muliebri miſceantur in formam Collyrij.

Admodum forte eſt, quod ex metallis paratur hoc modo:

♃. *Viridis æris, vitrioli, ſalis Ammon. æris vſti*, an. Scr. ij. *fellis hirci* Scr. ij Terantur terenda in puluerem ſubtiliſſimum, & cum ſucco maioranæ, aut aqua mellis deſtillata, F. Collyrium.

Dum verò validiora hæc vſurpantur, ſæpius oculus inſpiciendus, & videndum, an periculum inflammationis alicuius immineat. Eo enim imminente, ſtatim ad inflammationem prohibendam oculus foueatur lacte muliebri, vel aquâ roſarum & aliis ſuprà, *de ophthalmia, & dolore oculorum*, propoſitis.

Suffuſionis per Chirurgiam curatio.

Confirmata verò & inueterata ſuffuſio nonniſi manus operâ & punctione curatur, cùm ſcilicet humor pupillam obſtruens acu ab ea remouetur, & verſus angulum oculi tranſponitur. Quia verò punctio iſta inter operationes Chirurgicas ſubtiliſſima eſt, vt Celſus ait nemo facilè eam tentauerit, niſi qui alium ſæpius operantem viderit; & cùm non ſemper feliciter ſuccedat, non temerè tentanda. Modum autem operationis huius planè & perſpicuè ſatis deſcripſit Celſus, *lib. 7. cap. 7.* Paulus Æginera, *lib. 6. cap. 21.* Et extat idem in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 10.* Guido, *tractat. 6. doctrin. 2.* alterius cuiuſdam modi meminit, punctionis ſcilicet cum acus cannulæ vel canalis modo pertuſâ, per quam ſugendo ſuffuſio extrahatur: quem tamen modum non probat, ac de eodem mentionem facit, Arculanus, *in 9. Rhaſis.* Videatur etiam Hieronym. Fabricius, *de operation. Chirurg. tit. de ſuffuſione.*

Antequam autem operatio inſtituatur, videndum primò, an materia ſatis craſſa, & ad ſpeciem quandam membranæ concreta ſit. Nam vt nimia craſſities, ita & immoderata tenuitas tranſlationem impedit. Secundò, corpus priùs conueniente modo purgandum. Tertiò, vbi de punctione tentanda initur conſilium attendendum, ne æger diuturno aliàs capitis vel oculorum dolore laboret, ne tuſſi, aut ſternutatione, aut vomitione frequenti eo tempore affligatur, quæ omnia præſidium hoc vel planè non admittunt, vel commodam eius adminiſtrationem impediunt. Eligendus eſt quoque dies ſerenus, tempus vernum vel autumnale, Luna nec ſit plena, nec ſilens, neque etiam lumine creſcens, ſed potiùs diebus duobus vel tribus à plenilunio, cùm lumine decreſcit. Luna etiam ſecundum Aſtrologos non percurrat Arientem, quod ex ſignis cœleſtibus capiti præficiunt.

Si notha ſit ſuffuſio, & ea quod plerumque fit, à ventriculo, ventriculus conuenienti modo, vt *libro tertio* dicetur, euacuandus, deinde roborandus, atque ea, quæ os eius hiare, & vapores ad caput adſcendere prohibes, exhibenda. Et proba victus ratio obſeruanda, nec ventriculus onerandus.

Diæta.

In ſuffuſione legitima, quæ diſcutiendo ſanari poteſt, victus ratio ſit attenuans. Abſtineat ergo æger ab omnibus, quæ caput fumis crudis obnubilant, aut acribus vellicant.

Condiantur cibi iis herbis, ſeminibus, aromatibus, quæ oculis proſunt: puluis etiam ad paſtum ex euphragia cum ſaccharo & cinnamomo paretur. Panis paretur cum ſemine aniſi & fæniculi. Poſt cibum etiam ſumantur cydonium, coriandrum, & quæ ſimul coctionem adiuuant, & vaporum ad caput aſcenſum prohibent. Aluus ſemper ſit aperta Venus vitanda.

Si ſuffuſio acu eſt deponenda, victus conuenit nonnihil incraſſans ex oryza & ſimilibus. Legumina autem, & allium atque cepæ vitentur; quoniam caput ita replent, vt ſuffuſio etiam ſani oculis ſit metuenda. Vbi ad puncturam, accedendum, victus talis ſit, qui inflammationem prohibeat. Ideóque æger abſtineat à vino & calidis aromatibus, aliquot diebus, poſt punctionem præſertim adminiſtratam.

Abſtineat quoque æger à clamore, vitet lumen nimium, & omnia, quæ caput & oculos commouere poſſunt. Æger etiam per aliquot dies victu tenui regendus, ac in lecto, corpore ſupino, capite tamen elatiore, collocandus.

CAPUT XXIX.

De vitiis tunicæ Araneæ.

Araneæ tunicæ vitia.

Inter tunicas oculorum eſt & Aranea dicta, quæ humorem cryſtallinum obtegit, & ab aqueo humore ſecernit. Hæc eſt læuis & ſubtiliſſima: quæ eius natiua conſtitutio ſi vitietur, & craſſa illa fiat, vt ſpiritibus viſibilibus tranſitus ſatis non permittatur, viſus hebetatur, & quaſi per velum videnti omnia apparent. Poteſt tamen & colore alieno infici hæc tunica à vitioſis humoribus affluentibus, vnde viſio deprauatur.

Redditur autem craſſior hæc tunica, quia humores craſſi in eam ſe inſinuant.

Cognoſcitur hoc vitium, quia homo non ſolùm obſcurè, & quaſi per velum videt, ſed & quaſi tela ante humorem cryſtallinum apparet. Præterea ſi hominis ſani oculum quis inſpiciat, imaginem ſuam in eo videt, quæ non apparet, ſi aranea tunica ſit craſſa & obſcura reddita; quòd ſæpe in moribundis accidit. Vnde qnamdiu in morbo aliquo huiuſmodi imago inægri oculo apparet, nullum plerunque adhuc mortis periculum eſt. Sunt tamen nonnulli, qui non ab aranea, ſed à cornea imagines reflecti, & ſic præſentari homunculum illum, quem vocant, ſcribunt. Idque probant vitro ſpeculari pullucido, nullo opaco terminato, quod ſi ita ſtatuatur, vt vmbroſum ſpectet locum, eius latus poſterius reddit illuminatas ſpecies clarè; id quod noctu accidit, cùm in cameris illuſtratis tenebræ foris feneſtris obtenduntur. Verùm ratio aliqua diuerſitatis in iſto ſimili videtur. Etenim in vitris illis tenebræ ex altera parte obtenſæ ſunt loco opaci, quod ſpeculum facere ſolet; at in luce, etiam clariſſima quæ oculos ſatis illuminat, vt dici non poſſit, corneæ interiori lateri tenebras obtendi, nihilominus imago illa hominis apparet. An tamen forſan opacitas, quæ in pupilla eſt, iſtam reflexionem excitare poſſit, rem Lectori iudicandam relinquo.

Curatur hoc malum vniuerſalibus præmiſſis, medicamentis attenuantibus & ophthalmicis cùm internis tum externis, de quibus in *viſione læſa* dicetur.

Rumpitur etiam interdum hæc tunica, & inde confunditur humor cryſtallinus cum aquea, & ita viſio vitiatur.

Cauſſæ autem fractionis huius ſunt percuſſiones, contuſiones, tumores corrodentes. E quibus etiam cauſis, ſi præceſſerint, malum hoc cognoſcitur; vt & quòd humor aqueus & cryſtallinus confundi videntur.

Malum hoc nullis medicamentis eſt curabile.

Nonnulli & corrugationem, & omninò omnia vitia, quæ cornea patitur, etiam huic tunicæ tribuunt. Corrugatio equidem, ſed raro, humori cryſtallino, tabefacto ei accidere poteſt: Quod verò omnes affectus, qui corneæ accidunt, etiam araneæ, accidere poſſint, non neceſſarium eſt: quia longè alia ratio eſt corneæ tunicæ, alia araneæ. Etenim corneæ tunica propriâ firmitudine conſiſtit, nec ſuſtentatione indiget; aranea verò ſua firmitudine non ſubſiſtit, ſed cryſtallino humori debet, quòd ſtabilis eſt. Huic enim firmiter adhæret. Secundò profunditatem notabilem habet cornea, vnde à quibuſdam Anotomicis in laminas ſecatur, quâ tamen, tam notabili, aranea diſtituitur.

Forſan & tunica vitreum humorem inuoluens eo modo vitiari poteſt, quo aranea.

De Retinæ tunicæ vitiis.

Retinæ tunicæ vitia.

Cùm retiformis tunica proximum viſionis organum ſit, ſuamque peculiarem ſubſtantiam, formam, figuram, ſitum, vaſa, connexionem cum reliquis partibus habeat, procul dubio etiam illa naturalis conſtitutio interdum vitiari, & viſus inde lædi poteſt.

Primò

Primò naturalis eius læuitas, quam mucoſa conſtitutio ipſi præbet, mutari poteſt, ita vt tunica illa inæqualis & rugoſa fiat, & contrahatur, & in quibuſdam partibus emineat, in quibuſdam ſubſideat, & tum imagines obſcurè, indiſtinctè, & confuſè repræſentantur.

Inæqualitas autem hæc accidere poteſt, vel à cauſſis neruum opticum, cuius dilatata medulla eſt hæc tunica, nimis humectantibus, vel calidis, eundem exſiccantibus. Et procul dubio, ſæpe tunicæ huius vitio viſus læſio accidit, quæ fruſtra nerui optici anguſtiæ imputatur.

Raritas quoque & denſitas huius tunicæ viſui incommodare poteſt. Inſuper quòd vehemens dolor in oculis percipiunt, ſi illi radios ſolis rectà excipiant, vt cæcitas inde conſequatur, vel quando ex tranſlatione oculorum è loco tenebricoſo in lucidiſſimum, & ſolaribus radiis expoſitum, palpebris abſciſſis, (quod tormenti genus à Tyrannis nonnullis inuentum hiſtoriæ referunt) cæcitas ſecuta eſt: illud omne propter retinam hanc tunicam fieri putandum eſt. Hæc enim terminat lucis & ſpecierum lucidarum actiones, eſtque exquiſiti ſenſus, quia ipſius nerui continuata pars, & ad concipiendum dolorem aptiſſima eſt.

Nonnulli & ſitum mutatum ei accidere, eamque à cryſtallino vel nimis diſtare, vel ei nimis vicinam eſſe poſſe exiſtimant, ſcribúntque, ratione vicinitatis nimiæ accidere, vt longinqua ſolùm videantur, quod ſenibus quibuſdam accidit; ratione remotionis verò ſolùm percipiantur conſtituta propiùs. Verùm cùm vndique aliis corporibus concluſa ſit hæc tunica, & per ſe non mobilis non probabile eſt, ei ſitum mutatum accidere poſſe.

Tandem etiam illa intemperies, quæ cryſtallino à nonnullis tribuuntur, rectiùs tunicæ huic tribui, & venæ ac arteriæ retinæ tunicæ ſubtractæ omnis generis humores noxios eò deuoluere poſſunt. Verum cùm affectus hi nec facilè cognoſcantur, nec curentur, plura de iis non addimus.

CAPVT XXX.

De Ægilope & Fiſtula lacrymali.

Ægilops. POſtquam tunicarum oculi affectiones præter naturam explicauimus, antequam ad humorum vitia accedamus, priùs de angulorum oculi & carunculæ lacrymalis vitiis dicemus, quæ tamen, ſi ita libet, etiam ſtatim & poſt palpebrarum vitia tractari poſſunt. Inter quæ primò tumor in magno oculi angulo, Paulo Ægineta αἰγίλωψ & ἀγχίλωψ dictus: ἀγχίλωψ

Anchilops. quidem, ſi nondum ſit ruptus; αἰγίλωψ verò, ſi iam ruptus ſit, quòd capræ huic vitio peculiariter obnoxiæ ferantur. Auicennæ *Garab* & *Algarab*.

Eſt videlicet tuberculum inter maiorem oculi angulum & naſi radicem ortum, plerumque cum inflammatione, nonnunquam tamen etiam ſine inflammatione, quale atheroma, meliceris & ſteatoma: & aliquando quidem tumor hic in ſuperficie ſe oſtendit, aliquando magis profundum obſidet, & non niſi tactu ac compreſſione percipitur. Tumor hic ruptus & malè curatus in vlcus abit, quod vel ſimplex remanet, à quo pus coctum plerumque exudat; vel ſerpens & malignum euadit, à quo pus crudum effluit: quod etiam non rarò ſub inferiore palpebra viam ſibi facit, & per tuberculum ibi eleuatum exulceratumque, aquoſam & purulentam materiam effundit: aut ſi abſceſſus poſt ægilopem tardiùs rumpatur, in ſinum ſeu vlcus ſinuoſum, & fiſtulam oculi quæ, κόλπος & σύριγξ; degenerat. Et proinde hæc ſeſe conſequuntur, Anchilops, Fiſtula lachry-

Fiſtula lacrymalis. malis, & denique ῥυὰς quæ eſt carunculæ in angulo oculi maiore conſumptio.

Cauſſa.

Cauſſa efficiens inflammationis proxima plerumque eſt ſanguis tenuis aut bilioſus, rariùs pituitoſus, aut melancholicus, qui è temporum, frontis, aut faciei venis, motu naturæ critico aut ſymptomatico ad angulum illum oculi depulſus, tuberculum tale excitat, & abſceſſum gignit. Aëtio nonnunquam, vbi ſcilicet tumor eſt ſine inflammatione, cauſſa eſt lentus humor, melleus ſcilicet aut pultaceus, folliculo plerumque concluſus, vt in meliceride, atheromate, & ſteatomate fieri ſolet; vnde tumor tum ſine dolore exiſtit, qui etiam fere non rumpitur, & ἀγχίλωψ ab eodem vocatur.

Cauſſa antecedens eſt redundantia bilioſorum & acrium humorum in maſſa ſanguinis, qui ad oculi locum hunc fluunt, ſi ex quacunque cauſſa is ſit imbecillis. Idque faciliùs accidit, ſi externæ cauſſæ accedant, ictus, caſus, dolor materiam attrahens.

Differentia.

Tuberculum ipſum aliàs maius, aliàs minus eſt, in ſuperficie eminens & viſui expoſitum, aut in profundo latens, & cum ſoluta vnitate coniunctum in ægilope, citra hanc in anchilope. Rumpitur autem intrà verſus oculum, aut extrà per cutem, aut vtrinque. Interdum & os naris proximum perforat; nonnunquam cartilaginem palpebræ, ac ipſam palpebram corrumpit.

Signa Diagnoſtica.

Dignoſcitur malum, quia locus affectus obſcurè vel manifeſtè tumet, rubore in ambitu perfunditur, dolore affligitur, eóque lancinante, ſit malum ſi coniunctum cum inflammatione. Vbi cute exulcerata tumor rumpitur, fit abſceſſus cum vlcere; quod ſi legitime non curetur, pus diutius coërcitum cuniculos ſubtus agit, exeſáque carne ſinum parit, per quem ſanies intus collecta aut ſponte effluit, aut preſſo angulo extruditur, tumórque nonnihil ſubſidet, donec noua illuuies colligatur, quòd paucis interdum fit horis. Sæpe ſinus ad os ſubiectum penetrat, illudque arrodit, viamque in narem proximam, vt dictum aperit è qua graueolens quid continenter excidit, ita vt portionem oſſis illius cum pure craſſo & fœtido Platerus è nare procidiſſe viderit.

Quod ad ſigna differentiarum, ſi tumor ſit inflammatorius, adeſt dolor, calor, color mutatus, & tumoris ipſius immobilitas. Contrà ſi non ſit inflammatorius, (qualis athemora, meliceris, ſteatoma) tumor ille eſt mobilis. Præterea Meliceris eſt, vbi durities eſt minor, Atheroma, vbi maior, Steatoma, vbi ſumma durities.

Prognoſtica.

1. Ægilops vitium eſt ægrè curabile, niſi maturè ei occurratur. Nam diſcutientibus medicamentis opus eſt, quæ cùm pleraque calida & acria ſint, affectæ partis inflammationem augent. Præterea cùm liquida medicamenta eſſe oporteat, facilè de his in oculum aliquid influit. Denique cùm citra obligationem medicamenta non adhæreant, illa tamdiu perferre difficile eſt. Quapropter veteres quidam Medici nulla prorſus, alij pauca ad ægilopas pharmaca præſcripſerunt, teſte Galeno, 5. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 2.

2. Difficilius autem hoc malum redditur, ſi cum magnitudine ſit coniuncta ſoluta vnitas &, ſi tumor profundas partes occupet.

3. Si ruptio ſit ad interna, peius eſt; quia metuenda ſubiectorum oſſium corruptio.

4. Si tumor non ſit inflammatorius, qualis eſt meliceris & atheroma, non tam medicamentis, quàm Chirurgiâ opus eſt.

5. Ægilopas ad cancri naturam accedentes curare periculoſum eſt; cùm mors acceleretur.

6. Fiſtula recens, & quæ orificium habet extrinſecum manifeſtum, facilè curatur.

7. Fiſtula lachrymalis plerumque chronicum malum eſt, cùm propter perpetuum materiæ affluxum, tum propter motum oculi continuum; tum quia ligatura vlceribus conueniens commodè eâ parte fieri nequit; tum denique quia medicamenta debilia parum agunt; fortia verò lædunt oculum.

Indicationes.

Indicationes hîc ſumuntur ab iiſdem, à quibus aliis in tumoribus præter naturam ſanãdis peti ſolent, conſiderando vnde incitetur fluxio; quò feratur, per quas vias, quæ ſit materia fluens, quæ denique tùm fluxionis, tum tumoris ipſius ſint tempora.

Curatio.

Curatur videlicet Ægilops, vel vt inflammatio incipiens, vel vt abſceſſus iam ruptus, vel denique vt fiſtula; atque tum aut medicamentis, aut Chirurgiâ. Anchilops quoque ſuam peculiarem curationem habet.

Incipienti ergo Ægilopi poſt venæ ſectionem, ſi eâ opus ſit, *Ægilopis incipientis curatio.* aut poſt purgationem, conueniunt ἀποκρουστικὰ ad frontem, ex aqua ſeu ſucco roſarum, portulacæ, plantaginis, vitis, cum oui albumine, vel bolo Armeno. Imò eadem parti affectæ imponenda. Quibus proceſſu temporis additur ſuccus fœniculi, & aliquid thuris, myrrhæ, bdellij, galbani, aut ammoniaci in aceto diſſoluti. Conuenit gummi tacamabacæ, apparente duritie mucilago althéæ & fœnugræci. Et repellentium vſu incipientes Ægilopas, & nondum in pus mutatas, ne ad ſuppurationem peruenirent, ſe prohibuiſſe, ſcribit Trallianus.

Perſeuerante malo diſcutientia imponenda. Laudatur à Pau- *Diſcutientia in Ægilope.* lo Æginetâ ruta ſatiua, cum lixiuio, quod ex cinere & calce confectum eſt, contrita, cocta, & impoſita. Quod medicamentum etſi in principio mordax ſit, ſtatim tamen miteſcit, & ad os vſque penetrat. Nux rancida tanquam multum diſcutiens à multis laudatur.

Si ſuppuretur, & ad abſceſſum tendat, iuuetur cum diachylo *Ægilopis apertio.* aut ſimili. Auicennas pane vtitur cum lacte muliebri & croco. Si ſponte non rumpitur, aperiatur ferro; & quidem maturè hoc fiat. Si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fiſtulam ſæpe incurabilem gignit.

Poteſt & cauterio aperiri; quod vbi fit, applicetur fronti & oculo ſpongia aquâ roſarum madida, vel ſtuppa cum albumine oui. Dolorem ex cauterio lenit vitellus oui cum oleo roſaceo per vnum vel 3. dies appoſitus Aëtius lenticulam cum melle coctam adhibet. Ruptum vlcuſculum abſtergatur melle roſaceo, vel oxymel. ſimpl. Auicennas ad mundificationem in primis commendat lanuginem interiorem in arundine iuxta ra-

dicem inuentam, ſi cum melle mixta imponatur. Laudatur & thus cum ſtercore recente columbino, & erui farina cum melle, Fortius eſt vnguentum Ægyptiacum. Æs viride per ſe ſolum pro ſecreto habetur.

Vel ℞. *Staphid.agr.* Dra.ii. *Ammoniac. aceto diſſolut.* Vnc. i. M.& impone.

Fiſtulæ ex Ægilope curatio.

Si fiſtula orta ſit, dilatetur eius orificium lentè ac paulatim cum tenta vel penicillo ex ſpongia, medulla ſambuci, vel radice rapi exſiccata, aut gentianæ. Sanies expurgetur & abſtergatur compreſſione, & poſtea inſtillatione mellis cum oleo roſarum.

Vel ℞. *Mellis communis* Vnc.ii. *virid. æris* Vnc. ß. *aq. vitæ* Vnc. iiii. Æs viride pulueriſatur, & cum cæteris lentè coquitur ad tertiæ partis conſumptionem. Colatura tepens ſuauiter per ſyringam infunditur. Si hoc medicamentum acrius videatur, abluatur vlcus quotidie cum aqua rutæ, & deinde aliquid vnguenti ægyptiaci imponatur. Expurgata fiſtula carne impleatur, & cicatrice obducatur cum farina erui aut fabarum, thure, aloë, myrrhâ, pompholyge, rad.irid.Illyr.ariſtoloc.cum melle, aut terebinth. aut hoc medicamento:

℞. *Thuris, ſarcocollæ, aloes, ſangu. dracon. balauſt* ♁*nij aluminis*, an. Scr.i. *flor. æris* gr.v. Trita ſubtiliſſimè miſceantur cum aqua rutæ, ad formam collyrij liquidi.

Poteſt vlcuſculum priùs elui vino, in quo tantundem mellis, & parum ariſtolochiæ bullierint. Ne cicatrix ſit indecora. Auicennas folia rutæ, imponit, cum aqua granatorum. Paulus rutam ſatiuam cum lixiuio è cinere & calce facto tritam & decoctam, vt dictum.

Priuſquam verò fiſtula conſolidetur, diligenter explorandum eſt, an in profundo callum contraxerit; id quo durities oſtendit. Præterea an os ſit corruptum; quod factum eſſe deprehenditur, ſi immiſſo ſpecillo aſperitas quædam in oſſe, aut ſonitus quidam pulſo oſſe, perioſtio abſumpto, animaduertatur. Vtrùmque enim, & callus fiſtulæ, & oſſis corrupto ſolidationem impediunt. Itaque Chirurgiæ opera tum requiritur. Atque os ipſum corruptum radatur ferro, aut tollatur cauterio actuali, munito priùs, vt decet, loco affecto linteòlis in aqua roſacea infuſis, aut in oui albumine, aut alio ſucco frigido. Poſtea intus ponatur oui albumen cum oleo roſaceo aut vitello oui. Superponatur verò ſief album cum albumine oui, lacte, vel aqua roſarum: ne inflammatio ſequatur. Fronti & temporibus repercuſſoria applicentur; quibus & locus affectus muniendus eſt, vt diximus, dum cauterium adhibetur. Quò ſi æger cauterium, actuale abhorreat, dilatato vlceris orificio per ſectionem vel penicillum, os deſquammetur, & ſuper eo alumen rochæ combuſtum, vel peucedanum, vel chalcanthum vſtum applicetur quæ & ſquammam de oſſe tollunt, & corruptam fiſtulæ carnem abſumunt. Vide Hieronymum. Fabricium, *de Operat. Chirurg. titulo de Ægilope.*

In Anchilope; qui Auicennæ Halcilus eſt, Aëtius ſuperficiem diſſecare iubet, vt materia vnâ cum contento folliculo funditus eximatur. Poſtea, ne malum denuò gignatur, locum cauterio inurit, & lénticulam cum melle applicat. Tandem vbi cruſta decidit, terebinthinâ alumine permixtâ cicatricem gignit.

Victus ratio ſit tenuis, & ad frigidum declinet, atque eò magis, quò ſymptomata ſunt fortiora, præſertim dum Chirurgia per ferrum aut ignem adminiſtratur.

CAPVT XXXI.

De Encanthide, & Carnis Lachrymalis Incremento.

Enchantis & carnis lachrymalis incrementũ.

IN oſſibus angulorum lachrymalium duo foraminula ſunt, docente Galeno, *lib.* 10. *de vſu part. cap.* 13. quorum & is vſus eſt, vt oculorum excrementa per ea ad nares & palatum confluant; vnde medicamenta ocularia quandoque per nares egeri ſolent. Ne verò per angulos excrementum effluat, homóque perpetuò lachrymetur, carnoſa quædam corpuſcula, quaſi opercula, meatibus illis impoſita ſunt, quæ prohibent, ne excrementa continenter per angulos effluant, ſed ea ad foraminula illa & meatus impellantur. Caro autem illa duos morbos pati ſolet. Aliquando ſupra modum augetur, quod malum ἐγκανθὶς nominatur; aliquando contrà imminuitur vel abſumitur, vnde lachrymæ perpetuò effluunt: quod malum Græcis ῥυὰς dicitur.

Cauſſa.

Ε᾿γκανθὶς videlicet eſt carnis in maiore oculi angulo excreſcentia & augmentum, atque ita morbus in magnitudine aucta.

Ortum habet ex ſanguinis & humorum ad hanc affluxu, & in primis ex incuria Medici malè πτερύγια curantis.

Viſu facilè cognoſcitur.

Prognoſticũ.

Malum hoc curationem vt plurimùm ſuſcipit: ſi tamen magnum & antiquum ſit vitium, nonniſi Chirurgiâ curatur; & curatio eius longa ac periculoſa eſt.

Curatio.

Indicatio eſt, id quod præter naturam auctum, tollendum eſſe. Id quod præſtatur, vniuerſalibus præmiſſis, vel carnem ſupra modum auctam abſumentibus, vitriolo, flore æris, alumine vſto, vnguento Apoſtolorum, Ægytiaco; vel ferro, quo caro ſuperflua abſcinditur; vel cauterio, quo inuritur. In horum verò medicamentum vſu, vt & in abſciſſione & cauterio, hoc obſeruandum, vt tota caruncula non abſumatur, ſed illud tantùm quod ſuperfluum eſt, ne affectus contrarius, ῥυὰς inducatur Vide Aëtium, *tetrab.2. ſerm.3. cap.21.22.*

Aliquando etiam maiores tumores ad oculorum angulos oriuntur, qui ſcirrhoſi euadunt, & vix ſine manuali opera remoueri poſſunt, cuius exemplum habetur apud Fabric. Hildanum *Cent.1. obſeru.2.*

CAPVT XXXII.

De Rhyade, ſeu Carnis lachrymalis Diminutione vel Abſumptione.

Rhyas & carnis lacrymalis abſumptio.

AFfectus contrarius eſt ῥυὰς, hoc eſt, lachrymalis carnis in maiore oculi angulo diminutio vel abſumptio, quâ foramen anguli pateſcit, per quod poſtea excrementorum continuus datur effluxus, ægérque continuò lachrymatur, à quo ſymptomate nomen huic morbo datum eſt, dictúſque ῥυὰς, ἀπὸ τοῦ ῥύειν, quod *fluere* ſignificat.

Cauſſæ.

Imminuitur autem vel abſumitur hæc caruncula, ſi vel vngula nimis reſecetur, vel medicamenta nimis corrodentia oculo applicentur. Vnde vt plurimùm malè curatæ enchanthidi, vel ægilopi, pterygio ſuccedit. Sæpe verò etiam epiphoram humoris acerrimi ſequitur. Nonnunquam & à variolis vlcera profunda relinquenti abſumitur. Malum per ſe viſui patet.

Et ſi planè fuerit exeſa caruncula, curationem non admittit: eſt enim pars ſpermatica. Sin verò tantùm ex parte eroſa ſit, regenerari poteſt, aut potiùs adaugeri caro deperdita Hinc etiam, quod ex inciſione factum malum, curari non poteſt; à corroſione verò curationem recipit. Ab inciſione enim pars tam carnoſa quàm ſpermatica, quæ regenerari non poteſt, abſumitur: à corroſiuo verò medicamento pars potius carnoſa abſumitur, quàm ſpermatica & neruoſa, vnde generari poteſt.

Indicatio & Curatio.

Quod imminutum vel abſumptum, inſtaurandum: quod fit medicamentis ſarcoticis & conſolidantibus, qualia ſunt, aloë, roſæ, myrtus, & vnum in quo roſæ & myrtus, & nuces cupreſſi ſunt decocta:

Vt ℞. *Aloes. thuris*, an. ℈ ii. *ſangu. draconis, ſumach.* an. ℈.j. Cum *aqua roſar.* F. Collyrium.

Vel ℞. *Æris vſti*, ♁*ij*, an. ʒ.iii. *croci, ſpicæ nardi*, an. ʒ. ii. *malabathri* ʒ.i. *roſar. recent.* ʒ.iii. Siccata terito, deinde roſas per ſe tuſas addito. Paulus collyrio Diacrocu dicto vtitur.

CAPVT XXXIII.

De Pruritu Carunculæ lacrymalis.

Pruritus carunculæ lachrymalis.

NOnnunquam etiam ad carunculam lachrymalem materiæ affluxus fit, vnde pruritus excitatur.

Ad quem tollendum Rhaſes topica quædam tradit: vnum mitius, ex recenti endiuia trita, atque in globulos paruos redacta, quos cum oleo violarum, aut quod melius eſt, roſaceo ſubactos oculo applicat. Quod medicamentum ſuâ frigiditate & modicâ humiditate acrimoniam obtundit humoris pruritum efficientis, & oleum roſaceum additum ſuâ adſtrictione impetum affluentis materiæ nonnihil ſiſtit. Cauendum tamen, nequid olei in oculum incidat, quod dolores & inflammationes excitare poſſit: alterum validius, ex lentibus excorticatis, ſumach, roſis rubris, & granatorum ſucco, quæ trita, & cum ſapa aſperſa, pruriginoſo oculi angulo emplaſtri formâ imponit. Mite quoque remedium eſt tutia præparata ſubtiliſſimè trita, & cum vino Maluatico, aut vino optimo antiquo & aqua roſarum mixta, ſumendo plus aut minus de vino, proüt magis vel minùs exſiccare & reſoluere eſt conſilium. Inſtilletur quotidie ter vel quater in oculum.

Deinde verò, vbi hæc propter mali contumaciam non iuuant, ad maxima illa præſidia vniuerſalia, phlebotomiam & purgationem accedit Rhaſes; cùm argumento ſit, cauſſam antecedentem in toto, vel capite adeſſe, à quâ coniuncta illa ſeu proxima in oculo fouetur. Illam igitur demere iubet primò ſectione cephalicę. poſtea verò frontis, ac demum venæ in angulo lachrymali. Venter quoque ducendus eſt iis in primis, quæ acres & bilioſos humores purgandi vim habent Poſtea balneum aquæ dulcis probat, quo & reliquiæ diſſipentur, & relicta intemperies oculorum & totius emendetur. Multum & hoc valet:

℞. *Sanguin. dracon. aloes hepatic. ſarcocollæ lacte nutrit.* an. ʒ.i. *zingib. caryophyll. croci, camphor.* an. ʒ.i. *tutiæ præpar.* ʒ. ß. Terantur omnia ſutiliſſimè, & in *vini Maluatici* atque *aquæ roſarum*, an. ℔ ß. in vaſe vitreo poſito in vaſe altero feruentis aquæ, & quidem ad conſumptionem tertiæ partis, bulliant. Poſtea vſui ſeruentur, vas vitreum ſæpe agitando. Ante vſum collyrij huius vtile fuerit, oculos fomentare decoctione aliquâ emolliente, in curatione albuginis oculi deſcriptâ.

CAPVT

CAPVT XXXIV.

De Humoris aquei vitiis.

Aquei humoris vitia.

HIſce oculorum vitiis hactenus explicatis, proximum iam eſt, vt ad humorum morbos & vitia explicanda accedamus. Et primò quidem humorem aqueum quod attinet, iis in oculo primo loco poſitus eſt, ſpatiumque illud, quod inter corneam & humorem cryſtallinum eſt, explet, præterea natura ſuâ tenuis eſt, purus ac perſpicuus. A naturali verò iſta conſtitutione variis modis recedere poteſt. Aliquando enim craſſeſcit, & quidem vel totus, vel ex parte ac tum fit ſuffuſio. Nonnulli etiam vitium contrarium ipſi accidere, & nimis tenuem fieri poſſe putant. Verùm id vix credibile eſt. Aliquando totus effunditur; aliquando imminuitur, & tunc cornea concidit & corrugatur, ſpecieſque non rectè recipiuntur. Nonnulli etiam nimis augeri poſſe ſtatuunt. Sed nec hoc credibile eſt. In qualitatibus mutatur, cùm, qui clarus & perſpicuus eſſe debebat, fit turbidus, aut alienam qualitatem induit; de quibus ordine dicendum.

Aquei humoris craſſities.

Craſſeſcit primò humor aqueus, ob humores vel vapores craſſos admixtos, quales ſuppeditant cibi craſſi & flatulenti, lentes, fabæ, & ſimilia; & omnino crapula & cruditas, humorumque craſſorum in corpore, & præcipuè in capite, collectio, & ad oculum confluxus.

Cognoſcitur hoc vitium, quòd vel imagines oculis obuerſantur, vel viſus imminuitur aut aboletur. Cognoſcitur etiam inde, quòd humor non, vt ſolet, tam clarus apparet.

Quâ ratione autem curari poſſit hoc malum, ſatis ex iis, quæ *de curatione ſuffuſionis* dicta ſunt, & *de viſu abolito & imminuto* dicentur, patet.

Quantitate vbi peccat, ſiue planè effluxerit, ſiue imminutus ſit, oculis globus non ſatis diſtenditur, ſed cornea tunica nonnihil corrugatur & concedit, vnde & pupilla naturalem amplitudinem non ſeruat, & vuea ſuper cryſtallinum concidit, ſpatiumque, quod ob defectum humoris aquei vacuum fit, breuius redditur; vnde conus viſibilis ſeu radiatura turbatur & abbreuiatur, & viſus vel aboletur, vel imminuitur, pro cauſſæ magnitudine.

Humoris aquei effuſio.

Effunditur enim hic humor aliquando totus, vt in ruptura corneæ, ſiue ex vulnere, ſiue ex vlcere id fiat. Et cognoſcitur hoc malum, non ſolùm quòd cornea tunica ſubſidet & corrugatur, ſed etiam quòd vlcus præceſſit, vel vulnus oculo inflictum eſt, aqueùſque humor effluxit.

Regignitur autem hic humor ſponte; cuius exemplum exſtat apud Galenum, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. Langium, *lib.* 1. *ep.* 7. Beniuenium, *de abdit. morb. cauſſ. & curat. cap.* 74. Columbum, *lib.* 10. *anatom.* Coiterum *in obſeru. Anatom. & Chirurgic.* atque ipſe etiam tale exemplum vidi. Ideoque vlcus aut vulnus ſaltem curandum eſt, ægerque boni ſucci cibis nutriendus; reliqua naturæ committenda.

Imminuitur autem vel ob calorem & ſiccitatem, in febre vehementi, in febre hectica & phthiſi, vnde oculi febribus laborantium ſubſidere quaſi videntur; aut ob immodicam euacuationem, Venerem nimiam, ætatemque ſenilem.

Cognoſcitur hoc malum ex cauſſis dictis præcedentibus, ex ætate, oculorum imminutione, viſus obſcuritate.

Malum hoc curatu difficile, quia ferè cum totius corporis ſiccitate, quæ non facilè emendatur, coniungitur.

Curatur autem cibis boni ſucci, & ſanguinem bonum multum generantibus, fomentis oculum humectantibus, vel decocto ex malua, althea, meliloto, lacte. In primis vtile eſt, ſi à puerulo ſano halitus ore in oculum immittatur. Temperatus enim ille eſt, & humectat.

Obſcuratur, & alieno calore inficitur humor aqueus, ob humores alienos admiſtos, quorum colorem admittit; vnde idem naturalem pelluciditatem amittit.

Si obſcuretur humor, non apparet imago intuentis in oculo, oculus & colorem mutat, & obſcurior redditur. Et ſi colore aliquo inficiatur, eundem etiam ſpecies viſibiles repræſentant.

Curatur hoc malum humores vitioſos euacuantibus, vt hactenus ſæpius dictum. Poſſuntque talia medicamenta non ſolùm exhiberi, ſed & naribus hauriri; aut ſi decoctum, vel infuſum rhabarbari oculis immittatur, obſcuritatem eorum ex bilioſo humore tollit; quod idem alia purgantia aliis humoribus peccantibus, præſtare poſſunt.

CAPVT XXXV.

De humoris Cryſtallini vitiis.

Humoris cryſtallini vitia.

HVmor Cryſtallinus inter principes oculi partes facilè primas obtinet, qui coloris ferè expers eſt, pellucidus, figurâ ſphærica, nonnihil compreſſa præditus, vt Galenus, *de vſu partium, lib.* 10. *c. vlt.* docet. Situs eius, ſi linea per medium pupillæ ad principium nerui optici ducatur, in medio eſt, reſpectu verò anterioris & poſterioris non planè in medio ſitus, ſed verſus anteriora & pupillam oculi declinat.

Ex his igitur, quæ ad naturalem eius conſtitutionem pertinent, ſi aliquid mutetur, morbi humoris cryſtallini, & inde variæ viſus læſiones oriuntur. Inter quæ primum eſt γλαύκωμα, γλαύκωσις, humoris cryſtallini in glaucum colorem mutatio.

Glaucoma.

Γλαυκώματος autem vocabulum à poſterioribus Græcis duplici modo accipitur: Primò impropriè, pro coloris oculi ob ſuffuſionem mutatione. Deinde pro cryſtallini humoris in glaucum colorem mutatione. Veteres equidem Græci, teſte Ruffo, γλαύκωμα & ὑπόχυμα pro eodem morbi genere habuerunt. Vnde etiam Galenus, 3. *aph* 1. ſcribit, τὰ γλαυκώματα ἔχει ἰδέαν τῶν ὑποχυμάτων. Poſteriores tamen Græci propriè γλαύκωμα ſaltem pro humoris cryſtallini in glaucum colorem mutatione accipiunt. Quod vbi fit, viſio impeditur. Neque enim ſpecies viſibiles ob humorem cryſtallinum non ſatis pellucidum, ſed obſcuratum, rectè recipi, neque humor cryſtallinus glaucus redditus, & quaſi condenſatus, rectè illuminari & irradiari poteſt.

Cauſſa huius mali eſt exſiccatio, quæ fit ſeu ob ætatem, ſeu ob aliam cauſſam exſiccantem, incraſſantem, & condenſantem. Vnde Galenus, 10. *de vſu partium*, γλαύκωσιν εἶναι ξηρότητα καὶ πῆξιν humoris cryſtallini ſcribit.

Cognoſcitur hoc malum; quòd circa pupillam inſignis & profunda apparet albedo, & omnia tanquam per fumum aut nebulam videntur.

Curatu difficile hoc malum eſt, primò, quia omnes morbi humoris cryſtallini curatu difficiles ſunt; cùm is in profunda oculi parte ſitus ſit, ad quem non facilè medicamenta pertingunt. Secundo, vt in aliis partibus, ita & hic morbi ex ſiccitate orti vix corrigi poſſunt, in ſenibus præcipuè.

Cryſtallinus humor an tenuior fieri poſſit.

Nonnulli etiam contrarium vitium incurrere poſſe humorem cryſtallinum, nimiſque tenuem fieri poſſe ſtatuunt, vt non ſit aptus recipere & repræſentare viſibiles ſpecies. Exemplumque afferunt ſpiritus vini & aquarum deſtillatarum, quæ cùm ſint ſubtiliſſimæ & tenuiſſimæ, non ita recipiunt & repræſentant rerum imagines, vt aqua limpida. Verum malè hic præſupponitur viſionem & receptionem ſpecierum fieri in cryſtallino. Non enim viſio fit per ſpecies reflexas, vt in aqua, cui ſubeſt aliquid opaci; ſed per refractas in tunicis & humoribus, tandemque in tunica retina repræſentatas. Nimia verò tenuitas cryſtallini receptionem ſpecierum non prohibet. Si tamen nimia tenuitas cryſtallini viſioni officiat, fit hoc ideo, quia refractionis leges violantur. Non tamen video, vnde tanta tenuitas humori cryſtallino induci poſſit. Sit enim ſanguis, vnde nutritur, tenuis; nunquam tamen inde humoris cryſtallini natiua conſtitutio mutabitur, ita vt inde viſio lædi poſſit.

An maior vel minor.

Nonnulli etiam maiorem & minorem fieri poſſe ſtatuunt, & à quantitate naturali degenerare. Verùm cùm venæ ad eum ſenſibiliter non pertingant, ex nutritione vix hoc vitium incurrere poterit. Neque videmus, in iis, quorum corpora inſigniter augentur, tale quid humori cryſtallino accidere.

Minor ſi fiat, fit hoc in exſiccatione, præcipuè in ſenibus, aut qui ſenili ætati ex alia cauſſa ſimile quid patiuntur. Verùm illud in magnitudine decrementum vix tantum eſt vt inde viſio lædi poſſit. Et ſi accidat viſus læſio, fit ea potiùs ob condenſationem, & coloris mutationem, vt modo de Glaucomate dictū.

Situs cryſtallini mutatus.

Situm mutat humor cryſtallinus, vbi latiore ſuâ parte, quæ lentis maioris inſtar compreſſa eſt, pupillæ foramini non rectâ opponitur, ſed vel ſurſum declinat, vel deorſum. Et quidem ſi cryſtallinus humor ſitum mutet in vno oculo; in altero verò ſitum naturalem retineat; vel ſi ambo difformiter ſitum mutent, ita vt alter ſurſum, alter deorſum, vel ad latera vergat, res geminatæ apparet. Sin autem accidat, vt vtriuſque oculi humor cryſtallinus æqualiter ſitum mutet, ita vt ambo ſuperiora petant, vel ad inferiora demittantur, non apparent res geminatæ. Quinetiam ſi alter oculorum quoad humorem cryſtallinum rectè ſeſe habeat, alter ad latera moueatur, itidem fit geminata viſio. Mutatur enim hîc planum, vt loquuntur Optici. Cauſſa autem huius rei hæc eſt, quòd, quando motu muſculorum ſitus cryſtallini vitioſus corrigi poteſt, quod fit in ſtrabiſmo, res geminatæ non apparent; quando autem motu muſculorum vitioſus ille ſitus cryſtallini non corrigitur, tum demum res geminatæ apparent. Fit hoc nonnullis à natura, aliis à cauſſis externis, oculique percuſſione & contuſione; vitiumque hoc vix curabile eſt, niſi ſponte ſuâ ad ſuum locum naturalem redeat hîc humor.

Poteſt & aliam in ſitu mutationem pati humor cryſtallinus, ſi videlicet à ſuo loco vel verſus anteriora, vel verſus poſteriora declinet. Quomodo autem hoc fiat, & qualem hæc ſitus mutatio in viſu mutationem excitet, valde obſcurum. Quòd verſus anteriora humor cryſtallinus interdum vergit, hoc accidit nonnullis à natura & primâ conformatione; ſenibus verò ideò hoc accidere putat Platerus, quòd toto ætatis tempore in legendo, & rebus quibuſcunque tandem oculis propoſitis, manibuſque tractandis oculos demiſerint, ideóque cryſtallinus humor ætatis decurſu vnà cum vitreo ad anteriora ſenſim prolapſus ſit. Verùm ſi cryſtallinus hoc modo verſus anteriora prolaberetur, neceſſe erit, vel aliud corpus vel humorem, in ſpatium illud ſubire, quod inter cryſtallinum & vitreum vel inter vitream & tunicam retiformem interiacet: quod fieri non poteſt. Potiùs in ſenibus, in quibus totum corpus exſiccatur, coarctatio quædam humorum à ſiccitate orta ſtatuenda

ob quam accidit, vt remota rectiùs quàm propinqua videant; vt ex opticis fundamentis patet.

Contra nonnunquam cryſtallinus humor verſus originem nerui optici nonnihil declinat, quod vbi ſit, homo remota rectè videt, propinqua minus rectè. Accidit hoc plerumque à natura & prima conformatione, nec vitium infrequens eſt. Vnde etiam procul dubio factum, vt Anatomici nonnulli in talium corporum ſectionem incidentes, ſitum cryſtallini in medio oculi eſſe ſcripſerint. Vitium etiam hoc incurabile eſt, & defectus hic perſpicillis ſaltem compenſatur.

Si tandem continuitas humoris cryſtallini ſoluatur, fit, vt res diuiſæ vel geminatæ videantur. Vt enim, ſi ſpeculum in plures partes frangatur, ſingulæ partes imaginem eandem exhibent, ita idem accidit in cryſtallino. Hoc vitium equidem facilè accidere non poteſt; cùm humor cryſtallinus in parte profundiore ſitus ſit, & potiùs totus oculus turbetur, antequam humor cryſtallinus in duas partes diuidatur. Si tamen fieri debet, non aliunde, quàm ex cauſſis externis & violentis, id accidere poteſt.

CAPVT XXXVI.

De Morbis humoris Vitrei.

Vitrei humoris morbi.

SPecies viſibiles vbi humorem cryſtallinum tranſierunt, in vitreo recipiuntur: cuius quis vſus ſit, *in inſtit. part. 1. cap. 12.* dictum, quem vt præſtare poſſit, naturalem ſuam conſtitutionem vt habeat, neceſſe eſt. Sit nimirum pellucidus, coloris expers, ſitum ſuum habeat poſt cryſtallinum. Hæc verò naturalis conſtitutio ſi mutetur, morbi humoris vitrei oriuntur, & viſio inde læditur. Diſputant quidem nonnulli, an vitreus humor à naturali conſtitutione deflectens poſſit immediatè viſionem lædere; an verò ſaltem quia nocet cryſtallino: & ſunt quidam in ea opinione, inter quos Mercurialis, humorem vitreum non poſſe immediatè viſionem lædere, ſed ſaltem quatenus cryſtallino nocet. Sed falſa eſt hæc opinio, & ex falſa hypotheſi orta. Præſupponit enim vſum vitrei eſſe nutrire cryſtallinum. Verùm aberrat à vero hæc opinio, & *in Inſtitut. loc. allegato*, monſtratum, vitreum humorem æquè comparatum, neceſſarium eſſe ad recipiendas ſpecies, viſibiles, ac cryſtallinum. Neque enim in cryſtallino, vt in ſpeculo, ſpecies ſiſtuntur, & in eo viſio terminatur, ſed per eum tranſeunt, & in humore vitreo recipiuntur. Itaque ſi à naturali ſua conſtitutione ille deflectat, ad ſpecies viſibiles recipiendas fit ineptus.

Id quod fit primò, ſi fiat obſcurior, & tale quid patiatur, quale cryſtallinus in glaucomate. Id quod accidit, ſi impuro alimento nutriatur.

Sed vtrùm hoc vitium ſit in cryſtallino, an verò in vitreo, non facilè dignoſci poteſt. Neque etiam facilè hoc malum curari poteſt, cùm loco adhuc profundiore, quàm cryſtallinus, hic humor ſitus ſit.

Situm etiam aliquando mutat vitreus. Secundum naturam poſt cryſtallinum ſitus eſt: ſi verò accidat, vt pars eius ſuâ ſede mota ante cryſtallinum feratur, eique præponatur, non quidem cæcitas (niſi forſan tanta eius pars eò ſit detruſa, vt penitus cryſtallinum obtegat, & ita tota ferè oculi ſtructura turbetur) ſed viſus aliqua hallucinatio accidit. Denſior enim eſt humore aqueo.

Cauſſa huius mali eſt ictus vel contuſio oculi, vel punctura, & acus in ſuffuſione curanda nimis profundè adacta.

Cognoſcitur verò, quòd ſub pupilla albuminis inſtar ipſe humor apparet, viſúſque aliqua hallucinatio deprehenditur.

Curabile verò vix eſt hoc malum, niſi humor ſuâ ſponte in naturalem ſuam ſedem redeat.

CAPVT XXXVII.

De Neruorum Opticorum vitiis.

Opticorum neruorum vitia.

NEruorum opticorum is vſus eſt, vt ſpiritum animalem ad oculos ferant. Sunt verò aliqua vitia, ob quæ hunc vſum præſtare nequeunt; obſtructio nimirum, compreſſio ſeu coarctatio, contorſio & conuulſio, vulneratio, ruptura.

Primò ſiue intus humores pituitoſi in neruos illabantur, eóſque obſtruant; ſiue extrà ijdem, vel etiam ſanguis ex vaſe læſo effuſus origini neruorum opticorum incumbat, atque anguſtiam in iis efficiat, viſio aboletur; quod vitium vulgò gutta ſerena, Germanis *der ſchvvartze Staar* nominatur, quòd pupilla equidem clara, ſed tamen quaſi nigricans appareat.

Anguſtia.

Tranſmittuntur enim pituitoſa & aquoſa cerebri excrementa ad baſin cerebri, vbi nerui optici è cerebro egrediuntur, & ad infundibulum, & prope neruos in nares defluunt. Et quidem materia hæc interdum ſolùm neruos opticos occupat, atque tum ſola viſio, reliquis ſenſibus integris, læditur; interdum ſimul principium neruorum, vnde etiam alij ſenſus læduntur. Nonnunquam etiam ex apoſtematibus eò loci ortis malum hoc originem ducit, & poſt cerebri inflammationem & phrenitidem in febribus malignis & peſtilentialibus prouenit. Nonnunquam ſubitò ex humoribus in cerebro agitatis oritur. Sic memini, hîc ante biennium Studioſum cùm ipſi à quodam medicamentum purgans fortius exhibitum fuiſſet, ſubito obcæcatum fuiſſe, proculdubio humoribus in cerebro agitatis, & in principium neruorum opticorum effuſis. Interdum fœminis hoc malum accidit ob menſes ſuppreſſos, & nonnunquam quidem recedit, menſibus fluere iterum incipientibus, nonnunquam toto vitæ tempore perſiſtit.

Et in ſpecie obſeruatum, fœminas quaſdam, cùm in vtero concepiſſent, obcæcatas ex neruorum opticorum anguſtia fuiſſe, malúmque hoc ad menſes quatuor, quinque vel ſex duraſſe; nonnullis etiam vſque ad tempus partus.

Fœmina grauida obcæcata.

Cognoſcitur hoc malum, quòd oculi planè clari apparent, nihilque vitij in iis animaduertitur, niſi quòd pupilla nigrior & amplior apparet. Et ſi à vitioſis humoribus à cerebro eò delatis malum originem habet: excrementorum in cerebro redundantium ſigna adſunt. Si à ſanguine in eum locum effuſo id fiat, vulnus, ictus, caſus præceſſit.

Signa.

Malum curatu difficile eſt, neque humores ſemel neruos illos obſidentes & occupantes facilè diſcutiuntur, vel loco dimouentur.

Prognoſtica.

Et tamen aliqua curationis ſpes reliqua, ſi viſio non ſit planè abolita, & aliquid adhuc agnoſcat æger. Si verò viſus ita ablatus ſit, vt lumen ampliùs non videat æger, neque an dies vel nox ſit, diſcernere poſſit, malum incurabile eſt.

In grauidis quibuſdam menſe quarto, quinto, ſexto, vel poſt puerpuerium, malum hoc ſponte ceſſare, modò dictum.

Curatur autem hoc malum, vbi adhuc ſpes aliqua curationis ſupereſt, ſi & corpus totum, & caput euacuantur; ſicut ſuprà, *part. 1. de Intemperie capitis cum pituita*, dictum. Et ferè talis curatio inſtituenda, qualis in ſuffuſione. Nonnulli commendant largam ſanguinis miſſionem è vena frontis. Poſſunt etiam veſicatoria ceruici imponi, vel ſetaceum, quod efficacius eſt, ceruici applicari. Hinc, vt humores pituitoſi diſcutiantur, lotiones capitis adhibeantur.

Curatio.

Vt ♃. *Stœchad. Arabic. betonic. euphrag*, an. M. ij. *ſarſæparillæ* ℥. ij. Coquantur in lixiuio, pro lotione capitis.

Vel ♃. *Saponis Veneti* ℔. j. *rad. ireos* ℥. ij. *ſtyrac. liquid. ladani*, an. ℥. ij. *olei caryophyll.* ʒ. ß. *moſchi, ambræ*, an. gr. iij. Miſceantur in mortario, affusâ aquâ roſarum paucâ, & manibus oleo de been imbutis, F. Globuli.

In eundem finem exhibeatur hic Potus.

♃. *Ligni Guaiaci* ℔. j. *ſarſæparill.* ℥. iij. *rad. dictamni albi* ℥. j. Coquantur in aquæ ℔ xij. ad tertiæ partis conſumptionem. Manè & veſperi exhibeantur Vnc. vj.

Reliquiis adde *euphrag.* M. ij. *granor. iuniperi, cinnamomi, fœnicul.* an. ℥. j. Affunde *aqu.* ℔. xij. *vini Rhenani* ℔. iij. Coquantur ad tertiæ partis conſumptionem, pro Potu.

Vel ♃. *Sem. fœnic.* ℥. iij. *ſileris montani, piper. zingib. cinnamomi, pulegij, hyſſopi, euphragiæ, granorum iuniperi, flor. roriſmarini, ſaxifrag.* an. Drach. ij. *chamædryos, rad. chelidon. cinnamomi, apij, aniſi, petroſelini*, an. Drach. j. Cum ſ. q. mellis, F. Electuarium.

Nonnunquam quoque accidit, vt in magnis conuulſionibus, vt epilepſia, nerui optici contorqueantur & inflectantur, ita vt ſpiritibus animalibus tranſitus denegetur, vel, quod probabilius, vt natura excrementa, quæ ex cerebro expellit, in neruos opticos impellat, quod poſt fortiorem ſternutationem accidiſſe, à Guilhel. Fabricio, *Cent. 1. obſeru. 81.* notatum, & cæcitas inde inducatur, quæ niſi intra paucos dies deſinat, & ſponte viſio redeat, immedicabile malum eſt.

Contorſio neruorum opticorum.

Si ex vulnere, vel quacunque inſigni læſione, ad neruum opticum vſque pertingente, cæcitas introducta ſit, immedicabilis illa eſt.

Vulnera nerui optici.

CAPVT XXXVIII.

De Spirituum Opticorum vitiis.

Spirituum opticorum vitia.

ATque hi ſunt morbi & vitia, quæ ſingulæ partes oculorum incurrere poſſunt. Verùm cùm ad viſionem perficiendam partes hactenus enumeratæ non ſufficiant, niſi ſpiritu animali perfundantur, atque ab illo vltimam quaſi perfectionē accipiant, & denegatis ſpiritibus viſio aboleatur, etſi reliquæ partes in oculo omnes ſaluæ ſint, vt ex anguſtia neruorum opticorum, de quâ, *præcedente capite*, dictum patet: neceſſarium eſt ad viſionem abſoluendam, vt ſpiritus animalis oculos irradiet, & rectè ſeſe habeat; quod niſi fit, etiam viſio læditur.

Cùm autem ſpiritus optici lucidi eſſe, rectà in oculos influere, & iuſtâ quidem quantitate, debeant; vitium patiuntur, ſi impuri ſint, non rectà in oculos ferantur, nec ſufficienter, & iuſtâ copiâ oculos irradient.

Spirituum opticorum naturalis conſtitutio.

Spiritus ipſi quidem per ſe non craſſeſcunt, verùm ſi vapores craſſi & turbidi ipſis commiſceantur, inde viſio fit obſcura, vel ægri ea ſe videre exiſtimant, quæ reuerà non ſunt, vt muſcas, culices, floccos & filamenta, telas aranearum, vel alia corpora minuta: qui affectus à nonnullis Nubecula appellatur; eo quòd tali vitio affecti plerumque ſe nubeculam quoque videre arbitrantur, aut res ſimplices geminas eſſe putant, vt ebriis ſæpe accidit, vel rectas curuas, ſicut accidit militi, cuius mentionem facit Foreſtus, *lib. 11. obſer. 39.*

Spirituum opticorum craſſities.

Spirituum etiam nimia agitatio, quæ fit vel ob vapores commixtos ſpiritus turbantes, vel ob corporis agitationem, viſionem turbat. Motus item corporis & capitis, eodem modo diu

conti

continuatus, facit vt ſpiritus eadem ratione ſecuti agitatique, eadem etiam formâ in oculum influant; de qua re *in vertigine* dictum.

Nonnulli tamen affectionem, quæ à ſpirituum opticorum agitatione prouenit, à vertigine diſtinguunt, & falſam viſionem cum rerum circumgyratione nominant: quâ qui afficiuntur; res quas intuentur, etſi firmæ & ſtabiles ſint, circumagi, & in gyrum circumrotari, vel aliter inclinare, & ſubuerti exiſtimant, ita vt, licèt falſam eſſe hanc imaginationem cognoſcant, tamen, cùm ex illa rerum circumuerſione viſus firmam, quâ corpus ſubſiſtere poſſit, ſedem non ampliùs cernat, idem quoque titubet & vacillet. Nonnunquam quoque pauimentum, qui inſiſtunt, ipſis inuerti videtur. Hinc, niſi ſuſtineantur, ſubitò integris ſenſibus in terram cadunt, priùs ter quaterve pedibus, quibus ſe ſuſtinere cupiunt, terram pulſantes. Et quamuis hæc affectio cum vertigine propriè dicta magnam conuenientiam & ſimilitudinem habeat, reſque non minus in ea, quàm verâ vertigine, circumgyrari videantur, ac propterea etiam δῖνος & vertigo à pleriſque vocetur: diſtat tamen à vera vertigine, quòd in hac vtplurimùm cerebrum cùm oculis, ſeu potius ſpiritus in illis exiſtens afficiantur, ſenſuúmque interiorum operationes aliquo vſque imminuantur; in falsâ autem viſione, quæ hîc deſcribitur, ſoli oculi afficientur, cerebro eiuſque ſpiritibus nihil patientibus. Vnde fit, vt ſi in hoc affectu claudantur oculi, malum protinus ceſſet, reſque non ampliùs circumrotari appareat. At in vertigine cerebri vitio natâ, licèt arctiſſimè etiam palpebræ occludantur, nihilominus tamen omnia adhuc, ac ſi circumuerterentur, ſenſu communi offeruntur. Præterea in falſa viſione res adhuc oculis repræſentantur, niſi quod circumgyrari videntur: at in vertigine verâ acies oculorum etiam ferè hebeſcit, & quædam viſus obtenebratio ſeu ſcotomia accedit cum aurium tinnitu, & graui auditu, nonnunquam & capitis dolore, ita vt res non diſtinctæ, ſed quaſi per nebulam vario colore tinctam oculis appareant.

Circumgyrationi ſpirituum opticorum cognata eſt illa inordinata motio ſpirituum, ob quam ſcintillæ ante oculum noctu apparent, quod fit, dum oculi fricantur, item ob ſternutationem, & poſt narium emunctionem cum vehementi ſpirituum impulſione; quod ſymptoma procul dubio ex ſpirituum opticorum agitatione accidit.

Opticorum ſpirituum defectus.

Si ſpiritus etiam in oculo deficiant, vel minùs copioſè influant, viſio vel aboletur, vel imminuitur. Spiritus autem in oculo deficiunt, vel quia à cerebro non tranſmittuntur; vel quia ob neruorum opticorum anguſtiam influere non poſſunt.

An ſpirituũ opticorum vitia perſpicillorum vſu corrigi poſſint.

An verò ob ſpirituum vitium, craſſitiem putà & obſcuritatem, viſio lædatur; an verò ob humoris cryſtallini vel vitrei morbos, non ita facile eſt agnoſcere. Mercurialis equidem pollicetur, ſe ſignum à nemine animauerſum propoſiturum, quod ſumatur à perſpicillis: ſtatuitque, ſi viſus læſio corrigatur perſpicillorum ope, vitium eſſe à ſpiritibus: vitium verò, quod ſit in humore cryſtallino, vitreo, albugineo, vel tunicis, beneficio perſpicillorum corrigi non poſſe. Verùm etſi planè negare nolim, ſpirituum vitium aliquo modo perſpicillorum vſu corrigi poſſe; cùm ſi ſpiritus ſint vel pauciores, vel craſſiores, atque ita obiecta minora non rectè videamus, perſpicilla ſpecies obiectorum ampliores, & ſub forma maiore exhibere poſſint: tamen iuuamentum hoc non certum ſignum eſt vitij ſpirituum; cùm extra dubium ſit, etiam vitium humorum & tunicarum, aliqua ex parte perſpicillorum vſu corrigi poſſe. Malo quoque hîc aſſentiri Platero, ſtatuenti, viſus læſiones pleraſque, quæ vulgò in ſpirituum vitia referuntur, potiùs in ſitum cryſtallini vitioſum, vel alia humorum vitia referendas eſſe. Talia enim vitia, vt in *Inſtitut. lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap. 3.* dictum, ſæpe iuuenibus accidunt, in quibus nullum ſpirituum vitium vel defectus animaduertitur, & perſpicillorum ope talia vitia corrigi poſſunt. Etenim cùm cornea tunica, vt & omnes humores, ob admiſſionem & refractionem ſpirituum viſibilium facti ſint, ſi ſitu, vel alio vitio peccent, refractio illa debito modo non fiet; quod perſpicillorum ope corrigi poteſt. Sic etiam aliàs ſanos perſpicillorum vſu res longè diſtitas & minimas videre animaduertimus; quod fit ſaltem ob peculiares ſpecierum viſibilium refractiones, nullo verò modo ob ſpiritus, quos perſpicilla nec clariores, nec copioſiores reddere poſſunt.

Spiritus opticos confortantia.

Vitium autem ſpirituum corrigitur per medicamenta ὀφθαλμικὰ, quæ ὀξυδερκικὰ nominantur, de quibus proinde agere huius loci eſt. Sunt autem illa. *fœniculum, euphragia, ruta, rad. valerian.* (de qua Tabernæmontanus videatur) *verbena, roſmarinus, ſaluia, maiorana, radic. heleny, calendula, chelidon. maius*, & *aromata* pleraque; quæ quia cerebrum confortant, etiam ſimul faciunt, vt ſpiritus animales puri & copioſi generentur, præcipuè nux moſchata, calamus aromaticus, myrobalani chebulæ: è quibus componuntur varia medicamenta. Commendatur Electuarium Humaim deſcript. Meſue. *in c. 1. de ægrit. oculor.*

Electuar. Humaim.

℞. *Euphragia* ℥. ij. *ſem. fœniculi* ʒ. v. *macis, cubebar. cinnamomi, piperis longi, caryophyll.* an. ʒ. j. Puluériſentur & cribrentur. Poſtea. ℞. *Mellis deſpumati* ℔. j. *ſucci depurati fœniculi* ℥. j. *rutæ, chelidoniæ maior.* an. ℥. ß. Coqu. ſucci cum melle ad mellis fluidioris conſiſtentiam, & adde ſpecies. F. Electuarium, cuius doſis ſunt Drach. iij.

Habentur etiam medicamenta talia apud Valeſcum de Taranta, *lib. 2. cap. 30.* Electuaria duo viſum confortantia deſcripſit Langius, *lib. 3. Epiſtol.* Et occurrunt paſſim talia alia, & proponentur etiam aliqua infrà, *capite 44.* Vnum atque alterum ſaltem hîc addemus.

Species Occonis.

Species Occonis:

℞. *Spec. diaplir. ſem. fœnicul.* an. Vnc. ß. *macis, cubebar. cinnamomi, piperis long. caryophyll.* an. Scr. ij. *puln. fol. euphrag. ſaluiæ, rutæ, verben.* an. Drach. ij. & Scr. ij. miſce.

Vel ℞. *Puln. nucis moſchat. ligni aloës, ſem. ſiler. mont. maſtich. euphraſ. ſem. aniſi, fœniculi, carui præpar.* an. ʒ. j. ß. *ſacchari albi* ℥. j. ß. M. pro Tragea, de qua manè & veſperi, quantum duo cuſpides cultri capiunt, ſumatur.

Vel horâ decubitus ſumatur de ſequenti Electuario quantitas nucis moſchatæ:

℞. *Conſeru. fl. euphrag.* ℥ ij. *roſar.* ʒ. vj. *ſaluiæ, anthos,* an. ℥. ß. *ſuccini albi præpar.* ʒ. j. *ſpec. diarrhod.* ℥. j. ß. *margarit. præpar.* ʒ. ß. *eſſentiæ ſalu.* ʒ j. Cum. *ſyrup. de betonic.* F. Electuarium.

Læſio viſus ex ſpirituum nimia agitatione, cognoſcitur ex vertigine coniuncta. Si ſpiritus deficiant ob cerebri vitium, etiam alij ſenſus afficiuntur. Si ob neruorum opticorum anguſtiam, oculi partes reliquæ ſanæ ſunt, nihilque vitij etiam in cerebro animaduertitur.

In vſu tamen & delectu horum medicamentorum, conſiderandum, an ſpirituum craſſities & impuritas à materia melancholica, an verò à pituitoſa proueniat. In illa enim conueniunt medicamenta tenuium partium cum modica humectatione, citra vehementem & exſiccantem calefactionem, vel exſiccationem; in hac verò calida & ſicca, quæ cerebrum frigidum & humidum corrigere apta nata ſunt.

CAPVT XXXIX.

De Muſculorum Oculos mouentium vitiis.

Muſculi cur oculis dati.

VT homo non ſolùm quæ rectà oculis opponuntur, ſed & quæ ad latera, & ſuprà & infrà ſunt, ſine capitis motione videre poſſit, dati ſunt oculis muſculi, quorum genera deſcripta videantur apud Coiterum, *in tabulis*, Bauhinum, Iul. Caſſerium Placentinum, Hier. Fabricium ab Aquapendente, & alios Anatomicos.

Muſculorum oculorum vitia.

Horum vitia ſunt paralyſis & conuulſio, in quibus affectibus & motus oculorum, & ſitus vitiari, & ex ſitu oculorum vitiato ipſa viſio lædi poteſt. Etenim ſi omnes muſculi reſoluantur, oculus extrà tendit, & prominentior fit: ſi verò illi ſolùm, qui ad exteriorem angulum mouent, reſoluantur, oculi ab oppoſitis ſanis muſculis verſus interiorem angulum, trahuntur. Sed ſi conuellantur muſculi ad ſuum angulum, oculum ſecum trahunt & conuertunt. Si reſoluantur muſculi ſuperiores, oculus verſus inferiora inclinatur; ſi verò inferiores, verſus ſuperiora.

Cauſſæ ſunt eædem, quæ ſuprà in conuulſione & paralyſi ſunt explicatæ.

Cognoſcitur hoc malum viſu, & ſtrabiſmus inde oritur; de quo ſuo loco dicetur.

Paralyſis curatur medicamentis caput euacuantibus, & humorem pituitoſum abſumentibus; de quibus ſuprà dictum. Nonnulli ſanguinem turturis inſtillatum, vt peculiari proprietate efficacem, commendant. Si à conuulſione, relaxantia & humectantia exhibeantur, ex decocto ſeminis lini, maluæ & althéæ; de quibus etiam ſuprà, *de conuulſione*, dictum.

ἵππος in oculis.

Eſt etiam muſculorum vitium, cùm nimis graciles vel debiles ſunt, vt continuâ quaſi inter ſe luctâ certantes, alter oppoſitorum alterum vincere conetur, vnde inſtabiles & continuò mobiles oculi euadunt; quod vitium à Græcis ἵππος appellatum fuiſſe cenſent. Neque enim peculiaris eſt muſculus oculo motum tonicum largiens, ſed omnes ſex muſculi æqualiter conſtricti oculum in certo ſitu detinent. Si ergo debiliores ſint, id præſtare non poſſunt. Vitium autem hoc in plurimis à natiuitate contrahitur, & incurabile eſt. Obſeruaui id in virgine quadam aliàs pulcherrima, cuius cuiuſdam filia, cui oculorum globus planè inſtabilis erat. Vitium hoc contraxiſſe dicebatur à matre, quæ incendium domus cuiuſdam ſpectauerat, & inde territa fuerat.

Vulnera muſculorum oculorum.

Ad muſculorum morbos pertinent etiam vulnera, ictus, puncturæ profundæ, quibus variè & tranſuerſim interdum ſecantur, lacerantur, & ad ſuas actiones obeundas inepti redduntur. Ita vir quidam nobilis, vt ad me perſcripſit Dn. D. Iacobus Ianus, Sereniſſ. Elect. viduæ Lichtenburgi Medicus equo inſidens caput ligno acuminato ita alliſit, vt ligni portio ad interiora oculi penetrans muſculum oculi ſiniſtrum attollentem, rumperet. Hic conualeſcens oculum quidem habet ſaluum, ſed omnia geminata videt. Cuius rei cauſſa eſt, quòd cũ muſculus oculum rectè regere nequeat, ſpecies viſibiles in diuerſo plano ſtatuuntur, & ſic retina tunica difformiter pingitur, & dupliciter obiectum percipitur. Vnde etiam ſi rem rectè iudicare velit, ſemper alterum oculum claudere neceſſe habet. Perinde

autem

autem eſt, ſiue claudat dextrum, ſiue ſiniſtrum: nam ſpecies æquè in vtroque recipiuntur. Hæc ſaltem eſt differentia, quòd obiecta in alto poſita oculus ille, cuius muſculus læſus eſt, non videt, niſi ſe ceruice valde ſupinet.

CAPVT XL.

De Oculi defectu.

Oculi defectus.

ATque hi ſunt morbi, qui ſingulas oculi partes infeſtare ſolent. Sunt præterea quidam morbi, qui toti oculo accidunt; de quibus iam dicendum.

Et primò quidem monſtroſæ oculi conſtitutiones occurrunt, & nonnullos vno, nonnullos tribus vel quatuor oculis natos fuiſſe obſeruatum eſt; vt eius rei hiſtorias Schenckius, *lib. 1. obſeru. 278.* collegit, quas tamen neque ars, neque natura corrigere, vel tegere poteſt.

Deinde interdum oculus vnus deeſſe ſolet; id quod fit per magnas inflammationes, ob quas oculus rumpitur, vel in pus mutatur, poſt ictus, vulnera. Quod vbi accidit, nulla equidem oculi amiſſi reparandi ſpes eſt. Vt verò deformitas illa tegatur, alij linteolo ſerico locum tegere ſolent; alij in oculi deficientis locum alium factitium, aureum argenteúmve pictum reponi curant, qui natiuum oculum referat. Ita Ioan. Thomas Minadoüs, *de externis affect. lib 3. c. 14.* refert, ſe Bizantij vidiſſe fæminam, quæ vno oculo deficiente factitium ex argento tectorio opere adeò expolitum & pictum inſertum habebat, vt verum magnitudine, luciditate, colore æquaret. Modum etiam Paræus, *lib. 22. Chirurg. c. 1.* habet, quo oculus fictitius formari poſſit.

CAPVT XLI.

De Oculi Atrophia.

Oculi atrophia.

ALiquando verò ſolùm imminuitur oculus, & minor, quàm naturalis conſtitutio, & ad corpus reliquum proportio requirit, redditur; cùm ſcilicet omnes oculi partes imminuuntur & contabeſcunt. Vnde non ſolùm deformitas, ob partium inconcinnitatem & proportionem læſam oritur, ſed & viſio læditur.

Cauſſæ.

Quæ autem aliàs atrophiæ cauſſæ eſſe ſolent, eæ & in oculo locum habent, ſi partes, corporis ſuperiores, & præcipuè oculum occupent, vt nimia euacuatio & exſiccatio, putà fletus continuus, humorum acrium in lippitudine diuturnus fluxus, vigiliæ diuturnæ, febris hectica, obſtructio vaſorum oculis alimentum aduehentium.

Signa Diagnoſtica.

Ipſum malum per ſe facilè cognoſcitur: quæ verò eius cauſſæ fuerint, relatio ægri patefaciet.

Prognoſticum.

Malum curatu difficile eſt. Neque enim ſiccitas in vlla corporis parte facilè curatur; & niſi maturè ei ſuccurratur, cauſſa cæcitatis eſſe ſolet.

Curatio.

Curatur medicamentis humectantibus, lacte muliebri in primis impoſito; vel fomentetur oculus hoc decoct.

℞. *Rad. althéæ, maluæ*, an. ℥. j. *ſem. fœnugræci, altheæ, maluæ*, an. ℥. ß. Coqu. in aqua, & oculus decocto foueatur, vel ex iis deſtilletur aqua, quæ oculo ſæpe inſtilletur.

CAPVT XLII.

De Oculi procidentia.

Oculi procidentia.

ALiquando etiam accidit, vt oculi de naturali ſua ſede & orbita præter modum emineant, quod vitium Oculi prominentia dicitur; vel etiam excidant, & ita propendeant, vt palpebris ampliùs regi nequeant, quod malum Græcis ἐκπίεσμος & ἐκπιεσμός Latinis Oculi procidentia, exitus, prolapſus & expreſſio nominatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ ad tria genera referri poſſunt. Ad primum pertinent omnia, quæ vi quaſi oculum ex orbita ſua extrudunt, vt vehemens inflatio, & vocis intentio, vehemenſque ſpiritus ſuppreſſio: id quod accidit in clamore nimio, tubarum inflatione, ſtrangulatione, & ſuffocatione, quocunque modo ea fiat, vomitu, tuſſi, partu laborioſo, cùm maximo conatu fæces detruduntur. Spiritus enim retentus cum ſanguine & vaporibus verſus cerebrum tendit, illudque inflat; vnde etiam oculi & vicinæ partes quaſi intumeſcunt, & loco ſuo pelluntur. Quò pertinent caſus ab alto, quo cerebrum valde concutitur.

Secunda cauſſa eſt reſolutio muſculorum & neruorum in oculo, quæ fit ob humores pituitoſos & aquoſos à cerebro ad oculum confertim affluentes.

Tertia cauſſa eſt vulnus annatæ tunicæ, quæ oculum orbitæ annectit, & propterea etiam coniunctiua dicitur; vel muſculorum oculi.

Quibus & quartum cauſſæ genus addi poteſt, tumor oculum ex orbita quaſi extrudens, cuius rei hiſtoriam habet Trincauellius, *lib. 4. de ratione curandi particul. corpor. human. affect. cap. 6.* de quodam Veneto, cui dexter oculus adeò prominebat, vt vniuerſam ferè faciem deformaret, quod contigerat à ſcirrhoſo tumore, qui erat in interna parte, quâ membrana annata oculum oſſibus annectit.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum per ſe intuentibus patet. Quænam verò ſit cauſſa, ex iis quæ præceſſerunt, patet. Et quidem ſi reſolutio adſit, ac viſio ſit integra muſculi ſolùm erunt reſoluti, ſi verò etiam amittatur viſio neruus opticus.

Curatio.

Vniuerſalia primò, ſi opus ſit, præmittenda, & vel vena aperienda, vel purgandum corpus. Oculus verò ipſe, quantum fieri poteſt, in locum ſuum reponendus, & conuenienti ligaturâ in eo detinendus. Poſtea cucurbitulæ ceruici, ipſis verò oculis repellentia & roborantia adhibeantur, ex decocto roſarum, balauſtiorum, myrti, nucum cupreſſi, acaciâ, hypociſtides vel ſuccus pſyllij polygoni, plantaginis imponendus.

Chriſtophorus a Vega, *lib. 3. cap. 12.* quendam, cui ex caſu ab alto oculi extra palpebras exciderant, ita curauit. Primò oculos, quantum potuit, ſenſim reduxit, & iiſdem linteolum duplicatum madefactum decocto roſarum & balauſtiorum, & inſperſâ acaciâ, impoſuit, & ſtatim ſanguinem ex cubiti dextri externa vena miſit, decentique victu adhibito ægrum reſtituit.

Si inflammatio oculo procidenti accidat, integrum ouum cum vino & roſaceo, lanâ vel hapſo lini exceptum oculis imponendum. Si procidentia ſit à reſolutione muſculorum & neruorum oculi, apophlegmatiſmi vſurpandi, humores pituitoſos euacuantes, odoramenta item eoſdem abſumentia, & oculos roborantia. Extrà cataplaſma vſurpandum eſt è farina fabarum, roſis, thure, ſpica, cum albumine oui. Et quia humores reſolutionis cauſſa ſæpe à partibus vicinis affluunt, fronti etiam adſtringentia imponenda.

Vt ℞. *Florum roſar. rubrar. balauſtior. myrtillor. acaciæ, rad. biſtortæ*, an. Drach. ij. *boli Armeni* Vnc. ſem. *cortic. thuris, croci*, an. Drach. ſem. *aceti roſacei* Vnc. j. *olei roſacei.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Si cum humiditate flatus adſint, aliqua calida, quæ ſimul adſtringunt, admiſcenda, vt ſpica, radix cyperi, caryophylli, maſtiche, &c.

Vt ℞. *Fol. cupreſſ.* Vnc. ſem. *flor. chamæmel.* Drach. ij. *thuris, maſtich.* an. Drach. j. Fiat Sacculus in aqua roſarum madefactus, qui oculo imponatur. Vide Aëtium, *tetrabibl. 3. ſerm. 2. cap. 55.* Valeſc. de Taranta, *lib. 2. cap. 23.*

Si verò oculus ita prolapſus ſit vt nulla de eius repoſitione ſpes ſuperſit, vt deformitas illa, quæ ex eo in faciem propendente oritur, tollatur, totus oculus exſcindi poteſt. Ideóque corpore euacuato, ægre rectè collocato, inſtrumento idoneo, quale quidem apud Guil. Fabricium, *Centur. 1. obſeru. 1.* depingitur, vel alio conueniente, quod ſe orbitæ oculi accommodet, oculus exſcindendus; ne tamen palpebra lædatur, & noua deformitas inde fiat, cauendum; poſtea vulnus, vt alia oculorum vulnera, curandum.

CAPVT XLIII.

De Strabiſmo.

AD ſitum oculi vitioſum pertinet etiam Strabiſmus, cùm pupilla rebus videndis non rectà, ſed obliquè opponitur, neque ipſa in medio oculi apparet ſed ab eo declinat, ita vt in vna oculi parte plus albi appareat, quàm in alia, & amborum vnus aſpectus eſſe nequeat. Quo morbo qui laborant, cùm res rectà intueri volunt, vt pupilla rebus rectà opponatur, oculos intorqueant, toruúmque aſpectum exhibent. *Strabiſmus.*

Cauſſæ.

Huius mali cauſſa à pleriſque in vitioſam muſculorum oculos mouentium diſpoſitionem refertur. Et primò verum eſt, interdum conuulſis & contractis aut reſolutis muſculis oculum ad vnum latus mouentibus, hoc malum excitari: dum oculi ita diſtorquentur, vt pupilla obiectis, quorum ſpecies recipit, non rectè opponatur. Hoc quando accidit, oculi liberum & voluntarium motum amittunt, & res obiectæ geminæ apparent vt etiam Ariſtoteles, *ſect. 31. problem. 7.* docet; niſi æquabilis forſan fiat vtriuſque oculi conuulſio, ita vt pupilla vtriuſque oculi idem planum obtineat. Sic & ſani, ac quorum oculi naturalem conſtitutionem habent, ſtudioſè muſculos contrahendo, Strbiſmum quandoque imitantur. Conuulſio hæc accidere poteſt in epilepſia, in febribus malignis. Nonnullis verò à primo ortu accedit, contractis nonnihil, & in eo ſitu manentibus oculis. Quod fit ſi mater vterum gerens moribundos, vel animalia mactata oculos conuertentia aſpiciat, vel rerum fulgentium, vtpote gladiorum, ignis vel fulguris intuitu obſtupeſcat: ſicut & ex conſuetudine idem accidere poteſt; dum nimirum muſculi oculos mouentes ad vnum latus vel ſurſum, vel deorſum continuo mouentur, vnde illi ſitui aſſueſcunt, & in eo poſtea permanent. Sicut infantibus in cunis interdum accidit, dum ſurſum verſus lucem, vel lucernam ardentem continuò oculos mouent, & quaſi fixos habent.

Ita

Ita memini, puellam in patria, quæ etſi à primo ortu nihil vitij in oculis habebat, cùm tamen nouercam metueret, & poſt fornacem ferè ſemper ſedens limis oculis nouercæ aduentum obſeruaret, Strabiſmum contraxiſſe. Et quod ex conuulſione accidit, idem ex paralyſi muſculorum oculos mouentium fieri poteſt. Sic interdum poſt apoplexiam, aut ex affluxu humorum pituitoſorum ad oculos, hoc malum contrahitur.

Verùm ſecundo præter hanc cauſſam, quæ ex ſitu muſculorum eſt, alia adhuc Strabiſmi cauſſa eſſe poteſt: ſitus nimirum humoris cryſtallini vitioſus; cùm is pupillæ non rectè opponitur, ſed ad latus alterutrum, vel ſurſum aut deorſum declinat, ita, vt qui hoc modo cryſtallinum ſitum habent, ſi rem rectà intueri velint, oculum ad latus contorquere neceſſe habeant, donec vniformis fiat viſio.

Vitium hoc etiam à primo ortu accidere poteſt, imò conſuetudo detorto viſu aliquid contemplandi in infantibus, cryſtallinum quoque humorem in ſitu naturali turbare valet.

Differentiæ.

Sunt autem quatuor Strabiſmi differentiæ. Aliquando enim verſus nares, aliquando verſus tempora, aliquando ſurſum, aliquando deorſum pupilla declinat, & oculus contorquetur.

Præterea accidere poteſt, vt nunc vnus ſaltem oculus ſtrabiſmum patiatur; nunc ambo: imò, vt alter oculorum verſus nares, alter verſus tempora, ſurſum vel deorſum feratur.

Signa Diagnoſtica.

Strabiſmus facilè per ſe patet intuentibus, neque ſignis, quibus cognoſcatur, opus habet. A qua cauſſa verò pendeat, cognoſcere non ita facile eſt: viſionis tamen modus id patefacere poteſt. Si enim res geminæ apparent, certiſſimum id ſignum eſt læſionis muſculorum adhuc durantis. Si verò res non geminatæ apparent, cauſſa eſt in cryſtallino; dum ſcilicet is ad planum retinæ, & pupillam ſeſe difformiter habet, vnde oculi ita intorquendi veniunt, vt æqualis in vtroque fiat repræſentatio ſpecierum. Si aliquis morbus præceſſit, aut cauſſa adſit, quæ reſolutionis & contractionis muſculorum indicium exhibeat, muſculis affectis, Strabiſmum fieri, argumento eſt. Si verò à primo ortu cauſſam habeat Strabiſmus, pupillæ ſitus diligenter attendendus. Nam ſi à vitioſo ſitu cryſtallini ſit, pupilla non erit ad latera contracta, vt in Strabiſmo ex conuulſione. An verò ex mala aſſuetudine, vel defixo oculorum obtutu, contractus ſit Strabiſmus, parentes, vel qui infantibus inſeruierunt, docebunt.

Prognoſtica.

Strabiſmus à primo ortu & mala conformatione non curatur; nec qui à mala aſſuetudine, vel etiam conuulſione aut paralyſi, ſi ſit inueteratus, vnquam curatur. Recens verò malum interdum curationem ſuſcipit.

Curatio.

In infantibus hoc malum curatur, ſi larua aliqua vel cappa faciei obducatur, ac foramen oculis oppoſitum ita diſponatur, vt infans in partem oppoſitam ei, quo & pupilla oculi præter naturam vergunt, oculos dirigere cogatur. Quod vt commodiùs fiat, ex lamina ferrea vel argentea canales inſtar infundibuli formentur, & foraminibus illis in larua vel cappa aſſuantur, vt per eam aſpectus dirigatur. Vel lucerna in partem oppoſitam, quo oculi præter naturam declinant, ponatur, vt infans fixo obtutu eam aſpiciens in contrarium oculos deflectat.

Non tamen certo rei intuitu ſolùm muſculi oculorum aliter atque aliter diſponi, ſed etiam humores oculi, putà cryſtallinus & vitreus, varias habitudines & ſituum differentias acquirere poſſunt.

Si à ſpaſmo vel paralyſi ſit ſtrabiſmus, curatur vt ſpaſmus vel paralyſi; de quibus ſuprà.

CAPVT XLIV.

De Cæcitate, & viſus debilitate.

ATque ita hactenus omnes morbos, qui tum ſingulas oculi partes, tum ipſum oculum totum infeſtare poſſunt, explicauimus. Reſtat, vt de ſymptomatibus, quæ circa viſionem & oculo accidunt, dicamus. Inter quæ cùm primo loco ſit læſa actio, primò de viſione læſa dicendum.

Læditur autem viſus tripliciter; vel quia planè aufertur, vel quia imminuitur; vel quia deprauatur.

Cæcitas.

De abolita & imminuta viſione, *hoc capite* dicemus. Cùm planè aufertur viſus, cæcitas nominatur, Græcis τυφλότης à à quacunque etiam cauſſa inducatur.

Viſus hebetudo.

Imminuitur verò viſio plurimis modis. Primò, cùm res in quacunque etiam diſtantia non clarè videntur; quod vitium ſi citra manifeſtum oculi affectionem accidat, Græcis ἀμβλυωπία & ἀμαύρωσις nominatur, ita vt etiam ἀμβλυωπία, vt mox dicetur, per ἀμαυρότητα definiatur. Aut ſi quæ eſt inter ea differentia, mala ſunt gradibus ſolùm diſtincta. Nam ſi manifeſtum aliquod in oculo vitium appareat, vt accidit in ſuffuſione, albugine, craſſitie corneæ, & ſimilibus affectibus, peculiare nomen à cauſſa læſio illa viſus accipit, vt ex ſuperioribus patet.

Quanquam ſæpe & iſta vitia generalibus nominibus exprimantur. Ita vbi ſenes humoribus & tunicis nonnihil exſiccatis obſcure vident, caligo oculorum appellatur. Idem vitium ſi iuuenibus accidat, hebetudo oculorum, & obſcuritas viſus nominatur.

Pertinent huc & ſymptomata, quando homo noctu, & tenebris ingruentibus, vel nihil videt, vel contrà meliùs quàm de die, videt. Imò compertum eſt, teſtanturque id Viri doctiſſimi, quoſdam noctu in denſiſſimis tenebris vidiſſe, & literas legere potuiſſe, & Suetonius, *in vita Tiber.* & Plinius ſcribunt, Tiberium noctu expergefactum omnia primùm videre potuiſſe, non alio modo quàm in clara luce, poſtea tenebris paulatim ingruentibus. Cœlius Rhodiginus, *lib. 15. antiq. lect. c. 2.* ſanctè affirmat, ſibi etiam quandoque obtigiſſe, vt noctu videre potuerit. Idem de ſe affirmat Cardanus, *lib. 8. de variet. rer. c. 43.* Et ſolenne hoc etiam fuiſſe I. C. Scaligero, filius Ioſephus, *in vita eius* tradit. Et Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de viſus organ. part. 2. c. 4.* narrat, Piſis hominem quendam degiſſe, qui eam nactus erat oculi conſtitutionem, vt noctu probè videret. Idemque de aliis etiam narratur. Eſtque is affectus diuerſus à nyctalopia Hippocratis. Hac enim qui laborant, noctu meliùs vident, quam de die, ſed non in tenebris: ſeu de die, hoc eſt, luminoſo aëre, parum vel nihil vident; noctu verò, vel in loco obſcuro, non tamen totali luminis abſentiá, meliùs: illi vero, de quibus dixi etiam de die bene vident, ſed noctu quoque, & quidem in tenebris Noctuas, nycticoraces, veſpertiliones, feles glires; mures in tenebris videre notiſſimum.

Ἀμβλυωπία.

Ἀμβλυωπία ergo (quæ & Hippocrati, *in Prognoſt.* ἀμβλυωσμὸς eſt, ſicut & quibus per morbos viſus hebeteſcit, idè ἀμβλυώσσειν & ἀμβλυώττειν dicuntur) vt à Paulo, *lib. 3. cap. 22.* definitur, ἀμαυρότης τοῦ ὁρᾷν ἀπὸ τινὸς ἀδήλου αἰτίας γινόμενον, eſt *viſus obſcuritas ſine manifeſta cauſſa oborta*, ſeu hebetudo oculorum, & videndi debilitas, ſine manifeſto in oculis vitio, quomodo & Actuarius, *lib. 2.* περὶ διαγνώσ. παθ. definit.

Eadem viſus obſcuritas, & ἀμαύρωσις nominatur. Ita enim Gal. *2. Prorrh.* definitur, ἀμυδρὰ τῶν ὀργάνων αἴσθησις ὅσα χωρὶς τῆς μετὰ τῶν ἀχλύων φαντασίας, *hebeſcens & languida inſtrumentorum ſenſatio abſque vlla turbationis viſione.* Vbi ἀμαυρώσις, καὶ τὸ ἀχλυῶδες ὄψεως, hoc eſt, *obtuſæ & caliginoſæ viſionis* conſtituit diſcrimen. Nam, inquit, *cùm in vtriſque obtuſus ſit aſpectus, in caliginoſa tamen viſione ægris ipſis veluti cuiuſdam caliginis ſenſatio accedit? exterius verò cernentibus nullam humidi præter naturam conſiſtentiam hebeſcens oculus habere videtur. At in eo periit lucidus oculorum fulgor, qui in acutè cernentibus ineſt; ſuntque hebeſcentes oculi mortuorum ſimiles: ac per multis morientibus, & adhuc viuis eiuſmodi oculi apparent; velut etiam in extrema ſenectute. At non omnibus caliginoſi, videntur; verùm iis ſolis, quibus humor, qui circa pupillam eſt, & ſanitatis tempore tum ſplendidus, tum albus erat, conturbatus cernitur.*

Ἀμαύρωσις.

Interdum tamen pro viſione ablata, ἀμαύρωσις accipitur, & eſt perfectum videndi impedimentum citra manifeſtum oculorum vitium, & pura apparente pupilla; vnde etiam, vt ſuprà dictum, gutta ſerena (*der ſchvvartze Staar*) à nonnullis appellatur. Ita ἀμαύρωσις *Iſagoges* autori eſt, ὅταν παντελὴς παρεμποδισμὸς ᾖ τοῦ ὁρᾷν χωρὶς φανερᾶς αἰτίας, *totius viſionis impedimentum abſque vlla manifeſta cauſſa.* Sic Paulo, *lib. 3. cap. 22.* ἀμαύρωσίς ἐστιν ὁ παντελὴς ὡς ἐπίπολυ τοῦ ὁρᾷν παρεμποδισμὸς, χωρὶς φανεροῦ πάθους περὶ τὸν ὀφθαλμόν: id eſt *plerumque perfectum cernendi impedimentum, citra vllam manifeſtam oculi affectionem.*

Secundò, cùm res in debito ſpatio, & eo, quo aliàs ſani res videre ſolent, homo videre non poteſt, ſed vt eas videat, propiùs oculis admouere cogitur, niſi perſpicillorum vſu hoc vitium corrigat; vnde ſæpe accidit, vt amicos & notos prætereuntes non agnoſcat. Vitium hoc nonnullis à primo ortu contrahitur. Imò ſunt ex illis, qui niſi res minores oculis planè admoueant, &, vt vulgò dicitur, naſo attingant, & conniuentibus & clauſis nonnihil oculis videant, eas planè non agnoſcunt; quod vitium μυωπία nominatur. Contrarium nonnullis accidit, vt res nonnihil diſtantes rectiùs videant, quàm propinquas, & proinde cùm res minores exactè cognoſcere cupiunt, eas nonnihil ab oculis remouere coguntur; quod vitium ſenibus familiare eſt, & perſpicillorum idoneorum vſu quodammodo emendatur. Iiſdem plerumque accidit, vt, etſi de die ſic ſatis videant; ad lumen tamen accenſum res minores non ſatis agnoſcant; ideóque lumine copioſiore opus habent.

Nyctalopia.

Νυκταλωπία autem & νυκτάλωψ, (quanquam poſterius vocabulum & hominem ipſum ſic affectum ſignificat, quem Plinius, *lib. 28. c. 2.* Lucioſum nominat) Latinis nocturna cæcitudo, Celſo generaliori vocabulo imbecillitas oculorum, eiuſmodi affectio eſt, quâ detenti inter diu quidem ſatis; occidente verò Sole obſcuriùs, noctu denique nihil cernunt. Hippocrati contrà Νυκτάλωπες, *in 2. prorrh.* dicuntur, qui noctu cernunt meliùs, quàm interdiu; quâ ſignificatione etiam id vocabulum in *Definitionibus Medicis*, quæ Galeno aſcribuntur, exponitur. In *Introduct.* verò, ſeu *Medico*, vtroque ſenſu hæc vox accipitur. Sed recentiores Græci eâ ſignificatione vocem vſurpant, quâ diximus, quam & impræſentia retinemus. Eſt igitur Νυκταλωπία ſymptoma diminutæ facultatis videndi, quâ affecti mediocribus ingruentibus tenebris, quæ oculorum ſanorum viſioni nullum impedimentum afferrent parum aut nihil cernunt, atque ita *viſus iis in nocte*, vt Auic. loquitur, hoc eſt, in obſcuro, *euaneſcit.*

Cauſſæ.

Quia autem viſio perficitur oculo, qui pluribus partibus conſtat, & ſpirituum animalium beneficio, cauſſa læſæ viſionis aut in cerebro, & ſpiritibus opticis, aut in neruo optico, aut in humoribus, aut in oculi tunica cornea, & pupilla, aut in muſculis quærenda eſt.

Cæcitatis & viſus debilitatis cauſſa.

Et quidem cæcitas & viſus debilitas ferè cauſarum magnitudine ſaltem differunt. Etenim ſi cauſſa ſit maior, cæcitas; ſi minor, viſus debilitas introducitur.

Si viſio cerebri vitio lædatur, plerumque reliqui ſenſus ſimul afficiuntur; quia ſpiritus animales in cerebro generati commune omnium ſenſum inſtrumentum ſunt, & in omnia ſenſuum organa diffunduntur. Si autem ſenſus reliqui integri ſint, viſione læſâ, non totum cerebrum afficitur, ſed vel neruus opticus ſaltem, vel cerebrum ea parte, quâ nerui optici prodeunt. Cerebrum autem afficitur vel intemperie ſimplici, aut cum materia; vnde ſpiritus exigui aut impuri gignuntur: vel debilitate ex nimia euacuatione, diuturno vel graui morbo, animi mœrore: vel denique anguſtiâ prohibente liberum tranſitum ſpirituum.

Quando viſio lædatur vitio ſpirituum opticorum.

Si autem quæratur, quomodo ſpirituum vitio viſio lædatur, ex vulgata doctrina ſpiritus lucidus, tenuis, multus facit, vt exquiſitè & diſtinctè omnia cernantur, tam propinqua, quàm remota; lucidus, tenuis, paucus, propinqua tantum facilè agnoſcit, non perſpicit etiam res valde luminoſas; taléſque dicuntur μύωπες ſeu lucioſi, qui tantùm conniuentibus oculis cernunt: atque hi iuuantur perſpicillis, vt vocant, minorantibus, quæ ſecundum illorum ſententiam radios illos viſiuos tenues, paucos colligunt ac coërcent, ne in longiore diſtantia deficiant. Lucidus, craſſus; multus, remotiora meliùs cernit, craſſitie ad intuitum remotiorum continente lumen, ne diſſipetur, ad propinquiora hebetante; cùm in ipſo progreſſu largiore ſpiritus craſſus; nonnihil ſubtilior & purior reddatur. Iuuari hi dicuntur perſpicillis, vt vocant, ingroſſantibus, quibus res viſa maiori ſpecie offertur. Lucidus, craſſus, paucus, nec propinqua, nec remota expeditè cernit. Atque ad hanc cauſſam referunt νυκτάλωπιαν. Obſcurus ſpiritus viſioni incommodus eſt, & tantò magis, quò craſſior fuerit.

Verùm vulgata illa doctrina non ſine cauſſa in quibuſdam ſuſpecta eſt. Primò enim nititur falsâ hypotheſi, viſionem fieri per emiſſionem radiorum. Spiritus equidem ad viſionem neceſſarij ſunt, ſed non eo modo, quem ipſi ſtatuunt. Deinde μυωπίας cauſſa ponitur paucitas ſpirituum: cùm tamen multi hoc ſymptoma in iuuentute patiantur, in quibus nullus ſpirituum defectus animaduertitur. Ideóque ſymptoma um horum in viſu cauſſa potiùs ex humorum, & præcipuè cryſtallini, vitiis deducitur, vt poſtea dicetur. Hinc potiùs probabile eſt, eam ſolùm viſus debilitatem à ſpirituum defectu & impuritate fieri, cùm res minutæ & remotæ non videntur, atque etiam magnæ non ſatis diſtinctè percipiuntur. Atque tum proculdubio in ſenſibus etiam aliis vitium aliquod percipitur; cùm cerebrum ſpiritus non ſolùm oculo, ſed & aliis ſenſuum & motus organis ſuppeditet: quod ſi abſit, proculdubio in humoris aquei, cryſtallini, vel vitrei obſcuritate & impuritate, cauſſa viſus læſi & debilis quærenda, vel etiam in neruo optico.

Neruorum opticorum vitio.

Neruus autem opticus læditur interdum ex nimia refrigeratione, ſi quis ventorum frigidorum flatum fronte & oculis minus tectis excipiat, frigore ad ea loca vſque, vbi nerui optici oculis inſeruntur, penetrante. Idem ex oxyrrhodinorum frigidorum valde nimio vſu quandoque accidiſſe, & viſum abolitum fuiſſe, obſeruatum eſt.

Sed & alia neruorum opticorum vitia vlſum lædunt, & quidem, vt ſuprà, *cap.* 35. dictum, anguſtia, ruptura vel contorſio, quæ pluribus de cauſſis accidere poſſunt, à percuſſione, caſu vel ictu, epilepticis conuulſionibus, immoderatâ & violentâ ſpiritus retentione, vt nonnunquam tubicinibus accidit, & fœminis in partu difficili, ex vehementi conatu; nonnunquam ſine cauſſa violenta, poſt morbos graues, peſtem, vehementes capitis dolores, & ſimiles cauſſas, &, quod frequentiſſimum eſt, ex cerebri excrementis pituitoſis, ſeu extrà neruos opticos comprimentibus & irrigantibus, ſeu intus obſtruentibus. Neque enim video quid obſtet, cur non etiam ex ipſo cerebro humores in neruos opticos tam amplos infundi, eóſque obſtruere poſſint. Poſſunt tamen etiam vapores craſſi melancholici in neruos opticos irruentes ſpirituum influxum prohibere. Ita enim memini Studioſum ex ſcabie in febrem incidere, cui aſthma & cæcitas accidebat, ita vt nullo vitio in oculo apparente per triduum nihil videret. Is medicamentis idoneis adhibitis, & vrinâ nigra reddita conualuit. Puer verò ex eadem cauſſa, ſcabie ſcilicet, in febrem & cæcitatem incidit, qui epilepſiâ accedente mortuus eſt. Memini etiam quendam ex affectu hypochondriaco in cæcitatem incidiſſe. Referunt quoque nonnulli inter cauſſas læſæ viſionis ſiccitatem nerui optici, quæ poſt febres ardentes relinquatur. Sed cùm credibile non ſit, in cerebro & loco cerebro vicino tantam ſiccitatem induci poſſe, probabilius eſt humorem aliquem viroſum ibi relinqui, qui neruos opticos ſeu obſtruat, ſeu comprimat.

Humoris vitio.

Humorum tandem, & corneæ tunicæ pupillæ vitio, viſus ſæpe aut debilitatur, aut imminuitur. Cùm enim iſtæ partes omnes ad ſpecierum ſenſibilium receptionem comparatæ ſint, ſi debito modo ſeſe non habeant, receptio illa impeditur; vnde viſus vel planè tollitur, vel impeditur, pro magnitudine cauſſæ; de quibus omnibus, *capitibus præcedentibus*, & *Inſtit. lib. 2. part. 3. ſ. 2. c. 3.* dictum.

Nyctalopia.

Vt de Nyctalopia ſaltem aliquid in ſpecie addam: Aërius malum hoc oriri ſtatuit propter aliquam cerebri imbecillitatem, & maximè ob ſpiritus viſiui, humorúmque & tunicarum oculi craſſitudinem. Et credibile eſt, humorem & ſpiritus craſſos, debiles ſpecies difficulter tranſmittere, & quaſi obſcurare. Ideóque Nyctalopes ſaltem in clara luce, & clara ſaltem, & ſufficienter illuminata obiecta vident. Deinde, & præcipuè, pupillæ anguſtia nyctalopiæ cauſſa eſſe poteſt. Non, vt quidam putant, quia per anguſtam pupillam modicum lumen admittatur, quod viſum mouere nequeat. Nam, vt ſuprà etiam dictum, lumen externum ad repræſentationem ſpecierum viſibilium in oculo depictarum, non eſt neceſſarium, ſed potiùs opacitas hic requiritur. Cauſſa verò, cur anguſtia pupillæ nyctalopiam inducat, hæc eſt, quòd in anguſtia pupillæ pauciores radij, qui à quolibet obiecti viſibilis puncto ad quodlibet pupillæ punctum radiant, debiliter illuminati oculum ingrediuntur. Vnde accidit, vt, cùm obiectum non ſit multum illuminatum, lumenque deuehens ſit paucum, obſcurior ſit rei imago; quæ tamen illuſtrior fieret, ſi plures radij per amplam pupillam oculi cameram ingrederentur. Vbi & hoc notandum, animalia quædam, quæ noctu vident, pupillam non ita multum dilatare, vt homines faciunt, quæ obſcuriori loco imagines venantur, quod in bubone obſeruare cuilibet promptum eſt. Nam licet illâ dilatatione opus habere videatur, ad plurium radiorum viſibilium debili luce radiantium perceptionem: tamen conuexitas illa, & protuberantiâ inſignis, in primis etiam craſſities notabilis, corneæ tunicæ, vt mox dicetur, ita radios refringi facit, vt anguſtè coëant, coarctatique pupillam ſubire poſſint. Nam dilatatio pupillæ in his animalibus lucidos oculos habent bus iridem contraheret; quam tamen viſionis obeundæ, & obiectorum illuminandorum gratiâ conuenit eſſe ampliorem. Talis enim plus luminis ſpargit.

Cur quidam in tenebris videant.

Cur autem quidam, etiam in tenebris & noctu videant, explicare non ita facile eſt. Vt aliorum ſententias prolixè non recenſeam, primò hoc extra controuerſiam eſſe puto, illos qui noctu vident, talem oculi conſtitutionem habere, qualem feles, & alia eiuſmodi animalia noctu videntia, id eſt, habere lucem aliquam internam, non quidem in cryſtallino, vel aliis humoribus inſidentem; (hoc enim ſi ita eſſet, res obiectæ non viderentur, ſed fulgor ſaltem quidam in oculo perciperetur) ſed in vuea tunica, & illa eius parte, quæ iridem conſtituit. Et quidem non in parte interiore & concaua, (Nam ſic turbaretur viſio: & præſtat interiorem eſſe tenebricoſam) ſed ſaltem in exteriore ſuperficie vueæ.

Qua ratione autem lumen illud vueæ inhærens ad viſionem nocturnam concurrat, non ita planum. Quidam ad quæſtionis huius ſolutionem præſupponit falſas hypotheſes; nimirum lumen ratione obiecti non requiri, & obiecta viſibilia quolibet tempore perenniter ſpecies ſuas emittere, non verò opus eſſe externo lumine quod eas exſuſcitet. Verùm rationes, quibus paradoxum hoc probat, nullas habet, niſi quod de felibus, noctuis, & aliis animalibus noctu videntibus habetur. Verùm nulla hæc probatio eſt, ſed de hoc ipſo quæritur, quâ ratione talia animalia noctu videant, & an obiecta illuminata videant. Et rationi, ac omnibus Philoſophis, imò ipſi experientiæ contrarium eſt, ſpecies viſibiles nullâ luce excitatas, poſſe per ſe radiare, adeoque ad oculum peruenire, vt circa illum verſantes tandem illuminentur. Immotum potiùs, & Phyſicorum, & Opticorum principium eſt, obiecta viſibilia nonniſi illuminata videri lumenque colorum eſſe actum, & ſpecierum viſibilium vehiculum. Deinde & hoc certum eſt, vt antea etiam dictum, lucem quandam animalium quorundam vueæ tunicæ & iridi ineſſe, quæ etiam de die apparet. Ex quo concluditur, lucem iſtam ex animalium iſtorum oculis coruſcantem cauſſam eſſe, vt videant, & quidem non propter illuminationem organi, neque medij, ſed obiecti. Prodit etiam illud lumen forâs, & obiectum illuminat, illuminatum hoc radiat vi lucis, & ſpeciem oculo iterum ſiſtit, licet circumſtantes partes & obiecta à latere ſita illuminata non appareant. Fidem faciunt huic rei ſpecula concaua, quorum vi lumen in diſtans proiicitur obiectum, ita vt literas in remoto pariete legere liceat; cùm tamen loca ſpeculo proxima non ſint illuminata, ſed tenebricoſa. Neque ſententiæ huic obſtat, quòd lumen illud, quia debile, in longum ſpatium ſeſe diffundere nequeat. Nam primò ſphæra luminis longiſsimè exporrigitur, docentibus id Opticis & experientiâ. Deinde nondum probatum, animalia illa lucidos oculos habentia, obiecta longè diſtantia percipere. Licèt quoque obiecta ab oculis eiuſmodi lucidis illuminata ab aliis non videantur: tamen inde non ſequitur, planè non irradiari. Nam primò nyctalopes in crepuſculo nihil vident; non tamen ſequitur, crepuſculi lumen eſſe nullum, adeóque obiecta planè non illuminari: Deinde quòd talia obiecta ab aliis non videntur, ratio eſt, quòd reſpectu aliorum oculorum non ſunt ſatis illuminata, & quia alij remotiùs ab obiecto abſunt.

Vt ergo res hæc magis manifeſta fiat, ſciendum ad viſionem

lumen

lumen requiri, quod objectum radiare facit: hoc ſi ſit exiguum, ita vt radiatio ſit obſcurior, quod fit tempore nocturno, vel in crepuſculo, opus eſſe, vt plures radij vi luminis radiantes, qui ab vno etiam viſibili puncto continenter profluunt, oculum ſubeant. Sic enim pluribus radiis coagmentatis fit repræſentatio ſpeciei illuſtrior. Duabus autem de cauſſis multitudo radiorum viſibilium debiliter radiantium ob exiguum illud, quo deuehuntur, lumen, oculi cameram poteſt ingredi. Primò, cùm pupilla dilatatur, Sic enim fit, vt per amplam portam vnius puncti viſibilis radij plures, oculi penitiora ſubeant. Et hæc eſt vera cauſſa dilatationis pupillæ, nempe receptio plurimorum radiorum in oculum, non verò luminis externi admiſſio. Externum enim lumen viſionem impedit; multitudo verò radiorum viſibilis, ſuo modo luminoſorum, ſpeciem pingit in oculo clariſſimam. Secundò, cùm propter amplitudinem tunicæ corneæ plures radij viſibiles recipiuntur, propter eius protuberantiam, & conuexitatem maiorem ad maiorem angulũ refringuntur. Sic enim fit, vt radij viſibiles licèt debiles, coagmentati, & copiâ aucti pupillam ſubeant etiam paruam, & tandem in retiformi tunica ſatis claram rei exhibeant imaginem. Et hæc eſt vera ratio ſtructuræ oculi in bubonibus, & cur noctu videant. Habent enim bubones corneam tunicam non ſolùm amplam, ſpatioſam, inſigniter protuberantem, ſeu valde conuexam, ſed etiam ita craſſam ſeu profundam, vt vix in vllo animali, licèt grandiſſimo, tam craſſa reperiatur. Vnde vnius puncti viſibilis tot radij quot in hac tunica cornea puncta, recipiuntur, propter eius conuexitatem maiorem maximè refringuntur, & adhuc magis quò hæc tunica profundior; tandémque breui ſpatio arctati pupillam non admodum amplam rectè ſubeunt, ſpeciémque notabilem retinæ offerunt. Animalia enim quæ noctu vident, pupillam in tenebris non habent multùm dilatatam: quia non opus eſt multâ dilatatione; cùm ſpecies ampliſſimæ etiam corneâ tunicâ ſuſceptæ, hujus conuexitate & profunditate multum infractæ, omnes exiguam pupillam ingredi valent.

Signa Diagnoſtica.

Cùm verò à tot cauſſis viſus debilitas & cæcitas ortum habere poſſit; quibus ſignis eæ diſcerni queant, videndum: quod factu difficilium. Et omnino certitudo adeò exacta hîc nulla datur, niſi plurima inter ſe conferantur, &, vt Auicennas loquitur, *cognitio iſta exiſtimatiua eſt*, id eſt, conjecturalis. Etſi enim viſu diſcerni poſſit, an vitium ſit in cornea; tamen ſi in cornea vitium non ſit, an ſit in humore aqueo, cryſtallino, vel vitreo aut neruo optico, diſtinguere non ita facile eſt.

Nerui optici affecti Signa. Primò ergo oculus diligenter inſpiciendus, & videndum, an in cornea aliquid vitij appareat. Si in hac nullum adſit vitium, conſiderandum, an in neruo optico cauſſa læſæ viſionis hæreat.

In neruo autem optico vitium non eſſe, ex eo cognoſci poſſe putant, ſi fricando vnum oculum, & alterum comprimendo, in pupilla eius qui fricatur, dilatatio & conſtrictio percipitur. Cùm enim liberè tranſeunt ſpiritus, neruus opticus apertus erit. Verum ſignum hoc, quod certiſſimum vulgò habetur, pro certo non habet Platerus; cùm ſpiritus animales non flatûs inſtar oculum diſtendant, neque oculum adimpleant, ſed in retiformi neruo perſiſtant. Ideóque ea quæ præceſſerunt, conſideranda. Si in neruo optico vitium ſit, cauſſæ eæ præceſſerunt, quas ſuprà recenſuimus. Præterea plerumque ſubito inuadit viſus læſio, quæ à neruo optico eſt; cùm, ſi ab aliis cauſſis ſit, paulatim generetur. Deinde etiam videndum; an homo oculi, vt appellant, id eſt, imago illa & idolum adſpicientis, in pupilla ægri appareat. Si enim non appareat, videndum, an cornea vel tota, vel parte quâ pupillam obtegit, obſcura ſit. Si enim obſcura non ſit, vel in humore aqueo, vel in aranea, quæ obtegit cryſtallinum, vel in humore cryſtalino vitium eſt. Si cauſſa in humore aqueo ſit, & initium ſuffuſionis adſit, vapores aut παχυμερῆ σώματα, *craſſa* quædam *corpuſcula*, per humorem aqueum diſperſa ſint, tanquam puſilli culices, vt ſuprà dictum, & lanarum filamenta, vel aranearum telæ oculis obuerſantur. Vbi tamen conſiderandum, an cotinuò tales imagines apparent; an per interualla quædam. Si enim aliquando tantùm appareant, fit hoc per conſenſum partis alicuius inferioris: ſi continuò, eſt initium ſuffuſionis. Si in cornea, vel pupilla vitium ſit, aſpectu illud cognoſcitur, an ſcilicet macula, vel aliud veſtigium in ea appareat. Si cauſſæ præceſſerunt, ex ægri relatione cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Debilitas viſus ex ſenio vix curationem ſuſcipit.
2. Similiter quæ ex cryſtallini & vitrei humoris confirmata obſcuritate, vel ſiccitate, ortum habet, aut ex pertinaci obſtructione nerui optici.
3. Glaucedo cryſtallini, vel vitrei ab ortu contracta, vel quæ ſenibus accidit, incurabilis eſt; item quæ ab humore exiſtit poſt ſuffuſionem congelato, teſte Aëtio, & quæ à ſiccitate confirmata. Ita rectè dixit Galenus, 19. *de vſu partium, cap.* 7. glaucedinem potiſſimùm parere cæcitatem.
4. Debilitas viſus genita poſt euacuationes nimias vel morbos diuturnos, inſtaurato rurſum corpore corrigitur.
5. Cæcitas ob fortem capitis plagam, & caſum ab alto, ſubitò facta, interdum altero, vel tertio die tollitur.
6. Quæ paulatim fit viſus obſcuratio, non admodum difficulter curationem recipit, niſi ſenibus accidat: quæ verò ſubitò fit ob fortem capitis plagam, aut caſum ab alto, difficiliùs curatur; atque eò difficiliùs, ſi neruus opticus læſus ſit.
7. Si corneæ vitium ſit magnum, viſio in tantum aboletur. Incurabile etiam eſt vitium, ſi rugoſa ſit facta, vt in ſenibus.
8. Nyctalopia, præſertim inueterata, rarò curatur, cùm ob humoris, plerumque cryſtallini, vitium accidat. Reliqua prognoſtica è ſuis locis ſecundum cauſſarum varietatem petantur.

Curatio.

Curatio viſus debilis & aboliti variat ſecundum cauſarum varietatem, vt ex ſingulis capitibus patet. Vt pauca ſaltem addamus: etſi, vt dictum, vbi nullum extrà in oculo vitium animaduertitur, facilè definiri non poſſit, in qua oculi parte cauſſa viſus læſi hæreat: tamen id adeò ad curandi rationem non facit. Siue enim in vitreo, ſiue in cryſtallino ſit, eâ ſublatâ viſus reſtituitur, modò morbus ſit curabilis. Non enim omnis viſionis læſio ex partium internarum vitio, curabilis eſt. Nam quæ, vt dictum, ex cryſtallini & vitrei humoris confirmatâ obſcuritate vel ſiccitate oritur, incurabilis eſt. Si autem viſum recuperandi ſpes ſit, præcipuè cerebrum, quod oculo cauſſam morbi ſuppeditat, euacuandum; & purgantia talia, tum apud alios, tum apud Platerum, *lib. 1. Pract.* deſcribuntur. Nec omittenda maſticatoria, gargariſmi, apophlegmatiſmi, veſiccatoria, cauteria, & ſimilia, quæ vitioſos humores è cerebro euacuant.

Tandem vſurpanda medicamenta ὀξυδερκικὰ, ſeu *viſum roborantia*, id eſt, quæ ſpiritus puriores reddunt, & obſcuritatem in humoribus, quantum poſſibile eſt, tollunt, oculóſque roborant. *Topica viſum confortant.*

Nonnulli hîc multi ſunt in externis deſcribendis. Verùm cauendum, ne acribus eiuſmodi medicamentis oculi lædantur.

Externa talia fiunt *ex euphragia, fœniculo, chelidon. valeriana, aſtere Attico, ruta, calendula*, & ſimilibus ophthalmicis, paſſimque multa extant.

Vt. ♃. *Aq. roſar. opt.* Vnc. vi. *cyani, euprag.* ana. Vnc. i. ß. *vini Maluat.* Vnc. i. *tutiæ præpar.* Dra. i. ß. *camphor.* g̃. iii. *caryophyll. craſsè inciſor.* num. viii. Bulliant ſimul in fictili, vel vitro, moderato feruore. Fiat Colatura, in qua calente adhuc diſſolue *vitrol. alb.* g̃. vi.

♃. *Euphrag. rutæ, conſolid. reg.* an. Vnc. i. *nucis mochat. macis*, an. Vnc. ß. *caryophyllor. zingiber.* an. Dra. i. Contuſis affunde *vini optimi* ℔. iiii. vel q. ſ. Digerantur per aliquot dies, poſtea deſtillentur in balneo. Aqua quotidie manè & veſperi oculis inſtilletur.

Vel ♃. *Euphragiæ, rutæ, betonicæ, verbenæ, chelidoniæ, flor. cyani, roriſmarini, conſolidæ Regalis*, an. M. i. *thuris, aloes, myrrhæ*. an. Drach. ii. *calami aromatici, macis, cariophhyll.* an. Dra. ii. Conciſis affunde *aquæ roſarum* ℔. ii. *rutæ, vini Maluat.* an. ♃. i. *vrinæ puerorum* ℔. ß.

Macerentur per dies 8. Poſtea deſtilentur.

Vel ♃. *Euphrag. fœniculi, rutæ, chelidoniæ, verbenæ*, ana M. i. *flor. roriſmarin.* M. ß. *ſem. fœniculi, aniſi, carui, ſileris montani*, an. Vnc. ß. *rad. calami aromatici* Vnc. ß. *macis, thuris, myrrhæ* an. Dra. i. *aqu. roſar. rutæ, vini Maluatici*, an. ℔. ii. Macerentur per aliquot, poſtea deſtillentur.

Vel ♃. *Mellis deſpumati* Dra. i. *ſucci fœniculi* Vnc. i. *felliæ accipitris, lucij piſcis, perdicis*, Drach. i. Miſce.

Vel ♃. *Radic. gentianæ minutim conciſæ*, q. v. Coqu. in *aq. & vini* partibus æqualibus, & colatura oculo inſpergatur.

Viſum poſt morbillos, & cicatrices ab iis relictas, clarificat Aq. ophthalmica, quæ Maximiliano Imperatori tribuitur.

♃. *Stercus recens anſerum iuniorum*, menſe Martio vel Aprili, deſtilla aquam, quæ ter de die oculis inſtilletur.

Alia: ♃. *Tutiæ præparat.* Dra. ii. *vitrioli albi. ſarcocollæ, nihili albi, aloes lotæ*, an. Scrup. i. *camphoræ* ℈. ß. *aq. fœniculi, roſar. chelidoniæ pimpinellæ, nymphææ*, an. ℥. ii. *oſſ. ſepiæ* Dra. i. Miſce F. Collyrium.

Veteres, ac in primis Arabes, vehementer commendant hepar hircinum, cuius vel aſſati ſaniem oculis inſtillant, vel vaporem apertis oculis ſuſcipere, vel ipſum aſſum cum ſale edere iubent. *Aqua de hepate hircino.*

Alij hepar ipſum cum felle aſſat. Ita enim deſtillans ſanies plus virium acquirit.

Commendatur & hæc Aqua de hepate hirci:

♃ *Succi fœniculi, chelidoniæ, rutæ, euphragiæ*, an. ℥. ij. *mell. opt.* Dra. x. *tutiæ, ſarcocollæ*, ♀ *crudi; aloes opt.* an. Vnc. *ſem. nucmoſchat. caryophyll. croci*, an. Dra. j. *fell. caponis, gallor. gallin.* an. Vnc ſem. *ſacch. candi de ſyrup. roſar.* Dra. vj. *hepatis hirci* Vnc. ij. ß. *flor. roſar. roriſmar.* an. M. ß. Hepar. fruſtillatim incidatur, reliqua contundantur omnia. Miſce, & ſ. a. deſtillentur.

Auicenna & hepar Leporis ad hunc vſum commendat. Fortius eſt & hoc, quod ſic paratur:

♃. *Piperis longi in hepate hirci non caſtrati, cocti* Dra. ij. *felis hircini* Vnc. ß. *liquoris ab hepate hirci, dum aſſatur deſtillantis*, Drach. vi. M. & colentur.

Corti-

Commendatur & fel animalium, ac nonnulli omnibus fel vıperæ præferunt.

Aqua Sapphyrica.

Agyrtæ aquam Sapphiricam commendare ſolent, quæ tamen ex ſapphyro non paratur, ſed à colore ita dicitur. Paratur enim ex aqua calcis viuæ, in quâ parum ammoniaci diſſolutum eſt, quæ in peluim æneam infunditur, & per noctem relinquitur, donec ſapphiri colorem aquirat.

Verùm iſta aqua, & ſimiles, propriè, vt dictum, oculos non confortant, ſed vlcera eorum ſanant, cicatrices exterunt, craſſitiem & obſcuritatem corneæ tunicæ extenuant.

Plura vide apud Aëtium, *tetrabib.2.ſerm.3.cap.36.* & apud Auicennam, *ſub titulo de Nyctalopia.*

Interna ſuprà *cap.* 38. deſcripſimus, vnum & alterum ſaltem adhuc addemus.

Vinum euphragiatum hoc valde vtile eſt.

♃. *Rad. helenij* Vnc iiii. *euphrag.* M. iiii. *ſem. fœnicul. ſileris montani*, an. Vnc. ii. Suſpendantur in muſto, vel in hydromelite recens cocto. donec deferbuerit. De hoc æger ſingulis diebus manè, & in prandio, hauſtum vnum ſumat.

Commendatur etiam ſequens vinum ophthalmicum:

♃. *Herbæ euphraſ.* M.ii. *ſem. fœnicul.* Vnc ß. *cinnamomi*, Dra. iii. Conciſa ligentur in nodulo, qui ſuſpendatur in vini Rhenani menſur. ii.

Et euphraſia quocunque modo ſumpta, & medicamenta ex ea parata, conſerua, eſſentia, & ſal. ad viſum confortandum plurimùm omnino conducunt.

Sequens quoque Aqua ophthalmica efficax eſt, ſi eius coch. ß. ve i. manè ieiuno ventriculo ſumatur.

Aqua ophthalmica ad intra.

♃. *Fol. rutæ, euphraſ. verben. fœnicul.* an. M.i. *ſummitat. roriſmar. ſaluiæ. flor. roſar.* an. P.ii. *granor. iuniperi* Vnc. ii. *caſſ lign.* Vnc. ß. *ligni aloës* Dra. ß. *ſem. fœnicul.* Dra. ii. *ſileris montani* Dra.i. *rutæ* Dra. ß. Infunde *in vini Malvatici* ℔. vi. Macerentur per dies quinque. Poſtea ſ.a deſtillentur.

Aqua Ophthalmica D. Andr. Doreri.

♃. *Rad. valerian. communis, phu. Pont.* an. Vnc. ii. *caryophyllat.* ℥. ß. *fol. rutæ, verben. fœnicul. euphraſ. cum flor.* ana. Dra. vi. *baccar. iuniperi recent.* Vnc. i. *lauri recent.* Vnc. ß. *flor. calend. meliſſ. Turc. ſaluiæ, roriſmar. roſar. alb.* an Dra. ii. *ſem. fœnicul.* Vnc ß. *caryophyll. cardamomi min. cubebar* an. Dra. i. *cinnamomi acut.* Vnc. i. *ligni aloës, Rhodij*, an Dra. i. Præparatis ſ. a. affund, *vini Maluat.* ℔. xii. poſtea in B. deſtillentur.

Spiritus Euphragiæ compoſitus.

♃. *Spir. ceraſor. nigr.* ℔. i. *aq. hirund. compoſ. maior.* Vnc. vi. *doronici veri, caſſ. ligni. veræ, amomi veri, rad. valerian. chelidon.* an. Dra. ii. *mari veri, fol. rutæ*, an. Dra. 1. *flor. euphrag.* Vnc. i. ß. Infund. per noctem in liquoribus his: manè per B. deſtillentur leni ingue, deſtillatum ſeruetur.

Aqua viſum fortificans alia:

♃. *Spir. euprag. comp.* Vnc. iij *aq. epilept. Lang. elixir. vitæ Matthioli*, ana, Vnc. i. *eſſentiæ roriſmar.* Vnc. ß. *ambræ* gran. vi. *moſchi* gran. iiii. *ſyrup. de cinnamomo* Vnc. i. ß. Miſce.

Vel ♃ *Succi fœniculi* Vnc. iii. *rutæ. chelidoniæ* an. Vnc. i. *mellis* ℔. 1. Coquantur ad iuſtam ſpiſſitudinem. Denique adde *pulu euphrag.* Vnc. i. *ſem. fœnicul.* Vnc. ſem. *macis, cubebarum*, an Dra. ii. F. Electuarium.

Vel *Conſeru. euprag.* Vnc. iii. *theriac. And.* ℥. ii. ſem. *ſuccini albi præpar.* Dra. ſem. *margarit. præpar.* Scr. i. *ſpec. diapœn.* Dra. ſem. Cum *ſyrup. de roſis*, F. Electuarium, quo cubitum iturus vtatur æger.

Vel ♃. *Elect. Humaim. Meſ.* Vnc. iii. *conſ. euphrag.* Vnc. ii. *pulu. ſem. fœnicul.* Dra. i. ſem. *ſileris motani*, Dra. i. *extract. rad. valerian.* Scrup. i. *ſpec. Occonis* Dra. i. Cum *ſyrup. de ſtœchade.* Fiat Mixtura.

Vel ♃. *Conſeru. euprag.* Vnc. i. ſem. *betonicæ, roriſmarin.* an. Vnc. i. *rad. enulæ cond.* Dra. ii. *fœnicul. cond.* Vnc. ſem. *myrobal. chebul. cond.* Dra. iii. *ol. rutæ* Scr. ſem. *ſiler. montan.* gran. vii. *eſſent.* vel *ſpir. rad. valerian.* Dra. i. Cùm *ſyrup. de beton.* q. ſ. F. Electuar. de quo manè & veſperi capiatur aliquid nucis caſtaneæ magnitudine.

Vel ♃. *Cinnamomum zingiber. nucis moſchat. cubebar. caryophyll. macis*, an Dra. i. *cardamomi, cumini.* an Dra. ſem. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. Dra. ii. Adde ſacchari ad pondus omnium Fiat Electuarium.

Vel ♃. *Sem. fœniculi* Dra. i. *rad. volerian.* Vnc. ß. *ſem. aniſi, piperis, zingiberis, cumini pulegij flor. roriſmarini, baccar. iuniperi, galangæ caryophyllor.* an Dra. i. *euprag.* Vnc. ſem. Pulueriſentur omnia ſubtiliſſimè, & cum melle deſpumato F. Electuarium.

Vel ♃. *Euphrag.* Dra. v. *maioran. cinnamomi*, ana Dra. ii. *ſem. fœnicul. coriand. præpar.* ana Dra. iii. *aniſi, carui, piperis longi caryophyll. macis, nucis moſchat. zingiber galang.* an. Dra. i. *ſpicæ* Dra. ſem. *ſacchari albi* Vnc. ii. F. Puluis.

Vel hic Sal cibis admiſceatur.

♃ *Fol. euphrag. maioran.* an. Vnc. ſem. *ſem. fœnic. carui*, an. Vnc. i. *piperis longi*, *nigri* an Scrup. i. *cinnamomi* Dra. ß. *ſalis* Vnc. i. ß F. Puluis.

Vel ♃. *Fol. rutæ, leuiſtici, flor. euprag.* an. Vnc. ſem. *rad. valerian. cinnamomi, ſum. fœnicul.* an Dra. ii. *cubebar.* Dra. ſem. Sacchari ad pondus omnium, F. puluis.

Vel ♃. *Fol. rutæ, euphrag. ſaluiæ*, an. M. i. *baccar. iuniperi* Vnc. ii. *caſſiæ ligneæ elect.* Vnc. ſem. *ligni aloës* Dra. i. *ſem. fœnicil.* Dra. ii *ſileris montani* Drach. i. *rutæ* Dra. ß. Infundantur in vini Maluatici ℔. vi. macerentur diebus 14. poſtea deſtillentur. Exhibeatur manè cochl. i.

CAPVT XLV.

De Viſus depravatione.

Viſus depravatio.

NOn ſolum autem imminuitur vel aboletur, ſed & deprauatur quandoque viſus, & quidem variis modis. Primò enim fit viſus hallucinatio, cùm res vna gemina apparet; id quod ebriis ſæpe accidit. Ita Foreſtus, *lib. 11. obſeru. 39.* refert, militi cuidam apertis oculis ambobus, quicquid videbat, duplex apparuiſſe, ſed ſiniſtro apperto, & dextro clauſo, rectè eum omnia vidiſſe; &, *in Scholio*, ex Aggregatore, refert hiſtoriam ſacerdotis auari, qui cùm haberet vnam candelã in manibus, credens eſſe duas, propter auaritiam extinxit vnam, exiſtimans remanere aliam, & ita manſit in tenebris. Deinde, cùm quæ recta ſunt, curua apparent. Tertiò; cum omnia inuerſa apparent. Memorabile eſt hîc, quod Medico cuidam clariſſimo Dreſdæ accidit. Is cùm fortè ſcalam librum aliquem è forulis petiturus aſcenderet, oculóſque fortiùs ſurſum conuerteret, accidit, vt omnia ei poſtea inuerſa apparerent, & homines in platea in capite ambulare viderentur. Adhibuit varia remedia, quæ tamen nihil profuerunt, durauitque hic affectus fere quadrantem anni. Poſtea cùm fortè iterum oculos ſurſum conuerteret, naturalis viſio rediit, & omnia in recto ſitu vidit. Et ne quis contra Chriſtianam charitatem, cauſſam imprecandi habeat, vt mihi malè ſit, ſi temerariè id factum tradiderim; ter malè nuntio, ſi infideliter mihi retulerit: nomen viri exprimo, & fuiſſe eum D. Georg. Leuſchenerum, Sereniſſ. Elector. Saxon. Archiatrum, idque mihi ab iis relatum aio, qui eum familiariter nouerunt, & quidam adhuc Dreſdæ in viuis ſunt.

Cùm vna res gemina apparet.

Quæ recta curua, omnia inuerſa.

Alieno colore prædita.

Iris ſplendores.

Pertinet ad viſus deprauationem & ille affectus, cùm res alio colore, quàm quo prædıtæ ſunt, apparent: vel cùm circa candelam accenſam iris quaſi apparet; vel ſplendor fulguris modo, aut flammæ magnæ, oculis obſeruatur; quod vitium ex inflicta alapa interdum accidit, ita vt ignis ſcintilla quaſi ex oculis exilire videatur. Vt plurimùm autem, ſi cauſſa externa deſit, dormientes infeſtat hoc malum; vnde Latinis ſplendores oculorum nocturni, ſeu oculorum coruſcationes, Græcis μαρμαρυγαὶ appellantur. Vel dum res perforatæ & feneſtratæ quaſi apparent.

Cùm res, quæ non adſunt oculis obuerſari videntur.

Præterea fit viſus deprauatio, cùm res quæ non adſunt, oculis obuerſari videntur; vt culices, muſcæ, filamenta lanarum, telæ aranearum, catenulæ quaſi; vel dum nubeculæ oculis obuerſantur.

Accidit viſus deprauatio etiam, cùm res, quæ firmæ & ſtabiles ſunt, moueri & circumagi videntur; quod in vertigine contingit.

Rhinoptes.

Tandem ad viſus deprauationem pertinet miranda illa hiſtoria; quam Schenckius, *lib. obſeru.* 320. recenſet, de Rhinopte quodam, qui ex malè curato vulnere per patentes narium meatus ſpecies viſibiles recipiebat, & proxima quæque obiecta dignoſcebat: de quo etiam *in Inſtitut. lib. 2. part. 3. ſect. 1. cap. 6.* & *ibid. ſect. 2. cap. 3.* dictum. Deſcribit quoque illam hiſtoriam Smetius, *miſ ellan. lib, 10. pag. 531* & *lib. 5. epiſt. 13.* vbi etiam rationem huius ſymptomatis reddit hoc modo: *Cæcum*, inquit, *quendam vtroque oculo orbum, naſo pro oculis vtendum vidi, cuius beneficio obiecta omnia diſcernebat. Is dextro oculo ante annos multos, cùm puer eſſet priuatus fuerat. Tandem iuuenis factus (ruſticus erat) ex ceraſo in palum dumi ligneum faſtigiatum delapſus, vultum impegit, vt naſum vnà cum oculo ſiniſtro, gena, palpebra vtraque, & ſupercilio diſrumperet, adeò fœdè, vt Chirurgus oculi globum euulſum prorſus crederet, eúmque palo inhæſiſſe. Cicatrice tandem inductâ poſt annum ab accepta plaga, dum in gramine applicatur, fortè lucem atque floſculorum candorem humi animaduertere occepit per naſi cauitatem. Et iam per quinque aut ſex annos continuos viſionem eo modo exercuit, vt, quiquid offeratur, naſo oculato diſtinguat exactè, ſed deſpectando & ſuſpectando enim lucem ferre nequit. Medicorum igitur Collegio, vt examinaretur, pridie Cal. Martij iuſſu Electoris exhibebatur, cum ſuo enim Chirurgo in ius vocato contendebat. Portentoſa itaque huius viſionis modum, cauſſámque eſſe deprehendimus, quòd, ſicut palpebra ſuperior abrupto muſculo atolli ampliùs non poterat ſed conglutinata quoque cum adnata oculi tunica coaluerat, ita etiam auulſo muſculo, qui oculum verſus angulum acutum retrahere ſolebat, pupilla in angulum naſi ſe prorſus abdiderat. Et quia oſſilla naſi non fracta modò, ſed & luxata quodammodo, concinnè reſtitui non potuerunt, accidit, vt naſus preſſior, latiórque, ſiniſtrâ præſertim parte, euaſerit, adeóque eiuſdem naris meatum patentiorem curatio reliquerit, per quem diſtorta latitanſque pupilla videndi munus obibat, & res quaſlibet naſo obuias internoſcebat.*

[¶ Mira

Mira hiſtoria de quodam, qui oculo ex orbita ſua eruto, & in faciẽ pendulo vidit.

¶ Mira eſt hiſtoria de Rhinopte illo, qui per nares vidit quam modo recenſui, ſed magis mira (niſi enim omnes circunſtantiæ adderentur, ipſe eam pro fabula haberem) quam recenſet. Henr. ab Heer. *obſeru. oppidò rarar.* 4. in hunc modum: *Duo fratres nobiles inimicum, cuius vitæ inſidiabantur quia ſorori vim vel fecerat, vel feciſſe iactauerat, in campo, quò illum ad perdicum capturam pellexerant, arbori alligant, eique alterũ oculorum cultro ſectum omnino eruunt, alterum digitis expreſſum ad extremitatem naſi pendulum relinquunt, cæcum à beſtiis noctu necandum reliquiſſe rati, ille verò, ſat commodè viſu vſus, vinculis ſe expediuit, atque ante noctem in Chirurgi domum venit, qui oculum cauitati ſuæ repoſitum obligauit, ſanúmque hominem, probéque videntem dimiſit.* Affirmauit ille Henrico ab Heer, ſe cum pendulo oculo ambulante, viam quidem probè vidiſſe, ſed cum agitatione vel fluctuatione quadam, qualem in ſuperficie fluminum ventis agitatorum obſeruamus. Id quod ab oculo & neruo optico motante ſe, inquietáſque viſibilium ſpecies recipiente, proueniſſe putat Henr. ab Heer; qui porrò affirmat, ſe legentem ſcribentémque vidiſſe, & hominem quarto pòſt anno, vtriuſque familiæ rebus aſſiduâ lite ferè attritis, ab altero fratrũ ſclopeto occiſum fuiſſe.

Ratio rei.

Quod ſi ita accidit, neceſſe eſt, vt omnia in oculo ſalua manſerint, & oculus nihil præter naturam, niſi mutationem loci, paſſus ſit: quod tamen quomodo ſine detrimento muſculorum oculi fieri potuerit, mirum.

Alia.

Addit idem adhuc aliam hiſtoriam de Viro, qui 64. annum agens affirmauerit, ſibi puero ictu tegulæ excuſſum oculum vltra dimidium naſi pependiſſe, ſed eo repoſito nihil in viſu læſionis ſenſiſſe.

Cauſſæ.

Primò geminatæ viſionis, cùm res vna duplex apparet, cauſſa eſt, quòd vnius obiecti ſpecies duobus temporibus recipitur, ſeu in vno oculo prius, quàm in altero, recipitur, & ita duobus temporibus recepta, duplex apparet; ſeu omnino, cùm duæ ſpecies rei viſibilis binis oculis receptæ non in vno coëunt, ſed diſtinctæ offeruntur.

Geminatæ viſionis cauſſæ.

Qua de cauſſa autem hoc fiat, autores inter ſe non conſentiunt. Nonnulli in neruis opticis cauſſam quærunt. Neruorum enim opticorum coniunctionem facere ſtatuunt, vt res vna, etiamſi duobus oculis videatur, non duplex, ſed vna videatur, abs qua ſi eſſet, ſingulas res duplices apparituras putant. Et quidem Antiqui quidam putarunt, neruos opticos ſeſe medios per χιασμὸν ſecare, & aduerſo oppoſiti lateris oculo vtrinque inſeri, dextrum ſiniſtro oculo, ſiniſtrum dextro. Verùm aliter ſeſe rem habere, Anatomia docet, quâ conſtat, dextrum neruum dextro oculo, ſiniſtrum ſiniſtro implantari; etſi in medio vniantur. Cuius coniunctionis quænam cauſſa ſit, alij aliter ſenſerunt, vt apud Galenum, 10. *de vſu partium*, & *lib. de oculis, cap.* 4. videre eſt. Galenus præcipuam huius rei cauſſam eſſe putat, ne res vna duobus oculis aſpecta gemina appareat. Verùm vix hæc præcipua huius rei cauſſa eſt. Potior illa ratio, quam Galenus tanquam ſecundariam affert, vt ſcilicet ſpiritus, qui à cerebro ad oculum vtrinque mittitur, vno oculo clauſo, aut aliâ occaſione requirente, ad vnum oculum totus tranſmittatur. Idque ex eo patet, quòd obſeruatum eſt quoſdam, neruos in toto ductu ſeparatos, & nullibi coniunctos habuiſſe, qui tamen eodem modo, vt alij, res omnes ſimplices, non duplices, viderunt, Cuius rei hiſtoriam habet Veſalius, *lib. 4. de fabr. corp. hum. cap.* 4. Deinde etſi in vno oculo nerui optici coniungantur, tamen paulo poſt iterum ſeparantur, & ſeparati oculis & cerebro inſeruntur. Præterea etſi duo ſint nerui ἀκουστικοὶ: tamen ſonus non duplex, ſed ſimplex auditur. Itaque non in neruis opticis cauſſa geminatæ viſionis quærenda eſt; ſed in axium conorum per oculorum humores tranſeuntium, in cauæ retinæ ſuperficie conſtitutione; quæ ſit vniformis, & in eodem, vel ſanè parallelo plano, fit vt retinæ tunicæ amborum oculorum ſimiliter & æqualiter pingantur ab imaginibus, ſpeciéſque vnius planè figuræ & magnitudinis in eodem & ſimili planè loco exiſtentes, vnam rem & obiectum notent. Si verò oculi ita diſtrahantur, nec eadem plana obſeruentur, nec parallela, ſed alter vel ſurſum, vel deorſum feratur, vel ad dextrum, vel ad ſiniſtrum latus moueatur, gemina ſtatim fit viſio: quia tum retiformes tunicæ à ſpeciebus diſſimiliter & inæqualiter pinguntur, ita vt imago in ſiniſtra oculi tunica retiformi, ad dextram vel ſiniſtram, ſuperiorem vel inferiorem, & intermediam aliquam plagam declinet; in dextra autem oculi alium locum obtineat. Huius rei documentum eſt, quòd, ſi quis digito oculum vnum ſurſum vel deorſum trudat, vt cum altero æqualem ſitum non habeat, res omnes geminæ apparent. De quo Lucretius:

Aut ſi fortè oculo manus vni ſubdita ſubter
Preſſit eum, quodam ſenſu fit, vti videantur
Omnia quæ tuimur, fieri tum bina tuendo,
Bina lucernarum florentia lumina flammis;
Bináque per totas ædes geminatá ſupellex.
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Quod confirmat etiam hiſtoria, quam recitat Iohan. Langius, *lib. 1. Epiſt.* 7. de quodam, qui in cultellum cadens oculum ab inferiore palpebra ad ſupercilium vſque ad medium diſſecuit, cui vulnere ſanato omnia gemina apparebant, quia pupilla oculi ad palpebram inferiorem agglutinati depreſſior alterâ ſtabat; ſed tandem oculis frequenti motu ab inferiore relaxato palpebra, à geminati viſus fallacia liberabatur.

Interdum & ebriis ac furioſis euenit, vt res duplices videant, de quo Virgilius 4. *Æneidos*:

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et Solem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas.

Qua de cauſſa verò ebriis & furioſis tale quid eueniat, non ita plenum eſt. A vaporibus equidem, qui ſpiritus animalibus permiſcentur, hoc fieri, certum. Sed quomodo vapores illi faciant, vt res eadem gemina videatur, obſcurum. Nobis probabile videtur, id facere, quatenus muſculos mouentes afficiunt. Hi enim à vaporibus irrigati, & à ſpiritibus animalibus vaporibus turbatis inæqualiter affecti, ſuo officio non ſatisfaciunt, oculóſque firmiter ad obiecta dirigere, & in illis conſeruare nequeunt; ſicut videmus horum nec manus nec pedes ſuo officio fungi. Non enim omnes ebrij, licèt caput habeant vaporibus refertiſſimum, duplicia obiecta vident; ſed illi ſolùm, qui cum ebrietatis gradum conſecuti ſunt, vt facultas locò motiua ſit labefactata, muſculique in actione ſua deficiant. Licet verò illa diſtorſio oculorum ad ſenſum non ita manifeſtè appareat: (aliquando tamen deprehendi, & ex oculis ebriis cognoſci poſſunt) tamen leuiſſima etiam, & ſenſu non perceptibilis declinatio à plano, cauſſa eſſe poteſt; vt imagines in diuerſis retinæ punctis appareant.

Res inuerſæ cur appareant.

Quod verò Medico illi res omnes inuerſæ apparuerunt, proculdubio ex cryſtallini ſitu mutato accidit, ob quem ſpecies inibi refractæ oppoſitam plagam in tunica retiformi occupauerunt.

Alieno colore tincta.

Alieno colore res apparet, cùm vel cornea tunica, vel humor aqueus alieno colore infectus eſt; quem dum tranſeunt ſpecies viſibiles, eundem colorem ſuſcipiunt.

Iridis circa oculorum cauſſæ.

Iris illa, quæ nonnunquam circa candelas conſpicitur, non eſt circa candelas, ſed in oculo; quippe quæ non omnibus apparet, ſed iis ſaltem, qui oculos habent debiliores, & ophthalmiâ laborant. Præterea accedendo imminuitur, & recedendo fit maior; cùm tamen contrarium fieri deberet, ſi eſſet circa candelam. Et quidem, qui hanc meam ſententiam reprehendit, ſed parum æquè. Neque enim vnquam negaui, quod cuiuis notum, & quod experientia teſtatur, aliquando circa lucernam iridem apparere; verùm non oculi vitio, vtpote quæ ab iis etiam, qui oculos ſanos habent, percipitur. Sed de hac iride quæſtio non eſt, ſed de illa, quæ non omnibus, ſed iis ſaltem, qui oculorum vitioſam conſtitutionem habent, apparet. Et talem iridem dari, experientia teſtatur. Ponatur enim lucerna in loco minimè vaporoſo, ſed aëre puro; tum ii qui ſunt oculis ſanis, nullam iridem deprehendent, ſed ii ſolùm qui ophthalmici ſunt, vel aliam oculi vitioſam conſtitutionem habent: quod certiſſimum argumentum eſt, iridem tum non in aëre, ſed in oculis lippientibus & ophthalmicis hærere. Accidit autem hæc Iris, quia radij lucernæ tranſeuntes humorem aqueum, qui non eſt purus, ſed ob fluxionem quaſi roſcidus, & guttulis multis conſperſus, ſeſe refringendo colores generant, qui omnes ad refractionum loca procurrentes, circulum circa candelam rotundum efficere videntur; quia rotunda eſt pupilla.

Et reliqua etiam ſimulachra, quæ viſioni offeruntur, ab humoris aquei vitio proueniunt, quando is vaporibus vel humoribus inquinatus eſt.

Platerus equidem vapores hoſce ad oculos poſſe penetrare negat, & neque per venas & arterias, neque per neruos opticos in ipſum oculum peruenire poſſe putat, quia venæ & arteriæ ſaltem per annatam oculi tunicam diſcurrant, & nullibi neque in corneam oculi tunicam, neque in oculi interiora perueniant; per neruos etiam ſpiritu animali plenos, vapores turbidi deferri minimè queant.

Verùm enim verò, etſi venæ & arteriæ ſenſibiliter ſaltem ad annatam oculi tunicam perueniat: tamen cùm & reliquæ omnes oculi partes nutriantur, neceſſe eſt; vt ex vaſis illis nutrimentum ſuum hauriant, etiamſi ſanguis non rubeus, ſed immutatus ad eas perueniat. Per venas itaque, per quas nutrimenta ad ſingulas oculi partes perueniunt, & per arterias, è quibus ſpiritum vitalem accipiunt, vapores etiam illi penetrare poſſunt, & in corpore viuente omnia ſunt ξύρροια καὶ ξύμπνοια; ac ſuffuſiones, quæ ex vitioſis humoribus in aqueo humore cumulatis generantur, teſtantur, tum humores, tum vapores alienos, ad interiora oculi penetrare poſſe.

Splendoris oculis obuerſãtis cauſſæ.

Splendores & lumen, quod interdum oculis obuerſari videtur, quod attinet, contingit hoc ante ſuffuſiones, & accidere putatur ex reflexu ſpirituum animalium. Spiritus enim animales lucidi ſunt, quod Galenus, *lib. 1. de cauſſ. ſympt. cap.* 6. & 7. *de decret. Hippocratis & Platonis*; exemplo quorundam animalium probat; quibus lucidi ſplendidíque noctu ſunt oculi.

Verùm non omnibus in tenebris oculi lucent, qui tamen perfectè vident; & ſplendor ille in tenebris non eſt à ſpiritibus, ſed à luce iridi in oculo implantata. Spiritus verò optici etſi puri & ſinceri ſunt: tamen actu lucidi non ſunt; & ſi actu lucidi eſſent, viſionem impedirent. Ideóque fit iſte ſplendor, quando ſpiritus in humore aqueo craſſo reddito & opaco repercutiuntur, & non tantùm cryſtallino & vitreo, ſed retinæ tunicæ offeruntur. Forſan tamen & illa lux quæ in vuea eſt tum concurrere poteſt.

Cùm ergo humor aqueus ſupra cryſtallinum condenſari incipit, ſpiritus animales repercutiuntur, & reflexi cryſtallino & vitreo offeruntur; vnde æger ſplendorem ſe videre exiſtimat. Quæ ipſa etiam cauſſa eſt, cur obcæcati ex ſuffuſione ſplendorem ac lumen ſeſe videre interdum exiſtiment. Ideóque plerumque ſplendores eiuſmodi futuræ cæcitatis, aut aliorum grauium capitis affectuum indicia ſunt; vt exemplis docet Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirabil. lib. 2. cap. 9.* Refert enim, fœminam quandam, cùm triennium pupillæ dilatatione laboraſſet, & ferè excæcata eſſet, ſubitò ſplendorem inſtar radiorum Solarium ſibi offerri putaſſe: & aliam quandam, quæ dolore capitis intenſiſſimo vexabatur, & pro eius curatione venam ſibi aperiri curabat, quendam in media capitis parte interna crepitum, ac ſi veſica diſrumperetur, perſenſiſſe, ex quo in leuem lipothymiam incidit, ac poſt non multos dies globulum igneum ſibi videre viſa eſt, qui poſtea in maximam flammam excreuit, ac deinceps morbis melancholicis & epilepticis ſymptomatibus vexata eſt. Ita Galenus, 7. *de placit. Hippocratis & Platonis, cap.* 4. de obſtructione neruorum verba faciens, ſcribit: *Noui ego quendam, qui cùm eodem malo affectus eſſet, narrabat nobis, ſe, priuſquàm in eam calamitatem incidiſſet, in ſomnis patefactis repentè palpebris magnam ante oculos lucem ſolitum videre.* Et Hippocrates, 5. *Epidem. Phœnicis affectio ex oculo talis quædam erat, plerumque veluti fulgur elucere putabat. Cùm autem non diu ipſum continuiſſet dolor, ad tempus dextrum inſtabat, & per totum caput, & collum intumeſcebat, & lib. 7. Epidem.* in hiſtoria Mneſeanacti refert: *Deambulanti ipſi in foro ſplendores præ oculis obuerſabantur, & Solem non valde videbat. Cùm autem parum diſceſſiſſet, extra ſenſum erat, & collum conuulſum eſt.*

Res perforatæ cur appareant.

Interdum res perforatæ & quaſi feneſtratæ apparent. Quò pertinet hiſtoria illius fœminæ, quam recenſet Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. lib. 2. cap. 9.* cui cùm globulus igneus ob oculos verſaretur, melancholicis ac epilepticis ſymptomatibus vexaretur, ſiniſtro tantùm oculo videbat, verùm non niſi dimidiata, & quaſi in medium diſſecta obiecta. Huius ſymptomatis cauſſam Galenus, 1. *de ſympt. cauſſ. cap. 2.* his verbis reddit: *Si in pupillæ centro exigua conſiſtat ſuffuſio, partibus quæ in circuitu ſunt puris manentibus, omnia iis qui ita laborant, veluti feneſtras habere videntur. Nam quod in medio non videtur, exciſum putatur.* Et omnino negandum non eſt, ob corpus opacum in oculo interiectum, aliquid de obiecti magnitudine & figura deperire; ſed quod opacum illud non in aqueo, vbi eſt locus ſuffuſionis, conſiſtat, vel ex eo patet, quòd ii, quorum pupilla albo corpore ex parte obducta eſt, nihilhominus obiecta integra, & propriâ figurâ vident. Ideóque credibilius, & fundamentis opticis magis conſentaneum eſt, corpus opacum, vt res perforatæ & feneſtratæ appareant, conſiſtere inter retinam & pupillam.

Imaginum & phantaſmatum oculis obuerſantium cauſſæ.

Res autem, quæ oculis obuerſari videntur, & Galeno, *lib. 1. ſymptom. cauſſ. cap. 2.* & 2. *de loc. affect.* εἴδωλα & phantaſmata nominantur, quod attinet, ſunt ferè duorum generum. Vel enim fixæ & immotæ ſunt; id quod accidit in ſuffuſionibus, aut vbi macula quædam in cornea eſt: vel variè moueri videntur, varióſque colores referunt; quod accidit ob humores & vapores humori aqueo permiſtos. Atque hi vel à cerebro communicantur, quando illud ſuccis abundat, aut craſſis pituitoſis, quod plerumque accidit, vnde vapores eiuſmodi ad oculos mittuntur; aut bilioſis aduſtis, vt in phreniticis, teſte Galen. 4. *de loc. affect. cap. 2.* vel à venis & arteriis totius corporis; id quod in febrium ardentium vigore accidit, fumis aduſtis per venas & arterias ſimul cum ſanguine & ſpiritibus ſurſum elatis, & inſtante quoque criſi per hæmorrhagiam narium: vel à ventriculo, è quo vapores ſurſum ad oculos feruntur; ſiue ex humoris bilioſi in ventriculum confluxu: vel ab vtero, aliarumque partium inferiorum aliquâ, effumante indidem humorum illuuie, vel à pulmone, vt in peripneumonia, teſte Galeno, 1. *aphor.* 23.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica quod attinet, ea proponere opus non eſt; cùm ex relatione ægri cognoſci poſſit, qualem viſus deprauationem patiatur. Ex qua verò cauſſa viſus deprauatio ortum habeat, ex iis quæ hactenus diximus, patet.

Imagines in ſpecie quod attinet, ex materia humori aqueo permiſtâ, varia oriuntur ſymptomata. Nam primò variæ apparent, quarum aliæ muſcas, aliæ catenulas, vel capillos, vel puncta nigra referunt; aliæ ſunt nigræ, aliæ citrinæ. Catenulæ quidem, quia impuritates illas aquei humoris ſibi non continuè cohærentes, ſed contiguè, radij à perpendicularibus remotiores, & obliquè incidentes, ac ſic debiliores, tranſmeare non poſſunt. Vnde loco punctorum lucidorum, quæ effingenda erant in retiformi tunica, imagines obſcuræ apparent.

Lucida etiam remotiora, vt Luna, candelæ, multiplicia videntur, quia debiles radios ad oculum ſpargunt, qui ob aquei diaphani inæqualitatem inæqualiter, & quaſi interruptè refringuntur; vnde vel imago multiplex, vel ampla confuſa, propter diſtractionem radiorum, qui in vertice coni coire debebant.

Res longinquæ videntur indiſtinctè, quia debiles radios ſpargunt, & propterea ob medij inæqualem pelluciditatem informibus refractionibus magis obnoxios, vnde nonniſi imago confuſa efformari poteſt: vel quia obiecta longè diſſita in humoribus craſſioribus magis refringuntur, quàm par erat; vnde conus breuior, qui vix attingit retiformem.

Prognoſtica.

Quid quoque de euentu cuiuſque viſus deprauationis ſperandum ſit, ex iiſdem ſimiliter manifeſtum eſt.

Imagines quod attinet, non ſolùm fit viſus deprauatio, ſed & debilitatio, vt res obſcurè, & præcipuè remotæ videantur; tandemque affectio hæc in ſuffuſionem degenerat, atque nunc citiùs, nunc tardiùs, nunc planè non. Humores imagines has exhibentes citiùs ſuffuſionem pariunt; tardiùs verò, vel non, vapores; & noui, qui annis viginti, imò triginta tales imagines ante oculos obuerſantes habuerunt, & tamen ſuffuſionem non paſſi, nec cæci facti ſunt, etſi remotiora & minora obiecta diſtinctè videre non potuerunt. Auicennas tria ſigna tradit, quibus diſcerni poſſit, quando imagines in ſuffuſiones abituræ ſint, quando non. Primò, ſi per ſex menſes durauerunt eæ imagines, nec viſus offenſus ſit, nec oculus conturbatus, metus ſuffuſionis non eſt: cùm, ſi materia in ſuffuſionem abitura ſit, id hoc temporis ſpatio præſtet. Secundum eſt, ſi imagines non ſint conſtantes, ſed modò abeant, modò redeant, & viſio tamen integra maneat. Tertium ſignum eſt, ſi imagines ſint ex craſſis vaporibus, & diu perdurent, neque tamen viſum aut oculum offendant. Quibus quartum addi poteſt, quòd ſcilicet quò imagines ſunt craſſiores & opaciores, eò maior ſuffuſionis metus eſt: ſi verò ſint ſubtiliores, & minùs opacæ, quales ſunt quæ capillos & catenulas referunt, eò minùs metuenda eſt ſuffuſio.

Curatio quoque pro varietate cauſſarum varia eſt, quæ etiam ex iis quæ hactenus de morbis oculorum dicta ſunt patet.

QVÆSTIO.

Cur Vapores & Humores intra oculum videantur.

Verùm hîc non ſine cauſſa quæritur, quî fiat, quòd vt Ariſtoteles, 2. *de anim. text.* 106. docet: cùm ſenſibilia ſupra ſenſum poſita non videantur, vapores & humores intra oculum exiſtentes videantur; appellatque Mercurialis hanc controuerſiam grauiſſimam, difficilem, magnam, & quæ diu torſerit multos Medicos. Et reuera multi Medici in ea ſoluenda valde ſe torſerunt. Verùm enimvero ſequens ſententia vero maximè ſimilis eſt. Medium viſionis eſt perſpicuum. Verùm illud duplex, externum, aër, aqua, & alia corpora tranſlucida; & internum, tunica cornea, & humor aqueus, quæ ea ipſa de cauſſa perſpicua, & coloris expertia eſſe debent. A qua naturali conſtitutione ſi recedat, & vel cornea maculam aliquam acquirat, vel humor aut vapor in humore aqueo colligatur; id quod medium eſſe debebat, eâ quidem parte, qua à naturali conſtitutione deſciſcit, & coloratum euadit, medium eſſe deſinit, & obiecti rationem ſuſcipit, & ipſum etiam coloratum, & non ampliùs perſpicuum viſui offertur. Quod autem res extra oculos impoſita non videtur, corpuſcula autem illa intra oculum hærentia videntur, cauſſa diuerſitatis hæc eſt. Res coloratæ non videntur ſine lumine, ac lumen actus quaſi colorum eſt, & res viſibiles lumine non illuſtratæ non videntur. Ideoque ſi res aliqua oculis imponatur, non illuſtratur ab externo lumine, neque color eius in actum deduci, & viſibilis actu fieri poteſt. Contrà verò corpuſcula in humore aqueo hærentia etſi intra oculum ſint, tamen à luce externa, modò pupilla pateat, ſatis illuſtrari poſſunt; quo ſi careant, nec ipſa videntur. Cuius rei documentum eſt, quòd ſi quis oculos claudat, vel manum oculis imponat, corpuſcula talia non videt.

Nonnullis equidem hæc ſententia non probatur, & meliorem ſubſtituere conantur, ſed hypotheſi tali præſuppoſita, quæ an admitti poſſit, dubito. Nimirum, contra mentem Ariſtotelis & aliorum Philoſophorum, ſenſibile etiam poſitum ſupra ſenſorium mouere ſenſum, ſeu coloratum ſupra oculum poſitum videri, & propterea medio ad viſionem non opus eſſe, aiunt, ſeu rei viſibilis illuminationem. Equidem concedo, res oculis propiùs admotas videri, etſi non diſtinctè, ideo quia obiecta nimis propinqua gignunt conum oblongum in oculo, cuius vertex non figitur in tunica retiformi, ſed illam tranſgreditur, vnde fit viſio confuſiſſima, quia retiformis tunica punctum concurſus radiorum viſibilium conum conſtituentium non recipit, ſed conum ſecat, & ſic confuſos & indigeſtos radios recipit.

Si tamen res oculo impoſita videri debet, licèt confuſè, neceſſe eſt vt à lateribus lumen affluat, quòd obiectum illuminet; ſi verò ita obiectum oculis imponatur, vt nullo lumine illuſtrari poſſit, nihil omnino videbitur, ſed meræ tenebræ oculo

obſeruabuntur. Ideóque cùm maneat hoc certum, ad viſionem neceſſarium eſſe, vt obiectum illuminetur, etiam procul dubio corpuſcula illa in aqueo humore, lumine, ſi videri debent, vt illuſtrentur, opus habent. Quòd ſi quis à lumine externo fieri non admittat, quòd corpuſculorum iſtorum ſuperficies externa ſaltem hoc modo illuminari poſſit; quæ verò introrſum ſpectant, non illuminentur: forſan à luce illa interna, licèt exiguâ vueæ tunicæ inhærente illuminari poſſunt; aut, cùm corpuſcula illa opaca & nigra ſint, colórque niger priuationis locum & proportionem habere videatur, vt docet Scaliger. *Exerc.* 325. *ſ.* 9. lumen requirere non videntur. Interim phantaſia ex his corporibus varia phantaſmata format, & putat modò muſcas, modò culices, modò alia oculis obuerſari. Ideóque talia corpuſcula opaca potiùs ſentiuntur per ſpecies alienas externorum viſibilium, quæ dum ab oculo recipiuntur, ſecundum naturam, id eſt, magnitudinem, figuram, & numerum corporis opaci in oculo hærentis modificantur.

Verùm hiſce hanc de læſa viſione doctrinam concludo, quam maximis difficultatibus inuolutam eſſe fateor; cùm nec Antiquis, Optica principia plerumque parùm attendentibus, omnia ſatis enodata, nec etiam à Recentioribus diuerſa ſæpe principia ſecutis omnia ſatis diſcuſſa. Infinitus ſapientiæ diuinæ theſaurus in vna oculi fabrica latet, quam admirari facilius eſt, quàm inueſtigare & explicare.

CAPVT XLVI.

De Excrementorum ab Oculis vitiis.

CVm autem, vt commoda fiat viſio, oculus etiam motum obtineat: in læſo oculi motu ſymptomata accidere poſſunt, Conuulſio & Paralyſis. Verùm de iis jam ſuprà dictum. Reſtant tandem ſymptomata, quæ in Excretis ab oculis accidunt. Secundùm naturam quidem in animi affectibus lachrymæ ex oculis effluere ſolent: verùm præter naturam & alia ex oculis interdum excernuntur, vt λήμη, humores lachrymarum inſtar, quorum fluxus Epiphora nominatur, lachrymæ ſanguineæ. Quandoque etiam vermes ex oculis erupiſſe obſeruatum eſt; de quibus iam ordine dicemus.

De Lemis, ſeu Oculorum ſordibus.

Oculorum ſordes. Interdum copioſæ ſordes, præſertim nocturno tempore, ex oculis excernuntur, quæ palpebris adhærent, eáſque quaſi conglutinant; quod vitium Græcis λήμη, ſeu lema, appellatur. Originem habet hoc malum ex humorum ad oculos, præcipuè palpebras, confluxu, ſed qui iam coctionem ſuſcipiunt & incraſſantur. Et familiare hoc ophthalmiæ malum eſt, ideóque eandem generationem & curationem habet, quam ophthalmia. Corpus uniuerſum euacuandum, affluxus humorum ab oculis auertendus, ſordéſque ipſæ abſtergendæ ſunt, & topica conuenientia oculis applicanda.

Vt ℞. *Flor. ſambuci, verbaſci, verbenæ, euphragiæ*, an. M. i. Fiat Sacculus, qui aquâ roſarum madidus oculis imponatur.

Vel ℞. *Euphrag. rutæ, pentaphylli, verbenæ, chelidoniæ*, an. M. iii. Affunde aquæ verbaſci, q. ſ. deſtillentur. Aqua mane & veſperi oculis inſtilletur.

De Epiphora.

Epiphora. Quanquam ἐπιφορᾶς vocabulum in genere, humoris in quamcunque partem influentis impetum ſignificet, quo ſenſu Epiphoras vteri & ventris dixit Plinius: tamen de oculorum potiſſimùm fluxione vox hæc à Medicis vſurpatur; & Græcis vel Epiphora, vel cum adiectione, ἐπιφορὰ ῥευμάτων nominatur, qui vulgò affluxus lachrymalis, & oculi deſtillatio, Celſo pituitæ curſus, Plinio illachrymationes, Auicennæ lachrymæ. Intelliguntur autem lachrymæ non illæ naturales, quæ mœſtitiam atque iram quoque comitantur, in pueris in primis & mulieribus, de quibus videatur Iul. Caſſerius Placentinus, *tractat. de lachrymis*, ſed inuoluntariæ, quæ non ab animi affectu aliquo, ſed à cauſſa morbifica proficiſcuntur.

Epiphora quid. Eſt igitur Epiphora tenuis humoris impetus lachrymarum ſpecie præter naturam in oculos factus, & humoris quidem aliàs frigidi aquoſi, aliàs calidi, acris, & ſalſi, è cerebro in annatam, & ad angulos potiſſimùm, delati. Comitatur hanc affectionem nonnunquam ſola moleſtia ex perpetua illa deſtillatione, aliquando dolor, morſus, ardor, rubor ex materiæ acrimonia, interdum & viſus hebetudo, præcipuè cùm origo mali eſt ab internis oculi partibus; aliquando denique vlcuſculum ex palpebrarum aſperitate & duritie, aut ex carunculæ in angulo lachrymali corroſione.

Suntque inuoluntariæ iſtæ lachrymæ aliæ natiuæ, ex imbecillitate à parentibus contractâ, ſiquidem malum hoc quoque hæreditarium eſt; aliæ aduentitiæ. Et hæ ſpecies vel cauſſas externas, item morbos nonnullos, vt febres acutas, lethargum, & extremam virium imbecillitatem in morituris; vel cauſſas internas ſequitur, imbecillitatem ſcilicet retentricis & alteratricis cerebri.

Fluxionis illius ad oculum origo eſt, vel (quod ſæpiſſime accidit) à ſyncipite & ſummo vertice inter cutem & cranium, vnde materiam per pericranium in angulos & annatam deſtillat; vel à toto, aut parte aliqua corporis, quando materia ſeroſa, quæ vehiculum eſt ſanguinis, cum ſanguine ad extremitates venularum oculi penetrauit, vbi ob partium imbecillitatem foràs effluit.

Cauſſa itaque proxima Epiphoræ eſt humor excrementitius, tenuis ac ſeroſus, præter naturam ad angulos oculorum fluens, qui, vt diximus, aliàs frigidus & aquoſus, eſt, ſine dolore, ardore, rubore, aliàs calidus, acris, vel ſalſus, cum dolore aut rubore moleſtus, vnde palpebrarum exulceratio ſequi ſolet. *Cauſſa.*

Remotæ cauſſæ ſunt partis affectæ, quæ oculus eſt, imbecillitas, robúrque mittentium. Imbecillitas illa vel ab intemperie oculi eſt frigida & humida; vel à mala compoſitione, ſi oculi ſubſtantia ſit rarior; vel à morbo in numero, ſi caro lachrymalis ſit abſumpta, quæ veluti operculum glanduloſum addita eſt angulo maiori, vt ſeroſam è venis capitis fluxionem objectu ſuo deriuet ad nares, in quas & ſanies interdum per communem oculorum ad nares meatum ex fiſtulis lachrymalibus exprimitur. Secundò ſeroſi excrementi copia, ſiue in toto, ſiue in cerebro; & quidem vel geniti in cerebro, ob vitioſam nutrimenti tranſmutationem, vel aliunde per vaſa eò tranſmiſſi. Defertur à cerebro ad oculos, quia cerebrum aut non detinet illud, vel expellit, irritatum illius copiâ aut qualitate; ſicuti in catarrho etiam fieri conſueuit.

Differentiæ.

Differentia Epiphoræ eſt, quod in alia materia ſeroſa ſimplex & ſincera eſt; in alia cum pituita & exigua bile mixta. Præterea materia in alia epiphora per vaſa extra cranium affluit; in alia per vaſa intra cranium. In alia item anguli oculi affliguntur; in alia etiam tunica annata, vel totus oculus.

Quod denique alia Epiphora à cauſſis externis ortum habeat; alia ab internis, ex præcedentibus notum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Epiphoræ per ſe manifeſta ſunt. Et cùm à cauſſis fit externis, æger de his docebit. Defectus quoque carunculæ lachrymalis intuentium oculis patet, ſiue illa ablata ſit corroſione, ſiue inciſione.

Quoad cauſſas internas, ſi punctio, roſio, ardor, & rubor affuerit, acrimoniæ aut ſalſedinis cuiuſdam particeps eſt materia. Per venas denique externas, quæ à pericranio ſunt, materia affluit, ſi partes circa frontem & tempora tument, & dolent, & caput quaſi reuinctum videtur. Per internas intra cranium, quando interni dolores ſentiuntur, ſternutationes frequentes accidunt.

Prognoſtica.

1. Infantes, qui lachrymantes habent oculos ex ſuperflua cerebri humiditate, ij progreſſu ætatis ſolâ bonâ diætâ ſanantur; niſi malum ipſis ſit natiuum. Antiqua verò epiphora, & quæ ſenibus accidit, difficulter curatur. Imò frequenter in fiſtulam lachrymalem degenerat.

2. Lachrymæ propter ablatam inciſione aut eroſione carunculam in angulo prouenientes, ferè ſunt incurabiles, teſte Auicenna; cùm frenum quaſi illarum ſit ſublatum. Quæ tamen à corroſione facta eſt, curatu eſt facilior. A corroſione enim potiùs pars carnoſa abſumitur, quàm ſpermatica & neruoſa, vnde regenerari poteſt: ab inciſione verò tam carnoſa, quàm ſpermatica, quæ regenerari non poteſt, abſumitur; vt etiam ſuprà dictum.

3. Lachrymæ à vaſis intra cranium deriuatæ difficiliùs etiam curantur.

4. *Qui in febribus, aut aliis morbis voluntariè illachrymant, abſurdum non eſt. Qui verò citra & præter voluntatem, abſurdius*, teſte Hippocrate, *in* 4. *aphor.* 52. quoniam ſumma retentricis cerebri indicatur imbecillitas.

5. *Quibus in febribus acutis, atque adeò ardentibus inuoluntariè erumpunt lachrymæ; his (ſiquidem reliqua non ſunt exitialia) ſanguinis è naribus effluxio expectari poteſt. Qui verò malè habent, iis mortem ſignificant*, 1. *epidem.* 2. *aphor.* 80.

Indicationes.

Indicatio curatiua eſt, fluxionis cauſſam abſcindere, ſiue illa conſiſtat in cerebro, ſiue aliunde eò, & in oculos immittatur; deindè quod influxit diſcutere; ac denique partem affectam, ipſúmque caput roborare.

Curatio.

Si fluxio augetur, & dolor accedat, Galenus venam ſecat, 4. *de compoſ. medic. ſec. loc. cap.* 8. vt inflammatio prohibeatur. In primis autem in curatione attendẽdum eſt, vtrùm origo mali ſit à toto, an à capite. Primùm enim ſi ſit à toto, atque humor ipſe calidus ſit & acris, ille conuenienter expurgetur, & à capite reuellatur, ac ab oculis deriuetur modis ſuprà propoſitis. Poſtea caput roboretur cephalicis cerebrum exſiccantibus. Applicentur etiam topica adſtringentia, ne venæ laxiores materiam recipiant, cuiuſmodi ſunt roſæ, myrtilli, ſuccus plantaginis, balauſtia, hypociſtis, acacia, thus, maſtiche, bolus Armenus, ſanguis draconis, quæ cum albumine oui excepta addito pauco aceto fronti & temporibus accommodantur.

Vt ℞. *Acaciæ, ſanguinis draconis*, an. Vnc. ſem. *boli Armeni præpar.* Drach. iii. *maſtich.* Drach. iii. *album. oui* num. i. *aq. plantag.* q. ſ.

Miſc. & linteo inductum fronti temporibuſque admoueatur, & quoties exſiccatum fuerit, renouetur.

Vel ℞. *Puluis thuris* Drach. iii. *tacamahaca* Drach.i. ſem. *lapidis hamatita* Drach. ii. *balauſtior. flor. roſar.* an. Drach.i. ſem. *album.oui,* num.i. *aq.roſar.*q.ſ.

Vel ℞. *Maſtich.* Drach. ii. *gummmi anima, tacamach.* an. Drach.i.ſem. *iuniperi,* Drach.i. Cum pauca terebinthina & cera, fiat ſ.a. Ceratum.

Quando materia ruit per vaſa interna, nonnulli cauterium poſt aures commendant. Vtilia quoque ſunt veſicatoria. Ipſi quoque oculo conuenit pannus lineus albumine oui, vel aquâ roſarum irrigatus.

In frigido humore, poſt eius præparationem & euacuationem, prodeſt lana infuſa in vino adſtringente, & iuxta oculos appoſita.

Aut ℞. *Gallarum immaturarum, nucum expreſſi, ſanguin. dracon.* an. Drach.i. *croci* Scrup.i.

Excepta ſufficiente quantitate tragacanth. panno lineo proximè ſuper oculos applicentur. Ad oculos ipſos probatur tutia, infuſa in decocto meliloti, vel in vino craſſo; deinde in aqua maioranæ, fœniculi, & euphragiæ, addita myrrha, croco, & aliis. Imprimis commendatur aqua virgæ aureæ, in qua thus ignitum ſit extinctum.

Aut ℞. *Thuris, maſtiches,* an. Scrup. i. *myrrha, aloës ſicca* an. Drach. ſem. *tutia prapar.* Drach. i. *ſarcocolla nutrita,* Drach. ſem.

Subtiliſſimè trita excipiantur oui albumine, aut ſucco cydoniorum. Tempore vſus diſſoluantur cum aqua fœniculi aut euphragiæ, & manè atque veſperi aliquid in oculum inſtilletur.

Ac ſummatim in quacunque epiphora, tam calida, quàm frigida, conueniunt adſtringentia, præſertim in principio: poſtea ſiccantia, quæ materiam abſumunt, ſed citra morſum; & vbi materia calida atque acris eſt, etiam refrigerantia.

Si malum à capite ortum habeat, cerebro imbecillo vel generante in ſe materiam, vel à toto ſuſcipiente, primò, quod genitum eſt, auferatur, euacuando per nares & palatum; deinde prohibeatur, ne quid ampliùs gignatur, corrigendo capitis intemperiem, legitimamque diætam præcipiendo. Tandem oculus roboretur leniter adſtringentibus, de quibus hactenus dictum eſt.

Lachryma Sanguinea.

Lachrima Sanguinea.

Præter naturam etiam eſt, ſi ſanguis lachrymarum inſtar ex oculis excernatur; id quod fœminis quibuſdam accidit, quibus menſes ſubſiſtentes per oculorum angulos effluxerunt: cuius rei hiſtorias aliquot ex Braſſauola, Dodonæo, Mercato, Salomone Alberto collegit Schenckius, *lib.* 4. *obſeru.* 257.

Curantur tales, venæ in talo ſectione, & aliis menſes promouentibus remediis adhibitis.

Fit etiam aliquando ſanguinis ab oculis eruptio, vt Aëtius *tetrab.2. ſerm.3. cap.63.* docet pueris ob aſſiduos eiulatus, apertis circa palpebras vaſis. Qui curandi ſunt poſcæ frigidæ, aut aquæ frigidæ perfuſione, tum ſuper angulos, tum ſuper caput factâ, infundendo etiam albumen oui per ſe, & cum aliquo collyrio ad tenues fluxiones conueniente. Vtendum etiam internarum partium deligatione, & cibo craſſefaciente.

Rarius eſt, quod Foreſtus, *lib.* 11. *obſeru.* 13. annotauit, de fœmina quadam octuagenaria, cui per tres ferè ſeptimanas ſanguis ex oculis lachrymarum inſtar copioſè emanauit. Quæ cùm icterica eſſet, proculdubio à bile vaſa eo loci aperta fuerunt: quæ quomodo curata ſit, videatur apud Foreſtum, *loco allegato.* Sicut & illud rarum, quòd puella vndecimeſtris lachrymas ſanguineas fudit; vt refert Philipp. Hëchſtetterus, *obſeru. Med. dec.1. caſ.1.*

Obſeruatio Zacuti Luſitani.

[Zacutus Luſitanus *de Prax. medic. admirand. lib.* 1. *obſeru.* 54. refert, iuuenem quendam ſingulis menſibus vertigine graui corripi ſolitum fuiſſe, & quaſi fulmine ictum clauſis oculis in lecto pronum iacuiſſe, fatuum, torpidum, & veluti ſtupidum. Huic tandem poſt validam corporis rotationem, ſenſim ſanguinem merum per oculorum angulos, riuuli inſtar, emanaſſe, quatuor aut quinque vnc. quantitate, placidè, ſine dolore, pruritu, ardore, aut oculorum rubedine vlla; poſt cuius excretionem, ſedatâ in totum vertigine, & lenitis ſymptomatibus, quæ bidui ſpatio aliàs durabant, eum rectè vixiſſe. Medici quidam laborarunt, vt ſanguinis hunc curſum ad ſuperiora impedirent, adhibitis venæ ſectione, alterantibus, euacuatione bilioſi humoris, fonticulis in brachiis & cruribus excitatis; ſed omnibus fruſtra. Natura enim ſingulis menſibus per oculorum angulos ſanguinem euacuauit, & ita hominem à morbis immunem multis annis præſtitit. Ita natura, ſemel inuentâ viâ, per quam cum commodo ægri vitioſos humores euacuare poteſt, ab ea non facilè auerti ſe patitur.]

Vermis ex angulo oculi erumpens.

Vermem puellæ trimæ, aliàs rectè valenti, longitudinis ſemipalmaris, coloris albi, craſſitudinis tineæ, viuum, nullâ noxâ à puella perceptâ, aut foramine vllo euidente relicto, ex interno ſeu maiore oculi angulo extractum fuiſſe, refert Amatus Luſitanus, *Centur.7. curat.63.*

LIBRI PRIMI
PARTIS III.
SECTIO TERTIA.
De Aurium morbis & Symptomatibus.

CAPUT I.
De Intemperie Aurium.

AB oculorum morbis & ſymptomatibus ad aurium affectus rectà accedimus, *quarum vſum*, vt Celſus loquitur, *proximum à luminibus Natura nobis dedit.* Atque vt viſus per ſe confert ad eruditionem & ſapientiam; quoniam res plurimas offert, quibus mens intus inſtruitur: ita auditus per accidens ad φρόνησιν conducit. Nam ſermo docentis, quem auribus haurimus, per ſe ſcientiam affert; quemadmodũ hac de re docet Ariſtoteles, *lib. de ſenſ. & ſenſ. c.1.*

Quæ autem aurium ſit conſtitutio, & ex quibus partibus componantur, ex Anatomicis petendum, & præcipuè è Iul. Caſſerio Placentino. Morbi autem, quibus aures infeſtantur, ſunt intemperies ſimplex, & cum materia, inflammatio, vlcus, obſtructio, ruptura tympani, vulnera.

Intemperies aurium. Frigida.

Primò enim interdum aures, & præcipuè earum membranæ ac nerui, intemperie ſine materia frigida à ventris & aëre frigido afficiuntur, quæ grauem dolorem excitare poteſt, vt experientia ſæpe teſtata eſt.

Calida.

An verò ſimiliter ex intemperie nuda calida à cauſſa externa aures affici poſſint, controuerſum eſt. Græci quidem cauſſæ huius mentionem non faciunt: Arabes tamen omnes inter cauſſas externas aëris caliditatem recenſent. Verùm frigida equidem neruis inimica ſunt, non verò item calida; & calor externus vix calidior eſſe poteſt cerebro, & cæteris partibus internis, & ita calor per ſe vix intemperiem, quæ inſignis alicuius læſionis cauſſa eſſe poſſit, inducere poteſt; per accidens verò id facilè præſtare poteſt: nimirum humorum ad aures confluxum concitando. Quo ſenſu & Hippoc. 3. *aph.* 21. inter æſtiuos morbos aurium dolorem refert.

Frigida & humida.

Frequentiùs verò patiuntur aures intemperiem frigidam & humidam, ſeu quæ cùm pituita ſit coniuncta. Deinde etiam intemperiem calidam cum bile. Et quidem materia vel in ipſa aure colligitur, ob coctricis, retentricis, vel expultricis imbecillitatem, meatuum anguſtiam, craſſitudinem excernendorum. Aliunde verò ad aures confluit, vel à calore aut dolore attracta, vel aliunde tranſmiſſa. Solet autem materia ad aures tranſmitti nunc à toto: quod in criſibus febrium fieri ſæpe ſolet: nunc aliqua parte; in primis verò à cerebro, quod, vt vicinum, excrementa ſua facilè auribus communicare poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Si intemperies ſit nuda, nulla grauitas, nulla tenſio, nullus tumor percipitur; quæ ſi adſit, intemperies eſt cum materia: quo caſu & auditus magis impeditur. Et ſi intemperies ſit frigida, æger in aëre & vento frigido, aut niue verſatus eſt; quod fit nonnunquam in longis peregrinationibus tempore hyberno: dolorque eſt citra ardorem, calidiſque lenitur. Si verò tale nihil præceſſerit, quod nudam intemperiem inducere potuerit, & caput ſit grauius, proculdubio quædam materia adeſt ſcil. aut ſpiritus flatulentus; quod cognoſcitur ex dolore vehementi ſine pondere & grauitate, & tinnitu ac ſtrepitu manifeſto, & quòd dolor non eſt continuus, ſed per interualla quædam vel intermittit, vel nonnihil imminuitur, aut humor frigidus craſſus, & tum ſigna frigiditatis adſunt: aut humor billioſus, & tum ſigna caloris adſunt.

Curatio.

Si intemperies ſit frigida, calefacientia, vaporis, fumi, liquoris, vel alia forma vſurpanda. Et propterea calida vel inſtillanda, vel per infundibulum vapor decoctorum excipiendus, vel per ſpongiam, lanam aut linteum extra applicanda. Fiat nimirum euaporatio decocti rutæ, origani, chamæmeli, abſinthij: vel decocto lana vel ſpongia imbuatur, & auri applicetur. Vel inſtilletur oleum rutaceum, de caſtoreo, amygdalarum amararum, nardinum, irinum, maioranæ. Vtilis eſt & ſuccus ceparum cum liquore aliquo conueniente mixtus. Oleum item è ſemine cannabis, & vitellis ouorum. Ante omnia verò commendat Scribonius Piſſelæum, ſeu florem picis, quas vires etiam habent olea deſtillat, terebinth. ceræ, rutæ, iuniperi, & ſimilia. Si vehementior ſit frigiditas, aliquid euphorbij admiſcere licet.

Si ab intemperie calida affluxus aliquis humorum metuatur, inſtillentur auri (ſed tepide omnia) lac muliebre, & ſuccus refrigerantium herbarum, lactucæ, ſolan. album. oui, oleum roſac. violac. de cucurbit. ſalic. Si ſpiritus flatulentus adſit, cùm flatus præſupponat materiam, è quâ attollitur, primò materia illa, ſiue frigida, ſiue calida ſit, expurganda; deinde topica, quæ flatum illum diſcutiunt, vſurpanda.

Vel

Vel ℞. *Milij, furfuris ſalis* an.M.i. *ſem.aniſi, fœnic. baccar. lauri*, an.Dr.iii. Calefiant in ſartagine, & ſacculo incluſa calidè auri applicentur, vel vino forti priùs aſpergantur.

Vel fiat euaporatio ex ruta, betonica, maiorana, aneth. flor. chamæmel.melilot. ſem.cumini, carui, caſtoreo.

Vel ℞. *Cepam.* & impone *ol.chamæmel. rutac.* an.ʒ.ii. *pulu. ſem.cumini,aniſi,piper.*an.℈.i.Imponatùr cepa cineribus calidis, vel ad ignem, donec oleum abſumatur. Poſtea contundatur, & ſuccus exprimatur, qui auribus inſtilletur. Et cùm plerumque, vbi ſpiritus flatuoſi adſunt, ſimul humor craſſus & viſcidus eſſe ſoleat, qui aurium meatus obſtruit, ne flatibus exitus pateat, incidentibus, attenuantibus, & aperientibus vtendum, qualia modò ſunt propoſita.

Si verò ab humore aliquo ſit intemperies, purgandum eſt cerebrum,ne plus materiæ affluat; poſtea topica medicamenta adhibenda. Et quidem ſi à materia frigida ſit intemperies, humor præparetur, & euacuetur iis medicamentis, quæ ſuprà, *part.1.cap.10.* ſunt propoſita.

Purgationes autem per interualla repetantur. Corpore toto euacuato, caput euacuetur apophlegmatiſmis; gargariſmis, errhinis. Itemque calefacientia & ſiccantia medicamenta vſurpentur, interna & externa, quæ ſuprà ſunt propoſita.

Vel lauetur caput lixiuio ex cineribus ſarmentorum vitis, & ligno Guaiaco, in quo maioran.beton.ſerpill.ſtœchas Arab.fol. lauri, ſena, agaricum cocta ſint. Nec veſicatoria omittenda, primò collo, deinde poſt aures apponenda, & diu aperta ſeruanda; imò ſi malum ſit pertinacius,ſetaceum adhibendum eſt.

Tandem Topica, ſeu quæ in aurem inſtillanda ſunt, vſurpanda; & primò quidem à mitioribus incipiendum; hinc ad fortiora progrediendum.

Talia ſunt oleum amygdal. amar. iuniperi de caſtoreo, quibus admiſcere licet ſpir.vini, ſuccum rutæ, abſinth. cyclaminis, ol. nucl. Perſicor. ceraſor. fœniculi, caryophyll. cinnamomi, moſchum, vrinam arietis vel capræ, tauri,anguis ſenectam pulueriſatam, & cum aceto miſtam.

Laudatur & tabula cupreſſi calida, quantum fieri poteſt, auri applicata.

Vtiles ſunt quoque euaporationes ex decocto chamæmel. origani hyſſopi, maioranæ, fol. lauri, cyclaminis. fol. & baccarum lauri, ſem. cumini. Sed fiat decoctum potiùs in vino,quam in aqua; cùm aqua nimis humectet.

Vt ℞. *Fol.lauri, beton.maioran. ſerpilli,origani, calaminthæ, ſtœchad. Arab.* an.M j. *cepam contuſam* num.i Coque in vino Rhenano: vapor tepidus in aurem per infundibulum immittatur. Vide etiam *Inſtit.lib.5. part.3.ſect 3.cap.32.*

Vel ℞. *Ol. amygdal. amar. caſtor.* an. ʒ. ii. *ſucci ceparum* Drach.ſem. M. & guttæ ii. vel iii. manè & veſperi auribus inſtilletur

Vel ℞. *Ol. amygd.dulc.*℥.iv. *aq.vitæ* ℥.iii. *fol. lauri minut. inciſor* num.vi. Bullant in vaſe duplici, & exprimantur.

Vel ℞. *Colocinth. hellebor. albi, aloës* an ℥. i. Miſta terantur in calido aceto, & poſtea exſiccentur. De hoc aliquid cum penicillo melli intincto auri immittatur, & per 3. aut 5. horas ibi relinquatur, vt pituita ſenſim inde extrahatur.

Crato plurimum commendat aquam cardui benedicti. Folia cardui benedicti ſicca aſpergit ſpir. vini, & poſtea affundit aquam cardui benedicti, & vitreo vaſe per arenam deſtillat. Efficacior eſt ſpiritus cardui benedicti.

Commendatur & hoc.

℞. *Formicas cum ouis*, affunde vinum: iiſdem adde, *rad.raphani ruſticani contuſas*, & *baccas lauri contuſas.* Coquantur. In liquorem iſtum goſſypium intingatur, & auribus immittatur.

Alij olei ſinapi quotidie gutt.j. inſtillant, Efficax eſt & Balſamum Orientale.

Vel ℞. *Spir. vini* ℥. iv. *rad. cyclam.* ℥ ß. *nucleor. Perſicor. amygdalar.amar.* an. num.v. Stent in infuſione per dies 3.deinde fortiter exprimantur. Succi guttæ ii. manè & veſperi auri inſtillentur, & goſſypio, cui gran. i. vel iii. moſchi incluſa ſunt, auris obſtruatur.

Vel ℞. *Silices fluuiatiles paruos & ignitos*, inſperge vrina, & vapor aure excipiatur.

Vel ℞. *Vermiculos intra cortices ligni querni natos*, n. xx. Bulliant in olei comm.℥.ii.ß.Deinde excauetur *radix cyclaminis*, & cauitas impleatur *oleo iſtorum vermiculorum, rutac. caſtor.* an.ſ.q. *pulu. pyrethr.caſtor.* an. ℈. ß. Radix hoc modo repleta aſſetur ſub cineribus, aſſa contundatur, & ſuccus exprimatur, qui quotidie auribus inſtilletur.

Vel ℞. *Fol. lauri, origani, hyſſ pi, calaminth.* an. M. ß. *ariſtoloch. hederæ terreſtris, marrub. hellebor. nigri*, an. ʒ.ii. Coqu. in vino, contundantur. Contuſis adde *fell. tauri, capræ, pingued. anſer.* an. ʒ.ii. *euphorb. galbani aceto diſſ lut.* an. ʒ.i. *myrrhæ. aloës*, an.ʒ. ß. *piperis, nitri pulueriſati*, an. gr.v. *ſucci cepæ* Drach.i. *farinæ tritici* ℥.i.ß. *ol. nuc. moſch. expreſſ. irini*, q.ſ. ad impingu ndum.

F. Emplaſtrum, cuius particula linteo excepto auri inſeratur, de reliquo fiat Emplaſtrum, quod auri applicetur. Galenus inter *εὐπόριστα lib.3. cap.3.* habet fel leporis cum mellis portione mixtum,quod & in cepæ tunica ſeu cortice liquefactum auri immittit.

Quidam tanquam ſingulare remedium commendant oleum murinum, quod fit è muribus recens natis dum adhuc ſine pilis ſunt, in oleo maceratis. Alij aquam ex illis deſtillant,& in aurem immittunt. Efficax eſt & oleum deſtillatum è ligno Guaiaci.

CAPVT II.

De Aurium Inflammatione.

NOn infrequens aurium malum eſt inflammatio,quæ & ipſa ad intemperiem cum materia pertinet. Quanquam enim auris fabrica præcipuè oſſibus conſtet:tamen membranas etiam habet, in quas exiles venæ immittuntur,per quas ſanguis tenuis & bilioſus è venulis membranatum cerebri & vicinarum partium in aurem illapſus inflammationem parit. Quæ autem cauſæ affluxus ſint, ex iis, quæ in genere de inflammatione dicentur, & antea de oculi & aliarum partium inflammationibus dicta ſunt, patet.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur auris Inflammatio ex dolore continuo pulſatili vehementiſſimo cum caliditate & rubore,& ad malas & tempora vſque ſeſe extendente, cum febre, interdum & cum delirio,moribus conuulſiuis, ſyncope, & extremorum frigiditate. Et prout inflammatio magis tendit ad interiora, eò pulſatio maior percipitur; quoniam arteriæ maiores comprimuntur. Dolor quoque eſt vehementior, ob vicinitatem cerebri, & febris intenſior. *Aurium In-flammatio.*

Prognoſtica.

1. Inflammatio aurium malum periculoſum eſt; cùm delirium producere, & hominem in vitæ diſcrimen conijcere poſſit. Hippocrates, 3. *Progn. aphor.* 13. Solet enim cerebrum in conſenſum trahi; vel etiam fluxio, quæ inflammationis cauſſa erat,ad cerebrum conuerti,vnde ægri nonnunquam ſubito,tanquam attoniti, moriuntur. Galenus, *comm. in allegatum locum*, & Trallianus,*lib.3.cap.2.*Ideóque, monente Celſo,*lib.6. cap.7.* mox *inter initia ſuccurrendum eſt,ne maiori periculo locus ſit.*

2. Et quidem iuuenes in aurium inflammationibus magis periclitantur,qui ſeptimo die, aut citiùs moriuntur, antequam ſuppuratio accidat, ob bilioſi humoris in iis abundantiam, & quod febribus acutis magis ſint obnoxij. Qui autem ſeptimum diem ſuperant, euadunt, materiâ in pus conuerſâ; in primis ſi pus bonum effluxerit,& deinde æger melius habeat.

3. Senes autem in aurium inflammationibus minùs periclitantur. Quanquam enim Galenus, *7. aph.* 42. doceat, omnia mala peiora fieri propter ætatis imbecillitatem, & *Prognoſt.* 69. ex nullo morbo ſenes magis quàm natu minores, conualeſcere,nedum poſſe citiùs humorem ſuppurare:tamen hic aliquot cauſſæ concurrunt, cur ſenes minùs periclitentur, quàm pueri. Primò enim humores in ſenibus ſunt frigidiores, & propterea inflammationes, quæ in iis generantur, non ſunt exquiſitæ, nec tantum dolorem excitant. Deinde pueri ob ſenſus acrimoniam minùs dolorem ſuſtinere poſſunt: ſenes verò habent ſenſus hebetiores, & propterea dolores non ita ſentiunt. Atque inde accidit, vt inflammationes aurium in pueris rarò ad ſuppurationem veniant,ſed pueri ferè moriantur ob doloris vehementiam, antequam ad ſuppurationem venerit inflammatio.

4. Si inflammatio aurium in partibus interioribus hæreat, cum magno periculo coniuncta eſt; cùm neruus ἀκουστικὸς ſit affectus: vel ſi ſanetur,difficultatem auditus relinquit.

5. Abſceſſus aurium,qui criſis modo obtingat,ſi accidat ante coctionem, & die non critico,& cum aliis ſignis malis, periculoſior eſt,& contrà.

Indicatio & Curatio.

Generalis inflammationes curandi ratio & hic rectè applicanda eſt. Primò ergo reuellentia vſurpanda: inter quæ valdè vtilis eſt venæ ſectio & quidem venæ cephalicæ; quæ etiam inflammatio maior ſit, repetenda. Aliis quoque modis ſanguis ad aures fluens reuellendus,cucurbitulis, frictionibus.Humores etiam bilioſi, ſi admixti ſunt, expurgandi.

Repellentia hîc, niſi ingens ſit dolor, vix adhibenda ſunt, ne materia intrò conuerſa cerebrum & membranas eius inuadat; niſi forſan pauca ſit humoris quantitas, è qua nullum cerebri malum vereri oportet. Et ſint potiùs, quæ adhibentur, ſaltem mitigantia dolorem,& refrigerantia,quàm adſtringentia;qualia ſunt, lac muliebre, ſuccus auriculæ muris, ſuccus cucurbitæ, cum modico aceti,mucilago ſem. pſyllij, cydonior.aquâ roſar. extracta.

Vbi tamen repulſione opus, tale, vel ſimile inſtilletur:

℞. *Ol. roſar.vel violar.*ʒ.iij.*aceti roſacei* ʒ.vi.*nitri præp.*℈.j. Miſce,

Potiùs reuulſionibus præmiſſis adhibeantur ea, quæ materiam concoquere, & ſimul dolorem lenire poſſunt.

Vt ℞. *Lenticul.paluſtr.* M.ij. *medull. panis in lacte muliebri infuſ.*℥.iv.

F. Cataplaſma, quod auri applicetur.

Vel ♃. *Malua vtriuſque, violar. lactuca, ſalic* an. M. j. *ſem. cydon. malua*, an. Drach. ij. *flor. chamæmel. melior. roſar. rubrar.* an. P. ij. Coqu. & decocto aures foueantur.

Vel ♃. *Ol. roſac. nymphaa*, an. ℥. ß. *mucilag. ſem. pſylli. cydonior* an. ℥. iij. *lact. muliebr. ſucci. papauer.* vel. *ſolani*, an. Vnc. ſem. Miſceantur, & auri applicentur, atque aliquid auri inſtilletur. Si addatur farina & puluis flor. chamæmeli, fieri poteſt Cataplaſma.

Reliquiæ tandem diſcutientibus tollendæ.

Verùm ſi perſeueret morbus, nec materia reſolui poſſit, ſed ad ſuppurationem tendat, quod ex dolore, pulſatione, & febre aucta cognoſcitur, ſuppuratio adiuuanda maturantibus adhibitis, quæ vim emplaſticam habent, leniterque calefaciunt, calorémque includunt, & coctionem adiuuant: qualia ſunt rad. altheæ, lilior. albor. flor. chamæmel. meliloti, ficus, farina tritici, ſem. lini. fænigræc. & mucilagines eorundem. pinguedines animalium recentes, butyrum recens, oleum ſeſaminum cum croco.

Vel ♃. *Cepam rubram ſub cineribus aſſatam*, num. j. *butyri* ℥. ß. *ol. chamamel.* ℥. j. *amygdal. dulc.* ℥. ß. *croci* Scrup. I. Miſceantur, & calefacta, Cataplaſmatis modo auri applicentur.

Vel ♃. *Fol. malua vtriuſq; violar.* an. M. j. *fl. chamam. l.* P. j. *rad. althéa* ℥. j. ß. *lilior. albor.* n. j. *caricar. pinguium*. n. iij. Co. in aqua ad mollitiem, *& contundantur.* Contuſis adde *farina tritici* ℥. j. ß. *ſem. lini, fœnugrac.* an. ℥. ij. *pingued. porci, gallina*, an. ℥. iij. *butiri*. ℥. ij. *ol. amygdalar. dulc.* q. ſ.

F. Cataplaſma.

Commendant & hoc Cataplaſma:

♃. *Rad. althéa, lilior. albor.* an. ℥. ß *flor. chamamel. melilot.* an. Vnc. j. Coqu. & contundantur minutim. Contuſis adde *farina ſem. lini, fœnugrac.* an. ℥. ß. *bdellij aceto diſſoluti* ʒ. iij. *croci*. Drach. j. *vitell. oui*. j. *ol. ſuccini, butyr. recent.* an. Drach. ij. Fiat Cataplaſma.

Εὐπόριστα ſunt ficus in lacte, & cum axungia porci tritæ, item puls auenæ.

Si maturatum ſit apoſtema, ruptio eius expectanda & procuranda, continuatis eiuſmodi medicamentis. Nonnulli inſtillant ſuccum cyclamin. aut ranunculi, cum quadruplo lactis muliebris.

Vel ♃. *Succi cyclaminis* ℥. ß. *ſtercoris columbini* ʒ. j. *lactis muliebris*. ℥. j. M. & in aurem guttam vnam atque alteram inſtilla, & lanâ lacte muliebri tepido madidâ auris occludatur.

Abſceſſu rupto ſanies eleuenda, atque abſtergenda hydromelite, melle roſato colato, decocto lupinorum, ſucco abſinthij, marrubij, centaurij minoris, cum melle, aut ſyrupo, vel melle roſaceo.

Fortiùs id præſtat ſuccus cyclaminis cum melle. Et tandem vlcus conſolidetur, & cicatrice occludatur; ideóque quæ maiorem exſiccandi vim habent, thus, myrrha, aloë ſarcocolla addenda.

Verùm de vlcere aurium in ſpecie aliquid dicendum.

CAPVT III.

De vlcere aurium.

Aurium vlcera.

INflammatio auris abſceſſu rupto ſæpe in vlcus degenerat, quod peculiarem curationem requirit. Non tamen ſolùm ab apoſtemate ſeu abſceſſu rupto vlcus auris gignitur, ſed etiam à cauſſis aliis. Sæpe enim acres & mordaces humores, ſiue in auribus geniti, ſiue è cerebro eò effuſi, acrimoniâ ſuâ aurem exulcerant. Nonnunquam à ſordibus aurium diutius coërcitis id accidit, quarum diuturnâ coaceruatione, præſertim ſi pituitoſæ ſint, accedente putredine, quemadmodum eo ſanie ſuppreſſa, vermes gigini poſſunt in auribus, quæ, ὦτα σκωληκιῶντα, *aures vermiculoſa*, nominantur. Interdum acris aliquis liquor, aut ſimile quid forinſecus in aurem illapſum, mordendo vlcus efficit. Sæpiſſime ab ictu vel à caſſu hoc fit, vt ſcilicet ad vulnus vlcus ſequatur.

Ex quacunque igitur cauſſa vlcus producatur, ſolutio illud eſt continui in aure cum ſanie profluente.

Interdum tamen ſanies ex auribus effluit abſque vlcere, cerebro & vincinis partibus ab excrementitia humiditate & ſordida illuuie ſeſe expurgantibus, quæ mora longa in tortuoſa illa via in eiuſmodi cœnoſum quid conuertitur, quod poſt ictum ſeu contuſionem capitis ſine vlcere accidere ſolet. Imò etiam obſeruatum, familiis quibuſdam hæreditarium fuiſſe, vt natura ſtatis temporibus, citra vllum grauem morbum, magnam ichorum copiam è capite, imò forſan & reliquo corpore, euacuarit. Ita fit, vt quibus cerebrum valde humidum & impurum eſt, iis ex affluxu ſemper nouæ materiæ, auris diu purulenta ſanie fluat, quæ πυοῤῥοοῦντα ὦτα Græcis dicuntur Aëtio, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap.* 81. ſunt aures abſque exulceratione humectæ, quæ veluti exſudant, & ſeroſam humiditatem excludunt, ad quas & remedia quædam ibi exponit.

Differentia.

Differentiæ vlcerum auris ſumuntur, aliæ à particula ipſa auris, quam obſident, quæ vel externa eſt & oculis patet; vel interna, membrana ſcilicet, vel tympanum auris, neruus ipſe auditorius, interdum & oſſeus ille meatus, in quo, ſicut & in aliis oſſibus, hæc vnitatis ſolutio τερηδὼν propriè, ſeu *caries* nuncupatur.

Aliæ ab ipſis vlceribus; quâ ratione vlcus aurium vel recens, vel inueteratum eſt; mundum, vel ſanioſum, aut ſordidum; quoddam præterea putridum, virulentum, corroſiuum; aliud denique ſuperficiale; aliud verò ita profundum, vt in fiſtulam abierit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur vlcus aurium ex ſanguine vel ſanie egrediente. Diſtinguendum tamen; vtrùm ſanies illa ab aure ipſa profluat, an à cerebro: ab hoc quidem, vel rupto in ipſo apoſtemate, vel citra apoſtema, ſanie è venis cerebri in primis ad aures tranſmiſſa. Si enim ſanies ab apoſtemate eſt rupto in cerebro, illa primò ſatis magnâ copiâ exit, deinde paulatim emittitur, donec omnis ſit abſumpta; præceſſerunt etiam ſigna inflammationis cerebri, & capitis grauitas; & dolor, quæ ſanie excluſa remittunt. Ab apoſtemate verò in aure rupto, dolor qui præceſſit, in aure magis, quam in capite, perceptus fuit. Sin ſanies abſque apoſtemate cerebri in eius venis genito ad aures tranſmittatur, pruritus quidam in auribus ſentitur, & ſanies ipſa, poſtquam ſemel exhauſta eſt, denuò coaceruatur; quæ, niſi liber exitus pateat vertiginem & alia cerebri ſymptomata affert. Sed veri vlceris auris indicia ſunt, dolor, ardor, punctio vehemens, quæ tactu exacerbatur, egreſſio ſaniei; interdum & ſanguinis. Si in neruo auditorio vlcus ſit, dolor acerbiſſimus adeſt, vel præceſſit. Profundum vlcus, pus copioſum & lente emittit; mundum, bonam ſaniem; ſordidum, craſſam, copioſam; virulentum, ſaniem tenuem & citrinam; putridum, ſaniem fœtentem; corroſiuum, ſanguinem poſt ſaniem fundens: fiſtuloſum denique ex vlceris antiquitate ſaniei virulentia, carnis calloſitate & duritie cognoſcitur.

Prognoſtica.

1. In vlceribus aurium, ſicut & aliis, pus & ſanies ſpectanda ſunt, quæ vlceris bonitatem aut malitiam arguunt. Pus enim vel ſanies alba, æqualis, mediocris ſubſtantiæ, ita vt non ſit vna pars craſſa, altera tenuis; vna rubra, altera alba, non fœtens; vlceris non maligni, nec praui indicium eſt. Ex contrariis verò de prauo vlcere ſignum capitur.

2. Inueterata & diuturna vlcera peiora ſunt quia facilè in fiſtulam degenerant. Aliquando & ad os petroſum penetrant quod detegunt, teſte Auicenna.

3. Sanie recens effluente ab vlcere auris, cùm priùs capitis dolor, & ſenſuum perturbatio adeſſet, ſi hæc iam remittant, bonum eſt, & vlceris curatio paulo pòſt ſperanda.

4. In vlcere humido diuturno non corrodente, ſi non reſiccetur, metuendum eſt, ne ὑπερσάρκωμα excreſcat, quod auditum obturet.

5. Vlcera aurium, quæ ad os cranij pertingunt, raro, aut nunquam curantur; quemadmodum & fiſtulæ profundæ. Sæpè profunda & putrida eiuſmodi vlcera continuitate quadam ad cerebrum deſcendunt. Ideò Hippocrates, *6. Epid. ſect. 6.* inquit. *Propter aures, & ex auribus, plerumque tertiâ die moriuntur* hoc eſt, inflammationes, quæ circa aures ſunt, ipſarúmque inflammationes, & non tantùm vlcera ſerpentia, tertiâ die occidere ſolent.

Indicationes.

Generales indicationes ex iis, quæ in genere de vlceribus traduntur, notæ ſunt: nimirum vlcus eſſe detergendum; quod amiſſum, inſtaurandum, & tandem vlcus conſolidandum.

Atque hæc de ſimplici vlcere ſufficiunt, corpore ab humoribus prauis vacuato.

Quod verò cum intemperie aliqua, aut cum corporis impuritate, aut cum phlegmone, aut cum calore inſigni coniunctum eſt, hæc ipſa remoueri poſtulat, priuſquam curationem recipiat; de quibus *cap. præcedente*, dictum eſt.

Speciatim, quia auris eſt membrum natura ſua ſiccum, (nam cartilaginibus in primis & oſſibus conſtat) medicamenta quoque, vbi ad alienam qualitatem, ad humiditatem ſcilicet, lapſum eſt ſicciora requirit, vt & naturalis temperies ipſius conſeruetur, & quæ præter naturam acceſſit, humida conſtitutio corrigatur.

Curatio.

Vlcera autem aurium interdum per ſe ſaneſcunt, poſt puris effluxum ſedatum, plerumque verò artis auxilium expetunt. Eluatur igitur auris vino calente veteri, vel ſolo, vel in quo lenticulæ aut roſæ ebullierint, repulſionis gratia, vt iubet Ægineta. Alij folia hederæ, & cortices mali punici addunt.

Poſtea leniter detergunt, hydromel, ſuccus abſinthij, apij, marrubij, betæ, agrimoniæ, centaur. minor. cum melle aut ſyrupo, vel melle roſato; aut vinum, in quo betonica decocta ſit: tiem decoctum hordei & lupinorum.

Vt ♃. *Succi beta* ℥. j. *marrubij* ℥. ß. *mel. opt.* ʒ. vj. Coqu. parum: poſtea adde *ſyrupi abſinthij* ℥. ii. vel *extr. liquidi abſinthij* ʒ. ß. Miſce.

Poteſt etiam admiſceri fel animalium mitius, vt fel porci, veruecis, bouis caſtrati.

Fortiùs id præſtant ſuccus cyclaminis cum melle; vel aqua mellis, in qua radix hellebori albi priùs ebullierit: additis, ſi maiore deſiccationi opus ſit, & putredo prohibeatur, thure, myrrha, ſarcocolla lota, gentiana, & modico ſucci betæ.

Vel

Vel ℞. *Succi cyclam.* ℥. j. *myrrh.* ʒ. j. *croci* ℈. ß. *thuris*, ℈. j. *viridis æris* ℈. j. vel Drach. ß. *vini antiqui* Vnc. j. ß. Bulliant leniter ad vini conſumptionem. De liquore iſto vna atque altera gutta in auris bis quotidie ad minimum inſtilletur, ac hydromelite iterum eluatur.

Efficax quoque eſt medicamentum, quod à Rhaſe in hunc vſum deſcriptum eſt:

℞. *Mellis* ʒ. v. *aceti* ℥. j. Leniter bulliant ac deſpumentur. Quibus adde *viridis æris* Drach. iij. Liquor auri cum goſſypio immittatur, qui præſentaneum in auris vlceribus remedium.

Vlcus etiam ad ſanitatem deducunt pompholyx, tutia, ceruſſa in vino decocta. Suffitus quoque ex maſtiche, thure, myrrha, ladano, gummi iuniperi, ſarcocolla, galbano, & ſimilibus, per infundibulum auri immiſſus vtilis eſt.

Vt ℞. *Gummi iuniperi* ʒ. ß. *thuris, myrrhæ*, an. ʒ. j. *ſarcocollæ, ladani*, an. ℈. j. M. F. Puluis, vel cum terebinthina F. Paſtilli.

Veteres ad detergendum & exſiccandum, vtebantur glaucio ex aceto, quo Paulus recentia vlcera ſanat, trochiſcis item Polyidæ, Andronis, vel Muſæ, cum ſapa, & modico aceti ſolutis. Et, quod cætera ſuperat, medicamento è ſcoria ferri cum aceto acerrimo trita vel cocta, vt docet Galenus, *9. de ſimpl. fac.* & Aëtius. Habet hoc vim maximè ſiccandi, & durioribus corporibus conuenit. Clementius redditur aliis præparandi modis, de quibus Hollerius videatur, *Perioch. 3. ad lib. 3. Galen. de comp. med. ſec. loc. cap. de vlceribus aurium*, qui Arabes melius præparare ſcribit. Scoriam enim tritam ex aceto lauant, hinc ſiccant, iterum aceto terunt, rurſuſque ſiccant, & hoc ſepties repetunt. Poſtea in pollinem redigunt, coquuntque longâ coctione ex aceto acerrimo, dum ad mellis ſpiſſitudinem abeant, atque ita ſiccant. Valeſcus de Taranta, *l. 2. c. 5.4.* ſequens ex Haly commendat, & ſcribit ſe eo presbyterum, qui aurium vlcere & ſanie 8. annos laborauerit, ſanaſſe.

Vlcera aurium antiqua.

℞. *Mell.* ʒ. x. *aceti* ʒ. viij. Coquantur & deſpumentur. Deinde adde *viridis æris* Drach. j. Miſc. & cum turunda auri impone. Poteſt & vnguentum triapharmacum, vel Apoſtolorum, in aceto & hydromelite diſſolutum, inſtillari.

Iiſdem in diuturnis vlceribus aurium vti licet, abſterſione tamen priùs factâ diligenter per leniora. Vbi cruſta adeſt, curandum, vt decidat, ne in molem aucta auditum impediat. Valet etiam, & efficaciſſimum eſt in vlceribus antiquis, Ægyptiacum diſſolutum cum vino vel œnomelite, vel vrina pueri impuberis. Aëtius hoc medicamento vtitur,

Excreſcentis in auribus carnis remedia.

℞. *Aloës, thuris, myrrhæ*, an. Drach. ij. *miſyos* Drach. j. F. Maſſa cum aceto, quâ reſolutâ cum aceto aut roſaceo vtere.

Excreſcentem in auribus carnem citra dolorem reprimit, cicatricémque obducit, hoc aſcriptum ab eodem medicamētū.

℞. *Alum. ſciſſil. miſyos vſti*, an. ʒ. ij. *æruginis, terræ Lemniæ, gummi Arabici*, an. Drach. j. Tritis iis cum aceto acerrimo F. Paſtilli, qui vsûs tempore cum vino vel aqua ſoluantur.

Mitius eſt, quod à Paulo in hunc vſum præſcribitur. Naſturtij & nitri parum caricis excipitur, exemptis grauis, & de factis paſtillis aliquid in aurem immittitur, quod poſt triduum rurſus excernitur.

Scirrhum cancroſum auribus innatum poſt abſceſſum ruptum deſcribit Guilh. Fabricius. *Centur. 3. obſeru. 1.* vbi & modum curandi cum variis inſtrumentis Chirurgicis prolixè proponit.

Vlcus auriū fiſtuloſum.

Si vlcus fiſtuloſum ſanie perpetuâ fluat, iniiciatur per idoneum inſtrumentum, vel clyſterem auricularem, fel tauri cum vrina pueri impuberis: aut vinum in quo decoctum ſit thus, aut helleborus albus, & mel.

Fœtor auriū.

Ad fœtores aurium Aëtius primò malicorij & lentiſci decocto vtitur, quo aures illinit: poſtea inter alia fel vrſi liquidum inſtillat; aut, ſi aridum ſit, cum aceto & ſapa diluit. Concedit & commendat etiam ægyptiacum, cùm ad hanc tum ad ſimiles omnes aurium affectiones. Vtilis eſt & ſuccus, oliuæ cum melle, aut betonica decocta cum vino; aut dracontij ſuccus cum melle & vrina pueri impuberis.

Ad ſordium in auribus duritiem ſoluendam idem inſpergit nitrum torrefactum, ſubtiliſſiméque tritum; poſtea acetum calidum inſtillat, & appoſitâ lanâ pernoctare ſinit, ſequenti die aquâ & oleo calefactis eluit.

Si ſanies ab aure fluat, abſque huius vlcere, ex cerebri magna impuritate, quod in pueris frequens eſſe ſolet. Aëtius miſy linteolo inuolutum, & ſub prunis crematum, vnà cum exuſto linteolo terit, & per arundinem inflat; aut gallis tritis, linteoloque illigatis & exuſtis ſimiliter vtitur; aut alumine in teſta vſto, & cum oleo trito.

Hæc, & ſimilia topica, nonniſi purgato priùs corpore & capite, vſurpanda eſſe, omnino attendendum.

Nonnunquam poſt ruptum abſceſſum, pure etiam per aures excreto, dolor tamen permanet, quod indicium eſt, de ſanie aliquid, aut grumum ſanguinis in profundo auris relictum eſſe, eámque materiam diuturnitate prauam & rodentem qualitatem contraxiſſe, aut à capite debili excrementitiam nouam ſemper materiam affluere. Tum igitur inſtandum mundificationi auris cum oleo amygdal. amarar. aut cum mulſa, adiecto felle tauri. Si ſuſpicio ſit de grumo ſanguinis, prodeſt acetum tepefactum cum melle optimo, aut cum oleo laurino, ſucco porri, addito oleo roſaceo.

Materiâ è capite in aurem fluente, capitis ſimul ratio habenda erit, & materia ipſa, ſi mordax ſit, attemperabitur; ſi craſſa & viſcida, incidetur ac detergetur, præmiſſis ſemper vniuerſalibus, vacuatione nimirum, ab aure diuertentibus, gargariſmis, apophlegmatiſmis, errhinis, ſternutatoriis, capútque roborantibus poſtea adhibitis.

CAPVT IV.

De Vermibus, & aliis, quæ præter naturam in Auribus hærent, extrahendis.

Vermes in auribus.

SOlent nonnunquam tum alia forinſecùs illabi in aures, tum vermes quoque in has irrepere, præſertim dormientibus: imò etiam vermes interdum in auribus gignuntur, non ſolùm ex ſanie vlcerum, ſed & ex alia humiditate putrefacta. Ita Foreſtus, *lib. 12. obſeru. 8. in ſchol.* refert, ſe vidiſſe in iuuene febre acuta laborante vermes duos tréſve ad formam granorum pini paulò craſſiores ex auribus expulſos, iuuenemque ſanatum fuiſſe. Nam, vt Ariſtoteles, *2. de gener. animal. c. 3.* ſcribit, non ſolùm in ſeminibus animalium, ſed etiam in excrementis ſpiritus quidam viuificus ineſt, elemento ſiderum annalogus à quo ζωτικὴν ἀρχὴν ea accipiunt, quæ inde producuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Signa autem vermium in auribus ſunt titillatio, & pruritus, dolor quidam mordicans, interdum & corroſiuus, quando vermes ad neruum auditorium irrepunt, ægri anguſtia & inquietudo, interdum & vermes & ab aure egrediuntur.

Curatio.

Curatio.

Siue igitur in auribus geniti ſint vermiculi, ſiue in has irrepſerint, opera danda eſt, vt extrahantur. Nam, vt Rhaſes ait, ſi talia, ſiue vermiculi ſint, ſiue aliquid aliud, diutius in aure relinquatur, præſertim vbi malignâ aut venenata aliqua qualitate prædita ſunt, acerbos dolores aut inflammationes aurium, atque hinc conuulſiones, & alia grauia πάθη concitare poſſunt.

Qua ratione autem tum vermes, tum aliæ res præter naturam in auribus hærentes extrahendæ ſint, dictum *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 10.* quæ hîc repetenda non cenſeo: pauca ſaltem addam. Galenus, ſi reliqua ad vermes illapſos necandos non conferant, ſulphur viuum & calcem melle excipit, & cum aceto in aurem inſtillat. Necant & vermes ſuccus abſinthij, centaurij min. fol. Perſicor. vermicularis, cucumeris aſinini. Nonnulli inſtillant ſuccum ſambuci, & cannabis. Alij radicem hellebori albi in vino infundunt, & liquorem auri immittunt. Alij caſtoreum in aceto decoquunt; & calidè in aurem infundunt. Fumus etiam ſulphuris per infundibulum exceptus vermes occidit. Chymici ad aurium vermes occidendos & extrahendos vtuntur ol. Philoſophorum guttatim inſtillato, quemadmodum & oleo coryli cum pauxillo Mercur. dulcis miſto.

Exempl. gratiâ.

℞. *Pingued. caponis* Drach. ſem. *ol. coryli* gutt. xv. *Mercur. dulcis* gr. iiij. Miſce.

Vel ℞. *Colocynthid.* Scrup. ſem. *hellebori albi* Scrup. j. *aloës* Drach. ſem. Cum *ſucco perſicariæ*, vel *fol. perſicor.* Miſce inſtar. Linimenti.

Aqua auribus illapſa.

Si aqua in aurem illapſa ſit, antiquum remedium eſt, oleum auri infundere, & aurem pronam ſeruare. Ariſtoteles, *ſect. 32. problem. 10.* duas huius rei cauſſas affert, vnam quòd oleum lubricam reddat aurem; per lubricum autem facilè effluat humor aqueus, quia oleum facilè adhæret auri, propter lentorem; alteram, quia aqua facilè adhæreat oleo, ideò vbi oleum exit, ſimul aqua educitur. Verùm hæc rei naturæ non videntur conſentanea. Neque enim oleum facilè adhæret aquæ, ſed illam maximè aduerſatur. Ideóque probabilius eſt, cùm oleum in aurem infunditur, & aurium partibus adhæret, aquam, vt ſibi aduerſam, non admittere, quæ propterea promptiùs effluit.

Hinc etiam ſolent vrinatores oleo aures implere. Præterea oleum ſuperiora petere, & aquæ ſupernatare ſolet. Ideóque aure inclinatâ aqua deſcendere neceſſe habet, vt oleum adſcendat: vnde aqua inferiora obtinens faciliùs ex aure effluit.

Eſt & alius modus aquam ex auribus extrahendi; ſi nimirum caulis cauus, vel cannula anethi vel fœniculi ſumatur longitudine quinque digitorum tranſuerſorum, & dimidia pars illinatur oleo, & goſſypio circum voluatur, & in fine goſſypij apponatur circulus ferreus digitum latus, eo fine, ne ignis aurem attingat, poſtea cannula hæc, qua parte oleo non eſt illita, & goſſypio caret, auri indatur, reliqua pars accendatur; ſic calor communicatur auri, & ab eo attenuatur & diſcutitur humiditas.

Quidam cùm ad liquida, tum ad arida extrahenda, cucurbitam magnam affigunt, qua tota auris comprehendatur. Sed cùm moderari ita illam tractionem non liceat, tutius eſt

exſuctionem, præſertim liquidorum, fieri ore per ſyringam aut cannulam perforatam; cuius extremitas quæ auri immittitur, goſſypio, vel, vt Ægineta præcipit, cerâ diligenter ſit præcincta, ne ſpiritui trahenti vllâ parte foris tranſitus pateat Plures modi videantur apud Arculanum, *in 9. Rhaſis, cap.* 41.

Interdum nonnulli poſt exempta eiuſmodi in aurem illapſa, aliquandiu malè loquuntur; cuius exemplum Foreſtus, *lib.* 12. *obſeru.* 13. *in Schol.* proponit, ſed curauit illum infuſione olei amygdalar. amarar. frequenti. Ita enim humores cum ſordibus extrahuntur. Vide Hieron. Fabricium ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de aurium Chirurgia.*

CAPVT V.

De Vulnere aurium.

Aurium vulnera.

TAndem vulnera aurium quod attinet, cùm organum auris maximâ ex parte intus reconditum lateat, auris verò externa iniuriis externis pateat; vulnera magis auri externæ, quàm internæ infliguntur.

De vulneribus autem aurium, præter ea quæ aliàs in genere de vulneribus traduntur, notandum, ſi cum cute cartilago ſit tranſciſſa, vulnúſque magnum ſit ſuendum eſſe, & cùm externa auris è cute & cartilagine ſit compoſita, & temperamento ſicco prædita, ſiccantia & adſtringentia requirit. Vitanda verò in aurium vulneribus omnia vnctuoſa, craſſa grauia, & emplaſtica, & ligaturæ arctiores De quo Hippocrates, 2. *de articul. In fractura auris quodlibet vinculum inimicum eſt, neque enim ita laxum circumdabitur, quòd magis adſtringatur, plurimum officit, quando quidem integra auris ſub vinculo adſtricto dolet, pulſatione vexatur, atque inflammatione. Sed cataplaſmata, quæ oneroſa, penitus aliena ſunt, pleraque etiam noxia, & abſceſſum excitant, pluriſmáſque mucoſitates, ſuppurationémque infeſtam reddunt, quibus minimè opus auri comminutæ.* Et pòſt: *Vbi quis aurem ſecuerit, abſtinere ab omni cataplaſmate debet, mederique vel medicamentis, quæ protinus vulneribus iniiciuntur, vel alio, quod neque onere lædat, neque moleſtiam afferat.* Hæc Hippocrates. Vt verò vulnerata auris in ſuo naturalis ſtatu conſeruetur, inter caput & aures goſſypium ponendum, & in oppoſito latere cubandum. Rumpitur quidem interdum etiam tympanum, ſed quia malum id incurabile, nihil de eo dicemus,

CAPVT VI.

De Sonitu & Tinnitu aurium.

ATque hi ſunt morbi, qui auribus accidere ſolent. Iam ergo ſymptomata explicanda ſunt.

Sonitus & tinnitus aurium.

Et primò actionem læſam quod attinet, auditus vel deprauatur, vel imminuitur, vel aboletur. Auditûs deprauati vitium eſt, quando aures citra omnem externi aëris commotionem intra ſe ipſas ſonant. Græcis ἦχος & συριγμὸς, Latinis ſonitus, ſibilus, vel tinnitus aurium appellatur. Etſi verò ſanæ quoque auri accidat, vt admotâ propiùs cauâ manu, vel conchâ auri appoſitâ leuem quendam ſuſurrum intus percipiat: tamen Medici ſonitum aurium hîc intelligunt, qui etiam citra talia obſtacula externa intus ſentitur, aure malè affectâ, ſiue per ſe, ſiue per conſenſum, & à quo audiendi facultas offenditur, vt operam medicam deſideret.

Sonitus, Tinnitus, Sibilus aurium, an differant.

Nonnulli ſpecies appellationibus diſtinguunt. Arculano Sonitus eſt generale; Sonitus grauis & fortis ſonus; Sibilus acutus; Tinnitus medius inter illos, vt pluuiæ, foliorum arborum. Fernelio Sibilus eſt ex tenui flatu leniter elabente; Tinnitus ex eiuſdem curſu interrupto; Sonitus ex craſſiore flatu pleniùs erumpente; Strepitus ex eiuſdem valido impulſu; Fluctuatio ex humoris inundatione: quibus tamen appellationibus Autores alij promiſcuè vti ſolent. Prouenit illa ſonorum diuerſitas à craſſitie aut tenuitate maiore vel minore tum congeniti aurium aëris, tum materiæ in primis aërem illum præter naturam impellentis; ſiue flatus ſit, ſiue humor, quemadmodum dicitur.

Tinnitus itaque aurium eſt ſenſus ſonitûs eiuſdem moleſti intra ipſas aures etiam cùm foris omnia ſilent. Etſi enim ſonitus ille internus per ſe leuis eſt & exiguus: tamen magnus eſſe putatur, quia in parte eſt cerebro admodum vicina.

Tinnitus aurium quid.

Affectio ipſa eſt ſymptoma deprauatæ facultatis audiendi, quoniam facultas ſecundum naturam non offertur.

Pars affecta eſt porus, ἀκουστικὸς eâ maximè ſui portione, quâ neruum quinti paris expanſum ſiue dilatatum excipit, prope labyrinthum & cochleam dictas cauitates; quæ nerui expanſi portio, vel finis potiùs pori, vbi dilatato neruo coniungitur, præcipua auris pars eſt. Nam minùs principales partes auris cenſentur membrana tympano obtenſa, oſſa, quæ meatum oſſeum, & cartilagines, quæ cartilagineum conſtituunt; tria verò oſſicula intus, etſi alij vſus ab aliis iis aſcribentur: tamen ad firmitatem potiùs & tutelam membranæ, cui connexa ſunt condita videntur.

Cauſſæ.

Cauſſam ſonitus & tinnitus aurium, plurimi aut in ipſam facultatem audiendi, aut obiectum aliquod internum, ſiue materiam à qua facultas illa, eiuſque organa moueantur, referunt.

Vitium facultatis dicunt eſſe ſenſum exquiſitum nimis, quæ Galeno eſt ἀκρίβεια τῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως, leuem quoque impulſionem percipiens etiam internam. Cùm enim aër congenitus intus à validiore agitatione quieſcat, (aliàs ſonum externum non agnoſceret, nec diſcerneret, ſicut cryſtallinum quoque in oculo, coloris ipſe expers colorata alia percipit) ſi leuis aliqua impulſio à cauſſa ſiue interna, ſiue externa accidat, auditum acutiorem illam ſentire ſtatuunt. Acris autem illius auditûs cauſſam eſſe dicunt calorem partis modum excedentem, quo aër congenitus facilè impellatur. Fieri etiam poſſe putant, vt meatus auditorius à prima conformatione vel nimis patens ſit, vel minùs quàm conueniebat, tortuoſus, vel membrana tympani tenuior ſit & ſiccior, vel nerui auditorij textura rarior, à quibus illud ſenſus acumen exiſtit.

Auicennas debilitatem facultatis addit, qui facultas ob dyſcraſiam partis, à qualitatibus omnibus, ſiue primis, ſiue ſecundis promptè afficiatur, atque ita leniſſimo etiam quolibet ſono cum moleſtia & offenſione percellatur: ſicut qui à morbo conualeſcunt, ob debilitatem corporis relictam, facilè à frigore aut calore externo offenduntur.

An ſenſus acumen ſit cauſſa tinnitus aurium.

Verùm vix credibile eſt, ſenſûs ἀκρίβειαν ſymptomatis præter naturam cauſſam, & actionis deprauatæ principium eſſe poſſe. Sit ſanè, vt qui ſenſum habet exquiſitiorem alio, qui eundem obtuſum habet, leuiora obiecta percipiat: tamen obiectum, etiamſi leue, adſit neceſſe eſt, quod ſenſui offeratur. Et cùm qui ita docent, acrimoniam ſenſus à calore partis mediocritatem excedente deducant, facilè hinc patet, conſtitutionem illam non eſſe planè ſecundum naturam, ſed à calore excedente agitationem aliquam fieri; & obiectum, quod ſenſui offertur, ab eo excitari.

Debilitas auditus an ſit cauſſa tinnitus.

Minùs verò probabile eſt, quòd debilitas auditus facere poſſit tinnitum. Perfectio enim auditûs eſt, non debilitas, exigua & leuiora obiecta percipere.

Quòd verò conualeſcentibus interdum aures tinniunt, non ex debilitate auditus eſt, ſed quia in conualeſcentibus multi vapores ob calorem debilem attolluntur, qui auditui oblati tinnitûs cauſſa ſunt.

Cauſſa proxima tinnitus aurium.

Igitur vnica tantùm tinnitûs aurium cauſſa proxima eſt, obiectum nimirum, ſiue materia intra aurem hærens, & facultatem præter naturam mouens.

Obiectum autem hoc, vt vulgata fert ſententia, eſt πνεῦμα φυσῶδες, id eſt, *ſpiritus flatulentus*, ſiue ἀτμὸς, hoc eſt, vapor craſſior, ex craſſa & frigida plerumque materia reſolutus, qui congenitum aurium aërem agitat & impellit. Spiritus ille flatulentus vel in auribus ipſis genitus eſt ex humore ibidem collecto, vel aliunde auribus communicatur. Et quidem vel à toto mittitur, vt in febribus per initia potiſſimum paroxyſmorum, ob humorum incipientem in venis & viſceribus ebullitionem, in criſi quoque per vomitum aut per narium hæmorrhagiam futuram: vel in parte aliqua, vt à cerebro præcipuè, à quo vapores & flatus auribus per quintum par neruorum, & per venas ac arterias ad aures deriuatas tranſmittuntur. A ventriculo item ἀτμοὶ ſurſum continenter aſcendentes tinnitum aurium efficiunt. Ita in bilioſis famem diutius tolerantibus aures ſonoræ fiunt, calore ventriculi in inopia cibi halitus ex prauis ſuccis ſoluente, imò etiam ex bonis ſuccis vapores excitante, & in ebriis quoque vaporibus ex ingurgitato potu ad caput magna copia eleuatis, qui dum exitum in anguſtiis illis quærunt, ad oſſa & membranam tympani, expanſúmque neruum, alliſi, tinnitus cauſſa exiſtunt. Ab vtero denique, hepate, liene, & viſceribus aliis malè affectis, euaporationem ſurſum fieri in corporibus cacochymicis & repletis, minimè dubium eſt.

Nonnulli ab humoris in capite inundatione hoc malum oriri putant, vnde fluctuationis cuiuſdam ſenſus auribus offeratur. Et flatus proxima materia ſemper eſt humor, à quo caloris vi ille reſoluitur.

Auicennas etiam à ſaniei & puris in aure feruore & ebullitione ſonitum in auribus accidere ſtatuit.

Externæ cauſſæ ſunt, aëris nimia refrigeratio & calefactio patentibus auribus, nimia cibi repletio & crapula à vino, vnde cruditas in capite & toto corpore cumulatur, vomitus difficilis, fames, calore naturali in defectu cibi, conuerſo ad humores prauos in corpore, à quibus vapores noxij eleuantur, medicinæ quædam retinentes humores & flatus in capite, pharmacum commouens humorem, ſed non educens, percuſſio in caput circa aures, fragor validus, qualis eſt tonitrui vehementis & bombardarum.

Circa hanc tamen communem, quàm modò expoſuimus, de cauſſis ſonitus & tinnitus aurium ſententiam, quædam monenda videntur. Et primò quidem notandum, alium eſſe continuum, qui ſæpe ſeptimanas aliquot, & interdum menſes, imò annos aliquot durat, alium verò ſubitò exoriri, & ſubitò euaneſcere, aut certè non diu durare. Deinde in ipſo ſomno aliquam eſſe differentiam. Breuem illum aurium ſonitum à vapore tenui oriri, extra dubium eſt, cùm ille è capite per

anguſta aurium foramina erumpere conatur; qui ſonitus nunc ſtrepitus, nunc ſibili, nunc tinnitus modum refert, prout ille per anguſtiores vel latiores, rectos vel tortuoſos meatus vagatur & mouetur.

Diuturni aurium ſonitus cauſſa.

Verùm cùm ſonitus aurium ſæpè non ſolùm aliquot ſeptimanas, ſed & menſes ac annos duret, & quidem continuò, ac ſine vllo interuallo, vix à vapore exitum per auditus organum ſibi quærente id fieri poteſt; cùm vaporis continua talis generatio vix dari poſſit. Ideóque continui illius ſibili cauſſa quærenda videtur in arteriola, quæ aurem ſubit, ſi illa copioſo & calidiore ſpiritu impleatur. Tunc enim pulſu validiore ſubitò in auribus ſonus talis percipitur: eodem modo, ſicut ſi quis digitum ἀνδρεύσματι imponit, talem ſtrepitum in arteria percipit.

Cur manu cauâ auri admotâ ſonitus percipiatur.

Poteſt forſan & alia huius rei ratio reddi, quæ pendet ex explicatione quæſtionis, cur nimirum manu cauâ, vel concha, vel alia re caua, auri admotâ ſonitus etiam in ſanis percipiatur. Alij rei huius cauſſam eſſe putant, quia aër implantatus ſemper moueatur, motus verò eius non percipiatur, niſi aure tectâ. Alij verò aërem implantatum naturâ ſuâ immotum eſſe ſtatuunt, ſonitum verò illum manu cauâ vel concha auribus admotâ fieri, quia aër, qui in anfractibus aurium continetur, ſemper naturâ ſuâ exilire conatur, & ſeſe diffundere; vnde, cùm ab obſtaculo cohibetur, impingit, & hinc fit ſonitus. Et quidem vero non videtur abſimile, aures, cùm ſint anfractuoſæ & cauernoſæ, in cauis ſuis ſpatiis aërem continere, qui à calore auris agitatus erumpere conatus, ac, ſi cohibeatur ab aliquo obſtaculo, repercuſſus ſonitum facit. Tamen etiam non videtur abſurdum, cùm calidum innatum auris ſit aëreum, & à ſpiritu ἀκουστικῷ eiuſdem naturæ moueatur, ſpiritus verò ille influens ſit in perpetua generatione & motu, ab aëris illius motu, ſi in obſtaculum aliquod impingat, ſonitum fieri poſſe. Et quidem non ſolùm ab obſtaculo externo, putà manu cauâ, aut conchâ id fieri poteſt, verùm etiam ab humore aures obſtruente, aëriſque illius motum impediente. Atque ita inter cauſſas ſonitûs etiam referenda videtur obſtructio aurium, quam alij prætereunt, ob quam ſpiritus illi ἀκουστικῷ, & aëris interni liber motus impeditur, & ad obſtaculum alliſione ſonitus excitatur. Cuius rei argumentum eſt, quòd plerumque cum ſibilo aurium diuturno coniuncta eſt auditus difficultas, & ſonitus aurium continuus, tandem in difficultatem auditus, & ſurditatem degenerat; quæ ex obſtructione meatus auditorij ortum habet.

Differentiæ.

Differentiæ à forma ſunt, quòd malum hoc vel ſibilus eſt, vel tinnitus, vel ſonitus, vel ſtrepitus, aut fluctuatio. Ex Galeno, *in 3. compoſ. medic. ſec. loc.* vel paulatim colligitur, vel aceruatim irruit; denique vel per interualla repetit, vel continenter affligit.

Signa. Diagnoſtica.

Externæ & antecedentes quidem cauſſæ ex ægro cognoſcuntur. Et monet Galenus, *loco allegato*, adhibendum eſſe τεχνικὸν quendam ἐπιλογισμὸν, ex cauſſis procatarcticis deſumptum, quarum vi, ſicut aliæ affectiones, ita & hæ varietatem ſuam accipiunt. Si paulatim malum cœperit, & recurrat per interualla, ſonituſque clarior ſit, à flatu eſt plerumque frigido & pituitoſo; ſicut pituita in primis flatuum materia eſſe conſueuit: præceſſit victus ratio, quæ pituitam & flatus coaceruauit, & cauſſæ aliæ caput refrigerantes & humectantes. Si continenter affligit, ab aurium affectione eſt priuata; per conſenſum verò, ſi ſubitò inuadens per interualla repetit. Et per conſenſum quidem cerebri, quando capitis dolor & grauitas adeſt, & plures ſimul ſenſus ſunt affecti: à conſenſu verò aliarum partium, vel totius quando fiat, id ſuis ſignis etiam cognoſcitur, & malum poſt inanitionem aut repletionem, poſt motum aut quietem, poſt vehementem calorem aut frigus quieſcit, ruſumque concitatur. Si à craſſis & viſcidis humoribus fiat, non repentè ſuboritur, ſed paulatim increſcit, éſtque ſonus magis confuſus, & fluctuatio atque grauitas percipitur. Præceſſerunt cruditates, balneum intempeſtiuum, & ſimilia, ægerque calidis iuuatur Si ab obſtructione aurium fiat ſonitus, eſt is diuturnus, & adeſt ſimul grauitas auditus. Si in febribus, aut harum, aliorumque morborum criſi ſonitus aurium exiſtat, à cauſſis morbos illos excitantibus prouenit. Si fit ab apoſtemate, præceſſit dolor auris, & ſanies continenter emanat.

Signa Diagnoſtica.

1. *Leuiſſimum* hoc malum eſt, *vbi eſt ex grauedine; peius, vbi ex morbis, capitiſque longis doloribus incidit; peſſimum, vbi magnis morbis venientibus, maximèque comitiali, prouenit.* Celſus, *lib. 6. cap. 7.*

2. *Si in febre ardenti ſonitus aurium fuerit cum oculorum caligine, proueneritque in naribus grauitas; mente ex melancholica aberrant*, 1. *Porrhet. ſ.* 1. *aph.* 18. *In Coacis*, addit; *niſi ſanguis ex naribus effluxerit.* Cauſſas Aphoriſmi Galenus, *in comm. Prorrhet.* exponit.

3. Si in febribus ſonitus aurium fiat ex ſpiritu vel humore frigido & craſſo, ſponte ſonitus ille ceſſare ſolet, abſque medicamentorum vſu, calore febrili materiam diſcutiente. Galenus, *in 3. de compoſ. medic. ſl. c. 1. ſub titulo, de ſonitu aurium.*

4. *Bombus*, id eſt, tinnitus grauiora, *in acutis, & ſonitus in auribus, lethale.* Hippocrates, *in Coacis.* Si ſcil. in febri acuta ſonitus ille ex inflammatione cerebri, vel ex vehementiùs commoto habitu corporis, ab incendio interno exiſtat, & praua alia ſigna, præſertim mentis perturbatio, coniungantur.

5. Pulſationes in capite, & ſonitus aurium, hæmorrhagiam narium ſignificant. Hippocrates, *in Coacis* Commotione enim feruentis, & ad exitum concitati ſanguinis ſuſcitantur vapores, qui anguſtis aurium anfractibus ſeſe inſinuantes ſonitum efficiunt.

6. Sonitum aurium ex ſenſus ἀκριβείᾳ, præſertim inueteratum, non facilè curari etiam ſtatuitur, Galenus tamen quendam ex hac cauſſa laborantem ſe ſanaſſe, ſtupefaciente ad accommodata alia medicamento admixto, 3. *de compoſ. medic ſ. l. loco antea allegato*, ſcribit, *cap. 1. tit. de ſonitu aurium.* Verum quid de cauſſa hac ſentiendum, ſuprà dictum. Adfuit procul dubio intemperies aliqua calida aurium, & feruor ſanguinis.

7. Si aurium tinnitus biennium vel longiùs durauit rarò curationem admittit, ſed plerumque ad ſurditatem tendere ſolet; quod ipſum, vt ſuprà in cauſſis dictum, arguit, tinnitum talem aurium diuturnum ab obſtructione aurium prouenire.

8. Sonitus aurium ex vento Boreali flante poſt auſtrinum, ex capitis pleni ſubitâ calefactione, ex fame item, vel cibi repletione, facilè remouetur; difficiliùs ex plenitudine aliqua diuturna, vel ex reſolutione virium à nimia aliqua euacuatione.

9. Tinnitus aurium ex frequenti percuſſione in caput vel tempora, non facilè curatur. Verti enim ſolet in ſurditatem, humoribus præ dolore ad organa auditus confluentibus, tranſitumque ſpiritus auditorij impedientibus. Quod ipſum etiam confirmat, tinnitum fieri ab obſtructione aurium, ſpirituî auditorio tranſitum denegante.

10. Sicut ſurditas biliosorum deiectione finitur, 4. *aphor.* 28. ita & de tinnitu aurium pronunciari poteſt, ſi ex viſcerum repletione ortum ille habeat.

Indicationes.

Si tinnitus aurium à calore immoderato, & flatuoſo ſpiritu in arteriola proueniat, vniuerſalibus præmiſſis refrigerantia conueniunt. Galenus narcotica quædam admiſcet, vt diximus. Si flatus cauſſa ſit ille diſcutiatur & reuellatur: ſi humor, præparetur & euacuetur: ſi ſanies, abſtergatur, & educatur: ſi obſtructio adſit, aperiatur. Externæ quoque cauſſæ, ſi quæ adſunt, remoueantur, habitâ ratione ſemper totius, & capitis.

Curatio.

Sonitus & tinnitus aurium.

Pro varietate igitur cauſſarum, à quibus ſonitus aurium exiſtit, alio atque alio modo curatio inſtituitur. Et quidem ſi malum ſit ab intemperie calidâ, & ſanguine ac ſpiritu feruidiore, vtimur refrigerantibus & humectantibus, vt decocto hordei, violarum, lactucæ, nymphææ, papaueris albi, pro fomento. Validiora ſunt, ſuccus portulacæ, mandragoræ, papaueris albi, Galenus, *ex Archigene*, caſtoreum & ſemen cicutæ, trita in aceto in aurem immittit. Alij euaporationem ex ſemine cicutæ in aceto cocto excipere iubent. His non conferentibus, vtendum opio, ſed exiguâ quantitate, & cum magna cautione, opij gr. j. in olei roſacei Vnc. ß. diſſoluto. Quæ tamen poſteriora non frigefaciendo, ſed vi narcotica proſunt, ſanguinis & ſpirituum feruidorum motum ſiſtendo.

Si ex humore craſſo & viſcido affectus ortum habeat, totius corporis, aut ſaltem capitis, præmiſſa euacuatione, vt ſuprà, *part.* 1. dictum, attenuantia & diſcutientia auribus adhibeantur. Quo in genere ſunt oleum amygdal. amarar. rutæ, caſtorei auribus inſtillatum, vel ſolum, vel cum melle miſtum, aut oleum, in quo caſtoreum, cuminum, ruta, anethum, nigella, nardus decocta fuerint, quibus & parum aceti admiſcere licet, ſi attenuandum ſit. Aëtius caſtorei & ſpicæ nardi part. æqual. cum aceto & ol. roſac. miſcet, & inſtillat. Prodeſt etiam caparum aut porri ſuccus cum lacte muliebri, vel oleo roſaceo coctus. Vel oleum oliuarum coctum ſimiliter in cortice colocynthidis.

Experimento probatum eſt, prodeſſe vaporem aceti, & cum felle bubulo; item fel capræ cum ſucco porri. Alij pani recens cocto, & ex clibano adhuc calenti, ſpiritum vini affundunt, & panem auri applicant, vt vapor in aurem recipiatur.

Montanus ſequens commendat Oleum, eiuſque gutt. i. manè & veſperi auri inſtillat, & deinde goſſypio moſchato aurem obſtruit?

℞ *Milleped.* num. xxx. Lauentur, & bulliant in *ol. amygdal.* Vnc. ii. *aceti* Vnc. iv. ad conſumptionem aceti. Factâ diligenti expreſſione, Colatura vſui reſeruetur.

Aut ℞. *Pulpæ colocynth.* Drach. ſem. *ſucci rutæ, maioran.* an. Vnc. i. *cumini, carui*, an. Drach. ii. Coquantur in vino, & oleo amygdal. amar. ad vini conſumptionem. De expreſſo & colato aliquid in aurem immittatur, auriſque bombace moſchato obturetur.

Vel ℞. *Helleb. albi* Drach. iii. *fol. lauri, rutæ, fraxini*, an. M. ſem. Coq. in *ol. amygdal.* & Colentur.

Vel ℞. *Sem. porri, caryophyllorum*, an. Scrup. i. *moſchi* gr. v. Cum *ſucco maioranæ, & rutæ.* Miſce, & auri inſtillato.

Aut ℞. *Nitri, myrrhæ*, an. Drach. i. *hellebori alb.* Drach. ſem. *caſtor.* Scrup. i.

Terantur

Terantur cum *olei roſacei & aceti* part. æq. & guttatim in aurem immittantur.

Commendatur etiam valde fel lucij piſcis, quod nonnulli ita præparant.

℞. *Fella lucior. recent.* num. iii. Indantur vitro, quod diligenter claudatur, & fermento obducatur, ac in clibanum ponatur, & tamdiu coquatur, donec panis ſit coctus. Liquoris, qui in vitro inuenitur, veſperi & manè gut. iii. auri inſtillentur.

Efficaciora hæc erunt, ſi priùs euaporatio fiat ex ſequenti. Decocto manè & veſperi.

℞. *Fol. calaminth. maior. centaurij minor. roriſmarini*, an. M. j. *baccar. iuniperi electar.* num. xv. *fol. lauri abſinth.* an. M. ſem. *lupinorum* num. xij. *lumbricorum vino lotorum & in ſindone ligatorum*, p. ß.

Coq. in ſ. q. aquæ & duplo vini albi, ad conſumptionem tertiæ partis. Colatura pro euaporatione ſeruetur. Quâ dum æger vtitur, fabas aut piſa aliquot in ore detineat & maſticet, vt patente ita meatu auditorio fumus magis penetret.

Sacculus etiam parari poteſt ex foliis ſaluiæ, betonicæ, majoranæ, rutæ, hyſſopi, calaminth. floribus chamæmeli, ſtœchad. Arabic. fol. pini & lauri, ſem. carui, aniſi, qui calefactus auri poſt euaporationem & liquoris inſtillationem imponatur.

Qualis eſt ſequens.

℞. *Fol. maioranæ, ſaluiæ*, an. M. ß. *rutæ* M. j. *abſinthij, ſummit. anethi*, an. p. ii. *baccar. lauri* Drach. i. *granor. iuniperi* Drach. j. ſem. *ſem. cymini* Drach. i. *carui* Drach. ß. *flor. chamæmeli* p. ij. Conciſa indantur ſacculis duobus ex tela linea paratis.

Proſunt quoque pulueres & tabulæ, quæ flatus diſcutiunt, à cœna ſumptæ.

Non etiam omittendum, quin lenibus clyſteribus aluus interdum eluatur, ne retentis excrementis noua in capite materia colligatur.

Ad Tinnitum aurium inueteratum; qui ſurditatem minatur, Montanus vtitur olei de pice, olei amygdal. amarar. an. Vnc. ſem. & mixta guttatim frequenter inſtillat; quo & cerebrum confortatur. Et omnino deſtillata olea ex plantis modo enumeratis efficaciſſima ſunt, vt & ſpiritus ex iiſdem parati. Maximè etiam ſternutamenta ad tinnitum aurium curandum vtilia ſunt. Monendum autem de topicis iſtis, commodiſſimè tempore matutino, ante cœnam adhiberi. Cubitum enim ituris caput vaporibus repletum eſt, parúmque commodi è medicamentis eiuſmodi ſperari poteſt. Reliqua ex iis, quæ *cap. ſeq.* de auditus grauitate & ſurditate dicentur, & ſuprà de intemperie aurium cum humore frigido dicta ſunt, patent.

Si in febribus tinnitus aurium fiat, aut in harum ad criſin apparatu, ſinendus eſt, nihilque adhibendum, donec morbus finitus, vel criſis abſoluta ſit; quia, vt *in prognoſticis* diximus, plerumque ſponte ſua ſedatur, præſertim poſt criſin. Si quid ſupereſt, diſcutiente remedio vtendum, quale eſt abſinthij decoctum ex aqua & pauco aceto pro fotu; aut decoctum eiuſdem ex oleo roſaceo inſtillatum. Si quæ cauſſa externa adeſt, illa quoque amouenda erit.

Si ex partis alicuius conſenſu malum oriatur, parti quæ primò afficitur ſuccurrendum, vt ſuprà, *part. 1. c. 6.* dictum.

Diæta.

Diæta in genere medicamentis pro varietate cauſſarum reſpondeat. Abſtineat æger à potu liberaliore veſpertino, & ſub ingreſſum lecti capiat cochlear. j. de ſemine carui in aceto macerato & exſiccato, vel tantundem ſeminis fœniculi, aniſi, coriandri. Vel his commixtis addatur aliquid macis, cinnamomi, & cum duplo ſacchari vſurpetur. Nonnunquam parum æger Mithrid. ſumat, aut de ſpeciebus pliris Archontic. vel diamoſchi dulcis, ſi malum à frigido ortum ſit. Qui vino aſſueti ſunt, iis diluatur cum aq. ſemin. coriandri præparati. Aures æger occluſas habeat, & munitas aduerſus frigus & ventos. Cogitationes & animi nimia intentio vitanda. Frictiones extremorum ſemper commodæ ſunt, & matutinæ exercitationes. Pectinationes item capitis, corpore & capite priùs euacuato. Venus in hoc malo valde noxia, illudque inducere poteſt.

Obauditio.

Cognatum ſonitui aurium vitium eſt, quod Græci παράκουσιν, Latini *Obauditionem* vocant, compoſitum quaſi ex deprauato & graui auditu vitium; quo auditus confuſa percipit, non aliter atque viſus aliena cernit in ſuffuſione ex conſenſu ventriculi orta. Exiſtit illud ab vlcere non probè exterſo & conſolidato, quando ſpiritus per arterias impulſus auditum impetu ſuo offendit. Fit etiam in ſummo febrium ardore, vaporibus per arterias in caput ad aures effuſis. Denique ſine febri, dum è viſceribus impuris calida copioſaque euaporatio continenter in caput effertur.

CAPVT VII.

De Graui Auditu & Surditate.

Βαρυηκοΐα & δυσηκοΐα & ὑποκώφωσις, Latinis grauitas & difficultas auditus, & κώφωσις, id eſt, ſurditas, ſolùm magnitudine cauſſæ differunt; ideóque vno capite de his agemus. Si æger ſolùm ſonos magnos audiat, leues verò non percipiat, βαρυηκοΐα & δυσηκοΐα & ὑποκώφωσις nominatur. Si verò neque magnos, neque paruos percipiat, Surditas appellatur. Eſtque Surditas miſerandum malum. Cum enim aures ſint quaſi porta mentis, per quam menti ea intromittuntur, quæ doctrinâ & inſtitutione traduntur, ad vitam coram Deo & hominibus rectè tranſigendam: miſerum eum hominem eſſe neceſſe eſt, qui audiendi facultate deſtitutus, adminiculo hoc ad ſalutem æternam, & ad præſentem incolumitatem vti nequit. Miſeriores adhuc ſunt, qui ſimul cæci ſunt. Miſerrimi, qui cæci, ſurdi, muti. Cuius rei exemplum habetur apud Platerum, *lib. 1. obſeruat.* de quodam Abbate, qui ex lue Venerea cœcus, mutus, ſurdus factus, mentem aliorum non alio pacto intelligere & percipere potuit, quàm illi ſupra brachium nudum literas ſententiam aliquam exprimentes digito vel ligno ducendo, ex quibus ſingulis ſenſu perceptis verbum, atque ex pluribus verbis ſententiam colligebat.

Grauis auditus.

Surditas.

Surditas nimirum functio auditus eſt abolita; grauitas diminuta. Atque ita vtraque affectio eſt ſymptoma in genere læſarum functionum animalium, atque in his facultatis audiendi.

Cauſſa.

Quia verò ad auditum perficiendum requiruntur & ipſum audiendi inſtrumentum, auris, & ſpiritus animales, & qui ipſos defert, neruus ἀκουστικός: cauſſæ etiam læſionis auditus quærendæ ſunt vel in ſpiritu animali, & neruo eum deferente; vel in auditus organo.

Primò ob vitium ſpiritus læditur auditus, cùm in cerebro vel non generatur, vel ab eodem non tranſmittitur, vel à neruo auditorio, qui ſpiritum illum aduehere debebat, non defertur. Cerebri vitium generale eſt, & ab eo, vt reliqui ſenſus, ita etiam auditus, læditur. Si verò in neruo ἀκουστικῷ extra cerebrum, & in eius ad aurem progreſſu, cauſſa mali hæreat, auditus, non reliqui ſenſus afficiuntur. Fit hoc ſæpe in prima conformatione, dum vel ille non rectè formatus eſt, vel non rectè ductus; vnde ſurdi ab infantia fiunt: vel ab obſtructione: vel à tumore aliquo.

Oritur & grauitas auditus à ſpiritibus factis paucioribus, craſſis & impuris, ſiue ex errore victus tales gignantur, ſiue ex ambiente aëre. Hinc venti auſtrales auditui nocent.

Auditus inſtrumentum proximum.

Organum verò auditus quod attinet, quodnam illud ſit, dictum in *Inſtitutionibus*, quæ hîc repetenda non cenſemus. Vt rem paucis complectamur, cùm inſtrumentum auditus primarium non poſſit eſſe, niſi pars corporis viuens; res eò videtur redire, vt inſtrumentum auditus primarium ſit nerui auditorij ea portio, quæ meatui interno implantatur, vel potiùs, vt Galenus ipſe definit, 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 3. τὸ ἔνδον πέρας, hoc eſt, *externus finis*, ſiue extremitas pori ἀκουστικοῦ, vbi extremitas illa dilatati nerui auditorij portionem excipit. Cúmque eò loci σύμφυτος aurium aër contineatur, veriſimile eſt Galenum ipſum etiam mentione τοῦ ἔνδον πόρου complexum eſſe. Vt enim viſus organum lucidum eſt, vt obiecto reſpondeat: ita organum auditus aëreum. Et neruus auditorius, qui, vt alij nerui, communis ſoboles eſt cerebri, ad ſonos ſpeciatim percipiendos contrahitur, & determinatur beneficio proprij & peculiaris ſui organi, quod aër aurium eſt congenitus, ſeu calidum, & ſpiritus aurium inſitus, naturæ aëreæ. Auditio enim non fit, niſi illa externi aëris commotio interno aurium aëri communicetur per tortuoſos aurium anfractus, vbi membranæ tympani alliſus aër externus qualitate ſoni affectus internum aërem ferit, qui deinceps miniſtro neruo auditorio ad cerebrum, ſentiendi principium, ſonum tranſmittit.

Nerui auditorij morbi.

Vitium verò nerui auditorij iam expanſi & in aurem dilatati ferè à communi cauſſa ſemper dependet. Si enim ille neruus non rectè ſit confirmatus, vel non rectè auri inferatur, ſpiritus ἀκουστικὸς in aurem tranſire non poteſt: quod etiam accidit, ſi neruus idem obſtruatur, vnde auditus læditur, & præterea implantato aëri neceſſarium alimentum & comeatus, quo foueatur, denegatur. Si verò humores vitioſi quicunque ad aurem ferantur; & obſtruere interdum meatum poſſunt, & aërem illum inquinant, craſſúmque & impurum reddunt, & ad præſtandum ſuum vſum ineptum. Materia illa plerumque eſt frigida & pituitoſa, nonnunquam & bilioſa, vt *ex 4. aphor.* 28. patet, vbi bilioſas deiectiones ſurdis prodeſſe Hippocrates docet: interdum & ſanguinea; ſi quidem ſurditatem, quæ criſin ſcilicet comitatur, fieri quoque ex ſanguinis per aures fluxu, compertum eſt.

Mittitur autem illa ad aurem, interdum à toto corpore, vt in febribus; ſolétque talis ſurditas, vel difficultas auditus, criſin antecedere vapore, vel humore ac aures detruſo: quæ auditus læſio peractâ criſi ſponte ceſſare ſolet

Aërem quoque congenitum craſſum reddit & impurum vapor caliginoſus & craſſus ſurſum eleuatus, aëri innato ſeſe permiſcens, & non ſolùm circa hunc oberrans, & tinnitum aurium, qui auditus grauitatis & ſurditatis præludium eſt, excitans, verùm etiam eidem ſeſe permiſcens.

Si tamen ſit humor craſſus vel copioſior, nonnunquam etiam poſt criſin difficultas auditus adhuc durare ſolet. Interdum etiam ſine criſi à toto corpore ad aures materia mittitur. Aliàs materia, quæ auditum lædit, plerumque craſſa & pituitoſa eſt, atque à cerebro præcipuè prodit, alimentum ſuum probè non coquente, & excrementis abundante. Vt in alias partes,

ita

ita & in aures, è capite materia catarrhoſa fluit, & ſe in interiorem auris cauitatem per foramen, quod neruus auditorius tranſit, inſinuat: id quod ſenibus propter excrementorum pituitoſorum copiam familiare eſt. Obiecto proprio etiam, ſono ſcilicet violento & nimio, ſubitò & affatim per aurem ad cerebrum vſque penetrante, offenſo neruo, ſpiritibúſque diſſipatis; ſurditatem introductam fuiſſe, obſeruatum eſt.

Meatus auditorij morbi.

Reliquas auris partes quod attinet, meatus auditorius externus, vſque ad tympani membranam, nihil præter aërem continet, iſque nonnunquam obſtruitur vel totus, vel ex parte, & obſtructus potius difficilis auditûs, quàm ſurditatis, cauſſa eſt. Fit verò obſtructio vel ab externis rebus, quales ſunt lapilli, nuclei, vermes, aqua, & ſimilia; vel tumore aliquo, & tuberculo in meatu illo poſt vlcus nato. Nonnunquam etiam ſordes aurium, ſeu naturalia illa aurium excrementa, ſi diu retineantur, & incraſſentur, aures obſtruunt, præcipuè ſi, quod interdum accidit, auriſcalpio ad tympanum vſque propellantur, ibique hæreant, vt non facilè excerni poſſint.

Membranæ aurium morbi.

Membrana quoque tympani, quam myringam vulgò appellant, auditui obeſſe poteſt, ſi vel ab externo aëre frigido (vt frigidum omnibus neruis & membranis inimicum eſt) contrahat frigiditatem, vel narcoticorum vſu obſtupeſcat; (quæ tamen vitia, ſi actio cauſſæ vehemens ſit, etiam penitioribus partibus communicari poſſunt) vel reddatur craſſior, quod inflammatione in cerebrum conuerſa accidere ſolet; vel ab humoribus affluentibus nimiùm humectetur, & craſſior euadat: quæ ſatis frequens cauſſa eſt difficultatis auditûs in ſenibus. Vt enim oculorum tunicæ in ſenibus craſſeſcunt, & obſcuriores fiunt: ita etiam proculdubio ætatis progreſſu hæc membrana aliquam mutationem ſuſcipit. Eadem nonnunquam rumpitur, vel tenditur & laxatur vi externá, vt ab auriſcalpio, vel aliâ re violenter immiſsá, ſonitu tubarum, & vehementi clamore; eroditur ab vlcere. Ita etiam ſi oſſicula illa tria, quæ membranæ huic adiacent, loco dimoueantur, ictu vehementi, ſonitu, vel humoris alicuius affluxu, vel quacunque de cauſſa, grauitas auditûs, vel ſurditas ſequitur.

Signa Diagnoſtica.

Verùm iſta cauſſarum varietas ſuis ſignis diſcernenda eſt, vt curatio rectè inſtitui poſſit. Si primò vitium ſit in cerebro, epilepſia, lethargus, apoplexia, præceſſerunt, vel adſunt, & aliæ animales facultates ſimul læſæ ſunt. Si autem in ſolo neruo auditorio ſit vitium, reliqui ſenſus integri erunt. Præceſſit tamen aliqua cerebri debilitas, diuturnus capitis dolor & ſimilia, quæ excrementitios humores in cerebro collectos, & ad neruum auditorium delapſos teſtantur. Ita quoque ſi aër impurus ſit, ſigna aderunt imbecilli & excrementis repleti cerebri, aut æger verſatus eſt diu in aëre impuro, qui ſpiritus turbidos & impuros reddit.

Vtrùm verò excrementitij humores, qui neruum obruunt, & aërem implantatum inquinant, à toto, vel à cerebro tantùm prouenerint, propria ſigna teſtabuntur. Si à conſenſu ventriculi fiat malum, pro vt ventriculus vacuus, vel plenus eſt, augetur vel minuitur. Præterea malum per interualla repetit. Ab aëris etiam, vel ſpiritus vitio vix omnino ſurdi euadunt, ſed ſurdaſtri, ſurdis tamen finitimi. Criticus motus in morbis latere non poteſt. Obſtructionem etiam in neruo & meatibus internis ſenſim factam eſſe, indicio eſt, ſi capitis dolor diuturnus ſibilus, & aurium tinnitus, lethargus, apoplexia, & affectus ſimilis præceſſerit; & natura morborum præcedentium naturam humoris obſtruentis declarabit. Si calidus humor cauſſa ſit, dolor acutiſſimus accidit, adeſt febris, & calor in aure percipitur. Si verò ab humore ſit frigido, dolor abſque ſenſu caloris, & ſine febre eſt. Si obſtructio ſit in externo auris meatu, oculis id facilè cerni, & inſtrumentis explorari poteſt. Et ſi aliquid extrà immiſſum ſit, ex relatione ægri cognoſci poterit. Ita quoque facilè patet, ſi phlegmone adſit, vel ab vlcere relictum tuberculum craſſum. Si in membrana tympani ſit affectio, dolor vehemens præceſſit, vel vulnus, à quo cicatrix in membrana relicta.

Verùm cùm adeò exactè ſemper cognoſci non poſſit, an in neruo auditorio extra aurem, vel in aure, & in qua parte auris vitium hæreat, vtiliſſimum fuerit diſcernere, an à cauſſis internis, an externis malum pendeat. Si enim quid in aurem miſſum ſit, externum meatum obſtructum eſſe indicio eſt. Si vulnus præceſſit, vel vehemens ſonitus, membranam tympani ruptam vel laxatam, aut oſſicula illa loco ſuo mota eſſe, argumento eſt. Si verò cauſſa externa abſit, an aliquis morbus præceſſerit, conſiderandum. Ille enim facilè humoris naturam indicabit, qui rurſum curationem præſcribit; etſi in qua auris determinata particula hæreat, non ita perſpectum eſt. Si verò nullus morbus præceſſit, an ſubitò, vel ſenſim ſurditas, vel difficultas auditûs orta ſit, inquirendum. Illud enim faciliùs à calido humore, hoc à frigido accidit.

Prognoſtica.

1. Grauitas auditûs non contemnendum malum eſt. Temporis enim progreſſu paulatim incrementum ſumens in perfectam ſurditatem degenerat. Galenus, 3. *de compoſ. medic. ſ. l. c. 3. titulo ad auris grauitatem*

2. A primo ortu, aut poſt ortum, diuturna & perfecta ſurditas orta non curatur; quæ verò non perfecta eſt, ſed tamen diuturna, nec ipſa curabilis, aut difficulter admodum curatur. Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 23.*

3. Obſtructio in meatu externo faciliùs tollitur, difficiliùs in meatu interno, & meatu auditorio, præſertim ſi ſit conſummata: & difficiliùs ſoluitur obſtructio, quæ à pituita eſt, quàm quæ eſt à bile.

4. Membrana tympani rupta, vel cicatrix ab ea relicta, aut oſſicula luxata non curantur.

6. Surditas in febribus, & vrina abſque ſedimento, in quibus craſſa quædam ſublime petunt, mentis alienationem ſignificauit 1. *Prorreth. comm. 1. aph. 13.*

6. Surditas in acutis & malignis febribus non ſemper malum ſignum eſt, ſed ſæpe bonum; cùm ſcilicet cum bonis ſignis coniuncta eſt, & delirium ac ſymptomata remittunt: id quod ſæpe obſeruaui. Denotat enim materiam è cerebro ad exteriora propelli.

De Surditate in febribus malignis. Qua bona ſit.

¶ [Hippocrates, 4. *aphoriſm.* 49. ſcribit; *in febre non intermittente, ſi labrũ, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus peruertitur, ſi non videt, ſi non audit, imbecillo iam corpore, quicquid horum acciderit, in propinquo iam mors eſt.* Et. 3. *Prorr. aph.* 35. *Poſt modicã ſanguinis euacuationem, nigrámque deiectionem, in acutis ſurditas, mala eſt.* Et. *in Cõc. aphor.* 190. *ſec. diſt. Foëſij. Surditas in acutis & turbulentis morbis mala eſt.* Contrà Auicenna *lib. 3. fen. 4. tr. 1. c. 3.* ſcribit: *Nocumentum præterea auditus quandoque accidit ſecundum ſemitam criſium, & ſecundum ſemitam permutationis materiæ in fine ægritudinum acutarum.* Et ipſe ſæpiſſime obſeruaui, & cuilibet obſeruare facile eſt, ſi in acutis febribus delirium adeſt, vel imminet, & ſuperuenit ſurditas, ægros conualeſcere.

De qua controuerſia notandum, eam ſaltem ſurditatem eſſe bonam, quæ eſt critica, vt clare Auicenna innuit; id eſt, cùm natura noxios humores & vapores, cerebrum occupantes & delirium excitantes, cerebro ad aures, vt partes vicinas, minus tamen nobiles detrudit. Quod cùm accidit, delirium remittit, & æger meliùs habere incipit. Si verò æger obſurdeſcat, & delirium non minuatur; imò ingraueſcat, & alia grauia ſymptomata accedant, malum ſignum eſt. Indicio enim eſt, tantam materiæ copiam adeſſe, vt cerebro tota contineri non poſſit, ſed in aures ſeſe diffundat.]

7. *Quibus deiectiones ſunt bilioſæ, ſuperueniente ſurditate ceſſant; & contrà quibus ſurditas adeſt, bilioſorum deiectione finitur* 4. *aphor.* 28. *Eodem libro, aphor.* 60. addit, ſurditatem eiuſmodi in febribus, ſanguine quoque è naribus fluente ſolui. Materia enim ſurditatem efficiens vel ad aures retrahitur, vel à cerebro ad venas colli, atque hinc ad cauam, & tandem per hepar ad inteſtina deriuatur.

8. *Surditas in acutis & turbulentis morbis, mala,* 1. *Prorrhet. comm* 1. *t.* 32. extinctâ ſcilicet per morbi vehementiam audiendi vi, aut humoris praui copiâ cerebrum & aures occupante.

9. Et omnino melius eſt, ſi ſurditas delirium, quàm ſi delirium ſurditatem ſequatur. Melius enim eſt materiam ab internis ad externa, quàm ab externis ad interna conuerti. Et ſi mala ſymptomata, vt vomitus, vigiliæ, & ſimilia ſurditati coniungantur, delirium & morbum periculoſum ſignificauit.

10. Surditas per interualla creſcens & decreſcens, vel ab humore tenui & exiguo eſt, qui interdum minuitur, vel à flatulento ſpiritu; quæ ſurditas etiam faciliùs curatur.

11. Surditas, quæ per idiopathiam aurium genita eſt, difficiliùs curatur, quàm per ſympathiam.

12. *Ex ſurditate manſueta parotides exiſtunt, cùm aliàs, tum ſi quid faſtidioſi ſuperuenit; ſed & comate ſuperueniente magis fiunt parotides.* Hippocrates, *in Prorrhet.* Itaque ſurditas & coma commune ſignum ſunt deſipientiæ & parotidum. Nam in materia calida & acutiore magis deſipientia, in non ita acuta, & quæ cruda eſt, magis parotides accidunt; vtraque verò proprium ſignum eſt, tranſlationis materiæ in caput.

13. Quibus ſurditas adeſt cum capitis grauitate, & hypochondrij tenſione, & oculi ad ſplendorem perturbatione, iis ſanguinis profluuium ſignificat Hippocrates; *in Coacis.*

Indicationes.

Pro varietate cauſſarum etiam hic Indicationes & cura variant. Si externus ille aurium meatus obſtructus ſit, impedimentum illud obſtructionem pariens, qualecunque etiam ſit, tollendum. Si ab humoribus vitioſis vel aër congenitus inquinetur, vel aurium meatus obſtruatur, materia excrementitia debito modo euacuanda; niſi poſt criſin ſponte ſuâ cedat. Si facultas læſa ſit ratione nerui auditorij, adſitque obſtructio, cauſſâ hanc fouens ac conſeruans auferatur: ratione cerebri, huic legitimâ curatione proſpiciatur.

Curatio.

Cùm verò frequentiſſimè ab humore pituitoſo accidat ſurditas, ſi ſanguis ſimul abundet, vena aperiatur. Si verò venæ ſectione opus non ſit, humor mox præparetur & euacuetur iis medicamentis, quæ ſuprà, *part. 1. cap. 10. de Intemperie capitis cum pituita*, fuerunt propoſita. Et purgatio per interualla repetatur. Et quidem in ſurditate medicamenta purgantia & frequentiora, & fortiora ſint, quàm in graui auditu. Corpore toto euacuato, caput etiam euacuetur apophlegmatiſmis, gargariſmis, errhinis. Idémque exſiccetur ſacculis, lotionibus,

&

& aliis medicamentis, quæ etiam *ibidem*, fuerunt propoſita. Ad totum corpus euacuandum, & humores, flatus, ac vapores etiam in capite diſcutiendos, valde vtiles ſunt thermæ, & quaſdam peculiari vi grauitati auditus & ſurditati conferre creditur: & in primis ſulphureæ commendantur, in quibus æger non ſolùm lauet, ſed & ſpongia ampla, vel quæ totum caput tegat, capiti impoſita aquam thermarum per epiſtomium effluentem embrochæ modo excipiat. Inter particulares capitis euacuationes in primis vtilia ſunt maſticatoria, quæ non tantùm, dum excrementa cerebri euacuant præſtant, ne materia ad aures fluat, ſed & per foramina in baſi caluariæ auditus organum ſubeuntia, expurgatio humorum aures obſtruentium iis fieri poteſt.

Vtilia ſunt & errhina. Sternutatoria tamen hîc non vſque adeò tuta ſunt; cùm incertum ſit, quò motus humorum ex agitatione illa vehementi concitatus vrgere poſſit.

Corpore toto & capite euacuato, Topica etiam auribus applicentur & inſtillentur, quæ cùm ſuprà, *cap. 1. de Intemperie aurium*, ſint propoſita, ea hic repetere opus non eſt: vnum atque alterum ſaltem addere libet.

Aqua origani ex ſicca planta cum vino deſtillata commendatur.

Vtilis eſt & hæc Aqua.

℞. *Rad. raphani, porri*, an Vnc. j. *cyclam.* Vnc. ß. *hellebori albi* Drach. j. *origani* Vnc. ß. *rutæ, maioran.* an. Dra. ij. *flor. lauendul. ſem. fœniculi, cumini, caſtorei*, an Drach. j. *baccar. lauri* num. xv. *fellis tauri* Vnc. ß. *vini albi* q. ſ. Macerentur aliquandiu & deſtillentur.

Olea deſtillata vtilia ſunt, rutæ, roriſmarini, maioranæ, ſalviæ, ſeminis fœniculi, carui, baccarum lauri, caryophyllorum, cinnamomi. Eadem medicamenta locum habent, ſi à nuda intemperie ſit auditûs grauitas. Fel etiam animalium vtile eſt, & in primis prædictum, quod à proprietate prodeſſe dicitur, ſi inprimis cum olei ſuccini parte æquali miſceatur, & in aures immittatur. Crato valde commendat aquam cardui benedicti, cuius ſuprà facta eſt mentio.

D. Brunnerus ſequenti Oleo frequenter vſus eſt.

℞. *Ol. porr. nardini*, an. Vnc. j. *caſtorei* Vnc. ß. *ſpir. vini* Vnc. iij. *fellis tauri* Dra. ij. *hellebor. nigri* Dra. ß. *nuc. moſchat. ſalis nitri* an. Drac. j. Ebulliant parum, & ad vſum ſeruentur. De quo oleo guttæ iij. auri inſtillentur, auriſque goſſypio maci ſuffumigato obturetur, & ſacculus ex ſale, cymino & milio paratus, vel modò dictus imponatur.

D. Næuius ſequenti Oleo feliciter vſus eſt.

℞. *Fol. rutæ, ſerpilli*, an. P. iij. *origani Cretic.* P. ij. *fellis apri in veſica ſua exſiccati* Scrupi. j. *euphorbij* Dra. ß. *hellebor. albi, caſtorei.* an. Dra. j. *lumbric. terreſtr.* Dra. ß. *apum ſiccatarum* Scr. j. *pulp. colocynth.* Dra. ß. *vitriol. præparati* Scrup. j. Inciſa & contuſa groſſo modo, infundantur in *ol. amygd. amarar.* Vnc. ij. ß. *rutac.* Vnc. j. *aq. vitæ* Vnc. x. *ol. laurini* Dra. ij ß. Stent in loco tepido per 2. vel 3. d. dehinc bulliant ad aquæ conſumtionem, poſtea colentur, & colatura ſeruetur.

Vel ℞. *Rad. raphan. maj. porri. ceparum*, an. Vnc. ij. *cyclamin.* Vnc. j. *hellebor. alb.* Vnc. ß. *fol. origan. rutæ, maioran.* an. Vnc. ß. *flor. anthos, lauendul. ſalu.* an. Drach. ij. *ſem. fœniculi, cimini*, an. Dra. iij. *baccar. lauri.* num. xxx. Contunde omnia groſſo modo, add. *fellis vaccini* Vnc. j. ß. Poſtea macerentur in *vini opt.* q. ſ. ac tandem deſtillentur.

Chymici Balſamum ſulph. laudant ſpiritu vini extractum; alij aquam è ligno fraxini deſtillatam.

Capite euacuato, clamores etiam & ſoni vehementiores, vt tubarum, vtiles ſunt, calefaciunt enim meatum auditorium, & reſiduum humorem diſcutiunt, & loci illis impactum elidunt.

Si verò ſurditas, vel auditus grauitas ſit ab vlcere aurium, eius curatio inſtituenda, vt ſuprà dictum. Atque hic abſtinendum ab oleis: Nam oleum eſt vlceribus inimicum, & maxime vlceribus aurium.

Si quid in aurem extrà immiſſum eam obſtruat, id eximendum, vt *Inſtitut.* & ſuprà etiam fuit traditum, *l. d.*

Tandem ſi à materia bilioſa per febres, abſque inſigni aliqua inſtrumenti auditus læſione, auditus grauitas vel ſurditas ortum habeat, ſponte ferè malum ceſſat, materiâ per aluum euacuatâ, vel per nares effuſâ. vt Galenus, 4. *aphor.* 60. habet, vel etiam inſenſibiliter diſcuſsâ. Si tamen malum duret, medicamemta bilem euacuantia adhibeantur, & debita victus ratio: auribus etiam inſtilletur oleum violarum, nymphææ, & ſimilia, ne inflammatio excitetur.

Si verò citra febrem contigerit, bilioſo redundante ſanguine, curatio à phlebotomia inchoanda erit, vena humerali lateris eiuſdem inciſâ; hinc humoris bilioſi præparatio inſtituenda. Poſtea topica admoueantur: vapor ex decoctione herbarum ſequentium per infundibulum in aurem receptus prodeſt.

℞. *Fol. ſalic. lactuc. malu. alt.* an. M. j. *flor. violar. roſar.* an. P. ij. Conciſa coqu.

Vel iniiciantur guttullæ ij. aut iij. ol. lactuc. ex ſemine expreſſi, vel olei ſalicis, nymph. aut violarum; vel lac humanum cum albumine oui permiſtum immittatur. Vel ſequens iniectio paretur:

℞. *Succi ſedi maior. recent* Dra. ij. *lact. mulieris* ℥. j. Miſce.

Concluſionis loco ſaltem aliquot Regulas generales, quæ in omnibus aurium morbis curandis obſeruandæ proponemus. *Regulæ in aurium curatione obſeruandæ.*

1. Medicamenta, quæcunque auribus immittuntur, ſint tepida, non intenſè calida vel frigida.
2. Noua medicamenta non imponantur, niſi auris à ſorde præcedentis medicamenti optimè expurgata ſit.
3. Vnâ vice 3. vel 4. guttas immittere ſufficit.
4. Poſt medicamenti in aurem immiſſionem æger ſuper aure ſana iaceat.
5. Eligantur autem ea, quæ auribus immittuntur, quæ non valde vnctuoſa & viſcoſa ſunt. Talia enim in aures immiſſa, & in aurium anfractus penetrantia, vix iterum rectè extrahi poſſunt; ideóque quæ forma euaporationis & ſuffumigiorum adhibentur, ſpirituoſa medicamenta & deſtillata, commodiſſima ſunt.
6. Caput tandem in omni ſurditate & difficili auditu diligenter roborandum, cùm internis, tum externis medicamentis, ſuprà, *part. 1.* propoſitis.

Diæta.

Diæta medicamentis & varietati cauſſarum reſpondeat. Vt ſaltem de grauitate auditus & ſurditate dicamus, quæ ex frigida & humida materia prouenit, quæque frequentiſſima eſt, ea diæta tunc conuenit, quæ ſuprà, *part. 1. cap. 10.* eſt propoſita. Aër ſit purus, ad ſiccitatem vergens: æger vitet ventos & præſertim auſtrinos, & aërem frigidum & humidum, atque ab eo aures muniat; abſtineat à cibis, qui craſſos humores gignunt, & vapores multos in caput mittunt, atque in primis allium & cæpe comeſta auditui nocent.

CAPVT VIII.

De Aurium Dolore.

INter aurium ſymptomata eſt etiam Aurium dolor, Græcis ὠταλγία, grauiſſimum & periculoſiſſimum malum; cui niſi tempeſtiuè ſuccurratur, in ſymptomata grauia, & ad mortem denique hominem præcipitat. Et quidem malum, hoc quàm oculorum dolor grauius; cùm oculorum dolores in oculis perſiſtant, aurium verò dolores cerebrum in conſenſum trahant, vnde delirium & mors ſequi ſolet. *Aurium dolor.*

Cùm autem dolor ſit triſtis ſenſatio à ſolutione continui partium ſentientium, membranarum putà, orta: doloris etiam in auribus ſubiectum partes ſunt membranoſæ illæ auris internæ, & neruus auditorius (quatenus ſcilicet membranoſus.) Quanquam autem partes externæ dolore quoque tentari aliquando poſſint: tamen cùm dolor ille magnus non ſit, cùm de dolore aurium agimus, eum præcipuè intelligimus, qui internum meatum, ac membranam & neruum auditorium occupat.

Cauſſa. *Cauſſa.*

Subiectum, vt modò dictum eſt, vt in aliis corporis partibus, ita & hîc ſunt membranæ, quæ auris cauitates inueſtiunt, & ſenſu exquiſito ſunt præditæ. Afficitur autem membrana vel in exterioris auris cauitate, & ſæpe affecta grauiſſimos dolores parit, qui etiam attactu externo exacerbantur: vel in interiore cauitate poſt tympanum.

Cauſſa quidem proxima eſt ſolutio continui. Verùm oritur illa porrò ab aliis cauſſis. Atque hinc dolor aurium vel fit ab externis rebus immiſſis, vel à vulnere, vel ab intemperie, vel à flatibus, vel ab humoribus calidis & frigidis vel ab inflammatione.

Quòd intemperies frigida dolorem excitare queat, extrà controuerſiam eſt, & experientia id ſæpe docuit. An verò intemperies ſola calida à cauſſa externa inducta dolorem inducere poſſit, controuerſum eſt. Græci quidem huius cauſſæ mentionem non faciunt; Arabes tamen omnem inter cauſſas externas aurium doloris, etiam aëris caliditatem recenſent. Verùm frigida quidam neruis inimica ſunt, non verò ita calida; ac calor externus aëris vix calidior eſt cerebro, ac auris parte interna. Atque ita aët per ſe tantùm alterando vix dolorem aurium excitabit. Pruritum tamen in aure excitare valet. Per accidens verò id facilè præſtare poterit, nimirum affluxum humorum ad aures commouendo; quo ſenſu proculdubio Hippocrates, 3 *aphor.* 21. inter æſtiuos morbos aurium dolorem recenſent. Solentque dolores, qui ab inflammatione oriuntur, in auribus eſſe frequentiſſimi, & grauiſſimi, punctorij, pulſantes & diuellentes, cum magno plerumque ardore; eóſque plerumque febricula comitatur, ſoletque is dolor maximè intendi; cum inflammatio ad ſuppurationem tendit, & rupto abſceſſu remittere. Solet autem materia illa, quæ aurium dolorem excitat, nunc à toto, vt in criſibus febrium, vel etiam ſine criſi quandoque; nunc à cerebro aut parte alia communicari. Interdum etiam materia maligna eſt, in lue Venerea, quæ circa perioſtia hærens cùm diuturnos in aliis capitis partibus, tum etiam aurium dolores excitat. *An ſola intemperies calida ſit cauſa doloris aurium.*

Signa Diagnoſtica.

Signis ad ipſam affectionem cognoſcendam opus non eſt, cùm æger, qualis ſit, ſatis prodat. In infantibus autem ploratus augetur *Signa diagnoſtica.*

augetur, ſi pars affecta tangatur,& præter conſuetudinem aliquid ex aure effluit, aut quod effluxit, iam retinetur.

Signis verò, è quibus cauſſarum varietas cognoſcatur, opus eſt. Primò nimirum inquirendum, an aliquid extrà auri immiſſum ſit,quod dolorem pariat, quod facilè ex ægri relatione & auris inſpectione & exploratione cognoſcitur. Si etiam vulnus auri inflictum, vel alia externa violentia illi allata ſit; & illud ex ægri relatione patet.

Deinde, ſi ſit ab intemperie nuda, nulla grauitas,nulla tenſio, nullus tumor percipitur; quæ adſunt, ſi intemperies ſit cum materia: quo caſu & auditus magis impeditur. Et ſi intemperies ſit frigida, æger in aëre & vento frigido diu verſatus eſt,quod fit nonnunquam in longis peregrinationibus tempore hyberno, idque ex ægri relatione cognoſcitur, dolórque eſt citra ardorem,calidiſque leuatur.

Si verò nihil tale præceſſerit, quod nudam intemperiem inducere potuerit,& caput ſit grauius,proculdubio quædam materia adeſt, aut ſpiritus turbulentus; quod cognoſcitur ex dolore vehementi ſine ardore & grauitate, ac tinnitu & ſtrepitu manifeſto, & quòd dolor non eſt continuus, ſed per interualla quædam vel intermittit, vel nonnihil imminuitur: aut humor frigidus craſſus; & tum adeſt dolor leuior citra ardorem, & ſigna alia frigiditatis in capite adſunt: aut ex humore bilioſo, & dolor eſt vehemens cum calore mordaci.

Frequentiſſima autem doloris cauſſa eſt tumor calidus ſeu inflammatio, vt ſuprà dictum, quæ cognoſcitur ex dolore continuo, pulſatili, vehementiſſimo, & eodem ac rubore ad malas & tempora vſque ſeſe extendente, cum febre, interdum & cum delirio, motibus conuulſiuis, ſyncope, & extremorum frigiditate. Et prout inflammatio magis tendit ad interiora, eò pulſatio magis percipitur; quoniam arteriæ maiores comprimuntur: dolor quoque eſt vehementior, ob vicinitatem cerebri, & febris intenſior.

Si verò ab vlcere & ſanie ſit dolor, rupto abſceſſu pus ex aure effluit, cum doloris aliqua mitigatione, vlcúſque relinquitur,vnde ſanies aliqua effluere ſolet.

Si ex nerui auditorij vitio dolor oriatur, auditus ſimul læditur, & ſæpe vel caput compatitur, vel vnus aut plures ex ſenſibus internis aut externis.

Prognoſtica.

1. Maius periculum eſt in aurium quàm oculorum affectibus. Nam vitium oculorum intra ipſos ſubſiſtit; aurium verò inflammationes doloréſque interdum cerebro communicantur, & hominem ad delirium & mortem deducunt, vt *de aurium inflammatione, Prognoſtico* 1. dictum. Ideoque monente Celſo, *cap. 7. lib. 6. Mox inter initia ſuccurrendum eſt, ne maiori periculo locus ſit.*

2. Et quidem iuuenes in vehementibus aurium doloribus magis periclitantur,& ſeptimo die, aut citiùs moriuntur;antequam ſcilicet inflammatio ſuppuretur; quoniam bilioſi humores in hac ætate abundant, & temperamenti conſtitutio eſt calida & ſicca, quæ febribus acutis & deliriis reddit magis obnoxios.

3. Senes verò in vehementibus aurium doloribus minus periclitantur; quia ob temperamenti frigiditatem, & pituitæ copiam, febribus acutis & deliriis ita facile non corripiuntur & proinde aures ipſorum faciliùs ſuppurantur. Recidiuæ tamen periculum magis ſuſtinent; cùm ob temperamenti frigiditatem materia dolorem aurium pariens exactè concoqui non poſſit, 3. *Prognoſt. aphor.* 14. & 1. *aphor.* 14. Quia etiam ſenſus tactus in ſenibus eſt obtuſior, ideò faciliùs dolores illos tolerant.

4. Si dolor aurium vehemens ſit, & in profundo hæreat, mortis periculum eſt; quoniam neruus auditorius ipſe etiam eſt affectus. Aut ſi malum ſanetur, noxa tamen quædam in ſenſu auditus relinquitur.

5. In doloribus aurium hypoſtrophæ interimunt; aut valde ſunt periculoſæ. Materiam enim non integrè coctam, nec partem affectam reſtitutam eſſe ſignificant. Itaque malignior redditur materia, & ægro magis debilitato, mortis periculum metuendum eſt.

Indicationes.

Curatio. Commodiſſima quidem dolorem aurium, vt & alios dolores,curandi via eſt,ſi cauſa, à qua pendet, tollatur. Verùm quia is ſæpe ita vrget, vt niſi tollatur, vel mitigetur, ægro periculum minetur,dolor tum mitigationem indicat.

Primò ergo ſit à rebus externis immiſſis,quâ ratione illæ tollendæ ſint,iam antea dictum.

Sicut etiam antea explicatum,quomodo intemperies cum & ſine materia curanda ſit.

Si à ſpiritu flatulento ſit dolor, cùm flatus præſupponat materiam,à qua attollitur, ea primò ſiue ſit calida,aut frigida, expurganda, deinde topica, quæ flatum illum diſcutiant, vſurpanda.

Frequentiſſima verò doloris cauſſa eſt inflammatio: ſed quia ratione & illa curanda ſit,antea quoque dictum.

Dolorem verò ipſum quod attinet, tollitur ille cùm anodynis, tum ſi opus ſit, narcoticis ſeu ſtupefacientibus. Conuenit igitur oleum calens amygdalar. dulcium,liliorum alborum, aut roſaceum ſiue ſolum, cum lacte muliebri, aut oui albumine miſtum: quæ cum ſpecillo molli lanâ inuoluto tepidè in aurem immittantur. Seroſus item cruor, qui ex carnibus bubulis,dum aſſantur, diſtillat, tepidè infuſus vtilis eſt. Item ol. roſ. cum ſucco roriſmarin. vt & mucilago. ſemin. pſyllij, fœnugræci. Nonnulli folia tabaci viridia, aut ſaltem aquâ propria vel aqua rutæ humectata auribus applicant, & ſæpius renouant. Commendatur & oleum ſcarabæorum,quod paratur,ſcarabæos num.iii.iniiciendo in olei roſat.Vnc.iii.& coqu.ac colando.

In vehementiore dolore ſuccus portulacæ,lactucæ,hyoſcyami, coriandri vtilis eſt. Vbi denique acerbiſſimus dolor vrget, vt ſyncopes & mortis periculum immineat, ſtupefacientibus ſemel atque iterum vti licet.

Vt ♃. *Opij gr.iij.caſtorei,croci,*an.gr.j.ß.Cum lacte muliebri, vel albumine oui, vel ſapa aut vino tepide inſtillentur. Solum opium vix conuenit, vtpote cuius vſu quendam vocem & ſenſum amiſiſſe,refert Trallianus, *lib.*3 *cap.*2. propterea quòd cerebrum neruo auditorio affecto proximum eſt. Oleum etiam è ligno coryli acerbiſſimos aurium dolores ſubitò ſanat.

Si reliqua omnia non proſint, neceſſarium eſt, vt ægro ſub ſomni horam exhibeatur Philonij Perſici ℈. ß. vel Scr. i. vel laudani opiati gr.iii.

Foris imponantur quæ dolorem leniunt, & materiam impactam concoquunt & reſoluunt: quo in genere butyrum alia ſuperat, in mollibus præcipuè corporibus.

Aut ♃. *Lenticulæ paluſtris* M. ii. *medullæ in lacte muliebri infuſæ* Vnc. iii. Contuſa applicentur forma Emplaſtri. Fortius eſt paratum ex oleo dulci calente, adipe anſerino,oleo amygdalarum dulcium,chamæmelino,lacte muliebri.

Aut ♃. *Fol. maluæ vtriuſque, violariæ, lactucæ, ſalicis* an. M.i.*ſem.cydonior. maluæ,* an. Drach.ii. *flor. chamæli, meliloti, roſarum rubrarum,* an. P. ii.Fiat decoctio, qua auris affecta tepidè leniterque foueatur.

Vtile eſt & hoc:

♃. *Ol. roſar. nymph.* an. Vnc. ß. *ſucci papauer. ſolani.* an. Drach.ii Miſta ponantur circa aurem;aliquid etiam immittatur. Additâ farinâ hordei vel tritici, & puluere florum chamæmeli cum butyro recenti,Fiat emplaſtrum ad eundem vſum.

In applicatione remediorum monet Galenus,3. *de comp. medicam. ſec. loc.* vbi dolor valde vrget, aurem non tangendam eſſe,id eſt,neque manu, neque vllo inſtrumento duriùs tractandam. Augetur enim hoc modo dolor, & malum redditur deterius. Quapropter quæ extrà applicantur, aurem non grauent, & leniter applicentur,& quæ inſtillantur,blandè inſtillentur.

CAPVT IX.

De Excrementis præter naturam, & Fluxus aurium.

TAndem vt etiam aliquid de ſymptomatibus in Excretis dicamus, habent equidem aures ſua naturalia excrementa, ſed ea pauca. Accidit verò ſæpe,vt præter naturam multa ex auribus excernantur. Primò enim poſt inflammationes aurium, abſceſſu rupto, pus & ſanies ex auribus effluit. Deinde idem accidit in vlceribus aurium.

Interdum quoque ſanguis ex auribus effluit: quod accidit non ſolùm in capitis percuſſione,caſu ab alto,& ſimilibus cauſis violentis, quæ venas in auribus rumpere poſſunt, ſed & criſis modo: ſicut Platerus obſeruauit,cuidam,qui frequenter narium hæmorrhagiâ infeſtabatur,non ſolùm è naribus, ſed & auribus ſanguinem largiter effluxiſſe;quod ex ἀναστομώσει venarum in auribus factum. Quandoque aquoſus humor, aut ſaniei aliquid ſimile ex auribus effluit, nunc tenuius, nunc craſſius. Obſeruauítque Platerus, è cuiuſdam puellæ aure menſuras aliquot aquoſi humoris diu per vices citra vllam aliam læſionem profluxiſſe. Atque eum fluxum ex cerebro fieri non exiſtimat Platerus. Cùm enim nulla alia via ſit è cerebro,quàm per foramen neruo auditorio paratum, neque ſaluo tympano,ſi humor in interiorem auris cauitatem primò effunderetur; ex aure effluere poſſet: id in hoc fluxu locum non habere putat; cùm fiat citra auditus læſionem. Ideóque hunc humorem è venis meatum externum implicantibus fluere ſtatuit.

Verùm per quamcunque etiam ſanies illa effluat, certum eſt,vt ſuprà, *cap.*3. dictum,è cerebro etiam humido & impuro; ac vicinis partibus, ſordidam eiuſmodi illuuiem ad aures deriuari, quæ ſæpe tantâ copiâ effluit,vt facilè colligi poſſit, in ſola aure eam non fuiſſe collectam. Refertque Schenckius è Mar.Sanct. Barolitano, Venetiis quendam eiuſmodi aureis fluxu intempeſtiue ſuppreſſo repente mortuum eſſe.

Tandem & vermes aliquando in aurium ſordidis vlceribus generari,atque inde emergere obſeruatum.

Curatio.

Qua ratione autem inflammatio, item vlcera aurium curari debeant,vt & vermes ex auribus tolli,ſuprà dictum eſt. Si verò natura aliquid humoris vitioſi per aures excernere tentat, ſolet is fluxus ferè ætatis progreſſu,& corpore iam ſicciore reddito, ſponte ſedari. Si verò etiam ad annos pubertatis protrahatur,danda opera vt ſiſtatur; quod fit corpore priùs, & capite diligenter purgato, & ſudoriferis etiam exhibitis,& veſicatoriis applicatis,ac fonticulis, ſi opus, excitatis,per medicamenta *Curatio.*

caput & aures ſiccantia, cùm interna tum externa iam antea propoſita. In quem finem adhiberi poteſt vinum, in quo alumen, gallæ, & balauſtia cocta, item ſuccus virgæ paſtoris, ariſtolochia, ſpiritus ex vrina puerorum.

Si ſanguis ex aure fluat per criſin, fluxus is, niſi ſuperfluus ſit, non compeſcendus. Si verò ex alia cauſſa, vt externa violentia, fluxus ille ſit, interdum periculo non vacat, ideóque ſiſtendus: quod fit, ſi opus ſit, venæſectione in contraria parte præmiſſa adſtringentibus & roborantibus frigidis applicatis; qualia ſunt, ſuccus plantaginis, virgæ paſtoris decoctum rubi, malorum punicorum, roſarum, maſtiche.

Vel ℞. *Acaciæ, hypociſtidis, balauſtiorum roſarum, ſumach, maſtiches, thuris*, an. Drach. i.

Coq. in vino vel aceto, & Colatura vſurpetur. Auicennas coagulum leporis cum aceto commendat.

LIBRI PRIMI
PARTIS III.
SECTIO QVARTA.
De Narium affectibus.

CAPVT I.
De Narium vlceribus & Ozænis.

Narium vſus. POST morbos & ſymptomata, quæ circa auditum & eius organa contingunt, proximum eſt, vt ad olfactus organum accedamus, & quibus morbis illud obnoxium ſit, quæque inde oriantur ſymptomata, videamus.

Odoratus organum nares eſſe, extra controuerſiam eſt: etſi quæ in iis pars primarium olfactus organum ſit, controuerſum ſit, vt in *Inſtit.* dictum. Naribus tamen, vt in aliis etiam partibus fieri conſueuit, natura ſimul ad alios fines & commoditates vtitur, & ita narium plures vſus ſunt.

Primarius & præcipuus narium vſus eſt, vt dictum, odores cauitate ſuâ excipere, & iis ad præcipuum olfactus organum tranſitum concedere. Secundus vſus eſt, vt aëri, qui ad cerebrum & pulmones tranſire debet, aditus permittatur, quomodo ad perſpirationem nares neceſſariæ ſunt. Tertiò, ad ſermonem rectè formandum faciunt, dum per ipſas aër ad ſermonis formationem neceſſarius ſenſim expellitur, vt ex ſermonis læſione patet in iis, quibus nares obſtructæ ſeu eroſæ ſunt. Quartò natura hac viâ etiam ad ſuperfluitates & excrementa cerebri expellenda, & quandoque etiã ad hæmorrhagias criticas abutitur.

Vna ergo opera de narium morbis & ſymptomatibus, quæ & in olfactu, & aliàs circa nares accidunt, dicemus; nimirum de Vlceribus narium & Ozænis, de Cancro narium, de Proceſſuum mammillarium defectu, de Polypo, de Narium obſtructionibus, de rebus in nares immiſſis extrahendis, de læſo olfactu, de Narium graueolentia, de Sternutatione nimia, de Hæmorrhagia narium, de Coryza.

Narium vlcera. Et primò narium Vlcera quod attinet, habent ea plures differentias. Alia enim à cauſſis oriuntur externis, videlicet à vaporibus, vel humoribus acribus aut malignis, ſiue ij ab inferioribus partibus ad nares ſurſum efferantur, vt in lue ſit Venerea; ſiue à cerebro, aut à toto corpore eò expellantur. A pituita etiam ſalſa in catarrhis nonnunquam vlcuſcula narium excitantur, quæ ſponte ſuâ facilè ſanantur. Poſtea vlcera in ſe conſiderata alia recentia ſunt, alia vetuſta: atque hæc etiam vel cruſtoſa ſine ſanie, vel ſordida ac virulenta, vel corroſiua, vel fiſtuloſa, vel cancroſa. Paulus & γλυκέα, id eſt, *dulcia* quædam vlcera nominat, fortaſſis ab humore benigno, & non ita erodente, quorum curationem etiam Auicennas tradit. Denique quod ad partem affectam, alia externa ſunt & oculis expoſita; alia interna, in intima narium parte, vel in oſſe ethmoide, vel in proceſſibus cerebri, qui neruis colore & figurâ ſimiles organum olfactus ſtatuuntur.

Signa vlceris narium. Signis verò diſcernenda ſunt narium vlcera cùm inter ſe, tum ab aliis narium affectibus. Recentia enim vlcera ſæpe nec dolore nec acrimoniâ ſeſe produnt. Nares tamen frequenter ichore ſanguineo madent, aut cruſta ſicca & nigra emungitur. Dum cruſtula diutius hæret, perpetuò ſub ea aliquid exeditur, quod vlcus maius efficit. Vetuſtius & putridum vlcus, quod Ozæna vocatur Græcis, fœtorem de ſe emittit, ita vt æger cùm ſibi, tum aliis tetri ſpiritus vapore moleſtus ſit. Si diutius duret, paulatim ſerpit longiùs, & vel alas narium, vel earum interſtitium, vel tenella oſſa exedit, paulatímque perforat, maximè ſi vel cancri ſpeciem habeat, vel à lue Venerea contractum ſit. Nam humor prauus & malignus, veneni inſtar carnem & oſſa corrumpit, ac ſæpe iſta prius, quàm carnem. Tenuitate enim ſuâ carnem, quæ rara eſt, & foraminibus quaſi pertuſa, facilè tranſit, ſine inſigni primùm offenſione; os verò, quod denſitate ſuâ magis reſiſtit, aggreditur, atque in eo hærens eroſionem efficit. Recentibus vlceribus, non adeò prauis aut malignis, neglectis, caro plerumque enaſcitur, quæ σάρκωμα narium appellatur. Caro illa aut mollis eſt, alba, & doloris expers, aut rubra, aut denique liuida cum dolore, quæ in cancrum degenerat. Si in eam longitudinem excreſcit, vt vel è nare foras propendeat, vel per palati foramina in fauces illabatur, Polypus dicitur; de quo poſtea.

Ozæna. Iam vt ſpeciatim de Ozæna dicamus, vlcus illud eſt narium putridum & graueolens, ſicut & nomen ἀπὸ τοῦ ὄζειν accepit.

Cauſſa proxima acris eſt humor, ſimul & putridus. Nam, vt Galenus inquit, in 3. *de ſimpl. med. fac. cap.* 3. ſi humor ſaltem acris eſſet, ægrè curabilia vlcera produceret, non graueolentia. Cauſſa antecedens eſt cerebri intemperies humores eiuſmodi coaceruans, aut venarum in toto corpore intemperies talis, quæ capiti communicatur. Interdum oculta viſcerum & venarum eſt malignitas, vt in lue Gallica. Suffumigia etiam è Mercurio & cinnabrio incautè adhibita, vlcera narium & ozænas excitare poſſunt; cuius rei quatuor hiſtorias recenſet Guilh. Fabricius, *Cent.* 2. *obſ.* 23.

Signa Diagnoſtica.

Vlcera externa oculis conſpiciuntur; interna & oculta ex effluente ſanie & cruſtis decedentibus cognoſcuntur.

Munda ex laudabili ſanie; ſordida, ex craſſiore; putrida, ex fœtore; corrodentia, ex ſanguinis cum ſanie effluxu cancroſa, ex cancris ſignis cognoſcere licet. Si proceſſus ipſi cerebri affecti ſint, olfactus impeditur.

Ozæna in ſpecie cognoſcitur ex tetro odore ex putredine contracto, qui & ipſi ægro & aſtantibus moleſtus eſt. Olfactus etiam ſæpe læditur, inſtrumento olfactus malè affecto à vapore, quem ſanies putrida de ſe emittit. Et ſi malum ſit diuturnius, & cartilago narium inter ſeptimentum erodatur, narium figura vitiatur.

Læditur & reſpiratio, qui ab vlceris cruſta nares obſtruuntur: interdum etiam narium figura diſtorquetur. Vitiatur & vox quandoque, eadem de cauſſa, & malum palato communicatur, ſub quo tanquam ſub teſtudine fit vocis reflexio. Interdum & narium hæmorrhagia coniungitur, vaſis narium ab vlcere eroſis.

Prognoſtica.

1. Narium vlcera omnia curatu difficilia, & plerumque cacoëthe ſunt; ob humiditates & excrementa cerebri ad partem hanc defluentia.

2. Vlcera narium ſuſpecta ſunt, propter ſymptomata, quæ ſecum afferunt, quæ modò recenſuimus.

3. Etſi narium vlcera externa, ſuperficialia, recentia, munda, faciliùs curentur: occulta tamen, profunda, antiqua, immunda, cruſtoſa, fiſtuloſa, oſſibus narium, & ἠθμοειδεῖ in primis, communicata, difficulter; putrida, corrodentia, cancroſa, periculoſa plerumque exiſtunt.

4. Vlcera & ozænæ narium, ſi omnibus rectè adminiſtratis non curentur, pro deſperatis habentur: quia ſuſpicio eſt, ne talia in cancrum degenerent, quem ſatius eſt non attingere.

5. Si ozænæ contumaciter pro ratione reſiſtunt, odoratum extinguunt vlcere ampliato, & fœtore contagioſæ putredinis ad cerebrum ſerpente.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Quæ alia vlcera indicationes ſuppeditant, eædem in narium vlceribus obſeruandæ. Propterea primò totius corporis ratio habenda, & humores ſuperflui venæſectione, cucurbitulis, vel purgatione euacuandi, & à capite omnibus modis auertendi, caputque ipſum, quod fons eſt fluxionis, exſiccandum & roborandum. Poſtea ad partem ipſam affectam accedendum, vlcúſque detergendum, exſiccandum, & conſolidandum. Eſtque obſeruandum, quòd ſemper ozænæ deſiccandæ ſunt medicamentis mixtâ facultate præditis, repellentibus, ſeu adſtringentibus & diſcutientibus. Etſi enim vlcera illa ab humoribus excitentur acribus, qui potentia ſicci; ſunt tamen actu iidem ſunt humidi; quam humiditatem tolli oportet.

Caput itaque, vt Celſus docet, *lib.* 6. *c.* 8. vſque ad cutem tondeatur, aſſiduéque fricetur. Deinde imponatur oleum myrtinum, puluis coralliorum & ſantalorum, roſarum rubrarum ſiccar. maſtich. manna thuris cum aceto, penetrationis cauſſa. Imponantur etiam alia medicamenta ad exſiccandum humidum caput, ſuprà *parte* 1. propoſita. Alexander Trallianus *lib.* 3. *c.* 8. hoc vtitur.

℞. *Mirrhæ, thuris*, an. Drach. ii. *cochlear. integrar.* num. v. addita ſ.q. ceræ, & albumine ouorum duorum, cum linteo capiti inducantur, diebus nouem continuis.

Vel ℞. *Limacum* num. vii. *cruſtæ panis ſiliginei toſtæ*, Vnc. i. Contundantur, & admiſceantur *pulu. balauſtior. roſar. rubr.* an. Drach. ſem. *gummi ſandarach.* Drach. i. *thuris maſtiches*, an. Drach. ii. *album. ouor.* num. ii. Contundantur, & F. ſ. a. Cataplaſma.

Ad partem affectam poſtea, hoc eſt, nares ipſas quod attinet, interdum cruſta ozænæ priùs auferenda eſt; quod fit aliquo pingui, vt anſerino adipe, vel butyro recenti illito, loto priùs aliquoties cum aqua roſarum, vel decocto plantaginis. Celſus mel cum exiguo reſinæ aut terebinthinæ in nares incipit, &

ſpiritu

ſpiritu ſuccum attrahere iubet, donec in ore guſtu eius ſentiatur. Ita enim cruſtæ reſoluuntur, quæ per ſternutationem eiici debent.

Cruſta remota, vlcus dimouetur eluendo cum ſaccharata aqua, aut cum vino albo, vel vino, in quo mel incoctum ſit, vel vino decoctionis verbenæ aut agrimoniæ cum melle. Illinantur poſtea, vel inſpergantur in nares, quæ adſtringendo & deſiccando glutinant. Ita Celſus puris vlceribus primò vaporem aquæ calidæ ſubiicit; deinde adhibet lycium vino dilutum, vel menthæ aut marrubij ſuccum, vel omphacium, horum cuiuis mel adiiciendo; eáque cum linamento oblongo in nares immittit, per hyemem & verbis quotidie, per æſtatem & autumnum ter. Corpora mollia & delicata, quæ à medicamentorum acriũ vſu facilè offendentur, roſis aridis contuſis & linteis ſanantur. In diuitibus in curatione ozænarum Galenus, 3. *de compoſ. med. ſecund. loc.* hedychroum in vino generoſo ſolutum adhibet. Galenus calaminthæ ſuccum naribus infundit, vel tritam herbam inflat; aut malorum punicorum ſuccum in vaſe æneo vſque ad medietatem coctum indit.

Vel ℞. *Hordei non excortic.* M.j. *fol. lapath.* M.ij. *aq.* q.ſ.F. Decoctum, quo cruſtæ detergantur. Ablatis cruſtis:

℞. *Succum granatorum*, & miſc. cum melle. Deinde add. *boli Armeni.* C. C. *vſti præpar.* an. Drach.j. *cortic. granator.* Drach.ſem. Miſce.

Vel. ℞. *Cortic. granator. nucum cupreſſi*, an. Vnc. ſem. *fol. ſcabioſ.* M.j. Coqu. in aqu. ℔.j. Colaturæ adde *mellis deſpumati* Vnc.j.ſem.

Poſtea vſurpetur Vnguentum de tutia.

Vtilis eſt & aqua aluminis deſtillata, & aqua plantaginis, in qua aliquid de Mercurio dulci diſſolutum ſit. Prodeſt etiam medicamẽtum ex ceruſſa, thure, cadmia, & ſcillæ interiore parte confectum, ſi hæc omnia cum melle miſceantur, & cum ſpecillo lana inuoluto vlceribus, remotâ iam cruſtâ, admoueantur, & linamentum demum hiſce remediis impletum in nares indatur quotidie bis aut ter.

Sequens etiam ſiccandi & conſolidandi vi præditum eſt:

℞ *Flor. roſar. rubr.* p.ij. *balauſtior.* Drach.ſem. *rad. tormentill.* Drach.j. ſem. *fol. plantagin.* p.iij. Coq. in *aqu. communi* pro Vnc.iij. in quibus colatis diſſolu. *mell. roſat. col.* Vnc. ſem. *omphacij* Drach. vi. Miſc.

Sumatur ſpecillum, eiuſque cuſpis lana goſſypina obuoluatur, & in hunc liquorem intingatur, inunctum vlceri immittatur, quod bis vel ter in die repetendum. Deinde hoc Vnguentum illinatur;

℞. *Aloës, myrrhæ*, an. Drach. ſem. *gallar.* Scrup.j. *lithargyri, ceruſſæ*, an. Drach.j. ſem. *plumbi vſti & loti* Scrup.ij. Cum *olei roſac.* q.ſ. F. Vnguentum.

Fortius erit, ſi aliquid aluminis adiiciatur, Rondeletius ad exſiccandum vtitur candela ex cera rubra confecta, cuius accenſæ fuliginem naribus excipere iubet. Ita enim profundæ etiam partes exſiccantur. Idem & hoc habet.

℞. *Ladani puri, hypociſtidis, maſtich. Myrrhæ*, an Drach. ij. *ſtirac. rubr. & calamit. cortic. thuris, ſandarachæ auripigmenti rubr.* an. Drach.ij. Excipiantur cum terebinthina, & Fiant Trochiſci, è quibus ſuffitus fiant in cubiculo manè & veſperi.

Vel ℞. *Gummi ſandarachæ, myrrh.* an. Drach. ſem. *olibani, maſtich.* an. Drach.j. ſem. *ladani* Drach. ſem. Cum ſ.q. *terebinthinæ*, F. ſ. a. Trochiſci. Poſſunt & ex his trochiſcis cum cera rubra candelæ parari, & fumus ex illis ſuccenſis in loco anguſtiore collectus excipi.

Efficax in primis eſt Aqua viridis, à Platero, de curatione oris doloris, deſcripta quæ hoc modo paratur;

℞. *Æruginis æris* Drach.j. *auripigmenti* Drach.j.ß. Terantur ſubtiliſſimè & coquantur in *vini* Vnc.iij. ad conſumptionem mediæ partis: vbi refrixerint, adde *aquæ roſarum, ſolani*, an. Vnc.j.ſem.

Aqua ad vlcera narium & oris. Efficax eſt & hæc Aqua, quæ non ſolùm in ozænis, ſed omnibus narium & oris fœtidis vlceribus vtilis eſt.

℞. *Mellis roſacei* Vnc.ij. *ſulphuris viui, aluminis crudi*, an. Vnc.j. *albi Græci, ſummitat. ſabinæ*, an. Vnc. ſem. *ſpongiar. ſambuci* Drach.j. *fol. hyperici, rutæ, roriſmarini, plantaginis, ſaluiæ, pulegij*, an. M. ſem. Coquantur omnia in vini & aquæ ℔.ij ad conſumptionem digiti tranſuerſi, ſub finem add. *æruginis æris* Vnc.j. Et relinquantur, donec refrixerint, poſtea colentur, & ſeruentur vſui.

Tempore vſus in cochleari calefiant, & penicillo aquâ madido locus exulceratus illinatur: vel lana mollis, aut linteũ eâ madidum, naribus immittatur. Vide Guilhelm. Fabricium, *loc allega.*

Vlceris corroſiui curatio. Si ſuſpicio ſit inflamationis, vſurpetur vnguentum de ceruſſa, cum melle, aut cum adſtringente aliquo oleo, vt myrtino vel omphacino.

Si corroſiuum ſit vlcus, validiora pro abſterſione vſurpentur ne profundiùs depaſcatur, vt aqua marina, muria, aqua nitri, acetum ſalitum, vinum ſalitum, ligni Guaiaci decoctum, in quibus parum vnguenti Ægyptiaci diſſolui poteſt. In vlcere antiquo valet hoc Aëtij:

℞. *Lithargyri, ceruſſæ*, an. Drach. iij. *plumbi vſti & loti* Drach.ij *myrrhæ, aloës*, an. Drach.j. *gallarum* Drach. ß. Vino & oleo myrtino dilutis vtere, quod & ad ſedis rimas & vlcera vtile eſt.

Fortius exſiccat & conglutinat hoc medicamentum:

℞. *Putamin. interior. mali Punici* Vnc. i. *thuris, myrrhæ*, an. Drach. i. *tragacanthæ* Scrup. ii. *gallar. oſſium dactylorum, myrobalanorum, Perſicorum, omnium vſtorum*, an. Scrup. ii. *chalcanthi* Drach. ſem. Trita omnia ſubigantur in mortario, fortiter tundendo addendóque mellis & vini odorati q. ſ. donec Linimenti formam acquirant.

Si dolor vlceribus narium coniungitur: *Doloris cum vlceribus narium.*

℞. *Olei roſat. myrtini*, an. Drach. ſem. *plumbi vſti, lithargyri*, an. Scrup. i. *ceruſſæ, boli Armeni, balauſtiorum*, an. Scrup. ſem. *ceræ albæ* q.ſ.F. Vnguentum.

In contumaciore malo corpus vſu decoctionis ligni Guaiaci pæparetur & mundetur.

Diæta.

In victu vitentur omnia, quæ acres & bilioſos ſuccos gignunt, cauſſæ item omnes calefacientes corpus & exſiccantes, vt exercitia immoderata, vigiliæ, animi affectus. Hiſtoriã Ozænæ grauiſſimæ cum oſſis palati eroſione feliciter curatæ, vide apud Guilh. Fabricium, *Cent. 2. obſeru.* 22.

CAPVT II.

De Cancro narium.

Cancer narium. VLcera narium quandoque in cancrum degenerant; vt & polypus, ſi non rectè curetur.

Cognoſcitur ex ſignis cancri aliàs notis: caro eſt calloſa, ſicca, multúmque ad palatum vſque ſerpit.

Morbus hic in naribus vix curabilis eſt, ſed præmiſſis vniuerſalibus & bile atrâ euacuatâ, mitigantia ſaltem requirit. Adhibenda ergo oleum roſaceum modico camphoræ addito, ſolani ſuccus. Antiqui dracontij ſemen tritum cum melle immittebant, vel hanc Mixturam:

℞. *Minij, chalcitidis, ſandarachæ*, an. P. i. *atramenti ſutorij* P. ii. Vtile eſt & hoc Medicamentum:

℞. *Succi ſolani* Vnc. iiii. *pompholyg.* Drach. i. *ceruſſæ lotæ aq. roſar. & iterum exſiccat.* Drach.ß.M. pauco oleo roſaceo adiecto, & cera alba liquata, in mortario plumbeo cum piſtillo plumbeo. Chymici, vt ad aliarum partium, ita etiam ad narium cancrum, commendant Liquorem Arſenici, qui ita paratur:

℞. *Arſenici albi, nitri puri*, an. q. v. Fluat ſimul in tigillo in igne circulari poſito, cauendo fumum: (idcóque ſub dio ventum obſeruando commodiſſimè fit hæc operatio) vbi refrixerint, tantundem nitri iterum addatur, idque bis vel ter repetatur.

Arſenicum hoc modo fixum in humido loco reſoluitur in liquorem. Huius pauxillum, vt guſtu ſaltem ſapor parum percipiatur, in aqua plantaginis diſſoluatur, quâ cancer obligatur.

Aliquando proceſſus mammillares deſunt, de quo poſtea *cap.* 6.

CAPVT III.

De Polypo & Sarcomate.

SIcut Ozæna vlcus eſt narium, ita Polypus tumor quidam & excreſcentia carnoſa eſt in naribus. Nomen, vt Galenus, 2. *meth. med.* docet, accepit, ſicut & alij nonnulli morbi, à ſimilitudine rei alicuius externæ, à carne ſcil. Polypi, quam ſubſtantiæ ſuæ proprietate refert, vt idem explicat, 3. *de compoſ. medic. ſec. loc. cap.* 3. Etenim mollis & lubrica hæc caro eſt, coloremque, vt piſcis ille, alium atque alium habet, pro natura humorum, è quibus gignitur. Et, quod Paulus addit, *lib. 6. cap.* 25. ſicut Polypus ciris vel pedibus ſuis venatorum manus prehendit: ita hæc excreſentia radice, tanquam pediculo vno, vel pluribus, ſeſe ita in naribus affigit, vt ægro & reſpirationis & loquelæ vſum expeditum adimat. Naſi enim interna tunica ita humore repletur, vt enata hinc caro à tenui pediculo ſuſpenſa in latum & craſſum ſeſe extendat, & ſpeciem hanc Polypi ventre amplo, rotundo & oblongo repreſentet. Arabibus Hæmorrhois eſt narium, à ſimilitudine excreſcentiarum in ano, quas figurâ nonnihil imitatur. Eleganter Polypum ſic Celſus deſcripſit, *lib. 6. cap.* 8. *Eſt caruncula* inquit, *modò alba, modò ſubrubra; quæ narium oſſi inhæret, & modò ad labra tendens narem implet modò retrò per foramen id, quo ſpiritus naribus ad fauces deſcendit, adeò increſcit, vt poſt vuam conſpici poſſit, ſtrangulátque, hominem maximè Auſtro aut vento flante, feréque mollis eſt, raro dura; eóque magis ſpiritum impedit & nares dilatat, quæ ferè καρκινώδης eſt; itaque attingi non debet. Illud vlceris genus ferè quidem ferro curatur, interdum tamen medicamentis inareſcit.* Hæc Celſus. Breuiter; Polypus eſt caruncula mollis in naribus orta, ex radicibus quibuſdam tenuibus pendens, & in latum ſe pandens, & nunc è naribus propẽdens, vel eas carne implens, nunc etiam in palatum deſcendens.

Polypus. *Polypi deſcriptio.*

Sarcoma. Cæterùm differt à Polypo ſarcoma, vt genus à ſpecie, figurâ item & magnitudine. Nam ſarcoma rudis quædam carnis maſſa eſt, certâ figurâ carens, & ſæpe in magnam molem excreſcit. Etiam carne à Polypo diſtat; quoniam durior eſt, & dolorem

dolorem infert, ac nigreſcit au liueſcit, aut venas circumquaque craſſo ſanguine turgidas habet, ac plerumque intus prope vicinam narium & palatum naſcitur.

Cauſſa.

Cauſſa Polypi eſt humor craſſus & viſcidus, qualis eſt pituita ſanguinis portionis permiſta è cerebro defluens; quæ cùm acris non ſit, etiam non exulcerat. Rariùs ex humore melancholico oritur, qui Polypus etiam faciliùs in cancrum degenerat. Quod verò ex narium nutrimento ſuperfluo in carnem quaſi luxurientem commutato producitur. Sarcoma potiùs, quàm Polypus vocatur.

Differentia.

Differentia Polypi à duritie vel mollitie, à nigredine, à figura & colore, à radicis tenuitate aut craſſitie, à ſitu in naribus, à prauitate ad cancrum tendente, ſumitur.

Prognoſtica.

1. Polypus, ſi mollis fuerit & albus, & doloris expers, faciliùs curationem admittit; ſubrubeus difficiliùs. Qui autem fuſcus vel liuidus eſt, curationem penè reſpuit; præſertim ſi ſimul liuidus & fœtidus ſit: quoniam cancro eſt cognatus.

2. Quantò profundiùs hæret Polypus, tantò eſt periculoſior; quia propinquior eſt cerebro, & tractationi ac medicamentis minùs aptus. Qui verò oculis cernitur, & foris nonnihil exiſtit, faciliùs tractari & curari poteſt.

3. Polypus ex humore melancholico in corporibus melancholicis προφυλαχθῶ magis, ne in cancrum abeat, quàm θεράπευσιν deſiderat. Hippocrates, 6. *aphor.* 32. Ideò Celſus quoque illum attingi vetat.

4. Polypus inueteratus, qui cancroſi nihil habet, chirurgiam admittit. Ita Celſus hunc ferro ferè curari ait; interdum vſu medicamentorum inareſcere.

Indicationes & Curatio.

Vniuerſalis corporis euacuatio, vt in omnibus affectibus capitis, ita & hîc præmittenda, quæ cùm ſæpius propoſita ſit nihil de ea hîc ampliùs addimus. Hinc caput roboretur & exſiccetur admoto cataplaſmate ex cochleis, & aliis formulis ſuprà enumeratis, frontalíque aliquo epithemate adſtringente, ad intercipiendam fluxionem, applicato. Cucuphæ etiam parentur ex ſaluia, maiorana, meliſſ. lauend. betonica, ſtœchade, nuc. moſchat. caryophyll. maci, ligno aloës, thure, maſtich. & aliis iam ſæpius declaratis. Quod verò particularem Polypi curationem attinet, caro illa præter naturam in naribus genita tollenda & eradicanda: quod fit vel ferro, vel medicamentis. Et quidem ſi Polypus ita naribus inhæreat, tenui ſcil. pediculo, vt commodè eius ſectio fieri queat, ſtatim à radice ferro exſcindatur, fronti & temporibus defenſiuo priùs applicato, vlcúſque, vt par eſt, curetur; de quibus videatur Ægineta, *lib.6.cap.35.* Si quid poſt ſectionem remanſit, id medicamentis acutis & eſcharoticis, vel ferro etiam candente aufertur. Quidam narem diſcindunt, vt fit in equis, atque ita Polypum ferro reſecant, aut cauterio abſumunt. Sed tutius eſt, ſi fieri omnino poſſit, Polypum ligare circa radicem filo ſerico bene cerato aut pilo caudæ equinæ. Ita enim inter ſeptem aut decem dies ſine omni negotio excidit, nutrimento deſtitutus.

Curatio per chirurgiam.

Verùm etſi radix Polypi loco penitiori hæreat; vt ſcalpello eximi non poſſit, alio tamen modo per Chirurgiam curari poteſt, quam ſemel atque iterum feliciter tentaui. Forceps ſcilicet paretur inſtar roſtri gruini vel anſerini Chirurgis dicti, ſed extremâ parte acuta, ita tamen, vt in ſe coire & claudi poſſit, vt ſine læſione in nares immitti queat. Hæc forceps clauſa in narem vſque ad polypum detrudatur, hinc aperiatur, & eæ, quantum fieri poteſt, de polypo prehendatur & abſcindatur, ac poſtea medicamentum aliquod adſtringens & exſiccans, qualia poſtea proponentur, naribus indatur. Sequenti die iterum abſcindatur, iterúmque medicamentum naribus immittatur, & ita purgatur, donec polypus totus abſciſſus & abſumptus ſit.

Per medicamenta.

Si verò abſciſſio fieri non poſſit, eo quòd latiori baſi naribus inhæreat, medicamentis curatio eius tentanda. Sunt autem illa duplicia: alia mitiora, quæ partim adſtringunt, partim extenuant & incidunt; partim exſiccant & diſcutiunt: alia erodentia & ἐσχαρωτικά. Quæ per pharmaca mitia fit polypi curatio, in mollibus præſertim corporibus, ſcopos habet ipſum attenuandi, incidendi, exſiccandi. Corpore itaque & capite purgato, caput tondeatur & exſiccetur, roboretúrque, vt in ozæna, & ſuprà *part.*1. dictum.

Topica, quæ naribus immittuntur, partim attenuent, partim diſcutiant, & exſiccent. Galenus itaque, 3. *de comp. med. ſec. loc.* quod & Aëtius, *tetrab.2. ſ.2. c.92.* repetit, ex malis Punicis trium generum confectum medicamentum vſurpat, è quibus recentibus contuſis ſuccum exprimit, eúmque ad mediocrem conſiſtentiam coquit, naribúſque infundit, feces expreſſas conformat in peſſulos naribus indendos. Polypum citra mordacitatem abſumit, etſi longiore tempore. Confert & dracunculi ſuccus cum lana naribus impoſitus, teſte Dioſcoride: & vt Aëtius ſcribit, puluis roſarum ſiccarum exactiſſimè tritus mirificè prodeſt; ſicut & puluis balauſtiorum. Confert & ſuccus punicorum, auſterorum quidem, ſi mollior ſit polypus; acidorum verò, ſi durior: qui in mortario æneo diligenter agitetur cum piſtillo æneo, vt acquirat craſſiorem conſiſtentiam. Sæpiſſime autem talia medicamenta repetenda ſunt, nec permittendum, vt vnquam pars affecta medicamento vacua ſit.

Si polypus aliquantulum durus eſt, nec tamen cancroſus, emollientia præmittantur fotûs forma; aut linimentum fiat ex medulla vitulina & adipe anſerino, cui progreſſu temporis aliquid Ammoniaci & bdellij addi poterit. Poſtea exſiccantia illa & abſumentia vſurpentur, quæ modò propoſuimus. Rondeletius aquam parat ex rebus adſtringentibus & parum corroſiuis, vt:

℞. *Vuarum maturarum* ℔. iii. *cortic. malorum granator. balauſtior. ſumach.* an. ℔. ii. Macerata in aceto deſtillentur, poſtea add. *aluminis* ℔. i. *vitrioli*, Vnc. iii. Iterum deſtillentur. Aqua hæc parti affectæ cum linteis applicetur.

Vel ℞. *Terebinth. lota aqua plantag.* ℥.i. ß. *ſucci plantag. ſolani, acetoſæ*, an. Drach. v. *ſeui hircini* Vnc. ß. *plumbi calcinati* Drach. i. ß. *olei roſacei* Vnc. i. Cum ſ. q. *ceræ*, F. Emplaſtrum,

Si verò malum pertinax ſit, ad validiora & cauſtica medicamenta accedendum

Eſcharotica medicamenta nota ſunt, quæ fiunt ex chalcantho, miſy, chalcitide, ſquamma æris cum melle: Oleum item vitrioli, vel aqua fortis, vnguentum Ægyptiacum. Commendatur & hic Puluis:

℞. *Pulu. roſar. rubr.* Drach. ß. *malycorij* Scrup. i. *lithargyr. alum. vſti.* an. Scrup. i. ß. *ærugin.* gr. v. M. pro Puluere,

℞. *Chalcitidis vſtæ* Drach. i. *nitri* Drach. ß. *ſucci veronicæ* Vnc. ß. Miſce.

Vel ℞. *Vitriolum album.* & miſce cum aqua roſarum & plantaginis, & polypus eo illinatur.

Vel ℞. *Aq. ſolani, roſar.* an. Vnc. i. *plantag.* Vnc. ſem. *camphoræ* Drach. ß. *ceruſſæ* Scrup. i. *Mercurij ſublimati* gr. vi. Miſc. Efficax ad polypum remedium eſt.

His producta eſchara ſemper demitur, & denuò medicamenta illa imponuntur; donec radix etiam polypi ſit abſumpta. Sed tentare hæc non licet, niſi in polypo, qui cancri ſuſpicione caret, & in corporibus durioribus.

Vtilis etiam ad Polypum tollendum eſt turunda, ex radice gentinæ ſequenti Vnguento illitâ:

℞. *Pinguedini caponis* vel *gallinæ*, *butyri recentis*, *ol. oliuar.* an. q.ſ. add. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

℞. *Vnguentis huius* Vnc. i. Mercur. *ij ſublimati*, vel *arcani corallini*, Drach. ß. vel Scrup. ii. Fiat Vnguentum, quo turunda ex radice gentianæ illinatur & naribus indatur. Aut ſi polypus totam narem replet, eo Polypus inungatur.

Tutiùs autem adhibentur medicamenta cauſtica per fiſtulam argenteam, ita in nares inditam, vt cauſticum medicamentum in eâ incluſum ſaltem polypum attingat; partes autem naſi ſanæ à fiſtula intactæ conſeruentur. Polypus autem niger, cùm ad cancrum accedat, curâ non verâ, ſed palliatiuâ tractari debet. Blandiendum igitur illi ſucco ſolani, vel ſucco fol. ſalicis rec. aut aquis earundem, in quibus parum tutiæ diſſolutum ſit, nec non puluere eorum inſufflato.

CAPUT IV.

De Anguſtia Narium.

Anguſtia narium.

NAres naturaliter patere debent, non ſolum in meatu externo, ſed etiam intus ad os ethmoides, vt odoribus tranſitus ad primarium olfactus organum pateat. Hi verò meatus cùm interni, tum externi interdum anguſtiores redduntur. Anguſtiæ autem cauſſa eſt θλίψις id eſt, *compreſſio*, à cauſſa aliqua externa, vt ab ictu ſeu contuſione; aut πύκνωσις, id eſt *conſtipatio*, facta à tumore aliquo præter naturam, vt à phlegmone, ſcirrho, cancro: aut ἔμφραξις, ſeu *obſtructio*, quæ vel à carne aliqua excreſcente fit, vt à ſarcomate, & polypo; vel ab humore craſſo & viſcidos ad nares, & foramina membranæ, quæ os ethmoides intus ſubducit, deſtillante, ſeu putrido, ſed non putrido, vt in coryza & catarrho; vel à materia purulenta, vt in ozæna; vel à vermibus è materia putrida genitis; vel à grumo ſanguinis, vt in hæmorrhagia narium accidere ſolet. Nonnunquam etiam res externæ, vt ipſa, & ſimilia, ab infantibus incautè naribus intruduntur.

Curatio.

Si nares à materia è cerebro effluente obſtruantur, & catarrhus adhuc duret, is primò tollendus, & caput curandum. Capite mundato & curato, meatus obſtructi attenuantibus medicamentis aperiendi, quæ formâ ſuffimenti, liquoris, pulueris adhiberi poſſunt. Puluis nimirum ex agarico, ſemine nigellæ & maioranæ, naribus excipiatur.

Vel ℞. *Aq. maioran.* Vnc. iii. *aceti* Vnc. ß. Suſpendatur in ea *pulueris nigellæ* Drach. i.

Acetum etiam, in quo caſtoreum infuſum ſit, naribus attrahere vtile eſt. Alia quoque errhina ſuprà, *part.* 1. propoſita hîc locum habent. Vel olfacienda aſſiduè adhibeantur calamintha, ſerpillum, ſemen nigellæ aceto maceratum, caſtoreum.

ſi

Si ex ſarcomate vel polypo ſit obſtructio, curatio inſtituenda, vt modò dictum.

Si quid extrà in nares immiſſum ſit, extrahendum vt res auribus immiſſæ.

CAPVT V.

De Vulneribus Narium.

Narium vulnera.

SI naſus vulneratus ſit, vt aliarum partium vulnera curandus. Hoc tamen monendum, ſi pars illa anterior, quæ cartilaginea eſt, ita vulnerata ſit, vt parum naſo cohæreat, mox ſutura, ſiue ea acu, ſiue glutino fiat, provt commodius videtur, cum reliquo naſo coniungenda, ne pars abſciſſa refrigeretur & emoriatur. Cartilago tamen ipſa acu non eſt perforanda. Cauendum etiam in naſi vulneribus penetrantibus ne excreſcentia aliqua carnis in parte interna oboriatur, quæ meatum illum anguſtiorem reddat, & ſermonem deprauet. Ideóque turunda conuenienti vnguento illita nari indenda; aut emplaſtrum in formam canalis vel fiſtulæ efformatum. Si autem externa pars naſi planè amputata ſit, reparari illa nihilominus poteſt, ſicut de curtorum Chirurgia, in *Inſtit. lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 15.* dictum.

CAPVT VI.

De Læſo Olfactu.

Olfactus læſio.

QVantum verò ad ſymptoma, quæ naribus accidant, & quæ ad actionem læſam pertinent, quemadmodum aliis, functionibus in corpore accidit, vt à cauſa aliqua præter naturam vel minuantur, vel planè aboleantur: idem etiam odorandi facultati euenit, quoties organo aliquid accurrit quod naturalem eius conſtitutionem peruertit, aliena qualitate perfundit.

Quod autem Olfactus organum ſit, & quomodo olfactus, fiat, in *Inſtitutionibus* dictum, quod hîc non repetimus. Ex illis autem facilè patet, quomodo lædi olfactum contingat, quod fiat, vbi aliquid vel in meatibus externis, vel oſſi ἠθμοειδεῖ, vel membranis huic oſſi, nariúmque internis anfractibus ſubſtratis, ac ipſis quoque cerebri meningibus, vel proceſſibus denique neruis cerebri occurrit, quod impedit, quò minus odor à ſenſu olfactus percipiatur. Neque enim ad vnum morbi genus hæc læſio referri poteſt, ſed ſimilaris morbus eſt, vbi ab intemperie hoc malum naſcitur; morbus compoſitionis in via, vbi ab ictu contuſione, vel vulnere.

Cauſſæ.

Aboliti olfactus cauſſa.

Cauſſa aboliti olfactus eſt intemperies, præſertim frigida & humida, cum materia plerumque pituitoſa coniuncta, vt in coryza & catarrho euenit. Et intemperies quidem aut in cerebri anteriore parte, aut proceſſuum illorum neruorum, qui olfactus organum ſtatuuntur. Anguſtia verò, quæ morbus eſt inſtrumenti, eſt etiam aut cerebri, ſicut fit in apoplexia, vbi ſpiritus animales ad organa ſenſuum permeare non poſſunt; aut proceſſuum cerebri; aut naſi interni, & oſſis ἠθμοειδοῦς, atque membranæ huius; aut denique naſi externi: de cuius cauſſis *cap. præcedente*, dictum. Hoc ſaltem adhuc de obſtructione narium monendum, interdum poſt catarrhos olfactum ita aboleri, vt toto vitæ tempore vix recuperari poſſit. Quod fit præcipuè, cùm quis coryzâ laborans balneum incautè ingreditur, cuius calore materia catarrhi & pituita ad foramina oſſis ἠθμοειδοῦς induratur, vt poſtea vix amoueri queat: vnde meatibus illis obſtructis permanentibus olfactus planè aboletur. Quibus verò in extrema virium imbecillitate & mortis articulo olfactus perit, iis hoc accidit ex reſolutione ſpirituum animalium, ob quem & cæteri ſenſus omnes & vita tandem extinguitur.

Tandem etiam aboliti olfactus cauſſa eſſe poteſt defectus proceſſuum mammillarium, id quod cuidam ex nimio Nicotianæ per fumum vſu, ex obſeruatione D. Pavvij, Anatomici Leidenſis, Neander accidiſſe, *in Tabacologia*, refert.

Imminuti olfactus cauſſa.

Eædem imminuti olfactus cauſſæ ſunt, minùs tamen vehementes, quibus additur partium huic ſenſui inſeruientium debilitas, ſiue natiua, ſiue ætatis decurſu acquiſita vt in ſenibus; & mala etiam ab ortu conformatio.

Deprauati olfactus cauſſa.

Deprauati olfactus cauſſa eſt, dum vapor putridus continenter nares ferit, ſiue in ipſis ſcaturiens, ſiue à cerebro, gingiuis, ventriculo, aliiſque partibus eò delatus; cuius ratione contingit, vt omnia ægro, etiam quæ ſuauiter olent, fœtere videantur: ſicut, quibus lingua bile ſuffuſa eſt, omnia amara eſſe putant; vt Galenus declarat, 1. *de ſympt. cauſſ. cap. 4.* poteſt & humor prauus eſſe proceſſibus nerueis impactus, qui efficit, vt fœtidis æger delectetur; aut certè ab iis non offendatur, propter aſſuetudinem; ſicut cloacarum mundatores oleta, vt & alia fœtida, non ſentiunt; quoniam organum olfactus ſpecie fœtorum iam repletum eſt, vt noui fœtores accedentes illud immutare nequeant, cum ad perfectam αἴσθησιν organum ab aliis ſuis obiectis denudatum eſſe oporteat.

Signa Diagnoſtica.

Si olfactus læſio cauſſam habeat in cerebro ſiue intemperie affecto, ſiue à materia obſeſſo, cognoſcitur id, quia noxa etiam aliis ſenſibus communicatur. Ferè etiam aliàs guſtatus offenditur, quod in grauedine ſiue coryza manifeſtum eſt, propterea quòd ab eodem tertio neruorum cerebri pari demiſſæ propagines quædam tenuiores narium tunicam, craſſiores aliæ linguæ tunicam efformant. Et omninò aliquis olfactus & guſtus conſenſus eſt. Noui belli ducem, cui olfactus iam multis ab annis periit. Is tamen, ſi quid valde odoratum & fœtidum offertur, dicit, ſe guſtu quaſi odores percipere vnde etiam expuere & os vel faciem auertere, & quandoque nauſeam percipere ſolet. Si cauſſa eſt in proceſſibus nerueis ſolis, nulla in cerebro & cæteris ſenſibus læſio percipitur, præterea nec vox obſcura eſt, nec reſpiratio difficilis; id quod contingit, quando in oſſe, ἠθμοειδεῖ, vel in ipſo naſo eſt obſtructio: Nam vt nares reſpirationi, ita voci ſimul inſeruiunt. Quæ etiamſi materia obſtruens, dilatatis ad lucem naribus nonnunquam cerni poteſt; vtrum ſcilicet tumor præter naturam, an caro, vel pus vel cruſta, vel vermis, vel grumus ſanguinis. Si in apoſtemate narium, pinnæ earundem frigidiores & ſicciores fiant, periculum eſt à cancro. Intemperies cerebri, vel organi olfactus, ex ſenſu caliditatis vel frigiditatis, ex cauſſis antegreſſis, ex iuuantibus & lædentibus, ex eo etiam, quò nihil per nares deſtillat, æſtimatur. Humor obſtruens ex grauitate, & ſi quid de hoc effluat, è colore, odore, conſiſtentiâ, ſpecie noxæ impreſſæ cognoſcitur. Si inflammatio adſit, febris fere adeſt, dolor, tenſio, grauitas.

In deprauato à fœtida materia olfactu, ſi materia illa in cerebro, aut proceſſibus nerueis ſit intra cranium, ab ægro non percipitur: adſtantes tamen fœtorem ſentiunt. Si extra cranium materia conſiſtat, tam ægro, quàm adſtantibus ille odor moleſtus eſt.

Prognoſtica.

1. Olfactus læſio à deſtillatione humoris, vel obſtructione ſola proueniens faciliùs curatur, & ferè olfactus læſio ob catarrhum, catarrho ceſſante ceſſat; difficulter, quæ à confirmata organi dyſcraſiâ exiſtit. Non corrigitur, quæ à natura eſt, maxime per malam narium conformationem; vt & quæ à ſenio, vel alio morbo chronico prouenit olfactus abolitio.

2. Fœtor olfactum ex putredine offendens, ferè argumento eſt affectionis ægrè curabilis. Nam locum à materia maligno inſigniter eſſe affectum ſignificat.

3. Quando æger in morbis acutis odores non conſuetos ſentit, odorabili re nulla præſente, qualis eſt odor piſcium, luti, butyri, aut ſimilium, & mala ſigna adſunt, mors imminet, teſte Auicenna.

4. Olfactus læſio non negligatur, præſertim dum cerebrum materia eſt oppletum, quia ſequi poteſt carus, apoplexia, epilepſia, humoribus ibidem auctis cerebrique meatus occupantibus, vt ſpirituum animalium tranſitus impediatur. Id quod maximè fit, quando æger plano cerebro ſupinus noctu cubat.

Indicationes.

Morbi cerebri quid indicent, ex ſuperioribus clarum. Proceſſus cerebri, neruei ſi intemperie laborent, indicant alterans per contraria; ſi obſtructione, ex humore craſſo & lento, attenuans & detergens. In externis narium partibus, quid grauedo, aut inflammatio, aut tumor aliquis præter naturam, aut polypus, aut vermis, aut grumus ſanguinis indicent, per ſe eſt notum.

Curatio.

Itaque ſi læſio olfactus ortum habeat ab intemperie cerebri, corrigitur contrariis, eo modo, ſicut ſuprà, *part. 1.* dictum. Si obſtructio ſit ab humore frigido & craſſo, ſicut plerumque eſt, præmiſſa eius præparatione & euacuatione, eaque aliquoties repetita ad particulares capitis euacuationes veniendum, vt pituita ex capite educatur; id quod fit apophlegmatiſmis, gargariſmis, errhinis & ptarmacis, vt etiam ſuprà, *part. 1.* dictum. Sint autem ſoluentia illa obſtructiones moderata, ne nimia caliditate & ſiccitate organum olfactus lædant, & aut inflammationem excitent in membranis narium, aut humores nimis incraſſent. Vt pauca ſaltem addamus; in pueris conuenit aqua & ſuccus maioranæ, chamæmeli, abrotani, origani, in nares infuſus. Narium radix inungatur butyro, aut oleo amygdalar. dulcium, aut mucilagine ſem. althéæ, maluæ, cydonior. aut pinguedine gallinæ, vel anſeris. In adultis ſuccus betæ, in primis verò ſem. nigellæ quocunque modo vſurpatum vtile, vt & caſtoreum, & omne fel immiſſum: in primis maſticato radic. papaueris rhœados prodeſt. Fortiora & efficaciora ſunt ſuccus cyclaminis, ceparum, chelidoniæ minoris iniectus: puluis elaterij, & tabaci, euphorbij, & gummi gotte inſufflatus, &c.

In primis & Sternutatoriis vtendum, & primò quidem lenioribus, deinde fortioribus, quale hoc eſt.

℞. *Fol. tabaci* Drach. j. *radic. helleb. albi* Drach. ß. *elaterij* gr. vij. *piperis longi* gr. ix. *gummi gotte* Scrup. j. Miſce, F. Puluis.

Alij ſolam radicem cyclaminis recentem pro naſali indunt.

Nonnulli naribus olea deſtillata admouent.

Exempli gratiâ:

℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℥. ß. *deſtill. cort. citri* ℈. j. *maioran.* Scr. ß. Miſce.

Quidam nares balſamo rutæ, maioranæ, ſuccini, & caſtorei inungunt.

Intus commendatur acetum ſcillit. quotidie ieiunis trium cochlearium menſurâ aſſumptum, ex Aëtio; caſtoreum item, & theriaca.

Commendatur & extr. maioranæ, ſingulis diebus manè & veſperi, vt & ſal eiuſdem, vel per ſe gr. vi. vel vii. pondere in vino propinatum, vel cum extracto permiſtum. Proſunt & balſamum, & oleum maioranæ gut. ii. iii. vel iv. pondere ſumpta. Commendantur etiam ſequentes Rotulæ.

℞. *Extract. maior.* ʒ.ß. vel *olei* g̃.vj. *eſſent. pulegij* ʒ.ii. *ſacch. optim. in aqua maior. diſſolu.* Vnc. iii ſem. F.ſ.a. Conf. in Rotulis, quæ illinantur *ol. deſtil. nuc. moſch.* gut. vii.

Nonnulli, ſi malum aliis remediis non cedit, retractionem materiæ ſuadent ad frontem, illinendo fronti vnguenta calida ex ſucco chelidoniæ, ſcillæ, pyrethro, euphorbio, oleo laurino & cera: vel raſo capiti ſinapiſmum applicant, vſque ad frontem & naſum, ex Aëtio. Quæ ſi non ferat æger, ad thermas ducatur, vbi ſtillicidio ſupra ſutura coronali vtatur. Si olfactus læſio ſit ab humore aliquo præter naturam, vel à carnis excreſcentia, vel ab vlcere, illa ſuam peculiarem curam habet.

CAPVT VII.

De Fœtore narium.

Fœtor nariū. Moleſtum etiam eſt ſymptoma fœtor narium. Ille equidem ab ipſis ægris non percipitur. Cùm enim odoratus organum læſum, & humore fœtido infectum & occupatum ſit, fœtorem illum non percipit. Adſtantibus verò fœtor ille moleſtus eſt: vnde ij colloquia & conuerſationem talium auerſantur.

Cauſſa.

Cauſſa proxima eſt vapor putridus. Emittitur autem vapor ille vel proximè ex ipſis naribus, cùm aut humor putridus in toto, aut anteriore parte cerebri continetur, aut putredo eſt in oſſe ἠθμοειδεῖ aut polypus, ozæna, aut vlcus ſordidum in naribus; vel per conſenſum aliarum partium excitatur, dum aut ex ventriculo, aut thorace fœtidus vapor eleuatur, & per nares tranſit.

Signa Diagnoſtica.

Fœtor narium ipſe ab aſtantibus percipitur. Quod verò materia fœtoris cauſſa contineatur in naſo, vel cerebro naribus vicino, cognoſcitur ex eo, quòd æquè poſt & ante cibum fœtor percipitur, & ſi nares claudantur, fœtor talis non percipitur. An verò à polypo, ſarcomate, vlcere proueniat, facilè viſu poteſt diſcerni. Si verò à partibus inferioribus vapor ille proueniat, aſſumpto cibo non ita fœtor moleſtus eſt; cum vapores illi fœtidi à cibo deprimantur & temperentur. Nares quoque ſi claudantur, ex ore itidem fœtor exhalat. An verò pulmones affecti ſint, aut ventriculus laboret, ſuis ſignis dignoſcitur.

Prognoſtica.

1. Fœtor, qui eſt per conſenſum inferiorum partium, faciliùs curatur, quàm qui ex ipſis naribus, aut cerebro eſt.

2. Fœtor ab oſſibus narium corruptis vix curatur.

Indicatio & Curatio.

Si fœtor ſit ab humoribus putridis, vel in cerebro & proceſſibus nerueis, vel circa os ἠθμοειδὴς, præmiſſis vniuerſalibus euacuationibus & reuulſionibus, per errhina caput euacuetur, tandemque ea adhibeantur, quæ abſtergunt quicquid humoris corrupti naribus inhæret, & quæ ſuauem odorem conciliant. Abluantur ergo nares vino albo odorato, vel vino quo myrrha, roſæ, cyperus, lignum aloës cocta ſunt.

Vel ℞. *Myrrhæ, cinnamomi*, an. ʒ.i. *roſar. ſiccar.* Drach. ſem. Excipiantur melle deſpumato. F. Linimentum.

Vel ℞. *Spicæ, galliæ moſchatæ, caryoph.* an. p. æq. Coq. in vino, quod naribus excipiatur.

Vel ℞. *Hieræ picræ, ſchœnanth.* an. ʒ.i.ß. *vini* q.ſ. F. Glandes, & naribus immittantur.

Vel ℞. *Fl. roſar. rubr.* p.i.ß. *ſpicæ nardi* p.i. *rad. calam. arom.* ʒ.i. *cinnamomi, caryoph.* an. ℥.ß. *macis, nuc. moſch.* an. Scr.i. Coq. In vino odorato pro Vnc. iv. In colat. diſſolu. *extr. calami arom.* ℈ß. *ligni aloës* g̃.iii. Miſc.

Vel ℞. *Fol. maior.* M. i. *rad. glycyrrh.* Drach. ii. Ebulliant in aq. ſ. pro Vnc. iv. & colentur. Ol. etiam myrtinum naribus inunctum vtile eſt. Suauem odorem conciliat vinum, in quo gallia moſchata diſſoluta, quo nares & os colluantur.

Si fœtor ſit ab vlcere aliquo narium, ſuccus foliorum hederæ naribus attrahatur.

Si ab ozæna vel polypo ſit fœtor, iis ſublatis & ipſe ceſſabit.

Si à ventriculo, vel pulmonum vitio ſit fœtor, eo ablato is ceſſat. Ad fœtorem tamen narium, qui ſtomachi vitio fit, commendantur à nonnullis mala Perſica; item radices eryngij per ſe, vel conditæ.

CAPVT VIII.

De Hæmorrhagia narium.

Nares etſi ſint propriè odoratus gratia factæ: tamen & alios vſus habere ſuprà diximus. Et quandoque etiam natura ſanguinem vitioſum per nares effundit, vel à venis & arteriis imam cerebri ſedem perrepantibus, vel à vaſis è palato ad nares deſcendentibus, quæ inſtar obtinent venarum hæmorrhoidalium in anno & vtero.

Vocabulum autem ἀιμοῤῥαγίας ſæpe apud Hippocratem ſimpliciter ſanguinis profluuium ſignificat, ex quacunque parte is fundatur, præſertim tamen copioſum & liberale. Interdum non addito partis nomine de ea vſurpatur, quæ per nares fit, ſanguinis eruptione, teſte Galeno, *in Epidem. comm.* 1. *aph.* 9. Et *in* 6. *Epidem. comm.* 3. *aph.* 25. *Hæmorrhagia.*

Eſt autem Hæmorrhagia narium, ſymptoma in genere immodicè excretorum, & quidem toto genere p. n. cum natura aliàs ſanguinem tanquam theſaurum vitæ diligenter aſſeruare ſtudeat. Succedit hoc ſymptoma interdum alij ſymptomati, actioni ſcilicet læſæ, quæ eſt venarum retentrix debilitata; interdum morbis quibus reſerantur, ſcinduntur, rareſiunt vaſa ſanguinem continentia. *Hæmorragia narium.*

Cauſſæ.

Quod ergo ad cauſſas hæmorrhagiæ narium attinet, fit illa per vaſorum vel ἀναστόμωσιν, vel διαίρεσιν, vel διαπήδησιν.

Ἀναστόμωσις eſt oſculorum in vaſis paulò maioribus apertio, à cauſſis, vel externis, vt calidorum & acrium illitu, irritatione expultricis, ac titillatione, dolore; vel internis, quæ ſunt primò vaſorum ἀτονία, ſiue imbecillitas & mollities, ſecundò ſanguinis aut copia, fuſi calore, irâ, motu corporis immoderatiore; aut praua qualitas, hoc eſt, eiuſdem tenuitas, feruor, acrimonia putredo in febribus ardentibus; tertiò facultatis retentricis imbecillitas, vt vaſa à modici etiam ſanguinis copiâ aperiantur, aut expultricis irritatio à copioſo ſanguine, vel vitioſo in cacochymia ſeu billioſa, ſeu melancholica; denique naturâ criticè ac vtiliter expellente id, à quo moleſtiam ſentit; quod in acutis nonnunquam fit morbis, in quibus vitioſi humores cum ſanguine miſcentur. Ita febris ſynochus, & cauſus, & hepatis inflammatio, & morbilli ac variolæ, & phrenitis & angina, per hæmorrhagiam narium terminari ſolent. Interdum & pleuritis, rarius peripneumonia. *Ἀναστόμωσις.*

Διαίρεσις eſt vaſorum diuiſio, quæ, fit aut ab erodentibus per ἀνάβρωσιν, ſeu *eroſionem*, ab humore videlicet acri, à vehementi medicamento, interdum & ab hirundine naribus per natationem in paludibus attractâ; aut à vulnerantibus, ſecando pungendo; aut à contundentibus, vt ab ictu, caſu; aut denique à rumpentibus, quibus vaſa nimium diſtenduntur, vt niſu vehementi, ſaltu, curſu; quò etiam pertinet ſanguis feruidus inflatus ſolutus. *Διαίρεσις.*

Διαπήδησις ſoluta eſt vaſorum continuitas, per quam ſanguis è venis quaſi tranſcolatus, aut ſudoris modo tranſmiſſus effluit. Id quod contingit vel vaſorum tunica rarefacta, ipſoque ſanguine attenuato, vel gracilium vaſorum ore adaperto; vbi etiam ſanguis cum impetu & copia non emanat, ſicuti in vaſorum, per ἀναστόμωσιν apertione. *Διαπήδησις.*

Differentiæ.

1. Hæmorrhagia narium alia eſt critica, quam natura gubernat & moderatur, expellens ea quæ ſibi noxia & moleſta ſunt, alia ſymptomatica, quæ non naturæ, ſed morbi, aut potiùs cauſſæ morbificæ opus eſt, ideóque certo modo à natura non gubernatur.

2. Alia è vaſis fit ipſarum narium, alia è venis & arteriis cerebri in eius præſertim baſi. Non ſemper enim ſanguis ex venis capitis ad frontem tendentibus fluit, ſed ſæpè è vaſis à tertio craſſæ meningis ſinu prodeuntibus gracilioribus. His enim dehiſcentibus largæ nonnunquam & periculoſæ hæmorrhagiæ oriri ſolent, ita vt Bauhinus, *in Theatro Anatom. lib.* 3. *cap.* 8. ex hiſce venis apertis 24. libras ſanguinis aliquando effluxiſſe, obſeruatum eſſe ſcribat. Atque in tali narium profluuio, vt non ſine ratione idem monet, non fronti, ſed parti cranij poſteriori, occipiti nimirum, topica remedia reuulſionis cauſſa adhibere accommodatiſſimum eſt. Per ſinus enim poſteriores ſanguis adſcendit, antequam in tertium deriuetur. Hinc legimus, Hippocratem, *lib.* 1. *de morb. vulg. ægr.* 7. ægrotantis Metonis, cui hæmorrhagia narium ſuperueniebat, occiput aquâ tepidâ fouendum iuſſiſſe, vt è naribus cruor liberaliùs flueret. Probè itaque videndum, vt remedia loco conuenienti applicentur. Nonnunquam in violenta tuſſi aut vomitione ſanguis ſimul per os & nares redditur, quæ tamen hæmorrhagia narium propriè non vocatur.

3. Alia hæmorrhagia narium ſalutaris eſt, vbi ſcilicet magna adeſt plethora, vel ſanguis in venis eſt acrior & feruentior ac natura modum excretionis ſeruat, alia noxia, vbi modus exceditur, potiſſimum in corporibus frigidis & pituitoſis.

4. A cauſſa efficiente, alia ab ἀναστομώσει, alia à διαιρέσει, alia à διαπηδήσει vaſorum accidit.

Signa Diagnoſtica.

Quando ἀναστόμωσις cauſſa eſt hæmorrhagiæ narium, ſanguis copioſè

copioſè effluit. Et quidem ſi à copia eſt ſanguinis, adeſt rubor in facie, atque venarum tenſio, præceſſit victus liberalior & calidior, & cauſſa aliqua externa fundens ſanguinem. Plerumque verò talibus hepar dyſcraſiâ calida laborat. Sin à qualitate vitioſa ſanguinis fit hæmorrhagia, cognoſcitur id tum ex ſanguine ipſo profluente, tum ex ſignis cacochymicum corpus arguentibus. Si à facultatis irritatione, ſigna quoque adſunt cacochymiæ bilioſæ aut melancholicæ, vel etiam corruptionis & putredinis ſanguinis. Si à retentricis imbecillitate, cæteræ etiam ferè facultates languent, & ſanguis per interualla exit, iſque non multus, ac morbus præceſſit quo hepar in primis & venoſum genus debilitatum fuit.

Quando Διαίρεσις vaſorum cauſſa eſt hæmorrhagiæ, ſanguis maiore adhuc copiâ & impetu profluit, & præceſſit contuſio, aut alia quæpiam cauſſa violenta externa; vel ſigna adſunt cacochymiæ aut vlceris.

Quando Διαπήδησις cauſſa eſt, ſanguis qui exit, paucus eſt & tenuis, atque ſeroſus, qualis & in cacochymicis & hydropicis conſpicitur.

Cæterùm & alia ſigna obſeruanda ſunt. Si enim ſanguinis per nares fluxus criticus eſt, ægrum leuat: quia cum ipſo morbus prior & ſymptomata euaneſcunt. Sin ſymptomaticus, æger difficulter eum ſuſtinet, & cum pulſu languidiore vires paulatim attenuantur.

Deinde ſi ſanguis immediatè è venis narium prodit, nullus in capite dolor prægreſſus eſt. Facilè etiam iſte fluxus ſiſtitur per adſtringentium intra nares applicationem; cùm via non ſit longinqua. Contrarium accidit, quando è venis cerebri mittitur.

Poſtremùm qui ab arteria ſanguis profunditur, is calidus, rubens cum claritate, & ſubtilis eſt, & cum ſpuma atque impetu exilit; craſſior & nigrior eſt, qui à vena.

Prognoſtica.

Hæmorrhagia narium futura indicia.

1. Hæmorrhagia narium præcognoſcitur ex humorum ad ſuperiora conuerſione, ſiue eorundem ἀναῤῥοπία quam capitis & colli dolor, temporum grauitas, oculorum caligo vel ſplendores, lachrymæ inuoluntariæ, rubor naſi & malarum, pruritus & titillatio narium, tremor etiam nonnunquam manuum ſignificant. Præceſſit diaphragmatis tenſio, ſine tamen dolore, inde reſpiratio facta fuit difficilior, ſanguine per thoracem tranſeunte. Hippocrates, 1. *Prognoſt. aphor.32. & 3. prognoſt. aphor. 33. & 3. prorrhet. aphor. 43. & aliquot ſequentibus* Galenus, *in 3. de criſibus, cap. vlt. & de præcognitione ad Poſthum. cap. 13.*

2. Quibus in febribus acutis, atque adeò ardentibus, lachrymæ inuitæ profluunt, his ſanguinis è naribus eruptionem exſpectare oportet, ſi etiam alia pernicioſè non habent. Nam his, qui malè habent, non ſanguinis eruptionem, ſed mortem ſignificat, 1. *epid. comm. aph. 80.*

3. Et largiores ſanguinis profuſiones, & eiuſdem ſuppreſſiones morbos excitant. Hæ conuulſionem, epilepſiam, carum, & ſimilia. Illæ animi deliquia, ſyncopen, cachexiam, hydropem, ſingultum, & conuulſionem quoque 5. *aph. 3. & in 3. prorrhet. aphor. 53. & ſeqq.*

4. Quibus principiò hæmorrhagiæ largæ adſunt, rigor ſuperueniens fluxionem ſiſtit. Sin larga hæmorrhagia rigori ſuperueniant, reuulſio fit; rigores verò longi efficiuntur, 3. *prorrhet. aph. 58. & 59.* Id Galenus ita explicat. Si hæmorrhagia narium morbum non ſedauerit, & rigor illum exceperit, tum rigor, tum morbus in longum producuntur. Nam corpus exhauſtum ſpiritibus infrigidatur. Frigus autem morbos diuturnos parit, cùm materia facilè concoqui nequeat.

5. Quibus in febre ardenti (vt Galenus accipit) capitis dolores adſunt, & ceruicis labor, & totius corporis cum tremore imbecillitas, ſanguis è naribus profluens morbum ſoluit, 3. *prorrhet. aph. 60.*

6. In affectibus hepatis aut lienis, fluxus ſanguinis è naribus ἀνάπαλιν factus, ſiue è nare diuerſa, hoc eſt, è dextra, ſi lien laborat; è ſiniſtra, ſi hepar, malum. Non enim fit illa euacuatio κατ' ἴξιν, vel κατ' ἀντιζυγίαν, recto tramite; ideóque non motu naturæ, ſed morbi, vel materiæ. Deterius autem eſt, ſi cum ſudore thoracis aut capitis fluat, 1. *prorrhet. 33.*

7. Fluxus ſanguinis narium non tam aduerſus eſt bilioſis, quàm pituitoſis & melancholicis, teſte Auicenna. Hi enim ſanguinis profuſione magis refrigerantur, & debilitantur. Ita & Hippocrates ſcribit, 7. *aphor. 82. Quibus in febribus quartanis ſanguis è naribus fluxerit, malum.*

8. Quibus ſanguis multus è naribus profluxit, ſi quidem immoderatæ decolorationes adſunt, (ſcilicet ob ſanguinis penuriam, humorum impuritatem, & bilis flauæ admiſtionem) iis parum confert. Qui verò prærubro ſunt colore, non eodem modo afficiuntur: & quibus caput facilè tolerat, prodeſt; quibus verò ſecus, minimè, 6. *epid. ſ. 6.*

9. Quibus febricitantibus ſanguis multus ex quacunque parte fluxerit, iis conualeſcentibus aluus humectatur, calore natiuo debilitato, vt nec concoquere, nec in ſanguinem conuertere, nec diſtribuere alimentum rectè poſſit; vnde initia hydropis exiſtunt, 4. *Aphoriſm. 27. & in Coacis.*

10. In febre ardente fluxio ſanguinis è naribus quarto die mala eſt; (Multitudinem enim ſanguinis in toto aut in corpore ſignificat, teſte Aëtio, *tetrabibl. 2. ſ. 1. cap. 124.*) niſi aliquid boni conincident. Verùm quinto die minùs periculoſa eſt, Hippocrates, *in Coacis.* Fortaſſis autem deſtilla narium loquitur Hippocrates, quæ prauum ſignum eſt in febribus ardentibus, præſertim ſi quarto die accidat; quia abſoluta morbi malitia indicatur. Ita ſcribit, 1. *epid. comm. 2. aphor. 63.* ſanguinis è naribus largam eruptionem in febribus ardentibus multos ſeruaſſe, modicam verò occidiſſe. Nam, vt Galenus docet, nihil eorum, quæ critica ſunt, exiguè ſecerni conuenit, alioquin aut copia tanta ſignificatur, quæ à facultate regi nequeat, aut imbecillitas naturæ tanta, vt ſuperflua, etſi conetur, excernere non valeat.

An hæmorrhagia narium in febribus acutis vtilis ſit.

¶ [Febres acutas interdum hæmorrhagiâ narium non ſolùm criticè, ſed & ſymptomaticè, & ante humorum coctionem, tolli & ſolui, experientia, & Medicorum obſeruationes docent. In dubium tamen id vocat Fernelius, *lib. 2. meth. med. c. 8. Sanguis*, inquit, *qui in acutis per nares excurrit, licet vigilias, deliria, capitis dolorem, aliáque ſymptomata demulceat, vix tamen propriam morbi eſſentiam atque radicem euellit, niſi forſan immoderatior ſuccedat profuſio, ſummâ virium diſſolutione; quæ tamen nuſquam videtur optanda. Vitioſus enim ſanguis per nares poſtremus elabitur, nec niſi cùm vtilioris vis magna erit effuſa. In his igitur febribus tametſi nares multo ſtillent ſanguine; vena tamen cubiti ſecanda, quandoquidem ſæpe deprehenſus eſt è naribus tum colore, tum ſubſtantia laudabilis, cùm ex cubito impurus ſordidúſque detrahitur.* Hæc Fernelius.

Fernel. negat.

Contrarium teſtatur experientia.

Verùm alij Medici, cùm Antiqui, tum recentiores reliqui, contrarium ſtatuunt, iiſque adſtipulatur experientia, quâ conſtat, multos à grauiſſimis febribus hæmorrhagiâ narium liberatos fuiſſe, vt etiam in malignis, vtpote iis, quæ variolas & morbillos coniunctos habent, accidit. Si enim hæmorrhagia narium ipſis ſuperueniat, febris vel ſoluitur, vel mitigatur, & variolæ vel morbilli multò pauciores erumpunt, quàm ſi nulla hæmorrhagia ſuperueniſſet.

Ratio negationis Fernelij.

Quod autem Fernelium dubium reddidit, hoc in primis eſt, quòd ſanguis, qui è naribus effluit, plerumque floridus & rubeus eſt; cùm tamen, qui è vena in brachio ſecta emittitur, vitioſus & putridus appareat. Aliqui huius rei cauſſam eſſe dicunt, quòd ſanguis, qui è naribus effluit, tenuis ſit, & per vaſa anguſta quaſi colatus exeat, craſſiora parte intus manente. Verùm hæc ratio non ſufficit. Nam ſi tenuis ſolùm efflueret, & craſſus ac vitioſus intus maneret, non febris ſolueretur, nec cum commodo ægri efflueret; quod tamen accidit. Nonnulli vt Zacutus Luſitanus, *de Princ. Med. hiſt. lib. 1. quæſt. 23.* aliam huius rei cauſſam afferunt, ſcribúntque, quòd in ſanguine, qui è vena ſecta emittitur, & vaſculis excipitur, fiat manifeſta fiat partium ſeparatio. Fæculeatum enim & fibroſum ſubſidere, annatare quod ſummè tenue eſt, & putrefactum, bilioſum, aut ichoroſum; in medio reſidere potiſſimùm, & iuxta ſummum, ſanguineum, idque fieri, quia vnitus maneat, & calorem diu conſeruet, qui diſſimiles partes ſeparat. Contrà, inquiunt, ſanguis, qui è naribus effluit, licèt putridus ſit & corruptus, rubicundus apparet & exit, quia guttatim effluit, & in vaſis ferè non colligitur, & ita eius calor paulatim ab ambiente refrigeratur, vt eius vi partes diuerſæ ſegregari non poſſint. Quare ita concretus & confuſus manet, & rubedinem diu ſeruat. Verùm nec hæc ratio ſufficit. Neque enim ſolùm ſanguis, qui è vena ſecta effluit, vaſculis excipi, ſed & qui è naribus effluit, iiſdem colligi poteſt. Deinde in ſanguine è vena ſecta emiſſo partium ſeparatio fit non à calore reſeruato & reliquo, ſed potiùs, quia calor iam euanuit? vnde partes diſſimiles, quæ anteà à calore vniebantur, iam ſeceſſionem faciunt & ſeparantur.

Vnde fiat quòd ſanguis qui è naribus effluit, ſit tam rubeus.

Vera huius rei ratio.

Vera autem huius rei ratio eſt ea, quam *ſuprà* attulimus, quòd nimirum ſanguis, qui in hæmorrhagia narium effluit, non ſemper è ſolis venis fluit, ſed ſæpe ſimul è venis arteriis, puta è tertio craſſæ meningis ſinu; ſicut & è venis ac arteriis, in baſi cerebri per varias ἀναστομώσεις concurrentibus, iſta hæmorrhagia fieri poteſt. Cùm ergo ſanguis iſte non ſolùm è venis, ſed & arteriis effluat, non mirum eſt ſi ſit rubicundior, quàm is qui è venis in cubito ſectis emanat.

11. Quibus in febribus ardentibus aures obſurduerunt, his non ſolutâ febri delirare neceſſe eſt. Soluit autem inter alia & ſanguinis è naribus eruptio. Hippocrates, *de Criſibus.*

12. Quibus febrire incipientibus ſanguis è naribus ſternutatione contingente deſtillat, & vrina ſubſidentiam albam in quarta habet, iis in ſeptima ſolutionem ſignificat. Hippoc. *in Coacis.*

13. Διαίρεσις in magno vaſe, præſertim in arteria, periculoſa eſt, & eroſio vix curatur; quia leui occaſione cruſta iterum decidit. Et Auicennæ eſt, quod fluxus ſanguinis narium ex miſtura venarum aut arteriarum in reti cerebri mirabili, fere incurabilis ſit. Ἀναστόμωσις, quæ à criſi, hoc eſt, à natara propriis viribus operante, fit, bona eſt, præſertim in febre ardente, phrenitide, viſcerum inflammatione. Διαπήδησις ratione accidentis mala eſt, quia ſanguis tenuis cachexiam indicat.

Stillicidium ſanguinis quid ſignificet.

14. Si ſanguine è naribus erumpente ſudores exigui adſint, & perfrigeratio accidat, ſiue extremorum, ſiue totius corporis, malum; quia nimia virium exſolutio indicatur.

15. Stillicidium ſanguinis, id eſt, exigua ſanguinis & ſtillatim è naribus fluxio, quæ ex partis, per quã fertur, denſitate accidit, vt hyeme, ob frigus, minùs periculoſa eſt: ita deterior, quæ in acutis, æſtate vel autũno; quia tunc flaua bilis abundat, & aër ambiẽs

calidior eſt; qua de cauſſa ſanguis promptiùs fluere debebat. Si ergo ſubſiſtit, arguit vel naturæ nimiam debilitatem, vel ſanguinis aduſti craſſitiem tantam, vt excerni commodè nequeat; teſte Galeno, *in lib. de Vict. in acutis, com. 4. tit. 67.* Peſſimum eſt ſtillicidium, quod quarto die accidit, ſanguinis præſertim nigri & craſſi, & cum ſymptomatis malis, vt torpore & ſurditate, quæ cerebrum & facultatem animalem grauiter offenſam eſſe ſignificant. In morbis pulmonis etiam valde rubicundæ ſtillæ ſanguinis, malæ ſunt. Hippocrates, in *Coacis.* Item in morbis longis paruæ fluxiones ſanguinis, pernicioſæ, *ibidem.*

16. Oculorum rectitudo in morbo acuto, & motus velox, & ſomnus turbulentus, & vigiliæ, & quandoque ſanguinis è naribus ſtillationes, nihil boni ſignificant. Hippocrates, *in Coacis.*

17. Qui ſtatis certiſque temporibus ſanguinem profundunt; ſi ſiticuloſi ſint, difficiles & exſoluti, nec ſanguinem profuderunt, epileptici moriuntur, 3. *prorrhet. aphor.* 39. ex retentâ ſcilicet, quæ conſueta antè erat, euacuatione.

18. *Ex ſanguinis fluxu delirium aut conuulſio, malum,* 7. *aphor.* 9. *In Coacis,* ſingultus quoque additur.

19. Menſibus deficientibus ſanguinis è naribus fluxio, bonum. Hippocrates 5. *aph.* 33.

20. Sanguinis è naribus fluxio ſurditatem ex febribus ſoluit. Spinæ etiam diſtorſionem & ſpirandi difficultatem, Hippocrates, *in Coacis.* Et dolorem fortem in infernis partibus, 2. *epidem. ſ.* 5. Et *in libello de criſibus.* Præterea ab abſceſſu liberat, 4. *aph.* 47. Et vertigines ab initio ſanguinis narium fluxio ſoluit. Hippocrates, *in Coacis.*

21. Interdum ſanguis è naribus criticâ expulſione ad libras quatuor exit, ſine virium inſigni lapſu, vbi & reprimi non debet, teſte Auicenna, *in 3. can. fen. 5. tr. 3. cap.* 8. *Sequenti capite* addit, quandoque hominem viuere in fluxu ſanguinis narium, donec 20. circiter libræ effluxerint; mori verò, ſi vſque ad xxv. continenti ſcilicet vnâ effluxione exeant. Nam copia ſanguinis maior in corpore vix contineri ſimul vnâ vice putatur. Recentiorum obſeruationibus compertum, ſanguinem citra vitæ iacturam profluxiſſe nonnullis, ad ℔.xij. aliis ad ℔.xviij. cuidam ſpatio quinque dierum, ad ℔. xx. aliis ad totidem libras die vna & noctibus duabus; aliis denique intra ſex dies exiiſſe libras xi. teſte Amato Luſitano, inſtaurato ſemper ſanguine, & viribus reparatis, exhibitione cibi boni ſucci, ac præſertim ſorbilis. Vide Schenckium *in obſeruationibus Medicinalibus.*

22. Sanguinis fluxus immodicus plurimùm nocet. Ex hoc enim in corporibus bilioſis facies citrina euadit, ebulliente bile ſanguinémque reſiduum adurente; in pituitoſis pallida & plumbea, humore pituitoſo multiplicato; in melancholicis fuſca, & ſæpius in omnibus mortuorum colorem producit, ſpiritibus abſumptis. Præterea extremitates refrigerantur, lipothymia & ſyncope accidit. Interdum mors ſubſequitur, in primis dum magna ſanguinis copia breui tempore egreditur. Vbi verò multa copia pluribus diebus fluit, paulatim hepar refrigeratum debilitatur, vt cachexia & hydrops ſuccedat. Auicennas, *loco antea citato, cap.* 7.

Indicationes.

1. Ratione vaſorum, ſi ſanguis per eorundem ἀναστόμωσιν effluit, oſcula illorum claudere & adſtringere oportet: ſi per διαίρεσιν vniendum quod quacunque ratione ſolutum eſt: ſi per διαπήδησιν, condenſans remedium requiritur. Cauſſæ etiam externæ remoueantur.

2. Ratione ſanguinis effluentis, ſi ille copioſus ſit minuatur: ſi impetu ruat, coërceatur, & aliò conuertatur: ſi calidus ſit & acris, refrigeretur, & ad benignum reducatur, ac quod prauum planè eſt, debito modo euacuetur: ſi tenuis, incraſſetur: ſi malignus, corrigatur: ſi denique hepar calidus ſit, temperetur.

3 Ratione facultatis, retentrix imbecilla roboretur; expultrix nimiùm incitata cohibeatur, ſanguinis vel copiâ ademptâ, vel correctâ prauâ qualitate.

4. Si fluxus ſit criticus, non coërceatur, niſi modum excedat, naturâ ob imbecilitatem limites ſuos egrediente. Ac in his omnibus totius ſemper ratio habeatur.

Curatio.

Antequam verò curatio ſecundum indicationes has ſpeciatim tradatur, generales hoſce Canones obſeruare prodeſt.

Canones in curatione hæmorrhagiæ narium obſeruandi.

1. Siſtunt hæmorrhagiam narium phlebotomia, cucurbitulæ, ligaturæ fortes, extremorum frictiones deorſum factæ immerſio extremorum in aquam calidam, aſperſio partis, vnde fluit, frigidâ, aſpertio menſium aut hæmorrhoidum.

2. Caput in hæmorrhagia narium non perfundendum eſt aquâ frigida, niſi reuulſiones præceſſerint per phlebotomiam, extremorum frictiones, oppoſitorum ligaturas, & cucurbitulas in hypochondriis, aut in ceruice, quibus ſcilicet ſanguis vel ad inferiora corporis, vel ad poſteriora capitis retrahitur; alioquin, niſi hæc præmittantur, ſanguis per refringerantia intrò compulſus venas, quæ in alto ſunt, implebit, vt Galenus, 5. *meth. med. cpa.* 6. docet. Itaque fluxus ſanguinis augebitur, tum hac de cauſa, tum quòd calor per antiperiſtaſin collectus ſanguinis motum & impetum adiuuat. Aut, ſi ſanguis retineatur, conuulſio, apoplexia, parotis, aut, ſanguine in aſperam arteriam procumbente, dyſpnœa ſequetur. Quin & hoc ſuſpectum eſt, quod vulgus linteum frigidâ madidum toti collo mox inter initia iniicit. Etenim metus eſt, ne, viis inter cor & cerebrum præcluſis, apoplexia aut ſyncope accerſatur. Denique frigida, mammis, teſtibus, collo, occipiti, & ſpinæ dorſi adhibita ſuſpecta ſunt, vbi in febribus hæmorrhagia narium exiſtit.

3. Si puluis aut liquor in nares immittendus eſt, os aquâ frigida plenum teneatur, præſertim vbi medicamentum vim cauſticam habet, ne de hoc per palatum aliquid in os incidat. Sed & aliàs æger quoque ſupinus iaceat, reclinato priùs capite. Quòd ſi naribus obſtructis ſanguis intus per gulam defluat, repurgatis naribus, ore frigidam etiam contineat, aut lac acidum actu frigidum.

In fluxione quæ ſpectanda.

4. Sicut in omni fluxione, ita & hîc ſpectanda ſunt, primò membrum, vt appellatur, mandans, ſiue quod ſanguinem pr. nat. & in maiori copia de ſe mittit; poſtea recipiens; mox ſanguinis erumpentis quantitas, qualitas, σύστασις tandem viæ, per quas ſanguis fertur. Deinde motus ſanguinis, num criticus ſit an ſymptomaticus; atque ſi criticus, num moderatè, an cum exceſſu effluat: poſtea tempus fluxionis. In hæmorrhagia narium, quæ per ardentem fit febrem, concurrunt æſtus capitis attrahens materiam; hepar calidum, ſanguinem ſurſum mittens; ſanguis ipſe feruidus ſuâ ſponte ſequens. In plethora mandans eſt totum corpus, in primis hepar; vtrobique recipiens eſt caput. Sanguis pro natura ſua varias alias atque alias curandi indicationes de ſe præbet, quemadmodum diximus. Viæ, per quas ſanguis ab inferioribus ad caput fertur, ſunt venæ à iugularibus, tam internis quàm externis propagatæ, quarum eadē cum humerariis origo eſt, à trunco cauæ venæ aſcendente. Motus ſanguinis, ſi criticus ſit, aut conſuetus, & modum ſeruet, non ſupprimatur; niſi ſit cum virium lapſu. Nunquam autem ſtatim in initio ſupprimatur, ac multò tardius ſiſtatur in iis, qui ætate ſunt iuuenili, & conſtitutione corporis ſanguineâ, & quibus hæmorrhoides aut menſes ſubſtiterunt. Symptomaticus celeriora præſidia requirit. Denique quò longiore tempore fluxus durauit; eò maturiùs occurrendum eſt, ne vires tandem collabantur, quod vltra ℔. iiii. effuſionem Auicennas fieri cenſet: cùm tamen idem modus in omnibus ſtatui nequeat, vt diximus.

Hæmorrhagia curatio.

Sed vt ad ſpecialia perueniamus, immoderata narium hæmorrhagia cohibetur præſidiis, quæ reſpiciunt vel ſanguinem, prohibendo ne is ampliùs profluat; vel vaſa, claudendo illorum apertionem; vel vtrumque: quod tutiſſimum eſt. Prohibemus ſanguinem fluere, tum ad contraria ipſum reuellendo; tum deriuando ad vicina, vt docet Galenus, 5. *meth. med. cap.* 3. Id præſtat in primis venæ ſectio. Itaque ſi æger adhuc ferre poteſt, & nondum reſolutus eſt, ſecetur media aut interna brachij dextri vena, dum hepar membrum mandans eſt, & ſanguis è nare dextra profluit; ſiniſtri, dum è nare ſiniſtra; vtriuſque, dum è nare vtraque: non quidem euacuationis gratiâ, ſed reuulſionis, vt dictum. Fiátque foramen anguſtum, vt ſubtilis ſanguis effluat, maneátque craſſior minùs ad fluendum idoneus. Et moderatè ſanguis educatur, ad Vnc. j. vel Vnc. ii. atque iteratò poſt horæ ſpatium, vt maior fiat reuulſio, viréſque non ſimul diſſipentur. Sic enim curſus ſanguinis à naribus ad locum venæ apertæ conuertitur, nec exigua hæc quantitas in plures partes diuiſa vires deiicit. Idque ideò tutius eſt, quàm ad animi deliquium ſanguinem mittere.

Reuellentia.

Venæſectio.

Si caput magis ſanguine abundare videatur, cephalica aperiatur. In magna plethora priùs venam tali incidere licet præſertim vbi ex ſuppreſſis menſibus & hæmorrhoidibus malum extiterit.

Adhibeantur & alia, de quibus diximus, reuulſoria præſidia, aut cucurbitulæ cum ſcarificatione in ſuris, ſcapulis, & ceruice; hirudines poſt aures, extremorum frictiones, ligaturæ eorundem dolorificæ, lotiones quoque ex aqua feruefacta, vel ſinapiſmi plantis pedum applicati. Aquâ verò, aliiſque frigidis vtendum eſt in iis partibus, vnde ſanguis promanat, quandoque non in iis ipſis planè, ſed potiùs circa has, vt Hippocrates docet, 5. *aphor.* 23. Cucurbita magna ſine ſcarificatione hypochondrio dextro, ſi è dextra nare ſanguis fluat; ſiniſtro, ſi è ſiniſtra effluit; vtrique, ſi ex vtraque, applicetur. Sed diligenter animaduertendum, qualis ſanguis profluat, ne vitioſus aut malignus ad hepar, tanquam ad fontem, retractus ibi putreſcat.

Vt verò hæmorrhagia narium præcaueatur, ſi à plethora ea proueniat, ſanguinis nimium prouentum conueniente diætâ impedire debemus; & ſi iam adſit, venæ ſectione imminuere.

Purgati[o].

Et quidem ſi hæmorragiæ narium cauſſa eſt ſola in corpore & capite ſanguinis abundantia, ſola etiam ſanguinis reuulſio ſufficit, nec purgatione aliquâ opus eſt. Vbi verò vitioſi alij humores in corpore ſanguinis ſunt admixti, purgatio inſtituenda eſt, quâ ſimul humorum ad inferiora fiat reuulſio. Et quia bilis ferè peccat, vtendum tamarindis, myrobalanis citrinis vel chebulis, ſyrupo ex multiplici infuſione roſarum, & ſimilibus, quæ etiam nonnihil adſtringunt.

Fluxum ſanguinis ſiſtentia.

Reuulſionum præſidiis adminiſtratis, ad medicamenta veniendum eſt quæ tam intrò ſumpta, quàm foris impoſita, ſanguinis fluxionem compeſcunt.

Commodè hæc in quinque claſſes diſtribuuntur. Prima claſſis infrigidantia complectitur, è quibus intra corpus vſurpanda,

Frigefacientia. *ſyrupi* refrigerantes è *cichorio*, *iulepus*, & *ſyrupus roſarum*, *ſyrupus de ſucco acetoſæ*, *de nymphæa*, *de papauere cum aquis portulacæ, lactucæ, plantaginis, ſemperuiui ſolani*, & ſimilibus.

Opiata. Conſerua item, *roſarum*, *violarum*, *nymph. radices cichorij conditæ*, *caules lactucæ conditi*, *ſpecies diatrionſantalon*, *diamargariti frigidi*.

Ad hanc claſſem referuntur etiam Opiata, vt Philonium Perſicum, Romanum, requies Nicolai, Laudanum opiatum. Sed alibi monſtratum eſt, opium non eſſe frigidum, ſed calidum. Et quamvis in hæmorrhagiis narium exhiberi poſſit: tamen eam non ſiſtit refrigerando, ſed potiùs ſpirituum impetum ſiſtendo. Verùm opiatis nonniſi extremâ vrgente neceſſitate vtendum, & dum vires adhuc conſtant.

Inter refrigerantia Iohan. Langius, *lib. 3 epiſt. 6.* hoc habet.

℞. *Syrupi papau.* ℥. ß. *aq. polygoni* Drach. iii. *philonij Perſici* vel *Romani* ℈. j. *lapidis hæmatitæ* ℈. ß. M. F. Hauſtus.

Topica refrigerantia. Foris tanquam topica applicentur fronti, temporibus, collo, ſcapulis, hepati, teſticulis, *aqua* vel *ſuccus roſarum*, *lactucæ*, *plantaginis*, *polygoni*, *ſemperuiui*, *ſolani cum aceto*, quibus aliquid *mandragoræ*, *hyoſcyam*, *opij* addere licet.

Vt ℞. *Aqu. roſarum* ℥. iv. *aceti roſacei* ℥. i. *boli Armeni* ℥. j. M. & frigidum fronti applica cum intincto panno lineo, qui vbi incaluerit, denuò intinctus imponatur. Fortiùs adhærebit, addito albumine oui. Vtilis eſt etiam ſpongia aquâ ſimplici frigida, aut roſarum cum pauco aceto madidâ fronti frequenter adhibita.

Teſticulis circumligetur pannus hoc liquore madidus.

℞. *Aq. plantag. portulacæ, burſæ paſtoris*, an. Vnc. iii. *pulueris roſar. ſiccar.* ʒ. ii. *trochiſc. de camphora* ʒ. i. Miſc. pro Epithemate ad hepar.

℞. *Aq. cichorij, endiuiæ, acetoſæ, lactucæ*, an. ℥. iii. *ſpec. diatrion. ſantal.* Scr. i. *diarrhod. abbatis, trochiſc. de ſpodio*, an. Scr. i. *lapidis hæmatit.* ʒ. ß. *aceti* ℥. ß. Miſce.

Aut ceratum ſantalinum, vel vnguentum roſarum Meſuë hepati inungatur.

Manus quoque & pedes refrigerare vtile eſt, quod fit lotione cum aceto & aqua, præcipuè ſi volis & plantis è carpi regione, vbi arteriæ pulſant, adhibeantur. Vel ſilices, ferrum, vel alia frigida manibus teneantur, aut pedibus laminæ plumbeæ vel lapideæ ſubſternantur.

Adſtringentia. In ſecunda claſſe ſunt adſtringentia; quanquam & ex refrigerantibus, quæ attulimus, quædam eandem vim obtineant. Initio verò vtilia ſunt, *pentaphyllum, plantago, polygonum, burſa paſtoris, myrtus, equiſetum, piloſella, conſolida maior, minor, & media, fraga*, quorum aquam hæmorrhagiam ſiſtere experientia obſeruatum eſt, *bolus armenus*, *terra ſigillata*, *corallia rubra*, *balauſtia*, *acacia*, *hipocyſtis*, *cortices granatorum*, *cornu cerui vſtum*, *ſanguis draconis*, *lapis hæmatites*, *alumen vſtum*, quod tamen foris ſolùm vſurpatur.

Seorſum intrò ſumuntur, *ſyrupus cydoniorum*, *myrtinus*, *de ſucco ribes*, *de limonibus*, *de ſucco citri*, *de roſis ſiccis*, *de agreſta*, *de granatis acidis*, *cum aquis conuenientibus*, *conſerua roſarum rubrarum*, *acetoſæ*, *radices conſolidæ conditæ*, *rob. de ribes*, *de berberis*, *trochiſci de terra ſigillata*, *de berberis*, *de ſpodio*, *de carabe*, *miua cydonior. ſine ſpeciebus*.

Vel paretur tale Electuarium.

℞. *Conſeru. roſar. rubrar. antiquæ*, *miuæ cydonior. ſine ſpeciebus*, an. ℥ i. *trochiſc. de ſpodio*, *de berberis*, an. Drach. i. *corallior. rubr. præpar.* ℈. j. *C. C. vſti* Scr. ß. *ſpec. diamargar. frig.* Scr. ii. Cum *ſyrup. de roſis ſiccis*, q. ſ. F. Electuarium. Doſis Drach. ii. vel Drach. iii. & poſtea bibantur ℥. ii. vel Vnc. iii. aquæ plantaginis.

Vel ℞. *Sem. plantag. portulacæ, lactucæ*, an. ℈. iv. *roſar. rubrar.* P. ii. Coq. in aqua chalybeata ad Vnc. ix. In Colatura diſſolue *iulepi roſar. ſyrup. cydonior.* an. ℥. ii. *trochiſc. de carabe.* ℈. iv. M. pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Pulu. trochiſcor. de terra ſigillata* ℥. j. *corall. rubror. C. C. vſti*, an. ℈. j. *ſyrupi myrtillorum* ℥. j. *aquæ* vel *ſucci plantag.* ℥. iv. Miſce.

Vtilis eſt & *corallinus ſyrupus*, & *tinctura coralliorum*, *eſſentia roſar. rubrar. tinctura lapid. hæmatit.* Item *crocus martis & extract. croci martis* ſi eius gut. iv. in aqua plantaginis exhibeantur.

Laudatur & ſperniolæ compoſitum apud Crollium, tanquam efficaciſſimum ad quamvis hæmorrhagiam ſiſtendam remediũ, ſi quantitate auellanæ in aqua plantaginis exhibeatur. Efficacius verò fit medicamentum, ſi aliquid laudani opiati addatur.

Vt ℞. *Sperniolæ compoſiti Crollij* Drach. i. *extract. tormentillæ* Drach. ß. *laudani opiati* Scrup. ß. vel Scrup. i. F. Pilulæ mediocres. Dentur 4. vel 5. in aqua burſæ paſtoris vel plantaginis. Pro Frontali.

℞. *Boli Armeni, ſanguinis draconis*, an. Drach. iii. *maſtiches, farinæ volatilis*, an. Drach. ii. Cum *albumine oui*, vel *ſucco plantaginis & aqua roſarum*, Fiat Maſſa.

Puluis ad hæmorrhagiam narium ad extra D. Gaſp. Kegleri.

℞. *Lap. hæmatit.* Drach. i. ß. *coral. rubr.* Drach. ſem. *chalcitid. vſtæ* Drach. ii. *gummi Arab. aſſ.* Drach. ſem. *trochiſc. de ſpodio* Drach. i. *pulu. ſanguinar.* Drach. ii. *ſang. dracon.* Drach. i. ß. Contuſa miſc. pro puluere.

Alius.

℞. *Pilor. lepor. combuſtor. farinæ volatil.* an. Drach. ß. *boli Armen. præparati* Scrup. i. *ſucc. acaciæ, hypocyſt. ſang. dracon. lapid. hæmatit.* an. Scrup. ſem. M. Fiat Puluis.

Alius, D. Andr. Doreti.

℞. *Spongiam marinam*, num. i. Lauetur aqua burſæ paſtoris: Imbuatur deinde aceto acerrimo. Imbuta intingatur in picem liquefactum, comburatur poſtea in vaſe fictili, & ad vſum tandem reponatur.

Vel ℞. *Myrrhæ, thuris, ſarcocollæ*, an. Drach. ii. *boli Armen. terræ ſigillatæ*, an. Drach. ß. *acaciæ, hypociſtidis*, an. Drach. iv. Terantur in puluerem, de quo aliquid ex aquis refrigerantibus priùs enumeratis inſpergatur, ac ſpongia his immerſa ac leniter expreſſa fronti & temporibus applicetur.

Refrigerantia autem medicamenta etiam colli lateribus, vbi iugulares venæ & arteriæ aſcendunt, & ramos ad nares quoque mittunt, commodè applicantur, vt ita viæ, per quas ſanguis ad caput & nares fluit, intercludantur.

In hæmorrhagiis narium etiam commendatur aqua ſpermatis ranarum, ſi in ea, additâ paucâ camphorâ & ſaccharo Saturni, linteamina intingantur, & collo, vbi venæ iugulares deſcendunt, applicentur.

Non autem ſolùm epithematum formâ, ſed & ex bolo & ſimilibus cum aceto & albumine oui emplaſtrum fieri, & colli lateribus vtrinque, vbi iugulares venæ aſcendunt, applicari poſſunt.

Tertia claſſis glutinantia continet, cuiuſmodi ſunt, *thus aloë, maſtiche, tragacantha, gummi Arabicum, farina volatilis, gypſum, lutum figulinum, telæ aranearum, pili leporis combuſti, lanugo arborum, flores & nucamenta ſalicis*, vel *populi arboris aceto macerata, & iterum exſiccata, coryli* item *nucis iuglandis, cinis chartæ ex linteo confectæ, ſpongia aceto macerata, & crementa in vaſe fictili*, quorum pleraque vel pulueris formâ naribus inſufflantur, vel cum aqua aliqua albuminis oui ſubacta naribus aut fronti applicantur.

In primis verò ad ſiſtendum ſanguinem vtilis eſt muſcus creſcens in craniis humanis, & fungus ille, quem crepitum lupi appellant. Galenus, *in euperiſtis ad Solonem, cap. 13.* & *alibi*, inter alia commendat thus maſculum, & aloën, quæ in puluerem trita albumine oui excipit, & cum linteolo aſperſis priùs pilis leporis, in nares immittit.

Vel ℞. *Telæ aranearum, farinæ volatilis, pilorum leporis combuſtorum, aloës, thuris, ſanguinis draconis*, an. Drach. i. *ſucci plantag.* q. ſ. Goſſypio excepta naribus imponantur.

Aut ℞. *Gummi Arab. tragacanth. pilor. leporis, C. C. vſti*, an. Drach. i. *aloës, boli Armeni, ſanguin. dracon. maſtiches, thuris*, an. Scrup. i. *ſucci burſæ paſtoris* Vnc. ii. Subigantur cum albumine oui, naribuſque aliquid indatur.

In quarta claſſe ponuntur, quæ à proprietate valere creduntur, vt ſunt, *ſuccus vrticæ, portulacæ, millefolij, ſuccus ocymi maioris cum camphora.* Quò etiam referuntur, *muſcus in craniis creſcens*, & alia ſuprà ſecundâ claſſe propoſita, *ſtercus porcinum, aſininum, & ſucci ex his expreſſi cum bolo Armeno inditi, ranæ virides vſtæ & in puluerem tritæ, ſanguis qui effluxit, toſtus & tritus, vt & ſanguis columbarum, perdicum, turdorum, turturum, cinis combuſtorum, qui ſub hydriis reperiuntur, aſellorum*, quæ ſcilicet in nares ſuffientur: *radix pœoniæ ſubiecta linguæ. lapis* item *carpionum in ore detentus, radix equiſeti trita & naribus impoſita*, aut *herba trita fronti: applicata. Radix melanthij maſticata & naribus indita, ac de collo ſuſpenſa.* A nonnullis plurimum commendatur radix cichorij albi, circa feſtum Iacobi collecta circa meridiem, ſi dentibus teratur.

Quædam etiam collo appenſa, & manibus verſata, ac cutim corporis attingentia, hæmorrhagiam narium ſiſtere creduntur; vt folia vrticæ maioris, item flores bellid. maioris in manu detenti, donec incaleſcant: vmbilicus marinus; iaſpis, quam valde ad omnem ſanguinem non ſolùm è naribus & hæmorrhoidibus, verùm etiam è vulneribus fluentem, ſiſtendum commendat Anſhelmus Boëtius, *de gemmis lib. 2. c. 102.* ſarda, ſeu carneolus, corallium corpori applicatum.

Ita commendatur bufo transfoſſus Sole in Leone exiſtente, exſiccatus & ſindoni illigatus, ac regioni cordis applicatus, vel brachio eiuſdem lateris. Muſcus item qui in cranio humano concreſcere fertur, (vſneam humanam vocant) in ſindone rubra de collo ſuſpenſus: herba anagallid. phœnicæ manibus detenta, radix cyani. *Peculiaris vis ſanguinem ſiſtentia.*

Laudatur & hoc Amuletum.

℞. *Cinerem bufonis* vnius, *lapidis hæmatitæ* Drach. ß. *muſci cranij humani pulueriſati, vmbilici marini, corall. rubr. præpar.* an. Scrup. i. *rad. tormentill. biſtortæ*, an. Drach ß. *burſæ paſtoris, flor. bellid. minoris. anagallidis rubræ*, an. P. i. Fiat Puluis, qui in ſericum rubrum includatur. F. Sacculus collo appendendus. Aëtius tanquam expertum laudat, vaporem ex aceto lapidi molari ignito inſperſo, ſi naribus excipiatur. Prodeſſe etiam ferunt cochlearum carnes cum aceto tritas, aut cum thure naribus inditas; aut cochleas cum domiciliis ſuis vſtas ac tritas ſi fronti & naribus imponatur.

Plurimùm hîc nonnulli commendant ſperma ranarum vere collectum, ſiccatum, quod cum vino propinant.

Poſtremæ claſſis ſunt cauſtica, vt vitriolum & chalcitis, calx viua, alumen; quò etiam referri poteſt ſulphur accenſum, ſi extinguatur, & vapor naribus excipiatur.

Diæta

Diæta.

Victus ratio in hoc malo ſit infrigidans & adſtringens, ratione vaſorum apertorum & ſanguinis feruidi atque aëris; & tenuis quoque ac parca, ſi ſanguis copiâ peccet. Itaque aër ad frigidum & ſiccum declinet, ſitque aliquantum obſcurus, cùm lucidus aſpectus ſanguinem commoueat: ſicut & rubrorum intuitus, & calor externus immoderatior, & motus animi vehementior. Quapropter nec frequenter loquatur æger. Sit etiam parùm coopertus, præcipuè in collo & in capite. Caput non pronum teneat. Comedat pedes & capita veruecum, aliorúmque animalium, quæ ſuccum præbent lentum & glutinoſum. Vtatur in cibis amylo, cremore ptiſanæ, hordeatis, amygdalatis cum ſeminibus frigidis maioribus, & ſaccharo roſato. Caueantur omnia, quæ ſanguinem multiplicant & caleſaciunt, exacuunt, attenuant, fluxilemque reddunt. A vino abſtineat æger, niſi virtus deficiens plus poſſit ad indicandum, quàm affectio ipſa ad prohibendum, hoc eſt, vbi ſpiritus iam deficere incipiunt, & ſyncope imminet. Tum enim vinum conceditur, ſed oligophorum & nonnihil adſtringens, & cum aqua aliqua adſtringente vel chalybeata temperatum, & quidem vinum in minima quantitate actu frigidum. Somnus ſit multus, ſed interruptus, ne ſanguis ad pulmones vel ad ventriculum confluat.

CAPVT IX.

De Sternutatione.

Sternutatio. INter ſymptomata, quæ circa nares accidunt, eſt & Sternutatio, quâ natura per nares, quod anteriori cerebro & membranis naſi moleſtum eſt, excutere conatur. Quod enim tuſſis eſt in pulmone, id ſternutatio eſt in cerebro & naribus. Nam ſicut per tuſſim natura, ea quæ pectori & gutturi moleſta ſunt, eiicit: ita in ſternutatione, quæ naribus moleſta ſunt. Sternutatio tamen motus, quàm tuſſis, vehementior eſt. Ad tuſſim enim ſaltem pectoris motio requiritur: ad ſternutationem, & pectoris & membranarum cerebri. Vnde etiam ſternutatio pro parua epilepſia habetur. *Sternutationis cõmoda.* Aër enim, qui è pectore egreditur, ei qui per nares ad cerebrum attrahitur, coniunctus, quidquid moleſtum eſt membranis narium, impetu quodam, & cum magno ſono elidit; qui generatur, quoniam aër copioſior confertim per anguſtias naſium vias tranſit. Etſi verò à cauſſa præternaturali originem habeat ſternutatio naturam ſtimulante: tamen quia naturæ moleſtum expellentis fit operâ, ſæpe cum commodo accidit, & medicamentis concitatur, vnde lethargo, apoplexiæ, epilepſiæ, & ſimilibus capitis affectibus ſubuenit. Ad partum etiam faciliùs edendum, ad ſecundinam expellendam, ad ſingultum ſedandum vtilis eſt. *Incommoda.* Si tamen immoderatior ſit, etiam ſua habet incommoda; dolorem capitis excitat, nocétque pectoris & pulmonis morbis, vt & herniæ.

Cauſſæ.

Cauſſa Sternutationis eſt, quicquid internam narium tunicam irritare poteſt; quod faciunt vel cauſſæ internæ, humores, & vapores acres à cerebro eò delabentes: vel externæ, vt acria; puluis ſcilicet piperis, ſinapi, nigellæ, pyrethri, hellebori albi, euphorbij, & alia ptarmica: vapores item è cæpis, allio, raphano agreſti, & ſimilibus exhalantes; ventus & aër frigidus; radij item Solis, & lux magna; quæ ſicut lachrymas ciere, oculos vellicando ſolent: ita & per conſenſum narium tunicam ſenſibilem afficiunt.

Signa Diagnoſtica.

Affectio ipſa per ſe manifeſta eſt. Si à cauſſis externis ortum habeat, eæ ex relatione ægri innoteſcunt: quæ ſi abſint, prouenit à cauſſis internis.

Prognoſtica.

1. Sternutatio, vt antè etiam dictum, quandoque nihil nocet, ſed pro bono ſigno & omine vulgò quoque habetur, ac in ſanis illud quod moleſtum eſt, excutit. Interdum etiam in morborum declinationibus finem illorum præſagit, validámque virtutem, & materiam attenuatam ac in halitum conuerſam indicat. Si tamen ſit immoderatior, & diu continuetur, capitis dolorem parit, & ſpiritus diſſipat.

2. Inſtantis quoque catarrhi indicium eſt quandoque, vt & in diſpoſitis quandoque epileptici paroxyſmi, & aliorum capitis morborum præſagium eſt.

3. *Mulieri vteri ſtrangulationem patienti, aut difficulter parienti, ſi ſternutatio ſuperueniat, bonum.* Hippocrates, 5. *aph.* 35.

4. Sternutatio in morbis, in quibus prouocari debet, vt in apoplexiâ, prouocata non adueniens, ſignum lethale eſt. Naturam enim ſuccumbere ſignificat.

5. Sternutatio in corpore plethorico, in principio morbi cum deſtillatione, mala eſt.

Indicationes.

Sternutatio, quæ nimia eſt, ſiſtenda eſt & impedienda; ſicut & quæcunque in hæmorrhagia narium, quam commouet; in hernia, cùm inteſtina ſuo loco depellat; in oculorum, pectoris, aliarúmque partium doloroſis affectibus, quos exaſperare ſolet. Quæ verò in declinationibus morborum, vel ante paroxyſmum epilepticum accidit, impedienda non eſt. Impeditur autem & inhibetur ſternutatio, ſi ea quæ vim expultricem irritant, & narium ſenſilem tunicã vellicant, tollantur, & vellicatio ipſa inhibeatur.

Curatio.

Itaque ſi à capitis excrementis ſit ſternutatio, caput euacuandum. Si à cauſſis externis, illæ amouendæ. Vbi verò cauſſæ ſternutationem excitantes ſtatim tolli non poſſunt, præſertim internæ, vt illa irritatio tollatur, nares demulceantur vapore aquæ tepidæ, vel inungatur lacte, butyro, oleo violarum, roſaceo, ſalicis, amygdalarum dulcium, ſeminis cucurbitæ, papaueris; vel albumine oui, & mucilagine ſeminis cydoniorum & pſyllij. Eadem olea etiam auribus immitti poſſunt. Nonnulli os frigidâ fouent, & faciem etiam frigidâ lauant. Decoctum baſilici exhibitum ad ſiſtendam ſternutationem vtile eſſe, nonnulli docent, vt & ſi eodem decocto caput lauetur. Aniſum etiam cum apio olfactum ſternutationem inhibere fertur.

Vt materia à naribus reuellatur & deriuetur, extrema ligentur & fricentur, aures vellicentur, oculi premantur aut fricentur, naſus trahatur, caput pectinetur, palatum digito fricetur. Spiritus retentio, vt & valida attractio, ſternutationem etiam ſedat. Ex cùm lux ac ſplendor ſternutationem excitent, tenebræ eam ſedant. Si verò à frigore & Boreâ proueniat ſternutatio, olea calida ſine mordicatione naribus attrahere, & in nares infundere, calida item olfacere conuenit.

CAPVT X.

De Coryza.

TAndem inter excretorum per nares vitia eſt Coryza, Latinis Grauedo, ita dicta, quòd in ea capitis parte anteriore circa frontem ſenſus quidam grauitatis percipitur, humoris ſcilicet excrementitij è cerebro per nares defluxus nimius.

Verùm quia Coryza catarrhi ſpecies eſt, de catarrho verò ſuprà ſatis dictum; vt in ſpecie de coryza multa dicamus, opus non eſt. Hoc ſaltem monemus, inter reliquas catarrhi ſpecies leuiſſimam eſſe, quæ fit in nares, & minùs periculoſam, quàm quæ fit in aſperam arteriam vel pulmones. Et plerumque, ſi vniuerſalia præſidia adhibeantur, & recta diætæ ratio inſtituatur, ſponte ceſſat. Ad compeſcendam tamen coryzam iubent Medici excipere naribus vaporem è decocto maioranæ, chamæm. meliloti, violar. ſiſymbrij, vel aq. maioranæ naribus attrahere, vel acetum roſaceum ferreæ laminæ ignitæ infundere, vel roſas cum aceto lamine iniicere, vel fabas integras aceto madidas, & vaporem naribus excipere. In fluxione frigida etiam nigellæ, & cumini, vel thuris vſti odor naribus ſuſcipiatur, vel pulegium olfaciendum præbeatur. Odores enim eiuſmodi & cauſſam proximam ſiccando abſumunt, & remotam quaſi, id eſt, intemperiem cerebri frigidam corrigunt. Qui Coryzâ laborant, balneum ingredi non debent, ne materia ad nares fluens circa os ethmoides exſiccetur, & obſtructionem pariat; vnde olfactus tollitur. Si nares ex continuo defluxu humoris acris exaſperentur, & rubeſcere, atque exulcerari incipiant, vnguento pomadæ inungantur.

LIBRI PRIMI
PARTIS III.
SECTIO QVINTA.
De Linguæ Morbis & ſymptomatibus.

CAPVT I.

De Linguæ Aſperitate, & Scabritie.

POſtqvam Narium affectus explicauimus, & de olfactus læſione egimus: reſtat tandé, vt de morbis ac ſymptomatibus linguæ, & guſtatu læſo dicamus, atque ita tractationi de morbis & ſymptomatibus, quæ in ſenſibus externis, & eorum organis accidunt, finem imponamus. Etſi verò lingua non ſolùm guſtatûs organum ſit, ſed & motum obtineat, vt cibum in ore regere, & tanquam manus dentibus porrigere, deglutitioné promouere, collectionem quoque & eiectionem ſaliuæ adiuuare poſſit; præcipuè verò ſermonis organum ſit, & propterea affectus, qui linguæ præter naturam accidere ſolent, non omnes huius loci ſint, vbi de læſo guſtatu eiúſque organo præter naturam affecto agere nobis propoſitum eſt: tamen cùm affectus hi magnam cognationem habeant, & vnus linguæ morbus & guſtatui & ſermoni obeſſe poſſit, ob affinitatem, & quia vni ſubiecto inſunt, de omnibus linguæ morbis & ſymptomatibus hoc loco agemus.

Et linguæ morbos quod attinet, primò quidem lingua ſæpe aſpera & ſicca euadit, ita interdum, vt etiam rimas & fiſſuras agat. Idque accidit è vaporibus calidis, acribus & putridis, linguam exſiccantibus & quaſi comburentibus; quod fieri ſolet in febribus continuis, malignis, ardentibus, in inflammatione pulmonum,

pulmonum, pleuræ, & partium thoracis, ac cordis calidis affectibus, vt & ſi à ventriculo, hepate, liene, & partibus vicinis vapores tales per œſophagum aſcendant.

Curatur quidem rectiſſimè hoc malum, ſi morbi, à quibus fuligines illæ acres & calidæ ſuppeditantur, tollantur: verùm quia ægri hæc ipſa etiam mala leniri cupiunt, calorem, aſperitatem & ſiccitatem linguæ temperent collutione oris ex aqua portulacæ, roſarum, nymph. decocto hordei, cum exigua portione aceti, vel iulepo roſarum aut violar. vel decocto violar. lactuc. cum ſyrupo violarum & diamor. Vel detineatur in ore ſuccus citri, radic. lactucæ, ceraſa acida, tamarindi, pulpa ſem. cucumer. cucurbitarum. Vel nodulus ex ſemine cydonior. cum pauxillo ſacchari candi, decocto hordei, vel aquâ roſarum aut violarum madidus.

Vel ℞. *Mucilag. pſyllij, ſem. cidon. aq. violar. extract.* an. Vnc. ſem. *ſyrup. violar.* Vnc. iii. *ſacchar. penid.* Vnc. ſem. Miſce.

Vel ℞. *Hordei contuſi, paſſular.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Drach. ii. *ſem. pſyllij, cydon.* an. Vnc. ſem. Coqu. & colentur, & additâ ſacchari ſ. q. ad ſyrupi formam coquantur. Vide plura in doctrina *de Febribus*, de Curatione ſymptomatum, quæ febribus accidere ſolent.

CAPVT II.

De Linguæ Magnitudine nimia, Tumore, Calculis.

Linguæ magnitudo nimia.

DEinde interdum lingua præter naturam augetur, & quidem non vno modo. Nonnunquam enim incrementum ſaltem quoddam linguæ eſt. Ita Galenus, *de differ. morb. c. 9.* ſcribit, ſe vidiſſe cuiuſdam linguam ſupra modum abſque vllo doloris ſenſu excreuiſſe, vt neque œdema, neque ſcirrhus, neque inflammatio eſſe videretur. Neque enim prementi manui cedebat, neque omni ſenſu carebat, neque dolore infeſtabatur, ſed hoc ipſum incrementum duntaxat erat, nihil ipſa ſubſtantiæ particulâ vitiatâ; quod accidit ob copiam vtilis alimenti in eius ſubſtantiam conuerſi. Nonnunquam verò ex affluxu humorum p. n. vitioſorum lingua tumeſcit, & quidem cum vel ſine inflammatione. Sicut Galenus, *l. 15. meth. med. c. 8.* ſcribit, ſe vidiſſe linguam ita tumefactam, vt ore contineri non poſſet: quod & Foreſtus vidit, *lib. 14. obſeru. 18.* Id quod accidit plerumque ex materiæ calidioris ad linguam affluxu, ob quem interdum etiam inflammatur, & quandoque inflammatio in abſceſſum degenerat. Interdum verò tumor eſt ex pituitoſæ materiæ affluxu: nonnunquam etiam à morbo Gallico, humoribus prauis & corruptis ad linguam affluentibus, vnde ita intumeſcit, vt ex ore emineat; ſicut Alexander Benedictus id annotauit, *lib. 5. c. 10.* Idem interdum ex inunctione hydrargyri accidit. Nonnunquam verò & ex materia venenoſa, vt eſu fungorum venenatorum, vel alterius rei venenatæ, vel morſu beſtiæ venenatæ linguæ tumor excitatur.

Linguæ tumor.

Signa Diagnoſtica.

Magnitudo præter naturam aucta, & tumor ipſe viſui patet, cauſſæ verò ita diſcernuntur. Si magnitudo illa linguæ ſit ſaltem quaſi nimium linguæ incrementum, lingua ſecundum partes omnes æqualiter augetur, & dolor ac ſigna vitioſorum humorum abſunt.

Si verò fiat ex affluxu humorum vitioſorum, ſigna eorum, & dolor plerumque adeſt, & ferè in vna parte magis apparet, quàm in alia. Et quidem ſi tumor ſit à ſanguine & materia calida, adeſt ſimul rubedo faciei & linguæ, habitus corporis eſt calidior, & manifeſta caliditas ac dolor plerumque percipitur. Si verò materia ſit pituitoſa, lingua albicat, multúmque pituitæ effluit, ſaporque eſt inſipidus. Si ex lue Venerea ſit tumor, eius notæ etiam alibi in corpore apparent. Si ex veneno, aut re venenata ſumpta, id æger patefaciet, & alia etiam ſigna veneni aderunt.

Prognoſtica.

1. Linguæ tumor malum eſt non contemnendum. Nam lingua motu ſuo & ſermoni & maſticationi inſeruit, qui in lingua tumida læditur. Imò interdum ex nimio linguæ tumore periculum ſuffocationis imminet.

2. Si linguæ tumor ſit durus, liuidus, & ad cancri naturam ferè tendens, incurabilis eſt.

Curatio.

Materia ad linguam confluens auertenda, euacuanda, repellenda, & quæ influxit, diſcutienda, vel etiam ſuppuranda. Ideóqui ſi ſanguis abundat, vena cephalica in brachio aperienda, & cucurbitulæ ceruici apponendæ. Deinde etiam venæſectio ſub lingua inſtituenda. Humor bilioſus & pituitoſus conuenienti modo euacuandus.

Præmiſſis vniuerſalibus, & reuulſionibus ac diuerſionibus adhibitis, in tumore à ſanguine in principio vtendum medicamentis repellentibus, vt ſucco citri, limon. ribes, granatorum, acetoſæ, ſucco lactucæ; quo ſolo Galenus, *14. m. m. cap. 8.* purgatione præmiſſa, quendam ſanauit. Nam ſucci hi & repellunt ſuâ frigiditate, & ratione acetoſitatis humiditatem cum ſaliua educunt. In augmento addatur diamorum; verſus declinationem acetum quoque admiſceatur ſcilliticum.

In materia pituitoſa in principio vtendum oxymelite ſimpl. In augmento addatur parum zingiber. aut ſalis gemmæ, & Ammoniaci; vel os colluatur decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Verſus declinationem frictio fiat cum ſale & aceto, vel cum cepis aut ſcilla. Frequenter exſpuendum: quemadmodum hæc à Rhaſe *peculiari capite* explanantur. Pituitam quoque ex ore efficaciter ducit hæc oris Collutio.

℞. *Maluæ cum toto, violar. fol. ſcabioſæ, hyſſop.* an. M. i. *rad. altheæ* Vnc. ß. *flor. melilot.* P. i. *ficuum* Num. iii. *paſſular. enucleatar.* Vnc. i. *ſem. fœnicul.* ʒ. ii. *nid. hirund. dimid.* Coqu. in aqua communi: Colaturæ, ℞. ℔. i. ß. *mell. roſat. colat.* Vnc. iii. pro oris Collutione.

Linguæ tumor cancroſus.

Si tumor pituitoſus ſit, & humorem melancholicum admiſceri ſuſpicio ſit, humor is euacuandus, & lingua aſſiduè lacte vel decocto caricarum, paſſularum maiorum, radic. altheæ, glycyrrhizæ, ſem. fœnugræci fouenda.

Linguæ inflammationes.

Si linguæ verò tumor carloſus & cancroſus, ſit, cuius mali hiſtorias aliquot recenſet Foreſtus, *lib. 14. obſ. 24. in ſchol.* malum ferè incurabile eſt, & putredine ad radicem linguæ, vel ſanguinis fluxu in venis eroſis accedere, tandem ægri moriuntur.

Si linguæ tumor cum inflammatione coniunctus ſit, ſecetur primò cephalica, hinc venæ ſub lingua, & cucurbitulæ vſurpentur; poſtea curandum, vt abſceſſus rumpatur, colluendo os decocto tepido foliorum lactucæ, maluæ, violarum, hordei, ficuum, paſſularum maiorum, ſem. cydonior. fœnugræc. addito ſyrupo violarum, & de iuiubis ac diamoro. Ficus etiam per medium ſciſſæ, & continuò tumori impoſitæ, ſuppurationem promouent: vt & decoctum earum, & vuarum in ore detentum. Furfures etiam, ſi in aqua coquantur, donec liquor lubricus fiat, & colatum decoctum in ore ſæpius detineatur, abſceſſum aut rumpit, aut diſcutit.

Si tumor ſponte non aperitur, ſcalpello aperiatur. Pure excreto, decocto hordei, folior. ſcabioſæ, plantagin. agrimon. cicer. rubr. addito melle roſac. eruatur: abſterſum vlcus fere per ſe conſolidatur, aut curatur vt oris vlcera.

Tumor linguæ. A veneno.

Si ex lue Venerea ſit tumor, curatio ad eundem morbum dirigatur.

In materia venenoſa ex eſu fungorum prauorum, aut alterius rei venenatæ, vel morſu beſtiæ venenatæ, ad magnas antidotos, & propria remedia confugiendum eſt; & vitanda purgantia, quæ materiam ad centrum corporis trahunt, ac venenum intus retinent. Os verò colluendum decocto plantaginis, ſcabioſæ, ſyrupo vel melle roſaceo.

Calculi in lingua.

Obſeruatum etiam, Calculum in ſpongioſa linguæ carne genitum fuiſſe, & tandem tumore, qui calculum continebat, emollito ac aperto, excidiſſe, cuius rei exemplum habet Foreſtus, *lib. 14. obſeru. 26.*

Vlcera verò, quæ poſt inflammationem interdum relinquuntur, curantur vt reliqua oris vlcera; vt poſtea dicetur.

CAPUT III.

De Linguæ Vlceribus.

Linguæ vulnera.

LIngua interdum etiam vulneratur, quod plerumque dentibus accidit, in conuulſionibus & lapſu; imò interdum particula linguæ hoc modo amputatur.

Vulnera autem talia nonnulli ſuturis coniungenda docent: verùm vix commodè hîc ſutura inſtitui poteſt; ideóque ſolùm medicamenta conuenientia adhibenda. Quia verò emplaſtra adhiberi commodè non poſſunt, linctus & linimenta ex ſyrupo de roſis ſiccis, melle roſato colato, ſyrup. vel ſimilibus adhibenda. Vel paretur tale Decoctum, quo os colluatur:

℞. *Hordei mundi* M. i. Coq. *in aqua pura*, donec crepet, ſub finem adde *folior. myrtill. ſummit. hyperic. fol. plantag. roſar. rubrar.* an. M. ß. *balauſtior.* P. i. Coq. Decocto os colluatur. Poteſt & mel roſatum addi. Si verò, quod interdum accidit, linguæ particula amputata ſit, ea non regeneratur.

Pertinent huc & faucium atque oris vlcera, quibus interdum linguæ quoque maximam partem abſumptam fuiſſe, compertum eſt. De quibus *lib. 6. part. 4. cap. 23.* dicetur. Vtilia ſunt & hæc medicamenta.

℞. *Plantaginis, caudæ equinæ*, an. M. i. *roſar. balauſtiorum ſummitat. abſinthij, ſalicis*, an. P. i. *hordei integri* Vnc. i. *nucum cupreſſi, lenticular. ſumach.* an. Vnc. iii. Decoquantur ſufficienter *in aqua part. 10.* & vna *aceti*; & in colatura diſſolue *mell. roſat. vin. gran. diamor.* an. Vnc. ii. Fiat Gargariſmus.

Vel ℞. *Aq. plantag. roſar. caprif.* an. Vnc. ii. *portulac. diamor.* an. Vnc. i. *rob. ribes, mell. roſat. omphac.* an. Drach. ß. Miſce pro Gargariſmo.

CAPUT IV.

De Ranula ſub lingua.

Ranula ſub lingua.

NOnnunquam tumor ſub lingua in oris molli parte, quæ linguæ connexa eſt oritur, pueris familiaris, rariùs

inflamma

inflammationis, ſæpius œdematis ſpeciem præ ſe ferens, quem à figura, quam exprimit, βάτραχον ſiue Ranulam linguæ, Aëtius & Paulus appellant. Quanquam interdum globuli rotundi ſpeciem exhibeat. Aperto illo tumore mucus prodit, oui albumini colore & conſiſtentia ſimilis, nonnunquam tamen & colore citrino. Compertum verò eſt, & lapilloſos ſimul cum muco, vel ipſos ſolos ſine ſanie & ſanguine, ex apertis eiuſmodi tumoribus excretos fuiſſe.

Cauſſa mali eſt ſanguis craſſus & terreſtris, ſeu, vt loquuntur, humor tartareus in venis ſub lingua coaceruatus, aut pituita & humor lentus à cerebro eò delatus, partibuſque illis infixus.

Quod ad curationem attinet, poſt vniuerſalia, phlebotomiam ſcilicet, diuerſionem & purgationem, collutiones oris fiant ex incidentibus & reſoluentibus, vt ex decocto origani, menthaſtri, pyrethri, cum ſale communi toto, vel cum ſale gemmæ.

Vel hic Puluis vſurpetur.

℞. *Piperis, zingiber.* an. Drach. i. *ſal. gem. comm.* an. Scr. ii. *origan. calaminth. rad. ireos, hermodactyl.* an. Drach. ß. *maſtich.* Scrup. i. F. Puluis, quo Ranula fricetur.

Aliqua etiam pars pulueris huius incorporetur cum albumine oui, & cum petia imponatur, ſemper renouando, poſtquam æger crebrò id exſpuerit.

Auicennas laudat origanum, cortic. granator. & ſal, quibus mixtis & pulueriſatis ranulam fricare iubet. Item tragacanthum vſtum, & hermodact. mixta cum albumine oui, & ſub lingua poſita.

Aut ℞. *Balauſt. alumin gallar.* an. Vnc. ß. F. Decoctio in aqua. Colatura ſub lingua teneatur. Fortius eſt, ſi frictio fiat cum flore æris & tragacanth. Aëtius ærugin. raſæ, chalcitidis & gallæ æquas partes miſcet, & pulueriſata inſpergit, cauendo, ne quid de hiſce deglutiatur. Aut cum paſſo collutionem ex iiſdem parat; aut iis vtitur, quæ ad aphthas & vlcera oris valent.

Commendat & hoc, quod.

℞. *Nuc. iugland. veteres integras, vnà cum corticibus vſtas,* quibus tritis addi *Piperis* ℥ xii. *thur.* ℥ iii. Et cum melle mixta illinit.

Chirurgia. Si his nil proficitur, tumor ſcalpello vtrinque aperiatur, &, vbi humoris copia effluxerit, os aliquot diebus colluatur cum poſca, exiguo ſale addito, donec nihil amplius humoris in loco affecto reliquum ſit. Alij acu per tumorem transfixâ, vulnus poſtea cum ſcalpello dilatant, vt materia contenta effluat, qua exhauſta aquam mulſam gargarizare iubent, quam & per ſiphonem in transfixum tumorem immittunt, & vlcus tandem legitimè claudunt. Sunt, inter quos Ambroſius Paræus, *lib. 7. cap. 5.* qui potiùs ferro ignito tumorem aperiendum cenſent, ne malum reuertatur. Nigram verò vel fuſcam & dum ranulam, quæ cancroſa eſt, ne attingas.

CAPVT V.

De Linguæ Adſtrictione.

Linguæ adſtrictio. Accidit etiam interdum, vt lingua freno aut vinculo ſuo arctiùs adſtringatur, vt veluti decurtata liberè moueri ad ſermonem formandum nequeat, ſiue id fiat à primo ortu, ſiue poſt ab vlcere aut cicatrice. Ac tales ἀγκυλόγλωσσοι & μογιλάλοι appellantur; vitium ipſum ἀγκύλωσις.

Malum hoc oculis patet, & ſermoni impedimentum affert, infantes etiam eo laborantes lac promptè ſugere nequeunt.

Vinculum ergo hoc tranſuerſum incidendum eſt, vt Aëtius docet, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 26.* Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 29.* Nimirum lingua ſenſim eleuanda eſt, & forcipe acutâ frenum, quantum opus, diſcindendum, cauendo, ne venæ ſub lingua lædantur. Vid. *Inſtitut. lib. part. 1. ſect. 2. cap. 7.*

Si verò cicatrix cauſſa eſt, vicino apprehenſa extendatur, &, quicquid durum eſt, & cum naturali carne non conſentit, exſcindatur, ſectione peractâ os poſcâ abluatur, poſtea inſpergatur manna thuris, imponatur linteum carptum & conuulſum, & os aqua mulſa colluatur, vel mel roſatum illinatur.

Atque hæc de morbis linguæ dicta ſint. Iam de ſymptomatibus dicendum.

CAPVT VI.

De Læſo Guſtatu.

Linguæ à natura tum motus tributus eſt, quo promptè in omnem partem impellatur; qua de cauſſa etiam muſculos plures accepit: tum ſenſus tactus & percipiendi ſapores. Motum habet à neruis, qui muſculis linguæ implantantur; ſenſum ab iis, qui in extremam linguæ ſuperficiem & tunicam eius ſparguntur. Ita fit, vt lingua partibus extimis ſapores dignoſcat, moueatur verò à muſculis, vt ſcribit Galenus, 8. *de vſu part. cap. 5.* Nerui motui linguæ inſeruientes ſunt à ſeptimo pari neruorum cerebri; qui guſtui inſeruiunt, à tertio pari propagantur.

Quanquam autem guſtus tactus quidam eſt, vt Ariſtoteles diſputat, 2. *de anim. cap.* 10. & vtrumque habet à neruis tertij paris: tamen aliquando accidit, vt manente ſenſu tactus in lingua guſtus pereat. Nam ad guſtum, qui ſubtilior ſenſus eſt exquiſita admodum in organo ſentiendi facultas requiritur, quæ facilè ab aliqua. Præter naturam cauſſa hebetatur; hebetata tamen ſufficere poteſt ad ſenſum tactus, qui non ita facilè, vt guſtus, in eadem parte læditur & afficitur.

Sed vt pereunte tactu in lingua guſtus maneat, fieri nequit. Sæpe verò & hoc vſuvenit, vt conſtante guſtu tactúque linguæ, motus eius impediatur; cuius ratio manifeſta eſt, ex diuerſis ſenſus & motus neruis, vt diximus. Senſus igitur linguæ ineſt, tum vt tactiles qualitates percipiat, tum vt guſtabiles, qui ſunt ſapores, eorúmque diſcrimina varia. Motus ineſt, vt cibum in ore regat, & tanquam manus dentibus porrigat, & etiam deglutitioni inſeruiat, & vt collectionem & expulſionem quoque ſaliuæ adiuuet, præcipuè verò vt ſermonis formandi ſit inſtrumentum. *Guſtus læditur ſeruato motu linguæ.*

Poſtquam igitur de morbis linguæ dictum; proximum iam eſt, vt de ſymptomatibus eius dicamus. Inter actiones læſas hîc ſunt, Guſtus læſio, & Motus linguæ læſio.

Vt lingua guſtatus organum ſit, non ſolùm peculiarem ſubſtantiam, carnem ſcilicet raram, ſpongioſam ac mollem obtinet, ſed & neruos à tertio neruorum pari accepit: quæ eius naturalis conſtitutio ſi lædatur, guſtatus læditur.

Læditur autem guſtatus tripliciter; vel quia imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur, cùm ſaltem ſapores excellentes percipit; aboletur, cùm planè nullos; deprauatur, cùm obiectum alterius, quàm eſt, ſaporis eſſe iudicat. Imminuitur & aboletur iiſdem de cauſſis, quæ in imminuto guſtatu ſunt minores, in abolito grauiores.

Cauſſa guſtatus læſi. Fit hoc, cùm vel ſpiritus animalis non tranſmittitur, quia paulatim deficit; quod fit in moribundis: vel quia eius influxus impeditur ab obſtructione aut tumore pr. nat. in neruis tertij paris, & parte cerebri, vnde nerui illi originem habent: vel quia nerui tertij paris refrigerantur, aut lingua frigidâ, aut humidâ materiâ perfunditur; vt fit in catarrho, aut puſtulis: vel vlcere obſidetur.

Deprauatur verò guſtus, quia vel linguæ ſubſtantia, vel membrana illam inueſtiens, vitioſo aliquo humore imbuta eſt. Ita ſi bile lingua perfunditur, omnia quæ guſtantur, amara eſſe putantur, in aliis affectibus ſalſedo vel acor cibis ineſſe videtur. Nam ſuccus extrinſecus à cibis accedens vitioſum linguæ ſuccum, qui prius quieuerat, excitat mouetque; guſtandi autem facultas non eum, qui iam acceſſit, ſed qui per linguam antea fuſus erat, ſentit ac percipit, atque ita quod intus exiſtit in lingua, prohibet extraneum; quemadmodum hac de re docet Galenus, 1. *de ſympt. cauſ. cap. 4.* Addit ibi Galenus, aliquando, quanquam rariùs, accidere, vt lingua ob ἀκρίβειαν ſenſus guſtandi ſuccos, quos in ſe continet, prius ſentiat, quam aliquid ore acceptum guſtet.

Cauſſa.

Vt ergo cauſſas breuiter complectamur, imminuitur vel aboletur guſtus neruis ſuis perfrigeratis & emollitis, vel iiſdem obſtructis, aut malè affectâ ea parte cerebri, vnde illi prodeunt. aut malè conformatis neruis, neque ad linguam pertingentibus, quod in Lazaro illo vitriuorace, qui nullo prorſus guſtu, dum viueret, præditus erat, accidit, cuius mentionem facit Columbus, *lib. 13. Anatom.*

Deprauatur vel à cauſſa externa, vt aſſumptis quibuſdam in os, quorum ſapor non facilè è lingua eluitur; vel internis; vt ab humore vel vapore, quo lingua imbuitur. Humor ille vel vapor defertur interdum ex ventriculo, vel inteſtinis, (quorum tunica communis eſt cum linguæ & faucium tunica) item ex vtero, hepate, liene, pulmone, thorace malè affectis: interdum ex faucibus vlcere ſanioſa obſeſſis ad linguam mittitur frequenter denique è cerebro ad fauces & linguam confluit.

Signa Diagnoſtica.

An ſapor imminutus, abolitus, vel deprauatus ſit, æger patefaciet. Qualis verò ille humor ſit, læſi guſtatus cauſſa, ex ſapore & linguæ colore dignoſcitur.

Nam dulcedo & rubedo ſanguinis eſt; amaror & color citrinus bilis; ſalſedo & albedo pituitæ putreſcentis; acor & color ater humoris melancholici. Sapor abominabilis prauos in ore ventriculi humores hærere arguit. Puſtulæ, tumor & apoſtema linguæ, oculis cernuntur. Si lingua ſit ſana & mediocriter rubra, & guſtatus imminuatur vel aboleatur, ægritudo eſt in capite vel neruis, à quibus guſtandi facultas dependet.

Prognoſtica.

1. Guſtus læſio diu perſeuerans facultatem naturalem lædit. Neque enim homo alimenta diſcernere poteſt.

2. Guſtus læſio ab intemperie frigida & ſicca difficiliùs curatur, quàm ab intemperie calida & humida.

Curatio.

In curatione obſeruandum primò, an vitium hæreat in ipſa lingua; an verò cerebri vel neruorum vitio, vel ventriculi, pulmonis, aliarúmque partium accidat, vt ad fontem mali, & membrum primariò affectum, curatio dirigatur. Si guſtus lædatur à cauſſa calida, eáque humor ſit, is conuenienter euacuandus. Deinde diu in ore teneatur leniter gargarizando acetum,

vel

vel ſuccus malorum granatorum, item ſuccus endiuiæ, lactucæ, portulacæ, mucilaginis, ſeminis pſyllij & cydoniorum cum aqua roſarum vel acetoſæ. Fricetur lingua carne limonum & citriorum, ad appetitum & guſtum reuocandum. Si malum ſit à cauſſa frigida, materia præparetur, & conuenienter euacuetur, deinde gargariſmus fiat ex hyſſopo, glycyrthiza, caricis, melle, cui aliquid de rob nucum admiſceri poteſt, ad tollendum ſaporem extraneum. Si cauſſa ſit in puſtulis, vel vlcere linguæ, aut lingua per conſenſum alicuius partis afficiatur, his omnibus ſua peculiaris curatio adhibeatur.

CAPVT VII.

De Lingua Motu læſo.

Lingua motus læſus.

Linguæ motus læſio oritur, affectis neruis ſeptimi paris cerebri prope ſpinalis medullæ initium, atque ita muſculis linguæ affectis, ſiue intemperie nudâ frigidâ & humidâ, ſiue coniuncta cum materia, & neruos illos ſeu irrigante, ſeu anguſtiam in iis pariente; vnde poſt apoplexiam ſæpe paralyſis linguæ accidit, ſine ſoluta vnitate.

Interdum, vt dictum. lingua freno aut vinculo ſuo arctiùs aſtringitur, vt veluti decurtata liberè moueri ad ſermonem formandum nequeat; ſiue id ab ortu accidat, ſiue pòſt ab vlcere aut cicatrice. Et qui à natura tales ſunt, principiò quidem tardè in ſermonem prorumpunt: vbi verò loqui cœperunt, citra difficultatem, & ſatis feſtinanter loquuntur. Impediuntur tamen in appellatione nominum & verborum, quorum aliàs difficilior eſt pronunciatio, veluti in quibus R. & L. literæ, frequenter occurrunt, vt deſcribit Aëtius, *tetrabibl.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 36.

Nonnunquam tumor ſub lingua, quem Ranulam appellant, oritur, de quo, *cap. quarto*, dictum quæ etiam motum linguæ impedit.

Læditur & linguæ motus, quando ea tota intumeſcit, vt etiam antea dictum. Ex ebrietate quoque linguæ motus impeditur, vt homo in loquendo vel titubet, vel mutus reddatur, & nonnunquam conuulſus moriatur, neruorum principio nimiâ vini potatione obruto, teſte Hippocrate, 5. *aphor.* 5.

Ex concuſſione quoque cerebri per ictum vel caſum linguæ motus impeditur, eodem Hippocrate teſte, 7. *aphor.* 39. & Galeno, 1. *de loc. affect. cap.* 6.

Tandem aliquando à vermibus in inteſtinis, linguæ motus impeditur; cuius exemplum inſigne eſt apud Alexandrum Benedictum, *lib.* 5. *cap.* 15.

Motus linguæ læſi differentia.

Ex his igitur cauſſis motus linguæ læditur, vt vel planè auferatur, vel imminuatur, vel deprauetur.

Motus abolitus.

Aufertur motus linguæ, atque ita loquela ſimul, ſiue conformationis vitio à primo ortu, aut poſt, quando ſpiritus animalis vel non transfertur ad linguam; ſiue ob cerebri obſtructionem & neruorum anguſtiam, vt in apoplexia, caro, catoche; ſiue ob ſpirituum animalium conſumtionem, aut ad interiora retractionem, vt fit in morti proximis, in ſyncope & vteri ſuffocatione: vel non recipitur in lingua, propterea quòd obſtructio vel tumor eſt in neruis ſeptimi paris cerebri. Ad hanc ergo neruorum anguſtiam, ſi perfecta ſit, ſequitur linguæ paralyſis, eáque interdum citra guſtus offenſionem: ſin leuior, ex interuallo modo loquitur homo, modo obmuteſcit ſano corpore.

Imminuitur autem motus linguæ, vt tarda ſeu difficilis euadat loquela, vel citra vitium linguæ, dum ſpiritus animales alio auocantur, vt in ira, terrore, nimio gaudio, vel eiuſdem vitio.

Linguæ hæſitantia.

Vitium autem hoc eſt vel natiuum, & tales homines non poſſunt incipere loqui, niſi priùs multoties linguam mouerint, & labia, atque hinc expedite loquuntur, aut multo tempore vnam dictionem proferunt, aut, poſtquam loqui cœperunt, non poſſunt in ſermone progredi, & ſæpe eandem ſyllabam repetunt, quod vitium Græci ἰσχνοφωνίαν, & hæſitantiam linguæ vocant; etſi hoc vocabulum exilitatem vocis potiùs ſignificat: vel aduentitium, à linguæ vulnere aut apoſtemate, aut vlcere, excreſcentia magna ſine apoſtemate, paralyſi ſecundum medietatem dextram aut ſiniſtram.

Motus linguæ deprauatus. Blæſitas. Balbuties.

Deprauatur motus linguæ, vt vna litera & ſyllaba pro altera præter voluntatem proferatur, in vitio quod τραυλότης, blæſitas, & ψελλότης, balbuties nuncupatur; quarum hæc literas aut ſyllabas quaſdam inter pronunciandum abſorbet, vel quaſi ſupprimit: illa literam vnam pro altera vitiosè effert, imprimis literam R.

Cauſſa primò eſt intemperies linguæ, & neruorum atque muſculorum huius, eáque plerumque humidior, ſiue natiua ſit, vt in pueris, qui poſt ætatis decurſum, vel febre ſuperueniente, abſumtâ humiditate ſuperuacaneâ, rectè loquuntur; ſiue aſcititiâ ex humoris affluentis copiâ à cerebro humidiore, vel ab ebrietate, ob quam humiditatem imbecilliores muſculi linguæ, eam non firmiter ad dentes primos ſtabilire & allidere poſſunt. Interdum verò intemperies linguæ ſiccior, ob quam lingua conuellitur & contrahitur, vt rectè extendi & dilatari nequeat. Deinde in cauſſà eſt mala conformatio, aut in nimia linguæ breuitate, longitudine, craſſitie, aut in muſculorum linguæ conformatione.

Signa Diagnoſtica.

Linguæ motus læſus ex ſermone læſo, vt & maſticatione & deglutitione percipitur.

Cauſſas quod attinet, ſi lingua lædatur per conſenſum à cerebro, noxa etiam in cæteris functionibus animalibus deprehenditur; quod non accidit, ſi vitium tantùm ſit in neruis ſeptimi paris cerebri: atque tum ſi, tenuis humiditas linguæ muſculos penetrat, ipſóſque reſoluit, paralyſis linguæ exiſtit. Conuulſio verò cognoſcitur ex linguæ contractione. Conuulſa quoque lingua neque ab ægro, neque ab aliis flecti & moueri facilè poteſt: paralytica verò per alium non difficulter mouetur. Mala conformatio ligamenti oculis patet. Sicut & tumor, qui ex quo humore conſtet, colore aliiſque indiciis proditur. Si tumor eſt inflammatorius, durities, dolor, & febris adeſt.

Prognoſtica.

1. Grauitas & tarditas linguæ relicta poſt apoplexiam, earum, lethargum, & ſimiles affectiones, rarò, & difficulter admodum curatur.

2. Ex confirmata paralyſi omnes obmuteſcunt.

3. Dum lingua tota paralyſi afficitur, grauis metus Apoplexiæ impendet, Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 2. Scribit tamen Foreſtus, *lib.* 14. *obſeru.* 31. *in Schol.* ſe non rarò obſeruaſſe linguæ paralyſin obortam, quam nulla apoplexia conſecuta eſt. Quod & ego obſeruaui in Profeſſore quodam huius Academiæ; qui ex catharro ſubitò decidente planè mutus reddebatur, & in tabulam ſcribere opus habebat, quid mali pateretur, (ſenſus & reliquarum partium motus integer erat) qui frictionibus adhibitis, & clyſtere iniecto, paulo poſt iterum loqui cœpit, & catarrho liberatus tanquam apoplexiam paſſus eſt.

Cueatio.

Si linguæ motus ſit à paralyſi, videndum, an ſanguis ſimul peccet, & tum, præmiſſa alui lenitione, mittatur è cephalica primò, deinde è venis ſub lingua; quod ſæpe præſentiſſimum huius affectionis fuit remedium. Quidam etiam cucurbitulas cum ſcarificatione ſub mento ponunt, quæ & ſcapulis applicari poſſunt. Nonnunquam etiam vſurpentur diuerſiones per clyſteres, frictiones, vincula, & ſimiles.

Si à materia eſt frigida pituitoſa, præparata illa expurgetur. Vſurpentur etiam diuerſiones omnis generis, vt ſuprà, *part.* 1. de Paralyſi ex hac cauſſa, traditum fuit.

Topica quod atinet, vſurpentur collutiones oris, gargariſmi, apophlegmatiſmi, *ex ſtœchad. hyſſopo, origano, primula veris, ſaluia, puleg. thym. radic. cappar. calamo aromat. zingib. pyrethr. nigella, pipere,* & ſimilibus.

Lingua fricetur *pulu. ſpec. diatrion. pipereon, diacalaminth. dianth. diagalang. cum conſeru. flor. ſaluiæ, ſtœchad. primul. veris, pulu. ſem. ſtaphidis agr. ſinapis, ſalis Ammoniac. cum theriac. Mithridat. aurea Alexandrin.* quæ & fabæ magnitudine in ore detineantur, donec ſenſim liqueſcant.

Aut diſſolui etiam poſſunt in ſpiritu vini, in quo aliquid caſtorei antea infuſum ſit, vel in oxymel. ſcillit. in quo calam. aromat. & hyſſop. ebullierint.

Vtile eſt & Caſtoreum ſub lingua detinere.

♃. *Nuc. moſch.* Drach. i. *caſtor.* Drach. ij.
Cum *ſucco ſaluiæ.*
Fiant Paſtilli lupinorum formâ, qui in ore detineantur.

His & ſimilibus, & antecedens in capite cauſſa, & coniuncta in lingua tolletur.

Foris probantur vnguenta & inunctiones ex oleo vulpino, nardino, coſtino, & ſimilibus. Stillicidium item ad partem poſteriorem capitis, & primas colli vertebras, aſcendendo vſque ad phœnigmos aut cauteria, ad primam vel ſecundam colli vertebram, quæ diu aperta ſeruentur; vſus denique thermarum.

Si linguæ motus impeditur ob linguæ conuulſionem, ceruici medicamenta conuulſioni commoda apponantur.

Si motus linguæ ſit impeditus vitio vinculi linguæ, id tranſuerſim incidendum, vt *cap. quinto* dictum.

Si ob tumorem lingua moueri non poſſit, vel non rectè moueatur, is curandus, vt antea etiam dictum.

DANIELIS SENNERTI, D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS, PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER SECVNDVS.

ILLVSTRISSI

Illuſtriſſimo & Celſiſſimo Principi, ac Dn.

D. GEORGIO,
LANDGRAVIO HASSIÆ,
COMITI CATTIMELIBOCI, DECIÆ, ZYNGENHAYNÆ, ET NIDDÆ, &c.
DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

COR vitæ principium, & caloris innati fontem eſſe, idémque primum viuere, poſtremúmque mori, & reliquas corporis partes ex eo vitam haurire, nec actiones ſuas obire, niſi vitali calore & ſpiritu per arterias ab eo tranſmiſſo perfundantur, ſcholis Philoſophorum & Medicorum notiſſimum eſt. Nam, vt Hippocrates, *lib. de corde*, eleganter ſcribit, αὗται πηγαὶ φύσιος ἀνθρώπου, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐνταῦθα ἀνὰ τὸ σῶμα, τοῖσιν ἄρδεται τὸ σκῆνος. οὗτοι δὲ καὶ ζωὴν φέρουσι τῷ ἀνθρώπῳ κἢν αὐανθέωσιν, ἀπέθανεν ἄνθρωπος. *Hi ſunt naturæ humanæ fontes, hincque flumina excurrunt, quibus corporis noſtri tabernaculum irrigatur. Atque hæc vitam homini conferunt, & ſi exſiccata fuerint, homo perit.* Et Galen. 6. *de vſu part. cap.* 7. ἡ καρδία τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ᾗ διοικεῖται τὸ ζῶον, οἷον ἑστία τίς ἐστι καὶ πηγή. *Cor caloris natiui, quo animal regitur, quaſi fons quidam & focus eſt.* Nimirum quod Sol eſt in maiore mundo, id cor eſt in minore. Vt enim Sol lumine ſuo vniuerſum mundum illuſtrat atque exhilarat, & calore ſuo omnia viuificat, ac fouet: ita Cor calore ſuo vitali & ſpiritu totum corpus viuum & vegetum reddit, ídque fouet, conſeruat: ſpiritúſque vitales, tanquam radij quidam ætherei & viuifici, à corde in vniuerſum corpus dimanant. Et, vt Ariſtot. 3. *de part. animal. cap.* 7. ſcribit: *Cor eſt* οἷον ἑστία, ἐν ᾗ κεῖσθαι τῆς φύσεως τὸ ζωπυροῦν, *quaſi focus, quo naturæ fomites & primordia ignis natiui continentur.* Ac propterea etiam, vt *eodem in loco*, Ariſtot. ſcriptum reliquit, locum ſuum, ὥσπερ ἀκρόπολιν τοῦ σώματος, *veluti arcem corporis*, occupat. Conditor enim rerum ſapientiſſimus ipſi in thorace, mediâ corporis regione, qui maxima ex parte oſſeus eſt, locum dedit, atque antè ſternum, à tergo ſpinam dorſi, quaſi munimenti loco conſtituit, quibus ex latere vtroque coſtas ſecuritatis gratia adiunxit. Imò in dorſo omoplatas ſeu ſcapulas, quas Celſus ſcoptula operta nominat, quaſi ſcuta cordis, appoſuit. Intus verò cor totum pulmonibus cinxit, quibus non ſolùm tanquam puluino incumbit, (vnde etiam Auicenna pulmones, cordis culcitram vocauit) ſed qui etiam reſpirationis organa ſunt, quo calidum, quod in corde eſt, conſeruatur. Atque ſi hæ omnes corporis partes ſaluæ ſunt, œconomia etiam corporis rectè adminiſtratur: Et ſicut in regno, cuius Princeps, cum iis, qui à ſecretis ipſi ſunt conſiliis, & primariis adminiſtrationibus, valet & floret, omnia rectè atque ordine fiunt & adminiſtrantur: ita etiam, dum Cor in ſua regione bene ſeſe habet, calorem viuificum in omnia membra diffundit, eáque fouet; τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ, *florent, & fulget ver Gratiarum*, vt eſt in antiquo Ariphronis Sicyonij *hymno*; niſi pars aliqua priuato vitio teneatur: quod ipſum tamen faciliùs toleratur, ſi cor hilaritatis auram aſpiret. Contra verò, ſicut, dum Rex ægrotat & de ſalute periclitatur, omnes ſubditi in mœrorem & ſqualorem coniiciuntur: ita etiam corde malè affecto, totius corporis ſalus ſimul in diſcrimen coniicitur: id quod non ſolùm in lipothymia & ſyncope, ſed & in reſpiratione læſa accidit: atque vbi illa caloris in corde ventilatio neceſſaria ceſſat, aëre, quem ſpiritu ducimus, denegato, homo in præſentiſſimum vitæ diſcrimen coniicitur, vt in iis qui angina laborant, vel quibus à re aliqua in orificiū aſperæ arteriæ illapſa ſpiritus intercluditur, aut qui laqueo ſtrangulantur, vel aquâ aut carbonum fumo ſuffocantur, manifeſtum eſt.

Cùm ergo libro primo Practicæ, quem anno ſuperiore edidi, Capitis præter naturam affectiones complexus ſim, ſecundo hoc libro morbos ac ſymptomata Cordis, & reliquarum thoracis partium, quæ gratiâ cordis inprimis factæ ſunt, complecti libet.

Ut verò Illuſtriſſimo nomini Tuo, *Princeps Celſiſſime*, hoc quicquid eſt operis inſcriberem, cauſſas, vt opinor, non leues habui. Primò enim ſatis ſupérque notus eſt Illuſtriſſ. Celſit. T. erga bonas literas amor, & in earum cultores incredibilis beneuolentia, quam cùm alia manifeſta faciunt, tùm id, quòd inſigni & Principe dignâ benignitate ac liberalitate Academiam Marpurgenſem, bonarum literarum, virtutis & pietatis officinam Illuſtrem, alit, fouet ac tuetur. Eum ergo Illuſtriſſ. T. Celſitudinis in bonas literas affectum etiam hac qualicunque Dedicatione poſteris notum facere & commendare volui. Deinde quia ſcripta mea omnia iure quodam Illuſtr. Domui Saxonicæ, vtpote in Electorali Saxonica Academia nata, debentur; cum ea verò Illuſtr. Domui Haſſiacæ à multis annis fœderis ſanctione contracta neceſſitudo, & Illuſtr. T. Celſit. in primis arcta intercedit cognatio & affinitas: hoc opus iure Illuſtr. T. Celſitud. deberi exiſtimo.

Accipe ergo, *Princeps Illuſtriſſime*, hoc quidquid eſt operis Medici, vultu beneuolo & fronte ſerena, atque eo affectu, quo aliàs bonarum literarum cultores, & qui quocunque modo ad Illuſtr. Domum Saxonicam ſpectant, complecti ſoles, & meis conatibus faue. DEUS ter Opt. Max. Illuſtr. T. Celſit. ſaluam, incolumem, & omni ex parte beatam, felicémque præſtet, ac tueatur. VVittebergæ, Cal. Auguſti, Anno Chriſti 1629.

Illuſtriſſ. Tuæ Celſitud.

Subiectiſſimus

DANIEL SENNERTUS D. Sereniſſ. Elect. Saxon. Medicus, & facultatis Medicæ ibid. Profeſſor ac Senior.

PRACTICÆ

LIBER SECVNDVS,

PARS PRIMA,

DE ORIS AC FAVCIVM ET PARTIVM in iis contentarum ægritudinibus.

PROOEMIVM.

INTRA cranium & pectus, os, fauces, & collum interiacent. Os, Græcis Στόμα, dicitur tota illa cauitas, inter labia & buccas, ac initium gulæ & aſperæ arteriæ contenta. Et proinde ad Os pertinent Labia, Lingua, Dentes, Gingiua, Maxillæ, Columella, Tonſillæ, Fauces, quæ ſunt illa oris extrema pars, vnde gula & aſpera arteria incipiunt. Itaque poſtquam morbos & ſymptomata, quæ Capiti & Cerebro, ac Senſuum externarum organis accidunt, explicauimus, antequam ad ægritudines Pectoris accedamus, ordo poſtulare videtur, vt de harum partium vitiis agamus.

Dicendum ergo de Labiorum tumoribus, fiſſuris, & vlceribus, de Labiis malè conformatis & curtis, de Oſcitatione, de Labiorum tremore, de eorundem conuulſione ſeu ſpaſmo cynico, de Ptyaliſmo, de Linguæ aſperitate, magnitudine nimia, inflammatione & tumore, de Linguæ fiſſuris, vulneribus, combuſtione, de Ranula ſub Lingua, de Linguæ motu læſo, de dentium corroſione & carie, vacillatione, ordine & numero vitiato, de dolore Dentium, de ſtupore, de colore eorundem vitiato, de gingiuarum inflammatione, excreſcentia, cruentatione, putredine, carnis diminutione, vlceribus, de Maxillarum vitiis, de Oris vlceribus, de Oris fœtore, de columellæ laxitate, de inflammatione eiuſdem, de vlceribus Columellæ, de abſumtione & eroſione eiuſdem, de Tonſillarum tumoribus & inflammatione, de earundem vlceribus, de iis quæ Faucibus & Gutturi præter naturam inhærent, extrahendis, de Angina, & Colli vitiis.

CAPVT I.

De Labiorum tumoribus.

Labiorum vſus.

LAbiorum vſus multiplex eſt. Primò enim claudunt, vt per nares ſolùm, niſi aliud neceſſitas poſtulet, fiat reſpiratio, ac ne, ſi illud perpetuò, vbi ſemel propter cibum vel potum ſumendum, vel reſpirationem, aperire neceſſe eſt, hians ac dilatatum maneret, omnis generis corpuſcula, muſcas, paleas, puluerem admittat, atque etiam dentes & gingiuæ frigore ventiſque lædantur. Præterea ad formandum ſermonem ſunt vtilia, præcipuè ad efferendas literas Labiales, ita dictas, quod ad earum prolationem labia maximè ſunt neceſſaria. Seruiunt etiam ad potus faciliorem aſſumptionem, neque ſine iis potus commodè aſſumi poſſet. Vtilia quoque ſunt ad cibum in ore continendum iis, qui molaribus dentibus deſtituti, inciſoriis tantùm maſticare coguntur. Faciunt etiam labia ad ſaliuam ex ore eiiciendam, vt & in ore detinendam, ne illa continuò ex ore profflueret, & inſignem turpitudinem pareret. Vtilia ſunt & ad ſonos variandos tubicinibus, infantibus item ad ſugendum. Tandem per ſe ad ornatum multum faciunt. Monſtruoſus enim omnino eſſet homo, ſi detruncatis labiis rictum irati canis oſtenderet. Contrà homo ſi labia lenia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat, inſignis inde gratia & ornamentum ipſi conciliatur.

Atque hæc omnia præſtant labia, ſi naturalem ſuam conformationem habeant: præſtare verò non poſſunt, ſi eam amittant, & vitia aliqua contrahant: de quibus iam dicendum.

Labiorum magnitudo nimia. Natiua.

Et quidem primùm de labiorum Tumoribus & Magnitudine aucta dicemus, Nam primò nonnunquam labia nimis craſſa & magna ſunt. Et quidem in quibuſdam labrum ſuperius eſt magnum & craſſum, & duplo ſæpe maius; vnde non tantùm deformitas oritur, verùm etiam vox & ſermo aliquantum vitiatur, aëriſque efflatio quadantenus impeditur. Quibuſdam verò labium inferius eſt nimis craſſum, & quaſi pendulum. Verùm hæc vitia, cùm naturalia ſint, corrigi non poſſunt.

Morboſa.

Deinde interdum labia præter naturam intumeſcunt; quod fit ab apum, veſparum, muſcarum venenatarum ictibus. Et tum decocto altheæ cum aceto vel lacte fouenda, aut ſuccus plantaginis imponendus, vel etiam, ratione veneni, theriaca illinenda. Interdum etiam intumeſcunt poſt hauſta venena; & tum curâ ad venenum dirigenda. Refert etiam Guilhelmus Fabricius, *cent.4.obſer.36.* cuidam Doctori, cùm fungos manibus tractaſſet, & iis illotis poſtea labia attigiſſet, ea ſupra modum intumuiſſe, ſed aquâ Stapedianâ, quæ in *Tract.* noſtro *de Febribus cap. de peſte*, deſcripta exſtat, appoſitâ conualuiſſe. Ex quo patet, in ſimili caſu & alia alexipharmaca adhiberi poſſe.

Labiorum inflammatio.

Tertiò interdum etiam inflamamantur ex iiſdem cauſſis, à quibus aliæ partes; ex contuſione, & humorum affluxu. Et curatio etiam, vt in aliis partibus, inſtituenda. Talia tamen medicamenta vſurpanda, quæ in oris inflamatione adhiberi poſſunt.

Labioru͂ tumor durus.

Quartò vidi etiam Tumorem durum, ad modum ſteatomatis, in labio inferiore cuiuſdam Nobilis, qui cùm nec diſcuti, nec ad ſuppurationem duci poſſet, ſectione feliciter curatus eſt.

Labiorum cancer.

Quintò quandoque & Cancer labia occupat. Qui quas cauſſas habeat, & quomodo curetur, è doctrina de Cancro in genere petendum.

Labioru͂ tumor ex lue Venerea.

Sextò Iuuenem quendam, qui ex Lue Venerea labia vlcerata, inflata, ſubnigra, tumida, carcinomatis inſtar habuit, Foreſtus, *lib.14. obſ.2.* curauit vniuerſalibus ad morbum Venereum, & hoc decocto, panno eo imbuto labiis appoſito:

℞. *Ligni Guaiaci.* P.ij. Bulliant in *aq. ſolani.* Deinde colentur. Add. *aluminis* Drach.j. Iterùmque ſemel ebulliant & colentur.

Labioru͂ tumores aridi.

Septimò interdum Tumores aridi labia occupant. Ita in Oeniadis Phœnici, & Andreæ, fratribus, mala altera intumuit, & labium, quod ex anteriore parte malæ & oculo reſpondet, neque quicquam intrò ſpectanti comparebat, neque foris vllam puris ſignificationem edebat, ſed aridâ putredine intumeſcens, marceſcebat, & mortuus eſt. Eadem quoque alteri contigerunt. Mortuus autem eſt & hic die ſeptimo, neque epotum medicamentum quicquam profuit. Phœnici verò putredo in circulum exſecta eſt, & vlcus ante mortem magna ex parte repurgatum fuit. Sed & hic mortuus, cum diu vitam traxiſſet. Hippocrates, *5. epid. ſect.4. in codice Foëſii.*

Tumores autem iſti vbi exulcerantur, ad caput *de vlceribus* pertinent.

CAPVT II.

De Labiorum fiſſuris.

Fiſſura labiorum.

CVtis carni in labris connexa eſt tantâ tenuitate, tantâ ſubtilitate ac teneritate, vt, niſi labiis laceratis, cutem ab iis ſeparare non poſſimus. Ac proinde labia, cùm ſint tam tenera, mollia ac ſubtilia, facilè à cauſſis externis, ventis, frigore, vt & internis, humoribus & vaporibus, vitiantur, finduntur, & ſcinduntur, vt interdum etiam ſanguinem fundant. Et quidem nonnullis ſæpiſſime finditur labium inferius in medio, vbi duæ muſculorum extremitates deſinunt. Græci hoc vitium ῥαγάδας, Latinis Fiſſuras & Sciſſuras labiorum nominant. Partis enim affectæ nomen commodè additur. Aliàs enim vocabulum hoc commune eſt, & non tantùm labiis competit, ſed & cuti, ano, vtero. Eſtque morbus in ſoluta continuitate Labiorum.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima eſt ſiccitas nimia Atque ita ſciſſura labiorum eſt continuitas eorum ſoluta à nimia ſiccitate, & tenſione.

Siccitatem autem hanc inducunt vel cauſæ externæ, frigus videlicet & calor, & præcipuè ventorum, inprimiſque Boreæ, flatus; venena item, vt cantharides, ephemerum, colchicum, vt habet Nicander. Pertinet huc & lac calidius, quod infantes ſugunt: vel internæ, vapores calidi & ſicci, ſalſi ac acres, per œſophagum, vel aſperam arteriam ex partibus inferioribus aſcendentes, vel humores à capite ad labia deſtillantes. Vapores autem illi nunc ex ventriculo, nunc ex inteſtinis nunc ex pulmonibus, nunc ex hepate & venis, nunc ex corde aſcendunt, imò & ex vtero: & ſolet iſta ex vaporibus, labiorum, præcipuè inferioris, fiſſura fœminis ſalacioribus ob vteri ſiccitatem eſſe familiaris. Vt enim linguæ valde reſiccantur ex atra fuligine & vtero, vt habet Hippocrates, *6.epid. ſect.5.t.14.* ita & labia ob eandem cauſſam, propter communem tunicam. Tandem etiam infan

infantibus labia interdum ſinduntur, ob mammarum, quas ſugunt, duritiem.

Differentia.

Differentia. Sciſſuræ labiorum differunt nunc ratione quantitatis, & aliæ ſunt maiores aliæ minores; aliæ plures numero, aliæ pauciores: nunc ratione ſubiecti, quòd aliæ ſolùm vnum, aliæ vtrumque labium occupent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe oculis patet. Cauſæ verò ſignis cognoſcendæ. Si externæ illæ ſunt, id ex ægri relatione cognoſcitur: quæ ſi abſuerint, cauſſarum internarum id indicium eſt.

Et quidem ſi à vapore fiſſuræ accidant, ſine pruritu, (neque enim vapores ita inhærent, vt humores) ſine ardore, ſine multa duritie ſunt, neque adeò frequentes, neque profundæ. Quæ verò ex humoribus calidis eſt fiſſura, cum pruritu eſt, & profundior. Et ſi humor à capite ad labia fluat; id etiam ſenſibus manifeſtum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Labiorum fiſſuræ non planè negligendæ. Nam & turpitudinem quandam pariunt, & ſi diu durent, in vlcera cruſtoſa calloſa, & difficulter curabilia degenerant.

2. Rhagades à natiuitate contractæ, non curantur; reliquæ non ita difficulter, niſi ad cancroſam naturam degenerent.

Indicationes.

Indicationes Siccitas nimia corrigenda eſt humectantibus, & labiorum ſoluta vnitas vnienda. Cauſſæ verò, à quibus eæ pendent, tollendæ. Cauſſæ igitur externæ, ſi adhuc adſint, amouendæ. Si vitioſi humores adſint, euacuandi. Si vapores cauſſa ſint, illi quoque tollendi, & hepati, vtero, vel etiam toti corpori, vnde illi proueniunt, ſuccurrendum.

Curatio.

Curatio fiſſuræ à frigore. Si ergo à frigore externo ſit fiſſura, ſolo Vnguento pomato albo labia inungere ſufficit: vel paretur tale Linimentum.

℞. *Pingued. gallin.* ℥.ii. *ceræ albæ* ʒ.ii. Abluantur ſæpe *aqua roſarum*. F. Linimentum.

Vtile eſt & oleum ceræ, ac thuris.

Auicennas pinguedines, adipes ac medullas cum oleo raſaceo & cera miſcet, & adhibet. Sint tamen pinguedines recentes. Si enim ſint vetuſtæ ac rancidæ, atque acredinem acquiſiuerint, potiùs nocent, quàm proſunt. Idem pelliculas ouorum & arundinum applicat.

A cauſſa calida. Si à cauſſa calida & ſicca ſint fiſſuræ, lintea tenera ſucco ſemperuiui & ſolani madida imponantur.

Vel ℞. *Amyli, ſacch. penid. Canarienſis, conſ. roſ.* an. Drach. ß. Miſc.

Vtilis eſt etiam mucilago gummi ceraſorum cum aq. roſ. extracta.

Si verò fiſſuræ altiùs penetrent, adeps anſerinus & caponis, aut medulla crurum bubulorum cum ſemperuiuo & terebinthina adhibeatur.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. cidon. Ol. Maſtich.* an. ℥. j. *adipis gallinæ, medullæ pedum vituli*, an. ℥. ß. *vini ſubdulcis* parum. Cum *cera* fiat Vnguentum, vel Ceratum molle.

Vel ℞. *Pulu. anther. roſar.* q. v. cum *mucilag. tragacanth.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Sacch. penid. mucilag. tragacanth. aquâ roſar. extract.* q. ſ. Miſc.

Poteſt & aliquid amyli addi.

Vel ℞. *Terebinth. butyri ſine ſale*, an. q. v. *pulueris macis* parum. Miſc.

Vtilis eſt & tragacantha aquâ roſar. diſſoluta, amylóque miſta, & illita: vel cum cera virginea, melle, & oleo communi fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. roſac.* ℥. ß. *amygd. dulc.* Drach. ii. *butyri ſine ſale aquâ roſ. loti* Drach. iii. *terebinth.* ʒ. ii. *pingued. capon.* Drach. i. ß. *mellis* Drach. iii. *ſuccini* ʒ. j. *ceruſſ.* ʒ. ii. *ceræ albæ* q. ſ. F. Vnguentum.

In omni cauſſa vtile eſt, labium introuertere, & linguâ humectare, maximè ſi maſtiche, & alia idonea medicamenta priùs maſticata fuerint.

De ſeminis hyoſcyami fumo, vide caput ſequens in fine. Vide & Aëtium, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap. 18.*

CAPVT III.

De Labiorum Vlceribus.

Vlcera labiorum. Cauſſa. Nonnunquam & Vlcera labia occupant cruſtoſa, ſæpe etiam manantia, quæ ortum habent ab humoribus acribus, ſiue tales ſint naturâ ſuâ, quales ſunt bilioſi & ſeroſi, ſiue ex aduſtione & putredine, vel acris humoris admiſtione, quo modo & humores pituitoſi & melancholici, & ſanguis, acres fieri poſſunt.

Atque talia vlcera ſæpe per modum criſeos in febribus tertianis, & acutis, & malignis contingunt, & febris ſolutionem indicant. Sæpe etiam abſque criſi ab humoribus vitioſis ex reliquo corpore eò protruſis ortum habent. Sæpe quoque in morbo Gallico proueniunt. Ita in peſte nonnullis labia exulcerantur, 3. *epid. ſect.* 3. Cauſſa etiam eſſe poteſt contritio & contuſio muſculi labij. Pertinent huc & venena, vt arſenicum, & ſimilia ꝟtentia, quæ etiam labia exulcerant.

Signa Diagnoſtica.

Et quidem talia vlcera oculis obuia ſunt: cauſſæ verò ſignis inueſtigandæ. Si per criſin accidunt, febris adeſt. Si à morbo Gallico, is etiam ſuis ſignis ſe prodit. Si & febris & morbi Gallici ſigna abſunt, è latente in corpore cacochymia proueniunt. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Vlcera labiorum quæ in febribus accidunt, plerumque bonum ſignum ſunt, & febris vel perfectam ſolutionem, vel imminutionem ſignificant, & per ſe facilè ſanantur; ſi ſcilicet cum ſignis coctionis appareant. Hippocrates, 6. *epid. ſect.* 8. *t.* 41. Alioquin, ſi cum viribus debilibus, & aliis malis ſignis, os, & labra exulcerentur, lethale; vt in Hermoptolemi vxore, 7. *epid. ſect.* 13. *Prognoſtica.*

2. Difficiliora curatu ſunt & peiora, quæ à morbo Gallico proueniunt.

Curatio.

Quæ in febribus fiunt, vlcera labiorum, facilè per ſe ſanantur; quæ à lue Venerea ortum habent, quomodo curanda ſint, è curatione morbi Gallici patet; & talium vlcerum curatorum exemplum habetur apud Foreſtum, *lib.* 14. *obſeru.* 2. Si ſine febre & morbo Gallico talia vlcera oriantur, vniuerſalibus præmiſſis tale adhibeatur Vnguentum. *Curatio.*

℞. *Lithargyr. rament. plumbi, hyoſcyami albi*, an. q. v. *ol. roſac. ceræ*, an. q. ſ. Miſce in mortario plumbeo. Fiat Linimentum.

Vel ℞. *Vnguenti roſati Meſuæ* ℥. i. *linimenti ex lith.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Roſar. rubrar. maſtich.* an. ʒ. i. *plumbi vſti* ʒ ß. F. Puluis. Adde *terebinth. mellis* an. q. ſ. F. Linimentum.

Applicantur autem medicamenta commodiſſimè: ſomni tempore. Ita enim rectius retinentur.

Ioh. Baptiſt. Porta ſemina hyoſcyami prunis iniicit, & fumum per infundibulum papyraceum excipere iubet. Illicò enim euaneſcere tumorem ſcribit, & glutinari fiſſuras nonquam ampliùs redituras.

Diæta.

Vitet æger cibos ſalſos, acres, aromata, ſermonem multum. *Diæta.*

Cancer.

Pertinet huc & Cancer Labiorum, cuius generatio & curatio è generali de Cancro doctrina patet. Paræus tamen, *lib.* 6. *cap.* 29. peculiarem curandi rationem tradit. Cancrum ſuis vtrinque ſurſum ac deorſùm labiis acu filum ducente transfigere iubet, vt fili beneficio cancrum tanquam in manu ſiniſtra regere & tenere liceat, totum manu dextrâ volſellis vnico ictu amputare poſſis: ita tamen, vt labri ipſius interior quædam, quæ dentes contingit, reſtet ſubſtantia, (modò non ad intima vſque cancer radices agat) quæ regenerandæ mox carni, & implendæ cauitati, pro fundamento & baſi eſſe queat. Hinc ſanguine ſufficienter effuſo, vulneris oræ, dextra & ſiniſtra, interna parte ſcarificatur profundiore erunt nouaculâ pertundendæ, vt cùm mox ſutura ex acu filum ducente, roſtris leporinis propria, in vnum adducere vulneris oras ipſas & margines voluerimus, ipſam labri carnem magis ſequacem, & trahenti acui filóque obſequentiorem habeamus. Reliquum curationis eodem planè modo proſequendum, quo in roſtris leporinis. *Cancer.*

CAPVT IV.

De Labiis Vulneratis, Leporinis, & Curtis.

Vulnera Labiorum ob ſermonem & locutionem, quâ partes vulneratæ coniunctæ dirimuntur, & ſaliuam (de qua poſtea in quæſtione) quâ humectantur, tardiùs curantur. *Vulnera labiorum.*

Labia ſi vulnerantur abſque carnis amiſſione, ſuenda ſi opus vel aliàs, & diligenter coniungenda ſunt, vt deformitas omnis vitetur; & medicamenta glutinantia extrà imponenda. Ab interna verò parte mel roſaceum, & ſyrupus de roſis ſiccis ſæpe illinendus.

Si autem carnis aliquid amiſſum ſit, digerendo, detergendo, carne replendo, & tandem conſolidando, ut aliarum partium vulnera, labiorum vulnera curantur.

QVÆSTIO.

An ſaliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur.

Plerique Practici id ſtatuunt. Nicol. Glandorpius verò, *in ſpeculo Chirurg. obſ.* 17. id ſaltem concedit in homine malè temperato, vel lue Gallicâ affecto, vel aliquo morbo ſalſo laborante: in ſano verò id negat: in quo potiùs abſtergat, & mundificet vulnus ſaliua. *An ſaliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur.*

Cui etiam libenter aſſentimur, cùm videamus, ſcabiem, ſerpigines, & ſimilia mala, ieiuni hominis ſaliuâ ſanari, & proinde eam abſtergendi & mundificandi vim habere. Hoc tamen cauendum, ne nimiùm vlcus ſaliuâ humectetur. Quæ enim glutinari debent, non humida, ſed ſicca eſſe debent.

Labia Leporina.

Si autem labia ob vitioſam conformationem non cohæreant, Labia Leporina, nonnullis Roſtra leporina, German. *Haſenſchart*, nominantur, habéntque cauſſam plerunque imaginationem matris, quæ vel leporem, vel alium hoc malo laborantem aſpexit. Aliam tamen etiam huius rei cauſſam refert *Labia leporina.*

Olaus Magnus, dum, *lib. 18. cap. 12.* ſcribit vnam infelicitatem plerumque mulieres Aquilonares vterum gerendo incurrere, vt vel eſu, vel ſaltu ſuper caput leporis facto, pariant infantulos oris leporini, inter os & nares diuiſa labra perpetuò retinentes, niſi ſtatim à principio aſſuant particulam pectoris tenerrimi pulli adhuc ſanguinolenti. Verùm ex opinione vulgi hoc ſcriptum puto.

Præcipua verò curandi ratio à Chirurgia pendet. Perficitur autem illa, diſſitorum & hiantium labiorum excoriatione. 2. Labiorum iam excoriatorum coniunctione & ſuturâ: quæ vbi facta ſunt, reliqua naturæ, vt in aliis vulneribus, committenda; ita tamen, vt aliàs fieri ſolet, vt vnguentis & emplaſtris ad vulnera conglutinanda idoneis naturæ ſuccurratur.

Labia curta.

Labia curta curandi ratio duplex. Curta verò labia qua ratione curanda ſint, in *Inſtit. lib. 5. p. 1. ſ. 2. cap. 14.* dictum, quibus tamen vt quædam addamus, duplex curandi curta labia ratio eſt; vna fucata, altera vera. Fucatam deſcripſit Ioh. Thom. Minadoüs, *de humani corporis turpitudinibus, lib. 3. cap. 40.* Is dum Damaſci in Syria eſſet, Mercatorem quendam pannorum ſericorum vidit, qui labrum ſuperius factitium habebat, quod, dum domi eſſet, vel edere vel bibere vellet, deponere, & domi cum turpitudine iſta viuere ſolebat, foris autem labrum factitium adaptat, hoc modo: Foramina ille carni ſub naſo reliquæ, obductâ iam durâ cicatrice, ſibi parari curauerat, qualia nonnulli in auribus ad gemmas, vel annullos geſtandos fieri curant, quibus crebris vinculis portionem laruæ ad labri deficientis magnitudinem & figuram conformatam adaptabat, cui ex humanæ barbæ pilis myſtacem gummi tragantha agglutinauerat.

Veram autem curandi curta labia rationem Galenus *lib. 14. m. m. cap. 16. & 17.* tradit, & poſt eum Paulus Ægineta, *lib. 6. c. 26.* Cornelius Celſus, *lib. 7. cap. 9.* Diligentiùs tamen eam Recentiores, & in primis Gaſpar Taliacotius, *in libello de Curtorum chirurgia*, tradiderunt. Veteres equidem non aliunde propaginem in curta inſerendam petebant, ſed è proximis cuti partibus, cute exciſâ & carne auctâ. At Taliacotius non ſolùm è vicinis, ſed & remotis partibus propaginem petit, qui *allegato loco*, videatur.

CAPVT V.

De tremore & Peruerſione Labiorum, Sanguinis fluxu ex iis, & Labiis Liuidis.

Præter enumeratos morbos, etiam quædam ſymptomata labiis & ori accidunt; Labiis quidem Tremor & Peruerſio, Color eorum mutatus, & Sanguinis ex iis fluxus; Ori verò Apertio læſa, Tortura, & Ptyaliſmus, ſeu creba ſputatio; de quibus iam dicemus.

Labiorum tremor. Et primo quidem tremunt interdum labia: id quod accidit in ira & metu, interdum etiam ex neruorum debilitatione, ſicut Franciſco Viario, Veneto, labium ſemper, dum loqueretur tremuiſſe ſcribit Alex. Benedictus, *lib. 5. cap. 18.* Tremit & in nauſea labium inferius, vel ex humore mordaci, vel ex oris ſtomachi nimiâ agitatione, ob conſenſum, qui hiſce partibus per communionem membranarum intercedit.

Itaque cùm labium inferius tremit, niſi ab ira vel metu ſit, vomitum plerumque præſagit, teſte Galeno, *3. de Criſibus, c. 11.*

Interdum etiam in cerebri aliqua magna affectione labiorum tremor accidit. Ibi tenuior victus prodeſt; hîc quæ cerebro & occipiti aliàs in neruorum affectibus adhibentur, conferunt.

Tremunt interdum etiam labia in ſummo frigore, cum dentium ſtridore: item à vermibus, vt ſeni illi *9. epid.* cui furioſum quiddam latens inerat.

Videtur interdum etiam motus quidam quaſi conuulſiuus adeſſe, vt in Cydis filio, *7. epid. ſect. 7.* de quo Hippocrates: *ſine conatu ſemiperfecta loquebatur, & os ſolutum, & maxilla ac labia ſemper in motu erant, quaſi qui loqui cuperet.*

Labiorum peruerſio. Pertinet huc & labiorum Peruerſio, de qua Hipp. 4. aph. 49. *In Febribus nō intermittentibus ſi labium aut palpebra, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus peruertatur, ſi non videat, ſi non audiat, debili iam exiſtente corpore, quicquid horum acciderit, mors in propinquo eſt.* Idem aphoriſ. habetur, *prognoſt. 12.*

Cauſſa. Cauſſa proxima huius ſymptomatis eſt affectio neruorum tertiæ coniugationis. Fit verò iſta cerebro grauiter affecto, propterea malum hoc in febribus continuis, & vbi ex peculiari organorum vitio accidit, viribúſque iam debilibus, lethale ſignum eſt. Si verò virtus valida exiſtat, eadem ſymptomata interdum ſine periculo apparet, in criticis ſcilicet perturbationibus per μετάστασιν materiæ ad caput: vnde & 2. *Coac.* habetur, labium contractum alui billioſæ eruptionem ſignificare.

Fluxus ſanguinis è labiis. Interdum & ſanguis è labiis effluit; quod in ſcorbuticis quandoque euenit cùm humores acres, ſeroſi & ſalſi labia erodunt, & naturam ad excretionem ſtimulant. Idem interdum in fiſſuris labiorum accidit.

Labia liuida. Tandem etiam labiorum color mutatur, & liuida plerumque fiunt; quod accidit in elephantiaſi, morbo Gallico, qui color curato illo morbo ceſſat. Interdum etiam in febribus continuis fiunt labra liuida: quod ſignum lethale eſt, 2. *Coac.* & caloris natiui extinctionem ſignificat.

CAPVT VI.

De oris Apertione læſa.

Atque hi ſunt morbi & ſymptomata, quæ labiis ſolis accidunt. Sunt verò & alia quædam vitia, quæ iis quidem etiam contingunt, non tamen ſolis, ſed ſimul affectis vicinis partibus, in primis muſculis maxillarum & faciei. Qualia ſunt Oris apertio, vel ablata, vel imminuta, Oſcitatio, Oris tortura, Ptyaliſmus: quæ propterea ſubiungemus. *Oris apertio læſa.*

Et primò quidem Oris clauſuram, ſeu apertionem denegatam quod attinet, aperire homines os nequeunt, ob diſtentionem ceruicis ex vulnere neruorum, quia maxillæ veluti oſſa rigeſcunt. Hippocrates, *lib. de diebus indicatoriis.* Ita Phœnici apud Hippocratem, *lib. 5. epid.* poſteriorem colli vertebrarum contentio aderat, ac circum dentes durities, quos diſtentus diducere conabatur. De eodem, 7. *epid.* inquit: *Quod ſi caput commouere, aut dentes aperire conaretur, non poterat, vtpote admodum diſtentus.* *Cauſſa.*

Secundò, quando oris cardo, in quo gena vertitur, obrigeſcit, atque os ſtrictiùs continet, quò minùs in rictu queat expandi, ſqualido terrenóque humore in iuncturam illam & huius vincula altiùs imbito. Id quod ſcorbuticis interdum accidit, vt de Scorbuto, *Pract. lib. 3. p. 5. ſ. 2. cap. 4* dicetur.

Tertiò, propter maxillam inferiorem adnatam capiti. Id quod rarius eſt: quod tamen Columbus, *cap. 15. de re anat.* refert, dum ſcribit, in ſummi Pontificis penu eſſe caput gigantis, in quo maxilla inferior capiti adeò adnata & coniuncta eſt, vt omni motu prorſus careat, atque in viuente eo carere non potuerit.

Quartò, propter tumores circà iuncturam maxillarum: id quod ſæpe in inflammationibus maxillæ & tonſillarum accidit, ob quas os diduci non poteſt.

Signa cauſſarum, vt & curatio, patent ex ſignis & curatione morborum modo enumeratorum, ob quos os aperiri non poteſt. *Signa & curatio.*

Contrà interdum Os nimiùm hiat: id quod ſæpe fit in febribus ardentibus, ob vapores calidiſſimos ex inferioribus adſcendentes. Idem fit ob luxationem maxillæ inferioris; de qua poſtea dicetur. In lethargo etiam, ob læſam memoriam, os claudere ægri obliuiſcuntur. Si nares etiam obſtructæ ſunt, os apertum ægri ſeruant, quò copioſiorem aërem attrahant. Idem fit in tumoribus faucium internis, & angina. Nonnulli & ex mala conſuetudine os hians perpetuò ſeruant. *Oris hiatus.*

Affectus autem iſte per ſe patet. Cauſſæ verò è ſignis, quæ è ſuis locis petenda, cognoſcuntur.

Prognoſtica etiam inde petenda. *In febribus autem acutis faucium ſine tumore dolores, & puſilli, & ſtrangulantes, & os hiat, nec promptè adduci & claudi poteſt, mentis amotionem portendi oportet, 1. Prorrh.* 41. *Prognoſtica.*

Curatio pendet à cauſſarum, à quibus hoc vitium prouenit, remotione. *Curatio.*

CAPVT VII.

De Oſcitatione.

Peculiaris verò oris præter naturam apertionis ſpecies eſt oſcitatio, Gellio, *lib. 4. cap. 20.* Oſcedo. Eſt autem Oſcitatio vehemens oris diductio, ab halituoſis vaporibus, in ſpatiis muſculorum maxillæ inferioris & buccarum collectis, vel infra aſcendentibus, & copiâ potiùs quàm acrimoniâ, naturam ad excretionem ſtimulantibus, operantibus ſimul & concurrentibus muſculis thoracis: vnde pandiculationes ſæpiſſimè comites. Hinc & Hippocrates, *de priſc. Medicin.* ſcribit: *Si pranſi fuerint, quibus prandere non conducit, illi continuo graues, totóque corpore & mente ſegnes euadunt, cum oſcitatione, ſomnolentia, multáque ſiti.* Cùm autem per iſtam vehementem diductionem auris meatur nonnihil comprimatur, vt aërem non ſatis admittat, hinc oſcitantes minus diſtinctè audiunt: quamuis forſan & propter neruorum compreſſionem id fieri poſſit. Videtur tamen adhuc alius eſſe oſcitationis modus, cùm nimirum aperto admodúmque diducto ore, aër primò affatim hauritur, rurſúmque efflatur cum ſono quodam, de quo Hippocrates, *in libro de flatibus*, ſcribit, quòd oſcitationes febres prædicant, cùm magnâ copiâ coaceruatus aër fuerit, conſertímque ad ſuperiora erumpens, tanquam machinatione aliquâ os diducit, quò hac ei faciliùs exitus pateat. Accidit interdum etiam oſcitatio ab imaginatione, ſiquis alios oſcitantes videat. Faciliùs tamen id accidit pigris, & quibus vapores aliqui in muſculis illis hærent, quàm aliis. Oſcitatio etiam crebra eſt in lethargo, ita vt os claudere ægri obliuiſcantur. *Oſcitatio.*

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe patet, & cauſſæ eius quoque facilè innoteſcunt. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Oſcitatio ſi citra occaſionem ſit frequentior, præſagit morbos *Prognoſtic*

morbos, & febrium incipientium præludium eſt. Citra verò morbos, pigritiæ ſignum eſt, vel ex imaginatione proficiſcitur. Vnde puniebatur olim, ſi quis in iudicio clarè nimiùm & ſonorè oſcitaret, tanquam illud indicium vagi animi foret, & hallucinantis, ac fluxæ atque apertæ ſecuritatis. Gellius, *lib.*4. *Noct. Artic. cap. vlt.*

Ex nimia oſcitatione maxilla inferior luxari poteſt.

3. Oſcitatio in enixu lethale eſt; ſicut ſternuiſſe à coitu abortiuum. Gellius, *lib.*3.*Noct. Attic. cap.*16.

Curatio.

Curatio. Itaque cùm oſcitatio nihil noceat, niſi forſan ex nimia oris diductione luxatio maxillæ accedat, ſed potiùs iuuet, ipſa per ſe nullam curationem requirit; ſed potiùs, vt morbo, quem præſagit, occurratur, admonet. Quia tamen ex nimia oſcitatione & oris diductione maxilla inferior luxari poteſt reprimenda eſt nimia oris diductio, quæ aliàs etiam inciuilis habetur. Idque fit, ſi vinum cum pari portione aquæ exhibeatur, quod materiam importunè euaporantem diſcutit, modò corpus ſit purum & ſine febre, vt eſt apud Hippocratem, 7. *aph.*56 *&* 3. *epid. ſect.*7. Aſſiduarum etiam oſcitationum longam ſpirationem medelam eſſe, ſcribit Hippocrates, 6. *epid. ſect.*2. *aph.* 9. Auicennas maſticationem acori commendai.

CAPVT VIII.

De oris Diſtorſione.

Oris diſtortio. CYnicus ſpaſmus Græcis, à diſtorſionis figura, quæ rictum iratorum canum exprimit, appellationem habet. Celſo, *lib.*4.*cap.*2. oris diſtortio, vulgò Tortura oris dicitur & quidem rectiùs. Neque enim ſemper à ſpaſmo eſt iſta oris diſtortio. Interdum & riſus Sardonius nominatur, ab herba Sardoa, quæ eſt ſpecies Ranunculi, in Sardinia prouenienſ, & Apium riſus dicitur, quæ veſcentibus ora ſimiliter rictu diducit, vt ridentium facie intereant.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſas iſtius affectionis Aëtius in paralyſin muſculorum μασσητήρων, ſiue mandibularum refert, & Galenus, 4. *loc. affect. cap.*2 à paralyſi neruorum & muſculorum faciei hoc malum exiſtere affirmat. In 3. *de loc affect cap.*6 etiam conuulſionis meminit, dum labra ſæpenumerò conuelli ſcribit, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, & linguæ radicem; quod in Tortura oris etiam accidere ſolet.

Itaque Spaſmus Cynicus, vel potiùs Oris Tortura, eſt deprauata oris & faciei figura, orta vel à conuulſione, vel à reſolutione muſculorum faciei, vnde in obliquum diſtorquetur os, naſus, vel oculus; & in ſumma dimidia plerumque faciei pars afficitur in hoc malo, vel dextra vel ſiniſtra, aliquibus verò omnibus ſui partibus. Etſi verò aliquando tota facies diſtorta apparet: dicitur tamen Oris diſtortio, quoniam manifeſtiùs deprauatio illa figuræ in ea faciei parte deprehenditur, quæ labiorum ambitu eſt circumſcripta.

Si tamen accuratè rem æſtimare velimus, diſtinguendum eſſe videtur inter Oris torturam, & Spaſmum Cynicum. Hinc Platerus Oris torturam appellat, quando oris parte deorſum tendente, vel ſurſum tracta, os obliquum & intortum, vt in plorantibus apparere ſolet, redditur, ſiue fiat ex paralyſi, ſiue conuulſione. Quod ſi verò in vtroque latere labia cum buccis ſimul contrahantur, tum os tranſuerſim diductum, veluti in ridentibus hominibus, vel in canibus, cùm irati ringuntur & hiant, conſpici, ídque ſpaſmum Cynicum vocari ſcribit. Petrus Salius Diuerſus, *in Annotationibus in Altimarum, cap.*15. inter Torturam oris & ſpaſmum Cynicum etiam differentiam facit, *Oris tortura quid.* Torturámque oris generaliùs accipi ſtatuit, pro omni figuræ oris deprauatione, eámque à duplici cauſſa prouenire, quarum altera eſt paralyſis, altera conuulſio. Spaſmum verò Cynicum, vt ipſa vox, ſi propriè ſumatur, indicat, ſolùm ex conuulſione fieri ſtatuit.

Verùm ſi has duas ſententias coniungamus, differentia inter Torturam oris, & Spaſmum Cynicum rectè conſtitui poteſt. Tortura oris vel à paralyſi, vel à conuulſione. Conuulſio vel vnum tantùm latus occupat, vel vtrumque. Si vnum tantum, conuulſio oris ſimpliciter, vel etiam nomine generis, Tortura oris appellatur. Si vtrumque, propriè Spaſmus Cynicus dicitur. Hæc enim conuulſio exactè irati canis rictum exprimit. Non verò quæuis conuulſio oris rictum iratorum canum exprimit. Vnde etiam vocatur riſus Sardonius. At ridentes non vnum tantùm latus diducunt, ſed vtrumque. Quæ verò à paralyſi prouenit oris Tortura, Spaſmus Cynicus appellari non poteſt; cùm paralyſis non poſſit eſſe conuulſio. Vſus tamen obtinuit, vt vocabulum ſpaſmi non ſemper hic proprie accipiatur, ſed ſæpe oris Tortura & ſpaſmus Cynicus confundantur.

Quia verò muſculi faciei, qui maxillas inferiores, pinnas narium, & labia ac buccas mouent, neruos maxima ex parte tertia coniugatione cerebri accipiunt muſculoſa verò latitudo illa, ſiue μυώδες πλάτυσμα, cuius Galenus, 4. *de loc. aff. c.*2. *in fine*, mentionem facit, quodque mandibulas, & narium pinnas, & buccam vtramque mouet, non à tertia coniugatione cerebri, ſed à primis ceruicis vertebris neruos accipit & nonnullos etiam à quinta coniugatione cerebri: fons huius mali præcipuè quærendus eſt, vel in neruis à tertia coniugatione, vel in muſculoſa latitudine.

Cauſſæ verò remotæ Torturæ oris eædem ſunt, quæ paralyſeos & conuulſionis, cùm ab alterutra hæc affectio oriri poſſit. *Tortura oris Cauſſa remota.*

Auicennæ tamen frequentiùs fit à conuulſione. Quando igitur Tortura oris à conuulſione exiſtit, muſculis faciei verſus ſua principia contractis, tunc pars ſana ad læſam ſiue conuulſam trahitur, & latus, in quo diſtortio cernitur, locus affectus eſt, & muſculi dextræ partis conuulſi verſus ſua principia trahuntur, ac ſiniſtræ partis muſculos ſanos ad ſe trahunt, affectióque dextram ipſam partem occupat.

In Tortura verò oris ex paralyſi pars faciei diſtorta eſt ſana; quoniam muſculi ſani actione ſuâ fungentes, trahunt reſolutas partes ad ſe.

Quod tamen, *lib.*1. *part.*2. *cap.*28. monuimus, paralyſin & conuulſionem interdum iungi, vt per vices & alternatim affligant, ita vt pars modò conuellatur, modò reſoluatur: id etiam hîc quandoque accidere poteſt. Cuius generis affectus videtur fuiſſe, quem deſcribit Anton. Beniuenius, *de abditis morbor. cauſis & curat. cap.*201. Cùm enim imperitus quidam Medicus cuidam mulierculæ è gena dextra tuberculum furunculo ſimile ſcapello abſcidiſſet, non habitâ ratione neruorum ac venularum, illicò ſubſecata eſt inflammatio & dolor, è quo mulier in κυνικὸν σπασμὸν incidit, quo temerario motu peruertebatur os & facies, modò in dexteriorem, modò in ſiniſteriorem partem. Cùm enim facies modò in dextram, modò in ſiniſtram partem diſtorqueretur, videtur fuiſſe mixtus affectus ex paralyſi & conuulſione, vt ſcilicet alternatim os modò conuelleretur, modò reſolueretur. *Paralyſis & conuulſio iunguntur interdum.*

Reſolutio neruorum, & inde ſecuta oris peruerſio, videatur apud Hippocratem, 2.*epid.ſect.*2. *prope finem.* *Reſolutio neruorum.*

Præter paralyſin tamen & conuulſionem, alia adhuc videtur dari cauſſa oris torturæ, cuius mentio fit ab Hippocrate *lib. de articulis*, malè ſcilicet curata maxillæ, fractura. *Si rectè quidem*, inquit, *coaptata fuerit, & vt debet, quieuerit maxilla, breui conualeſcet, ac dentes integri manent. Sin ſecus, longiore quidem tempore curatio accidit eáque diſtorta; & dentes læduntur, ac inutiles exiſtunt.* *Maxillæ fractura oris torturæ cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Tortura oris viſui patet, quando os ægri ad alterum latus diſtorquetur, vt labiorum concinnus contactus, aut aliarum partium in facie conſenſus pereat. Præterea oculus alte ritè claudi nequit. Ac denique æger exſufflare, vel expuere iuſſus, ex altero tantùm oris latere id præſtare poteſt, & ſponte etiam ſaliua oris profluit. Nonnunquam fit Tortura oris non apparentibus in facie ſignis, neque ſpaſmis, neque paralyſis. Atque tunc ægrum iubebis ridere, aut pronunciare O literam. Sic animaduertetur, alteram oris partem liberè moueri non poſſe.

Quod ad cauſſarum ſigna attinet, ſi malum hoc à conuulſione exiſtit, pars affecta dura & tenſa, trahit ſanam, & plerumque dolor partis adeſt. Si verò hoc malum à reſolutione oriatur, pars affecta laxa & mollis trahitur ad ſanam, & ſenſus in parte affecta obtuſus eſt, & palpebra oculi inferior eâ parte decidit. *Signa.*

Traditur & hoc ſignum, ex conuulſione malum eſſe, ſi pars diſtorta ad naturalem ſitum & figuram reſtituatur per extenſionem manibus factam; ex reſolutione verò, ſi per retractionem. In paralyſi etiam facies eſt extenſa ſine rugis, & inclinatio faciei continua eſt ad inferiora: in conuulſione rugoſa eſt cutis in parte vna, & extenſio eius in parte altera. Paucitas ſputi & ſaliuæ eſt, præceſſerúmque vel adſunt cauſſæ conuulſionis,

Cæterùm ſi cauſſa Torturæ oris hæreat in muſculo faciei, vitioſa figura ſolùm partem faciei, quæ ab illo muſculo regitur, occupabit.

Sin in neruo, & quidem ſecundùm eius principium, ita vt cerebrum altero latere ſit affectum, dimidium etiam cùm faciei, tum totius corporis ſimul afficietur. Si ſecundùm progreſſum; & noxa ſit in tertio pari neruorum cerebri, vitioſa figura occupabit dimidium faciei ſecundum omnes partes: vbi ſcilicet ramus aliquis maior afficitur. Aliàs enim tortura tantùm aliquas partes occupat. Si etiam tertia coniugatio afficiatur, magis laborat oculus: quia tertia coniugatio aliquâ ſui parte cum motoriis neruis oculorum per eadem foramina prominet.

Si in quinto pari leuis erit noxa buccarum: quæ denique inſignis erit, ſi in primis ceruicis vertebris, illarúmque neruis, cauſſa mali ſedem habebit, & minùs tum laborabit oculus, niſi ſimul muſculus temporalis affectus ſit, in quem quinta coniugatio ramulum mittit. Tunc etenim per conſenſum laborat ſimul oculus. quia iuxta Columbum in quibuſdam etiam ſecunda coniugatio, quæ oculos mouet, eò ramulum quendam mittit, vnde conſenſus muſculi temporalis & oculi. Minimè laborat oculus, ſi nerui ceruicis afficiantur.

Prognoſtica.

1. Tortura oris ſuperueniens, ſpaſmum aut paralyſin reliqui corporis, apoplexiam vel epilepſiam portendit.

2. Si Tortura oris fortis aduenit per ſpaſmum præcipuè

intra quatuor dies interficit, materiâ in cerebrum tranſlata. Valeſcus de Taranta tamen vidit morientem die duodecimo.

3. Tortura oris, quæ vltra ſex menſes producitur, aut nunquam, aut difficulter curatur, teſte Auicenna.

4. Quæ per ſpaſmum fit Tortura oris, in febribus ardentibus, pernicioſa phrenitide, & morbis aliis acutis, lethalis eſt, teſte Rhaſe.

5. *In febre non intermittente, ſi labrum, aut ſupercilia, aut oculus, aut naſus peruertatur, imbecillo iam corpore in propinquo mors eſt: 4. aph. 49.*

6. Oris perueſiones, quæ nulli corporis parti conſentiunt, celeriter aut ſuâ ſponte, aut ex neceſſitate ſedantur: Hippocrates, *lib. 2. prædict.*

Curatio.

Curatio. Sicut Tortura oris aut à ſpaſmo eſt, aut à paralyſi: ita etiam curationem requirit diuerſam. Ab vtra enim diſpoſitione malum ortum habeat, ante omnia videndum eſt. Quod ſi ergo ſanguinis copia adſit, vena ſecetur primùm cubiti, ſi ſanguis in toto abundet; poſtea & quæ ſub lingua. Aut cucurbitulæ cum ſcarificatione primis vertebris, vel quod tutius eſt, ſcapulis affigantur. Nam ſæpius appoſitæ ceruici tremores corporis afferunt, teſte Auicenna, 1. 1. *Canon. fen. 4. c. 21. de ventoſis.*

Auicennas, Paulus, Aëtius ligaturam probant, quâ tanquam capiſtro facies ad figuram naturalem reducatur; quod in Tortura oris ex paralyſi locum habet.

Alij tamen etiam vtuntur ligaturis in conuulſione, ita vt primò tendatur cutis frontis ad inferiora, deinde ligetur cum faſcia, donec tortura ceſſauerit omnino.

Probantur & frictiones extremorum ad diuertendum factæ manu ſiccâ, vel intinctâ in aqua lauendulæ.

In inueterato hoc malo, ſi alia non proſint, Auicennas cauterium applicat ſupra venam, quæ ponè aurem eſt lateris affecti; & in ceruice fieri poteſt. Non tamen vbi conuulſio eſt in neruis ceruicis: ita enim augeretur malum. Niſi fortè applicetur inter primam & ſecundam vertebram. Nerui enim, qui in faciem diſtribuuntur, à tertia, quarta, & quinta vertebra originem habent.

Alij ſinapiſmo & phœnigmo, vel dropace contenti ſunt.

Medicamenta quod attinet, Auicennas vetat pergere ad fortia purgantia vel digerentia, ante quartum vel ſeptimum diem, propter cruditatem materiæ; niſi metus ſit ab imminente epilepſia vel apoplexia.

Poſt vniuerſalem euacuationem proſunt, 1. errhina, 2. apophlegmatiſmi & gargariſmi; & ſi ſint maſticatoria, maſticatio magis fiat in parte affecta. A principio autem, & ante errhina, gargariſmis Auicennas non vtitur, ne materia partis affectæ in faciem trahatur.

Idem crebrò maſticare iubet calamum aromaticum, nucem moſchatam, & pyrethrum. Et de nuce moſchata in ore tenenda, Rhaſes quoque præcipit. Alij & caſtoreum ſub lingua tenere iubent: quæ omnia vim habent materiam reſoluendi: Nux moſchata etiam neruos & cerebrum roborandi: ideò quoque nux moſch. cum ſpec. diapliris exhiberi poteſt.

Vel gargariſmus ex ruta, lauendula, ſaluia, primula veris, & locus affectus inungatur vnguento Martiato. Fiant inunctiones partis affectæ cum oleo lumbricor. de caſtoreo, terebinth. & aliis, quæ paralyſi & ſpaſmo conueniunt.

Vapores inſuper è fomentis conuenientibus in faciem recipiantur. Vel capitis inunctiones, lotiones capitis exſiccantes, fiant in Tortura oris ex paralyſi. Ex. gr.

♃. *Lixiuium è cineribus vitis*, in eo bulliant *ſtœchas Arabica, ſaluia, fol. lauri, ruta, ſaluia*, &c.

Vel applicetur hoc Cataplaſma Bertrucij.

♃. *Rad. raphani contuſas*, & addito *oleo laurino, rutaceo, de lateribus*, & modico *aceti*, ac *furfuris* ſ. q. F. Cataplaſma.

Auicenna ex Indorum Medicorum ſententia commendat carnes animalium ſylueſtrium, vt leporis, vulpis, cerui, hirci ſylueſtris, aſini ſylueſtris, quas elixatas parti affectæ & capiti applicat.

Poſſunt & interna medicamenta, quæ ad paralyſin & conuulſionem deſcripta ſunt ſuprà, *libro primo*, exhiberi; inter quæ ſunt aquæ duæ à Langio, *lib. 3. epiſt. 1. cap. 1.* deſcriptæ, quæ ita habent.

Prima.

♃. *Fl. primulæ veris, roriſmarini, maioranæ, iuæ arthetica*, an. M. j. *Spec. diamoſch. amar. diapliris, diambræ*, an. ℥. ß. *conſ. anacard.* ℥. j. *cubebar. lign. aloës, nuc. moſch. caryoph. macropip. carpobalſam.* an. ʒ. j. *rad. acori, ireos, ariſtol. rot.* an. ʒ j. ß. *ſem. ſileris mont. pœoniæ, fœnicul.* an. ʒ. j. *aq. herbæ paralyſis, ſaluiæ, betonicæ*, an. ℔. j. ß. *fl. tiliæ* ℔. j. *ſerapini, opopanacis, myrrhæ, gummi iuniperi*, an. ℥. j. ß. Stent omnia ſimul mixta, conquaſſatis conquaſſandis, in infuſione per d. 8. Poſtea extrahantur per alembicum ter in cineribus calidis, vel vapore, ſiue balneo ſicco.

Altera.

♃. *Roſar. rubr. fl. lauendul.* an. M. j. ſem. *anthos* M. i. *ſtœchad. chamæpit.* an. M. ſem. *fl. hyperic. cum ſemin.* an. M. i. *maſtich.* Drach. iii. *caſtorei* Drach. i. ß. *benzoës* Vnc. ſem. *nuc. moſch.* Drach. ii. Scrup. ii. *gummi elemi, hederæ*, an. Drach. ii. *rad. enulæ contuſ.* ℥. vi. *lumbricor. terræ lotor. vino*, Vnc. i. Macerentur per diem & noctem in ℔. ii. *vini ſublimati* trinæ diſtillationis, & ℔. i. *Maluatici*, & deſtillentur per Bal. Mar. & in alembico in ſindone ſuſpendantur, *moſchi* gr. iii. *caryophyllor. contuſor.* Scrup. ß.

Diæta.

Diæta. Diæta ſit, qualis in paralyſi & ſpaſmo. Auicennas & Rhaſes ægrum iubent poni in loco obſcuro, ne humores lucis præſentia agitati & fuſi, ad neruos concurrant. Et ſolent ipſi ægri lucem & conſpectum hominum fugere, vt deformitatem oris ab aliis tegant. Auicennas etiam vult ægrum aſſiduè intueri in ſpeculum ex chalybe factum, vt animaduerſâ oris deformitate, faciem totius viribus in priſtinam naturalem figuram perducere nitatur. Valeſcus de Taranta tibiam inflare iubet.

QVÆSTIO.

An Spaſmus Cynicus ſit morbus, vel ſymptoma?

Spaſmus Cynicus an ſit morbus vel ſymptoma. Morbum eſſe negat Ant. Don. ab Altomari, *de medend. hum. corp. mal. cap. 15.* Etſi enim ad eum ſequatur morbus, figura ſcilicet vitiata: tamen ipſum ſpaſmum non eſſe morbum, ſed ſymptoma facultatis motricis læſæ, ad quam ſequatur morbus figuræ.

Verùm potiùs de nomine, quàm de re lis eſt. Spaſmus enim Cynicus ſi conſideretur vt altera torturæ oris differentia ſeu ſpecies, omnino morbus eſt, vitiata ſcilicet figura: ſi verò conſideretur vt cauſſa huius morbi, & motus vitiatus ſeu conuulſio, ſymptoma eſt.

CAPVT IX.

De Ptyaliſmo, ſeu crebra ſputatione, & ſaliuæ Defectu.

Ptyaliſmus PTyaliſmus, & πτυαλισμὸς, Hippocrati & Galeno, eſt immoderata & frequens ſaliuæ exſpuitio. Eſt enim inter excrementa corporis noſtri etiam id, quod Græci σίαλον, & σίελον & πτύαλον & πτύσμα nominant, Latini ſaliuam & ſputum: vnde σιαλοχόι aut σιαλοχόοι Hippocrati dicuntur, 2. *Epid.* qui multam ſaliuam ore effundunt.

Differentia ſaliuæ & ſputi. Diſtinguunt nonnulli inter σίαλον & πτύσμα, ſeu ſaliuam & ſputum; & σίαλον, ſeu ſaliuam, appellant ſaltem id oris excrementum, quod ſine tuſſi & exſcreatione reiicitur: ſputum verò, quod cum exſcreatione ex thorace plerumque reiicitur, ſeu, vt etymologicum Græcum habet, πτύσμα eſt, quod κτ̀ προαίρεσιν exſpuitur: σίαλον verò, quod αὐτομάτως fluit, vt ita affectio de qua agimus potiùs ſaliuatio, quàm crebra ſputatio dicenda eſſet. Verùm quia ſaliuæ propriè dictæ, ſæpe ſputum, ita in ſpecie etiam dictum, permiſcetur, id quod ore reiicitur, ab Autoribus, & ſputi & ſaliuæ nomine appellatur. Vnde etiam Autores voces has non ſemper diſtinguunt.

Quid autem ſaliua ſit, notiſſimum eſt: at quomodo generetur, & quis eius ſit vſus, explicandum eſt. Saliuam equidem excrementum eſſe, & ex ore, tanquam inutile, reiici, extra dubium eſt, & quidem aquea iſta humiditas, quâ lingua irroratur, & mandentibus præſtò eſt, naturâ ſuâ ἄποιος eſt; neque ſapore, neque colore, neque viſciditate excedit; quantitate etiam moderata eſt.

Cæterùm cùm omne excrementum coctionem aliquam præſupponat, materiam quidem huic excremento ſuppeditat partim coctio prima, quæ fit in ventriculo, partim tertia, quæ fit in cerebro, elaboratur verò in glandulis linguæ vtrinque aſſiſtentibus, quas Tonſillas vocant, (vnde Galenus, *com. in 1. prorrhet.* ἀδένας σιαλόχους nominat) vbi ſubſtantiæ modum ac naturam ſuam, & nomen etiam accipit, conſentientibus tamen & concurrentibus linguæ, & partium in ore, calore, ac proprietate. Etſi verò ex ore & alia excrementa pituitoſa reiiciuntur, & ſæpe ſaliuæ permiſcentur, tamen ſaliua propriè tantùm illud eſt, quod in tonſillis gignitur, quod verò à thorace eiicitur, πτύσμα ſeu ſputum eſt; ſicut quod à cerebro defluit, μύξα & βλέννα, ſeu mucus appellatur.

Quanquam verò ſaliua excrementum eſt: natura tamen id etiam ad certos vſus deſtinauit. Primò enim ad cibi in ore maſticationem, & ad primæ coctionis præparationem vtilis eſt, quæ commodè non perficeretur, ſi os ſaliuâ deſtitueretur; ſicuti in febribus ſæpe apparet, cùm os ſiccum eſt, neque cibus ſaliuâ conſpergitur. Imò in ipſo ventriculo coctio difficilior fieret, ſi abſque ſaliua eſſet, & ſi is panem & reliquos cibos aridos ab ore acciperet. Deinde locutio perfici non poſſet, ſi lingua ac labra ſaliuâ non conſpergerentur, quod quilibet, ſi lingua & labia ſaliuâ deſtituantur, experitur. Tertiò etiam ad guſtatum conducit ſaliua, & ſaporum quaſi vehiculum eſt, & ſi lingua ſaliua deſtituatur, nullum, vel obſcurum admodum ſaporem percipit.

Verùm hæc omnia præſtat ſaliua, ſi naturalem qualitatem, ſaporem, colorem, quantitatem obtineat. Sæpe verò à naturali conſtitutione deflectit, & pro inſipida fit ſalſa vel amara, vel dulcis, vel acida; color pro albo croceus; pro aquea, craſſa, & ſpumea; & tandem pro moderata in copia, copioſa, vt opus ſit,

Ptyaliſmus quid.

ſit, hoc excrementum continuò ore reiici, quod Græcis πτυαλισμὸς, Latinis, crebra ſputatio vel ſaliuatio appellatur. Eſt videlicet Ptyaliſmus crebra & inuoluntaria ſine tuſſi & ſcreatu exſpuitio, à nimia ſaliuæ copia proueniens.

Et ſi enim etiam ex mala conſuetudine quaſi nonnulli hanc exſpuitionem familiarem ſibi reddant, dum inter loquendum & perorandum toties, quoties ſententiam abſoluerunt, exſpuunt, & ex medicamentorum ſputum prouocantium vſu quoque hoc prouenire poteſt: tamen de ea hîc non eſt ſermo, ſed de præternaturali, cùm obiectum præter naturam, ſeu ſaliua copioſior, ad exſpuendum inuitat.

Cauſſa.

Cauſſa. Fit autem ſaliua ſeu ſputum copioſius, dum pituitoſus humor à capite ad os & fauces defluens, ſaliuæ ſe commiſcet, eámque auget; atque tunc ptyaliſmi, & catarrhi eadem generatio & cauſſa eſt, & ſolet ptyaliſmus, vt catarrhus, nonnunquam epidemius eſſe: id quod An. 1565. accidiſſe, refert Foreſtus, *lib. 14. obſeru.* 23. Eâdem de cauſſa cum columellæ laxatione plerumque ſputatio multa coniuncta eſt. Accidit eadem etiam in inflammatione & vlceribus oris.

Deinde dum ex ventriculo humidiore, & pituitâ abundante, ea ſurſum in os exſurgit, ſputóq; ſe miſcet, quod manè, ſeu ieiuno ventriculo accidere ſolet; ídque ſæpe poſt morbos chronicos accidit, ventriculo debilitato, & non rectè concoquente. Neque tamen ſemper primariò è ventriculo aquoſa illa pituita in os confluit, ſed nonnunquam ex inteſtinis, vt in vermibus accidit nonnunquam ex liene, vnde lienoſi & ſcorbutici ſputatores & ſaliuatores ſunt, de qua re *Pract. lib. 3. part. 5. ſect. 2. cap.* 4. dictum.

In pectoris quoque & pulmonis affectibus, excrementa illic congeſta ſi in os propellantur, ſputum augere ſolent. Tandem etiam ex hydrargyri inunctione, moleſta & continua ſputi ex ore rejectio & ſaliuatio excitari poteſt. Interdum etiam infantibus ſaliuatio ob humores vitioſos in vtero cumulatos familiaris eſt. De quo Hollerius, *com. ad aph.* 24. *ſect.* 3. *Noſtris* inquit, *pueris rarò accidunt aphthæ; quia Gallicanarum matrum & nutricum frigidius eſt lac & humidius: ſed aphtharum loco puſtulas habent & vlcera ſerpentia per totam faciem, per caput, poſt aures, & multam præterea ſaliuationem.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum per ſe notum eſt, & qui hoc laborant, coguntur ſine tuſſi & exſcreatione, ob ſaliuam copioſiùs ad labia affluentem, exſpuere. Quænam verò copioſæ ſaliuæ cauſſa ſit, ex morbis qui præceſſerunt, vel præſentes ſunt, cognoſcitur.

Poſt cibum ſi copioſa ſaliua excernatur, indicat ventriculum malè affici, vel ob propriam illius imbecillitatem, vel ob ciborum qualitatem, aut quantitatem. Indicat enim cibum corrumpi. Atque hæc ſaliuæ exſpuitio, à Galeno, 4. *de loc. aff. cap.* 10. è Diocle inter affectionis hypochondriacæ ſymptomata recenſetur. De ſputatione, quæ etiam ſcorbuticis familiaris eſt, videatur *liber. 3. loco alleg.*

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum, prout, morbus, à quo ſaliua copioſa prouenit, ſe habet, nunc grauius, nunc leuius eſt, & faciliùs vel difficiliùs curatur.

2. Ptyaliſmus interdum à magnis morbis præſeruat, imò magnos morbos tollit, & acutâ febre laborantes tandem ptyaliſmo, & copioſa ſaliuæ rejectione, ſanatos fuiſſe, obſeruatum eſt, cuius rei hiſtoriam habet Foreſtus, *lib.* 14. *obſeru.* 23.

Curatio.

Curatio. Etſi ptyaliſmus à ſaliuæ copia proueniat, & proinde ipſa abſumenda, & quæ reſiccare, & partes illas ſaliuam ſuppeditantes tonſillas putà, roborare poſſunt, exhibenda ſint, tamen cùm cauſſæ ſint plures, à quibus copioſa ſaliua prouenit, vt ſcopo huic rectiùs ſatisfacere poſſimus iſtæ priùs tollendæ ſunt.

Itaque ſi à Catarrho à capite labente, & ſaliuam augente eſt ptyaliſmus; curatio ad catarrhum dirigenda.

Si à Ventriculi vitio ſuppeditatur, tum generatio pituitæ in ventriculo impedienda, genitáque expurganda, & ventriculus exſiccandus; quam ad rem in primis aloë & hiera picra, & aloëticorum medicamentorum vſus facit. Vtile eſt & thus, ac maſtiche cum vino ſumpta, & ſinapi cibis admixtum: item diagalanga, diatrion pipereon. Vtilis etiam eſt vomitus. Æger famem toleret.

Si Lienis vitio proueniat ſaliua copioſior, illi ſuccurrendum.

Eodem modo & Pulmonum affectus, ſi ſaliuam augeant curandi.

Si ab Hydrargyri inunctione proueniat ptyaliſmus, illi ſuccurrendum, vt de curatione luis Venereæ dicetur. Et exemplum talis ptyaliſmi curati habet Foreſtus, *lib.* 14. *obſeru.* 23.

Quibus pro varietate cauſſarum expeditis & præmiſſis, tandem & ad os madidum exſiccandum, & tonſillas roborandas veniendum: decocta nimirum paranda ex fol. myrti, plantaginis, roſis rubris, ſaluia, nucibus cupreſſi, balauſtiis, acacia, hypociſtide, maſtiche, ligno aloës, alumine; quæ decocta in ore ſolùm ſunt detinenda, non verò gargariſmi modo vſurpanda, ne plus pituitæ ad os attrahatur. Poteſt & ſpongiæ particula in ore detineri, quæ copioſiorem ſaliuam imbibat. Si tamen critica ſit euacuatio, fluxus ille impediendus non eſt.

Saliuæ defectus.

Saliuæ defectus. Cauſſa eſt materiæ defectus. Deficit autem materia, quia vel non generatur, vel generata abſumitur. Non generatur ob ſiccitatem cerebri ventriculi, linguæ & tonſillarum. Generata abſumitur in febribus ardentibus, vt Pherecidæ, 7. *epid.* oris inflammationibus, vigiliis, nimiis exercitiis, ſiti, longis ſermonibus, à cibis calidis & exſiccantibus, fumis metallicis, & ſimilibus.

Signa. *Signa Diagnoſtica* hic affectus non requirit, ſed per ſe patet. Signa etiam cauſſarum è præcedentibus & præſentibus, & iis, quæ de linguæ ſiccitate, *lib. 1. part. 3. ſect. 5. cap.* 1. dicta ſunt, manifeſta ſunt.

Prognoſtica. *Prognoctica* etiam inde petenda & deſumenda ſunt.

Curatio. *Curatio* vt rectè fiat, cauſſæ à quibus pendent, tollendæ ſunt, & exſiccationi humectantibus reſiſtendum. Quod fit remediis, quæ *idid.* habentur.

Linguæ vitia. *Lingua* ipſa etiam ore continetur, verùm quæ de eius morbis & ſymptomatibus dici poſſunt, ſuprà, *lib. 1. part. 3. ſect.* 5. propoſita ſunt.

DE DENTIVM AFFECTIBVS.

CAPVT X.

De dentium morbis.

DEntes ſoli ex oſſibus quadam ſui parte extra φάτνια, ſeu alueolos ſuos prominent, vt maſticationi ciborum, quod ipſorum munus eſt, inſeruiant. Secundariò verò ſermoni & pronuntiationi verborum ſuam operam præſtant. Ideò & in maſticatione atteruntur, attriti verò incrementum denuò accipiunt, & cùm toti exciderint in infantia, nonnunquam & aliis ætatibus, ſeptenariis potiſſimùm annorum, noui gignuntur, ita vt quibuſdam ſeptuageſimo, aut octuageſimo anno dentes renatos fuiſſe compertum ſit. Præſens enim eſt vſque ad mortem in maxillis vis πλαστικὴ, ſeu formatrix dentium, quæ ipſos producere poteſt ex idonea materia, peculiaribus in maxilla ſinibus recepta, quæ in oſſeam quandam duritiem excreſcit. In ipſis etiam dentibus parte internâ ſemper aliquid humidæ mollitiei, ineſt, quâ nutriuntur, & fluxionibus opportuni fiunt. Eius rei exemplum occurrit nuper Reichenbachij, in Sileſia. Scripſit enim ad me Dn. D. Georgius Titſchardus, viuere ibi honeſtam matronam ferè ſeptuagenariam, viduam, quæ ante quedriennium, poſtquam ſcilicet climactericum magnum, 63. annum ſuperaſſet; omnibus dentibus ab ortu primo amiſſis, cœpit dolere caput & gingiuas tam atrociter, vt moritura putaretur, & præ doloris immanitate inſaniam metueret, eouſque donec elapſis aliquot diebus, dentes, perinde vt in ætate infantili fieri conſueuit primores protruderet, ac tum dolores mitigari, melíuſque habere & viuere cœperit. Numerati autem ſunt 20. Verùm iam olim etiam talia accidiſſe, patet ex Ariſtotele, *de hiſtor. animal. l. 2. cap.* 4. Plinio, *lib.* 11. *cap.* 37. Cardano, *de rer. variet. lib. 8. cap.* 43. Alexandro Benedicto, *de curandis morb. lib. 6. cap.* 1.

Dentium corroſio & caries. Dentes verò conſiderantur, quatenus vel gignuntur, vel geniti ſunt. Etſi enim dentes in ipſo vtero materno formentur, vt in diſſectionibus abortuum ſæpe obſeruatum: tamen ſapientiſſimus rerum Creator extra alueolos eos ſtatim eminere noluit, ne papilla matris iis læderetur; ſed gingiuis obducti latent vſque ad quintum vel ſextum menſem, vel etiam vltrà, ac tum in infantibus cum dolore plerumque erumpunt. Dum geniti ſunt, variis morbis & ſymptomatibus affici poſſunt.

Morbos dentium quod attinet, primò magnitudo perit, ſiue à violentia externa, ſiue à defectu alimenti, dum corroduntur & perforantur: deinde interdum longiores, quàm par eſt, fiunt. Sæpe mobiles fiunt, & vacillant; interdum excidunt & deficiunt: contrà ſæpè plures numero ſunt, quàm par eſt. Nonnunquam ſitus & ordo eorum non rectè ſe habet. Interdum tophis obducuntur: de quibus iam ordine dicemus.

De Dentium Corroſione & Carie.

Primò ſæpe dentes corrumpuntur & corroduntur ab acribus humoribus ad ipſos defluentibus; à quibus ſimul plerumque dolor excitatur: vnde poſt frequentem dentium dolorem tandem eorum corroſio & caries ſequitur, ita vt frangantur & fruſtillatim excidant. Faciunt tamen etiam ad dentium corroſionem, aut certè eam augent, cibi, vt Hippocrates. *lib. de affectionib.* docet præſertim ſi dentes iam antea caui ſint, vt cibi in iis retineantur. In primis hoc præſtant dulcia, & præcipuè ſaccharum; vnde qui ſaccharum ſæpè guſtant, plerumque corruptos dentes habent.

Corrumpunt præterea dentes nimiùm calida aſſumpta. Vnde vulgatur verſiculus.

Pultes feruentes faciunt corrumpere dentes.

Frigida contrà idem præſtant, & præſertim poſt nimis calida paruo interuallo aſſumta. Vnde qui circa aquas gelidas habitant, corruptos dentes habent.

Dentes etiam lædunt fuci mulierum ex hydrargyro; vnde rarò mulieres, quæ fucis eiuſmodi vtuntur, albos dentes habent.

Fiſtulæ

Fiſtulæ quoque nonnunquam in dentibus oriuntur, è quibus humor corruptus, & ſanies ſenſim exſtillat. Et quidem hæc ſanies nonnunquam in os cum fœtore defluit, cuius rei exempla duo habet Foreſtus, *lib.* 14. *obſ.* 7. Nonnunquam verò per dentium radices & maxillæ illa foramina, per quæ vaſa in eas ſubeunt, ſenſim extrà effluit, & tubercula in mala vel mento excitat, quæ nullo modo curantur, niſi dens extrahatur. Etſi enim, vt aliquoties obſeruaui, rumpatur illud tuberculum, & pus collectum effluat, & tuberculum inde ſubſidat, & probè curatum videatur: tamen poſt aliquod temporis interuallum, ex ſanie è dente carioſo ad eundem locum effluente aliud tuberculum excitatur, iterúmque rumpitur, & pus effundit; idque toties accidit, donec dens carioſus extractus ſit. Eo enim exempto, tuberculum ſponte euaneſcit. Interdum etiam vlcus ſemper manet apertum, & continuò ſaniem ſtillat; nequítque claudi, donec dens carioſus extrahatur. Exſtillat autem iſta ſanies, vt dictum non per eroſam maxillam, ſed per foramina, quæ ſunt in exteriore ſuperficie maxillæ, parte anteriore, per quæ vaſa ad muſculos, labium, & cutem eò loci deferuntur. Obſeruatione hac de re vide apud Beniuenium, *de abd. morb. & ſanat. cauſſ. c.* 22. Guilh. Fabricium, *cent.* 3. *obſeru.* 32. & 33.

Tandem nonnunquam vermes in dentibus generantur, qui ipſos erodunt.

Curatio.

Illud quidem, quod corroſum & carie abſumtum eſt in dentibus, reſarciri & reponi non poteſt: ne verò malum longiùs ſerpat, influens humor omni ſtudio exſiccandus eſt, ac dum paucus eſt iſte humor, topica ſufficiunt, ſin multus, capitis etiam priùs ratio habeatur, & totius.

Poſtea humiditas putrida abſumatur, & ne ab ea ampliùs dentes corrumpantur, detur opera: quod præſtat decoctum radic. cappar. pentaphylli, cyperi, tithymali, fol. ſaluiæ, menthæ roriſmarini, ſem. nigellæ, baccar. lauri, in vino vel aceto. Aut galla moſchata, vel ſola, vel cum cypero & maſtiche mixta, in cauum dentis indatur, ad prohibendam putrefactionem.

Aëtius ſulphur viuum lycio exceptum intrudit in cauitatem dentis, aut ſemen nigellæ torrefactum & aceto affuſo tritum.

Vel ſequenti decocto os ſæpius colluatur:

℞. *Cort. rad. cappar.* Drach. vi. *rad. peucedani* Drach. iii. *pyrethri.* Drach. ii. *zingib.* Drach. i. *ſem. nigell.* Drach. i. ſem. *myr. rubr.* Drach. ſem. *fl. roſa. rubr.* P. ii. Decoq. *in aceti vini* q. ſ. ad tertias. Colat. ℞. Vnc. ix. Admiſc. *ſyr. de roſis ſiccis* Vnc. i. M.

Mizaldus commendat aquam rad. pyrethri cum vino deſtillatam, quâ os collui iubet. Nonnulli dentes eroſos & carioſos camphorá replent; alij radice peucedani, zingib. & pyrethri. Alij eaſdem radices in aceto macerant, deinde coquunt & exſiccant, & eodem modo adhibent. Marcellus cauos dentes ſanat, imponendo iis cinerem muſcerdæ, quo oſſa carioſa reſtitui perhibet. Sunt, qui ſequentem Aquam ſtillatitiam parant, quâ dentem eroſum ſæpius fricant.

℞. *Alumin. ſacch.* ℔ ſem. *ſal. ammoniac. gemmæ*, an. ℔. j. Puluerisata indantur retortæ lutatæ, & ſ. a. deſtillentur.

Arcet quoque corroſionem & cariem dentium ſequens Linimentum.

℞. *Pulu. myrrh.* Scrup. i. *alumin.* Scrup. ſem. Cum *mellis* q. ſ. F. Linimentum, quo quotidie dentes putres & eroſi fricentur.

Vel ℞. *Radic. filic. quinquefol. oxylapath.* an. Vnc. i. Coqu. in aceto, vel vino auſtero ad tertiæ partis conſumptionem.

Colaturâ os, quâ parte dens carioſus eſt, colluatur, poſtea hoc puluere, quem Galenus, 5. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 9. deſcribit, dens impleatur, qui eius putrefactionem prohibet.

℞. *Melanth.* Vnc. i. *nitri* Vnc. ſem. Simul torrefiant, & in aceto acerrimo extinguantur, terantur, & cauernæ dentis imponantur.

Rondeletius aquam fortem in cauitatem dentis immittit: quod tamen vix tutum puto, cùm ab ea & vicinæ partes, & neruus denti inſertus facilè lædi poſſit.

Fricentur etiam dentes iis, quæ poſtea de dentium denigratione proponentur.

Et ne dentes carioſi ampliùs corrumpantur, vtile eſt, poſt cibum eos à cibis in iis retentis mundare; deinde os vino colluere, & denti maſtichen, thus, cyperum imponere.

Nonnulli ceram indunt: Sed monet de ea Rondeletius, ne ſola dentibus indatur; cùm habeat vim emolliendi, neruos præſertim. Ideóque ſuadet, ſi ea vti velimus, vt admiſceamus alumen, vel aliud quod ſiccat & adſtringit, vel ceram viridem quæ vehementer ſiccat ob æruginem.

Cauteria etiam admittit Hollerius, *in perioch. 5. in librum de compoſ. medic. ſec. loca.* Verùm vix eorum tutus eſt vſus, propter exquiſitum ſenſum neruorum; metuendúmque, ne partes aliæ, & cerebrum ipſum in conſenſum trahatur. Granum etiam thuris, vel myrrhæ, denti inſerere vtile eſt.

Sylua huiuſmodi medicamentorum reperitur apud Galenum, 5. *de compoſ. medicam. ſec. loc.* Aëtium, *tetrabibl.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 33. Paulum Æginetam, Trallianum.

Si fœtor dentium ſimul adſit, aliquid de myrrha, aut de folio Indo, aut radic. ireos medicamentis miſceatur.

Vt ℞. *Myrrh. maſtich. corall. rubr. roriſmarin. ireos*, ana Drach. i. *ceræ* q. ſ. pro incorporatione.

Fiat Maſſa, de qua aliquid in dentem cauum immittatur.

Vel ℞. *Pulu. maſtic.* Drach. ſem. *corallior. rub.* Scrup. i. *myrrh. rubr.* Scrup. ſem. F. Puluis, quo cauitas dentium repleatur.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr.* M. i. *maſtich.* Drach. i. *radic. ireos*, Vnc. i. *ligni cupreſſ.* Vnc. ſem. Fiat decoctio in ſufficiente vini quantitate. Colaturæ ℞. ℔. i. *oxymel. ſcillit.* Vnc. ii. Miſc. & decocto dentes eluantur; deinde repleatur cauitas maſtich. cum cerâ miſta. Dentes etiam mundat, & à putredine præſeruat ſp. vitrioli.

Si vermibus dentes erodantur, necare illos ſcribunt exceptum per infundibulum fumum de ſem. hyoſcyami. Falſiſſimum tamen hoc putat Hollerius, *perioch. in lib. 5. Galen. de comp. medic. ſec. loca*, ſcribítque quid vermiculorum ſemper de accenſo illo fumo erumpere, omni tempore, in aëre etiam, quando ad dentes corruptos non pertingit. Alij fumum ex fructu halicacabi cum cera miſto, & ferro candenti iniecto, ore excipere iubent. Alij fumum adhibent de trochiſcis ex ſemine hyoſcyami albi, ſucco cepæ vel porri, & nitro, cum ſeuo hircino formatis; aut fiat collutio oris ex decocto radicum chelidon. Crato commendat decoctum radic. fraxini, vel vrticæ, Succus item folior. centaurij minoris, & perſicæ arboris, aloë, myrrha, C. C. & alia, quæ contra vermes vſurpantur, vtilia ſunt. Quidam os ſpiritu vini colluere iubent.

Si dens maxima ex parte carioſus ſit, & dolorem pariat, aut fiſtula inde facta ſit, vel tuberculum, aut vlcus in maxilla, de quo antea dictum, extrahatur. In extrahendo tamen dente cautio adhibeatur, & non extrahatur, niſi vacillet, vt ſine vi extrahi poſſit, aut, ſi nerui ſubiecti, ne inflammatio, & inde periculum immineat. Eraſiſtratus, qui dentes temerè non extrahendos putauit, eius rei teſtimonium hoc adduxit, quò in templo Apollinis ὀδονταγωγὸς, ſeu forceps dentarius plumbeus ſuſpenderetur, quo innuebatur, non eſſe extrahendos dentes, niſi vacillarent, vt plumbeo forcipe, & ſine vlla vi extrahi poſſint. Si enim magnâ vi extrahuntur dentes ſæpe maiores dolores, & ſanguinis fluxus ſequi ſolet, vel maxillæ pars auulſa ſimul extrahi, aut alia pericula excitari poſſint. Ita memini hîc puero incautè dentem extractum, & procul dubio in extrahendo neruum læſum fuiſſe, vnde poſtea fungus enatus fuit, qui totum os repleuit, ac quamuis abſcinderetur, breuiſſimo tamen temporis ſpatio iterum ſuccreuit, majúſque ſemper incrementum ſumſit, ac ægro tandem mortem attulit. *Dentium extractio.*

Vtautem dentes ſine violentia euelli poſſint, quædam medicamenta adhibenda, quæ paſſim in Medicorum libris occurrent: vt ranarum viridium in arboribus degentium pinguedo & puluis, ſi dentibus affricetur; thithymali ſuccus denti inditus aut ſi ex eo & ſale armoniaco globuli formentur, & cauitati dentis indantur: gummi hederæ impoſitum, radix cucumeris agreſtis per triduum in aceto macerata, ſemen hyoſcyami, & radix eiuſdem aſſata radici dentis calida applicata.

Alij hoc commendant:

℞. *Vrina canis, thuris, dentis canis*, an. q. ſ. Pulueriſentur ſubtiliſſimè, & cum vrina permiſceantur, & imponantur denti eximendo.

Tabernæmontanus hoc laudat:

℞. *Gummi ammoniacum diſſolutum*, & cum *ſem. hyoſciami* Miſce. F. Vnguentum.

Monet tamen de hiſce medicamentis Valeſcus de Taranta. 1. Vt vicini dentes bene muniantur, ne & ipſi à medicamento tangantur. 2. Vt os apertum ſeruetur, & ſaliua effluere permittatur. 3. Ne quid deglutiatur.

Ne etiam dentes carioſi ſub forcipe fragantur, ante extractionem tenui filamento replendus eſt dens carioſus.

Valeſcus de Taranta *lib.* 2. *cap.* 73. non facilè admittit dentium extractionem, primò propter maſticationem: ſecundò quia dente vno euulſo ſequatur fluxio ad alterum; & ſic continuò dentes extrahendos eſſe donec tandem homo ad ſolas offas & pulmenta redigatur. Verùm, etſi hoc ſuo modo concedi poſſit in dolore dentium à fluxione, & vbi per vaſa pluribus dentibus communia materia affluit: tamen in dentibus corruptis, & præcipuè vbi ſanies ex iis exeſis emanans in maxillâ tubercula vel vlcus excitat, nulla alia curandi ratio eſt, quàm ſi dens extrahatur. Neque tum metus eſt, ne vicinus dens corrumpatur, cùm talis corroſio non ſit à fluxione recenti, ſed quæ iam diu ſæpe præteriit.

De Dentium Imminutione.

Non ſolùm dentes imminuuntur, dum intus corroduntur, ſed etiam cùm breuiores fiunt. Fit autem hoc. 1. ob externas iniurias, caſum ſcilicet, aut percuſſionem, vbi pars aliqua dentis perditur. 2. vbi nonnunquam in dentium putredine ij non ſolùm intus excauantur, ſed etiam pars aliqua decidit. In adultis vix curabile malum eſt. In pueris, quibus adhuc ſpes eſt dentes rurſum renaſci poſſe, ſanationis ſpes eſt. *Dentium immutatio.*

De

De dentium Elongatione

Dentium elongatio.

Dentes nonnunquam etiam iuſto longiores & prominentiores fiunt, præcipuè anteriores. Id quod accidit, primò iis vacillantibus, vel eorum radicibus laxatis, vel percuſſione aut caſu, atque externa violentia, vt in attentatâ, ſed non perfecta dentis extractione. Deinde etiam citra laxitatem & mobilitatem, quando nimirum augentur & longiores fiunt. Id quod plerumque fit, ſi dens oppoſitus deeſt, teſte Columbo, *de re Anatom. lib. 1. cap. 10.*

Si à laxitate & vacillatione dentium fiat eorum elongatio, dentes iterum firmandi ſunt, vt poſtea dicetur; aut ſi hoc non iuuet, limâ atterendi; quod etiam faciendum, ſi ex incremento logiores ſint. De qua re vide Aëtium, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap. 30.*

De dentium Mobilitate & Vacillatione.

Dentium vacillatio & mobilitas.

Sæpe etiam accidit, vt dentes vacillent: & in primis inciſorij mobiles fiunt, quia vnâ ſaltem radice nituntur.

Vacillatio dentium fit vel à cauſſa externa & euidente, vel interna.

Cauſſa. Externa. Interna.

Cauſſa externa eſt ictus, vel caſus,

Internæ ſunt defectus alimenti, vt in ſenibus, interdum quoque conualeſcentibus, vnde alueoli dentium ampliores redduntur; nimia humiditas laxans radices dentium, præſertim ſi peculiaris aliqua prauitas accedat: id quod in ſcorbuto, & in lue Venerea ab inunctione hydrargyri accidit; diminutio gingiuarum ab erodente ſucco prauo, quod etiam in lue Venerea ſæpe vſu venit. Mobiles etiam fiunt dentes eroſa eorum radice.

Curatio à cauſſa violenta.

Si ergo à caſu aut percuſſione dentes mobiles ſint redditi, adſtringentibus & firmantibus vtendum.

Vt ♃. *Rad. pentaphyll. biſtort.* an. Vnc. j. *cyperi* Drach. ij. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *ſumach.* Vnc. ſem. Coqu. in aqua ferrata, Colat. adde *alum.* Drach. ij. F. Oris collutio.

Vel ♃. *Corall. rubr.* C. C. *vſti prepar. rad. biſtort. pentaphyll. maſtich. rad. cyperi*, an. Drach. j.

F. Puluis, qui dentibus affricetur, vel cum ſyrupo de roſis ſiccis in Linimenti formam redigatur, & dentibus illinatur.

♃. *Succi naſturt. aquat. expreſſ.* Drach. ij. *ſyr. ex roſis ſiccis* Vnc. j. ß. Coqu. ſ. a. ad ſpiſſitud. Add. *rad. ſymphyti* Scr. j. *nuc. moſch. cupreſſ.* C. C. *vſti pulu.* vel *præp. ſang. dracon.* an. Scr. j. *alum. vſti*, Scr. ß. F. l. a. Linimentum.

A defectu alimenti.

Si verò malum ſit à defectu alimenti, dentium equidem tenuitati & exſiccationi nullum remedium adhiberi poteſt: Dentium tamen relaxationi opitulantur adſtringentia medicamenta, & quæ gingiuas roborant.

A nimia humiditate.

Si à nimia humiditate, exſiccantibus & adſtringentibus opus eſt. Vbi tamen ſeligenda ea, quæ dentes non denigrant, & quæ odorem gratum ori concilianț. Ea enim quæ dentes denigrant, omittenda, vt cortices granatorum, balauſtia gallæ, vitriolum, & chalcitis.

Fiat nimirum decoctum ex rad. filicis maris, pentaphyll. biſtort. lapathi, tormentillæ, cappar. fol. myrti, lentiſci, meſpil. flor. roſar. rubrar. cupulis glandium in aqua vel vino auſtero: quibus ſi alumen, vel decocto ſi ol. vitriol. vel ſulph. guttæ aliquot addantur, efficacius decoctum redditur. Ad humiditatem ſimul educendam radix pyrethri addi poteſt, & ob odorem ſuauem roſmarinus, ſaluia, cinnamomum.

Pulueres etiam dentibus in eundem vſum affricentur, quales poſtea de gingiuis laxis proponentur.

Vt ♃. *Aluminis, maſtiches*, an. Drach. ſem. *corrall. rubr.* C. C. *vſti, eboris, ſanguinis draconis, boli Armenæ, ſalis communis toſti*, an. Drach. ij. *thuris, balauſtior.* an. Dranch. j. *radic. ireos biſtortæ, nuc. cupreſſi*, an. iij. *piperis, pyrethri*, an. Drach. j. *teſtarum ſepiæ, pumicis*, an. Drach. j. ß. F. Puluis.

Vel ♃. *Corall. vtriuſque*, an. ℨ. ij. *maſtiches, tragacanthæ, gummi Arabici*, an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ♃. *Farinæ hordei* Vnc. cxx. *folior. parietariæ viridis*, q. ſ.

Contunde folia in mortario, & cum farina Miſce, vt fiat Maſſa, quæ vratur in olla igne patente hor. 24. Maſſam exime, & adde *maſtich.* Vnc. ij. rad. ireos Vnc. j. *ſpica Indicæ. folij*, an. Vnc. ß. F. Puluis.

Vel ♃. *Oſſ. dactylor. oliuarum combuſtar. oculor. cancri vſtor.* an. Drach. ij. *ſang. dracon. alum. vſti*, an. Drach. j. F. Puluis

Vel ♃. *Flor. roſar. rubr. ſumach. granor. myrt. cupul. glandium*, an. Drach. i. ß. *cort. rad. mori*, Drach. iij. *cort. rad. cappar.* Drach. j. ß. *radic. ireos, thuris*, an. Drach. j. Coquant. in vino adſtringente, pro Collutione oris.

Vel ♃. *Roſar. rubr.* M. j. CC. *vſti* Drach. j. *rad. ſerpentariæ* Drach. j. *tormentill.* Drach. i. *alum. vſti* Drach. ß. *nur. moſchat.* Scrup. ij. *cortic. caſſ. ligneæ* Drach. j. Coq. in *aq. plantag.* ℔. j. ß.

Vel ♃. *Herb. auriculæ muris, rad. ſerpentariæ, tormentill.* an. q. v. Coq. in *aqua ferrata*, ad conſumtionem tertiæ partis, pro oris collutione.

Vel ♃. *Rad. pentaphyll. biſtortæ*, an. Vnc. ß. *flor. roſ. rubr. cupular. glandium* Drach. ij. *ſpongiæ marin.* Drach. j. Coq. in aquæ communis chalybeat. & roſar. part. æqual. ad tertias, & colentur.

Vel ♃. *Fol. myrtillor. ſorbor.* an. M. ß *balauſtior. ſarcocoll. aluminis* an. Scrup. j. *aceti ſcillit.* Vnc. ij. *aquæ plantag.* Vnc. vj.

Bulliant ad tertias, & colentur.

Colaturæ admiſce *ſyr. myrt.* Vnc. i. ß. Miſc.

Efficax eſt & hoc:

♃. *Gland.* Vnc. i. *alumin. vſti* Drach. i. *acaciæ* Drach. ß. *flor. roſar. rub.* M. ß. Coqu. in *vini rubri* ℔. ii. ad tertiæ partis conſumtionem: decocto os ſæpe colluatur.

Vtilis quoque etiam eſt ſequens Aqua deſtillata:

♃. *Fol. ſaluiæ, roriſmarini*, an. M. iv. *menthæ, chamæpit.* an. M. ii. *ſchœnanthi* M. i. *cort. citri* Vnc. i. *ligni aloës, cyperi rotund.* an. Drach. ii.

Conciſis affunde *aq. fl. prunell. periclymeni, roſar.* an. q. ſ. *vini cydonior.* ℔ ß. Stent per triduum in infuſ. deinde deſtillentur in M. B. In fine adde *moſchi* Scr. ß.

Poſſunt & tali Linimento dentes mobiles fricari:

♃. *Diamori* Vnc. ſem. *dianuch.* Drach. ii. *alum. vſti* Drach. ß. Miſce.

Vel ♃. *Pulu. gummi iunip.* Drach. ß. *alum. crudi* Drach. i. *origani* Drach. ß. *mellis* Drach. vi. Cum *aceto ſcillitico*, Miſc.

Aqua pro firmandis dentibus, quæ & in dolore dentium vſurpari poteſt:

♃. *Herb. ſalu. vrtic. roriſm. rad. tormentill. nuc. iugland. bene lotar. & contuſ.* an. M. iij. *flor. ſalu. roriſmar. roſar. rubr. fol. prun. plantag. ſummit. rubi, marrub.* an. M. ii. *ſem. myrtil.* ℔. ß. *hypociſt.* Vnc. iij. *coriand. præp. cort. citri*, an. Drach. ij. *cinnamomi* Vnc. iij. *nuc. cupreſſ.* num. x. *boli Armenæ, maſtich.* an. Drach. ij.

Inciſa & contuſa infund. in ſ. q. *vini nigri auſteri*, ſtent per triduum in macerat. Poſtea exprimantur fortiter. Expreſſum indatur cucurb. vitreæ. Deſtillentur lento igne. In deſtillato ebulliant vaſe bene cooperto, *aluminis* Vnc. ii. Percolentur, Seruentur vſui.

Alia.

♃. *Rad. tormentill. ſerpent.* an. ℥. ii. *plantag.* Vnc. i. *prunell. cort. nucl. iugland.* an. Vnc. ß. *ligni guaiac. contuſ.* ℥. iij. *ſem. coriandr. præp.* ℥. ß. *portulac.* ʒ. vi. *myrtill.* ʒ. ii. *fol. myrtill.* M. j. *herb. plantag. marrub. vrtic. min. prunell.* an. M. i. ß. *roriſmar. ſalu. min.* an. M. ii. *flor. roſar. rubr.* M. i. ß. *ſantali rubr. cort. citri, caſſ. lign.* an. Vnc. ß. *nuc. cupreſſ. nuc. moſch.* an. Drach. iij. *pinear. rec.* num. iv. *boli Armen. maſtich.* an. Drach. ii. *cinnamomi myrrhæ*, an. Drach. i. ß. *raſur.* C. C. Vnc. i. ß. Præparata l. a. miſc. & ſuperfund. *vini rubri antiq* ℔. xij.

Stent per aliquot dies, poſtea per cucurb. vitr. deſtillentur.

Ab imminutione gingiuarum.

Si ab imminutis & eroſis Gingiuis ſit dentium mobilitas, illæ inſtaurentur, vt ſuo loco dicetur.

Vt ♃. *Alumin. ſciſſil. vſti, flor. roſar. rubr. ſumach.* an. Drach. i. ß. *ligni aloës, radic. cyperi*, an. Drach. i. Fiat Puluis, qui gingiuas roborat & adſtringit.

Vel ♃. *Corall. rubr. præpar.* Drach. i. ß. *maſtic. radic. cyperi*, an. Drach. ſem. *ariſtoloch. rotund. caſſ. lign.* an. Scr. i. F. Puluis.

In Lue Venerea, materia putrida & maligna prius abſtergatur oxymel. ſcillit. in quo maceratum ſit Guaiacum cum ſucco plantaginis, vel ol. ſulphuris aut vitrioli, poſtea adſpergatur puluis ex adſtringentibus: tandem poſt deterſionem dentes frequenter abluantur decocto ligni Guaiaci, parato cum vino maſtiche plantagin.

Si à Scorbuto ſit dentium mobilitas, cura ad ſcorbutum dirigatur, & adhibeantur ea, quæ poſtea de gingiuis laxis & corruptis proponentur.

Ementitur ſtructuram firmam dentium alligatio, facta filio aureo. Quia verò interdum hanc alligationem ſequitur inflammatio, illa cautè inſtituenda.

Quibus dentes mobiles ſunt, non multum loquantur, nec dentes digitis vel linguâ moueant, nec aërem frigidum admittant, nec res duras maſticent, ſed iuſcula ſumant, oua ſorbilia, vel alios cibos, in quibus forti maſticatione non opus eſt.

De dentium Caſu, & numero Deficiente.

Dentium caſus.

Dentes præterea ſæpenumero deficiunt: quod accidit, cùm vel violenter excutiuntur, vel ſponte excidunt; quod malum dentium Caſus appellatur: id quod frequenter in infantibus accidit, & ſæpe in iis dentes à nouis, qui emergunt, extruduntur, ſed ſine damno aliquo, cùm paulo poſt renaſcantur. Molarium tamen appendix non decidit frequenter, quia ita cum dentibus committitur atque cohæret, vt ipſorum pars eſſe videatur, nec facilè demi poſſit. Columbus, *de re Anat. lib. 1. cap. 10.* Molares proximos caninis nunquam decidere vult; Plinius, caninos elapſos nunquam renaſci, *lib. 11. cap. 37.* Negat tamen hoc Fallopius, *in librum Galeni de oſſibus*, qui maxillares dentes à ſe in puero euulſos, renatos vidit. Atque omnes maxillares dentes excidunt & renaſcuntur, præter genuinos; qui ſi exciderunt, nunquam regenerantur. Adultis verò quando id euenit, rarò renaſcuntur: aliquando tamen id accidiſſe, obſeruatum eſt, vt hiſtoriæ à Scheuckio, *lib. 1. obſeru. 48.* allegatæ, & exempla ſuprà, *initio capitis*, propoſita teſtantur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Et ferè cauſſas eaſdem habet hoc malum, quas vacillatio & mobilitas dentium, de qua antea diximus, ſed grauiores. Quia enim dentes alueolis ſuis affiguntur, atque alueoli dentibus aptitudine reſpondent, præterea gingiuarum carni dentes adhæreſcunt: ſi alueoli dentibus non reſpondeant, ſed ampliores fiant

fiant, aut gingiuarum carni non firmiter adhæreſcant, morbiles primò fiunt, & deinde planè excidunt, ſiue id fiat ob inopiam alimenti, ob quam & alucoli & dentes ipſi exſiccantur, ſiue ob humiditatem nimiam, radices dentium laxantem, ſiue ob humorum prauitatem: quod in ſcorbuto, lue Venerea, & vlceribus exedentibus, cuius rei exemplum eſt in puero apud Hippocratem, *4. epid. ſect. vlt.* & inunctione cum hydrargyro euenit: ſiue ob gingiuarum carnem imminutam & abſumtam.

Signa Diagnoſtica.

Signa cauſſarum quod attinet, (vitium enim ipſum per ſe patet) ex alimenti inopia vix vnquam alicui dentes excidunt, præterquam ſenibus; & dentium caſus ex hac cauſſa ſenectuti proprius & familiaris eſt. Si ex alimento vitioſo, & humoribus prauis id accidat, ex viuendi ratione, morbis qui præceſſerunt, ex deſtillationibus acribus, aut dentium dolore cognoſcitur.

Si ex humiditate nimia, os ſaliuâ abundat, gingiuæ ſunt humidæ. Lues Venerea, ſcorbutus, & vlcera etiam ſuis ſignis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non contemnendum eſt Nam quia dentes maſticationi inſeruiunt, ſi dentes deſint, maſticatio non rectè perficitur, atque ita etiam coctio in ventriculo non rectè fit. Deinde & turpitudinem aliquam pariunt, quæ in loquentibus, ridentibus, & oſcitantibus apparet. Imò ſæpe inde ſermo vitiatur.

2. Dentium ab alimenti inopia vacillatio curari nequit; id quod ſenibus accidit. Quæ verò affectio phlegmonæ ſimilis eſt, ex alimenti redundantia, ea iuuenes magis corripit. Galenus, *5. de comp. medic. ſec. loca, cap. 8.*

3. Dentes in infantibus ſiue ſponte, ſiue ob violentiam aliquam excidant, modò radices remaneant, ſponte renaſcuntur. Quamobrem cauendum, ne cùm pueris dentes caſu, atque aliquo ictu effringuntur, quæ reliqua eſt, portio eruatur, ſed accuratiſſimè radix ipſa, quoad eius fieri poteſt, ſeruari debet In ea enim, veluti in ſemine quodam, ipſius dentis regenerandi ſpes reſidet, eáque radicitùs euulſa, dentes non ampliùs, vel rariſſimè renaſcuntur. Columbus, *loc. alleg.* In adultis verò etſi hoc aliquando accidat: tamen plerumque, vbi radices ſeu appendices exactè coaluerint, ſi ita cum radice excidant, non regenerantur.

Curatio.

Curatio. Quæ dentium mobilitas ex humiditate nimia, vel humoribus prauis accidit, eodem modo curatur, vt dentium vacillatio & mobilitas; cùm eaſdem cauſſas habeant dentes verò, qui ex alimenti defectu exciderunt, etſi reparari nequeunt: tamen quia deformitas aliqua inde oritur, præſertim in anteriore oris parte, vel qui exciderunt, modò non ſint carioſi, vel dentes arte fabrefacti ex ebore, & in amiſſorum locum arte inferri, deficientium numerum ſupplere poſſunt. Cautè tamen hoc præſtandum, ne ex compreſſione gingiuarum, vel neruorum, inde inflammatio gignatur; quod interdum accidiſſe obſeruatum eſt.

Obſeruatum etiam eſt, quoſdam loco dentium multorum vnum os continuum habuiſſe, vt hiſtoriæ à Schenckio, *lib. 1. obſ. 412.* annotatæ teſtantur.

De dentium Numero, & Situ vitiato.

Dentium ſitus & numerus vitiatus. Præterea numerus dentium præter naturam quandoque augetur, & plures, quàm ſecundum naturam, dentes reperiuntur, Quoſdam enim, vt modò dictum, dentium loco vnicum os habuiſſe, refert Plinius, *lib. 7. cap. 16.* Plutarchus, *in Pyrrho*, & alij, quos citat Schenckius, *lib. 1. obſ. de dentibus.*

Id obſeruatum eſt, quoſdam duplicem, vel triplicem ordinem dentium habuiſſe, quod incommodi aliquid vel deformitatis ferè non habet, ſi ſitum ſaltem ordinarium obſeruent. Cuius rei hiſtorias colligit Schenckius, *lib. 1. obſeru. 413.*

Interdum etiam dentium numerus imminuitur; & pauciores quidam, quàm vulgò homines ſolent, dentes habent, vt Valeſcus de Taranta de ſeipſo teſtatur.

Nonnunquam verò dentes, ſiue numerum iuſtum obſeruent, ſiue eum excedant, ſitum rectum non obſeruant, ſed extra ordinem prominent, & ita quidem, vt interdum labia diducant, deformitatémque pariant, ac in maſticatione impedimento ſint. Et in primis dentes inciſores non rarò duplices ſunt.

Quibuſdam etiam dentes in palato enati ſunt, cuius rei hiſtoria habetur apud Schenckium, *lib. 1. obſ. 411.*

Verùm cùm iſta mala omnia à conformatione vitioſa dependeant, emendari arte non poſſunt,

De Connexione dentium.

Dentium connexio. Non verò tantùm in numero & ſitu, ſed etiam in Connexione ſunt dentium vitia. Connexio præter naturam dentium fit, vel ipſorum inter ſe, vel cum maxilla.

Inter ſe connexi dentes interdum ſibi cohærent, ſicut in Perſâ illo de quo Herodotus, *lib. 9.* Poſt pugnam enim ad Platæas, in qua multi Perſæ ceciderunt, cùm cadauera comportarentur, inuenta eſt maxilla habens quidem diſtinctos dentes, verùm ex vno oſſe. Cuius rei hiſtoriæ plures videantur apud Schenckuim, *lib. 1. obſer. 412.*

Connexio autem cum maxilla eſt, quando dentes maxillæ non inſerti tantùm, ſed planè adnati ſunt & cohærent, ita vt euelli non poſſint, niſi maxillæ oſſis fruſtum ſimul auellatur; quod obſeruauit Columbus; *lib. 15. de re Anat.*

De Sordibus ac Tophis dentibus accretis.

Dentium ſordes. Tandem etiam dentibus Sordes & Lapides ſeu Tophi, quos Græci πώρους appellant, adnaſcuntur; atque obſeruatum eſt, in quibuſdam ita incrementum ſumſiſſe, & dentes iſtâ lapideâ materiâ ita obductos fuiſſe, vt nulla dentium diſtinctio ampliùs appareret, ſed vnius tantùm oſſis ſpeciem præ ſe ferrent.

Generantur autem iſti tophi ex lentis & viſcidis cibis, præcipuè caſeo, dentibus adhærentibus, & in iis, vt reliqui lapides in corpore, in hanc duritiem coagulatis. Tophi illi iam geniti ſcalpellis, vel aliis inſtrumentis è ferro, aut potiùs argento paratis, à dentibus ſeparandi ſunt. Ne autem iterum generentur, dentes poſt cibum diligenter mundandi ſunt; idque faciendum non ferro & acie cultri, cùm dentes inde lædantur, ſed dentiſcalpiis ligneis, vel oſſe firmo ac flexili: ideóque in hunc vſum, commodum lignum lentiſci, cupreſſi, iuniperi, & huius generis alia; ſpinæ item piſcium aliquæ; item oſſicula & tendines oſſei gallinarum. Poſtea os abluatur, vel aquâ, vel vino, & dentes à ſordibus diligenter abſtergantur; id quod fit commodiſſimè dentifriciis & pulueribus ad dentes mundandos idoneis, qui poſtea de Nigredine dentium curanda proponentur.

CAPUT XI.

De dentium Dolore.

Dentium dolor. Atque hi ſunt morbi, qui dentibus accidere ſolent. Symptomata dentium alia in actione læſa conſiſtunt, vt quando dolore, ſtupore, vel algore afficiuntur; alia in qualitate mutatâ, dum ſtridorem excitant, & dum nigreſcunt, & ſordido lentore obducuntur, de quibus iam dicendum.

Et primò περὶ ὀδονταλγίας, quæ appellatio à parte affecta & ſymptomate ſumta eſt, vt docet Galenus, *2. m. m. cap. 2.* Dolent. autem dentes, & quidem maximè molares, (inciſores verò rarò, vel nunquam) etſi oſſa ſunt, quia ſenſu non planè deſtituti ſunt, vt alia oſſa. Nam, vt Galenus, *16. de vſu part. cap. 2.* docet, dentes mollium cerebri neruorum participes ſunt, quòd extrinſecus occurrentibus calidis, frigidis, duris, aliíſque nudi ſunt expoſiti Neruulus autem ille ad radicem dentis implantatur membranulæ, cauitatem dentis intus ſuccingenti: & quidem ex tertia & ſexta neruorum propagine, nerui qui dentibus implantantur, originem habent.

Galeno tamen, *5. de comp. med. ſ. loc.* etiam corpus dentis ſentit ac dolet, ex affectione ſcilicet phlegmonæ ſimili in ſubſtantia dentis, vbi dolorem ex hac cauſſa ortum diſcernit à dolore inflammati nerui, qui radici dentis ſubſtratus eſt, & à dolore inflammatum gingiuarum. Quæ omnia ſuo experimento Galenus, *ibidem*, confirmat.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa proxima doloris, cùm ſit ſolutio continui in parte ſentiente, etiam hic dentium dolor excitabitur, quatenus & ipſi nerum participant, huiúſque membranæ dentibus inſeruntur.

Solutionem autem continui hic parit vel intemperies, vel humor, vt vulgò docetur.

Verùm vix ſola intemperies dolorem ciet, niſi forſan algor ſit, de quo poſtea, ſed ſemper humor coniungitur; & intemperies illa, ſi quæ adeſt, humori ineſt.

Humor autem is, eſt vel frigidus & pituitoſus, vel calidus, vel ſeroſus, ſalſus & acris; id quod frequentiſſimè accidit: & qui dolores dentium à vapore à multis fieri docentur, eos potiùs ab humore ſeroſo prouenire veriſimile eſt. Interdum etiam illa materia in dentibus putret & corrumpitur, vnde vermes geniti, doloris in dentibus cauſſa ſunt.

Confluit autem illa materia, vel in membranas maxillarum & alueolorum dentium, vel ad neruulum in radice dentis, & membranam huius internam nerueam, vel in ipſum corpus dentis, è capite. Et quidem in ſuperiorem maxillam per angulum oculi maiorem, in inferiorem per venas temporum. Et principium huius fluxionis plerumque eſt è capite, nonnunquam tamen & ex inferiore corpore materia affluit, hepate ſcil. liene, vtero. Cùm enim vitioſi aliqui humores, præcipuè ſeroſi, in parte aliqua geniti, in venis cumulatur, natura iis ſeſe liberare cupiens, eos cùm ad alias partes, tum ad dentes protrudit; præcipuè ſi ſint debiles. Id quod maximè accidit, cùm dentes ſunt eroſi.

Externæ cauſſæ, quæ ſeu humores commouent, ſeu, vt faciliùs recipiantur, faciunt, ſunt ictus & caſus, vſus ciborum nimis frigidorum aut calidorum, maximè ſi mutuò mox ſe conſequantur, actium item, acerborum ac dulcium frequens vſus, contactus crebet, qui fit ferro.

Signa Diagnoſtica.

Primò vt certi ſimus, an dolor ſit in dente vel gingiua, ante omnia inſpicienda eſt gingiua, vtrùm inflammata ſit, tumida, corroſio ſeu putrefactio in ea appareat. Si nihil horum cernatur, cauſa doloris erit in dente ipſo, vel eius neruo. In dente quidem, ſi dolor non ita profundus eſt, & ſecundum latitudinem

num dentis extenditur, mutatio etiam quædam doloris in dente animaduertitur. Et fortaſſis dens tum carioſus eſt à verme intus obſeſſus: vbi etiam dolor interpolatus eſt ad motum ipſius vermis. In neruulo verò ſi dolor ſit, profundior, & vehementior eſt, qui dente exemplo nonnihil leuatur, quòd ob viam patefactam materia iam meliùs diffletur, dolor etiam ſecundum gingiuas ſe extendit in latitudine, aut ad aurem pertingit.

Signa cauſarum ſic diſcernuntur: Humor, qui doloris cauſſa eſt, ſuis ſignis ſe prodit, ex doloris ſpecie, ex ſapore, & habitu corporis. Sanguis cognoſcitur ex dolore pulſante, ſapore ſubdulci; pituita, dolore diſtendente, ſapore ſalſo aut inſipido; bilis dolore punctorio, ſapore amaro; humor melancholicus dolore profundo, & ſapore acido; à ſero dolor non eſt ita fixus, ſed ſæpe mutatur: ac generatim à calido humore dolor eſt acerbior, à frigido remiſſior. Habent hîc locum ſigna, quæ ſuprà, *lib. 1. de intemperie capitis cum materia*, ſunt expoſita.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Dolor dentium maximis tormentis annumerari poteſt, teſte Celſo, *lib. 3. cap. 9.* Et, vt Galenus, *2. de comp. med. sec. loca, cap. 1.* nonnullis tantus fuit, vt mortem ſibi impatientiâ conſciuerint. Ita dolor dentium perículoſior videtur eſſe, quàm dolor capitis, ſymptomatis ſcilicet ipſius ratione, non cauſſarum; cùm cauſſa dolorem capitis producens proprior ſit cerebro, & proinde grauia ſymptomata, vt cæcitatem, apoplexiam & ſimilia afferre poſſit.

2. Dolor dentium, pro cauſſarum & loci affecti diuerſitate faciliùs curatur. Ex ſanguinis affluxu citiùs tollitur: quanquam, ſi inflammationem pariat, multum ſæuiat.

3. Atrociorem dolorem excitat humor tenuis, acris, ſalſus & ſeroſus, ſed citiùs deſinit, ob materiæ illius mutationes ſubitas. Mitior dolor eſt à frigido & pituitoſo humore, etſi diuturnior.

4. Si affectus fuerit in gingiuis, dolor non remouebitur dentis euulſione; ſi in neruo, dolor exempto dente interdum ceſſat, dum materia antea concluſa exitum iam habet, tenſióque remittit; aliquando remanet, quando materia nimis craſſa & lenta neruo adhæret, Auicennas, *3. can. ſen. 7. tr. 1. c. 5.*

5. In vehementi dentis dolore, ſi nullo priùs affectionis veſtigio in gingiuis apparente, tumor iam in iiſdem, aut in malis oboriatur, bonum eſt. Significatur enim, materiam ab interna dentis cauitate ad externa verti ac deriuari, ſiue naturæ robore ſiue virtute medicamenti.

6. Dentium dolor cum eorundem ſtridore & febre ardente, lethalis eſt: quòd ſi iis accidit, quibus antea dentes ſtridere non conſueuerunt, commotionem mentis, maniam, epilepſiam, aut conuulſionem portendit. Cùm enim ſtridor fiat ob conuulſos temporum muſculos, argumento eſt, cerebrum affectum eſſe; cui ſi delirium coniungatur, mali confirmati eſt indicium atque inde mors ſequitur.

7. *Quibus in dentium dolore à ſupercilio tenuia procedunt, his à pipere probè affricato poſtridie craſſiora diſcedunt, ſi ſtupefaciens prius adhibitum dolorem non ſedauit, ſed potius auxit*, vt Hegeſippi exemplo docet Hippocrates, *6. epidem. ſect. 6.* Piper enim impactum à narcotico ſuccum ſoluit, vnde diſſipato eo mitigatio doloris ſequitur.

8. Dolore dentium ceſſante, interdum aures pus colligunt. Sic *Athenadæ puero ſiniſtrâ parte dens inferior, dextrâ ſuperior doluit. Huius auris dextra pus collegit, cùm non ampliùs doleret.* Hippocrates, *4. epid. ſect. vlt.*

Indicationes.

Indicationes. Medicus in dolore dentium curando, vel ad dolorem ipſum vel ad cauſſam reſpicit. Dolor equidem, qui maximè vrget, indicat anodynum: verùm ea parum proficiunt, niſi fluxio ſit ablata. Ideò in primis cauſſa doloris remouenda, humor ſcilicet ad dentes confluens reuellendus, euacuandus, repellendus: ſi tamen dolor valde vrgeat, narcotica adhibenda.

Curatio.

Curatio. Itaque ſi plethora adſit, & dolor dentium vel gingiuarum ſit cum inflammatione, vena cephalica eiuſdem lateris, reuulſionis cauſſa, ſi materia à capite mittatur; vel baſilica aut ſaphena aperiatur, ſi ab inferioribus: aut cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapulis apponantur. Deriuationis gratiâ venæ ſub lingua incidantur. Quidam etiam poſt aurem, & in aurium meatûs ſuperiore parte venam aperiunt. Nonnulli quoque aurium ſcarificationes adhibent. Nec aliæ reuulſiones omittantur, vt & deriuationes, per frictiones, ligaturas extremorum, lotiones crurum, veſicatoria brachiis & ceruici, vel poſt aures impoſita Vulgus carpo etiam flammulam, vel ranuculum flammeum imponit eius manus, quæ eſt è regione & latere doloris. Exempla in *Inſtitutionibus*, & alibi ſunt propoſita.

Si verò alij humores peccent, ii conueniente modo euacuentur, prout humoris dolorem patientis natura & conditio id requirit.

Vniuerſalibus præmiſſis, ſi materia adhuc in fluxu ſit, adſtringentia fronti & temporibus applicentur, ac intus vſurpentur, quæ os ventriculi adſtringunt ac roborant, ſi ab inferioribus etiam aliquid ſurſum mittatur.

Quin & errhina naribus immitti poſſunt. Imò etiam reuulſionis gratiâ brachiis & ceruici veſicatoria applicare licet.

Temporibus quoque applicare vtile eſt emplaſtrum ex gummi tacamahaca, maſtiche, myrrha, gummi elemi. Quæ etiam dentibus ipſis topica applicantur, repellentia ſint, quamdiu aliquid influxerit.

Cautione tamen in repellentibus adhibendis opus eſt, præcipuè ſi maxillis applicentur. Nam licèt, ſi materia in ipſum dentem ſaltem fluat, repellentes oris collutiones ſine periculo applicentur: tamen ſi materia ſit copioſior, ita vt etiam maxillam occupet, repellentia, præcipuè maxillis, non tutò applicantur; cùm materiam intrò ad fauces repellere, & ægrum ſuffocare poſſint. Ita refert Valeſcus de Taranta, quendam bonum & peritum Medicum, cùm aliquando dolorem haberet dentium molarium cum inflatione maxillæ, appoſuiſſe maxillæ oleum roſaceum cum aceto, cùm ad lectum iret, vnde factus fuit fluxus materiæ ad guttur, & ægrum anginâ correptum, & mortuum fuiſſe.

Fluxione ceſſante, diſcutientibus vtendum, quibus tamen ſemper aliquid adſtringentium commiſceatur.

Ad ſtupefacientia, non niſi magnâ neceſſitate vrgente, veniendum.

In materia igitur calida pro repulſione laudatur collutio oris cum aceto, in quo decocta ſint fol. Myrt. flor. roſar. rubr. radix oxylapathi, filicis, rad. & fol. halicacabi, ſem. hyoſcyami. Vel detineatur in ore aqua roſarum cum tertia parte aceti, vel ſuccus plantaginis, ſemperuiui, vel decoctum è roſis, lactuca, plantag. acetoſ. ſalyc.

♃. *Flor. roſ. rubr. fol. malu minor.* an. M. i. Coq. *in vino auſtero* ad tertias. Colaturæ ♃. Vnc. viij. Quibus admiſce *ol. ſulphur. acidi* Scr. ß. *croci* Scr. j. M.

Vel ♃. *Fol. quercus, plantag.* an. M. j. *hederæ arbor.* M. ß. *rad. tormentill.* ℨ. ii. *vrticæ* ℨ. iii. Coq. in *vini Rhenani* q. ſ. ad tertias, & colentur.

Rolandus aquâ ſolani cum oleo vitrioli mixtâ vtitur.

Vbi verò gingiuæ ſimul ſunt affectæ, acetum, monente Aëtio, tanquam hoſtilis gladius, vitandum eſt, ob mordacitatem, qua gingiuas erodit. Alioquin in dolore dentium, citra gingiuarum inflammationem, ſiue corpus ipſum dentis doleat, ſiue neruulus eidem ſubſtractus, Galenus in aceto medicamenta præparare iubet, tam repellentia, quàm diſcutientia, *5. de comp. med. ſec. loc. c. 9.* Etſi enim acetum per ſe dentibus nocet: tamen repellentibus rectè admiſcetur; quoniam penetrando illorum vim auget: diſcutientibus etiam, quia præterquam quòd penetrationem adiuuat, ipſum quoque inciſoria vi ſua nonnihil ad diſcutiendum conducit.

Vel ♃. *Sem. papau. albi, hyoſcyam.* an. ℨ. ii. *rad. alth.* Vnc. ß. *flor. chamæm. roſ. rubr.* an. P. j. Coq. in aquæ & aceti ſ. q. ad conſumtionem tertiæ partis.

Vel radices oxylapath. coq. in vino auſtero, & decoctum in ore detineatur.

Vel radices oxylapath. aceto maceratæ denti dolenti & cauernoſo indantur. Efficax eſt etiam medicamentum, decoctum radic. prunorum ſylueſtrium ablato cortice exteriore.

Vel ♃. *Limaturæ ligni Guaiaci* ℥. ij. *cort. interior. vir. querc. radic. prun. ſylu.* an. Vnc. j. Coq. ad remanentiam ℔. j.

Extra inungatur maxilla vnguento alabaſtrino. Monet tamen Langius, vt vnguentum alabaſtrinum in materia calida miſceatur cum frigidis, ſicut in frigida cum calidis.

Vel ♃. *Pomor. dulc.* Vnc. ii. Adde *furfuris* Vnc. iii. *croci* Scrup. i. *olei roſati* Vnc. i. M. Fiat cataplaſma extrà loco dolenti apponendum.

Vel ♃. *Medullæ pomor. aſſat.* Vnc. ii. ß. *ſtercor. gallin.* ℥. j. ß. *ol. roſati omphac.* ℨ. vi. Miſce exactè & fiat Cataplaſma.

In materia frigida, Auicennas alumen vſtum aceto extinctum cum ſalis pari proportione miſcet, eóque dentes fricat, & poſtea cum vino abluit. Reſoluit ſimul vinum, in quo hyſſopus & thymus coctus eſt. Vtilis eſt & collutio ex decocto origani, ſerpilli, ſem. ſtaphidis agriæ, rad. pyrethri, acori ligni ſancti, & ſimilibus.

Vt ♃. *Orig.* M. i. *hyſſopi* M. *ſem. cort. aurantior.* ℥. ſem. Coq. in *vin.* ℔. i. ad conſumpt. tertiæ partis, & colentur.

Vel ♃ *Fol. beton. ſaluiæ, maior. roriſm.* an. M. ß. *flor. ſtœchad. Arab.* P. ii. *ſem. nigellæ, rad. pyrethri*, an. ℨ. ii. Coq. in *vini albi* & *aceti* pari proportione, pro Collutione oris.

Vel ♃. *Orig. roriſm. ſaluiæ*, an. M. ſem. *roſ. rubr.* P. i. *rad. pyreth.* Drach. iii. Coq. in ℔. ii. *aq.* ad dimidium. Colaturæ adde *aceti roſacei*, q. ſ. ad gratam aciditatem.

Vel ♃. *Limatur. lign. Guaiaci* ℨ. j. *cort. inter. virid. lign. querc. rad. pyrethr. filicis*, an. Vnc. ſem. Coq. in *aq. puræ* ℔. j. ß. *ad.* ℔. j. remanentiam.

Vel ♃. *Rad. pyrethr.* ℨ. ii. *ſarſaparillæ* ℥. iii. *raſuræ ligni Guaiaci* ℥. ß. *pini* Drach. iii. *fl. roſ. rubr. ſerpilli, orig.* an. P. i. *gran. iunip.* ℥. ß. *ſem. carui* ℨ. iii. Inciſa & contuſa coq. in *aq.* & *vini Rhenani* Vnc. xii. ad tertias, colentur. Colaturæ ♃. Vnc. vi. In quibus diſſolue *camph.* gr. v. M.

Vtile etiam eſt decoctum gummi iuniperi cum vino paratum.

♃. *Gummi iuniper.* ℥ ß. *vin. Rhenani* ℥. viij. Coq. & colentur. Colatura calida in ore detineatur.

Alij camphoræ Scrup. ſem. in ſpiritus vini Vnc. ii. diſſoluunt, & eodem modo vtuntur. Iuuat & ſequens Gargariſmus.

♃. *Rad.*

♃. *Rad. vrtic. ardent.* M. i. Lauetur ter in aqua, poſtea ex vino; teratur optimè in mortario, cum *rad. pyreth. zingib.* an. Drach. i. Bulliant in *vini alb. opt.* ℔. iii. ad tertias, pro gargariſmo, qui ſæpius adhibeatur.

Commendatur etiam ſequens Liquor odontalgicus.

♃. *Cortic. ligni Guajaci* ℔. ii. *maſtich.* Vnc. j. *vini bis deſtillati* ℔. ii. Digerantur in Sole per menſem bene agitando, donec rubeſcant, poſtea colentur & clarificentur. Huius eſſentiæ gutt. vi. vel. vii. in ore detineantur.

Tædarum quoque & pinearum decoctum prodeſt pro collutione oris.

Ipſi etiam denti dolenti applicentur rad. oxylapath. aceto maceratæ, vt antea dictum; vel ſpongia madida decocto ſtaphidis agriæ, myrrhæ, cortic. radic. cappar.

Vel ♃. *Rad. helenij, oxylapath. pyreth. filicis, aluminis vſti,* partes æquales. Contundantur in puluerem, & cum melle fiant Pilulæ dentibus imponendæ.

Vel ♃. *Rad. pyreth.* Drach. j. *ſerpentar. filicis, oxylapath. alumin. vſti,* an. Drach. ß. *mellis,* q. ſ. Fiant Pilulæ dentibus imponendæ.

Trochiſci de pyrethro.

♃. *Rad. pyrethri* Vnc. i. *biſtort. hyoſcyami,* ana Vnc. ſem. *alumin. tragacanth.* ana Drach. ii. *aceti vini acerr.* q. ſ. F. ſ. a. Trochiſci.

Aut olei deſtillati caryophyllor. gutta vna vel altera cum goſſypio denti imponatur, cujus Drach. ſem. aliquot camphoræ gr. admiſceri poſſunt. Idem præſtant olea deſtillata ſpicæ, thymi, nuc. moſch. cinnam. juniperi, ligni Guajaci, & ſimilia.

Suffitus etiam per tubulos conuenientes ore excipi poſſunt ex radic. bryon. pyrethri, cortic. radic. cappar. myrrha, thure in aceto & vino coctis.

Hodie fumum Nicotianæ ore excipere vulgatum eſt.

Vt ſæpe à me compertum, & efficax in dolore dentium à quacunque ferè cauſſa eſt remedium, hæc Oris collutio.

♃. *Rad. filicis, pentaphyll.* an. Drach. iij. *biſtort.* ʒ. ii. *fol. rutæ, ſalu. betonic. flor. roſar. rubrar.* an. M. ſem. Coq. in *vini rubr. adſtringentis, & aquæ communis,* an. q. ſ. ad conſummationem tertiæ partis, pro Collutione oris.

Extrà applicetur hoc Cataplaſma:

♃. *Rad. maluæ* N. XII. Coq. ad mollientem. Adde *farinæ fœnugraci, ſem. lini, pulu. anethi, fl. chamæmeli* ana, Vnc. i. *farinæ hordei* Vnc. IV. Incorporentur omnia ſimul, & in fine addatur *ol. chamæmel.* vel *aneth.* F. Cataplaſma.

Si ob doloris vehementiam aliquod periculum metuendum ſit, narcotica vſurpentur.

E. g. Fiat oris collutio cum decocto rad. & fol. hyoſcyami, vt & ſem. eiuſdem, ac ſem. lactucæ, & papau. cum aceto parato, cum ℈. ß. opij. Vel fiat collutio oris ex aceto, in quo, opij grana aliquot ſint diſſoluta. Poſſunt & opij grana ij. cum æquali parte croci vel caſtorei bombace excepta, in dentis cauernulam indi, ſi eroſus ſit: ſin minùs, opium & crocus in pauxillo lactis vel aq. papau. aut hyoſcyami dilui, & dentis dolentis radix eo fricari poteſt.

Vel ♃. *Fl. chamæm. anethi,* an. P. j. *cort. rad. mandrag.* ʒ. j. *ſem. hyoſcyami, papau.* an. ℈. ii. Coq. in *aq. ſolani plantag. roſar.* an. Vnc. iii. Colentur, colaturæ admiſce *aceti roſac.* ʒ. i. *laudani opiat.* gr. iii. M.

Vel indatur denti pipula de laudano opiato, vel pilula de cynogloſſa.

Vel ♃. *Laudani opiati* gr. iii. *vitrioli* gutt. i. M. F. Pilul. & dentibus vna indatur.

Vel theriaca recens aut Mithridatium, vel philonium Romanum, aut ſotirella parua, in *diſpenſatorio Auguſtano* deſcripta, denti illinatur.

Vel ♃. *Styrac. calamit. piper. albi, coſti, opij, ſem. hyoſcym.* an. ℈ ß. Cum *vino* F. Pilulæ dentibus indendæ. Vel indatur Pilula vna de ſeqq.

♃. *Sem. apij, hyoſcyami,* an. gr. iiii. *opij* gr. iii. Cum *ſyr. de papau.* fiant Pilulæ iiii. vel v.

Vel ♃. *Philon. Romani* ʒ. j. *ſpir. ligni Guajaci* ℈. i. M.

Vel ♃. *Rad. pyrethri. ſem. apij,* an. gr. ii. *hyoſcyami, opij.* an. gr. i. Cum *ſyr. papau.* fiant Pilulæ N. v.

Aut admoueatur cum goſſypio oleum hyoſcyami. Vel aliquid de ſequenti mixtura, cum bombace denti dolenti applicetur:

♃. *Philon. Rom.* ʒ. i. *opij* gr. vi. *ol. vitrioli* gutt. v. M.

Balſamum ad dolorem dentium:

♃. *Opij Thebaic. ſpec. diambr.* an. ℈. i. *camph.* gr. iii. *ol. nuc. moſch. expr.* ℈. ii. *caryophyll.* gutt. vii. vel q. ſ. F. Balſamum.

Decoctum Langij.

♃ *Opij Thebaici* ℈. ii. *ſucci hyoſcyami* ℈. IV. *cortic. mandragoræ* ℈. v. *fl. chamæmel.* ʒ. i. ß. *pyrethri* ℈. *croci integri* ℈. i. Infunde in *vini* ℔. i. *aq. roſar.* Vnc. IV. *aceti opt.* Vnc. vii. Bulliant in vaſe duplici ad tertiæ partis conſumptionem, & cum panno intincto, dentibus colatura applicetur.

Cautio tamen in narcoticorum exhibitione adhibenda, Refert enim Alexand. Benedictus, *de cur. morb. l. 6. cap.* 13. Iacobum Iuſtinianum, Patritium Venetum, in dentis dolore oleo opiato impoſito, Patauij ſopore perpetuo extinctum fuiſſe.

Dolore ſopito poſt opiatorum vſum, os illicò abluatur decocto ſaluiæ, roriſmarini, majoranæ, hyſſopi, vt noxa ab opio impreſſa tollatur.

A proprietate etiam valere dicuntur ſequentia. Suffitus ex canis mortui dente, aut vſtus ille in fornace cum poſca miſceatur & imponatur; ſenecta ſerpentis in aceto cocta, aut vſta eadem & trita, atque cum melle vel oleo ad mellis ſpiſſitudinem ſubacta, impoſita; dictamni quoque radix, & radix chelidonij. præſertim ſi vermes ſint in dentibus.

Plinius plantaginis radicem in aceto coquere iubet. Decoctum etiam foliorum lappæ maioris cum ſale in aceto commendatur. De paſtinacæ etiam marinæ radio ſcribit Plinius, *l. 31. c. 7.* ſi eo gingiuæ ſcarificentur, dolorem dentium ſedare.

A recentioribus etiam conſentiente experientiâ, plurimùm commendatur oleum ligni heraclei per retortam deſtillatum, ſi gutta vna cum goſſypio denti imponatur.

Nonnulla tamen horum ad manifeſtas qualitates reduci poſſunt, cùm vel repellant, vel diſcutiant, vel dolorem ſedent.

Si his nihil proficitur, dens corroſus extrahatur. Præparatur autem ad extractionem, vt ſuprà etiam dictum, imponendo in foramen lac tithymali vel ſolum, vel cum puluere radic. mori aut cappar. mixtum. Aut, quo Galenus vtitur, rad. pyrethri, 40. diebus in aceto maceratæ ac tritæ denti imponantur.

De paſtinacæ etiam marinæ radio ſcribit Plinius, ſi tritus cum helleboro albo illinatur, dentes ſine vexatione extrahi.

Facilè quoque cadit dens, ſi cum aqua ex ſale Armoniaco deſtillata tangatur.

Diæta.

Diæta pro cauſſarum diuerſitate variet, & medicamentis reſpondeat. Imprimis tamen danda opera, vt dentes à corruptione præſeruentur. Ideòque ratio imprimis ventriculi & capitis habeatur, ne crapulâ & cruditate infeſtentur. Lactis item & dulcium, vt ficuum, mellis, ſacchari vſus frequentior cauendus. Raphanus quoque & maſticatione & euaporatione nocet, ſicut & porrum, quod à proprietate dentibus nocere, author eſt Auicennas. Vitentur quoque acerba valde & acida: præterea ſolida & dura inimica ſunt dentibus, & ſtupefacientia ac gelida, ſicut & cæteris oſſibus. Actu quoque vehementer calida, præcipuè ſi frigida mox ſubſequantur. A cibo dentes diligenter mundentur. Εὐπόριστον eſt, vt dentes ſemper à cibo ſale fricentur, & os vino eluatur.

Quod ad remedia perſeuerantia, commendatur ſal theriacale, Galeno, *in lib. de theriac. ad Piſonem, c.* 18. teſte. A dolore dentium etiam præſeruant collutiones oris, ex iis quæ adſtringunt; imprimis ſi medius cortex fruticis berberis aquâ manè os colluatur. Lauentur etiam dentes bis ſingulis menſibus vino, in quo tithymali radix cocta ſit, eodem Galeno docente, 1. *de Euporiſt. cap.* 12. & 2. *cap.* 16. Quibus locis plurima huius generis medicamenta reperiuntur. Prodeſt etiam pro collutione oris, aqua ſaluiæ, vel vinum decoctionis origani, & mentaſtri. Dentifricia quoque adhibeantur frequenter, de quibus poſtea, *cap.* 14. dicetur. *Præſeruantia.*

De dolore Puerorum dentientium.

Etſi, vt ſuprà dictum infantes iam, dum in lucem eduntur, dentibus præditi ſint: tamen gingiuis tum teguntur, & poſtea demum erumpunt. Infantes autem, cùm dentes erumpunt, ſæpe maximus dolor affligit. Etſi enim & alia ſymptomata dentitioni infantium coniungantur: tamen de iis omnibus agere huius loci non eſt, ſed dicendum de eo, *de morbis infantium,* vbi de Dentitione in genere agendum erit. *Dolor infantium dentientium.*

Adeſt autem dolor maximus, cùm canini erumpunt, vnde etiam vulgatum eſt; Parentibus non eſſe gaudendum de liberis, donec hi dentes eruperint.

Cùm verò dolor ille fere à denſitate & duritie gingiuarum exiſtat, hæ rarefaciendæ & emolliendæ ſunt. Oblinantur itaque lacte canino, aut cerebro leporino, quod nonnulli crudum aſſumunt, mellique permiſcent. Sed Galenus, *in* 11. *de ſimpl. med. fac.* & Auicennas, cocto vtuntur, toto ſcilicet capite elixo.

Valent & cerebella pullorum & auium. Aut gingiuæ pinguedine gallinæ aut anatis recent. inungantur, aut butyro recenti non ſalito, eòque vel ſolo, vel cum melle, vel cum decocto lactucæ permiſto.

Commendatur etiam ſuccus è canceris viuis contuſis, cum aqua flor. cyani extractus, ſi eo gingiuæ abluantur.

Si dolor vehementior ſit, Auicennas ſuccum ſolani cum oleo roſarum calefacit & illinit. Alij malagmate vtuntur ex ſemine lini & altheæ, aliqua pinguedine: vel, ſi febris adſit, ex ſemine lactucæ.

Vel ♃. *Sacchari & butyri ſ. ſale, ſucci althéa,* an. Vnc. j. *vitell. oui dimid.* M.

Ambroſius Paræus, *lib.* 23. *c.* 67. ſuadet, vt, ſi infantes ob gingiuarum duritiem de vita periclitentur, ſcalpello gingiuæ aperiantur; atque eius rei periculum cum felici ſucceſſu in aliquot ſuis liberis ſe feciſſe ſcribit.

Nonnulli & quædam periapta commendant. Aëtius radic. colocynthidos ſylueſtris laudat; ſi canali argenteo includatur, & collo pueri appendatur: alij dentem viperæ maſculæ appenſum, jaſpidem item viridem, & dentem lupi dextrum, de quo

Plinius,

Plinius, *lib.* 11. *c.*37. *Dens dexter caninus lupi in magnis habetur operibus.* Quæri tamen hîc poſſet, an dens lupi, id quod præſtat, geſtatus præſtet; an verò potius, quòd, dum eum infantes ſugunt, & gingiuis admouent, eas, hoc modo rarefaciat.

CAPVT XII.

De dentium Stupore & Algore.

Dentium ſtupor. STupor dentium, Græcis *αἱμωδία*, eſt moleſtia & dolo, quidam dentibus accidens ab acidis & acerbis præcipuè rebus, qui ſenſu rectiùs percipitur, quàm verbis deſcribitur. Id malum ita occupat dentes exteriores, vt non ſolùm mandentes ex eo intoleranter doleant; verùm etiam ipſimet dentes digitis ſuis attingere præ dolore vix ſuſtineant. Quapropter non ſatis commodè ſtupor affectus ille appellatur, qui eſt abolitio ſenſus; ſed potiùs ad dolorem pertinet. Vnde rectè Capiuaccius, *lib.* 1. *Pract. Medic. c.* 53. hæmodiam dolorem dentibus proprium eſſe aſſerit.

Cauſſa. Cauſſa eſt ſapor acidus, temperiem dentium immutans. Id quod accidit à cibis quibuſdam huiuſmodi ſapore præditis. Idem euenit ab humoribus acidis & atrâ bile vomitu reiectis; id quod multis affectione hypochondriacâ laborantibus accidiſſe memini, qui tam acida vomitu reiecerunt, vt dentes ſtupidi iis ita inde euaſerint, vt per integrum diem vix aliquid comedere potuerint. Quod quandoque etiam præſtant vapores acidi è ventriculo ad dentes elati. De quo Hippocrates, *lib. 2. de morbis, ſub morbo nigro.* Aliquando & ipſis dentibus hiuſmodi materia alieno ſapore infecta innaſcitur, vel ad eos confluit.

Contingit etiam, vt ab imaginatione ſtupor huiuſmodi inducatur, quando alium res acerbas maſticantem videmus, aut ſtrepitum limatum, vel ſimilium rerum audimus. Nam imaginatio occulto modo mouet humores in corpore, atque eos præcipuè qui cum re, quam imaginamur, analogiam aliquam habent.

Fracaſtorius tamen, & probabiliter, *de ſympath. & antipath. c.*14. ad auditus organum effectum cauſam refert, dum ſcribit: *Similiter & ſi acutus valde ſit ſonus & ſtridulus, applicatio vim patitur, quaſi in anguſto facta, tum membrana auditus quaſi icta offenditur, vnde contrahitur repentè, ac cum ea ſimul & neruuli quidam vſque ad radices dentium, in quem locum ſubito incidens nouus aër horrorem quendam circa dentes facit.*

Curatio. Medetur huic affectioni portulaca, maſticata, cuius ſuccus lentore ſuo dentibus adhærens, affinitate quadam humiditatem acidam & acerbam è dentibus extrahit, vt diſputat Ariſtoteles, 1. *problem.* 38. Etſi hoc alij ad proprietatem ſubſtantiæ referunt, quâ & in apoſtematibus lineis portulaca proſit, & affrictione verrucas tollat. Rhaſes & amygdalas amaras, atque ceram maſticatam commendat, quæ temperatâ ſuâ qualitate ac vnctuoſitate illam quaſi congelationem remittunt. Salem item affricare iubet, qui materiam liquefaciendo acorem è dentibus extrudit. Alij panem calentem, vt è furno extrahitur, maſticandum exhibent, aut radices vel ſuccum glycyrrhizæ, aut pineas, auellanas, iuglandes. Alij caſeum recentem commanſum, & calidum oui vitellum commendant. Ægineta omphacinum inunctum, vt & amurcam vetuſtam, in æneo vaſe coctam ad mellis craſſitudinem, inunctam laudat. Confert & frequens oris collutio cum vino calido. Collutio quoque oris commoda eſt ex aqua ſaluiæ calente, vel decocto radic. ariſtolochiæ & baccar. lauri.

Dentium algor. Cognatum ſtupori malum eſt, cuius Rhaſes meminit, *c.*44. quando dentes frigidi attactu in primis offenduntur; quod malum Auicennæ eſt *Ehet* dentium ac dentes tum ita afficiuntur, vt neque frigidum neque calidum, neque durum quid tolerent. Cauſſa eſt debilitas dentium ex intemperie ſiue frigida ſiue calida, & eorundem debilitas, ſeu, vt aliis placet, nimia ſenſibilitas cum raritate texturæ. Plerumque verò ab intemperie frigida. Ideò Rhaſes oleum excalefactum ore tenere iubet, & vitellum oui aſſatum calidum maſticare, aut calentem panem. Auicennas hierâ ſimpl. aut theriaca dentes fricat; vel maſticentur lauri bacca, ariſtoloch. anethum. In calida materia, Auicennas fricat dentes oleo roſaceo tepefacto, cui camphora & ſantali ſint admixti: aut mucilaginem ſem. pſyllij, vel ſem. portulacæ maſticare iubet.

CAPVT XIII.

De dentium Stridore.

Dentium ſtridor. DEntes naturâ etſi moueantur, dum voci formandæ & maſticationi inſeruiunt: tamen motus ille fit ſine ſono. Interdum verò p. n. ſonitus accidit, qui Stridor dentium appellatur.

Cauſſa. Cauſſa eius eſt imbecillitas muſculorum maxillæ à frigore, aut potiùs rigor quibuſdam in ea accidens à frigore; vermes etiam per conſenſum cerebro affecto; vaporum multitudo, vt in paroxyſmorum principiis.

Prognoſtica.

1\. Stridor dentium minatur apoplexiam vel epilepſiam. Valeſcus de Taranta. *Prognoſtica.*

2\. In febribus *dentibus ſtridere, quibus à puero minimè eſt conſuetum, inſaniam & mortem ſignificat. Quòd ſi iam deliranti id accidat, admodum id exitiale eſt.* Hippocrates, *in Coacis.* Poteſt tamen delirium cum dentium ſtridore dupliciter coniungi. Aut enim præceſſit ſtridor, & ſecutum eſt delirium, vel contrà. Si præceſſit ſtridor, maniam & mortem prædicere poteſt Medicus; quia cerebrum ſimul afficitur. Si verò antecedat delirium, & ſequatur ſtridor, non ſemper exitiale malum denotat; quia prouenire poteſt à facultate imbecilla, non ſemper cerebro affecto.

3\. Stridorem dentium etiam inter conceptionis ſigna refert Hippocrates, *de ſuperfœtatione.*

Curatio ad ipſum ſtridorem dirigenda non eſt, ſed ad cauſſas. *Curatio.*

CAPVT XIV.

De dentibus Nigris, malè Coloratis & Sordidis, & Sanguinis è dentibus fluxu.

DEntes naturâ ſuâ albi ſunt, quæ res vt naturalem dentium conſtitutionem indicat, ita ad decorem & pulchritudinem hominis etiam facit. *Dentes ſordidi.*

Qui color ſi mutetur, quod ſæpe accidit, dum dentes à naturali ſuo candore ad flauum, liuidum, nigrum colorem deflectunt, vitium in qualitate mutata oritur, quod ſæpe in dentium corruptionem & grauiora vitia degenerat.

Cauſſa. Accidit autem iſta dentium fœditas ab humoribus vitioſis in ſuperficie illorum hærentibus; à vaporibus ſurſum exhalantibus, à frequenti dulcium eſu, à maſticatione fructuum nigrorum, vt myrtillorum, mororum, à cibis in vaſis cupreis aut æneis aſſeruatis, ab inunctione argenti viui, in lue Venerea, vel ab eadem in fucis & pigmentis faciei adhibitis, vnde fœminæ, quæ ad faciem pingendam fucis ex Mercurio vtuntur, plerumque dentes malè coloratos habent. Interdum tamen etiam ab humoribus vitioſis, & alimento prauo dentibus ſeſe inſinuante color eorum mutatur.

Curatio. Ad dentium autem ſordes tollendas, & colorem vitioſum emendandum, vſitatiſſima ſunt dentifricia parata ex iis, quæ ſordes abſtergere poſſunt; vt *oſſibus ſepiæ, pumice,* præcipuè ſi igniatur, & vino albo bis extinguatur, ac tertia vice ignitus ſponte refrigerari ſinatur, & pulueriſetur; *cornu cerui corall. margarit. ocul. cancri, lapid. ſpongiæ, alabaſt. cochl. teſtis vſtis, radic. ariſtol. teſtis ouorum, mandibulis lucij, ſilicibus combuſtis, arena alba, maſtiche, ſale, gummi iuniperi, tartaro, alumine.* Quibus ad ſuauem anhelitum conciliandum addi poteſt *cinnamomum, lignum aloës, rad. ireos, roriſmar. flor. lauendulæ, roſarum, moſchus.*

Vt ℞. *Alabaſtr. pumic.* an. ʒ.iii. *ſalis* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Oſſ. ſepiæ* Drach. ii. *teſt. ouor.* Drach. i. ß. *rad. ireos, coralliior. albor.* an. Scr. i. *alum. roch.* Scr. ß. *maſtich. roſ. rubr.* an. g̃. v. *moſch.* g̃. j. *ſilic. alb. combuſt.* vel *aren. albiſſ. ſubtiliſſ.* ad pondus omn. F. Puluis.

Vel ℞. *Mandibul. lucij, C. C. vſti præp.* an. ℥. ß. *aluminis vſti, radic. ireos,* an. Drach. ii. *ſal. gemmei* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Oſſ. ſepiæ, corall. albor. margar. præp.* an. ʒ. i. *C. C. vſti* Drach. i. ß. *pulu. rad. ireos, gummi iuniperi,* an. Drach. ß. *ariſtol. rot.* Scr. i. *lign. aloës* Drach. ß. *moſch.* g̃. ii. F. Puluis.

Vel ℞. *C. C. vſti præpar. corall. albor.* an. Drach. ß. *marg. præp.* Drach. i. *maſtich. ireos,* an. Drach. i. *moſch.* g̃. iv. F. Puluis.

℞. *Corall. albor. rubr.* an. Drach. ii. *lapid. ſpong. oſſ. ſepiæ,* an. Drach. i. *C. C. vſti præpar. raſur. eboris,* an. ʒ. ii. *maſtich.* Drach. iii. *gummi iuniperi* Drach. i. ß. *ſal. torrefact.* Drach. ii. *moſch.* Scr. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulu. cryſtalli* Drach. ii. *coral. rubr. ſcobis C. C. albiſſ. & ſubtiliſſ.* an. Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulu. oſſis ſepiæ, lapid. ſilicis vſti, pumicis vſti,* an. Drach. ß. *Calaminar.* Drach. ß. *C. C. vſti* Drach. i. *rad. ireos,* ʒ. ß. F. Puluis.

Anſh. Boëtius puluerem oſteocollæ commendat. Poteſt & pulueribus ſaccharum, mel, vel oxymel admiſceri, & mixtura Electuarij inſtar parari, quâ dentes fricentur.

Vt ℞. *Pulu. corall. rubr. lap. cryſtalli,* an. Drach. i. *oſſ. ſepiæ, lap. calaminar. myrrhæ,* an. Scrup. i. *alum. vſti, ſalis toſti, C. C. vſti, lap. pumicis,* an. Drach. ß. *rad. ireos, calami odor. nuc. moſch.* an. Drach. ß. *canis albi toſti* Drach. iii. *oxymel. ſcillit.* q. ſ. M.

Hac mixturâ dentes alternatim fricentur poſtea lauentur oxycrato, vel aq. aluminoſa, cum aq. communi vel roſarum.

Alij ſolo melle roſato, cum oleo vel ſpiritu vitrioli mixto vtuntur, h. m.

℞. *Mellis roſati col.* Vnc. i. *ſpir. vitrioli* Drach. ß. M.

Secreti loco nonnulli commendant carbones & cineres ſtipitum roriſmarini: quibus Neoterici præferunt, & pro certiſſimo experimento habent, cinerem Nicotianæ.

Cardanus aq. & ſuccum limonum ac citri commendat.

Vel ♃. *Summit. myrti, lentiſci, oleaſtri, ſaluiæ, roriſmarini,* an. M. i. *corall. rubr. eboris, dent. equorum,* an. Vnc. iv. In fictili vaſe ſimul vrantur, addendo *ſalis communis* p. j. donec omnia dealbata ſint, reducantur in puluerem: cui adde *caryoph. cinnamomi, roriſmarini,* an. Drach. iij. *moſchi* Scr. i. F. Puluis. Qui etiam excipi poteſt oxymel. ſcillit. vel mucilag. gummi tragacanth. aut Arabici, & inde Styli formari.

Loco puluerum, etiam Styli ad dentes mundandos fieri poſſunt.

♃. *Corall. rubr. præp. pumic. præp.* an. Drach. i. ß. *galliæ moſch.* Scrup. i. *ſanguin. dracon. caryophyll. cinnamomi, maſtic.* an. Drach. i. *moſch. amor.* an. gr. ii. Cum *tragacanth. in aq. roſ. diſſol.* F. Styli.

Vel ♃. *Lapid. pumic.* Vnc. ß. *corall. rubr. alb. C. C. præpar.* an. Drach. ß. *ſang. dracon.* Drach. ii. *gummi Arabici in aq. roſ. diſſol. & album. ouor.* q. ſ.

In ſumma, ne dentes male colorati euadant, & corrumpantur, dentes à ſordibus & cibis mundandi; verùm non acumine cultri, cùm dentes inde lædantur, ſed dentiſcalpiis ligneis, vel ex oſſe firmo ac flexili paratis, è ſpinis piſcium aliquorum, oſſiculis & tendonibus oſſeis gallinarum, item ligno lentiſci, myrti, lauri, iuniperi, cupreſſi. Os verò poſt cibum colluatur aquâ ſalſâ in primis, vel vino. Commendatur ad dentes mundandos & hæc Aqua.

♃. *Sacch.* ℔. ß. *ſal.* ℥. iv. *alumin. Roch.* ℥. i. ß. Deſtilletur per alembicum. In aqua intingatur goſſypium, & eo dentes fricentur.

Vel ♃. *Salis ammoniaci, gemmei,* an. Vnc. j. *alum.* Vnc. j. *aq. roſ.* q. ſ. Deſtillentur.

Laudatur & ſequens Aqua.

♃. *Sacchar.* ℔. ij. *alum. rochæ,* ℔. j. *vini albi generoſi* ℔. j. ß. Deſtillentur ſ. a.

Deſtillato liquore dentes ſæpius fricentur, & mundificentur.

Chymici oleum ſulphuris commendant, vt aquam fortem communi temperatam, cum penicillo denti apppoſitam. In ea nonnulli folia ſaluiæ macerant, eiuſque dentes fricant, qui poſtea, vt glabri rurſus fiant, melle roſato & ſanguine draconis inungendi, óſque eluendum. Sic enim ſtatim dealbantur. Sed caute iſta vſurpanda.

De ſanguinis è dentibus fluxu.

Nec prætereundum hoc loco, quòd Balduinus Roſséus, *libro de hominis primordiis & hyſtericis affectionibus*, refert. *Nos,* inquit, *quod ſupra communem hominum fidem eſt, Furnis municipio Flandriæ, mulierem nouimus, cui forte fortuna, cùm eliſus eſſet dens molaris, ſoliti alioqui menſes ſupprimerentur, naturâ noxium illum fæculentúmque ſanguinem propellente, vt ſingulis menſibus ex eliſi dentis vulnuſculo ſanguineus quidam gurges, proportione purgationi reſpondens, efflueret.* Scribit etiam Hollerius, *comm. 2. in ſect. 2. lib. 2 aph. 18. Coacar. prædictionum*, ſe vidiſſe è loculo dentis longo tempore ſanguinem profluxiſſe, qui nullis remediis ceſſit, ægrúmque tandem ſuſtulit.

CAPUT XV.

De dente Aureo pueri Sileſij.

Dens aureus pueri Sileſij.

HOc loco, vbi de colore dentium mutato agitur, non videtur omittenda quæſtio, de Aureo dente pueri Sileſij. Anno enim Chriſti 1593. circa F. paſchatis rumor innotuit, puerum quendam annorum ſeptem Chriſtophorum *Mullerum*, in pago *VVeigels dorff*, in Sileſia, cùm ipſi dentes excidiſſent, vltimi molaris loco dentem aureum ſuccreuiſſe; cuius rei hiſtoriam poſt anno Chriſti 1595. deſcripſit & publicè edidit D. Iacobus Horſtius, Medicinæ Profeſſor in Academia Helmſtadiana, qui ipſum partim pro naturali, partim pro prodigioſo habet, & ſolatij loco Chriſtianis à Turca tum afflictis exhibitum eſſe ſtatuit. Eodem anno 1595. eiuſdem auri dentis hiſtoriam edidit Martinus Rulandus, cui ſeſe oppoſuit Iohan. Ingolſterus, anno 1597. contra quem ſuum iudicium eodem anno defendit Martinus Rulandus. De eodem aureo dente ſcribit etiam Andr. Libauius, *part. 2. Singul. diſſert. 7.* qui diſputationes illas in partem vtramque habitas, recenſet, quas vt huc afferam operæpretium eſſe non puto. Non entis enim nullæ ſunt affectiones, & dens ille aureus nullus fuit, ſed fucus merus, qui Vratiſlauiæ demum detectus fuit. Eius rei hiſtoriam ad me perſcripſit Dn. D. Michaël Doringius, ſicut illam ex Dn. D. Danielis Bucretij, Phyſici quondam Vratiſlauienſis, relatione accepit, quæ talis eſt. Puer ille cùm Vratiſlauiam deductus fuiſſet, & omnes nouitatis iſtius miraculoſæ (vt putabatur) cognoſcendæ ac viſendæ deſiderio tenerentur, factum eſt, vt in doctorum virorum conuentum ac concionem, cui inter alios plures C. L. D. Chriſtophorus Rhumbaumius, p. n. etiam interfuit, vocaretur. Acciti & admiſſi dentem ſedulò contemplati ſunt, qui ſplendore aurum Rhenanum repræſentauit. Adfuit ſimul aurifaber. Is iuſſus, affrictione lapidis Lidij dentem examinauit. Linea affrictione inducta exiſtimabatur reuera eſſe aurum Rhenanum. Aurifaber igitur, vel veritatem penitiùs exploraturus, ipſi illeuit pigmentum aureum. Et ecce, linea illa aſſumpta diſparuit. Protinus ergo de fraude ſuſpicio concipitur. D. verò Rhumbaumius, vt erat ingenioſus & cautus, inſpectionem repetit, atque supernè dentem non integrum, ſed foraminulo pertuſum conſpicatur. Spatula igitur ferreâ admotâ, nunquid lamina aliqua orichalcea ſolùm denti eſſet inducta, explorat. Rem ita ſe habere, certiſſimè inuenit, & reliquis ſpectatoribus oſtendit. Lamina enim illa ſuper ſpatulam mouebatur, nihilque erat aliud, quàm medietas (& forſan inaurata) globuli, quales crumenis & marſupiis olim à fœminis in Sileſia geſtari ſolitis appendi conſueuerunt. Detraxiſſet prorſus à dente laminam iſtam D. Rhumbaumius, nî deceptor reſtitiſſet, & ſe cum puero ſubduxiſſet. Fraudis enim hæc detectio peſſimè habuit pueri iſtius circumductorem, vtpote qui nummos corradendi occaſionem ſibi ereptam eſſe videbat; atque ita cum aureo iſto dête euanuit ac diſparuit. Quæ hiſtoria omnes naturæ ſcrutatores meritò monere debet, ne cauſas rei & τὸ διότι priùs quærant, quàm τὸ ὅτι ſit manifeſtum, & de re ipſa planè conſtet. In qua re tamen non raRò peccatur, dum de non entis affectionibus & cauſis ſæpe acriter & maguo conatu diſputatur.

CAPVT XVI.

De Gingiuarum affectionibus.

Gingiuarum affectiones.

GIngiuarum etiam affectiones p. n. variæ ſunt, nimirum Luxuries ipſarum, dum præter naturam augentur, vt dentes propemodum integant: deinde flacciditas, dum caro earum mollis euadit, & facilè ſanguinem fundit; quod vitium ſcorbuto familiare eſt; contrà eorundem Corroſio & Abſumptio: Inflammatio ad radicem dentis, quæ παρουλὶς, Celſo παρουλὶς, (niſi mendum in textu eſt) abſceſſus παρουλίδα ſequens, qui ſi malè curetur, caruncula innaſcitur, ad intimos præcipuè molares, quæ ἐπουλὶς dicitur, & aliquando cum aduerſo buccarum muſculo coaleſcit. Nonnunquam abſceſſus in vlcera, cancrum & fiſtulas degenerat: interdum & gangræna gingiuas corripit; de quibus iam dicemus.

De Gingiuis Excreſcentibus, Laxis, Flaccidis, Sanguinem fundentibus.

Gingiuæ excreſcentes, & laxæ.

Gingiuarum caro ita ſæpe luxuriat & incrementum ſumit, vt dentes, præſertim molares, obtegat, quod vitium [illegible], gingiuarum Luxuries, Excreſcentia, & dentium Superincarnatio nominatur. Plerumque illa caro laxa; ſordida & flaccida eſt, & cruorem, ſi paulatim attingatur de ſe fundit, & graueolet; id quod ſcorbuticis familiare eſt.

Atque accidit hoc vitium à ſanguine ſeroſo, vitioſo, corrupto, copioſiùs ad gingiuas confluente; ad quam rem in primis facit, caro gingiuarum ſuâ natura laxa, quæ humores affluentes facilè ſuſcipit.

Vt enim in vlceribus & vulneribus, vbi caro cute non tegitur, facilè luxuriat: ita etiam gingiuarum caro, quæ cute craſſa, non tegitur, facilè luxuriat.

Si luxuries iſta carnis ſit leuis, & ſine putredine, facilè reprimentium & aſtringentium vſu compeſcitur, vt collutione oris cum aqua aluminoſa, cum decocto balauſt. gallar. fol. pruni, cortic. mori, aſperſione puluer. ex balauſt. radic. biſtortæ, coral. rubr. & pauco alumine.

Si verò gingiuæ putridæ ſint, & grauem odorem ſpirent, fortiora requiruntur.

Commendatur hic peculiariter Aquilegia, & vnguentum ex Aquilegia paratum in hoc malo vtile eſt. In primis verò efficax eſſe ſequens. Linimentum, multo vſu compertum eſt.

♃. *Pulu. fol. aquileg. ſaluiæ, menth. criſp. nuc. moſc.* an. Vnc. ſem. (Nonnulli etiam rutæ & myrrhæ tantundem addunt.) *alum. vſti* Vnc. i. *mellis puriſſ.* ℥. i. v. vel q. ſ. Mel leni igne deſpumetur. Deſpumato & calenti pulueres inſpergantur, F. Linimentum, quo gingiuæ inungantur.

Vel ♃. *Mellis opt.* Vnc. i. *aceti vini* Vnc. i. *flor. æris* Drach. i. *alum.* Scrup. i. Bulliant; donec rubefiant, adde *pulu. ſabinæ, nuc. moſch.* an. Drach. ſem. *C. C. præp.* Vnc. ß. F. Linimentum.

Præſtantiſſimum quoque hic eſt decoctum ſummitatum rubi Idæi. Vtile eſt etiam gingiuas cruentas & defluxione tentatas ſæpius attingere ſale vſto. Idem præſtat puluis corallij rubri crudi, vt & antheræ roſarum, necnon collutiones ex vitriolo, alumine, myrrha, maſtiche & aceto ſcillitico paratæ.

Vtilis eſt & oris collutio cum aqua ſaluiæ, plantagin. prunel. & naſturt. aquat.

Vel ♃. *Radic. tormentillæ, cort. rad. prun. ſylueſtr. hyperici. ſaluiæ acutæ,* an. M. j. Inciſa coq. in *vini* ℔. xi. ad conſumtionem tertiæ partis. Colaturâ os colluatur.

Efficax eſt & hæc Aqua, & in omnibus vlceribus ſordidis gingiuarum, tonſillarum, palati, faucium, narium, & ozænis vtilis.

♃. *Mellis roſ.* Vnc. ij. *ſulphuris viui, aluminis crudi*, an. Vnc. i. *alb. Græc. cymar. ſabin.* an. Vnc. ſem. *ſpong. ſambuch.* ℥. j. *fol. hyperic. roriſm. plantag. rutæ, ſaluiæ, puleg.* an. M. ſem. Coq. in vini & aquæ ℔. ij. ad conſummationem quartæ partis. Sub finem adde *æruginis æris,* Vnc... ſtent donec ſponte refrixerint, poſtea colentur.

In

In colatura penicillum lanâ vel goſſypio inuolutum intingatur, & locus affectus tangatur; vel goſſypium aut ſtupa loco affecto imponatur.

Aëtius ſumit *alumin. vſti, thuris, myrrhæ*, p. æ. quæ cum mille miſce & illinit, & poſtea os vino colluere iubet.

Eiuſdem eſt, quod efficaciter carnem corruptam gingiuarum abſumit & putredinem ſiſtit.

♃. *Chalcitid. crudæ*, Drach. iij. *cadmiæ* Vnc. i. Cadmia in aceto ad æſtiuum Solem aliquot diebus conteritur, deinde adiicitur chalcitis, & ſimiliter cum ea teritur, affuſo ſæpe aceto. Poſtea ambobus exſiccatis, tritis, & cribratis vtere ſiccis, ſed cum cautione, ne quid ex pharmaco in os deglutiatur.

Vel ♃. *Alumin. ſciſſil. flor. roſ. rubr.* an. Drach. i. *ſal. foſſil.* ʒ. ii. *croci* Drach. ß. Vtere ſicco, aut cum melle cocto.

Mel etiam roſato, ſi vnciæ vni ol. vitrioli guttæ ii. addantur, vlceribus gingiuarum & oris vtile eſt.

Vel ♃. *Nuc. moſch.* N. i. *alumin. crudi* Drach. ß. *alb. Græc. ſuc. rut. milleſol. cherefol.* an. ʒ. i. *mellis* ℥. j. Miſce.

Vtiliſſimum eſt, ſi ante & poſt cibum os colluatur aqua, è qua ſal excoquitur.

De Fluxu ſanguinis è gingiuis.

Fluxus ſanguinis è gingiuis.

Interdum non ſolùm laxæ fiunt gingiuæ, ſed etiam ſanguis ex iis fluit. De quo Hippocrates, *in Coacis, lib. 2. comm. 1. ſect. 2. aphor. 14. ſec. diſtinct. Hollerij.* Τὰ ἀπὸ οὔλων αἱμάλεα ἐπὶ κοιλίῃ ὑγρῇ, ὀλέθρια. *Sanguis de gingiuis ab aluo liquida, lethale.* Significat enim virtutis debilitatem in hepate & venoſo genere, & in ipſo ſanguine vitium, vbi ſcilicet is eſt acris & ἰχωροειδὴς, qualis in ſcorbuticis colligitur. Si ergo is per gingiuas effluat, & aluus ſymptomaticè ſoluatur, malum ſignum eſt.

Cui malo ſi curatio adhibenda ſit, medicamenta, quæ ad gingiuas laxas conueniunt, vſurpanda. Interdum tamen eiuſmodi fluxus criticus eſt, & non ſtatim ſiſtendus. Ita apud Dodonæum *obſeru. 14.* Latomo ecthymatis laboranti ſanguis è gingiuis erupit, quo repreſſo ad vrinarios meatus delatus, ac cruenta vrina ſubſecuta eſt, quæ cùm reprimentibus talis eſſe deſiiſſet, iterum ad gingiuas ſe contulit, nec fluxus ceſſauit, donec æger ſanitati reſtitutus eſt.

Ita refert Amatus Luſitanus, *cent. 5. curat. 5.* quibuſdam hominibus ſanguinem è gingiuis effluxiſſe, qui, ſi fluxus non ſolito reſponderet modo, in capitis dolorem inciderint, vt eum reuocare neceſſe habuerint. Et Iulius Alexandrinus, *in annot. ad cap. 11. lib. 2. meth. med. Galeni*, ſcribit: ſocrui ſuæ per interualla quædam ſanguinem è gingiua fluxiſſe, quaſi venulâ aliquâ inibi ex ἀναστομώσει aperta. Et Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. admir. lib. 1. obſeru. 86.* refert, aurifabro cuidam febre ardente laboranti, ex venula gingiuæ inferioris per tres dies continuos, ſanguinis plus quàm libras quinque criticè effluxiſſe, febremque inde ſolutam fuiſſe.

De Gingiuis carne denudatis, ſeu Carnis gingiuarum conſumptione.

Vt Gingiuarum caro aliquando luxuriat: ita contrà nonnunquam Imminuitur & Abſumitur, vt dentes nudi conſpiciantur, & laxentur ac vacillent; quod accidit ex humore prauo & acri ad gingiuas confluente, eáſque erodente.

Danda igitur opera eſt, vt caro regeneretur.

Ergo ♃. *Thuris, maſtich. ſarcocoll. ſanguin. dracon.* an. Drach. i.

F. Puluis, qui gingiuis aſpergatur. Auicennas ſumit *thuris, maſtich. ariſtolochiæ, rotundæ ſanguin. dracon. farin. orob. rad. ireos*, an. Drach. i. Pulueriſata cum melle & aceto ſcillit. ſubigit, & eo gingiuas fricat.

Poſſunt tali etiam Linimento inungi:

♃. *Syr. myrtini, mellis roſ. col.* an. Vnc. ſem. *diamori, dianuc.* an. Drach. ii. *pulu. mandibul. lucij piſc. rad. biſtort. nuc. moſch.* ana Scrup. i. Miſce.

Vel ♃. *Rad. Cyperi* Drach. ii. *ariſtoloch. rotund. ſarcocoll.* an. Drach. i. ſem. *myrrh.* Drach. j. *rad. ireos, terræ ſigillatæ, raſuræ C. C.* an. Drach. ſem. *fol. myrti, flor. roſar. rubrar.* an. P. j. *ſantal. albor. rubr.* an. Drach. j. ſem. *alumin. vſti, balauſt.* ana Drach. ii.

F. Puluis, de quo aliquid in aqua folior. quercus ebulliat, & decocto os colluatur.

♃. *Cancros viuos* N. vi. *radic. lappæ maioris*, Vnc. i. Contundantur in mortario ad pultis conſiſtentiam. Diluantur cum *aq. flor. cyani*, Vnc. xvi. Exprimantur per pannum linteum, lauentur eo dentes & gingiuæ.

De gingiuarum Inflammatione ſeu Parulide, Epulide, Vlcere, Cancro, Fiſtula.

Gingiuarum inflammatio.

Præterea etiam gingiuæ quandoque inflammatione cum dolore corripiuntur & apoſtemata patiuntur, quæ in vlcera, interdum cancrum, fiſtulas, gangrænam deſinunt. Inflammatione, quæ Græcis παρουλὶς dicitur, gingiuæ corripiuntur, à ſanguine tenui, ſiue puro, ſiue cum aliis humoribus mixto, qui è capitis vaſis in eaſdem defluit. Familiaria etiam ſunt vlcera gingiuarum ſcorbuticis, de quibus, *lib. 3. Pract. part. 5. ſect. 2. de ſcorbuto*, dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Malum ipſum per ſe viſui patet. Et quidem, ſi materia ſit calidior & acrior, gingiuæ magis rubent & calent, dolórque & punctio vehementiùs affligit. Si verò ſanguis ſit frigidior, rubor, calor & dolor eſt remiſſior.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1 Inflammationes hæ, niſi ſtatim reprimantur, in apoſtemata abeunt, quæ nunc citiùs, nunc tardiùs, rumpuntur, pro tumoris magnitudine, & humoris natura.

2. Non contemnendum eſt hoc malum, cùm niſi maturis præſidiis ipſi ſuccurratur, in apoſtemata & vlcera diuturna, nonnunquam & in fiſtulam abeat. Sæpe & in cancrum incurabilem, vbi materia melancholica ſicca & aduſta fuerit, quandoque & in gangrænam abit.

3. Si gingiuarum inflammatio in gangrænam mutetur, inſanabile plerumque malum eſt, vt aliquot exemplis demonſtrat Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obſeru. 30.*

4. *Æſtate in durium inflammationibus quinto die eruptiones fiunt: eſt etiam vbi longius perdurant: ſic & quæ circa gingiuas & nares ſuppurationes contingunt.* Hippocrates, *6. epid. ſect. 6. t. 24.*

Curatio.

Curatio.

Vniuerſalia quod attinet, eâdem methodo curanda hæc inflammatio, quâ aliæ inflammationes. Vena nimirum aperiatur in brachio. Ita Meliſandro apud Hippocratem, *7. epid. ſect. vltima*, cùm magno gingiuæ dolore corriperetur, & valde intumeſceret, vena in brachio ſecta eſt. Poteſt & poſtea vena ſub lingua aperiri, & cucurbitæ collo admoueri. Nec Topica multum diſcrepant; niſi quòd gingiuæ, cùm carne ſint præditæ molli ac rarâ, fortia medicamenta non tolerant. Ideoque dum nondum putreſcunt, nec corroſæ ſunt conueniunt medicamenta, quæ aſperitatis & mordacitatis ſunt expertia. Nam acria inſigniter nocent, & proinde in gingiuæ dolore ab aceto abſtinendum. Et primùm quidem phlegmones generatio impedienda eſt, & reprimenda inſtitutis oris collutionibus & gargariſmis, ex decocto fol. quercus, nucum cupreſſi, balauſtior. roſ. rubr. aq. plantaginis, prunellæ, ſaniculæ, portulacæ, veronicæ, fragor. fol. quercus, cum ſucco vel rob mororum in iis diſſoluto, vel rob nucum, ribes, berberum, fragorum, ſyrupo granatorum, violarum, roſarum ſiccarum, myrtino, oxyſaccharo ſimpl. melle roſato. E. g.

♃. *Aq. plantag. prunellæ*, an. Vnc. iii. *roſ. rubr.* Vnc. j. ß. *diamori* Drach. vi. *mellis roſati col.* Drach. iii. *ſalis nitri præp.* Drach. ſem. Miſce.

Vel ♃. *Aq. ſemperuiui, plantag. centinod. min.* an. ℥. ij. ſem. *mellis roſati* Vnc. j. *nitri præp.* Drach. ſem. M.

Vel paretur tale decoctum:

♃. *Herb. prunell. plantag.* an. M. i. *fol. roſ. rubr.* P. iii. *balauſtior.* Drach. ſem. *rad. glycyrrh.* Drach. i. *ceraſor. exſicc.* Drach. ij.

Conciſa & contuſa coq. in *aq. hord. ſimpl.* pro ℥. ix.

In quibus diſſolue *rob. fragor.* Drach. vi. *ſyr. violac.* Drach. iij. *nitri præp.* Drach. j. ſem. M.

Galenus, *5. de comp. med. ſec. loc. c. 91.* ſcribit, gingiuis ex inflammatione dolentibus optimum remedium eſſe ol. lentiſcin. temperatè calefactum in ore retentum, ídque recens. Nam oleū quò vetuſtius, eò calidius. Habet illud oleum vim moderatè reprimendi & diſcutiendi. Aëtius priſanâ gingiuas colluere iubet. In cauſſa frigida aliquid de reſoluentibus calidis admiſceatur, vt de alumine vſto vel ſale. Aut decoctum fiat ex ſem. lini, fol. agrimon. cum exiguo alumine, pro Collutione oris.

Vel paretur tale Decoctum.

♃. *Hord. integri* M. j. *fl. malu. arbor.* P. iii. *roſar. rubr.* P. ii. *rad. glycyrrh.* Drach. iij. *iuiubar.* N. viij. *caricar. ping.* N. iij. Coq. in ſ. q. *aq. fluuiatil.* ad tertias Colentur: Colaturæ ♃. Vnc. viij. In quibus diſſolue *oxymel. ſimpl. mell. roſati colat.* an. Vnc. i. *diamori* Vnc. ß. *lap. prunellæ.* Drach. ii. M. pro Gargariſmo. Alumen etiam vſtum & tritum parotidas comprimit, teſte Aëtio.

Si apoſtema ad maturationem tendat, gingiuæ butyro inungantur. Deinde apoſtema aperiatur decocto caricarum, lini, fœnugræci, & ſimilium. Vel caricæ per medium diſciſſæ imponantur. Si abſceſſus ſponte non aperiatur, ſcalpello aperiri poteſt. Apertus abſceſſus, hydromelite, collutionis & gargariſmi inſtar adhibito, mundetur. Tandem vlcus exſiccetur & claudatur.

Interdum verò apoſtema in vlcus deſinit, & quidem nunc vlcus ſimplex eſt ſine corroſione & putrefactione, nunc verò corrodendo ſerpere incipit, vt non tantùm putreſcat caro, ſed & abſumatur, & νομὴ gingiuarum fiat; quod accidit, cùm humores ſalſi, acres aut praui affluunt. Curantes autem talia vlcera, ſi ſint ſimplicia, exſiccantibus & adſtringentibus medicamentis, collutione ſcilicet oris cum decocto agrimoniæ, roſar. balauſt. cupul. gland. aceto ſcill. alum. myrrh. vti debent.

Vt ♃. *Agrimon.* M. i. *balauſt. roſar. rad. ariſtoloch. rotund.* ana Drach. ii. Coquantur in vino. Colaturæ ♃ ℔. i. *acet. ſcillit.* ℥. ii. M. Vel ♃. *Rad. ariſtoloch. rotund. balauſt. flor. roſar. rubr.* an. Vnc. ſem. *myrrh. alumin.* an. Drach. ii. *cinnamom. ſpic.* ana Drach. i.

F. Puluis, qui diuidatur in duas partes; vna cum melle redigatur in formam Linimenti, quo dentes inungantur; Puluis verò aſpergatur vel affricetur.

Si vlcus in fiſtulam tranſeat, fortioribus vtendum, vt:

℞. *Gallar. cupul. gland. flor. roſar. balauſt. cortic. granator.* an. Vnc. i. coqu. in vino pro Collutione oris. Ipſis verò gingiuis his puluis inſpergatur:

℞. *Gallar. ſumach. gran. myrt. cupul. glandium, ſem. plantag.* an. Drach. i. *vitrioli albi, alum. ſciſſil.* an. Scrup. iiij. *anther. roſor.* Drach. ij F. Puluis.

Vel ℞. *Maſtich. gummi iuniperi, acaciæ, hypociſtid.* an. ℈. ß. *tutiæ præpar.* Drach. ß. *vitrioli albi* ℈. ii. F. Puluis.

Vtiliſſima verò & efficaciſſima eſt hîc aqua viridis, ſuprà de gingiuarum excreſcentia & laxitate propoſita.

Si in cancrum degeneret vlcus, Gordonius hoc vtitur:

℞. *Rad. hellebor. ariſtoloch. long. tartari, aluminis vſti, gallar. balauſt.* p. æq. & cum *ſucco fol. oliuar.* vel *agrimon.* & *melle* F. Vnguentum, quo gingiuæ cancroſæ illinantur.

Epulis. Si verò poſt inflammationem gingiuarum, carnis excreſcentia quædam emergat iuxta dentes molares, quam Epulida vocant, quod accidit aliquando cum febre & vehementi dolore internæ mandibulæ, vtitur Aëtius medicamentis, quæ inflammationem ſoluunt, atque os colluere hydromelite, ptiſanâ, decoct. ſemin. lini iubet, totam item mandibulam contegere cataplaſmate ex hydromelite & ſemin. lini. Poſtea ad ipſam carunculam ſiccantia medicamenta admouet, quale eſt puluis alumin. vſti aſperſus, aut qui Recipit *ſulphuris viui, piper. alumin. ſciſſil.* p. æq. Efficax hîc eſt & vitriolum.

Vel ℞. *Pulu. gallar.* Drach. i. *ſem. alumin.* Drach. i. F. Puluis.

Vbi verò tardius conſumitur, exedens apponit, male eſt ærugo per ſe, vel cum æquali parte gallarum. Æger autem in æruginis vſu monendus, ne ſaliuam deglutiat. Exeditur etiam integrum aquâ forti, aquâ regis, & oleo vitrioli.

Vtilis eſt hic aqua viridis, cuius antea facta mentio. Sic nec his tollitur Epulis, forcipe correptam ferro excindit, & vlcus, vt par eſt, curat. Debétque os poſt ſectionem illam, cum decocto myrrhæ & pauco ſale collui.

CAPVT XVII.

De Maxillarum morbis, & ſymptomatibus.

Fungi maxillarum.

Maxillarum fungi. Maxillæ etiam ſuos morbos patiuntur. Inter eos autem primò ſunt Fungi dicti, qui etiam interdum à cerebro naſcuntur, vt ſuprà *lib. 1. part. 1. c. 25.* dictum eſt, læſa procul dubio fibra neruea aut membrana. Ita memini cuidam puero dentem ore extractum, & procul dubio neruum vel membranam nerueam ſubſtratam læſam eſſe, è quâ fungus poſtea enatus eſt, qui penè totum os repleuit, & puero etiam mortem attulit.

Syderatio maxillarum.

Maxillarum ſyderatio. Syderantur etiam nonnunquam maxillæ poſt dentium dolorem. Ita 5. *epidem.* Metrodori puero ex dentis dolore ſyderatio, & ſupercreſcens in gingiuis caro, ac moderata ſuppuratio contigit: & tum molares, tum maxilla illa deciderunt.

Maxillæ cum Capite connexio.

Maxillæ cũ capite connexio. Maxillæ inferior pars capiti per articulationem coniungitur, vt liberè moueri poſſit. Contrarium tamen exemplum, vbi maxilla, inferior capiti planè connata & coniuncta fuit, ſuprà è Columb. *anatomia lib. 15.* retulimus.

De maxillæ inferioris iunctura ſoluta.

Maxillæ inferioris iunctura ſoluta. Aliis pleriſque animalibus maxilla inferior ex oſſibus duobus per ſymphyſin iunctis conſtat, & in homine etiam in infantibus bifida eſt, & cartilagine copioſa in medio mento iungitur: in adultis tamen ita coaleſcit, vt ne coctione quidem ſeparari queat. Violentiâ tamen magna interdum hæc iunctura ſolui, & oſſa hæc ſeparari poſſunt.

Malum periculoſum eſt, ſi in partem poſteriorem os recedat. De qua Hippocrates, *in Coacis: In neruorum diſtenſionibus, & in its, quæ in poſteriorem partem fiunt, diſſolutæ maxillæ mortem afferunt.*

Curatio. Quapropter curationem etiam tradit Hippocrates, *in lib. de articulis, com. 2. t. 33. Si compago,* inquit, *maxillæ ad mentum diſſideat, reponere eſt cuiuſlibet hominis eſt. Quod enim eminet, admotis digitis ab exteriore parte introrſum propellendum: quod intrò inclinatur, iniectis digitis repellendum extrorſum eſt. Id autem diſtenſione prius adhibitâ, ſic, vt oſſa diſtent, faciendum.* Repoſita maxilla poſtea, vt *ibid.* docet, deliganda eſt.

De maxillarum Luxatione.

Maxillarum luxatio. Luxationem etiam patitur maxilla inferior. Quod quidem non facile accidit, cùm ob articulationis naturam, quæ vndique oſſibus circumuallata eſt, tum ob muſculorum robur, quos plures & validos obtinet. Si tamen luxetur tantùm in priorem partem propellitur & luxatur, vt Galenus, *comm. 2. in lib. de artic* & Celſus, *lib. 8. c. 12.* docent, & ex anatomie patet. Ad poſteriora enim luxationem os impedit, ad dextram ſiniſtrum maxillæ caput; ad ſiniſtram, dextrum caput. Et quidem luxatur vel altera tantùm parte, vel vtraque. Vt autem luxetur maxilla, neceſſe eſt, vt proceſſus roſtro ſimilis, acutus etiam dictus, qui ſub iugali oſſe inſeritur, ipſo iugali humilior fiat, & extra os iugale feratur. Fit hoc nonniſi maximâ oris apertione, vt in nimiâ oris in oſcitando dilatatione, vel ſi aliquid magnæ molis ore apprehendatur.

Signa Diagnoſtica.

Si maxilla luxata ſit, os claudi nequit, maſticatio tollitur, locutio deprauantur, ſaliua ore ægro inuito profluit. Et quidem ſi maxilla ex parte vtraque ſit luxata, os magis hiat, nec lingua ad loquendum liberè moueri poteſt, vnde fit balbuties, & maxilla inferior cum ſuperiore non poteſt committi, ſed maxilla inferior tota magis prominet, etſi ordo dentium inferiorum & ſuperiorum reſpondeat, & canini ſint ſub caninis, molares ſub molaribus. Proceſſus etiam oſſis roſtrum referentis extra malas vtrinque eminens apparet, & temporales muſculi rigidi ac duri ſunt. Si verò ex vna parte tantùm luxatio facta ſit, à parte illa in anteriorem maxilla magis prominet, & in aduerſum ipſa & mentum inclinatur, & os diſtorquetur, nec ordo dentium inferiorum & ſuperiorum ſibi reſpondet, ſed ſub inciſoriis canini. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Periculo non vacat maxillæ luxatio, & propterea quamprimùm reponenda eſt, priuſquàm muſculi affecti cerebrum in conſenſum trahant, propter neruorum ramos, qui à ſecundo & quinto cerebri pari orti, in muſculos maxillam mouentes inſeruntur. *Prognoſtica.*

2. Si maxilla luxata ſuo loco non reſtituatur, periculum mortis imminet, & quidem plerumque circa diem 10. & febris continua excitatur, & dormiendi inexpugnabilis neceſſitas, & bilis ſyncera per aluum & vomitum reiicitur.

3. Si ex vtraque parte maxilla luxata ſit, difficiliùs reſtituitur, quàm ſi ex vna tantùm; & propterea luxatio ex vtraque parte perículoſior eſt, & omnia ſymptomata ſunt vehementiora. Nam omnes quatuor muſculi maxillam ſurſum trahentes afficiuntur, & cum iis nerui inſerti, vnde dolor exoritur, & ex dolore inflammatio & febris acuta, & per conſenſum neruorum eiam os ventriculi afficitur.

4. Si poſt maxillæ reſtitutionem 12. dies elapſi ſint, periculum relapsûs non ita facilè ampliùs metuendum.

Curatio.

Danda ergo opera, vt quamprimùm maxilla reſtituatur, antequam dolor & inflammatio accedat. Si verò iam ſpatium aliquod temporis à facta luxatione elapſum ſit, vtendum priùs medicamentis emollientibus & laxantibus, antequam reſtitutio tentetur.

Videndum verò primò, an ex vna, an verò ex parte vtraque facta ſit luxatio. Si ab vna ſaltem parte, æger vel in ſedili collocetur, vel reſupinetur in puluinari, & caput eius immobile, à miniſtro teneatur. Poſtea Chirurgus pollices, lineis vel linteis vel faſciis ſubtilibus inuolutos, in eius os immittat, & molaribus dentibus imponat, reliquâ manu extrà maxillam ad mentum apprehendat, eámque deorſum trahat, deinde retrò verſus guttur compellat, poſtea ad oppoſitum latus agitet, & ſimul ſurſum impellat, ægróque imperet, vt os claudat. Atque hæc omnia vno ferè momento fieri debent, vt Celſus inquit.

Si verò ex parte vtraque ſit luxata maxilla, eodem modo reſtituenda eſt, præterquàm quòd ad latera non eſt agitanda maxilla, ideóque primò maxilla deorſum trahenda, ob muſculos, qui proceſſum acutum roſtro ſimilem trahunt, qui infra oſſis iuguli proceſſum trahi debet. Secundò retrò æqualiter propellenda, quia luxatio in partem anteriorem facta. Tertiò ſurſum, & in locum ſuum compellenda. Maxillâ in ſuum locum reſtitutâ, danda opera, vt in eo retineatur, & non iterum excidat. Itaque medicamenta ex oui albuminibus, & pulueribus adſtringentibus apponi debent, ac ſi dolor adſit, muſculi oleo roſacco inungendi; faſcia quoque mento apponantur. Hinc ad aures adducatur, & tandem in capitis vertice colligetur, vt maxilla reſtituta in ſuo loco retineatur. Videatur Hippocrates, *2. de articul.* & Galeni *in eum commentar.*

De maxillæ Fractura.

Tandem maxilla aliquando frangi poteſt ictu, caſu, & ſimilibus cauſſis. Aliquando etiam in dentium extractione pars auelli poteſt. Quod malum per ſe facilè patet. *Maxillæ fractura.*

Conſolidantur autem oſſa maxillæ facilè, & quidem 21. diebus, & celeriter callus increſcit; cùm ſint medulloſa & laxa; quòd ſi non rectè reponantur, dentes vitiantur, atque inutiles redduntur.

Si verò quid de maxilla auulſum ſit, id reſtitui non poteſt. Quomodo autem maxilla fracta componenda ſit, docet Hippocrates, *2. de artic.* qui ibi videatur.

De maxillæ inferioris Immobilitate.

Symptoma etiam quoddam occurrit circa maxillam inferiorem. Cùm enim facta mobilis propter ſermonem & maſticationem; cùm illa mobilitas tollitur, præter naturam ſeſe habet. Fit autem hoc in tumoribus circa articulum, cùm deſtillationes in articulum circa auriculæ radicem fiunt, & ibi tumores atque inflammationes accidunt. Idem accidit in fracturis, luxatione, maxillæ cum capite coalitu. Pertinet huc & rigiditas illa generarum ſcorbutica, cuius, *lib. 3. Pract. p. 5. ſect. 2. de Scorbuto, c. 4.* facta eſt mentio. Non abſimilis videtur illa maxillarum rigiditas, cuius meminit Hippocrates. *5. epid. n. 23. in cod. Foëſij,* in Eumelo Lariſſæo, cui crura, manus, maxillæ rigebant. *Maxillæ inferioris immobilitas.*

Signa

Signa & curatio. Signa & Curatio patent è morbis, à quibus immobilitas iſta pendet.

DE ORIS VITIIS.

CAPVT XVIII.

De Oris Inflammationibus, & Vlceribus.

SEquuntur jam Oris vitia. E morbis ſunt, oris Inflammatio, & vlcera. E ſymptomatibus, oris Fœtor: de quibus ordine dicendum.

Oris inflammatio. Et primò quidem oris Inflammationem quod attinet, nonnunquam ex ſanguine, & calidis ac billioſis humoribus partes oris internæ, Palatum ſcilicet & Fauces inflammantur. Interdum inflammationem excitanti ſanguini etiam humores maligni coniunguntur, vt in Thaſo accidit, apud Hippocratem, 1. *epid. ſect.* 1. *ſtat.* 1. Inflammationi etiam cauſſam præbent inunctiones ex hydrargyro, è quibus ſæpe inflammatio, gangræna & ſphacelus excitatur, vt aliquot exemplis docet Guil. Fabric. *cent.* 3. *obſeru.* 92.

Signa. Malum per ſe viſui patet. Humoris etiam eam excitantis natura è ſuis ſignis cognoſcitur.

Eſt autem inflammatio nunc periculoſior, nunc minùs periculoſa pro humoris peccantis natura. Etenim inflammationes oris, quæ ex ſolo fiunt ſanguine, ſunt mitiores; difficiliores quæ ex ſanguine cum bile miſto generantur. Pernicioſores etiam ſunt oris inflammationes, quæ cum febre fiunt, quàm quæ ſine eâ ſunt.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus, ita etiam hîc, ſi in vniuerſo corpore abundet ſanguis, vena primùm aperienda; ſi alij vitioſi humores purgatione vtendum. Hinc ad topica veniendum.

Quod ſi neutrum horum adfuerit, ſtatim ad topica accedendum. Requiruntur autem in principio, quæ refrigerant, & repellunt atque adſtringunt; in incremento & ſtatu poſtea aliquid diſcutientium addendum.

Colluendum ergo os ſero lactis, in quo flores roſarum, ſummitates rubi vel vitis coctæ ſint; aut decocto plantaginis, prunellæ, vel aquis inde deſtillatis, quibus diamorum, dianucum, ſyr. viol. & ſimilia addenda. Ad diſcutiendum, flor. chamæmeli addi poſſunt.

Si tumor diſcuti non poſſit, ſed ſuppuratio expectanda ſit, adiuuanda ea eſt & maturanda. Cui rei ſeruiunt caricæ appoſitæ. Vel coq. furfur in aqua, dum lenteſcat: (commodum eſt, etiam ficus addere.) Colaturæ mel adde.

Eligenda autem ſemper ſunt talia medicamenta, quæ neque ſapore ingrata ſunt, neque aliquam prauam aut venenatam qualitatem obtinent, qualia medicamenta Græci σηπτικὰ appellauerunt, & apud Galenum, 6. *de compoſ. med. ſec. loca,* deſcribuntur.

Reliqua ex iis, quæ iam de oris vlceribus dicentur patebunt.

De Aphthis, & oris Vlceribus.

Ἄφθαι. Ἄφθαι equidem dicuntur in ſpecie ſuperficiaria oris vlcera quæ infantibus præcipuè accidunt. Interdum tamen etiam latiùs hoc nomen ab Autoribus extenditur, & aliarum etiam partium vlceribus tribuitur. Ita Hippocrates, *lib. de natura mulieb.* & *de morb. mulierum*, ἀφθῶν τὰ αἰδοῖα ſcribit: & *de Coacis pranotionibus*, ἀφθώδεα ῥεύματα in orificio vteri nominat. Et 2. *de morbis*, fiſtulam pulmonis aphtha, id eſt, vlcere feruido laborare dicit; Galenus, 9. *de comp. med. ſec. loca,* διδύμους ἀφθώδας nominat. Verùm, vt dixi, propriè aphthæ ſunt exulcerationes quædam in ſumma oris ſuperficie, igneæ quippiam caliditatis habentes, vt definit Galenus, 6. *de comp. medic. ſec. loca, cap.* 4. Hærent enim in ſumma cute, & ſerpunt in palatum, gingiuas, linguæ latera eiuſque radicem. Interdum profundiùs ſeſe demittunt, & palatum carnémque linguæ exedunt, cuiuſmodi Gallicæ oris puſtulæ eſſe ſolent, præſertim ab inunctione cum argento viuo. Galenus tamen, quæ putreſcunt & exulcerantur, aphthas non ampliùs nominandas cenſet, ſed eroſiones potiùs & oris vlcera, quæ etiam remedia planè peculiaria poſtulant. Itaque etiam de oris Vlceribus poſtea ſeorſim agemus. Ita Auicennas *Alcolas* vocat, quæ oris Vlcera eſſe dicit cum expanſione, ſeu vt vlgus appellat, Vlcera oris ambulantia. Mitius verò malum eidem eſt *Bothor* in ore, quæ puſtulæ ſunt non ſerpentes, ſed tales, quæ facilè ſuppurantur & delentur, etſi nonnunquam leuiter eas ſuppurare contingat. Eſtque *Bothor* generalis appellatio etiam puſtularum faciei, pulmonis, & aliarum partium; & variolæ ac morbilli etiam Bothor ab Arabibus nominantur.

Affectio ipſa, cùm exulceratio quædam oris ſit, ad ſolutam vnitatem pertinet cum intemperie. Pars affecta eſt os interna & ſumma ſui ſuperficie, ita vt malum etiam gingiuas, linguam, & nonnunquam gurgulionem comprehendat.

Cauſſæ.

Gignuntur aphthæ interdum primariò in ore, dum ibi praui humores collecti ſunt, quos natura foràs expellit; plerumque verò ſecundariò, per conſenſum ſiue totius, ſiue alicuius partis Totius, vt in febribus acutis & præcipuè malignis, vbi acres & feruentes halitus, per fauces, venas, arterias, & occultos corporis meatus ad os eleuantur. Vnde etiam febribus malignis malum hoc familiare eſt, atque in iis vlcera hæc potiſſimùm fauces occupant, & ſæpe tam ſæua ſunt, vt depaſcentia fiant, ſimulque cum faucibus etiam aſperam arteriam & gulam attingant. Partis, vt quando vel à capite acres, feruidi & erodentes humores in os defluunt, præſertim bilioſi, pituitoſi & ſalſi; vel à ventriculo, vt poſtea de infantibus dicetur, pulmone, hepate, liene, vtero eiuſmodi halitus ſurſum mittuntur, à quibus primò puſtulæ in ore excitantur, quæ ſæpe poſtea in vlcera deſinunt, pro corruptionis & materiæ in hac diuerſitate. Cùm enim ſummæ oris partes carne conſtent molli & tenera, quam cuticula tenuis inueſtit, facilè ab occurſu acrium lædi poſſunt.

Non ſolùm verò ab internis hiſce cauſis aphthæ oris exiſtunt, ſed etiam ab externis, vt ab acredine eorum, quæ comeduntur, aut bibuntur, aut alio modo aſſumuntur. Ita in lactentibus infantibus aphtharum cauſſa eſt aut lac nutricis nimis ſeroſum, acri ſua abſterſione ſummas, eáſque molles admodum in ætate illa partes exulcerans, teſte Galeno, 3. *aph.* 24. aut, vt *in* 6. *de compoſ. med. ſec. loca*, addit, lactens ipſe, ſi lac hauſtum non probè concoquat, vnde euaporatio acris vel putrida ſurſum è ventriculo attollitur. Nam lac in ventriculis intemperatis facilè corrumpitur, vt bilioſum, acidum, vel aliter deprauatum euadat.

In vtriſque, in adultis ſcilicet & infantibus, adiuuant hanc malam affectionem conſtitutio aëris calida & humida, pluuioſa, humores putridos gignens, ita vt epidemium nonnunquam hoc malum fiat. Hinc etiam in regionibus calidioribus, vt in Syria & Ægypto, frequentiora ſunt iſta vlcera; vnde etiam Ægyptiaca & Syriaca antiquitus appellata, teſte Aretæo. Cibi in ventriculo corrupti, eſus fungorum, & aliorum quæ facilè corrumpuntur, ac malignitatem acquirunt.

Differentiæ.

Quod ad differentias aphtharum, eæ ex Galeno, 6. *de compoſ. med. ſec. loca, cap. vlt.* & ex 3. *epidem. comment.* 3. *aph.* 12. ſic diſcerni poſſunt. *Differentiæ.*

1. Tempore Aphthæ enim aliæ incipientes ſunt, aliæ vigentes, aliæ inueteratæ, atque ita quædam leuiores, quædam deteriores.

2. Corporibus ſubiectis. Nam aliæ mollia infantium & puerorum corpora occupant, aliæ duriora adultorum.

3. Materiâ, eiuſque prauitate. Quædam enim inflammatæ ſunt, eæque calidæ & rubicundiores ex ſanguine; quædam igneæ & flauiores ex bile; quædam non inflammatæ, minúſque feruidæ ex pituita putreſcenta; quædam denique ex inueteratis, atræ bilis malignitatem exurentem acquirunt. Vnde conſtat, aphthas ratione materiæ alias mitiores eſſe, alias, vt Galenus, 3. *epidem.* nominat κακοήθεις quæ ex putridis & malignis humoribus ortum habent.

4. A parte affecta, quæ ſumitur diſtinctio, eſt, quod aphthæ vel in palato hærent, vel in lingua, vel in gingiuis, vel in labiis, vel in faucibus & gurgulione. Quas partes vel ſuperficie tenus vlcerant, vel profundiùs erodunt, latè ſerpendo, pro malignitatis gradibus.

Poſtremò, ratione accidentium & ſymptomatum, quædam cum vehementi dolore ſunt coniunctæ, quædam abſque eo ſunt; aliæ cum febre ſunt, aliæ febre carent; aliæ ſunt mundæ, aliæ ſordidæ; aliæ ſine cruſta, aliæ cum cruſta; & cruſta aliquando alba, aliquando flaua, aliquando liuida, aliquando nigra.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Aphthæ facilè cognoſcuntur. Partes enim oris calidiores deprehenduntur, & hinc inde vlcuſcula ſeu tubercula quædam conſpiciuntur. Et puſtulæ rubicundiores ſanguinem præualere oſtendunt; flauiores, atram bilem; albeſcentes, pituitam; liueſcentes & nigreſcentes, atræ bilis ſuccum. Quæ ſerpunt, & vicina depaſcuntur, iis acredinem ineſſe ſignificatur, & quidem malignitatis non expertem, ſi ad nigredinem tendant; ſi fœteant, putredo adeſt. Cauſæ externæ, vt eorum quæ eduntur & bibuntur, acrimonia, atque alia, ex ægri & adſtantium relatione cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Aphthæ recentes, præſertim in mollioribus infantium corporibus, facilè curantur moderatè adſtringentibus, quoniam ex mitiore materia oriuntur: ægrè ſanantur, quæ diuturnæ ſunt, & progreſſu temporis putredinoſum quid acquirunt; quæ generis vocabulo νομαὶ à Græcis dicuntur, Galenus, 6. *de comp. med. ſec. loc. c.* 4.

2. Aphthæ antiquæ & exulceratæ longè periculoſiſſimæ ſunt in infantibus. *Hos enim ſæpe conſumunt.* In adultis verò idem periculum non eſt. Pueris enim, præſertim lactentibus, imperari remedium aliquod (ad gargarizandum imprimis) nequit, quemadmodum adultioribus. Celſus, *lib.* 6. *cap.* 11. Loquitur igitur Celſus de aphthis infantium non recentibus & mitioribus, ſed de inueteratis & malignis, quæ à gingiuis incipiunt, & deinde ſerpendo palatum, totúmque os occupant, & ad gurgulionem fauceſque deſcendunt. Hæc cum validiora remedia poſtulent, quæ mollia puerorum corpora non ferunt, iiſque vti ipſi per facultatis animalis in illa ætate imbecillitatem nequeant, malum ob has cauſſas ita inualeſcere neceſſe

eſt, vt ægri infantes tandem ab eo conſumantur.

3. Aphthæ ex pituita minùs infeſtant, quàm ex ſanguine aut bile. Quæ verò ex bile atra ortum habent, vt malignitatis, ita nec periculi ſunt expertes.

4. Aphthæ, præſertim inueteratæ, ideò quoque difficulter curantur, quoniam medicamenta, vel ritè applicata, tamen à ſaliua facilè eluuntur: propterea malum breui inualeſcit, ob loci naturam calidam & humidam; vnde putredo ſequitur & vlcus ἐσθιόμενον. Pars quoque, cùm valde ſenſilis ſit, facilè ab acribus medicamentis, quibus tamen vti interdum cogimur, irritatur. Ac denique metus eſt, ne quid cum periculo de medicamentis acrioribus in fauces delabatur. Galenus, *6. de compoſ. med. ſec. loca.*

5. Quæ aphthæ in pueris nigræ ſunt, & veluti cruſtæ, peſſimæ, & mox lethales ſunt. Paulus *lib.1. cap.10.*

6. Quando aphthæ adhibitis conuenientibus remediis non cedunt ſed putreſcunt, & corrodendo profundè deſcendunt, malignæ ſunt, & fortioribus medicamentis opus habent. Si autem mala ſymptomata alia coniungantur, & æger ſit debilis, mortem nunciant.

7. Quando puſtulæ nigræ per febres acutas & peſtilentes in ore & lingua apparent, mortem breui ſecuturam ſignificant, teſte Auicenna, ob materiæ malignitatem & virtutis infirmitatem. Et Hippocrates, inquit, *ſect.3. prognoſt. aph.15. fauces exulceratæ cum febre, difficiles ſunt*, quia, vt Galenus explicat, *malitiam erodentis humoris indicant.*

Indicationes.

Indicationes. Aphthæ ipſæ, quatenus vlcuſcula ſunt, in principio adſtringentia & repellentia requirunt. In progreſſu morbi addantur ea, quæ adſtringunt & ſimul diſcutiunt. Si ad ſuppurationem tendant, maturantibus illa adiuuanda.

Sordidæ aphthæ extergendæ, & ſi putreſcere vel etiam ſerpere incipiant, fortiùs adſtringentia, & quæ eſcharotica ſunt, adhibenda. Et quia in ore ſapores percipiuntur, ingrata ſapore medicamenta, quantum fieri poteſt, vitanda ſunt. Deinde quia os ventriculo & pulmoni cohæret, vtendum iis, quæ ſine periculo (ſi fortè ita contingat) deglutiuntur, non cathæreticis aut ſepticis; aut ſi his vti neceſſe eſt, prouideatur, ne pergulam ab ægro demittantur. In corporibus etiam, quæ duriora & ſicciora ſunt, medicamenta valentiora conueniunt; molliora verò mollioribus, vt puerorum & fœminarum corporibus.

Curatio.

IN INFANTIBVS.

Curatio in infantibus. Si aphthæ ſint ex vitioſo nutricis lacte, id corrigatur iis, quæ acrimoniam vel ſalſedinem eius tollunt, bonumque ſanguinem gignunt. Sin infans lac malè concoquat, parciùs lactetur, & bona in ipſo concoctio procuretur. Quando verò infans ſimul lacte nutritur, & alio cibo vtitur, Galenus, *6. de comp. med. ſec. loc. cap. vltim.* nutrici lentes præbet cum modico pane, & medulla cerui aut vituli, quæ nutrix manſa vel ſemimanſa infanti exhibeat, vt ore ab ipſo circumuoluta vlcuſcula contingant.

Aliis quoque cibis à nutrice infanti maſticatis admiſcet cydonia, pyra, ſorba, meſpila, corna. Quandoque & lactucæ, portulacæ, ſolani aliquid addit, ſi aphthæ inflammatæ ferueant.

Quod ſi infans mandere nondum poſſit, nutricem eiuſmodi victu alit, eique ſimul de bona concoctione proſpicit. Ipſi verò infanti linctus exhibeatur ex diamoro cum melle roſato, aut, ſi opus videatur, cum oxymelite. Aëtius ex Aſclepiade gallas contuſas aquâ decoquit, & cum decocto percolato parem portionem mellis permiſcet, rurſúmque decoquit ad mellis craſſioris ſpiſſitudinem, idque vt maximum remedium aphthis puerorum illinit affricando, aut tomento lanæ purpureæ digito circumuoluto aphthis apprimendo.

In primis autem in maſticatione conſiderandus eſt color aphtharum, vt ſtomatica hæc dicta medicamenta pro varietate humoris, à quo aphthæ generantur, rectè adminiſtrari queant. Nam ſi ſubrubeant, primò moderatè adſtringentibus, deinde citra morſum diſcutientibus vtendum eſt. Qualia ſunt ſyrup. è roſis ſiccis, de portulaca, de agreſta, de ſucco granator. acetoſ. citri, diamorum, pulu. ex farina lentium, ſumach, roſis, collutiones ex decocto lentiſc. viol. rubi vitis, roſar. plantag. balauſt. ſantal. ſumach, acaciæ, admiſto diamoro, rob ribes, rob nucum, ſucc. malor. punic. vel vuæ acerb. cum melle.

Si ſubflauæ fuerint, iiſdem vtendum, & magis etiam refrigerantibus, vt ſucco vel decocto ſolani, portulacæ, acetoſæ, ſemperuiui.

Pituitoſis adſtringentia cum quadam caliditate, & diſcutientia conueniunt, vt thus, manna thuris, maſtich. mentha, nux cupreſſi, erui farina, rad. irid. Illyr. rad. ariſtol. quæ plura ſimul, vel pauciora cum decocto fol. myrti miſceantur, iiſque aphthæ illinantur.

Si denique liuidæ aut fuſcæ fuerint, fortiora diſcutientia adhibeantur, illinendo paſſulas exacinatas, & aniſum tritum cum melle, aut puluere ex flor. chamæmeli, meliloti, anethi, fœnugræci, cum melle, aut melle roſato mixtum; aut cum vino eadem coquantur, adiectis ſemper nonnullis adſtringentibus, vt ſyrupo myrtino, aut diamoro.

Vel ♃. *Rob nucum*, Drach. vi. *diamori*, *mellis roſati*, an. Drach. ii. *aquæ plantag.* Vnc. ſem. M.

Tanquam expertum commendatur in aphthis puerorum, præſertim malignis & epidemiis, ranulam viuam admouere ori pueri, quæ ſugendo malignitatem attrahat; quâ laſſatâ & mortuâ alia apponantur, atque iterum alia, donec virus omne ſit extractum. Sed vtrùm fœdum ac abominandum hoc remedium rectè admoueri poſſit, non immeritò quis dubitauerit.

In Adultis.

In aphthis adultorum, eiuſdem generis remedia conueniunt, paululum tamen fortiora, pro natura corporum. Antequàm igitur ad topica veniamus, ſi ſanguinis copia adſit, vena ſecetur cephalica in cubito, aut cucurbitulæ ſcarificatæ affigantur collo, vel ſcapulis. Auicennas etiam ſanguinem mittit è venis ſub mento, & extremitatibus labiorum. Pro euacuatione materiæ proximæ in partibus oris, venæ ſub lingua tandem aperiantur. Si vitioſus humor aliquis in toto abundat, is conuenienti modo euacuetur.

Vniuerſalibus præmiſſis, ad topica veniendum. Quanquam in mollibus corporibus, & in aliis, dum malum recens eſt, etiã ante vniuerſi euacuationem iis vti liceat, ad prohibendum mali incrementum. Sint autem topica & στοματικὰ illa medicamenta in principio moderatè adſtringentia & ſiccantia, cuiuſmodi ſunt, quæ parantur ex roſis, ſumach, myrti foliis, cortic. granator. fol. vitis, rubi, pro collutione oris, in aqua vel vino adſtringente coctis, addito ſyrupo granat. acetoſ. vel diamoro. Fortiora ſunt collutio oris ex ſuccis vel aquis roſarum, lactucæ, plantagin. portulacæ, virgæ paſtoris, ſolani cum pauco aceto; item decoct. gallar. maturarum, balauſtior. ſantalorum, acaciæ, cum rob pyrorum, cornorum ſorbor. de ribes.

Vt ♃. *Flor. roſar. rubr. balauſt.* anna P.j. *fol. plantag. portulac. ſolan. prunell.* an. M.j. *ſem. cydon.* Drach.j. *ſumach, cortic. granat.* an drach. ij. Coqu. in vini rubri adſtringentis & aquæ part. æqual. pro ℔.j. colaturæ adde *diamor.* Vnc. j. *ſucc. malor. punic. acid.* Drach. ij. Miſce, pro collutione oris.

Cortex etiam aurantiorum cum melle & alumine mixtus; vtilis eſt.

Vel ♃. *Rad. tormentill.* Vnc. ſem. *fol. plantag.* M. ſem. Coq. in aqu. plantag. ad remanentiam ℔. j. Colaturæ adde *boli Armenæ* Scrup.j. *alum. roch.* gr. xv. Miſce.

Vel ♃. *Prunell. plantag. caud. equin. ſalu.* an. M, j. *rad. tormentill. acor. lut.* an. Drach. iij. *ſtipit. vuular.* N. iij. *flor. maluæ arboreſc. roſar.* an. M. ſem. Coqu. in vino rubro & aqua, ad remanent. ℔. j. ſem. Colaturâ os colluatur.

Vel ♃. *Nucum viridium ſemimaturarum cum cort. contuſarum*, q. v. adſperge aceto, deſtilla in balneo. Aqua feliciter aphthas ſanat, ſi in eâ ſpongiola madefiat, quâ aphthæ illinantur, & aquâ ſimplici, cui pars quarta vini admiſta ſit, abluantur.

In progreſſu ea miſceantur, quæ adſtringendo ſimul diſcutiant, vt cyperus, nux cupreſſ. fol. oliuæ ſicca, myrrha.

In fine addatur cortex nuc. moſch. caryophyll. gallia moſchat.

Spiritus etiam vitrioli, ſi eius gutt. ij. mellis Vnc. j miſceatur, vtilis eſt.

Vel ♃. *Vuarum immaturarum* ℔. ij. ſem. *cortic. mali granat. balauſtior. ſumach.* an. ℔. j. Macerentur in *aceto*, & deſtillentur, & aquâ iſtâ locus affectus illinatur

Si aphthæ ad ſuppurationem tendant, iuuetur illa detento in ore lacte, præcipuè aſinino, vel mucilagine ſem. altheæ, lin. cydon. vel horum, aut paſſulatum decocto.

Sordidæ aphthæ abluantur aqu. ſaccharatâ, aut ſyr. acetoſo. Vtile etiam eſt decoctum hordei cum melle roſato mixtum.

Vel ♃. *Nuc. moſch.* Drach. j. ſem. *caryophyll.* Drach. j. *radic. cyperi* Drach. ſem. *ireos, corallior. rubr.* an. Scrup. j. *boli Armen. caud. equin.* an Scrup. ij *mel. roſat.* q. ſ. F. Linimentum.

Fortius extergunt mel cum tartaro aut alumine mixtum, ſi ſpongiâ leniter affricentur: vel oliuæ muriâ conditæ maſticatæ.

Si putreſcere incipiant, vt aphthæ ampliùs appellari non mereantur, ſed in cruſtas & vlcera degenerent, fortiora requiruntur, & curatio, vt vlcerum, iam inſtituenda. *Oris vlcera*

Vbi tamen monendum, oris vlcera non ſemper aphthas ſequi, ſed etiam poſt inflammationes & per ſe, vt in aliis partibus, ex affluctu vitioſorum humorum fieri, vt & in Gallico morbo excitari. In quibus, vt dictum, ſtomaticis vtendum, quæ adſtringant, ſiccent & roborent, quæ pro vlceris natura ſint mitiora vel fortiora; & curatio horum vlcerum, ex iis, quæ poſtea de columellæ ac tonſillarum inflammationibus, vt & angina, & hinc ſequentibus vlceribus dicentur, patebit. Prodeſt ex Aëtio centaurij minor. vſti cinis illitus cum melle. Item nuc. cupreſſ. vſtæ.

Ad ſordida oris vlcera vtilis eſt etiam Aqua viridis Plateri.

♃ *Ærugin. æris* Drach. i. *alum.* Vnc. ſem. *vitrioli. minij*, ana Drach. i. Coq. in *vini albi* Vnc. iv. *aquæ vitæ*, Vnc. i. & penicillo loca in faucibus tangantur, cauendo, ne quid deglutiatur. Poſtea lacte caprino, in quo calx ignita extincta ſit os colluatur.

Vel vſurpetur aqua viridis, ſeu gargariſmus ſuprà in ozænis propoſitus. Ad ſerpentes & depaſcentes aphthas ac vlcera ſummè efficax eſt, teſte Aëtio, radix fœniculi vſta per ſe, aut cum melle illita, amurca in æneo vaſe ad mellis craſſitudinem cocta

&

& illita, alumen ſciſſile tritum, & cum gallis & oleo exceptum illitúmque. Auicennas gallar. alumin. balauſt. p. æq. ſumit, & pulueriſata per ſe cum melle applicat.

Vſurpatur etiam à multis vitriolum vſtum, & ærugo, & ſquamma æris cum melle illita. Et vnguentum Ægyptiacum in aqu. plantag. cum pauco aceto diſſol. adiecto melle roſato: Monet tamen Huilhel. Fabricius, *cent.3. obſ.86.* cancroſis eſſe aduerſiſſimum.

Cauendum verò, ne quid de medicamentis erodentibus in fauces illabatur.

Ardor relictus mitigetur lacte in ore retento, vel aquâ plantaginis, aut ſolani ſæpius mutatâ.

In vlceribus Gallicis antiquis interdum caro putrida tota præſcindenda eſt, & eâ parte præcipitati puluis admouendus cum goſſypio in aqua plantaginis priùs infuſo.

De Aphtharum curatione plura videantur apud Aëtium *tetrab.2. ſerm.4. cap.* 39. 42. 43. 44. & Oribaſium, *lib. 4. de loc. affect. curat. cap.68.*

Aqua fortis hauſta. Venenum.

Ad hoc caput referenda & illa vlcera, quæ ex aqua forti incautè hauſtâ, aut veneno ſumpto excitantur, quæ curantur lacte bibito, iuſculis pinguibus,& mucilagine ſem. cydonior. ac pſyllij., vt poſtea, *de morbis Oeſophagi* dicetur.

De vlcere magno & cancroſo circa radicem linguæ videatur Guilhelmus Fabricius, *centur.4. obſeru.20.*

Diæta.

In infantibus lac nutricis corrigatur, cibis ac potu laudabili, & bona nutritio, ac alimenti in infante coctio procuretur. Expedit in cibis vti cydoniis, pyris, ſorbis, meſpilis, & ſi opus ſit, lactucâ vel portulacâ. In adultis victus ratio vt plurimùm declinet ad frigidum. Vitentur acria, ſalſa & acida, & quæ praui ſucci ſunt,& difficilis concoctionis.

Oſſis palati corruptio.

De Oſſis Palati corruptione.

Aliquando etiam Os Palati perforatur, & corrumpitur,ſeu à vulnere, ſeu ab humore corrodente: id quod accidit ſæpe in lue Venerea. Quod vbi euenit, ſermo vitiatur; cùm aër, qui per os elidi deberet, ſimul per foramen illud ad nares penetret, & per eas egrediatur.

Si ex vulnere malum ſit, & os ſit purum, natura per carnem vel callum illud tandem, etſi tardè, claudere ſolet. Si verò os nigrum ſit, priùs radendum. Antequam verò foramen illud claudatur, vel ſi etiam planè claudi non poſſit, vt vitium illud ſermonis tollatur,fabricanda eſt lamina aurea inſtar clypei,quæ in medio vmbonem ſeu eminentiam habeat, cui ſpongiola ſicca, foraminis magnitudini reſpondens, alligetur, atque ita foramini adaptetur. Vbi enim ſpongia humorem imbiberit, dilatatur, vt lamina firmiter hæreat,& foramen occludat.

Hiſtoriam talis morbi & curationis, in *Inſtitut.lib.5.part.1. ſect. 2. cap.* 10. propoſui. Cùm enim ſtudioſus quidam ad naſi radicem, internúmque oculi dextri angulum cultro vulneratus eſſet, & cultri fracti pars ferè digiti longitudine, vulnere extrà conſolidato, ibi remanſiſſet, accidit, vt poſt menſes quatuor cultri fracti pars illa ſponte ſuâ via facta in palato erumperet,& eximeretur. Cùm verò in ſuperiore parte palati foramen inde apertum fuiſſet, præter medicamenta abſtergentia,exſiccantia, laminam auream, modo antea expoſito, applicaui: quâ inſtructus etiam conciones habere potuit, ſine ſermonis impedimento. Senſim tamen illud foramen carne impleri vidi, & tandem etiam planè occluſum fuiſſe, ad me relatum eſt.

Verrucæ in gutture & lingua.

Verrucæ in gutture, & lingua.

Nec prætereundæ hîc verrucæ in gutture & lingua. Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib.3. cap.* 5. refert, quendam Ioannem Iacobum Fugacinam, ciuem Mantuanum,verrucis quampluribus guttur, fauces, & radicem linguæ occupantibus diu vexatum fuiſſe, quæ deglutitioni maxime officiebant: vt & alterum quendam Attilium Malegnanum vniuerſam linguam eiuſmodi verrucis, ſed longè minoribus conſperſam habuiſſe. Fuiſſe autem ex illis, quas myrmecias vulgò appellant. Habentque ortum ex iiſdem cauſſis, vt in aliis partibus, de quo ſuo loco dicemus.

CAPVT XIX.

De Fœtore Oris.

Symptomata poſtea Oris quod attinet, pertinent huc Oris apertio vitiata, dolor Faucium, & Fœtor oris Primò nimirum ad hunc locum referri poſſet oris Clauſura, idque aperiendi impotentia, & oris p. n. Hiatus: verùm de iſtis ſuprà, *cap.6.* dictum.

Pertinet deinde huc Faucium dolor ſine tumore, de quo Hippocrates, *lib.1. prædict. & in Coacis: Dolentes fauces cum labore & moleſtia abſque tumore manifeſto, ac ſuffocatione, præceps exitium minantur.* Et: *Faucium gracilium dolores ſuffocantes, conuulſionem minantur.* Verùm quæ de his dici poſſent, è doctrina de Angina patebunt. Ideóque hic ſolùm de Fœtore oris agemus.

Oris, ſeu anhelitus & animæ fœtor, moleſtum, adſtantibus præcipuè, ſymptoma eſt, cuius quidem cauſſa proxima eſt vapor, ſeu halitus fœtens ex ore egrediens. Verùm ille multis ex cauſſis ortum habere poteſt.

Primò quidem ex ventriculo, cùm ſcilicet cibi fœtidi ſumti ſunt, vt allium, cepæ, & ſimiles, quod & à vino & cereuiſia copioſiùs hauſtis accidit. Deinde vbi quidem cibi,qui aſſumuntur, per ſe fœtidi non ſunt, ſed in ventriculo corrumpuntur, è quibus eiuſmodi vapores fœtidi exhalant. Cæterùm non ſemper immediatè è ventriculo fœtidus iſte vapor exhalat, verùm etiam ex aliis partibus halitus ille fœtens communicatur, vt ex vermibus in inteſtinis, ex vlcere inteſtinorum, vel ab ipſis inteſtinorum excrementis, cùm ſcilicet orificium ventriculi inferius, quo in inteſtina ſeſe aperit, non arctè, & vt ſecundum naturam fieri debebat, clauditur. Tum enim fœtidæ excrementorum exhalationes per laxam hanc viam in ventriculum aſcendunt, & fœtore ſuo anhelitum inficiunt, qui propterea etiam ſtercoroſus percipitur; id quod præcipuè in iis euenit, qui crapulâ continuâ orificium vẽtriculi inferius laxum & debile reddunt. Idem accidit ex humoribus prauis in venis meſaraicis, vel circa lienem contentis; ex vtero, & fœtu mortuo in eo.

Secundò, fœtidus ille halitus ore egreditur, cùm in dentibus corroſis & cauernoſis præcipuè, gingiuis, aut palato aliquid fœtidum continetur, cùm ſcilicet cibi & caro præcipuè in dentium interſtitiis hæret, atque ibi putredinem, & hinc prauum odorem acquirit; aut cùm vlcera ſunt in ore, vt in ſcorbuticis; aut cùm ſaliua fœtidis humoribus inquinatur, id quod interdum in catarrhis, febribus malignis, item lue Venerea contingit.

Tertiò, idem halitus fœtidus exhalare poteſt etiam ex humore corrupto in oſſe colatorij detento, vt & ex vlceribus naſi, & partium palato vicinarum.

Quartò, ex pulmonibus & pectore; vt in pectoris vulneribus, vlceribus, empyemate: vnde etiam iis qui gibboſi ſunt, plerumque os fœtet.

Signa Diagnoſtica.

Malum ab adſtantibus facilè percipitur. E qua parte verò halitus ille fœtens attollatur, & proueniat, facilè ex partium modò enumeratarum ſignis patet. Si à ventriculo ſit, fœtor maior eſt ante cibum. Si ab oſſe colatorij, ore clauſo aquâ pleno etiam percipietur. *Signa.*

Prognoſticum.

Pro cauſæ ratione malum magis vel minùs periculoſum eſt. Si enim anhelitus fœteat in tabidis, vt plurimùm lethale ſignum eſt. *Prognoſtic.*

Curatio.

Cùm halitus ille fœtens ſit proxima fœtidi anhelitûs cauſſa, vitium hoc aliquo modo quidem corrigi poteſt, iis adhibitis, quæ ſuauem odorem præſtant.

Detinendi nimirum ore caryophylli, nux moſchata, zedoaria, rad. angelicæ, imperatoriæ, cyperi, ireos, lign. aloës, cortic. citri, fol. lauri, roriſmarini, cinnamomum, ſem. aniſi, fœniculi, coriandri, carui, myrrha, moſchus, ambra. E quibus varia parari poſſunt medicamenta, quibus vel os colluitur, vel quæ in ore detinentur, pilulæ & trochiſci.

Vt ℞. *Caryophyll. nuc. moſch.* Drach.i. *roſar.* Drach.ii. *rad. ireos* ℥. ß. *cardamom. ligni aloës, cinnamomi,* an. Scr.j. *gall. moſchat.* ℈. ß. Cum *melle roſato* F. Pilulæ, vel cum mucilagine tragacanthæ in aqu. roſar. facta, Trochiſci in ore detinendi.

Sed cùm hoc modo fœtor odore ſuaui ſaltem obſcuretur, & cauſſa non tollatur, cauſſa etiam tollenda eſt, quæ non vna eſt, vt ſuprà dictum. Si à cibis qui grauem odorem ſpirant, ſit fœtor anhelitûs, breui ſponte euaneſcit. Si vitioſi humores ſint in ventriculo, illi euacuandi, & vitium vnde proueniunt, corrigendum, ventriculúſque ipſe roborandus. Imprimis hîc aloë vtilis, & pilul. aloëphang. vt & abſinthium, vel vinum purgans cum abſinthio.

Et ne cibi, præcipuè caro, in ventriculo putreſcat facilè, condiendi aromatibus, aceto & acetoſis. Pani ſemen fœniculi, aniſi & carui permiſceatur. In fine menſæ ſumantur, quæ ventriculum laxum claudunt, & ſuauem odorem ſpirant, vt cydonia, diacydonium, confectio ſemin. aniſi, fœniculi, coriandri & ſimilia.

Si à vermibus, vel aliis partibus fœtens vapor exhalet, partium illarum vitia corrigenda. Si dentes immundi ſint, mundandi, vt ſuprà dictum. Si oris vlcera adſint, vel à cauſſa alia ſaliua inquinetur, vitium illud corrigatur. Si tandem à thorace aut pulmone proueniat fœtens anhelitus, cauſſa quæ fœtidum anhelitum ſuppeditat, tollenda.

DE GVRGVLIONIS affectionibus.

CAPVT XX.

De Gurgulionis Laxatione.

Fauces, Græcis φάρυγξ, & dicitur regio, quæ, vt Galenus interpretatur, ante ſtomachum & laryngem, hoc eſt, ante gulæ

gulæ & aſperæ arteriæ extremitatem ſita eſt. Nonnunquam tamē φάρυγξ pro larynge, hoc eſt, ſummo aſperæ arteriæ capite, vel ipſa quoque aſpera arteria vſurpatur.

Et Suidas quidem atque alij Grammatici Græci genere diſtingunt, vt ἡ φάρυγξ propriè fauces ſignificet; ὁ φάρυγξ verò laryngem, aut tracheam. Sed Galenus indifferenter vtroque genere vocabulum φάρυγγος, de ſummo tracheæ capite, & de ipſa trachea accipit.

Eadem faucium regio etiam ἰσθμὸς nominatur per metaphoram, quòd, tanquam anguſtus terræ tractus inter duo maria veluti vtrinque poſita exporrigitur. Hinc παρίσθμια vocantur tonſillæ ſiue amygdalæ, hoc eſt, glandulæ inſignes ad radicem linguæ in faucibus, oppoſitæ, ſaliuâ, quam copioſam continent, partes vicinas humectantes.

Inter tonſillas medius dependet gurgulio, Græcis γαργαρεὼν, particula ſcil. carnoſa à palato in os propendens, ſoli hominum auiúmque nonnulli generi propria, ob vocis potiſſimùm modulationem condita, vnde & πλῆκτρον τῆς φωνῆς à Paulo Ægineta nominatur, *lib.6.cap.31.*

Nomen gurgulionis, vt & Græcum γαργαρεῶνος factum videtur à ſono, qui gargariſando fit ad illam oris particulam.

Atque hæc propria illius particulæ in ſummo ore appellatio eſt. Κίων verò, ſiue κιονὶς, & σταφυλὴ, affectionum præternaturalium eiuſdem partis nomina ſunt. Quando enim gurgulio præter naturam intumeſcens in longum æquali craſſitudine extenditur, columnæ inſtar, κίων & κιονὶς dicitur verò, σταφυλὴ quando imâ parte in rotunditatem craſſeſcens, ſuprà, quà dependet, gracilior efficitur, vt vuæ à pediculo ſuo pendentis ſpeciem præ ſe ferat. Aëtius; *tetrab.2.ſerm.4.c.40.* etiam tertiam affectionem addit, quam ἱμάντα idest, *lorum* appellat, quando ex ſuffitu, vt ſcribit nimiùm ignitus gurgulio, hoc eſt, deſiccatus gracileſcit, & loro ſimilis propendet. Accidit idem, cùm ob ἀτροφίαν eius partis, tum ob paralyſin, (paralyſis tamen vocem non propriè accipiendo) vt Aëtius, *ſeq.cap.* docet.

Differt igitur ἱμὰς, ἀπὸ τῆς κιονίδος, quòd in hac gurgulio non extenuatus eſt, vt in loro, ſed craſſitiem ex fluxione magnam eſt adeptus. Aretæus ἱμάντα de membranarum vtrinque circa gurgulionem in latum, tanquam alatum veſpertilionum, explicatione, de qua mox dicetur, interpretatur, 1. *de cauſſis acutor.cap.8.* Frequentiora autem duo mala ſunt, gurgulionis laxitas, & inflammatio eiuſdem. Illam τοῦ γαργαρεῶνος χάλασιν, hanc φλεγμονὴν nominant; de quibus iam dicemus.

Κίων ergo vel κιονὶς abſolutè, & cum adiectione κιονὶς χαλασμένη, eſt γαργαρεῶνος χάλασις, ſeu gurgulionis laxatio, quæ affectio vulgò caſus columellæ appellatur. *der zapffe iſt gefallen oder geſchoſſen.*

Fit autem, quando gurgulio multo humore præter naturam perfuſus, citra inflammationem laxatur & elongatur, vt radici linguæ & faucibus incumbat; ſicut in catarrhis continuis ſæpe accidit. Humor plerumque pituitoſus eſt è cerebro demiſſus, partem illam nimium humectans. Columella ſic laxata mollis eſt, albicans & concolor palato, ſine dolore & calore.

Hiſtoriam gurgulionis mirè laxati deſcribit Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. l. 3. cap.3.* ex Leonh. Botallo, cuiuſdam, cui repentè ex labore columella ita laxata fuerat, vt ad interiores dentes protenderetur. Aretæus etiam, *loco citato*, miræ eiuſdem columellæ laxationis meminit, vbi ſcribit, bicornem columellam reddi, geminis membranis hinc atque inde pendentibus, quæ ab vtraque parte iaceant quaſi veſpertilionum alæ.

Curatio.

Curatio eadem propemodum eſt, quæ gurgulionis inflammati, ſiue vuæ de qua, *cap.ſeq.* dicetur. Fiant igitur per venæ ſectionem, ac cucurbitulas, præmiſsâ, ſi opus, purgatione capitis ac totius corporis, diuerſiones & euacuationes, vt decet. Capiti etiam proſpiciatur errhinis, aliiſque remediis humorem pituitoſum abſumentibus, intemperiémque frigidam & humidam corrigentibus.

Topica autem initio ſint adſtringentia & repellentia; poſtea etiam paululum diſſoluentia & exiccantia. In primis verò & præ cæteris prodeſt decoctum & aqua plantaginis, caprifolij, myrti, roſarum, fol. rubi, rad. caryophyllatæ, origani, hyſſopi, oxycratum & acetum, quæ interdum ſola ſufficiunt. Fiat ergo Gargariſmus, vel Collutio oris talis:

℞. *Aq. plantag.* ℔. i. *diamor.* vel *dianuc.* ana Vnc. j. M. vſurpentur leni Gargariſmo.

Aut ℞. *Flor. roſar. rubr. balauſt.* ana M. ß. *fol. acetoſ. plantag.* an. M. i. *gall. immaturar.* Drach. ii. *alum. vſt.* ʒ. ß. *ſem. cydon.* Scr. iv. Coq. in ſ. q. aquæ ad tertias, pro ℔. i. Colaturæ adde *diamor.* Vnc. i. *aceti vini* ʒ. ß. M. pro Gargariſmo.

Vel ℞. *Fol. plantag. meſpilor. caud. equ. roſar. rub.* ana M. i. *fol. ſcabioſ.* M. ß. Coqu in aqu.

Colaturæ ℞. ℔. ii. adde *mell. roſ. aut diamori* Vnc. ii. *aceti. roſac.* Vnc ß. M.

Vel ℞. *Flor. malu arboreæ, roſ. rubr. fol. prunell. veronic. ſalv. vuular.* (quam ob ſignaturam nonnulli hic commendant.) ana M. ß. *rad. tormentill.* Drach. ii. *alumin. crudi* Drach. i. *mellis* Vnc. ij. Coqu. omnia in *aqu.* ℔. iii. & *aceti* Vnc. viii. ad quartæ partis conſumtionem. Colaturâ vtere pro Gargariſmo.

Vel ℞. *Decocti ſaluiæ, hyſſopi*, ana ℔. ß. *alumin. ſacchar.* Scr. 1. *diamori* ℥. i. *mell. roſ.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Aq. tormentill. plantag. roſar.* ana ℥. iii. *ſyr. de roſis ſiccis, myrtini.* ana. ℥. ß. *ſpir. vitriol.* Scr. i. M.

Vel ℞. *Aq. plantag. centinod.* ana ℥. ii. *roſar. prunellæ*, an. Vnc. i. ß. *ſucci granator.* ℥. i. *rob. berberum* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *ſem. ſumach.* ʒ. iii. *balauſtior.* ʒ. i. ß. *roſar. rubr.* P. ß. *rad. tormentill.* ʒ. i. *aq. plantag. fol. quercus*, ana ℥. iiii. Ebulliant vnicâ ebullitione, & colentur. Colaturæ admiſce *ſyr. de roſ. ſiccis* ℥. ß. *diamori* ʒ. iii. *eſſent. roſar. rubr.* ʒ. i. ß. *ſpir. vitriol.* Scr. ß. M.

Vel ℞. *Rad. tormentill. & vuular.* ana q. ſ. Coquantur in cereuiſia, & cum modico melle dulcorentur pro Gargariſmo Commendatur & conſerua roſar. vitriolata. Aut fiat talis Puluis:

℞. *Roſar. ſiccar. balauſt. alum. ſciſſil.* ana ʒ. ß. *piper. zingiber. myrrh.* ana Scr. i. Contuſa & cribrata per calamum inſufflentur, vel, vt mox dicetur, applicentur.

Galeni repellens & diſcutiens eſt ex *gallarum immaturarū, alumin. ſciſſil. & ſalis Ammoniac.* partibus æqualibus.

Vel ℞. *Alumin. vſti*, & *boli Armenæ* p. æq. quibus tritis, cochlearíque, ſiue σταφυλεπάγρῃ inſtrumento impoſitis, columella contingatur.

Ad pulueres hos, & ſimiles columellæ rectè applicandos, vtile etiam eſt cochleare & follis Guilhelmi Fabricij, quæ deſcripſit, *cent.2.obſ.21.*

Aëtius ad valde laxatam & tumentem columellam, hunc puluerem probat.

℞. *Piper. myrrh.* ana ℥. i. *alumin. ſciſſil. gallar.* ʒ. ana C. ii. Cōtritis vtere: è veſtigio enim columellam firmat & reſiccat.

Si malum diutius protrahatur, validè diſcutientia commiſceantur, vt pulu. piper. trium generum, zingib. cinnamom. macis, galang. pyrethr. ſal. ammon. ſinapi, hyſſopi, pulegij, origani, praſſij, calaminthæ.

Vulgus initiò ſolo piperis longi contactu columellam ſanat, vbi ſcilicet materia pauca eſt, & caput excrementis non plenum.

Aliàs intempeſtiuus eius vſus noxius eſt. Addi poteſt aliquid aluminis & boli Armenæ, vel myrrhæ, vel myrobal. citrinarum. Nonnullis piperis loco zingibere vtuntur.

Quidam ſuturæ coronali applicant emplaſtrum, confectum ex acacia cum aceto, aut ex gallis vſtis cum aceto, quo columella eleuatur. Alij ouum recens coctum ad duritiem per medium diſſectum, & thure vel zingibere conſperſum, calidè vertici imponunt. Alij folium quercinum melle inungunt, & vertici applicant. Poteſt & Puluis olibani, ſuccini, & ligni aloës admoueri.

Vel ℞. Thus & gallas pulueriſatas, & cum farina tritici & melle virgin. in formam emplaſtri redigantur, & vertici imponantur.

Quidam nuces iuglandes cum ſpiritu vini contuſas vertici imponunt. Alij fermentum vetus ſyncipiti imponunt, linteolo inductum, cui nonnulli admiſcent puluerem ſuccini albi. Alij matricariam recentem cum fermento contundunt, & applicant, aut ſincipiti illinunt axungiam leporinam. Ore verò excipere iubent ſuffitum ex ſuccino albo, puluere caryophyllorum, lign. aloës, maſtiches.

In non delicatis quidam vtuntur ſtercore albo canis oſſa comedentis, ſiue pulveris formâ, quo columella attollatur addito pauco cinnamomo, ſiue cocto in viuo cum fol. rutæ, formâ gargariſmi.

Vel ℞. *Pulu. cupul. glandium* Drach. i. *albi græci* Drach. ß. *pip. long. zingib.* ana Scr. i. M.

Nonnulli etiam ceruici topica imponunt.

Si defluxio ita acris & ſalſa ſit, vt columellæ eroſionem efficiat, humore contemperato & euacuato, diuerſionibuſque vſurpatis, exulcerationi ipſi extergentia, adſtringentia, & tandem ſolidantia adhibeantur.

Paretur ergo gargariſmus ex aqua, & melle ſimpl. aut melle roſato & diamoro. Poſt exterſionem partes eroſæ ſæpe tangantur ſpecillo lanâ obuoluto, & intincto in hoc Liquore:

℞. *Aq. roſar. plantag.* ana Vnc. iii. *mellis deſpumati* Vnc. ii. *licis* Drach. ii. Ferueant vnicâ ebullitione.

Aut ℞. *Succi moror. rubi, moror. Celſi, de cornis*, ana ℥. ß. *mellis deſpumati* Vnc. ij. Coquantur ad iuſtam conſiſtentiam. Poſtea in eo diſſolue. *licij* Drach. iij *alumin. ſciſſil.* Drach. j. ß. Iterum leniterq co. pro columellæ eroſæ illitione.

CAPVT XXI.

De gurgulionis Inflammatione, & Exulceratione.

ALiquando etiam Inflammatur gurgulio, & Græcis κιονὶς φλεγμαίνουσα nominatur; & quidem interdum retentâ ſui naturali figurâ, mole tamen actus; interdum alienam, vuæ ſcilicet à pediculo ſuo pendentis, figuram acquirit, & tum σταφυλὴ appellatur. Et quidem affectio quæ σταφυλὴ ſeu vua dicitur, rariùs gurgulioni accidit; frequentiùs verò is ita inflammatur, vt naturalem ſuam figuram magnitudine tantùm mutatâ retineat, Galenus, 6. *de compoſ. med. ſec. loca. cap.3.* *Gurgulionis inflammatio & exulceratio.*

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa eſt defluxus humoris è capite ad gurgulionem; qui humor ſanguis in primis tenuis eſt, aut pituita cum ſanguine mixta: de quo etiam Hippocrates, 2. *de morb.* Arabes etiam à ceteris humoribus deducunt, qui colore & ſpecie doloris diſcernuntur.

Quod ſi materia acris aut ſalſa ſit, non ſolùm inflammationem, ſed & exulcerationem efficit, niſi maturè occurratur. Affectio ipſa cùm ſit inflammatio, morbus eſt intemperiei cum materia & magnitudine aucta, & ſi exulceratio ſequitur, etiam cum ſoluta vnitate.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum oculi eſt expoſitum, aperto ore, & depreſsâ linguâ: adeſt tumor, dolor, ardor & rubor, cum deglutiendi difficultate, & ſuffocationis quodam periculo; interdum & cum febre.

Et quod ſigna cauſſarum attinet, ex ſanguine magis eſt affectio partis, ſi pars ipſa rubicundior ſit, & dolor in ea ſentitur pulſatilis; ex bile, ſi colore ſit citrina, & dolor adſit punctiuus; atque ſic de cæteris.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quantò magis vulna eſt inflata in apoſtemate, & quantò magis elongata in relaxatione, tantò magis nocet operationibus, & tantò deterius eſt ſignum.

2. Gurgulionem inflammatione laborantem incidere, aut ſcarificare, aut vrere periculoſum eſt, præſertim quandiu rubicundus tumidúſque fuerit. Sequitur enim ſanguinis fluxus, qui facilè ſedari non poteſt, & à quo ſuffocationis periculum imminet, ob decubitum ad pulmones. Vicinarum quoque partium inflammatio metuenda eſt, ratione doloris attrahentis. Hippoc. *3. prognoſt. aphor.* 21. Ideò ad exciſionem non ſtatim feſtinandum eſt, ſed cætera priùs remedia tentanda ſunt.

3. Contractas & rotundas vuas, & ſanguinolentas aut ſubnigras Chirurgiâ aggredi non decet, ſed tenues & oblongas, & ſummâ parte imminutas ac reſolutas, & non valde ſanguinolentas, ſed albicantes: hæ enim inflammatione carent, cùm venæ extenuatæ ſint, & ſanguine deſtitutæ. Paulus, *lib. 6. c.* 31.

4. Quibus gurgulio totus exſcinditur vel eroditur, raro clarè & diſtinctè loquuntur. Obſeruauit tamen Bauhinus, vt *in theatro anatom.* refert, vt & Guilhelmus Fabricius Hildanus, *Cent. 2. obſeru.* 21. aliquos, quibus columella fuit eroſa, diſtinctè & articulatè locutos fuiſſe. Si etiam gurgulio totus exſcinditur, periculum à φθίσει imminet; cum particula iam deficiat, quæ impetum irruentis frigidi aëris auertere, & aliquid de cerebri deſtillationibus excipere, & à pectore auertere ſolita eſt.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis inflammationibus, ita & in gurgulionis inflammatione primùm vniuerſalia præmittenda: & ſi plethora adſit, venæſectio, in primis cephalicæ, inſtituenda; poſtea etiam vena ſub lingua aperienda, aut cucurbitulæ cum ſcarificatione ceruici aut ſcapulis affigendæ. Fiant etiam diuerſiones per clyſteres, frictiones & ligaturas extremorum, & ſimiles. Si vitioſi humores abundent, ij euacuandi.

Topica. Topica remedia initio ſint repellentia, quæ formâ gargariſmi & pulueris vſurpentur: atque vbi moderata eſt fluxio, auſtera illa ſint; vbi vehementior, acerba, quæ fortiùs adſtringunt & repellunt, docente Galeno, *6. de comp. med. ſec. loc. c.* 3. His mel additur, ne exaſperando dolorem pariant, fluxionemque irritent.

Moderata ergo ſunt diamorum, ſuccus ex moris cum melle. Diluantur hi ſucci cum aquis, aut decocto roſarum, plantaginis, prunellæ, myrtillorum, rubi, ſumach, balauſt. gallar. hordei, pro gargariſmo, vel collutione potiùs. Nam validâ & multa gargariſatione plus materiæ ad locum affectum attrahi poteſt.

Vt ℞. *Diamori* ʒ. vi. *vin. gran.* ℥. ß. *decoct. roſ. balauſt. ſumach.* ℔. ß. M. pro Collutione oris.

Vel ℞. *Aq. plantag. equiſeti, prunellæ*, an. ℔. j. *flor. roſ. rubr.* M. ß. *balauſtior.* p. j. Ebulliant vnica ebullitione, adde *diamori* Vnc. iij.

Aut ℞. *Fol. plantag. portulac. prunell.* an. M. j. *flor. roſar. rubr. fol. myrt.* an. M. ß. *cortic. granator.* Drach. ij. Coqu. in ſ. q. aquæ, pro ℔. i. ß. Colat. adde *ſucc. malor. granat.* ℥. j. *acet. roſac.* ℥. ß. *rob. nucum* Vnc. ij. ſem. M. pro Gargariſmo vel Collutione oris.

Vel ℞. *Aq. fragor. prunellæ*, an. Vnc. i. ß. *nymph. plantag. roſar.* an. ℥. j. *ſyr. ceraſor.* ℥. ß. *rob. ribes.* ʒ. iij. *diamori.* ʒ. ij. *nitri prap.* ℈. j. M. pro Gargariſmo.

In primo principio vbi exigua eſt fluxio, ſufficit gargariſmus ex poſca vel vino granator. vel ſine gargariſatione liquor reſupinato capite in ore teneatur, immutando, quando incaleſcit.

Fortiora ſunt, rob de ribes, rob nucum viridium, ſyrup. de agreſta, ſuccus cornorum & ſorbor. acacia, hypoc. melle etiam hæc ſubacta. Decocta item myrti & baccar. eius, fol. tenerorum quercus, meſpilor. vitis, cupular. glandium, ſumach, balauſtiorum.

Pulueris forma conueniunt roſæ, balauſt. cort. gran. hypociſt. gallæ, & priùs enumeratarum plantarum folia exſiccata.

E. g. ℞. *Pulu. ſpong. ſambuc.* ʒ. j. *ſummit. centinod. prunellæ* an. Scrup. j. *flor. roſar. rubr.* Drach. ß. F. Puluis.

Applicantur cum cochleari aut ſpecillo concauo, ſiue σταφυλεπάγρῳ inſtrumento, vt Paulus nominat, vel inſtrumento à Guilhelmo Fabricio depicto, *cent. 2. obſeru.* 21.

Æger etiam ſæpius lambat mel roſatum, vel rob nucum, quod multum commendat Galenus, *6. de comp. med. ſec. loca, c.* 1. ex narratione de Hortulano.

Vel ℞. *Fol. plantag. bellid. minor.* an. M. j. *prunell.* M. ß. *flor. roſar. rubr.* p. j. *paſſular. maior. cum arill. contuſar.* Vnc. j. *ſem. cydon.* ʒ. j. Coq. in ſuff. quant. aquæ. Colat. ℞. i. *mel. roſ. diamori*, an. ℥. j. ß.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr.* p. ij. *balauſtior. ſem. ſumach.* ʒ. j. ß. *fol. plantag. prunell.* an. p. iij. *cupul. glandium* Drach. j. *alum.* Scrup. j.

Coq. in ſ. q. aq. ſimpl. ad tertias, colentur.

Colat. ℞. ℥. ix. in quibus diſſolue, *rob. nu[illegible] um. moror. ſyr. myrt.* an. ℥. ß. *ol. vitriol.* Scr. ß. M. pro Gargariſmo.

Vel ℞. *Fol. quercus, alchimill. plantag.* an. p. ij. *hyſſopi* p. j. *cort. granat. nuc. cupreſſ. balauſtior.* an. ʒ. j. *rad. glycyrrh.* Drach. ii. *alum. rochæ* Drach. ß. Coq. in *aq. plantag.* ℔. i. ß. ad medietatem. In colatura diſſolue, *mellis roſ. colat. ſyr. fl. cyani*, an. ℥. ſem. *de roſ. ſicc. myrtini*, an. Drach. ii. *phlegm. aluminis* ʒ. ß. M. pro Gargariſmo.

Atque hæc ferè in principio conueniunt.

Poſtea repellentibus admiſceantur nonnulla moderatè diſcutientia, cuiuſmodi ſunt flor. chamæmeli, meliloti, anethi, ſem. fœnugræci, folia altheæ, maluæ, radix iridis, cyperi, hyſſopi, ficus, thus, myrrha.

Vt ℞. *Pr[illegible]nel. hyſſop.* an. M. i. *fl. violar. hord.* an. M. ß. *glycyrrh.* ℥. ß. *vuar. paſſar. exacinat.* ℥. j. *caric.* N. v. Coq. in aq. ſimpl. Colat. ℞ ℔ j *oxymel. ſimpl. mel. roſat. diamori*, an. ℥. j.

Vel ℞ *Rad. malu. alth.* an. ʒ. iii. *fl. violar. purp. hord. mundi* an. p. i. *ſem. malu. althéæ, cydonior.* an. ʒ. i. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. ß. Coq. in aq. comm. puræ ſ. q. Colaturæ ℞. Vnc. IX. quibus diſſolue, *diamori* Vnc. i. *nitri trochiſ.* Drach. i. M. pro Gargariſmo.

Si fluxio fuerit frigida:

℞. *Piper.* Drach. ſem. *rad. irid.* Drach. ii. *ſucc. glycyrrh.* ʒ. i. ß. *ſacch. cand.* Vnc. ii. *mell. roſat. colat.* ℥. i. M. F. Lohoch. quod calidè æger ſumat.

Rondeletius in muliere, quæ penè ſuffocabatur, feliciter vſus eſt eclegmate Scribon. Largi, ex pipere, myrrha & melle, cuius vſu maximam pituitæ quantitatem, quæ circa columellam & fauces collecta erat, reiecit.

Sæpe etiam, vt monet Galenus, *6 de comp. med. ſec. loca, cap.* 3. in principio quippiam ex diſcutientibus addendum eſt, quando ſcilicet corpus ægri prauis humoribus refertum eſt, & particula affecta ſuâ naturâ debilis.

Si verò ſimul dolor vehemens fuerit, mitigantia dolorem quoque miſceantur, quale eſt contuſa glycyrrhiza cum mellis & aquæ pari menſura, cocta, & gargariſata: lac gargariſatum, vel emulſio ſem. papaueris, vel ptiſana.

Quòd ſi inflammatio in duritiem vertatur, (quod tamen rariùs fit; quoniam locus affectus eſt calidus & humidus, & materia tenuis ac fluxilis) emollientibus vtendum, vt radicibus & fol. althéæ. mucilag. ſem. lini, fœnugræci: poſtea diſcutientia addantur, vt glycyrrh. radix irid. puleg. origan. calaminth.

Si ad ſuppurationem tendat, maturetur decocto caricarum cum aqua mulſa aut cremore ptiſan. hord. vel auenæ, cum decocto paſſul. decocto glycyrrh. aut furfur. tritici lotura calida.

Vel ℞. *Rad. glycyrrh.* Drach. ij. *flor. malu. arboreſc.* P. ij. *furfuris tritici in petia ligati* Vnc. ß. *car. pin.* N. IV. *iuiub.* N. v.

Coq. in *aq comm.* pro Vnc. ix. In quibus diſſolue, *mellis paſſul.* ℥. i. ß. *cremor. ptiſanæ, auenæ* M. pro Gargariſmo.

Si non ſuccedat, ferro aperiatur. Poſt puris effuſionem extergentia & deſiccantia vſurpentur, vt aqua mulſa, aqua hordei cum melle roſato. Item ſuccus agrim. aut caulium ſuccus cum melle.

Si columella putreſcere, & in gangrænam tranſire incipiat, tali Gargariſmo vtendum.

℞. *Orig. hyſſop.* an. M. j. *glycyrrh.* ℥. ß. Coq. in aq. pro ℔. j. Colat. adde *oxymel. ſ.* ℥. iij. M.

Si vlcus vuæ putreſcat & ſerpat, chalcantho & ſimilibus metallis vtendum eſt. Et vtilis etiam hîc eſt aqua viridis ſuprà propoſita, & aqua viridis Plateri.

Ad vlcera Gallica conuenit aqua fortis bene diluta; vel aqua, in qua decoctum eſt ſublimatum, adhibita ſimul vniuerſali morbi Gallici curatione. Mitius eſt hoc:

℞. *Vnguenti Ægyptiaci* ℥ ß. *aluminis* ʒ. ß. *mellis roſati colati* ℥. i. ß. M. pro Linimento, quo vlcus contigatur.

Si remediis hiſce malum curari non poſſit, ad Chirurgiam veniendum, vt Paulus monet, *lib. 6. c.* 31. ne ex aſſiduis irritationibus tuſſis & vigiliæ, aliquando & ſuffocatio ſequatur.

Itaque vulna corrupta & marcida, quæ non ampliùs tumet, nec rubicunda eſt, atque ita ſanguine & vitâ deſtituta, abſcindenda eo modo, quem monſtrat Paulus, *ibid.* & cuius Aëtius meminit, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap.* 41. qui forcipe obtorquere, & priùs illaqueare vuam iubet, vt ſtupida effecta minus ſanguinis

pro

profundat. Sed hæc Chirurgica operatio periculo non caret; refertque Valeſcus de Taranta, *lib. 3. cap. 3.* hiſtoriam cuiuſdam presbyteri, cui plethorico cùm vuula fuiſſet abſciſſa, ſanguinis fluxus in tanta quantitate ad pectus ſecutus eſt, vt inde maxima pectoris anguſtia, & reſpirationis difficultas oborta, ægérque cùm ampliùs ſanguinem è pectore eiicere non poſſet, ſuffocatus ſit. Ideó que ipſe octo canones in vuulæ abſciſſione inſtituenda obſeruandos proponit. Ineſt, vt vuulæ abſciſſio non tentetur, niſi corpore priùs euacuato, vt & monet Hippocrates, 3 *prognoſt. aph.* 21. II. ne fiat affluxù humorum adhuc durante. III. niſi vbi alia remedia non ſatisfecerint. IV. niſi tumor ille valde & lædat moleſtus ſit. V. inſtituendum eſſe in aëre lucido. VI. ante vuulæ abſciſſionem, & poſt eam vſurpanda eſſe gargariſmata adſtrigentia. VII. ne minis rubra & tumida abſcindatur, ſed ſolùm alba & verſus radicem anguſta. VIII. non abſcindatur, niſi quantum magnitudinem naturalem excedit.

Vbi etiam inciſione opus eſt, aliquid, ſi fieri poſſit, relinquatur, neceſſarij vſus gratiâ.

Ad vuulam tamen commodè & ſine periculo abſcindendam peculiare inſtrumentum inuenit Guilhel. Fabricius, idque depinxit, *cent. 2. obſ.* 21. Et ſi fluxus ſanguinis metuatur, & putrefactio aliqua adſit, cauterium actuale commodiſſimum eſt. quod quomodo adhiberi debeat, docet Paulus, *loco alleg.* Et peculiare atque ad hanc rem idoneum inſtrumentum deſcripſit Guilhelmus Fabricius, *loc. alleg.* Hieron. Fabricius ab Aquapend. *de operat. Chirurgicis, titulo, de vua chirurgia*, præciſione factâ, quâ forficulâ inſtituit, exiguum ferramentum in cochlearis formam factum bene calefactum, non ignitum, admouet.

Diæta.

Diæta. Victûs ratio talis ſit, qualis in aliis inflammationibus præcipitur, in primis quies & inedia in principio morbi competit. Vſurpentur in cibis, quæ leniter adſtringunt, vt ſuccus cydonior. granator. moror. vuarum immaturarum. Maſticet æger tenera mori vel quercus folia. Vitet laborioſas deglutiones reſpirationes, loquelam.

CAPVT XXII.

De Tonſillarum Inflammatione, & Vlceribus.

Tonſillarum inflãmatio. GLandulæ duæ vtrinque ad radicem linguæ paulò ſupra laryngem poſitæ ſunt, quæ Latinis Tonſillæ, vulgo à figura Amygdalæ, Græcis ἀντιάδες & παρίσθμια vocantur, cùm quòd inter ſe oppoſitæ tum quod circa iſthmum oris ſitæ ſint. Galeno autem 3. *de ſympt. cauſſis, cap.* 4. & *in lib. de tumorib. p. n. cap. vlt.* ἀντιάδες ſunt illarum glandularum tumor aut inflammatio; παρίσθμια, inflammatio eorum, quæ circa iſthmum ſunt locorum, hoc eſt, partium, quæ os & gulam interiacent.

Tonſillæ igitur cùm conditæ ſint, vt congregatâ ſaliuâ laryngem & trachéam rigent, ſæpe humore nimio ex frigida deſtillatione oppletæ intumeſcunt, ſed ſine inflammatione, ita vt colorem ſuum naturalem retineant, & dolore careant.

Interdum verò eas occupat inflammatio cum rubore, ardore ac dolore, & ſiti, & cum quadam deglutitionis ac reſpirationis difficultate. Qua inflammatione in abſceſſum degenerante pus intra fauces effunditur, vnde ſæpe vlcus ſordidum & graueolens relinquitur.

Fiunt tamen ibidem vlcera citra inflammationem ex deſtillatione ſalſa vel acri molles illas partes exedente, aut tali halitu eò aſcendente; quod lue Gallica infectis familiare eſt.

Nonnunquam maligna & ſerpentia vlcera in iis partibus *Tonſillarum vlcera.* oriuntur, tempore in primis verno, & peſtilente aëris conſtitutione, teſte Aëtio, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap. 46.* ſiue ex præcedente inflammatione efferata, ſiue ex quauis alia cauſſa, vt ex aphthis in pueris & adultis, qui prauis humoribus abundant.

Interdum etiam tonſillæ planè indurantur; vnde Mercurialis, *de morb. puer. l. 2. cap.* 12. Paulum Æginetam ſub tonſillis etiam ſcrophulas ſeu tumores duros & ſcirrhoſos complecti, ſcribit. Vide etiam hiſtoriam tumoris eiuſmodi cancroſi, apud Guilhel. Fabricium, *centur. 3. obſeru.* 84.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſæ eædem ſunt, quæ inflammationis gurgulionis. Concitatur ſcilicet inflammatio tõſillarum ex affluxu humorum ad illas; qui cùm calidi ſunt, partes illas calidas & humidas inflammant, in iis præcipuè, qui multo ſanguine abundant; cùm copioſi, tumefaciunt; cùm acres & ſalſi, erodunt.

Et quidem tonſillæ magis obnoxiæ ſunt inflammationi, quàm gurgulio, propter mollitiem & laxitatem ſubſtantiæ, & temperamenti proprij ac loci caliditatem ac humiditatem.

Inflammatione etiam tonſillarum magis laborant, qui ſanguine magis abundant. Priuatim verò, vt Aëtius ſcribit, *lib. modò citato, cap.* 45. pueris hoc malum frequens eſt, ob teneram corporis texturam, & ob ἀδδηφαγίαν, & lactentibus, è lactis vitio & praua qualitate.

Puellis quoque vſque ad menſtruæ purgationis tempora hoc malum frequens eſt. Aretæus *lib. 1. cap. 9.* In adultis verò generatur hoc malum ex nimia meri potatione, ac multa & auidiore deuoratione, ciborum maximè acrium & aſperorum Ita ceraſa auidiùs comeſta facilè aciditate ſuâ tonſillarum inflammationem & gurgulionis laxitatem efficere perhibentur.

Signa Diagnoſtica.

Tonſillis tumefactis foris ſub maxillis tumor tactu viſúque *Signa.* deprehenditur, & intus ceu fruſtulum quoddam faucibus adhæreſcens mole ſuâ premit, obſtátque, ne facilis fiat deglutitio, idque ſine ſiti & ardore.

Inflammatis iidem, præter deglutiendi, & quod Paulus addit *lib. 6. cap.* 30. reſpirandi difficultatem, dolor adeſt, rubor, ardor, ſitis interdum & febres.

Maligna tonſillarum vlcera partim alba ſunt, maculis ſimilia, partim cinereo colore, aut ſimilia cruſtis, quæ ferro inuruntur. Accidit ergo ſiccitas in deglutiendo, & ſuffocatio confertim incidit, maximè cùm rubor ſubit mentum: aut, vbi hæc acrimonia prætererit νομὴ loca illa infeſtans ſuccedit, & cum hac putrefactio; vt docet Aëtius, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap. 46.*

Prognoſtica.

1. Tonſillarum inflammatio morbus acutus eſt, & ſæpe ſuf- *Prognoſtica.* focationis periculum minatur.

2. Tumor autem vel reſoluitur, vel ſuppuratur, vel induratur.

3. Tonſillæ in febribus denigratæ & arefactæ mortem imminere portendunt.

4. Vlcera tonſillarum quædam familiaria ſunt & mitia, quæ ſcilicet ſunt munda, exigua, non altè deſcendentia, nec inflammata, nec dolorem excitantia; quædam aliena & peſtifera, quæ lata ſunt, caua, quodam concreto humore albo; aut nigro ſordentia, quæ aphthæ etiam nuncupantur. Quòd ſi concreta illa ſordes altiùs deſcenderit, eſchara gignitur, quam rubor inſignis, inflammatio, & venarum dolor circumſiſtit, ſicut in carbunculo. Exigua quoque & rara exanthemata oriuntur, quibus ſuperuenientia alia in vnum vlcus coaleſcunt, latúmque vlcus efficiunt. Id ſi interiùs in os depaſcendo ſerpit, columellam exedit, & linguam quoque & gingiuas ac alueolos dentium occupat, vnde dentes labefactantur & nigreſcunt. In columella etiam phlegmone erumpit, atque non multis poſt diebus phlegmone, febri, fœtore, inediáque conſumti intereunt.

5. At ſi in pectus per trachéam id malum inuadat, eodem illo die ſtrangulat; pulmo enim & cor neque talem odoris fœditatem, neque vlcera, neque ſeroſos humores ſuſtinet, ſed tuſſis ac ſpirandi difficultas euaſcitur. Aretæus, *lib. 1. cap. 9.*

6. Tonſillarum vlcera, ſine febre ſecuriora ſunt.

7. Tonſillarum vlcera æſtate ſuborta peiora ſunt, quàm quæ aliis oriuntur temporibus. Citò enim ſerpunt.

8. Serpentia circa fauces vlcera, quæ magnam moleſtiam exhibent, & acuta magis ſunt, vt plurimùm ſpirandi difficultatem adferunt. Videantur plura eiuſmodi prognoſtica apud Hippocratem *lib. de dentitione.*

9. Glandulæ iſtæ facilè indurantur, & in ſcirrhum degenerant, qui nunquam aut rarò curatur.

10. Aliquando tonſillarum tumores ſuppurantur, & abſceſſus extrà erumpunt, & ægri ſanantur: cuius rei exemplum eſt apud Dodonæum, *in obſeru. c.* 16.

Curatio.

Si leuis ſit inflammatio, circa initia gargariſmi adhibeantur *Curatio.* adſtringentes, cauendo, ne mel multum admiſceamus, quod ſua acrimonia malum irritaret, vt monet Aëtius, *loco citat. c.* 45.

Remittente autem inflammatione, rectè & vtiliter illud admiſcetur.

Vt ℞. *Aqu. plantag.* ℔.I. ß. *fl. roſar. rubr.* M.ß. *ſem. cydon.* ʒ.j.ß. Semel ebulliant. Colaturæ adde *diamor.* Vnc. j. ß. *dianuc.* Vnc. ß. M. pro Gargariſmo, quo tepidè interna oris colluantur, Nam inflammata neque frigus tolerant, neque multum calorẽ.

Aut ℞. *Fol. plantag.* M. j. *fl. roſar. rubr.* P. j. *cortic. granat.* ʒ.iii. *gallar. immatur.* N. iii. *fol. prunell.* Miſc. i. *nuc. cupreſſ.* Drach. ii. Coq. in ſ. q. aqu. pro ℔.j.

Colat. adde *dianuc.* ℥.ii. ß. Miſc. pro Gargariſmo.

Vbi vehemens eſt inflammatio, vt periculum ſit à ſuffocatione, ſtatim cephalica ſecetur, repetita ſanguinis detractione in magna plethora; aut primùm baſilica, poſtea cephalica aperiatur.

Vbi venæſectio locum non habet aurium ſcarificatio vtilis. Cucurbitulæ etiam venæſectionis vicariæ eſſe poſſunt.

Frictionem longam in carpo ruſticis familiarem eſſe ſcribit Rondeletius, *lib. 2. cap. 4.* Prodeſſe autem reuerà, ob diuerſionem.

In fœminis, vbi opus, vena tali primò incidatur. Ad euacuandam poſtea materiam coniunctam prodeſt ſecare venas ſub lingua. Si cum ſanguine vitioſi humores ſimul redundant, clyſteres & pharmaca leniter purgantia exhibeantur.

Deinde ad topica veniendum eſt, quæ primum ſunt repellentia: vt decoctum ex roſis, balauſtiis, fol. plantag. vitis, rubi, ſorbis, cornis, meſpilis, gallis, ſumach, fol. & bacc. myrti, ac ſimil. quorum formulæ antea ſunt propoſitæ. Repellentia autem Practici fere omnes ſolùm intrà applicant. Ab iis tamen, & vulgata conſuetudine diſſentit Rondeletius, qui *allegato loco*, non vult adſtringentia ſolùm in parte interna, & relaxantia in externa applicari, ſed ea intus & extrà adhibet. Cùm enim partes laxæ ſint, non ampliùs eſſe laxandas cenſet, cùm defluit, materia, ſed cùm conſiſtit fluxio, vt materia ad exteriora trahatur.

hatur. In principio verò adſtringentia extrà etiam apponit, in lateribus arteriæ ſub maxilla inferiore. Quod in ipſo expertum eſſe ſcribit, & anginam & defluxionem ad fauces prohibuiſſe, & multos à ſcrophulis incipientibus ſanaſſe. Verùm omninò hîc cautione opus eſt, videndum, quæ materiæ affluentis ſit copia. Si enim corpus adhuc plenum ſit, & affluxus magnus, nulli auctor fuerim, vt repellentia extra apponat; cùm facilè fieri poſſit, vt materia ad interiora repulſa periculoſam anginam excitet. Semperque tutiùs materia ad exteriora, quàm interiora fertur.

Poſt repellentia, ptiſanæ ſuccus gargariſetur, in quo decoctæ ſint paſſulæ vel iuiubæ, aut furfur decoctio, aut decoctum glycyrrhizæ, ficuum & hyſſopi. Lac tepidum gargariſatum acrium collutionum mordacitatem temperat.

Extrà etiam illinatur guttur oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, chamæmeli, aut fomento cum ſpongia ex decocto chamæmeli, meliloti, altheæ, maluæ, ſcabioſæ, ſem. lini, fœnugræci, aut cataplaſma ex iiſdem paratum cum farina hordei, ſem. lini, fœnugræci, altheæ, hordei, ol. chamæmel. amygdalar. dulcium, butyro recenti; aut cataplaſma ex pane albo & melle apponatur; vel emplaſtrum de meliloto. Soluetur ita tumor, &, quod reliquum eſt, diſcutietur.

Poſt cataplaſmatis, de quo dictum, ablationem, partes circa mentum tegantur, circumpoſitâ lanâ molli oleo nardino irrigatâ, ne partibus illis refrigeratis materia introcedat.

Interdum natura ſponte ſuâ materiam ad externa conuertit, natis vtrinque in illo infra aures tumoribus, quibus vel ſponte vel ſcalpello apertis pus effluit, atque ita tonſillæ abſceſſu liberantur; ſicut & in angina fieri conſueuit, teſte Hippocrate, *6. aphor. 37.*

Si tonſillæ inflammatæ in abſceſſum tendant, quod deprehenditur augeſcente inflammatione, & exacerbationibus, circa veſperam fortioribus factis, cum horrore & inæqualitate nonnunquam & cum febre, vt docet Aëtius: tunc ſuppuratio ſine mora adiuuetur gargariſmis ex aqua mulſa calente, decocto caricarum & hyſſopicum glycyrrh. vel decocto paſſular. vel iuiubar. cum viol. & malua.

Vel ℞. *Farinæ triticæ in petita ligatæ* Vnc. j. *caricar.* Vnc. iij. *radic. maluæ* Vnc. j. ß. *aq. communis* ℔. ij. Coq. ad conſumtionem quintæ partis. Deinde colentur. F. Gargariſmus.

Foris cataplaſma applicetur ex farina hordei, tritic. & fœnugræc. cum decocto ex caricis, rad. altheæ, & melle, vel emplaſtrum diachylon.

Vt ℞. *Fol. maluæ, violar.* ana M. j. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur. Adde *Farinæ tritici* Vnc. j. ß. *croci* Scrup. ß. *butyri ſ. ſale,* q. ſ. F. Cataplaſma.

Celſus vaporem aquæ calentis ore excipere iubet. Confecto pure, quod ex dolore & tumore remittere cognoſcitur, abſceſſus collutionibus acrioribus rumpitur, ex hyſſopo, pulegio, thymo, calamintha in ſapa aut mulſa coctis, & gargariſatis; aut ferro aperiatur, eo modo, quem Aëtius, *tetrab. ſerm. 4. cap. 45.* & Paulus, *l. 6. cap. 30.* tradunt, aut deuoratis maioribus fruſtis panis. Rupto abſceſſu aqua mulſa gargariſetur primùm per ſe poſtea admixtâ lenticulâ, & roſis, vel plantagine; quibus immorandum eſt, donec vlcus ad cicatricem perducatur.

Si ex longo valde refrigerantium & repellentium vſu, vel aliàs etiam tonſillæ indureſcant, quod fieri ſolet non præmiſsâ phlebotomiâ vel purgatione, ante topica gargariſmi emollientes & reſoluentes conueniunt, vt:

℞. *Rad. altheæ mundat. lilior. albor.* ana Vnc. ß. *fol. violar. maluæ,* ana M. j. *ſcabioſ. prunell.* ana M. ß. *extremit. ſambuc.* ʒ. ij. *hord.* P. j. *ficus* N. iij. *ſem. fenugræc. maluæ,* ana ʒ. j. *nidi hirund.* Drach. ß. Coq. in ſ. q. aqu. addendo in fine, *ſem. cydon. lini* ana Drach. ß. *aq. ſcabioſæ, caprifol.* an. ℥. ii. pro ℔. ij. Colaturæ adde *mell. roſar. colat.* Vnc. iii. *diamor.* Vnc. i. Miſce pro Gargariſmo.

Si tonſillæ induratæ, deglutitionem & reſpirationem impedientes, medicamentis emolliri nequeant; Celſus & Paulus ad Chirurgiam accedunt, tonſillaſque extrahere conantur. Sed Chirurgia hæc neque facilis eſt, neque tuta. Qua de re videatur Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operationibus Chirurgic. titulo de tonſillis.*

Ad nomas ſiue ſerpentia vlcera tonſillarum, præmiſsâ venæſectione, corporis euacuatione, & diuerſionibus, conuenit diamorum ex aqua mulſa, inſperſo puluere flor. roſar. rubr. vel ſumach. Paulus ſuccum exprimit ex malo punico dulci cum cortice contuſo, cuiuſpartes æquales ſex miſcet cum vna parte mellis, & ad mellis ſpiſſitudinē cocta illinit. Vtilis eſt & hic gargariſmus ſuprà propoſitus, cuius hactenus aliquoties facta eſt mentio. Poſſunt etiam ariſtolochia, & iris, & chalcitis adhiberi cum melle, aliquando & Andronis & Muſæ paſtilli. Mirabiliter Aëtio cruſtas aufert ſtercus caninum cum melle illitum, & vſtarum hirundinum cinis cum melle, & centaurij minor. cinis cum melle.

Expertū quoque in vlceribus tonſillarum malignis linimentum ex cineribus centaurij minoris, & ex puluere ſtercoris canini, ſi cum melle ad iuſtam ſpiſſitudinem miſceantur. Addi poteſt aliquid de puluere radicis iridis. Vide Galenum, *10. de ſimpl. med. facult. cap. de ſtercore canino,* Tabernæmontanus commendat, tanquam experimentum decoctum radic. morſus diaboli.

Omnia autem oris vlcera vehementioribus exſiccantibus & adſtringentibus gaudent, quàm externa vlcera; cùm ne ampliùs ſerpant, tum quia ſemper à ſaliua fiunt humidiora, vnde & medicamentorum vis infringentur.

Poſt irritationes ab acrioribus hiſce medicamentis factas, gargariſetur decoctum glycyrrizæ, quod paratur ex vino nigro dulci ex maſtiche, myrrha, croco, deinde etiam addito amylo, & tragacantha, Cohibito iam vlcere depaſcente, lac gargariſandum cum terra Samia mixtum Cruſtis ſublatis, & purgato vlcere, hoc conuenit.

℞. *Flor. roſar. rubr.* Vnc. ß. *croci* Drach. ii. *balauſt. myrrh.* an. Scrup. i. *nuc. pinear.* ʒ j. Tritis & ſubactis cum melle vtere ad illitionem. Proceſſu temporis addi poſſunt, *amyli* Scrup. ii. *alumin. ſciſſil.* Scrup. j.

Vide plura huius generis apud Aëtium, *loco citato, cap. 46.*

Diæta.

Abſtinendum ab acribus, à fumo, à Solis æſtu, à vino, ab exercitio & motu corporis atque animi nimio, præſertim ab ira, à balneo, & omnibus, quæ affluxum humorum augere poſſunt.

CAPVT XXIII.

De iis, quæ in Guttur vel Gulam inciderunt, eximendis.

ACcidit nonnunquam, vt ſiue dormientibus ſiue vigilantibus etiam per incuriam aliquid in guttur vel fauces illabatur, quod ſuffocationis metum & alia pericula afferat. Quæ res quâ ratione eximendæ ſint, dictum quidem in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 10.* Addere tamen quædam libet. *Illorum quæ in gulam inciderunt, exemptio.*

Sunt autem, quæ in guttur vel fauces incidunt, alia animalia, alia inanimata. Ex animatorum genere ſunt primùm hirudines, quæ vel per natationem in ſtagnis ore imprudenter excipiuntur, vel vnâ cum aquis minutiſſimæ ipſæ adhuc hauriuntur, & faucibus vel gulæ affixæ attracto ſanguine grandeſcunt. Adhærent verò vel palato verſus ſuperiorem naſi partem, & tum ſanguis ſine ſcreatu egreditur; vel gutturi, vbi ſanguis cum ſcreatu excernitur: & quidem ſi in initio ſit tracheæ, tuſſis continenter affligit; vel gulæ, & tum deglutitio impeditur, vomituſque concitatur; vel denique ipſi ventriculo ſunt affixæ, atque tunc nullum impedimentum in deglutitione ſentitur, adeſt verò vomitus, cum quo ſanguis reiicitur.

Hirudinum nonnullæ venenatæ ſunt, & grauiora ſymptomata acerſunt, vt ſyncopen tremorem cordis, febrem acutam, & vlcera denique maligna. Agnoſcuntur quòd magna habent capita, corpore ſunt lanuginoſo, colore nigræ aut virides, maculis vel lineis variis diſtinctæ, quemadmodum eas deſcribit Auicennas, *1. canon. fen. 4. doct. 5. cap. 12.*

Vbicunque verò hirudo ore concepta hæret, titillationis ſenſum obſcuro ſuo motu efficit, punctio quoque ſentitur, dum ſanguinem ſugit, & ſanguis ex ore tenuis ac paucus per interualla exſpuitur, quoniam ab exilibus ſeu capillaribus venis hirudo ſanguinem allicit. De quo Hippocrates, *2. prædict. Quibus fauces ſanguine frequenter & noctu & interdiu replentur, cùm neque capitis dolor prægreſſus fuerit, neque tuſſis, neque vomitus, neque febris prehenderit, neque pectoris aut dorſi dolor tenuerit, in his nares & fauces inſpiciendæ, numquid vlcus in eo loco, aut hirudo compareat.*

Quando igitur hirudo in ore ita hæret, vt oculis conſpici queat, Chirurgus eam idoneo inſtrumento apprehendat, & caput eius fortiter ſtringat, ne ſi medio fortè corpore præſcindatur, pars eius anterior cum capite intus affixa remaneat.

Vbi verò hirudo profundiùs latet, vt chirurgiæ locus non ſit, medicamentis res peragenda erit. Itaque Rhaſes gargariſmo; præcipit ex acerbis, & amaris, quibus offenſa hirudo ſponte ſeſe retrahat; vel quibus enecetur, qualia ſunt ſinapis cum aceto gargariſata, aut ſalicum aceto, aut cepæ ſuccus. A proprietate valere creditur ſuccus ſalicis. Iubent & nigellam ac ſinapi tritum gutturi inſufflare. Enecant etiam abſinthium, abrotanum, lupini, mentaſtrum, naſturtium, ſem. ſanctum, aloës, hiera, agaricus.

Amotam vel enecatam hirudinem æger ſcreatu, tuſſi vel vomitu eiicere conabitur. Si eductâ hirudine exſpuitio ſanguinis perſeueret, venulis adhuc hiantibus, vnde hirudo ſuxit, non ſtatim ille ſupprimendus eſt, ſed permittendum, monente Auicenna, vt moderatè effluat, ne retentus venenoſitate ſuâ, quam ab hirudine contraxit, noceat. Eadem quoque venenoſitas corrigatur exhibitâ theriacâ aut Mithridatio, aut terrâ ſigillatâ cum zedoaria, dictamno, tormentilla & ſimilibus.

Poſtea ſiſtatur ſanguis gargariſmis ex decoctione cortic. mali granati, balauſtiorum, ſumach; vel puluere inſufflato ex balauſtiis, thure, ſangu. draconis, amylo.

Quòd ſi hirudo ſtomacho inhæreat, medicamenta Rhaſes

exhibet, quibus vermes enecantur & eiiciuntur; aut ægrum in balneum ſiccum ſiue Laconicum ducit, vbi ſiti vehementi contractâ, poſtea aquam frigidiſſimam æger ore contineat, ſemper eam permutando, ſi incaluerit, vt hirudo æſtu etiam afflicta prorepat in os ad reficiendum ſeſe frigidâ, quâ alioquin naturaliter delectatur. Probatur & hoc:

℞. *Farin. lupinor. pulu. turbith. agarici, ſem. nigell.* ana Drach. ii. Incorporentur cum ſucco abſinthij, & fiant Trochiſci pondere Drach. i. diſſoluatúrque vnus in decoctione ſem. nigellæ, detúrque vnus ieiuno ſtomacho.

Interdum animalia alia dormientibus in os irrepunt, quod de lacertis ac ſerpentibus compertum eſt. Hæc eodem modo in balneo ſicco cum aqua frigida ore retenta proliciantur, aut appoſito ad os ægri vaſe lactis calentis pleno, cuius nidore ſiti etiam vexatum animal prorepit; præſertim ſi vas illud ita diſpoſitum ſit, vt ſplendoris Solis radios excipiat. Oportet autem ægrum prono capite in ventrem incumbere. Quidam & affatim hoc bibere iubent ad vomitum vſque, vt ſimul cum lacte animal redditum, quod ingreſſum eſt, excutiatur.

Inanimata, quæ vel caſu, vel ſponte deglutita in gutture aut gula ſubſiſtunt, ſiue mole ſuâ inhęrentia, vt bolus panis vel carnis non maſticatus, annulus, moneta grandior, nucleus pruni; ſiue acumine ſuo ſe infigentia, vt fragmenta vitri, acus, ſpina, piſcis, os acutum, & ſimilia, ſuos etiam modos habent, quibus eximātur.

Et quidem ſi craſſum quid deglutitum inhæreat, niſi immiſſo idoneo inſtrumento apprehendi & eximi queat, ægri ceruix, aliquoties pugno concutiatur, ita vt depreſſam illam teneant, humerúſque eleuatus ſit, quâ concuſſione res in gula hærens ad ventriculum delabatur; aut ſi prope fauces hæreat, tuſſi per os reiiciatur. Iuſcula etiam carnium pinguia, vel cum butyro parata, liberaliter & affatim hauriantur, vel priſana cum melle aut oleo amygdalarum dulcium, vt lubricâ redditâ gulâ faciliùs, quod illapſum eſt, in ventriculum deſcendat, aut vomitus ſaltem iſtis pinguibus prouocetur. Rhaſes quoque ægrum in balneum aquæ tepidæ ſe demittere iubet vſque ad mentum, vt viæ in gula emolliantur & laxentur.

Si his nihil proficitur, candela cerea mediocriter craſſa, vel ſtylus plumbeus nonnihil incuruatus ſumi poteſt, quo melle vel oleo oblito, & in gulam demiſſo res ibi ſubſiſtens in ventriculum detrudatur.

Si acutum eſt, quod infixum hæret, neque oculis ita patet, vt forcipe prehendi poſſit, tuſſis excitanda, oxymel continuò lambendo; aut ſternutatio quoque, ſi locus affectus propior ſit trachéæ arteriæ, vel ipſa etiam ſit trachéa. Vehementi enim hac corporis concuſſione, ſpiritus ſimul expulſionem adiuuante, res obhærens excludetur.

Si obſceſſa eſt gula aqua multa cerebro gargariſetur, oleum etiam & pingues ſorbitiones, & albumina ouorum cruda, & lubrificantia alia bibantur.

Vtilis eſt & continuus vſus eclegmatum emollientium, vt quod paratur ex mucilagin. ſemin. maluæ. radic. althéæ, ficubus, paſſulis, iuiubis, ſebetten, & ſimilibus, cum ſyrupo violarum. Tandem magni boli degluciantur, vel ficus ſiccæ integræ, quo impetu id quod ſubſiſtit, in ventriculum ſimul detrudatur.

Quòd ſi his modis nihil proficitur, Rhaſes inſtrumentum commendat ex plumbo factum, quod foraminulis multis exilibus pertuſum eſt inſtar retis, quorum vſus eſt, vt dum inſtrumentum vertitur retrahitúrque, res gulæ infixa illis foraminulis implicentur, ſimúlque educatur, & vt reſpiratio per illa non impediatur. Quem imitatus eſt procul dubio Guil. Fabricius in fabrica ſui inſtrumenti, quo ad res gulæ & faucibus infixas extrahendas vtitur, quòdque *centur. 1. obſeru. 36.* delineauit. Qui etiam videatur, *eâdem centuriâ, obſeru. 31. 32. 33. 34. 35.*

Si nec hoc modo ſuo loco moueri res immiſſa poſſit, naturæ & tempori negotium totum committendum. Progreſſu enim temporis calor naturalis coquendo & alterando rem illam mutat (ſi eius natura talis ſit) & imminuit. Et vt maturiùs id fiat, natura in coctione adiuuanda medicamento ex radicibus althéæ ficubus, farina ſem. lini, fœnugræci, hordei, aut mucilagine ex iiſdem parata, flor. caſſiæ, butyro, oleo amygdalar dulc. chamæmeli, lilior. albor. pingued. gallin. & ſimilibus.

Quod & faciendum, ſi oſſiculum, vel ſimile quid inflammationem in œſophago excitet. Hac enim ad ſuppurationem perducti, & abceſſu rupto, æger ab anguſtia & dolore liberatur. Exemplum de ſpina gulæ infixa, habet Dodoneus, *in obſ. c. 17.*

Compertum eſt ab Arculano, oſſiculum acutum gulæ infixum poſt bimeſtre ſpatium per cutem in collo apertâ ſponte viâ e[illegible]ſſe. Beniuenius deuoratam acum decennio pòſt perforato ſtomacho extruſam vidit. De acubus cum vrina emiſſis meminit Iohan. Langius, *lib. 2. Epiſt. 40.* De acicula per aluum cum grauiſſimis ſymptomatibus deiecta videatur. Guil. Fabricius, *allegata cent. 1. obſer. 34.* Quòd ſi tale quid naturam moliri videmus, ne ventriculus vel inteſtina lædantur, exhibendus cremor hordei, iuſcula pinguia, lac amygdalarum dulcium, oleum amygdal. dulcium, caſſia.

CAPVT XXIV.

De Angina.

Angina.

ANgina Latinis ab angendo, quæ vox à Græco ἄγχω, id eſt *ſuffoco & ſtrangulo* deducitur; Græcis Συνάγχη & Κυνάγχη, & maſculinâ terminatione, vt ab Hippocrate, *lib. de loc. in homine, & 4. de rat. vict. in acut. aphor. 30.* vſurpatur. Σύναγχος & Κύναγχος eoſdem etymo, à ſuffocando ſcilicet, dicitur. Etſi enim vt poſtea in differentiis dicetur, poſteriores Græci inter Græcas voces, dum per σ: Συνάγχη, & per κ, Κυνάγχη ſcribitur, differentiam quandam conſtituerint, & κυνάγχην, quàm à canibus ita appellari cenſent, ſeu quòd canibus familiaris ſit, ſeu quòd ægri hiante ore & exertâ linguâ ſpiritum ducere cogantur, canum per æſtum ſitientium more, pro grauiori affectu habeant; συνάγχην verò, quam dictam putant, quòd ſues eâ frequenter corripiantur, pro leniore malo: tamen Galenus, *3. prognoſt. text. 18.* hanc de litteris contentionem tanquam inutilem contemnit; quod & *4. de vict. rat. in acutis, text. 30.* facit.

Etenim & συνάγχη & Κυνάγχη apud Hippocratem, & antiquiſſimos Medicos Græcos, generale nomen eſt, quale apud Latinos Angina, quod in genere ſumptum omnem faucium & gutturis affectionem, ſpirationem, nullo in thorace vel pulmone vitio exiſtente, difficiliorem reddentem, & deglutitionem impedientem; ſeu meatum, per quos ſpiritum attrahimus, cibúmque & potum aſſuminus, anguſtiam, ſpiritum difficilem reddentem, & deglutitionem impedientem, ſignificat. Etſi enim per morbos thoracis, pleuritidem, peripneumoniam, & alios, reſpiratio lædatur: tamen affectus ille angina non dicitur, cùm illæſis faucibus fiat. Hippocrates tamen interdum diſtinguit inter faucium inflammationem & anginam. Ita, *6. epid. ſect. 7. t. 1.* inquit: *Quibuſdam verò faucium inflammationes aderant, aliis angina.* Vbi procul dubio per anginam intelligit inflammationem muſculorum laryngis, quæ reſpirationem difficilem valde reddit, & viam ſpiritus intercludit: inflammationem verò faucium, partium aliarum vicinarum, quæ ſpiritus & cibi viam non ita intercludit. Poſſunt enim & tonſillæ, & muſculi oſſis hyoidis, & muſculi in radice linguæ inflammari, vt poſtea dicetur, quæ partes omnes etiam in faucibus ſunt: quia tamen harum partium inflammatio à gutture longiùs diſtat, anginam per ſe non parit. Anginæ ergo in genere ita ſumptæ cauſſa erit, quicquid ſpiritus cibíque & potus viam anguſtiorem reddere, & hoc modo, vtriuſque meatus capite & principio quaſi occluſo, reſpirationem difficiliorem reddere, & deglutitioni cibi ac potus impedimento eſſe poteſt.

Quod cùm pluribus de cauſſis fieri poſſit, duplex angina ſtatuitur, vna propriè dicta & exquiſita, quæ eſt ab inflammatione ſummarum gulæ & gutturis partium, ſanguine è venarum iugularium ramis in partes illas effuſo; altera notha, quæ prouenit à frigida & pituitoſa deſtillatione, è capite in fauces, & ceruicis ac colli muſculos decumbente, & tumorem οἰδηματώδη, ſine febre, rubore ac dolore excitante; etſi dum primò fluxio concitatur, quidam inæqualis calor & horror ſentitur, qui tamen paulo pòſt deſinit. *Differentia.*

Poſſet tamen & illa in faucibus inflammatio, quam Hippocratem ab angina diſcernere diximus, forſan angina notha appellari, & ita duplex angina notha conſtitui, vna ratione cauſſæ, altera ratione ſubiecti. Nam harum partium inflammatio ſæpe etiam reſpirationem & deglutionem non parum lædit.

Quò etiam referri poteſt angina illa, quæ fit à luxatione vertebrarum ceruicis verſus anteriora, vel latus, ſiue à cauſis externis, ſiue ab humore frigido affluente fiat, ídque citra inflammationem.

Si enim inflammatio accedat, vel ab inflammatione luxatio ortum habeat, ad exquiſitam anginam pertinet, & acutiſſima angina eſt, vt poſtea de differentiis dicetur. Videatur etiam infrà, *quæſt. 1.*

De Angina exquiſita.

Angina ergo exquiſita eſt anguſtia ſummarum gulæ & gutturis partium ſeu faucium, ab inflammatione earundem ortum habens, difficilem reſpirationem reddens, deglutitionémque lædens. Seu eſt inflammatio in faucibus & ſummo gutture, anguſtiam earundem partium, & hinc difficultatem ſpirandi inferens, ac deglutitionem impediens. Seu, vt Galenus breuiter definit, *4. de rat. vict. in acut. text. 20. & 2. ad Glaucon. c. 1.* eſt φλεγμονὴ τῶν κατὰ φάρυγγα μερῶν. Per fauces autem intelligitur pars, quæ gulæ & gutturi præjacet, & duos dictorum meatuum oſtiola comprehendit. Imò vt ſuprà dictum, φάρυγξ etiam pro larynge & ſummo aſperæ arteriæ capite accipitur, vt ita, dum Galenus anginam per inflammationem φάρυγγος ſeu faucium definit, non ſolùm intelligenda ſit ea pars, quæ gulæ & gutturi præiacet, ſed ipſe etiam larynx eiuſque muſculi. Et quamuis ſimul vicina complecti ſoleat inflammatio, vt glandulas vtrinque circa radicem gutturis ad latera trachéæ poſitas, & muſculos oſſis hyoidis, muſculos item in radice linguæ, & glandulas, quæ tonſillæ dicuntur, & quæ ſub auribus & inferiori maxilla conſiſtunt: tamen partium harum à gutture longiùs diſtantium inflammatio, anginam non parit, niſi malum faucibus, id eſt, parti ex gutture & gula conſtitutæ communicatum, reſpirandi impedimentum afferat. *Angina exquiſita.*

Dodonæus etiam anginam ſtatuit ex inflammatione pulmonum fieri; de qua poſtea in differentiis de Cynanche dicetur.

Cauſſa.

Ergo cauſſa vt aliarum inflammationum, ita & huius in angina, eſt ſanguis ſeu purus, ſeu billioſus, pituitoſus, aut melancholi

cholicus. Et quidem è venarum iugularium ramis in has partes effuſus. Nam frequentiſſimè fit hoc malum per viam fluxionis, rarò per viam congeſtionis.

Affluit autem ſanguis vel per modum attractionis, ſi fauces & guttur vehementer caleant & doleant; vel per modum transmiſſionis, ſi loca illa imbecilla ſint, laxa, & ad ſuſcipiendam fluxionem idonea, pleonexia verò humorum adſit ſiue in toto, ſiue in capite, ac imprimis circa fauces. Vbi enim ſanguis vel copioſus in corpore adeſt, vel impurus, atque is ad caput fertur, cerebrum verò robuſtum eſt, id eum non recipit, ſed maximam partem per eaſdem venas ad ſubiectas partes retrudit, vnde inflammationes earum variæ gignuntur, parotides, ophthalmiæ, anginæ & ſimiles. Hinc etiam iuuenes ſenibus anginâ crebrius corripiuntur, quòd multo bilioſóque ſanguine, qui aptiſſima huius mali materia, abundent & qui habitu corporis ſunt craſſo, ac multo ſanguine præſertim in capite, abundant. Viros quoque frequentius quam fœminas anginâ corripi ex Cælio Aureliano ſtatuitur; idque videtur obſeruaſſe Hippocrates, *6. epid. ſect. 7. t. 1.* vbi epidemiam ſuis temporis conſtitutionem deſcribens, quâ angina, tuſſis, peripneumoniæ vagabantur, pauciſſimas fœminas ægrotaſſe ſcribit. Aliam tamen cauſſam non reddit Hippocrates, *eo* ipſo *in loco*, quàm quòd non perinde atque viri in publicum prodibant, & ita aëris externi iniuriis ſeſe non obiiciebant. Id tamen quod dicitur, fœminas minùs ex ſua natura anginæ eſſe obnoxias, quàm viros, de vera & exquiſita angina intelligendum. Habent enim fœminæ ſanguinem frigidiorem & præterea laryngem minorem, ac gutturis partes & venas anguſtiores exilioreſque, quæ ſanguinem non ita facilè admittunt. Interim tonſillarum, columellæ, ac laxarum in faucibus partium inflammationibus (quæ minùs exquiſitam ſeu notham anginam, quam Hippocratem *loco allegato*, ſimpliciter faucium inflammationem appellare, & ab angina diſtinguere diximus; gignunt) ob partium laxitatem, excrementitiorum humorum abundantiam magis obnoxiæ ſunt, quàm viri. Ad pleonexiam etiam humorum, quæ anginam excitat, cumulandam faciunt hæmorrhoides & menſes ſuppreſſi, victus ratio multo & calido ſanguini generando apta, potus vini meracioris.

Sæpe quoque angina accidit in febribus, vbi materiæ pars ad hunc locum depellitur, vt ita febris tum potiùs comitata ſit, quam appellant, quàm ſymptomatica; taléſque anginæ ſunt ferè epidemiæ, quæ nonnunquam publicè graſſantur; qualis fuit illa, quæ anno 1516. multos ſuſtulit, vt annotauit Foreſtus, *lib. 6. obſ. 5. in ſchol.* atque illa, quæ anno 1544. & 1545. plurima Germaniæ inferioris loca, Rhenique accolas vexauit. Sunt enim quandoque etiam anginæ, vt pleuritides, peripneumoniæ, & ſimiles morbi, epidemiæ. Nam etſi humores, qui morbos epidemios excitant, præcipuè ſi iĩ peſtilentes ſunt, & in primis à fluxionibus prouenientes, à manifeſtis aëris alterationibus, frigiditatiſque & caliditatis, ac humiditatis exceſſu proueniant tamen occultæ etiam qualitates ab aſtrorum influxu pendentes miſcentur. Atque hinc accidit, vt nunc ad laryngem & fauces, nunc ad pleuram, nunc ad pulmones humores fluant, ibique ſubſiſtant, nunc ad aluum perueniant.

Externæ cauſæ ſunt, quæcunque fluxionem humorum ad iſtas partes concitare valent, quales ſunt pluuioſa anni conſtitutio, & imbres aſſidui, vt eſt *3. aphor. 16.* Α᾽μιλέαι item quæcunque caloris & frigiditatis in aëre & ventorum flatibus, quorum hæc comprimendo expellit humores ad guttur & fauces, illa laxando facit, vt humores ad fauces affluant. Prætereà ſubita à magno æſtu refrigeratio, hauſtus plenus potus frigidiſſimi; lotio capitis intempeſtiua pleno corpore, nimia capitis tectura vel nulla vocis nimia intentio, denique ictus capitis, ceruicis, aut locorum prope fauces, infixæ in faucibus vel gula ſpinæ vel oſſicula, vt & vertebrarum ceruicis luxatio; ſi nimirum non ſolùm ipſa anguſtiam in locis iſtis pariat, ſed & inflammationem excitet.

Quidam etiam à cibis quibuſdam & medicamentis, peculiari vi & proprietate anginam induci ſtatuunt, vt ceraſis, fungis quibuſdam, andacocha, vt habet Auicennas, quæ trifolij ſpecies eſt, quæ ſcilicet in ſe vel vim ſuffocandi, vel qualitatem aliquam laryngi & faucibus occulto modo aduerſam habent, eáſque ſanguini inflammationem excitaturo ſuſcipiendo aptas reddunt, aut quocunque modo has partes vellicant & offendunt, & ſanguinis ad eas affluxui occaſionem præbent, ſicut cantharides veſicæ peculiari modo aduerſæ ſunt. Verùm de hoc dicetur infrà, *quæſt. 3.* Nonnulli huc etiam referunt eam ſuffocationem, cuius Aretæus, *lib. 1. paſſion. acut. cap. 7.* meminit, quæ accidat ex ſpiritus ad calidiſſimum & ſicciſſimum conuerſione, quod aliqui de aëre illo craſſo, qui è carbonibus accenſis, & muſto ac cereuiſia feruente attollitur, explicant. Verùm, vt poſtea, *in quæſtione 1.* dicetur, non loquitur Aretæus de cauſſa extrinſecus adueniente, ſed intrinſecus hærente, vbi vitium præcipuè eſt in pectore. Non tamen iſta ſuffocatio huc pertinet, ſed ad reſpirationem læſam, vt poſtea dicetur. Neque enim omnis ſuffocatio angina dicenda eſt; aliàs enim & catharri ſuffocatiui ad anginam reducendi eſſent, ſed ea ſaltem, vbi nullo in pectore vitio exiſtente, (quod tamen in ſuffocatione illa ab Aretæo deſcripta accidit) ob faucium inflammationem ſuffocationis periculum imminet. Vnde nec ardor in faucibus, qui in febribus ardentibus percipitur, & vulgò *die Breune* nominatur, cùm ſcilicet fauces & lingua exſiccantur, exaſperantur & denigrantur, angina nominandus eſt.

Differentia.

Differentias anginæ quatuor recentiores Græci, vt ex Galeno, *4. de loc. aſſect. cap. 3.* & Paulo Æginetâ, *lib. 3. cap. 27.* & *Differentiæ.*
Tralliano, *lib. 4. cap. 2.* videre eſt, recenſent. Inflammantur enim ſeu φάρυγξ, id eſt, gulæ muſculi; ſeu laryngis, id eſt, gutturis ſeu capitis tracheæ arteriæ; ſæpe etiam, quæ vtramque hanc partem connectunt. Has ergo differentias vt recentiores Græci etiam vocabulis diſtinguerent, generica illa vocabula κυνάγχης & συνάγχης, cùm aliis ſpecierum nominibus deſtituerentur certis differentiis accomodauerunt.

Prima differentia nomine generis συνάγχης, ita dicta, vt Autoribus placet, quòd ſuibus ſit familiaris, quæ tamen differentia Græcæ linguæ analogiæ non reſpondet. Ideóque potiùs à præpoſitione συν & ἄγχω nomen hoc deductum videtur) nominatur; vbi interni faucium muſculi vel ambitus faucium interior inflammatur, ceruice quoque ad linguæ radicem ſimul comprehenſâ, & tumore foris ac intus apparente.

Secunda παρασυνάγχη vbi externi faucium & colli muſculi linguam & os hyoides contingentes, & qui œſophagum firmant ac retrahunt, ſunt inflammati, tumore ſeſe nonnunquam etiam ad pectus diffundente.

Tertia κυνάγχη ita dicta, quòd canes eâ frequenter corripiantur, aut quòd hominis eâ laborantes, veluti canes ſitibundi linguam exſerant, cùm inflammatio in internis laryngis ſeu gutturis muſculis diliteſcit, & neque intus neque foris in ceruice tumor apparet, vnde etiam latens angina appellatur, tantúſque eſt dolor, & ſpirandi difficultas tanta, vt æger erectâ ceruice & ore hiante, ac linguâ exſertâ, canum ſitientium more, ſpiritum trahere cogatur.

Cuius generis & illa eſt angina quam deſcribit Galenus, *4. aphor. 25.* cùm inquit, nullo, neque ore multùm aperto in faucibus, neque extrinſecùs tumore apparente, æger deglutire non poteſt. Symptoma enim pernicioſum eſt, ob inflammationem muſculorum gulæ ſubſtratorum, interdum verò ob gulæ ipſius morbum. Eſt enim partibus illis per neuos & ligamenta commune quid & ſocietas cum ſpinali medulla, & membranis ipſam ambientibus, ac poſtea hiſce extrinſecùs adiacentibus vertebrarum oſſibus. Cùm itaque ad partes inflammatas ligamenta & nerui tenduntur, vertebras quoque vel intrò, vel ad latus trahi neceſſe eſt. Nam ſi in altero tantùm neruorum exortu tenſionem fieri contigerit, ad latus; ſi in vtroque, intrò fiet vertebrarum diſtorſio.

Hoc loco facienda eſt mentio anginæ, quam deſcribit Remb. Dodonæus, *cap. 18.* quam etiam latentem appellat, in qua circa laryngem & aſperam arteriam talis dolor fit, vt nec contingi, quantumcunque leniter, citra grauiſſimum dolorem queant, ſed nec moueri ſurſum, nec attolli. Quamobrem non ſpiritus tantùm cum difficultate trahitur, ſed & cibus & potus ægerrimè, aut non demittitur. Inflammari autem ſtatuit Dodonæus per huiuſmodi anginam non interiores ac latentes laryngis muſculos, (id quod ſectione ſe deprehendiſſe ſcribit) ſed pulmonem.

Verùm enim verò nulla eſt angina propriè dicta ſine muſculorum circa laryngem inflammatione. Itaque morbus, quem deſcribit, vel non fuit angina, ſed peripneumonia, quæ tamen ob communem membranam, laryngem & vicinas partes in conſenſum traxit, vnde reſpiratio & deglutitio fuit læſa; vel fuit angina, quæ tamen ſubitò in peripneumoniam grauiſſimam mutata eſt.

Quarta eſt παρακυνάγχη vbi externi præcipuè gutturis muſculi inflammantur; tumor tamen intus manifeſtè conſpicitur, ore diducto, & linguâ depreſſâ. Et cùm hæc quarta differentia, niſi medicamentis occurratur, facilè in κυνάγχην degeneret, & ſi affectus augeatur, etiam interni tandem muſculi inflammentur; Galenus, *4. de loc. affect. cap. 3.* in hac differentia tam externas, quàm internas gutturis partes affici ſcribit.

Verùm iſtam accuratiorem nominum diſtinctionem à poſterioribus Græcis introductam, Galenus, *loco modò allegato*, & *3. prognoſt. aph. 18.* non magnifacit, cùm omnis angina ſit faucium, id eſt, partis ex gutture & gula conſtitutæ, inflammatio: & Hippocrates vno κυνάγχης nomine omnes iſtas differentias complexus eſt. Non prætereundum tamen, Hippocratem, *lib. de morbis*, etiam in nominibus quandam differentiam obſeruare, & duas anginæ ſpecies ponere: κυνάγχης quæ ſit angina grauiſſima, & παρακυνάγχην, quæ mitior ſit.

Præter enumeratas iſtas quatuor anginæ differentias, Galenus, *4. de loc. affect. cap. 3.* addit, quintam ex *2. epid. ſect. 2.* ex luxatione vertebrarum ceruicis, quæ tamen potiùs ad anginam notham referenda eſt, niſi inflammatio ipſi coniungatur. Fit autem, vbi ceruicis vertebris ad anteriora luxatis fauces comprimuntur, cauo ponè in ceruice apparente. Quod accidit vel à cauſſis externis, ictu, caſu; vel ab affluxu humoris pituitoſi vincula vertebrarum laxantis, & vertebrarum internodia lubrica

lubrica reddentis, aut copiâ ſuâ vertebras ſede ſuâ deiicientis; vel à vicinis muſculis inflammatis; quibus vertebræ ad anteriora trahuntur. Atque vbi anginæ coniungitur inflammatio, vera angina eſt: dolórque etiam foris ad contactum in ceruice ſentitur. Vide Hippocratem, 2. *epidem. ſect.* 2. Galenum 4. *de locis affect. cap.* 3.

Aëtius, qui quatuor illas differentias in tres contrahit, hanc vertebrarum ad anteriora luxationem, quartam numerat, eámque propriè κυνάγχην à veteribus appellatam ait, quoniam linguâ à luxata vertebra iuxta radicem ſuam à proprio loco depulsâ, æger hiante ore ac exſertâ linguâ ſpiritum ducere cogitur, canum per æſtum ſitientium more.

Sunt & aliæ quædam anginæ differentiæ, quòd ſcilicet inflammatio alia maior, alia minor eſt; vnde etiam maius vel minus periculum expectandum: & quòd alia eſt à ſanguine puro, alia à ſanguine cum aliis humoribus mixto: vt & quædam epidemia eſt & maligna, alia malignitatis expers.

Signa Diagnoſtica.

Signa

Anginam exquiſitam ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, cognoſcere non ita difficile eſt. Verùm cùm ſit morbus periculoſus & peracutus, qui celeri ſuo motu ſæpe omnem Medici diligentiam ſuperat, vtile eſt, etiam imminentis ſigna cognoſcere, vt omni modo eius incrementum præcaueatur.

Si quis ergo ſine manifeſta cauſa collum vix mouere & vix deglutire poteſt, ac difficulter ſpirare incipit, & dolorem ac calorem inſuetum circa fauces percipit, anginam imminere ſuſpicio eſt, præſertim ſi tempus vernum & pluuioſum ac humidum ſit, aut angina aliàs populariter graſſetur.

Præſente autem anginâ, in quacunque etiam parte ſit, adſunt in primis duo: primò difficilis reſpiratio, circa aliquod thoracis ac pulmonis vitium, ita vt ſæpe & ſuffocationis periculum immineat; vnde Plautus, *in Moſtellaria, act.* 1. *ſc.* 3. *v.* 61.

In anginam ego nunc me velim verti, vt veneſica illi
Fauces prehendam, & enecem.

Deinde deglutitio difficilis, adeò vt nonnullis potus per nares reſiliat. Neque enim deglutitio ſolùm œſophagi miniſterio perficitur, ſed etiam muſculi duo à larynge exorti œſophagici dicti ac circulatores, quod ſuis fibris tranſuerſis ſemicirculum imitantibus; œſophagium complectantur, cibi & potus deglutionem atque ad inferiora detruſionem adiuuant, dum laryngem deglutitionis tempore ſurſum trahunt, vt deſcendenti cibo locum concedat: præterea etiam muſculi faucium, dum ad ſuum principium contrahuntur, cibum ad œſophagum detrudunt. Hi ergo muſculi cùm in angina afficiantur, non mirum eſt deglutitionem lædi. Poſtea dolor circa guttur & fauces percipitur, rubor item & calor, plerumque & tumor, febris adeſt continua. Lingua ipſa intus tumet & rubet, & quodammodo coarctata eſt, vnde etiam eius motus impeditur.

Etſi enim in angina notha, quæ fit ab humore pituitoſo fauces occupante, febris non ſemper adeſt; in angina tamen exquiſita febris continua ſemper adeſt; ſeu vt ſymptomatica ex inflammatione generetur, ſeu ſit primaria, cui angina accedit.

Differentiæ quoque non difficulter pateſiunt. In ſynanche eſt minor reſpirationis difficultas, deglutitionis verò maxima, vt etiam liquida vix tranſire poſſint, ſed potus ferè per nares reiiciatur. In paraſynanche, inter omnes differentias, reſpirationis difficultas minima eſt, & rubedo foris in ceruice conſpicitur, dolórque percipitur, ſi locus contrectetur; cùm inflammatio foràs vergat. Interdum etiam pectus rubet, quia ibi prorepunt duo muſculi ad cartilaginem ſcutiformem. In cynanche verò neque in faucibus intus, neque extrà in ceruice, quicquam ruboris vel tumoris apparet, & tamen fauces vehementer interim dolent, cum metu ſtrangulationis, ita vt æger erectâ ceruice & aperto ore ſpirare cogatur, lingua eſt liuida & nigra, & vt ſcribit Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* inflexa vel retorta, ob ſummam venarum circa linguam repletionem; adeſt quoque febris acuta. Seu vt Hippocrates, 3. *de morb.* deſcribit, *Ex angina dicta homo ſuffocatur, & fauces magis occupare videtur, vt neque ſaliuam, neque aliud quicquam deorſum trahat, oculi affecti ſunt, & veluti iis, qui ſtrangulantur, prominent, & per eos contentè intuetur, neque eos conuertere poteſt, crebrò ſe iactat & exſilit, fauces & facies incenduntur, at etiam collum. His verò qui intuentur, nihil mali habere videntur, & viſus atque auditus hebeſcit, nihilque præ ſuffocatione intelligit, neque quid dicat, aut audiat, aut faciat, ſed iacet ore hiante ſaliuam effundens.* In paracynanche reſpiratio non eſt tam difficilis, nec dolor, tantus, & rubor ac tumor aliquis intus circa fauces deprehenditur. Si ex luxatione ſit angina, plerumque id accidit à cauſſis euidentibus, & violentia. Poſtea etſi ſit ab inflammatione & affluxu humorum, deprehenditur ex inſpectione ceruicis. Ceruix enim circa primam & ſecundam vertebram excauatur, ob depreſſam vertebram, & difficilis redditur reſpiratio, ob anguſtiam faucium ex compreſſione. Videatur etiam Hippocrates 2. *epid. ſect.* 2. vbi incipit, ἦν δὲ τῶν κυναγχικῶν παθημάτων τάδε, &c. Egregiè enim & prolixè eo loco deſcribit Hippocrates eam anginæ ſpeciem, quæ ex vertebrarum colli λορδώσει & σκολιώσει, *inclinatione & peruerſione* oritur: quem locum propterea Galenus, *lib.* 4. *de loc. aff. cap.* 3. dignum iudicauit, vt commentario explicaret. Videatur etiam *lib.* 2. *prorrhet. comm.* 2.

Signa cauſſarum & humorum ex aliis locis patent. Sanguis abundans ex habitu corporis, aliiſque ſignis cognoſcitur, adeſt maior diſtenſio, color faciei eſt rubicundus, facieſque ruborem & calorem habet inſignem. Si adſit bilis, ardor & dolor maior eſt cum ſiti, oris amaritudo, & morſus circa guttur. Si ex pituitoſo ſanguine fit, dolor minor eſt, febris exigua, tumor citra inſignem ruborem. Et, vt Galenus, 4. *aphor.* 34. & 4. *de rat. vict. in acut. t.* 30. docet, ſanguis bilioſus plerumque laryngis priùs muſculis, quàm faucium ſeu gulæ, inflammationem parit; ſicuti pituitoſus ſanguis potiùs faucium ſeu gulæ inflammationem, & glandularum, quàm laryngis excitat. Cùm enim laryngis venæ ſint exiles, in eas nonniſi ſanguis tenuis penetrat; craſſus verò, qui eas penetraret non poteſt, in faucibus potiùs & glandulis ſubſiſtit. Anginæ etiam bilioſæ maximè æſtate & autumno proueniunt: quòd in æſtate bilis generatur, & in autumno retinetur, quæ æſtate genita eſt. At pituitoſa ferè fit ex pituita hyeme genita.

Prognoſtica.

1 Angina, teſte Galeno 1. *aphor.* 12. & 2. *aphor.* 19. Tralliano, *lib.* 4. *cap.* 1. Celſo, *lib.* 4. *cap.* 4. peſtiferum acutúmque malum eſt, quod celeriter ad finem properat, vel periculo non caret, ægróſque laquei modo ſtrangulat & ſuffocat. Etſi enim, pars abſolutè princeps non afficiatur: ea tamen pars afficitur. ſine qua cor membrum nobiliſſimum, ſaluum eſſe non poteſt; quæ ſcilicet deſtinata eſt reſpirationi, & ſimul deglutitioni inſeruit, quorum neutro homo carere poteſt. Adeſt ſimul febris continua, quæ & cordis, & ipſius corporis vires labefactat, ideoque Galenus, 1. *aph.* 12. hoc modo laborantibus ſalutis ſpem in virium robore conſiſtere ſcribit. Et ſuffocatur plerumque æger, vel quia tumor eò vſque creuit, vel tanta facta eſt vertebrarum colli luxatio, vt faucibus coarctatus ſpiritus planè intercipiatur, vel quia rupto tumore pus in pulmones ruit, eóſque implet. Prognoſtica.

2. Et quidem quò maior eſt faucium & gutturis anguſtia, eo perículoſior eſt anigna, præſertim, ſi febris & ipſa ſit acuta, Atque ita κυνάγχη à poſterioribus Græcis in ſpecie deſcripta, omnium periculoſiſſima eſt & grauiſſima, quæ intra vnam diem, plerumque intra 4. iugulat: de quo Hippocrates, 4. *aphor.* 34. *Si febrem habenti ſuffocatio repentè ſuperueniat, nullo tumore in faucibus exiſtente, lethale eſt.* Et. 3. *prognoſt.* 16. & *in Coacis: Anginæ grauiſſimæ ſunt, & celeriter interimunt, quæcunque nihil conſpicuum faciunt in faucibus, neque ceruice, plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnœam. Hæc enim in eodem die, & ſecundo, tertio, & quarto, ſtrangulant.* Neque enim tum paruitas mali ſignificatur, quòd nihil conſpicui ſeſe prodit, ſed quia magnus dolor adeſt, & ſumma reſpirandi difficultas, ſignificatur, tumorem in internis gutturis partibus hærere, ibique concluſum ſpiritui aditum præcludere, atque ita ſubitò ſtrangulare. Aliàs ſi reſpiratio & deglutitio non valde lædantur, neque magnus dolor adſit, paruitas mali ſignificatur. Idem tamen Hippocrates, 3. *de morb.* κυνάγχην ad nonum diem protrahi poſſe docet.

3. Παρακυνάγχη paulò minori cum periculo coniuncta eſt, & poteſt diutius protrahi; de qua Hippocrates, 3. *prognoſt.* 17. *Quæcunque verò dolorem alioquin alteri ſimilem inferunt, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valde quidem lethales ſunt, præcedentibus verò diuturniores, ſi magnus rubor adſit*: quia tandem in cynanchen tranſit. Sic mortua quintâ die Bitonis vxor, 3. *epid. ſect.* 2. *t.* 4.

4. Minus periculi autem adhuc eſt à κυνάγχη, in qua plus læditur deglutitio, quàm reſpiratio. Homo enim ſine cibo & potu aliquantiſper viuere poteſt, non verò ſine reſpiratione, præſertim cùm febris coniuncta eſt, eáque acutior. Et tumor ad interna vergens euocari longiùs, & medicamentis digeri poteſt.

5. Leuiſſima eſt, & omnium minimè periculoſa Paracynanche; quia inflammatio longiùs à gutture abeſt. Hinc Hippocrates, 6. *aphor.* 37. *Anginâ correpto, ſi tumor in collo appareat, bonum: Foras enim morbus fertur.* Et 7. *aphor.* 49. *Ab angina detento tumor & rubor in pectore ſuperueniens, bonum; quia extrà morbus feraur.* Et 3. *prognoſt.* 18. *Quib. verò fauces & ceruix ſimul rubent, hæ ſunt diuturniores, & maximè ex ipſis liberantur; quibus ceruix & pectus ruborem contraxerit niſi eryſipelas intrò recurrat.* Et *aphor.* 20. *prognoſt.* 3. *Securiſſimum eſt, ſi tumor & rubor quàm maximè foràs* in ceruicem ſcilicet & pectus, *ferantur.* In his nimirum duabus differentiis, neque dolore nimiùm vexatur æger; neque difficultate ſpirandi tenetur. Etenim cùm partes hæ ſint glanduloſæ, molles, & laxæ, affluentem humorem ſine magna difficultate recipiunt, & quia laryngis muſculi non inflammantur, reſpirationis via non intercluditur. Eaſdem ſententias iiſdem ferè verbis tradit Hippocrates, *lib. de Coac. prænot.* Hiſtorias autem & euentus differentiarum, 7. *epidem. ſect.* 7. vbi de ſignis anginæ epidemiæ loquens, tandem concludit: *In ſumma, qui ſolùm deglutire non poterant, his valde mites, & toleratu faciles erant; peſſima verò his, quibus vnà ſpiritus ſublimis erat.*

6. *Anginâ laborantes niſi celeriter cocta exſpuant, malè habent.* Hippocrates, *in Coacis.*

7. Angina bilioſa periculoſior pituitoſâ; quia & dolorẽ maiorem & febr[illegible], & maiorem reſpirandi adfert difficultatem.

8. Si

8. Si in angina, tumore, & rubore intus in faucibus apparente, rubor die non critico euaneſcat, remaneat verò tuberculum ſine dolore, quod nec naturæ, nec artis beneficio ſuppuratur, mortem vel ruboris recidiuam minatur, ex 3. *pronoſt.* 19. Mortem quidem, quia relicta fortis craſſa materia, tenuior & feruentior intrò ad guttur conuerſa eſt: ruboris recidiuam, quia materia calidior ex accidente aliquo intrò repulſa eſt, non autem diſcuſſa.

9. Si angina tumore & rubore foris apparente iſta ſubitò intrò euanuerit, malum; quia materia ad interiora recurrens ſuffocationem parit, ex 6. *aph.* 25. Niſi tamen criticè diſcuſſa, aut aliò depulſa materia hoc fiat, atque æger meliùs habeat.

10. *Si febre detento repentè collum intorqueatur, ac vix deglutire queat nullo tamen tumore intus vel foris apparente, lethale eſt*, 4. *aphor.* 35. ob luxationem ſcilicet vertebratum.

11. Pueris angina ferè accidit ex vertebrarum ceruicis intrò luxatione. 3. *aphor.* 26. Huius curationem Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 27. non aggreditur; cùm nullam, vti cenſet, illa recipiat; quod tamen intelligendum eſt non de luxatione, quæ ex crudorum humorum affluxu paulatim facta euenit, quæ antequam planè perficiatur, curari poteſt; neque etiam ex crudo tuberculo, modò vertebras non planè ſuo loco deiecerit; quales fuiſſe videntur anginæ, quas Hippocrates, 2. *epidem ſect.* 2. deſcribit, ex vertebrarum colli luxatione factas, quorum tamen neminem, qui tum laborarunt, mortuum fuiſſe refert: ſed quæ fit ab inflammatione vertebras diſtendendo violenter ſuo loco dimouente. Hæc enim omnino incurabilis; cùm quia ipſa inflammatio reductionem vertebrarum prohibet, tum quia reſpiratio & deglutitio valde læduntur.

12. *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuerſio, intrà ſeptimum diem moriuntur; ſi verò hos effugiant* ἔμπυοι id eſt, purulenti *euadunt*. 5. *aph.* 10 & 3. *prognoſt.* 20. Si *angina materia in pulmonem conuertatur, deſipientiam affert, & ægri magnâ ex parte* ἔμπυοι *fiunt*. Ἔμπυοι enim fiunt abſceſſu rupto, & in pulmonem effuſo; vapores verò calidi ſurſum exæſtuantes delirium excitant.

13. *Si ſtrangulatis & ſuffocatis*, ita & anginoſis, *ſpuma circa os appareat, lethale ſignum, eſt*. 2. *aphor.* 43. Extremam enim cordis anguſtiam ſignificat, feruorémque ſummum, a quo materiam agitante, ſpuma illa excitatur.

14 Quando in angina magna fit ſpirationis anguſtia, & ſpuma iam in ore apparet, nulla ſanitatis ſpes relinquitur, niſi æger adhuc viribus valeat, & nutrimentum appetat. Quando verò infirmo ægro febris inualeſcit, & facies ægri fit viridis, & ſinus oculorum denigrantur extremáque frigent, & lingua nigra ac craſſa cernitur, lethale eſt. Nam in forti febre, multâ inſpiratione opus eſt, quam angina negat, teſte Auicenna, *capite proprio*.

15. *In anginoſis ſubarida ſputa gracilium mala* Hippocrates, *in Coac*. Angina enim talis eſt periculoſa, ſine tumore in collo & faucibus, vti *prognoſt*. 2. dictum, quòd plerumque ægri ſuffocantur. Et licèt, quòd rariſſimè fit, ſuppuretur: ſi tamen ſputum ſit ſubaridum, febrilem calorem maximè indicat quo ſputum glutinoſum & craſſum redditur. *Qui enim, vt ibid.* habet Hippocrates, *anginoſi non celeriter exſpuunt cocta, lethaliter habent*.

16. Qui in angina tumores faucium ſine vlla ratione repentè euaneſcunt, lethales ſunt, in *Coac*. Etſi enim aliquando præcedente euacuatione, vel repellentium vſu, tumor ſubſideat: tamen ſi ſine his, atque ita præter rationem id fiat, malum periculoſum eſt, cùm non ſoluantur morbi manentibus iis quæ eos faciant, cauſſis. Significatur enim materiæ ad interiora receſſus; vnde periculoſior in partibus internis morbus excitari poteſt; vel quod interdum accidit, ad partem, vnde diſceſſit, repentè iterum delata, ſubitò ſuffocationem inducit.

17. *In anginis ſine ſignis dolores in caput conuerſi, lethale*, in *Coac*. Etenim cùm fiat ſine criſi aut materiæ translatione, & manente eâdem gutturis & faucium anguſtiâ, ac difficili reſpiratione: malum non imminui & tolli, ſed diffundi, & cerebro communicari, ſignificant. Eodem modo ſi in hypochondriis vel cruribus dolor excitetur, & angina non ſoluatur, morbi augmentum, & humoris vitioſi etiam alias partes occupentis redundantiam ſignificat.

18. Qui vehementer ſuffocantur, narium pinnas exſpirando contrahunt, inſpirando verò dilatant. Galenus. 3. *epid. comm.* 2. *text.* 4. Cùm enim ob extremum ſuffocationis periculum, aut caloris vehementiam, membranarum reſpirationis inſeruientium motus neceſſitati ſatisfacere non poſſit, natura ad cartilagines illas diducendas ſeſe conuertit, quaſi aliquid commodi inde perceptura.

19. Soluitur autem angina vel tumoris διαφορήσει, cauſſa eius reuulſa diſtracta; euacuata aut diſcuſſa; aut tumoris maturatione, & puris ex illo apperto euacuatione; aut materiæ ad aliam partem tranſlatione: quod ex doloris & tumoris ſubita ceſſatione, pulſuſque mutatione cognoſcitur. Optimum autem eſt, materiam diſcuti, vel tumoris maturatam materiam euacuari; aliò eam transferri periculoſum, vt iam dictum.

20. Transfertur autem materia vel ad cerebrum, vbi ſtatim dolor capitis grauis, deliria & phrenitis ſequuntur; vel ad muſculos colli, vbi dolor & tumor, interdum & conuulſio excitatur, vel ad pulmones & pleuram, vnde dolor pectoris, tuſſis, difficilis reſpiratio oritur; vel ad cor, vnde tremor eius, ſyncope & pulſus obſcuritas excitatur.

Indicationes.

Quas aliæ inflammationes habent indicationes, eædem & in angina obſeruandæ, ſaltem partis affectæ habitâ ratione. Nimium ſanguis & materia, quæ adhuc affluit, aut affluxura eſt ad partem affectam, reuellenda, deriuanda: quæ iam affluxit, adhuc tamen in paruis venis conſiſtit, vel in parte fluctuat, ne in partem recipiatur, atque in ea conſiſtat, repellenda, & in parte affecta foras protrudenda per adſtringentia: quæ verò extrà venas effuſa eſt in partis ſpatia, & repelli non poteſt, inſenſibiliter diſcutienda eſt per digerentia, quod tutiſſimum eſt, vel ſi digerentibus non cedat, & ad maturationem tendat, maturatio adiuuanda, & diligenter ſimul cauendum, ne adſtringentibus & refrigerantibus foris quocunque tempore applicatis materia intrò repellatur; ſed relaxantia potiùs extrinſecùs adhibeantur, quibus materia foràs euocetur, periculúmque ſuffocationis auertatur. *Indicationes.*

Curatio.

VENÆSECTIO.

Cùm ergo angina ſit inflammatio, & quidem eius partis à qua præſens periculum ſuffocationis imminet, & à ſanguine vel ſolo, vel cum alio humore mixto ortum habeat: in omni angina ſanguinis miſſione & euacuatione opus eſt. Eſtque venæſectio optimum, præſentaneum, & compendiarium in hoc morbo remedium. Ideóque vt ſanguis ad fauces ruens reuellatur & euacuetur, periculúmque maximè vrgens auertatur, venæſectio ſtatim & ſine omni mora inſtituatur, præmiſſo, ſcilicet, clyſtere. *Curatio. Venæſectio.*

Et quidem aperiatur in cubito cephalica aut mediana, aut vtraque ſi magna adſit plethora. Hoc enim modo, & venâ in brachio apertâ, & vniuerſum corpus promptiùs euacuatur, & non parum ſanguinis à parte affecta auertitur. & primò quidem mediana, hinc cephalica aperiatur, ſi vtriuſque ſectione opus. Et ſi inflammatio alteram partem magis affligat, vena in oppoſito primum brachio reuulſionis gratiâ, poſtmodum in latere eodem aperienda; aut ſi ſemel ſaltem venam aperire liceat, vena in eodem latere ſecetur. Si verò nullum lateris diſcrimen ſit, aut dubitetur, vtra pars magis affligatur; ſanguis ex dextro brachio emittatur; cùm hepar ſit plerumque pars mittens

Si menſes vel hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, quæ vena primò aperienda ſit, Autores diſſentiunt. Alij enim ſaphenam, alij venam in cubito primò aperiendam cenſent. Verùm diſtinctione hic opus videtur. Etenim ſi periculum non vrgeat, ex poplite vel talo ſanguinis miſſio primùm inſtituenda, vt menſes ſuppreſſi reuocentur, & ſanguis ad partes diſtantes reuellatur: in primis ſi purgationis tempus inſtet. Et ſi malum augetur, mox veſperi aut ſequenti die cephalica aperienda; non tamen neglectis reuulſionibus, quæ in cruribus inſtitui poſſunt. Si verò morbus vrgeat, & periculum inſtet, quod plerumque fieri ſolet, mox vena in cubito aperienda. Periculoſum enim eſt, neglectâ cephalicâ cum affecta parte communicante, in diſtantiſſima parte venam ſecare. Venâ autem brachij apertâ, poſtea venam in poplite aut talo ſecare licet. Sic enim & vrgenti affectioni, ac celerem reuulſionem & euacuationem requirenti, & ſuppreſſæ euacuationi ſatis ſit. Imò ſunt optimi Medici, qui in angina periculoſa, non ſolùm in ſuppreſſis menſibus, venam primò in brachio ſecandam cenſent, ſed etiam fluentibus menſibus. Et tali in caſu, dum ſanguis per venas ſuperiores euacuabitur, cucurbitulas femoribus affigendas cenſent, vt minor fiat ſanguinis verſus ſuperiora retractio.

Euacuatur autem ſanguis maiore vel minore copiâ, pro eiuſdem abundantia, magnitudine ipſius affectus, & virium robore. Etſi verò fuerint, qui in angina etiam vſque ad ſyncopen ſanguinem euacuandum cenſuerint, perſuaſi ſententia Galeni; qui, 1. *aphor.* 23. ſcribit, in ardentiſſimis febribus, in maximis inflammationibus, & vehementiſſimis doloribus, vſque ad animæ deliquium ſanguinem detrahendum eſſe: tamen Græci, Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4 *cap.* 47. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 47. Trallianus, *lib.* 4. *cap.* 1. vt & Arabes plerique, item Cælius Aurelianus, *lib.* 3. *acut. cap.* 4. & poſteriores Medici plerique, ſanguinem non ſemel atque confertim, ſed ſæpius & repetitis vicibus euacuandum cenſent; ne, ſi confertim euacuetur, animi deliquio ſuperueniente, ſuffocatio, quæ antea vrget, augeatur, ægerque ſuffocetur. Quanquam enim ipſa inflammatio, ſi ſit magna, tale præſidium requirere videatur: prohibet tamen id reſpirationis difficultas, & in primis ſuffocationis periculum Reſpiratio enim cùm ſit actio vitæ valdè neceſſaria, quâ nec exiguo tēpore viuus homo carere poteſt: plus valet hîc prohibendo difficilis reſpiratio, quæ ex animi deliquio ſuccedente ad largam ſanguinis effuſionē ita augeri poſſit, vt illicò ſuffocatus æger interiret, quàm magnitudo inflammationis eam indicans

Indicando. Itaque vbi minor eſt ſpirandi difficultas, copioſiùs, ſi inflammationis ratio poſtulet, ſanguinem mittere licet, vt inflammatis faucium muſculis. Si autem reſpirationis difficultas valde vrgeat, id quod accidit, inflammatis laryngis muſculis, cauendum eſt à larga ſanguinis miſſione, quæ animi deliquium inducere poſſet, ſed tum partitis vicibus, 4. vel 5. horarum interuallo ſanguinem euacuare commodius eſt. Et repetita venæſectio plus reuellit, quàm vna larga ſanguinis euacuatio. Præterea cùm ſæpe accidere ſoleat, vt ad partem affectã nouus affluxus fiat, repetita venæſectio etiam humores iterum affluentes auertit. Videndum tamen, ne nimis parcè prima vice ſanguis euacuetur, ne antequam alteram aut tertiam ſectionem adhibere poſſimus, æger interim moriatur.

Et quidem primò in oppoſita parte vena aperiatur, deinde in brachio lateris affecti. Et ſi malum fert inducias, manè vna vena aperiri poteſt, veſperi vel ſequenti die altera. Foramen non fiat nimis anguſtum, ne craſſior ſanguis intus remaneat, nec nimis amplum, ne ſpirituum magna copia diſſipetur.

Grauidæ etſi ſanguine emiſſo interdum abortiant, tamen morbo tam periculoſo neceſſitas poſtulat, vt ſanguis, ſed minore copiâ, detrahatur. Et plurimæ grauidæ ita ſanguine abundant, vt venæſectionem ſine abortus periculo tolerare poſſint. Imò compertum eſt, nonnullas fœminas, niſi ſanguis iis detrahatur, abortire, aut in alia mala periculoſa incidere. Fiat autem ſanguinis euacuatio ex vena cubiti.

Si phlebotomiam vires non ferant, aut ſaltem repetitam ſanguinis euacuationem non tolerent, cucurbitulæ cum ſcarificatione apponantur cruribus, vel ſupra renes poſtea etiam in brachiis, non in collo. Nam ſi ſtatim in principio cucurbitulæ parti loco affecto propinquæ applicentur, maior ad partem affectam fluxus concitabitur, malúmque augebitur. Poſtea verò in loco propinquo applicari poterunt, ſicut venas ſub lingua ſecare licet, vt poſtea dicetur. Simul etiam alia adhibeantur, quæ repellere poſſunt, vt lotiones & frictiones ac ligaturæ extremorum, & cucurbitulæ in partibus remotioribus, vt modò dictum.

Purgatio.

Purgatio. Venæſectione peractâ, mox inſtituenda purgatio, præcipuè ſi bilis in corpore abundet, vt illâ pharmaci irritatione motus humorum fiat κατάῤῥοπος.

Cùm autem anginæ coniungatur febris, de purgatione initio anginæ inſtituendâ Autores diſſentiunt, dum alij, & plerique omnes Græci ac Arabes, ſummum periculum attendentes, mox in principio purgandum eſſe cenſent; alij verò, inter quos præcipuus eſt Maſſarias, ad cruditatem humorum reſpicientes, purgationem in principio prohibent.

Verùm febris natura hîc attendenda. Nam quod plerumque fieri ſolet, ſi febris vel præcedat anginam, vel ſimul cum ea inuadat, & materia, peculiari motu naturæ, humores vitioſos extrudere conantis, ad fauces depellatur, atque ita humores turgentis materiæ conditionem referant, & errabundi quaſi à natura è venis expellatur, nondum immobiles ſint, & licet ad certam partem ferantur, vagabundi tamen adhuc quaſi ſint, & tales, qui etiam ad aliam partem mox moueri poſſint, ſicut ſæpe angina in pleuritidem & peripneumoniam, mutatur; ad turgentem materiam meritò referuntur, & propterea ex conſilio Hippocratis, 1. *aph.* 12. ſtatim euacuandi ſunt. Id quod etiam à doctiſſimis Medicis hactenus cum commodo ægrotorum factum fuit, & ipſe etiam Hippocrates præcipit, *lib. de locis in hom. & lib. 3. de morb.*

Et omnino ſum in ea ſententia, etſi angina ſit inflammatio: (quod & de plenitudine, peripneumonia, parotidibus & ſimilibus affectionibus intelligendum) primam tamen occaſionem ei præberi à cacochymia, (niſi cauſſa externa ſanguinis affluxum excitet, vt ſpinæ vel oſſicula gulæ infixa, vel vertebrarum luxatio.) Natura enim irritata à prauis humoribus, eos ad partes corporis externas detrudit, ad latera, tonſillas, fauces, poſt aures, ad inguina, & alias partes. Verùm vt in hæmorrhagiis narium criticis, quæ in febribus acutis à natura ſæpe inſtituuntur, non præcipuè ſanguinis, ſed cacochymiæ cauſſa, ea euacuatio à natura inſtituitur: ita & hîc natura quidem vitioſos humores expellere conatur, non tamen eos ſine ſanguine extra venas protrudit, ſed cum ſanguine permixtos extra venas in ſpatia partium effundit, vnde inflammatio excitatur. Et ipſi tales humores è venis effuſi, acrimoniâ & prauitate ſuâ naturam ſtimulantes, maiori ſanguinis affluxu occaſionem præbent.

Si autem inflammatio præcedat, neque ea ex humoribus vitioſis à corpore protruſis ortum habeat, & poſtea febris ſequatur; non adeò multum commodi ex purgatione prouenit, niſi forſan metuatur, ex affluxu humorum vitioſorum inflammationem augeri poſſe.

Et quidem maturè ſtatim in initio inſtituenda purgatio: narrátque Alexander Trallianus, *lib.* 4 ſe eodem die ſanguinem miſiſſe & purgaſſe, his verbis: *Poſt miſſionem ſanguinis, ſi nullus laxitatis ſenſus oriatur, ſed cibi & aëris tranſitus adhuc impediatur, etiam venas linguæ ſubiectas incidere ne graueris, neque in craſtinum differre, ſed eodem die facito. Ego ſanè memini, me cùm vſus valde vrgeret, venam manè aperuiſſe, diluculo linguæ ſubiectas ſecuiſſe, & veſperi ex cremore ptiſana extractum ſcammonij exhibuiſſe, atque ita laqueum ex inflammatione ortus vix potuiſſe diſſoluere. Imò alium quendam noui, me, poſtquam brachiorum duorum venas in cubito ſecuiſſem, repurgaſſe, ſequenti die non expectato.* Et omnino affectus grauitas ſæpe purgationem ita vrget, vt ſtatim inſtituenda ſit, nec tempus matutinum expectari poſſit. Etſi enim ad venæſectionem, & ad purgationem horæ matutinæ ſint commodiſſimæ, tamen vtraque etiam tempore veſpertino inſtitui poteſt, ſi quid mali impendeat, vel, vt venæſectio vel purgatio maturetur, vrgeat. Itaque ſi ſuffocationis periculum vrgeat, manè inſtitutâ venæſectione, veſperi exhiberi poteſt purgans. Sic non ſolùm Trallianus, vt modò diximus, veſperi purgauit, ſed & Galenus, 14. *M.M. cap.* 8. in quodam, cui lingua tumefacta erat, vt ore contineri non poſſet, purgans veſperi exhibuit.

Eligantur autem purgantia, quæ febrim non augeant, nec humores valde agitent, caſſia, manna, tamarindi ſyrupus roſar. & violar. fol. rhabarbarum, electuarium diaſebeſten, diacatholicum. Si humor pituitoſus admixtus ſit, fortiora vſurpare licet.

Vt ℞. *Syrup. roſar. ſolut.* Vnc. iii. vel iv. *aq. cichorij* Vnc. ii. M.

Vel ℞. *Mannæ*, Vnc. i. ſem. vel Vnc. ii. Diſſolue in iuſculo pulli, vel decocto prunorum, iterum colentur. Exhibeatur horis duabus ante prandium.

Vel ℞. *Rhabarb. elect.* Scrup. iv. *cinnanomi* Scrup. ſem. Infunde in *decocti communis flor. & fruct.* vel *aqu. end.* Vnc. iii. vel Vnc. iv. In colatura diſſoluatur *mannæ* Vnc. i. vel Vnc. i. ſem. Colatura exhibeatur: Poſtea detur *ſeri lactis caprini* ℔. i. vel ℔. i. ſem. Ita enim purgatio ſine inſigni calefactione perficitur.

Vel ℞. *Electuar. de pſyllio*, Vnc. ſem. Diſſoluatur ſupra ignem *in decocti florum & fructuum*, vel *pectoralis*, vel *aqu. cichor.* Vnc. iii. ſem. In colat. diſſolue *mannæ* Vnc. i. Iterum coletur. Adde *ſyrupi violar.* Vnc. ſem. M.

In humore pituitoſo addatur agaricus. In melancholia admixta, ſenna & manna exhibeatur. Senna enim & manna in actionis modo & tempore valde conueniunt.

Recentiores Chymici hîc etiam vomitoria & antimonialia exhibent, ſed nullâ euidenti ratione adducti. Neque ea tutò in morbo, qui aliàs ſuffocationem minatur, exhiberi poſſunt. Ita refert Trincauellius, *lib. 5. c. 7. de rat. curand. part. corpor. hum. affect.* fœminam quandam ſumto medicamento purgante, & quidem caſſia ſaltem, excitato vomitu, ſtatim ſtrangulatum interiiſſe.

Verùm quia facultas deglutiendi plerumque eſt impedita in angina, fruſtra ſæpe præſcribuntur purgantia, quæ æger deglutire non poteſt. Rondeletius equidem pilulas diſſoluit. Verùm vix hoc tutum eſt. Propter abominandum enim ſaporem facilè vomitus excitari poſſet, qui in hoc affectu minimè tutus. Et modò æger liquida deglutire poſſit, facilè alia purgantia concinnari poſſunt, vt pilulas diſſoluere opus non ſit. Vbi verò planè purgantia ſumere æger non poteſt, clyſteres acriores ex emollientibus, & chologogis, & quidem, ſi febris acuta coniuncta ſit, clementioribus conſtantes iniiciendi, & iterum atque iterum deinceps reiterandi ſunt.

Vt ℞. *Maluæ, parietar. mercurial. centaurij minoris*, an. M. j. Coqu. in aqu. ſimpl. Colat. ℞. ℔. i. adde *electuar. diacathol. de ſucco roſar.* an. Vnc. i. ſem. *mellis roſat. colati* Vnc. i. *ol. viol.* Vnc. ii. *ſalis* Scrup. ſem. F. Clyſter.

Vel ℞. *Decocti emollient.* Vnc. ix. in quibus diſſolue, *elect. diaſebeſten*, Vnc. i. *diaphœnic.* Drach. iii. *ol. violat.* ℥. i. ſem. *ſal. gemm.* Scrup. ſem. M. F. Clyſter.

Vel ℞. *Decocti fl. & fr.* Vnc. ix. in quibus, diſſolue, *elect. lenitiu.* Drach. vi. *de pſyllio* Vnc. ſem. *ſyr. roſar. ſol.* Vnc. i. *ſal. comm.* Scrup. i. M. F. Clyſter.

Repellentia.

Statim poſt primam ſanguinis miſſionem purgantia vſurpanda ſunt, ne inflammatio augeatur. Debent autem repellentia ſolùm intus in faucibus, non verò extrà adhiberi, ne materia magis ad interiora & verſus fauces repellatur. *Repellentia.*

Vſurpanda verò ſunt repellentia formâ gargariſmorum & collutionum oris, vel linctuum. Etſi enim, quidam & ſuffumigij formâ talia exhibeant: tamen cùm omnia, quæ in fumum reſoluta & ore faucibus hauriuntur, guttur & fauces exaſperare, & ſuffocationem augere ſoleant, à pleriſque hic modus reiicitur. Et quidem forma gargariſmorum ſeu collutionum vtiliſſima eſt. In infantibus tamen, qui gargarizare non valent, ſæpe linctibus vtendum eſt.

In medicamentis autem inueniendis hic non ſolùm ad communem, quæ ex natura inflammationis ſumitur, indicationem reſpiciendum, ſed etiam ad partis affectæ conditionem. Nam cùm, vt Galenus, 6. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. docet non ſolùm rarior & mollior ſit ſuperficies tunicæ oris quàm eſt cutis, quæ totum corpus ambit, & præterea ex medicamentis aliquid facilè in ventriculum vel pulmonem defluere poſſit: ſint illa talia, quæ omnis acris & malæ qualitatis, quæ vel fauces lædere, vel deglutita nocere poſſunt, expertia. Et cùm diutius in ore, vbi guſtus ſedes eſt, detinenda ſint, quantum fieri poteſt, ingrato ſapore careant, ne nobis accidat, quod Medico illi ſeu imprudenti, [illegible] perito accidit, qui cùm referente *ibid.* Galeno,

gargariſmo

gargariſma ex atramento ſutorio conſtans adhibuiſſet, magnum cum inſuauitate nocumentum gulæ & aſperæ arteriæ extremitati, ac ventriculo & pulmoni intulit.

Commendantur à Galeno *6. de comp. med. ſec. loc. c. 1.* quatuor medicamenta; quod ex muſto, quod ex moris quod ex rubi moris & quod ex nucum corticibus viridibus cum melle, quòd inſuauitatem & nimiam adſtringendi vim, quæ eſt in his ſuccis, temperat, conficitur.

Primum ex muſto fit, iniiciendo ad decem muſti heminas, tres heminas rhois coriariorum, aut eius qui obſoniis inſpergitur, vel ex vtriuſque parte æquali. Cuius quidem plures aliæ deſcriptiones *ibidem* leguntur. Alterum ex moris ita fit: ℞ *Succi mororum* heminas vj. ad ſtrigmentitiam ſpiſſitudinem coquito. Deinde tritas *croci* Drach. j. *myrrhæ* Drach. ij. *omphacij.* Drach. j. *alumin. ſciſſ.* obol. iij. *mellis* heminam vnam addito.

Vel ℞. *Croci* Drach. ſem. *alum.* Drach. iij. ſem. iniiciatur, & *paſſi.* hemina vna, & *vini maris expertis auſteri* hemina. Coctura autem fit vſque ad compagem melleam. Tertium fit ex mororum rubi ſucco, eodem modo, vt ex ſucco mororum. Quartum denique fit ex nucum corticibus viridibus, ſi eorum ſuccus exprimatur, per linteum excoletur, coquatur, & tandem mel, veluti in eo quod ex moris fit, admiſceatur. Inter hæc autem medicamenta primum eſt mitiſſimum, ſecundum fortius, tertium adhuc fortius, quartum fortiſſimum, quod etiam præcipuè à Galeno commendatur. Hoc enim vim adſtringendi cum ſubſtantiæ tenuitate habet, atque ita profundiùs penetrat: cuius rei argumentum eſt, quòd ſuccus ille manibus tractatus ita altè inficit, vt abſtergi non poſſit. Vario autem modo, vt Galenus *ibidem* docet, ad diuerſa morborum tempora eiuſmodi medicamenta parantur. Si enim in ipſis adſtringens qualitas præualeat, principiis conueniunt; ſi verò mitigatoria & laxatoria ac concoctoria, in doloribus & vigoribus inflammationum. Imò ſi vnum ſaltem horum medicamentorum præſtò ſit, id ipſum per aquam ſimplicem ſolui, & per additionem parabilium cuiuis tempori & ſcopo accommodatum reddi poteſt. Sunt autem parabilia ex adſtringentibus; roſæ, & myrti baccæ, & myrtus, & lentiſcus, & rubus caninus, & galla omphaticis appellata, & Ægyptiæ ſpinæ fructus, omniáque aluminis genera. Poſt hæc parabilia ſunt rhus culinarius & coriarius, & ſuccus, qui ex Syria affertur: atque hic quidem per ſe admiſcetur, culinarius autem & coriarius rhus aquâ priùs decocti, vtiles miſturâ fiunt. Eſt autem & glaucium ex parabilibus, & omphacium, & cytini, & balauſtia. Ex diſcuſſoriis autem parabilia moderata ſunt, caricarum & furfurum decoctum, & aqua mulſa, in qua origanum, aut hyſſopum, aut thymus, aut calamintha, aut pulegium, aut mentha odora, quam hedyoſmum vocant, ſint incocta: fortiora autem ſunt etiam hæc, ſi diutius coquantur; amplius autem & nitri ſpuma, aut ipſum adeò nitrum vſtum: fortius verò his eſt ſulphur viuum. Vtilis eſt & ſuccus malorum citriorum, & rob cornorum ac ſorborum, ſyrupus granatorum, myrtillorum, de roſis ſiccis, diamorum, vt & decocta & aquæ prunellæ, plantaginis, polygoni, maluæ arboreæ, folior. rubi, myrti, radic. pruni ſylueſtr. ſumach. ſem. roſar. balauſt. cortic. granator. hypociſtis, acacia. Atque ex his eligantur fortiora, vel mitiora, provt maior vel minor fuerit inflammatio, humorúmque affluxus, & provt corporum natura ſeſe habet. Mollioribus enim & fœminarum corporibus mitiora, fortiora durioribus adhibenda. Ita etiam in laryngis inflammatione primò mitiora adhibenda medicamenta, ne dolor & ſymptomata fortiorum vſu exaſperentur. Ideóque præcipuè illa valida adſtringentia, gallæ, balauſtia, ſumach, hypociſtis, vix ſola vſurpanda, ſed modicè ſaltem, vbi opus eſt, reliquis admiſcenda. Monendum & hoc, in angina, quæ à ſpina vel oſſiculis, vel aliis rebus acutis gulæ inhærentibus fit, adſtringentia locum non habere. Talis enim inflammatio citò ad ſuppurationem duci poſtulat. Ab adſtringentibus verò tum dolor intenditur. Cùm enim talia corpus acutum infixum magis parti impingant, dolorem intendunt.

Attendendum & hoc pro humoris inflammationem excitantis varietate, medicamenta etiam varianda eſſe. In ſanguine enim & bile refrigerantium & repellentium vis intendenda; in pituita autem reſoluentium; in melancholia emollientium.

Succi vel illinuntur faucibus, vel diſſoluuntur in decoctis aut aquis, iiſque os colluitur potiùs, quàm vt gargariſmus fiat ne nimia gargariſatione affluxus augeatur. Eædem collutiones oris ex aquis deſtillatis & decoctis plantarum modo enumeratarum parantur.

In principio ergo ſequens Gargariſmus, vel Oris collutio vtilis eſt.

℞. *Hord. integr.* P. ii. *fol. prunellæ. plantag.* an. M. ſem. *flor. roſar. rubr.* P. ii. *balauſtior.* Drach. ſem. *fragor. exſiccat.* Drach. j. ſem. *ſem. acetoſ.* Drach. i. Coqu. in *aq. comm.* pro ℔. j. in qua diſſolue *ſucci cort. nuc. ingland. virid.* Vnc. j. *ſyr. granat.* Vnc. j. ſem. Miſce.

Vel ℞. *Rad. altheæ* Vnc. ſem. *fol. rub.* M. j. *alumin. vſti* Drach. ii. *ſacch.* Vnc. ſem. Coqu. in *aq. comm.* pro Vnc. x. In quibus diſſolue *mell. roſat. colat.* Vnc. j. ſem. *ſucci myrtill. recent.* Vnc. i. Miſce.

Vel ℞. aq. *plantag. prunell. roſar.* an. ℔. ſem. *aceti roſacei* Vnc. ſem. *ſucci granator.* Vnc. i. in quibus diſſoluatur *diamori, rob. nucum*, an. Vnc. j. ſem. pro Oris collutione.

Vel ℞. *Aq. radic. altheæ* ℔. i. coq. in ea *flor. maluæ arboreæ*, Colat. adde *ſyr. de ſucco cydonior.* Vnc. iij.

Vel colluatur os lacte, in quo lens paluſtris cocta ſit.

Aliàs ſi dolor non vrget, ſola repellentia vſurpanda.

Vt ℞. *Fol. plantag. prunel.* an. M. ſem. *flor. roſar. rubr. maluæ arbor.* an. P. ii. *balauſt. ſem. cydon.* an. Drach. j.

Coq. *in aqua hordei* ℔. i. ſem. ad tertiæ partis conſumtionem. Colaturæ adde *diamori, dianuc.* an. Vnc. j. M.

Vel ℞. *Summitat. rub.* M. i. *balauſt. cortic. granator.* an. Drach. i. Coq. in *aqua ſimp.* Colaturæ ℔. j. adde *diamori, rob. nucum*, an. Vnc. j. M.

Vel ℞. *Agrimoniæ, prunellæ, plantaginis*, an. M. j. *roſ. rubr. cortic. granator. ſem. acetoſæ, portulacæ*, an. Drach. ii. Coq in *aq. ſ.* ad ℔. j. Adde *diamor. dianuc. ſucci granator.* an. Vnc. i. ſem. F. Gargariſmus.

Vel ℞. *Aq. prunell. acetoſæ, roſ. rubr.* an. q. ſ. *diamori rob. ſambuci*, an. cochl. j. Miſce.

Linctus etiam proſunt ex diamoro cum ſucco granatorum; vel ex ſyrupo de iuiubis, myrtino, diamoro.

Si dolor ſit vehementior, admiſcenda ſunt medicamenta, quæ dolorem leniendi vim habent, & præcauent, ne fauces exaſperentur. In quem vſum lac vtiliſſimum, poſſuntque in eo coqui ſummitates rubi, reliquis etiam addi glycyrrh. iuiubæ, paſſulæ.

Recentiores hîc laudant ſal prunellæ, ſiue nitrum præparatum, in oris collutionibus.

Deinde ex Conradino, *lib. de ſeb. Vngar. c. 19.* hanc Aquam.

℞. *Semperuiui mai.* q. v. Contundatur, ſuccuſque exprimatur, & ſingulis ℔. addatur *ſalis ammoniaci* Vnc. ſem. reponantur in loco humido, donec ſal liqueſcat. Poſtea aqua deſtilletur, quâ fauces colluantur. Si verò hæc aqua in promptu non ſit, ſumatur *aqua ſemperuiui vulgaris*, & in eius libra vna diſſoluatur *ſalis ammoniaci* Drach. i. ac modo dicto adhibeatur.

Vel ℞. *Cancros viuos*, Num. viij. *ſedi maior.* M. iv. Contundantur, & ſuccus exprimatur, quo fauces colluantur.

Vel ℞. *Aq. ſemperuiu. mai.* ℔. i. ß. & admiſc. ſuccum ex quatuor canceris viuis expreſſum.

Verùm iſta, etſi in angina etiam ſuum locum habere poſſint: tamen ab Autoribus horum medicamentorum inuenta & vſurpata ſunt ad linguæ ardorem, ſiccitatem, & nigredinem in febribus ardentibus, quod malum vulgò *die Breune* nominatur, quod ab Angina differre, ſuprà diximus. Iſtud enim faucium & linguæ incendium, & ſiccitas, febrium acutarum ſymptoma eſt, neque ab eo tam ſubitò ſuffocationis periculum, vt in angina, imminet.

Valde etiam in hoc affectu prodeſt caſſia extracta cum aq. plantag. diſſoluta, & collutionis loco adhibita, vt & decoctum cortic. ligni berberum, vel corticis interioris coryli; vt & decoctum auenæ rubeſcens; item decoctum fol. & cymarum ceraſi arboris. Pauperiores vtantur aqua fabrorum, vel aqua & aceto inuicem miſtis, vel aqua hordei.

Notandum autem hic in vniuerſum, quæcunque in calidæ valde & ſanguineæ angina incremento & ſtatu imponuntur, eadem pituitoſæ initiis præſcribi poſſe: Et quæ declinantibus illis, eadem vigentibus his debere adhiberi.

Deriuantia.

Poſtquam venæſectio in cubito, & purgatio eſt inſtituta, etiam venæ narium, & quæ ſub lingua ſunt, aperiantur, aut hirudines venis narium, frontis, poſt aures & ceruici applicentur. Nonnulli & ſcarificationes aurium adhibent. Trallianus, vt ſuprà dictum, eodem mox die, non expectato craſtino, venas linguæ ſubiectas incidit. Sed Galenus, neque ſine ratione, in principio anginæ venam in cubito ſecat, vt reuellat quod influit; poſt principium autem venas ſub lingua, vt quod in parte affecta vel locis vicinis collectum eſt, euacuetur, *in lib. de curat. per ſang. miſſ. c. 6. & 8. de rat. victus in acut. aph. 30.* Si tamen morbus admodum velox eſſet, primo die venam ſub lingua cùm Tralliano ſecare liceret.

Deriuantia.

Digerentia.

Malo procedente & augeſcente, quod ſecundo & tertio die accidere ſolet, propoſitis repellentibus digerentia admiſcenda. Monentque hic doctiſſimi Medici plerique, in angina rariſſimè ſolis repellentibus, & nonniſi cùm imminet inflammatio, aut vbi primùm incepit, vtendum eſſe; & contra ſolis diſcutientibus vix etiam vnquam vtendum eſſe, atque in eo differre curationem anginæ ab aliarum partium inflammationibus, in quibus in principio ſola repellentia vſurpantur, poſt ſtatum verò repellentia omitti poſſunt: idque ob partis affectæ naturam. Cùm enim partes, quæ in angina afficiuntur, ferè ſint laxæ & molles, citóque inflammationem admittant, etiam in principio diſcutientium aliquid addendum, ne humor qui influxit, nimio refrigerantium vſu impactus hominem ſuffocet, in fine etiam aliquid adſtringentium addendum, vt partes roborentur, ne ſolo diſcutientium vſu in parte laxa & molli

Digerentia.

maior vel nouus humorum affluxùs concitetur. Vbi ergo morbus augmentum ſumſit, gargariſmis vtendum, diſcutientibus ex decocto thymi, pulegij, calaminthæ, hyſſopi, origani, betonic. glycyrrh. chamæmeli, meliloti, ſem. lini, fœnugræci, & ſimilibus.

Vel ℞. *Glycyrrh. rec.* Vnc. i. *paſſul. mundat.* Par. x. *dactyl. caricar.* ana Par. iv. *ſem. althéæ, fœnugræci*, ana Drach. ii. *hordei integri* P. i. *flor. violar. chamæmeli*, ana P. ſem. Coq. Colaturæ adde *mell. roſ. col.* Vnc. ii. *ciner. hirund.* Drach. ii. *croci* Scrup. ſem. F. Gargariſms.

Vel ℞. *Hyſſopi. puleg.* ana M. ſem. *betonic.* P. ii. *rad. glycyrr.* Drach. iii. *paſſul. minor.* Vnc. i. Coq. in ſ. q. *aq. fluuiat.* pro Vnc. ix. In quibus diſſolue *oxymel. ſimpl.* Vnc. i. *diamori* Drach. vi. M.

Vel ℞. *Aq. althéæ* ℔. ſem. *hyſſop.* Vnc. ii. *ſyr. de betonic.* Vnc. i. ſem. M.

Vel ℞. *Fol. plantag. prunell.* an. M. ſem. *balauſt. flor. roſar. rubr. chamæmel.* ana P. i. *caricar. ping.* N. iij. *hordei* M. ſem. *ſem. lini, fœnugræc.* ana Drach. i. Coq. in aqu. ſimpl. Colaturæ ℞ i. Cui adde *mellis roſacei col.* Vnc. i. *dianuc.* Vnc. i. ſem. F. Gargariſmus.

Commendatur & aqua è fol. & flor. periclymeni. In ſtatu augeantur diſcutientia & emollientia. Galenus conſiſtente fluxu crocum & myrrham addit, quæ concoquere & diſcutere valent, crocúſque ſimiliter leniter adſtringit. Vt.

℞. *Fol. prunell. violar.* ana M. i. *ſcabioſ. malu. arbor.* an. M. ſem. *flor. chamæmel. melilot.* ana P. i. *glycyrrh. raſ.* Drach. iii. *ſem. fœnugræc.* Drach. iii. *caricar. ping.* N. iii. *paſſular.* Vnc. ſem. Coq. in aqu. hordei ad tertiæ partis conſumtionem. Colaturæ ℞ ℔. i. In qua diſſolue *caſſiæ recent. extract.* Vnc. ſem. *myrrh.* Drach. i. *croci* Drach. ſem. *mel. roſat. colat.* Vnc. i. Miſ. pro Gargariſmo.

Ad dolorem leniendum valet ſuccus ex pane albo in aqua vel lacte cocto expreſſus; item cremor ex furfuribus tritici expreſſus, vt & mucilago ſemin. lini, cydonior. altheæ, ſuccus ptiſanæ, lac amygdalarum dulcium, & ſem. 4. frigid. maior. item caſſia cum parte æquali olei amygdalarum dulcium miſta.

Declinante tandem morbo, coquitur aliquid de nido hirundinis, aut diſſoluitur in colatura cinis combuſtarum hirundinum & cochlearum combuſtarum, vel quod nonnulli pro ſecreto habent, cancrorum combuſtorum, aut cribratum album canis, aut gallinæ. Illinire etiam licet faucibus illa ſtercora melle excepta.

Extrà adhibenda:

Exſiccantia, & reſoluentia.

Externa. Dum hæc intus faucibus adhibentur, tentandum omni modo vt inflammatio exteriora verſus trahatur & diſcutiatur, in quem vſum multa paſſim ab Autoribus proponuntur, vt oleum dulce, amygdal. dulc. chamæmeli, anethi, lilior. alborum, quorum aliqua ex ſpongia vel laua ſuccida applicari poſſunt: ſuccus cucumeris ſylueſtr. merle ſubactus, & huius generis alia Inter quæ tamen ab initio, & vbi corpus non ſatis euacuatum fuerit, mitiora eligenda, ne humoribus attractis malum augeatur.

In principio ergo, & primâ ſtatim die anterior colli pars illinitur oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, vel liliorum alborum.

Vel ℞. *Ol. lilior. alb. amydal. dulc. violac.* ana Drahc. ii. *pingued. capon.* Drach. i. *empl. de meliloto*, q. ſ. M. F. Linimentum.

Vel ℞. *mucilag. gummi Arabici, tragacanth. ſem. cydonior. aq. roſ. extr.* ana. Drach. ii. *butyri recentis inſulſi, pingued. porcin.* ana Drach. i. *ſtercor. hirund.* Drach. ſem. *ol. irini. chamæmel.* ana q. ſ. M. F. Linimentum.

Præſtantius eſt Vnguentum Varandei, quod.

℞. *Pulu. nidi hirund. ſtercor. carnis ieiunio macerati, columbini*, an. Vnc. i. *rad. ireos flor. hamam.* an. Drach. ß *pingued. gallinar.* Vnc. ſem. *ol. lilior. alb.* Vnc. i. ſem. *ceræ flauæ* parum. M. pro vnguento, quo collum & partes tumentes inungendæ.

Vel parentur cataplaſmata ex farina, vel cremore ſem. lini, fœnugræci, altheæ, maluæ, hordei, flor. chamæm. meliloti, & ſimilibus.

Vel ℞. *Farinæ hordei, pulpæ paſſul.* an. Vnc. ii. *pulu. rad. althéæ* Vnc. i. Cum. *ol. amygd. dulc.* Fiat Cataplaſma.

Hoc etiam vtiils eſt:

℞. *Farin. hord.* Vnc. i. *mucilag. ſem. lini & althéæ cum aq. maluæ facta*, an. Vnc. ſem. *pulu. flor. chamæmel.* Drach. iii. Cum. *oleo chamæmel. amygdal. dulc.* ana ſ. q. F. Cataplaſma.

Nidum etiam hirundinis cataplaſmatis modo fortis applicandum admiſceri vulgatum eſt, idque cum commodo ægrotorum fieri, viu deprehendum; de quo poſtea, *quaſt.* 4. dicetur.

Vt ℞. *Nidum hirundin.* N. i. *fol. maluæ, violar.* an. M. j. *flor. chamæmel. melilot* an. M. ſem. *rad. althéæ* Drach. vi. *lilior. albor.* Drach. ii. *ficuum* N. iv. Coquantur ad mollitiem. Contuſis adde *farin. ſem. lini, fœnugræc. hordei*, an. Drach. iii. *croci* Drach. ii. *butyri recent.* Vnc. ſem. *olei amygd. dulc. chamæm. viol.* an. q. ſ. Fiat Cataplaſma ad anteriorem colli partem.

Vel ℞. *Nidum hirundinis*, Coq. in *decocto rad. althéæ* ad pultis conſiſtentiam. Adde *ol. amygdal. dulc. anethi*, an. Vnc. ii. *croci* Drach. i. *caſſiæ* Vnc. i. ſem. Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Farin. tritic.* Vnc. ii. *ſem. lini fœnugræc.* an. Vnc. j. *caricar. pingu.* Vnc. ſem. *nidi hirundin. contuſi*, Vnc. i. ſem. *cum oleo, lilior. albor.* Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Stercor. hirund.* Vnc. i. *farin. fabar.* Vnc. ii. *ol. chamæmel. lilior. albor.* an. q. ſ. Fiat Cataplaſma.

Paratur & tale Emplaſtrum vel Cataplaſma ex nido hirundinis.

℞. *Nidi hirundinis* Vnc. ii. *vnguenti dialthéæ, œſypi*, an. Vnc. i. ſem. *rad. iridis* Drach. ii. *ol. irini, lilior. alb.* an. Vnc. i. ſem. *cer. flauæ* q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Cataplaſma de nido hirundinis D. Pauli Lutheri.

℞. *Pulu. nidi hirundin.* Vnc. iii. *radic. alth. chamæmeli*, an. Drach. iii. *fœnugræc.* Vnc. ſem. *mucilag. ficuum cum aq. chamæmel. expr.* Vnc. i. *ol. chamæm. lilior. alb. amygd. dulc.* an. Vnc. ſem. Fiat ſ. a. Cataplaſma.

Aliud Emplaſtrum ex nido hirundinis.

℞. *Nidor. hirundin.* N. i. Coq. *in aq. malu.* Vnc. vi. Poſtea colentur & exprimantur fortiter. In colatura coq. *rad. malu. bryon. althéæ*, an. Scrup. ii. *ſem. lini* Drach. i. *nigell.* Scrup. i. *herb. violar. parietar.* an. Drach. ii. *ol. lilior. cherini, axung. porcin.* an. Drach. iii. Drach. ii. F. ſ. a. Emplaſtrum.

Aliud ex cineribus hirundinum & albo græco paratur, h. m.

℞. *Ciner. hirund. ſtercor. canis per ieiunium emaciati*, ana Vnc. ſem. *pulu. croci flor. ſpicæ*, ana Drach. i. *benzoës* Drach. ſem. ſem. *mellis* Vnc. ii. F. Cataplaſma.

Vtile eſt etiam cataplaſma ex medulla caſſiæ cum oleo chamæmeli; & vnguentum dialtheæ, & emplaſtrum de meliloto.

Vel ℞. *Sem. cymini* Vnc. i. *abſinthij viridis contuſi, farinæ hordei*, an. Vnc. ſem. *albi græci* ℥. iii. Cum melle F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Furfuris tritici, albi græci*, ana q. v. Cum *melle* F. Cataplaſma.

Laudatur etiam epithema ex aq. ſcabioſ. ℔. i. & ſpir. vini ℥. i. loco affecto admouendum.

Fortiora fiunt emplaſtra, ſi aliquid fermenti, vel cepa ſub cineribus cocta addatur. Nonnulli etiam mel anacardinum & veſicatoria applicant. Notandum etiam, vt medicamenta iſta ſemper calida actu applicentur.

Si materia rebellis digerentibus non cedit, etiam in parte affecta, vel ei vicina cucurbitas affigere licet, ſub mento ſcilicet, ſi tumor circa fauces & maxillas exiſtat, in collo verò inter 2. & 4. vertebras, cùm affectis internis muſculis tumor foris non apparet. Et ſi materiam ad externa vergere videmus, adiuuandus eſt motus materiæ appoſitis ceruici cucurbitulis cum ſcarificatione, vt ſanguis ad circumferentiam extrahatur.

Maturantia.

Si verò malum diſcutientibus non cedit, indicio eſt ad ſuppurationem tendere; quod plerumque quarto vel quinto die contingere ſolet. Quod ſi animaduertatur, adiuuanda eſt maturatio, tum externis, tum internis medicamentis. Intus quidem vtile eſt frequenter caſſiam extractam, ſeu medullam caſſiæ in ore tenere, vt paulatim liqueſcens in gulam deſcendat. Lenit enim, maturat & reſoluit. Gargariſmi verò & collutiones fiunt ex lacte tepido cum ſaccharo, vel ex decocto radic. altheæ, maluæ, lilior. alb. caricarum, dactylorum, iuiubarum, paſſularum. Maturantia.

Vel ℞. *Fol. malu. violar.* an. M. i. *ſcabioſ. ſummitat. meliloti*, an. M. ſem. *nidi hirundin.* Vnc. ſem. *caricar. pinguium* N. v. *paſſul.* Vnc. ſem. *ſemin. lini* Drach. ii. *cydon.* Drach. i. Coq. *in aqua hord. ſimpl.* Colat. adde *ſapæ* Vnc. ii. F. Gargariſmus.

Vel ℞. *Paſſular. exacinat.* Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. ſem. *caricar. ping.* N. v. *ſem. althéæ* Drach. ii. *cydon.* Drach. i. Coq. in *hydromel.* vel *aqua pro* Gargariſmo.

Vel ℞. *Dactylos* N. ii. *caricar. pinguium* Vnc. ſem. *chamæmel.* p. i. *ſem. lini, fœnugræci*, ana Vnc. i. Coq. in aq. ſ. ad mediet. conſumt. Colat. ℞ ℔. i. in aqua diſſolue *ſapæ* Vnc. ii. M. F. Gargariſmus.

Extrà verò applicari poſſunt emplaſtra maturantia, ex farina & remanentiis decocti ſem. lini & fœnugr. cum butyro non ſalito, adipe gallinæ, & oleo lilior. alborum, & quæ antea fuerunt propoſita, ex nido hirundinis.

Vt ℞. *Nidi hirund. pulu.* Vnc. ſem. *ſem. lini, fœnugræc. rad. althéæ*, ana Vnc. ſem. Coq. ad formam pultis, addatur, *ol. chamæmel.* Vnc. i. Fiat Cataplaſma.

Vt autem faciliùs rumpatur abſceſſus, aliquid nitri, vel cineris hirundinis, vel ſtercoris canini addi poteſt.

Vel ℞. *Sem. ſinapis* Drach. i. Coq. *in hydromel.* ℔. i. Pro Gargariſmo.

Niſi ſponte abſceſſus rumpatur, æger, vt ſcreatu & leni tuſſi, vel vt id præſtet, conetur. Nonnulli præcipiunt, vt æger ſpongiolam filo alligatam, aut carnem ſalſam ſemicoctam deglutiat, vt filo attracto abſceſſus rumpatur. Alij panis cruſtam deglutire iubent. Verùm cum liquidus cibus vix deglutiri poſſit, multo minus ſolida deglutientur. Commodum ergo, ceream candelam oleo amygdal. dulc. illitam in œſophagum immittere

rere, vt ita rumpatur abſceſſus. Alij hiante ore linguam deprimunt, & cultro ligneo acuto, vel ſcalpello tumorem ſic conſpiciatur, aperiunt. Quæ omnia tamen cautè paragenda, ne in periculum ſuffocationis æger coniiciatur.

Abſceſſu rupto, ne pus in pulmones aut gulam influat, id prono capite expuat æger. Poſtea vlcus extergatur collutione vel gargariſmo cum hydromelite vel aqua ſaccharata, vel decocto hordei adiuncto melle. Etſi poſt puris euacuationem vlcus quiddam ſordidum, vel putridum præ ſe ferat, fortiùs detergentia & putredinem inhibentia vſurpanda, qualia ſuprà, *in vlceribus oris*, propoſita ſunt.

Vel ℞. *Fol. ſcabioſ. agrimon.* ana. M.j. *nucum cupreſſi* ℥. i. *radic. ariſtoloch. longæ, iridis Florentinæ.* ana ℥. ß. *flor. roſar. rubrar.* p.ii. *myrrhæ* ℈ i. Coq. in *hydromelite* ad ℔.j.

Ad conſolidandum vſurpetur linctus ex bolo Armena cum ſyrupo vel melle roſato; aut puluis ex thuris, myrrhæ, roſarum, boli Armenæ æqualibus partibus. Qui ſi melle excipiatur, formâ linimenti exhiberi poteſt. Interdum tamen accidit, vt angina, neque reſoluatur, neque etiam intus tumor rumpatur, idque cum ſummo ægri periculo. Cùm enim, vt ſuprà etiam dictum, detur anginæ ſpecies, eáque deterrima, in qua nullus tumor, nulla rubedo, intus, vel extrà apparet, ægróque tamen ſuffocationis periculum imminet, cuius Hippocrates, *in prognoſt.* Galenus, 4. *de loc. aff cap.* 3. Aëtius. *tetrab* 2. *ſerm.* 4. *c.* 47. meminerunt, in qua aliis remediis nihil proficitur: in vltima deſperatione ſub maxillis & ſupra collum, altioribus plagis ſcarificationem nonnulli inſtituerunt, & ægrum à ſuffocatione imminente liberarunt, nonnunquam pure, nonnunquam ſanguine effluente, ægróque ita leuato, vt poſtea reliquis præſidiis locus eſſet. Quæ de re ſcribit Anton. Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ c.* 38. *Anginâ laborabat Nicolaus Rota, ſed nullus tamen rubor, aut tumor, vel intus in gula vel extrà videbatur, & ipſe nihilominus vix ſpiritum trahens, quiquid præterea edendum ſumeret, per os ſtatim & nares reiiciebat Quare cùm areſcente corpore, pallente iam facie, ac vertentibus oculis ſpes omnis ſublata eſſet, & Medici, quibus cura demandata fuerat, ægrum non ampliùs adirent, me licèt iuniorem, conuocant, ægrum oſtendunt, & quæcunque acta fuerant, exponunt. At ego cùm & ægrum ipſum ad mortem tendere, & Medicos, quæcunque opportuna fuerant, præſidia adhibuiſſe intelligerem, cœpi mecum ipſe cogitare, ſatiúsne eſſet, ægrum ipſum Deo, & Naturæ, vt cæteri Medici incuratum dimittere, an aliquid licèt inſolitum, vtile tamen auxilium experiri. Verùm adhortantibus his, qui ægro aſſiſtebant, conſilium capio. & locum altioribus plagis ſub ipſis maxillis, ac etiam ſupra collum incido, ex quo cùm ſanies multa prorumperet, adeò morbus leuatus eſt, vt faucib. ipſis ſpiritum ſimul, & cibum capientibus, facilis deinde ad bonam valetudinem ægro ipſi daretur regreſſio.*

Hoc etiam in curatione anginæ animaduertendum, ſemper vſque ad morbi declinationem aliquid detergentis medicamenti admiſcendum eſſe, ſicut in omnibus inflammationibus, quæ tenui cute teguntur, per quam ſemper aliquid reſudat; id quod in angina copioſiſſima ſæpe ſputi reiectio monſtrat. In quem finem mel commodè adhibetur.

Atque vt vſum topicorum hactenus propoſitorum in ſummam contrahamus: in principio vtendum repellentibus & nonnihil abſtergentibus; in augmento abſtergentibus & repellentibus parum digerentium admiſcendum: in augmenti fine & circa principium ſtatus, abſtergentia cum æquali quantitate digerentium & adſtringentium permiſcenda; in declinatione tandem ferè ſolis digerentibus vtendum, & pauxillum ſaltem roborantium & adſtringentium admiſcendum.

Specifica medicamenta.

Specifica. A proprietate prodeſſe traduntur fungus ſambucinus coctus & bibitus, & foris etiam impoſitus. Lignum quoque hederæ à proprietate valere dicitur ad apoſtema gutturis. Vnde Iohannes Marquardus, *in practica*, ſcribit, quòd comedens ex cochleari de ligno hederæ, vel bibens ex vaſe hederaceo, nunquam vel rarò in apoſtema gutturis vel uvulæ incidat. Commendatur & ad tumores faucium rumpendos, ſi in decocto radicum althéæ & ficuum cum momento zingiberis, addita vini quarta parte, maceretur, & decoctum diu in faucibus teneatur.

Commendant etiam tanquam expertum, lupi guttur, ſeu aſperam arteriam, ſi anginâ laborans per eam bibat. Laudatur & pullorum hirundinum puluis, ſi ſale aſperſi vnà cum pennis in fictili comburantur, & cinis melle mixtus illinatur. Galenus, 6. *de compoſ. med. ſec. loc.* Et Celſus, *l.* 4. *c.* 4. ſcribit: *Vulgò audio, ſi quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, ſeruatúmque eum ex ſale, cùm is morb. vrget, comburi, carbonémque eius contritum in aqua mulſa, quæ potui datur, infricari, & prodeſſe.*

Laudant & filum ſericum purpurâ tinctum, quo vipera ſtrangulata ſit, collo circumligandum, Galenus, 6. *de ſimpl. med. facult.* Vatiguana *l.* 7. *de cur. morb. c.* 1. Commendantur & exuuiæ ſerpentis in oleo amygdal. dulc. coctæ; ſi in oleo illo linteum tingatur, collóque circumponatur. Stercus item canis oſſa comedentis, vt & cochleæ cum teſtis vſtæ, & cancri vſti. Item raſura dentis caſtoris, Scrup. j. vel Drach. ſem. pondere in aqu. ſcabioſæ propinata; vel raſura dentis apri, ſi eius Scr. j. cum ol. amygdal. dulc. recent. Vnc. ſem. miſceatur, & cum ſaccharo candido albo dulcoretur ac aſſumatur.

Reiicit tamen hæc à proprietate ſubſtantiæ medicamenta Petr. Paulus Pereda, ideo quòd angina eſt morbus manifeſtus, non occultus. Et non abs re eſt medicamentorum quorundam, quæ à proprietate ſubſtantiæ hic prodeſſe creduntur, rationes reddi poſſe. Ita ſtercus hirundinis, & canis, vt & cochleæ & cancri combuſti proculdubio vi exſiccandi & diſcutiendi, quam à ſale imprimis habent, hic proſunt. Si quæ verò ſunt medicamenta, quorum cauſſa facilè reddi non poteſt, illa proculdubio cauſſæ anginæ opponuntur, in qua aliquid maligni & occulti ineſſe poteſt. Quâ ratione forſan filum purpurâ tinctum, quo vipera ſtrangulata fuit, prodeſt. Refert etiam Cardanus, *l.* 7. *de varietate rerum*, *cap.* 25. quòd rubeta cocta & pro emplaſtro impoſita, adeò anginoſis proſit, vt quendam hoc auxilio iamjam moriturum liberarit; creditque & filum, quo rubeta ſuſpenſa interiit, conferre. Vide etiam Plinium, *lib.* 30. *cap.* 4.

ΛΑΡΥΓΓΟΤΟΜΙ'Α.

Si extremum ſuffocationis periculum immineat, & metuendum ſit, ne antequam materia diſcutiatur, vel maturetur, homo ſuffocetur, vt æger ſeruetur, λαρυγγοτομία, quæ φαρυγγοτομία à Paulo Ægineta, *l.* 6. *c.* 33. nominatur, ſeu inciſio trachéæ ſub larynge inter duos annullos tertium & quartum, vel quartum & quintum tentanda. Quod antiquum iam ab Aſclepiade & Antyllo vſurpatum eſt remedium, vt ex Paulo Ægineta, *loco citato*, & Cælio Aureliano, *l.* 3. *acut. c.* 4. videre eſt: de quo poſtea; *quæſt.* 5. dicetur. Modus operandi in *Inſtitut. l.* 5. *p.* 1. *ſ.* 2. *cap.* 7. propoſitus eſt. λαρυγγοτομία.

Diæta.

Aër ſit temperatus. Sedeat aut decumbat æger erecto corpore, & omnino eâ figurâ, quâ ſe leuari ſenſerit. Victus ſit tenuiſſimus, cremor priſanæ, & in noſtris regionibus ius pulli & carnis, ac, ſi vires requirunt, oua ſorbilia. vtilia quoque ſunt pruna & paſſulæ cum ſaccharo decocta, & iuſcula cum lactuca, portulaca, & ſem. quatuor frig. maior. alterata. Potus ſit aqua hordei, ſyrupo violato, vel ſyrupo de ſucco citri dulcorata, vel aqua mulſa, vel cereuiſia tenuis. Vinum, & omnia quæ fluxionem humorum commouere & febrem augere poſſunt, vitentur.

Quòd ſi æger planè deglutire non poſſit, nonnulli cannulam intra gulam immittere iubent, ac deinde liquidum alimentum per eam infundere, modò inflammatio ad illas partes non pertingat. Alij fiſtulæ bubulam veſicam alligant, ſicut in clyſteribus fieri ſolet, eámque ſucco nutriente implent, eiúſque extremitatem initio gulæ apponunt, veſicamque comprimunt, vt liquor in œſophagum deſcendat.

Quæ omnia ſi fruſtra tententur, ad clyſteres nutrientes confugere licet, de quibus in *Inſtitut.* dictum. Perfecta equidem nutritio inde ſperari non poteſt; juſcula tamen talia bene nutrientia & facilis coctionis, ſi in tenuiorem quandam chyli ſubſtantiam conuertantur, corpus nonnihil reficere poſſunt, donec via iterum alimentis per os aſſumendis patefiat. Nonnulli etiam odore panis, & carnium vaporibus, ægrum reficiendum ſenſent.

De epidemia angina anni 1565. vide Dodonæum, *obſeru. cap.* 18. Et de cynanche, quæ intra 10. horas iugulauit, Antonium Braſſauolam, *in comment. aphor.* 10. *ſect.* 5. & de alia, quæ 12. horis ægrum ſuſtulit, Amatum Luſitanum, *Centur.* 7. & de alia, quæ horis 12. iugulauit, Antonium Braſſauolam, *lib.* 4. *de victus ratione in acut.* & Fernelium *lib.* 5. *patholog. cap.* 9.

De Curatione anginæ ex vertebrarum colli luxatione.

Vnica hic indicatio eſt, vertebram è ſuo loco remotam in ſuum locum reſtituere. Ergo cucurbitula ceruicis parti, qua fouea apparet, affigenda, vt vertebra ſuo loco reſtituatur; aut quod tutius eſt, comprimatur per anteriora colli iuxta latera aſperæ arteriæ vertebra illa, atque extrà, & in ſedem naturalem pellatur.

De Angina notha.

Angina, quæ notha appellatur, oritur à pituitoſa & frigida materia è capite in fauces, aut ceruicis & colli muſculos decumbente, & tumorem οἰδηματώδη efficiente. De hac loqui videtur Hippocrates, *de morbis*, dum ſcribit: *Oritur autem angina, cum pituita in capite agitata deorſum confertim fluxerit, & in maxilla ac citra ceruicem conſtiterit.* Abeſtque in angina notha inflammatio, quæ anginam veram conſtituit. Itaque etſi etiam à melancholia anginam fieri poſſe, poſtea ex Heurnio dicetur, tamen ea non eſt notha angina, ſed quia melancholiæ admiſcetur ſanguis, parit veram anginam, etſi non puram. *Angina notha.*

Signa.

Cognoſcitur iſta angina, quòd inflammatio, calor, rubor, febris adeſt, dolor eſt exiguus aut nullus. Atque cùm à materia in externis colli muſculis hærente excitetur, minùs periculoſa eſt hæc angina. Diuturnior contrà eſt, ita vt dolores ſæpe longo tempore durent.

Curatio.

Eædem ferè indicationes hîc ſunt propoſitæ, quæ in angina

vera

vera. Nam humor qui affluit, euacuandus eſt, reuellendus, repellendus, qui affluxit, diſcutiendus vel maturandus, & deinde euacuandus. An ergo venæſectio vſurpanda ſit, docebit habitus corporis plenitudo. Etſi enim humor anginam iſtam producens venæſectionem non requirit: tamen, ne à ſanguine affluente morbus augeatur, ſi abundet, venæſectione imminuendus & reuellendus eſt. Humor pituitoſus per clyſteres acres & medicamenta conuenientia eaucuetur.

Vſurpentur etiam alia reuulſoria auxilia, vt vincula, frictiones, lotiones extremorum, & cucurbitulæ cum ſcarificatione cruribus & dorſo ſupra renes impoſitæ.

Gargariſmus primo die talis vſurpetur:

♃. *Fol. plantag. prunell. flor. roſar. rubr.* an. M. j. *balauſtior.* ℨ. j. Coqu. in *hydromelite*. Colaturæ ♃. ℔ j. *mel. roſat. colat. rob. nucum*, an. ℥ vi. F. Gargariſmus.

Sequentibus diebus:

♃. *Nucis cupreſſ.* ℥ ß. *baulauſt.* ℨ. ij. *maſtic.* ℨ. iij. Coqu. in *hydromelite*. Colaturæ ♃. ℔ j. Adde *rob. nucum* ℥. j. *mell. roſat.* ℥. ß. *alumin.* ℨ. ß. *myrrhæ, croci*, ℈. ij. F. Gargariſmus.

Malo procedente talis vſurpetur:

♃. *Paſſulur.* ℥. j. *caricarum* num. vj. *ſem. lini, fœnugræc.* an. ℥. ß. *ſinapi, radic. pyrethri*, an. ℨ. j. In colaturæ ℔. ij. diſſolue *myrræ, croci*, an. Scr. ij. F. Gargariſmus.

Celebre fuit apud antiquos medicamentum Diabeſaſa, id eſt ex ruta ſylueſtri dictum, quod deſcripſit Galenus, *6. de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. Quod quia hirundines recipit, appellatur etiam ab Aretæo Diachelidonium.

Si dolor vrgeat citra ſtatum, talis fiat Gargariſmus.

♃. *Sem. maluæ, caulis*, an. ℥. j. *ficus* num. iiij. Coqu. in *decoct. glycyrrh.* ℔. j ß. Adde *butyri recent. ſine ſale.* ℥. ß. F. Gargariſmus.

Ad maturandum talis vtilis eſt;

♃. *Caricarum pinguium, dactylor.* an. num. vi. *paſſularum, iuiubar.* an. Vnc. ß. *fol. hyſſopi* M. j. *myrrhæ* ℨ. j. *croci.* ℨ. ß. Coqu. in *hydromelite* pro Gargariſmo. Poteſt etiam addi puluis hirundinum hoc modo:

Paratur autem puluis hirundinum hoc modo:

Puluis hirundinum.

♃. Hirundines, truncentur capite, & ſanguis ſupra plumas exſtillare permittatur, deinde pauco ſale conſpergantur, & in fictili comburantur. Puluis hic gargariſmis addi, vel etiam mel ad diſcutiendum admiſceri poteſt.

Extra collum inungatur oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, lilior. albor. vnguento dialthéæ. Poſtea imponatur cataplaſma, ex farina hordei, ſemine lini, fœnugræc. ficubus & ſimilibus.

In ſtatu ♃. *Maluæ cum radicibus, althéa, meliloti*, an. M. j. Coquantur ad mollitiem. Contuſis adde *farinæ ſem. lini, fœnugræc.* an. ℥. ß. *pingued. porci ſine ſale* ℨ. x. *ol. amygdal. dulcium, chamæmel.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel. ♃. *Nidi hirundinis* Vnc. j. ß. *emplaſtri de meliloto* Drach. ij. *medullæ caſſiæ* Vnc. ß. Cum ſ. q. *ſapæ*. F. Cataplaſma.

Angina à melancholia.

Cæterùm, annon meritò adhuc alia conſtituenda ſit nothæ anginæ differentia, quæ ab humore melancholico & atro proueniat, Lectori iudicandum relinquo. Facit eius mentionem Heurnius, *de morbis pectoris*. Oritur autem ea maximè in fœminis melancholicis, quibus menſes non fluunt; & ſæpe in cancrum degenerat. Vidit talem ter Heurnius, bis in duabus puellis, & ſemel in nupta ferè ſeneſcente. Nigredo quædam ad epiglottida ferè apparuit. Nupta deglutiendi difficultate periit. Atque exeſus œſophagus ac muſculi ſternohyoidei, ita vt cibus per interiora proflueret, ac exeſis iugularibus hæmorrhagiâ interiret vna, altera ſenſim contabeſceret.

QVÆSTIO I.

An omnis angina ſit ab Inflammatione?

An omnis angina ſit ab inflammatione.

Angina per inflamationem vulgò, & quidem ex Galeni doctrina, 4. *de rat. victus in acutis, tex.* 20. & 2. *ad Glaucon. cap.* 1. definiri, ſuprà diximus. Galenus tamen 4. *de loc. affect. c.* 3. additâ Hippocratis, ex 2. *epidem.* ſententiâ; etiam inter anginæ ſpecies recenſet eam, quæ ex vertebrarum ad interiora luxatione & peruerſione fit. Et Aretæus *de cauſſ. & ſing. acut. morb. lib.* 1. *cap.* 7. aliam quæ fit. Solius ſpiritus prauâ conuerſione ad calidiſſimum & ſicciſſimum mutati, vitio, nullâ corporis parte inflammatione laborante, addit.

Verùm enim verò non omnis ſuffocatio, multo minùs reſpiratio læſa, eſt angina. Equidem ſi vocabulum anginæ ſpectes, quod ab ἄγχω deducitur ſuffocatio angina dici poſſet: vſus tamen obtinuit, vt propriè & in ſpecie illa ſuffocatio ſaltem dicatur angina, quæ ſaluo thorace, à faucium & gutturis, & partium huc pertinentium læſione prouenit. Et quidem cum vulgatiſſimè à partium harum tumore & inflammatione accidat, angina etiam harum partium inflammatione determinatur. Luxatio verò vertebrarum ceruicis, etſi eamdem ſuffocationem inducere poſſit: tamen cum rarius accidat, & à cauſſa externa pendeat, inter anginæ quidem in genere ita dictæ differentias referri poteſt; et tamen alterius rationis, quàm ea quæ ab inflammatione prouenit. Angina verò, cuius Aretæus mentionem facit, vix ad anginam commodè referri poteſt, ſed potiùs ad reſpirationem læſam, de qua, *parte ſecunda* dicetur, pertinet: cùm, ſicut ipſe Aretæus ſcribit, in pectore vitium ſit, vbi ſpirandi initium ponitur, quóque hominem celeriter eadem die iugulet. Neque tamen, vt nonnulli exiſtimant, de ea ſuffocatione loquitur hic Aretæus, quæ ex aëre craſſo & denſo, qualis è carbonibus accenſis exhalat, originem habet. Expreſsè enim ſcribit Aretæus, cauſſam mali non extrinſece aduenire, ſed intus excitari. Sed ſi ea, quæ tradit Aretæus, diligenter perpendamus, de acutiſſima aliqua pulmonis inflammatione, aut certè de æſtuoſiſſima & acutiſſima febre, quâ ſpiritus calidiſſimus redditur, loqui videtur. Heurnius anginam hanc fieri exiſtimat ob inflammationem nerui, qui enatus è colli vertebris ac per pericardium elatus, etiam diaphragmati implantatur. Videatur etiam Hippocrates, 4. *de rat. victus in acut. text.* 21. & *ſeqq.* & Galenus, *in comment.* Et fortaſſis talis fuit angina, cuius mentionem facit Dodonæus, *in obſeruat. cap.* 18. qui in diſſectis talibus ægris demortuis pulmones purulentos fuiſſe deprehendit. Scribit autem eo loci Dodonæus, deſtillante à cerebro humore aſperæ arteriæ ramos primò repletos fuiſſe: deinde eodem ad alia vaſa tranſmiſſo, liberari quidem arteriam, pulmonis autem malè affecti partes à dolore occupari. Tale quid Polemarchi vxori 5. *epid. ſect.* 62. accidit, quæ cùm primùm anginâ teneretur, ſanguine miſſo faucium ſuffocatio deſit, ſed humore ad pulmones proculdubio decumbente, ſeptimo mortua eſt.

QVÆSTIO II.

An humor anginam excitans à cerebro, & capite defluere poſſit.

At humor anginam excitans à cerebro defluat.

Docet id expreſsè Hippocrates, dum, 4. *de rat. victus in acut. text.* 30. ſcribit, anginam fieri, dum hyeme & vere fluxio multa & viſcoſa ad iugulares defluxerit venas: id quod ex capite fieri, Galenus *in comment.* rectè docet.

Videtur tamen huic opinioni aduerſari id, quòd angina eſt tumor calidus à ſanguine ortum habens: in hyeme verò, in cerebro, quod pituitæ eſt metropolis, frigidi & crudi humores cumulantur, & inde excernuntur, vt in catarrhis & coryza fieri videmus. Deinde quò excrementa cerebri per nares & palatum præcipuè euacuentur, per quas vias in ſpatia illa, in quibus angina generatur, pertingere non poſſunt.

Verum ſciendum, excrementitios humores, qui in cerebro colliguntur, præcipuè eâ parte, vbi venæ & arteriæ primum in eius ſubſtantiam inſeruntur, non omnes per palatum & nares euacuari; ſed in vaſa regurgitare, atque hinc, ſi poſt aures defluxerint, parotidas, ſi per iugulas ad faucium & gutturis venas anginam excitare; vt iſtos varios defluxionum modos Hippocrates, in *lib. de locis in homine, & de glandulis*, explicauit. Vnde etiam iſti humores non ſoli & ſeparatim, vt dum per palatum & nares fluunt, in fauces irruunt, ſed quia per venas feruntur, ſanguinem ſeu comitem ſeu vehiculum adſciſcunt, vnde inflammatio excitatur, ſed huius vel illius humoris particeps.

QVÆSTIO III.

An vera ſit angina, quæ à Fungorum eſu, & ſimilibus venenatis rebus oriri dicitur?

An vera ſit angina à fungorum eſu, &c.

Cognata quæſtioni præcedenti eſt & iſta, an illa ſuffocationis ſpecies, quæ à fungorum eſu, & ſimilibus venenatis infertur, ſit angina. Etenim ſuprà in cauſſis anginæ diximus, à nonnullis etiam inter cauſſas anginæ recenſeri Fungos, & ſimilia. Etenim fungi quidam pariunt quaſi ſuffocationem; id quod Pauſaniæ puellæ accidiſſe refert Hippocrates 7. *epid.* Idem accidit ad helleboro albo & aconito; & vnctor apud Harpalidem, *lib.* 7. *epid.* ex eſu medicamenti purgantis ſuffocationem quaſi incurrebat. Herba *Bella donna* dicta ſimilem qualitatem habet, de qua Heurnius: *Ioci cauſſa*, inquit, (verùm in talibus iocus locum ita tutò non habet) *ſcrupulus de radice deraſus maceretur in vini. Vnc.* i. ß. *horis ad ſummum duabus, & deinde percolato, ac digitis preſſo id vini recentis additur, quod poculum repleat. Totum potandum paraſitis præbetur. Fit inde, vt paulo poſt, qui biberint, nihil prorſus edere poſſint, magno ſpectantium oblectamento. Diſcutitur fucus à riſu, aceto potui dato. Id enim præſentiſſimum antidotum.* Idem habet Ioh. Baptiſta Porta, *lib* 14. *Magiæ naturalis.*

Verùm ſciendum, talia venenata, ſi ſaltem anguſtiam quandam, & quaſi ſuffocationem ſine inflammatione inducant, ad cauſas anginæ referri non poſſe, pateique latiùs ſuffocatio, quàm angina. Si verò occaſionem præbeant, vt ſanguis ad fauces confluat, atque inflammationem excitet, inter cauſſas anginæ meritò referuntur.

QVÆSTIO IV.

An Nidus hirundinis aliquem in angina curanda vſum habeat?

An nidus hirundinis aliquem in an-

Vulgatum eſſe apud Practicos, vt Nidus hirundinis topicis medicamentis ad digerendum & diſcutiendum in angina admiſceatur,

bina curãda vſũ habeat.

miſceatur, ſuprà dictum. Aliqui tamen id improbant. Reprehendit primò vſum nidi hirundinis Mercurialis, ſcribitque, Practicos pleroſque, malè conſilium veterum intelligentes, exiſtimare, hanc vim ineſſe nido hirundinis, cùm tamen eam habeat auis. Nam hirundo ad anginam commendatur: de quo Celſus, *lib. 4. cap. 4. Vulgò audio, ſi quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, ſeruatúmque eum ex ſale, cùm is morbus vrget, comburi, carbonemque eius contritum in aqua mulſa, quæ potui datur, infricari & prodeſſe.* Et puluiſculus ex hirundinibus etiam gargariſmis admiſcetur. Verùm etſi vim aliquam peculiarem ipſa auis in hoc morbo haberet: tamen vſu deprehenſum iam eſt, etiam nidum prodeſſe, atque vis illa procul dubio nido ineſt, ob excrementa pullorum hirundinũ, eáque ſale multo abundantia, ſicut & vis ſtercoris canini, ſi biduo vel triduo tantum oſſa comederit proculdubio à ſale proficiſcitur. Deinde Petr. Paulus Pereda etiam vſum nidi hirundinis hic improbat, quòd terra repellat. Verùm non omnes terræ æqualem vim repellendi habent, nec ipſe negare poteſt, ſtercus hirundinis digerere. Ideóque ſi quis omnino metuat vim repellendi in terra, ea maxima ex parte, vbi ſtercore hirundinum deſtituitur, ſperari poteſt, vt vis reſoluendi & attrahendi, quæ eſt à ſtercore, fiat fortior. Neque enim exiſtimo nidum hirundinis præcipuè ob terram, quæ ei ineſt, adhiberi, ſed potiùs ob ſtercus hirundinum, quod, vt Galenus, 10. *de ſimpl. med. fac.* & 6. *de comp. medic. ſec. loc.* docet, acre & diſcuſſorium eſt; id quod ex hiſtoria Tobiæ patet, qui ex ſtercore hirundinis calido, ipſi in oculos illapſo, excæcatus eſt. Quam acrimoniam cùm admixta terra temperet, accommodatiſſimum diſcutiendis tumoribus, præſertim faucium & gutturis, eſt remedium, imprimis ſi hirundini aliqua peculiaris vis contra anginam ineſt.

QVÆSTIO V.

An Laryngotomia tuta & vtilis ſit?

An laringotomia tuta & vtilis ſit.

Equidem nonnulli Laryngotomiam planè improbant, vtpote quæ perículoſa ſit, cùm primò oſſa, & cartilagines, quibus & trachea pulmonis arteria conſtat, coaleſcere nequeant, ex ſententia Hippocratis, *6. aphor.* 18. atque ita ægro interitus afferatur: deinde metuendum ſit, ne ſanguis e vulnere effluens in pulmones ruere, ægrumque ſuffocare poſſit. Tertiò etiam Aretæus & Aurelianus fide experientiæ hanc operationem deſtitui exiſtimant.

Verùm vulnera tracheæ planè inſanabilia non ſunt, ſicut exemplo docet Albucaſis, *Chirurg. lib. 3. c. 43.* atque aliquot Schenckius *lib. 2. obſ.* 40. collegit. Atque ipſe etiam arteriam ita vulneratam, vt vulnus in cauitatem eius penetraret, ſanatam fuiſſe bis vidi. Et quamuis ipſa cartilago non coaleſcat: tamen carnis duræ & veluti calli interuentu, & membranæ, quâ iunguntur annuli aſperæ arteriæ, conglutinatur. Neque etiam de fluxione ſanguinis in pulmones metus eſt, ſi ſectio rectâ inſtituatur. Nullum enim inſigne vas eſt eo loci. Iis verò, qui experientiæ fidem in dubium vocant, meritò ea exempla, quæ paſſim apud Medicos occurrit, opponenda, quæ Schenckius, *loco allegato* collegit. Refertque etiam Anton. Maſa Braſſauolus, *in comment. in 4. Hippocrat. lib. de vict. rat. in acut.* ſe ſuis manibus cum Chirurgus quidam imperitus id non auderet, angina laboranti morti propinquo guttur diſſecuiſſe, quod & alias pluries cum felici ſucceſſu ſe tentaſſe ſcribit.

CAPVT XXV.

De Strumis in collo, & bronchocele, ac hydrope Gutturis.

Strumæ.

TAndem inter colli vitia meritò etiam Strumæ dictæ explicandæ. Strumæ autem, quæ Græcis χοιράδες dicuntur ſeu ἀπὸ τῶν χοιράδων, id eſt, *petris è mari prominentibus*, ſeu ἀπὸ τῶν χοίραν, id eſt, *ſcrophis*, vnde & vulgò Scrophulæ dicuntur, quòd ſcrophis, id eſt, ſuibus frequenter in collo oriantur, etſi in genere pro omnibus induratis tumoribus & peculiari membranâ concluſis, qui in glandulis, in collo, ſub axillis, in inguinibus, vt & mammis oriri ſolent, accipiuntur, vt ex Celſo, *lib.5 cap.* 28. & Aëtio, *tetrab.4. ſerm.3. cap.* 5. videre eſt: in ſpecie tamen à nonnullis Struma pro tumore in gutture accipitur, de quo agere huius loci eſt, de reliquis huius generis ſtrumis, de *tumoribus in genere* dicendum.

QVÆSTIO.

An Brõchocele & ſtruma in Gutture ſit idem morbus?

An bronchocele & ſtruma in gutture ſit idem morbus.

Verùm cùm tumorum horum natura & curatio rectè explicari & tradi non poſſit, antequàm hæc quæſtio expediatur, eam, quæ aliàs poſtponenda eſſet, huic capiti præmittere libet. Fecit autem huius controuerſiæ iam mentionem. Ioh. Langius, *lib.1. epiſt.* 43. vbi ſcribit, bronchocelen, ſeu herniam gutturis, longè diuerſum è ſtruma fuiſſe veteribus tumoris genus: Celſo ſcilicet, *lib. 5. cap.* 28. ſtrumam eſſe tumorem, in quo ſubter concreta quædam ex pure & ſanguine, quaſi glandulæ oriuntur id quod in ceruice, alis, inguinibus, in lateribus & mammis quoque accidat: bronchocele verò ſit pendulus circa guttur tumor, à brochij, ventricoſi poculi ſimilitudine, bocium appellatus, inter cutem & aſperam arteriam, in quo modò caro pituitoſa, modò humor aliquis melli, adipi, aut pulti ſimilis membranulis includitur; interdum etiam pili minutulis oſſibus mixti reperiuntur. Verùm cùm conſuetudo ſit dicendi magiſtra, parum referre putat, bronchocelem & chœrades ſtrumas quoque appellari.

Verùm etſi forſan hæc ita ſeſe habeant, & ſtrumæ vocabulum pro tumore, in quo ſubter concreta quædam ex pure & ſanguine oriuntur, quæ febres mouent, atque alio tumore, quàm qui hodie hoc nomine appellatur, (ſtrumæ enim hodie notæ febrem non excitant) & forſan pro apoſtemate aliquando ſcirrhoſo acceperint: tamen de hoc etiam adhuc quæſtio eſt, an ſtrumæ hodie notæ differant à bronchocele. Nam video & hac de re etiam inter Autores diſcrepantiam. Alij enim bronchocelen ſub ſtrumis comprehendunt, & brochocelen ſtatuunt eſſe ſtrumam in gutture; alij verò eos tractatione ſeiungunt & ſeparant. Hieron. Fabricius ab Aqua. *de Oper. chirurg.* hanc differentiam conſtituit, quòd brochocele ſit tumor non in glandula aliqua, ſed ſupra arteriam aſperam obortus; ſtruma verò in collo, ſit tumor in glandula aliqua ex iis, quæ aſperæ arteriæ adiacent, potiſſimum in iis, quæ ſub laringe ſtatim hinc inde ad aſperæ arteriæ latera ponuntur: atque ita bronchocelen ſumit pro abſceſſu aliquo penitiori membranæ incluſo, ad βρόγχον, id eſt, *aſperam arteriam* enato: ſtrumas verò ſumit pro glandularum in collo tumoribus. Idem ſtatuit etiam Franciſcus Peccetius, qui, *lib. 1. Chirurgiæ, cap.* 23. & 27. ſtrumas glandularum tumores eſſe ſcribit; bronchocelen verò tumorem ſeu abſceſſum magnum, mollem, & rotundum, inter cutem & aſperam arteriam: & ex Guidone ſcribit, ſi huiuſmodi tumor in capite oriatur, talpariam ſeu talpam dici; in collo bocium, in teſticulis herniam (carnoſum ſcilicet.) Diſtinguit etiam ſtrumas & brochocelen Platerus, etſi alio modo, vt poſtea dicetur. Vt ergò, quæ vtriuſque ſit natura, videamus, ſeorſim de vtroque affectu dicemus.

De Strumis in Gutture.

Struma in gutture.

Strumæ ergo in Gutture ſunt tumores in glandulis, quæ aſperæ arteriæ adiacent, orti è pituita lenta & craſſa, aliquando etiam peculiari carne geniti, peculiari membrana concluſi.

Hippocrates, *in Coacu. l. 2. tertiæ ſect. aphor. 2. ex diſtinct. Hollerij*, ab anno 14. ad 42. ſtrumas fieri docet; ab ea verò ætate ad annos tres & ſexaginta, ſtrumas fieri negat. Quod proculdubio verum eſt, vbi ab interno humorum vitio ſtrumæ fiunt; cùm eâ ætate materia ampliùs deeſſe videatur. Interim non videtur impoſſibile, etiam poſt 42. annum ſtrumas fieri poſſe ab aquarum vitioſarum potu; quod illis accidit, qui ad Alpinos populos veniunt. Tumores enim hi quibuſdam locis endemij ſunt, ſcribitque Hieron. Fabricius ab Aquapendente, tales tumores frequentes eſſe in quadam Bergomenſis agri parte, vbi cùm viri, tum mulieres ferè omnes anteriùs in collo geſtant tumores magnos, molles, mobiles & pendulos, doloris expertes. Idem morbus & Allobrogibus, & Alpinis, ac Carinthiæ & Styriæ Alpinæ inhabitatoribus, & Hiſpaniæ quibuſdam locis familiaris eſt.

Tumores hi, vt diximus, & ſtrumæ & ſcrophulæ dicuntur. Platerus tamen inter eos talem facit differentiam, & ſtrumas illos tumores in gutture appellat, qui ſunt magni & penduli, & ſæpe, cùm gutturi profundè incumbunt, raucedinem vel dyſpnœam aliquam efficiunt: ſcropulas verò eos ſaltem tumores, cùm vna ſimplex glandula, vel ex duabus tribúſve nonnunquã inſtar vuæ complicata prominet, appellat. Nam etiam ſcrophis ſeu porcis tumore hi ſaltem prominent, non dependent.

Cauſſæ.

Oriuntur autem ſtrumæ hæ in primis ex humore craſſo & lento, quem vulgò pituitoſum eſſe ſtatuunt, cui interdum etiam melancholicus admiſcetur. Platerus tamen non ſine cauſſa hic monet, non ſatis rectè vulgò ſtatui, ex ſola pituita aut melancholia hos glandularum tumores deduci. Ex his enim ſi ſtrumæ & eiuſmodi tumores alij ortum haberent, non tam diuturni eſſent, ſed putredini & corruptioni obnoxij, & in pus mutarentur, vt alij ex humoribus ſimpliciter excrementitiis orti tumores. Ipſe verò è ſucco nutriente hos tumores oriri ſtatuit. Cùm enim glandulæ, quàm aliæ carnes, craſſiore ſucco nutriantur, ſi is quantitate & qualitate moderatus ſit, eas in ſuo naturali ſtatu conſeruat: ſi verò qualitate, & in primis quantitate excedat, tumores varij excitantur. Etenim ſi aliquid humorum planè excrementitiorum admiſceatur, tumores eiuſmodi citiùs in abſceſſum abeunt: ſi verò ſuccus ille nutriens ſolus ſit, ſed copioſior, quàm vt parti omni apponi poſſit, in eiuſmodi tumores degenerat. Naturaliter enim talis humoris non plus in corpore generari debet, quàm vt partibus illis nutriendis ſufficiat. Si verò plus eius generetur, talium tumorum cauſſa eſt. Natura enim vt vitioſos humores alios ad alias partes protrudit, vt in ſcabie, eryſipelate, bubonibus, arthritide videre eſt: ita etiam, quod in alimento eſt ignobilius, non partibus nobilibus apponit, ſed glandulis, vnguibus, capillis. Quapropter etiam, ſi talis ignobi-

lis,

lis, feculenti, & craſſi alimenti plus generetur, natura rectè agens ad illas partes, cum quibus conuenientiam habet, glandulas ſcilicet, protrudit, ex quo proinde etiam carnem, aut carni quid ſimile generare tentat. Vnde etiam Autor *definitionum Medicarum* ſtrumas dicit carnem ſiccam, & Aëtius, ex Leonidâ, carnem ſubalbeſcentem facilè augeſcentem. Et quidem peculiari membranæ ſtrumæ includuntur, quæ & ipſa à facultate formatrice, quæ omnibus partibus viuentibus inſita, & nunquam otioſa eſt, producitur. Dum enim ab affluente humore ſuperfluo membrana diſtenditur, & forſan etiam rumpitur, natura nouæ quaſi membranæ texturam aggreditur.

Platerus his cauſſis addit etiam ſemen & facultatem formatricem in vtero, & ſcrophulas has, vbi ſunt alicui loco familiariores, à parentibus in liberos propagari potiùs, quàm cibi vel potus alicuius peculiari cauſſa euenire, ſtatuit. Quod vt non rarò verum eſſe exiſtimamus; ita potum & cauſſas ante propoſitas reiiciendas non cenſemus; cùm obſeruatum ſit eos, qui ſani in talia loca peruenerunt, ſi aliquandiu ibi degant, ſtrumas tales contrahere.

Habet autem humor ille ortum è cibis crudis & craſſis, vnde etiam ætati puerili, quæ tales humores cumulat, malum hoc, familiare eſſe, ex Hippocrate modò dictum eſt; in primis ex potu aquarum crudarum & niualium: qua de cauſſa, qui Carinthiam, & Styriam, & alia ibi loca Alpes verſus incolunt, plerique bronchocele laborant. Langius equidem, *lib. 1. epiſt.* 43. & *lib. 3. epiſt.* 4. qui eo loco videatur, in hydrargyrum, ſeu aquas ex montibus metallorum feracibus ſcaturientes, & Mercurium in ſe continentes, cauſſam huius rei refert. Et omnino negandum non eſt, argentum viuum peculiari modo pituitam ad fauces & glandulas ibi protrudere, ita vt etiam extra inunctus ſaliuationem excitet, & dentium vacillationem pariat: quia tamen in Hungaria & Tranſſyluania, atque alibi etiam, in magna copia Mercurius prouenit, vbi tamen morbus ille endemius non eſt: malo ſimpliciter ex aquarum crudarum & ex niue liqueſcente reſolutarum potu id fieri, quas Hippocrates, *lib. de aëre, aquis & locis*, ὕδατα φλεγματώδεα & βρογχώδεα nominat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe patet. Apparet enim tumor rotundus, pendulus, propriæ membranæ incluſus, qui propterea ad tactum mobilis eſt, & à cute ſeparari poteſt.

Prognoſtica. 1. Strumæ hæ vt omnes difficulter urantur, in pueris tamen faciliùs curantur, quàm in adultis.

2. Liberæ ac nulli vaſi implicatæ ſtrumæ curantur facilius, quàm quæ vaſis implicatæ ſunt.

3. Exciſione ſine periculo vix curantur, propter neruos recurrentes eò loci latentes, qui ſi lædantur, vox perit: quod cuidam accidiſſe refert Galenus, 1. *de loc. aff. cap.* 5. qui cùm ſtrumas in profundo in collo incumbentes excinderet, & inter ſecandum quoddam vas non ſpecillo ſecaret, ſed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam, ſimul neruos recurrentes diſtraxit, atque hoc pacto puerum liberauit à ſtrumis, ſed mutum reddidit. Ideóque ſtrumæ, quæ in anteriore colli parte ſunt, perículoſiores ſunt, quàm quæ in poſteriore.

4. Niſi folliculus radicitus exſcindatur, malum reuerti ſolet.

Curatio.

Curatio. Materia tumoris cauſſa tollenda eſt, & ſi quæ materia affluat, ea etiam euacuanda. Quod fit, dum vel inſenſibiliter abſumitur ac diſcutitur, vel in pus mutatur, vel exſcinditur.

Primò ergò, ſi adhuc vitioſi humores, præcipuè pituitoſi, qui cauſſæ antecedentis rationem habeant, in corpore abundent, ij tollendi, & corpus conuenienter euacuandum, cùm per vniuerſalia, tum per ea quæ caput purgant.

Deinde corpore euacuato ea medicamenta exhibenda, quæ materiam ſtrumarum abſumunt, abſorbent, & exſiccant. In quo genere primò eſt radix ſcrophulariæ, quæ nomen inde habere videtur, quòd ſcrophulis medeatur, item radices vrticæ mortuæ, filipendulæ, gladioli. Laudatur & radix ruſci, cuius efficaciam ſibi quoque compertam eſſe teſtatur Fallopius, ſi eius in puluerem redactæ drachma vna ſingulis diebus cum vino aſſumatur.

Vel ♃. *Rad. ruſc.* Drach. i. *iridis* gr. x. Cum vino dulci, vel mulſa exhibeatur diebus 40.

Plurimùm etiam commendatur ſpongia, ac ſequens medicamentum, vt ſecretum in multis probatum, commendatur.

♃. Spongiam nouam, crudam, non lotam, quæ calculis & nodulis ſit refertiſſima. Infundatur tota in ſ. q. cereuiſiæ, ita tamen vt aliquandiu decoctum ſufficiat. Coque cum cereuiſia, vt abſumatur quantitas duorum tranſuerſorum digitorum. De eo bibat æger veſperi, cùm cubitum itur, hauſtum calidè. Sin autem aſſumi illa potio præ nauſea nequeat, addi poſſunt aromata pro libitu, aut radix polypodij querni.

Arnoldus de Villa noua hunc puluerem laudat, vt pote à quo omnes infra vigeſimum quintum annum infallibiliter curentur.

♃. *Cineris ſpongiæ marinæ, & paleæ marinæ, oſſis ſepiæ, piperis longi & nigri, zingiberis, cinnamomi, ſalis gemmæ, pyrethri, nucum cupreſſi, gallarum quercus, roſar.* ana Vnc. ii. F. Puluis. De quo æger ſæpius de die & nocte in ore aliquid teneat, & paulatim deglutiat. Idem & cibis inſpergi poterit.

Idem, & alios pulueres proponit. Valde enim commendatur hic Puluis.

♃. *Rad. ariſtoloch. rotundæ, raphani, ſpatulæ fœtidæ*, an. Drach. i. *fol. pimpinellæ, piloſellæ, rutæ maioris*, an. Drach. ii. *ſcrophulariæ, filipendulæ*, an. Vnc. ſem. *ſem. aniſi* Drach. ii. *ſacch. albiſſ.* Vnc. iv. F. Puluis, de quo ſumatur ſingulis diebus cochl. vnum, cum vino albo vel aqua geniſtæ.

Vel ♃. *Lapidis ſpongiæ* ʒ. iii. *ſal. gemmæ* ʒ. ii. *ſalis tartari* Drach. i. F. Puluis. Sumantur à quadra vltima quotidie ex vino, Drach. ß. vel Scr. ii.

Alius Puluis contra ſtrumas:

♃. *Spong. marin. pilæ marin. corall. rubr. vſt. papyri tenuiſſ. & albiſſ. omnium combuſt.* ana Vnc. ß. Quibus cinerib. admiſc. *rad. ſcrophular. maj.* Drach. iii. *oſſ. ſepiæ, ſal. gemm. gallar.* an. Drach. iii. *nuc. moſch. piperis long. & alb. zingib. alb.* ana Drach. i. *cinnamomi acut.* Drach. i. ſem. *ſacchari* Vnc. i. ſem. M. F. Tragema.

Ex pulueribus iſtis cum ſyrupo betonicæ, vel alio conueniente fieri poſſunt etiam Electuaria. Vel talis paretur Potio.

♃. *Rad. ſcrophulariæ, filipendulæ*, ana Vnc. ſem. *fol. agrimoniæ, piloſellæ, pimpinellæ*, an. M. i. *flor. betonicæ, roriſmarini*, an. P. i. Coq. in vino albo, vaſe clauſo. Colatura dulcoretur ſaccharo, & addatur *aq. cinnamom.* Drach. i. ß. pro duabus vel tribus doſibus.

Topica Emollientia & reſoluentia. Tertiò, Topica vſurpanda, & primò quidem danda opera, an materia tumoris cauſſa inſenſibiliter diſcuti & abſumi poſſit. Et adhibentur ferè medicamenta, quæ ſcirrhis applicari ſolent: & primò quidem emollientibus, incidentibus & diſcutientibus vtendum, & in primis ea eligenda, quæ ſtrumis priuatim prodeſſe comperta ſunt, vt ſcrophularia, & ſimilia: atque vt corpus mollius vel durius, tumor recentior vel antiquior fuerit, ita vel mitiora vſurpanda.

Vt ♃. *Rad. althéæ* Vnc. i. *mucilag. ſem. lini, fœnugræc.* an. Drach. vj. *pingued. gallin. & humanæ*, an. Vnc. i. *ol. amygd. dulc.* Vnc. ß. *croci* Drach. ß. *ceræ*, q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Rad. ſcrophulariæ autumno effoſſæ & purgatæ*, q. v. Contundantur cum ſ. q. butyri recentis, inque fictile operculo clauſum loco humido reponantur per dies 15. Deinde lento igne calefiant & colentur. Linimento hoc ſtrumæ illinantur.

Vel ♃. *Folia cupreſſi.* F. Puluis.

Puluis hic vino conſpergatur, & in maſſam vnam redigatur. Hoc medicamento ſtrumam illines, & tertio die demum ſolues; tum locum exprimes, quem contractum inuenies. Denuò medicamentum induces, atque iterum obligabis per triduum, donec ſtruma euaneſcat.

Et talia plurima paſſim à Galeno, Paulo, Celſo, Rhaſe, Auicenna, & aliis deſcribuntur, quæ omnia hîc cumulare opus non eſt; præſertim cùm plurimi diffidant huic curationi in antiquis ſtrumis. Quanquam enim Galenus & alij curandas hoc modo ſtrumas eſſe præcipiant, ac Valeſcus de Taranta in ſtrumis vnius anni talibus reſoluentibus cum felici ſucceſſu ſe vſum eſſe ſcribat: tamen ſi ſint antiquiores & perfectæ, ac membranis concluſæ, hoc modo integra curatio vix ſperari poteſt.

Suppuratio. Itaque vbi per emollientia & reſoluentia tumor diſcuti non poteſt, ad maturationem & ſuppurationem veniendum.

Vt ♃. *Rad. lilior. albor. althéæ, iridis*, Coq. ad mollitiem. Deinde adiectâ farinâ triticeâ, & oleo dulci, vel liliorum alborum, ac pinguedine anſerina vel gallinacea. Fiat Cataplaſma.

Vel alia maturantia applicentur, quæ paſſim nota ſunt. Inſiſtendum autem tamdiu vſui ſuppurantium, neque locus ante aperiendus, donec tota materia intus concluſa in pus mutata fuerit. Vomicâ enim adhuc concluſâ calor etiam concluſus manet, atque reliquum etiam materiæ faciliùs in pus vertit. Quod ſi vomica citiùs aperiatur, cum humoribus etiam ſpiritus & calor effunditur, quo exſpirante reliqua pars materiæ poſtea tardiùs & cum difficultate ſuppuratur. Cui & hoc accidit, quòd pars materiæ ſuppurata facit, vt & reliquum faciliùs in pus mutetur.

Apertio. Vbi verò ſtruma fuerit in pus mutata, aperienda eſt vel medicamento, vel ferro, aut cauterio Apertâ vomicâ pus euacuandum, deinde ſinus expurgandus vnguento Apoſtolorum, medicamento de apio, vel ſimili; hinc ſinus carne implendus, & cicatrice claudendus. In primis verò hoc Vnguentum ad ſtrumas ſuppuratas apertas commendatur.

♃. *Olei laurini* Vnc. i. *ceruſſæ pulueriſatæ & cum aq. vitæ læuigatæ*, iridem Vnc. j. *aluminis rochæ* Vnc. ß. *ſalis communis* Drach. ii. F. Vnguentum.

Vel applicetur emplaſtrum diachylon compoſitum.

Vel ♃. *Rad. iridis*, Vnc. iii. Coq. in *aceti & mellis*, an. Vnc. vi. Contundantur minutim, & addantur *terebinthinæ, vnguenti dialthéæ*, an. Vnc. iii. *pulu. cumini, fœnugræci*, an. Vnc. i. *ceræ* q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Vel ♃. *Galbani, bedellij*, an. Vnc. i. *ammoniaci* Vnc. ii. *ſordis aluariorum apum, œſipi*, an. Drach. ii. *terebinthinæ, picis liquidæ*, an. Vnc. i. ß. *baccar. lauri, ſtaphidis agriæ, cumini, pyrethi*, an. ℥ ß. *ſtercoris caprini, ouilli, anſerini* an. Drach. iii. *axungiæ porci, ſeui caprini, ceruini, vrſini*, an. ℥. i. *ol. chamæmel. lilior. albor. ceræ*, an. q. ſ. F. Emplaſtrum, quod potenter reſoluit.

Vel ♃. *Rad. bryoniæ, cyclaminis, cucumeris agreſtis, ireos* ana Vnc. ii. Coq. in vino albo, & terantur. Deinde adde *ammon.*

aceto

aceto diſſoluti, bdellij opopanacis in oleo ſeſamino diſſoluti, an. Vnc.i. *ſtercoris columbini, caprini*, an. Vnc.i. ß. *ladani, ſtyracis calamitæ*, an. Vnc. ß *picis naualis* q.ſ. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Emplaſtri de meliloto* Vnc. i. *bdellij aceto ſcillitico diſſoluti* Drach. ii. *caſtorei pinguis* Drach. i. ß. *pulu. rad. ireos, fol. cupreſſi*, an. ʒ j. *ol. chamæmel. lilior. albor. amygdalar. amar.* an. q. F. Emplaſtrum.

Sectio. Quòd ſi nec hoc modo curatio ſperari poteſt, extrahenda eſt ſtruma: quod quidem fit primò ſectione, quæ quomodo peragenda ſit, in *Inſtit. lib. 5. part. 1. ſect. 2. c. 13. dictum.*

Septica. Quòd ſi æger ferum non admittat, alius modus ſupereſt ſtrumas tollendi per medicamenta ſeu cauſtica & corrodentia, ſeu ſeptica & putrefacientia. Hac autem in re diligenter obſeruandum, ne partes vicinæ à medicamentis his lædantur & inflammentur. Ideò muniendæ ſunt vnguento refrigerante Galeni, roſaceo Meſuë, & ſimilibus. Perficitur autem hæc res duobus modis. Alij ſcarificationem præmittunt, & ſtrumam in minutiſſima ſcarificant, deinde inſpergunt puluerem peratum ex *morſus diaboli ſiccat. in vmbra*, Vnc. i. *arſenici rubri, vitrioli, lithargyri, auripigmenti*, an. ʒ. i. Puluerí impone emplaſtrũ diachylum, quod poſt 24. horas demum deme, & vide, an ſtruma ſit caſtigata. Niſi fuerit, aufer ſcalpello cutem mortuam, denuóque inſperge puluerem, & emplaſtrum imponito. Poſt 24. horas caſtigatæ ſcrophulæ illinatur locus butyro & vitello oui, mixtis in formam linimenti. Et ita ſingulis 24. horis linimentum mutabis, donec caro mortua deciderit.

Alij ſine ſcarificatione mox medicamenta cauſtica & ſeptica adhibent: alij tamen alia. Fallopius in corporibus ruſticis vtitur trochiſcis de minio, quos deſcribit Iohan. de Vigo *lib.* 8. *cap.* 13. vbi & ſimilia medicamenta plura reperiuntur, pro quibus ille, vt mitiores, hos ſubſtituit.

℞. *Auri pigmenti, arſenici cryſtallini*, an. q. ſ. Miſce cum paſta ex farina triticea, & F. Trochiſci. Pro quibus etiam in apertam vomicam hoc medicamentum imponit.

℞. *Arſenici rubri, ſandarachæ Græcorum*, an. Drach. ii. *axungiæ ſuillæ*, q.ſ. M. Fiat Vnguentum.

Et plurimi quidem cenſent, arſenicum hac in re primatum obtinere. Verùm cautione opus eſt, & non temere admouendum. Nam ſupra modum vehemens ac virulentum eſt; febres excitat, & plurima alia praua ſymptomata inducit, & in minima etiam quantitate multa præſtat. Ideóque vltra quantitatem dimidij grani tritici non adhibendum, & quidem in corpore robuſto, & loco à membris nobilibus remotiore. In corporibus verò mollioribus, & iuxta membra nobilia minor quantitas adhuc adhibenda, ſempérque præſtat minimam quantitatem vnâ vice applicare, & poſtea idem medicamentum, ſi opus ſit, repetere, quàm nimiâ quantitate ægrum lædere. Et cùm per dies tres duret operatio eius, eo tempore æger ſemper, vt febricitans aliquis, regendus, & contra malignitatem muniendus. Itaque cùm non ſine periculo arteriæ applicetur, præſtat lapidē cauſtico, quo fonticuli excitari ſolent, quémque in *Inſtit. lib.* 5. *cap. vlt.* deſcripſimus, vti.

Quando glandula iam corrupta & abſumta fuerit, cruſta inducta à ſana parte remouenda butyro loco cum farina triticea & axungia ſuilla. Cruſtâ demptâ, ſi quid adhuc vitioſi reliquum fuerit, illud etiam per medicamenta erodentia, vt vnguentum Agrippæ & ſimilia, tollendum, & tandem vlcus, vt fieri ſolet, ſanandum.

Et tamen adhuc alius modus ſtrumas ſanandi, quæ ab exili radice pendent. Illas enim ſerico filo, aut ſetis equinis verſus radicem conſtringere licet, & quidem indies arctiùs, donec reſiccatæ fuerint, & ſponte deciderint. Poteſt etiam medicamento exſiccante actio vinculi promoueri & adiuuari.

Curatio ſtrumarum à contactu Regis Galliæ. Tandem de curatione ſtrumarum non prætereundum, vulgò ferri Reges Galliæ ſolo attactu ſanandi ſtrumas vim habere. De quo etſi alij aliter ſentiant, & alij in imaginationem, alij in aëris mutationem & motum corporis, cauſam huius rei reiiciant: tamen vana hæc eſſe facilè patet. Cùm autem hæc vis à Clodoueo primo Galliæ Rege profecta ſit, atque inde ad ſucceſſores per traducem, nullo reſpectu familiæ habito, translata ſit, procul dubio donum eſt ſupernaturale diuinitus conceſſum. Nam cùm dictus Clodoueus, primus Galliæ Rex, eſſet idolorum cultor, Clotildis vxoris monitu & precibus perſuaſus eſt, vt Chriſti nomen profiteretur. Cùm ergo à Regimio, Rhemenſi Archiepiſcopo, baptizatus & chriſmate vnctus eſſet ab eo tempore hanc vim ſtrumas ſanandi accepit, & quaſi per traducem in omnes ſuos ſucceſſores deriuauit. Solent autem paſſim vicinis & peregrinis locis quotannis ſtrumis laborantes affluere, quibus Rex manum imponit, & hæc verba Gallico ſermone profert: *Le Roy te touche, & Dieu te guerit: Rex te tangit, & Deus te ſanat*, atque appoſito crucis ſignaculo, ab vno trino Deo vim eam deriuari, publicè profitetur. De qua mirabili ſtrumas ſanandi vi, ſolis Galliæ Regibus Chriſtianiſſimis diuinitus conceſſa, peculiarem librum conſcripſit Andreas Laurentius, qui videatur.

De Bronchocele.

Bronchocele. Bronchocelen verò definit Celſus, *lib. 7. cap. 13.* quòd ſit tumor in ceruice ſeu collo inter cutem & aſperam arteriam quo modò caro hebes, modò humor aliquis melli aquæue ſimilis includitur, interdum etiam minutis oſſibus pili immixti

Quæ autem & de cauſſis eius, & de curatione vulgo traduntur, parum ab iis, quæ de cauſſis & curatione ſtrumarum dicta ſunt, differunt. Ideóque ea etiam non repetemus. Hoc verò non prætereundum, Felicem Platerum aliam planè, & à vulgata opinione diuerſam, de generatione & curatione bronchoceles, ſententiam habere, quam proponere libet.

Ille autem ſtatuit, bronchocelen ſeu gutturis herniam eſſe tumorem in colli anteriore ſede ſeu gutture, amplo ſpatio extuberantem, qui tenſus eſt admodum, vt cùm pulſatur, ſonum edat, & cùm premitur, ſicut vter inflatus cedat, ſed mox iterum attollatur; quibus à ſtruma facilè ſecernatur.

Cauſſam autem huius mali ſtatuit eſſe ſtatum ſub cutem membranámque generalem cuti ſubſtratam, adnexámque in colli anterioribus, irrumpentem. Collectionis autem aëris eo loci cauſſam eſſe ſtatuit, laxationem ſeu auulſionem cutis, cum membrana illa, quæ eo loci craſſior eſt, rubicundior quàm alibi, à ſelectis aſperæ arteriæ muſculorúmque colli anteriorum ſedibus, ſpatiúmque illic efficientis, in quod ob fugam vacui aër ſeu flatus è vicinis locis irrumpens, illud non ſolùm implendo, cutem membranámque in tumorem eleuat, ſed & continuatione diſtendendus in immenſum adauget; vnde nomen rectè acceperit tumor, quòd bronchocele, quaſi ruptura ſeu hernia gutturis, appellatur.

Cauſſam autem auulſionis membranarum ſtatuit eſſe conatum vehementem, qui fit, dum ſpiritu retento excrementa vel fœtum in partu excludere nituntur, aut buccas vehementer inflant.

Verùm enim verò etſi facilè concedimus, cauſſam principalem eſſe auulſionem cutis & membranæ illius à partibus vicinis: tamen vero vix ſimile videtur, ſolùm flatum, vtpote mobilem, nec facilè vno in loco hærentem, malum tam diuturnum procreare poſſe; & tangenti aliud etiam facile deprehendere. Ideóque mihi probabile videtur, vt vacuum illud ſpatium, præcipuè membranis extenſis, ſuccum aliquem & nutrimentum craſſius effundi, è quo natura carni quid ſimile formet. Vnde etiam ipſe Platerus ſtatuit, niſi malo huic maturè occurratur, vixdum ampliùs ambigi poſſe, ſed toto vitæ curriculo permanere illic quo p.n. excreſcit, ſeſe circa vicina vaſa implicante, & iis pertinaciùs adhæreſcente.

Curatio.

Curatio ergò, vt ex Plateri ſententia rectè inſtituatur, principio, ne tumor incrementum ſumat, adſtringentia ſunt applicanda, vt emplaſtrum ad rupturam, & quæ in hydrope ſolent adhiberi, vt membranarum illa contiguitas ſoluta iterum iungatur.

Idem tamen etiam interna quædam adſtringentia & ſiccantia exhibet, commendátque puluerem aluminis vſti, vnc. ß. pondere exhibitum: poſſunt & alij pulueres antea de ſtrumis propoſiti exhiberi.

Si verò tumor iam incremeтum ſumſerit, diſcutientia antea in ſtrumarum curatione propoſita etiam hìc locum habere poſſunt.

De hydrope gutturis.

Non prætereunda hìc rara affectio gutturis. Solent enim interdum partes quædam priuatæ ab aqua intumeſcere, non ſolùm internæ, vt pulmo & vterus, ſed etiam externæ. Et vidi ſemel atque iterum, & idem annotarunt alij, toto corpore ſaluo, manum tantùm intumuiſſe tumore aquoſo pertinaciſſimo. Idem in gutture factum in puella, vidit Montanus, qui etiam hydropem illum gutturis per inciſionem curauit. *Hydrope gutturis.*

LIBRI SECVNDI PARS II.

DE ASPERÆ ARTERIÆ, pulmonis, mediaſtini, diaphragmatis, thoracis, præter naturam affectionibus.

PRÆFATIO,

Summam tractandorum continens.

POSTQVAM hactenus morbos & ſymptomata, quæ partibus inter caput & thoracem intermediis accidunt, explicauimus, vt ad vitia thoracis & partium in eo contentarum accedamus, ordo poſtulat. Hac ergo ſecunda libri ſecundi parte dicemus de affectionibus præter naturam Aſperæ arteriæ, de pulmonis morbis, putà eius intemperie, inflammatione, ſeu peripneumonia, obſtructione, de grandine & calculo ac vermibus in pulmone genitis, de hydrope pulmonis, de pulmonis cum thoracis membranis coalitu, de ruptura & eroſione vaſorum pulmonis, de Mediaſtini inflammatione,

de Diaphragmatis inflammatione: de Pleuritide, ſeu inflammatione pleuræ & muſculorum thoracis, de eiuſdem vulneribus & fiſtulis, de empyemate, de hydrope Pectoris, de vertebrarum dorſi luxatione & gibboſitate, de fracturis Coſtarum, & earum ad interiora compreſſione. Hinc dicendum de ſymptomatibus, quæ inde proueniant, putà de Reſpiratione læſa, Aſthmate, Suffocatione, Vocis & Locutionis læſione, Tuſſi, Dolore lateris & pectoris, Sputo ſanguinis, & Grandinis ac Calculorum & Vermiculorum è pulmonibus reiectione.

CAPVT I.

De Aſperæ arteriæ morbis.

Aſperæ arteriæ morbi. FAucibus & gutturi ſuccedit Arteria, Græcis τραχεῖα dicta, ad differentiam earum, quæ è ſiniſtro cordis ventriculo in vniuerſum corpus diſtribuuntur: item βρόγχος, quòd ex bronchiis, id eſt, annulis cartilagineis conſtet. Habet ea naturalem conſtitutionem ſuam, vt paſſim ab Anatomicis deſcribitur; à qua ſi deflectat, varij morbi in ea oriuntur.

Morbi Intemperiei.

Intemperies. Et primò quidem morbis intemperiei corripitur, quam inducit in primis aër, quem inſpiramus, vt & quem expiramus, qui ſi frigidior fuerit, aſperam arteriam refrigerat; ſi calidior, calefacit; ſi humidior, humectat; ſi ſiccus, exſiccat. Poſſunt idem præſtare etiam cibus & potus. Hinc ab aqua frigida, vel potu alio congelato, aut glacie refrigerato aſpera arteria refrigeratur. Eadem tamen intemperies accidere poteſt ab humoribus, & materia quæ eam præterlabitur, ſiue à capite ad eam confluat, ſiue à pulmone & thorace reiiciatur. Poſſunt etiam intemperies partium vicinarum tracheæ intemperiem aliquam inducere. Ita œſophagus inflammatus calidam intemperiem arteriæ aſperæ communicare poteſt.

Cognoſcuntur autem iſtæ intemperies à cauſſis antecedentibus ſcilicet, vel calefacientibus, vel frigefacientibus, vel humectantibus, vel ſiccitantibus; item ex vocis mutatione, oris ariditate vel humiditate, caliditate vel frigiditate, deglutiendi difficultate vel facilitate, vt & iuuantibus ac nocentibus.

Si verò intemperies à materia in corpore retenta inducatur, arguunt eam tuſſis, ſenſus grauitatis, dolor, anhelitus difficultas. Materiæ autem & humoris natura etiam intemperiei ſpeciem indicat.

Simplices autem intemperies & qualitates, ſiccitatem ſi excipias, facilè ſanantur, remotis, quæ eam induxerunt, cauſſis, & contrariis adhibitis; difficiliùs verò intemperies ſanantur, quæ à materia fouentur.

De curatione autem in genere hoc tenendum, cùm partes, è quibus aſpera arteria conſtat, ſint frigidiſſimæ & exſangues, in refrigerantium vſu cautus eſſe debet Medicus. Cùm etiam pars hæc ſicca ſit, & à cerebro defluentia excrementa ſubinde recipiat, audaciùs ſiccantibus vti licèt; exaſperantium tamen vſus vitandus.

Intemperies autem ſimplices ſaltem remotionem cauſſæ eas inducentis, & contraria medicamenta indicant.

Si adſit materia eam fouens, illa remouenda.

Si nimirum intemperies ſit calida, alteretur frigidis, *ſyrup. violar. roſar. cucurbitæ, mucilagine ſemin. pſyllij*, & ſimilibus.

Si frigida ſit intemperies conueniunt *ſpecies & rotulæ diaireos, diacalaminth. diahyſſopi, ſyrupus de hyſſopo, de betonica.* Extrà inungatur collum *oleo irino, coſtino*, & ſimilibus.

Si intemperies ſit humida, vtile eſt *decoctum & aqua hyſſopi cum melle, ſpecies diaireos, diacalaminthæ.*

Si intemperies ſit ſicca, vtendum *ſyrup. viol. iuiubino, de glycyrrhiza, lacte, emulſione ſeminis papau. amygd. dulc. pinearum.* Extrà collum inungendum *oleo violar. amygd. dulc.*

Si cum materia ſit intemperies, ea cura requiritur, quæ in catarrho ad pectus labente propoſita eſt.

Aſperitas.

Aſperitas. Deinde aſpera arteria patitur morbum ſuperficiei, cùm ſcilicet, quæ intus & ſecundum tunicam interiorem naturaliter læuis eſſe debet, aſpera redditur & inæqualis.

Cauſſæ. Quod ipſi à rebus acribus immodicè detergentibus & erodentibus, vt ſalſo & acri catarrho, rebus acidis, oleo, quod licèt alias partes lenire & læuigare poſſit, aſperam tamen arteriam & oculos exaſperat, præcipuè ſi ſit rancidum, vel frixione tale euaſerit, rebus item oleoſis & rancidis aliis, vt nucibus & ſimilibus puluere item & fumo, vaporibúſque acribus, quos cum aëre inſpirando attrahimus, accidit. Longa etiam oratio, & vocis intentio aſperam reddunt arteriam; humores item maligni, vt in lue Gallica; item vapores acres in febribus malignis, ex inferioribus partibus eleuati.

Aſperitas aſperæ arteriæ cognoſcitur ex cauſſis, quas modò enumerauimus, & ex vtilitate quam præbent lenientia, & damno quod oritur ex acrium & acidorum vſu. In primis autem ex affectu cognoſcitur, nimirum ex raucedine vocis, quæ ex aſperitate arteriæ huius excitatur.

Aſperitas autem aſperæ arteriæ ad ſui curam lenientia & læuigantia remedia, & emplaſtica morſus expertia poſtulat. Cuiuſmodi ſunt *amylum, tragacanth. bolus Armena, amygd. dulces, nuclei pinei, dactyli, ficus, lac, vinum dulce, diapenidium, diatragacanth. frigidum, ſyrupus de iuiubis, diacodium, ſyrupus de glycyrrhiza, loch. de pſyllio, de papauere, ſuccus & extractum glycyrrhizæ.* In primis hic proſunt hypoglotides, ac pilulæ & trochiſci ſub lingua tenendi, vt *pilulæ bechicæ, trochiſci bechici, oleum amygd. dulc.* cum *ſaccharo cando.*

Atque omnino huius loci ſunt arteriaca dicta medicamenta, quod membranæ arteriam aſperam ſuccingenti proſunt. Compoſita talia ex antiquis multa propoſuit Galenus, *7. de compoſ. medic. ſecund. loca.* Verùm cum vt idem Galenus, *ibid. c. 1.* ait, omnium ſimplicium medicamentorum vires exquiſitè noſſe oporteat eum, qui compoſitum quoddam ſit facturus ſimplicia arteriaca hìc proponere libet. *Arteriaca medicamenta.*

Eſt autem illorum triplex genus. Primum complectitur lenientia, quæ ſine omni mordicatione læuigant qualia ſunt, *butyrum recens ſ. ſale, amylum, lac, muſtum dulce decoctum, paſſulæ, dactyli, iuiubæ, amygdalæ dulces, pineæ recentes, glycyrrhiza, tragacantha, gummi Arabicum, cremor ptiſanæ hordeaceæ & triticeæ, mucilago ſem. pſyllij, cydoniorum, emulſio ſeminum quatuor frigidarum maiorum.*

In ſecundo genere ſunt, quæ abſtergunt ſimul nonnihil, citra tamen roſionem. Et poſſunt etiam in hunc finem vſurpari medicamenta ex priore claſſe, ſi, quæ ſunt huius generis propria, addantur. Sunt autem talia, *ſaccharum penidium, carica, ſyrupus violarum, iuiubinus.*

In tertio genere ſunt paulò acriora, quæ exſiccant, abſtergunt, & diſcutiunt, vt *hyſſopus, thymum, radix ireos, ſemen vrticæ, cinnamomum, amygdalæ amaræ, ſpica, thus, myrrha, terebinth. farina orobi, ſpec. diaireos Salomonis.*

Etſi verò pluribus modis talia exhiberi poſſunt, vt ſyruporum, linctuum: tamen commodiſſimè ferè in hypoglotidas, ſeu trochiſcos ſub lingua tenendos, qui paulatim liqueſcant, conformantur. Hærere enim neceſſum eſt.

Compoſita multa talia, vt dictum apud Galenum, *7. de compoſit. medic. ſec. loca*, exiſtant. Vnum atque alterum ſaltem addemus.

℞ *Sem. cydonior. pſylli, ſpec. diatragacanthi frigidi*, an. Drach. i. Fiat Nodulus, qui madefiat in decocto paſſularum & glycyrrhizæ.

Vel ℞ *Glycyrrhizæ rec. in taleolas ſectæ*, q. ſ. *paſſul. minor. caſſ. extr. ſacch. candi, ſem. cydonior.* Ebulliant parum, & pro vſu ſeruentur.

Vel ℞ *Rad. althéæ* Vnc. i. *glycyrrh. brancæ vrſinæ*, an. Vnc. ß *poſſul. mundat. iuiubar. ſebeſten*, an. N. x. *flor. violar. maluæ*, an. P. j. *ſem. 4. frig. maior. cydonior.* an. Drach. iii. *hordei mundat.* P. i. Fiat decoctio. In ℔. i. diſſolu. *ſyr. violar.* Vnc. iii. *iuiubini* Vnc. i. M. pro tribus doſibus. Vel coq. ad ſpiſſitudinem, & addatur ſaccharum penidium F. Lohoch.

Anguſtia aſperæ arteriæ.

Tertiò patitur aſpera arteria morbos cauitatis, ſeu Anguſtiam, quæ fit à rebus extrà comprimentibus, laqueo, manu, ſimilibúſque cauſſis aſperam arteriam extrà coarctantibus; ab inflammationibus item & tumoribus aſperæ arteriæ incumbentibus; bolis item grandioribus deuoratis, vel rebus aliis duris deglutitis in œſophago ſubſiſtentibus, & arteriam, quæ à poſteriore parte gulæ adiacet, comprimentibus, luxatione vertebrarum ceruicis. Quò etiam referri poteſt natiua pectoris anguſtia, item nimia obeſitas, vnde arteriæ comprimuntur, & anguſtiores redduntur. Obſtruitur à rebus extrà in eam illapſis, humoribus craſſis & glutinoſis confertim à cerebro in eam illabentibus, vel pure ex rupto pulmonis abſceſſu, vel etiam abſceſſibus in faucibus ruptis, ſeu grumis ſanguinis vndecunque in eam illapſis; grandine item & calculis in pulmone genitis, & tandem à carne, quæ poſt vulnera vel vlcera arteriæ in eâ nata, eius meatum claudit. *Anguſtiæ aſperæ arteriæ. Cauſſæ.*

Aſperæ autem arteriæ anguſtiam patefaciunt cauſſæ cùm externæ, tum internæ, quæ aptæ ſunt canalem hunc comprimere vel obſtruere. Monſtrant eandem effectus, reſpirationis difficultas, & imminens ſuffocationis metus modò maior, modò minor, pro anguſtiæ, à qua prouenit, ratione, tuſſis item, præſertim ſi extra illapſa ſit cauſſa anguſtiæ. *Signa.*

Et quidem inter morbos aſperæ arteriæ, anguſtia grauiſſimus & periculoſiſſimus eſt, qui ſuffocando & ſpiritus intercipiendo hominem iugulat, ſiue id fiat à laqueo, ſiue à catarrho confertim in pulmones illabente, ſiue à ſanguine in tracheam influente, ſiue à rebus aliis in eam illapſis. Cuius rei hiſtorias collegit Schenckius, *lib. 2. obſ.* 14. Pro cauſſarum etiam ratione malum nunc faciliùs, nunc difficiliùs curatur. Anguſtia enim aſperæ arteriæ, quæ ob gibbum ex aſthmate fit ante pubertatem, non curatur. Hippocrates, *6. aph.* 46. *Prognoſtica.*

Ad prognoſtica pertinet & hoc, quòd ea, quæ in aſperam arteriam illabuntur, interdum magno conatu in ipſum pulmonem detruduntur; quæ poſtea tamen interdum tuſſi reiiciuntur, interdum vomicam ibi excitant. Ita Alex. Benedictus, *hiſt. de part. corp. hum. lib. 3. cap. 18.* annotauit, Lucretiæ cuidam, cùm nucem Ponticam dentibus frangeret, oborto riſu, nucem in arteriam delapſam, & ancipiti conatu ad interiora propulſam, vbi ruptis venulis vomica in pectore exorta eſt, quâ tandem ſanata, obſeſſis meatibus, vox rauca ſemper percepta eſt. Sic anno 1620. cùm hìc vir quidam ceraſa comederet, nucleus cum maximo ſuffocationis periculo & tuſſi maxima in guttur, &

& tandem in ipſum pulmonem illapſus eſt. Vnde ſuffocationis periculo ceſſante, in eam venit opinionem, illum ſuffocationis metum non à nucleo, ſed catarrho præcipiti, cui aliàs valde erat obnoxius, proueniſſe. Verùm durauit per interualla tuſſis iſta tribus ſeptimanis, & dolorem quendam grauantem in dextra thoracis parte ſenſit. Tandem cùm nocte quadam vehementer integram horam tuſſiſſet, nucleum illum pituitâ obductum tuſſi reiecit, & ab ea liberatus eſt.

Curatio. Curatur autem anguſtia aſperæ arteriæ, cauſſæ, quæ excitat, ablatione. Si extrà quid arteriam comprimat, illud tollendum. Si etiam extrà quid in eam illapſum ſit, tuſſi reiiciendum. Si verò cauſſa abſtruentis interna ſit craſſus & viſcidus humor, is incidendus, attenuandus & extergendus, vt faciliùs tuſſi eiici poſſit, *ſyrupo ſcilicet de hyſſopo, capill. Veneris, de praſſio. glycyrrhyza, oxymelite* cum *mulſa*, vel *decocto* aut *aquis hyſſopi, capilli Veneris, praſſij, loch. de pino, de ſcilla*, & ſimilibus, quæ poſtea in obſtructionibus pulmonis proponentur. Si ſuperiore parte œſophagi quid hæreat, ac aſperam arteriam etiam coarctet, tum conquaſſatis pugno dorſi vel intra ſcapulas vertebris, quibus gula adiacet, impacta in ventrem detruduntur, quò tandem larynx & dilatari, & liberiùs aërem admittere poſſit.

Vulnera & Vlcera aſperæ arteriæ.

Cauſſæ. Tandem etiam morbos ſolutæ vnitatis patitur aſpera arteria, Vulnera ſcilicet, quæ præcipuè à telis gladiis, & aliis cauſſis externis inducuntur. Quandoque etiam à tuſſi violenta, & magna vocis intentione, vt in pulmone, ita in aſpera arteria vaſa rumpuntur.

Exulcerationem verò inducunt acres humores & erodentes, præcipuè ſalſi & nitroſi, vt appellat Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* à cerebro defluentes, vt & humores acres & venenati in lue Venerea.

Vulnera autem externa aſperæ arteriæ ſenſui patent, & ægri vel adſtantes referunt, quæ cauſſæ ea induxerint. Et ſi dubitetur, an vulnus ad cauitatem arteriæ penetret, id facilè manu, candela, vel ali re vulneri admot, dum æger loquitur, & omnino ex aëris per vulnus egreſſu cognoſcitur. Ruptura autem vaſorum ex tuſſi nimia, vt & vocis intentione, quæ præceſſit, ac præcipuè ſanguinis ſputo, quod ſequitur, innoteſcit.

Interna autem exulceratio pateſcit, è cauſis, quæ præceſſerunt, vel adſunt, catarrhis ſalſis, medicamentis acribus, lue Venerea: vt & iis, quæ exulcerationem conſequuntur, dolore, tuſſi, ſputo ſanguinis, in principio quidem puro, hinc purulento aut materiæ purulentæ & ſordidæ, vt & cruſtularum, quas Græci ἐσχάρας vocant, reiectione, Interdum etiam bronchia & cartilagines aſperæ arteriæ tuſſi reiiciuntur, quod tamen ex pulmonibus frequentiùs accidit, raro ex aſpera arteria, quæ durior eſt, quàm vt viuente homine tantam corruptionem pati poſſit. Symptomata equidem, quæ vulneribus & vlceribus aſperæ arteriæ ſuperuenire ſolent, recenſet Hippocrates, 2. *de morb.* Verùm vt mihi quidem videtur, non agit eo loci Hippocrates de aſpera arteria extra pulmones vulnerata vel exulcerata, de qua nunc nobis ſermo, ſed de eius ramis iam per pulmonis ſubſtantiam diſperſis; cùm inter cætera expreſsè ſcribat in vulneribus eiuſmodi tandem βρόγχια pulmonis reiici.

Prognoſtica. Vulnera autem aſperæ arteriæ periculoſa ſunt, & plerumque inſanabilia, præcipuè ſi ſubſtantia ipſa cartilaginea ſit vulnerata & potiſsimùm per tranſuerſum diſſecta, quæ vix coaleſcit. Interdum etiam inflammatio accedit, & hinc gangræna & ſphacelus, quæ ægrum ſubitò iugulant.

Aliquando tamen ſanantur, præſertim ſi vulnus inter duos annulos, atque ita membranam cartilagines connectantem incidat, cuius rei exempla collegit Schenkius, *lib. 2. obſ.* 40. Et ipſe bis vulnera arteriæ aſperæ penetrantia ſanata vidi. Si autem moriatur æger, iugulatur vel ſtatim, ſanguinis effuſione, qui in arteriam illapſus ægrum ſuffocat; vel lente, quod poſt aliquot ſeptimanas factum vidi, cùm aliquid carunculæ vulneri ſuccreſcit, quod ægrum tandem ſuffocat.

Vlcera, quæ internam aſperæ arteriæ partem occupant difficilia quidem curatu ſunt, ob partium ſitum & naturam, cui difficulter & non omnis generis medicamenta applicari poſſunt. Plerumque tamen ſanantur, modò non ſint profunda, & cartilagines exedantur, & putrilago accedat.

Curatio. Vulnerum aſperæ arteriæ curationem quod attinet, cutis labia diſtantia coniungenda, & deinde emplaſtris conuenientibus extrà adhibitis vulnus, vt moris eſt, conglutinandum. In ore verò, vt & intus conglutinatio iuuetur, continuò aliquid medicamenti detinendum, quod liquatum ſenſim per viam aſperæ arteriæ delabatur; id quod faciliùs fiet, ſi æger ſupinus iaceat, vt *rotulæ diatragacanth. frigid. diacedium*, & ſimilia.

Vel ♃. *Spec. diatragac. frigid.* ʒ.j. *gummi Arabici, boli Armen.* an. ʒ.ß. *rad. conſolidæ ſub cineribus coctar.* ℥. i. *ſyr. myrtin.* q.ſ. Fiat Electuarium. Vel ♃. *Conſeru. roſar. rubr. rad. conſolidæ maioris*, an. ℥.i. *boli Armen., ſpec. diatragacanth. frigid. gumm. Arabici*, an. ʒ.ß. *ſyr. de roſis ſiccis*, q.ſ. F. Electuarium.

Poteſt etiam exhiberi loch ſanum & expertum.

Æger verò non multum loquatur, & omnia quæ tuſſim excitare poſſunt præcaueat.

Vlcera quoque curantur detergentibus, ſiccantibus, id quod miſſum eſt, regenerantibus, & cicatricem inducentibus. Detergunt *mulſa, mel roſatum*, cum *aqua hordei*. Siccant & glutinant *bolus Armena, thus, myrrha, radix ariſtolochiæ* pulueriſata, & cum melle in formam eclegmatis redacta. Et ſi ab humoribus acribus & ſalſis vehementer detergentibus vlcera eiuſmodi ortum habeant, lac commodiſſimum eſt, cuius ſolius vſu humorum acrimonia temperatur, ſordes deterguntur, ac quod deeſt, reſtituitur: inprimis ſi lac debito modo præparetur, & eas quas debet conditiones habeat, de quo vide Galenum, 4. *meth. med. cap.* 12.

QVÆSTIO

An vlcera aſperæ arteriæ ſint ſanabilia.

Vlcera aſperæ arteriæ an ſint ſanabilia. Galenus equidem, 5. *meth. med. cap.* 12. vbi ex profeſſo de curatione vlcerum aſperæ arteriæ tractat, & propterea hac de re videri poteſt, ſcribit, ſe non paucos eorum, qui hoc morbo laborarunt curaſſe, quod & Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap.* 64. ſe factitaſſe teſtatur. Marcellus Donatus tamen, *de hiſtoria medica mirabili lib. 3. cap.* 1. recenſet hiſtoriam cuiuſdam, qui omni diligentiâ à Medicis adhibitâ, nihilominus hoc morbo periit. Et omnino non ſimpliciter affirmandum, eſſe ſanabilia hæc vlcera, vt etiam de vulneribus dictum. Etenim cùm ſanies nonniſi tuſſi reiici poſſit, facilè fit, vt iſto conatu partes vlceratæ lacerentur. Quibus accedit & hoc, quòd aſpera arteria non carnoſa eſt, cuiuſmodi partium vulnera & vlcera facilè ſanantur, ſed dura & cartilaginoſa. Præterea cùm membra vlcerata ſiccatione indigeant, etiam hac de cauſa aſperæ arteriæ vlcera difficilius ſanantur, cùm continuò humiditas quædam, præcipuè è vicinis tonſillis, deſtillet; & inprimis, cùm aſpera arteria naturâ ſuâ ſicca ſit, & vehementiùs ſiccari poſtulet.

Et omnino iſta rationi conſentanea ſunt. Quapropter ſtatuendum, vt & Auicennas, 3. *can. fen.* 10. *tr.* 4. *c.* 18. docet, ſi vlcus in principio ſit, & ſaltem externam ſuperficiem aſperæ arteriæ occupet, ſanabile eſſe: ſi verò vlcus penetrauerit & ipſas cartilagines aſperæ arteriæ eroſerit, tale vlcus vel planè inſanabile eſſe, vel omnino difficulter curari.

CAPUT II.

De pulmonis Intemperie.

Pulmonis intemperies. Aſpera arteria in ipſum pulmonem tendit & inſeritur: ideóque proximum eſt, vt de eius Morbis dicamus. Quæ autem naturalis ſit conſtitutio Pulmonis, ex Anatomicis petatur. A qua cùm deflectit, varios morbos patitur. Inter eos ſunt primò morbi Intemperiei, cùm pulmo vel nimis caleſit vel refrigeratur, vel humectatur, vel ſiccatur; & quidem nunc ſine materia, nunc cum materia.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Morbum intemperiei ſine materia inducunt cauſſæ ſimili qualitate præditæ, inprimis aër, quem ſpiritu ducimus, quique ad pulmonem parum alteratus defertur, præcipuè in is, quibus columella deeſt. Quamcunque enim qualitatem aër habet, eam pulmoni inprimit. Hinc qui tempore hyberno per loca niuoſa, aut ventis expoſita iter faciunt, iis pulmones refrigerantur. Idem interdum euenit à potionibus nimis frigidis, inprimis quæ glacie refrigeratæ ſunt, quarum portio aliqua licèt exigua, per aſperam arteriam in pulmones defluit. Pertinent & huc quæ totâ ſubſtantia pulmonibus aduerſa ſunt Quanquam enim talia occultis qualitatibus præcipuè pulmonibus noceant: tamen & ipſa ſæpe vnà qualitatum manifeſtarum exceſſus habent, quos & ipſos pulmonibus imprimere poſſunt. Extrà quoque applicata thoraci medicamenta pulmonem alterare poſſunt. Ita refert Galenus, 10. *meth. med. cap.* 9. quòd quidam impoſito præcordiis refrigerante medicamento, difficultate reſpirandi laborauerit, alter verò tuſsierit. Afficiuntur etiam & alterantur pulmones à vicinis quibuſdam partibus, vt corde, hepate, liene. Hæ enim partes, ſi incaleſcant præter naturam, plerumque etiam pulmoni intemperiem illam communicant.

Intemperies autem cum materia ſit, vbi ea in pulmone vel ſenſim, ſeu ob facultatis conquoquentis, ſeu expellentis imbecillitatem colligitur, vel aliunde confertim affluit. Inprimis autem à capite ad pulmonem materia tranſmittitur in catarrhis; ſæpe à gutture & faucibus, quarum partium inflammatio nonnunquam in pulmonem conuertitur. Frequentiſsimè autem ab ipſo hepate, imò per hepar à toto venoſo genere, ſeu multo ſanguine, ſeu vitioſis humoribus repleto tranſmittitur. Nonnunquam etiam à thorace materia, vt pus & ſanies, pulmoni communicatur; quod interdum quoque, à membrana coſtas ſuccingente, vt & à coſtarum muſculis inflammatis, accidit. Nec extra culpam ſemper eſt vterus, à quo etiam ſanguis ad thoracem conuertitur, teſte Hippocrate: niſi quis malit à venoſo genere, antequam ad vterum feratur, ad pulmonem mitti ſanguinem.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Calida pulmonis intemperies cognoſcitur ex cauſſis quæ præceſſerunt, irâ nimiâ, & diuturna vocis intentione, motu nimio inſpiratione aëris calidi, medicamentis & cibis nimis

calidis, intemperie vicinorum viſcerum calidâ, è rubore genarum, qui prouenit à fumis calidis aſcendentibus, ſiccitate linguæ & faucium, ſiti ingenti, quam potus non ſedat, & frigidi aëris inſpiratio; è magnitudine, celeritate & frequentia anhelitûs, vt & pulſuum differentia ſimili, languore corporis, & quòd æger cauſſis, quæ calorem augendi vim habent, offenditur, iuuatur ab iis quæ refrigerant.

Frigidæ pulmonis intemperiei ſigna ſunt cauſſæ refrigerantes, quæ præceſſerunt in primis mora in aëre frigido, & locis ventis borealibus expoſitis, in primis ſi corpus, & præcipuè os, non muniatur aduerſus hanc aëris iniuriam, potus frigidus, inprimis qui glacie refrigeratus eſt, aut antea frigore congelatus fuit. Reſpiratio eſt tarda parua & rara, pulſúſque ſimilis; exſpiratio eſt frigidior. Æger frigidorum vſu offenditur; commodum ex calidis, præſertim aëre calidiore percipit.

Signa pulmonis humidi petuntur à cauſſis humectantibus, quæ præceſſerunt, à vocis raucedine, anhelitu frequenti cum ſibilo & ſtertore, ſputo multo, & læſione ab humectantibus, & commodo ab exſiccantibus.

Sicca intemperies tandem cognoſcitur, quòd cauſſæ exſiccantes præceſſerunt, motus & vocis intentio diuturna & nimia. Morbo hoc in primis aurifabri & Chymici, ac qui circa metalla occupantur, infeſtantur, à quorum valde exſiccantibus halitibus cum aëre, quem inſpirant, attractis, pulmones exſiccantur. Morbo hoc affecti paulatim contabeſcunt, & ſi mortuorum pectus aperitur, nullum vlcus in pulmone apparet, ſed pulmones veluti fumo exſiccati conſpiciuntur: Reſpiratio eſt parua & frequens, & ſitis continua, ſputum paucum. Exſiccantibus æger læditur, ex humectantibus emolumentum percipit.

Intemperies verò cùm materia innoteſcit ex humorum in corpore redundantium notis, quæ alibi, & quantum pulmones ſpectat, poſtea proponentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Intemperies ſine materia, (ſiccâ exceptâ, quæ plerumque incurabilis eſt) quàm quæ cum materia committitur, faciliùs curatur, nec ſuffocationis periculum coniunctum habet.

2. Perículoſior verò intemperies cum materia. Nam grauiora inde excitantur ſymptomata, atque ob viſceris ſitum medicamenta difficiliùs eò penetrant: & maius aut minus periculum coniunctum habet morbus, pro virium robore & debilitate, & ipſius materiæ conditione, quæ coctionem vel faciliùs vel difficiliùs recipit, & facilè vel difficulter excernitur.

3. Si pulmonis intemperiei catarrhus coniunctus ſit, curari ea non poteſt, niſi catarrhus priùs tollatur, & ſiſtatur.

Indicationes.

Indicationes Si ſimplex intemperies ſit ſine materia, indicat contraria alterantia; ſi cum materia, etiam ea quæ materiam à pulmone reuellunt & euacuant. In frigidis tamen adhibendis cautè agendum, nec nimis frigida exhibenda, quorum vſu pulmo offenditur, ac tuſſis inde & alia mala interdum excitantur.

Pulmo quomodo euacuetur. Pulmo autem euacuatur commodiſsimè per tuſſim; cùm per arterias per ipſum diſperſas, quæ in vnam magnam tandem coëunt, materia rectiſsimè euacuetur. Licèt autem per vrinam & aluum etiam aliquando, iſta euacuatio fiat; tamen hoc rariſsimè accidit. Etſi verò tuſſis à materia concitetur, expultrice excitata ad eiiciendum ea, quæ moleſta ſunt; ars tamen naturæ ſubſidio venit medicamentis, quæ bechica & tuſsim excitantia appellantur. Sunt autem ea, quæ facilè per aſperam arteriam in pulmonem deſtillant, & craſſam ac viſcidam materiam incidunt atque extenuant, & ob acrimoniam aliquam, quâ prædicta ſunt, naturam ad tuſsim ſtimulant.

Medicamenta autem, quæ pulmoni adhibentur, vel interna ſunt, vel externa. Interna, quæ per os ſumuntur, alia per aſperæ arteriæ latera in pulmonem ſenſim deſtillant; alia verò ſtatim in ventriculum deſcendunt, & per viſcera reliqua ad pulmones tranſeunt. Priora ita ſint comparata, & talia eligenda, quæ nec pulmonem offendunt, nec nimis liquida ſunt, vt ſtatim in ventriculum defluant, ſed talia, quæ mediocrem craſſitudinem habeant, qualia ſunt eclegmata ſiue lambilia: vel ſi ſint duriora, talia tamen, vt in ore detenta ſenſim liqueſcere, & in pulmonem deſtillare poſsint: Poſteriora; & quæ mox ad ventriculum perueniunt, quod attinet, cùm circuitus viáque, per quam ad pulmones talia medicamenta perueniunt, longus ſit, & longæ ambages, medicamenta ea validiora ſint, & maiore copia, & frequentiùs exhibeantur, vt, vbi ad pulmones perueniunt, vires adhuc morbo curando ſufficientes obtineant.

Externa pectori applicantur extrà, quòd cùm ſit maxima ex parte oſſium, vt calidiora ea ſint, oportet. Cauendum autem hîc, ne refrigerantia repellentia, & adſtringentia valida pectori applicemus. Nam & frigus pulmoni inimicum; & vitioſos humores talia medicamenta in pulmonem ab externis partibus compellunt.

Curatio.

Curatio. Pulmonem refrigerantia. *Calidum* ergo pulmonem refrigerant medicamenta ex *violis, endiuia, papauere, hordeo, nymphæa, ſyrup. violar. decoct. hordei, loch. de pſyllio.* Extrà inungatur thorax *oleo violarum.* Vel fiat epithema ex decocto lactucæ, violar. endiuiæ.

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat. Aër quem ſpiritu trahimus, ſit actu frigidus, qui niſi talis ſit naturâ, arte comparetur, vt alibi dictum. Potus ſit aqua hordei ſimplex, vel cum iulebo violarum. Æger à vino abſtineat. Cibi quoque refrigerandi vim habeant, & condiantur endiuia, lactucâ. Vigilias nimias æger vitet. Quies motui præferenda, cum motus calorem augeat: vt & ſilentium ſermoni. Vitanda eſt ira & excandeſcentia.

Frigidam verò pulmonis intemperiem corrigunt *hyſſopus, praſſium, capillus Veneris, helenium, thymus, calamintha, tuſſilago, Nicotiana, radix ireos, crocus,* quem nonnulli pulmonis animam nominant, qui & ex ouo ſorbili, vel cum aliis medicamentis ſumi poteſt, & cum linimentis miſceri. Et ex his parata *decocta & aquæ: ſyrup. item capilli Vener. de hyſſopo, de glycirrhiza, de praſſio, de calamintha, ſpecies diatragacant. calid. diaireos Salomonis, diapraſſ. vt & ſuffitus aromatum.* *Pulmones calefacientia.*

Extrà illinatur pectus *oleo irino, amygdal. amarar. rutaceo, anethino.*

Diæta medicamentis ſit ſimilis. Aër ſit calidus, & niſi talis ſit naturâ, arte comparetur. Potus ſit vinum, & mulſum. Cibus ſint carnes animalium aromatibus conditæ. Vtilis eſt pulmonis, & totius corporis exercitatio, quæ calorem viſcerum excitat. *Diæta.*

Humidum pulmonum intemperiem corrigunt medicamenta calida modò enumerata. Habent enim eadem etiam vim ſiccandi, vt & decoctum ligni Guaiaci & ſaſſafras. *Pulmones. Siccantia.*

Extrà pulmonem exſiccant aquæ ſalſæ, ſulphureæ, bituminoſæ, & ſacculi milio ac ſale pleni pectori impoſiti.

Aër ſit ſiccus, vel ſuâ naturâ talis, qualis eſt maritimus & montanus, vel ſuffitu herbarum calidarum & ſiccarum modò enumeratarum, vt & aromatum, & lignorum calidorum ſuaueolentium, vt & ſtyracis, thuris, myrrhæ, benzoës, talis redditus. Suffitus etiam ad exſiccandum pulmonem ore excipi poteſt. Diæta medicamentis conſentiat. Potus ergo ſit vinum hyſſopo, marrubio, helenio, vel aromatibus conditum. Cibus etiam vim ſiccandi habeat, quales ſunt aues montanæ. Vtilis eſt etiam corporis, ac inprimis pulmonis exercitatio, quæ fit multo ſermone & locutione. *Diæta.*

Siccos pulmones humectant *caſſia, glycyrrhiza, viola, iniubæ, paſſulæ, amygdalæ dulces, ſem. melonum*

Extrà conuenit aquæ dulcis tepidæ balneum & oleum amygdalarum dulcium. In primis verò ad ſiccitatem pulmonum corrigendam vtilis eſt diæta. *Pulmones humectantia*

Aër ſit humidus naturâ, vel arte talis factus. Potus & ipſe vim humectandi habeat, qualis eſt vinum album dulce, decoctum hordei, emulſio ſeminis melonum, & amygdal. dulc. In cibis conueniunt oua ſorbilia, carnes hœdinæ, vitulinæ, pullorum gallinaceorum, piſces ſaxatiles, caro gammarorum & cancrorum, ac teſtudinum; lac in primis recens. Vtilis eſt & ſomnus, quies, & animi tranquillitas.

CAPVT III.

De pulmonis Inflammatione, ſiue Peripneumonia.

POſt intemperies pulmonis, de inflammatione eiuſdem agere libet, vt intemperie cum materia. Etſi enim & magnitudo aucta accedere poſſit: tamen magis lædit intemperies. Vlcus verò, quòd interdum accedit, ad ſolutionem continui pertinet, de qua infrà.

Περιπνευμονία autem, ἢ πνευμονία, Celſo, *lib.* 4. *c.* 7. morbus peripneumonicus, vulgò pulmonia, (eſt enim hic morbus ex eorum genere qui à parte affecta nomen acceperunt) eſt phlegmone pulmonum cum febre acuta, ſpirandi difficultate & tuſſi.

Morbus eſt primò intemperiei cum materia, quia ſanguis p. n. ad pulmonem affluxit; deinde in magnitudine aucta, quia eſt tumor parenchymatis pulmonum, quibus interdum & ſoluta vnitas accedit. Pars affecta eſt pulmo, interdum ſecundum vnum vel alterum locum, interdum totus.

Cauſſa.

Oritur autem hic morbus ex ſanguine, vt aliæ etiam inflammationes omnes; vel ſolo, vel bilioſo, vel pituitoſo. Et plerumque, (interdum enim ſolam plethoram huius inflammationis cauſſam eſſe, impoſsibile non eſt) vt etiam ſuprà dictum, in talibus inflammationibus humores vitioſi in venis cumulati, prima mali occaſio ſunt, quibus cum ſe natura exonerare cupit, ſimul eos cum ſanguine ad partem aliquam corporis protrudit & deponit. Sanguis autem ſemper præualet, etſi motui primam occaſionem alius humor præſtare poſſit. Aliàs non eſſet inflammatio.

Infunditur autem ſanguis in pulmonem è dextro cordis ſinu per venam arterioſam. Nonnunquam aliis morbis ſuccedit peripneumonia, vt anginæ, pleuritidi, dum è faucibus & lateribus humor κατὰ μετάστασιν repentè in pulmones irruit. Etſi enim à pleura ad pulmonem nullus ſit vaſorum ductus: tamen quia pulmones cum pleura communem membranam habent, quæ omnes thoracis partes inueſtit, per eam malum hoc vicinis partibus & pulmoni communicari poteſt, de quo poſtea, *de Pleuritide*, dicetur. Accidere tamen etiam poteſt, vt humores ad fauces aut pleuram ruentes in venas recurrant, quos cùm natura iterum aduerſus thoracem pellere conatur, eos per venam arterioſam in pulmones trudit, vnde cum

pleuritis in peripneumoniam degenerat, cauſſa antecedente, quæ pleuritidem auctura erat, ad pulmones conuerſâ. Poteſt enim, vt Galenus, *7. aph.* 11. docet, pleuritis in peripneumoniam mutari & degenerare, poteſt & pleuritidi peripneumonia ſuperuenire.

Degeneratio fit, cùm priore ceſſante morbo alter ſuccedit; ſuperuenit verò, cùm priori permanente alter accedit.

Sanguinis in pulmonem effuſi pars aliqua in arteriæ aſperæ ramos impulſa ichore primùm, hinc cruore ſputum imbuit: tandem mutatus & coctus per tuſſim copioſiùs eiicitur, illæſa pulmonum ſubſtantiâ. Hæc enim ſi lædatur, phtiſis ſuccedit.

Cauſſæ autem, quæ faciunt, vt materia ad pulmones fluat, ferè omnes ſunt, quas poſtea in pleuritide recenſebimus, vehemens ſcilicet exercitatio poſt quietem longam, & corpore repleto, clamor & vocis intentio nimia. Ita etiam ſanguinem commouere poteſt, vt ad pulmonem confluat. De quo Hippocrates, *6. epid. com. 5. c. 9. Præceps atque acerba iracundia cor & pulmonem in ſeſe, & ad caput calorem & humorem trahit.*

Aër frigidus & aquilonius, auſtralem præcipuè ſequens; aër enim frigidus pulmoni eſt inimicus, qui faciliùs pectus afficit, ſi ab aëre tepido partes thoracis laxatæ ſunt. Facit huc & aquarum lacuſtrium & ſtagnantium vſus tempore hyberno: vnde Hippocrates, *de aëre, aquis & loc.* ſcribit, in regionibus lacuſtribus & paludoſis frequenter obſeruari pulmonias, hyeme ſcilicet. Aqua enim eiuſmodi non glaciata potiùs inferioribus partibus nocet; atque ipſe Hippocrates per æſtatem alui profluuia, inteſtinorum difficultates, lienes magnos, hydropem adeſſe ſcribit; de aqua verò glaciata ſcribit, *5. aph. 24. Frigida, veluti nix & glacies pectori inimica, tuſſes mouent, venarum ruptiones & deſtillationes efficiunt.* Cùm enim tales aquæ non defluant, ſed aquæ pluuia noua ſemper inferatur, tempore æſtiuo, cùm Sol eas vrit, corrumpuntur, hyeme verò glaciantur, & frigidæ ob niuem & glaciem euadunt.

Pertinent huc & medicamenta venenata, & præcipuè lepus marinus, qui peculiari vi pulmones exulcerare, & hinc inflammationem eius excitare ſolet. Nonnunquam & in conſtitutionibus epidemiis talis eſt humorum malignitas, quæ peculiariter pulmones lædere apta nata eſt. Hinc obſeruatæ ſunt epidemiæ peripneumoniæ quibuſdam annis, ſiue cum pleuritide coniunctæ, in quibus tempeſtiuè, id eſt, primo, ſecundo, aut tertio die detractus ſanguis profuit, quarto aut quinto die nihil iuuit, ægro ſeptimo vel octauo die extincto; qualis fuit ea, quæ anno 1564. & 1565. inferioris Germaniæ & Rheni accolas inuaſit. Vide Dodonæum *in obſeru.*

Rariùs ad catarrhum & aſthma ſequitur peripneumonia. Notham tamen ſeu ſpuriam quandam eſſe volunt, quando tenuis & acris deſtillatio è cerebro confertim in pulmones illapſa, ardore p. n. accenſo febrem cum tuſſi & ſpirandi difficultate infert, quâ & ſenſim æger conficitur, ſine vlcere & cruoris expuitione. A pituita tamen è capite in pulmonem delapſa in pulmone putreſcente, faciliùs lædi, & tuſſi ſuperueniente pulmo concuti poteſt, vt ſanguinem inflammationis cauſſam attrahat, vnde vera peripneumonia generatur: & tum catarrhus peripneumoniæ occaſio potiùs eſt, quàm cauſſa.

Cauſſa verò proxima inflammationis pulmonis eſt calor putreſcentis pituitæ, ob quem attrahitur ſanguis copioſior, & antea calidus facilè incaleſcit.

Magna autem eſt inter peripneumoniam & pleuritidem cognatio, imò ſæpiſſimè coniunguntur. Differunt verò præcipuè loco affecto. Galenus equidem, *4. de cauſſ. pulſ. cap. 12.* reſpiciens ad diuerſitatem compoſitionis vel ſtructuræ partium pulmonis & pleuræ, inter peripneumoniam & pleuritidem ſic diſcernit, quòd pleuritis à tenui & bilioſo, peripneumonia verò à pituitoſo & craſſiore ſanguine ortum habeat; cùm tenuis & bilioſus ſanguis in rara & laxa pulmonum ſubſtantia non adhæreſcat. Sed commodiſſimum erit ſaltem loco affecto hos duos morbos diſtinguere: ita vt ſi ſoli pulmones afficiantur, & pleura non ſit affecta, peripneumonia; pleuritis verò exciteтur, cùm pleura vel ſola, vel cùm pulmonibus inflammatur. Cauſſam communem eſſe poſſe, & humorem qui producit pleuritidem, peripneumoniam quoque gignere poſſe, & contrà, vel ex eo patet, quod angina & pleuritis ſæpe in peripneumoniam mutantur, & cum pleura plerumque pulmones ſimul afficiuntur. Et ſanguis etiamſi bilioſus, nihilominus in ſubſtantia pulmonis p. n. eò effuſus hærere poteſt. Quamvis enim laxa & mollis ſit pulmonis ſubſtantia; talis tamen eſt, vt non minus tenues in ea humores, quàm in ſpongia aqua, contineri poſſint. Imò maiorem quantitatem tenuis humoris recipere poſſe videtur pulmo, quàm craſſi. Craſſa enim poros citò oblinunt ſeu obſtruunt; tenuiora verò penitiùs ſeſe inſinuant. Neque ipſe Galenus alibi id negat, vbi phlegmonem hanc ἐρυσιπελατώδη eſſe ſtatuit.

Differentiæ.

Differentia. Dantur etiam aliquæ peripneumoniæ differentiæ. Prima eſt à parte affecta. Afficitur enim vel totus pulmo, vel eius pars & quidem dextra vel ſiniſtra. Secunda à cauſſis. Sanguis enim, qui inflammationem pulmonis excitat, vel purus eſt, vel bilioſus. Vnde Hippocrates, *lib. de intern. affection.* etiam eryſipelate pulmonem affici poſſe ſcribit. Verùm Hippocrates non ſolùm eam, quæ à bile multa admixta fit, inflammationem, eryſipelas hîc appellat, ſed & illam quæ à ſanguine; quæ verò à pituita, bile, & ſanguine permixtis, inflammationem, vt videre eſt, *lib. de morb.* vbi de eryſipelate pulmonis inquit, quòd ſanguis plurimus è venis magnis trahitur, & *lib. de intern. affect.* hunc tumorem potiſſimum è ſanguine oriri ſcribit. Contrà de inflammatione pulmonis, *lib. 1. de morb.* inquit, hanc fieri, cùm pulmo commotam & humectatam pituitam & bilem ad ſe traxerit, & *in lib. de intern. affection.* pulmonis inflammationem fieri, cùm ad ſe pulmo aut ſanguinem, aut pituitam ſalſam traxerit; & *paulò pòſt*, morbum hunc ex pituita ſuam originem habere aſſerit.

Verùm forſan Hippocrates illam differentiam hîc intelligit, quæ ex cauſſa & generationis modo diuerſo prouenit, cuius etiam ſuprà facta eſt mentio. Aliquando enim cauſſa inflammationis è venis magnis, id eſt, è vena arterioſa, è dextro ventriculo cordis affluit: qui ſanguis cùm ſit calidior, inflammationem eryſipelati ſimilem excitat; aliquando verò pituita è capite defluens inflammationi huic occaſionem præbet. Hanc enim vbi pulmo naturâ ſuâ rarus, imbibit, atque ea calorem concipit, inflammatio excitatur. Aliquando verò ſanguis eſt pituitoſus, & melancholicus. Tertia à modo inuadendi. Accidit enim peripneumonia vel per ſe, & à principio, nullo alio morbo præcedente; vel aliis affectionibus, vt anginæ & pleuritidi, ſuperuenit.

Signa Diagnoſtica.

Etſi peripneumonia plurima ſigna cum pleuritide habet communia, quibuſdam tamen diſtinguitur. *Signa.* Difficultas enim ſpirandi maior eſt, quàm in pleuritide, & cum periculo ſuffocationis vt æger erectus ſpiritum ducere cogatur. Etſi enim ægri in ſupino decubitu libenter permanerent, vtpote virium debilitati conuenientiori tamen ad erectum corporis ſitum ipſos cogit reſpirationis difficultas & anguſtia. Hoc autem ſitu thorax faciliùs dilatatur, quippe qui decumbentibus in ſeſe concidit, eo quòd pectoris partes ad ſpinam declinant, quâ erectâ thorax etiam ſimul effertur: non ampliùs ſe ipſum grauans, vt Galenus, *4. de loc. affect. cap. 7.* Interdum nec bibere nec loqui commodè poſſunt, ob reſpirationis anguſtiam. Nam maior refrigerandi cordis neceſſitas vrget, cùm inflammatio ſit cordi vicina, quàm in pleuritide, vt pulmo inflammatus humore plenus, etſi plurimum diſtendatur, aërem, vt opus, excipere non poſſit. Itaque æger, *erecta ceruice, & confertim reſpirat, crebra anhelatione vexatur, intumeſcit, nares expandit, non ſecus ac equus poſt curſum, & linguam crebro exſerit, pectus ei ſonum edere videtur, & grauitas ineſſe quam pectus capere nequit*: Hippocrates, *lib. 3. de morb.* difficilem hanc peripneumonicorum reſpirationem, ſublimem vocat Hippocrates, *3. epid. ſect. 2. ægr. 7.* ſcribens; in ea ſummum moueri thoracem ad opera ſcoptula vſque. Et quidem principio peripneumoniæ præſertim bilioſæ, reſpiratio eſt frequens & magna, quæ tamen breui ob virium debilitatem, & inſtrumenta ſpirandi affecta in paruitatem mutatur, & frequentia augetur. Suſpiratio eſt calida, & vbi plurimum efflant, alleuationem ſentiunt, & multum aërem frigidum attrahere cupiunt. Cordis enim calor temperatur non ſolùm refrigeratione, quam præſtat aër inſpiratus, ſed etiam expulſione fuliginum, quæ exſpiratione perficitur; quæ fuligines cùm in peripneumonia ob magnum incendium copioſiſſimè colligantur, ad earum ſubitam expulſionem, vehementem exſpirationem æger molitur, ac ſæpe tam magnam, vt exſufflationis nomen mereatur.

Pectoris anguſtia adeſt cum dolore, dolórque non eſt pungens, ſed grauatinus, ſpinam attingens, vbi membranæ pleurâ ambientes ſuſtentantur, iſque dolor remiſſior eſt, niſi membrana ſimul inflammata fuerit. Nam deprehenſum eſt in diſſectis peripneumoniâ mortuis, ſæpe membranam pulmones ambientem ſimul inflammari, & aliquoties, vt dictum, ſimul cum pulmone pleuram quoque inflammatione corripi; vbi dolor acutior & punctorius eſt; vbi verò ipſæ membranæ primariò non afficiuntur, ſed viſceribus, quæ ambiunt, inflammatis extenduntur, dolor tantùm grauis excitatur.

Febris acuta eſt, & quidem acutior, quàm in pleuritide, ob cordis vicinitatem. Adeſt etiam anxietas & iactatio, vt Hippoc. *lib. 3. de morbis*, habet, ægrique ſitum & figuram decubitus ſæpe mutant; quod fit ob febris vehementiam, ſummam reſpirandi difficultatem, & virium debilitatem. Ob ſummam enim reſpirandi difficultatem & anguſtiam, ægri ſeſe frequenter erigunt, & ſedere conantur, ex corporis hac erectione aliquam alleuationem ſperantes, ob virium tamen imbecillitatem erecti diu ſedere non poſſunt, ideóque ſitum iterum mutare coguntur. Pulſus eſt magnus, ob vehementem arteriæ percuſſionem, & vſum vrgentem; languidus tamen, ob virtutis imbecillitatem.

Facies rubet, ob vapores calidos ad caput exhalantes, & ſanguinem ſimul ſecum rapientes, malæ in primis, vbi cutis eſt tenuior, & propterea ſanguinis calor ibi euidentiùs effloreſcit. Eadem de cauſſa oculi & venæ temporum tument, lingua flaua eſt, vel lentore multo obducta, tandémque nigreſcit, ſæpe accidunt deliria, ſitis magna adeſt, & potus frigidi, in primis verò aëris frigidi apparentia, ob linguæ & faucium à calidis vaporibus ex inflammato pulmone exhalantibus inductam ſiccitatem, quæ ori ventriculi ob communem tunicam

communicatur: vnde pulmones etiam membrum ſiticuloſum appellantur.

Signa dfferentiarum quod attinet, ac primò ratione ſubiecti, quia interſepimento quodam pulmo in partem dextram & ſiniſtrã diuiditur, provt hæc vel illa afficitur, ita dolor & grauitas in dextro vel ſiniſtro latere magis percipitur. Si verò vtraque pars ſit inflammata, in toto pectore is dolor ſentitur. Idem quoque ex altera clauicula vel hypochondrio condolente æſtimari poteſt. De qua re videatur Hippoc. *in coacis text.* 400. in codice Foëſij, vel, *comm.* 1. *in lib.* 5. *ſect.* 2. *aph.* 47. in Hollerio: *In pulmonis inflammationibus, ſi lingua tota fiat alba & aſpera, vtraque pulmonis partes inflammatione laborant: quibus verò dimidia lingua, qua parte id apparet, inflammatio affligit. Et quibus quidem ad vnam clauiculam dolor ſubiit, iis vna ſuperior pulmonis ala laborat; quibus verò ad ambas clauiculas dolor extenditur, ambæ ſuperiores pulmonis alæ laborant; quibus ad mediam coſtam, media; quibus verò ad ſeptum tranſuerſum, inferior; quibus verò vna tota pars laborat, quæ ei parti reſpondent, omnia ægrotant. Siquidem igitur ſuſpenſæ vtrinque pulmonis partes, aortæ dictæ, tantâ inflammatione detineantur, vt ad latus adhæreant, illâ corporis parte reſolutionem patiuntur, quæ morbo reſpondet, & ad coſtam foris liuores fiunt, quos veteres* βλῆτες *ictos vel ſideratos vocabant. Quod ſi tanta non eſt inflammatio, vt adhæreant, dolor quidem totum occupat, neque tamen reſolutionem ſentiunt, neque liuores habent. Quibus verò totius pulmo vnà cum corde inflammatur, vt procidat in latus, reſoluitur totus æger, iacet frigidus & ſine ſenſu. Moritur autem ſecundo aut tertio die.* Hæc Hippocrates.

Reſolutionem autem ſeu paralyſin, quæ ex pulmonis inflammatione ſit, quod attinet, triplicem eius cauſſam reddit Deſid. Iacotius, *in commen.*

Paralyſis in inflammatione pulmonis.

Prima eſt, quia primi intercoſtales recipiunt à pulmone noxam, & tumore premuntur. Quoniam autem ab illis ad brachia deriuantur nerui, ideò fit, vt eiuſdem lateris brachium ſenſu & motu penè deſtituatur. Deinde, quia muſculorum thoracem mouentium calor internus reſoluitur, & facultas motrix labefactatur, cuius defectus reſolutio eſt. Poſtremò, quia extincto calore cordis, aut ſuffocato, morte repentinâ, citra syncopen tamen, veluti attoniti, affecti moriuntur, denegatâ ſubitò vi mouendi. Verùm commodiſſimum eſt, ſtatuere, fieri hoc ob conſenſum ſpinalis medullæ, & arteriarum intercoſtalium. Etenim ſi pulmones tantâ inflammatione laborent vt ſanguis etiam in arteriam magnam copiosè irruat, ita vt etiam arteriæ intercoſtales repleantur & tumeant, & hinc etiã ramuli illi, qui per foramina vertebrarum thoracis in ſpinam penetrant, fit inde, vt & nerui è ſpinali medulla ibi progredientes comprimantur, atque ita paralyſis partium, in quibus nerui illi reſoluuntur, excitetur.

Tuſſis moleſta eſt, ob pulmonẽ primò affectum, cum qua ſputum redditur ſanie primùm tenuiore, mox cruore, aliàs alio calore tinctum, nonnunquam ſpumoſum. Et ipſum ſputũ, & hinc ſequens ſtertor quidam, peripneumoniam à ſimilibus affectionibus diſcernit. Cuius rei exemplum eſt apud Hippocratem, *lib.* 5. *epid. Lariſſæ,* inquit, *Hippoſthenes pulmonis inflammatione Medicis detineri, falsò tamen videbatur. Principio quidem luctâ ſe exercens, duro in loco ſupinus cecidit, ſuper incidẽte ei aduerſario, & lauit frigidâ, cœnam ſumſit, & grauior ſibi videbatur. Poſtridie verò febris & tuſſis ſiccior, ac ſpiratio crebra tenuit. Quinto autem die cruentum paucum ſcreauit, & delirare cœpit. Cum tuſſis vrgeret, tum dolor pectus & dorſum infeſtabat. Sexto poſtquam ſternutaſſet, ſanguis ex naribus effluxit ad quatuor ferè heminas. Sub veſperam neque loquebatur, neque quid fieret, aut quid diceretur, ſentiebat. Vndecimo mortuus eſt. Quinque autem diebus quandoque bene ſenſentiebat, quandoque verò minimè, febre liber erat. Sputum verò nullum excernebatur, neque ſtertor detinuit, quoniam ſputum non aderat.*

Signa differentiarum.

Signa differentiarum ratione cauſæ quod attinet, parent ea ex notis humorum in corpore redundantium. An autem per venas ſanguis, affluxerit; an verò catarrhus malo occaſionem præbuerit, etiam facilè patet. An ſuppreſſa aliqua euacuatio, vel lochia retenta mali cauſſa ſint, etiam latere non poteſt. Et quæ purgationes in puerperio retentas ſequantur ſymptomata, docet Hippoc. *de morb. mulier. lib.* 1.

Diuerſitatem autem humorum, inflammationem excitantium, ex ſputi colore & ſubſtantia cognoſcimus; aut, ſi æger non exſpuat, ex aliis humorum ſignis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Peripneumonia vehemens & acutum malum eſt, quod *plus plericuli, quàm doloris habet,* vt Celſus, *lib.* 4. *c.* 7. ait; paucique eâ correpti euadunt.

2. Eſtque pripneumonia periculoſior, quàm pleuritis; quia pulmo præſtantius viſcus eſt, cordíque vicinius, & ſoluta comminuitas in hoc non facilè coaleſcit.

3. Cùm vna ſalus pleuriticorum & peripneumonicorum conſiſtat in virium robore, reſte Galeno, *com.* 3. *in* 1. *prorrhet. aph.* 4. & 10. *meth. med. c.* 5. ſi magna adſit virium debilitas, valde periculoſa peripneumonia eſt.

4. Periculoſior eſt peripneumonia, in qua nihil expuitur. Arguitur enim humoris contumacia & natura infirmitas, 3. *epid. comm.* 1. *aph.* 4. ac in ipſa peripneumonia, vt & pleritide, ſæpe plus iuuat, facilè & copioſè exſpuere, quàm ipſa coctio, ac plerique ex defectu exſpuitionis moriuntur.

5. *Screatio flaua, nec multo permiſta ſanguine, ſi in peripneumonia inter initia excernatur, ſalutis indicium eſt; ſi ſeptimo die tardiúſve, minùs ſecurè:* Hippoc. 2. *prognoſt. aph.* 50. Nam in longius tẽpus morbus protrahitur. Interim verò multa ægro aduerſa accidere, atque in primis vires deiici poſſunt. Quo quidem aphoriſmo no probatur ſputum, vel quatenus flauum, vel rubrum eſt: (Screatio enim flaua ſincera improbatus, 2. *progn.* 46. & rubra tanquam cruda improbatur à Galeno, 1. *aph.* 12.) ſed quatenus ex flauo & rubro mixtum conſpicitur. Tunc enim aliquod coctionis ſignum exhibet: quæ ſi ſtatim primis, tertio ſcilicet vel quarto, diebus appareat, morbum non vltra diem ſeptimum duraturum ſignificat.

6. *Sputum quandocunque dolorem non tollit, malum; quod verò ſoluit, bonum.* Hippoc. *in Coacis.*

7. *Si lingua initio nigreſcat, celeriores ſunt liberationes; poſtea verò, tardiores.* Hippoc. *lib. de dieb. iudicatoriis.*

8. *In pulmonis inflammatione quibus circa initium vrinæ craſſæ ſunt, deinde ante quartum diem tenues euadunt; mors impendet.* Hippoc. *in Coacis.*

9. *Suddores circa ceruicem & caput oborti mali ſunt, niſi vrinæ multæ & craſſæ proruperint, & ſputa cocta prodierint. Hi enim ſudores mali ſunt ex ſuffocatione, impetu & violentiâ* Hippocrates, *de ratione victus in acutis.*

10. Iudicatur autem peripneumonia breuiſſimè in ſeptem aut nouem diebus, longiſſimè octodecim vel viginti diebus. Vbi æger vigeſimum diem tranſgreditur, non moritur peripneumonia, ſed tuſſit & pus exſpuit; & pectus dolet. Empyicus enim fit, niſi in diebus criticis pulmo expurgetur. Hippocrates. 2. & 3. *de morbis, & in libro de internis affectionibus.* Etſi enim, vt *progn.* 2. dictum, peripneumonia periculoſior morbus eſt, quàm pluritis, & pauci ex ea euadunt, ac propterea etiam, vbi lethalis eſt, citiùs interemit, quam pleuritis: tamen quæ mitior eſt, & ſalutis ſpem præbet, longiore indiget tempore, vt integrè iudicetur. Nam vt ex iis, quæ Galenus, 7. *aph.* 31. tradit, colligi poteſt, in morbis pulmonis periculoſis morituri breui moriuntur; qui verò euadunt, niſi longiore tempore euadunt.

11. Si lethalis futura ſit peripneumonia, vigilia adeſt continua aut ſomnus leuis, à quo delirium, ægérque morbi vehementiam non ſentit, frigent extrema, vngues liuidi curuantur; hi quarto, aut ad ſummum ſeptimo die moriuntur, Aëtius, *tetrabib.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 66. Si verò ad ſalutem permutetur, ſaguinis è naribus fluxus fit, aut alia perturbatio, bilioſis multis exeuntibus, cum ſignis coctionis & in die critico. Vide infrà *q.* 1.

12. Si inflammatio in pus conuertitur, ſi per vrinam & aluum excernitur, liberantur ægri. Per quam autem viam id fiat, dicetur *de pleuritide.* Si autem in pulmones irruat, aut ſuffocantur ægri, aut ad tabem deducuntur. Aëtius, *loco allegato.*

13. *Pleuritide & peripneumoniâ detento diarrhœa ſuperueniens, malum,* 6. *aph.* 16. quod tamen ſolùm verum eſt cùm non ab ingeſtis ea oritur, ſed ob magnitudinem morbi etiam ventriculus & hepar afficiuntur, vt ventriculus nec cibum concoquere, nec hepar chylum attrahere poſſit. Aliàs, & in mitiore peripneumonia bonum indicium eſt diarrhœa, cùm, coctionis ſignis antecedentibus, criticæ euacuationis loco ſit. Itaque tutior & vtilior tum eſt diarrhœa, quæ fit in morbi principio, quàm quæ fit in fine vel ſtatu, Illa enim cauſſam antecedentem vtiliter tollit; hæc verò nec antecedentem, nec coniunctam, ſed vires potiùs proſternit.

14. *Quibus ex angina in peripneumoniam fit mali conuerſio, intra ſeptem dies moriuntur; ſin hos effugiunt, purulenti euadunt,* 5. *aph.* 10. Membrum enim nobilis ac principi inſeruiens ac vicinum, materiam vitioſam talem tolerare diu non poteſt, ſed id efficit, vt morbus citò vel ad bonum, vel ad malum terminetur.

15. *Qui empyici fiunt ex peripneumonia, ſi natu maiores ſunt,* id eſt, inter ſenes & ἀκμάζοντας medij, *potiùs intereunt*, quàm natu minores; cùm expultrix facultas in iis languida ſit, vt pus reiici ſatis nequeat, quo retento & pulmonem excedente, fruſtra curatio inſtituitur, 2. *prognoſt.* 69.

16. *A pleuritide peripneumonia, malum,* 7. *aph.* 11. quoniam tranſlatio fit ab exterioribus ad interiora, & à minùs nobilibus ad nobiliora, cordíque propiora. Sed cùm, in *Coacis*, contrà ſcribatur, peripneumoniam, quæ poſt pleuritidem fit mitiorem eſſe; ſciendum ex Galeno, in *comm.* 7. *aph.* 11. aliud eſſe morbum alium in alium tranſmutari; aliud verò, morbo morbum ſuperuenire. Nam tranſmutatio vnius morbi in alium, fit, quando priore ceſſante alius aduenit; ſuperuenit verò morbus alij, quando altero manente alter ſuperuenit. Ideóque, cùm, vt Galenus explicat, *loco alleg.* loquatur de perineumonia ſuperueniente pleuritidi omnino, ea periculoſa eſt. Arguit enim humoris excitantis pleuritidem tantam copiam, vt in pleura affecta totus contineri non poſſit, ſed in pulmonem redundet. Si pleuritidis in peripneumoniam ita mutetur, vt nullum pleuritidis ſignum remaneat, paucitas omnino humoris indicatur, quæ etiam peripneumoniam adeò periculoſam excitare non poteſt.

17 Contrà è peripneumonia pleuritis bonum, quia ex morbo periculoſo minùs periculoſus excitatur, quamuis id rarò accidat, vt Galenus, 7. *aph.* 11. docet.

18. A

18. *A peripneumonia phrenitis, malum*, 7 *aph*. 12. Factâ enim materiæ calidæ à pulmonibus ad caput tranſlatione, ſi ad interiora capitis feratur, phrenitidem excitat, quæ periculoſa eſt. Alias etiam ad peripneumoniam delirium ſequi ſolet, non cum tanto periculo; calidis vaporibus ad caput aſcendentibus, & cum ſpiritibus mixtis.

19. *Quibus vrina in peripneumonia* initio craſſa & *cocta apparet, circa quartum verò attenuatur, lethale eſt*. Hippocrates in *Coac*.

20. *Quibus in peripneumonia abſceſſus fiunt ad aures, aut ad ſedes thoracis inferiores, & in longum exeunt, ſeu in fiſtulam abeunt*, vt materia euacuari queat, *item abſceſſus ad omnes vtiles ſunt: optimi verò ſunt, qui fiunt ſignis coctionis ſputo apparentibus*. Criticæ enim expulſionis huiuſmodi abſceſſus ſoboles ſunt. Hippocrates, & Galenus, 2. *aph*. 64. 65. & in *Coac*.

21. *Grauedines & ſternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone ſunt, prauenire & ſuperuenire, malum eſt*. Hippocrates, 2. *progn*. 49. Etſi enim, vt Galenus, *in comment*. 1. docet, per ſe grauedines peripneumonicis non officiunt, cùm humor inde ad pulmonem non deſcendat: per accidens tamen dupliciter malæ ſunt, vt ſignum ſcilicet, & vt cauſſa. Vt ſignum, quia monſtrant adeò magnam eſſe pulmonum affectionem, vt capiti etiam communicetur, ídque repleat; vt cauſſa, quia ſternutatio, quæ grauedinem comitatur, thoracem concutit, pulmonémque inflammatum lædit.

22. Peripneumonia, vt ex dictis patet, quinque modis finitur. 1. Coctione & ſputi exſcreatione; qui modus tutiſſimus eſt. 2. Criſi, quâ deriuatio & euacuatio fit materiæ per hæmorrhagiam narium, fluxum menſium, hæmorrhoides, ſudores aluum, vrinam. 3. Abſceſſu poſt aures, vel in cruribus. 4. Suppuratione, ex qua empyema fit, aut phthiſis. Et quidem poſt ſuppurationem rupto apoſtemate, duo modi ad ſalutem, duo ad mortem tendunt. Si nimirum pus per ſputum, vel vrinam, vel aluum excernatur, æger conualeſcit; ad mortem fertur ſuppuratio, ſi propter copiam puris æger vel ſuffocetur, vel phthiſis exulcerato pulmone ſequatur. 5. Morte ægro per ſputi ſuppreſſionem ſtrangulato. Nam vbi ſpirandi difficultas adeſt magna, vt ægri ferè ſuffocari videantur, febriſque eſt vehemens, & ſputi nihil vel parum reiicitur, viréſque ſunt debiles, lethalis morbus eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Cùm peripneumonia ſit inflammatio, etiam aliarum inflammationum modo indicat, vt materia, quæ ad pulmonem fertur, auertatur, quæ affluxit euacuetur, vt poſtea *de pleuritide* pluribus dicetur. Eſt enim eadem ferè peripneumoniæ, quæ pleuritidis, curandæ ratio.

Curatio autem peripneumoniæ omnino maturanda eſt, ob ſummum periculum & in id omni ſtudio incumbendum, vt materia reſoluatur & diſcutiatur, ac materiæ ſuppuratio præcaueatur. Aut ſi id fieri nequeat, vt ſputum & pus quam citiſſimè educantur, ne pulmonem corrumpant.

Itaque ſi vires & alia permittant, vena baſilica eiuſdem lateris, in quo inflammatio percipitur, aut vtriuſque, ſi pulmo ſecundum vtramque partem inflammatus ſit, aperiatur. Sanguinis enim miſſione venis exinanitis, ſanguis non ſolùm affluens ad vacuum implendum introcedit, ſed etiam ille, qui iam in parte affecta eſt, ſuccedit. Euacuetur autem ſanguis eâ copiâ, quam ſanguinis plenitudo indicat, ac vires permittunt, & liberaliùs quidem, ob ſubitum, quod morbus minatur, periculum. Vires tamen nullo modo liberaliore ſanguinis miſſione deiiciendæ ſunt; cùm in hoc præcipuè morbo, ob maximam reſpirationis anguſtiam, ex virium debilitate non mediocre periculum immineat. Præſtat potiùs, ſi vires id ferunt, venæſectionem in altero brachio repetere. Et ſi peripneumonia ſit ſanguinea, copioſiùs ſanguis educatur; ſi bilioſa, parciùs; ſi pituitoſa, adhuc parciùs.

Si verò peripneumonia alteri morbo, qui iam aliquandiu durauit, ſuccedat, & vena iam antea ægro aperta ſit videndum, quid vires ferant. Si enim vires fuerunt, ſanguis moderatè adhuc euacuari poteſt. Si verò metuendum ſit, ne venæſectione vires deiiciantur, brachiis, & thoraci cucurbitulas ſcarificatas applicare licebit, quæ à profundo thoracis ad cutem & partes externas ſanguinem trahunt.

Primò tamen brachiorum muſculis adhiberi cucurbitulas vtile eſt, vt aliquo modo ſanguis euacuetur, & à pulmonibus auertatur; poſtea & ſcapulis vel pectori, ſi id carnoſum ſit. Etſi enim locus vicinus eſſe videatur: tamen à pulmonibus aliquatenus diſtat, & ab interioribus ad exteriora trahitur. Et cùm adhibentur cucurbitulæ, tum vel antea venæſectio præmiſſa eſt, vel vires ob debilitatem venæſectionem non ferunt. Ideóque non tanta plethora tum adeſſe poteſt, ob quam attractio ad partem affectam metuenda ſit. Quem in finem etiam ligaturæ, frictiones, ac cucurbitulæ ſine ſcarificatione extremis adhibendæ.

In eundem etiam finem & clyſteres infundere decet, & medicamentis aluum mouentibus, primis diebus, & materiæ impetum à pectore auertere, & humores vitioſos, ſi turgeant, ac in corpore abundent, euacuare. Cauendum tamen ne fortioribus medicamentis humores nimium agitentur, febris incendatur, viréſque deiiciantur: ſed ſufficiunt mitiora, quæ aliàs pectori amica ſunt, vt ſyrupus roſarum ſolut. violar. de caſſia cum manna, diaprun. ſimplex quibus tamen rhabarbar. agaric. & ſimilia benigniora purgantia addere licet.

Vt ℞. *Decocti pectoral*. Vnc. iii. In iis diſſolue *mannæ* Vnc. i. vel Vnc. i. ß. Colat. adde *ſyrup. roſar. ſol*. Drach. vi. M.

His peractis omni ſtudio laborandum, vt materia per ſputum è pectore eiiciatur, quod iis medicamentis fit, quæ poſtea *de pleuritide* proponentur. Valentiora tamen illa ſint hîc, & eorum vſus frequentior. Vtilia hîc ſunt, *caricæ cum hyſſopo coctæ, hydromel*. in quo *hyſſopus, ſcabioſa, pulmonaria, ſaluia, radix iridis*, & ſimilia ſint cocta, item *oxymel*. Pro humoris tamen peccantis ratione, delectu quodam medicamentorum opus eſt. Si enim materia ſit calidior, vſurpentur *violæ, iuiubæ, ſem. 4. frigid. maior. hordei, rad. althéæ, ſyrupus violar. iuiubinus*. In frigidiore materia conueniunt *aqua mulſa, hyſſopus, capillus ♀is, origanum. Oxymel*. in vtraque cauſſa hîc locum habet.

℞. *Rad. glycyrrhiz*. Vnc. ß. *fol. capill. ♀is, hyſſop*. an. M. ß. *ſcabioſ, flor. papau. errat*. an. p. ii. *iuiubar. ſebeſten*. an. N. x. *ficus* N. iv. *ſem. malu. melon*. an. Drach. ii. *paſſular*. Vnc. i. Coq. in aqu. ſuffic. colat. dulcoretur *ſacchar. cand*.

Vel ℞. *Sem. card. Mariæ* Drach. ii. *ſem. 4. frig. maior. excort*. Vnc. ß. *pinear. mundat. amygd. dulc. excor*. an. ℥. iii. *aqu. ſcabioſ. capill. ♀is, endiu. papau. erratic*. an. Vnc. iii. F. Emulſio, quæ dulcoretur *ſaccharo cando*, vel *iuleo violarum*.

Vel ℞. *Spec. diatrag. frig*. Drach. ii. *diair. ſimpl*. Drach. ß. *ſacch. penid*. ℥. ß. Cum *ſyrup. papau. errat*. & *violar*. F. Loch.

Si validioribus expectorantibus & incidentibus opus ſit, quando ſcilicet ſputum crudum & tenax eſt, oxymelite, loch de caulibus, tuſſilagine, praſſio, vti licet.

Topica quoque eadem ferè, quæ in pleuritide, conueniunt, quæ ſcilicet feruorem pectoris ac pulmonis nonnihil lenire ac mollire, & digerere ac diſcutere poſſunt, ſed omnia calidè applicata. Fortiora tamen hîc requiruntur, & quæ ad interiora penetrent. Eam ad rem etiam forma medicamenta aliquid facit. Nam profundiùs penetrat vis ceroti & emplaſtri, quàm vnguenti.

Cerotum tale fieri poteſt.

℞. *Butyri recent. adip. anſer*. an. Drach. ii. *ol. rutac. amygdal. dulc. amar*. an. Vnc. ß. *pulu. irid. Flor. hyſſopi, marrub*. an. Scrup. ii. *Ceræ* q. ſ. F. Cerotum.

Aut omiſſâ cerâ, eadem excipiantur *terebinthinâ lotâ cum aceto forti*, & Emplaſtrum conficiatur.

In peripneumonia bilioſa parentur fomenta ex aqu. violar. cum modico aceti. Inunctiones fiant ex ol. viol. chamæmel. amygd. dulc. & ſimilibus.

Diæta.

Diæta quoque eadem ferè eſt, quæ in pleuritide. Cibi non ſint ſalſi, neque acres, neque auſteri, neque aluum adſtringentes, ſed potius extenuantes. Hinc, commendatur ptiſana cum melle. Plerique etiam dulcia commendant, de quo poſtea, *q*. 2. dicetur. *Diæta.*

Poſtquam verò ceſſante defluxione ſputum laudabile iam apparere incipit, iuſcula pinguia, monente Celſo, exhibere conuenit. Laudatur etiam decoctum hordei vel ſimplex, vel cum paſſulis & glycyrrh. hydromeli, in quo fol. hyſſopi cocta ſint, vel oxymel dilutius, vel hydroſacchar. ſ. ex aqua pura.

Aut tale.

℞. *Aquæ puræ* ℔. iv. *ſacch. cand*. Vnc. iv. *glycyrrh*. Drach. iii. *ſem. aniſi*, Drach. i. *cinnamomi* Drach. ß. Coqu. ad tertiæ partis conſumt. Colat. adde *iulebi viol*. Vnc. ii.

Omnis autem potus paulatim ſumatur, nec frigidus ſit. Abſtineat æger ab omni motu, præſertim ſermone multo, & vocis. Reliqua ex doctrina de pleuritide patebunt intentione & clamore.

QVÆSTIO I.

An in peripneumonia hæmorrhagia narium vtilis ſit?

Etſi Aëtius, *tetrab*. 2. *ſerm*. 4. *cap*. 66. ſcribat, ſi ad ſalutem perueniat morbus, hæmorrhagia narium copioſè ſolui; tamen Galenus, 3. *de criſ. cap*. 3. ſcribit: contingere interdum, vt per ſanguinem fluentem è naribus phrenitis ſoluatur; non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum ſanguinis amant. Præſuppoſuit procul dubio hîc Galenus, peripneumoniam, vt & lethargum ſimpliciter à ſanguine pituitoſo fieri. Cùm tamen, vt ſuprà dictum, peripneumonia à ſanguine, & ſæpe etiam bilioſo, fieri poſſit, hæmorrhagia narium tum vtilis eſt. *An in peripneumonia hæmorrhagia narium ſit vtilis.*

QVÆSTIO II.

An dulcia in peripneumonia conueniant?

Hippocrates, 2. *de morb*. in peripneumoniæ curatione primis diebus dulces ſorbitiones exhiberi iubet, vt quod pulmonibus inhæret, eluatur. Et aliàs etiam dulcia pectori amica ſunt. Verùm alij dulcia improbant, vtpote quæ calida & facile bileſcentia febrem augent, & ad iecoris ac lienis inflammationem *An dulcia in peripneumonia conueniant.*

nocent. Et cùm Hippocrates vbi de pleuritidis curatione agit, acidas potiones exhibeat, quò ſputum faciliùs proueniat, eadem quoque peripneumoniæ competere videntur, cùm eadem ferè ſit cura pleuritidis & peripneumoniæ.

Verùm enim verò ſciendum, dulcia non vnius eſſe generis: alia enim ſunt calidiora, alia potiùs temperata, imò nonnulla aquoſa, è quibus poſteriora non facilè nocere poſſunt. Et quæ ſunt calidiora, non per ſe & ſola, ſed iis, quæ impediant ne facilè bileſcant, diluta exhibentur. Et quamvis dulcia magis hepar offendere poſſint, quàm pulmonem, cùm ad hepar integra & parum mutata perueniant, ad pulmonem verò exigua eorum portio proximè pertingat: tutius omnino eſt, dulcia minùs calida eligere, & aliis permiſta exhibere. Etſi humores, qui in pulmone continentur, craſſiores ſint, acidis admixtis vis incidendi & extenuandi intendi poteſt. Vnde oxymel medicamentis thoracis affectibus conuenientibus admixtum, ad viſcidorum expulſionem accommodatiſſimum eſt remedium, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 2.

CAPUT IV.

De Vaſorum pulmonis, & primò de Aſperarum arteriarum, Anguſtia.

Aſperarum arteriarum anguſtia. Aſperæ arteriæ, quæ per pulmonem diſperguntur, cùm & aërem, qui inſpirando attrahitur, admittere, & fuliginibus exitum præbere debeant, cauæ eâ de cauſſâ factæ ſunt, nullúmque humorem, vel aliud quicquam in ſe continere debent. Quæ naturalis earum conſtitutio ſi lædatur, morbum in cauitate ſeu anguſtia patiuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Fit autem hæc anguſtia, vel ab obſtructione, vel à compreſſione, vel ab exſiccatione.

Obſtructionem efficiunt humores craſſi in bronchiis pulmonis hærentes, ſiue ibi ſint geniti, (quod tamen rariùs accidit, cùm pulmones nutriantur ſanguine tenui & puro, è quo ſuccus craſſus facilè colligi non poteſt) ſiue à capite tranſmiſſi, vt & à venis & reliquo corpore. Idem præſtat crudum tuberculum, vapor craſſus, calculi & grandines in pulmonibus geniti, carunculæ item & veſiculæ, vt & vermes in pulmone procreati: ſanguis item, qui ex gutture, œſophago, ore, pulmone, thorace vulnerato eò effunditur, vt & pus poſt ruptum partium vicinarum abſceſſum in pulmonem illapſum, aut è thorace in pulmonem imbibitum.

Comprimendo aſperas arterias anguſtiores reddunt eædem ferè cauſſæ, ſi in arteriis læuibus, & vena arterioſa, ac ſubſtantia pulmonis conſiſtant, aſperaſque arterias comprimant: humores nimirum craſſi, vel in pulmone geniti, vel per venam arterioſam in eum effuſi, crudum item tuberculum extra arterias aſperas conſiſtens, eaſdemque comprimens, calculi, vermes. Neque enim ſemper (quod de aſthmate & catarrho ſuffocatiuo notandum) materia per aſperam arteriam tantùm in pulmones defluit, & bronchia pulmonis obſtruit, ſed ſæpe etiam per venas in pulmones effunditur.

Idem accidit in hydrope pulmonis, in hydrope pectoris, in empyemate, quando humores ſeu in pulmone, ſeu in thorace conſiſtentes, aſperas arterias comprimunt, in inflammationibus pulmonis, ſepti tranſuerſi, mediaſtini, in gibboſitate & luxatione vertebrarum dorſi, in lienis tumoribus, ventriculi, hepatis.

Tandem ſi aſperæ arteriæ validè exſiccentur, anguſtiores redduntur; nec ſatis dilatari poſſunt ad aërem hauriendum. Quam ſiccitatem in primis auras & vapores metallicos inducere poſſe, atque ideò Chymicis, & aliis, qui metalla tractant, familiarem eſſe, ſuprà dictum. Ita refert Heurnius, *de morbis pectoris*, typographo cuidam adeò ſiccatos fuiſſe pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Anguſtia bronchiorum pulmonis in genere ex effectis cognoſcitur, reſpirandi nimirum difficultate, vt & plerumque tuſſi.

Pulmo repletus. Hippocrates, *lib.* 2. *de morbis*, etiam pulmonis repleti mentionem facit, eiúſque ſymptomata deſcribit hoc modo: *Si pulmo repleatur, tuſſis, difficultas ſpirandi, quæ fit erecta ceruice, & anhelatio detinet, linguam exerit, puſtulis velut ex igne rubentibus impletur, pruritus occupat, dolor acutus pectus & ſcapulas vexat, neque ſedere, neque recumbere, neque ſtare poteſt, ſed infirmus eſt viribus. Hic quarto ferè die moritur, quòd ſi ſuperauerit, ſpes plerumque ſupereſt, ſæpe tamen etiam ſeptimo die periculum ſubit, quem ſi effugerit, conualeſcit.* Verùm inflammationem potiùs quandam pulmonis & acutum malum, quàm ſimplicem obſtructionem deſcribere videtur.

Cauſſas verò quod attinet, obſtructio cognoſcitur ex cauſſis quæ præceſſerunt, nimirum catarrhis & humoribus pituitoſis è capite in pulmonem delapſis, apoſtemate aliquo partium vicinarum, è quo rupto pus in pulmonem effunditur, empyemate & pure in thorace contento pulmonis & thoracis ſubſtantiam penetrantibus, vt & partium vicinarum vulneribus, è quibus ſanguis in thoracem effunditur. Reſpiratio eſt difficilis cum ſonitu, quandoque etiam ceſſat, & remittit, vbi pituita excernitur.

Speciem materiæ, id quod tuſſi eiicitur, indicat. Si crudum tuberculum adſit, ſeu obſtruendo, ſeu comprimendo anguſtiam pariat difficilis eſt reſpiratio & aſſidua, nec citra ſtertorem & ſtrepitum, nec vlla ante fuit deſtillatio malum ſenſim gignitur, & æger aliàs benè habens de difficili reſpiratione conqueri incipit, quæ in dies augetur; tuſſis, quæ coniungitur ſicca eſt, adeſtque maxima pulſus inæqualitas.

Si humores vitioſi in læuibus arteriis & pulmone hærentes comprimendo anguſtiam pariant, catarrhus abeſt, & vitioſorum humorum vel in hepate, vel toto corpore redundantium ſigna adſunt, reſpiratio eſt difficilis, tuſſis abeſt, de quo poſtea dicetur.

Calculos & grandines in pulmone cognoſcere difficile eſt & vix aliter cognoſci poſſunt, niſi ex ſputo præcedente, & ſymptomatibus ſequentibus. Si quis nimirum ſputum craſſum & viſcidum valde expuat, poſtea verò eiuſmodi ſputum ceſſet, & reſpiratio abſque ſonitu difficilior reddatur, ſuſpicio eſt, materiam in calculos vel grandines conuerſam eſſe.

Vermes etiam non facilè cognoſcuntur, niſi vbi tuſſi reiiciuntur, & præceſſit plerumque tuſſis diuturna, quæ nullis remediis vinci potuit.

Tumores pulmonum, diaphragmatis, mediaſtini, pus in thorace, è ſuis ſignis cognoſcuntur.

Si ex pulmonis & aſperarum arteriarum exſiccatione proueniat anguſtia, cognoſcitur ex defectu ſputi, macie totius corporis; ac præceſſit cauſſa, quæ talem ſiccitatem in pulmonibus generare potuit.

Prognoſtica.

1. Anguſtia aſperarum arteriarum pulmonis nunc plus, nunc minus periculi coniunctum habet, pro cauſarum, à quibus illa pendet, varietate. Quò enim cauſſa vehementior & pertinacior eſt, eò etiam plus periculi eſt metuendum. Simul tamen reſpiciendum ad reſpirationem læſam, tuſſim, pulſum, & alias actiones læſas, quæ magnitudinem morbi determinant. Ergo ſi obſtructio ſit à multis, craſſis, crudis & viſcidis humoribus, vel ſubitæ ſuffocationis periculum imminet, vel morbus diuturnus expectandus. *Prognoſtica.*

2. Anguſtia, quæ fit ex humore viſcido & craſſo, vel crudo tuberculo in leuibus arteriis conſiſtente, cum pulſus magna inæqualitate, ſolet cordis palpitationem, reſpirandi difficultatem, ac tandem ſuffocationem & mortem afferre, vt Antipatri Medici caſus docet, de quo Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.*

3. Anguſtia vaſorum pulmonis à ſiccitate, plerumque incurabilis eſt, tandem lentâ morte hominem enecat. Reliqua ex iis, quæ de aliis pulmonum morbis dicentur patebunt.

Indicationes.

Materia, quæ anguſtiæ bronchiorum pulmonis cauſſa, ſeu, obſtruendo, ſeu comprimendo id præſtet, tollenda; quod fit, ſi materia viſcida attenuetur, detergatur, expectoretur. Crudum tuberculum attenuantibus, & exſiccantibus abſumatur. Grandines, calculi, vermes tuſſi eiiciantur; partes tamen materiam ad pectus mittentes ſimul euacuandæ & roborandæ ſunt. Siccitas pulmonis emendanda eſt, vt ſuprà, *de intemperie ſiccæ pulmonum*, dictum. *Indicationes.*

Curatio anguſtiæ arteriarum pulmonis ab humore frigido & craſſo.

Vt igitur materia craſſa commodè euacuari poſſit, primò præparanda eſt incidentibus & detergentibus medicamentis, è capillo ♀is, hyſſopo, praſſio, pulegio, radic. enulæ, iridis, & ſimilibus, quæ poſtea proponentur.

Vt ♃. *Capill.* ♀*is, hyſſop. ſcabioſ. praſſij*, an. M. ß. *rad. helen. ireos*, an. Drach. ii. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Drach. i. *paſſular. glycyrrhiz.* an. Vnc. ſem. *ficuum* N. vi. Coqu. in aq. ſ. ad remanentiam tertiæ partis. Colaturæ adde *Syr. capill.* ♀*is, de hyſſopo*, an. Vnc. i. *oxymel. ſcillit.* ℥. ß. M. pro duabus doſibus, & potio hæc bis vel ter iteretur.

Vel ♃. *Rad. fœnicul. glycyrrh. ireos, helen.* an. Vnc. ſem. *capil.* ♀. *tuſſilag. ſcabioſ. hyſſop. praſſij ſatureiæ*, an. M. ſem. *iuiubar. ſebeſten*, an. N. xx. *caricar.* N. vi. *paſſular.* Vnc. ſem. *ſem. aniſi, fœnic. maluæ*, an. Drach. i. Coq. in ſ. q. aquæ puræ. Col. ♃. ℔. i. adde *oxymel. ſcillit. ſyr. de praſſ. de glycyrrh.* an. ℥. i. ß. *aq. cinnamomi* ʒ. ii. M. pro 4. doſibus. *Curatio. Interna.*

♃. *Syr. de praſſio, de hyſſopo, de glycyrrh.* an. ℥. i. *oxymel. ſ.* ℥. j. ß. *aq. ſcabioſæ, veronicæ, hyſſopi*, an. Vnc. iii. M. pro 3. doſibus.

Præparata materia euacuetur. E. g. in decocti ſuprà ſecundo loco parati ſuff. quantitate, *agar. trochiſcati* ℥ ii. *ſem. carthami* ʒ. vi. ebulliant; ita aluum ſimul mouebit.

Vel ♃. *Pil. de agaric.* ℈. ii. *aſſaiereth.* ℈. i. *cochiar.* ℈. ß. Cum *oxymel. ſcillit.* Fiant Pilulæ xxiv.

Nonnulli frequenter ad purgandum in obſtructione pectoris ac humore craſſo vtuntur Trochiſcis de violis, à Meſuë *cap. de aſthmate*, deſcriptis; quos tamen reprehendit Alexander Maſſarias eâ de cauſſa, quòd non ſit compoſitio ſatis artificioſa, nec diagrydium ſatis correctum. Verùm poteſt diagrydij

loco

ſumi extract. ſcamonij. Poſſunt etiam ſine ſcammonio hoc modo parari.

♃. *Flor. violar. Martiar. non nimium exſiccatarum*, ʒ. ij. *turbith. elect.* ʒ. j ß. *agaric.* ʒ. j. *ſucci glycyrr.* ℈. ij. ß. *mannæ* ʒ. j ß. Cum *ſyrupo violarum*.

Fiant Trochiſci, quorum Drach. ij. vel iij. in decocto pectora i. vel liquore conueniente exhibeantur.

Vinum medicatum tale fieri poteſt:

♃. *Rad. helen. ireos*, an. ℥. ß. *turbith. electi* Drach. ii. *ſcabioſ. card. ben.* an. P. ii. *ſem. aniſi, cinnamomi, galangæ*, an. ʒ. i. Affundatur *vini menſura* i. vel ß.

Sumat æger manè iuſculum galli, & ſuperbibat hauſtum vini. In primis commendatur ius galli decrepiti purgans, in quo radix ireos & ſemen carthami coctum ſit. Vel paretur hoc modo.

♃. *Gallum antiquum euiſceratum*, in ventre eius contuſa imponantur, *ſem. cartham.* ℥. j. *rad. polypod.* ʒ. vj. *paſſular.* ℥. j. ß *ficuum* ℥. i. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. ʒ. ii. *agarici albi* ℥. ß. *turbith elect.* Drach. i. ß. *zingiber.* Drach. ii. Coq. donec caro ab oſſibus ſeparetur.

Vel ♃. *Gallum decrepitum euiſceratum*, ventremque eius ſequentibus reple.

♃. *Paſſular. ficuum*, an. ℥. j. ß. *glycyrrh. hyſſop. ſatureiæ, thim.* an. Vnc. ß. *ſem. fœnic.* ʒ. j. *cartham.* ℥. ß. *turbith. elect.* ʒ. ii. *agar. trochiſc.* ℥. ß. *zingiberis* ʒ. j.

Coq. in aqua pura.

Decocti detur manè hauſtus, qui ſi non ſatis aluum moueat, addatur mannæ aliquid.

Quanquam autem purgantia talia, humorem ſaltem in vniuerſo corpore euatuare videntur: tamen hoc modo reuellunt, & humores ad pulmones tendentes retrahere poſſunt: ideóque nec reuellentia & deriuantia omittantur, vt vomitus, clyſteres, & diuretica: Auicennas tamen fortia diuretica improbat, quòd ſubtile extrahant, relicto craſſiore.

Corpore toto euacuato, danda opera, vt continens ſeu proxima cauſſa è pulmone tollatur. Ideóque ad materiam craſſam & viſcidam attenuandam, incidendam & detergendam adhibeantur *capillus* ♀. *hyſſop. praſſium, puleg. calamintha, ſcabioſa, rad. ireos, pimpinell. helenij, ſem. aniſi, fœniculi, ſcilla, ammoniacum, millepedes vſti, ſulphur*, & hinc compoſita. *ſyrup. capill.* ♀*æ, de hyſſop. de praſſio, ſcabioſa, oxymel. ſ. compoſit. ſcillit. extr. ireos, helenij, ſpec. & rotulæ diaireos ſ. diair. Salomon. lochide caulibus, ſcilliticum*.

Videndum tamen, ne nimiâ medicamentorum caliditate humores exſiccentur, & magis craſſi ac lenti reddantur. Ideóque vtile eſt attenuantibus & incidentibus humectantia permiſcere, vt glycyrrhizam, paſſulas, caricas, iuiubas, pineas, maluam, althæam.

Vt ♃. *Paſſul.* ℥. j. ß. *ſem. fœnicul.* ℥. ß. *hyſſopi, ſaluiæ, acutifol.* an M ß. *capill* ♀ P. j. *iuiubar. ſebeſten*, an. N. xii. *dactylor. ſine nucleis, ficuum*, an. N. ii. *glycyrrhizæ raſæ. ſem. aniſ. cinnamom.* an. ʒ. ii. *rad. helenij* ʒ ß. Conſcindenda conſcindantur, & coq. in ℔. iii. ac in vaſe duplici. Colatura dulcoretur *ſacch. albi* ℥. v. Fiat potio clara.

Vtile eſt & hic ius galli decrepiti, ſi in eo thoracica medicamenta coquantur.

Vtile eſt & oxymel, quod à Cratone, *conſ.* 79. commendatur.

♃. *Herb. hyſſop. veronic. ſcabioſ. marrub. origan. pulegij, cardui benedict.* an. M. i. *rad. ireos inciſ.* ʒ. vi. *zingiber.* ʒ. ß. *agar. alb.* ℥. Infunde in *aceti* ℔. j. ß. *aqu. veronic. cardui bened.* an. ℔. ß. Stent in vaſe vitreo obturato, loco calido, per triduum, deinde ebulliant lento igne, & colentur. ♃. *Colaturæ* ℔. j. ß. *mellis* ℔. ß. Coq. ad ſyrupi formam, qui aromatizetur cinnamomo, calamo aromatico; de quo ſumat æger manè cochlearia duo vel tria.

Vel ♃. *Glycyrrh. raſæ* ℥. ii. *ſem. aniſi contuſi, fœniculi*, an. ʒ. ß. *ſpir. vini* ℔. vi. Stent in vaſe vitreo bene obturato. Macerentur dies duos. Poſtea adde *mellis* ℔. ii. *ambræ gryſeæ* gr. xii. *moſchi* g̃. x. *ſacch. alb.* ℥. ii. *ſolutionis perlarum* ʒ. i. Stent per dies 10. quotidie agitando, poſtea clarum ſeparetur. Doſis ℥. ß. cum ℥. ii. lactis caprilli ieiuno ſtomacho.

Valde etiam commendatur terebinthina, quæ non ſolùm pulmones abſtergit, ſed & hepar, lienem, renes, ſimúlque aluum citra noxam ſoluit: vt & oleum amygdalarum dulcium recens expreſſum ad ℥. vi. cum ſaccharo ſumtum, quod pulmones & pectus relaxat, & detergendo humores viſcidos per aluum euacuat.

In primis hîc commendantur eclegmata, ſeu loch vulgò dicta, vt loch de caulibus, de praſſio, de pino, paſſularum, de hyſſopo, de ſcilla, ſanum & expertum, & quod ad aſthma dicitur.

Nonnulli diabutyrum commendant, hoc modo paratum.

♃. *Caricar. pingu. dactylor. paſſular.* an. ℥. ii. contuſa in aquæ mulſæ ℔. iii. per diem infundantur. Hinc coquantur & exprimantur. Colaturæ expreſſæ adde butyri recentis aquâ fontanâ diligenter loti, & non ſalſi ℥. iv. Iterum coquantur & colentur. Poſtea adde *Amygdalar. amarar. pinear. mundatar. contuſar.* an. ℥. ii.

Et omnia ſimul in mortario miſceantur, addendo paulatim, *Lucci glycyrrhiz.* ʒ. ß. *pulu. tragacanth. ſem. vrtic. hyſſop. ireos, thimi, ſatureiæ, praſſij* ana ʒ. ß. *cinnamom. zingiberis, pyreth.* ana ʒ. ii. *caryophyll. galang. piperis nigri, aniſi, carui. cardamomi*, ana ʒ. ß. *ligni aloës* ℈. j. *pulmon. vulpis* ℥. ii. Miſce.

Galenus, *in fine lib. 7. de comp. med. ſ. l.* aliquot ex veterum ſcriptis medicamenta recenſet, atque inter ea & hoc.

♃. *Succi ſcillæ crudæ, mellis*, part. æquales. Coq. lento igne. Doſis Drach. ii. antè & longè poſt cibum.

Vel ♃. *Sulphuris viui* (flores commodiores eſſent) ʒ. j. *ſem. rutæ ſylueſtr. ariſtoloch. abſinth. abrotan. ammoniac.* ana ℥. ß. Terantur, & fiant cum aceto Trochiſci magnitudine fabæ, quorum manè & veſperi tres exhibeantur cum liquore conueniente.

Cum internis medicamentis & externa coniungenda. Illinatur nimirum pectus *ol. amygdal. dulc. chamæmel. anethino, lilior. albor. cheirino*, additis *mucilaginibus* & *pinguedinibus emollientibus*.

Vt ♃. *Ol. amygdal. dulc. lilior. albor. rutacei*, an. Drach. vi. *adip. gallin. anſer.* an. Vnc. ß. *mucilag. ſem. fœnugræc. cum aq. ſcabioſ. factæ* Drach. iii. *pulu. rad. ireos, helenij, croci*, an. Scrup. i. *ceræ* parum.

Fiat Linimentum.

Interea non omittantur diuerſiones: & ſi à catarrho malum foueatur, omnia illa, quæ ſuprà *de catarrho* diximus, hîc locum habent. Fonticuli etiam in brachiis excitari poſſunt, quibus materia auertitur.

Pectore expurgato, danda opera, vt exſiccantibus & abſorbentibus reliquiæ in pulmone abſumantur. In quem vſum medicamenta pleraque ad humorem craſſum expectorandum hactenus propoſita adhiberi poſſunt. E quibus tamen fortiora eligenda: Vt *rad. helenij, ari, ſcillæ, ſulphur, benzoë*, & ſimilia.

Vt ♃. *Rad. ireos*, ℥. ii. *helen. ari*, ana ℥. j. *angelic. ſcill.* ana Vnc. ſem. *glycyrrh.* ℥. j. *hyſſop. ſatureiæ, pulegij, marrub. calam.* ana M. i. *ſem. fœnicul. aniſi*, ana ʒ. ii. *vrtic. erucæ, cartham.* ana ʒ. j. ß. Coqu. cum *melle*. Fiat Syrupus. Cui ſub finem adde, *croci* ʒ. ß.

Commendatur & Syrupus de Nicotiana.

♃. *Nicotianæ ſiccæ* M. iii. *capill.* ♀*is, ſcabioſæ*, an. M. i. *hyſſop. marrub. calaminth.* an. M. ſem. *caricar. dactylor.* an. N. x. *rad. angel. fœnicul.* an. ℥. ß. *ſem. fœnicul. aniſi.* an. ʒ. iii. *vrtic.* ℥. ß. *rad. ireos* ʒ. x.

Coqu. in aqu. ℔. iv. & addito melle & ſaccharo Fiat Syrupus.

Eſt & efficax decoctum ligni Guaiaci & ſarſæparillæ, ſi pectoralia addantur.

Laudatur & ros Solis, ſi ei cum ſem. bottyos, glycyrrh. & marrubij ſp. vini affundatur. Eſt & vtilis aqua cinnamomi.

In ſenibus, & pituitoſo ac frigido temperamento præditis, efficaces ſunt aquæ pectorales dictæ, quæ humores craſſos coquunt, eóſque ac flatus diſſipant, vires roborant, & ſputum facilius reddunt.

Vt ♃. *Rad. ireos, helen. fœnicul. glycyrrh. tuſſilag.* ana ℥. ß. *morſ. diabol.* ʒ. iii. *veronic. ſcabioſ. hyſſop. ſaluiæ, marrubij, capill.* ♀*is*, ana M. ii. *cinnamomi*, *granor. iuniperi.* ana ℥. ß. *fœnicul. aniſi, ſcillæ præpar.* ana ʒ. ii. *ficuum* N. x. *amygdalar. amar. pinearum*, ana Vnc. ſem. *croci* Drach. ſem.

Affunde ſpir. vini optimi, q. ſ.

Stent in infuſione diebus 14. poſtea deſtillentur.

Hoc loco de aquis pectoralibus eiuſmodi monendum: etſi multa in iis ſint, quæ deſtillato vires ſuas communicent: tamen multa etiam eſſe, quæ per alembicum non eleuantur, vt glycyrrhiza, amygdalæ, pineæ, ficus, paſſulæ, & ſimilia. Quare commodius eſſet, talia in ſpiritu vini, vel aquis eiuſmodi macerare, & liquorem iſtum poſtea aquæ pectoralis loco vſurpare. *Aquæ pectorales.*

Vel ♃. *Spir. vini optimi* ℥. iv. *aqu. cinnamomi* ℥ ß. *vngul. caball. ſcabioſ.* an. Drach. iv. *ſacch. cand.* ℥. ii. Miſce.

Vel F. Eclegma.

♃. *Ammoniac. aceto ſcillitico diſſol.* ʒ. ii. *ſem. vrtic. maluæ*, an. ʒ. i. *ſulphuris* ℈. iv. *croci* ℈. ß. Cum *melle ſcillit.* Fiat Lohoch.

Vel F. hic Puluis.

♃. *Rad. glycyrrhiz. ireos, helen.* ana ʒ. i. *ari*, ℈. ii. *cinnamomi* ʒ. ii. *ſem. vrtic. naſturtij*, ana ʒ. j. *pulmon. vulpis præpar.* ʒ. ii. ℈. i. *flor. ſulphuris* ʒ. i. *benzoës* ℈. ß. *ſacch. cand.* ʒ. vi. Fiat Puluis.

♃. *Flor. ſulphuris* ℥. i. ß. *benzoës* g̃. vi. *ammoniac.* g̃. iii. *croci*, g̃. iv. *margar. præp.* ℈. j. *moſch.* ℈. ß.

Fiat Puluis, de quo, quantum cuſpide cultelli capi poteſt, detur veſperi in ouo ſorbili, vel oxymelite ſcillit. vel aqua ſcabioſæ.

Pueris datur ſemen fœniculi in lacte coctum.

Vel ♃. *Flor. ſulphuris* ℥. i. ß. *benzoës* ℈. i. *rad. helenij.* ʒ. ſem. *ireos* ʒ. j. *croci* Scrup. i. *ſacch. cand.* Vnc. ſem. Fiat Puluis.

♃. Ammo

℞. Ammoniaci ʒ.i.ß.croci ℈.ß. flor.benzoës gr.vi. *ſacchari candi, ſucc. glycyrrh.* ana. q.ſ. Fiant. Pilulæ xxx. ſumantur vnâ vice vi. vel vii.

Vel ℞. *Flor. ſulphuris ʒ. j. extract. helenij ℈.j.ſacch.albiſſ. in aqua ſcabioſæ diſſolut.* Vnc.iij.*ol.aniſi* gutt. iv. Fiant Rotulæ.

Vel ℞. *Spec. diaireos ſ. ʒ.i. diatragac. calid. ʒ. ß. balſam. ſulphur. ℈. ß. ſacchar. in qua ſcabioſa diſſolut.* Vnc. iv. vel v. Fiant Rotulæ.

Diæta.

Diæta in humore frigido.

Aër quam ſpirando æger attrahit, ſit calidus, ſiccus, attenuans & liber. Ideóque in conclaui, in quo æger verſatur, ſuffumigia parentur ex ſtyrace, thure, myrrha, benzoë, moſcho, ambra. Vitetur aër frigidus, humidus & craſſus.

Cibus eaſdem qualitates habeat, ideóque condiatur hyſſopo, thymo, fœniculo, baccis iuniperi, cinnamomo, & in primis croco. Vtiles ſunt paſſulæ, amygdalæ, pineæ, piſtacia, & inprimis commodum eſt ius galli decrepiti cum thymo & croco. Meliti quoque cibi non inutiles ſunt, ſi æger aliàs eos ferat. Vitentur verò adſtringentes & craſſi ſucci, vt piſces, caro ſuilla, lac & ſimiles. Potus ſit vinum tenue & ſubdulce, vel melicratum aut mulſum, in quo thoracica, medicamenta cocta ſint. Poſſunt & ceruiſiæ medicatæ fieri cum ſaluia, hyſſopo, roremarino, & ſimilibus. Vtilis eſt & potus ligni Guaiaci. Æger ſitim non ferat, ſed ſæpius, verùm moderatè, bibat, quia humectatione opus eſt, ad eam, quæ iam inciſa & deterſa eſt in pulmone, materiam tuſſi eiiciendam. Somnus ſit nocturnus, moderatus capite & pectore nonnihil eleuato.

Curatio anguſtiæ à reliquis cauſſis.

Curatio anguſtiæ arteriarum pulmonis à reliquis cauſſis.

Si à ſpiritu aut flatu craſſo obſtructa ſunt vaſa pulmonis, is diſcutiendus & diſſipandus eſt medicamentis flatus diſcutientibus, quæ alibi proponuntur, è quibus thoracica eligenda, vel hæc iis admiſcenda: & danda opera, ne flatus iterum generentur.

Si tuberculum eſt cauſſa anguſtiæ, danda opera, vt attenuantibus & exſiccantibus abſumatur, qualem facultatem aromata habere, Galenus, *7. de compoſ. med. ſ. loc. in fine* ſcribit.

Sunt etiam vtilia hîc ammoniacum, ſulphur, benzoë, theriaca, Mithrid. ſales chymici, & ſimilia enumeratā.

Si à grandine & calculo ſit anguſtia, locum habent millepedes & aſelli, ſi nimirum in olla comburantur, donec albeſcant, & melle excipiantur. Potentius fit medicamentum, ſi adiiciatur ſemen milij Solis.

Si à ſanguine extra venas effuſo proueniant anguſtia, fluxus ſanguinis cohibendus, vt poſtea *de curatione ſputi ſanguinis*, dicetur; qui verò in vaſis pulmonis, præſertim aſperis arteriis hæret, ſi concretus ſit, per poſcam oxymel, coagulum leporis, mumiam, & ſimilia diſſoluendus, & per ſputum ac tuſſim eiiciendus.

Si à ſiccitate pulmonis prouenit anguſtia, lac amygdal. dulc. & ſeminum melon. detur, ſyrupus de pomis, violis, borrag. iuiubæ, dactyli, ficus, paſſulæ, lac, & ſimilia, vt ſuprà, *de intemperie pulmonum ſicca*, dictum.

CAPVT V.

De anguſtia læuium pulmonis arteriarum.

Anguſtia læuium arteriarum pulmonis.

Etſi modò, vbi de cauſſis anguſtiæ aſperarum pulmonis arteriarum dictum fuit, etiam læuium arteriarum eiuſdem facta ſit mentio: quia tamen hæ etiam obſtrui & anguſtiores reddi poſſunt, vt aſperas arterias non comprimant, in ſpecie & peculiariter de læuium arteriarum in pulmone anguſtia aliquid dicendum eſt, in primis cùm hæc tractatio doctrinæ de aſthmate non parum lucis allatura ſit, & affectus ipſe cognitu neceſſarius ſit, cùm hominem ſæpe ſubitò in vitæ periculum coniicere poſſit, etſi ante nec de dolore & grauitate pectoris, nec de tuſſi, conqueſtus ſit. Cuius rei memorabile exemplum recenſet Galenus, *4. de loc. aff. cap. vltimo.* Locum, quia notatu dignus eſt, integrum adſcribere libet. *Ea*, inquit, *quæ Antipatro Medico acciderunt, nemo eſt, qui neſciat, vtpote qui Medicam artem publicè apud Romanos profeſſus eſt. Agebat hic ætatem ſexaginta quidem annis minorem, ſed quinquaginta iam annos exceſſerat. Is correptus aliquando febre quadam ephemera, idque ab euidenti cauſſa, declinante iam febre, vt quid ſibi facto opus eſſet, intelligeret, pulſum ipſe ſuum tangere aggreſſus eſt. Cùm igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus eſt, deinde verò, cùm ſeſe non febrire planè ſentiret, illico balneum ſubiit: quippe laboribus ac vigiliis corpus fatigauerat. Atque tenui quoque victu, donec diem tertium præteriiſſet, vſus eſt, quo cùm nulla appareret febris ad ſolita negotia pertractanda prodiit: atque arteriam in extrema brachij ſui parte tangens, admiratus eſt perſeuerantem in pulſibus inæqualitatem. Occurrens itaque mihi, extendit manum ridens, iuſſitque pulſum tangere. At ego ſubridens, quid, inquam, portendit hoc quod proponis ænigma? Ille iterum ridens obnixè orauit, vt tangerem. Igitur inter tangendum, omnigenam in pulſu inueni inæqualitatem, non ſolùm in multarum pulſationum cumulo, quam ſyſtematicen* (id eſt, congregatricem) *vocant, verùm etiam in vna arteriæ diſtinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, cùm talem haberet pulſum, interrogaui, num difficilis eſſet ei reſpiratio: illo verò nullam ſe ſentire reſpondente, obſeruaui equidem, an aliquando mutaretur, quippe ſex menſium ſpatio aſſiduè arteriam tangebam. Cúmque ab initio interrogaret, quænam corporis diſpoſitio mihi videretur poſſe huiuſmodi pulſum efficere, atque per quem modum, idque circa febrim: ad eam quæſtionem reſpondi, in commentariis de pulſibus iam declaraſſe me huiuſmodi in æqualitatem. Namque ob magnarum in pulmone arteriarum anguſtiam id euenire putaui: anguſtiæ verò cauſſam eſſe dixi viſceris inflammationem. At tibi hanc ob cauſſam id nunc accidiſſe impoſſibile eſt, quippe febre fuiſſes affectus. Relinquitur ergo, vel obſtructionem ex liquidis & craſſis & viſcoſis humoribus, vel crudi cuiuſpiam tuberculi ortum, in huiuſmodi te diſpoſitionem induxiſſe. Tum ille reſpondens, opportuniſſet (inquit) me ſuſpirioſâ orthopnœâ laborare. At ego, probabilia, inquam ipſum dicere, ſed à veritate aberrare: quippe fieri nonnunquam huiuſmodi orthopnœam ob eam quam diximus cauſſam: id verò cùm in aſperis, non in læuibus arteriis craſſus & lentus humor cumulatur. Prtinde omnem ei victus rationem, atque medicamenta quoque haud aliter, quàm aſthmaticis, adhibere iuſſimus: deinde ſex (vt dixi) menſibus elapſis leui quadam ſpirandi difficultate affectus eſt, accedente ſimul cordis palpitatione, imprimis quidem ſemel, deinde bis atque ter, poſtea quater ac ſæpius quoque, auctâ ſimul ſpirandi difficultate ad quindecimum vſque diem: poſt quem difficillimâ derepentè obortâ ſpiratione, reſolutus ſtatim obiit, aliorum quorumdam exemplo, qui cordis affectibus laborant.*

Cauſſa.

Cauſſæ.

Cauſſa autem huius anguſtiæ eſt duplex: obſtructio & compreſſio. Obſtructio fit à craſſis, viſcidis & pituitoſis humoribus quidem vel in pulmone, ex eius coctione vitioſa generantur, vel aliunde tranſmittuntur; id quod ſæpe fit ex hepate, cùm illud crudo & pituitoſo ſanguine ſcatet cuius pars aliqua per venam arterioſam in pulmones transfunditur, & quidem ſæpe certis interuallis, vt infrà *de aſthmate* dicetur. Non verò materia, huius obſtructionis cauſſa, è capite defluit. Hoc enim ſi fieret, priùs à bronchiis pulmonis reciperetur, & difficultas ſpirandi ac tuſſis excitaretur. Deinde eadem obſtructio fit à crudo tuberculo, de cuius generatione poſtea dicetur,

Comprimuntur verò hæ læues arteriæ itidem à crudo tuberculo, ſi illud in pulmone generatum extrà læuibus arteriis incumbit. Idem fit ab inflammatione pulmonis, vt etiam Galenus, *loco allegato*, innuit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Deprehenditur hoc malum è ſola pulſus inæqualitate, nimirum tam ſyſtematica, quàm quæ eſt in vna pulſatione, qui nunc eſt paruus, nunc magnus, celer, tardus, rarus, frequens, vehemens, atque inter pulſationes aliquæ decurtantur, aliquæ intermittunt, aliquæ intercidunt. Cùm enim natura fuligines ob anguſtiam harum arteriarum non poſſit, ſatis expellere, fit lucta quædam, & natura cauſſæ morbificæ ſeſe opponens, vi, quod moleſtum eſt, expellere conatur. Vbi autem natura hunc ſuum finem aſſequi non poteſt, aut dimidia facta eſt obſtructio, ſycopes aut ſuffocationis periculum imminet. Aliàs nihil moleſti percipitur, nec difficultas reſpirandi, tuſſis, nec dolor aut grauitas. Vbi tamen malum incrementum ſumit, tandem ipſis arteriis communicatur, & nunc, quæ antea non aderat difficultas ſpirandi ſuperuenit, tandemque etiam palpitatio cordis, ſyncope, & ſuffocationis metus.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi à craſſis humoribus ſit obſtructio, pulſus eſt durus per tenſionem; ſi per tuberculum, durus per tenſionem & ſiccitatem. Si ab humore ſit obſtructio, pulſus magis variabit, ſi à tuberculo, inæqualitas magis erit vniformis, vtpote à cauſſa magis fixa proueniens. In obſtructione, æquales plures ſimul adeſſe poſſunt: at in tuberculo, plures ſunt inæquales.

Vbi tandem malo incrementum ſumente, & materiâ aſperis arteris communicatâ, accedit difficilis reſpiratio, ſi malum ſit à craſſis ſuccis, difficultas reſpirandi non eſt vniformis, ſed nunc maior, nunc minor, pro cauſſæ ratione: ſi verò ſit à tuberculo, vniformis eſt difficultas reſpirandi, niſi forſan cauſſa aliqua externa accedat.

Si malum ſit ab inflammatione, ea ex febre & aliis ſignis ſuprà propoſitis cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc longè perículoſiſſimum eſt, à quo homo ſæpe, accedente ſyncope, vel ſuffocatione, ſubitò perimitur.

2. Quò in pulſus inæqualitate plures ſunt magnæ, vehementes, celeres, intercidentes & æquales pulſationes, eò minus malum eſt: quò autem plures ſunt languidæ, paruæ, decurtatæ, intermittentes & crebriores, eò maius periculum indicatur.

3. Quò minùs actiones cordis læduntur, minórque eſt in ſyncopen propenſio, eò malum minus eſt; quò verò hæc maiora, eò maius periculum imminet.

4. Quæ à craſſis & viſcidis humoribus eſt obſtructio, non ita difficulter curatur, præſertim ſi recens fuerit; quæ autem anguſtia prouenit à tuberculis, curatu difficillima eſt, vt poſtea, *de tuberculis pulmonis*, dicetur.

5. Quo maior cachexia coniuncta eſt, eò periculoſius eſt malum; de cuius rei cauſſa, poſtea *in quæſtione* dicetur.

Indicationes.

Indicationes. Cauſſa anguſtiam pariens eſt tollenda. Ideóque ſi humores craſſi & viſcidi ſint, attenuandi, extergendi, & euacuandi ſunt. Crudum tuberculum, ſeu arterias has obſtruat, ſeu comprimat, attenuandum & reſiccandum. Inflammatio ſi adſit, ea debito modo curanda.

Curatio.

Curatio. Craſſi autem & viſcidi humores quomodo præparandi & euacuandi ſint è pulmonibus, *cap. præcedente*, iam dictum eſt, vt ea hîc repetere opus non ſit, & dicetur de eo etiam, *in aſthmate*. Nam eius curatio ab huius cauſſæ ſublatione pendet. Vnum ſaltem hîc moneo, quod etiam in curatione aſthmatis repetendum, nonnullos paroxyſmo aſthmatico ingruente vomitum præcipere. Quæ res etſi alicui à veritate aliena videri poſſet, aliquoties tamen vidi, vomitu ſponte ſuperueniente à paroxyſmo liberatos fuiſſe. Quærenda ergo huius rei cauſſa: quæ nulla alia videtur, quàm quòd materia, quæ ab hepate ad pulmones ruit, ad ventriculum conuertitur. De quo poſtea, *in quæſtione*, dicetur.

Crudum tuberculum quomodo curandum ſit, dicetur poſtea, *cap.* 8.

Inflammatio pulmonis quomodo curanda ſit, iam antea, *cap.* 3. dictum.

QVÆSTIO.

Quænam ſit cauſſa hydropis, qui lauium arteriarum obſtructione laborantibus ſuperuenire ſolet.

Hydropis in obſtructione lauium arteriarum cauſſa quænam.

P. Salius Diuerſus, *de affectib. partic. cap.* 21. cenſet ideò hoc fieri, quòd perſeuerante malo calor innatus, quoniam non ſufficienter euentilatur, langueſcat, atque inde hepar debilitetur, cuius ratione poſtea aliqua hydropis ſpecies ſuccedat.

Verùm enim verò, cùm ſæpe ſatis maturè ſeſe cachexia prodat, vbi cor adhuc ſatis bene valere deprehenditur, & hepar nihil à pulmonibus, ſed pulmones potiùs ab hepate accipiant, credibile eſt, vel à pulmonibus refrigeratis hepar refrigerari; vel, quod veroſimilius mihi videtur, primam mali cauſſam in hepate hærere, quod cùm ſit debile, ſanguinem pituitoſum & frigidum generat, qui cùm neceſſariò ad dextrum ventriculum cordis mittatur, porrò etiam ad pulmones peruenit, & huius mali cauſſa eſt. Cùm enim vena arterioſa & arteria venoſa per totam ſubſtantiam pulmonis in minutiſſimos ramulos diuiſæ diſpergantur, & multis anaſtomoſibus coniungantur, facilè ex vena arterioſa in arteriam venoſam humores transferri poſſunt.

CAPVT VI.

De apertione vaſorum pulmonis.

Apertio vaſorum pulmonis.

ANguſtiæ vaſorum pulmonis opponitur eorum apertio: & proinde de hac poſt illam meritò agitur; ad morbos enim pulmonis, & quidem meatuum vitia, & illi pertinent, cùm vaſa ſanguinem continentia in pulmone, quæ clauſa eſſe debent, aperiuntur. Id quod, vt in aliis etiam partibus, fit quatuor modis ἀναστομώσει ſcilicet, διαπηδήσει, ῥήξει, & διαβρώσει.

Quatuor modis pulmonis vaſa aperiuntur.

Ἀναστομώσεως cauſſa.

Ἀναστόμωσις, ſeu oſculorum in venis vel arteriis apertio, fit primò à cauſſa externa euidente, quæ proximè & ſola, orificia vaſorum aperire poteſt, medicamentis ſcilicet abſtergentibus & orificia vaſorum aperientibus, qualia ſunt aloë & ſimilia, vel cauſſis nimis laxandi vim habentibus. Deinde à cauſſa interna, quæ vel eſt proxima, ſanguis ſcilicet vaſorum orificia aperiens; vel antecedens ſanguis ſcilicet aut copia peccans, aut calidus, aut acris à quo facultas irritatur; quibus & motus ſanguinis ad ſuperiora addi poteſt. Vt enim à ſanguine orificia vaſorum in pulmone aperiantur, cauſſa non ſemper primario in pulmone hæret, ſed ſæpe ad pulmonem ab aliis partibus tranſmittitur.

Procatarcticæ cauſſæ ſunt, quæ vel ſanguinem cumulant, vt ſuppreſſa eiuſdem conſueta per nares, hæmorrhoides, menſtrua euacuatio; & aliæ plethoræ cauſſæ; vel calidiorem reddunt, vt corporum motus vehemens, aër, cibus, potus, medicamenta calida; vel ipſum ad pulmones & ſuperiora commouent, vt motus nimius.

Διαπήδησις

Διαπήδησις, id eſt, *transcolatio* ſiue *tranſſudatio* fit ob vaſorum & tunicarum in iis raritatem, cuius cauſſa eſt ſanguinis tenuitas & ſeroſitas.

Ῥῆξις à cauſſis externis.

Ῥῆξις, id eſt, *ruptio* vaſorum fit primò à cauſſis externis euidentibus, quæ proximè vaſa in pulmonibus rumpere valent, vt lapſu ab alto, vel percuſſione & contuſione pectoris, ira cum clamore, intentione vocis ſubitâ & magna ac vehementi, non à leniore quaſi per gradus aſcendente, tuſſi nimiâ, conatu magno graue pondus attollendi vel loco mouendi, ſaltu, inprimis poſt balneum, vbi vaſa & totum corpus rarius redditum, curſu, lucta, retentione ſpiritus in conatu excrementa excernendi, & fœtum excludendi. Hinc Hippocrates, 3. *aphor.* 29. ſcribit, iuuenibus ſanguinis exſpuitiones, ſicut & phthiſim eſſe familiares: & 5. *aphor.* 9. eaſdem ab anno 18. ad 35. frequentiùs accidere. Id quod Galenus non tam ætatis ratione accidere docet, quàm propterea quòd in ea ætate conſtituti in vita & victu errores committunt. Etenim iuuenes pugnare, aliiſque exercitiis vti ſolent, ſæpe frigori nimio ſe exponunt, cibo & potu ſupra modum ſe replent. Quibus cauſſis omnibus facilè venam iis, præſertim in pectore, rumpi contingit, vnde ſputum ſanguinis primò oritur, quod niſi tempeſtiuè curetur, phthiſis ſubſequitur. Præterea ſanguinem calidum & bilioſum cumulant, qui non ſolùm rupturam, ſed & reliquas cauſas, quæ vaſa in pulmone aperiunt, inducere poteſt. Eaſdem ob cauſſas viri etiam frequentiùs apertionem vaſorum pulmonis patiuntur quàm fœminæ Galenus, 4. *de loc. aff. c.* 3.

Iuuenibus phthiſis cur familiaris?

A cauſſis internis.

Deinde rumpuntur vaſa pulmonis à cauſſa interna, eâque vel proxima, quæ eſt ſanguis pulmonis vaſa diſtendens; vel antecedens, ſanguinis abundantia, ſeu ſola, ſeu cum ſpiritu flatulento, vel procatarctica, quæ ſcilicet vel ſanguinem auget, vel ad pectus commouet; vt motus corporis nimius, animi pathemata vehementiora, & ira in primis.

Et præcipuæ cauſſæ iſtæ vaſa rumpunt, cùm vaſa extenſioni reſiſtunt ob frigus externum. Tum enim illorum tunicæ frigore contractæ & induratæ ad rupturam promptæ & paratæ ſunt. Hinc Hippocrates, 6. *epidem ſect.* 3. *aph.* 10. τὰ ψυχρὰ φλεβῶν ῥηκτικά, quod etiam habetur 5. *aphor.* 24.

Frigus verò ipſum per ſe vas aliquod frangere non poteſt, ſed vel motum aliquem, vel plenitudinem accedere neceſſe eſt, de quo Galenus, 4. *de lo. aff. cap.* 8. ita ſcribit: *Frigus ipſum per ſe rupturas non facit, ſed quid venarum tunicas frigiditate ſui duras & ad extenſionem contumaces reddens, vt rumpatur, paratiores efficit: ruptionis verò cauſſa eſt aut vehemens motus, aut humorum abundantia.*

Διάβρωσις.

Διάβρωσις verò ſeu *eroſio*, fit ab humoribus acribus & ſalſis, ſeu à capite deſtillantibus, ſeu aliunde ad pulmonem fluentibus. Quò faciunt acrium & prauorum ciborum vſus, inedia acres humores coaceruans, & ſimilia.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ἀναστόμωσις vaſorum pulmonis ſit, præceſſerunt cauſſæ vaſorum orificia aperientes, quæ modò enumeratæ ſunt. Et ſanguis è vaſorum orificiis apertis exit mediocri copiâ & ſine dolore.

Si διαπήδησις adſit, exit ſanguis ſeroſus, paucus, & ſine dolore.

Si ῥήξει ſeu ruptura vaſa pulmonis aperiantur, præceſſit plethora, & cauſſa aliqua rumpens antea propoſita; & ſanguis ſtatim copioſus exit.

Si ſit eroſio, præceſſerunt ſalſæ è capite deſtillationes, ſanguis eſt acris, & propter humoris acris admixtionem malè coloratus apparet; percipitur ſapor ſalſus & acris, præceſſerunt cauſſæ acres humores cumulantes; & primò quidem ſanguis purus exſpuitur, progreſſu verò temporis, & eroſione auctâ, copioſior, tandemque ſputum puris ſequitur. Quæ ſigna confirmantur, ſi nulla cauſſa violenta præceſſit.

Præterea an à copia ſanguinis, quæ tam ἀναστομώσεως, quàm ruptionis cauſſa eſſe poteſt, vt ſuprà dictum, an verò ab acrimonia eiuſdem proneniat vaſorum pulmonis apertio, ex eo quoque diſcernitur; quòd ſi à copia ſanguinis, quæ naturæ oneri erat, ea prouenіat, ſanguinis copiâ euacuatâ is ſponte ſubſiſtit, ſignaque redundantis ſanguinis adſunt; ſi verò ab acrimonia ſanguinis proueniat, ſanguis ita facilè ſiſti non poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Διαπήδησις minimè omnium periculoſa eſt, & adſtringentibus facilè ſanguis ſiſtitur.

2. Poſt hanc minùs periculoſa eſt ἀναστόμωσις, ob quam ſi ſanguis reiicitur, is ſponte ſæpe copia nimia euacuata ubſiſtit, oſculis ſponte iterum ſeſe occludentibus. Obſeruatúmque ſæpius in conſueto ſanguinis, hæmorrhagiæ narium, hæmorrhoidum, menſium fluxu ſuppreſſo, ſanguinis ſuperabundantem copiam abſque vllo damno è pulmone, oſculis vaſorum recluſis euacuatam fuiſſe: quod etiam Fernelius, *lib.* 5. *de part. morb. & ſympt. cap.* 10. annotauit. Et Ludouicus Duretus de ſeipſo ſcribit, *in comment. ſuper Coac. Hippocr. aphor.* 46. ſibi, cùm olim familiaris fuiſſet narium hæmorrhagia, & quidem cum commodo valetudinis, vſque ad annum ætatis quinquageſimum, tum eâ ſuppreſſa, nec tamen ἀναδρομῇ ſtatis temporibus quieſcente, quaſi data porta proruiſſe per ἀναστόμωσιν vaſorum pulmonis, atque quidem ſæpe & multum; quæ tamen ſedata nullam pulmonis offenſionem reliquerit, præter ſummam corporis infirmitatem. Si tamen oſcula vaſorum vel nimiùm dilatata, vel motu continuo impulſa, iterum conniuere nequeant, interdum ex nimiâ ſanguinis profuſione mors ſequitur. Aut ſi ſanguinis effuſi portio in pulmone retineatur, illic putreſcens pulmonem corrumpere poteſt.

3. Periculoſior eſt ruptura vaſorum. Niſi enim intra tertium aut quartum diem ruptura conſolidetur, inflammatio facilè accidere poteſt, à qua cum tuſſi pus expuendum ſit, vulnus indies maius efficitur. Et quamuis callus vlceri obducatur, tamen leui de cauſſa, vt vocis intentione, vel riſu immoderatiore iterum rumpitur. Galenus, 5. *meth. med.* 14. Celſus *lib.* 4. *cap.* 4. *de Tuſſi.*

Admo

Admodum etiam periculoſa eſt vaſorum pulmonis apertio, quæ fit in vulneratione, percuſſione, & contuſione thoracis.

4. Periculoſiſſima verò eſt διάβρωσις ſeu *eroſio* vaſorum. Etenim vlcus ſordidum, quod tum inducitur, non facilè conſolidatur; & vt vitium humoris corrigatur, longiore tempore opus eſt.

5. Si ruptura & eroſio vaſorum pulmonis ſit recens, & antequam phlegmone accedit, non ita difficulter curatur. Si verò phlegmone accedat, exigua ſanationis ſpes ſupereſt, ea præcipuè de cauſsâ, vt dictum, quòd pus & ſaniem tuſſi è pectore expurgare oportet, quâ vlcus ſemper maius & deterius efficitur. Hinc Galenus, 5. *meth. med. c.* 13. & 14. ſcribit; ſe omnes curaſſe, qui è pulmone ſanguinem exſpuentes mox primo die ipſius operâ vſi fuerant; qui verò poſt biduum aut triduum ipſius operâ vſi eſſent, horum aliquos ſanatos eſſe; quos autem phlegmone ſic occupauit, vt iam febricitarent, eorum ſanè nullum perfectè reſtitutum fuiſſe.

6. Morbus reuerſionem faciens, magis quam ab initio vrget, Hippocrates, *de intern. affection.*

Indicationes.

Indicationes. Apertum vas, quoquo modo apertio facta fuerit, claudendum eſt. Modus verò id præſtandi varius eſt pro cauſſarum diuerſitate. Si nimirum ab ἀναστομώσει ſit apertum vas, orificium vaſis apertum obturandum & adſtringendum eſt. Si à διαπηδήσει, denſantia & incraſſantia requiruntur. Si à ruptura, ruptum vas vniendum atque agglutinandum. Si ab eroſione, ſarcotica primùm, quibus, quod deperditum eſt regeneretur, & hinc conſolidantia requiruntur.

Præterea ſi vitium ſit à cauſa interna, eaque adhuc duret, aut vaſorum agglutinationem impediat, ea tollenda. Sanguis nimirum ad pulmones affluens reuellendus & auertendus, copioſus imminuendus, calidus & acris refrigerandus & mitigandus, humores bilioſi & acres alterandi & euacuandi ſunt.

Curatio.

Curatio. Cùm à vaſe in pulmone aperto ſequatur ſanguinis effluxus, & hinc ſputum ſanguinis, vas apertum claudi non poteſt, niſi priùs ſanguis ſiſtatur, & ſi forſan ſanguis concretus circa vaſa hæreat, is priùs tollatur. Ideóque ſiue per ἀναστόμωσιν, ſiue per rupturam, ſiue per eroſionem apertum vas in pulmone fuerit, commodiſſimè inſtituitur venæ ſectio, quæ ferè pleriſque ſcopis ſatisfacit. Etſi enim, vbi cauſſa rupturæ ampliùs non adeſt, vt dum à contuſione, lapſu, vel clamore nimio vas apertum eſt, ſanguis ſaltem ſiſtendus ſit, & hinc vas claudendum & vniendum; vbi verò cauſſa adhuc adeſt, id quod in plethora accidit, vbi à copia ſanguinis vaſa aperiuntur, non ſolùm ſanguis ſiſtendus, & vas apertum claudendum ſit, ſed præterea etiam copia ſanguinis minuenda; tamen his quoque omnibus ſatisfacit venæſectio. Etenim dum ſanguinem aliò auertit eius fluxum ſiſtit; dum verò eius copiam imminuit, cauſſam morbi tollit.

Aperienda autem eſt vena in cubito. Si tamen conſueta aliqua euacuatio ſuppreſſa ſit, vena in pede etiam aperiri poteſt, vt ad remotiora fiat reuulſio, deinde vena in cubito aperiri poteſt, vt in inflammatione pulmonis dictum. Qua in re tamen diſtinctione opus eſt, vt infrà, *part.* 3. *cap. vlt. in quæſtione*, dicetur. Et quidem, ſi neceſſitas id requirit, bis vel ter eodem die, vel ſpatio bidui, ſanguis mittendus, ſi virium lapſum timeamus. Si enim venæ apertio ſæpius repetatur, & in plures vices ſanguinis miſſio diſtribuatur, efficacior ſit reuulſio, vireſque minus deiiciuntur. Et quidem conuenientiùs ſanguis mittendus, vbi copia ſanguinis proxima & primaria apertionis vaſorum cauſſa eſt, in plethora ſcilicet, & vbi conſueta aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa eſt, ſanguiſque eſt calidior.

Si verò à prauitate humorum, qui vel orificia vaſorum aperiunt, vel vaſa erodunt, apertio vaſorum proueniat; atque in iis, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. ſcribit, qui parum ſanguinis habere videbuntur: ad quandam ſucci probitatem reductis humoribus, detrahere aliquid ſanguinis poteris, tum rurſum reficere; eoſdem etiam rurſum purgare, atque rurſum reficere, denuóque ſi res ſuadeat, ſanguinem mittere, potiſſimùm quibus veluti limus, vitioſus & craſſus totus ſanguis eſt. At qui validi ſunt, multique ſanguinis, iis ſtatim ab initio ſanguis mittendus.

Quòd ſi vires non ferant venæſectionem, cucurbitulæ cum ſcarificatione partibus interioribus reuulſionis gratiâ applicandæ, vel etiam hepati, ſi à plethora ſit ruptura. Hirudines etiam, præſertim ſi ſanguinem antea fundere conſuetæ ſint, hæmorrhoidibus applicari poſſunt.

Et omnino danda eſt opera, vt, ſi conſueta aliqua euacuatio, vel menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſa ſit, ea reuocetur; ſed per iſta, quæ diximus, media. Nam menſtrua per medicamenta menſes mouentia hîc mouere non licet. Cùm enim ſint calida, & ſanguinem vehementer mouere, & venas aperire poſſunt.

Nec omittendæ aliæ reuulſiones, quæ fiunt cucurbitulis ſine ſcarificatione, frictionibus, ligaturis, & aliis, quæ citra euacuationem & virium deiectionem ſanguinem reuellunt. Si defluxio ſit à capite, ea reuulſio inſtituenda, quæ catarrhis debetur, vt ſuo loco dictum.

Deinde ſi ſanguini vitioſi humores permiſceantur, qui qualitate ſuâ vitioſa vaſorum apertionis cauſſa ſint; & qualitas illa vitioſa corrigenda, & vitioſi humores euacuandi. Ideóque & tum exhibenda alimenta boni ſucci, quæquæ acrimoniam ſanguinis mitigant, vt ptiſana, amylum, tragacantha, ſuccus granator. ſyrup. de portulaca, borragine, iuiubis, & ſimilia.

Ad purgationem, exhibenda pulpa tamarindor. ſyrup. roſ. ſolut. myrobal. mann. rhabarbarum. Scammonio cautè vtendum. Videndum enim, ne purgantibus fortioribus exhibitis ſanguis magis agitetur, & fluxioni aptior reddatur.

Tertiò danda opera, vt grumi ſanguinis in pectore ac pulmone diſſoluantur, cùm non ſolùm glutinationem vaſorum impediant, ſed & recenti grauia ſymptomata excitent, & pulmones corrumpant. *Grumos ſanguinis in pectore reſoluentia.*

Exhibendum autem oxycratum ſeu poſca, id eſt, mixtura ex aqua & aceto, Vnc. vj. vel ix. menſur. Si autem poſca, vt Galenus 5. *meth. med. cap.* 8. tradit, ita mixta, vt potu ſit iucunda, & ne ob acetum copioſius tuſſim excitet. Ita enim & concretum ſanguinem diſſoluit, & ad glutinandum nonnihil facit. Detur autem non frigida nec calida, ſed tepida, & quidem bis vel ter de die, vel etiam trium aut quatuor horarum interuallo. Græci Recentiores, vt Paulus Ægineta, Aëtius, Oribaſius, commendant coagulum cerui, hœdi, leporis in primis, quæ vt diſſoluta coagulant, ita coagulata diſſoluunt, vt docet Dioſcorides, *l. cap.* 67. Et quia acredinem non obſcuram obtinent, vix magnitudine ciceris exhibent ex aqua calida adſtringente, aut oxymelite. Galenus tamen, 10. *de ſimpl. med. fac. tit. Coagulum*, propter acrimoniam formidat coagulum dare ad reiectionem ſanguinis in thoracis affectu, ſcilicet adſtrictionem requirente. Poſcæ igitur vſus tutiſſimus. Foreſtus ad ſanguinem congelatum exhibuit mumiam & ſperma ceti. Donatus poſt poſcæ aſſumptionem commendat puluerem ſeq.

℞. *Rhabarb.* Drach. j. vel Scr. iv. *mumia* gr. v. vel vij. *rubiæ tinctor.* gr. iv. Detur cum vino rubro, aut aqua plantaginis, exiguo aceto iniecto.

Langius, *l.* 2. *epiſt.* 31. hunc Puluerem commendat:

℞. *Rad. angelic.* Scr. ij. *coagul. lepor.* Scr. ß. *ſuccin.* ℥ ß. *farin. orob. rubr.* Scr. ij. Exactè contuſa cribro cernantur, ac de illius pulueris farragine Drach. diſſoluatur in *ſtillatitij cerefolij* aut *gingidij liquoris* Vnc. vj. ß. & *oxymel.* Drach. j. F. Hauſtus.

De medicamentis verò grumos ſanguinis in thorace diſſoluentibus, aliquid difficultatis oritur, quo ſcilicet tempore exhibenda ſint, cum ſi iis vtamur, vaſa non claudantur, ſed potiùs aperiantur. In iſta autem re perpendendum, an plus vrgeat ſanguinis impetus, quàm ſanguis concretus. Nam ſi ruptura ſit in pulmonis vaſis, & metus ſit, ne inflammatio excitetur, aut fluxus ſanguinis augeatur, malique aliquid afferat, ſtatim ſiſtendus eſt. Vbi autem iam ex parte aliqua impetus ſanguinis ceſſat, vt ex eo cognoſcitur, quod iam minùs fluit, & colore non eſt ampliùs admodum florido grumo diſſoluentibus vti, & poſtea agglutiuantia exhibere licet: imò medicamenta ex vtriſque compoſita exhiberi poſſunt; exempli gratiâ, oxymel, & ſyrup. de portulaca cum bolo Armena. Si verò ruptis vaſis pectoris exſpuatur ſanguis, & ex eo tantum periculum phthiſeos immineat, primò eum expurgare & diſſoluere, poſtea conglutinare licet. Idem faciendum, ſanguiſque concretus ſtatim diſſoluendus, ſi is è pulmonibus tantum per ἀναστόμωσιν exeat, cùm tum tantum inflammationis periculum non adſit.

Si catarrhus à capite defluens apertionis vaſorum pulmonis cauſa ſit, & vaſa aperta conglutinari non poſſint, niſi catarrhus deſinat, danda opera, vt primùm catarrhus ſiſtatur, de quo ſuprà, *lib.* 1 *part.* 2. *cap. vlt. de catarrho*, dictum.

His ita peractis, & omnibus, quæ conſolidationem vaſorum impedire poſſunt, remotis, danda opera, vt vas ipſum ſtatim conſolidetur, dum adhuc malum recens eſt, & præcipuè in ruptura & eroſione vaſorum, antequam phlegmone accedat, vt *prognoſt.* 5. dictum. In vaſorum autem apertorum concluſione procuranda quædam pro cauſarum diuerſitate occurrit varietas. Si enim ſit διαπήδησις aſtringentibus vtendum, ſanguiſque ſi ſit tenuior, craſſo victu emandandus, modò non adſit inflammatio, vt in pleuritide, vbi ab adſtringentibus abſtinendum, & potiùs ſcreatus promouendus. Ἀναστόμωσιν & rupturam curandi ratio ferè eadem eſt. Adhibenda nimirum adſtringentia, emplaſtica & glutinantia medicamenta. Aſtringentia hîc vtilia ſunt: *portulaca*, quæ quocunque modo ſumpta apertionem vaſorum pulmonis, & ſputum ſanguinis inde proueniens curat; *ſuccus* tamen eius efficacior eſt, *plantago polygon. millefol. germina & fructus rubi cynoſbat. myrti, tenera quercus folia, roſa, rud. ſymphyt. maior ſumach, cortic. granat. balauſtia, lapid. hæmatit. corallia, crocus Martis.*

Emplaſtica ſunt *bolus Armena, terra ſigillata, ſanguis draconis, gumm. Arabic. tragacanth. thus maſtich. amylum.* Glutinant hic *millefol. ſymphytum maius, lyſimachia.* Et quia medicamenta pleraque plurimis prædita ſunt facultatibus, ita vt quædam adſtringant, condenſent, conglutinent: etiam Medici modò ad hanc, modò ad illam claſſem ea referunt. Et cùm talia medicamenta non facilè penetrent, ſed ſibiipſis potiùs viam quaſi præcludant, admiſcendum aliquid medicamentorum

camentorum, quæ calore & tenuitate partium prædita, ἀνάδοσιν ac diſtributionem cæterorum medicamentorum adiuuant. In quem vſum commodiſſima ſunt, & vehiculi vicem præſtant mel & ſaccharum.

Ex his varia fiunt medicamenta, atque in vſu potiſſimùm ſunt *trochiſc. de terra ſigillata, de carabe, cum & ſine opio, troch. ramich. ſpec. diatrag. frigid. ſyrup. de portulaca, ſucc. plantaginis, de roſis ſiccis, de papauere, myrtin. loch. de portulaca, conſeru. roſar. rubr. antiq. de fol. quercus, ſyrup. de corall.* vt & *opiata*, quam deſcripſit Fernelius, *conſ.* 21.

℞. *Boli Armenæ aqu. roſar. lot.* Drach. ij. *ſem. portulac. lactuc.* an. Drach. ſem. *gummi tragacanth. Arab.* an. Scrup. ij. *amyli, ſem. naſturt. torrefact.* an. Drach. ß. *roſar. rubr. ſacch. cand roſat. tabul.* ana Vnc. i. Cum *ſyrup. myrtillor.* Formentur Trochiſci, qui in ore detineantur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiq.* Vnc. iii. *boli Armenæ, terræ ſigillat.* ana Drach. ii. Cum *ſyrupo de portulaca.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr. antiq. ſymphyt. maior.* ana Vnc. i. ß. *boli Armenæ, terræ ſigill.* an. Drach. i. *lapid. hæmatit.* Scr. IV. Cum *ſyrup. de portulaca.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabici, ſanguin. dracon. boli Armenæ, amyli, ſpod.* an. Drach. i. *lapid. hæmatit. ſem. papauer. hypociſt.* ana Drach. iii. Cum *ſyrup. de ſucc. plantagin. & roſarum.* F. Electuarium ſenſim deglutiendum.

Vel ℞. *Syr. de portulac.* Vnc. i. *iuiubin.* Vnc. ß. *boli Armenæ, aqu. roſar. præpar. ſyr. myrtini.* q. ſ. F. Lambile.

Foreſtus in rupta vena tale præſcribit Decoctum, *lib.* 16. *obſ.* 16.

℞. *Rad. conſolid. mai.* ℥. i. *burſ. paſtor. portulac. ſanicul. pyrolæ, polygō* an. M. j. *ſem. endiu. acetoſ. portulacæ, vrtic.* an. Drach. i.

Fiat decoctio, vt artis eſt, in *aqu. communi*, pro ℔. j. Colaturæ addendo, *ſyrupi myrtill.* Vnc. iij. Clarificentur pro Iulep.

Puluis, qui Iulio Cæſari Scaligero, & Medicis Pariſienſibus in vſu fuit, ſed è Serapione *c.* 25 *tract.* 2. deſumptus eſt:

℞. *Spod. roſar. rubr. boli Armen. terræ ſigill. hæmatit.* ana ℥. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ij. *ſem. papauer. portulacæ, arnogloſſ. C. C. vſti, amyli torrefact.* an. Drach. iii, F. Puluis.

Deſcriptio Pulueris huius nonnihil varians apud Hollerium, *Exercit. Valetij in caput.* 27. talis habetur:

℞. *Spodij. roſ. rubr. bol. Arm. terr. ſigill. hæmatitis*, an ℈. v. *corall. rubr. carab. margaritar. non perforat.* an. ʒ. ii. ß *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ii. *ſem. papau. portulacæ, roſ. rub. arnogloſſ. cornu cerui combuſti*, an. ʒ. iii. *acaciæ, ſucci barbæ hircinæ, glycyrrh.* an. ʒ. ii. *amyli torrefacti* ℥. iii.

Terantur, miſceantur, F. Puluis cuius doſis ſit ʒ. iii. Detur cum *aqua pluuiali.*

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulac. de roſis ſiccis*, ana ℥. ii. *boli Armenæ, lapid. hæmatit. C. C.* ana. Scr. ii. *aqu. portulac. plantag. burſæ paſtoris* an. Vnc. iij. F. Potus pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Spec. diatrag. frigid.* Drach. i. *conſeru. roſar. antiq.* Vnc. i. ß. *rob. beberis* ℥. ß. *pilul. de cynogloſſ.* Scr. ii. *ſyr. de portulac.* q. ſ. F. Lambile.

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulaca*, an. Vnc. i. ß. *conſeru. roſar. rubrar. antiq. ſol. quercus*, an. ʒ. vi. *tragacanth. amyli*, an. Scr. ij. *rad. ſymph. terræ ſigillatæ, boli Armenæ, lapid. hæmatit.* an. Scr. i. F. Eclegma.

Interim & poſt ſanguinis auerſiones, (ante has enim topica apponere tutum non eſt, ne ab adſtringentibus ſanguis intrò compellantur, & venæ, quæ in alto ſunt repleantur; vt & ſi ab externi aëris frigore vehementi ſanguis intrò ad pulmones pulſus ſit) nec topica omittantur, pectúſque inungatur oleo myrtino, maſtichino, roſarum, quibus addi poſſunt pulueres adſtringentes.

Vel fiat tale cataplaſma.

℞. *Fol. plantagin. portul. polygon.* an. M. j. *rad. ſymphyt. maior.* Vnc. j. *cortic. granator. farin. hord.* ana Vnc. ß. *cydon. ſiccor.* Drach. iij.

Coqu. in vino adſtringente ad mollitiem.

Contuſis adde *thuris, maſtich. boli Armenæ*, an. ʒ. iii. *corallor. rubr.* ʒ. j. *ol. roſac. & myrtin.* ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Si refrigeratio rupturæ vaſorum pulmonis occaſionem præbuit, Galenus, 5. *meth. med. cap.* 13. calefaciens ceratum ex thapſia pectori adhibet ad tollendam eam intemperiem. Sed adhibendum eſt, diu tamen ibi non relinquendum, ne multum calefaciat, malum augeat, ipſámque mortem inferat, cum magna Medici ignominia; qualem hiſtoriam recenſet Foreſtus *lib.* 16. *obſ.* 16. *in ſcholio.*

Poſſent forſan etiam, vt in hæmorrhagiis, periapta, vt iaſpis, vmbilicus marinus, & ſimilia vſurpari.

Si vulnere pectoris in pulmones vſque penetrante ſit facta apertio vaſorum, vulnus curandum & conglutinandum, vt *cap. ſequent.* dicetur.

Eroſio autem vaſorum pulmonis difficiliùs curatur, vt ſuprà dictum. Statim autem initio (vt & in anaſtomaſi ex ſanguine bilioſo) etiam bilis purganda, nec purgatio procraſtinanda ne, dum ſtudemus acrimoniam humoris corrigere, ille acrimoniâ ſuâ maius malum inducat. Neque hîc concoctionem expectare opus eſt; cùm humor non ſit putridus ſeu crudus, & præterea tenuis; qui ductum medicamenti purgantis facilè ſequitur. Validiora tamen & calidiora purgantia vitanda, ne humorem magis agitent & acriorem reddant, vt & aloë, vtpote quæ venarum orificia aperire ſolet.

Peculiaris autem hîc offertur indicatio regenerandi partem eroſione deperditam. Id quod præſtant alimenta boni ſucci, vt priſana, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, iuſcula gallinæ, & carnes, & medicamenta carnem gignentia, qualia ſunt thus, maſtiche.

Catarrhi cum ſputo ſanguinis curatio.

Si verò catarrhus adhuc adſit, qui è capite ad pulmones defluit, is primùm cohibendus. Id quod triplici medicamentorum genere effectum dedit Galenus 1. purgatione peccanti humori conueniente. 2. medicamento diaſpermato, quod ſomnum conciliat, ſenſum doloris tollit, tuſſim ſedat, & ſiccandi vim habet, cuius loco vti poſſumus theriacâ recente, pilulis de cynogloſſa, & ſimilibus 3. cerato ex thapſia, vel ſtercore columbino capiti impoſito, vt catarrhi defluentis impetus prohibeatur, quod & alia huius generis medicamenta & cauteria præſtare poſſunt. Poſtea ægrum reficit cibis boni ſucci, frictione, inambulatione, balneo. Inprimis verò lac exhibet, quo neglecto malum vix ſanatur. Neque interim ſanguinis miſſionem negligit, ſed eam vel ſtatim, ſi abundet; vel, ſi paucior ſit & prauus, vbi ægrum cibis boni ſucci refecit, eam inſtituit.

Curationem hanc Galeni reprehendit quidem Trallianus, *l.* 7. *c.* 1. verùm quid de ea ſentiendum ſit ſuprà *lib.* 1. *part.* 2. *c. vlt. de catarrho, quæſt.* 1. dictum.

Inter medicamenta autem, quæ vas eroſum claudunt, Trallianus, *allegato loco*; commendat lapidem hæmatiten, in ſubtiliſſimum puluerem tritum, quem Scr. IV. pondere circa principium, ſi magna ſit ſanguinis reiectio, in ſucco polygoni; ſin minor, cum ſola aqua tepida exhibet.

Vel ſuſpendatur lapis hæmatites tritus in linteolo in aqua, & nodulus exprimatur, vt aqua rubeſcat, addatúrque ſyrup. de portulaca, vel myrtinus. Exſiccat enim vlcus, & prohibet, ne pus generetur. Vtilis etiã eſt bolus Armena, & terra Lemnia. Vt:

℞. *Boli armen.* Drach. ij. *ſpec. diatrag. frigid.* Dr. j. *ſaccar. in aqua portulac. diſſol.* Vnc. iij. F. Rotulæ, de quibus per interualla ſumantur ſex vel plures.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rub.* ℥. ij. *rad. conſolid. maior. coctar.* vel *conſeruæ earum* Vnc. j. *boli Armen. maſtich. thur.* an. ʒ. j. *hypociſt.* ʒ. ß. Cum *ſyrupo de portulac.* F. Electuarium.

Diæta.

Diæta.

Aër ſit temperatus, aut moderatè ad ſiccum & frigidum declinet. Calidus verò, vt alia incommoda habet, de quo poſtea, *in quæſtione*, dicetur, ita etiam ſanguinis profuſiones inuehit. Victus ſit tenuis primis diebus, & vim adſtringendi habeat, vel emplaſticam. Vnde conueniunt ſorbitiones ex priſana, pultéſque ex oryza, auena, farina hordei, tritici, & amylo cum lacte coctæ, quibus ſi libet, addi poteſt conſerua roſar. antiqua. A nonnullis commendatur caro ſuilla, vt glutinoſa. Et recitat Suidas hiſtoriam Domini Philoſophi, qui cùm ſanguinis ſputo laboraret, oraculum de medicamento conſuluit, à quo reſponſum accepit, vt carne ſuillâ veſceretur, quam quoties comedebat, ſanguinem non reiiciebat; vbi abſtinebat, ſanguinis fluor rediit. Lac etiam hîc optimum alimentum eſt, refertque Trallianus, ſe ſolius lactis vſu plures curaſſe. Nec inutilis eſt caſeus recens, non ſalſus. Ex oleribus conueniunt lactuca, acetoſa, & præcipuè portulaca, mala aurantia, granata. Abſtinendum verò à cibis flatulentis, ſalſis, acribus & aromatibus. Aceti quoque vſus, præſertim acris, non conuenit.

Potum quod attinet, exhibeatur aqua hordei cum melle vel ſaccharo, vbi abſtergendum; vbi verò glutinandum, aqua hordei chalybeata. Vel bibatur cereuiſia tenuior, aut lac amygdal. dulcium, vt & lac acidum ebutyratum. A vino verò abſtinendum. Æger non moueatur, ſed quieſcat, non clamet, non excandeſcat, &, quantum fieri poteſt dormiat. In obeſioribus tamen ſomnus ſit interruptus, ne ſanguis nimis in thorace collectus dormientem ſuffocet. Videatur etiam Hippocrates, *lib. de intern. affection. mox ab initio.*

QVÆSTIO.

Qualis Aër in operatione vaſorum pulmonis ab aëre frigido, conueniat?

Qualis aër in apertione vaſorũ pulmonis ab aëre frigido conueniat.

Equidem principium eſt in methodo medendi, contraria cõtrariis curari: ac proinde etiam rationi conſentaneum videtur, vbi ab aëre frigido vas aliquod in pulmone ruptum eſt, aërem calidum adhibere. Contrà quia calidus aër dilatat, non tutum eſſe videtur, vaſe aliquo aperto eum adhibere.

Verum enim verò etſi plura in rupta vaſorum pulmonis, ſint indicantia: tamen quod maximè vrget, eſt ſanguinis fluxus, qui non ſolùm ſine vitæ detrimento largiùs effluere non poteſt, ſed & dum fluit, facit vt vas claudi non poſſit, & quò diutiùs fluit, eò magis vas dilatat. Quapropter æger potiùs in aëre frigido, quàm calido, qui laxat, detineri debet. Etſi enim adhuc adſit aliqua intemperies frigida, quæ tuſſiculam aliquam excitare poſſit, tamen ſpiritus retentione facilè ſedari poteſt. Et ipſe aër frigidus, in quo æger domi concluſus degit, non eſt tam frigidus, vt ad rupturam vaſis ampliùs aliquid facere poſſit. Et ipſe, vt ſuprà dictũ, aër frigidus vaſa non rumpit quinimò modò plenitudo ſanguinis dempta ſit, & æger ab omni motu violento ceſſet, nullũ ab eo periculũ eſt. Aër tamen ille mo-

derate ſit frigidus. Et quòd in ruptura vaſorum pulmonis in principio calida non conueniant, etiam vbi ab aëre frigido eſt ruptura, exemplo etiam docuit Galenus, 5. *meth. med. c.*13. in iuuene, qui ex refrigerato pectore ſanguinem exſpuebat; cui intrò nihil calidi adhibuit.

CAPVT VII.

De Grandine, Calculo & Vermibus in pulmone genitis.

RES planè alienas quandoque in pulmone generari obſeruatum eſt, Grandines, calculos, imò Oſſa & vermes, quæ non ſolùm anguſtiam vaſorum pulmonum parere poſſunt, ſed & aliis modis præter naturam ſunt, & à pleriſque ad morbos numeri referuntur: de quo iam non diſputamus; cùm eâ de re dictum ſit *in Inſtitutionibus*.

Galenus, vt 4. *de loc. affect. cap.*8. refert, quendam vidit, qui grandine erui magnitudine è pulmone eiecit. Ipſe idem in quodam viro docto, & olim Profeſſore huius Academiæ obſeruaui, qui grandines colore albo & duras è pulmone eiecit, & tandem phthiſi correptus ac mortuus eſt. Si materia illa ſit copioſior, & in maiorem molem concreſcat, calculi inde fiunt, id quod Trallianus, *lib.*5.*cap.*4. Paulus Ægineta, *lib.*3.*cap.* 31. & alij Autores annotarunt, quos allegaui *Inſtitut. lib.*2.*part.* 2.*cap.*9.

Oſſa pulmonibus impacta vidit Columbus, vt annotauit *lib.* 15. *Anatomiæ*.

Carunculas etiam & veſiculas piſcium veſicis ſimiles interdum è pulmonibus eiici obſeruatum, vt eius rei hiſtorias collegit Schenckius, *lib.*2. *obſeru.*50.

Tandem quoque vermiculos, & quidem non vnius figuræ, è pulmonibus eiectos, obſeruatum à Medicis, vt apud eundem Schenckium, *lib.*2.*obſ.*51. videre eſt.

Cauſſa.

Cauſſa. Galenus, *loco allegato*, ex lento humore, qui antea tuſſi reiiciebatur, retento, ſiccato, induratóque grandines generari ſtatuit. Et reuera humor craſſus & viſcidus calculorum in pulmonibus eſt materia, facítque ad concretionem etiam exſiccatio & pulmonum caliditas. Vnde Fernelius, *lib.* 5. *de art. morb. & ſympt. c.* 10. inuenit in diſſectis grandines & calculos, alios veteris caſei conſiſtentiâ incipientes, alios gypſeæ pituitæ duritie. Verùm etiam interna vis ad coagulandum tendens quæ in aliarum partium calculis generandis concurrit, & hîc admittenda eſt, de quo alibi diximus.

Verminum quoque cauſſa, quæ in aliarum partium vermibus concurrit, vt *in Inſtitut. loc. alleg.* diximus, etiam hîc locum habet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Calculos & vermes in pulmonibus hærentes difficulter omnino cognoſci, diximus, *cap. præced.* & vix certò cognoſcuntur, niſi tuſſi reiiciantur. Præcedit tamen plerumque hæc mala, tuſſis diuturnior, quæ nullis, etiam efficaciſſimis, remediis tollitur.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Raro autem hiſce malis correpti conualeſcunt, ſed plerumque pulmones à calculis & vermibus, tum à conatu in tuſſi, quæ ad ea reiicienda requiritur, læduntur; vnde phthiſis & tandem mors ſequitur, vt ex hiſtoriis antea allegatis videre eſt.

Curatio.

Curatio grandinum & calculorũ pulmonis. Res iſtæ cùm ſint toto genere præter naturam, à corpore remotionem indicant, quod quomodo fieri debeat, porrò videndum. Quomodo enim qui grandines & calculos è pulmone reiiciunt, curandi ſint, Galenus & Alexand. Trallianus diſſentiunt. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. medicamentum in potu dedit, quod aſthmaticis exhibetur, vnde æger minorem quidem grandinem exſpuit, atque in longiore, quàm antea interuallo; & poſt plures tandem annos mortuus eſt. Trallianus verò, *loc. allegat.* Galenum reprehendit, quòd refrigerantia neglexerit, & calida adhibuerit, Mitridatium, Athanaſiam, theriacam, & ſimilia acria & extenuantia medicamenta. Verùm in eo quide fallitur Trallianus, quod ſcribit, Galenum Mithridatium, Athanaſiam, & theriacam illis, qui grandines reiecerunt, exhibuiſſe; cùm ad vlcus pulmonis ea adhibuiſſe, ad grandines verò ea, quæ aſthmaticis conueniunt, conſtet. Rem tamen ipſam quod attinet, ea quæ ſimpliciter calefaciunt, non adeò conuenire videntur in grandine & calculo iam facto in pulmonibus, cùm exſiccando duriorem efficerent; niſi peculiarem vim calculum frangendi habeant; præſertim ſi adhuc materia in iis contineatur, quæ calefacientium & exſiccantium vſu potiùs indurari poſſit: ſed ſolùm conueniunt materiæ grandinem & calculos facturæ, modò non iam cõcreſcente incipiat.

Dodonæus, vt *obſeru.med.cap.*11. docet, feliciter vſus eſt Syrupo hoc modo parato.

℞. *Adianti veri, adianti albi*, id eſt, rut. mutar. an. ℥. i. ß. *glycyrrh.* Vnc. ii. *rad. ruſci, aſparag.* ana Vnc. i. *ſem. malua*, Drach.ii. *aqu. pur.* ℔.iv. Coqu. ad remanentiam ℔.ii. Colat. ad de *ſacchari*, Vnc.xii. *mell. candidiſſ.* Vnc.iij. *aqu. hyſſop.* Vnc. iv. Coqu. ad Syrupi conſiſtentiam.

Curatio caruncularum in pulmone genitarum. Si carunculæ & veſiculæ è pulmonibus reiiciantur, exhibeatur loch ſanum & expert. & pulmon. vulpis, cum flore vel lacte ſulphuris.

Vermium. Ad vermes in pulmonibus genitos vtilis eſt ſuccus marrubij cum melle miſtus, quem æger ſæpius lambat.

Morbi pulmonis in numero Deficiente.

Pulmonis morbi in numero deficiente. Aliquando vnus pulmo deeſt, ídque vel ab ortu, vt obſeruauit Columbus, *lib.* 15. *Anatom.* vel vbi poſt abſceſſus vulnera corrumpitur. Verùm mala hæc incurabilia ſunt.

CAPVT VIII.

De Tuberculis pulmonis.

Tubercula pulmonis. PRæter inflammationem pulmonis, de qua ſuprà dictum, quæ fit ex materia in pulmonis ſubſtantiam imbibitâ, & in totum viſcus diſperſa, etiam tubercula in pulmone generantur ex materia collecta in vna parte, & inde extuberante; de quibus agit Hippocrates, *lib.*1.*de morbis*, & hoc loco agendum videtur. Sunt autem illa tubercula, alia cruda, quorum *cap.* 4. etiam mentio facta eſt, quæ ex materia quæ nunquam ſuppuratur, generantur, quorum meminit Hippocrates *lib.* 3. *de art. text.* 9. & Gal. *in comm.* & *de loc. aff. c. vlt.* in hiſtoria Antipatri. & *6.aph.*46. quæ nunquam ad ſuppurationem deducta, & nullâ febre communicante, ſolâ magnitudine, cùm admodum adducta eſt, excluſis in totum ſpiritus viis, ægrum interimunt: alia quæ ſuppurantur, de quibus præcipuè, *alleg. modo loc.* Hippocrates agit.

Cauſſa. Generantur autem iſta dupliciter: vel per affluxionem materiæ, vel per congeſtionem: & per congeſtionem rurſum dupliciter, dum materia in vna aliqua parte ſolùm, ſed ſine veſicula concluſa colligitur, aut materia in cyſti peculiariter efformata coaceruatur. Materiam verò tuberculorum in pulmone Hippocrates duplicem ſtatuit, bilem & pituitam, id eſt, humores calidos & frigidos. Proueniunt verò præcipuè ab externa aliqua violentia, vt Hippocrates, *lib. de ſalubri diæta*, docet his verbis; *Quibuſcunq; autem dolores fiunt ex viſceribus, ſiue ex exercitiis, ſiue ex aliquo alio labore, his quieſcere conducit, cibis abſtinentes: potatione autem vtantur, quæ quàm pauciſſima in corpus aſſumpta plurimum vrinæ ducat, quò venæ viſceribus inſitæ non diſtendantur repletæ. Ex talibus enim tubercula oriuntur & febres.* Hæc Hippocrates. Etenim ſiue ex cauſſa interna, ſiue externa, venæ violenter diſtendantur, progerminant, & ſimul materiam loco diſtento ſubminiſtrant, ſeu ſanguinem naturalem, ſeu humores vitioſos, è quibus formantur tubercula.

Abſurdum tamen non videtur, etiam ſine externa violentia, à cauſſa interna talia tubercula fieri poſſe. Si enim tumores alij maiores, in quibuſcunque corporis partibus, nulla externâ violentiâ concurrente, excitari poſſunt, cur non etiam tubercula hæc eodem modo generari poſſunt?

Signa Diagnoſtica.

Tubercula hæc cognitu ſunt difficilia. Sic affecti tamen ſub liuido ferè ſunt faciei colore, iiſque lingua lentore quodam eſt oppleta, maximè cùm longè à cibo abſunt; & corporis agitatione, aut potu cibóve calidiore vrina facilè tingitur, & pulſus citatur, citra tamen vllam ſpirandi difficultatem. Interdum verò poſt concitatiorem corporis motum pilulæ paruæ & gobuli inſtar niſi exigui redduntur è pulmone membranulâ incluſi, qui contriti digitis pus reddunt interdum fœtidiſſimum. Aliàs turbercula cruda, & quæ non ſuppurantur, cognitione difficilia ſunt, & non niſi, cùm ad tantum incrementum peruenerint, vt ſpirationem lædant, cognoſcuntur. Reliqua quod attinet, ſi hæc tubercula ſint in arteriis læuibus, vel in parte arterias læues comprimente, mutantur pulſus in ordine, & inæquales in magnitudine, celeritate & frequentia fiunt; quæ inæqualitas indies pro ratione augmenti tuberculi augetur, vt quandoque pulſus intermittentes intercidant. Si fiant in pulmonum ſubſtantia, tuſſim ſiccam & leuem quandam ſpirandi difficultatem excitant, quæ prout tuberculum augetur, & ipſa augetur. Si in arteriis aſperis tuberculum tale generetur, ſtatim tuſſis moleſta & ſpirandi difficultas excitatur, ac pro morbi incremento tuſſis fit grauior, & ſpirandi difficultas ſæpe tania, vt æger erecta ceruice reſpirare cogatur, & ſuffocatio impendeat, tandémque æger ſuffocetur.

Præterea ſi tubercula ſint vel in aſperis arteriis, vel in externa pulmonum ſuperficie protuberantia, dolor quidam leuis ægros continuò affligit, & in primis, vbi vehementiùs & concitato motu mouentur, ibi & ſpirandi difficultas ſimul inualeſcit.

Si autem tubercula ſint vel in arteriis læuibus, vel in Pulmonis ſubſtantia, nullus dolor percipitur.

Si verò res jam eò redeat, vt ſuppuratio expectanda ſit, febris accidit, niſi materia tuberculi proprio folliculo ſit incluſa. Tum enim putridi vapores ad cor exhalare, & febrem accendere nequeunt. Inualeſcente jam putredine, omnia accidentia fiunt majora, dolores majores, tuſſis vehementior, quæ non ampliùs ſicca eſt, ſed humida, reſudante aliquâ materiæ particulâ. Et quidem dolores ſunt vel antè vel retrò, prout tuberculum vel ad interiorem, vel ad poſteriorem partem vergit. Nam dum tubercula iſta fiunt, & ſupurari incipiunt,

in

in membro ſenſum non habente dolorem non pariunt; dum verò ſuppuratione facta extrà prominent, & membranam pulmonis diſtendunt, dolorem excitant.

Pertinet huc & locus Hippocratis, *lib. 2. de morbis. Si tuberculum*, inquit, *in pulmone exortum fuerit, tuſſis detinet ſpirandique difficultas, quæ nonniſi erectâ ceruice obitur, dolor acutus pectus & latera occupat, & ad decimumquartum diem ita afficitur. Pleriſque enim tot diebus inflammationem concipit, ſed & caput, & palpebras dolor vexat, videre nequit, corpus ſubfuluum euadit, & puſtulis velut in igne rubentibus completur.*

Tubercula autem, quæ folliculo ſuo includuntur, cognoſcere difficile eſt; quia febris hîc nulla excitatur, cùm materia in folliculo ſuo concluſa ad cor vapores mittere non poſſit. Quo pertinet aphoriſmus Hippocratis, 41. *ſect. 6. Quibus ſuppuratio in corpore abdita non innoteſcit, ob craſſitudinem vel puris, vel loci ſe non prodit.* Hinc interdum nonnulli, qui nulla febre laborarunt, diſrupto tali tuberculo, vel ſani euaſerunt, pure ſalubriter reiecto; vel à pure erumpente ſtatim ſuffocati ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vt æger ex hoc malo conualeſcat, quinque conditiones requirit Hippocrates, *loco allegato*: 1. eſt, vt non ad inferiora, ſed ad ſuperiora erumpat, & per tuſſim reiiciatur. 4. vt totum pus euacuetur. 5. vt venter, id eſt, cauitas illa, in qua pus continebatur, perfectè agglutinetur.

2. Si verò aliqua ex hiſce conditionibus deſit, æger non conualeſcit. Si enim pus non erumpat, æger tandem præcedentibus doloribus vehementibus, inediâ, tuſſi, febri vt plurimùm interit. Si verò tardè erumpat, ægrique viribus iam deficientibus, iiſdem de cauſſis æger moritur. Si verò pus non per tuſſim reiiciatur, ſed ad interiora conuertatur, morbus fit vel difficilis, vel lethalis. Dum enim tuberculo rupto pus id pulmonem & ſupra ſeptum transuerſum effunditur, ſi à natura id euacuetur integrè, & locus, in quo in pulmone pus continebatur, integrè coaleſcat, euadunt quidem ægri, ſed cum difficultate. Si verò pus non ſtatim euacuetur, vel ægrum ſuffocat, vel dum ſupra ſeptum transuerſum moram agit, id praua qualitate inficit, & tandem corrumpit atque exulcerat, vnde mors ſequitur. De quo Hippocrates *ſ. 7. aphor. 8. A tuberculi intus eruptione exſolutio, vomitus, & animi defectio fit.* Si enim tuberculum ſubitò rumpatur, vapores ex pure ſubitò ad cor penetrant, vnde fit leue animi deliquium, & hinc vomitus vel ſyncope. Vomitus quidem, ſi quis extrà prorumpit & excernitur (per vomitum enim intelligit omnem per os ſubitò factam euacuationem:) ſyncope autem, ſi ad interiora pus vergat, & ad cor ruat. Si verò pulmo non exactè ſanetur, & cauitas, in qua pus continebatur, non agglutinetur, vlcus paulatim ingeneratur, & tandem fit phthiſis.

Curatio.

Curatio. Cùm ſpes ſalutis vnica in hoc morbo ſita ſit in puris cita & perfecta euacuatione, & pulmonis agglutinatione: id partim fit à natura, partim ab arte. Suppuratio, & puris per tuſſim reiectio quidem à natura inſtituitur; vt autem pus totum & perfectè expurgetur, naturæ ars ſuccurrere poteſt. Ita etiamſi agglutinatio pulmonis naturæ opus ſit: tamen & hîc ars naturam adiuuare poteſt, & quidem iis medicamentis quæ poſtea, *de vlcere pulmonis*, proponentur. Vt autem pus ſurſum vel deorſum erumpat, id prouenit ex ſitu tuberculi, qua in re ars naturam nihil iuuare poteſt.

CAPVT IX.

De Hydrope & Hydatidibus pulmonis.

Hydrops pulmonis. NOnnunquam, & forſan ſæpius quàm vulgò putatur, quæ in pulmone colligitur, quod malum Hydrops pulmonis appellatur; quod deſcripſiſſe putatur Hippocrates, 2. *de morb.* his verbis: *Febris & tuſſis tenet, & aceruatim reſpirat, & pedes tument, & vngues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is qui ſuppuratus eſt, ſed debiliùs & diuturniùs. Et ſi quid infundas, aut fotum aut ſuffitum adhibeas, pus non ſequitur, atque ex hoc ſanè cognoueris, non pus, ſed aquam intus eſſe. Et ſi multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaueris, ebullit intus veluti acetum, & hoc quidem aliquando patitur, poſtea erumpit ad aluum, & ſtatim quidem ſanus eſſe videtur, ac à morbo liberatus. Verùm progreſſu temporis aluus incenditur, eadémque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumeſcunt, ventre, ſcroto, & facie.* In quo loco hoc notandum, etſi in editionibus omnibus legatur ὄζει, olet, & ita etiam Foëſius hunc locum verterit: quia tamen odor aure non percipitur, rectè vertit Ian. Cornarius, *bullit intus*, & legendum procul dubio ζεῖ. Verùm pulmo vix ſolus hydropem patitur, ſed hydrops pulmonis & thoracis ferè concurrunt; atque hic ipſe locus Hippocratis, quem pro hydrope pulmonis allegâr, potiùs de hydrope pectoris loqui videtur. Ideóque mali huius hoc loco ſaltem mentionem facere volumus. Poſtea verò, *de hydrope pectoris*, ſeu *thoracis* plura hac de re dicetur.

Hydatides pulmonis.

Cognatum hydropi malum ſunt hydatides pulmonis, veſicæ ſcilicet aqua plenæ, quæ externam eius ſuperficiem occupant, quæque oriuntur ex ſeroſo & tenui humore, qui raram pulmonis ſubſtantiam pertranſit, & ſub membrana eius, quæ denſior eſt, hæret & ſubſiſtit. De quo Hippocrates, *lib. de intern. affectib. Fit enim hydrops, ſi tubercula in pulmone fuerint enata, & aqua repleta, & in pectore rupta. Quod autem fiat etiam à tuberculis hydrops, teſtimonium habeo in boue, & in cane, & in ſue. In his quadrupedibus maximè fiunt tubercula in pulmone, quæ aquam habent. Si enim diſſecueris, citò cognoſces: nam fluet aqua.* Hæc Hippocrates. Hydatides pulmonis.

CAPVT X.

De pulmonum cum latere coalitu.

NOnnunquam etiam pulmones cum membrana coſtas ſuccingente coaleſcunt. Hippocrates, vel quicunque autor fuerit, pulmonis ad latus prolapſum appellat, & de malo hoc agit, *lib. 2. de morbis.* Pulmonum cum latere coalitus.

Cauſſa.

Ortum habet hoc vitium à cauſſa vel interna, vel externa. Cauſſa. A cauſſa interna, interdum à primo ortu & mala conformatione hoc accidit; interdum poſtea membranæ thoracem inueſtienti pulmo agglutinatur, cùm pituita aliqua viſcida & tenax inter pulmonis lobos & thoracis membranam inhæret, partéſque has duas infarciens implicat, ac veluti colligat. Interna.

A cauſſa verò externa malum ortum habet, cùm confoſſo aut vulnerato thorace, aut empyemate per ſectionem curato, pulmo membranæ huic agglutinatur. Quod etiam poſt pleuritidem fieri, impoſſibile non eſt. Vt enim aliæ partes vulneratæ, vel exulceratæ, ſi non rectè tractentur, coaleſcere poſſunt; ita & pulmo membranæ thoracem inueſtienti agglutinari poteſt. Hippocrates, *de locis in homine*, addit exſiccationem à ſiti, dum ſcribit: *Lateralis morbus ſiccus citra fluxionem oritur, cùm ex vehementi ſiti pulmo admodum reſiccatus fuerit. Pulmo enim cùm ſiccus exiſtat, vbi ampliùs, quàm pro natura, reſiccatus fuerit, gracilis euadit & impotens redditus, ad latus præ impotentia inclinatur, ipſúmque contingit, eóque contacto cum humidum exiſtat, ei adhæreſcit, & morbum lateralem facit.* Externa.

Signa Diagnoſtica.

Si, vt Hippocrates habet, *pulmo ad latus prolapſus ſit, tuſſis tenet, & erectâ ceruice ſpiratio*, (nam pulmo non integer, ſed ex altera tantùm parte liberè moueri poteſt) *& ſalua tuſſi reiicitur alba*, (nam pituita peccat, iſque humor ſolùm ad aſperas arterias reſidet) *& dolor ad pectus aut dorſum emergit, & incumbens pulmo impellit, & graue quid in pectore incumbere videtur, & dolores acuti pungunt.* (nam ex pulmonis motu ea parte, quâ pulmo membranæ cohæret, dolor percipitur, & membranæ conſentit, dolórque is propter membranam affectam eſt pungitiuus) *& ſanguis ſtridet veluti pellis, & ſpirationem prohibet*, (ſanguis nimirum in vaſis thoracis exiſtens, commotus edit ſibilum illum, quem lora emollita & aquâ macerata excitant, ſanguíſque ad intra ex difficili reſpiratione commotus, & in anguſtias redactus, ſibilum quendam edere videtur; qui tamen nonniſi ab ipſo ægro percipitur.) *Et ad affectum quidem latus decubitum ſuſtinet, non autem ad ſanum, verùm veluti graue quiddam ipſi de latere dependere videtur, & per pectus ſe tranſpirare putat.* Etenim dum æger in latere affecto decumbit, pars affecta in proprio loco quieſcit, dum tamen in oppoſitum ſe conuertit, pars affecta diſtrahitur, & pulmo à latere, cui cohæret, quaſi auellitur, vnde veluti pondus quoddam ex eo latere dependere videtur. Signa.

Prognoſtica.

1. Malum hoc etſi lethale non ſit, tamen moleſtiam & dolorem non parum exhibet. Prognoſtica.

2. Si à primo ortu ſit incurabile eſt.

3. Coalitus ex ſiccitate periculoſus non eſt. Intra ſeptimum diem enim coaleſcit. Hippocrates, *de loc. in homine.*

Curatio.

In hoc affectu curando, ſi malum ab interna cauſſa, pituita ſcilicet, ortum habeat, ea præparanda & euacuanda, vt *cap. 4.* dictum. Reliquam curationem quod attinet, Hippocrates, *loc. alleg.* tria inſtituit. 1. eſt, vt materia concoquatur & leniatur, qua de cauſſa bis de die calidâ multa latere iubet. 2. Pituitam & materiam, quæ pulmonem cum coſtis connectit, exſiccat & abſumit, in quem finem à balneo vinum album modico melle admixto, & dauci & centaurij minor. ſeminibus tritis additis exhibet. 3. vt pulmo cohærens lateri laxetur, & à membranis thoracis ſeparetur, veſicam bubulam aqua repida ſemiplenam lateri apponit & alligat. Quia tamen idem Hippocrates, 6. *epidem ſect. 8. tex. 51.* eum, cui apex hepatis complicatus erat, concuſſionem corporis ſanauit: eadem & hîc, vt pulmo à latere ſeparetur, vſurpari poteſt. Alimenti verò loco ptiſanæ ſuccum tepidum, & vinum aquoſum ſuprabibendum præbet. Curatio mali à cauſſa interna.

Si verò à cauſſa externa hoc malum proueniat, aut cùm quis purulentus factus fuerit: Hippocrates mox duplici auxilio vtitur. Primò inter os vulneris immittit veſicam fiſtulæ alligatam À cauſſa externa.

alligatam, quâ per ſtatum immiſſum poſſint prædictæ partes ſeparari; deinde penicillum ſtanneum indit, ac vlteriùs propellit quo pulmo à cohærente membrana ſeparetur.

CAPVT XI.

De pulmonis Vulneribus.

Pulmonis vulnera.

SI thorax, de cuius vulneribus poſtea dicetur, à re aliqua ſecante vel perforante vulneretur, ita vt vulnus ad interiora penetret, ſæpe pulmo ſimul cum ſuis vaſis vulneratur.

Signa Diagnoſtica.

Vulnerati autem pulmonis ſigna, vt Celſus, *lib.5. cap.26.* & Paulus Ægineta, *lib.6. cap.* 88. docent, ſunt, ſi cum penetrante thoracis vulnere adſit reſpirationis difficultas, tuſſis aſſidua, & ſpumans ex ore ſanguinis cum tuſſi rejectio, & ex pectore rubens ſpumánſque ſanguis ſine dolore effluat. Ceruicis venæ turgidæ ſunt, linguæ color mutatur; facies modò rubicunda, modò pallida apparet, & ſi profundum ſit vulnus, tandem pallida remanet.

Signa vaſorum pulmonis vulneratorum.

An verò vaſa, an potiùs ſubſtantia pulmonis ſit vulnerata, etiam ſignis quibuſdam cognoſcitur. Vaſorum vulneratorum ſigna ſunt, ſanguis ſpumoſus interdum rubicundus, interdum niger effluens, perpetua tuſſis, ſicca vel humida, niſi virium imbecillitas, aut pulmonum oppreſſio à ſanguine adſit, aut niſi ſuperficiarium, ac leue ſit vulnus.

Signa carnis pulmonum vulnerata.

Cùm caro pulmonum vulnerata eſt, nec cruenta exſpuitio, nec tuſſis vlla vrget, quia ſanguis in cauum thoracis deſtillat ſed reſpiratio eſt difficilis, viciſſitudo caloris & frigoris, propter halitus è corde, qui ſtatim diſcutiuntur, crebra faciei characteris mutatio.

Hiſtoria vulnerati pulmonis.

Poſt ſigna, hîc meritò recenſeo hiſtoriam ſequentem, quæ de viis etiam, quibus materia è pectore euacuatur, cogitãdi anſam præbet. Studioſus quidam anno 1623. menſe Iulio, noctu vulnus accepit in pectore, gladio non lato, in dextra parte circa coſtam tertiam prope alam in pectus adacto, & è regione prope ſpinam exeunte, vt de læſo pulmone nihil dubitatum fuerit, cùm & ſpiritus cum ſono magno è vulnere exierit, & maxima ſanguinis copia è vulnere effuſa fuerit. Conquerebatur ſimul de dolore ſummo & contractione abdominis, quæ procul dubio à conuulſione partium membranoſarum abdominis erat orta à conſenſu membranarum thoracis cum membranis abdominis, & procul dubio à tendinibus muſculi thoracis quarti læſis. Accedebat & hoc, quòd thorax præcipuè circa diaphragma, imò collum etiam manifeſtè intumeſcebat. Primo die ſanguis ſatis copioſus è vulnere effluxit, poſtea verò nullus: poſt octo dies tamen è vulnere in dorſo pus ſatis copioſum effluxit aliquot diebus. Tuſſis verò nihil, neque ſanguinem per tuſſim alicuius momenti eiecit, per dies tamen aliquot ſputum album ſatis copioſum, cum ſcreatu potiùs, quàm tuſſi, vnde tumor in colle euanuit. Tumor ille, qui ad muſculos erat circa diaphragma, vbi humoris ſub cute collecti fluctuatio etiam digitis percipiebatur, ſupra & infra diaphragma, cataplaſmatis diſcutientibus adhibitis euanuit. Primis diebus ſemel atque iterum etiam aliquid ſanguinis per aluum deiectum eſt. Ex quibus apparet, ad humorum tranſl ationem non ſemper viis manifeſtis opus eſſe, ſed ſufficere etiam Hippocratis occultam ξύῤῥοιαν.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Magna pulmonis vulnera, & præcipuè ſi vaſa magna & bronchia læſa ſunt, (cùm tum ſanguis vix ſiſti poſſit) plerumque lethalia ſunt.

2. Parua verò, & vbi inſignia vaſa non ſunt læſa, etſi ſatis periculoſa ſunt, ſæpe tamen curantur, cuius rei obſeruationes paſſim extant. Et ille Studioſus, cuius modò mentionem feci, integrè ante finem menſis potionibus ex plantis vulnerariis & pectoralibus, aliiſque conuenientioribus medicamentis conualuit, & nunc etiam anno 1629. bene valet.

3. Refert etiam Andr. à Cruce, *lib.4. chirurg. tract.2. c.5.* etiam pulmonum lobis, qui per thoracis vulnera prominebant, abſciſſis, ægrum ſanatum fuiſſe.

4. Si pulmonis vulneri accedit inflammatio, exigua ſpes eſt de eius curatione; quia pus, quod generatur, ſine tuſſi expurgari non poteſt, quâ vulneris conglutinatio impeditur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

In pulmonis vulneribus danda opera, vt primùm ſanguinis profuſio, quæ ob inſignia pulmonis vaſa accidere ſolet, coërceatur, & inflammatio, cui pulmo obnoxius eſt, ſiſtatur, tandémque vulnus glutinetur, ſanguis verò, qui in cauitatem thoracis effuſus eſt, euacuetur. Itaque vt inflammatio præcaueatur, niſi antea nimia ſanguinis profuſione vires deiectæ ſint, vena aperienda. Si vulnus ſit anguſtum, vt ſanguini exitus non pateat, ſcalpello ampliandum. In operatione verò æger ſpiritum emittat, quò pulmones collabantur.

Deinde medicamenta adſtringentia & emplaſtica adhibenda, quæ & ſanguinem ſiſtunt, & inflammationem prohibent, & vulnus glutinant.

Sunt autem illa medicamenta alia topica, quæ in cauitatem thoracis induntur & infunduntur; alia interna, quæ ore ſumuntur.

Topica autem eligenda talia, quæ minimè mordicant, neque malignam aliquam qualitatem obtinent. Atque ob id metallica ferè omnia & ſalinas qualitates obtinentia, etſi aliis vulneribus commoda ſint; in vulneribus pulmonis omittenda.

Commoda ergo hîc ſunt *bolus Armena, terra ſigillata, thus, maſtiche, balauſtica, acacia, tragacantha, gummi Arabicum,* & alia, quæ nullum viſceribus internis damnum inferunt.

Fiat ergo puluis ex thuris, Maſtich. & boli Armenæ part. æqual. qui vlneri ſeu per cannulam inflatur, ſeu vino nigro auſtero, aut decocto plantag. roſar. rubrar. equiſeti, dilutus immittatur. Vt verò puluis pulmoni vulnerato applicetur, jubendum, vt æger ſpiritum attrahat, pulmones inflentur, ſpiritúmque eò vſque contineat, quò puluere vulnus conſperſum ſit.

Eſt & hoc in pectoris vulneribus vtiliſſimum:

℞. *Rad. conſolid. major. tormentil. caryophyll.* an. Vnc. ſem. *roſar. rubr.* M. ſem. *maſtich. fol. oliuæ* ana Drach. ii. *myrrh. aloës*, ana Drach. i. Coqu. in aqu. hordei. Colat. ℞. ℔. j. *ſyr. myrtin. de roſis ſiccis*, an. Vnc. j. *mellis roſati colati*, Vnc. ii. Miſce.

Interna.

Interna autem, & quæ per os exhibentur, parantur ex herbis vulnerariis dictis, atque è quibus potiones vulnerariæ parari ſolent; de quibus in *Inſtitut.* dictum: è quibus eligantur ea, quæ ſimul thoracis, pectori & pulmoni dicata ſunt; aut hæc iis miſceantur.

Parantur nimirum ex *fragaria, veronica, ſcabioſa, alchymilla, virga aur. ſanicula,* & aliis huiuſmodi. E.g.

℞. *Fragar. ſanic. ſcabioſ. pulmonar. vtriuſque*, ana M. ſem. *alchymill. flor. roſar. rubr. ſcabioſæ*, an. P. ii *jujub.* N. x. Coqu. in ſ.q. aquæ hord. ſ. Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *julebi roſat.* Vnc. ii. Miſce.

Vel ℞. *Achilleæ, peruincæ, veronicæ, fragan. pulmonar. Gallic. tuſſilag.* ana M. j. *fol. labri Veneris, prunell. agrimon. ſcabioſæ, aſter. Attic. ſanicul. arnogloſſ.* ana. M. j *rad. angelic.* Vnc. i. Conciſa infundantur in *vini albi, aq. ſcabioſ. tuſſilag.* ana. Vnc. xxxij. *ſacch. fini* Vnc. iij. Coq. in vaſe duplici, horis vj. Colentur. Doſis Vnc. ij. manè & veſperi.

Vel hoc, quod etiam in ſclopetorum vulneribus commendatur.

℞. *Pulmonar.* M. iij. *artemiſiæ, conſolidæ acutæ*, anna M. j. Adde *ſacch. opt.* Vnc. iij Coqu. in *vini* & *aq.* ℔. ſem. in vaſe duplici.

Vel ℞. *Hordei mundi* M. j Bulliat ad crepaturam. Poſtea adde *herb. tuſſilag. veronic. ſcabioſ. pulmonar. maculoſæ* & *quercin.* an. M. ſem. *ſanguiſorb. conſolid. Saracenic. alchymill.* ana. P. ij. *cinnanomi* Drach. iij. *iuiubarum* N. jv. *paſſul. vino ablut.* Vnc. ſem. Coqu. & colentur.

Commendatur in hunc vſum etiam medicamentum, quod diaſpermaton appellatur, & Galeno frequenter in vſu fuit in vulneribus pectoris, 5. *meth. cap.* 13. & 14. Verùm quale illud fuerit, apud Galenum reperire non potui. Etiamſi enim apud antiquos quædam diaſpermatum deſcriptiones extant; tamen huic ſcopo non planè ſatisfaciunt. Quia verò Galenus id medicamentum exhibuit, vt ſomnum conciliaret, & ſenſum doloris leuaret, nonnulli eius loco electuario diacodion vtuntur, vtpote quod, vt Galenus, *lib.7 de compoſ. medicam. ſec. loc.* docet; in his qui ſomno indigent, & quibus à capite in aſperam arteriarum fluxiones fiunt, vtile eſt. Sed quia medicamenti diacodion variæ extant deſcriptiones, hanc huic affectui magis conuenire experientia comprobauit:

℞. *Capit. papauer. albi* N. x. *nigri* N. v. *iuiub. ſebeſt.* an. N. v. *ſem. lactuc. malu.* an. Drach. j. *ſcariol.* Drach. ij. *cydon.* Drach. j. ſem. Contuſa infundantur in aquæ ℔. ſem. vel q.ſ. Hinc coqu. ad tertiæ partis conſumptionem. Colaturæ adde *myrrh. croci, hypociſt. acaciæ*, ana drach. j. ſem. Atque iterum coqu. ad tertiæ partis conſumptionem. Poſtea adde *diatragacanth. alibi*, Vnc. ij. Tandémque adde vel mellis ℔. ſem. & coqu. ad mellis conſiſtentiam, ac colentur, fiátque Eclegma; vel decocto colato & ad mellis conſiſtentiam cocto add. *ſacchari* q.ſ. & fiat confectio in Rotulis.

Æger in latere affecto decumbat, vt ſanguis, qui in thoracem effectus eſt, per vulnus effluat commodiùs.

Si aliqua pars pulmonis è vulnere emineat, & liueſcere ac nigreſcere incipiat, atque ita corruptionis notas exhibeat, ea ferro abſcindenda.

Diæta.

Diæta.

Victus primò ſit tenuis, vt bona nutritio etiam in pulmone procuretur. Abſtineat æger ab acidis, acribus, ſalſis, pinguibus. Vtatur cibis bonis ſucci, qui mediocrem vim adſtringendi, & emplaſticam habent, ex priſana, oryza, amylo, cydoniis, amygdalis. Vinum parum commodum eſt, niſi forſan virium debilitas id requirat. Æger tuſſim, quantum fieri poteſt, præcaueat, nec multum loquatur, nec magnâ reſpiratione vtatur, nec rideat. Etiam ſanatus motum vehementem caueat, & propterea non ſtatim vel curru vel equo vehatur, vitet iram, clamores, Venerem.

CAPVT XII.

De Vlceribus pulmonum, & Phthiſi.

CVm poſt vaſorum pulmonis apertionem, vt & vulnera pulmonis, ſæpe vlcus pulmonis ſequatur, reſtat tandem, vt inter morbos pulmonis, de eius Vlceribus dicatur. Quæ autem de Vlceribus pulmonis dici poſſunt, plerique in *capite de phthiſi* tradere ſolent; cùm vlcera pulmonis phthiſis ferè ſequi ſoleat. Quapropter & nos hoc capite aliquam phthiſeos mentionem faciemus. Etſi enim ipſa phthiſis non pulmonis, ſed totius corporis affectio ſit, cauſſa tamen eius à pulmone prouenit.

Phthiſis.

Φθίσεως, quam Latini Tabem appellant, vocabulum in genere pro omni totius corporis extenuatione & imminutione, quacunque de cauſſa & occaſione ortâ, accipitur, ita vt ſub ea comprehendatur non ſolùm ea corporis extenuatio, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, ſed & *ἀτροφία*, in qua corpus non ſatis nutritur, ob alimenti defectum, & *σύντηξις*, hoc eſt, *colliquatio* totius corporis, quæ in febribus quibuſdam ardentibus, vt & hecticis diuturnis accidit, & *μαρασμός*, ſeu immodica corporis totius ariditas & conſumtio. Imò Celſus *lib. 3. cap. 23.* ad tabem in genere dictam etiam refert cachexiam. Nam etſi in hac corpus vniuerſum laxum & humidum conſpicitur, & propterea non extenuari, ſed potiùs augeri videtur: tamen in ea verum augmentum non eſt, ſed potiùs muſculoſarum partium ab humore aquoſo & pituitoſo repletio: partes enim ipſæ ſecundum ſuam eſſentiam alimento bono deſtituuntur. Vnde etiam ibi tandem malum in hydropem degenerat partes ſuperiores extenuantur, etſi abdomen aquâ repletum tumeat.

Verùm vſus obtinuit apud Medicos, vt in ſpecie & frequentiſſimè *φθίσεως* vocabulum de ea corporis totius extenuatione ſumatur, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, & Græcis aliàs *ἰδίως* & propriè *φθόη*, vt ex Galeno, 7. *aph.* 16. & *definit. Medic.* apparet, vt & *πύη* nominatur, vt Aretæus, 1. *de cauſ. & ſign.*

Definitio.

diuturn. cap. 8. ſcribit. Quomodo phthiſin definimus, quòd ſit totius corporis extenuatio & macies, à febre putrida & lenta, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, ortum habens.

Subiectum phthiſis.

Occupat nimirum hoc malum totum, & phthiſis totum corpus ſubiectum eſt, quo modo à pituita quarundam partium extenuatione differt.

Phthiſis cauſſa.

Extenuatio autem hæc prouenit à febre putrida lenta, & tandem etiam interdum hectica, quæ concoctionem alimenti in toto corpore impedit & calore illo præternaturali, id quod concoctum & appoſitum eſt, abſumit. Febris autem ea ortum habet à putridis vaporibus ex vlcere pulmonis ad cor continuò exhalantibus, calorémque præternaturalem in eo accendentibus, qui per arterias cum ſanguine & ſpiritibus in totum corpus diffuſus totum corpus calefacit. Febris hæc continua eſt, lenta & putrida, id quod cùm alia, tum vrinæ ſatis teſtantur. Accidere tamen poteſt, vt cum lenta iſta febre aliæ febres complicentur, aliàs erraticæ, aliàs tertianæ modo inuadentes. Nam humores intra venas contenti, à calore febrili ex pulmonis vlcere excitato accenſi, putreſcente ſui generis febrem ſæpe excitant, vnde etiam deliria ante mortem aliquoties obſeruauimus, & pro cacochymiæ reliquum corpus occupantis ratione, paroxyſmis quibuſdam interdum ex interuallis ſeu certis, ſeu incertis redeuntibus, phthiſicorum febres exacerbantur. Id quod etiam in epidemiis conſtitutionibus accidere poteſt, vt ex Hippocrate, 1. *epidem. comm.* 1. *in fine*, videre eſt. Febres enim, quæ tanquam populares ex cœli ſtatu, quem ibi deſcribit, ortum habuerunt, tabidos non minùs, quàm alios homines corripuerunt. Accidere tamen etiam poteſt, vt calor ille lentus tandem hecticum ſibi adſciſcat & inducat.

Cauſſæ.

Vlceris pulmonum cauſſa. Proxima. Interna.

Vlceris verò pulmonis, de quo hic agere præcipuè propoſitum, cauſſæ ſunt, quæcunque vel acrimonia vel putredine, pulmonis ſubſtantiam erodere & corrumpere poſſunt. Præſtantque hoc cauſſæ vel proximæ, vel mediatæ; internæ, vel externæ. Interna, & quidem proxima cauſſa eſt humor acris, ſeu naturâ ſuâ, ſcilicet bilioſus & ſeroſus; ſeu ratione acquiſitæ putredinis talis, ſanguineus nimirum, vel humor & pituitoſus putreſcens. Etſi enim ſi pituita ſit dulcis & non nimis copioſa, in pulmone facilè non putreſcit, ſed in ſputum naturale abit: tamen ſi maiore copia ad pulmonem defluat, & bronchia pulmonis obſtruat, ipſiúſque ſubſtantiam humidiorem reddat, atque ibi diutius hærens ideò non ſatis ventilari poſſit putredinem & acredinem concipit: in primis ſi natura iam aliquid acredinis participet.

Materia iſta vel in ipſo pulmone colligitur & gignitur, vel aliunde influit. In ipſo pulmone ortum habet, cùm aut in eo humores vitium contrahunt, aut è vaſe eius ſeu rupto, ſeu eroſo, ſeu vulnere aperto, & omnino poſt ſanguinis ſputum, ſanguis effuſus putreſcit, vnde Hippocrates, 7. *aphor.* ſcribit: *A ſanguinis ſputo, ſputum puris malum eſt*: aut à peripneumonia, aut pulmonis vomica introrſum rupta, aut à variolis vlcus in eo relinquitur.

Interdum verò aliunde in pulmonem influit, cùm ſcilicet ex vicinis partibus inflammatis, pleura, mediaſtino, diaphragmate, aſperâ arteriâ, materia eo fertur, vt & dum in empyemate pus pulmonem corrumpit, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 15. *Qui ex pleuritide empyi fiunt, ſi à ruptione empyematis intra dies quadraginta repurgantur, liberantur, alioquin tranſeunt in tabem.* Imprimis cùm à capite catarrhi frequenter ad pectus defluunt, quorum materia nunc naturâ ſuâ acris eſt; nunc, cùm in pulmonibus corrumpitur, acrimoniam acquirit, de quo Hippocrates, 7. *aph.* 38. *Deſtillationes in ventrem ſuperiorem, ad ſuppurationes perueniunt intra dies viginti.*

Pertinet huc pulmonis à primo ortu vitioſa conſtitutio, quando pulmonis ſubſtantia vitio ſeminis parentum mollis eſt, & ad corruptionem propenſa, vt ſenſim ætatis decurſum flacceſcat, & ſponte corrumpatur. Nam vt liberi parentibus ſimiles ſunt quoad externa lineamenta; ita & quoad partes internas. Vnde in quibuſdam familiis tanquam morbus hæreditarius graſſatur phthiſis, nulla etiam humoris ad pulmones deſtillatione aut tranſmiſſione accedente. Et Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.* ſcribit, nonnullos citra manifeſtum pulmonum vlcus phthiſicorum more deceſſiſſe, qui primum flaua quædam non acria, deinde purulenta, tandem etiam pulmonis particulas exſpuerint, ſine omni cruore, aut hoc admodum exiguo. Hos ſimili affectu laboraſſe cenſet, qualis in externis partibus aliquando conſpicitur, vbi cum putreſcente humore pars corrumpitur, & pus aut ſanies ab ea emittitur, nullo cruore mixto. Etſi enim in talibus neque vas vllum ruptum ſit, neque aliunde etiam humor in pulmonem effundatur: tamen ob innatam debilitatem acris humor colligitur in eo, qui tandem pulmonis ſubſtantiam corrumpit, & vlceri ſimile quid inducit, vnde meritò ad phthiſin hic affectus refertur. Hos Hippocrates *φθινώδεις* & *πτερυγώδεις* appellat, 3. *epidem. text.* 70. de quibus poſtea dicemus.

Externa.

Inter cauſas externas, quæ proximæ & ſolæ pulmonem corrumpere & in eo vlcus excitare poſſunt, eſt primò Contagium; vnde rectè ab Ariſtotele, 7. *problem.* 8. & à Galeno, 1. *de differ. febr. cap.* 2. phthiſis inter morbos contagioſos refertur, nec tuta ſatis cum phthiſicis conuerſatio habetur; cùm *μιάσματα* illa, quæ phthiſici exhalant, ab aliis cum aëre in pulmonem attracta, ſimilem in eo diſpoſitionem inducant, & hinc vlcus ac phthiſin excitare valeant. Deinde Lepus marinus & ſi quæ ſunt alia venena, quæ occulta proprietate pulmonibus aduerſa ſunt, eóſque exulcerare poſſunt.

Mediatæ. Internæ.

Reliquæ cauſſæ omnes ſiue internæ ſiue externæ, mediatæ & remotiores vlceris pulmonis cauſſæ ſunt. Inter mediatas ſeu antecedentes vlceris pulmonis cauſſas, ſunt humores vitioſi in corpore collecti, qui vbi poſtea vel à capite, vel aliunde ad pulmones confluunt, vaſa in iis aperire, pulmoneſque exulcerare valent. Pertinent huc & menſes ſuppreſſi, de quibus Hippocrates, *lib.* 1. *de morb. mulier. Nonnullis mulieribus cùm menſes duorum menſium ſpatio in vteris exſtiterunt, vbi intercepti fuerint, ad pulmonem feruntur, eademque omnia his contingunt, quæ in tabe dicta ſunt.* Quò facit corporis conſtitutio ad phthiſin procliuis, qualis eſt illorum, quos Hippocrates *φθινώδεις* & *πτερυγώδεις* appellat, 3. *epidem. com.* 3. *text.* 70. qui, vt Galenus, *in comment.* & 1. *epidem. comm.* 1. *text.* 18. & 2. *de temperam. cap.* 6. explicat adeò anguſto ſunt pectore ac reſtricto, vt à tergo in morem alarum promineant operta ſcoptula. Præſertim ſi ob ſubſtantiæ mollitiem & hæreditariam conſtitutionem vitioſam, de qua antea diximus, plurimum in ipſis excrementi colligatur. Sunt etiam ad phthiſin procliues, quibus caput facilè impletur, quódque ad ſpiritus organa multas deſtillationes demittit. Atque hæ duæ cauſſæ ſi in vnam coëant, thoracis ſcilicet figura, & capitis imbecillitas, eo faciliùs iis, quibus obtigerunt, tabem inducunt.

Externæ ſunt aër vel nimis calidus, reſoluens materiam acrem in capite, vt ad pectus defluat; vel frigidus conſtringens, & exprimens, aut vaſa pulmonis denſando & anguſtiora reddendo, ea ad rupturam aptiora efficiens, aut etiam tuſſim vehementem, qua vaſa pulmonis rumpuntur, excitans. In primis verò aër autumnalis, qui ſua inæqualitate frigoris & caloris, acutas & ſalſas deſtillationes mouet, & ad phthiſin propenſos inſigniter offendit. Vnde Hippocrates, 3. *aphor.* 10. ſcribit: *Autumnum tabidis noxium eſſe*, &, *ibidem, aphor.* 13. *Æſtate ſicca & Aquilonia, autumno pluuioſo & auſtrali vehementes & capitis dolores in hyemem, & tuſſes, & raucitates, & grauedines, nonnullis etiam tabes expectanda*: & 22. *Autumno æſtiuos etiam multos morbos, & febres quartanas & erraticas, aquam inter cutem, phthiſin fieri.* Quò pertinent & regionum conſtitutiones quæ frigidæ & humidæ, huius affectus germanæ ſunt, vt Aretæus, *lib.* 1. *de ſign. & cauſ. diuturn. cap.* 8. loquitur, fumi metallorum, & mora in ſpecubus ſubterraneis. Deinde cibi potúſque acres & ſalſi, & qui caput vaporibus eiuſmodi replent, & alia omnia, ob quæ excrementa acria in capite generantur, & pulmoni communicantur. Præterea cauſſæ omnes, quæ vaſa pulmonis rumpere & aperire poſſunt; thoracis contuſio, vocis nimia intentio, & ſimiles thoracis vulnera penetrantia. Vnde Hippocrates, *l. de aëre, aquis & loc.* tabem etiam frequenter à partu contingere ſcribit. Violentia enim rupturis & vulneribus prehenduntur.

Pertinet huc aphoriſm. Hippocratis, 3. *aphor.* 29. *νεανίσκοις ſanguinis exſpuitiones, tabes, febres acutæ, epilepſiæ, aliique morbi, ſed præcipuè nunc dicti.* Per νεανίσκους autem, & adoleſcentes & iuuenes intelligit, vt ipſe 5. *aphor.* 9. explicat, dum ſcribit: *Tabes iis maximè ætatibus fit, quæ ſunt à decimo octauo ad triceſimum quintum.* Non quidem, vt Galenus, *in comment.* explicat, ſecundum ætatis naturam, ſed ex accidenti ipſius quopiam, quia ſcilicet vel vulnus acceperint, vel contuſi ſint, vel ſaltauerint, vel vehementiùs & contentiùs vociferati vel refrigerati fuerint, vel humi cubauerint, vel plenitudine nimiâ, aut eiuſmodi occaſione aliquâ in ſputum ſanguinis inciderint. Ad ſanguinis verò ſputum tabes conſequitur. Quibus & hoc addi poteſt, quòd hac ætate ſanguis abundat, & à calore funditur, humoréſque acres cumulantur, vnde ſanguis abundans & calidus vaſa rumpere, & humores acres à capite in pulmones elapſi, eos erodere poſſunt.

Differentiæ.

Differentiæ phthiſis.

Differentias tabis quod attinet, eas quidem nonnulli plures recenſent: verùm propriè & in ſpecie dictæ tabis, de qua hîc nobis ſermo, tales differentiæ non ſunt, quæ omnem corporis contabeſcentiam, extenuationem & ſiccitatem, à quacunque cauſſa profectam, comprehendit. Ob curationem non prætereunda videtur differentia, quòd phthiſis alia ortum habet à catarrho à cerebro ad pulmones defluente; alia citra hunc, ex vaſorum pulmonis aut pleuræ inflammatione ſuppurata.

Signa Diagnoſtica,

Signa phthiſis incipientis.

Signa & notas huius mali quod attinet, cùm vlcus pulmonis & phthiſis ſaltem in principio curationem ſuſcipiat, confirmata verò & inueterata non curetur; & incipientis, & perfectæ ac deſperatæ phthiſeos notas perfectas habere vtile eſt. Incipientis autem phthiſis ſigna ſunt, tuſſis diuturno, & ſputum rotundum diutius apparens, quod materiam craſſam à calore excedente in pulmone condenſari indicat, quæ temporis tractu acredine acquiſitâ pulmone exulcerat, vt ex Galeno, 6. *epidem. comm.* 3. *t.* 36. videre eſt. Interdum aliquid cruenti reiicitur, & hoc ſubſiſtente ſordidum & purulentum aliquid. Corpus totum extenuatur, & nullum poſt cibum ſumtum corpori robur accedit, febris adeſt lenta & continua. Quæ ſigna omnia confirmantur, ſi φθινώδης illa corporis diſpoſitio, de qua ſuprà dictum, adſit, aut familia illa phthiſi obnoxia ſit, parentéſque vel fratres aut ſorores phthiſi perierint. Præceſſerunt cauſſæ, quæ pulmonem exulcerare poſſunt, ſputum ſanguinis, deſtillatio acris & ſalſa diu perſeuerans, & aliæ cauſæ ſuprà propoſitæ.

Signa phthiſis perfectæ.

Perfecta autem phthiſis ex iiſdem ſignis cognoſcitur, ſed jam euidentioribus & augmentum ſumentibus. Si quis enim vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tuſſientem, macie confectum, hunc verâ phthoë laborare pronunciat, vt Aretæus, 1. *de ſign. & cauſ. diuturn. morb. cap.* 8. ſcribit. Cognoſcitur nimirum perfecta phthiſis ex pulmonum vlcere, febre lenta, continua, & hinc ſequente totius corporis macie & extenuatione, ac difficili reſpiratione.

Signum vlceris Pulmonis.

Vlceris autem pulmonis ſignum eſt pus per tuſſim reiectum. Vlcere enim ſerpente ac ſordeſcente pus excernitur, ac ſputa ſordida reiiciuntur, quorum, vt Aretæus, *loco allegat.* loquitur. *infinitæ propè ſunt ſpecies, liuidorum, atrorum, purorum ac ſincerorum, aut pallido albóque, aut albo & viridi mixtorum, latorum, rotundorum, durorum, glutinoſorum, aut rarorum diffluentium, aut odore carentium aut fœde olentium.* Quia verò pituita craſſa & ipſa puri ſimilis eſt, imò catarrhi interdum in pectus delapſi, præſertim in juuenibus, deducuntur ad quandam conſiſtentium puri ſimilem, vnde ob putredinem fiunt febres, & corporis macies ſequitur, phthiſis tamen reuerà non eſt, cùm caro aliqua regeneretur: affectus hic à vera phthiſi diſcernendus eſt. Vulgò docetur, pituitam à pure duobus diſcerni, primò, quòd pus vel per ſe, vel certè igni & carbonibus iniectum, fœtidum odorem reddat, qui in pituita non deprehendatur. Deinde, quòd pus in aqua tepidam proiectum deſcendat, quod pituita cruda non facilè faciat; agitatum quoque facilè diſſoluatur, quod à pituita è capite delapſa & in pectore concocta non accidat, quæ ob lentorem non facilè diſſoluitur.

Verùm Aretæus, *loco alleg.* hanc explorationem non ita neceſſariam eſſe exiſtimat: ſcribítque: *quicunque aut igne aut aquâ humiditates hîc explorat ac notat hunc videri haud ita multùm phthoëm dignoſcere.* Nam, vt addit, viſio quolibet alio ſenſu certior eſt, non modò in iis, quæ reiiciuntur, intuendis, ſed & ægrotantis ſpecie conſideranda. Si quis enim, vt antea dictum, vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tuſſientem, macie confectum, hunc reuerà phtoë laborare pronunciat: neque, vt in aliis etiam partibus, omne pus fœtidum eſt, ſed in vlceribus ſaltem ſordidis. Ideóque Hippocrates non omni phthiſi ſputum grauiter olens tribuit, ſed lethali ſaltem ac pernicioſæ, 5. *aphor.* 11. Sunt tamen graueolentiæ quidam gradus. Rarò omnis fœtor à vera phthiſi abeſt, quod vel anhelitis fœtidus teſtatur, ipsíque ægri exſpuentes ferè grauem odorem percipiunt: maior tamen eſt graueolentia in lethali phthiſi. Febris eſt continua, lenta, putrida, vt ſuprà dictum, quæ tamen noctu exacerbatur & emicat. Totum corpus abſumitur & extenuatur. Quibus accedunt & alia: tuſſis eſt moleſta, quá, qualia memorauimus, reiiciuntur. Reſpiratio eſt difficilis, non ſolùm ob facultatis imbecillitatem, ſed & quia bronchia pulmonis obſtruuntur, tum ob puris copiam, quæ ab vlcere in ea tranſmittitur, tum ob multa excrementa, quæ in pulmone debilitato colliguntur. Quibus accedit, quòd ipſum viſcus vlcere debilitatum, & ſæpe magna ex parte conſumtum, materiam collectam ſatis reiicere non poteſt. Pulſus inæqualiter ſeſe habent, modò ſunt languidi, modò ſunt celeres, nunc duri, nunc molles: molles quidem, ob materiam humidam arterias humectantem; duri autem, vbi calor corpus exſiccauit. Sæpiùs etiam ſudant phthiſici, ob facultatis naturalis debilitatem, quæ & naturales humores & excrementitios retinere nequit. Malo tandem confirmato inueteratóque, pus indies magis fœtidum redditur, & ſæpe putris pulmonum portio, ac bronchiorum & vaſorum pulmonis ramenta aut cruſtulæ quædam tuſſi reiiciuntur. Fauces, vt Hippocrates, *lib. de intern. affect.* habet, ſono implentur, & veluti per arundinem ſibilum reddunt. Tandem capilli defluunt, ob alimenti corruptionem & penuriam. Vngues incuruantur, abſumtâ carne, quæ in ſummis digitis exiſtebat, vnguéſque firmabat. Malæ liueſcunt, niſi, quod poſt ſumtum cibum fit, vaporibus ſurſum eleuatis, rubeſcant. Pediculi copioſè generantur, ob alimenti corruptionem. Extrema & pedes calore langueſcente intumeſcunt. Superuenit denique his omnibus diarrhœa, ex retentricis ventriculi & inteſtinorum imbecillitate, imò & humorum corruptione. Nonnulli etiam ante mortem mente vacillant, ſed ſine aliqua furoris commotione. Atque ita tandem ob febrem, ſudores, alui profluuium; conſumto toto corpore, ſputóque ob virium imbecillitatem retento, mors ſequitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnis phthiſis grauis & periculoſus morbus eſt, tum ob cauſſam, vlcus ſcilicet pulmonis, quod curatu eſt difficillimum, tum ob ſymptomata, & quæ id conſequuntur, febrem, totiúſque corporis conſumtionem. Eſt verò vlcus pulmonis curatu difficile, non tam ob pulmonum motum continuum, quàm quòd ſanies & pus in molli & ſpongioſa illa carne hærens, citra tuſſim expurgari nequit, quâ pulmones indies magis læduntur. Quibus accedit; quòd medicamenta integris viribus tanto interuallo ad pulmones non perueniunt. Reddit quoque febris adiuncta, & hanc ſequens corporis conſumtio, curationem difficilem. Febris enim & macies corporis humectantia requirunt quæ vlceri nocent, contrà vlcus detergentia & ſiccantia poſtulat, quæ adiunctæ & febri & corporis conſumtioni non conueniunt. Hinc Galenus, 5. *meth. med. cap.* 8. concludit, quòd rupto in pulmo vaſe, niſi ſtatim, antequam phlegmone accedat, vlcus ſanetur, exigua ſanationis ſpes ſuperſit. Licèt enim diligentiâ adhibitâ vlcus interdum ſiccetur, & labris eius nonnihil induratis, & quaſi callo obductis, ſpes aliqua ſanationis affulgere videatur: tamen leui occaſione callo decedente malum recrudeſcit, vt idem, 4. *de loc. affect. cap.* 5. docet.

2. Etſi verò phthiſis, ſi vlcus ſit profundum & diuturnum, planè incurabilis eſt; quæ verò ab vlcere paruo & non diuturno prouenit, & ipſa curatu difficilis eſt, non tamen planè incurabilis eſt, ſi maturè ei conuenientia remedia adhibeantur, & paſſim exempla curatorum phthiſicorum, à Medicis annotata reperiuntur, quorum aliqua collegit Ioh. Schenckius, *lib.* 1. *obſ.* 144. 145. 146. de qua re infrà, *in quæſtione*, dicetur.

3. Eſt præterea phthiſis ſæpe malum diuturnum, & quod in multos annos protrahitur. Referétque Auicenna *lib.* 3. *fen.* 10. *tract.* 5. *cap.* 18. ſe vidiſſe mulierem phthiſicam vixiſſe circiter viginti tres annos: & Matth. de Gradibus, *in* 9. *Rhaſ. c.* 54. aliam mulierem phthiſicam, quæ circa furnum & ignem quotidie occupabatur, plus viginti octo annis vixiſſe ſcribit. Cuius rei exempla alia apud alios Medicos occurrunt.

4. Phthiſis ex vlcere, ab eroſione in pulmone facto, ferè inſanabilis eſt. Nam longiore tempore ad hoc vitium corrigendum opus eſt, vt Galenus. *meth. med. cap.* 8. & 14. docet. In tempore autem longo alterum duorum fiat neceſſe eſt. Vel enim, ſi vlcus vehementer exſiccare conamur, antequàm acrimonia humoris ſatis obtuſa ſit, id non conſequimur; vel ſi humoris acrimoniam corrigere ſtudemus, ſordidum interea fiet vlcus & incurabile.

5. Hippocrates, 2. *prorrh.* ſex ſigna proponit, quæ in conualituro apparere debent. Eum, inquit, qui probè liberari volet, oportet facilè ſputum per tuſſim reiicere, ídque album & æquale, eiuſdem coloris & ἀφλέγμαντον. Quod verò à capite defluit, oportet ad nares conuerti; (ne ſcilicet malum ex affluente in pectus humore augeatur) febrem autem non inuadere, (putridam ſcilicet noctu) quæ cœnam prohibeat, neque ſitim faciat. Aluus autem quotidie deiiciat, & id quod egerit, durum ſit (ſeu conſiſtentiâ mediocre, non fluidum,) copiâ iis, quæ aſſumuntur; reſpondens. Hominem verò ipſum quàm minimè extenuari conuenit: pectus autem quadratum & hirſutum, cuiúſque cartilago exigua & admodum carnoſa eſt. In quo hæc omnia inueniuntur, maximè ſuperſtes erit: qui verò nihil horum habet, interitui proximus eſt.

6. Si nimirum ſputum, quod phthiſici expuunt, vel per ſe, vel carbonibus iniectum grauiter olet, & capilli defluunt, periculoſum ſignum eſt, 5. *aphor.* 11. quod magnam corruptionem in ſubſtantia pulmonis, & alimenti penuriam vel corruptionem ſignificat. Superueniente autem alui fluxione tabidi moriuntur, & in propinquo mors eſt; *ibid. aphor.* 12. quam & facies Hipprocratica, 1. *pronoſt.* deſcripta denotat. Quod idem docet, *l.* 2. *de morbis. Siquidem*, inquit, *autumno, iam capilli ex capite huic defluunt, capútque velut ex morbo nudatur, & ſuper prunas exſpuenti ſputum grauiter olet, hunc intra breue tempus periturum aſſeritur, & ex alui profluuio periturum. Vbi enim iam pus circa cor computruit, id prunis impoſitum nidorem exhalat, & vnà incaleſcens cerebrū ſalſuginem emittit, quæ aluum ciet; cuius rei indicium eſt, quòd capilli è capite defluunt, Hunc cùm ita habuerit, non curato.* Quo loco Autor fluxus alui phthiſicis ſuperuenientis vnicam cauſſam ponit humorem ſalſuginoſum è capite defluentem. Verùm frequentior huius ſymptomatis cauſſa eſt virium naturalium ſumma imbecillitas, & interdum etiam acris ſanies è pulmonibus vlceratis reſudans.

7. A puris ſputo phthiſis & fluxio, cùm verò ſputum retentum fuerit, moriuntur, 7. *aph.* 16. Tamdiu enim, vt Galenus, *in comment.* addit, phthiſici viuunt, quamdiu extuſſire, & per ſputa pulmonem expurgare poſſunt. Vbi verò intus ipſa remanent, reſpirationis obſtruuntur viæ, & ægri ſuffocantur.

Indicationes.

Indicationes.

Cum ergò phthiſis malum tam periculoſum ſit, maturè ei occurrendum. Et quamuis incurabilis plerumque videatur, tamen ægri ſine auxilio non ſunt relinquendi: cum non ſolùm, quod Auerroës dixit, quandoque monſtra in Medicina fiunt, & qui deſperati videbantur, ſanitati reſtitutos fuiſſe, ſed etiam nonnullos, licèt non planè conualuerint, adhibitis idoneis medicamentis, vitam diu protraxiſſe, hiſtoriæ medicæ paſſim annotatæ teſtentur.

A tribus autem hîc indicationes ſumuntur: ab vlcere pulmonis, à febre quæ coniungitur, & à corporis totius macie & conſumtione. Indicatio autem præcipua in phthiſi ab vlcere pulmonis, vt fonte & cauſſa huius mali, petitur, quo ſanato & febris euaneſcit, & corpus iterum incrementum ſumit. Vlcus autem abſtergendum, ſubſtantia pulmonis regeneranda, tandémque vlcus conſolidandum. Febris refrigerantia & humectantia indicat. Corpus tandem exſiccatum & extenuatum humectandum, & nutritione inſtaurandum. Quæ indicationes cùm ſint contrariæ, ita moderandæ, ne dum vni attendimus, alterum negligamus. Et quidem ſi ſpes ſanandi vlceris adhuc ſuperſit, cura præcipuè ad vlcus dirigenda. Quòd ſi res iam planè deplorata, & nulla ſpes vlceris curandi ampliùs ſuperſit, humectantibus ſolùm, refrigerantibus & nutrientibus corpus extenuatum reficiendum: ſic enim vita aliquamdiu protrahitur. Quo in caſu etiam medicamenta, quæ vlceri conueniunt, & corpori extenuato proſunt, ita miſceri & temperari poſſunt, vt medicamenta vnâ parte vlcus purgent, abſtergant & ſiccent, alterâ verò corpus reficiant.

Curatio.

Curatio.

Primò ergò vlceris curationem quod attinet, etſi plerumque hunc ſcopum, vt difficiliorem, minùs accuratè perſequuntur: tamen cùm reliqua curatio, febris putà & corporis extenuati inſtauratio, fieri non poſſit, niſi vlcus ſanatum fuerit, omnino de vlceris curatione diligenter diſpiciendum. Etſi autem vlceris conſolidatio naturæ opus ſit: tamen Medicum remouere oportet impedimenta, quæ naturam in opere ſuo remorari poſſunt.

Primò nimirum humores ſiue in toto corpore, ſiue in capite conſiſtentes & ad pectus affluentes, ſunt euacuandi, & corpus à cacochymia liberandum. Si enim cacochymia in toto adſit, & humores affluentes malum augeant & foueant, febrémque ipſã grauiorem reddant, tabéſque ipſa nondum confirmata ſit, lenia purgantia, quæ ſimul thoraci & vlceri prodeſſe, & fluxionem humorum auertere poſſint, exhibenda. Tale medicamentum eſt *rhabarbarum cum infuſione roſarum, & ſero caprino* datum. Item *rhabarbarum cum paſſulis maioribus* ſumtum: aut *conſerua roſar. cum rhabarb.* data: *ſyrupus* item *roſar. ſolut. ius galli antiqui*, in quo *manna* diſſoluta ſit. Poteſt & *caſſia* vſurpari.

Ius galli antiqui ſic paratur:

♃. *Gallum antiquum* & in ventre eius ponantur ſequentia.

♃. *Paſſular. mundat. par.* XX. *iuiub. ſebeſten.* an. N. x. *medullæ ſem. carthami* Vnc. vi. Coq. in aqu. ℔. vi. ad conſumtionem tertiæ partis. Vtatur manè iuſculo. Poteſt & *manna* Vnc. j. vel ʒ. ij. addi.

Vel ♃. *Decocti ſcabioſ. tuſſilag. ſem. melonum, trium flor. cordialium*, an. ℥. iv. In quibus diſſolue *manna* Vnc. i. ſem. *ſyr. viol.* ʒ. j. Miſce.

Vel ♃. *Flor. caſſiæ* Vnc. i. *pulu. glycyrrhiz.* Scrup. i. Cum *ſaccharo* Fiat Bolus.

Vtiles ſunt & clyſteres lenientes, qui excrementa non ſolùm euacuare poſſunt, ſed & corporis caliditatem & ſiccitatem emendare. Validioribus verò purgantibus medicamentis hîc nullus locus eſt, vt & ſanguinis miſſioni; cùm corpus extenuatum & conſumtum, viréſque deiectæ eam non admittant.

Et licèt Hippocrates, 5. *epidem.* & Galenus, *epidem. comm.* 3. *text.* 2. tabidis ſeu extenuatis venam cum commodo aperuerint, phthiſici tamen ii non fuerunt, ſed graciles & extenuati, vel ob calorem ſanguinis nimium, vel ob eiuſdem euacuationem ſuppreſſam. Et licèt etiam nonnulli purgantibus fortioribus, vt pilulis cochiis, & ſimilibus vtantur, id tamen potiùs imminente, & præſertim ob catarrhum, phthiſi, quàm iam præſente locum habet. In primis verò videndum, an malum adhuc à catarrho à capite deſtillante foueatur. Tum enim dandâ opera, vt is quamprimùm ſiſtatur, & à pectore auertatur. Nam fruſtra in curationem vlceris pulmonis tempus teritur, niſi fluxio priùs cohibita, vel aliò conuerſa fuerit. Quâ ratione autem hoc præſtandum ſit, ex doctrina de catarrho patet. Et ſi fluxio ſit diuturna, nullo tutiore inter initia remedio materia aliò auertitur, quàm fonticulo in altero vel vtroque brachio aperto. In morbi verò progreſſu æger iam imbecillior fruſtrà cauteriis vel fonticulis cruciatur.

Curatio mali à catarrho.

Deinde ipſum vlcus pulmonis quod attinet, ad eius curationem duo medicamentorum genera requiruntur: abſtergentia & conſolidantia. Primò ergo adhibeantur ea, quæ vlceris deterſioni inſeruiunt, & quod difficillimum eſt, tuſſi & ſputo leniter educere valent, (expectorantia vocant) ne ſordes in pulmone ſubſiſtant, eámque ampliùs corrumpant. Huic vſui inſeruiunt, *aq. ſaccharata*, & *aq. mulſa*. Nam mel crudum valde abſtergit. Fortiora ſunt *ſuccus caulium, tuſſilago; capill. Vener. hyſſopus, ſcabioſa; marrubium, agrimonia, radix iridis, ariſtolochia, helenii, terebinthina*, & ex his parata medicamenta.

Vt ♃. *Marrubij* M. i. *hyſſopi, ſcabioſæ.* an. M. ß Coq. *in aqu.* ℔. iij. ad tertiæ partis conſumtionem; Adde *mellis* ℔. ß. Iterum ebulliant & deſpumetur.

Vel ♃. *Butyri recent. ſ. ſale* ʒ. ii. *terebinthinæ abiectis pellucidæ*, ʒ. i. *mel. el.* ʒ. iiii. M. F. Bolus.

Poſtquam vlcus deterſum eſt glutinationi incumbendum. Inter glutinantia autem medicamenta facilè prima obtinent *roſæ, bolus Armen. terra ſigillata.* Quibus addi poſſunt *lapis hæmatit. radix ſymphyti maior. conſolida media, plantago, ſcabioſa, pulmonaria Gallica tenuifolia Tabernæmontani, nonnullis herba coſtadicta, quæ ſpecies hieracij eſt, veronica, hedera terreſtris, botrys, ros Solis, ſanicula, flores hyperici*: è quibus varia medicamenta parantur, quibus etiam *pulmo vulpis*, & alia peculiariter pulmoni dicata admiſceantur. Auicenna, *lib.* 3. *fen.* 10. *tr.* 5. *cap.* 6. miris modis commendat *conſeruam roſarum*, refertque mulierem quandam phthiſicam & morti deſtinatam, eius vſu ita curatam fuiſſe, vt non ſolùm ſana, ſed & pinguis redderetur. Idem Meſueus, *cap. de phthiſi*, & alij Medici teſtantur. Vis enim abſtergendi & conſolidandi roſis ineſt, ſaccharúmque etiam abſtergit, ſimúlque nutrit. Sunt tamen quædam conditiones in vſu conſeruæ roſarum obſeruandæ. *Prima* eſt, vt Meſuës, loco *alleg.* monet, vt abſtergentia & mundificantia præmittantur, ac proinde initiò conſerua roſarum recens, quæ plus ſucci, ac proinde vim abſtergendi maiorem habet, adhibeatur. *Secunda*, vt magnâ quantitate exhibeatur, & quotidie, imò cum pane & cibo ac potu ſumatur. *Tertia*, vt ſi ob eius vſum ſputum retineatur, & difficilis reſpiratio reddatur, ſyrupus de hyſſopo, vel alia expectorantia per interualla exhibeantur. Vtilis eſt & *conſerua piloſella.*

Conſeruæ roſarum & alia enumerata medicamenta commodè miſcentur, vt *terra ſigillata, bolus Armena, ſyrupus* vel *puluis ſymphyti mai.*

Vt ♃. *Conſeru. roſar.* ℥. iij. *pulu. rad. conſolid.* ʒ. j. ß. *boli Armenæ; pulmon. vulpis*, an. ℈ ij. Cum *ſyrupo myrtino* F. Electuarium.

Vel ♃. *Conſeru. roſar.* ℥. iiij. *loch. de pulmon. vulp.* ℥. j. *ſpec. diatrag. frig.* Drach. ij *boli Armenæ, terr. ſigill. lap. hæmat. rad. ſymphyt.* an Drach. j. Cum *ſypupo myrtino*, F. Linctus.

Vel ♃. *Radic. tormentill.* M. j. Coqu. in *vino* ad conſumtionem tertiæ partis. Adde *conſeru. roſ. antiq* ℥. iij.

Vel ♃. *Millefol. vulgaris* M. iv. *millefol. purpurei* M. ij. *herbar.* & *radic. tormentill. ſanguiſorbæ pimpinellæ*, an. M. j. Contuſis adde *conſeru. roſar. antiq.* ℥. iiij. Affunde *aq. ſymphyti, plantag.* an. ℥. xxxij. *tormentill. pimpinell.* an. ℥. xvj. Coq. in vaſe duplici. Colentur.

Vt ♃. *Pulu pulmonar aureæ* ℥. j. *conſeru. roſar. antiq* ℥ iiij. Cum *ſyr. myrtino.* F. Eelectuarium.

Langius aquam hederæ terreſtris, cum ſacch. roſ. antiquo nouem diebus potam laudat.

Pertinent huc & aquæ, quæ ex pulmone & hepate vituli deſtillantur.

Vt ♃. *Veronicæ, hederæ terreſtris, botryos; ſaluiæ; pulmonariæ aureæ, piloſellæ*, ana M. j. *radic. tuſſilagin.* Vnc. j. Infundantur in *aq. hederæ terreſtris, pimpinell. ſanguiſorbæ*, ana q. ſ. *vini albi.* ℔. i. ß. horis 24. addito pulmone & hepate vituli conciſo. Poſtea deſtillentur. Poteſt & *conſer. roſar.* addi, vel in deſtillato diſſolui.

Vel ♃. *Cancror.* N. L. X. Coq. in *lacte caprino.* Poſtea ♃. *Pulmones & hepar vituli.* Similiter decoquantur in *lacte caprino*, & probè contundantur, iiſque adde *fol. ſaluiæ minor.* ana, ad pondus cancrorum & pulmonum. Miſce.

Poſtea ♃. *Glycyrrh.* ℔. ß. *fol. ſcabioſæ cum flor.* quart. j. *hyſſopi* ℔. ß.

Agitentur probè, & deſtillentur per alembicum. Aqua ſeruetur in vitro, cui iniice *manus Chriſti perlat.* q. v. Doſis manè, in meridie & veſperi cochlear. ij.

Mercatus hunc Syrupum commendat:

℞. *Hordei torrefacti* ℥. iii. *cancrorum fluuiatilium benè lotorum & craſſo modo contuſorum* N. xii. *capell. veneris, polytrichi*, an. M. ß. *parietariæ, hyſſopi, heleniј, verbenæ, verbaſci, fol. vrticæ*, an. M. i. *baccar. lauri, ſem. papau. albi*, an. ℥. ß. *iuiubar. ſebeſten, paſſular.* an. Vnc. i. *canis teſtudinis prius lotæ vino albo* ℥. ii.

Bulliant omnia ad perfectam coctionem.

Colat. ℞. ℔. iii. *ſacch. albi* ℔. ii.

F. Sirupus, de quo æger ſumat manè ℥. ii.

Inſignem quoque phthiſicorum vlcera curandi vim habet *decoctum ligni Guaiaci*, & à plurimis doctiſſimis Medicis, Franciſco Arcæo, *lib. de vulneribus & febribus curandis*, Thoma Eraſto, *in conſiliis à Scheltzio collectis, conſil.* 88. atque aliis commendatur. Eſt & vtile *decoctum radicum Chinæ*. Quanquam enim iſta decocta corpus exſiccare videantur: tamen commodum, quod ex vlcere pulmonis ſanato prouenit, longè maius eſt. Cùm enim macies illa corporis ex vlcere pulmonis ortum habeat: decocta talia cauſſam extenuationis corporis tollendo, vitioſos humores abſumendo, & vlcus curando, facient, vt corpora extenuata iterum bene nutriantur, & pinguia reddantur: id quod ipſa experientia ſæpe docuit. Febris tamen ratio habenda. Nam ſi hectica coniungatur, ab his abſtinendum. Veteres valde exſiccantibus vtebantur, quibus callus vlceri pulmonis induceretur vt *theriacâ*, *Mithridatio* Galenus 5. *meth. med. cap.* 6. ad ſputum ſanguinis ex eroſione, vt materia purulenta in vlcere abſumatur, vlcúſque claudatur *paſſillis Paſionis, Andron. Polyidæ* vtitur. Dioſcorides *ſulphur viuum* exhibet. Hinc Chymici commendant contra phthiſin è ſulphure parata medicamenta, vt *ſulphuris flores*, *balſamum* & *lac*.

Exempl. gr.

℞. *Lactis Sulphur.* Drach. ß. *magiſter. corallor. perlar.* an. Scrup. ß. *emulſ. ſem. melon. cum aq. tuſſilag. vel veronic. factæ* ℥. ii. *iuleb. roſar.* ʒ. vi. *aq. cinnamomi, manus Chriſt. perl.* an ʒ. iii. Miſce.

De vſu lactis ſulphuris, in hecticis.

¶ [Crollius *in Baſilica Chymica*, ſcribit, quòd lac ſulphuris ſit balſamum humidi radicalis, viréſque confortet naturales, hecticis & aridis puculiariter ſuâ confortatione proſit, ſi cum aqua cinnamoni miſceatur. Verum vt in ſuis medicamentis ſæpe nimius & falſus eſt Crollius: ita etiam hîc lectorem ſuis iſtis lactis ſulphuris encomiis in errorem maximum inducere poteſt. Sit enim ſanè, vt phthiſicis & tabi ab vlcere pulmonis prodeſſe poſſit, de quo iam non diſputo; tamen id non facit humidum radicale augendo, quod vult Crollius, ſed vlcus exſiccando; quomodo phthiſicos decoctum ligni Guaiaci curat.

Quòd verò lac ſulphuris humidi radicalis balſamum ſit, & hecticis propriè dictis, ſeu tabidis à febre, ſine vlcere pulmonis, prodeſſe poſſit, & rationi & experientiæ repugnat. Humidum radicale nonniſi alimentis humectantibus obſeruatur & inſtauratur. At ſulphur, vt pote minerale, non alit, ſed inſtar ignis conſumit & exſiccat, & ſudores potenter mouet; unde tantùm abeſt, vt hecticis vtile medicamentum ſit, vt potiùs iis plurimum nocere poſſit.

Non ſolùm autem ad exſiccationem, vlceríſque glutinationem interna medicamenta faciunt, ſed & externa vtilia ſunt, ſi ſcilicet eorum vapor & halitus, vel per os, vel per nares inſpiratione attrahatur. Quod vel aër docet, de quo infrà in diæta dicetur. Per os vt attrahantur medicamenta idonea, in vino vel liquore conueniente coqui, & eorum vapor excipi atque attrahi poteſt, vel puluis conueniens ex *thure*, *maſtice*, *roſis*, *myrrha*, *benzoe* carbonibus aut ferro candenti inſpergi, idemque fumus ſpiritus attrahi poteſt. Dioſcorides etiam, *ſuffitu ſulphuris* vtitur.

Per nares quæ attrahuntur, ſint ſuaueolentia, quorúmque vapor inſpiratione attractus vlcus exſiccare poteſt. Talia deſcribit Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *c.* 113. 114. 115. ad quorum imitationem & alia componere licet ex *thure, myrrha, roſis, ladano, benzoë, ſantalis, cinnamomo*. Recentiores commendant ſuffitum ex *Nicotiana* ſeu *tabaco*. Habentque hæc, quæ cum aëre attracto miſcentur, ſuffumigia & odoramenta præ reliquis hanc prærogatiuam, quòd vlcus ſiccant, reliquum tamen corpus non ita afficiunt. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 67. etiam topica applicat in phthiſi. Initio quidem, dum materia præparatur ad eductionem per tuſſim, cataplaſma *ex althæa & ſem. lini* contuſis, & cum *decoctione malu.* & *fænugræci*, & cum *oleo* & *melle* mixtis. Dum tuſſi expurgandum eſt, epithema ex *terebinthina*, *oleo irino*, *butyro*, *medulla ceruі*, *adipe tauri*, *farina iridis*, *œſypo*, partibus æqualibus mixtis. Dum cicatrix inducenda eſt, *oleo roſar. mirtyno* cum *acacia*, *malicorio hypoſticide*, *alumine ſciſſili*, *gallis*, *ſumach* additis poſtulante vſu, quoque aliis, ſicut apud ipſum videre licet. In concoquentibus tamen & tuſſi expurgantibus ea cautio adhibeatur, ne intempeſtiuo illorum vſu exulceratus pulmo magis offendatur. Tutiùs κολλητικοῖς & ἐπουλωτικοῖς ſuo tempore vtimur.

Corporis extenuationem & maciem ac febrem quod attinet, illi per ea, quæ ad corpus noſtrum inſtaurandum faciunt, ſuccurrendum; hæc per refrigerantia & humectantia tollenda. Ad corpus inſtaurandum faciunt, quæ alimentum boni & multi ſucci præbent, quæ ex *pulpis cantum gallinarum, caponum, phaſianorum, perdicum, cancrorum fluuiatilium*, vel *noſtrorum gammarorum* ſumuntur, de quibus poſtea, in diæta dicetur. Et commodiſſima hîc ſunt iura inſtaurantia ſeu conſummata dicta. Vtiles ſunt & alij cibi, vt & medicamenta, quæ parantur ex *hordeo, amygdalis dulc. piſtaceis, ſeminib. 4. frig. maior. excorticatis, amylo, tragacantha, gummi Arabic. ſaccharo penid.* Hinc exhiberi poteſt *cremor hordei* vel *auenæ*, *cum emulſione amygd. dulc.* cui aliquid *pulueris Haly*, de quo poſtea, *cum conſerua roſar.* addi poteſt.

Commodiſſima autem hîc ſunt medicamenta, quæ omnibus ſcopi ſatisfaciunt, vlcus nimirum conſolidant, corpus emaciatum inſtaurant; calorémque febrilem mitigant. Inter quæ primas facilè Lac tenet, & quo, vt Galenus, 3. *de alim. facult. cap.* 15. *de cibis boni & mali ſucci*, *cap.* 4. 5. *meth. med. c.* 12. 7. *meth. med. cap.* 6. docet, curandis phthiſicis vix quid præſtantius datur, vt poſtea, de diæta dicetur. Et vt efficacius ſit lac, viréſque medicamentoſas, quæ expetuntur, acquirat, poteſt animal, cuius lac expetitur, in conuenientibus paſcuis nutriri, qualem ad paſcua locum deſcribit Galenus 5. *meth. med. cap.* 12. & 10. *meth. med. cap.* 11. vel capris plantæ phthiſicis conuenientes loco pabuli præberi poſſunt. Vtile eſt & hoc:

℞. *Oxygalæ* ſeu *lactis, è quo butyrum ſit ſeparatum*, ℔. ſem. Stet nocte vnâ ſub duo, & poſtea fortiter agitetur, & ſpuma detrahatur. Poſtea adde *conſeru. roſar.* ʒ. ß. *boli Armenæ* ʒ. i. Miſce.

Commendatur à plurimis etiam puluis Haly, *lib.* 6. *pract. cap.* 2. deſcriptus.

℞. *Papau. alb.* Drach. x. *gummi Arabic. amyli*, an. ʒ. iii. *ſem. portulac. maluæ, althéæ*, ana Drach. v. *cucur. cucum. citrull. cydonior.* ana Drach. vii. *ſpodiј glycirrhiz. tragacant.* an. ℥. iii. F. Puluis.

Valeſcus de Taranta addit *ſacchari penidiј* ad pondus omnium. Atque iſto puluere & ſequente Electuario Valeſcus de Taranta Monachum phthiſicum iam deploratum ſe curaſſe refert.

℞. *Corall. rub. carabes, lyciј, terræ ſigill. hypociſtid. amyli, ſpondiј glycyrrhiz. & ſucci eius, ſem. 3. frig. maior. minor. gumm. Arab. tragacanth. roſar. rub.* an. Drach. i. *pinear. mundat. piſtacior. amygd. dulc.* an. ℥. ii.

Torrefacienda torrefiant, & F. Puluis.

℞. *Pulueris huius* ℥. i. ß. *ſacchar.* q. ſ. *conſeru. capill. Vener. ſumphyt. teſtudin. an.* ℥ ß.

M. F. Electuarium.

Rondeletius Puluerem iſtum hoc modo præſtantiorem fore ſcribit.

℞. *Sem. papau. albi.* Drach. ß. *gummi tragacanth. Arabici, farinæ orobi*, an. Drach. i. ſem. *ſem. althéæ, portulacæ cucumer. melon. citrullis, bombac.* ana Drach. iii. ß. *cineris cancrorum fluüiatilium, corall. alb. vſt. præparat. ſucci glycyrrh.* ana Drach. i. ß. *ſacch. roſat. tabulati*, ad pondus omnium.

F. Puluis.

Dentur ʒ. ii. cum *ſyrupo de papauere*, vel *iuiubino*.

Eſt & ſequens vtile:

℞. *Nuc. Indic. piſtacior. ſem. 4. frig. maior. amygdal. dulc.* an. ℥. ii. *ſacch. penid.* ʒ. ß *gummi Arabici* ʒ. ii. *ſem. maluæ, lactucæ*, an. ℥ ii. *tragac. ſem. cydonior. macis, caryophyll.* an. ʒ. ß. *aniſi* ʒ. i. *glycyrrhizæ raſæ* ʒ. i. ß. *cinnammom.* Drach. ii. *carni teſtudinis*, vel *purpæ phaſiani* aut *caponis*, ℥. vi. *ſacch. opt.* ℔. iii. *aq. roſ. opt.* q. ſ.

Fiant Morſuli vel panis Martius. Plinius etiam, *lib.* 28. *cap.* 17. medicamenta quædam ad phthiſin habet.

Nonnulli etiam balnea aquæ dulcis tepida adhibent ad corpus humectandum. Verùm id potiùs hectici ſimpliciter, quàm phthiſicis, conuenit. Et in phthiſicis, etſi ad hecticam declinent, non habet locum, niſi vlcus ab omnibus ſordibus repurgatum & conſolidatum ſit, corpúſque ſiccatum balneo ad alimentum rectiùs ſuſcipiendum præparandum ſit.

Diæta.

Phthiſici omnem aëris in calore & frigore exceſſum nimium ſubitáſque eius mutationes, vt & aërem pluuioſum vitent. Siccus verò aër ad vlcera pulmonis ſananda vtiliſſimus eſt, ſiue naturâ talis, ſiue arte comparatus. Antiqui hac de cauſſa ſuos phthiſicos ad Tabias mittebant, monticulum inter Surrentum & Neapolim, locum nonnihil calidum & præcipuè ſiccum, ob Veſuuij montis, inſtar Ætnæ perpetuò flammam euomentis vicinitatem, quem deſcribit Galenus 5. *meth. med. cap.* 12. Commodum quoque eſt hac de cauſſa loca piceis & ſimilibus arboribus abundantia incolere. De quo Plinius, *lib.* 24. *cap.* 6. *Conſtat*, inquit, *illum cœli aëra plus ita, quàm nauigationem Ægyptiam proficere plus quàm lactis herbidos per montium æſtiua potus.* Poſſent ergo etiam ligna hæc reſinoſa in conclaui haberi vel incendi. Et quantum aër ſiccus in phthiſi curanda poſſit, teſtatur trita illa mulieris hiſtoria, quæ cùm annis aliquot ad furnum arte piſtoriam exercens verſaretur, ſicco aëre inſpiratione.

Diæta.

ratione attracto, & vlcere ita exſiccato, vitam diu protraxit. Quod tamen intelligendum eſt vbi ſpes aliqua ſanitatis recuperandæ ſupereſt. Si enim de vlceris curatione deſperetur, ægérque ad extremam maciem iam ſit deductus aër talis vlcus non ſanabit, ægro verò mortem accelerabit. Celſus hac de cauſſa nauigationes longas præcipit, iis quidem, qui tam robuſti adhuc ſunt, vt peregrinationem ſuſcipere poſſint: cùm vt Aretæus, *de curat. morb. diuturn. lib. 1. cap. 8.* ſcribit, *pulmonis vlceribus quiddam ſiccum marina ſalſedo communicet.* Eadem de cauſſa ex Italia in Ægyptum nauigare ſuadebant. Aliàs æger ab omnibus animi & corporis motibus vehementibus ſibi temperet.

Cibus.

Cibi ſint boni ſucci, faciles coctu & multi nutrimenti, cuiuſmodi parantur ex hordeo, auena, amygdalis, vt & alica, amylo & oryza. Et quidem in principio, cibi abſtergendi vim habeant, hinc glutinandi & conſolidandi. Parentur igitur in principio ex *hordeo*, hinc *alica, amylo & oryza.* De alica tamen, amylo, & oryza, & eiuſmodi cibis notandum, quòd etſi mali ſucci non ſunt, ſuccum tamen præbent lentum & craſſum, ideóque ſola & ſine præparatione non ſunt exhibenda, ſed aliis coctu facilibus admiſtis, & quidem in forma ſorbili, & propterea cum iuſculis bonarum carnium præparanda. Quo modo & reliquis cibis vim meliùs nutriendi imprimunt, & à calore debili faciliùs concoquuntur. Id quod Galenus, *meth. med. cap. 6.* docet, dum ſcribit. *Nec planè quod maximè nutriat, optimum eſt iis corporibus, quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facultas non eſt, neque etiam quod facillimum concoctu eſt, cùm ſcilicet ipſum nequeat eſſe maximè nutriens. Cùm igitur hæ duæ indicationes ex aduerſo pugnent, committendum non eſt, vt dum alteri nimium ſis intentus, alterius omnino obliuiſcaris, ſed vtriuſque memor, quoad liceat; vtrumque miſceas.*

Et quia phthiſici multo nutrimento indigent, ob caloris verò natiui debilitatem multum cibum vnâ vice concoquere non poſſunt, ideò ſæpe cibus, ſed eius parum vnâ vice præbendum.

Inter alimenta autem præcipuè, vt ſuprà etiam dictum, primum locum Lac obtinet. Optimè enim corpus nutrit, ſanguini bonam materiam præbet, acrimoniam vitioſorum humorum temperat, parte ſeroſâ vlcus abſtergit, caſeoſâ conſolidationi inſeruit, butyraceâ humectat, & corporis exſiccationi reſiſtit. In primis autem laudatur lac muliebre, quod naturæ corporis noſtri maximè cognatum eſt. Aſininum eſt tenuius & ſeroſius, & ad vlcus abſtergendum commodius. Inter hæc medium locum habent caprinum & vaccinum. Ne autem lac in ventriculo coaguletur, aliquid ſacchari vel mellis admiſceatur. Dandum etiam vacuo ventriculo, & mundato ventre: alioquin facilè aceſcit & corrumpitur. Eâ etiam quantitate dandum, vt à ventriculo bene ferri, & concoqui poſſit. Ideóque à minori quantitate ad maiorem aſcendendum, & primò quotidie ſemel, deinde bis de die dandum. Poſt lac ſumtum æger non ſtatim dormiat, nec alium cibum, præſertim vinum capiat, ne lac in ventriculo corrumpatur. Si tamen adſit febris manifeſtè affligens, dolor capitis, vaſorum obſtructiones, & flatus, à lacte abſtinendum. Poteſt lac etiam hoc modo præparari:

℞. *lactis caprini*, vel *vaccini*, menſur. iii. Adde *aq. fontan. puræ* menſ. i. *ſacch. alb.* ℥. ß.

Coq. lento igne ad aquæ conſumtionem.

Lac hoc modo præparatum vel potandum detur, vel pani albo trito affundatur, & comedatur.

A pleriſque maximè commendatur caro cancrorum & cochleatum, quæ ſcilicet propter ſubſtantiæ craſſitiem vlcus conſolidare poſſit. Verùm enim verò hac de re dubitatur; cùm hæc animalia ſint craſſæ & terreæ ſubſtantiæ, & proinde nonniſi craſſum, terreum, & vitioſum ſuccum generent, difficillimè coquantur, & maximè excrementoſa ſint. Idóque nonniſi parcè aliis cibis admiſcenda, vt reliqui cibi cum iis permixti ſolidius alimentum præbeant. Aut potiùs ius eorum quam ſubſtantia, præbendum, & pars quædam in limacibus, quam μήκωνα, id eſt, papauer. Ariſtoteles, 4. *de hiſtor. animal. cap. 4.* nominat, quæ non difficulter coquitur. Ideóque nonnulli cancros & cochleas in lacte coquunt, & poſtea ius ſaccharo condiunt, vel etiam farinam hordei & lac amygdal. dulc. addunt: Vide infrà, *quæſt. 2.* Vel hoc modo præparetur.

℞. Cochleas, quæ ſeparatis excrementis omnibus incidantur, & in vaſe vitreo optimè clauſo coq. in balneo. Liquorem per ſetaceum traiice, traiectum lento igni expone, vt omnis pars aquoſa reſoluatur, & remaneant partes ſolidiores, ſed in liquorem reductæ. Hic liquor pro cibo dari poterit, qui ſi alteretur cichoraceis vel ſimilibus, euadit medicamentoſus, & refrigerabit & humectebit.

Potus, vbi abſtergendum, ſit *aqua mulſa bene diluta*, vel *aqua hordei cum pauco melle.* Cùm glutinandum, *aqua hordei, in qua ſaccharum roſat. diſſolutum ſit. Vino* tamen etiam locus eſt, ſed ſit illud debile, ac modicâ quantitate exhibeatur. Commodum etiam potum præbent *cereuiſia hordeacea*, & *triticea.*

Peculiraia.

Peculiaria pulmonis vlcera, Sphacelus, & Cancer.

Facienda ſub finem huius capitis & aliorum vlcerum, quæ phthiſin tamen non introduxerunt, & Sphaceli ac Cancri pulmonis mentio.

Pulmonis vlcera.

Interdum enim Apoſtemata in pulmonibus reperiuntur, quæ nullam febrem coniunctam habent nec tuſſim. Ita refert Nicolaus Maſſa. *in introductorio anat. f. 57.* ſe anno 1533. quendam ſecuiſſe, & in ſubſtantia pulmonis in parte ſiniſtra Vlcus magnum concauum & putridum ad quantitatem multò maiorem, quàm ſit dimidia pars corticis vnius oui gallinacei cum ſua profunditate, in qua cauitate fuit ſanies multa & praua, deprehendiſſe: cùm tamen iſte, quem bene nouerat Maſſa, nunquam conqueſtus ſit de aliquo dolore, neque tuſſiuerit. Sed procul dubio iſte tuberculum habuit, quod tandem in pus mutatum eſt.

Sphacelus pulmonis.

Poſt ſanguinis ſputum, pulmonis partem quandam nigricantem & Sphacelo correptam, & in ea profundum ſinum, ſine vllo pure & ſanie inuentam fuiſſe, refert Dodonæus, *obſ. c. 24.*

Cancer pulmonis.

Refert etiam Iacotius, *comm. 1. in l. 5. ſect. 2. aph. 67. Coac. Hippocr.* interdum partem ſuperiorem pulmonis in Cancrum abire, atque ad iuguli partem ſuperiorem trahi, vt ſub alis lateat, vnde compreſſâ aſperâ arteriâ ſtertor quidam obauditur non à puris multitudine, aut alterius humoris, ſed ab anguſtia & interceptione meatûs, in quo refractus & agitatus humor aliquis in gutture fuerit.

QVÆSTIO I.

An Vlcera pulmonis ſint ſanabilia?

An vlcera pulmonis ſint ſanabilia.

Vlcera pulmonis ſatis periculoſa eſſe, pauciſſimos quibus pulmones exulcerati fuerint, euadere, ipſa experientia teſtatur. Imò nonnulli in ea ſententia ſunt, nullos planè è pulmonis vlceribus euadere, eâ de cauſſa, quòd pulmo in perpetuo motu ſit, atque ita labra vlceris, vt & vulneris, coaleſcere non poſſint. Quam rationem etſi Galenus 5. *meth. med. cap. 8.* reprehendit, & reuera motus ille pulmonis naturalis in reſpiratione tam vehemens non ſit, vt ſanationem impediat, & vulnera pulmonis ſanari poſſe experientia teſtetur: tamen aliam cauſſam, *loco allegato*, Galenus affert, nimirum tuſſim. Cùm enim vlcus nullum poſſit ſanari, niſi à pure priùs mundatum fuerit, pus verò è pulmone ſine tuſſi euacuari non poſſit; facilè hinc patet, motu illo, qui in tuſſi eſt vehementior, vlceris labia iterum lacerari. Quibus accedit & hoc, quòd idonea vlceri ſanando medicamenta adhiberi non poſſint. Nam illud, quòd rectà in pulmones ex ore deſtillat, exiguum eſt: quod verò in ventriculum deſcendit, nonniſi per longas ambages, & alteratum atque imminutum ad pulmonem peruenit. Hinc & Galenus, 5. *meth. med. cap. 13. & 14.* omnes illos, qui ſanguinem è pulmonibus exſpuentes primo die ſe curandos ei tradiderunt, quoſdam etiam poſt duos aut tres dies, ſe ſanaſſe prædicat. Quotquot autem phlegmone ſic occupauit, vt iam febricitarent, horum nullum in totum perſanatum eſſe ſcribit.

Alij contrà vlcera pulmonis ſanabilia eſſe ſtatuunt, adducuntque primò autoritatem Hippocratis, qui *6. aph. 18.* veſicæ quidem, cerebri, cordis, diaphragmatis, inteſtinorum tenuiorum, ventriculi, hepatis vulnera mortem afferre docet, pulmonum verò vulnerum non meminit. Franciſcus Arcæus, *de febribus, cap. 8.* à vulneribus argumentum petit, & cùm pulmones transfoſſi, quòd ſæpe fit, feliciter curentur, etiam vlcera pulmonis ſanari poſſe putat, idque ſe feliciſſimè præſtitiſſe affirmat, & quidem vſu decocti ligni Guaiaci, quod & Philippus Ingraſſias, & Thomas Eraſtus ſe factitâſſe ſcribunt. Conſeruâ etiam ſeu ſaccharo roſarum phthiſicos curatos referunt Auicennas *lib. 3. fen. 10. tract. 5. cap. 6.* Meſuës, *capite de phthiſi*, Valeſcus de Taranta, *lib. 3. cap. 11.* Valeriola, *lib. 5. obſ. 5.* Crato, *in conſil. Mont. 152.* P. Foreſtus, *lib. 16. obſ. 58.*

Et omnino cùm experientia rem definiat, diſputatione multâ opus non eſt. Raro tamen hoc accidit, non quidem ob naturalem illum pulmonis motum, ſed ob ſaniem, quæ pulmones corrumpit; & nonniſi tuſſi, & vix tutò eiici poteſt, vnde pulmones lacerantur; & quod medicamenta ad pulmones viribus integra vix perueniunt, vnde ſi quid præſtare debent, continuanda, & in magna copia medicamenta talia vſurpanda ſunt, ſicut Montanus retulit, phthiſicum quendam Venetiis nihil ferè aliud comediſſe, quàm ſaccharum roſatum, vt Pharmacopolæ Veneti id ampliùs ipſi vendere nollent.

Quomodo vlcera pulmonis inſanabilia dici poſſint?

Notandum tamen hîc, etſi ſuo modo ſanabilia pulmonis vlcera dici poſſint: ſuo modo tamen etiam rectè dici inſanabilia, dum inſanabile ſumitur pro eo, quod ad priſtinum ſtatum reduci nequit. Etſi enim callus quidam obducatur: tamen perfecta ea ſanatio non eſt. De quo Galenus, *5. meth. med. cap. 14.* *Sed qui poſtea*, inquit, *ſic per omnia præſidia ritè tranſierunt, vt ſiccaretur vlcus, ij tantum ſaltem lucri fecerunt, vt illud nec vltrà progrederetur, nec maius fieret ſed ſiccatum ac callo duratum longiore vitâ frui hominem ſineret.* Et *4. de loc. affect. cap. 5.* *Quæ verò in pulmone longo tempore iam permanſerunt, quamuis aliquando curentur; relinquitur tamen in eo res quædam calloſa fiſtuloſáque, quæ tractu temporis à leui occaſione excoriatur.*

Deinde & hoc ij monendi ſunt, qui ſæpius ſe vlcera pulmonis & phthiſicos ſanaſſe dicunt, vt attendant, ne decipiantur, & pulmonem exulceratum putent, cùm tamen thorax ſal-

tem

tem laborauerit, aut catarrhus & pituita in pulmonibus in ſimilem puri ſubſtantiam, illæſis pulmonibus, mutatus ſit.

QVÆSTIO III.

An in phthiſi Cochleæ vtiles ſint?

An cochleæ phthiſicis vtiles ſint. Antiquiores equidem, qui de natura & facultatibus Limacum ſcripſerunt, Dioſcorides, Aëtius, P. Ægineta, Oribaſius non meminerunt, quòd phthiſicis proſint: Recentiores tamen, & ſuperiorum ſæculorum Medici eas phthiſicis & hecticis commendarunt, adducti procul dubio autoritate Galeni, qui 3. *de aliment. facult. cap.* 3. limacum carnem potentiſſimè nutrire affirmat.

Verùm enim verò, cùm, vt *ibidem* Galenus, & res ipſa docet, caro cochlearum ſit difficilis coctionis, & ſuccum non adeò bonum præbeat, facilè hinc patet, cochlearum carnes phthiſicis pro cibo non conuenire. Cùm enim phthiſici febre lentâ putridâ laborent, & propterea vis naturalis in ventriculo, hepate, imò toto corpore ſit debilis, cibum difficilis coctionis rectè cóquere non poteſt, atque hinc multa excrementa cùm alibi, tum in pulmonibus etiam colligi neceſſe eſt; in primis cùm ex ſe ſuccum bonum non præbeant. Ideóque, quod in vulneribus accidit, quod nimirum, ſi ægri cibis mali ſucci vtantur, copioſior ſanies generatur: idem in pulmonis vlceribus euenire credibile. Cùm verò ob pus in primis phthiſici periclitentur, Limacum etiam vſum iis potiùs nocere, quàm prodeſſe, vero conſentaneum eſt. Et quanquam iuſcula ex iis parata, & pars illa, quam Ariſtoteles, *lib. 4. de hiſtor. animal. cap. 4.* μήκωνα, id eſt, *papauer.* appellauit, dentibus ſtatim cedens, & caſeoſæ ſubſtantiæ paulò magis duratæ, ſiue factæ nuper è fauis ceræ, non abſimilis, faciliùs concoquatur: tamen ſaltem reſpectu aliarum cochleæ partium eſt facilioris coctionis; abſolutè verò & ſimpliciter facilis coctionis non eſt; ſucci verò, quàm aliæ cochlearum partes, eſt melioris, & craſſum ac melancholicum nutrimentum præbens.

CAPVT XIII.

De Mediaſtini Inflammatione.

Inflammatio mediaſtini. MEdiaſtinum ſeu ſeptum, quod pulmonis lobos diſiungit, & ipſum Inflammationem interdum patitur, oriturque ea præcipuè à ſanguine, eóque plerumque bilioſo. *Cauſſæ.* Ideóque cauſſæ, quæ peripneumoniam & inflammationem pulmonum excitare ſolent, & hîc locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Febris adeſt continua & ardens, cùm cor ob inflammationem vicinam valde incaleſcat, quam magna inquietudo ſitiſque inexhauſta comitatur. Reſpiratio eſt frequens & celer, & in thorace maximum incendium, vnde calidum ſpiritum efflant ægri, & frigidi aëris inſpirationem deſiderant. Dolor eſt exiguus, & ſaltem moleſtia quædam in inſputando ad ſternum percipitur. Etſi enim locus affectus ſit pars membranoſa, tamen dolor non eſt pungens, vt in pleuritide, quoniam membrana hæc non vt pleura, ita in coſtis firmatur, ſed in laxa parte thoracis conſiſtit: ad ſternum ſaltem dolor quidam percipitur, quoniam ibi alligatur hæc membrana. Tuſſis in principio in quibuſdam eſt ſicca, pòſt humida, & rubra quædam ac flaua reiiciuntur, plurima tamen flaui coloris, pauciſſima rubri, verùm non admodum copioſa, quia inter duplicem quaſi membranam materia colligitur, vnde non facilè niſi eroſâ euacuatur. Pulſus qualis pleuriticorum, durus & inæqualis, non tamen æquè manifeſtâ inæqualitate, ſed aliquanto maiore.

Si in pericardio affectio fuerit, aderit æſtuatio, & phlogoſis maior ad ſyncopen laborans facilè & frequens accedit. Lud. Mercatus, *lib. 2. de morb. int. c. 6. p. 158.*

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Plerique hoc malo correpti moriuntur. Eſtque hic morbus, quàm pleuritis vehementior; cùm locus affectus cordi ſit vicinior. Et ſi protrahatur, ægri phthiſi correpti tandem moriuntur.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio eadem ferè eſt, quæ inflammationis pulmonis & pleuræ. Sanguis nimirum & humores ad mediaſtinum fluentes euacuandi, reuellendi, repellendi, & per ſputum euacuandi. Ideóque ſtatim in principio vena aperienda, & ſanguis ſatis copioſè euacuandus; & venæſectio, ſi vires ferant, vel eâdem, vel ſequenti die repetenda, cùm veneſectio non ſaltem euacuet, ſed & reuellat & refrigeret.

Venæſectione autem adhibita ea pectori applicanda, quæ feruorem humoris mitigant, ſanguinémque aliquo modo reprimunt, medicamenta ſcilicet, quæ frigida quidem potentia ſunt, ſed aſtrictione carent, vt faciliùs penetrare poſſint. Quem in vſum commodiſſimè adhibetur oleum violaceum, quo tepido totum pectus inungatur, vel panni eo imbuti pectori imponantur.

Si tempus æſtiuum ſit, & inflammatio eryſipelatodes, etiam actu frigidum adhiberi poteſt. Etſi enim frigida aliàs thoraci ſint inimica, & in pleuritide frigida actu non adhibeantur: tamen quia hic incendium magnum eſt, & inflammatio eſt in penitioribus thoracis partibus, frigida non facilè ad locum affectum penetrant. Oleo violaceo admiſceri poteſt lac recens, & aqua endiuiæ, vel paretur cataplaſma *ex farina hordei cum ſucco endiuiæ, & lactuc. & oleo violarum.*

Vbi incendium nonnihil remiſit, ol. chamæmel. admiſceatur, vt & mucilagines ſem. althéæ, malu. fœnugr. & ſimiles.

Interim etiam propinentur, ad materiam alterandam & expectorandam, aqua vel decoctum hordei, violar. de iuiub. de glycyrrhiz. de tuſſilag. Syrupi tamen in minore quantitate admiſceantur; cùm ſaccharum facilè bileſcat.

Tandem etiam ad reliquias materiæ diſcutiendas extrà applicetur cataplaſma ex *radic. althéæ, violar. ſcabioſ. caricis.* Quibus coctis & contuſis addatur *farina ſem. lini, fœnugræc. pulu. flor. chamæmel.* & cum *oleo chamæmelino & amygd. dulc.* Fiat Cataplaſma.

Externa. Quòd ſi materia hoc modo euacuari vel abſumi non poſſit, non planè incommodum eſſet, perforato ſterno materiam purulentam extrahere, quod etiam Columbus, *lib. 11. anat. cap. 3.* monuit.

Diæta. Diætæ ratio ſit eadem quæ in peripneumonia & Pleuritide.

CAPVT XIV.

De Diaphragmatis Tumoribus.

Diaphragmatis inflammatio. DIaphragma etiam interdum tumoribus corripitur, & quidem nunc calidis & inflammatoriis, nunc frigidis & diuturnis.

Inflammationem diaphragmatis quod attinet, fit ea à ſanguine calido & bilioſo, eo modo & iis de cauſſis, vt aliarum partium inflammationes. Craſſior enim in membranam denſam ſeſe non facilè penetrat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Coniungitur autem cum hac inflammatione febris continua & acuta, non ſolùm ratione humoris calidi, qui tumorem nunc excitat, ſed & ob viciniam cordis, & connexionem cum eo per arteriam magnam. Adeſt dolor & reſpirandi difficultas, ac reſpiratio eſt parua & frequens, antequam delirium accedit; vt & pulſus, vt docet Galenus, *lib. 5. de loc. affect. cap. 5.* Præcordia tenduntur, nullo tumore in hypochondriis apparente. Ad locum diaphragmatis apparet interdum quædam palpitatio vel ſaltus quaſi, vt docet Hippocrates, *3. prognoſt. t. 91.* Galenus, *in comment. & 1. epid. com. 3. t. 18.* Procedente malo, quia cerebrum à diaphragmate, quod membranoſum eſt, in conſenſum trahitur, delirium continuum excitatur; qua de cauſſa veteres etiam diaphragma φρένας appellarunt, quòd eius inflammatio mentem turbet, & delirium excitet. Reſpiratio eſt inæqualis, modò parua, modò magna, modò frequens, modò rara. Solent etiam nonnunquam accedere conuulſiones, vt Galenus, *lib. de pulſibus, cap. 11. de pulſu inflammatorio*, docet. Et tum pulſus fit durus, paruus, creber.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Inflammatio hæc pleuritide adhuc periculoſior eſt, & plerumque ægrum ad mortem deducit, ob connexionem & conſenſum, quem hæc pars habet cum corde, cerebro & hepate. Vnde acutiſſimus hic morbus eſt, ægrum cito in ſummum vitæ diſcrimen adducit, curationémque reddit difficiliorem, quod ægri delirant, nec facilè Medicis in ſumendis medicamentis obtemperant.

Curatio.

Curatio. Communes inflammationes curandi leges & hîc locum habent, & ferè eadem huius inflammationis curandæ eſt ratio, quæ peripneumoniæ & mediaſtini inflammationis. Itaque ſtatim in principio aluo clyſter emolliens & refrigerans iniiciatur, & hinc vena brachij dextri aperiatur, ac ſi vires tolerent, vel eadem, vel ſequenti die venæſectio repetatur.

Externa. Extrà thoraci ad locum diaphragmatis apponantur ea, quæ feruorem humoris mitigare, ſanguinémque affluentem repellere poſſunt, quæ quidem potentia ſunt frigida, actu verò ſubcalida. Igitur inungatur locus oleo roſaceo; vel fiant epithemata ex decocto herbarum refrigerantium, violar. endiuiæ, lactucæ, & ſimilium. In progreſſu morbi, addatur oleo roſarum chamæmelinum, & epithematibus malua, althæa, chamæmelum, melilotus, ſem. lini, fœnugræci. Ob delirium lotiones extremorum ex refrigerantibus herbis inſtituantur, quæ actuali caliditate reuellere à capite, potentiali frigiditate humores demulcere poſſunt. Syncipiti temporibus & fronti etiam ea applicentur, quæ ſomnum conciliandi vim habent, ex ſuprà, *lib. 1. part. 2. c. 1.* propoſitis.

De tumoribus diaphragmatis Frigidis.

Tumores diaphragmatis frigidi. Generantur hi tumores à materia cruda & tenui. Craſſa enim & viſcida non poſſunt in diaphragma ob eius denſitatem penetrare. Dantque occaſionem materiæ collectioni per-

cuſſio

cuſſio vel compreſſio diaphragmatis, qualis etiam fieri poteſt ſi quis inter ſcribendum vel legendum menſæ ſæpe pectore innitatur.

Signa Diagnoſtica.

Si tumor ſit frigidus in diaphragmate malum eſt diuturnius, adeſt tenſio hypochondriorum, nullo apparente in his tumore ad tactum, & ſpirandi difficultas, pulſus eſt durus & paruus, dolor adeſt, ſed non ita magnus, abeſt febris, aut ſi febris accidit, non eſt acuta: delirium etiam abeſt, & non niſi morte inſtante interdum accidit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Si morbus ſit recens & adhuc in fieri, ægri interdum ſanari poſſunt.

2. Si verò malum ſit diuturnius, ægrum ad tabem deducit.

Curatio.

Curatio. Principio ne maior materiæ fiat affluxio, materia affluens debito modo præparanda & euacuanda, vt cùm materia iſta ſit pituita aquoſa & ſeroſa, medicamentis, quæ pituitoſum & ſeroſum humorem euacuant, agarico, mechoacanna, turbith & ſimilibus vtendum. Et ſi quæ cauſſa adſit, ob quam talis materia in viſceribus generetur, ea tollenda, & viſcerum debilitas, vel obſtructio corrigenda.

Vniuerſali corporis euacuatione præmiſſa, materiam diſcutientia, ſimúlque emollientia, (nam ſenſibiliter eam euacuantia hîc locum non habent) vſurpanda, vt butyrum recens, pinguedo gallinæ, anſeris, medulla vitulina, ceruina, omnes recentes. Progreſſu autem temporis validiora diſcutientia adhibenda, vt oleum chamæmel. anethin. vel ſem. lini, fœnugræci, quibus aliquibus aliquid terebinth. vel ammoniac. addi poteſt. Vtile eſt emplaſtrum de meliloto.

Vel ♃. *Maluæ, althéæ, betonic. origan.* ana M. i. *ſem. aniſi, fœnicul. carui*, an. Drach. i. *flor. chamæmel. verbaſci*, an. M. ß.

F. Sacculi duo ex linteo albo, qui coquantur in vino, & expreſſi ac calidi alternatim pectori imponantur.

Intrò exhiberi poſſunt digerentia & diſcutientia ex rad. tuſſilag. helen. capillo ♀. marrubio hyſſopo, ſcabioſa, ſem. vrticæ & ſimil. Vel exhibeatur decoctum ſarſæparillæ cum pectoralibus non tamen nimis tardè, vbi humor iam indurari cœperit: ita enim tenue diſcuteretur, craſſum verò magis induraretur. Senſibilis verò euacuatio, vt dictum, hîc ſperari non poteſt: cùm diaphragma à parte ſuperiore pleuræ, à parte inferiore peritonæo cingatur & inueſtiatur. Niſi forſan abſceſſu rupto in cauitatem thoracis effundatur, & inde per tuſsim eiiciatur. Quod ſi fiat, malum reliquum, vt empyema, curandum eſt.

Diæta. Victus ratio ſit attenuans, non tenuis, cùm morbus ſit diuturnus. Cibus ſit boni ſucci facilis coctionis: aluus ſit laxa, ac ſi ſubſiſtat, ſæpe clyſteres iniiciantur.

CAPUT XV.

De Vulneribus Diaphragmatis.

Vulnera diaphragmatis. CVm Diaphragma vulneratum eſt, ponderis ſenſus eo loco moleſtus eſt, tuſſis & dolor eo loci percipitur, vt ſæpe delirium accedat. Riſus adeſt cum perturbatione; ilia ſurſum conuelluntur adeò, vt reſpirandi vehementia contingat. Aliquando ventriculus & inteſtina per vulnus in thoracis cauitatem rapi ſolent. Cuius rei hiſtorias duas recenſet Ambroſius Paræus, *lib. 9. chirurg. cap.* 30. Memorabile & ſingulare huius rei exemplum etiam annotauit Dominus D. Andreas Schato p.m. Socer meus, quondam Academiæ huius Profeſſor. Eſt autem tale: *Hiſtoria diaphragmatis vulnerati.* Anno 1582. die 20. ſeptembr. Studioſus quidam, Heinricus Buſcherouius, Riualenſis Liuonus, cùm melancholiâ variiſque tentationibus vexatus eſſet, ante portam oppidi huius proprio gladio ſe confodit, vulnere intra quartam coſtam in thorace adacto, & ſub bona coſta in tergo gladio penetrante: quod vulnus tamen intra duos menſes ſanatum fuit, vt æger ſatis bene ſibi habere videretur. Verùm accidit, vt poſt menſes aliquot iterum abſurdis cogitationibus vexaretur, & poſtea 28. April. Anno 1583. malè habere inciperet, & ſeqq. diebus menſe Maio nigra quater, eáque magnâ copiâ vomitu rejiceret, cum ſudoribus frigidis & lipothymia, tandémque poſt vltimum vomitum expiraret. Corpore aperto deprehenſum eſt vulnus per diaphragma transfoſſum fuiſſe in ipſo nerueo circulo. Pulmonis ferè nihil repertum eſt in ſiniſtro latere confoſſo, cùm procul dubio is corruptus cum pure reiectus fuerit. Exigua ſaltem particula aderat coſtis adnata Ventriculus totus aſcenderat in ſiniſtrum thoracis latus, & cor cum capſula ſua depulerat in dextrum latus, vbi & viuus ille poſt acceptum vulnus iubebat obſeruare pulſum cordis. Cor aridum & tabefactum erat, copioſa autem aqua in capſula cordis. Omentum & pancreas totum ferè circa ventriculum computruerat.

Diaphragmatis vulnera quomodo ſint ſanabilia. Habentur autem diaphragmatis vulnera ſanabilia, ſi ſaltem pars carnoſa diaphragmatis ſauciata & perfoſſa fuit, etſi tunc conglutinatio ſit difficilis ob perpetuum motum diaphragmatis. Si verò in neruoſa eius parte vulnus ſit, inſalubre habetur. Verùm Galenus, *6. aph.* 18. docet, etiam neruoſarum partium vulnera, ſi non ſint magna, quandoque ſanari poſſe, ac proinde & diaphragmatis vulnus in parte neruoſa, ſi magnum non ſit, conſolidari aliquando poteſt.

Exemplum talis vulneris eſt apud Hippocratem, *5. epid.* Cùm enim Tychon in oppugnatione circa Datum catapultâ vulnus in pectus accepiſſet, paulo pôſt paruus riſus ei aderat cũ perturbatione. Videbatur autem Medicus, cùm lignum eximeret, circa ſeptum tranſuerſum haſtilis partem aliquam reliquiſſe. Primam noctem implacidè egit, ſub diluculum meliùs habere viſus eſt. Prædictum eſt, conuulſione accedente celeriter periturum. Poſterâ die implacidus inſomnis egit, & ſub tertii diei exortum conuulſione tentatus, tum temporis mortuus eſt.

Ratio curandi eadem eſt, quæ Pulmonis & Mediaſtini vulnerati.

CAPUT XVI.

De Pleuritide, ſeu Inflammatione Pleuræ & Muſculorum thoracis.

INflammatur ſæpe & pleura, ſeu membrana coſtas ſuccingens, muſculíque intercoſtales; quod malum Græcis Pleuritis dicitur, & pleuritici, qui inflammatione pleuræ laborant. Βλῆτοι etiam Antiquis dicuntur, qui ex lateris aut pulmonis inflammatione, repentè difficultate ſpirandi ſuffocati, latera liuida habent, tanquam plagâ percuſſi aut ſiderati, Hippocrates, *1. de rat. victus in acut. aphor.* 35. & *in Coacis*, *vltra dimidium.* In pleuriticis enim, ſi ſubitò difficultate ſpirandi ſuffocentur, vt & in peripneumonicis, ſanguine inflammationis in cutem diffuſo, liuor fit, totúmque latus, in quo fuit inflammatio, poſt mortem liueſcit; eodem modo ſicuti in apoplecticis & epilepticis idem interdum accidere videmus.

Eſt videlicet pleuritis, eáque vera & exquiſita, (nam dari & notham, infrà *de dolore lateris* dicetur) inflammatio membranæ coſtas ſuccingentis, quæ quandoque pulmoni communicatur, ex affluxu ſanguinis, per ramos ſeu venæ cauæ aſcẽdentis, ſeu ἀζύγυ eò impulſi, ortum habens, cum febre continua acuta, dolore lateris pungente, tuſſi, pulſu duro, celeri ac frequenti, & difficultate ſpirandi. An verò pleuritis etiam fieri poſſit, ſine notabili & manifeſta inflammatione pleuræ, dicetur infrà, *quæſtione* 1. Sub pleuritide rectè etiam comprehenditur inflammatio muſculorum μεσοπλεύρων, præſertim internorum, ob pleuræ ex vicinia conſenſum.

Datur deinde & notha pleuritis alia quædam, quodammodo talis, ſed & ipſa vera inflammatio; ratione ſitûs & partis affectæ ſaltem notha, quando ſanguis, per ramos venæ axillaris in extrema thoracis ſparſus, in muſculos illos externos, qui coſtis & muſculis μεσοπλευρίοις extrà incumbunt, illabitur: quæ ob communitatem propaginum venarum externarum & internarum, (cùm interiorum venarum extrema forâs emergant, & externarum ora intrò ſubeant) ſæpe in pleuritidem veram permutatur.

Quæ autem pars in pleuritide afficiatur, an ſola ſcilicet pleura, an verò etiam pulmo, & antiqui & Recentiores dubitarunt, dicetúrque de eo infrà, *quæſtione* 2. Vt rem hîc breuibus complectamur, ſtatuimus, non quidem in omni pleuritide neceſſariò pulmonem affici; ſemper tamen ferè hoc accidere, vbi ſuperior pleuræ pars afficitur. Eſt enim pleura cum membrana pulmonis communio, & præcipuè verſus collum; & circa exortum aſperæ arteriæ per fibras multas cum pleura pulmo cohæret. Imò vt ſuprà, *cap.* 10. dictum, ſcribit Nicolaus Maſſa, *in ſuo introduct. anat. cap.* 29. ſe ferè ſemper inueniſſe adhærentiam pulmonis cum pleura, & non ſine difficultate partes ſuperiores pulmonis à pleura ſeparati. Itaque facilè fieri poteſt, vt, ſi ſanguis in pleuram præter naturam influat, etiam ſimul in pulmonem effundatur. Atque tum ſanguis & ſputum, quod tuſſi reiicitur, non tam à pleura, quam à pulmone ſimul affecto prouenit. Si verò inferiores pleuræ partes afficiantur, non neceſſarium eſt pulmones ſimul affici; cùm ibi nulla pleuræ & pulmonum ſit communio.

Cauſſa.

Eſt autem inflammationis pleuræ, vt omnium aliarum inflammationũ, cauſſa proxima ſanguis ſiue ſincerus & purus ſit ſiue humores alios admiſtos habeat, qui è vaſis thoracis loca, hæc nutrientibus, ex ſurculis ſcilicet & ramis venæ cauæ aſcendentis, per ramum ſubalarem, venáſque mammarias, quibus nutriuntur coſtæ quatuor ſuperiores, vel ex ἀζύγυ ramis, quibus reliquæ octo coſtæ inferiores nutriuntur, eò effunditur. *Pleuritis.* Refert tamen Veſalius, *lib. 3. cap. 7. de fabrica corp. humani*, ſe in quibuſdam corporibus talem conſtitutionem venæ ἀζύγυ reperiſſe, vt omnes thoracis coſtæ ab eius ramis nutrimentum accipere potuerint. Sed & pleuritidem nonnunquam à ſanguine ex arteriis, (quibus membranam hanc deſtitui non rectè ſentit Mercatus) quæ venas haſce comitantur, in membranas effuſo excitari poſſe, à verò alienum non videtur. Frequentiùs tamen humores calidi, tenues, bilioſi & acres ſanguini permiſti pleuritidem pariunt, aut aliorum humorum ſunt vehiculum, cùm vaſa, quæ membranam hanc pertingunt, ſint parua, ipſáque

que

Bilis pituita vel melancholia ſola pleuritidem non generat.

que membrana denſa. A ſola verò bile, pituita vel melancholia, pleuritis non generatur.

Eſt enim pleuritis inflammatio, cuius cauſſa proxima eſt ſanguis, & proinde ſine ſanguine reliqui humores pleuritidem non excitant, etſi ſanguini pleuritidem parienti admiſceri poſſunt, vt ita ſanguis inflammationem producens modò bilem, vel pituitam, vel melancholiam admiſtam habeat. Quanquam verò Galenus, *6. aph. 33.* ſcribit pleuritidem aliam cum flauis & rufis ſputis eſſe, eámque ex bilioſis humoribus ortum habere; aliam cum ſpumeis, eámque ex pituitoſis prouenire; aliam cum nigris, eámque ex melancholia; aliam cum cruentis, eámque ex ſanguine: tamen id ſaltem accipiendum eſt de humore vitioſo ſanguini permiſto, cuius ſigna ex ſputo deprehenduntur. Poſtquam enim, vbi pleuritis coqui incipit, non ſanguis crudus, ſed alteratus & in ſubſtantiam albam redactus reiicitur: ſi ſanguis in laudabilis ſit, copiáque potiùs quàm qualitate peccet, is principio quidem ſputum tenue rubrum reiicitur, paulo poſt verò album. Si verò alius humor admiſtus ſit, quem natura, vt mox dicitur, præcipuè expellere nititur, non planè album, ſed flauum, vel alterius coloris, pro humoris peccantis ratione.

Cauſſa remota.

Cauſſas remotas quod attinet, aliæ materiam ſuppeditant, aliæ eam mouent, &, vt ad pectus fluat, faciunt. Antecedens cauſſa materiam ſuppeditans eſt cacochymia vel plethora ſeu in toto, ſeu in parte aliqua. Et quidem frequenter pleuritis generatur, cùm vitioſi humores in venis febres continuas accendunt, quorum pars ad thoracem effuſa pleuritidem facit. Natura enim animalis ſaluti intenta non ſolùm perfectâ coctione humores vitioſos è corpore expellit, & perfectas criſes inſtituit, ſed quandoque etiam vel copia vel prauitate humorum ſtimulata, initio tales humores aggreditur.

Et quidem rectiſſimè agit, dum tales humores planè eiicit atque exterminat. Si tamen quacunque de cauſſa id præſtare nequeant à conatu ſuo non ſtatim deſiſtit, ſed vt vaſa communia & cordi vicina, regiam quaſi corporis ſedem & vias publicas, ab humoribus vitioſis repurget, ad minores venas & partes priuatas ac remotiores eos depellit: quæ ſi ſint ignobiliores, vt glandulæ ſub cute & ipſa cutis, ea ſuum finem aſſequitur, & id in ægri commodum cedit. Si verò quacunque de cauſſa in partem aliquam nobiliorem, aut quæ nobilem in conſenſum trahere poſſit, materiam detrudat, fine ſuo fruſtratur, & febris inde non leuior, ſed grauior ac periculoſior redditur. Qua de re inſignis eſt locus apud Hippocratem, *lib. 4. de morbis. Quicquid*, inquit, *in morbo copiâ abundat, dum turbatio in principio contingit, ad locum fertur, in quo plurimùm ſuperat. In turbatione autem amplam capacitatem nactum ſecretum voluitur, & corpus calefacit, aut in aliqua corporis parte adhæreſcens, vnà cum alio humore, qui in alio loco eſt, dolorem exhibet. Quod verò incaleſcit, reliquum etiam corpus calefacit, ex eoque febris contingit, fereque ex bile, pituita & ſanguine oritur, quæ calidiſſima exiſtunt. Et ſi quid horum in aliquam corporis partem incubuerit, plerumque inde morbus nominatur, & appellationem habet.*

Febres pleuriticorum quales.

Itaque etſi Antiqui febres, quæ pleuritidem, vt & anginam, peripneumoniam, & ſimiles partium internarum inflammationes coniuncta habent, pro ſymptomaticis agnouerint, & ſymptomatum more inflammationi, vt morbo primario, ſuccreſcere crediderint, adeò quidem, vt referente Galeno *comm. ad aph. 73. ſ. 4.* eos, qui propter lateris, aut pulmonis, aut alterius eiuſmodi partis inflammationem febricitarent, iam non febricitantes appellauerint, ſed pleuriticos aut peripneumonicos, aut ſimilibus aliis nominibus nuncupauerint, tamen ſi quis rem diligenter perpendat, animaduertet, non febres ab hiſce inflammationibus, ſed potiùs inflammationes iſta è febribus, eo quo dictum, modo ſuum originem habere. Experientia enim teſtatur, quod pleuritis, & eiuſmodi aliæ inflammationes non præcedant febrem, ſed febris inflammationem; aut certè febris ſimul cum inflammatione incipit: animaduertimuſque, materiam inflammationis cauſſam non in parte inflammata fixam conſiſtere, & calorem p.n. à ſe diffundendo febrem accendere, ſed ſæpe vagam & quaſi turgentem hinc inde vagari: id quod ex morborum, qui febres haſce comitantur, commutationibus patet, quod ex pleuritide & peripneumonia angina fit, ex peripneumonia phrenitis, materiâ ex vna parte in aliam tranſlatâ, vt ex *5. aph. 10. & 7. aph. 11. & 12.* videre eſt. Atque hinc ſæpe accidit, vt inflammationes tales, aliarum febrium acutarum more, per vniuerſales euacuationes & criſes ſoluantur, & coctionis humorum ſigna in vrina conſpiciant.

Et tales pleuritides ſunt plerumque eæ, quæ aliorum epidemiorum morborum more plurimos corripiunt, & cum malignitate coniunctæ ſunt, & quæ à cauſſis communibus & malignis ac contagio ortum habent. Vt enim venena alia aliis partibus infeſta ſunt: ita materia maligna, quæ morbos epidemios parit, nunc huic, nunc illi parti magis infeſta eſt, & nunc pleuritidem, nunc anginam, nunc phrenitidem, nunc dyſenteriam, nunc alios morbos gignit.

Ad pleuritidem autem excitandam facere poſſunt omnes cauſſæ, quæ ad plethoram & cacochymiam generandam faciunt, vt ſuppreſſæ ſanguinis conſuetæ euacuationes, per nares, menſes, hæmorrhoides, item humorum vitioſorum, qui ad articulos depelli, vel per vlcera inueterata euacuari ſolebant, retentio, & alui fluxus intempeſtiua detentio; ſicut ex dyſenteria intempeſtiuè ſuppreſsâ pleuritidem excitatam fuiſſe, ſæpius obſeruatum eſt. Et in ſumma ſex rerum non naturalium vſus immoderatus, qui plethoram & cacochymiam excitare valet, huc pertinet.

Vt autem ſeu ſanguis abundans, ſeu vitioſi humores ad pectus fluant, & actu pleuritidem excitent, facit pectoris debilitas, ad materiam affluentem facilè ſuſcipiendam apta, vel à primo ortu, vel à morbo aliquo contracta; calor, aut dolor attrahens. Hæc faciunt, quæ ſanguinis ad latus affluxum concitare valent, ictus, caſus, contuſio pectoris, vehemens exercitium, æſtus humores fundens, frigus exprimens, vini meracioris ingurgitatio, potus frigidi, præcipuè poſt exercitia, flatus aquilonij poſt auſtrinos, *3. aph. 5.* corporis poſt ſudorem in aëre frigido denudatio.

Differentiæ.

Differentia.

Pleuritidis differentiæ à nonnullis plures recenſentur. Præcipuæ, & quæ ad curationem aliquid faciunt, ſunt, quæ ſumuntur à loco affecto & cauſſis. A loco affecto & doloris ſitu, ex *2. de rat. victus in acut. t. 10. 11.* diuiditur pleuritis in aſcendentem, cùm dolor ad ſuperiora & iugulum verſus extenditur; & deſcendentem, cùm verſus hypochondria vergit. Nonnunquam etiam verſus dorſum magis tendit, cuius mentionem facit Hippocrates, *lib. 3. de morb.* nunc magis verſus anteriora.

Ratione cauſſæ, ſecundus ſanguinis inflammationem parientis varietatem, eſt differentia. Sanguis enim modò purus eſt, modò ei bilis, quod plerumque accidit, modò pituita, modò melancholia admiſcetur.

Eſt tamen & illa differentia notatu digna, quòd pleuritis alia dicitur ſicca, in qua nihil, vel parum omnino & nullius momenti exſpuitur; non ſolùm in morbi principio, ſed etiam in eius progreſſu; quod vel ob humoris cruditatem, vel eiuſdem craſſitiem & viſciditatem, vel facultatis imbecillitatem, vel doloris vehementiam, vel propter bronchiorum obſtructionem accidere poteſt: alia verò humida, in qua ſputum mox circa principium apparere incipit, *1. de victus ratione in acut. 21. & 23.*

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Signa pathognomonica, quæ in omni pleuritide animaduertuntur, ipſiúſque ideam complectuntur, & à Galeno, *5. de loc. affect. cap. 3. 1. aph. 12. & de conſtit. art. med. cap. 15.* recenſentur, ſunt, 1. dolor lateris acutus, qualis in membranis fieri ſolet, à ſanguine in pleuram effuſo ortus, qui & ad vicinas partes, nunc verſus iugulum, nunc verſus hypochondria extenditur, quòd membrana hæc totam thoracis cauitatem inueſtiat. Atque doloris ratione peripneumonia à pleuritide diſcernitur, & in peripneumonia ſola, lateris dolor eſt exiguus vel nullus. Quod tamen tum ſolùm verum eſſe putat Platerus, cùm pulmonis interna magis, quàm externa inflammantur. Si enim ad externa vſque extendatur inflammatio, non ſolùm fibris, quibus ſuccingenti membranæ annectuntur pulmones, contractis, ſed & inflammatione ſuccingenti membranæ communicatâ, dolores in latere excitari exiſtimat.

2. Febris continua acuta, ex phlegmone in loco cordi vicino accenſa, ſæpe verò ex natura ſua talis, & ante phlegmonem orta, quæ tamen accedente pleuritide & inflammatione, rurſum ab ea incrementum ſumit atque augetur. Atque febris hæc plerumque, tertianæ typum obſeruat, quòd frequentiſſimè pleuritides à ſanguine bilioſo ortum habeant.

3. Reſpiratio difficilis, frequens, parua, quia ob inflammationem & dolorem inſtrumenta reſpirandi ſatis diſtendi nequeunt. Itaque cùm vſui magnitudine ſatisfieri non poſſit, defectum in magnitudine per celeritatem & frequentiam natura compenſare ſtudet. Et ob dolorem natura cogitur, vt ad ſecundam reſpirationem ſtatim pergat, cùm prima, vt pote nimis paruâ, vſui ſatisfactum non ſit. Nam velocitas non ita dolorem parit, ſicut dilatationis magnitudo; cùm hæc motûs vehementia partem dolentem diſtendat, illa breui tempore motum efficiens ad quietem feſtinet.

4. Pulſus eſt durus, paruus & frequens, ob tenſionem arteriæ, & quia membrana dura & denſa inflammata non permittit arterias ita diſtendi, quemadmodum calor & vſus id requirit. Ideóque pulſus fit celerior & frequentior; atque ea pulſus differentia oritur, quæ à Medicis Serrina nominatur, eo quòd, dum pulſus tangitur, ſerræ dentes repræſentet, cùm alia pars attolli, alia non attolli videatur.

5. Tuſſis ægro valde moleſta eſt: quæ accidit, tum ob tumorem, membranam quæ coſtas ſuccingit, occupantem, qui cùm minùs liberum ſpatium, in quo diſtendantur, ſpirandi organis permittat, natura ad expellendum id, quod impedimento eſt, inſurgit; tum quia portio aliqua materiæ pulmoni communicatur, quæ cum ſputo per tuſſim excernitur. Et quia initiò à loco inflammato parum exit, plerumque initiò tuſſis ſicca eſt, poſtea humida, materiâ copioſiore penetrante; ſputúmque coloratum & cruentum apparet. Quando autem pulmones ſimul inflammantur, magna materiæ pars è pulmone prouenit. Quòd autem ſputum à pleura in aſperam arteriam perueniat, & hinc per tuſſim excernatur, de eo dicetur infrà, *quæſt. 3.*

Atque

Atque qui hæc ſigna pathognomonica diligenter in conſpectu habet, facilè veram pleuritidem ab aliis affectibus omnibus, qui cum ea ſimilitudinem habere videntur, diſcernet. Neque enim in vllo alio morbo omnia hæc ſimul reperiuntur.

Vera & notha pleuritidis differentia.

In notha quidem pleuritide, quæ fit ab inflammatione muſculorum intercoſtalium & externæ partis thoracis, febris vel nulla adeſt, vel non adeò acuta: tuſſis niſi forſan aliquid à capite deſtillet, eſt nulla, & nihil, præſertim cruenti, excernitur. Pulſus non percipitur adeò tenſus & durus, dolor eſt mitior, íſque pulſans, non pungens, & neque ad iugulum, neque ad inferiora extenditur, locúſque manu preſſus dolet; nonnunquam & dolor foris apparet, qui ſuppuratus per cutem erumpit, teſte Galeno, 5. *de loc. affect. c.*3. Quandoque tamen accidit, vt in vera pleuritide phlegmone verſus exteriores muſculos ob magnitudinem tendat, ac dolor etiam extrà percipiatur, atque ita pleuritidis nothæ ſpeciem præ ſe ferat; cùm tamen internæ inflammationis ſaltem incrementum ſit. Itaque ad alia ſigna, ne fallamur, ſimul reſpiciendum.

Si, dolor à flatibus inter muſculos intercoſtales & membranam concluſis ortum habet, etſi aliquis ſenſus punctionis adſit nulla tamen adeſt febris, nulla tuſſis, nulla ferè reſpirandi difficultas; dolórque ferè eſt vagus, neque perpetuus, ſed per interualla recurrens, & ſæpe de vna parte in aliam tranſit.

Pleuritidis & peripneumoniæ differentiæ.

Inflammatio verò pulmonis ſeu peripneumonia valde ſimilis eſt pleuritidi; nullus tamen, ſi ſolus pulmo inflammetur, dolor in eo percipitur, vel exiguus, & nullo modo pungens, íſque non in lateribus, ſed in medio potiùs thoracis; pulſus etiam non eſt durus, ſed laxus & vndoſus; difficultas ſpirandi maior, vt ægri ſæpe rectà ceruice ſpirare cogantur.

Inflammationis diaphragmatis & pleuritidis differentia. Hepatis inflammationis à pleuritide differentia.

Ab inflammatione diaphragmatis differt, quòd dolor in latere non vrget, ſed extrema coſtarum ad finem ſterni dolét, ventríſque pars, vbi diaphragma eſt, turget, deliriúmque adeſt.

In mediaſtini inflammatione dolor non ita in lateribus percipitur, neque eſt extenſus.

Inflammatio hepatis, quæ etiam habet quandam cùm pleuritide ſimilitudinem, ita vt Siculus Medicus, vt refert Galenus, 5. *de loc. affect.* cap. 7. dum eam experiretur, pleuriticum ſe factum exiſtimaret, à pleuritide differt loco doloris, qui perpetuò eſt in dextro latere, & circa dextrum hypochondrium collectus; neque is pungens eſt, ſed grauans, tumórque infrà coſtas nothas percipitur; pulſus eſt vndoſus, non tenſus, tuſſis eſt minor & ſicca, reſpirandi difficultas quoque minor; vrina eſt citrina, nigra, alui excrementa ſanguinolenta.

Signa humorum pleuritidem parientium.

Quis autem humor pleuritidem pariat, tum ex ſignis humorum vniuerſalibus, tum ex iis quæ pleuritidem comitantur, & præcipuè ſputo, cognoſcitur, cum quo tuſſi reiicitur pars eius humoris, qui inflammationem excitat. Si videlicet ſanguis purus pleuritidem pariat, adeſt repletio & tenſio venarum, maximè circa tempora & frontem, cum ſenſu grauitatis circa oculorum cauitates, & capitis anteriora, rubor faciei, ſputum eſt rubrum, & malum mitius. Si bilis adſit, ſputum eſt ſubflauum, dolor admodum pungens, febris eſt acuta & ardens, quæ ferè typum tertianæ ſeruat, ſi is eſt vehementior, pulſus durior & velocior, vigiliæ & anxietudo maior, oris amaritudo, vrina citrina tenuior. Si pituita admiſcetur, ſputum albicat, viſcidum & glutinoſum eſt, febris eſt mitior & minùs acuta, quæ ferè typum quotidianæ obſeruat, & circa veſperam exacerbatur. Si melancholicus, ſputum ad nigrum & liuidum tendit, niſi inſignis corruptionis & pleuritidis lethalis ſit indicium, quod accidit, ſi præceſſit ſputum rubicundum, & poſtea nigrũ ſequitur.

Si malignus ſit humor ſputum plerumque eſt malè coloratum, adeſt magna virium deiectio, pulſus eſt languidus; & alia febrium malignarum ſymptomata apparent.

Tempora pleuritidis.

Tempora morbi huius ex ſputo præcipuè cognoſcuntur, vt docet Galenus, *lib.* 1. *de criſ.c.* 18. Si enim ſputum ſit nullum, vel paucum, vel crudum, & cum difficultate reiiciatur, morbus adhuc in principio eſt. Poſtea vbi ſputum copioſius nonnihil, & poſt tenue craſſius exſpuitur, ídque facilius, incrementum eſt. Quòd ſi ſputum iam coctum, id eſt, album, læue, æquale conſiſtentiæ mediocris, & quod facilè reiicitur, apparet, idque copioſius expuitur, ſtatus eſt, Declinatio tandem, vbi poſt copioſius ſputum paucius reiicitur, & febris, dolor, & omnia ſymptomata remittunt. Cùm verò febris, quæ pleuritidi coniuncta eſt, non rarò ſit primaria, non ſymptomatica, coctionem humorum etiam ex vrinis animaduertere licebit.

Differentia ratione ſubiecti.

Rondeletius etiam, *capite altero de pleuritide*, ſigna quâ ratione pleuritis ratione ſubiecti differat, proponit, quæ Lectori perpendenda relinquimus. *Pleuritis*, inquit, *duplex eſt, altera, quæ extenditur per partem interiorem omnium coſtarum. Altera verò, quæ coſtam, vndiquaque inueſtit, tanquam perioſtium coſtarum, & in vtraq; membrana fit inflammatio. Diſtinguitur autem ſpecies ex decubitu. Nam ſi æger in partem affectam decumbere poteſt, & non in oppoſitam, argumento eſt, affectum eſſe in membrana extenſa, quæ hypezocos dicitur, & hoc fit, quia, cum in oppoſitam partem decumbit æger; pondere materiæ collectæ illa membrana diſtenditur magis, & diuellitur à coſtis. Illa autem, quæ fit in perioſtio, contrario modo ſe habet. Nam in oppoſitam partem dormire poſſunt, in affectam verò minimè. Sed quia hæc nota communis eſt pleuritidi veræ & non veræ, ob id aliam notam adiungere oportet, ad diſtinctionẽ harum. Nam ſi affectus ſit in muſculis externis, ſi digito premantur, dolorem ſentiunt. Quod non accidit his, qui inflammationem in perioſtio habent, niſi ſupra modum comprimatur coſta. Fit etiam pleuritis in muſculis intercoſtalibus, quæ ſpecies pulſatione deprehenditur. In multa enim inflammatione coſtarum, arteria comprimitur, præterquam in inflammatione muſculorum intercoſtalium. Hac nota certiſſima deprehenditur, & in vtrumque latus dormire poſſunt. Conueniunt omnes in dolore punctorio, in pulſu duro, in difficultate anhelandi; febre verò & ſputo diſtinguuntur. Nam omnes inflammationes internæ febrem habent, ſed dolor lateris ſine febre, à materia frigida vel flatulenta excitari ſolet. Nulla tuſſis, nulla expuitio ſequitur, quia materia in parte externa continetur. Omnibus aliis difficultas reſpirandi eſt maior, & dolor magis pungens, ſpuitio magis ſanguinolenta, vel ſpumoſa. In inflammatione membranæ internæ ſemper adeſt pauca, aut multa in morbi proceſſu. Nam in ſalubribus tantùm mox apparet ſputum. Verùm in inflammatione muſculorum intercoſtalium minor fit reſudatio, ob id exſpuitio minor. In ea parte, quæ eſt in perioſtio, ferè nulla apparet, & reſoluitur per inſenſibilem tranſpirationem & ſudorem, modò miſſio ſanguinis prohibuerit incrementum. Nam talis inflammatio à pauca materia fit.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Euentus pleuritidis triplex eſt: vel enim ad ſalutem, vel ad mortem terminatur, vel in alium morbum commutatur. Vt autem, quis euentus futurus ſit, ſciamus, vires naturæ & morbi componere conuenit. Vires corporis ex actionibus corporis vitalibus, naturalibus & animalibus cognoſcuntur. Quò enim ipſæ actiones rectiùs ſeſe habent, eò maius naturæ robur ſignificatur. Morbi conditiones autem etſi plurima ſigna oſtendant; tamen inter ea, in pleuritide ſigna coctionis & cruditatis ſputi, primas obtinent.

2. Hinc crudæ pleuritides morbi diuturnitatem vel mortem, coctæ breuitatem & ſalutem oſtendunt. Salutem quidem oſtendit coctio, quatenus coctio; breuitatem verò quatenus hoc vel illo tempore apparet. Nimirum in omni pleuritide ſalubri ſputum maturè coctionem recipere, & in colore ac ſubſtantia ſeſe bene habere, ac facilè & promptè excerni debet: & quò meliora coctionis ſigna adſunt: & quò citiùs ſputa apparent, eò citiùs morbus terminabitur. De quo Hippocrates 1.*aphor.*12. *In pleuritide ſi ſputum ſtatim appareat in initio*, intra tertium diem, *breuem morbum indicat: ſin verò poſteriùs, longum.*

3. Periculoſiſſima verò pleuritis eſt, in qua nihil exſpuitur: (niſi tamen ita leuis ſit, vt inſenſibiliter, vel per ſudorem diſcuti poſſit) ſecundum locum obtinet, atque ita leuior eſt in qua ichores tenues ſaltem exſpuuntur: tertio loco eſt, in qua craſſiora apparent: quarto, in qua ſputum perfectè coctum apparet. Quod ſi circa tertium vel quartum diem contingat, morbus vltra ſeptimum non extendetur.

4. De ſputi conditione paſſim extant aphoriſmi apud Hippocratem. Flauam bilem ſputo admodum permixtam apparere intra initia, bonum eſt, ſi multo pòſt apparet, malum: quia naturam nihil aduerſus morbum rebellem tentare ſignificatur, 2. *prognoſt. t.*44. & 45.

5. Sputum flauum ſincerum àquoſitati multæ permixtum periculoſum eſt; album verò, glutinoſum ac rotundum inutile, 2. *progn. aphor.* 46. Et, 1. *de rat. victus in acut. c.*37. ſputum glutinoſum, κολλῶδες, pleuritidis ſignum habetur; cum ex igneo calore materiam adurente lentor & viſciditas contrahatur: idque propterea alibi καὶ γλισχραινόμενον ἀπέπτως, nominat, id eſt, *admodum glutinoſum ſine coctione.* Quod enim coquitur modicè glutinoſum euadit. Hoc verò ſaltem ab aduſtione lentorem contrahit.

6. Malum quoque eſt χλωρὸν, id eſt, *æruginoſum*, vel *admodum viride*, & quod ſpumoſum excernitur, 2. *progn.* 47.

7. Sputum nigrum ſincerum, peſſimum eſt, 2. *prognoſt.* 48. Indicat enim & humoris prauitatem, & caloris natiui extinctionem.

8. Nimirum quò humor mitior eſt, à quo pleuritis prouenit, eò & ipſa mitior eſt. Mitior eſt, quæ à ſanguine cum bile mixto excitatur. Contumax & diuturna eſt, quæ à pituitoſo humore. Peſſima, quæ ab humore melancholico & maligno prouenit.

9. In pleuritide, vbi exſcreatio dolorem, tuſſim ac ſpirandi difficultatem non ſedat, malum. Copia enim vel malignitas materiæ, vel expultricis debilitas ſignificatur.

10. *Qui pleuritide laborant, niſi intra* 14. *dies supernè per ſputum repurgentur, iis in empyema fit tranſmutatio*, 5. *aph* 8. Aretæus tamen hîc interdum vigeſimum diem terminum conſtituit: & Galenus, *in comment.* non ſolùm empyema, ſed quamlibet in pus mutationem intelligit.

11. Materiam autem ad ſuppurationem tendere dignoſcitur ex eo, quod ſputum parcius eiicitur, nec expectorandi finis eſt intra decimum quartum. Et cùm fit ſuppuratio, omnia ſymptomata ingraueſcunt, dolor, febris, linguæ ſiccitas, difficultas reſpirandi; ſæpe etiam accedunt deliria.

12. *Qui verò ex pleuritide empyici fiant, ſi in* 40. *diebus ſurſum repurgentur, à die quo ruptio facta eſt, liberantur: alioquin in tabem tranſeunt*, 5. *aph.*15.

13. Pleuritis maximâ ex parte die decimoquarto terminatur: aut ſi non hoc, ſaltem vigeſimo; & quidem ſi quarto die exſpuat æger album, læue, æquale, idque ter vel quater

cuſſiendo, in ſeptimo terminabitur. Si in ſeptimo tale ſputum primùm appareat, concurrentibus aliis bonis ſignis, morbûs vltra vndecimum & decimumquartum diem non extendetur.

14. Si tardiùs æger ſpuere cœperit tardior etiam morbi ſolutio erit. Contrà, quò citiùs ſigna mala apparent & ingraueſcunt, eo citiùs æger moritur.

15. Præterea ſunt & alia ſigna, quæ ad euentum huius morbi ſignificandum faciunt. Maximum indicium exitialis pleuritidis eſt, ſi pulſus ſummopere durus ſit, & præterea etiam paruus, atque ob calorem frequentiſſimus. Pleuriticus enim cum tali pulſu nullus ſanatus fuit, vt Galenus, 4. *de præſag. ex pulſu, cap.* 5. ſcribit.

16. *Quicunque dolor circa thoracem & pulmonis ſedem affligens, neque ſputi expurgatione, neque alui deiectione, neque ſanguinis miſſione, neque medicamentis, neque victûs ratione definit, eum in empyema conuerti ſciendum eſt*, 1. *prognoſt.* 52. ſi tamen nulla ſigna lethalia apparent; aliàs mors expectanda.

Pleuritidis ſalutaris terminatio.

17. Ad ſalutem enim terminatur pleuritis, vel materiæ ἐκκρίσει atque excretione per ſputum, quæ ratio frequentiſſima eſt & tutiſſima; vel διαφορήσει atque diſcuſſione. Compertúmque eſt, pleuritidem bilioſam ſeptimo die iudicatam fuiſſe per icterum; vel euacuatione materiæ per hæmorrhagiam narium, vrinam, aluum, ſudorem; vel permutatione in empyema, vel quod rariſſimum eſt, per μετάστασιν materiæ ad articulos & glandulas, vel parotidas, *aph.* 38. *ſ.* 2. *lib.* 5. *Coac.*

18 Hinc fluxus ſanguinis è naribus ſignum bonum eſt in pleuritide, vt & hæmorrhoidum & menſium fluxus. Et præcipuè ſi fluxus ſanguinis in die critico fiat, & poſt ſigna coctionis accidat, bonum præſagit, nec inhibendus, niſi vires ad extremum deiiceret. Si verò in principio contingat, ex multitudine materiæ à natura gubernatæ, & anhelitus difficilis inde minuatur, & febris vehementia ceſſet, vtilis quoque eſt. Si contrarium verò eueniat, & ſymptomata non alleuientur, contingit plerumque ægrum mori in quarto.

19. Diarrhœam quidem, quando ſuperuenit pleuritidi vel peripneumoniæ, malam eſſe, 6. *aph.* 16. ſcribit Hippocrates, ſed hoc intelligendum de pleuritide, in qua inflammatio tanta eſt, vt hepate & ventriculo in conſenſum tracto, nutrimentum non bene concoquatur. Si verò pleuritis non adeò grauis ſit, nec hepar, nec ventriculus in conſenſum trahatur ob mali grauitatem, aliquando bonum ſignum eſt, materiâ per aluum euacuatâ; maximè ſi coctionis ſigna adſint, nec fluxus ab alia cauſſa exiſtat: cuius rei hiſtoria habetur apud Valleriolam, *l.* 1. *obſ.* 4.

20. *Pleuritidi ſi peripneumonia ſuperueniat, malum*, 7. *aphor.* 11. Fit enim tranſlatio materiæ ad membrum nobile. *Pulmonis* tamen *inflammationes, quæ ex morbo laterali permutationem accipiunt, iis quæ ab initio fiunt, ſecuriores eſſe*, in *Coacis, comm.* 1. *l.* 5. *ſect.* 2. *aph.* 44. *apud Hollerium*, ſcribitur. Quod cur fiat, parum conſtare ſcribit Hollerius. Deſiderius Iacotius verò locum hunc corruptum, & pro γενομένων, legendum eſſe ἐπιγενομένων putat. Forſan verò hoc loco Hippocrates non inſtituit collationem pleuritidis cum peripneumonia, ſed peripneumoniæ, quæ per ſe incipit, cum ea quæ pleuritidi ſuccedit. Etſi enim bonum non ſit, pulmonem inflammari, ſanguine à latere ad eum delato: tamen adhuc periculoſius eſt, ſi ἐξ ἀρχῆς & per ſe peripneumonia incipiat. Tum enim toto impetu materia ad ſolos pulmones ruit. Si verò materia priùs ad pectus feratur, in plures partes diffunditur, nec tanta inflammatio inde excitatur. Quando verò tranſit pleuritis in peripneumoniam, dolor lateris ceſſat.

21. *Si pleuriticus dolor ex ſputis bilioſis abſque ratione euanuerit*, ægri *in delirium incidunt*, 1. *prorrhet. ſ.* 3. *t.* 5. Humor enim bilioſus ſúrſum in caput trahitur, & tum vrina tenuis atque alba redditur.

22. Quando pleuritis accidit prægnantibus, periculoſum eſt, ſicut & ſenibus: cùm in his ob virium imbecillitatem, & caloris naturalis inopiam, materia non concoquatur; vtrique verò phlebotomiam & victum tenuem, quæ in pleuritide maximè neceſſaria ſunt, non facilè ferunt.

23. Pleuritis poſt alium morbum, diuturnumque, plerumque lethalis eſt. Periculoſa illa, quæ in corpus cachecticum incidit.

24. *Denſa, & exercitationi dedita corpora citiùs ex morbo laterali & pulmonis inflammatione intereunt, quàm quæ ſine exercitatione degunt. In Coacis.*

25. *Quibus in morbo laterali plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonat, & vultus demiſſus eſt, oculuſque aurigine ſuffuſus, & caligine obductus, in his mors expectanda. Ibidem.*

26. Quibus in morbo laterali lingua circa initia bilioſa eſt, hi intra ſeptimum iudicantur: quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

Signa ſalutis.

27. Et vt ſigna reliqua etiam, quæ pleuritidi cum aliis morbis communia ſunt, coniungamus, & quid de euentu pleuritidis ſperandum ſit, in ſummam quaſi contrahamus, ægrum conualiturum hæc ſignificant: Leuiter & moderatè morbum perferre, corpus eſſe æqualiter calidum ac molle, vrinas & alui deiectiones, ſomnúmque rectè ſeſe habere, ſitim eſſe moderatam, facilè reſpirare, dolorem eſſe ſedatum, ſputum facilè ac maturæ excerni, idque in ſubſtantia & calore ſeſe bene habere.

Signa mortis.

28. Contra mortem ſignificant, grauiter ac cum anxietate morbum perferre, corpus inæqualiter affici, vt ſi thorax & venter vratur, extrema frigeant: alui deiectiones, ſudores non bene ſeſe habere, non dormire, ſiti ardere, dolorem non ſedari, nihil, aut paucum, & cum maximo conatu excerni. Delirium ſi accedat, cùm ſepto affecto hoc contingere ſoleat mortale eſt ſignum. Si vrina tenuis & ſubtilis fuerit, nec habens aliam malitiam, indicat materiam raptam eſſe ad locum inflammatum, & plerumque mortem notat. Propria tamen ſigna maioris momenti ſunt, & plus ad mortem ſignificandam vnum ſignum proprium, quàm ad ſalutem plurima communia faciunt.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm pleuritis ſit inflammatio, quæ ex affluxu ſanguinis fit, eæ, quas inflammatio ſuppeditat, indicationes & hîc dantur. Humores videlicet affluxuri & affluentes reuellendi; fluentes intercipiendi, reuellendi, deriuandi; quod denique affluxit, & in parte inflammata hæret, diſcutiendum, aut quoquo modo è parte tollendum. Repellentibus tamen hîc & intercipientibus locus non datur; cùm per ea materia ad interiora repelli, & inflammatio augeri poſſit. Ideóque in pleuritide materia ſaltem affluxura & affluens reuellenda; & quæ quidem influxit, in venis tamen partis adhuc fluctuat, nondúmque impacta eſt, deriuanda, & quod influxit diſcutiendum; aut ſi id fieri non poteſt, maturandum, concoquendum, & curandum vt quamprimùm tuſſi ac ſputo reiiciatur, atque euacuetur.

Deinde dolor, ſi magnus ſit, & ad ſanguinis miſſionem non leniatur, mitigantia indicat.

Tertiò cùm febris, quæ pleuritidi coniungitur, ſæpe ſit primaria, ea non negligenda, ſed ei neceſſaria remedia adhibenda. Tandem quod in omni morbo fieri debet, virium habenda eſt ratio & conueniens victus præſcribendus. Quæ omnia quomodo expedienda ſint, iam dicendum.

Curatio.

Curatio.

Atque à quo auxiliorum genere curatio inchoanda ſit, an à fomentis diſcutientibus, an à purgatione, an à venæſectione, inter Autores non conuenit Hippocrates quidem, 2. *de rat. victus in acut. t...* ſcribit: *Lateris dolorem, ſiue is per exordia fuerit, ſiue poſtea obortus ſit tentare medicamentis calidis diſſoluere, non abſurdum eſt.* Aliis tamen hoc tutum non videtur; cùm eiuſmodi calefacientibus auxiliis facilè maior humorum affluxus concitari, atque ita inflammatio augeri poſſit. Verùm enimverò non loquitur Hippocrates eò loci de pleuritide, ſeu inflammatione pleuræ in ſpecie, ſed in genere de lateris dolore, qui ab aliis etiam cauſſis, & quæ fomentis diſcuti poſſunt, non ſolùm ab inflammatione pleuræ, ortum habere poteſt, vt infrà, *part.* 3. *c.* 6. dicetur. Ideóque in vera pleuritide vix venæ ſectio, ſi vires eam ferant, differenda, & fomenta præmittenda ſunt. Niſi forſan planè, vt Galenus, 6. *epid. comm.* 3. *text. vlt.* ſcribit, pleuritis exigua & leuis ſit, neque à magno humorum affluxu oriatur, & fomenta ad humorem diſcutiendum ſufficere videantur. Tum enim lenia fomenta adhibere conuenit, præſertim ſi à cauſſa externa, vt aëre frigido pectus lædente, dolor excitetur, abſque ſanguinis in reliquo corpore abundantia.

Venæſectio.

Fomenta.

Fomentorum duplex commodum.

Nam fomenta duo commoda habent, & per ea materiæ pars euacuatur, párſque affecta propterea minùs diſtenta mitiùs dolet. Ita Galenus, *loco modo allegato*, cuidam pleuritide laboranti venam non aperuit. Atque his fomentis ſi dolor mitigetur, ſignum eſt, nullam adeſſe plethoram, aut pleuritidem potiùs notham eſſe, quæ à flatibus ortum habuerit. Itaque audaciùs tunc fomentis vti licebit, quibus hoc, quod inflammationem aut dolorem parit, diſcutitur. In fomentis tamen illis adhibendis cauendum, ne nimis calida & diſcutientia ſint; ſed planè lenia adhibenda. Vnde etiam Hippocrates aquam calidam & milium applicat. Et applicamus iſta, vt & lac commodiſſimè in veſica, quæ pondere latus non grauat, vt vaſa ænea. Videndum etiam, ne, quæ calida admouentur, refrigeſcant, vnde lintei calidis fouenda. Si verò dolor augeatur, atque acerbior euadat, indicio eſt, plethoram ſubeſſe, quam ad ſe trahant partes calefactæ; aut omnino, ſi ſigna adſint certi ſanguinis affluxus, tunc ſtatim à fomentis deſiſtendum, vel etiam fomenta planè omittenda, & aliqua euacuatio inſtituenda.

Vtra præmittenda ſit in pleuritide, venæſectio, an purgatio.

Vtra autem præmittenda ſit, venæſectio aut purgatio, etiam ab autoribus in controuerſiam trahitur. Quæ præcipuè orta eſt ex loco Hippocratis, 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. & 11. vbi ita ſcribit: *Si dolor ad clauiculam pertigerit, aut moleſta ſit vel brachio, vel mammæ, vel partibus ſepto tranſuerſo ſuperioribus grauitas, internam cubiti venam ſecare expedit. Si verò eas, quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt, partes dolor infeſtat, nullumque ad clauiculam ſignum fecerit, ventrem vel nigro veratro vel peplio mollire oportet.* Præterea, vt alibi etiam dictum, pleuritidis & talium inflammationum cauſſa principalis eſt plerumque cacochymia, quam natura in principio febrium talium è corpore depellit, aut certè ad exteriora protrudere conatur.

Verùm Galeno, *in comment.* cui & Paulus Ægineta, *lib.* 3. *c.* 33. Rhaſes, & alij Medici aſſentiuntur, tutius videtur, in vtroque caſu ſanguinem primò mittere. Eſt enim pleuritis inflammatio cum febre acuta, in qua ſecundùm Hippocratem, 1. *aph.* 24. rarò purgandum, & quidem in initio, & cum ingenti

præmeditatione, cùm ſine omni periculo ſanguinem mittere liceat. Et ſit; vt pleuritide etiam purgatione opus ſit, venæſectio tamen præmittenda, vt Hippocrates, *4. de rat. victus in acutis, t.21.* & Galenus, *6. epidem. comm. 1. text. 6.* docet. Venæ ſectione verò peractâ tutiùs medicamentum purgans exhiberi poteſt, ſi cacochymia magna ſit, & illa præſertim in prima corporis regione contineatur, aut eò vergat; quod ex vomitu, alui excrementi liquidis, anxietate, & circa ventriculum grauitate cognoſcitur. Et Hippocrates, *loco allegato*, non loqui videtur de pleuritide propriè dicta, ſed, vt modò dictum de dolore lateris in genere, qui non ſolùm ab inflammatione pleuræ; ſed & ab aliis cauſſis ortum habet; quod etiam Rondeletius, *lib. 2. cap.15.* animaduertit. Etenim dolor, qui ſub ſepto tranſuerſo eſt, non eſt in pleura, & intelligit proculdubio Hippocrates alium dolorem, qui prouenit ab affectu aliquo in ventre inferiore eius partis, quæ cũ inteſtinis conſenſum habet. Qua de cauſſa etiam purgantia exhibet. Et Hippocratem de flatulento aliquo affectus potiùs loqui, quàm de vera pleuritide, patet ex eò quòd daucum, ſeſeli, cuminum & aniſum veratro nigro & peplio addit.

Venæſectio tutiſſimum pleuritidis auxilium.

Tutiſſimum ergo & maximè neceſſarium pleuritidis auxilium eſt venæſectio, quæ etiam ſummum ægro commodum affert: modò ſanguis per venas affluat. Maximas enim, vt etiam Heurnius exiſtimat, pleuritides etiam naſci, ſanguine ex arterias aorta affluente, vero conſentaneum eſt. Et tum non ſatis iuuat venæſectio. Virium tamen habenda eſt ratio, & an illæ venæſectionem ferant, videndum. Et cùm quædam ſint, quæ vires robuſtas vel debiles iudicent, quæri hîc ſolet an pueris & ſenibus pleuritide laborantibus vena aperienda ſit? Idem an grauidis pleuritide correptis venam aperire liceat? & an mulieri, ſi ſub ipſum menſium fluxum pleuritide corripiatur, ſanguis mittendus ſit.

Ante annum 14. vena vix aperienda.

Et primò pueros quod attinet, etſi Auerrhois referat, quòd Auenzoar, maximi apud Arabes nominis Medicus, filio ſuo trimo venam aperuerit, aliíque idem ſexto anno & octauo feciſſe legantur; tamen non facilè id tentandum, & vix ante ante annum 14. vena aperienda; cùm vires eâ ætate debiles ſint, & ob mollitiem ac raritatem aliàs inſignem diſſolutionem corpus patiatur. De qua re etiam in *Inſtitut. lib. 5. part. 2. ſect. 2. cap. 17.* & *de febribus, lib. 2. cap. 5.* dictum. Si tamen morbus valde vrgeat, & puer ſit pleno corporis habitu, ac ſanguine redundet, corpúſque non ſit nimiùm molle, circa annum ætatis nonum vel decimum hirudines venis apponere licet. Ægyptiis hodie crurum ſcarificationem in talibus, etiam in pueris, in vſu eſſe, in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 7.* ex Proſpero Alpino dictum. Senibus autem, ſi adhuc validi ſint, ſanguinei carnoſique, venam aperire nihil impedit: cùm vires non annorum numero, ſed robore ac corporis habitu æſtimandæ ſint.

An verò grauidis, & ſub ipſum menſium fluxum fœminis pleuritide correptis, venam aperire fas ſit, de eo in *Inſtit. loco priùs alleg.* dictum.

Quæ autem vena, & quo in latere aperienda ſit, non ita planum eſt, ob plurimas & grauiſſima hac de re motas controuerſias. Non enim ſolùm antiqui (putà Græci & Arabes) non planè inter ſe conſentire videntur, ſed ſuperiore etiam ſeculo hac de quæſtione variè diſputatum, atque, vt Thaddæus Dunus. *lib. 2. de art. reuell. cap. 4.* hac de re ſcribit, acerrimè in hac controuerſia altercatum; ac doctiores quique Medici, Itali, Galli, Hiſpani, (adde & Germani) plurimùm ſunt commoti, ita vt ad magiſtratum ea res delata fuerit, quo Principis autoritate & gladio tumultuoſæ iſtæ diſputationes ſedarentur. Qua de re infrà pluribus, *quæſt. 4.* dicetur; hîc ſaltem veriorem, quam putamus, ſententiam proponemus.

Quæ vena, & quo in latere aperienda.

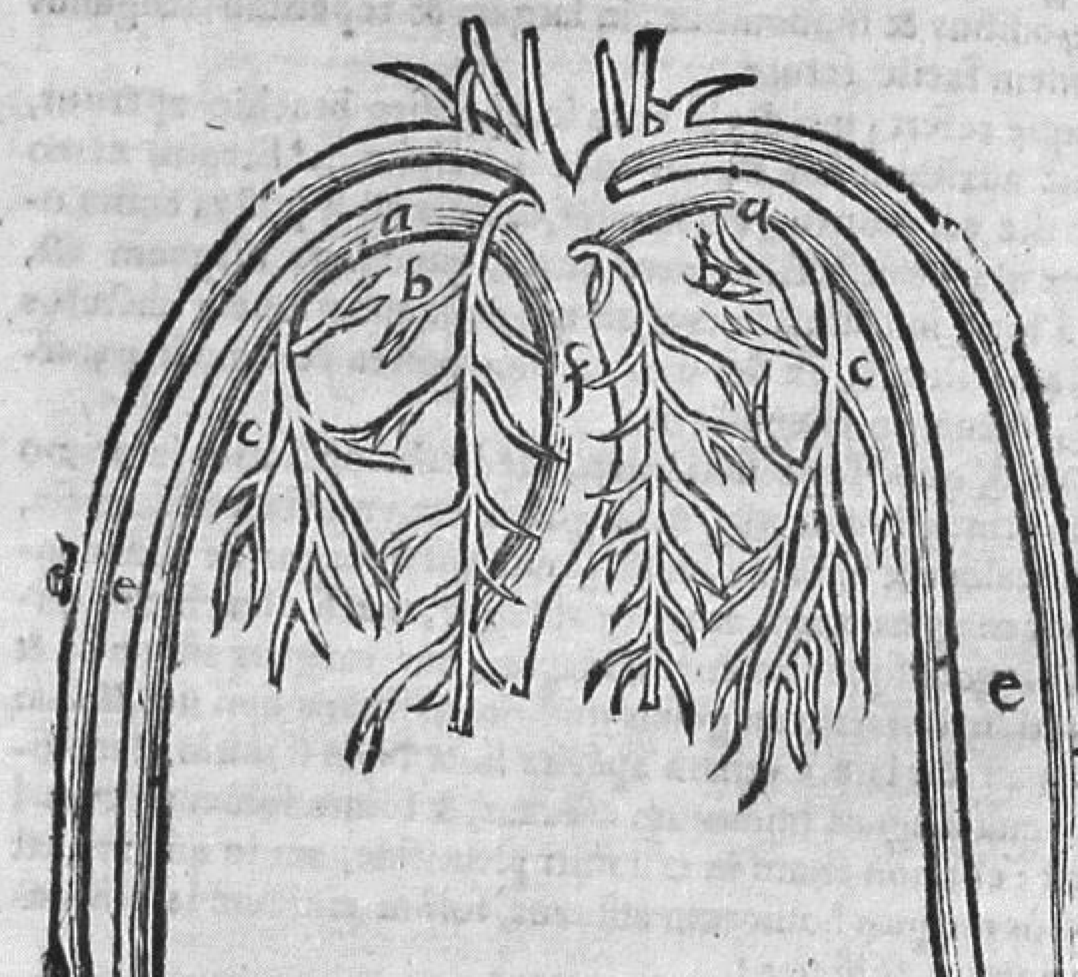
In pleuritide, vt in aliis inflammationibus, reuulſionem, quæ ſanguinem affluxurum, aut etiam, qui jam affluit, à parte inflammata, quantum fieri poteſt, longiſſimè auertat, atque ita incrementum inflammationis prohibeat, neceſſariam eſſe, tentandámque eam mox eſſe in principio, dum fluxio humorum adhuc durat, & inflammationis incrementum metuitur, extra controuerſiam eſt. Materiam autem, quæ ad vicinæ inflammationis loca jam influit, aut etiam in partem inflammatam jam influxit, nondum tamen in ea impacta eſt, deriuationem requirere, etiam extra dubium eſt; ſicut & illud, reuulſionem ad contrariâ, deriuationem ad vicina, & vtramque κατ' ἴξιν, *ſecundùm rectitudinem* fieri debere. Hoc autem jam in controuerſia eſt, an reuulſio, venâ in latere affecto apertâ, fieri, & an vna & eâdem vena aperta ſimul reuulſio & deriuatio fieri poſſit; & an rectitudo ſaltem ſecundùm latitudinẽ conſideranda ſit. Nihil horum concedimus, ſtatuimúſque præſente plenitudine, vena in eodem latere aperta ſanguinem potiùs ad partem affectam attrahi, quàm ab ea reuelli, & quòd reuulſio, vbi vtroque auxilio opus eſt, tempore præcedere debeat deriuationem, neque vtraque eadem vena aperta peragi poſſit, aſſerimus. Etſi hoc non negamus, quòd plethora etiam in eodem latera vena aperta demi, atque ita morbus aliquando præcaueri poſſit. Veruntamen commodius eſt, ſi in latere oppoſito vena aperiatur, qua & ſanguis minuitur, & à loco affecta reuellitur. Statuimus hinc, τὸ κατ' ἴξιν non ſolùm ſecundum longitudinem corporis, ſed etiam ſecundum latitudinem conſiderari poſſe.

Primum quod attinet, cùm focus & fons quaſi, à quo ſanguis affluit ad partem affectam in pleuritide, non ſint venæ brachij in latere affecto, ſed truncus venæ cauæ, à quo vtriuſque brachij venæ originem libent, & plus ſanguinis ſit inter latus oppoſitum & locum affectum, quàm inter locùm affectũ, & brachium loco affecto vicinum, ſi in principio, præſente adhuc plenitudine, vena in eodem & parti affectæ vicino brachio aperiatur, facilè fieri poteſt vt ſanguis, qui poſt venæſectionem ratione vacui ad brachium, in quo vena aperta eſt, fluere debet, ad partem inflammatam, vtpote debilem, dolentem & calentem, præter, naturam ruat & trahatur, atque ita inflammatio augeatur. Præcipuè ſi fluat ſanguis per ramum ſubclauium, aut mammarium, aut thoracicum. Tum enim vena in eodem latere ſectâ non conciliatur motus contrarios, ſed augetur influxus.

Sit enim aa. ramus ſubclauius, bb. vena mammaria, cc. thoracica, dd. cephalica, ee. baſilica, f. truncus venæ cauæ. Secetur eiuſdem lateris cephalica vel baſilica, manifeſtum eſt, motum contrarium hoc modo non conciliari. Ex fonte enim f. ſeu trunco venæ cauæ, dum vena d. vel e. aperitur, ſimul fluit verſus a. b. c. Neque etiam, ſi per intercoſtalem venam ſanguis influat, tutò in eodem latere vena aperitur; cùm, vt Hippocrates, *de oſſibus*, docet, danda ſit opera, vt quàm maximè procul à locis, in quibus dolores fieri & ſanguis colligi ſolet, ſectiones faciamus.

Contrà verò ſi in oppoſito brachio vena aperiatur, ſanguis, qui ad affecti lateris venas, & per eas in partem affectam fluxurus erat: in contrarium trahitur, & ſine vllo periculo

[*Lector beneuole, cùm Liber. II. Pract typis primò imprimeretur, accidit, vt ſeptimanis aliquot peregrè abeſſem. Amanuenſi ergo commiſi, vt ſchema hoc venarum ex opere Veſalij Baſileæ, anno* 1555. *edito inſereret. Is verò cum incidiſſet in ſchema venarum quod pag.* 450. *extat, non adnimaduertit, vitioſum in eo ſchemate vena axillaris exhiberi: ſed illud ipſum Practicæ meæ inſeri curauit; cùm potiùs alterum, quo prius corrigitur, pag* 505. *exſtans inſerere debuiſſet. De qua re Te monere, & ſchema correctum hîc exhibere volui.*]

Et licet è venis eiuſdem lateris, vtpote quæ parte affecta in pleuritide ſuperiores ſunt, ſanguis fluat; tamen venæ illæ reuera fons non ſunt, è quibus ſanguis fluit, cùm is ex internis & maioribus venæ cauæ ramis ad hos, & per has ad partem affectam mittatur. Et quamuis eadem vicinitas eſt vtriuſque brachij cum vena caua, tamen, vt dictum, ſi venæ in latere affecto aperiantur, facilè fieri poſſet, vt cum maiore impetu ad locum vicinum affectum fluat. Et confirmat ipſa experientia, quod rectè fiat, ſi in oppoſito brachio vena aperiatur. Per tot enim annorum ſecula, quibus Arabes, & poſt hos barbari, vt ob ſtylum nominantur, Medici in pleuritide in oppoſita parte venam aperuerunt, nihil incommodi ex eo Medici illi non imperiti perceperunt, nihilque damni ægris ex venæſectione hoc modo adminiſtrata inferri animaduerterunt. Imò Matthæus Curtius, vt poſteà, *in quæſt. 4.* dicetur, cùm ipſe pleuritide corriperetur, & à Medicis, quos in conſilium vocauerat, rogaretur, an ſecundùm ſuum dogma in brachio lateris affecti, an verò in oppoſito ſecundùm Arabum doctrinam, venam ſibi aperiri vellet: in oppoſito latere venam ſibi ſecari maluit, procul dubio non ignarus, quòd aliis etiam eadem ſine incommodo, imò cum vtilitate aperta eſſet.

Vna vena aperta reuulſioni & derivationi inſeruire nõ poteſt.

Neque ex vnâ vena aperta ſimul reuulſio & deriuatio fieri poteſt. Cùm enim reuulſio fiat ad remota & contraria, deriuatio ad vicina; vna & eadem pars remota ac vicina eſſe non poteſt, atque eodem tempore vtramque fieri non poſſe, clarè docet Galenus, *de cur. per ſanguinis miſſionem, c. 16. Vt ſummatim dicam*, inquit, *incipiẽtes inflammationes reuulſione curare oportet; quæ verò iam inueterata ſunt, ex ipſis, ſi fieri poteſt, affectis partibus. Quod ſi fieri nequeat, ſaltẽ ex vicinis.* Idcóque

cùm

cùm Hippocrates & Galenus in eodem latere venam aperire, præcipiunt, id non reuulſionis, ſed deriuationis gratia fecerunt. Quod vel ex eo apparet, quòd eò vſque ſanguinis miſſionem continuari voluerint, donec color mutaretur, qui ſanguinis è parte affecta jam affluentis ſignum eſt; reuulſio verò è parte affecta non euacuat.

Tò κατ' ἴξιν & rectitudo quidem.

Tò κατ' ἴξιν verò, & rectitudinem quod attinet, quamuis in oppoſito latere vena aperiatur, nihilominus ſecundum Hippocratis & Galeni præceptum fit κατ' ἴξιν, καὶ ἰθυωρίαν. Neque enim τὸ κατ' ἴξιν obſeruatur ſolum ſecundum longitudinem corporis, ſed & ſecundum latitudinem, id quod clarè docet Galenus, *in comment.* 3. *ad lib. Hippocr. de fractur t.* 10. κατ' ἴξιν, inquit, *ſemper pro ex directo ponit, aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem.* Et idem Galenus, 2. *ad Glaucon. c.* 2. vno crure laborante, ex altero ſanguinem mittere jubet. Non enim requiritur, vena, quæ reuulſionis gratiâ aperitur, communionem parte affecta habeat, id quod in deriuatione eſt neceſſarium; ſed cum parte mittente communicare debet. Nam cum deriuatio è parte affecta, aut certè vicinis euacuare debeat, neceſſe eſt, vt per venas, quæ cum parte affecta communionem habent, fiat, & quidem vicinas. Cum verò reuulſionis finis ſi, ſanguinem ad partem affluxurum, aut jam affluentem ab ea ad contrarium auertere, neceſſarium eſt, vt per eas venas fiat, quæ cum parte mittente communionem habent, à parte verò recipiente ſeu affacta remotæ ſint. Quod in pleuritide optimè fit in latare oppoſito. Cum enim è trunco venæ cauæ ſanguis ad latus affectum effundatur: vena in brachio oppoſito aperta habet venæ cauæ trunco, vtpote à quo oritur, communionem; remotior verò eſt à loco affecto, quàm venæ eiuſdem lateris.

Quæ cum ita ſeſe habeant, & Medicinæ fundamentis conſentanea ſint, ſi Medicus mox in principio ad ægrum vocetur, & plenitudo corporis inſignis adſit, & vehemens ad partem affectam affluxus, viréſque venæſectionem ferant, in oppoſito brachio vena aperienda eſt, longinquioris reuulſionis gratiâ; & ne, corpore adhuc pleno, & durante humorum affluxu, ſectâ in eodem latere vena affluens humorum copia ad latus inflammatum moueatur. Poſtea verò in eodem latere deriuationis gratiâ vena aperiri poteſt. Et inprimis id fieri debet in iis regionibus & humonibus, in largam & repetitam ſanguinis miſſionem facilè ferunt.

Neque refert, quòd, vbi vena in oppoſito brachio aperitur, euidens auxilium non ſtatim inde percipiatur. Etenim nemo primo die vel moritur, vel ſanatur, & ſatis eſt ſi poſtea commodum ex iſta venæſectione percipitur, quod ſatis magnum eſt, dum à loco inflammato ſanguis qui inflammationem auctūrus erat, auertitur, & ex deriuatione plus poſtea commodi percipitur, ſi reuulſio præmiſſa ſit.

Si verò, quod ſæpe fieri ſolet, Medicus non ſtatim in primo morbi principio vocetur, & ſanguinis, qui morbi vehementia, febrili calore & inediâ minui ſolet, non adeò magna ſit abundantia, nec magnus etiam ampliùs affluxus, aut ſi pleuritis ſit mitior, ſanguiniſque nec copia magna, nec magnus affluxus, & vires etiam iteratam ſanguinis miſſionem laturæ non ſint, ſtatim in loci affecti latere venam aperire licet. Nam ſi initio pleuritidis, in qua magnus humorum affluxus, & ſolum fomentis curari poteſt: cur non etiam in tali miti pleuritide, aut in qua non eſt ampliùs magnus humorum affluxus, ſolùm eiuſdem lateris venam aperire ſufficiat?

Mulieribus menſium ſuppreſſione laborantibus quanam vena ſecanda in pleuritide.

Cæterùm & hoc in controuerſia eſt: vtrùm mulieribus, menſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſionem patientibus, & pleuritide correptis, vena in brachio, an verò in poplite aut pede aperienda ſit? Arabes quidem nonnulli etiam alias à vena in pede ſectas fecerunt initium, & ſentiunt nonnulli, morbos à menſtruorum in fœminis, & hæmorrhoidum in viris & fœminis ſuppreſſione originem trahentes, venarum in crure ſectione tantùm ſanandos eſſe; id quod in morbis diuturnis, & qui dant inducias, faciendum eſſe, libenter concedimus. In morbis verò acutis, qualis eſt pleuritis, non ſemper in poplite aut pede vena aperienda eſt, ſed diſtinctio adhibenda. Nam ſi in talibus euacuationibus, quæ ſtatis temporibus fieri ſolent, repentè omninóque ſuppreſſis, ſanguinis ad ſuperiora motus, & in latus affluxus manifeſtè reprehendatur, à venæ poplitis vel tali ſectione curatio omnino inchoanda eſt. Si verò ſuppreſſio jam antiqua ſit, per quam paulatim plethora vel cacochymia aliqua, & humorum abundantia in ſuperioribus partibus cumulata ut, neque etiam tempus menſium inſtet, cum à venarum brachij ſectione curatio inchoanda. Acutus enim morbus id requirit, nec moram fert, donec rurſùm vel menſes vel hæmorrhoides prouocentur, fierique poteſt, vt dum in menſibus vel hæmorrhoidibus prouocandis laboratus, æger vehementiâ morbi iugulètur. Menſium verò & hæmorrhoidum ſuppreſſio moram fert, eiúſque poſtea, cùm acuti morbi periculo æger liberatus eſt, ratio haberi, & vt ſanguis ſuppreſſus prouocetur, opera dari poteſt.

Ne hîc prætereundem, cùm pleuritis non rarò febrem & morbum primarium ſequatur vel comitetur, quæ ſæpè malignitatem inſignem coniunctam habet, id quod frequenter in pleuritide epidemia accidere ſolet; diligenter tum malignitatis eſſe habendam rationem, & an ea venæſectionem ferat, attendendum eſſe. Mentionem facit Geſnerus, *lib.* 1. *epiſtolar. pag.* 19. cuiuſdam epidemiæ malignæ & contagioſæ pleuritidis, qua multi perierunt, & in qua venæſectione in brachio nihil profuit, ſectione verò ad malleolos, & in principio ſudor ab antidoto aliquo plus opis tulit. Et omnino in talibus malignis primò malignitas expugnanda, & hinc reliqua, quæ opus, peragenda.

Tempus quod attinet, cùm ſanguis vel reuulſionis vel deriuationis gratiâ mittatur, & reuulſio humori fluenti debeatur fluxio autem fiat in principio, ſanguis ſtatim reuulſionis gratiâ in initio morbi quacunque diei hora mittendus, neque venæſectio hîc diu differenda, vt poſtea deriuatio fieri poſſit. Veteres, teſte Galeno, 3. *epidem. comm.* 3. non mittebant ſanguinem poſt quartum diem. Verùm certus dierum numerus hîc definiri non poteſt, ſed interdum poſt quartum diem ſanguinem mittere non licet, quandoque & octauo licet. Nam ſi quarto die jam materia concoqui, & per ſputum expelli cœpit, ne natura ab hoc ſuo opere auertatur, poſt quartum diem venam ſecare facilè non licet. Si tamen corpus ſit valde plethoricum, tutiùs id facere licet, vt natura oneris parte lauata reliquum faciliùs concoquat. Si verò tale quid non obſeruetur, etiam poſt quartum diem venam ſecare fas eſt, quod & Hippocrates, *loco allegato*, fecit, qui Anaxioni venam aperuit octauo die, vel quòd citius non fuerat vocatus, vel quòd in pleuritide crudiſſima, quæ vndecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias tulit.

Quando ſecanda ſit vena.

Quantum ſanguinis mittendum ſit, ex eius copia & virium robore æſtimamdum eſt. Ita etia vires docebunt, verùm conſertim & vnâ vice; an verò partis vicibus ſanguis mittendus ſit. Hippocrates, 2. *d rat. victus in acutis, text.* 10. vacuationis modum ſtatuit eſſe coloris in ſanguine mutationem, ſi ſcilicet à crudo etiam aquoſo rubicundus vel flauus fluat., aut, à rubicundo vel flauo liuidus vel niger, ob aduſtionem. Indico enim eſt, ſanguinem ex ipſa phlegmone, vel vicinis huic venis alteratum, & tranſmutatum jam euacuari, qui ob calorem & aduſtionem ibi colorem mutauit. Verùm id tantùm locum habet, cùm in eodem latere deriuationis gratia ſanguis mittitur; non vero in oppoſito, reuulſionis gratia.

Quantum ſanguinis ſit mittendum.

Neque tamen, cùm in eodem latere vena aperiatur, illam coloris mutationem ſemper expectare licet, ſed priùs ceſſandum eſt, cùm ſcilicet aut vires infirmæ ſunt, ægérque habitu corpori molli teneróque eſt, qui facilè reſoluitur, aut tempus anni admodum calidum, aut inflammatio ita praua, vt de impacto ei ſanguine nihil emittatur.

Antiqui etiam ad lipothymiam vſque ſanguinem mittebant. Verùm corpora noſtra talem venæſectionem, præcipuæ in pleuritide, non facilè ferunt, cùm propter dolorem, febrem, tuſſim, viribus opus ſit, quæ conſtare nequeunt, ſi initiò ſtatim, ſanguis tam copioſe euacuetur.

Vicariæ phlebotomiæ in corporibus infirmis & materiæ copia non magna, ſunt cucurbitulæ cum ſcaficatione infernis lumnis, vel partibus inferioribus appoſitæ.

Cucurbitula.

Purgatio.

Purgatio.

Poſtquam ſanguinis miſſione impetus eius aliquo modo conquieuit, & pars aliquà humoris inflammationem parientis euacuata eſt, ſi ex miſſi ſanguinis colore & aliis ſignis cacochymiam in corpore ſubeſſe, quæ malum foueat, augéatque, Medicus coniiciat, ab purgationem accedendum eſt, inprimis ſi eam ad primam capitis regionem vergere, ex ventris murmure, vomitu, excrementis alui liquidioribus, anxietate circa ventriculum cognoſcatur. Atque id maturè faciendum. Autor quidem, *lib.* 4. *de rat. victus in acut. aphor.* 76. diem quartam ſimpliciter purgationi determinat. Verùm rectè ſcribit Galenus, *in comment.* talia ægro ſecundum numerum dierum ſimpliciter injungi non poſſe; ſed quod Hippocrates ſtatuit, eſſe ſequendum, ideóque ſtatim initio medicandum, vel poſtea, quando ad maturitatem perducti ſunt humores; quam ob cauſſam & primâ interdum die, & ſecundâ, & quartâ, & interdum quintâ ſe purgans medicamentum dediſſe ſcribit. Ideóque humores, qui in communibus ductibus redundant, & facilè ad partem affectam confluunt, initiò, quo tempore auerſio maximè deſideratur, purgandi; poſtea verò vbi morbus viget, & humores à natura coquuntur, melius eſt quieſcere.

Exhibenda verò talia medicamenta, qualia ſunt apta ad euacuandum eum humorem, qui in corpore abundat, & in latus jam fluere cœpit, vel ſaltem ad fluxionem paratus eſt, modò illa mitia ſint & lenia, qualia ſunt tamarindi, manna, caſſia, ſyrupus roſar. & violar. ſolut. quibus & rhabarbari, mechocannæ, fol. ſenæ, agarici, vel fortiorum aliquid addi poteſt diaprunum, diacatholicum.

A fortioribus verò purgantibus medicamentis abſtinendum ne commoti ab his humores maiori impetu in partem affectam ruant.

E. g. ♃. *Decocti fl. & fruct.* Vnc. ii. In quibus diſſolu. *manna el.* Drach. vi. *caſſiæ extr.* Vnc. ſem. *diapruni ſimpl.* Drach. iii. *extr. rhabarb.* Scrup. i. *ſpir. vitriol. gutt.* v. Miſce.

Nonnulli quocunque humore redundante exhibent locum amygdal. dulc. recens, per quod facile ſine moleſtia aluus mouetur.

uetur. Cui quidam aliquid viſci querni, vel dentis apri addunt. Conradus Geſnerus, *loco allegato*, in pleuritide illa epidemia oleum lini propinatum fuiſſe, & aluum copioſè mouiſſe ſcribit.

Oleum lini in pleuritide epidemia alvum mouit.

Alterantia.

Alterantia quoque, febris & humoris peccantis cauſsâ exhibenda, humórque, ſi nimis calidus, acris, tenuis, aut contrà craſſus ſit, aptis medicamentis alterandus & corrigendus. Quæ tamen etiam commodè cum illis, quæ humorem iam in latere hærentem reſpiciunt, miſceri poſſunt, vel ex alterantibus ea eligi, quæ ſimul peculiari proprietate cauſſam morbificam reſpiciunt. Et ſi coniiciamus, febrem illam, quæ pleuritidi coniungitur, eſſe malignam, qualis fermè ſemper in pleuritide epidemia, vtile imò neceſſarium eſt, vt ſtatim initio etiam medicamenta ſudorifera exhibeantur, qualia aliàs febribus malignis dicata ſunt; quæ tamen ita parari debent, vt ſimul peculiari vi hunc morbum reſpiciant.

Duo medicamentorum genera in pleuritide.

Vniuerſalibus euacuationibus hoc modo præmiſſis, ad ipſam continentem cauſſam, & humorem inflammationem excitantem curatio dirigenda eſt. Vbi duo in primis medicamentorum genera requiruntur. Alia proprietate & vi peculiari pleuriticis vtilia; alia expectorantia & expuitionem faciliorem reddentia, vel materiam inſenſibiliter diſcutientia.

Specifica.

Priora quod attinet, etſi inflammatio morbus notus ſit, & propterea medicamenta occultâ vi agentia requirere non videatur; tamen cauſſis, quæ eam excitant, plerumque peculiaris malignitas ineſt, quæ propterea etiam medicamenta occultâ qualitate agentia requirunt. Talia ſunt flor. papauer. errat. ſeu rhoeados, ſiue per ſe ſumpti, ſiue illorum ſuccus, ſiue aqua, ſiue ſyrupus. Nonnulli flores iſtos recentes in ſucco betulæ, inſperſis aliquot guttulis ſpir. ſulphuris acidi per campanam facti, ad gratam conciliandam acredinem, non ſecus quam roſas aut violas macerant, atque inde ter aut quater reaffuſo recentibus floribus diluto cum ſaccharo ſerapium rubicundiſſimi coloris conficiunt, quo poſtmodum proſpero ſucceſſu in pleuritide ſuo tempore vtuntur. Nam non ſolùm impetum humoris tenuis affluentis refrænat, ardorémque & ebullitionem ſanguinis compeſcit; verùm etiam acutæ febris præſens eſt auxilium. Huc referuntur carduus Mariæ, & præcipuè ſemen card. bened. ſcabioſa, radix lappæ maior, ſeu bardanæ, radix ariſtolochiæ, cortex auellanarum rubratum, oculi cancrorum, vel eorum magiſterium, dens apri, caſtoris, lign. viſci querni, mandibulæ lucij cum dentibus, oculi item lucij, & cruces in capite eius inuentæ, lapis carpionum, percarum, priapus tauri, cerui, talus leporis, capreoli, ſperma ceti, corallia rubra, quorum ʒ.i. vel etiam plus cum aqua conuenienti exhiberi poteſt; millefolij item radix contuſa & cum aceto exhibita; ſuccus pimpinella Italicæ, ſeu ſanguiſorbæ; aqua prunorum ſylueſtrium, ſal hyperici: quæ in primis iuuant, ſi poſt eorum vſum ſudor excitetur. Ideóque Chymici & alia ſudorifera exhibent; vt bezoarticum minerale, ♁. diaphoreticum, & ſpiritum illum tartari compoſitum. Peculiariter etiam à nonnullis commendatur ius pauonum pingue.

De horum autem viribus, & quomodo pleuriticis proſint, alij aliter diſputant. Nobis probabile videtur, eâ in primis ratione pleuriticos iuuare; quòd vim humores diſſipandi & diſcutiendi habent, & ex iis etiam quædam malignos humores expellunt, ac cum pectore peculiarem cognationem habent. Vnde pleraque ex iis, lapſis & contuſis ad ſanguinem concretum diſſoluendum exhibentur, quædam in malignis febribus vſurpantur. Sicut nimirum venena alia aliis partibus nocent: ita & humores vitioſi alij ad alias partes à natura ſeu protruduntur, ſeu ruunt: & vt cancer, eryſipelas, ſimileſque tumores non in omnibus æque partibus excitantur, & humor qui dyſenteriam excitat, inteſtinis peculiariter infenſus eſt: ita & humoris pleuritidem excitantis ea plerumque natura eſt, vt ad pleuram, non ad alia membra tendat. Hinc etiam, ſicut dyſenteria, ita & pleuritis nonnunquam eſt epidemia. Medicamenta ergo, quæ peculiari vi pleuritidi proſunt, occultam illam humoris vitioſi qualitatem expugnant. Quapropter etiam commodiſſimè dantur initio, vt ſcilicet malignum illud, quod naturam ſtimulat, & huius fluxionis cauſſa eſt diſcutiatur.

Vt ♃. *Fl. papau. errat.* M. j. Infunde in *aq. ſcabioſæ, card. Mariæ*, an ℔ iem. Colentur, & cum *ſaccharo cando* dulcorentur. F. Iulebus.

Vel ♃. *Cardui Mariæ* Scrup. ii. *flor. papau. errat. ocul. cancri* an. Scr. i. F. Puluis, qui detur cum aqua endiuiæ.

Vel ♃. *Vnicornu, C.C. præp. margar. corall. rubr. ocul. cancri; mandibul. lucij, lapid. percar.* an. Dr. i. F. Puluis. Detur Dra. ſem. in *aq. prunor. ſylueſtrium*.

Vel ♃. *Card. ben. cort. auellan. rubr.* an. Scrup. ii. *ocul. cancri, mandibul. lucij. corall. alb.* an. Drach. i. F. Pulvis.

Vel ♃. *Raſuræ dentis aprugni* Drach. iii. ſem. *ligni viſci quer. rad. bardanæ*, an. Drach. i. ſem. F. Puluis tenuiſſimus.

Vel ♃. *Sem. card. Mar.* ʒ. i. ſem. *card. ben.* ʒ. ſem. Cum *aqua cardui Mariæ* Vnc. iii. *card. ben.* Vnc. i. F. emulſio, cui adde *ſyr. viol. papau. errat.* an. Vnc. ſem. Miſc.

Vel ♃. *Sem. melon.* Drach. ii. *papauer. albi* Drach. i. *cardui bened. cardui Mariæ*, an. Drach. i. ſem. *aq. ſcabioſ. cardui bened.* an. Vnc. iij. *hyſſopi* Vnc. i. F. Emulſio, in qua diſſolu. *mandibul. lucij vſtar. raſuræ dentis apri*, an. Scrup. i. *cryſtalli præp.* Scrup. ſem. *ſyr. de althæa*, Drach. iii. *manus Chriſti perlat.* *cum aq. roſar.* Vnc. ſem. Miſce.

Vel ♃. *Succi ſanguiſorb. ſyr. papaueris errat.* an. ℥. i. *aq. card. Mar.* Vnc. ii. vel iii. Miſc.

Vel ♃. *Dent. apri* Scrup. i. *flor. papau. errat.* Scrup. ii. *ſyr. papau. errat. capill. ♀.* an. Vnc. i. M.

Vel ♃. *Aq. ſcabioſ.* Vnc. xvi. *pimpinellæ ſanguiſorbæ*, Vnc. viii. *flor. papau. errat. ſicc.* M. i. *ſacch. penid.* ℥. ii. Ebulliant in vaſe duplici clauſo, & colentur.

Vel ♃. *Aq. cherefol. card. Mariæ, papau. errat.* an. Vnc. ii. *ocul. lucij* Scrup. ſem. *matris perlar. præp. ſuccini albi præp.* an. gr. xv. *extr. enulæ*, gr. v. *ſyr. de hyſſopo*, Vnc. ſem. *de ſucco viol.* Drach. ii. *eſſent. papau. errat.* Drach. i. M. de quo die noctúque per quatuor vices tria cochlearia calidè propinentur.

Vel ♃. *Aq. cardui ben. ſcabioſæ*, an. Vnc. i. ſem. *papau. errat.* ℥. ii. *ocul. cancri præp. C.C. præp.* an. Scr. i. *ſyr. de ſucco viol. de iuiubis*, an. Vnc. ſem. *de althæa* Drach. ii. *ſpir. ſulphur. acidi* Scrup. ii. Miſce.

Quod verò medicamenta, quæ ad materiæ per ſputum ſenſibilem euacuationem faciunt, attinet, pro humoris & temporis morbi ratione hæc nonnihil variant. Cùm enim humores ad exſpuendum aptiſſimi ſint, vbi mediocritatem quandam obtinet inter craſſum & tenue: medicamenta ita comparata eſſe debent, vt eam humoribus inducant. Humores enim tenues, & qui præ tenuitate, aëris tuſſi expulſi impetum effugiunt, ab initio incraſſantibus ad mediocritatem reducendi, & ad exſcreationem aptiores reddendi ſunt. Craſſos verò attenuare, viſcidos incidere, adhærentes abſtergere & abluere, ſimulque vias expulſioni aptas reddere, conuenit.

Incraſſant *rad. althéæ, flor. violar. bugloſſ. iuiubæ, ſebeſten, gumm. tragacanth. amylum, papau. ſyrup. violar. iuiub. de papau. diacod. diapend. diatragac. frig. loch. de pſyllio, decoctum pectorale*, quod ex hordeo, *paſſul. iuiub. glycyrrh.* ac 4. *ſem. frig. maior.* conficitur. E. g.

♃. *Sacch. penid.* Vnc. i. *rotul. diaireos ſ. diatrag. frig.* an. Dr. iii. *paſſul. enucl.* Vnc. ſem. *ſem. malu.* Dra. i. *papau.* Drach. ſem. Cum ſ. q. *ſyrup. viol.* M. in formam Linctus

Vel ♃. *Syr. viol. de iuiubis capillorum Veneris, conſeru. viol. ſacch. candi, amyli*, an. Vnc. ſem. Miſc.

Vel ♃. *Amygd. dulc. contuſar. pinear. in aqu. hordei infuſ. & contuſar.* ana Vnc. i. *ſem. melonum, cucurbit. excortic.* ana Drach. ii. *ſacch. candi* Vnc. ſem. *ſyr. capill. ♀. iuiubini*, ana q. ſ. F. Lohoc.

In craſſa verò materia conueniunt *hydromel. oxymel. hyſſopus, capillus ♀is, ſcabioſa, tuſſilago, ſyrupus capil. Veneris, de glycyrrh. de farfar. de hyſſopo, de praſſio, de ſcabioſa, loh. de farfara, de pino, de praſſio, de ſcilla, diatragacanth. calid.* decoctum pectorale *ex paſſul. ſebeſten, iuiubis, dactyl. caricis, hord. glycyrrh. capill. ♀. hyſſopo* paratum.

Vt ♃. *Syr. capill. Vener. de glycyrrh.* an. ℥. i. *de tuſſilag. oxymel. ſ.* an. Drach. vi. Miſc.

Vel ♃. *Lohoc de penid. de farfar.* an. ℥. ß. *ſpec. diaireos ſ.* ʒ. j. Cum *ſyrup. de glycyrrh.* F. Lohoc.

Vel ♃. *Ol. amygd. dulc.* vel *lini*, vel *vtriuſque, oxymel. ſ.* an. Vnc. ſem. *ſacch. penid.* q. ſ. F. Lohoc.

Bottonus, Medicus Italus, ſequenti Eclegmate feliciter vſus eſt.

♃. *Ol. amygdal. dulc.* ℥. ii. *oxymel. ſcillit. ſacchari candi*, ana ℥. i. *ſucci cepar.* Drach. i. M. de quo ſæpius cochlear. ß. propinetur.

Craſſum duplici modo accipitur.

Verùm medicamenta, quæ ad craſſos humores temperandos adhibentur, non ſine omni diſtinctione vſurpanda, cùm craſſum ſit varium. Craſſum enim aliud naturâ ſuâ tale eſt, aliud ob coctionem. Primò conueniunt incidentia & attenuantia; craſſo ex coctione, quæ abluunt & abſtergunt; aduſtis ea quæ humectant. Si materia ſit cruda & contumax, & febre remittente non cedat materiæ exſcreatio, validioribus vtendum, vt loh. de caulibus, de farfara, ſano & experto, & aliis, quæ pulmonem à pituita, & pure expurgare poſſunt. Atque medicamentis reliquis acetoſi aliquid interdum addere licet, ad maiorem inciſionem, vt ad tuſſim æger nonnihil ſtimuletur. Aliàs bechicis non vtendum, niſi cùm facultas languida eſt, vt ſatis non expellat; cùm ipſa cauſſa naturam ad ipſam tuſſim irritet.

Antiquis in omni vera pleuritide in magno vſu erat oxymel, ſed dilatius, de quo Hippocrates, 1. *de rat vict. in acut. t.* 43. & 3. *de rat. vict. in acut. t.* 24. *& ſeqq.* videatur. Dictum etiam eſt de eo in *Inſtitut. lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 4.

Atque ex enumeratis hactenus plerumque parantur medicamenta, quæ plures fines reſpiciunt. Nimirum, quæ ſimul vim habent febri, cuius ferè ſoboles eſt pleuritis, vt & malignitati, ſi quæ adſit, reſiſtendi, materiæ per ſputum reiectionem adiuuandi, & pleuritidi peculiariter reſiſtendi.

Vt ♃. *Lohoc. de farfar.* Vnc. i. *ſpec. diair. ſ.* Vnc. ſem. *ocul. cancri* Scrup. ſem. *conſeru. viol.* Vnc. ſem. Cum *ſyrup. papau. errat.* F. Lohoc.

Vel ♃. *Rad. fœnic. tuſſilag.* an. Drach. iii. *ſpec. decoct. pector.* Drach. vi. Coq. in ſuff. quant. *aq. ſimpl.* Colaturæ ♃. j. ℔. ß. Adde *ſyr. acetoſ. ſ. papau. errat. viol.* an. ℥. i. Miſc.

Vel ♃. *Scabioſ.* P. i. *cardui Mariæ* M. ſem. *iuiub.* Vnc. ſem. *rad. glycyrrh. ſem. melon. card. Mariæ*, an. Drach. ii. Coq. in ſ. q. *aq. hordei.* Colaturæ ♃. Vnc. vii. *ſyr. papau. errat.* Vnc. i. *violar.* Drach. vi. Miſce.

Vel ♃. *Rad. glycyrrh.* Drach.vi. *flor. viol. papau. err.* an.P.i. *iuiub. ſebeſten,* an.N.vii. *paſſul.* Vnc.i. *ficuum,* N.vi. *ſem. cardui Mariæ, melon.* an.Drach.ii. Coq.in *aq. hordei.* Colaturæ ♃. ℔.ii. dulcoretur *ſacch. cando.*

Vel ♃. *Fol. farfaræ* M.ii. *frag. viol.* an.M.i. *rad. helen.* Dr.vi. *glycyrrh.* Vnc.i. *ſem. fænic.* Drach.i. *caric.* N.iv. *paſſul.* Vnc.ii. Coq.in *aq. hordei* menſur.iii. ad tertiæ partis conſumtionem. Detur manè & veſperi hauſtus.

Vel ♃. *Sem. fænugræci* Vnc.i. *lini* Vnc.ſem. *iuiubar.* N.vii. *dactylor. ficuum,* an.N.iv. *paſſul. exacin.* Vnc.ſem. *rad. glycyrrh.* ʒ.iii. Coq.in *aq. hordei* ſ.pro ℥.vii. Quibus add. *pulu. rad. bardanæ,* Scrup.i. *ſpec. diatrag. frig.* Drach.ſem. *liquor. viſci querc.* gutt. xiii. *ſal. card. ben.* Scrup.i. *ſyr. de iuiub. de althæa,* ana Vnc.ß. Miſce.

Ad dolorem mitigandum, materiam euacuandam, inflammationem reſoluendam, ſudorem eliciendum, vt admirabile præſidium, aq. è flor. chamæmeli deſtillata commendatur, cuius Vnc.iv. cum ſacchar. Vnc.ſem. vel Vnc. i. exhibentur.

Externa. Neque ſolùm interna medicamenta, poſt vniuerſalia illa præmiſſa, neceſſaria ſunt, ſed & externa quædam medicamenta adhibentur, quæ materiam inſenſibiliter reſoluunt ſimulque dolorem leniunt; ad materiæ concoctionem faciunt, pectúſque, vt ægri faciliùs exſpuere queant dilatare poſſunt. Quorum alia ſunt *Mitiora.* mitiora, vt ſpongia vel linteum madefactum in aqua dulci tepida, vel lacte; aut veſica his repleta: item ol. dulc. viol. amygd. dulc. mucilago ſem. althéæ, cydon. adeps ſuillus, gallin. butyrum, omnia recentia, vnguentum dialthéæ. Alia mediocria, quæ vim aliquam diſcutiendi & aperiendi habent, vt chamæmelum, anethum, hyſſopus, origan. melilotus, ſem. lini, fœnugr. flor. cheiri, & olea ex his compoſita. Alia fortiora, vt ſalu. dictamnus Cretic. ruta, galbanum, lepidium, ſinapi. Et quidem mitiora in corpori- *Fortiora.* bus mollioribus, vt pueris & fœminis, locum habent, & initio morbi ſufficiunt, vt dolorem leniant, quo ſedato influxu, ſiſtatur; validiora viris & robuſtioribus admouenda; ſicut & thorace à materia per expectorantia maximâ ex parte expurgato, ad fortiora aſcendendum. Atque ex his variæ medicamentorum formæ componuntur: fomenta, inunctione, cataplaſmata, emplaſtra, ſacculi; ſed ſicca & arida veræ pleuritidi minùs quàm nothæ, conueniunt. Atque in maiore dolore, mollioribus, vt fomentis & illinitionibus, vtendum. Vbi verò dolor non eſt adeò vehemens, cataplaſmata, cerata, emplaſtra adhibere licet.

Vt ♃. *Mucil. ſem. althéæ, pſyllij, cydon.* an.Drach. iii. *ol. viol. amygd. dulc.* an.Vnc.ß. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Ol. amygd. dulc. chamæm. lil. alb. vnguenti dialth.* an. Drach.iii. *pingued. gallin. butyri recent. non ſaliti,* an.Drach.i. ſem. *ceræ* parum. F. Linimentum.

Vel ♃. *Vnguenti dialth.* Vnc.ſem *pulu. rad. ireos* Drach.ſem. *ol. amygd. dulc. medul. crur. vituli,* an.q.ſ. F. Linimentum.

Vel *Rad. alth. ad mollitiem coct. & per ſetaceum tranſmiſſ.* ℔.ſem. *farin. fab. ſem. lini, fœnugr.* an.Vnc.ſem. *pulu. flor. chamæm.* Drach.iii. *pingued. gallin. anſerin.* an.Vnc.ſem. *vitel. ouor.* duorum *croci* Scrup.j. M.F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Rad. lilior. albor. alth.* an. Vnc. j. *malu. viol. flor. hyperici, conſolid. reg.* an.M.j. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur. Deinde adde *farin. ſem. lini, fœnugræci pulu. flor. chamæm.* an.Vnc.i. *ol. amygd. dulc.* vel *butyri recentis ſine ſale,* q.ſ. F. Cataplaſma.

Aëtius, *tetr.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 68. poſt ſeptimum diem, ſi dolor perſiſtat, cucurbitulam lateri affigere, & cutim ſcarificare jubet, manifeſtiſſimamque in pleuriticis vtilitatem ex cucurbitulæ appoſitione percipi ſcribit. Vulnuſculis verò ſcarificati loci ſalem aut nitrum inſpergere, ſi ſuſtinere queant; in aliis linteolum oleo madefactum ac ſale conſperſum imponere præcipit; ſequenti deinde à ſcarificatione die rurſum cucurbitulam affigere iubet, quâ ſanguis ſanioſus ex vulnuſculis extrahatur. Paul. Ægineta, *lib.* 3 *c.* 33. poſt decimum quartum etiam diem vtitur cucurbitulis. Commendat Trallianus, *lib.* 6. *c.* 1. hoc auxilium; vt quod cum admiratione dolorem, licèt vehementiſſimum, leniat, vt neque fomentis, neque alio auxilio opus ſit. Verùm enim verò validum hoc eſt auxilium, & quod vel inſigne commodum vel damnum afferre, & à paucis tolerari poteſt, præſertim ſi ad Aëtij præſcriptum adhibeatur. Quapropter vſurpandum cautè, & cauendum, ne vel nimij dolores, vel noua fluxio concitetur, tum ſcilicet, cum affectus diuturnior cauſſæ potiùs parti impactæ contumaciam, quàm multitudinem præ ſe fert; & cum venæ ſectione & purgatione adhibita, dolor eodem modo intenſus non ſeptimum ſolùm diem, ſed ad vndecimum etiam & decimum quartum perſeuerat, & neque manifeſtè euacuantibus, neque reſoluentibus cedit; nulla tamen plenitudinis & cacochymiæ in corpore relictæ ſuſpicio reliqua eſt.

Vigilia. Vigiliæ ſi vrgeant, hiſce ſubuenientur illis, quæ affectui quoque conuenire poſſunt, vt lacte amygdal. cum emulſione ſem. papau. & croco dato, vel ſyrupo de papauere, &c.

Maturãtia. Tandem ſi materia non reiicitur, nec vllo modo à parte amoueri poteſt, ſed phlegmone in pus mutatur, curandum, vt quamprimùm maturetur, & abſceſſus rumpatur. Ad maturationem tale habet emplaſtrum Benedict. Fauentinus, quod & Foreſtus commendat, *lib.* 16. *obſeru.* 40.

♃. *Fol. malu. cum radic. viol.* ana M. ii. *rad. alth. mund.* ℥.ii. *lilior. alb.* Vnc.i. *enulæ* Vnc.ſem. *flor. chamæm. meliloti,* an.M. j. Bulliant omnia in ſ. q. aq. ad mediet. Colat adde *farin. fænugr. frumenti,* an.P.i. *fermenti* Drach.ij. *pingued. porci, butyri,* an Vnc. ſem. *ol. amygdal. dulc. communis,* an q.ſ. ad impinguandum emplaſtrum, cui adde *croci* Drach. ſem.

Ruptio abſceſſus. Vt verò abſceſſus rumpatur, æger voce intentâ loquatur, de latere in latus voluatur, tuſſi aut cum conatu. Rumpitur etiam abſceſſus, ſi vomitus aut ſternutatio excitetur. Ad quod etiam faciunt bechica adhibita, commendantúrque ſcabioſa, praſſium, carduus bened. & aquæ ac ſyrupi ex his compoſiti.

Vel ♃. *Radic. alth. helenij,* an.Vnc.i. *iuiubar. ſebeſten.* an.N. xv. *glycyrrh. paſſul.* an.Vnc.i.ſem. *dactylorum, ficuum,* an. N. vj. Coq.in aq ℔. ij. ad tertiæ partis conſumtionem. Colat. adde *ſacch.* q.ſ. F. Iulebus. Vel ♃. *Fermenti tritici,* q.v. Et F. Puluis cum *decocto ficuum,* & edatur.

Vel panis bene fermentatus in aqua mulſa maceretur.

Extrà cataplaſmati adiiciatur aliquid ſterc. columbini, & galb.

♃. *Rad. lilior. alb. contuſar.* Vnc.iiij. *ficuum,* N.x. *fimi columbini* ℥.ij. *ferment.* ℥.iij. *axungiæ porci, butyri,* an.℥.ij. F. Cataplaſma.

Quæ ſi non proſint, nonnulli partis apertionem ſuadent: Sed rarò tumor extrà vergit.

Abſceſſus ruptus detergendus hydromelite, decocto pectorali. Ad conſolidandum vtilis eſt conſerua roſar. mediæ ætatis, thus, bolus, terra ſigillata. Omnes verò intentiones complet lac chalybeatum, niſi febris eius vſum prohibeat.

Cùm verò abſceſsûs ad interiora ruptio in pleuritide periculũ faciat, & ſuffocatio vel phthiſis ex eo immineat, ſuadent nonnulli, vt extrà aperiatur abſceſſus. Neque abs re hoc fore videtur, modò locus, in quo vomica contineatur, certò & exactè cognoſci poſſit. Neque enim eo loci quo in empyemate & pure jam in thoracis cauitate collecto ſectio fieri ſolet, de quo poſteà dicetur, ſectio tum inſtituenda, ſed ex pondere, dolore & calore diligenter locus, in quo vomica hæret, inueſtigandus, atque is intra duas coſtas aperiendus leniter & paulatim, donec pus exeat, cauendúmque ne ſimul tunica interior perforetur. Verùm niſi planè exactè locus perſpectus habeatur, ſed is incertus ſit, aut vires debiles eam non ferant, ſectio non inſtituenda.

Iacobus Fontanus, *Mec. pract. lib.* 2. *cap.* 3. refert, interdum malignas & vulgares pleuritides graſſari, qualem Anno 1598. vidit, quæ generabatur ex humore tenui vireſcente, & omnibus, qui ea corripiebantur, ferè lethalis erat. In cadaueribus diſſectis ſub mammis reperiebatur vomica plena vireſcente liquido humore. Huic pleuritidi in ſectione eſt vnicum remedium. Cùm enim in humore prauo nulla ſit coctionis & mitigationis ſpes, materia ſectione vt extrahatur, neceſſe eſt.

Si materia ad vias vrinæ vrgeat, diuretica exhibeantur.

Diuretica. Vt ♃. *Radic. aperientium in vino maceratur.* an.Vnc.i. *glycyrrh.* Vnc.i. *ſem. 4. frig. maior.* an.Vnc. ſem. *adianti* M.j. *ciceerum rubr.* M. ſem. Coq.in ſ.q. *aq. puræ,* ad dimidiæ partis conſumtionem. Colatura ſaccharo dulcoretur.

Clyſteres. Si ad inteſtina vergat, clyſteres abſtergentes & abluentes exhibeantur, & ne dyſenteria excitetur, etiam ſyrupi nonnihil adſtringentes propinentur.

Diæta.

Diæta.

Cùm pleuritis ex acutorum morborum numero ſit, victûs rationem accuratam, & qualis acutis conuenit, requirit; de qua pluribus Hippocrates, *de rat. vict. in acut.* vbi pleuritidem exempli loco tractat, & Galenus, *in comment.* Itaque in principio ad dies 4. ſi ægri vires ferant, tenuiſſimo victu vtendum. Veteres tenuem victum præſcribebant ex melicrato primùm, poſtea ex cremore ptiſanæ hordeaceæ, vſque ad ſeptimum vel nonum diem, vbi integram ptiſanam, aut oua, aut carnis aliquid exhibere licebat. Et *Veteres accurati in præſcribendo victu pleuriticis.* omnino accurati erant. Antiqui in præſcribendo pleuriticis victu; habetúrque, *ibid. t.* 32. & 33. dolorem in pleuriticis augeri, ſi ægro ptiſana detur aluo retentâ, & non priùs apertâ, imò ægrum ad mortem præcipitem agi, ſi dolore non remittenee ſputóque retento ptiſana præbeatur, non præmiſſa euacuatione corporis, ſiue per venæ ſectionem, ſiue per alui ſubductionem.

Noſtri tamen homines tenuiſsimæ illi victus rationi non ita aſſueti ſunt. Itaque ægris præberi poſſunt ſorbitiones ex cremore ptiſanæ, primùm ſponte colato, poſtea expreſſo. Ptiſanæ enim hordeaceæ cremor in pleuritide præſtantiſsimum alimentum eſt. Nam eius viſcoſitas læuis, continua, jucunda, lubrica, & mediocriter humens, ſitim minimè infert: & ſi quid ablui vel excerni debet, probè abluit, vt Hippocrates habet, 1. *de rat. vict. in acut. t.* 18. pituitam diſſoluit & abſtergit, atque per ſuperiora, quæcunque deduci poſſunt, abſque dolore educit, alúmque facilem reddit, ad deglutiendum facilis eſt, dolorem & calorem mitigat, maturat, & omnia emollit. Vtilis eſt & emulſio amygdal. dulc. cum aqu. hordei facta, addito ſacch. Licet quoque amygdalas cremori ptiſanæ miſcere; bilioſis tamen cremor ptiſanæ commodiùs ſolus exhibetur. Addi etiam poſſunt ad refrigerationem, ſem. 4. frig. maior. Morbo cedente panatella dari poteſt ex jure gallinæ cum oui luteo, & jura carnium tenuia: cibi item ex amygdal. & pineis parati. Tandem ad oua, carnes coctas & aſſas pullorum, ac gallinarum, & piſces bonos tranſeundum.

Potus ſit aqu. hordei cum pauxillo cinnamomi & paſſulis: item glycyrrhiz. item oxymel aquoſius, vel decoctum pectorale ex iuiubis, paſſul. glycyrrh. & hordeo.

Vel

Vel ♃. *Aq. coctæ* ℔.ij. *mellis, aceti*, an.Vnc. ſem. *ſacchari* Vnc. ij. Miſce.

Vino abſtinendum, & quanquam æger auidiſſimè id appetat, tamen ei non eſt concedendum; cùm ante morbi declinationem pleuriticis inſtar veneni ſit. Ideò ante 14. diem rarò vinum concedi poteſt. Potus qui aſſumitur, non ſit actu frigidus, ne ſputum & quod inſenſibiliter tranſpirare debet, retineatur. Vitentur in cibo & potu omnia acida, ſalſa, fauces exaſperantia & adſtringentia. Compertum enim nonnullos pleuriticos à lenticularum cum aceto, ac ſalſamentorum piſcium vſus, & à frigidæ liberari potu extinctos fuiſſe. Aër temperatus ſit. Motus animi & corporis vehementes caueantur, ita vt æger quoque parum loquatur. Aluus lenientibus clyſteribus aperta ſeruetur.

QVÆSTIO I.

An in omni pleuritide detur inflammatio Pleuræ,

An in omni pleuritide detur inflammatio pleuræ?

Vt hîc dubitare quis poſſit, anſam præbuit Heurnius, qui, *cap. proprio*, ſcribit, hanc membranæ ametriam & dyſcraſiam oculis non ſemper in cadaueribus ſectis patere; ſe ſecuiſſe pleuriticum immani delirio abreptum, cui nihil in meninge, nihil in cerebro, nihil in toto corpore παρὰ φύσιν notari potuit.

Verum diſtiguendum eſt inter pleuritidem ſeu inflammationem pleuræ, & dolorem lateris ſeu pleuræ. Neque enim, vt infrà dicetur, omnis dolor lateris eſt ab inflammatione pleuræ, ſed etiam ab aliis cauſſis ortum habere poteſt. Et memini, in morbillis infantes quandoque acutiſſimos lateris dolores paſſos eſſe, antequàm morbilli erumperent, à materia maligna & acri pleuram vellicante. Dolórque hic, vt rectè Heurnius, *ibid.* ait, à materiâ mole ſæpe non magnâ ortum habere poteſt. Ac proinde ille, quem mortuum ſecuit Heurnius, non fuit propriè pleuriticus, ſed febre acutâ malignâ laborauit, in qua pars materiæ malignæ & febrilis ad pleuram effuſa dolorem ibi excitauit, pars in caput elata delirium procreauit.

Atque talis proculdubio fuit ille dolor pectoris, cuius Quercetanus meminit, quanquam falsò pro pleuritide eum habuit, qui à vermibus & malignis vaporibus ex iis adſcendentibus ortum habuit; & tales dolores ſcabioſis etiam ſæpe accidiſſe animaduerti. Talis eſt etiam, qui ſcorbuticis accidit, & proinde pleuritis vera non eſt. Si tamen talis dolor diutius duret, & affluxûs humorum cauſſa ſit, pleuritis inde, & quidem non notha, ſed vera excitari poteſt.

QVÆSTIO II.

An in pleuritide ſola Pleura, an verò ſimul Pulmo inflammetur?

An ſola pleura in pleuritide inflammetur?

De loco in pleuritide affecto, & Antiqui & Recentiores dubitauerunt, an ſcilicet in pleuritide ſola Pleura aut muſculi intercoſtales, an verò ſimul etiam Pulmones afficiantur? Membranam equidem coſtas ſuccingentem inflammari in pleuritide, vtpote quæ à parte affecta nomen habet, dubium nullum eſt. Cùm enim dolor ſit adeò vehemens, vt ægri quaſi terebrâ latus perforari conquerantur, neque coſtis, quæ omni ſenſu deſtituuntur; neque earum membranæ, quæ ob nimiam tenuitatem ac venarum paruitatem atque exilitatem, tantam inflammationem ſuſcipere non poteſt; neque ipſis muſculis, qui ſenſum adeò exquiſitum non habent; neque ſoli pulmoni, qui ipſe non ſentit, niſi parum, ratione membranæ ambientis, is competere poteſt, ſed in membrana coſtas ſuccingente eum conſiſtere neceſſe eſt. Hoc tamen negandum non eſt, interdum muſculos intercoſtales ſimul in conſenſum trahi, cùm membrana coſtas ſuccingentes, & hi muſculi adeò connexi ſint, vt vnum ſine altero affici vix poſſit.

De hoc verò quæſtio maxima eſt, an ſolùm membrana coſtas ſuccingens, an verò ſimul pulmones in pleuritide afficiantur. Noſtro ſeculo Felix Platerus, vir in re medica peritiſſimus, ſemper ſimul pulmones inflammari, ex ſectione pleuritide mortuorum ſe deprehendiſſe, ſcribit. Idem Ioh. Zecchius, *in conſult. Medic. conſ. 26. in appendice*, ſentit, dum ſcribit, ſemper ſe fuiſſe in ea ſententia, quòd lateris dolor magna ex parte ad pulmones pertingat, rarò autem ad membranam coſtas ſuccingentem; cùm in pluribus corporibus poſt mortem diſſectis ægrotantium, qui communiter ac certò pleuritide periiſſe iudicabantur, non membranam affectam fuiſſe, ſed pulmones obſeruârit cum ſua membrana laceratos & corroſos. Deinde & experientiam & rationes pro ſua ſtatuenda ſententia adducit Platerus. Sanguinem enim, quem tam citò exſcreant, ab vnica ſuccingente membrana inflammata, tam ſubitò præſertim, ad pulmones peruenire, eiuſque vaſa ad expuitionem permeare, nec ſuppuratione factâ pus ex eo loco tranſitum ſibi per pulmones, illis non læſis & exulceratis, facere, & ſic ad excretionem vſque peruenire minimè poſſe, ſed potiùs, ſi inde emanaret, in thoracis cauitatem defluxuram materiam, & inde empyema facturam exiſtimat. Et licèt concedat, ſuccingentem tunicam quandoque ſolam inflammari: tamen talem pleuritidem inde fieri non concedit, in qua cruenta & purulenta exſpuuntur; cùm ſuccingens membrana ſeſe eò exonerare non poſſit, ſed ſi inflammatio ſuppuratur, extrinſecùs potiùs quàm intrinſecùs vergat; vel ſi intrò rumpatur, pus in cauitatem pectoris potiùs, quam in pulmones effundatur.

Verùm enim verò, equidem negandum non eſt, ſæpe cum pleura pulmones etiam inflammari, & vero valde conſentaneum videtur, tantam copiam ſputi ac materiæ, quæ à pleuriticis ſæpe tuſſi reiicitur, pulmonibus ſaluis vix eiici poſſe. Atque id accidit, cùm ſuperior pars pleuræ afficitur. Cùm enim illa cum membrana coſtas ſuccingente communionem habeat, & circa partem ſuperiorem pulmones cum pleura connectantur, dum ſanguis præter naturam in pleuram influit, facilè etiam ſimul in pulmones illabi poteſt. Contrà tamen etiam negandum non videtur, ſolam membranam coſtas ſuccingentem aliquando inflammari, & veram pleuritidem, quæ propterea à pleura nomen habet, inde generari poſſe; cùm membrana hæc inflammationis capax ſit, vtpote quæ duplex eſt, interior & exterior, inter quas venæ arteriæque præterlabuntur, ac ſanguine præter naturam affluente ipſa adeò in tumorem nonnunquam attollitur, exereſcitque, vt decuplo craſſior, quàm cùm ſana eſt, euadat, vt ipſemet Platerus obſeruauit, & *lib. 2. de corp. hum. ſtructura. pag. 168.* annotauit. Atque id accidit, cùm inferior pars pleuræ inflammatur, quæ cum pulmonibus non connectitur. Neque planè impoſſibile eſt, ſanguinem & pus è membrana ſuccingente per ſuperiora eiici: quamuis facilè concedam, id in tanta copia non exſpui, ac cùm pulmones ſimul ſunt affecti. Etſi enim antiqua dubitatio ſit, vt ex *1. de loc. affect. c. 5.* videre eſt, quomodo ſanguis & pus è thoracis partibus in pulmonem eiúſque aſperas arterias penetrare & tandem tuſſi reiici poſſint: tamen id fieri poſſe, plurima experimenta oſtendunt. Si enim aqua mulſa in cauitatem thoracis, in vulneribus & vlceribus eò vſque penetrantibus, infundatur, tuſſiendo reiicitur, & æger aquæ mulſæ deprehendit. Conglutinatis quoque extrà vulneribus, antequam intus perfectè ſanentur, cruoris & ſaniei è vulnere in cauitatem thoracis effluentis notæ in ſputo apparent. Et empyicos pus tuſſi reiicere notiſſimum eſt. Quandoque tamen ſuppuratam inflammationem pleuræ empyema ſequitur, vt ex Hippocrate, *5. aphor. 8. & 1. de morb. p. 9. in codice Foëſij.* videre eſt, De qua re mox etiam, *in quæſtione tertia*, dicetur.

QVÆSTIO III.

Per quas Vias materia in pleuritide ad aſperam arteriam perueniat, & inde tuſſi eiiciatur.

Per quas vias materia in pleuritide ad aſperam arteriam perueniat, & inde tuſſi eiiciatur.

Per quas Vias ſputum in pleuriticis in aſperam arteriam perueniat, inde tuſſi eiiciatur, & excernatur, non ita planum eſt. Si pulmones ſimul afficiantur, res manifeſta eſt. Si autem ſola pleura afficiatur, res dubia eſt & obſcura, de qua prolixè agit, & contra Eraſiſtratum diſputat Galenus, *5. de loc affect. c. 3.* qui hac de re videatur. Galenum plerique Medici ſequuntur, & ſtatuunt, per pleuram materiam tranſſudare, aut eâ pertuſâ, vel quouis modo rarefactâ in thoracis cauitatem peruenire, atque inde tuſſi thorace compreſſo & pulmone dilatato, in aſperas arterias, quarum orificia in pulmonis ambitum tenui tunicâ obducta deſinunt, cogi, primò quidem in minores, hinc maiores, donec tandem per canalem ampliſſimum tracheæ è faucibus tuſſi eiiciantur.

Verùm enim verò, etſi non negandum ſit, tenuius quid, quale mulſa eſt, quam exempli loco affert Galenus, ad probandum humores in cauitate thoracis contentos in pulmonem penetrare, & ſi quid tenuius è pleura tranſſudat, & illud à pulmone imbibi poſſe: tamen non credibile eſt, materiæ tantam copiam, qualis ſæpè à pleuriticis per tuſſim reiicitur, per pleuram tranſſudare, (neque enim in principio, vel augmento pertuſa eſſe poteſt,) & quidem eam tam craſſam ſæpe per anguſtos illos meatus è thoracis cauitate in pulmonis ſubſtantiam penetrare poſſe. Neque etiam credibile eſt, mox in principio ſanguinem purum, qualis ſæpe à pleuriticis tuſſi eiicitur, è pleura in thoracis cauitatem effundi; cùm id in aliis inflammationibus fieri non videamus, neque denſitas membranæ id facilè admittat. Atque hoc modo etiam omnes pleuritici fierent empyici. Ideóque vbi ſputum magnâ copiâ tuſſi reiicitur, pulmonem ſimul affici, credibile eſt. Et præcipuè verò non eſt conſentaneum, ſanguinem, qui in principio pleuritidis purus planè reiicitur, per pleuram tranſſudaſſe in cauitatem thoracis, & à pulmonibus imbibitum fuiſſe, nullam tamen in iis alterationem accepiſſe: ſe verò magis conſentaneum eſt, è vaſis, quæ aſperæ arteriæ nutrimentum aduehunt, quæque partes illas, quæ in parte ſuperiore pulmones lateri annectunt, nutriunt, hiantibus, ob copiam ſanguinis in pleuram vicinam ruentis, effundi.

QVÆSTIO IV.

Quæ vena in pleuritidis principio aperienda ſit?

Quæ vena in pleuritidis principio aperienda?

De vena in pleuritidis principio aperienda, magnâ verborum contentione ſuperiore ſeculo pugnatum eſt, aliique Græcos, alij Arabes ſecuti ſunt, alij ſuas peculiares opiniones propoſuerunt. Ideóque etiam hanc quæſtionem plenius explicare, & totam huius certaminis hiſtoriam, & præcipuorum Medicorum ſententiam, ſecundum ordinem temporis, quo vixerunt, proponere

Diuerſa Autorum opiniones.

Hippocrates. proponere libet. Hippocrates, 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. in pleuritide aperire iubet cubiti venam, verùm non addit, in vtro brachio: id verò, 4. *de rat. vict. in acut. t.* 73. declarat; vbi eo in latere venam aperire præcipit, quo æger laborat.

Archigenes. Archigenes, vt ex Aëtio, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 68. videre eſt, ex oppoſito brachio ſanguinem mittit. *In his*, inquit ex Archigene Aëtius, *qui acuto morbo infeſtantur, ſi quidem circa mammas ac claviculas hæret dolor, vena incidere oportet in brachio, non eo, quod rectà ab inflammato latere procedit, ſed oppoſito.*

Galenus. Galenus cum Hippocrate conſentit, ſcribitque, *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. c.* 16. *pleuriticis, quæ è directo lateris laborantis adhibita fuit ſanguinis miſſio clariſſimam ſæpe vtilitatem attulit; quæ verò ex brachio oppoſito, aut omnino obſcuram, aut poſt temporis interuallum.*

Oribaſius. Galeno aſſentitur Oribaſius, dum, *lib.* 1. *ſynopſ. cap.* 10. & *lib.* 7. *collect. cap.* 5. Galeni modò allegata verba recitat. Aëtius etiam *tetrabl.* 1. *ſerm.* 3. *cap.* 12. in pleuriticis venam è directo lateris affecti ſecare iubet.

Cælius Aurelianus. Cælius Aurelianus ex alio latere, quod fuerit dolenti lateri contrarium, ſanguinem mittere iubet.

Celſus. Celſus, *lib.* 2. *cap.* 10. vſum docuiſſe ſcribit, ex longinqua & oppoſita parte ſanguinem mittendum eſſe.

Serapion. Si ad Arabes veniamus, Serapion, qui antiquiſſimus inter eos habetur, *tract.* 2. *cap.* 21. ſecat primò & materia fluente baſilicam oppoſiti lateris; tum ſi adhuc materia fluat, in loco contrario ei ex dorſo ad longitudinem, id eſt, ſaphenam eiuſdem lateris, vt plerique interpretantur: quòd ſi malum confirmatum eſt, & non ampliùs materia fluit, venam in brachio eiuſdem lateris.

Rhaſes. Rhaſes non idem ſentire videtur. Nam, 9. *ad Almanſ. cap.* 57. ſi dolor vſque ad claviculam perueniat, ſanguinem ex axillari lateris dolentis mittere iubet, niſi forſan ſanguis in toto abundet. Tum enim in oppoſito brachio venam aperire iubet. In oppoſito verò latere, *lib. diuiſ. c.* 54. venam aperire præcipit, poſtea tertio die ex latere dolente. 5. autem *contin.* initio ex brachio lateris oppoſiti, tum ex ſaphena lateris affecti, tandem ex brachio lateris dolentis ſanguinem detrahit.

Auenzoar. Auenzoar etiam primò venam baſilicã oppoſiti lateris aperuit.

Haly Abbas. Haly Abbas, qui cum Iſaaco idem Autor cenſetur, *pract. lib.* 6. *cap.* 13. primò lateris oppoſiti baſilicam; at ſi malum proceſſerit, eiuſdem lateris venam ſecare præcipit. Idem facit Alzaharauius.

Alzaharauius.

Auicennas. Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 10. *tr.* 5. *cap.* 1. præcipit primò ſectionem ſaphenæ oppoſitæ ſecundum longitudinem, id eſt, eiuſdem lateris, non vt Capiuaccius interpretatur, oppoſiti; deinde nigram, id eſt, medianam oppoſiti brachij, aut hac non apparente, cephalicam; tandem & poſt aliquot dies, venam brachij in latere oppoſito aperit.

Auen-Rois. Auen-Rois, 7. *collect.* venam in parte oppoſita aperit.

Meſues. Meſues idem facit. Si tamen magna ſit plethora, ſaphenam lateris oppoſiti, exempli gratia, ſaphenam pedis ſiniſtri, ſi dextrum latus afficiatur, primùm aperit.

Cùm verò poſtea ab Arabibus ad Gallos & Italos cum aliis artibus Medicina perueniret, & iis ſeculis Græcorum de Medicina libri penè omnes in tenebris deliteſcerent, aut, quos habebant, ex Græco in Arabicum verſos legerent, & hinc Latinos redderent, Medicinámque præcipuè ex Arabum libris diſcerent & docerent; Medici illi, qui poſt Arabes in Italia & Gallia de Medicina Latinè ſeu potiùs Latino barbarè ſcripſerunt, plerique etiam Arabum opiniones ſecuti ſunt. Atque ita poſt Arabum tempora ferè ad annum Chriſti M. D. Medici omnes, Gentilis, Arnold. de Villa noua Gordonius & ipſe Gallus, & apud Monſpelienſes Medicinæ Profeſſor, Valeſcus de Taranta, Petrus Apponenſis, cognomento Conciliator dictus, Nicolaus Florentinus, Matthæus de Gradibus Mediolanenſis, Antonius Guainerius & Gattinaria, Ticinenſes Medici, Alexand. Benedictus Veronenſis, Ioan. Arculanus, & plurimi alij, omnes initio pleuritidis aut ſaphenam aut baſilicam oppoſiti lateris aperuerunt. Nemo autem inter omnes repertus, qui initio morbi in affecti lateris brachio venam aperire auderet. In morbi verò progreſſu venam eiuſdem lateris aperuerant.

Circa tamen annum Chriſti 1500. de vena initio pleuritidis ſecunda factio quædam inter hos ipſos Medicos extitit, dum Veneti initio pleuritidis ſaphenam aperirent, Medici verò Bononienſes ac Florentini baſilicam oppoſiti lateris. Circa illa tempora bonæ literæ renaſci cœperunt; & Græcorum libri vel Græci, vel in Latinum meliùs conuerſi, in manus Medicorum peruenerunt, vnde nonnulla Arabum dogmata, quos antea vnanimiter ſecuti fuerant Medici, à nonullis in dubium vocata ſunt. Atque inter ea etiam ſectione venæ ſectione in pleuritide.

Matthæus Curtius. Ita Matthæus Curtius, Ticinenſis Medic. Profeſſor, in pleuritidis initio venam cubiti eiuſdem lateris aperiendam ſtatuit. Ipſe tamen pleuriticus factus contrarium in ſe fieri voluit, maluitque vitam ſibi ſeruari, quàm libri ſui, quem de venæ ſectione in pleuritide ſcripſerat, fidem.

Petrus Briſſotus. Eandem opinionem ſecutus eſt Petrus Briſſotus, Medicus Pariſienſis. Eandem ſententiam in Germania defendit Leonhardus Fuſchſius, etſi non ſemper eodem modo. Petri Briſſoti, vt Magiſtri ſui, ſententiam ſecutus eſt Martinus Acakias. Matthæo Curtio & Pet. Briſſoto ſeſe oppoſuit Andreas Thurinus, Piſcienſis, Medicus inter eos nobilis, qui tum temporis Arabum

Leonhardus Fuchſius.

Martinus Acakius.

dogmata ſequebantur, *epiſtola ad Briſſotum*, annno 1526. & peculiari libello, *de cur. pleurit. per ſanguinis miſſionem* ſcripto. *Andreas Thurinus.*

Leonhardus Iacchinus. Leonhardus Iacchinus, Emporienſis, etſi Medicinam Græcorum ſectaretur, & tum temporis Græcorum ſcriptis addictus eſſet, hîc tamen Arabibus aſſentiri voluit, & initio morbi ſaphenam, hinc lateris affecti venam aperire voluit. Ioan. Manardus an. 1531. Curtij aduerſus Thurinum patrocinium ſuſcepit. Benedictus Fauentinus, edito hac de re libro, anno 1534. venæ ſectionem in pleuritidis initio in eodem latere defendit. Arabum contra ſententiam, & eorum qui in oppoſito latere venam aperire initio iubent, defendit Iulius Cæſar Scaliger, *comm. in lib. Hipp. de ſomn. anno* 1539. *edit.* Idem fecit Victor Trincauella, qui peculiari ſcripto Curtium ad Briſſotum refutat, edito Venetiis, anno 1539.

Ioannes Manardus.

Benedict. Fauentinus.

Iulius Cæſar Scalig.

Veſalius. Andreas Veſalius, vti rei Anatomicæ peritiſſimus, peculiarem hac de re opinionem defendit. Is enim, *in epiſtola ad Nicolaum Florenatem ſcripta*, ſiue dextrum, ſiue ſiniſtrum latus afficiatur, ſemper in dextro latere venam aperiendam cenſet: niſi coſtæ tres ſuperiores ſiniſtri lateris afficiantur. Tum enim in ſiniſtro latere venam aperiendam cenſet, qui hoc modo τὸ κατ᾽ ἴξιν Hippocratis, & præterea etiam fibrarum rectitudinem obſeruari ſtatuit, idque ideò, quòd vena ἄζυγος à caua exorta prope cor per latus dextrum excurrens, & dextri & ſiniſtri lateris octo coſtas inferiores nutrit, vt ita, etiamſi ſiniſtrum latus laboret, venâ in dextro brachio, ad quod magis pertinet vena ἄζυγος, apertâ ſanguis commodiſſimè trahi poſſit. Si tamen ſiniſtri lateris coſtæ ſuperiores inflammentur, cùm eæ non à ramis venæ ἄζυγος, ſed à ramis, qui à caua ſtatim exoriuntur, nutriantur, etiam in ſiniſtro brachio venam aperiendam eſſe ſtatuit, atque ita Græcorum doctrinam ſequi voluit. Hanc tamen ſuam ſententiam non conſtanter defendit, dum, *lib.* 3. *c.* 5. & 7. nihil intereſſe ſcribit, dextrine an ſiniſtri cubiti vena ſecetur in laterali morbo.

Fernelius. Ioannes Fernelius, *lib.* 2. *therapeut. c.* 5. reuulſionem quidem eſſe tractum in contrarium concedit, non tamen dextra ſiniſtris, ſiniſtra dextris, aut alio modo oppoſita contraria eſſe ſtatuit, ſed fibrarum hîc ductum præcipuè attendendum exiſtimat, quarum recto curſu hîc opus ſit. Ideóque etſi, cùm vnum crus laborat, in altero venam commodè aperiri poſſe ſtatuit, quia communis & directa ſit venarum ob fibras ſocietas: tamen idem in pleuritide non fieri poſſe putat, quòd hîc fibrarum communio & venarum ſocietas deſit.

Ioh. Baptiſta Montanus. Iohan. Baptiſta Montanus obſcurè ſatis hac de re loquitur; vt *ex commentario in fen.* 4. *Canonis Auicennæ, edito Venetiis anno* 1556. *p.* 247. *& comm. ad aphor.* 21. *lib.* 1. *Hippocratis, ibid. anno* 1555. *edito*, patet. Diuidit enim phlebotomiam diuerſiuam vniuerſalem in ſimplicem, & compoſitam. Simplicem vocat, quam ſolùm impetus nobis indicat; compoſitam, quando ſimul cum impetu plethora conſideratur. In diuerſione ſimplici conſiderandos eſſe duos terminos docet, terminum ad quem, ſeu locum affectum, & terminum à quo, ſeu fontem, vnde materia tranſmittitur. Terminum à quo eſſe nunc totum corpus, ſeu totum venoſum genus, nunc partem aliquam corporis determinatam. Si igitur in dextram ſuccingentem materia communicetur à capite; ratione vnius diametri ſanguis deorſum ruens ſurſum trahendus eſſet. Verùm quia ſupra caput nihil, & ita altera diameter, quâ ſcilicet inferna ſuperioribus reſpondent, deeſt, mittendum cenſet ſanguinem ab oppoſito latere; quia ſaltem habemus vnam diametrum, quæ eſt inter dextrum & ſiniſtrum. Ita ſi ab hepate communicetur materia, venam non in brachio aperiendam cenſet, (ita enim traheretur ad partem affectam) ſed potiùs ſaphenam aperiendam, vt ſanguis ad inferiora reuellatur. Si verò membrum mandans, ſeu fons, ſit totus ambitus venarum, tantùm de termino ad quem ſollicitum eſſe iubet, quia fluit à ſingulis materia; ſeruandúmque debitum ſpatium & rectitudinem, non tantùm reſpectu viarum, ſed & quà ſanguis commodè poteſt progredi; vnde tunc venam aperiendam in eodem, v. g. dextro latere. Nam hîc quantò magis ſeruamus ductum rectæ lineæ, tantò commodiùs ſanguis euacuatur, quia in angulis ſequitur impedimentum ſanguinis. Si verò diuerſio ſit compoſita, i. e. cum impetu ſimul conſideretur plenitudo, tunc ſemper ab oppoſito latere ducendus; quia ſi in eodem latere vena aperiretur, & quidem copioſè ſanguis efflueret, & vſque ad ſyncopen, homo moreretur, vel fieret peripneumonia; ſi parum, æger ſuffocaretur. Vnde Auicennas primò aperit ſaphenam ad euacuandam multitudinem, deinde in oppoſito brachio, vltimò in eodem latere.

Diuerſio duplex.

Marcus Antonius Montiſianus. Marcus Antonius Montiſianus Geminianenſis concluſiones de ſanguinis miſſione in morbo laterali conſcripſit, & Florentinæ anno 1556. edidit, in quibus Curtium & Thurinum ambos ſibi familiares, vt & Manardum & Briſſotum hinc inde perſtringit. Statuit autem, 1. Incipientem in regione coſtarum phlegmonem, quam appellamus pleuritem, reuulſu primò curandam eſſe, niſi nos interpellet plenitudo, illa ſcilicet quæ vaſa reſpicit. 2. Reuulſionem nihil aliud eſſe, quam humorum in partem aliquam influentium ad ſibi oppoſitam, maximéque diſtantem retractionem. 3. Oppoſita in corpore humano tria eſſe, ſuperius ſcilicet & inferius, dextrum & ſiniſtrum, antè & retrò, ſiue intus & extrà. 4. Omnem reuulſionem fieri, aut à ſuperioribus ad inferiora, aut contrà, fluentem (hoc eſt, vt ipſe poſteà

explica

explicat, à ſiniſtris ad dextras ſecundùm modò dictas oppoſitiones) materiam reuocando. 5. *Licèt* longitudinis, latitudinis & altitudinis extrema reuulſionem reſpiciant, non pari tamen vtilitate in hac paſſione reuellere.

Vnde Auicennam quidem non damnat, quòd incipiente phlegmone in oppoſito latere venam ſecuit; vrgere enim rationes, quia ſiniſtro nihil aliud opponitur, quam dextrum, & contrà. Pari ratione nonarguendum eſſe Galenum & Hippocratem, ſi in eodem latere venam ſecuerunt. Nam ſi materia ſuperiora petit ad inferna eſſe trahendam, quod optime fiat ſectâ venâ in eodem brachio: maximoperè verò approbandam & præferendam hanc illi, quæ eſt in oppoſito latere; quia prior manifeſtum auxilium & ſtatim affert, altera non niſi poſt interuallum. Quia igitur conueniant cum Græcis Arabes in oppoſitorum ratione, in reuulſione, & in exacta ferè lateralis morbi curatione, ſola in oppoſitione altera diſſidentes, non inſudandum eſſe putat, inter Galenum & Auicennam hanc litem componere, vt Thurinus voluiſſe viſus eſt. Irritum enim eſſe laborem inter illos concordiam meditari, qui conſultò volunt eſſe diſcordes.

Hollerius. Hollerius ex baſilica eiuſdem lateris ſanguinem mittendum ſtatuit, niſi ſuppreſſa ſit aliqua, quæ per partes inferiores fieri ſolet, euacuatio, vel adſit inſignis plenitudo, vel materia maligna, aut ea ſtatim ad caput rapiatur. Tum enim in cruribus venam aperiendam eſſe cenſet.

Rondeletius. Rondeletius baſilicam vel medianam eiuſdem lateris aperit, & inde ſanguinem vſque ad eius mutationem & doloris mitigationem extrahit; aut ſi dolor non remittat, venæſectionem iterat, idque ideò, facit, non quòd fibrarum ſeu villorum rectitudinem obſeruandam putet, ſed quia naturam incitandam cenſet, quæ ſolet facere ſuas excretiones ſecundum rectitudinem.

Thaddæus. Dunus. Thaddæus Dunus, Medicus Tigurinus, *libris 4. de arte repellendi, deriuandi, ſimpliciterque euacuandi per venæſectionem ſcriptis, & epiſtolica cum Leonhardo Fuchſio concertatione*, ferè Veſalij ſententiam ſequitur, & in omni pleuritide, vt *lib. 1. cap. 7.* ſcribit, & laborantibus coſtis ſeu dextri ſeu ſiniſtri lateris, ſemper internam cubiti dextri venam aperiendam cenſet. Cùm enim à vena ſine pari, tam dextri quàm ſiniſtri lateris partes nutrimentum accipiant, exceptis tribus coſtis ſuperioribus; vena verò ſine pari cum dextri cubiti venis maiorem conſenſum habeat: etiam in dextro cubito venam aperiendam putat. Venarum verò rectitudinem & conſenſum ideò ſpectandum eſſe docet, quòd pes rectas fibras; quæ in venis ſunt, ſanguis ab vna parte in aliam celeritèr & copioſè trahatur, ſi venarum fibræ connexionem habeant, & ea vena quæ ſecatur, & quæ membrum alit, fibris conueniant. Si tamen contingat id, quod tamen vel rarò, vel nunquam fieri ſtatuit, vt tres coſtæ ſuperiores primariâ affectione, teneantur, ſiniſtram axillaram ſecare concedit Cùm enim à vena ſine pari non nutriantur, ſed ab alio ramo paulò ſupra illius exortum enato ex ſiniſtro magnæ venæ latere; cum axillari ſiniſtra fibris ſuis multò magis proculdubio conſentire, quàm cum dextra, imò cum hac nullum prorſus habere conſenſum ſtatuit.

Omnes hactenus propoſita ſententia ad tres claſſes redigēda. Atque hæ ſunt præcipuæ præcipuorum Medicorum de venæſectione in pleuritidis initio ſententiæ, quas poſtea alij Medici recentiores etiam ſecuti ſunt, & omnino omnes ſenteotiæ ad tres claſſes redigi poſſe videntur.

Prima claſſis. Alij enim Græcorum opinionem ſequuntur, qui κατ' ἴξιν venam ſecandam, atque in eodem latere aperiendam cenſuerunt. Nonnulla iamen hìc inter eos occurrit differentia, quòd alij ſimpliciter κατ' ἴξιν ſeu ἰθυωρίαν & rectitudinem, alij etiam fibrarum rectitudinem obſeruandam cenſent. Et Mercatus hic ſtatuit, aliud eſſe in aliarum partium inflammatione ſanguinem mittere, reuulſionis gratiâ, aliud in pleuritide & membrorum principalium inflammatione. Nam in aliarum partium affectibus, ob partis naturam & ſecuritatem fieri poſſe reuulſionem ad partem oppoſitam citra vitæ periculum, aut aliud damnum ſtatuit; pleuritidem verò periculoſam eſſe, atque illud omnino, quod in parte affecta colligitur, etſi paucum ſit, tantum tamen periculi minari. vt ſubitum auxilium poſtulet. Ideóque pleuritidis grauitatem omnino requirere, vt à parte affecta fiat ſanguinis euacuatio, per quam à parte affecta & reuulſio & deriuatio fieri poſſit. Idem ferè Platerus ſentit, qui in pleuritide, quia latus dolet, à brachio eiuſdem lateris ſanguinem detrahere, quàm ex oppoſito, vtilius cenſet, non tam rectitudinis vaſorum occaſione, ſed quòd in pleuritide ob dolorem dolentis lateris venæ magis, quàm ſani lateris venæ impleantur. Quo nomine ſi in dextro latere dolor ſit, in dextro brachio venam aperire, multas vtilitates afferre ſcribit; ſi in ſiniſtro, propter affluxum ſanguiuis à dolore concitatum, ab ea parte ſanguinem reuellere conuenientiùs putat. Nonnulli tamen ex iis, qui in eodem latere venam aperiendam cenſent, aliquos caſus excipiunt: vt ſi ſuppreſſa ſit aliqua per inferiores partes euacuatio; ſi adſit inſignis plenitudo; ſi materia ſit maligna, vel ad caput tendat.

Secunda claſſis. Alij Arabes ſequuntur, & quidem nonnulli primò ſaphenam, alij verò ſtatim venam oppoſiti brachij reuulſionis gratiâ aperiendam cenſent; poſtea ad deriuationem, eiuſdem lateris.

Tertia claſſis. Alij tandem Veſalium ſecuti ſunt, & ſemper in dextro latere in pleuritide venam ſecandam cenſent; cùm, ſi fibrarum rectitudo ſpectetur, longè maior ſit inter dextram axillarem, regionemque coſtarum quamcunque conſenſus; quàm inter eundem locum affectum, & ſiniſtram axillarem. Cùm enim vena ſine pari à dextro cauæ latere enaſcatur, & axillaris dextra ſimiliter, huius & illius fibræ quàmplures, quæ ſecundum longitudinem corporis ipſarum ſunt porrectæ, inuicem conſentiunt, rectóque tramite mutuò ſe reſpiciunt.

Diuerſio controverſia. Vrùm ſi iſta omnia diligenter perpendamus, & fundamenta ſuprà propoſita vbi de venæſectione egimus, diligenter attendamus, non ita difficulter ex hac obſcura & tot annorum ſæculis agitata controuerſia nos expedire poterimus. Primò rationes omnes eorum, qui ſtatim venam in brachio lateris affecti ſecare iubent, ſiue id fiat ob fibrarum communionem, ſiue ſaltem ob ἰθυωρίαν & rectitudinē, quam natura in ſuis euacuationibus obſeruare ſolet, ſiue ob dolorem, qui valdè vrget, cò tendunt, vt monſtrent commodiùs per venam è directo lateris affecti apertam; è loco affecto materiam euacuari, quàm ex oppoſito brachio. Verùm cùm venæſectio in pleuritide reuulſionis gratiâ inſtituatur; in reuulſione autem non requiratur è parte affecta euacuatio, ſed deriuationis hoc ſit: reuulſio ſaltem prohibet, ne pars affecta ampliùs ſanguine repleatur, & id agit, vt ſanguinem eò, vnde fluit, retrahat, eique contrarium ei, qui eſt ad partem affectam, motum verſus fontem, à quo fluit; concilier. Atque ideò commodiſſimè in latere oppoſito in principio venam aperiri cenſemus, vtpore quæ contrarium motum ſanguini conciliat, & eum à parte affecta auertit; quod vena è directo lateris affecti aperta præſtare non poteſt. Et id rectè fieri, primò experientia confirmat, cum per aliquot annorum ſæcula, quibus Arabum, ſecta floruit, vena ſemper in oppoſito brachio aperta eſt; & ſi aliquid incommndi ex eo accidiſſet, id Medicos illos aliàs diligentes non latuiſſet. Ipſe etiam Iulius Cæſar Scaliger hac de re ſuas obſeruationes annotavit, vt ex eius *comment. in libr. Hippocrat. de ſomnis* videre eſt, *Fniem*, inquit, *in quem intendimus, hunc eſſe par eſt, prohibere ſanguinis copiam, ne ad malè affectum concurrat locum. Ergò ab oppoſita parte ſanguis detrahendus. Nā ſi dolor in latere ſiniſtro, aperta idētidem vena plus trahit à dextro in ſiniſtrum, quàm dextra inciſa in ſiniſtrū Plus enim humoris eſt inter circumferentiā dextrā, & doloris locum, quàm inter eundem locū & circumferentiā ſiniſtram. Vnum habent quò profugiant: non prodeſſe quoniam nulla ſit vt appellāt, colligentia. At nos dicimus, non nunc agere, vt quod fluxit, detrahamus: neque enim magni momēti eſt, neque quiſquā primâ ſtatim die mortuus eſt, ſed poſt multam affluxionem, quā tollit, vena contraria remota: vena autem eiuſdem lateris non ſolùm non tollit, ſed etiam trahit ad locū malè affectū. Itaque toto pòſt facto fluxu, ex eadem parte nos quoque detrahimus. Ac de ratione quidem hac: de experientia autem quid dicamus, facilè in promptu eſt. Iam duodeuigti annos nonniſi vnum vidimus, ex eadem parte inciſa vena euaſiſſe. Et ſanè corpus erat athleticum, vt etiā magis miraremur. Verùm ſcimus, multos etiā ſine phlebotomia ſanos factos. At plus octoginta redegimus in commentarium quinto abhinc anno qui omnes eo curandi genere ſint extincti: cùm plus quingenti his duodecim annis euaſiſſent, quibus in aduerſo cubito vena aperta fuerat* Hæc Scaliger. Et ipſe Galenus, *lib de currat. per ſanguin. miſſion. cap. 16.* nullum in pleuriticis ex vena in latere oppoſito ſecta detrimentum, ſed vtilitatem prouenire ſtatuit, etſi obſcuram & poſt temporis interuallum.

Cauſſa miſſionis ſanguinis in pleuritide. Deinde rationes ſatis firmæ idem ſuadent. Nam licèt etiam venæſectio ſimpliciter euacuationis gratiâ inſtitui poſſit: tamen ea quacunque etiam venâ apertâ fieri poteſt. Neque de vena euacuationis gratiâ aperienda hìc tantùm quæſt. eſt, ſed de vena ad reuellendum & deriuandum apta. Nam præter euacuationis ſcopum duabus de cauſſis præterea, vt etiam in aliis inflammationibus, ſanguis in pleuritide mittitur, reuulſionis ſcilicet & dſtriuationis gratia. Illa debetur ſanguini ad locum affectum affluenti vel affluxuro; hæc ſanguini, qui in venis parti affectæ vicinis continetur. Vtraque autem hæc euacuatio, reuulſio ſcilicet & deriuatio, ita inſtitui debet, vt partium conſenſus obſeruetur, vt vena vnius partis ſecta altera, & quæ cum illa conſenſum habet, euacuetur, & conſequenter humor vel reuellatur vel deriuetur.

Aliter vero omnino ſe habet hic conſenſus in reuulſione, aliter in deriuatione In reuulſione enim cùm id agatur, vt ſanguis qui ad partem affluit, vel affluxurus eſt, ad fluxionis initium & fontem reuocetur, vena, quæ reuulſionis gratiâ aperitur, cum fonte, vnde fluxionis initium; aut ſi vena eo loci aperiri non poſſit, cum venis initio fluxionis vicinis conſenſum habere debet, ita vt venâ hac apertâ ſanguis, qui ad partem affectam flere cœpit, iam amplius eò fluere deſinat, & in contrarium trahatur. In deriuatione verò ea vena aperiri debet, quæ cum parte affecta conſenſum habet, & ab ea vel locis vicinis euacuare poſſit. Igitur quo propiùs fonti & initio fluxionis vena aperitur, eò rectiùs & propriè magis reuelli dicitur; quo vero magis à fonte fluxionis recedimus, & vena affectæ parti propinquior aperitur, eò minùs propriè reuellere dicitur.

Notandum tamen hic quod nonnullos turbauit, & eò adduxit, vt ſtatuerent, non ſemper ad originem fluxionis eſſe

reuel

reuellendum, per originem fluxionis non intelligendam eſſe cauſſam fluxionis procatarcticam, putà calorem & dolorem, qui ſæpe eſt in parte affecta, ſed fontem & locum, à quo ſanguis ad partem affectam fluit. Ad eum enim ſanguis, quantum fieri poteſt, retrahendus. Interim non incommodum eſt, vt cauſſa illa fluxionem irritans & ſanguinem attrahens, in parte affecta mitigetur, vel tollatur. Locus verò, in quo inſtituitur venæſectio reuulſionis cauſsâ, nunquam vicinus eſſe poteſt, ſed remotus ſit neceſſe eſt. Docet hoc clarè Galenus, 4. *meth. med. c.* 6. *Si*, inquit, *perpetuum eſt, quod ab eo didicimus, incipiẽtem fluxionem ad contraria trahẽdam eſſe, fixam verò iam in laborante particula vacuandam eſſe, vel ab ipsâ particula, qua affligitur, vel à maximè vicina, in promptu nobis de ſanguinis detractione colligere eſt, quod in principio hac à longinquo, poſteà ab ipſis laborãtibus partibus ſit inſtituẽda.* Quod & alibi paſſim docuit.

Itaque cùm in pleuritide fons & principium fluxionis non ſint pedes, vel caput, vel brachia vel venoſum genus, ſeu venæ cauæ rami maiores; naturáque hoc obſeruare ſoleat, vt partes principes, quantum fieri poteſt, tueatur, & publicam corporis regionem à prauis humoribus liberare, eóſque propterea ad extremas partes protrudere ſoleat; at verò in principio pleuritidinis non deriuare, ſed reuellere animus ſit: facilè hinc apparet, non venam loco affecto vicinam eligendam eſſe; cùm facilè fieri poſſit, vt in loco vicino venâ apertâ ſanguis maiore cũ impetu ad partem dolentem & calentem ruat: ſed quæ à loco affecto remota ſit, & cum parte mittente conſenſum habeat, ſanguiniſque ad partem affectam ruentis impetum ſiſtere, eúmque ad contrarium reuocare poſſit; quod fit commodiſſimè venâ in brachio oppoſito apertâ. Neque enim datur vlla vena, quæ à parte affecta remotior ſit, cum parte tamen mittente, ſeu hepate & vena caua, maiorem conſenſum habeat. Neque eſt, ut quis cum Matth. Curtio, Manardo & aliis ad imaginariã quandã oppoſitionem confugiat, quæ etiam in brachio eiuſdẽ lateris fieri poſſit, quãdo ſcribunt, dum inciditur vena eiuſdẽ partis, primùm adeſſe oppoſitionem intus ad extrà, quatenus ſanguis extrà emittitur; deinde oppoſitionem à dextra ad ſiniſtrã, pro vario brachij ſitu; rurſum oppoſitionem in longitudine, quatenus humor ſurſum trahitur, qui deorſum vergebat. Non enim ſufficit hæc imaginaria oppoſitio, ſed talis requiritur, quæ ad fontem, vnde fluit ſanguis, quantum fieri poteſt, eum retrahat. Hoc optimè præſtat vena in latere oppoſito aperta, etſi id videre non potuerit Argenterius. Hæc enim vena ex axillari ſanguinem primò euocat, hinc ex vena caua, atque ita ſanguis non ampliùs tam copioſè confluit. Arabes quidem nonnulli, vt ſuprà dictum, vt planè ad remota reuellerent, venam in pede primò aperuerunt; ſed locus iſte ab hepate nimis remotus eſt, neque facilè motus ſanguinis, qui per venæ ſectionem in pede concitatur, vſque ad ſanguinem ad latus affectum fluentem pertingere poteſt, quod venâ in brachio apertâ optimè fieri poteſt. Etſi verò menſibus & hæmorrhoidibus ſuppreſſis elethora vel cacochymia cumulata ſit, tamen ſi ſuppreſſio antiqua ſit, non ſperandum, vnicâ iſta venæ ſaphenæ ſectione eos reuocari poſſe. Interim morbus acutus non fert moram, ſed ſubitum auxilium requirit. Atque in hac ſanguinis miſſione, quæ fit in brachio oppoſito, non opus eſt coloris mutationem expectare. Neque enim eum euacuare animus eſt, qui iam in parte affecta mutationem accepit, ſed eum qui ad locum affectum affluit.

Veſalij opinio examinatur.

Veſalij tandem opinionem, quia peculiaris eſt, vt ſeorſim perpendamus: ſi reuulſionis gratiâ in dextro brachio, ſiniſtro latere affecto inſtituitur, commodum id ſanè eſt. Verùm ſi dextrum latus laboret, in eo reuulſionis gratiâ vena aperiri non poteſt; cùm facilè hac occaſione maior ad partem affectam affluxus fieri poſſit. Si verò, quod ſentire videtur, deriuationis aut euacuationis gratiâ ex parte affecta venæſectionem inſtituit, via illa nimis longa eſſet, ſi è latere, præcipuè ſiniſtro, ſanguis in venam ſine pari refluere atque in cauam venam & dextrum brachium retrahi deberet. Imò ſunt qui nullo modo ex vena ſine pari ad venam cauam ſanguinem refluere poſſe ſtatuunt. Scribitque Hollerius, *lib* 1. *de morb. intern. cap.* 26. *in ſchol.* venam ſine pari ſanguinem, quem à vena caua accepit, non ampliùs ad eam remittere poſſe; valuulas enim habere, ſicut veſicam & cor; idque eo probat, quòd, ſi quis venam cauam in parte ſuperiore ſecet, & fiſtulâ immiſſa in inferiorem partem ſufflet, tota ipſa vena caua in parte inferiori ſimul cum vena ſine pari infletur: vt ſi venam ſine pari in parte, inferiore ſecemus, immiſſaque fiſtula ore ventum ſurſum impellamus, vena caua non infletur, quod aër in vena ſine pari contentus exire non poteſt. Vnde concludit, ſi aër à vena ſine pari ad cauam non penetrat, multò minùs ſanguis refluere poterit. Eadem penè omnia proponit Amatus Luſitanus, *cent.* 1. *curat.* 52. *in ſchol.*

Verùm iſtam de valuulis venæ ſine pari doctrinã Gabriel Falopius, *in obſeru. anatom.* irridet, & Thadæus Dunus riſu & ſibilis potius explodendam, quàm refutandam cenſet; cùm nemo peritiſſimorum etiam Anatomicorum eas inuenire potuerit. Et quod experimentum illud de inflatione venæ cauæ attinet, id ita refutat Thaddæus Dunus. Venam cauam, inquit, priùs ſecuit, vt ex ea ἄζυγον inflaret; poſtea ἄζυγον quoque ſecuit, vt inflaret cauam: Mirum autem non eſt, cauam non potuiſſe intumeſcere, ſi quidem diſſecta erat. Neque enim ſpiritus non penetrauit ad eam, ſed non continebatur eâ recluſa. Vinculum igitur iniiciendum erat venæ cauæ.

Atque hæc de valuulis venæ ἀζύγυ controuerſia poſtea ab Anatomicis variè agitata eſt, nec dum tamen ſatis diſcuſſa, dum alij dari aiunt, alij negant, etſi in eas diligentiſſimè inquiſiuerint. Et qui eas dari affirmant, inter quos Riolanus, *in ſua Anthropographia*, non tamen eodem, quo Hollerius & Amatus Luſitanus, dari ſtatuunt, ſed ita ſitas eſſe, non vt recurrenti ſanguini obſiſterent, ſed potiùs, vt impetum affluentis ſanguinis ſuſtinerent. Neque vlla valuula eſt in venis, quæ totam cauitatem occludat, ſed ferè ſaltem dimidiam partem occupant: vbicunque ſunt, eóque fine factæ ſunt, vt ſanguinis fluxum & motum moderentur.

Sint ergo valuulæ, vel non ſint in vena ſine pari, & ſi ſint, tales, vt ſanguinis recurſum impedire non poſſint: tamen non ideò vena dextri brachij ſemper aperienda eſt, deriuationis & euacuationis ex parte affecta gratia. Via enim hæc nimis longa eſſet, & datur breuior, ſi vena lateris affecti aperiatur, vt iam dicetur.

Etſi ergo initio pleuritidis vena in brachio lateris oppoſiti commodiſſimè reuulſionis gratia aperiatur: tamen cùm poſtea etiam deriuatio à loco vicino requiratur, poſt reuulſionem in latere oppoſito factam, vena etiam latere eodem aperienda eſt; quod etiam faciendum, ſi tardiùs Medicus ad ægrum vocetur, morbúſque iam progreſſus ſit, & tempus reuellendi, ſanguine iam in loco inflammationis maxima ex parte recepto, præterierit.

Etſi verò, quod præcipuè Veſalium mouit, ſaltem ſuperiores tres coſtæ ramis è vena axillari enatis nutriantur, reliquæ coſtæ inferiores ramis venæ ἀζύγυ: tamen venâ in brachio lateris affecti apertâ ſanguis è latere inflammato, vbicunque etiam inflammatio conſiſtat, ſatis commodè euacuari poteſt. Et de coſtis quidem ſuperioribus tribus nullum dubium eſt. Annotauit tamen Gabriel Fallopius, & alij etiam Anatomici diligentiores, conſenſum axillaris cum vena ſine pari, docéntque, ab axillari prodire venam, cuius tres vel ad ſummùm quatuor rami aliquando iungantur cum tribus aut quatuor propaginibus venæ ſine pari, videlicet inter tertiam & quartam & quintam, & ſextam, & inter ſextam & ſeptimam. Imò interdum etiam in ſiniſtro latere truncus inuenitur. Et Colun bus annotauit peculiarem ramum, qui à dextro trunco, dum reflecti incipit, exit, adſcendenſque ramos mittit, ſuperioribus interulis ſupremarum coſtarum aleodis dicatos, neque ſolùm in dextris, ſed & in ſiniſtris.

Montani ſententia examinatur.

Montani ſententiam quod attinet, rectè ille quidem monet ad fontem reſpiciendum eſſe, vt & ad ſanguinis copiam, ne ſi ſanguis ſit valde copioſus in latere affecto venam ſecemus, metu maioris affluxûs ad partem affectam. At in eo fallitur, quòd vbi venoſum genus (quod vt plurimùm, ſi non ſemper, accidit) fons eſt, ex eodem brachio detrahit. Nam & in oppoſito latere ſeruatur recta linea reſpectu venæ cauæ. Eſt enim eadem latitudo. Si verò rectitudinem reſpectu partis affectæ intelligit, confundit deriuationem, ſeu euacuationem potiùs & reuulſionem.

Marci Anton. Montiſiani opinio examinatur.

Marcus Antonius Montiſianus eodem in errore eſt, dum per venam in eodem latere reuulſionem inſtituit, cùm mera ſit euacuatio, vt ſuprà dictum. Magis adhuc errat, quod ſectâ venâ in eodem brachio ad inferna trahi ſcribit.

Atque hæc euacuatio, cùm etiam à loco affecto ſit nonnihil remota, à Galeno quandoque etiam reuulſio appellatur, ſed minùs propirè, vt ex 2. *de rat. vict. in acut.* 10. & præcipuè, 6. *epidem. comm.* 2. *t.* 32. patet vbi diuerſionem, quæ ab oculis ad palatum fit, reuulſionem appellat.

Atque vt hæc tandem concludamus, hanc venam ſecandi rationem in pleuritide obſeruarunt, vt dictum, Hippocrates & Galenus. Quanquam enim de mente Hippocratis & Galeni nonnulli variè diſputent, & iis, *lib. de. rat. victus in acutis*, habentur, vbi in eodem latere venam ſecare iubent, alia ex Galeno loca opponant, vbi in principio inflammationum in parte oppoſita venam aperire præcipit: tamen, quod Mercato & aliis etiam placere diximus, Hippocrates & Galenus in aliis quidem inflammationibus, in quibus in mora nullum periculum, in oppoſito priuo latere venam aperiunt: in pleuritide verò, vbi dolor valde vrget, ſtatim in directo lateris affecti venam aperiunt, ac vnicam venæſectionem inſtituunt; quod & nos, ſi tardiùs, & poſt morbi principium ad ægrum vocemur, imitari poſſumus. Sanguinem autem largiùs, & ad coloris mutationem miſerunt; & vnâ venæſectione tantum ſanguinis detraxerunt, quantum Arabes gemina. Verùm cùm non ſolùm tutius ſit ſanguinem bis euacuare, quàm ſemel copioſâ ſanguinis miſſione vires deiicere; ſed etiam aliæ, quas ſuprà propoſuimus, rationes ſuadeant commodiſſimum eſſe in principio ſanguinem in loco à parte affecta remoto euacuare, rectiſſimè primò in brachio oppoſito inſtituitur venæſectio; ita tamen, vt pòſt etiam in eodem brachio deriuationis gratia vena aperiatur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

Per quas Vias è thorace materia ad aluum & veſicam peruenire, & hinc euacuari poſſit.

Per quas vias è thorace materia ad aluum & veſicam peruenire, & hinc euacuari poſſit.

Sanguinem, vt & pus, non ſolùm per tuſſim, ſed & per veſicam cum vrina ex thorace quandoque excerni, Galenus, *6. de loc. affect. cap.* 4. docet, & ſe vidiſſe teſtatur: quod & alij Medici plures, Græci, Arabes, & Latini obſeruarunt. Scripſit etiam nuper ad me amicus quidam, quendam in ſiniſtro latere thoracis vulneratum fuiſſe gladio, ſuper coſtas nothas ſurſum adacto, ita vt vulnus vnius & dimidij digiti longitudinem æquaret. Vulneratus etſi de dolore nullo conquereretur, tuſſi non affligeretur, nihilque ſanguinis exſpueret, vt inde colligi potuerit, tantùm externos thoracis muſculos fuiſſe vulneratos: tamen accidit, vt ſequenti nocte difficultate meiendi corriperetur, poſt quatriduum verò copioſum ſanguinem emingeret, partim grumoſum, partim floridum, quæ ſanguinis mictio ad duas ſeptimanas durauit, donec æger conualuit.

Per quam autem viam iſtæ euacuationes fiant, non ita planum eſt. Et cùm materia in thoracis locis, conſiſtere poſſit in pulmone, in lateribus ſeu muſculis thoracis, & in cauitate thoracis, de ſingulis ſeorſum inquirendum, & per quas vias materia è pulmone, è lateribus, è cauitate thoracis, cùm per vrinam, tum per aluum euacuari poſſit, explicandum. Pulmones primo quod attinet, Galenus *6. de loc. affect. cap.* 4. læuam arteriam pulmonis, quantum puris ex rupta vomica ſuſcepit, id ad ſiniſtrum cordis ſinum deferre ſtatuit, quod inde in magnam ipſius arteriam incidens, per renes tranſeat ad veſicam. Verùm viam hanc alij reiiciunt, & inter eos P. Andreas Matthiolus, qui, *lib.* 1. *epiſt. ad Iulium Alexandrinum*, ſcribit, credibile non eſſe vt pus, quod fœtens & corruptus ſanguis eſt, non ſolùm tranſeat per arterias, in quibus vitales ſpiritus continentur, ſed & ſiniſtrum ventriculum cordis, vbi vita humana, & ſanguis ille puriſsimus cum ſpiritu vitali continetur, quin grauiſſima ſymptomata, adeóque ipſam mortem inferat, quod pluribus ibi probat. Ipſe verò putat, tranſmitti pus ad venam ſine pari, vel ad alias fortaſſe, quæ circa pulmones vel thoracem habentur, & inde in cauam, in renes & veſicam.

Iulius Alexandrinus, *in epiſt. reſponſor.* Galenum tueri conatur, ſcribitque, aliud longè eſſe ſi quid naturaliter fit, atque quod præternaturaliter; cùm à facultate quadam, atque cùm ab affectu; cùm pars valet, atque imbecillis eſt; cùm expellitur noxa, atque cùm recipitur. Ideóque, licèt in ſyncope, tremore cordis, peſtilente aëre attracto, cor valde afficiatur: tamen ſi valida expultrice facultate vtatur, longè venientem noxam repellere. Idque tum etiam facere naturam, cùm pulmonis abſceſſus ruptus eſt. Tum temporis enim robore ſuo conſtare cor, ſpiritibúſque præditum validis cum aliis vnà inſurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulſionem. Deinde Matthioli ſententiam improbat, ſtatuitque longè faciliorem è pulmonibus eſſe materiæ tranſitum in aſperas læuéſque arterias, quàm vt primùm in pectoris cauitatem è pulmone effundatur, & hinc venæ ſine pari exiguis oſculis ſeſe inſinuet; quod omnino fieri debet, ſi materia è pulmone à vena ſine pari recipi debet.

Verùm enim verò ſit ſanè cor validum, & quamprimùm affluentem à pulmone materiam à ſe repellere, conetur: tamen id ſine grauibus ſymptomatibus, palpitatione cordis, lipothymia, & ſimilibus fieri non poſſet; cùm videamus ſaltem flatus ex hypochondriis aſcendentes talia ſymptomata excitare, licèt cor aliàs ſaluum & validum ſit. Niſi forſan quis hoc pus non confertim, ſed ſenſim ad cor deferri, neque id adeò malignum, ſed à natura ſatis elaboratum eſſe ſtatuat. Ideóque non quidem planè nego per hanc viam naturam pus quandoque euacuare; cùm conſtet, eam interdum miras vias quærere: & Nicolaus Maſſa, anno 1533. vt *in introductor. anatom. fol.* 56. & 57. refert, obſeruauit abſceſſum in cuiuſdam dextro ventriculo cordis, & auriculam ſiniſtram vlceratam totam cum ſanie manifeſta, qui tamen ſanus viſus fuit; & Beniuenius, *obſeru.* 89. reperit abſceſſum in ſiniſtro cordis ventriculo pituitâ redundantem, in quodam, qui egregius fur fuerat. Verumtamen non puto, naturam facilè viam hanc affectare, cùm tutiores habeat, vt mox dicetur.

Nonnulli ad vias nobis quidem occultas & ignotas, naturæ, tamen cognitas, & illam Hippocratis, *in lib. de alimentis*, ξύῤῥοιαν & ξύμπνοιαν confugiunt. Verùm non eſt opus ad occultas vias confugere, cùm manifeſtæ dentur.

Viam autem manifeſtam, vt dictum, Matthiolus, & alij ſtatuunt eſſe per venam ἄζυγον. Verùm non videtur de nihilo quod Matthiolo obiicit Iul. Alexandrinus, difficilem ſatis eſſe tranſitum, ſi materia primùm è pulmone in pectoris cauitatem deberet effundi, atque ibi empyema efficere; deinde demum ſeſe exiguis venæ ſine pari ramis inſinuare, & quidem per membranam adeò denſam, quæ thoracem intus ſuccingit.

Itaque aliæ manifeſtæ viæ quærendæ, per quas etiam ex ipſis pulmonibus materia ad renes & veſicam peruenire poſsit. Viarum autem iſtarum prima eſt arteria venoſa, vt Bauhinus *lib.* 2. *theatri Anatom. cap.* 26. docet, quæ per pulmones diſtribuitur, ſi per eam ad ventriculi ſiniſtri principium, non verò in ipſum ſiniſtrum ventriculum cordis deferatur, & deinde per eius ramum peculiarem & inſignem, quem *cap.* 22. deſcribit, ad emulgentes, indéque ad renes & veſicam deferatur. Altera via in quibuſdam eſt vena pulmonaria quæ à venæ cauæ trunco non procul ab exortu venarum diaphragmaticarum ad pulmonem in nonnullis corporibus mittitur. Obſeruauit hanc venam ſuperioribus annis Nicolaus Sanmichelius Nouocomenſis, vir ſuo tempore in diſſecandis corporibus exercitatiſsimus, qui in cadaueribus quibuſdam venam magnam, vbi diaphragma exceſsiſſet, priuſquam in cor ſe inſinuat, famulum quendam recta ad pulmones miſiſſe obſeruauit, vt refert Iohan. Coſtæus, *in annot. in Auicen. lib.* 3. *fen.* 10. *tr.* 2. *cap.* 1.

Obſeruatio Nicolai Sanmichelij de ramulo venæ cauæ.

Si autem in latere contineatur materia, quod in pleuritide accidere ſolet, viæ manifeſtæ ad renes ſunt; primò vena ἄζυγος, per quam ſanguis vel pus in venam cauam effunditur, & hinc in renes ac veſicam porrò tranſmittitur, & cum vrina euacuatur; obſeruarúmque eſt à Recentioribus Anatomicis, à ſiniſtro ramo venæ ἀζύγου interdum ramulum ad venam emulgentem rectà ferri. Deinde materia è thorace peruenire poteſt ad renes & veſicam, ex intercoſtalibus arteriis ad arteriam magnam deducta, & hinc ad renes tranſmiſſa. Tertiò etiam materia per phrenicum ramum venæ cauæ, & ductum arteriæ à Bauhino deſcriptum, ad vrinæ vias peruenire poteſt. Atque per has vias materia cùm è pulmone, tum è lateribus cum vrina euacuari poteſt.

Per aluum autem puris euacuationem quod attinet, plerique hic ad occultas vias quas ſibi, natura quærit, confugiunt: ſed & hic manifeſtæ dantur. Et primò quidem vias è pulmone ad aluum quod attinet, poteſt è pulmone materia euacuari per aluum, primò per ramum illum arteriæ venoſæ modò dictum, & à Bauhino deſcriptum, ſiue delata in arteriæ magnæ ramum alterum meſentericum dictum, qui ſupra emulgentes ad meſenterium & inteſtina mittitur.

Alij volunt, quòd materia per venam arterioſam in dextrum ventriculum cordis, & ex hoc in truncum venæ cauæ, & inde per hepar ad ramos venæ portæ tranſmittatur, tandémque per ramum meſentericum ad inteſtina perueniat. Verùm etſi per hanc viam euacuationem fieri non impoſsibile ſit, longa tamen eſt, & per ambages.

Tertiò ſi vena illa pulmonaria à Nicolao Sanmichelio obſeruata adſit, per illam etiam è pulmone ad aluum, mediante vena portæ peruenire poteſt.

Puris autem in pleuritide & lateribus affectis per aluum euacuationis via, manifeſta eſt primò per venam ſine pari, per quam in venam cauam, & hinc in portam tranſire poteſt. Deinde per truncum arteriæ magnæ tranſire poteſt, ſi ſcilicet materia ex ramis intercoſtalibus in aortam, & hinc ſiue per ramum cœliacum, ſiue per meſentericum ad inteſtina mittatur. Neque impoſsibile, per arterias materiam, præcipuè naturâ id agente, euacuari poſſe, cùm aliàs etiam arteriæ in morbis ab humoribus vitioſis non ſemper planè immunes videantur.

Si verò materia in thoracis cauitate contineatur, veriſimile eſt, eam potiùs in pulmones, quorum membrana rarior eſt penetrare, & hinc ſeu per vrinam, ſeu per aluum per vias modò dictas euacuari, quàm per membranam denſam in latus ſeſe inſinuare. Et obſeruatum eſt, materiam interdum ſatis craſſam è cauitate thoracis in pulmonem receptam, & hinc per tuſsim reiectam fuiſſe; ſicuti hiſtoria habetur apud Guilhel. Fabricium, *cent.* 1. *obſeru.* 46. de quodam, qui cùm in pectore vulneratus eſſet, duas turundas, quæ ex incuria per vulnus in cauitatem thoracis illapſæ erant, tuſſi reiecit.

CAPVT XVII.

De Thoracis Vulneribus.

THoracis vulnera alia ſunt non penetrantia, in quibus ſcilicet membrana ſuccingens adhuc integra eſt; alia penetrantia, in quibus non ſolùm muſculi thoracis, ſed & pleura perforatur, vt ita vulnus in ipſam thoracis cauitatem penetret. Penetrantia rurſum ſunt vel ſine partium in thorace contentarum læſione, vel cum earum læſione, putà pulmonis, mediaſtini, pericardij, cordis, venæ cauæ, arteriæ aortæ, aſperæ arteriæ, gulæ.

Thoracis vulnera.

Vulnera thoracis non penetrantia.

Si thoracis vulnera ſint ſimplicia, neque in cauitatem eius penetrent, & nullus alius affectus coniungatur, eandem, quam, alia vulnera, indicationem habent. Itaque 1. ſanguis ſiſtendus, ſi opus ſit, modo in aliis vulneribus vſitato, vulnúſque faſcia ligandum, quæ talis ſit, vt tutò contineat, nec tamen tam alta, vt premendo dolorem excitet. Et ſi vulnus paruum ſit, breui temporis ſpatio ſanari ſolet. Quod ſi amplius, digeſtiuum aliquod vnguentum imponendum, quem in vſum terebinthina clara odorata præcipuè vtilis eſt. Partes vicinæ oleo chamæmel. roſac. inungendæ. Tandem vbi in vulnere coctio apparet, emplaſtrum aliquod conueniens, vt barbarum, baſilicon Meſuës aut diapalma imponatur.

Vulnera thoracis non penetrantia.

Vulnera

Vulnera penetrantia.

Signa Diagnoſtica.

Vulnera penetrantia. Signa. Vbi verò vulnus profundius eſt, primò diligenter inquirendum, an penetret vſque ad cauitatem thoracis, an non. Cognoſcitur autem hoc viſu in magnis vulneribus, in aliis tactu, ſpecillo ſcilicet, ſeu ſtylo exploratorio, vel candelâ cereâ immiſſa, item auditu, dum aër per vulnus cum ſtrepitu exit. Aëris tamen per vulnus exitus, qui penetrationis ſignum eſt, aliis etiam modis explorari poteſt: ſi nimirum penna, vel lanæ floccus vulneri imponitur, vel candela accenſa admoueatur, & retento aëre inſpirato, atque ore & naribus clauſis, æger efflare conetur. Tunc enim exeunte aëre lana moueri, & flamma ventilari ac moueri ſolet. Hæc autem per aërem egredientem exploratio fallere poteſt, ſi vulnus obliquum aut tortuoſum ſit, aut coſta aliqua fracta vel depreſſa, aut muſculi intercoſtales ſitum hominis ab eo, quem habebat, dum vulnus acciperet, euarient, vulnúſque tegant, vel pars externa vulneris, quod turunda non immiſſa ſit, conglutinata ſit. Tum enim aër egredi non poteſt, imò nec ſpecillum vel ſtylus adigi. Ideóque ægrum, dum vulnus explorare volumus, eo ſitu collocare debemus, quo erat, cùm vulnus acciperet. Ex inſtrumento quoque, quo vulnus inflictum eſt, aliquo modo profunditas vulneris agnoſci poteſt. Anguſtiora enim inſtrumenta penetrationis ſuſpicionem præbent, præſertim ſi vulnus extrà nonnihil latum ſit. In penetrantibus quoque & amplis thoracis vulneribus reſpiratio interdum læditur, & voce æger priuatur patente vulnere; vulnere verò clauſo reſpiratio & vox redit. Poſtea & alia ſigna accedunt, dum ſanguis aut pus in pectore cumulantur. Tuſſis eſt moleſta, ſputum fit cruentum vel purulentum, lateris dolor, grauitas ac pondus circa coſtas percipitur. Febris ſæpe accedit, & vbi æger ſe in ægrum latus conuertit, fluctuatio in thorace percipitur, ſi ſanies in eo continetur.

De pulmonis & mediaſtini vulneribus iam dictum; de cordis, ac œſophagi vulneribus ſuo loco dicetur.

Si vena in thorace vulnerata ſit, magna ſanguinis craſſi copia effluit, vireſque valde deiiciuntur, facies pallet, & paulo pòſt mors ſequitur.

Si arteria magna vulnerata ſit, ſanguis clarus & tenuis, copioſus ac cum ſaltu exit, ſi ei via pateat. Pulſus tremulus adeſt, vires collabuntur, ſyncope accedit, & paulo pòſt mors.

Si aſpera arteria ſit vulnerata, parum ſanguinis effluit, dolor in dorſo percipitur, vox fit rauca & tuſſis aëris.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vulnera hæc, quàm non penetrantia, longè ſunt periculoſiora; etiam vbi viſcera interna non læſa; quia aër externus per vulnus non alteratus ingreditur, internáſque partes offendit, & aëre interno ac calore exſpirante virtus debilitatur. Et cùm vulnus penetrare non poſſit, niſi pleura perforetur, illa verò denſa & ſenſu exquiſito prædita ſit, ac reliquis thoracis partibus communis: dolores, tuſſis, inflammationes, febres hinc excitantur.

2. Præterea niſi vulnera hæc diligenter curentur, facilè in empyema & fiſtulas degenerant. Quod vbi accidit, ſæpe pus fœtidum redditur: tandemque ægro mors attrahitur.

3. Interdum accidit, vt licèt externum vulnus conglutinetur & conſolidetur, in ſputo tamen adhuc notæ ſanguinis appareant; quod accidit, quia partes internæ non ſunt conſolidatæ, è quibus cruoris aliquid & ſaniei in cauitatem thoracis emanat, vnde empyema generari oporteſt.

4. Si ſimul quidem tum internâ tum externâ parte ſaneſcat, cicatrix autem intus debilis, aſpera & liuida exiſtat, quandoque refricatur, eóque modo purulentus euadit. Iterum verò etiam exulceratur, ſi quis iuſto laborarit, & extenuatus fuerit, pituitáque & bilis ad cicatricem affigatur, etſi morbo alio detentus extenuatus fuerit. Hippocrates, *lib. 1. de morbis.*

5. Vulnera hæc in dorſo periculoſiora ſunt, quàm in parte anteriore; quia ibi plures & maiores nerui ac tendines ſunt, ibíque tranſit vena caua, arteria magna, aſpera arteria, gula, & omnia ſpiritualia organa dorſo alligantur. Cauæ autem venæ & aortæ arteriæ vulnera lethalia ſunt, ex ſanguinis, qui vitæ theſaurus eſt, profuſione, qui eo loci ſiſti non poteſt, ſoléntque varia praua ſymptomata ſuperuenire.

6. Si autem praua ſymptomata non ſuperueniant, ſanitatis recuperandæ ſpes eſt. Vnde de thoracis vulneribus Albucaſis ſcripſit: *Si prætereat dies tertia vulneris, & non accedat infirmo ſpaſmus, vel tremor cordis malus, vel ſtrictura anhelitus, & vides eius diſpoſitiones bonas, tum ſcias vulnus eſſe ſanum, & virtutem fortem, cui nihil impoſſibile.*

Curatio.

Curatio. Indicationes quidem vulneris, quatenus tale, eædem ſunt, quæ vulneris non penetrantis: quia verò ſanguis in cauitatem thoracis effundi ſolet, & humores vitioſi è corpore reliquo ad vulnus affluere; danda opera, vt ſanguis ſiſtatur, humorum ad vulnus affluxus prohibeatur, & ſanguis qui in thoracem effuſus eſt, ſanieſque, quæ ibi colligitur; euacuetur.

Itaque 1. vt ſanguis ſiſtatur, turunda oui albumine & aliis medicamentis ſanguinem ſiſtentibus illita immittenda. Quod ſi non efficiat, etiam per os medicamenta ſanguinem ſiſtentia exhibenda, vt conſerua roſarum, bolus Armena, terra ſigillata, ſuccus portulacæ, trochiſci de carabe, de terra ſigillata, & ſimilia, de quibus *in ſputo ſanguinis* dicetur.

Deinde; ſi grauia ſymptomata metuenda ſint, & ſanguis non valde effluxerit, ſanguis è latere oppoſito euacuandus, aut corpus, ſi cacochymicum, euacuandum.

Tertiò, vbi magna vaſa non ſunt vulnerata, ſanguiſque in pectus non multus effuſus, vulnus ſtatim conſolidandum, ne ab aëre externo in vulnus ſeſe inſinuante, pulmones lædantur. Alias etiam obſeruandum, vt vulnus, quoties opus eſt, celeriter obligetur, ne aër per vulnus patens in thoracem tranſeat. Si verò de ſanguine in thoracem copioſè effuſo ſuſpicio ſit (quod cognoſcitur, ſi Medicus anatomiæ peritus ex loco vulneris perſpiciat, an magnæ vel paruæ venæ vel arteriæ vulneratæ ſint) vulnus turundis apertum ſeruandum dandáque opera vt ſanguis quamprimum effluat, ne intus corrumpatur. Vbi notandum, vt turundæ filo alligentur ſatis longo, ne in cauitatem thoracis decidant; ſicut in obſeruat. Guilhelm. Fabricij *cent. 1. obſeru. 46.* habetur, cuidam duas turundas in pectus delapſas, ac poſt tres menſes tuſſi reiectas fuiſſe. Eſt & adhuc obſeruandum, ne turundæ nimis ſint longæ, ne pulmones lædant. Vt etiam faciliùs ſanguis effluat, iaceat æger ſuper latere vulnerato. Et ſi ſanguis in thoracem effuſus non ſpontè effluat, extrahendus inſtrumento, quod Græci πυυλκὸν nominant. Et ſi vulnus nimis anguſtum ſit aut obliquum, paululum dilatandum cute ſectâ, aut ſi æger ſectionem admittere nolit, turundâ ampliandum. Si accepto vulnere nullus ſanguis effluat, idque in pectore detineatur, æger granum vnum moſchi ſub lingua teneat. Ita enim ſtatim ſanguis fluere incipit, quod nonnulli pro ſecreto habent.

Si etiam ob materiæ copiam in thorace contentam, æger malè habeat, vt materia continuò effluat, nec ibi putreſcens, febrem, anhelitûs difficultatem, & tuſſim excitet, cannulam plumbeam vel argenteam, pluribus in locis perforatam, extrà verò alis munitam, immittere decet, quæ digeſtiuo medicamento priùs illinenda eſt.

Si ſanguis ſit concretus, vt exire non poſſit, attenuandus & incidendus liquore conueniente in cauitatem pectoris infuſo. In quem vſum commodum eſt melicratum, ex vna parte mellis & duabus partibus aquæ ad tertiæ partis conſumtionem coctis, vel mulſum, vel mel roſatum, in aqua hordei, aut conſolidæ, aut veronicæ, vel agrimoniæ diſſolutum. Et ſi materia ſit viſcida & tenax, aliquid oxymelitis addere vtile eſt. Liquor autem hic tepidus iniiciendus; vt & topica omnia medicamenta hìc calida vſurpanda; cùm frigus ſit pectori inimicum.

Extrà verò applicentur medicamenta vulneri idonea, exſiccandi vi prædita; humectantia verò & oleoſa vitanda. Valde in hiſce vulneribus commendatur ſequens Vnguentum.

℞. Reſinæ pini rec. claræ & odorat. ℥.xij. *ol. laurin. puri, terebinth.* ana ℥.ij. *gummi elemi puri* ℥.iij.

Reſina & gummi ſuper igne liqueſcant, deinde addantur oleum & terebinthina, parum bulliant, donec vnguenti craſſitiem acquirant, tandémque colentur.

Et ne partes vicinæ in conſenſum trahantur, & dolore afficiantur, loca vicina æſtate oleo roſaceo, hyeme chamæmelino inungenda ſunt. Interna etiam medicamenta vſurpentur thoraci dicata, quæ materiam exſiccant, eius corruptionem prohibent, & ſi ad pulmones quid pertineat, quæ ad eius expectorationem proſunt, vt ſyrupus è iuiubis, capill. ♀. de glycyrrh. ſcabioſ. cum aqua ſcabioſ. tuſſilaginis, veronic. capill. ♀. Tandem etiam medicamenta, quæ intus conglutinationem adiuuant, vſurpanda, vt ſyrupus myrtinus, conſerua roſarum, mel roſatum, conſolida, plantago, bolus Armena & ſimilia. In tota verò curatione omnia metallica hìc omittenda, cùm valde noceant.

Sæpe verò accidit, vt vulnus extrà conglutinetur, antequam intus planè exſiccatum & conſolidatum ſit. De quo Hippocrates, *in Coac. lib. 6. ſect. 2. comm. 1. aph. 5. ſecundum Hollerij diſtinct. Quicunque vulnerati in thorace, externâ vulneris parte ſanati, internâ verò non, periclitantur, ne empyici fiant; at quibus internâ parte infirma cicatrix obducta, vulnus è parte refricatur, ruptâ cicatrice.* Ideò, quod ſuprà etiam dictum, danda opera, vt vulnus probè mundetur, & intus inſuper conſolidetur, antequam extrà fiat conſolidatio. Si verò tale quid accidat, ægri vt empyici curentur. Si per vrinas materia & pus euacuetur, adiuuanda vrinam mouentibus.

Diæta.

Diæta. Aër ſit temperatus, & potiùs ad calidum, quàm frigidum declinet. Victus ſit initiò tenuis; donec inflammationis terminus præterierit. Cibi in principio adſtringentes vitentur, ne ſanguis concretus in cauitate thoracis detineatur. Conueniunt in cibis amygdalæ paſſulæ, hordeum. Æger quieſcat, nec moueatur, vel multum loquatur; caueat quoque iram, & alios affectus nimios.

CAPUT XVIII.

De Fiſtulis thoracis.

Fiſtula thoracis. Nonnunquam poſt tumores, aut vulnera thoracis malè curata, fiſtulæ in pectore excitari ſolent, quæ difficilis ſunt curationis,

curationis, præſertim ſi oſſa, ſternum, ſpina dorſi, aut coſtæ ſimul afficiantur.

Differentia.

Differentia.

Sunt autem fiſtulæ aliæ penetrantes, aliæ non penetrantes.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur facilè & oculis patent; & ſi penetrent, ſtylo vel aëris egreſſu cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Fiſtulæ hæ curatu ſunt difficiles; cùm partes hæ non ſolum perpetuò moueantur, ſed etiam præcipuè ſi penetrent multæ ſuperfluitates in iis colligi ſoleant.

2. Quæ in dorſo ſunt fiſtulæ, periculoſiores ſunt, ob maiorum neruorum copiam, ſpinalem medullam vicinam, ac rarò curantur. Quæ in muſculis ſunt circa magna vaſa, non ſatis tutò curantur.

Curatio.

Curatio.

Ideóque Medicus certus ſit, quæ vaſa circa fiſtulam ducantur, ne curatione venas, arterias, neruos lædat, ægróque noceat. Ac proinde vbi dilatatio fiſtulæ requiritur, turundis illa tutiùs, quàm ferro peragitur.

Externa.

Cæterùm medicamenta quod attinet externa, quæ in fiſtulam iniiciuntur, parantur ex hydromelite vel mulſo, decocto *rad. caryophyllat. gentianæ, ireos, ariſtolochiæ, veronicæ, ſaluiæ, millefolij, hyperici, roſar. caudæ equinæ, piloſellæ.* Quæ in vino coquantur, & colaturæ *mel. clarum* addatur. Poteſt & *thus*, ac *myrrha* addi.

Vt ℞. *Hyperic. fl. roſar. rubr. caudæ equin. centaur. minor.* an. M. j. *rad caryophyllatæ, ariſtoloch. ireos*, an. ℥. j. Coq. in vino.

Colaturæ ℞. ℔. j. *mell. opt.* ℥. iij. Diſſollue *thuris, myrrh.* an. Drach. j. ß.

Decoctum hoc vel ſimile toties in vlcus iniiciatur, donec mundum fuerit.

Poſt iniectiones, tale vel ſimile medicamentum cum turunda immitti poteſt.

℞. *Terebinth.* ℥. j. *farin. lupinor.* ℥. j. *fabar.* ℥. ij. *ſucci apij, agrimon. plantag.* ana ℥. j. *mellis* ℥. j. ß. *myrrh. maſtich. thuris*, ana ʒ ij. Miſce ſuper igne.

F. Vnguentum.

Vlcere mundato, iniectiones & vnguenta exiccantia & conglutinantia, vt in aliis vlceribus, adhibenda, ex *roſis, radicibus conſolidæ, balauſtiis, ſumach. myrrha, thure, maſtiche, aloë, radice ireos, terebinthina*, & ſimilibus.

Interna.

Dum verò externa adhibentur, intus etiam vſurpentur medicamenta ex iis, è quibus potiones vulnerariæ parari ſolent, nimirum ex *agrimonia, plantagine, veronica, ſcabioſa, hyperico, betonica, ſanguiſorba, hedera terreſtri, ſaluia, roſis.*

Vt ℞. *Fol. ſcabioſ.* M. ii. *agrimon. caryophyllatæ, ſaniculæ, veronicæ*, ana M. i. *tuſſilag. pulmonar. linguæ ceruinæ*, ana M. ß. *rad. caryopyllatæ* ℥. i. *vincetoxici* ℥. ß.

Coq. in *vini albi & aq. fontanæ*, ana ℔. i. in vaſe duplici. Colatura *ſaccharo* dulcoretur.

CAPVT XIX.

De Empyemate.

Empyema.

PLeuritidem, peripneumoniam, & alios thoracis affectus non raro ſequi ſolet malum, quod Græcis ἐμπύημα appellatur, quo qui laborant, ἔμπυοι & ἐμπυικοὶ, *ſuppurati & purulenti* dicuntur. Etſi enim, ſi nominis proprietatem ſpectes, ἐμπύημα omnem ſuppurationem & puris collectionem ſignificat: vſus tamen obtinuit, vt in ſpecie id ſuppurationi ſeu purulentiæ in thorace tribuatur.

Eſt ergo ἐμπύημα, puris in cauitate thoracis collectio. Solent quidem nonnulli empyema appellare, cùm non ſolùm in cauitate pectoris, verùm etiam inter pleuram vel coſtas, aut in pulmone pus colligitur, verùm magis propriè & ſpecialiſſimè ſolet empyema nominari, cùm tantùm in cauitate thoracis fit puris collectio.

Cauſſa.

Cauſſa.

Colligitur autem pus in cauitate thoracis, ex præcedente aliqua & in abſceſſum mutata ac rupta partium vicinarum inflammatione, vt pleuride, peripneumonia, angina, interdum & rupto tuberculo ad ſpinæ partem interiorem; De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 10. *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuerſio, ij intra ſeptem dires moriuntur. Si verò hos effugiunt, purulenti fiunt.*

Nonnunquam etiam ſine inflammatione pus in pectore colligitur, quod fit, quando ſanguis è vaſis ſuis in cauitatem thoracis effuſus, ibíque detentus putreſcit, & in pus mutatur. Et quidem ſi poſt venam in pulmone ruptam vlcus ſequatur, quod continuò ſaniem in thoracem effundat, verum ſit empyema. Si verò ſanguis copioſus effuſus in loco alieno corrumpitur, materia illa pus minus propriè dicitur. Plerique addunt deſtillationem è capite, de qua Hippocrates, 7. *aphor.* 38. *Deſtillatio in ventrem ſuperiorem, ad ſuppurationem peruenit intra dies viginti.* Nonnulli tamen pituitam in pectore immutatam minùs propriè pus appellari cenſent. Eſt enim hæc purulenta materia, non merum pus. Nam hæc eſt ex humore excrementitio; cùm merum pus ex nutritia materia fiat.

Omnes autem modos, quibus pus in thoracem effundi poteſt, prolixâ oratione deſcripſit Hippocrates, *lib. 1. de morbis*, qui hac de re videatur. Cuius ſumma hæc eſſe poteſt: Empyema verum eſſe, quando in ipſa thoracis cauitate pus continetur, ídque quatuor modis fieri. 1. ex pleuritide non ſatis expurgatâ, 2. à pituita ad cauitatem thoracis à pectore defluente. 3. ex vena in thorace rupta. 4. ex vena in pectore aperta. Non verum autem empyema eſſe, cùm non in cauitate pectoris, ſed in pulmone materia hæreat, ídque etiam quatuor modis fieri. 1. in peripneumonia ſuppurata & non expurgata. 2. ex pituita è capite deſcendente, & in pulmone putreſcente. 3. ex vena rupta in pulmone. 4. ex varice in pulmone generato & rupto.

Differentia.

1. Pus interdum totam thoracis cauitatem occupat, interdum eius alteram partem, dextram vel ſiniſtram. *Differentia.*

2. Ex differentia materiæ datur empyematis differentia, quæ nunc benigna eſt, nunc acris & fœtida.

Signa Diagnoſtica.

Signa quod attinet, quæ inflammationem aliquam in thorace in abſceſſum, è quo pòſt empyema futurum eſt, mutari ſignificant, ſi pleuritis & peripneumonia, vel alia in pectore inflammatio remediis idoneis adhibitis non ceſſat, ac præterea rigores & febres ſubſequuntur, & grauitas; morbum in empyema mutari indicio eſt. Si enim materia intra dies quatuordecim nõ expurgatur, in pus mutatur. Rumpitur verò vomica circa diem vigeſimum, interdum trigeſimum aut quadrageſimum, Hippocrates, 2. *prognoſt. aphor.* 57. Rigor verò fit, dum à pure genito vicina membranoſa corpora vellicantur. Ponderis verò & grauitatis ſenſus in thorace pro dolore percipitur, quod humor, qui antè in partem inflammatam diſperſus erat, in vnum locum iam totus colligitur. *Signa.*

Signa verò iam facti ex vomica rupta empyematis proponit Hipocrates, 2. *progn.* 60. & 61. Et quidem recentis ac nuper facti empyematis, ſigna ſunt eadem, quæ inflammationis ſuppuratæ modò eſſe diximus, quibus difficilior reſpiratio accedit. Quamuis enim rupto abſceſſu dolor ſedetur, & hinc diaphraghma & muſculi thoracis liberiùs moueri poſſint; tamen quia pulmo circumfuſo pure grauatur, vt liberè moueri non poſſit, & præterea aliqua puris pars à rara pulmonis ſubſtantia imbibitur, & hinc pulmo humidior & grauior redditur, bronchiáque eius à pure imbibito obſtruuntur, reſpiratio redditur difficilior. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. addit fluctuationem. Nam inquit, *vbi quis ſubitò à decubitu transmutatur, idque maximè ſi ab vno latere in aliud ſe conuertens, defluere aliquid ſentiat, puris multitudinem ibi contineri, haud dubia coniectura eſt. Quinetiam in his fluctuatio ſæpenumero, haud obſcure auditur.* Niſi forſan puris craſſities aut copia, quæ omnem pene thoracis capacitatem implet, impediat fluctuationem illam audiri.

Diuturnioris autem empyematis ſignâ ſunt, quòd febris quidem mitior redditur, ſed lentè, partim putrida, partim hectica, perpetuóque infeſtat: quæ de die quidem mitior, ſed circa veſperam exaſperatur, & noctu vehementior eſt. Tuſſis eſt perpetua, ſputúmque tandem fit purulentum; adeſt anxietas & cibi faſtidium ex vapore putrido orta, ſudores multi ſuperueniunt, ſed inutiles, & non copioſi, ſed frequentes, ob virium imbecillitatem. Eæ enim debiles alimentum etiam non in nimia quantitate ſumtum ſuperare; & rectè apponere non valent. Tandem oculi fiunt caui, maxillæ ruborem contrahunt, ob vapores puri acres calidóſque faciem ipſam calefacientes, puſtulæ circa pectus erumpunt, ſubtiliore acriore puris parte ad extremam cutem penetrante, pedes intumſcunt.

Signa differentiarum quod attinet, primò locum, in quo pus continetur, ita noſſe docet Hippocrates, 2. *progn. aphor.* 59. *Si empyema in altera parte tantùm exiſtat, hos conuertere, & diſcernere oportet, doleántne in altero latere. & an alterum altero calidius ſit: atq; cubantem ſupra latus ſanum interrogare, an ſibi videatur onus aliquod de ſuper ſuſpendi. Si enim ita eſt, in quodcunque latus pondus inſit, in altero ſuppuratio exiſtit.* Quemadmodum ſi vtrinque calor & pondus ſentiatur, in tota thoracis cauitate pus continetur. Auicennas hoc, quod habet ex Hippocrate, *lib. 3. de morbis*, addit: *Applicetur*, inquit, *linteum madidum thoraci ſecundum vtramque partem, dextram & ſiniſtram: citiùs enim exiccatur illud, quod ſupra partem pus continentem appoſitum eſt.*

Puris verò conditio, ſi reiiciatur, ex fœtore & aliis qualitatibus cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica empyematis recenſuit Hippocrates, 2 *progn.* 63. *Prognoſtica.*

1. Si cum abſceſſus ruptus eſt, febris eadem die dimiſerit, (id eſt, ita mitis reddita fuerit, vt ſi præcedenti vehementiæ conferatur, propemodum pro nulla habeatur: nam planè non ceſſat,) æger cibum appetat, ſiti careat, (nam vapores fœtidi ac tetri à thorace aſcendentes ad linguam ac palatum, ob communem tunicam, ſimul orificium ventriculi afficiunt; & hinc appetitus deiicitur, ſitiſque excitatur: quapropter ſi breui tempore poſt eruptionem, hæc ſymptomata remittant, puris exigua quantitas, idque benignius ſignificatur; ſi verò hæc ſymptomata non remittant, puris ingentem

copiam & prauitatem ſignificant) venter exigua & conſiſtentia deiiciat, pus læue, album ſit, & æquale, & pituitâ vacans, quod abſque dolore, & valida tuſſi expurgetur: ægrum euaſurum ſpes eſt.

2. Si verò contrarium accidat, & horrores poſt puris eruptionem maneant, febris non deſinat, aut cùm videtur deſinere, recrudeſcat, ægerque ſitiat, nec cibum appetat, aluus ſit humida, ſputum ſit prauæ ſubſtantiæ, vt & coloris mali, flauum, viride, nigrum, fœtidum, pituitoſum, inæqualis ſubſtantiæ: pereunt, quibus hæc omnia adſunt. At quibus alia adſunt, alia non, horum quidam in multo tempore euadunt.

3. Plerumque verò empyema in phthiſin tranſit, & tum collum ac tempora valde extenuantur, pedes intumeſcunt, vngues curuantur. Etenim qui ſeruantur, *vbi pleuritis* vel peripneumonia *in empyema tranſit, intra dies quadraginta pus per ſputum eiici debet, quod ſi non fiat, in phthiſin tranſit*, 5. *aphor.* 15. Non quidem opus eſt, vt quadrageſimo die æger planè ab omni pure liberatus ſit, ſed ſufficit, ſi eo tempore tanta eius copia reiecta ſit, vt reliquiæ exiguæ, quæ ſuperſunt, facilè poſtea euacuari poſſint, cuius euacuationis non ita certus terminus definiri poteſt. Nam vltra diem quadrageſimum, mollis & rata pulmonis ſubſtantia pus ſine damno vix ſuſtinere poteſt. Ideóque opus eſt, vt intra eum terminum maxima eius pars reiiciatur.

4. Quibus in magna puris copia intra thoracem & pulmonem collectâ totus thorax in reſpiratione attollitur, celerrimè ſuffocantur. Galenus, 4 *de loc. affect. cap.* 7.

5. Malum perículoſius eſt, ſi pus totam cauitatem thoracis occupet, quàm ſi in altero ſolùm latere contineatur.

6. Empyema tamen, quod vnum ſaltem latus occupat, periculoſius eſt, ſi ſiniſtrum latus occupet, quàm ſi dextrum; quia ſiniſter cordis ventriculus, vt nobilior, à pure tum magis afficitur.

7 *Quicunq; empyj vruntur aut ſecantur, ſi album pus effluat, euadunt; ſi verò ſubcruentum & fœtidum, pereunt*, 7. *aph.* 44.

8. *Quandocunq; empyj vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua, vniuerſim effluxerit, certò moriuntur.* Hippocrates, 6. *aph.* 27.

9. *Purulentos moderatius habentes, ſi ſputa graueolentia conſequuntur, recidiua interimit. In coacis.*

10. *Quibus ſpecillum à pure, velut ab igne coloratur, ij ferè moriuntur. In Coacis.*

11. *Ex ſuppurationibus quas pulmonum morbi excitarunt, ferè ſenes moriuntur, ex cæteris verò iuuenes, ibid.*

12. Inflammatio lateris aut pulmonis in ſuppurationem verſa quandoque ſurſum rumpitur; id quod periculoſiùs eſt. Si enim pus quàm citiſſimè per ſputum non reiiciatur, tabidi fiunt. Quandoque verò per aluum & veſicam euacuatur, quod per quas vias fiat, ſuprà, *cap.* 16. *quæſt.* 5. videatur, id quod cum minore periculo coniunctum eſt: Paulus Æginetа, & Aëtius. Cùm enim vt æger citò à pure liberetur, euacuatio per tuſſim ac ſputum non ſufficiat; ſi quidem per eam ſenſim & lente pus euacuatur, & interea temporis à pure in thorace & pulmone moram trahente ſubſtantia pulmonis facilè corrumpitur: commodior eſt, minore cum periculo coniuncta, per aluum vel vrinam puris euacuatio.

Curatio.

Curatio.

Si prohiberi à Medico nequit ſuppuratio, adiuuetur moderatè calidis & humidis cataplaſmatis & emplaſtris impoſitis, de quibus *in Pleuritide* dictum. Maturato abſceſſu vt maturè rumpatur, opera danda, ne pars partem ampliùs corrumpat, forti locutione, ſternutatione irritatâ.

Rupto abſceſſu, vt is abſtergatur & conſolidetur, materia verò euacuetur, danda opera. Euacuatur autem materia vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter. Senſibiliter rectiùs & commodiùs euacuatur, & quidem frequentiùs ac tutiùs per ſputum, vel thoracis perforationem, vel per aluum, vel per vrinam. Itaque conſiderandum, quò materia vergat.

Si tuſſis vigeat, vt per ſputum expurgetur, detergunt aqua ſaccharata, hordei, hydromel, & priſana cum melle, quæ vt alimentum medicamentoſum, & medicamentum familiare, in omni empyematis genere ac quovis tempore conuenit. Radix iridis cum mulſa, hyſſopus, decoctum glycyrrh. ſyrup. de praſſ. capill. ♀. In primis efficax eſt aqua mulſa in qua lota ſit terebinthina, vel cremor terebinthinæ.

Vel ♃. *Succi hederæ terreſtris*, ℥.iv. *praſſij* ℥.ii. *thuris, myrrh.* an. ʒ.i. *diapenid.* ʒ.ß. F. Lohoc.

Vel ♃. *Folia braſſicæ recentis ruberrima conciſa.* Coq. in balneo vaſe clauſo. Liquor ſaccharo dulcoretur, & manè aut veſperi bibatur.

Medicamentorum delectus.

Materiæ tamen expectorandæ in delectu medicamentorum habeatur ratio. Si enim pus fuerit bilioſum, acre & erodens, eligenda & vſurpanda, quæ acrimoniam eius mitigant & leniunt, vt *hordeum, iniubæ, paſſulæ, ſebeſt. glycyrrh. amygd. dulc. pineol. violæ, capillus* ♀. *ſemen maluæ, ſyrup. viol. capillorum* ♀. *rotulæ diatragacanth. frigid. diaireos ſimpl.* Si verò pus non acre, ſed craſſius ſit, attenuantia, incidentia & abſtergentia vſurpanda, vt *hyſſopus, tuſſilago, radic. helen. ſemen carthami, aniſi, fœniculi. caricæ, ſyrup. de hyſſop. de glycyrrh. de tuſſilag. loh ſanum & expertum.*

Si verò pus nimium craſſum ſit & pituitoſum, validiùs incidentia & attenuantia vſurpanda, ſed moderatè, & cum arteriacis ac thoracicis lenientibus miſcenda; quo modo & pus craſſum incidetur & attenuabitur, & humectatione diluetur, & ad exſpuitionem aptius reddetur.

Si verò ad vias vrinæ vergat, ea quæ extergendo vrinæ meatus purgant, vel quæ ſeroſam humiditatem ſuppeditant, medicamenta exhibeantur, vt decoct. ex *rad. aperientibus, granis Alkekengi, ciceribus rubris, capill.* ♀. *ſem. 4. frig. maior.*

Vt ♃. *Radic. aperientium maceratarum in vino albo, glycyr.* an ℥.i. *ſem. 4. frig. mai.* an. ℥.i.ß *adiant.* M.j. *cicerum rubror.* M.ß. Coq. ad dimidias. Aromatiſentur cum *radic. ireos* ʒ.ii. & dulcorentur *ſaccharo.*

Si verò ad inteſtina feratur, exhibeatur ius galli decrepiti, decoct. betæ, caulium, graminis, praſſ. caſſiæ, quæ thoracem lenire & aluum mouere poſſunt, vt & therebinthina: vel clyſteres abſtergentes iniiciantur. Tandem ſyrupus aliquis abſtergens & adſtringens nonnihil adhibeatur, qui inteſtinorum exulcerationem prohibeat, vt ſyrup. de roſis ſiccis cum decocto plantaginis. Vel etiam ad prohibendam inteſtinorum exulcerationem, clyſteres ex lacte, furfuribus & ſemine pſyllij iniiciantur.

Sectio & vſtio.

Si verò tanta puris copia in thorace collecta ſit, vt neque tuſſi, neque per aluum aut vrinam expurgari poſſit; vel etiam natura eas euacuationes non tentet, aut ſuffocationis periculum immineat, vt maxima adſit difficultas reſpirandi, thorax aperiendus. Id quod fit non ſolùm ſectione, ſed & vſtione, vt ex Hippocrate, 6. *aph.* 27. patet. Per vſtionem autem hîc ab Hippocrate non tamen intelligi putat Mercatus, quæ ad pus vſque penetret, ſed ſolùm efficiat exteriùs vlcuſcula manantia per quæ pus ſenſim exſpiret. Verùm aliud ipſe textus Hippocratis docet, qui ita habet: *Quicunque empyici aut hydropici, vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omninò moriuntur.* Si enim vſtione ſaltem talia vlcuſcula parari deberent, per quæ pus ſenſim exſpiraret, nullo modo ſemel confertim euacuari, & inde mortis periculum attrahi poſſet. Accuſat verò hîc Rondeletius, *lib.* 2. *cap.* 15. timiditatem Medicorum aſſiſtentium & ægrotorum, ſcribitque ſe vſtione liberaſſe iuuenem, qui per annum pus in thorace collectum poſt pleuritim geſtarit, & multos alios quorum nomina ſupprimat. Verùm ſectio non ſolùm tutior eſt, ſed & minore cum dolore & ægri conſternatione coniuncta.

Cautio in ſectione inſtituenda.

Verùm in hac re cautione opus eſt; vt primò attendatur, an vires ægri iſtam operationem ſuſtinere poſſint; deinde, an aliquid commodi æger ex ſectione illa percepturus ſit. Etenim ſi pulmo reſpirationiſque organa ita corrupta ſint, vt nulla conualeſcentiæ ſpes adſit, fruſtrà æger ſectione cruciatur. Itaque maturè & ante diem 40. & priuſquam pulmones à pure corrumpantur, ſectio inſtituenda. Qua ratione autem ea fieri debeat, dictum in *Inſtit. lib.* 5. *part.* 1. *ſ.* 2. *c.* 7. *de ſectione thoracis*, & dicetur etiam de eo, *in fine huius capitis, quæſt.* 2.

Columbus, *l.* 11. *c.* 3. etiam inter mediaſtinum, id eſt, duplicem pleuram thoracem in duo ſecantem, materiam aliquam colligi poſſe ſtatuit, quæ perforato ſterno tutò ſatis extrahi poſſit, à diligenti Chirurgo, reique Anatomicæ periti ſſimo.

Pus ſenſim euacuandū.

Thorace aperto, pus non confertim, ſed ſenſim euacuandum; cùm ſi confertim euacuetur, æger moriatur, vt modo ex Hippocrate dictum. Et ſufficit, ſi primò ℔.j. ß. extrahatur, poſtea ſingulis diebus paulò minus.

Inſenſibiliter diſcutientia.

Si denique neque per tuſſim, neque per vrinam, neque per aluum materia euacuetur, neque etiam æger ſectionem admittat, vel tolerare poſſit, vix euadet; ſed phthiſi morietur. Nonnulli tamen ſuadent, vt materia inſenſibiliter diſcutiatur & abſumatur decocto ligni Guaiaci, ſarſæparillæ, Chinæ & ſimilium; extrà verò impoſitis emplaſtris & fomentis diſcutientibus. Et tentari poteſt illa curatio, ſed vix ægrum liberabit. Si tamen experiri libeat, poteſt fieri tale fomentum.

♃. *Rad. ariſtol. rotund. ireos*, an. ℥.i. *acori veri, althéæ*, an. ʒ.vi. *hyſſop. origan. praſſ. ſcabioſ.* an. M.i. *flor. melil. chamæm.* an. M.ß. *agaric.* ℥.ii. Coqu. & decocto ſpongia imbuatur, & thoraci imponatur. Poſt fomentationem, pectoris regio inungatur oleo nardino, irino, anethino: Vel imponatur hoc Emplaſtrum.

♃. *Emplaſt. diachyl. magni, de melilot.* an. ℥.i.ß. *ol. irini* ℥ vi. *pulu. rad. ireos, ſpicæ, puleg.* an. ℥.i. *ceræ* q.ſ. F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Cortic. radic. vlmi, rad. lilior. albor.* an. ℥.iii. *maluæ violar. hyperici chamæmeli*, an. M.ii.

Coq. & contundantur.

Adde *fermenti ex atro pane* ℥.iii. *farin. ſem. lini, fœnugræci*, an. ℥.i.ß. *ol. amygd. dulc.* vel *butyri ſ. ſale. ol. violar.* an. ℥.ii. F. Cataplaſma.

Diæta.

Curationem non parum diæta adiuuat. Sit nimirum victus ratio ſiccans, attenuans & abſtergens. Ideóque cibi condiendi hyſſopo, fœniculo. Vtiles ſunt amygdalæ, pineæ: optima eſt priſana cum melle, ſi ad aluum vergat materia. Vtilis eſt & beta, & braſſica cum butyro cocta. Si ad renes, ius cicerum cum petroſelino. Abſtineat æger à leguminibus, fructibus. Potus conueniens eſt hydromel, præcipuè hyſſopo conditum. Vinum oligophorum etiam concedi poteſt, niſi febris ſit magna.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

Qualiſnam ſit febris, quæ empyemati coniungitur.

Qualiſnam ſit febris quæ empyemati coniungitur.

Febrem empyemati coniungi certum eſt. Vapores enim putridi ex pure Cordi vicino communicantur, quod inde incaleſcit, calorémque p.n. in totum corpus diffundit. Verùm qualiſnam ſit febris illa, non eadem videtur eſſe omnium ſententia. Nos ſuprà diximus eſſe illam lentam putridam, quæ interdiu mitior eſt circa veſperam exaſperatur, & noctu eſt acerbior, tandémque hecticam inducere poteſt; quod iam porrò explicandũ.

Nonnulli quidem febrem iſtam ſaltem hecticam planè eſſe putant. Verùm putridæ notæ ſatis adſunt, & inter reliquas etiam circa noctem exacerbatio. Galenus equidem, 1. *de differ. febr. c.* 9. empyicorum febrem etiam ad hecticas refert; quod verò interdiu minùs noctu magis infeſtat, ad alimentum aſſumtum & vaporem ex eo ad ſolida membra calẽtia diſtributum refert, 2. *progноſt. t.* 60. Verùm etſi non negamus, ſi febris empycorum hecticam tandem ſibi aſciſcat, poſt ſumtum cibum ob cauſſam modo dictam exacerbari poſſe: tamen ſi illud hac ſaltem de cauſſa fieret, non ſolùm veſperi poſt cœnam, ſed etiam de die poſt prandium, & ita bis, non verò præcipuè ſub noctem, exacerbari deberet.

Alij hæc fieri dicunt, quia pus propiùs ad ſanguinem pituitoſum (pituita autem circa veſperam mouetur) quàm alium quemvis humorem accedat. Verùm pus ad naturam pituitæ non accedit, ſed potiùs à calore p.n. fit, & in thorace detentum incaleſcit. Ideóque aliqui id ob humores aduſtos & melancholicos accidere exiſtimant, qui cùm veſperi & noctu moueri ſoleant, non mirum eſſe putant, etiam febris empyicorum exacerbationem veſperi incipere, noctu durare. Quod cuilibet perpendendum relinquimus; cùm & alij morbi, qui non ſunt melancholici, noctu exacerbari ſoleant. Scribitque Hippocrates, *lib.* 3. *de morbis: In omnibus lateris morbis dolores ferè interdiu, quàm noctu, leuiores ſunt.* Cuius rei cauſſa, ſaluo cuiuſque iudicio, & hæc eſſe poſſe videtur, quod nocturno tempore pus magis elaboratur, ſecundùm Hippocratem, 2. *aph.* 47. *Dum pus fit, dolores ac febres magis fiunt, quàm confecto.* Cùm enim nocturno tempore calor & ſpiritus ad interiora vrgeant, natura eo tempore ad concoquendam materiam magis apta videtur. Etſi verò in empyemate pus iam confectum ſit: tamen quia natura nunquam eſt otioſa, ea materiam purulentam, quamdiu in corpore hæret, magis magiſque elaborare nititur.

QVÆSTIO II.

Quo in loco Sectio thoracis in empyicis inſtituenda ſit?

Quo in loco ſectio thoracis inſtituenda.

Quo in loco ſectio thoracis in hoc morbo ſit inſtituenda, non omnes idem docent. In *inſtit. l.* 5. *t.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 7. inter 5. & 6. coſtam ſectionem faciendam eſſe diximus, fecimúſque id autoritate Pauli Æginetæ, *lib.* 6. *cap.* 44. & Hieron. Fabric. ab Aquapend. *de operationibus chirurgicis, cap. de thoracis ſectionibus*, qui pluribus ibi hac de re egit & conſuli poteſt. Alij tamen aliud ſentire videntur. Hippocrates, 2. *de morbis*, de ſuppuratione ex peripneumonia agens, ſi vtroque in latere pus ſit, ſiniſtrum latus eligit, quòd eo loci minùs lethalis ſit operatio: propterea proculdubio, quòd hepar gibbâ ſui parte diaphragma ſurſum eleuat, & vt locus magis tumidus eſt & dolet, ſectionem inſtituit; ſed locum determinatum, ſeu coſtam ibi non definit. Alibi verò, *in libro de internis affectionibus*, cutem & carnem vſque ad tertiam coſtam ab vltima ſecat, & poſtea terebrâ cauâ coſtam perforat.

Guido de Cauliaco, *Chirurg. ſuæ doct.* 2. *c.* 5. apertionem thoracis fieri iubet inter 3. & 4. coſtam; ſecutiùs tamen inter 4. & 5. Amatus Luſitanus, *cent.* 5. *curat.* 61. etiam inter 3. & 4. coſtam, ſectionem feliciter inſtitui docet, ídque in Anatomia Ferrariæ ſe deprehendiſſe. Scribit imò, etiamſi intra 2. & 3. coſtam ſectio inſtituatur, id ſine læſione ſepti tranſuerſi fieri poſſe, alióſque qui loco altiore ſectionem inſtituunt, reprehendit. Heinricus Smetius *Miſcellan. lib.* 7. *p.* 355. & *lib.* 10. *p* 533. ſectionem inter 10. & 11. & coſtam notham, ſeu proximè & contiguè vndecimæ, hoc eſt, inter penultimam & antepenultimam coſtam à iugulo deorſum numerando, ſeu inter ſecundam & tertiam ſurſum ab vltima coſta notha numerando, ſectionem feliciter, & cum ægri commodo ac ſalute inſtituiſſe refert.

Duo in loci electione obſeruanda.

Ex hoc dubio vt nos expediamus, ſciendum, duo in loci electione attendenda eſſe: primùm, vt operatio tutò inſtituatur, id eſt, nihil in thorace, vnde ægro aliquod periculum imminere poſſit, violetur, pericardium ſcilicet, pulmones, diaphragma, venæ item & arteriæ inſignes ac nerui: ſecundò, vt per locum, in quo ſectio inſtituitur, pus commodè euacuari poſſit. Ne ergo pericardium violetur, thorax neque in anteriore, neque in poſteriore parte perforandus eſt, ſed in latere. Ne autem violetur diaphragma, ſectio in loco non nimis humili peragenda eſt, ne diaphragma, quod pleuræ annectitur, & quod in reſpirando eleuatur, vulneretur. De quibus prolixius agit Hieronymus Fabricius, *loc. allegat.* Vt autem pus commodè effluere poſſit, ſectio loco non nimis alto inſtituenda, è quo pus non facilè effluere poſſit.

Deciſio quæſtionis.

Ex quibus deciſio huius quæſtionis facilè patet. Ii enim qui inter 5. & 6. coſtam, aut certè inter 4. & 5. ſectionem inſtituunt, tutiſſimum locum eligunt. Aliàs enim ſi loco humiliore ſectio inſtituatur, metus eſt, ne ſimul diaphragma lædatur, quod non fit ſine periculo, cùm pars ſit neruoſa. Quod ipſum etiã præcaueri iuſſit Hippocrates, 3. *de morbis: Quòd, ſi*, inquit, *præ craſſitudine humor non fluctuet, neque ſtrepitus ſit in pectore, verùm ſpiritum frequenter trahat, & pedes intumeſcunt, & tuſſicula aliqua adſit, ne te decipiant hæc, ſed thoracem pure plenum eſſe probè nôris; proinde in terra Eretria de liquida, vel trita ac tepida linteum tenue tingito, eoque thoracem circumcirca integito, & qua parte primum reſiccatum fuerit, ea ſecato, aut vrito, quàm proxima ad ſeptum tranſuerſum, cauendo tamen, ne hoc ipſum lædas.* Qui verò inter 2. & 3. coſtam ſectionem inſtituunt, locum ad puris euacuationem commodiſſimum eligunt. Quo enim foramen propius eſt diaphragmati, pus faciliùs effluit, ſicut videmus, ex dolio liquorum omnem faciliùs effluere, ſi verſus fundum proximè foramen fiat. Itaque vt hæc concludamus, conſultiſſimum eſt Hippocratis conſilium, *in* 3. *de morbis* ſequi, & explorare, quo loco pus maximè hæreat, & in eo ſectionem inſtituere, quàm proximè ad ſeptum tranſuerſum, cauendo tamen, ne id lædatur. Et credibile eſt, diaphragma à puris copia deprimi, vt non tantum eleuetur, quantum in homine ſano; & proinde loco etiam humiliore ſectio ſine periculo & læſione diaphragmatis inſtitui poſſit. Si verò de hoc dubitetur & proinde quis tutò omnino agere velit, & Paulum Æginetam ac Fabricium ab Aquapend. ſequi, is ægrum poſtea ita locare debet, vt pus commodè effluere poſſit.

De thoracis etiam in empyemate ſectione videatur Veſalius in *opuſculo hac de re edito*, quod allegat Schenckius, *l.* 2. *obſ.* 131.

CAPVT XX.

De Hydrope Pectoris.

EMpyemati cognatus affectus eſt, quem ὕδερον, & Hydropem pulmonis ac pectoris nominant. Vt enim in empyemate pus in thoracis cauitate colligitur: ita in hydrope pectoris aqua & ſeroſi humores in cauitate thoracis colliguntur; quibus & ipſe pulmo ſæpe repletur. De quo Hippocrates, 2. *de mor.* quem locum ſuprà, *cap.* 9. adſcripſimus. Et aliquot morbi huius hiſtorias ex variis Autoribus collegit Schenckius, *lib* 2. *obſ.* 52. *& ſeqq.* Vnum etiam exemplum habet Dn. D. Gregor. Horſtius, *in epiſtol. Medic. ſect.* 11. *pag.* 44. annotauítque etiam ſimilem obſeruationem Dn. D. Doringij, *lib.* 4. *de febrib. c.* 12.

Cùm autem affectus hic, etſi forſan ſatis frequens, cognitu ſæpe ſatis ſit difficilis, ac plerumq; mali cauſſa in obſtructa pulmonis vaſa ſolùm referatur; vnam atque alteram eius hiſtoriam, è Caroli Piſonis *lib. de morbis ex illuuie ſeroſa*, addere libet. Primò refert, Nobilem virum annos octoginta iam excedentem, ſenſim graui difficultate ſpirandi opprimi cœpiſſe, & eâ quidẽ, quæ de nocte potiſſimum ei negotium exhiberet, ſub primum ſomnum. Tum enim ſuffocationis periculum ſubitò ſomnum interrupiſſe, vt è lecto ſurgere, & ad feneſtras liberiorem aërem captare cogeretur, & ſpiritum altum traheret, nullibique locorum conſiſtere placidè poſſet. Quæ anguſtia ſenſim die proueniente remittebat, & ſub noctem iterum vrgebat. In mortui cadauere repertus pulmo & præcordia in plurima aqua ſeptis thoracis intercluſa innatantia.

Alius nobilis cùm inueteratâ orthopnœâ multis annis ac febre laboraſſet, morbi vi tandem ſubitò iugulatus eſt. In eius cadauere, præter inflammatorium in hepate tumorem repertus hydrops thoracis, ſed in vno duntaxat latere, & pulmo veſicis humore conſiſtente lentóque ac pellucido, inſtar albuminis oui, prægnantibus refertus.

Cauſſa.

Statuunt quidem nonnulli, etiam à cerebro per aſperam arteriam ſeroſam illam materiam deſcendere. Verùm probabile nõ eſt, tantam copiam à cerebro defluere; & ſi id fieret, in pulmones deſtillaret, & diuturna tuſſis præceſſiſſet, de qua tamen, qui hoc malum incurrunt, ſæpe cõqueri non ſolent. Credibile magis eſt, humorem ſeroſum vel colligi primario pulmonis vitio, dum is frigidus eſt & debilis, & alimentum ſuum non bene concoquit, ſed in aquoſum humorem mutat; vel in toto corpore, vel, ac præcipuè circa hepar & lienem in abdomine colligi, atque inde aut cum ipſo ſanguine ad pulmonem mitti, aut ex abdominis cauitate cœcis ductibus in thoracem penetrare; quod in hydropicis ſæpe animaduerſum. Hinc accidit, vt malum quandoque in thorace initium ſumat, & tandem in hydropem degeneret: & contrà ſæpe euenit, vt in hydropicis humor ſeroſus ex abdomine in cauitatem thoracis penetret. Per quas vias autem humor ſeroſus in cauitatem thoracis penetret, non adeò planum, & poteſt id forſan variis modis accidere. Nam vel vaporis ſpecie humor in cauitatem thoracis penetrare poteſt, ibique rurſus condenſari: id quod facilè fieri poteſt, cùm membrana thoracem intus ſuccingens ſatis denſa ſit: vel etiam ſerum ſub propria forma è vaſis thoracis, in quibus abundat, exſtillat, vt in ventre inferiore in abdomen: & vt Hippocrates, 6. *epid.* loquitur, ἀνευρίσκει φύσις αὐτὴ ἑωυτῇ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίας. *Inuenit natura etiam ſine ratione ſibi ipſi vias.*

Et plerumque in ventre inferiore cauſa mali hæret, ac nutritionis viſcera ſcirrhoſa, aut veſicis aqua plenis referta deprehendun

prehenduntur: vnde etiam pedes intumeſcunt, facies pallet, & cachexiæ ſigna adſunt. Accedit autem hoc malum præcipuè iis, quibus thorax ac pulmo, vel à primo ortu, vel ab occaſione aliquâ debilis eſt, & ad recipiendos ſuperfluos humores aptus. An verò etiam à corde vel pericardio humor hic prouenire poſſit, conſiderandum Lectori relinquo. Semper enim humor aliquis in pericardio reperitur, qui præter naturam etiam augeri poteſt, cùm ſanguis arterioſus admodum ſeroſus, & hinc ad thoracem penetrare. Videatur etiam Columbus, *lib. 15. anatom.* de hydropica, in qua hepat & lien ſaluus inuentus fuit, abſceſſus verò & putredo in corde. Et Dodonæus *in anat. c. 35. obſeru. Beniuenij.*

Differentia.

Differentia. Differentia præcipua eſt, quòd aliquando aqua in toto thorace continetur; aliquando in altera ſaltem eius parte.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Percipitur in thorace dolor grauans, ob materiæ aquoſæ abundantiam, & plerumque ſonitus aquæ fluctuantis, dum æger corpus mouet, deprehenditur. Tuſſis eſt ſicca. Etſi enim materia multa in pectore abundat: tamen natura eam nec coquere, nec ob tenuitatem expellere poteſt. Reſpiratio eſt difficilis, frequens & parua, ægerque quaſi ſuffocari videtur, ob organorum reſpirationis anguſtiam, & diaphragmatis à materia incumbente compreſſionem, & in primis illa in reſpirando difficultas & crebritas, ſomni primo tempore ægrum ſubitò inuadit. Sitis eſt moleſta, ob pulmonem exſiccatum. Etſi enim aqua in thorace abundat, ea tamen ſalſa eſt. Appetitus deiicitur: accidunt interdum animi deliquia & palpitatio cordis, color faciei pallidus eſt, & palpebræ ac pedes intumeſcunt: latus intrinſecùs acetum olet, non tamen ſemper, ſi ſcilicet materia in thorace moram trahat & corrumpatur. Accedit interdum etiam febris, cuius quoque Hippocrates, *allegato loco*, meminit. Materia enim iſta ſeroſa in thorace moram trahens acrimoniam acquirit, tandemque putreſcit & febrem accendit.

Prognoſticum.

Prognoſticū. Malum eſt curatu difficile, & rarò ſanatur. Vt enim Hydrops ex caloris natiui viſcerúmque debilitate prouenit, ita & hic ex eadem cauſſa ortum habet. Et licèt quandoque morbus ſponte ſolui videtur, erumpente ad aluum aquâ: tamen paulo pòſt malum, & quidem grauiùs, recrudeſcit, & incrementum paulatim ſumit, tandemque in hydropem vertitur, ægerque ſuffocatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Materia aquoſa pectus & pulmones replens euacuanda, eiúſque generatio, vndecunque etiam proueniat, præcauenda. Et quia humor hic coctionem nullam recipit, eam etiam exſpectare opus non eſt, ſed ſtatim eum euacuare conuenit iis medicamentis, quæ aquas è corpore educere ſolent. Vt viæ tamen per quas effluere debet, aperiantur, commodum fuerit. Hinc etiam Autor *libri de morbis, loco ſuprà, c. 9. allegato,* ſcribit, ſi materia ad aluum erumpit, ægrum ſtatim ſanum & à morbo liberatum videri. Et obſeruatum, morbum hunc permutatum fuiſſe in herniam aquoſam, ſimulque per aluum effluxiſſe aquam, & ſic euaſiſſe ægrum, & integrè reſtitutum fuiſſe. Id quod accidit, vbi non ex toto materia ad pectus fertur, nec viſcera naturalia, nec pulmones inſigniter læſi ſunt. Secùs enim ſi res ſe habeat, temporis progreſſu aluus incendetur, eademque illa, vel adhuc ampliùs patietur æger, vt idem Autor, *ibid.* loquitur.

Vtilia autem hîc ſunt in primis mechoacana, radix gralapa, gummi gotte, ſuccus radicum ſambuci ad Vnc. j. vel Vnc. j. ſem. ſumtus, ſuccus radicum ireos, elaterium ad gr. iii. exhibitum. Educenda eſt autem materia paulatim, & medicamenta purgantia repetenda ſunt. Hippocrates & antiqui etiam ſectionem thoracis inſtituebant, de qua, *capite præcedente*, dictum. Verùm cum ea præſentem ſolùm materiam exhauriat, futuræ autem regenerationem neutiquam prohibeat, ſi pulmones vel viſcera ſint corrupta, omnino inutilis eſt, & Medico ignominiam parit.

Diuretica vtilia ſunt. Poteſt tamen etiam ſerum per vrinam euacuari. Atque ab hoc auxilio Cæſar Maximilianus II. plurimum commodi ſenſit, qui cùm pectoris hydrope cum cordis palpitatione ad annos viginti laboraſſet, vno interdum die ad ſex libras minxit, cúmque motus ille materiæ impeditus eſſet, ſuffocatus eſt, vt refert ipſius Medicus, Ioh. Crato, *in epiſt. à Scholtzio collect. epiſt. 136.* Diuretica autem talia proponentur, *de hydrope.*

Eſt etiam vtilis aqua hæc D. Doringij:

℞. *Rad. calam. aromat. raphani marini,* an. ℥. iii. *ruſci* Vnc. i. *cort. & ſem. ebuli,* an. ℥. ß. *agrimoniæ* M. i.

Inciſa & commixta cum *hepate & pulmone vituli* infundantur hor. 24. in *aq. apij, cotulæ fœtidæ,* an ℔. iii. *vini Rhenani* ℔. ii. Fiat ſ. a. deſtillatio ſuſpenſâ in alembico *cort. citri ſiccor. in nodulo ligat.* Vnc. ſem.

Curatio. Verùm etſi modis his omnibus materia quandoque euacuari poſſit: tamen id ſemper tentare adeò tutum non eſt; cùm à calore medicamentorum agitata materia difficilem reſpirationem ſuffocationemque excitare poſſit. Ideóque tutiſſimum videtur, vt materia ſenſibiliter euacuetur, aperto thorace. Et quidem maturè id faciendum, ſecundum præceptum Hippocratis, *6. epidem. ſect. 7.* ὑδαλώδεας θώακον τάμνειν, ne ab aqua pulmones corrumpantur. Materia euacuata, danda opera, vt eius generatio prohibeatur, viſcerúmque morbi, intemperies, obſtructio, ſcirrhus, medicamentis, de quibus in doctrina *de hydrope* dicetur, emendetur. Et cùm materia ſeroſa facilè ruſum generetur, eius purgatio per interualla repetenda.

Cauteria quoque in cruribus præcipuè, & fonticuli excitandi, per quos ſemper materiæ aliquid euacuetur. *Cauteria.*

Victus ratio ſit, qualis hydropicis præſcribitur. *Diæta.*

CAPVT XXI.

De Vertebrarum dorſi luxatione, & Gibboſitate.

SPina dorſi è multis vertebris componitur, quæ peculiari articulatione inter ſe cohærent & connectuntur, vt ad inflectendum, in anteriora præſertim, apta ſunt: in quo motu ne ſedibus ſuis excidant vertebræ, multis & variis ligamentis firmatæ ſunt. Quandoque tamen, cauſſarum præternaturalium violentia è ſede ſua exturbantur, & quidem nunc totæ, quæ Luxatio eſt; nunc ex parte ſaltem, quæ Subluxatio nominatur. *Vertebrarum dorſi luxatio.*

Et quidem primæ vertebræ caput inſidet, è qua tamen quandoque verſus poſteriora etiam excidit, quo fit, vt ſpinalis medulla comprimatur, mentúmque ad pectus flectatur, vnde & eloquendi & ſpirandi potentia tollitur, homóque ſubitò iugulatur. *Primæ vertebræ luxatio.*

Ceruicis verò vertebræ & luxantur, & ſubluxantur. Et ſi integrè luxantur, celeriter homo interit. Etenim ſpinalis medulla in primi origine, & nerui ab ea oriundi comprimuntur, vnde ſpiritus animales in membra inferiora influere non poſſunt, & ipſa reſpiratio tollitur. Subluxatio verò fit in partem anteriorem, & tum collum diſtorquetur, caput moueri nequit, facies liuet, locus affectus dolet, & ſpirandi ac loquendi difficultas adeſt. Malum tamen minùs periculoſum eſt quàm luxatio. Statim verò iis occurrendum. Quod fit, ſi æger in humili ſella ſedeat; Chirurgi verò miniſter toto corpore ſcapulis & humeris ægri incumbat, Chirurgus autem caput vtrinque ad aures comprehenſum concutiat, & in omnem partem moueat, donec vertebra ſuo loco reſtituatur. Quod vbi factum, dolor ſtatim remittit, capútque iterum moueri poteſt. *Ceruicis vertebrarum luxatio.* *Subluxatio.*

Frequentiſſima verò luxatio dorſi eſt, quæ in genere Gibboſitas nominatur, & qui ea laborant, Gibbi dicuntur. Luxatio autem iſta non eſt eiuſdem generis. Luxantur enim vertebræ vel extrà, vel intrò, vel ad latus alterutrum. Et quidem ad latera id fit frequenter; extra frequentiſſimè; intrò rariſſimè; ea de cauſſa, quia in ſpinæ parte, quæ cauitatem thoracis ſpectat, inter vertebras eſt cartilago multa & craſſa, quæ prohibet, ne ſpina facilè verſus anteriora luxari poſſit, in reliquis verò poſitionibus nullum adeſt impedimentum. *Gibboſitas.* *Eius ſpecies.*

Cùm verſus exteriora vertebræ luxantur, & ſedibus ſuis excidunt, tumor in dorſo apparet, malúmque hoc propriè Græcis κύρτωσις, κύβωσις & ὕβωσις, Latinis Gibboſitas nominatur. Si verò verſus anteriora fiat luxatio cauitas in dorſo apparet, tumor verò ante & circa ſternum, & tum λόρδωσις appellatur, quod verterunt Repanditatem, Recuruitatem & Gibboſitatem ad interna. Si autem in latus alterutrum fiat luxatio; dicitur Σκολίωσις, Obliquatio & Tortuoſitas. *Κύρτωσις, ſeu gibboſitas.* *Λόρδωσις, ſeu repanditas.* *Σκολίωσις, ſeu obliquatio.*

Galenus, *3. de artic. text. 2. & 6. aph. 46.* quartum adhuc vitium vertebrarum ſpinæ dorſi adiungit, quod σεῖσιν, id eſt, Quaſſationem nominant, quando vertebrarum iunctura & compages dimouetur, vertebræ tamen in ſede ſua manent. Quod malum, aut certè huic cognatum, forſan eſt illud malum, quod Germani *das Vvehethum* appellant, & quod nonnulli frequenter pati dicuntur. Conqueruntur hoc modo affecti de dolore dorſi & circa ventriculum, appetitus deiicitur, nonnulli vomunt, caput dolet, nonnullos etiam & præcipuè infantes calor quaſi febrilis corripit, imò ſæpe febris ſatis magna, quæ ob ſymptomata coniuncta malignam quandoque ſimulat. Atque hoc ſibi accidere dicunt, cùm graue onus aliquod ſuſtulerunt, vel alio modo vehementer & inordinatè ſpinam dorſi mouerunt aut inflexerunt. *Σεῖσις, ſeu quaſſatio vertebrarū.*

Curandi rationem hanc habet. In infantibus candelam ceream accenſam vmbilico applicant, & ollulam imponunt, eámque inſtar cucurbitulæ affigunt & adhærere permittunt, donec ſpontè decidat. In adultioribus verò quaſi luxationem hoc malum curant, atque alij aliter. Plerique brachia decuſſatim pectori iniiciunt, manibus in tergum reflexis, quas alius à tergo ſedens, & genua ſua dorſo applicans apprehendit, ægrúmque hoc modo concuti, donec quidam ſtrepitus audiatur. Tum enim vertebris ſuam compagem reſtitutam eſſe dicunt. Exhibetur etiam cum commodo *vnguentum rubrum potabile, oculi cancrorum,* & ſimilia, quæ lapſis & percuſſis exhiberi ſolent medicamenta. Mulierculas etiam ſæpe falsò ad hoc malum, præcipuè in infantibus, recurrere ſcio, & licèt infantes febribus laborent, id huic malo imputant. Si quid tamen tale ſeu infantibus, ſeu adultis reuera accidit, cauſa eſt σεῖσις ſeu quaſſatio vertebrarum ex cauſa aliqua violenta, & quidem vndecimæ vel vicinæ alicuius vertebræ, vbi *Curatio.*

orificium

orificium ventriculi dorſo alligatur, è cuius & membranarum id dorſo annectentium extenſione præternaturam, iſta ſymptomata oriri credibile eſt.

Curuitas decrepitorum. Nonnulli adhuc quintum genus addunt, curuitatem ſcilicet, quæ decrepitis accidit, quod tamen potiùs incuruitas, vt dixi, quàm gibboſitas, nominandum; cùm iis;qui corpore ſunt procero in decrepita ætate corpus in anteriora incuruetur, vertebris quidem non luxatis, ſed totâ ſpina incuruatâ.

Differentiæ.

Differentiæ. E quibus, quæ luxationis vertebrarum ſint differentiæ, paret. Addo & hoc, quòd aliquando ea accidit in thorace, aliquando ſub diaphragmate.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Externæ. Nutricum incuria in infantibus faſciis conſtringendis. Cauſſæ à quibus vertebræ loco ſuo dimouentur, ſunt vel Externæ, vel Internæ. Externæ ſunt caſus percuſſio, inflexio nimia, & ſimiles cauſſæ violentæ. Quò pertinet etiam nutricum imprudentia, quæ infantes faſciis nimis arctè aut inæqualiter conſtringunt, aut in brachiis geſtant, antequam ſpina tam firmata eſt, vt erecti ſedere poſſint, aut ſi, dum infantes è cunis eleuant, dorſum manu alterâ non fulciunt. Huc referenda eſt & veſtium nimia conſtrictio, ob quam cauſſam puellæ gibboſæ interdum fiunt, dum matres, vt eas iunceas reddant, thoracem arctiùs & violenter conſtringunt. Conſuetudo etiam frequenter corpus in partem anteriorem, vel latera flectendi, malo huic materiam præbere poteſt.

Internæ. Cauſſæ Internæ ſunt, primò natiua & vitioſa in vtero conformatio; vnde etiam ſæpe hæreditarium malum eſt. Deinde humores vitioſi, qui ligamenta ſpinalis medullæ laxiora reddunt, ſiue aliunde affluant, ſicut id à capite factum eſſe annotauit Guillelmus Fabricius *cent.* 1. *obſeru.* 45. ſiue circa ſpinam à natiua vel aſcititia earum partium imbecillitate colligantur. Quò facit maximè ligamenti neruoſi, quo vertebræ connectuntur omnes, debilitas. Id enim cùm tenaci & glutinoſo humore ob motus vertebrarum commoditatem circumfuſum ſit, ei nonnunquam alius frigidus craſſus humor per catarrhos commiſcetur, vnde ligamentum hoc & nexus vertebrarum laxior redditur, vel tumor excitatur. Tertiò tumor intus ad ſpinalem medullam natus, de quo Hippocrates, 6. *aphoriſm.* 46. Talia enim tubercula, vt & muſculi adiacentes, ſi intumeſcant, vertebras loco ſuo dimouent. Trahuntur autem & dimouentur à talibus tumoribus vertebræ nunc intrò, nunc extrà, pro ſitu tumoris. Si enim tumores duo obſideant ligamenta interna duarum aut plurium vertebrarum, inter quas vna, duæ, vel plures interiectæ ſunt vertebræ nullo tumore occupatæ, tum vertebræ à ſuis ligamentis tumentibus trahuntur, compelluntque vertebras quæ ſunt intermediæ, à ſuo loco dimoueri, & fit κύφωσις, perinde ac ramus viridis, ſi eius duo extrema in ſe contrahantur, in medio curuatur. Si verò vnus, vel duo, vel plures tumores, inter quos nulla interiecta eſt vertebra, adſint, ligamenta, quæ occupant, ad ſe trahunt in partem interiorem; & ſic ſimul vertebra intrò trahitur, & fit λόρδωσις.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum hoc viſui & tactui patet. Et quòd vertebræ ſuo loco motæ ſint, & quo in loco, viſu & tactu explorari poteſt. An etiam vertebræ verſus interiora, vel exteriora, vel ad latera luxatæ ſint, viſu dignoſcitur. Symptomata tamen etiam prouenientia mali eius qualitatem edocent. In κυφώσει, vertebrarum thoracis ſpiritus difficulter & cum ſono trahitur, ſternum fit ſtrictius. In λορδώσει, maxima adeſt ſpirandi difficultas, mouendique in partibus inferioribus impotentia. In σκολιώσει, plerumque excitatur paralyſis in parte luxata, & conuulſio in oppoſita. Quibus ſpina ad lumbos gibba eſt, renum & veſicæ vitia ſuperueniunt, & plerumque ſunt infœcundi. Ad paralyſin tamen partibus inducendam, in primis modus luxationis multum poteſt. Si enim luxatio fiat repentè & ſit magna compreſſa ſpinali medulla, & neruis inde oriundis, accidit paralyſis. Si verò ſenſim vertebræ luxentur, interim ſpinalis medulla quæ mollis eſt, extendi poteſt, vnde nihil mali patiuntur. Qua de re videatur Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. Symptomata, quæ ex luxatione duarum vertebrarum lumborum ex lapſu ab arbore ſuperuenerunt, recenſet Guillelmus Fabricius, *cent.* 5. *obſeru.* 68. *Poſt caſum*, inquit, *ſuperuenit dolor acerbiſſimus, qui longum tempus durauit, cibum indigeſtum euomuit, nihilque cibi & potus per aliquot dies retinere potuit. Febris quoque ardentiſſima, ſitis inexhauſta, vigiliæ, inquietudo, ariditas linguæ, tandemque delirium ſuperuenit. Statimque poſt caſum inferiores partes corporis ab vmbilico paralyſi correptæ fuerunt; quapropter nec excrementa alui, nec vrinam continere potuit.* Gibbi plerumque anhelitus fœtet; quia vt Ariſtoteles docet, thorax eſt anguſtior, quàm vt pulmones ſatis dilatari poſſint, vnde humores & vapores in eo corrumpuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Morbus hic eſt curatu difficilis, præſertim ſi malum ampliùs non ſit recens, & ſæpe eſt incurabilis.

2. Hæreditaria, & quæ à primo ortu & conformatione obtingit, gibboſitas incurabilis eſt.

3. Quæ à cauſſa externa fit gibboſitas, ſæpe eſt ſanabilis; atque ab interna, vix vnquam ſanatur.

4. Si plures vertebræ ordine ſeſe conſequentes ſimul luxentur, minus periculoſum malum eſt, quàm ſi vna ſaltem luxetur. Vna enim vertebra ſi ſaltem luxetur, cùm in acutum angulum deſinat, ſpinalem medullam comprimit, & eam valde lædit. Si verò plures vertebræ ſimul luxentur, & obtuſum angulum efficiant, minùs ſpinalem medullam comprimunt.

5. Luxatio integra longè periculoſior eſt, quàm ſubluxatio; quia grauiora ſymptomata infert.

6. Luxatio introrſum facta ferè habetur pro incurabili, ab Hippocrate, *lib. de artic.* Paulo Æginera, *lib.* 6. *cap.* 117. Auicenna, *lib.* 4. *fen.* 5. *tract.* 1. *cap.* 21. Quomodo enim quis ab anteriore parte per ventrem coactionem facere poſſit? Guillelmus Fabricius tamen, *cent.* 5. *obſeru.* 69. id non planè pro impoſſibili habet, & modum curandi ibi proponit, vt infrà dicetur; ſed videtur difficilis, modò non ſit planè impoſſibilis.

7. *Quicunque gibbi ex aſthmate vel tuſſi fiunt ante pubertatem, moriuntur.* Hippocrates, 6. *aphoriſm.* 46. Calor enim circa annos pubertatis auctior maiorem & liberam reſpirationem requirit: ipſa quoque viſcera in thoracis cauitate, cor & pulmo, augentur. Quia verò tuberculum in maiorem molem excreſcit, & ipſe thorax non fit amplior, impeditâ ſpiratione calor inſitus paulatim langueſcit, tandémque ſuffocatur. Et cùm ob ipſam aſthmaticam diſpoſitionem difficilis fiat reſpiratio malum duplicatur, gibboſitate accedente, vt non ſit mirum hominem in adoleſcentia mori.

8. Qui verò gibboſi fiunt ex aliis cauſſis, quàm humoribus frigidis, vt tuſſi, ictu, humorum defluxu, non neceſſariò tam breuis vitæ ſunt, ſed ſæpe diu viuunt.

9. Qui verò gibbi fiunt poſt pubertatem, cùm in iis thorax iam naturalem magnitudinem habeat, non tam citò moriuntur.

10. Quicunque ab infantia ſtatim gibboſi ſunt, iis coſtæ vel parum; vel nihil in latum creſcunt, ſed foràs antrorſum porriguntur, vnde pectori ſua latitudo decedit, atque inde fiunt aſthmatici, pulmonibus compreſſis. Quin etiam ceruicem ad magnam vertebram in anteriorem partem recuruatam habere coguntur, vt & iis caput pronum ſit. Id igitur magnam faucibus anguſtiam exhibet, cùm intrò vergat.

Curatio.

Indicatio hîc vnica eſt, vertebram ſuæ ſedi, è qua prolapſa eſt, reſtituere, id quod in tenellis corporibus fieri poteſt, in luxatione extrorſum facta, ſi ſpina dorſi, quæ ad extra gibba eſt, quotidie ab axillis ad os ſacrum verſus leniter manibus intrò comprimatur. *Curatio.* Iiſdem corporibus adhiberi poſſunt thoraces ferrei, quibus vertebræ ad ſua loca intrò comprimuntur & compelluntur, qualem depinxit Ambroſius Paræus, *lib.* 22. *c.* 8. vel ſaltem lamina ferrea thoraci inſuitur, & emplaſtra & inunctiones ex medicamentis neruos roborantibus & conſolidantibus adhibentur; de qua re vide Guillelmum Fabricium. *cent.* 5. *obſeru.* 67.

In adultis verò gibboſitas nonniſi Chirurgiæ operâ, & plerumque per peculiaria inſtrumenta, quæ depingere facilius quàm deſcribere, curantur. Qua de re videantur Hippocrates, 3. *de articul.* & Galenus, *in comm.* Oribaſ. *de machinis, cap.* 35. Paulus Æginera, *lib.* 6. *cap.* 117. Cornel. Celſus, *lib.* 8. *cap.* 15. Paræus, *lib.* 15. *cap.* 15. & 56.

Luxationis verò ſpinæ dorſi ad interiora curatio, ab omnibus penè habita eſt pro impoſſibili. In corporibus tamen tenellis, ſi malum ſit recens, emplaſtra fortiter adhærentia applicari poſſunt, quibus auulſis ſpina verſus exteriora retrahi poteſt, de quibus dictum, *l.* 1. *p.* 1. *c.* 20. *de cranij depreſſione*, & etiam *cap.* 25. dicetur.

In adultis verò etiam aliquid tentandum cenſet Guillel. Fabricius, *cent.* 5. *obſeru.* 68. primò quidem extenſione, & ſpinæ eiuſdem nunc in dextrum, nunc in ſiniſtrum latus concuſſione, & ventris in altum eleuatione, per inſtrumenta ab Oribaſio & Paræo *locis allegatis*, depicta. Deinde dorſi inciſione vſque ad vertebram luxatam, & vertebræ, quæ poſt inciſionem tenaculis aptis in appendice deprehendenda eſt, in altum eleuatione. Verùm modus hic tutus vix videtur, & pauci tam ancipiti curationi ſeſe ſubiiciunt.

CAPVT XXII.

De Fractura Spinæ, & vulneribus ſpinalis Medullæ.

Fractura ſpinæ. INterdum etiam accidit, vt à cauſſis externis & violentis ſpina dorſi, & eius vertebræ frangantur & contundantur. Fractura, plerumque lethale malum eſt, ob ſpinalis medullæ & neruorum læſionem. In contuſione hoc vſurpetur Cataplaſma.

Contuſio ſpinæ. ℞. *Farin. hordei, fabar.* an. *Vnc.* i. *ſemin. fœnugræc.* Vnc. ſem. *pulu. flor. chamæmel. abſinth. cumini*, an. Drach. ii. *croci* Scrup ſem. *rad. conſolid. maior. minoris*, ana Vnc. i. ſem Radices ad mollitiem coquantur, & per ſetaceum traiiciantur: poſtea adde reliqua, & fiat ſ. a. Cataplaſma.

Vulnera ſpinalis medullæ. Si ſpinalis medulla vulnerata ſit, cùm ex ea partes inferiores neruos accipiant, inferiores partes omnes vel reſoluuntur, vel conuelluntur, malumque eſt periculoſum, quia cerebrum in conſen

conſenſum trahitur, ac dolor & febris excitatur, raróque ægri, præſertim ſi vulnus ſit magnum, conualeſcunt. De quo etiam Hippocrates, 2. *prædict.* *Si ſpinalis medulla aut ex caſu, aut aliâ quapiam cauſſa externa, aut ſuâ ſponte laborarit, & crurum impotentiam facit, vt ne tactum quidem percipiat æger, & ventris & veſicæ, adeò vt primis quidem diebus ſtercus aut vrina non niſi coactè reddatur. Quod ſi morbus inualuerit, & ſtercus & vrina ægro inſcio prodit, tandémque non longo pòſt interuallo perit.*

Cùm autem ſpinalis medulla quaſi cerebrum oblongatum ſit, eadem etiam medicamenta ei, quæ ſuprà, *lib.1.part.1.cap.24. de vulner. cerebri* propoſuimus, adhibenda.

CAPVT XIII.
De Tabe Dorſali.

Tabes dorſalis. FAcit etiam Hippocrates *lib.2.de morbis*, mentionem tabis dorſalis. *Dorſalis tabes*, inquit, *ex ſpinali medulla oritur, præcipuè verò recentes ſponſos & libidinoſos corripit. Febres ſunt expertes, bene comedunt & colliquantur. Quòd ſi ita affectum percontéris, aſſeret, ſibi videri ex ſuperioribus partibus à capite velut formicas in ſpinam demitti, cúmque vrinam aut ſtercus reddit, ſemen genitale copioſum & liquidum ei prodit, neque generatio fit; & inter dormiendum, cùm vxore dormiat, necne, Veneris ludibria patitur. Cúmque aliàs, tum præcipuè quando per locum arduum iter fecerit aut cucurrerit, anheloſus & imbecillus euadit, caput grauatur, & aures ſonant. Hic temporis progreſſu vehementibus febribus correptus perit ex lipyria febre.*

Differentia. Quatuor autem, vt *in comment.* addit Petrus Salius Diuerſus, tabis dorſalis apud Hippocratem occurrunt differentiæ. Prima eſt ex nimia Venere; altera, ex ſanguine copioſiore in ſpinalem medullam irruente; tertia, ex eiuſdem reſiccatione; quarta, ex praua deſtillatione in eandem decumbente.

Prima. Primam differentiam quod attinet, poteſt illa confirmari hiſtoriâ Satyri, *6.epid.ſect.8. text.52.* qui cognomento Grypalopex vocatus, annos 25. natus, non ſolùm ſæpiùs per ſomnum genitale ſemen excreuit, ſed & per diem illi multoties promanauit. Cùm autem iam annum trigeſimum attigiſſet, tabe correptus mortuus eſt.

Cauſſa eius. Hippocrates morbi huius cauſſam proculdubio hanc eſſe ſtatuit, quòd ſemen ex cerebro per ſpinalem medullam ad membra genitalia perueniat, vt ex *lib. de aëre, aquis & locis, lib. de genitura*, & *de natura pueri*, videre eſt; qua de re hîc non diſputo. Hoc tamen certum eſt, & totum corpus ex nimio ſeminis profluuio contabeſcere, & cerebrum inſigniter lædi, & proculdubio etiam ſpinalem medullam, quæ cerebri oblongatum quaſi eſt; vnde ſuccedit tanta corporis impotentia, vt ex omni motu validiore, vt curſu vel in locum accliuem adſcenſu, difficultas ſpirandi ſequatur. Etſi verò in principio nulla adſit febris: temporis tamen progreſſu, & facultatibus omnibus debilitatis, febris tandem putrida ſuccedit, quæ plerumque eſt è malignarum genere, in quibus interiora frigent. Vniuerſalibus autem præmiſſis, Hippocrates lac aſininum, deinde bubulum per 40 dies præbet, & poſtea cibis mollibus ipſum reficit.

Secunda. Secunda tabis dorſalis differentia eſt, cùm calor ſpinalis medullæ inſitus à copioſiore ſanguine obruitur, & ferè extinguitur.

Tertia. Tertia, cùm occluſis meatibus, per quos nutrimentum ad eam defertur, exſiccatur.

Quarta. Quarta, cùm praua deſtillatio in eam decumbit; cuius exemplum habetur apud Guilhelmum Fabricium, *cent.1. obſeru.45.*

De iſta tabe dorſali pluribus agit Balduinus Ronſſéus, *epiſtol.* 32. quæ etiam *tract. de ſcorb. epiſt.4* habetur, quam hîc apponere libet; *Lumbago.* *Morbus, quem Græci λόεδων, Latini Lumbaginem appellant, eſt Hollandis tum propter rationem victus, tum loci ipſius qualitatem vliginoſam prorſus familiaris planè, ac propemodum indigena, quanquam & aliis locis illos ſoleat inuadere, qui immoderatiore vtuntur Venere. Nam ſicut* lib.2. de morbis, *auctor eſt Hip. corripit maximè ſponſos, atque Veneri deditos, proditque ipſis genitale ſemen multum ac liquidum, & genitura in vtero non manet, & in ſomnis ſemen profundunt, ſiue dormiant cum vxore, ſiue non. Verùm hanc tabis dorſalis ſpeciem, ſicuti puto, non eſt quod metuamus, quando veriſimile magis ſit morbum tum originem traxiſſe à materia pituitoſa ſanguini, aut flatibus, aut melanc. mixta, per modum catarrhi à capite per venas in ſpinalem medullam defluente. Siquidem cùm ſeptem ſint catarrheumatum, aut defluxionum ſpecies, vt author eſt,* libro de glandulis, *Hippocrates,* *Catarrhorum ſeptem ſpecies.* *quibus cerebrum ſeſe exonerare ſolet, per nares dico, per aures, per oculos, per palatum in guttur ac gulam, ac reliqua per venas in ſpinalem medullam, & ſanguinem; neceſſum eſt, locum, in quem defluxio decumbit, variè affici, pro materiæ ipſius tum qualitate, tum quantitate. Nam ſi recrementa aut ſordes, quæ à cerebro in aliam partem defluunt, non prorſus malignæ ſint, ac quantitate paucæ, dolor ipſe & affectus talis erit, qui à natura facilè euinci ac diſcuti poſſit; ſin excrementa tum qualitate, tum quantitate peccent, credendum eſt, eadem grauiſſimorum ſymptomatum occaſionem præbitura. Ac proinde quoniam reliquis ſex omiſſis, de ea tantum defluxionis ſpecie, quæ à capite per venas in ſpinalem medullam decumbit, nobis ſermo eſt: ſciendum eſt, quòd quoties frigidi ac lenti humores in ſpinam defluunt, vicinas partes primùm occupare, atque affi cere ſolent: quæ niſi ita robuſtæ ſint, vt conceptam materiam ſtatim euincere, ac diſſipare poſſint, eandem ad ſubiectas, ac maximè vicinas partes viciſſim tranſmitteunt, quæ dum neruoſum genus diſtendit, grauiſſimis doloribus totum hoc corpuſculum lancinant, incipiendo à ſcapulis, & ſenſim ſerpendo ad lumbos, atque interdum etiam ad ipſum os coxendicum. Atque ita affecti vix progredi, aut ſeſe loco mouere poſſunt, quam affectionem propriè Lumbaginem, aut λόεδωσιν, vocamus. Si quis tamen Neotericorum Guttam dicere malit, quod tanquam gutta à cerebro defluat humor, rectiùs fecerit, quàm ij, qui generaliter ad omnes articulorum dolores guttæ nomen accommodare voluerunt. Habet autem hoc cum quartana commune, quòd omnibus anni temporibus inuadat, æſtate tamen ſit breuior, autumno longior, maximéque ſi hyemem attingat. Cæterùm ſi acrior ſimul, & tenacior ſit humor, qui à cerebro defluit, atque maiore cum impetu feratur, iam non ſolùm in ſubiectam ſpinam decumbit, verùm etiam in acetabula oſſis coxendicis, ac tum demum tabem dorſalem, aut ſpinalem, aut oſſis ſacri dicti Hippocrati, conciliat, malum tale, in quo vitam cum morte commutare pro ſolatio eſt, quando ſemper magis ac magis ingruentibus doloribus, requiei tempus nullum conceditur; ſiquidem, vt* libro de glandulis, *Hippocrates ait, oritur morbus, ex defluxione capitis per venas in ſpinalem medullam, inde autem in os ſacrum impetum facit, quò medulla ipſa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula ſeu iuncturas deponit, & ſi tabem fecerit, homo marceſcit, & viuere non expetit. Statim enim ſcapulæ dolent, amboque pedes & crura conſequuntur, & ſemper tandem pereunt multo tempore curati, atq; ſic defloreſcit homo & moritur. Habet præter cætera cum reliquis tabidis communne, quòd autumnus ei magna ex parte exitialis ſit, ver autem ad pharmaciam opportuniſſimum. Porrò quòd ſpinalis medulla areſcat, atque marceſcat, in cauſſa eſt obſtructio orificiorum, ac venarum, atque vaſorum à cerebro ad ſpinam ſanguinem atque ſpiritum deferentium; quo fit, vt curandi methodus in eo conſiſtat, vt reſeratis poris materia peccans euacuetur. Quòd ſi plethoricum quoque corpus ſit primùm tundenda erit vena, aut humeraria brachij dextri, aut media ſiniſtri, aut etiam, ſi vſus exigat, poplitis, & ſi fortè tumeant ora illa venarum, quas hæmorrhoidas Græci appellant, conſultum erit eaſdem, aut admotis ſanguiſugis, aut alio quouis modo adaperire. Solet enim, vt antè diximus, lumbaginis cauſſa eſſe humor melancholichus, qui quamuis craſſior eſſe videatur quam vt commodè ad ſpinam tranſmitti poſſit; quotidiana tamen experientia ita fieri poſſe docet, quando lienoſis lumbaginem indies ſuperuenire conſpiciamus, quemadmodum in ſceletyrbe noſtra annotauimus. Et Galenus,* comment. tertio in primum prorrheticon Hippocratis, *idem apertè demonſtrat, dum dicit, lumbis dolentibus exſpectandam euacuationem per hæmorrhoides, quòd propter earundem retentionem non rarò doleant lumbi, magiſque ſi eius temperatura, qui ita afficitur, melancholica ſit, aut ſi abſcedentes, vt ſic loquar, præcedentis morbi reliquiæ, ad ora illarum venarum delata exitum non habent.*

Curatio Lumbaginis. *Poſt ſanguinis igitur miſſionem, decoctis res tentanda eſt, quæ materiam fluidam reddant: deinde medicamenta purgantia, pro humoris peccantis ratione propinanda erunt, incipiendo à clementioribus, habitâ ſemper ratione capitis, tanquam partis primariò affectæ. Deinde ſi res exigat, fortioribus etiam vtendum erit, in quem vſum elateriū ſuum Hippocrates ſummè commendatum habet. Ego magis probarim globulos ex agarico, cum turpethi portione aliqua maceratos, idque aut in decocto foliorum ſenæ, cui nonnihil ſeminis aniſi aut fœniculi additum ſit, aut alio quouis, prout res exigere videbitur. Poſt purgatum corpus, conſultum erit fomentationibus, frictionibus, inunctionibúſque vti, quæ ſimul & euocet materiam, & dolorem mitigent & robur addant affectæ particulæ. Poterit etiam in eundem vſum, ſi locus, tempus & ægri conſuetudo admittant, præparari balneum, aut aqua dulcis, aut quod artificioſè confectum ſit, ex verbena, roſis, ſaluia, libanotide, chamæmelo, meliloto, atq; aliis id genus aquæ incoctis. Quod ſi per ſe non ſatis fluxa ſit aluus, ſuadet Hippocrates, vt eandem, iniecto lacte, eluamus. At ſi fortè humor tenaciùs inhæſerit, atque altiùs quodāmodo impactus fuerit, ac flatus vtrunq; fuerit particeps: non ſolùm iam dictis hypotheſibus exequendum erit negotium, verùm etiam medicamentoſas illas cucurbitulas in vſu vocare par erit, vt videlicet humor ille, earundem attractione, foras euocetur, cautione interim habitâ, ne copioſior ſit meteria, quàm vt commodè per eaſdem educi poſſit, ſi quidem alioqui periculum eſſet, ne nouus quidam fomes morbo ſuppeditaretur, victus ratio incidens, atque attenuans, & quæ non omnino tenuis ſit, inungenda eſt. Protenditur enim malum hoc, vt reliqui articulares morbi, ad minimum, in vigeſimum diem, vt plurimùm, in quadrageſimum: quanquam non rarò metas has excedat. Potus ſit interim vinum ὀλιγοφόρον; quod nos villum dicimus, vel cereuiſia tenuis, deligenter cocta. Somnus ſit temperatus, & qui concoctioni ciborum ſufficiat. Nimius enim catarrhus obnoxium reddit cerebrum. Exercitium moderatum eſto pro virium robore, ac tolerantiæ ratione circa defatigationem.* Hæc Ronſſæus.

CAPVT

CAPVT XXIV.

De Vermibus dorſi.

Vermes dorſi. VT vermes in aliis corporis partibus pluribus, ita quandoque etiam in dorſo generantur in infantibus, nonnunquam etiam in brachiis, imò quandoque & in aliis externis partibus, (cùm autem in dorſo præcipuè naſcantur, de iis hoc loco agere libet) quos nonnulli Crinones nominant, alij *Dracunculi.* Dracunculos, ob ſimilitudinem cum Dracunculis, qui Ægyptiis & Indis ſunt familiares, & vt Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 85.* & Paulus, *l. 4. c. 59.* teſtantur, in muſculoſis corporis partibus, brachiis, cruribus, lumbricorum formâ ſeſe exerunt; quorum capita apprehenſa ſi trahantur, vehementem dolorem excitant. De quo affectus Auicenna, *l. 4. fen. 3. tr. 23. cap. 21.* & *22.* Guido de Cauliaco Paræus, *l. 7. chirurg. c. 21.* Scholtzius, *in epiſt. med. epiſt. 22.* Reuſnerus. VVierus, *in tract. Gern. de Dracunculis* Foreſtus, *obſeru. medic. l. 20. in fine* Germani *Miteſſer*, quod ali- *Miteſſer.* mentum infantium abſumant, nominant. Qui enim hoc morbo laborant infantes, contabeſcunt ferè; & licet ſatis comedant, & aliàs benè valeant, non nutriuntur; & pruritum moleſtiſſimum in dorſo percipiunt.

Cauſſa illorum. Generantur autem hi vermes ex materia viſcoſa in venis capillaribus, præcipuè in dorſo, concluſâ ſubter cutem, & ob cohibitam tranſpirationem in hoc vermium genus tranſmutatâ.

Curatio. Cognoſcuntur autem hi vermes, & ſui ſuſpicionem præbent, dum infantes quidem comedunt, ſed non rectè nutriuntur, & ferè contabeſcunt, & ſunt inquieti, ac pruritum ſentiunt moleſtiſſimum, & ſæpè lancinatione indeſinente admodum diuexantur, ac quaſi ſpinularum aculeis punguntur, ita vt huc illuc ſeſe iactantes quieti manere non poſſint. Quæ res vt certiùs cognoſcatur, infantes in balneum & ſudatorium inferendi, & manibus fortiter fricandi. (Poteſt etiam panis cum melle pro frictione adhiberi) Ita enim quaſi capilli quidam cineritij aut nigricantes è cute prorepunt.

Curationem quod attinet, refert Andreas Dudithius *in epiſtol. medic. à Scholtzio collect. epiſt. 27.* in Polonia in labrum aquæ calidæ, in quo pueri lauant, inijci panis in micas friati manipulum, cineris item parum, lotis infantibus aquam percolari, & panem illum in maſſam compingi, quæ, vbi in diuerſas partes manibus diſtrahitur, magnam ſubtiliſſimorum pilorum vim oculis offerat primo die, poſterioribus diebus pauciores, poſtquam conualeſcunt infantes, planè nullos.

Noſtris vſitatum eſt, dorſum, vt & brachia, ſi opus ſit linimento ex farina triticea & melle confecto inungere, & partes illas bene fricare.

Alij ℞. *Radic. bryoniæ* Vnc. ii. Coqu. *in lixiuio è cineribus quernis parato*, in formam pulticulæ, quâ pueros illinunt.

Vbi vermiculi illi capitella ſua inſtar pilorum, vel ſeminis papaueris è poris cutis exſerunt, nouaculâ acutâ ſtatim detruncanda ſunt, ne iterum retracta ſeſe abſcondant. Alij ſtercus gallinaceum ſacculo incluſum in lixiuio per noctem macerant, & poſtero die infantem vſque ad collum eo immergunt, ac peractâ ſudatione melle inungunt, tandémque nouaculam adhibent, infanti ſemen naſturtij præbent, ter illud repetendo. Atque id aliquoties interiectis aliquot diebus repetendum eſt, donec frictione illâ nihil ampliùs eliciatur. Mulierculæ certos dies & dierum interuallum eligunt, ſed ſuperſtitioſè.

Vertebra prima capiti adnata. Accidunt & alij morbi interdum ſpinæ ac dorſo. Ita Columbus, *lib. 15. anat.* vertebram primam occipiti planè adhærentem obſeruauit. Ex abſceſſu in dorſo pediculos erupiſſe refert *Pediculi in dorſo.* Foreſtus. Fabro cuidam lignario in abſceſſu quinquaginta oua *Oua in dorſo.* (ſeu veſiculas) tenuiſſimâ membranula obducta, intus limpidiſſimâ aquâ plena reperta fuiſſe, refert ex relatione Laurentij Scholtzij Schenkius, *lib. 5. obſeru. 46.* Cornua quoque in dorſo *Cornua.* innata fuiſſe obſeruatum eſt; cuius rei exempla annotauit idem Schenckius, *loco allegato*, *obſeru. 40.*

CAPVT XXV.

De Luxatione & Fractura Coſtarum.

Luxatio.

Coſtarum luxatio. COſtæ etiam interdum à percuſſione vel lapſu luxantur nunc ſuprà, nunc infra, nunc intrò. Si ſuprà, vel infrà, vel ſi in latus luxatio fit coſtæ, inæqualitas viſu & tactu deprehenditur, & hinc cauitas, illinc extuberantia apparet. Si intrò luxata ſit: ſaltem cauitas apparet.

Eius ſymptomata. Sequuntur autem varia luxatas coſtas ſymptomata, difficultas ſpirandi, thoracem mouendi, & corpus erigendi, dolor pleuritidem referens, muſculoſæ carnis quæ coſtæ ſuperiacet, inflammatio.

Curatio. Coſta autem vt quamprimùm ſedi ſuæ reſtituatur danda opera. Si luxatio ſit in latus ſuperius, æger rectus ſuſpenſis ex ianuæ vel feneſtræ alicuius parte ſuperiore brachiis ſtatuatur & coſtæ capitulum eminens comprimatur, donec in locũ ſuum redeat. Si verò verſus inferiora luxata ſit coſta, æger pronus incuruetur manibus ſupra genua innixus, & coſta, quæ eminet, comprimatur, ac in locum ſuum compellatur. Si verò intrò facta ſit luxatio manus opera nihil præſtari poteſt, ſed emplaſtrum aliquod attrahens apponendum, qualia ſuprà, *lib. 1. part. 1. cap. 20. de cranij depreſſione*, ſunt propoſita. Et talia emplaſtra non ſemel, ſed ſæpiùs applicanda & auellenda ſunt.

Si inflammatio carnis ſuperiacentis adſit, cataplaſma aliquod conueniens imponatur, quale etiam eſt, quod, *capite præcedente 23* propoſitum, vel Diachylum ireatum. Vide Paræus, *lib. 15. cap. 20.*

Fractura Coſtarum.

Franguntur quoque interdum coſtæ itidem ex cauſſis violentis, caſu vel percuſſione. *Fractura coſtarum.*

Signa eius rei ſunt, quòd quædam inæqualitas & cauitas tum viſu, tum tactu deprehenditur, ſtrepitus quoque quidam auditur. Quibus accedunt & alia ſymptomata. Adeſt dolor grauis, & præcipuè ſi internæ coſtæ pars fracta ſit, iſque pleuriticorum dolorem æmulans, reſpiratio eſt difficilis, tuſſis moleſta, & nonnunquam etiam ſanguinis ſputum ſuperuenit, dum ex vaſis ruptis ſanguinem effluentem pulmo imbibit, febris accedit. Præcipuè verò duo mala fracturam coſtarum comitari ſolent. Primum eſt carnis ſuperiacentis coſtæ inflatio, quæ & tactu & viſu deprehenditur, & ſi manu locus comprimatur, aëris cedentis ſtrepitus auditur. Cui niſi ſuccurratur maturè, inflammatio, & febris, atque abſceſſus ſuccedere ſolet. Cuius rei cauſſa eſt carnis ab oſſe ſeparatio & imbecillitas partis ictu inducta, quæ alimentum, quod doloris ratione attractum copioſiùs affluit, ſatis concoquere nequit, quod partim crudum ideò remanet, partim in vapores & flatus reſoluitur. Malum hoc interdum & coſtarum corruptio ſequi ſolet. Cùm enim caro ab oſſe abſcedit, ſuccedit in locum aër, cuius contactu os offenditur & corrumpitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Equidem per ſe vacat periculo coſtarum fractura: verùm quoniam grauia, quæ diximus, ſymptomata contuſioni carnis circa coſtas accidunt, eâ de cauſſa periculo non vacat, imò quandoque lethalis eſt.

2. Quò pauciora ſymptomata praua adſunt, eò malum mitius eſt; quod fit, vbi coſta ſolùm fracta, non verò intrò compreſſa eſt. Solet autem coſta per callum die vigeſimo coaleſcere & ferruminari.

Curatio.

Coſta fracta primò rectè componenda & coniungenda eſt; ſecundò eius per callum vnitio procuranda; tertiò ſymptomata, & præcipuè carnis inflatio, auertenda.

Primò quidem videndum, an, tuſſi & ſpiritus retentione, an verò manuum operâ fracta coſta in locum ſuum reſtitui poſſit. Quod niſi ſuccedat, emplaſtrum aliquod attrahens, & quod adhæret, qualia ſuprà, *lib. 1. part. 1. cap. 20.* ſunt propoſita, imponendum, & cum impetu auferendum, vt coſta in locum ſuum reducatur. Conueniens huic vſui etiam eſt hoc Emplaſtrum.

℞. *Farinæ volatilis* Vnc. ii. *tragacanth. thuris pulu.* an. Drach. v. *viſci querni (glutinis ſcil.)* ℥. vi. *ichthyocoll.* Drach. i. ſem. *album. ouor.* Vnc. ii. *Aqu. roſar.* q. ſ. Miſce.

Vel Emplaſtrum ex terebinthina, reſina, pice nigra, farina hordei vel fabarum, maſtiche, aloë compoſitum. Et talia emplaſtra ſæpius applicanda & auellenda ſunt, donec æger meliùs ſpiret. Et memini me ante aliquot annos vietori, cui in latere dextro à pertica, quam pro dolij vinculo parando flectere volebat, reciprocante, coſta fracta & depreſſa erat, ita vt difficulter reſpiraret, tuſſiret, nec ſe erigere valeret, tali emplaſtro impoſito coſtam in ſuum locum reduxiſſe.

Nonnulli quidem cucurbitulis coſtas fractas in locum ſuum reducere conantur: verùm improbant id plerique Medici; cùm metus ſit, ne plus humoris attrahatur, & aliàs caro ſupra coſtas inflari ſoleat. Si verò fragmentum coſtæ membranam pungat atque inde acerbiſſimi dolores & alia praua ſymptomata oriantur, atque ipſa mors metuenda ſit, pars, quâ coſta fracta eſt, incidenda, vt fragmenta pungentia vel eximere, vel præcidere liceat. Si etiam contuſio adſit, vena ſecanda, ne inflammatio accedat.

Coſtis in locum ſuum reductis, natura quidem ſponte callum generat; cui, vt ſubueniatur, emplaſtrum aliquod ad fracturam oſſium conueniens imponendum, inter quæ & hoc valde celebratur:

℞. *Pulu. myrtill. roſar. rubr.* ana Vnc. i. *farin. hordei, orobi, lentium fabarum, maſtich.* ana Drach. ii. *cupular. glandium, nucum cupreſſi, cortic. granat. balauſt.* ana Vnc. ſem *hypociſtid. acaciæ, cortic. thuris, ſang. draconis. terræ Lemniæ, aloes, myrrh.* ana Drach. ii. *olei myrtin. roſac. omphacini*, ana Vnc. ix. *Ceræ & terebinth. claræ*, ana ℔. ſem. Fiat Emplaſtrum.

Nonnulli in morbi progreſſu faſcias aquâ roriſmarini imbuunt, quam efficaciſſimam in oſſium fractura eſſe ſcribunt.

Si caro humida & flaccida ſit, medicamenta antea propoſita imponenda, & locus faſciis ac plagis conſtringendus, vt caro oſſi coniungatur.

Diæta.

Victus ſit in principio tenuis, & talis, qualis in aliis acutis requiritur. Æger quieſcat, non tuſſiat, non ſternutet, quantum poteſt, non loquatur multum, non rideat, non iraſcatur. Vide Hippocratem, *3. de artic. t. 54. & ſeqq.* Galenus, *in comm.*

Numerus coſtarum vitiatus.

Sunt & alia interdum coſtarum vitia. Quandoque numerus variat, refertque Columbus, *lib.1.anat.c.19.* ſe aliquado coſtas tantùm vndecim inueniſſe, & *lib.* 15. aliquando 25. & 26. Aliquando duas aut tres connexas, idem, *ibid.* 15. obſeruauit Coſtas etiam in notatu dignum tumorem excreuiſſe vidit, *ibid.*

Tumor coſtarum.

CAPVT XXVI.

De Mucronatæ cartilaginis Prolapſu.

Mucronatæ cartilaginis prolapſus.

ANtequam à morbis pectoris digrediamur, noui, & ab aliis non explicati morbi facienda mentio, nimirum Mucronatæ cartilaginis Prolapſûs, quem peculiari *libello* Baptiſta Codronchius deſcripſit. Ex eo ergo, quæ ad rem facere videbunt, hoc loco afferemus.

Nomen & natura morbi huius.

Eius nomen & natura.

Scribit autem quòd in Italia hunc morbum vulgò appellent animæ, aliqui verò oſſiculi vel furculæ caſum, & linguâ materna *l'anima caduta*: ipſe autem mucronatæ ſeu xiphoidis cartilaginis prolapſum, procidentiam, deprehenſionem, plicationem & flexionem appellat. Primam appellationem peritiſſimus Mercurialis *in quadam epiſtola* ad Codronchium miſſa improbauit, eò quod ignari homines partem hanc affectam animam appellauerint, tanquam ſit quoddam animæ domicilium, quo deſcendente ſimul anima ipſa cadat,& eo reſtituto, ſimul anima ad propriam ſedem redeat; quod ſanè eſt merum figmentum. Ipſe verò putat, vulgus ideò forſan hanc partem animam nominâſſe, quòd apta ſit, animam ex corporibus eximere, ob anguſtias & ingentia mala, quæ excitare ſolet,cùm ad infernas partes labitur; vel potiùs vocaſſe hanc partem animam,ob ſitum aut ob ſimilitudinem. Cùm enim populares nucleos fructuum, qui in medio ipſorum ſunt, animas vocent, videntes hanc partem in corpore noſtro medium ſortitam eſſe locum, ille animæ nomen indiderunt. Vel quoniam opinati ſunt, hanc partem eſſe ſimilem aliquibus fructuum nucleis, vt amygdalis. Ipſe verò Codronchius gratiâ facilioris doctrinæ, hunc affectum, Mucronatæ cartilaginis prolapſum nominat. Galenus enim & cum eo omnes Anatomici teſtantur, à natura procreatum eſſe in pectore os quoddam, à Græcis ςέρνον, appellatum, pro ſtabiliendis illis coſtis, quæ orbiculatum thoracis amplitudinem efformant, & vt propugnaculi vicem gereret. Ex huius ergo oſſis imâ parte exoritur cartilago quædam longa & triangularis, quæ etſi aliquando bifida, gemináque occurrat, vt plurimùm tamen acuta, vt gladij macro ſpectatur, cui multa fuerunt impoſita nomina. Græci Xiphoiden appellant, eo quòd enſis imaginem referat, vt teſtatur Galenus, 7. *de vſu part. cap.* 21. Alij mucronatam cartilaginem, quòd ad gladij mucronis formam accedat, & iuniores clypealem, gladialem & enſiformem nuncupant. Quidam & malum Punicum, eò quod balauſtij formam genere videatur. Et nonnulli epiglottalem,ab imagine operculi laryngis, huic cartilagini ſpecie non admodum abſimili, vocare voluerunt. Sed quòd ad formam gladij ſeu enſis, ſi rem vt eſt, conſiderare velimus, multò melius ac veriùs totum pectoris os, pugionis Hiſpani ſpeciem præ ſe ferre apparet. Nam primum os, ſeu prima oſſis pars, rotundæ pugionis parti reſpondet, quam minimus digitus apprehenſione tangit, & vulgò dicitur enſis pomum. Secundum, vel ſecunda oſſis pars, reſpondet illi parti quam tota manus complectitur, & capulum ſeu manubrium nuncupatur. Tertium os, vel tertia oſſis pars, vnà cum ipſa cartilagine reliquæ parti pugionis aſſimilatur, & ideò vniuerſam hanc oſſium ſtruem nonnulli xiphoidem ab enſis imagine vocarunt. Amatus Luſitanus, *cent.* 3. *cur.93. in ſchol.* refert, in diſſectione corporum cognouiſſe cartilaginem hanc à natura perforatam eſſe, quod tamen alij Anatomici ſilentio prætereunt.

ςέρνον.

Cartilago mucronata.

Cùm autem nulla pars ſit in homine, quæ non ſit ob aliquem vſum à natura facta; aliter enim ſuperuacanea eſſet, & potiùs abſcindenda, quàm optanda, teſte Galeno, *lib.17. de vſu part.cap.1.* ideò exquirendum, quem vſum, quámve actionem habeat in corde hæc cartilago. Galenus, *lib. 6. de vſu part. cap.3. & lib.7. cap.21.* ait, hanc cartilaginem eſſe factam, vt ſit propugnaculum oris ventriculi, &partis ſepti tranſuerſi, quæ illic eſt, vt & cordis ſimiliter. Quam tamen ſententiam Realdus Columbus, *lib.1. de re anatom. cap. 20.* refellit, eo quòd pars hæc in ſiniſtro latere à ventriculi regione plurimùm diſtet. Et ipſe exiſtimat, hanc membranam eſſe progenitam, vt cordi præſit, & ſeptum tranſuerſum muniat. Ioannes Valuerda. *lib.1. ſua anatom. cap.161.* aliam habuit ſententiam, hanc videlicet partem eſſe munimen anterioris partis iecoris ac ventriculi. Quidam celebris ac doctiſſimus noſtræ ætatis Anatomicus arbitratur; xiphoiden iecori tantùm ſuperſtare, & à ventriculi orificio ſuperiore longiſſimè diſtare. Veſalius ſcribit, hanc cartilaginem ſubditarum illi partium eſſe propugnaculum, quæ verò partes ei ſubiiciantur non explicat. Videre tamen ſe non poſſe ſcribit Codronchius, cur cartilago hæc à loco ſuo dimoueri, ac ſitum mutare non poſſit. Nam quamuis dura ſit, aliis partibus collata, eſt tamen mollis præ oſſibus ita vt flecti, ac ſedem ſuam valeat mutare, quamuis non ſine aliquo labore,vt animaduertit Columbus. Et ſicut epiglottis, quæ tota eſt cartilaginea, curuatur & inflectitur, cùm eſculenta ac potulenta degluriuntur, & illis cedit in ventriculum demiſſis: ita huic parti, cùm ſit eiuſdem naturæ ac ſubſtantiæ, non repugnat, vt ipſa quoque poſſit flecti, ac deprimi. Imò fuit ſententia Nicoli, *in ſerm.* 7. & Piccolominei, hanc cartilaginem à ſummo rerum omnium Opifice in humano corpore factam eſſe, non ſolùm ad tutelam ventriculi, verùm etiam ob motum ipſius, id eſt,vt cedat motui ac dilatationi ventriculi,qui cùm copiâ alimentorum turgeſcit, iecur antrorſum, ſimúlque ſurſum propellit: adeò vt ex his grauiſſimis viris pateat, membranam hanc eſſe mobilem ac flexibilem. Præterea Excellentiſſimus Flaminius Rota, Bononienſis Medicus & Anatomicus apprimè peritus, in hanc venit ſententiam, hanc cartilaginem non poſſe quidem luxari propriè dictâ luxatione, ſed luxatione impropriè acceptâ, id eſt, depreſſione ad inferiora. Verùm vnuſquiſque in contrectandis hypochondriis exercitatus, ſi voluerit, & occaſio ſe obtulerit, huius cartilaginis depreſſionem facili negotio percipere poterit extremâ ac internâ digitorum parte, in qua quidem ſenſus tactus maximè viget.

Qualis ſit morbus.

Morbum autem iſtum Bapt. Codronchius refert inter morbos in compoſitione ſeu mala conſtitutione, ad vitiatum ſitum, ſiue etiam deprauatam figuram pertinentes. Nam cartilago compreſſa ſitum variat, & figuram, quamuis hæc morbi differentia potiùs ad partes inſtrumentales ac oppoſitas videatur attinere, nec morbo tantùm in compoſitione laborat iſta pars, verùm etiam intemperie compoſita cum materia affici poteſt, vt quando à frigido ac humido ſucco irrigatur, qui ſaltem eſt cauſſa antecedens, ſeu mediata ipſius depreſſionis. Nam ſic affecta ex quacunque leui occaſione, ac vi illata, poteſt à ſua ſede moueri. Non eſſe autem morbum in ſolutione continui, docet. Nam cùm pars ſit dura, nonniſi cum magna difficultate poteſt ſolui illius vnitas. Eſt enim ſubſtantia quædam media inter oſſa & ligamenta, oſſibus tantò mollior, quantò ligamentis durior, propterea nullâ ratione frangi poteſt, cùm vbique ſuâ mollitie cedat,neque adeò reſiſtat, ſicut oſſa faciunt,præterquam quod ſoluto continuo minimam læſionem ſubiectis partibus impertiret.

Cauſſæ.

Cauſſa manifeſta.

Cauſſæ prolapſûs ſiue depreſſionis huius cartilaginis, & obſcuræ & manifeſtæ eſſe poſſunt. Manifeſtæ ſunt illæ, quæ extrinſecùs fiunt, vt ſunt caſus, ictus, violenta ac incongrua corporis extenſio, diſtorſióve aut peruerſio nimia totius corporis, vel inordinata circumuolutio, vel etiam, vt aliqui volunt, moleſta ac magna tuſſis. Obſcuræ verò cauſſæ ſunt illæ,quæ ab intrinſeco principio ortum habent, vt eſt humor vel tenuis, vel lentus ac craſſus circa ipſam coaceruatus, qui ipſam laxando facit, vt ex leui quapiam occaſione deprimatur,ſicut vſu venire nouimus vertebris ſpinæ, quæ propter deſtillationes irruentes ad ipſas facilè laxantur.

Obſcura.

Quæ partes in hoc morbo afficiantur?

Ex huius ergo cartilaginis mutatâ figurâ ſubiecta membra, ventriculum: iecur,ac ſeptum tranſuerſum, vel cor etiam, ſed mediante diaphragmate, aut ore ventriculi, premi & lædi, atque hinc aliqua ſymptomata excitari poſſe ſtatuit. Et quoniam cum Realdo Columbo nonnulli alij affirmant, ventriculum vel ventriculi partem ſuperiorem lædi non poſſe à mucronata cartilagine, eò quòd pars hæc ab illa valde abſit,vt omnis (ſi fieri poteſt) remoueatur ſcrupulus,reſpondet,poſſe conſiderari ventriculum duplici reſpectu; primò vt eſt pars corporis mortui,ſecundò, vt eſt pars corporis viuentis. Si priori modo conſideretur,hi viri peritiſſimi vera fatentur; ſi ſecundo, facilè hallucinari potuerunt. Nam cùm partes vitâ & motu priuatæ concidant & contrahantur, & illæ præcipuè, quæ in viuente turgere ſolent, idque eueniat potiſſimum in hominum cadaueribus,qui vel ex longo morbo extincti ſunt, vel poſt mille tormenta & ærumnas in carceribus toleratas morte violentâ perimuntur, ibi non eſt mirum, ſi eorum ventriculi tum Anatomicis videantur valde diſtare à mucronata cartilagine: qui tamen cùm in ſanis ac viuentibus craſſi ſint, & cibo vt plurimùm repleti turgeant, ſuperius elati adhærent, vel propinqui ſunt mucronatæ cartilagini. Quare fuit rectè ſcriptum à præclariſſimis illis viris, hanc cartilaginem non ſolùm ob munimen ventriculi, verùm etiam ob motum illius procreatam eſſe, vt ſcilicet cederet motui ac dilatationi ventriculi ex alimenti copiâ turgentis. His adde illud: Quo ablato & alterum auffertur, & eo poſito alterum exiſtit, illius quidem cauſſam eſſe fateri debemus: ſed eſt obſeruatum,nonnulla ſymptomata ventriculi, potiſſimùm cùm deprimitur iſta cartilago, fieri,ac nullo remediorum genere poſſe profligari, & reſtituta cartilagine quamprimùm aboleri: quis ergo negare audeat, horum cauſſam eſſe huius cartilaginis procidentiam? Addit porrò. Neque verò ex imperitia vel auaritia aliquorum hominum ſtatuere debemus, eſſe hunc morbum fictitium, & inuentum duntaxat pro extorquendis hominum pecuniis, ſed potiùs horum imperitiam ac auaritiam redarguere, & Deum omnium bonorum largitorem laudare, ſummaque gratiarum actione proſequi,qui dignatus ſit, hunc fortaſſe antiquum, ſed non cognitum morbum nobis patefacere. Codronchius quidem non ſolùm concedit,aliquando accidiſſe,& accidere etiã poſſe,vt ex nequitia,vel imperitia aliquorum, qui violenter, vel quando opus non eſt, illam partem contrectant, vbi morbi non ſunt, morbi fiant, & vbi ſunt, augeantur, potiſſimùmque, ſi ab alia cauſſa ortum habeant.

Ventriculus dupliciter conſideratur.

Error nonnullorum.

beant. Verùm etiam hanc rationem, ab excellentiſſimo quodam viro adductam, ſuam firmare potiùs opinionem exiſtimat. Nam ſi hæc cartilago, cùm ſit ſenſus expers, dolore affici non poteſt, & ea malè ab iſtis tractata, vel ob vicinitatem iecoris, vel diaphragmatis, aut diaphragma & iecur, vel etiam os ventriculi, conſenſus ratione afficitur, & varia ſubſequuntur ſymptomata, cùm ea fieri non poſſint, niſi partes eæ vim huic cartilagini factam recipiant, & illi vicinæ ſint; videre ſe non poſſe ſcribit, cur ab aliqua externa cauſſa vel interna, allata huic parti læſione, ac vi pariter, earundem partium ſymptomata varia non ſubſequantur.

Symptomata ac ſigna.

Symptomata ac ſigna.

Symptomata verò, quæ ſequuntur prolapſum huius cartilaginis, plura recitat. Primùm enim vbi cibus receptus, præſertim durioris ſubſtantiæ, & non admodum dentibus fractus, ad os ventriculi peruenit, ob preſſionem cartilaginis anguſtius factum, aliqualem dolorem parit, & ægrè ad ventriculum pertranſit, ſæpiúſque euomi conſueuit. Virtus enim expultrix, percipiens læſionem cartilaginis, irritata inſurgit, vt noxium expellat, in quo conatu frequenter alimentum ipſum reiicit: deinde laborantes pondus quoddam & ſæpe dolorem, circa ventriculi regionem percipiunt, potiſſimùm poſt aſſumptum cibum. Præterea cùm appetentia ſit oris ventriculi propria functio, ex Galeno, 2. *aph. comm.* 20. & 1. *de rat. victus in acut. comm.* 18. ſi hæc pars à cartilagine mucronata prematur, ac lædatur, fit vt appetitus ipſe imminuatur, vel ferè aboleatur: & quoniam cartilago hæc reclinata aliquam etiam vim infert diaphragmati, hinc inſurgit aliqua ſpirandi difficultas, quâ ægrotantes potiſſimùm laborant, cùm mouentur, vel altiora loca, vt ſcalas & montes aſcendunt. Quemadmodum enim ſeptum tranſuerſum à ventriculo & iecore, vel etiam liene, cùm maximo tumore laborant, premi poteſt, & difficilem reſpirationem excitare, vt ſcriptum reliquit Galenus, *lib.* 2. *de difficul. reſpir. cap.* 10. ita etiam illo à mucronata cartilagine preſſo idem ſymptoma oriri ſine dubio poteſt, quamuis denec à Galeno, nec alio quopiam fuerit animaduerſum. Quòd ſi cartilago hæc iecur ipſum comprimat, cùm ex hac compreſſione & coarctatione non poſſit bilioſus ſuccus ad propria loca tranſmitti, per vniuerſum corpus diffunditur, ac regium morbum excitat: & cùm ſæpenumerò ex morbis morbi fiant, ſi inappetentia, vomitus & regius morbus diu perſeuerauerint, in atrophiam vel cachexiam incidunt; in illam ratione priuationis alimenti; in hanc verò cauſſa vitioſi alimenti. Præter enarrata mala, ſi laborantes ſurſum brachia extendant, vel in lecto ſupini iaceant, ingenti vel maiore dolore circa præcordia afficiuntur, in reliquis ſunt anxij, ac loco ſtare neſciunt, vigiliiſque moleſtantur. Non eſt autem neceſſarium, vt omnia commemorata ſymptomata in ſingulis hiſce ægrotantibus reperiantur, ſed alia in aliis, modo intenſiora, modò leuiora, pro maiori vel minori cartilaginis depreſſione ac læſione illata.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Cartilago mucronata, ſicut & cæteræ cartilagines, ſi præſcindatur, non recreſcit: & ſi rumpatur, nunquam reparatur, vel ſolideſcit, auctore Ariſtotele, *lib.* 3. *de hiſt. animal. cap.* 8. & *l.* 2. *de part. animal. cap.* 9.

Mulieres conſueuerunt magis hoc morbo laborare, quàm viri; cùm in iis mucronata cartilago ſit minùs dura, habitúque ſint humidiore, & excrementis potiſſimùm frigidis abundent.

Hæc cartilago depreſſa à principio, facili negotio ad propriam ſedem reſtituitur: ſin autem depreſſio negligatur, ac diu ita perſeueret, ratione duritiei partis, maximâ cum difficultate ad ſitum reduci poteſt.

Curatio. Varij cartilaginem reponendi modi. 1.

Curatio.

Ideò operæ pretium eſt, quamprimùm operam dare, vt ad naturalem ſitum extollatur, quod pluribus rationibus effici poterit. Nam ſi adeſſet in corpore humorum abundantia, vel humores ad partem affectam fluerent, antequam manus intrò adhibeantur, plenitudo auferri, vel ſaltem imminui, & fluxio aliò deflecti ac inhiberi debet. Igitur peritus artifex ventrem faſciâ ſurſum verſus deuinciat, & ab vtroque hypochondrio ſubtus coſtas inchoando partes illas manibus comprimat, vt impulſu turgentium partium cartilago depreſſa ad locum proprium redeat; à quâ tamen curatione abſtinendum in mulieribus grauidis. Nam ſine manifeſto abortus diſcrimine minimè adhiberi poteſt, vt contingit annis elapſis vxori cuiuſdam Equiſonis prægnanti, quæ cum febre tertianam imitante cum quibuſdam ventriculi perturbationibus afficeretur, à quodam pro reſtituenda cartilagine ad locum ſuum, poſthabitâ omni fœtus cuſtodiâ, ſupra ventrem arctiſſimè vincta, altero die partum abegit, & ſequenti nocte ipſa obiit: & acceſſitus Codronchius, vt opem huic mulieri ad interitum properanti afferret, audiens ex viri huius audacia & inſcitia fœtum mortuum excuſſum eſſe, & videns miſerrimam illam fœminam iam interemptam eſſe, non potuit non maximâ animi ſui moleſtiâ hanc dementiſſimam temeritatem deteſtari, & ſimul cogitare & perquirere, an verum eſſet, cartilaginem hanc præter naturam deorſum prolabi poſſe, & ſi procidat, quæ ſymptomata ac mala excitare poſſet, & tandem, quænam eſſet germana ac tuta huius procidentiæ cura, quam pluribus modis fieri poſſe poſtea cognouit, quorum vnus iam explicatus.

Cui ſuccedit alter, quem ægrotus ipſe propriâ induſtriâ aſſequi poterit, ſi videlicet rem aliquam grauem ac ponderoſam qua tum ferre valet, manibus ſtrenuè capiat, tantumque extollat, vt à terra magis diſtet, quàm capitis ipſius ſummitas, & ſic eam ſublimem ſumma vi tenens, ſe hinc inde aliquantiſper, modò ad dextram, modò ad ſiniſtram vertat.

Cùm tamen non omnes, & potiſſimùm mulieres, ob virium imbecillitatē, id efficere poſſint, ſuccedat tertia ratio curandi, & eſt, vt artifices manibus cartilaginem lapſam leniter contrectando eleuent, & ad naturalem ſedem reducant, ad quod præſtandum inueniuntur plures mulieres peritæ, quàm viri; cuius rei hanc eſſe cauſſam ait Excellentiſſimus Maſinus, (quem vnum inuenit in tanto Medicorum numero, qui hanc fieri depreſſionem ac morbum aſſeruerit) quoniam mulieres crebrius ab hac ægritudine capiuntur, & ob verecundiam & honeſtatem libentius mulierum, quàm virorum manibus ſe committunt. Hinc vſu euenit, vt mulieres ob magis frequentem operationem & vſum, peritiores & magis idoneæ fiant.

Quòd ſi his tribus expoſitis modis cartilago non poſſit ad naturalem ſitum reſtitui, fortaſſe non erit ſine fructu, ſupra regionem huius partis apponere cucurbitulā ſuperiùs perforatam cum leui tamen flamma. Nam cùm ventoſa habeat inſignem vim ſurſum trahendi, rationi conſonum eſt, vt & hanc delapſam partem ſurſum eleuet ac trahat: cùm tamen aliquantiſper cucurbita manſerit, non vi auferatur, ſed aperto foramine permittant, vt per ſe remoueatur. Antequam verò miniſtri huius cartilaginis reſtitutionem aggrediantur, vt facilius id conſequi poſſint, cum ea pars, vt ſæpe dictum, ſit duriuſcula, regionem totam ſuperioris partis ventriculi illinere ſolent vel butyro ſolo, vel butyro & oleo amygdalarum dulcium, quibus aliqui parum croci adiiciunt, quod faciendum ipſe magis probat, cùm prolapſus eſt factus ab aliqua cauſſa externa, quàm cùm ab interna in quo caſu magis exſiccatione egemus, quàm humectatione. Si tamen id fiat, vt faciliorem aditum manui præbeat, vt videlicet cutis muſculi huic cartilagini ſuppoſiti à linimento laxati manûs côtrectationi magis cedant, id ſe non improbare aſſerit, dummodo parcè fiat. Quòd ſi prolapſus ſit antiquus, & qui ſpatio temporis callo ferè obdurûit, adhibenda ſunt, quæ molliant, laxent, & partem extenſioni aptam efficiant, vt eſt fotus cum decocto maluæ, altheæ, fœnugræci, atque id genus aliorum, atque ſiue fiat ſpongiâ, ſiue aliquo inſtrumento molli parum refert.

Cartilaginem firmandi ratio.

Cartilagine in propriam ſedem repoſitâ, inſurgit alia indicatio ipſam firmandi & roborandi, ne ampliùs prolabatur, ſed in ſua ſede conſtanter firmiterque conſiſtat, quod facili negotio perfici poterit, ſi locus affectus aliquibus vicibus foueatur ſpongiâ, aliáve re ſimili, madefacta in vino parum auſtero, in quo maſtiche, thus, abſinthium, balauſtia, roſæ rubræ, nuces cupreſſi, & id genus alia ebullierint, & poſtea admoueatur ſequens Ceratum.

℞. *Maſtich.* Vnc. ii. *ladan.* Vnc. i. *rad. biſtort. nuc. cupreſſ. medull. interioris thur. roſ. rubr. balauſt.* an. Vnc. ſem. *corall. rub.* Scrup. i.

Miſce, & cum pice nauali, ac terebinth. q.ſ. F.l.a. Ceratum, quod per 6. vel 8. dies parti adhæreat. Nec laudandos cenſet illos, qui cerati vice albumen oui apponunt, quoniam nimis refrigerat, quod in parte adeò frigida vitari debet.

Atque iſta è Baptiſta Codronchio proponere libuit, quæ Lectori perpendenda, & cum experientia conferenda relinquimus: atque hoc etiam conſiderandum damus, annon affectus, quem Germani *van Vvehethum* nominant cuius ſuprà, *cap.* 21. *de luxat. vertebrarum dorſis*, mentionem fecimus, quandoque etiam ad hanc cauſſam referri poſſit.

LIBRI SECVNDI PARS III.

DE SYMPTOMATIBVS, quæ pulmonibus & thoraci accidunt.

PROOEMIVM.

POSTQVAM *præcedente parte huius libri abſoluimus morbos qui pulmones, & thoracem infeſtare ſolent; reſtat, vt iam Symptomata, quæ iiſdem accidunt, ſubiungamus. Et quidem primò Actiones læſas quod attinet, cùm pulmones cum aſpera arteria & thorace reſpirationis organa ſint, ſimúlque voci & ſermoni in homine formando inſeruiant, dicendum* 1. *de Reſpiratione læſa; quò pertinet Aſthma, & Suffocatio ac Strangulatio,* 2 *de Vocis & Locutionis vitiis.* 3. *de Tuſſi: item Conuulſione diaphragmatis, quæ ad Motus ſymptomata pertinet.* 4. *de Dolore lateris*

lateris & pectoris, qui etiam inſigne eſt in pectore in ſenſu Tactus, ſymptoma.

Qualitatis mutatæ, quæ in ſenſus incurrant, ſymptomata non dantur. In Excretis verò eſt Sputum, & Puris ac ſanguinis, Grandinis, Calculorum ac vermiculorum è pectore eiectio: de quibus ordine dicemus.

CAPVT I.

De Reſpiratione læſa in genere.

Reſpiratio læſa in genere.

RESpiratio, Græcis ἀναπνοὴ, motus eſt pectoris & thoracis quo aër attrahitur in pulmones & expellitur. Et quidem pulmones naturali vi, vbi aëris attrahendi, vel expellendarum fuliginum neceſſitas percipitur, dilatantur & contrahuntur: quod vt commodè præſtare poſſint, & locum in quo moueantur, inueniant, facultas animalis ſimul cum pulmone thoracem dilatat & contrahit, pulmoniſque & thoracis motus in vnum finem conſpirant. Ideóque etiam hic motus non planè liber eſt & voluntarius, ſed παθήμασι & neceſſitatibus corporis ſubiectus & thoracis motus naturæ vrgenti cedit. Qui enim motus voluntarius & planè liber eſt, is nullum tempus, nullam menſuram præſcriptam habet. Cohibitum autem ſpiritum ducere iterum cogimur, cùm ſuffocatio vrgeat, quam natura reformidat.

Suffocatio ſerui barbari.

Peculiare enim quiddam fuit, quod de ſeruo Barbaro refert Galenus, *2. de motu muſcul. cap. 6.* qui cohibito ſponte ſpiritu ſeipſum ſuffocauit; cùm alioquin natura ſuperior tandem ad reſpirandum impellat.

Reſpiratio autem duobus motibus perficitur, inſpirationis ſcilicet, & exſpirationis. In inſpiratione pulmo & pectus dilatatur, & aër attrahitur. In exſpiratione pulmo & thorax contrahitur, & aër fuliginoſus expellitur. Inter hos duos motus duæ intercidunt quietes; ſicut in pulſu inter ſyſtolen & diaſtolen. Differentia tamen hic quædam eſt inter pulſum & reſpirationem. Quia enim pulſus planè naturalis eſt, motus ille continuus & non interruptus, niſi quòd duæ quietes inter ſyſtolen & diaſtolen intercedunt: quia verò ad reſpirationem etiam facultas animalis concurrit, nonnihil pro arbitrio noſtro hic motus regi, & interdum aliquandiu differri poteſt.

Differentia inter pulsũ, & reſpirationem.

Tria autem ad reſpirationem naturalem concurrunt: 1. Facultas mouens. 2. Organa reſpirationi inſeruientia, quæ ſunt pulmones, diaphragma, thorax variis muſculis inſtructus & agitatus trachéa, quæ via eſt, per quam aër ingreditur, & egreditur; quò pertinent & nares, ac os, & fauces; quæ ipſa etiam aëri tranſitum permittunt 3. Vſus, qui eſt caloris in corde temperatio, ſpirituúmque generatio. Ideò enim fit reſpiratio, vt cordis calor ventiletur, & in ſtatu naturali conſeruetur, cordiſque actiones rectè perficiantur.

Quibus fortaſſe quartum addere licet, ipſum aërem qui inſpiratur. Is enim ita diſpoſitus ſit neceſſe eſt, vt calorem cordis ventilare & refrigerare poſſit; ſi verò is ſit craſſus, fuliginoſus, qualis eſt in quibuſdam cauernis, aut ſi nimis æſtuoſus, ad refrigerandum ineptus eſt, & quandoque ſuffocationem inducit.

Ratione autem organorum reſpirationis quædam differentia eſt, & εἰσπνοὴ alia eſt ἀβίαςος, cuius inſtrumentum eſt diaphragma; alia βιαίως, quæ à muſculo fit in ſummis ſcapulis ſito, & interna intercoſtalium parte. Sic ἐκπνοῆς ἀβιάςυ inſtrumenta ſunt muſculi circa abdomen; βιαίως autem externa intercoſtalium pars. Nerui, qui ad diaphragma pertingunt, inter 4. & 5. vertebram ceruicis prodeunt, qui ad intercoſtales muſculos & thoracis vertebras progrediuntur. Atque hæc ad naturalem inſpirationem neceſſaria ſunt, quæ ſi lædantur, reſpirationem lædi neceſſe eſt.

Eſt nimirum reſpiratio læſa, pulmonis ac thoracis motus à naturali ſtatu deflectens, propter vitium aliquod in facultate mouente, organis reſpirationis, vſu mutato, vel etiam aëre qui attrahitur, conſiſtens.

Læditur autem reſpiratio, vel quia planè aufertur, quæ ἄπνοια dicitur, vel deprauatur, quæ δύσπνοια appellatur. Platerus tamen, nec incommodè, dyſpnœam omnem ad reſpirationis defectum ſeu diminutionem refert; deprauatam autem ſolùm reſpirationem appellat, quando non rectè fit reſpiratio, vt dum eſt frequens, cita, vel interrupta; quò etiam ſuſpirium refert.

Reſpiratio quomodo lædatur.

Cauſſa.

Cauſa.

Reſpiratio læditur 1. læſâ facultate; idque fit, vel cùm facultas motrix per ſe læditur, vel per accidens, vbi eâ ſaluâ, ac ſpiritu animali præſente, aliunde in motu impeditur. Cùm autem vis mouendi, ſeu reſpirationem efficiendi, & in pulmone & thorace conſiſtat, vtriuſque falcultatis læſio perpendenda.

Pulmonis, præcipui reſpirationis organi, motus peculiari eius vi perficitur, quæ eius facultas, tamdiu ſalua eſſe dicitur, quamdiu eius temperies & calidum innatum ſaluum eſt. Ideóque læſa pulmonis facultas per ſe tantùm dici poteſt, cùm eius temperamentum vitiatur, & calidum innatum deficit, id quod in phthiſicis & moribundis ſæpe accidit. Impeditur verò facultas pulmonis motrix, licèt ſalua ſit, & ita per accidens læditur & in operatione ſua impeditur, dum ſpatium, in quo liberè moueatur, non habet; id quod fit in pectoris anguſtia quacunque de cauſſa profecta, vt in gibboſitate, empyemate, hydrope pectoris, aut dum ab abdomine diaphragma comprimitur, & ſurſum pellitur.

Thoracis verò motus ab animali facultate pendet, quæ per ſe equidem lædi propriè dici non poteſt; per ſe tamen lædi à Medicis dicitur, cùm ſpiritus animalis, qui ad motum animalem neceſſarius eſt, deeſt, & cùm ſpiritus animalis ad thoracis muſculos & diaphragma non influit. Fit autem hoc, vel quia non tranſmittitur, vel quia non recipitur, ipſiúſque influxus prohibetur. Non tranſmittitur, vel quia ſpiritus animalis deficit, vt in moribundis, & in nimiis euacuationibus, & aliis cauſſis ſpiritus diſſipantibus; vel eius influxus à cerebro non fit, vt in apoplexia & ſoporoſis affectibus. Non verò recipitur influens ſpiritus animalis propter vitium neruorum ſpiritum animalem ad muſculos thoracis & diaphragma deferentium. Etſi verò etiam ex ſexta & ſeptima côiugatione thorax neruos accipiat: tamen quia ſeptum tranſuerſum, cuius motus ad mediocrem reſpirationem ſufficit, neruos etiam à dorſali medulla inſignes vtrinque accipit, rarò reſpiratio ſola & ſeorſim, citra aliarum actionum læſionem, neruorum ſextæ & ſeptimæ coniugationis vitio læditur, ſed dorſali medulla & coniugationibus dictis ſimul læſis, quod nonniſi circa exortum in cerebro fieri poteſt, vt in apoplexia, reſpiratio læditur. Nerui autem maiores à dorſali medulla progreſſi, ſi ſeorſim afficiantur, id quod in catarrhis eò decumbentibus, vt & intemperie frigida, vulneribus & tumoribus fit, reſpiratio ſeorſim læditur. Quò etiam referri poteſt ſpinalis medullæ ob luxationem, vulnera, vel alias cauſſas, vitium.

Per accidens verò læditur facultas & motus thoracis, in primis eius dilatatio, dum facultate integrâ, & ſpiritibus præſentibus motus impeditur, vel ob dolorem lateris & diaphragmatis, colli, abdominis, inteſtinorum, hepatis, ventriculi, aut harum partium vulnera; aut dum ob aquam, vel pus, vel ſanguinem in cauitate thoracis contentum, is liberè moueri non poteſt, diaphragma comprimitur, vt liberè diſtendi nequeat, ab hepate vel liene tumente, aut flatibus & vaporibus in inteſtinis contentis. Vapores etiam vel flatus in abdomine collecti, & circa diaphragma ſubſiſtentes, illius liberum motum impediunt, & nunc reſpirationem difficilem, nunc ſuffocationis metum inducunt, quibus ſæpe & cerebri ac cordis alia mala accedunt, ob inſignem cum cerebro & corde diaphragmatis conſenſum, præſertim ſi materiæ magna ſit copia. Vapores autem hi à venis meſaraicis & hypochondriis, ventriculo, inteſtinis, interdum & vtero attolli ſolent. Viſcera quoque in abdomine circa ſeptum tranſuerſum appenſa, ſi obſtruantur valde, vel intumeſcant, pondere ſuo diaphragma infrà trahendo, illud liberè moueri non permittunt; id quod fit in hepatis obſtructionibus & tumoribus quæ difficilis reſpiratio ſæpe diu hydropem præcedere ſolet. Ventriculus quoque cibo repletus eodem modo difficilem reſpirationem efficere ſolet; quod & ab ingeſtorũ ciborum qualitate interdum euenit. Quod & in grauidis accidit ab vtero, qui diſtentus diaphragma comprimit, & difficilem reſpirationem efficit.

II. Ratione organorum læditur reſpiratio, dum aliquod in iis eſt vitium. Organa autem reſpirationis alia ad motum faciunt; vt pulmo, diaphragma, muſculi thoracis & abdominis; alia aëri ingreſſum & egreſſum permittunt, vt nares, os & fauces, larynx, aſpera arteria, eiúſque rami pulmonem diſperſi, quique ad pulmonis ſubſtantiam pertinent.

Pulmonis ergo vitio reſpiratio impeditur, dum pulmonis aſperæ arteriæ anguſtiores, quàm par eſt, fiunt, nec ſatis dilatari poſſunt, dum ſcilicet obſtruuntur à catarrhis eò defluentibus, qui ſi confertim & ἀθρόως ruant, Suffocatiui nominantur, & pituitoſo humore in iis collecto, à ſanguine eò effuſo, vt & pure, vel in pulmone collecto, vel aliunde effuſo: grandinibus item, calculis & vermiculis; aut comprimuntur à pituita in læuibus arteriis & pulmonis ſubſtantia, vel tuberculis, vel aquâ in pulmone collectâ. Connexus etiam pulmonis cum concauo thoracis ſtrictior, pulmonis motum liberum impedit, reſpirationémque difficilem reddit, quod nonnullis à primo ortu, aliis poſt caſum aut pleuritidem accidit. Si etiam pulmo à prima, origine ſit minor quàm par eſt, aliquod reſpirationi impedimentum affert. Faciunt etiam huc pulmonis vulnera & vlcera.

Diaphragmatis verò & muſculorum reſpirationi inſeruientiũ vitio fit reſpiratio læſa, dum diaphragma vel inflammatur, vel vulneratur, aut dum catarrhus, qui in muſculos intercoſtales lapſus eſt, ad diaphragma vſque etiam penetrat. Aut dum muſculi contunduntur, inflammantur, vulnerantur, vel exulcerantur, vt & muſculi abdominis, reſpirationi inſeruientes: aut ſi catarrhus in eoſdem muſculos decumbat.

Pertinet huc & coſtarum & vertebrarum vitium, dum vel franguntur, vel luxantur, ac thoracis motui obſunt.

Tandem inter thoracis vitia eſt hoc, ſi cartilagines thoracis, quæ ad motum faciliorem edendum pectoris circumferentiam conſtituunt, in oſſeam ſubſtantiam indurantur. Nam & tunc thorax ſatis dilatari nequit.

Partium autem, per quas aër tranſire debet, vitio, putà narium,

rium, oris & faucium, vt & tracheæ anguſtiâ, difficilis reſpiratio, imò ſuffocatio interdum induci poteſt. Quod fit, ſi nares vel à pituita, vel à tumore aliquo obſtruantur & obturentur, ſi tumor aliquis ſit in muſculis faucium, laryngis, in tonſillis, vel columella delapſa ſit, vel ſi vertebræ ceruicis luxatæ viam hanc intercludant. Imprimis verò ſi aſpera arteria, & præcipuè eius caput ſeu laryngis rimula vel obſtruatur, vel adſtringatur & coarctetur, vel à quacunque cauſſa anguſtior reddatur. Quò pertinent & aſperæ arteriæ vulnera.

III. Ob vſum reſpirationis ſeu finem mutatum, atque ita cordis vitio, reſpiratio læditur. Si enim ille non vrget, nulla aut quàm exigua, fit reſpiratio: & quamdiu motus cordi ceſſat, tamdiu etiam ceſſat reſpiratio; quod fit in ſyncope & ſuffocatione vterina. Si verò vſus vrget, reſpiratio fit magna, vel frequens & celer, id quod in febribus ardentibus accidit, & plurimæ reſpirationis læſæ differentiæ ab vſu & fine mutato proueniunt.

IV. Tandem etiam aëris, quem ſpirando attrahimus, vitio, reſpiratio lædi poteſt. Si enim is craſſus, caliginoſus, & fuliginoſus ſit, qualis eſt in quibuſdam cauernis, qualemque faciunt fumi, qui è carbonibus accenſus exhalant, vt & vapores è muſto & cereuiſia feruente, vſui non ſatisfit, adeò vt etiam à tali aëre nonnullos ſuffocatos fuiſſe, compertum ſit. Ita in Cypro è venis chalcanthi fumus attollitur, qui hominem ſuffocat, teſte Galeno, *9. de ſimpl. med. facult. tit. de Chalcantho*.

Reſpirationis læſa. Has cauſſas omnes vt in numerum redigamus, fit reſpiratio læſa:

Cauſſa 1. 1. Ab inſigni intemperie & pulmonis corruptione.

2. 2. A pectoris anguſtia, quacunque de cauſſa profecta, ob quam pulmo & diaphragma liberè moueri & dilatari non poteſt.

3. 3. Ob defectum ſpiritus animalis, in moribundis, in apoplexia, & frigidis affectibus.

4. 4. Ob neruorum inſignium ad thoracis muſculos & diaphragma tendentium læſionem quamcunque, quæ ſpiritus animalis influxum prohibere poteſt.

5. 5. Ob dolorem in muſculis thoracis & aliis partibus vicinis, quæ reſpirationi quocunque modo inſeruiunt.

6. 6. A diaphragmatis motu impedito, ab aqua, pure, vel ſanguine in thoracis cauitate contento, vel à vaporibus & flatibus ab inferioribus aſcendentibus, & circa diaphragma ſubſiſtentibus, ſeu viſcerum in abdomine obſtructione, diſtenſione & tumore.

7. 7. Pulmonis vitio, dum ſcilicet eius arteriæ vel obſtruuntur quacunque de cauſſa, vel comprimuntur, aut dum pulmo pectori agglutinatur aut vulneratur.

8. 8. Diaphragmatis vitio, dum illud vulneratur, inflammatur, vel dum catarrhus in id decumbit.

9. 9. Muſculorum thoracem mouentium vitio, dum illi contunduntur, vulnerantur, inflammantur, exulcerantur, aut dum catarrhus in eos decumbit.

10. 10. A coſtarum & vertebrarum dorſi luxatione & fractura; vt & cartilaginum pectoris induratione.

11. 11. A muſculorum abdominis morbis, ob quos liberè moueri non poſſunt.

12. 12. A narium, oris, faucium anguſtiâ.

13. 13. A laryngis & aſperæ arteriæ obſtructione, compreſſione, vulneribus.

14. 14. Ab vſu mutato, qui varius eſt.

15. 15. Aëris quem inſpiramus, vitio, ſi is calori refrigerando & ventilando non ſit idoneus.

Atque tot quidem ſunt reſpirationis læſæ cauſſæ. Verùm enim verò plurimæ à morbis, quos iam explicauimus; vt & apoplexia, febribus, & ſimilibus dependent, atque ita de reſpirationis læſæ curatione, vno in loco tractari non poteſt. Ideóque alios Medicos ſecuti, hîc ſaltem de ea reſpirationis læſæ curatione dicemus, quæ vulgò Aſthma vel Orthopnœa dicitur; deinde de Suffocatione & Strangulatione, quæ peculiares reſpirationis læſæ differentiæ ſunt.

CAPVT II.

De Aſthmate & Orthopnœa.

Aſthma. ASthma, Latinis Anhelatio, etſi interdum in genere & amplo vocis ſignificatu pro quacunque reſpiratione difficili & anheloſa, quacunque de cauſſa profecta, ſiue cum febre, vel ſine febre accipiatur: ſtrictâ tamen vocis ſignificatione Hippocrati eſt πυκνὴ, hoc eſt, *frequens*, ſeu denſa & difficilis reſpiratio ſine febre, qualis eſt eorum, qui ex curſu & celeri exercitatione ſubſiſtunt; & quidem cum ſono, vt Celſus addit, à ſpiritu humorem in pulmone contentum diſſoluente. Quando verò malum eò vſque creuit, vt æger erecto corpore propter ſuffocationis metum reſpirare cogatur, ὀρθόπνοια appellatur. Imò, vt Galenus, *6. aphor. 46.* ſcribit: *Qui Hippocratem ætate ſecuti ſunt, affectionem quandam diuturnam, nonnulli aſthma ſimpliciter, nonnulli quoque* ὀρθόπνοιαν *nominant, cùm ſine febre æger continenter difficilem habet reſpirationem.*

Vnde etiam Aſthma definitur, læſa reſpiratio, eáque denſa, & frequens ferè; vt æger ſine anhelatione reſpirare nequeat, ſine febre plerumque, ab anguſtia bronchiorum pulmonis proueniens. Quando malum (differt enim aſthma & orthopnœa ſaltem magnitudine) ita incrementum ſumſit, vt æger nonniſi erectâ ceruice ſpirare poſſit, Orthopnœa nominatur.

Locus affectus eſt pulmo, & quidem ſecundum bronchia, id eſt, aſperæ arteriæ cartilaginoſas propagines per pulmones diſperſas, quæ ſpiritûs via ſunt. Quanquam enim thorax & pulmo etiam ſuo modo ſatis dilatentur; tamen propter harum viarum anguſtiam ſatis aëris inſpirando attrahi non poteſt, vnde, vt quod magnitudini & ſufficientiæ deeſt, compenſetur frequentiâ & velocitate, frequens ac velox ſpiratio oritur.

Cauſſæ.

Etſi verò, vt dictum, reſpirationis difficilis plurimæ cauſſæ ſint: aſthmatis tamen in ſpecie dicti duas tantum ponit cauſſas Galenus, humores ſcilicet craſſos ac pituitoſos, & crudum tuberculum; quibus tamen adhuc vna atque altera addi poteſt. *Cauſſæ.*

Eſt nimirum proxima aſthmatis cauſſa, anguſtia bronchiorum pulmonis, ſeu vſus auctus propter anguſtiam bronchiorum pulmonis. Anguſtia autem illa oritur, non à quacunque cauſſâ, cùm, vt dictum, aſthma ſit reſpiratio difficilis non quævis, ſed anheloſa & diuturna ac curatu difficilis ſine febri, ab obſtructione vel compreſſione pertinaci. Vtrumque enim, obſtructionem & compreſſionem ſcilicet, efficiunt, primò humores ſæpe craſſi & viſcidi, nonnunquam & tenues ac ſeroſi, ſed copioſi, deinde crudum tuberculum, vel grando, & calculi in pulmonibus hærentes. Quibus nonnulli & flatum craſſum addunt. Hæc enim ſiue intus bronchia pulmonum obſtruant; ſiue in ſubſtantia pulmonis, venis eius & læuibus arteriis hærentes, ea comprimant, anguſtiam efficiunt, & ita reſpirationi obſunt, vt poſtea, *quæſtione* 1. dicetur.

Materia autem bronchia pulmonum ſeu obſtruens, ſeu comprimens, nunc in pulmonibus ſenſim colligitur, ob debilitatem & cachexiam illius viſceris; vt docet Auicennas, *3. can. fen. 14. tract. 4. cap. 3.* & bronchia obſtruit, quæ interdum etiam in calculum & grandinem induratur: nunc verò aliunde affluit. Fit hoc interdum à capite, cùm catarrhi à capite lapſi in pulmonibus ſubſiſtunt; id quod vulgò frequentiſsmè fieri putatur. Verùm ego id rariùs accidere puto, vt poſtea, *quæſt. 2.* dicetur, & *Frequentiſſima aſthmatis cauſſa.* frequentiſsimam aſthmatis cauſſam eſſe puto, materiæ per venam arterioſam in pulmones effuſionem, dum ſcilicet circa hepar in venoſo genere crudi humores colliguntur, & per venam arterioſam in pulmones effunduntur, & bronchia pulmonis comprimentes, reſpirationis difficilis & aſthmatis propriè dicti, mali ſcilicet diuturni & contumacis illius, cauſſa ſunt. Etſi enim in hydropicis humor ſeroſus ad thoracem penetrans reſpirationem difficilem efficere poſsit: tamen ea reſpiratio difficilis propriè aſthma non eſt, ſed ab hydrope, morbo primario, dependet. Et quidem ille humor, qui è venis per venam arterioſam in pulmones confluit, non ſemper craſſus eſt, ſed ſæpe tenuis & ſeroſus, qui in venis & arteriis collectus, nunc motu corporis, nunc ira, ſæpe verò ad aëris & tempeſtatis mutationes agitatus in pulmones irruit; vnde paroxyſmus ſæpe ſecundum Lunæ motum, & quarto ferè die exacerbatur. Non impoſsibile tamen videtur, vt humor etiam talis (cùm arteriæ multo ſero abundent) per arteriam venoſam in pulmones infundatur. Eodem modò à crudo tuberculo oriri poteſt aſthma, non ſolùm in aſperis arteriis conſiſtente, ſed & extra eas conſtituto, eáſque comprimente. Et quidem ſi crudum tale tuberculum conſiſtat ſolùm in aſpera arteria, vel circa eam, tantùm aſthma parit; ſin etiam circa læues, cor in conſenſum trahitur, & pulſus inæqualis efficitur, id quod in Antipatro factum refert Galenus, *4. de loc. affect. cap. vlt.* Ideóque ſiue materia in læuibus arteriis conſiſtat, & aſperas comprimat, ſiue vtraſque pulmonis arterias obſideat; & aſthma, & inæqualitas pulſus inducitur.

Poſſunt quidem & alij tumores, qui ſuppurantur, reſpirationem difficilem efficere, vt non ſolùm Galenus, *4. de loc. affect. cap. 8.* & Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap. 57.* docent, ſed & res ipſa loquitur; cùm tum etiam bronchia pulmonis comprimantur: tamen ſi ſtrictè vocabulum aſthmatis accipimus, ea læſa reſpiratio aſthma non eſt; ſed cocto ac rupto abſceſſu, ac pure per ſputum reiecto ceſſat; aſthma verò propriè dictum ſaltem ab humore craſſo, & crudo tuberculo oriri docet Galenus.

Hiſce cauſsis nonnulli addunt etiam vapores ex vtero adſcendentes & flatus craſſos. Verùm etſi negandum non ſit, ab hiſce cauſsis interdum reſpirationem planè difficilem fieri: tamen quia illa ſubitò inuadit, & citò ceſſat, aſthma propriè dictum non conſtituit. Ille flatus potiùs ad aſthma pertinet, qui ſe materiæ aſthmatis cauſſæ iungit, paroxyſmique autor eſt; cùm ſcilicet humor craſſus à motu nimio vel alia cauſſa in flatum reſoluitur.

Quod autem flatui tribuitur, ſæpius rectiùs humori ſeroſo, vt modò dictum, tribuendum eſſet, cùm is in ramis venæ cauæ maioribus quacunque de cauſſa feruens, & motus, ἀθρόως & confertim per dextrum ventriculum cordis in pulmones irruit, & aſperas arterias comprimit; quæ non infrequens paroxyſmi

roxyſmi aſthmatici cauſſa eſt, ob quam æger difficili reſpiratione, ſæpe nulla cauſſa manifeſta præcedente, ſed imminente aëris aliquâ mutatione & tempeſtate corripitur.

Affinis etiam eſt aſthmati illa difficilis reſpiratio, quæ à ſiccitate nimia pulmonis prouenit, ob quam pulmones ſatis dilatari ad aërem hauriendum non poſſunt; quam ſiccitatem imprimis metallici vapores inducunt, & propterea iis, qui metalla & mineralia tractant, familiaris eſt. Ita refert Heurnius, *de morb. pect. cap.* 4. Typographo cuidam adeò ſiccatos fuiſſe pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Differentia.

Differentia. Aſthma aliud eſt recens, aliud inueteratum. Aliud eſt periodicum, quod per interualla redit, vbi ſcilicet materia, interiecto quodam temporis interuallo, vel confluit ἀθρόως, id quod potiſſimùm per venas fieri puto, vel paulatim antea in pulmonibus collecta, moueri & agitari incipit. Hinc fit, vt præter cauſſas proximas antea enumeratas, etiam remotiores cognoſcendæ ſint, vt vitentur. Tales ſunt cibi flatulenti, aër craſſus ac nubiloſus, aëris caliditas aut frigiditas nimia, corporis & animi motus nimius.

Deinde aſthma aliud eſt grauius, aliud mitius. Si enim æger quidem difficulter reſpiret & anheloſus ſit, ſimpliciter aſthma appellatur. Si verò ita incrementum ſumat difficilis reſpiratio, vt æger non niſi erectâ ceruice reſpirare poſſit, Orthopnœa nominatur, vt antea etiam dictum.

Tertiò aſthma aliquando eſt etiam hæreditarium, habentque nonnulli congenitam ad aſthma propenſionem, quæ ſita eſt in pulmonum laxitate quadam & debilitate ad recipiendum affluentes aliunde humores, vel etiam eos cumulandos apta.

Signa Diagnoſtica.

Imminentis aſthmatis ſigna ita tradit Aretæus, *lib.*1. *de ſign. & cauſ. morb. diuturnor. cap.*11. Morbi incipientis ſeu impendentis notæ ſunt huiuſmodi; grauitas pectoris, tarditas ad ſolitum opus, & aliud quodlibet agendum, in curſu & in accliui itinere difficilis & ægra ſpiratio, rauceſcunt & tuſſiunt, flatus in præcordiis atque eructationes præter rationem excitantur, vigilant, noctu parum & obſcurè incaleſcunt, nares acutas & ad ſpirationem paratas habent.

Malum autem præſens facilè ſignis ſuis pathognomonicis cognoſcitur. Ægri nimirum plerumque ſine febri, de qua poſtea, *quæſtione* 3. dicetur, & alia euidente cauſſa, quæ reſpirationem difficilem inducere poteſt, frequenter, vt ij, qui curſu velociore aut motu alio vehementi ſunt defatigati, & ſi malum ſit vehemens, etiam erectâ ceruice reſpirare coguntur. Et fit hæc reſpiratio læſa quandoque cum ſtertore & ſonitu, quandoque ſine eo, ideo quòd materia quandoque hæret in bronchiis & aſperis arteriis, quæ dum ſpiritu diſploditur, ſonitus excitatur, aliquandóque extra aſperas arterias. Scribit tamen Ioannes Zechius, *Conſultat.* 18. hoc quidem vt plurimùm fieri, ſe tamen in quamplurimis obſeruaſſe reſpirationem, acceſſionis præſertim tempore, raram & admodum tardam, longéque difficiliorem inſpirationem ex ſpiratione ipſa eſſe. Atque ipſe cauſſam huius rei hanc reddit, quod cùm duo ſint reſpirationi inſeruientium inſtrumentorum genera, quorum alia aërem ſuſcipiunt, vt arteria cum pulmone; alia mouent, vt ipſe etiam pulmo cum thoracis muſculis, ſi accidat, vt non ſolùm bronchia pulmonum, ſed & ipſa pulmonis ſubſtantia cum ſuis venis & læuibus arteriis afficiatur, facultáſque thoracem mouendi languida ſit, accidere, vt nec pulmones humore grauati, nec thorax facilè moueri & diſtendi poſſit. Quapropter tum natura non ſine labore & conatu maximo, ac longiore temporis interuallo, inſpirationem moliri poteſt; vnde etiam partes pectoris ſupernæ mouentur; quam inſpirationem ſublimem Hippocrates appellare ſolet, in qua obeunda, vt vires deiectas interpoſitâ quiete aliqua Natura nonnihil reparare poſſit, inſpirationem alteram non admodum maturat & accelerat; & ipſa expiratio expeditior eſt inſpiratione, quoniam huius operis inſtrumenta ſine multo labore mouentur, & ferè ſponte ſuâ concidunt. Idem tamen, *conſultat.* 53. addit, reſpirationem hanc ſimul magnam eſſe. Cùm enim rara reſpiratio vſui non ſatisfaciat, ab vrgente poſtea neceſſitate coacta natura magnam pro viribus reſpirationem efficit; ita vt non ſolùm ſeptum tranſuerſum cum muſculis intercoſtalibus manifeſtè moueatur, ſed etiam muſculi ſuperiores omnes, ita vt ſublimis fiat appellata reſpiratio.

Quomodo autem aſthma à difficili reſpiratione, à virium imbecillitate, & calore magno in corde diſcernenda ſit, docet Galenus 4. *de loc. affect. cap.* 7. *Subiiciamus*, inquit, *aliquem omnes ſimul mouere muſculos, vt pectus vnà cum ſcapulis manifeſtè ſubleuetur. In hoc opere ex tribus vnum aliquod coniicere neceſſe eſt, aut virium imbecillitatem, aut viarum ſpiritus anguſtiam, aut vehementem in corde & pulmone calorem. Quamvis interdum duæ, ac nonnunquam (licèt rarò) tres quoque ex iam dictis cauſſis concurrere poſſint. Igitur vbi vires duntaxat fuerint infirmæ, ad tria mouentium muſculorum genera venire, eóſque omnes ad motionem excitare ſolent, vno genere vehementer pectus mouere nequeunte, & propterea non ſolùm diaphragma, ſed vniuerſi thoracis muſculi mouentur: motum tamen & ſenſum efficiunt, & propterea neque frequens omnino, neque rara omnino eorum actio exiſtit. At præterea thoracis dilatatio haud quaquam magna erit, nullaque ex ore fiet exſufflatio, & ſpiritus ex ſolis naribus emitti ſolet. Quòd ſi per inſpirationem narium pinnæ manifeſtè trahi videantur, id proſtrati roboris efficax indicium erit. Aucto verò in corde & pulmone calore, omnibus quidem thoracis muſculis peragitur quoque reſpiratio, ſed magna, velox, frequens vehemenſque percipitur, & præterea calidus exſufflando ſpiritus emittitur. Tandem qui ob viarum ſpiritus anguſtiam difficulter anheloſóque reſpirant, totum quidem thoracem magna ex parte & celeriter & frequenter dilatant, ſed neque exſufflare, neque calidum ſpiritum emittere conſueuerunt. Id enim acuti caloris eſt indicium.*

Cùm verò anguſtia iſta bronchiorum pulmonis, quæ proxima eſt aſthmatis cauſſa, à pluribus, vt dictum, cauſſis prouenire poſſit, & eæ diſcernendæ ſunt. *Signa cauſſarum.* Vt verò de cauſſis quæ reſpirationem difficilem in genere excitare valent, nihil dicamus, vt de pure vel ſanguine in ſpiritus vias illapſis, & aliis quæ ex ſuis locis patent: ſi à craſſis humoribus fiat aſthma, & iis quidem in pulmone collectis, ſenſim difficulter reſpirare incipit æger, éſtque difficultas ſpirandi continua. Si verò aliunde affluat materia, reſpiratio difficilis eodem modo continua non eſt, ſed per interualla infeſtat vel exacerbatur. Etſi enim aſthma, quod ob materiam in pulmone collectam excitatur, ob iram, aërem auſtrinum, & ſimiles cauſſas, exacerbari etiam poſſit: tamen in aſthmate, quod fit à materia aliunde affluente, exacerbatio illa longè manifeſtior eſt.

Exacerbatur autem hoc malum magis tempore autumnali & hyberno, & noctu. Cùm enim, vt Galenus, 6. *epidem. ſect.* 1. *text.*15. docet, dies toti anno proportione reſpondeant, vt matutino tempori ver ſit ſimile, meridiei æſtas, veſperi autumnus, nocti hyems, pituita verò noctu moueri ſoleat: non etiam eſt mirum, aſthma, quod eſt morbus pituitoſus, noctu magis exacerbari. Siue enim humor aliunde affluat ad pulmonem, noctu is magis moueri ſolet, ſiue in pulmonibus congeſtus contineatur, nihilominus ibi agitatur, & proprias qualitates intendens, vel ad maius ſpatium ſeſe extendit, vel vapores de ſe emittit, & omnino euidentia ſui exhibet indicia. Et quidem ſi materia à cerebro delapſa ſit, catarrhi ſigna adſunt: quòd ſi catarrhus abſit, per venas materiam affluere indicio eſt, hepatiſque affecti ſignum tandem exhibet tumor pedum & cachexia. Ac ſi humor ille craſſus obſtructionem efficiat in bronchiis pulmonis, difficilis eſt reſpiratio cum ſonitu & tuſſi; malum quandoque etiam ceſſat vel remittit, pituitâ excretâ; ſi verò pituita & humor in venis & pulmone hæreat, abeſt ſonitus & tuſſis, & rarò aliquid excernitur, ac malum pertinacius & diutius hominem exercet.

Quod ſi à crudo tuberculo ſit aſthma, æger ab initio, dum benè adhuc habere videtur, paulatim incipit difficulter ſpirare, accreſcitque deinceps quotidie anhelatio citra ſtertorem ac ſtrepitum. Quòd ſi huiuſmodi tuberculum temporis diuturnitate calefactum, & tandem quandam coctionem recipiens, in abſceſſum mutetur, febris accedit, deinde rupto tuberculo pus vel puri ſimile quid exſcreatur, & pure euacuato fit reſpiratio leuior.

Grandinis, & calculorum ſigna anteà ſunt propoſita.

Si à ſiccitate pulmonis proueniat aſthma, præceſſerunt cauſſæ, quæ talem ſiccitatem inducere potuerunt, ſputum deficit, & macies totius corporis adeſt.

Prognoſtica.

1. *Prognoſtica.* Aſthma etſi ſit morbus diuturnus, tamen paroxyſmos habet acutos, ob loci affecti nobilitatem, qui organum reſpirationis eſt, quo grauiter affecto homo diu viuere nequit compertúmque eſt, nonnullos in platea ambulantes hoc malo ſubitò extinctos fuiſſe.

2. Iuuenes hoc malo difficulter liberantur, ſenes verò nunquam, ſed eos aſthma ferè comitatur vſque ad mortem, 2. *aph.* 40. Infantes autem ſuffocat, niſi maturis auxiliis ſiſtatur & auertatur.

3. Aſthma hæreditarium vix vnquam curatur.

4. *Qui gibbi ex aſthmate aut tuſſis fiunt ante pubertatem, ij ſtatim moriuntur*, 6. *aph.* 46. Galenus, *in comm.* cauſſam refert in anguſtiam pectoris, & tubercula ſpinæ intus adnata, quæ ſi cruda & coctu difficilia ſint, hominem aſthmaticum diu viuere non ſinunt. Sin humida, quæ tandem ſuppurantur, tuſſi aliquando vexatos citò tandem ſuffocant & interimunt. Et quamvis aliàs calor circa pubertatem incrementum ſumens, multos morbos curare ſoleat: tamen calor hic gibboſitatem tollere non poteſt. Et quia adhuc pulmones incrementum ſumere ſolent; ſpina verò in gibbis amplius non creſcit, atque ita pulmoni creſcenti in anguſto pectore ſatis loci non datur; is non ſatis ventilari poteſt, caloremque natiuum ſuffocari neceſſe eſt.

5. Periculoſum valde eſt aſthma in febri acuta. Nam materia & cauſſa aſthmatis à calore febrili valde exſiccatur, & ad eiiciendum ineptior redditur. Multâ quoque inſpiratione in febre, ob calorem vehementem, opus eſt, quæ ob anguſtiam pectoris, quæ eſt in aſthmate, fieri nequit. Materia præterea calore febrili agitata, aſthma grauius reddit, & ſimul ob eam febris inualeſcit.

6. Aſthmate laborantibus cum tuſſi, ſi tuſſis ceſſat, difficul-

tate

tate reſpirationis aut perſeuerante, aut increſcente, periculoſum eſt. Contumaciam enim materiæ, & virtutis expultricis debilitatem ſignificat.

7. Ad Aſthma inueteratum, ſi noua repentè acceſſerit influxio, quæ pulmones obruat, vt in catarrho ſuffocatiuo fit, lethale eſt.

8. Aſthmatici ij maximè periclitantur, qui viribus ſunt infirmi. Citò enim ſuffocantur & in ſyncopen incidunt; cùm autem pulſus inæqualis admodum redditur, ægrum morti vicinum eſſe indicio eſt, & multò magis, ſi intermittat.

9. Poſtquam etiam aſthmatici difficulter reſpirant: vt omnes muſculi intercoſtales ſuperiores ſcapularum, & ipſæ ſcapulæ attollantur, periculoſum aſthma eſt. Virium enim imbecillitas, calor vehemens, & anguſtia partium reſpirationi inſeruientium adeſt. Ne tamen in præſagitione ex pulſu & reſpiratione, Medicus decipiatur, videndum. Sæpiſſime enim, qui bonum pulſum habere videntur, ſubitò moriuntur, & ſuffocantur; & contrà, qui pulſum prauum habent, auxilio adhibito aut flatu, vel ſeroſo humore diſcuſſo, ſubitò reſtituuntur. Ideóque ad cauſſam morbi, eius magnitudinem, aliáſque functiones attendere decet, non ad ſolam reſpirationem & pulſum reſpicere.

10. Aſthma nonnunquam in peripneumoniam mutatur, idque ex febre ſuperueniente cognoſcitur; nonnunquam in hydropem & cachexiam degenerat.

Indicationes.

Indicatio-

Materia, quæ anguſtiæ bronchiorum cauſſa eſt, tollenda: quod fit euacuando eam: idque vt commodiùs fieri poſſit, eius craſſities, ſi adſit, attenuanda, viſciditas detergenda, partes etiam materiam in pectus mittentes euacuandæ & roborandæ, & materia ad pectus ruens ab eo auertenda. Flatus ſi coniunguntur, diſcutiendi; crudum tuberculum attenuantibus & exſiccantibus abſumendum, pulmonis ſiccitas humectantibus emendanda.

Quæ tempore paroxyſmi facienda.

Quid tempore paroxyſmi faciendum?

Et quidem tempore acceſſionis omnis danda opera, vt æger à præſenti periculo liberetur, nec ſuffocari permittatur. Hoc enim maximè vrget, & propterea ad hoc maximè reſpiciendum. Cùm verò paroxyſmus è tribus cauſſis oriri poſſit, nimirum vel ex commota materia, quæ in pulmone quieta conſiſtebat, vel ex noua in pulmones affluxione, quam & flatus & vapor aliunde tranſmiſſus tertiò augere poteſt; materiam verò moueat corporis atque animi motus nimius, mora ſub radiis Solaribus, aut ad ignem, ſuppeditet autem & augeat ebrietas & crapula, vſus ciborum craſſorum & flatulentorum: initio perpendendum eſt, à quâ cauſſa paroxyſmus ortum habeat. Nam ſi à cauſſa ortum habeat, quæ præſentem antea materiam agitare ſolebat, non ita opus eſt frictionibus, ligaturis, cucurbitulis & aliis reuulſionibus, ſed quiete potiùs, & iis, quæ materiam motam diſcutere poſſint. Si verò aliunde materia ad thoracem affluat, ſeu ex toto, ſeu ex aliqua parte, omni ſtudio laborandum, vt materia à pectore auerti & diſtrahi poſſit. Ergo tum æger corpore erecto, vt ſpiritui via, & dilatato pulmoni ſpatium maius detur, nullo modo ſupinus; ne conſidente ad dorſum thorace anguſtia augeatur, collocetur, pectore nudo, aut certè leuibus ſaltem veſtibus tecto, non verò onerato aut coarctato, in aëre temperato & ad frigidum declinante collocetur, & inutilium adſtantium importuna turba arceatur. Hinc magnæ frictiones, vt & ligaturæ, in partibus inferioribus inſtituantur, quæ humores ad ſuperiora ruentes reuellunt, eos verò, qui in pectore ſunt, non agitant. Si verò pectus & dorſum etiam fricare libeat, fiat id ſanè leniter, vt meatibus ſaltem dilatatis facilior fiat tranſpiratio, quæ reſpirationis defectum aliquo modo compenſare poſſit. Suppoſitoria quoque hîc indantur.

Clyſteres verò non admittit Ludouicus Septalius, cùm viribus proſtratis, & ſuffocationis periculo incumbente, commodè iniici non poſſint. Sed tamen vires non ſemper ita proſtratæ ſunt, vt clyſterem non admittant, qui à pectore ſatis commodè reuellit.

Si ſanguis in corpore abundet, & virtus valida ſit, vena baſilica ſecetur, vel mediana, & tantum ſanguinis detrahatur, quantum vires & morbus ferunt. Si verò menſes vel hæmorrhoides ſubſtiterint, ſaphena aperienda. Poſſunt & cucurbitulæ cum & ſine ſcarificatione ſcapulis & cruribus applicari, reuulſionis & auerſionis gratiâ.

Si humor ſit craſſus, equidem non ſatis commodè purgantia exhibentur. Verùm ſi humor ſit tenuior & mobilis, ad periculum ſuffocationis vitandum, ſatis commodè purgantia exhibentur; de quo *quaſt.* 4. dicetur.

Ad materiam verò diſcutiendam, pectori applicanda Topica laxantia, diſcutientia, ex oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, liliorũ alborum, irino, pinguedine gallinæ, & ſimilibus.

Vt ♃. *Pulu. rad. althea, iridis,* ana ʒ.i. ß. *furin. ſem. lini, fœnugrac.* ana Drach. ii. *ol. amygd. dulc. irini, chamamel.* ana ℥.ß. *pingued. gal.* ʒ.ii. *ammoniaci vino diſſoluti* ʒ. ß. *cera* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ♃. *Mucilag. ſem. lini, fanugrac. cidonior. cum aqua ſcabioſ. vel tuſſilag. extract.* an. ℥.vi. *pulu. rad. ireos, hyſſopi,* an. ʒ. ß. *croci* ℈. i. *ol. lilior. albor. amygdal. dulc. & amarar.* an. Vnc. i. ß. Cum *cera*. F. Linimentum.

Si tamen flatus coniunguntur, cauendum, ne ſubitò & confertim calefacientia medicamenta extrà adhibeantur. Si enim flatus à materia foueantur, metuendum eſt ne his calidis medicamentis ea attenuetur & fundantur, flatúſque augeantur, atque ita reſpiratio difficilior reddatur.

Lenientia & attenuantia.

Exhibeantur medicamenta interna lenientia, attenuantia, detergentia & expectorantia, qualia ſunt *amygdal. dulc.* & *amara ficus, paſſula, ſcabioſ. capill.* ♀*is, marrubium, hyſſopus, radix ariſtoloch. rotunda, ireos, ari, helenij, gentiana, ſcilla, ſperma aceti, crocus, moſchus, ammoniacum, ſulphur, benzoë,* & medicamenta ex his parata, vt:

♃. *Rad. ari* ℥. ß Coqu. *in vino albo*, & cum *loh. de pino* vel *ſyrup. de hyſſopo*. Miſce, & Eclegmatis forma exhibeantur.

Vel ♃. *Aqu. cinnamom.* ℥.ii. *oxymel. ſcillitic.* ℥. i. M. aliquid ſenſim ſorbeatur.

Vel ♃. *Ammoniac.* ℈. ß. *fl. ſulph.* vel *lactis eiuſdem, croci, oxymel.* ſ. ʒ.ii. *vini albi* ℥.iii.M.

Vel ♃. *Ammoniac.* ʒ. i. ß. Adde *pulu. glycyrrh.* & *ſacchar. penidij* q.ſ. Formentur Pilul. xxv. quarum 4. vel 5. exhibeantur.

Brunnerus, *conſil.* 34. vt expertam & vſu probatam ſequentem Potiunculam commendat:

♃. *Ammon.* ʒ. i. ß. *aqu. hyſſop.* Vnc. iiii. *vini Rhenani* Vnc.i.M.

Naior tamen videtur Ammoniaci quantitas, quàm quæ pro vna doſi exhibenda. Theriaca etiam vel Mithridatium in ore teneri poteſt, & ſenſim aliquid deglutiri.

Commendatur & pomum excauatum, & ʒ.i. thuris repletum & aſſatum.

Vel ♃. *Flor. ſulphuris* ʒ. i. ß. *benzoës* gr. v. *ammon.* gr. iii. *croci* gr. ii. *margaritar. prap.* ℈. i. *moſchi* ℈. ß. F. Puluis, cuius, quantum cuſpide cultelli capi poteſt, cum iure pulli, aut oxymelite, aut aqua ſcabioſæ ſumatur.

Auicennas cuminum cum aceto, vel ſemen ſinapis alb. cum æquali portione mellis ad formam electuarij miſtum exhibet.

Vel ♃. *Oxymel. ſ.* ℥. i. *ſcillitic. aqu. cinnam* an. ℥. ß. *ammoniaci* ℈.i. *croci* gr.iij. Miſce.

Vel ♃. *Croci* ℈. i. *moſchi* gr.i. *fl. benzoës*, gr. ii. *ſucci ocymi depurati* ʒ.ii. *vini albi calefacti* ℥.iiij. M.

Commendatur &, tanquam vſu probata, aqua è floribus raporum deſtillata, & cum croco ac pauxillo moſchi mixta.

Vtiles etiam ſunt *Aqua pectorales dicta* (*Luſftvvaſſer*) Item aqua ſaluiæ, aniſi, roriſmarini.

Aqua pectoralis temperata D. Andr. Dœreri:

♃. *Rad. glycyrrh. raſ. polypod. q. mund.* ana ℥.i. ß. *tuſſilag.* ℥. i. *helenij, borrag.* an. ʒ.ii. *dactylor. rec. enucl. zibebar. rec. exacin.* an. ℥.iii. *conſeru. viol. purp.* ℥.i.ß. *roſar. incarn. rec.* ℥. ß. *nuc. moſch. croci oriental. garyopyll. arom. cinnamom. elect.* an. ℥. i. ß. Incidâtur: poſtea affundâtur. *ſeri lactis caprill. rec. & pur.* ℔.ii.ß: *aq. ſcabioſ.* ℔.i. *veronic. prunell.* an. ℔. ß. Relinquatur in infuſ. in loco calido, vel B. per nouendium, deſtillet; deinde per organa vitrea. *Collecti liquoris* ℔.iiij. adde *ſacch. candi albiſſ.* ʒ. vi.

Alia aqua pectoralis à me præſcripta:

♃. *Herb. veronic. ſcab.* an. M. ii. *capill.* ♀. *hyſſopi, ſaluia, marrubij*, an. M. i. *rad. ireos Florent. glycyrrh. eryngij, helen. fœnic.* ac. Vnc. ſem. *cinn. opt. granor. juniperi*. an. Drach. iij. Affund. *ſpir. vini opt.* q. ſ. Stent in infuſ. dies xiv. poſtea deſtillentur. Deſtillatum funde ſuper *dactylos* N. x. *iuiub. ſebeſten.* an. N. xxx. *ficuum* N. x. *paſſular. minor. maior. exacinat.* an. ℥. ii. *croci* ʒ. ß. Digerantur & filtrentur. Neque enim è dactylis, iuiubis, ſebeſten, ficubus, paſſulis, multum per alembicum eleuatur.

Commendantur & millepedæ vel aſelli, qui ſub vaſis aquariis ſtabulantur, ſi ſcilicet panno lineo excepti in vino macerentur, & vinum ſine expreſſione propinetur.

Quando paroxyſmus, vltra quartum diem protrahitur, veſicatoria in dorſo, è regione pulmonis, applicentur. Nonnulli ſinapiſmos in anteriore parte thoracis applicant, & veſiculas diu apertas ſeruant.

Victus interea ſit tenuiſſimus: atque vtilis eſt ptiſana cum croco & ſaccharo, cibíque croco condiantur; cùm is vtiliſſimum ſit in aſthmate remedium.

Quomodo extra paroxyſmum æger curandus ſit?

Quid extra Paroxyſmũ faciendum.

Quando æger à paroxyſmo vehementiore & ſuffocationis periculo liberatus eſt, laborandum omnis generis præſidiis, ne malum reuertatur. Ideóque ſi plenitudinis ſigna adſint, & vires permittant, vena aperienda baſilica, præſertim vbi vaporum calidiorum copia magna in corde & pulmone vrget. Et vbi à menſium & hæmorrhoidum fluxu ſuppreſſo malum originem habet, vel augetur, vena tali vel malleoli aperiatur. Cucurbitulæ quoque in eundem finẽ femoribus & cruribus adhiberi poſſunt.

Poſtea præparetur materia, & euacuetur. Præparetur autem attenuantibus, incidentibus, & abſtergentibus iis, quæ thoraci dicata ſunt. Vbi tamen videndum, ne nimis calida & exſiccantia exhibeantur, quæ partes tenues materiæ abſumere, reliquámque incraſſare, & ita malum curatu difficiliùs reddere poſſunt. Quapropter commodè glycyrrhiza, paſſulæ, & ſimilia medicamenta humectantia ſimul admiſceantur.

Vtilia & hæc medicamenta ſunt; *hyſſopus, ſcabioſa, capilli* ♀. *paſſium, paſſula, calamintha, fœniculum, ſcilla, iuiuba, ficus,* &

& ex his compoſita, ſyrup.capil.Vener.de glycyrrh.de iuiubis,de ſcabioſa, de hyſſopo, de calamintha, de praſſio, oxymel. ſimpl. compoſ. & ſcillit.

Vt ℞. Capil.Vener.hyſſopi, ſcabioſ. praſſij, an.M.ß.rad.helen.ireos, an.ʒ.ii.ſem.aniſi, fœnic.an.ʒ.i.paſſul.glycyrrh.raſæ, an.℥.ß. ficuum N.vi.

Coq. in aqua ſimpl.

Colat. ℞.℥.vi.adde ſyrup.capill.Vener.hyſſopi,oxymel.ſcillit. ana ℥.ß.

Miſce pro duabus doſibus: & potus hic bis reiteretur.

Vel ℞. Rad. ireos, glycyrrhiz.helenij, fœnic.an.℥.ß.hyſſopi, capill.Vener.tuſſilag. ſcabioſ.ſatureiæ.calaminth.an.M.ß.iuiub. ſebeſt. an.N.x.caricar. N.vi. paſſul. ℥.ß. ſemin. aniſi, fœniculi, maluæ, an. ʒ.j.

Coq. in aq. ſ.

Colat. ℞ ℔.i.oxymel.ſcillit.ſyrup.de praſſio,de glycyrrh.an. Vnc.i.ß.aq.cinnamom.ʒ.j.

M. pro 4. doſibus.

Vel ℞. Aq.veronicæ, ſcabioſ.an.℥.iii. ſyrup.de praſſio, capill. Vener.an.℥.i.ß ſpir.ſulphuris ℈.ß M.

Vel ℞ Syrup.de praſſio,de hyſſopo, de glycyrrh.an.Vnc.i ß fl. ſulph.℈.i.ſucci glycyrrh.inſpiſſ.℥.i.ß.vel potiùs, extract. glycyr. ʒ.ß.aq.veron.tuſſilag. an. Vnc.iii.M.

Sumat æger manè & ante cœnam cochlearia 2. vel 3.

Præparata materia euacuanda eſt; & primò per purgantia. Etſi enim materia, quæ in thorace continetur, ita facilè per aluum euacuari non poſſit: dum tamen materiam ex vniuerſo corpore purgantia euacuant, eadem à pulmone reuellunt. Imò aliquid retrahi poſſe, non impoſſibile eſt. Præterea cùm antea dictum ſit, vti & poſtea, quæſtione 2. dicetur, materiam, quæ paroxyſmos aſthmaticos concitat,non ſemper totam in pulmone conſiſtere, ſed ex hepate & venis affluere; commodiſſimè per purgantia, ea tollitur.

Antiqui etiam fortioribus purgantibus vtebantur, vt ex Aëtio,tetrab.2. ſerm.4.c.57. Paulo Ægineta, lib.3.cap.29. Oribaſ. ſynopſ. lib.9.c.5. imò ipſo Galeno,7.de compoſ.med.ſec.loc.c.6. videre eſt.

Verùm tutius eſt,à mitioribus inchoare, atque ea ſæpe repetere, & ita per ἐπικρασιν materiam euacuare. Cùm enim materia craſſa, viſcida & contumax ſit, & ſæpe ſatis copioſa, vnâ vice expurgari non poteſt; ideóque per interualla eam præparare & euacuare decet, medicamentis mediocribus, qualia ſunt agaricus, mechoacanna, & ſimilia; quibus tamen ſtimuli loco fortiora quædam in minore quantitate addere vtile eſt. Quoniam verò purgantia medicamenta diutius continuanda, ne natura iis aſſueſcat, eorúmque vires ob longam conſuetudinem contemnat, ea mutare vtile eſt.

Itaque in decocto præparante ſuprà propoſito, infundantur agaric.trochiſc. Vnc.i. ſem.carthami Drach.vi.

Colentur, & exhibeantur Vnc.iv.

Vel ℞. Pilul.de agaric. Scrup. ii. aſſaiereth. cochiar, ana Scrup.ſem.extract.panchymag.g.vi.Cum oxymel.ſcillit.F.Pil.

Vel ℞. Agaric.Drach.i.ß.turbith.ʒ.i.ſemin.fœnicul.zingib. an. Scr.i.

Infundantur in oxymel.ſ.℥.i.vini albi,aq.hyſſopi,an.Vnc.ij.

Colat.adde mannæ Dr.vi. Iterum colentur.

F. Hauſtus.

℞. Rad.ireos ℥.ii.tuſſilag.ʒ i.ß.pulmon. M.ß.ligni Guaiaci Dr.i. rad.helenij, hellebor. nigri,an.ʒ.i.ß. fol.ſen.Vnc.ii,zingib. galang. an. ʒ.j.

Coq. in ſ.q. decocti pectoralis.

In colat. Infundantur agar.trochiſc. Vnc.ß. rhabarb.ʒ.j. cinnamomi.ʒ.ß.Cum ſ.q.ſacchari.

F. Syrupus liquidior, cuius ℥.iv. manè exhibeantur.

Nonnulli frequenter ad purgandum in aſthmate, trochiſcis de violis vtuntur, à Meſuë, cap.de aſthmate, deſcriptis, quos tamen reiicit Alexander Maſſarias, quòd compoſitio minùs ſit artificioſa, & diagrydium non bene correptum. Verùm diagrydium facilè correctius reddi poteſt.

Vel ℞.Polypod.q.Vnc.ß mechoacann.opt.℥.i.agar. albiſſ.℥.ß.glycyrrh.℥ ß.f.ſen.ʒ.vi.zingib. galang.an.ʒ.i. paſſul.℥.i. ſem. aniſi, fœnic.an.ʒ.ii. fol.tuſſilag.capill Vener.an.M.j.

Infundantur in vini menſura vna. Detur manè hauſtus.

Oxymel de Nicotiana purgans, anheloſis vtile, deſcripſit Quercetanus, pharmacop. dogmat. reſt.c. 10. & ſyrup. de Nicotiana, ibid.c.12.

Ius galli decrepiti.

In primis vulgò commendatur ius galli decrepiti purgans, quod tamen à Ludou.Septalio planè reiicitur,vt poſtea,quæſt.5. dicetur. Paratur autem hoc modo.

℞. Gallum decrepitum euiſceratum, ventrémque eius ſequenti puluere reple.

℞. Pulmon.vulpis ℥.i. paſſul.ficuum an. ℥.i.ß.glycyrrh. ℥.j. hyſſop.ſatureiæ,thymi,an.℥.ß. ſem. fœnic.ʒ.i.cartham.℥.ß.turbith.elect.ʒ.ii.agar. trochiſc.℥.ß zingib ʒ.j.

Poſtea coq. in aqua pura.

De iure detur manè hauſtus, qui ſi non ſatis purget diſſoluatur in eo aliquid mannæ.

Oxymel helleboratum Geſneri.

Vix verò quicquam commodius eſt ad pulmones expurgandos, quàm oxymel cum agarico. Efficax quoque eſt oxymel helleboratum Geſneri. Sed omitti poteſt helleborus albus, & augeri pondus agarici.

Corpore toto euacuato, danda opera, vt cauſſa continens ſeu proxima è pulmonibus tollatur, ídque medicamentis tum internis, tum externis effectum dandum. Ad craſſam & viſcidam materiam, attenuantia, incidentia & detergentia adhibenda, citra tamen inſignem caliditatem, ne humores exſiccati magis craſſi & lenti reddantur. Hinc Auicennas etiam diuretica fortiora improbauit, quòd ſubtile extrahant, craſſiore relicto. Ideóque vtile eſt attenuantibus & incidentibus humectantia permiſcere, vt glycyrrh. paſſulas, caricas, pineas, mel, ſaccharum, maluam, althæam. Atque talia medicamenta ſuprà inter præparantia propoſita ſunt. Valde etiam laudatur terebinthina, quæ non ſolùm pulmones abſtergit, ſed & hepar lienem,renes, ſimúlque aluum citra noxam ſoluit.

E ſuprà enumeratis varia componuntur medicamenta. In vulgari vſu ſunt loch de caulibus,de tuſſilag.de pino,de paſſulis, de pulmone vulpis, de ſcilla, & quod ad aſthma dicitur, ſpecies diaireos Salomon. diatragacanth.calid.diapenid.diapraſſij,conditum rad.helen.ireos, ol.aniſi, fœnic. oxymel. ſcillit. flores ſulphuris, lac & balſamum eiuſdem, flores benzoës. Galenus, 7. de comp.med. ſec. loc. in fine, c.6. ex veterum ſcriptis aliqua recenſet, inter quæ & hæc.

℞. Succi ſcillæ crudæ,mellis, part.æq. Coq.lento igne. Doſis Drach.ii.circiter, ante & longè poſt cibum.

Vel ℞.Sulphur.viui,ſem.rutæ, ſylu.an.ʒ.i. ariſtoloch.abſinth. cinnamom.abrotan.an.℥.ß Terantur cum aceto, & F.Trochiſci, magnitudine fabæ, quorum Drach.i.manè & veſperi exhibeatur cum Vnc.iii. oxymelitis.

Vtile eſt & hoc:

℞. Ammon. aceto diſſol. Scr.i. eſſent. zedoar. Scrup.ii. aquæ cinnamom.℥.ß. veronic.℥.ii. fl.chamæmel.Vnc.iii. Miſce pro 2. doſibus.

Medicamenta ſæpius repetenda & mutanda.

Cùm autem malum ſit diuturnum & contumax, vſus medicamentorum continuandus, & medicamenta ſæpe repetenda, ſimúlque permutanda, ne natura vni aſſueſcat. Per interualla quoque theriacæ Drach. ſem. vel Scrup. ii. exhibeantur. Vtiles quoque ſunt millepedæ ſeu aſelli, vt etiam ſuprà dictum, quorum & Galenus, 7. de comp. med. ſ. l. in fine, mentionem facit; ferúntque δι᾽ πόσιμον, & vulgatum Græcæ plebeculæ hodie eſſe medicamentum, ad pulmones infarctos à craſſis humoribus liberandos.

Vel ℞. Hyſſopi, veronicæ, ſcabioſæ, marrub. origan. pulegij, cardui benedicti, an.M.i. rad.ireos Drach.vi. zingib.ʒ.j.ß. agaric. albiſſ. Vnc. ſem. Infunde in aceti vini ℔ i. ß. aqu. veronicæ, cardui bened. an. ℔. ß. Stent in vaſe vitreo obturato, loco calido per triduum, deinde lento igne coquantur & exprimantur. Colat. ℞. ℔.i. ß. mell.opt. ℔.ß. Coq. lento igne ad ſyrupi formam, qui aromatiſetur cinnamomo, caryophyllis, & calamo aromatico in petia ligatis. Dentur manè 2. vel 3. cochlearia. Crato, conſil. 29.

Syrupus Augenij de helenio.

Syrupus Augenij de helenio.

℞.Rad.helen. polypod.q.in vino albo macerat.an.℥.ii.paſſul. Corinth.℥.ß.ſebeſten, N.xv.farfaræ, pulmonariæ, fol.ſatureiæ, calaminth.an.M.i. fol.tabaci vnum magnum glycyrrh.℥ ii.ſem. vrticæ, bombacis, an. ʒ.i.ß.

Coq.in mulſa ad remanentiam ℔.i. ſem. & eum pari quantitate ſacchari, F.Syrupus, cui oleum ſulphuris addi poteſt.

Vel ℞. Rad.gentian.helen. an.ʒ.vi. ireos, galangæ, an.ʒ.iii. agar. ſpicæ, an.ʒ.i.ß. ſacch.albi ℥.ii.

F. Puluis.

Vel ℞. Hyſſopi ſicci, ſem. aniſi, an.Vnc.i. glycyrrh. Vnc. ſem. ſem. fœnic. cinnamom. an.Drach. ii. cardamomi Scrup. ii. ireos Florent.Drach.v. ſacch.ad pondus omnium.

F. Tragea, vel cum melle Electuarium.

Laudatur & Diabutyrum Benedicti Victor. Fauentini.

Diabutyrum Bened.Victor Fauentini.

℞. Butyri recent. bene lot. Vnc.iv. caric. ping. nucleor. pini. dactyl.amygd. amar. an.Vnc.ii. ſucci glycyrrh. tragacanth. an. Vnc.i.hyſſop.ireos,thymi,ſatureiæ, praſſij, pulegij, ſem.vrtic. an. ℥.ß. cinnam. zingib. pyrethri; an.ʒ.iii. caryoph. galang. piperis nigri,ſem.aniſi,carui,cardamomi,an.ʒ.ii.ligni aloës nucis moſch. an.ʒ.i.aq.mellis ℔.iv.

Caricas, paſſulas, dactylos bene contuſos in aqua mellis triduo infunde: poſtea lento igne coque, & ſuccum fortiter exprime: cui ſucco adde butyrum, & præterea mellis deſpumati ℔. vii. & iterum lento igne vnicâ ebullitione ebulliant, iterúmque colentur. Colaturæ adde nucleos pini,& amygdalas bene contuſas, & in mortario omnia diligenter miſce: quibus reliqua omnia ſubtiliter pulueriſata, vt & pulmonis vulpis ſubtiliter pulueriſat. Vnc.ii. inſperge, & ſuper igne miſcendo, F. Electuarium; de quo Vnc.ß manè, meridie & veſperi exhibeatur.

Vel ℞.Conſeru.beton.botryos,an.Vnc.ii.viol.loch.de pino,an. Vnc.i. pulmon.vulpis præpar.Dr.i.ß extract.glycyrrh. ireos, an. Scrup.i. Cum ſyr.de hyſſop.vel capil.Vener. F.Electuarium.Doſ. Drach ß.

Et commodum fuerit, ſi ſuperbibatur hauſtus iuris galli decrepiti cum herbis pectoral. & ligno Guaiaco facti.

Vel ℞. Pinear. mund.Drach.ii. rad.ireos,glycyrrh. an.Scr.ii, tragacanth. Drach.ſem. ſem. aniſi, fœniculi, vrticæ, an. Scrup. ſem. radic. angelicæ Drach. ſem. cinnam. Scr.iv. ſtyrac. calam.

Scrup. ſem. ſacch. peni. candi, an. q. ſ. Cum aq. ſcabioſæ & fœniculi. F. Rotulæ vel morſuli.

Vtile eſt & ſequens medicamentum.

♃. Radic. irid. Florent. helenij, an. ℥. ß. pulpæ dactylor, & paſſular. mundatar. ana ʒ. iii. cortic. arantior. ſiccor. citri ſiccor. an. ʒ. ii. benezoës ʒ. i. croci ʒ. ſem. Infunde bidui ſpatio in ſpiritu vini optimè rectificato. Poſtea liquor per inclinationem ſeparetur, cui adde ſacch. candi pulu. q. ſ. ſpiritum vini accende, & liquorem continuò agita, donec flammâ ſpontè extinctâ liquor olei ferè conſiſtentiam acquirat, cui adde ol. ſulphuris q. ſ. ad gratam aciditatem.

Alia etiam medicamenta, ſuprà in paroxyſmo exhibenda, propoſita hic locum habent, eorúmque vſus continuari poteſt. Si verò materia aliunde, ſeu ex hypochondriis, ſeu venis communicetur, ex ea iis locis conueniente modo euacuanda, & à pectore auertenda; & ne iterum generetur, curandum.

Externa.

Cum internis medicamentis externa coniungenda. Illinendum nimirum pectus oleo amygdal. dulcium, chamæmel. anethino, cheirino, liliorum alborum, rutaceo, additis mucilaginibus & pinguedinibus emollientibus & diſcutientibus.

Vt ♃. Ol. amygd. dulc. lilior. albor. rutac. an. ʒ. vi. adipis gallinæ, anſeris, an. ℥ ß. mucilag. ſem. fœnugræc. cum aqua tuſſilag. extractæ ʒ. iii. pul. rad. ireos helenij, croc. an. Scr. i. Ceræ parũ M.

Vel ♃. Sem. carui. vnc. iii. aniſi, ſummit. abſint. an. vnc. ij. Pulueriſatis adde micæ panis ſimilaginei vnc. iii. mell. crudi ℥. iv. terebinth. ℥. ij.

Coq. in vino ad conſumtionem vini.

F. Emplaſtrum, applicetur calidè pectori & dorſo.

In topicorum tamen horum vſu obſeruandum, ne cutis pori occludantur: ideóque emollientibus, commodè medicamenta attenuantia ac poros aperientia, & nitri aliquid admiſcetur.

Cauteria actualia.

Nonnulli etiam in malo inueterato, & quod nullis aliis remediis cedit, cauteria actualia adhibent, ſecundum collum, pectus & dorſum, circa medium vertebratum & coſtarum; de qua vſtione videatur Aëtius, tetrab. 2. ſerm. 4. c. 57.

Si à catarrho malum ſit, vel foueatur, eius ratio habenda, & vt ſuprà, lib. I. part. 2. c. 34. de catarrhi curatione, diximus, in brachiis fonticulos excitare vtile eſt.

Exſiccantia.

Pectore expurgato, danda opera, vt per exſiccantia & abſorbentia, reliquiæ in pulmone abſumantur: in quem vſum pleraque medicamenta humorem craſſum è pectore expurgantia adhibentur, è quibus tamen hic fortiora & magis ſiccantia eligenda. Cùm enim, vt antea dictum, in principio, & præparantia & expectorantia validiùs ſiccantia, non ſint ſatis commoda, quia tenui parte abſumtâ, craſſior reliquitur & induratur: vbi materia per incidentia & attenuantia præparata, vt & per expectorantia conuenientia euacuata fuerit, reliquum poſtea tutiùs, per validiùs ſiccantia abſumere licet. Qualia ſunt, helenium, arum, ſcilla, Nicotiana, ammoniacum, ſulphur. benzoë, theriaca, Mithridatium.

Vt ♃. Rad. ireos ℥. ii. helenij, ari, ana ℥. i. ſcillæ, angelicæ, an. ℥. ß. glycyrrh. ℥. j. hyſſop. ſatureiæ, pulegij, marrub. calaminth. an. M. i. ſem. fœniculi, aniſi, an. ʒ. ii. vrtic. erucæ, cartham. an. ʒ. ß. Coq. & cum melle vel ſaccharo, Fiat Syrupus, Sub finem adde croci ʒ. ß.

Syrupus de Nicotiana.

Vtilis eſt & Syrupus de Nicotiana.

♃. Nicotianæ ſiccæ, M. iij. hyſſop. marrubij, calaminth. ana M. ſem. capill. ♀ ſcabioſ. an. M. j. caricar. dactylor. ana N. x. rad. angel. fœnic. an. ℥. ſem. ſem. fœnic. aniſi, an. ʒ. iii. vrtic. ʒ. ß. ireos ʒ. x. Coq. in aq. ℔. iiij.

Et addito melle & ſaccharo,

F. Syrupus.

Vel ♃. Rad. helenij, ariſtoloch. rotund. veræ, glycyrrhizæ, an. ℥. ſem. ſarſaparillæ ℥. j. fol. hyſſop. origani, praſſij, tuſſilaginis, ſcabioſæ, an. M. j. ſem. fœnigraci, verticæ, an. Vnc. ſem. dactylor. caricar. pingu. an. N. x. paſſular. exacinat. Vnc. j.

Coq. ad remanentiam ℔. iij. adde ſucci ſcillæ ℥. ij. ſacchari q. ſ. Coq. ſ. a. addendo ſub finem balſami Orientalis, vel liquid. ambræ ℥. ij.

Fiat Syrupus.

Laudatur & ros Solis, ſi ei cum ſemine botryos, glycyrrhiza & marrubio, S. V. affundatur.

Vel fiat hoc Eclegma:

♃. Ammoniaci aceto ſcillit. diſſolut ℥. ij. ſem. naſturtij. vrtic. an. ʒ. j. flor. ſulphur. ʒ. ſem. croci ℈. j. pulmon. vulpis præp. ʒ. ij. Cum oxymel. ſcillit.

Fiat Electuarium.

Vel hic Puluis:

♃. Rad. ireos, glycyrrh. helenij, an. ʒ. ij. ari ℈. ij. cinnam. ʒ. ij. ſem. vrtic. naſturt. an. ʒ. j. pulmon. vulp. præp. ʒ. ij. croci ℈. j. flor. ſulphur. ʒ. j. benzoës ℈. ſem. ſacch. candi ʒ. vj.

F. Puluis.

Vel ♃. Flor. ſulphur. vel lactis ſulph. Drach. ß. benzoës ℈. ſem. ſacul. ari ʒ. ß. rad. ireos ʒ. j. croci ℈. j. ſacchar. candi Dr. vj. Fiat Puluis.

Vel ♃. Ammoniaci, ʒ. i. ß. croci, ℈. ſem. flor. benzoës g̃. v. extract. glycyrrh. q. ſ.

Fiant Pilulæ xxx. Dentur manè 5. 6. 7.

Vel ♃. Flor. ſulphur. Drac. j. extract. helen. ℈. j. ſacchari albiſſ. in aq. tuſſilag. diſſolut. ℥. iij. ol. aniſi, gut. iiij. Fiant rotulæ.

Vel ♃. Spec. diaireos ſimp. Drach. j. diatragac. calid. ʒ. ſem. balſam. ſulph. ℈. ſem. ſacchari in aqu. ſcabioſ. diſſolut. Vnc. v. ol. aniſi gut. v. F. rotulæ.

Vel ♃. Lact. ſulphur. fl. benzoës an. g̃. vj. ammoniaci, g̃. iij. croci ℈. ſem. margar. præpar. ℈. j. magiſter. oculor. cancri, moſchi an. ℈. ſem. ſacchar. candi Drach. ij. Fiat puluis, de quo, quantum cuſpide cultelli bis capi poteſt, detur in ouo ſorbili, vel aqua ſcabioſa.

Eſt & efficax decoctum ligni Guaiaci. ſaſſafras, ſarſæparillæ, ſi pectoralia addantur, non quidem ad ſudores ciendos, ſed ad reliquias materiæ in pectore abſumendas.

Vt ♃. Ligni guaiaci vnc. iiii. ſarſæ parillæ, vel ligni ſaſſafras, Vnc. i. ſem. Infundantur horis 24. in aq. ℔. iii. Deinde adde conſeru. violar. botryos an. vnc. ii. dactylor. No. x. Coq. in balneo vaſe clauſo. Colatura exhibeatur.

Ad eaſdem reliquias abſumendas, vtiles etiam ſunt ſuffitus ex thure, myrrha, maſtiche, ſtyrace, benzoë, gummi iuniperi, Nicotiana, cinnamomo, & ſimilibus. Nonnulli etiam arſenicum ſuffumigiis iſtis admiſcendum cenſent, ſed malè, vt poſteà, q. 6. dicetur.

Hæc tamen omnia ferè humorem craſſum & viſcidum ſpectant. Si verò ab humore tenui & ſeroſo ſit aſthma, ſæpius is euacuandus. Poſtea etiam per ſudorifera diſcutiendus.

Curatio aſthmatis à tuberculo, grandine vel calculo.

Si à tuberculo, vel grandine aut calculo in pulmonibus genito, aut ſiccitate pulmonis hoc malum proueniat; qua ratione curatio inſtituenda ſit, ex iis quæ ſuprà part. 2. de morbis pectoris dicta ſunt, patet. Nam ſi tuberculum ſit ſanguineum, citò ſuppuratur, & rumpitur, etiam ſine medicamentorum ope, idque ex puris exſcreatione, febris & anhelationis remiſſione cognoſcitur: & tum hydromelite, aliiſque medicamentis, quæ in pleuritide ſunt propoſita, ad extерſionem vtendum, ne vlcus relinquatur. Si verò tuberculum crudum ſit & coctu difficile, medicamenta calefacientia, attenuantia & abſumentia, quæ ſuprà ſunt propoſita, etiam hic locum habent. Quod ſi tandẽ in abceſſum mutetur tuberculum, abſtergentia requiruntur. Hinc Galenus 4. de loc. affect. cap. vlt. ad abſumenda talia tubercula vtitur Athanaſia, theriaca, & ſimilib. valde exſiccantibus medicamentis. Vix tamen aliquis talium ægrorum ſanitati reſtituitur.

Diæta.

Diæta.

Quia aſthma plerumque à cauſſa frigida & craſſa ortum habet, victus ratio ſit calefaciens & attenuans, de quo poſteà, quæſt. 7. dicetur. Aër nimirum, quem inſpirat æger, ſit calidus, ſiccus, attenuans, liber & perflatilis. Ideò etiam in cubiculo, in quo æger degit, ſuffumigia frequenter fiant ex ſtyrace, thure, myrrha, benzoë, moſcho, ambrâ. Vitetur verò aër frigidus & humidus, & craſſus. Cibus eaſdem qualitates habeat; ita tamen calefacienta & attenuantia moderanda, vt humectantia quædam admiſceantur, vt materia faciliùs expectoretur. Nam ſi cibus & potus exhibeatur, qui ſolùm calefaciat, attenuet, & ſimul ſiccet: facilè fieri poteſt, vt humor maiorem craſſitiem acquirat, & tenaciùs aſperis pulmonis arteriis adhæreſcat. Ideóque cibi condiantur, ſaluiâ, ſatureiâ, thymo, hyſſopo, fœniculo, baccis iuniperi, & cinnamomo, & inprimis croco. Vtiles quoque ſunt paſſulæ amygdalæ dulces, pineæ piſtacia, & in primis commodum eſt ius galli decrepiti cũ hyſſopo & croco, atque aliis pectoralibus. Melliti quoque cibi non inutiles ſunt, ſi æger aliàs eos ferat. Vitentur verò cibi adſtringentes omnes & craſſi ſucci, vt piſces, legumina, caro ſuilla, lac & caſeus.

Potus ſit vinum tenue, ſubdulce, vel melicratum, in quo thoracica medicamenta cocta ſint. Poſſunt etiam cereuiſiæ fieri cũ ſaluia, hyſſopo, roremarino & ſimilibus. Vtilis etiam potus eſt decoctum ligni Guaiaci. Æger ſitim non ferat, ſed largiùs bibat; quia humectatione indiget, ad eam, quæ iam inciſa & deterſa eſt in pectore, materiam tuſſi eiiciendam, vt docet Galen. 7. de comp. med. ſec. loc. cap. 6. Vnicâ tamen vice, cum cibo potus copioſus non aſſumatur; cum repletus potu nimio ventriculus difficultatem ſpirandi parere ſoleat; ſed, ſi opus, cibo iam cõcocto potus aliquid ſumatur. Somnus ſit nocturnus moderatus. In paroxyſmo, ſomno, quantum poteſt, æger abſtineat; aut ſi vires imbecillæ ſomnum requirant, breuis ſit & interruptus. Dormiat æger capite & pectore nonnihil eleuato. Vtilis eſt & ambulatio ante cibum, & frictio partium extremarum. Vehementia autem exercitia, quòd humores commoueant, omnino intermittenda. Vitentur animi perturbationes, ira, & omnis nimius animi ac corporis motus; cum humores commouere, & paroxyſmum acceſſere ſoleant. A Venere etiam abſtinendum ægro.

QVÆSTIO I.

An humor aſthmatis cauſſa hæreat etiam quandoque extra bronchia pulmonum?

An humor aſthmatis cauſſa hæreat quandoque extra bronchia pulmonum.

Alexander Maſſarias Auicennam reprehendit, quòd ſtatuat, humorem aſthmatis cauſſam contineri quandoque etiam extra bronchia pulmonum, in ramis læuium arteriarum, quarum propagines multæ per pulmonem diſtribuuntur; ſtatuitque, ſi in pulmonibus obſtruantur propagines læuium arteriarum, non

non aſperæ arteriæ, cor laborare, pulſuſque fieri inæquales, minimeque aſthma excitari, niſi bronchia pulmonum ſimul obſtruantur.

Verùm enim verò materiam aſthmatis cauſſam quandoque etiam extra bronchia pulmonum in aliis pulmonis vaſis, imò in ipſa pulmonis ſubſtantia conſiſtere, multæ Medicorum obſeruationes docent. Ita Hollerius in quodam pulmonem tanquam ſpongiam imbutum multo humore pituitoſo inuentum eſſe ſcribit. Et patet id ex eo, quòd qui aſthmate laborant, non continuò cum ſtertore & ſonitu reſpirant, neque etiam ſemper tuſſiunt, aut ſi tuſſiunt, tuſſis tamen ſicca eſt; quod minimè fieri deberet, ſi materia in aſperis pulmonum arteriis ſemper conſiſteret. Nam aër materiam tranſiens & diſplodens, ſonitum & ſtertorem excitat, & quicquid in aſpera arteria, eiúſque ramis exiſtit, tuſſim excitare ſolet, vt poſtea, *in capite de tuſſi*, dicetur. Et licèt verum ſit, læuibus arteriis affectis mutationem in pulſu fieri: tamen & reſpiratio tunc quoque affici poteſt, ſi obſtructio illa tam magna ſit, humoríſque tanta copia, vt & aſperas arterias comprimat, anguſtioréſque reddat; docentque hoc ſatis paroxyſmi aſthmatici, qui per interualla materia agitata in vaſis excitantur. Ideóque ſiue materia in læuibus arteriis conſiſtat, & aſperas comprimat, ſiue in vtroque arteriarum genere conſiſtat, ſimul & aſthma & pulſus inæqualitatem parit. Et ipſa origo aſthmatis, de qua, *quæſtione ſequenti*, dicetur, ſatis docet, cauſſam aſthmatis potiùs in venis & pulmonis ſubſtantia, quàm aſperis arteriis contineri.

QVÆSTIO II.

An aſthma frequentiùs à Catarrho, an verò ab Humore crudo è venis in pulmones effuſo excitetur?

An aſthma frequentiùs à catarrho, an verò ab humore crudo è venis in pulmones effuſo excitetur?

Vulgata opinio eſt, frequentiſſimè à cerebro frigido & humido atque excrementis abundante materiam pituitoſam ad pulmones deſcendere, atque ibi hærentem aſthma parere. Verùm etſi non nego, quandoque poſt catarrhos aliquid pituitæ in pulmone reſtare, eiúſque bronchia obſtruere, & aſthma excitare poſſe; tamen rariùs hoc fieri exiſtimo, ſed frequentiſſimè aſthma generari puto ab humoribus crudis circa hepar, imò in vniuerſo venoſo genere collectis, & per venam arterioſam in pulmones effuſis. Et enim ſi materia à cerebro deſcendens cauſſa aſthmatis eſſe debet, neceſſariò catarrhus aſthma præcedere debet, atque tuſſim adeſſe neceſſe eſt; quod tamen non ſemper obſeruatum. Etenim, ſi vel leuiter ſaltem aſperæ arteriæ afficiuntur, tuſſis excitatur, vt poſteà, *ex capite de tuſſi*, patebit. Nonnulli quidem, vt Zecchius, *conſult.* 12. aliam huius rei cauſſam reddere conantur, ſtatuúntque, tuſſim in aſthmate quandoque non excitari, ob partium ſpiritalium æqualem intemperiem, quæ cùm triſtem ſenſum non inducat, etiam tuſſim non excitet. Cùm enim ſpirandi organa ex longa patiendi conſuetudine in morboſum quendam habitum commutata ferè ſint, æqualíque intemperie cum humore per omnem partem æqualiter diſperſo afficiantur, nouum dolorem ſeu moleſtiam non ſentire, atque ita tuſſim non excitari, niſi quando noua accedit materia, vel prior certo loco collecta & commota vias exaſperando, & aëris ingreſſum & egreſſum præpediendo, nouam affert moleſtiam.

Verùm, cùm idem Zecchius, *conſ.* 58. cauſſam cur aſthma non ſemper cum ſtertore & ſonitu fiat, hanc reddat, quòd materia non ſemper in aſperis, ſed quandoque in læuibus pulmonis arteriis conſiſtat, cauſſam eandem hîc etiam multo rectiùs afferre potuiſſet, quàm iſtam æqualem intemperiem. Neque enim quæ tuſſim excitant, ſaltem ob intemperiem quam inducunt, id præſtant: ſed etiam, quia aëris ingreſſum prohibent, quod ipſe confitetur: id quod materia aſthmatis, ſi in bronchiis pulmonis hæreret, perpetuò faceret, & ita perpetuo tuſſim excitaret eodem modo vt grandines tuſſiculam perpetuam excitant, neque longa patiendi aſſuetudine vllus talis habitus induci poteſt. Sunt & alia, quæ idem probant. Refert idem Zecchius, *conſ.* 18. Cardinalem Paliottum, aſthmaticum, ſimul vrinæ ardore & difficultate laboraſſe, & ita quidem, vt cùm vrinæ ardor & difficultas vrgeret, ſpirandi difficultas interim euidenter imminueretur, & rurſum cum maiore impetu, ſtranguriâ ceſſante, repeteret. Quod certè indicio fuit, à communi cauſſa hæc duo mala prouenisſe, & vitioſos ac crudos humores, qui antea è venis ad pulmones ruentes aſthma faciebãt, poſtea ad renes & veſicam tranſmiſſos difficultatem vrinæ excitaſſe. Et licèt non omnibus aſthmaticis vrinæ difficultas & ardor adſit; tamen durante acceſſione ægri vrinas craſſas & turbidas mingunt, quia ſcilicet humorum craſſorum & crudorum in venis agitatorum pars etiam ad renes & veſicam ruit. Arguit idem & hoc, quòd aſthmatici plerumque ſunt cachectici, vt de eodem Cardinale Paliotto refert Zecchius, pedéſque tandem aſthmaticis penè omnibus intumeſcunt; quod indicio eſt, cauſſam aſthmatis circa hepar potiùs contineri ſiue, ibi ob hepatis imbecillitatem generetur, ſiue ab vtero in fœminis, quibus menſes ſuppreſſi ſunt, ſanguis eò mittatur. Neque id ideò fit, quòd pulmones hepar refrigerent, cùm ſi diligenter ſigna omnia perpendamus, crudorum humorum in venis cumulatorum ſigna adſint. Inſuper idem & hoc probat, quòd aſthma interdum citra tuſſim deſinit, nec materia exſcreatur & è pectore eiicitur, dum ſcilicet ea vel per halitum digeritur, vel per vrinæ vias expurgatur, aut in venas recurrit. Sicut & hoc id perſuadet, quòd ſuppreſſis menſibus & hæmorrhoidibus, ac aliis conſuetis euacuationibus, aſthma nullo præcedente catarrho, ſuccedit. Quod tandè & hoc confirmat, quòd Aretæus inter ſigna imminentis aſthmatis flatus in præcordiis, & eructationes præter rationem recẽſet; quæ procul dubio à materia cruda in hypochõdriis agitata proueniunt. Neque enim, vt nonnulli volunt, flatus hi proueniunt, quòd ventriculus ob pulmonis conſenſum afficiatur. Nam Aretæus eos non inter ſigna aſthmatis, quod diu durauit, & in quo pulmonis temperies valde labefactata eſt, ſed incipientis aſthmatis ſigna recenſet, vbi pulmones non ita labefactatos eſſe credibile eſt, vt ventriculum refrigerare poſſint. Materiam autem hanc, quæ è venis in pulmones effunditur, non ſemper crudam & pituitoſam, ſed quandoque etiam ſeroſam eſſe, non ſine ratione ſtatuit Carolus Piſo.

QVÆSTIO III.

An aſthma ſemper ſit ſine Febre?

An aſthma ſemper ſit ſine febre?

VVlgata eſt opinio, aſthma ſine Febre eſſe, & differre aſthma à reſpiratione illa læſa, quæ fit in febribus, quòd illa ſit ob vſum auctum, hæc verò ſaltem ob vaſorum anguſtiam.

Suſpectam tamen habet hanc doctrinam Carolus Piſo, *de morbis à colluuie ſeroſa, pag.* 200. cùm febris in nonnullis etiam ſenſui ſeſe prodat, etſi calor non ſit ſiccus & acer, ſed halituoſus plerumque, humidúſque & blandus. Etſi verò vrinæ ſæpe ſint copioſæ in aſthmate, ac tenues, & inſtar aquæ perſpicuæ, atque ideò diſſimiles vrinis familiaribus & propriis febrium putridarum, ſuſpicionem abſentiæ febris præbeant: tamen id familiare febribus quæ ab humoris ſeroſi feruore fiunt, eſſe putat, idémque in arthritide, aliíſque à fluxione & feruore humoris ſeroſi morbis accidere poſſe. Idque etiam hiſtoriis aliquot adductis comprobat.

Et omnino non eſt de nihilo hæc Caroli Piſonis ſententia. Etſi enim ſæpe febris abſit, cùm humor eſt craſſior, aut tuberculum aliquod adeſt: tamen vbi à ſeroſo humore aſthma originem habet, quale plerumque circa inſignes temporum mutationes in quibuſdam ei obnoxiis excitatur, tum febrem aliquam ſimul adeſſe experientia teſtatur: ſed eſt ea blanda & halituoſa, qualis etiam alios morbos à feruore & motu ſeroſi humoris ortos, vt arthritidem, catarrhos, & huiuſmodi fluxiones alias comitatur.

QVÆSTIO IV.

An Purgantia in paroxyſmo aſthmatico conueniant?

An purgantia in paroxyſmo aſthmatico conueniant?

Diſſuadent id nonnulli, eâ primùm de cauſſa, quòd humor, qui aſthma excitat, craſſus ſit, viſcidus, neque euacuari facilè poſſit, niſi priùs præparetur, & poſtea ſenſim ac per vices euacuetur; id quod etiam in aliis morbis pituitoſis faciendũ.

Deinde ob ſuffocationis periculum, quod maximè vrget, cùm metuendum ſit, ne, ſi medicamenta purgantia exhibeantur materia à medicamento agitato non ad ventrem inferiorem, ſed potiùs ad locum affectum confluat, atque ita ſuffocationis periculum augeatur.

Contrà verò Carolus Piſo ſtatim poſt ſanguinis detractionẽ, purgationem auertendi gratiâ inſtituendam cenſet; cùm nonniſi cum periculo ſuffocationis purgatio protrahi poſſit, & humor ipſe per ſe ſatis ſit fluidus, neque magno apparatu indigeat.

Verùm diſtinctione hîc opus eſt, & humoris natura conſideranda. Si enim humor ſit craſſus, & viſcidus, ſine fructu initiò ſtatim inſtituitur purgatio, iſque potiùs agitatur, quàm educitur, atque hinc paroxyſmus augetur. Si verò humor ſit tenuis & ſeroſus, atque è venis in pulmones effundatur, quod præſupponit Piſo, commodiſſimè mox initiò inſtituitur purgatio.

QVÆSTIO. V.

An ius Galli decrepiti aſthmaticis conueniat?

An ius galli decrepiti aſthmaticis conueniat?

Ius Galli decrepiti non ſolùm cum pectoralibus coctum, ad alterandam & expectorandam in aſthmate materiam, ſed etiam cum purgantibus ad purgandum, in omnibus ferè Medicorum, poſt Arabum tempora, libris præſcribitur. Vnus, quod ſciam, Ludouicus Septalius, *animaduerſ. medicar. l.* 6. *num.* 137. id, tanquam noxium reiicit, vtpote quod experientiæ non reſpondeat, & rationi aduerſetur: ſcribitque, ſe Mediolani vbi frequenter exhibetur à Medicis, præſertim ſecundum deſcriptionem Benedicti Victorij Fauentini, *in Empirica*, id aliquoties irrito ſucceſſu exhibuiſſe. Obeſſe autem potiùs, quàm prodeſſe, hiſce de cauſſis putat. In longa, inquit, ebullitione nitroſæ illæ partes, quibus maximè prodeſſe ius galli veteris creditur, tanquam terreſtres, ſubſident, atque in percolatione reiiciuntur; viſcidæ ac glutinoſæ, tum & præpingues, ex cute, pedibus, alarum extremis, muſculoſis denique & neruoſis partibus prouenientes, maximè remanent. Qua de cauſſa non ſolùm

ſolùm non adiuuare materiæ ex pectore excretionem, ſed craſſiore & viſcidiore materia, & antecedente & coniuncta cauſſa, redditâ, humorem contumaciorem, magíſque rebellem ad excernendum reddere. Neque etiam, quæ cum gallo coquuntur, aliquid prodeſſe putat. Quæ enim pro ſoluendo aluo adduntur, agaricus, ſena, ſem. carthami, cùm pauciſſimam admittant ebullitionem, vim omnem purgandi perdere ex longa coctione; alterantia etiam, vt capill. ♀is, & alia, cùm vires ſuas in ſuperficie poſitas habeant, ex longa coctione eas amittere; alia, vt origanum, botryn, farfaram, ex longa coctione putrilaginoſa euadere.

Verùm enim verò hæc, quæ ex Ludouico Septalio protuli, non tanti videntur, vt ideò à communi opinione ſit recedendum. Etenim à multis hactenus Medicis obſeruatum, ius galli decrepiti in aſthmate profuiſſe. Neque refert, quòd Septalius id aliquoties irrito conatu exhibuit. Incidit enim forſan in aſthmaticos deſperatos, quibus omnia, etiam efficaciſſima remedia, fruſtra adhibentur. Rationes verò, quæ ab ipſo afferuntur, etiam quod debent, non perſuadent. Quæ vt rectiùs intelligantur, ius galli decrepiti Bened. Victor. Fauentini, quod allegat, priùs proponendum. Ita autem habet eius deſcriptio:

℞. *Gallum antiquum*, ad minimum trium annorum, quem flagellato & multùm defatigato, poſtea decollato, & ſine aqua deplumato, ac viſceribus mundato & vino forti eluito, parúmquo ſalito: Deinde.

℞. *Seminis carthami, aniſi, anethi,* an. ʒ. ij. *rad. helenij, iridis, fol. hyſſop. praſſij,* an. ℥. ß. *glycyrrh. paſſul. enucleat.* an. ʒ. vi. *tartari albi* ℥. j. *pulmon. vulpis pulueriſati* ʒ. ij. Omnibus hiſce craſſo modo contuſis venter galli repleatur, gallúſque in aquæ ℔. xxx. coquatur, donec caro ab oſſibus ſeparetur. Deinde facta colatura cum forti expreſſione, collatura in frigido loco relinquatur, vt quod fæculentum eſt, ſubſideat, pars verò clara ſeparetur & vſui reſeruetur.

Primò ergo verum quidem eſt, quòd vis iuris galli decrepiti in partibus quibuſdam nitroſi & abſtergendi vi præditis conſiſtat. Hoc autem falſum, quod Septalius opinatur, illas partes nitroſas ſubſidere, & poſtea, tanquam fæculentas, abiici. Etenim terreſtres quidem, craſſæ, viſcoſæ ac fæculentæ ſubſident; nitroſæ autem propriè terreſtres non ſunt, ſed ſalſæ ſuo modo, quæ claro liquori permiſcentur ſalis more, non verò ſubſident. Deinde etſi verum ſit, coctione nimia vim tam purgantem quàm alterantem diſſipari: tamen hoc facilè præcaueri poteſt, ſi in vaſe clauſo & duplici in balneo feruenti fiat dococtio; & tum minùs aquæ, cùm nihil abſumatur, affundendum. Aut ſi hac coctione vim omnem ex gallo extrahi non poſſe, ſed coctione in vaſe aperto opus eſſe quis exiſtimet, gallus primò ſolus coquatur, deinde in decocto in vaſe clauſo infundantur vel ebulliant medicamenta purgantia & alterantia, pinguedo etiam facilè ſeparari poteſt.

QVÆSTIO VI.

An Arſenicum ſuffumigiis in aſthmaticis curandis rectè admiſceatur?

An Arſenicum ſuffumigiis in aſthmaticis curādis ſit admiſcendum?

PLerique Medici poſt Arabes inter ſuffumigia, quæ ad exſiccandas & abſumendas reliquias materiæ in aſthmaticis adhibent, etiam Arſenicum admiſcere iubent: ſed quàm rectè, non video. Notum enim eſt arſenicum eſſe ſummè venenoſum. Sunt quidem nonnulli, inter quos etiam Vaſcus, qui id excuſare eo modo volunt, quòd in exigua quantitate admiſceatur, aliíſque medicamentis caſtigetur, & ſuffitu eius facultas elicita non adeò corrodens, malignáque exiſtat; cùm venenoſæ qualitates non in partibus tenuibus, igne reſolutis ſed in craſſioribus ac terreſtribus inſint.

Verùm enim verò hoc modo ſe non expediunt. Primò enim Medici non in parua quantitate arſenici puluerem admiſcent, ſed ad pondus omnium. Imò etiam in parua quantitate nocere poteſt. Deinde thus, myrrha & ſimilia, quæ admiſcentur, venenoſam arſenici vim corrigere non valent. Præterea notiſſimum eſt Chymicis, etiam fumos arſenici, dum calcinatur, eſſe ſummè noxios; nec partes heterogeneæ ſunt in arſenico, vt aliæ ſint terreſtres & craſſæ, aliæ volatiles. Nam dum arſenicum calcinatur, in fumos, vtpote totum volatile, reſoluitur, qui ſummè venenoſi & noxii ſunt. Ergo arſenicum omnino in eiuſmodi ſuffumigiis omittendum.

Error verò inde manauit, quòd vocabula Sandarax Arabum, & Sandaracha Græcorum, malè confuſa ſunt. Sandarax enim Arabum, vulgò vernix gummi iuniperi eſt, vi eximiâ ſiccandi præditum; vnde Arabes in ſuffitibus illis, qui ad reliquias humorum in pulmone in aſthmaticis abſumendas adhibentur, illud rectè præſcripſerunt. Sandaracha verò Græcorum, arſenicum rubrum eſt. Cùm ergo, qui in Arabum ſcripta inciderunt, ſandaracen Arabum, & ſandaracham Græcorum idem eſſe putarent, malè pro gummi iuniperi, quod Arabum ſandarax eſt, arſenicum, ſeu ſandaracham Græcorum, quæ arſenici ſpecies eſt, ſubſtituerunt. Scio equidem nonnullos id probandum ſuſcipere, ipſos etiam Græcos ſua ſandaracha, id eſt arſenico, in ſuffumigiis hiſce vſos fuiſſe, & ſit vt obtineant, tamen quibus maligna arſenici qualitas non ignota eſt, non facilè eos imitabuntur.

QVÆSTIO VII.

An victus attenuans, ſimúlque tenuis aſthmaticis conueniat?

An victus attenuans ſimulque tenuis aſthmaticis conueniat?

MOuent nonnulli quæſtionem, an victus attenuans aſthmaticis conueniat, & in ea ſoluenda multum laborant. Nam etſi Galenus *in principio libri de attenuante victu*, ſcripſerit, ſolâ victus ratione attenuante, ſine vllis medicamentis, difficiles reſpirationes, arthritides, epilepſias, & alios morbos diuturnos ſe ſanaſſe: tamen in contrarium adducunt Hippocratem, qui, 1. *aph.* 4. ſcribit: morbis longis victum tenuem & exquiſitum ſemper parùm tutum eſſe.

Verum res plana eſt. Aliud enim λεπτὴ δίαιτα *victus tenuis* eſt, de qua Hippocrates, *aphor. allegato*, aliud λεπτύνουσα καὶ λεπτυντικὴ, *victus attenuans, vel attenuandi vim habens.* Nam λεπτὴ δίαιτα, *victus tenuis*, ſolam victus formam ac quantitatem reſpicit, cùm ſcilicet ægro cibus coctu facilis, & quidem in exigua quantitate, & minus ferè, quàm poſſit concoquere, offertur: cui opponitur diæta ἁδροτέρη, *plenior victus*, qui maiore ſcilicet copiâ exhibetur: diæta verò λεπτυντικὴ, ſolam qualitatem reſpicit, & victus attenuans eſt, qui viſcidos & craſſos humores in corpore extenuat cui incraſſans victus opponitur, qui craſſos humores in corpore noſtro gignit, vt docet Galenus *loco allegato*. Et agunt de tenui diæta, cùm *alib.* 1. tum *lib. de victus rat. in acut.* Hippocrates & Galenus. De victu verò attenuante agit Galenus peculiari libello, de eo conſcripto, deſcribítque ibi cibos attenuantes, quòd ſenſus mordeant & acres ſint, cibóſque illos, *lib. alleg.* Galenus enumerat & deſcribit. Et tales cibos aſthmaticis vtiles eſſe nullum dubium eſt; an verò victus tenuis conueniat, valde dubium eſt, cùm, vt *aphor. alleg.* Hippocr. docet, in morbis longis parum tutus ſit.

Vaſcus equidem hanc, quam ipſa linguæ Græcæ proprietas ſuggerit, ſolutionem non probat; victúmque attenuantem & tenuem reipſa non differre ſtatuit; ideò quod victum attenuantem conſtituentia alimenta, cùm tenuia & debilia ſint, alimentum copioſum victúmque plenum præbere non poſſint; aut ſi adeò magnâ quantitate exhibeantur, vt copioſum nutrimentum æquare valeant, à facultate concoqui non poſſint.

Verum enim verò diuerſa planè victus ratio eſt, tenuis & attenuans; cùm, vt dictum, tenuis victus ſaltem formam & quantitatem, attenuans qualitatem reſpiciat. Et diuerſo planè fine diæta tenuis, & attenuans inſtituuntur. Finis diætæ tenuis eſt, vt natura à coctione morbi ad coctionem cibi non auocetur; ideóque paulo minùs cibi exhibeatur, etiamſi cum aliqua virium iactura id fieri videatur. Attenuantis verò victus finis eſt, vt cibi qualitate humores craſſi attenuentur atque ita, quod forſan medicamentis fieri non poterat, quotidiano cibi vſu præſtetur. Interim nullo modo in victu attenuante requiretur, vt de conſueta quantitate aliquid ſubtrahatur. Etſi hoc etiam attendendum ſit, vt æger eiuſmodi cibi copiâ ſeſe non oneret, & plus aſſumat, quam concoquere poſſit. Et omnino victus attenuans non ſemper tenuis eſt, & cibi, qui victum attenuantem conſtituunt, etiam diætam plenam præbere poſſunt, ſicut hoc ex allegato Galeni libro, *de victu attenuante*, patet, vbi, *cap.* 8. aues montanas, piſces ſaxatiles, carnem gallinarum, perdicum carnes, quæ victum plenum præbere poſſunt, in attenuante victu admittit. Ideóque ſi aſthmaticis auiculæ montanæ, perdices, gallinæ, ac ſimiles cibi, qui victum incraſſantem non præbent, præcipuè cum hyſſopo, ſatureia, thymo & ſimiles dentur, victus erit attenuans, non tenuis.

CAPVT III.

De Suffocatione ſeu Strangulatione.

Suffocatio ſeu ſtrangulatio. Cauſſa.

AD læſam, ſeu potiùs abolitam & interceptam reſpirationem pertinet & ſuffocatio, cuius ſpecies eſt Strangulatio, de qua aliquid in ſpecie dicendum.

Suffocatur autem homo, cùm aër ventilando calori cordis neceſſarius non attrahitur, fuligineſque calidæ exſpiratione non emittuntur.

Fit hoc 1. cùm viæ aëri attrahendo dicatæ occluduntur; quod fit interdum ore occluſo ſeu obſtructo, ſimúlque naribus muco obturatis; vnde interdum apoplecticis periculum ſuffocationis imminet.

2. Si fauces, præſertim circa laryngem, occluduntur, id quod fit in tumoribus muſculorum faucium, laryngis, glandularum, columellæ, ſicut & in luxatione vertebrarum ceruicis.

3. Si aſperæ arteriæ caput ſeu rimula per quam aër ingreditur, à re quacunque obſtruatur. Etſi enim hoc facilè non fiat, ſed natura ob imminens ſummum periculum per tuſſim magno conatu omnia talia excutere conetur: tamen ſi res ita pertinaciter & fixè rimulæ illi inhæreant, ſuffocationem inducunt. Ita Hadrianum Pontificem à muſca in fauces inuolante ſuffocatum eſſe hiſtoriæ referunt; alióſque vuæ acinis, infantes quoſdam nummis ſeu aliis rebus deglutitis ſuffocatos eſſe, ex hiſtoriis patet. Poteſt referri huc & ſuffocatio ab aqua. Quanquam Platerus ob defectum aëris eam fieri putet.

4. Ipſe quidem aſperæ arteriæ ductus non facilè obſtruitur; cùm ſit ſatis patens: à vi tamen externa collo conſtricto, vt fit in ſtrangulatione, via omnis ſpiritui intercipi poteſt. Et notabilis eſt hîc hiſtoria, quam in viro quodam docto obſeruaui. Is enim cùm ceraſa comederet, accidit, vt ceraſi nucleus in aſperam arteriam incideret, & in pulmonem ipſum delaberetur, atque ibi etiam quandam grauitatem pectoris excitaret; poſt aliquod verò tempus accidit, vt nucleum illum pituitâ tenaci inuolutum cum vehementi tuſſi reiiceret. Præterea fungorum quorundam eſus, vt & alia venena ſtrangulare ſolent; quod proculdubio fit, cùm ob membranam, quam œſophagus habet cum aſpera arteria & larynge communem, laryngis rima contrahitur & coarctatur. Ita ex medicamento ſurſum ac deorſum purgante ferè ſuffocatus Vnctor apud Harpalidem. *lib. 7. epidem.*

Accidit etiam in apoplexia ſuffocatio, cùm motu thoracis omni, & membrorum reſpirationi inſeruientium læſo, nulla fit reſpiratio.

Tandem etiam in catarrho ſubitò & confertim ad pulmones ruente ſuffocatio fieri poteſt, qui catarrhus idcircò Suffocatiuus appellatur, de quo, *l. 1. par. 2. in fine*, dictum.

Pertinet huc & aër, qui attrahitur, ventilando calori ineptus & ſuffocans, qualis eſt ille, qui è carbonibus accenſis, vt & qui ex cloacis, ſentinis & puteis exhalat; cuius rei exempla duo habet Chriſtoph. à Vega, *Artis med. lib. 3. ſ. 5. cap.* 8. aliquod etiam Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. l. 2. c. 6.* Diſputatur quidem hac de re inter Medicos, vt etiam, *lib. 1. c. 7.* dictum eſt, an magis cerebrum, an verò magis pulmones & cor afficiantur. Et quidem Marcellus Donatus, *loco alleg.* cerebrum præcipuè affici ſtatuit. Et negari non poteſt, cerebrum & ſpiritus animales affici, vt exempla ab eodem allegata teſtantur. Quidam enim poſtea reſoluti ſunt, quidam delirarunt. Verùm nec hoc negandum, organa reſpirationi dicata ſimul affici. Aër enim iſtis fumis infectus calori cordis ventilando ineptus eſt: cuius rei indicium eſt, quòd nonnulli periculo ſuffocationis ceſſante, febri correpti ſunt.

Pertinet huc & illa ſuffocatio, cuius Aretæus, *lib. 1. c. 7. de cauſ. & ſign. acut. morb.* mentionem facit, cuius etiam ſuprà *part. 1. c. 4. de Angina*, mentionem fecimus, quæ fiat ſpiritus praua conuerſione ad calidiſſimum & ſicciſſimum, nullâ corporis parte inflammatione laborante. Etſi verò alij aliter hac de re diſputent, & in loco illo Aretæi explicando multum laborent: tamen commodiſſimè mihi explicari videtur, ſi dicamus, ſpiritum ſæpe ita eſſe inflammatum, calidum & ſiccum, vt ei refrigerando aër externus, qui ſpiritu attrahitur, non ſufficiat. Cui hoc addi poteſt, quòd ſpiritus ille habere poteſt prauam qualitatem, & inſignem exſiccandi & conſtringendi vim, ob quam organa ſpirationis conſtringuntur & coarctantur, vt reſpiratio libera fieri non poſſit. Similem huic affectum deſcribit Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 31. *ad* 35. cum quo tamen catarrhus fuit coniunctus.

Prognoſticum.

Prognoſticū. *Strangulati aut ſuffocati, non tamen mortui, ad ſe non redeunt, quorum circa os collecta ſpuma apparet, 2. aph.* 34. Non tamen hoc vniuerſaliter verum eſt, vt Galenus *in com.* addit: Nonnulli, quibus ſtrangulatis ſpuma circa os apparuit, ſibi ſunt reſtituti, vt etiam duo exempla obſeruauit Criſtoph. à Vega *loco alleg.* quamuis id raròaccidat.

Curatio.

Curatio. Cùm verò morbi plerique, à quibus iſtæ ſuffocationes pendent, ſuprà cum curatione explicati ſint, ſaltem hîc, quomodo ſtrangulatis, & aquâ aut fumo ſuffocatis ſuccurrendum ſit dicemus.

Laqueo ſtrãgulati quomodo curãdi. Qui laqueo penè ſtrangulati ſunt, iis laqueo ſoluto acetum cum pipere, aut pulegium tritum, vel ſemen vrticæ cum vino propinanda ſunt, & collum lanâ oleo irino calente madidâ inuoluendum. Poſſunt etiam commodè exhiberi aquæ epilepticæ, vitæ, cinnamomi, & reliqua, quæ ad manum ſæpe ſunt.

Ex vaporibus ſeu fumis ſuffocati. Eadem etiam iis, qui ex vapore cloacarum, puteorum, cauernarum, ſeu fumis carbonum ſuffocantur, exhibenda, vt & ea, quæ ſuprà, *lib. 1. part. cap.* 17. ſunt propoſita.

Ex ſubmerſione in aquam. Si verò ex ſubmerſione in aquam, quis ſuffocationis periculum incurrat, is aquâ ereptus moueri debet, & capite deorſum inclinato ac pedibus eleuatis, ac pennâ oleo intinctâ, vel digito ori immiſſo vomitus prouocandus; vel exhibeatur decoctum hordei, ficuum, glycyrrhizæ, adiecto butyro & ſaccharo; vel decoctum florum chamæmeli cum cereuiſia. Poſtea verò vinum meracius, vel mulſa exhibenda, & etiam aliquæ aquæ vitæ. Simul æger in calido conclaui ſeruandus, & ſuffumigia inſtituenda, ſorbitiones quoque è decocto farinæ cicerum exhibeantur.

A fungis venenatis. Si ſuffocatio à fungis venenatis immineat, vomitus ſtatim concitandus decocto raphani cum oxymelite; vel ſalis vitrioli ʒ. ß. cum oxymelitis ℥. iij. propinanda. poſtea abſinthium & meliſſa in vino infundantur, & vinum exhibeatur.

Cùm Pauſaniæ puellam, *lib. 7. epid.* ſuffocatio ex fungi eſu apprehendiſſet, ei profuit mulſa calida epota, & vomitio, balneúmque calidum. In balneo fungum vomitione reiecit, & cùm ceſſatura eſſent ſymptomata, ſudore detenta eſt.

CAPVT IV.

De vitiis Vocis & Sermonis.

Vitia vocis & ſermonis. CVm in homine aër, quem ſpirando attrahimus & efflamus non ſolùm ventilando cordis calori, ſed & voci & ſermoni formando inſeruiat, ordo poſtulare videtur, vt poſt reſpirationis vitia etiam de vitiis Vocis & Sermonis dicamus.

Non omnis ſermo vox eſt. Non verò omnis ſermo vox eſt, ſed qui ſolùm ab animalibus prouenit; & quidem, vt Iulius Cæſar Scaliger, *de cauſſis ling. Lat. c.* 4. definit, eſt vox ſonus ex ore animalis, ſermo verò diſpoſitio vocum articulatarum, ad interpretandum animum. Et omnis vox, vt *ibid.* Scaliger docet, eſt ab animi affectu.

Vox animalibus cur data? Eſt enim data animalibus ad expreſſionem voluntatis. Neque tamen omnis vox articulata eſt, ſed multæ voces ab affectu proficiſcuntur, quæ ſunt inarticulatæ, vt gemitus, & ſibilus venenatorum.

Vox articulata. An etiam ſit brutorum. Eſt autem vox articulata, quæ ſcripto excipi atque exprimi valet: inarticulata, quæ non. Et articulatas voces à brutis non excludit Scaliger, cùm ouium voces adeò clarè ſcribi poſſint, vt ab ipſis vocabulum apud nos ſumtum, balare. Et ſit, vt pleræque brutorum voces non ſint articulatæ: ad animi tamen affectum ſignificandum compoſitæ ſunt; de quo Lucretius, *l.* 5.

——— ———*quòd ſecla ferarum*
Diſſimiles ſoleant voces variáſque ciere,
Cùm metus, aut dolor eſt, & cùm iam gaudia gliſcunt:
Quippe etenim licet è rebus cognoſcere apertis.
Irritata canum cùm primum magna moloſsûm
Mollia ricta fremunt, duros nudantia dentes.
Longè alio ſonitu rabie diſtricta minantur,
Et cùm iam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cum linguâ lambere tentant,
Aut vbi eos iactant pedibus morſúque petentes,
Suſpenſos teneros nituntur dentibus hauſtus,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant,
Et cùm deſerti baubantur in ædibus, aut cùm
Plorantes fugiunt ſubmiſſo corpore plagas.

Verùm de humana voce hîc agere nobis propoſitum eſt. Etſi verò vox ex aëris à pectore efflatione fiat: tamen non quælibet efflatio vocem parit. Si enim ſit illa lenis, ſaltem fit exſpiratio ſine voce. Vt verò vox fiat, vehementiore efflatione opus eſt. Neque tamen omnis vehemens efflatio vox eſt: neque tuſſis propriè vox nominatur, ſed quæ fit animâ & voluntate dirigente ad ſenſus animi patefaciendos.

Materia vocis. Materia autem vocis eſt aër ſeu ſpiritus, qui exſpirando emittitur & ad organa vocis alliditur.

Organa verò vocis & ſermonis formandi quod attinet, equidem ad aërem efflandum etiam requiritur pulmo & muſculi thoracis, vt & arteria aſpera, quæ aëri tranſitum præbet: verùm propria inſtrumenta vocis edendæ non ſunt.

Quod primò ex eo patet, quòd, ſi infra caput arteria incidatur, exſpiratio quidem fit, ſed non vox editur; quæ non fit, niſi aëre per aſperæ arteriæ caput ſeu laryngem, & quidem per eius rimulam, emiſſo. Atque ita larinx proprium & primarium vocis formandæ organum eſt. Atque ideò etiam rerum opifex laryngi varios muſculos tribuit, vt pro libitu eius rimula dilatari & conſtringi poſſit. De cuius conſtitutione artificioſiſſima videantur Anatomici, & inter eos præcipuè Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *lib. de larynge & vocis organis.* Etſi verò vocis organum primarium ſit rimula illa laryngis, ſeu γλωττὶς: tamen ad vocem articulatam, & in primis ſermonem formandum non ſufficit illa aëris è pulmone per rimulam laryngis efflatio, ſed præterea requiritur gurgulio, qui inde plectrum vocis nominatur, lingua, palatum ſeu oris cœlum, quod appellant, dentes. Vnde videmus, ſi harum partium aliqua deſit, vel vitiata ſit, vt gurgulio præfectus ſeu eroſus, lingua præciſa ſeu alio modo vitiata, ſi palatum vlcere perforatum, ſi dentes eliſi ſint, ſeu exciderint, ex his omnibus vitiis vocem vitiari.

Differentiæ.

Differentia vocis, & eius vitiorum. Sunt autem variæ vocis differentiæ. Aliæ quidem naturales voces, vt ſunt magna ſeu grandis, & parua; lenis, aſpera; acuta, grauis, de quibus non noſtri inſtituti, ſed Phyſici eſt, agere: aliæ voces præternaturales, quarum etiam differentiæ multæ ab Autoribus recenſentur, & ab aliis aliter. Verùm commodiſſimè voces p. n. ſecundum differentias actionum læſarum diſtinguuntur, quòd ſcilicet vox vel aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur. Vocis defectus ἀφωνία appellatur, cùm ſcilicet homo planè vocem edere non poteſt; qui verò loqui non poteſt, mutus dicitur: qui difficulter verò loquuntur, μογιλάλοι nominantur. Deprauata verò vox eſt, rauca, obſcura, tremula, abrupta, clangoſa, de quibus poſtea in cauſſis dicetur. Pertinet huc & Balbuties, & omne illud vitium, cum homo ſermonem non facilè, & nonniſi cum magno conatu, ac crebra hæſitatione inchoare poteſt.

Cauſſa.

Cauſſa. Cum autem ad vocem & ſermonem formandum concurrant larynx, eius muſculi, & qui iis inſeruntur nerui reccurrentes, aſpera arteria; & ad aëris efflationem, pulmo, & thorax

rax cum ſuis muſculis; præterea lingua, columella, palatum, dentes neceſſarij ſint: vocis & ſermonis læſi cauſſæ in his quærendæ ſunt.

Primò ergo, vocem abolitam & interceptam ac imminutam quod attinet, tollitur ſeu imminuitur vox vel principio neruorum affecto, vel vocalibus inſtrumentis, vel deficiente vocis materiâ. Vox & ſermo aboletur, ob cerebrum,neruorum principium, affectum in apoplexia, epilepſia,cerebri concuſſione & commotione, vt & in ſyncope, & vteri ſuffocatione, ac ſimilibus affectibus, ob quos ſpiritus animalis influxus prohibetur. Inprimis verò in affectu illo, qui κατ' ἐξοχὴν ἀφωνία appellatur, & neque ad apoplexiam, neque ad epilepſiam commodè referri poteſt, ſed inter eos quidam affectus medius videtur. Quem etſi in praxi ſæpe obſeruauerim, vt ex hiſtoriis annotatis, quas ſuo loco proponam, patebit, deſcriptum tamen inuenire hactenus apud Authores non potui, niſi nuper apud Adrianum Spigelium, *lib. 2. de Semitert. cap. 16.* his verbis; *Eſt morbus in Germania & Pannonia frequens, quem Auſtriaci, Morau, & Styri Timorem appellant, inter apoplexiam & epilepſiam quodammodo ambigens. Cadunt enim velut apoplectici ſine ſenſu, non autem motu priuantur, neque tamen conuelluntur, vt epileptici: aliquando ſtertunt, nec tamen diſcuſſo morbo paralyſin alicuius membri incurrunt.* Si tamen cauſſæ magna ſit vehementia,in apoplexiam vel epilepſiam degenerare poteſt, tandémque aliquos hoc modo affectos ſubitò vt apoplecticos mortuos vidi. Talis ἀφωνία etiam procul dubio eſt; quæ fit ex ebrietate, de qua Hippocrates, 5.*aph.* 5. Oritur autem ferè à conſenſu partium infernarum, & vapore narcotico ſpiritus animales in cerebro ſopiente, ſeu perturbante; & propterea cōmodiſſimè inter affectus cerebri refertur.

Inſtrumentorum verò vocalium cauſſa, vox & ſermo aboletur ſeu imminuitur, cùm laringis membrana madeſit, & humectatur ab humoribus à capite defluentibus.

Deinde ſi laryngis rimula anguſtior redditur ſeu occluditur à tumore, & compreſſione, vt in angina, & luxatione vertebrarum ceruicis fieri ſolet.

Tertiò, cùm muſculi laryngem mouentes ſeu reſoluuntur, ſeu vulnerantur, ſeu contunduntur.

Quartò, vbi nerui vocales & quicunque voci edendæ inſeruientes inciduntur, diuelluntur,intercipiuntur,refrigerantur, aut quocunque modo læduntur. Ita refert Galenus 1. *de loc. affect. cap.6.* cecidiſſe quendam ab alto in terram, ita vt dorſi initium affligeretur, cúmque tertio die exiguam admodum vocem edidiſſe,quarto die omnino obmutuiſſe, reſolutáque ſimul fuiſſe crura manibus illæſis,ſed neque ſpirationem amiſiſſe,neque difficulter ſpiraſſe. Cùm enim tota ſub ceruice ſpinalis medulla eſſet reſoluta, accidit thoraci, vt per ſeptum transuerſum & muſculos ſupernos numero quidem ſex, moueretur: quippe nerui ex ſpinali medulla, quæ in ceruice eſt, ipſis adueniunt. At intercoſtalium muſculorum nerui, per quos exſufflationem fieri diximus, omnes affecti erant. Cùm itaque fruſtrà Medici negotium ſubirent, circa crura quidem vtpote reſoluta, circa guttur verò propter vocis affectum: equidem id interdixit, atque affecto duntaxat loco curationem adhibuit. Proinde finitâ tandem ſpinalis medullæ inflammatione, à ſeptima die vox reſtituta eſt iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. *Ibidem* refert,fuiſſe quendam,qui cùm ex ceruice ſtrumas in profundo exſcinderet,ac inter ſecandum quoddam vas,membranas non ſpecillo ſecaret, ſed vnguibus euelleret,imprudens ob ignorantiam ſimul neruos recurrentes diſtraxit, atque hoc pacto quidem puerum liberauit à ſtrumis, ſed mutum reddidit. Alium pariter in puero ſtrumas ſecantem, læſo altero neruo recurrente, ipſum ſemimutum feciſſe: Similem hiſtoriam recitat Amat. Luſitanus, *cent. 2. cur.* 70. *Mulier. Illyrica,* inquit, *quæ ad caput mentu habitat, cùm ſtrumam à Gallica ſcabie originem ducentem in collo haberet, mendicum quendam officio Medici fungentem pro ſua valetudine acceſſiuit, qui indiſcretè cum pro ea propulſanda multis vſus eſſet medicamentis, ita ſublimatum, vt eius reſecaret radices, loco indidit, à quo alter neruorum ex pectore recurrentium, qui vocem effingunt, inibi corroſus eſt, vnde ipſa paulatim raucefacta vocem ferè in totum amiſit.*

Quintò,ſi aſpera arteria incidatur,etiam vox & ſermo perit; cùm ſpiritus voci & ſermoni formando neceſſarius deſit: quod etiam fit, ſi aſpera arteria comprimatur, quod fit in ſtrangulatione.

Tandem ob defectum materiæ vox perit, vel imminuitur, vel, vt modò dictum, cùm aſpera arteria vulneratur, aut compreſſa ſpiritui tranſitum non concedit, ſeu ob thoracis muſculos reſolutos. Eius rei exemplum habet Galenus, 3. *de loc. affect. cap.* 1. de quodam, qui nullo in vocalibus inſtrumentis vitio exiſtente, ſed muſculis intercoſtalibus ob caſum ex alto reſolutis, vocem amiſit.

Idem fieri poteſt, ſi iidem muſculi & membrana coſtas ſuccingens vulneretur & perforetur. Cùm enim tum thorax contrahi non poſſit, vocis etiam materia,ſpiritus qui efflatur, deeſt. Non tamen ſemper ob muſculorum intercoſtalium læſionem vox tota perit, ſed ſolùm cùm læſio iſta magna eſt. Aliàs enim pro læſionis magnitudine vox ſaltem ex parte amittitur Præterea pulmonis vitio idem euenit, qui ſi ſanie vel humore repletus ſit, aut aliàs debilis, vt fit in catarrhis ſuffocatiuis & tabe, vox valde imminuitur.

Accidit idem cùm pauca fit efflatio, & ſpiritus deficit, vt in deliquio, ſyncope, vteri ſuffocatione. Quia verò ad ſermonem formandum etiam lingua facit, ſermo etiam ob linguæ motum impeditum læditur, de quo ſuprà, *lib.1. part.3. ſ.5. c.7.* dictū. Vnde etiam citra vocis læſionem locutio interdum aboletur; id quod fit in mutis, in priuata reſolutione linguæ, qui tamen vocem quandam inarticulatam edere poſſunt: & fit hoc ob nerui, qui ad tertiam coniugationem tendit, vitium. Quod ſi magnum ſit, & præcipuè ſi vitium ſit à prima conformatione, auditus tum ferè ſimul, ob illius cum dicto neruo communicationem, læditur; vnde plerique, qui ſunt muti à natiuitate, ſimul ſurdi ſunt. Idem accidit, ſi defluxio aliqua & humor in muſculos linguam ac laryngem mouentes decumbat. Reliqua videantur, *loco allegato*,de motu linguæ impedito.

Cauſſas vocis deprauatæ quod attinet, ſunt nonnullæ congenitæ:vt à natura quibuſdam eſt vox aſpera;quæ cùm propterea à nonnullis inter naturales vocis differentias numeretur: ſaltem de iis vocum differentiis p. n. agemus, quæ à cauſſis p. n. proueniunt.

Vox rauca.

Et quidem frequentiſſimè accidit vox rauca, quæ fit à membrana, quæ laryngem & aſperam arteriam inueſtit, p.n. affecta, exaſperata & inæquali reddita. Cùm enim aſpera arteria læuis facta ſit, & ſi ea ſeſe bene habeat, vox lenis & moderata edatur: ſi illa naturalis læuitas & æqualitas tollatur, inæqualiter etiam aër alliſus repercutitur, atque inde vox rauca efficitur.

Eius cauſſa. Interna.

Accidit hoc primò à nimia humiditate, vocis hoc organum irrigante; id quod frequentiſſimè à catarrho à cerebro delabente, & in organa vocalia irruente accidit, qui in ſpecie Branchus appellatur; de quo Hippocrates,3. *aph.* 13. *Æſtate ſicca & aquilonia, autumno verò pluuioſo & auſtrali, vehementes capitis dolores in hyemem incidunt, & tuſſes, & branchi ſeu raucedines, & grauedo, nonnullis etiam tabes exſpectandæ.* Deinde idem accidit à tuſſi vehementi, quâ arteria ob crebram materiæ reiectionem exaſperatur, id quod in phthiſicis & thoracis ſuppuratione accidere ſolet.Idem præſtant tumores & vlcera vocalium inſtrumentorum. Vnde lue Venereâ laborantes vocem raucam habent. Atque hæ cauſſæ internæ ſunt.

Externa.

Externæ cauſſæ ſunt clamor nimius & vociferatio, quæ ſimilem affectionem membranæ laryngis, & aſperæ arteriæ inducunt laſſitudini inflammatoriæ in muſculis. Aër quoque frigidus inſpiratione attractus, vt & ſiccus, venenatus, & vaporibus, fumis ac puluere inquinatus, arteriam exaſperandi vim habet. Idem præſtat potus aquæ frigidæ, vini vel auſteri vel meracioris nimius,cibus & potus ſalſi & acres.

Vox obtuſa.

Vox obtuſa, ſeu tenebricoſa & turbida, vt nonnullis appellatur, fit à pituita craſſa & viſcida, quæ organis vocis adhæreſcit, vel abſciſſione columellæ.

Tremula.

Vox tremula fit ex virtutis imbecillitate, cùm ob defectum ſpirituum natura organa reſpirationis æqualiter mouere non poteſt; quod in quibuſdam febribus accidit. Interdum idem euenit,vbi in muſculos laryngis ſeu linguæ, & neruos his inſeruientes, humor aliquis decumbit, partéſque illas relaxat quaſi, id quod ebriis accidere ſolet. Fit idem etiam ex timore, cùm calore & ſpiritibus ad cor recurrentibus, tum aliæ partes, tum etiam reſpirationi & voci edendæ inſeruientes, iis deſtitutæ, officio ſuo rectè fungi non poſſunt, vnde & qui valde timent, pedibus & manibus tremunt.

Abrupta.

Abruptæ vocis etiam Hippocrates,4. *de rat. vict. in acutis, text.* 33. mentionem facit, quam *in lib. de Coacis prænotionibus*, effractam nominat. Habet autem ea ortum ex imbecillitate facultatis mouentis, & organorum qui ſpiritus efflationi inſeruiunt. Vt enim ſi is, qui folles, quibus organa muſica inflant, mouet, ſit debilis, nec æqualiter moueat, ſed aliquandiu quieſcat, ſonus interrumpitur; ita ſi muſculi,qui aëri qui vocis materia eſt, efflando inſeruiunt, ob imbecillitatem à mouendo aliquandiu ceſſent, fit vox interrupta.

Tarda.

Vox tarda fit, cùm humor in ſpinalem medullam & neruos muſculis thoracis inſeruientes effunditur. Tum enim facultas ſupprimitur, vt liberè thoracem mouere non poſſit.

Clangoſa.

Vox clangoſa eſt ſubrauca, ſed acuta ferè & ſonora, qualem pleraque animalia, quæ collum habent oblongum, vt grues, edunt. Habet ortum hæc vox, vt Galenus 7. *de vſu part. c.7. & 1. prorrhet. com. 1. text.3. & 17.* docet, à ſiccitate nimia laryngis & aſperæ arteriæ, & defectu humiditatis, quâ naturaliter arteria irrigatur, & quaſi læuigatur; id quod fit in febribus ardentibus & phrenitide.

Lupi conſpectus vitiatæ vocis cauſſa.

Tandem referunt etiam inter cauſſas raucedines & vocis vitiatæ lupi conſpectum, ſi is hominem obuium prior adſpiciat; quam vulgi opinionem etiam Virgilius ſecutus eſt, dum ſcribit:

——Vox quoque Mœrin
Iam fugit ipſa: lupi Mœrin videre priores.

Vnde etiam habet ortum prouerbium, *Lupus in fabula*; quo vtimur, cùm is, de quo ſermo, ſuperuenit, & ita præſentiâ ſuâ ſermonem interrumpit: de quo varij variè diſputant, & alij aliam huius affectus cauſſam reddere conantur. Verum priùs hîc τὸ ὅτι, & an ſeſe res ita habeat, quam τὸ διότι inquirendum cenſeo.

Cauſſa ſermonis vitiati.

Eaſdem ferè ob cauſſas ſermo & locutio vitiatur.

1. Quidem ob inſtrumentorum vocalium & laryngis præcipuè, vitium. Nam ſi vox ſeſe non bene ; habet nec ſermo bene ſe habet : de cuius cauſſis modò dictum.

2. Propter motum linguæ impeditum ; de quo ſuprà, *part.* 1. *huius libri, c.* 9. diximus.

Balbuties. 3. Ob labiorum, dentium, palati vitium.

De Balbutie & blæſitate, eiúſque cauſſis, agit Galenus, & alij authores, *ad aph.* 32. *ſect.* 6. & docet Galenus quod ψελλίζειν & τραυλίζειν, non vocis, ſed linguæ vitium ſit, cùm ſcilicet lingua eas voces, quæ per T, & R, ſcribuntur, articulatè proferre non poteſt. Idque accidere, quia lingua ſit molliore ac humidiore temperaturâ ac conſtitutione : quam ob cauſſam pueri balbutiunt ; cùm muſculi molliores & infirmiores linguam ſatis ſtabilire non poſſint, eo modo, vt in ambulando titubant. Inde etiam ebrij balbutiunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa vocis & ſermonis vitiati. Vox, & ſermo ac locutio læſa, & quodnam vitium ſit, facilè ab audientibus cognoſcitur. Cauſſæ verò ſignis cognoſcendæ. Et quidem externæ facilè ex relatione ægri atque adſtantium cognoſcuntur. Internæ etiam ſuis ſignis patefiunt. Si raucedo ſit à catarrho, is adfuit, vel adhuc adeſt, qui facilè patet. Si à pthiſi, ſeu pure & ſanie in pectore contentâ & tuſſi crebriùs reiectâ, raucedo oriatur, etiam ſigna eius aderunt. Ita etiam aliarum cauſſarum, à quibus vox ſeu aboletur, ſeu imminuitur, ſeu deprauatur, ſigna in morbis, à quibus illa pendent, explicantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Raucedo orta à cauſſis externis ſeu euidentibus faciliùs curatur, quàm quæ à cauſſis internis fit.

2. *Branchi & coryzæ in valde ſenibus coctionem non admittunt.* 2. *aph.* 40.

3. Vocis vitium, quod fit à columella abſciſſa vel eroſa, lingua mutilata, dentibus eliſis vel elapſis, niſi factitij ſubſtituantur, non curatur.

4. Ita & motus linguæ inhibitus à ruptione vel contuſione nerui, non ſanatur.

5. Raucedo per annũ vnum vel duos confirmata, vix ſanatur.

6. Impeditus motus linguæ in pueris, ſuperueniente adoleſcentiâ & iuuentute, interdum ceſſat, abſumtis & exſiccatis ſuperfluis humiditatibus.

7 *B. lbi alui profluuio maximè corripiuntur.* 6. *aph.* 32.

8. Raucedines, quæ ob ſuppurationem vel tabem fiunt, ferè mortem futuram indicant.

9. Cum voce tremula alui præter rationem ſolutio in morbo acuto, lethalis. Cum enim vox tremula fiat ex inſigni debilitate virium, ſi alui profluuium accedat, vires magis deiicit.

10. Voces clangoſæ malæ, & vacillatio mentis cum voce clangoſa, linguæque conuulſiones cum tremore, & voces ipſæ obmuteſcentes, mentis alienationem ſignificant. *In Coacis.*

11. Vox effracta ex hypercatharſi, ob muſculorum thoracis conuulſionem, periculum portendit.

12. Ἀφωνίαι cum ſingultu peſſimæ, 1. *prorrhet. com.* 1. *text.* 23. Plura ex voce vitiata in febribus prognoſtica videantur apud Hippocratem, *in Coacis prænot.* & *libris prorrhetic.*

Curatio Raucedinis.

Curatio raucedinis. Cùm vocis & abolitæ, & diminutæ, ac deprauatæ variæ cauſſæ ſint, etiam curatio varia pro cauſſarum varietate inſtituenda. Cùm autem morbi illi, à quibus vocis & ſermonis vitia pendent, iam antè explicati ſint, pauca hîc dicenda reſtant.

Etenim ſi cerebri vitio malum hoc accidat, curatio ex iis, quæ, *lib.* 1. de apoplexia & paralyſi explicata ſunt, patet.

Cæterùm quoque ſuprà, *lib.* 1. *c.* 9. de linguæ motu impedito, eiúſque cauſſa & curatione actum. Dictum *ibidem*, de faucium & dentium morbis : *parte* verò *ſecunda*, de aſperæ arteriæ, pulmonis & thoracis morbis : quos qui curauerit, ſimul & vocis & ſermonis vitia, quæ ex iis morbis pendent, tollet. Ideóque ſaltem quædam de raucedinis curatione hîc adiiciemus; cùm vox obtuſa, ſimiles eandem ferè curationem habeant. Vox verò clangoſa, cùm ferè cum febribus acutis coniungatur, ab earum curatione & huius mali curatio dependet.

Primò ergo ſi raucedo à catarrho dependeat, irrigante, & inæqualia reddente vocis organa, primò danda opera, vt catarrhus remoueatur, quo præſente vix raucedo tolli poteſt. Qua ratione autem catarrhus curari debeat, dictum, *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 34.

Deinde danda opera, vt aſperitas & inæqualitas à catarrho inducta tollatur, & præcaueatur, ne ſi catarrhus adhuc fluat, ab eo ampliùs vocis organa exaſperentur ; quod præſtant medicamenta Arteriaca ab vſu dicta.

Si ergo catarrhus ſit frigidus & tenuis, medicamentis calefacientibus, ſiccantibus & lenientibus opus eſt, vt diatragacantho calido, melle roſato cum ſyrupo myrtino mixto, ſucco glycyrrhizæ, amygdalis dulcibus.

Si verò materia ſit craſſa & viſcida, incidentia, abſtergentia, ſimúlque lenientia, & vocis inſtrumenta læuigantia requiruntur, quæ parantur ex caricis, vuis paſſis, melle, hyſſopo, glycyrrhiza, ſucco braſſicæ cum melle mixto, thure, myrrha, croco, terebinthina, ſaccaro, penidio, cubebis cũ paſſulis tritis mixtis. Et ſi pituita ſit viſcida, etiam oxymel ſcilliticum admiſceri poteſt. Conuenit etiam hîc lohoc ſanum & expertum, de althæa de pino, de caulibus, ſyrup. de glycyrrhyza, de hyſſopo, pilulæ ſeu trochiſci de benzoë.

Vtile etiam eſt ſequens Eclegma.

℞. *Succi praſſij bene depurati* ℥. ii. *ſacch. penid.* ℥. i. *oxymel. ſ.* vel ſi maiori inciſione opus ſit ; *ſcillit.* q. ſ. F. Lambite.

Vel ℞. Pomum, & ſeminibus exemptis repleatur myrrhâ, croco, thure, & aſſetur, ac manè & veſperi comedatur.

Vel. ℞. *Succ. glycyrrhiz.* ℥. ß. *croci* ʒ. i. *myrrh. thuris*, an. ʒ. i. ß. *gummi tragacanth. Arab.* an. ʒ. iii. *carnis trium dactylorum, vini dulcis*, q. ſ. F. Pilulæ ſub lingua tenendæ.

Syr. de eryſimo. Matthias Lobelius ſyrupum de eryſimo, quod laudatiſſimum arteriacum nominat, commendat, ſcribitque ſeu vſus iuuenculam decennali raucedine laborantem curaſſe, & alios diuturnâ & propè inuictâ raucedine laborãtes eryſimi vſu reſtitutos fuiſſe.

℞. *Eryſimi totius recentis* M. vj. *rad. helenij, tuſſilag. ſucco adhuc prægnantium, glycyrrh.* an. Vnc. ii. *borag. cichor. capill.* ♀ an. M. i. ß. *flor. cordial. anthos, ſtœch.* vel *beton.* an. M. ß. *ſem. aniſi* ʒ. vi. *paſſul. mundat.* ℥. ii. Coquantur in ſ. q. *aq. hordei, & hydromelitis*, & *ſucci eryſimi*, ℥. vi. ad ℔. ii. vel. iii. Colaturæ adde *ſacchari* q. ſ. Fiat Syrupus.

Vel ℞. *Rad. glycyrrh. althéæ*, an. ℥. iii. *ireos*, *fol. eryſimi*, an. M. iij. *tuſſilag. praſſij recentium*, an. M. ii. *ſem. pſyllij*, *cydonior.* an. ℥ ß. *iuiub.* N. xii. *paſſul. enucleat.* ℥. ij. *cubebar.* ʒ. i. ß. Coquantur. & cum ſ. q. *ſacchari.* Fiat Syrupus.

Quòd ſi catarrhus ſit calidus & tenuis, frigida incraſſantia & lenientia requiruntur, vt diatragacanth. frigid. conſerua roſar. viol. diacodium, ſyrup. lohoc de papauere, Syrup. roſar. violar. de iuiubis, myrtinus.

A pure. Si à pure in pulmone contento raucedo ortum habeat, ad morbum quidem præcipuè cura dirigenda; ſimul tamen lenientia & læuigantia aſperam arteriam modò enumerata vſurpanda.

A cauſſis externis. A cauſſis externis fit raucedo, iiſque ſiccantibus & calefacientibus. Leuiter itaque refrigerantia & lenientia vſurpanda, vt diatragacanth. frigid. conſerua roſar. viol. ſyrup. & lohoc de papau. de iuiub. & ſimilia.

Si ab aëre, potu vel alia cauſſa frigida, calefacientia, modò in raucedine à pituita propoſita, vſurpanda.

Tandem ſi à nimia vociferatione, clamore, & vocis intentione ſit excitata raucedo, conueniunt, hîc medicamenta Arteria dicta, quòd ſcilicet peculiariter aſperæ arteriæ & laryngis affectibus conueniunt. Parantur autem ex amylo, tragacantha, gummi Arabico, glycyrrh. ſacchar. cando & penidio, paſſulis, dactylis, iuiubis, ſebeſten. amygdal. dulc. mucilag. altheæ : vnde fiunt, ſyr. iuiubinus, capill. ♀. de althæa de glycyrrh. & ſimilia.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. althéæ* ℥. i. ß. *conſeru. viol.* ℥. iii. *amyli* ℥. ii. *ſacch. in aqua roſar. ſolut.* q. ſ. F. Lohoc.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabic.* an. ʒ. i. *ſyr. iuiub. violar.* an. q. ſ. *mucilag. ſem. althéæ* ℥. ii. F. Lohoc.

Atque hæc in primis in principio conueniunt. Vbi raucedo iam imminuitur, vt humiditas in parte relicta abſumatur, exſiccantibus, diſcutientibus & extergentibus, ſed ſine acrimonia opus eſt. Qualia parantur ex terebinth. melle, amygdalis amaris, iride, ſtyrace, croco myrrha.

Vt ℞. *Gummi iuniper. tragacanth.* an. ʒ. ij. *ſacch. penid.* ℥. j. *ſucci glycyrrh.* ʒ. j. *thuris* ʒ. j. ß. *ſtyracis calamitæ* ʒ. j. *crocr* ℈. j. Cum melle F. Eclegma.

Vtile etiam eſt eclegma de ſucco braſſicæ antea propoſitum.

Vel ℞. *Hord. excort. paſſul. enucl.* an. ℥. j. *glycyrrh.* ʒ. ij. *caricar. ping.* N. vj. *capill. Veneris, hyſſop.* an. M. j. *ſem. braſſic.* ʒ. j. *pinearum non rancidarum* ℥. ß. Coquantur in ſ. q. aquæ puræ. Colaturæ pro qualibet libra, adde *mellis deſpumat. ſacchari albi*, an. ʒ. vj. Miſce, de quo ſæpius aliquid bibendum.

Plura videantur ad Galenum, 7. *de compoſ. medic. ſec. loc. cap.* 1. Aëtium, *tetrabibl.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 51. & 52.

CAPVT V.

De tuſſi.

Tuſſis. AD deprauatos organorum vocis ac reſpirationis motus, Tuſſis quoque pertinet : atque inter eos motus eſt tuſſis, qui quidem à natura fiunt, irritatâ tamen & coactâ, atque à cauſſa morbificâ ſtimulata ad expellendum id, quod moleſtum eſt ; cuiuſmodi motus habetur oſcitatio, pandiculatio, ſingultus, vt docet Galenus, *lib.* 2. *de cauſſis ſympt.*

Eſt nimirum Tuſſis, motus deprauatus ſeu vehemens efflatio, à veloci pulmonis & thoracis contractione edita, vt id, quod ſpirandi organis moleſtum eſt, excutiatur. Seu, vt Auicennas definit, Tuſſis eſt motus naturæ, quo conatur expellere quicquid lædit, è partibus pulmonis, & partibus proximis pulmonum. Sicut enim in ſternutatione cerebrum, in ſingultu & vomitu ventriculus : ita in tuſſi thorax inſurgit, & plurimè ſpiritu in pulmonem immiſſo, foráſque iterum celerrimé exploſo, atque impetu quodam, id quod moleſtum eſt, expellere conatur. Etenim aſpera arteria, & eius ramuli per pulmonem ſparſi, tunicâ intus obducti ſunt, cui exquiſita vis ineſt ſentiendi ea, quæ moleſtiam pulmoni creant, ita vt minimum

mum quodque in aſperam arteriam illapſum ſtatim ſentiat. Atque ita tuſſim nihil excitat, niſi quod hanc membranam, quæ intus aſperam arteriam, eiúſque ramos inueſtit, afficit. Sic igitur irritatus pulmo non ſolùm ipſe mouetur, ſed & in auxilium muſculos thoracis & diaphragma ſibi adſciſcit, & quod ſibi moleſtum eſt, expellere nititur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Atque ita cauſſa proxima Tuſſis eſt, quicquid pulmones aſperámque arteriam, & quidem membranam, quâ intus inueſtiuntur, afficere poteſt. Quæ autem id præſtant, cauſſæ ſunt variæ, vt mox dicemus. Ad duo tamen genera referri poſſunt. Vel enim hoc præſtant, quia anguſtiam in reſpirationis organis pariunt; vel quia mordicant, aſperitatémque inducunt, atque adeò quocunque modo moleſta ſunt.

Cauſſas verò omnes tuſſis, ſeu anguſtiam pariendo, ſeu irritando quocunque modo id præſtent, in claſſes quaſdam digeremus & ordine enumerabimus.

Et 1. inter cauſſas tuſſis eſt intemperies; & quidem ſola ac ſine materia etiam tuſſim excitare poteſt, ſed leuiorem, quàm quæ eſt cum materia. At frequentiſſimè quidem, & maiorem tuſſim parit intemperies frigida, vtpote quæ pectori maximè inimica eſt, quæ excitatur ab aëre frigido, de quo Hippocrates, 3. *aph.* 23. *Hyeme morbi laterales, pulmonis inflammationes, raucedines, tuſſes fiunt*; & *ibidem, aphor.* 5. *Aquilo tuſſes mouet*: potu aquæ frigidæ, & præcipuè ex niue ſolutâ, medicamentis frigidis ſeu aſſumtis, ſeu thoraci applicatis. Excitat etiam tuſſim intemperies calida, ſed minorem, qualis eſt, quæ febribus ardentibus ſuperuenit, quæque, vt eſt apud Hippocratem, 6. *epid. ſect.* 2. *text.* 24. eſt arida & parum irritans, & quæ non fit, niſi quando quis loquitur, aut hiat: quando autem non loquuntur neque hiant, non tuſſiunt.

Siccitas autem, præcipuè cum frigiditate coniuncta, exaſperando & irritando trachéam, tuſſim excitat. Hinc, vt Hippocrates, 3. *aph.* 5. ſcribit, *Aquilo tuſſes mouet*, fauces exaſperando, & vt Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 28. docet, in Aquilonaribus conſtitutionibus non paucæ, neque contemnendæ tuſſes fiunt. Humiditas autem, vt qualitas minimè omnium actiua, & quæ potiùs lenit quàm exaſperat, vix tuſſim inducit; niſi forſan inæqualiter primùm inducatur, vbi breuiter leuiſſimam quandam tuſſiculam excitare poteſt, quod tamen rarum. Et dictum eſt ſuprà de cauſſis, quæ intemperiem pulmonis inducere poſſunt.

Deinde tuſſim excitat materia; quæcunque in pulmonem & aſperam arteriam incidit, aut in ea præter naturam continetur. Materia autem hæc varia eſt, catarrhus nimirum à capite defluens; atque ita omnes cauſſæ quas ſuprà, *lib.* 1. catarrhum excitare poſſe diximus, etiam tuſſim excitare valent: vt & humor aliquis in cerebro collectus, qui per acceſſiones febrium mouetur, & à calore febrili funditur; de quo Hippocrates, *in Coacis: Qui circa acceſſiones tuſſiunt, & leniter reſudant, malignè habent.* Et, *ibidem*; *Ex inſania in raucedinem cum tuſſi, fit abſceſſus.* Sicut & materia parotides excitans: de quo idem Hippocrates, *eodem libro, & in prorrhet. Abſceſſus ad aures ſoluunt tuſſicula cum ſputationibus.* Idem efficit ſanguis è vaſe in pulmone rupto fluens, vel è vicina aliqua parte vulnerata, vel eroſâ in pulmones irruens. Item humor in pulmone collectus in phthiſi, peripneumonia, vomica pulmonis; vel aliis vicinis partibus communicatus: vt in pleuritide & hydrope pectoris fieri ſolet. Pertinent huc & grandines, calculi, ac vermiculi in pulmone geniti. Idem præſtant etiam res externæ in trachéam illapſæ.

Cùm enim ſpiritu, quem trahimus, diu carere non poſſimus, organa per quæ ille admittitur, vacua eſſe decet. Ideóque ne aliqua ſubſtantia præter aërem in aſperam arteriam, eiúſque ramos per pulmones diſperſos ingrediatur, caput aſperæ arteriæ epiglottide ſeu operculo quodam Creator ſapientiſſimus muniuit, vt ſic quidem aëri ingreſſus pateat, à cibi verò potúſque pondere depreſſum eſculentis & potulentis aditum deneget, vt Galenus, 4. *de vſu. part. cap.* 8. docet. Quod tamen ſi fortuitò fiat, vt interdum inter loquendum & ridendum, & infantibus inter lac ſugendum accidere ſolet, periculum ſuffocationis inde imminet: à quo vt natura ſeſe liberet, vehementiſſimam tuſſim excitare, nec priùs deſiſtere ſolet, quàm omne id quod moleſtum eſt, excuſſerit.

Tertiò, inter cauſſas tuſſi, eſt ſoluta vnitas vaſorum in pulmone, ſiue illa ſit vulnus, ſiue vlcus & eroſio.

Quartò excitatur tuſſis, dum in pleuritide materiæ aliquid ad pulmones mittitur, vel ob membranarum conſenſum pulmones irritantur. Pertinent huc & diaphragmatis inflammatio, & tubercula in ſpina enata; quod gibbis familiare eſt, teſte Galeno, 6. *aph.* 46. Imò ipſa luxatio vertebrarum dorſi.

Ex quibus omnibus colligitur, tuſſim propemodum omnium thoracis & pulmonis morborum ſymptoma inſeparabile eſſe, vt pleuritidis, peripneumoniæ, vomicæ pulmonis, ſputi ſanguinis, phthiſis, & ſimilium.

Cauſſæ verò extra pulmonem & thoracem conſiſtentes, & quæ ita per *συμπάθειαν* tuſſim efficiunt, etiam variæ ſunt.

Quintò nimirum tuſſis excitatur hepate, liene, ventriculo intumeſcente aut inflammato, vt & in hydrope, ſiue id fiat, quòd pulmo comprimitur, ſiue quòd obſtruitur, aut moleſtatur à materia ad pulmonem redundante, ſiue quòd partium vicinarum membranæ affectæ membranas organorum reſpirationis in conſenſum trahunt & vellicant, ſiue quòd vapores aliqui ad organa reſpirationis tranſmittuntur, eáque ſiue obſtruunt, ſiue mordicant, id quod etiam interdum in febribus accidere ſolet.

Externæ tandem cauſſæ etiam variæ ſunt.

Sextò enim præter aëris intemperiem, vt & potus ac medicamentorum qualitatem, quæ aſperæ arteriæ intemperiem inducunt, tuſſim excitare valent cauſſæ aliæ quoque externæ irritando & exaſperando nimirum aſperam arteriam, vt fumus, puluis, & vt Auenrhois, 3. *coll. cap. proprio* monet, præcipuè puluis ex lino, dum pectinatur, & ex veteri tritico, dum cribro excutitur. Puluis item & vapor calcis, & metallorum ac mineralium. Quò pertinent auſtera, acida, aſtringentia, pinguia & rancida præcipuè, vt nuces, & oleum rancidum. Vocis item intentio nimia. Referendi huc & lumbrici ac vermes in inteſtinis, & ventriculo geniti, qui ipſi etiam tuſſim excitant, vapores, vt nonnullis placet, putridos & malignos ad pulmones mittendo, vel, quod probabilius eſt, membranam œſophagi vellicando, quæ membranam aſperam arteriam inueſtientem in conſenſum trahit. Profundior etiam ſtyli purgatorij in aures immiſſio tuſſim excitat, communicatâ ſcilicet hac irritatione tracheæ per neruulum quinti paris vtrique parti communem. *Externæ.*

Differentia.

Primò, eſt quædam tuſſis differentia ſecundum magnitudinem. Nam datur tuſſis quædam planè exigua; aut potiùs ad tuſſiendum quidam impetus, & tuſſiendi initium, quod Græcis κέρχνος dicitur. Vt enim vomitum nauſea præcedit, ita tuſſim κέρχνος, vt docet Galenus, 2. *de cauſſ. ſympt. c.* 4. *Differentia.*

Deinde tuſſis alia eſt arida & ſicca, quæ ἀπτύστους facit, nec pituitam citat, vt Celſus, *lib.* 4. *cap* 4. habet: alia verò humida. Sicca ſeu arida eſt, in qua nihil expuitur: atque fit hoc, vel quia cauſſa, quæ tuſſim excitat, non in organis reſpirationis hæret; vel, licèt ibi hæreat, inepta eſt ad excretionem. Prius accidit, cùm aſpera arteria vel intemperie afficitur, vel exaſperatur, vel membrana aſperam arteriam & eius ramos inueſtiens vellicatur à vaporibus ab inferioribus aſcendentibus, ſiue comprimitur, aut à vicinis membris affectis in conſenſum trahitur; vel tenuis paucúſque humor à capite deſtillat, aut aliunde tranſſudat, vt Galenus, 4. *aphor.* 54. docet. Poſterius verò accidit, vbi in reſpirationis inſtrumentis humor hæret, qui eiici non poteſt, vel quia ob lentorem & craſſitiem bronchis pulmonis nimis tenaciter adhæret, vel quia ob tenuitatem inter eiiciendum diſploditur à ſpiritu, vt & in pulmonem relabatur, vt Galenus, 1. *epid. com.* 1. *text.* 12. docet. Humida tuſſis eſt, quando humor aliquis tuſſiendo eiicitur, atque oritur ab aliqua mediocris conſiſtentiæ materia pulmones & trachéam irritante, quæ cum ſpiritu tandem expellitur.

Tertiò tuſſis aliqua vehemens eſt, quæ ſupprimi nequit; alia mitis. Vehemens Hippocrati, πνιγώδης nominatur, atque oritur ab humore magnâ vi deſtillante, vel vlcere organa reſpirationis obſidente, vel ab abſceſſu genito ibidem, vel ab empyemate.

Mitis fit ab intemperie organorum reſpirationis; vel ab aſperitate faucium & trachéæ: vel à puluere, & aliis exaſperantibus, vt & ab ambiente aëre, vt docet Galenus, 6. *epid comm.* 2. *aph.* 24.

Quartò, tuſſis quædam frequenter moleſtat, & ferè continuò ægrum affligit; quædam per certa interualla corripit, prout cauſſa tuſſim excitans nunc ſemper præſens eſt, nunc per interualla colligitur & recurrit.

Verùm præcipuæ & ad curationem maximè cognitu neceſſariæ ſunt differentiæ, quæ à cauſſis deſumuntur. Ideóque ſecundum cauſſarum differentiam poſteà etiam curationem in certa quædam capita diſtinguemus.

Signa Diagnoſtica.

Tuſſis ipſa adeò euidens ſymptoma eſt, vt ſignis ad eius cognitionem opus non ſit. Verùm cùm cauſſæ, à quibus excitatur, variæ ſint, omnino ſignis opus eſt, quibus illæ cognoſcantur, ne Empiricorum more cum ægri damno cuilibet tuſſi quoduis remedium applicetur. Signa ergo cauſſarum, vt *ſuprà* eas recenſuimus, explicamus. *Signa.*

Ab intemperie nuda primò ſi fit tuſſis, abeſt catarrhus, aliique morbi, qui materiam tuſſis cauſſam ſuppeditant, vel etiam in conſenſum pulmonem trahere poſſunt: contrà præceſſerunt cauſſæ, quæ intemperiem aliquam pulmonis inducere potuerunt, quæ ipſæ etiam *hoc capite*, & ſuprà, *part.* 1. *huius libri*, de intemperie pulmonis enumeratæ ſunt. Adeſt difficultas ſpirandi, tuſſis ipſa eſt ſicca, nec ita vehemens & pertinax, facilè quoque ſupprimitur.

Qualis autem intemperies ſit, cauſſæ in primis quæ præceſſerunt,

ferunt, vel adſunt, indicabunt; iuuantia item & nocentia. Etenim ſi à frigiditate ſola ſit tuſſis, cohibito ſpiritu non ſolùm reprimitur, ſed & ſanatur. Auctus enim tum in organis reſpirationis calor, intemperiem illam corrigit, ægrotique aliis etiam calidis, vt potu & cibo, iuuantur; frigido offenduntur. Ideóque ægri calidum aërem amant, & linteolo manibus & ori admoto, ſpiritum trahunt, ne mox frigido aëris impulſu tuſſis irritetur; vt hac de re ſcribit Galenus, *6. epid comm. 2. ſ. 62 2*. Sitis etiam abeſt in hac intemperie.

Contrà ſi tuſſis ſit ab intemperie calida, ſitis moleſta eſt, quæ potiùs aëris frigidi inſpiratione, quàm potu frigio ſedatus, vt docet Galenus, *art. med. c. 64*.

A catarrho tuſſis proueniens, è ſignis catarrhi ſuprà, *lib. 1.* propoſitis, patet, tuſſiſque eſt vehementior & perſeuerans. Si vero abſque catarrho à materia in pectore contenta tuſſis concitetur, aderunt morbi tales, vt pleuritis, peripneumonia, empyema, phthiſis, grandines, calculi, vermes, hydrops pulmonis, & ſimiles morbi, in quibus materiam tuſſim excitans colligitur, qui ſuprà *part. 1. huius libri*, explicati ſunt.

Quæ tuſſis quibuſdam interuallis, vt bis terve anno affligit, ex irruente deſtillatione proficiſcitur: quæ verò continenter; aut minimâ intermiſſione fatigat, aut vitioſam pulmonum affectionem, aut obſtructionem veterem, aut aliam ſtabilem intus cauſſam habet.

Si verò aſperitas à cauſſis externis inducta ſit, vt à fumo, pulueribus, cibis vel medicamentis exaſperantibus, illæ per ſe patent. Si tandem morbi extra thoracem, pulmones in conſenſum trahendo quocunque modo, tuſſis cauſſa ſunt, vt hydrops, ventriculi, hepatis, lienis tumores & inflammationes, affectus illi ex ſuis ſignis patent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tuſſis frequens & diuturna plerumque ad ſanguinis ſputum perducit, teſte Auicenna, propter vehementem thoracis motum, à quo ruptura vaſorum pulmonis metuenda eſt, ac præſertim in adultis, quorum membra duriora concuſſionis violentiæ non ita cedunt. Quòd ſi materia tuſſi non eiiciatur, intus putreſcens vel febrem putridam aut hecticam gignit, vel vlcus excitat. In prægnantibus talis tuſſis abortum ciere ſolet.

2. Tuſſis vehemens interdum ſuffocat, non tam re aliqua obſtruente, quàm iteratâ ſine intermiſſione, validâ efflatione, & quòd aër inſpiratus, priuſquàm ad cor perueniat, è pulmone mox iterum eliditur.

3. Tuſſis valida pectoris pulmoniſque partes calefacit, ideóque febrem accendit, & ſitim auget. Quæ verò exiguæ tuſſes ſunt, ac per longiora interualla excitantur, tantiſper membra illa concutiunt, donec ad ea humiditas aliqua irruens deferatur, quo fit, vt ægri intus ſiticuloſi reddantur. Galenus, *6. epid. comm. 2. text. 24.*

4. Tuſſis caput nihil iuuat. Galanus, *2. de ſympt. cauſſis, cap. 4.* ac ſi violenta fuerit, ipſum replet, *epid. ſ. 3. text. 18.* Neque enim, vt ſternutatio, motum cerebri in expellendo iuuat, ſed ipſi potiùs nocet.

5. Tuſſis ex intemperie organorum reſpirationis, periculoſa equidem non eſt: Negligi tamen non debet; ſicut exemplo docet Galenus adoleſcentis, qui ex tuſſi à cauſſa frigida dimidiam heminam ſanguinis reiecit, *5. meth. med. cap. 13.*

6. Tuſſis ex catarrho periculoſior eſt, quàm ab intemperie nuda, & ſi frequens ac diuturna ſit, ad ſanguinis ſputum ſæpe deducit, teſte Auicenna, imò experientiâ: propter vehementiorem thoracis motum, à quo ruptura vaſorum pulmonis metuenda eſt, præſertim in adultis, quorum membra duriora motui violento non cedunt; aut ſi materia tuſſi non reiiciatur, intus putreſcens vel febrem, vel vlcus, & hinc phthiſin generat. Periculoſa etiam eſt tuſſis, ſi materia è capite deſtillans tenuis & acris eſt. Nam ſiue retineatur in pulmone, intus putreſcens pulmonem erodit & exulcerat; ſiue eiiciatur, tuſſis violenta metum affert, ne vas aliquod rumpatur. Galenus *6 epid. com. 3. text. 18.* Ideóque diligenter eſt laborandum, vt deſtillationes tales acres à pectore auertantur, ne hominem in tabem deducant.

7. Tuſſes etiam à catarrhis in ſenibus periculoſæ ſunt, quoniam in iis non maturatur, *2. aph. 40.* & vt Galenus inde rectè colligit, eos vſque ad mortem comitantur.

8. *Hydropi ſi tuſſis ſuperueniat, malum. 6. aph. 35.* Seroſa enim humiditas ita tum augetur, vt contineri tota in abdomine nequeat, ſed pars quædam in thoracem, & aſperas pulmonis arterias tranſponatur.

9. Tuſſis, quæ ex vicinarum partium conſenſu oritur, per ſe periculoſa non eſt, ſed ſublatis illis morbis, earúmque cauſſis tollitur.

10. Tuſſis à fumo, vel alia cauſſa aſperæ arteriæ inæqualitatem & aſperitatem inducente, abſque periculo eſt, & ferè cauſſa ablata ceſſat.

11. Tuſſes infantium diuturnæ & vehementes, deterrimæ; quoniam reſpirationem & ſomnum impediunt. Sæpe etiam ex multa agitatione febres acutas & epilepſiam excitant. Non rarò denique herniam.

12. *Qui gibbi ex aſthmate & tuſſi ante pubertatem ſunt, ij ſtatim moriuntur. 6. aph. 4.*

13. Tuſſes in febribus abſceſſus futuros ſæpe prænunciant, non quòd ipſa materia ex pectore ad articulos decumbat, ſed potiùs, quòd febres, quæ tales tuſſes habent comites, in abſceſſus terminantur; de quo vide Hippocratem, *2. epid. ſ. 2.* & Galenum, *in com.* vbi verba iſta enarrat: *Quæ tuſſi parum, & nihil notabile reiiciebat, ei manus dextra & crus ſiniſtrum reſoluta ſunt.*

14. Tuſſes in febribus cum deſtillatione coniunctis quando exacerbantur, febriles acceſſiones inſtare indicant, & aliquando malum ſignificant, vt Hippocrates docet *in Coacis*, dum ſcribit: *Qui circa acceſſiones tuſſiunt, ac leuiter deſudant, malignè habent*; ij ſcilicet, qui vehementer tuſſiunt, ita vt tuſſi vehementi vires deiiciantur, ſomnúſque turbetur, vt ex fatigatione magna circa collum & frontem ſudare incipiant.

15. Febres cum tuſſi ſi ſoluantur, tuſſis verò remaneat, recidiuæ periculum minatur.

Indicationes.

Ad duo in omnis tuſſis curatione attendendum, primò ad *Indicationes.* cauſſam, quæ tuſſim excitat; ſecundò ad ipſam tuſſim. Cauſſæ tuſſim excitantes cùm variæ ſint, vt ex iis, quæ de cauſſis dicta ſunt patet, quęlibet etiam peculiarem indicationem ſuppeditat. Intemperies nimirum per contraria alteranda; ſi à catarrho ſit tuſſis, curatio catarrhi, modo, *lib. 1.* deſcripto, inſtituenda. Si à materia citra catarrhum in pectore hærente, vt pure, grandine, vel vermibus fiat tuſſis, materia illa eiicienda. Si à cauſſa externa exaſperante tuſſis proueniat, cauſſa illa amouenda, & aſpera arteria læuiganda. Si à partium vicinarum morbis, & pulmonis ſeu compreſſione, ſeu irritatione fiat tuſſis; morbi illi conueniente modo curandi.

Ipſam verò tuſſim quod attinet, etſi, vt alia ſymptomata, etiam commodiſſimè tollatur cauſſâ ſublatâ; & propterea ſi mitis ſit tuſſis, ipſa neglecta à cauſſæ ablatione curationis initium faciendum ſit: tamen ſæpe tuſſis tam vehemens eſt, vt omnem curationem Medicique conſilium ad ſe trahat, & poſtpoſitâ cauſâ, ipſi ſtatim ſuccurrendum ſit: id quod ſæpe accidit, cùm tuſſis tam vehemẽs eſt, vt ne vaſa rumpantur metuendũ ſit, aut ne à continuis vigiliis febris accendatur; aut timendum ſit, ne in grauida abortus, aut in infante ruptura accidat. Tum igitur danda opera, vt tuſſis ſedetur.

Tuſſis, quatenus talis, Curatio.

Cùm verò tuſſis illa vehemens ſit ab aſperitate aliqua in *Curatio tuſſis, quatenus talis.* aſpera arteria, eiúſque ramis, & irritatione organorum reſpirationis, quæ naturam ad expulſionem ſtimulat; duobus omnino modis tuſſis mitigari poteſt, vel aſperitatem leniendo & læuigando, vel ſenſus acrimoniam obtundendo, & quaſi ſopiendo. Prius præſtant paregorica, aut lenientia dicta medicamenta, quæ lentore quodam viarum reſpirationis aſperitatem æqualem reddunt, qualia ſunt, lactis omne genus, amylum, priſana, oleum amygdalarum dulcium, tragacantha, gummi Arabic. mucilag. ſem. cydon. pſyllij, ſyrupus de iuiubis.

Senſus verò acrimoniam retundunt & tollunt papauer, & medicamenta ex papauere parata, vt ſyrup. de papau. & diacodion, vt & ex opio confecta, quæ ſomnum inducunt, ſenſus acrimoniam obtundunt, qualia ſunt, theriaca recens, Philonium Roman. pilulæ de cynogloſſa, trochiſci de carabe, laudanum opiatum.

Curatio tuſſis ab Intemperie.

Quâ ratione intemperies tracheæ & pulmonis curanda ſit, *Curatio tuſſis ab intemperie.* ſuprà, *part. 1. huius libri, cap. 1. & 2.* dictum: quæ omnia etiam in hac tuſſis ſpecie curanda locum habent. In tuſſi nimirum ab intemperie frigida aër, in quo verſatur æger, ſit calidus; ſpiritus retineatur, vt ab eo pulmones incaleſcant, cibus & potus ſint calidi, atque inprimis vtile eſt vinum generoſum ſubdulce. Exhibeatur ſuccus de glycyrrh. & de hyſſopo, Topica pectori applicentur, pectúſque inungatur oleo chamæm. lilior. albor. & ſimilibus. Eodem modo intemperies reliquæ curentur, vt *loco allegato*, dictum.

Curatio tuſſis à Catarrho.

Quâ ratione catarrhus, ſeu materia ad pectus ruens euacuanda, auertenda, deriuanda, intercipienda ſit, ſuprà, *lib. 1. de* *A catarrho.* *curatione catarrhi*, dictum. Fruſtra enim in tuſſi curandâ laboramus, niſi catarrhus, eius cauſſa, prius ſiſtatur & tollatur. Hîc ergo nihil aliud reſtat, niſi vt dicamus, quid materia, quæ in pectus illapſa eſt, requirat.

Cùm autem materia illa ſui euacuationem indicet, compertum quidem eſt, materiam è pectore etiam per vrinam & aluum euacuari poſſe: verùm id rariſſimè, & in aliis potiùs pectoris affectibus, quàm tuſſi accidit. Ideóque nullus alius commodior modus eſt, quàm vt materia in pectus illapſa per tuſſim reiiciatur.

Medi

Medicamenta autem, quæ hoc præſtant, inæqualitatem & aſperitatem leniunt, & humectant, & humores ad expulſionem aptos reddunt, viáſque diſponunt, vt minore cum dolore reiiciantur; ſopitam item & imbecillem facultatem ad eiiciendum per tuſſim materiam ſtimulant, quæ medicamenta, ἀρτηριακὰ & βηχικὰ nominantur, quæ tamen pro diuerſitate materiæ habent aliquam varietatem.

Syrupus catarrhalis, vel pectoralis D. Caſp. Kegleri.

Syrupus catarrhalis D. Caſp. Kegleri.

℞. *Rad. polypod.* ℥.j.ß. *glycyrrh. raſæ, farfaræ*, an. ʒ.vi. *herb. ſaluiæ hyſſop. beton.* an. M.ii. *praſſij* M.i.ß. *ſem. 4. frig. mai. c. cort. conquaſſ.* ℥.ß. *bombac.* ʒ.iii. *paſſul. enucl.* ℥.i.ß. *ſebeſten.* ℥.ii. *iuiub.* ℥.i. *caricar.* N.vii.

Bulliant l. a. in *aq. hord.* ad tertias.

Circa finem add. *fol. ſenæ Alexand. ſ. ſt.* ℥.ii. *zingib.* ℈.ß. *agar. troch.* ʒ.iii. *turbith. gumm.* ʒ.ii.

Huius *colaturæ claræ* ℞. ℔.iii. poſtea add. *ſacch. candi* ℔.j. *croci* ℈.j.

Denuò coq. parum ad ſyr. conſiſtentiam.

Vltimò depuretur per reſident. & clarificetur.

Aqua catarrhalis.

℞. *Herb. veronic. ſcabioſ.* an. M.i. *capill.* ♀ *hyſſopi adiant. nigr. fragar. meliſſ. marrub.* an. M.iii. *rad. ireos, angelic. eryng. glycyrrh.* an. ℥.i. *myrrhæ* ʒ.ii. *croci integr.* ℈.ii. *piperis alb.* ʒ.i. *caricarum* N.viii. *ſcillæ præpar.* ʒ.ii. ℈.ii. *paſſular. min.* Vnc. iv. *ſem. lini, fœnugræci*, an. Drach. iii.

Infund. cum *ſpir. vini puriſſ.* ℔.vii. *aq. fragor. ſcabioſ.* an. ℔.i. *aceti vini* ℔.j.

Deſtillentur per M. B.

Curatio tuſſis à materia calida, tenui & acri.

A materia calida, tenui & acri.

Si ergo materia ſit calida, tenuis & acris, poſt vniuerſalia illa præſidia euacuantia, reuellentia, intercipientia, & catarrhum ſiſtentia, vtendum eſt medicamentis refrigerantibus, humorem incraſſantibus, acrimoniam eius obtundentibus, atque omnino eum concoquentibus, & ad mediocrem quandam craſſitiem redigentibus, & ad excluſionem præparantibus, arteriámque aſperam lenientibus. Cùm enim vt Galenus, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 2. ait, aër tanquam manus ſit, quæ ſurſum humores è pulmonibus effert, ſputum, vt non nimis craſſum & viſcidum eſſe decet, quodque viſci inſtar organis reſpirationis adhæreſcat; ita nec nimis tenue eſſe oportet. Tenuis enim humor inter tuſſiendum ab aëre diſploditur, & non eiicitur, ſed in pulmones relabitur. Galenus, 2. *de cauſſ. ſympt. cap.* 4. 9. *epid. ſ.* 3. *t.* 18. 4. *de loc. affect. cap.* 8. 2. *de criſ. cap.* 10. Talia medicamenta ſunt *ſyrupus de iuiub. de violis, de papauere, diacodion. Montani, mucilago ſem. pſyllij, cydon. ſuccus glycyrrhiz. cum amylo, conſerua roſarum & violar. cum bolo Armeno, emulſio ſeminis papauer. albi.*

Syrupi.

℞. *Hord.* M.ß. *ſem. 4. frig. maior.* an. ʒ.i. *papau. albi* Drach. ii. *glycyrrh.* ʒ.i.ß. *iuiub.* N.x.

Coq. in ſ.q. *aquæ ſ.*

Colaturæ ℞. Vnc. x.

Add. *ſyr. viol. de iuiubis, de papau.* an. Vnc. ii.

M. pro 4. doſibus.

Vel ℞. *Iuiub. ſebeſten*, an. N.xv. *paſſul.* Vnc. ß. *glycyrrh. ſem. althéæ*, an. ʒ.i. *cydon.* Drach. i. *rad. alth.* Drach. ii.

Coq. in *aq. hord. ſ.*

Colaturæ ℞. ℔.i. *ſyr. viol. de iuiub.* an. Vnc. ii.

Miſce.

Alius Syrupus contra tuſſim.

℞. *Rad. tuſſilagin. glycyrrh. raſæ*, an. ʒ.v. *helenij althéæ, ireos Florent.* an. ʒ.iii. *fol. maluæ cum radicib. capill.* ♀ *tuſſilag.* an. M.i. *viol. veronic. ſcabioſ.* an. M.ß. *hordei mundi* M.j.

Ebulliant aliquoties, add. *hyſſop.* M.i. *ſem. malu. cydonior.* an. Drach. i. *fœnic.* Drach. i.ß. *ficuum ping. dactylor.* an. N.iii. *iuiubar. ſebeſten* an. N.v. *vuar. paſſar. ab arillis mund.* ℥.j.

Decoq. omnia cum *aq. ſ.* ℔.i.

Factâ colaturâ cum forti expreſſ. add. *ſyr. de glycyrrh. de iuiub.* an. ℥.i. *capil.* ♀ ℥.ß. *ſacch. cand. albi* ℥.i. *penidij*, q.ſ.

Ebulliant ad conſiſtent. Syrupi.

Alius: ℞. *Rad. glycyrrh.* ℥.ß *tuſſilag.* ʒ.iii. *althéæ, helenij*, an. ʒ.i.ß. *herb. capill.* ♀. *endiu. ſcabioſ.* an. M.i. *fol. tuſſilag. betonic. hyſſopi, veronic.* an. M.ß. *hordei mund.* M.i. *ficuum, dactylor.* an. N.iii. *iuiubar. ſebeſten*, an. N.v. *paſſular. ſine arill.* ℥.ß. *flor. viol. borragin. cichorij, malu.* an. P.i. *ſem. cydonior. maluæ, cucumer.* an. Drach. j.

Coq. in *aq. ſcabioſæ & tuſſilag.* an. q.ſ.

Colaturæ ℞. ℔.j. & ℥.ij.

Add. *ſyrup. de iuiubis, de glycyrrh.* an. Vnc. ß. *capill.* ♀ ℥.j. *ſacchar. cand. penid.* an. Vnc. j.

Coq. ad formam Syrupi.

Rotulæ & Trochiſci ſublinguales.

Sub lingua teneantur rotulæ diatragacanth. frigid. diapenid. trochiſci bechici albi. Trochiſci ſublinguales.

Vel ℞. *Boli Armenæ præpar. ver.* Vnc. i.ß. *amyli* ʒ.i. *gumm. Arabic. tragacanth* an. Drach. ß. *ſacch. cand. penid.* an. ʒ.ii. Cum *mucilag. ſem. pſyllij aq. roſ. extract.*

F. Trochiſci ſub lingua tenendi.

Vel ℞. *Confect. diacodij Meſuë cum ſacch. parat. ſpec. diatrag. frigid. ſacch. penid.* an. ʒ.ii. *boli Armenæ* ʒ.ß. Cum *ſyrupo myrt.* aut *mucilagine tragacanth.*

Fiant Trochiſci ſub lingua tenendi.

Vel ℞. *Spec. diatrag. frigid.* ʒ.ii. *boli Armen.* ℥.ß. *ſacchar. in aqua roſar. ſolut.* ℥.iii.

Fiant Rotulæ.

Paſtilli vel Trochiſci contra tuſſim:

℞. *Pulu. glycyrrh. el.* ℥.ii. ß. *ſem. 4. frig. mai.* an. Scrup. ii. *aniſi, fœnic.* an. ʒ.ß. *ſpec. diapenid. diaireos*, an. Scrup. i. *ſacch. penid.* ℥.j.

Cum infuſ. *tragacanth. cum aq. hyſſopi.*

Fiant Trochiſci.

Eclegmata.

Eclegmata.

℞. *Conſeru. viol. nymph.* an. ℥ ß *ſpec. diatrag. frig. diapenid. ſ. ſpec.* an. Drach. ß. *ſucci glycyrrh.* Drach. i. *tragacanth.* ʒ.ß. Cum *ſyrup. iuiub.*

Fiat Lohoc.

Vel ℞. *Conſeru. roſ. viol.* an. ℥.i.ß. *ſpec. diatrag. frig.* ʒ.i.ß. *boli Armenæ præp.* ʒ.i. Cum *ſyrup. de papau.*

F. Lohoc.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. alth.* ʒ.vi. *ſem. pſyllij* ʒ.ii. *amygd. dulc. pinear. mundat.* an. ℥.ß. *ſacch. penid. amyli*, an. ʒ.ii. *ſpec. diatrag. frig.* ʒ.j. *gummi Arab. ſucc. glycyrrh.* an. ʒ ß. *ſem. 4. frig. maior.* an ℈.ii. *papau. alb. lactuc.* an. ℈.iv. *cydon.* ℥ ß.

Cum *ſyrupo violar.*

Fiat Lohoc.

Narcoticis non vtendum, niſi quando metus eſt, ne vel vas rumpatur in pectore ex vehementi illa & continuò affligente tuſſi, vel vigiliis continuis febris accerſatur, viréſque deiiciantur. Tum enim pilul. de cynogloſſ. theriac. rec. Phil. Rom. laud. opiato vti licet.

Extrà etiam inungatur thorax hoc vel ſimili Linimento.

℞. *Ol. viol. amygd. dulc.* an. ℥.ii. *mucilag. ſem. pſyllij cum aq. roſ. extract.* an. Vnc. ß. *ceræ albæ* q.ſ.

Fiat Linimentum.

Vbi materia in pectore hærens ſatis inſpiſſata eſt, ab huiuſmodi remediis ceſſandum; ne nimio eorum vſu craſſa reddatur & ad excernendum ineptior, ſed tum ad detergentia accedendum, vt ſyrup. de glycyrrh. capill. Veneris, & ſimilia.

Curatio tuſſis ab humore pituitoſo.

Si à materia frigida & lenta ſit tuſſis, poſt vniuerſalia illa ſuprà, *lib.* 1. *de catarrho*, propoſita, vtendum eſt calidis attenuantibus, incidentibus & abſtergentibus, vt *capill.* ♀. *hyſſop. fœniculo, ſcabioſa, helenio, &* aliis pectoralibus calidis, & ex iis compoſitis, *ſyrup. de capill.* ♀. *de hyſſopo, de glycyrrh. de praſſio, oxymel. ſimp. compoſ. ſcillitic.* cum *aquis hyſſopi, capill.* ♀. *praſſ. ſcabioſæ.*

Vt ℞. *Ficuum* N.x. *glycyrrh. raſæ paſſul.* an. Vnc. ß. *ſem. aniſi, fœnic.* an. ʒ.ii. *capill.* ♀. *hyſſop.* an. M.i. Coq. in aq. pura.

Decoctum melle vel ſaccharo dulcoretur. Vtile etiam eſt lohoc ſanum & expertum, & de pulmone vulpis.

Ad inueteratam tuſſim Aëtius commendat *mellis, butyri*, an. Vnc. iv. cumini pulueriſ. ʒ. i. Melli deſpumato butyrum admiſceatur, ſimúlque calefactis cuminum inſpergatur, & ægro delingendum cochlear. præbeatur.

Vel ℞. *Cumini, piperis, ſem. vrtic.* an. ℥.j.

Trita ſubigantur cum mellis deſpumati ſextario, & parum per feruefacta, reponantur adviſum, & cochlear. delingendum offeratur.

Laudatur & hoc:

℞. *Pulegij, piper. hyſſop. calam.* an. ℥.ii. *petroſel.* ℥.j.

Mellis deſpumati ſextarium M.

Aqua pectoralis calida Dornereilij.

Aqua pectoralis calida Dornereilij.

℞. *Rad. Enulæ* ℥ i. ß. *polypod. q. mundi, pimpinell.* an. ℥.i. *althéæ, myrhid.* an. ℥.ß. *ariſtolochiæ rotund.* ʒ.iii. *pæoniæ maſcul. decreſcente Luna in ſigno piſcium collecta, ireos Illyric.* an. ʒ.ii. ß. *zingib.* ʒ.i. *aſparagi, apij*, an. ʒ.ii. *herb. capill. Vener. hyſſopi, carduiben. veronica, pulmonariæ maculoſ.* an. M.iii. *ſem. fœnugr. ſeſeleos*, an. ʒ.ii. *aniſi* ʒ iii. *quatuor frigid. maior. excortic.* an. Scr. iv. *carthami* Drach. iii. ß. *lini* ʒ.ii. *flor. cordial.* an. M.ß. *ficuum ping. recent.* N.vii. *paſſul. maior. enucleat.* ℥.ii. *dactyl. ping. enucleat.* N.xii. *iuiub. ſebeſten*, an. paria ix. *ſucci glycyrrh.* in ſ.q. *aq. ſcordij. diſſoluti* ℥. j.

Pulueriſanda puluetiſentur ſubtiliſſimè, reliqua verò incidantur & contundantur minutim, & infundantur *in aq. ſcabioſ. marrub.* an. ℔.iv. *fœniculi, betonic. tuſſilag. cardui Mariæ, Nicotianæ*, an. ℔.j.

Stent in infuſione in loco calido per octiduum, vaſe aliquoties

ties ſingulis diebus agitato, deinde adde: *Mellis paſſul. Corinth.*℔.ß.*croci Orientalis* Drach.ß.

Miſce, & deſtillentur igne lentiſſimo in B. M.

Pro vſu quotidiano in tuſſi, idem Aëtius ficus ſiccas pingues in vino dulci meraco madefactas vnà cum vino exhibet. Alij ficus ad ignem parum toſtas ſub noctem deuorare iubent.

Vtile eſt & hoc:

♃. *Succi tuſſilag.* ℔.ß.*mucil. ſem.*vel *rad. alth. extract.cum aq.hord.* Vnc.ii. Cum *ſacch. penid.*

Fiat Lohoc.

Vtilis eſt & radix tuſſilaginis melle condita.

Plura huius generis vide etiam *part.2.huius libri,c.4.de anguſtia arteriarum aſperarum pulm.* & apud Galenum, *7. de compoſ.med.ſec.loc.c.3.& in lib.euporiſt.*

Vt efficaciſſimum in materia craſſiſſima, ſequens Electuarium commendat Mercatus.

♃. *Succi tuſſilag.*℥.iii.*rad.puleg.*℥.i. *apij virid.*M.j.

Infundantur in ℔.i. *mellis opt.aceti* ℔.ß.

Coq.lento igne, & factâ expreſſione adde *prædictum ſuccum, & fœnugræci ſæpius antea loti decoctum*, pond. Vnc.x. *Mithrid.*aut *theriac.* Drach.i.ß.

Porrige ſummo manè & ante cœnam, cochl. ii. quibus admiſcere potes, *ſyrup. de praſſ.de hyſſop. lohoc de pino.*

Rotula contra tuſſim pro pueris.

♃. *Spec.diaireos ſ.diatrag.frig.* an.Drach.i.ß.*extr.glycyrrh.* Drach.ſem.*enulæ* ℈.ſem.*ſacch. cand.albi*,Dr.iii.*albi in aq.ſcab. diſſolut.* Vnc. vi.

Fiat conf. in Rotulis.

Extra pectus inungatur hoc vel ſimili Vnguento.

♃. *Mucilag. ſem. alth. fœnugr.* an.Vnc. ſem. *butyri recent. axung.gal.*an.Vnc.i.*bdellij,ſtyracis*,an.Drach.ſem.*croci* ℈.ſem. *ol.lilior.albor.amygd.dulc.* an. Vnc.ii. *ceræ* q.ſ.

Fiat Linimentum.

Tandem reliquiæ exſiccantibus & detergentibus abſumendæ, vt etiam ſuprà dictum.

Detergentia tamen & exſiccantia non ſint nimis calida, nec acria, ne diſſipatâ parte humoris tenuiore craſſior remaneat. Ideóque Auicennas monet, vt vbi ob pituitæ craſſitiem nihil exſpuitur, humectantia addantur.

Celſus ouum ſorbile præbet cum pauco ſulphure. Extat etiam deſcriptio antidoti diaſulphuris apud Serapionem, *de antidot.c.8.* quod ad tuſſim, ſputum ſanguinis & aſthma commendat; & apud Meſuën, *de antidot. cap.3.* Recentiores flores ſulphuris, lac ſulphuris & balſam. ſulphuris exhibent, cui & benzoën & eius flores addunt.

Exempli gratiâ.

♃. *Flor. ſulphur.* ʒ.ii. *ſpec. diatrag. fr.* ʒ.i. ß. *diaireos* ℥.i. *croci* ℈. i. *ol. aniſi* gutt. xii. *ſacch. in aq.tuſſilag. & ſcabioſæ diſſol.*℥.vj.

F. ſ. a. Rotulæ.

Vel ♃.*Rad.ireos Florent.helenij, tuſſilag.* an.ʒ ß. *benzoës* ℈. ß.*flor.ſulphur.* Drach.i. *croci* gr.vii.*cort. aurantior.* ℈. ß. *ſacch. albiſſ.in aq.tuſſilag.ſolut.*℥.iii.& Drach.ii.

Fiat conf. in Rotulis, inſtillando *ſpir.terebinth.*gutt.v.

Puluis pectoralis, ſeu pulmonicus.

♃. *Glycyrrh.raſæ* ʒ.iii.*ſem.aniſi,fœn.*an.Dr.i.ß.*ſpec.diatrag. fr.*Drach.i.*diaireos* Drach.ß.*flor.ſulphur.* ℈.ii. *pulm.vulpis præp.* ℈.ii.ß. *ſacch.candi albi* ℥.i.ß.

Fiat Puluis.

Ad tuſſim & pectus roborandum commendantur pulmones animalium, præcipuè vulpis; vnde & lohoc paratur, quod in Officinis proſtat. Item ex pulmone vulpis, additâ ſaluiâ, hyſſop. capill. ♀.& ſimilib.thoracicis aqua deſtillatur, atque ſaccharo dulcorata propinatur. Laudatur & pulmo ceruinus, ſi cum gula ſua exſiccatus in furno, & pulueriſatus, cum melle exhibeatur.

Curatio tuſſis à reliquis cauſſis.

An reliquis cauſſis. Si verò abſque catarrho à materia in pectore contenta tuſſis excitetur, id quod in pleuritide, peripneumonia, phthiſi, calculis pulmonis fieri ſolet: curatio è ſuis locis, atque ex iis, quæ ſuprà de his affectibus dicta ſunt, petenda. Ita & reliquæ tuſſis differentiæ, quæ ab aſperitate & inæqualitate arteriæ, vel conſenſu diaphragmatis, aut irritatione pulmonis in morbis vicinorum viſcerum excitantur, qua ratione curandæ ſint, ex iis, quæ ſuprà de iis dicta ſunt, & ſuo loco dicentur patet.

Diæta.

Diæta. Si tuſſis ſit ab intemperie frigida, æger degat in aëre calido, ſeu natura tali, ſeu arte parato. Vtendum cibis calidis,& pectoralibus calidis, ac aromatibus conditis. Potus ſit vinum generoſum dulce, vel mulſum. Inter bellaria vtiles ſunt pineæ & piſtacia. Si ab intemperie ſicca ſit tuſſis,humectante diætâ vtendum, butyro, oleo amygd. dulc. cum ſaccharo, malua, borrag. Galenus, *7. de loc. affect. cap. 3.* commendat aquæ dulcis tepidæ balneum, ſcribitque, ſe tragœdos, guttur & aſperam arteriam cantu & vocis intentione reſiccatam habentes, hoc modo humectaſſe & curaſſe. In catarrho cibi ſint dulces, lenientes, & pectus dilatantes; vitentur omnia amara, acria, ſalſa, acida, acerba. In cauſſa calida conuenit ptiſana hordeacea, malua, emulſio amygdal. dulc. & ſem.4. frigid. maior. Lac caprinum & vaccinum, ſi febris abſit. Potus ſit aqua ſaccharata. In frigida cauſſa vtatur æger calidis vel temperatis. Panis ſit bene fermentatus, & ſemine fœniculi ac aniſi conditus. Potus ſit hydromel. Æger temperanter viuat, vitet ſomnum mox à cibo, & diurnum.

QVÆSTIO I.

An tuſſis ſit ſolùm ab anguſtia trachéæ arteriæ, & eius ramorum?

Plures eſſe tuſſis cauſſas, è ſuperioribus patet. Verumtamen in eo omnes conueniunt, quòd aliquam pulmonibus moleſtiam creant.

Verùm quomodo, non omnes idem ſentiunt. Nonnulli quidem omnes illas cauſſas tuſſim excitare ſtatuunt, quòd anguſtiam aliquam in aſperis arteriis pulmonum creent. Verùm ſi cauſſas, quas ſuprà propoſuimus, conſideremus, manifeſtum euadet: non ſolùm anguſtiam pulmonum, ſed etiam dolorem aliquem & moleſtiæ ſenſum in organis reſpirationis tuſſim parere: quo modo partes membranoſæ vicinæ affectæ, ob conſenſum, quem habent cum membrana aſperam arteriam intus inueſtiente, tuſſim excitare ſolent. Cùm enim membrana hæc ſit exquiſitiſſimo ſenſu prædita, ſi vicina aliqua membrana diſtendatur, vellicetur, vel quocunque modo moleſtè afficiatur, membrana hæc in conſenſum tracta, & ipſa obiectum ingratum & dolorificum percipiens, illud excutere nititur, tuſsímque excitat. Atque id manifeſtè in tuſſi ab intemperie nuda patet, vbi nulla anguſtia adeſt, ſed ſenſus ſaltem moleſtus in aſpera arteria. Idem etiam ex eo manifeſtum fit, quòd, vt ſuprà dictum, ſtylus purgatorius, auri profundius immiſſus tuſſim ſiccam excitat, non anguſtiam pariendo, ſed ſaltem ob membranam communem aſperam arteriam irritando. Idem etiam clarum euadit ex ſimilitudine, quam habet tuſſis cum ſternutatione & ſingultu: quæ ſymptomata excitantur ſolummodò vellicando & moleſtiam pariendo partibus. Idque Galenus etiam multis in locis docet, vt *2. de ſympt. cauſſis c. 4. de differ. morbor. c. 7.* Et præcipuè *2. ſimpl. med. facult. c. 16.* vbi tuſſim excitare poſſe docet omne, quod aſperæ arteriæ moleſtum eſt. *An tuſſis ſit ſolùm ab anguſtia trachéæ arteriæ & eius ramorum.*

QVÆSTIO II.

An aliquid in pulmonem ex ore delabatur.

Solet & hoc loco hæc controuerſia moueri, an aliquid ex ore in aſperam arteriam illabatur? Nam negare id videtur Hippocrates, *4. de morb.* & Galenus, *4. de vſu partium, cap. 8.* vbi docet, ne aliqua ſubſtantia præter aërem in trachéam ingrediatur, laryngis caput & rimulam epiglottide ſeu operculo quodam tegi, vt ſit obturatum, ſed non omnino, aëri ſaltem viam concedens ab ingredientis cibi potúſque pondere depreſſum ligula ipſa magis concluſum, eſculentæ potulentæque ſubſtantiæ aditum non præbeat. Hinc etiam ſi mica panis, vel potûs potiuncula inter mandendum, vel loquendum, bibendúmve, ad arteriam aſperam deferatur, tuſſis continua excitatur, donec excutitur. *An aliquid in pulmonẽ ex ore delabatur.*

Contrà verò in pulmones aliquid influere, ipſa experientia docere videtur. Teſtatur enim Hippocrates, *in libell. de corde*, ſi quis ſui, vel alteri pecudi aquam cœruleo colore tinctam ſitienti bibendam dederit, deinde ſtatim laryngem eius ſecuerit, colore eo infectum guttur inuenturum eſſe. Quod idem Galenus, *8. de plac. in fine*, docet. Et videtur antiqua hæc fuiſſe ſententia; vnde illud Alcæi: τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον ἐπιτέλλεται: *Riga pulmones vino nam canicula aſtrum exoritur.* Deinde niſi aliquid in pulmonem deſcenderet, fruſtra eclegmata, ſyrupi, trochiſci & rotulæ ſublinguales à Medicis in thoracis affectibus præſcriberentur. Tandẽ videmus ſæpe multa excrementa in pulmonibus ſubſiſtere, quæ tamen, vt & interdum magna ſanguinis copia, ſine ſuffocationis periculo per aſperam arteriam reiiciuntur.

Verùm ſciendum, etſi rimula laryngis epiglottide claudatur, quia tamen non exactè clauditur, aut nonnihil laxatur, vbi ea quæ vtilia ſunt, admitti debent, impoſſibile non eſſe, portionem aliquam potus & medicamentorum in eam fluere; quod ſi ſenſim & lentè fiat, etiam tuſsim non excitat. Neque enim reſpirationis viæ tum anguſtiores redduntur, vt docet Gal. *8. de plac. Hippoc. & Plat. in fine*, & *2. de ſimpl. med. fac. c. 17.* Si quid verò in ipſam cauitatem, & quidem confertim irruat, tuſſis; & ſi magnum ſit, etiam ſuffocationis periculum tum maximè ſuboritur, cùm laryngis rimula occluditur. Vbi verò res in aſperæ arteriæ cauitatem illapſa eſt, non ita ſuffocationis periculum timendum; cùm canalis ille ſatis amplus ſit; tuſſis tamen inde excitatur. Et, vt modò dictum, ſi calculi, ſi pituita craſſa, ſi pus, ſi ſanguis, & quidem ſæpe magnâ copiâ è pulmone per aſperam arteriam reiici poteſt ſine ſuffocatione:

etiam ſine eiuſdem periculo aliquid in illam labi poteſt. Notabilis huius rei hiſtoria eſt, cuius etiam ſuprà *cap. 3. huius partis*, facta mentio. Anno 1620. vir quidam doctus, cùm ceraſa arbore decerpta in horto comederet, atque ſubitò in ſtrangulationis & ſuffocationis periculum cum maxima tuſſi coniiceretur, nucleum ceraſi in guttur illapſum, & tuſſis & ſtrangulationis cauſſam eſſe exiſtimans, Chirurgum qui illum eximeret, accerſiuit: verùm cùm Chirurgus nullum nucleum deprehenderet, & ſuffocationis periculum ceſſaret, tuſſis verò nihilominus perſeueraret, in eam opinionem venit, nucleum nullum in guttur illapſum fuiſſe, ſed hoc ſymptoma ex catarrho ſubito & vehementi proueniſſe. Deambulauerat verò in horto tempeſtate pluuioſa, & aliàs catarrhis valde obnoxius erat. Durauit iſta tuſſis per tres ſeptimanas, & per interualla quædam ægrum valde afflixit, quo tempore etiam dolorem quendam grauatiuum in dextra thoracis parte deprehendebat. Tandem cùm noctu vehementer integram horam tuſſiuiſſet, nucleum illum pituitæ craſſæ adhæreſcentem tuſſi reiecit, atque ita tuſſi illâ liberatus eſt.

Conuulſio Diaphragmatis.

Conuulſio diaphragmatis. Ad motus deprauatos organorum reſpirationis pertinet & conuulſio diaphragmatis, quæ plorantibus infantibus accidere ſolet, cùm ſcilicet ex nimio animi affectu ſpiritus in lacrymando eò effunduntur, & cum ſpiritibus aliquid materiæ, quæ neruos ad diaphragma tendentes irritat. Verùm cum cauſſa illa euidenti ſublatâ, ſponte hoc ſymptoma ceſſare ſoleat, de eo nihil ampiius hîc addimus.

CAPUT VI.

De Dolore Pectoris.

Dolor pectoris. DE Pleuritide equidem, quæ membranæ coſtas ſuccingentis inflammatio eſt, dolorémque inſignem coniunctum habet, diximus ſuprà. Verùm cùm alij adhuc dolores pectoris dentur, de iis in genere hoc loco agendum, qui tamen in genere ſæpe pleuritidis nomine veniunt. Cum enim membrana coſtas ſuccingens denſiſſima ſit, & exquiſito ſenſu prædita, non ſolùm ipſa primariò afficitur, verùm etiam cùm vicinorum muſculorum membranæ vellicantur & afficiuntur, ipſa facilè in conſenſum trahitur, & inde dolor excitatur; imò membranis etiam muſculorum externorum affectis dolor oritur, vnde pleuritidis vocabulum hoc modo & in genere pro omni dolore lateris accipitur, & pleuritis alia vera, alia notha eſt. *Pleuritis duplex.* Plenritis vera ex inflammatione membranæ coſtas ſuccingentis oritur, de qua ſuprà diximus: Notha verò varias cauſſas habet.

Pleuritis notha. Primò excitatur cum, ſanguis per ramos venæ axillaris in externa thoracis ſpatia, & in externos muſculos thoracis illabitur; quæ tamen inflammatio ob continuitatem propaginum venarum externarum, & internarum, ſæpe in veram pleuritidem permutatur.

Secundò; dum materia à capite per ceruicem & omoplatas in muſculos externos laterum decumbit.

Tertiò, cùm ſpiritus flatulentus membranas coſtarum & muſculorum thoracis diſtendit. Atque accidit hoc faciliùs ſi vociferatione & labore, tuſſi, vel aliis motibus muſculi pectoris diſtendantur, ac flatus eò commoueantur, & ſi pectus refrigeretur. Vnde ſæpe contingit, vt ſi pectus poſt validos motus denudetur & frigori exponatur, ſubitò tales dolores excitentur, qui quiete & calore mitigantur.

Quartò, quando membranæ pectoris in morbis hepatis & lienis mediante diaphragmate deorſum cum dolore trahuntur. Aëtius, *tetrab. 2 ſ. 4 c. vlt.* affectionis cuiuſdam meminit, quæ pleuritis non ſit, ſpecie tamen pleuritidis fallat, quæ ex victu crudo & craſſo oriatur, cùm cumulatus in corpore humor crudus & lentus ſubitò in vacuum thoracis ſpatium, aut in pulmonem ruat, membraniſque adhærens dolorem diſtendendo inferat, cum magna ſpirandi difficultate. Verùm credibilius eſt, in muſculorum membranas humores tales, & præcipuè ſeroſos & acres affundi, quàm in ipſam cauitatem thoracis. Sæpe enim accidere ſolet, vt ſeroſi, interdum etiam maligni humores ex venis in externos lateris muſculos effundantur, & grauiſſimos ſæpe dolores non tamen diuturnos efficiant, & quidem ſine inflammatione. Ita memini infantes aliquot grauiſſimos dolores in pectore perpeſſos eſſe, antequam morbili erumperent, qui morbillis erumpentibus poſtea ceſſarunt. Aliquoties etiam obſeruaui, ex ſcabie intempeſtiuè curata pectoris dolores & nothas pleuritides, ex ſalſis & ſeroſis humoribus ſine inflammatione excitatos fuiſſe, ſed qui non fuerunt diuturni. Idem accidit ſæpe in febribus malignis, vt & in ſcorbuto. Nec ſolùm humores, ſed & vapores hos dolores excitant, vti à vermibus putreſcentibus eleuati.

Verùm, quod diligenter notandum, dolores pectoris imprimis ſcorbuticis & hypochondriacis familiares ſunt, qui non ſolùm ex humoribus & flatibus per venas, ſed & per arterias tranſmiſſis ortum habent, & maxima ſæpe fluxionum pars in corpore noſtro per arterias perficitur. Cùm enim lien quinto plures arterias, quàm venas habeat, ſi in eo & circa eum vitioſi humores cumulentur, fieri non poteſt, qnin in arterias maximam partem deriuentur. Cum verò arteria à natura potens ſit, à vitioſa materia laceſſita ad expellendum facilè inſurgit, & vt eam ad pectus detrudat, facilis via eſt per arterias intercoſtales. Hæ enim à trunco arteriæ magnæ deſcendente oriuntur, & per coſtarum ſpatia excurrunt, & cùm in membranoſa & neruoſa loca deſinant, imò propagines quaſdam per foramina neruorum ad ſpinalem medullam & ad muſculos dorſi vertebris incumbentes reptantium tranſmittant, facilè dolores grauiſſimos in pectore, flatus & vapores per arterias eò tranſmiſſos excitare, per ſe manifeſtum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Dolor ipſe pectoris per ſe notus eſt, & ex ægrorum querelis patefit. Cùm verò dolores pectoris à variis cauſſis ortum habere poſſint, ſignis eæ diſcernendæ ſunt. Quæ pleuritidis veræ ſigna ſint, ſuprà, *de pleuritide*, dictum. Reliqui verò dolores pectoris, & nothæ pleuritides à vera non difficulter diſcernuntur. *Signa.*

Nam in vera pleuritide ſigna omnia pathognomonica, quæ ſuprà recenſuimus, adeſſe neceſſe eſt, quorum ſi vnum abſit, ea pleuritis notha eſt, non vera. Deinde in notha pleuritide ſigna omnia, quæ adſunt, ſunt ferè mitiora. In notha enim pleuritide febris vel nulla adeſt, vel mitior adeſt. Reſpiratio equidem ſi dolor ſit vehementior, parua eſt & frequens; cùm per validam reſpirationem dolor irritetur: non tamen tam parua & frequens eſt, vt in vera pleuritide. Tuſſis nulla adeſt, niſi forſan ali quid à capite deſtillet: & nihil cruenti, præſertim tuſſi, excernitur. Pulſus neque tenſionem habet, neque duritiem. Dolor neque ad iugulum, neque ad hypochondria ſeſe extendit. Locus manu preſſus dolet inflammatis intercoſtalibus muſculis externis, vel muſculis coſtis incumbentibus. Nonnunquam & tumor apparet, qui ſuppuratus per cutem erumpit, teſte Galeno, *5. de loc. affect. c. 3.* Si à flatu dolor eſt, vagus eſt, neque perpetuus, ſed per interualla recurrens.

Si à catarrho dolor eſt, in ceruice & ſcapulis primum percipitur, poſtea in latus deſcendit, vbi tactu exacerbatur, & verſus inferiora deſcendit, nec in vno loco ſubſiſtit. Dolores ab humore ſeroſo plerumque paulo acutiores ſunt, ſed febris fere abeſt, ſuntque vagi, & ſcabies, vel ſimiles morbi præceſſerunt vel adſunt. Si à maligna materia eſt dolor, febris malignæ ſigna adſunt; ſi à ſcorbuto, & eius ſigna aderunt.

Prognoſticum.

Quid in vera pleuritide præſagiendum ſit, ſuprà, *de pleuritide* dictum eſt. Reliqui dolores pectoris minùs periculoſi ſunt, & facilius curantur. *Prognoſticū.*

Curatio.

Et quidem vt aliarum partium dolores commodiſſimè curantur cauſſa ſublata: ita & pectoris dolores. Verùm quia nullum ſymptoma eſt, quod plus ægrum afficiat, quàm dolor, in omni etiam pectoris dolore, ſi is vehemens ſit, danda opera, vt dolor mitigetur, quod præſtant Anodyna. Hinc Hippocrates, *2. de rat. vict. in acut.* in pleuritide fomentis ſtatim in initio vtitur, aquâ nimirum tepida, aut ſale & millio torrefactis & ſacculo concluſis. Hodie plura alia adhuc in vſu ſunt, vt. *Curatio.*

℞. *Fol. maluæ, parietar. branc. vrſ.* an. M. j. *ſem. lini fænugr.* an. ʒ. ii. *flor. chamæm. ſambuc.* an. P. j.

Coquantur in aqua.

Colatura calida vel ſpongiâ, vel linteo triplicato lateri dolenti applicetur.

Vulgatum eſt hodie decoctum florum chamæmeli, cum lacte in veſica pectori applicatum.

Vel ℞ *Parietariam*, coq. in *oleo chamæmelino*, & loco dolenti applicetur, quod efficaciſſimum eſt remedium. Vtilis eſt & ſacculis furfure plenus, ſi in decocto florum chamæmeli priùs ebullierit.

Et omnino dolorem ſedare vtile: nam dolore ſedato non tantus fit humorum affluxus; cùm dolor fluxioni occaſionem præbeat, vt Galenus, 13 *meth. med. c. 3.* docet. Ideóque vbi vel pleuritis eſt parua; aut etiamſi ſit paulò maior, ſi corpus ſit purum, & externa potiùs cauſſa morbo originem dederit; vel ſi ſignum aliquod deficiat, Medicúmque dubium reddat, an ſit vera pleuritis, an verò febris aliqua, cui dolor pectoris ex humore ſeroſo & acri, vel flatu coniungatur, fomentis ſtatim vti licet.

Quibus de cauſſis Hippocrates procul dubio, *loco allegato*, fomentis vti præcepit, & reipſa tentauit *3. epid. ſ. 2.* in hiſtoria Anaxionis, quod & Galenus, *ibidem* confirmat. Nam, vt ſolùm exploraret fomentis, an dolor fuerit à flatu, non eſt credibile. Nam dolorem pectoris à flatu prouenire, ex febris abſentia, ſputu, & excreatione nulla, agnoſcere non difficile eſt. Si verò certum ſit, pleuritidem eſſe veram, ægrique corpus ſanguine abundare, aut vitioſis humoribus refertum eſſe, ante venæ ſectionem & purgationem fomenta tutò non adhibentur. Nam

vt Galenus, *6. aphor.* 31. docet, fomenta quidem dolorem leniunt nonnihil, aliam tamen fluxionem excitant.

Quod verò cauſſas doloris pectoris attinet, dolor qui à vera pleuritide venit, quâ ratione curandus ſit, etiam ſuprà dictum.

Si verò pleuritis ſit notha ab inflammatione in muſculis intercoſtalibus externis, aut iis etiam, qui coſtis incumbunt, vena primò etiam ſecetur, ſi cætera conſentiunt. Poſtea fotus fiat ex violaria, parietaria, malua, flor. chamæmel melilot. ſummit. anethi, roſis rubris. Vel vſurpetur tale Vnguentum:

℞. *Pingu. gallin. butyri recent.* ana Vnc. i. *pulu. chamæmel.* Drach. i. *ol. roſar. amygdal. dulc.* an. Vnc. ſem. *ceræ* q. ſ. M.

Vel ℞. *Ol. amygdal. dulc. violar. lilior. albor.* an. ℥. ii. *butyri rec.* ℥. i. *pingued. gallinæ* Dra. vii. *ceræ noua.* q. ſ. F. Vnguentum.

Interdum inflammatio in cutem erumpit, teſte Galeno, 5. *de loc. aff. c.* 7. *in fine*, vbi danda opera, vt tumor ſuppuretur; & ſuppuratio adiuuanda emplaſtro diachylo ſ. & aliis conuenientibus medicamentis: & niſi tumor ſponte rumpatur, aperiendus eſt.

Qui ex deſtillatione à capite per ceruicem in pectus dolor ortum habet, is catarrho ſublato tollitur.

A flatu frigido & craſſo ſi ſit dolor, venæſectio omittatur, ne materia crudior, dolórque maior reddatur, ſi ſigna ſimul plethoræ adſint. Fomentis verò ille diſcutiatur è floribus chamæmeli, fol. rutæ, ſemin. cumini.

℞. *Flor. chamæm. ſambuc.* ana p. i. *ſumm. anethi, vnà cum ſemine*, an. Vnc. ſem. *ſem. fœniculi, cumin. rutæ*, an. Drach. j. F. Sacculus interſutus, qui vino irroretur.

Efficaciora ſunt calamintha, pulegium, thymus, roſmarinus, folia lauri, ſaniculæ, alchymillæ, bacc. iuniperi. ſem. nigellæ.

Extenuatis flatibus, tempeſtiuum erit, quatuor aut ſex digitis ſub loco dolente cucurbitulam magnam ſine ſcarificatione ac cum multa flamma bis aut ter affigere, vt extractus ſpiritus flatulentus diſſipetur.

Interim vniuerſalia præſidia non omittenda. In dolore ab humore ſeroſo, & præcipuè maligno, ea quæ ſuprà de proprietate pleuritidi prodeſſe diximus, hîc locum habent, vt *ſem. card. Mariæ, card. bened. oculi cancri, aqua cardui Mariæ, card. bened. aqua & ſyrupus papaueris erratici.*

CAPVT VII.

De Sputo Sanguinis.

Sputum ſanguinis.

ATque hæc ſunt ſymptomata actionum læſarum, quæ organis reſpirationis accidunt. Symptomata in excretis quod attinet, inter ea primum eſt Sputum Sanguinis. Et verò in genere ſputum ſanguinis, Græcis αἱμόπτυσις, omnem ſanguinis per os reiectionem ſignificat, atque ita eam etiam, quâ ſanguis à capite, gingiuis, palato, & faucibus, œſophago, ventriculo, liene & locis vicinis per os reiicitur: tamen propriè αἱμόπτυσις ſeu ſanguinis ſputum, de quo hîc agimus, eſt ſanguinis cum tuſſi, ex partibus reſpirationi dicatis, reiectio. Et quanquam etiam, quæ in pleuritide & peripneumonia fit ſanguinis reiectio hoc nomine appellari poſſit; tamen in ſpecie ea ſolùm ſanguinis cum tuſſi: eiectio, quæ citra harum partium inflammationem accidit, ſanguis ſputum ſeu αἱμόπτυσις appellari ſolet. Eſt nimirum ſputum cruentum ſymptoma in genere excretorum, quæ toto genere ſunt præter naturam, è pulmone & vaſis eius. Quanquam enim naturaliter in fœminis per vterum, & in quibuſdam cùm fœminis, tum viris ſanguis per hæmorrhoïdes euacuari ſoleat: tamen naturaliter à pulmone euacuari non ſolet.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cùm ſanguis præter naturam reiici non poſſit, niſi vas aliquod præter naturam pateſiat, hîc etiam niſi vas aliquod in pectore aperiatur, ſanguinis ſpitum excitari non poteſt. Morbi autem, ob quos vaſa aperiuntur, ſunt ἀναστόμωσις & διαίρεσις, & quidem ῥῆξις, ſ. ruptio præcipuè, ad quam etiam referri poteſt contuſio, vt & vulneratio ſeu inciſio venarum. Διάβρωσιν enim, eroſionem, ſeu exeſionem ab humoribus acribus quod attinet à Platero, *tom. 3. pract. lib. 2. cap. 8.* hæc non recipitur. Nam cùm exeſis pulmonum vaſis etiam pulmonum ſubſtanti[a] ſimul erodatur, ſenſimque hoc fiat, moxque vlcus inde ſordidum potius, quàm ſanguine madens prodeat, phthiſis potiu[s] quàm hæmoptoica paſſio exoritur: cui tamen, vti in aliis v[i]ceribus, ſanguinem interdum, cùm impelluntur, exſudantibu[s] cruenta exſpuitio aliquando iungi poteſt. Διαπήδησις verò v[ix] ſputum ſanguinis inducit. Hi autem morbi à quibus cau[ſſis] oriantur, ſuprà *hoc libro, part. 2. cap. 6. de apertione vaſor[um] pulmonis*, dictum, vt ea hic repetere opus non ſit.

Hoc ſaltem hic addimus, non ſemper pulmonibus prima[rio] affectis, ſed ſæpè ſecundariò quaſi, ſputum ſanguinis exci[tari,] ſicut idem ſanguis & per vomitum hoc modo reiicitur, t[ranſ]miſſus ſcilicet ab hepate, & vena caua, à liene, ab hæmorrh[oï]dibus vtero, per nares effluere conſuetus, vt ex Galeno, *de ſ*[...] *ſect. aduerſ. Eraſiſtratum, cap.* 5. & 6. Aretæo, *lib. 2. de cauſ. & ſig. acut. morb. cap. 2.* Celſo, *lib. 4. cap. 4.* Auicenna, *lib. 3. fen. 10. tr. 3. c. 5.* Aëtio, *tetrabibl. 2. ſerm. 4. cap. 59.* videre eſt, & ipſa experientia teſtatur. Et quidem obſeruatum eſt, interdum per interualla quædam ſanguinem è pectore quaſi criticè ſine omni incommodo reiici, & à retentorum menſtruorum malis, atque aliis, quæ ex ſanguinis copia proueniunt, incommodis liberare. Ita refert Plinius, *lib. 11. cap. 38.* Voluſium Saturninum omnibus annis ſtato tempore ſanguinem exſpuiſſe, & nihilominus ad annum 90. vixiſſe. Et noui virum Nobilem plethoricum in vicino Anhaldinatu, qui per interualla ſæpe è pulmone ſanguinem copioſum ſine omni incommodo reiiciebat, in ſenectute verò per eandem viam quotidie magnam pituitæ copiam ſine omni damno reiiciebat, qui nihilominus ad ſummam ſenectutem peruenit.

Differentiæ.

Differentiæ ſputi ſanguinis ſumuntur:

Differentiæ.

1 Ab excreto. Poteſt is ſanguis eſſe ſincerus, vel cum aliis humoribus mixtus; iſque putridus, vel non, alioque colore, ſapore, conſiſtentia præditus; copioſior vel paucior.

2 A parte vnde prodit, à vena ſcilicet vel arteria, eaque vel pulmonis vel pectoris, vt vulgò docetur. Quod tamen à venarum in conuexo pectoris reſerationibus ſputum ſanguinis oriri poſſit, Cl. Platerus, *loco allegato*, non concedit, ſed ſanguinem illic ſubſiſtentem corrumpi; vel phthiſin, vel empyema tandem inducere ſcribit. Qua de re quid ſentiendum ſit, ſuprà, *de inflammatione pleuræ*, dictum.

3 A cauſſa efficiente, quæ eſt vaſorum vel anaſtomoſis, vel diæreſis.

Signa diagnoſtica.

Signa.

Signa ſputi ſanguinis etiam ſuprà, *part. 2. cap. 6.* ſunt propoſita. Hoc loco ergo ſaltem explicanda reſtant, quibus ſanguinis ex aliis partibus effuſi per os reiectio, ab è thorace aut pulmone exeuntis ſputo diſtinguitur, ne in prognoſtico vel curatione fallatur Medicus. Principio ergo modus reiectionis attendendus, an ſcilicet cum tuſſi, vel ſine tuſſi reiiciatur; præterea eius copia conſideranda. Etſi enim ſanguis, qui à thorace prodit, omnis tuſſi reiicitur: tamen non omnis, qui cum tuſſi reiicitur, è pectore prodit. Nam ſi ſanguis confertim è capite & naribus in fauces & gutturis partes delabatur; etiam tuſſim excitat. Ideoque ſi ſanguis paucus cum tuſſi reiiciatur, ſignum quidem eſt, à thorace prouenire. Si verò multus cum tuſſi eiiciatur, cùm tum æquè à capite & thorace prouenire, poſſit, ſignis id diſcernendum eſt, quæ ſanguinem è capite fluentem indicant; quæ ſunt, ſi ſanguis ſimul è naribus fluat, vel nuper fluxerit; ſi ægro hæmorrhagia narium conſueta ſit, atque iam ſuppreſſa; ſi ex ore & naribus ſimul ſanguis reiiciatur, (dummodo & alia ſigna adſint: nam aliquando & ſanguis è pulmonibus erumpens adſcendit in fauces, & per os ac nares reiicitur) ſi rubor, calor & dolor capitis adſit: ſi tuſſis in principio ſit vehementior, dum ſcilicet ſanguis per aſperæ arteriæ caput tranſit, quàm dum aliquid confluxit. Si ſanguis ſit nigrior, craſſior & copioſior, ac qui primò excernitur, ſpumâ omni careat: reliquus verò parum ſpumoſus ſit, qui ſcilicet arteriam ingreſſus nigreſcit, & egreſſus agitatur: ſi adſit palati titillatio; ſi ſanguinis ſputum percipitur ante tuſſim; ſi crebra adſit ſpuitio, & omnino thoracis affecti ſigna abſint.

Si verò hæc ſigna abſint, aut poſt caſum, percuſſionem, clamorem magnum, tuſſim vehementem, ſimileſque cauſas ſputum ſanguinis ſequatur, è pectore prouenire indicio eſt. Si verò ſine tuſſi ſanguis vomitu vel ſcreatu ſolo reiicitur, certum eſt eum à thorace non prouenire, à quocunque etiam loco prodeat, quod definire huius loci non eſt. Videatur Galenus *de loc. affect. cap. 5.*

Porrò ſi à partibus reſpirationi dicatis reiiciatur tuſſi ſanguis, duo ampliùs inquirenda ſunt: 1. à quâ parte determinata ſanguis proueniat: cùm partes reſpirationi dicatæ ſint plures. 2. à qua cauſſa.

Ergo ſi leuiſſimâ tuſſi, & ſcreatu potius quàm tuſſi, ſanguis reiiciatur, iſque paucus, & parum ſpumoſus, & cum obſcuro aliquo doloris ſenſu, ab aſpera arteria prodire indicio eſt. Si verò maiori cum tuſſi maiore quantitate, & cum maiore ſpuma copia ſanguis reiiciatur, à pulmone prouenire argumento eſt, cùm aliter in aſperam arteriam è ſubſtantia pulmonis peruenire non poſſit. De quo Hippocrates, *5. aphor. 13. Quicunque ſpumoſum ſanguinem exſpuunt, iis è pulmone eductio fit.* Quanquam verò ex aliis partibus ſanguis profluens, ex viſcidæ & aëreæ ſubſtantiæ permiſtione ſpumoſus fieri poſſit: tamen ex toto ſpumoſum eſſe, ſolius ſanguinis, qui ex pulmone prouenit, proprium eſt. Et quidem cùm plurimum ſpumat, è pulmonis bronchiis erumpit: cùm verò totus ferè ſpuma eſt, ſecundum partes internas, & externas, non tantùm in ſuperficie ſpumas habens, è pulmonis ſubſtantia prouenit. Qui verò è pectore ſanguis reiicitur, liuidus eſt ac nigricans ac multum alteratus; cum à loco longinquo proueniat, & extra vaſa diutius immoratus ſit. Dolor etiam in aliqua parte thoracis percipitur. Contra ſanguis, qui è pulmone exit, eſt tenuis, floridus, ſpumoſus, vt dictum, & citò reiicitur, ac ſine dolore. Qui è membranis exit, paucus eſt, ſputo permixtus, & cum tuſſi moleſta eſt, ac dolore pectoris.

Cauſſarum

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, dictum eſt de iis ſuprà, *p.2.cap.6.* Videatur etiam Galenus, 4.*de loc. affect.c.* 5. Aretæus, *lib.2.de cauſſ.& ſign.acut.morb.c.2.*

Hoc ſaltem addendum, diligenter inquirendum eſſe, num priuato pulmonis vitio ſanguis reiiciatur, an verò aliunde, ab hepate ſcilicet, liene, vel quòd conſueta aliqua ſanguinis per vterum, hæmorrhoides, hæmorrhagiam narium, euacuatio ſuppreſſa ſit, & is ad pulmones tranſmittatur. Neque enim ea, quæ hactenus propoſita ſunt, & ab Autoribus proponi ſolent, id ſatis determinant. Nullum autem hîc habetur ſignum pathognomicum, ſed στοχασμῷ artificioſo opus eſt, exercitatúmque id Medicum requirit, qui ex antea obſeruatis id colligere poſſit, & præcipuè per negationem & remotionem aliorum. Si enim ſigna & indicia, quæ pectus primariò affici indicant, abfuerint, vel omnia, vel multa: atque alterius partis in córpore affectæ quas modò enumerauimus, ſigna adſint, probabile eſt, ſanguinem qui ſputo reiicitur, non ob priuatum pulmonis vitium reiici, ſed aliunde ad pulmonem tranſmitti. Quod magis confirmatur, ſi antequam ſanguis erumpere incipiat, dolor aliqua in parte in ventre inferiore, circa hepar ſcilicet, lienem, vterum vel alibi percipiatur.

Addendum tamen & hoc, ſi ab aliis partibus ſanguis ad pulmones mittatur, non ſolùm per pulmonem eum reiici: ſed obſeruatum eſt, ſputum & vomitum ſanguinis vno tempore accidiſſe, naturâ ſuperfluum ſanguinem partem ad pulmones partim ad ventriculum propellente.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vt ſanguis ex quacunque parte profuſus mortem afferre, ita etiam ſi è pectore multus effundatur, hominem interimere poteſt. Si tamen ſedetur ſputum ſanguinis, ſæpe in tabem tranſit.

2. Etſi verò omne ſanguinis ſputum periculo planè non vacat: tamen aliud alio periculoſius eſt. Primò quidem ratione cauſſæ, de quo ſuprà, *loco modò allegato, pronoſt.* 1. 2. 3. 4. dictum.

3. Deinde loci affecti ratione. Nam ſputum ſanguinis, quod ex pectore prouenit, minùs periculoſum eſt, quàm quod ex pulmone. Et ex pectore ſanguinis reiectio triplex beneficium habet, præ ea quæ fit in pulmone: 1. quia vaſa pectoris minora ſunt 2. ſanies in ſpatium & cauitatem pectoris effunditur. 3. quia pectus magis carnoſum eſt, quàm pulmo, ideóque vlcera pectoris faciliùs carne replentur.

4. Sanguinis ſputum principale magis periculoſum eſt, quàm non principale, quale eſt in pleuritide: quia non principale rupturam apoſtematis ſignificat, ac pus euacuari denotat.

5. Sanguinis è pulmone reiectio, quæ intra tres dies non curatur, ſuperueniente phlegmone, incurabilis redditur, Galenus, *meth.med.c.*13.*&* 14.

6. *A ſanguinis ſputo puris ſputum, malum.7.aphor.*15. quod ſcilicet ab inflammato & eroſo pulmone prouenit. Id enim rarò aut nunquam curatur; cùm phthiſis inde, & tandem mors ſequatur, teſte Hippocrate, *ibid.aph.*16.

Indicationes.

Indicationes.

In ſputo ſanguinis indicatio præcipua eſt, ſanguinem ſiſtere; quod fit, ſi ſanguis ad partem non confluat, vel vas, è quo ſanguis erumpit, claudantur, vel vtrumque præſtatur. Ideòque ſi virium ſit à cauſſa interna, ea tollenda, ſanguis nimirum copioſus; & ad partem affluens, reuellendus; calidus & acris refrigerandus & mitigandus; humores bilioſi & acres euacuandi; ipſum verò vas, è quo fluit ſanguis, occludendum. Et quidem ſi ab anaſtomoſi ſit, ſputum, vas obturandum & adſtringendum. Si verò vas ſit ruptum, vnire atque agglutinare oportet. Sin eroſum, ſarcoticis ſimul opus eſt, quo deperditũ regeneretur. Si à διαπηδήσεως prouenit, denſare, & incraſſare conuenit. Concretus etiam ſanguis in pulmone, ſi quis adſit, diſſoluendus & detergendus.

Curatiò.

Curatio.

Ideóque ad duo omnis curatio hîc dirigenda, vt ſanguis fluens ſiſtatur, & vas, quod ſanguinem effundit, occludatur. Quæ quomodo præſtanda ſint, ſuprà, *loco allegato de apert. pulmon.* explicatum, quæ hîc non repetimus. Pauca ſaltem addemus.

Et primò quidem generales quaſdam regulas in ſputo ſanguinis curando obſeruandas.

1. Reuulſio ſanguinis fluentis fit per phlebotomiam, frictiones, ligaturas, & cucurbitulas. Et quidem venæ ſectio plerumque fit in brachio; quandoque tamen in talo, in menſium ſuppreſſione, de quo infrà, *in quæſtione*. dicetur.

2. Mala ſanguinis qualitas corrigatur & temperetur. Si tamen ab acri ſanguine & bilioſo humore referto fit vaſis eroſio vel apertio, purgandus eſt ab initio ſtatim bilioſus humor, ne dum eum alterare & temperare ſtudemus, malum augeat & grauius reddat. Purgantia tamen non ſint calida & fortia, ne acrimoniam humorum augeant, eóſque valde commoueant. Quâ de cauſſa aloë & ſcammonium non vſurpanda.

3. Inflammatio in ea parte, vbi ſanguis exit, omni ingenio prohibeatur.

4. Grumi ſanguinis diſſoluantur. Ad quod etſi acetum vtile ſit: ſolo tamen & ſincero eo non vtendum; cùm partes exaſperet, tuſſimque excitet, & fluxionem augeat. Ideoque vel melle aut ſaccharo dulcorandum, vel aliis diluendum.

5. Vitentur quæ ſiſtunt, aut nimiùm adſtringunt, ante auertentium vſum. Nam ſanguinem intrò in pulmones impellunt, vnde eius putrefactio pulmoniſque vlcera ſequuntur. Ideóque remedia ex adſtringentibus & agglutinantibus mixta ſint, ita quidem, vt in aperto per anaſtomoſin vaſe, adſtringentia; in rupto glutinantia, & citra mordacitem ſiccantia ſuperent.

6. Topica frigida valde eſſe non debent. Frigida enim non ſolùm pectori inimica ſunt, ſed & ſanguinem intrò pellunt, atque fluxionem augent.

Deinde hoc monendum, ſi reliqua, quæ *loco allegato*, propoſita ſunt, medicamenta ad ſanguinem ſiſtendum non ſufficiant, ad opiata accedendum, & Philonium Romanum, requies Nicolia, pilul. de cynogloſſ. aut laudanum opiatum exhibendum, cum aqua portulacæ, vel plantag aut horum ſyrupis, quorum vſu ſanguis ad motum torpidior redditur, ſomnúſque conciliatur, ne perpetuâ tuſſi pulmones vehementer concutiantur. Galenus primâ mox die medicamentum diaſpermaton dictum ante ſomnum exhibuit, aut theriacam recentem quatuor menſium. Referri huc poteſt aqua contra ſputum ſanguinis Dorncreilij *in diſpenſ.* quæ non tantùm ſanguinem, qui in pulmones, aut in capacitatem thoracis ſe effundit, ſiſtere, ſed etiam iam effuſum & concretum tutò diſſoluere, & blandè ac leniter expurgare perhibetur, ſi ℥. iii. doſi cum *ſyrup. de ſymphyto* Fernelij, vel *ſyr.myrtin.compoſiti.* Vnc. ß. ſumatur. Eſt autẽ talis. *Opiata.*

♃. *Rad. ſymphyt. maioris* Vnc.ii. *plantaginis*; Drach. ii. *tormentillæ*, Drach. vi. *pimpinellæ*, Drach. 1. *herb. burſæ paſtoris, prunellæ, polygoni, conſolidæ mediæ, ſaniculæ cum radidicib.* an. M. i. ß. *flor.roſ. rubr.* M. j. *trochiſc. de terra ſigillatâ* Drach. i.

Pulueriſanda pulueriſentur ſubtiliſſimè: herbæ verò & flores minutim incidantur & contundantur, ac infundantur in *aquâ ſymphyti maior. plantag. burſæ paſtor.* ana ℔. ii. *pectoral. frigid.* l. 1. ß. *ſcabioſ. marrab.* an. ℔. ß. *oxymellis copoſ.* ʒ. iii.

Miſce, & ſtent in infuſione in loco calido per octiduum, vaſe quotidie aliquoties moto; deinde deſtillentur in alembico vitreo per M.B. igne lentiſſimo.

Poſſent fortaſſe & ea hîc vſurpari, quæ occultâ proprietate ſanguinem ſiſtere dicuntur, quæ ſuprâ *lib.* 1. *part.* 3. *ſect.*4.*c.*8. de hæmorrhagia narium propoſuimus, & inter ea radix nigellæ, de qua in *Practica* Kentmanni M.S. hoc habetur.

♃. *Rad. nigellæ*, & ſi quis habet fluxum ſanguinis narium da ei ad maſticandum, & poſtquam maſticauerit, impone naribus, reſtinguit ſanguinem. Hoc ſimiliter facere poteris in vulnere, ſed magis appropriatum naſo.

Hiſtoriam curatæ à ſe mulieris Nobilis habet Galenus, 5: *meth. med. cap.* 13. quæ ex catarrho & hinc ſequente tuſſi vehementi, ſanguinis ſputo laborare cœperat, proculdubio ob catarrhum & tuſſim vehementem vaſe rupto: quæ exemplum nobis præbere poteſt curandi ſputum ſanguinis ex catarrho ſimplici, ſine pulmonum eroſione. Mulieris huius, cùm ſtatim primâ die Galenum conſuluiſſet, capiti, poſt vſum clyſteris acris, frictionum, & vinculorum, applicauit medicamentum calidum è ſtercore columbino. Poſt horas tres, medicamento illo amoto, ægrám in balneum deduxit, quia cùm illa iam priùs per inediam euacuata eſſet, timendum non erat de fluxione noua concitanda; & caput balneo incaleſcens, ipſum quoque à pectore. reuellebat. Poſtea fructum autumnalem auſterum dedit, poſt ſorbitionem, quâ cibata fuit. Tandem dormituræ theriacam quatuor menſium exhibuit, vt fluxura per noctem ad pectus materia interciperetur & ſiſteretur. Sequentibus diebus eadem penè adminiſtrauit, niſi quòd tertiâ die mel coctum exhibuit, quò materia in pulmone ad expectorationem ſenſim præpararetur, & pro ſorbitione cremorem priſanæ conceſſit. Quarto die, cæteris non mutatis, theriacam vigentis ætatis dedit cùm fluxio iam ceſſaſſet. Quinto autem die, poſtquam ægram præcedenti tempore in quiete continuiſſet, pectus per tuſſim expurgare cœpit, de hinc rurſum capiti emplaſtrum calefaciens & ſiccans appoſuit, vt materia catarrhi planè exhauriretur. *Hiſtoria mulieris curatæ à Galeno.*

Meminit, *ibidem*, adoleſcentis, qui non è catarrho ex capite, ſed ex refrigeratis ſpiritus inſtrumentis tuſſi cum ſanguinis reiectione laborauit. Et primo mox die ſanguinem miſit, eum fricari & ligari iuſſit, medicamentum diaſpermaton ad veſperam exhibuit, & pro cibo ſorbitionem Secundo die iterum bis ſanguinem detraxit; ceratum è thapſia pectori tot admouit, veſperi id auferens, diaſpermaton quoque & ſorbitionem dedit. Tertio die, poſtquam ceratum è thapſia per tres horas appoſuiſſet, hominem lauit, cremore priſanæ ac pleniore aliquo cibo nutriuit, ſed verſperi diaſpermaton dedit. Quarto denique die inſtrumentis reſpirationis ad temperiem iterum redactis, & euacuato toto corpore, pectus tuſſi expurgare aggreſſus eſt: theriacam exhibuit vigentis atatis, & ægram tandem ad Tabias, pro bibendo ibi lacte, miſit. Vide Galenum, 5. *meth. med. cap.*12.

Diæta.

Diætæ ratio etiam ſuprà expoſita eſt; hoc ſaltem addimus. Cælius Aurelianus, & Autor libri de ſubfiguratione empirica, & *Diæta.*

alij prohibent aſpectum rerum rubrarum, ne imaginatione commotâ, ſanguinis fluxus concitetur. Neque enim de nihilo eſt, imaginationem & ſpiritus ab aſpectu rerum externarum moueri. Nimirum & tenebræ, & color niger timorem incutit, ac triſtitiam excitat; contra color albus & lucidus exhilarat; vnde etiam color rubeus, cuius natura in fulgore quodam conſiſtit, ſpiritus non parum commouet, notúmque eſt, elephantos, tauros, gallos Indicos rerum rubrarum aſpectu ad iram concitari. Animi pathemata, præſertim ira, quæ ſanguinem & ſpiritus commouet, ſtudioſè vitentur.

QVÆSTIO.

An in Sputo cruento ſanguis ſemper è brachio; an verò etiam è talo & cruribus, præcipuè in fœminis mittendus ſit?

Vnde in ſputo cruento ſanguis præcipuè mittendus?

Galenus equidem, 5. *meth. med. cap.* 8. in ſputo ſanguinis internam cubiti venam ſecat, eámque ſequenti die repetit. Alexander tamen Trallianus, *lib.7.cap.*1. etiam venâ in talo ſectâ ſe ſanguinem miſiſſe & multo magis profuiſſe, quàm in cubito, ſcribit; cùm ſanguinem ad longinquas partes auocantia fortiorem multò reuulſionem efficiant. Meſuës & Auicennas diſtinctione vti videntur, & in præſeruatione rectiùs ad inferiores partes ſanguinem retrahi, in curatione verò è cubito mitti cenſent. Nonnulli tamen ſunt, è quibus Valeſcus de Taranta, & Hieronymus Capiuaccius, qui etiam in curatione ſaphenam ſecandam exiſtimant. Videturque his fauere Hippocrates, 5. *aph.* 31. dum ſcribit: *Mulieri ſanguinem euomenti menſtruis erumpentibus ſolutionem fieri.*

Verùm enimverò rectiſſimè hîc ſentire videntur Meſuës & Auicennas, dictúmque eſt ſuprà de pleuritide; non ſemper licere ad remotiſſima reuellere, ſed vbi in morbis pectoris præſentaneo auxilio opus eſt, venam in brachio eſſe aperiendam. Ideóque cùm vel nondum ad pectus ſanguis decubuit, ſed fluxurus metuitur, aut parum omninò affluxit, prouidentiæ & præſeruationis gratiâ, ad remotiſſima ſanguinem reuellere, & venam in talo aperire licet. Vbi verò materia iam affluxit, & adhuc copioſè affluit, vt inflammationis metus ſit vena in talo ſecta nimis tardum auxilium affert; ſed tum in cubito vena aperienda, vt *de pleuritide* dictum.

In mulieribus verò menſium habenda eſt ratio, vtpote quorum fluxus eas à morbis multis præſeruat & liberat. Diſtinctione tamen opus eſt. Cùm enim menſes ſtato tempore fluentes mulieribus proſint, alio verò tempore facilè concitari non poſſint; ſi mulieri ſputo ſanguinis ſeu ex ſuppreſſione menſium, ſeu abſque ea, laboranti menſes iam inſtent, vena in talo aperienda eſt. Ita enim Medicus ſocias naturæ operas præſtat, atque in ſanguinis ad vterum reuulſione Natura Medico ſe coniungit. Atque hoc ſenſu accipiendus eſt allegatus aphoriſmus Hippocratis. Si verò fluxus menſium nondum inſtet; diſtinctione iterum vtendum. Nam ſi ſanguinem in fœminis circa vterum cumulatum eſſe conſtet, nondum verò magnus eius ſit ad pectus fluxus, tum æquè in fœminis ac in viris è talo ſanguis mittendus. Si verò ad pulmones magnus eius ſit impetus, magna tamen ex ſuppreſſione menſium etiam in vteri venis ſit eius copia, ex vtriſque venis quidem ſanguis mittendus, verumtamen ſi menſium fluxus nondum inſtet, in cubito primùm vena aperienda; cùm præſentaneum & ſubitum quod vena in talo aperta præſtare non poteſt, auxilium requiratur.

LIBRI SECVNDI PARS IV.

DE MORBIS AC SYMPTOmatibus Cordis.

CAPVT I.

De Morbis Pericardij.

RESTANT tandem in hoc ſecundo libro, morbi & ſymptomata Cordis. Cùm autem Cor ſit vitæ principium, caloris natiui fons, primum viuens & vltimum moriens, ac cæteræ corporis partes ex eo ſanguinem, ſpiritus ac calorem vitalem accipiant, atque actiones ſuas exercere non poſſint, niſi calore & ſpiritu à corde ſint perfuſæ omnino cordis actiones ad vitam ſummoperè ſunt neceſſariæ. Ideóque etiam. Natura cor maximè ab omnibus iniuriis tuetur, & cor vitali calore copioſo præditum, maximè omnibus iniuriis reſiſtit, & noxia à ſe repellit, & hinc rariùs quàm aliæ corporis partes, morbis afficitur. Súntque etiam morbi cordis difficiles cognitu, atque plerumque nonniſi in mortuis anatome deprehenduntur. Et ſi cor paulò grauiùs præter naturam afficiatur, mortem id homini acceſſere ſolet. Eſt nihilominus. Cor etiam multis morbis obnoxium. Et cùm cor membrum tam nobile ac neceſſarium ſit, peculiari capſulâ tegitur, quæ pericardium vocatur. Ideóque morbi alij ipſius cordis, alij pericardij, de quibus ſeorſim dicendum. Symptomata verò præcipua ſunt palpitatio cordis, virium imbecillitas, ac lypothymia & ſyncope.

De Aqua in pericardio Aucta & Deficiente.

Aqua quædam ſecundùm naturam, vt in aliis animalibus, ita & in homine reperitur in pericardio; id quod non ſolùm docuit Hippocrates, *in libello de corde*, ſed & ex viuorum animalium ſectione patet. *Aqua in pericardio aucta.*

Hanc tamen aquam interdum præter naturam augeri, vt cor non liberè moueri, & ita palpitationis cordis cauſſa eſſe poſſit, docet Galenus, 5. *de loc.aff.c.*2.

Contrà ſi iſta aqua præter naturam deficiat, cauſſa maraſmi eſſe ſolet. *Deficiens.*

De Vermibus in pericardio.

Vermes aliquando in capſula cordis ſeu pericardio genitos fuiſſe obſeruatum eſt, annotauítque aliquot eius rei hiſtorias Schenckius. *Vermes in pericardio.*

Difficulter autem cognoſcuntur, & rarò exactè, niſi poſt mortem. Solet autem tales ægros infeſtare cordis tremor, anxietas, animi deliquium & ſyncope, ac plerumque tandem ægri ſubitâ morte extinguuntur. Si ergo talia ſymptomata adſint, & medicamenta cordialia exhibita nihil proficiant, vermem talem adeſſe ſuſpicari licet.

Nonnulli Lunaticæ cuiuſdam paſſionis mentionem faciunt, quæ ex vermibus in pericardio ortis, pueris & infantibus accidat, vnde ij ſæpe ſemimortui appareant. Verùm mihi probabilius videtur, hoc quicquid eſt ſymptomatis, quod infantibus accidit, ex vermibus prouenire in inteſtinis genitis, & in ventriculum aſcendentibus, ac orificium ventriculi moleſtantibus, quod etiam καρδία appellatur. *Lunatica paſſio.*

Contra vermes autem in corde, commendatur allium; obſeruatúmque eſt, vermes, qui in mortuis in capſula cordis reperti ſunt, necatos fuiſſe ſucco allij, dum in circulum ex allij ſucco in menſa figuratum concluderentur. Vtile eſt & hoc:

℞. *Succum allij, raphani, & naſturtij*, & exhibeatur.

Ad Lunaticam verò illam paſſionem, quæ ex vermibus in capſula cordis ex nonnullorum opinione, aut potiùs ex vermibus orificium ventriculi, ſeu cardiam moleſtantibus oritur, commendatur tanacetum. Ramuli eius tenues in vmbra ſiccentur, & addantur ſequentis pulueris Drach. ij.

℞. *Rad. gentianæ, pœoniæ*, an. ℨ.ij. *myrrhæ* ℈.j.
F. Puluis.

Puluis hic aquâ humectetur, & ori infantis inungatur.

Defectus pericardij.

Aliquando planè deeſt pericardium. Id quod obſeruauit Columbus, qui, *lib.*15. *anat.* refert, ſe diſcipulum in Romana Academia ſecuiſſe, cui pericardium deerat: itaque ſubinde in ſyncopen incidebat, & mortuo ſimilis conſpiciebatur, quo genere morbi etiam exanimatus eſt. *Defectus pericardij.*

Tumores pericardij.

Tumores etiam in pericardio deprehenſi ſunt. Galenus, 5. *de loc.affect.cap.*2. ſcribit, ſe ſimiam quandam quæ indies emaciabatur, poſt mortem ſecuiſſe, & cæteris omnibus partibus inueniſſe in pericardio tumorem præter naturam, qui humorem in ſe qualem hydatides emittere ſolent, continuerit. Atque in gallo quodam ſe vidiſſe aliquando cordis tunicam ſcirroſo tumore affectam, perinde ac ſi plures membranæ craſſæ inuolutæ altera alteri fuiſſent. Vnde coniecturam ſumit, homines ſimilibus affectibus obnoxios eſſe poſſe. Quem ſecutus Petrus Salius Diuerſus, *de morb.rarioribus,cap.*4. colligit, idem in homine accidere poſſe. Nam ſiquis emaciatur, nullâ præſente deſtillatione, nec ſputo vel cruento vel purulento, nullâque naturalium partium ita læſa videatur, vt hinc macies & atrophia ſubſequi poſſit, ſuſpicari licet, poſſe hoc accidere ex pericardio malè affecto. Etſi enim membrum per ſe non ſit nobile: tamen quia cordi proximum eſt id in conſenſum trahit & afficit. Affectus autem hic vt difficulter cognoſcitur, & nonniſi coniecturâ, ita curatu eſt impoſſibilis, ſcribitque Petrus Salius Diuerſus, *loc.alleg.* ſe, etſi multa tentarit, nihil profeciſſe, omneſque tandem tabe conſumtos & emaciatos, vltimò quadam accedente leui febricula, cui ſyncope coniungebatur, interiiſſe. *Tumores pericardij.*

Vulnera, Putredo, & Corruptio pericardij.

Vulneratur etiam interdum pericardium, interdum exulceratur, *Vulnera & putredo pericardij.*

ratur, & putreſcit. Galenus, 7. *de adminiſt. anatom. cap.* 13. refert, ſe in puero quodam in palæſtra icto, & inflammationem in pectore paſſo, regione pectoris detectâ & oſſe exciſo, nudum cor inueniſſe, vtpote cuius inuolucrum putruerat. Ita ex Franciſco Rota, *de torm. vulner. cap.* 23. refert Schenckius, in ſupputato quodam totum ferè pericardium corruptum deprehenſum fuiſſe.

Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. c.* 5. narrat, quendam in pericardio vulneratum ſuâ curâ conualuiſſe. Et Cardanus, *in comm. ad* 18. *aph. l.* 6. *Hippoc.* refert, ſe partem pericardij vidiſſe ablatam, ægrúmque tamen ſanatum, ſed ſuſpiria alta duxiſſe, nec multis annis ſuperuixiſſe.

Hiſtoria pulmonis planè conſumti.

Notabile eſt & hoc, quod ex obſeruat. Iohan. Bauhini refert Schenckius, in cadauere quodam diſſecto pulmonem repertum fuiſſe planè conſumtum, thoracis cauitatem plenam putrido & concreto ſanguine, in pericardio verò plus quàm menſuram puris albi contentam fuiſſe, totâ cordis ſuperficie abſumtâ & externuatâ. Symptomata quæ paſſus eſt, erant tuſſis, febricula, dolor in thorace, & in anteriore ventris parte, difficilis reſpiratio, paucis diebus ante mortem deliquium animi, mens conſtabat. Verùm quia Medici opera in his parum præſtare poteſt, plura de iis non addimus.

CAPUT II.

De Cordis Intemperiebus.

Intemperies cordis calida.

Intemperies cordis calida.

FRequentiſſimè cor intemperiem calidam patitur, & quidem à cauſſis externis & internis: & omnes cauſſæ quæ febrem excitare ſolent, etiam intemperiem calidam cordis excitant, cùm nulla febris excitari poſſit, niſi cor priùs incaleſcat.

Cauſſæ.

Cauſſæ tamen, quæ intemperiem calidam cordis excitant, non verò in toto, mitiores ſunt; & quamuis cor per animi affectus, & alias cauſſas etiam per ſe incaleſcere poſſit: tamen per conſenſum aliarum partium ſæpiſſime intemperiē calidam contrahit; & præcipuè à partibus incaleſcit, è quibus vapor calidus cordi communicatur. Ideóque de cauſſis intemperiei calidæ cordis multa hîc addere opus non eſt, cùm ſatis de iis in doctrina *de febribus* dictum ſit.

Signa.

Cognoſcitur intemperies calida cordis præcipuè ex actionibus eius mutatis: reſpiratio fit magna, celer, frequens; pulſus ſimiliter eſt celer, frequens; magnus, ſi vires ſufficiunt; adeſt propenſio ad iram, calor adeſt præter naturam, & in totum corpus diffunditur; halitus, qui ore egreditur, calidus eſt, vt ferè palatum linguam & labia exſiccet. Præceſſerunt cauſſæ cor calefacientes; iuuant frigida, nocent calida.

Prognoſtica.

Quò maior autem exceſſus eſt caloris, eò morbus periculoſior eſt, patétque id maximè ex effectis, & virium robore vel deiectione; de quo *de febribus* dictum.

Curatio.

Curationem quod attinet, calida intemperies refrigerantia indicat. Vbi primò in genere monendum, extremè frigida vel nimis cor alterantia, non vſurpanda eſſe. Cùm enim Cor caloris natiui fons ſit, & maiorem calorem, quàm vlla pars alia corporis, obtineat, & ab eo vita hominis pendeat, calor is ſtudioſè fouendus, nec quicquam adhibendum, quod ipſum extinguere poſſit, vtpote quo extincto mors ſequitur. Deinde quia cor ſpiritus vitales generat, ſuaueolentia cordi maximè vtilia ſunt.

Medicamenta autem cor refrigerantia ſunt, *acetoſa, flor. roſar. violar. nymphææ, flor. borrag. bugloſſ. ſuccus citri, limonum, granat. ceraſor. poma odorata acidiuſcula, fructus ribes, berber. rubi Idæi, citri, C. C. terra ſigillata, bolus Armena, corallia, margarita.*

Ex his parantur alia medicamenta.

Interna.

Interna.

Aquæ, *roſar. violar. nymph. acetoſæ, borrag. bugloſſ. fragor.*

Syrup. *acetoſit. citri, granator. acetoſ. acetoſell. de ſucco ribes, berberis, helen. nymph. borrag. ceraſorum, coralliorum.*

Conſeruæ, *roſar. borrag. nymph. viol. acetoſ. acetoſell. flor. aurantior. citri.*

Condita, *caro citri, ceraſa, ribes, berberis.*

Species *diamargarit. frigid.*

Rotulæ, & morſuli, *manus Chriſti perlat. diamarg. frigid. de ſucco citri, ribes, berberis.*

Aqua cordialis.

℞. *Conſeru. bugloſſ. borrag. violar. roſar. nymph. cort. citri,* ana Vnc. ii. *ſpec. el. diamarg. frig. de gemm.* an. Drach. ii. *diambr.* Dra. i. *croci* Drach. i. ſem. *ſem. citri, oxalid. cydonior.* an. Drach. iii. 4. *frig. mai. ſcariolæ,* an. Scrup. i. *lactucæ* Drach. ſem. *herb. lactucæ, oxalid. portulac. endiu.* an. M. ſem. Addendo *caponem exenteratum, purgatum & inciſum, vt docet: ſucci acetoſell. citri, granator.* ana Vnc. i. ſem. *aqu. roſar. borrag. bugloſſ. meliſſ.* ana ℔ j.

Incidantur, & contundantur, ac miſceantur in mortario lapideo: & poſtea lento B. M. calore deſtillentur.

Externa.

Externa.

Eadem pleraque extrà applicari poſſunt. Vnde fiunt.

Epithemata, ex *aqua roſar. nymph. aceto roſar. ſantalo. margarit. corallis,* quibus aliquid *camphoræ* additur.

Sacculi ex *herbis, floribus, & foliis* antea enumeratis, cum ſerico rubro vel albo, & floccis panni coccinei.

Olea, *roſar. violar. nymphææ.*

Vnguenta, *roſat. ſantalinum.*

Talia autem Topica commodiſſimè ad ſiniſtram partem applicantur. Etſi enim cor in medio pectoris ſit ſitum; quia tamen thorax in medio planè oſſeus eſt, commodè ibi non poſſunt penetrare. Circa papillam verò ſiniſtram, quò pars inferior cordis vergit, faciliùs penetrant.

Victus ratio medicamentis reſpondeat.

Si verò cum materia calor coniungatur, & quidem ſi ſanguis abundet, is euacuandus; ſi bilis, expurganda ſyrupo roſar. ſolut. & viol. ſol. pulp. tamarind. manna, tryphera Perſica.

Intemperies cordis Frigida.

Intemperies cordis frigida.

Rariùs verò cor intemperie frigidâ laborat. Cùm enim ſit calidum membrum, cauſſis frigidis fortiter reſiſtit. Aliquando tamen etiam frigidâ intemperie corripitur, quam inducit retentio excrementorum frigidorum, & vapores frigidi ex aliis partibus ad cor adſcendentes. Animi perturbationes, præcipuè mœror & timor, quibus calor cordis torpidior redditur, & penè ſuffocatur, immodica exercitia, otium nimium, ob quod ſpiritus torpent, & calor remittitur. Cibi & potus, vt & medicamenta frigida, aër ambiens frigidus, ſiue reſpiratione attractus, ſiue ob veſtium defectum pectore nudo extrà ad cor penetrans, vt & nimia pluuiarum ad pectus appulſio. Et omnino omnes morbi, qui interitum homini afferunt, cor tandem refrigerant; cùm mors ab extinctione calidi innati cordis proueniat.

Cognoſcitur intemperies cordis frigida ex cordis pulſu paruo, tardo, raro, & reſpiratione ſimili aërque, qui exſpiratur, frigidus percipitur. Et ſi ſit exceſſus frigoris magnus, & calor cordis iam penè extinctus, corpus vniuerſum frigidius ſentitur. Præceſſerunt cauſſæ cor refrigerantes: iuuant calefacientia cor, nocent refrigerantia.

Curatur autem intemperies cordis frigida calefacientibus. Sunt autem medicamenta cor calefacientia ſimplicia, *Meliſſa, ocymum, roſmarinus, card. benedict. calamintha, rad. helen. angelic. flor. roriſmarini, tunicis, lauendul. lilij conuall. ſem. citri, grana alkerm. lignum aloës. Aromata pleraque, cinnamom. caryophyll. zedoar. macis, nux moſchat. ambra, moſchus.*

Atque ex his varia componuntur.

Interna.

Interna.

Aquæ & ſpiritus, *meliſſ. roriſmar. flor. citri, arantior. cinnamom.*

Conſeru. *anthos, meliſſ. tunicis, lauendulæ, lilior. conuall.*

Syrupi, *tunicus, meliſſ. lauendulæ, cinnamomi, cortic. citri.*

Condita, *cortices, citri, aurantior. rad. helen, nuc. iugland.*

Olea deſtillata, *citri, meliſſ. cinnamom. caryophyll. macis.*

Species & confectiones aromaticæ, *diamargarit. calid. confect. de hyacinth. ſpecies cordiales, diamoſch. diambr. diaxylohloes, aromat. caryophyllat.* & præcipuè *confect. alkerm. theriacæ* itidem, & *Mithridatium.*

Externa.

Externa.

Eadémque pleraque etiam extrà applicantur, vt poſtea dicetur.

Ex his porrò varia compoſita fiunt:

Aquæ vitæ omnis generis, quæ paſſim extant, *aqua virtutum, aqua carbunculi dicta, elixir vitæ Matthioli.* Videantur. *Inſtitut. l.* 5. *p.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 5.

Vel paretur talis Aqua.

℞. *Meliſſ.* M. ii. *ocymi* M. j. *flor. anthos, cordial. tunic.* an. M. ſem. *cortic. citri* Vnc. ſem. *ſem. citri* Drach. ii. *caryophyll.* Drach. iii. *cinnamom.* Vnc. i. ligni *aloës, macis, zedoariæ,* an. Drach. i. *croci* Drach. ſem. *moſchi, ambr.* ana Scrup. ſem.

Affundatur *vini Maluatici* q. ſ.

Digerantur aliquandiu, poſtea deſtillentur. Detur ab Vnc. ſem. ad Vnc. i.

Rondeletij Aqua & Iulebus.

Rondeletij aqua.

℞. *Cord. porci* N. ii. *cerui* vel *bouis* N. iii. *caryophyllor. galangæ mai. & min. ſem. baſilici,* an. Drach. iiii. *flor. bugloſſ. borrag.* an. p. ii. *anthos* p. iii.

Macerentur in *vino maluat.* & deſtillentur in vitro. Aqua ſeruetur vſui.

Iulebus eiuſdem.

℞. *Aquæ prædict.* Vnc. iii. *ſacch.* parum. F. Iulebus.

Aqua virtutis.

Aqua virtutis.

℞. *Rad. bugloſſ. Ital.* Vnc. iv. *fl. borrag. bugloſſ.* ana. Vnc. ii. *roriſmar. croci,* ana Drach. i. *ſucci cydonior. malor. Borſtorff. citri cum cortic. inciſ.* ana Vnc. i. ſem. *vini Rhenani albi* ℔. iii. *aqu. meliſſ. borrag. bugloſſ.* ana ℔ ß.

M. Stent in infuſione per dies 10. in loco calido, poſtea fiat deſtillatio.

Aqua cardiaca D. Leuſchneri.

Aqua cardiaca D. Georgij Leuſchneri.

℞. *Fol. baſilic. c. floribus, meliſſ.* an. M.j. *ſem. pulegij, menthæ, fl. roſarum rubr.* an. M.j. *borrag. bugloſſ. tunic. pœoniæ, violarum, betonicæ,* an. M. ſem. *ſem. meliſſ. baſilici, cubebar.* an. Drach. i. *caryoph.* Drach. ij. *zedoar. galangæ, enulæ, doronici,* an. Drach. j. ſem. *macis* Scrup. ij. *ſantali citrini, albi,* an. Drach. i. ſem. *ligni aloës* Drach. i. *cortic. citri exſiccat. aurantior.* an. Drach. ii. ſem. *cinnam. acutiſſimi,* Vnc. j.

Hiſce contuſ. & conquaſſ. ſuperfund. *vini Rhenani puri* ℔. v. Stent infuſa hor. xxxvj. ad cineres calidos, Poſtea deſtillentur ſ. a. in B. adiiciantur que tandem, *Fol. auri* N. v. (æſtate ſumantur recentia & viridia, & medietas tantum vini.)

Aqua virtutis alia.

℞. *Galang. zingib. caryophyll. granor. Paradiſ.* an. Drach. iij. *cubebar. piperis longi,* an. Drach. i. ſem. *macis nuc. moſch.* an. Drach. i. ſem. *ligni aloes* Drach. iij. *cinnam. el. cortic. citri,* ana Vnc. ſem. *calam. arom.* Drach. j. ſem. *roriſmarini, ſaluiæ.* an. ℥. j. *flor. lauend.* ʒ. vj. *rutæ* ʒ. ij. *roſar. rubr. borragin.* an. ℥. ß. *fol. lauri* Vnc. ſem. Contund. & infund. in *vini boni* menſ. iij. Deſtillentur ſ. a.

Alia.

℞. *Roriſmarini, meliſſ. baſilici, pulegij, ſerpilli,* an. M. i. *cortic. citri exter.* Vnc. j. *ligni aloës, ſantali citrini, rhodij raſp.* an. ʒ. j. ſem. *caryoph.* ʒ. ij. *croci* ℈. j. *ſpicæ Celticæ, Indic.* an. Scrup. j. *nuc. moſch.* Drach. j. ſem. *cortic. cydon. recent.* Vnc. j.

Conciſa infund. per dies 3. ad Solem; vel in loco calido in *aq. roſar. ſpir. vini opt.* an. ℔. i. ſem. *aceti roſae.* ℔. j.

Deſtillentur poſtea in M. B. In deſtillato liquore diſſolue *moſchi*, q. ſ. ad gratiſſ. odorem.

Vel ſuſpendatur *moſchus* in alembici roſtro.

Alia.

℞. *Flor. lilij conuall.* M. ij. *lauendul. cichor.* an. M. j. *cardamomi vtr. galang. cyperi rotund. macis, nuc. moſch. ligni aloes, piperis longi, nigri, maſtic. zingib.* an. Drach. i. ſem. *cinnamomi* Vnc. ij. *vini ſublimat.* ℔. ix.

Infundantur per aliquot dies, poſtea deſtillentur.

Elixir vitæ.

℞. *Cinnamom. elect.* Vnc. vi. *caryophyllor. cardamomi, ligni aloes opt.* an. Drach. j. ſem. *ſantali citrini* Drach. ij. *nuc. moſch. macis,* an. Drach. j.

Pulueriſatis mediocriter omnibus adde, *ſpirit. vini puriſſ.* ℔. vij. ſem.

Et permiſtis omnibus in vitreo vaſe, clauſo orificio, ita reſeruentur per menſem, ſingulis diebus ter quaterve agitando & commiſcendo. Poſtremo die, vbi perfectè reſederint, percolentur, & colaturæ bene claræ add. *ſyrupi è cortic. citri* ℔. j. ſem. *moſchi, ambræ,* an. ℈. ſem.

Reſeruetur in vitro bene obturato.

Aliud.

℞. *Cinnamom. elect.* Vnc. ii. *zingib.* Drach. vi. *caryoph. nuc. moſch.* an. Drach. ii. *gran. paradiſi* Scr. ii. *cal. aromat.* Vnc. ſem. *galang.* Drach. i. *fl. roſar.* Vnc. i. *roriſm.* Drach. iii. *cort. citri* Vnc. i. ſem. *maior. meliſſ.* an. M. j. *ligni rhodij* Drach. iii. *ſantali citrini* Drach. ii. *rubr.* Vnc. i. *vini ſublimati,* ℔. xij.

Infund. per menſem; deinde colentur, & colaturæ claræ add. *ſyr. de cort. citri, miuæ cydonior.* an. ℔. i. ſem. Miſce.

Electuaria.

℞. *Conſeru. borrag. bugloſſ. anthos, tunic.* ana Vnc. i. *roſ.* Vnc. ſem. *cortic. citri condit.* Drach. vj. *nucis moſch. conditæ* Drach. j. *puluu. caryophyll.* Scrup. ſem. Cum *ſyrup. tunic.* F. Electuar.

Rotulæ & Morſuli.

℞. *Spec. diambr. diaxyloaloes,* an. Drach. j. *ol. cinnamom. citri,* an. gut. iii. *confect. alkerm.* Scrup. i. *ſacch. in aqua roſar. ſolut.* Vnc. iii.

F. Rotulæ.

Illinantur *ambra in aqua roſ. diſſol.* g̃. iii.

Vel ℞. *Spec. diambr. aromat. caryophyll. diamoſch. dulc.* an. Scrup. ii. *lapid. bezoar.* Scrup. ſem. *cortic. citri condit.* Drach. ii. *ſacch. albi in aqua roſar. diſſol.* Vnc. iii.

F. Morſuli.

Vel ℞. *Amygd. dulc. piſtacior.* an. Vnc. i. *pinear.* Drach. vj. *carn. citri cond.* Vnc. i. *nuc. moſch. in Ind. cond.* Drach. vj. *cort. citri cond.* Drach. iii. *zingib. in Ind. cond.* Vnc. ß. *macis* Drach. i. *cinnamomi* Drach. i. ſem.

Fructus macerentur per noctem vnam in *aqu. roſarum*, & aromata cum eis incidantur & frangantur mediocriter. Add. *ſacch. albiſſ.* Vnc. xx. *in aq. roſar. diſſolut.* In fine admiſce, *moſch. opt.* g̃. ix. *ol. cinnamomi* g̃. vj. F. ſ. a. Morſuli deaurandi.

Ex medicamentis hactenus enumeratis etiam externa varia componuntur. *Externa.*

Epithemata.

℞. *Aq. flor. aurantior. meliſſ. anthos,* an. Vnc. ii. *carbunculi, virtut.* an. Vnc. j. *ſpirit. roſar.* Drach. j. *confect. alkerm.* Drach. ſem. *cortic. citri ſiccor.* Scrup. ij. *croci,* Scrup. ſem. M.

Balſama & Linimenta.

℞. *Ambræ liquidæ, olei nucis moſch. expreſſ. confect. alkerm.* an. Drach. ſem. *olei deſtill. citri, meliſſ.* an. Scrup. ſem. F. Linimentum.

Sacculus.

℞. *Flor. anthos, cordial. meliſſ. lauend.* an. M. ſem. *cortic. citri ſiccor. caryophyll. macis,* an. Drach. i. Cum ſindone rubro, F. Sacculus.

Intemperies cordis Humida.

Intemperies cordis humida.

Intemperies cordis humida fit à cauſſis, quæ aliàs totum corpus humectare poſſunt: verùm non facilè eam recipit; cùm ſit valde calidum & ſiccum. Præcipuè verò aër humectandi vim habet, vt pote qui per pulmones ad cor penetrat, nebuloſus ſcilicet, craſſus & humidus. Humectat etiam totius corporis intemperies humida, qualis eſt in anaſarca.

Cognoſcitur ex talibus cauſſis, quæ præceſſerunt; ex affectis item, vt pulſu molli, & toto corpore humidiore.

Curatur ſiccantibus medicamentis hæc intemperies, qualia ſunt omnia calida modò propoſita. Omnia enim talia ſiccandi vim habent.

Exſiccant prætereà cor humidum, quæ frigida ſiue temperata ſunt, *margaritæ, corallia, C.C. os de corde cerui, bolus Armena, terra ſigillata, lapides pretioſi.*

Diæta medicamentis reſpondeat.

Intemperies cordis Sicca.

Intemperies cordis ſicca.

Cor ſiccant corporis atque animi motus nimij, curæ, mœrot & ſollicitudines, vigiliæ nimiæ; vnde quibuſdam ex hiſce cauſſis mortuis cor tanquam pyrum toſtum inuentum fuiſſe hiſtoriæ teſtantur: aër calidus & ſiccus, qualis eſt in locis montanis, & ſæpe etiam maritimis, cibi & potus ſiccandi vi prædici, in primis vini potentis vſus, medicamenta eiuſdem generis, febres bilioſæ, tumores pericardij, & aliæ cauſſæ, quæ febrem hecticam inducere valent.

Cognoſcitur ſiccitas cordis è cauſſis his, ſi præceſſerint; ſequitur verò totius corporis, & in primis pectoris extenuatio, pulſus eſt durus.

Curatur verò humectantibus, *borrag. bugloſſ. violis, ſemin. frigid. maior. paſſulis, amygdalis.* Prodeſt etiam balneum aquæ dulcis tepidum, in quo malua, althæa, fœnugræc. cocta ſint. Fomenta etiam pectoris ex iiſdem parantur: poſt quæ pectus inungatur ol. amygdal. dulc. viol. mucilag. ſemin. althææ, maluæ.

Diæta etiam ſit humectans, & omnino curatio & diæta talis inſtituenda, qualis hecticis conuenit.

Morbi totius ſubſtantiæ.

Morbi totius ſubſtantiæ.

In primis verò & frequenter Cor à morbis totius ſubſtantiæ ſeu formæ, vt appellant, vel qualitatum occultarum infeſtatur. Pleraque enim venena, quocunque modo in corpus ſeſe inſinuent, cor hoc modo afficiendi vim habent; de quibus ſuo loco dicetur, & etiam *libro 2. Inſtit. part. 2. c. 12. & de Peſte* dictum.

Cognoſcuntur autem hi morbi è cauſſis quæ præceſſerunt, ad tales morbos producendos idoneis. Et ſi de cauſſis eiuſmodi non conſtet, ex effectis deprehenduntur, quæ ſupra vires cauſſarum manifeſtarum ſunt grauiora, vt anxietas & inquietudo, ſubita & ſumma virium deiectio, animi deliquium & ſyncope, pulſus ſumma imbecillitas, & inæqualitas: maculæ hinc inde in corpore erumpentes, & ſimilia ſymptomata, quæ peſtilentibus ac venenatis morbis ſunt propria.

Morbi autem hi longè ſunt periculoſiſſimi, & hominem inopinato ſæpe iugulant.

Curantur autem hi morbi alexipharmacis. Et quidem cuilibet veneno ſuum alexipharmacum opponendum; de quibus in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſ. 1. cap. 21. & de Peſte* dictum, ac ſuo loco, *de venenis*, dicetur. In genere, & præcipuè ſi de natura veneni non conſtet, antea enumerata vſurpanda, & inter compoſita, Theriaca & Mithridatium.

Elect. Bertrucij confortans Cor in omni cauſſa. *Elect. Bertrucij.*

℞. *Smaragd. hyacinth. ſapphir.* an. Drach. ſem. *auri & argenti puri foliati,* ana Drach. j. *margarit. perforat. & non perforat.* Drach. i. ſem. *bugloſſ. meliſſ. flor. borrag. ocymi, zedoar. been alb. & rubr. caryophyllor. ligni aloes, zingiberis, cinnamomi elect.* ana Vnc. ſem. *ſerici contuſi, non combuſti, cubeb. cardamom. calami aromat. ſpicæ, galang. moſch. camphor. oſſ. de C.C. ambr.* ana Drach. i. *corall. alb. rubr. ſantal. roſar. ſpodij, myrobalan. bellirie. terr. ſigill. coriand.* ana Drach. ii. ſem.

Terantur

Terantur omnia ſubtiliter, & pro *qualibet vncia ſpecierum*, ſumatur *ſacch. albiſſ* ℔.j.

Fiat Elect. Deauretur.

Cùm etiam ad calidum natiuum, & naturalem corporis conſtitutionem conſeruandam, ſpiritus vitales pertineant; atque hi etiam varia vitia pati poſſint, etiam de iis hoc loco dicendum eſſet. Verùm de iis poſtea de lipothymia & ſyncope dicetur.

CAPUT III.

De reliquis cordis Morbis.

Reliqui morbi cordis.

PRæter morbos intemperiei & totius ſubſtantiæ, qui cor frequentiſſimè infeſtant, adhuc alij morbi cordis dantur, qui quia rariores & raró curabiles eos vno hoc capite coniungemus.

Siniſtri cordis Ventriculi defectus.

Siniſtri cordis ventriculi defectus.

Cordis ventriculum ſiniſtrum in quibuſdam defuiſſe, vel planè exiguum fuiſſe, obſeruauit Columbus, *anatom. l.*15. vt & ſeptum, quo ventriculi cordis diſtinguuntur, cartilagineum.

Cor Hirſutum.

Cor Hirſutũ.

Quoſdam cor hirſutum habuiſſe, annotauit Plinius, *l.*11. *nat. hiſt.c.*25. Valerius Max.*l.*1. *c.*6. Beniuenius, *de abdit. morb. & curat. cauſſ. c.* 83. Antonius Muretus, *l.*1. *variar. lect. cap.* 10. Amat.Luſitan.*cent.*6.*curat.*66. Omnes autem hi, qui cor hirſutum habuerunt, fuerunt audaciſſimi & famoſi latrones.

Vermes, Calculi, & alia præter naturam in corde reperta.

Vermes calculi, &c. in corde reperti.

Vermes aliquando in peſtilentibus febribus in ventriculis cordis fuiſſe genitos, audiuiſſe ſe ab hominibus fide dignis, qui huiuſmodi ægrotantia corpora ſecuerint, refert Vidus Vidius, *cap.de morbis cordis.* Idem etiam ſcribit, quòd lapides in corde fuerint geniti, ſe neque audiuiſſe neque legiſſe. Referunt tamen id alij quamplurimi. Hollerius, *comm.*1. *in lib.* 6. *ſect.*2. *aph.*4. *Coac.prædict. Hippoc.* Scholiographus in Hollerium, *ad cap.*29. & 50.*lib.*1.*de morb.intern.* Iacotius *comm.*1. *l.*6. *ſect.*2. *aph.*4. *Coac.Hippoc.* & *comm.*1.*ad aph.* 52.*l.*3. *ſect.*2.*Coac.Hippoc.* & in Maximilliani II. Imperatoris corde inuenti ſunt tres lapides, vt refert Vvierus,*de præſtig.dæmon.lib.*4.*cap.*6. Et Eraſtus, *in conſil. & epiſt. à Scholtzio collectis.* Atque horum alij palpitationem cordis frequenter paſſi ſunt, alij vrinam purulentam per multos dies, imò menſes, ſaluis renibus & veſicâ, minxerunt.

Carnoſas quoque excreſcentias in cordis dextro ventriculo vel ſiniſtro repertas fuiſſe, in iis qui dolorem cordis & ſyncopen paſſi fuerant, & pulſum intermittentem habuerant, refert Veſalius, *l.*1.*c.*5.*de hum.corp.fabric.* Beniuenius,*de abdit.morb. & curat.cauſſ.c.*35.

Cordis Tabes.

Cordis Tabes.

Cor quoque in quibuſdam contabuiſſe & exſiccatum fuiſſe, obſeruatum eſt. Idque etiam ex tumore pericardij accidiſſe, antea, *c.* 1. *dictum.* Ad cordis verò tabem prodeſſe ſuccum raphani ex Ægyptiorum traditione refert Plinius, *hiſt.nat.lib.*19. *cap.* 5.

Situs cordis mutatus.

Situs cordis mutatus.

Cor etiam ſitum quandoque mutaſſe obſeruatum eſt, vt in Liuono illo Vvitebergæ, cuius ſuprà, *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 15. mentio facta eſt.

Vulnera cordis.

Vulnera cordis.

Cor etiam interdum vulneratur, & quidem, vt Galenus, 5.*de loc.aff.cap.*1. ſcribit, ſi ad ventrem cordis vulnus penetret, protinus magno cum ſanguine fluore hominem mori neceſſe eſt. Idque præcipuè ſi ſiniſter ventriculus cordis fuerit vulneratus. Si verò non ad ventrem vſque pertingat, ſed in cordis ſubſtantia conſtiterit, viuere ita affectus non ſolùm eâ die, ſed etiam ſequenti nocte poteſt. Vid. *lib.*5.*Pr. part.*4.*cap.*3.

Corde vulnerato hominem aliquãdiu viuere poſſe. Hiſtoria Henr. ab Heer.

¶ [Cordis vulnera eſſe quidem lethalia, aliquandiu tamen eo vulnerato hominem viuere poſſe, hiſtoriis, *lib.*5. *part.*4. *c.*3. probauimus: quod accidit, ſi ſola cordis ſubſtantia ſit læſa, & vulnus ad ventriculos, præcipuè ſiniſtrum, non penetret. Hi enim tamdiu viuere poſſunt, donec inflammatio ſuperueniat, Hiſtoriis illis duæ adhuc, quas Henr. ab Heer, *obſeru.* 11. recenſet, addi poſſunt. Quidam, vt ſcribit, duobus globis in thorace vulneratus, ſeptimo poſt acceptum vulnus, die mortuus eſt. Thorace aperto, baſis cordis, eiuſque conus, cum inſigni laceratione, globulis duobus tranſuerberatus inuentus fuit. Idem *ibid.* refert ſe vidiſſe alium, cui quatuor bombardæ globulis medium cor traiectum fuerat, ad 5 diem ſupervixiſſe.]

Apoſtemata & Vlcera.

Apoſtemata & vlcera.

Imò cor Apoſtemata & vlcera pati poteſt, quæ tandem hominem ſubitò per ſyncopen tollunt. Quia tamen breui tempore contrahi non potuerunt, inde etiam ægri tales frequentiſſimè lipothymiæ fuere obnoxij, collegitque huius rei exempla Schenckius, *in obſeru. med.* Refert quoque Henricus Smetius, *miſcell. l.* 10. ſe vidiſſe in Mercatoris cuiuſdam diſſecto corpore dextrum cordis ſinum interiore ſui parte durum, exaſperatum vndique, & quodammodo ſquamoſum, quo in loco continebatur fruſtum condenſati humoris pituitoſi, lenti albicantis, longitudine medij digiti, craſſitie pollicis, ſanguini miſtum. Verùm quia talia nonniſi poſt mortem demum deprehenduntur, nec curationem recipiunt, plura de iis non addimus.

CAPUT IV.

De Cordis Palpitatione.

ATque hi ſunt morbi, quos cor patitur. Reſtat, vt de ſymptomatibus quæ in eius actione accidere ſolent, dicamus, palpitatione ſcilicet, & animi deliquio ac ſyncope. Palpitatio Græcis παλμὸς, vocabulo generaliter accepto, eſt διαςολὴ p.n. in quacunque corporis parte, quæ diſtendi & dilatari, iterúmque concidere poteſt. cuiuſmodi ſunt partes molles, vt cutis & ſubiecti huic muſculi, quarum hi non obſcuras cauitates habent; inter cutem & autem muſculos etiam ſpatia quædam interiecta ſunt, in quibus materia palpitationem efficiens colligi & contineri poteſt. Cauſſa enim palpitationis ita generaliter acceptæ, eſt halitus craſſus, qui in parte collectus cum exitum non reperiat, partem attollit, quæ ſuâ grauitate iterum concidit. Atque ita hunc motum ſeu palpitationem generaliter dictam, natura præter expulſionem materiæ nihil confert; neque palpitatio hæc voluntariæ virtutis & organorum huius actio eſt, aut motus ex voluntario & naturali mixtus, qualis in tremore, ſed ſimpliciter παρὰ φύσιν, & ἄνευ προαιρέσεως, à ſola cauſſa morbifica partem dilatante & attollente. De quo videatur Galenus, *in lib. de tremore, palpitat. & conuulſ. cap.*4.& 5.

Deinde tribuitur etiam eadem appellatio motui cordis præter naturam, qui παλμὸς & palpitatio cordis nominatur. Nonnulli etiam, teſte Galeno, 5. *aph.* 65. per καρδιωγμὸν, cordis ipſius motionem cerebram & celerem, palpitationi ſimilem intellexerunt, quam alteram καρδιωσμȣ̃ ſpeciem Erotianus, alij notham palpitationem faciunt: verùm propriè καρδιωσμὸς & καρδιαλγία, oris ventriculi affectiones ſunt, ortæ ab humore acri & mordace, quam partem Antiqui καρδίαν dixerunt. Παλμὸς & palpitatio cordis, & nonnullis etiam tremor cordis, & ſaltus cordis & formido cordis appellatur. Diſtinguunt quidem nonnulli, inter quos Mercatus, inter tremorem cordis, & palpitationem, quòd palpitatio à ſolo morbo fiat, tremor verò à morbo & facultate; deinde quod palpitatio in ipſius partibus proueniat, quæ dilatari poſſunt, tremor verò in iis tantum, quæ voluntariè moueri poſſunt. Verùm errandi cauſſa pluribus iſta fuit, quòd palpitationis, vt & tremoris, vocabulum vniuocè cordi & aliis partibus competere exiſtimem; quod tamen falſum. Nam ſunt plurimi in ea ſententia, cordi quoque tale quid accidere poſſe, quale in cute & muſculis fit, à ſpiritu & flatu frigido & craſſo, à quo impletum, iterumque euacuatum cor moueatur, inſtar vtrium, in quibus tale aliquid à liquore violenter infuſo, vel ſpiritu inflato & rurſum compreſſo contingit. Verùm magna palpitationis in partibus externis & palpitationis cordis eſt diuerſitas. Cutis enim & partes externæ nullo modo ſponte ſe dilatant, ſed ſolùm à cauſſis morbificis in altum eleuantur & attolluntur. Cor verò cùm facultatem inſitam, quâ dilatetur & contrahatur, habeat, palpitatio cordis ſine motu eius fieri non poteſt. Neque enim credibile eſt, Cor, cuius motus proprius ad vitam ſummè neceſſarius eſt, & quo ceſſante, vires omnes collabuntur, inſtar vtris vel veſicæ à flatibus diſtendi poſſe. Hoc enim ſi fieret, cordis naturalem motum ceſſare neceſſe eſt. Et fruſtra à nonnullis hic multa loca è Galeno congeruntur, quibus probare conantur, palpitationem cordis fieri non à natura, ſed à morbo, aut potiùs cauſſa morbifica. Galenus enim in iis locis omnibus tantùm de palpitatione in cute & partibus externis, non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ eſt, loquitur. Et ipſe Galenus, 2.*de ſympt.cauſſ.cap.*2. palpitationem cordis & arteriarum aliarum partium palpitatione diſcernit. Atque hinc etiam accidit, vt Autores alij aliter de cordis palpitatione vel tremore ſentiant, nonnulli etiam planè falſa dogmata habeant. Alij enim in ſpecie eum ſaltem cordis motum, qui fit à cauſſa cor moleſtante, ſeu ab expultrice cordis ſtimulata ad expellendum id, quod cordi moleſtum eſt, palpitationem cordis appellant. Imò nonnulli ſpecialiſſimè cordis palpitationem ad eum ſaltem motum deprauatum reſtringunt, qui fit à materia cauſſa & flatulenta cor grauante, & quidem nonnulli, vt dictum eodem planè modo vt in cute, in corde à flatu palpitationem fieri docent.

Alij verò omnes motus cordis deprauatos nomine palpitationis cordis comprehendunt, ſiue ſint parui & tremuli, ſiue magni & cum ſaltu quodam. Hinc nonnulli palpitationem cordis aliam faciunt legitimam & veram, aliam notham: & legitimam eam ſaltem nominant, quæ fit à vapore craſſo, ab aliis autem cauſſis ortam, notham appellant. Sed ſufficiens cauſſa nulla eſt, cur non & illa palpitatio, quam ex vulnere ortam deſcribit Foreſtus; quæ tam vehemens ac violenta fuit, vt etiam extra domum, in qua æger decumbebat, à tranſeunte, ſi feneſtræ

extra domum in qua æger decumbebat, à tranſeunte, ſi feneſtræ aures admoueret, exaudiretur, & illa, quam Fernelius thoracis vicinas coſtas effregiſſe, vel de ſua ſede depuliſſe ſcribit, aut quas Hollerius recenſet, legitimæ & veræ cordis palpitationes nominari debeant.

Ideóque definimus palpitationem cordis, *motum deprauatum pulſantis cordis facultatis ſtimulatæ & irritatæ à re moleſta, & vſu eius actionis aucto.* Quanquam enim in æſtu vehementiore, & aliis cauſſis, nonnunquam etiam cor vehementius mouetur: tamen niſi motus ille inſignis ſit & deprauatus, palpitatio cordis non dicitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Irritatur autem facultas motrix tribus de cauſſis, nimirum à re aliena & moleſta, quam cor expellere nititur, ſpirituum vitalium defectu, & caliditate præter naturam.

Prima ergo palpitationis cauſſa eſt alienum & moleſtum quid cordi occurrens, quod à ſe amouere cupit. Et quia hæc cauſſa frequentiſſimè facit, vt cor ita moueatur, vt eius motus deprauatus appellari poſſit, reliquæ verò duæ ſæpius vehementem aliquem motum potius, quàm deprauatum efficiant, nonnulli, vt dictum, palpitationem cordis in ſpecie appellant, quæ fit à cauſſa cor grauante, ſiue ab expultrice cordis ſtimulatâ ad expellendum id, quod cordi moleſtum occurrit. Dum enim cor grauatur, & in motu impeditur, fit vt pulſans vis, dum valida eſt eſt, ad expellendum id quod moleſtum eſt, concitetur, & ſubitò ad motum inſtigetur; vel reſarciat motus impeditos, vno maiore pulſu; vel vtraque de cauſſa motum vehementiorem efficiat: aut ſi vis imbecilla ſit, pulſus paruos & crebros faciat. Neque mirum eſt, quòd à corde tam vehementes motus proficiſcuntur. Cùm enim Cor principium vitæ, ſit vim etiam expultricem, quàm vlla alia pars, robuſtiorem habet, quæ nihil, quod cordi damnum inferre poſſit, tolerat. Ideóque, quotieſcunque ipſi aliquid moleſti occurrit, contra illud vehementiſſimè inſurgit, & hinc edit motus vehementiſſimo.

Cauſſæ cor moleſtantes. Sunt autem cauſſæ, quæ cor moleſtare, & expultricem eius ſtimulare poſſunt, variæ. Primò vapores & flatus non ſolùm copiâ, ſed & qualitate manifeſtâ vel occultâ, vel vtroque modo cor moleſtantes, cordis palpitationem excitant. Vnde à venenis vt & in febribus malignis & peſtilentibus, ab humorum putredine & corruptione, palpitatio cordis excitatur. Hinc quoque euenit, vt fœminis menſium ſuppreſſione laborantibus, & qui melancholiâ hypochondriacâ laborant, cordis palpitationes familiares ſint. Per arterias enim meſaraicas, & quæ multæ per lienem diffunduntur, itémque ex vtero, praui vapores cor ſubeunt, cuius vis irritata vehementiore palpitatione nititur, quod noxium eſt, expellere. Hinc etiam euenit, vt in corporis motu nimio, ira, metu, triſtitia, æſtu, balneis, Venere, nimio vini potentioris potu inedia, palpitatio cordis, præcipuè in diſpoſitis, excitetur. Ira enim gaudium, timor non ſolùm ſanguinem & ſpiritus, ſed & humores ac vapores quietos commouent; quod idem & corporis exercitia præſtant, & leue exercititium in iis, qui huic malo obnoxij ſunt palpitationem cordis excitat.

Deinde humores putridi, acres, calidi, vel etiam copioſi cor moleſtare & grauare poſſunt. Qualem ſanguinem in arteriis ex ſummo calore veluti retorridum biliſque atræ cognatum, ſe deprehendiſſe teſtatur Fernelius. De qua etiam re videatur Platerus, *lib.* 2. *Pract. cap.* 11. qui prolixè hac de re agit, & palpitationem cordis, quæ virginibus menſtruorum ſuppreſſione laborantibus familiaris eſt, ad hanc cauſſam refert. Malim tamen in prauos & fœtidos vapores cauſſam referre palpitationis cordis, in virginibus ſuppreſſorum menſtruorum cauſſa malum habitum acquirentibus, quàm cum Platero in copiam ſanguinis feruidi & bilioſi, qui cum cachexia, ac malo corporis habitu vix conſiſtere poteſt. Aliàs non negarim, retorridam ac inflammatam in hypochondriis, & in arterias effuſam bilem atram cordi communicari poſſe, cuius malignitate & acrimoniâ cor irritatum vehementiorem hunc motum edat. Idem tamen à prauis vaporibus ex eodem humore eleuatis fieri poteſt.

Fiunt & cordis palpitationes, dum humiditas illa in pericardio incrementum ſumit, vt cor premat & grauet. Huc pertinet ſanguis, qui interdum in vulneribus ad cor effunditur, quod accidit proculdubio iuueni illi apud Foreſtum, *lib.* 17. *obſeru.* 1. de quo antea dictum. Moleſtant & cor tumores in pericardio excitati, ſiue illi ſint ſcirrhoſi & humoris expertes, ſiue humorem in ſe contineant. Refert Platerus, in quodam, diuturniore cordis tremore è medio ſublato, oſſeum quiddam & cartilaginem in corde deprehenſum fuiſſe. Et Schenckius, *lib.* 2. *obſeru.* 214. refert, in Sacerdote quodam, qui à teneris vnguiculis vſque ad annum 42. quo mortuus eſt, palpitatione cordis laborauerat, in cordis baſi carnis excreſcentiam repertam fuiſſe, quæ ſex drachmas ponderaret, & alterum corculum repræſentaret. Refert quoque Dodonæus, *in annot. ad cap.* 35. *obſeru. Beniueníj*, ſe callum in arteria magna loco cordi proximo obſeruaſſe: vnde palpitatio orta eſt per multos annos durans. Huc etiam referendi vermes, quos in capſula cordis genitos cauſſam palpitationis cordis fuiſſe referunt. Nonnunquam etiam externum quid cordi occurrere poteſt, quod illud pungat, rodat & rumpat.

Secundò, ſi ob inediam, vel morbos vehementes ſpiritus ſubitò aut nimium diſſipentur; vel ob animi affectus, iram, gaudium, metum, pudorem, ſpiritus ſubitò hinc inde propellantur ac diſſipentur, nec vt par eſt, in totum corpus diſtribuantur: vt huic defectui Cor occurrat, & quod ſui officij eſt, omnibus partibus ſpiritus neceſſarios ſuppeditet, eius motum intendi, vehementioremque reddi neceſſe eſt. Hinc quibus aliàs ſpiritus deſunt, & qui debiles ac huic morbo obnoxij ſunt, iis vel leue exercitium cordis palpitationem accerſere poteſt.

Tertiò, ſi calor præter naturam in corde augeatur, non ſolùm ſpiritus intus abſumuntur & diſſipantur, ſed & accenduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, vt quod abſumitur, reſtituatur, & calor refrigeretur. Fit autem hoc à cauſſis tum internis, tum externis, irâ, motu. Ita obſeruauit Platerus, iuuenem quendam admodum calentem, cùm in exercitio pilæ ira corriperetur, atque ita duæ cauſſæ coniungerentur, ita palpitatione cordis affectum fuiſſe, vt cùm recolligere ſe non poſſet, nec hi motus remitterent, ſubitò extingueretur.

Hæc duo tamen cauſſarum genera poſteriora valde excedere oportet, ſi cordis palpitationem excitare debent. Aliàs enim ſaltem vehementiorem aliquem, non verò deprauatum, arteriarum & cordis motum excitant. Ideóque nonnulli, vt dictum, primum ſolùm cauſſarum genus admittunt, vtpote quod frequentiſſimè palpitationem cordis excitare ſolet.

Et omnino frequentior eſt palpitatio cordis, quæ fit per conſenſum aliarum partium, quàm quæ per primarium cordis affectum oritur. Habet enim cor cum pluribus partibus corporis conſenſum, & ab iis vapores ac flatus & humores recipere poteſt. Ab vtero quidem per arterias cùm ſpermaticas, tum hypogaſtricas, quæ à corde ad vterum deſcendunt; à liene, per arterias frequentiores per lienem diſperſas, id quod ſcorbuticis non rarò accidit; ab hepate, per arterias ad hepar tendentes, & venam inſignem dextro ventriculo cordis inſertam; à pulmone etiam, per communia vaſa.

Differentiæ.

Differentiæ ex hactenus dictis ferè patent, & à cauſſarum veritate præcipuè petuntur. Patet ex iiſdem affici cor, vel per idiopathiam, cùm cauſſa morbi in ipſo corde, aut eius vaſis conſiſtit, vel κατὰ συμπάθειαν, cùm aliunde communicatur, ex vtero, liene, & aliis partibus. *Differentiæ.*

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc etiam ab ipſo ægroto proditur & cognoſcitur, manúque ſupra cordis regionem appoſitâ deprehenditur. Eſtque hic motus in corde aliàs debilior, aliàs validior, & nonnunquam tam validus & vehemens deprehenſus fuit, vt ab adſtantibus audiretur, vt refert Chriſt. à Vega, *art. Medic. lib.* 3. *c.* 8. & quidem etiam ex interuallo, vt ex Foreſto dictum, aut vt coſtas vicinas cordi effringeret, vel ſuâ ſede dimoueret, aut in arteria ἀνεύρυσμα pomi magnitudine efficeret. Quiete hoc malum remittit; exaſperatur motu, æſtu, balneo, irâ, crapula, vſu vini potentioris, Venere. Cauſſarum autem varietatem diſcernere non ita facile eſt. Si à vapore & flatu originem ducat cordis palpitatio, repentina fit acceſſio, à leui corporis motu excitatur, ac faciliùs quoque diſcutitur; reſpiratio eſt difficilis, ſæpe accedunt tremor in genibus; oculorum tenebræ; ſonitus aurium, & non rarò circa aliquam partem dolor; qui ſponte ceſſat, percipitur. Qualis autem flatus ſit vel vapor, ex humorum ſigni cognoſcitur, cùm vapor, humoris è quo eleuatur, naturam referat & retineat. Si verò humor ſit, cauſſa palpitationis, non ita ſubitò malum inuadit, & diutiùs durat, quàm cùm à vapore palpitatio ortum habet. Qualis autem humor ſit, ex ſignis humorum abundantium facilè innoteſcit. Et omnino ſiue humor, ſiue vapor ab aliis partibus communicetur, ex partium illarum affectarum ſignis cognoſcitur; & in primis affectio hypochondriaca & menſium ſuppreſſio in fœminis latere non poſſunt. Difficiliùs aqua in pericardio abundans cognoſcitur. Malum tamen etiam eſt continuum, & ægri conqueruntur, cor in aqua quaſi detineri & ſuffocari, tandémque emaciantur, vt hecticâ correpti. Si humores ſint praui, corrupti, maligni, venenati, magna varietas in pulſu apparet, præcipuè in magnitudine & paruitate. Magna enim eſt naturæ pugna. Accidit lipothymia, atque alia ſigna humorum venenatorum & malignorum adſunt. Si ab alia ſubſtantia cor grauante & premente eſt palpitatio, tum motus valde eſt præternaturalis, & inæqualiter ac præter naturam cor quaſi exilit, vt vel propulſet, quod moleſtum eſt, vel identidem motu diaſtolen maiori reſarciat. Atque tales cauſſæ facilè è ſuis ſignis patent. Si tumor ſit cauſa palpitationis, notabilis in cordis pulſu apparet varietas, motus valde à naturali ſtatu recedit; ferè inæqualis ac inordinatus eſt. Et ſi tumor ſit calidus, maxima in corpore erit inflammatio, ſitis magna, difficilis reſpiratio; accedit lipothymia, & tandem mors ſequitur. Si autem tumor durus ſit in pericardio, motus eſt continuus, & æger ſenſim ſine manifeſta *Signa.*

feſta cauſſa & euidenti contabeſcit. Si caro, vel ſimile quid cordi à primo ortu adnaſcatur, palpitatio quoque à primo ortu ad mortem vſque, hominem comitatur.

Si verò ex ſpirituum defectu palpitatio cordis excitetur, pateſit hoc non ſolùm ex cauſſis, quæ præceſſerunt, ſpiritúſque diſſipauerunt & abſumpſerunt; verùm etiam ex eo, quòd pulſus crebrior eſt, & interdum celer, ſimulque paruus, ob virium imbecillitatem.

Tandem ſi ob caliditatem nimiam præter naturam palpitatio cordis accidat, cognoſcitur id ex ſignis febris, aliiſque cauſſis calefacientibus; & præter frequentiam & celeritatem in pulſu magnitudo adeſt, dum vires conſtant. Præterea motus hic paulatim deprauatur, & maior eſt ac vehementior in diaſtole, quàm ſyſtole.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Palpitatio cordis omnis periculoſum & non contemnendum malum eſt, ob læſum cordis motum, quo vita conſeruari debet, & quæ frequenter ad ſyncopen deducit, tandemque hominem è medio tollit. Docétque Galenus, *2. aph. 41. & 5. de loc. affect. cap. 2.* omnes, qui iuuenes, aut in declinante ætate ſani ſubitò, ſine vllo manifeſto ſymptomate, palpitatione cordis correpti ſunt, omnes ante ſenectutem mortuos eſſe; alios per febres acutas, alios cùm ſani degerent, ſubitò ſyncope correptos, alios etiam citra ſyncopen apoplectico more. Frequens enim palpitatio ſignum erat, cor & partes vicinas debiles fuiſſe.

2. Palpitatio per idiopathiam cordis periculoſior eſt, quàm quæ fit per ſympathiam: quæ item ab interna cauſſa, quàm quæ ab externa; niſi magna ſit externæ cauſſæ vehementia, vt veneni & ictus violentia.

3. Malum hoc ſæpius recurrens tandem hominem iugulat, & quidem ſi à pericardio affecto proueniat, hominem lente enecat, & ad tabem deducit.

4. Si proueniat à ſoluta vnitate, vel à tumore cordis, malum deſperatum & inſanabile eſt.

5. Periculoſum quoque eſt, ſi à cauſſa venenata & maligna originem ducat, ægrique tales rarò euadunt, ſed citò moriuntur.

Indicationes.

Indicationes. Curatio autem vbi malum curam ſuſcipit, ad duo in primis dirigenda. Primum eſt, vt cauſſa quælibet, prout natura eius poſtulat & indicat, tollatur. Alterum, vt cor familiaribus & calorem eius innatum fouentibus roboretur. Nonnulli cenſent, & quidem ex Galeni (vt opinantur) ſententia, omnes palpitatione cordis laborantes adiuuari ſanguinis Miſſione. Verùm & ipſa hæc ſententia à veritate aliena eſt, & falſum, Galenum hoc ſcripſiſſe. Non enim Galenus, *5. de loc. affect. cap. 2.* omnes palpitatione cordis laborantes adiutos phlebotomiâ ſcribit, ſed omnes, qui iuuenes aut in declinante ætate conſtituti, ſani repentè cordis palpitatione correpti ſunt, eos ſcilicet, qui palpitatione cordis laborabant ex ſanguine vitioſo cor opprimente, aut ex flatu craſſo vel frigido, vel cum plethora pura aut impura, quæ adiuuat impetum huius flatus ad cor, aut eius generationem per oppreſſionem diminuto calore; aut etiam impediebat ſua præſentia vſum remediorum ſanantium calidorum. Si verò palpitatio cordis ſit ex frigidis, pituitoſis, crudiſque humoribus, ſanguinis miſſio non conuenit; cùm humores illi ſanguine detracto crudiores reddantur: ſic & in aliis cauſſis, quas non tollit venæſectio, ſanguinem mittere inutile eſt.

Curatio palpitationis cordis à Flatu & Vapore.

Curatio palpitationis cordis à flatu & vapore. Venæſectio. Sed vt de hiſce in ſpecie ſecundum cauſſarum varietatem dicamus, primò ſi à flatu & vapore cor moleſtante ſit palpitatio, ſanguiſque ſimul redundet, vena aperienda eſt. Alioquin enim calidis flatus diſcutientibus commodè vti non poſſumus, quin potius calidiorum vſu materiæ affluxus ad cor augeretur. Aperiatur autem vena vel in dextro vel ſiniſtro brachio, prout pulſus in hoc vel illo brachio magis inquietus eſt, & pro redundantia eius ac virium robore ſanguis emittatur. Vtile quoque foret, crurum venas aperire, vt materia deorſum retrahatur, præſertim in fœminis, quibus à menſibus ſuppreſſis malum originem habet. Licet & cucurbitulas cruribus affigere.

Hæmorrhoides. Hæmorrhoides, ſi prouocari poſſint, magnum in hoc malo auxilium afferunt, cùm vix commodiore viâ ſanguinem euacuare tum liceat.

Humorum euacuatio. Reliqua quod attinet, cùm flatus & vapores ab humore ſui generis foueantur, humores vitioſi tollendi medicamentis non violentis, ſed lenibus ſæpe repetitis, vt materia per ἐπίκρασιν tollatur. Et cùm malum hoc multorum morborum, in primis melancholiæ hypochondriacæ, & menſium ſuppreſſorum, vtrique morborum comes ſit, curatio ad illos morbos dirigenda, cordialibus ſemper additis.

Vapores diſcutientia & corroborantia. Poſtea vapores diſcutientia & corroborantia exhibeantur, & ex iis nunc calidiora, nunc frigidiora, vt cauſſam morbi requirit. Monetque Auicennas, in omnibus morbis cordis fugienda eſſe vehementer calefacientia, quæ vires cordis diſſoluunt; vehementer refrigerantia, quæ calorem labefactant, & ſpirationem difficilem reddunt; vehementer adſtringentia, quæ fuligines & excrementa retinent. Quæ autem cor calefaciunt, quæ item refrigerant, ſuprà, *de intemperie cordis*, ſunt propoſita. Temperata ſunt, *aurum margarita, corallia, os de corde C. lapidis pretioſi, bezoar. bolus Armena, terra ſigillata.*

Oleum citri in hoc malo valde efficax. Oleum citri quoque cum conſerua aliqua, vel alio modo exhibitum valde efficax eſt ad flatus craſſos diſcutiendos, & cor roborandum. Inſignem quoque vim habet raponticum verum, Scr.ii. pondere exhibitum cum vino; aut vinum, in quo eadem radix macerata eſt.

Vel ℞. *Conſeru. meliſſ. anthos bugloſſ.* an. Vnc.i. *cortic. citri cond. rad. cond. ſcorzoner.* an. Vnc. ß. *ſpec. diamoſch. dulc. diambr.* an. Scr.i. *confect. alkerm.* Drach.i. Cum *ſyrupo tunic.*

F. Electuarium.

Electuaria. Aliud: ℞. *Conſeru. borrag. tunic.* an. Vnc.ii. *confect. alkerm. theriac.* an. Drach.i. *ſpec. elect. de gemm. aromatic. roſ. lætitiæ Galeni*, an. Scr.i.

Cum *ſyrupo bugloſſ. & de cortic. citri.*

F. Electuarium.

Electuarium Langij.

Elect. Langij. ℞. *Conſ. roſ.* Vnc.iv. *fl. tunic.* Vnc. i. *meliſſ.* Vnc. ß. *ſpec. diamarg. frig.* Scrup. iv. *galangæ* Scrup. j. *cinnam. interior.* Scrup.iv. *caryophyll.* Scrup.ij. *doronic.* Scrup.j. *ſuccin. alb.* Drach. ß. *nuc. moſch. condit.* Drach.ii. *zingib. condit.* Vnc.ß. *cortic. citri, pin. ar. præp.* an. Drach.ii. *ſem. melonum*, Drach.i. *manus Chriſti cum perlis* Vnc.ß. *marg. præp.* ℈.v. *fol. auri* N.iv. Cum *ſyr. aceroſ. citri.* F. Elect.

Syrupi & potiones. Vel ℞. *Confect. alkerm.* Drach.ii. *lapid. bezoar. margar. præp.* an. Scr.ß. *ol. citri* gut.iii. M.

Detur Scrup.ß. vel vnus, cum aqua vel ſyrup. borrag.

Vel ℞. *Aq. flor. borrag. in balneo deſtillat.* ℥.vj. *flor. citri* ℥.ij. *ſyrup. flor. borrag. tunic.* an. Vnc.i. *ſpiritus roſar.* Drach.ij. *aq. cinnamomi* ℥.ß. *carbunc.* ʒ.ij. *magiſter. perlar.* ℈.j. *confect. alkerm.* ʒ.ß. M.

Dentur cochlearia duo vel tria.

Extrà quoque applicentur ſacculi, è *meliſſa, flor. lauendul. roriſmar. borrag. bugloſſ.* & aliis ſuprà enumeratis cordialibus parati, ac vino albo & aquâ roſar. irrorati.

Vt ℞. *Flor. roſar. roriſmar.* an. Drach.ij. *lauend.* Drach.j. *ſem. angel. cort. citr. caryoph. cinnam. macis*, an. ʒ.ß. *croci* Scr.j. *moſchi, ambræ*, an. gr.vi. Cum ſindone rubra.

F. Sacculus.

Aut applicetur epithema ex *aqua roſar. meliſſæ, lauend. bocard. benedict. cinnamomi, carfuncul.* vel meliſſa viridis contrita, & aqua roſar. ac maluatico irrorata ſuper latere ignito calefacta cordi applicetur. Inungi etiam poteſt cordis regio *oleo citri meliſſæ, caryophyll. macis, cinnamomi*, vel ſolis, vel cum vnguento roſaceo miſtis.

℞. *Vnguent. roſat.* ℥.ß. *ol. citri* ℈.ß. *cinnamom. caryophyll.* an. gut.vj. *Moſch. ambræ*, an. gr.iij.

M. Fiat Linimentum.

Vel ℞ *Ladani puri* ℥.ß. *ſtyrac. calamitæ, terebinth. maſtich.* an. Drach.ii. *ol. citri, caryophyll. cinnammom.* an. gut.vj. *moſch. ambr.* an. gr.iij.

Subigantur in mortario piſtillo calido, addendo ſub finem *ol. nucis moſch. expreſſi* Scrup.ij.

F. Emplaſtrum.

Vide Vidius, *lib. 7. de cur. membr. c. vlt. p. 292.* cucurbitulas ſine ſcarificatione applicare iubet, iiſque magnam in diſcutiendis ac digerendis flatuoſis ſpiritibus, qui in partibus internis incluſi continentur, vim ineſſe ſcribit.

Sunt & odoramenta valde vtilia; cùm via non longâ ad cor tendant, vireſque valde reficiant.

℞. *Fol. meliſſ. ocymi caryophyllati.* an. Drach.ii. *cortic. citri, ſantal. citrini, caryoph.* an. Drach.i. *croci* ʒ.ß. *ambr.* ℈.vj. *moſch.* ℈.iv.

Ligentur in nodulo, & irrorentur *aquâ cinnam. & roſar.* Vel Balſama ex enumeratis modò oleis olfacienda naribus illinantur.

Tandem in hac palpitationis cordis ſpecie, quæ à flatibus prouenit, opera danda, vt materia flatuum diſtrahatur; & propterea clyſteres purgantes & reſoluentes flatus ſæpius iniiciantur.

Curatio palpitationis cordis ab Humore.

Curatio palpitationis cordis ab humore. SI palpitatio cordis ab aqua in pericardio contenta originem habeat, ea euacuanda & abſumenda, ac cor roborandum eſt.

Venæſectio. Nonnulli hîc etiam venæſectionem præcipiunt, ſed malè. Tantum enim abeſt, vt venæſectio eam euacuet, vt potiùs ad augendam faciat, calore debilitato.

Purgantia humores ſeroſos. Quidam purgantibus humores aquoſos vtuntur, verùm cauſſam antecedentem & humores ſeroſos in corpore, qui aquam augere poſſunt, talia euacuant: ipſam verò aquam in capſula cordis contentam euacuare non valent. Itaque efficaciſſima hîc ſunt medicamenta aquam illam abſumentia & diſcutientia, tam interna, quàm externa.

Aquam in pericardio diſcutientia interna. Inter interna ſunt *confect. alkermes, ſpec. diambræ, diamoſchi, aromat. roſati, theriaca, Mithridat.* & alia cordialia calidiora, vt *decoct. ligni Guaiaci, ſarſæparill. ſaſſafras*, cum *corticibus citri.*

Externa. Extrà verò vtile eſt, panem calentem à furno, regioni cordis applicare, item ſpongiam vel linteum triplicatum, decocto vel aqua aliqua cordiali, diſcutiendi & exſiccandi vim habente, madidum.

℞. *Spec. aromat. roſat. diamoſch.* an. Drach. ii. *pulu. macis, caryoph. cortic. citri*, an. Drach. i. *flor. bugloſſ. citri*, an. Vnc. ß.

F. Sacculus ex ſindone rubra, qui vino albo irroretur, & cordis regioni applicetur. Simul odorata medicamenta cordialia naribus admoueantur, & cibis admiſceantur.

Nonnulli veſicatoria cordis regioni applicant, quæ quomodo è cordis capſula per ſpatium thoracis in cauitatem, in muſculos & cutem, aquam attrahere poſſunt, non video.

Curatio palpitationis cordis ex humoribus aliunde tranſmiſſis.

Quæ verò ex humoribus è ventre inferiore tranſmiſſis oritur cordis palpitatio, eandem ferè curationem habet, quam ea quæ ex flatibus prouenit. Et omnino ſi palpitatio cordis per conſenſum fiat, præcipua curationis ratio eſt, vt pars affecta, quæ eam communicat, diligenter curetur.

Purgatio.

Itaque primò vniuerſales corporis purgationes inſtituendæ, & vel vena aperienda, vel humores vitioſi expurgandi, vel vtrumque agendum, pro humoris peccantis & membri materiam ſuppeditatis natura & ratione. Humores etiam ad cor ruentes reuellendi. Hercules Saxonia hoc Electuarium commendat, ad humorem tam pituitoſum, quàm melancholicum in hypochondriaca affectione & cordis palpitatione.

Indicationes.

℞. *Meliſſ. ocymi, bugloſſ. borrag. betonic. agrimon. puleg.* an. M. i. *cortic. citri* Vnc. ß. *ſem. citri* Vnc. i. *caryoph. cinnamom. ligni aloës, macis*, an. Drach. i. *fol. ſen. elect.* Vnc. VI: *Epithymi, polypod. q.* an. Vnc. iiii. *myrobalan. chebul. citrin.* an. Vnc. i. *paſſul. enuclear.* ℔. i.

Aromata ligentur in nodulo, & omnia bulliant in ſ. q. aquæ ad dimidiæ partis conſumtionem; vel, quod commodius eſt, dimidium ſaltem aquæ, quæ aliàs ad coquendum ſumi ſolet, affundatur, & in vaſe clauſo in Balneo per triduum macerentur, exprimantur & clarificentur.

Hinc adde *pulp. prunor.* ℔. *cinnam. el.* Vnc. ß. *ſacch. albi* q. ſ.

Coquantur ad iuſtam conſiſtentiam, vel potiùs ſaccharum ſufficienter inſpiſſatum addatur.

Cauteria & veſicatoria.

Ad materiam reuellendam, in diuturnis & frequentibus cordis palpitationibus, cauteria & veſicatoria vel brachiis, ſi materia à capite defluat, vel cruribus, palpitatio cordis ſit per eſſentiam, aut à partibus inferioribus ad cor tranſmittatur, vtilia ſunt.

Cautela.

De veſicatoriis tamen hoc monet Mercurialis, ne cantharides vſurpentur; cùm vim malignam & cordi aduerſam habeant, ſed potiùs ranunculus, flammula Iouis, ſinapi & ſimilia.

Corroborandum.

Hinc cor roborandum medicamentis modò enumeratis, & inter ea in primis lapide Bezoar, margaritis, lapid. pretioſis. Et quidem in materia frigida, theriacam, præſertim extrà adhibitam, valde commendat Mercurialis, narratque, Maximilianum Imperatorem, cui palpitatio cordis familiaris erat, ſibi retuliſſe, ſe nullum remedium theriacâ melius inueniſſe.

Nonnulli quadrupedum & auium corda, vt cerui, bouis, porci, turturis commendant, & præſertim aſſa peculiari proprietate prodeſſe docent. Valeriola *lib. 4. obſeru. 6.* ſuccum ex verucecum cordibus cum caryophyllis ſine liquore vllo in vaſe duplici paratum commendat. Qualis ſuccus & ex aliorum animalium cordibus parari; hincque hæc Aqua additis medicamentis cordialibus deſtillari poteſt.

℞. *Cor. cerui*, vel *bouis*, N. j. *Meliſſ.* M. i. *flor. cordial.* M. ß. *cortic. citr.* Vnc. ß. *ſem. ocymi* Drach. ii. *caryoph. cinnamom. ſantal. citrin.* an. Drach. i. *croci* Drach. ſem. Affundatur vini q. ſ. ac deſtillentur.

Aliæ duæ deſcriptæ exſtant in *Inſtitut. lib. 5. part. 4. ſect. 3. c. 9.*

Efficaciores fiunt aquæ, ſi *moſchi, ambræ*, an. Scrup. ſem. in alembico ſuſpendantur.

Mercatus hanc commendat.

℞. *Corda turturum.* N. ii. *ceruorum*, vel *bouis*, N. iii. *caryophyll. galangæ*, an. Drach. ii. *ſem. macis* Drach. ii. *flor. bugloſſ. borrag.* an. p. i. *roriſmar.* p. ii.

Affundatur vini q. ſ. Stent per noctem poſtea deſtillentur.

Efficax eſt & Elixir cordiale in Inſtitut. *loco allegato*, propoſitum: Vt & hæc Aqua.

℞. *Flor. Borrag. roriſmar. rad. bugloſſ.* an. Vnc. iii. *croci* Drach. i. *ſucci cydonior.* ℔. ß.

Vini q. ſ. Stent in infuſione per dies 14. poſtea deſtillentur, Doſis ab ℥. ß. ad ℥. i. cum ℥. ii. vini albi generoſi, vel maluatici in cauſſa frigida; in cauſſa calida cum aqua borraginis. Vel propinetur hoc Vinum.

℞. *Rad. helen. Angelic. zedoar. galangæ, ſcorzon.* ana Drach. ii. *cortic. citri* Vnc. i. *caryophyll. cinnamom.* an. ʒ. ii. *ſem. coriandr. præpar.* ʒ. ß. *flor. anthos* ʒ. ii. *meliſſ.* M. i.

Affundantur vini albi ℔. xviii. Plura talia vide apud Rondeletium, *l. 2. c. 17.* Iohan. Langium, *l. 3. epiſt.*

Curatio palpitationis cordis à reliquis cauſſis.

Curatio palpitationis cordis à reliquis cauſſis. A vermibus.

Si à Vermibus in capſula eius, palpitatio cordis fiat vermes interficiendi, vt ſuprà, *de vermibus in capſula cordis genitis*, dictum. Ad eoſdem autem euacuandos, & lapis Bezoar adhibetur.

A Spirituum defectu.

Si à Spirituum defectu ſit palpitatio, curatur ſpiritus reficientibus & corroborantibus, inter quæ in primis, ſi morbus id patitur, vtile eſt vinum odoratum, & aquæ ac ſpiritus cordiales, quorum hactenus facta eſt mentio.

A calore nimio febrili.

Quæ ex Calore nimio & in Floribus accidit cordis palpitatio, tollitur medicamentis calorem febrilem temperantibus, & iis, quæ ſuprà, *de intemperie cordis calida*, propoſita ſunt.

Diæta.

Diæta.

Victus ratio à medicamentis non diſcrepet. Aër ſit purus, & alteretur cordialibus compoſitis, prout cauſſæ ratio id poſtulat. Eodem modo cibus & potus ſeſe habeat, qui cauſſæ aduerſetur, cor verò roboret. Si cauſſa ſit frigida, flatus craſſi, materia melancholica, cibo attenuante & calefaciente opus eſt; & propterea cibi condiantur aromatibus, & aliis cordialibus calidis. Vinum ſit tenue, odoratum, & ad dulcedinem vergens, vel cereuiſia clara & defecata, & quì potus herbis & aromatibus conuenientibus condiri poſſunt. In cauſſa calida cibi condiantur acetoſis cordialibus, vt ſucco citri, limonum, arantiorum, granatorum, acetoſæ, ribes.

Potus ſit aqua hordei cum ſuccis iiſdem, & eorum ſyrupis, aut cereuiſia tenuis. In ſpirituum defectu nihil vtilius vino odorato, quod ſubitò ſpiritus reficit. Animi & corporis motus nimij vigiliæ exercitia nimia, Venus præcipuè, ira, triſtitia, aliæque animi perturbationes vitentur.

CAPUT V.

De Virium Imbecillitate.

Virium imbecillitas.

VT in palpitatione cordis eius pulſatio deprauatur: ita quandoque accidit, vt eodem modo eius & arteriarum motus imminuatur: quod malum vulgò virium imbecillitas, Germani, *ſchvvachheit*, Appellatur. Etſi enim virium nomine etiam aliæ functiones intelligantur: tamen præcipuè vitales actiones per eas accipiuntur; & propterea hoc loco de ea agere placet. Itaque Virium defectus & imbecillitas dicitur, cùm vires vitales, atque cordis & arteriarum præcipuè læduntur. Adeſt quidem & tum motûs impotentia, ſed differt ea ab ea motus impotentia, quæ, *lib. 1. part. 2. lib. 26.* fuit explicata, quòd illa viribus & actionibus cordis ſaluis, neruoſo genere in primis affecto, accidit; hæc verò potiſſimùm corde læſo, & ſpiritibus deficientibus ortum habet, vnde labes illa etiam animali facultati communicatur, dum ſpiritus vitales animalium materia non ſufficienter generantur, nec calidum natiuum omnium partium, influente calore & ſpirituum vitalium influxu ſatis fouetur. Hinc in hac virium imbecillitate vniuerſum corpus actiones ſuas difficulter perficit, & ægrè etiam mouetur, partibus non reſolutis, vt in motus impotentia, ſed languidis & conquaſſatis. Arteriarum quoque motus ſeu pulſatio tunc etiam imminuitur, nec eæ, vt ſolent & debent, dilatantur, fitque pulſus vel paruus, vel languidus, vel tardus, vel rarus, vel intermittens, vel obſcurus, aut miurus, aut formicans, aut vermiculans, prout imbecillitas hæc maior, vel minor eſt. Eodem modo vt arteriarum motus, ita & cordis motus ſeſe habet. Eſtque hæc virium imbecillitas maxima paulò ante mortem, in agone dicto.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Imbecillitas autem hæc ortum habet à ſpirituum & calidi innati, ſeu ſubſtantiæ ſpirituoſæ, à qua vita & robur partium dependet, defectu. Spiritus autem hic inſitus cùm foueatur à ſpiritu vitali in ſiniſtro cordis ventriculo genito, & per arterias in vniuerſum corpus diffuſo, qui influens ſpiritus dicitur: ſi primò ſpiritus ille vitalis non ſatis copioſè & rectè, à corde in partes omnes influat, inſitum etiam atque hinc omnes, totius corporis vires debilitari neceſſe eſt. Qua ratione autem, & quibus de cauſſis ſpiritus vitales deficere poſſint, *capite ſequenti* dicetur, ſcilicet, quòd vel non generantur, vel quòd generati diſſipantur, aut ſuffocantur. Quæ cauſſæ omnes etiam hîc locum habere poſſunt, niſi quòd in lipothymia & ſyncope ſpiritus vitales penè toti & ſubitò deficiunt; in virium verò imbecillitate, pauciores quàm debebant, partibus communicantur.

Deinde, cùm ſpiritus inſitus non ſolùm influente foueri debeat, ſed etiam humido primigenio, quod appellatur, cui inſideat, tanquam pabulo indigeat, ſi humidum iſtud deficiat & imminuatur, etiam ſpiritum inſitum debilitari, & vires labefactari neceſſe eſt.

Tertiò, ſi etiam ipſa ſpirituoſa partium ſubſtantia, ſeu ſpiritus inſitus, vel calor innatus dictus, imminuitur in toto, virium in toto corpore imbecillitas ſequitur. Accidit autem hoc ab iiſdem cauſſis, quæ ſpiritum influentem diſſipare vel ſuffocare poſſunt, quæ, *capite ſequenti* proponentur. Fit nimirum cùm humidi primigenij, tum caloris inſiti, ſeu, vt vtrumque vno nomine complectamur, calidi inſiti imminutio à nimia Venere, ſanguinis, & aliis euacuationibus, quæ ſpiritus diſſipant; dolore nimio; animi affectibus, & præcipuè timore & mœſtitia diuturna; morbis acutis & longis, inprimis febribus, quæ & cordis & omnium corporis partium humidum primigenium exhauriunt, & calidum natiuum diſſipant, calore & æſtu externo; labore & exercitio nimio; frigore

frigore

gore nimio; vt & otio, quo calor natiuus quaſi ſuffocatur & torpidus redditur; humoribus vitioſis, qui per totum corpus diffunduntur, & calidum natiuum opprimunt, vnde inſolita virium debilitas imminentium morborum ſignum eſſe ſolet; venenis tandem & venenatis qualitatibus, quæ cordi & calido natiuo totâ ſubſtantiâ aduerſa ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſum malum per ſe patet, ægrique de virium omnium debilitate conqueruntur. Cauſſæ verò, ex iis quæ præceſſerunt vel adſunt, cognoſcuntur, & *capite ſequenti* etiam explicabuntur.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Quid autem periculi portendat, id omne ex cauſſarum grauitate vel leuitate æſtimandum. Provt enim cauſſa, quæ virium debilitatem inducit, grauior vel leuior eſt: ita etiam virium imbecillitas vel plus vel minus periculi portendat.

Indicationes.

Indicationes. Curatio in duobus conſiſtit primò vt cauſſæ, ſi adhuc adſint, tollantur: nimirum ſi euacuatio aliqua nimia ſit, ſupprimatur; ſi à dolore ſpiritus diſſipentur, vt is leniatur & mitigetur; ſi ab animi affectu nimio, vt ei modus adhibeatur; ſi morbus vel febris adſit, curetur; immineat, humores vitioſi expurgentur; ſi ex otio calor torpeat, corpus exerceatur; ſi à qualitate maligna calor deſtruatur ea expugnetur. Secundò, vt calidum inſitum & ſpiritus vitales influentes conſeruentur.

Curatio.

Curatio. Quâ ratione autem cauſſæ iſtæ tollendæ ſint, aliunde & ex *ſequenti* quoque *capite* patet. Quapropter ſaltem hic, quâ ratione calidum inſitum & ſpiritus influentes conſeruari, inſtaurari & augeri poſſint, dicemus: etſi etiam ſuprà, *de intemperiebus & morbis cordis*, hac de re dictum ſit, quod ibi videri, & huc transferri poteſt, In medicamentis tamen exhibendis, ad cauſſas ſimul reſpiciendum, ne dum ſpiritus reficere volumus, cauſſam augeamus. Ideóque in imbecillitate virium à febre acuta vel hectica, calefacientia & exſiccantia non conueniunt ſed temperata exhibenda.

Vtilia autem hîc ſunt in primis medicamenta cordialia ſuprà propoſita, è quibus pro cauſſæ ratione conuenientia eligantur. Ideóque hîc compoſita quædam ſaltem proponemus, è quibus cuilibet morbo commoda eligi poterunt. *Odorata ſpiritus reficiunt.* In primis verò gratum odorem ſpirantia ſpiritus reficiunt ac roborant: atque hinc vinum odore plenum ſpiritus valde recreat; præcipue ſi aliorum odoratorum vi impregnetur, qualia ſunt, *moſchus, ambra, cinnamomum, caryophylli, macis, crocus, zedoaria, cortices citri, lignum aloës, ſantalum, ſtyrax, ladanum, roſa, viola, lauendula, roſmarinus, ſpica nardi, meliſſa, ruta, ſaluia, &c.* Vtile etiam eſt acetum præcipuè ex maluatico & inprimis roſis, fl. lilior. conuallium, ruta, pulegio, ſucco rubi Idæi imprægnatũ.

Aquæ odorifera cordialis, pro naturis calidioribus.

Aqua cordialis pro calidis. ℞. *Caponem.* abſcinde caput & pedes exenteretur, ac pinguedo remoueatur. Incidatur minutim, & affundatur atque addatur.

Aq. bugloſſæ, cort. citri. borrag. cichorij, acetoſæ, roſar. an. canth. ſem. *flor. ſtœchad. Arab. chamæmel. Romani, borrag. bugloſſæ,* an. M.j. *ſpec. aromat. roſati, diatrionſantal. cinnamom. acutiſſ.* an. Vnc.ß. *ſantali citrini odoriferi* ℥.j. *pomor. citri recent.* N.iiij.

Incidantur incidenda minutim, fiatque deſtillatio ſecundùm artem: Detur ad placitum ſumentis, ab vncia ſemis, ad vnciam vnam.

Aqua inſtaurans dicta.

Aqua inſtaurans. ℞. *Iuris capi,* & *cordis bouis,* vel *cerui, ſimul perfectè cocti,* menſ.j. *vini maluatici,* menſ.ß. *pomum arantium,* vel *limonium,* vel *aliud*, vt dictum, *diſſectum in partes,* vnum vel duo. *Rad. galangæ, fol. meliſſæ,* an. ℥.j. *cinnamomi.* ℥.ß. *caryophyll.* ʒ.ij. *ſem. coriandri, ocymi, flor. roſar. rubr. ſcabioſæ, bugloſſ. vtriuſque,* an. Drach.j. *croci* Scrup.j. *raſuræ,* C.C. *eboris,* an. ʒ.j.

Miſce, eliciatur Aqua:

Quæ per ſe datur, vel cæteris commixta.

Aqua odorifera pretioſa.

℞. *Flor, lilior. conuall.* M.ij. *roſar. rubr. opt.* M.vi. *lauendulæ* M.j. *borrag. bugloſſ.* an. M.ij. *fol. ſaluiæ, maioranæ, hyſſopi, roriſmarini,* an. M.iij. *meliſſæ, menthæ. criſpæ.* an. M.j. *cinnamom. acutiſſ. cubebar. ſtyrac. calamitæ*, an. Vnc.j. *macis, piperis long. cardamomi minor. nuc. moſch. caryophyll.* ana. Vnc.ß.

Tuſis & inciſis minutim, ac repoſitis in cantharum magnum, affunde *vini maluat.* & *aq. roſar. opt.* ana. canth.ii. digerantur ad triduum, quotidie ter agitando: dehinc fiat deſtillatio igne lentiſſ. & in capitello vel roſtro ponatur *ambr. moſchi,* an. Drach. ß. cum ſindone rubr. Detur imbecillo vel naturâ, vel vi morbi, cochleare vnum ſæpe, & humectentur in hoc deſtillato lintea Pura, quæ admoueantur cordi, temporibus, pulſibus ac naribus.

Aqua vitæ odoriferas, pro naturis frigidioribus & adultis.

℞. *Spiritus vini rectificati* ℔.ij. *croci, caryophyll. granor. paradiſi, nuc. moſch. macis, cinnam. maſtiches, cardamomi. zedoariæ, cubeb. roſar. rubr.* ana. Drach.j.

Pulueriſentur craſſo modo fiátque infuſio ad octiduum: dehinc fiat colatura citra expreſſionem, & adde *miuæ cydonior.* Vnc.vi. Miſce. Datur pro vice cochleare vnum: roborat ſtomachum, hepar, ſplenem, & cor; renibus etiam in expellenda ſeroſitate vires addit: poteſt manè, ac ſerò ſumi ante ſomnum.

Alia aqua odoriſera.

℞. *Flor. roſar. opt. recent.* Vnc.vi. *ſpicæ, nardi vulgar. rec. herb. roriſmar. maioran.* ana Vnc.i. *baſilici, thymi, ſatureiæ,* ana Vnc.ß. *cortic. citri recent.* Vnc.ij. *ligni aloes odoriferi, cinnam. elect.* an. Vnc.j. *caryophyll.* Vnc. ß. *rad. ireos Florent.* Drach.vj. *ſtorac. calam. aſæ dulcis*, an. Vnc.ß. *vini maluatici, aq. roſar.* an. ℔.iiij. *lauendul. meliſſ.* an. ℔.j.

Viridia incidantur, arida verò in puluerem redigantur, Solique exponantur per 7. vel 9. dies: deinde deſtillentur lento igne in vaſe duplici. Præparanda eſt hæc aqua tempore æſtiuo: datur intra corpus vncia ſemis, extrà eâ pulſus & nares humectentur: Poteſt etiam manibus irrorandis ac lauandis adhiberi.

Iulepi & potiones.

℞. *Confect. Alkermes* Scr.i. *pulu. diamarg. frig.* ʒ.ß. *ſyr. de acetoſ. citri* ℥.ß. *de papauere* ʒ.iii.

Cum *aq. roſar. bugloſſ.* & *cinnamomi.*

Fiat potio.

Hæc & in doloribus hominem proſternentibus vtilis, auctâ præſertim *ſyr. papauerini* quantitate.

Alia potio, quæ & in veneno ſumto conueniet.

℞. *Confect. de hiacynth.* Drach. ß. *ſyr. acetoſ. citri* ℥.j. *aq. ſcabioſ. meliſſ.* an. q.ſ.

Fiat Potio.

Rotulæ manus Chriſti, & diamargariti frigidi, ſint in frequenti vſu; vel rotulæ & morſuli ſuprà, *partis huius cap. 2.* propoſiti.

Vel paretur talis Miſtura: ℞. *Pulu. ſacch. opt.* q.v.

Humectetur probè cum *aqua cinnamomi optima*, quò nonnihil fluidum reddatur ſaccharum: cui adde *aliquot guttas ſpiritus vitrioli* pro acetoſitate manifeſta. Vlteriùs admiſce.

Ol. cinnamomi, gut.iv. *caryophyll.* gut.ii. *macis, nuc. moſch. deſtillat. aniſi,* an. gut.iii.

Probè inuicem miſcendo: detur cum cochleari argenteo ad placitum.

Electuarium confortans.

℞. *Conſ. roſar. rubr. borrag. bugloſſ. tunicis, meliſſæ,* an. Vnc.j. *ſpec. diaxyloaloës* Vnc.ß. *cortic. citri condit.* Drach. vi. *rad. cond. eryngij, ſatyrij,* an. Vnc.ß. *confect. alkermes* Drach.ii. *ſpir. roſar. eſſentiæ citri,* an. Drach.ß. *ol. cinnamom.* gut. vi.

Cum *ſyr. fl. borrag.*

Fiat Elect.

Plura eiuſmodi medicamenta videantur, *cap. præced.* vt & *ſequente.*

Externa quoque antea poſita, pulſibus, cordi & naribus applicentur.

Diæta.

Æger nutriatur alimentis, quæ bonum & multum ſuccum præbent, ac facilè concoquuntur, eáque in quantitate parua; ſed ſæpe exhibeantur, potiſſimum ſenibus, & qui è morbo conualeſcunt, aut ex magnis euacuationibus vires perdiderunt. Et ſi vis coquendi ſit debilior, vt craſſiores cibos concoquere non poſſit, dentur iura inſtaurantia, in *Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 2.* propoſita. Præcipuè vinum odoratum, quale eſt Rhenanum, & Neccaricum, & panis albi mica eo madida vires valde inſtaurat, cui pro morbo exigente ſuccus citri, vel granatorum vel ſimile quid addi poteſt. *Diæta.*

CAPVT VI.

De Lipothymia & Syncope.

QVandoque verò accidit, vt arteriarum motus ferè tollatur: quod malum, provt varios gradus minoris & maioris ratione differentes habet, ita etiam variis nominibus exprimitur. *Lipothymia & ſyncope.* Ἔκλυσις, leue eſt animi deliquium; λειποθυμία & λειποψυχία & ἀποψυχία grauius; συγκοπὴ grauiſſimum. Quæ ſi eo vſque deueniat, vt in toto corpore pulſatio aboleatur, ἀσφυξία nominatur, quæ proximus ad mortem gradus eſt. *Ἔκλυσις à λειποθυμίᾳ & λειποψυχίᾳ differt.* Differre autem ἔκλυσιν à λειποθυμίᾳ vel λειποψυχίᾳ, patet ex eo, quod Hippocrates, *7. aphor. 8.* ſcribit: *A tuberculi introrſum eruptione*, ἔκλυσις ϗ λειποψυχία oritur. Et Ægineta, *libro 3. cap. 34.* inter ſyncopes ſigna, ἔκλυσιν & λειποψυχίαν

nominat

Syncopes vox Hippocrati non in vſu fuit.

nominat. Apud Hippocratem quidem & antiquos Græcos, vox συγκοπὴ vſitata non fuit, qui affectum hunc λειποθυμίαν & λειποψυχίαν & ἀσφυξίαν appellarunt: paulò tamen ante Galeni tempora hæc vox inuenta, & in ſpecie tribuitur grauiori malo, quam eſt λειποθυμία & λειποψυχία. Hæc enim inter has voces genuina eſt differentia. Nam vt docet Galenus, *de art. curat. ad Glauc. lib.1. cap.14.* λειποθυμία eſt ſyncope imperfecta, & præterea ſyncopen ſemper præcedit, atque in λειποθυμία ſenſus nondum planè abolетur, & in ipſo paroxyſmo ægri vident, audiunt, & intelligunt quæ audiunt, licèt non poſſint nutu aut ſigno demonſtrare cogitationes. Præterea, vt Aëtius, *tetrab.2 ſerm.cap.101.* docet, in λειποθυμία ægri non ſudant, in ſyncope verò ſudationes accidunt, quæ ideo etiam ſyncopticæ dicuntur. Cùm enim in ſyncope vires magnopere proſternantur, & calor ad interiora refugiat, humidum partium ſolidarum rectore deſtitutum, ad exteriora defluit. Ac frigidi ſunt ij ſudores, quia calor naturalis regens partes ſolidas, in ſyncope vel extinguitur, vel extinctioni proximus eſt; quod à partibus illis profluit. In lipothymia verò ſudores non exeunt, quia vires in hac non ita collabuntur. Quidam tamen hanc Aëtij ſententiam, & differentiam non ſimpliciter admittunt, putántque, etiam in lipothymia aliquando aliquem ſudorem accidere poſſe, & in ſyncope corpus indiſpoſitum eſſe poſſe, vt vix aliquis ſudor erumpat.

Lipothymia & ſyncope an ſolùm gradibus differant.

Sunt quidem nonnulli, qui lipothymiam & ſyncopen non ſolùm maioris & minoris ratione diſcrepare putant; & longè maiorem eſſe differentiam exiſtimat Mercatus, atque lipothymiam eſſe affectum cerebri, & in ea ſolum & primario cerebrum offendi, ſeu eſſe caſum ſubitum animalis potentiæ, qui fiat retrocedentibus ſpiritibus animalibus ad cerebrum ipſum, quo accidat, vt inſtrumenta ſenſuum & motus ſpiritibus deſtituantur, atque ita actiones ſuas exequi non poſſint; ſyncopen verò eſſe proprium cordis affectum, & in eo cor primum pati, & hinc ob dependentiam, quam cum corde habent, alias actiones omnes lædi. Verùm falſa, & tanto viro indigna eſt hæc opinio: & in lipothymia non tam ſpiritus animales, quàm vitales læduntur, id quod ſymptomata, quæ in lipothymia adſunt, & cauſſæ, quæ eam excitant, ac cor, non cerebrum afficiunt, ſolúmque à cauſſis ſyncopes magnitudine differunt, ſatis docent. Ideóque in omni lipothymia pulſus (quanquam Mercatus ſine ratione contra experientiam, id negat) aliquo modo læditur, nec planè ſaluus eſt. Quòd verò ſimul facultas animalis afficitur, ideò fit, quia ſpiritus animales ſalui eſſe non poſſunt, ſi vitales rectè ſeſe non habent, cùm illis ex his generentur. Quapropter lipothymia non cerebri, ſed cordis affectus eſt, in quo ſenſus & motus ideò læduntur, quòd ſpiritus vitales cerebro non communicantur.

Cælius Aurelianus, & Aretæus, *in inſcriptione cap. 3. lib.2. de morbis acutis*, cardiacam in genere appellant. Quia tamen καρδία non ſolùm cor, ſed & orificium ventriculi ſignificat, in ſpecie nonnulli eam ſyncopen, quæ oris ventriculi conſenſu fit, cardiacam appellant. Alij verò, & magis propriè, eam ſyncopen ſimpliciter cardiacam vocari debere cenſent, quæ primario cordis affectu fit, eam verò, quæ ex oris ventriculi fit conſenſu, ſtomachicam eſſe nominandam, vt docet Galenus, *5. de loc. affect. cap.2. 12. meth. med. c.5. de victus ratione in acutis, text. 59.*

Definitio.

Definitio.

Eſt ergo animi deliquium, vt Galenus, *12. meth. med. c.5.* definit, præceps virium lapſus, id eſt, ſubita actionum vitalium, & conſequenter animalium, imminutio; ſicut ſyncope penè earum abolitio, ob ſpirituum vitalium vitium, & denegatum in alias partes influxum.

Cauſſa.

Cauſſa.

Itaque pars primariò affecta eſt Cor. Cauſſa proxima eſt ſpirituum vitalium, ſine quibus cor, nec vlla alia pars in corpore ſuas actiones edere poteſt, ſubitus defectus; id quod ſubita huius mali inuaſio ſatis teſtatur. Spiritus autem vitales ad alias partes non influunt, vel quia non generantur, vel quia generati diſſipantur & diſſoluuntur, aut ſuffocantur. Non generantur, vel defectu materiæ, vel generatrice eorum facultate ſeſe non rectè habente. Deficit materia in nimia ſanguinis euacuatione. Quanquam & tum ſpiritus ſimul diſſipentur. Quo etiam facere poteſt calor intenſus & perſeuerans, qui non ſolùm ſpiritus diſſipat, ſed & eorum materiam abſumere poteſt. Spiritus enim vitales ex tenuiſſima ſanguinis parte generantur, quæ à calore magno & diuturno abſumitur, idque in iis facilius accidit, qui humores tenues, & corpus ad διαφόρησιν aptum habent de quo Galenus, *12. meth. med. cap.6.* Facultatis autem generatricis cauſſa ſpiritus non generantur, cùm ipſa cordis ſubſtantia, quæ ſpiritus generat, ſeſe rectè non habet; quod fit in morbis, qui temperiem cordis valde immutant, calidumque eius natiuum abſumunt, quales ſunt febres ſyncopticæ, malignæ, peſtilentes, colliquantes, hecticæ, μαρασμώδεις, item morbi compoſitionis, & ſolutæ vnitatis, qui ſi ſint paulò grauiores, à ſyncope ad vitam nullus datur regreſſus, ſed hominem iugulat.

Spiritus vero generati abſumuntur, & diſſipantur ac corrumpuntur, variis de cauſſis. Primò, ſpiritus corrumpuntur, aut certè inſigniter mutantur & afficiuntur à maligna ac venenata, cordi ac ſpiritibus vitalibus peculiariter aduerſa materia, ſiue illa in corpore generetur, id quod accidit in febribus malignis, aut cùm vermes in aliquo loco ſtabulantur, vel ſanguis menſtruus, aut alius humor corruptus alicubi in corpore deliteſcens putres ac malignos vapores ad cor mittit; ſiue extrà adueniat, id quod fit; cùm aër malignus & venenatus, vel venenum admotum, vel morſu aut ictu animalium venenatorum corpori communicatur. Quò pertinent & peculiares antipathiæ, cùm quidam rerum aliis non ingratarum odorem, conſpectum, vel præſentiam ferre non poſſunt, ſed eâ de cauſsâ animo deficiunt. Deinde à corde auertuntur, reſoluuntur & diſſipantur ſpiritus vitales variis de cauſſis. Nimirum calor inſignis ſpiritus ad interiora euocat & diſſipat. Quò pertinent febres ardentes, æſtus aëris, balnei, corporis motus nimius, perturbationes animi nimiæ, ira, περιχάρεια ſeu *effuſum gaudium*, quo alios ſyncope correptos, alios mortuos eſſe legimus, vigiliæ, fames & inedia diuturna, Venus nimia, dolores vehementes, colici, oculorum, dentium, oris ventriculi & aliarum partium, in primis earum, quæ magnum cum corde conſenſum habent: euacuationes nimiæ, vel ſanguinis per nares, vterum, hæmorrhoides, vulnus, phlebotomiam; vel humorum excrementitiorum, per vomitum, aluum, vrinam, ſudores: quæ excretiones, in primis ſi cum dolore coniungantur, id quod fit in dyſenteria, vires valde proſternunt; aut ſi abſceſſus ſubitò rumpatur, de quo Hippocrates, *7. aph. 8. A tuberculi intus ruptione exſolutio, vomitus, & animi deliquium accidit*: aut ſi hydropicorum aquæ, aut empyicorum pus ſubito euacuatur. Et vt ſpiritus faciliùs diſſipentur, facit corporum & humorum natura, in iis qui tenues ſuccos habent, vt faciliùs exhalent, & διαφόρησιν patiantur; de quibus Galenus, *12. meth. med. cap.6.*

Tertiò ſuffocantur & obruuntur ſpiritus vitales, vel cùm ſpiritus & ſanguis ſubitò ad cor confluit, quod fit in febre ſyncopali, ex humore crudo cum oris ventriculi offenſione, de quo Galenus, *12. meth. med. c.3.* & conſternatione nimia & repentina, quam Græci ἔκπληξιν nominant, Galen. *12. meth. med. c.5.* vel in vulneribus partium vicinarum: vel cùm vapores craſſi à ventre inferiore attolluntur, & humores craſſi ac frigidi arterias replent, vt ſpiritus liberè moueri non poſſint; vel cùm circa cor & membra vicina copioſæ fuligines cumulantur, & læsâ reſpiratione non expelluntur.

Hiſce cauſſis hactenus enumeratis addit adhuc aliam Carolus Piſo, *de morbis ab illuuie ſeroſa, cap. de morbis thoracis*, ſtatuitque, etſi cauſſæ hactenus enumeratæ omnes abſint, tamen accidere poſſe ſyncopen, quæ hominem in momento ferè iugulet, ab interceptione ſeu obſtructione nerui ſexti partis cordi implantati; ab humore ſeroſo è cerebro repente in eum defluente. Docet enim, Cor accepto à cerebro motus principio moueri; ideóque ſi ætate florente, vel conſiſtente, & in corporibus calidis & humidis & εὐσάρκοις ſeroſa in capite colluuies abundet, & in principium neruorum irruat, ac vel guttula ſaltem eius in neruum cordi inſertum aberret, ſpiritu animali denegato, cordis motum ſubitò intercipi, hominemque inopinato mori. Quod ante ipſum etiam docuit Piccolomineus, qui ſtatuit, neruulos illos exiles, qui à ſexta coniugatione cordi inſeruntur, ei vim motoriam præter ſenſum tribuere.

Verùm in hac opinione illud magnum paradoxum eſt, motum cordis pendere in facultate animali, & non ſui generis ac peculiarem eſſe, qui vitalis dicitur. Etſi ab hoc neruulo obſtructo fieret non ſolùm ſyncope, ſed & mors, accidere idem deberet, vbi in apoplexia totum neruorum principium eſt affectum. At videmus in apoplecticis nihilominus cor moueri & pulſum durare. Et experientiâ etiam ſe didiciſſe ſcribit Spigelius, falſam eſſe Piccolominei ſententiam, cùm plurium animalium corda exempta è corpore, abſciſſo penitus neruo, aliquandiu mota fuiſſe obſeruarit. Ideóque cuilibet perpendendum relinquo, annon illi, quorum, vt ſyncope ſubitò extinctorum, allegat hiſtorias Carolus Piſo, apoplexiâ forti exſtincti fuerint; & memini aliquos iis ſimiles, quos Piſo deſcribit, habitu ſcilicet corporis carnoſo, ætate conſiſtente, ſubitò concidiſſe, & nullum verbum protuliſſe, ac poſt horas non multas mortuos fuiſſe, qui tamen reuera fuerunt apoplectici, cùm motus cordis & pulſus in iis permanſerit aliquandiu, facultatis verò animalis affectæ ſigna euidentia adfuerint.

Differentia.

Differentia illa, quæ ſecundum maius & minus eſt, non ita magni momenti eſt, cum curationem non ita variet. Magis illa attendenda, quæ à cauſſarum diuerſitate ſumitur, & quòd alia ſit per primarium cordis affectum, alia per conſenſum vteri & lienis. Nimirum quinque, quæ curationem variant, differentiæ ſunt attendendæ, quarum tamen ſingulæ rurſus aliquas particulares differentias habent. *Differentia.*

Prima eſt, cùm materia ſpiritibus generandis ſubtrahitur quocunque modo; quod præcipuè accidit in corpore raro, & quod humores tenues habet, qui facilè diſſoluuntur.

Secunda, cùm ob morbum aliquem cordis, œconomia eius, & ſpirituum generatio læditur.

Tertia,

Tertia, cum maligna & venenata materia ſpiritus corrumpit, vel inſigniter mutat, ſeu in corpore genita, in febribus malignis, ſeu extrà communicata; quò pertinet & opiatorum vſus.

Quarta, cùm ſpiritus diſſipantur & abſumuntur à calore nimio, motu corporis & animi, vigiliis, inedia, euacuationibus immodicis, abſceſſuum eruptione, & aquarum ſub cute euacuatione confertim facta, nec non doloribus.

Quinta, cùm ſuffocantur ſpiritus vel ab humore crudo in febri ſyncopali, aut animi conſternatione, aut à vaporibus, ſeu intrà genitis, ſeu extrà communicatis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. In lipothymia, quæ ſyncopen antecedit, pulſus eſt languidus, paruus, inæqualis, facies pallore ſuffunditur, ex recurſu ſpirituum & ſanguinis ad interiora: qua de cauſſa & extrema frigent, oculis tenebræ ſuffunduntur, aut viride vel flauum quid iis obſeruari videtur. Sudor ſæpe diaphoreticus apparet, præcipuè circa frontem; quoniam partes calore deſtitutæ humiditatem continere nequeunt, & cerebrum aliqua ex parte compatitur: frigidúſque erumpit, quia per cutim ob euocationem caloris ad interna refrigeratam tranſit. Quæ ſigna omnia diligenter attendenda ſunt, cùm vtiliſſimum ſit, imò ſummè neceſſarium imminentem ſyncopen præuidere, vt quantum fieri poteſt, præcaueri poſſit. Nam ſicut Menon, filius Zoar, ait, vt refert Rabbi Moſes, *6. aphor.* qui ſyncopen non præuidit, aut præuiſam annunciauerit, hominis mortui homicida eſt.

In ſyncope verò, ſymptomata hæc omnia vehementiora ſunt, pulſus quoad, ſenſum ceſſat, mentis actiones, & motus ſenſúſque corporis, ac vox quoque perit.

Quoad ad ſigna cauſſarum, humorum tenuitas & corporis cõſtitutio ad διαφόρησιν apta ſuis ſignis cognoſcitur, & tales præcipuè ſyncope corripiuntur, ſi febris accedat, vel ambientis æſtus; atque in his celeriter facies Hippocratica apparet, vt docet Galenus, *12. meth. cap. 6.* Humores maligni in corpore geniti, aut venena extrà quocunque modo communicata, è ſuis ſignis patent. Cauſſæ reſoluentes à ſuffocantibus non ita difficulter diſcerni poſſunt. Si enim corpus extenuatum ſit, & cauſſæ etiam ſpiritus diſſipantes præceſſerint, ex ſpirituum reſolutione & diſſipatione malum ortum eſſe indicatur. Si verò cohibita ſit aliqua euacuatio, homo plus iuſto edat aut bibat, frigidorum ac crudorum humorum ſigna adſint, aut phlegmone, vel obſtructio, vel dolor circa cor adſit, aut μεταστάσις materiæ ſubita ad partes illas facta ſit, aut repentino timore aut terrore homo conſternatus ſit: ſuffocari ſpiritus argumento eſt.

Ex cuius autem partis vitio cor afficiatur, ex cuiuſque propriis accidentibus, quæ ſyncopen neceſſariò antecedunt, cognoſcitur. Ex vtero, v.g. ſi ſyncope prodeat, vteri affecti ſigna ſunt Ex affecto ventriculo ſi proueniat, præceſſerunt oris ventriculi dolor & morſus, nauſea & vomitus, & eius generis ſigna alia. Et quidem ſi ob flauam bilem os ventriculi moleſtantem accidat, cognoſcitur ex majore oris ventriculi dolore, ex vellicatione, anxietate, oris amarore, ſiccitate & ſiti. Idem de aliis partibus eſto iudicium.

Si verò nullum alicuius partis affectæ eſt indicium, nullúſque alius affectus, nec febris, nec inflammatio, nec alicuius partis, affectæ ſigna adſunt; ex primario cordis affectu lipothymiam prouenire indicio eſt.

Quid autem mali cor patiatur, cognoſcitur ex ægri facie, modo quo in ſyncopen incidit, & ex his quæ præceſſerunt. Ex ſpirituum corruptione, aut venenata aut maligna alteratione ſi ſit ſyncope, liuida & valde frigida apparent extrema, facies pallida & plumbea eſt, nec tamen collapſa, reſpiratio non ita eſt immutata, licèt ſit frigida, præceſſit ſubitus ægri lapſus: & ſi venenum ſumſerit, vel ab animali venenato morſus vel ictus ſit æger, nec id latere poteſt.

Ex ſpirituum diſſipatione ſyncopen prouenire, vt dictum, cognoſcitur ex iis quæ præceſſerunt, labore & exercitio nimio, dolore vehementi, vigiliis, & ſimilibus cauſſis.

ſyncopes à ognatis ffectibus lifferentia. Ex ſpirituum ſuffocatione fieri cognoſcitur, ſi cauſſæ iſtæ non præceſſerunt, æger plurimis & craſſis humoribus abundet, adſit ventriculi anxietas, & nauſea, cum præcordiorum tenſione ac dolore.

Ex quibus omnibus ſyncopen à cognatis affectibus diſcernere facile eſt. Diſtinguitur ſyncope ab epilepſia, quod licet interdum animi deliquium, aut potiùs quædam animi ſeu ſenſuum perturbatio epilepſiam præcedere ſoleat, nulla tamen adeſt in ſyncope conuulſio, ſicut in epilepſia. Ab apoplexia verò differt, quòd in apoplexia pulſus inſigniter non mutatur, niſi morte inſtante. Ab vteri ſtrangulatu, quòd in ea aufertur reſpiratio, ſed non pulſus, cùm contrà in ſyncope pulſus ad ſenſum penitus auferatur, reſpirationis autem difficultas tanta non adſit. Interdum tamen cum ſuffocatione vteri ſyncope coniungitur, atque tum pulſus interdum non percipitur.

Prognoſtica.

rognoſtica. 1. *Qui ſæpè & ſine manifeſta cauſſa animo liquuntur, ij repentè moriuntur.* Hippocrates, *2. aph. 41.*

2. Omnis ſyncope mala; ſed peſſima, quæ fit in corpore debili, quæ vetuſta, quæ confirmata. Cognoſcitur autem ſyncopen eſſe confirmatam & conſummatam, quòd color faciei viridis apparet, & collum, vt in ſtrangulatis, inuertitur. Auicennas, *3. canon. fen. 11 tract. 2. cap. 6.*

3. Syncope, à quâ homo non reſtituitur, poſt irrorationem faciei cum aqua roſarum, poſt vini exhibitionem, poſt ptarmica etiam, lethalis eſt.

4. Cor primariâ affectione laborans, auxilium non admittit, putà phlegmone, eryſipelate, dyſcraſiâ vehementi, per febres acutiſſimas, vulnera præſertim ſiniſtri ventriculi. Per conſenſum verò affectum à cerebro, hepate, ore ventriculi, à ſubita vehementi animi perturbatione, curationem recipit, niſi vires plenè deiectæ ſint. Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 34.*

5. Syncope ex cordis intemperie ſimplici mitior eſt, quàm quæ ex inſtrumentariis eius morbis, aut ſolutâ vnitate oritur. Simplex etiam ſpirituum animalium alteratio minùs offendit, quàm eorundem ſuffocatio, aut reſolutio, & euacuatio.

6. Syncope, quæ fit ab intemperie cordis frigida vehementi, ægerrimè curatur: Nam à nulla alia corporis parte calor naturalis cordi communicatur, ſicut cor, quod eſt caloris principium, calorem aliis communicat.

7. Qui ob magnam humorum crudorum copiam febricitantes in ſyncopen incidunt, ſi ventriculus & hepar in his inflammatum fuerit, deſperata ſalus eſt. Similiter qui ob humores tenuès omninò concidunt per febres, & ventriculum aut hepar inflammatum habent, viribúſque languent, in his celeriter lethalis conſtitutio in facie apparet. Galenus, *12. meth. med. cap. 3. & 6.*

8. Non ſtatim ſalus promittenda, cùm quis à ſyncope ſibi redditur. Nam ſi pulſus non redit, nec calor viuidus; & æger frigidus ſemper manet, mox in ſyncopen relabitur.

9. Syncope, quæ ex immodicis euacuationibus, timore, triſtitia, aut alia euidenti cauſſa prouenit, minùs periculoſa eſt, quàm quæ ab interna orta eſt.

Indicationes & curatio.

Indicationes & curatio. Curatio autem ſyncopes in duo tempora diuiditur, vnum paroxyſmi, alterum intermiſſionis. In paroxyſmo, vt æger excitetur & reuiuiſcat quaſi, primò ſpiritus conſeruandi, fouendi & inſtaurandi ſunt; ſecundò facultas animalis atque vitalis excitanda; tertiò cauſſæ, quæ ſpiritus lædunt tollendæ ſunt, pro quarum diuerſitate diuerſa præſidia requiruntur. Si ſpiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quamprimùm nutrimento reficiendum: ſi non generentur ob cordis aliquem morbum, ei quantum poſſibile, occurrendum. Si ſpiritus corrumpantur, vel à cauſſa maligna alterentur, illæ cauſſæ per contraria tollendæ: ſi diſſipentur & reſoluantur, non ſolùm per odoramenta & alimenta ſpiritus inſtaurandi & fouendi, ſed & cauſſæ illæ quæ ſpiritus reſoluunt, tollendæ; pori corporis, ne nimia fiat reſolutio, claudendi; euacuationes immodicæ ſiſtendæ, dolores leniendi, & reliquis etiam cauſſis occurrendum. Si à ſpirituum ſuffocatione fiat ſyncope, materia ad cor affluens reuellenda, ſi copioſa ſit, euacuanda; ſi cruda & craſſa, alteranda.

Primum ergo quod attinet, ſpiritus conſeruentur, roborentur, foueantur, & ad naturalem ſtatum reducantur cùm internis, tum externis auxiliis. Nimirum aqua roſacea, vinum, acetum, aqua cinnamomi, carfunculi, moſchus, ambra & ſimilia alia cordialia admouenda, iiſque facies irroranda, & tempora illinenda. In paroxyſmo tamen obſeruandum: 1. Vt in morbis calidis frigida vſurpentur, roſæ & earum aqua, violæ, flores citri, ſantalum, acetum: in frigidis autem morbis calida. Licet tamen in frigidis aliquid de calidis admiſcere, ob ſpiritus ſubitò reficiendos, 2. In fœminis odoramenta ſuauia naribus non admoueantur, ſed potiùs graueolentia, vt caſtoreum, ruta, ne vteri ſuffocatio concitetur, atque ita periculoſius malum reddatur. Cordis quoque regioni epithemata, fomenta, ſacculi, inunctiones ex cordialibus, theriaca, Mithridatio, oleo citri, ſpiritu aliquo vel aquâ cordiali admouenda. Atque hic etiam valde vtilis eſt meliſſa vino odorato vel maluatico conſperſa, & in latere calente calefacta, atque cordis regioni impoſita. Exhibendum ſimul vinum generoſum vetus, aut panis eo madidus. Vix enim aliquid magis & citiùs vires, quàm vinum reficit. Quanquam verò aliàs, & extrà paroxyſmum iis qui inflammatione viſcerum aliquâ laborant, aut capite dolent, vel ſimili malo infeſtantur, vinum non conueniat: tamen in ipſa ſyncope, in qua vniuerſum corpus refrigeratur, plus vrgent ſpiritus reficiendi, quàm illæ cauſſæ prohibere poſſint. De delectu autem vini in ſyncope, videatur Galenus, *12. meth. med. cap. 4.* Si verò ſit cauſſa frigida, non ſolùm vinum conuenit, ſed & moſchus, ambra & aromata, confectio alkermes, ſyrupus de corticibus citri, confectio diambræ, diamoſchi vſurpari poteſt, & inprimis ad ſpiritus ſubitò reficiendos plurimùm poſſunt aquæ & ſpiritus cordiales paſſim deſcripti, quales liquores etiam ſuprà, *cap. 4. & capite præcedenti* fuerunt propoſitæ. Inter aquas autem facilè primum locum obtinet Aqua vitæ alba Dresdenſis, quæ quia nimis operoſa viſa fuit, ad iſtum modum à D. Andrea Doerero correcta & contracta eſt:

℞. Spirituum

℞. *Spirituum benorum ſeqq. lento igne ſeorſim paratorum ex vino: Spirit. vini moſchatellini, Maluatici, rub. maturi & veteris.* ana. Canth. vi. *beton. meliſſ. roriſmarin. veronicæ, card. bened. menth. criſp. abſinth. vulg. hyſſopi, ſaluiæ minor. artemiſæ rub. è ligno tamariſci, fruct. prunor. ſylueſtr. vuarum paſſarum, flor. ſambuci, è baccis iuniperi, cortic. aurant. citri,* ana. Canth iij. *euphraſiæ, ſcolopendr. rutæ,* ana. Canth. j.

Hiſce ſpiritibus commiſtis, adde. *radic. enulæ, pimpinell. polypodij,* ana. Vnc. iiij. *meu, valerinæ,* ana. Vnc, j. ß. *fol. ſaluiæ minor.* Vnc. j. *ſcolopendr. menth. criſp. pulegij, matricariæ,* ana. Drach. vi. *nucl. perſic. ſ. a. præp.* ℥. ij.

Relinque in infuſione per triduum. Colat. adde *panes triticeos perfectè coctos, & è farina optima paratos,* N. x. ita vt ſinguli pugnum æquent humanum: frangantur è clibano extracti feruentes adhuc minutim, relinquantur iterum in infuſione per triduum. Fiat poſtea deſtillatio in arena moderato igne, ita vt tantùm, quod ſpirituoſum eſt, ſeparetur, & colligatur, Reſeruetur diligentiſſimè hoc deſtillatum, ne exhalet.

℞. Præterea *caponem annoſum corpulentum, ac ſuſpendio enecatum.* No. j. cum *perdicibus* duabus bonis, aut *phaſiano* diuidantur, remotâ pinguedine omni, ac vino Rhenano bono abluantur. Præparatis hoc modo adde:

Cinnamom. elect. caryophyll. galangæ, zingiber. macis, an. Drach. vj. *nuc. moſch.* N. v. *gran. parad. piper. long. cardamom. cubebar.* an. Drach. iij. *croci.* Scrup. ij. *ſem. & rad. pæon.* an. Drach. vj. *fol. maior.* Drac. ij. *amigd. dulc. excort.* Vnc. ij. *paſſul. Corinth.* Vnc. iij. *zybebar,* Vnc. j. ß. *ſacch. cand.* ℥. ij. *zedoar.* ℥. ß. *manna* ʒ. x.

Affunde poſtea *vini Maluat. & Alacanth. opt.* q. ſ. ad perfectam coctionem in duplici vaſe inſtituendam. Vbi ſponte poſt coctionem ſufficientem refrixerit decoctum, incidantur minutiſſimè carnes caponis & phaſiani, & contundantur probè. Fiat deinde deſtillatio lenta in arena.

Cui deſtillationi porrò commiſce *deſtillatum de panibus triticeis.* Adde inſuper *ſpirit. vini moſchatellin. opt.* Canth. iii. adde præterea ſequentes ſpecies in duplo:

Caryophyll. Vnc. j. *nuc. moſchat. macis, piper. long. nigr.* an. Drach. vj. *rad. ariſtoloch. long. calam. aromat. diptam. alb. caryophyllat. tormentill. angelicæ, biſtortæ, leuiſtici rhabarbar. per noctem priùs ſeorſim infuſ. in vini Rhenani.* q. ſ. *zingib.* an. Vnc. ß. *ſtyrac. calam. in gran.* Drach. vj. *ſantal. alb. rub. citrin.* an. Drach. vj. *croci* Drach. ij. *ſem. aniſi, fœnicul. coriandr. præp. aquilegiæ, carui,* an. Vnc. ß. *ligni aloës, carpobalſami,* an. Vnc. j. ß. *cinnamom.* Vnc. ij. *ligni roſacei.* ʒ. x. *oſſ. de cord. ceru.* No. vj. *pomum citrium recens* N. j. *matr. perlar. præp.* Vnc. j. ß. *fl. ſtœchad. Arab.* ʒ. x. *primul. veris,* Vnc. ij. *borrag. bugloſſ.* an. Drach. vj. *lil. conuall. recent.* Vnc. j. ß. *pæoniæ, anthos, tunicis plen. violar. roſar. rub. incarnatarum, ſpicæ. lauandulæ, nymph. alb. centaur. minor.* an. Vnc. j.

Adde porrò *ſpec. aromat. caryoph. Meſuæ, diarrhodon. abb. cum moſch. & camph. diamargarit. frigid. calid. lætitiæ Caleni, dianthos, diacinnamom.* an. Drach. ij.

Stent. in infuſione per 9. dies. Fiat deinde per organa vitrea deſtillatio accurata, & poſterema in M. B. ita vt tantum, quod ſpirituoſum eſt, colligatur.

Tertia pars *ſine moſcho & ambra* conficienda, & reſeruanda. Reliquis duabus partibus adde, *moſchi. opt. aq. roſar. bona priùs ſoluti,* Vnc. ß. *ambræ. pari modo priùs ſolut.* Drach. vj. Et ſi perfectum eſt hoc opus, reſeruetur & cuſtodiatur diligentiſſimè in organis vitreis bene munitis.

Secundò ſpiritus excitantur & ad exteriora reuocantur extremorum frictionibus, corporis concuſſione, acclamatione, nomine ægri imprimis expreſſo, frictionibus linguæ & palati, ore diducto, cum theriaca & aqua cinnamomi, & ſimilibus. Si tamen à ſpirituum diſſipatione ſit ſyncope, frictiones & ligaturæ non conueniunt, ſed æger quieſcat.

Tertiò, quod cauſſarum diuerſitatem attinet, de qua Galenus, 1. *ad Glaucon. cap.* 14. ſi Spiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quamprimùm reficiendum; quod commodiſſimè fit vino & pane vino madido exhibito, quò ſimul ſpiritus reficiantur, vt diximus.

Si ſyncope accidat, quòd humores tenues adſint, qui facilè exhalant, corporíſque habitus rarus ſit, odoramentis & cibis boni ſucci fiat inſtauratio corporis. Corporis præterea ſumma cutis denſanda eſt oleo roſaceo, myrtino, maſtichino, cydoniorum; aërque corpus ambiens refrigerandus. Cibi ſint, qui non facilè diſflantur, vt ſorbitiones ax alica, & ſimilibus, de quo videatur Galenus, 2. *meth. med. c.* 6.

Si ob morbum aliquem cordis accidat ſyncope, morbo contraria, vt ſuprà dictum & cordi amica medicamenta exhibenda.

Si ex ſpirituum alteratione & corruptione fiat ſyncope, & quidem qualitas vel aura venenato ab vtero communicetur, inferiora fricentur, cucurbitulæ ad coxas & pubem ponantur, peſſi ſubdantur, & alia, quæ in ſuffocatione vteri fieri ſolent, peragantur. Si fiat à materia maligna & venenata, vt in vomitu æruginoſo, ea exhibeantur, quæ materiam illam eluant, & humores temperent, poſtea cordialia medicamenta hactenus propoſita exhibeantur. Si venenum hauſtum ſit, alexipharmaca conuenientia exhibeãtur. Si venenum hauſtum ſit, alexipharmaca conuenientia exhibeantur. Si à morſu animalis venenati accidat, itidem alexiteria vſurpentur, & parti læſæ cucurbitulæ ſcarificatæ, atque alia venenum euocantia apponantur. Eodem modo & aliis cauſſis malignis reſiſtendum.

Si à ſpirituum reſolutione ſyncope fiat, cùm id rurſum variis de cauſſis, vt dictum, accidere poſſit, ſingularum habenda ratio, & modus quo cauſſa agit conſiderandus, atque aduerſus illum pugnandum. Etſi enim omnes euacuationes nimiæ ſpiritus diſſipant: alio tamen modo compeſcenda euacuatio, ſi per ſudorem nimium fiat; alio, ſi ab alui fluxu; alio, à vomitu; alio, ſi à ſanguinis profuſione. Calor ergo ſi ſit nimius, per contraria temperandus & alterandus. Si ab immodica euacuatione accidat ſyncope, euacuatio ſiſtenda, ægérque odoribus, cibo, potu, ſomnóque ac quiete reficiendus. Cohibetur euacuatio frictionibus, ligaturis, cucurbitulis in aduerſum adminiſtratis; vt in hæmorrhagia narium fricentur, & ligentur inferiora, cucurbitulæ ſine ſcarificatione apponantur, iuris & hypochondrio dextro, ſi à nare dextra; in ſiniſtro, à ſiniſtra fluat ſanguis, & adminiſtrentur alia, quæ hæmorrhagiam narium ſiſtere ſolent. Ita menſium profluuium debito modo ſiſtatur. in hypercatharſi dentur cibi & medicamenta adſtringentia, theriacæ non admodum vetuſtæ Drach. ß. vel Drach. j. cum aqua plantaginis. Concilietur ſomnus, qui omnes euacuationes ſiſtit, excepto ſudore. In ſyncope autem, qui fit ab euacuationibus nimiis, corpus frigidis non conſpergendum, neque alia frigida & cutim adſtringentia adhibenda; cùm talia humores initiò pellendo fluxiones augeant.

In ſudore largo neque frictiones, nequa ligaturæ locum habent, ſed ea quæ cutim adſtringunt. Facies igitur irroretur aquâ roſarum; collum, thorax, axillæ, inguina inungantur oleo roſaceo, myrtino, cydoniorum: æger quieſcat, olfaciat frigida, aſſumatur ſyrupus granatorum, citri, limonum, ribes, acetoſellæ. In ruptione ſubita apoſtemati, inſtauratio fiat cibis, odoribus, quiete. Si à vehementi dolore ſyncope accidat, qui & per ſe ſpiritus reſoluit, & per accidens vigiliis immiſſis, remoueatur ille anodynis, & cauſſa doloris tollatur; & ſi à ſtomacho ſyncope oriatur, quod nauſea indicat, atque æger facilè naturâ ſuâ vomitus proderit. De quibus Galenus, 12. *meth. med. cap.* 4. 5. 7. & 8.

Si tandem ex ſuffocatione ſpirituum fiat ſyncope, ad ambitum corporis ſpiritus reuocandi, frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & aliis externis partibus adhibitis. Et quidem ſi ex plenitudine fiat ſyncope, venæ ſectio primùm inſtituenda, vt ſuffocationis periculum auertatur, cùm ſanguinem euacuando, tum reuellendo, præſertim ſi ſanguis cum impetu ad vitales partes feratur. Quando enim in hoc caſu mittitur ſanguis, perinde fit ac ſiquis exiguo igni, qui ſub ſtrue lignorum ſuffocatur, aliquid de lignis ſubtrahat; vt ignis reuiuiſcat; quâ ſimilitudine Galenus vtitur, 4. *de rat. victus in acut. aph.* 121. Aperiatur autem baſilica, vt à fonte ſanguis educatur: niſi à menſibus ſuppreſſis morbus ſit, vbi vena tali aperienda, modò malum det inducias. Sanguis autem iteratis vicibus mittatur, ne vires vná vice nimium labefactentur.

Ex crudorum ſuccorum copiâ genita ſyncope, vbis os ventriculi ſimul affectum eſt, & habitus ac color, qualis ferè hydropicorum eſt, apparet, nec phlebotomiam, nec purgationem ſuſtinet æger, ſed vacuatio conuenit per frictiones deorſum factas, primò crurum deinde brachiorum & ſpinæ dorſi, quotidie aliquoties iteratas, quæ & calefaciunt & diſcutiunt. Poſt frictiones inunctio fiat cum oleo aliquo laxante, quale eſt chamæmelinum & anethinum. Mulſa primis diebus detur, aut oxymel cum decocto hyſſopi, origani & ſimilium. A cibo alio abtineat æger, ſi vires ferant, vt per inediam humores crudi coquantur. Quia tamen pulſus ſubitò ad imbecillitatem mutatur, panis ex vino exhibeatur, ad vitandum præſens periculum, poſtea ad abſtinentiam redeat æger. Aër neque calidus nimiùm ſit, nec liquati humores ad cor confluant; neque nimis frigidus, ne concoctio & diſcuſſio materiæ impediatur. Epithematis cordis non vtendum, niſi materia priùs concocta & diſcuſſa fuerit. Videatur etiam Galenus, 13. *meth. med. c.* 5.

Si à repentino terrore & metu ſyncope oriatur, ne ex affluxu ſanguinis obſtructio aliqua in vaſis, aut inflammatio excitetur, euacuatio debita inſtituatur, ad periculũ illud prohibendũ.

Extra paroxyſmum curam quod attinet: danda opera, vt auferantur illæ cauſſæ, quæ iterum poſſent ſyncopen excitare, viréſque debilitatæ reficiantur, & cor roboretur. Ideóque in ſyncope, quæ ex veneno, nimiis euacuationibus, aëre calido, ſudore prouenit, iſta ipſa, quæ in paroxyſmo requiruntur, etiam extra illum locum habent: neque aliquid noui ferè agendum. Si autem ex dolore fit ſyncope, dolores leniendi, & cauſſæ dolorem excitantes tollendæ. Stupefacientibus tamen cautiùs & parciùs vtendum; eodem modo etiam purgantibus, ſi ea ob cauſſæ rationem neceſſaria ſunt, virium ſemper habenda ratio, & in omnibus medicamentis, quamcunque etiam cauſſam reſpiciant, admiſcenda ſunt cordialia. Si ex inflammatione oriatur, extra paroxyſmum ſeu ſyncopen ipſam, vinum non eſt dandum. Si actis tenuiſque materia ventriculum laceſſat. aloë & pilulis alœphanginis euacuari poteſt, vel decocto tamarindorum cum manna, & ſyrupo roſarum laxatiuo. Sic enim & cauſſa morbi tollitur, & ventriculus roboratur. Ita & aliis cauſſis omnibus debito modo occurrendum per conuenientia medicamenta.

Diæta.

Aër ab omnibus inquinamentis purus ſit, atque alteratus cordialibus pro cauſſarum diuerſitate. In paroxyſmo, vel imminente hoc, aër frigidus ſit, vbi malum eſt à cauſſa reſoluente: moderatè ſit etiam frigidus, vbi à cauſſa ſuffocante, ob refrigerandi corpus neceſſitatem, ne calor extinguatur. Cibus quoque ſecundum cauſſarum diuerſitatem conueniens ordinandus. Vinum extra paroxyſmum non conuenit, vbi plethora adeſt; aut calor vehementior, & febris ardens aut inflammatio interna alicuius viſceris, aut delirium, aut dolor grauis. Galenus in ſyncope ex crudorum humorum copia, vel ex flaua bile, vel ex ſuccis tenuibus & facilè exhalantibus, vinum cōcedit tenue, boni odoris, & quod celeriter mutatum in corpus diſtribuatur; ſed nec tum inſigniter cum febricitare ægrum oportet, nec phlegmone internâ affligi.

In ſyncope verò à reſolutione, probatur vinum odoratum vt & iuſcula carnium conſummata, gelatinæ, & contuſa, qualia in *Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 2.* ſunt propoſita.

In ſyncope à ſpirituum corruptione & alteratione in febri peſtilenti, aut à cauſſa aliqua venenata, vinum vel iuſcula condiantur ſucco citri, acetoſæ, meliſsâ, terrâ ſigillata, margaritis, & ſimilibus.

Somnus, in ſyncope ex reſolutione & euacuatione, periculoſus eſt; quia debilis calor intrò reuocatus ſyncopen auget. Et proinde per ſomnum æger ab aſſidentibus diligenter obſeruandus eſt, nec ſtatim poſt ſyncopes ſolutionem ad ſomnum eſt admittendus. Nocet quoque vbi ſyncope eſt ex materia venenata, rapiendo venenum ad cor. Vtilis eſt in ſyncope ex materia cruda, eam coquendo, quam vigiliæ temperatæ poſtea diſcutiunt.

DANIELIS SENNERTI VRATISLAVIENSIS,

DOCTORIS ET MEDICINÆ PROFESSORIS IN ACADEMIA WITTEBERGENSI,

OPERUM TOMUS QUARTUS,

QUO CONTINENTUR

Practicæ Liber Tertius, De Ventris inferioris Morbis ac Symptomatibus.

Practicæ Liber Quartus, De Mulierum & infantium Affectibus præter naturam.

EDITIO NOVISSIMA.

LUGDUNI,
Sumptibus JOANNIS ANTONII HUGUETAN.

M. DC. LXXVI.

Cum Privilegiis S. Cæſ. Majeſt. & Regis Chriſtianiſſimi.

Sereniſſimæ ac Potentiſſimæ Principi, & Dn.

DN. MARIÆ ELEONORÆ,

SVECORVM, GOTHORVM AC VANDALORVM REGINÆ MAGNÆ

Finnoniæ Principi, Eſthoniæ, Careliæque Duci, Dominæ Ingriæ, &c.

NATÆ MARCHIONISSÆ EX ELECTORALI Brandeburg. Proſapia, Boruſſiæ, Iuliæ, Cliuiæ & Montium Duci, &c.

DOMINÆ MEÆ CLEMENTISSIMÆ,

Salutem & felicitatem perpetuam

P.

SATIS iniqui, *Sereniſſima Regina, Domina clementiſſima*, Fœminis viri quidam, etiam Magni, fuerunt, è quorum numero nec eximendus Ariſtoteles, qui, 2. *de gener. animal. cap.* 3. fœminam marem mutilatum eſſe ſcribit, & 4. *de gen. animal. cap.* 3. tantumnon monſtris fœminas accenſet. Naturæ certè pirmum errorem, quo ad monſtri generationem tendat, fœminæ generationem eſſe putat; & 7. *de Republ. cap.* 16. pro imperfectione habet, fœminam generari. Verùm Naturam, quæ nuſpiam eſt, imaginatus eſt, Creationis rerum ignarus, Ariſtoteles. Natura, quæ ordinaria Dei poteſtas eſt, vt eam I.C. Scaliger, *Exerc.* 188. *&* 359. *ſect.* 11. definit Dei, rerum omnium Creatoris, juſſu & poteſtate omnia agit. Creavit verò Deus Opt. Max. hominem Virum & Fœminam, & per eos humanum genus, olim in cœlos ad vitam beatam æternámque transferendum, conſervari & multiplicari voluit. Quæ ergo natura eſſet, quæ ſeipſam perditum iret, & ſuo fini contrarium intenderet? cùm omnino paucis annis genus humanum interiret, ſi id primò propoſitum haberet, vt ſaltem maſculi generentur. Et ſi contra naturæ intentum, imò error quidam naturæ eſſet fœminæ generatio, non tot (cùm nunquam tot errores natura committat, quàm perfecta opera edat) fœminas quot mares produceret. Quòd enim fœminæ numero vincant, planum cuique eſſe poteſt, antiquitatum memoriam ab vltimo principio repetenti, atque id Athenis experientia comprobavit, nec ita pridem Venetiis, cùm cenſus ageretur, vt Bodinus, *lib.* 5. *de Republ. c.* 2. ſcribit, non quod vel à bellis, vel peregrinationibus, ab omnibus periculis, quæ Viros obire neceſſe eſt, ſeducantur; vel quòd, vt idem parum honeſtè & prudenter de natura & fœminis ſentiens loquitur, in naturæ vniverſitate rerum deteriorum major ſit affluentia, quàm pretioſarum: ſed quia naturæ commoditas, imò neceſſitas id ita requirebat. Obſervatum enim & annotatum, in magnis & populoſis Rebuſpublicis, non ſolùm plures fœminas reperiri, ſed & gigni, & id annotatum Norimbergæ, vbi cùm viginti mille maſculi fuerant geniti, non pauciores puellæ natæ fuerunt, imò vno atque altero centenario numerum maſculorum ſuperarunt. Neque aliquid imperfecti in fœminis apparet. Membra equidem virilia non habent: ſed nec habere debent; ſicut contrà mares muliebribus iure naturæ carent. Cætera quod attinet, animo & corpore perfectæ ſunt, ita tamen, vt ad hominis procreationem idoneæ eſſent. Nam quod Viragines quædam temperamento & reliqua corporis conſtitutione viris æquales penè ſunt, in ſexu fœmineo non perfectio, ſed imperfectio eſt. Et quia aliæ in generatione hominis partes ſunt fœmi æ, quam viri, etiam in ciuili illa ſocietate fœminarum officia à virorum officiis diſcerni, & ad illum finem, qui ipſis proprius eſt, dirigi debent: nec, quia virorum officia non obeunt, contemnendæ fœminæ; cùm aliæ ipſarum partes ſint. Equidem Plato, 5. *de Republ.* communem vult eſſe fœminis cum Viris Reipublicæ adminiſtrationem, & Plutarchus alicubi ſcribit, eandem eſſe virtutem Virorum mulierúmque: geſſerúntque bella Amazones. gens Indorum Pandæ regnata fœminis fuit: & apud Meroën fœmina Candace regnauit, quod nomen mox in Reginas alias deriuatum: & Mania Zenis Satrapæ in Æolide vxor, marito ex humanis excedente, à Pharnabazo impetravit, vt eius vices vicarias gereret; quas partes ita obivit, vt non modò civitates juris ſui ſervaret inconcuſſas, ſed & Lariſſam adjiceret Imperio, & Tamaxiton & Colonas mari adjacentes; quin & Pharnabazo expeditionum fuit comes in Myſos & Piſidas, & propterea ab eo magnificè honorata, & con-

ſiliis

ſiliis adhibita ſæpius fuit. Artemiſia irruentes Rhodios claſſe exuit, Inſulámque domuit, erectâ in vrbe ſtatua, quæ civitati ſtigmata inurere videretur. Plurimæ etiam fœminæ literis excelluerunt. Daphnen Tireſiæ filiam, apud Delphos ſolitam vaticinari, verſificatione adeò præcelluiſſe memorant, vt ex ejus carminibus multa ad ſui poëmatis culturam tranſtuliſſe Homerus credatur. Exſtant quoque Sapphus & aliarum fœminarum carmina elegantiſſima. Verùm ſemoveantur ſanè à civilibus & publicis officiis fœminæ, & in hoc Viris cedant, ac ſuæ ſint Viris prærogativæ: tamen quâ Viros rurſum ſuperant fœminæ, habent pulchritudinem, formæque elegantiam, & vultus dignitatem, ac totius corporis venuſtatem. De qua elegantiſſimi Anacreontis verſus exſtant.

Φύσις κέρατα ταύροις,
Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις,
Ποδωκίην λαγωοῖς,
Λέουσι χάσμ' ὀδόντων
Τοῖς ἰχθύσι τὸ νηκτὸν,
Τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι,
Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα.
Γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν.
Τί οὖν δίδωσι: κάλλος,
Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν,
Ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων.
Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον,
Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα.

Tauro, ferire cornu,
Equo, ferire calce,
Lepori, valere curſu
Natura dat; leoni
Dentes hiante rictu:
Piſces docet natare,
Aves docet volare:
Prudentiam Viris dat:
At fœminis nequivit.
Quid ergo donat illis?
Decoram habere formam,
Pro parmuliſque cunctis,
Pro lanceiſque cunctis:
Quin flamma cedat illi,
Ferrúmque, ſiqua pulchra eſt.

Nec tamen ſolâ formâ, quæ vt non omnibus datur, ita bonum fragile eſt, Fœminæ Viris antecellunt, ſed & alias dotes, quibus Viri carent, Fœminæ habent, & officia humanæ ſocietati non minùs vtilia, quàm Viri, præſtant, dum liberos generant, atque educant, & familiam adminiſtrant. Si Fœminæ non eſſent, nos Viri non eſſemus, & cùm cœpiſſemus eſſe, actum eſſet de nobis, ſine cura & ſollicitudine materna. Hæ nos propriis viſceribus novem menſes gerunt: hæ ſanguine ſuo, mox & lacte ex illo genito nos alunt: hæ in ſinu ſuo & brachiis gerunt: hæ flentibus & ejulantibus cantu & ſolatio blandiuntur: hæ noſtri cauſſa inſomnes noctes agunt: hæ manu prehenſos infirmos adhuc circumducunt: hæ domi, hæ foris nobis adſunt, & ne quid damni patiamur, cavent: hæ nudos veſtimentis operiunt, famelicos alunt: hæ rudes & ignaros religionis, Abba, Pater, balbutire docent: hæ Dei verum cultum & timorem à teneris vnguiculis nobis monſtrant: hæ conſiliis & monitis teneros & rerum imperitos regunt: hæ adultos etiam omni ope, auxilio & favore juvare nunquam deſiſtunt.

Dum verò ita noſtri cauſſâ laborant Fœminæ, & varias, conſervandi & propagandi generis humani gratiâ, moleſtias ſuſtinent, variis morbis obnoxiæ fiunt. Neque enim ſaltem eos morbos quos Viri, ſæpe & ipſæ ſuſtinent, ſed & peculiares habent, eóſque ſatis multos. Id quod Medicos & Antiquos & Recentiores movit, vt peculiares de Mulierum morbis libros ſcriberent. Quos & ego imitatus, cùm libros tres Practicæ Medicinæ, de morbis & ſymptomatibus Viris & Mulieribus communibus, vel Viris propriis, abſolviſſem: quarto hoc morbos & ſymptomata Fœminis propria & magis familiaria ſubjungere volui, imò debui. Quibus & morbos ac ſymptomata, quæ Infantes frequenter corripere ſolent, addidi.

Cùm verò hunc Librum, qui de Mulierum & Infantium morbis agit, magis decorè Fœminæ alicui, quàm Viro dedicari poſſe putarem, & de Fœmina aliqua Illuſtri, ex cuius nomine præſcripto ſplendor aliquis ei accedere poſſet, cogitarem: fieri non potuit, quin ſtatim *Sereniſſ. Majeſtatis Veſtræ* nomen mihi in mentem veniret. Quæ enim alia quàm Tanti Regis Tanta conjux exiguum hunc meum laborem ſplendidiſſimi ſui nominis luce magis illuſtrare poſſit? Nam ſeu illuſtriſſimam ſtirpem, ſeu animi dotes eximias, ſeu fortunatiſſimum conjugium, quo Tanto Regi, cuius Heroicas virtutes & facta totus terrarum Orbis admiratur, & omnis, quæ futura eſt, loquetur poſteritas, juncta eſt, conſiderem, omnia ea talia ſunt, quæ omnium oculos & animos in ſe convertunt. Vt ergo *Sereniſſ. Majeſtas veſtra*, Librum hunc, quem *Sereniſſ. Majeſtati veſtræ* meo nomine, Vir Cl. & Excell. Dn. *D. Ioannes Schletzerus, Sereniſſ. Majeſtatis veſtræ* Archiatrus, amicus meus antiquus, humillimè offert, per ſe minùs ſplendidum, Illuſtriſſimi ſui nominis ſplendidiſſimâ luce illuſtrare non dedignetur, eúmque fronte ſerena atque animo clementiſſimo ſuſcipiat, quâ poſſum animi ſubmiſſione oro: Deúmque Opt. Max. veneror, vt *Sereniſſ. Maieſtatem veſtram*, vt & *Sereniſſ. ac potentiſſ. Regem Conjugem*, ſaluos & incolumes, & vndequaque felices florenteſque diutiſſimè præſtet ac tueatur, Dat. Vvitebergæ, Cal. Sept. An. M. DC. XXXII.

Sereniſſ. Majeſtatis Veſtræ

Subjectiſſimus,

DANIEL SENNERTVS, D. Medicinæ in Academia Vvittebergenſi Profeſſor P. & Sereniſſ. Elect. Sax. Medicus.

Magnificis, Nobiliſſimis, Ampliſſimiſque Viris,

D. CAPITANEO, ET RELIQVIS INCLYTÆ VRATISLAVIENSIS REIPVBLICÆ SENATORIBVS.

Dominis & Fautoribus ſuis admodum honorandis, S. P. D.

ETſi iam ante annos ferè octo & triginta, *Viri Magnifici, Nobiliſſimi, & ampliſſimi*, patriâ abij, & ſtudiorum gratiâ ad peregrinos me contuli, atque ita maximam ætatis meæ partem extra patriam tranſegi: non tamen vel locorum interualla, vel temporis longinquitas, eius amorem & memoriam labefactare, & animo meo eripere potuerunt. Quamuis enim, vbi bene eſt, ibi Patria eſſe dicatur, & reuerà Vuitteberga hæc mihi altera Patria habenda ſit: tamen vt eius loci, qui me in hanc lucem prodeuntem primùm ſuſcepit, poſtea fouit, aluit, Chriſtianæ pietatis & bonarum literarum rudimenta docuit, parentum piè defunctorum corpora ad glorioſum Supremi mundi Iudicis aduentum cuſtodit, obliuiſcar, facere non poſſum. Et ſunt præter iſta priuata in me merita, etiam publica Vratiſlauiæ ornamenta, quæ eius memoriam ſubinde mihi in mentem reuocant. Neque enim Vratiſlauia vilis pagus vel ignobile oppidum, cuius me pudere debeat, ſed è ſplendidiſſimis & ampliſſimis Germaniæ ciuitatibus non poſtrema eſt. In cuius laudes ſi vellem excurrere, non epiſtola, ſed liber ſcribendus eſſet; quod factum ante me ab aliis. Vnius vt hîc mentionem faciam, non præter rem & inſtitutum meum videtur; Vratiſlauiam nimirum Virorum Doctorum, & Medicorum imprimis eruditiſſimorum, ſemper fuiſſe feraciſſimam. Si enim intra vnius proximè elapſi ſeculi ſpatium vel centum Medicos è noſtra Vratiſlauia prodiiſſe dixero, in numero, ſi aliquantum, non tamen multùm forſan aberrauero. Vt enim eos, qui adhuc in viuis ſunt, & nunc cum laude, cùm in patria, tum alibi Medicinam faciunt, præteream; neque etiam eos, qui in viuis eſſe deſierunt, omnes recenſeam, (forſan etiam omnium nomina ad memoriam noſtram non peruenerunt) ſed aliquos ſaltem qui vel ſuis ſcriptis, vel aliorum Medicorum monumentis, vel ſuis in Rempubl. Vratiſlauienſem meritis imprimis noti ſunt, nominem; Vratiſlauiæ nati ſunt *Antonius Niger, Andreas Aurifaber, Andreas Buthnerus, Ioannes Crato, Ioannes Moibanus, Ioannes Sprembergerus, Balthazar Scheiderus, Abrahamus Seylerus, Sigiſmundus & Ioannes Vuoyſſely, Paulus Boreck, Gaſpar Backiſchius, Paulus Fridevvaldt, Paulus Heſſus, Petrus Monavius, Vvenceſlaus Raphanus, Ioachimus Baudiſius, Ioannes Henneman, Ioannes Ieſſenius, Daniel Rindtfleich, ſeu Bucretius, Georgius Rombaum, Carolus Greuſerus, Elias Bonuinius, &c.* omnes Medicinæ Doctores Clariſſimi & Experientiſſimi. Cùm ergo & me Vratiſlauiæ, anno Chriſti 1572. die 25. Nouembr. circa occaſum Solis, DEVS naſci voluerit, & Patriæ iſte genius ac tot Clariſſimorum Virorum exempla me ad Medicinam diſcendam allicerent, dedi operam (abſit verbo iactantia) ne in ſtudio & diligentia in me quid deſiderari poſſet, aut tantâ Patriâ, tot doctiſſimis Medicis clarâ, me indignum gererem: benedixítque Deus Opt. Max. cui ſit Laus & Gloria, ita meis conatibus & laboribus, vt Sereniſſimi Electores Saxoniæ Profeſſionem Medicam in hac Academia Illuſtriſſimâ mihi commendarent. Quod officium vbi, cum Deo, ſuſcepi, & hîc Vuittebergæ ſedem fixi, mearum partium eſſe putaui, Spartam, quam nactus ſum, ornare, & non ſolùm artem Medicam diſcentibus publicè fideliter tradere, ſed & tempus, quod à publicis Lectionibus & operis Practicis ſubtrahere potui, priuatis exercitiis & Scriptis quibuſdam edendis, quibus artis Medicæ Studioſis pro mea tenuitate prodeſſem, tribuere.

Inter quæ cùm iam Liber Tertius Practicæ Medicinæ in lucem prodeat, amor meus erga Patriam, ac promiſſum iam ante plures annos factum me mouit, vt Vobis, *Viri Magnifici, Nobiliſſimi & Ampliſſimi*, hoc quicquid eſt operæ offerrem, & Veſtro honoratiſſimo Nomini inſcriberem, & quod verbis teſtatus ſum, re aliquo modo declararem. A V. autem Magn. Nobil. & Amplit. maiorem in modum pero, vt quicquid hoc muneris eſt, ſerenâ fronte ſuſcipiatis, & meum in Patriam amorem Veſtræ beneuolentiæ aurâ foueatis. Vos verò totámque dulciſſimam Patriam Dei Optimi Max. fauori, tutelæ, & protectioni commendo, eúmque ſupplex oro, vt omnes calamitates, quæ hiſce turbulentiſſimis temporibus multas peſſundederunt Reſpublicas, à Veſtris muris, mœnibus, templis & focis Clementer & Potenter auertat atque auerruncet, & Patriam, ac Vos in ea florentes conſeruet ac tueatur. Vuittebergæ, pridie Calend. Ianuar. Anno Chriſti 1631.

V. M. N. & Ampl.

Obſeruantiſſimus.

DANIEL SENNERTVS, D. Medic. Profeſſor, & Sereniſſ. Elect. Saxon. Medicus.

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER TERTIVS,

De Morbis ac Symptomatibus infimi ventris.

PROOEMIVM.

SI rem rectâ ratione penſitare velimus, equidem de morbis ventris inferioris primo loco agendum videbatur. Continet enim is organa nutritioni dicata, à quibus vt vniuerſum corpus nutrimentum ſuum accipit: ita ab iiſdem partibus reliquo corpori morborum cauſſæ ſuppeditantur, vt rari morbi ſint, qui non ab hiſce partibus primam ſuam originem habeant; cùm quotidie ferè errata in diæta committi ſoleant, eáque in reliquis partibus corrigi non poſſint, atque inde in ventre inferiori multa excrementa & vitioſi humores cumulari, & hinc reliquis corporis partibus communicari ſoleant. Practicorum tamen ordinem vulgatum ſequi libet. Itaque cùm morbos & ſymptomata capitis, & thoracis, ac partium in hiſce contentarum abſoluerimus, proximum iam eſt, vt de affectionibus partium ventris inferioris dicamus. Continet verò venter inferior partes plures, nutritionis ſcilicet & generationis organa. Ad nutritionem pertinent, eíque inſeruiunt Oeſophagus, Ventriculus, Inteſtina, Meſenterium, Pancreas, Omentum, Lien, Hepar, Veſicula fellis, Renes, Vreteres, & Veſica. Ad generationem pertinent Teſtes, & his inſeruientes ac annexæ partes; de quarum morbis & ſymptomatibus iam ordine dicemus.

PARS I.

De Morbis ac Symptomatibus Oeſophagi & Ventriculi.

SECTIO I.

De Morbis Oeſophagi & Ventriculi.

CAPVT I.

De Morbis Oeſophagi.

Morbi Oeſophagi.

VENTRICVLVS cibum potúmque corpori nutriendo vtilem & neceſſarium recipit, & in Chylum, è quo poſtea fit ſanguis, mutat. Via autem per quam cibus & potus ex ore in ventriculum fertur, œſophagus eſt. Patitur autem is etiam ſuos morbos & ſymptomata.

Intemperies Oeſophagi.

Intemperies Oeſophagi. Primò enim intemperie corripitur Calidâ, frigidâ, humidâ, ſiccâ, & quidem vel cum vel ſine materia. Calidâ, vt & ſiccâ plurimùm afficitur in febribus ardentioribus, vbi à vaporibus calidis aſcendentibus incaleſcit & ſiccatur. Idem interdum accidit, vbi humores acres vomitu reiiciuntur: imò vbi in ventriculo continentur, propter continuitatem œſophagum afficere poſſunt. Vapores etiam ab vtero aſcendentes intemperiem œſophagi inducunt, reperiuntúrque fœminæ, quæ de perpetua ſiccitate & aſperitate œſophagi hac de cauſſa conqueruntur. Humectatur etiam ſæpè à catarrhis huc defluentibus, vt & in ſaliuatione. Præter cauſſas internas autem, etiam intemperiem ſuæ materiæ cognatam inducunt cauſſæ Externæ: Aër nimirum calidus, frigus, fumi item, fuligines & pulueres, cibi potúſque & medicamenta inſignem aliquem exceſſum qualitatum primarum habentia.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem intemperies œſophagi in genere ex deglutitione impedita, toto œſophago æqualiter affecto ſine vlla anguſtia & doloris ſenſu. Et quia propter vicinitatem interdum trachéa ſimul afficitur, ex voce nonnunquam etiam de intemperie œſophagi iudicari poteſt.

Differentiæ autem cauſſarum primò cognoſcuntur ex iis, quæ in ore & lingua apparent. Habent enim hæ partes communem tunicam, ideoque affectio, quæ in lingua apparet, ferè etiam œſophago communis eſt. In calida intemperie rubor & aſperitas in lingua percipitur: In frigida & humida humiditas. Deinde à cauſſis quæ præceſſerunt vel adſunt, quæ ſibi ſimilem diſpoſitionem œſophago imprimunt. Tertiò à iuuantibus & nocentibus. Nam in calida intemperie proſunt frigida, nocent calida: Ita & in reliquis. In calida & ſicca imprimis adeſt ſitis, & ſaliua abeſt: In humida abeſt ſitis, & multa adſunt ſputamina.

Prognoſtica.

1. Per ſe autem hæ intemperies periculoſæ non ſunt; ſed ſi quod periculum habent coniunctum, id à cauſſis, à quibus proueniunt, pendet. *Prognoſtica.*
2. Intemperies œſophagi tandem & aſperæ arteriæ communicari poteſt.
3. Calida & ſicca intemperies ſi diu durat, tandem excoriationem excitat.

Indicationes & Curatio.

Quælibet intemperies contraria ſibi indicat, & eadem ferè medicamenta adhibentur, quæ in ventriculi intemperiebus proponentur. *Indicationes & curatio.* Intemperies calida indicat refrigerantia, & curatur iulepo & ſyrupo violar. granator. mucil. ſem. pſyllij, aqua portulacæ, nymphéæ & ſimilibus refrigerantibus, quæ ſimul lentorem quendam habent, vt adhærere poſſint, & excoriationem prohibere, quæ propterea etiam ſenſim deglutienda ſunt, ne ſubitò tranſeuntia parum aut nihil alterent. Non ſolùm autem potantur & deglutiuntur talia medicamenta, ſed & formâ collutionum oris ex ſuccis & aquis refrigerantibus parantur. Detinentur quoque in ore cryſtalli & alia refrigerantia. In cibis conueniunt lac acetoſum, è quo butyrum eſt ſeparatum, & alij cibi & potus refrigerantes.

In Intemperie frigida conueniunt medicamenta calida, quæ poſtea de Intemperie frigida ventriculi proponentur.

In Intemperie ſicca ſorbitiones fiant ex ptiſana, iure pulli; detur butyrum recens ſine ſale, oleum amygdal. dulcium; modò alij morbi eiuſmodi medicamenta non prohibeant. Vel parentur trochiſci ſub lingua tenendi.

♃. *Sem. malu. melon. cydonior. excortic. gummi Arabici, tragacanth. an.* ℥. j. *ſem. lactuc.* ℨ. ß.

Cum *ſyrupo violar.* F. Trochiſci ſublinguales.

In Intemperie humida adhibentur medicamenta calefacientia, quæ ſimul ſiccant.

Suffitus etiã hic vtiles ſũt, & inter alia fumus è caule lentiſci.

Topica quoque applicari poſſunt, & quidem in lateribus colli potius, quàm in anteriore vel poſteriore colli parte.

Tumores Oeſophagi.

Aliquando etiam œſophagus tumore afficitur, & quidem hi tumores vel ſunt calidi vel frigidi, habéntque ortum à cauſſis, quæ in aliis etiam partibus tumores excitare ſolent: *Tumores Oeſophagi.* affluxúſque humorum etiam hic ſunt cauſſæ eædem, quæ in aliis partibus, inter quas cauſſæ etiam ſunt externæ, percuſſio, res duræ & aſperæ in œſophagum illapſæ eique infixæ. Dolore enim exre infixa excitato affluxus ſanguinis concitatur, vnde inflammatio oritur.

Signa Diagnoſtica.

In genere tumor cognoſcitur ex dolore, qui in deglutiendo percipitur, & deglutitio impeditur, ita quidem, vt aliquando potus per nares refluat. *Signa.* Dolor quoque in parte affecta magis percipitur, quàm in alia: quo loco quoque cibus & potus ſubſiſtere ſolent. Dolor etiam magis in parte poſteriore & dorſo, quàm in pectore ſentitur; Ægrique erecti magis ſedere cupiunt, cùm hoc modo faciliùs deglutiant. Et ſi pars inferior ſit affecta, cibi aliquò vſque deſcendunt, poſtea verò in tranſitu hærent, ægroque inde moleſtia conciliatur.

Tumorem

Tumorem autem calidum eſſe cognoſcitur ex dolore maiore, qui etiam continuus eſt, ſiue æger deglutiat, ſiue non, ex ſiti, ex caloris etiam in lingua indiciis, adeſtque febris. Vbi materia in pus mutatur, calor, dolor & febris augetur; & cùm tumor rumpitur, rigor aliquis ſuperuenit, & febris ac dolor remittunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Gula vix patitur tumorem & abſceſſum, quin cor illi, vel cerebrum, vel vtrumque compatiatur.

2. Sunt autem hi tumores curatu non faciles, & cum magno periculo coniuncti, ægrúmque, arteriæ aſperæ via compreſsâ, penè ſuffocant, & in vitæ periculum coniiciunt, cuius rei hiſtoriam refert Beniuenius *de abditis morborum ac ſanat. cauſſis cap.* 104.

Curatio.

Curatio.

Tumores autem œſophagi eaſdem indicationes ſuppeditant, quas aliarum partium tumores; ſimul tamen partis affectæ habenda ratio. Nam cùm medicamenta, quæ aſſumuntur, ad ventriculum & viſcera perueniant, talia eſſe debent, vt non modò ſapore non ſint ingrato, ſed & nullum damnum ventriculo & viſceribus inferant. Deinde repellentia, quæ extrà applicantur, talia eſſe debent, ne partes vicinas ſanas conſtringendo lædant. Cauendum quoque in Tumoribus œſophagi à vomitu; niſi ad rumpendum abſceſſum neceſſarius ſit: Primò quia vomitu materia ad locum affectum mouetur; deinde, ſi materia ad œſophagum mota ob tumorem ibi ſubſiſteret, & eiici non valeret, facile ſuffocationis cauſſa eſſe poſſet.

Tumores verò calidos in ſpecie quod attinet, in principio, niſi quid prohibeat, vt & in aliis tumoribus ſanguis mittendus, & aluus etiam vel clyſteribus, vel lenientibus medicamentis euacuanda. Extrà verò applicantur in principio medicamenta repellentia ex ſucco plantaginis, portulacæ, mucilag. pſyllij & ſimilibus. Vt.

℞. *Ol. roſac. cydonior, ſucci plantag. portulacæ, part. æqual. aceti parum.* Coqu. & addita *Cera* q. ſ. Fiat Vnguentum.

Aut imponatur Cataplaſma ex farina hordei & lentium.

Aſſumantur verò & paulatim deglutiantur, *Syrupus roſar. viol. grana or. de ſucco ribes, berberis, cum ſpeciebus diatragac. frigidi.*

Cibus verò ſit ex hordeo & aliis refrigerantibus, addito pauco aceto.

In augmento addantur Reſoluentia Topicis, nimirum *ol. chamæmel. anethin. fœnugræcum, bdellium, Ammoniacum.* Internis verò *glycyrrhiz. & radices ireos*, vt:

℞. *Spec. diaireos* Drach. j. *diapenid.* Drach. ſem. *Extract. glycyrrh.* Scrup. j. *Syrup. violar. vel roſarum*, q. ſ. F. Linct.

In ſtatu diſcutientia ferè ſola vſurpentur, & aliquid ſaltem repellentium addatur. Ideóque conueniunt tum extrà, ol. chamæm. lini, & Cataplaſma ex flor. camæm. fœnugræci & ſimil. paratum. Exhibeantur verò intrà, *Looch de pino vel Eclegma ex ſpeciebus diaireos, diapenid. cum Syrupo de iuiub. glycyrrh. vel hyſſopo.*

Si tumor ad ſuppurationem tendat, pinguia & Emplaſtica intus & extrà, & internis medicamentis addantur Rad. altheæ, ficus, paſſulæ, iuiubæ & ſimilia, vt

℞. *Branc. vrſin.* M. j. Coqu. ad mollitiem, & contundantur. Contuſis adde *farin. hordei, pului. rad. altheæ,* ana ℥. j. *Vnguenti dialthéæ,* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Rad. althéæ, lil. albor. malu. cum rad.* an. Drach. j. *flor. chamæm. verbaſci,* an. M. ß. *ficuum* num. iij.

Coqu. ad mollitiem: Contuſis adde *farin. ſem. fœnugræci, lini,* an. vnc. j. *vitell. ouor.* num. ij. *ol. amygdal. dulc.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Si materia iam in pus mutata ſit, vt tumor faciliùs rumpatur, addantur Rad. iridis, marrubium, ſinapi, crocus:

Vel exhibeatur hoc Eclegma.

℞. *Ficuum pinguium* num. vj. *iuiub. cubebarum,* an. Vnc. j. *dactylor. ſ. oſſibus,* num. viij.

Contundantur in mortario, & addantur *ſpec. diapenid. diaireos ſ.* an. Drach. j. *pulu. glycyrrh.* Drach. ij. *Croci* Drach. j. *ſyrup. violar. & iuiub.* an. q. ſ. F. Looch.

Vlcus abſtergatur aqua hordei cum ſaccharo rubro & melle roſato.

Si tumor ſit frigidus, eædem quidem indicationes ſunt, & eadem medicamenta requiruntur: repellentia tamen ſint mitiora & minùs frigida. Sufficit inunctio cum oleo roſaceo aceto permixto, & cataplaſma ex farina hordei cum oleo roſaceo & aceto.

Lambat etiam æger Looch ex Syrup. Iuiub. & ſpeciebus Diatragacanthi frigid.

In augmento verò reſoluentia ſint fortiora.

Si non diſcutiatur tumor, maturantia adhibeantur.

℞. *Branc. vrſin. ad mollitiem cocta & contuſa,* Vnc. ij. *farin. tritici, ſem. fœnugræc. lini, pulu. flor. chamæmeli,* an. Vnc. j. *axung. porcin.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Exhibeatur v. Looch è ficubus, dactylis, rad. althææ, Syrup. iuiubin. & de glycyrrh.

Vt rumpatur apoſtema, addantur radic. iridis, hyſſopus, Sinapi.

Ruptum abſtergatur hydromel. cum melle roſaceo.

Anguſtia Oeſophagi.

Anguſtia Oeſophagi.

Oeſophagus interdum etiam anguſtior redditur, vt cibo & potui tranſitus denegetur. Fit autem hoc primò in tumoribus Oeſophagi, vt modo dictum. Deinde ob luxationem vertebrarũ ceruicis & dorſi ad interiora. Tertiò, ob pituitam craſſam, lac coagulatum vomitu reiectum & in œſophago hærens. Quartò, ob res externas deglutitas, vt oſſa, ſpinas, bolos ciborum magnos, nummos, hirudines, & ſimiles res duras in eo hærentes. Quintò, ob vermes ex ventriculo & inteſtinis aſcendentes. Non impoſſibile videtur etiam coaleſcere poſſe, aut certè anguſtiorem reddi Oeſophagum ex vlcere vel vulnere, etſi eius rei exemplum non meminerim, cùm in aliis partibus idem accidat. Ita de oris coalitu (an in labiis, an verò in principio œſophagi fuerit, dubitari poſſet) hiſtoria habetur *in Epiſt. D. Horſtij, ſect.* 19. de molitore quodam, cui os ita coaluit, vt infundibulo illum vti oportuerit, cui tandem omnino os clauſum fuit, quod per inciſionem denuò apertum, iterum clauſum, & ſecundâ ſectione apertum rurſum clauſum fuit & coaluit, ita vt ægro fame pereundum fuerit.

Sextò etiam aliquando in Scorbuticis & Hypochondriacis à vaporibus & flatibus aſcendentibus, & œſophagum replentibus ac diſtendentibus, & arteriam aſperam vicinam comprimentibus, vel tale quid, quale pyra & alij fructus auſteri afferre ſolent, inferentibus, & ſibi ipſis adſtrictoriâ vi exitum quaſi præcludentibus, non ſolùm deglutitionem impediri, ſed & ſuffocationem, ſi quid deglutire vellent, intentatam aliquoties obſeruaui.

Conſtringentia Oeſophagi anguſti & cauſſa.

Tandem inter cauſſas œſophagi anguſtiæ, referenda medicamenta conſtringentia. Ita D. Philippus Hochſtetterus *obſeru. Dec.* 3. *ca'u* 5. refert, Ruſtico cuidam vinum Maluaticum exhibitum fuiſſe, in quo per noctem radices ſymphyti maioris maceratæ fuerant, atque inde ei fauces ita præcluſas fuiſſe, vt maxima cum difficultate deglutiret; Sed aceto hauſto à ſtrangulationis metu liberatum fuiſſe.

Signa diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem anguſtia Oeſophagi ex difficultate deglutiendi, & quidem cibo ac potu in certo loco ſubſiſtente. Cauſſas verò quod attinet, Tumor deprehenditur ex ſignis, quæ antea ſunt propoſita. Si verò ex re externâ illapſa anguſtia ſit, cognoſcitur id ex ægri & adſtantium relatione. Si à vermibus, ſigna vermium adſunt. Si à flatu craſſo, abeſt tumor, & nil illapſum eſt in gulam; adſunt verò ſigna hypochondriacæ affectionis, malúmque non eſt diuturnum, ſed potu aſſumpto ſedatur, ac præcipue ventriculo vacuo accidit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Pro cauſſarum verò ratione malum nunc faciliùs, nunc difficiliùs curatur, & eſt vel periculoſius, vel minùs periculoſum. Res deglutitæ pertinaciùs œſophago inhærentes, aſperam arteriam comprimendo ſuffocationis periculum inducere poſſunt. Ita refert VVierus *de præſtig. dæmon. l.* 4. *cap.* 1. quendam, dum ouum gallinaceum integrum deglutiuiſſet, ſuffocatum fuiſſe aſperâ arteriâ compreſſâ.

2. Interdum verò ex dolore & longa contrectatione inflammatio excitatur, accedentéque longa inedia & virium proſtratione homo iugulatur, quod cuidam deuorato neruoſæ carnis bolo accidiſſe refert Marcellus Donatus *de hiſtor. Med. mirab. l.* 3. *cap.* 8. Refert quoque Guil. Fabricius *cent.* 5. *obſ.* 35. iuueni cuidam, cùm inter cœnandum oſſiculum in gula remanſiſſet, totum collum vndique durum, tenſum, & ſupra modum vſque ad pectus intumuiſſe cum dolore maximo, reſpiratione difficili, pulſu celeri ac debili, & deglutitione læſa, vnde nono morbi die mortuus eſt. Poſt obitum inciſo collo Oeſophagum cum vicinis partibus, & eo præcipuè loco, vbi oſſiculum infixum fuerat, planè ſphacelo correptum, cum maximo fœtore inuentum, oſſiculum verò nuſpiam, imò nec in ventriculo. Putátque Fabricius ſtatim primâ nocte in maximis iſtis conatibus, quos immiſſo in gulam digito ad excludendum oſſiculum excitauerat, aut per ſuperiora reiectum, aut in ventriculum vel inteſtina delapſum: malum verò immiſſis ſæpius à barbitonſoribus inſtrumentis exacerbatum fuiſſe.

3. Aliquando res deglutita in gula hærens exitum ſibi quærit per vicina loca. Ita refert Ambroſ. Paræus *lib.* 24. *chirurg. cap.* 19. Studioſum quendam adoleſcentem graminis ramulum deglutiuiſſe, qui poſtea integer per intercoſtale ſpatium magno cum adoleſcentis vitæ periculo eruperit. Non potuit enim eò penetrare, inquit rectè Paræus, niſi antea pulmonum, ſuccingentis membranæ, & intercoſtalium muſculorum pertuſa & perrupta ſubſtantia. Superſtes tamen euaſit adoleſcens. Imò ſi in œſophagum fuit illapſus, ipſum etiam in tracheam penetraſſe oportuit. Verùm non addit Paræus, an in Oeſophagum ſit illapſus. Quod ſi factum fuit, duobus modis per intercoſtale ſpatium erumpere potuit caulis ille graminis, vel pertuſo ſtatim Oeſophago, hinc ſtatim pleura atque intercoſtalibus muſculis; vel pertuſa gulâ, tracheâ & pulmonibus, quod tamen minùs probabile videtur. Quod ſi ſtatim in aſperam arteriam illapſus fuit graminis caulis, confirmat me id in mea ſententia, quam ſuprà *lib.* 2. de rebus in aſperam arteriam illapſis propoſui, nimirum interdum res aliquas ſine ſuffocatione per aſperam arteriam in ipſum pulmonem delabi poſſe.

Curatio.

Curatio.

Quomodo tumor curandus ſit, antea dictum. Si res externa illapſa ſit, vomitu reiicienda, ſi poſſibile id ſit. Si os vel ſpina ipſi inhæreat,

inhæreat, tollenda, ac danda opera, vt in ventriculum delabatur: Vulgus dorſum eâ de cauſſa concutere ſolet, vt res faciliùs in Oeſophagum deſcendat. Tuſſis etiam res in gula hærentes excutit. Quod ſi hoc modo dimoueri non poſſit res illapſa, exhibeantur lambenda caſſia fiſtul. oxymel, ol. dulce, amygdal. dulc. iuſcula pniguia, & cereuiſia butyro multo cõdita. Extra verò cataplaſmata & olea emollientia & humectantia imponantur. Et, ſi res pertinaciter inhæreat, nonnulli candelam ceream oblongam Oeſophago immittere, eámque extrahere iubent. Alij ſpongiam nouam auellanæ magnitudine, eámque compactam, filo longo & forti alligatam, & oleo amygdalarum dulcium iunctam, ægro deglutiendam ſuadent, filum tenente Chirurgo: Fieri enim ſic poteſt, vt deglutita ab ægro ſpongia ſecum ſimul in ventriculum depellat id, quod gutturi inhærebat, aut retracto filo eadem ſimul nonnunquam extrahatur, vomitúque reiiciatur. Alij, vt globulus plumbeus filo alligatus deglutiatur, atque iterum extrahatur, ſuadent. Sed commodiſſimum eſt inſtrumentum, quod Guil. Fabric. Hildanus depingit & deſcribit *centur. 1. obſ. 36.*

Eſt autem fiſtula argentea aut ænea incuruata, craſſitie pennæ oloris, lõgitudine verò vnius pedis cum dimidio aut circiter. Eſt & vndique perforata. In ſua extremitate verò habet ſpongiolam nouam auellanæ magnitudine firmiter alligatam. Hac fiſtulâ in œſophagum immiſſâ & circumductâ, poſtea extractâ, oſſiculum, aut quicquid ſimile fuerit, extrahitur. Si enim accidit, vt foramen aliquod fiſtulæ oſſiculum aut ſpinam excipiat, tum ſimul cum fiſtula extrahitur: ſin minùs aſperitas oſſis ſpongiæ adhærebit, & ſuo loco amouebitur. Schema habetur *in fine capit.*

Quod ſi res omnino pertinaciter œſophago inhærens inflammationem excitat, danda opera, vt quamprimùm inflãmatio ſuppuretur. Abſceſſu verò rupto res ipſa ſimul ſuo loco mouetur.

Si à vermibus aſcendentibus ſit anguſtia, exhibeantur ea, quæ eos expellunt. Si cauſſa ſit pituita craſſa, conuenienti modo euacuetur. Exhibeatur etiam ſæpe oxymel ſcilliticum lambendum, quod humores craſſos incidit, & poſtea vomitus prouocetur.

Si à vertebra vicina loco depreſſa comprimatur Oeſophagus, illâ reſtitutâ anguſtia ceſſat. Si à flatibus ſit malum, potus aſſumatur, qui eos deprimat, & poſtea materia flatuum cauſſa tollatur.

Oeſophagi Relaxatio.

Oeſophagi Relaxatio. Cauſſa. Anguſtiæ Oeſophagi opponitur eiuſdem relaxatio nimia, vb. pars inferior Oeſophagi, & os ſuperius ventriculi ſic relaxatur[1] & hiat, vt ventriculus non bene claudatur, cibúmque non rectè contineat, vnde vapores multi in caput adſcendunt.

Cauſſæ huius mali ſunt intemperies humida œſophagi & ſuperioris oris ventriculi, item catarrhi à capite in œſophagum delabentes, vomitus item frequentiores.

Curatio. Curatur adſtringentibus ſumptis & extrà applicatis. Exhibetur *caro cydoniorum, ſuccus & ſyrupus granatorum, ribes,* & omnino vtiles ſunt hîc pulueres peptici dicti, qui poſtea de intemperiebus & imbecillitate ventriculi, *cap. 9.* proponentur.

Extrà etiam adhibentur *ſacculi, linimenta, emplaſtra,* quæ *ibidem* tradentur. Inter ea vtile eſt & hoc.

♃. *Cortic. malor. granat. myrtillor. ſem. coriandri,* an. Drach. ij. *acaciæ, corallior. rubr.* an. Drach. j. *hypociſtid. ladani,* an. Drach. ſem. *ſpicæ nardi, cyperi, caryophyll.* an. Scrup. i. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* Drach. ſem. *maſtich. myrtini, ceræ,* an. q. ſ. F. Linimentum.

Vulnera Oeſophagi.

Vulnera Oeſophagi. Vulneratur quandoque œſophagus, cum à ſpinis & oſſiculis deglutitis, tum à telis inflictis.

Cognoſcitur verò eum eſſe vulneratum vel ex oſſiculo, aut ſpina deglutita, vel è ſitu vulneris inflicti, præcipuè ſi ſtylus immittatur & vulnus exploretur; & vomitu, qui ſequitur, & quod potus & cibi aliquid per vulnus excerni ſolet.

Quantum autem periculi oſſicula vel ſpinæ deglutitæ & œſophago infixæ afferant, paulò ante de anguſtia œſophagi dictum. Vulnus autem inflictum ſi ſit magnum, curatu eſt difficile, cùm deglutitionem impediat, & hoc modo ægro mortis periculum intentet.

Curantur autem talia, vt aliarum partium vulnera; niſi quòd hoc obſeruandum, medicamenta non ſolùm extrà applicari poſſe, & ſed deglutienda exhiberi. Medicamenta tamen talia ſint, ne quod antea etiam monui, ſi in ventriculum delabantur, ei noceant. Talia ſunt, *ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, conſolidæ, tragacantha, gummi Arabic. bolus Armenus.*

Vel detur hic potus.

♃. *Piloſellæ, caudæ equinæ, alchimillæ,* an. M. ſem. *radic. conſolid. maior. pentaphylli, tormentillæ,* an. Drach. j. *balauſt.* Drach. ſem. *ſem. coriandri* Drach. ij. *cinnam.* Drach. iij. Coqu. in *aq. hordei ſ.* in colatura diſſolue *conſ. roſar. rubr.* Vnc. j. Coletur.

Quæ colatura non ſolùm ægro exhiberi, ſed & per Chirurgum vulneri iniici poteſt.

Linimenta etiam & vnguenta, vulgò digeſtiua dicta, quæ vulneri imponuntur, talia ſint, quæ ventriculum non offendant. Vt.

♃. *Syr. de roſis ſiccis* Vnc. ſem. *boli Armeni* Drach. j. *maſtich. ſang. draconis,* an. Scrup. j. *vitell. oui dimidium, terebinth. Cypriæ, q. ſ. ad incorporandum.*

Vlcera Oeſophagi.

Exulceratur tandem etiam Oeſophagus, id quod accidit vel poſt vulnera & res acutas illapſas eique infixas, vel poſt tumores & apoſtemata; vel ab humoribus acribus vomitu reiectis, vel è ſupernis in ipſam delabentibus, vt & vaporibus acribus adſcendentibus in febribus ardentibus; vel à rebus externis erodentibus aſſumptis, vt aqua forti, mercurio ſublimato, arſenico, & ſimilibus, quæ excoriationem œſophagi inducunt.

Etſi verò excoriatio & vlcus inter ſe nonnihil differant, quòd excoriatio eſt ſummæ ſaltem partis deroſio, Vlcus verò etiam ad interiora penetrat: tamen cauſſa ſæpe eſt eadem, quæ nunc magis, nunc minùs lædit, & inde nunc excoriationem ſolùm, nunc vlcus etiam inducit. Excoriatio verò fit è cauſſis externis, aqua forti hauſta, vel re exaſperante aſſumpta. Interdum etiam à catarrhis, & humoribus acribus vomitu reiectis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vlcus Oeſophagi cognoſcitur ex mordicatione & dolore, præcipuè dum deglutiuntur acria, auſtera, ſalſa, acida; quo modo à tumoribus œſophagi diſtinguitur. Nam in tumore œſophagi, ſi res mole magna deglutiatur, accidit dolor; ſi verò res mole exigua, etſi ſit acris, deglutiatur, dolor ferè non excitatur; cuius contrarium accidit in vlcere. In vlcere enim dolor tum percipitur, cùm ægri vel comedunt vel bibunt acria, ſalſa, auſtera, acida, etſi ſint mole exigua. Reiicitur interdum aliquid purulenti vel acris. Cauſſæ Eternæ, vt aqua fortis hauſta, vel venenum, ex ægri relatione cognoſcuntur, quæ etiam ſapore deprehenduntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vlcera poſt vulnera ſunt periculoſa; cùm deglutitio impediatur, homóque alimentis deſtitutus contabeſcat. Et aliàs œſophagi, vt partis membranoſæ, vlcera difficulter coaleſcunt, & medicamenta neceſſaria non ſatis diu in vlcere morantur, ſed in ventriculum deſcendunt.

2. Senes omnes ferè vlcere in gula excitato de vita periclitantur.

Curatio.

Curatio. Primò autem vlcus tale abſtergendum melicrato, aut aquâ hordei cum ſaccharo rubro, aut decocto apij vel hyſſopi cum ſaccharo, & talia medicamenta ſæpius exhibenda ſunt. Videndum tamen, an ſimul inflammatio adſit, quæ curationi obſtet. Tum enim ſanguis, ſi opus, primùm mittatur, deinde detur cremor hordei, qui refrigerat, detergit, dolorem lenit, vel decoctum ſebeſten, aut macilaginis ſem. cydonior. & emulſio papaueris albi cum aqua roſarum facta, vel Syrupus de papauere vel diacodium.

Vel ♃. *Sem. pſyllij non conquaſſati, cydonior.* an. ʒ. iiij. *papau. albi* ʒ. ij.

Infundantur in *aq. roſar.* & extrahatur mucilago. Addatur *parum ſacchari* ad dulcedinem.

Vtile etiam lac caprinum chalybeatum.

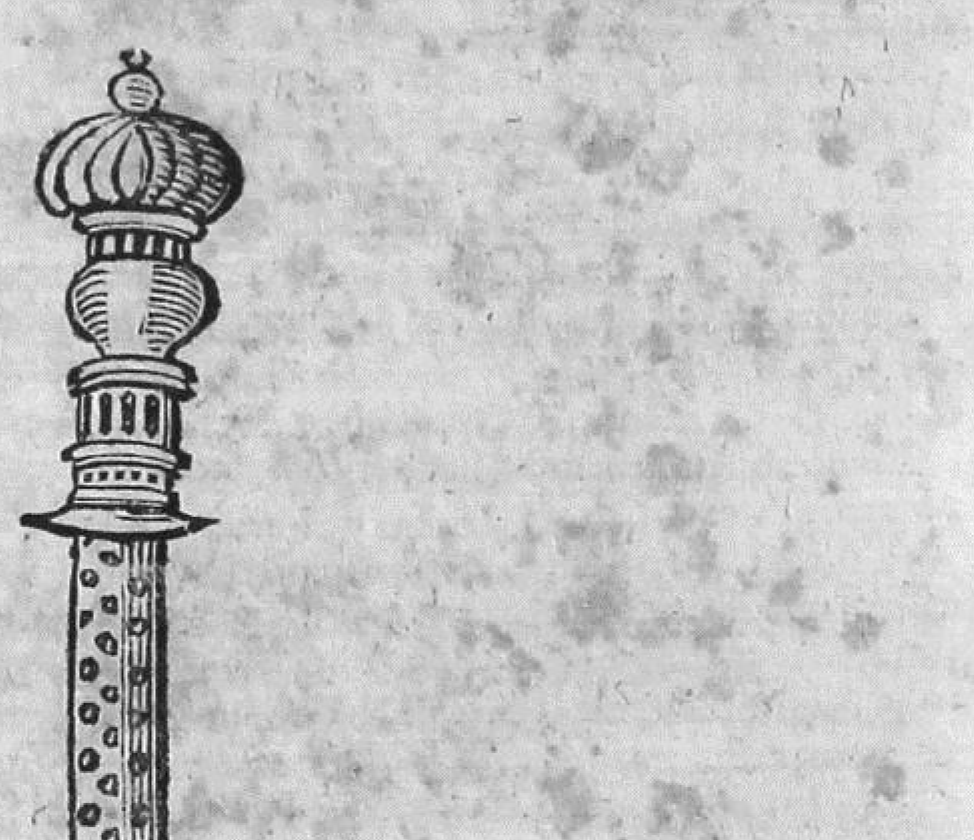
Poſtea ad conſolidationem exhibeantur ſenſim deglutienda medicamenta ex ſyrupo de roſis ſiccis, myrtino, gummi Arabico, tragacantha, maſtiche, thure, coralliis, & bolo Armeno, terra ſigillata & ſimilibus.

Si verò aqua fortis vel ſimile quid rodens hauſtum ſit, exhibeatur mucilago ſem. cydonior. cum ſyrup. violar.

Si venenum ſumptum ſit, vomitu reiiciatur, Vomitorio tali exhibito, quod ſimul veneni acrimoniam obtundat, éique contraria medicamenta opponantur: & mucilago ſem. cydoniorum, iuſcula pinguia, lac & ſimilia ad prohibendam excoriationem exhibeantur. Vel hoc, quod etiam in aqua forti hauſta, vel humore acri locum habet.

♃. *Paſſular.* ℥. i. *Sebeſten, iuiub. prunor. dulc.* an. n. xx. *glycyrrhizæ raſæ* ℥. j. *tamarindorum* ℥. ij. *ſemin. cydonior. quat. frig. maior.* an. ℥. ij.

Coq. *in aqua ſimplici,* & de colatura aliquid ſæpe hauriatur.

CAPVT II.

De læſa Deglutitione.

Læſa deglutitio. OFficium Oeſophagi eſt cibum potúmque ab ore receptum beneficio fibrarum, quibus eius tunicæ præditæ ſunt, in ventriculum demittere. Hæc verò eius actio interdum læditur, ita vt aliquando nihil omnino deglutiri poſſit, aliquando non niſi difficulter. Et percipitur interdum inter deglutiendum aliquis dolor, interdum verò ſine omni dolore deglutitio nihilominus impeditur. Accidit interdum etiam, vt ſolida & dura facilè, liquida verò difficulter & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur, de quo infrà *in quæſt.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Læditur autem deglutitio vel læſa facultate, vel inſtrumenti deglutitionis vitio. Læditur læſa facultate, cùm vel nerui ſextæ & ſeptimæ coniugationis ad faucium muſculos & œſophagum tendentes reſoluuntur aut conuelluntur, vel cùm fibræ œſophagi reſoluuntur. Si ex vulnere fiat conuulſio hæc, ſpaſmus ad ſtomachum à Chirurgis appellatur. Etſi verò Platerus ſtatuit, non propriis fibris, ſed faucium muſculis deglutitionem peragi; tamen id ſimpliciter verum non eſt. Etſi enim hoc verum, muſculis illis faucium cibum & potum è faucibus in œſophagum demitti; tamen is in œſophagum demiſſus non pondere ſolùm decidit, ſed & fibrarum ope in eum detruditur, quod in maioribus bolis deglutiendis manifeſtè interdum percipi poteſt.

Organi ratione deglutitio impeditur in exſiccatione œſophagi in febribus ardentibus, ob eius anguſtiam, de cuius cauſſis modò dictum. Tandem etiam deglutitio læditur, cùm œſophagus eroſus præ dolore cibum ac potum tranſire non patitur. Capiuaccius addit vitium obiecti, cùm res ingratæ deglutiendæ ſunt; quia deglutitionem appetentia præcedere debet. Sed vitium hoc ad nauſeam potiùs pertinere videtur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe patet. Cauſſas quod attinet, in deglutitione impedita ob anguſtiam, faciliùs liquida, quàm ſolida deglutiuntur. Contrarium accidit in reſolutione œſophagi, in qua res ſolidæ deglutiuntur faciliùs, quàm liquidæ. Cauſa huius rei eſt, quòd in deglutitione ſuperiorem œſophagi partem contrahi oportet, vt cibus & potus verſus ventriculum quaſi detrudatur. At ſolida & dura hoc modo leui etiam conatu facilè detruduntur. Liquida verò quia impellenti cedunt, maiori vi opus habent, vt detrudantur, quæ cùm deficiat in paralyſi, & vis detrudens laboret, etiam non facilè deglutiuntur. Et ſi ſponte ſuâ defluant, veluti in lagenam, cum ſonitu defluunt, cùm aliàs deglutitio ſenſim fieri ſoleat. Si à defluxione ortum habet, deprehenditur, ſi capitis grauitas vel tenſio colli, vel defluxio in aliquam oris partem præceſſerit. Si fiat à conuulſione, os tenetur clauſum, dolor verò mammas & vicinas partes infeſtabit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si à reſolutione muſculorum faucium proueniat deglutitio læſa, periculoſum malum eſt, grauémque morbum ſignificat; niſi huius tantùm partis ſit Paralyſis, quæ & ipſa pertinax ſatis plerumque malum eſt, & grauiùs minatur.

2. Periculoſum etiam malum eſt, ſi à luxatione vertebrarum ortum habeat.

3. Difficultas quoque deglutiendi ab intemperie frigida vel conuulſione, non recipit in ſenibus curationem, vel ſaltem difficilem.

4. Minùs periculoſum malum eſt, ſi à defluxione aliqua humoris in œſophagum reſolutio & deglutitio læſa fiat. Si verò ob virium reſolutionem & ſpirituum defectum, quod in febribus acutis ſæpius accidere ſolet, id eueniat, peſſimum ſignum eſt, & mortis inſtantis indicium, ſi cum ſonitu, quaſi in lagenam vacuam potus decidat.

5. Periculoſum etiam malum eſt, ſi in vulneratis à conuulſione fiat læſa deglutitio. Ita apud Hippocratem, *5. epid. ſect. 7.* Qui iaculo acuto in poſteriorem partem paulò infra ceruicem ſauciatus eſt, vulnus quidem accepit aſpectu minimè effatu dignum: neque enim altè penetrabat. Non longè autem pòſt ſublato iaculo diſtendebatur in poſteriora contractus, veluti qui in ſcapulas rigeſcunt, & poſteriorum partium diſtenſione tentantur, maxillæque conſtrictæ erant. Si quid etiam humidi ore contineret, & deuorare tentaret, in nares regerebatur, ac in reliquis ſtatim deteriùs habebat, alteráque die mortuus eſt.

Curatio.

Curatio. Medicamenta quæ aliàs in paralyſi & præcipuè linguæ vſurpari ſolent, & hîc conueniunt, ſi à paralyſi malum ſit. Ideoque ea lateribus colli, ceruici toti, & ſpinæ applicanda. Vtile etiam hîc eſt ſinapis vel ſola vel cum aceto maſticata. Conueniunt & hîc Gargariſmi in paralyſi linguæ propoſiti. Vt:

♃. *Rad. acori veri* ℥. ß. *ireos*, ʒ. ij. *ſaluiæ, roriſmar.* an. M. j. *rutæ, flor. lauendul.* an. P. j. *nuc. moſch.* n. ij. *caryophyll.* ʒ. j. Coq. in vaſe clauſo in ſ. q. hydromel. & vini.

Colaturæ ♃. ℔. i. ß. *mellis anthoſat.* ℥. ii. *aceti ſcillitic.* ʒ. i. Miſce pro Gargariſmo.

A cauſſis reliquis proueniens deglutitio læſa, quomodo curanda ſit, ex iis quæ *cap. præced.* dicta ſunt, patet.

Si Hirudo in fauces irrepſerit, & in œſophago hæreat, (etſi id rariùs accidat) quâ ratione tollenda ſit, docet Rhaſes *in 9. ad Almanſorem, c. 48.*

Ad deglutitionem vitiatam & illa pertinet, cùm quidam cibum & potum deglutiunt, immotis deglutitionis organis, cuius rei exemplum habet Cardanus *lib. 8. de rer. variet. c. 40.* & vidi ipſe ſimile exemplum in quodam fatuo, qui integrum cochlear confectionis ſaccharatæ, & poculum cereuiſiæ ſimul, ſine omni motu organorum deglutitionis deglutiebat.

CAPVT III.

De rebus alienis deglutitis.

Res alienæ deglutitæ. NOnnunquam verò accidit, vt res alienæ vel ſponte ac temerè, vel caſu & inopinatò deglutiantur. Ita refert Veſalius *lib. 5. de hum. corp. fabr. c. 3.* Hiſpanum quendam vniones grandiores 40. cum aurea cruce quinque gemmis inſtructa, & fide, qua comprehendebantur, meretrici, cuius noctem conduxerat, obdormienti de collo ſuffurata deglutiuiſſe. Quendam vrceos vitreos, clauos ferreos, aliáque multa modicâ mercede conductnm deuoraſſe, Cardanus *de variet. rerum lib. 8. cap. 40.* narrat. Quendam coria, teſtas, & fruſta vitri comediſſe, narrat Amatus Luſitanus *cent. 2. cur. 69. in ſchol.* Keckermannus *lib. 3. ſyſtem. Phyſici, c. 12.* ſcribit, fuiſſe Dantiſci Comitem quendam, qui in gratiam amici vitrum deuorauit, ſed poſtea tantos ſenſit dolores, vt moriendum ipſi fuiſſet, niſi Medicus arte quadam id auertiſſet. Nam coxit frumentum Sarracenicum excorticatum, eique comedendum ita craſſiuſculè dedit, vt nempe particulæ vitri ſeſe immiſcerent pulti ipſi craſſiori, & ita ſimul excernerentur. Mirum etiam illud eſt, quod de Lazaro vitriuorace Realdus Columbus *lib. 15. amat.* hunc in modum ſcribit: Lazarum vitriuoracem vulgò dictum patricij omnes Veneti, immò Veneti omnes, omnes Ferrarienſes de facie nouerant. Hic nullo prorſus guſtu, dum viueret, præditus erat, nullam in edendo voluptatem, nihil iniucundum perſentiebat: inſipida, amara, dulcia, pinguia, ſalſa, acria non diſtinguebat: vitrum, ſaxa, lapides, ligna, viua animalia, carbones, piſces è viuario extractos adhuc ſalientes vorabat. Vorabat lutum, lineos, laneoſque pannos, fœnum, ſtipulam, & vt breui omnia complectar, quicquid homines, quicquid animantia vorant, quicquid illi edendum, ſeu deglutiendum potiùs offerebatur, mercede propoſitâ dictum ac factum ingurgitabat. Teſtis eſt inter reliquos Martinus Aromatarius Patauij ad Angeli inſigne, cui ſacculum carbone refertum, & ſaccum inſuper deuorauit. Quo viſo perſoluit quod pollicitus fuerat, comminatus, ne ad pharmacopolium ampliùs accederet: veritus ne ſe cum taberna & vaſis eſitaret. Cùm igitur hoc naturæ monſtrum mihi diſſecandum eſſet Patauij, cœpi huiuſce rei diligenter, quoad eius fieri potuit, cauſſam venari, quam me tandem, Deo duce, ex particulari illius ſtructura aſſecutum eſſe confido. Nam quarta neruorum coniugatio, quæ guſtus gratiâ in aliis hominibus producta eſt, in hoc Lazaro Vitriuorace neque ad palatum, neque ad linguam reptabat, ſed ad occipitium reflectebatur. Quendam deglutiuiſſe enſis mucronem tres digitos longum, duodecimoque poſtea die per anum reddidiſſe, teſtatur Paræus *lib. 24. c. 19.* Puerum quendam mendicum quæſtus gratiâ lapides quamplurimos, iuglandis quoque magnitudine deglutiuiſſe, vt eorum mutuò ſeſe atterentium ſonitus in ventriculo audiretur, & per aluum ſine labore eieciſſe, ablutóſque rurſum deuoraſſe, refert Platerus. Nautam viuam anguillam deuoraſſe, integrámque & viuam aluo reddidiſſe, ſcribit Geſnerus *lib. 4. Hiſtor. animal.* Quendam mucronem cultri; alium, lignum digiti craſſitie, & longitudine; puerum globum plumbi, alium denique halecem cum cereuiſia deglutiuiſſe, & per aluum poſtea excreuiſſe, narrat Foreſtus *lib. 15. obſeru. 18. in Schol.*

Quòd ſi tale quid accidat, & res per œſophagum in ventriculum delapſa ad aluum tendat, aluus lubricanda decocto maluæ, altheæ, ſem. lini, oleo & iuſculis pinguibus, ac poſtea purganda; & ſi res acuta ſit, cibi exhibendi, qui lenti & viſcidi ſunt, vt cum iis quaſi inuoluta per aluum deſcendat.

Sæpe verò accidit, vt per aluum res tales antea deglutitæ non eiiciantur, ſed in corpore retentæ longo pòſt tempore ſæpè per aliam viam, naturâ exitum moliente, expellantur. Ita refert Arculanus ſe vidiſſe, quòd os acutum gutturi infixum tandem poſt duos menſes per cutim exierit. Ambroſius Paræus *lib. 14. c. 29.* narrat, quendam à prædonibus coactum gladium ſemipedem longum cum coriaceo manubrio pollicis craſſitie deglutiuiſſe, cúmque tandem poſt ſemeſtre ſpatium ſub inguine abſceſſu oborto, cum magna puris fœtidi copia extractum fuiſſe. Antonius Beniuenius *de abdit. morb. & ſanation. cauſis, c. 20.* refert, mulierem quandam acum æneam deglutiuiſſe, quæ poſt 10. annos, & longos cruciatus terebrato ventriculo è paruo foramine prodiit. Paræus *allegato loco* ſcribit, ſtudioſum quendam graminis ramulum deglutiuiſſe, qui poſtea per intercoſtale ſpatium eruperit. Nota eſt quoque hiſtoria ruſtici, quæ noſtrâ adhuc memoriâ Pragæ accidit. Is enim cùm cultrum breuem,

vt aliis ludos faceret, in faucibus occultare poſſet, accidit aliquando, vt incauto culter in ventriculum delaberetur, qui poſt longum tempus per abdomen perforato ventriculo extractus eſt. Acuum deglutitarum, & longo tempore pòſt per vrinam excretarum aliquot hiſtoriæ à Medicis recenſentur. Alex. Benedictus *lib. 2. anatom. cap. 9.* narrat, crinalem acum quatuor digitos longam à virgine deglutitam poſt 10. menſes per vrinam excretam fuiſſe. Ita virgo quædam in aula Ducis Iuliacenſis, dum ad ſpeculum ſe ornaret, & quinque acus ore teneret, ab amaſio clanculum accedente in ſcapulis percuſſa, eas perterrita deglutiuit, & poſt triduum per vrinam reddidit. Lang. *l. 2. epiſt.* 40.

Interdum tamen accidit, vt res tales deglutitæ nullo modo eiiciantur, ſed vel in œſophago ſubſiſtentes hominem longâ inediâ iugulent, vt teſtatur Marcellus Donatus *de hiſtor. mirab. l. lib. 3. cap. 8.* vel alibi hærentes ſint in cauſſa, vt homo tandem tabe intereat. Huius rei exempla ſunt apud Foreſtum *lib. 15. obſeru. 23. in Schol. obſeru. 27. 28.*

QVÆSTIO.

Quî fiat, quòd ſolida facilè, liquida verò difficulter, & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur.

Cur ſolida facilè, liquida difficulter deglutiantur.

Accidit interdum, vt ſolida & dura facilè, liquida verò difficulter & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur; quod ipſe aliquoties obſeruaui, habétque eius rei hiſtoriam Guilelmus Fabric. *cen. 5. obſ.* 34. de quodam viro ſexagenario, cui cum catarrhus ad ſiniſtrum latus lapſus eſſet, paralyſis ſecuta eſt, & deglutitio ita deprauata, vt liquida omnia, præſertim vinum, non ſine ſuffocationis metu deglutire poſſet, reliqua verò, quamuis ſolidiſſima, faciliſſimè deglutiret.

Quænam autem huius mali cauſſa ſit, non ita planum eſt. Guil. Fabric. equidem cauſſam mali in epiglottide eſſe ſtatuit, iſtámque, & ſimul adiacentes partes cùm paralyſi corriperentur, humore viſcido imbutas fuiſſe exiſtimat, atque hinc facilè fieri potuiſſe putat, vt cùm epiglottis laryngem aſperámque arteriam exactè obtegere non poſſet, liquida, & in primis vinum, quia tenuium eſt partium, ad ipſam arteriam aſperam perueneriṅt, & ſuffocationis metum excitarint; duriuſcula verò ratione craſſitiei & ponderis operculum aſperæ arteriæ depreſſiſſe, & proinde ſine difficultate ad ventriculum perueniſſe. Quam ſententiam, vt non impugno: ita nec abſurdum eſſe exiſtimo ſtatuere, cùm ſolida difficiliùs, liquida faciliùs deglutiuntur, id fieri ob fibrarum internæ œſophagi tunicæ rectarum debilitatem: cùm verò ſolida faciliùs, liquida difficiliùs deglutiuntur, id accidere propter paralyſin partium detruſioni ciborum inſeruientium. Maiore enim facultatis motricis robore, & inſtrumentis fortioribus indigent liquida, vt comprehendantur & detrudantur, quàm ſolida, quæ faciliùs comprehenduntur.

CAPVT IV.

De intemperiebus ventriculi.

Et primò,

De intemperie in genere.

Intemperies ventriculi.

VEntriculi officium eſt cibum & potum deglutitum in chylum ſeu ſubſtantiam cremori priſanæ ſimilem transmutare, quæ ſanguinis, totius corporis futuri alimenti, eſt rudimentum. Vnde etiam ventriculus 4. *de vſu part. c.* 1. χυλώσεως officina dicitur, & 1. *de cauſ. ſympt. cap.* 7. publicum alimenti ταμεῖον ſeu promptuarium appellatur.

Munus autem ſuum exequitur ventriculus vi inſitâ, quam ἀλλοιωτικὴν, θρεπτικὴν, & χυλοποιητικὴν nominant; cui facultati inſeruiunt vis retentrix & attractrix. Vis autem coctrix calore inſito vtitur, qui ab influente perficitur, & in actum quaſi deducitur. Eundem tamen etiam fouent Hepar, Diaphragma, Lien, Omentum, ac partes vicinæ calidæ ac pinguedine perfuſæ.

Hoc autem munus ſuum rectè perficit ventriculus, ſi omnia, quæ ad eius conſtitutionem pertinent, rectè ſeſe habeant, nimirum temperies & ſimiliaris conſtitutio, organica conformatio & vnitas. Si quid autem horum deſit, malè ſuum opus perficit ventriculus.

Inter morbos autem, qui ventriculi conſtitutionem lædunt eſt primò Intemperies ventriculi, ſcilicet morboſa, ſiue præternaturalis partium ſimilarium ventriculi in primis qualitatibus conſtitutio.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Ortum autem habet illa vitioſa ac p. n. qualitatum primarum proportio à cauſſa alterante, ſiue alteratio fiat per ſe, ſiue per accidens. Cauſſa autem hæc eſt vel externa, vel interna. Externa eſt cibus potúſque aliquem exceſſum in qualitatibus primis habens, ſeu inſigni vi calefaciendi, frigefaciendi, humectandi, ſiccandi præditus. Medicamenta item aſſumpta, vel extrà applicata ſimilem qualitatum exceſſum habentia. Aëris item intemperati ad regionem ventriculi appulſus, ſimileſque cauſſæ externæ. Internæ verò cauſſæ ſunt membrum aliquod vicinum, vt omentũ, hepar, lien, intemperatum, vel humor, vel vapor ventriculum afficiens.

Differentiæ.

Differentiæ.

Vt autem omnis Intemperies eſt vel ſimplex, calida, frigida, humida, ſicca; vel compoſita, calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca; & rurſum vel ſine materia, vel cum materia coniuncta: ita eædem Intemperies in ventriculo etiam locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem in genere Intemperies ventriculi potiſſimùm ex læſa alimenti coctione & appetentia, & quidem præcipuè ſi nullus in victu error tum præceſſerit, (aliàs enim à cibo & potu ventriculi temperies mutari poteſt,) & nullus in ventriculo tumor vel vlcus vel alius morbus adſit; ſi, vt iam dictum, cibus & potus aſſumptus, qui in manifeſtis qualitatibus excedat. Ita etiam partium vicinarum morbi de ventriculi intemperie indicia præbent. Apparet etiam quædam in excrementis mutatio. Fluctuatio item ventriculi intemperiem arguit. Similiter ſæpe in ventriculo grauitas percipitur; quia cibus tardiùs coquitur, & adſunt alia læſæ coctionis ſymptomata.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Faciliùs curantur Intemperies, quæ ex caliditate & frigiditate ſunt, (modò non ſint in habitu) quia maximè actiuis contrariis curantur.

2. Difficiliùs curantur, quæ in humiditate & ſiccitate ſunt intemperies; quia imbecillioribus, & minùs actiuis qualitatibus curatio eorum perficitur: & præcipuè cùm humectandum eſt. Humida etiam intemperies faciliùs curatur; cùm calida etiam ſiccandi vim habeant.

3. Tempus quidem caliditatis, frigiditatiſque corrigendæ par quodammodo eſt; maiore tamen cautione & prudentiâ opus eſt in refrigerantibus, quàm calefacientibus adhibendis. In ſicca verò intemperie tempus ad curandum longius requiritur, & ſiccitas tardiùs corrigitur. Quod enim in ſanis ſenium eſt, id ſicca intemperies in ægris, quæ propterea inſanabilis eſt, ſi prorſus confirmata ſit.

Indicationes.

Indicationes.

Quæ Intemperiei corrigendæ conueniant, ex generali methodo med. patet. Intemperies enim indicat alterans per contrarium, ſimplex vel compoſitum, prout ipſa eſt talis. Cauſſæ externæ, ſi adhuc durant, remouendæ. Internæ verò quæcunque ſint, tollendæ contrariis & conuenientibus remediis. Tandem peculiaris ventriculi naturæ habenda eſt ratio, & per ſtomachica medicamenta, habito tamen intemperiei reſpectu, fouenda; & calor eius innatus, quo tanquam proprio in actionibus ſuis inſtrumento vtitur, conſeruandus per conuenientia alimenta & adſtringentia, & ventriculum roborantia medicamenta, quatenus morbus ea fert.

Curatio.

Curatio.

Itaque cùm ventriculus ab aliis non accipiat multum, ſed potiùs aliis partibus nutrimentum præparet atque tranſmittat, & intemperies, quatenus talis, venæ ſectionem non requirat, eâ hic opus non eſt. Si tamen aliquis affluxus ſanguinis, & inflammatio ventriculi metuenda ſit, ea ſtatim inſtituenda.

Ventriculo conuenientia medicamenta.

Medicamenta autem quod attinet, cùm orificium ventriculi ſit admodum ſenſile, & cor facilè in conſenſum trahat; ac propterea fœtidum & ingratum ſaporem abhorreat, contra verò delectetur ſuaueolentibus & ſapore gratis, danda opera vt omnia, quæ ventriculo laboranti exhibentur, illi grata ſint, nec nauſeam pariant. Et ſi quid omnino minùs grati ſaporis exhibendum, danda opera, vt odor & ſapor à palato & naribus minùs percipiatur, & proinde talia pilulis includantur, vel alio modo ſapores & odores ingrati occultandi ſunt, quod fit, ſi ob ſaporem os priùs aquâ aceto dilutâ colluatur; ob odorem verò poculum linteo aceto madefacto tegatur, vt non plus pateat, quàm labiis admouendis opus eſt.

Danda quoque opera, vt medicamenta aliquandiu in ventriculo hæreant, nec mox ad alias partes, quæ forſan eâ intemperie non laborant penetrent, quibus de cauſis cibi medicamentoſi in alterandis intemperiebus ventriculi commodiſſimi ſunt. Sine nauſea enim à ventriculo recipiuntur, & diutiùs ibi retinentur. Poſteriori de cauſa medicamenta ad ventriculum formâ aliqua ſolida exhiberi ſolent. Et hac ipſa de cauſſa non ſtatim à ſumptis medicamentis bibendum, ne cum potu è ventriculo elabantur. Medicamenta quoque non tepida, ſed potiùs frigida vel calida actu exhibenda ſunt. Vitentur quoque ſemper nimis relaxantia, vt & nimis attenuantia, neque abſque adſtringentium admixtione vſurpentur. Vt enim per laxantium vſum vires ventriculi reſoluuntur: ita per vſum adſtringentium conſeruantur, vel labentes retinentur. Idque non ſolùm de internis, ſed & externis medicamentis obſeruandum. Vitanda quoque acria, nimiùm ſalſa, erodentia, ne orificium ventriculi ſuperius, quod ſenſu exquiſito præditum eſt, lædatur, vt & fortia purgantia, quæ omnia ſunt ventriculo inimica. In quacunque ventriculi intemperie commendatur corallium ad 3. ß. datum. In frigida tamen & ſicca intemperie calidis ac humidis medicamentis corrigatur. Auicennas etiam corallium collo appendere iubet, vt ventriculi regionem attingat. A nonnullis etiam Iaſpis commendatur, ſi collo eodem modo appendatur. Laudantur quoque interiores tunicæ ventriculi gallinarum, vt & aliarum auium, præcipuè Mergi. Galenus tamen

11. *de ſimpl. med. facult.* ſcribit, ſe vanam hanc promiſſionem expertum eſſe. Meſuë Myrobalanos, Chebulas & Emblicas conditas melle vel ſaccharo commendat.

Externa medicamenta mucronatæ cartilagini verſus vmbilicum, & in dorſo ad duodecimam & decimamtertiam vertebras applicentur.

Diæta.

Diæta. In quacunque ventriculi intemperie cibi & potus nimia copia vitanda, quæ ventrem grauat. Abſtinendum etiam ab iis, quæ ingrata ſunt ventriculo & aduerſa; à lubricantibus item, quæ tonum ventriculi laxant. Cauendum etiam ægro à vomitu laborioſo, ne vires ventriculi diſſoluantur. Cætera ex ſpeciali ſingularum intemperierum cura patebunt.

CAPVT V.

De frigida intemperie ventriculi.

Frigida ventriculi intemperies.

CVm autem intemperies ventriculi frigida ſit frequentiſſima, de ea primo loco agemus. Solent autem Autores ventriculi Intemperiem frigidam diſtinguere in poſitiuam & priuatiuam. Poſitiuam dicunt, quæ per ſe à ſimili cauſa inducta eſt, cùm ſcilicet ab agente frigido frigiditas ventriculo inducitur, & calor eius debilitatur. Atque huius cauſſæ ſunt, vel externæ, vel internæ. Externæ ſunt, frigidus cibus & potus, præſertim dum corpus æſtuat; medicamenta frigida, aër frigidus in primis, ſi quis in eo, ventriculi regione non bene rectâ, verſetur, aut inediam patiatur. Internæ ſunt vicinæ partes, vt hepar, lien, omentum, meſenterium, & muſculi abdominis frigidiores redditi.

Priuatiua verò vel per accidens dicitur, vbi quidem non à cauſſa refrigerante intemperies ventriculi inducitur, ſed cùm ea fit ex defectu calidi innati; atque hæc nunquam ſine ſiccitate conſiſtere valet, cùm prior etiam ſine ſiccitate induci poſſit. Atque talis fit ex humidi radicalis, & per conſequens calidi innati ventriculi abſumptione, quam inducere poſſunt etiam calefacientia nimiùm exhibita; vnde malè ſæpe ſuis rebus conſulunt, qui debilitate ventriculi ex hac cauſſa laborantes aromatibus fortiter exſiccantibus, ſpiritu Vitrioli & ſimilibus vtuntur. Prouenit etiam hæc intemperies ex muſculorum abdominis & omenti ſiccitate & gracilitate, item ex alimenti, quod calidum & humidum eſt, defectu. Huc facit etiam nimia Hepatis caliditas, quæ humidum illud ventriculi, caliditatis natiuæ ſubiectum, diſſipat & abſumit. Atque ideò accidit, vt qui iecur habent calidius & intemperatum, plerumque habeant ventriculum frigidiorem, & debilius coquant.

An, & cur, qui hepate ſunt calidiore, debilem ventriculum habeant.

De hepatis caliditate cum debilitate ventriculi.

¶ (Vulgaris querela eſt apud Medicos, accuſare debilitatem ventriculi, & caliditatem hepatis. Et res non eſt de nihilo. Etſi enim calor hepatis calorem ventriculi fouere poſſit: tamen per accidens etiam eum labefactare poſſe, modò diximus, quia nimirum caliditas hepatis nimia humidum illud ventriculi, caliditatis natiuæ ſubiectum, diſſipat & abſumit. Atque iſtam rationem adhuc etiam ſuum locum habere poſſe exiſtimo. Poteſt tamen & alia addi, quam ſuppeditat Galenus 2. *aph.* 35. dum ſcribit: *Quædam hypochondria ſunt tenuiora, quædam craſſiora, & hæc ſunt meliora: tenuiora ſunt mala, vt ſigna, & vt cauſſæ. Signa ſunt imbecillitatis in partibus aliqualis: cauſſa verò, quòd coctio non bene fiat in ventre, neque ſanguificatio in hepate: quia à craſſitie hypochondriorum concalefactum vtrumque, venter & hepar iuuantur.* Nimirum coctio in ventriculo, fit quidem ab innato eius calore; viſcera tamen circumiacentia illum calorem fouent, conſeruant & augent. Idque in primis faciunt viſcera in hypochondriis, ſi non ſint calida & ſicca, ſed calida & humida, ac multâ pinguedine prædita. Ideoque etſi hepar calidum perſe coctionem ventriculi non lædit, ſed potiùs adiuuat: tamen quia hepar calidius pinguedinem abſumit, & hypochondria reddit tenuia, ea calorem ventriculi ita fouere non poſſunt, vt craſſiora. Habet & hoc incõmodi ventriculus frigidus, & hepar calidum, quòd qui ventriculũ frigidum habent, tardiùs coquunt, hepar verò calidius chylum auidiùs, & ſæpe adhuc ſemicrudũ ad ſe rapit, qui poſtea in venis meſaraïcis hæret, & obſtructiones in iis parit; vnde fluctuationes, flatus, dolores inteſtinorum, exhalationes in caput, & alia incommoda ortum habent.)

E quibus patet, hanc eſſe inter frigiditatem ventriculi poſitiuam & priuatiuam differentiam, quod in priuatiua frigiditate nulla cauſſa refrigerans præcedit, quæ aliquos frigiditatis gradus ventriculo impreſſerit, ſed quia caliditas inhæret humido radicali, ſi illud abſumatur, vnà etiam calor euaneſcit. In poſitiua verò frigiditate, ſalua quantitate humidi radicalis, à cauſſa refrigerante gradus aliquot frigiditatis præter naturam inducuntur.

Signa diagnoſtica.

Signa. Frigida ventriculi intemperies cognoſcitur ex ſequentibus. Sitis nulla adeſt, ardor nullus in ore ventriculi, cibi appetentia plerumque intenditur, niſi frigiditas ſit maxima, quæ actiones aboleat. Concoctio cibi vel tollitur, vel imminuitur, vel vitiatur, pro maiore, vel minore frigiditatis vehementia. Sequuntur ructus acidi, præſertim ſi cibi ingerantur frigidi. Quia tamen ructus acidi à pluribus cauſſis prouenire poſſunt, vt docet Galenus 2. *de rat. victus in acut. text.* 22. ſcilicet & propter ventriculi frigiditatem, & propter pituitam in eo contentam, & propter ciborum multitudinem, & ob eorum frigiditatem, ructus acidus frigidi ventriculi certum ſignum eſt, cùm neque cibi multi, neque frigidi ſunt aſſumpti, neque pituitæ in ventriculo redundantis ſigna adſunt. Saliua eſt copioſa, flatus egrediuntur, à quibus æger leuamen ſentit. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes, delectatur æger calidis, atque ex iis commodum percipit, læditur verò frigidis. Priuatiua verò frigiditas potiùs ex ſignis ſiccitatis ventriculi cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Poſitiua frigiditas faciliùs curatur, quàm priuatiua.
2. Pro cauſſarum tamen ratione, & prout à naturali ſtatu magis vel minus receſſit, faciliùs vel difficiliùs curatur.

Curatio.

Curatio. Intemperies frigida calefacientia indicat. Medicamenta tamen calida non ſint valde calida, quia talia exſiccando humiditatem minuunt, & priuatiuam frigiditatem inducunt. Ideóque quæ calidiora ſunt, commodè aſſumuntur cum iure carnium, & humectantibus miſcentur; iis verò, quæ foris applicantur, olea & pinguedines admiſcentur.

Calefacientia ventriculum.

Interna.

Simplicia.

Calefacientia. Interna. Simplicia.

Herbæ; *Mentha, abſinthium, betonica, calamintha, ſaluia, origanum, roſmarinus, ſerpillum, pulegium, baſilicum, &c.*

Flores; *roriſmarin. betonic. ſaluiæ, ſpica, ſchœnanthi.*

Radices; *acori, pimpinell. helenij, cyperi.*

Semina; *Aniſi, fœniculi, carui, cumini, coriandri, ſinapis.*

Fructus; *Baccar. iuniperi, lauri.*

Ligna & cortices; *Aloës, cortic. citri, arantiorum.*

Aromata: *Calamus aromaticus, nux moſch. caryoph. zingib. cinamom. galanga, cardamom. zedoaria.*

Gummi, Balſama & cognata; *Maſtiche, aloë, thus, ſtyrax, ſuccin. ambra, balſamum.*

Ex quibus præparantur & componuntur.

Compoſita. Aquæ & Spiritus, *Menthæ, abſinthij, betonicæ, aniſi, roriſmar. cinamom. maſtich. ſpiritus vitrioli.*

Vinum & Cereuiſia, *Abſinthij, roriſmar. caryophyll. cinamom.*

Vina compoſita, ſeu Clareta, aquæ vitæ, Elixir.

Vt ℞. *Cinamom.* Vnc. ij. *caryophyll.* Vnc. ß. *galang. granor. paradiſi, zingib.* an. ʒ. ij. *piper. cardamom. nuc. moſch.* an. ʒ. j.

Craſſo modo contuſa in vaſe clauſo macerentur per dies aliquot, in ſpiritus vini ℔. iiij. Poſtea ſpiritum vini tinctum per inclinationem ſepara. Huius drachmæ aliquot, & ſacchar. q. v. vini menſ. j. miſceantur, & habebis vinum aromaticum vel claretum.

Vel ℞. *Cinam.* ℥. j. *zingib. galang.* Drac. ij. *caryoph. nuc. moſch. calam. aromat. macis, piper. nigri,* an. Drac. j. *ſpir. vini opt.* ℔. iiij.

Stent in infuſione vaſe clauſo per dies 4. vel plures. Pòſt Spiritum tinctum ſepara.

Admiſce *Syrupi citri* ℥. ij. *miuæ cydon.* ℥. iiij. Miſce.

F. Aqua vitæ.

℞. *Spec. aromat. roſ.* ℥. j. *diambr.* ℥. ß. *cinamom. nuc. moſch. galang. ſem. carui,* an. ʒ. iij. *cardam. ligni aloës, zingib.* an. Drach. j. *ſpiritus vini* ℔. iiij.

Digere, pòſt cola, & adde *ſyrupi cydon.* ℥. viij.

Stent in vaſe clauſo aliquot diebus, & pòſt per chartam bibulam colentur.

℞. *Cinamom.* ℥. j. ß. *zingiber.* ℥. ß. *galangæ, cardamom. piper. rotund.* Drac. j. ſem. *nucis moſch. macis, caryophyll.* an. Drach. ij. *ſacchar. candi* ℔. ij. *vini optimi,* menſ. v.

F. Claretum.

Extracta & tincturæ ſiue eſſentiæ, *calam. aromatici, galangæ, abſinthij, ligni aloës, aromat. roſ. ſtomach. Quercetani, Elixir proprietatis.*

Olea deſtillata, *calami aromat. caryoph. cinamom. nuc. moſch. macis, cortic. arant. carui, aniſi, fœniculi.*

Conſeruæ, *abſinth. beton. anthos, menthæ, ſaluiæ, diacydonium cum aromatibus.*

Condita, *zingiber, acorus veris, galanga, bacc. iuniperi melle conditæ, cortices citri.*

Syrupi, *cinamomi, abſinth. menthæ, betonic. cydonior. de cortic. citri, maſtich. mell. roſ. ſcillit. roſ. iuniperi ſimplex & compoſitus.*

Species Aromaticæ, *aromat. roſat. caryophyllati, diacinamom. diagalang. diatrionpip. dianiſ. diaxyloaloës, roſatæ nouellæ, ſpecies Imperiales diamoſchi.*

Trochiſci, *Galliæ moſchatæ, de roſis.*

E quibus poſtea componuntur varia electuaria & antidoti vſuales vulgo noti: *Theriaca, Mithiridatium, diacorum.*

Plurima quoque parantur in rem præſentem Magiſtralia.

℞. *Conſeru. roſar. vitriolat.* ℔. ß. *betonic.* ℥. iij. *ſpec. arom. roſ.* ʒ. j. *caryophyll. conciſ.* ʒ. j. *ambr.* gr. vj. *calam. aromat. condit.* ʒ. ij. *cum ſyrupo conſeruationis zingib.*

Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar.* ℥. iij. *diacydon.* ℥. j. *nuc. moſch. condit.* n. ij. *corall. rubr. præp.* ℈. j. *ſpec. aromat. roſ. caryophyll. inciſ.* an. ʒ. ß. Cum *miua cydon.*

F. Electuarium.

℞. *Cinamom.* ʒ. ij. *galang.* ʒ. j. ß. *caryophyll. cortic. citri, macis, corall. rubr.* an. ʒ. j. *conſeru. roſar.* ℥. iij. *ſpec. aromat. roſat.* ʒ. j. Cum *ſyrupo cydonior.*

F. Electuarium.

Electuarium Langij.

℞. *Conſeruæ roſar.* ℥.ij. ß. *flor. roriſmar.* ℥.j. *flor. lauendulæ* ℥.ß. *galangæ, cubebar. xyloaloës,* an. ℈.j. *ſem. aniſi* ʒ.ß. *cinamomi* ʒ.j. *calami aromat. conditi* ʒ.ij. *zingib. condit.* ℥.ß. *pinear. præp.* ʒ.vj. Cum *ſyr. conſeruat. citri.*

F. Electuar.

Rotulæ & Morſuli.

℞. *Extract. aromat. roſat.* g̅. xv. *calami aromat.* ℈.ß. *ligni aloës* g̅. vj. *ſacchar. albi in aqua roſat. ſoluti* ℥.iij. *ol. cinnamom.* g̅. iij. *macis* g̅. ij. *caryophyll.* gut.j.

F. Rotulæ.

Vel ℞. *Spec. aromat. roſ.* ʒ.ij. *diaxyloaloës* ʒ.j. *ſacch. in aq. menth.* q.ſ. *& cinnamom.* ℥.ß. *diſſolut.* ℥.iij.

F. Rotulæ.

℞. *Spec. imper.* ʒ.ij. *pinear. mundat. inciſar.* ʒ.iij. *ſpec. arom. roſat.* ʒ.ß. *ſacchar. in aqua roſar. diſſolut.* ℥.v. *ol. cinnamom.* g̅.v. *carui* g̅. iv.

F. Morſuli.

Pulueres & tragea.

Tales Pulueres efficaciores ſæpe ſunt, quàm rotulæ & morſuli, cùm in ſaccharo calefacto ſpecierum aromaticarum & ambræ vis facilè diſſipetur.

℞. *Spec. aromat. roſ.* ʒ.iij. *ambr.* g̅.vj. *ſacch.* ℥.iij.

F. Puluis.

Cuius cochlear paruum (ʒ.ij. circiter) vel per ſe, vel cum pane vino madido ſumatur.

℞. *Sem. coriandr. præp. aniſi, cinnamomi, macis, ſem. carui,* an. ʒ.ij.ß. *zingib. albi* ʒ.j. *caryophyll.* ℈.ij. *nuc. moſch.* ʒ.j.

F. Puluis.

℞. *Cinnamomi* ℥.ß. *galangæ, zingib. nuc. moſc. cubebar.* an. ℥.ij. *ſacch. ad pondus omnium.*

F. Puluis.

℞. *Confect. ſem. aniſi, fœniculi, coriandri, carui, glycyrrh. raſæ, galangæ, zingib. p.æ.*

F. Tragea.

℞. *Coriandri præparat.* ℥.j. *cinnam.* ʒ.ij. *Maſtich.* ℈.j. *macis* ʒ.ß. *panis albi toſti* ℥.ij. *ſacch. albi* ℥.iv.

F. Puluis poſt cœnam ſumendus.

℞. *Cinnamom* ℥.j. *flor. roſar. rubr.* ℥.ß. *zingiberis, caryophyll. nuc. moſch. galang.* an. ʒ.ij. *coriandr. præpar.* ℥.iij. *ligni aloës* ʒ.j.ß. *ſacch. ad pondus omnium.*

Externa.

Parantur ex ſpeciebus antea enumeratis, & præterea ladano, gummi tacamahaca, terebinthina, balſamo Peruuiano.

Tutiùs autem applicantur verſus vmbilicum & regionem ſiniſtram; quia in dextra Hepar facilè nimium calefieri poteſt.

Balſama, *nucis moſchatæ, caryophyllorum, cinnamomi, aniſi, macis.*

Inunctiones, Linimenta & Vnguenta.

℞. *Olei nardini* ℥.j. *maſtichini* ℥.ß. *ſpec. aromat. roſ.* ʒ.ß. *ol. deſtillat. caryoph.* gutt.vj. *ceræ* parum.

F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei abſinth. nardini,* an. ℥.ß. *olei deſtillati menthæ* ℈.ß. *nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.ß. *pulu. caryoph. calam. aromat.* an. ℈.ß. *ceræ* q.ſ. F. Linimentum.

Oleum Stomachale, quod Cratoni in vſu fuit.

℞. *Ol. abſinth.* ℔. j. *caryoph. ſantal. citrin.* an. ʒ.ij. *roſ. rubr. macis,* an. ʒ.ß. *maſtich.* ʒ.ij.ß. *vini odorati* ℔.ß.

Coq. ad vini conſumpt. & Soli exponantur.

Vel ℞. *Ol. roſac. completi, maſtichini,* an. ℥.j. *ſpec. aromat. roſat.* ʒ.j. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.ß. *ol. deſtill. menth. abſinth.* an. gutt.iv. *ceræ* q.ſ.

F. Linimentum.

Cerata & Emplaſtra.

Ceratum ſtomachale, ad vſum quotidianum in officinis proſtat.

Vel ℞. *Maſtic. thuris, galang. caryoph. macis,* an. ʒ.j. *calami aromat.* ℈.ij. *coriandr. præp. rad. cyperi,* an. ʒ.ß. *corall. vtriuſque,* an. ℈.j. *gran. paradiſi,* ʒ.ß. *ſtyrac. calamit.* ʒ.ij. *ladani puriſſ.* Drach. vj.

Pulueriſa craſsè, cum cera & pice nauali piſtillo calido. F. Maſſa, quæ alutæ inducatur, & tegatur ſindone.

℞. *Spec. aromat. roſ.* ʒ.j. *caryoph. macis,* an. ℈.j. *tacamahacæ* ʒ.j. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.ß. *ol. deſtill. caryoph. abſint.* an. gutt. vj. *ladani, ceræ,* an. q.ſ. F. Emplaſtrum.

Fomenta.

℞. *Menth. abſinth.* an. M.ij. *ſchœnanth.* M.ß. *Rad. cyperi, galang. caryoph.* ʒ.ij.

Coq. in vino pro Fomento.

Poſſunt etiam fieri Embrochæ ex modò enumeratis, cum aquis thermalib.

Sacculi.

℞. *Abſinthij, menth.* an. M.j. *origani, betonic.* an. M.ß. *rad. cyperi, caryophy.l. macis, nuc. moſch. galang.* an. ʒ.j. Cum ſindone rubra.

F. Sacculus.

℞. *Galangæ, cinnamom. macis, caryoph.* an. ʒ.ij. *cyperi, calam. aromat. cortic. citri, baccar. lauri,* an. ʒ.j.ß. *gummi tacamahacæ, ſtyrac. calamit.* an. ʒ.j. F. Sacculus.

Cataplaſmata.

Efficax eſt Cataplaſma, quod Rhaſes 9. *ad Almanſor.* ex ſtyrace, ſpica, abſinth. calamo aromat. maſtich. cum vino veteri & ſucco cydon. aſperſis componit.

℞. *Spec. diarhod. abbat. aromat. roſ. corall.* an. ʒ.j. *caryoph.* ʒ.ß. *carnis cydon. vino coctæ* ℥.ij. *pulu. abſinthij* p.i. Cum *vino* F. Cataplaſma.

De medicamentis ventriculum calefacientibus, videatur etiam Fernelius *lib. 5. method. med. c. 22.*

Diæta.

Diæta. Cibi præcipuè ſint carnes boni nutrimenti, non difficiles coctu, condiantur pipere, zingibere, cinnamomo, macere, caryoph. & aliis aromatibus, ſaluia item, carui, rore marino & aliis, quæ tamen ſaporem nonniſi ſuauem exhibeant. Vinum ſit antiquum, vinoſum, vel etiam medicatum abſinthio, ſaluia, caryophyll. cinamomo & ſimilibus, vel cereuiſia, vel aqua mulſa aromatibus alterata, aut œnomeli. Vitentur cucurbitæ, cucumeres, melones, perſica, atriplex, blitum, lactuca, hordeum, & alii cibi frigidi. Somnus ſit longior. Exercitia & labores corporis valde conferunt.

CAPVT VI.

De Calida Intemperie ventriculi.

Cauſſæ.

Calidæ ventriculi Intemperies. Eius cauſſa.

CAlidam ventriculi Intemperiem pariunt rerum calidarum adhæſus & occurſus, calidi cibi, & præcipuè eorum condimenta, aromata, potus calidus, imprimis vini potentis & meracioris, mulſum. Calida item medicamenta aſſumpta, & extrà applicata. Febres quoque ardentes vt vniuerſum corpus, ita & ventriculum calefacere poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur Intemperies hæc à ſiti, cibi inappetentia, mala coctione, cibi aduſtione & corruptione, & in primis cibi coctu facilis & facilè corruptibilis, vnde & ructus nidoroſi & cholera ſuam originem habent. Percipitur etiam caliditas circa ventriculum, ſaliua eſt lenta, viſcida & rotunda, lingua, fauces, labia arida ſunt. Prægreſſæ ſunt vel præſentes adſunt cauſſæ calefacientes enumeratæ. Frigida proſunt, calida nocent.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Intemperies ventriculi calida minùs periculoſa eſt, quàm frigida. Nam Intemperies ventriculi frigida, præſertim ſi magnus ſit à natura receſſus, & caloris ventriculi quaſi extinctio, ſummoperè noxia eſt, & actionibus ventriculi valde aduerſaria, ac nonniſi longo tempore & cum maxima difficultate corrigi poteſt. Caloris verò exceſſus, etſi alimenta corrumpit, & in alienam ſubſtantiam mutat: tamen alimentis & medicamentis refrigerantibus adhibitis facilè corrigitur.

Indicationes.

Indicationes. Intemperies ventriculi calida etſi refrigerationem indicat: tamen quia ventriculus calore coctionem perficit, ideò minùs refrigerandum, & vix tantum, quantum affectus præter naturam poſtulat. Refrigerantia quoque nec maximâ quantitate exhibenda, nec in eorum vſu diu perſiſtendum, ne calor innatus ventriculi, qui à calore extraneo & præternaturali diſſipatur, & ob humidæ ſubſtantiæ abſumptionem paucior factus eſt, magna refrigerantium copia, & diuturno eorum vſu extinguatur. Et cùm ventriculus ſit neruoſus, facilè à refrigerantibus læditur. Refert enim Beniuenius *de abditis morb. & ſanat. cauſſis, cap. 15.* quendam ex Emplaſtro frigidiſſimo ſtomacho appoſito ſingultu correptum ac tandem mortuum fuiſſe, & *ibidem cap. 16.* Iuuenem quendam frigidiſſimæ aquæ potu intra paucas horas extinctum fuiſſe. Quanquam tum proculdubio non ſolùm ventriculus, ſed & alia viſcera à potu aquæ frigidæ offenſa fuêre.

CVRATIO.

Curatio. Medicamenta ventriculum refrigerantia. Interna. Simplicia.

Medicamenta ventriculum Refrigerantia.

Interna.

Simplicia.

Herbæ & Folia, *Acetoſæ, portulacæ, lactucæ, endiuiæ.*

Flores, *roſarum, violarum.*

Radices, *Cichorij, nymphea, acetoſæ.*

Semina, *Quatuor frigid. maiora & minora, hordei, acetoſæ, lactucæ.*

Fructus, *Mala citrina, ſuccus granator. arantia acida, tamarindi, Perſica, fraga, ceraſa, mora, ſorba, meſpila, ribes, berberis, melones, cucumeres, pyra, poma acida, pruna acida, vaccinia nigra.*

Lignum, *Santali.*

Lapides & Gemmæ, *Corallia.*

Succi & Liquores, *Citri & aliorum fructuum frigidorum modò enumeratorum, vinum auſterum, ſerum lactis.*

Compoſita.

E quibus componuntur & parantur varia.

Aquæ, *violarum, roſar. fragor. portulacæ, acetoſæ,* quò poſſunt etiam ſuo modo referri ſpiritus vitrioli & ſalis.

Emulſiones, *ſem. quatuor frigidior. maior.* vt,

℞. *Sem. quat. frigid. maior. excortic.* ʒ.ij. *aquæ hordei ſimpl.* ℔.j. *aq. fragor. ſine vino* ℥.iv. *roſ.* ℥.j.

F. Emulſio, cui adde *iulepi violar.* ℥.j.ß. Miſce.

Decocta.

Hordei, ſantalorum.

Vel ♃. *Rad. cichor.* ℥.ß. *ſantal. citrin.* Drach. ij. (adde rubrum ſi placet) *tamarind.* ℥.ß.

Coq. in aqu. hordei ſimpl. ℔.j.

In colatura *conſeru. roſar.* ℥. j. diſſolui, iterumque colari, & aliquot gutt. ſpiritus vitrioli addi poſſunt. Talia decocta duo habentur in *Inſtitut.*

Syrupi & Iulebi *Roſar. violar. acetoſæ, acetoſitatis citri, limonum, granator. cydonior. de agreſta, oxyſacchar. ribes, iulebi roſar. violar.* ex hiſque compoſiti, quales habentur in *Inſtitut.*

Conſeruæ, *Roſarum, præcipuè vitriolata, violar. cichorij, acetoſæ, pulpa citri.*

Rob, *Ribes, berberis, ſorbor. agreſtæ.*

Condita, *Rad. cichorij, caules lactucæ, perſica, ceraſa, ribes, berber. ſorba, meſpila, cydonia.*

Species, *Diamarg. frigid. diatrion. ſantal. diarrhod. abbat.*

Hinc iterum parantur Electuaria, vt:

♃. *Conſeru. roſar.* ℥. ij. *rob ribes. rad. condit. cichorij, caules lactucæ condit.* an. ℥. ß. *corall. rubr. præp. ſpec. diamarg. frigid. ſantali citrini* an. ℈. j. Cum *ſyrupo violar.*

F. Electuarium.

Vel ♃. *Conſeru. violar.* Vnc. ij. *roſar. vitriolatæ*, Vnc. j. *lactucæ conditæ* ℥. ß. *ſpec. diamarg. frigid. ſantal. citrin.* an. Drach. ß. Cum *ſyrupo acetoſitatis citri.*

F. Electuarium.

Rotulæ.

♃. *Spec. diamarg. frigidi, diarrhod. abbat.* an. ℈. ij. *ſantali citrini, corall. rubr. præp.* an. Scrup. j. *ſacch. in aqua roſar. diſſolut.* Vnc ij.

F. Rotulæ.

Externa.

Externa. Ex iiſdem externa medicamenta parantur, ita tamen applicari debent, ne diaphragma attingant.

Inunctiones, Linimenta, & Vnguenta.

Parantur *ex oleo roſaceo, violar. nymphea, cydonior. mucilagine ſemin. pſyllij, Vnguento roſaceo infrigid. Galeni*, vt:

♃. *Ol. roſac. violar. nymph.* an. ℥. ß. *mucilag. ſem. pſyllij, aqu. roſar. extractæ*, an. ʒ. iij. *ceræ* parum.

Fiat Vnguentum.

Vel ♃. *Ol. roſ. Omphacini* Vnc. j. *ſantal. albi, flor. roſ. rubr.* an. Scrup. ß.

F. Vnguentum.

Vel ♃. *Vnguenti roſacei* ℥. j. ß. *ol. violar.* ℥. j. *ſantal. albor. roſar. rubr.* an. ʒ. ß. Miſce.

Cerata, & Emplaſtra.

Santalinum.

Vel ♃. *Roſar. rubr. ſantali albi, rubr.* an. Drach. ij. *balauſt. myrtillor. corallior. rubr.* an. Drach. j. *olei roſac. ceræ.* q. ſ.

F. Emplaſtrum.

Sacculi.

♃. *Roſar. rubr.* M. j. *viol.* P. j. *ſantal. omnium*, an. ʒ. j. ß. *corall. rubr.* Drach. j.

Inciſa & contuſa conſuantur ſacculo ex ſindone rubra.

Fomenta, & Epithemata.

Fiunt *ex decocto hordei, roſar. rubrar. lactucæ*, & aliis antè enumeratis: item ex *ſuccis acetoſæ, cydonior. oleo roſarum, & ſimilibus.* vt:

♃. *Ol. roſac. omphacini*, an. ℥. ij. *ſucci portulac.* ℥. iij. *vini auſteri*, Vnc. j. ſem.

Cum ſpongia aut linteamine.

Fiat Fomentum.

Vel ♃. *Aqu. Endiu.* ℥. v. *roſar.* ℥. ij. *portulac.* ℥. j. *aceti roſ.* ℥. ß. *ſantal. omnium* Drach. ij.

M. pro Epithemate. Vel ſacculus antea compoſitus coquatur in vino auſtero, & ventriculo applicetur.

Cataplaſmata.

Fiunt *ex carne cydonior. coctâ in vino rubro, aceto, agreſta, farinâ hordei, roſis, violis cum oleo roſac. & aliis*, vt:

♃. *Succ. cydon. pomor. agreſt.* an. Vnc. ij. *panis* Vnc. iij. *farin. hordei* ℥. ß. *pulu. roſ. rubr.* ʒ. j.

Diæta.

Diæta. Cibus & potus cum medicamentis conſpiret. Ideóque alimenta ſint naturæ frigidæ, & facilis diſtributionis, vt antequam adurantur diſtribuantur, quales ſunt ptiſana hordeacea, aut hordeum cum iure carnis, præcipuè aceto condito; poma auſtera, fructúſque refrigerantes alij modò propoſiti, qui tamen non facilè corrumpuntur; Lactuca, portulca & ſimilia, quæ in acetariis exhiberi ſolent. Cibi ſuccis acidis condiantur, contrà vitentur cibi aromatibus, & aliis calidis conditi, pinguia item, ſalſa, dulcia, quæ in bilem facilè mutantur, vt mel, ficus. Melones item & cucumeres, qui etſi frigidi ſint, tamen facilè corrumpuntur. Acria, vt allium, cæpe, naſturtium. Lac etiam in hac intemperie non commodum eſt, quod facilè corrumpitur; vt & oua, quæ etiam in nidoroſam cruditatem vertuntur. Potus aſſuetus ſit aqua, vel acidulæ, vel decoctum hordei, quibus iulebum violar. roſar. & guttul. aliquot ſpir. vitriol. & ſulphur. addere vtile eſt. Emulſio item ſem. 4. frigid. maior. cum aqua hordei. Concedi etiam poteſt vinum ὀλιγοφόρον, vel aquâ dilutum. Galen. 3. *de ſimpl. med. facult. cap.* 6. oxygala ſeu lac acidum concedit. Aër ſit frigidor; Æger ſe non valde exerceat: ſomnus humectando, vt & animus tranquillus vtilis eſt; ira verò nocet.

CAPVT VII.

De humida ventriculi intemperie.

Cauſſa.

HVmidæ intemperiei cauſſæ ſunt cibi humectantes, aquæ potus, medicamenta humectantia, otium & ſomnus nimius, aër humidus. *Humida ventriculi intemperies. Cauſſa. Signa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur è ſiti diminuta, fame exigua, appetentia cibi ſicci & aſſi, ſaliua copioſiore, ſenſu inflationis circa ventriculum, ructibus, fluctuatione, aluo laxiore; anteceſſerunt cauſſæ humectantes; ſicca iuuant, humida nocent.

Prognoſticum.

Humida intemperies ſiue ſola conſtet, ſiue cum calore aut frigiditate coniuncta ſit, omnium facillimè curatur. Galen. 7. *met. med. c.* 9. *Prognoſticum.*

Curatio.

Humida intemperies ſiccantia indicat, & propterea ſiccantia medicamenta adhibenda, ſed citra inſignem caliditatem & frigiditatem. Calida itaque & frigida corrigenda ſunt, vt aptum & idoneum huic intemperiei ſint remedium. *Curatio.*

Interna.

Calida Exſiccantia ſunt: *Betonica, mentha, abſinth. ſaluia, Radic. acori, galangæ, ſem. coriand. carui, maſtich. ſcillæ, tunica interiores ventriculi gallinar. Lignum Guaiacum, ſaſſafras, & alia calida antea cap. 4. enumerata.* *Medicamenta Interna.*

Frigida, aut certè calorem excedentem non habentia: *Roſa, ſantal. corall. bolus Armenus, terra ſigill. tormentilla.* In quibus eligendis reſpiciendum ad reliqua viſcera, an nimirum aluus ſit laxa, vel adſtricta, an apertione vel adſtrictione opus ſit. Pertinent huc & Thermæ, quæ ſalem & ſulphur continent. Galenus 1. *de med. facilè parab.* vbi nimia ſaliua vitio humidioris ventriculi profluit, *aridam conizam* frequenter maſticare iubet.

Ex his parantur: Aquæ *menthæ, cinnamomi, cal. aromatici.*

Decoctum; *Guaiaci, ſaſſafras.*

Syrupus: *Myrthinus, de betonic. roſ. maſtichin.*

Conſeruæ; *Beton. roſ.* vitriolata in primis, *Diacydonium cum aromatibus.*

Condita: *Nuces iuglandes cum aromatibus conditæ, calamus aromat. zinziber.*

Confectiones; *Sem. coriandri, carui, cinnamomi, Acetum ſcilliticum.*

Olea; *Nuc. moſch. caryoph. carui, aniſi.*

Species Aromaticæ; *Aromat. roſat. diatrionpip. diagalangæ, diacalaminthæ.*

Electuaria; *Theriaca. Mithridat. diacorum.*

Vel ♃. *Conſeru. roſ. beton.* an. ℥. ij. *zz. in India condit.* Vnc. ſem. *Spec. diarrhod. Abbat. aromat. roſat. corall. rubr. præpar. maſtich.* an. Drach. ß. Cum *ſyrupo cydonior.*

F. Electuarium.

Vel ♃. *Conſeru. roſar.* Vnc. j. ſem. *abſinth.* Vnc. ſem. *Mithridatij* ʒ. j. Cum *ſyrupo roſar.*

F. Electuarium.

Pulueres.

♃. *Tunicar. intern. ventric. gallin.* ʒ. iiij. *cinnamom. garyophyll. ligni aloës*, an. ʒ. j.

F. Puluis.

Vel ♃. *Sem. coriand. præp. aniſi, fœniculi, carui*, an. ℥. ß. *tunicar. ventriculi gallin. interior. præp.* ʒ. ij. *corall. rubror. præp.* ʒ. ß. *galangæ, caryoph. macis*, an. ʒ. j. *panis albi toſti* ʒ. iij. *ſacchari roſati tabulat.* Vnc. j. ß.

F. Puluis, cuius vſus ante & poſt paſtum eſto.

Externa.

Inunctiones, & Vnguenta.

Fiunt *ex oleo menthæ, abſinth. cydon. maſtich.* vt;

♃. *Ol. omphacin. roſ. myrtin. maſtich.* an. Vnc. ſem. *ſpec. aromat. roſat.* ℈. ij. *Ceræ* q. ſ. *Externa.*

F. Vnguentum.

♃. *Ol. maſtich. cydon.* an. ℥. j. *corall. caryoph.* an. ʒ. j. ß. *ol. nuc moſch. expreſſ.* ℈. ij. *Ceræ* q. ſ.

F. Vnguentum.

Epithemata, & Fomenta.

Fiunt *ex balauſtiis, betonica, & aliis calefacientibus* ſuprà enumeratis, pane toſto cum vino Maluatico.

Sacculus.

♃. *Abſinth. menth.* an. M. ß. *maioran.* M. j. *flor. roſ. rubr.* M. ß. *rad. galang. cyperi, calami aromat.* an. ʒ. j. *ſem. aniſi, cumini* an. ʒ. ij. *caryoph. macis*, an. ʒ. j. *maſtich.* ʒ. iij.

Cum linteo albo vel ſindone rubra, Fiat ſacculus, qui ſi libet, vino maluatico irroratus ventriculo imponatur.

Emplaſtra.

Emplaſtrum de cruſta panis, cerotum ſtomachale.

Vel ♃. *Carn. cydon. maſtich.* an. ℥. ß. *caryoph. galangæ, macis* an. ℥. ß. *roſar. rubr.* ʒ. ß.

Cum

Cum *oleo abſinth. & menthæ* piſtillo calido ſubigantur in formam Emplaſtri.

♃. *Maſtich.* ℥.ij. *thuris* ℥.j. *ſtyr. calamint.* ℥.ß. *hypociſtid. acaciæ* an. ʒ.ij. *Diſſolue in maluatico.*

Hiſce adde ſubtiliſſ. puluerisator. *Rad. cyperi; fol. abſinth.* an. ʒ.ij. *menth. flor. roſar. rubrar. ſem. cumini,* an. ʒ.j. ß. *aliptæ moſchatæ* ʒ.j. *caryoph. nuc. moſch.* an. ʒ.j. ß. *ſantal. omnium, ſpicæ nardi,* an. ʒ.j. *corall. rubror.* ℥.ß. Cum *ol. maſtichin. nardin. reſinæ pini, ceræ* an. q. ſ.

F. Emplaſtrum.

Diæta.

Diæta. Cibi & ipſi ſint exſiccantes, quales ſunt auiculæ montanæ, carnes aſſæ potius quàm elixæ, panis bis coctus. Galenus 8. *de ſ. m. fac.* palmæ fructus ſeu dactylos commendat, & per ſe & cum aliis cibis ſumptos. Condiantur cibi aceto & ſale, ſed mediocriter. Potus ſit parcior, vt & cibus. Nam, vt Hippocrates 7. *aphor.* 59. habet. *Corporibus carnes humidas habentibus famem adhibere vtile. Fames enim* ex accidente *ſiccat.* Potus loco detur vinum rubrum medicatum abſinthio. Æger exercitio vtatur, quod exſiccat.

CAPVT VIII.

De ſicca ventriculi intemperie.

Cauſſæ.

Sicca intemperies ventriculi. Cauſſæ. Siccæ intemperiei ventriculi cauſſæ ſunt, quæcunque humiditates ventriculi naturales, vtpote quæ materiam nutritionis proximam abſumunt, de quibus Galenus 7. *meth. med. c.* 6. Tales cauſſæ ſunt hepar calidum immoderato ſuo calore ſanguinem & humiditates inde genitas in ventriculo abſumens, fames & potus, cibíque inopia. Diæta ſiccans, cibi multis aromatibus conditi, potus exſiccans, euacuatio nimia per vomitum aut aluum, atque thermales, medicamenta omnia exſiccantia & calefacientia, quæ humiditates abſumunt, & per halitus reſoluunt, adſtringentia quæ eoſdem exprimunt, & meatus contrahunt, fumi metallici.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vbi intemperie ſiccâ ventriculus laborat, adeſt ſitis, appetitus cibi liquidi & elixi. Cibus ſolidior difficiliùs coquitur, exſpuitio eſt pauca, contractio & extenuatio circa ventriculi regionem & ventrem: imò tandem totum corpus gracilius euadit & contabeſcit, totiúſque corporis gracilitas inſeparabile ventriculi ſiccioris ſignum, vbi ſcilicet propria naturalis humiditas abſumitur. Etſi verò gracilitas totius inſeparabile ſignum ſit ſiccioris ventriculi, non tamen eſt proprium ſignum, cùm etiam ab hepate & corde originem poſſit habere, & præterea à calido quoque & ſicco corporis temperamento. Ideóque vt gracilitas & extenuatio corporis, quæ à ventriculi ſiccitate ortum habet, à reliquis diſcernatur, propria ſigna intemperiei ventriculi, item hepatis, cordis & totius corporis diligenter perpendenda ſunt. Nam ex ſiccitate cordis citius extenuatur; Iecoris ratione minus citò; ratione ventriculi tardiùs. Humida in hac intemperie proſunt, ſicca nocent. Quòd ſi vomitio accedat in hac intemperie, caloris innati ſumma inopia indicatur, & multa excrementa & cruditates indicat: & propterea non ſtatim, vbi magnus pituitæ prouentus eſt, credendum, adeſſe frigidam & humidam intemperiem ventriculi, quæ propterea calefacientibus & ſiccantibus (in quo à multis peccatur) corrigenda ſit, cùm etiam à frigida & ſicca prouenire poſſit. Præceſſerunt cauſſæ exſiccantes, & euacuationes nimiæ.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Intemperies ſicca peſſima eſt, 7. *meth. med. c.* 7. & 10. & in ea tempus curationis longius requiritur. Quod enim ſenium eſt in ſanis, id ſicca intemperies in ægris.

2. Sicca intemperies ventriculi ſine febrili calore ducit in maraſmum, & cum febrili calore in hecticam.

Curatio.

Curatio. Sicca intemperies humectantia indicat. Humectatio autem hìc optimè alimentis perficitur, ac propterea maximè conuenit cibus, qui facilè coquitur, & in corpus facilè diſtribuitur. Vide Galenum 7. *meth. med. cap.* 7. quæ tamen potiùs totius corporis quàm ventriculi ſiccitati pleraque conuenire videntur. Sunt tamen & medicamenta humectantia vtilia, quæ etiamſi non replent, vt nutrimenta, tamen humectant, & meatus contractos dilatant, nutrimentúmque in vicinas partes repulſum attrahunt.

Medicamenta. Interna. Medicamenta talia ſunt; *Malua vtraque, borrago, bugloſſ. paſſulæ, amygd. dulc. pineæ, pruna dulcia, glycyrrhiza.*

Syrupus; *Borraginis, bugloſſ. violar. papauer.*

Condita; *Rad. Eryngij.*

Conſeruæ; *Borraginis, & bugloſſ.*

E quibus alia parantur, vt:

♃. *Conſeru. bugloſſ. borrag. violar.* an. ℥.j. *rad. condit. ſatyrij* ℥.ß. *pinear. mundatar.* ʒ.iij. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ʒ.j. Cum *ſyrupo borrag. vel cydonior. ſine ſpeciebus.*

F. Electuarium.

Externa.

Externa. *Adeps gallinæ, omentum caſtratorum, lac, oleum violar. amygd. dulc. lilior. albor. mucilag. ſem. althææ, maluæ,* vt:

♃. *Ol. amygdal. dulc.* Vnc. j. *lilior. alb. adipis gallinæ,* an. Drach. ij. *ceræ* parum.

F. Linimentum.

Vel ♃. *Carnis cydonior. bene maturorum in vino dulci coctor.* ℥.ij. *farinæ tritici* ℥.j. *Maſtich.* ʒ.ij. *ol. amygdal. dulc.* q. ſ.

F. Cataplaſma.

Diæta.

Diæta. Alimenta ſint facilis coctionis, multi & boni ſucci; careant multis excrementis, & ad humiditatem vergant. Panis ſit fermentatus, non multum ſalſus: vtilis eſt cremor Ptiſanæ, oua recentia, piſces bonæ notæ, pulli gallinacei, caro vitulina, hœdina, agnina, & molles aliæ; non tamen ſuillæ, Amygdala, paſſulæ, pineæ, piſtacia, & ex his parati panes Martij, poma dulcia. Cibi non condiantur aromatibus multis. Inter alimenta valde vtile eſt lac, quod facilè coquitur, diſtribuitur, & multùm nutrit. Eius tamen quantitas in principio exigua ſit, vt ventriculus eius vſui ſine noxa aſſueſcat. Poſtea augeatur, & tantùm detur, quantum concoqui poſſit. Diligenter tamen attendendum, an Lac in ventriculo aceſcat aut corrumpatur, quod ex ructu, & grauitate ac tenſione circa ventriculum percipitur. Quod ſi animaduertatur, minori copiâ exhibendum. Vitentur auſtera & adſtringentia, quæ reſiduam naturalem humiditatem abſumunt. Potus, niſi febris adſit, ſit vinum ὀλιγοφόρον, leuiter adſtringens, vt calor innatus ventriculi conſeruetur: non verò auſterum, quod humidum naturale tolleret. Cibi & potus modici ſint, ne ventriculum grauent, aut tenſionem vel inflationem in eo pariant. Ter igitur de die cibetur æger; vbi paulùm reſtitutus eſt, bis.

CAPVT IX.

De intemperiebus ventriculi compoſitis.

Compoſita Intemperies ventriculi. Compoſitarum Intemperierum ratio facilè ex his, quæ hactenus de Intemperiebus dicta ſunt, patet. Et Compoſitarum intemperierum cauſſæ ex cauſſis ſimplicium hactenus enumeratis facilè colligi poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcuntur eædem ex complicatione ſignorum, quæ ſimplices intemperies indicant. Præditi intemperie calida & ſicca ventriculi, paucum habent ſanguinem, acutum & ineptum ad nutriendum: quoniam alimentum acquirit in tali ventriculo qualitatem, quæ ab hepate poſtea corrigi non poteſt, ſed remanet ipſum alimentum contrarium complexioni radicali membrorum. Vnde tales vtplurimùm ſunt macri, habentes aluum adſtrictam, venas eminentes, & aliquando ſcabiem ſiccam, propter acrimoniam humorum ſanguini permiſtorum.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Calida & humida Intemperies facilè emendatur; poſt hanc frigida & humida. Prior enim dyſcraſia per refrigerantia & ſiccantia corrigitur, & ſunt in promptu medicamenta antè propoſita, quæ vtrumque præſtant.

Peſſima verò & omnium curatu difficillima eſt frigida & ſicca. Galenus 7. *meth. med. cap.* 7. & 11. & *lib. de marc. cap. vlt.*

Curatio.

Curatio. Vt ſimplices intemperies medicamentis exceſſum contrarium primarum qualitatum habentibus curantur, ita & compoſitæ.

In calida & humida intemperie conueniunt medicamenta refrigerantia & ſiccantia; & ſi humiditas maior calorem obtundat, adſtringentia vtilia ſunt. Atque tum vtilis eſt conſerua roſar. rubrar. cum corall. rubris, ſyrupus myrtinus, cydonior. acidor. miua cydon. rob. berberis.

Extrà applicatur ol. roſar. myrtin. Epithemata è ſucco plantag. portulac. cum bolo Armeno. Cataplaſma ex farina hordei & lentium, cum ſucco plantaginis & nymphex.

Diæta ſit etiam refrigerans & ſiccans. Si verò ſiccitas ſit intenſior, ea ferè curandi ratio inſtituenda, qualis febri hecticæ conuenit.

Frigida humida intemperies, quæ frequentior eſt, curatur medicamentis calidis & ſiccis, acribúſque miſtis cum acerbis citra manifeſtam frigiditatem. Hinc conueniunt ſpecies aromat. roſat. diatrionpip. diacalaminth. diacyminum, conſerua betonicæ, roriſmar. zingib. condit. acorus conditus, Mithridat. theriaca, quibus conſeru. roſar. præſertim vitriolata addi poteſt. Item vulgare illud Electuarium diacorum, quod quidem etiam ex radicibus Acori veri, quem calamum aromat. vulgò vocant, componi poſſet, & omnino diacorum Meſuæ, vt quod affectibus capitis & neruorum deſignatur, meritò ex radicibus Acori veri parari debet: tamen vt hoc obiter moneam, in illa vulgari compoſitione affectibus ventriculi apud Germanos dicata, quam *Acherman Latvverg* nominant, etiam rad. iridis luteæ, ſeu pſeudo acori non incommodè ſumi poſſe videntur. Habet enim radix illa vim quandam exſiccandi & adſtringendi, & ſi miſcetur cum aromatibus acribus, non incommodum, imò gratum ventriculo medicamentum præbet. Vtiles ſunt & ſpiritus, Aquæ vitæ, elixir, clareta & vina medicata, vt & alia medicamenta quæ ſuprà de Intemperie ventriculi frigida curanda propoſita fuére; cùm omnia ferè ſimul cum vi calefaciendi vim etiam

ſiccandi

ſiccandi obtineant. Tutiùs verò mitioribus & longiori tempore, quàm fortioribus, quæ humiditatem ventriculi abſumere, & hepar calefacere poſſunt, cura perficitur.

Extrà etiam Medicamenta ſuprà de Intemperie frigida propoſita applicentur.

Vinum conuenit antiquum & meracius, ſed in exigua quantitate: Potus enim omnis in hac intemperie ſit paucus, cibi etiam formâ ſiccâ prædite.

Frigida tandem & ſicca Intemperies curatur calefacientibus & humectantibus. Et quidem ſi frigiditas ſit remiſſa, conueniunt conſeru. flor. borrag. bugloſſ. additâ ſextuplâ parte conſeru. betonic. Calida enim eiuſmodi ſint, ne modum excedant, & magis exſiccent. Si frigiditas intenſa ſit, vtere conſeru. meliſſæ & melle.

Extrà adhibeatur ol. nardin. maſtich. Galenus *7. meth. med. c.7.* picem aridam liquatam cum oleo amygdal. dulc. calidè applicat. Nonnulli in eum vſum catellos pingues ventriculi regioni apponunt. Omentum quoque animalium caſtratorum oleo calente maſtich. & amygdal. dulc. madefactum, & ventriculo impoſitum vtile eſt. Vt & cerarum ex parte vna Ladani, & partibus duabus ceræ compoſitum, quo nihil conuenientius, & vtilius ad ventriculi calorem fouendum Crato ſe comperiſſe ſcribit, *conſilio 191.*

Vinum ſit minùs aquoſum & antiquius. Cibi condiantur aromatibus, ſed moderatè. Mellis copia in lacte quod præbetur, augeatur. Imò eiuſdem deſpumati vſus, vtpote minùs excrementitij, vtilis eſt per ſe in ventriculo frigido, ſicut calido noxium eſt.

Reliqua ex iis, quæ in ſimplicibus Intemperiebus dicta ſunt, facilè patent. Videatur quoque Galenus *7. meth. med. à cap. 4. ad 10.*

CAPVT X.

De Intemperiebus ventriculi cum materia.

ET

Primò in genere.

Intemperies ventriculi in materia.

INtemperies ventriculi ſine materia, vt Galenus *6. de tuenda ſanitate, c. 2.* docet, non diu ſola conſiſtit, ſed materiam ſibi adſciſcit, (nam vitiata coctio multa facit excrementa) & nudæ intemperies non diu durant, raróque materia ab intemperie abeſt. Materia autem hæc vel in ventriculo generatur, vel aliunde ad eum tranſmittitur. Et rurſum conſiſtit, vel in eius cauitate, vel eius tunicis impacta eſt. Et generatur pituitoſa materia in ventriculo à cauſis refrigerantibus & humectantibus: Bilioſa à calefacientibus & exſiccantibus. Flatulenta vtplurimùm à cauſa frigida eſt; nonnunquam etiam à cauſa calida. Dum enim bilis in ventriculo pituitoſæ & viſcidæ materiæ ſubſternitur, inde flatus reſoluuntur, qui à calidis diſcutientibus exhibitis magis cumulantur, moleſtique ſunt, donec materia ex ventriculo ſit expurgata. Pituita verò in ventriculum ex capite ſæpiſſimè deſtillat; bilis ex hepate; melancholia ex liene & locis vicinis effunditur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Intemperies cum materia, quatenus quidem Intemperies, cognoſcitur ex ſignis Intemperiei ſine materia, ſeu ſimplicis ſeu compoſitæ. Materia autem coniuncta etiam ſua ſigna habet. Nimirum eam demonſtrant cauſſæ, quæ præceſſerunt, ad talem materiam generandam aptæ. Deinde quòd proſunt, quæ eam euacuant; nocent, quæ eam augere poſſunt: Tandem etiam effecta, præſertim excreta, quæ per aluum aut os eiiciuntur, vt poſtea in ſpecie patebit.

An verò materia in cauitate ventriculi, an intra tunicas contineatur, diſtinguitur; quòd cùm in cauitate ventriculi continetur materia, fluctuationem & nauſeam parit, quam vomitus vel alui deiectio ſequitur. Si verò in tunicis impacta eſt, nauſea eſt ſine vomitu, & ſæpe ſingultus accedit.

An autem materia in ventriculo genita ſit, an aliunde affluat, cognoſcere non facile ita eſt. Et vt id cognoſcatur, primò totum corpus perſcrutandum, & conſiderandum an alicubi excrementitij humores hæreant; an conſuetæ euacuationes ſuppreſſæ ſint; an æger à conſueto exercitio deſtiterit; aut conſuetam diætam mutarit. Conſiderandum quoque, an per periodos æger in membro aliquo mali aliquid ſenſerit; idque iam ceſſet. Tum enim ſuſpicio eſt, materiam, quæ antea ad aliam partem ferebatur, iam ad ventriculum fluere. Si in toto corpore nil appareat, viſcera omnia perluſtranda ſunt, ac videndum, an in hepate, liene vel alio membro humor vitioſus cumulatus ſit. Si enim in toto, vel in parte aliqua humor vitioſus cumulatus ſit, facilè ad ventriculum mitti poteſt. Si verò & totum corpus & omnia membra ſalua ac munda inueniantur, materiam in ventriculo genitam fuiſſe colligitur.

Si quoque ſymptomata, quæ ventriculo affecto accidunt continuò apparent, indicio eſt in ventriculo materiam generari; ſi intermittant, aliunde eam affluere. A qua parte autem in ſpecie affluat, partis illius affectæ ſigna docebunt. Vide Gal. *1. de loc. affect. cap. 4.*

Quoniam etiam nonnunquam accidit, vt in ventriculum frigidum bilis ex hepate per peculiarem meatum fundo ventriculi inſertum; aut in calidum pituita è capite fluat, Galenus rectè monet, attendendum eſſe, ne decipiamur, & materiam, quæ aliunde affluit, in ventriculo genitam putemus, idque ex temperamento totius, ac ex iis, quæ per aluum excernuntur, diſtinguendum docet, *2. de Temperam.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Materia Intemperiei coniuncta quæcunque curationem difficiliorem reddit.
2. Quòd ſi materia ſuis qualitatibus intemperiei ventriculi contraria ſit, v. g. Si calida materia ſit in frigido, vel frigida in calido ventriculo, curationis difficultas adhuc magis augetur, & in primis, ſi frigida materia adhuc ſit craſſa & viſcida, & ab hepate vel alia parte continuò materia tranſmittatur, foueatur & augeatur.
3. Difficiliùs tollitur materia tunicis ventriculi impacta, quàm quæ in ſpatio & cauitate eius continetur.
4. Peſſimum verò eſt, ſi homo nec deiiciat facilè, nec facilè vomat. Galenus *6. de tuend. ſan't. cap. 10.*

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies cum materia alterans indicat, ſimúlque euacuans, pro natura & conditione ipſius materiæ: ſeu ratione intemperiei alterantia; ratione materiæ purgantia, ac ſi opus ſit, etiam priùs præparantia pro humoris natura requiruntur.

Curatio.

Curatio.

A materiæ euacuatione incipiendum. Niſi enim materia priùs tollatur, alterantia parum proſunt. Et quidem ſi humores in ventriculo fluctuent, & faciles ſint ad euacuationem, per vomitum eiiciendi, vel per aluum lenientibus educendi ſunt. Si materia quaſi impacta ſit, priùs præparanda, & poſtea euacuanda eſt.

Ad vomitum ciendum poſt cibum ſumptum, oxymelitis ℥. ij. ß. cum decoct. rad. vel ſem. raphani ℥. v. exhibendum.

Vel ℞. *Rad. raphani* ℥. j. *aſari* ʒ. j. *agarici* ℈. j. Coq. in mulſa vel oxymel. ad ℥. vj.

Fortiora verò vomitoria, præcipuè ex mineralibus petita, locum hic non habent; cùm non ſolùm ex reliquis corporis partibus vitioſos humores ad ventriculum commoueant; ſed & eum inſigniter offendant ac debilitent.

Simul quoque attendendum, num ab alia parte materia affluat. Id enim ſi accidat, ea euacuanda & membro mittente curato præcauendum, ne ad ventriculum ampliùs confluat. Materiâ ſublatâ, poſtea intemperies, non ſecus ac ſi nulla fuiſſet materia, per contraria alterantia tollenda. Cibi quoque ea (vt ſuprà dictum) quantitas exhibeatur quæ à ventriculo languido facilè concoqui poſſit. Qualitas cibi talis ſit, quæ contraria ſit humori peccanti, ita vt quàm minima eius quantitas iterum colligatur. Cautè quoque medicamenta purgantia vſurpanda. Frequens enim purgantium, præſertim fortiorum, vſus ventriculi debilitatem auget, & natura tandem iis ita aſſueſcit, vt ſine fructu vſurpentur. Itaque vltra aloën, agaricum, mechoacannam, rhabarbarum, ſenam, vix aſcendendum.

De intemperie ventriculi cum Bile.

Intemperies ventriculi cum Bile.

Ortum habet hæc Intemperies, quemadmodum antea dictum, à cauſſis calefacientibus & ſiccantibus, item ab vſu ciborum, qui facilè in bilem mutantur, quales ſunt dulces.

Signa.

Quantum ad ſigna, quando cum intemperie bilis adeſt, præter ſigna intemperiei calidi ventriculi ſuprà enumerata, adeſt nauſea, cibi faſtidium, oris amaritudo, roſionis cuiuſdam ſenſus, & vomitus nonnunquam bilis.

Curatio.

Curatur hæc intemperies refrigerantibus & humectantibus ac bilem euacuantibus. Et quidem tenuis bilis vel vomitu reiiciatur, vel euacuetur manna, caſſia, ſyrupo roſar. vel violar. ſolutiuo, tamarindis, cum decocto & aliqua aqua refrigerante. Vtilis eſt & mulſa, in qua decoctum ſit abſinthium. Nam ſcribit Auicennas, abſinthij decoctum remedium eſſe vitiis à materia, bile ſcilicet, quam deterget & ſubducit, ſi non altiùs fuerit impacta. Pituitam verò ventriculo inhærentem abſinthium potiùs affligit; niſi decoctum eius condiatur aromatibus incidentibus, calefacientibus, & melle vel ſaccharo, quod detergat. Eligendum verò abſinthium, quod eſt aromatici, non verò horridi ſaporis. Si verò bilis ſit craſſior, aut ventriculi tunicis impacta, euacuanda aloë, rhabarbaro, Electuario lenitiuo ſimplici, diacatholico. Et quidem vbi aliquanto craſſior eſt hic humor, ac pertinaciùs ventriculi tunicis adhæret, vix præſtantius medicamentum haberi poteſt, quàm Hiera.

Vel ℞. *Pilul. de aloë roſ.* ʒ. j. *ſtomach.* ℈. j. F. Pilulæ mediocres.

Vel ℞. *Rhabarb.* ʒ. j. *cinnamom.* ℈. ſem. infundantur in ſ. q. *aqua Endiuia.* Colaturæ ℞. ℥. iij. *manna* ℥. j.

Iterum colentur, atque tunc addatur *ſyrup. roſar. ſolut.* ℥. ſem. Vel ſi bilis ſit craſſior, *mellis roſ. ſolut.* ℥. ſem. Miſce.

Si aliunde affluat bilis, eodem modo, vt dictum, expurganda, & partis, quæ mittit eam, habenda ratio: Simul etiam ventriculus per medicamenta adſtringentia roborandus, quorum vſu ſæpe ita confirmatur, vt affluentes aliunde humores non facilè recipiat, vel eos ad alias partes, vel quod commodius eſt,

eſt, extra corpus propellat. Vtilis eſt hîc conſerua roſar. item abſinthium.

Extrà verò inungatur ventriculus ol. roſ. maſtich. abſinth ʒ̄. foueatur decocto roſar. balauſtior, abſinthij, cum vino auſtero parato. Vel imponatur Cataplaſma ex malo cydonio cocto, roſis, balauſtiis, addito oleo roſar. & maſtichino.

Purgatio valida, vbi materia aliunde affluit, omnino fugienda, ne materia ad ventriculum magis trahatur.

Diæta.

Diæta. In cibo vtilis eſt ptiſana. Cibi condiendi ſunt ſucco citri vel granator. acidor. vnde ventriculus confirmatur, & præcauetur, ne ſi fortè diutius in ventriculo detineantur, corrumpantur. Vtile eſt & ius pullorum, in quo lactuca & endiuia cocta ſint. Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia tenuis.

De Intemperie frigida & humida cum pituita.

Intemperies ventriculi cum pituita. Ortum habet hæc Intemperies à cauſſis refrigerantibus & humectantibus, cibiſque pituitæ generandæ aptis.

Signa. Signa quod attinet, ſi cum Intemperie frigida humor frigidus craſſus coniungatur, præter ſigna Intemperiei frigidæ ſuprà recenſita, grauitatis ſenſus in ventriculo percipitur; præcipuè poſt cibum aliquot horis. Adeſt nauſea, clydones & fluctuationes ad ventriculi regionem percipiuntur. Sentitur poſt paſtum ad ſomnum propenſio. Lingua albicat, ructus accidunt, & ſæpe acidi. Si pituita tenuis & aquoſus humor in ventriculo continentur, ſaliua multa effluit, & frequens eſt exſpuitio ſine tuſſi.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Intemperies hæc cùm coctioni maximè obſit, ſatis noxia eſt, & ſæpe difficulter curatur, præſertim ſi à partibus vicinis intemperies foueatur.

Curatio.

Curatio. Curatur autem medicamentis calefacientibus & ſiccantibus, ac pituitam euacuantibus. Itaque pituita vomitu primò eiicienda, pòſt aluum lenientibus vtendum. Et quidem ſi pituita ſit tenuis in ventriculo.

♃. *Mellis roſat. ſolut.* ℥. ij. *mannæ* ℥. j. *decocti vel aqu. betonic.* q. ſ. F. Hauſtus.

Si pituita ſit craſſior, oxymelite vomitus prouocari poteſt, cum decocto raphani.

Si æger ad vomitum pronus non ſit, euacuetur melle roſ. ſolut. pilul. ex hiera. Ad vomitum Chymici etiam vtuntur ſale vitrioli à ℈. ß. ad ʒ. ß. vel vitriolo albo in iuſculo pingui, vel cereuiſia calida cum butyro exhibitis.

Si verò pituita craſſa impacta ſit, priùs præparanda & alteranda, *Syrupo de betonica, melle roſato colato, ſyrupo acetoſo ſimpl. oxymel. ſimpl. vel ſchillitico, cum decoctis vel aquis betonic. menthæ, calaminth. hyſſopi.*

Vel ♃. *Mellis* ℔. j. *aquæ puræ* ℔. iv. Coqu. ad dimidiæ partis conſumptionem, & deſpumentur: pòſt adde *aqu. cinnamon.* ℥. j. ß. Miſce.

Vel ♃. *Mellis roſati* ℥. ij. *ſyrupi de betonic.* ℥. j. *ſpiritus vitrioli* gut. ix. Miſce. Exhibeatur cochlear j.

Poſſunt etiam talia vſurpari formâ conſeruarum, electuariorum ac rotularum, quæ diutius in ventriculo morantur. Galen. in ventriculo frigido valde commendat Diatrion pipereon, diacalaminth. diaſpoliticon, Hieram picram.

Aqua, quæ ventriculo imbecilli vtilis eſt, eundémque à mucilaginoſis humoribus adhæreſcentibus purgat, ſimúlque cachexiæ medetur, & vermium generationem prohibet.

♃. *Gentian. centaurij min.* an. ℥. iv. *galangæ, cinnamomi, macis, caryoph.* an. ℥. j. *flor. ſalu. hyperic. roriſmarini,* an. M. ß. *vini alb.* ℔. iv.

Digerantur per octiduum, poſtea deſtillentur.

Vel vſurpetur hic puluis:

♃. *Rad. acori veri imperat. zedoariæ,* an. ʒ. j. *centaur. minor.* ʒ. j. ß. *zingiber. ſem. carui,* an. ʒ. ß. F. Puluis.

Vel cum ſyrupo betonicæ & oxymelite ſimpl. redigantur in formam pilularum.

Præparata materia, poſtea agarico, pilul. de hiera cum agarico, aloëphang. maſtich. ſtomach. & ſimilibus expurgetur.

Vel ♃. *Aloës roſat.* ℥. ß. *caryophyll. nucis moſch.* an. ʒ. ß. *zingib.* ℈. j. *croci* ℈. ß. Cum *ſyrupo vel aqua menthæ.* F. Pilulæ.

Doſis ʒ. j. horis 2. ante cibum.

Imò purgantibus præparantia admiſceri poſſunt vnâ operâ, & quidem cum emolumento; cùm partes, quarum functiones publicæ, continuò nouam parti affectæ congerant materiam, & vtile ſit materiam præparatam ſtatim euacuare.

Si pituita à capite vel aliunde ad ventriculum fluat, vt dictum, euacuanda, & curandum, ne pars illa ampliùs ſuggerat materiam: quod fit, ſi vitioſa illa diſpoſitio in parte ea tollatur.

Nec roborantia omittenda, dandúmque diacydonium cum aromatibus, conſerua menthæ, beton. hyſſopi, aqua cinnamomi cum vino parata, & alia ſuprà in Intemperie ventriculi frigidâ propoſita, quibus pauca addemus.

♃. *Cinamom.* ℥. j. *zingib.* ℥. ß. *nuc. moſch. caryoph. rad. galang.* an. ʒ. j. ß. *piper. nigri* ʒ. j. *ſacchari* ℔. j. *vini* menſ. iv. F. Claretum.

♃. *Zingib.* ℥. j. *piperis* ℥. ß. *nuc. moſch.* ʒ. ij. *cinamomi* ℥. j. *ſacchari,* ad pondus omnium. F. Puluis.

♃. *Cinamomi* ℥. ß. *zingib.* ʒ. vj. *nuc. moſch. macis, cardamom. galang. caryophyll.* an. ʒ. j. *coriandri* ʒ. j. *ſacch.* ℔. v. F. Tragea Aromatica.

♃. *Cubeb.* ʒ. ij. *zingib.* ℥. j. *macis, calami aromatici,* an. ʒ. j. *ſacch.* ℥. vj. F. Tragea Stomachalis.

Vel talis puluis poſt paſtum ſumatur.

♃. *Semin. coriandri præpar.* ℥. ß. *nuc. moſch. macis, caryophyll. zingib.* an. ʒ. j. *ſem. carui* ʒ. ß. *cinamom* ʒ. ij. *rad. acori veri, galangæ, cortic. citri ſic.* an. ʒ. j. *ſacch. roſ. tab.* ad pondus omnium. F. Puluis.

Vel fiat tale Electuarium.

♃. *Conſeru. roſar. vitriolat.* ℥. j. *maioran. betonic. anthos,* an. ℥. j. ß. *zingib. in China conditi, cortic. citri condit. acori veri condit.* an. ℥. ß. *ſpec. arom. roſat. diagalang.* an. ʒ. ij. Cum *ſyrup. conſeru.* F. Electuarium.

Extrà verò inungatur ventriculus oleis ſuprà dictis, & de intemperie frigida propoſitis.

Vel ♃. *Maſtich.* ʒ. vj. *rad. cal. aromat. galang. cyperi,* an. ℥. ß. *bacc. lauri, nuc. moſch. caryophyll.* an. ʒ. ij. *menth. abſinth.* an. ʒ. j. ß. *vini maluatici* ℥. ij. *ol. maſtich.* q. ſ.

Stent in loco calido aliquandiu, poſtea colentur.

Vel ♃. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. j. *ol. deſtill. abſinth. caryophyll. menth. cinamom.* gutt. vj. *galliæ moſch.* ℈. ß. Miſce.

Vel ♃. *Rad. acori veri, galang. cyperi,* an. ℥. ß. *caryophyll. menth. abſinth.* an. ʒ. ij. *ſpic. Indic. roſar. rubrar.* an. ʒ. ß. *maſtich.* ʒ. j. *thuris, ladani,* an. ʒ. ß. *ſtyrac. calamint. tacamahac,* an. ʒ. iij. *ol. nardini, ceræ,* an. q. ſ.

F. Ceratum, quod extendatur ſupra alutam, & illinatur guttis aliquot olei caryophyllor.

♃. *Ladani puri* ʒ. iij. *maſtiches* ʒ. ij. *ligni aloës, ſantali citrini, galangæ, caryophyll. nuc. moſch.* an. ℈. j. *ol. ſtomachal. ceræ,* an. q. ſ. F. Scutum.

Vel ♃. *Rad. acori, cyperi,* an. ℥. ß. *abſinth. menth. maior. flor. roſar. rubr.* an. M. j. *caryophyll. nuc. moſch. galang.* an. ʒ. ij.

Coqu. in vino pro Fomento.

Vel ♃. *Caryophyll. nuc. moſch.* an. ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. j. *abſinth. menth.* an. M. ß. *roſar. rubr.* p. j. *thuris, maſtich.* an. ʒ. iij. *cortic. citri ſicc.* ʒ. ij. *aliptæ moſch.* ℈. j. Fiat Puluis: Qui inſuatur ſacculo ex ſindone rubra, qui vel ſiccus, vel vino madidus aut maluatico, ventriculo imponatur.

Diæta.

Alimenta ſint naturâ calidiora, aut condiantur aromatibus. *Diæta.* Potus ſit vinum generoſum, vel mulſum. Et omnino talis ſit diæta, qualis ſuprà in Intemperie ventriculi frigida & humida propoſita fuit.

De Intemperierum ventriculi curatione, accuratè & prolixè agit Galenus 7. *meth. med.* qui ibi videatur.

De Tumoribus Ventriculi.

CAPVT XI.

De Inflatione ventriculi.

POſt Intemperies ventriculi meritò agitur de Tumoribus eiuſdem; cum intemperiei cum materia ſæpe tumores accidant. *Ventriculi Inflatio.* Augetur autem ventriculi magnitudo, cùm vel diſtenditur ſaltem, etſi ſubſtantia reuerà maior non fiat; vel dum ſubſtantia eius & magnitudo ac moles ſimul augetur, id quod fit in tumoribus propriè dictis. Primò dum à flatu in eius capacitate concluſo ventriculi magnitudo augetur, dicitur Græcis Ἐμφύσημα & Ἐμπνευμάτωσις, Latinis Ventriculi Inflatio ſeu tenſio; Barbari etiam ventoſitatem ſtomachi nominant. Aliàs vocabulum Ἐμφύσημα in genere, de omni ſpiritus flatulenti in ſpatiis quibuſcunque collectione vſurpatur.

Cauſſæ.

Prouenit autem flatus ventriculum diſtendens ab efficiente & materia. *Cauſſæ.* Efficiens eſt calor ventriculi debilis, item calida ventriculo applicata, vel etiam aſſumpta, quæ crudum humorem vel cibum in flatum quidem reſoluunt, ſed diſſipare non valent. Nam pura frigiditas flatus non generat, cùm humores atque alimenta non attenuet, nec diſcutiat. Fortis verò calor cum vi ſuâ humores & alimenta ſuperet, & magis quàm pro flatu generando, illa attenuet, flatus non generat, niſi alimentum aut humor aliquis in ventriculo per ſe flatuoſus ſit, aut copiâ excedat, ita vt à calore etiam ſatis forti ſuperari non poſſit. Calor enim vel ſimpliciter imbecillus eſt, vel non ſimpliciter, ſed vt ad materiam refertur. De quo Galenus 3. *de ſympt. cauſſis, cap.* 2.

Itaque Inflationem ventriculi generare poſſunt quæcunque calorem ventriculi debilitant, & coctionem imbecilliorem faciunt, de quibus ſuo loco dicetur, & quæ cibos ac humores in eo in flatus diſſoluunt. Et proinde ad cauſſam efficientem etiam pertinent cibi & potus quidam, qui vim habent agendi in ſubiectam humiditatem, cuiuſmodi eſt Allium, quod quamuis ſuâ naturâ flatus diſcutiendi vim habet, tamen ſi incidat in materiam crudam & flatulentam, illam diſſoluit, & hoc modo flatus excitat. Qua ratione quandoque etiam humores ad cauſſam

efficientem pertinent, vt cùm bilis in pituitam vel melancholiam vicinam agit, eámque in flatus reſoluit.

Flatibus materiam præbentes cibi & potus.

Flatibus verò materiam ſuppeditant cibi & potus naturâ ſua flatulenti, vt fabæ, lentes, piſa, milium, dactili virides, rapum crudum, lac, bulbi, mel crudum, caſtaneæ, muſtum, & cereuiſia recens, item humores crudi & flatulenti in ventriculo geniti, humor melancholicus ventriculi fundo ſubſtratus, aut in eum effuſus, vnde Melancholici φυσώδεις, & ad hunc morbum procliues ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Noſcitur hoc malum ex tenſione, quæ ventriculi regionem ſupra vmbilicum infeſtat, ac tumore & reſiſtentia tactus circa ventriculi regionem obuia, & quòd venter percuſſus ſæpe quaſi Tympani ſonum edit. Imò & viſu ferè inflatio cognoſcitur, præcipuè cùm æger ſeſe erigit; aliquando etiam accedit diſtenſio, quæ pectus & oppoſitas retrò dorſi partes occupat. Ructus eduntur, flatus per aluum non emittuntur; quibuſdam appetitus deiicitur: malum lenitur alimento ad fundum ventriculi deſcendente, & flatibus ſuprà & infrà excluſis.

An autem ex alimentis flatulentis malum ortum habeat, facilè ex ægri relatione cognoſcitur; an coctionis vitio id fiat, ex iis quæ de debilitate coctionis ventriculi, eiúſque cauſſa & ſignis dicentur, patebit. Et cùm ex debilitate coctionis fit inflatio, ſi dentur cibi facilis coctionis in pauca quantitate, inflatio non ita moleſta eſt. Remittit etiam inflatio, cùm vſurpantur ea, quæ coctionem adiuuant. Inflatio quoque ex debilitate ventriculi diutius durat, quàm quæ ex cibis; hæc enim cibis mutatis tollitur.

Vbi horum nil adfuerit, veriſimile eſt, pituitoſos humores in ventriculo contineri, qui flatibus materiam ſuppeditant, & tùm alia quoque ſigna pituitæ in ventriculo aderunt, de quibus antea dictum. Quod ſi à materia feruida fundo ventriculi ſubſtrata, aut ab humore melancholico in ventriculum infuſo inflatio fiat, iſtorum humorum & plerumque affectionis hypochondriacæ ſigna adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quando inflatio accidit in ventriculo conualeſcentis, recidiuam ſignificat.

2. Inflatio ventriculi in febribus acutis & malignis, mala; ſignificátque natiuum calorem à calore præternaturali abſumi & diſſipari.

4. Inflatio ventriculi ſi diu duret, in hydropem ſiccam terminatur.

Indicationes.

Indicationes.

Flatus qui ventriculum diſtendunt, tollendi ac diſcutiendi ſunt. Ne verò mox iterum reuertatur inflatio, cauſſa quæ flatus parit, tollenda. Et quidem ſi inflatio leuis eſt, ac præcipuè à cauſſa primitiua proueniens, flatus diſcutientia ſufficiunt; ſi autem magna ſit inflatio, ea ſola non ſufficiunt, neque ab eorum vſu curatio inchoanda: Niſi enim materia prius euacuetur, flatus diſcutientia ſeu intrà, ſeu extrà adhibita materiam in flatus reſoluunt, & inflationem augent.

Curatio.

Curatio.

Ergo ſi inflatio non ſit magna, flatus diſcutientia intus & extrà adhibeantur. Si verò materia multa adſit, vnde flatus generantur, illa ſtatim vel vomitu, vel alui deiectione expurgetur. Si tamen craſſa & viſcida ſit, priùs præparetur. Qua ratione autem materia præparanda & euacuanda ſit, ex iis quæ antea de intemperie ventriculi cum materia dicta ſunt, patet.

Flatus diſcutientia.

Flatus autem diſcutiunt & diſſoluunt, cucurbitula magna ſine ſcarificatione cum flamma copioſa ventriculo appoſita, *galanga, radix Imperatoriæ, angelica, zedoaria, gentiana, ſem. aniſi, fœniculi, carui, cumini, ſpecies diacymini, diagalangæ, dianiſi, diacalaminthæ.* Galenus dat caſtoreum ex oxycrato ſeu poſca, 11. *de ſimpl. med. fac.*

Efficax eſt etiam ol. carui, gutt. iij. vel iiij. quantitate in iuſculo vel vino exhibitum, & rotulæ ex eo paratæ.

Vtiles ſunt & aquæ vitæ ſtomachales dictæ, item clareta ſeu vina Hippocratica:

℞. *Sem. aniſi, fœniculi, carui,* an. ℥. ij. *gingiber. cinamomi, galangæ,* an. ℥. j. *caryophyll. macis, zedoariæ, cardamom.* an. ℈. j. *ſacch. albiſſ.* ℥. ß.

F. Puluis, qui coctionem adiuuat & flatus diſſipat.

Extrà inungatur ventriculus oleo communi, in quo ruta, ſem. cumini, apij, dauci, caſtoreum, baccæ laur. cocta ſint, vel vſurpentur horum olea. Efficax eſt oleum, quod

Recipit *baccar. lauri, rutæ ſiccæ, ſem. cumini, ammeos, nigellæ, pyrethri cocti,* an. ℥. ij. *ladani,* ℥. ß. *ol. laur. rutac.* an. ℥. iiij. *vini maluatic.* ℥. iij.

Coqu. ad vini conſumtionem, & colentur, atque oleo iſto ventriculus inungatur. Magnam etiam ad flatus diſcutiendos vim habet emplaſtrum de baccis lauri. Poſſunt & ſacculi ſicci parari è milio ſolo, vel miſto cum furfuribus, vel baccis lauri, ſem. cumini, rutæ, flor. chamæmeli, calidéque ventriculo imponi. Vel Cataplaſmata fiant ex farina ſem. lini, cumino, origano, centaur. minore, ſem. anethi, fœniculi, baccis lauri cum oleo rutaceo, & laurino. Vel panis è furno calens per medium ſcindatur, & medulla tota oleo communi vel rutaceo & melle calefacto, aut aqua menthæ & rutæ perfundatur, & calidus applicetur.

Antonius Beniuenius *de abdit. morb. & ſanat. cauſis* 40. refert, adoleſcenti cuidam ſedecim annorum ceruicem ventriculi ſine vllo doloris ſenſu ita à flatibus elatam fuiſſe, vt magnitudinem pomi cydonij æquipararet, ita vt tumor ille & oſſa in altum eleuauerit, quæ etiam talem ſitum retinuerint, nec ad priſtinum ſtatum reuerſa figuram illam impreſſam, tanquam naturalem ſeruauerint. Quod malum ille ferreâ laminâ quæ ex circulo quoque ſurgebat ferreo, ſtomachum comprimente ſanauit.

Diæta.

Diæta.

Victus ratio ſit attenuans & flatus diſcutiens, minimè flatulenta: cibi ſint boni ſucci, coctu faciles, quantitate exigui. Inflatione ventriculi & hypochondriorum laborantibus lac valde noxium eſt. Somnus ſolito ſit longior, æger ſupra ventrem molliter interdum decumbat. Potus multus non conuenit, potúſque ſit vinum meracius, quod in parua quantitate hauſtum leuem inflationem ſanat. Efficacia quoque Clareta & vina Hippocratica: aluus aperta ſeruetur.

CAPVT XII.

De Inflammatione ventriculi.

Ventriculi inflammatio.

CVm verò ipſum corpus ventriculi intumeſcit, duplici cauſa id fieri poteſt, ab humore ſcilicet vel calido vel frigido; atque hinc oriuntur duo ventriculi tumorum genera, inflammatio, & tumores frigidi; de quibus in ſpecie agemus. Quædam tamen, quæ vtrique tumorum generi communia ſunt, præmittemus.

Intumeſcit autem ventriculus vel ſecundum partem interiorem, vel exteriorem; ſuperiorem vel inferiorem; dextram vel ſiniſtram. Rarò verò totus ventriculus tumore corripitur.

Cognoſcitur tumor ventriculi in genere ex læſa coctione ventriculi & ſenſu tenſionis: interdum tumor tactu quoque & viſu deprehenditur. Si tumor totum ventriculum occupat, quocunque etiam ſitu æger decumbat, dolore afficitur. Si parte externa, dolor poſt cibi coctionem magis intenditur, ob fibras tranſuerſas ibi intenſas, quæ tenſæ ad inteſtina expellunt. Appetitus ſeſe meliùs habet, quàm vbi interna tunica afficitur: ab aſſumpto cibo non ita grauatur, nil de abſceſſu vomitu eiicitur. Si interna parte, dolor fit intenſior, dum cibus aſſumitur & coquitur; quia tenduntur ea parte fibræ rectæ quæ attractioni ventriculi inſeruiunt, & cibus ipſe contactu ſuo internæ ventriculi tunicæ grauis eſt, & ſymptomata omnia ſunt vehementiora, atque abſceſſu rupto pus vomitu vel per aluum eiicitur. Vtrùm dextra vel ſiniſtra ventriculi pars afficiatur, facilè ex ægri relatione cognoſcitur. Si ſuperior pars afficitur, cùm exquiſito ſenſu ſit prædita, grauiſſima accidunt ſymptomata, & anguſtia maximè ſub finem deglutitionis, vbi attractio viget, percipitur. Affectâ inferiore parte, dolor magis in cibi coctione intenditur. In anteriore ventriculi parte tumor tactu deprehenditur, atque æger compreſſionem eò loci non fert. Si poſteriorem ventriculi partem, & quidem externam tunicam tumor occupat, æger grauiter decumbit ſupinus; Si internam, pronus. Cuius contrarium obſeruatur in diſcernendis tunicis, anteriore ventriculi parte dolente & tumente.

Cauſſa.

Cauſſa.

Prolixè equidem hîc nonnulli de cauſis agunt: verùm ſunt pleraque illa generalia, & quidem omnibus inflammationibus in quacunque parte conueniunt. Ideóque ſaltem quæ huius loci propria ſunt, tractabimus.

Vt autem aliarum partium inflammationes; ita & ventriculi inflammatio oritur ex ſanguine præter naturam in ventriculi tunicas, per venas per quas alitur, è porta deriuatas, effuſo ibique putreſcente, & quidem à ſanguine vel puro, vel cum bile, pituita aut melancholia mixto. Vnde etiam appellationes variantur. Mouetur verò & affluit, vt ex generali de Inflammatione doctrina notum eſt, ſanguis præter naturam ad ventriculum, vel quia attrahitur, quod fit à calore & dolore concitatis ſiue à cauſis internis ſiue externis, vt cibo, potu, medicamentis calidis, aut percuſſione ſuper ventriculum, fomentis & emplaſtris calidis corpore repleto adhibitis, cucurbita appoſita, vomitu: Aut tranſmittitur à partibus robuſtioribus ad ventriculum debilem. Tranſmittitur autem vel à toto, quando illud plethorâ abundat, aut à parte aliqua.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem inflammatio ventriculi ex ſignis tumorum ventriculi in genere. Deinde in ſpecie, quòd dolor eſt vehementior, adeſt æſtus, ſitis inexpleta, corporis iactatio, vigiliæ, & febris ardentiſſima coniungitur. Ingeſta aut vomitu aut per aluum deiiciuntur; niſi cùm fortè eius orificium, aut pylorus obſidetur, cùm his coarctatis nihil elabatur. Nonnunquam accedunt deliria, cerebro in conſenſum tracto, vel etiam animi deliquia, corde conſentiente. Et quidem illa ſymptomata mitiora ſunt, ſi inflammatio à ſanguine puro ortum habeat; vehementiora, ſi bilis admiſceatur; mitiora, ſi pituita.

Monet autem hîc Fernelius *de part. morb. & ſympt. lib. 6. cap. 2.* Inflammationi ventriculi affinem eſſe inflammationem, quæ vel ſummum iecoris lobum, quà ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumſcriptus cum dolore in ventriculi ſitu ineſt,

& febris & ſitis, & aliarum notarum plurimæ, vt proinde vel experientiſſimos Medicos interdum fallat. Diſtinguitur autem ſolâ ſymptomatum vehementiâ & pernicie: quandoquidem in ventriculum omnium ſæuiſſima incidunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tumor omnis ventriculi, præcipuè inflammatio, morbus ſatis periculoſus eſt; cùm afficiatur pars, cuius functio toti corpori neceſſaria eſt, & quâ debilitatâ omnes totius corporis partes, alimento ſcilicet denegato, debilitari neceſſe eſt, quæque cor & cerebrum facilè in conſenſum trahit. Imò in his, quibus vires ſunt debiles, malum plerumque lethale eſt.

2. Abſceſſus, qui in ventriculum incidunt, meliores ſunt, qui in tunicam eius internam abeunt, in quam plerique etiam ſeſe aperiunt: mali verò, qui ſub peritonæum. Galenus *de inæq. intemper. cap.* 3. Nam infuſum in cauitatem ventriculi pus facilè per inteſtina expurgatur; quod fieri non poteſt, ſi ſub peritonæo colligatur.

3. Periculoſus eſt tumor, qui vel totum ventriculum, vel partem eius ſuperiorem occupat.

4. In inflammatione ventriculi ſi nauſea ac conturbatio ventris plurima ac frequens fiat, vomatur verò nihil vel parum, id prauum eſt, non ſolùm vt ſignum, oſtendens vitioſum humorem ventriculo pertinaciter inhærere, ſed & vt cauſa, continuis vellicationibus ventriculum laceſſens. Galenus 3. *Prorrhet. t.* 25.

5. Ventriculi, vt & hepatis inflammationi, ſi non recta cura adhibeatur, ſequitur maraſmus, non tamen priùs, quàm cor in conſenſum trahatur. Galenus *de diff. febr. cap.* 9.

Nonnulli quidem ea etiam, quæ Hippocrates *lib.* 1. *Prognoſt. aph.* 37. 40. & 41. habet de tumoribus ventriculi explicant: verùm ſi quis diligenter loca inſpiciat, & quæ antecedunt, diligenter perpendat, animaduertet, Hippocratem ibi non loqui de tumoribus ventriculi, ſed de tumoribus ventris, qui in muſculis abdominis fiunt: ſiquidem tumores abdominis quidem, qui forâs aperiuntur, boni ſunt; non verò ventriculi, quos in cauitatem eius aperiri bonum eſſe, ex Galeno modò dictum.

Indicationes.

Indicationes. In inflammatione ventriculi, vt in aliis partibus, materia quæ affluit, auertenda, fluxúſque eius inhibendus; quæ affluxit, & proxima tumoris cauſa eſt, tollenda. Affluxus inhibetur reuulſione ad contraria, ac ventriculi roboratione, & materiæ repercuſſione. Euacuatur materia collecta vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter, & quidem, (præter repulſionem materiæ nondum impactæ & craſſæ) vel inſenſibiliter per reſolutionem & diſſipationem impacta, & ad repercuſſionem inepta euacuatur; quæ ſi craſſior ſit, ſimul emollientia poſtulat; vel ſenſibiliter, dum in abſceſſum colligitur, eóque aperto tandem euacuatur. Quod vt faciliùs fiat, ſuppurantibus interdum, quando ſcilicet de diſcuſſione deſperamus, & maturantibus natura adiuuanda, apertóque tandem abſceſſu vlcus detergendum & conſolidandum. Interdum quoque accidit, vt ſi tumor in parte externa conſiſtat, & puris copia magna ſit, abſceſſus foris aperiendus ſit. Intemperies coniuncta indicat alterans per contrarium.

Curatio.

Curatio. Venæſectio. Itaque ſi vires adſint, ſtatim vena aperienda: Sed niſi adſit magna plethora, ſanguis paucus euacuandus; cùm partis dignitas largam vnâ vice factam ſanguinis euacuationem non ferat. Ideóque, ſi opus, repetenda potiùs venæſectio. Reuulſio quoque fieri poteſt cucurbitulis ſcarificatis, & non ſcarificatis cruribus appoſitis, item frictionibus. Lenes quoque clyſteres in aluum iniiciantur.

Purgatio. Purgatio verò ſeu per vomitum, ſeu per aluum initio (nam poſtea ad puris collecti eruptionem vtilis eſt vomitus) non conuenit, ne humores ad locum affectum attrahat, & inflammationem augeat. Quia tamen excrementa quædam ab inflammatione in ventrem reſudant (ſicut in inflammationibus, quæ membrana teguntur tenuiore, accidere ſolet) ea per clyſteres lenes, aut pulpam caſſiæ, cum decocto prunorum ac tamarindorum, vel ſyrup. roſar. ſolutiuo, vel ſero lactis exhibito, abſtergere & educere non inutile erit.

Repellentia. Statim verò poſt venæſectionem, dum materia fluit, aut dum fluctuat, & nondum impacta eſt, repellentia ſeu reprimentia vſurpanda, cùm interna, tùm externa.

Externa. Repellentia externa parantur è *roſis, ſantalis, balauſtiis, cortic. granator. cydoniis, myrtillis, portulaca, coralliis, bolo Armeno, ſumach, ſucco limon. ol. roſar. cydon. myrt. maſtich. cerat. ſantalino*, vt:

℞. *Carnis cydon. coctæ* Vnc. ß. *pulu. roſar. rubrar. ſantali rubri, myrtill. balauſtior.* an. Drach. j. *farinæ hordei*, Vnc. ß. *ol. cydonior. myrtin.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farin. hord.* Vnc. j. *roſar. rubr.* ℥. ß. *ſantal. rubr.* Drach. ij. *boli Armeni*, Drach. ß.

Coq. in aqua pura, & addatur *ol. roſ.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Ob maiorem refrigerationem & penetrationem, aliquid aceti, ſucci cydonior. plantaginis, portulacæ, acetoſæ, addi poteſt, vt:

℞. *Ol. cydon. roſar.* an. Drach. vj. *boli Armeni, balauſtior.* an. Drach. ß. *camphoræ*, gr. vj. M. Fiat linimentum.

℞. *Aquæ roſar.* ℔. ß. *ſucci cydon.* ℥. iij. *ſantali rubri, albi*, an. ʒ. ij. *campb.* ℈. ß. Fiat Epithema.

℞. *Roſar. rubr.* M. j. *balauſt.* P. j. *ſantal.* ʒ. ij. Coq. in vino rubro auſtero pro fomento.

Interna repellentia ſaltem in primo principio conueniunt, & ſunt *ſuccus aut ſyrupus cydonior, granator. ribes, ſyrup. de roſis ſiccis, ceraſorum, rob. ribes, meſpillorum, ſorborum, diacydonium ſ. aromat. roſæ rubræ, ſantalum, corallium rubrum.* *Interna.*

Præſtat tamen ſuccos vel decocta horum abſque ſaccharo, quàm ſyrupos, & cum ſaccharo, aut certè ſaccharum parciùs admiſcere. Et quidem in exigua quantitate dentur medicamenta, vt diutius hæreant in ventriculo, ſed ſæpius. Itaque de ſucco aliquo conueniente Vnc. j. vel Vnc. ij. ſæpius de die dentur, præſertim ſi ventriculi pars ſuperior ſit affecta, vt:

℞. *Vini granator. ſucci ribes*, an. Vnc. j. ſem. *ſyrup. acetoſæ*, Vnc. j. *aquæ plantaginis, acetoſ.* an. Vnc. iij. *roſar.* Vnc. j. Miſce.

Et quidem in tali tumore medicamenta interna actu moderatè frigida exhibeantur, vt affluxus materiæ impediatur, nec tamen calor naturalis ventriculi labefactetur. Externa verò moderatè calida.

In incremento verò morbi repellentibus pars aliqua reſoluentium addenda, *vt flor. chamæmel. melilot. ſem. lini, adeps anſerin. ol. chamæm. anethin. lil. alb.* In ſtatu medicamenta ex vtriſque pari portione mixtis vſurpanda, vel reſoluentium doſis augenda, ne tamen careant aſtringentibus. *Reſoluentia.*

Cùm dolor vrget, anodyna etiam addantur. Ergo tum ventriculus inungatur adipe gallin. mixto cum ol. maſtichin. & roſar. vel cum oleo roſar. abſinth. liliorúmque albor. vel omentum caſtrati calefactum imponatur cum ol. roſar. aut pulu. roſar.

Vel ℞. *Flor. roſar.* M. j. *ſem. coriandr.* Drach. j. *lini, alth.* an. Vnc. ſem. *flor. chamæmel.* P. ij. *abſinth.* P. j.

Coq. in vino rubro pro fomento.

Vel ℞. *Farin. ſem. lini*, Drach. ij. *hordei*, Vnc. ſem. *pulu. roſar. rubr. flor. chamæmel.* an. Drach. ij.

Coq. & cum ol. roſ. & chamæmel. F. Cataplaſma, cui etiam *camphor.* Drach. ſem. addere licet.

Vel inungatur ventriculus ol. roſ. abſinth. & chamæmel. cum ſpica nardi & pauxillo croci.

Vel ℞. *Flor. chamæmel. meliloti, roſar. rub.* an. M. j.

Coq. in vino pro fomento.

Vel ℞. *Farin. hord. ſem. lini*, an. Vnc. j. *roſar.* Drach. ij. *maſtich.* Drach. j. *abſinth.* Drach. ſem. *ol. maſtich. abſinthij* q. ſ. fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Farin. hord. fœnugræci, ſem. lini*, an. Vnc. ij. *pulu. abſinth.* Vnc. j. *flor. chamæm. roſar. rubr.* an. Vnc. ſem. Cum *ſucco apij & ol. chamæmel.* F. Cataplaſma.

Hoc etiam Cataplaſma vſque ad declinationem ferè locum habet.

℞. *Pulu. rad. alth. flor. chamæm. abſinthij, meliloti*, ana Vnc. j. *ſantal. alb.* Drach. ij. *croci*, Scrupul. j. *ol. chamæmel. roſ.* ana q. ſ. F. Cataplaſma, vel addita cerâ Emplaſtrum.

Intra corpus verò exhiberi poteſt aqua vel decoctum abſinthij cum trochiſcis de roſis. Si dolor vehementer vrget, dandus ſyrupus de papauere, Vnc. j. vel Vnc. ij. pondere. *Emollientia.*

Poſt ſtatum ferè ſolis reſoluentibus vtendum, aliquibus tamen adſtringentibus ob partis præſtantiam additis, & quidem reſoluentibus lenibus, quæ fere emollientia ſunt, & calorem tepidum habent, atque humiditatem mediocrê, quâ ratione materiam fundunt, & reſoluunt inſenſibiliter. Eiuſmodi ſunt *medulla cerui, adeps gallinac. anſerinus, taurinus.* Herbæ emollientes, *malua, althéa, melilotus, fœnugræcum & ſimilia. Paſſulæ maiores, caricæ*, ſemen lini. Gummi emollientia, vt *bdellium, ſtyrax, calaminta, ammoniacum, emplaſtrum diachylon ſimplex.* Quibus tamen, ne nimia fiat relaxatio, oleum abſinth. maſtichin. vel maſtiche admiſceatur, vel ol. roſaceum, ſi calor maior ſit, vt:

℞. *Medullæ crurum vituli, adip. anſer.* an. Drach. iij. *ammoniac. bdellij*, an. Scrup. ij. *mucilagin. ſem. althéæ, lini*, an. Drach. j. ſem. *maſtich.* Drach. j. *ol. chamæmel.* q. ſ. F. Linimentum.

Applicentur autem hæc actu calida, vt concreta materia faciliùs fundatur ac diſſipetur.

Intra corpus verò exhibeatur *decoctum caricarum, paſſular. glycyrrhizæ, maluæ, emulſio amygd. dulc.*

Si verò (quod tamen commodius eſſet) inflammationis ſuppuratio prohiberi nequeat, id quod ex doloris intenſione, tumoris incremento, ac febris augmento cognoſcitur, adiuuanda eſt fouendo calorem naturalem partis. Pro calore autem fouendo vtendum moderatè calidis, humidis, viſcidis calorem naturalem intrò concludentibus. *Maturantia.*

Extrà applicanda medicamenta parari poſſunt *ex farina tritici ſine furfuribus* (nam furfures abſtergunt) *caricis pinguibus, dactylis, althéa, malua, ol. commun. amygd. dulc. butyro pingued. gallin. porci, medull. vitulin.* & ſimilibus.

℞. *Rad. altheæ ſub cineribus coctar. adipis portin.* an. Vnc. ſem. *farinæ tritici* Drach. vj. *ol. amygd. dulc.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vtile etiam hic eſt emplaſtrum diachylon ſimplex.

Interna fiunt ex *amygdal. dulc. ſyrupo de glycyrrh. decocto caricarum, paſſular.* quæ ſenſim paruâ quantitate deglutienda præbeantur.

℞. *Caricar. pinguium dactylor.* an. Vnc. ſem. *Emulſion. amygd. dulc. ſapæ*, an. Drach. vj. M. Doſis à Drach. ij. ad Vnc. j.

Vel ℞. *Paſſul. maior. exacinat. ſebeſten*, an. Vnc. j. *ſem. althéæ, glycyrrh.* an. Drach. ij. *dactylor.* num. iv. Coq.

Pure,

Pure genito, danda opera, vt quamprimùm abſceſſus rumpatur. Cognoſcitur autem maturum apoſtema ex doloris remiſſione, diminutione duritiei in loco tumido, & mollitie tumoris tactui cedentis.

Abſceſſum rumpentia. Exhibenda ergo tunc ſunt medicamenta, quæ attenuant, & laxant quaſi abſceſſus parietes, vt egreſſus puri faciliùs concedatur, vt:

♃. *Caricar. pinguium*, num.iij. *paſſul.* Vnc. ſem. *glicyrrh. raſæ*, Drach.iij. *capill. veneris, maluæ*, an.M.j.

Coq. in ſuff. quant. hydromelitis, ad tertias, vel Vnc.vij. Adde *rad. ireos* Drach. ſem. *piperis* Scrup. ſem. Detur actu calidum.

Vtile etiam eſt lac recens mulſum exhibere, niſi alia prohibeant. In primis verò commendatur ſuccus ſcabioſæ, vel ſolus, vel cum melle datus, quæ omnia interna apoſtemata vel reſoluit, vel maturat, vel rumpit.

Extrà etiam applicatur cataplaſma ex ficubus, fœnugræco, & ſi milibus.

Vel ♃. *Sem. fœnugræc.* Vnc. iij. *fermenti*, Vnc.j. *ſtercoris columbini*, Vnc. ſem. *ol. chamæmel.* Vnc. ij. *mellis*, Vnc.j. Fiat Cataplaſma.

Poſt ſumpta verò medicamenta, vt abſceſſus faciliùs rumpatur, fiat corporis agitatio, vel tuſſis, ſternutatio, aut vomitus etiam, ſi opus ſit, concitetur.

Rupto abſceſſu mulſa propinetur, cum ſyrupo roſar. ſolutiu. aut melle roſ. vel viol. aut decoctum hordei cum melle roſ. vel hydromel cui aliquid mannæ thuris addi poteſt, & quidem ſæpius paruâ, cochlearis videlicet, quantitate, vt materia purulenta abſtergatur, & per aluum expurgetur.

Vlcus conſolidantia. Tandem vlcus conſolidandum & conglutinandum eſt. Extrà nimirum imponatur emplaſtrum, quod Galenus ex Heraclide *2. de comp. med. ſec. gen. cap. 7.* deſcribit.

♃. *Litharg. ceruſſ.* an. Drach. x. *ceræ*, Drach.iij. *reſin. arid.* Drach.vj. *gummi ammoniaci*, Drach. v. *galban.* Scrup.iv. *ol. veteris*, Vnc.ij.

Coq. F. emplaſtrum, quod calidum ventriculo imponatur.

Intus ſumatur decoctum agrimoniæ cum vino.

Vel ♃. *Thuris*, Drach.ij. *maſtich.* Vnc.ß. *mumiæ, boli Armeni, rad. tormentill. cornu cerui, gummi tragacanth. ſuccini*, an. ℥. j. *nuc. moſch. macis*, an. ʒ. ß. *conſeru. roſar. antiq.* Cum ſyrupo myrtino vel de roſis ſiccis. F. Electuarium.

De intemperiei correctione nil in ſpecie addere opus eſt; cùm medicamenta, quæ ad repellendam materiam adhibentur, vnâ operâ refrigerare calidam intemperiem poſſint.

Diæta.

Diæta. Vt in omnibus inflammationibus internis: ita quoque in ventriculi inflammatione, victu vtendum tenui; modò vires ferant. Et omnino in omni inflammatione ventriculi accuratâ diætâ opus eſt; cùm ventriculi officium ſit, cibum pro toto corpore concoquere. Detur autem ptiſana vel eius cremor, & ſi calor maior ſit, lactuca, endiuia, in aqua hordei, vel iure pullorum cocta: & in principio inflammationis, iuſcula ſucco cydoniorum, aurantiorum, granatorum, citri, vuæ acerbæ condiantur. Omnis enim cibus & potus in inflammatione ventriculi quandam adſtrictionem habeat, maiorem tamen frigiditatem & adſtrictionem in principio. In progreſſu verò morbi, ſenſim & per gradus aliquid de frigiditate & adſtrictione remittendum. Potus ſit aqua hordei cum pauco cinamomo & vino granator. aut cydonior. atque is non actu nimium frigidus, ne inflammatio crudior reddatur. Vnde nec aqua frigida conuenit. Abſtineat contrà etiam æger à vino. In declinatione tamen vinum clarum debile, aut aquâ dilutum concedi poteſt. Mel quoque noxium eſt, quæque ex melle fiunt. Vitetur ira. Æger non loquatur multum.

Si autem phlegmone non ſit pura, ſed œdematodes vel ſcirrhodes, quâ ratione curanda ſit, mox è curatione tumorum frigidorum ventriculi patebit.

CAPVT XIII.

De Tumoribus Ventriculi frigidis.

Tumores frigidi ventriculi. TVmores ventriculi frigidi ortum habent à materia frigida & craſſa, pituitoſa ſcilicet, vel melancholica: quæ quidem non ſubitò, vt in inflammatione accidit, affluit, ſed paulatim congeritur, & quia humores hi ad ſuppurationem minùs apti ſunt, diu in ventriculo retineri poſſunt antequàm ſuppurentur, deſcribitque Foreſtus *lib. 18. obſeru. 32.* Tumorem ventriculi frigidum, qui per integrum annum durauit, antequam ſuppuratus fuit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic tumor in genere, quòd ſcilicet plerumque circa ventriculi regionem tumor apparet, concoctio & nutritio læditur: in ſpecie verò ex ſenſu grauitatis; & abeſt ſitis, æſtus ac febris.

Prognoſticum.

Prognoſtica. 1. Tumores ventriculi frigidi equidem, vt dictum, diuturni ſunt, non tamen habent ſymptomata tam grauia; medicamenta etiam, quæ tumores frigidi requirunt, ventriculo ſunt conuenientiora.

2. Non tamen etiam omni periculo vacant: quia membrum, cuius functio toti corpori neceſſaria eſt, læditur.

Indicationes.

Indicationes. Cùm hic tumor ſenſim per congeſtionem, non verò per affluxum ſubitò fiat, repellentibus & reuellentibus opus non eſt. Humor verò frigidus, tumorum horum proxima & continens cauſſa, ſui amotionem indicat, quæ fit dum humor vel inſenſibiliter reſoluitur, vel in pus mutatur, & ſenſibiliter euacuatur.

Curatio.

Curatio. Itaque venæſectione opus non eſt, cùm ſuſpicio de abundante ſanguine nulla ſit, vel exigua. Repellentia etiam, quia materiam incraſſant, vix locum habent, niſi planè in initio, vbi ſolùm frigida ac diſcutientibus mista locum habere poſſunt.

In principio autem conueniunt ol. roſ. cum ol. abſinth. æq. part. mixtum: Vel fiat Cataplaſma, quod

♃. *Farin. hordei, ſem. lini, fabar. pulu. melilot.* an. ʒ. j. *abſinth. ſchœnant.* an. ʒ. ij. *roſar. rubr. baccar. myrt. aloës*, an. ʒ. ß.

Pulueriſanda pulueriſentur, & *cum oleo roſaceo, ac adipe gallin.* F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Fol. myrthi, menth. abſinth.* an. M.j. *flor. roſar. rubr.* M.ß. *ſchœnanth.* ʒ. ij.

Coq. in vino auſtero pro fomento.

Vel fiat Sacculus *ex roſis rubris, fol. myrthi, menth. abſinth. cypero & ſpica*, quæ coquatur in vino rubro, & imponatur.

Vel ♃. *Ol. menth. maſtich. abſinth.* an. ℥. ß. *pulu. menth. ſicca, maſtich. nuc. cupreſſ.* ℈. j. *ceræ* q. ſ. F. Cerotum.

Intrà exhibeantur *ſyrupus de mentha, de abſinth. maſtich. mel roſatum colatum*, aut horum decocta. Medicamenta autem tam interna, quàm externa calida vſurpanda.

Reſoluentia. Poſtea ad fortiùs reſoluentia, quæ calida & ſicca & tenuium partium ſunt, accedendum, cuiuſmodi ſunt, *Origanum, calamintha, pulegium, majorana, thymus, roſmarinus, cum aromatibus*, & compoſita, *dia calaminthæ, diagalanga, magna antidoti.* Auicennas ad reſoluendum exhibet in potu caſtorei ℈. j. vel ʒ. ß. cum mellis roſati, vel oxymel. ſimpl. ℥. iij. Aëtius decoctum polij aut calaminthæ cum pauco mellis, & granis aliquot piperis. *Interna.*

Vel ♃. *Gummi Ammoniaci* ℈. j. vel ʒ. ß.

Formentur cum mucilagine ſem. altheæ, & gran. aliquot ſpec. diacalaminth. pilul. x. vel xv. quibus deglutitis, decocti paſſularum aut rad. alth. ℥. ij. vel ʒ. iij. bibantur.

Externa. Extrà applicentur ventriculo medicamenta è *foliis calaminth. polij montani, rutæ, ſaluiæ, ol. de ſpica, irino, laurino, & ſimilibus*, vt:

♃. *Ol. Chamæm. nardin. anethin.* an. ℥. ß. *maſtichin.* ʒ. ij. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Ol. abſinth. chamæm.* an. ℥. j. ß. *terebinth.* ʒ. iij. *maſtich.* ʒ. j. ß. *cariophyll.* ʒ. j. *mucilag. ſem. altheæ, fœnugræci*, an. ʒ. ß. *ceræ*, q. ſ. F. Vnguentum.

Efficax eſt & Emplaſtrum de meliloto, ſi cum maſtiche, abſinthio & ſpica adhibeatur.

Vel ♃. *Emplaſt. de meliloto* ℥. ij. *myrrhæ* ʒ. ij. *maſtich.* ʒ. j. ß. *ammoniac.* ʒ. j. *ol. abſinth.* q. ſ. M. ad lentum ignem. F. Emplaſtrum.

Maturantia. Quòd ſi fruſtra diſcuſſio tentetur, ſuppuratio procuranda, & reliqua, vt in inflammatione modò dictum, peragenda, vt:

♃. *Rad. alth. lil. alb.* an. ℥. ij. *branc. vrſ.* M. j.

Coqu. ad mollitiem. Contuſis & per ſetaceum traiectis adde *farinæ tritici, ſem. fœnugræci, lini*, an. ʒ. j. *croci* ʒ. ß. *pulu. chamæm.* ʒ. ij. *ping. gallin. ol. lil. alb.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Abſceſſum rumpentia. Poſtea danda opera, vt apoſtema maturum rumpatur, ruptum abſtergatur, & vlcus conſolidetur, vt in inflammatione dictum.

Oris ventriculi tuberculum. Ad hoc caput pertinet & hiſtoria illa, quam Fernelius *lib. 6. Pathol. c. 1.* recenſet, de muliere quadam grauida, cui duro tuberculo os vētriculi obturabatur, vt quicquid indebatur, attacto oris ventriculo mox remearet, atque repelleretur. Sic aſtantium omnium iudicio, nil cibi potuſque bimeſtri tempore, vel conatu maximo vorauit. Tandem morbo febreque conſumpta deceſſit, edito partu, quem vitæ ſuperſtitem reliquit. Vt & alia, quam refert Volcherus Coitet *in Obſeru. anatom. & chirurg.* de muliere quadam Noribergenſi, quæ toto octennio quaſi clauum vel globulum orificio ventriculi infixum ſenſit, & ſummâ difficultate deglutiendi laborauit, ſimilique morbo & patrem, & ſorores, & alios cognatos occubuiſſe affirmauit. Quæ tandem cùm nutrimento deſtituta atque ad extremam maciem deducta extincta eſſet, aperto corpore in orificio ventriculi ſcirrhus pugni magnitudinem excedens, ſubſtantiæ gulæ innatus repertus eſt. *Scirrhus in orificio ventriculi.*

CAPVT XIV.

De Extenuatione, anguſtia, adſtrictione, & ſitu mutato ventriculi.

Extenuatio ventriculi. TVmoribus ventriculi contrarium malum eſt Extenuatio eius. Nam corpus ventriculi ſuam conuenientem craſſitiem habere debet, quæ non parum ad coctionem bene perficiendam facit. Hinc videmus animalia, qui duriſſimos cibos concoquunt, craſſum habere ventriculum, imò auibus, quæ

quæ lapillos etiam deuorant, parenchymate craſſiore ventriculum conſtare. Habet ergo & hominis ventriculus ſibi conuenientem craſſitiem, quæ ſi mutetur, etiam coctio læditur; id quod præcipuè fit in crapula, vbi ventriculus cibo & potu nimis extenditur, eiúſque tunicæ hoc modo extenuantur, & debitam craſſitiem amittunt. Quod ſi ſæpius fit, malum immedicabile oritur, & ventriculus ſe iterum contrahere nequit, ac tunicæ eius ita diſtentæ manent, vnde debilitas coctionis & perpetua fluctuatio in ventriculo ſequitur. Sanitatis itaque ſtudioſus cauere debet, ne in inuentute hunc morbum contrahat, qui poſtea toto vitæ tempore emendari non poſſit.

Crapulæ incommoda.

Secundò etiam ventriculus ſuam naturalem magnitudinem, conformationem & capacitatem habeat neceſſe eſt, vt cibis & potui capiendo ſufficiat; hæc ſi mutetur, morboſa eſt. Et quidem anguſtia illa primò eſt naturalis aliquando, ſicut Galenus *art. med. cap.* 87. de quodam ſcribit, qui ventriculum paruum ſimul atque rotundum, atque aduerſus ſeptum tranſuerſum habuit incumbentem, in quo magnitudo, & conformatio ac ſitus erant deprauata, temperamentum quoque frigidum exiſtebat. Hic nullo artificio ad habitum naturalem transferri potuit: At ne adeò infeſtaretur, Galenus hoc conſilij dedit. Nam quoniam repleto ventriculo ſpirandi difficultatem patiebatur, minus cibi, & magis alimento opportuni, & qui non difficulter coquebatur, ter de die aſſumebat. Similem morbum obſeruauit Foreſtus *lib.* 10. *obſeru.* 34. in puella quadam Delphenſi, quæ perpetuò malè habebat in ventriculo, ob naturalem eius anguſtiam, quod ex eo coniecit, quòd cibo diſtentus ventriculus lædebatur, exhibito verò exiguo cibo minùs offendebatur. Quod malum quia etiam incurabile fuit, Galenum ſecutus, id conſilij dedit, vt parum ſemel, & frequenter comederet.

Anguſtia & paruitas ventriculi.

Deinde interdum contrahitur ventriculi anguſtia à diuturna inedia, vbi ventriculus diu à cibo non diſtentus quaſi contractus manet, & anguſtior redditur, vt ſi poſtea paulò plus cibi ſumatur, ſtatim offendatur. Hi igitur non ſtatim ad conſuetam cibi quantitatem ſumendam poſt inediam longam tranſire debent, ſed parum cibi & ſæpius ſumere, vt ita ventriculus ſenſim iterum diſtendatur.

Tertiò, hoc loco etiam facienda eſt mentio affectûs cuiuſdam, quem Petr. Sal. Diuerſus, *de Affectib. particul. cap.* 70. adſtrictionem ventriculi nominat, fierique putat quando os ventriculi ita adſtrictum eſt, vt nec flatus, nec vapores extrà poſſint erumpere, nihilque etiam extra corpus ob cutis adſtrictionem vel exſiccationem erumpere queat, ſolúmque Aëtium *tetrabi.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 13. hunc affectum deſcripſiſſe putat. Verum cùm mihi nihil aliud videatur hic affectus, quàm dolor aliquis ventriculi è cruditate ortus, quem deſcribit Galenus *de Præcognitione ad Poſthumum, cap.* 11. dicam de eo affectu infrà, *cap. de dolore ventriculi.*

Adſtrictio ventriculi.

Quartò etiam ſitus ventriculi aliquando mutatur, etſi rariùs, ita vt modò dictum ex Galeno, qui *art. med. cap.* 87. cuiuſdam mentionem facit, cui ventriculus nimis, quàm par erat, diaphragmati incumbebat. Notabilis verò eſt hiſtoria, quam annotauit ſocer meus, D. Andreas Schato p. m. cuiuſdam ſtudioſi, cui cùm in melancholia diaphragma & thoracem gladio ſibi perforaſſet, ita ſitus ventriculi mutatus eſt, vt per diaphragma in ſiniſtram thoracis partem adſcenderit, & cor cum capſula ſua à ſede ſua in dextrum latus depulerit, quam *Inſtit. lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 13. recenſui.

Situs ventriculi mutatur.

CAPVT XV.

De Rebus præter naturam variis in ventriculo repertis.

Res p. n. in ventriculo reperta.

Diſputatur equidem, vt de morbis numeri *in Inſtitut.* dictum, an res præter naturam alicubi in corpore contentæ morbos numeri conſtituant. Verùm diſputatione illâ hoc loco omiſſa, hîc non incommodè recenſeri poſſe videntur res variæ præter naturam in ventriculo contentæ. Nam naturaliter nil niſi cibus & potus, ac inde generatus chylus in ventriculo contineri debet: ſi verò præter naturam in eo quid contineatur, præternaturalis diſpoſitio in eo inde oritur. Obſeruatum verò ſæpè, multa præter naturam in eo reperiri aliquando, & ſæpe etiam vomitu reiici. Et quidem alia per os & œſophagum in ventriculum delabuntur, & extrinſecùs ſubeunt; alia in eo generantur, aut quocunque modo producuntur; alia etiam in eum ex inferioribus aſcendunt.

Res deglutita & in ventriculum illapſa.

Primò enim compertum eſt, acus, nummos, globulos plumbeos, clauos, mucrones gladiorum & cultrorum, gemmas, metalla, & alia deglutita fuiſſe, quorum hiſtorias varias collegit Schenkius *lib.* 3. *obſeru.* 2. 3. 4. *& ſeqq.* quarum etiam aliquot ſuprà *in fine cap.* 2. recenſuimus. Deinde quoque ſerpentes, lacertos, aliaque animalcula per os incautis in ventriculum irrepſiſſe obſeruatum eſt. Idque obſeruauit Hippocrates *lib.* 5. *Epidem.* Petrus Apponenſis, Conciliator dictus *differ.* 107. Sauonorola *tract.* 6. *cap.* 7. *rubrica* 4. Cardanus *de cauſſis, ſignis, & locis morborum, parte* 3. *num.* 122. Tragus *de hiſtoria ſtirpium, lib.* 2. *c.* 114. Antonius Mizaldus *memorabilium centur.* 8. *aph.* 76. Gattinaria *in nonum Rhaſis, ad cap. de præfocatione matricis,* & ex eo Matthiolus *in Dioſcorid. lib.* 2. *c.* 42. Omnibonus Ferrarius *lib.* 2. *de art. med. infantium, c.* 9. Muſcam etiam ore hiante in ventriculi cauitatem penetraſſe, & die ſequenti per vrinam excretam fuiſſe, refert Marcellus Donatus *de hiſtoria medica mirabili, lib.* 2. *cap.* 12.

Secundò, varia & monſtroſa etiam ſæpe in ventriculo genita, aut quocunque modo producta, & vomitu reiecta fuiſſe obſeruatum eſt. Fruſtum carneum magnum, album, albuminis oui inſtar, vomitu reiectum fuiſſe à puella moniali, refert Foreſtus *lib.* 18. *obſeru.* 19. *in ſcholio.* Idem obſeruauit Thomas à Vega *ad c.* 5. *lib.* 1. *Gal. de loc. affect.* Globum pituitoſum carniformem, in quo vermiculus brucho ſimilis concluſus fuit, reiectum fuiſſe refert Benivenius *de addit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 88. Et Hieronymus Gabucinus *de lumbr. c.* 18. Vermes quoque è ventriculo vomitu reiectos, à plurimis Medicis etiam obſeruatum. Gabucinus *loco citato*, & Antonius Beniuenius *cap.* 77. Et Scholiographus Hollerij *ad cap.* 54. *lib.* 1. Ambroſ. Paræus vermes cruci ſimiles vomitu reiectos vidit, *lib.* 24. *cap.* 19. vt & Foreſtus *lib.* 18. *obſeru.* 19. *& in ſchol.* Præterea ranas, bufones, & alia animalia, vel ex hauſtis eorum ſeminibus, vel interna putredine in ventriculo genita fuiſſe, & vomitu reiecta, obſeruatum, collegitque eius rei hiſtorias aliquammultas Schenckius *lib.* 3. *obſeru.* 29. Lapidis etiam, oui gallinacei magnitudine ibidem generati, hiſtoriam idem habet, *eod. lib. obſeru.* 9.

Res variæ p. n. in ventriculo genitæ.

Capillorum veluti glomos vomitu reiectos fuiſſe, refert Monardes *lib.* 3. *de hiſtor. ſimpl. medicam. ex nouo orbe allator. cap.* 73. *de verbena*; & Carolus Cluſius *in annotat. in eum locum.* Imò pannum, clauos, ferramenta vomitu reiecta ſcribit Foreſtus *lib.* 18. *obſeru.* 26. *in ſchol.* Et Ioh. Langius *lib.* 2. *epiſt.* 38. narrat ruſticum quendam, cùm crudelibus doloribus in ventre conficeretur, ſubitò clauum ferreum ſub illæſa cute manu apprehendiſſe, & licèt Chirurgus eum exſcinderet, tamen dolores non ceſſaſſe, inde doloris vehementiâ adactum, ſibi ipſi cultro guttur abſcidiſſe. Cadauere aperto in ventriculo repertum eſt lignum teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim inſtar ſerræ dentati, ac duo ferramenta aſpera, quorum ſingula ſpithamam longitudine excedebant, & præterea globus capillorum conuolutus, vt mirandum fuerit, quomodo omnia in ventriculo contineri potuerint.

Tandem vermes, qui in ventriculo reperiuntur, vel ex eo vomitu reiiciuntur, non omnes in ventriculo generantur, ſed ſæpe ex inteſtinis aſcendunt. Præterea clyſteres, & glandes, & alui excrementa ad ventriculum perueniſſe, ac vomitu reiecta fuiſſe refert Iul. Alexandrinus *in comment. ad cap.* 17. *lib.* 13. *Method. med. Galeni.* Antonius Guainerius *cap.* 2. *tract.* 5. Valleriola *in comment. ad cap.* 1. *lib.* 6. *de cauſſis ſymptom.* Et clyſterem vomitu reiectum ipſe etiam vidi.

Et res quidem externæ inanimatæ in ventriculum illapſæ ſi ſint, patefit id ex ægri relatione. Eæque, ſi paruæ & non acutæ ſint, facilè per aluum reiiciuntur; interdum poſt breue, interdum poſt longum interuallum: & quidem plerumque ſine damno. Res verò magnæ, aut acutæ plus periculi coniunctum habent, & interdum perforato ventriculo, aut inteſtinis, & abdomine, poſt longa interualla ſæpe egrediuntur. Quædam cum vrina excernuntur, acúſque deglutitas per vrinam exiiſſe obſeruatum eſt. Interdum in corpore hærent, præcipuè ſi ſint metallica, quæ rubiginem contrahunt, ac lentæ tabis & tandem mortis cauſſa ſunt.

Res externæ deglutitæ quid periculi afferant.

Quæcunque autem ſint talia deglutita, vt faciliùs per aluum deſcendant, exhibenda quæ vias lubricas reddunt, decoctum ſcilicet maluæ, althéæ, ſemin. lini, oleum commune & amygdalarum dulcium, iuſcula pinguia, cereuiſia cum multo butyro; poſtea, ſi opus, etiam purgantia.

Res externæ deglutitæ quomodo è corpore exturbandæ.

Et vt faciliùs, & minùs impeditè ex ventriculo per pylorum in inteſtina res deglutitæ poſſint deſcendere, æger in dextrum latus libero ventre, non compreſſo decumbat. Vbi è ventriculo ad inteſtina rem deglutitam iam tranſiiſſe ſuſpicio eſt, æger ſed corpore erecto & moderatè obambulet, vt faciliùs per inteſtina exeat.

Notabilis, ſed certa eſt hiſtoria, quæ Pragæ anno 1602. accidit. Ruſticus quidam, Matthæus nomine, cùm cultrum nouem digitos tranſuerſos longum deglutiiſſet, is in ventriculo ſubſiſtens maximos ei dolores concitauit: poſtea hoc conſilij inuentum; Magnes & alia attrahentia medicamenta ventriculi regioni ſunt appoſita: ita factum, vt cuſpis cultri circa ſuperius os ventriculi eminere cœperit, tandémque in re aliàs deſperatâ ad ſectionem ventum eſt, & à Chirurgo culter ille, qui ſeptimanas ſeptem & duos dies in ventriculo hæſerat, & colorem, qualem ferrum poſt ignitionem acquirit, contraxerat, extractus, & vulnus idoneis medicamentis conſolidatum eſt, ægerque viuus euaſit.

Cultri deglutiti è ventriculo extracti hiſtoria.

Cùm autem acus deglutitas per vrinas redditas fuiſſe interdum obſeruatum ſit, per quam viam id factum fuerit, dubitatur. Alex. Benedict. *lib.* 2. *anat. cap.* 9. *& lib.* 5. *cap.* 13. dum refert hiſtoriam virginis Venetæ, quæ crinalem acum quatuor digitos longam per ſomnum deglutiuit, & per vrinam poſt decem menſes reddidit maximis cruciatibus; quoniam in veſica collectis mucoſis humoribus lapis oui gallinacei magnitudine circa illam concreuerat, ſtatuit, acum acie ſuâ paulatim multóque tempore inteſtina penetraſſe, viámque ſibi feciſſe in veſicam, quâ parte carnoſa eſt, atque inde per vrinam redditam fuiſſe:

Acus deglutitæ è corpore per quas vias redditæ.

fuiſſe: eóſque reprehendit, qui vias patentes quærunt, & per venarum meſaraicarum orificia, inter inteſtina in viuentibus plus quàm in cadauere patentia, ad meſaraicas, & hinc ad hepar, & porrò per venam cauam ad venas emulgentes, atque inde ad renes, & tandem ad veſicam perueniſſe arbitrantur. Verùm enim verò omnino certum eſt, quòd orificia vaſorum in corpore viuente magis hient, quàm in cadaueribus, vt vel ex vreteribus, & veſicâ patet, in quibus è renibus calculi ſæpe ſatis grandes excipiuntur per eas vias, quæ in veſica poſtea in cadauere nec oculis patent. Quod autem ad acum illam quatuor digitos longam per veſicam redditam, longitudo equidem alicui dubium mouere poſſet; contrà tamen breui tempore ad veſicam perueniſſe, & ibi diu hæſiſſe illud arguit, quòd calculus tam grandis circa eam concreuerit, quod breui tempore non factum. Et cruciatus illi, quos mulier paſſa eſt in excernendo calculo, potiùs ab eius magnitudine, quàm ab acu prouenerunt. Aliàs verò compertum eſt, exiguo ſatis temporis ſpatio, etiam illæſis aliis partibus, acus deglutitas cum vrina redditas fuiſſe. Quod etiam illud confirmat, quod Marcellus Donatus *de hiſtoria medica mirabil. lib. 2. cap. 12.* refert, cuidam muſcam magnam ore hiante ad ventriculum perueniſſe, & die ſequenti ab ingreſſu cum vrina excretam fuiſſe: quæ certè non perforatis inteſtinis, ſed per patentes vias eò deuenit. Et quidem ſi per venas meſaraicas ac venam portæ ad hepar, & hinc ad venam cauam, poſtea ad emulgentes, hinc ad renes, vreteres, tandémque ad veſicam acus iſtas perueniſſe aliquis ſtatuat, cum eo non pugnabo.

Viam autem adhuc breuiorem poſſe dari mihi videtur. Videmus enim eos, qui multum bibunt, vix hauſto potu aqueam potûs partem rurſum emingere; quod fieri vix poſſet, potu ad inteſtina tranſmiſſo, & à venis meſaraicis attracto: ſed probabilius eſt id fieri immediatè à ventriculo per vaſa gaſtrica, & breue in primis, potu ad lienem attracto, & hinc per arterias, quæ in liene ſunt, ad arterias emulgentes tranſmiſſo. Itaque etiam credibile eſt, acus per eandem viam, vtpote breuiorem, ad renes, & hinc ad veſicam tranſmiſſas fuiſſe.

Quapropter in tali caſu, ſi non per aluum acus vel aliæ res deglutitæ exeant, naturæ totum negotium committendum eſt, quæ tandem ſibi vias idoneas quærit, interdum per vrinam, interdum per abſceſſum forâs apertum.

Animalia quæ in ventriculum irrepſerunt, quomodo exturbanda.

Si viuum aliquod animal in ventriculum irrepſerit, quod cognoſcitur è morſu & motu eò loci, præſertim ante cibum, & quòd homo in loco, vbi talia animalia degunt, dormiuit, ac quòd lacte & ſimilibus dulcibus aſſumptis, animal quieſcit; amaris verò aſſumptis irritatur & mouetur: plerique ſuadent, vt lac tepidum ori apponatur, & vapor eius hiante ore excipiatur, vt eius ſuauitate allecta fera egrediatur. Et quidem obſeruatum eſt, hoc modo tales feras è ventriculo prolectas fuiſſe. Quia verò interdum etiam accidit, vt hoc modo allecta talia animalia per œſophagum ad os aſcendant, ſed non planè egrediantur, neceſſarium eſt, vt in procinctu ſtet Chirurgus idoneis inſtrumentis inſtructus, qui proſerpentem feram apprehendat & extrahat. Si verò hoc modo per os elici fera non poteſt, danda opera vt per aluum exeat, atque hoc modo fumo ex coriis ſeu veteramentis accenſis ore per infundibulum hauſto, per aluum expulſum fuiſſe ſerpentem teſtatur Marcus Gattinaria *ad nonum Rhaſis, in cap. de præfocatione ma ricis*: & Hieronymus Tragus *de ſtirp. lib. 2. cap. 114.* Cardui benedicti aquâ hauſtâ ſerpentem, qui dormienti per eos irrepſerat, per inferiora ſeceſſiſſe. Vtile etiam eſt lac copioſè bibere, & poſtea vomere.

Animalia in ventriculo genita vt exturbanda.

Res verò in ventriculo genitæ præter naturam, difficulter, & vix, niſi reiiciantur, cognoſcuntur. Et quidem bufones, ranæ, & lacertæ in ventriculo interdum generantur ex ſpermate earum cum aqua hauſto. Vermes verò eodem modo vt in inteſtinis, etiam generatos fuiſſe compertum eſt. Ad talia animalia abigenda vtiliſſimum eſt dictamnum Creticum, Drach. j. pondere cum aqua gentianæ ſumptum, præſertim ſi zedoaria, aut citri ſemen puluerisatum addatur. Omne enim talium vermium genus abigere compertum eſt. Decocto etiam ex centaur. minor. & carduo bened. præparato hauſto, plures ranas vomitu redditas fuiſſe, obſeruatum eſt. Theriacâ quoque cum ſpiritus vini quartario hauſtâ ſerpentem viuum longitudine vlnæ vomitu reiectum fuiſſe, item obſeruatum: vt & animal lacertæ figurâ, antimonio ſumpto vomitu reiectum fuiſſe. Vtile eſt etiam in talibus caſibus clyſteres ex lacte ſingulis diebus penè iniicere; exhibere verò per os antidotos theriacales, & interdum purgantia.

Vermes in ventriculo geniti expellendi ſunt medicamentis, quæ ſuo loco de lumbricis proponentur. Præſtant idem etiam pleraque ex iis, quæ modò ſint propoſita.

Lapides in ventriculo geniti.

Lapides in ventriculo geniti equidem grauiſſimos dolores in ventriculo excitant, ſed vix ſigna clara, quibus ab aliis perfectè cognoſcantur, habent, niſi diuturnitatem doloris. Nonnunquam vomitu reiiciuntur: quod niſi fiat, diuturnis tandem cruciatibus hominem iugulant.

Pili in ventriculo geniti.

Pituitoſum quid concretum, imò pilos etiam in ventriculo generari, non impoſſibile eſt. Solet enim natura nunquam otioſa eſſe, ſed ſemper laborare, vt in ſubiectam materiam formam aliquam, quamcunque etiam, inducat. Si verò pannus, claui, cultri, ferramenta & alia artificialia vomitu reiiciantur, cùm nullâ vi naturali in ventriculo produci poſſint, meritò ad dæmonis ludibria & præſtigia talia referuntur.

Clyſteres & glandes ſi vomitu reiiciantur, fit id à motu Inteſtinorum inuerſo, de quo poſtea ſuo loco, *part. 2. ſect. 2. c. 1.* dicetur.

CAPVT XVI.

De Vulneribus ventriculi.

Signa Diagnoſtica.

Signa vulnerati ventriculi.

SI abdomen vulneratum ſit, & quidem è regione ventriculi vulnere profundiore, ventriculum etiam vulneratum eſſe ſuſpicio eſt; quæ confirmatur, ſi ſingultus & bilis vomitus inſequitur, aut cibus potúſque aſſumptus vomitu reiicitur. Ventriculus etiam vulneratus nec appetere cibum, nec continere, nec coquere rectè poteſt. Interdum crudus cibus & potus; interdum chylus per vulnus emittitur, ſputum eſt ſanguineum; & dolor etiam in ventriculo percipitur. Si ſuperior pars ventriculi vulnerata ſit, & accedat inflammatio, febris, delirium, ſyncope, & alia mala accedunt.

Prognoſticum.

Prognoſtica.

Si ventriculus vulneretur ac perforetur, equidem id lethale eſſe dicit Hippocrates *6. aph. 18.*

An vulnera ventriculi ſint lethalia?

Verùm non ſimpliciter & ex neceſſitate ventriculi vulnera lethalia ſunt, ſed id plerumque ita accidit. Quandoque enim ventriculi vulnera ſanata fuerunt, vt docet Galenus *in dict. aph. & de loc. aff. 5.* & poſtea etiam dicetur. Perpendendum igitur, quale vulnus ſit, an ſcilicet totus ventriculus perforatus ſit, an verò aliqua eius tunica ſaltem; an circa fundum; an verò circa orificium ſuperius. Etenim ſi totum corpus ventriculi ſit perforatum, periculoſum & lethale plerumque malum eſt; cùm ventriculus membranoſus ſit, & primæ coctionis ſummopere neceſſariæ officina. Si verò eius exterior ſaltem tunica vulnerata ſit, non deſperandum. Si etiam ventriculus in fundo vulneretur, vulnus id aliquando curatur; cùm pars illa carnoſa ſit, & medicamenta eò loci ſubſiſtere poſſint. Si verò ſuperior ventriculi pars circa orificium ſuperius vulneretur, exigua ſanitatis recuperandæ ſpes eſt, cùm pars ea ſit exquiſito ſenſu prædita, & medicamenta ibi non hæreant, ac præterea cibus & medicamenta tranſeuntia dolorem excitent.

Vulnus ventriculi relictum viuente homine.

Verùm etiam deſperata planè ventriculi vulnera aliquando præter ſpem ſanata fuiſſe obſeruatum eſt. Ita Iulius Alexandrinus *in cap. lib. 6. therapeut-meth. Galeni*, refert, Bohemo cuidam ruſtico vulnus, & quidem latum ac venabulo, vt Matthias Cornax narrat, in ventriculo inflictum fuiſſe, ac cœpiſſe ruſticum per id cibum reiectare, & cùm vulnus vt deſperatum, negligentiùs haberetur, occaluiſſe tandem vulneris labia, & per ea ſemper cibi partem exiiſſe; Ruſticúmque huic vitæ conditioni relictum, vulnus tandem linteis pannis texiſſe, ac faſciis obligaſſe, atque ita annos aliquot vitam produxiſſe. *Et capite præcedente* retulimus hiſtoriam alterius ruſtici Bohemi, cui culter in ventriculum per œſophagum delapſus extractus eſt, qui nihilominus vulnere conſolidato ſuperuixit. Teſtatur ſimiliter Chriſtoph. à Vega *ad aph. 18. lib. 6. Hippocr.* quendam ſanatum fuiſſe, cui è ventriculo vulnerato chylus exierat: & Fallopius *de vulneribus capitis, cap. 12.* narrat, ſe ſanaſſe mulierem & virum, qui in ventriculo fuerant vulnerati, vt chylus egrederetur.

Hiſtoria Ruſtici Bohemi cultri voracis.

Curatio.

Curatio.

Etſi plerique cenſent, Naturæ tùm negotium eſſe committendum, & reuerà etiam naturæ potiſſimæ in hiſce, vt & aliis vulneribus curandis, partes ſint, quæ interdum etiam id præſtat, quod penè impoſſibile videbatur; tamen à Medico hac in re quantum fieri poteſt, adiuuanda eſt.

Si ergo confluxus ſanguinis ad ventriculum, & inflammatio metuatur, primò vena aperienda eſt, ſi eam vires ferant: Si verò adſit cacochymia, exhibere per os quidem purgantia non licet, ne ad locum affectum humores vitioſi trudantur, ſed clyſtere aluus eluenda eſt.

Vulnus verò ipſum quod attinet, ſi id non ſit penetrans, naturæ negotium committatur. Si verò vulnus penetret, & amplum ſit, conſuendum abdomen, inferiore tamen parte orificium relinquendum, vt pus effluere poſſit; ac turunda immittenda, quæ quidem ventriculum non ingrediatur, extra tamen eius vulnus tangat conueniente vnguento illita, quale eſt & hoc.

℞ *Ol. abietin.* Vnc. j. *maſtich.* Vnc. ij. *mannæ thuris*, Drach. ij. *rad. tormentill. conſolid. maioris*, an. Drach. j. *lumbricor. terreſtrium*, num. v. *croci* ℈. j. *vini albi auſteri*, Vnc. ij.

Coq. ad vini conſumptionem. F. Linimentum.

Vel ex terebinthina cum oleo hyperici, & vitello oui vnius miſta, fiat linimentum.

Ore verò ſumenda exhibeantur *ſyrupus myrtinus, de roſis ſiccis, cum decocto equiſeti, piloſellæ, & radic. conſolidæ*: quibus addere licet *trochiſcos de terra ſigillata, de carabe*. Maſtiche verò hîc omnibus modis ſumpta vtilis eſt.

Vel ſumat æger ſæpe aliquid *conſeru. roſar. rubrar. diacydon. ſine ſpeciebus*, aut *diatragacanthum frigidum*.

Extrà verò abdomen inungatur ol. roſaceo & chamæmelino, ac maſtichino.

Ipſi vulneri imponatur emplaſtrum Barbarum.

Diæta.

Diæta. Victus ſit tenuis, & parciſſimè æger edat, ne ventriculus cibi copiâ diſtendatur, ſed corrugatus maneat, & ſic faciliùs conglutinetur. Cibi verò ipſi in parua quantitate magnam alendi vim habeant: ſint boni ſucci & coctu faciles. Ab omnibus acribus & mordentibus in cibo & potu abſtinendum.

CAPVT XVII.

De Vlceribus ventriculi.

Vitia ventriculi. TAndem etiam, ſed rariùs, aliquando ventriculus vlcere laborat, quod eſt compoſitus morbus ex ſoluta vnitate, diminuta magnitudine, & ferè etiam intemperie. *Cauſſa.* Excitatur verò vlcus in ventriculo, vel à cauſſis internis, quales ſunt humores acres, ſeu in ventriculo geniti, ſeu aliunde, præcipuè ex capite affluentes, qui aut naturâ ſuâ mordent ac rodunt, vt bilis flaua & atra, vt & pituita ſalſa; aut ratione putredinis, quâ corripiuntur, ſeu ob longam in ventriculo moram; ſeu apoſtematis in ventriculo genitis, ac poſtea apertis, ſeu poſt vulnera non rectè curata; Vel ab externis, vt medicamentis acribus, colocynthide, euphorbio, venenis erodentibus, vt arſenico, ærugine, & ſimilibus. Et quidem frequentiſſimè generantur vlcera in ventriculo poſt vulnera & rupta apoſtemata.

Pertinent huc & rupturæ venarum, præcipuè ex vomitu laborioſo.

Differentia.

Differentia. Hæ primò ſumuntur ab ipſo vlcere, quod magis aut minùs latum, profundum, ſordidum eſt. Deinde à parte affecta, prout ventriculi partem ſuperiorem vel inferiorem obſidet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vlcus ipſum ventriculi indicatur à dolore pungente & vlceroſo, & ardore, præſertim dum aliquid acre vel calidius aut frigidius in ventriculum deſcendit, & dum cibus concoquitur ac in inteſtina tranſmittitur, & quidem dolore ſupra vmbilicum aſſiduo & fixo. Ac ſignum hoc certius eſt, ſi inflammationis ſigna ac præcipuè febris adſit. A deiectâ itidem cibi appetentia, à ructu fœtido, ex pure, vomitu vel per aluum reiecto, vt & ſanie ac ſanguine. Præceſſerunt cauſſæ vlceris, & febris lenta cum pulſu frequenti laborantem conſumit.

Cauſſas autem vlceris quod attinet, ſi eæ ſint externæ, ex relatione ægri cognoſcuntur. Si verò internæ ſint, inflammatio, vel tumor, quæ ſuppurata ſint, neceſſe eſt eorum ſigna præceſſiſſe. Si ab acri fluxione, aut humore putrido, eius quoque ſigna adſunt. Si à ruptura venæ, præceſſit ſanguinis vomitus.

Cuius autem formæ ſeu naturæ ſit vlcus ventriculi, aliquo modo colligi poteſt ex prauis humoribus in corpore abundantibus, ex vlceris ipſius duratione, ſymptomatum magnitudine, & potiſſimùm ex iis, quæ vomitu vel per aluum excernuntur. Locum & partem, quam vlcus obſidet, dolor indicat. Nam quâ parte dolorem percipit æger, eâ proculdubio vlcus eſt. Quando orificium ventriculi vlcus occupat, acutiſſimos dolores gignit, cum nauſea & ſiti moleſta, præcipuè ante cibi deſcenſum in fundum, nonnunquam ſudores excitantur frigidi, & lipothymia accedit. Mitiora ſunt ſymptomata vbi vlcus in fundo ventriculi eſt, & dolores ſunt mitiores, qui tamen coctionis & diſtributionis tempore augentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vlcus ventriculi morbus periculoſus eſt, & plerumque lethalis; niſi ſolùm in ſuperficie ſit, & ipſum exiguum; quia non ſolùm tunica ventriculi affecta eſt, quæ vt pars ſpermatica exactè refici nequit, verùm etiam quia alimentum venter ante coctionem excernit morſu lancinatus; quamuis id ex temperatis ſit, & apud ſanos moleſtare non ſoleat, & quia ventriculus vlcere debilitatus malè coquit, quâ ratione & cibi non bene coquuntur, & deperdita ſubſtantia non facilè regeneratur. Præterea cùm vlcus omnino abſterſione indigeat, detergentia medicamenta dolorem excitant, præſertim in orificio ventriculi, cui facilè cerebrum & cor compatitur. Exſiccatione tandem opus eſt, vt vlcus cicatrice claudatur. Impeditur autem à chylo, & ingeſta alimenta vim medicamentorum infringunt.

2. Periculoſius eſt vlcus ventriculi quò maius & ſordidius eſt, & quod ſuperiores partes ventriculi occupat, quia ſuperiores partes in conſenſum trahit, vnde grauia ſymptomata oriri ſolent; & quod à materia eſt virulenta, vt in Gallico vlcere.

3. Quæ abſque inflammatione ſunt vlcera ventriculi, faciliùs adſtringentium vſu curantur; quæ verò inflammationem ſimulque febrem coniunctam habent, non ſolùm curationem non admittunt, ſed nec in eadem magnitudine poſſunt permanere. Nam in dies maiora & maligniora fiunt, quamdiu ſcilicet durat inflammatio. Galenus 7. *aph.* 37.

4. Inueteratum hoc malum lienteriam affert, & ex atris & corruptis humoribus dyſenteriam.

Indicationes.

Indicationes. Vt in aliis vlceribus: ita & hic vnitas ſoluta vnienda, ſubſtantia deperdita regeneranda, cauitas implenda, & tandem cicatrix inducenda eſt. Remouenda quoque impedimenta, quæ naturam in opere ſuo remorari poſſunt. Ergo ſi vlcus ſordidum ſit, abſtergendum & mundificandum: ſi adſit intemperies, illa corrigenda, & omnia quæ in vlceris curatione requiruntur, peragenda, de quibus Galenus 3. *meth. med. c.* 3. Si quoque membrum aliquod ſit, quod humores vitioſos ad ventriculum mittat, illius habenda eſt ratio.

Curatio.

Curatio. Ergo ſi ſanguis abundat, & vires ferunt, in initio vena aperienda: Si autem malum diu durauit, venæ ſectio omittenda. Poſtea ſi prauus aliquis humor adſit in ventriculo, lenientibus ſaltem, vt ſyrupo roſar. ſolutiuo, aut hierâ picrâ vtendum. A fortioribus verò purgantibus abſtinendum, quòd & ventriculum debilitant, & humores ad eum trahunt. Vomitus quoque planè vitandus, ne quod exulceratum eſt, magis dilaceretur.

Hinc detergentia & moderatè ſiccantia medicamenta vſurpanda, quæ niſi prætermittantur, conſolidantia nil vtilitatis afferunt. Et nunc lenioribus, nunc fortioribus, prout opus, vtendum, eáque omnia per os exhibenda, cùm nulla alia ad ventriculum via ſit.

Medicamenta detergentia vlcus ventriculi. Detergentia ſint in ventriculo calidiore, aqua hordei ſimplex, aqua mellis, quæ & loco potus vſurpari poſſunt. Aqua ſaccharata, vel hordei, cum emulſione ſeminum 4. frigid. maior. conſeru. roſar. aquâ hordei diſſoluta & colata.

In ventriculo frigidiore mulsâ & iure cicerum vti licet; item decocto hyſſopi ac ſchœnanthi, cum melle vel ſine eo. Fortius abſtergunt farina orobi, & radix iridis cum melle: ac ſi vlcus ſit ſordidum, ad hieram ſimplicem accedere licet, quæ pondere Scrup. j. vel Scrup. ij. exhibetur; & aqua hordei vel ſerum lactis ſuperbibitur. Si vlcus ſit valde ſordidum ac virulentum, folia oleæ, rutæ & agrimoniæ coquantur in vino rubro, & colaturæ manè & veſperi ante cibum hauſtus detur.

Mundato vlcere, quæ carnem generant, vlcúſque conſolidant, vſurpanda; quæ quidem & extrà adhibere licet. Extrà quidem ſola adhibere licet; quæ verò intrò dantur, cùm quotidie nouæ aliquæ ſordes generentur, iis aliquid mediocriter abſtergentium admiſcere vtile eſt; id quod duobus modis fieri poteſt. Primò, quod commodius, vt præmittantur mundificantia, & poſtea ſubiungantur abſtergentia: Deinde, vt miſceantur adſtringentia cum abſtergentibus. Indies tamen abſtergentia minuantur, donec tandem ſolis conſolidantibus locus ſit.

Exſiccantia & glutinantia. Tandem vt vlcus conſolidetur & claudatur, epulotica ac cicatricem inducentia conueniunt. Exſiccant & glutinant, *thus, maſtiche, gummi Arabic. tragacantha, ſanguis draconis, C. C. vſtum*, ad pondus Scrup. ij. vel Drach. j. exhibita cum aqua mulſa, aut in formam paſtillorum redacta, *trochiſci de carabe, ſyrupus cydoniorum, myrtinus.*

Efficax eſt & hoc medicamentum.

℞. *Thur. maſtich. tragacant.* an. Drach. iij. *ſuccini* ʒ. j. *ſang. dracon.* ʒ. ß. Cum *ſyrupo cydonior.* F. Trochiſci, pondere ʒ. j.

Cicatricem inducentia. Cicatricem inducunt *acacia, balauſtia, hypociſtis, bolus Armenus, ſumach. terra ſigillata, conſerua roſarum antiqua.* Et dantur hæc & ſimilia in ventriculo calidiore cum aqua plantaginis; in frigidiore verò cum aqua menthæ, aut vino nigro auſtero.

℞. *Tragacanth.* ℈. ij. *ſucci plantag.* ʒ. j. ß. *ſantali rubri, corall. rubror.* an. ℈. j. *conſeru. roſar. antiq.* ʒ. ij. *ſyrup. cydon.* q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞. *Thuris, ſang. dracon.* an. ℥. ij. ß. *roſar. balauſt. ſuccini, boli Armeni*, an. ʒ. j.

F. Puluis, cuius Drach. j. detur *cum ſucco vel miua cydonior.*

℞. *Roſar. rubr. boli Armeni, gummi Arab.* an. ʒ. j. ß. *granor. myrti, tragacanth. ſpodij, balauſt. acaciæ*, an. ℈. ij. ß. *ſuccini, maſtich. ſang. draconis*, an. ʒ. j. Cum aqua plantaginis. F. Trochiſci.

Vel ℞. *ſpec. diatrag. frigid. pulueris ſumach, maſtiches, ſang. draconis*, an. ʒ. ß. Cum *ſyrupo myrtino.* F. Electuarium.

Licet & ventriculo adſtringentia extrà apponere, vt cicatrix intus producatur. Vngatur ergo ventriculus oleo cydonior. maſtich. myrtino, cum puluere corallior. & emplaſtrum de cruſta panis imponatur.

Vel ℞. *Boli Armeni, mumiæ, aloës, myrrh. maſtiches*, an. Drach. ij. Incorporentur cum *reſinæ* ʒ. vj. F. Emplaſtrum, quod ventriculo imponatur.

Et talia externa medicamenta conſolidantia omni tempore applicari poſſunt; cùm ventriculum confortent, vlceris augmentum prohibeant, & ad conglutinationem præparent.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Ideóque cùm animus eſt vlcus mundificare & abſtergere, abſtergentia cum cibo & potu miſceantur, & maximè in principio cœnæ & prandij, atque abſtinendum ab adſtringentibus. Cùm verò vlcus iam conſolidatum, aut cùm fluxus ventris cum vlcere adeſt, admiſcenda adſtringentia, vt pani admiſceatur maſtiche; cibi reliqui condiantur ſucco granatorum vel cydoniorum. Et in primis cibis ad conſolidandum puluerem ex fructu ſorbi maturo exſiccato, plantagine, radicibus conſolidæ maioris, admiſcere vtile eſt. Cibi ipſi ſint facilis coctionis ac boni ſucci, actu & poteſtate ſiccantes. Vitentur verò amara, acria, ſalſa, acida, item nimis dulcia & pinguia. Conueniunt pultes ex amylo, farina hordei, ptiſana, oryza, amygdalis, ouorum vitellis. Vitet æger motum vehementem.

LIBRI

LIBRI TERTII
PARTIS I.
SECTIO II.
De Symptomatibus Ventriculi.

CAPVT I.
De Anorexia & appetitu ventriculi deiecto.

ATQVE hactenus abſoluimus morbos, qui ventriculo accidere ſolent; explicanda iam ſunt ſymptomata, quæ ei & circa actiones eius contingunt. Et primò actiones læſas quod attinet, equidem primaria actio ventriculi eſt χύλωσις, ſeu cibi aſſumpti in chylum pro totius corporis nutritione mutatio. Verùm huic primariæ actioni aliæ quaſi miniſtræ inſeruiunt: Nam primò appetitus vt aliis animalibus, ita homini etiam datus eſt, quo vbi defectum alimenti percipit, cibum & potum deſiderat.

Deinde data eſt ventriculo vis retentrix, qua cibum & potum tamdiu retinet, & arctè amplectitur, donec à facultate coctrice in chylum mutatus ſit.

Tertiò, cibus coctus & in chylum mutatus ad inteſtina tranſmittitur, vt inde ad Hepar tranſeat, & in ſanguinem totius corporis alimentum mutetur. Atque in his actionibus omnibus varia ſymptomata accidunt.

Abutitur tamen natura quandoque etiam ventriculo, qui primariò coctioni deſtinatus eſt, & per illius orificium cùm ſuperius, tum inferius, vitioſos humores interdum expellit. Præterea quia nerui etiam ſextæ coniugationis ventriculi orificio inſeruntur, & tunicæ eius membranoſæ ſunt, in tactu quoque ſymptomata, dolores ſcilicet, ventriculo accidunt.

Atque ita agendum erit ſecundùm ordinem, quo actiones hæ ſeſe conſequuntur. Primò de appetitu cibi & potu læſo, cuius plura ſunt ſymptomata. Deinde de ſymptomatibus & actionibus læſis, quæ circa retentionem accidunt, qualia ſunt palpitatio, conuulſio, tremor, vibratio ventriculi, ruminatio, cœliaca paſſio & lienteria, quæ duo tamen ſymptomata, potiùs vel ſimul inteſtinorum affectiones ſunt. Tertiò, de Coctione læſa & imbecillitate ventriculi, ſeu coctione debili, & ἀπεψίᾳ ſeu cruditate, item ciborum corruptione. Quartò, in retentricis ſymptomatibus explicanda erunt ſingultus, ructus, nauſea, vomitus, cholera. Quintò agendum erit de cardialgia, dolore & anxietare ventriculi, ardore ſtomachi, attritione ventriculi, ac ſtupore eiuſdem.

Secundò accidunt etiam ventriculo ſymptomata in excretis p.n. vt cùm ſanguis, menſtrua, vermes, glandes, clyſteres, & alia p.n. é ventriculo reiiciuntur.

Tandem quod qualitates mutatas attinet, etiam maculæ p.n. in ventriculo repertæ ſunt: de quibus ſymptomatibus iam ordine agendum eſt.

Atque vt à læſo appetitu incipiamus, cùm animalium corpora in perpetuo fluxu ſint, & diſſoluantur, ne præmaturâ morte obeant, continuâ nutritione & inſtauratione opus habent. Ideóque iis, & inter ea etiam homini, inſita eſt nutrimenti ad corpus conſeruandum neceſſarij appetentia, & ſenſus quidam, quo defectus alimenti percipitur. Qui etſi toti corpori inſit, maximè tamen viget in ventriculo, ceu penu & promptuario alimenti, in quo primò ciborum pro totius corporis nutrimento fit concoctio, & præcipuè in orificio eius, quod propterea à ſexto pari neruorum neruos ſatis grandes accepit. Et quidem, vt à Galeno 1. *de ſymptom. cauſſis, cap.* 7. recenſentur, quinque ſeſe ordine in appetitu alimenti conſequuntur.

In alimenti appetitu quinque ſeſe conſequuntur.

Primum eſt euacuatio & diſſipatio ſubſtantiæ corporis per continuum illum effluxum; hinc ſequitur φυσικὴ ὄρεξις, ſeu naturalis alimenti, quo corpus nutriatur & inſtauretur appetitus: Tertiò, ſuctio venarum inanitarum in toto corpore, quâ venæ minores à maioribus, & hæ rurſum ab aliis partibus ſugunt, donec tandem ad ventriculum, vt cibi promptuarium, peruentum eſt: Quarto loco eſt ſenſus in orificio ventriculi, quod tactu maximè valet: Ac tandem quintò appetitus animalis, quo animal vellicationem in orificio ventriculi percipiens, ad famem & ſitim explendam, quærendúmque cibum & potum ſeſe confert. Atque ita fames naturalis & appetitus ſecundum naturam nutrimenti à ſenſu ſuctionis venarum, ex penuria alimenti in ore ventriculi excitatur, vt abſumpti inſtauratio fiat, atque ita corpus conſeruetur.

Læditur autem appetitus variis modis: vel quia imminuitur, vel quia aboletur, vel quia deprauatur; de quibus iam ordine agemus, & primò de appetitu deiecto. Nam aliquando cibum quidem appetit homo, ſed minus quàm par eſt; aliquando planè eum auerſatur.

Appetitus diminutus eſt δυσορεξία: ablatus, ἀνορεξία, & ἀποσιτία. Donatus ab Altomari etiam ἄσην, *cibi faſtidium* appellari cenſet 5. *aph.* 6. Verùm non ſimplex cibi faſtidium eſt ἄσην, ſed morſus potiùs orificij ventriculi; & inde proueniens anxietas, & quaſi nauſea, & ad vomitum inclinatio, ab humoribus vitioſis ad excretionem ventriculum ſtimulantibus.

Appetitus deiecti differentia.

Appetitus tamen deiecti magna eſt varietas. Primò enim interdum homo per morbum appetitum per dies aliquot ſaltem amittit, vt cibum nullum omnino deſideret; aliquando verò non ſolùm per dies, ſed & menſes, imò & annos aliquot nonnullos ſine cibo vixiſſe compertum eſt. Quæ res cùm ſatis mira ſit, agam de iis, qui diu ſine alimento vixerunt, *cap. ſequenti.*

Deinde aliquando cibum homo non appetit, ſine nauſea tamen vel faſtidio, non ſecus ac ſani, qui dum ſaturi ſunt, cibos aliàs etiam ſibi gratos non appetunt, ſed ſine nauſea & abominatione; aliquando verò ægri cibos non ſolùm non appetunt, ſed ita quoque auerſantur, vt non ſolùm ad eorum guſtum vel odoratum, verùm etiam viſum vel mentionem exhorreſcant, & nauſeam concipiant, imò quandoque ad vomitum concitentur.

Inappetentiæ & faſtidij ciborum differentia.

Vbi ergo æger cibum tantùm non appetit, ſed ſine nauſea & abominatione, Inappetentia appellari poteſt. Cùm verò cibum æger etiam abhorret & auerſatur, id Faſtidium ciborum & nauſea dicitur. Qui affectus cùm etiam cauſſis differant, ſeorſim explicandi ſunt.

Inappetentiæ Cauſſæ.

Inappetentiæ cauſſæ.

Et primò inappetentiam quod attinet, cùm proxima appetitûs ſeu famis cauſſa ſit ſenſus ſuctionis in ventriculo, & præcipuè in eius orificio: hinc patet, deiecti appetitus cauſſam eſſe deficientem ſenſum ſuctionis in ventriculo, appetitúmque cibi non fieri, vel diminutè fieri, (nam appetitus abolitus & diminutus ferè cauſſarum magnitudine ſaltem differunt) dum vel nulla, vel exigua fit ſuctio; vel ſuctio non percipitur, & ſenſus ſuctionis vel amiſſus, vel diminutus eſt.

Suctio non fit, vel exigua fit, quia alimentum in corpore abundat, & nulla ferè fit in corpore abſumptio. Hoc modo vt appetitus planè deiiciatur, vix aut certè rariùs fieri poteſt, cùm calor innatus, quamdiu viuit homo, aliquid continuò abſumat; quamuis nunc plus, nunc minus, prout ipſe calor eſt debilior vel fortior.

Diminui tamen non rarò appetitus poteſt hac de cauſſa: Si corpus nimis plenum eſt, & multis crudis humoribus abundat: aut aliqua conſueta euacuatio, vt menſium, vel hæmorrhoïdum ſuppreſſa eſt, aut conſuetum exercitium homo omiſit, ac otio & quieti nimis indulſit. Pertinet huc & cutis conſtipatio ab aëre, ſeu ab aliis cauſſis, ob quas naturalis διαφόρησις impeditur.

Secundò ſuctio non fit, quia multi craſſi & lenti humores in ventriculo abundant, ſiue in eo geniti ſint, ſiue à capite affluant. Sic & cibi craſſi & pingues appetitum deiicere ſolent. Idem accidit, ſi lentore illo, quo vt lubrica eſſent, ventriculus & inteſtina naturaliter intus obducuntur, nimiùm ventriculus abundet. Si enim lento illo humore quaſi incruſtetur, ſenſus eius obtunditur. Poſſet tamen hæc cauſſa etiam ad ſequentem referri, nimirum cùm ſuctio præ ſenſu obtuſo non percipitur.

Tertiò ſuctio non fit, ſi obſtructio aut tumor p.n. venas meſaraïcas vel hepar occupet, vt chylus per eas non ſatis diſtribuatur, ſed in ventriculo immoretur. Vt enim inanitus ventriculus nouum cibum appetit: ita quando chylus in ventriculo ſubſiſtit, fames non excitatur.

Suctio verò non percipitur, vel minus percipitur, etſi fiat, primò vitio facultatis ſentientis. Et primò quidem ob reſolutionem neruorum à ſexto pari prodeuntium, aut quia Spiritus animalis, proximum facultatis ſentientis organum, ad os ventriculi non dimittitur, vel tranſitus eius impeditur, vt in Apoplexia & ſimilibus affectibus fieri ſolet; vel cùm Spiritus deficiunt ac languent, vt in morbis grauibus, & febribus in primis acutis & malignis accidit, aut quia facultas aliò conuertitur, vt in phreniticis, melancholicis, & forti imaginatione occupatis accidere ſolet.

Secundò ſuctio non percipitur vitio orificij ventriculi læſi à morbo, qui vel eſt Intemperies, vel mala compoſitio, vt tumor p.n. vel ſoluta vnitas, vt vlcus. Et quidem Intemperies eſt vel ſine materia, vel cum materia, eámque excitant vel cauſſæ internæ, vt humor, aut vapor, vel à toto, vel à parte, vt vermis in inteſtinis vel vtero immiſſus: vel externæ, vt medicamenta, aut venena, quæ tamen potiùs occultam diſpoſitionem p.n. quàm manifeſtam intemperiem inducunt. Pertinent huc omnia caloris ventriculi cùm inſiti, tum influentis; qui temperamentum eius abſoluunt, vitia. Cùm enim calor is proximum ſit animæ inſtrumentum, ſi lædatur, actiones bene fieri non poſſunt. Hinc accidit, vt non ſolùm quæ calorem naturalem lædere, ſed & quæ influentem diſſipare ac euertere poſſunt, inappetentiam excitare ſoleant. Inde ſæpe euenit, vt in febribus & aliis morbis appetitus deiiciatur, cùm & influens & innatus calor corrumpatur: ita & in timore ac aliis animi affectibus, ſpiritibus turbatis, vel aliò auocatis, appetitus deiicitur. Tandem huc pertinet & ſtupor ventriculi, ſenſu tactûs eius labefactato; quod exhibitis narcoticis fieri poteſt: ferúntque ſolanum furioſum vino infuſum appetitum deiicere.

De intemperie tamen ventriculi eſt controuerſia, & inter authores diſputatur, an tam ab intemperie calida, quàm frigida,

inappetentia fieri poſſit. Verùm ſciendum, intemperiem nunc eſſe magnam, nunc paruam. Si ſit inſignis, tam calida, quàm frigida appetitum deiicere poteſt; cùm omnis inſignis intemperies actiones partis deſtruat. Si verò non ſit inſignis, frigida potiùs facit inappetentiam, laxando & replendo orificium ventriculi.

Cibi faſtidij Cauſſæ.

Cibi faſtidij cauſſæ.

Cibi verò faſtidij, cùm homo non ſolùm cibum non appetit, ſed & auerſatur & abhorret, cauſſa eſt, potentia appetitiua imbecilla vel errans, quæ alimentum non vt iucundum, verùm vt odore & ſapore ingratum odio proſequitur, quaſi naturæ eſſet ſummè noxium. Accedit hoc, cùm parui ſucci, præcipuè bilioſi, putridi, & corrupti, aciditatis tamen & ſalſedinis expertes orificium ventriculi occupant. Calor enim ventriculum laxat, humores in eo liquat, ac vires ventriculi deiicere ſolet, vnde in febrium principiis cibi appetitus deiicitur. Dum verò in morbi progreſſu humores putridi & corrupti ad eum confluunt, etiam alimentum abominari & abhorrere ægri incipiunt. Humores enim illi corrumpunt orificium ventriculi, & temperamentum eius euertere ſolent. Et naturalis appetitus ſibi ſimilia appetit, noxia verò auerſatur. Videmúſque in eodem agro plantas diuerſas, quamlibet ſibi ſimilem ſuccum attrahere, diuerſum verò & ſibi minùs conuenientem relinquere. Ita etiam accidit, vt quamuis corpus alimento indigeat, quia tamen ſuccus, qui in ventriculo eſt, corpori alendo aptus non eſt, natura eum etiam auerſatur, nec venæ eum ſugere cupiunt. Hinc poſtea euenit, vt facultas appetens, cibos etiam qui offeruntur, eodem modo quaſi noxios auerſetur; nec facilè hoc malum emendatur, niſi praui illi ſucci ſint ſublati, & venæ humores vtiles iterum ſugere incipiant. Ad quod pertinet & illud, quod ex nimio alicuius cibi vſu, aut minùs dextro vſu, faſtidium eiuſdem nonnunquam oboriri ſolet. Accidit quoque, vt quibus in morbo faſtidium cibi aut potus alicuius cœpit, ij quoque à morbo liberati eum faſtidiant, nauſeâ illâ & faſtidio impreſſo manente, de quo etiam *cap.* 3.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſe quidem appetitus deiectus, vel cibi faſtidium ſignis quibus innoteſcat, opus non habet, ægérque ipſe conqueritur, ſe nihil aut parum appetere, vel etiam cibum abhorrere. Idémque ab adſtantibus obſeruatur, modò mens ægrotantis conſtet, neque homo ſimulet affectum, qui reuerà nullus eſt.

Cauſſæ verò, quæ inappetentiam ac cibi faſtidium excitant, vt cognoſcantur, ſignis opus eſt. Et quidem ſi ſuctio non fit, idque ob alimenti abundantiam, vires non proſternuntur, etſi æger aliquandiu à cibo abſtineat. Apparéntque indicia repletionis totius, aut denſitatis cutis, aut imbecillitatis caloris naturalis, aut redundantia humorum crudorum adeſt, homo vitam otioſam ſectatus eſt, atque aliæ cauſſæ repletionis totius antè enumeratæ adſunt, & ex calefacientibus, ſiccantibus, attenuantibus vtilitatem percipit æger, læditur verò à contrariis. Si verò vitio venarum meſaraïcarum non fiat attractio, aluus liquidiora & humidiora excernit. Si autem ſuctio non ſentitur, vires ob alimenti defectum deiiciuntur, corpúſque gracile euadit, atque extenuatur. Cauſſa etiam læſæ ſenſionis cognoſcitur è ſignis cerebri, vel neruorum ſexti paris læſorum. Externæ quoque cauſſæ ſuis ſignis ſe produnt, atque etiam anteceſſerunt cauſſæ inſigniter refrigerantes vel ſtupefacientes, ac tum æger, ſi acria vel mordacia ſumat, nullam mordicationem percipit, nec ſingultus excitatur, abſúntque præterea quæ calorem ventriculi debilitandi vim habent, quæ ex intemperie ventriculi, eiúſque morbis patent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Anorexia malum eſt non contemnendum; quia corpora ſiccat, ad omnes operas imbecilliora reddit, ac inſtaurat oni animalis aduerſatur. Maius tamen vel minus malum portendit, pro magnitudine ac paruitate cauſſæ, à qua oritur.

2. *In omni morbo conſtare mente, & bene ſe habere ad ea quæ offeruntur, bonum. Contrà verò habere ſe, malum. 2. aph.* 33. Languentis enim & facultatis animalis & naturalis indicium eſt, & ſpem de recuperanda ſalute exiguam præbet. Et 3. *Epid. com.* 3. *aph.* 30. Galenus ait; *Reſpiratio & ciborum appetentia in ægrotante magnum ad ſalutem pondus habent.*

3. *In morbo diuturno* ἀνορεξία, ſeu *cibi faſtidium, & ſinceræ deiectiones malum, 7. aph. 6.* Significatur enim extinctio facultatis appetentis in orificio ventriculi, ſeu ob maximum frigiditatis exceſſum, ſeu ob materiam inſigniter putrefactam. Cúmque diuturno morbo affecti vires aliter, quàm nutrimento recuperare nequeant, ſi illud nec aſſumatur, nec apponatur, viribus tandem planè conſumptis ægrum extingui neceſſe eſt.

4. Malum & facultatis appetentis collabentis ſignum eſt, ſi æger quos deſiderare ſe aiebat, cibos, poſtquam guſtauit, faſtidiat, nec comedat: peius tamen ij adhuc habent, qui nil appetunt: Extrema enim facultatis appetentis deiectio ſignificatur. Galenus 2. *Epid. com.* 2. *text.* 3.

5. Incommodè hoc malo pueri afficiuntur, vtpote qui naturâ edaces ſunt, & plurimo alimento indigent. Magnus enim p.n. exceſſus ſignificatur, ſi puer anorexiâ afficiatur. Galenus 2. *aph.* 20.

6. Anorexia, ſi iuxta principium ac vigorem accidat morbi, non ita periculoſa eſt. Mediocri enim tum alimento æger opus habet, & ſi multùm appetat, multúmque comedat, plus damni quàm commodi inde percipit, ac ſublato morbo ſponte appetitus redit. Si verò in declinatione totius morbi deiiciatur appetitus, ſeu ex morbi diuturnitate, ſeu virium debilitate, ſeu aliquâ immodicâ euacuatione, malum ſignum eſt; cùm caloris naturalis extinctionem, & virtutis naturalis deiectionem ſignificet, & Medici curam id poſtulat, metúſque eſt, ne æger vel recidiuam patiatur, vel alius morbus ſequatur.

7. Proſtratio appetitus ex læſione neruorum ſextæ coniugationis à cerebro venientis, difficulter curatur.

8. Si in morbo aliquo appetitus ſit proſtratus, & ſubitò poſtea plurimum cibum æger ſumpſerit, non præcedente criſi aliqua & morbi imminutione, lethale ſignum eſt, quia cerebri læſionem & virtutis ſenſitiuæ extinctionem ſignificat.

Curatio.

Curatio.

Cùm appetitus læſus à variis cauſis dependeat, curandi ratio etiam ſimplex eſſe non poteſt; ſed pro cauſarum varietate variè inſtituenda, cauſſæque ſingulæ ſuo modo tollendæ. Quapropter ſi nulla fiat ſuctio, cauſſam quæ ſuctionem impedit, tollere & remouere oportet. Si ſucci naturales abundent, ea quæ plenitudinem imminuunt, conueniunt; vt ſunt inedia, exercitium, frictiones validæ & multæ, frequens balneorum vſus. Quæ ſi non ſufficiunt, aut nimis tardè, quod expetitur, præſtant, ſanguinis miſſio inſtituenda. Eadem remedia iis competunt, qui ex intempeſtiua & immodica ciborum ingeſtione, cruditatibus in ventriculo cumulatis, in anorexiam incidunt. Si tamen in ventriculo vitioſi humores abundent, vomitu vel per aluum euacuentur, & in primis amara eligantur, quæ ſimul abſtergunt, atque hinc aloë ventriculo amica dicitur. Fortiora verò medicamenta, vt ſcammonium & colocynthis, quæ os ventriculi, & in hoc appetentiam lædunt, non conueniunt. Si homo ex otio & exercitiis omiſſis cibum non appetit, motus imperandus. In frigida & humida corporis conſtitutione calida & ſiccantia conueniunt. Si conſtipatio & condenſatio pororum cutis adſit, laxanda cutis, quod commodiſſimè præſtat balneum aquæ dulcis. Vtiles ſunt & frictiones lenes totius corporis.

In ventriculi imbecillitate, & venarum ac hepatis obſtructione, vtilis eſt hic potus:

℞. *Rad. petroſelini, fœniculi, apij, cichorij,* an. ℥. ß. *abſinthij, taraxaci,* an. M. j. *flor. roſar.* M. ß. *cichorij,* p. j. *ſem. coriand. præp.* ʒ. j. *fol. ſen. elect.* ʒ. vj. *ſem. aniſi* ʒ. iij. *vuarum paſſar.* ℥. j.

Infundantur in tribus partibns aquæ & vna vini Rhenani, pro ℔. j. ß. Stent in infuſione hor. 24. vaſe clauſo in loco calido.

Colaturæ expreſſæ *adde ſyrup. cichorij cum rhabarb. de mentha, de abſinthio,* an. ℥. j. Cum albumine oui depurentur & clarificentur. In decocto clarificato ſuſpendantur in nodulo:

Rhabarb. elect. agarici trochiſcati, ſpec. aroma. roſat. diarrh. abbat. an. Drach. ſem. *ſpicæ, ſchœnan.* an. gr. vj.

Doſ. Cyathus vnus horis tribus ante paſtum.

Si verò ſuctio non percipitur, itidem cauſſa, quæ ſuctionis ſenſum impedit, tollenda, ſiue aliqua ſit intemperies, ſiue humor, de quo ſuprà dictum. Præcipuè tamen bilis & pituita appetitus ſenſionem impedire ſolent.

Et quidem bilis, præcipuè in febribus, ventriculum affligit, quæ qua ratione tollenda ſit, ex iis quæ ſuprà *de intemperiebus ventriculi* dicta ſunt, patet. Nimirum bilis euacuanda, & ventriculus poſtea roborandus. Euacuatur commodiſſimè vomitu, vel per aluum: cui rei inſeruit abſinthium, ſi eius P. j. coquatur, & decocti Vnc. v. vel Vnc. vj. cum Syrup. roſar. ſolutiuo exhibeantur; aut hiera, ſi bilis tenacius adhæreſcat. Qua ratione intemperies cum pituita curanda ſit, etiam ſuprà dictum. Hoc ſaltem addimus: etſi pituita, vt frigida, calefacientia indicat, tamen non confertim & ſubitò hoc faciendum, ne humores ſubitò fuſi flatus generent, & in vniuerſum corpus diſtribuantur, ac obſtructiones pariant. Quapropter cautè hic agendum, & primò curandum, vt æger parcè comedat & bibat, & victu attenuante vtatur. Poſſunt etiam in prima menſa concedi ea, quæ ſalſa ſunt, cùm ſal incidendi & attenuandi vim habeat; & poſtea ea, quæ vim detergendi habent, vſurpari, quale eſt ius Braſſicæ primum non exquiſitè coctæ. Ad extenuandam verò pituitam, commodum eſt primò oxymel exhibere cum mellis roſarum parte quarta. Poſtea medicamentum, quod Diatrionpipereon appellatur, & quidem ſimplex, quod tantùm ex tribus piperum generibus conficitur. Etſi enim validiùs calefacit piper: tamen tenuis ſubſtantiæ eſt, & tenuium partium, quæ propterea citiùs diſcutiuntur, nec hepati inde calor imprimitur. Pituita hoc modo inciſa & deterſa euacuanda eſt vel vomitu, vel per aluum, medicamentis ſuprà propoſitis.

Tandem ventriculus roborandus: quam ad rem vtile eſt aromaticum roſarum; item abſinthium, ſiue decoctum, ſiue in vino, quod præterea etiam inſignem facultatem appetitum excitandi habet. Simul etiam appetitum excitantia vſurpanda, quæ in cauſſa calida refrigerantia eſſe oportet, ex aceto, ſucco limonum, agreſta, aurantiis acidis, granatis acidis, quibus cibi condiri poſſunt. Conuenit etiam lactuca aceto condita. E Chymicis ſpiritus vitrioli & ſalis, aliaque de intemperie ventriculi calida propoſita. Contrà in cauſſa frigida vſurpanda calefacientia ventriculum, itidem ſuprà propoſita: quæ & coctionem adiuuant, & appetitum reparant. Hinc panem ex vino maluatico ſumere,

ſumere,ac cibos aromatibus condire vtile eſt. Conuenit hîc oxymel ſcilliticum. In vtraque cauſſa oxymel ſimplex. Spiritus vitrioli, & ſalis.

Quod ſi ob facultatis ſentientis vitium non fiat appetitus, curatio ad cauſas & morbos, à quibus ille prouenit, dirigenda. Si nimirum ob melancholiam, vel aliud quodque delirium ægri cibum ſumere detrectent, ad morbum illum curatio dirigenda: interim ægro quantum fieri poteſt perſuadendum, vt cibum ſumat. Si ex humore maligno in febribus appetendis vis extinguatur, ad febrem curatio dirigenda,& interim vt æger cibum ſumat, ei perſuadendum.

Si propter læſionem nerui ſextæ coniugationis fiat appetitus proſtratus, cerebrum confortandum.

Cauſſis ſublatis etiam hinc appetitus excitandus. Danda nimirum ſalſa, acida & acria, quæ ſimilem ſuctionem illi, quæ fit à defectu alimenti, efficiant: Pinguia verò vitanda. Et in primis acetum vtile eſt, quod ſi maiore quantitate bibatur, faſtidium illud à vini potu, in quo radices ſolani furioſi maceratæ fuerint, ortum, vt & ab aliis narcoticis profectum tollit. Eligenda tamen ea, quæ contrariam cauſſæ morbificæ diſpoſitionem inducunt. Simúlque præbenda, quæ guſtu & olfactu ſunt grata, vt ex quibus appetitus excitatus, ſæpe in deſiderium cibi erumpit.

Cibi verò faſtidium, à calore & humore corrupto os ventriculi occupante proueniens, curatur iis, quæ calidam intemperiem corrigunt, & homorem euacuant. Verùm hæc inappetentia, cùm plerumque accidat febricitantibus, febre, eiúſque cauſſa ſublatâ, etiam cibi faſtidium ceſſat.

Diæta.

Diæta. Vitentur omnia quæ os ventriculi laxant, vt pinguia, oleoſa, butyrum, cerebrum animalium in primis,& omnia quæ ingrata & nauſeabunda ſunt,ac ingratum odorem habent. Vt enim Galenus 8. *de compoſ. medicam. ſecund. loc. cap.* 3. monet omnia quæ bonum, gratúmque odorem ſpirant, ventriculo grata ſunt, & appetitum excitant, ſicut quæ malè olent, eundem turbant & ſubuertunt. Non omnibus tamen omnia pariter grata & ingrata ſunt. Vſurpentur etiam ea, quæ vim habent ſenſum appetitus ſtimulandi, qualia ſunt ſalſa & acria. Ideóque condimenti loco ſumatur acetum, citria, poma, aurantia acida, cappares, oliuæ, gingidium cum aceto teſte Galeno 2. *de aliment. facult. cap.* 34. & 55. & 3. *eiuſdem operis, cap.* 31. Cibus ita præparetur, ne multâ maſticatione opus habeat, alioquin & ſi diu ore verſandus ſit, ingratus euadit, & appetitum euertit. Vinum in cauſſa frigida ſit ὀλιγοφόρον, & ſubaſtringens. Commendatur & abſinthites, quod tamen etiam in bile in ventriculo redundante vtile eſt, modò appetitus deiectus non à calote nimio proficiſcatur. In calida cauſſa frigidus potus aſſuetis permittitur, quia conſtringendo os ventriculi, appetitum excitat. Hinc Hippocrati 6. *epid. comm.* 4. *text.* 20. *Aqua vorax* eſt, id eſt cibi appetentiam efficit. In diuturna tamen ventriculi imbecillitate, aquæ potus non permittendus. Sed forſan loquitur Hippocrates *loco allegato*, non de potu aquæ, ſed de mora & verſatione circa aquas: Vnde piſcatores & nautas auidè cibum appetere videmus.

Qui cibos notæ deterioris appetunt, cibos verò boni ſucci auerſantur pertinaciter, iis cibus parum deterior permittatur, ex conſenſu Hippocratis, 2. *aph.* 38. Quæ res enim auidè appetuntur, & valdè oblectant, modò copiâ non excedant, auidiùs attrahuntur, firmiter retinentur, meliùs concoquuntur, minúſque excrementi relinquunt. Si à corporis conſtitutione frigida & humida deiiciatur appetitus, potus & cibi calefaciendi, ſiccandi, attrahendi vim habeant; calórque ſopitus quaſi excitandus exercitio & laboribus, exercitiumque in iis, qui id ferre poſſunt, ſummoperè vtile eſt, cùm diſtributionem ciborum promouendo appetitum plurimùm excitet. Hinc videmus eos, qui laboribus dediti ſunt, etſi ter vel quater de die comedant, tamen cibum auidè appetere, cùm in otio degentes vix ſemel eum auidè appetant. Somnus non ſit nimius; cùm diſtributio cibi per vigilias potiùs fiat, quàm per ſomnum, eâque peractâ appetitus redeat. Hinc accidit, vt vigilantes citiùs eſuriamus, ſpatiúmque, quod inter prandium, & cœnam eſt, breuius ſit quàm quod eſt inter cœnam & prandium, eóque elapſo non minùs appetamus, quàm hoc.

CAPVT II.

De longa à cibo & potu abſtinentia.

Animalium corpora continuò alimentis reficienda. Quandiu homo inediam tolerare poſſit. Exempla eorum qui diu ſine alimentis vixerunt.

CORpus noſtrum, vt & aliorum animalium in perpetuo fluxu eſſe, continuóque eius aliquid diſſipari & abſumi, & propterea alimentis, quibus id quod abſumitur, inſtauretur, indigere, ac niſi alimento reficiatur, tandem de vita hominem periclitari, nemini ignotum eſt. Id quod Hippocrates *lib.* περὶ ἀρχῶν, ſeptimo die fieri ſcribit, cenſétque lethalem eſſe inediam, quæ ſeptimum diem excedit: Cuius ſententiæ ſubſcribit Macrobius *lib.* 1. *in ſomn. Scipion. cap.* 6. Plinius verò *lib.* 11. *cap.* 22. longius aſſignat ſpatium, vndecim ſcilicet dierum. Et experientia ipſa teſtatur, nonnullos vltra ſeptimum diem ſine cibo vixiſſe. Tempus tamen varium eſt. Cardanus *lib.* 11. *de ſubtilitate*, refert quendam Leonhardum Pictorienſem ſe ſenſim eò traduxiſſe, vt ſemel tantùm in ſeptimana cibum ſumeret. Et foſſorem quendam, quum puteum foderet, terræ ruinâ oppreſſum ſub tabulato, quod obiecerat, ſeptem dies noctéſque ſine cibo & ſomno ſolâ vrinâ epotâ vixiſſe, Bartholom. Anulus *in picta poeſi*, ſcribit. Ferunt etiam nonnulli & nunc Græcos monachos ad ſeptimum diem vſque ieiunium extendere, & omni cibo abſtinere. Citeſius quoque Medicus *in tract. de abſtinente Confolentanea*, narrat Petrum Alchantaram, Monachum Hiſpanum, ſingulis menſibus octo diebus continuis ab omni cibo abſtinuiſſe. Et Iſocratem Rhetorem ab aliis 4. ab aliis 9. dies à cibo abſtinuiſſe, accepit Plutarchus, refértque *in opuſculo de vita decem Rhetorum*. Auicennas *lib.* 1. *fen.* 3. *doct.* 5. *cap.* 2. ſcribit, quendam à potu vnius libræ olei violacei, in qua cera & adeps diſſoluta fuerant, donec in Emplaſtri formam coïuiſſent, diebus 10. cibum non appetiuiſſe. Et ſæpe in morbis obſeruatum, ægros multis ſæpe diebus nullum cibum vel appetere, vel aſſumere. Beniuenius *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 108. ſcribit, monialem quandam montis Cælij ſuffocatione vteri laborantem, ad 10. diem ſolâ panis buccella vitam traduxiſſe. Plato *de Republ.* Erum Pamphilium inter eos, qui in acie ceciderant, 10. dies veluti mortuum iacuiſſe, poſteáque rogo impoſitum reuixiſſe. Horatius Augen. *de ſang. miſſ. cap.* 15. *lib.* 4. teſtatur ſe vidiſſe ruſticam mulierem, quæ grauida & vlcere ventriculi laborans, viginti diebus ſine cibo vixerit, tandémque mortua fuerit, mortuæ v. vtero aperto viuus fœtus extractus ſit. Cardanus 11. *de ſubtil.* ſcriptum reliquit, iuuenem quendam Scotum ſub Clemente VII. Pontifice, vndecim diebus in cuſtodia ſine cibo detentum fuiſſe, qui aliquando ad 20. aliquando ad 30. dies ſine cibo perdurauit. Et fœminam, quæ ſine cibo quandoque dies 30. tranſegerit, in Germania vixiſſe author eſt Albertus Magnus *lib.* 7. *de animal. tract.* 3. *cap.* 3. Idem *eodem in loco*, regnante Friderico II. Imperatore, Coloniæ fuiſſe virum melancholicum refert, qui clauſus arcto loco, & cuſtoditus, ſaluis ſigillis, ſine cibo ſeptem hebdomadas vixit, quotidie aut alternis diebus ſemel hauſtum aquæ frigidæ bibens, & præterea nihil aſſumens. Auguſtinus *epiſt.* 86. *ad Caſulanum*, ſcribit, temporibus ſuis quendam 40. diebus ſine cibo vixiſſe. Ex Plutarcho *in Sympoſiacis*, & Athenæo *in Dipnoſophiſtis* notum eſt, Timonis auiam, ſiue amitam, ſiue nutricem, quotannis vrſarum more bimeſtre tempus in Ciliciæ ſpelunca ſine alimento ſemianimem delituiſſe. Et Fernelius *lib.* 6. *Patholog. cap.* 1. narrat, ſe vidiſſe grauidam, cui tuberculo duro & magno ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur mox remearet, atque ſic nihil cibi potúſque bimeſtri ſpatio ſumpſerit, tandémque mortua ſit.

Hiſtoria de Lucomoriæ populis.

An verò quæ de Lucomoriæ Moſchouiæ populis narrantur, recenſere debeam, cùm multis proculdubio fabuloſa videri poſſint, dubito. Recenſet tam ea Sigiſmundus L.B. in Herberſtein, *in rerum Moſcovvitic. Comment. pag.* 82. ſcribitque, quòd Lucomoriæ populos, vltra Obi fluuium in montibus ſitæ, in ſingulos annos, nempe 27. die Nouembr. quæ apud Ruthenos S. Gregorio ſacra eſt, mori ferant, ac vere inſequente, maxime ad 24. Aprilis, ranarum inſtar, denuò reuiuiſcere. Cum his quoque Gruſtintzij & Sperpanomotzij populi, noua, & aliàs inconſueta habent commercia. Cum enim ſtatum tempus moriendi, ſeu dormiendi ipſis imminet, merces certo loco deponunt, quas Gruſtintzij & Sperpanomotzij, relictis ſuis interim æquâ commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiori æſtimatione abductas eſſe viderint, rurſus repetunt, vnde lites plurimæ & bella inter eos oriuntur. Eandem hiſtoriam Franciſcus Cireſius *in opuſculo de abſtinente Conſolentanea*, fide dignorum virorum teſtimonio confirmat. Tota autem narratio ſic ſe habet: *Id omni exceptione maius eſt, Henrico etiam Tertio in Polonia agenti, à Principibus fide digniſſimis teſtatum. Aderant quamplurimi Galliæ proceres, Senatores. Aderant & aulæ Medici, inter quos D. Ioan. Piduxius, primicerius noſter & Decanus, non artis Medicæ ſolùm, ſed totius etiam naturalis hiſtoriæ ſcientiâ Clariſſimus, Illuſtriſſimi, Principis Ludouici Gonzagæ Niuernenſis Ducis valetudinem tunc regere ſolitus, ſed & ipſi Regi conſilij copiam præbere, à quo id primùm didicimus. Relatum eſt ab Alex. Guagnino Veronenſi peditum in arce Vitebska finitima Moſchouiæ Præfecto, in ſua Moſchouiæ deſcriptione. Quoſdam igitur populos refert, Lucomoriam Vlterioris Sarmatiæ regionem incolentes, quotannis 27. Menſis Nouembris die, velut hirundines & ranas: præ intenſo brumali frigore mori, ſiue potiùs obrigeſcere. Poſtea redeunte vere 24. Aprilis die, eos denuò reuiuiſcere. Ipſos a. hoc modo commercia cum Gruſtintziis & Sperpanomotziis populis ſibi vicinis habere. Cùm iam futuram mortem imminere ſentiunt, tunc merces ſuas certis in locis deponunt, quas Gruſtintzij, & Sperpanomotzij ſuis mercibus interim æquiualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiſcentes illis merces, ſi æqua commutatione ſibi placuerint, pro ſuis accipiunt; ſin minùs iuſtæ fuerint, à Gruſtintziis & Sperpanomotziis ſuas repetunt, vnde lites & bella hac de cauſſa ſæpiſſimè oriri dicuntur. Cæterùm per ſoporem illum non extinguitur innatus horum corporum (alioqui huic aëri aſſuetorum, geluque, vt loquitur Albertus Crantzius, recoctorum) calor: quia is, omnibus poris, meatibus, ductibúſque frigore conniuentibus & obſeratis, circa viſcera colligitur, atque hac veluti antiperiſtaſi ſeipſo in proximum ver auctior & vegetior efficitur. Periclitaretur inter omnes corporis partes maximè, cerebrum, multis*

multis iiſque amplis foraminibus, narium præſertim petens, niſi dum rigere incipiunt, tenuis illis & aquea pituita è naribus ſtillaret, quæ (ex relatu eiuſdem D. Piduxij) non minùs congelatur, quàm ſputum, quod Sigiſmundus ab Herberſtein frigore concreſcere teſtatur antequam terram attingat: Sic nouâ ſubinde deſcendente, ſubinde concreſcente ad terram vſque, eodem planè modo ea pituita producitur, quo apud nos per ipſam hyemem pendula è protectis ſtillicidia; vnde naribus obturatis cerebrum aëris inclementiæ minùs peruium & penetrabile eſt. Nam ſi quis aduerſus hanc aëris iniuriam tum pellium amictu, tum curruum mole inſtructior, ſtiriam iſtam vi diuellere tentet, ſtatim irrumpente, quà data porta, in cerebrum aëre frigidiore, natiuus eius calor extinguitur, iacenteſque æternum pereunt Lucomori: Sin tempeſtatis ſerenioris leni aurâ detur frui, fuſa illa pituita ſenſim calor redit oſſibus, redit ſuis membris vigor & ſenſus, idémque qui priùs inerat, functionum omnium ordo.

Atque hæc, etſi ſatis admiranda longioris abſtinentiæ exempla ſint, tamen quæ ſequentur admirabiliora & penè miraculis ſimilia ſunt, atque ea pleraque non à remotioribus ſeculis petita, aut dubiæ fidei, ſed quæ noſtrâ, patrúmque & auorum memoriâ acciderunt. Patauij anno Chriſti 1598. (vt hanc hiſtoriam Alexander Viguntia ibidem Profeſſor conſignauit) Virgo ſub occaſum caniculæ febre, hinc tumore ſiniſtri brachij, atque eo ceſſante, dolore in articulis, ore ventriculi, ac poſtea totius abdominis correpta fuit, inſupérque motum ſiniſtri brachij amiſit, atque omnia alimenta vomitu reiecit. Hinc omnia auerſari, imò ad eorum mentionem & imaginationem nauſeam concipere cœpit. Medicamenta tamen facilè ingerebat, retinebat, aluo egerebat. Atque ita dum nihil cibi caperet, omnes excretiones naturales ſubſtiterunt: aluus fuit ſuppreſſa, per veſicam lotium non reddidit, clyſteres iniecti nullas fæces eduxerunt. Et ſic vnum & alterum menſem traduxit, ad aſpectum ſana viſa fuit, color fuit viuidus, nulla apparuit in corpore macies. Aſſumpto tum puluere, neſcio quem humorem & vermem viuum vomitu reiecit. Hinc per 3. menſes continuos quotidie vel alternis diebus ſanguinem libræ pondere per aluum reiecit, primùm floridum, mox aquoſum & nigricantem, qui demùm aluo ſubſiſtente vomitu reiectus fuit, & cùm circa brumam paralyſis remiſiſſet, cæca euaſit, ac delirare cœpit, & ita octimeſtri ſpatio ab omni cibo abſtinuit, atque interim ſæpius catapleſi correpta fuit; hinc interim cibum capere, vrinam reddere, atque aluum egerere cœpit. Rurſum verò 1. Auguſti vomere cœpit, atque eadem ferè, quæ prius, redierunt ſymptomata, & iterum per duos menſes ſine cibo vixit.

Sedecim menſibus in Hetruria in agro Lupenſi, puella 14. annorum, anno Chriſti 1603. planè contabeſcens, & ſolo aquæ ſimplicis potu vtens, ſine vllo cibo languida, ſomnolenta, taciturna, cruribus contractis, viuens, nullâque excrementa, præter vrinam, reddens viſa fuit, quæ tamen poſtea iterum cibum ſumpſit ac ſana euaſit.

Duobus annis quendam ieiunaſſe teſtatur Cælius Rhodiginus *lib.* 13. *antiq. lect. cap.* 24. & Stendalienſem monialem itidem biennio ſine cibo vixiſſe, Petrus Aponenſis, Conciliator dictus, *diff.* 12. & alium quendam etiam biennio ſub Pontificatu Nicolai V. Citeſius narrat.

Tres annos ſine cibo vixit puella 14. annos nata Confolento vrbe in Lemouicum & Pictonum confinio ad Vigennam oriunda, cuius hiſtoriam deſcripſit Franciſcus Citeſius Medicus, edito libello, quem *de abſtinente Confolentanea* inſcripſit. Correpta eſt ea anno Chriſti 1599. ætatis 11. circa 13. Kalend. Martij febre, & cùm aliis ſymptomatibus, tum vomitu conflictata fuit. Febre remittente obmutuit, & totos 14. dies ſine voce fuit. Voce redditâ, quanquam deliraret, omnium infra caput partium ſenſus & motus torpere, & œſophago etiam reſoluto omnem cibum abhorrere cœpit. Poſt 6. menſes tamen artuum motus reſtitutus eſt; manente cibi faſtidio. Vniuerſum abdomen contabuit, vt ab imis coſtis ad pubem vſque nihil priſtini aqualiculi ſuperfuerit, vt omnes abdominis muſculos, inteſtina, viſcera, & reliquas ventris partes detractas putaſſes: Cæteræ corporis partes minùs exhauſtæ apparuerunt. Nam pectus amplum, vbera turgidula, brachia, crura modicè toroſa, facies rotunda, ſed fuſca, labia rubra, lingua quidem contractior, expeditus tamen ſermo, caput pilis longiſſimis contectum erat, pilique & vngues, imò totum corpus augebatur. Nullâ corporis parte excrementa procedebant, non aluo fæces, non veſicâ lotium, non vtero menſtruum, non cute ſudor aut ſordes. Vniuerſa v. corporis cutis frigida & ſicca tangentibus apparebat; vixque vllo motu incaleſcebat, etſi in rem familiarem operam ſuam conferret, opſonium è foro peteret, pauimenti ſordes euerreret, colum teneret, fuſum rotaret, atque alia huiuſmodi miniſteria obiret, nullius partis ſenſu aut motu deficiente. Hiſtoriam puellæ in Gallia Narbonenſi, quæ tres annos ſine cibo & potu vixit, recenſet Guilielm. Rondelet. 1. *lib. de piſcibus, cap.* 13.

Guilhelm. etiam Fabricius *cent.* 2. *obſ.* 40. refert anno 1595. puellam annos 14. natam è Ducatu Iuliacenſi Coloniam adductam fuiſſe, quæ tribus annis omni cibo abſtinuit; ambulauit tamen, cum æqualibus luſit, ſaltauit, & alia negotia perfecit. Puella Spirenſis, quæ quadriennium ab omni cibo abſtinuit, anno 1552. à Ferdinando Romanorum Rege, aliiſque Romani Imperij proceribus conſpecta eſt, cuius hiſtoriam annotauit Ioan. Langius *lib.* 2. *epiſt.* 27.

Imò & qui longiore temporis ſpatio ab omni cibo & potu abſtinuerunt, comperti ſunt. Nicolai cuiuſdam Vndervvaldenſis Heluetij, qui quindecim annis ſine cibo vixit, cùm alij, tum D. Iacobus Zvvingerus *in Epiſt. obſ.* 33. *cent.* 5. *Guilhelm. Fabricij annexa*, mentionem facit. Mulieris, quæ 18. annis nihil comedit, meminit Petrus Aponenſis *in Comment. in problem. Ariſtotelis.* Puellæ quæ viginti annis nihil comedit, Rogerius Bacco & Martinus Del-Rio *lib.* 2. *diſquiſition. magicar. quæſt.* 21. Fœminæ, quæ 30. annis ab omni cibo abſtinuit, Ioan. Bocatius. Alterius, quæ 36. annis nihil cibi ſumpſit, Conciliator *diff.* 112. Viri ſeu ſacrifici, qui 40. annis Romæ à cibo abſtinuit, Rondeletius & Ioubertus; ſcribitque Rondeletius *lib.* 1. *de piſcib. cap.* 13. de eo, id ex Leonis Pontificis & multorum principum cuſtodia, & Hermolaï Barberis hiſtoria fidéque certiſſimum eſſe. Et ſomnus diuturnus Epimenidis Philoſophi paſſim notus eſt, quem in æſtu meridiano diuerſum in ſpecum, ſomnóque correptum, alij 40. alij 47. alij 50. alij 77. annos dormiuiſſe ferunt, qui etiam vigilans adeò temperans fuit, vt Plutarchus *in ſympoſiacis, & lib. de facie in orbe lunæ*, ſcribat, illum re ipſa oſtendiſſe, exiguo admodum fomento naturam ſuſtentare animal, ſi nutrimentum vel oliuæ quantitate ſumat. Et ex hiſtoria Eccleſiaſtica Nicephori *lib.* 14. *cap.* 45. notum, Decio Imperante apud Epheſios, ſeptem pueros, corporibus iuxtà ac animis fratres Chriſti fideles, ob metum tyranni extra vrbem in antrum aufugiſſe, cuius aditum cùm perſecutores probè extrà muniuiſſent, ij in ſomnum profundum præ anxio animi mœrore delapſi ſunt, atque ita annos 373. dormiuerunt, & diuina prouidentia ita ſunt detenti, vt neque corpora, neque veſtimenta eorum defluxerint vſque ad Theodoſij tempora. Et extant tales hiſtoriæ paſſim apud authores plurimæ. Vnam atque alteram ſaltem, quæ in recenti ſunt hominum memoria, & noſtro ſæculo acciderunt, addere libet.

In Palatinatu, in pago *Schimidt.vveiler* præfecturæ Cæſarolautreanæ, puella fuit Catharina nomine, Victoris ruſticani filia, quæ ſeptem annis ſine cibo & potu vixit, quam iuſſu Ioannis Caſimiri, Comitis Palatini, Henricus Smetius, & Iacobus Theodorus Medici, 14. Nouembr. anni 1584. & rurſum eiuſdem Principis iuſſu Ioan. Poſtius Medicus aulicus, & Valentinus Hennerus Medicinæ Doctor, 14. Aprilis 1588. viſitarunt, quo tempore parùm iterum edere & bibere cœpit, quorum de eius morbo & ſymptomatibus relationem Henricus Smetius *lib.* 10. *ſuorum miſcellaneorum* inſeruit. In qua notabile, quòd nonâ hebdomade intenſiſſimi dolores eam vexauerunt, & quòd craſſam lentámque pituitam, quantam oui gallinacei teſta dimidia capere poſſet, admiſto ſanguine euomuit, & quòd intra ſex annos ſemel ſaltem octauâ horæ parte dormiuit. Genuenſes etiam Medici referunt, anno Chriſti 1601. puellam quandam Pedemontanam, 22. circiter annos agentem, hilarem, agilem, Genuam tranſlatam fuiſſe, & cuſtodiæ traditam; deprehenſúmque nihil præter aquam eam ingeſſiſſe, & ita plurium annorum ieiunium toleraſſe.

Puellam Mœrſenſem vltra annos 29. ſine cibo vixiſſe, refert Guilhelmus Fabricius *cent.* 5. *obſ.* 53. Narratio autem hæc eſt: Anno 1612. 13. Iulij, cùm dictus Guilhelmus Fabricius Mœrſiam veniret, agebat puella illa, nomine Eua *Flegen*, annum 37. vixerátque iam in annum 16. ſine vllo cibo & potu. Ab ineunte ætate valetudinaria fuit, & perpetuis capitis doloribus obnoxia, ſtatura fuit corporis mediocri, facie pallida, extenuata. Anno 1597. poſt F. Paſchatos, qui fuit ætatis 21. paulatim ab omni cibo & potu abhorrere cœpit, ita vt intra anni ſpatium potulenta omnia planè auerſata ſit. Primo inde quinquennio, quolibet tertio die circa ortum Solis ſe ſplendido quodam lumine circumfundi, & mellitâ quadam ſubſtantiâ linguam atque os irrorari, ſéque inde refocillari aiebat. Cùm etiam anno 1612. 11. Octobris in hortum ad preces fundendas deſcendiſſet, apparitiones varias habuit. Calor externarum partium erat temperatus, pulſus languidus, obſcurus & ferè nullus, interim ordinatus. Incedebat in publicum, ſed innixa baculo. Vixit adhuc ſine omni cibo ac potu, anno 1619.

Notiſſima etiam eſt Apollonia Schreieriana, puella nata in oppido Gats ditionis Bernenſis, quæ primò ſenſim panis, deinde ciborum aliorum omnium appetitum amiſit, & iuſculis tantùm nutrita, paulatim illorum etiam vſum abhorruit, & tandem ſaltem aliquot cochlearia vini aquâ diluti aſſumens, & eius vſum poſtea reſpuit, atque ita aliquot menſes ſine cibo & potu vixit. Famâ ad Senatum Bernenſem delatâ, iuſſit is & matrem & filiam adduci, & in Xenodochio vrbis cuſtodiri & obſeruari, num mater filiæ quid clanculum porrigeret. In quam rem cùm omni diligentiâ inquiſitum eſſet, cognitum tandem, eam ſine alimento viuere. Fuitque in Heluetia circa annum 1600. & ſeqq. à plurimis viſa, eiúſque hiſtoriam edidit D. Paulus Lentulus. Notabile in ea hoc, etiamſi muſcæ, quarum in hypocauſto, vbi illa iacebat magna erat copia, per faciem aliáſque corporis partes denudatas oberrarent, illas tamen nullo modo ſe percipere, imò nec tempore hyemali ſe à frigore magnopere lædi affirmauit. In hoc ſtatu perſtitit vſque ad annum 1612. vbi circa feſtum Natiuitatis Chriſti appetitus paulùm redire cœpit, pedetentim coctio in ventriculo, hepate, aliiſque partibus

perfici,

perfici, abdomen, quod antea extenuatum & induratum erat, rurſum emolliri & eleuari; excrementa per conſuetas vias iterum excreuit, muſculorum robur recuperauit, & quæ vltra 10. annos à cibo & potu abſtinens inualida fuerat, motum recuperare, ambulare, aliáque negotia perficere cœpit. Mentis tamen operationes, quæ per totum inediæ tempus integræ fuerant, deprauari cœperunt, & μωρώσει quadam affecta fuit.

Tandem hiſtoriam recentiſſimam, quæ ab aliis in literas relata nondum eſt, afferre libet, puellæ Halberſtadienſis, quæ annis decem ſine cibo, non tamen ſine potu vixit. Nata ea eſt Halberſtadij anno 1601. 21. Nouembris, patre Matthia Bornemanno. Anno 1614. menſe Nouembri in morbum, procul dubio febrem acutam, incidit, quâ 14. dies grauiter laborauit; morbi tempore nihil cibi ſumpſit, atque etiam vbi ſana rurſum euaſit, cibum auerſata eſt, ita vt de die vix plus, quam quod nummo emeretur, ederet. Accidit poſtea, vt ad nuptias inuitaretur, vbi cum ab æqualibus ad largiùs edendum cogeretur, cibumque paulò largius ſumeret, iterùm per octiduum ægrotare cœpit, vt de vita eius deſperaretur. Hinc ad finem vſque vitæ nihil cibi aſſumpſit, ſed potûs loco cereuiſiam, quæ ibi coquitur, ſingulis diebus ferè ad ſextarium. Si verò ipſa inſcia etiam panis in cereuiſiam iniiceretur, eam non bibit. Corpus quidem ſatis incrementum ſumpſit, bonique fuit coloris: Ipſa tamen fuit debilis, vt vitam ſedentariam continuò agere cogeretur. Anno 1623. menſe Nouembri, accedente terrore & mœſtitiâ, ob milites inſolentes quos mater hoſpitio excipere cogebatur, vitam finiuit.

Cauſſa longæ abſtinentiæ.

Verùm hiſtoriarum ſatis eſt. Id iam agendum, vt in tam inſolitæ & admirandæ abſtinentiæ cauſſas inquiramus. Vbi mira opinionum occurrit varietas. Primò enim nonnulli, vt breuiter ſeſe abſoluant, & ne in cauſſis inueſtigandis laborare cogantur, omnia ea, quæ hactenus narrata ſunt, pro fabuloſis habent, & multos ſimulaſſe potiùs, quàm reuera præſtitiſſe iſtam inediam dicunt. Et quod Epimenidem in ſpecie attinet, Plinius, cuius tamen ſcripta rebus mirabilibus & fabulis ſimillimis refertiſſima ſunt, quod de illo fertur, eum puerum æſtu & itinere feſſum 57. dormiuiſſe annis, rerum faciem mutationémque mirantem, veluti poſtero experrectum die, pro vero venditare non audet, ſed magnâ fabuloſitate tradi ſcribit *lib.6. Natural. Hiſtor. c.52.* Et Ariſtoteles *lib.4. Phyſic. cap.*11. ea quæ de iis, qui in Sardo ad Heroas diu dormuiſſe dicuntur, in fabulis narrari ſcribit, neque res ipſa rationi conſentanea videtur. Cùm enim vita ſine calore naturali conſiſtere non poſſit, qui in humido radicali conſiſtit: calor verò hic humidum innatum depopuletur, & id proinde neceſſariò inſtaurandum ſit: omnino conſequi videtur, ſine cibo vitam conſiſtere non poſſe. Verùm enim verò ſit ſanè, vt fabuloſa quædam hiſce admiſceantur, & apud Poëtas præcipuè & fabularum Scriptores talia quædam occurrant, in quorum veritatem, quia remotis longè ſeculis accidiſſe dicantur, inquirere fas non eſt: tamen & noſtrâ, & patrum, & auorum memoriâ, plurimæ huius rei extant hiſtoriæ, vbi ipſius magiſtratus iuſſu, omni diligentiâ & cautione adhibita, in rei huius veritatem inquiſitum eſt, eámque ita ſeſe habere certiſſimè compertum. Quapropter res multorum fide dignorum teſtimonio confirmata, in dubium non vocanda, ſed cauſſa potiùs quærenda, quomodo cum tam diuturna inedia calor innatus & vita conſiſtere poſſit.

An quæ longæ abſtinentiæ habentur exempla, omnino fabuloſa ſint?

An in reddendis diuturnæ abſtinentiæ cauſſis ſtatim ad miraculum confugiendum ſit?

Secundò ſunt alij, qui etiam ſeſe breuiter expediunt, & ad miraculum confugiunt; & cùm Hippocrates *lib. de principiis*, ſcribat, hominem ſi 7. diebus nihil comedat, moriturum, & Plinius id ad 11. diem extendat, exiſtimant, ſi qui vltra id tempus ieiunium tolerauerint, id virtute diuinâ præſtitiſſe, idque probant exemplo Moſis, Eliæ Prophetæ, hiſtoriâ ſeptem dormientium, & Ludouici Pij Galliæ Regis, qui vltimis 40. vitæ diebus, poſt ſumptum SS. Euchariſtiæ Sacramentum, ab omni cibo & potu abſtinuit, vt & Nicolai Heluetij Eremitæ, & aliorum quorundam vitæ ſanctimonia clarorum. Et omnino fatendum eſt, ieiunium illud Moſis, Eliæ, 7. dormientium miraculoſum fuiſſe, neque negandum, Deum O.M. item omnipotente virtute præſtare potuiſſe & poſſe: Verùm in cauſſis rerum reddendis, non ſtatim ad Deum cauſſam ſupremam recurrendum, neque credendum, Deum ſine cauſſa miracula edere. Ideóque in iis, qui vitæ ſanctimoniâ non excelluerunt, nec aliud quid diuini præ ſe tulerunt, ieiunium hoc ad diuinam potentiam non referendum; neque credibile, puellam illam Pedemontanam, quæ Genuæ ad cytharam choreas ducere & canere conſueuerat, vt & alios plurimos, imò etiam Ethnicos, in quibus nulla miraculi cauſſa ſubfuit, diuinâ virtute ſine cibo conſeruatos fuiſſe.

Deus non edit miracula ſine cauſſa.

An ad Angelos bonos in cauſſa reddenda confugiendum?

Tertiò, eadem ratio eſt illorum; qui ab Angelis bonis talibus hominibus clam, & aliis non animaduertentibus cibum ſuggeri aſſerunt. Etenim cùm boni Angeli nihil, niſi quod ipſis à Deo Opt. Max. mandatur, agant, nondum probatum, Deum tale quid ipſis iniunxiſſe. Et vt antè dictum, inter eos qui à diuturna abſtinentia clari ſunt, & Ethnici fuerunt, & alij, in quibus nihil ſingulare, & quod miraculum requirere debuiſſet, apparet.

An illa corpora, quæ diu abſtinuerunt, reuerà fuerint viuentia?

Quartò, ſunt nonnulli in ea opinione, ea corpora, quæ diu ab omni cibo abſtinuerunt, non fuiſſe verè viuentia, ſed cadauera à Dæmone aliquo aſſumpta & mota. Verùm enim verò etſi non negemus, Diabolum cadauer aliquot diebus à putredine præſeruare poſſe, & tale cadauer etiam Louanij ex ædibus Cornelij Agrippæ in forum deduxiſſe *tract. de conſenſu & diſſenſ. Chymicorum cum Galenicis, cap.*18. dictum ſit; tamen in iis, qui diu ſine omni cibo & potu vixerunt, id factum non fuiſſe, eorum actiones ſatis teſtantur. Et in primis, quod obſeruatum, fœminas quaſdam ex iis poſt diuturnam abſtinentiam iterum cibum ſumpſiſſe, nupſiſſe & liberos procreaſſe.

An à Dæmone fuerint obſeſſa?

Quintò, ſunt alij, qui quidem talia corpora cadauera non eſſe, ſed verè viuentia concedunt, ſed à Dæmone obſeſſa eſſe ſtatuunt, cuius ope ieiunium tam diuturnum ferant, qui clanculum ipſis cibum in corpus inſinuet, etiam ipſis non animaduertentibus, & clam quoque excrementa tollat. Ita Proſper Aquitanus *lib. de promiſſ. & prædeſt. cap.*5. refert, iuuenem quandam Arabam, quæ Carthagine à Dæmone obſeſſa fuerat, tres ferè menſes ieiunaſſe, & tandem ſumpto SS. Euchariſtiæ Sacramento liberatam fuiſſe, & retuliſſe, noctu ab aue liquorem quendam in fauces ſibi inſtillatum fuiſſe. Et quidem negandum non eſt, homines à malo ſpiritu obſeſſos diu ieiunium ferre poſſe, Dæmone vel clam cibum ſubminiſtrante, vel alio modo corpus ſine cibo conſeruante: Quod tamen omnes diu abſtinentes obſeſſi fuerint, nulla eius habentur indicia, imò plurimos ex iis, precibus, lectioni SS. Litterarum, & aliis pietatis exercitiis deditos fuiſſe, ex ipſorum hiſtoriis patet. Et licèt Dæmon, qui homines obſidet, ſæpè diu lateat; tamen tandem ſeſe prodit, quod in his non factum. Et cùm quædam animalia tota hyeme ſine cibo viuant, cur non etiam in hominibus diuturnæ abſtinentiæ cauſſa naturalis dari poſſit.

An peculiares cœli influxus huius abſtinentiæ cauſa ſint?

Sextò ſunt, qui cauſſam diuturnæ abſtinentiæ ad peculiares cœli influxus referant. Cùm enim certum ſit, cœlum in hæc inferiora non ſolùm lumine & motu, ſed & occultâ influentiâ agere, & multas rerum multarum cum cœlo ſympathias eſſe, etiam huius mirandi effectus cauſam in cælum referendam putant. Verùm enim verò non negandum cenſemus, cœlum etiam occulto modo & influentia in hæc inferiora agere, & quidem non ſolùm vt cauſſam communem hæc inferiora efficere, verùm ſingulorum etiam hominum temperamentum à cœli influxu determinari: Tamen hiſce omnibus conceſſis, cœlum non eſt proxima huius diuturnæ abſtinentiæ cauſſa, ſed ipſum corporis temperamentum & conſtitutio, quæ qualis ſit, & à quo cœli influxu ea fiat, & cur tam rari ſint, qui hanc inediam ferre poſſint, nondum explicatum. Imò ſi hiſtorias plurimorum, vt puellæ illius in pago *Schmidtvveiler*, & Apolloniæ Schreierianæ, & puellæ Halberſtadienſis perpendamus, abſtinentia iſta non à naturali corporis conſtitutione, ſed morboſa & præternaturali prouenit.

An occultæ qualitates eius cauſa ſint?

Septimò reperiuntur, qui ad occultas proprietates confugiunt, & quidem eas, quæ indiuiduis propriæ ſunt, qui prolixè & multis exemplis adductis probant, dari multas rerum ſympathias, quæ ad cauſſas manifeſtas reduci non poſſunt, ſed procul dubio ab occultis qualitatibus dependent, vt quod alij caſeum, alij poma, alij vinum auerſantur, alij felis præſentiam ferre non poſſunt. Et omnino verum eſt, dari tales occultas qualitates, & operam ludunt, ac deridendos ſe proponunt, qui omnium, quæ in natura accidunt, cauſſas ac qualitates primas referre conantur, vt alibi pluribus probaui. Verùm hoc loco ad talem indiuidualem proprietatem recurri non poſſe vel ex eo patet, quòd nemo eorum, qui diu ieiunarunt, toto vitæ tempore ieiunauit. Ideóque potiùs ad cauſſam præternaturalem, quàm congenitam indiuidualem proprietatem hic recurrendum. An verò in illa ipſa cauſſa præternaturali aliquid occulti ſit, poſtea dicetur.

An conſuetudo diuturnæ abſtinentiæ cauſſa eſſe poſſit?

Octauò inueniuntur qui iſtam diuturnam abſtinentiam in conſuetudinem referunt, quâ habitum quaſi contraxerint, quo diu abſtinentiam tolerare poſſint. Cùm enim compertum ſit, medicamentis, imò veneno quoſdam ita aſſueuiſſe, vt eius vſu nullo modo læderentur, ſicut de puella illa Napello nutritâ hiſtoria narratur, & Galenus 3. *de ſimp. med. facult. cap.*18. refert, anum Athenienſem ab exigua portione cicutæ incipiendo, magnam eius portionem poſtea ſine damno deuoraſſe: Exiſtimant etiam impoſſibile non eſſe, hominem conſuetudine eò adduci poſſe, vt diu inediam tolerare poſſit, & occurrunt exempla in hiſtoriis eorum qui ſitim tolerare aſſueti, in tota vita poſtea ampliùs non biberunt. Et Cardanus refert, quendam Leonhardum Pictorienſem ſenſim eò ſe traduxiſſe, vt ſemel tantùm in hebdomade cibum ſumeret; iuuenémque Scotum aſſuetum fuiſſe vſque ad 10. vel 30. dies inediam tolerare. Verùm conſuetudinis maximam quidem vim eſſe certum eſt; non tamen in omnibus locum habet, ſed certa ſaltem opera ſunt, in quæ ius habet conſuetudo. Etenim in ſenſus actiones nullam poteſtatem habet, neque poteſt aſſueſcere, vt non olfaciat, ſentiat, vel non reſpiret: in quo genere etiam eſt nutritio. Neque quis conſuetudine efficere poteſt, vt non nutriatur vel augeatur, & proinde etiam aſſueſcere non poteſt, vt nutrimentum corpori nutriendo & augendo neceſſarium non aſſumat, & ſine vllo cibo viuat. Etſi qui parcè viuere aſſueti ſunt, diutius quàm alij voraces, famem tolerare poſſint. Aſt ſi hiſtorias eorum, qui diu ſine alimento vixerunt, perpendamus, animaduertemus pleroſque & ferè omnes non conſuetudine inediæ tolerantiam contraxiſſe, ſed nonnullos ſubitò & repentè ab omni cibo & potu abſtinuiſſe, plurimos etiam eorum ad priſtinum edendi vſum

ſine

ſine damno rediiſſe: cùm quæ longiore conſuetudine in habitum quaſi abierunt & confirmata ſunt, facilè mutari non poſſint. Longè verò alia ratio eſt eorum, qui venenis ſunt aſſueti. Venena enim talia è plantis petita (nam vt metallicis illis, quæ nihil habent alimenti, homo aſſueſcat, fieri non poteſt,) cùm partes quaſdam habeant admixtas, quæ corpori alendo aptæ ſunt, ſi exiguâ quantitate ſumantur, vincuntur à calore corporis: & portio alimentaris quidem in nutrimentum corporis abit; venenata verò è corpore eiicitur, quæ tamen aliquantiſper corpus alterat, quæ alteratio ſæpius repetita latenter corpus pro ſuæ naturæ ratione diſponit, vt poſtea etiam in maiore copia ſumptum venenum corpori ampliùs non noceat. At ſine alimento viuere, cùm naturæ corporis planè & abſolutè repugnet, nullâ conſuetudine ad id homo deduci poteſt.

Quam ob cauſſam venenis homo aſſueſcere poſſit?

Nonò, plurimi, iique non vulgares Philoſophi & Medici in ea ſunt ſententia, eos, qui diu ſine cibo vixerunt, aëre quem inſpiramus, nutritos fuiſſe; etſi eo non puro, ſed aliis elementis mixto. Cùm enim corpus noſtrum triplici ſubſtantiâ conſtet, ſolidis partibus, humoribus & ſpiritibus, triplici etiam alimento id egere, cibo, potu, aëre. Et ſi accidat, vt vi morbi alicuius calor ita debilitetur, vt ſolam tantùm aëream ſubſtantiam diſſipare poſſit, tunc etiam ſolum aërem ad corpus nutriendum & reficiendum ſufficere. Atque huius rei documentum afferunt Chamæleonem, qui referente Plinio *lib.* 8. *cap.* 33. hiante ſemper ore ſolus animalium nec cibo, nec potu alatur: nec alio, quàm aëris nutrimento nutriatur. Quod etiam de cane leui apud Indos ferunt, & vt apud Scaligerum *Exerc.* 228. *&* 229. *ſect.* 2. videre eſt, auem illam Indicam apodem, vulgò Manucodiatam, incolis etiam auem paradiſi dictam, quia primùm ex incompertis locis deciduam Mahumetani ſacrificuli è paradiſo Molucarum Regi olim miſſam eſſe, imperitis perſuaſerunt, perpetuò in aëre viuere, nec terram vnquam niſi mortuam contingere ſcribunt. Verùm etſi hoc loco de nutritionis cauſſis & alimenti neceſſitate, nonnulli multa diſputent; iis tamen omiſſis, hoc quod ab omnibus conceſſum, præſupponimus nutritionem eſſe conuerſionem alimenti in corporis noſtri ſubſtantiam, & proinde alimentum corpori nutriendo ſimile eſſe debere, atque ita non ſolùm ſpirituum refectione, quam per aërem fieri poſſe ſanè iam admittamus, corporis noſtri nutritionem abſolui poſſe, ſed ſolidiori alimento opus eſſe. Et cùm ſanguis ſolus ſit totius corporis nutrimentum, aërem, ſiue vt ſimplex, ſiue vt impurus conſideretur, in ſanguinem mutari non poſſe, & ita ad nutritionem, quâ totum corpus conſeruari debet, non ſufficere. Illa enim ſolùm ad animalium corpora nutrienda apta ſunt, quæ ſunt perfectè mixta, & quidem non omnia, ſed ſolùm vel partes, vel fructus animatorum. Quæ verò ad iſtam ſententiam probandam de Chamæleone afferuntur, longè aliter ſeſe habent, & qui diligentiùs in huius animalis naturam inquiſiuerunt, animaduerterunt, vt Scaliger *Exerc.* 196. *ſect.* 4. refert, animal hoc habere linguam ſeſqui palmum longam, exertam & vibratam mucóque oblitam, quâ locuſtas, muſcas, formicas, ſcarabæos, & alia inſecta capiat, iiſque alatur. Eadem ratio eſt canis leuis apud Indos, qui cùm ſit animal pingue admodum, ac tardiſſimi motûs, non credibile eſt, ipſum aëre ali, ſed etiam inſectis, quibus aër ille eſt refertiſſimus. Ita nec Manucodiatam aëre ſolo viuere credibile eſt; nec ſufficit, quod Scaliger ſcribit, qui dedit illi aërem pro cibo, dare potuiſſe concretionem aëris ad cibum. Neque enim quid Deus poſſit, hîc quæſtio eſt, ſed quâ ratione Deus hanc naturam conſtituerit? Is animalibus ſua corpora dedit, eáque ſimilibus ali voluit, non puris elementis. Quapropter & apodibus Molucanis linguam dedit, quam & Braſilicas habere credibile eſt. Habent & ventriculum, qui non aëris cauſſa factus. Neque ſimpliciter ſunt Apodes.

An aëre nutriti fuerint, qui diu abſtinuerunt.

Non ſolo aëre alitur chamæleon, canis leuis Indorum, & Manucodiata.

Decimò. Cùm ergo alij viderent, minùs probabile eſſe, animalia aëre ſimplici ali poſſe, ſtatuerunt, iſtos, qui diu ſine cibo vixerunt, odoribus ſeu exhalationibus, quæ aëri permiſcentur, nutritos fuiſſe. Ex corporibus enim ſublunaribus perpetuò ἀποῤῥοίας, & effluuia fieri certum eſt, patétque id maximè in rebus odoratis, quæ continuè odorem ſpirant, qui plerumque cum exhalatione & corpore vaporoſo coniunctus eſt. Et quidem exhalationes eæ non ſaltem ſunt corpora imperfectè mixta, ſed exactiſſimè mixta, corporiſque eius naturam, à quo exhalant, referentia. Imò nihil aliud ſunt eiuſdem exhalationes, quàm corpora mixta, in minimas atomos ſui generis reſoluta, de quibus Lucretius:

An exhalationibus nutriti fuerint?

> *Vſque adeò omnibus ab rebus res quæque fluenter*
> *Fertur, & in cunctas dimittitur vndique partes,*
> *Nec mora, nec requies inter datur vlla fluendi.*

Hos ergo vapores, ſi cum aëre, quem inſpiramus, attrahantur, & eius calor ſit analogus, in ſanguinem, è quo totum corpus nutriatur, conuerti putant. Imò exiſtimant, extra corpus humanum tales vapores in materiam corpori alendo aptam, in Rorem ſcilicet, quo cicadæ nutriuntur, teſte Ariſtotele 5. *de hiſtor. animal. cap.* 30. Mannam, quæ non ſolùm eſt medicamentum, ſed & alimentum; Mel: quod è floribus apes legunt, quódque homini optimum alimentum ſuppeditat, mutari. Atque ad huius probationem afferunt exempla canis leuis Indiæ Occidentalis, & Manucodiatæ, quorum etiam antea facta eſt mentio, & præterea Pyrauſtæ animalis pennati, paulò muſtis maioribus grandioris: quod vt Ariſtoteles 4. *de hiſtor. animal. cap.* 19. refert, viuit in ærariis Cypri fornacibus inter flammas; vt & Democriti Abderitæ, qui teſte Diogene Laërtio *in eius vita,* cùm iam morti proximus videretur, mœrentem ſororem, quòd ipſe in feſto Cereris moriturus, impediret ne vota Deæ exſoluere poſſet, bono animo eſſe iuſſit, panéſque calidos ſibi quotidie afferri mandauit, eóſque naribus admouit, & ita toto triduo, quo feſtum Cereris durauit, vitam ſuſtentauit. Et videmus in Lipothymia ſpiritibus deficientibus, nihil hominem citiùs reficere, quàm odores. De quo Hippocrates *lib. de alimentis: Quicunque veloci refectione opus habent, his humidum ad vires reficiendas, remedium optimum: quicunque adhuc velociori indigent, per olfactum.*

Verùm ſit ſanè, aërem iſtum, in quo viuimus, nunquam planè purum eſſe, ſed exhalationibus permixtum: tamen exhalationes illæ aëri permixtæ corpori nutriendo non ſufficiunt. Cùm enim, quod antea dictum, totius corporis nutrimentum ſanguis ſit, ſanguis verò in hepate è chylo generetur, exhalationes autem illæ in ſanguinem conuerti non poſſint, etiam corpus nutrire non valent. Et ſi cor ſufficeret ad vapores hoſce in ſanguinem mutandos, cur non vbiuis multi viuunt, qui cibis abſtinent, & ſolis iſtis vaporibus nutriuntur? Et quòd odores alendi vim non habeant, pluribus ab Ariſtotele *de ſenſu & ſenſili, cap.* 5. & Interpretibus in eum locum, demonſtratum eſt, quæ breuitatis ſtudio hîc non affero. Quod verò exempla illa attinet, quibus probare conantur, exhalationes illas etiam extra corpus animalium in materiam alendo corpori idoneam mutari: & primò quidem in rorem, quo cicadæ alantur, ſaltem vulgi ſententiam, Ariſtoteles 5. *hiſt. animal. cap.* 30. refert, & Virgilius recitat, dum canit:

> *Dúmque tymo paſcentur apes, dum rore cicadæ.*

Ipſe verò Ariſtoteles, dum è ſua ſententia loquitur, 4. *de part. animal. cap.* 5. docet, cicadas habere partem, in vſum tum oris, tum linguæ aptiſſimè conſtitutam quâ, veluti radice cibum ex humoribus trahant. Aluntur nimirum cicadæ miſturâ ex rore & excremento quodam quaſi melleo arborum conſtante. Vnde etiam Ariſtoteles 5. *hiſtor. animal. cap.* 50. cicadas non oriri docet, vbi arbores deſunt. Eadem ratio eſt mannæ & mellis. Nam vt de Manna, qua Hebræi quadraginta annos in deſerto vixerunt, iam non dicam, vtpote quod non à cauſſis naturalibus, ſed ſolius Dei infinita prouidentia proueniſſe, multa teſtantur, vulgare manna ex ſolo rore non conſtat. Etenim ros calore non concreſcit: ſed attenuatur & in auras abit; Manna verò calore coquitur, & miſtum corpus eſt ex rore & humore quodam è plantis quibuſdam exſudante. Etſi enim & ſuper lapidibus quibuſdam concreſcit: tamen in iis non immediatè generatur, ſed ex herbis & arboribus in eos decidit; imò manna ex arboribus quibuſdam reſudat, refértque Ioan. Baptiſta Porta *in ſua Villa, lib.* 6. *cap.* 5. in quibuſdam locis emanare manna ferè melleum. Et in Calabria præcipuè in ornis & fraxinis colligitur, quarum frondibus adhæret. Imò ſi veſperi ornus & fraxinus linteo tegatur, ne rorem excipiant, nihilominus manna ex iis colligitur. Eodem modo ſeſe de Melle res habet. Neque enim illud ex ſolo rore conſtat, ſed eſt liquor è rore & vapore ac humore è ſtirpibus & floribus exſudante miſtus, ab apibus collectus & in mel mutatus. Quanquam enim, vt Galenus 3. *de aliment. facult. cap.* 39. hac de re pluribus ſcribit, etiam mel ſub plantarum foliis colligitur, & in monte Libano agricolæ coria ſupra terram extendunt, arboréſque excutiunt, & quod ab eis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia melle illo, quod roſcidum appellant, implent: tamen mel illud non eſt ros, ſed vapor è plantis in altum eleuatus, mellis naturæ cognatus, qui in aëre condenſatus ſuper plantarum folia decidit, & quia non purus eſt, ſed etiam aliqua acrimonia præditus, plantarum folia corrumpit. Manucodiatas & canem leuem Indicum ſolo aëre aut vapore non ali, antea dictum. Pyrauſtas quod attinet, etſi in flammis viuant, tamen & in iis materiam ſuo corpori alendo aptam inueniunt, ex lignis accenſis. Et ſit ſanè, animalcula quædam imperfectiora vaporibus in aëre eleuatis ali: tamen non ſequitur, etiam hominem iiſdem nutriti poſſe. Etenim homo animalium perfectiſſimum eſt, ideóque etiam alimento maximè elaborato indiget, nec ipſi omnia, quæ aliis animalibus alimentum præbent, id præſtare poſſunt. Democritus verò Abderita licèt in extrema ſenectute conſtitutus, & calore naturali & ſpiritibus iam deficientibus, odore panis calorem influentem iam emorientem, ſpiritúſque deficientes nonnihil refocillarit, atque ita quatriduum vitam protraxerit: tamen non ſequitur per multos menſes & annos idem fieri poſſe. Eadem ratio eſt in Lipothymia, refectionis illius ſubitæ, de qua Hippocrates, in qua vino & aliis rebus odoratis & ſpirituoſis tum hauſtis, tum naribus admotis ſpiritus deficientes recreantur. Non verò hoc modo vlla nutritio perficitur, qua homo in plures annos vitam protrahere poſſit.

Vndecimò ſunt, qui vno ſimplici aquæ potu, abſtinentes illos, de quibus agimus, vitam produxiſſe opinantur. Atque ad id probandum vtuntur eo quod non ſolùm plantæ, ſed & animalium multa genera eâ nutriantur. De plantis enim res manifeſta eſt, quòd aqua irrigatæ creſcunt & augentur, ſine terræ, in qua hærent, vt putatur imminutione. De piſciculis etiam ſcribit Ariſtoteles 3. *de part. animal. cap.* 8. eos aquam aſſumere,

An aquæ ſimplicis potu abſtinentes vitam produxerint?

non potùs, ſed cibi gratiâ. Et puella illa Spirenſis, Ferdinandi Imperatoris tempore, ſolius aquæ vſu aliquot annis vixit. Etenim aqua illa, quâ vtimur, non elementum ſimplex eſt, ſed aliorum elementorum aliquid admixtum habet, & propterea ad alendum incommoda non videtur.

Verùm enim verò etſi negandum non eſt, etiam ad corporis noſtri, vt perfectè mixti conſtitutionem aquam requiri: tamen aqua ſimplex hoc non præſtat, ſed quæ iam pars eſt perfectè mixti. Simplex verò aqua non cedit in nutrimentum corporis, ſed inſeruit tantùm ad calorem refrigerandum, & eſt ὄχημα τροφῆς, id eſt, vehiculum, quo alimentum commodiùs per vniuerſum corpus diſtribuitur. Corporis enim noſtri nutrimentum, mixtum eſt corpus, & in corporis noſtri ſubſtantiam, cuius forma eſt anima, mutari debet. Et propterea potentiam habeat neceſſe eſt ad induendam formam corporis viuentis; quale miſtum non eſt aqua, etiamſi impura ſit. Et omnino ſi aqua corpori alendo vtilis eſſet, impura & craſſa conuenientior eſſet; cùm tamen certum ſit, quò purior aqua eſt, eò ad cibos coquendos eſſe conuenientiorem. Quod verò ea attinet, quæ ad contrarium probandum afferuntur, id non euincunt. Primò enim ſit, vt aliquis eorum, qui diu ſine alimento vixerunt, ſolam aquam biberit: tamen contrà plurimi ſunt, qui nec aquam biberunt. Et licèt vna illa puella Spirenſis aquam biberit, tamen eam in alimentum ceſſiſſe nondum probatum. Plantæ verò ſolâ aquâ non nutriuntur, ſed radicibus ſuccum è terra miſtum attrahunt, cui aqua tantùm vehiculi loco eſt, ideóque plantæ ſine terræ imminutione non aluntur. Et propterea ſtercoratione opus eſt, quæ niſi fiat, plantæ commodè ali & conſeruari non poſſunt. Eadem ratio eſt piſcium, qui non aquâ purâ nutriuntur, ſed craſſo quodam ac limoſo ſucco, qui ad fundum ſubſidet, vel aquæ permiſtus eſt.

Plantæ ſola aqua non nutriuntur.

An terrâ clam ingeſtâ vitam ſuſtentarint?

Duodecimò ſunt quidam, qui tales, qui diu ſine cibo vixerunt, terrâ clam ingeſtâ vitam ſuſtentaſſe putant. Compertum enim eſt, ſæpe infantes & grauidas terram ac cretam auidè comedere; & Ariſtoteles 8. *de Hiſtor. animal.* lupos fame cruciatos terram deuorare, & propterea γεωφάγοι appellari ſcribit; & ſerpentes ac bufones terrâ ali vulgò fertur. Et Monardes *lib. 2. de medic. Indiæ Occidentalis*, refert reperiri apud Indos animalia, nomine *Armadilli* & *Cadart*, quæ in terra veluti talpæ degentia, terrâ nutriantur.

Verùm enim verò nec hoc cum experientia conſentit. Cùm enim plurimi ex iis, qui diu vixerunt ſine alimento, diligenter cuſtoditi ſint, non animaduerſum, eos vel terram ingeſſiſſe. Deinde licèt compertum ſit, infantes & grauidas terram, cretam & ſimilia ingeſſiſſe: tamen ea nullo modo ceſſerunt ipſis in alimentum, aliiſque cibis nutriti ſunt. Quæ verò exempla afferuntur animalium, quæ terrâ veſci dicuntur, non ſatis clara ſunt, neque extra dubium; cùm & illa animalia plantis veſcantur. Et ſit ſanè, quòd animalia quædam ignobiliora terram vorent, ea tamen propterea homini alimentum eſſe non poteſt.

Eorum, qui in ipſo homine huius rei cauſſam quærunt, ſententia.

Atque hi authores omnes materiam, quâ ij, qui cibo & potu vulgari omni diu abſtinuerunt, nutriti ſint, extra hominem quæſiuerunt: Sunt iam alij, qui eam in ipſo corpore hominis reperiri putant.

An pituita in corpore redundans, abſtinentiæ longæ cauſſa ſit?

Decimotertiò enim ſunt non pauci, qui diuturnæ huius abſtinentiæ cauſſam in pituitam crudúmque ſuccum in corpore redundantem reiiciunt, ſtatuúntque vbi in corpore calor eſt debilis, multum crudi humoris & pituitoſi ſucci generari & cumulari, qui cùm à calore debili nonniſi ſenſim & longo tempore abſumi poſſit, homini diu ad corpus nutriendum ſufficere, atque ita illum ſine aliorum ciborum vſu viuere poſſe; præſertim ſi cutis denſitas accedat, ob quam parum exſpirat, idemque ipſis accidere, quod animalibus quæ hyeme latent, & ſine cibo menſes aliquot viuunt.

Verùm enim verò nec hæc opinio veritati conſentanea eſt. Etenim non omnes, qui diu ſine cibo vixerunt, pituitoſi fuerunt, & crudo ac pituitoſo ſucco abundarunt. Cùm enim qui crudo ſucco abundant, præcordia inflata, & totum corpus tumidum habeant, in pleriſque nihil tale conſpectum eſt, ſed plerique ventrem contractum, & totum corpus emaciatum habuerunt, & plerique poſt febres acutas in hunc morbum lapſi ſunt, & potiùs melancholici, quàm pituitoſi humoris ſigna adfuerunt; cùm puellæ pleræque taciturnæ ac meticuloſæ fuerint, atque etiam delirarint. Et ſi pituitoſus humor cum calore debili cauſſa huius mali eſſet, plerique ſenes diu ſine cibo viuere deberent, cùm pituitoſo ſucco abundent, & calorem debilem habeant. Neque ex voracitate & ingluuie in hunc morbum inciderunt, ſed ex aliis cauſſis, & præcipuè morbis acutis. Neque etiam cutis eorum frigore occluſa fuit, vt animalibus nonnullis tempore hyberno accidit. Atque in cæteris etiam longè alia eſt ratio brutorum animalium, quæ tempore hyberno à cibo abſtinent. Hæc enim animalia ad menſes tres vel quatuor ad ſummum, cibum non ſumunt. Et fieri poteſt, vt tantam crudorum ſuccorum copiam antea congerant, quæ ad alendum ea per menſem vnum atque alterum ſufficiat, præcipuè accedente frigore hyberno, quod calorem debilitat, ne potentiùs in corpus animalis agat, poróſque claudit, ne multum diffluat. At longè alia eſt ratio hominum, qui pluribus annis à cibo abſtinuerunt, & nihil tale, qualia bruta quædam tempore hyberno, paſſi ſunt.

An colliquamenta quædam partium internarum, abſtinentiæ cauſſa ſint?

Decimoquartò fuerunt, qui corporis nutrimentum in diu à cibo abſtinentibus in colliquamentis quibuſdam partium internarum quæſiuerunt, ſtatueruntque, colliquari poſſe non ſolùm lapidem, ſeu pinguedinem, ſed & humiditates illas ſecundarias per partium ſubſtantiam diſperſas, nondum tamen illis appoſitas: imò ipſam partium ſubſtantiam, atque talia colliquamenta in ſanguinem è quo primùm generata ſunt, mutari, probantque ideo, quòd illi, qui à cibo abſtinent, emaciantur, & in primis venter eorum extenuatur, pinguedine, quæ in eo plurima eſt, planè abſumptâ.

Verùm, etiamſi à vero alienum non ſit, tales colliquationes in corpore humano fieri: tamen id quod colliquatur, non in ventriculum confluit, & in chylum, atque ex hoc in ſanguinem mutatur, ſed vel per ambitum corporis & cutem, ſeu ſenſibiliter, ſeu inſenſibiliter diſcutitur; vel in ventrem confluit, & per aluum excernitur. Et licèt in inediâ pinguedo abſumatur; tamen hoc non ideò fit, quòd in reliquarum partium ſubſtantiam mutetur, ſed quia facilis eſt diſſipatu, citiſſimè, niſi continuò per alimentum inſtauretur, abſumitur.

An humor melancholicus huius rei cauſſa ſit?

Decimoquintò, Alij ad humorem melancholicum abſtinentiæ cauſſam referunt, hiſtoriiſque abſtinentium ſuam ſententiam probant. Scotus enim ille, qui quadraginta diebus in turri Londinenſi clauſus ſine omni cibo viuebat, erat melancholicus & fatuus; & ex Alberto Magno referunt fuiſſe melancholicum, qui diebus penè 50. ab omni cibo abſtinuit, ſolo aquæ potu contentus. Et vt Braſſauolus 3. *de vict. rat. in acut. text. 44.* ſcribit, quòd Philippus Riminaldus, qui per multos dies ab omni cibo potúque abſtinere conſueuerat, ſucco melancholico erat refertiſſimus; & plures puellæ, quæ ſine cibo diu vixerunt, delirarunt, & Epilepſiam paſſæ ſunt; nonnullæ etiam ex metu in hoc malum coniectæ ſunt.

Verùm, etſi ſimpliciter in Melancholiam diuturnæ abſtinentiæ cauſſa referri non poſſit, cùm multi ſint melancholici, aut qui melancholico humore abundant, nec tamen à cibo abſtinent, quin potiùs nonnulli voraces ſunt: tamen veri etiam aliquid hæc ſententia includit, cùm certum ſit, omnes penè, qui diu à cibo abſtinuerunt, humore melancholico abundaſſe.

Verùm cùm affectus determinati determinata cauſſa quærenda ſit, quâ ratione ad affectum hunc producendum melancholicus humor concurrere poſſit, poſtea dicemus.

Fortunij Liceti ſententia.

Tandem præ cæteris prolixè & operoſè de hac affectione ſcripſit Fortunius Licetus, Profeſſor Patauinus clariſſimus, quatuor libris *de his, qui diu viuunt ſine alimentis*, editis. In quorum tertio, vbi ſuam ſententiam explicat, probandum ſuſcipit, in talibus omnibus, qui diu ſine alimento vixerunt, nutritionem corporis ceſſaſſe. Ceſſare autem poſſe nutritionem in corpore viuente probat, ſeminibus plantarum, quæ diu viuentia & vegetantia ſine nutritione conſeruantur: ouorum, quæ etiam diu ſine nutritione integra manent; ramorum arborum, radicum, & bulborum, quæ etiam diu ſæpe integra & viuentia ſine nutritione ſeruantur; imò plantarum, quæ totâ hyeme à nutritione otiantur. Præterea animalia etiam multa longo tempore nihil cibi aſſumunt, vt ſuprà multis exemplis probatum, eáque non ſolùm imperfectiora, ſed & perfectiora, vt Ariſtoteles habet 8. *Hiſtor. animal. cap. 16.* Et de hirundinibus res certa eſt, plurimas non in Africam auolare, ſed aduentante hyeme in vnam congeriem quaſi colligatas, ſub aquis demerſas iacere, & à piſcatoribus ſæpe retibus, earum magnam copiam, pedibus, roſtris, & alis mirum in modum quaſi conglobatarum, extractam fuiſſe, quæ hypocauſtis illatæ reuiuiſcere cœperunt. Teſtantur quoque Indicarum rerum ſcriptores, in Braſilia auiculam eſſe, quæ roſtro ex arbore ſuſpenſa ſex integros menſes ſine pabulo viuit, & poſtea quaſi à morte ad vitam redit, vnde Incolæ Suſcitatam vocant.

An nutritio in corpore viuente ceſſare poſſit?

Verùm hæc plana ſunt, & cum experientia conſentiunt, neque operoſa probatione indigent. Accidúntque hæc hiſce animaliqus ſecundum naturam & ſingulis annis. Verùm cùm homo nobilioris naturæ ſit, nec dum ſecundum naturam ſe habet, vnquam comperiatur ſine alimento viuere, etiam hinc planum eſt, nutritionem in eo nunquam ceſſare poſſe. Probare quidem conatur Licetus, etiam in homine nutriendi functionem aliquandiu ceſſare poſſe; neque neceſſarium eſſe putat, vt ea etiam ad longum tempus ceſſante vita periclitetur. Idque tum ratione animæ, tum ratione corporis, tum ratione totius demonſtrare conatur. Primò enim animam quod attinet, cùm functio nutriendi animâ poſterior ſit, & ab anima fluat, ipſam animam vtpote prius & non dependens, ſine functione eſſe poſſe: & ſicut homo longo tempore poteſt iacere & non ambulare; ita etiam à nutritionis actu ceſſare poſſe. Præterea cùm homo à ratiocinationis & ſenſus actionibus, in quibus animæ perfectio conſiſtit, diu ceſſare poſſit, multò magis à nutrientis facultatis actionibus, quæ ignobiliores ſunt, ceſſare poſſe exiſtimat.

An in homine etiam nutriendi functio aliquandiu ceſſare poſſit?

Verùm enim verò concedimus ſanè, actiones ad eſſentiam animæ non pertinere, ſed ab ea fluere, & eâ poſteriores eſſe. Verùm nutritio non animæ, ſed compoſiti, & corporis viuentis affectio eſt: & hoc probandum eſt, quòd homo ſecundum naturam ſeſe habens à nutritione vacare poſſit, vitâ (quæ, vt Scaliger *Exerc. 102. ſect. 5.* habet, eſt actus animæ in corpore) ſaluâ. Longè enim alia eſt ratio actionum facultatis ratiocinantis, ſentientis & mouentis, quàm nutrientis.

Hæc enim ἁπλῶς & ſimpliciter ad vitam neceſſaria eſt, & homo ſine nutritione viuere non poteſt: illæ verò ſaltem ad τῷ εὖ ζῆν, & meliorem vitam ſunt neceſſariæ, claudúſque & cæcus, etiam homo eſt.

Verùm etiam ratione corporis & totius compoſiti, nutritionem non ſemper neceſſariam eſſe, ſed quandoque etiam ceſſare poſſe, porrò probare conatur Licetus. Neque enim vel ad corporis augmentum, neque ad ſubſtantiæ, quæ indies deperditur, reparationem, neque ad generationem, nutritionem ſimpliciter eſſe neceſſariam putat. Etenim homines non ſolùm in ſenectute, & poſt ætatem conſiſtentem non ampliùs augentur, ſed & in iuuentute augmentum corporis ſæpe impediri certum eſt. Deinde etiam ſine reparatione ſubſtantiæ deperditæ homines durare poſſe, eo probare conatur, quòd in ſenibus non tantum apponitur, quantum abſumitur, vnde contabeſcunt; & nihilominus multos annos viuunt; quod & iis, qui in iuuenili vel virili ætate ἀτροφίᾳ laborant, accidit. Tandem etiam generatio multis annis intermitti poteſt. Et quidem primum & vltimum quod attinet, facilè concedimus, ſine augmento & generatione vitam integram diu perſiſtere poſſe. Neque enim iſtæ actiones ſimpliciter ad vitam, ſed ad meliorem & perfectiorem ſunt neceſſariæ. Et propterea etiam omnibus ætatibus non competunt. De ſubſtantiæ verò deperditæ neceſſaria inſtauratione ſententia Liceti ſimpliciter admitti non poteſt. Neque enim ſenes, & ἀτροφίᾳ laborantes planè non nutriuntur, ſed minùs ſaltem quàm par eſt, vnde etiam alimentum aſſumunt, quo indies id, quod in iis abſumitur, ſi non totum, ſaltem ex parte inſtauretur. Neque enim anima, vt ab aliis actionibus quæ liberæ ſunt, à nutritione ceſſare poteſt, cùm neceſſitati naturæ hæc actio adſtricta ſit, vnde rectè dicitur: *Venter caret auribus.*

Si verò obſeruetur hominem aliquando ſine cibo præter ſolitum longo tempore viuere, aliquid præter naturam ipſi accidiſſe putandum eſt, ob quod inſtauratione nulla opus ſit. Etenim ſola appetitûs deiectio non ſufficit, ſed ſi appetitus ſolùm aboleatur, & nihilominus corpus inſtauratione indigeat, nihil verò cibi aſſumatur, vires deiici, & hominem tandem de vita periclitari neceſſe eſt.

Cauſſa vera cur nonnulli diu ſine alimento vixerint? Cur alimenta neceſſaria ſint.

Quia verò hiſtoriis & exemplis multis ſuprà probatum eſt, plurimos ſine vitæ diſpendio, ſine cibo, tempore ſatis longo vixiſſe, eos inſtauratione opus non habuiſſe colligitur. Cuius rei quæ cauſſa ſit, iam inueſtigandum. Quod vt commodiùs fiat, principiò explicandum, quæ ſit neceſſitas alimenta aſſumendi.

Vulgata ſententia eſt, ideò id fieri, vt quod quotidie à calore abſumitur, inſtauretur & reponatur. Fortunius Licetus verò aliud ſentit, ſtatuitque alimentis ideò opus eſſe, vt calor natiuus à celeri conſumptione humidi primigenij auocetur. Verùm parum rectè. Etenim alimentum non ſaltem ideò aſſumitur, vt obiectum præbeat calori natiuo, in quod agat, atque vt ita ab actione in humidum primigenium auocetur; ſed reuerà alimentum in locum eius quod abſumitur, reponitur, & in corporis ſubſtantiam mutatur: vnde etiam augmentum fit corporis, & ex infante corporis mole paruo, homo in ætate adulta in magnam ſtaturam excreſcit; & qui in morbis extenuati ſunt, iterum augentur, & ſæpe craſſiores, quàm antea fuerunt, euadunt. Si enim ſaltem calor natiuus in alimentum ageret, idque abſumeret, illud corpori non apponeretur. Ideóque cùm alimentum eo præcipuè fine aſſumatur, vt id quod quotidie abſumitur inſtauretur; & non poſſibile ſit, ſi quotidie aliquid abſumatur, nihilque in eius locum reponatur, hominem viuere poſſe, & nihilominus compertum ſit, quoſdam ſine cibo diu vixiſſe: hoc iam inueſtigandum eſt, quæ cauſſa fuerit, cur in talibus nullâ inſtauratione opus fuerit. Rectiſſimè autem hîc reſpondetur, hoc ideò factum, quia nihil abſumptum fuit, aut certè nonniſi longo tempore aliquid abſumptum fuit. Atque ita primaria quæſtio in hac controuerſia hæc emergit, cur in nonnullis corporibus nihil diſcutiatur, aut abſumatur, vt nullo alimento, quo aliquid deperditum inſtauretur, opus ſit. Nonnulli quidem duas cauſſas afferunt, & nunc à calore debili, nunc à materiæ diſpoſitione id prouenire ſtatuunt. Calorem enim quandoque tam debilem eſſe ſtatuunt, & tam exiguum, vt nihil de corpore animalis deprædetur, ſed in eo ſtatu, quo id inuenit, relinquat. Verùm enim verò hac equidem de cauſſa muſcæ & ſimilia inſecta hyberno tempore quaſi mortua deliteſcunt, & hirundines in aquis, ſerpentes & glires, ac mures montani, & huius generis alia animalia in cauernis ſuis latent, calore ipſorum ab ambiente aëre frigido valde alterato, & ad interiora repulſo. At cùm ij, qui diu ſine cibo viuunt, non ſolùm animæ vegetantis operationes perficiant, ſed & alias animæ ſentientis & rationalis actiones expeditas habeant, ſentiant, moueantur, ratiocinentur, in iis cauſſa diuturnæ abſtinentiæ in caloris debilitatem, aut tranſpirationem prohibitam referri non poteſt; ſed in materiam, quæ ita ad calorem ſeſe habeat, ſicut materia lucernarum perpetuarum. Et proinde cauſſa diuturnæ abſtinentiæ ſtatuenda eſt, humoris, qui corpus noſtrum conſeruat, ea diſpoſitio, vt à calore noſtro abſumi non poſſit. Hoc tamen interim non negamus, inter iſtam materiam ac calorem, variam eſſe poſſe proportionem. Nam calor nunc fortior eſt, nunc debilior. Si calor ſit ſatis validus, materia tamen taliter diſpoſita, quæ actionem eius ſuſtinere poſſit, hoc modo affecti integros habentque ſenſus, expeditè mouentur & ſuas actiones peragunt. Si verò calor ſit debilis, tantus tamen, vt non ſolùm ad actiones animæ vegetantis, ſed & ſentientis edendas, verùm debiliter edendas ſufficiat, hoc modo affecti ſunt ſomnolenti, taciturni, ad motum pigri, lecto plerumque affixi, ſenſimque contabeſcunt, vitáque tamdiu durat, quamdiu calor natiuus: iis verò tamdiu, quamdiu humidum ſuppetit, à quo foueatur. Atque ita diuturnæ abſtinentiæ cauſſa eſt humidi ad calorem ea proportio, vt illud ab hoc nonniſi longo tempore abſumi poſſit.

Cur in nonnullis corporibus nihil diſcutiatur aut abſumatur?

Cauſſa vera diuturnæ abſtinentiæ.

Poſſe autem materiam, quæ caloris & ignis quaſi pabulum eſt, ita diſponi, vt ab eo non facilè abſumatur, ſed diu duret, nihilominúſque calor in ea, tanquam in propria materia & ſubiecto, diu hærere poſſit, teſtantur Lucernæ illæ antiquorum, quæ Romæ & in aliis plurimis Italiæ locis repertæ ſunt, quarum flamma aliquot ſæcula durauit. Notiſſima eſt illa, quæ in monumento Maximi Olibij in agro Patauino reperta eſt, quæque annos 1500. arſiſſe fertur, quàm ſcribit Petrus Appianus *in Antiquit.* Hermolaus Barbarus *in Corollar. in Dioſcorid. lib. 5. c. 849* Ludouicus Viues *in lib. 21. c. 6. de Ciuit. Dei, Auguſtini*: Iohan. Langius *lib. 2. epiſt. 52.* Sedente etiam Paulo III. inuentum fuiſſe ſepulchrum Tulliæ filiæ Ciceronis, in quo lucerna fuit etiam tum ardens, ſed admiſſo aëre extincta eſt, arſeratque annos plus minus 1550. ſcribit Guido Pancirollus. Scribit etiam Auguſtinus *loco modò allegato, Fuiſſe quoddam Veneris phanum, atque ibi candelabrum, & in eo lucernam, ſub die ſic ardentem, vt eam nulla tempeſtas, nullus imber extingueret, vnde ſicut ille lapis, ita iſta λύχνος ἄσβεστος, id eſt, lucerna inextinguibilis nominata eſt.* Quæ autem ratio conficiendi lucernas illas fuerit, hodie forè ignotum eſt: etſi olei ſiue ignis iſtius perpetui dilucidam deſcriptionem extare apud Hieronynum Roſcelli, in ipſius opere, cui titulus eſt, *le impreſe Illuſtri*, Pancirollus ſcribat. Alia tamen etiam exempla occurrunt, quæ docent qua ratione materia aliqua, aliàs exhalabilis vel inflammabilis, in igne ſubſiſtere, vel tardè ab eo abſumi poſſit. Sic refert Scaliger *Exerc. 328.* Chymicos ſcribere, è iunipero factorum carbonum tantam vim eſſe, vt per annum integrum ignem teneant incorruptum. Quod non crederem, niſi ipſe expertus eſſem carbones leui artificio adhibito accendi poſſe, & ignitos diu detineri, vt tamen nihil ipſis decedat, ſed vbi rurſum extinguuntur, & quidem ſponte ac ſine aquæ affuſione, integri maneant. Præterea Chymici res inflammabiles plurimas arte eò deducere poſſunt, vt non inflammentur, vel non facilè inflammentur. Et quidem quòd res inflammabiles non facilè deflagrant, fit hoc vel fixatione, vt loquuntur Chymici, vel denſitate. Priori modo corpora multa, quæ antè accendebantur, & exhalabant, ac volatilia erant, vt Chymici appellant, fixa redduntur, vt in igne durare poſſint: Ita puluis Pyrius eò deduci poteſt, vt non amplius, vel non facilè inflammetur. Ita ſulphur figi valet. Denſitas verò & raritas facit, vt magna inflammabilium ſit differentia. Etſi enim omnia inflammabilia, vt inflammentur à ſulphure, vt Chymici loquuntur, habent; tamen vt faciliùs inflammentur, ipſis accidit à raritate. Hinc naphtha & petroleum & ſpiritus vini facilè accenduntur, quia ſunt rariſſima. Oleum, cera, pinguedines & ſimilia, etſi & ipſa ſint inflammabilia: tamen quia denſa ſunt, non facilè accenduntur, ſed ellychnio addito opus eſt, in quo materia inflammabilis diffundatur & rarefiat, vt poſtea facilè accendatur. Et humorem in animalibus etiam ita diſponi poſſe, vt ab igne non abſumatur, Pyrauſtæ docent, quæ ſunt animalia humidum ſuum radicale habentia, ac nihilominus in igne durare poſſunt, & ab eo non abſumuntur.

Lucernæ Antiquorum poſt aliquot ſecula repertæ.

Cur res inflammabiles non facilè deflagrant?

Inflammabilium differentia.

Si ergo etiam in homine humidum illud pingue & oleoſum, quo calor innatus, tanquam flamma oleo, alitur, ita diſponatur, vt à calore non abſumi, vel nonniſi tardè abſumi poſſit, & nihil vel parum diſſipetur, etiam nullo alimento opus eſt. Etenim partes tum non attrahunt è venis, quia ipſis nihil deeſt. Venæ etiam nihil ex hepate, & hoc nihil è ventriculo trahit, atque ita quia nulla fit attractio, nullus fit appetitus.

Quomodo autem & qua de cauſſa humidum ita diſponi poſſit, explicare difficillimum eſt. Si tamen ea, quæ aliàs in natura accidunt, eóſque qui diu à cibo abſtinuerunt, perpendam, in eam venio ſententiam, ab humore melancholico id præcipuè euenire. Nam animaduertimus, ſulphur & alia inflammabilia, vt vel non accendantur, vel tardè deflagrent, admiſtione acidorum & ſalſorum, & vt Chymici appellant, fixorum admiſtione talia fieri. Eorum naturam cùm æmuletur humor melancholicus & bilis atra, quæ tam acida ſæpe eſt, vt etiam ſtuporem dentibus inducat, ab iis alimentum corporis ita diſponi poſſe, vt actioni caloris reſiſtat, incredibile non eſt. Cùm verò non omnes melancholici, aut qui humore melancholico abundant, à cibo abſtineant, peculiarem diſpoſitionem (vt aliàs hic humor ad miras diſpoſitiones & occultas qualitates recipiendas aptiſſimus eſt) induere, & alimento per minima miſceri debet. Et omnino mirabilis eſt humoris melancholici natura, præcipuè ſi corrumpatur, ac peculiarem & occultam aliquam diſpoſitionem acquirat, vt in melancholia, mania, ſcorbuto, aliiſque eiuſmodi morbis videre eſt. Et ſtupor, qui ſcorbuticis & aliis ſæpe accidit, rectè ad humorem melancholicum refertur. Scribit quidem Rodericus à Caſtro *cent. 1. conſult. 17.* Chymicos non ſine ratione

Quâ ratione, & quâ de cauſſa humidum radicale ita diſponi poſſit, vt nihil, vel parum de eo abſumatur? Ab humore melancholico.

ratione aſſerere, paralyſin fieri frequenter ex pituita acidâ, tenui, quæ & ſuâ frigiditate & aciditate, ſicut dentibus, ita neruis ſtuporem inducat: Verùm rectiùs hoc humori melancholico tribuitur, qui in ſcorbuticis & hypochondriacis abundat, vnde etiam Appollonia Schreieriana totam cutem ita ſtupidam habuit, vt etſi multæ muſcæ illi inſiderent, id non perciperet.

Indi Nicotianâ famẽ & ſitim ſolantur.

Talis igitur humor ſi per vniuerſum corpus diffundatur, fieri poteſt, vt alimentum fixius fiat, & non facilè diſcutiatur. Monardes de Nicotiana refert, Indos Nicotiana famem ſitimque ſolari hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde terunt, calcis modo. Horum & foliorum tabaci æquas partes ſumunt, mandúntque, donec in vnam quaſi maſſam conglobentur, ex qua trochiſcos piſo maiores efformant, quos in vmbra ſiccatos ſeruant vſui. Iter per deſerta facturi, in quibus nec cibus nec potus præſtò eſt, ſubiectum labiis imiſque dentibus globulum inter eundum ſugunt, liquorémque inde manantem cibi potúſque loco deglutientes in ventriculum congerunt, quo abſumto ingerunt alium: Hac equidem induſtria famem ſitimque per triduum tolerantes, aut quatriduum, vt ne minimam quidem virium iacturam ſentiant. Id quod ſit, non vt quidam opinantur, quòd aſſiduâ trochiſcorum maſticatione pituitoſos humores è cerebro eliciant, eóque in ſucci melioris penuria in ſuum nutrimentum conuertat ventriculus, (pituita enim excrementitia nutrire non poteſt,) ſed quòd partim ſenſus obtundatur, partim humores ita figantur & diſponantur, vt non facilè diſſipentur. Si enim ob ſenſum obtuſum ſaltem famem ſitimque non perciperent, interim corpus difflueret & alimentum diſſiparetur, fieri id ſine virium iactura non poſſet. Abundaſſe autem omnes ferè, qui à cibo abſtinuerunt, humore melancholico, hiſtoriæ teſtantur. Talis enim fuit ille Scotus, cuius ſuprà mentio facta eſt. Melancholicus fuit ille ſub Friderico II. Imperatore Coloniæ. Puella illa Patauij, cuius hiſtoriam Vigontia deſcripſit, ſanguinem atrum reiecit, paralytica fuit, delirauit, catalepſin paſſa eſt. Puella Confolentanea ex febre in morbum hunc incidit, obmutuit, delirauit, corporis cutem frigidam & ſiccam habuit. Puella quam è Ducatu Iuliacenſi Coloniam adductam vidit Guilhelmus Fabricius, erat facie triſti & melancholica. Aliorum etiam hiſtorias ſi conſideremus, paucos inueniemus, in quibus non melancholicæ diſpoſitionis aliqua fuerint indicia.

Omnes ferè diu abſtinentes melancholico humore abundârũt.

Verùm proculdubio humor iſte quicunque ſit, qui diuturnæ huius abſtinentiæ cauſſa eſt, diſpoſitionem peculiarem accipit in pleriſque ab vtero. Idque vel id perſuadet, quòd pleræque fuere puellæ, & ea ætate conſtitutæ quâ menſes erumpere & ſemen in ipſis generari ſolet, nimirum annorum 14. Annorum enim 14. fuit puella illa in agro Lucenſi, puella Confolentanea, Iuliacenſis illa, Halberſtadienſis, & forſan aliæ, quarum ætas non eſt expreſſa. Notiſſimum enim eſt Medicis, quàm mira ſymptomata à menſibus & ſemine retentis ac corruptis accidere ſoleant, atque inter ea etiam cibi & potûs appetitus abolitus. Scribitque Lud. Mercatus *lib. de morb. mulier. cap.* 8. fœminam illuſtrem quandam vteri vitio potum averſatam fuiſſe; & aliam potum nullo modo potuiſſe admittere, & hydrophobiæ ſimile quid paſſam eſſe, ita vt 60. diebus ſine potu vixerit. Cauſámque ille refert in halitum prauum ex ſemine, aut ſanguine aſcendentem. Talis igitur halitus ſi totum corpus peruadat & penetret, non impoſſibile, facultatis nutrientis hoc mirum ſymptoma in toto corpore produci poſſe.

Exitus vel eventus diuturni ieiunij triplex.

E quibus etiam de terminis diuturnæ illius abſtinentiæ aliquid ſtatuere poſſumus. Triplex autem eſt exitus & euentus iſtius ieiunij. Vel enim homines iterum convaleſcunt & edere incipiunt, vel moriuntur, vel in alium morbum incidunt. Qui tamen in alium morbum incidunt, alij rurſum comedere incipiunt, alij ſimul perpetuam inediam ferunt. Qui ergo ad ſanitatem redeunt, & cibis iterum aſſueſcunt, in hiis humor ille vitioſus planè abſumitur & euacuatur. Qui verò moriuntur, in iis vitioſus humor calorem nativum tandem ſuperat, & extinguit. Qui in ægritudinem aliam incidunt, iis humor vitioſus in partem aliquam priuatam decumbit, vnde nonnullos melancholicos, alios epilepticos, alios catalepticos factos fuiſſe deprehenſum eſt. Et quidem pro humoris natura, & reſiſtentia maiori vel minori ieiunium hoc nunc citiùs ſoluitur, nunc diutiùs durat. Quod & in aliis morbis fieri videmus, dum Quartana ſæpe intra paucas ſeptimanas ſolvitur, nunc ad plures annos durat; ſicut & Epilepſia ſæpe citò ſolvitur, nonnullos verò vſque ad finem vitæ comitatur.

CAPVT III.

De Certorum Ciborum faſtidio.

Certorum ciborum faſtidium.

PEculiare appetitus deiecti vitium eſt, cùm qui alios quidem cibos appetunt & comedunt, certos tamen auerſantur, etſi iidem grati aliis & iucundi ſint. Ita plurimi ſunt, qui caſeum vel butyrum averſantur, alij qui vinum non bibunt, qui propterea abſtemij, quaſi abs temeto dicuntur. Marcellus Donatus *de hiſtor. med. mirab. lib. 6. cap.* 3. refert, quendam Stephanum Surdaſtrum Hiſpanum à piſcium eſu ita abhorruiſſe, vt ſi piſces aliis cibis clanculum commixti proponerentur, in animi anguſtias, cum vomitu aluique deiectione incideret. Et Braſſauolus *in 2. de morb. acutis, ſect.* 34. refert, Iuliam Taraconenſem, Friderici Regis Neapolitani filiam natu minorem, carnes non ediſſe, imò ne guſtaſſe, & ſi bolum ori ingereret, in lipothymiam & ſyncopen incidiſſe. Petrus Aponenſis Conciliator dictus, lac abhorruit, referente Iohan. Matthæo de Gradibus. Aliquos oua non comediſſe, Marcellus Donatus *allegato loco* ſcribit. Iul. Cæſ. Scaliger *Exerc.* 274. ſcribit, ſe nouiſſe quibus mala afferrent faſtidium, (quales & ego noui, qui nec odorem pomorum ferre poſſunt) ſeipſum ad oleris Creſſoni aſpectum adeò tremere, vt horrore quaſſatus abire cogeretur. Iulius Alexandrinus *lib. 2. ſalubrium, cap.* 13. ſcribit, ſe quendam nouiſſe, qui ita allium auerſabatur, vt nunquam illud comederet, raró admodum panem, rem tamen naturæ admodum conuenientem. Fuit, qui ſolis ouis viuens, à panibus, carnibus, piſcibus, caſeis & aliis abhorrebat, muſtelæ inde nomen adeptus, vt narrat Libauius *ſingularium part.* 2. Idem refert quendam malorum aſpectu è conuiuio exactum fuiſſe.

Abſtinentia ab omnibus cibis coctis.

Felix Platerus *in obſeruat.* refert, Antonium Potellum Gallum puerum, conuictorem patris ſui, nihil quod coctum, ſiue elixum, aſſum aut frixum eſſet comediſſe, contentum ſolo pane, fructibus & lacte. Pane autem non puro, ſed furfuraceo, quali Platerus canem ſuum alere ſolebat, tantùm veſcebatur, ex pura farina piſtum faſtidiebat. Fructibus æſtatis tempore, & hyemis iiſdem ſiccatis, pomis, pyris, ceraſis, nucibus, &c. vtebatur. Lacte quoque frigido tantùm veſcebatur: nihil enim quod calefactum erat, attingebat. Bene habitus interim, coloreque viuido. Hanc conſuetudinem viuendi aliquot annos cum parente ſuo degentem, vt & poſtea continuaſſe, idem Platerus narrat. VVeinrichius *de Monſtris* teſtatur, ſe quendam nouiſſe, qui anguillas non modò non ederet, & eorum aſpectum non ferre poſſet, ſed ne quidem in ædibus manere poſſet, in quibus anguilla viua occultabatur.

Panis faſtidium.

Guilhelmus Fabricus *cent. 2. obſeru.* 41. refert, puellum quinque vel ſex annos natum, VVerdim ad Rorem fluuium, ex graui morbo liberatum, incidiſſe in hoc ſymptoma, vt quotieſcunque panem videret, imò etiam intelligeret nominari, in terram mortuus quaſi proſterneretur, etiam loquelâ, viſu, auditu & intellectus priuatus, qui tandem quaſi ex ſopore expergefactus ſurrexit, & puerilia ſua negotia, vt antea peragebat.

Et nemo ferè eſt, cui non talia exempla nota ſint, ac propterea plura allegare ſuperuacaneum puto.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſas verò huius rei, vt & aliarum ſympathiarum & antipathiarum inueſtigare difficillimum eſt, & plerumque ad idioſyncraſiam & peculiarem ventriculi conſtitutionem, à primo ortu contractam, quæ explicari non poteſt, cauſſa huius faſtidij referenda eſt. Et quibus talis conſtitutio eſt, ij non ſolùm cibos certos auerſantur, ſed & ſi iis clanculum offerantur, valde læduntur, & interdum in morbos ac vitæ diſcrimen coniiciuntur. Et hæc quidem ventriculi peculiaris conſtitutio ſæpe ab imaginatione matrum prouenit, quæ dum grauidæ ſunt, certos cibos appetunt vel faſtidiunt, idemque faſtidium, vt alios corporis næuos, in ſobolem deriuant. Verùm vt aliarum ſympathiarum & antipathiarum cauſſa; ita & huius facilè reddi non poteſt, & longioris atque alterius operæ eſt, de ſympathia & antipathia in genere diſquirere.

Altera cauſſa eſt Conſuetudo. Hæc enim cùm ſit quaſi altera natura, iis maximè delectamur, quibus à teneris aſſueti ſumus: contrà eos cibos faſtidimus, quibus nunquam vel raró vſi ſumus.

Quibus accedit Imaginatio, vt qui cibi ſemel diſplicuerunt, poſtea etiam faſtidiantur. Nonnulli ranas, cochleas, carnes vrſinas, vulpinas, equinas, felinas ita faſtidiunt, vt ne guſtare ſuſtineant: Si verò inſciis præbeantur, nil mali inde ſentiunt. Rurſus ſi iis etiam poſt longum temporis interuallum ſignificetur, eos tales cibos comediſſe, malè inde affectos quoſdam, imò in vitæ periculum coniectos fuiſſe, paſſim hiſtoriæ teſtantur. Quod omnino ſaltem ab imaginatione accidit, quæ cibos illos vt ſummè noxios concipit. Ita noui quendam, qui cùm de lepore aſſato ſatis largè comediſſet, ab alio poſtea per iocum perſuaſus, fuiſſe vulpem, mox omnem cibum vomitu reiecit. Idem accidit iis, qui cibo aliquo immoderatè & non decenter apparato vſi ſunt, illúmque ſibi noxium imaginantur, atque inde nauſeam concipiunt. Ita refert Schenckius *lib. 3. obſeru.* Cementarium quendam, cùm in ſympoſio caput vitulinum ſemicrudum & cruentans adhuc menſæ illatum fuiſſet, tantâ nauſeâ correptum fuiſſe, vt aliquot annorum ſpatio ab omnium carnium eſu abhorreret. Hanc ipſam ob cauſſam, poſt febrem nonnullos poſtea ab omni carnium eſu aliquot menſes vel annos, vel etiam ſemper abſtinuiſſe, ſæpe obſeruatum eſt.

Curatio.

Curatio.

Hoc autem ciborum faſtidium ſi ſit ab ortu, vix emendatur. Conſuetudo tamen multum hîc poteſt; quâ ſæpe præſtatur, vt iis, quæ antea planè faſtidiebant, ſenſim aſſueſcant, & tandem ſibi planè familiaria reddant, ſicut exempla multa habentur eorum, qui cùm infantes caſeum auerſarentur, ei ſenſim aſſuefacti, cum voluptate poſtea eum comederunt, & qui ex abſtemiis egregij potatores euaſerunt. Multò verò magis conſuetudo conſuetudine mutari poteſt. Ij verò, qui ex imaginatione

ſaltem cibum aliquem auerſantur, etiamſi neceſſarium, ad cibos ſumendos cogendi ſunt: Et modò ſemel cibum capere incipiant, poſtea facilè ei aſſueſcunt.

CAPVT IV.

De ingenti Fame, canina Appetentia, & Bulimo.

Nimia appetentia.

APpetitui deiecto contraria affectio eſt nimia appetentia, & quidem ea præternaturalis. Nam hìc initio monendum, non ſermonem nobis eſſe hìc de voracitate illa nimia, quæ nonnullis naturalis vocatur. Reperti enim ſunt quidam ad miraculum vſque voraces ſine vllo detrimento: quorum exempla notatu digna collegit Iuſtus Lipſius *in Epiſtolis, Centuria Miſcellanea, Epiſt.* 51. Sed de iis hìc ſermo eſt, qui aliàs non ita aſſueti comedere, præter naturam in hoc malum incidunt.

Bulimi & caninæ appetentiæ differentia.

Appetitus autem ille nimius, βύλιμος & canina appetentia dicitur. Canina appetentia interdum etiam φαγέδαινα nominatur, nomine, quod aliàs vlceribus corroſiuis & ſerpentibus conuenit, ad hunc affectum tranſlato, vt Galenus 6. *Epid. comm.* 3. teſtatur, vt & author definitionum Medicarum. Plinius *hiſt. natur. lib.* 26. *cap.* 11. Cælius Aurelianus *libro paſſionum chronicarum, cap.* 3.

Quomodo autem hi affectus differant, & quas cauſſas habeant, apud authores ſatis intricatum eſt. Bulimus equidem in genere ingens fames eſt, ſeu vehemens eſuritio, particula βοῦ, ſignificationem vocabuli augente & intendente. Barbaris ineptè vaccina appetentia vel fames nuncupatur, quaſi ex βοῦς componeretur: quâ ratione etiam caninæ appetentiæ, quæ etiam magna eſt, attribui poſſet. Vſus tamen apud pleroſque obtinuit, vt Bulimus, & canina appetentia diſtinguantur; primò quidem, quòd canina appetentia ſit coniŭcta cum vomitu, cùm qui hoc morbo laborant, continuò cibum appetant, vt vix ſaturari cibo poſſint, & primo nondum ſatis cocto nouum ſubinde appetant, ita vt ventriculo non ferente cibi copiam, eum vomitu reiiciant, canum more, vnde & nomen accepit. Quibuſdam verò Diarrhœa potiùs, quàm vomitus accidere ſolet, naturâ ſuperfluam illam cibi copiam per aluum detrudente; éſtque appetitus caninus perpetuus. In Bulimo verò vomitus non accidit, ſed eum Lipothymia comitatur, quæ non adeſt in canina appetentia. Sunt tamen quidam, qui inſatiabili comedendi deſiderio laborant, non tamen vomunt, ſed etiam cibum quem ſumpſere auidè, concoquunt, & niſi mox alium ſumant, malè habent. Ita noui ante aliquot annos hìc ſtudioſum, habitu corporis nigrum, qui hoc morbo laborabat, & non ſolùm de die, ſed noctu etiam comedebat; cibum tamen, quem ſumebat, ſine vomitu concoquebat, imò cibis delicatis ſaturari non poterat, ſed craſſos expetebat; vnde nec panem à noſtris piſtoribus confectum, ſed à ruſticis in vicinis pagis emptum, vt ſolidiorem, comedebat. Sæpe manè tempore æſtiuo paſtinacæ ſatiuæ radices tot, quot ſex nummis emuntur, crudas ſine damno comedebat. Vt ita ſi diſtinguere hæc libet, caninus appetitus ſit continua, inordinata, & ferè inexplebilis fames; Bulimus autem etiam quidem appetitus magnus, ſed non continuus, imò qui ſæpe in nauſeam deſinit, cum lipothymia & virium deiectione.

Cauſſæ.

Pars quidem proximè affecta eſt orificium ventriculi, vtpote in quo deſiderium cibi & potus viget, & ſuctio illa famem excitans percipitur: Cauſſæ tamen plures eſſe poſſunt. Et quidem appetitum caninum quod attinet, à duabus cauſſis ille oritur, vt Galenus 1. *de cauſſ. ſympt. c.* 7. docet: vel ab humore vitioſo mordicante ventriculum, vel alimenti defectu. Id eſt, Fit appetitus etiam ſine alimenti defectu, ab humore vitioſo orificium ventriculi mordicante, & ſuctionem ſimilem illi, quæ fit ab alimenti defectu, efficiente; vel ab alimenti defectu, ob quem ſuctio iſta excitatur.

Humor qui ventriculum mordet, & ſuctionem illam efficit, eſt Melancholicus, qui ventriculi orificium corrugando, talem in eo affectum excitat, qualis aliàs à venarum ſuctione in fame naturali oritur. Et quidem ſi humoris ventriculi orificio impactus ſit, etſi ventriculus cibo aſſumpto adhuc plenus ſit: tamen quia continuò fit ab humore iſto vellicatio, ferè etiam continua fames excitatur.

Platerus equidem ab aciditate humoris melancholici hoc Symptoma fieri negat, & putat, quòd è talibus cauſis proſternatur potiùs, quàm augeatur appetitus, niſi occulta qualitas humori inſit. Ipſe igitur venenatæ & malignæ qualitati, quæ ex effectu potiùs cognoſcatur, quàm deſcribi poſſit, in humoribus certo modo corruptis in ventriculum effuſis, vel etiam ex cibo in illo genitis, appetitûs huius cauſſam attribuit; cùm & venena quædam ſint, quæ extrinſecùs illata vel aſſumpta, talia accidentia excitant. Verùm enimverò etſi qualitates illæ, quæ mordicationem iſtam efficiunt, ita planè determinari non poſſint, nec corruptionis modus ita exactè deſcribi: tamen aciditatem vel acrimoniam vt planè reiiciamus, & ſtatim ad occultam qualitatem confugiamus, & venenum ac malignitatem ſimul adeſſe ſtatuamus, non facilè adduci poſſumus: cùm ipſa aciditas ſufficiat ad affectionem ſimilem ſuctioni naturali producendam, neque ſuctio naturalis à cauſſa occulta fiat, neque alia venenati humoris indicia adſint. Humor autem ille melancholicus & acidus, è liene & vicinis locis in ventriculum effunditur, non verò naturaliter in ventriculo continetur, de quo infrà *in Quæſt.* dicetur.

Verùm hæc cauſſa in iis quidem locum habet, qui plus appetunt quàm poſſunt concoquere, & propterea cibum, quem auidiùs comedunt, euomunt. Sed cùm, vt antè dictum, etiam dentur qui cibum copioſiùs quàm par eſt, non ſolùm appetunt, ſed & concoquunt ac digerunt, nihilque inde mali patiuntur, in iis etiam ſequens cauſſa, ſecunda ſcilicet, contingenda videtur. Et cùm humor melancholicus aliàs quaſi fermentum ſit, poteſt etiam ad coctionem cibi maturandam aliquid efficere. Atque hæc cauſſa non ſolùm in ventriculo, ſed & in aliis membris locum habere poteſt. Ob hanc primam cauſſam, Famem quandoque etiam Epidemiam, & in morbis quibuſdam excitatam fuiſſe, obſeruatum. Braſſauol. *in comm. ad aph.* 21. *l.* 2. *Hipp.* refert, anno 1538. Caninam Appetentiam Ferrariæ fuiſſe morbum Epidemium, & fuiſſe ex atra bile, cùm plerique ex infuſione folior. ſenæ fuerint reſtituti, & plurimi in quartanam inciderint. Alex. Benedictus *l.* 22. *pract. cap.* 20. ſcribit, ſe peſtilenti morbo conceptum incredibili auiditate cibum ſumendi laboraſſe, dum quater de die cibum ſumere cogeretur. Et Leonellus Fauentinus *de med. morb. c.* 34. refert, anno 1535. Prutenos febre correptos octies cibum poſtulaſſe ſingulis diebus, & ne ſic quidem potuiſſe exſaturari.

Secundò, magna fames fit ob alimenti defectum, ob quem venæ continuò ſugunt, ſuctióque in ventriculo continua eſt. Nam ſi partes inanitæ ſupra modum attrahunt, attractio tandem etiam ad ventriculum peruenit, & famem p.n. in eo excitat. Accidit hoc primò, cùm corporis partes inanitæ auidius & copioſiùs attrahunt & ſibi apponunt alimentum: quam cauſſam plerique prætermittunt. Ita refert Corn. Gemma *Coſmocr. l.* 1. *cap.* 6. fœminam quandam vix ad momentum abſque ingeſtione cibi & potus viuere potuiſſe, idque vitium à teneris incepiſſe, & cum ætate incrementum ſumpſiſſe. Cauſſa poſtea in mortuâ reperta fuit Hepatis conſtitutio, & præcipuè abdominis partium ἰδιοσυγκρασία, ob quam adipem copioſum generauit. Corpore enim aperto detractæ ſunt libræ propemodum 20. adipis, & hepar impensè rubrum, mole inſigni, ac ſanguine turgidum.

Deinde poteſt alimentum deficere, & hinc ſuctio magna fieri ob corporis raritatem, & calorem robuſtum alimentum conſumentem, & magnam ἔνδειαν efficientem. Cùm enim corpus nequeat refici & inſtaurari, ſi alimentum copioſiùs diffluat & diſſipetur, partes inanitæ à venis ſugunt, atque hæ tandem è ventriculo.

Verùm ab hiſce cauſſis plerumque fames aliqua magna ſaltem, quæ adhuc naturalis dici poteſt, excitatur, qualis eſt & illa quæ poſt exercitia vehementia, euacuationes ſanguinis, inediam, morbos diuturnos, ob corporis inanitionem excitatur; non verò præternaturalis, de qua hìc ſermo eſt.

Ad cauſſas alimenti deficientis plerique etiam Facultatis Retentricis Imbecillitatem referunt. Cùm enim corpus nequeat refici & inſtaurari, niſi alimentum tamdiu retineatur, donec corpori apponatur, ſi facultas Retentrix ſit debilis, diffluit alimentum antequam corpori apponatur, atque ita defectus fit alimenti. Verùm vix puto à læſa facultate Retentrice per ſe, alimenti defectum fieri poſſe, cùm nullibi via ſit, per quam id ſponte dilabatur. Per accidens ſaltem hoc fieri poteſt, dum ſcilicet quacunque de cauſſa corpus nimiùm diſſoluitur, vt Retentrix facultas, quamuis ſit fortis, id retinere non poſſit. Et quamuis allegetur pro Retentrice læſa locus Galeni 6. *de loc. aff. c.* 3. tamen ibi ſaltem de celeri diſſipatione & diſcuſſione alimenti loquitur. Ita autem Galenus: *Alius interdum affectus occurrit Diabeti perquam ſimilis, & quidem à multis, qui neque crudi ſunt, neque per aluum deiiciuntur, neque plenitudinem efficiunt, neque etiam probè alere poſſunt, ſed diſſipantur diſcutiuntúrque celeriter, cuius vt crebrior eſt, quàm Dipſaci euentus, ita faciliorem curationem admittit, quippe priuſquam ad ſummum peruenerit, cognitus haud ita difficulter curabitur. Nam vbi quis duplum conſuetorum alimentorum adſumpſerit, neque corpus ali videtur, idque citra alui fluorem, hunc affectum non ſolùm priuati, ſed etiam Medici percipiunt. Cùm verò triplum ingerit, idoneis auxiliis liberari poteſt, priuſquam ſcilicet ad quadruplum vel quintuplum perueniat. Igitur rationi conſentaneum eſt, hunc affectum & celerem diſſipationem incipere, omnibus partibus Attractricem, atque ei coniugatam facultatem, quæ propriè Appetentia vocatur, ſeruantibus.* Ita Galenus.

Quomodo à læſa facultate retentrice, alimenti defectus fieri poſſit?

Ad alimenti defectum & abſumptionem faciunt & vermes, qui alimentum in ventriculo confectum abſumunt, antequam ad hepar deferatur, vnde reliqua membra alimento deſtituta humores è ventriculo trahunt. Qua de cauſſa etiam Infantes ſæpe voraces ſunt, vt vix ſaturari queant. Huius rei annotauit exemplum Alex. Trallian. *lib.* 7. *cap.* 14. de quadam muliere, quæ cùm immodicâ cibi appetentiâ laboraret, poſt Hieræ vſum vermem 12. cubitos longum excreuit, & poſtea ab hoc ſymptomate liberata eſt.

Rondeletius tertiam adhuc cauſſam addit, longum ſcilicet vſum alimentorum detergentium, vt ficuum, vel gari, idque in ſeipſo ſe expertum ſcribit. Cùm enim ſe vellet cogere ad vſum piſcium, vteretúrque frequentiſſimè garo, parato ex lyco-

ſtomis

ſtomis & oxelæo, ficus etiam Maſſilienſes ferè omnibus horis comederet, ita fuit pituita illa ventriculi & inteſtinorum deterſa, vt ſuperueniret ipſi appetentia canina, deinde bulimus.

Bulimi Cauſſa.

De Bulimi verò cauſſa res intricatior eſt. Plerique quidem à frigida ventriculi Intemperie famem iſtam prouenire ſtatuunt. Et omninò res certa eſt, à frigore magno famem magnam induci. Idque Plutarchus *in ſympoſ. lib. 5. cap. 8.* iis præcipuè accidere ſcribit, qui per altam niuem iter longum faciunt. Et ſi quis in Alpibus Rhæticis iter tempore hyberno faciat, etſi in quibuſdam locis ab vna radice montis ad alteram vſque, vix bina milliaria Germanorum interſint: nemo tamen ieiunus hyeme eas ſuperare audet. De modo tamen, quo frigus Bulimum excitet, non conſentiunt. De quo infra *q. 1.* dicetur.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Affectio hæc facilè cognoſcitur, quòd ægri aſſiduè cibum appetunt, & nunquam ferè ſatiantur: Atque ita ſeſe cibo replent, vt eum vomitu reiiciant, vel per aluum excernant. In Bulimia verò in ſpecie dicta initio multa appetuntur, poſt robore ventriculi diſſoluto cibi faſtidium ſequitur, etſi corpus alimento indigeat. Hinc imbecillitas ventriculi, animi deliquia, partium externarum frigus, pulſus obſcuri.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi nimia appetentia ſit ab humore acido, crudi ructus percipiuntur, & alia huius humoris abundantis ſigna adſint.

Si fames ſit ex defectu alimenti, ægri emaciantur, & quidem ſi ea fiat caloris nimiam διαφόρησιν efficientis exceſſu, eius in toto corpore ſigna adſunt, alui deiectiones ſunt pauciores & ſicciores, quam cibi modus poſtulat. Si verò Bulimi cauſſa externum frigus vehemens ſit, ex ægri relatione id innoteſcit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Qui caninâ appetentiâ laborant, ſæpe ex hoc malo in vomendi conſuetudinem delabuntur, ſæpe etiam aliis affectionibus ſunt obnoxij, Cœliacæ ſcilicet paſſioni atque hydropi, ideò quod antequam priores cibi cocti ſint, alios ingerunt. Aëtius *tetrab. 3. ſ. 1. cap. 21.*

2. Fames magna, quæ fit poſt Febres & alios morbos, recidiuam minatur. Cùm enim appetitu vrgente ægri ex conualeſcentes illi plus comedant, quam ventriculus morbo debilitatus concoquere poſſit, accidit vt inde cruditates multæ cumulentur, quæ poſtea recidiuam pariunt.

3. Bulimus periculoſum malum eſt. Nam ægri repentè animo linquuntur, cum externarum partium refrigeratione: Quidam etiam auxilio deſtituti pereunt. Aëtius *tetr. 3. ſerm. 1. cap. 6.*

4. Si vino ſumpto æger ab animi deliquio ſtatim reuocetur, bonum ſignum eſt, indicatque vires non eſſe ita proſtratas.

5. Bulimus in morbis chronicis, vt febre quartana, quotidiana, hydrope, lethales.

Curatio.

Curatio.

Si canina Appetentia ſit ab humore vitioſo ventriculi orificium vellicante, is vt euacuetur opera danda. Itaque valde vtilis eſt vomitus. Et licet in Appetentia canina ſæpè ſponte vomant ægri, nihilominus in principio, antequàm vomitus inualeſcat, ad materiam vitioſam educendam vomitus conuenit. Leuis quoque per aluum primò euacuatio inſtitui poteſt.

Poſtea dentur cibi & medicamenta, quæ ſenſum ſuctionis in ventriculo imminuunt. Deinde quæ materiam alterant & præparant, vt tandem euacuari poſſit.

Famem compeſcentia.

Famem compeſcunt pinguia, lenta, carnes bubulæ, caro porcina, oleum amygdal. dulc. cerebrum animalium, amylum recens, malua cum oleo vel butyro & iure pingui. Quibus tamen magis in principio locus, dum vomitum prouocare volumus; poſtea verò dum vomitus vrget, omittenda. Simul in horum vſu cauendum, ne is ſit nimius, & æger in contrarium affectum deducatur. Proinde cùm meliùs incipit habere æger, pinguia, & quæ concoctioni reſiſtunt, imminuenda.

Narcotica hic cautè vſurpanda.

Narcotica verò quæ famem imminuere poſſunt, cautè vſurpanda. Fortia autem vitanda ſunt, ſicut infuſio ſolani furioſi cum vino facta & bibita, ſubitò omnem cibi appetentiam etiam in ſummè famelico euertit.

Vinum tamen potens, & ſpiritus vini vſurpari poſſunt, quæ Platerus etiam ad hanc claſſem refert, & non tam calefaciendo, quàm ſtupefaciendo famem tollere ſcribit; ſicut & theriacam & Mithridatium eâdem vi narcoticâ caninam appetentiam ſedare cenſet. Abſtinendum autem ab acidis & adſtringentibus.

Materiam alterantia & præparantia.

Alterantia & Præparantia ſunt aniſum, thymum, origanum, ſatureia & ſimilia, ſuprà in Intemperie ventriculi frigida propoſita. Iiſdem cibi condiantur; & in robuſtioribus ac ruſticis, cepis & allio.

Vinum ſit Salviatum, aut aliud conueniens, quod ventriculum calefaciat, & acidos humores corrigat. De vino vide Hippocratem *2. aph. 21.* & commentatores.

Materia præparata euacuanda. Commodiſſimum medicamentum eſt Hiera. Vtilis eſt & Mulſa, in qua agarici Drach. j. ß. vel Drach. ij. maceratæ ſint.

Euacuātia.

Materiâ expurgatâ ventriculus roborandus calefacientibus, cùm Internis tum Externis, de quibus ſuprà de Intemperie ventriculi dictum. Et ſi humor acidus è liene ad ventriculum tranſmittatur, reliqua cura ad Lienem dirigenda.

Roborantia.

Reliqua fames, quæ à maiori totius corporis euacuatione accidit, curanda cauſſis inanitionis reſiſtendo, vt cibis craſſis, viſcidis, ac multùm nutrientibus. Aëtius cibos, qui tardè coquuntur, diſtribuuntur, nec tamen facilè conſumuntur, probat, cuiuſmodi ſunt cochleæ, cancri, caro ſuilla, oryza, & ſimiles. Foris etiam adhibeantur cutem denſantia, vt oleum omphacinum, myrtinum, roſaceum: quæ tamen omnia ita adminiſtrentur, ne obſtructio aut febris, aut aliud malum graue oriatur. Vinum, attenuantia, & calida omnia vitentur. Aër ſit frigidus, æger quieſcat, & diutius dormiat.

Bulimi Curatio. In Paroxyſmo.

De Bulimo etſi in cauſſis diſcrepent authores, tamen in curatione ferè conueniunt. Quamuis enim ante animi deliquium, calidum ventriculum eſſe nonnulli ſtatuant, vt ſuprà dictum; tamen conſentiunt in eo, in deliquio & poſt deliquium, ventriculum eſſe imbecillum & refrigeratum, & propterea tum etiam eſſe moderatè calefaciendum.

Curatio ergo Bulimi duplex: Vna in paroxyſmo, hoc eſt, animi deliquio, alia extra paroxyſmum. In paroxyſmo laborandum, vt æger reuocetur frictionibus, odore panis, vini, panis vino madidi, aceti, & aquarum deſtillatarum conuenientium, inter quas eſt aqua carfunculi. Commodum etiam eſt micam panis vino madidi, ſi eam deglutire poſſit æger, exhibere, vel guttam vnam atque alteram aquæ carfunculi cum vino. Et ſi æger imminere animi deliquium animaduertat, vtiliſſimum eſt, vt mox panis, præcipuè vino madidus, præbeatur.

Poſtquam ab animi deliquio reuocatus eſt æger, non ſtatim cibus exhibeatur, niſi forſan pauxillum panis vino madidi, ſed pauliſper quieſcat, donec vires nonnihil reſtituantur; poſtea præbeantur cibi, qui citò ac multùm nutriunt, vt panis vino madidus, oua ſorbilia, iuſcula & ſimilia, de quibus in curanda intemperie ventriculi frigida & ſyncope eſt dictum. Extrà quoque ventriculo calefacientia moderatè applicanda, quæ *ibidem* ſunt propoſita.

QVÆSTIO.

Quomodo frigus Bulimum excitet?

Quomodo frigus Bulimum excitet?

Frigus quomodo Bulimum excitet, Authores non conſentiunt. A plurimis quidem docetur, frigus comprimere, & compreſſione ſua ſucculentam ſubſtantiam a parte expellere, è cuius defectu fames oriatur. Verùm probabile hoc non videtur Ludou. Mercato. Cùm enim frigiditas actu tantùm conſtituta vim habeat comprimendi, conſtringendi, & expellendi; Ventriculus verò animalis viuentis tantam frigiditatem actu habere nequeat, vt condenſando comprimat, etiam hoc modo famem excitare non poſſe exiſtimat. Ipſe verò ſtatuit frigiditatem potius mordendo & irritando appetitum excitare. Alij contrà à frigiditate ventriculi famem oriri negant, exiſtimátque Platerus, frigidum potius ſenſum obtundere, quàm accendere; ac ſi accidat vt frigiditate appetitus augeatur, id fieri, vel quòd frigiditas calorem, à quo appetitus deiectus fuit, corrigat, atque ita ad naturalem temperiem reducat; vel quòd frigus externum calorem ad interna repellat, atque ita ob calorem ad interiora collectum & abundantem, copioſiore alimento corpus indigeat. Atque hæc ipſa ſententia fuit Ariſtotelis *8. probl. 5.* & Alexand. Tralliani *lib. 1. cap. 4.* qui cauſſam nimiæ appetentiæ ſtatuit eſſe calorem ventriculi auctum ab ambiente aëre frigido, qui calorem ad interiora pellit, vt etiam Hippocrates *1. aph. 15.* ventres hyeme ac vere eſſe calidiores, & propterea per ea tempora plus cibi dandum eſſe ſcribit. Ariſtotelem & Trallianum ſequitur ac defendit Hieronymus Mercurialis, ac Donatus ab Altomari, & alios recentiores reprehendit, qui ſtatuunt ab inſigni refrigeratione ventriculi fieri Bulimum. Neque enim putat tantam poſſe ab externo aëre fieri refrigerationem, vt ipſe ventriculus inſigniter refrigeretur; atque aliàs etiam, quæ tamen non ſunt eiuſdem ponderis, rationes contra hanc ſententiam affert. Ipſe verò hac de re ita ſtatuit: Calefacto ventriculo, propter frigus aëris externi intrò calorem influentem pellens, fieri inanitionem & diſſipationem alimenti. Poſt hanc indigentiam fieri impotentiam, eo quòd exinanito ventriculo paulatim ſpiritus diſſipentur ac reſoluantur. Poſt impotentiam calorem, qui priùs auctus erat, in corpore langueſcere, & introduci frigiditatem calore natiuo debilitato: quæ frigiditas non ſolùm indicat inappetentiam, verùm etiam cibi abominationem faciat.

Quas quidem opiniones, ſi diligenter perpendamus, id quidem verum videtur, quòd frigus externum calorem ventriculi internum & naturalem augendo, aliquam famem excitare poſſit: quòd tamen illa fames ſit præternaturalis, & talis, de qua iam agimus, vix probabile eſt. Et omnino ſæpe vocabulum Bulimi non eodem modo ab Authoribus accipitur, ſed interdum in genere pro fame magna: interdum verò in ſpecie pro fame, quam antea deſcripſimus. Ideóque ſi cum Galeno *2. aph. 21.* Bulimum non ſumimus pro eo, quod nomen ſonat, ſcilicet pro ingente fame, ſed pro virtutis proſtratione ab externa refrigeratione profectâ, quæ quidem ab eſuritione principium ſumit, ſed famem amplius non habet coniunctam, ventriculo valde languente, ac eius calore penè extincto, ita ſcilicet vt membra ſint famelica & nutrimento indigeant, ventriculus verò illud reſpuat, huius cauſſa ſtatuenda videtur intemperies frigida,

à cauſſa maximæ & ſummæ efficaciæ orta aëre ſcilicet frigidiſſimo, in quo æger diutius moratus eſt. Etſi enim frigus externum calefaciat ex accidente, calorem influentem intrò pellendo: tamen quia in diuturna in aëre frigidiſſimo mora, non ſolùm per cutem ventriculus affici poteſt, cùm os ventriculi non multâ carne tectum ſit, ſed aliquid ſubinde etiam per os aëris attrahitur, poteſt hoc modo ventriculus valde refrigerari: atque ex illa refrigeratione conſtricto ore ventriculi fames quædam ſuboriri: poſtea tamen refrigerato valde ventriculo Lipothymia, & reliqua quæ enumerauimus, ſymptomata. Si verò alicui hæc cauſſa non ſatisfacit, is perpendat, num probabiliùs ſtatui poſſit, ab externo aëre frigido calorem omnem ad internas corporis partes pelli, atque ab eo ibi valde aucto & concentrato quaſi alimentum abſumi, vnde accidat, vt membra valde trahant à ventriculo; quam ſuctionem dum ſentit ventriculus, eum vehementem appetitum excitare, ſtatim verò hominem animo linqui, niſi cibo reficiatur, ac ſimul fame deſtitui: ſed non longè pòſt reuocato ægro ac ſenſum reuiuiſcente, redire ciborum appetentiam. Sunt etiam, qui aërem talem diaphoreticum eſſe, & vim habere alimenta abſumendi & diſſipandi ſtatuunt. Quo modo referri poſſet & huc aqua, quæ vt ſuprà dictum, ab Hippocrate 6. *Epid. comm. 4. text. 19.* vorax dicitur.

QVÆSTIO II.

An humor melancolicus & acidus, qui appetitum excitat, in ventriculo naturaliter contineatur.

An humor acidus in ventriculo contineatur?

Sunt nonnulli in ea opinione, non equidem è Liene in ventriculum eructari humorem acidum, qui appetitum excitet: eſſe tamen in ventriculo humorem acidum ingenitum & connatum, quem relicta cibi portio bene elaborata augeat & foueat, qui non ſit craſſus, ſed tenuis & ſpiritibus corroſiuis prægnans, qui grato quodam acore ventriculi corpus neruoſum afficiat, & ſuâ nobili virtute permeet omne ingeſtum, illúdque ſoluat in liquorem ſeu chylum, & omnino ſe habeat vt fermentum, quo cereuiſia ferueſcit, fermentatúrque, vt craſſæ partes à tenuibus, & vtiles ab inutilibus ſeparentur. Atque hunc humorem, ſi abundet, cauſſam eſſe famis nimiæ docent. Famem etiam cibo ſumto ſtatim ſedari, antequàm alimentum diſſolutum ſit, ob hunc humorem ſtatuunt, dum nimirum à cibo ſumto ſupprimitur, vt ita moueri, & inſtar fermenti ebullire non poſſit. Verùm enim verò hæc omnia nec experientiæ conſentiunt, nec rationibus ſatis firmis nituntur. Nam cùm omnibus aliis partibus viuentibus inſita ſit vis coctiones ſibi conuenientes perficiendi, non verò ab humore aliquo ea perficiatur, vel adiuuetur; cur ea vis integra ventriculo deneganda ſit, non video. Neque ideo probatur quòd humor acidus vomitu reiicitur. Etſi enim hoc iis accidat, qui plus comederunt vel biberunt: tamen ex cruditate acida id euenit, quæ tùm ob cibi & potus copiam generatur; & totus ille chylus talis eſt: non verò in ſanis hoc accidit. Ideoque præter naturam potiùs aliunde humorem illum in ventriculum effundi, credibile eſt.

CAPVT V.

De Pica & appetitu vitioſo.

Pica vel appetitus vitioſus.

NOn ſolùm Appetitus interdum deiicitur & valde augetur, ſed & nonnunquam deprauatur, quæ appetitus deprauatio Græcis Κίττα, vulgò *Pica* nominatur, appetitus nimirum præter naturam praui & alieni à natura cibi. Κίττα, autem, ſiue Pica, aliis à pica aue ita dicitur, ſiue quòd in eâ pennarum, ſiue quòd vocis ſit magna varietas, ſiue quòd ipſa hoc affectu laboret, vt exiſtimat Paulus Ægineta *lib. 1. cap. 1.* quod tamen parum aptum videtur, cùm nulli picæ appetitus ſit cognitus. Alij verò, vt Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 11.* ab Hedera, quæ Græcis Κιττὸς, ita dictam putant, quòd ſicut hæc variis, pro vt occurrunt, plantis adhæret, atque iis ſe implicat: ita mulieres hoc malo laborantes varia edulia appetunt, atque ea ſæpe contraria, quæ cùm voluptatem, tum inſuauitatem guſtui exhibent. Plerique etiam Malaciam appellatam cenſent à Plinio *lib. 23. cap. 6.* Sunt tamen qui Malaciam alium à Pica affectum eſſe ſtatuunt, quod & Mercurialis fecit, ideo quòd Malacia propriè ſignificet mollitiem. Mollities autem alius ſit à pica morbus, languor ſcilicet & laxitas, ob quam ventriculus nec appetere cibum, nec concoquere poſſit. Deinde quia Plinius laudat Malicorium ad malaciam, cùm tamen adſtringens ſit medicamentum, quod quidem in laxitate ventriculi conuenit, ſed non in pica. Verùm enim verò Malacia dicitur mollities & impotentia quaſi, quâ cibos quoſdam quaſi languentes, & animo impotente appetunt. Neque Plinius ſcripſit, quod malicorium contra grauidarum malaciam expetatur, ſed ſimpliciter, *expetitur* (ſcilicet malum Punicum) *grauidarum malacia.* Si quis tamen hæc duo vocabula diſcernere velit, appelletur Pica deprauata appetentia, quando homo vitioſos & à natura alienos cibos, e. g. cretam, calcem, terram, & ſimilia appetit. Malacia verò ea appetentia, quando prægnantes non quidem alienos à natura hominum cibos, ſed alios conſuetos appetunt, auidiùs tamen & cum animi quaſi impotentia, ita vt niſi eorum participes fiant,

An Pica & Malacia ſint idem?

abortum patiantur, vel ſtigma aliquod infanti imprimant, ad quod præcauendum, malum Punicum experti ſcribit Plinius, quoniam guſtatum mouet infantem, & periculum abortus præcauet, vt non opus ſit Plinij textum cum Mercuriali mutare, & pro infante *famem* legere.

Vtrumque malum frequens eſt mulieribus cacochymis, præcipuè primis duobus aut tribus menſibus. Tum enim fœtus adhuc minor eſt, parúmque alimenti & id purius ſugit, à quo relictum impurius affectionem hanc in grauidis excitat. Quarto verò menſe cùm fœtus iam grandior fieri incipit, copioſiore alimento indiget, vt omne quod in promptu eſt, attrahat. Vomitus quoque grauidis mulieribus primis menſibus familiaris eſt, quo vitioſi ſucci euacuantur, quibus euacuatis etiam hoc ſymptoma ceſſat. Appetitus autem hic varius eſt. Interdum enim mulieres, vt dictum, conſuetum aliquem cibum appetunt, ſed tam auidè, vt niſi eum nanciſcantur, cum fœtu periclitentur. Aliquando verò (id quod non ſolùm grauidis fœminis, ſed & viris quandoque accidiſſe compertum eſt) rerum à natura planè alienarum appetentia nonnullis accidit, vt cretæ, calcis, terræ, &c. Noui Virginem quandam nobilem, quæ annorum duodecim, arenam ſcriptoriam auidè deuorabat. Viuit etiam hic fœmina, quæ aliàs bene valet, quæ arenam & lapides molares contritos copioſè ingerit, & ſemper ſecum in ſinu gerit, & vnâ die ſæpe, quantum menſura ℔.ij. capit, vt affirmet, ſe iam tantum arenæ, quantum lapidem molarem æquare poſſit, deuoraſſe. Platerus *in obſeruat.* narrat, fœminam quandam grauidam libras aliquot zingiberis maximâ voluptate ſine vllo incommodo vnâ vice deuoraſſe, nec, quod mirum erat, ardorem vllum in faucibus, multò minus in ventriculo ſenſiſſe: Se etiam iuuenem Monſpeſſuli frequenter & aliquoties de die cochlearia aliquot theriacæ deuoraſſe, nec vllum damnum inde ſenſiſſe.

Virgo & fœmina arenam deuorantes.

Zingiber & theriaca vltra modum ingeſta.

¶ (Anno 1632. die 8. Decembr. Vir Clariſſ. D. Ioan. Neſterus, Medicus Rochlizenſis, amicus meus honorandus, hæc ad me perſcripſit: In vicinia noſtra, inquit, hodierno tempore quendam, nomine Claudium, natione Lotharingum, vir Nobilis ac Strenuus, Georg. Vvilh. à *Berbiſdorff. in Schvveickersheim*, pro ſeruo alit, annorum circiter 58. breuioris ſtaturæ, & rarioris texturæ hominem. Hic nihil fœtidum, nihil iniucundum abhorret: vitra, lapides, ligna, carbones, oſſa, leporinos, & aliorum animalium pedes cum pilis, lineos lancóſque pannos, viua animalia, & piſces adhuc ſalientes, imò etiam metalla, patinas, & orbes ſtanneos dentibus confringere, & vorare ſæpiſſimè viſus eſt. Vorat præterea lutum, ſebum, & candelas ſebaceas integras, teſtas cochlearium, animalium ſtercora, cum primis bubulum, calidum adhuc, prout è matre venit: potat aliorum vrinas cum vino & cereuiſia mixtas. Vorat fœnum, ſtramen, ſtipulas, & nuper duos mures viuentes adhuc deglutiuit, qui ipſius ventriculum ad ſemihoram vſque creberrimis morſibus lancinarunt, & vt breuibus complectar, quicquid illi à Nobilibus deuorandum offertur, viliſſimâ mercede propoſitâ, dictum ac factum ingurgitat, ita vt intra paucos dies integrum vitulum crudum & incoctum cum corio & pilis ſe eſitaturum promiſerit. Teſtis inter alios quamplurimos ipſe ego ſum, quippe qui illum ante triennium Geringſvvaldæ, in Monaſterio, integrum caput de porco aſſatum, necnon duas candelas ſebaceas, eáſque craſſiuſculas & ardentes deuorare, oculis hiſce meis vidi, & probè adhuc memini.

Mira hiſtoria viri cuiuſdam res à cibo humano alienas deuorantis.

Vir tamen quidam nobiliſſimus, Nobilis illius à *Berbiſdorff.* cognatus, qui Claudium iſtum bene nouit, & omnia iſta ſe ita habere confirmauit, mihi retulit, Claudio huic aliquando in abdomine abſceſſum apertum fuiſſe, è quo res eiuſmodi deuoratæ eruperint; ſanitati tamen, licèt omnes de eius vita deſperarent, nullis ferè medicamentis adhibitis reſtitutum fuiſſe.

Cùm verò annis aliquot nihil mihi de Claudio iſto ampliùs innotuiſſet, menſe Maio huius anni 1636. eundem D. D. Neſterum, quid de homine hoc ageretur, percontatus ſum, qui 23. Maij, epiſtolam Paſtoris Eccleſiæ eius loci, qui ſuperiora omnia confirmat, miſit, & ad hunc modum reſpondit: Claudium Lotharingum quod attinet, cuius antè literis meis mentionem feci, eſt ille adhuc in viuis, aucupio deditus; & ob miram dexteritatem in capiendis perdicibus, omnibus ibi notus. Nobilis verò eius herus, qui futuræ ſectionis ſpem non ſemel mihi fecit, ante biennium febre acutâ extinctus eſt. Vorat adhuc omnia illa quorum in prioribus literis memini, quamuis non ita crebrò vt anteà; cùm iam apud viduam non ſit, quæ cum inſtiget, & proculdubio ei dentes ob ætatem ingraueſcentem hebetiores fiant, vt oſſa & metalla non amplius confringere poſſit. Inter plurimas voracitatis eius hiſtorias in primis hæc eſt ridicula, quam Nobilis ille, dum adhuc in viuis eſſet, mihi narrauit: ſe nimirum aliquando domeſticis ſuis, ob calidam & ſiccam aëris conſtitutionem diutiùs durantem, annonæ caritatem, & famem prædixiſſe, futurúmque, vt in frugum defectu homines gramine & fœno veſci neceſſe haberent. Sed quid fit? Claudius ſtatim omnium conſpectui ſe ſubtraxit, & cùm diu illum per omnes domus angulos quæſiuiſſent, tandem in conclaui quodam clauſo eum inuenerunt poſt fornacem, ad fœni quod congeſſerat, aceruum ſedentem; fœnúmque affatim comedentem. Quæſitus, quid iſthic ageret, reſpondit: quid ſtulti quæritis? Nónne ex hero audiſtis, grauem annonæ

annonæ caritatem ante fores, hominibúſque gramine & fœno veſcendum eſſe? Ea propter periculum feci, vt ventriculus meus nouo iſti cibo paulatim adſueſceret.

Cauſſam huius voracitatis etiam in cadauere inuenire, procul dubio erit difficillimum. Poſſent quidem ad illud, quod in cadauere Lazari vitriuoracis obſeruauit Columbus, quidam confugere, & ſtatuere, quartam illam neruorum coniugationem, quæ guſtus gratiâ in hominibus à natura producta eſt, neque ad palatum, neque ad linguam pertendere. Verùm hoc modo ſaltem guſtûs aboliti cauſſa redderetur, nondum verò cauſſa daretur, cur res tam miras aſſumere ſine ventriculi læſione, imò concoquere potuerit. Quæ procul dubio in ἰδιοσυγκρασίᾳ, & peculiari conſtitutione ventriculi & inteſtinorum quærenda eſſet: quæ tamen oculis inueſtigari non poteſt, ſed ſaltem ex effectu patet.

Affici tamen in hoc affectu orificium ventriculi, extra controuerſiam eſt: Idque etiam teſtatur Galenus 5. *de loc. affect. cap. 6.* cùm orificium ventriculi ſedes appetentiæ ſit. Quia tamen idem Galenus 1. *de ſympt. cauſſ. cap. 7.* in pica etiam tunicas ventriculi prauis humoribus imbutas eſſe ſcribit, ſciendum, affectûs huius ſedem propriam eſſe orificium ventriculi: cauſſam tamen & humores vitioſos præcipuè in tunicis hærere. Si enim omnes iſti humores orificium ventriculi occuparent, cardialgiam & morſum excitarent; ſed ſatis eſt, ſi in tunicis hæreant, è quibus vel pars aliqua eorum, vel vapor ad orificium ventriculi aſcendens appetitum hunc vitioſum excitat.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa huius appetitus eſt humor vitioſus prauâ qualitate præditus, tunicis ventriculi inhærens, & hinc orificium ventriculi affligens. Quænam autem huius humoris natura ſit, & quænam illa qualitas, quæ hanc affectionem excitat, integrè vix explicari poteſt. Hinc Platerus venenatam & malignam qualitatem eſſe ſcribit. Occultam eſſe facilè concedimus: venenata verò vt ſit, neceſſarium eſſe non putamus, neque venenati humoris indicia & effectus hic adſunt. *An Pica à cauſſa venenata oriatur?* Humor autem ille plerumque ab vtero in grauidis & aliis mulieribus à menſibus ſuppreſſis ſuppeditatur, interdum & à liene, vel aliis partibus. Quandoque in ventriculo à vitioſis alimentis & mala coctione generatur. An autem in pica, humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur, vide infrà *in quæſtione.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus hic facilè cognoſcitur, & ex ſola ægrotantis relatione percipitur, qualia appetat. Adeſt præterea languor cum ciborum ſalubrium faſtidio, interdum ventriculi morſus, anxietas, crebræ exſpuitiones, nonnunquam & vomitus, quæ materiam in ventriculo contentam patefaciunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Melius eſt, ſi qui hoc affectu laborant, acida & acuta appetant; peius, ſi res planè à natura alienas, teſte Auicenna 3. *Can. fen. 13. tract. 2. c. 20.*

2. Periculo hoc malum non vacat, & ſæpe in cacochymiam, hydropem, & plurima alia mala degenerat. Quanquam enim fœminas præcipuè, quæ tali affectu laborant, ſæpe talia præter naturam ſine damno comediſſe obſeruatum ſit: tamen ſi malum diu duret, fieri non poteſt, quin praui humores inde generentur. Neque ſemper ſine omni noxa talia ab iis aſſumuntur, refértque Braſſauolus 5. *aph. 24. in Comm.* ſe nouiſſe mulierem, quæ mota deſiderio bibendi glaciem, in maxima incidit mala.

Curatio.

Curatio. Humor prauus in ventriculo, ſymptomatis huius cauſſa, euacuandus & tollendus eſt; ventriculus verò, ſi quam intemperiem conceperit, alterandus & roborandus, ne prauos humores deinceps facilè recipiat.

Ad humores vitioſos in ventriculo euacuandos, hîc commodiſſimus eſt vomitus, qui decocto raphani, aut aqua tepida cum butyro moueri poteſt, etiam in prægnantibus, cum experientia doceat, prægnantes ſæpe ſponte primis menſibus ſine omni damno vomere. A fortioribus tamen vomitoriis abſtinendum in prægnantibus. Auicennas, ſi æger lutum appetat, illud in aqua diſſolutum miſcet cum medicamentis vomitoriis & ſale, & de exſiccato in ſole præbet Drach. j. cum aqua vel decocto vomitorio, vt prouocato vomitu æger à luto deinceps abſtineat. Alij eadem intentione de carbonibus, creta & aliis, quæ appetuntur præter naturam, aliquid in ſpiritu vini diſſolutum propinant, & poſt horam vomitorium medicamentum, ſi æger ſit facilis ad vomitum; ſin minùs, medicamentum aliquod purgans exhibent. Ita enim præſentia rei exhibitæ eius deſiderium tollit, & humor prauus illius deſiderij cauſſa ſimul è corpore euacuatur. *Præparantia & per aluum euacuantia.* Si humor vomitu commodè purgari non poſſit, præparandus, & per aluum euacuandus eſt. Et quia humoris huius natura & peculiaris qualitas planè occulta eſt, medicamenta ita præparanda, vt omni ferè humorum generi accommodata ſint.

Vt ℞. *Meliſſ. rutæ, betonic. origan.* an. M. ß. coquantur in ſ. q. aquæ.

Colaturæ ℞. ℥. v. *Syr. de menth. beton. oxymel. ſ.* an. ℥. j. M. pro 2. doſibus. Deinde.

℞. *El. diacathol.* ʒ. iij. *confect. hamech* ʒ. ij. *agar. trochiſc. rhabarb. elect.* an. ℈. j. *cinnamom. macis, ſchœnanth.* an. g̃. vj. Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel exhibeantur pilulæ polychreſtæ.

Si fœmina, quæ non ſit grauida, ab obſtructione menſium in hunc affectum inciderit, vena in malleolo, vel poplite ſecetur, & poſtea medicamenta menſes promouentia exhibeantur.

Ventriculum roborantia, & humores abſumentia. Poſtea danda opera, vt humores tunicis impacti abſumantur, & ventriculus roboretur, quod fit diamoſcho, diambra, aromatico roſato, theriaca, Mithridatio.

Mercurialis vt ſingulare experimentum commendat hoc:

℞. *Sem. ſinapi* ℈. ß. *oſſium columbar. aſſatorum, & in cinerem redactorum,* ʒ. ß. *ſem. portulac.* ℈. ij. *ſucci cydon.* ℥. ij. *ſacchar. albiſſ.* ℥. iij. Miſce ad ignem lentum. Doſis Vnc. ß.

Alij hoc laudant.

℞. *Conſeru. roſar. borrag. bugloſſ.* an. ℥. j. *ſpec. diamarg. vtriuſque,* an. ʒ. j. *fragm. lap. v. pretioſ.* ℈. ij. Subtiliſſimè miſceantur cum ſyrupo roſar.

F. Electuarium, cui adde, ſi libet, folia auri duo. Doſis eſt ad magnitudinem nucis moſchatæ.

Ad ventriculum roborandum commendat Aëtius ſuccum mali punici cum puluere menthæ ſiccæ, quod grauidarum maláciæ expeti, ad abortum præcauendum, antea etiam è Plinio diximus. Item portulacam, quam Rabbi Moſes 2. *aph. 6.* à proprietate occulta valere contra appetitus deprauationem ſcribit. Trotula *de paſſ. mulier. cap. 15.* fabas laudat coctas, vel conditas cum ſaccharo, quòd omnes prauos appetitus in mulieribus adimant. Laudatur & ruta in hoc affectu. Item ſemen cucumeris excort. polygoni atque anethi decoctum, atque alia quæ videantur apud Aëtium *tetrab. 4. ſ. 4. cap. 11.*

Externa. Extrà Aëtius forma cataplaſmatis imponit œnanthen, balauſtia, roſas, myrtum, ſmyrnij ſuccum, ſem. fœniculi coctum cum vino, dactylorum carnes vino coctas, & tritas formâ emplaſtri, aut mala cydonia trita cum oleo roſar. ſeu nardino, cuius generis alia plura ſuprà, *de intemperie ventriculi,* ſunt propoſita.

Diæta.

Diæta. Cibi varij & iucundi ægro offerantur, quibus à prauorum appetitu auocetur. Dulcium tamen vſus ſit moderatus, vel cum adſtringentibus miſceatur. Si æger appetat cretam, Auicennas, & Aëtius amylum recens præbere iubent. Ad diſcutiendos prauos in ventriculo humores, vtile eſt ante cibum oliuas vel cappares ſale & aceto conditas exhibere. Excitant etiam appetitum naturalem, & os ventriculi detergunt, amygdalæ amaræ cum pane exhibitæ. Item cichorij decoctum in aqua, & ſale, oleo & aceto conditum. Olei loco iuſculum carnis ſumi poteſt. Roborat etiam ventriculi os panis in ſucco cydoniorum, granatorum, limonum, aut aurantiorum acidorum maceratus. Potus ſit vinum generoſum ſubaſtringens.

An autem cibi praui & alieni à natura hominis, qui auidè ab ægris eiuſmodi appetuntur, ſint concedendi, conſideratione dignum eſt. Hiſtoriæ quidem à Medicis paſſim annotatæ ſunt, quòd à plurimis cibi eiuſmodi alieni à natura hominis, ſine damno aſſumpti fuerint in maxima copia. Obſeruatum tamen quoque eſt ab eiuſmodi prauis rebus, & à natura humana planè alienis, quoſdam læſos fuiſſe. Itaque exiſtimant nonnulli, ſi res planè abſurdæ ſint, ac præter naturam, non eſſe concedendas. Cum grauidis tamen omninò cautè & prudenter agendum; quoniam ſi planè denegentur res, quas auidiùs expetunt, offenduntur, vel abortum patiuntur, vel ſtigma infantibus imprimunt. Contrà tamen etiam vix fieri poteſt, quin à talium rerum vſu offendantur. Itaque danda opera, vt illis blandè perſuadeatur, ne ſibi in talibus indulgeant, atque ea, quæ damni & ipſis & fœtui aliquid adferre poſſunt, non nimis auidè appetant; aut certè ſi appetitum cohibere non poſſint, parcè ſaltem deguſtent. Suadent quidem nonnulli, grauidas huiuſmodi mulieres decipiendas eſſe edulibus ex ſaccharo & amylo, figuram & colorem rei, quam appetunt, referentibus: Sed rectè monet Herc. Saxonia, talia non multum poſſe conferre, & vix appetitum explere; cùm non colorem & figuram, nec amylum & ſaccharum, ſed ſubſtantiam certam appetant.

QVÆSTIO.

An in Pica humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur?

An in Pica humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur, inter authores diſceptatur. Cum Auicenna plerique hîc ſtatuunt, naturam hîc poſcere contraria, quaſi remedia ad profliganda ea, quæ præter naturam ſunt in ventriculo. Alij contrarium ſentiunt, idque ideò, quòd vomitu reiiciantur humores non contrarij, ſed ſimiles; acida nimirum appetentes, nihilominùs acida euomant: & ſi appetunt contraria, cauſſam non patere putant, cur non appetant contraria conſueta potiùs, quàm inſueta, & à natura alieniſſima. Ipſi verò ſimilia appeti exiſtimant. In qua ſententia eſt Rondeletius, cum quo conſentit Mercatus *de intern. corp. morb. curat. lib. 3. cap. 3.* Idque ideò, quia humores ij praui quaſi connaturales, & eorum temperamentum quaſi habituale factum ſit. Cùm enim humores vitioſi quaſi domeſtici & familiares facti ſint, naturam ad eorum quaſi ſimilium conſeruationem ſimilia appetere. Aliis nec iſta opinio

opinio placet. Si enim appetant ſimilia, iiſque fruantur, augebitur malum; cùm tamen ſæpe nihil tale accidiſſe compertum ſit. Videmus præterea prægnantes ſæpe vomitu reiicere humores ſalſos vel acidos, & tales tamen non appetere. Quæ etiam calci, carbonibus, crudis carnibus, ac ſimilibus, cum humoribus conuenientia? Ergo hic non in qualitatibus manifeſtis acquieſcendum, cùm ex iis huius ſymptomatis & appetentiæ tam mirabilis cauſſa reddi non poſſit. Ideóque etſi probabile ſit, ex ſimili potiùs, quàm contraria qualitate appetentiam hanc prouenire: tamen quænam illa ſit qualitas, integrè explicare difficile, imò impoſſibile eſt: cùm res quæ appetuntur, nullam cum humoribus vel dulcibus, vel ſalſis, vel acidis, in manifeſtis qualitatibus conuenientiam habeant.

CAPVT VI.

De Potus appetitu læſo, & primò de ſiti deficiente.

VT circa appetitum cibi quædam ſymptomata contingunt: ita etiam circa potus appetitum quædam accidunt. Et vt appetitus cibi, ſeu fames, nunc imminuitur, nunc aboletur, nunc intenditur, nunc deprauatur: ita quoque appetitus potûs, ſeu ſitis, vel imminuitur, vel aufertur, vel intenditur, vel deprauatur. Verùm rarius eſt, vt quis potum omnino contra naturam appetat, ideóque ſaltem de ſiti deficiente, & nimia dicemus.

Sitis deficiens.

Et primò quidem interdum ſitis vel exigua, vel etiam nulla percipitur, refertque Platerus *in obſeru.* Marchionem quemdam, Legatum à Rege Gallorum in Italiam miſſum, nihil penitus bibiſſe, idque à teneris ſibi conſuetum fuiſſe ipſum faſſum eſſe. Cùm autem, vt famis, ita & ſitis ſedes ſit orificium ventriculi, & ſitis fiat ob defectum humidi, etiam ſitis nulla fiet, cùm defectus ille humidi non adeſt, vel non percipitur. Prius fit, cùm intemperies ventriculi frigida & humida adeſt, aut humor frigidus dulcis multus orificio ventriculi inhæret, aut cùm aër frigidus & humidus, aut cibi tales id humectant. Cauſſæ denique, quæ venarum ſuctionem, & corporis euacuationem impediunt, ac exceſſus omnino humoris ac frigoris in corpore, faciunt vt ſitis nulla excitetur, de quibus in ablata & imminuta cibi appetentia dictum.

Defectus autem humidi, ſiue ſitis, non percipitur, ob eaſdem cauſſas, ob quas læſa facultate ſentiente ſuctionem non percipi diximus. Id accidit ſæpe in delirantibus. Ita Hippocrates 3. *Epid. comm.* 3. *aph.* 44. ſcribit: quoſdam in febre ardente non ſitiiſſe, qui iidem phrenetici non ſenſerint quicquid paterentur, impeditâ facultate animali ſentiente ob cerebri vitium. Conſuetudo etiam hoc multum facit, videmúſque quotidie poculis aſſuetos continuò ſitire: alios contrà raró, & per diem, imò biduum non ſitire.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Quòd æger ſitim nullam habeat, ex eius relatione facilè cognoſcitur. Et ſi non deliret, ac facultas ſentiendi ſalua ſit, indicio eſt, ex humiditate & frigiditate ventriculi, vel totius id fieri: niſi forſan conſuetus ſit raró bibere.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ablata vel imminuta ſitis curationem per ſe ferè non deſiderat, dummodò appetitus cibi adhuc conſtet, qui in nutriendo animali primatum obtinet. Et multos raró & parcè omninò bibere, aliquos etiam diu à potu abſtinuiſſe compertum eſt.

2. Infauſtus morbi exitus metuendus eſt, vbi vel deficit ſitis, quando maximè adeſſe debebat; vel intenſa quæ aderat, euaneſcit præter rationem, vt in febri, præſertim ardente. Tum enim vel virtutis animalis oppreſſio, vel natiui caloris & appetentis facultatis in ventriculo extinctio ſignificatur. Galenus 3. *Epid. comm.* 3. *aph.* 14.

Curatio.

Curatio.

Si ob humidam & frigidam intemperiem, & humores in corpore abundantes ſitis non adſit, eadem curandi ratio eſt, quæ appetitûs à ſimili cauſſa deiecti; & appetitus cibi reſtitutus plerumque etiam potûs appetentiam reparare ſolet.

Si à Delirio ſit ſitis, & ægri à potu abſtinentia incommodi aliquid allatura ſit, ægro multis modis perſuadendum, vt bibat. Idem faciendum, ſi qui parciùs bibant, & inde alui obſtructio ſequatur, vel ciborum diſtributio impediatur.

De Liquidorum auerſatione & Hydrophobia.

Interdum etiam accidit, vt æger potum non ſolùm non appetat, ſed & auerſetur, ita vt ad aquæ etiam conſpectum tremat, aut conuellatur. Imò non ſolùm aquam, ſed & liquida omnia quoſdam auerſatos fuiſſe, ita vt nec ſonitum eorum, nec nomen ferre potuerint, compertum eſt. Refértque Platerus *lib.* 1. *obſeru.* Mulierem quandam nec aquam, nec vinum, nec iuſcula, nec aliud liquidum deglutire potuiſſe, ſed hiſce oblatis ſuffocationis periculum incurriſſe. Imò ex contractu, & conſpectu rerum liquidarum, & quod mirum, vbi aërem nonnihil agitatum, vel auram lenem ſenſit, idem paſſam eſſe. Plerique hunc affectum, & rabiem caninam pro eodem habent. Verùm, vt etiam dictum *lib.* 1. *pract. part.* 2. *cap.* 16. etſi qui rabie caninâ laborant, omnes etiam hydrophobiâ corripiantur: tamen etiam ſine rabie ex aliis cauſſis hoc malum induci poteſt, vt hiſtoriæ *ibidem* allegatæ teſtantur. Nam mulier, cuius P. Salius Diuerſus *de affect. part. cap.* 19. meminit, illa poſt febrem peſtilentem & dyſenteriam in hydrophobiam incidit, & octauo die mortua eſt. Et fœmina, cuius Platerus mentionem facit, ex terrore hoc malum contraxit. Vt ita hydrophobia latiùs pateat, quàm rabies, cùm rabies ſolùm ab alio rabioſo animali communicetur; Hydrophobia verò etiam ex interno humorum vitio generari poſſit, vt hiſtoriæ allegatæ ſatis teſtantur.

Rabies canina & hydrophobia an ſit idem affectus?

Quæ autem cauſſa ſit, cur ita ægri hi aquam & omnia liquida auerſentur, de eo dictum eſt *in Inſtitut. lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 4. & prolixè hac de re diſputat Ioan. Baptiſta Codronchius *lib.* 1. *de hydrophob. cap.* 13. (qui tamen hydrophobiam & rabiem pro eodem affectu habet, ſed malè.) Verùm operæpretium non videtur, pluribus hac de re diſputare; cùm res tandem eò redeat, & omnes confiteri neceſſum habeant, malum hoc non à primis & manifeſtis qualitatibus, ſed occultis ortum habere, & peculiarem ἀντιπάθειαν huic veneno ſeu ab animali rabido communicato, ſeu in corpore genito, cum omnibus liquidis intercedere, ita vt ſiue geſtentur, ſiue tangantur, ſiue audiantur, homo ſummè lædatur. Vt enim à tarantula demorſi Muſicæ ſono iuuantur: ita liquidorum vſu vel aſpectu hi valdè læduntur. Fruſtra verò ſe macerant, qui ex manifeſtis qualitatibus huius rei cauſſam reddere conantur.

Malum verò hoc planè periculoſum eſt, & vix aliqui euadunt, teſtantúrque hiſtoriæ è Marcello Donato, Petro Salio Diuerſo, & Platero allegatæ, alios tertio, alios quinto, alios octauo die mortuos eſſe. Si quid tamen remedij adhibere licet, ea proculdubio adhibenda, quæ rabidis dantur; cùm venenum hoc cum illo conuenientiam ſine dubio habeat: de quo *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 16. actum. Vbi etiam ex Celſo dictum, ad præſeruationem ab hydrophobia remedium eſſe, non opinantem in aquam proiicere: ſcribitque hac de re etiam Lemnius *de occultis nat. mirac. lib.* 3. *cap.* 5. Oceani accolas demorſos à cane rabioſo certatim ad mare rapere, etiam brutas pecudes, & ſeptenis vicibus immergere, non ſuperſtitione obſeruato iſto numero, ſed vt efficacius virus eluatur.

CAPVT VII.

De Siti nimia.

Sitis nimia.

FRequentiſſimum autem malum eſt ſitis nimia. Potûs nimirum nimia appetentia, cùm ſcilicet extra tempus cibi capiendi, quo aliàs naturalis ſitis oboriri ſolet, ſitis hominem vrget, vt & maiorem potûs copiam, & frequenter eum appetat. Et quidem plerumque cum febribus, aliquando & ſine his, Symptoma hoc hominem moleſtat.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſæ autem ſitis nimiæ rectiùs inueſtigari non poſſunt, quàm ſi ſitis naturalis cauſſam expendamus. Hæc enim ſi nimia & vehementior reddatur, ſitim nimiam parit. Fit autem ſitis naturalis ab appetentia humidi, quod abſumptum eſt, ob quod ſuctio in orificio ventriculi excitatur. Ideóque cauſſæ omnes, quæ ſitim nimiam excitant, ad ſiccitatem ſeu humoris inopiam redigi poſſe videntur. Galenus tamen 1. *de ſimpl. med. facult. cap.* 30. cauſſas in duas diſpeſcit, & ſitim prouenire ſcribit, vel ob humoris inopiam, vel ob caloris copiam. Vnde Mercatus ſitim nimiam duplicem conſtituit, non naturalem, & præternaturalem. Illam fieri docet ex defectu roridæ ſubſtantiæ, quam ſequitur appetitus naturalis, in cuius ſubſidium venæ vſque ad os ventriculi ſugendo, ſenſum triſtem inferant, quem ſequitur ſitis, appetitus ſcilicet frigidi & humidi, qui quidem naturalis appellari poſſet, quòd naturæ ordine procedat ab inanitione ad appetentiam. Quia tamen proficiſcitur à cauſis, quæ præter naturæ modum operantur, non naturalem nominat, quæ non ſolùm à cauſſis præter naturam, ſed & contrario ſiti naturali modo excitatur. Incipit hæc ſitis à calore, & deſinit in ſiccitatem, & primariò expetit frigida, ſecundariò verò humida, atque incipit non ab inanitione membrorum, ſed conſumptione roridæ ſubſtantiæ ipſius ventriculi, ac poſtea deſinit in conſumptionem reliquarum humidi partium.

Sitis duplex ſecundùm Mercatum.

Excitant autem ſitim priorem, & non naturalem à Mercato appellatam, omnia quæ roridam totius corporis, & conſequenter etiam ventriculi ſubſtantiam diſſipant, ſiue extrinſecùs accidant, ſiue intrà corpori inhæreant. Ita labor, vigiliæ, inedia, immoderata aliqua corporis euacuatio, & huius generis alia, quæ humidum abſumere poſſunt, ſitim excitant. Atque hæc ſitis non ſolùm potu, ſed & alimento liquidiore ac humidiore ſedatur. Sitis verò præter naturam, quæ à calore incipit, & mox ſibi ſiccitatem accerſit; cauſſæ poſſunt eſſe omnia, quæ humidum ventriculi nimiùm calefaciunt, & in eo feruorem excitant, ſiue ea intemperies in ipſo ventriculo excitetur & conſiſtat, ſiue ob vniuerſi corporis, aut partis ventriculo vicinæ vel connexionem, vel conſenſum cum eo habentis, calorem ea accendatur. Ita pulmonibus calefactis & excaleſcentibus maxima ſitis excitari ſolet. Idem accidit calefacto & inflammato hepate. Item ob Renes.

Cauſſæ, quæ calorem illum ſiue in ventriculo, ſiue in aliis

partibus

partibus excitare poſſunt, ſunt aër calidus, cibi nimiùm ſale, pipere, & aliis calidis conditi, & calidorum medicamentorum, itemque vini meracioris vſus, vt & medicamenta fortius purgantia, aut venena exſiccantia, vt viperæ morſus, aut vinum, in quo vipera extincta eſt. Item motus vehemens linguæ & partium vicinarum, vt diuturna lectio & peroratio; ac omnia, quæ facilè in bilem mutari, aut calorem præter naturam in ventriculo, vel toto corpore, vel membro aliquo à quo ventriculus calefieri poſſit, excitare valent.

Ego tamen malim ſitim iſtam præter naturam non ſolùm à calefacientibus, ſed etiam à ſiccantibus primò deducere; cùm videamus quædam non tantum primò calefaciendo, ſed primò ſiccando ſitim excitare. Etſi enim ad diſpoſitionem, quam ſequitur ſitis, præcipuè caloris actio multum poſſit: tamen ſine inſigni calore ſiccantia non rarò idem præſtant. Et ſi vtriuſque qualitatis exceſſus coniungatur, ſitis vehementior excitari ſolet. Hinc in febribus acutis & ardentibus vehemens ſitis ægros affligit.

Siccando autem ſitim excitant cibi ſicci: ſæpius humores ſeroſi, atque hinc Hydropici valde ſitiunt, ob nimiam humoris ſalſi copiam.

Atque vt hæc contrahamus, ſitis nimiæ, ſiue non naturalem, ſiue præternaturalem appellare libeat, cauſſæ ſunt illa omnia, quæ humiditatem ventriculi abſumunt, aut calefaciendo, aut ſiccando, aut vtroque modo: ſiue id fiat in toto corpore, ita vt ſuctio tandem vſque ad orificium ventriculi pertingat; ſiue tantùm & præcipuè in ipſo ventriculo, vel gula, vel lingua ac palato, quæ partes communem cum ventriculo tunicam, quâ teguntur, habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. An ægri ſitiant, & quantum ſitiant, ipſi patefacere ſolent. Vt verò cauſſa rectè dignoſcatur, ſignis opus eſt. Sitis non naturalis, quam appellat Mercatus, cognoſcitur è cauſis quæ præceſſerunt, neque cibi faſtidium facilè adeſt. Sitim verò quæ ex calore & ſiccitate diſſipante & abſumente humidum ventriculi prouenit, indicat cibi faſtidium, calor & ſiccitas ventris & vicinarum partium, ſapor aliquis præter naturam amarus, ſalſuginoſus, nitroſus; fauces ſunt aſperæ.

An verò calor & ſiccitas primò in ventriculo ſit excitatus, an verò è toto corpore, vel parte aliqua vicina, aut cum ventriculo conſenſum habente, facilè è ſignis cognoſcitur. Febres enim ſua ſigna habent, & facilè ex iis innoteſcunt. Ita etiam patefit, an à cauſſa aliqua euidente, vt æſtu aëris, ira, vſu ciborum calidorum, vel ſalſorum, vel aliorum quæ ſuprà recenſuimus, ſit excitata.

Et quidem an ſitis ſolùm ex humore bilioſo vel ſalſo ventriculum obſidente, aut è primis viis vapores calidos ad os ventriculi mittente; an verò ex pulmonis & cordis æſtu excitetur, diſcernere & vtile eſt, nec difficile. Nam quæ ex pulmonis & cordis calore excitatur ſitis cognoſcitur ex calidiſſimi ſpiritus efflatione, à quo & os aridum redditur, difficiliſque eſt ſermo, propter tracheæ & laryngis ſiccitatem; ſitiſque illa potu parum vel nihil ſedatur, cùm parum eius ad pulmones perueniat; ſed potius frigidi aëris inſpiratione. Ita ſi hepatis, vel alterius partis ventriculo vicinæ inflammatio ac æſtus adſit, ea è ſuis ſignis cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Sitis præter naturam malum non eſt contemnendum, quoniam & nutritioni corporis obeſt, & vires valde deiicit; & quia ſitientes ſæpe appetitui indulgent, & nimiam potus copiam aſſumunt, inde in cachexiam, & alios grauiſſimos morbos incidunt, imò ſæpe mortem ſibi attrahunt, vt poſtea dicetur.

2. Sitis immoderata inſignem in corpore ariditatem & exuſtionem arguit, quam non externa aliqua cauſſa, ſed acutiſſima febris attulit, & adhuc fouet, & propterea periculum arguit.

Curatio.

Curatio. Sitis illa non naturalis nominata, cùm ob ſubſtantiæ roridæ defectum, & quidem non ſolùm in ventriculo, ſed & toto corpore oboriatur, cibo potius, quam potu ſedatur, & propterea eam potus, vt potus, non ſedat, ſed potiùs alimentoſæ partes, quæ in potu ſunt: quâ ratione Hippocrates ſcripſit 2. *aphor.* 11. *Facilius eſt refici potu, quàm cibo.* Ideóque hanc ſitim aqua non extinguit, licet eam aliquo modo leniat: quinimò aquæ potu ſæpe in hac ſiti vomitus, alui fluxus, & alia mala facilè excitantur. Cùm enim ſitis iſta aquæ potu non ſedetur, eam copioſiùs ingerunt ægri, atque ita corpori nocent. Ideóque initium curationis fiat ab humectatione, cui mox ſuccedat lenis refrigeratio; & hæc ſitis ſolùm humidi deperditi inſtauratione miteſcit. Ac propterea ad ſitim hanc ſedandam etiam potus vini prodeſt.

Sitis verò præternaturalis indicat humectantia & refrigerantia; & refrigerantia ac humectantia ſitim hanc quacunque de cauſſa genitam tollunt. Simul tamen ad cauſſam reſpiciendum; & an ſitis ſola, & ſine alio morbo ſuccreuerit, an verò alium morbum ſecuta ſit, conſiderandum. Si per ſe orta eſt, à cauſſa vel interna vel externâ oriri poterit. Si ab externa, illâ remotâ, & eius prouidentiâ habitâ, frigidis, frigidóque potu ſedatur. Si verò à cauſſis internis ortum trahat, cauſſæ quælibet conuenienti modo tollendæ, & ad quamque cauſam potus ratio moderanda.

Quæ enim ex ingenti calore oris ventriculi prouenit ſitis, quam humiditatis naturalis in eo excitauit efferueſcentia, frigidæ aquæ potus tollit, præſertim ſi cibi eiuſdem qualitatis ſint participes, & ſufficit tum bis térve bibere. Verùm ſi ſiccitatem iam contraxerit orificium ventriculi, naturali eius humiditate reſolutâ & abſumptâ, idem potus quidem requiritur, frequentiùs tamen & parciùs dandus hic, humectantibus admiſtis, qualia ſunt, Syrupus violarum, bugloſſæ, item mucilagines, cum iuſculis ac alimentoſis potibus. Si verò ſitis cum alio morbo coniungatur, humectantia & refrigerantia eam quidem leniunt, vix tamen planè tollunt, neque ſitis integrè ceſſat, niſi affectu, cuius ſocia eſt, ſublato.

Humectantia & refrigerantia quod attinet, primò quidem oris refrigeratio ſitim valde ſedat. Ergo ſæpe os colluatur aquâ frigidâ, præcipuè addito modico aceti, aquæ hordei, lactucæ, emulſionis ſem. 4. frigid. maior. papaueris. Detineantur in ore pruna acida, vuæ paſſæ, fruſtum mali citrij, melonis, perſici, grana mali punici, cydoniorum, folia acetoſæ, caules lactucæ, portulacæ, rad. glycyrrh. recentes, in frigida ſingula madefacta.

VEL

℞. *Glycyrrh.* Drach. vj. *ſem. cucum. ſatiui* Vnc. ß. *tragacanth.* Drach. ij.

Miſceantur & fiant Trochiſci ſublinguales.

Vel ℞. *Sem. portulacæ, tragacanth.* an. ℥. ß. *ſem. 4. frig. maior. excortic. lactucæ,* an. ʒ. iij. *ſantali, gummi Arab.* an. ʒ. ß.

Terantur & cribrentur, ac cum *aq. roſar. & mucilag. ſem. pſyllij* F. Trochiſci.

Vel ſemina pſyllij aut cydoniorum excorticata ligentur in nodulo ex linteo albo raro, qui maceretur in aqua frigida, & ſuper lingua ponatur.

Vtiles ſunt & mucilagines ſem. pſyllij, cydoniorum, vt:

℞. *Sem. pſyllij, cydonior.* an. ℥. j. *aquæ ſ.* ℔. ß. Macerentur per noctem, deinde diligenter conquaſſentur, & abiectis ſeminibus addatur *Syrup. violar.* ℥. j.

Nonnulli & cryſtallum, ac corallium in ore detinere iubent. Vtile eſt & Rob ribes, ſuccus de agreſta, de acetoſa, acetoſitatis citri, vinum granatornm, caules lactucæ conditi: de quibus etiam aliquid deglutire licet.

Optimè autem aqua actuali ſuâ frigiditate ſitim pellit, eáque omnibus animalibus ad ſitim ſedandam communis potus eſt; de cuius recto vſu in doctrina *de febribus* dictum. Cautè enim vſurpanda, cùm ſi auidiùs potetur, grauiſſimorum malorum & mortis ſæpe cauſſa ſit. Ita refert Antonius Beniuenius *de abditis morborum & ſanat. cauſſ. c. 6.* Iuuenem quendam febre ardente correptum, cùm ſiti vrgente frigidiſſimam aquam potaſſet, intra paucas horas mortuum eſſe. Et Amatus Luſitanus *cent. 2. cur. 2.* hiſtoriam iuuenis ex aquæ frigidæ potu mortui recenſet. Narrat quoque Foreſtus *lib. 1. obſeru. 13. in ſchol.* magnæ ſpei adoleſcentem Valerium Cordum, cùm in itinere Romam verſus ſiti vrgente aquam gelidam bibiſſet, febre ardentiſſimâ correptum, Romæ mortuum eſſe. Eadem ratio eſt cereuiſiæ. Noui enim fœminam, quæ cùm in febre, vrgente ſiti, cantharum ferè cereuiſiæ tenuioris exhauſiſſet, in hydropem incidit, à qua poſtea tamen idoneis medicamentis adhibitis euaſit. *Cautio in aqua ad ſitim ſedandam præbenda.*

Galenus acetum commendat in ſiti ex calore, quia refrigerat. Improbat verò in ſiti ex ſiccitate vel humidi inopia. Quòd ſi ſimul coniungantur humiditas & caliditas, eius ſitis optimum medicamentum acetum eſſe ſcribit. Sin ex caliditate & ſiccitate ſit affectio, vt in febribus, oxycratum ſeu poſcam, hoc eſt, aquam modico aceto miſtam probat, 1. *de ſimpl. med. fac. cap. 30.*

Eadem ratio eſt ſpir. vitriol. & nitr. quæ aceti loco commodè admiſcentur. Vbi tamen ſciendum, non frigiditate hæc, cùm ſint calidiſſima, ſitim ſedare, ſed quià inflammationem humorum calidorum & inflammabilium, qui ſitim excitant, ſiſtunt; abſque quo ſi ſit, & ſolùm ex ſiccitate & defectu humidi ſitis proueniat, potiùs nocent. *Spiritus vitriol. & nitr. quomodo ſitim ſedent?*

Vtiles ſunt & Emulſiones ſemin. 4. frig. mai. & Iulebi ex aqua ſimpl. vel deſtillata, ſyrupi acidi cum aquis deſtillatis miſti, quales ſunt ſyrup. acetoſitatis citri, granator. de ribes, de agreſt. oxyſacchara,

Extra quoque nonnulla adhibentur, lotiones præcipuè pedum & manuum, & epithemata regioni ventriculi, hepatis & cordis applicata, quæ omnia, calorem totius corporis temperando ſitim ſedant; poſſúntque regioni hepatis applicari ſuccus cichor. endiu. portulac. cum aceto, & ſpec. diatrionſantal. quo modo ſæpius & feliciùs quàm internis, ſe ſitim ſedaſſe ſcribit Hercul. Saxonia. *Externa ſiti ſedandæ conuenientia.*

In talibus tamen frigidis ipſi ventriculi adhibendis, cautione opus eſt; cùm facilè ventriculum, & diaphragma vicinum lædere poſſint. Refert enim Antonius Beniuenius *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 15.* ab emplaſtro nimiùm frigido ſtomacho applicato primò difficilem reſpirationem, hinc ſingultum, & poſtea mortem ſecutam fuiſſe. *Cautio.*

Si æger abſque febre ſit, & bilis aut ſalſa pituita ſitim excitent, & adhuc foueant, humores illi per interualla purgandi ſunt pilulis de hiera, maſtichinis, agarico trochiſcato, & aliis commodis medicamentis, ac poſtea intemperies corrigenda, vt ſuprà dictum.

Si autem à febre ſit ſitis, in principio paroxyſmi ægroto potus non eſt dandus, ne æſtus maior in corpore accendatur, & materia in motu ſuo impediatur; ſed fallenda ſitis iis, quæ in ore detinentur. In vigore paroxyſmi deglutienda quædam præbere, & collutionibus oris refrigerantibus ac humectantibus vti conuenit. In declinatione potus conceditur, niſi æger abſtinere velit, vt excitatus huius frigiditate calor foràs erumpat, ſudoreſque promoueat. Qua de re plura *de febribus* dicta ſunt.

In ſiti ex pulmonum caliditate, aëris frigidi attractio vtilis, & propterea in frigidis alterandus, & continuò flores roſar. violar. nympheæ olfaciendi.

Si ex hydrope fuerit ſitis, nitroſo ſalſo ac corrupto humore ad ventriculum tranſmiſſo, non potu ea ſedanda, cùm is malum augeat, ſed iis quæ vapores & humores demulcent. Ad quam rem mucilagines & pinguia proſunt.

Diæta. Quod ad Diætam cibus ſit refrigerans & humectans, vbi cauſſa ſitis eſt humor bilioſus, vt lactuca, ptiſana hordeacea, & alij, de quibus in calida & ſicca ventriculi intemperie dictum. Fugienda acria, ſalſa, amara. Æger os clauſum teneat, nec multum loquatur, de conſilio Hippocratis *6. Epid. comm. 3. text. 33.* vbi os claudere & ſilere, ſitim ſedare ait.

Quibus noctu bibendi eſt auiditas, iis admodum ſitientibus obdormire, bonum, ſcribit idem Hippocrates *5. aph. 27.* Sæpe enim contingit noctu aliquem ſitire, ſiue quòd parciùs in cœna bibit, ſiue quòd liberaliùs vinum hauſit, ſiue quòd cibis ſalſis & acribus vſus eſt. Hic igitur, ſi ſitis leuior & ἐπιπόλαιος, vt appellat Hippocrates *6. Epid. comm. 4. text. 23.* non bibendum, ne coctio ventriculi turbetur, ſed dormiendum, vt in ſomno materia ſitis cauſſa corrigatur, ſiue illa crudus ſuccus ſit, ſiue vapores feruidi & acres, fauces ac os ventriculi exſiccantes. Per ſomnum enim intrò collectus calor naturalis & ſanguis, viſcera humectant, cibique & potûs acrimoniam temperant. Si verò ſitis valde vrgeat, dandus eſt potus, præſertim ſi ex humidi defectu illa orta ſit, ſed moderatiùs initio, priuſquam coctio abſoluta ſit. Tutius tamen ſemper eſt noctu à potu abſtinere, & ſomno indulgere.

CAPVT VIII.

De Symptomatibus, quæ in Retentione cibi & potus accidunt.

POſtquam Symptomata, quæ circa appetitum in ventriculo accidunt, abſoluimus, proximum eſt, vt iam ea, quæ circa retentionem contingunt, explicemus. Etſi enim poſt appetitum ſequitur deglutitio, & illa etiam lædi poſſit, tamen de ea ſuprà inter affectiones gulæ ſeu œſophagi egimus.

Symptomata Retentionis deprauata in ventriculo. Ventriculus equidem circa cibum & potum, quem coquendum accepit, rectè coarctari, eúmque rectè complecti debet. Verùm hoc non ſemper accidit, vnde Retentionis deprauatæ ſymptomata accidunt. Sunt autem illa quatuor, Palpitatio quædam, veluti conuulſio, veluti tremor, veluti vibrans motus, vt ea Galenus *de diff. ſymptom. cap. 4.* recenſet. *Palpitatio.* Palpitatione afficitur ventriculus, quando eleuatur & deprimitur, interdum totum ipſius corpus, vt in reliquis partibus fieri ſolet, dum à flatu craſſo in eas erumpente eleuantur, & poſtea ſponte concidunt. Appellat autem Galenus non palpitationem abſolutè, ſed palpitationem quandam, cùm non in ſubſtantia ventriculi, ſeu intra eius tunicas flatus attollens contineatur, ſed in ipſa ventriculi cauitate. Huius enim ſymptomatis cauſſa eſt flatus in ventriculo contentus, eumque diſtendens, ex cruditate & in primis cibo flatulento ac potu copioſo ortum habens. Habétque hoc ſymptoma eaſdem cauſas, quas inflatio ventriculi, & propterea etiam ſigna & curationem eandem.

Conuulſio. Deinde accidit ventriculo quædam quaſi Conuulſio, cùm ſcilicet ventriculus immodicè exinanitus poſtea circa cibos ſeſe conſtringit ſubitò, & cum violentia quadam, ac quaſi ſingultu; & proinde etiam quæ de hoc ſymptomate dici poſſent, ex *cap. de ſingultu* infrà, & ſuprà *de intemperie ventriculi ſicca* petantur.

Tremor. Tertiò, veluti Tremor quidam quandoque ventriculo accidit, quem Galenus *loco allegato* ita deſcribit: Vbi à comedendo nec κλύδων aliquis ſeu fluctuatio cum ſonitu te infeſtat, nec inflatio, nec palpitatio vlla, nec ſingultus, ſed difficultas aliàs inſueta in ventre ſentitur, grauatúrque is ac laborat, cupitque celeriter onus vel per inferiores, vel per ſuperiores partes abiicere, accidit præterea ructus quiſpiam cum diſplicentia aliena, nec facilè interpretabilis in anhelitu difficultas ſequitur: exiſtimabis, ventriculum circa cibos conſtringi quidem, cæterùm id veluti cum tremore fieri. Symptoma autem hoc ortum habet vel à ciborum copia nimia, vel à frigida intemperie, de qua ſuprà dictum.

Vibratio. Tandem etiam Vibratio veluti quædam circa ventriculi corpus, ſicuti in febribus accidit, ægrique ſe quandam moleſtiam in ventriculo percipere aiunt, qualis in initio intermittentium febrium fieri ſolet. Fit autem hic motus, dum ventriculi tunicæ, quo tempore ſe circa cibum conſtringunt, ab aliqua mordaci materia irritantur, quæ vtplurimùm bilioſa exiſtit & tenuis. Cuius ſymptomatis cauſſæ & curatio, ex iis, quæ *de intemperie ventriculi cum bile* dicta ſunt, patent.

Curatio. Curantur autem hæc ſymptomata, cauſſis, à quibus pendent, ſublatis. Si nimirum cibi vel potûs copia ſit maior, quàm vt eam ventriculus complecti poſſit, ea minuenda. Si cibus ſit craſſus, flatulentus, durus, talis vitandus, & is eligendus, qui minimam in ventriculo extenſionem pariat; & facilè concoquatur. Si autem aliquod vitium ſit in ventriculo, corrigendum, vt ſuprà de morbis ventriculi dictum. Imperfecto etiam ciborum amplexui ſuccurritur per medicamenta & cingulum aſtringens. Conſtricto enim & compreſſo peritonæo, conſtringi quoque ventriculum neceſſe eſt: vnde alimenta rectiùs complectitur.

Ruminatio.

Ruminatio. Circa Retentricem ventriculi (etſi alij, ſed minùs commodè, ad expultricem referunt) accidit interdum rarum ſymptoma, Ruminatio nimirum. Equidem ruminatio quibuſdam brutis naturalis eſt, ex peculiari ventriculi conſtitutione. Verùm ſi homo cibum, quem ventriculus ad coquendum aſſumpſit, antequàm planè coctus ſit, in ore ſumat, iterúmque maſticet, id planè præter naturam eſt. Rarum verò, vt dictum, eſt hoc ſymptoma: Eius tamen duo exempla refert Hieron. Fabric. ab Aquapend. *in tract. de varietate ventriculi. Vnus,* inquit, *fuit nobilis Patauinus, qui interrogatus de ruminatione, num eſſet illi libera, reſpondit, minimè liberam eſſe, ſed coactam.* *Exempla ruminantium.* *Cogebatur enim ab aſſumpto cibo, circiter horam plus minúſve in os cibum attrahere & rurſum mandere. Cogebatur autem ab inſigni oblectatione, quâ ruminandi cibum tenebatur, idque ſibi eſſe perpetuum omnibus temporibus faſſus eſt. Dicebat præterea, omnem cibum, ſiue ſolidum ſiue mollem ſe ſemper ruminare, & dum aſſumebat, deglutire ſtatim abſque vllo ferè dentium officio, quamuis dentes ſortitus eſſet in vtraque maxilla, vt alij homines, & os aliquanto latius ac gulam, propter quam cauſſam literam S, proferre ægrè poterat: item ſibi videbatur intra os aliquid quaſi bolum continere, quod expeditam illi locutionem impediret. Ruminatióque ei, & motus maxillæ ad latera longè facilior obtigerat ac cæteris. Habebátque in vſu bibendi vinum nigrum ac potens, album verò abhorrebat, præter maluaticum. Cùm ægrotabat, nequaquam ruminabat, ſed ab omni ruminatione tunc temporis ceſſabat, vt boues quoque faciunt, cùm ægrotant, quod tanquam ſignum certum, boues ægrotare ruſtici habent. Obiit, & aperto cadauere inuentus ventriculus eſt inſignis magnitudinis, & in interna ſuperficie valde aſper. His omnibus addendum omnino eſt, quòd eius pater paulo ſupra frontem in capite corniculum duriſſimum craſſitie digiti minimi, longitudine verò oliuæ Hiſpanicæ habebat extuberans, ſubſtantiâ vngui perſimile. Ex quo colligi poteſt parentis ſemen aliquem habuiſſe affinitatem cum cornigeris animalibus, neque mirum fuiſſe filium ſimile quid à parente contraxiſſe.*

Alter qui ſimiliter ruminabat, fuit monachus iiſdem conditionibus affectus, qui tamen marcore obiit, propterea quòd tantâ auiditate cibus regerebatur in os, vt ventriculus & conſequenter iecur, cibi indigentiâ quaſi perpetuâ laboraret.

Tertium Exemplum, quod Clariſſ. Præuotius auditoribus ſuis Patauij recenſuit, eſt de quodam viro quinquagenario Genuenſi, eodem vitio ab ineunte ætate vſque in præſens tempus correpto, qui aliam rationem reddere nequit, niſi quòd ipſe adhuc infans matre mortuâ per biennium lac ex vbere vaccæ calidum hauſerit.

Verùm talia vitia vt rara ſunt, ita procul dubio à primo ortu, à præternaturali aliqua ventriculi conſtitutione ortum habent, & propterea curari non poſſunt.

CAPVT IX.

De Chyloſi ſeu coctione ventriculi læſa, & Imbecillitate ventriculi.

Χύλωσις læſa. PRimaria & propria ventriculi actio eſt Chyloſis, ſeu cibi & potus concoctio, & in ſubſtantiam cremori ptiſanæ ſimilem, quam chylum vocant, mutatio. In ventriculo enim cibus aſſumptus primum futuri alimenti rudimentum accipit, vnde etiam ventriculus publicum alimenti ταμεῖον, ſeu *promptuarium* appellatur.

Chyloſeos læſæ differentiæ. Læditur autem Chyloſis & ventriculi coctio variis modis, & variis de cauſſis. Nam 1. interdum nulla cibi fit alteratio vel mutatio, quod vitium ἀπεψία, ſeu cruditas nominatur. 2. Interdum longior, quàm par eſt, mora in coquendo conſumitur, aut omnes cibi partes perfectam coctionem non recipiunt, & alimentum ſemicrudum relinquitur, quod vitium βραδυπεψία nominatur, tarda & imperfecta concoctio. 3. Cùm cibus corrumpitur, & aliam, quàm debebat, naturam accipit, δυσπεψία, & τῆς πέψεως διαφθορὰ dicitur. Cruditas tamen ventriculi interdum generaliter accipitur, & de omni coctionis in ventriculo ἀποτυχίᾳ & fruſtratione vſurpatur. Nonnulli etiam hoc malum ventriculi Imbecillitatem & debilitatem nominant. *Imbecillitas ventriculi.* Propriè tamen prioribus duabus tantùm differentiis competit. Etſi ſint, qui in genere Imbecillitatem ventriculi nominant, cùm non ſolùm coctrix, ſed omnes iunctim facultates malè habent,

habent,& eâ duntaxat ratione ægrotant, vt nimirum non extinguantur vel euertantur, ſeu cùm inceptum opus nequeunt perficere,& in medio quaſi actu ſubſiſtunt. Cruditas verò duplex conſtituitur, nidoroſa, cùm alimentum in nidoroſam,& vſtam quaſi materiam mutatur, vt ructus vel oleum frixum, vel piſces corruptos, vel ſimile quid referat; quæ accidit in bilioſis & calidis naturis. Acida verò eſt, cum cibus in acidam naturam mutatur, vnde & ructus acidi percipiuntur; quæ fit à ventriculi frigiditate. Poteſt tamen & tertia cruditatis differentia addi, cùm ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur,& in pituitoſum quid mutatur, citra tamen aciditatem.

Cauſſa.

Cauſſa. Læſa facultas.

Fruſtratur autem facultas ventriculi in coquendo, vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Facultas læditur ob morbos ventriculi, præcipuè ob intemperiem ventriculi, vt & ἀτονίαν eiuſdem, ſeu tonum laxatum, & laxitatem præter naturam, cùm ſcilicet neceſſarius iuſtúſque fibrarum coalitus laxatur. Quod vitium etſi alii referant: tamen rectiſſimè ad morbos conformationis refertur. Impeditur verò facultas ventriculi à tumoribus, vulneribus, vlceribus & ſimilibus morbis ſuprà enumeratis. Vt enim ventriculus bene coquat, naturalem conſtitutionem in temperie, conformatione, & vnitate habere debet. Frequentiſſimè verò læditur ventriculi coctio ob calorem eius debilem. Coctio enim ventriculi primariò per eius calorem perficitur. Conſtat autem is calor, qui coctionis author eſt, ex calido innato & influente: & vt vterque ad coctionem neceſſarius eſt, ita etiam vtriuſque ratione coctio ventriculi lædi poteſt; ac coctio ventriculi malè perficitur, non ſolùm quia calor innatus ventriculi languidus eſt, ſed & quia influens deficit & debilis eſt, id quod ægris, & conualeſcentibus accidit. Atque hac de cauſſa in affectibus animi, cùm calor & ſpiritus aliò auocantur, coctio ſæpe læditur. Ideóque ad hoc genus cauſſæ pertinent, non tantùm quæ intemperiem ventriculi innatam debilitant, ſed & quæ calorem influentem vel auocant, vel diſſipant. Præterea non ſolùm calor ipſius ventriculi, etſi is primaria coctionis cauſſa ſit, ſed vicinarum etiam partium aliquid ad coctionem facit. Dextrâ enim parte ventriculum hepar amplectitur, ſiniſtrâ lien ſuprà diaphragma, antè & infrà omentum ac inteſtina. Hæ ergo partes ſi calorem ventriculi non ſatis foueant, vel etiam intemperie laborent, eorum vitio calor debilitatur, & non rectè coctio perficitur. Et quæ cauſſæ ſint, quæ temperiem ventriculi euertunt, ſuprà dictum.

Error externus.

Ob errorem verò externum coctio læditur, cùm nullo ventriculi vitio, ſed ob aliud quid, quod extra eius conſtitutionem eſt, coctio non rectè perficitur. Galenus 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 1. errorem externum hic triplicem conſtituit: alium in excrementis in ventriculo hærentibus; alium in cibis; alium in tempore ſomni. Excrementa primò in ventriculo, ſeu in eo genita, ſeu aliunde affluentia coctionem turbant, dum cibos, etſi boni, inquinant & corrumpunt: quæ ſi ſint frigida, faciunt vt acida cruditas inde generetur, aut ſi in magna quantitate adſint, etiam ἀπεψίαν efficiunt. Si ſint calida & bilioſa, nidoroſam cruditatem pariunt, quæ modò crudos vel corruptos piſces, modò oleum frixum, modò aliud quid referunt.

Ciborum verò cauſâ coctio vitiatur, dum vel in cibi ſubſtantiâ, vel in quantitate, vel in tempore, vel in ordine ſumendi aliquis error committitur. Ob cibi ipſius ſubſtantiam coctio lædi poteſt, dum cibi vel naturâ ſuâ ſunt corruptioni obnoxij, vel nimis duri & craſſi ac coctu difficiles, vt à calore noſtro ſatis vinci non poſſint; vel iam corrupti, vel crudi,& non rectè præparati, id quod fit, dum vel ad focum non rectè coquuntur, aut non rectè maſticantur; vel cibi naturâ praui, vt ſunt fungi; vel quidem ſuâ naturâ non praui, quos tamen nonnulli ex indiuiduali & peculiari proprietate auerſantur, aſſumuntur. Qui enim caſeum, vel piſces, vel aliud quid naturâ abhorrent, illud ingeſtum vel aſſumptum nunquam in bonum chylum mutant. Pertinet huc & ciborum varietas, quando cibi multiplices,& qui facultates diuerſas habent in eodem prandio vel cœna ſumuntur. Cùm enim alij aliis faciliùs, alij difficiliùs coquantur, diuerſáſque naturas habeant, turbatio inde fit in ventriculo, teſte Galeno 3. *de vict. rat. in acut. t.* 35.

Quantum cibi aſſumendum.

In quantitate peccatur, cum cibi nimis magnâ copiâ, vel paruâ aſſumuntur. Tantum enim cibi aſſumendum, quantum ventriculus vincere,& ſatis elaborare poteſt: ſi verò nimia cibi copia ingeratur, vt à facultate vinci & coqui non poſſit, crudi humores inde oriuntur. Qui verò ventriculum ſatis robuſtum & calidum habentes, cibum nimis parcè aſſumunt, iis cibus aduritur & corrumpitur.

Qualitatis error eſt ſi cibus ſit calidior, qui facilè nidoroſæ cruditati materiam præbet; vel frigidior, qui ſi ſit magna frigiditas, ἀπεψίας, ſi minor, aciditatis cauſa eſt.

Temporis ratione in cibo error accidit, quando alius cibus aſſumitur, antequam prior ſit concoctus. Ordinis etiam aliqua ratio eſt. Ad coctionem enim turbandam facit, ſi primo loco cibi duriores & coctu faciliores aſſumuntur.

Ob ſomnum coctio læditur, quando homo tempore conſueto non dormit, vel parum dormit. Cùm enim calor à ſenſuum & reliquarum actionum miniſterio ſomni tempore reuocetur ad interiora, ob caloris copiam coctio tunc faciliùs obitur, quàm in vigiliis.

Sunt tamen præterea adhuc alia quædam, quæ ſi modum non ſeruent, etiam coctionem lædunt & turbant, pleráque calorem ventriculi debilitando & auocando. Sic calor externus immodicus diſſipando calorem internum, coctionem debilem efficit: ita vehemens & nimius animi & corporis motus poſt cibum, coctioni multùm obeſt. Et quantum terror vel ira in coctione lædenda & cibo corrumpendo poſſit, notiſſimum. Ita balneum vel exercitia à cibo mox inſtituta calorem exhauriunt, & à ventriculo auocant. Pertinent huc & omnia, quæ faciunt, vt cibus in ventriculo non rectè contineatur: quando ſcilicet non debitus fit cibi amplexus, vel cibus ante iuſtum tempus, & antequàm coctus ſit, à ventriculo excernitur. Quæ omnia à vitio retentricis & expultricis pendent. Nam ſine retentione cibum rectè coqui impoſſibile eſt. Si enim ventriculus non tam diu, quàm par eſt, cibum retineat, non rectè elaboratur, atque fit lienteria. Si verò non rectè ventriculus cibum amplectatur, fit inde coctionis turbatio, rugitus, flatus & ſimilia ſymptomata, de quibus *cap. præceden*ti dictum.

Χύλωσις duplici modo lædi dicitur.

Nonnulli tamen cauſſas has aliter diſpeſcunt, atque fruſtrationem chyloſeos fieri docent, vel primariò & per ſe, vel ſecundariò & ex accidente. Primariò, dum ſine reliquarum ventriculi actionum (retentricis putà & expultricis) vitio non rectè coctio perficitur, ſiue id fiat læſa facultate, ſiue ob errorem externum, de quibus hactenus diximus. Secundariò verò & per accidens, dum ob retentricis vel expultricis vitium coctio læditur. Retentrix autem fruſtratur itidem vel læſa facultate, ob morbos ſcilicet ventriculi, intemperiem frigidam & humidam, aut malam compoſitionem, natiuam ſcilicet paruitatem ventriculi, ob quam iuſtam cibi copiam nec capit nec retinet, aut ſolutam vnitatem: vel ob errorem externum, qui eſt vel cauſſa interna, hoc eſt, excrementum flatulentum cibi complexum prohibens, vel externa, vt cibus flatulentus, humidus, copioſus, præcipuè verò potûs nimia copia, quæ fluctuationem in ventriculo efficit, & retentionem impedit.

Ob expultricem verò coctio læditur, cùm ea vel aufertur, vel imminuitur, vt in Ileo; vel deprauatur, vt in ſingultu, vomitu, cholera: quod ipſum accidit, vel ob morbos ventriculi, & præſertim qui fibras tranſverſas occupant, quales ſunt intemperies, potiſſimùm frigida & humida, mala compoſitio, id eſt, anguſtia ſecundum orificium inferius ventriculi, obſtructio & compreſſio à tumore, ſiue in hoc, ſiue in inteſtinis; vel ob errorem externum, ſcilicet humorem peccantem ſubſtantiâ, quantitate, qualitate, quando materia aut in eo genita p. n. calida, aut tranſmiſſa, cauſſa eſt expulſionis deprauatæ, frigida diminutæ. Quò pertinent & externa, vt medicamenta purgantia & ſimilia.

Atque hæ cauſſæ omnes nunc βραδυπεψίαν, nunc ἀπεψίαν, nunc δυσπεψίαν inducunt; prout vario modo ſeſe habent. Ἀπεψία, vel βραδυπεψία cauſſas eaſdem habent, quæ in ἀπεψία ſunt maiores, in βραδυπεψία minores. Calor nimirum ventriculi debilis, ciborum vitia, & omnia quæ facultatem coctricem vel debilitare, vel ei reſiſtere, aut impedimento etiam eſſe poſſunt. Δυσπεψία verò calida oritur præcipuè ab intemperie ventriculi calida, quæ cibos adurit & corrumpit. Præbent ei etiam cauſſam cibi naturâ ſuâ calidi & bilioſi, facilè corruptioni obnoxij, & praui ſucci varij, humores bilioſi in ventriculo collecti, vel ad eum tranſmiſſi. Corruptionis verò acidæ cauſſæ ſunt intemperies nimis frigida, humorum pituitoſorum redundantia, & ipſa alimenta valde frigida.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Coctionis ventriculi vitium, præcipuè ex effectis, excrementis mutatis, ructibus & ſimilibus, quæ in coctione accidunt, ſymptomatibus, ac nutritione læſa cognoſcitur.

Et quidem ἀπεψία cognoſcitur ex ructu, qui etiam poſt ſex vel ſeptem horarum ſpatium, quo aliàs in ſanis cibi ſi non perfectè coqui, tamen mutari ſolent, ciborum naturas ac qualitates refert. Si cibi incocti & non mutati vomitu reiiciantur, vel per aluum excernantur. Si præceſſerunt cauſſæ ventriculum valde refrigerantes, vel aſſumpti cibi ſint coctu difficiles,& adſint alia ſigna frigidi ventriculi: & tum æger læditur ab iis, quæ ventriculum refrigerant, & coctionem debilem reddunt. Commodum verò percipit ab iis, quæ calorem augent, vt aromatibus, & ſimilibus.

Coctio, debilis ex iiſdem ſignis cognoſcitur, è quibus coctio ablata, ſaltem debilioribus. Ructus ſunt acidi, grauitas, tenſio, & inflatio in ventriculo percipitur: vomuntur pituitoſa, deiectiones ſunt humidæ, crudæ ac pituitoſæ, atque alimenta etiam coctu facilia vix longo tempore coquuntur.

Deprauata coctio cognoſcitur ex ructibus nidoroſis, & ſapore in palato, qui ſimilem putredinem ac corruptionem referunt. Atque ita ſæpè à vaporibus eiuſmodi lingua inficitur, vt omnes cibi etiam ſuauiſſimi prauum aliquem & abominabilem ſaporem referre videantur. Atque is ſapor maximè percipitur, cùm huiuſmodi cibi corrupti vomitu rejiciuntur.

Cauſſæ verò cognoſcuntur hoc modo. An cibi coctu difficiles, praui, maiore copiâ, non opportuno tempore, modo ac ordine ſint aſſumpti, facilè ex ægri relatione cognoſcitur. Si verò nihil tale præceſſerit, ventriculus conſiderandus,& an ſignum

aliquod

aliquod morbi alicuius ventriculi ſuprà enumerati adſit; perpendendum, & inde ob quem morbum facultas lædatur, diſcendum.

An verò ex accidenti & ob retentricem ac expultricem læſam coctio lædatur, è ſuis ſignis cognoſcitur. Ablata quidem retentio innoteſcit ex eo, quòd alimentum ſtatim, vt fuit ingeſtum, evomitur vel deiicitur. In minuta verò cognoſcitur ex eo, quòd citius, quàm par eſt, deiicitur, vnde humidiores & crudiores plerumque fæces deiiciuntur, quemadmodum in lienteria accidit. Amplexus verò ciborum vitiatus, è fluctuatione, murmure, & rugitibus, prauiſque ventriculi motibus deprehenditur. Expulſio tandem ablata cognoſcitur ex ileo; dimnuta, è tardâ deiectione; deprauata, è prauis motibus tempore expulſionis, ex fluxu alui cum dolore, acri morſu, ex celeri a c intempeſtiua excretione.

Cauſæ verò horum ſymptomatum è ſignis morborum ventriculi antea propoſitis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cruditas ad malorum ſuccorum, morborúmque plurimorum generationem facit, ſiue ea boni ſeu mali ſucci cibos ſequatur, cùm errata primæ coctionis non corrigantur in ſecunda. Deterior tamen cruditas eſt à mali ſucci cibis. Atque ex hac prauorum ſuccorum varietate morbi varij oriuntur, febres, tumores, eryſipelata, ſcabies, nutritionis defectus vel imminutio, aut nutritio vitioſa, qualis eſt in lepra & ſimilibus malis.

2. Coctionis vitium, quod ab errore externo oritur, faciliùs corrigitur, quàm quod ex imbecillitate facultatis accidit. Externis enim illis cauſſis ablatis, & errore in victus mutato, ferè citra aliud auxilium ſymptomata tolluntur.

3. Faciliùs etiam emendatur vitium coctionis, quod fit ab humoribus aliunde in ventriculum bene valentem influentibus, & cibum corrumpentibus, aut coctionem impedientibus. Humoribus enim illis expurgatis, antequàm morbum aliquem in ventriculo excitent, ſymptomata omnia evaneſcunt.

4. Peſſima amarâ bile abundantibus cruditas eſt, citiſſimè enim febrim accendit, in qua cibi in nidoroſam qualitatem corrumpuntur. In qua verò cruditate cibi in acidam vertuntur qualitatem, ea minùs nocet.

5. Minùs quoque noxia eſt iis hominibus nidoroſa cruditas, quibus aluus eſt aperta; grauis autem, quibus adſtricta: quia in fébres promptiùs incidunt, præſertim ſi ad ſolita opera reuertantur. Galenus 7. *meth. med. c.7.*

Curatio.

Curatio. Vt autem vitiata coctio emendetur à qua cauſſa illa originem habeat, primò inquirendum, & cauſſa illa remouenda. Eâ enim ſublatâ coctio rectè perficitur. Quomodo verò morbi ventriculi curari debeant, in præcedentibus iam dictam. Errores quoque in victu commiſſi ſi emendentur, & rectus diætæ modus obſeruetur, facilè ſymptomata illa evaneſcunt. Ideóque ablata vel imminuta coctio cùm à frigido ventriculo veniat, curanda calefacientibus & alterantibus ventriculum, quæ ſuprà in intemperie ventriculi frigida fuerunt propoſita. Eodem planè modo corrigitur cruditas acida, cùm & illa à caloris diminutione, vel frigidis cibis ortum habeat.

Spiritus vitrioli Veneris an in imbecillitate ventriculi conveniat. Ad ventriculum roborandum Chymici inprimis commendant ſpiritum vitrioli Veneris, quem acetoſitatem eſurinam Veneris nominant, ſeu ſpiritum vitrioli Vngarici, atque de eo ſcribunt, quòd tantis polleat viribus, vt omnia quæ in ventriculo contineantur, ſiue tartareæ, ſiue ſulphureæ impuritates fuerint, conſumat, ventriculúmque vſque adeò confortet & roboret, vt omnia concoquere queat, vt ſtruthio ferrum concoquit ac digerit. Verum ἐμπειρικῶς iſta dicuntur. Non quidem abs re eſt, cum commodo ſæpe eum exhiberi. Cautione tamen non exiguâ opus eſt. Neque enim in quauis ventriculi imbecillitate & morbo vſurpandus, ſed vbi craſſi, & vt loquuntur, tartarei humores in ventriculo adſunt, quos conſumit. Poſtea etiam adſtringendo ventriculum roborat. Videndum tamen etiam hîc, ne quid nimis, & ne humidum radicale ventriculi ab eo diſſipetur & abſumatur, quod ſæpè ab intempeſtiuo & nimio ſpiritus vitrioli vſu accidit. Vbi verò calor ventriculi languet, & humidum radicale deficit, plus obeſt, quàm prodeſt ſpir. vitrioli.

Spiritus maſtich. ventriculum roborat. Ad ventriculum roborandum vtilis eſt etiam aqua cinnamomi cum ſucco cydoniorum deſtillata, maſtiche, vt & ſpiritus maſtiches, præcipuè hic.

℞. Maſtiches el. ℥. iij. *galangæ* ℥. j. *ſpiritus vini opt.* ℔. ß. Digerantur ac deſtillentur.

Vbi verò nidoroſa cruditas percipitur, atque illa originem habet à prauis ſuccis in ventriculo contentis, & cibos corrumpentibus, nihil vtilius eſt, quàm prauos ſuccos mox per aluum & vomitum expurgare. Imò in omni cruditate præcipuum remedium eſt, excrementorum alui deiectio quotidiana. Vbi verò ſolùm ob caloris ventriculi exceſſum fit illa corruptio, neceſſum eſt alimenta duriora exhibere, & cibos aceto, ſucco citri, & aliis acidis condire.

Diæta.

Diæta. In omni verò coctione vitiatâ, & cruditate, qu acun que etiam de cauſa ortum habeat, bonam diætæ rationem obſeruare neceſſarium eſt. Ideóque panis ſit optimæ notæ, de quo Galenus 1. *de aliment. facult. cap.* 2. *&* 4. Reliqui etiam cibi in debili coctione ſint coctu faciles, & quæ cauſæ debilitatis aduerſentur. In iis autem quibus biliosus humor, aut aliud excrementum prauum in ventriculo colligi ſolet, cibi facilis coctionis facilè corrumpuntur; quod & iis accidit, qui calorem ventriculi non temperatum, ſed igneum quaſi obtinet. Ideóque talibus cibi coctu paulò difficiliores dandi: Succi tamen, qui è talibus cibis, qui aliàs coctu ſunt difficiles, conficiuntur, ſi in corpus diſtribuantur, prauam naturam retinent, vt docent Galenus 2. *de aliment. facult. cap.6.*

Cibi praui ſucci vitandi. In omni etiam coctione læſa, is cibus & potus fugiendus, qui ventriculo eſt ingratus, de quo Hippocrates 2. *aph.* 38. Atque in eo reſpiciendum ad peculiarem ægri naturam, ob quam accidit, vt nonnullis grata vel ingrata, coctu facilia vel difficilia ſint hæc vel illa. A cibis autem praui ſucci omnibus abſtinendum, etſi coctu ſint faciles. Nam licet principio nihil damni afferre videantur: tamen nobis non aduertentibus progreſſu temporis in venis colliguntur praui humores, & ad corpus alendum inepti, qui exiguam poſtea occaſionem nacti, putredinem concipiunt, atque inde febres malignæ oriuntur. Ideóque *An qualitatis cibor. ratio ſit habenda.* Celſi ſententia *lib.* 1. *cap.* 1. ſimpliciter admittenda non eſt, dum ſtatuit, qualitatis ciborum nullam habendam eſſe rationem, modò coquantur. Nam licèt exquiſitè coquantur, nunquam tamen ex iis notæ plane bonæ ſuccus generatur.

Repentina etiam ad contraria in alimentis mutatio ſanis cavenda, multò magis ægris, vt docet Galenus 2. *de rat. vict. in acut. text.* 8. *& ſeqq.* Varietas quoque ciborum vitanda, vt & potûs. Qui cibi pridie ſumpti in ructibus qualitates percipiunt, & quibus hypochondria eleuantur, iis ſomnus longior conuenit. Somnus enim & quies coctioni & retentioni ciborum maximè inſeruiunt. Decubitus in ſomno primò fiat ſuper latus dextrum, vt cibus ad fundum ventriculi, vbi coctio maximè viget, citiùs & faciliùs deſcendat; poſtea verò ſupra latus ſiniſtrum, vt hepar ventriculo incumbens coctionem adiuuet. Auicennas tamen, vbi cibus non ſupernatat, mox ſupra ſiniſtrum latus decumbere iubet. Corpus ante cibum exerceatur, poſt cibum verò quieſcendum eſt. Moderata tamen à cœna ambulatio non inutilis eſt.

QVÆSTIO I.

An Chylificatio fiat à calore?

An chylificatio fiat à calore. Coctionem ventriculi calore eiuſdem innato perfici, communis ferè opinio eſt. Ab ea tamen receſſit Ferriolus *in tract. de debili. ventr.* ob ſequentes, ſed non magni momenti, rationes: 1. eſt quòd chylificatio non fiat calefaciendo. 2. Quòd in ſolo ventriculo fiat chylificatio, cùm tamen calor per totum corpus diſperſus ſit. 3. Quia in ventriculi fundo, qui tamen membranoſus eſt, & inteſtinis frigidis adhæret, præcipuè fit chylificatio. 4. Quia, ſi calor chylificationis cauſſa eſſet, eò melior fieret chylificatio, quò calor maior eſſet; cùm tamen in febribus, & aromatum vſu etiam coctio ventriculi lædatur. 5. Quia chyli color albus; cùm tamen res quæ calore generantur, potiùs flauæ vel rubræ ſint, vt ex vrina & bile apparet. 6. Quia chylus temperatus eſt. 7. Quia homini non minus frigida, vt potus, quam calida, in victu neceſſaria ſunt, cùm hæc tamen calorem alterent. 8. Quia ventriculus naturâ frigidus eſt. 9. Quia humida & aquea ſiccioribus citiùs concoquuntur; cùm tamen hæc in calorem reagant, atque ita cùm debilitando tardiùs coqui deberent. 10. Cancri & conchylia, quæ ſunt frigida, ea concoquunt, quæ animalia calidiſſima non poſſunt concoquere.

Verùm ad omnes has obiectiones facilis eſt reſponſio, ſi explicemus, quomodo accipiendum ſit, quando dicitur, calore ventriculi chylificationem perfici. Equidem non calor primarium agens eſt, ſed anima & forma ventriculi, quæ vi χυλοποιητικῇ inſtructa cibum & potum in chylum mutat. Calor verò ſolùm animæ inſtrumentum eſt. Cùm verò anima ſit immutabilis, calor verò mutari poſſit: Medicus de hoc potiùs quàm de illa ſollicitus eſt. Calorem autem quando dicimus, non quemuis intelligimus, ſed proprium ventriculi, & actioni eius conuenientem, qualis in nulla alia corporis parte eſt; ſicut nec vlla alia corporis pars eſt, quæ ſuâ ſubſtantiâ ventriculo exactè reſpondeat. Neque tamen etiam hîc excludimus qualitates occultas, ſed eas etiam hîc ſimul includimus, vtpote ad hanc actionem neceſſarias.

Proinde reſpondendum. 1. Calor, quatenus calor, chylum non generat, ſed quatenus animæ & formæ ventriculi, à qua vt agente primario dirigitur, inſtrumentum eſt. 2. Non quiuis calor, ſed cuilibet actioni conueniens neceſſarius eſt, alius in corde, alius in hepate, alius in ventriculo. 3. Ventriculi parenchyma, etſi membranoſum videatur, ad hanc tamen actionem conueniens eſt. 4. Non quilibet calor optimum chylificationis inſtrumentum, ſed proportionatus. Cordis enim calor ad chylificationem eſſet intenſior: ſicut contrà ventriculi calor ad actiones cordis eſſet debilior. 5. Chylus albedine reſpondet ſubſtantiæ ventriculi, ſicut ſanguis rubedine hepati. 6. Non generatur Chylus à calore excedente, ſed temperato. 7. Potus, ſi ſit valde frigidus, non iuuat coctionem, ſed eam potiùs,

potiùs lædit. 8. Ventriculus non abſolutè frigidus eſt, ſed reſpectu ſaltem aliarum partium calidiorum ita dicitur. Accepit enim à Creatore quælibet pars tantum caloris, quantum ad ſuam actionem eſt neceſſarium. Habétque & Cerebrum, & nerui & partes membranoſæ ſuum calorem, & ſine calore nihil viuit, vt habet Seneca *lib. 1. quæſt. natur. cap. 10.* Galenus *2. aph. 15.* calorem innatum omnium actionum naturalium cauſſam eſſe cenſet. 9. Humida & aquea, quatenus talia, in chylum non mutantur, ſed quatenus partes alimentoſas in ſe continent, quæ cùm ſint humido dilutæ, non ita coctioni reſiſtunt, vt ſicca. 10. Cancri & conchylia alimentum ſibi conueniens appetunt, & coctio illa eſt ſui generis, nec in homine perfecta.

QVÆSTIO II.

An calor vicinarum partium etiam aliquid ad coctionem faciat?

An calor vicinarum partium aliquid ad coctionem faciat?

Etſi calor ipſius ventriculi tum inſitus, tum influens, & ita temperamentum hoc modo abſolutum & perfectum, proxima & ſufficiens chylificationis cauſſa ſit, atque ita alterius operâ indigere non videatur: tamen ita ſapientiſſimus rerum Creator corpus noſtrum diſpoſuit, vt inter partes ſit amicus & mutuus conſenſus, & vnaquæque alterius actionem promoueret potius, quàm impediret. Itaque & ventriculo addidit hepar, lienem, omentum, inteſtina, diaphragma, quorum calor, dum naturalis eſt, ita comparatus eſt, vt calorem ventriculi blandè foueat. Quod ſi non fiat, calor ventriculi vitiatur, & inde eius actio læditur. Hinc accidit, vt ſi hepar ſupra modum ſit calidum, ventriculi calorem ampliùs amicè non foueat, ſed eum potiùs diſſipet, atque ita coctioni eius obſit. Contrà ſi ſit frigidum, ſcirrhoſum, calorem ventriculi extinguit. Omentum ſi ſit pinguius, calorem ventriculi etiam fouet, & hoc modo coctionem adiuuat; contrà ſi nimis extenuetur, coctioni obeſt. Eadem partium reliquarum vicinarum ratio eſt, quarum calor quidem non proxima chylificationis cauſſa eſt, calorem tamen ventriculi, eius cauſſam, fouet.

Singultus.

CAPVT X.

De Singultu.

POſt coctionis in ventriculo ſeu chylificationis læſæ Symptomata, reſtant explicanda ſymptomata, quæ circa expultricem facultatem accidunt. Cibus in chylum mutatus non in ventriculo retineri, nec per vomitum reiici, ſed ſuo tempore ad inteſtina tranſmitti debet. Sed tamen natura ſæpe abutitur ventriculo, & per eius orificium cùm ſuperius, tum inferius, quæ ſibi moleſta ſunt, expellit.

Symptomata autem, quæ circa expulſionem læſam ventriculi accidunt, ſunt Singultus, Ructus, Nauſea, Vomitus, Cholera, Cœliaca affectio & Lienteria; quæ duo poſteriora Symptomata ad alui fluxus differemus.

An ſingultus ad deprauatam reſpirationem ſit referendus?

Inter expultricis facultatis irritatæ ſymptomata, omnium penè Medicorum conſenſu ſingultus, qui Græcè λύγξ, λυγμὸς, & λύγγος eſt, refertur, vt mirer, Platerum eum ad deprauatam reſpirationem retuliſſe. Quanquam enim in ſingultu ſonitus quidam auditur, & vocis organa in conſenſum aliquo modo trahuntur: tamen ex accidenti id euenit, & primarium malum eſt ventriculi motus deprauatus, ab expultrice præter naturam ſtimulata pendens, dum quod ipſi moleſtum eſt, & tunicis eius infixum, elidere conatur. Galeno *4. de rat. vict. in acut. text. 69. & 1. prorrhet. text. 23.* eſt σπασμώδης τις κίνησις, ἢ διάθεσις, hoc eſt, *conuulſoria quædam motio & affectio, & 1. de diff. ſymptom. c. 4. & 3. de cauſſ. ſymptom. cap. 2.* οἷον σπασμὸς eſt, propterea quòd vera conuulſio ſolis muſculis propriè conueniat. Alibi tamen ſimpliciter conuulſionem nominat, vt *5. aph. 4. & 7. aph. 3.* & accidit ventriculo in ſingultu omnino aliquid conuulſioni ſimile, quale in Ructu, Nauſea & Vomitu non animaduertitur.

Eſt autem Singultus ſymptoma Expultricis ventriculi, quæ quod moleſtum eſt ventriculo, illo motu excutere conatur. Motus autem is ex duobus motibus compoſitus eſt. Nam vt ventriculus id quod moleſtum eſt, excutere queat, primò ſe tunicáſque dilatat; poſtea ſe veluti collectis viribus conſtringit, corporiſque ſui contractione interdum aliquid è tunicis expreſſum elidit; ſæpe etiam conatu ſuo fruſtratur. Secundariò & Retentrix in motu iſto læditur, ac ventriculus cibos non rectè complectitur.

Secundum quam partem autem Ventriculus afficiatur, authores diſſentire videntur. Galenus *5. de loc. aff. cap. 6. & 6. aph. 39.* Singultum proprium oris ventriculi affectum eſſe docet. Plerique alij ſingultum eſſe affectum totius ventriculi tradunt, quod & Galenus *2. de ſympt. cauſſ. cap. 6.* docet, è quo loco etiam nonnulli probare volunt, ad gulam quoque ſingultum pertinere. Verùm enimverò quod eſſentiam ſingultus attinet, eius ſedes eſt orificium ventriculi ſuperius. Illuc enim requiſito ſenſu eſt præditum, & propterea ad expulſionem moleſtorum mouetur. Si verò cauſſas huius mali ſpectes, totus ventriculus earum ſedes eſt, ac cauſſa ſingultus, modò in ore ventriculi, modò in ipſo eius corpore continetur. Quod verò gulam attinet, ad eam ſingultus non pertinet; cùm nullo alio, quàm attractionis motu moueatur, & humores acres ipſi, cùm lubrica ſit, adhærere non poſſint. Errandi verò cauſſam hic quibuſdam dedit mala verſio. Non enim Galenus *2. de ſympt. cauſſ. cap. 6.* Singultum in gula fieri dicit, ſed in ſtomacho, id eſt orificio ventriculi.

Plateri opinio noua de ſingultu.

Contra communem hanc omnium Medicorum ſententiam, qui ſingultum ventriculo tribuunt, ſentit Platerus, qui malum hoc non ventriculo, ſed ſepto tranſuerſo attribuit. Singultum enim fieri ſtatuit, primò à vaporibus malignis in febribus pernicioſis ſeptum tranſuerſum irritantibus. Secundò, vbi ventriculi facultas expultrix primò quidem irritatur, irritatio tamen cum ſepto tranſuerſo communicatur, à quo motus ille deprauatus primariò proueniat. Cum enim ſeptum tranſuerſum non ſolùm ventriculo propinquum ſit, ſed & communem cum ventriculo ſortiatur tunicam, eoſdemque neruos in ventriculi orificium inſertos acceperit, etiam ſeptum ventriculi incommoda perſentire, & cùm ventriculus, vt illa excutiat, inſurgit, ſeque aperit, ſeptum quoque motu ſuo ventriculum, vt illud rectiùs præſtare poſſit, impellere & concutere, adiuuantibus, ſi magna vi opus ſit, reliquis thoracis muſculis, exiſtimat.

Verum enimverò, etſi negandum non ſit, propter communem tunicam, quam habet ſeptum tranſuerſum cum ventriculo, id in conſenſum à ventriculo ſingultiente trahi, imò & thoracis, vt & abdominis muſculos quandoque: tamen idem & in vomitu accidit, & vt facilius vomitus fiat, Diaphragma, muſculi thoracis, imò & abdominis ſuam operam conferunt; quod etiam accidit in ſternutatione. Non tamen idcircò vomitus vel ſternutatio, thoracis aut abdominis muſculis primariò tribuenda eſt. Ideóque quia facultas expultrix ventriculi in ſingultu primariò irritauit, & proximè atque immediatè hunc motum efficit, meritò ventriculo, vt & vomitus aſcribitur; ſicut ſternutatio cerebro, etſi à vicinis motus iſte partibus adiuuari poſſit.

Singultus & vomitus quomodo differant.

Quanquam autem Singultus ſub eodem deprauatorum ventriculi motuum genere cum vomitu contineatur: tamen inter eos quædam eſt differentia, & ex Galeno *6. aph. 29.* vulgò ſtatuunt fortiorem & vehementiorem motum eſſe ſingultum. In vomitu enim ea tantùm, quæ in capacitate ventriculi conſiſtunt, reiici, & conatu ſæpe non adeò magno; ſingultu verò ea, quæ in ipſius orificij tunicis penitus inſident, non niſi magna vi excuti. Verùm enimverò, cùm omnis nauſea & vomitus fiat à materia in capacitate ventriculi contenta, & ſingultus ſæpe vomitum antecedat, idemque vomitionis initium ſit, quaſi Natura id quod per ſingultum propellere nequit, per vomitum tandem, tanquam per vehementiorem motum extrudere annitatur: ratio differentiæ non ſemper in loco materiæ, & vehementia motus conſiſtere videtur, (etſi quandoque ſolùm hoc modo differant) ſed præcipuè in loco affecto, & in modo quo facultas in vtroque affectu agit. In vomitu enim totus ventriculus ſimul mouetur; in ſingultu verò inprimis orificium. In ſingultu enim expellit naturali, vel potiùs expellere conatur modo ſimili ei, quo facultas animalis vtitur, fibras ſcilicet ventriculi quaſi concutiens, vnde ſingultus σπασμώδης κίνησις, *conuulſiuus motus* appellatur, quòd ad eum ferè modum in ſingultu ventriculus moueatur, quo in conuulſionibus muſculi contrahuntur, & concutiuntur. In vomitu verò totus ventriculus ad expulſionem inſurgit, & inprimis fundum eius verſus ſuperiora contrahitur, eóque motu quicquid in eo continetur, verſus ſuperiora excluditur. Nam licèt omnes corporis partes vim habeant moleſta à ſe expellendi: non omnes tamen concuſſione, & motu ſenſibili id præſtant, ſed eæ ſolùm quæ fibras habent.

Omnes partes moleſta à ſe expellunt, ſed diuerſo modo.

Hinc ventriculus in ſingultu, muſculoſæ partes in rigore, cerebri meninges in Epilepſia, concuſſione, & vibratione quadam, id quod moleſtum eſt, expellunt: at nihil tale fit in parenchymate hepatis, lienis, glandulis, & ſimilibus.

Quî autem fiat, quòd ab eadem materia nunc nauſea & vomitus, nunc ſingultus excitatur, cauſſa redditur hæc: quod in ſingultu irritatio & mordicatio ſaltem fit in orificio ventriculi; in vomitu autem pleræque ventriculi partes vellicantur. Hinc accidit, vt ſingultus quandoque vomitum præcedat, vbi ſcilicet ex materia vitioſa in ventriculo contenta vapor aliquis, vel pars humoris aſcendens orificium ventriculi ſaltem vellicat: vbi verò materia poſtea totum ventriculum vellicare incipit, etiam totus ventriculus ad expellendum inſurgit, & ita vomitus excitatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Vulgata equidem doctrina eſt, ex Hippocrate *6. aph. 39.* Singultum cum ſpaſmo eandem habere cauſſam, & prouenire ab inanitione & repletione. Nonnulli verò addunt vellicationem à materia acri. Verùm ſi rem diligenter perpendamus, vellicatio ſola, vera & proxima huius mali cauſſa eſt. Cùm enim ſingultus, quod negari non poteſt, fiat à facultate expultrice irritata, quid ad hanc rem opus vel repletione vel inanitione, cùm ſola vellicatio ſufficiat? Et quanquam in ſingultu humores interdum copioſiùs ad ventriculum confluant, tamen non quatenus replent, ſingultum efficiunt, ſed quatenus ventriculum irritant & vellicant. Etſi quoque in ſingultu cauſſæ ſæpe coniunguntur, quæ corpus exſiccant, quod ſæpe in magnis

euacuationibus, & acutis ac malignis febribus accidit: tamen ſingultus oritur à cauſſis illis, non quatenus inaniunt corpus, ſed quia cauſſæ illæ ventriculum mordicant & vellicant, aut quia ex inanitione ſequitur ſuctio & mordicatio in ore ventriculi. Et ſi ex inanitione & repletione ventriculus contraheretur in ſingultu, non poſſet iterum extendi, neque talis vibratio fieret. Et omnino in generatione Epilepſiæ & conuulſionis facile colligere eſt, quænam cauſſa ſingultus ſit.

Mercurialis equidem Hippocratis ſententiam excuſare & defendere conatur: ſed parum feliciter. Vt enim illud ſaltem afferam, vt acres humores ad plenitudinem referre poſſit, ſcribit, acres humores facere conuulſionem, quia plenitudinem inducunt. Nam, inquit, ſicut vaſa dicuntur inanita, quoniam carent eo quod continere debent: ſimili modo plena dici debent, quando continent id quod non debebant. Quapropter quoniam in ventriculo ſunt humores acres, manifeſtum eſt, ibi poſſe eſſe aliquam plenitudinem. Verùm appellet ſanè humorum acrium in ventriculo præſentiam, plenitudinem: (quod tamen commodè ſemper fieri non poteſt; cùm ſæpe etiam humores quantitate pauci ſingultum inducere poſſint.) Quæritur tamen, an humores tales, quatenus copiâ peccant, ſingultum excitent; quod certè concedi non poteſt, cùm eundem à piperis vno vel altero grano oriri videamus, quæ tamen plenitudinem excitare & conſtituere nullo modo dici poſſunt.

Proxima ergo ſingultus cauſſa eſt materia ventriculum, & præcipuè eius orificium irritans & vellicans; ſiue caliditate, ſiue frigiditate, ſiue acrimoniâ, ſiue praua ac maligna qualitate id præſtet, vel etiam res dura pungens & premens, ventriculum vellicans. Ita obſeruamus, nonnunquam ex potu frigidæ aquæ hauſto ſingultum fieri, quæ vel ſola ſpiritus cohibitione curatur. Ita poſt acrium ciborum & piperis vſum ſingultus excitatur. Ita pueri, qui ſe ſupra modum cibo replent, crebrò ſingultiunt, 1. *aph.* 13. Quò tamen magis exquiſito ſenſu præditum eſt os ventriculi, eò faciliùs ſingultum patitur.

Materia autem hæc eſt vel Alimentum, cibus nimirum aut potus caliditate vel frigiditate, vel acrimonia ventriculum vellicans; vel medicamentum acriùs, quale eſt piper pulueriſatum, inprimis ſi vinum ſuperbibatur, quod profundius id intrò adigit; vel humor aut ichor acris & prauus; vel vapor ſimilis; vel vermes ſiue mordentes, ſiue prauos vapores ad os ventriculi mittentes. Sunt & quædam venena, quæ ſingulari proprietate ſingultum inducunt, ſicut Nicander viperam ſingultû excitare ſcribit.

Hepatis etiam inflammationi ſingultus ſuperuenire ſolet, tum quòd prauus vapor aut ſanies ad ventriculum mittitur, tum quia ab ipſo tumore ventriculus hepati ſubiectus comprimitur, eiúſque expultrix facultas aſſiduè irritatur; quibus & communio neruorum à ſexto pari deſcendentium addi poteſt. Atque ab hac hepatis & aliarum partium vicinarum, quæ ventriculum in conſenſum trahere poſſunt, inflammatione febris oritur, quæ ſingultuoſa ſeu λυγγώδης nominatur, in qua ſcilicet ſymptoma hoc diu permanet; vel etiam per totum morbum cum febre durat, non verò ſolùm circa criſin accidit, & reiecto per vomitum humore acri mox ceſſat, teſte Galeno 4. *de rat. vict. in acut. text.* 79. Quæ accidit non ſolùm hepate inflammato, ſed & in Ileo inteſtino, item Hernioſis acuta febre febricitantibus, vt & in femoris & brachij gangræna, & calcis ſphacelo, vt Hippocrates docet 2. *de fract. text.* 23. & 3. *de fract. text.* 43.

Res duræ ſingultum excitantes. Præter hactenus enumerata, etiam res duræ ventriculum prementes, vel vellicantes, ſingultum excitare valent.

A Recentioribus enim obſeruatum eſt, nonnullos ſingultiiſſe ex intorta & verſus ventriculum reflexa coſtæ extremitate ventriculum extrinſecùs premente. Et apud Hollerium *l. 1. cap.* 33. *in comm.* eſt hiſtoria puellæ, quæ bubulis pulmonibus largiter vſa fuerat, quorum fruſtulum cùm in œſophago reſtitiſſet, ſingultum excitauit, qui remoto fruſtulo illo ceſſauit. Auicennas docet, ſingultum quoque à capitis percuſſione fieri.

Atque hinc patet, ſingultum aliàs per ventriculi ἰδιοπάθειαν fieri, dum materia ventriculum vellicans in eo colligitur, aliàs verò per ſympathiam, cauſſa aliunde ex hepate, liene, inteſtinis, aliiſque partibus, vel etiam toto corpore communicatâ. Ita ex cerebro propter neruorum communionem, vt & à pulmonibus ſingultus excitari poteſt, de quo Galenus *ad locum Hippocr.* 1. *prorrh. text.* 23. *Aphonia cum ſingultu peſſima*, ſcribit, Singultum cum Aphonia non fieri ex humiditate deſcendente ad laryngem, ſed ex quodam neruorum ſextæ coniugationis conſenſu, qui eſt in cerebro cum ſtomacho, vt & vicinarum partium.

Signa Diagnoſtica.

Singultus auditu ab adſtantibus percipitur, & ab ipſo ægro indicatur, vt aliis ſignis opus non habeat. Cauſſæ verò ſignis dignoſcendæ ſunt.

Signa. Qui vomitu ſedatur, eſt à materia ſeu copia ſeu qualitate ventriculo moleſta. Qui ſuccedit euacuationibus nimiis, & in febribus acutis accidit, illum à ſiccitate prouenire vulgò ſtatuitur: malo tamen ad materiæ prauitatem illum referre. Conſiderandæ etiam ſunt cauſſæ antecedentes, & manifeſtæ, quæ malo huic originem præbere poſſunt.

Si eſt per eſſentiam, eſt magis continuus, & adſunt humorum in ventriculo contentorum ſigna, ſpecieſque humorum ex oris ſapore, vomitu, ructu & ſimilibus cognoſcitur.

Qui à cerebri, lienis, hepatis, inteſtinorum, vteri, aut alterius partis morbo prouenit, non eſt ſine partium illarum affectarum ſignis.

Prognoſtica.

1. Singultus qui à cauſſa primitiua, vt frigore, cibo ac potu, aut alia ſimili, quæ nondum alium affectum induxit, oritur, leuior & minùs periculoſus eſt: grauior eſt qui alium affectum, aut eius cauſſam ſequitur. *Prognoſtica.*

2. Periculoſus eſt ſingultus, in quo fit inſignis fibrarum in ventriculo tenſio ac dilatatio, & qui ab affecto ore ventriculi oritur, & in quo lipothymia metuenda eſt.

3. *Singultum patienti ſternutatio ſuperueniens ſingultum ſoluit*, 6. *aph.* 73. Sternutatio enim vehementi illo motu humorem ventriculum vellicantem excutit.

4. *Si ſenibus ſupra modum purgatis ſingultus adueniat, non bonum eſt*, 7. *aph.* 41. Cùm enim omnibus hominibus malus ſit, ſingultum purgationi ſuperuenire, id ſenibus præcipuè malum eſt, propter virium imbecillitatem.

5. *Ab hepatis inflammatione ſingultus, malum*, 5. *aph.* 58. & 7. *aph.* 17. Non enim ſemper ad inflammationem hepatis ſingultus ſequitur, ſed vbi illa maxima eſt, quod periculoſum.

6. *A vomitu ſingultus, & oculorum rubor, malum.* 7. *aph.* 3. Qui enim ſingultus fit ab humoribus ventriculum, præcipuè verò eius os infeſtantibus, ſi vomitione illi humores expellantur, meritò ceſſat. Quòd ſi humoribus vomitu reiectis ſingultus perduret, vel cerebrum, vel ventriculum, non paruam pati inflammationem indicio eſt. Quandoque tamen ſingultus poſt vomitum periculoſus non eſt, cùm ſcilicet à reliquiis humorum ſaltem prouenit: ſed tum reliqua ſymptomata mitiora fiunt. Oculorum autem rubor vtriuſque partis, cerebri ſcilicet & ventriculi inflammationem ſequitur, ſed cerebri magis.

7. *In vomitibus ſinceris ſingultus, malum. Mala quoque conuulſio. In Coacis.* Omnis enim ἄκρατος, ſeu meraca purgatio Hippocrati malum, præſertim flauæ bilis. Magnum enim aliquod incendium partium circa ventriculum ſignificatur, à quo exuſta materia ventriculo communicata, eum ita lancinat.

8. *Ab Ileo ſingultus, malum.* 7. *aph.* 10. In tali enim inteſtinorum inflammatione partem illam neruoſam, quæ cerebro conſentit, affici indicio eſt. In ſenibus tamen ſingultus ob prolapſa inteſtina ſine inflammatione, non ita periculoſus: Sola enim inteſtinorum repoſitione euaneſcit.

9. *Aphoniæ, ſeu vocis interceptiones, cum ſingultu peſſimæ.* 1. *prorrhet. ſ.* 1. *t.* 23. Ob conſenſum ſcilicet organorum vocis cum cerebro & ventriculo, vt in cauſſis dictum.

10. *Delirium lethale in ſpiritu*, id eſt difficili reſpiratione, *& ſingultu. In Coac. aphor.* 89. *diſtinct. Foeſij.* Cùm enim cum ſingultu delirium accidit, aut à ventriculo inflammato calor & vapores acres ad caput attolluntur, aut à cerebro inflammato malum cum neruis orificij ventriculi communicatur, quod vtrumque malum eſt.

11. Singultus in omni febre periculoſus eſt, niſi fiat ob criſin inſtantem, & ſigna coctionis materiæ in morbo manifeſtè appareant. Sic enim indicat criſin vomitu futuram.

12. Singultus in ſomno profundo, aut animi deliquio, aut tetano obortus, mortem non longè abeſſe indicat. Atque in lethali eiuſmodi ſingultu præclara remedia non ſunt exhibenda. Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *c.* 5.

13. Singultus ſæpe diuturnum malum eſt, ægrúmque valde affligit, refertque Marc. Gattinaria, Iur. Doctorem Papinienſem 12. dies ſingultu laboraſſe: & Epiphan. Ferdinandus *hiſtor.* 43. curauit Auguſtinianum Theolog. Prof. qui 20. dies cum mortis periculo ſingultu laborauit, & mechoacam. ℥. ß. in vino albo infuſâ, & aliis purgantibus liberatus eſt. Maſſaria etiam Vicentiæ curauit tabellarium, qui 40. dies & plures ſingultu laborauit, & tandem aquis thermalibus liberatus fuit.

Indicationes.

Curationem quod attinet, non quilibet ſingultus Medici operam requirunt. Quidam enim ſunt ita leues, vt ſponte vel ſpiritus retentione, vel tenui diætâ ceſſent. Quidam verò contumaciores ſunt, vt medicamenta poſtulent. *Indicationes.*

Curatio verò ad duo dirigenda, ad ipſum ſymptoma, & ad cauſſam, à qua pendet. Etſi enim ſingultus rectiſſimè curatur, cauſsâ, è qua pendet, ſublatâ: quia tamen nonnunquam tam grauis & moleſtus eſt, vt niſi ſedetur, metuendum ſit, ne aut ægri vires deiiciat, aut aliud periculoſum malum inducat, curationem aliquando ad ſe trahit. Atque tum remedium, motum illum mitigans & ſedans, eſt neceſſarium, quòd ſcilicet mordicationis & vellicationis ſenſum in ventriculo obtundat.

Cauſſæ verò ipſæ ſingulæ, ratione ſibi conueniente tollendæ ſunt, quæ cùm variæ ſint, de ſingulis in ſpecie dicendum.

Curatio.

Quartum ad ipſum ſingultum, ſi ita vehemens ſit, vt curationem ad ſe trahat, ea exhibenda, quæ ſenſum ventriculi nonnihil hebetant, & doloris vehementiam obtundunt, niſi vomitu materiam reiicere liceat. Faciendum autem eſt initium à lenioribus. Aëtius offert ſuccum endiuiæ vel portulacæ, ſemen excorticatum cucumeris vel lactucæ tritum, vel decoctum ſebeſten, inprimis lac recens mulſum, aut portulacam mandere iubet. *Curatio.*

Vel detur Syrupus violarum, portulacæ, de papauere, vel decoctum florum chamæmeli & ſem. anethi. Fortiora ſunt Philonium Romanum, cuius doſis ſcrup. j. non facile excedat,

quod granis duobus croci, vel cinnamomi corrigi poteſt. Theriaca recens ad ℈.j. data, Laudanum Opiatum.

Cauſſam verò ſingultus quod attinet, conſiderandum 1. An ſingultus alium morbum, qui peculiarem rationem requirit, ſequatur. In cauſſæ enim ablatione tota curatio conſiſtit. Primò ergo, ſi à refrigeratione tantùm ſingultus proueniat, ſpiritum cohibere conuenit. Spiritus enim retentus pulmones & partes vicinas calefacit. Deinde intus & extra medicamenta ventriculum calefacientia vſurpanda, qualia ſuprà *de intemperie ventriculi frigida* curanda ſunt propoſita. Exhibeatur nimirum vinum Hippocraticum, maſticetur cinnamomum, vel aqua cinnamomi bibatur. Galenus & Aëtius laudant vſum caſtorei, cum olfaciendo, tum aſſumendo.

Dorſum verò & ventriculus inungantur oleo de pipere, mentha, Balſamo & ſimilibus. Vel Cataplaſma imponatur ex vino, aqua vitæ, & puluexibus calidis. Vel

♃. *Rad. cyperi, iunci odorati, caryophyll.* an. ſcrup. j. *caſtorei* ſcrup. ß. *ſem. anethi, rutæ,* an. Drach. j. *fol. plantagin. menth. abſinth.* an. M. ß.

Coquantur in vino, & ventriculus fomentetur.

Cibus & potus calefaciendi vi ſit præditus: ideóque aromatibus, ſeminibus & herbis odoratis condiri poteſt, vt pulegio, mentha, anetho, origano, fœniculo, aniſo, cinnamomo & caryophyllis.

2. Si à flatibus ſit ſingultus, eadem calefacientia conueniunt, & vinum, in quo aniſum, baccæ lauri, roſmarinus, ſem. coriandri, baccæ iuniperi, caryophylli macerati ſint. Item aqua vitæ, zedoaria, diacyminum, theriaca vetus, Mithridatium.

3. Si poſt nimiam euacuationem fiat ſingultus, ſiue hoc accidat è ſiccitate & corrugatione ventriculi, ſiue à medicamenti aut humorum ventriculum vellicantium prauitate: conueniunt quæ humectant & refrigerant moderatè, humoreſque mulcent, vt aqua hordei cum emulſione amygdalar. dulcium, lac recens mulctum, ol. amygdal. dulcium cum aqua hordei tepida. Emulſio item ſem. quatuor frigid. maior. & papau. albi, mucilago ſem. pſyllij, cydon. Iuleb. violar. ſuccus granator. ptiſanæ cremor vel per ſe, vel cum pullorum carne, iuſcula è carnibus pullorum & gallinarum contuſis & expreſſis parata: Conſerua borrag. bugloſſ. nymphææ. Ventrem quoque & dorſum inungere vtile eſt ol. violar. & ſimilibus.

4. Si ab alimentis vel medicamentis acribus ſingultus excitatus ſit, hauſto oleo amygdal dulcium recenti, vel butyro recenti aſſumpto, vel ptiſanæ cremore ſedatur.

5. Si à corrupto cibo & repletione ortum habeat ſingultus, humorem illum aut per vomitum, aut per alui deiectionem euacuare neceſſarium eſt. Ad purgandum vtilis eſt hiera, pilulæ de aloë lota, & rhabarbarum. Poſtea exhibenda quæ ad deterſionem & reſolutionem materiæ faciunt, vt:

♃. *Sp. ci, zingiberis, galangæ, ſem. aniſi, rutæ, dauci, cumini,* an. Drach. j. F. Puluis. Cuius doſis Drach. ß. cum melicrato aut vino.

Si ab humoribus calidis & acribus fiat ſingultus, ij vel per vomitum, ſi æger ad vomitum pronus ſit, vel per aluum expurgentur; prius tamen exhibitis iis, quæ humorum acrimoniam retundunt, eos temperant & detergunt. Qualia ſunt decoctum vel ptiſana hordeacea, lac caprinum, ſuccus portulacæ & endiuiæ, ſyrup. citri, acetoſæ, roſar. ſimpl. infuſionis, borraginis, bugloſſi, portulacæ. Emulſio ſem. quat. frig. maior. & papau. albi, decoct. prunor. & tamarind. decoct. ſem. anethi, portulac. papau. albi, in aqua hordei, vel cereuiſia tenuiore factum. Item potus aquæ calidæ, in qua diſſolutum ſit butyrum, vel oleum, aut lac amygdal dulcium. Lenis purgatio fiat cum infuſione rhabarb. manna, ſyrup. roſar. ſolutiuo. Vtile eſt & abſinthij decoctum cum infuſione rhabarb. Fortiora verò locum non habent.

Poſtea aſſuetis etiam frigida præberi poſſunt. Extrà applicetur ol. roſar. cydon. violar. de nymph. cerotum ſantal. Atque ſi iſta medicamenta non iuuent, ſtupefacientia ſuprà enumerata vſurpanda.

7. Si ab humore frigido ventriculo impacto fiat ſingultus, extenuandus is & incidendus, vt ſuprà *de intemperie ventriculi cum pituita* dictum, melicrato ſcilicet, oxymelite ſimpl. & compoſ. ſcillitico, hyſſopo, pulegio, calaminthâ, rutâ, dictamno, nardo Celticâ, helenio, ſem. cumini, anethi, dauci, ſeſelios, caryophyll. galanga in mulſa vel vino decoctis, caſtoreo item Scrup. j. vel Drach. ß. pendere ſumpto, ſyrupo de duabus & quinque radicibus, de hyſſopo, de calamintha, Dianiſ. Diacymin, Diatrionpiper.

Peculiaris & vtilis deſcriptio oxymelitis habetur hæc apud Trallianum *lib. 7. cap. 13.*

♃. *Scillæ partis interioris tenerioris* ℔. ij. *aceti albi acris*, ſextarios xv. *piper.* ℥. ij. *ſem. dauci Cretici, fœnicul. cumini,* an. ℥. ß. *petroſel. Macedon.* ℥. ij. *zingib. pyrethri,* an. ℥. j. *laſeris*, ℥. ij. *nard. Celtic. liguſtici*, an. ℥. ß. *hyſſop. puleg.* an. ʒ. j. *menth. virid. apij virid.* an. M. j. *cardamom.* ʒ. ij. *rutæ viridis* turiones quinque, *mellis* ſextarium, *ſpodij*, ℥. ß. *coſti*, ℥. j. *ſapæ* ſextar. ij. *agarici, ſpicæ nardi, amomi*, an. ℥. j.

Omnia hæc contuſa diligenter ſeorſim habeto, & ſcillam in aceto coniectam per dies 7. macerari ſinito, deinde eâ ſublatâ reliqua omnia contuſa vbi valde læuigaueris, & aceto indideris alios dies ſeptem ſinito. Deinde per linteum denſum exprimito, & fiat oxymel.

Vel ♃. *Pulegij, iunci odorati,* an. M. ß. *ſem. anethi, carui,* an. ʒ. ij. Coquantur. Colaturæ ♃. ℥. iv. Adde *mellis roſat. colat.* ℥. ij. Miſce.

Poſtea materia vel vomitu reiicienda, vel per aluum euacuanda hierâ ſimplici, mechoacam, agarico, pilul. maſtich. de aloë, de agarico, cum momento turpethi, el. diaphœnico.

Si malum non ceſſet, iterum ad præparantia redeundum, & præparantia ac purgantia per vices aſſumenda.

Vt: ♃. *Galangæ.* ʒ. j. *cinnamom. ſem. aneth.* an. ʒ. ß. *caſtorei,* ℈. ß. Coquantur parum in vini albi ℥. vj. Singulis diebus ſumat æger ℥. ß.

Vtile eſt & Elixir proprietatis.

Cum internis coniungendus eſt externorum vſus. Vtilia ſunt: Olea, vnguenta, emplaſtra, cataplaſmata, ſuprà *de intemp. ventriculi frigid.* propoſita, vt:

♃. *Ol. Maſtich. de caſtor. aneth.* an. ℥. j. *ol. deſtill. rutæ,* ℈. ß. *caryophyll.* gut. iv. Miſce.

Vel coquantur in aceto cuminum, pulegium, calamintha & origanum, ac ſpongia aceto eo imbuta ventriculo calida imponatur.

Non etiam inutile fuerit cucurbitam cum multa flamma ventriculo applicare, & dorſo ea parte, quâ ſtomachus vertebris annectitur.

Alij ad materiam ſingultus diſcutiendam, aut certè è ventriculo, cui inhæret, excutiendam, plura addunt, vt ſternutationem, vociferationem, deambulationem concitatam, geſtationem, atque equitationem, vt & ſubitum terrorem, iram, gaudium, quibus cùm ſpiritus intrò ad cor, & rurſum ad ambitum corporis reuocantur, accidit vt ventriculus vellicationem materiæ non ita ſentiat, dum agitatione caloris & ſpirituum materia antea quieta nonnihil concutitur, & loco affecto dimouetur: quæ tamen & in ſingultu ab aliis cauſis locum habere poſſunt.

8. Si materia maligna ſit, efficax eſt hoc medicamentum.

♃. *Sem. anethi, card. bened. citri,* an. Scrup. j. *meliſſæ, cortic. citri,* an. Drach. ß. *corall. rubr. galangæ, macis, cinnamom.* an. Scrup. ß. *margarit. ſmaragd.* an. g. viij. *cornu cerui, lapid. bezoar.* an. Scrup. j. vel q. v. Fiat puluis, aut cum ſacch. ſ. q. F. Rotulæ. Vel cum ſyrup. de cortic. citri aut alio conueniente, Fiat Electuarium.

Vel ſumatur theriaca, aut aqua theriacalis, terra item ſigillata, bolus Armen. ſuccus citri. Galenus 8. *de compoſ. med. ſ. c. loca, cap.* 3. medicamentum ex Aſclepiade deſcribit, quod occulta proprietate contra ſingultum prodeſſe dicitur.

9. Si à vermibus ſingultus proueniat, ad vermes cura dirigenda, & reliqua etiam, quæ ſingultui conuenire poſſunt, vſurpanda.

10. Si verò aliis morbis ſingultus coniungatur, & primò quidem cum febre, materia morbi cauſſa ſingultui occaſionem præbeat, & humores ad ventriculum confluentes hoc malum excitent, conſiderandum an ſingultus accidat in principio febris, ab excrementis primarum viarum in ventriculum effuſis. Tum enim leui pharmaco per aluum purgante, vel vomitu materia illa tollenda. An verò in ſtatu, quo tempore criſis per vomitum futuræ ſignum eſt: ac tum nihil metuendum, ſed naturæ omne negotium permittendum. Aut tandem in augmento accidat, quod ſi contingat, perpendendum, an humor vitioſus & feruidus à iecore & venoſo genere per venas meſaraicas infundatur in cauitatem ventriculi? an verò per venas, quibus ventriculus & eius orificium alitur, effundatur in ipſam ventriculi ſubſtantiam; id quod hoc modo diſcernere licet. Si humor ad ventriculi cauitatem confluat, ſingultus eſt rarior & leuior, & aſſumpto cibo vel potu, aut leni aliquo medicamento, ſedatur. Si verò in ventriculi ſubſtantiam influxerit, ſingultus eſt frequentior & grauior, ac quaſi vera conuulſio, nec ſedatur ingeſto cibo, & nonniſi in longiore temporis ſpatio quieſcit, ac præ frequentia ſingultûs æger ſuffocari videtur, cùm id quod ſingultûs cauſa eſt, ventriculo infarctum ſit.

Prior ſingultus, qui fit à materia in cauitatem ventriculi effuſa tollitur vel vomitu, vel leui purgatione. Qui verò à materia ventriculo infarcta originem ducit, difficiliùs curatur. Vt autem curetur, ſi corpus antea purgatum ſit, vel ob vehementiam febris purgare non liceat, ſtupefacientibus, & ſenſum obtundentibus, de quibus antea dictum, vtendum. Et ſi humor malignus ſit, etiam alexipharmaca & contra malignitatem ac venenatam qualitatem pugnantia vſurpanda, de quibus etiam antea dictum, quæ tamen ita temperanda ſunt, ne febrem augeant. Si verò corpus nondum purgatum fuerit, & calor febrilis non prohibeat, aut ſtatim purgatione per infuſum rhabarb. & folior. ſenæ, manna, ſyrup. violar. roſar. ſolutiu. vtendum: aut clyſteres applicandi, & humorum acrimonia, ac caliditas cremore ptiſanæ, emulſione amygdal. dulc. ſem. 4. frigid maior. papau. albi cum aqua hordei, portulacæ, lactucæ, aut aqua lactucæ & portulacæ temperanda. Venter ſimul ob æſtum & calorem inungendus oleo roſarum, & aliis, quæ in *intemperie ventriculi calida* ſunt propoſita.

11. Si denique ſingultus accidat ab inflammatione ventriculi, hepatis, cerebri, vteri, vel alterius partis, curatio ad inflammationem & morbum principalem, & cauſſam huius ſymptomatis dirigenda: quâ ſublatâ & ſingultus ceſſat. Si tamen nimis

vehemens eſt ſingultus, ea quæ ſenſum nonnihil obtundunt, & ſingultum mitigant, vſurpanda, quæ ſuprà fuere propoſita.

Nonnulli amuleta hic etiam vſurpant. *Caſtoreum*, inquit Trallianus, *allegatum citò ſingultum ſanat*. Idem facit cuminum panniculo linteo inditum, & carpo ſiniſtræ manus alligatum. Alyſſum commendatur à Dioſcoride, & à Plutarcho 1. *ſympoſiac. problem.* 3. Habet & alia Trallianus *allegato loco*, ſed quæ ſuperſtitioſa ſunt.

Diæta.

Diæta. Victus ratio ſingulis cauſſis reſpondeat, & pro varietate cauſſarum varia ſit: quæ ex iis, quæ ſuprà *de intemperiebus ventriculi* curandis dicta ſunt, patere poteſt.

CAPVT XI.

De Ructatione.

Ructatio. INter expultricis facultatis ventriculi ſymptomata eſt & Ructatio, quæ eſt motus deprauatus ventriculi, factus à facultate expultrice concitata, quo vapores & fumi à cibo non rectè cocto per os expelluntur. *Soli homini accidit.* Et ſoli homini hoc vitium accidit, non brutis, cùm vt Ariſtoteles 10. *probl.* 43. docet, hæc ventrem ſicciorem habeant, quibus humidum ſtatim abſumitur, vt in flatum conuerti non poſſit, forſan etiam, quia in cibo & potu ſumendo ſunt temperantiora.

Ructus autem nunc inſignem nullam qualitatem præ ſe fert, nunc verò eſt acidus, nunc nidoroſus, nunc fœtidus, nunc cibi aſſumpti qualitatem præ ſe ferens.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſa proxima Ructationis eſt flatus in ventriculo concluſus, & per os eius ſuperius confertim, & cum ſonitu erumpens. Is autem flatus nunc generatur in ventriculo ob eius coctionem læſam, de cuius cauſſis ſuprà dictum. Et prouenit nunc à cruditate nidoroſa, nunc acida, eiúſque index eſt: illa quidem ab intemperie ventriculi calida, hæc à frigida. Cibi tamen etiam aſſumpti, qui facilè corrumpuntur, vel flatulenti ſunt, ad ructus generandos faciunt, quales ſunt caſtaneæ, ficus recentes, rapa, raphanus, cepæ, melones, cucumeres, purtulaca, oua & piſces oleo vel butyro frixa, & ſimilia. Nunc verò flatus è partibus inferioribus ad ventriculum aſcendunt, ex inteſtinis, hepate, vtero, in primis liene & venis meſaraïcis, ſúntque ructus hypochondriacis nonnullis familiares. Ita noui virum, qui continua ſputatione & ructibus ita moleſtabatur, vt ſæpe intra vnam atque alteram horam vel centies ructaret. Pertinet huc & morbus ructuoſus ab Hippocrate *libro* 2. *de morbis*, deſcriptus. *Dolor*, inquit, *corripit acutus, & dolitat vehementer, & ipſe ſeipſum iactat, & vociferatur, & frequenter eructat, & vbi eructarit, meliùs ſe habere videtur. Sæpe etiam bilem reuomit modicam, poculi parui menſurâ, & dolor corripit à viſceribus ad imum ventrem & laterum mollitudinem: & vbi hoc factum fuerit, meliùs ſeſe habere videtur, & venter inflatur, & indureſcit, & ſtrepit, & flatus non egreditur, neque ſtercus. Morbus hic, ſi iuuenem corripiat, tempore decedit; ſi ſenio em, commoritur.* Cuius infrà etiam, de meſenterij præter naturam affectibus & affectione hypochondriaca, mentionem faciemus. Atque ita tres cauſſæ ſunt ructus, ventriculi intemperies, ob quam cibi non bene coquuntur; vitioſi humores in ventriculo vel aliis partibus cumulati; cibi corruptioni facilè obnoxij, & cruditati vel acidæ vel nidoroſæ materiam præbentes, vt & flatulenti. Faciunt tamen etiam ad ructum excitandum cauſſæ externæ, quæ materiam ſeu in ventriculo, ſeu aliis partibus contentam commouent, vt balnea, exercitium nimium & intempeſtiuum poſt cibum, venus immodica.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ructus ipſe per ſe manifeſtus eſt, nec ſignis opus habet: cauſſæ verò ſignis indigent. Si quis ergo ructet, inquirendum primò, quibus cibis vſus ſit. Nam ſi quis vel raphanum, vel cæpas, vel oua frixa, vel placentam nidoroſam comederit, & ructum nidoroſum ſimilem emittat, manifeſtum eſt, è cibo ſumpto ructum eſſe, ventriculúſque tum poteſt eſſe ſaluus. Si verò quis nidoroſum talem ructum emittat, & nihil tale, quod nidoroſæ cruditati materiam præbere poſſit, comederit, proculdubio à calore ventriculi nimio cibos hoc modo corrumpente erit ructus: vbi porrò inquirendum, an ipſe ventriculus intemperie calida laboret, an verò bilis ex hepate in eum fuerit infuſa, de quo ſuprà *de intemperie ventriculi* dictum.

Si verò ructus acidus accidat, inquirendum, an à cibis difficilis coctionis, an verò ab intemperie ventriculi frigida iſte veniat: quod cognoſcitur ex eo in primis, quòd non ſolùm cibi frigidæ naturæ, ſed & calidæ, vt mel, ſaccharum, vinum, & alia eiuſmodi in cruditatem acidam abeant; an verò aliunde materia acida in ventriculum effundatur, quod hypochondriacis familiare eſt, ac tum affectionis hypochondriacæ ſigna alia etiam adſunt.

Si verò ſine ſapore emittatur, habet originem à cibis flatulentis, vel ciborum copia. Si longo poſt cibum ſumptum tempore ructus adhuc cibi aſſumpti ſaporem & odorem referat, magnam coctricis facultatis imbecillitatem ſignificat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ructationes multæ & frequentes malæ ſunt. Nam & cauſſæ vehementiam ſignificant, & motus ille coctionem turbat, quæ in ventriculo perficitur.

2. Ructationes acidæ, ſi diu continuentur, hydropem vel lienteriam minantur.

3. *In longis inteſtinorum læuitatibus*, & alui fluxu, *ſi ructus acidus accidat, qui priùs non erat, bonum.* Aliquam enim iterum coctionem fieri ſignificat. 6. *Aph.* 1.

4. Ructum aſthmati ſuperuenire, bonum.

5. *Ructantes acidum, non facilè pleuritici fiunt*, 6. *aph.* 33. Videantur Commentatores.

6. Qui ſupra modum ructant ante cibum, diſpoſiti ſunt ad colicam: qui verò poſt cibum, ad hydropem, præcipuè tympaniten.

Curatio.

Ructus ſi moderati, non cohibendi ſunt: Fit enim per eos excrementorum flatulentorum euacuatio. *Curatio.* Si verò ructus frequens & moleſtus ſit, ac diu duret, tollitur cauſſis, à quibus pendet, ſublatis. De quibus cùm ſuprà de intemperie ventriculi, & ventriculi inflammatione dictum ſit, non opus eſt, vt ea hic repetamus. Intemperies nimirum frigida, vel calida alteranda, cùm internis, tum externis; humores vitioſi euacuandi; flatus diſcutiendi. Cruditas parcâ diætâ & cibis boni ſucci corrigenda. Cibi corrupti vel vomitu, vel alio modo euacuandi. Si lien, vel aliud membrum vicinum flatûs ſuppeditat, ei ſuccurrendum.

CAPVT XII.

De Nauſea & Vomitu.

PErtinent ad hanc ſymptomatum claſſem etiam Nauſea, Vomitus & Cholera, quæ cognata mala ſunt, ſymptomata ſcilicet facultatis expultricis ventriculi, & motûs; quibus per os excernit, aut excernere conatur illa, quæ ventriculo moleſta ſunt. Et quia Nauſea & Vomitus eaſdem ferè cauſas habent, de iis *hoc capite*, ſequenti de Cholera agemus.

Nauſea quidem, Græcis ναυτία & ναυσίωσις, nil aliud eſt, quàm inane quoddam vomendi deſiderium, in quo ventriculus quidem ad vomendum incitatur, nihil verò expellit. *Nauſea.* Vomitus verò eſt, cùm ventriculus id quod moleſtum ſibi eſt, per os reiicit. Si enim ventriculus vel copiâ vel qualitate materiæ laceſſatur, viréſque eius in fundo ſint robuſtæ, natura materiam illam verſus orificium ventriculi ſuperius attollit, & per os euacuare conatur; quod ſi effectum dat, vomitus, ſeu humoris per os reiectio, ſequitur. Si autem ſeu ob naturæ imbecillitatem, ſeu materiæ contumaciam, id obtinere non poſſit, tum conatus ſaltem fit, qui nauſea dicitur, ventriculi propria affectio. Interdum tamen & aliis partibus hoc nomen tribuitur, ſicut Hippocr. *in libello de fracturis*, ναυσιώσεις φλεβῶν dixit, quæ ἐκχυμώσεις aliàs nominantur, quando venæ veluti nauſeabundæ ſanguinem emittunt, ſiue ob partis inflammationem, ſiue ob ſanguinis ipſius copiam aut prauitatem. Vulgò ſuggillatio nominatur. Sunt etiam apud Galenum 8. *de comp. med. ſ. loca, cap.* 3. vocabula ὑπτιασμὸς, *ſupinitatis*, & ἀνατροπὴ τοῦ στομάχου, quibus ναυτιώδεις διαθέσεις ſignificantur, poſt cibum accidentes, ita vt ſi æger paulò vehementiùs ſeſe moueat, vomitus ſequatur.

Etſi verò naturale ſit ventriculo, vt cibos per os recipiat in ſe, & poſtea coctos per orificium inferius emittat, ac per fibras rectas œſophagus cibos attrahat, motúſque fibrarum principium ſit in parte ſuperiore, concurrentibus circularibus, quæ ab œſophago in ventriculum pellunt, quarum motus etiam à parte ſuperiore incipit: tamen natura aliquando abutitur fibris rectis, & tum principium motus iſtarum fibrarum incipit à parte inferiore, & tendit verſus ſuperiora: ac tum vomitus fit, qui ratione facultatis expultricis actio quidem naturalis eſt: quia tamen fibræ non ſua ſponte tùm operantur, ſed ſtimulatæ ac impulſæ ab obiecto præter naturam, actio præternaturalis appellari poteſt. Atque ita ſymptomata hæc ſunt in genere actionum læſarum, ſi facultas expultrix, vt cauſſa efficiens ſpectetur, vt Galenus facit 2. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. Habito verò reſpectu ad materiam, Vomitus in excretorum genere præter naturam collocatur à Galeno, *lib. de ſympt. differ. c. vlt.* Quia tamen illud quod exit, licèt loco, non ſemper tamen ſubſtantia aut qualitate à naturali ſtatu mutatum eſt, rectiùs ad actiones deprauatas refertur.

Cauſſæ.

Cauſſæ vomitus & nauſeæ eædem ferè ſunt, ſecundum magis & minus differentes, nimirum omnia, quæ facultatem in ventriculo expultricem ſtimulandi vim habent, quamquam & retentrix concurrere poſſit, dum debilitata actionibus contrariis expultricis reſiſtere non poteſt: ſola tamen vomitum ciere non valet. *Cauſſæ.*

Cauſſa verò vomitus eſt, vel vitium aliquod ventriculi, vel materia irritans, vel vtrumque. Ventriculi vitium intemperies, tuberculum, vlcus, vulnus, ob quæ etiam probus cibus, & qualitate non peccans, facultati expultrici moleſtus eſſe, eámque irritare poteſt. Materia verò quæ facultatem expultricem irritat, varia eſt, & vario modo id præſtat. Materia enim, vel extrà aſſumpta eſt, quales ſunt cibi, medicamenta, venena; vel intus producta; & quidem vel in ventriculo genita, quæ aut alimentalis, vt chylus coctus vel crudus, aut excrementum quiddam, vt cibus corruptus, pituita, bilis; vel alibi genita in corpore, & in

ventriculum illata, eáque vel animata, vt vermes; vel inanimata, vt ſanguis, humores, pus: quæ in ventriculum mittuntur, ex inteſtinis, meſenterio, hepate, cerebro, toto corpore, per hepatis venas. Prægnantes etiam quædam primis menſibus vomere coguntur. Cum enim menſes ſubſiſtant, materiæ pars aliqua ad ventriculum etiam transfertur, & per eum vomitu reiicitur, donec fœtus grandior factus plus alimenti ad ſe trahat, vel etiam natura humoribus illis magis aſſueſcat. Materia autem hæc, quæcunque, & vbicunque genita ſit, vel pondere ac grauitate, vel acrimonia, mordacitate & qualitate, ventriculo aduerſa eſt, vel alio modo ventriculum irritat & moleſtat. Atque hoc faciliùs accidit, ſi materia illa agitetur, vnde iis qui curru vehuntur, ſi non aſſueti, ventriculus ſubuerti ſolet interdum, maximè verò nauigantibus. Nam & Hippocrates 4. *aphor.* 24. motioni tribuit, quòd nauigantes vomere ſolent; alij verò odori maris, quo affectus odoratus ſtomachum agitat. Aliquando etiam vi imaginationis vomitus concitatur, quando ad conſpectum alicuius vomentis, aut obiecti iniucundi, vel odoratum ipſius expultrix ad talem motum ſtimulatur. Ductus quoque, qui bilem vehit ad inteſtina, quandoque vomitus cauſſa eſt, & facit vt etiam, qui aliàs bilioſi non ſunt, quandoque vomant. Ductus enim ille vnicus eſt, nunc duplex; & quidem ſimplex ſaltem, ad inteſtina naturaliter fertur; ſi duplex, maior ad inteſtina, minor ad fundum ventriculi tendit. Si verò hic naturalis ſitus mutetur, & vel vnus ille ductus in ventriculum, vel maior in ventriculi fundum inſeratur, homines bilis vomitu crebrò infeſtantur, qui πικρόχολοι ἄνω *bilioſi ſuprà* nominantur. Tumores quoque & vlcera ventriculi, vomiuts excitant. Quibuſdam etiam natiua eſt anguſtia ventriculi, ob quam ſi paulo largiùs cibum ſumant, vomunt; de qua ſuprà inter morbos ventriculi actum.

Quæ vomitûs cauſſæ ſunt, eaſdem etiam nauſeæ eſſe diximus, differentes ſaltem ſecundum magis & minus. Nam ſi materia minùs copioſa minuſque acris, vel vaporoſa potiùs, aut tunicis magis impacta, aut tenacior ſit, nauſea fieri ſolet: contrariis materiæ conditionibus vomitus excitatur. Nonnunquam tamen etiam excitari poteſt, ſi virtus expultrix ſit debilior.

Differentiæ.

Differentia. Vomitus alius per morbum aliquem fit, alius citra hunc. Qui per morbum aliquem fit, alius Criticus eſt, qui, vt opus naturæ, tempeſtiue fit, & in commodum ægri, & morbum vel ſoluit, tota materiâ euacuatâ, vel eundem imminuit, parte aliquâ materiæ vel ob virtutis expultricis debilitatem, vel ob materiæ contumaciam relictâ; alius ſymptomaticus, qui intempeſtiuè fit, natura à cauſſa morbifica nimium irritata. Qui citra alium morbum fit, plerumque crapulam & ingluuiem ſequi ſolet, vt & debilitatem ventriculi. Sunt & differentiæ materiæ, & aliàs ſanguis, aliàs humor bilioſus, aliàs pituitoſus, aliàs vermes, aliàs pus & ſanies eiicitur. Interdum etiam crines, claui, ferramenta, ligna, fruſta carnea & huiuſmodi alia è ventriculo vomitu reiiciuntur, vt ſuprà dictum; quæ tamen omnia ſupra naturam, & magicæ operationis ſunt. Interdum etiam Clyſteres vomitu reiectos, & alij obſeruarunt, & ego memini: ſimiliter & glandes, & excrementa alui in Ileo vomitu reiiciuntur, per motum fibrarum in inteſtinis inuerſum, vt de Scorbuto, & de Ileo dicetur. Notabilis quoque eſt hiſtoria, quam Guilhelmus Fabricius Hildanus, *Cent.* 4. *obſ.* 32. refert, Monialis cuiuſdam, quæ ab anno ætatis 13. vſque ad annum 44. continuis vomitibus fuit moleſtata, & ſingulis diebus ſemel vtplurimùm pituitam viſcidam, nonnunquam & bilem vomitu reiecit. Vomitûs huius tam diuturni cauſſam quidem Philibertus Saracenus *in reſponſione*, ad retentum ſemen refert. Verùm non abfuit affectio Hypochondrica, vt ex iis quæ à Fabricio referuntur, & quæ de affect. Hypochondriaca dicentur, patebit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Nauſea & Vomitus in genere per ſe manifeſta ſunt, neque ſignis, quibus innoteſcant, opus habent. Cauſſæ verò ſignis, quibus manifeſtentur, indigent. Et primò an vitio ventriculi, an verò per conſenſum fiat vomitus, cognoſcitur, quòd ſi vitio ventriculi fiat vomitus, tam ante, quàm poſt cibum ſumtum vomit æger, & ſigna affecti ventriculi ſunt, perpetua inappetentia, grauitas, tenſio & inflatio ventriculi, & ſimilia; & ſigna debilitatis, & intemperiei humidæ, qua totus ventriculus laxatur, adſunt. Si verò per conſenſum fiat, nec vomitus, nec ſymptomata iſta adſunt perpetuò, ſed quandoque ægrum affligunt, quandoque & ſigna partium affectarum aliarum adſunt.

Si fiat vomitus ob meatum biliarium, vt ſuprà dictum, ventriculo inſertum, homines aliàs ſatis rectè valent, nec ventriculi, vel alterius partis affectæ, vel etiam bilis copioſæ ſigna adſunt; Bilis tamen vomitu reiicitur. Si ex vlcere vel tumore ventriculi vomitus fiat, id è ſuis ſignis cognoſcitur.

Si fiat vomitus ob ventriculi anguſtiam & paruitatem, vitium hoc non ſolùm viſui eſt conſpicuum, vt Galenus *art. med.* 71. habet: ſed tales etiam à natiuitate parum comedunt, & ſi paulò plus comedant, vomitu id reiiciunt.

Si cibus & potus cum, vel ſine pituita, poſt ſumptum cibum reiiciatur, ſignum eſt ſuperioris oris laxati & debilitati: nonnunquam & ſignum eſt debilitatis ventriculi, qui cibum coquere non poteſt.

Vomitus qui fit à cauſſis externis, ex iis antecedentibus cognoſcitur, iiſque ſublatis ceſſat. Vt ſi ob ictum capitis vomitus fiat, latère non poteſt.

Quod ſi ob materiam irritantem fiat vomitus, aut cibus vel potus nimiâ copiâ aſſumtus eſt, vel venenum hauſtum, vel praua materia in ventriculo fuit genita, aut ad eum confluxit. Qualis verò ſit materia, non ſolùm ex vomitu cognoſcitur; verùm etiam antequàm vomitu reiiciatur, ex ructu, qui nunc acidus eſt, nunc nidoroſus, nunc amarus. Et quidem iam imminentis vomitus ex bilioſo & mordaci humore, ſigna ſunt oris ventriculi morſus, dolor capitis, vertigo tenebricoſa, tremor labij inferioris, ſputum multum ac tenue profluens, ex Galeno 3. *de Criſibus, cap. vlt.* Quorum ſymptomatum cauſſas Galenus 1. *prorrh. comm.* 1. *t.* 30. refert.

Si humor in ventriculo eſt genitus, qualiſcunque, ſit iamdudum illum afficit ac torquet, & in victus ratione peccatum fuit, ac nauſea ferè eſt continua, atque appetitus non ſatis probus. Et ſi cibus in ventriculo corrumpitur, nidoroſa aut acida cruditate eius, quod vomitu reiicitur, cognoſcitur.

Si verò aliunde affluit humor, ſigna eius partis affectæ, quæ materiam ſuppeditat, adſunt; vt ſi ex totius corporis vitio, quod nonnunquam ſe in ventriculum euacuat, vomitus accidat: ex deprauato totius corporis colore, juxta humoris proportionem manifeſtum euadit, ac præceſſit praua victûs ratio.

Sin è cerebro humor mittatur, pituitæ aut ſalſi humoris in ventriculum deſtillantis ſigna adſunt; vomitus quoque ſunt ſpumoſi, & nauſea eius magis moleſta, quo tempore cibum ingerunt.

Si ex hepate bili tranſmittitur, cognoſcitur id ex humoris per vomitũ reiecti natura, ex hepatis dolore, aut tumore; & tũ vomitus ieiunos magis moleſtat, quàm poſt ſumtum cibum.

Si ex inteſtinis eſt vomitus, adeſt dolor colicus, vel inteſtini Ilei.

Si ex vtero, vel conceptio facta fuit, vel menſes ſuppreſſi ſunt, atque alia ſigna affecti vteri adſunt.

Quâ autem in parte ventriculi humores contineantur, etiam ſignis diſtinguendum eſt. Si enim in ventriculi cauitate latent, leuiſſimo conatu reiiciuntur, & ineſt in ventriculo ex alimento tenſio & anxietas, quæ non ceſſat, donec humores vomitu ſint reiecti. Quibus verò humores adhærent tunicis, iis alimenta ſine humoribus eiiciuntur. Præterea ſi in cauitate ventriculi ſunt humores, etiam ſine cibo fit vomitus, & poſt vomitum alimentum retinetur. Si verò tunicis adhærent, non vomunt niſi ingeſto cibo; citra verò cibum nauſea admodum moleſtat, & quod excutitur, pituitoſum & craſſum eſt, ac magno conatu eiicitur.

Si ſanguis vomitu reiicitur, & quidem à ventriculo, eſt qualitate exiguus & rubeus. Si aliunde infunditur in ventriculum, eſt multus & nigrior: & quidem niger, ſi ex liene; rubicundior verò, ſi ex hepate, vel toto corpore.

Prognoſtica.

1. Accidit nonnunquam, vt poſt mediocrem nauſeam vomitus ſequatur, nonnunquam verò conturbatio quædam magna & frequens ſit, vomatur verò parum aut nihil. Prauum hoc eſt, & vt ſignum, humorem in ventriculo contumacem indicans, & vt cauſſa, continuâ ſcilicet iſtâ vellicatione vel inflammationem excitatura, vel præſentem iam auctura. Galenus *in* 1. *Prorrhet. com.* 3. *t.* 25. *Prognoſtica.*

2. *In vomitionibus, quæ ſponte fiunt, ſi qualia oportet euacuentur, confert, & facile ferunt ægri; ſin minus, contrarium fit,* 1. *aph.* 2. Euacuatur enim materia, quæ naturæ ſiue qualitate, ſiue quantitate, ſiue vtroque modo moleſta eſt. Ideóque ſi vomitus id euacuat, quod corpus lædit, atque inde æger commodi aliquid percipit, bonum eſt; ſin autem euacuatur, ægri tamen ideò morbo non leuantur, malum eſt.

3. *Quicumque ſanguinem vomunt, ſine febre quidem ſalutare eſt, verùm cum febre, malum* 7. *aph.* 37. Viſcerum enim aliquam inflammationem hoc ſignificat.

4. Vomitus chyli malus eſt, præſertim ratione vlceris; fecum lethalis, vt in Ileo; ſaniei peſſimus, quia vlcus adeſſe ſignificatur. Vermium, ratione ſigni quidem malus eſt, quia putredinem magnam humorum indicat; verùm ratione cauſſæ bonus, ſi vniuerſi, vel maiori ex parte expellantur, ac præſertim ſi id criticè fiat.

5. Peior vomitus eſt atræ bilis, quàm pituitæ; & pituitæ putridæ rurſum peior, quàm copia ſaltem peccantis. Vomitus commodiſſimus eſt ex bile & pituita maximè permiſtis, & non craſſus valde, neque multus. Sincerior enim deterior. 2. *Prog. aph.* 38. Bilioſus enim ſincerus bilis copiam, pituitoſus frigiditatem indicat. Præterea ſincerus humor craſſior redditur: pituitoſus quidem frigiditate, bilioſus verò propter exſuperantiam caloris, quâ quaſi aſſatur. Galenus *ibidem*.

6. Si homo omnes colores vomat, valde pernicioſum eſt. Plures enim difficiles in corpore affectiones ſignificantur. Celerrimam mortem minatur vomitus liuidus, ſi grauiter oleat. Putredinem enim ſignificat, cum caloris natiui extinctione: & omnino ſubputridus & fœdus odor in omni vomitu malus eſt. Deterior enim leuis affectio redditur, ſi ei putredo accedat. Hippocrates & Galenus 2. *Progn. aph.* 40. 41. 42.

7. Si vomitus praſinus, aut liuidus, aut niger fuerit, malum. Hippocrates 2. *Progn.* 39. Nam cauſſam admodum vehementem

hæc colorum mutatio indicat. Praſinus enim, ſeu porraceus calorem inſignem in venis, & magnam humorum corruptionem indicat. Si tamen ex quorundam ciborum & olerum cruditate proueniat, minus malum ſignificat. Niger interdum ſalutaris eſt, dum ſcilicet humor melancholicus criticè & cum ægri commodo euacuatur; peior verò eſt, cùm alia materia eiicitur, quæ ſuâ naturâ nigra non eſt, ſed ex corruptione in corpore hunc colorem acquiſiuit.

8. Vomitus in capitis doloribus æruginoſus, cum ſurditate & vigiliis, citò vehementem inſaniam adfore pronunciat, 1. *Prorrhet. comm.* 1. *aph.* 10. Flaua enim bilis ſupra modum aſſata primò in æruginoſam, deinde in atram vertitur. Id quando in capite contingit, vigiliæ, dolores capitis & ſurditas accidit: vnde μανιώδης παραφροσύνη oritur. Cerebro autem grauiter affecto ab humore calido, tenui, mordaci, os ventriculi per conſenſum afficitur, & vomitus excitatur, vt à plurimis hic aphoriſmus explicatur. Exemplum eſt in Philiſco, 3. *Epid. comm.* 4. Putarem tamen talem vomitum, & affectiones has potiùs accidere, humore tali non ſolùm in cerebro cumulato, & ventriculum in conſenſum trahente, ſed etiam ſi bilis talis in inferioribus cumuletur, ſubitò ad caput rapiatur, talia ſymptomata excitari poſſe, in ventriculo quidem vomitum, in capite ſurditatem, vigilias & delirium.

9. Quibus cerebrum vulneratum eſt, his febrem & bilis vomitum ſuperuenire neceſſe eſt, 6. *aph.* 50. Febris quidem ſequitur, quando ab illo eiùſque membranis vulneratis, calor cordi & hinc toti corpori communicatur. Vomitus verò fit ob conſenſum cerebri cum ore ventriculi.

10. Qui pectus anguſtum habent, ac inde pulmonem compreſſum, ad vomendum ineptiſſimi ſunt. Facilè enim vas ex iis, quæ ſpirationi inſeruiunt, rumpitur. Sunt & inepti ad vomitum, qui collum habent longum, & qui ad ſanguinis ſputum & tabem ſunt propenſi, & quibus tumor eſt in gula. Prægnantibus quoque vomitus commodus non eſt; metus enim eſt, ne abortiant.

11. *Vomitiones luxuriæ cauſſa fieri non oportere, confiteor. Interdum valetudinis cauſſa rectè fieri, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere vult, hoc quotidianum habeat.* Celſus *lib.* 1. *cap.* 3.

12. Vomitus interdum malum ſatis diuturnum eſt, habétque eius rei exemplum Guilh. Fabricius *cent.* 4. *obſ.* 32. de quadam Nobili religioſa, quæ ab anno 13. ætatis vſque ad 44. & ita 31. annos ſingulis diebus ſemel euomuit, vtplurimùm pituitam viſcidam, nonnunquamilioſam materiam.

Plura de vomitionibus prognoſtica poſſent addi: verùm cùm illa ſolùm febres ſpectent, videantur paſſim apud Hippocratem & Galenum *in Prognoſtic. Prorrhet. & Coacis prædictionibus.*

Indicationes.

Indicationes. Si vomitu reiiciatur materia bona & vtilis, eaque ſit cibus vel chylus, qui ob ventriculi imbecillitatem reiicitur, vomitus ille ſtatim reprimendus, ventriculum roborando & adſtringendo. Si ſanguis ſit, iſque criticè reiicitur, non ſtatim ſupprimendus eſt, niſi modum excedat. Similiter ſi conſuetus ſit ſanguinis vomitus, in plethorica corporis diſpoſitione, aut hepatis imbecillitate, aut vteri mala affectione, non mox cohibendus eſt, ſed toti corpori & affectæ parti priùs proſpiciendum. Si verò humores excrementitij reiiciantur, & quidem Criticus ſit vomitus, vel conſuetus, moderatúſque, non ſupprimendus, ſed ſinendus. Imò etiam diminutus adiuuandus leni vomitorio. Si verò ſymptomaticus ſit vel immoderatus, qui vires proſternat, cohibendus. In quo ad duo reſpiciendum, primò ad ipſum vomitum, ſeu ſymptoma, ſecundò ad eius cauſſam. Si enim vomitus ſit nimius, à quacunque etiam cauſſa proficiſcatur, & plus damni ex eo, quàm commodi ſperandum ſit, cohibendus eſt, quod fit roborantibus & adſtringentibus. Quòd ſi ſedari non poſſit, ad ſingulas cauſſas aura dirigenda. Et quidem ſi praui humores copiâ peccant, per inferiora euacuentur, reuellendo; ſi qualitate prauâ expultricem laceſſant, attemperentur, & ad temperiem redigantur. Sed & dum vomitus diminutus eſt, per inferiora vacuare licet, in morbo qui cum vomitu non incœpit, & vbi æger ad vomitum non procliuis eſt, nec aſſuetus. Si contrà accidat, vomitus vomitu rectè curatur. Sin quoque materia quæ vomitur, ingrata & noxia ſit, vel acris & abradens, qualis atra bilis eſt, ad inferiora reuulſa illa expurgetur.

Curatio.

Curatio. Quod ergo vomitum ipſum attinet, ſi ſit nimius, curatur per reuellentia & roborantia, ac Expultricis motum nimium comprimentia.

Reuellentia Reuellunt acres & fortes clyſteres, ac ſuppoſitoria, quæ humores ad aluum deducunt; imò etiam purgantia, quæ materiam per aluum euacuant. Calida item extremitatibus, & præſertim frigidis applicata, vt lotiones pedum ex aqua calefacta, & crurum phœnigmi ac ſinapiſmi. Ita Auicennas 3. *can. fen.* 13. *tract.* 5. *cap.* 12. Mirabile eſſe dicit, quòd calefactio extremitatum ſedat vomitum, ſcilicet deorſum trahendo. Quod verò mox addit, infrigidationem extremorum ſedare vomitum velocem calidum, id ita planum & perſpicuum non eſt, cùm frigida pedibus frigidis adhibita, calidos & tenues humores potiùs ad ſuperiora repellere videantur.

Verùm videtur hîc Auicennas reſpicere ad naturam humoris ipſius, qui vomitûs cauſſa eſt, ob cujus caliditatem, is celer eſt & continuus. Refrigeratæ enim extremitates qualitatem eandem humori communicant; atque eo modo motus humorum & vomitus nonnihil ſedatur.

Retentrix facultas roboratur remotâ intemperie & præſertim humidâ, à qua debilitas retentricis otium habet. Ergo in *Roborantia.* cauſſa calida exhibeatur Rob ribes, berberis, ſuccus, & ſyrupus granatorum, cydoniorum, de roſis ſiccis, myrtinis. Et quidem offerantur ab vncia vna ad vncias duas, ſine aquis vel decocto, aut cum exigua horum quantitate, ne ab humidis maior fiat relaxatio ventriculi, & fluctuatio in eo augeatur. Atque exhibeantur talia ante cibum. Conuenit etiam panis vino auſtero madidus, conſerua roſarum antiqua, inprimis vitriolata. Diacydonium, Syrupus corallior. ſpir. vitrioli. Poſt cibum ſumantur cibi adſtringentes, cydonia, pyra, meſpila, ſorba, Diacydonium ſimplex, & alia ſuprà *de intemperie ventriculi calidâ* propoſita.

Si non ita ferueat ventriculus, Galenus *in Euporiſtis, cap.* 15. hoc medicamentum exhibet.

℞. *Succi mali granati cum ſuis acinis expreſſi,* part. iij. *menthæ* part. j.

Coquantur in vaſe fictili aſſiduè agitando, cúmque iam craſſa fiunt, ſublata reponantur in vſum. Doſis ante cibum, myſtrum, ſiue cochlear vnum magnum, vel duo.

Extrà ahibentur fomenta ex roſis, myrtillis, ſumach, cortic. granator. & poſtea applicetur pulpa cydonior. ſub cineribus coctorum cum puluere myrtillorum, maſtiches, ſumach, boli Armeni, terræ ſigillatæ, trochiſc. de ſpodio. Vel imponatur Emplaſtrum de cruſta panis.

Aut ℞. *Carnis cydonior. ſub cineribus coctor.* Vnc. ij. *puluer. hypocyſtidis, balauſtiorum, boli Armeni, maſtiches,* an. ſcrup. j. *ol. myrt. cydon.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Aut panis toſtus aquâ roſarum vel vino aſtringente madidus, additus pulueribus modò enumeratis, ventriculo imponatur.

Vel ℞. *Cruſtæ panis in aceto horis duabus maceratæ,* ℥. ij. *ſpodij, maſtiches, menthæ, corallior. ſantal. rub. albi,* an. ʒ. j. *ol. maſtichini, cydonior.* an. Vnc. ß. *farin. hord.* q. ſ. ſubigendum F. Cataplaſma.

Vel applicetur cerotum Stomachale oleo roſaceo ſubactum.

Si cauſſa ſit frigida, & materia craſſa ac viſcida, adſtringentibus attenuantia & abſtergentia miſceantur. Sumatur ergo Diacydonium compoſ. miua cydoniorum aromatica, Conſeru. roſarum antiqua, cum puluere maſtich. menthæ, thuris, ſumendo ad ſingulas vncias conſeruæ, pulueris ſcrup. j. vel ʒ. ß. quæ cum ſyrupo de mentha in liquidiorem formam redigantur. Conſerua roſarum vitriolata, aut ſpiritus Vitrioli, qui in vtraque cauſſa locum habet, Theriaca antiqua, Mithridatium.

Vel ℞. *Cortic. citri ſiccor. ligni aloës, maſtiches, ſem. coriandri præpar. portulacæ, ſantali citrini,* an. ʒ. j.

Fiat Puluis, cujus vſus ſit in cibo.

Vel ℞. *Caryophyllor. craſſiuſculè inciſor.* ʒ. ij. *maſtiches* ʒ. ß. *roſar.* P. j.

In vaſe clauſo in vini rubri ℔. ß. ebulliant parum & colentur. Colatura ante cibum exhibeatur.

Aqua etiam cinnamomi vomitum compeſcit, præſertim ſi cum ſucco cydoniorum deſtilletur. Et poteſt nunc ſucci, nunc cinnamomi, plus vel minus ſumi pro humoris peccantis natura, & ventriculi conſtitutione.

Alia etiam ſuprà *de intemperie frigidâ ventriculi*, propoſita hîc locum habent.

Extrà adhibeantur fomenta ex abſinthio, mentha, calamo aromatico, nuce moſchata, radicibus cyperi, caryophyllis, maſtiche cum vino rubro; & apponatur emplaſtrum de cruſta panis, cum puluere menthæ ſiccæ, maſtiches, abſinthij, cumini, caryophyll. cum oleo abſynthij, menthæ & maſtichino.

Efficax eſt & cruſta panis, vino maluatico, vel aquâ menthæ cum vino deſtillata madefacta, & aſperſa puluere menthæ, caryophyll. macis, cinnamomi, ſpeciebus aromat. roſat. ventriculo impoſita.

Vel ℞. *Ladani* ʒ. ij. *ſtyrac. calam.* ʒ. iij. *thuris maſtiches,* an. ʒ. j. *caryophyllor. corallior. rubr. nucis moſchat.* an ſcrup. j. Cum cera & reſina, F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Fermenti ſecalini* ℔. ß. *pulu. fol. menth.* M. j. *maſtich.* ℥. j. ß. Terantur ſimul in mortario, & cum oleo maſtichino incorporentur. F. Cataplaſma, quod calidum ventriculo applicetur.

Infantibus fermentum cum duorum ouorum vitellis bene ſubactum, & puluere caryophyllorum admixto in tegula calente calefactum ventriculo imponatur.

In quacunque etiam cauſſa vtile eſt, odoramenta conuenientia naribus admouere. Itaque efficaciſſimus eſt panis toſtus aceto roſarum madidus, & puluere menthæ, caryophyllor, roſar. conſperſus; odor quoque mali cydonij vtilis eſt.

Cucurbita etiam magna cum modica flamma fundo ventriculi ſine ſcarificatione appoſita prohibet, ne tam facilè is ſubuertatur, atque ea quæ in fundo ſunt, ad ſuperiora compellantur.

Plurima etiam medicamenta ad vomitum vtilia, ex Aſclepiade *Medicamenta ad vomitum. Galeni* deſcripſit Galenus 8. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 3.

Inter quæ etiam ſunt Opiata quædam. Et licet in magno *Opiata.* & vehementi vomitu, & vbi materia irritans admodum praua eſt & maligna, ac ventriculus valde debilis, Opiatis confectionibus vti, vt Theriaca recenti, Philonio Romano, & inprimis Laudano Opiato aliis conuenientibus medicamentis admixto.

Si

Si verò hoc modo vomitus ſedari non poſſit, danda opera vt cauſſa eius tollatur.

Si ergo ex debilitate ventriculi is proueniat, curatur vomitus ventriculum roborantibus & adſtringentibus, modo & medicamentis ſupra de morbis ventriculi propoſitis, cùm internis, tum externis.

Si ex inferioris orificij inflammatione ortum habeat, curatur vt inflammatio ventriculi reliqua.

Si ex loco & inteſtinorum inflammatione, de eo ſuo loco dicetur.

Si ex anguſtia & paruitate ventriculi naturali, curari non poteſt, ſed parciùs comendendum & bibendum.

Si potûs aut cibi nimia copia ingeſta, vel vitioſus cibus vomitûs cauſſa ſit, per inediam, quietem ac ſomnum coctio eius procuranda: aut ſi id non ſuccedat, vel etiam cibus aliquid vitij contraxerit, vomitu reiiciendus eſt, quo excreto omnis moleſtia ceſſat.

Si verò ex humoribus ventriculum moleſtantibus, & quidem in eo coaceruatis fiat vomitus: humor is, ſi opus ſit, præparandus, & poſtea euacuandus eſt, quæ euacuatio non ſolùm per aluum, ſed & per ſuperius os ventriculi inſtitui poteſt: inprimis ſi vomitus diminutus ſit, vnde vomitus vomitu curari dicitur. Proinde ſi materia ſit pituitoſa, craſſa & viſcida, tale vomitorium conuenit.

℞. *Iuris pulli* ℔.ß. *oxymel. ſimpl. ſucci raphani*, an. Vnc. j. M. pro vomitorio.

Si materia minùs craſſa, minúſque viſcida ſit, Galenus 7. *meth. med. cap.* 11. aquam mulſam cum aceto in cremore ptiſanæ exhibet, vt:

℞. *Mulſæ* Vnc. ij. *aceti* Vnc. ß. *cremoris ptiſanæ hordei*, Vnc. vij. M. pro vomitorio.

Poteſt etiam vitriol. album, vel ſal. vitriol. in iuſculo pingui, vel cereuiſia cum butyro vſurpari.

Fortiora verò vomitoria, quæ humores in toto corpore commouent, hic locum non habent.

Si materia bilioſa ſit:

℞. *Aquæ tepid. vel hordei* Vnc. vij. *ſyrup. acetoſ. ſimpl.* Vnc. j. ß. Miſce.

Si materia acris & mordax ſit, loco aquæ tepidæ vti licet iure pingui.

Si materia melancholica ſit, & ſi periculoſum ſit, materiam, præſertim atrabilariam ſurſum efferri, non ea mox cohibenda, ſed vomitus aliquantiſper permittendus, vel etiam leniter adiuuandus; poſtea clyſteribus & purgantibus per inferiora educatur, de quibus ſuprà *de intemperie ventriculi* dictum eſt. Hoc ſaltem monendum, ne quando ventriculus per ſe afficitur, valentioribus vtamur, ſed ſufficiunt pilulæ ex aloë, maſtichinæ, manna, mel. roſat. ſolut. & ſimilia, prout natura humoris requirit.

Facilior redditur vomitus, ſi ventriculus, manus & pedes moderatè calefiant. Ex Auicennæ conſilio, ab aſſumpto vomitorio poſt cœnæ horam vtilis eſt inordinata motio. Sumpto vomitorio abſtinendum in cibo & potu, ab acerbis & acidis: ſumenda potiùs dulcia & pinguia.

Si cauſſa vomitus venenata eſt, vel venenatum medicamentum ſumptum, vomitu vel per ſeceſſum id educatur, & dentur antidota appropriata, ac ventriculus, ac nobilia membra roborentur.

Eodem modo etiam, ſi à medicamento vomitorio ſumpto vomitus ſupra modum continuetur, curatio vt in hypercatharſi à purgante nimis forti ſumpto, inſtituenda, vt infrà *cap. de cholera* dicetur. Experimenti certi & ſecreti quaſi loco nonnullis habetur, vt ab vſu antimonij nimis vomenti, ſpiritûs vini cochlear vnum vel alterum propinent, atque in momento iuuamen inde pollicentur.

Si verò aliunde affluant humores, euacuandi, & ſi vomitus ſit nimius, ac commodè per ventriculum non euacuentur, à ventriculo auertendi, & per aluum euacuandi, cùm hæc ſit via à natura huic rei deſtinata. Atque euacuatio hic commodiſſimè fit per myrobalanos, quæ non ſolùm laxant, ſed & ſtomachum confortant, & ventriculum roborant, ne humores aliunde affluentes ita facilè recipiat. Aliàs ſi vomitui homo ſit aſſuetus, eúmque homo facilè ferat, non ſtatim ſiſtendus. Deinde videndum, an humores à toto, vel à parte aliqua confluant. Etenim ſi adſit in toto abundantia ſanguinis, aperiatur vena in brachio. Id etiam fiat, ſi affluat ſanguis ab hepate vel liene. Idque in initio fiat, dum vires adhuc conſtant. In mulieribus, ſi ex menſium ſuppreſſione morbus ſit, ſaphœna aperiatur. Vtile eſt & cucurbitulas cum ſcarificatione cruribus apponere, ad materiam è ſuperioribus reuellendam. Deinde ſi humor aliquis vitioſus ex aliqua parte in ventriculum mittatur, is ex mittente parte euacuandus eſt.

Præter euacuantia, etiam vſurpanda quædam adſtringentia, quæ ventriculum roborant. Poſſunt ergo purgantibus myrobalani addi. Verùm iſta omnia ex iis, quæ ſuprà, *de intemperie ventriculi cum materia* dicta ſunt, ſatis patent.

De Vomitu ſanguinis.

Vomitus ſanguinis. Sed vt de vomitu ſanguinis in ſpecie aliquid dicamus, ſi ſanguis ideò vomitu reiiciatur, quòd in corpore redundet, poſt abſciſſionem membri alicuius grandioris, & poſt ſuppreſſam conſuetam ſanguinis euacuationem per menſes, hæmorrhoïdes, nares, ſanguinis abundantia minuenda, ſimúlque videndum, ne ſanguis in ventriculo concreſcat, & ſyncopen excitet. Propinentur ergo *mulſæ* Vnc. iij. vel Vnc. iv. aut *oxymel. ſimpl.* Vnc. ij. Et ſi iam concretus ſit, diſſoluatur oxymelite, in quo *thymus*, vel *radix ebuli* cocta ſit.

Sanguis diſſolutus per aluum educatur, niſi vomitu ſponte ſuâ natura eum reiecerit.

Idem fiat, ſi vas aliquod ruptum vel apertum ſit; poſtea ſanguinis fluxum inhibentia & adſtringentia exhibeantur. Qualia ſunt *ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, cydon. ribes, ſuccus plantaginis, portulacæ, cydonia, meſpila, pyra auſtera*; pulueres item ex *bolo Armeno, terra ſigillata, corall. lap. hæmatite*, cum *aqua plantaginis*, vel *burſæ paſtoris*. Inter efficaciora medicamenta ſunt *trochiſci de carabe, de ſpodio, de terra ſigillata*, qui vel in pulueres, vel pilulas redacti cum conuenienti liquore exhibeantur, vt:

℞. *Trochiſc. de carabe, de terra ſigillata*, an. Drach. ß. *aquæ burſæ paſtoris, portulacæ, plantaginis*, an. Vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Lap. hæmatit.* ʒ. j. *baccar. myrti* ℈. ij. *acaciæ, boli Armeni, corall. rubror.* an. ℈. j. Fiat puluis. Doſis ʒ. j. cum *aqua plantag. & pauco aceto.*

Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiq.* ℥. j. *rad. ſymphyti maioris, fol. quercus*, an. ℥. ß. *boli Armeni*, ʒ. j. *extr. tormentill. lapid. hæmatit.* an. ℈. j. *corall. rubr.* ℈. ß.

Cum *ſyrupo myrtino*, vel *portulacæ* fiat electuarium molle. Si libet, poteſt vnum atque alterum granum *laudani opiati* addi.

Extrà quoque applicari poſſunt adſtringentia.

℞. *Balauſt. flor. roſar. rubr. ſumach, myrti*, an. q. v.

Coq. *in aqua plantaginis & aceto*, ac decocto ſpongia imbuatur, eáque ventriculus foueatur. Poſtea inungatur hoc vnguento:

℞. *Ol. Myrtini, cydonior. maſtich.* an. ℥. ß. *hypocyſtid. boli Armeni, corall. rubr. acaciæ*, an. ℈. ij. *ceræ*, q. ſ. Miſce.

Diæta.

In vomitu victûs ratio ſemper analogiam ad cauſſam & remedia habeat, & propterea alimentis nunc adſtringentibus & vomitum reprimentibus, nunc vomitum adiuuantibus vtendum. Si vomitus ſuperfluus eſt ſiſtendus, dentur cibi adſtringendi & ventriculum roborandi vi præditi, Cydonia, pyra, carnes aſſæ. Intinctus fiat ex vino granatorum, aceto roſat. ſucco ribes; & cibi reliqui facilis ſint coctionis, ne diutiùs in ventriculo retenti vomitus cauſſa ſint. Si virium lapſus metuatur, ac vehementia febris id non prohibeat, vinum nonnihil adſtringens parcè detur. Conuenit & abſinthites, vt & cereuiſia eiuſmodi. Somnus, quantum fieri poteſt, concilietur, cùm quies & ſomnus non ſolùm omnes euacuationes, præter ſudores, ſiſtat: ſed & ſomnus moderatus bilioſos humores temperet, craſſóſque concoquat. *Diæta.*

Si autem vomitus diminutus adiuuandus ſit, æger cibos varios, dulces, pingues maximè ingerat, quibus & de ficubus, raphano, & ſimilibus vomitum adiuuantibus aliquid admiſceri poteſt, vt vomitus faciliùs ſubſequatur. Ab adſtrigentibus verò tum abſtinendum, cùm ex vſu eorum humores ventriculo magis impingantur.

CAPVT XIII.

De Cholera, & primò de cholera humida.

AD expultricis facultatis ſymptomata pertinet & is affectus, quo ventriculus per vtrumque orificium materiam ſibi moleſtam expellit. Nominatur autem Cholera vel Cholerica paſſio, τὰ χολερικὰ, 7. *in Epidem. text.* 90. *in editione Foëſij Hipp.* appellatione à cauſſa, χολῇ, id eſt, *bile* ſumptâ; ſicut Galenus, ex ſententia Cnidiorum Medicorum docet 2. *meth. med. cap.* 2. Celſus *lib. 4. cap.* 11. & Cælius Aurelianus *lib. 3. acutorum, cap.* 19. cùm ex bile flaua & humore prauo bilem æmulante, ſuprà atque infrà erumpente, hoc malum oriatur. Qui morbo hoc laborant, χολερικῶντες & χολερικοὶ appellantur. Quo ſenſu & vocem cholericorum Plinius *lib. 23. cap. 6.* accepit, non vt vulgò fieri ſolet, vbi cholerici appellantur, qui bilioſam habent corporis conſtitutionem, etſi bilem ſuprà ac infrà non reiiciant. Alexand. Trallianus tamen *lib. 7. cap.* 14. aliunde hoc vocabulum deducit, ſcilicet ab inteſtinis, quæ veteribus χολάδες dicta ſunt. Diſtinguitur autem Cholera ab authoribus in humidam & ſiccam. Humida appellatur, in qua humores ſuprà & infrà excernuntur: ſicca in qua ſolùm ſpiritus flatuoſus ſuprà & infrà erumpit. De vtraque in ſpecie agemus, & primò de humida, quæ etiam in ſpecie Cholera plerumque appellatur. *Cholera. Cholera duplex.*

Eſt nimirum Cholera, & quidem humida, aſſidua & immoderata humoris praui per ſuperiora & inferiora reiectio, à facultate expultrice ab eodem valde irritatâ ortum habens. Neque enim ſolùm ab imbecillitate ventriculi, ſed expultrice valde irritatâ fit cholera. Et quanquam vehementior & grauior ſit hic motus, ſi facultas retentrix expultricis facultatis motui non reſiſtat: tamen ob ſolam retentricis debilitatem hic affectus non oritur; ſed ſi facultas retentrix ſolùm ſit languida, *Cholera humida.*

paulatim potiùs humores ſibi moleſtos deponit, & lienteria vel cœliaca affectio ſequitur. Sæpe tamen, vt in cauſſis poſtea dicetur, accedit ventriculi debilitas, ob quam cibi corrumpuntur, qui corrupti ac naturam prauam adepti, expultricem valde irritant. Vt ita Cholera ſit ſymptoma in genere actionum læſarum, & quidem facultatis expultricis, quam tamen aliæ actiones læſæ quandoque antecedunt & ſequuntur, vt poſtea dicetur.

De ſubiecto Authores nonnihil diſſentiunt, & alij quidem ventriculi, alij inteſtinorum, alij ventriculi & inteſtinorum affectum eſſe ſtatuunt. Verùm, vt rectè ſentit Galenus 3. *de ſympt. cauſſ. cap.*2. Pars primariò affecta eſt ventriculus, cuius facultas expultrix irritatur, vt per vtrumque orificium humorem moleſtum expellat; ſecundariò verò ſimul gula, & inteſtina afficiuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa proxima huius mali eſt materia acris, praua & corrupta ventriculum vellicans ac laceſſens, vt id quod ſibi moleſtum eſt, ſuprà & infrà reiicere conetur. Ad quem vehementem motum ſæpe non ſolùm humor is, qui primò in ventriculo eſt, expellitur, ſed & è vicinis partibus, & toto corpore effluit. Materia autem iſta varia eſt, plerumque bilis, nunc chylus & cibus corruptus, nunc alius humor, & quidem vel genitus in ventriculo, vel aliunde affluens. In ventriculo generatur, vitio eorum, quæ in cibo & potu aſſumuntur, quando cibi ſuâ naturâ facilè corrumpuntur, & in prauam ſubſtantiam mutantur, quales ſunt barbi piſcis oua, quæ comeſta, inſtar alicuius veneni, choleram excitant, fungi, melones, cucumeres, pruna, Perſica & alij fructus fugaces, præſertim ſi ieiuno ventriculo, aut eo cibo repleto ſumantur, & affatim illis ſumptis bibatur; præterea cibi pingues, dulces, acres, venena item & venenata medicamenta, vt & purgantia, quæ modum excedunt. Et quidem ex fungorum genere ſolum boletum neminem ſtrangulaſſe, choleram tamen in quibuſdam excitaſſe traditum eſt; aliorum verò vſu quoſdam diarrhœâ aut cholerâ correptos, aut de ſuffocatione periclitatos, non procul à morte abfuiſſe, Galenus *de cibis boni & mali ſucci, cap.*4. docet. De his Hippocrates 7. *E id. text.*90. *in Codice Foëſij*, ita ſcribit: *Cholera morbus ex vſu carnis conciliatur, præſertim verò ſuillæ crudioris, ex cicere, vinique odorati veteris ebrietate, inſolatu, ex ſepiæ eſu, locuſtarum & gammarorum, olerúmque, maximè porri & cæparum. Quandoque etiam ex lactucis coctis, braſſica, lapatho crudiore, ex bellariis, dulciariis, pomis, cucumere, pepone, & potione, quæ ex vino & lacte mixtis conficitur, eruo, polenta recenti.* Deinde generantur humores praui, cùm ob maiorem copiam, quæ ingeſta ſunt, cruda relinquuntur, aut corrumpuntur; aut ob ventriculi debilitatem, præſertim æſtate & autumno, ob defectum calidi innati; quò facit & aër prauus, vt & valde calidus & æſtuoſus. Hinc Hippocrates *loco allegato*, ſcribit, æſtate poſſe choleram fieri, & autumno, vere minùs, minimè omnium hyeme: quia iis temporibus tales humores, ob aëris intemperiem & caloris innati debilitatem magis cumulantur. Quò tamen & fructuum multorum eo tempore conſuetus vſus aliquid facere poteſt. Eſt & cholera iis familiaris, qui ætatem iuuenilem exceſſerunt, Hippocr. 3. *aph.*30. Ætas ea eſt καθεστηκυῖα & παρακμαστικὴ, quam Galenus cum autumno comparat. Vt enim in autumno flaua bilis æſtatis caloribus collecta magis aduritur; ita & ætas, quæ iuuentutem ſequitur, non modò bilem colligit, ſed & bilioſum, qui ex iuuenili ætate reliquus eſt, humorem magis aſſat. Vnde cholera frequentiùs gignitur. Faciunt ad cibos in ventriculo corrumpendos etiam animi pathemata, in primis ira & excandeſcentia, terror ſubitus, & mœſtitia. Cauſſæ tamen hæ etiam ad ſequentem claſſem referri poſſunt; cùm ſcilicet humores praui alibi generati in ventriculum effunduntur. Cauſſæ enim hæ etiam in hepate & venis humores corrumpendi vim habent.

Secundò verò materia ventriculo ex aliis partibus communicatur, à venis meſaraicis putà, quando aqua frigida, in primis ieiuno ſtomacho hauritur, & poſtea cibus craſſus ac coctu difficilis ingeritur. Nam ob inediam chylus crudus auidè in venas meſaraicas trahitur, qui corruptus ibi talem perturbationem efficit. Aliis tamen etiam de cauſſis in meſenterio & pancreate prauus humor cumulari, atque in ventriculum tranſmitti, & choleram excitare poteſt. Deinde ab hepate communicatur, quando ob eius intemperiem humor bilioſus copioſiùs gignitur, quod in febribus malignis ſæpe accidere ſolet. Poteſt & lien tales humores in ventriculum tranſmittere. Nonnunquam & ex toto corpore & ex venis omnibus bilioſus ac flauus humor in ventriculum confluit, ſolétque hoc nonnunquam in critico naturæ motu, plerumque tamen ſymptomaticè, fieri.

Vnde humorum copia in cholera proueniat? Conſideratione autem dignum eſt, vnde tanta humorum prauorum copia, qualis in cholera ſæpe vomitu & per aluum reiicitur, proueniat. Exiſtimant quidem nonnulli, in meſenterio & proximis locis eos contineri; nonnunquam etiam ex toto corpore confluere. Sed nec hoc abſurdum videtur, humorem ſeu in ventriculo, ſeu in vicinis locis corruptum, & malignâ qualitate, qualis in antimonialibus & aliis medicamentis nonnunquam eſt, præditum, humores quoque bonos corrumpere, eóſque naturâ irritatâ ad ventrem protrudi & confluere. Id quod in hypercatharſi etiam à medicamentis pugnantibus valentioribus, vt & venenis aſſumptis, accidere ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum facilè cognoſcitur; quia æger frequenter ſimul & vomit, & per aluum bilioſos ac prauos humores excernit, idque cum maxima difficultate & anguſtia. Dolor enim ventris & inteſtinorum vehemens adeſt, inflatio ac diſtenſio, cardialgia, ſitis, pulſus paruus, celer ac frequens eſt; quibus ſæpe extremorum refrigeratio, animi deliquia, ac conuulſiones accedunt.

Cauſſarum verò, quæ ob curationem diſtinguendæ ſunt, ſigna quod attinet, ſi malum ortum habeat ab alimentorum prauitate vel copiâ, id ex ægri vel adſtantium relatione cognoſcitur; vt & ſi ex medicamenti purgantis valentioris vſu, vel veneno ſumpto, aut ex aquæ frigidæ, vel niue aut glacie refrigeratæ potu, aut alia cauſſa externa originem traxerit.

Humoris natura ex propriis & alibi enumeratis ſignis cognoſcitur, nimirum ex ſiti, vomitibus amaris, acidis, doloris ſpecie.

Si materia in ventriculo genita ſit, adeſt nauſea, anguſtia, morſus ac dolor ventriculi: materia eſt æruginoſa, praſina, viridis; ſed plerumque conuulſio & febris abeſt. Si verò in venis ſit genita, ferè febris maligna adeſt, & conuulſio accidit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cholera acutiſſimum & periculoſiſſimum malum eſt; cùm præter omnia ſymptomata, quæ ventriculum infeſtare ſolent, etiam alia in hoc malo coniurgantur, quæ modò in ſignis enumerauimus. *Quibus concurrentibus, non mirum eſt ſi quis ſubitò moriatur. Neque tamen vlli morbo minori momento ſuccurritur*, Celſus *lib.*4. *cap.*11. Contrà verò ſi idonea remedia negligantur, homo à morbi vehementia, vnâ vel alterâ, vel certè paucis diebus iugulatur; & eò quidem citiùs, quò frequentiùs animi deliquio & ſyncope corripitur, maximè ſi conuulſio & ſingultus accedat, & adhuc magis ſi cum interceptione pulſus frigidum ſudauerit, & quæ euacuantur, peiora ſunt, vt poſtea dicetur.

2. Proinde *vt in omnibus aliis morbis periculoſis cunctatio periculoſa eſt: ita in hoc affectu exigua etiam & leuis curandi mora peſſima.* Trallianus *lib.*7. *cap.*14.

3. Cholera, quæ eſt à cauſſa primitiua, minùs periculoſa eſt, cæteris paribus; etſi ſit cum minoribus & paucioribus ſymptomatibus.

4. Quò perturbatio ventris maior eſt, & quò ventriculus magis afficitur, eò periculoſius malum eſt. Eſt & periculoſior ea, quæ à bile ortum habet æruginoſâ, vtpote à naturali ſtatu magis recedente, & cùm loturæ carnis ſimile quid excernitur; & longè adhuc magis, ſi liuida aut nigra reiiciuntur. Et quæ in febre maligna & peſtilenti accidit; & quæ ex veneno, aut materia ad hoc κακοηθείαν habente ortum habet, peſſima.

Cholera aliquando ſalubris. 5. Sunt tamen quibus diarrhœa & cholera certis interuallis omnem corporis redundantiam euacuant. Galenus 7. *meth. med. cap.*11. Salubris igitur aliquando hæc affectio, vbi critico motu, ex robore facultatis venarum expultricis, materia euacuatur, & eâ intra 18. aut ad ſummum horas 20. euacuatâ, ipſa affectio ſpontè deſinit, vt præſidiis medicis opus non ſit. Nonnunquam materia ad vias vrinæ conuertitur, vnde vrinæ ardor, cuius profluuio etiam hoc malum finitur.

Indicationes.

Indicationes. Cùm malum hoc ſit acutiſſimum, curatio maturanda eſt. Conſiſtit autem curatio in duobus: In cauſſæ ablatione, & ſymptomatum quæ fiunt mitigatione, ac virium conſeruatione. Cauſſam quod attinet, continetur ea, vt ſuprà dictum, & generatur vel in ventriculo, vel ex hepate, liene, meſenterio, vel ex toto corpore ac venoſo genere in ventriculum ac ventrem confluit. Sex igitur ſcopi Medico in huius affectionis curatione ſunt propoſiti. Primò vomitus promouendus, ſi minus parcè procedat, aut euacuatio per aluum ſit nimia. Secundò, purgandum leniter, cùm vel naturæ in euacuatione per aluum defectus ſupplendus, vel materia ad inferiora retrahenda eſt. Tertiò humores temperandi, & eorum acrimonia & mordacitas corrigenda. Quartò, partes roborandæ. Quintò, vires conſeruandæ & ſpiritus reficiendi. Sextò, ſymptomata mitiganda & corrigenda.

Curatio.

Curatio. Primò ergo ſi à cibo quocunque modo corrupto, aut alia materia praua in ventriculo contenta, Cholera excitetur, vomitus ille non ſtatim ſiſtendus, ne materiâ prauâ retentâ malum grauius & periculoſius poſtea reddatur. Imò ſi natura ad excernendum non ſatis inſurgat, leniter adiuuetur, exhibendo ea, quæ ſimul prauorum humorum deiectionem adiuuant, materiámque temperant & abſtergunt. Quo enim citiùs materia praua ventriculum vellicans excernitur, eò citiùs æger ab hoc malo liberatur. Nimirum ſi euacuatio ſatis copioſa ſit, & cum ægri tolerantia, aut ſaltem virtus non valde deiiciatur, & ſi aliquo modo debilitetur, fluxus neque cohibendus, neque adiuuandus, ſed naturæ res permittenda, ac ſymptomatibus ſaltem occurrendum. Si verò irritatio, anxietas & dolor maior ſit, quàm pro euacuationis quantitate, & euacuatio abundantiæ humorum non ſatis reſpondeat, ſeu parcior ſit, promouenda euacutio. *Vomitum iuuantia.* Ad vomitum igitur adiuuandum detur aqua mulſa,

mulſa, vel hordei tepida, aut ſola, adiectâ ſacchari exiguâ quantitate, aut ſyrup. roſar. ſimpl. infuſ.

Vt ℞. *Aq. hord. ſimpl.* ℥.iv.*ſyr. roſ. infuſ. vel vio'ar.* ℥.j. Miſce.

Aut ſerum caprinum vel vaccinum detur cum ſyrupo roſar. vel viol. A fortioribus vomitoriis omnino hic abſtinendum, quòd ſunt & ventriculo inimica, & morbum augent. Hippocrates quidem 5. *Epidem. text.* 10. *in Cod. Foëſij.* quendam epoto helleboro cum lenticulæ ſucco ſanatum fuiſſe ſcribit. Locum tamen eum Cœl. Aurelianus *lib.* 3. *acut. cap.* 2. exagitat. Verùm, vt Foëſius ſcribit, valde iniquum eſt, ab iis, quæ peregrinationis procinctu temerè ſunt ac leuiter animaduerſa, exactæ curationis leges petere velle. Et multi ſæpe contra omnem ſpem conualeſcunt, quorum tamen curationem ideò pro curandi norma vniuerſali ſemper habere non licet. Si verò materia magis ad vomitum vergat, aut æger acria immoderatè vomat, vt metuendum ſit, è ventriculi ſymptomatibus & vomitu nimio ægrum periclitari poſſe, per aluum educenda eſt materia.

Euacuātia. Et quidem ſi euacuatio maior ſit quàm irritatio, vtendum iis quæ ſimul purgant, adſtringant & roborant, ſyrup. roſar. ſol. cum decocto myrobalanor. rhabarb. Verùm ſi naturæ maior ſit conatus & irritatio, quàm humorum euacuatio, abſtinendum à roborantibus & adſtringentibus, atque iis vtendum, quæ laxant & abſtergunt. Detur ergo in ſero lactis, vel iuſculo, *mannæ* Vnc. j. *ſyrup. roſ. ſolut.* Vnc. j. ß. Atque clyſter applicetur materiam temperans atque abſtergens, ex *decocto hordei*, vel *ſero lactis*, addito *ol. viol. & ſacch. rubr. ouique vitello*. Fortioribus verò aluus non irritanda, ne difficilis aliqua diarrhœa vel dyſenteria excitetur. Et quod vomitum attinet, id quod modò dictum, in omni Cholera obſeruandum, vt non ſolum quò materia vergat, eò ducatur, verùm etiam, ſi alterutra euacuatio ſit nimia, & æger vel nimiùm vomat, vel per aluum copioſiùs excernat, atque inde vires deiiciantur, vt per contrariam partem materia reuellatur atque euacuetur. Nimirum ſi materia immoderatè per inferiora excernatur, per vomitum aliquid humoris euacuetur. Contrà verò ſi æger immodicè vomat, vt metuendum ſit ægrum inde periclitari poſſe, leniter purgetur. Talibus tamen tum vtendum, quæ ſimul nonnihil roborant, quale medicamentum eſt diacatholicum cum pulpa tamarindorum. Idem ferè faciendum, ſi medicamentum malignum purgans & venenatum aſſumtum ſit: abſtergens nimirum, quod ſimul vomitum prouocat, exhibendum, ad quam rem vtilis eſt aqua hordei. Poſtea medicamenta, quæ peculiari vi malignitati & veneno illi reſiſtunt, danda.

Non alia etiam curatio eſt, ſi materia aliunde ad ventriculum confluat. Quæ in fluxu iam eſt materia, permittatur, vt ſponte ſuâ moderatè euacuetur, & potiſſimùm ad partem, quò materia vergit. Imò leniter & blandè materia eò ducenda atque euacuatio adiuuanda, ſi neceſſitas poſtulat. Verum enim & hic illud eſt, quod Hippocrates 1. *aph.* 2. habet: *In turbationibus alui, & vomitionibus quæ ſponte fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert.* Ergo ſi materia vitioſa ſit, ægérque id ferat, non ſiſtendus ſtatim eſt vomitus. Nam ſi is intempeſtiuè cohibeatur, natura cum ægri periculo aliò transfert humores vitioſos. Si verò euacuatio continuetur, & plus, quàm pro humoris in corpore redundantia opus erat, & quàm vires ſuſtinere poſſint, euacuetur; motus ille nimius ſiſtendus: quod fiet, ſi venter per idonea medicamenta roboretur, vt minùs facilè affluentes aliunde humores recipiat. Partis verò tranſmittentis intemperies & mala conſtitutio corrigenda, ipſique humores acres & expultricem ſtimulantes temperandi, & vel ad cutim per ſudorifera, vel per vrinæ vias, ſed non per acria medicamenta, auertendi, ſimúlque idoneâ victus ratione, & per alimenta quantitate pauca, qualitate verò refrigerantia, & aliquantum adſtringentia, ſimilium humorum generatio præcauenda. Si itaque malum hoc ingraueſcat, & euacuatio ſit nimia, ſiue ex humoribus in ventriculo corruptis ortum habens, qui vellicando ſtimulant expultricem partium vicinarum, vel etiam totum corpus in conſenſum trahunt; ſiue ex humoribus aliunde affluentibus proueniat, & ſymptomata grauia ac periculum minantia accedant, fluxio ſiſtenda, humores aliò revocando, eoſdem temperando, atque adſtringendo partem recipientem, cùm internis, tum externis.

Vt ergo Natura à doloris ſenſu & expellendi opere auocetur, & materia ad exteriora retrahatur, ligaturæ & frictiones artuum fortes inſtituantur; modò ſuperiorum, ſi materia maiori impetu per aluum ruat; modò inferiorum, ſi vehementiùs per os; modò vtrorumque, ſi æqualiter vtráque via præter modum exeat. Rhaſes quoque ad vehementem excretionis motum inhibendum, præſertim vomitionis, cucurbitam magnam cum multa flamma ſine ſcarificatione ventriculo affixam vi reuellit, quam ſecundò aut tertiò appoſitam, iterúmque auulſam, plurimùm emolumenti ægro afferre affirmat.

Alterātia. Simul materia temperanda, partéſque recipientes roborandæ ſunt. Itaque ſi materia bilioſa ſit, æger valde ſitiat & æſtuet, intybacea vtilia ſunt, limones, mala citria, cydonia, meſpila, ſuccus & ſyrupus granator. citri, de portulaca, de agreſta, ribes, de roſis ſiccis, emulſio ſem. 4. frig. maior. panis vuæ acerbæ, vel granator. vel cydonior. ſucco madidus, Rob ribes, berber. conſeru. roſar. rubrar. vitriolata imprimis, vt:

℞. *Conſeru. roſar. antiq. acaciæ, rob ribes*, an. ℥. ß. *corall. rubr.* ℈. j. *ſem. acetoſæ, portulacæ*, an. ℈. ß. *diacydon. ſine ſpeciebus, vel cydon. condit.* ʒ. vj. Cum *ſyrupo granator.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. vitriolatæ, diacydon. ſine ſpeciebus*, an. ℥. ß. *ſantalor. omnium, boli Armeni*, an. ℈. j. Cum *ſyrupo conſeruationis myrobalanor.* F. Electuarium.

Probatiſſimum & præſentiſſimum in cholera remedium eſt Cryſtallus, vt teſtatur Langius *lib.* 3. *Epiſt.* 1. *cap.* 4. Cuius ʒ. ß. vel per ſe exhiberi poteſt, vel etiam electuariis & aliis medicamentis admiſceri.

Si materia non ita calida fuerit, ſpecies arom. roſ. nux moſchata, ſuccus abſinth. & menthæ, vel aqua eius addi poteſt.

Antiquis erat in vſu remedium, cuius etiam ſuprà mentio facta eſt, quod coquitur ex ſucco granator. & ſucco menthæ. Rhaſes trochiſcos de thure exhibet, quorum etiam deſcriptionem tradit.

Foris quoque refrigerantia & adſtringentia ac roborantia adhibenda. Et ſæpe ea vtiliora ſunt, quàm interna, cùm citrà nauſeam & ventriculi ſubuerſionem officium ſuum præſtent; aſſumta verò facilè nauſeam pariant, & vomitu reiiciantur. Talia ſunt ſuccus endiuiæ, acetoſæ, portulacæ, plantaginis, granator. ex toto pomo extractus, ſi cum farina hordei & pane miſceatur, & ventri imponatur; aut cydonia vel pyra in vino aut aceto cocta, linteiſque inducta ventri applicentur. Vtiles etiam ſunt fomentationes & inunctiones, quales ſuprà de vomitu, præcipuè bilioſo, traditæ ſunt. Aut panis nuper coctus vino granat. madidus applicetur, vel Emplaſtrum de cruſta panis, aut Diaphœnicon.

Vel ℞. *Panis toſti* ℔. ß. Coquatur in aceto & aqua, & addatur *menthæ viridis* M. ß. Omnia contundantur, & per ſetaceum traiiciantur, addatúrque *Pulueris roſarum, corall. cryſtalli*, an. ʒ. j. F. Cataplaſma.

Si materia non ita ferueat, præcedentibus addi poteſt mentha, quæ ab Alexandro Tralliano, quòd peculiari proprietate huic malo medeatur, commendatur; maſtiche, radix cyperi: ventérque inungatur ol. maſtich. abſinth. menth. nardino.

Aut componatur Emplaſtrum, quod recipit

Medullæ panis toſti in aceto & vino cocti. ℔. ß. *menth.* M. j. Per ſetaceum traiiciantur, & addatur *Pulueris caryophyllor. nucis moſch. cinnam.* an. ʒ. j. *ſpicæ nardi, cyperi, nucis cupreſſi*, an. ʒ. ß. F. Cataplaſma.

Vires quomodo reficiendæ ſint, ex Diæta patebit. Qua ratione autem ſymptomatibus, quæ huic malo coniunguntur, vt conuulſioni, animi deliquio & ſyncopi occurrendum ſit, ex peculiari de iis doctrinâ petendum.

Si tamen medicamenta ſuprà enumerata, & quæ ſymptomatibus occurrere debent, nil proficiant, viréſque proſternantur, ad narcotica confugiendum. Quo in caſu ℈. j. aut ʒ. ß. Philonij Perſici, aut Romani, vel Laudani Opiati gr. ij. vel iij. exhibere conuenit.

Diæta.

Aër ſit temperatus, non feruidus, ne ſpirituum nimia fiat diſſipatio, qui etiam ad vires reficiendas ſuauibus odoribus inficiendus eſt, ſicut & naribus ad eaſdem inſtaurandas panis recens aquâ roſat. vel vino madidus admouendus. Malo quieſcente cibi boni ſucci & faciles coctu exhibeantur; ac proinde non probanda ſententia Tralliani, qui oſtreas commendat, quæ refrigerant quidem, ſed ſunt durioris coctionis. Probatur potiùs expreſſum carnium bonarum, præcipuè aſſatarum. Exhibeatur verò cibus ſingulis vicibus exigua quantitate, vt natura auidior reddita faciliùs humores complectatur. Syncope imminente panis detur imbutus ſucco granatorum & vino, vel etiam ſolo vino, ſcribitque Trallianus, ſe multos nouiſſe, qui cholerâ ex humorum aut ciborum prauitate laborantes, ſolo vino præter ſpem euaſerunt: ſed febrem abeſſe oportet. Cibi condiantur aquâ roſarum, ſucco granatorum. Aſpergantúrque pulueres ex margaritis, coralliis, cryſtallo, macere. Panis intingatur ſucco granator. citri, cydonior. ribes, aceto roſat. Laudatur & abſinthium in potu ſumptum, quod non ſolùm ventriculum roborat, ſed & prauitatem humorum corrigit. Si tamen hæc nil proſint, ſcribit Aretæus *lib.* 2. *acutor. cap.* 4. ſi omnia euomat æger, & ſtomachus nil retineat, ad calidas potiones veniendum eſſe. *Calida verò calidiſſima*, inquit, *ſunto.* Si de cauſſa huius auxilij quæratur, Avicenna ſcribit, ideò prodeſſe, quoniam calida, cùm penetrent in venas, humores retrahunt in ventriculum tendentes. Mercurialis verò ideò talia iuuare ſtatuit, quòd diſſipent, euacuent, & difflare faciant humores. Mihi probabilius videtur, calida actu vomitum ſiſtere, quòd ventriculi calorem, qui in hoc affectu valde debilitatur, foueant ac roborent. Somnus in hoc affectu vtiliſſimus eſt. Reliqua victus ratio medicamentis reſpondeat, & ſit talis, qualis in vomitu curando propoſita. *Diæta.*

CAPVT XIV.

De Cholera ſicca.

Cholera ſicca.

VT in Cholera humida, de qua hactenus dictum, humores per ſuperiora & inferiora excernuntur: ita in ſicca nihil liquidi vel per os, vel aluum & os erumpit, venterque cum dolore laterum diſtenditur, & ſpiritu illo flatuoſo diſcurrente cruciatur, ac dolores varij in vniuerſo excitantur, & partes, per quas ſpiritus tranſit, ob eius acrimoniam exaſperantur & vellicantur, vt ita Cholera ſicca ſit Spiritûs flatuoſi per inferiora & ſuperiora excretio, cum inflatione ventris & ſtrepitu, ac dolore laterum & lumborum.

Flatus autem ille, aut ſpiritus flatulentus, vel ratione ventriculi, vel ratione aſſumtorum generari à pleriſque docetur. Ratione ventriculi, cùm is ob igneum quaſi, quo præter naturam præditus eſt, calorem cibos, licèt ipſi omni vitio careant, ita corrumpit, vt in nidoroſam materiam & acres vapores conuertat: ratione verò alimentorum, cùm cibi ipſi acres & flatuoſi ſunt, ſeu tales, vt ſint apti, vt in nidoroſam ſubſtantiam mutentur, quales cibi ſunt raphanus, ſemen erucæ, oua frixa, & ſimilia. Verùm enim verò etſi hoc interdum accidere poſſit: tamen ſi malum continuetur, id quod *lib. 2. Inſt. part. 5. ſect. 2. cap. 1.* diximus, & de affectione hypochondriaca monebimus, hic etiam locum habere poſſe cenſemus. Nimirum cauſſam huius mali non ſolùm in calorem ventriculi nimium, & alimenta praua referendam eſſe, ſed etiam in bilem atram, prauóſque humores ventriculo ſubſtratos, in hypochondriis & venis meſeraïcis contentos, è quibus flatus & ſpiritus flatuoſi eiuſmodi generari poſſunt.

An cauſſa Choleræ ſiccæ tantùm in calorem ventriculi referenda ſit?

Quantam enim ſpirituum copiam, ſales & ſpiritus ſalini cum ſpiritibus acribus permiſti ſuppeditent, ex olei vitrioli & aquarum fortium cum ſale tartari miſtione apparet. Tale ergo quid etiam in corpore humano accidere, & ex humoris ſalſi atque aduſti cum aliis ſpiritibus commixtione, magnam Spiritus flatuoſi copiam excitari poſſe, incredibile non eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem Cholera ſicca ex iis, quæ de eius natura dicta ſunt. Vt autem ſciamus, à qua cauſſa originem habeat, inquirendum, quo genere cibi vſus ſit æger. Si enim bonis cibis vſus eſt, hinc colligitur, vel ratione ventriculi, vel ratione affectûs hypochondriaci, quæ ſignis diſcernere facile eſt, ortam eſſe. Si verò prauus cibus aſſumtus ſit, cibi vitio choleram prouenire argumento eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Non tamen tam periculoſum hoc malum per ſe eſt, ſicut Cholera humida, nec à flatibus erumpentibus tantum imminet periculum, quantum à crebra per aluum & ventriculum euacuatione. Si autem quid periculi metuendum eſt, id potiùs à primaria affectione accidit.

Curatio.

Curatio.

Curandi ratio in duobus conſiſtit; in ſpiritus flatuoſi eductione & contemperatione, & in cauſſæ à qua ſpiritus ille flatuoſus ſubnaſcitur, ablatione. Hippocrates 4. *de rat. vict. in acut. à text.* 104. *ad* 109. vbi de hoc affectu agit, hanc curandi methodum præſcribit. Primò prohibet vomitum, cùm præſupponat, materiam in inteſtinis contineri, parúmque eius in ventriculo hærere, & flatum vomitu non diſcuti. Secundò iubet ventrem oleo ſubducere, vt eo retundatur acrimonia flatuum, & tum flatus, tum materia eorum per aluum educatur. Tertiò, ordinat balneum, & perfuſionem olei & aquæ dulcis, quod ad coctionem, & attemperationem, ac diſcuſſionem acrium flatuum facit. Quartò, ſomnum imperat, qui coctionem promouet, & omnium cruditatum maximum remedium eſt. Quintò, vinum antiquum & meracius exhibet, quod & ad materiæ diſcuſſionem, & flatuum diſſipationem facit. Sextò, ſi malum perſeueret, oleum per os propinat, quod cùm dulce & pingue ſit, acres flatus temperat, & aluum ſubducit. Septimò, vt coctio facilior fiat, ægrum abſtinere ab omni cibo & potu iubet: Non enim crudis cruda ſuperingerenda ſunt, & quies multum ad coctionem facit. Vltimò, ſi malum perſeueret, materiam peccantem euacuare iubet. In quem finem exhibet Lac aſininum, quod cæteris omnibus medicamentis in hoc caſu præfert, cùm ſimul euacuet & refrigeret. Si autem humorum corruptio talis ſit, vt ex cruditate nidoroſa febris accendatur, quâ ratione ea curanda ſit, docet Galenus 8. *meth. med. cap.* 5.

Perfecta choleram ſiccam curandi ratio.

Ex quibus omnibus patet, Choleram ſiccam rectiſſimè curari, ſi flatus educantur, diſcutiantur, temperentur, & cauſſa eorum tollatur. Quod fit ſi primò iniiciatur Clyſter ex oleo dulci, vel ſem. lini recenti, vel chamæmelino, cui pro retundenda acrimonia humorum aliquid pinguedinis anſerinæ, vel gallinæ addi poteſt. Aut ſi flatus valde moleſti ſint ac crucient, decoctum ad flatus conueniens paretur, eique oleum amygdalor. dulcium addatur. Inungatur etiam ventriculus, & abdomen ſi aſſumtorum vitio hoc malum proueniat, oleo maſtichino, abſinthij, nardino & ſimilibus. Aut ſi id ventriculi calidioris atione fiat, oleo roſar. vel etiam omphacino, quod Galenus 1. *de ſimpl. medic. facult. cap.* 3. & 12. ad æſtuantia hypochondria commendat. Aut paretur cataplaſma è pulpa cydonior. additis roſis rubris ſiccis, hypociſtide, balauſtiis, farina hordei, quæ omnia miſceantur cum oleo roſar. & fiat Cataplaſma. Quod ſi adhuc dolor perſeueret, remedia exhibenda, quæ ſimul materiam temperare & euacuare poſſunt, quale eſt oleum dulciſſimum, aut ol. amygdal. dulc. recens, aut oleum lini recens exhibitum. Quod ſi horum vſu nondum ceſſat affectio, ad flatuum diſcuſſionem & coctionem Hippocrates, vt dictum, vinum antiquum & meraceum exhibet: Galenus Diatrionpipereon, ſi ſcilicet ex aſſumtis, non ex ignea ventriculi caliditate ſit cruditas nidoroſa. His omnibus non conferentibus materia euacuanda. Ad quam rem clyſteres, & alia lenientia vtilia ſunt, vt ſyrup. roſar. ſolutiuus, manna item cum oleo amygdal. dulcium in iuſculo, vel vino Maluatico.

Diæta.

Victus medicamentis reſpondeat, & ſit talis, qui materiam temperare poſſit, vt ptiſana, ac pulli gallinacei, & eorum iuſcula, & id genus alia.

CAPVT XV.

De Dolore & Anxietate Ventriculi.

Dolor Ventriculi.

HActenus abſoluimus ſymptomata quæ actionibus ventriculi propriis accidunt. Reſtant adhuc ſymptomata, quæ circa communem cum aliis partibus actionem ipſi conueniunt, ſenſum tactus putà, dolor ſcilicet, & ſtupor ventriculi. Habet enim ventriculum neruos à ſexta coniugatione inſignes, ob quos etiam ſenſu inſigni præditus eſt, qui ſi deprauatur, & obiectum ſit minùs conueniens, dolor ventriculi oritur.

Etſi verò, ſi nomen ſpectes, ventriculi dolor omnem eius & omnium eius partium dolorem ſignificat: tamen vſus obtinuit, vt dolor ventriculi ſimpliciter ſic dictus, de cuiuſcumque in hoc partis dolore accipiatur, excepto eius orificio. Huius enim dolor in ſpecie Cardialgia appellatur.

Cardialgia.

Cardialgia enim nomen accepit à ſymptomate & loco affecto, id eſt ore ventriculi. Nam καρδία Græcis antiquis, teſte Galeno 2. *meth. med. cap.* 2. os ventriculi eſt.

Vnde appellatur Cardialgia, ob grauiſſima ſymptomata, quæ ex huius partis affectione oriuntur, ſimilia iis quæ cordi accidunt, & Cor ſtatim in conſenſum trahunt. De eodem dolore & καρδιωγμὸς vox vſurpatur, quâ alias etiam cordis crebriorem & celerem motionem ſignificari ſuprà diximus, de qua plura videantur *in Oeconomia Hippocratis Foëſij.*

Apud Hippocratem 5. *aph.* 57. etiam occurrit vox ἀλύκης, & ἀλυσμὸς alibi, quam Galenus *in comment.* de anxietate interpretatur. Deinde etiam Recentiores ventriculi anxietatem nominant, cùm ſcilicet cum dolore tantus angor & anxietudo coniuncta eſt, vt quemadmodum Galenus 2. *Prorrhet. text.* 44. & 5. *de vſu part. cap.* 5. docet, ægri nequaquam ſe vno loco continere poſſint, ſed frequenter cogantur mutare locum & figuram, & ſitum omnem ægrè ferant, tranſlatione ſumptâ ab iis, vt Galenus 7. *aph.* 58. tradit, qui in negotiis ſuis adeò anxij & moroſi ſunt, vt ea quæ præ manibus habent, ſemper quaſi faſtidiant, atque illis relictis mox ad alia tractanda ſe transferant.

Inuenitur & τῆς καρδιακῆς διαθέσεως appellatio, *in Definitionibus medicis*, & Cardiaci mali nomen apud Celſum *lib.* 3. *cap.* 30. quando languente orificio ventriculi corpus immoderato ſudore digeritur, ſudórque ſupra conſuetudinem, & tempore, & modo, ex toto thorace & ceruice, atque adeò capite prorumpit, pedibus tantùm & cruribus ſiccioribus atque frigidioribus. Tralliano *lib.* 7. *cap.* 9. ex mordicante ſimul & virulento in ore ventriculi humore fit, vbi ſi os ventriculi ſit εὐμαθητὸν, hominem repentè nonnunquam iugulat, malo communicato cum corde, vt ſyncope cardiaca ſiue ſtomachica accidat, de qua ſuo loco dictum.

Hercules Saxonia equidem inter Cardiacam & Cardialgiam diſtinguit hoc modo, quòd Cardialgia ſit ex humoribus erodentibus ſolùm, non venenatis: Cardiaca verò ex venenati erodentibus. Verùm ſine authoritate id facere videtur. Mercatus diſtinguit inter Cardialgiam, ſiue dolorem oris ventriculi, & inter exſolutionem ventriculi: Cardialgiámque à ſolutione vnitatis & triſti ſenſu prouenire ſcribit, & eſſe mordicationem oris ventriculi: angorem verò ſiue exſolutionem ſubſtantiæ oris ventriculi, citra vllum doloris ſenſum fieri ab intemperie ſenſim & paulatim diſſipante & diſcutiente ſubſtantiam, quæ ſeparatur, & comitem ſemper habere febrem malignam; cùm cardialgia plerumque febre careat, ſicut & ſudore diaphoretico, niſi in fine mali. Ad quem affectum pertinet & virium ſtomachi reſolutio, à Beniuenio *de abdit. morbor. cauſ. & curat. cap.* 66. deſcripta, quæ ab intemperie ventriculi accidit, vbi hiſtoriam Nobilis recenſet, qui cùm calidiore ventriculi habitu fuiſſet affectus, eum frigidis medicamentis curauit. Verùm cùm huiuſmodi affectûs ſint ſine dolore ventriculi, non pertinent ad hoc caput, ſed potiùs ad intemperies ventriculi.

Attritio Ventriculi.

Omninò verò huc pertinet affectio illa, quam Attritionem ventriculi nominant, (θλίβεσθαι enim ventriculum dicit Galenus) quam Galenus *de Præcogn. ad Poſthumum, cap.* 11. deſcribit in Imperatore Romano, qui cùm ventris torminibus

& profluuio tota nocte vexatus fuiſſet; atque Medici alij initium febris adeſſe dicerent, id Galenus pulſu explorato negauit, atque ventriculum atteri ab aſſumpto cibo, antequam excerneretur, exæſtuante affirmauit, atque nardino Vnguento cum lana ventriculo appoſito, atque vino Sabino cum pipere, eum ſanauit. Similem affectum ſibi bis tantùm oblatum fuiſſe, ſcribit Petrus Baierus *lib. Pract.* 11. *cap.* 9. Primò in Nobili quodam, qui cùm cœnaſſet, totus frigidus factus eſt, pulſus omnino contractus, ita vt vix ſentiretur, cum tanta anguſtia & compreſſione anhelitus, vt ſtatim præfocari videretur, quem etiam oleo nardino calidè ventriculo impoſito, & piperis Drach. j. cum vino exhibita ſanauit. Deinde in pediſſequa quadam, quam eodem modo curauit. Notandum autem hic, quod *loco allegato* ſcribit Galenus, Imperatorem in hunc morbum incidiſſe, dum attereretur ventriculus ὑπὸ σιτίων φλεγματωθείσης πρὸ τῆς ἐκκρίσεως, id quod vulgò vertunt, *ab aſſumpto cibo, antequàm excerneretur, exæſtuante*. Et quidem verum eſt, vt ex *Oeconomia Hippocratis Foeſij* patet, φλέγμα ſæpe ab Hippocrate & Galeno ſumi pro inflammatione, & deriuata inde verba pro *Inflammari* vſurpari: malim tamen hic exponere, ventriculum fuiſſe attritum vel afflictum à cibo in pituitam conuerſo; id quod curatio indicare videtur: cùm hoc malum calidis medicamentis, vnguento & oleo nardino, ac pipere cum vino forti ſumto, & Galenus & Baierus curauerint. Et ſimile quid nuper in Nobili viro animaduerti, qui etſi bene habere videretur, dum eſſet ieiunus, tamen horis à ſumpto cibo quatuor vel quinque elapſis, tantis ventriculi cruciatibus, qui ad dorſum ſe extendebant, (vnde etiam à nonnullis pro calculoſo fuit curatus,) & anxietate vexabatur, vt nullo loco quieſcere poſſet, nec finis malorum erat, antequam cibus & potus vomitu reiiceretur, qui maximam partem crudus adhuc erat cum multa pituita. Hoc tamen non negârim, Anxietatem hanc non prouenire ſimpliciter à pituita, ſed quatenus in flatus reſoluitur, qui in ventriculo concluſi illam anxietatem pariunt.

Adſtrictio ventriculi. Huc ergo pertinet etiam illa affectio, cuius Petrus Salius Diuerſus, *Affection. particular. cap.* 12. mentionem facit, quam adſtrictionem ventriculi appellat, quámque ſolum Aëtium *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 13. deſcribere putat, quæ vt ipſe ſtatuit, fiat, cùm & ſuperius & inferius os ventriculi ita adſtringitur, vt nec flatus, nec vapores erumpere poſſint, nihilque extra corpus ob cutis adſtrictionem vel exſiccationem euaporare queat: qui vapores cùm accenduntur, febris ſpeciem præbeant; quæ tamen affectio perfectâ coctione, & deſcendente cibo ſolet quieſcere.

Verùm enim verò puto hanc affectionem etiam aliis non fuiſſe incognitam, & ſub Anxietate ventriculi comprehendi poſſe, & fieri à cibo in phlegma, eoque porrò in flatum conuerſo: qui cùm ob ventriculi orificium ſuperius clauſum erumpere non poſſit, neque etiam inferius ei, vtpote non vtili, ſed corrupto, exitum det, in eo hærens & concluſus anguſtiæ huius cauſſa eſt. Vt verò cutis adſtrictio accedat, quod vult P. Salius Diuerſus, opus non eſt; cùm flatus non per cutem è ventriculo, ſed per eius orificia ſatis ampla erumpere ſoleant. Et quòd conualeſcentibus, vt idem Salius ſcribit, hoc malum frequentiùs accidit, non fit ob exſiccationem cutis, ſed quòd conualeſcentes habeant ventriculum debilem, qui cùm cibo, qui ſupra modum ſæpe aſſumitur, oneratur, cruditas talis accidit.

Verùm cùm affectus hi omnes, quocunque etiam nomine appellentur, in eo conueniant, quòd ſint ſenſus tactus deprauatus in ventriculo, & à ſolutione continui in eo ortum habeant, ſeu vt verbo dicam, ſint dolores ventriculi, de iis coniunctim agemus. Quia tamen eſt quædam differentia ſecundum locum affectum, vt & cauſſam efficientem, de eo poſtea in differentiis dicetur.

Definimus ergo Dolorem ventriculi, ſenſum eius triſtem, ſeu moleſtum, à cauſſa continuum ſoluente excitatum; qui ſi ſit in orificio præcipuè, Cardialgia in ſpecie appellatur.

Eſt nimirum Dolor ventriculi, ſymptoma ſenſus tactus ventriculi, cuius ſubiectum ſunt vel tunicæ ventriculi, quæ ſunt membranoſæ; vel orificium eius, quod neruis maioribus & pluribus à ſexta coniugatione deſcendentibus, à natura donatum eſt; vt animali per hos ſenſus alimenti deficientis inſit, quæ fames appellatur. Nam vt ex naturali ſuctione moleſtiam, & à cauſſa præter naturam dolorem ſentiret, exactiſſimo ſenſu pollere oportebat. Vterque enim affectus, & fames, & καρδιαλγία, ſunt orificij ventriculi: ſed hæc eſt differentia, quòd fames ſit à ſuctione naturali, καρδιαλγία à cauſſa præter naturam.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Proxima equidem & continens cauſſa Doloris ventriculi eſt ſolutio vnitatis in eo, quæ à re vel diſtendente vel mordicante oritur: Mediatæ tamen cauſſæ plures eſſe poſſunt. Soluitur enim vnitas ventriculi vel propter morbos, vel propter cauſſas morbificas. Morbi ſunt vel in ipſo ventriculo, vel in vicinis partibus. Morbi in ventriculo ſunt, primò intemperies frigida, quæ vt neruoſis aliis partibus, ita & ventriculo aduerſa eſt, & dolorem in eo cum roſionis ſenſu, accedente veluti animi deliquio, excitat. Eáque ſæpe ortum habet ab externo frigore, ſi modò ventriculo accurrat, præcipuè in macilentis, inprimis dum calent & ſudant. Eadem à potu frigidiſſimo, aquæ præſertim, contrahi poteſt; idque inprimis, vbi corpus æſtu calet. Deinde tumores, & inprimis inflammatio, quæ ardentem dolorem excitat, de qua ſuprà dictum, & multò magis Eryſipelas: nonnunquam verò tumor durus magnus, aut callus, vel ſcirrhus in eo genitus, qui dolorem grauantem parit, inprimis aſſumpto cibo. Tertiò ſoluta vnitas, & vulnera ac vlcera. A vicinis verò partibus dolore afficitur ventriculus, dum ab incumbentibus viſceribus inflatis, obſtructis, tumentibus premitur. Nonnulli etiam ab oſſe xiphoïde introrſum flexo ventriculum, inprimis cibo plenum & diſtentum premi, atque moleſtia & dolore affici poſſe exiſtimant, qui tamdiu durat, donec cibus coctus deſcenderit, vt decubitu introrſum facto ventriculus ab oſſe hoc receſſerit, de quo *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 26.

Cauſſæ verò morbificæ, quæ dolorem ventriculi excitant, ſunt vel internæ, ſeu intus genitæ, vel externæ. Internæ ſunt vel flatus, vel humor. Si flatus, iſque in ventriculi capacitate concluſus, ſimplex dolor oritur è ventriculi diſtenſione, de qua ſuprà *cap. de ventriculi inflatione* dictum, vbi etiam cauſſæ explicatæ, à quibus flatus ventriculum diſtendentes proueniunt. Si verò acris & feruidus halitus os ventriculi infeſtat, dolor pungens & mordax producitur. Si verò ſit humor, is vel copiâ ſuâ ventriculum grauat, vel qualitate prauâ & mordace, vel etiam malignâ ventriculo moleſtus eſt. Et humor quidem, vt & flatus, vel in ventriculo gignitur, ab eius intemperie aliqua, aut errore in victu, vel aliunde in ventriculum confluit. Et quidem ab humoribus in ventriculo genitis ortus dolor ventriculi, aliàs ſumpto cibo mox ſedatur, aliàs poſt, aliàs etiam ſumto cibo exacerbatur & excitatur. Excitatur dolor ab aſſumto cibo, cùm humores crudi & mordaces ventriculi tunicis adhæreſcentes ſumto cibo agitantur, & incaleſcunt ad cibi coctionem; aut qui in fundo ventriculi hærent, ſumto cibo eleuantur & aſcendunt, atque ita commoti ad orificium ventriculi accedentes dolorem in eo excitant. In aliis, cùm cibus coquitur, ſaltem halitus & vapores acres & mordaces eleuantur, qui os ventriculi vellicant. Sedatur verò dolor cibo aſſumto, vel quia eſt humor melancholicus, vt Auicenna cenſet, vel quia admiſtis cibis minùs acris euadit.

Humores, qui aliunde affluunt in ventriculum, vel fluunt à toto, dum illud febre correptum eſt, vt fit in paroxyſmorum principiis, (quanquam & tum è vicinis locis confluere poſſint) aut citra febrem, dum corpus vel humorum copiâ, aut qualitate, vel ſymptomate aliquo p. n. aut inediâ affligitur, de quibus videatur Galenus 2. *de articul. text.* 22. *&* 2. *de rat. vict. in acut. text.* 44. *&* 2. *de plac. Hippoc. & Plat. cap.* 8. Vel ab aliqua parte, & potiſſimùm ab hepate, à quo bilis flaua & ichores bilioſi in ventriculum affunduntur, id quod præcipuè per inediam accidit; aut liene ac vicinis locis, vnde humor melancholicus & ater; aut à capite, vnde pituita tenuis & ſalſa in ventriculum defluit. Vermes præterea in ventriculo ſeu geniti, ſeu ab inteſtinis ad eum adſcendentes dolorem excitant. Tandem etiam lapides in ventriculo geniti dolorum ſæpe intolerabilium ventriculi ac diuturnorum cauſa ſunt. Cuius rei hiſtorias aliquot collegit Schenckius *lib.* 3. *obſeru.*

Inter cauſſas verò externas, ſiue ea quæ extrà aſſumta dolorem ventriculi pariunt, ſunt primò cibi, vel qualitate moleſti & acres, qui in calidiori præſertim ventriculo ſingultum, roſionem & dolorem excitant. Et quod à cibo per ſe tali accidit, idem etiam à cibo aliàs non malo, ſed corruptionem paſſo & acrimoniam adepto fieri poteſt, putà à dulcibus, pinguibus, rancidis, & cibis facilè corruptioni obnoxiis. Vidi etiam, qui dolorem ventriculi grauiſſimum paſſus eſt à lacte ventriculo coagulato, quo vomitu reiecto ſanatus eſt. Idem etiam à cibo quantitate nimiâ & copioſiùs deuorato accidere poteſt. Imò mulierem ſenem extinctam hac de cauſſa obſeruauit Platerus, quæ die Paſchatis carne & ouis nimiùm ventriculum repleuerat. Deinde idem accidere poteſt à rebus, quæ ventriculum grauare vel pungere poſſunt, vt nucleis ceraſorum, vel aliis deglutitis, aut vitro, acubus, oſſibus, & ſimilibus. Ita refert Guilhelmus Fabricius *cent.* 4. *obſeru.* 33. Matronam quandam, cùm vltra duos annos de dolore ventriculi conqueſta eſſet, tandem vomitorio ſumpto fruſtum corij lardi fumo exſiccati, quod ante duos annos deglutiuerat, euomuiſſe, & breui pleniſſimè conualuiſſe. Sicut & dolorem ventriculi pariunt medicamenta & venena ſeptica, cauſtica atque exulcerantia. Item validiora purgantia ſine correctione, maiori doſi exhibita.

Differentiæ.

Differentiæ. Quæ ſint doloris ventriculi differentiæ, facilè ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, & ſumuntur præcipuè à loco affecto & cauſſa efficiente, atque hinc dependente modo & ſpecie doloris. Aliquando in ipſo ventriculo quædam compreſſio percipitur & diſtenſio, quam Germani *das Hertz drucken oder Hertzgeſpan* nominant, qui dolor plerumque cum ventriculo proſtrato & nauſea accidit, ſuperuenientibus etiam aliquando vomitibus & diarrhœa. Aliquando idem dolor in ventriculi ore conſiſtit, qui Cardialgia nominatur, qui etiam plerumque rodens eſt, & καρδιωγμὸς dicitur, habétque ortum ab humoribus acribus, cùm in morbis quibuſdam, tum etiam in ſanis,

qui

qui πικρόχολοι nominantur, quibus eiuſmodi roſiones familiares ſunt cum oris amaritudine. Dolor quoque aliquando rodens eſt, ex cauſſa modò dicta, aliquando grauans, à cauſſa ventriculum diſtendente vel premente.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Symptoma hoc ipſum per ſe facilè deprehenditur, ægérque de dolore conqueritur, locúmque affectum indicat, niſi mens ſimul læſa ſit. Neque etiam animi deliquium & ſyncopen, quæ dolorem hunc ſequuntur, deprehendere difficile eſt; cùm ægri quaſi exanimati & mortui iaceant, qui paulò antè de grauiſſimo ſtomachi dolore fuerunt conqueſti.

Cauſſæ verò peculiaria ſigna, quibus innoteſcant requirunt, quæ ex iis quæ ſuprà de morbis ventriculi dicta ſunt, patent. Nam intemperies frigida vehementior, è ſuis ſignis ſuprà propoſitis cognoſcitur; vt & tumores ventriculi, vel partium vicinarum, & vulnera ac vlcera ventriculi. Flatus etiam deprehenduntur ex iis ſignis, quæ ſuprà de inflammatione ventriculi ſunt propoſita. Si humor ſit cauſſa doloris, ex iis, quæ ſuprà de intemperie ventriculi cum materia dicta ſunt, innoteſcit: præcipuè humor bilioſus, qui frequentiſſimè cardialgiam inducit, cognoſcitur è linguæ amaritudine, nauſea & inappetentia, virium deiectione, ſyncope. Si materia è primis viis aut toto corpore confluat, vt in febribus fieri ſolet, & potiſſimùm in paroxyſmis earum, ac ſi humor malignus, adſunt febrium malignarum ſymptomata. Venenatus & prauus vapor ab vtero ad ventriculum aſcendens cognoſcitur è propriis vteri affectibus, in primis ex ſuffocatione, in quam mulieres frequenter incidunt, ex ſeminis & menſium ſuppreſſione. Vermes, aut venena aſſumta, acus, ſpinæ piſcium deglutitæ, & ſimilia è ſuis ſignis, & ægri atque adſtantium relatione innoteſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Oris ventriculi dolor grauius malum eſt, quàm ſimplex ventriculi dolor, ob partis huius ſenſum exquiſitum, & cum corde ac cerebro conſenſum. Minùs tamen periculoſus eſt ventriculi dolor, qui fit à cauſſis externis, & qui fit propter partis illius ſenſum exquiſitum; niſi cauſſa externa nimis vehemens ſit, & graue aliquod malum attulerit, vlcus nimirum, putredinem aut inſignem corruptionem, aut qualitate maligna vires deiiciat.

2. Deterior verò eſt ille dolor, qui à cauſſa interna, & ab acri ac mordaci humore excitatur. Peſſimus, ſi maligna & venenata ſit illi materia. Et omnino pro minori vel maiori materiæ, quæ cardialgiam excitat, prauitate, ſymptomatúmque, quæ cum cardialgia coniunguntur, grauitate, aut leuitate, ſalus vel mors expectanda eſt.

3. Auget nimirum ſemper periculum ſyncope, quæ grauior, frequentior & abſque cauſſa manifeſta accidit. Periculum verò minus eſt, quando leuior, minùs frequens, & à cauſſa manifeſta oritur.

4. Ita & febris periculum auget, præſertim continua & acuta, in qua magnus æſtus eſt circa ventriculum, proueniens à bile tunicis ventriculi impacta, de quo Hippocrates 5. *aph.* 65. *In febribus circa ventriculum vehemens æſtus, &* καρδιωγμὸς, *malum.* Magnam enim inflammationem ventriculi, vel copiam magnam humoris vitioſi in ore ventriculi contineri indicat, vnde febris intenditur, malo cordi communicato, ſyncope periculoſa & ſæpe lethalis ſequitur.

5. Qui cardiaco affectu laborantes os ventriculi admodum ſenſile habent, valde periclitantur, & ſæpe ſtatim intereunt, dum immodicam humorum roſionem ſuſtinere nequeunt. Alex. Trallianus *lib.* 7. *cap.* 9.

6. *Frequenter quoque lumbrici ad os ventriculi adſcendentes, hoc malum & ſyncopen excitant, vnde nonnulli ſtatim, cùm à lumbricis roduntur, intereunt.* Alex. Trallianus *ibidem.*

7. In cardialgia ſi extrema frigent, periculoſum.

Indicationes.

Indicationes. Tota curandi ratio in duobus conſiſtit: in doloris, ſi vehementer vrget, mitigatione, & in cauſſæ amotione. Dolor omnis anodyna indicat; & ſi nimis exquiſitus ſit ventriculi ſenſus, obtinendus eſt. Cauſſæ verò quæ dolorem excitant, ſui amotionem indicant: quæ cùm ſint diuerſæ, pro diuerſitate earum variæ indicationes oriuntur. Si dolor ortum habeat à cauſſa externa, putà alimento vel medicamento ingeſto, illud ſeu vomitu, ſeu per aluum euacuandum eſt. Idem faciendum ſi humores vitioſi in ventriculo redundent. Iidem ſi nimis acres & mordaces ſint, temperandi. Si materia maligna ſit, ſimul alexipharmacis oppugnanda. Quæ in tunicis ventriculi infixa eſt, per reſoluentia & validè exſiccantia euacuanda, vt de intemperiebus ventriculi cum materia dictum. Admiſcenda ſunt hic medicamenta adſtringentia, quæ exſolutum quodammodo os ventriculi roborant, ſolutioni continui, vnde dolor eſt, reſiſtunt, diſſolutionem calidi innati prohibent, materiam prauam ab orificio ventriculi ad partes inferiores protrudunt, & ne noua affluat, cauent; exſiccant & incraſſant quæ reliqua ſunt, ne tunicis ventriculi impingantur. Vnde Galenus 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. inquit: *Plurima horum, quæ per experientiam inuenta ſunt, ex miſta materia componuntur, ex adſtringente videlicet & calefaciente.* Vbi & veteres nonnullos reprehendit, qui in affectibus oris ventriculi, hepatis, lienis, & ſimilibus, ac in primis in horum inflammationibus, adſtringentium vſum magno cum ægrorum detrimento omiſerunt.

Curatio.

Si ergo dolor vehementer vrgeat, ita vt non permittat primùm aduerſus cauſſam pugnare, exhibenda ſenſum orificij ventriculi obtundentia, anodyna, aut etiam narcotica. Hebetant ſenſum, quæ mucilaginoſa, pinguia ſunt, ac vim emplaſticam habent, qualia ſunt oleum dulciſſimum, oleum amygdal. dulc. recens, earum emulſio, emulſio ſem. papau. albi, mucilago ſem. pſyllij, cydoniorum, maluæ, amylum, lac. Dum verò malum magis vrget, ſtupefacientia & narcotica vſurpanda, vt ſyrup. de papauere, diacodion. Philon. Rom. trochiſci de carabe, pilulæ de cynogloſſa, requies Nicolai, quorum doſis rarò Scrup. j. excedit, laudanum opiatum. Poſt horum tamen vſum, & dolore ſedato, calefacientibus & roborantibus calorem ventriculi, horum vſu nonnihil debilitatum, iterum roborabimus. Somnus quoque mirum in modum dolorem ſedat, & calorem ac ſpiritus reficit, modò ſpiritus non nimiùm ſint antea debilitati, & ægroti horum medicamentorum vim ſuſtinere poſſint. Ideóque primò lenioribus & quidem externis vtendum, & per frontis ac narium illinitionem ſomnus prouocandus. Quod ſi hæc non proficiant, modò dicta narcotica adhibenda. Curatio.

Quòd ſi cauſſa externa, alimentum ſcilicet aut medicamentum, dolorem produxerit, per aluum aut vomitum reiicienda. Idem faciendum in venenis, quæ commodiſſimè per vomitum reiiciuntur. Si dolor ſit à cauſſa interna, humore ſcilicet prauo, idem faciendum, & materia vel per aluum, vel per vomitum euacuanda. Tutius tamen eſt humores vitioſos per aluum, quàm per vomitum euacuare. Metuendum enim, ne ſi per os reiiciantur, ventriculi orificium magis offendant. At cùm humorem, ob eius acrimoniam & doloris vehementiam tutò euacuare non licet, eius acrimoniam temperare conuenit, modo qui ſæpe iam expoſitus eſt. Quæ etiam ſint medicamenta ventriculum euacuantia, ſuprà de Intemperiebus ventriculi cum materia, eſt expoſitum, quæ hic repetere opus non eſt.

Poſtea os ventriculi cùm internis tùm externis adſtringentibus roboretur. Intus roborant, præſertim cùm febris adeſt, rob & ſyrupus cydonior. de agreſta, de roſis ſiccis, de granatis, acetoſit. citri, conſeru. roſar. corall. margaritæ: ex quibus compoſita etiam ſuprà ſunt propoſita. Galenus 7. *meth. med. cap.* 11. & alibi, mulſam dat, in qua abſinthium ſit decoctum, quod medicamentum & bilem euacuat, & adſtringendo roborat. Extrinſecùs, vt Aëtius docet, conueniunt folia rubi cum pane, item myrti folia & baccæ, aut pampini vitis, aut folia plantaginis cum pane, aut mala cydonia cataplaſmatis modo ſtomacho impoſita.

Vtilis eſt & Fomentatio ex vino rubro cum roſis, abſinthio & maſtiche parata.

Vel ℞. *Flor. roſ. rubr. chamæmel. ſummitat. abſinth.* an. M. j. Coq. in vino rubr. pro ℔. j. ß. Fiat Fomentum.

Vel ℞. *Abſinth. flor. chamæm. roſ. rubr. menth.* an. M. j. Coq. in aquæ ℔. j. ß. Adde *ſpec. diarrh. abbat. aromat. roſat.* an. ℥. ij. *aceti roſac.* ℥. ij. Fiat Fotus.

Quod autem Galenus 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. iubet adſtringentia præmittere ante purgationem, quemadmodum & Trallianus, id quidem locum habet vbi ob immoderatam caloris naturalis diſſipationem ſyncope adeſt vel imminet, vt diſſolutionem nimiam prohibeat. Aliàs quando à ſyncope metus non eſt, vacuantia adſtringentibus præmittenda.

Exhibenda quoque alimenta optimæ ſubſtantiæ. Nihil enim citiùs prauam qualitatem compeſcit & temperat, quàm admiſtio alimenti optimæ ſubſtantiæ.

In dolore ventriculi ex pituita, Galenus cuidam betam & porrum cum ſinapi exhibuit; quorum ope inciſam pituitam largiter is per aluum excreuit, atque ſic ſanatus fuit, 1. *de alim. fac. cap.* 1. Aliàs vtile eſt, bis térve vomere, ex oxymelite cum ſucco raphani, & poſtea hierâ & agarico, aut terebinthina purgare, & reliquias medicamentis ventriculum calefacientibus abſumere.

Verùm de Hiera, quam in doloribus ventriculi à frigida materia, aut flatu ex ea genito ortis, Galenus commendat, notandum, quòd tardè operatur, & dum viſcidam materiam ventriculi tunicis adhærentem agit, halitibus inde excitatis facit vt venter diſtendatur, & dolor augeatur. Ideóque conſultum eſſe, aliud purgans admiſcere, quod vires Hieræ intendat, & operationem acceleret. *Hiera in doloribus ventriculi vſus.*

Si res aliæ in ventriculo hærentes dolorem in eo excitent, commodiſſimè vomitu reiiciuntur. Ita vt ſuprà dictum, Guilhelmus Fabricius refert, Matronam quandam, cùm duos annos de dolore ventriculi conqueſta eſſet, nec vllis remediis ſanari poſſet, tandem exhibito vomitorio fruſtum corij lardini fumo exſiccati, quod ante duos annos deglutiuerat, euomuiſſe, & breui pleniſſimè conualuiſſe.

Si flatus infeſtent, curatio inſtituenda, vt de inflatione ventriculi dictum. Nimirum poſt aliquam doloris remiſſionem ventriculo fomenta adhibenda è decocto chamæmeli, menthæ, anethi, abſinth. cum vino dulci. Clyſteres etiam flatus diſcutientes iniicere non inutile eſt. Poſtea ventriculo cucurbita affigatur, modò humoris crudi & pituitoſi copia non ſit in ventriculo. Hic enim ſi adſit, & magnum dolorem excitet, prius

euacuandus

euacuandus eſt. Vtile eſt & Theriacam veterem medicamentis admiſcere, item ol. aniſi & carui, & ſimilia flatus diſcutientia exhibere. Commendant nonnulli in hoc affectu allij eſum; ab aliis verò, vt ab authore, *4. de rat. vict. in acut. t. 90.* damnatur, quòd æſtuationem & dolorem ventriculi pariat. Sciendum autem, ſi magna adhuc humorum copia adſit, ab allio abſtinendum, cùm iis agitatis & reſolutis plus flatuum generet: ſi verò ſoli flatus adſint, allium ad eos diſcutiendos vtile eſt.

Si humor aut vapor malignus, aut venenum aſſumptum cauſſa cardialgiæ ſit, alexipharmaca ſimul vſurpentur, & inter cætera etiam Theriaca, ſi febris abſit, vel non valde vrgeat: & de hac *in lib. de theriac. ad Poſthumum, & de theriaca ad Piſon. c. 11.* ſcribitur, quòd cardiacos dolore ventriculi iam deficientes exhibita quaſi ad vitam reuocauit. Theriaca enim, & antidoti magnæ aliæ reſoluunt, exſiccant, diſſolutionem calidi innati prohibent, vim alexipharmacam habent, oris ventriculi ac cordis robur tuentur.

Si humor ex hepate vel liene, vel aliunde etiam ad ventriculum effundatur, illarum partium habenda eſt ratio, & humores ad ventriculum fluentes aliò auertendi.

In dolore ex inflammatione ventriculi, lenientibus opiatorum aliquid, ſed in minima quantitate, admiſcere interdum vtile eſt, vt ſenſum ſtupefaciant, & moleſtiam ex acrimonia humorum calidorum mitigent.

Si ſudores ſyncoptici vires deiiciant, ſiſtendi inunctionibus ol. roſar. cydonior. myrtino, aut aſperſione aquæ roſar. & aëris frigidi, per flabellum aſpiratione, qui aër ipſe ſit frigidior natura, vel arte concilietur, vt *l. 1. p. 1. c. 1.* eum parandi ratio expoſita eſt.

Commendantur etiam quædam, quæ occultis proprietatibus contra Cardialgiam prodeſſe perhibentur, vt corallia ſuſpenſa ſupra ventriculum, cochleæ marinæ in puluerem redactæ, & vino ſumptæ, tunicæ gallinarum ventriculi.

Nec hoc omittendum, ſi vicinarum partium, vt hepatis, lienis, coli, ſepti tranſverſi tumore ventriculus comprimatur, curationem ad partes illas dirigendam eſſe. Niſi enim hic affectus tollatur, fruſtra in dolore ſtomachi, & plerumque accedente difficili reſpiratione tollenda laboratur.

Quod ſi à cartilagine xiphoïde introrſum flexa & ventriculum comprimente, ſit dolor ſtomachi, curatio è *lib. 2. part. 2. cap. 26.* petenda. Sed plerumque incurabile eſt hoc malum, & poſt cibum ſumptum adeò graue euadit, vt ægri nullam doloris remiſſionem habeant, donec ſupini recumbant, quo modo ventriculus à cartilagine comprimente recedit, vel cibis coctis ventriculus ſubſideat.

Diæta.

Diæta. Aër ſit temperatus. Cibus ſit boni ſucci, & qui non facilè corrumpitur, & qui acrimoniam humorum, ſi quæ adeſt, obtundit, ac orificium ventriculi roborat. Vtilis igitur eſt in humoribus acribus, à quibus frequentiùs hoc malum ortum habet, panis ſucco granatorum, vel agreſtæ, vel vino tenui imbutus. Conuenit & cremor hordei cum ſucco granatorum. Trallianus primò offert cùm grana mali granati, tum eius ſuccum, poma item & pyra adſtringentia, panem ex aqua frigida, vinum auſterum. Poſtea cibis vti iubet, qui quidem ſint boni ſucci, difficilis tamen coctionis, ne calori illi ingenti in ventriculo cedentes corrumpantur, & qui acres humores ſimul temperent, cuiuſmodi ſunt carnes boni ſucci, auiculæ montanæ, & ſimiles ſucco citri & granatorum conditæ. Tempeſtiuè quoque æger cibandus, ne inedia grauiora mala attrahat, & vbi vires debiles ſunt, parum vini detur, tenuis, albi, ſubadſtringentis. In cauſſa verò frigida victus ſit calefaciens atque exſiccans, & propterea conuenit vinum generoſum, ſi non adſit febris. In cibis vtilis ruta, ſatureia, cinnamomum & ſimilia. Somnus ſit moderatus, & potius longior, quàm breuior. Quies vtilis eſt, cùm hoc malum motu exaſperetur, & humores agitentur. Aluus quotidie ſuum officium faciat.

CAPVT XVI.

De Ardore Stomachi, & ventriculi reſolutione ac ſtupore.

Ardor ventriculi. DOloris ventriculi peculiaris ſpecies eſt, quæ tamen ſimul etiam œſophagum moleſtat, quam τοῦ στομάχου καύσωνα, *ardorem ſtomachi*, & nonnulli ardorem ſtomachi ebullientem, Germani *den Sodt* nominant, quando ardens quidam dolor in ventriculo & gula percipitur, qui vrendo quaſi moleſtat. Malum hoc ſanis aliquando etiam ſæpe familiare eſt, cùm cibo ſumpto, tum ieiunis; & inprimis cùm eructare volunt, intercluſo quaſi flatu igneo, & erumpere non valente. Nonnunquam tamen & in febribus bilioſis accidit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa mali eſt halitus acris, qui è bilioſo humore, aliàs flauo, aliàs porraceo, aliàs æruginoſo, aut corrupto & nidoroſo cibo eleuatur, & dum erumpere cogitur per œſophagum, ibi hærens eum & ventriculi orificium quaſi vrit; quo diſſipato, & malum ceſſat: ſed ſæpe mox ſimili flatu redeunte iterum affligit, donec vel coctio ſit abſoluta, vel aſſumptis cibis & medicamentis, acrimonia humoris temperetur ac ſedetur. Solet enim malum hoc nunc diutiùs durare, nunc citiùs ſedari, prout materia, quæ halituum fomes eſt, nunc copioſior eſt, nunc paucior, craſſior, vel tenuior.

Fit autem ebullitio hæc præcipuè dum cibi coctio accidit, & inprimis ſi valido corporis motu ventriculus turbetur, & quæ in eo ſunt agitentur. Tunc enim quaſi quædam ebullitio fit in eo, è qua halitus acres, & flatus ſurſum ad ſtomachum & gulam eleuantur. Fit verò hoc è cibo naturâ ſuâ acri, vt cepis, porro, allio, caſeo, putri, inprimis in iis, qui ſunt πικρόχολοι & calidiore ventriculo. Idem accidit etiam ab aliis cibis, qui vel facilè corrumpuntur, vel in bilem abeunt, vt ſunt dulces, pingues, rancidi fructus horarij.

Cæterum ſi quis ebullitionem, vel ebullientem iſtum dolorem, quem vulgò *den Sodt* nominant, & ardentem dolorem pro eodem habere velit; (ſi enim differentia inter hos conſtituenda, hæc quæ de ardente ventriculi dolore dicentur, ad *caput præcedens* referenda erunt) etiam bilis flaua & atra huius mali cauſſa eſſe poſſunt, ſi pertinaciter ventriculo adhæreant. Bilis autem hæc in ipſo ventriculo generatur ex aſſumptis, vt modò dictum, vel in illum per duodenum effunditur, & hunc in ea dolorem excitat, in πικρόχολοις præſertim, iiſque maximè ieiunis. Et quidem dolorem hunc diuturnum etiam fieri poſſe, docet Platerus, ſi ipſa ventriculi ſubſtantia bile quaſi imbuatur; quod interdum accidit, quando ob contactum bilis veſiculæ, ventriculi regio illi incumbens & contigua afficitur, croceóque colore tingitur, maculáque crocea ad internam illius membranam quandoque penetrat; quod ſectione in illis, quibus ardor ventriculi perpetuò ferè moleſtus erat, ſeſe deprehendiſſe teſtatur. Idque iis faciliùs accidere ſtatuit, quibus copioſior bilis in veſicula colligitur, eáque dilutior, vt tranſudare poſſit, ventriculúmque vicinum tingere. Quod eò faciliùs accidit, ſi ventriculus in crapulæ deditis cibo perpetuò diſtentus ſit, vt & in iis, qui ſcribendo, aliúdve agendo corpus inflectunt, vt ventriculus bilis veſiculam comprimat, atque ex ea bilem quaſi exprimat.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum per ſe manifeſtum eſt, atque ægri de quodam quaſi ardore in gula conqueruntur, & ſæpe in ore amaritudo percipitur. Satis eſt moleſta, ructus adſunt nidoroſi, appetentia eſt deiecta. *Signa.*

Prognoſticum.

Malum ipſum per ſe quidem non periculoſum eſt: moleſtum tamen. Cauſſa verò à qua pendet, non negligenda. *Prognoſticum.*

Curatio.

Curatio duobus perficitur. Primum eſt, vt ardor ille ſedetur; alterum, vt cauſſa iſta tollatur, ne idem malum reuertatur. *Curatio.*

Prius perficitur iis, quæ feruorem illum humorum temperant & ebullitionem tollunt. Vnde datur ſiliqua, conſeru. roſar. fructus acidi & eorum ſuccus, vt malum citrium, granatum, berberis, vinum abſinthites, panis medulla aceto & aliis ſuccis acidis imbuta. Vel

♃. *Conſeru. vitriolat.* ℥. ß. *cydon. condit.* ʒ. ij. *rob. ribes* ℥. ß. *ſpec. diatrionſant. diarrh. abbat.* an. ʒ. ß. *ſyrup. cydon.* q. ſ. F. Electuarium.

Inprimis verò vtilia ſunt quæ iſtam ebullitionem tollunt, humorem quaſi imbibendo & præcipitando, vel vt faciliùs deferueat, faciendo, aut eius qualitatem tollendo. In quem finem præcipuè commendatur creta alba, quam vulgus etiam inter Εὐπόριστα numerat, nux moſchata, bolus Armen. oculi cancri. Hinc ſequentia commendantur.

♃. *Nuc. moſch.* ʒ. j. *cretæ*, ʒ. ij. *ſacch.* ʒ. iij. Fiat Puluis. Doſis ʒ. ß. vel ʒ. j.

♃. *Nuc. moſch. macis, roſar.* an. ℥. ß. *ſacch. alb.* ℥. j. *cretæ*, ʒ. ij. F. Puluis.

Vel ♃. *Nuc. moſch.* ʒ. ß. *croci* gr. ij. *cornu cerui vſti*, ℈. ij. *cretæ* ʒ. ß. *ſacchar. in aqua portulac. diſſoluti*, q. ſ. F. Rotulæ.

Vel ♃. *Cretæ* ℥. j. *boli Armeni* ℈. ij. *roſ. rubr. margarit. præp.* an. ʒ. ß. *macis*, ℈. j. *ſacch. alb. in aqua roſar. diſſol.* q. ſ. F. Morſuli.

Vel ♃. *Conſeru. roſ. vet.* ℥. j. *ocul. Cancri præpar. boli Armeni*, an. ʒ. ß. Cum *ſyrup. conſeru. nuc. moſch.* F. Electuarium.

Hoc loco vitij, quod dolori contrarium videtur eſſe, mentio etiam facienda, quod ſtuporem ventriculi nominant, vt apud Foreſtum *lib. 8. obſ. 28.* videre eſt, cùm vis in ſtomacho attrahens læditur, ſimúlque ſenſus tactûs vel minuitur, vel aboletur.

Verùm ſenſus appetitus ineſt præcipuè orificio ventriculi, & dictum de eius læſione ſuprà, vbi de cibi & potûs appetitu læſo actum. Vis verò attractrix præcipuè in Oeſophago viget, de cuius læſione etiam ſuprà dictum, de deglutitione læſa, vt plura de iis hic addere opus non ſit.

CAPVT XVII.

De Exercitio præter naturam è ventriculo, & eius qualitatibus mutatis.

ATque hæc fuerunt Symptomata, quæ ventriculi actionibus accidunt, reſtant adhuc duo; excreta præter naturam, & qualitates mutatæ, de quibus pauca dicenda.

Excreta p. n. è ventriculo.

Excreta quod attinet, ventriculus equidem non factus eſt, vt per eum vlla fiat excretio; ſed Chylificationis organum eſt, quod cibum retinet, coquit, mutat, & tandem coctum & in chylum tranſmutatum per inferius orificium ad inteſtina tranſmittit.

Interdum tamen etiam natura eo abutitur ad humores vitioſos, qui ſeu in eo ſunt geniti, ſeu è corpore ad eum tranſmiſſi, euacuandos, quod vomitu fit. Id ergo ſi cum commodo naturæ fit, tolerari poteſt ea euacuatio, neque ita valde præter naturam eſt. Interdum tamen accidit vt res planè præter naturam è ventriculo eiiciantur, de quibus equidem ſuprà, atque etiam inter actiones ventriculi læſas, expultricem ſcilicet, facta eſt mentio. Quatenus tamen res ipſæ planè præter naturam ſunt, earum etiam hoc loco inter excreta p. n. facienda eſt mentio.

Sanguis vomitu reiectus.

Compertum verò eſt, ſæpe ſanguinem per vomitum reiectum fuiſſe, de quo ſuprà etiam, de ſanguinis vomitu, dictum. Vt ſaltem pauca addamus, etſi ſanguinis vomitus aliàs toto genere p. n. ſit, ſtatis tamen temporibus, quibuſdam accidere, imò ſalutaris eſſe ſolet. Ita ſanguinis profluuium per hos ſtato tempore accidiſſe Macrino Viſco Viro Prætorio, & omnibus annis Voluſio Saturnio Vrbis Præfecto, qui 90. tamen annum exceſſit, refert Plinius *lib.* 11. *cap.* 38. Sic fœminam quandam, quæ 58. annum exceſſerat, quotannis dolore hypochondriorum corripi ſolitam, ſpontaneo ſanguinis vomitu ab eo liberatam fuiſſe, ſcribit Langius *lib.* 1. *Epiſt.* 58.

Menſes vomitu reiecti.

Menſes per vomitum à fœminis fuiſſe reiectos, à multis obſeruatum, refértque idem Langius *loco allegato*, mulierem Florentinam, cùm intolerabili capitis dolore affligeretur ex retentione menſium, his vomitu reiectis conualuiſſe, & ne morbus recrudeſceret, venæſectione ſibi cauiſſe. Similem hiſtoriam refert Braſſauol. *ad aph.* 31. *ſect.* 5. Beniuenius etiam *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 41. refert, Fœminam quandam acerbiſſimo capitis dolore ob menſium ſuppreſſionem laboraſſe, à quo fuit liberata menſibus vomitu reiectis; quam ſanitati reſtituit ſola venæ, quæ ſub talo eſt, ſectione. De via ſi quæratur, plerique quidem ſtatuunt, per venam matricis, quæ à caua oritur, ſanguinem in hepar, & inde in ventriculum per venas, quæ eius orificium & fundum ambiunt, effundi. Hieronymus Reuſnerus verò *ad c.* 31. Iodoci Mellichij *de vrinis*, ſtatuit, Venas vteri cùm meſenterij venis anaſtomoſi manifeſtâ committi, per quam in inteſtina & ventriculum tranſponatur ſanguis menſtruus. Poſſunt tamen etiã humores ad ventriculũ ab vtero trãſmitti per arterias.

Res monſtroſæ per vomitum reiectæ.

Res etiam alias præter naturam admirandas & monſtroſas, per ventriculum reiectas fuiſſe obſeruatum eſt, & dictum de eo ſuprà, nimirũ clyſteres, glandes, alui excrementa, vermes, crines, pannos, clauos, & ſimilia, de quibus omnibus videatur Schenckius *lib.* 3. *obſeru.* vbi de vomitu agit. Guil. Fabricius *cent.* 2. *obſ.* 34. refert, adoleſcentem in pago quodam prope vrbem Metam longo & intricato morbo detentum fuiſſe, tandémque parentes Necromanticum acceſſiſſe, cuius conſilio cùm vomitorium hauſiſſet, aciculas, clauiculos, cuſpides cultellorum, aliáque ferramenta plurima eiecit, & breui conualuit.

Ventriculi qualitates mutatæ.

Tandem *Qualitates mutatas* quod attinet, equidem in corpore viuente percipi non poſſunt: in mortuorum tamen ventriculis repertos fuiſſe colores alienos, obſeruatum. Ita poſt intempeſtiuum vſum magiſterij perlarum tunicas ventriculi nigras repertas fuiſſe in Gaſparo Logo, Epiſcopo Vratiſlauienſi, teſtatur Iohannes Crato *in Epiſt. à Scholtzio collectis, Epiſt.* 163. Et Platerus obſeruauit in ventriculo cuiuſdam maculam nigram. Idem, interdum à bilis veſicula incumbente, ventriculum flauo colore tinctum fuiſſe, annotauit.

LIBRI TERTII
PARTIS II.
DE INTESTINORVM Morbis ac Symptomatibus,
PRÆFATIO.

CHYLVM in ventriculo coctum inteſtina accipiunt, eúmque ampliùs elaborant, & ſi quid in ventriculo non bene elaboratum eſt, vlteriore coctione perficiunt, & quod in eo vtile eſt ad corpus alendum, per anfractum illum longum à vaſis Meſaraïcis attrahendum, & ad hepar ad lienem tranſmittendum diſtribuunt; tandemque quod inutile eſt & corpori alendo ineptum, ad aluum tranſmittunt, & per eam deiiciunt.

Ad quas actiones cùm mora quadam & temporis ſpatium requiratur, vim retentricem etiam inteſtina obtinent. Neque enim fæces ab vtili ſucco ſeparatas accipiunt è ventriculo inteſtina, ſed chylum inutilibus partibus permixtum, quæ demum in Inteſtinis ſeparantur, & quod vtile eſt à Meſaraïcis vaſis attrahitur, inutile verò in fæces alui mutatur.

Sunt autem Inteſtina numero ſex; tria tenuia, duodenum, ieiunum ileum: tria craſſa, cæcum, colum & rectum, de quibus videantur Anatomici. Vt autem quæ diximus præſtent, ſuam naturalem temperiem habent, ſuam conformationem, ſuam ſedem ac locum, & alia quæ ab Anatomicis prolixè deſcribuntur. Habent præterea & ſenſum exquiſitum, & Spiritus animales à neruis ſextæ coniugationis accipiunt. Venas etiam habent à vena portæ: arterias partim à cœliaco ramo, partim ab vtroque meſenterico.Ślioſum præterea excrementum, à quo facultas inteſtinorum ad expellendum irritatur, à veſicula fellis accipiunt.

Atque hæc omnia cùm bene ſe habent, chylus ad vaſa Meſaraïca rectè diſtribuitur, fæcéſque debito modo expelluntur. Multis tamen morbis præter naturam afficiuntur: Intemperie ſcilicet frigidâ, calidâ, humidâ, ſiccâ, cum & ſine materia. Inflantur etiam & in maiorem molem diſtenduntur, & contrà anguſtiam patiuntur ac obſtruuntur. Læuitatem etiam præternaturalem acquirunt. Res p. n. in iis generantur. Interdum ſitum mutant & conuoluuntur, vt in hernia inteſtinali & vmbilicali. Vulnerantur: Sphacelum patiuntur. In ſpecie verò Inteſtinum rectum, & quæ ſunt in eo ſphincter & hæmorrhoïdes, patiuntur rhagades, condylomata, ficus, vlcera, fiſtulas. Anus etiam quandoque coaleſcit.

Hinc poſtea varia ſequuntur Symptomata, coctio læſa, motus inteſtinorum inuerſus, dolor inteſtinorum, alui retentio, fluxus alui varij, fæcum alui per aliena loca excretio, res alienæ per aluum excretæ, ventris murmura, ani paralyſis & ſenſus amiſſio, teneſmus, ani pruritus, hæmorrhoïdum dolor, fluxus, ſuppreſſio, de quibus iam ordine dicendum.

SECTIO I.
De Morbis Inteſtinorum.
CAPVT I.
De Intemperie Inteſtinorum, & primò de frigida.

Inteſtinorum intemperies frigida. Cauſſæ.

FRequenter ſatis Inteſtina intemperie frigida laborant, quam ab iiſdem ferè cauſſis contrahunt, à quibus ventriculus refrigeratur. Quò etiam faciunt crudi ſucci, qui cùm ex ventriculo, tum vicinis membris aliis in ea effunduntur, & omnino omnes cauſſæ ſeu internæ, ſeu externæ, quæ ſeu per ſe, ſeu per accidens ea refrigerandi, eorúmque calorem imminuendi vim habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur Intemperies Inteſtinorum frigida è doloribus & flatibus, qui in iis generantur, & in primis excreta per aluum eorum intemperiem & coctionem læſam patefaciunt, quæ cruda ſunt, & non ſatis cocta, ac pituitoſa.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Provt maior vel minor eſt frigiditas, & cauſſarum eam inducentium maior vel minor vis, ita etiam periculoſius, vel minus periculoſum malum eſt.

Curatio.

Curatio.

Generalia in Inteſtinorum curatione obſeruanda.

In genere autem de Inteſtinorum morbis curandis obſeruandum: etſi non eam dignitatem habent inteſtina, quam ventriculus, & ignobiliora videntur: tamen eorum robur etiam modicè adſtringentibus conſeruandum; cùm chylum aliquandiu retinendi & concoquendi vim habeant. Vbi tamen craſſi & viſcidi humores iis inhæreſcunt, adſtringentia vtilia non ſunt; cum eos magis impingerent. Cùm etiam ſenſum ſatis exquiſitum inteſtina obtineant, ea quæ ipſa irritare poſſunt, quale eſt oxymel, vitanda.

Quæ autem adhibentur iis remedia, ſi graciliorum gratiâ dantur, commodiſſimè per os exhibentur; craſſiorum verò cauſſa per clyſteres iniiciuntur; etſi & per os exhiberi poſſunt, quæ tum validiora requiruntur, cùm vis eorum in via infringatur. Et cùm quæ per os dantur medicamenta in morbis inteſtinorum, primò à ventriculo excipiantur, videndum ne vllo modo eum lædant. Et quæ extrà applicantur, ita applicari debent, ne ventriculum tangant, niſi is ſimul eadem intemperie laboret.

In ſpecie verò Intemperiem frigidam quod attinet, intemperies frigida calida requirit.

Inteſtina calefacientia.

Calefaciunt ea: *mentha, abſinthium, cuminum, piper, zingiber, bacc. laur. ſem. carui, Diatrion pipereon, Dianiſum, El. de bacc. lauri, theriaca*, & alia ſuprà de intemperie frigida ventriculi propoſita, cùm intus aſſumenda, tum extrà applicanda.

Paulò tamen calidiora eligi debent, vel in maiore quantitate exhiberi; cùm in via vis illorum nonnihil alteretur.

Extrà applicentur ſacculi *ex milio, ruta, ſale* calefactis, item *cineribus calidis*. Lapides etiam ſerpentini calidi. Olea, *maſtichinum, menthæ, rutaceum, abſinthij, anethi*. Emplaſt. *de bacc. lauri*.

Clyſteres quoque iniiciantur *è ruta, calamintha, anetho, flor. chamæmeli, bacc. lauri, ſem. carui*, præcipuè in vino decoctis, *oleo rutaceo, chamæmel. irino, laurino*, & ſimilibus, *El. de baccis lauri*. Clyſteres item è *Maluatico*.

Diæta.

Victûs ea ratio inſtituatur, quæ in ventriculi intemperie frigida eſt propoſita.

De Intemperie Inteſtinorum calida.

Inteſtinorũ intemperies calida.

Rarior eſt intemperies inteſtinorum calida. Inducúntque eam cauſſæ, quæ ventriculum calefacere poſſunt, & humores calidi ex vicino meſenterio vel hepate, vel etiã venoſo genere in ea effuſi.

Signa.

Et cognoſcitur maximè è fæcibus alui ſiccis, & aluo tardiore.

Curatio.

Curatio. Inteſtina refrigerantia.

Curatio.

Calida Intemperies frigida requirit: qualia ſunt, *endiuia, lactuca, portulaca, hordeum, ſemina frigida maiora, viola, roſa, robes, ceraſa.* Quæ cùm ore ſumenda exhibentur, cùm per clyſteres iniiciuntur, tum extrà applicantur. Vtiles ſunt & acidulæ, quæ calidam inteſtinorum intemperiem corrigunt, ſimulque ea roborant.

De Intemperie Inteſtinorum Humida.

Intemperies humida.

Humectant inteſtina etiam cauſſæ omnes, quæ ventriculi intemperiem humidam inducere valent.

Sicca.

Cognoſcitur ex aluo fluidiore, & fæcibus liquidioribus.

Curatio.

Curatio. Inteſtina exſiccantia.

Intemperies humida ſiccantia requirit: quæ formâ liquidiore commodius exhibentur, cum faciliùs ad inteſtina penetrent. Talia ſunt, *tormentilla, pentaphyllum, plantago, ſaluia myrtilli, cydonia, ſumach, corallia,* quæ vino cocta, aut ex vino vel aqua chalybeata, formâ potus exhibeantur. Vtiles etiam ſunt, *Conſerua roſar. rubr. betonica, ſaluia, condita cydonia, meſpila, ſyrupus myrtinus, de roſis ſiccis.* Vel per clyſteres decocta ex his facta iniiciantur: vel extrà applicentur formâ ſacculi, *ex milio, roſis, balauſtiis, myrtillis, ſale, auena.* Cataplaſmata *è carne cydoniorum, pyrorum ſylueſtrium, cornorum, ſorborum, in vino rubro coctorum, farina fabarum, lupinorum, lentium.* Inunctiones *ex ol. roſac. myrtino.* Emplaſtra, vbi in vſu, *Diaphœnicum calidum, & frigidum.*

Diæta.

Victus etiam ratio ſicca ſit, potúſque paucus.

De Intemperie Inteſtinorum Sicca.

Intemperies ſicca. Signa.

Sæpe etiam ſiccantur Inteſtina à cauſſis, quæ ventriculum exſiccare valent.

Cognoſcitúrque hæc intemperies præcipuè ex aluo tardiore, & fæcibus ſiccioribus.

Curatio. Inteſtina humectantia.

Curatur humectantibus cùm aſſumtis, tum præcipuè per clyſterem iniectis; decocto ſcilicet *radicum, florum & ſeminum maluæ & altheæ, ſemine lini, lacte, butyro, ol. amygd. dulc. paſſulis:* quibus & victus ratio reſpondeat.

De Intemperie Inteſtinorum cum materia.

Intemperies inteſtinorum cum materia.

Verùm plerumque humor aliquis & materia coniungitur. Et quidem materia illa, vel in inteſtinis ipſis cumulatur paulatim, aut ob prauam victus rationem, aut facultatis expultricis debilitatem, aut materiæ ipſius craſſitiem & multitudinem, aut viarum, per quas expelli debet, anguſtiam, & quòd aluus, quæ expellere debet, non expellit. Vnde aliunde ad inteſtina confluit, attracta aut dolore, aut calore, aut quod frequentiùs accidit, dum natura ad inteſtina, vt partes debiliores & excrementorum euacuationi deſtinatas, & totius corporis quaſi ſentinam, humores vitioſos è locis vicinis, imò toto corpore expellit. Nonnunquam & è cerebro materia in ventriculum deſtillat, & hinc in inteſtina dimanat. Interdum & à medicamentis purgantibus attrahitur, ibique hæret.

Materia autem hæc vel bilioſa eſt, vel pituitoſa, vel melancholica; & nunc hæret in tenuibus inteſtinis, nunc in craſſis; & quidem vel in cauitate inteſtinorum, vel in eorum tunicis.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem materia ex cauſſis, quæ præceſſerunt, & ad eam generandam facere potuerunt, cibo nimirum & potu, qui nunc ad pituitoſum, nunc ad bilioſum, nunc ad melancholicum humorem generandum diſpoſitus eſt: & ſignis etiam, quæ hunc vel illum humorem in meſenterio, liene, hepate, imò toto corpore abundare, & ad inteſtina confluere monſtrant. Deinde ex affectibus, doloribus ſcilicet & tumoribus ventris, iiſque quæ per aluum deiiciuntur, & nunc ſunt pituitoſa, nunc bilioſa, nunc melancholica.

Prognoſticum.

Prognoſtica.

1. Difficiliùs curatur intemperies cum materia, quàm quæ eſt ſine materia. Et quidem nunc difficiliùs, nunc faciliùs, prout ipſa materia eſt magis vel minùs contumax, & grauiora vel mitiora ſymptomata coniuncta habet. De quibus omnibus poſtea in ſpecie plura dicentur.

2. Faciliùs euacuatur materia, quæ in cauitate inteſtinorum hæret, quàm quæ ipſorum tunicis impacta eſt.

Indicationes & curatio.

Curatio.

Ipſa intemperies corrigenda eſt per contraria; materia verò euacuanda, eiúſque generatio vel affluxus, niſi criticus ſit, & naturâ rectè agente fiat, inhibendus.

Lenientia Medicamenta. Quomodo differant à purgantibus. Lenientium differentia.

Medicamenta autem, quæ materiam in ventriculo, cauitate inteſtinorum, & orificiis venarum meſaraicarum in inteſtina dehiſcentium præter naturam contentam euacuant, dicuntur lenientia, laxantia, ἐκκοπρωτικά. Differunt à purgantibus, quòd actione ſuâ, niſi nimiâ quantitate aſſumantur, extremitates venarum meſaraicarum non tranſcendunt, neque etiam vt electiuè purgantia, humorem certum eligunt. Eſt tamen inter ea quædam differentia. Quædam enim ſimpliciter obuiam quemcumque humorem educunt, vel emolliendo & lubricando, vt oleum & vnctuoſa, vel irritando, vt ſalſa, acria, nitroſa, & omnia abſtergendi vi prædita, qualia antiquis ferè in vſu fuerunt, & pleraque ſimul alimentoſa ſunt, vt oleum commune, amygdalar. dulcium, ſeminis lini, lac, præſertim aſinæ, ſerum lactis cum ſale & melle, mel, ſaccharum, ficus & caricæ, vuæ recentes & paſſæ, muſtum, pruna, braſſica, mercurialis, attriplex, beta, blitum, malua, mora matura, ceraſa, terebinthina: Alia verò magis ad purgantium naturam accedunt, ac interdum, ſi copioſius exhibeantur, extremitates venarum meſaraïcarum tranſeunt; & licèt electiuè humores non euacuent, vt verè purgantia, tamen ſine delectu non exhiberi debent, quòd licèt non occultâ qualitate humores certos ſeligant, ob manifeſtam tamen qualitatem huic vel illi humori euacuando magis conueniunt. Caſſia nimirum, quia non calefacit, bili accommodata eſt, non verò pituitæ, quia flatus parit; mel roſatum magis conuenit pituitæ; ſyrupus roſarum ſolutiuus magis bili. Cum ergo vel ſaltem fæces euacuandæ ſunt, vel pituitoſi, vel melancholici, vel ſeroſi humores, cuilibet medicamenta conuenientia eligenda ſunt.

Fæces deiicientia.

Fæcum deiectioni leniora ſatisfaciunt, præſertim per clyſteres iniecta.

Pituitam euacuantia.

Pituitæ euacuandæ ſatisfaciunt, *mel roſatum & anthoſatum, terebinthina, hiera ſimplex, ſpecies hieræ, pilulæ alephanginæ, myrobalani, chebuli, bellirica & emblicæ.*

Bilem euacuantia.

Bilem euacuant, *lac, ſerum lactis, infuſio roſarum, ſyrupus roſarum ſolutiuus, caſſia, manna, ſebeſten, tamarindi, aloë, diaprunum lenitiuum, pilulæ de aloë roſata, myrobalani citrinæ.*

Melancholiam euacuantia.

Melancholiam euacuant, *fumaria, epithymum, polypodium, ſyrupus de polypodio, de epithymo, elect. lenitiuum.*

Seroſos humores euacuantia.

Seroſos humores euacuant, *manna,* quæ etiam bilem educit, *ſyrupus violarum ſolutiuus, caſſia.*

Doſes horum medicamentorum, in *Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 1. cap. 5.* traditæ ſunt.

Modus ea exhibendi.

Medicamenta autem hæc vel ore aſſumuntur, vel per clyſteres immittuntur, vel etiam glandis modo adhibentur. Per os commodius aſſumuntur, quando ſimul ex ventriculo & inteſtinis tenuibus euacuare animus eſt, aut cùm æger clyſteres non admittit, vel anus laborat, vt in hæmorrhoïdibus. Per clyſteres verò iniiciuntur medicamenta, ſi laboret ventriculus, ſi ſubitâ euacuatione opus ſit, ſi intentio ſit ſolas fæces euacuare, aut aliud quod in craſſis inteſtinis continetur, ſi abhorreat æger ab aſſumendis medicamentis, vel ad vomitum procliuis ſit. Plerique etiam ſunt in ea ſententia, clyſteres ſaltem ex inteſtinis euacuare: cum verò etiam è venis meſaraicis, vel locis remotioribus euacuare animus eſt, clyſteres non ſufficere, ſed medicamenta ore aſſumenda eſſe. Verùm ſi clyſteres è fortioribus medicamentis componantur, etiam è venis meſaraicis, imò vniverſo corpore euacuare poſſunt, teſtatúrque id experientia, quâ conſtat, glandibus ex helleboro albo factis applicatis, eadem ſymptomata excitata fuiſſe, quæ iis qui helleborum ſumſerunt, euenire ſolent, & vitri antimonij granis tribus glandi inditis, non ſolum aluum copioſè motam, ſed & duos vomitus excitatos fuiſſe. Neque ratio deeſt. Cùm enim Colum inteſtinum vim medicamenti ſuſcipit, per arterias humores in trunco aortæ mouet: vnde etiam accidit, vt poſt medicamenta purgantia vmbilico applicata purgatio ſequatur; quia per arterias vis medicamenti purgantis attrahitur.

An clyſteres ſaltem ex inteſtinis euacuent.

Quando lenientia exhibenda?

Exhibentur autem talia commodiſſimè horâ vnâ vel duabus ante cibum, non poſt cibum, & quidem vel ante prandium, vel ante cœnam.

Materiâ hoc modo euacuatâ, danda eſt opera ne iterum cumuletur, rectâ victus ratione adhibitâ, & victu parciore exhibito, quique contrariam habeat humoris peccantis qualitatem.

Si autem in ipſis inteſtinorum tunicis materia contineatur, frequentiore euacuatione indiget, & ea medicamenta vſurpanda, quæ nonnihil ad purgantium naturam accedunt; qualia commodiſſimè ex aloë parantur.

Et quidem ſi aliunde humores ad inteſtina confluant, vt in aliis partibus & fluxionibus, partis recipientis, & mittentis habenda eſt ratio. Ideóque ſi inteſtina vel propter dolorem, vel calorem humores attrahant, dolor mitigandus, calor verò temperandus; ſi verò ob ſolam imbecillitatem fluxionibus recipiendis obnoxia ſunt inteſtina, roboranda ſunt per modicè adſtringentia, vel aſſumpta ore, vel per clyſterem iniecta potiùs, quàm extra applicata, quorum vſu facilè humores ad interiores partes compelluntur. Talia ſunt quæ parantur ex roſa, mentha, plantagine, polygono, abſinthio.

Inteſtina roborantia.

Materia verò, quæ in inteſtina confluit, ab iis auertenda. Cùm autem inteſtina corporis intimum occupent, fit commodiſſimè auerſio venæſectione in cubito. Reuellit etiam ab inteſtinis vomitus, non tamen per purgantia fortiora inſtitutus: item frictiones brachiorum & crurum, cucurbitulæ dorſo & ſcapulis appoſitæ.

Repellentia materiam ex inteſtinis.

Repellentia quòd attinet, ac cùm intus aſſumuntur, & per clyſteres iniiciuntur, tum extrà applicantur. Quanquam enim externa nonnulli ſuſpecta habeant ideo quòd ex venis partium externarum humores ad inteſtina protrudant: tamen quia humores qui fluunt ad inteſtina, non fluunt per venas, quæ partes externas abdominis perreptant, ſed per meſaraicas non ſine commodo applicari poſſunt.

Deriuantia.

Deriuatio fit commodiſſimè per venas hæmorrhoidales.

Euacuantia. Senſibiliter. Inſenſibiliter.

Illud verò materiæ, quod poſtea inteſtinis impactum relinquitur, vel ſenſibiliter euacuandum, vel inſenſibiliter diſcutiendum. Senſibilis euacuatio fit per lenientia medicamenta antea propoſita, cùm ore ſumta, tum per clyſteres infuſa. Inſenſibiliter verò diſcutiunt digerentia medicamenta, vt oleum chamæmelinum, anethinum, rutaceum, laurinum. Cataplaſmata

etiam è radicibus, floribus, ſeminibus variis medicamentorum diſcutientium parata: quibus tamen admiſceri debent, quæ modicè adſtringendo inteſtinorum robur conſeruant, ne fluxionibus aliunde recipiendis fiant opportuna.

CAPVT II.

De inflammatione Inteſtinorum.

Inflammatio inteſtinorum.

ETſi Inflammatio ſit morbus compoſitus, & in ea non ſolùm intemperies cum materia, ſed & magnitudo aucta reperiatur, & proinde poſt ſimplices morbos, demùm de ea agendum videatur; tamen quia inprimis intemperies cum materia in ea manifeſta eſt, & maximè actiones lædit, ſtatim poſt intemperies cum materia de ea agere libet. Inflammari autem poſſunt omnia inteſtina, frequentiùs tamen tenuiora inflammantur, ob venarum copiam & ſanguinis abundantiam.

Cauſſa.

Cauſſa. Accidit autem inteſtinorum inflammatio affluente ſanguine per venas, quibus inteſtina, tenuiora præcipuè, abundant. Quod euenit, vel vbi ob tenuitatem ſponte ad inteſtina fluit, id quod in dyſenteria ſæpe accidit, & quidem autumno frequentiùs, 3. *aph.* 22. quia æſtate geniti humores tenues & mobiles, autumni frigore inæquali in profundum corpus ad inteſtina pelluntur, vbi phlegmonem ſæpe efficiunt: vel cùm à calore, aut, quod frequentiùs accidit, à dolore attrahitur, id quod fit poſt vehementes inteſtinorum dolores, poſt percuſſiones & lapſus, & in primis cùm inteſtina è ſua ſede in ſcrotum vel vmbilicum excidunt, vbi compreſſa dolorem patiuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Dolor fixus, diſtendens, ingens in parte affecta intus percipitur: in loco autem tumor nonnunquam percipitur, cuius ratione, vt Galenus 6. *de loc. aff. cap.* 2. docet, nonnulli hunc morbum χορδαψὸν appellârunt, quòd in eo tenue inteſtinum tactu deprehendatur conuolutum inſtar chordæ. Febris & febrilia ſymptomata adſunt: aluus occluditur, & omnia per os reiiciuntur, qui affectus Ileos appellatur, vt infrà dicetur. Vrina ſupprimitur, quòd veſica in conſenſum trahitur, venter inflatur, reſpiratio eſt difficilis, vires omnes languent.

Vtrùm autem tenuia vel craſſa inteſtina inflammentur, ita dignoſcitur. Si tenuia inteſtina affecta ſint, ſtomachi diſtenſio adeſt, & ſpiritûs anguſtia, & nauſea, atque vomitus aſſidui & vehementes, ita vt nec potus contineri queat, paulo pòſt & ſtercorum vomitus ſequatur: dolor & tormina magis ad ſuperiora vergunt. Si in craſſis inflammatio conſiſtat, vomitus non ita continuò durat, dolor ad hypochondria magis pertingit, ac lumborum adeſt grauitas, vomitus ſtercoris tardiùs ſuperuenit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inflammatio inteſtinorum periculoſum malum eſt, & præſertim tenuiorum, vt quæ Ileum & alia grauia ſymptomata indùcit, & pauci hoc modo affecti euadunt.
2. Malum etiam acutum eſt, & citò ad ſtatum properat.
3. Sæpe inflammatio inteſtinorum in gangrænam & ſphacelum abit. Vidi hoc in fœmina, & iuuene, quibus cùm ex hernia inteſtinali inteſtina inflammata eſſent, tandem ſphacelo ea corrupta ſunt, quæ putredo ſuperiacenti peritonæo & abdominis muſculis circa inguina communicata eas ipſas partes infecit, vt ſphacelo corriperentur, ac viâ per corruptam partem factâ fæces alui cum ſummo fœtore per inguen excernerentur, atque ita vterque mortem oppeteret. Plura vide infrà, *de Ileo.*

Indicationes.

Indicationes. Qui ſcopi & indicationes in aliarum partium inflammationibus dantur, eædem & hìc locum habent. Sanguis nimirum affluens à parte affecta auertendus, eiuſdem feruor temperandus, ac id quod influxit, diſcutiendum. Nam vt ad ſuppurationem ducatur, minùs tutum eſt, & non ſine periculo id fit, ac præcipuè ſi ad interiora abſceſſus rumpatur.

Curatio.

Curatio. Venæſectio. Ideóque mox (lenem tamen clyſterem præmittere nihil prohibet) baſilica aperiatur, etiam ante topica; & ſi opus ſit, ac vires ferant, etiam repetatur venæſectio. Trallianus in inflammatione ita aucta, vt vrina etiam ſupprimatur, venam tali aperit, quâ ratione & alui & vrinæ excretionem ſæpe ſecutam fuiſſe ait.

Anodyna & refrigerantia. Sanguine euacuato, ſtatim quæ repellunt, refrigerant, & dolorem mitigant, vſurpanda. Ideò inunctiones fiant ex oleo roſaceo; aut panni, vel lana oleo roſaceo & vino auſtero imbuta ventri imponantur, quibus aceti aliquid addere non inutile fuerit.

Cataplaſmata quoque applicentur ex plantagine, endiuia, portulacâ, & ſimilibus, è quibus contuſis exprimatur ſuccus, & oleum roſaceum addatur: vel mala cydonia in poſca dilutiore cocta, oleóque roſaceo miſta applicentur, eaque omnia tepidè.

Per aluum, & præcipuè vbi inteſtina inferiora inflammata ſunt, in morbi principio iniiciantur clyſteres ex cremore ptiſanæ, oleo roſaceo, ſucco plantaginis, endiuiæ, portulacæ, luteis ouorum recentium.

Reuellentia. Omnia ſimul Reuulſionum genera inſtituantur, quæ materiam ab internis partibus ad externas reuocent, vt frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ ſcarificatæ & non ſcarificatæ, cruribus & artubus applicatæ, lotiones item extremorum.

Per os exhibeantur quæ citra adſtrictionem refrigerant, vt decoctum maluæ, lactucæ, violariæ, ptiſan.

Diſcutientia & lenientia. In augmento addantur aliqua, quæ vim diſcutiendi & leniendi habent, vt oleum chamæmelinum, anethinum; cataplaſma ex ſemine lini, fœnugræci, chamæmelo, farina fabarum. Vtile eſt emplaſtrum Alexandri, quod fit ex *vitellis ouorum ſex, farinæ fabarum, olei roſacei, chamæmelini,* an. ℥. ij. ß. *ceræ, mucilaginis ſeminis lini,* q. ſ. ad faciendum emplaſtrum.

Clyſteribus verò in progreſſu morbi addatur oleum chamæmelinum, ſemen fœnugræci, lini, flores chamæmeli. Clyſteres autem acres, & ſuppoſitoria acria omittenda, ne inflammationem augeant: quæ verò acria non ſunt, etiamſi ſuperiora inteſtina inflammentur, in progreſſu morbi, ad euacuandum excrementa quæ in inferioribus inteſtinis hærent, vtilia ſunt.

Purgantia prorſus omittenda. A purgantibus verò planè abſtinendum, cùm & locum affectum exaſperent, humores vitioſos verſus partem affectam deducant, quod in omni inflammatione interna, ex monitu Hippocratis 4. *de vict. rat. in acut. t.* 22. cauendum.

Et licèt excrementa retenta purgationem ſuadere, & exigere videantur: tamen longè maius damnum ex inflammatione à purgantibus aucta accidit, quàm commodum ex purgatione, quæ fruſtra, renitente & obſtante inflammatione, tentatur. In declinatione tamen leuia adhibere vtile fuerit.

Dolorem lenientia. Si dolor valde vrgeat, tum lenientia quæ infrà *in curatione Colicæ* proponentur, vſurpanda. Itaque hìc vtilis erit emulſio ſeminis papaueris albi, vel ſyrupus papaueris, diacodium, philonium, laudanum opiatum; quæ poſteriora tamen viribus iam valdè languentibus non vſurpanda, ne mors acceleretur.

Inflammatio ab Enterocele. Si malum ſit ab Enterocele, danda opera, vt inteſtina quamprimùm in ſuum locum reponantur. Itaque clyſter emolliens præmittatur, & poſtea fotus fiat ex oleo chamæmelino, anethino, & liliorum ſimul mixtis, quibus locus rupturæ inungatur; vel cataplaſmata emollientia eidem imponantur, & tandem inteſtina prolapſa manu ſuauiter in ſuum locum reponantur.

Ab exomphalo. Eadem curandi ratio eſt, ſi ſit Ileos ab exomphalo. Paretur ergo talis clyſter.

℞. *Rad. alth.* ℥. ß. *maluæ, althææ, parietariæ,* an. M. j. *flor. chamæmeli,* M. ß. *Prunorum* num. x. *Sem. aniſi* ʒ. ij. Coqu. *in aq. communi, vel iure carnium.* Colaturæ ℞. ℔. j. *caſſiæ extr.* ℥. j. ß. *ol. aneth. chamæmelini,* an. ℥. j. *ſalis,* ʒ. ß. F. Clyſter.

Fotus efficacior erit, ſi illa emollientia, vt radix althææ, maluæ, flores chamæmeli, meliori coquantur in lacte, & contundantur, ac contuſa, additis oleo amygdal. dulc. chamæmelino, lini, lilior. albor. omnia in veſicam, vt dimidia eius pars repleatur, coniiciantur, & venter inferior verſus pectinem & circa anum, calidè cum conſtricta bene veſica foueatur.

Per os etiam iuſcula pinguia, in quibus malua coacta fuerit, ſæpius propinentur.

Inflammatio à contuſione. Eodem ferè modo procedendum, ſi inflammatio ſit à contuſione. Hoc ſaltem tum obſeruandum, vt reliquis quæ inflammationis cauſſa adhibentur, aliquid lenientium, & aliquo modo concoquentium addatur.

Diæta.

Diæta. Victus in inflammatione Inteſtinorum ſit tenuis & refrigerans. Ideóque æger ſolâ ptiſanâ ſit contentus, vt inflammatio refrigeretur, & ne ob copiam alimentorum excrementa cumulentur, cui aliquid vini granatorum admiſceri poteſt. A vino planè abſtineat, & ab omnibus calefacientibus.

CAPVT III.

De Anguſtia Inteſtinorum.

Anguſtia Inteſtinorum.

CVm inteſtina canales quidam ſint, per quos chylus in ventriculo coctus diſtribuitur, aut à vaſis meſaraïcis exſugitur, & quod inutile eſt, in fæces alui mutatum per ea excernitur, ſi meatus hìc in corpore claudatur vel anguſtior fiat, varia mala & ſymptomata excitantur.

Cauſſa.

Anguſtiam autem in Inteſtinis variæ cauſſæ inducunt. Primò, nonnullis à cauſſis exſiccantibus & adſtringentibus ea anguſtiora reddi poſſe ſtatuunt, vt acerbis, auſteris & ſimilibus. *An exſiccantia & adſtringentia inteſtinorum anguſtiam pariant?* Verùm lubricitatem potiùs inteſtinorum ab iis plerumque immutari, & fæces exſiccari credibile eſt, quàm vt ipſa inteſtina ab ipſis contrahantur, præſertim cùm mutata demùm in chylum ad inteſtina perueniant. Niſi forſan accidat, vt cruda ad inteſtina perueniant, atque ibi hæreant, & ſimul obſtruendo anguſtiam pariant. Tale exemplum habet Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 9. Septennis puella,* inquit, *diarrhœâ correpta, cùm per dies complures ſuba libdam ac putrem olidámque materiam indolenter aluo redderet, diuturnitatis fluoris eiuſmodi pertæſa eius auia conſilium de cohibendo cum aliis mulierculis cepit. In eam rem cydoniato largâ manu exhibito, ſic eſt eius vſu aluus repreſſa, vt eo die & ſequenti nocte nil omninò reddiderit, ſed excitatis ſæuiſſimis ventris doloribus*

doloribus & torſionibus vſque eò intumuerit, vt hydropica derepentè euaſiſſe putaretur. Accitus Medicus quid rei eſſet ſuſpicatus, clyſmatis primum lenibus, dein etiam acrioribus identidem iniectis, hærentem aluo noxiam materiam foràs euocare, fotu dolores lenire tentat: ſed id fruſtra. Inualeſcentibus quippe doloribus immanibus cum crebris animi deliquiis, tandémque liquidioris ſtercoris vomitione intra biduum miſerabiliter extincta eſt. Aperto corpore cæcum inteſtinum coanguſtatum, conſtrictúmque adeò obhæreſcente, interiorémque ductum obturante cydoniato deprehenſum eſt, vt illac nullo modo prorſus quicquam poſſet permeare: vnde accidit, vt acris illa & corrupta materia meatu prohibito, obiectáque morâ reſtagnans, inuſitatam ſibi viam in abdominis ſpatium patefecerit, paulo ſupra obſtructum locum pereſo perforatoque inteſtino; quo velut emiſſario & cuniculo acto excidens, abdominis totam cauitatem repleuerat. Hinc acerbiſſimi dolorum morſus, hinc diſtenſio, hinc animi defectiones, obortóque fœdo vomitu crudeliſſima mors breui conſecuta. Credibilius eſt, per longam inediam inteſtina quaſi collabi, conſtringi & anguſtiora reddi: ſicut aliàs videmus, animalia quæ voraciora ſunt, habere inteſtina ampliora; quæ minus comedunt, anguſtiora.

Secundò, fiunt inteſtina anguſtiora, dum inflammantur, de quo *capite præcedente* dictum.

Inteſtinorum coalitus. Tertiò, coaleſcunt interdum inteſtina. Ita refert Marcellus Donatus *de hiſtor. medic. mirab. lib.* 4. *c.* 10. Nobiliſſimum quendam equitem, Carolum Nuuolonum, anno 1559. ex ſuppreſſione alui mortuum, & in diſſecti cadauere obſeruatum fuiſſe, quòd inteſtinum rectum in parte ſuperiore ita per digiti tranſuerſi longitudinem coaluerit, vt vix tenuioris funiculi craſſitudinem æquaret, vtrinque in confinio inteſtini partibus in tumorem quendam veluti glanduloſum eleuatis, à quo factum, quo minùs fæces in ſuperioribus inteſtinis genitæ per conſuetam viam detruderentur, nec aqua thermalis partem potuerit pertranſire, ſed in monoculo congregata reperta fuerit. Sorori etiam Rondeletij inteſtina multis in locis mutuò connexa, ſpatio ferè duorum digitorum, & colicorum dolorum ac mortis cauſſam fuiſſe teſtatur Ioubertus *in vita Rondeletij*.

Ani coalitus. Interdum inteſtina in parte inferiore, ſeu in ano coaleſcunt, compertúmque eſt, quoſdam ano clauſo natos fuiſſe, vt teſtatur Cœlius Rhodiginus *antiq. lect. l.* 4. *c.* 9. Ani clauſi exemplum & curationem etiam deſcripſit Guilhelmus Fabricius *centur.* 1. *obſ.* 73. vbi refert, infantulum natum fuiſſe clauſo ano, qui cùm talis vſque ad ſextum ætatis diem maneret, maximo angore & torminibus cruciabatur, & in vitæ periculo verſabatur. Venter enim inflatus, extenſúſque erat, lipothymiæ & ſudores frigidi aderant, anus obductus erat membranâ prædurâ, in qua nullum ferè indicium, aut veſtigium ani, præterquàm macula nonnihil liuida apparebat. Illic factâ paruâ inciſione, (ne ſpincter læderetur) nouaculâ linteis iuxta aciem inuolutâ, deinde immiſſo ſpeculo ani, & quod reliquum dilatato, ſtatim eiecta eſt excrementorum colluuies. Hinc venter confeſtim ſubſedit, reliquáque ſymptomata remiſerunt. In anum demum immiſſa eſt per aliquot dies fiſtula plumbea inuncta vnguento quodam deſiccante; veluti de ceruſſa, de minio, diapompholygos, & ſimilibus. His factâ cicatrice pleniſſimè conualuit. Nonnunquam verò poſt vlcera coaleſcit, vt Argent. *lib.* 2. *cap.* 10. *de cauſſis morb.* Beniuenius *de abditis ſanat. & morb. cauſſis, cap.* 30. *&* 86. & alij quorum obſeruationes collegit Schenckius *lib.* 2. referunt.

Quartò, comprimuntur Inteſtina, præcipuè tenuia, dum conuoluuntur & contorquentur: quod fit, dum è ſua ſede & abdominis cauitate, rupto peritonæo, vel in ſcrotum decidunt, vel per vmbilicum elabuntur.

Quintò obſtruuntur Inteſtina interdum à fæcibus induratis, quæ σκύβαλα dicuntur; quod accidit præſertim eo loci, vbi tenuia deſinunt, & in craſſa terminantur; nonnunquam & in inteſtini recti fine idem accidit. Indurantur autem fæces, vel quia ex materia craſſiore & ſicciore generantur, & potu minùs diluuntur: vel ſiccantia multa alia miſcentur, vel quia partium vicinarum, hepatis præcipuè calore, quicquid eſt humidum in iis, exſugitur; quod inprimis accidit, ſi alui fæces ob longam ſeſſionem, vel alias occupationes diu in inteſtinis detineantur.

Præterea & alia, quàm fæces, inteſtina obſtruere poſſunt. Calculos & vermes in iis generari, poſtea dicetur quæ anguſtiam quandam pariunt, at integram obſtructionem vix excitant. Ita interdum corpora quædam dura deglutiuntur; ſed & ipſa anguſtiam quidem pariunt, verùm ſi œſophagum tranſeunt, rarò etiam inteſtina integrè obſtruere poſſunt. Interdum tamen id accidit, vt antea ex Fernelio dictum.

Quin etiam pituita craſſa & viſcida in inteſtinis generata, eadem obſtruit. Etſi verò ſæpè diu ea, cùm victûs, tum debilis in inteſtinis caloris ratione cumulata, rarò integram obſtructionem parit: tamen ſi diu ibi hæreat, ita craſſeſcit, vt inteſtina prorſus obſtruat, & difficilium ſymptomatum cauſſa fiat. Ita narrat Fernelius *de part. morb. & ſympt. lib.* 6. *c.* 9. Caroli Quinti Imperatoris Legatum quendam dolore, necnon tumore, à dextro hypochondrio per ima ventriculi in ſiniſtrum exporrecto affectum fuiſſe. Huic cùm ſexennio toto remedij genus omne, tanquam emolliendo ſcirrho adhibitum fuiſſet, iniecto tandem acriori clyſtere durum ac firmum quippiam medio ductu pertuſum, pedis longitudine detractum eſt, quod ille inteſtini portionem eſſe metuebat. Sed cùm repentè leuatus videretur, adhibito conſilio iterum ac tertiò clyſtere prolutus eſt; rurſúſque ſimili euulſa materiá continuò priſtinæ eſt valetudini reſtitutus. *Alteri* verò *cuidam*, vt idem Fernelius *ibid.* refert, *ſimilis, ſed grauior affectus aluum prorſus cohibuit, qui tandem ventre ſupra modum intumeſcente deceſſit è viuis, inuentúmque eſt colum inteſtinum vſque adeò infractum pituitâ concretâ, vt ſolidum prorſus cenſeretur, nihilque omnino fæcis in aluum delabi ſineret.* Simile quid, quod Lipſio accidit, videatur infrà *cap.* 5.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa inteſtinorum anguſtia in genere, ex eo præcipuè cognoſcitur, quod alimentum non rectè per inteſtina diſtribuitur, fæceſque alui non rectè per aluum excernuntur.

Cauſſæ autem ſuis ſignis diſcernendæ ſunt. Si à ſiccantibus & adſtringentibus aſſumtis anguſtia fiat, id ex relatione ægri & adſtantium cognoſcitur, vt & ſi inedia præceſſerit.

Inflammatio è ſignis *capite præcedente* propoſitis manifeſta fit.

Coalitus Inteſtinorum vix ſatis rectè ſignis cognoſcitur, & nonniſi poſt mortem diſſectione deprehenditur. Si verò anus vel à natiuitate, vel ab vlcere clauſus ſit, tactui & viſui patet.

Si inteſtina vel in ſcrotum prolapſa, vel per vmbilicum elapſa, anguſtiora ex compreſſione redduntur, nec illud vel Medicum vel ægrum latêre poteſt.

A fæcibus induratis ſi inteſtina obſtruantur, nullus adeſt dolor, nullus tumor, & nihilominus fæces alui non redduntur, & cauſſæ quæ fæces exſiccare poſſunt præceſſerunt.

A pituita verò craſſa ea obſtrui non facilè cognoſcitur; morborum tamen diuturnorum & difficilium, vt ex hiſtoriis ſuprà enumeratis patet, ea cauſa eſt, corpus languet & tabeſcit, cruditas adeſt, tarda alui deiectio, flatus plurimi, venter friget, nonnunquam & dolore colico vexatur.

De vermium tandem & calculorum ſignis dicetur poſtea ſuo loco.

Prognoſtica.

Prognoſticum.

1. Pro cauſarum varietate etiam anguſtia inteſtinorum plus minúſve periculi & difficultatis portendit.
2. Ab aſſumtis adſtringentibus & exſiccantibus anguſtia curatu non eſt difficilis, & adhibitis emollientibus & humectantibus remediis non ita difficulter curatur.
3. Inflammatio inteſtinorum quid periculi portendat, *capite præcedente* dictum.
4. Coalitus inteſtinorum incurabilis eſt.
5. Quantum periculi habeat inteſtinorum compreſſio & conuolutio, infrà *cap.* 6. patebit.
6. Inteſtinorum obſtructio à fæcibus induratis non ita difficulter curatur: quæ verò eſt à pituita craſſa viſcidáque, longorum latentiúmque morborum cauſſa eſt, & magnâ cum difficultate tollitur, vt quæ à vermibus, vel calculis eſt.
7. Si anus clauſus ſit, & totus muſculus coaluerit, malum incurabile eſt. Si verò meatus membranâ tantum obductus ſit, curari poteſt.

Indicationes.

Indicationes. Si anguſtia ſit ab exſiccantibus & adſtringentibus aſſumtis, humectantia & emollientia requiruntur, quæ etiam neceſſaria ſunt, ſi ab inedia diuturna ſit anguſtia. Inflammatio inteſtinorum quid indicet, & quomodo curanda ſit, *capite præcedente* dictum. Si ex Inteſtinis è ſuo loco delapſis & compreſſis ſit anguſtia, inteſtina in ſuum locum reſtituenda ſunt, de quo *infrà* dicetur. Si à fæcibus induratis ſit obſtructio, emolliendæ ſunt fæces & euacuandæ. Si à pituita craſſa & viſcida eſt, incidenda & abſtergenda eſt. Si à vermibus, vel calculis, ij tollendi. Anus clauſus aperiendus.

Curatio.

Curatio. Ergo ſi ab aſtringentibus & ſiccantibus aſſumtis ſit anguſtia, humectantia & emollientia cùm aſſumenda, tum per clyſterem iniicienda. Aſſumenda nimirum caro mollis vitulina, hœdina elixa, pinguis & mucilaginoſa, iuſcula pinguia, butyrum, oleum, malua, atriplex, lac. E medicamentis ſumenda caſſia, ſyrupus violarum ſolutiuus, clyſteres emollientes paſſim noti iniiciantur.

Si ex diuturna inedia ſit anguſtia, commodiſſimè cibis emollientibus & humectantibus modò enumeratis tollitur. Cauendum tamen, ne poſt longam inediam corpus cibo multo oneretur, ſed ſæpe & parum comedere præſtat.

Fæces induratæ emolliendæ ſunt, & per medicamenta lenientia ſuprà *cap.* 1. propoſita, tum clyſteres educendæ,

Vtilia autem hîc ſunt, *iuſcula pinguia, prunorum decocta & eorum ius, paſſulæ, ficus, ſpinachia, malua, beta, attriplex comeſta, oleum amygdalarum dulcium*, quod vel ſolum ſumitur, vel manna additur: vt

℞. *Mannæ*, ℥.j. vel ℥.j.ß. diſſoluatur *in iuſculo gallinæ, vel carnis*, adde *ol. amygdal. dulc.* ℥.j.ß. M. Aut ſi opus ſit *ol. amygd. dulc.* ℥.ij addantur *diagrydij* gr.v. vel detur *caſſia, paſſulæ laxatiuæ*, & alia medicamenta lenientia ſuprà enumerata.

Clyſteres etiam emollientes *ex malua, althea, parietaria, violaria, branca vrſina, mercuriali, ſem. lini, fœnugræci, ficubus, paſſulis, caſſia elect. lenitiuo ſ. diacatholico, ol. communi, amygd. dulcium, violarum, lilior. alborum, vitello oui*, iniiciantur.

Ex iiſdem emollientibus modò dictis cataplaſmata parari, & ventri imponi poſſunt. Vel inungatur venter oleis modò

enumeratis, & vnguento Dialthææ. Emollit etiam fæces duras balneum aquæ dulcis. De quibus etiam *de aluo pigra* dicitur.

Si pituitam craſſiorem in inteſtinis hærere ſuſpicio ſit, acrioribus clyſteribus, iiſque ſæpe repetitis opus eſt, vel medicamentis pituitam incidere, abſtergere & euacuare valentibus, de quo *de dolore colico* dicetur.

Si anus clauſus ſit, nullo alio modo, quàm ſectione aperiri poteſt, quæ tamen ipſa non ſemper inſtitui poteſt. Nam ſi totus muſculus coaluerit, fruſtra & non ſine periculo inſtituitur ſectio; vt & ſi natura aliam viam, vt ad vuluam, cuius rei exemplum habet Mercurialis *de morb. puer or. lib. 1. cap. 9.* ſibi machinata eſt.

Si verò meatus hic ſaltem membranâ obductus ſit, aut extrema eius coaluerint, inſtrumento conueniente via aperienda. Cauendum tamen, ne dum perforatur anus, ſphincter lædatur.

CAPVT IV.

De lauitate Inteſtinorum, & magnitudine aucta.

RVgoſa eſt interior inteſtinorum tunica, vt chylum nonnihil remoretur, ne nimis citò per inteſtina tranſiens ſuctionem vaſorum meſaraïcorum, quorum orificia internæ inteſtinorum tunicæ inſeruntur, anteuerteret.

Contra naturam verò interdum læuia fiunt inteſtina, imprimis ex cicatrice per viſcera, de quo infrà *de Lienteria* dicetur.

Inteſtinorum læuitas.

Inteſtinorum magnitudo aucta.

Augetur quoque præter naturam interdum inteſtinorum magnitudo, & quidem nonnunquam ſecundum totam ſubſtantiam in inflammatione, de qua ſuprà *c. 2.* dictum; nonnunquam verò è ſtatu ſolùm diſtenduntur, & in maiorem molem attolluntur. Ita refert Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſ mpt. cap.* 10. quibuſdam flatibus cohibitis inteſtinum colum ita dilatatum fuiſſe, vt brachij amplitudinem æquaret, de quo dicetur *de dolore colico.*

CAPVT V.

De Rebus præter naturam in Inteſtinis repertis: & in ſpecie, de Vermibus.

Res p. n. in ventriculo reperta.

RES præter nauram in Inteſtinis quandoque generantur & reperiuntur, quas vulgò ad morbos in numero referunt, quod an rectè fiat, in controuerſiam non vocabo, cùm in *Inſtit.* de eo dictum ſit. Eas tamen res omnes hoc capite coniungam & complectar.

Lapides.

Lapides.

Primò autem lapides quandoque in Inteſtinis reperiri, compertum Galenus equidem id non vidit, neque audiuit, vt *lib. 1. de loc. aff. cap. 5. & lib. 6. cap. 2.* teſtatur. Alij tamen viderunt, vt Rhaſes *lib. 10. continent. c. 2.* Gentilis *in comment. ad cap. Auicen. lib. 4. fen. 1. tract. de feb. ſext.* Et Matthæus de Gradibus vidit, à fœmina quadam colicâ laborante, lenientibus ſuprà & infrà immiſſis, inſignes tres lapides duriſſimos excretos, quorum quilibet fuit quantitatis oui gallinæ, vt teſtatur *in comm. ad 9. Rhaſis, c. de colica.* Et Antonius Guainerius *c. 1. de calculoſa paſſione* refert, à quodam qui quindecim ſæpe diebus aluum non reddebat, non vnum, ſed plures lapides ad nucis magnitudinem eiectos fuiſſe. Idem teſtatur Sauanarola *tract. 6. c. 16. rubr. 19.* Franciſc. Pedemontanus *c. 3. ſum. 1. part. 4. addit. ad Meſ.* Beniuenius *de abditis ſanat. cauſſ. c. 19.* Braſſauolus *comm ad aph. 79. l. 4. Hippocratis.* Thomas à Vega *comm. ad l. 1. de loc. aff. cap. 5.* Hieron. Montuus *l. 4. c. 1. anaſc. morb.* Iul. Cæſar Scaliger *exerc. 108. ſect. 3.* Kentman. *de calculis*, Trincauellus *l. 10. c. 6. de rat. curandi part. corp. human. affect.* Columbus *l. 15. Anat.* Mercurial. *l. 2. c. 4. de excrement. & l. 1. c. 20. variarum lectionum.* Capiuaccius *l. 3. pract. c. 13.* Paræus *l. 24. chirurg. c. 19.* Petrus Sal. Diuerſus *in annot. in Alt. c. 79.* Foreſtus *l. 14. obſ. 26. in ſcholio.* Crato *in epiſt. ad Thomam Iordanum*, & alij.

Non autem facilè calculi, & nonniſi coniecturâ cognoſcuntur, vbi nimirum dolor diuturnior in inteſtinis, cum ponderis ſenſu, & ſæpe cum duritie percipitur.

Euacuantur ſæpe ſponte, ſed commodum eſt naturam adiuuare lenientibus & lubricantibus ſæpe exhibitis, ac per clyſteres iniectis.

Pituita.

Pituita.

Pituita etiam lenta interdum in Inteſtinis colligitur, concreſcitque, cuius rei duo exempla ex Fernelio *l. 6. de part. morb. ac ſympt. c. 9.* ſuprà *c. 3.* allegauimus, quæ ibi videantur. Notatu quoque dignum eſt id, quod in vita Ioh. Heurnij extat. Cùm Clariſſimus Lipſius tædioſiſſimo malo conflictatus fuiſſet, febriles inſultus varios expertus, ſtomachus, totúmque corpus ei flaccidum & marcidum: contigit quodam die, vt aſſumpto pharmaco aluum exoneraret. Senſit autem, dum naturæ neceſſitati pareret, ingentem ſe copiam aluo effundere, eámque continuam & cohærentem. Intuetur quid ſit rei, videt attonitus ſe eiuſmodi maſſam effudiſſe, quæ formam & characterem inteſtinorũ planè exprimeret. Conſternatur, illicóque Heurnium vocat, de vita ſua actum dicens, nam omnia ſe inteſtina effudiſſe. Inſpicit alui proluuiem Heurnius, & læto vultu ad Lipſium verſus: Reſpice, inquit, trophæa de tuo morbo; hic focus & ſentina totius mali iacet. Nam erat lenta & viſcida pituita, paulatim in tota inteſtinali fiſtula coaceruata à ſedentaria & in ſtudiis contabeſcente vita, eius figuram referens; quæ cùm computruiſſet, & vicinis partibus noxam ſuam communicaſſet, ſentinam malorum in totum propagauerat. Hoc morbi fomite expurgato, recreatus eſt vir Clar. & ad priſtinam ſanitatem rediit.

Res etiam aliæ præter naturam in Inteſtinis inueniuntur, de quibus infrà, *de rebus præter naturam per aluum excretis,* dicetur.

De Lumbricis.

Lumbrici in inteſtinis ſæpe copioſiſſimè generantur.

Etſi vermes in pluribus corporis partibus generentur, vt *in Inſtitut.* dictum: tamen cùm frequentiſſimè in inteſtinis reperiantur, hoc loco de iis agere libet. Et quidem ſæpe magna copia vermium in inteſtinis continetur, vt non ſolùm ſupra centum, ſed & mille excretos fuiſſe obſeruatum ſit, de qua re videantur *Obſeruationes* Schenckij.

Appellantur autem hi vermes Græcis ἕλμινθες in genere. Antiqui quoque θηρία, id eſt *feras*, vt quæ ferociùs in corpus ſæuiant, appellauerunt, vt ex Hippocrate *6. Epid. ſect. 7. text. 6. & 6. Epid. ſect. 1. text. 3. & 4. de morb.* ac Galeno *in libro*, quem *de Hippocratis antiquorum nominum interpretatione* ſcripſit, apparet. Latinis Lumbrici dicuntur. Quandoque tamen nomine lumbricorum, teretes tantùm ſignificantur. Et ſi alios etiam hoc nomine accipi volunt, vocem Lati addunt. Plinio *lib. 11. cap. 33.* tæniæ quoque Lumbrici appellantur. Quanquam enim hic tineas legant: Marcellus tamen Vergilius, & alij tænias legere malunt. Tænia enim Græcis faſcia eſt, hóſque vermes ita dici ſtatuunt, quòd inſtar faſciarum ſint lati & longi, & proinde latos tantùm lumbricos hoc nomine ſignificari cenſent, qui κειρίαι, ob ſimilitudinem, quam ad inſtitas habent, dicuntur. Ij verò Lumbrici, qui in ima ſede procreari ſolent, ἀσκαρίδες in ſpecie nominantur.

Lumbricorum genera tria.

Lumbricorum verò tria genera Ariſtoteles *de hiſtor. animal. lib. 5. cap. 19.* & priſci Medicinæ ſcriptores ferè omnes numerant; Teretes, qui frequentiſſimi; Latos, atque Aſcarides. Hippocrates verò *3. aph. 26.* & Celſus *lib. 4. cap. 17.* duo tantùm recenſent? Ille quidem Teretes & Aſcarides; hic verò Latos & Teretes. Latúſque lumbricus ab Hippocrate omiſſus cenſetur, quòd nulli determinatæ ætati conueniat, & omnino rarus ſit. Idem tamen *4. de morb.* latorum etiam lumbricorum facit mentionem. Recentiores quidam quartam ſpeciem addunt, Cucurbitinos ſcilicet: ſed alij aliter. Quidam enim latos in duas ſpecies diſtinguunt, in longos nimirum, & breues; illos Aſcarides, hos cucurbitinos nominant. Quidam cucurbitinos pro genere ſumunt, quod in diſtinctas & coniunctas veluti ſpecies diuidunt. Sunt & qui latos ad cucurbitinos referunt. Alij quoque dubitant, an reperiantur Lumbrici, qui ſint cucurbitæ ſemini ſimiles. Paulus enim *lib. 4. cap. 37.* corpuſcula illa cucurbitæ ſeminibus perſimilia non in lumbricorum numero, ſed inter lumbrici lati notas recenſet, quod proculdubio ex *lib. 4. de morb.* deſumit, vt mox patebit.

An dentur Lumbrici cucurbitini?

Latus Lumbricus quid?

Verùm enim verò vt quomodo ſe res habent, & quot lumbricorum ſint genera certi ſimus, principio quid latus lumbricus ſit, diſpiciendum, de quo non exigua apud authores occurrit controuerſia, quæ omnino diſcutienda eſt, ſi de generibus lumbricorum certi eſſe velimus. Hippocrates, ſeu author *lib. 4. de morbis*, Lumbricos latos naſci in puero, dum adhuc in vtero eſt, ex lacte putreſcente, & aucto puero etiam augeſcere hos lumbricos à cibis, quos aſſumit editus infans, & inteſtinis æquales fieri ſcribit. Latum verò hunc lumbricum non parere exiſtimat, & id quod veluti cucurbtiæ ſemen cum ſtercore excernitur, partum lumbrici eſſe negat. Paulus Ægineta *lib. 4. cap. 57.* latum lumbricum mutationem internæ inteſtinorum membranæ in quoddam animatum corpus eſſe dicit, quod quandoque per partes, plerumque totum ſimul excernitur, incredibibilem magnitudinis ſpeciem præbens. Aëtius quoque *lib. 9. cap. 40.* Latum lumbricum tranſmutationem membranæ tenuia inteſtina intus ſuccingentis in animale quoddam corpus eſſe dicit. Hieronymus Gabucinus latum lumbricum nihil aliud eſſe exiſtimat, quàm abraſionem veluti inteſtinorum albam, tota complectentem inteſtina, intra quam cucurbitæ ſemini ſimiles animantes procreentur: quæ quidem abraſio rariſſimè tota excernatur, frequenter per partes exeat. Atque hæc ſi in excretione frangatur ſeu rumpatur, tum apparere lumbricos illos cucumeris ſemini ſimiles ſeorſim excretos, atque interdum complicatos, interdum pauciores: atque ita ſtatuit, non totum illud corpus abraſum, quod latus lumbricus appellatur, viuere, ſed ſolùm cucumeris vel cucurbitæ ſemini ſimilia animalcula intra ipſum viuere. Cùm enim talem latum lumbricum ſe mouere vidiſſet, diligentiſſimè eum contemplantem, tandem per eius totam cauitatem cucumeris ſemini ſimilia animalcula ſeſe mouentia ipſi motum præſtare, ſe animaduertiſſe ſcribit, quæ ex eo prodibant, interdum vnum, interdum duo ſimul complicata, plerumque quatuor pluráve, atque eam abraſionis portionem, quæ vacua ab eiuſmodi cucurbitinis ſegmentis animatis erat, nullo pacto motam fuiſſe, imò ſubſediſſe. Atque hinc ſtatuit, latum lumbricum nihil aliud eſſe,

quàm

quàm mucum intra inteſtina genitum, vel mucoſam pituitam inteſtinorum frigiditate denſatam, loricæ modo inteſtina intus ambientem, è qua cucurbitæ ſemini ſimilia animantia conceptûs more producantur. Hinc ſecundum Gabucini ſententiam, latum illud inteſtinorum ſpolium, lumbricus latus quidem vulgò vocatur; verùm per ſe non mouetur, nec animal eſt, ſed animalculum illud cucurbitæ ſemini ſimile in eo mouetur; quod tamen per ſe peculiarem & quartam lumbricorum ſpeciem non conſtituat, nec per ſe latus lumbricus appellandus, ſed nota potiùs lati lumbrici ſit. Et pro ſua ſententia allegat Ariſtotelem, qui *lib. 5. hiſtor. animal. cap. 19.* ſcribit, latum lumbricum ſolùm inteſtino adhærentem parere ſimile cucumeris ſemini, *quo indicio id genus lumbrici ineſſe intelligunt.*

Platerus duo tæniæ inteſtinorum genera conſtituit. Vnum, quod faſciam quandam referat membraneam, inteſtinorum tenuiorum ſubſtantiæ ſimilem, eorum longitudinem adæquantem, minimè tamen vti illa, cauam, ſed digitum tranſverſum latam, quæ rectiùs tænia inteſtinorum, quàm Lumbricus latus appelletur, cùm nec viuat, nec loco moueatur, vti lumbricus, nec titillationes aut roſiones in inteſtinis efficiat. Alterum verò genus in lumbricorum numerum admittit, & tæniam illam, ex portionibus multis cohærentibus, & quæ abſcedere inuicem poſſint, cucurbitæque ſemina quadrata nonnihil referant, conſtitui dicit, hócque vermis genus propriè cucurbitinum nominari cenſet, quod rariùs integrum, plerumque in fruſta diuiſum excernitur. Tales omnino vermes fuerunt, quos à fœmina quadam reiectos fuiſſe annotauit Antonius Beniuenius *cap. 87. de abdit. morbor. cauſ. & curat* quos ita inter ſe iunctos, & mordicus quaſi cohæſiſſe ſcribit, vt cùm ſuâ ipſi ſerie quatuor cubitorum longitudinem excederent, vnum tantùm corpus, vnúmque duntaxat vermem præ ſe ferrent.

Lumbricus latus an ſit animal.

Verùm enim verò, ſi haſce opiniones omnes diligenter perpendamus, & cum iis quæ authores de hiſce lumbricis obſeruarunt & annotarunt, conferamus, primò omnium ſtatuendum videtur, contra Gabucinum & Platerum, omnino tæniam ſeu faſciam hanc eſſe animal; ideóque ab Hippocrate, Ariſtotele, Galeno, & aliis Medicis antiquis rectè animal appellari, & inter lumbricos, qui ſunt animalia, referri, non verò eſſe tantùm lumbricorum receptaculum. Idque apparet ex capite, quo hic vermis præditus, quod verrucoſum in eo vidit Amatus Luſitanus; Rondeletius oblongum, paruum; Foreſtus in mucronem tanquam ſubulam deſiiſſe. Molliorem tamen hanc partem habet lumbricus latus, vnde punctiones illas, quales à teretibus ægri nonnunquam ſatis graues in ventre percipiunt, ij qui laborant lato lumbrico, non experiuntur. Ideóque hinc Platerus parum firmiter concludit, quòd hic vermis non viuat.

Cur nullas punctiones in corpore efficiat?

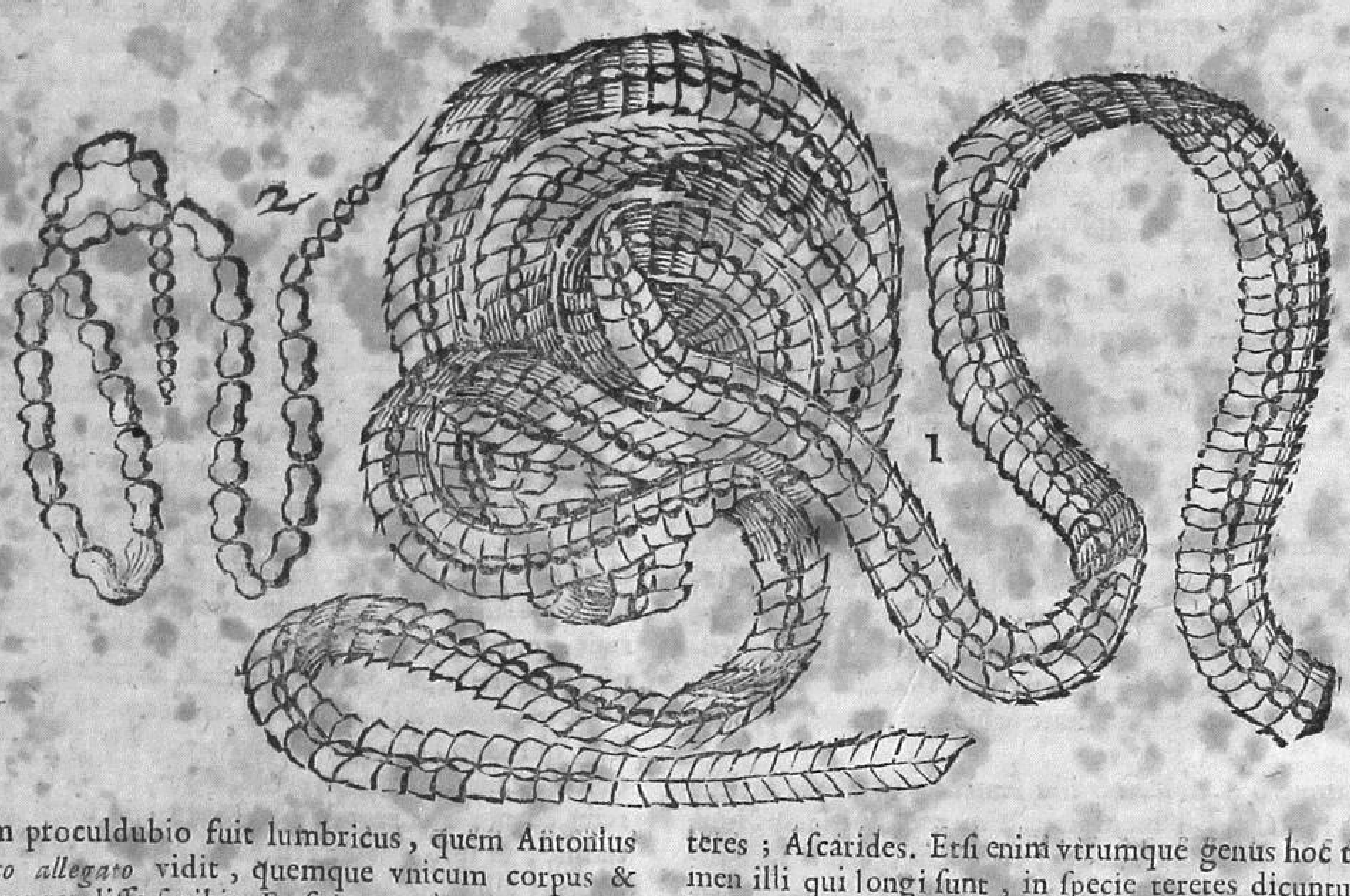
Deinde ex motu, qui etſi obſcurior & tardior, quàm teretum lumbricorum, tamen aliquis eſt, vt plurimi authores obſeruarunt, viſúmque vna eius parte abrupta, reliquam in ventrem retractam fuiſſe; imò quandoque in glomum quaſi ſe totum conuoluiſſe, vbi medicamentorum vi ex ventre hominis totus propulſus fuit. Atque ad iſtum motum proculdubio comparatæ ſunt illæ inciſiones, ſeu genicula & intermedia, quibus reliquorum inſectorum more per tranſverſum diſtinguitur; quæ à nonnullis vermes cucurbitini, quòd cucurbitæ ſemina, quando abrumpuntur, ſingula referunt, ſunt nuncupati. Hæ vbi alimento ſunt repletæ, colorem fuſcum, & nigras quaſi maculas exhibent, humore verò vacuæ prorſus ſunt albæ: atque cùm in his internodiis motus ſit in hoc lumbrico manifeſtior, id perſuaſit Gabucino, vt crederet, non lumbricum latum moueri, ſed vermes cucurbitinos in eo, cùm tamen non peculiares & ſinguli vermes ſint, ſed totius illius longi partes. Cucurbitinos enim vermes quod attinet, nihil aliud ſunt, quàm partes lati lumbrici, quæ quando abrumpuntur, ſingulæ cucurbitæ ſemen referre videntur.

Cucurbitini vermes quid?

Lati Lumbrici duo genera.

Sciendum tamen hic, duûm generum eſſe latos lumbricos, vnum quod communiter authores deſcribunt, quodque ſolum priſcis videtur fuiſſe notum, & quod Platerus & Gabucinus viuere negant: Hicque lumbricus omnino longiſſimus eſt, de quo Plinius *lib. 11. hiſtor. natur. cap. 33.* ſcribit, quod *naſcantur intra hominem tæniæ tricenûm pedum, aliquando & plurium longitudine*; id quod ab aliis quoque eſt obſeruatum; & Platerus aliquot, qui quadraginta pedes longi fuerint, ſe vidiſſe ſcribit. Galenus quoque, ſeu author libri, qui *Introductio, ſeu Medicus* inſcribitur, nonnullos hominum vermes tam longos eſſe, vt in tota porrigantur inteſtina, ſcribit. Vnde etiam rectè tæniæ, ſeu faſciæ nomen antiqui iis indiderunt, cùm faſcias illas ex lino & lana intexta conſtantes, quibus infantes inuoluuntur, exactè referant. Huius lumbrici partes ſeu inciſuræ, non ita exactè ſemen cucurbitæ integrum referunt; ſed vbi abrumpuntur; & moram aliquandiu iam emortua vel ſemimortua in corpore trahunt, pars eius, quæ ad latera eſt tenuior, tanquam facilior ad ſuſpiciendam corruptionem putreſcit; quæ verò in medio, veluti nodus, figuram ſeminis cucurbitæ vel cucumeris refert.

Alterum tæniæ genus rarius eſt: eius tamen partes in viuente & integro exactiùs & clariùs cucurbitæ ſemina referunt, quale deſcripſit ſecundo loco Platerus & Cornelius Gemma *in lib. de occu t. naturæ characteriſmis*, quod lumbrici genus ex partibus multis, quarum ſingulæ ſemen cucurbitæ referunt, conſtat: Neque annotatum eſt ab authoribus, in hoc genere tam longos lumbricos repertos fuiſſe, ſicut in priore. *Videatur Schema:*

Talis etiam proculdubio fuit lumbricus, quem Antonius Beniuenius *loco allegato* vidit, quemque vnicum corpus & vermem vnicum retuliſſe ſcribit. Et fuit reuerà vnicus vermis vno corpore conſtans, etſi ille ex multis vermibus ſibi inuicem mordicus cohærentibus connexum fuiſſe dicat. Atque has partes bonnulli partum lumbrici lati, & vermes cucurbitinos eſſe putant, eóſque in lato lumbrico ſeu tænia generari crediderunt; cùm tamen reuera vnus ſaltem vermis ſit, ex multis nodis, veluti articulis & geniculis, cucurbitæ vel cucumeris ſemen referentibus, compoſitus; & cùm alterum lumbrici genus parum à lato lumbrico, quem vulgò deſcribunt, diſcrepet, pro peculiari ſpecie lumbrici haberi non debet. Lati lumbrici hiſtorias quatuor recenſet Guilhelmus Fabricius *centur. 2. obſeru. 71. 72. 73.* quas hîc deſcribere non libet: conſulantur allegata loca.

Atque ita cùm cucurbitinus vermis nullam peculiarem differentiam conſtituat, ſed lati (cuius tamen duas ſpecies eſſe diximus) ſaltem pars ſit, tres ita lumbricorum erunt differentiæ; Latus, de quo iam pluribus diximus; Rotundus ſiue teres; Aſcarides. Etſi enim vtrumque genus hoc teres ſit, tamen illi qui longi ſunt, in ſpecie teretes dicuntur; qui verò breuiores, Aſcarides vocantur: quandoque & tineæ ventris, quòd tineis quæ in lanis & veſtimentis proueniunt, ſimiles ſint.

Alij vermes in inteſtinis geniti.

ab his tamen lumbricorum ſpeciebus, quæ frequentiores ſunt, non parum diſcrepantes vermes in inteſtinis genitos, & quandoque eiectos fuiſſe obſeruatum eſt, vermes nimirum cornutos, hirſutos, quadrupedes, centipedes, multipedes, bicipites, tricipites, caudâ bifurcatâ præditos, de quibus videatur Schenckius *obſeru. 211. & ſeqq. aliquot.*

Cauſſæ.

Cauſſa.

Quâ ratione autem in inteſtinis vermes generentur, à multis prolixè diſputatur: quæ mea ſit ſententia *lib. 3. Inſtitut. & de Chymic. cum Ariſtotel. & Galen. conſenſu & diſſenſu, cap. 2.* expoſui, quam iam confidentiùs tueor, cùm pluribus eam defendere videam Philoſophum doctiſſimum, Fortunium Licetum, *in lib. de ſpontaneo viuentium ortu.*

Quanquam autem melius eſſet, vermes in homine nunquam

generari,

generari, & geniti grauiſſima mala, ac ſæpe ipſam mortem homini inferant: tamen in naturæ cuiuſuis indiuidui poteſtate non eſt, eiuſmodi vitia declinare, ſed neceſſitate materiæ vniuerſalis Naturæ, cuius officium eſt eas formas ad vniuerſi perfectionem excitare, ad quas ſuſcipiendas quælibet materia apta eſt, imperio & potentiæ ſubiicitur & paret.

Materia lumbricorum.

De materia quoque in *Inſtitut.* diximus: illis tamen quædam, quæ ex vſu Medico ſunt, addamus. Plerique humores excrementitios cauſſas eſſe ſtatuunt, & quidem Auicenn. 16. *tertij, tract.* 5. *cap.* 1. pituitam materiam lumbricorum eſſe dicit, quando ea incaleſcit in inteſtinis ac putreſcit, ibidémque conſiſtit. Idem *cap.* 2. eoſdem ex humiditate excrementitia, à iecoris attractrice facultate imbecilli in excrementis relictâ, fieri ſtatuit. Verùm ſi corporum conſtitutionem, in quibus lumbrici generantur, conſideremus, ſtatuendum videtur, non præcipuè ex humoribus pituitoſis excrementitiis, ſed alimentariis, & chyli portione iis admiſtâ vermes generari. In iis enim præcipuè vermes producuntur, à quibus cibi confertim, nullóque ordine, & priore nondum concocto, ingeruntur, vt ita cocti cum ſemicrudis ad inteſtina deſcendant; & cùm omnes partes alimenti, ob copiam à meſentericis vaſis non attrahantur, ſuccus ille alimentarius cum excrementis miſtus in inteſtinis hæret, & ſeu putredine, ſeu calore loci incaleſcens in animal mutatur, dum forma, quæ in materia illa deliteſcebat, verùm officio formæ non fungebatur, iamà calore illo temperato excitata, in actum erumpit, & materiam illam informare incipit. Hinc cauſſa præcipua vermium eſt ἀδδηφαγία & voracitas infantium; qui ſubinde alios cibos, prioribus nondum concoctis, ingerunt; & præcipuè ſi tales cibos aſſumant, qui facilè putreſcunt, vel ad vermes producendos diſpoſitionem habent, vt ſi nimis maturè carnibus infantes veſcantur, vel fructibus fugacibus, ac aliis, quæ ſunt humidioris naturæ. Et cùm ſit magna differentia ciborum, quibus homines vtuntur, non mirum etiam eſt, in vermibus aliquam apparere varietatem, & ſæpe monſtroſi quid generari, prout in cibo ad hanc vel illam animalis formam ſuſcipiendam diſpoſitio eſt. Vt enim aliqua, quæ ſponte naſcuntur animalia, teſtacea, & alia quælibet, determinatam materiam requirunt, neque quælibet ex qualibet generantur: ita etiam ex alia fiunt teretes, ex alia rurſum aſcarides, ex alia iterum monſtroſa alia.

Præcipua vermium cauſſa.

Dulcia an ad vermes generandos faciant?

An verò dulcia ad vermes generandos faciant, in dubio eſt, negátque id Gabucinus, & ſtatuit, dulcia, quà dulcia ſunt, lumbricos non generare, cùm dulcia eo conſtent temperamento, vt facilè in quouis corpore in bilem vertantur. Cùm enim à calore temperato dulcis fiat ſapor, & dulcia, ſi venter ea concoquere & mutare debet, ſuo calore ea alterare neceſſe habeat, vlteriore coctione ſaporem adipiſci amarum, & hinc facilè in bilem commutari, ex qua nec extrà, nec intus vllum procreatur animal. Dulcia verò in corpore iam prædictos lumbricos ſaltem commouere, & ſurſum ad ventriculum ducere ſtatuit. Verùm enim verò negandum, dulcia tale habere temperamentum, vt in quouis corpore in bilem facilè vertantur. In iuuenibus quidem, & temperamento calido & ſicco hoc fit; verùm vt in infantibus, qui calidi & humidi ſunt, hoc fiat, non eſt neceſſum, in quibus nulla rerum dulcium ampliùs fit aduſtio.

Lati lumbrici generatio.

Inprimis verò de generatione lati lumbrici anxiè Medici diſquirunt, modúmque generationis inquirunt: ſaltem tamen in calore hærentes, ſtatuunt mutari pituitam copioſiſſimam in membranam vermiformem, magnitudinis ac formæ talis, qualis ipſe vermis cernitur, quæ ita figurata pòſt demum animetur. Putántque ſe rem habere, ſicut in ſemine, & pane. Vt enim ſemen, dum in vterum peruenit, in calido loco conſtitutum, extrà membranam contrahit; aut panis dum coquitur, tenuis quædam pellicula in ſuperficie excitatur, quæ cruſta appellatur: ita etiam pituitam in inteſtinis copioſam, & ratione loci, & à calore putredinali putreſcentem, in membranæ coriaceæ formam abire. Quòd verò ſtriis quibuſdam ea membrana prædita eſt, id ex inæqualitate ſubiectæ materiæ prouenire.

Verùm enimverò & falſa eſt iſta ſententia, & falſis nititur præſuppoſitis. Non enim membrana, quâ fœtus includitur, ſaltem fit à calore ſemen exſiccante; ſicut cruſta panis fit à calore fornacis; ſed, vt ipſe fœtus, à facultate formatrice. Ideóque idem etiam de lato lumbrico ſtatuendum, eum ſcilicet totum à facultate formatrice in materia illa latente, à calore corporis excitata, formari; & ſicut arbores, & animalia reliqua à parua mole primordia ſua habent, ita & lumbricus latus proculdubio ab exigua mole, attracto alimento prægrandis euadit. Neque compertum, vllius animalis corpus primùm eâ magnitudine, quam habere debet, formari, & poſtea formatum demùm animari.

Quæ ætas vermium generationi magis obnoxia ſit?

Atque ex his, quæ hactenus dicta ſunt, patet, quæ ætas magis generationi vermium obnoxia ſit; nimirum ea, Hippocrate 3. *aphor.* 26. authore, quæ media eſt inter illam, in qua pueri dentire incipiunt, atque eam in qua ij degunt, qui pubertati proximi ſunt. Et inprimis naſcuntur tum in iis teretes & aſcarides; quia pueri in ea ætate conſtituti ob lactis & pulmentorum frequentiorem vſum, & nimiam voracitatem, magnam ſemicoctorum humorum copiam cumulant. Obſeruatum tamen etiam eſt, in ipſo matris vtero lumbricos in infantibus genitos fuiſſe, & ab editis paulò pòſt excretos; quod etiam annotauit author *lib.* 4. *de morb.* In ſenibus tamen quandoque etiam generantur, ſicut à vetula annorum 80. maximum lumbricum excretum fuiſſe, vidit Hercules Saxonia.

In ipſo matris vtero vermes in infantibus geniti.

Latus lumbricus cui ætati familiaris ſit?

Latus lumbricus, ſiue tænia, etiam in omni ætate producitur, ſicut in puella annorum duorum, in muliere annorum 23. & in ſene annorum 80. obſeruauit Gabucinus; in matrona vidit Beniuenius, Amatus Luſitanus, & Rondeletius; in viro Dodonæus, Valeriola. Atque latus lumbricus in omni ætate generatur; Aſcarides, in ætate quæ eſt pubertati proxima, tum in pubertate atque adoleſcentia. Atque hi frequentiùs generantur; rariùs aſcarides, rariſſimè lati lumbrici.

Quod temperamentum lumbricis magis obnoxium ſit?

Quod de ætate dictum, idem etiam de temperamento accipiendum. Ij nimirum lumbricis magis obnoxij ſunt, qui in ventre & inteſtinis crudum ſemicoctúmque humorem cumulant, calorémque blandum habent. Vnde quoque accidit, vt fœminæ frequentiùs lumbricos generent, quàm mares, vtpote quæ & maribus frigidiores ſunt, & otio magis deditæ, plúſque talis humoris ad lumbricos generandos apti cumulant. In aliis tamen quoque temperamentis lumbricos ganerari nihil prohibet, ſi craſſis & lentis cibis copioſiùs vtantur, otio dediti ſint, & omninò victus rationem tali ſucco cumulando aptam obſeruent.

Quod anni tempus.

Quantum ad tempus anni, plerique quidem potiſſimùm autumno, hinc vere, minimè verò hyeme lumbricos produci ſtatuunt. Verùm ſi experientiam conſulamus, comperiemus, frequentiſſimè vere generari. Etſi enim ver ſit tempus anni ſaluberrimum: tamen hyemem cùm ſequatur, in qua multi crudi ſucci congeruntur, tempore verno, qui hyeme cumulati ſunt humores, moueri ac putreſcere incipiunt, ex quorum corruptione tum etiam vermes frequentiſſimè vere generantur.

An lumbrici geniti alios rurſum generent?

Circa generationem vermium etiam hoc non prætereundum, an lumbrici geniti alios rurſum generent. Author quidem *lib.* 4. *de morb.* tantum teretes parere dixit, latos verò non. Et ſanè latos lumbricos quod attinet, etſi nonnulli cucurbitinos eorum partum eſſe exiſtiment; tamen antea iam monſtratum, quæ excernuntur ſemini cucurbitæ ſimilia, non partum lati lumbrici, ſed eiuſem partes abruptas eſſe. Quanquam enim alij aliis ſint craſſiores, alij tenui filo vix perſimiles, quorum illos vulgus matres, hos partum appellat: tamen id non accidit, quod hi illorum partus ſint, cùm ſæpe tenues tales tot excernantur, vt à maioribus genitos fuiſſe non credibile ſit, ſed quòd ex eadem materia alij antè, alij pòſt geniti ſint. Neque etiam vlla ſexus diſtinctio in iis apparet, neque vnquam lumbricus aliquis prægnans repertus eſt, quanquam alius alio ſit craſſior.

Multorum autem malorum & prauorum ſymptomatum cauſſæ lumbrici ſunt, & ſæpe tanta peſſimorum ſymptomarum congeries concurrit, vt Medicos nonnunquam de cauſſa ancipites reddat, & vix credibile videatur, tot & tanta mala à ſolis lumbricis prouenire. Obſeruatum eſt, lumbricos aliquando inteſtina & ventriculum perforaſſe, & per vmbilicum atque inguina foras erupiſſe.

An lumbrici inteſtina & ventriculum perforare poſſint?

Quod etſi negat Platerus, ideò quod nec roſtro acuto, vel aperto, nec dentibus præditi eſſe conſpiciantur, & ſugendo hoc minimè præſtare poſſint; atque ideò ſtatuit, ſi in locis iſtis vermes prodeant, eos in ſedibus eiuſmodi exterioribus in abſceſſu aliquo facto natos fuiſſe, & minimè lumbricos eſſe, ſed vermes, quales in vlceribus gignuntur, vel ſi ab inteſtinis prodeant, vulnus in his locis neceſſariò præceſſiſſe: tamen à communi ſententia planè diſcedendum eſſe non putamus. Etſi enim confiteamur, exempla illa, quæ à nonnullis ad probandum, vermes ex inteſtinis perforatis per cutem abdominis prodiiſſe, omnia ſatis clara non eſſe, & concedamus, ſæpe ex abſceſſibus in ventre inferiore ruptis vermes tales prodiiſſe, qui lumbrici non fuerunt: tamen ſi omnia illa, quæ Schenckius *lib.* 3. *obſ.* 205. collegit perpendamus, interdum etiam ab inteſtinis perforatis prodiiſſe animaduertemus. Quod confirmat id, quod refert Spigelius, qui anno 1602. in mulieris cuiuſdam conſiſtentis ætatis, quæ ad tantam maciem redacta erat, vt vix cute & oſſibus hæreret, corpore quatuor lumbricos teretes, ſpithamæ vnius longitudine, in ipſum truncum venæ portæ ſeſe inſinuaſſe, ac toti corpori alimenti aditum obſtruxiſſe obſeruauit.

Sæpe à lumbricis vomitus, cardialgia, ſyncope, ſingultus, tormina inteſtinorum, & dolores colico affectui ſimiles, capitis dolores, ſopor grauis, deliria, mœror, triſtitia, concuſſiones per ſomnum, febres ardentes, angina, pleuritis, atque alia grauia ſymptomata excitantur, & nonnunquam ipſa mors infertur. Antonius Beniuenius *de abdit. morb. cauſſ. & curat. cap.* 82. refert, ſe curaſſe puerum, qui ex lumbricis nullo modo quieſcere poterat, ſed ſemper hinc inde temerario quodam impetu ac inordinato motu ferebatur, vt etiam ſtare volens iterum titubaret ac caderet. Gabucinus *cap.* 13. narrat ſe puellum curaſſe lumbricis laborantem, in quo cuncta ſymptomata ſpectabantur, quæ pleuritide correptis ſolent euenire, de quibus iam plura in *ſignis* dicentur.

Differentiæ.

Differentia.

Differentiæ iam antea enumeratæ ſunt. Alij nimirum ſunt lumbrici

lumbrici teretes, lumbricis terreſtribus ſimiles, plerumque tamen longiores, frequentiſſimi & notiſſimi. Aſcarides ſunt vermiculi, iis qui in carnibus & caſeo naſcuntur, non abſimiles, & in inteſtino recto præcipuè generantur. Lati, de quibus pluribus iam antè diximus, non ſunt aggregatum quiddam ex vermibus cohærentibus mordicùs, vel etiam membranæ incluſis, ſed vnus vermis geniculis quaſi quibuſdam & nodis diſtinctus, cuius ſingulæ portiones vermes cucurbitinos, aut ſemina cucurbitæ referunt. Spigelius à Germanis etiam nominibus has differentias diſcerni ſcribit, & teretes appellari *ſpulvvurme*, latum *Vvaſſerkalb.* Verùm quid Belgæ poſteriore vocabulo appellent, certò quidem mihi non conſtat; ſed hoc ſcio, fœminas noſtras eo nomine non appellare quid præter naturam ex inteſtinis excretum, ſed ex vtero, aqueum nimirum humorem veſicæ quaſi cuidam incluſum, & molæ inſtar in vtero generatum, cui etiam iſta appellatio ſatis benè quadrat, cum lumbrico verò lato nullam conuenientiam habet, vtpote in quo nihil ferè aquei cernitur, ſed qui corpore quaſi membranaceo conſtat. *Vvaſſer-kalb.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. Si vermes per aluum excernuntur, vel vomitu eiiciuntur, aliis ſignis opus non eſt. Verùm quia ſæpe diu in ventre, antequam excernantur, deliteſcunt, ſignis vt cognoſcãtur, opus eſt. Teretes ergo, qui & frequentiores ſunt, & grauiora inducunt ſymptomata, hæc ſigna produnt. *Teretum.* Morſus & vellicatio in abdomine, dentium ſtridor præter ſolitum, præſertim in ſomno, tuſſis aſſidua & ſicca, narium pruritus, quas propterea infantes digitis immiſſis ſæpius ſcalpunt, facies ſqualida, & malæ per interualla modò rubentes, modò liuidæ, oculi concaui, circa quos interdum inſueti ſplendores obuerſantur, labiorum & linguæ ſiccitas nonnunquam, aliis tamen os ſaliuâ repletur, fœtor quidam peculiaris ex ore percipitur, nauſea fermè aſſidua, in quibuſdam & vomitus, interdum inſatiabilis appetitus; ſingultus, dolor ac grauitas capitis, ad ſomnum propenſio, conuulſiones quædam & horrifica per ſomnum expergiſcentia; nonnulli in ſomno tremunt & ſurgunt, ac rurſum ſopiuntur, ventris adeſt diſtenſio, qui pulſatus tympani more reſonat, & interdum ſupprimitur, plerumque tamen plus æquo fluit, & excrementa quæ emittuntur, bubulum ſtercus referunt, & corrupta multa excernuntur, reliquum corpus præter rationem decreſcit, & alia ſymptomata concurrunt, quæ ſuprà enumerata ſunt. Nonnulli experientiâ conſtare aiunt, lumbricos eſſe in ventre cognoſci poſſe, ſi manè ieiunis pueris ſupra os ventriculi frigida ſpargatur: Nam in vnum congregari lumbricos. Et ſigna iſta plus ponderis habent, ſi ætas ſit ea, quæ vermibus generandis aptior eſt, ac præceſſerit ea victus ratio quæ ad vermes generandos facit. Signa tamen hæc non omnia in omnibus, ſed quædam in his, alia in aliis apparent.

Latorum. Latos lumbricos qui habent, appetentiâ cibi nimiâ & perpetuâ laborant, ac niſi cibus offeratur, dolor & morſus in ventre percipitur, corpus extenuatur & imbecillum redditur. Certiſſimum ergo ſignum eſt, quòd cum alui excrementis corpuſcula quædam cucurbitæ ſeminibus ſimilia excernuntur. Non verò ita facilè iis, qui lato lumbrico laborant, accidit epilepſia, deliria, vigiliæ, febres ardentes & acutæ, & alia, quæ antea enumerauimus, vt iis qui teretibus moleſtantur, niſi præter latum teretes forſan acceſſerint. Eſt enim latus lumbricus ignauior quaſi, inteſtiniſque adhæreſcit; nec vt teretes ita facilè de loco in locum mouetur. Neque etiam ſigna, quibus latus lumbricus deprehenditur, ſtatim cùm genitus eſt, & dum adhuc paruus exiſtit, apparent, ſed tum demum, vbi incrementum ſumpſit, niſi aut mutauerit locum verſus ſtomachum, propter aliquam inſolitam inediam, vel medicamentum, aut cibum; vel alia de cauſſa tormina excitet, vel per inteſtinum rectum pars prodeat, vel in ætate valde tenera generetur, vbi propter loci anguſtiam nequit diu latere.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Etſi omnes lumbrici mali ſint, & grauiſſima ſymptomata vt dictum, quandoque inferant: tamen alij aliis deteriores ſunt. Sunt verò ex iis minus noxiæ aſcarides paruæ, quia longiùs abſunt à membris nobilioribus, & faciliùs expelli poſſunt. Si verò magnæ ſint, omnibus deteriores ſunt: fiunt enim ex deteriore materia.

2. Lati lumbrici omnium peſſimi ea de cauſſa, quòd difficiliùs curantur. Aliàs enim teretes grauiora inducunt ſymptomata.

3. Circa febrium initia geniti lumbrici ſubſiſtentiam ex ſubiecta recipiunt corruptione; circa ſtatum, ex morbi malignitate; circa declinationem, ex tranſmutatione ad melius, qui celeriter excernuntur, & natura eos ad exteriora, non ſecus atque excrementa, expellit. Deteriores verò ſunt maiores minoribus; multi, paucis; rubri, albis. Paulus Ægineta *lib.3.cap.* 57. & Aëtius *lib.9.cap.39.*

4. Bonum eſt, lumbricos teretes exire, ad criſin eunte morbo. Hippocrates *lib. prænotion.*

5. Incipientibus acutis morbis, ſi lumbrici teretes viui deiiciantur, peſtilentes morbos indicant; inclinantibus autem, mortui malum ſignum ſunt.

6. Leuinus Lemnius *lib.1. cap.22. de occult. nat. mirac.* hæc ita explicat: Si in ſanis alioquin lumbrici teretes ſurſum per os vel nares egrediantur, periculo hoc vacat. Si enim homo diutius ieiunet, cùm expleri cupiant, naturali inſtinctu ad partes illas, per quas alimentum in ventriculum demitti ſolet in ſublime feruntur, & vel per os, vel per nares egrediuntur. In ægrotantibus verò hoc non abſque imminentis mali præſagio euenit. Tanta enim eſt in eiuſmodi corporibus humorum putredo & malignitas, vt exitialem eorum vim perferre nequeant. Itaque erumpunt foràs morbi ſæuitiâ, non naturæ robore expulſi. Cum verò declinante morbo cum reliquis excrementis propelluntur, ſalutare id eſſe Hippocrates ſtatuit. Sponte verò, nulloque naturalis facultatis impulſu egredi, quod in moribundis conſpicitur, ægrotanti noxium. Sentiunt enim naturæ quodam inſtinctu corpus defecturum, ſeque alimento deſtitutum iri, ideóque ſtationem ſuam deſerunt.

7. An mortui ſi excernantur, viuentibus excretis deteriores ſint, in dubio eſt. Aëtius viuentes mortuis deteriores eſſe ſtatuit *lib.9.cap.39.* ea procul dubio de cauſſa, quòd viuentes, ſi exeant, ampliùs in corpore alimentum non inueniant. Rhaſes verò, quem ſequitur Auicennas, ſi mortui excernantur, deterius eſſe, quàm ſi vivi egrediantur, putat, quòd id fiat vel propter alimenti defectum, vel materiæ malignitatem. Verùm diſtinctione hic opus eſt, & ad ſymptomata coniuncta, tempus morbi, & medicamenta vſurpata ſimul reſpiciendum. Nam viui, dum hærent in corpore, multa maiora mala inferunt, quàm mortui; cùm ipſa inteſtina quandoque perforent, & alia grauia ſymptomata, imò mortem ipſam quandoque inferant, vt ſuprà dictum. Ergo ſi vel naturæ robore, vel medicamentorum vſu excernantur, bonum id eſt, neque multum refert, an viui, an mortui excernantur. Si verò in febre exeant, reliqua ſymptomata, & tempus morbi conſiderandum, vt iam antè dictum.

8. Lumbrici ſanguine conſperſi deiecti, malum. Inteſtinorum enim læſionem indicant.

9. Frequens puellorum anhelitus ac frigidus, liueſcente ad hoc corpore, lethale. Sequenti enim die mortem prænunciat.

10. Latum lumbricum in ſpecie quod attinet, ſcribit author *lib.4. de morb.* habenti latum lumbricum, toto tempore nihil admodum graue contingere, & ſi non curetur, ſponte exire, mortem tamen non inferre, ſed conſeneſcere. Verùm hoc tantùm accipiendum eſt, ſi nulla occaſio accidat, ob quam latus lumbricus moueatur & irritetur. Nam ſi æger aut motu aut exercitio delinquat, victum lumbrico contrarium vſurpet, aut medicamenta aſſumat, aut humor aliquis in inteſtinis generetur, multa mala, imò ipſam mortem inferre poteſt. Sicut & nonnullos hydrope & atrophiâ ab hoc verme mortuos eſſe, experientia docuit.

Indicationes.

Vermes cùm toto genere ſint præter naturam, ſui è corpore remotionem indicant; quod fit ſi interficiantur, & per aluum expellantur, ac ea victus ratio inſtituatur, quæ nutritioni & generationi vermium materiam non ſuppeditet. *Indicationes.* Inprimis verò, vt interficiantur, danda opera. Quamdiu enim viuunt, occaſionem & vim nocendi habent, ac difficulter expelluntur: interfecti autem faciliùs excluduntur. Ideò priùs interficiendi, vel certè ſtupefaciendi, ac ferè exanimandi. Ita enim cum fæcibus alui à natura expelluntur, vel medicamentis purgantibus educuntur. In curatione tamen videndum, an febris abſit necne, item an aluus ſit fluida. Nam ſi febris abſit, & homo alioquin ſit ſanus, calidiora quoque medicamenta tutò vſurpare licet. Si verò febris adſit, acria, amara, ſalſa, & omnino calidiora tuta non ſunt, ſed frigidis vel temperatis opus eſt.

Si aluus non ſit fluida, ea medicamenta vſurpanda, quæ ſimul aluum mouent. Si verò aluus fluida ſit, ſatius eſt vermes enecare; aluum verò mouere, cùm vltrò fluida ſit, opus non eſt.

In vſu quoque remediorum cauti ſimus. Nam vehementioribus medicamentis ſæpe adeò irritantur, vt convulſiones, aut animi deliquia excitent, & ſæpe ad ipſam mortem deducant.

Curatio.

Medicamenta autem, quæ vermes interficiunt, alia amaritudine, acrimoniâ, ſalſedine, aciditate, alia etiam peculiari proprietate id præſtant. *Curatio.* Inter medicamenta autem, quæ vermes enecant, facilè principatum obtinet *Corallina*, quâ præſtantiſſimorum Medicorum teſtimonio, nullum magis præſentaneum contra vermes eſt remedium, quæ omnibus lumbricis necandis conuenit. *Vermes necantia. Corallina.* Exhibetur autem commodiſſimè in puluere, Drach.j. pondere. In Græcia etiamnum ad omnis generis lumbricos occidendos in magno vſu eſt, eiúſque puluerem Circumforanei publicè vendunt per plateas ac vicos, clamantes, χελμιτοφόταιον corrupta voce, quaſi σκωληκοφόνον vellent dicere. Vtile etiam eſt *Santonici ſemen*, vt & *ſemen tanaceti*, & *radix primulæ veris*, è quibus duobus Circumforanei nonnulli pulverem ſuum contra vermes parant. Item *abſinthium, abrotanum, verbenæ ſuccus, marrubium, zedoaria, dictamnus Creticus & albus, gentiana, angelica, amydalæ amaræ, ſcordium, ſemen citri, braſſicæ, ſuccus galegæ, farina lupinorum*, vel cum melle lincta, vel cum poſca pota, ipſi quoque lupini macerati & comeſti, vel decoctum ipſorum. Laudant nonnulli

An puluis lumbricorũ tutò vſurpandus?

nonnulli & puluerem ipſorum lumbricorum ablutorum & ſiccatorum. Verùm res mihi ſuſpecta videtur. Etſi enim certum ſit, poſt talem puluerem ſumptum lumbricos plures deiici: tamen de hoc quæſtio eſt, an antea ij fuerint in corpore præſentes, an verò è puluere lumbricorum geniti.

(¶ In eo quod ſtaſtim heic, *de puluere lumbricorum, an tutò vſurpandus*, ſtatui: me confirmat Henr. ab Heer, *obſeru. Med. oppidò rarar. 9.* dum ſcribit, ſe non probare conſilium, vel vulgi, vel Medicorum, verminoſis pueris vermes vino lotos, & in tegula ſiccatos exhibentium. Certò enim ſibi, ſe experientiâ edoctum, perſuadere materiam illam vermium putrem putri puerorum pituitæ remixtam, à magno illorum calore iterum animari, vt videmus muſcas ſubmerſas multis diebus mortuas, ſi non premantur, ſed ſimpliciter extinguantur, ſoli denuò expoſitas, novo calore iterum vitam volatúmque recuperare.)

Temperata & frigida ſunt, quæ cùm febris adeſt, tutò exhibentur, *vt aqua & decoctum radicum graminis, auricula muris, cornu cerui, raſura eboris, ſuccus limonum, portulacæ, plantaginis, punicum malum contuſum, ex tribus vini heminis decoctum ad heminam, decoctum radicis mori, endiuiæ, lactucæ, agreſtis, acetum acre.*

Infantibus commodiſſimè dari poteſt ad dies quatuor aqua graminis cum pauxillo aceti & ſacchari, ad Vnc. j. aut ſyrupus de limonibus, vel acetoſitatis citri, & cùm moleſti ſunt, grana aliquot ſalis ori immittantur.

An argentum viuum in lumbricis vſurpandũ.

Ex Chymicis commendatur *Spiritus vitrioli, oleum ſulphuris per campanam, elixir proprietatis.* Braſſauolus *in exam. ſimpl. med.* & Matthiolus *lib. 5. c. 70.* commendant argentum viuum, quod ſcrup. j. pondere exhibent, ſed viuum, non præcipitatum aut ſublimatum. Verùm etſi viuum argentum præcipitato & ſublimato longè tutius ſit, & in caſibus deſperatis contuliſſe atque vtile fuiſſe negandum non ſit: tamen vbi neceſſitas non vrget, & aliis mitioribus medicamentis res peragi poteſt, iis vtendum; cùm aliquam prauam diſpoſitionem corpori facilè imprimere poſſit, ſicut etiam contactu ſenſum ſtupefacere poteſt.

Lumbricos teretes necantia. Latos necantia.

Commendantur etiam quædam ad certum genus lumbricorum. Teretes, inquit Galenus, *abſinthium* interimere poteſt. Lati vehementiora præſidia poſtulant, qualis eſt *filix*, cuius radicis puluis ad Drach. ij. cum mulſa datur. Latos etiam expellunt nuces iuglandes largiùs aſſumptæ; & radicis mori cortex decoctus in aqua & potus, non ſolum aluum ſoluit, verùm etiam latos lumbricos excutit. Et omnino curatio lati lumbrici peculiare quid requirit.

Teretes lũbrici faciliùs enecantur & expelluntur.

Teretes quidem enecari & expelli ſine magna difficultate poſſunt; parui enim ſunt, & corpore rotundo, minúſque dearticulato, nec tam pernaciter inteſtinis adhærent, & vires medicamentorum exhibitorum faciliùs admittunt, ac in aluum deuoluuntur, & excluduntur. Lati verò & longiore tempore, & maiore difficultate excutiuntur. Longiſſimi enim ſunt, & corpore plano ac lato, plurimiſque inciſuris prædito, atque internæ inteſtinorum tunicæ validiſſimè adhærent, & ſub mucoſa earum interna ſuperficie ſeſe occultantes, medicamentorum tranſeuntium vim non facilè percipiunt.

In lato lũbrico enecando nulla purgantia admiſcẽda.

Ideóque fortioribus medicamentis opus eſt, vt interficiantur. Quapropter etſi in teretibus purgantia cum interficientibus commodè admiſceantur; præſtat tamen in latis, nulla iis purgantia primùm admiſcere, cùm purgantia non ſinant medicamenta vermes interficientia diu in inteſtinis hærere, ſed ea citò per aluum ſecum educant.

Medicamenta latũ lumbricum debilitantia.

Si verò priùs exhibeantur medicamenta, quæ ipſum debilitent, totus rotundus factus ad pilæ figuram exit, & homo ſanus euadit, vt Author *lib. 4. de morbis* ſcribit. Commendatur verò inprimis filix, è qua recenti aqua deſtillata datur, vel puluis Drach. ß. pondere: infantibus natu maioribus, Drach. j. adultis Drach. iij. pondere, cum aqua galegæ, quæ ſine vllis moleſtiis vermem & lentè, & citò, ſi velis, enecat.

Commendatur & cortex radicis mori. Et corallina duplici pondere, ad Drach. ij. ſcilicet datur. Vtilis eſt & Theriaca aceto, vel ſucco limonum diſſoluta, decoctum centaurij minoris, lupinorum, ſcordij; ſicut & vſus aloës cum croco & myrrha, atque vſus Hieræ cum Scammonio.

Vermibus interfectis, vel debilitatis, niſi ſponte excernantur, ea vſurpentur quæ aluum mouent, aut quæ vim habent & vermes interficiendi, & aluum citandi, qualia ſunt aloë, agaricus, rhabarbarum, ſenna, colocynthis.

Præ compoſitis omnibus ad vermes necandos Diaturbith cum rhabarbar. in rotulis commendatur. Inter temperata, ſebeſten expertiſſimum medicamentum, quorum decoctum infantibus ſingulis diebus ante cibum propinari poteſt. Vtile eſt & Electuarium Diaſebeſten.

Vel ℞. *Caſſiæ* Drach. iij. *mannæ* Drach. j. ß. vel Drach. ij. Miſce cum *Syrupo acetoſit. citri.* Vtile & gratum infantibus medicamentum eſt.

Ex his varia parantur compoſita. Vini abſinth. vſus hìc valde commendatur. Vel tale paretur vinum:

℞. *Rad. zedoar. dictamni Cretici*, an. Drach. ij. *corallin.* Vnc. ß. *radic. angelic.* Drach. ij. *fol. abſinth.* M. ß. vel j.

Infundantur in menſur. j. vini, de quo manè & veſperi detur hauſtus.

Vel ℞. *Lumbric. terreſtr. præpar.* Drach. j. *cornu cerui vſti præpar. corallin. dictamni Cretici, ſemin. ſantonici*, an. Drach. ß. F. puluis. Doſis à ſcrup. j. ad ſcrup. ij.

Vel ℞. *Corallin. lumbric. terreſtr. C. C. vſti præpar. ſemin. tanaceti*, an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Semin. lumbricor* (id eſt, ſantonici) Vnc. vij. *raſur. C. C.* Vnc. iij. *flor. perſic.* Vnc. j. *aloës hepatic.* Vnc. ß.

Redactis in puluerem in vitro affundantur *aquæ filicis. fol. perſicor. abſinthij*, an. ℔. ij. ſtent per dies tres in B. M. in digeſtione, poſtea deſtillentur. Deſtillatio ter repetatur, ſemper aquam, quæ exſtillat, reſtanti materiæ affundendo. Doſis ab Vnc. ß. ad Vnc. ij.

Antidotus lumbricos interficiens, præcipuè in febribus malignis, talis parari poteſt.

℞. *Semin. portulac. oxalidis*, an. Drach. j. *coriandr. braſſic. myrrhæ*, an. ſcrup. j. *dictamni Cretici*, Drach. ß.

Coq. in *aceto*, in colatura macerentur triduum, *Sem. ſantonici, corallinæ, ſem. apij ſylueſtr. C. C. vſti*, an. Drach. ij. Poſtea ſiccentur, addantúrque *ſem. malor. aurantior*, Drach. iij. *citri* Drach. j. Cum *ſacchar. ſucco granat. diſſoluto*, omnia excipiantur, ac trochiſci parentur.

Vel ℞. *Rad. gramin.* M. j. *dictamni albi, ſcordij Cretici* an. p. ij. *ſem. ſantonici, corallinæ*, an. Drach. j.

Coq. in aqua ſimpl. Colaturæ adde ſacchar. albi ℔. ß. Coq. ſ. a. ad ſyrupi conſiſtentiam. Sub finem adde *aceti acerrimi* Vnc. j. F. Iulebus, de quo manè detur Vnc. ß. vel Vnc. j.

Compoſita, quæ ſimul vermes interficiunt & expellunt, talia parari poſſunt.

℞. *Corallinæ, ſem. plantag. C. C. vſti, radic. dictamni albi*, an. ſcrup. j. *rhabar. agarici trochiſcati*, an. ſcrup. ij. *ſacchar.* q. ſ. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Corallin.* Drach. ij. *tanaceti, ſem. ſantonic. dictamni albi*, an. Drach. ß. *rhabarb. elect. agarici trochiſcati*, an. ℥. j. *ſacch. in aqua graminis diſſoluti*, q. ſ. F. Morſuli, qui dentur à Drach. j. ad ij. vel iij.

Vel ℞. *Aloës* ℈. ij. *rhabarb.* ℈. j. *myrrhæ* ℈. ß. *trochiſc. alhandar.* g̃. iij. *pulu. corallin.* ℥. ß. Cum ſucco vel extract. abſinth. F. Pilulæ xxj. Pueris ſcrup. j. ſufficit.

Efficaces quoque ſunt Pilulæ Peſtilentiales, cum extracto abſinthij.

Vel ℞. *Rhabarb. elect.* Drach. ij. *ſemin. ſantonici, radic. dictamni*, an. ſcrup. ij. ß. *C. C. vſti*, vel ditioribus *vnicornu*, Scrup. j. *ſacchari in aqua graminis diſſoluti*, Vnc. vj. F. Rotulæ vel Morſuli.

Vel ℞. *Sem. ſantonici, corallinæ, ſcordij, zedoariæ, nigellæ*, an. Drach. j. ß. *gentianæ, centaurij minoris, aloës, agarici*, an. Drach. ij. *C. C. vſti, ſem. acetoſ. angelic.* an. Drach. j. Conſpergantur ſucco limonum cum aceto & aqua roſacea. Hoc fiat aliquoties. Vltimò adde *Croci* Drach. ß. *moſchi, ambræ*, an. ℈. ß. Cum ſyrupo de corticibus citri. F. Maſſa pilularum, de qua detur Drach. j. vel Drach. ij.

Vtilis eſt & ſyrupus ex foliis perſici. Infantibus dari poteſt cornu cerui cum mechoacanna.

Inſtrumentum, quo antiqui infantibus medicamẽta infundebant.

Quia verò medicamenta infantes, qui tamen frequentiſſimè lumbricis laborant, amara præcipuè, non admittunt, antiqui inſtrumentum quoddam habuerunt, quod ab ipſis ζωμήρυσις vocatur, quod ſupinis ipſis detentis ori immittebant, & per clyſterem validum habentem αὐλίσκον, inuitis tales liquores infundebant, vt apud Paulum Æginetam *lib. 4. de re medic. cap. 57.* videre eſt.

Non ſolùm autem interna medicamenta ad vermes vſurpantur, ſed & externa, *ex farina lupinorum, centaurio minori, foliis perſici, abſinthio, felle tauri, &c.* Vt fiat cataplaſma ex farina lupinorum, quod efficacius eſt, ſi ſuccus abſinthij, marrubij, foliorum perſicorum addatur.

Vel ℞. *Succi abſinthij, folior. perſicor. fellis tauri*, an. Vnc. ß. *ſem. coriandr. aloës*, an. Drach. j. Cum modico ceræ, F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei abſinth. rutacei*, an. Vnc. ß. *fellis tauri* Drach. ij. *dictamni albi* Drach. j. *petrolei* Drach. ij. *aloes, myrrhæ*, an. Drach. j. *ceræ*, q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Olei amygdal. amarar.* Vnc. j. *rutacei, petrolei*, an. Vnc. ß. *fellis tauri* Drach. iij. *aloës* Drach. ij. *ceræ*, q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Pomum aurantium aut citrium paruum*, excaua tantam partem, quæ capiat *theriacæ* ſcrup. ij. *aloës* ſcrup. j. *croci* g̃. vj. Aſſa pomum, & ſuccum exprime, quo regio ventriculi & vmbilicus inungantur.

Vtilis eſt & theriaca aceto vel ſucco limonum diſſoluta, illita.

Vel ℞. *Farin. lupinor.* Vnc. j. *myrrhæ, aloës*, an. Drach. j. *pulpæ colocynth.* ſcrup. iv. *croci* Drach. ß. *fellis bouis* Vnc. j. ß. *aceti* Vnc. ß. M.

An in teretibus lumbricis clyſteres conueniant.

In teretibus lumbricis clyſteres non conueniunt, niſi ſint mortui. Nam dum percipiunt vim medicamenti, ſuperiora verſus repunt, & varia mala excitant. Nonnulli tamen clyſteribus vtuntur, ſed dulcia & pinguia ſatis magnâ copiâ permiſcent, quibus alliciantur & quaſi ludificentur vermes. E. g.

℞. Lac recens mulctum, eique partem alicuius hieræ addunt. Verùm in latis rectiùs conueniunt. Non enim ita facilè ij verſus

ſus

ſus ſuperiora mouentur, ſed inteſtinis pertinaciter adhærent. Fortioribus tamen clyſteribus opus eſt, iique ſæpius iniiciendi, & maiore copia.

Vt *Abſinth. ſcordij, abrotani, corallin. ſummit. tanacet. dictamni Cretici*, an. M. j. *ſemin, ſantonici* ʒ. ß. *centaur. minor.* M. ß. *colocynth. in petia ligatæ*, ℥. ß.

Coq. Colaturæ ♃. ℔. j. *Elect. hieræ ſimpl.* ℥. ij. *mellis roſati colati*, ℥. iij. F. Clyſter.

Atque eo tempore, quo clyſter iniicitur, ſimul propinetur aliquod medicamentum vermes necans, & extrà quoque ventriculo applicetur.

Aſcarides quomodo educantur.

Aſcarides quia ſunt in inteſtino recto, ſuppoſitoriis rectiſſimè educuntur, quibus admiſcentur reſinæ. Iis enim vermes adhærent & educuntur. Fiant quoque clyſteres, ſed exiguâ quantitate, ex decocto centaurij minoris, abſinthij, corallinæ, abrotani, dictamni & ſimilium cum melle roſato. Qui plura huius generis medicamenta cognoſcere cupit, ſyluam eorum apud Platerum *lib. 3. Practic.* reperiet.

Diæta.

Cùm in curatione vermium eò reſpiciendum ſit, vt non ſolùm vermes tollantur, verùm etiam ipſorum generationi & augmentationi materia non ſuppeditetur, cibus ita comparatus eſſe debet, vt ad generationem vermium non faciat, ſed ei potiùs reſiſtat. Cibus ergo eorum, qui patiuntur lumbricos, vt Paulus Ægineta *lib. 4. cap. 57.* tradit, ſit boni ſucci, qui facilè diſtribuatur, atque ad membra tranſeat, nec cauſam foueat.

Quare vinum conceditur aquoſum, non dulce, ſi febris abſit; at ſi febris adſit, detur aqua deſtillata graminis, acetoſæ, portulacæ, cum oxyſacchar. ſimpl. vel Syrupus acetoſitatis citri, vel cereuiſia pura. Panis non ſit ex puriſſima farina, ſed aliquid furfuris contineat, ſitque bene fermentatus, & ſale condiatur. In cibis etiam lupini, naſturtium, beta, raphani, apium conueniunt. Lac & piſces vitentur, vt & legumina. Cibi condiantur aceto, ſucco aurantior. limonum, citri, acetoſæ, lactucæ, portulacæ. Cibus exhibeatur parcè, ſed frequenter, ne morſu ſuo moleſti ſint vermes. Pueris in potu ante omnem cibum, decoctum ſebeſten detur, vt antea quoque dictum.

CAPVT VI.

De Situ Inteſtinorum mutato, & de Hernia.

Inteſtinorum ſitus mutatus.

Situm etiam interdum inteſtina mutant. Ita Columbus *lib. 15. Anat.* refert in Cardinali Campeio inteſtina omnia ad hypochondria retracta fuiſſe, ita vt cauitas inferior abdominis inteſtinis deſtituta eſſet, & ſpina detecta. Quamobrem Medico licuiſſe abdomen Cardinalis attrectanti, magnæ arteriæ motum & vnà cum illo duritiem perſentire. Illa verò durities nihil aliud erat, quàm vertebrarum corpora.

Inteſtinorum conuolutio.

Conuoluuntur etiam interdum tenuia inteſtina & contorquentur, vt via fæcibus & flatibus præcludatur, quod in Ileo accidit, qui inde etiam conuoluulus & voluulus appellatur. Conuolutionis autem cauſſa eſt plerumque inflammatio, interdum etiam flatus, ſi tenuia inteſtina ita impleantur, vt inſtar farciminum inflatorum diſtenta appareant, de quo in *Ileo* dicetur.

De Hernia.

Hernia.

Præcipuè verò mutant ſitum inteſtina in Hernia dictâ, quæ & ramex, ac Ruptura, & Græcis κήλη dicitur. Quanquam & nomen hoc non ſolùm inteſtinorum, ſed & omenti procidentiæ tribuatur. Veræ herniæ enim duæ tantùm dantur, nempè Inteſtinorum, & omenti extra abdomen lapſus.

Herniæ veræ tantum duæ ſunt.

Natura ſiquidem, vt aliarum partium cauitates, ita etiam totum abdominis ſpatium intus peritonæo circumſepſit, vt nihil ex iis, quæ in abdomine continentur, excidere poſſit. Verùm cùm teſtibus in viris extra abdominis ſpatium locus deſtinatus ſit naturalis, atque ductibus ſeminariis neceſſariò per membranam hanc tranſeundum fuerit, Natura in vtroque latere non ſimpliciter peritonæum proforauit, ne quid patentiore viâ in ſcrotum deſcenderet, & cauitate abdominis elaberetur, ſed è membrana iſta veluti canalem & proceſſum quendam eduxit & produxit, per quem hæc vaſa ſine omni periculo tranſeunt. Atque in hoc ferè ſeu laxato, ſeu rupto, omnis Herniæ cauſſa poſita eſt. Nam hæc membrana ſi rumpatur, aut laxetur, partes in abdomen deſcendere, & ſuopte pondere inferiora verſus, atque in ſcrotum ruere ſolent. Etquidem vbi inteſtinum Ileum maximè excidit, hernia inteſtinalis, ſeu ἐντεροκήλη dicitur: ſi verò omenti aliqua pars deſcendat, ἐπιπλοκήλη, hernia omentalis, vulgò etiam zirbalis nominatur. Alij tertiam addunt, quæ ex vtraque miſta eſt, vbi aliquid omenti & ſimul inteſtina delapſa ſunt.

Hernia perfecta.

Porro ſi inteſtina in ipſum vſque ſcrotum deſcendant, completam & perfectam ὀσχεοκήλην nominant, & in ſpecie, vt dictum, ἐντεροκήλην & ἐπιπλοκήλην. Si verò eædem partes vltra inguina non deſcendant, nec in ſcrotum delabantur, imperfectam ac incompletam herniam ac bubonocelen appellant.

Imperfecta.

In fœminis verò tumor hic equidem in inguine ſuboritur: interdum tamen cutem valde extendit, & ſub eam exporrigitur, magnúmque tumorem excitat. Tumor hic ſi prematur, cùm in viris, tum in fœminis, vel ſi homo ſupinus iaceat, plerumque euaneſcit, rurſúſque homine ambulante redit.

Aliæ Herniæ differentiæ.

His deinde veris & præcipuis Herniæ differentiis alij alias addunt, quæ huius loci non ſunt, ſed ad tumores ſcroti pertinent: ſi nimirum ſcrotum à flatu intumeſcat, herniam flatuoſam, & πνευματοκήλην ac φυσοκήλην nominant: ſi ab aquea materia, aquoſam & ὑδροκήλην, quæ infantibus ſæpius accidunt, ſed propriè ramices non ſunt, cùm peritonæum nec ruptum, nec laxatum ſit.

Inter Hernias deinde referuntur duæ aliæ ſpecies, quæ in ipſo maximè canali increſcunt, & vniuerſum ſcrotum explent; quæ videlicet ex varicibus, ſeu venis vario implexu diuaricatis & intertextis intumeſcentibus naſcitur, varicoſus ramex ſeu κιρσοκήλη appellatur; & quæ ex carnea mole ibidem ſuccreſcente oritur, σαρκοκήλη, ſeu carnoſa hernia vocata. Sed nec hæ propriè dictæ herniæ ſunt, cùm nihil in iis ex abdomine in ſcrotum deſcendat: de quibus infrà *part. 9. ſect. 1. cap. 7.* inter morbos ſcroti dicetur.

ἐξόμφαλος.

Ad ſitum verò inteſtinorum mutatum rectè refertur ἐξόμφαλος, id eſt vmbilici tumor, ſeu prominentia, ſeu ὀμφαλοκήλη, cùm laxatus vel ruptus vmbilicus, nunc nucis, nunc pomi magnitudine ſeſe ex erit, imò interdum ſacci inſtar tumor aliquando excitatur.

Non tamen ſolùm in vmbilico, ſed in vicinia etiam, ibi laxato vel rupto peritonæo, præcipuè in partu, eiuſmodi tumores in fœminis quibuſdam vidi, quæ generali κήλης & herniæ nomine appellantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Generatur autem hernia, fitque prolapſus inteſtinorum in inguina & ſcrotum, proceſſu illo ex peritonæo ducto, vel laxato, vel rupto. Siue enim laxetur peritonæum, ſiue rumpatur, pondere ſuo inteſtina præcipuè, tum etiam omentum, ſolent in locum patentem, vel inguina, vel etiam ipſum ſcrotum deſcendere. Cauſſæ autem quæ peritonæum rumpunt, ſunt motus quicunque violentus, caſus ex alto, percuſſio, ſaltus, equitatio in ſucceſſore equo, vomitus, tuſſis, oneris grauioris eleuatio, dura aluus, & quæ cum difficultate redditur, conatus in partu, flatus in inteſtinis, vocis intenſio, ſpiritus retentio, & quodcunque quod ſpiritum concitare, ſeptóque tranſuerſo & abdominis muſculis tenſis, impetum in inferiorem regionem abdominis inferre poteſt. Tandem etiam vulnus in peritonæo alicubi acceptum, & quidem cute conſolidata apertum relictum, cauſſa herniæ eſſe poteſt.

Eadem etiam omnia, ſi minorem vim inferant, & non violenter proceſſum illum rumpant, ſed ſenſim & ſæpe illum impetant, peritonæum laxare poſſunt: quò maximè facit peritonæi & inguinum debilitas & humiditas. Partes enim debiles ac humidæ facilè laxantur, vnde pueri in herniam ſæpius incidunt. Fernelius proceſſum hunc interiorem & exteriorem illius tunicam diſtinguit, & in enterocele & epiplocele tunicam interiorem neceſſariò diſrumpi, externam verò duntaxat laxari ſcribit. Neque abſurdum eſt, hîc idem fieri poſſe, quod in aneuryſmate. Neque enim ἀνεύρυσμα fit vtrâque arteriæ tunicâ rupta, ſed internâ ſaltem patente, externâ verò dilatatâ.

In fœminis idem accidit, ſi in inguine peritonæum laxetur, vbi vas quoddam ex vtero per illud in inguina extrorſum fertur.

Si verò in vmbilico peritonæum laxetur, atque inteſtina vel omentum illic ſub cutem procidant, omphalocele, ſeu exomphalon, & vmbilici procidentia nominatur. Si autem alibi circa vmbilicum, nomen generis, vt dictum, retinet. Si verò in conatibus magnis, præcipuè in partus difficultate, vbi proceſſus ille vmbilico inſertus, qui in fœtu vaſis vmbilicalibus viam præbuit, poſteàque coaluit, peritonæum diſtendatur, vmbilicus aliquando in tumorem attollitur, qui tamen ceſſante conatu iterum recedit. Si verò rumpatur, tumor permanet.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Signa herniæ Inteſtinalis ſunt, quòd tumor modò accreſcit, modò minuitur, interdum etiam ferè euaneſcit, prout maior vel minor portio inteſtini deſcendit, vel inteſtina magis vel minùs replentur, vel etiam planè retrocedunt. Compreſſo enim tumore, aut reſupinato ægro, relabuntur inteſtina in abdomen, & quidem cum murmure. Sine dolore etiam ferè hic tumor eſt, niſi forſan fæces delapſæ ſint in inteſtinum, vt repelli non poſſint. Tum enim vehemens dolor adeſt. In omentali verò hernia tumor eſt mollis, laxus & lubricus, & ferè ſemper idem, cùm omentum non ita facilè reponatur, vt inteſtina. An verò ſi in inguina ſint delapſa inteſtina, vel omentum, aut in ſcrotum vſque deſcenderint, viſu dignoſcitur. Etenim in bubonocele tumor rotundus eſt in inguine, qui preſſus facilè intrò pellitur: in ſcroti verò herniâ inteſtina, vel omentum in ipſo ſcroto apparent.

An autem peritonæum ruptum vel laxatum ſit, ex eo cognoſcitur, quòd rupto peritonæo tumor ſubitò excitatur, qui ſubitò etiam incrementum ſumit; laxato verò ſaltem peritonæo, tumor ſenſim creſcit. Laxato quoque peritonæo non deſcendit, quod delapſum eſt, ad fundum vſque teſticulorum: cùm rupto peritonæo ad fundum vſque teſticulorum prolabatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnis autem hernia difficulter curatur. Neque enim membrana illa tenuis & neruoſa facilè vnitur, niſi ſit ruptura parua, recens, & in corpore puerili: alias ferè nunquam perfectè curatur.

2. Præterea etiam magnum periculum in hernia coniunctũ eſt. Nam etſi ſæpe ſit adeò magna ruptura, vt inteſtinorum magnus aceruus in ſcrotum deſcendere poſſit ſine magno dolore & vitæ periculo, & propter rupturæ ac loci amplitudinem fæces ſine periculo ac impedimento liberè tranſire poſſint: tamen ſi fæces indurentur, aut inteſtinum elapſum flatibus turgeat, vt reponi non poſſit, tum niſi maturè malo obuiam eatur, æger inteſtinis inflammatis in præſens vitæ diſcrimen conijcitur, in ileum, & huic ſuperuenientia ſymptomata. Sæpe etiam accidit, vt inteſtina inflammata ſphacelo lethali corripiantur, vt infrà *de vlceribus inteſtinorum* dicitur. Rarum eſt, quod annotauit Guilhelmus Fabricius *cent.* 1. *obſ.* 55. nobilem quandam fœminam ſeptendecim annis herniâ laboraſſe, & circa annum ætatis 63. torminibus maximis vexatam fuiſſe, inteſtinúmque in abdominis rupturam impulſum, ac inibi retentum dolores non leues, ſimul & inflammationem, aliaque grauiora ſymptomata concitaſſe. Vocatus ad curam Fabricius, inuenit dextrum inguen gangrænâ affectum. Scarificato itaque tumore, & cæteris, quæ ad gangrænæ curationem attinent, adhibitis, caro putrida & calloſitas rupturæ exciderunt: vnde ſymptomata, dolores, inflammatio, febris, tormina, lipothymia, nauſea & vomitus ſedata ſunt: ſed inteſtinorum materia nondum penitus excrementoſa, velut ilei & cæci, per abdominis rupturam excernebatur, circiter menſes duos. Ægra tamen multum mirantibus adſtantibus, fauente numine, ſanata, & à ruptura perfectè curata fuit, nullâ relictâ fiſtulâ.

Indicationes & Curatio.

Curatio.

Itaque prima cura hic eſſe debet, vt inteſtina reponantur; quod quidem non difficulter præſtare licet, ſi inteſtina ſint flaccida & vacua Tum enim reſupinato ægro & cruribus eleuatis, manu ſenſim repellenda, & ſuperiora verſus comprimenda ſunt inteſtina. Si autem turgeant, vt reponi non poſſint, videndum eſt, an ſint flatus in inteſtino, an verò ſtercus. Flatus ex eo cognoſcuntur, ſi æger percipiat totum abdomen ferè à flatibus diſtendi, ſi flatus emittat, & rugitus in inteſtinis audiantur, dolórque extendens adſit ſine grauitate. Fæces verò alui ſi inteſtina diſtendant, aluus ſupprimitur per aliquot dies, tumórque ſenſim creſcit, & pondus maius, maiórque durities percipitur. A flatibus ergo ſi inteſtina repleantur, diſcutientia vſurpanda, eaque per os exhibenda, vt ſemen fœniculi, aniſi, cumini, galanga, & ſimilia, atque eadem per clyſteres iniicienda; & extra ex dictis ſeminibus, item ſeminibus fœnugræci, foliis lauri, pulegij & ſimilibus fomenta applicanda, quibus, ſi dolor adſit vehemens, addere licet mitigantia dolorem, ol. roſac. chamæmelinum, amygdalarum dulcium. Quòd ſi flatùs illi foueantur à cruditatibus & materia pituitoſa, difficilis eſt curatio. Valida enim illa diſcutientia ſi adhibeantur, materiam illam pituitoſam in flatus vertunt, & tumorem ita augent. Hoc in caſu exhibent nonnulli ol. amydal. dulcium, quod lubricando materiam tollit, aut alia lenientia, quæ illam euacuant. Verùm quamuis hæc, ſi non magna ſit materiæ copia, adhiberi poſſint: tamen ſi maior ſit copia, ſuſpecta ſunt, & verendum, ne materia illa ad locum affectum præcipitetur. Quare tum danda opera, vt materia illa ſenſim per clyſteres & glandes educatur, & pituita per incidentia attenuetur & eliquetur, non per diſcutientia in flatum vertatur: quo fine imponi poteſt oxymel cum medulla panis, vel farina triticea, aut oleo antiquo, vel chamæmelino. Ipſa verò pars quantum fieri poteſt, laxanda iis, quæ iam dicentur, vt dolor minuatur.

Si autem fæces induratæ adſint, longè periculoſiſſimum id eſt, ideoque maturè adhibenda emollientia, ex *rad. althea, liliorum alb. foliis malua, parietaria, ſemine lini, fœnugræci, vel farina ſeminis lini & fœnugræci, butyro recenti ſine ſale, pinguedine gallinacea, oleo liliorum, communi, amygd. dulcium*, & ſimilibus, quæ cataplaſmatis modo ſunt applicanda. Si cataplaſmata non ſufficiunt, aut non ſuffectura videntur, poteſt balneum aquæ dulcis adhiberi, in quo modò dicta emollientia coqui poſſunt, additis etiam oleis. Nonnulli in ſolius olei communis balneo ægrum per rres horas deſidere iubent. In omenti prolapſu rarò hiſce medicamentis opus eſt; cùm in inguine id plerumque ſubſiſtat, & ægro reſupinato, vel ſponte, vel manùs operâ adhibitâ in locum ſuum redeat. Si tamen, quod interdum accidit, in ſcrotum vſque prolabatur, eodem modo, vt de inteſtinis iam dictum, reponendum.

Cùm autem ſæpe omnia hæc parum proficiant, atque ægro præſentiſſima mors immineat, extrema etiam tentanda ſunt. Qua de cauſſa Paræus *lib.* 5. *cap.* 15. ad Chirurgiam accedere, & ductum illum, per quem inteſtina elapſa ſunt, ſectione dilatare ſuadet, quæ quâ ratione ſit inſtituenda, *ibidem* docet. Sed vt ipſe etiam monet, diligenter in tali caſu perpendendum eſt, quid ægri vires perferre poſſint, & videndum, quouſque iam malum proceſſerit. Nam ſi inflammatio inteſtina iam occupauerit, & alia extrema mala adſint, vix hoc modo quicquam proficitur. Præterea inteſtina diſtenta, cutique firmiter incumbentia, facilè ſectione lædi poſſunt. Et licèt non lædantur ſectione inteſtina: tamen nuda minus commodè, quàm cute tecta, præcipuè dolore ex ſectione accedente tractari poſſunt, & parum ea plerumque præſtatur, ſed ſi mors ſubſequatur, eius à Medico acceleratæ ſuſpicio præbetur. Si verò in aliis abdominis partibus abdomen ruptum ſit, tutiùs ſectio, ſi opus eâ ſit, inſtitui poteſt; cùm inteſtina non adeò ibi diſtendantur, locúſque peritonæi faciliùs inueniri, & digito admoto inteſtina intus ſenſim protrudi poſſint.

Vbi iam inteſtina repoſita fuerint, proximum eſt cauere, ne iterum excidant. Qua in re maximi momenti ſunt faſciæ, ſeu ſubligacula, adeò vt in iunioribus & recentioribus rupturis tota ferè curationis ſpes in hoc ſita ſit. Natura enim, vel paululum arte adiuta, ſanat ſæpe morbos, qui inſanabiles exiſtimabantur: & experientiâ ſæpe obſeruatum eſt, etiam in adultioribus, modò inteſtina ſuo loco diligenter retineantur, herniam curatam fuiſſe, & ſi ruptura vniri non potuit, ſaltem circa proceſſus foramen quid generaſſe, quod inteſtinorum lapſum prohibere potuit. Et quamuis integræ ſanitatis ſpes ſæpe non ſit, tamen ad neceſſarias actiones ſine damno & periculo exercendas plurimùm facit faſciæ aptæ vſus. Faſcias autem parandi commodiſſima hæc videtur ratio. Paretur cingulum, ſeu faſcia ex corio, quæ molliori lineo vel goſſipino panno, atque etiam goſſipio nonnihil ſuffulto inducatur, quæ lingulâ ſtringi poſſit. Faſcia hæc ventri infra hypochondria, ſupra coxendicem, proximè ad inguina applicetur, ita tamen, ne partes, quæ ſunt ſupra ilia, & oſſa lædat & atterat.

Faſcias parandi ratio.

Huic faſciæ ſeu cingulo, alia faſcia cum ſplenio ſeu puluinari quodam ita adaptari debet, vt quantum opus eſt, conſtringi poſſit, ipſúmque ſplenium rectâ loco affecto, ſeu illi parti, vbi inteſtina excidere ſolent, incumbat, atque incubitu ſuo inteſtinorum prolapſum prohibeat. Præcipua autem cura eſſe debet in concinnando & adaptando ſplenio. Hoc verò non pilæ modo rotundum eſſe debet, ne protuberantia illa inter inguina nimis comprimat, & faciat, vt foramen rupti peritonæi dehiſcat; ſed ſit triquetrum, ſolidum quidem & compunctum, intus tamen nonnihil cauum, vt inguinum naturalem cauitatem apertè excipiat, & labia rupti peritonæi contineat, non laxitate nimiâ inteſtina protuberare permittat, nec compreſſione efficiat, vt labra dehiſcant. Splenium hoc extrà obducunt nonnulli laminâ argenteâ, vel ferrea, vel lignea, vel duplicato aut triplicato corio: ſed idem ex panno goſſipino, goſſipio bene intertexto & ſuffulto, ſatis commodè parari poteſt, vt nec premat, nec lædat, inteſtina tamen contineat. Vt autem rectiùs hoc præſtet, faſciæ quæ ventrem ambit, nonnulli geminas habenas adaptant, quæ ad humeros adſcendunt, & collum ambiunt.

Pro faſcia paratur etiam cingulum ferreum cum ſcuto ferreo, quod locum, vbi inteſtina procidunt, arctè tangat, & inteſtinorum prolapſum prohibeat.

Verùm inſtrumenta hæc parandi ratio commodiſſimè αὐτοψία docet, & figuræ quæ habentur apud Paræum *lib.* 7. *c.* 15. & optimè apud Platerum *Pract. tract.* 3. quæ ibi videri poſſunt.

In aliis abdominis partibus, vt vmbilico & vicinis locis, ſi inteſtina excidant, cingulum parari debet, quod abdomen eò loci, vbi inteſtina procidunt, ambiat, puluinóque locum affectum premat. Et ne cingulum hoc verſus inferiora præcidat, vel propendeat, faſciæ quæ humeris ſuſtententur, cingulo adaptandæ, vel pectorali id alligari poteſt.

Hoc modo faſciâ adaptatâ, facilè inteſtina, ne relabantur, contineri poſſunt: quod vbi factum, danda opera, vt excrementa potiùs mollia ſint quàm dura, & aluus non ſupprimatur; & in eiiciendis fæcibus obſeruandum, vt manu inguina & ſcrotum contineantur, ne fæces emittendo inteſtina extrudantur, deinde cauendum, ne flatus qui inteſtina diſtendunt, ex cibis flatum generantibus aſſumptis producantur. Porrò etiam omnis motus vehemens, ſaltus, curſus, oneris grauioris geſtatio, vociferatio, & alia exercitia vehementiora vitentur: & in tuſſi, ac ſternutatione idem obſeruandum eſt, quod modò in egerendis alui fæcibus obſeruandum eſſe diximus. Et ſi manu tum comprimere non liceat, crura ſaltem comprimenda, aut decuſſatim implicanda ſunt, vt ruptura contineatur & comprimatur. Frigus etiam conſtringendo prolapſum inteſtinorum promouet, & inprimis, ſi prolapſa iam ſint inteſtina, valde iis nocet, & vt intumeſcant facit. Ideoque hernioſis cauendum.

Repoſitis hoc modo inteſtinis, ſi malum ſit maius & curatu difficilius, atque in corpore iam adultiore, vt feliciùs ac citiùs ſuccedat curatio, æger in lecto per dies aliquot ſe contineat, & ſupinus decumbat.

Medicamenta in hernia vſurpanda. Topica.

Medicamenta autẽ, quæ adhibentur, duplicia ſunt, alia topica, alia quæ intrò aſſumuntur. Topica ſunt glutinantia, quæ quidem ſunt adſtringentia, ſed non ſolùm ſiccantia, verùm etiam aliquam viſciditatem habentia. Non etiam omnia adſtringentia, & vulnera conſolidantia æquè hic prodeſſe, ſed peculiaria quædã hîc commodè adhiberi, obſeruatum eſt. Inter quæ primas tenent *ſymphytum maius, ſeu conſolida maior, ſanicula, iacea alba & nigra, herba Trinitatis, ſigillum Salomonis, pentaphyllum, tormentilla, nuces cupreſſi, filix præcipuè fœmina, hypogloſſum, piloſella perfollata, herniaria*; quibus alia etiam poſtea addantur, *gallæ, balauſtia, bolus Armenus, terra ſigillata, ſang. draconis, malicorium, ichthyocolla, thus, myrrha, maſtiche, bdellium, pix Græca, reſina pini, terebinthina, cera*; ex quibus compoſita varia concinnare licet.

Etſi

Etſi verò peritonæum ruptum vix conſolidari ampliùs poteſt, tamen horum medicamentorum vſu, præſertim ſi malum recens ſit, caro accreſcere ſolet, quæ foramen claudit. Quod vt rectiùs fiat, diligenter interim cauendum, ne inteſtina vllo modo procidant, exitumque quærentia foramen iterum aperiant. Itaque toto curationis tempore vel æger in lecto ſupinus decumbere, vel faſciis & ſubligaculo inteſtina, ne procidant, continere debet. Quæ omnia ſi rectè & decenter fiant, ſæpe deſperatæ herniæ curantur. Refertque Ambroſius Paræus *lib. 7. cap. 15.* etiam quadragenarios interdum hoc modo reſtitui, & à ſe monachum quendam integrè reſtitutum fuiſſe, qui cùm poſt ſexennium pleuritide mortuus, & poſt mortem apertus eſſet, inuenta eſt circa foramen proceſſus peritonæi ſubſtantia adipoſa oui magnitudine eò loci tenaciter adhærens. Primas autem inter alia tenet emplaſtrum de pelle arietina dictum Arnoldi de Villanoua, quod deſcribit *Breuiarij lib. 2. cap. 44.*

Emplaſtrum de pelle ariet. Arnoldi de Villanoua.

♃. *Lithargyr. lapid. hæmatit. ſang. draconis, boli Armeni, maſtiches, gummi Ammoniaci, mumiæ, galbani, thuris, coſti, lumbricor. terreſtr.* an. Drach. ß. *rad. conſolid. maioris, mediæ, & minoris, roſarum, myrrhæ, aloës,* ana Drach. iij. *paleæ marinæ vſtæ, gallarum immaturar. ſucci hypociſtidis, balauſtiorum, ariſtoloch. rotund.* an. Drach. vj. *picis naualis, Græcæ, ceræ albæ, rubræ,* ana Vnc. ij. *viſci querni, terebinthinæ,* an. Drach. ij. *ſanguinis humani* Vnc. ix.

Coquatur pellis arietina cum omnibus pilis per integrum diem, quouſque planè diſſoluatur, & liquore abſumto gluten reſtet. Eius colati ♃. ℔. j. vel q. ſ. in qua viſcus bulliat ad lentum ignem, continuò agitando: poſtea aliqua in puluerem redacta, cera itidem, pix, terebinthina iniicienda, & tamdiu coquenda, donec gutta ſuper marmor proiecta coaguletur: ſanguis verò humanus ipſe etiam priùs in furno, moderato calore exſiccari debet, vt poſſit in puluerem redigi, & cum reliquis inſpergi.

Plura etiam alia apud Arnoldum de Villanoua *loco allegato*, reperire eſt. Poteſt & tale fieri:

♃. *Nucum cupreſſi, rad. tormentillæ,* ana Drach. j. *balauſtiorum, cortic. granatorum,* an. ʒ. ß. *rad. conſolidæ, perfoliatæ, herniariæ,* an. ʒ. j. ß. *maſtich. bdellij, thuris,* an. ʒ. j. *boli Armeni,* ʒ. ij. *ſang. draconis,* ʒ. j. *picis Græcæ,* ℥. j. *reſinæ pini, picis naualis,* an. ℥. ß. *terebinthinæ, ceræ, ol. hyperici compoſiti Solenandri,* an. q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Oleum hyperici Solenandri.

Oleum autem hyperici, quod in hoc affectu & in aliis affectibus, vbi membranæ aut neruoſum genus læſa ſunt, valde commendat Solenander, hoc modo paratur.

♃. *Ol. opt.* ℔. j. ſ. *ſem. & florum hyperici* Vnc. ix. *vini maluatici* Vnc. viij. *rad. tormentill.* ʒ. iij. *myrrhæ, gummi elemi, ſarcocollæ, thuris, aloës hepaticæ,* an. ℥. j. ß. *lumbricorum vino lotorum,* ℥. iij.

Conciſa & contuſa miſceantur, & bulliant ad conſumtionem humidi in vaſe duplici: deinde exprimatur oleum. Cui adde *croci* ℈. iiij. *olei ſeu lacrymæ abietis, vel terebinthinæ puræ* ℔. ß. *flor. maturorum hyperici,* M. j.

Infund. per dies 8. ad Solem aut in alio loco calido: deinde expreſſis atque abiectis floribus, alij recentes iniiciantur, idque quater repetatur.

Simplicius in hernia medicamentum eſt hoc.

♃. *Rad. conſolid. maioris* ℥. j. *roſar. rubr. farinæ fabar.* ana Vnc. ß. Omnia in puluerem redacta cum pinguedine capri miſceantur in formam linimenti; aut cerâ additâ, vnguenti; & linteo inducta loco affecto applicentur, ſingulis diebus renouentur, & per plures dies vſurpentur. Poteſt etiam aliquid addi de pinguedine vrſi.

Sed talia paſſim plurima in lectione autorum occurrunt, & ex ſuprà enumerata materia plurima cuiuis componere licet. Sed antequam talia applicentur, vel etiam cùm medicamentum nouum imponendum eſt, vtiliter locus affectus foueri poteſt fomentis ex ſequentibus paratis, *rad. conſolidæ, ſanicula, ſigillo Salomonis, roſis rubris, burſa paſtoris, plantagine, auricula muris, cauda equina, radice tormentillæ, alumine, corticibus thuris.* Poſt fotum inungi pars vel oleo hyperici Solenandri, vel oleo deſtillato terebinthinæ, vel tali aut ſimili linimento poteſt.

♃. *Ol. maſtichini* Drach. vj. *myrtini* Drach. iij. *abſinth. aloës, myrrhæ,* an. Drach. j. *axung. cerui* Drach. ij. *ſucci rad. conſolidæ,* Vnc. j.

Bulliant ad conſumtionem ſucci, colentur, atque addatur aliquid de oleo terebinth. & hyperici.

Interna verò medicamenta quod attinet, etſi omnia illa, quæ ad vulnerarias potiones adhibentur, hîc etiam non incommodè adhiberi poſſint: tamen & hoc obſeruandum eſt, alia aliis eſſe efficaciora in hoc affectu, vt ſunt illa nuper recitata, *ſymphytum maius, herba Trinitatis, hyppogloſſum,* cuius puluis in decocto radicum conſolidæ aſſumptus mira hîc præſtat; *piloſella,* cuius puluerem in cibis exhibitum certò etiam prodeſſe compertum eſt; *perfoliata,* quæ per ſignaturam externam, vt vulgò loquuntur, ſeu peculiarem characteriſmum in foliis, quæ caulibus media perforantur, à natura propoſita ad hunc affectum videtur, atque experientiâ teſte, quocunque modo aſſumta herniam curat. Inprimis verò ad affectum hunc commendatur *herba* ab Hollerio in vſum ducta, idcircò *Holleriana* appellata, & ab hoc affectu *herniaria* nominata. De hac enim ſcribit *Hollerius,*

Herniaria, aliàs Holleriana dicta.

quòd ex ea ſuccus expreſſus vino rubro, & per 9. dies potus hernias perfectè ſanat. Et Antonius Valerius *in exercit. in Hollerium,* ſcribit, eius aquâ ſtillatitiâ, cùm alia remedia non iuuarent, curatum eſſe adoleſcentem hernioſum. Sunt & alia vtilia, vt *radix caryophyllata, conſolida media, & minor, Sarracenica virga aurea, plantago, ophiogloſſum.*

Ex his & ſimilibus varia, quæ medicamentorum internorum loco vſurpari poſſunt, confici ſolent. V. g. puluis talis.

♃. *Herniariæ perfoliatæ, rad. conſolid. maior.* an. ʒ. ij. *millefol.* ʒ. j. F. Puluis.

Saporis gratioris cauſſa ſaccharum, vel ſaccharatum roſtatabulatum addi poteſt. Vel cum ſaccharo, additis ventriculo gratis medicamentis, fiant rotulæ.

Vel ♃. *Rad. conſolid. herniar. perfoliatæ,* an. q. ſ. Et cum ſucci herniariæ, vel ſyrupo de roſis ſiccis F. Pilulæ.

Idem etiam puluis placentulis, iuſculis, aliiſque cibis quocunque modo admiſceri poteſt.

Vel etiam talis potus parari poteſt.

♃. *Conſolid. maioris, minoris, mediæ, fol. plantagin. perfoliatæ, herniariæ, millefolij, rad. valerianæ,* an. ʒ. j. *rhabarb.* ʒ. ij. Coq. in vino bono in vaſe duplici. Doſis ſit ℥. iij.

Vel ♃. *Rad. conſolidæ* ʒ. vj. *ſigill. Salomonis* ʒ. iij. *ſaniculæ, herniariæ, fragariæ,* ana M. j. *ſem. aniſi, fœniculi,* ana ʒ. j. ß. Coq. in ſ. q. aquæ pro ℔. j. Colatura dulcoretur ſaccharo cando.

Vel ♃. *Rad. conſolid. maior. pimpinellæ,* an. Vnc. j. *tormentill.* ℥. ß. *biſtinguæ, herniariæ,* an. ʒ. v. *ſem. fœniculi, aniſi, cinnamomi,* an. Drach. j. *myrrhæ* Drach. ß. Cum aqua roſarum chalybeata, vel ſyrupo roſarum ſiccarum. F. Elect. de quo aliquid manè ſumatur, & hauſtus maluatici, vel alicuius conuenientis liquoris ſuperbibatur.

Vel ♃. *Conſeru. roſ. rubr.* Vnc. ij. *ſymphyti maior. herniariæ, tormentillæ, acori paluſtris,* an. ℥. j. *ſaluiæ,* ʒ. ß. *cinnamom.* ʒ. ij. Cum *ſyr. myrtillor. vel corallino.* Fiat Electuar.

Sicut puluetes vel decocta ſumere moleſtum eſt, plantæ ſelectiores aridæ vino macerentur, & colatura inſtar clareti propinetur, quod minore cum nauſea ſumitur.

Et omnino hîc danda opera, cùm medicamentorum continuatione opus ſit, ne illorum vſu ventriculus lædatur. Ideóque ventriculo grata addi poſſunt.

Nonnulli hanc curam, vt certiſſimam, nec ſine ratione, commendant.

1. ♃. *Rad. cichorij, flore albo,* (circa feſtum D. Iacobi effodi volunt) part. iij. *Pulſatillæ,* part. ij. *ſem. perfoliat.* par. j. F. Puluis, de quo in prandio & cœna quantum tribus digitis primoribus capi poteſt, in iure carnis capiat æger, vſquedum integrè reſtituatur.

2. ♃. *Rad. enulæ, ſaniculæ, diapenſiæ, conſolidæ maioris, ſolidaginis, Sarracenicæ, agrimoniæ,* ana q. v. F. Decoctio in vino & aqua, ad conſumtionem medietatis. Hoc decocto calido periæ madefiant, iiſque quotidie locus affectus ſæpius fomentetur, & poſtea ſequenti vnguento inungatur.

3. ♃. *Ol. vitell. ouorum, pulueris tormentill.* q. ſ. F. Vnguentum.

Refert etiam Paræus, quendam Chirurgum hoc modo herniâ laborantes curaſſe. Magnetem in tenuiſſimum puluerem redigebat, & in cibis exhibebat: inde verò locum rupturæ, per quem deſcendebant inteſtina, melle inungebat, & ferri limaturam aſpergebat, atque id per dies 10. vſurpabat, faſciâ ſimul adhibitâ. Ac ſi aliqua fuit efficacia, proculdubio ex vi magnetis ferrum attrahentis dependebat.

Atque hæc frequentiſſima ſunt, quæ in hernia inteſtinali, vel ex rupto, vel ex laxato peritonæo ortum habente adhibentur. Verùm ſi ex iis integram ſanitatem æger conſequi non poſſit, faſciâ contentus erit, qui periculoſiora medicamenta tentare non cupit. Hac enim ſolâ ſi rectè contineantur inteſtina, omnibus vitæ actionibus ſine magno impedimento vacare poterit.

Sectio.

Qui verò his contentus non eſt, ſectionem admittere poterit, & curationem per Chirurgiam, quam deſcribunt Fallopius, Paræus, Platerus, Fabricius & alij, cuius is eſt commodior modus, qui fit ſine teſtium exciſione, atque etiam ſine vaſorum ſpermaticorum læſione, quod vulgò Empirici parum curant, & dum vnum morbum curant, alium fortaſſe grauiorem reponunt. Sed antequam alia tententur, omnia diligenter priùs perpendenda ſunt, nec nimis citò ad ſectionem properandum, ſed alia priùs auxilia tentanda, cùm ſæpe etiam præter omnem ſpem curentur herniæ.

Herniam curandi modus chirurgicus ſine ſectione.

Alium tamen adhuc modum per Chirurgiam, ſed ſine ſectione, hernias curandi proponit Platerus, quem Gallus quidam vſurpauit, cui feliciter medicamenti ſpectator Platerus adfuit, & ex literis teſtimonialibus cognouit, eum multos hoc modo ſanaſſe. Quæ curatio cùm ſine dolore, aut ſaltem exiguo fiat, citràque hæmorrhagiam, eſt commodiſſima & tutiſſima; ſiquidem vaſa ſanguine neutiquam tinguntur, ideóque meliùs conſpici & tractari queunt: eóque magis optanda in maſculis, quòd citra teſticuli ablationem & caſtrationem perficiatur hoc modo.

Cauterium potentiale paulò ſupra teſticuli regionem lateris rupti, vbi peritonæi proceſſus ſaccum ſubit, collocauit, eâ quantitate, vt ſemidigiti longitudine cutem mortificando eſcharam inuſſerit; quâ mox diſciſſâ, aliud cauterium impoſuit

donec cute integrè ablatâ pinguedo apparuit, quam forcipe diſcidit eò vſque, vt proceſſus vaſa ſeminaria deferens pateret. Quibus biduo peractis, vaſa illa digitis à proceſſu artificioſè ſuparauit, & acu curuatâ filum ſubduxit, proceſſúmque leniter ſtrinxit, nullum planè dolorem tunc inferendo. Filo poſtmodum ſucceſſu temporis ſponte elapſo, admotis vnguentis ſarcoticis, carnem calli inſtar ſenſim illic produxit, quæ eò facilius huic proceſſui, cùm tunica illa elythrois rubra, carnoſa, muſculoſáque ſit, accreuit, & ſic premendo ac opplendo locum deperditæ ſubſtantiæ, viam prolapſuris viſceribus occluſit, ſicque curam integrè & feliciter citra caſtrationem abſoluit.

Quæ hactenus de cura herniæ inteſtinalis dicta ſunt, applicari quoque poſſunt herniæ ex omenti prolapſu ortæ. Iidem etiam in eius curatione ſunt ſcopi. Primò videlicet reducendum eſt omentum, quod manuum fit operâ; deinde prohibendus elapſus, quod fit faſciâ & medicamentis adſtringentibus, quæ modò enumerata ſunt. Quod ſi his hernia non curetur, etiam per ſectionem curari poterit. Eadem etiam planè ratio eſt omphalocelen curandi.

CAPVT VII.

De Ani procidentia.

Ani procidentia. PRolabitur interdum & anus, ſeu podex ac inteſtini recti pars exterior, ita vt poſt conſuetam illam, quæ in excrementis alui egerendis accidere ſolet, eminentiam, rurſum in locum ſuum & intra corpus reduci nequeat, ſed extrà promineat; quod malum Ani procidentia nominatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Accidit autem ani procidentia variis de cauſſis: primò ex magno conatu, ſi anus adeò propellatur, vt partem inteſtini recti ſecum trahat, eámque à membrana meſenterij, quæ inteſtina ſuſpenſa retinet, nonnihil auellat. Etſi enim anus muſculos oppoſitos habeat, qui eum naturaliter in excrementorum expulſione exertum retrahunt, tamen ſi nimis exeratur, aliiſque vinculis non ſuſtineatur, ſoli id præſtare nequeunt. Fit autem hic conatus nimius in fæcibus alui duris excernendis, item in partu difficili & laborioſo. Præterea ſæpe hoc accidit ob magnam irritationem; vnde ani procidentia ſæpe dyſenteriâ, & hanc ſequente teneſmo contingit. Ex inciſione etiam in Peritonæo iuxta anum, pro veſicæ culculi extractione, & ob cruciatum illum podicem propulſum fuiſſe Platerus vidit.

Deinde accidit ani procidentia ob muſculorum, qui poſt alui egeſtionem anum propulſum retrahere ſolent, imbecillitatem aut reſolutionem. Atque ob hanc cauſſam prolapſus quidem anus extrà remanet, verùm nonniſi magno conatu præcedente prolabitur. Accidit autem hæc imbecillitas muſculorum, vel quia ani procidentia frequens & diuturna accidit, vel à refrigeratione eorum ex ſeſſione ſuper lapide frigido, aut morâ in aqua frigida. Quibus nonnulli & mollitiem nimiam ac humectationem addunt; quâ de cauſſa infantibus hoc malum familiarius eſt. Reſolutio verò, de qua infrà ſuo loco dicetur, à defluxione ex ſuperioribus quidem fieri non poteſt; cùm impoſſibile ſit, vt humor ex ſuperioribus defluens tantùm in eos exiles neruos ſeſe inſinuet, vt non ſimul ſuperiores & vicinos afficeret. Verùm ſi nerui circa oſſis ſacri, aut coccygis regionem contundantur, aut valde refrigerentur, muſculos hos reſolui, & anum inde procidere poſſe, non impoſſibile eſt. Idem etiam fieri poteſt ab abſceſſu vel fiſtula circa muſculos ſphincteres; vbi tamen etiam irratio locum habet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum per ſe patet, & viſui manifeſtum eſt. Cauſſas quod attinet, ſi magnus fæces excernendi conatus, vel partus laborioſus & difficilis cauſſa ſit, id ex relatione ægri pateſit. Si ex irritatione fit, æger dolorem inſignem percipit. Si ex debilitate muſculorum, frequens fuit hoc malum, aut refrigeratio muſculorum ani præceſſit. Eadem etiam reſolutionem inducere poteſt, vt & percuſſio, vel lapſus in eum locum, quod ex relatione ægri innoteſcit. Et prolapſus ani ex imbecillitate muſculorum eum retrahentium hoc habet peculiare, quòd anus non procidit, niſi per conatum priùs extrudatur.

Prognoſticum.

Prognoſtica. 1. Difficiliùs hoc malum curatur in ſenibus, quàm in iuuenibus.

2. Si ob conatum ſolum vehementem, nullâ aliâ cauſſa accedente, podex prolabatur, interdum ſponte in locum ſuum redit, vel manus opera facile reducitur.

3. Si cum fluxu ventris & dyſenteria ac teneſmo fit ani procidentia, vix curatur, niſi cauſſa ſublata.

4. Si ab imbecillitate aut reſolutione muſculorum originem habet, & quotieſcunque aluus excernitur, procidit, vix curatur.

5. Omnium periculoſiſſima, & quæ vix curatur, ani procidentia eſt, quæ accidit ob auulſionem inteſtini recti à membranis, quibus retinetur.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Anus prolapſus intra corpus reponendus molliter manu ægri vel Chirurgi. Quod ſi intumuerit, & inde repoſitio impediatur, fouendus decocto maluæ, althææ, florum chamæmel, ſeminis fœnugræci, lini, & inungendus butyro, vel oleo chamæmelino, vel æger collocandus in balneum è modò dictis paratum.

Repoſitus autem anus in ſuo loco retinendus partim adſtringentibus, partim cauſſarum, quæ ani procidentiam excitauerunt, ablatione. Proinde podex repoſitus fouendus decocto corticum granatorum, flor. roſar. rubrarum, plantaginis, balauſtiorum, burſæ paſtoris, baccarum myrti, ſumach, thuris, facto vel in aqua calida, vel in vino rubro adſtringente: poſtea locus inungendus oleo roſaceo, myrtino, & inſpergendus puluere è thure, maſtiche, ſanguine Draconis, floribus roſarum rubrarum, balauſtiis, gallis, ſumach, myrtillis.

Cauſſæ vt declinentur & auertantur, ſi conatus vehemens ob difficultatem egerendi cauſſa ſit, danda opera, vt aluus laxa ſit, ac fæces molliores, & ad facilè excernendum aptæ reddantur, ne tanto conatu in excernendis iis opus ſit. Si ab acrimonia humorum, quod in dyſenteria & teneſmo fieri ſolet, fit ani procidentia, humorum acrimonia temperanda, iique auferendi, vt *de Teneſmo* dicitur. Si quæ ſolutio continui facta ſit, & membranæ ac vincula illa, quibus inteſtinum rectum vicinis partibus connectitur, rupta, conſolidantia exhibenda, qualia ferè in hernia vſurpari ſolent. Si ab imbecillitate vel reſolutione muſculorum, ea quæ in paralyſi vtilia ſunt, quæque anum roborant ac firmant, vſurpanda. Vtiles hic inprimis ſunt ſuffitus & fumi, *ex thure, maſtiche, ladano, colophonia, roſis rubris, bdellio, nuce moſchata, caryophyllis, macere.* Vel foueatur anus decocto, aut immergatur balneo, quod vim neruos roborandi, & intemperiem frigidam corrigendi habet, parato *è conſolida, foliis quercus, millefolio, betonica, ſaluia, chamæpity, primula veris, ſtœchade, & ſimilibus.* Vel inungatur oleo nardino, laurino, coſtino & ſimilibus. Vide Amatum Luſitanum *centur.* 1. *cur.* 39.

Guilhelmus Fabricius etiam, vt refert *cent.* 3. *obſ.* 76. virum quinquagenarium, cui cùm in via aluum exonerare vellet, inteſtinum rectum prolapſum erat, & ex aëre frigidiore dolor maximus in eo exortus, & inteſtinum rectum prolapſum ad magnitudinem oui ſtruthij tumefactum, & excrementa continuò, eáque liquida & viſcida effluebant, ſic curauit.

Primò ſequens applicuit fomentum.

℞. *Fol. & flor. verbaſci albi, flor. meliloti, chamæmeli, rad. & fol. alth.* an. M. j. *ſem. lini, fœnugr.* an. ℥. j. *aniſi* ʒ. j. Coq. *in lacte vaccino recenti*: in decocto iſto linteamina duplicata intinxit, & per horam integram calidè applicuit.

Deinde toti inteſtino ſequentem inſperſit puluerem:

℞. *Roſar. rub. cort. granat. nuc. cupreſſi, maſtich. thuris, croci martis, plumbi vſti,* an. ʒ. j. F. Puluis.

Tandem caput ægri in terram inclinauit, pedes verò vt in altum à duobus fortibus viris eleuarentur, curauit: mox indice manus dextræ linteo molli inuoluto, & decocto præſcripto intincto, ac in medium inteſtini, quod prolapſum fuerat, immiſſo, id in locum ſuum feliciter reduxit; & poſtea etiam, quæ neceſſaria erant, peregit.

CAPVT VIII.

De Vulneribus Inteſtinorum.

Cauſſæ.

INteſtina, vt alias corporis partes, à variis telorum generibus vulnerari interdum, notiſſimum eſt. Hoc verò rarum eſt, inteſtina à cauſſa interna & flatibus rumpi. Obſeruauit tamen id bis Beniuenius, vt *de abdit. ſanat. cauſſ. cap.* 67. refert, primò in muliere quadam, quæ cùm intolerabili ventris dolore, modò ſupra, modò infra vmbilicum premeretur, nec vllus ſpiritus erumperet, ſciſſo ſeu rupto tandem inteſtino vitam finiit. Deinde in ruſtico, qui cùm poſt longas ventris torſiones diem obiiſſet, & mortui corpus incideretur, longa in inteſtino fiſtula inuenta eſt, è qua etiam recentes vuæ, quas paulò antè comederat, proruperunt. *Inteſtinorum vulnera. Cauſſæ.*

Præterea à vermibus quandoque inteſtina perforantur, vt annotarunt Paulus Ægineta *lib.* 4. *cap.* 57 Auic. *lib.* 3. *fen.* 16. *tr.* 5. *cap.* 1. Petrus Aponenſis *differ.* 101. Nicolaus Florentinus *ſerm.* 5. *tract.* 8. *cap.* 54. Paræus *lib.* 19. *cap.* 13. Thomas à Vega *ad cap.* 5. *lib.* 1. *de loc. aff. Galeni.* Trincauellius *lib.* 9. *de rat. curandi particul. corporis humani affect. cap.* 18. Petrus Foreſtus *lib.* 7. *obſ.* 35. *in ſchol.* *Inteſtinorum vulnera à vermibus.*

Tandem etiam obſeruatum, vt in Schenckij obſeruat. *lib.* 3. *obſeru.* 266. habetur, fracta coſtâ ſpuriâ, eiuſdem particulam palmæ longitudine in abdomen penetraſſe, inteſtinum rectum perforaſſe, & ſummo cum cruciatu ſeptima die per aluum excretam fuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Si vulnus in abdomine acceptum, in cauitatem eius vſque penetret, inteſtina vulnerata eſſe ſuſpicio eſt. Quia verò vel gracilia, vel craſſa vulnerantur, gracilia inteſtina, & præcipuè ieiunum, vulnerata eſſe cognoſcitur, quòd cibus & potus per vulnus exeant, præcordia duriora reddantur, bilis vomitu reiiciatur, dolores fiant magni, febris adſit. Si craſſa vulnerata ſint, ex ſtercoris per vulnus egreſſu, vel eius è vulnere odore cognoſcitur, aluus ſupprimitur. *Signa.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inteſtinorum tenuium vulnera habentur lethalia, vt eſt apud Hippocratem *6. aph. 18.* & Galen. *6. meth. med. cap. 2.* quia eorum tunica neruoſa eſt, multis vaſis referta, bilemque recipit, ac ipſa hepati propinqua ſunt. Quandoque tamen & tenuium inteſtinorum vulnera ſanata fuiſſe, obſeruationes Medicorum paſſim docent.

2. Craſſiorum verò inteſtinorum vulnera, ſi ſint parua & ſecundùm eorum longitudinem, facilius curantur; tum quia pauciora & minora vaſa habent, tum quia medicamenta per clyſteres iniecta faciliùs penetrare ad locum affectum poſſunt. Si verò ſint magna, & per tranſuerſum, ſunt periculoſa.

3. Si ab aëre alterentur inteſtina, & liuida reddantur, malum incurabile eſt.

Indicationes & curatio.

Curatio.

De Inteſtinorum vulnerum curatione diligenter agit Galenus *6. meth. med. cap. 4.* Nimirum primò inteſtinum vulneratum, ſi fieri poteſt, conſuendum. Secundò medicamenta ei applicanda. Tertiò, ſi prolapſum ſit, in ſuum locum reponendum. Quartò, curandum ne fæces in tranſitu ipſi noceant: Tandemque abdominis vulnus conſolidandum. Ne tamen affluxus humorum fiat, venæſectio, ſi opus, inſtituenda.

Inteſtina vulnerata conſuendi modus.

Primò ergo, ſi vulnus amplum ſit, & inteſtinum vulneratum ſit prolapſum, ſtatim vulnus ſuendum, ſi opus ſit, & in ſuum locum reponendum. Niſi enim id ſtatim fiat, ab aëre ambiente alteratur, ac liuidum euadit, & omnis curationis ſpes præciditur. Etſi verò varij inteſtina conſuendi modi ab Authoribus traduntur, tamen commodiſſimum eſt acu ſubtili, breui & rotundâ, & filo lineo, forti & æquali ea conſuere, eo ferè modo, quo pelliones pelles & vulgò linteamina conſuere ſolent. Suturâ autem factâ filum non abſcindendum eſt, ſed vtraque extremitas eius extra vulnus propendere debet, vt poſtea ſuo tempore extrahi poſſit. Poſtea vino albo tepido, vel in quo roſæ, chamæmelum, abſinthium coctum ſit, abluendum, & puluere aliquo adſtringente & glutinante ex aloë, maſtiche, thure, ſanguine draconis, mumiâ conſpergendum, ac in locum ſuum reponendum, & manibus leniter id & blandè intromittendum. Quod ſi facilè fieri non poſſit, & inteſtina aëris ambientis frigiditate alterata, inflata ſint ac intumuerint, ſtatim fouenda ſpongiâ aqua calida madidâ, interimque vinum calefaciendum, & eo ſpongia imbuta inteſtino apponenda. Quod ſi nondum ſatis fecerit, fomententur inteſtina decocto calefaciente ex floribus chamæmeli, anetho, abſinthio, baccis lauri, ſemine aniſi, fœniculi, vel columba aut gallina per medium ſecetur, & inteſtino tumenti admoueatur. Vbi iam inteſtinum detumuerit, inungatur oleo maſtichino & chamæmelino, & ſuo loco reponatur, ægro ita collocato, vt pars abdominis vulnerata ſit loco ſuperiore, & in altum attollatur. Quòd ſi hoc modo inteſtinum reponi non poſſit, incidendum tantum cutis & peritonæi, quantum ad inteſtinum, quod excidit, reponendum ſatis eſt.

Inſtrumentum verò ad ſectionem hanc commodiſſimum eſt, quo ad fiſtulas incidendas Chirurgi vtuntur, & ſyringotomum appellant, quod in extremitate, ne viſcus aliquod inter ſecandum lædatur, globulo ferreo vel plumbeo munitum ſit.

Sectione facta, candela cerea imponenda eſt, quæ non extrahenda, donec repoſita fuerint inteſtina. Vbi repoſita fuerint, ſpleniis & faſciis munienda, ne iterum excidant, & victus recta ratio ineunda, ne flatus qui inteſtina diſtendunt, generentur. Tandem etiam abdominis vulneri proſpiciendum: quod quâ ratione fieri debeat, infrà ſuo loco dicetur.

Vt verò faciliùs vulnus inteſtinorum conſolidetur, medicamenta conſolidantia vſurpanda; & quidem ſi vulnus ſit in inteſtinis ſuperioribus, exhibendum decoctum florum roſarum, conſolidæ maioris, piloſellæ, equiſeti, & aliarum plantarum vulnerariarum; vel diatragacanthum frigidum, vel conſerua roſarum rubrarum cum bolo Armeno, terra ſigillata; vel diacydonium, cum puluere, aut conſerua roſarum rubrarum. Si verò craſſa inteſtina vulnerata ſint, clyſteres ex illis medicamentis parati iniiciendi. Cibis quoque admiſceantur pulueres ex coralliis, bolo Armeno, roſis: in potu maſtiche diſſoluatur.

CAPVT IX.

De Vlceribus & ſphacelo Inteſtinorum.

Vlcera inteſtinorum.

EXulcerantur quoque ſæpe inteſtina. Id quod fit, cùm ab aſſumptis medicamentis acribus, tum ob affluxum humorum acrium, id quod in primis in dyſenteria euenire ſolet. In cuius explicatione, cùm ea etiam, quæ de vlceribus inteſtinorum dici poſſunt, proponi ſoleant, hic plura de vlceribus inteſtinorum non addimus, ſed lectorem ad caput *de Dyſenteria* remittimus.

Sphacelus inteſtinorum.

Præterea quoque Inteſtina ſphacelo interdum corripiuntur. Id quod accidere ſolet in vulneribus abdominis, in quibus inteſtina extra abdomen prolapſa ab aëre externo alterantur, & liuida ac nigra euadunt, & tandem putreſcere incipiunt. In primis verò id accidit in hernia, Ileo, & inteſtinorum inflammatione, quæ tandem in ſphacelum degenerare ſolet, qui incurabilis eſt, hominique mortem adfert. Imò interdum non ſolùm inteſtina putreſcunt, ſed & ſuperiacentes partes abdominis putredine corripiuntur, ita vt tandem foramine aperto fæces per id egrediantur. Id quod bis vidi, primò in fœmina quadam, quæ cum hernia in dextro inguine laboraret, nec de eo quippiam ſignificaſſet, ac pondus quoddam eleuaſſet, inteſtinis eò loci prolapſis, de grauiſſimis doloribus conqueri cœpit; ſed cùm quis reuera morbus eſſet, aperire nollet, tandem inteſtina prolapſa inflammata ſunt & ſphacelo correpta; imò partes inteſtinis incumbentes eò loci putredine corripi cœperunt, vt foramen tandem aperiretur, per quod fæces cum ſummo fœtore exibant. Deinde in iuuene quodam, qui cum herniâ laborans curru velociter vectus, inteſtinorum prolapſum paſſum eſſet, nec in pago qui ei ſuccurreret, aliquem haberet, inteſtina inflammata, & tandem ſphacelo correpta ſunt, à quorum putredine aliquot locis muſculi & cutis abdominis putredine & ſphacelo correpta ſunt.

Tandem patiuntur interdum & cancrum inteſtina, vt infrà *ſect. 2. cap. 1.* ex hiſtoria, quam Petrus Sal. Diuerſus refert, conſtabit.

CAPVT X.

De Inteſtini recti morbis in ſpecie.

IN ſpecie verò Inteſtinum rectum multis morbis, inprimis tumoribus & vlceribus corripitur; patiturque præter naturam inteſtinum rectum inflammationes, hæmorrhoides, condylomata, ficus, criſtas, rhagades, vlcera, fiſtulas. Præter naturam etiam clauditur interdum, de quo ſuprà *cap. 3.* dictum.

Inflammatio ani, & hæmorrhoides.

Cauſſæ.

Inflammatio ani. Cauſſæ.

Primò anum interdum inflammatio corripit; ſanguine per venas ei inſertas in eum effuſo. Id quod accidit ex longa & dura equitatione, vel percuſſione, aliiſque cauſſis violentis: item ab hæmorrhoidibus reſtrictis, vel à cauteriis & medicamentis corrodentibus dolorem excitantibus, & ſanguinem eò trahentibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur ani inflammatio, vt aliarum partium, è tumore calido, dolore acuto, qui premendo irritatur: aluus difficulter redditur, & ſæpe dies aliquot ſubſiſtit; accedit febris.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inflammatio ani malum eſt curatu difficile & periculoſum. Afficitur enim pars acuto ſenſu prædita, quæque medicamentis acrioribus facilè irritatur. Præterea excrementa alui excernenda medicamentorum applicationem impediunt.

2. Ob loci caliditatem & humiditatem inflammationes facilè in vlcera degenerant.

Curatio.

Curatio.

Vt ſanguis à loco affecto auertatur, vena primò in cubito aperienda. Poſtea deriuationis gratiâ, ſi opus ſit, etiam in talo vena aperiri poteſt.

Venæſectione peracta, parti affectæ repellentia applicanda, mixtis tamen anodynis. Hinc in augmento aliquid diſcutientium addendum, quæ verſus ſtatum & in ſtatu augenda. Si ſuppuratio prohiberi non poteſt, in ſtatu maturantia apponenda.

In principio ergo apponantur folia ſolani aut portulacæ, mica panis aquâ roſarum madida, oleum roſaceum cum vitellis ouorum coctorum miſtum. In augmento apponatur medulla panis tritici cum oleo amygdalarum dulcium miſta. In ſtatu fiat fomentatio ex decocto maluæ, althææ, florum chamæmeli, meliloti; aut cataplaſma ex iiſdem, additâ farinâ ſeminis lini. Si ad maturationem tendat, radix althææ & farina tritici addi poteſt. Et quidem ſi inflammatio ad ſuppurationem tendat, ſtatim adiuuanda, & abſceſſus aperiendus, antequàm plenam maturationem aſſecutus ſit. Etenim pus diutiùs retentum inteſtina & vicina loca corrumpit, & vel gangrænam, vel fiſtulam excitat.

Hæmorrhoides.

Ad tumores ani etiam *Hæmorrhoides* pertinent. Quandoque enim extremitates venarum in ano intumeſcunt, quandoque etiam inflammantur & magnum dolorem coniunctum habent. Verùm eædem venæ etiam ſanguinem fundere ſæpe ſolent, atque inſigne id in multis morbis eſt ſymptoma, infrà in ſymptomatibus, quæ inteſtinis accidere ſolent, explicandum. Quapropter ibidem coniunctim ea, quæ de hæmorrhoidibus à Medicis tradi ſolent, proponemus.

Condylomata, thymi, ficus, criſtæ.

Vt in aliis corporis partibus varia verrucarum genera oriri ſolent: ita etiam in ano, quæ in ſpecie condylomata, thymi, ficus & criſtæ appellari ſolent. Ideóque quæ in genere de verrucis dici poſſunt, huc non afferemus, ſed ad ſuum locum reſeruabimus; ea verò quæ ano propria ſunt, hîc ſaltem explicabimus. Condyloma tamen nonnulli ad verrucas non referunt, ſed pro peculiari tuberculi genere habent. Cùm enim cutis ani ſit rugoſa, ſi ruga aliqua intumeſcat & indureſcat, condyloma appellatur, ſeu vt Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 3.* ſcribit, *Condyloma* eſt tumor quidam pelliculæ ani; tuberculum nimirum durum & occalleſcens, ex humore melancholico eò affluente ſenſim excreſcens, & tædio potiùs plerumque, quàm dolore moleſtum. Interdum tamen etiam inflammationem coniunctam habet.

Condylomata.

Thymi.

Thymi verò ſunt verrucæ aſperiores, anguſtam baſin & latam ſuperficiem habentes, & ad rubedinem tendentes, thymique florem referentes, quæ in ſuperiore parte facilè ſanguinem fundunt.

Ficus. Si thymi multum excreſcant: *Ficus* ſeu *ſycoſes* appellantur. Et quidem è thymis aliqui ſunt manſueti, aliqui maligni, & ex malignis aliqui cancroſi.

Criſtæ. *Criſtæ* tandem ſunt carnis excreſcentiæ circa anum pullulantes, & ex præpoſtera venere ortæ, ad quarum radices plerumque ſciſſuræ ſeu rhagades adſunt. In Germania noſtra, DEO gratia, rariſſimum malum eſt, ſed pueris Romæ agentibus accidere, ſcribit Amatus Luſitanus *centur. 2. cur. 87.* morbúmque hunc ſe Romæ & Bononiæ in Noſocomio vidiſſe refert Foreſtus *lib. 23. obſ. 7. in ſchol.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumores hi facilè viſu cognoſcuntur, & ab hæmorrhoidibus diſcernuntur. In hiſce enim affectibus ſola cutis afficitur, nulla verò vena, id quod in hæmorrhoidibus accidit. Hæmorrhoides etiam ſanguine turgidæ magis nigricant.

Prognoſticæ.

Prognoſtica. 1. Thymi peſſimi ſunt, & maximè vbi ſanguinem effundunt; & ſi maligni ac cancroſi ſint, praua ſymptomata inducunt, dolores ingentes, inflammationes, febres, & depaſcentia vlcera.

2. Periculoſiores hi morbi ſunt, quo ſunt diuturniores; præcipuè ſi malignitas luis venereæ coniuncta ſit.

Curatio.

Curatio. Hæc mala quidem in principio medicamentis curantur: ſi verò iam diuturna ſint, ad manuum operam confugere oportet. Apponantur autem folia rubi viridia, vel ferrugo cum ſucco verbaſci imponatur.

Vel ℞. *Squammæ æris*, ʒ.j. *auripigmenti*, ʒ.ß. *alum. ſciſſil.* ʒ.ij. Et cum *ol. roſaceo* in formam vnguenti redigantur.

Vel ℞. *Spumæ argenti, ceruſſæ, ammoniaci, bdellij*, ana ʒ.ij. *terebinth.* ℥.j. *ceræ*, ℥.ß. Arida cum ſucco ſolani conterantur, & reliquis miſceantur.

Vt verò condylomata, ficus & thymi non renaſcantur:

℞. *Cinerem ſarmentorum vitis, & cum aceto illinatur*, quod etiam exſtantes tollit, vt Aëtius ſcribit. Plura vide apud Aëtium *tetrab. 4. ſerm. 2. c. 4.*

Rhagades ani.

Rhagades ani. ῥαγάδες Græcis, Latinis ſciſſuræ, fiſſuræ, rimæ, vt in aliis corporis partibus accidunt, manibus, pedibus, labris, vteri oſtio: ita etiam in ano, ac recti inteſtini extremitate, aut in ſphinctere ſeu muſculo anum claudente accidere poſſunt. Súntque rhagades ſeu ſciſſuræ ani, oblonga quædam in eo vlcuſcula ſine tumore, iis ſimilia, quæ interdum in manibus à magno frigore excitantur.

Differentia. Súntque alia ſuperficialia ſaltem, alia profundiora: alia ſine duritie & callo, alia calloſa latera habentia: alia humida & ſaniem fundentia, alia ſicca & cancroſa.

Fiunt autem talia vlcera vel ex affluxu humorum acrium & erodentium, & lentorem quendam, ob quem partibus adhærent, participantium, bilis ſcilicet, & ſalſæ pituitæ, id quod accidit ſæpe in dyſenteria & hæmorrhoidum fluxu, vel ob partium harum ſiccitatem, ob quam anus finditur, & rimas quaſi agit. Interdum etiam intemperies ſicca acres humores coniunctos habet. Humor affluens quandoque etiam malignus eſt: id quod in lue venerea accidit. Excitantur & ob condylomatum inflammationem extenſionémque. Fiunt quoque in ano iſtæ fiſſuræ ob fæcum ſiccitatem & duritiem nimiam, quæ in exitu anum diſtendendo cutem ibi rumpunt. Idem præſtare poſſunt glandes acres, clyſteréſque acres iniecti, vel non rectè inſerta clyſteris fiſtula, emplaſtra item calida & ſiccantia admota.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Morbus hic oculis expreſſo ano patet. Si ab acribus humoribus ortæ ſint rhagades, pruritus & dolor acerrimus cum ardore anum infeſtat. Si humor ſit virulentus, ex ardore, tetro odore, & ſanie prauâ effluente id cognoſcitur. Et vtrùm ſanioſa, calloſa vel cancroſa ſint hæc vlcuſcula, etiam viſu percipitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Importuniſſima ſunt hæc vlcerum genera, cùm maximos dolores, teneſmum, & ingentes moleſtias creare ſoleant.

2. Rhagades ani difficulter curantur. Primò, cum ſint in parte exquiſito ſenſu præditâ, & quæ acribus medicamentis facilè irritatur: ſecundò, quia ab incrementorum tranſitu læduntur: tertiò, quia medicamenta debitum temporis ſpatium ad vires exerendas non habent; cùm ſæpe æger intempeſtiuè ad fæces alui excernendas ſtimuletur.

3. Malum hoc, ſi recens ſit, medicamentis cedit: at ſi diuturnum ſit, labra calloſa fiunt, vlcus fit corrodens, vel in fiſtulam abit, malúmque pertinax, quod remediis ampliùs non cedit, ſed chirurgiam requirit.

Curatio.

Curatio. Curatio in eo conſiſtit, vt cauſſæ mali, ſi adhuc præſentes ſint, tollantur; deinde ipſum vlcus ſanetur.

Si ergo ex ſiccitate nimia ſint rhagades, intemperies ſicca corrigenda humectantibus, vt:

℞. *Medullæ crurum vituli, pinguedinis gallinæ, anatis, butyri recentis, ol. amygd. dulc. papauer. ſeſamin.* an. ʒ.iij. *lithargyri* ʒ.ß. *tragacanth.* ʒ.j. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Si ex humorum vitioſorum affluxu malum ſit, ij temperandi, alterandi & euacuandi. Fortiora tamen medicamenta vitanda, ſed lenia vſurpanda, caſſia ſcilicet, manna, ſyr. roſ. ſolutiuus, rhabarbarum, electuar. diacatholicum. Et ſi ab hepatis vel alterius viſceris intemperie vitioſi humoris generatio proueniat, ea temperanda & corrigenda, vt alibi dicetur.

Fortiora medicamenta in fiſſuris ani vitanda.

Si quoque aliæ cauſſæ ſint, quæ vlcera hæc inducunt, tollendæ, vt ſi dyſenteria vel hæmorrhoides fluentes ea excitant, ea mala curanda. Si fæces duræ ſint, emolliendæ clyſteribus, & aliis modis.

Topica. Vniuerſalibus præmiſſis topica vſurpanda, reſpectu tamen ad cauſſam habito. Si ſiccæ rimæ ſint, ſequens vnguentum vtile eſt.

℞. *Pingued. gallin. anatis, medullæ ceruin. vitulin. butyri ſ. ſal.* an. ʒ.ij. *lithargiri* ʒ.j. *ol. amygd. dulc.* ℥.ß. Miſce.

Si humidæ ſint, ſanioſæ & virulentæ, fomententur ſequenti decocto.

℞. *Fol. plantag. rubi flor. roſ. rubr.* ana M.j. *hordei non excorticat.* M.ß. *alumin.* ℥.j. Coq. in aqua pura; ſub finem adde vini albi tertiam partem.

Poſt fomentationem ſequenti vnguento illinantur.

℞. *Ceruſſæ lotæ, lithargyri, aloës, maſtiches, thuris, ſarcocollæ, boli Armeni*, ana ſcrup. ij. Pulueriſata ſubtiliter cum *ol. roſ.* ſ. q. miſceantur in mortario plumbeo, & addendo parum ceræ, fiat vnguentum.

℞. *Ceruſſæ, plumbi vſti, lithargyri, alumin. thuris*, ana ʒ.j. *pingued. gallin. anat. ſuillæ non ſalſæ, ol. amygd. dulc. papau.* ana ʒ.j.ß. Lento igne miſceantur, cum *ceræ* ſ. q. Fiat vnguentum.

Habentur & apud Galenum *9. de compoſ. med. ſ. loc. c. 6.* plurima medicamenta ad ani vitia ex antiquis deſcripta.

Si feruor adſit & cancri ſuſpicio.

℞. *Succi plantaginis, portulacæ, ſolani*, an. ℥.ij. *ol. roſ.* ℥.j. Agitentur in mortario plumbeo, & addito *ceræ* modico fiat vnguentum.

Vlcera ani.

Vlcera etiam ani ex affluxu humorum vario, ac præcedentibus inflammationibus & abſceſſibus, varia fiunt; quædam benigna & ſimplicia, alia corroſiua, putrida, calloſa ac fiſtuloſa. *Vlcera ani.*

Cauſſæ.

Cauſſæ horum vlcerum ſunt, inflammatio, turbercula varia, hæmorrhoïdes, vulnera, equitatio longa, aliæque externæ læſiones: humorum ad partem hanc affluxus varij. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Si vlcera externa ſunt, oculis patent, quæ verò intus latent, ea ex emanante ſanie & dolore percipiuntur. *Signa.*

Prognoſticum.

Externa & benigna vlcera vt faciliùs deprehenduntur, ita etiam faciliùs curantur. Quæ verò maligna ſunt & occulta, difficulter curantur; cùm pars hæc exquiſito ſenſu prædita ſit, & medicamentis acrioribus facilè exaſperetur, & à tranſeuntibus excrementis inquinetur. Ideóque talia vlcera, ſi magna ſint, lethalia ſunt. *Prognoſticum.*

Curatio.

Medicamentis autem indigent valde exſiccantibus & adſtringentibus; quæ tamen citra mordacitatem id præſtent. Ideóque primò vlcus abſtergere & mundare oportet, vel lacte, ſi dolor ſit, vel decocto hordei, vel vino mulſo. *Curatio.*

Exſiccantia autem parantur ex *aloë, thure, ariſtolochia rotunda, charta combuſta, pompholyge*, quibus, ſi per ſiphonem iniici debent, additur ſuccus plantaginis, equiſeti, centumnodiæ.

Vel ℞. *Vng. diapompholyg. albi camphorati* an. ℥.j.ß. *ol. myrtini, roſacei*, ana ℥.ß. *mannæ, thuris, aloës*, ana ʒ.j.ß. *lithargyri, argenti* ʒ.ß. *ſucci ſolani, verbaſci, plantagin.* ana q. ſ. Miſceantur in mortario plumbeo, & fiat vnguentum.

Vel ℞. *Ceruſſæ, ſpumæ argenti*, ana ℥.ß. *thuris, alum. ſciſſil.* ana ʒ.iij. *aloës* ʒ.j. *croci* ℈.ij. *ceræ, ol. myrtini*, ana q. ſ. Fiat Vnguentum.

Fiſtulæ ani.

Si inflammationes, tumores, & vlcera ani, vel Medici negligentiâ, vel ægri moroſitate non rectè curentur, ex humore corrupto & ſanie intus relictâ fiſtulæ excitantur. Humor enim ibi hærens cuniculos quaſi agit, vicináſque partes corrumpit. *Fiſtula ani.*

Differentia.

Fiſtulæ autem ani aliæ vnum ſinum habent, aliæ plures: & aliæ vel in inteſtinum rectum, vel ad veſicam penetrant: aliæ ad vicinas partes non penetrant. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur vt aliæ fiſtulæ ex figura, vnde & nomen habent, quòd orificium vlceris eſt anguſtum, ſinus verò intus latens, & labia eius plerumque intus ſunt calloſa. Excernitur etiam inde ſanies (modò orificium eius non claudatur: tùm enim nihil excernitur, & vicinæ partes tumidæ fiunt) aliquando aquoſa, aliquando virulenta. *Signa.*

Notandum tamen hîc, quod aliquoties obſeruaui, interdum accidere, vt ichor quidam & aqua citrina, quaſi ad nigrum declinans, ex ano per hæmorrhoïdes effluat, cùm aluus excernitur, aut priùs aut poſt alui excretionem, alias verò non. Quem fluxum à nonnullis pro fiſtula ani habitum, & in explorando eo cum damno hominis, qui fluxum hunc patiebatur, laboratum fuiſſe memini. Ego talem fluxum pro fiſtula ani habere non potui, cùm ſciam ad annos viginti eum interdum duraſſe ſine omni incommodo; neque etiam alio, quod in fiſtulis accidit, tempore, *Fluxus alui citrinus pro fiſtula habitus.*

tempore, niſi dum excrementa redduntur, effluat, etſi per diem vel biduum æger non excernat, neque quid exulceratum ſit, ſed ex hæmorrhoidibus ſaltem ichor effluat. Cùm enim natura aliàs ſanguinem, eúmque ſæpe ichoroſum, per has vias expellere ſoleat, in quibuſdam etiam continuò ichorem quendam melancholicum ad has venas protrudit, qui in extremitate earum hærens, dum excernitur aluus, exprimitur.

An verò vnus vel plures ſinus ſint, ſtylo immiſſo exploratur. An in inteſtina fiſtula penetret, etiam ſtylo immiſſo deprehenditur, qui digito in anum immiſſo tangi poteſt. Si tamen fiſtula ſit tortuoſa, vt ſtylus in anum facilè penetrare non poſſit, ex excrementis id deprehenditur; cùm aliquando per fiſtulam fæces alui reddantur, & liquor in fiſtulam iniectus per anum exeat, & contrà in anum infuſus per fiſtulam egrediatur. Si ad veſicam penetrat fiſtula, vrina per eam redditur. Interdum ad inteſtinum rectum & veſicam ſimul penetrat, ac tum mictione crepitus è pudendo, perinde atque podice, emittitur: deinde puris, atque etiam fæcis nonnihil miſtum vrinæ proruppiſſe obſeruatum. Si fiſtula eſt in muſculo ſphinctere anum claudente, fæces alui non retinentur debito modo, ſed præter voluntatem exeunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ani non penetrantes fiſtulæ penetrantibus minùs periculoſæ ſunt. Paulus Ægineta *lib.6.cap.78.*
2. Non penetrantes fiſtulæ ſi copioſo fluxu, aut fœtore, aut alio modo nihil incommodi afferant, ſed potiùs natura ſuperfluos humores è corporibus cacochymicis & cachecticis cum ægri commodo per eas euacuet, curari non debent, ſed ſolùm conuenientibus lotionibus & linteis mundandæ ſunt.
3. Penetrantes fiſtulæ omnes difficulter curantur, ſcribitque de eo Albucaſis: Quòd *ſi fiſtula penetrat ad veſicam, vel ad inteſtinum rectum, vel ad oſſa ancharum, vel caudæ, non curatur: quoniam curatio earum non eſt niſi labor infirmorum, & fatuitas ſtultorum medicorum.* Ideóque tùm curâ palliatiuâ, quam appellant, ſaltem vtendum.
4. Fiſtulæ, quæ quatuor digitos penetrant, & per muſculos progrediuntur, curari non debent. Curando enim fit, vt aluus excrementa retinere non poſſit.
5. Fiſtulæ antiquæ ani & calloſæ, ac quæ cancri naturam referunt, curationem non recipiunt, ſed ſeruati debent.
6. Fiſtulæ verò quæ curantur, & ſine periculo, ſunt ſimplices, recentes, & quæ per carnem ſaltem progrediuntur.

Curatio.

Fiſtulas ani non ſemper curabiles eſſe modò dictum, & plerumque non ſine graui moleſtia curari. Si ergo incommodum, quod affert fiſtula, non magnum ſit, nec multum ſaniei effluat, nec fœtor adſit magnus, multi Medici ſuadent, eam non attingendam eſſe vel fortibus medicamentis, vel chirurgiâ, cùm natura interdum ſuperfluos corporis humores per eam expellat, & vitium hemorrhoidum ſuppleat. Mundæ tamen ſeruandæ ſunt fiſtulæ. Ideóque ſingulis diebus abluendæ decoctione agrimoniæ, & fol. oliuæ, cui aliquid aluminis vſti addatur, quod per ſyringam immittatur. Si foramen etiam ſit nimis anguſtum, aperiri poteſt medullâ ſambuci, aut radicis gentianæ, ne ſanies in ea retineatur, & partes vicinas corrumpat.

Si verò curari debent ac poſſunt fiſtulæ vniuerſalibus præmiſſis, bonâ ſcilicet diætâ inſtituta, & corpore conuenienter euacuato, danda primò opera eſt, vt callus abſumatur. Eluenda ergo fiſtula vino & Iſide medicamento, aut decocto hordei, cui myrrha, alumen & pauxillum viridis æris admiſtum ſit, & poſtea turunda cum vnguento Ægyptiaco vel ſimili imponenda. Inprimis commendatur ab Arabibus collyrium ſeu ſief *Algarab*, quod ita paratur.

℞. *Aloë, thuris, ſarcocollæ, ſanguinis draconis, balauſtiorum, antimonij, aluminis,* partes æquales, *æruginis æris,* quantum eſt quinta pars vnius. Fiat ſief, quod diſſolutum in fiſtulam mittitur.

Multum quoque prodeſt collyrium ſuprà propoſitum ad fiſtulam mundandam.

Si orificium anguſtum ſit, dilatandum turundâ ex radice gentianæ, bryoniæ vel ariſtolochiæ. Reliqua curatio poſtea, vt in aliis vlceribus peragenda. Si fiſtula non ſit profunda, ſed ſuperficiaria, ideóque ſine periculo incidi poſſit, ægro ſupino collocato & firmiter ligato, vt moueri non poſſit, ſpecillo immiſſo, fiſtula anguſtiſſimo gladiolo circa cuſpidem aliquantiſper incuruo incidenda, & poſtea callus conuenientibus remediis abſumendus.

Si verò fiſtula ſit antiqua, & quæ medicamentis non cedat, non tamen penetrans, & in parte carnoſa, neque proxima inteſtino recto aut veſicæ, rectiſſimè actuali cauterio nonnulli curari rem cenſent. Verùm quia non abſque periculo eſt hæc operatio, ab aliis prætermittitur, nec à Celſo, Paulo Ægineta, & Auicenna fit eius mentio, & à pleriſque inciſio modò propoſita magis probatur.

Fiſtulæ in inteſtinum rectum penetrantis curatio.

Etſi verò fiſtula in inteſtinum rectum penetrans rarò, vt dictum, curatur: Hippocrates tamen duobus modis ad curandum vtitur medicamentis & inciſione. Medicamentis dum linteum molliſſimum vel turundam, cui filum ſit alligatum, vt extrahi poſſit, ſucco tythimali imbutam, flore æris vſti conſperſam, in fiſtulam immittit, vt callus abſumatur. Ne verò rectum inteſtinum his medicamentis acribus offendatur, in anum corneam glandem, cretâ detergente illitam immittit, atque ibi relinquit vſque in quintum diem, vel eò vſque, donec callus excedatur, quam dum aluus excernenda eſt, detrahit, & rurſum immittit. Callo abſumto glandem ex alumine contrito immittit, & relinquit, donec alumen madeat. Poſt alumen tandem myrrham imponit, vt citiùs conſolidetur.

Inciſio quomodo fiat.

Inciſionem quod attinet, ſi ea ſine periculo, ne ſcilicet muſculus ani lædatur, & fæces præter voluntatem egrediantur, tentari poſſit, fit vel filo ſeu laqueatione, vt appellant, vel ferro. Filo ita fit: Sumatur filum ex ſerico, vel ſeta equina, aut aliud, quod non facilè putreſcat; id immittendum in extremitatem ſpecilli ſtannei, vel plumbei, inſtar acûs perforati, & in fiſtulam interdum, digitóque oleo roſaceo inuncto, in rectum inteſtinum immiſſo, filum apprehendendum, ſpecillum extrahendum, & duæ extremitates eius connectendæ, & quotidie vel à Chirurgo, vel ab ipſo ægro arctiùs conſtringendæ, donec tota fiſtula inciſa ſit. Hic callus abſumendus, & vlcus curandum.

Ferro inciſio celeriùs hoc modo fit. In fiſtulam ſpecillum plumbeum immittendum, vſquedum in inteſtinum rectum penetret, & hinc inſtrumento falcato, digito in anum immiſſo, ſecundùm ſtyli plumbei ductum fiſtula incidenda, cauendo tamen, ne hæmorrhoides lædantur, & hæmorrhagia excitetur. Inciſione peractâ, penicillum albumine oui ac pulueribus adſtringentibus illitum immittere decet. Die ſequente Hippocrates æris flore vſto conſpergit, & fruſtulum ſpongiæ melle illitum intrudit, vt fiſtula aperta ſeruetur. Idque diebus ſeptem continuat, donec callus abſumatur. Interim ſpongia vino auſtero madida imponenda, vt humores reprimantur.

Videantur Hippocrates *lib. de fiſtulis,* Celſus *lib.7.cap.4.* Aëtius *tetrab.2.ſerm.2.cap.10.* Paulus Ægineta *lib.6.cap.78* Valeſcus de Taranta *lib.4.cap.36.*

De Intertrigine.

Intertrigo.

Etſi intertrigo non ani vitium ſit, ſed partium vicinarum: quia tamen Practici hoc loco de ea agere ſolent, nec eam omittam. Eſt autem intertrigo, partium ano vicinarum, ſeu inter femora excoriatio, vel pelliculæ abraſio à motu vehementiori, præcipuè equitatione orta.

Curatio.

Curatur autem ſebo inuncto; inprimis ceruino & hircino. Vulgò candelâ ſebaceâ vtuntur calefactâ, quâ intertrigo inungitur. Vtiles ſunt & adipes anſeris, gallinæ, anatis, vt & oleum roſaceum, myrtinum, vitellorum ouorum; vel argentina herba imponatur, & ſuccus eius illinatur. Confert & mucilago tragacanthæ cum aqua roſacea parata. Vtilis eſt & puluis gallarum cum oleo & vitellis ouorum mixtus. Vel vſitata vnguenta de lithargyro, de ceruſſa vſurpentur. Aëtius *tetrab.4 ſerm.2.c.14.* chalcitide aquâ ſubactâ illinit, vel plumbago cum aceto & vino vſurpetur.

Vel ℞. *Plumbagin. gallarum,* an. ℥.ß. *alumin.* ʒ.j. *myrrhæ,* ʒ.ij. Fiat puluis, qui inſpergatur.

LIBRI TERTII

PARTIS II.

SECTIO II.

DE SYMPTOMATIBVS, quæ Inteſtinis accidunt.

CAPVT I.

De Inteſtinorum actione læſa, & præcipuè de motu Inteſtinorum inuerſo, & Ileo.

INTESTINIS enim varia Symptomata accidunt: & primò quidem actiones læſas quod attinet, triplex eſt inteſtinorum actio, prima chyli à ventriculo accepti vberior elaboratio & concoctio; ſecunda, eiuſdem diſtributio; tertia, fæcum expulſio.

Primum quod attinet, habent, inteſtina internam tunicam ventriculo non diſſimilem, ob quam chylum, quem à ventriculo accipiunt, ampliùs elaborant, vt Galenus 4. *de vſ.part.cap.17. & 18.* docet. Læditur autem hæc actio inteſtinorum, temperie eorum læſa, de quo *ſuprà* dictum, & etiam *de Lienteria* dicetur. Idem accidit diarrhœa & in dyſenteria, in quibus chylus etiam non bene in inteſtinis elaboratur.

De fæcum expulſione, tertiâ inteſtinorum actione, poſtea dicetur.

Diſtributio verò chyli equidem ab omnibus inteſtinis perficitur, præcipuè tamen à tenuibus. Vnde etiam horum inteſtinorum tunica interna fibras obliquas habet, externa tranſverſas. Obtinent etiam inteſtina neruos, non ſolùm vt grata arripiant, ac noxia expellant, ſed etiam vt moueantur. Habent enim inteſtina tenuia obſcurum quendam motum, quo chylum à partibus ſuperioribus ad inferiora promouent, qui aptiſſimè comparatur

paratur lumbricorum terreſtrium motui, qui partes corporis ſucceſſiuè mouent. Atque hic motus ſecundum naturam fit à parte ſuperiore, ſeu inferiore ventriculi, ab orificio incipiendo, verſus inferiora, quo modo & chylus per vniuerſum inteſtinorum ductum diſtribuitur, & fæces corpori alendo ineptæ verſus inferiora protrunduntur, vt per aluum excernantur.

Ileus.

Motus inteſtinorum hic aliquando læditur & inuertitur, vt inteſtinorum fibræ, quæ à ſuperioribus verſus inferiora debent contrahi, verſus ſuperiora contrahantur, & ita omnia quæ ſunt in inteſtinis, non verſus aluum, ſed verſus ventriculum protrudantur, quod malum εἰλεὸς Græcis, ab εἰλεῖσθαι, id eſt, *conuoluendo* dicitur, Latinis voluulus, quòd inteſtina, quæ aliàs obſcuro quodam motu mouentur, hic manifeſtè conuolui, quidem verſus ſuperiora moueri videntur. Nominatur & χορδαψὸς, ἀπὸ τῆς χορδῆς ἅπτεσθαι, quòd qui manum loco dolenti in ventre admonet, quaſi chordæ intenſæ & duriter conuolutæ ſpeciem ſentiat. Hollerius *comm. 2. in lib. 3. Coac. Hipp. p. 365.* Pythagoricos Medicos hoc malum etiam φραγμὸν appellaſſe ſcribit, quia reuerà oppilatio quædam, [illegible] quæ per inteſtina ducit, impedimentum ſit: nonnullos & tormentum nominaſſe. Barbari ſuperioribus ſeculis, *Miſerere mei*, ob inſignem & acutiſſimum dolorem, & fœdam excrementorum alui per os reiectionem, nominarunt, quòd ſcilicet commiſeratione dignum malum ſit.

χορδαψός.

Miſerere mei.

Eſt enim Ileos inteſtinorum motus inuerſus, in quo nec chylus rectè diſtribuitur, & excrementa, quæ per aluum excerni debent, retinentur, & tandem per os reiiciuntur, ob motum inteſtinorum inuerſum; ob quem etiam via inteſtinorum, per quam alui excrementa deorſum feruntur, intercipitur, ita vt nec fæces, nec flatus vllus per aluum emittatur, ſed per vomitum primò alimenta aſſumta, & cibi mutati, ſeu corrupti, tandem procedente malo etiam alui fæces magno ægri faſtidio & tædio per os iniiciantur.

Cauſſæ.

Cauſſa Ilei.

Oritur autem hoc malum ex vulgata ſententia plerumque ab inflammatione inteſtinorum, quæ vehementer ea comprimendo, atque vndique conſtringendo prohibet, ne fæces deorſum deſcendere valeant; & quia hoc malum plerumque in inteſtinis tenuibus conſiſtit, communicatur ipſi ventriculo, vnde cibi faſtidium, nauſea, vomitus oritur. Secundò idem vitium oriri docetur ex abſceſſu inteſtinorum tenuium, qui itidem in iis anguſtiam pariat. Tertiò, ſtatuitur malum hoc prouenire à copia fæcum, quæ adeò obduruerint, vt propterea ineptæ ſint ad motum excretionis, ſed in ductu inteſtinorum hæreant, & tandem ad ventriculum regurgitent, ac per os reiiciantur. Prouenit & ab hernia quandoque Ileus: ſed cauſſa iſta ad inflammationem reduci poteſt; cùm non pariat Ileum, niſi inteſtina compreſſa, & dolentia inflammentur. Addunt nonnulli & venenum hauſtum: ſed & iſta cauſſa vel inflammationem, vel exulcerationem inducit.

Verùm ſi quis rem diligentiùs perpendat in iſta vulgata doctrina deſumta ex Galeno *6. de loc. affect. cap. 2. 3. aph. 22. 3 Epidem. comm. 2. text. 6. 3. de nat. fac. cap. 13.* aliquid deſiderari, eámque veritati non omnino conſentaneam eſſe animaduertet. Nam licèt concedamus, ab inflammatione & retentis fæcibus duris ileum accidere poſſe; tamen cauſſa proxima, & immediata non eſt, quod vulgò ſtatuitur, magna inteſtinorum obſtructio, & coarctatio ob quam eorum viâ occluſâ nihil deſcendere poſſit. Nam niſi inteſtina tenuia planè occluſa & coarctata ſunt (etenim in inteſtinis tenuibus vel ſemper, vel certè omnium conſenſu frequentiſſimè inflammatio, Ilei cauſſa conſiſtit) quomodo fæces & ſtercora, quæ in craſſis cumulantur, per ea tranſire & vomitu reiici poſſunt? Et quomodo clyſteres & glandes vomitu reiici poſſunt, ſi inteſtinorum via planè præcluſa eſt?

An inteſtinorum obſtructio à fæcibus facta ileum pariat?

Quapropter in ea ſum ſententia, proximam huius mali cauſſam eſſe facultatis diſtributricis chyli & expultricis motum inuerſum ac præter naturam. Nam cum ſecundum naturam diſtributio chyli & expulſio fiat in inteſtinis, contrahentibus ſeſe per fibras inteſtinis à ſuperiore parte deorſum, id eſt, à ventriculo verſus inteſtinum rectum: ſi motus inuertatur, & circulares inteſtinorum fibræ à parte inferiore ſurſum verſus ventriculum contrahantur, quæ per inferiora deiici debebant ad ventriculum adſcendunt, & per os reiiciuntur. Habet enim ſe res ſicuti in ventriculo in vomitu. Nam dum fibræ oblongæ œſophagi à parte ſuperiore verſus ventriculum ſe contrahunt, fit deglutitio ciborum. Cùm verò inuerſo hoc agendi ordine, à parte inferiore verſus ſuperiora ſeſe contrahunt, fit vomitus. Ita etiam dum fibræ inteſtinorum à parte ſuperiore verſus inferiora ſeſe coarctant, fit cibi diſtributio, & fæcum; contrà dum verſus ſuperiora ſeſe contrahunt, malum hoc excitatur. Atque hoc non rarò fieri, & veram eſſe hanc Ilei cauſſam multa teſtantur. Clyſteres enim quandoque vomitu reiici ob motum hunc naturæ inuerſum, ſæpe obſeruatum eſt. In primis notabile eſt, quod Matthæus de Gradib. *in practic. c. de vomitu*, refert, de quadam puella annorum duodecim, quæ ileo laborans non ſolùm nihil per aluum reddidit, ſed & fæces, & poſtea etiam clyſteres iniectos non multo pòſt vomitu per os reiecit. Idque cùm per totum triduum continuaſſet, & poſtea ſuppoſitorium longum immiſſum fuiſſet, & illud intra temporis ſpatium, quo dicitur Pater noſter, & Aue Maria, vt loquitur author, per inteſtina aſcendit ad ſtomachum, & vomitu fuit reiectum. Poſtea cùm ſuppoſitorium aliud filo ad coxam alligaretur, ſtatim rupto filo aſcendit ſurſum ad ſtomachum, illúdque ægra cum parte fili appenſi euomuit. Et cùm tertiò ſuppoſitorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, & illud paulò pòſt ruptis filis per os cum parte filorum reiectum fuit. Tandem cùm Medicus iuberet, vt mater aliud ſuppoſitorium immitteret, tantâ violentiâ ſurſum attractum fuit, vt mater, ne ſurſum raperetur, illud extrahere cogeretur. Curata tamen fuit iſta puella iuſculis pinguibus, quæ virtutem attractricem laxant, exhibitis. Quæ quamuis ſæpius primò vomitu reiicerentur, accidit tamen, vt ſecundâ die iterum per aluum deiicere inciperet. Ita narrat Guainerius *tract. 5. cap. 2.* ſuppoſitorium per os reiectum fuiſſe: & Doctor Iacobus Oetheus obſeruauit, vxorem cuiuſdam fabri ferrarij Toldani, puerperam, partem candelæ ſebaceæ, quam loco ſuppoſitorij ano immiſerat, poſterâ die vomitu reieciſſe. Quæ omnia ſatis teſtantur, in Ileo viam inteſtinorum non ita occluſam eſſe, vt vulgò ſtatuitur, ſed potiùs motum facultatis expultricis in inteſtinis inuerſum. Tenuit hanc cauſſam Galenus ſatis clarè *2. de ſymptom. cauſſ. c. 3.* vt mirum ſit, à Practicis non eſſe animaduerſum: cùm tamen non ſit parui ad curationem momenti, ſed laxatis fibris, vt ex hiſtoria Matthæi de Gradibus antea recitatâ apparet, motus hic remittat, ipſáque experientia teſtetur euacuationes tales ſæpe per roborantia & adſtringentia augeri; contrà prohiberi per laxantia & emollientia.

Verior ilei cauſſa.

Notabilis ilei hiſtoria in puella quadam.

Suppoſitoria & clyſteres vomitu reiecta.

Candela ſebacea vomitu reiecta.

Vera ilei cauſſa Galeno nota fuit.

Cauſſas autem, cur motus ille inteſtinorum ita inuertatur, triplices agnoſco. Primò inteſtinorum inflammationem, ſiue ea per ſe accidat, ſiue ob herniam, aut inteſtinorum aliquem abſceſſum, ſeu alium tumorem. Secundò fæcum retentionem, quæ vel diſtendendo, ſeu vellicando & mordendo, naturam ad hanc præpoſteram excretionem irritant. Tertiò inteſtinorum exulcerationem, humoréſque acres & vellicantes, quæ irritando cauſſa ſunt, vt natura hunc deprauatum motum inſtituat. Quò procul dubio & venena aſſumpta pertinent. Secundum quam cauſſarum varietatem etiam iam de Ileo agemus. Quotieſcumque enim natura ab his cauſſis impeditur, vt deorſum pellere non poſſit, ad excernendum tamen ſtimulatur, motus ille facultatis expultricis inuertitur. Iam verò an in tenuibus, an verò in craſſis inteſtinis cauſſa hæc conſiſtat, alij aliter ſentiunt. Verior eſt ſententia, plerumque in tenuibus conſiſtere, quæ ob venarum copiam & ſanguinis abundantiam faciliùs inflammantur, & naturâ ſuâ anguſtiora ſunt. Quandoque tamen etiam craſſis affectis hoc malum generari poteſt; cùm cauſſæ omnes, quæ ileum producunt, etiam in craſſis reperiri poſſint: de qua re prolixè agit Petrus Salius Diuerſus *de affect. partic. cap. 11.*

Cauſſa motus inteſtinorum inuerſi triplex.

An cauſſa motus inuerſi in tenuibus inteſtinis conſiſtat.

Signa Diagnoſtica.

Signa Ilei Galenus 7. *aph. 10.* ita recenſet: *In Ileo nihil deſcendit per inferiora, atque id affectus huius proprium eſt, & inſeparabile ſignum.* (de quo tamen poſtea in quæſtione dicetur) *Vomitus verò non ſemper adeſt, ſed cùm pernicioſè ægrotant: quòd ſi diutius nauſeâ conflictentur, ſtercus ipſum ſurſum remeat, & ſingultiunt. Quidam etiam deſipiunt & conuelluntur, neruorum principio in orificio ventriculi per conſenſum affecto.* Aëtius plura addit, (& ſunt omnino plura addenda) dolorem in ventre ſeſe conuoluentem, & murmura, ructus nihil iuuantes: malo aucto omnia ſurſum remeant, accidit vomitus bilis & pituitæ, frigiditas totius corporis, dolor plurimus, ſpirandi difficultas. Morituris tandem ſudor aduenit frigidus, vrinæ difficultas, podex ita adſtrictus eſt, vt neque ſpecilli extremum admittat, ſtercus demùm per os reiicitur. Ex quibus non difficile eſt Ileum à Colica diſcernere. Etſi enim magna ſit horum affectuum cognatio: tamen etiam non parum differunt. Colicæ enim natura præcipuè in dolore conſiſtit, & ad colicam ſatis eſt inſignis inteſtinorum dolor, etſi alia ſymptomata non adſint; Ilei verò, in primis in defectu expulſionis per inferiora, & inuerſo naturæ ac facultatis expultricis in inteſtinis motu. Licèt etiam vomitus in colica accidat: tamen non ita violentus eſt ac in Ileo; neque ipſa omnia alimenta, multò minùs excrementa, per os reiiciuntur, id quod in Ileo accidit, in quo etiam clyſteres & glandes ano immiſſi ſuperiora verſus trahuntur, & per os reiiciuntur.

Signa.

Colica & Ilei differentia.

Vtrùm autem tenuia vel craſſa afficiantur inteſtina, ita dignoſcitur. Si tenuia inteſtina affecta ſint, ſtomachi diſtenſio adeſt, & ſpiritûs anguſtia ac nauſea, atque vomitus aſſidui & vehementes, ita vt nec potus contineri queat; paulo pòſt & ſtercoris vomitus ſequitur, dolor & tormina magis ad ſuperiora vergunt.

Si in craſſis cauſſa conſiſtat, vomitus non ita continuò durat, dolor ad hypochondria magis peruenit, & lumborum adeſt grauitas, vomitus ſtercoris tardiùs ſuperuenit.

Prognoſtica.

1. Omnis quidem Ileus periculoſus eſt: is tamen, cui etiam ſtercoris vomitus ſuccedit, exitialis, & ab eo vix vllus ſaluatur, vt docet Galenus 7. *de loc. affect. c. 2.* Aliquos tamen conualuiſſe vidit Pet. Salius Diuerſus, qui ex inteſtinorum in ſcrotum delapſu in hoc malum inciderant.

Prognoſtica.

2. Iliacus dolor magis periculoſus eſt, ſi tota inteſtina afficiantur: minus, ſi ſecundum partem; & adhuc minùs, ſi ſecundum partem inferiorem, à ventriculo & hepate remotiorem.

3. Iliacus affectus eſt familiaris ætati pueril. Euadunt tamen faciliùs, cùm calidum innatum habent robuſtius & humores in iis minùs acres, & mordaces ſint. Senibus verò non valde eſt familiaris: ſi tamen iis accidat, ferè nunquam conualeſcunt. Aëtius *tetrab.3.ſerm.1.c.28.*

4. *Quibus in ſtranguria Ileos ſuperuenit, intra ſeptem dies moriuntur, niſi febre accedente copioſior vrina fluxerit.* Hippocrates 4.*aph.*44. Non intelligitur autem hic ſtranguria, quæ ab inflammatione eſt, ſed quæ ab humore vitioſo. Et plerique quidem hic accipiunt humorem frigidum, craſſum, pituitoſum. Ita enim putant in corpore augeri pituitam, vt & in veſica illa abundet, vnde ſtranguria excitetur; & in inteſtinis, vnde Ileos; dum ſcilicet pituita copiâ & lentore ſuo fæces per aluum deſcendere non ſinat. Febre verò ſuperueniente his morbis, cùm materia frigida concoquatur, & per vrinam euacuetur, ſpem eſſe ſolutâ illâ ſtranguriâ, Ileum quoque à natura faciliùs ſuperari poſſe, vt æger euadat. Verùm enim verò non credibile eſt, craſſam illam pituitam, quæ in inteſtinis eſt, per vrinam & tot ambages euacuari; non neceſſum eſt, vt ſi quid abundet in inteſtinis, ſimul etiam abundet in venis, cuius tamen euacuatio è venis, id quod in inteſtinis eſt, non tollit. Itaque verò magis conſentaneum eſſe puto, talem Ileum, qui poſt ſtranguriam ſuperuenit, prouenire ex humoribus acribus qui etiam ſtranguriam excitare poſſunt, quorum euacuationem & expulſionem ſi natura per vrinam tenet, & non perficere poſſit, atque hinc in inteſtina tenuia mittatur, ibi non ſolùm dolorem colicum, ſed inflammationem atque Ileum excitare poteſt, qui lethalis eſſe ſolet ob copiam & acrimoniam humoris ac materiæ, niſi ea rurſum ad venas regurgitet, & hinc per vrinam copioſè euacuetur, qui motus vix ſine calore aliquo febrili abſolui poteſt, vt in talibus naturæ motibus ſæpe obſeruatur.

5. *Ab Ileo vomitus, aut ſingultus, aut conuulſio, aut deſipientia, malum. 7.aph.10.& 6.de loc.affect.cap.2.* Singultus accidit quando ſtercus ventriculum attingens morſu illum fatigat, aut etiam dum orificium ventriculi à motu illo inteſtinorum peruerſo in conſenſum trahitur. Delirium verò ſuperuenit, propter conſenſum oris ventriculi cum cerebro.

6. *Ex volulus malè olentibus cum febre acuta, hypochondrióque ſublimi diutius perſeuerante, parotides exurgentes perimunt.* Hippocr. 1. *Prorrh. ſ.3. text.66.* Galenus ibi volulum δυσώδη, ſeu *malè olentem* intelligit, in quo primò ſtercus euomitur, quod ſignum eſt maximè lethale; deinde in quo reſpiratio, ructus, flatus, & totum corpus malè olet. Vbi igitur præter hæc, ad febrem acutam parotides acceſſerint, lethale magis malum efficitur; quoniam indicio eſt, malum eſſe cum febre maligna (procul dubio primariâ, quam inteſtinorum inflammatio & parotides comitantur) & caput in extremo quaſi naturæ conatu in conſenſum trahitur.

7. *Ileo laborantibus vomitus & ſurditas, malum.* Hippocrates *in Coac.* Intelligit autem vomitum multum, & grauiter olentem, ſtercoribus ſimul excretis. Aliquando ſurditas accedit, materiâ ad caput conuerſâ: quod ferè indicio eſt, febrem ſeu acutam, ſeu malignam coniunctam eſſe, cui ileus coniungatur.

Quinque Ilei gradus ab Arabibus conſtituti.

8. Arabes quinque gradus quaſi Ilei conſtituerunt. Periculoſiſſimus is eſt, cùm ſtercus vomitur: ſecundus, ſi ſudor è toto ſit fœtidus: tertius, cùm ſpiritus qui reſpiratione amittitur, fœtidus eſt: quartus, cùm ructus eſt fœtidus: quintus, cùm per aluum crepitus exit.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm expultricis facultatis motus inuerſus ſit, danda opera, vt naturalis motus reſtituatur, & fæces rurſus per inferiora expellantur. Reliqua in ſpecie patebunt. Si dolor vrgeat, ei occurrendum, vt *de dolore colico & iliaco* dicetur.

Curatio.

Curatio.

Itaque podex cum ſpongia in decocto aliquo emolliente imbuta foueatur, ſi naturâ adſtrictus ſit, vt glans meliùs ſubiici poſſit. Aëtius inditam glandem fouet ſpongiâ ſucco calente cyclaminis madidâ. Ventri poſtea emollientia & humectantia adhibeantur, quæ ita comparata ſint, vt cauſſam non augeant, ſed potiùs tollant. Obſeruatum enim eſt, cum interdum plures clyſteres & ſatis fortes infuſi nihil profeciſſent, externas alui emollitiones per fotus, inunctiones, cataplaſmata, balnea ex humectantibus, vel ex oleo communi calente plurimùm profuiſſe. Venter ergo inungatur oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, anethino, aut balneum fiat ex oleo communi tepido. Fotus adhibeantur ex decoctis foliis altheæ, maluæ, floribus chamæmeli, meliloti, ſeminis anethi, lini, fœnugræci, & ſimilibus. Aut contuſis iiſdem addatur farina hordei, ſeminis lini, fœnugræci, & cum oleis chamæmeli, amygdalarum dulcium, fiat Cataplaſma. Clyſteres etiam emollientes iniici poſſunt.

Neque inutile fuerit talia emollientia, vt oleum amygdalarum dulcium, & iuſcula pinguia, in quibus malua & altheæ cocta fuerint, ore ſumenda exhibere, cùm puella illa apud Matthæum de Gradibus, fruſtra aliis medicamentis adhibitis, iuſculis pinguibus curata fuerit.

Et quamuis ſemel atque iterum talia vomitu reiiciantur, continuandus tamen eorum vſus. Ita enim fibris inteſtinorum laxatis peruerſus inteſtinorum motus ſedatur. Verùm in genere plura de Curatione ilei dici non poſſunt: reliqua in differentiis patebunt.

De Ileo ab inflammatione.

Ileus ab inflammatione.

Ileus ab Inflammatione, quæ quidem frequentiſſima eius cauſſa eſt, accidit cùm per venas, quibus præcipuè inteſtina tenuia copioſioribus prædita ſunt, ſanguis in membranas inteſtinorum exit, teſte Galeno 3. *Epid.comm.2. text.6. & 6.de loc.aff. c.2.& 6.aph.44.* Et autumno quidem potiſſimùm Ilei generantur. 3.*aph.22.* Quia æſtate geniti humores tenues & mobiles, autumni frigore inæquali in profundum corporis ad inteſtina pelluntur, vbi phlegmonen ſæpe efficiunt, atque hinc ileum. Quâ ratione autem inflammatio inteſtinorum generetur, ſuprà *de inflammatione inteſtinorum* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ab inflammatione ſit Ileus, malum eſt acutiſſimum, citò ad ſtatum properans, cum febri & vehementiſſimis fixiſque doloribus; vires omnes languent, nec cibum, nec potum continere poſſunt ægri, ſingultiunt, ſudant, aliquando conuelluntur, in loco dolente nonnunquam tumor apparet, cuius ratione, vt docet Galenus *6. de loc. affect. cap. 2.* nonnulli hoc malum χορδαψὸν appellarunt, quòd in eo tenue inteſtinum tactu deprehenditur conuolutum inſtar chordæ; vrina ſupprimitur, quia veſica comprimitur, & in conſenſum trahitur, venter inflatur, reſpiratio difficilis & velox efficitur. Præceſſerunt cauſſæ calefacientes, vſus aromatum nimius, cibi acres, & cruditates nidoroſæ, vini generoſi potus nimius, item medicamenta calida, lapſus, percuſſio, inteſtinorum in ſcrotum delapſus, venena.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Vt aliæ internæ inflammationes periculoſæ ſunt, ita & ileos ex hac cauſſa, vt pauci hoc modo affecti euadant. Et quantum in ſpecie ileus ex inflammatione ortus periculi coniunctum habeat, etiam Prognoſtica antea in genere propoſita docent.

Indicationes & curationes.

Curatio.

Eædem hìc ſunt indicationes, quæ in aliis inflammationibus internis. De quo cùm ſuprà *cap.2. de Inflammatione inteſtinorum* dictum ſit, non opus eſt ea hìc repetere: videantur loco allegato.

De Ileo ab aliis Tumoribus, & ab exulceratione.

Ileus ab aliis tumoribus, & exulceratione.

Non ſolùm autem ab inflammatione, ſed & ab abſceſſu, aliiſque tumoribus, & ab exulceratione natura ita irritari poteſt, vt inuerſum motum in inteſtinis inſtituat, & omnia ſurſum verſus moueat, vt docet Galenus *6.aph.44.*

A cancro.

Ilei à cancro exemplum habet Petr. Sal. Diuerſus *de affect. particul.cap.11.* vbi ſcribit, fabrum quendam ferrarium, cùm in colo per plures menſes cancrum paſſus fuiſſet, ex quo in tranſitu fæcum quotidie vehementi cruciabatur dolore, maximas præſentiens punctiones, perinde ac ſi acubus perforaretur, factum tandem eſſe iliacum, & præcedentibus ſtercoris vomitibus miſerè vitâ functum eſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ſit ab abſceſſu aliquo, dolor adeſt, ſolétque cùm ad ſuppurationem tendit, febris ſuperuenire: tumor tactu percipitur, & præceſſere ea, quæ inflammationem præcedere ſolent. Si ſit tumor ſcirrhoſus, præceſſit diuturna inteſtini durities. Neque enim à ſcirrho ſubitò hoc malum excitari poteſt; & durities illa tactu deprehendi poteſt, ſi in inteſtinis exteriùs ſita ſit: ſi autem ſit in interioribus, licèt tactu ita facilè non deprehendatur, tamen ſemper grauitas percepta fuit, quâ inteſtina infrà quaſi detrahi, præcipuè cùm æger ſtat; videntur, & ad detrudenda excrementa æger, ob inteſtinorum anguſtiam, non ita promptus eſt.

Si cancer ſit cauſſa, durities ad tactum percipitur, punctiones & dolores ſunt continui, qui à fæcibus tranſeuntibus valde exacerbantur, malúmque fuit diuturnum.

Si à veneno exulcerante & erodente ſit ileos, id aſſumptum fuiſſe, æger vel adſtantes docebunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Qui à ſcirrho, cancro, vel ſimili tumore excitatur ileus, incurabilis eſt. Morbi enim hi vel ipſi incurabiles ſunt, vel ſi curationem admitterent, ea nonniſi longo tempore perfici poſſet. Ileus verò malum acutum tam longam moram non fert.

2. Qui à veneno eſt ileus, periculoſus omnino eſt; cùm malo aliàs periculoſo venenum coniungatur.

Curatio.

Curatio.

Qui à cancro, ſcirrhóve eſt Ileus, vix, vt dictum, curabilis eſt. Eius qui è veneno ortum habet, eadem ferè curandi ratio eſt, quæ Ilei ab inflammatione: niſi quòd venæ ſectione opus non eſt, & medicamentis, cùm internis, tum externis Alexipharmaca, & quæ veneno peculiari modo reſiſtunt, admiſcenda.

De Ileo à fæcibus induratis.

Ileus à fæcibus induratis.

Si fæces induratæ inteſtina occludant, & excrementa in inteſtinis tamdiu cumulentur, vt natura ampliùs ea ferre ne-

queat, hunc peruerſum motum inſtituit: id quod ab omnibus cauſſis, quæ aluum obſtruere & fæces retinere poſſunt, fieri poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur id ex eo, quòd præceſſit diuturna alui obſtructio, dolor in principio non adeſt, ſed poſtea accidit; nec tamen eſt adeò acutus & vehemens, vt in inflammatione; ſed potiùs adeſt grauitas ventris, & abdominis tenſio, inteſtina ad tactum ſtercore duro turgida ſunt, flatus frequenter ſuprà erumpunt, febris ferè adeſt, vomunt biliosa, pituitoſa, & tandem morbo creſcente ipſas alui fæces. Præceſſerunt cauſſæ alui adſtrictæ, & fæcum diutiùs retentarum, de quibus infrà *cap.* 4.

Prognoſtica.

Prognoſticum. Minùs periculoſus eſt hic Ileos, quàm qui ab inflammatione, vel aliis tumoribus, vel inteſtinorum exulceratione prouenit.

Curatio.

Curatio. Fæces induratæ emolliendæ ſunt, poſtea emollitæ educendæ. Et eadem curandi ratio eſt, quæ colicæ à fæcibus induratis. Extrà nimirum inunctiones, fomenta, cataplaſmata, clyſteres, balnea ex emollientibus vſurpanda: inter quæ ab antiquis inprimis commendatur balneum ex oleo dulci, clyſtere emolliente præmiſſo. Poſt balnea, & humectantia alia applicata, acriores paulò clyſteres iniici oportet, quò irritata natura id, quod emollitum eſt, faciliùs excludat. Sedes verò ſemper foueatur ſpongiâ calidâ decocto emolliente imbutâ.

Intrò aſſumenda iura pinguia, oleum amygdalarum dulcium, lini, ſeſaminum, ad Vnc.ij. vel iij. butyrum recens, decoctum altheæ, maluæ, & ſimilium. Vel ſumatur horâ vnâ ante cœnam vel prandium, caſſiæ extractæ Vnc.j. vel Vnc. j.ß.

Hippocratis in ileo remedium. Si his malum non cedat, ad Hippocratis remedium, quod poſtea in curatione colicæ proponetur, accedendum cenſent authores, vt ſcilicet folle inteſtina inflata à ſtercoribus ſeparentur, & poſtea clyſter ad ea diſſoluenda & extirpanda iniiciatur.

Nouum ilei genus. Obſeruaui adhuc aliud Ilei & motûs inteſtinorum inuerſi genus, quod neque ab inflammatione, neque enumeratarum cauſſarum vllâ ortum habuit, ſed ſimpliciter ex ἀναῤῥοπίᾳ humorum in quodam viro hypochondriaco. In eo enim ita humores ſurſum ex hypochondriis vrgebant, vt non ſolùm epilepticus, & cæcus fieret, ſed vt etiam clyſterem vomitu reiiceret. Poſſet forſan cauſſam hîc quis referre ad multitudinem crudorum & craſſorum humorum, vnà cum vehementi refrigeratione, cuius Galenus *6.aph.*44. mentionem facit, qui etiam ſuprà *prognoſtic.* 4. adductus eſt: (& abundauit ille vir multis crudis humoribus.) Non tamen facilè dixero, ab iis, quatenus refrigerant, malum hoc induci, ſed potiùs quatenus peculiarem aliquam corruptionem acquiſiuerunt, (epilepticus enim etiam fiebat) vel acres alios humores admixtos habuerunt.

QVÆSTIO.

An in Ileo nihil per aluum excernatur?

An in ileo nihil per aluum excernatur? In ileo nihil per aluum excerni, atque id eius inſeparabile ſignum eſſe, docet Galenus 7.*aph.*10. vbi ſuprà dictum. Hippocrates tamen contrarium teſtatur *lib.3. epid. ſect.2. text.6.* in hiſtoria mulieris voluuloſæ, quæ apud Tiſamenum decumbebat, dicens: *deiectiones tenues, crudæ, paucæ.* De quo loco Petrus Salius Diuerſus *de affect. particul. cap.*11. *Verba hæc ſicuti Galenus in comment. neglexit, ita poſteritas conniuentibus oculis pertranſit, & tamen hæc in iliaca paſſione aliquid deſcendere affirmant. Ego diu locum hunc conſideraui, rémque ipſam obſeruaui: tandem experientia & ratio me docuit, in ileo aliquid deſcendere poſſe. Vidi enim plures iliacos, in quibus nonnulla, licèt pauca, excernebantur, hæcque tantùm dum generaretur morbus, animaduerti fieri; facto autem, & completo morbo, nihil poſtea deſcendiſſe vidi. Hoc autem non ſine ratione factum iudicaui: quoniam dum fieret ileos, infra locum affectum deſcenderant excrementa, quæ vel à natura, vel ab arte excludi poterant, antequam omnia inteſtina in conſenſum affecti ducta eſſent, propriámque naturam & facultatem omnem amiſiſſent. Hinc Hippocrat. lib. de morb. cap.3. in ileo ex inflammatione genito, ad extrudendas fæces infra locum affectum contentas, ſuppoſitorium ex melle, & taurino felle oblinitum, decem digitorum longitudine imperabat, quæ non poſt morbum factum, ſed antea in inferioribus inteſtinis congeſta erant. Cùm autem oppoſitum Galenus ſcripſerit, intelligatur de morbo completo locutus eſſe, & in eo caſu, in quo omnia inteſtina in conſenſum loci affecti deducta, adeò aliquando anguſta redduntur, vt nec ampliùs flatum, nec ſtercus, nec podex etiam ſpecilli acumen admittant.* Quæ conciliatio omnino clarior erit, ſi proximam ilei cauſſam, vt ſuprà dictum, ſtatuamus, non inteſtinorum obſtructionem, ſed motum inuerſum.

De Inteſtinorum Doloribus.

CAPVT II.

De Colico dolore.

Dolor colicus inteſtinorum. INteſtina quoque varia ſymptomata patiuntur, inter quæ ſatis frequens & grauis eſt dolor inteſtinorum, qui nonnunquam adeò acerbus eſt, vt nonnulli eum perferre non valentes, necem ſibi ipſis intulerint, vt refert Galenus *2. de comp. med. ſec. loc. cap.*1. Atque is, cùm frequentiùs inteſtinum colum occupet, vtpote in quo naturâ ſuâ longo & anfractuoſo materia dolorem excitans diutiùs moratur, inde nomen accepit, & dolor κωλικὸς, ac κωλικὴ διάθεσις appellatur, vulgò colica paſſio. Nomen enim huic malo inditum eſt à parte affecta, quòd inteſtinum colum præcipuè hoc malo afficiatur. Etſi enim negandum non ſit, quandoque etiam tenuia inteſtina affici: tamen à parte præcipuè affecta dolor ille denominatur. Et Iliaca affectio non ſolùm tenuium inteſtinorum nomen eſt, ſed & peculiare malum plerumque denotat, in quo excrementa alui retinentur, & difficiles vomitiones adſint. Celſo hoc malum *lib.4. cap.*14. morbus inteſtini plenioris eſt.

Dolor colicus fit plerumque in ſiniſtro latere. Etſi verò Colum inteſtinum totum huius doloris ſubiectum eſſe poteſt: tamen hîc monet Guilh. Fabricus *cent.1. obſeru.*85. dolores colicos vtplurimùm in ſiniſtro latere obſeruari, idque accidere propter coli in ea parte anguſtiam. Cùm enim excrementa in ſuperiori & capaciſſima coli inteſtini parte in globos magnos, prout capacitas inteſtini ferebat, indurata, à flatu verſus hanc anguſtiam magna cum violentia pellantur; accidit, vt nonniſi ſummo cum dolore permeare poſſint. *Dolor colicus cum ſplenico & nephritico non confundendus.* Id quod diligenter animaduertendum, ne huiuſmodi dolores colici cum dolore ſplenico, nephriticóve, ægrotantium damno confundantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cùm aliàs dictum ſit, ſubiectum doloris & tactûs proximum eſſe membranas: etiam hîc inteſtina ſecundum membranas, tam internas, quàm externas dolorem patiuntur.

Cauſſæ verò doloris Colici etſi plurimæ ſint: tamen omnes in eo conueniunt, atque ea ratione dolorem excitant, quatenus continuum ſoluunt.

Cauſſæ, quæ continuum ſoluunt, faciunt id diſtendendo, rodendo, & mordendo. Addunt quidem nonnulli intemperiem. Verùm enim verò tantum dolorem ab intemperie, quatenus tali, induci poſſe, credibile non eſt. Et licèt pituita vitrea, ſanguis in inflammatione, ſicut & bilis, colicos dolores excitent: tamen id non præſtant ſaltem alterando, ſed diſtendendo, vt poſtea *quæſtione* 2. dicetur.

Subiectum cauſſæ colici doloris. Materia autem, quæ continuum ſoluit, vel in inteſtinorum cauitate conſiſtit, atque eſt aut flatus, ſeu excrementa, quæ ibi retinentur ob anguſtiam inteſtinorum, quæ fit ab obſtructione à fæcibus induratis, aut à calculo, aut à vermibus, aut ab inteſtinorum compreſſione, aut contorſione, vt in hernia; vel conſiſtit in inteſtinorum tunicis, ſeu rodat, ſeu diſtendat, ſeu vtrumque faciat; atque id fit ab humoribus nunc frigidis vel craſſis, nunc calidis; nunc ſine, nunc cum inflammatione: Quandoque etiam materia, quæ colicam excitat, eſt venenata & maligna, ſicut Paulus Ægineta *lib.3. cap.*43. refert, colicam peſtilentem in Italia exortam multas Romanorum prouincias afflixiſſe.

Colica à caſeo indurato in inteſtinis. Neque etiam prætereundum illud, quod Platerus obſeruauit, & *lib.3. obſeru. ſub finem* inſeruit, nimirum Præfectum quendam colicis cruciatibus diu vexatum, conuulſionibúſque laborantem, poſt clyſmatum vſum, caſei concreti induratique magnam per aluum copiam eieciſſe, quam diu in inteſtinorum anfractibus hæſiſſe & latuiſſe ex eo colligebat, quòd nullum longo tempore, ob interdictum à Medicis illius vſum, caſeum comederat; priùs verò antequam ægrotaret, immoderatè ſe eo ſæpe repleuerat.

Differentiæ.

Differentiæ. Etſi doloris colici differentiæ plures, ſecundum dolorum differentias in genere, de quibus Galenus *lib.2. de loc. affect.* capitibus aliquot agit, recenſeri poſſent: tamen maximi momenti ſunt illæ differentiæ, quæ ſumuntur à ſubiecto & cauſſa efficiente. Subiecti ratione dolor inteſtina afficit vel omnia, quod rariùs accidit, vel aliqua, eáque vel tenuia, vel craſſa. Si ſit in tenuibus, propriè iliacus; ſi in colo, colicus dolor appellatur. Nonnunquam tamen & Colicæ nomen vtrique dolori tribuitur.

Deinde cauſſarum ratione, doloris colici non parua eſt differentia, quæ *ſuprà* explicatæ ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa colica in genere. Dolor generatim in abdomine circa inteſtinorum regionem percipitur, qui aliàs in vno loco fixus, maximè ſub vmbilico, pali infixi, vel terebræ perforantis ſpeciem præ ſe fert; nunc inſtabilis & vagus: ſuprà verò vmbilicum de latere in latus, vel etiam infrà, de loco in locum vagatur, dolorémque colicum ſitus ipſe doloris oſtendit. Incipit enim cum colo à ſede dextri renis, vbi & dolor ſæpe figitur, & aſcendit ad iecoris gibbum, hincque ſecundùm ventriculi fundum ad lienem,

&

& ſiniſtrum renem, quaſi zona tendit, atque ibi deorſum flectitur vſque ad inteſtinum rectum, & ita nunc iuxta ſplenem, & ſiniſtrum renem, nunc & frequentiùs in dextro dolor percipitur. Trahitur autem in dolore colico plerumque in conſenſum ventriculus; vnde appetitus deiectus, nauſea & vomitus ſæpe excitatur, quo pituitoſa, cruda, nonnunquam biliosa, porracea & æruginoſa reiiciuntur. Plurimi inter ſigna colicæ & hoc referunt, quòd aluus ita adſtricta ſit, vt nec flatus excludatur; & ſi quid excludatur, illud eſſe durum ac cum flatibus excerni. Verùm hoc ſignum non omni dolori colico competit, ſed cuidam ſaltem, & qui à fæcum obſtructione ortum habet, vt poſtea dicetur.

Ventriculi doloris, & colicæ diſcrimen. Cùm autem plures in abdomine partes contineantur, quæ dolorem pati poſſunt, accurata opus eſt diſtinctione. Et primò quidem ventriculi dolorem à colico diſtinguere, non adeò difficile eſt. Ventriculi enim dolor ſupra vmbilicum ſemper conſiſtit, & non rarò ad ſpinam quoque inter ſcapulas pertingit, cùm ad nonam vertebram ventriculus ſpinæ alligetur: præterea ructibus & vomitibus leuatur, & per os aſſumtis lenitur facilè, quod in dolore colico ſimiliter non accidit. Deinde etiam non adeò difficile eſt dolorem, qui eſt in abdominis muſculis, aut peritonæo, ab inteſtinorum dolore diſcernere, ex doloris ſublimitate & profunditate. Præterea hi dolores leniores ſunt, minùs periculoſi, donec hinc inde vagantur.

Doloris colici & nephritici diſcrimen. Difficilius verò eſt dolorem colicum à nephritico diſcernere, ita vt Galenus ipſe ſe in hoc deceptum fateatur, *2. de loc. aff. cap. 5. & 6. de loc. aff. cap. 2.* Communia enim ſunt quædam vtrique dolori, nimirum dolor abdominis, nauſea, vomitus, alui conſtipatio, dolor dorſi, impotentia corpus flectendi, quæ tamen ipſa in vtroque dolore differunt, & præterea ſigna quædam vtrique affectui propria ſunt. Dolor enim in inteſtinis eſt pungitiuus & intenſior: in renibus grauatiuus &, remiſſior. Deinde colicus dolor amplum ſpatium occupat, nephriticus anguſtum. Tertiò, dolor colicus ductum inteſtini coli ſequitur, vt modò dictum, Nephriticus autem ſemper in eadem parte permanet: & qui calculo è renibus promoto accidit, à ſupernis ad inferiora deſcendit verſus pubem ſecundum ductum vreterum, & ſemper à dorſo incipit, & ad poſteriores potiùs partes circa ſpinam vergit, ſicut colicus magis ad anteriores, qui & in loco renibus altiore conſiſtit. Quartò, dolor colicus cibo aſſumto intenditur; quia ventriculus repletus colum comprimit; nephriticus verò augetur cibo ad inferiora deſcendente, inteſtinis renes prementibus. Quintò colicus dolor non in vno loco fixus eſt, ſed vagabundus; nephriticus in vno loco ſtabilis, donec calculus ſecundùm vreteris ductum in veſicam delabitur. Vomitus quoque, nauſea, alui adſtrictio in dolore colico vehementiora ſunt, citiúſque adueniunt; in nephritide grauiùs affligit dolor dorſi & crurum, ac flectendi & erigendi corpus impotentia: propterea quòd inteſtina magis cum ventriculo ſunt coniuncta, renes cum dorſo ac cruribus.

Propria verò nephritici doloris ſigna ſunt, arenulæ & calculi excreti; vrinæ in ſubſtantia, colore & contentis mutatio, ſtupor femoris è directo affecti renis. Hæc ergo ſigna ſi abſint, dolor colicus indicatur. Deinde dolor nephriticus lenitur arenularum, calculi, vrinæ craſſæ & ſabuloſæ mictione; Colicus verò vomitu vel alui deiectione. Nephritici initio aqueas & puras vrinas reddunt, poſtea inæquale quid in iis ſubſidet, tandem arenoſum. Colici verò flatuoſum quid per aluum deiiciunt.

Vteri dolor colicæ cognatus. Eſt etiam cognatus colico dolori vteri dolor, ſoléntque mulieres à partu, vel cùm menſium fluxus inſtat vel ſupprimitur, dolore torqueri colico non abſimili. Verùm is inguinibus & coxis communicatur, ac ſupra illa non aſcendit; præceſſit etiam partus, vel inſtant menſes, aut iidem retinentur. Interdum vteri ſuffocatio accedit; quæ ſymptomata in colicis non apparent. Dyſenteriam quoque à colica fluxus alui coniunctus facilè diſcernit.

An autem colum vel ileum afficiatur, diſcernitur, quòd dolor colicus magis extenſiuus & grauatiuus eſt, & rei perforantis ſpeciem exhibet, magiſque infra vmbilicum affligit, cur & membra ſuperiora minùs conſentiunt, atque iis, quæ per ſedem eiiciuntur, valde lenitur. Iliacus magis pungitiuus eſt, & ſupra vmbilicum fertur in hypochondriis, & membra ſuperiora in conſenſum trahit, cùm plerumque ab inflammatione ortum habeat, de cuius ſignis plura dicentur *cap. ſequente.*

De loco verò in colo affecto ſciendum, quòd ſi totum dolore detinetur, ille circa vtrumque ilium & infra ventriculi regionem prope vmbilicum percipitur. Cùm autem pars tantùm afficitur, & quidem principium, dolor ilium dextrum occupat; ſi medium, ſiniſtrum; ſi finis, vmbilici regionem à ſiniſtro proximam, vt ex coli inteſtini ſitu manifeſtum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Dolor inteſtinorum malum non contemnendum eſt, quoniam dolor omnes vires ac ſpiritus diſſoluit ac diſſipat, & partes principes in conſenſum trahit. Et quanquam plerumque ad ſalutem, & quidem breui temporis ſpatio terminatur: tamen quandoque dolor vehementiſſimus eſt, & vires valde deiicit, atque vbi ad ſalutem malum terminatur, dolores ſunt remiſſiores, nec conſtantes, neque vno in loco pertinaciter hærent, ſed quandoque intermittunt & excrementa non prorſus retinentur. Contrà ſi malum lethale futurum ſit, dolores ſunt acerbiſſimi, vno loco fixi, perpetui & conſtantes, excrementa planè detinentur, præterea vrgent vigiliæ, ſequitur ſingultus, vomitus, extremorum refrigeratio, ſudores frigidi, ſyncope.

2. Periculoſius eſt, ſi totum colum afficiatur dolore, quàm ſi pars ſaltem: minimum periculum eſt, ſi ſecundum vmbilicum colique finem dolor conſiſtat, quò clyſterum vis magis peruenire poteſt: maius, ſi in eius medio & in ſiniſtro ilio: adhuc maius, ſi in coli principio & in ilio dextro; quoniam inde difficilior materiæ exitus patet, & clyſterum virtus huc ægrè penetrat.

3. Colica nonnunquam in dorſi dolores mutatur, materiâ, quæ in hypochondriis continebatur, fuſâ, & in ſpinam delatâ, nonnunquam in arthritidem, materiâ ad articulos tranſmiſsâ: ſæpiſſimè in paralyſin. De via autem per quam materia ad iſta loca fertur, dictum in *Inſtitut. lib. 1. part. 3. ſect. 2. cap. 5.* & dicetur etiam de ſcorbuto. Atque hoc malum quandoque epidemium eſſe ſolet, vt Ægineta meminit *lib. 3. cap. 28. & 43.* Quòd ſi materia illa, præſertim biliosa & tenuis, progreſſu temporis acrimoniam & malignitatem aliquam acquiſiuerit, epilepſia gignitur. Et addit Ægineta, eos qui ex tali colica in epilepſiam delapſi fuiſſent, pleroſque periiſſe; qui in paralyſin, pleroſque ſanatos fuiſſe, criticâ quaſi materiæ ex alio corpore tranſlatione, & tandem diſcuſſione. Verùm Prognoſticum hoc ei in ſpecie dolori colico competit, qui ab humore acri & ſcorbutico eſt, de quo infrà.

4. Prauus eſt colicus & iliacus dolor, vbi vomitus crebrior adeſt, ac potus retineri nequit, & nihil vel parum infrà excernitur, extrema refrigerantur, atque alia ſigna doloris colici lethalis, antea enumerata adſunt.

5. Colicus etiam dolor nonnunquam in abſceſſum coli inteſtini lethalem mutatur. Sic refert Guilhelmus Fabricius *cent. 2. obſeru. 74.* fœminam quandam grauiſſimo dolore colico cum ventris conſtipatione ac vomitu correptam fuiſſe, indeque febrem exortam, neglectóque morbo dolorem ita auctum, præcipuè in ſiniſtro latere ſub coſtis nothis, vt per octiduum nullum ſomnum capeſſere potuerit. Ventrem fuiſſe tumidum inſtar tympani extenſum, & neque flatum, neque excrementa toto octiduo eieciſſe, tandémque ruptum eſſe abſceſſum in ſiniſtro hypochondrio, eâ ſcilicet coli parte, vbi eſt anguſtius, (id quod Fabricius inde cognouit, quòd non parum puris per aluum excreuit) & ſuperueniente ſudore frigido ac ſyncope ægram mortuam fuiſſe.

Indicationes.

Indicationes. In colica curanda duo ſcopi Medico propoſiti ſunt; primus quidem, vt cauſſam, quæ dolorem hunc excitat, amoueat; quæ cùm multiplex, quælibet pro ſua natura ſui amotionem indicat, vt poſtea de ſingulis in ſpecie dicetur; atque hæc curatio maximè regularis eſt. Quia verò dolor interdum ita vehemens eſt, vt ad ſe curam trahat; nonnunquam ad tempus dilatâ curatione, quæ cauſſæ debetur, ſi ægrum ſeruatum velit Medicus, dolori primùm occurrendum eſt, qui alter in colica curanda ſcopus.

Curatio.

Curatio. Anodyna quid ſint? Ad dolorem autem vehementem tollendum opus eſt anodynis, & interdum etiam narcoticis. Anodyna ſunt quæ temperatâ ſuâ qualitate & humiditate partes dolore afflictas ſuauiter demulcent laxántque, de quibus in *Inſtit. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 7.* *Narcotica quid?* Narcotica verò ſunt, quæ peculiari vt ſtuporem parti inducunt, vt dolorem non ſentiat, cauſsâ doloris relictâ. Anodyna autem nunc aſſumenda exhibentur, nunc per clyſterem infunduntur, nunc extrà applicantur. *Interna.* Intus ſumitur oleum amygdalarum dulcium recens, ab ℥.iij. ad ℥.v. cum ſacchari albi ℥.ß. Si calor adſit, aliquid ſyrupi violacei, aut etiam ſpecierum diarrhod. abbatis modicum addi poteſt.

In materia frigida, oleo amygdalarum dulcium dimidia pars olei amygdalarum amararum addatur: quidam & vini maluatici aliquid addunt. Decoctum quoque chamæmeli præſtantiſſimum eſt anodynum. Vtile eſt & decoctum anethi.

Si hæc æger abhorreat, clyſteres, quorum aliàs etiam ſemper in colica magnus vſus eſt, cùm dolores hic plerumque in craſſis inteſtinis conſiſtant, ex anodynis, ſeu iis quæ calida & humida, parentur, *chamæmelo, anetho, malua, althæa, branca vrſina, parietaria, ſemine lini, fœnugræci, caricis pinguibus, butyro recenti, adipe vitulino, gallinaceo, oleo communi dulci*, & ſimilibus, vt:

℞. *Maluæ, parietariæ, flor. chamæmeli, an.* ℥.j. *ſummitat. anethi* M.ß. *ſem. lini, fœnugræci, an.* ℥.ß. Coquantur in ſ. q. aquæ. Colaturæ ℔.j. adde *ol. amygdalarum dulcium recentis* ℥.ij. *pinguedinis gallinæ vel anſerinæ,* ℥.j. Fiat clyſter.

Licet & clyſteres ex ſolis oleis, putâ amygdalarum dulcium, chamæmelino, anethino iniicere; quibus & portio aliqua adipis gallinæ, vt anſeris admiſceri poteſt.

Externa. Extrà, poſt alui lenitionem, conueniunt fomenta ex iiſdem parata, quæ vel in veſica, vel ſpongia, vel lana, vel linteo applicantur. In cauſſa frigida conueniunt, *oleum lini, amygdalarum amararum, chamæmelinum, anethinum,* aut horum decocta. In calida, *oleum violarum, roſaceum cum vitello oui, hydrelæum, lac bubulum, ouillum, mucilago ſeminis althææ, maluæ, omentum caſtrati in oleo roſaceo calefactum, emplaſtrum ex mucilagine* ſeminis

ſeminis pſyllij, oleo roſaceo & vitellis ouorum. Commodus etiam vſus balnei, quod & ipſum dolores valde lenit, & vt efficacius ſit, herbæ modò enumeratæ priùs in aqua coqui poſſunt.

Internis autem illis vtimur ſemel atque iterum pro doloris violentia, modò dolor colicus non ſit ab inflammatione; tum enim, vt poſtea dicetur, mox adhibenda eſt phlebotomia.

Externorum vſus frequentior eſſe poteſt: ſed præcedat aliqua euacuatio. In horum tamen etiam vſu hoc notandum, ne valde calefacientia, vbi ſaltem dolorem ſopire animus, vſurpentur. Inſigniter enim calefacientia anodyna non ſunt, ſed potiùs cauſſam reſpiciunt, de quo ſuo loco.

Si verò anodyna nihil proficiant, & dolor vehemens admodum ſit, vt ſyncope, vel vitæ periculum immineat, ad narcotica accedendum, & vſurpantur commodiùs in mordaci & acri humore: non quòd refrigerent, vt vulgò creditur, ſed quòd humoris acrimoniam mitigandi, eum incraſſandi, morſumque & motum eius exhibendi etiam vim habent. Et quamuis aliqua intemperies vel ſtupor inducatur: tamen melius eſt, intemperiem ex narcoticis relictam longiore tempore curare, quàm breui deiectis viribus ægrum mori. In frigidis autem, & craſſis & lentis humoribus narcotica, & opiata ita commoda non ſunt, cùm cauſſam morbificam deteriorem & curatu difficiliorem reddant. Et quamuis qui à frigidis humoribus colicam patiuntur, initio aliquid commodi è narcoticis percipere, & dolores leniri videantur: tamen poſtea maiores fiunt, humore ipſo craſſiore, & ad motum magis inepto reddito, tunicisque inteſtinorum magis addenſatis.

In qua colica narcotica conueniant.

Narcotica ſimplicia. Compoſita.

Sunt autem talia remedia varia; ſimplicia, vt opium, radix mandragoræ, ſemen hyoſcyami & alia; compoſita, vt theriaca & mithridatium recens, requies Nicolai, philonium Perſicum, philonium Romanum, laudanum opiatum, & ſimilia.

Simplicibus rarò vel nunquam ſolis, ob vehementiam quam habent, vtimur. Compoſitis tutiùs & frequentiùs, de quorum recto vſu, & compoſitione videatur Galenus *lib. 9. de compoſ. medic. ſec. loc. c. 4.* Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 1. cap. 32.* & ſuprà *lib. 1. part. 2. cap. 1.*

Narcotica tribus modis hic vſurpari ſolent.

Narcotica autem illa tribus modis vſurpari ſolent, ac vel ore aſſumuntur, vel clyſtere iniiciuntur, vel extrà applicantur. Et rariùs quidem ore ſumenda exhibentur; tutiùs per aluum infunduntur, cum iure vel decocto conueniente.

Cautela in vſu narcoticorum.

Inter interna, vbi neceſſitas exigit, exhiberi poſſunt, requies magna, philonium Romanum, aut Athanaſia, ʒ.j pondere, cum decocti florum chamæmeli ℥. iij. & ſyrupi papaueris ℥. ß. Et quidem antiquis vſitatiſſimum & laudatiſſimum medicamentum eſt philonium. Hodie in vſu eſt laudanum opiatum, quod ij. vel iij. g̃. pondere exhibetur. Hoc tamen etiam circa narcoticorum vſum, tum in hoc, tum in aliis morbis, in quibus vſurpanda, monendum, vt cùm iis opus eſt, adhibeantur dum vires adhuc conſtant. Nam ſi viribus iam proſtratis & vbi ferè morti vicinus eſt æger, vſurpentur, non ſolùm non proſunt, ſed ægro etiam interitum accelerant, & cum ſenſu vitam auferunt, dum ſpiritus iam antea languentes, aut deficientes ſopiunt quaſi, & calori natiuo obſunt.

Deinde per clyſteres talia iniiciuntur cum decocto conueniente, & clyſtere infuſo æger in latus dolens recumbat. Exempli gratia paretur clyſter ex decocto hordei & capitibus papaueris.

Vel ℞. *Decocti flor. chamæmeli, vel alterius* ℔. j. *philonij Romani, aut requiei Nicolai* ℥. j. ß. *ol. amygdal. dulcium* ℥. j. Fiat clyſter.

Tandem eadem extrà applicantur, vt:

℞. *Fol. parietariæ, hyoſcyami*, ana M. j. Coq. & contundantur. Contuſis adde *Pulu. florum. chamæmeli, farinæ ſeminis lini, fœnugræci*, an. ℥. ß. *croci* ʒ. ß. *opij* ℈. ß. vel ℈. j. *vitellorum ouorum* num. iij. *ol. de papauer.* ℥. ij. *chamæmel. anethini*, an. ℥. j. Fiat Cataplaſma.

Cùm materia dolorem excitans in cauitate inteſtinorum continetur, Rhaſes neceſſitate vrgente opiatis vtitur, addito ſcammonio in cauſſa calida, vt bile prouocatâ ſimul aliquid è ventre educatur. Vel paretur talis clyſter.

℞. *Parietariæ, maluæ, altheæ, flor. chamæmeli*, an. M. j. *ſem. lini, fœnugræci*. an. Drach. iij. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔. j. *benedictæ laxatiuæ* Vnc. ß. *diaphœnici* Drach. ij. *philonij Romani* Drach. j. *ol. chamæmelini, lini*, an. ℥. j. ß. F. Clyſter.

Commendantur ab antiquis & à recentioribus quædam, quæ occultâ proprietate dolores colicos lenire creduntur. Inter ea in primis laudatur ſtercus lupinum album, quod in ſpinis repertum in terram non cecidit. Datur à Drach. ß. ad Drach. j. cum pauco ſale, vel pipere in vino albo tenui, vel etiam aqua. Phlegmonen tamen abeſſe oportet. Imò laudatur etiam foris ilibus ſuſpenſum, vt videre eſt apud Galenum *lib. 10. de ſimpl. medic. facult. cap. de ſtercoribus.*

Dolorem colicum occultâ proprietate lenientia.

Commendatur & inteſtinum lupi, ex analogia fortaſſe membri. Galenus galeritam auem, ſeu alaudam, quæ apicem in capite geſtat, in iure elixam dat. Dioſcorides aſſam probat; alij toſtæ puluerem ex aqua propinant. Rhaſes, Auicennas, & alij cornu cerui Drach. j. in potu exhibent. Dantur & lumbrici terreſtres, & talus ſuillus, & inteſtina gallinæ toſta & trita, à Scrup. j. ad Drach. j. in vino vel aqua, prout materia frigida vel calida id admittit. Lyſius quidam Medicus ſtercus gallinaceum vtiliter præbuit ex œnomelite vel aceto, vel vino aquâ diluto, teſte Galeno *lib. 19. de ſimpl. med. fac. cap. 10.* Rodericus Fonſeca *conſult. 57.* remedium ſingulare, tanquam maximè ſecretum ad dolores colicos tam curandos, quàm præcauendos, & quod à proprietate totius ſubſtantiæ operetur, & in ſeipſo & in aliis multis expertus fuerit, commendat teſticulos equorum. Lauat eos vino generoſo, deinde in taleolas incidit, & in furno exſiccat lento calore, atque vſui ſeruat, & cùm opus, Drach. j. in puluerem reducit cum Drach. ß. ſeminis aniſi, & poſt euacuationem per clyſteres, vel lene aliquod medicamentum, in iure vel vino exhibet, & ægrum tribus horis à cibo & potu abſtinere iubet. Plura videantur apud Aëtium *tetrab. 3. ſerm. 1. cap. 31.* & apud Trallianum *lib. 10. c. 1. ſub tit. vlt. de amuletis*, vbi tamen & ſuperſtitioſa quædam enumerat.

Equorum teſticuli miris modis ad colicam leniendam commendati.

An dentur reuerà medicamenta quæ occultâ proprietate dolores colicos lenire aut tollere poſſint?

Verùm enim verò cùm colica ſit malum à cauſſis manifeſtis ortum, (etſi cauſſæ diſtendendo vel mordendo colicam excitanti malignitas etiam quandoque ineſſe poſſit) non ſine cauſſa dubitatur, an dentur medicamenta, quæ peculiari & occulta proprietate dolores colicos ſanent: & ſi ex iis quædam iuuant ſumpta, (nam de extrà appenſis maior adhuc videtur eſſe dubitatio, & pleraque ex his videntur eſſe ſuperſtitioſa) effectus illius cauſſa ex qualitatibus notis reddi poteſt; qualia ſunt ſtercus lupi, gallinarum, lumbrici terreſtres, quæ facultatem attenuandi, abſtergendique, & nitroſi quid habent, omnémque vim ſuam à ſale obtinent. Alia verò quæ occultâ omnino proprietate iuuare videntur, vt inteſtina lupi, gallinæ, & ſimilia, vim potiùs inteſtina confortandi, ob ſimilitudinem quandam habent, atque ita non immediatè Colicæ proſunt; ideóque iſta medicamenta non ſine iudicio in omni colica à quacunque cauſſa ortâ adhibenda, ſed priùs diligenter diſpiciendum, an cauſſa, cur proſint talia, ſi proſint, reddi poſſit.

Diæta.

De Diæta in genere dici nihil poteſt, cùm pro cauſſarum diuerſitate varia ſit.

De Colica à flatibus & excrementorum copia, in cauitate inteſtinorum retentis, & diſtendendo dolorem excitantibus.

Colica à flatibus & excrementis retentis.

Flatus ſæpe cum excrementorum magna copia in inteſtinis colliguntur & cumulantur, eáque diſtendunt & dolorem excitant. Quibus ſi exitus liber pateat, dolor non diu durat, ſed materia per aluum excernitur, eáque excretâ dolor ceſſat: id quod poſt purgantia medicamenta ſumpta, poſt vſum fructuum fugacium, potum muſti, cereuiſiæ recentis, cruditatéſque, & quaſi fermentationem quandam in humoribus & inteſtinis excitare valent, accidit.

Vulgò cruditatis nomine iſtud in Colicis vitium nominatur; & eſt omnino in coctione quoddam vitium, ſed tale, quod non fixum aliquem & quietum humorem generat, ſed flatuoſum; & tale omninò quidem, quod aliàs à medicamentis purgantibus, muſto & ſimilibus excitari ſolet. Neque enim ſola obſtructio & fæcum retentio ad colicam generandam ſufficit, ſed talis fermentatio, & vt ſic dicam, flatuoſitas humorum neceſſaria eſt. Sæpiſſimè enim accidit, vt multis diebus aluus obſtruatur, & nulla colica ſequatur, ſicut Braſſauolus *cap. 6. tract. de remed. purgant.* narrat, ſe iuuenem ſæpe per ſpatium nouem dierum, imò per ſpatium duodecim dierum, nihil per aluum excreuiſſe, & tamen ſani hominis muniis perfunctum fuiſſe: qualia exempla alia item Schenckius *lib. 3. de alui ſuppreſſ.* annotauit.

Sola obſtructio & fæcum retentio ad generandam colicam num ſufficiat?

Contrà verò etſi aluus pateat, imò quod ſæpe accidit, etſi frequentiùs quàm par eſt, excernat: tamen ſi crudi eiuſmodi & corrupti ac flatulenti humores adſint, colica generatur. Id quod iis accidit, qui ventriculum & inteſtina debilia habent. Hi enim ſi vel cereuiſiam fæculentam bibant, vel cibum coctu difficilem, aut corruptioni obnoxium capiant, vt braſſicam, inteſtina bubula, carnem porcinam, vel aliam pinguem, & cereuiſiam frigidam deinde bibant: cibus is non in chylum conuenienti modo mutatur, ſed corrumpitur, & in humorem acrem ac flatulentum conuertitur, qui colicam poſtea excitat, quæ non ceſſat, niſi humore hoc vel vomitu vel per aluum euacuato.

Multò tamen faciliùs hoc accidit, ſi materiæ iſti flatuoſæ, & excrementis exitum quærentibus exitus denegetur, & hæreant, cumulentúrque in inteſtinis, eáque diſtendant: obſeruauitque Fernelius, & alij, à flatibus colum nonnunquam ita diſtenſum fuiſſe, vt brachij vel femoris magnitudinem æquaret, nonnunquam etiam flatuum vehementiâ & copiâ ruptum fuiſſe.

Accidit autem hoc frequentius in coli inteſtini anfractibus, & flexu illo eius, quem deſcendens in latere ſiniſtro in initio facit: quin imò ſæpe, dum excrementa exitum ad latus quærunt, quaſi perterebrari, & in tumorem, qui tactu deprehendi poteſt, eleuari videtur.

Varia corpora dura & concreta in inteſtinis dolorem colicum parere poſſunt.

Denegatur verò flatibus & excrementis tranſitus, dum ipſa excrementa copiâ vias has coli anfractuoſas ſubitò replent & occludunt vel ob ſiccitatem, duritiem & tenacitatem ibi ſubſiſtunt, reliquiſque, quæ in dies aceruantur, flatibus, & excrementis tranſitum denegant. Idem & ab aliis corporibus duris accidere poteſt, vt à nucleis copioſè comeſtis, caſeo duro, pituitâ concretâ, calculis, quæ tamen & ipſa per ſe diſtendendo dolorem parere valent; obſeruatúmque eſt, lapides in inteſtinis genitos

genitos homines adeò excruciaſſe, vt breui expiraturi viderentur, niſi vel ſponte vel artis operâ excreti morbum ſoluiſſent, cuius rei exempla in obſeruat. Schenckij, *lib.* 3. *obſ.* 145. videantur.

In tenuibus etiam inteſtinis quandoque hoc impedimentum eſt, dum ſcilicet, præcipue in meatu illo anguſtiore ad initium inteſtinorum craſſorum, iuxta renem dextrum obſtruuntur, ibique dolor Iliacus grauiſſimus, qui tamen etiam vulgò colicus appellatur, excitatur, circa dextrum latus fixus eſt, & propter retenta in inteſtinis tenuibus excrementa, circa vmbilicum percipitur cum alui ſuppreſſione. Fitque hæc obſtructio in inteſtinis tenuibus nonnunquam à cauſſis externis, rebúſque craſſioribus aſſumptis, ſicut Fernelius à cydoniato meatum illum iuxta cæcum obſtruente, dolorem iliacum grauiſſimum & lethalem excitatum fuiſſe, fæceſque in abdomen decidiſſe obſeruauit.

Ab inteſtinorum contorſione, conuolutione & compreſſione, etiam colica induci poteſt.

Præter obſtructionem, etiam à contorſione & conuolutione ac compreſſione inteſtina tenuia occludi, dolórque in inteſtinis tenuibus excitari poteſt. Cuius conuolutionis cauſſa non ſolùm eſſe poteſt inflammatio, de qua poſtea dicetur, ſed & flatus, qui vel ſoli, vel cum excrementis tenuia inteſtina adeò implent, vt inſtar farciminum inflatorum contorqueantur; quod tamen faciliùs accidit, ſi obſtructio aliqua præceſſit, & flatus retinentur. Eadem contorſio & conuolutio, ac hinc ſequentia reliqua ſymptomata, ex ſitu inteſtinorum mutato exoritur, ſiue ab externa vi accidat, ob rupta vel tenſa eorum ligamenta, ſiue ob ruptum peritonæum, id quod in Hernia, & inteſtinorum extra abdominis cauitatem in ſcrotum delapſu, non rarò accidere ſolet. Tandem & inteſtina nonnunquam coaleſcunt, de qua re ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 3. *de anguſtia inteſtinor.* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem dolor hic ex fæcum duritie, aluique ſuppreſſione, ex ventris tenſione, rugitu & murmure, & inprimis ſi præceſſerunt cauſſæ flatus generantes, & cibi vel potus aſſumpti ſunt, qui talem fermentationem humorum, de qua antea diximus, producere apti nati ſunt, quales ſunt fructus fugaces, vuæ, muſtum, cereuiſia recens vel feculenta, & omnino cibi qui facilè corrumpuntur; refrigeratio item ventris, vnde cruditates oriri ſolent. Ex talibus enim omnibus, ſi exitus pateat, Diarrhœa vel cholera excitari ſolet. Si verò occludatur aluus, Colicus dolor.

Quæ verò cauſſa inteſtina occludat, etiam ſuis ſignis diſcernendum. Si fæces alui cauſſa ſint, dolor eſt compreſſiuus, & alui adſtrictio adfuit, diuturniórque fæcum in inteſtinis mora, ſeu ægri calidioris & ſiccioris, ſeu diætæ vitio, id eſt ciborum excrementitiorum & aridorum, adſtringentiúmve, exercitiorum & laborum magnitudine id contingat.

Quod ſi calculus in inteſtinis contineatur, dolor eſt contuſiuus & fixus, ac diu durans, & ſigna materiæ calculum generantis adfuerunt, collectáque ibi eſt pituita vitrea, & humores alij tartarei. Hernia & inflammatio etiam ſuis ſignis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Obſtructio, quæ in craſſis inteſtinis fit, faciliùs tollitur, colicúſque dolor inde ortus faciliùs ſanatur; difficiliùs verò, ſi meatus inteſtinorum tenuium obſtructi ſint, & continuò excrementa cumulentur.

2. Lenius malum ſignificatur, ſi excrementa ſponte, & per lenes clyſteres naturâ irritatâ deiiciantur, & excrementa liquida, flatúſque multi per aluum excernantur, dolórque locum mutet. Si verò remediis non cedat malum, periculoſus morbus eſt, qui interdum in hydropen ſiccam, vel ileum mutatur.

3. Calculus difficiliùs educitur, quàm fæces induratæ.

4. Si inteſtina coalueriut, malum incurabile eſt.

5. Si ab inteſtinorum in ſcrotum prolapſu dolor excitetur, niſi inteſtina reponantur antequam inflammentur, periculoſum & ſæpe lethale malum eſt.

Indicationes.

Indicationes.

In colica à quacunque cauſſa obſtruente orta, primus ſcopus eſt obſtructionem tollere: fæces nimirum emollire, aluum laxare, humores educere, flatus diſcutere, calculum tollere, inteſtina ſuo loco mota & contorta naturali ſedi reſtituere, & quæ communis eſt omni colicæ indicatio, dolorem lenire.

Curatio.

Curatio.

Etſi verò flatus proxima doloris cauſſa ſint, & proinde in leuiori colica flatus diſcutientibus finem optatum ſæpe attingere liceat: tamen in colica grauiore tantum abeſt, vt proſint ea primò adminiſtrata, vt etiam plurimùm nocere poſſint, cùm pituitam in inteſtinis contentam in flatus diſſoluant, & hoc modo dolorem augeant. Itaque antequam flatus diſcutientia vſurpentur, neceſſe eſt vias inferiores aperiri, fæcéſque alui induratas educi. Ac proinde rectiſſimè à clyſteribus cura plerumque inchoatur, cùm cauſſa mali plerumque in inteſtino colo hæreat, ad quod clyſteres facilè penetrant; parentúrque illi ex emollientibus, & aluum lenientibus ac fluidam reddentibus; materiam viſcidam, ſi adſit, incidentibus & abſtergentibus, quibus interdum, cùm ſumma adeſt alui conſtipatio, humoréſque tenaces in inteſtinis adhærent, flatus diſcutientia ac calefacientia in cauſſa frigida adiiciuntur. Anodyna quoque iiſdem admiſcere, & clyſterem pluribus ſcopis inſeruientem parare licet. Neque protinus, ſi vnus clyſter ſucceſſu careat, deſiſtendum, ſed continuandus clyſterum vſus, donec obſtructio à retentione fæcum orta tollatur: vt,

℞. *Parietariæ, maluæ, althææ,* an. M. j. *rad. althææ, lilior. albor.* an. Vnc. ß. *ficuum,* num. v. Coq. in aqua ſimplici. *Colaturæ* ℞. ℔. j. *caſſiæ pro clyſteribus* Vnc. j. *olei violar. aneth.* an. Vnc. j. ß. *vitell. oui,* num. j. F. Clyſter emolliens.

Vel ℞. *Radic. althææ* Vnc. j. *parietar. violar. branc. vrſin.* an. M. j. *flor. chamæmel.* M. ß. *ſem. lini, fœnugræci,* an. Drach. iij. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔. j. *caſſiæ pro clyſteribus* Vnc. j. *olei amygdalar. dulcium, chamæmelin.* an. Vnc. j. ß. *vitell. ouor.* num. iij Fiat Clyſter emolliens ad dolorem leniendum.

Vel ℞. *Parietariæ* M. j. *veronicæ,* M. iij. *flor. ſambuci,* M. j. Coq. Colaturæ ℞. ℔. j. *ſacchari* Vnc. ij. *olei amygdal. dulc.* ℥. j. *aloës* ʒ. ij. Fiat Clyſter dolorem leniens & abſtergens.

Alius, qui emollit, dolorem lenit, ſimúlque flatus diſcutit, & materiam euacuat.

℞. *Mercurialis, parietariæ, maluæ, althææ,* an. M. j. *rutæ, flor. chamæmeli, meliloti,* an. M. ß. *ſem. anethi, carui, baccar. lauri,* an. Drach. ij. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔. j. *electuar. diaphœnici, benedict. laxatiu.* an. Vnc. ß. *de baccis lauri* ʒ. iij. *olei rutacei, anethini,* an. ℥. j. ß. Fiat Clyſter.

Et ſi maxima ſit alui conſtipatio, ea quæ magis inteſtina irritant, addenda, vt agaricus, electuarium hieræ ſimplicis, Indum, Epiſcopi, diaphœnici, Benedictæ laxatiuæ.

Si autem Clyſteres, quod ſæpe accidit, nihil proficiant, & materia in ſuperioribus inteſtinis hæreat, in clyſterum vſu diu non perſiſtendum, cùm facultatem expultricem ſegniorem reddant, & inteſtinorum temperiem ſæpe lædant; ſed ſatius eſt leni aliquo aluum laxante medicamento vti, quod tamen reliquum corpus non moueat. Obſeruatum eſt, cùm æger quidam triginta clyſteres ſine fructu accepiſſet, alium Medicum mannæ ℥. j. ß. cum olei amygdal. dulc. ℥. ij. in iuſculo gallinæ pingui exhibuiſſe, & ægrum à dolore liberaſſe.

Vel oleum amygdalarum dulcium loco butyri iuſculis admiſcetur; additur quandoque oleo amygdal. dulcium & ſperma Ceti.

Si flatus inprimis vrgeant, qui interdum ſuâ copiâ ſibi ipſis exitum præcludunt, duo inprimis agenda, primò vt pars tenſa laxetur, deinde vt flatus diſſipentur; quæ tamen expediri non poſſunt, niſi ſimul cauſſa, à qua flatus proueniunt, ablata fuerit. Generantur autem flatus vel ob lentam & craſſam pituitam, à qua leui de cauſſa, ſeu externa ſeu interna, quæ materiam agitat, flatus generantur; vel ob calorem debilem, qui flatus quos eleuat, diſcutere nequit. Primò ergo emollientibus clyſteribus vtendum, qui tenſam partem laxant; poſtea diſcutientibus cùm internis, tum externis.

Ideóque ſi flatus diſcutere inprimis animus ſit, talis paretur clyſter.

℞. *Origani, rutæ, veronicæ,* an. M. ij. *flor. chamæmeli, meliloti,* an. M. ß. *baccar. lauri, iuniperi,* an. Vnc. ß. Coq. in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔. j. *Electuar. Hieræ picræ ſimplicis, diaphœnic.* an. Vnc. ß. *de baccis lauri* Drach. iij. *olei anethini, rutacei,* an. Vnc. j. ß. F. Clyſter.

Ad inteſtina calefacienda, flatúſque diſcutiendos, nonnunquam vini Maluatici, vel alterius potentis aut aromatici ℔. j. vel etiam plus iniicitur. Et ſi ſimul detergere ac lenire velimus, vino olei communis, chamæmelini, anethini, amygdalar. dulcium Vnc. iij. mellis Vnc. j. adiici poſſunt.

Galenus 2. *ad Glaucon. cap.* 6. in oleo communi ebullire ſinit, quæ cum tenuitate partium calefaciendi vim habent, vt ſemen cumini, apij, petroſelini, leuiſtici, ſeſeleos; & in frigida partis dolentis conſtitutione, rutam, baccas lauri, & ipſum oleum laurinum per clyſteres iniicit. Vbi verò calor coniunctus eſt, temperatis potiùs vtitur reſoluentibus, vt anetho & ſimilibus.

Clyſteres autem tum flatus diſcutientes, tum anodynos non ſemper ad integras libras infundere opus eſt, ſed ſufficiunt Vnc. ix. vel Vnc. x. vt diutius ſubſiſtentes efficaciùs vim ſuam in inteſtina exerant, modò ea ſit liquoris menſura, vt ad locum affectum perueniat.

Vſurpantur & interna ad flatus diſcutiendos; Et ſunt in cauſſa frigida ad aluum ſoluendam, & apertam ſeruandam, dolores leniendos, flatus diſcutiendos, vtilia vina purgantia.

Vt: ℞. *Radic. fœniculi, acori veri, helenij, imperatoriæ,* an. Vnc. ß. *abſinthij* Drach. v. *calaminth. origani, roriſmarini, ſambuc.* an. Drach. ij. *cortic. malor. aurantior, citrior.* an. Vnc. iij. *ſem. fœniculi, carui,* an. Drach. ij. *baccar. lauri, iuniperi,* an. Drach. iij. *foli r. ſenæ elect.* Vnc. j. ß. *agarici trochiſcati,* Vnc. ß. *turbith* Drach. ij.

Conquaſſatis affundatur Vini q. ſ. de quo, cùm aluus conſtipatur, æger bibat hauſtum.

Exhibetur quoque decoctum florum chamæmeli in cereuiſia vel vino albo tenui ad Vnc. iv. quod ad dolores leniendos, & flatus in colicis diſcutiendos præſentiſſimum eſt remedium; ſicut & aqua florum chamæmeli. Decoctum tamen efficacius eſt. Vtile eſt & decoctum ſeminis cumini, ſolius vel cum floribus chamæmeli: vt & ius galli repleti iis, quæ flatus diſcutiendi vim habent. Caſtoreum quoque vtile eſt, ſcrup. j.

vel

vel Drach.ß. pondere, diſſolutum in vino, cum pauco cinnamomo & croco.

Veronica in colicâ commendata.

Commendatur valde ad colicam etiam Veronica, quæ ſimul ita à proprietate colicis vtilis à Cratone commendatur, quæ non ſolùm decocta clyſtere iniicitur, ſed & in vino decocta, cum myrrhæ ℈.ß. bibitur.

Radix Imperatoriæ.

Idem Crato commendat radicem Imperatoriæ ſeu cardopatiæ, quam in vino macerauit, & per triduum ante cœnam hauſtum propinauit. Quæ cùm aliquid malignitatis, præſertim humida, habeat, poſtea Drach. ß. myrrhæ cum vino, & tantundem Theriacæ cum extracto calami aromatici exhibuit. Idem tenera ceruorum cornua in taleolas ſecat, & in puluerem redigit. Huius pulueris Vnc. ij. addit myrrhæ Drach. ij. piperis albi Drach. j. Doſis Drach. j.

Vtilis eſt & zedoariæ Puluis à ℈.j. ad ʒ.j. vt & aqua eiuſdem cum veronicæ aqua deſtillata; vt & extractum calami aromatici ad ℈.j. cum ſyrupo conueniente.

Aqua contra colicam. ℞ *Cinnamomi* Vnc.ß. *ſem. aniſi* ℔.ß. *dauci ſylueſtris* Drach.ij. *rad. mei*, Drach.iij. *caryoph. macis, nuc. moſch.* an. Drach. j. Macerentur per dies aliquot in ſpiritus *vini Rhenani* ℔.ij. Vnc.iij. Deſtillatum dulcoretur *ſyrupo cinnamomi*, vel *ſaccharo*.

Rhaſes probat *confectionem de baccis lauri*. Datur cum Vnc.j. vel ij. vini calefacti.

Auicennas efficax medicamentum parat ex æqualibus partibus caſtorei, piperis & aniſi. Vtiles ſunt & *ſpecies diacumini, dianiſi, diacalaminthæ, diagalangæ, diatrion piperewn, theriaca, & Mitridatium antiquum*; item *oleum deſtillatum carui, cumini, fœniculi, aniſi, radicum angelicæ, caryophyllor.* ſi gutta vna vel altera in iure vel vino vel cereuiſia exhibeatur.

Vel fiant cum ſaccharo rotulæ, vt:

℞. *Olei aniſi, vel carui* gut. vij. vel ſcrup. ß. *ſacchari in aqua cinnamomi diſſoluti* Vnc. j. ß. Fiant Rotulæ. Vtilis eſt & hic puluis:

℞. *Cinnamomi optimi, cortic. aurantior. flau.* an. Drach. ij. *galangæ, calami aromatici*, an. Drach. j. *baccarum lauri* Drach. j. ß. *ſeminis cumini* Drach. ij. *cornu cerui vſti præparati* Drach. j. ß. *ſeminis carui* Drach. ß. *aniſi, fœniculi*, an. Scrup. iv. *caryophyllor. zedoariæ*, an. Drach. j.

Pulueriſatis adde *ſpec. dianiſi* Drach. j. ß. F. Puluis, de quo detur Drach. j. circiter.

Externa medicamenta.

Extra quoque ad flatus diſcutiendos vſurpari poſſunt ſacculi è floribus chamæmeli, ſummitatibus anethi, foliis calaminthæ, rutæ, milio, ſale leniter torrefactis parati, qui vino valente irrorati, calidi ventri applicentur. Vel F. tale Emplaſtrum:

℞. *Emplaſtri de baccis lauri*, Vnc. iij. *de meliloto*, Vnc. j. Miſc. cum oleo chamæmelino & rutaceo. Fiat Emplaſtrum, quod abdomini imponatur.

Vel ℞. *Emplaſtri de baccis lauri*, Vnc. j. ß. *vnguenti Agrippæ*, Vnc. ß. Miſceantur, & ventri imponantur.

Nonnulli tegulam lateritiam ad ignem calefactam, & linteo vino madefacto inuolutam ventri imponunt: alij aſſerem quernum calefactum: alij panem è furno calentem. In vulgari vſu eſt & Lapis ophites calefactus, quem vulgò ſerpentarium appellant.

Commendantur & gummi tacamahacæ & carannæ vmbilico impoſita inprimis, ſi poſtea cucurbita maior vmbilico, vel parti dolenti affigatur. Efficax eſt & Galbanum, quod in Maluatico diſſolutum, & cum caſtoreo mixtum vmbilico imponatur. Eidem & olea addi poſſunt: vt,

℞. *Galbani in aqua vitæ diſſoluti* ʒ.ij. *olei nardini, rutacei*, an. ℥.j. *croci* gr. vj. Miſce. F. Linimentum.

Vel eidem oleum deſtillatum rutæ addatur.

Efficacius adhuc eſt oleum ex Galbano, vt & quod ex ſapone deſtillatur, & *in Inſtitutionibus* deſcribitur.

Non ſemper materia colicum dolorem pariens, obſtructionem etiam inducit.

Verùm non ſemper illa ipſa materia (vt & hoc doctrinæ cauſsâ addamus) quæ dolorem excitat, etiam obſtructionem parit, ſed quandoque alia materia eſt, quæ dolorem parit, alia, quæ obſtructionem. Flatus enim copioſus cum excrementorum retentione affluens, & continuum ſoluit, dolorémque parit, & obſtructionem generat. Dum verò flatus non eſt ita copioſus, fæces verò ſunt induratæ, aliud eſt quod dolorem parit, aliud quod obſtructionem excitat. Compertum enim eſt ſæpiſſimè aluum ad multos dies fuiſſe obſtructam, & fæces retentas ſine dolore colico, accedentibus poſtea flatibus, demum colicam excitatam fuiſſe. Si ergo à fæcibus alui induratis, reliquis fæcibus & flatibus exitum præcludentibus, fiat Colica, vſurpanda ſunt emollientia, & poſtea acria expultricem irritantia. Abſtinendum verò in hoc caſu principiò ab omnibus purgantibus per ſuperiora exhibitis. Cùm enim talia verſus aluum excrementa moueant, exitus verò à fæcibus induratis ſit præcluſus, augebunt potiùs malum, quàm minuent. Sed à clyſteribus emollientibus & pinguibus curatio inchoanda, paratis ſcilicet ex iuribus pinguibus, oleo communi dulci, amygdalar. dulcium, butyro, mucilagine althææ, maluæ, ſeminis lini, fœnugræci, ficubus & ſimilibus. Extrà ſimul eadem emollientia adhibenda, vt & vnguentum Agrippæ, & ſimilia.

In colica à fæcibus induratis per ſuperiora non exhibeantur purgantia.

Exhibenda quoque emollientia, vt ius galli decrepiti, præcipuè cum anetho, polypodio, quandoque & carthamo paratum, prunorum, ſpinachij, violariæ, betæ, oleum amygdal. dulc. deglutitis priùs granis iv. diagrydij.

Poſtea ſuccedant clyſteres acriores, quibus feces diſſoluantur atque euacuentur. Quidam ægrum in balneum collocant actu calidum, ex oleo, aut ex aqua, in qua herbæ emollientes coctæ ſint, vngendo priùs eius ventrem oleo amygdalarum dulcium, butyro, pinguedinibus humectantibus. Deinde clyſterem mediocriter acrem iniiciunt, atque ita aluum irritant.

Argentum viuum quomodo vſurpetur in colica?

Nonnulli in malo deſperato argentum viuum exhibent, quod pondere ſuo deſcendens fæces ſimul protrudat: alij plumbum in eundem finem exhibent. Narrátque Ambroſius Paræus *lib. 16. cap. 28.* quendam, cùm nullis remediis à dolore colico liberari potuiſſet, tandem hauſtis olei amygdal. dulcium Vnc. iv. cum vino albo, & aqua parietariæ mixtis, deinde deuorata glande plumbea argento viuo illita, eadémque aluo reddita, cruciatu colico mox liberatum fuiſſe.

Hippocratis in colica remedium per inteſtinorum inflationem.

Trallianus Hippocratis remedium vſurpat. Follis enim ano adaptatur, atque inteſtina adeò inflantur, vt à ſtercoribus interna ſua ſuperficie ſeparentur, poſtea clyſter immittitur, qui fæces alui ſolutas vnà ſecum educit. Videatur Hippocrates *in lib. de affect.* vbi ileum extremo hoc quaſi remedio ſanari docet. Et Trallianus *lib. 10. cap. 1. de colica ex ſtercoris duri obſtructione.*

In colica à calculo in inteſtinis concluſo lubricantia & expultricem irritantia requiruntur.

Curatio colicæ à vermibus.

Eius, quæ à vermibus, curatio ad vermes necandos & eiiciendos dirigenda.

Ex inteſtinorum conuolutione & tranſpoſitione.

Dolor colicus ex inteſtinorum tranſpoſitione & conuolutione, & qui ex rupto peritonæo, & inteſtinorum in ſcrotum deſcenſu ortum habet, curationem herniæ poſtulat, de qua ſuprà.

Diæta.

Diæta.

Diæta in omni dolore colico ad humore frigido & craſſo, ſit attenuans & parca; cibique attenuantibus & diſcutientibus condiantur. Galenus maximè allium commendat, quia flatus diſcutit, & ſitim non infert, niſi in ventriculo bilioſo. Datur robuſtis crudum, cæteris coctum. Vitentur oua aſſa & dura, pyra, cydonia, & ſimilia. Potus ſit vinum album, potens, tenuium partium, non adſtringens. Hydromel cum pipere paratum, vtile in hoc caſu, videatur apud Rhaſin *lib. 9. ad Almanſor. cap. 22.*

De Colica à vermibus.

Colica à vermibus. Exemplum in puella.

Colicæ modò explicatæ non incommodè ſubiungi poteſt ea, quæ fit à vermibus, cuius mentionem facit Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obſeru. 57.* vbi refert puellam 12. annos natam grauiſſimis doloribus colicis vexatam fuiſſe, cum febre continua & ſyncope. Ad quam ille vocatus, enemata aliquot anodyna & flatus diſcutientia adhibuit: exteriùs fomentationem ex floribus chamæmeli, meliloti, ſemine carui, aniſi, fœniculi, fœnugræci, foliis & radicibus maluæ, althææ, & ſimilibus applicauit. Sequenti die infuſionem rhabarbari ex aqua abſinthij, parúmque benedictæ laxatiuæ propinauit: quibus tamen dolor non ceſſauit. Tandem exhibito clyſtere ex lacte recens mulcto, globulum vermium pugni magnitudine, vltra ſeptuaginta lumbricos adeò intricatos & conglomeratos complectentem, vt ſeparari vix potuerint, aluum exonerando excreuit. Quo facto, dolor, reliquáque ſymptomata quibus antea vexabatur, illicò ſedata ſunt, & breui pòſt tempore priſtinæ ſanitati reſtituta fuit.

De Colica ab humoribus craſſis & viſcidis in tunicis inteſtinorum hærentibus.

Colica ab humoribus craſſis, & viſcidis. An in cauitate inteſtinorum, num verò in ipſis inteſtinorum tunicis humor colicæ cauſſa hæreat.

Frequenter etiam dolor colicus grauiſſimus excitatur à pituita, & humoribus craſſis ac viſcidis, non vt plurimi exiſtimant, in cauitate inteſtinorum, ſed intra coli tunicas contentis, vt teſtatur Galenus *12. meth. med. cap. 7.* Non enim credibile eſt, dolorem, à quo perforari quaſi inteſtina videntur, excitari tantùm à pituita intus cauitati inteſtinorum adhæreſcente, eáque refrigerante.

Et cauſſa iſta non in tenuibus, ſed craſſis inteſtinis conſiſtit. Nam tenuium inteſtinorum tunicæ rara tenuique ſubſtantiâ conſtant, vt non diu eiuſmodi cauſſas continere poſſit. Sed probabile eſt, frigidos eiuſmodi & viſcidos humores, ac flatuoſum ſpiritum in corpore craſſo denſóque genitum, ſed egredi nequeuntem, dolorem excitare, vehementem quidem, ob maximam partis, in qua continetur, tenſionem; longum verò ſeu ſtabilem, quia difficulter euacuatur, ob corporis ambientis craſſitiem & denſitatem. Galenus *6. de l[…]e affect. cap. 2.*

Colligitur autem eiuſmodi pituita in iis, qui crapulæ dediti ſunt, otioſis item & in quibus bilis, quæ expul[…]icis ſtim[…]lus eſt, ad ea loca non defluit. Quæ quidem ſatis diu hærere, antequàm dolorem excitet, poteſt, vbi verò ad quantitatem notatu dignam peruenerit, & flatus ex diminuto par[…] calore ex[…]ari incipiunt; vel ab externa aliqua occaſione, quæ vel calefaciat, vel refrigeret, vel quocunque modo moueat, agitetur, flatuſque excitentur, (hi enim in dolore colico ab hac cauſſa orto ferè præſentes ſunt) ſubitò grauiſſimi dolores, dum tunicæ inteſtinorum diſtenduntur & diuelluntur, excitantur. Vnde & humore hoc euacuato, dolor ceſſat: alterantibus verò non cedit; quod fieri tamen deberet, ſi à pituita in cauitate inteſtinorum hærente, eáque refrigerante, ſolùm hic dolor excitaretur.

Signa

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cauſſa hæc ex eo præcipuè cognoſcitur, quòd dolor pali infixi, vel terebræ perforantis ſpeciem exhibeat, ob tunicarum violentam eò loci vbi pituita iſta hæret, diſtenſionem: quod à reliquis cauſſis non accidit. Licèt enim dolores vtcunque graues vel acuti exiſtant, non tamen ij fixi & perforantes quaſi ſunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Colica à pituita & humore craſſo intra tunicas coli concluſo, pertinax eſt, ob partis, in qua humor continetur, craſſitiem & denſitatem, & humorum viſciditatem.

Indicationes.

Indicationes. In colica à pituita craſſa & lenta vtendum eſt, aluo priùs apertâ, pituitam attenuantibus, fundentibus, diſcutientibus, iis tamen non inſigniter calidis, ne materiâ ſubitò reſolutâ flatus multiplicentur; & materiam ad excretionem parantibus, ac denique euacuantibus.

Curatio.

Curatio. Initiò itaque clyſter paretur ex emollientibus cum *beta & ruta, ac ſemine carui*, decoctis in iure carnis pingui, & diſſolutis in hoc *electuarij diacatholici, hieræ ſimplicis*, an. ℥. ß. *benedictæ laxatiuæ* ʒ. ij. *cum oleis lenientibus, & ſalis* ʒ. j.

Vel ℞. *Herb. emollient.* an. M. j. *flor. chamæmeli, meliloti*, an. M. ß. *ſem. fœnugræci*, ℥. ß. Coq. in aqua ſimpl. Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *olei chamæm. rutacei*, an. ℥. j. Miſce. F. Clyſter.

Clyſteres verò fortiores à principio iniecti, & præcipuè ſæpius iterati, nocent potiùs quàm proſunt: cùm materiam quidem agitent, ſed ob eius ineptitudinem non euacuent, natúrámque non parum labefactent.

Per os quoque initio leniora exhibeantur, vel mel roſat. ſolutiuum, hiera ſimplex. Ab agarico Auicennas abſtinere iubet, ob metum vomitionis, quæ in colica cum alui ſuppreſſione minimè tuta eſſet. Vtilis eſt & ſyrupus è ſpina infectoria, vulgò Domeſticus appellatus, deſcriptionis Mathiol. *in* 1. *Dioſcorid. cap.* 102.

Attenuantia. Materiam attenuant *mel roſatum colatum, ſyrupus de duabus & quinque radicibus, de hyſſopo, oxymel compoſitum, & ſimilia.*

Materiâ nonnihil attenuatâ & præparatâ, ad fortiores clyſteres, qui etiam vim abſtergendi habent, aſcendendum, adiiciendo cæteris folia calaminthæ, centaurij minoris, ſemen carthami contuſum, electuarium benedictæ laxatiuæ in maiore quantitate, oleum rutaceum. Licet & Theriacæ, vel Mithridatij Drach. j. addere. Et ſi malum pertinax ſit, poſt horas ſex vel octo alius iniiciatur, in quo agarici albi Drach. j. ß. & pulpæ colocynthidis in nodulo ligatæ Drach. ß. coctæ ſint, & in colatura electuarij diaphœnici, hieræ ſimplicis, benedictæ laxatiuæ, ana Vnc. ß. diſſoluatur.

Purgantia. Purgant per os ſumpta, *hiera cum agarico, diaturbith cum rhabarbaro, pilulæ maſtichinæ, elect. diaphœnicum, Indum, Epiſcopi, benedicta laxatiua.*

Maximè etiã cõfert terebinthina cum aliis purgantibus miſta.

Fortiora verò purgantia raró in hoc affectu vſurpanda, ſi tamen mitiora non proſint, dictis medicamentis diagrydij g. iij. vel iv. vel hieræ diacolocynthidos ℈. ij. adiicere licet. Fortior etiam eſt hiera Logadij deſcript. Aëtij, *tetrab.* 1. *ſerm.* 3. *cap.* 3. Idem pomum colocynthidis excauat, ſemina eximit, pòſt vino dulci veteri replet, & per noctem relinquit, mane vinum per linteum exprimit & diligenter colat, cauendo, ne quid de medulla in vino remaneat, vinum calefactum propinat, ægrúmque deambulare iubet, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 31. Idque aliqui pro ſecreto habent in colica ex pituita craſſa vitrea. Sed fortius eſt medicamentum, quàm vt omnes ferre poſſint.

Opiata. Atque in hoc cauſſæ genere, opiata vix conueniunt, & licèt in principio iuuare videantur, tamen dolor poſtea maior fit, humore ad motum ineptiore reddito, tunicíſque inteſtinorum magis addenſatis, flatuum diſcuſſione prohibita. Itaque ſucci iſti frigidi & craſſi intra tunicas inteſtinorum concluſi, incidendi & concoquendi ſunt, & quidem eiuſmodi medicamentis calidis, quæ non plus reſoluunt, quàm digerant, ſed quæ ſimul flatus diſcutiendi vi polleant; in quorum ſenſu etiam Galenus *allium* habet. Etſi enim nonnulli putent flatus gignere allium: tamen rectiſſimè ſcribit Galenus 12. *meth. med. c.* 8. *Allium*, inquit, *omnium planè eduliorum flatus maximè diſcutit.* Itaque ipſe ruſticorum theriacam id appellat. Habet enim manifeſtè excedentem calorem, & qui pituitoſum humorem non gignat, ſed manifeſtè ei repugnet. Et omninò hic delectu calefacientium opus eſt, quæ talia ſint, vt etiam vehementer digerant, qualia ſunt attenuantia non vehementer calida. Atque, vt *loco alleg.* vbi diligenter de colico dolore ex humoribus craſſis orto tractat, Galenus ſcribit; *A nullo in eiuſmodi ſuccis tam eſt metuendum, quàm à calore, qui eos liquet, atque in flatum vertat, ſed digerere non valeat.*

Calefacientia. Allium in colica vtile. Attenuandi & diſcutiendi vi etiam valet marrubium album in vino coctum exhibitum: & ſummitates thymi in aqua ad tertias coctæ, ſi colaturæ mellis deſpumati aliquid addatur. Aëtius inter alia commendat decoctum verbenacæ rectæ per nouem dies bibitum; decoctum item menthæ viridis per tres dies continuatum. Caſtorei etiam Drach. j. datur in hydromelitis optimi cyatho, vel Vnc. iv. vel Vnc. v. circiter.

Vel ℞. *Caſtorei* Drach. iij. *ſem. ammeos, fœniculi*, an. Drach. j. Puluerizentur, & detur Drach. j. in hydromelite.

Aut ℞. *Cumini* Vnc. ß. *piperis albi, ſummitat. thymi, fol. rutæ, nitri*, an. Drach. j. Tritis iis cum aceto fiant trochiſci, pondere Drach. j. Detur vnus cum hydromelite.

Vel ℞. *Fol. abſinthij, pulegij, piperis albi, ſem. cumini, baccarum lauri*, an. p. æq. Puluerizentur. Doſis Drach. j.

Interea dum incidentia & attenuantia vſurpantur, clyſteribus, fomentis, balneis, & aliis externis vtendum, quæ partem laxant, ne extenſa doleat, & vt flatus faciliùs erumpant, ac pituita viſcida faciliùs & cum minore dolore ad cauitatem inteſtinorum tranſeat. Tota ergo abdominis regio inungenda *oleo amygdal. dulcium, chamæmelino, anethino, laurino, liliorum alborum*: fomenta item humida ex *decocto florum chamæmeli, meliloti, ſemine fœnugræci, lini, rutæ, origano, calamintha*, & ſimilibus adhibenda; quæ ſi calidiora expetantur, in vino coqui poſſunt.

Fomenta ſicca. Si dolor perſeueret, ad ſicca fomenta tranſeundum, quibus id, quod liquatum & attenuatum fuerat, exſiccetur & diſcutiatur, ſacculis nimirum ex *milio, ſale, furfure, puluere chamæmeli, rutæ, anethi, lauri.* Cui vſui etiam inſeruiunt vaſa teſtacea calefacta, & pannis inuoluta vulgò; vt & familiariter vſurpatur lapis ophites, ſerpentinus vulgò dictus, de quibus antea dictum.

Externa. Extrà etiam adhibeantur diſcutientia & euacuantia, vt *vnguentum de arthanita, Agrippæ*, & alia, quæ in curatione hydropis tympanitis proponuntur. De fomentis monet Trallianus, quòd niſi eorum ope dolor miteſcat, non tranſeundum ſit ad fortiora, quia materiæ copia prohibeat. Eius ergo partem maximam priùs euacuandam eſſe, reliquam poſtea fomentis diſſoluendam.

Diæta.

Diæta. Victus primò ſit parcior, ad excrementa abſumenda, & pituitam extenuandam; poſteà cibus exhibeatur, qui ſit boni ſucci, & coctu facilis, admiſtis iis, quæ incidendi & extenuandi vim habent. In quem vſum & vinum exhibere licet.

De Colica ab humore acri, & ſcorbutico.

Colica ab humore acri & ſcorbutico. Oritur & Colica ab humore bilioſo & calido, non illo quidem in cauitate inteſtinorum hærente, vel per eam moto, ſed per tunicas & vaſa eorundem. Nam ſi in inteſtinorum cauitate redundaret, potiùs diarrhœam, vel choleram, vel inteſtinorum tunicis adhærens, dyſenteriam excitaret. Atque id vel ex eo quoque patet, quòd ex bilioſis & acribus humoribus, non ſolùm colica, ſed ſi aliò conuertantur etiam icterus, febres, conuulſio, paralyſis, & alia grauia ſymptomata oriri ſolent.

Atque ex hac cauſſa, humoribus nimirum non frigidis & craſſis, ſed tenuibus, acribus, quos omnes vulgò bilioſos appellare ſolent, cùm tamen magna ſit eorum differentia, ortum habet Colica, quæ Morauiæ, Auſtriæ, Franconiæ, & aliis quibuſdam locis, vbi vina fortia, ſulphurea & tartarea in vſu ſunt, familiaris eſt, & frequenter in paralyſin, arthritidem, epilepſiam tranſit. Siue enim cauſſas quæ præceſſerunt, ſiue ſigna ipſorum humorum ſpectes, vtraque humorem non pituitoſum & craſſum, ſed tenuem & acrem indicant. Nam vina quod attinet, *lib.* 2. *Inſtit.* dictum, quæ in terra calcaria, vel lapide calcario, ſulphureo, vel ſimili aliqua materia minerali abundante creſcunt, cùm partes tales multas in ſe contineant, quæ ad corpus alendum ineptæ ſunt, tandem in corpore cumulatæ, variorum morborum, & inter eos etiam Colicæ cauſſæ ſunt. Humores enim tales, cùm à natura vt inutiles protrudantur ad inteſtina, venas & membranas eorum præter naturam diſtendunt, atque ita non ſolùm doloris, ſed & alui ſuppreſſionis cauſſa ſunt. Fibræ enim ſi hoc modo diſtenduntur præter naturam, officium ſuum facere, & fæces protrudere non poſſunt. Atque non ſolùm obſtructionem fæcum retentarum cauſſam eſſe, ſed potiùs inteſtinorum diſtenſionem, & fibrarum motum quaſi contrarium, vel ex eo apparet, quòd omnia euomuntur. Clyſteres enim infuſi raró aliquid educunt; & quamuis aliquid educatur, aluus tamen ſtatim iterum clauditur, & dolores perſeuerant: imò clyſteres, vt & glandes, ſurſum attrahuntur, & vomitu eiiciuntur, vt ſæpius annotatum; quod fieri non poſſet, ſi obſtructa eſſent à fæcibus inteſtina.

Colica Auſtriæ, Morauiæ; & Franconiæ familiaris.

Perpendendum tamen hîc etiam hoc relinquo, an illi humores ſalſi & acres aliquam qualitatem adſtringentem & mordicantem, qualis in vitriolo & alumine reperitur, habere poſſint, à qua ſiccitas inteſtinorum & ſuppreſſio alui originem habeant. Atque hi humores cùm ſæpe ad inteſtinorum cauitatem penetrare non poſſint, & vel copiâ ſibi exitum præcludant, vel ob partis diſtenſionem permeare non poſſint, ad venas regurgitant, & vel ad caput ruunt, & epilepſiam vel conuulſionem excitant; vel ad extrema corporis, paralyſin, & arthritidem, alióſque dolores vagos procreant.

Signa quoque, quæ præſentem humorem arguunt, non frigidos & craſſos, ſed tenues & acres humores indicant. Appetitus enim perit, ſitis creſcit, vrinæ rubicundiores apparent, facies colore etiam citrino tingitur: vomuntur non ſolùm pituitoſa, ſed & æruginoſa ac porracea, dolores vagi in toto corpore percipiuntur. Atque hoc malum quandoque epidemium eſſe ſolet atque contagioſum, vt Ægineta *lib.* 2. *c.* 18. & 43. & Auicennas *lib.* 3. *fen.* 13. *cap.* 6. teſtantur, ortúmque ex humoribus acribus malignis & contagioſis habet. Talis Colica, ann. 1621. ineunte vere in Sileſia, in Ducatu Teſchinenſi graſſata eſt, cuius hiſtoria ita ad me perſcripta. Primò morbus cum dolore capitis inuaſit; hinc dolores colici acerbiſſimi oborti ſunt; poſtea

iidem dolores dorſum, pedes, & hinc omnia exteriora occupârunt. Quam primùm dolor inuadebat, aluus obſtruebatur, vt nec fortibus medicamentis laxari poſſet: & licèt laxaretur, ſequenti tamen die iterum obſtruebatur, appetitus deiiciebatur, & quicquid vel cibi, vel potûs aſſumebatur, vomitu reiiciebatur: atque hoc malum contagione in alios tranſlatum fuit, vt paucæ ædes ab hoc malo immunes eſſent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Anteceſſerunt cauſſæ humores acres & bilioſos generantes. Dolor eſt acutus, adeſt ſitis, oris amaritudo, vigiliæ, vomitus & ſingultus nonnunquam, aluus ferè adſtringitur. Et licèt à primo clyſtere fæces eiiciantur, poſtea tamen nihil ferè euacuatur: vrinæ ardor & rubor adeſt. Læditur æger ab hac cauſſa colicam patiens, ab iis quæ aliàs in colica à flatu & pituita prodeſſe ſolent; contrà proſunt refrigerantia, ſæpe coniunguntur febres tertianæ continuæ, duplices, nothæ.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Dolor colicus ab hac cauſſa nonnunquam in dorſi dolores, materiâ, quæ ad inteſtina confluebat, eò delatâ, interdum in arthritidem, materiâ ad articulos tranſmiſſâ; ſæpiſſimè in paralyſin deſinit, nonnunquam epilepſiam excitat, materiâ ad caput delatâ. Et quidem eos, qui ex tali colica in epilepſiam delapſi fuiſſent, pleroſque periiſſe Paulus Ægineta teſtatur, qui in paralyſin, pleroſque fuiſſe ſanatos, criticâ quaſi materiæ ad ambitum corporis tranſlatione, & tandem diſcuſſione.

2. Satis periculosè laborant, quibus infrà nihil; vomitu verò corrupti & vitioſi humores eiiciuntur, inprimis ſi epilepſia & conuulſiones accedant.

3. Morbus etiam diuturnus eſt, & crebris recidiuis ægrum affligere ſolet, ita vt ægri ſæpe multis annis in lecto decumbant, modò cum febre, modò ſine febre: doloribus ſingulis ferè menſibus, vel longiore etiam interuallo recurrentibus.

Indicationes.

Indicationes. In colica ab humoribus calidis & acribus, refrigerantia & humectantia requiruntur, & ſi malignitas coniuncta ſit, etiam illi reſiſtendum. Aluus ſi ſubſiſtat, aperienda; cùm niſi aluus aperta ſit, reliqua medicamenta parum proſint, id quod humectantibus & laxantibus rectiſſimè perficitur.

Curatio.

Curatio. Trallianus frigidæ potum laudat, vbi vires robuſtæ ſunt, & partes internæ non læſæ. Iniicit etiam copiosè oleum roſaceum cum adipe anſerino, aut cum vitellis ouorum, vel cremorem ptiſanæ cum oleo chamæmelino. Ægineta *lib.* 3. *c.* 43. de Italo quodam Medico ſcribit, quòd contagioſam colicam ex acribus & mordacibus humoribus curauerit victu & medicamentis frigidis, etiam aqua frigidâ propinatâ, qui *allegato loco* conſulatur.

Et ſecuti hoc nonnulli ex recentioribus, Amatus Luſitanus *cent.* 1. *curat.* 48. *cent.* 7. *cu.* 21. & Foreſtus *lib.* 21. *obſ.* 12. qui in colica ex humoribus acribus & bilioſis, calidis medicamentis non ſolùm non iuuantibus, ſed etiam lædentibus, non tantùm frigidam propinarunt, ſed & lintea in frigida intincta & expreſſa vmbilico admouerunt; aut Epithematis frigidis vſi ſunt, ſucceſſu non infelici. Aquam tamen colica affectione laboranti dare, non cuiuſvis triuialis Medici eſt, vt ſcribit *loco allegato* Amatus Luſitanus.

Aluo non fluente refrigerantibus euacuantia addantur, cuiuſmodi ſunt Syrupi roſarum & violarum ſolutiui, tamarindi, manna, rhabarbarum, vt:

℞. *Syrupi roſarum ſolutiui* Vnc. ij. *ſeri lactis* Vnc. iij. vel iiij. Miſce.

Et ſæpe cum felici ſucceſſu in hac colica vſurpaui, & alij etiam vſurparunt *ol. amygd. dulcium.* Diſſoluatur nimirum in iuris pulli, in quo flor. chamæmeli P. j. ebullierit, ſ. q. mannæ Vnc. j. vel Vnc. ß. Coletur & addatur ol. amygdal. dulcium recenter expreſſi Vnc. j. ß. vel Vnc. ij. Vel detur ol. oliuar. recens, in quo flor. roſarum ſolutiuarum infuſi fuerint, cum iure mercurialis & radic. althææ.

Si tamen in colica bilioſa ventriculus bilioſus, humidus & laxus ſit, melior eſt hieræ picræ vſus, quâ mordaces humores in inteſtinis abſterguntur, cùm calidioribus aliis medicamentis exhibitis dolor potiùs irritetur, ſicut exemplis aliquot docet Galenus 12. *meth. med. c. vlt.* Ne verò caliditate ſua hiera noceat, cum refrigerante aliquo detur. Clyſteribus quoque Gal. 6. *epid. comm.* 6. *text.* 5. vtitur qui mordaces humores in inteſtinis eluunt, quorum materia eſſe poteſt melicratum, & cremor ptiſanæ.

Vel ℞. *Decocti hordei* ℔. j. *mellis roſat. vel viol. ſacchari rubri*, an. Vnc. j. *vitell. oui* num. j. F. Clyſter.

Vel ℞. *Rad. althea* ℥. ß. *parietaria, mercurialis, violaria, flor. chamam.* an. M. j. *ſem. lini, fœnugraci*, an. ʒ. ij. *caricarum pinguium* num. iij. Coq. in ſ. q. ſeri lactis. Colat. ℞. ℥. x. *Elect. diacathol.* ℥. j. *hiera ſ.* ʒ. ij. *mell. roſ. ſolut.* ℥. ij. *ol. violacei* ℥. iij. *ſtercoris canini albi* ʒ. ij. Miſce. F. Clyſter.

His excretis, iniicit per ſedem quæ meliùs mitigant, & quæ in inteſtinis adhærentia, eorúmque tunicas aperientia, eadem à mordacibus humoribus ex ſupernis in illa deſcendentibus tuentur. Cibos quoque boni ſucci, & quidem coctu faciles offert, vt ita probo alimento humorum in corpore prauitatem & acrimoniam temperet, paulatimque corrigat. In hunc finem lac calidum cum ſaccharo iniici poteſt. In 2. *de ſimpl. medic. facult. c.* 12. ſi dolor inteſtinorum à bile aut ſalſa pituita ſit, clyſteres infundit ex cera liquefacta, cum oleo roſaceo & adipe hircino, aut ex ſolo oleo dulci. Serum lactis quoque per ſedem iniectum mordaces humores abſtergit.

Et ſi Colica talis ex humoribus tartareis ortum habeat, qui non tam in ipſis inteſtinorum cauitatibus, quàm eorum vaſis & tunicis conſiſtant, eáque diſtendant, atque motus naturæ inuerſus ſit, ita vt omnia ſurſum propellat, & inteſtina calida & ſicca intemperie laborent, fæceſque retentæ exſiccentur, clyſteres humectantes, emollientes iniiciendi ſunt, qui ſimul atque vnâ operâ, vt dolorem leniant, parari poſſunt. In quos vſus lac caprinum cum caſſia iniici, & aliquod olei communis addi poteſt.

Quandoque tamen plus proſunt, & tenſa ac ſicca inteſtina magis laxant per os aſſumpta, quàm in aluum infuſa, vt oleum amygdalarum dulcium, & ſimilia humectantia, non verò fortiter purgantia. Obſeruatúmque, quoſdam his doloribus, & alui obſtructione detentos, ex magna prunorum recentium comeſtorum copia ſolutos fuiſſe, cùm antea nullis etiam vehementioribus purgantibus ſolui poſſent; aliiſque idem ex vuarum recentium larga comeſtione accidiſſe. Tutiùs id præſtat manna cum oleo amygdal. dulci recenti ſumpta, vt antea dictum. Ad dolores verò leniendos vtile eſt decoctum fl. chamæmeli, cum iure carnis vel cereuiſia, ad Vnc. iv. datum, cum ſpec. Diacymini Drach. ß. & butyri recent. vel ol. amygdal. dulc. recent. Vnc. ij.

Poſſunt & alia vſurpari, quæ ſuprà de Colicæ curatione in genere ſunt propoſita. Et cùm non ſufficiat ſemel ægrum à malo liberaſſe, ſed opus etiam ſit præcauere ne redeat, poſtea ea medicamenta adhibenda, quæ venarum obſtructiones aperiant, humoréſque vitioſos è corpore euacuent. Vbi aluus eſt liquida, vt dyſenteria metuenda ſit, Gal. 12. *m. m. cap.* 7. alicam in aqua, additis granis mali punici, coctam exhibet, aut decoctum rhois obſoniorum præbet, aut fructus auſteros.

Si dolor valde vrgeat, inprimis in hoc cauſſæ genere, ad narcotica accedendum. Extra quoque aluo laxata, ventrem inungere oportet oleo violarum, amygdalarum dulcium, roſarum, maluæ, althææ. Videatur etiam infrà *part.* 3. *cap.* 7. de colica ab humore acri & ſcorbutico, vt & Andr. Spigelius *de febr. ſemitert. cap.* 4. & 14. vbi pluribus de hac Colicæ ſpecie agit.

Diæta.

Diæta. In colica ab humore calido vtilis eſt victus tenuis & refrigerans; inedia tamen cauenda, cùm acriorem reddat materiam, & plus bilis generet, vnde omnia ſymptomata ingraueſcunt & augentur. Danda ergo ptiſana, cui interdum aliquid vini granatorum admiſcetur, præcipuè ſi aluus non ſit adſtricta. Cucurbitæ fructus naturali quadam proprietate colo aduerſatur, teſte Tralliano. Vinum parcè bibatur, & tale, quod malum hoc exaſperare non poſſit. Videatur etiam Galenus, de curatione colicæ ex humore calido acri, *loco antea allegato*, 12. *meth. med. cap.* 7.

De colico dolore ab Inflammatione Inteſtinorum.

Colica ab inflammatione inteſtinorum. Quandoque etiam ſanguis eò loci, ſeu ob copiam, ſeu ob tenuitatem effuſus, plerumque verò ad dolorem grauem qui præceſſit, eò attractus, aut ab alia læſione inteſtinorum eò concitatus, inflammationem in colo excitat, quæ & ipſa diſtendendo, & fæcibus alui ac flatibus viam præcludendo, dolorem excitat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Dolor fixus diſtendens, pulſánſque in parte affecta intus percipitur, febriſque & febrilia ſymptomata adſunt, aluus occluditur, licèt adſit inane deiiciendi deſiderium. Quòd ſi tenuia inteſtina inflammentur, illis occluſis & conuolutis nihil per inferiora deſcendit, ſed omnia per os reiiciuntur, & inflammationis ſigna alia ſuprà propoſita adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Dolor colicus ab inflammatione maximè periculoſus eſt; quia materia eſt impacta, & tranſitum in Ileum minatur. Et quamquam qui in ileo eſt, periculoſior ſit: tamen nec ille qui in colo eſt, periculo caret, præſertim ſi inflammatio tanta ſit, vt vrina ſupprimatur.

Indicationes.

Indicationes. Qui ſcopi in aliis inflammationibus, iidem & hîc ſunt propoſiti, ſanguis nimirum affluens à parte affecta auertendus, eiuſdem feruor temperandus, ac id quod influxit, diſcutiendum. Nam vt ad ſuppurationem ducatur, minùs tutum eſt, & non ſine periculo id fit, ac præcipuè ſi ad interna abſceſſus rumpatur.

Curatio.

Curatio. Curatio ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 2. propoſita eſt, quæ ibi videatur.

Φλόγωσις Inteſtinorum. Præter dictam inteſtinorum inflammationem, φλογώσεως cuiuſdam ſeu feruoris inteſtinorum, qui in tenuibus præcipuè inteſtinis accidat, mentionem facit Platerus, qui grauem & diu durantem dolorem inferat, atque oriatur ex bile nondum in inteſtinorum cauitate contenta, ſed in ipſorum ſubſtantiam ſeſe inſinuante, eáque vellicante ac rodente. Cùm enim bilis in inteſtinis hæreat, vel continuò de nouo affluat, dolores adeò pertinaces & diuturnos generari, qui licèt mitigentur, mox tamen redeant, atque eò ſint ſæuiores, quò bilis, quæ illos efficit, deterior eſt, atque hanc bilem à veſicula fellis interdum prouenire docet, plerumque ex vitioſo chylo genitam, in venis

meſaraicis ſanguini adhuc confuſam, nec ab eo propter illius copiam, vel obſtructiones ſufficienter in veſiculam fellis expurgatam, vnà cum ſanguine per ramos venarum meſaraicarum inteſtina amplexantes, illorum ſubſtantiæ infundi, & niſi per oſcula venarum in ſpatium illorum exſudet, & diarrhœam excitet, in ipſis hærentem hunc dolorem excitare. Et cùm magna eius eſt copia, non ſolùm ad inteſtina delatam Colicum & Iliacum dolorem, ſed & in aliis partibus alios morbos, ſæpe etiam febres excitare ſcribit.

Verùm enim verò nulla peculiaris Colicæ hæc eſt ſpecies, ſed illa ipſa quam anteà à bile ac humore ſcorbutico prouenire diximus, & in iis locis, vbi vina tartarea & impura bibuntur, eſt familiaris, qualis quoque ſcorbuticos ſæpe infeſtare ſolet. Hic enim, quod antea etiam factum eſt, iterum monendum, hunc humorem ſalſum & acrem, vulgò quidem bilem nominari, non parum tamen à bile illa flaua, quæ in veſicula fellis colligitur, differre, & omnem colluuiem humorum acrium aduſtorum & ſeroſorum hoc nomine accipi.

QVÆSTIO I.

An Colica antiquis nota fuerit.

An colica antiquis nota fuerit?

De malo hoc illud primùm in controuerſiam venit, an Antiquis notum fuerit? Etſi enim cauſſæ, quæ hoc malum excitant, ſemper in corporibus humanis inuentæ ſint, atque hinc probabile videatur, hoc malum ſemper homines afflixiſſe; & apud Celſum iam medicamenti colici Caſſij mentio fiat: tamen dubitandi occaſionem præbet Plinius, qui *lib.* 27. *cap.* 1. ſcribit, colicum morbum primò omnium expertum eſſe Tiberium Imperatorem, & nomen huius mali populo fuiſſe incognitum; & quòd apud Hippocratem & antiquos Medicos nomen Colici doloris non occurrit.

Verùm enim verò, cùm, vt antea dictum, cauſſa huius mali etiam apud antiquos reperta ſit, pro morbo nouo, & qui Tiberij tantùm tempore innotuerit, non habendus. Nomen tamen hoc antiquis vſitatum non fuit, ſed eum vel in genere doloris inteſtinorum nomine, vel iliaci doloris nomine expreſſerunt, vt ex 3. *Epid. agrot.* 9. *& l. de morb. & περὶ παθῶν* apparet; ſicut & Diocles Caryſtius apud Celſum, plenioris inteſtini morbum ileum vocat. Poſtea verò mutatâ nominis ſignificatione, & colici & iliaci doloris nomina diſtincta ſunt, & iliaci mali nomen ſaltem inteſtinorum tenuium affectioni; coli verò dolori Colicæ paſſionis nomen tribuitur. Ita enim Celſus *lib.* 4. *cap.* 13. *Diocles Caryſtius tenuioris inteſtini morbum* χορδαψὸν, *plenioris* εἰλεὸν *nominauit. A pleriſque video nunc illum priorem* εἰλεὸν *nunc* κωλικὸν *nominari.* Ideóque cùm Dioclis Caryſtij tempore morbus hic notus fuerit, etſi ilei nomine appellatus, non primùm Tiberij tempore innoteſcere potuit. Hoc forſan accidit Tiberij tempore, vt colica quædam peſtilens & epidemia in multis Romanæ Reipublicæ locis graſſata ſit, & ab Italiæ regionibus initium ceperit, vt ſcribit Paulus Ægineta *lib.* 3. *cap.* 43. Simul etiam dubium eſt, quem morbum intelligat Plinius, cùm non colicum nominet, ſed colum.

QVÆSTIO II.

An ſola intemperies dolorem colicum inducere poſſit?

An ſola intemperies colicam inducere poſſit?

Qui id affirmant, primò pituitam vitream producunt, eámque acerbiſſimos dolores colicos excitare, ita vt perforari inteſtinum quaſi terebrâ videatur, quam in cauitate inteſtinorum, tunicis adhæreſcentem, frigiditate proximè tales dolores parere putant. Verùm etſi negandum non ſit, in copore ex cruditate humorem frigidum, craſſum & viſcidum generari poſſe, qualis quandoque etiam euacuatur: tamen hoc probabile non eſt, primò humorem hunc tantam frigiditatem in corpore humano actu obtinere poſſe, vt actuali frigiditate dolorem tam acutum generet. Deinde nec hoc vero conſentaneum eſt, eum in cauitatibus inteſtinorum, ipſi adhærendo, hunc dolorem, & quidem frigiditate tantùm excitare. Nam ſi ſola frigiditas cauſſa doloris eſſet, non tam ſubitò inuaderet, & tam ſubitò ceſſaret. Et cur tum demùm doloris cauſſa eſt, & non antea etiam fuit, cùm diu ibidem (ex ipſorum etiam ſententia) hæſerit, & frigidus fuerit? Et ſi ſola frigiditas cauſſa doloris eſſet, calefacientibus medicamentis dolor ſedaretur, quod tamen non accidit, ſed calefacientibus ſolis adhibitis magis intenditur, & non priùs ceſſat, quàm hic humor euacuetur.

Pituita vitrea non frigiditate ſolùm dolorem excitat.

Vero proinde magis conſentaneum eſt, non ſolùm frigiditate dolorem à pituita vitrea excitari, cùm, dum quieſcit, nullum dolore excitet; ſed dum mouetur, diſtendendo, dum ſcilicet humor hic per venas in tunicas inteſtinorum penetrat, eáſque diſtendit, aut flatus à ſe emittit, qui itidem diſtendendo dolorem excitant. Vnde accidit, vt dum humor hic craſſus & viſcidus membranas ita diſtendit, dolorem inferat, quaſi infixi pali, vel qui terebræ perforantis ſpeciem præ ſe ferat: quod in reliquis inteſtinorum doloribus, vbi humor per ea tranſit, non euenit.

Eadem fere inflammationis & humorum bilioſorum ratio eſt, quibus etiam nonnulli probare volunt, à ſola intemperie colicam produci poſſe. Neque enim vel ſanguis in inflammatione, vel bilis ſolùm calefaciendo, tantos dolores excitare valent; ſed dolor ille grauiſſimus oritur, dum in inflammationibus ſanguis tunicas inteſtinorum diſtendit, aut dum bilis non per inteſtinorum cauitatem, ſed per eorum venas & tunicas mouetur, eáſque diſtendit.

Inflammatio quomodo colicam excitet?

Inflammatio tamen alio etiam modo dolorem colicum excitare poteſt, dum anguſtiam pariendo, excrementorum euacuationem impedit.

Quomodo refrigeratio inteſtinorum colicam excitet?

Refrigerationem tandem inteſtinorum quod attinet, quæ fit ab aëre externo, vel ab aſſumptis frigidis; ſunt quidem nonnulli in ea opinione, quòd & ab ea, cùm frigida partibus neruoſis & membranoſis inimica ſint, dolor colicus excitari poſſit. Verùm probabile non eſt, frigus externum, & quidem ſæpe non adeò magnum, ita ad inteſtina per pinguedinem & muſculos penetrare poſſe, vt tantum dolorem frigiditate ſuâ iis inducere valeat: ſicut nec aſſumta ita inalterata ad colum deſcendunt, vt frigiditate ſuâ tam vehementem dolorem excitare queant. Cùm verò id negandum non ſit, à refrigeratione quandoque dolorem colicum induci, cauſſam aliam intercedere neceſſe eſt. Mercurialis putat, duplici de cauſſa à frigiditate dolorem colicum induci, primùm quoniam indurantur feces à frigiditate; deinde quia propter frigiditatem corrugentur inteſtina, quæ corrugata dolorem inducant. Verùm non credibile eſt, frigus tantum viuente corpore induci poſſe, quod ita contrahat inteſtina, vt inde dolor excitetur: neque frigus tam ſubitò exſiccare poteſt feces, ſicut ſæpe ſubitò à frigore dolorem induci videmus.

Probabilius ergo eſt, frigida, dum frigidam intemperiem inducunt, & calorem naturalem debilitant, coctioni obeſſe, quâ debilitatâ, cùm flatus, tum alij crudi & corrupti humores generantur; qui cùm alios morbos, tum etiam dolorem colicum excitare valent.

CAPVT III.

De dolore Iliaco.

Vicinum colicæ ab inflammatione malum eſt Ileus, vtpote in quem non rarò colica ab inflammatione degenerare ſolet. Nomen autem vel à parte affecta accepit, Ileo ſcilicet, hoc eſt inteſtino tenui, vel à ſymptomate, quòd in hoc malo inteſtina εἰλεῖσθαι, id eſt, *conuolui* videntur. Appellatur & Iliaca paſſio. Poteſt tamen diſtingui inter Ileum & Iliacam paſſionem, vt Iliaca paſſio ſit dolor inteſtinorum tenuium, qui tamen, vt *cap. præcedente* dictum, ſæpe etiam colicus dolor appellatur, cùm frequentiùs inteſtinorum dolor in colo contingere ſoleat; Ileus verò is affectus, in quo excrementa, quæ per aluum excerni debent, retinentur, & per os reiiciuntur, ob inflammationem inprimis inteſtinorum, & plerumque quidem tenuium, quandoque tamen & coli. Et quidem non neceſſarium eſt, vt ſemper inteſtinorum dolori motus ille inteſtinorum inuerſus coniungatur, ac feces per os reiiciantur: & tunc propriè dolor Iliacus vel Iliaca paſſio appellatur. Vbi verò motui inteſtinorum inuerſo, etiam magnus dolor coniungitur, ſine diſcrimine & Ileus & Iliaca paſſio appellari poteſt. Verùm cùm quæ de dolore hoc Iliaco dici poſſunt, iam explicata ſint, partim *cap.* 1. de ileo, partim *cap. præcedente* de dolore colico, nihil de eo hîc ampliùs addimus.

Pertinet ad inteſtinorum dolorem & teneſmus. Verùm cùm dolor is inteſtini recti & ani proprius ſit, de eo *infrà* de ani ſymptomatibus dicemus.

CAPVT IV.

De Alui retentione.

Alui retentio.

Qvicquid in cibo ſuperfluum, & alendo corpori ineptum eſt, idque craſſius (nam aquoſum per veſicam excernitur) per aluum eiici debet. Fitque id rectè, dum omnia naturaliter ſeſe habent, & aluum homines ſani alij bis, alij ſemel ſingulis diebus deiiciunt.

Verùm multis modis hæc actio vitiatur. Aliquando enim aluus tardè, & nonniſi tertio, vel quarto die redditur; aliquando plures dies planè ſupprimitur.

E contrà aluus interdum ſæpius quàm par eſt, deiicitur; id quod in variis alui fluxibus accidit. Interdum feces alui per aliena loca excernuntur: aliquando alia præter feces per aluum eiiciuntur, de quibus ordine dicemus.

Alui diutiùs ſuppreſſæ exempla.

Aluus primò interdum, vel rariùs quàm par, vel minus quàm par eſt, vel magno cum conatu excernitur. Reperiri aliquos, quibus aluus ita ſegnis eſt, vt nonniſi tertio, quarto, ſeptimo, vel decimo aut duodecimo die excernant, etiamſi bene comedant, neque aliàs malè habeant, ſæpe obſeruatum. Ita refert Braſauolus *de medicin. purgantib. cap.* 6. ſe anno 1535. iter equitando feciſſe, & cùm eſſet apud D. Virginem Lauretanam, ſemel excreuiſſe, poſtea Romam profectum dies duodecim in itinere conſumſiſſe, & Romæ demùm iterum excreuiſſe, atque interim ſe maximè ſanum vixiſſe. Similiter ſe Ferrariâ Venetias profectum, in acceſſu & receſſu, & morâ qua Venetiis fuit, nouem ſcilicet dierum ſpatio, nihil excreuiſſe. Idem aliis interdum accidit, eiúſque rei exempla annotata ab Alex. Benedicto *lib.* 19. *de curandi morb. rat. ca.* 36. Fernelio *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. c.* 10. Hieremia Thriuero *comm. ad aph.* 20. *lib.* 2. Petro Foreſto

lib.2.obſ.34.in ſchol. Præterea Schenckius *lib. 3. obſ.* exemplum habet Melancholicæ puellæ, quæ tribus menſibus nihil aluo excreuit; & virginis cuiuſdam nobilis, quæ annis amplius octo aluum, vrinam, menſes & ſudores, cum periculoſiſſimis ſymptomatibus ſuppreſſa habens, vitam, tertio quoque die aluum clyſtere proluendo, duxit.

Historia Henr. ab Heer.

¶ [Henr. ab Heer *obſeru.29.* refert, ſe noviſſe Illuſtriſſ. fœminas, quæ cæterâ ſanæ maximè, & quotannis vterum gerentes, nunquam niſi vigeſimo, vel etiam longiore ſpatio, fæces alui deponerent, nec quicquam inde incommodi, etiam puerperæ ſentirent. Idem notum habet Sacerdotem quendam qui à puero nunquam, niſi poſt 24. diem, alui beneficium ſenſit, & ſanus vixit, nec vnquam vllum pharmacum expertus eſt. Idem *ibid.* refert, Geneuenſem quendam iam multos annos fæces nullas per aluum excernere, ſed poſtquam lautè edit ac bibit circa meridiem, ſub horam primam ſurgere à menſa, pridianum prandium reuomere, retentis accuratiſſimè omnibus recens ingeſtis: poſtridie iſtum, vt heſternum, vomitu reiecturum, putidiſſimum, atque ab alui ſtercore non differentem. In vomitu, vt addit, conatus nullus, ſimul & ſemel & magna quantitate euenit. Abluto aquis odoratis ore, ad menſam redit. Ientaculo & cœnâ non vtitur, ſolo prandio contentus. Idque iam vltra vigeſimum annum continuat.

Dignum omnino fuiſſet, vt mortuus ſectus, & quæ conſtitutio ventriculi & inteſtinorum apparuerit, annotatum fuiſſet.]

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cùm autem ad naturalem fecum excretionem neceſſarium ſit, primò vt adſint feces, quæ ſui cùm copiâ, tum qualitate inteſtinorum expultricem irritent, eæque ad excernendum aptæ ſint; ſecundò, vt irritatio, ſeu ſtimulus hic ab inteſtinis percipiatur; tertiò, vt facultas naturalis irritata ad expellendum inſurgat; quartò, vt facultas animalis beneficio muſculorum abdominis expulſionem hanc adiuuet: Si horum aliquod deſit, fecum excretio vel imminuitur & tardior fit, vel planè ceſſat.

Primò, feces non ſtimulant, vel quia nullæ adſunt, vel paucæ adſunt, vel licet adſint, mordacitatis & acrimonæ ſunt expertes. Cùm autem irritatio iſta fieri debeat in inteſtino recto, licet in reliquis inteſtinis feces adſint, tamen ſi ad inteſtinum rectum non deſcendant, nulla fit irritatio. Ita ſi excrementa ore reiiciantur, id quod fit in Ileo, vel per alium locum, vt infrà dicetur, excernantur, vel inteſtina ſuperiora occludantur aut obſtruantur, feces ad inteſtinum rectum non deſcendunt. Idem accidit, ſi inteſtini recti pars ſuperior coaleſcat, id quod nobili cuidam Equiti, Carolo Nuuolono accidiſſe refert Marcellus Donatus *de hiſt. med. mirabili, lib. 4. cap.* 10. Huic enim cùm aluus ſupprimeretur, nec aliis modis aperiri poſſet, vndecimo die mortuus eſt. Corpore aperto *inteſtinum rectum ita in parte ſuperiore per digiti tranſuerſi longitudinem coiuiſſe & coaluiſſe inuentum eſt, vt vix tenuioris funiculi craſſitiem æquaret, vtrinque in confinio inteſtini partibus in tumorem quendam velut glandulosum eleuatis.* Paucæ feces fiunt, dum paucus cibus aſſumitur.

Secundò, expertes acrimoniæ ſunt feces, vel dum frigidæ ſunt & ex cibo frigido genitæ; vel, quod frequentius accidit, dum bilis flaua, quæ ad inteſtina tranſmiſſa & excrementis admixta, ea ad excretionem ſtimulat, deeſt, vel aliò fertur, id quod fit in ictericis; vel euacuata eſt. Vnde poſt purgationem ac clyſteres, aluus ſubſiſtere ſæpe ad diem vnum vel alterum ſolet. Quod tamen etiam ea de cauſſa accidere poteſt, quòd inteſtina omnibus excrementis euacuata ad excretionem non ſtimulantur, donec iterum repleta ſint.

Tertiò, irritationem non ſentiunt inteſtina, dum vel fecibus quaſi aſſueſcunt; ob diuturniorem earum retentionem, vt iis accidit, qui propter forenſia vel alia negotia feces præter debitum retinent; vel quia ſtupore laborant inteſtina, de quo infrà, *de ſtupore ac paralyſi ani*, dicetur.

Quartò, etſi facultas irritatur, & irritationem ſentit, tamen excretio non ſequitur, vel læſâ facultate, vel ob errorem externum. Facultas vel labefactatur vel impeditur. Labefactatur ob intemperiem inteſtinorum, inprimis frigidam & ſiccam. Pertinet ad læſam facultatem & id vitium, cùm muſculi abdominis opem expultrici facultati non ferunt, quia vel in ipſis, vel in vicinis abdominis partibus affectus aliquis eſt, qui dolorem parit, ob quem ipſorum motus impeditur. Facultas impeditur in excretione, vel ob viarum anguſtiam, dum tumore aliquo inteſtina craſſiora comprimuntur, aut conſtipantur, aut conuoluuntur, aut pituitâ viſcidâ obſtruuntur; vel ob retentricis facultatis robur, quâ de cauſſâ excrementa diutius retenta ſicciora fiunt. Pendet autem retentricis robur à ſiccitate moderata, quam propterea etiam augent adſtringentia & retentricem roborantia, vt meſpila, cydonia, præſertim ſi primâ menſâ ſumantur. Pertinet huc locus Galeni, dum Hippocratis verba *6. Epid. comm. 5. text. 27. Refrigeratio, quæ in ventre ſunt, dura,* ita explicat: *Refrigerationem exteriorum ſemper ventrem ſiccare cognoſcimus, interiorum autem contrà humectare atque lenire, quæ cœliacos etiam qui vocantur affectus, id eſt, ventris profluuia interdum concitat: quo tempore ipſa quidem interiorum membrorum corpora, duriora fieri contingit, humores autem cibi s non rectè concoctis neque diſtributis deſcendere. Quod autem cùm cælum nos ambiens frigidius fuerit, quæ in ventre ſunt, diutius ibi morantur, euenit, quòd imis partibus muſculi ſedem claudentes impoſiti ſunt, qui per frigus coguntur, conſtringunturque.* Hæc Galenus. Ob errorem autem externum, ſeu obiecti quod expelli debet, fecum ſcilicet ratione, alui deiectio læditur, dum feces craſſæ & viſcidæ è cibis craſſis & viſcidis. Duræ autem fiunt, quia nimis exſiccantur: quod accidit, quia aut cibi vnde generantur, nimis ſicci ſunt, aut pauco nimis potu diluuntur, aut humiditas ipſorum in tranſitu per inteſtina omnis exhauritur: id quod fit, aut propter hepatis & lienis caliditatem, aut propter vehementem motum, inprimis equitationem, & in curru vectionem velocem; aut propter diurnam in inteſtinis moram; aut propter habitum corporis calidiorem, ob quem multum per ambitum corporis diſtribuitur & diſcutitur. Quò pertinet etiam inedia, qua inteſtina & feces alui exſiccantur, & ob quam etiam poſtea, dum eam ampliùs non patitur æger, ſed cibum rurſum aſſumit, nihilominus feces exſiccantur, dum natura famelica quicquid humoris in chylo eſt, per venas meſaraicas exſugit, vnde feces exſiccantur. Atque hac de cauſſa accidit, vt qui poſt morbos acutos conualeſcunt, etſi auidè comedant, nihilominus aluum ſicciorem habeant; quod & iis interdum, qui bene nutriunt, accidit. Fecum autem hæc exſiccatio & durities, quæ alui ſuppreſſæ cauſſa eſt, præcipuè accidit in inteſtino recto, & eò loci, vbi tenuia inteſtina in craſſa deſinunt.

In hac autem cauſſarum explicatione non prætereundi Aphoriſmi Hippocratis, 20. *ſect.* 2. *Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta eſt, iis ſeneſcentibus exſiccatur: quibus verò iuuenibus adhuc, aluus ſicca eſt, iis ſeneſcentibus humectatur.* Et 53. *eiuſd. ſect. Quicunque aluos humidas habent, ſi quidem iuuenes fuerint, meliùs degunt iis qui ſiccas habent; ad ſenectutem verò deteriùs: nam ſeneſcentibus magna ex parte exſiccantur.* Hi enim Aphoriſmi eatenus ſaltem veri ſunt, ſi eadem victûs ratio ſeruetur. Si verò victûs ratio, quam quis iuuenis obſeruauit, in ſenectute mutetur, non mirum etiam, id quod Hippocrates ſcribit, non fieri. Variantur autem alui deiectiones ſecundum ætates, ob eam, quæ in illis fit, corporis diſpoſitionis mutationem. De qua re prolixè Galenus *comm. in aphoriſmos allegatos*, & alij interpretes.

Neque etiam inter cauſſas alui tardioris, prætereunda videtur pituita illa craſſior, vniuerſorum inteſtinorum ductum obducens, qualem Lipſius aliquando, & alij quidam excreuerunt, vt ſuprà *ſect. 1. cap.* 3 & 5. dictum. Hæc enim pluribus modis alui tardioris cauſſa eſſe poteſt, dum & internam inteſtinorum tunicam oblinendo facit, vt ſtimulus fecum ab iis non percipiatur; & viſciditate ſuâ feces quaſi detinet, ne facilè verſus aluum moueantur.

Et ita, ſi cauſſas has omnes, quas per diuiſionem inuenimus, in numerum redigere velimus, alui retentæ ſint hæ cauſſæ. Fecum in inteſtino recto defectus dum illæ vel ore, vel per aliam viam eiiciuntur; vel via ex ſuperioribus inteſtinis ad rectum iis non patet. Fecum paucitas; vel eæ acrimoniæ expertes, ob bilis, quæ admiſcetur aliàs, defectum: fecum diutina retentio: ſtupor ani, inteſtinorum frigiditas & ſiccitas, muſculorum abdominis vitium, inteſtinorum anguſtia, facultatis retentricis robur, fecum craſſities, viſciditas vel durities.

Signa diagnoſtica.

Signa.

Cùm autem cauſſæ, à quibus alui retentio prouenire poteſt, plurimæ ſint, vt modò dictum, atque ob curationem eas diſcernere, & vtile & neceſſarium ſit, danda opera, vt quæ mali huius cauſſa ſit, manifeſtum fiat. Primò ergo inquirendum, an cauſſa aliqua externa præceſſerit, & an cibus, potus, aër, equitatio, vectio & ſimiles cauſſæ alui ſuppreſſioni occaſionem præbuerint. Si nihil horum præceſſerit, cauſſæ internæ perpendendæ ſunt; an nimirum morbus aliquis in inteſtinis ſuperioribus adſit; feces alui per os vel aliam viam reiiciantur; an icterus adſit, vel ani ſtupor, in muſculis abdominis vel vicinis partibus morbus aliquis dolorem pariens, vel calidioris hepatis indicia ſint conſpicua, vel feces duræ & craſſæ in inteſtino recto hæreant, aut ſi quæ aliæ huiuſmodi cauſſæ adſint.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Aluus tardior, vel intercepta, ſemper capitis ſymptomata auget. Vapore enim è fecibus retentis caput repletur, corpus ingraueſcit, ventriculi coctio læditur, atque etiam reliquæ coctiones malè ſe habent. Præſtat propterea tam in ſanis, quàm in ægris aluum quotidie ſuum officium facere, quàm adſtrictam eſſe.

2. Alui autem tarditas vel retentio, nunc periculoſior, nunc minùs periculoſa eſt, pro cauſſarum, quæ eam excitant, varietate. Si enim ab inteſtinorum inflammatione fiat, grauiſſimum & plerumque lethale malum eſt. Satis etiam ſæpe pertinax eſt alui obſtructio à fecibus induratis quæ colicos dolores diuturnos parit. Vt enim ex obſeruationibus Doctoris Oethæi refert Schenckius *lib.* 3. etſi interdum purgantibus aluus probè euacuata videtur, & excrementa liquida egeruntur: tamen excrementa alui ſicca & dura plurima nihilominùs in iis ſubſiſtunt, & nouas obſtructiones, aut dolores pariunt. Excrementa enim liquidiora præterfluunt, & ſicca ac dura hærent. Ideoque in tali caſu primò clyſterem vnum atque alterum ad feces emolliendas iniicere vtile eſt, & poſtea purgantia exhibere, quæ ſi vel operari tardiùs videantur, vel pauca educere, denuò clyſteres iniicere conuenit. Eadem etiam cauſſarum aliarum ratio eſt.

Indicationes.

Indicationes. Cauſſæ externæ omnes, occaſioneſque, quæ aluum tardiorem reddunt, tollendæ ſunt. Deinde cauſſæ internæ; atque hæ cùm variæ ſint, quælibet conuenienti modo amouendæ. Si nimirum adſit inteſtinorum inflammatio, ſi icterus, ſi ani ſtupor, & ſimiles cauſſæ, tollendæ. Quod qua ratione fieri debeat, ex iis quæ hactenus dicta ſunt, & dicentur, patet. Neque enim rationem tot & tam varias cauſſas tollendi, vno hoc loco explicare conuenit. Vt pauca ex Galeno, 1. *de tuenda ſanit. c.* 14. ſaltem afferamus, retentionis cauſſæ contrariam ſemper cauſſam admouere oportet. Si enim ciborum paucitate & ſiccitate aluus ſit reſtricta, cibi plures & humidiores exhibendi. Si ſiccitate, humidiores: ſi auſteritate & acerbitate, dulcibus & pinguibus cibandi erunt ægri. Si in ordine ciborum erratum ſit, & primò ſicca, adſtringentiáque ſumpſerint; humida, pinguia & dulcia ſecundo loco, error corrigendus. Si cùm bis edendum erat, ſemel comederunt, non bis modò, ſed etiam ampliùs paſcendi. Eodem modo & recèns contractas intemperies contrariis remediis tollere oportet, ſcilicet, quod ſiccatum eſt, humectando; quod refrigeratum eſt, calefaciendo, & reliquos affectus ſimili ratione corrigendo. Quæ tamen ætatis mutatione remoueri poſſunt, iis vel nullum, vel leue auxilium adhibeatur, aluúſque interim cibis lubricantibus laxa per vices ſeruetur, & omnia contraria & adſtringentia vitentur.

Tertiò ipſa aluus ad excretionem ſtimulanda, aut viæ lubricæ reddendæ, ac fæces, ſeu duræ fiant, quia diutius retinentur, ſeu diutius retineantur, quia ſiccæ & duræ ſunt, emolliantur. Vbi notandum, ad hanc rem commodiores eſſe cibos, & ea quæ cibis admiſcentur medicamenta, aut quæ paulò ante cibum ſumuntur. Medicamenta verò purgantia, & præcipuè fortiora, ad hanc rem inutilia eſſe, cùm poſt eorum vſum aluus ſiſti & adſtringi ſoleat, ob cauſſam ſupra propoſitam.

Curatio.

Curatio. Exhibendi ergo cibi aluum lubricantes, vt atriplex, malua, ſpinachia, blitum, oleo vel butyro condita, paſſulæ, ficus, oleum, butyrum, & quæ ſimul acria ac nitroſa ſunt, vt braſſicæ ſuccus, beta, mercurialis. Etſi verò & fructus plurimi ſint, qui emolliant ac laxent: tamen quia facilè corrumpuntur, præſertim ſi diu in ventre retineantur, ab iis abſtinendum. Ideóque tutius eſt oleoſis & pinguibus fæces emollire, & niſi ſponte exeant, per lenes planè & humectantes clyſteres educere. Peſſimum verò eſt, naturam ita aſſuefacere, vt non niſi fortioribus & acribus clyſteribus ac glandibus irritata, officium ſuum faciat. Vtile eſt & ſerum lactis, cui tantum mellis, quantum ad ſuauem ſaporem citra ſtomachi ſubuerſionem ſufficit, addendum; & quia Hippocrates 4. *aph. vlt.* ſcribit, *Mictio noctu plurima facta paruam deiectionem ſignificat*, documentum nobis hoc præbet, vt iis quibus aluus ſiccior eſt, plus potus demus, & quantum poſſibile, diſtributionem eius inhibeamus; quod fiet, ſi non niſi cibi iam bona parte ſumptâ bibatur.

Inter medicamenta vtiliſſima eſt aloë, & ſpecies hieræ cum octoginta partibus aloës confectæ, quæ à Drach. ß. ad Drach. j. exhibenda horâ vnâ ante cœnam. Nam, vt Galenus 2. *de compoſ. med. ſec. loc. in fine* ſcribit, inteſtina & ventriculum roborant, & eorum expulſionem ac ſenſum vegetiorem reddunt, pituitam iis ſubſtratam abſtergunt, & vim expultricem irritant. Earum tamen vſus frequens, præſertim in iis, qui inteſtina ſicciora habent, vitandus. Neque etiam aloë ſenibus propter ſiccitatem ſatis conuenit, ſed potiùs cibis mollientibus & lubricantibus in prima menſa ſumptis aluus iis laxanda. Et præſtat in eorum vſu ſubſiſtere, etſi biduo ſaltem aluus ſoluatur, quàm valentioribus, niſi neceſſitas valde vrgeat, medicamentis vti. Neque etiam lenientia hæc copioſè exhibenda. Nam ſi copioſè ſumantur, & aluus valde laxetur, ſequentibus diebus adſtringitur. Quâ de cauſſa etiam acria per aluum infundenda non ſunt, ſed humectantia & pinguia ſolùm ſufficiunt, quale eſt oleum. In infantibus & tenellis ventrem oleo, adipe, vel vnguento Agrippæ inungere vtile eſt.

Rari alui ducendæ modi. Rari præterea quidam alui ducendæ modi apud Autores occurrunt, qui non prætereundi. Hieremias Thriuerus *comm. in aph. 20. ſect. 2. Hippocratis*, ſcribit, ruſticos iamdudum noſſe experientiâ, ſi nudis pedibus humi obambulent, ventrem pertinacem ſolui. Atque eius rei hiſtoriam refert Braſauolus *c. 6. tract. de medicinis purgant.* dum ſcribit, Ferrarienſium Ducem Borſium in alui duritiem incidiſſe, & per triduum nihil excreuiſſe, & conſultum ea de re Medicum eo tempore inſignem, Michaëlem Sauonarolam, ſuaſiſſe clyſterem iniici, quo nihil proficiente iuſſit pauimentum, quod erat marmoreum, frigidâ aquâ copioſiore conſpergi, & Ducem lecto ſurgere, ac nudis pedibus ambulare. Non quinquaginta paſſus perrexerat Dux, & per ventrem dolorem ac βορβορυγμὸν, ſentire cœpit, ſedem petiit, & potentiſſimè excreuit; quo facto iuſſit Sauonarola aqua, in qua herbæ calidæ eſſent decoctæ, Ducis pedes ac crura ablui; quod conſilium Dux centum aureis remunerari iuſſit. Quod proculdubio accidit ob pedum, quem cum partibus neruoſis & membranoſis, qualia ſunt etiam inteſtina, habent conſenſum, atque ob inteſtinorum refrigerationem; ſicut aliàs etiam, ſi venter frigori exponatur, dolor colicus & alui excretio copioſior excitari ſolet. Verùm Braſauolus hoc periculoſum auxilium eſſe putat, & non tentandum; cùm tormina inducere poſſit, & alui profluuium, quod aliàs etiam accidit, ſi ilia & partes inferiores detectæ ſint.

Nonnullis ſorbilibus ouis ſumptis, ventrem ſolui refert Braſauolus, *eodem tractatu*, & Marcellus Donatus *de Mechoacana*; quod proculdubio euenit, cùm in cruditatem nidoroſam oua, quod in quibuſdam accidere ſolet, degenerant, quam natura per aluum eiicit.

Pilulis compreſſis, & altera parte ſaliuâ madefactis, atque ventriculo extrà appoſitis, Abbatiſſam quandam ſufficienter purgari ſolitam, refert Fallopius *cap. 3. tract. de purgant.* Sed ſuprà iam dictum, purgantia etiam extra applicata, dum ſe per orificia venarum & arteriarum in corpus inſinuant, ventrem mouere poſſe, de qua re etiam in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 11.* dictum.

Nonnullis quoque ex ſolo purgantium odore aluus laxatur, cuius rei exemplum habet Alex. Benedictus *in præf. in lib. de peſte*. Barthol. Maranta *meth. cognoſcendi ſimplicia lib. 3. c. 15.* & alij. Noui etiam Medicum, cui ſi in vola manus pomum colocynthidis contineret, donec incaleſceret, aluus laxabatur.

F. Platerus *lib. 1. obſ.* ſcribit, ſe in quibuſdam excrementa alui, quæ ob duritiem excerni non poterant, tuſſi & ſternutatione concitatâ eieciſſe.

CAPVT V.

De Alui fluxibus in genere, & de Cœliaca affectione ac Lienteria.

VT præter naturam eſt, ſi excrementa alui longiore, quàm par eſt, tempore retineantur: ita æquè præter naturam eſt; ſi citiùs & frequentiùs, imò copioſiùs, quàm par eſt, excernantur, quæ præter naturam excretio alui fluxus appellatur.

Differentia.

Cùm autem variæ alui fluxus ſint differentiæ, ratione materiæ, quæ excernitur; partis & loci, à quo in inteſtina materia confluit; cauſſæ efficientis: atque ob differentiam hanc varia curandi ratio exigatur; prius differentiæ alui fluxuum explicandæ, & alui fluxus in ſuas ſpecies diſtinguendus. *Differentia.*

Materiæ ratione alui fluxus varij ſunt. Aliquando enim cibi nondum concocti, aut imperfectè cocti per aluum deiiciuntur, qui fluxus Lienteria, & Lientericus, item Cœliacus appellatur. Aliquando chylus per aluum excernitur; aliquando humores excrementitij, bilis, pituita, melancholia per aluum excernuntur, qui fluxus cùm ſine exulceratione inteſtinorum eſt, Diarrhœa dicitur: ſi cum exulceratione, Dyſenteria. Aliquando etiam ſanguis ſine inteſtinorum exulceratione excernitur. *Lienteria & fluxus Cœliacus. Diarrhœa. Dyſenteria.*

Ad materiæ conſiderationem pertinet & motus eius, qui vel ſymptomaticus eſt, vel criticus. Symptomaticus eſt, cùm natura à copia vel prauitate materiæ ſtimulata, intempeſtiuè & præpoſtere materiam expellit. Criticus verò eſt vtilis, cùm conſueto vel opportuno tempore materia euacuatur. Qua de re Galenus *in fine libri de ſympt. different.* ſcribit: *Quædam etſi toto genere ſint præter naturam, vt hæmorrhagia narium, vomitus, ſanguinis per aluum deiectio, hæmorrhois, aut aliud huius generis; præter naturam ſimpliciter non ſunt, modò* ἐν καιρῷ, id eſt, *tempeſtiuè fiant. Fiunt autem tempeſtiuè, quando id quod moleſtum eſt, expellitur.* Et *7. meth. med. c. 11. Sunt*, inquit, *quibus Diarrhœa & Cholera certis interuallis omnem corporis redundantiam educit.*

Ratione loci, à quo materia confluit, fluxus alius à toto eſt, qui colliquatiuus dicitur, & familiaris eſt febribus peſtilentibus, cauſo, hecticæ, phthiſi, atrophiæ, nonnunquam & viſcerum inflammationibus: alius à ventriculo, hepate, liene, meſenterio, cerebro, inteſtinis, vel etiam toto venoſo genere; rarò à pulmone, & thoracis cauitate fluxus oritur, vt phthiſicis, & empyeis ante mortem accidere ſolet.

Tandem ratione cauſſæ efficientis fluxus differunt, quæ eſt vel interna, vel externa. Internæ cauſſæ ratione fluxus differunt, quòd vel inteſtina magis quam par eſt, ſtimulantur, vel retinere nequeunt, vel paralyſi affectus eſt ſphincter.

Externæ cauſſæ ſunt omnia, quæ ad producendos humores vitioſos faciunt. Quò pertinent & venena ac fortia medicamenta purgantia aſſumpta, quæ ὑπερκάθαρσιν excitant. *Cauſſæ externæ alui fluxuum.*

Verùm commodiſſimè, & ad methodum curandi inſtituendam rectiſſimè fluxus alui ita diſtinguuntur, quòd alius eſt, quando cibus nondum planè concoctus excernitur, qui Lienteria, & Lientericus appellatur, à quo Cœliacus tantùm ratione minoris cruditatis differt; alius cùm humores alij quicunque ſine exulceratione inteſtinorum excernuntur, qui Diarrhœa appellatur; alius, cùm humores cum ventris dolore & torſione ac inteſtinorum exulceratione excernuntur, & proinde deiectiones cruentæ ſunt, qui fluxus Dyſenteria nominatur; alius, cùm ſine dolore ac inteſtinorum exulceratione ſanguis effluit: de quibus ordine dicendum, & de cœliaco fluxu ac lienteria, de diarrhœa, de dyſenteria, de ſanguinis per aluum profluuio. *Fluxus lientericus & cœliacus quomodo differant.*

De Lienteria, & Cœliaca affectione.

Cœliaca affectio, & Lienteria, tantum ratione minoris & maioris differunt, eandémque curationem poſtulant. Lienteria enim dicitur, cùm alimenta prorſus cruda ſtatim vt aſſumpta fuerunt, per aluum excernuntur, vt alimenti aſſumpti genus *Cœliaca affectio, & lienteria.*

apertè agnoſci poſſit. In Cœliaca verò affectione diutius nonnihil in ventriculo alimenta morantur, neque tam citò per aluum deſcendunt, & iam aliquam coctionem adepta ſunt, nondum tamen perfectam. Κοιλιακὴ autem à parte affecta, hoc eſt, ventriculo nomen accepit, tanquam peculiaris ſit ventriculi affectio. Λειεντερία verò quaſi λειότης τῶν ἐντέρων, quòd qui primi hanc appellationem huic malo indiderunt, id à læuitate ſeu glabritie inteſtinorum ſuperficiei fieri exiſtimarent, perdita illorum naturali aſperitate. Verùm Galenus id reprehendit 6. aph. 1. quia inteſtina ingeſtos cibos, non aſperitate quadam retineant, ſed amplexu ſuaui, arcto tamen, quo effluere illos inteſtina, cùm naturaliter habent, prius non ſinant, quàm legitimè ſint concocti, atque ita tempus complectendi cibum cum coquendi tempore exæquetur, vt loquitur Galenus *de ſympt. diff. cap.* 4. Attamen hanc cauſſam inter alias quoque cauſſas admittit Aëtius, vt poſtea dicetur, & λεῖον lubricum etiam ſignificat. Neque affectio ſemper nomen à propriore ſymptomate, ſed frequenter à manifeſtiore, & vulgo notiore accipit. Hoc tamen verum eſt, non tantùm inteſtinorum, ſed ſimul & præcipuè ventriculi affectionem eſſe lienteriam; quorum facultas retentrix læditur, vt patet ex Galeno 4. *aph.* 1. 3. *aph.* 22.

An ob læuitatem inteſtinorum p. n. fiat lienteria.

Eſt nimirum Lienteria, vt Galenus *de different ſympt. cap.* 4. definit, celer per ventriculum ad inteſtina, eſculentorum potulentorúmque tranſitus, quo talia eiiciuntur, qualia fuere aſſumta.

Lienteriæ definitio.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cœliacæ affectionis & Lienteriæ cauſſa proxima, eſt retentricis facultatis ventriculi, atque inteſtinorum læſio, ob quam cibi, antequàm cocti ſint, per inteſtina deſcendunt, atque per aluum deiiciuntur. Vt enim coctio fiat, neceſſum eſt, cibos aliquandiu in ventriculo retineri; quod ſi non fiat, cibi crudi ad inteſtina deſcendunt, & per aluum excernuntur: atque ita non quia incocti permanent cibi, ideò deiiciuntur, ſed quia citò & ante tempus debitum deiiciuntur, ideò coqui & immutari non poſſunt. Quia tamen diu homo ſine alimento viuere non poteſt, non omne alimentum quod aſſumitur, per aluum deiicitur, ſed breui illo quo retinetur tempore tenuiores & ſubtiliores eſculentorum & potulentorum partes alterantur & coquuntur, quæ corpori in alimentum cedunt. Etſi verò quandoque etiam coctricis facultatis vitio, cibi incocti & crudi deiiciuntur, dum ventriculus vel ob calorem debilem innatum, vel quia omentum, aut hepar, aut vicinæ partes frigidæ ventriculum refrigerant, cibos concoquere non valet: tamen tum propriè dicta Lienteria non generatur, ſi retentrix adhuc ſe bene habet. Non enim celeriter, & paulo pòſt, quàm aſſumta ſunt, alimenta deiiciuntur, id quod in lienteria propriè dicta accidit, ſed ſatis diu in ventriculo morantur; ob caloris tamen ventriculi debilitatem, etiam in diuturniore mora, & quæ, ſi calor ventriculi ſe rectè haberet, ad coctionem ſufficeret, coqui non poſſunt. Et quidem quandoque retentrix tam ventriculi, quàm inteſtinorum læditur: quandoque tamen vel ſolius ventriculi, vel ſolorum inteſtinorum retentrix læſa, cœliacæ affectionis vel lienteriæ cauſſa eſſe poteſt. Cùm enim inteſtina vim habeant chylum in ventriculo genitum ampliùs elaborandi, ſi inteſtinorum vis retentrix læditur, etſi ventriculus bene ſe habeat, tamen quia non tamdiu quàm par eſt, alimentum in inteſtinis retinetur, illam quam debet, elaborationem, & perfectionem non ſuſcipit, ſed crudum quodammodo per aluum deiicitur, atque Cœliaca affectio oritur. Si verò inteſtina bene ſeſe habeant, ventriculus tamen cibum ſatis diu non retineat, præproperè ad inteſtina deſcendit, atque coctionem, quam debebat in ventriculo accipere, in ſolis inteſtinis recipere non poteſt, atque ita crudus, & intempeſtiuè per inteſtina deſcendit, & Lienteria oritur.

An læſa ſolùm coctrice facultate ventriculi, lienteria generari poſſit?

Læditur autem retentrix facultas vel per ſe, vel per accidens. Per ſe, dum vel labefactatur ab inſigni intemperie frigida & humida, quâ inſtrumenta retentionis laxantur, & ad retentionem parum apta redduntur: eáque aut ſola, aut cum humore pituitoſo coniuncta, qui nonnunquam è cerebro in inteſtina, & ventriculum decumbit, ſicut & pinguium & lubricorum immoderato vſu mollis & laxior factus ventriculus cibum retinere non poteſt.

Hic etiam *dyſenteriæ ſuperuenit lienteria*, 7. *aph.* 76. & 1. *de morb.* quia in dyſenteria inteſtina prauorum humorum tranſitu affliguntur, & calor natiuus ac tonus eorum labefactatur. Hinc quoque lienteria & hydrops ferè reliquis morbis deſinentibus ſuperueniunt, cùm non queat facilè ventriculus ab acceptâ humiditate exſiccari. Hippocrates *in lib. de aëre, aquis & locis*.

Cur dyſenteriæ ſuperueniat.

Impeditur retentrix à cicatrice denſa & leui, vt loquitur Aëtius, quæ dyſenteriæ magnæ, & exulcerationi profundæ ſuccedere ſolet; vbi ob denſitatem cicatricis, ciborum per corpus diſtributio impeditur, oſculis venarum meſaraicarum obturatis; ob læuorem verò cibus ad perfectam coctionem retineri non poteſt, ſicut idem docet *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap. vlt.* Raró tamen hanc ob cauſſam lienteria accidere videtur. Non enim credibile eſt, viuente humore, ita poſſe inteſtina exulcerari, vt omnia, aut maiori ex parte vaſorum oſcula obturentur. Et quamuis poſt dyſenteriam interdum lienteria ſequitur; vero tamen conſentaneum eſt, & eam fieri ob inſignem ventriculi & inteſtinorum labefactationem. A pituita lienteriam fieri poſſe, magis credibile eſt, quæ cùm inteſtina lubrica & laxa reddere; tum oſcula venarum meſaraicarum obturare, tum calorem obtundere poteſt.

Per accidens verò læditur retentrix, dum expultrix valde irritata cibos nondum concoctos mox deorſum propellit. Citiùs enim quàm par eſt, expultricem excitari, eſt retentricem lædi. Fit hoc ab vlceroſa ventriculi aut inteſtinorum ex acribus & mordacibus humoribus diſpoſitione, eo modo in ſuperficie illorum membrorum factâ, ſicut aphthæ in ore puerorum fieri conſueuerunt, teſte Galeno 3. *aph.* 22.

Atque hæc vlceroſa diſpoſitio ſi longo tempore perſeueret, in dyſenteriam abit. Galenus 6. *aph.* 1. Interdum & ab occulta alienáque qualitate ventriculum obſidente idem malum accidit, ex eſu fungorum, & fructuum putreſcentium, ex veneno, ex praua aëris conſtitutione, à quorum poſtremo Epidemiæ Lienteriæ originem ducunt.

Atque hæ cauſſæ, præcipuè frigida & humida intemperies, & pituitoſus humor, vel vlceroſa inteſtinorum diſpoſitio, ſi ſint remiſſiores, cœliacam affectionem generant, quæ eſt minus velox cibi & potûs, & quidem nonnihil mutati excretio; quibus affectio Cœliaca à lienteria differt.

Hinc Lienteria & Dyſenteria autumno maximè fiunt, 3. *aph.* 22. Cùm enim lienteria fiat, vel retentrice ventriculi & inteſtinorum læſâ, ab intemperie frigida & humida; vel ob eorum exulcerationem ab humoribus mordacibus: hæc duo, viſcerum ſcilicet intemperies, & humorum acrimonia, autumno potiſſimùm, ex inæquali aëris conſtitutione gigni poſſunt. Eandem ob cauſſam in ætate conſiſtente Lienteria frequentiùs accidit, 3. *aph.* 30. Cauſſæ enim lienteriæ magis in iis, qui vltra iuuentutem ſunt prouecti, reperiuntur.

Lienteria & Dyſenteria, quomodo & in qua ætate frequentiùs fiant?

Fernelio non ſolùm cibi ſemicocti, ſed chyli etiam abſoluti imperfecta eſt diſtributio, ob hepatis, lienis & meſenterij obſtructionem: aut ob trahentis in hiſce partibus facultatis imbecillitatem; aut ob alimentorum, præſertim cacochymicorum, & potus quoque copiam & corruptionem. Atque ita ipſe cœliacam à ventriculi vitio non fieri ſtatuit. Galenus tamen 6. *de loc. affect. cap.* 2. vt lienteriam, ita & cœliacam, tum ventriculi, tum inteſtinorum vitio fieri ſcribit, & κοιλιακὴ à parte affecta, hoc eſt, ventriculo nomen accepit, quaſi peculiaris ſit ventriculi affectio. Ita etiam Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 31. ſcribit, cœliacam affectionem fieri, quando humida excrementa egeruntur, ventre præ imbecillitate nequeunte digerere. Et fluxum iſtum, qui fit à chylo non diſtributo, aut alimentis corruptis, alij authores malunt ad diarrhœam, quàm ad cœliacam affectionem referre.

Bauderonus adhuc vnam lienteriæ cauſſam addit, atque ex frigore & reſolutione neruorum ſextæ coniugationis lienteriam fieri poſſe, & neminem eorum qui tempore hyemis per Alpes iter faciunt, id negare ſcribit. Verumtamen hoc rarum eſſe ait. Quod ſi accidat, ad diarrhœam potius, quàm lienteriam pertinere videtur.

Cùm autem ſecundum has cauſſas curatio cœliacæ affectionis & lienteriæ variet, dicendum erit de lienteria ob læſam retentricem ab intemperie frigida & humida, & humore pituitoſo; deinde de lienteria ab expultricis irritatione, ſeu ab vlceroſa diſpoſitione, & vlcere ventriculi: ſi priùs, quæ de lienteria in genere dicenda reſtant, expediuerimus.

Signa Diagnoſtica.

Et quidem cognoſcuntur hæc mala, quòd per aluum continenter cibi crudi, hoc eſt, nihil aut parum ab aſſumptorum conſiſtentia, colore, odore, aliiſque qualitatibus immutati excernuntur, & colore in primis ſubalba & cinerea ſunt, liquida, ſpumoſa: æger ex cibo aſſumpto non nutritur, corpus contabeſcit, adſunt rugitus, inflationes.

Signa.

Et quidem in cœliaca affectione poſt 6. vel 7. horas cibus aſſumptus deiicitur, aliquo modo quidem mutatus, ſed non perfectè coctus. Et plerumque cœliaca eſt præuia ad lienteriam diſpoſitio, eámque ſæpiſſimè antecedit. Debilitata enim aliquo modo facultate retentrice, & propterea concoctrice officium ſuum præſtare non valente, crudiora, molliora & humidiora excrementa per aluum eiici incipiunt, quæ & interdum fœtorem aliquem habent, dum pro coctione putredinis initium contrahunt, homineſque ſunt nauſeabundi, extenuantúrque: quæ vitia in dies magis augentur, & tandem res ad Lienteriam peruenit. Quandoque tamen ſine præuia Cœliaca affectione Lienteria excitari poteſt.

In Lienteria cibi, pauló poſtquam ſunt aſſumpti, tales quales ſunt aſſumpti, deiiciuntur, ita vt cibus ipſe cognoſci poſſit.

Prognoſtica.

1. Lienteria & Cœliaca mala ſunt non contemnenda; quia vniuerſo corpori nutrimentum ſubtrahunt; vnde atrophia, vel cachexia, & hydrops, præſertim tympanites ſequuntur. Lienteria tamen periculoſius malum eſt, quàm cœliaca; ſiquidem à maiore caloris natiui proſtratione, & toni ventriculi debilitatione prouenit.

Prognoſtica.

2. Lienteria, quæ acutis & chronicis morbis ſuperuenit, difficilem curationem admittit, ob virium deiectionem.

3. In Cœliaca res ferè deſperata eſt, ſi morbus diutius duret, ægris

ægris ad conuenientem diætam pigreſcentibus. Si itaque morbus autumno incipiens ad hyemem ſe extendat, difficiliùs omnino curatur. Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 7.

4. Cœliaca ſi abſque manifeſta cauſſa deſiſſe videtur, iterum inuadit, vbi ex leui errore iam denuò ſuboritur.

Curatio.

Curatio. Cœliacæ & Lienteriæ curatio duobus perficitur, auferendo cauſſam, quæ curatio maximè regularis eſt, & ſymptomata, quod fit celeriori, & propterea copioſiori, crudiori & humidiori deiectioni occurrendo: quorum poſterius, cùm omni Lienteriæ commune ſit, de eo in genere dicemus, & quomodo huic ſymptomati, ſi valde vrgeat, ſit occurrendum, ſimul dicemus. Commodiſſimum tamen eſt, ſi vnâ operâ & medicamento, & cauſſæ & ſymptomati occurri poſſit.

Interna medicamenta. Vt autem fluxus hic ſiſtatur, requiruntur quæ inteſtina & ventriculum roborant, & adſtringendo prohibent, ne tam citò cibus per aluum deſcendat. Itaque inter interna vtiles ſunt fructus adſtringentes, tam per ſe ſumpti in prima menſa, quàm cum aliis cibis cocti, vt *cydonia, pyra auſtera, ſorba, meſpila, corna*: item *Syrupus de roſis ſiccis, ribes, de mentha, de abſinthio, diacydonium, rob ribes, berberis, coriandrum, terra ſigillata, corallia, trochiſci de carabe, ſemen oxylapathi, ſpecies diarrhodi, ſpir. vitrioli, ſalis*; ex calidioribus, *aromaticum roſatum, theriaca.*

Externa. Extrà vtiles ſunt inunctiones ventris, quæ fiunt *oleis maſtichino, abſinthij, nardino, &c.* Vnguenta & Emplaſtra *è nuce moſchata, maſtiche, galanga, ſchœnantho, calamo aromatico, maci, abſinthio*: *Emplaſtrum de cruſta panis*, cui aliqua pars *Emplaſtri de baccis lauri* addi poteſt.

Vel ℞. *Abſinth. menth.* an. M. j. *roſar. rubr.* p. ij. *medullæ panis torrefactæ & maceratæ in vino* ℥. ij. *cinnamomi, galangæ, ligni aloës* an. ʒ. j. *nuc. moſch. maſtiches, boli Armeni*, an. ʒ. ß. *medullæ cydoniorum in vino coctorum*, ℥. ij. *vini in quo cydonia cocta fuerunt*, q. ſ. F. Cataplaſma, quod actu calidum ventriculo applicetur.

Fomenta quoque conueniunt per ſpongiam, vel pannum *vino rubro* madidum, in quo cocta fuerint *roſæ rubræ, menthæ, abſinthium, cyperus, galanga, ſchœnanthum, &c.* Et poſtea inungatur venter oleo nardino, in quo maſtiche diſſoluta ſit; vel Cerotum imponatur cum pulueribus aromaticis.

Verùm cùm iſta medicamenta ita moderanda ſint, vt cauſſam non augeant, & commodiſſimum ſit, talia parare, quæ ſimul & cauſſam & ſymptomata reſpiciant, iam quâ ratione cauſſis occurrendum ſit, dicendum.

De lienteria à Retentrice labefactata.

Lienteria à Retentrice labefactatâ. Lienteria & Cœliaca à retentrice labefactata fit, vt dictum, ob intemperiem frigidam & humidam, cum vel ſine materia: & omnino cùm tonus fibrarum retentrici facultati ſeruientium, in ventriculo & inteſtinis laxatur. Id quod fit ex errore victus, vt ſi quis longo tempore vtatur oleoſis & pinguibus, multa aqua; vel ſi pituita ventriculum laxans è cerebro in eum deſtillet, vel aliis etiam de cauſſis in eo colligatur. His cauſſis Bauderonus, vt dictum, addit reſolutionem ſexti paris neruorum à frigore.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Si Retentrice labefactatâ Lienteria accidat, Cœliaca antecedit; quod non fit, quando per accidens expultrice irritatâ læditur, ſed Lienteria mox excitatur: nullus etiam dolor percipitur.

Prognoſticum.

Prognoſtica. 1. Difficiliùs curatur Lienteria, quæ ab intemperie hectica ortum habet; facilius, quæ à materia pituitoſa.

2. Lienteria, quæ acutos & chronicos morbos ſequitur, difficulter curationem admittit, ob virium debilitatem.

3. *In diuturnis Lienteriis, ſi ructus acidus ſuperueniat, qui priùs non aderat, bonum ſignum eſt*, 6. *aph.* 1. *&* 2. *Epid. ſect.* 2. Significatur enim, naturam antea labefactatam, ad concoctionem cibi iam excitari, atque ita operis ſui reminiſci: vel, vt Aëtius loquitur, ventriculum atque inteſtina non, veluti inanima, cibum ſinere pertranſire, vnde paulo pòſt Lienteria ceſſabit. Qui verò ructus acidi inter initia mox accidunt, nullum præſagium edunt, ſed tantùm indicia ſunt intemperiei frigidæ, aut etiam pituitæ frigidæ, ac inprimis acidæ, ventriculum obſidentis.

Indicationes.

Indicationes. Intemperies frigida & humida contrariis alteranda: materia, ſi adſit, præparanda & euacuanda; & laxatus ventriculus ac inteſtina roboranda & adſtringenda.

Curatio.

Curatio. Materia ergo, ſi adſit, præparetur, *ſyrupo de betonica, de abſinthio, de mentha, melle roſato, cum aquis vel decocto foliorum betonicæ, ſaluiæ, menthæ, ſeminis fœniculi*, & ſimilium. Decoctorum tamen ſit minor quantitas, ne fluxus augeatur.

Vomitus ad materiam pituitoſam, quæ ventriculi facultatem retentricem labefactat, & tunicis ventriculi adhærens eum lubricum reddit, excludendam vtilis eſt, præſertim ſi æger ſit nauſeabundus & ad vomitum facilis.

Per aluum verò lene purgans tale paretur.

℞. *Cortic. myrobalanor. chebulor.* an. ʒ. ij. *ſem. fœnicul.* ℈. j. *zingiber.* ℈. ß. *agarici albi* ʒ. j. *flor. roſar. rubr. abſinth. Romani*, an. p. j. Coq. in ſ. q. aquæ communis. Colaturæ expreſſæ ℞. ℥. iij. *Syrupi vel mellis roſati ſolutiu.* ℥. j. M.

Vel ℞. *Agarici trochiſcati* ℈. j. *hieræ ſimpl. pilul. alephangin.* an. ʒ. ß. F. Pilulæ.

Euacuatâ materiâ, vſurpentur medicamenta interna, quæ ſimul intemperiem ventriculi corrigant, eúmque adſtringendo roborent, qualia ſunt, mentha, abſinthium, maſtiche, garyophylli, calamus aromaticus, galanga: quibus tamen & alia adſtringentia ſuprà propoſita, quæ non ſunt calida, admiſcere licet: modò ita temperentur, vt non frigida in hoc caſu, ſed calida potiùs excedant, à frigidis tamen adſtrictionem accipiant.

Ex internis eſt hoc.

℞. *Conſeru. roſar.* ℥. iij. *theriac. opt.* ʒ. ij. *ſpiritus vitrioli*, gutt. viij. Cum *mica cydoniorum aromatica*. F. Electuarium, de quo manè detur portio, quæ nucem iuglandem æquet.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiq.* ℥. j. *diacydonij cum ſpeciebus, cortic. citri condit.* an. ʒ. ij. *ſpecier. aromat. roſat.* ℈. j. *diarrhodi abbatis, trochiſcor. de ſpodio, de carabe, corall. rubror. præpar.* an. ℈. ß. *tunicæ internæ ſtomachi gallinæ præparat.* ℈. j. Cum *ſyrupo myrtino, & de mentha*. F. Electuar.

Vel ℞. *Myrobalanor. emblicor. conditor. carnis cydonior. conditæ, cortic. citr.* an. ℥. j. *ſpecier. aromat. roſat. diarrhod. Abbat. corallior. rubror. præpar.* an. ʒ. j. *zingiberis in China conditi*, ℥. ß. Cum *ſyrupo cydoniorum*, F. Electuarium.

Ad ventriculum roborandum, ita tamen, vt pituita ei non impingatur, efficaces ſunt ſales, vt menthæ, abſinthij, cinnamomi, & ſimiles, qui vel ſoli, vel cum zingibere, cinnamomo, galanga, & ſimilibus exhiberi poſſunt, vt & ſales Theriacales. *Ventriculum roborantia.*

Efficax eſt & Elixir proprietatis, vt & ſpiritus vitrioli.

A proprietate prodeſſe traduntur interiores ventriculi gallinæ tunicæ: ſicut & coagulum leporis vel hœdi ſiccatum, & ʒ. j. pondere cum liquore idoneo exhibitum.

Extrà inungatur ventriculus oleo abſinthij, menthæ, nardino, quibus admiſceri poſſunt pulueres aromatici, vt:

℞. *Olei abſinth. nardini, menthæ*, an. ℥. ß. *puluer. caryophyll. maſtich. menthæ*, an. ℈. j. *ligni aloës, corall. rubror. præpar. flor. roſarum rubr.* an. ℈. ß. *ceræ* parum. F. Linimentum.

Vbi intemperies habitum contraxit, Aëtius *cap. proprio*, ad ſinapiſmos & dropaces aſcendit, quos ventriculi regioni applicat, corpore priùs expurgato, & cauendo regionem hepatis.

Exempli gratiâ talis fieri poteſt.

℞. *Myrrhæ, thuris, aloës, ſchœnanth.* an. ʒ. j. *maſtic.* ℥. ß. *ammoniaci aceto diſſoluti* ʒ. j. *ſinapis, euphorbij, piperis, pyrethri*, an. ʒ. j. ß. *ceræ & picis*, q. ſ.

Diæta.

Cibus ſit paucus, & æger inediam, quantum poteſt, ferat. Cibus tamen ſit boni ſucci, & facilis coctionis, ſed ſiccior. Ideóque carnes aſſæ elixis præferendæ. Vitentur omnia frigida, humida, lenta, vt & iura pinguia. Cibi condiantur nuce moſchata, zingibere, caryophyll. ſaluia. Potus ſit vinum rubrum, aut cereuiſia bona. Reliqua petantur ex iis, quæ ſuprà *part.* 1. *cap.* 9. de intemperie ventriculi frigida & humida dicta ſunt. *Diæta.*

De Lienteria à facultate expultrice irritata.

A læſa expultrice fit Lienteria, cùm vlceroſa adeſt diſpoſitio in ventriculo & inteſtinis, vt antea dictum, propter humores acres, cibos tales, medicamenta venenata, præſertim ſi craſſo modo contuſa fuerint. Et cùm vlceroſa diſpoſitio hæc præſtare poſſit, ipſa vlcera ventriculi id non minùs præſtabunt. *Lienteria à facultate expultrice irritata.*

Signa Diagnoſtica.

Si ab vlceroſa diſpoſitione, & irritata expultrice fit Lienteria, cœliaca non præceſſit, & ſenſus morſus, ac dolor ventriculo ineſt. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Quæ ab humoribus acribus fit lienteria, ſi longiore tempore duret, in dyſenteriam tranſit, teſte Galeno 6. *aph.* 1. *Prognoſtica.*

2. *Lienterica vitia cum difficili ſpiritu & lateris punctura, in tabem deſinunt.* Hippocrates *in Coacis*. Loquitur autem de Lienteria, quam catarrhus excitauit, ex humore acri, bilioſo, aut ſalſa pituita. Huius enim humoris parte quadam in thoracem decumbente, fit ſpiratio difficilis, & lateris punctura, quæ tantùm prælúdia ſunt phthiſeos; parte alterâ in ventrem influente, Lienteria exiſtit. Quod ſi non ſimul hæc tria inuadant, ſed Lienteria prioribus ſuperueniat, ſignificatur, quòd interna in thorace ſuppuratio nondum rupta ſit, ichor autem quidam tenuis è parte excidat, qui in ventrem deſcendens inteſtina mordeat, vnde Lienteria ſequitur. Mala autem eiuſmodi Lienteria eſt, quia diuturna eſt, & alleuationem ægro nullam affert. Nam in Lienteriis malis Hippocrates etiam eas numerat, quæ continuæ & diuturnæ ſunt, excrementis exeuntibus crudis ac nigris, aut graueolentibus. 2. *Prorrhet.* 30.

3. *Quæ in longis Lienteriis, cum lumbricis, torminibus, & doloribus malè afficiuntur, ſolutis iis intumeſcunt, atque his incidens rigor malus eſt.* Hippocrates *in Coacis*. Particularis autem eſt

eſt hæc obſeruatio, & non admodum frequens, præſertim quòd lumbrici in Lienteria appareant. Ergo quidam per θηρία, malignam aliquam cauſſam in ventre intelligunt, vel habitualem intemperiem, phlegmonen, vlcus, è quibus Lienteria exiſtit. Proinde mala eſt Lienteria, quæ diuturna eſt, ob cauſſæ efficientis pertinaciam; quæ maligna eſt, ob humorem talem, aut phlegmonen, aut exulcerationem ventriculi vel inteſtinorum: quæ cum torminibus coniuncta eſt, ob concluſos flatus, aut morſum; quæ denique cum doloribus eſt, ab acri bile, aut pituita ſalſa, non à frigida intemperie. Solutis iis doloribus, quòd videlicet calore naturali debilitato paulatim tot flatus ampliùs non procreantur, æger intumeſcit, hydrope inprimis ſicco; & accidens tandem rigor, retracto ad interiora exiguo etiam illo calore naturali, non criticus eſt, ſed lethalis, vtpote in ægro iam debili, & viribus omnibus extinctis.

Indicationes.

Indicationes. Humor acris temperandus & educendus, & tandem humorum prauitate ceſſante, adſtringentibus fluxus curandus.

Curatio.

Curatio. Inprimis autem conſiderandum, an locus affectus ſit ventriculus vel inteſtina. Si vlceroſa diſpoſitio ſit in ventriculo, vomitoria vitentur, ne materia per locum affectum euacuetur: ſed ad aluum leniendam detur Syrupus roſarum ſolutiuus, cum decocto tamarindorum, vel hordei, aut ſero lactis.

℞. *Myrobalan. citrinor.* ʒ.j. *rhabarb. opt.* ʒ.j. ß. *tamarindor.* Vnc.j. Infundantur *in decocti hordei & ſucci roſar.* an.q.ſ.

Colaturæ expreſſæ adde *ſyrupi roſarum ſolutiui*, ℥.j. vel *manna* ℥.ß. aut ℥.j.

Pinguia etiam in hoc morbo non conueniunt, ne vlcus ſordidum reddatur, ſed abſtergendum, mox exſiccandum & adſtringendum.

Si in inteſtinis ſit vlceroſa diſpoſitio, vomitoria in ægro ad vomitum prono vtilia ſunt, ratione reuulſionis: quæ autem per os conueniant, in curatione Dyſenteriæ dicetur.

Si malum diu perſeueret, rhabarbarum, præſertim aquâ roſarum præparatum, magnæ efficaciæ eſt.

Materiæ alteratio & præparatio, vbi opus eſt, perficitur hordeo, cichoraceis, & ſimilibus refrigerantibus, additis quæ parum adſtringunt, vt cauſſa efficiens compeſcatur & frænetur, vt:

℞. *Aquæ acetoſæ, endiuiæ, cichorij*, an. ℥.j. *ſyrupi granator. de portulaca*, an. ℥.ß.M.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr.* ℥.j. *cichorij* ℥.ß. *corall. rubr. præpar. ſpecier. diarrhod. abbat. boli Armeni*, an. ℈.j. cum *ſyrupo cydoniorum*. F. Electuarium.

Diuretica etiam vtilia ſunt, quia fluxionem deriuant.

Extrà admoueantur fomenta, vnguenta, cataplaſmata, & emplaſtra ex medicinis frigidis adſtringentibus compoſita, vt:

℞. *Olei myrtini, roſacei*, an. ℥.ij. *maſtiches, ſemin. coriandri, ſanguinis draconis, boli Armeni, abſinthij*, an. ℈.j. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

Si exulceratus planè ſit ventriculus, eius curatio ſuprà tradita eſt. Si à veneno ſit fluxus, alexipharmaca admiſcenda; & commendatur inprimis ſuccus dictamni cum ſyrupo acetoſitatis citri.

Diæta.

Diæta. Aër ad temperatum frigus declinat: cibis refrigerantibus adſtringens aliquid addatur, vt pyra, cydonia, meſpila. Potus ſit vinum tenue, aquoſum, ſubaſtringens, vt lac chalybeatum, vel cum ſyrupo cydoniorum vel granatorum. Potus ſit paucus. Nam, vt Aëtius ſcribit, multus potus fluxibus ventris infeſtiſſimus eſt. Somnus more ſolito ſit longior. Plura de hac re in doctrina *de Dyſenteria* dicentur.

Cœliaca affectio.

Cœliacæ affectionis curatio. Eadem curandi ratio eſt Cœliacæ affectionis, vtpote quæ ſecundum maius & minus ſaltem à Lienteria, ex plerorumque Medicorum ſententia, differt. Quia tamen aliter paulò, ex Aretæi *lib. 2. de cauſſ. morbor. diuturn. cap. 7.* de Cœliaca ſentit Mercatus, & illud breuiter addendum. Ita autem Aretæus: *Cœliacus*, inquit, *morbus fit ob coquentis caloris imbecillitatem, frigúſque ventriculi, cùm liqueſcit quidem à calore alimentum, ſed non concoquit calor, neque in ſuccum proprium vertit, ſemicoctum imperfectúmque relinquens, cùm perfectionem aſſequi non poſſit. Id verò coctione deſtitutum ad prauum mutatur, & calore, & odore, & conſiſtentiâ: Albus enim eſt bile priuatus color, olidum excernitur & lutulentum, liquidum & inconſiſtens, ob profligatam coctionem ſubſtantiæ, &c.*

Cœliacæ & Lienteriæ diſcrimen. Hinc Mercatus non ſolùm retentricis vitio cœliacum malum fieri docet, ſed omnibus potentiis læſis, ob frigidam cum ſordida humiditate totius ventriculi intemperiem, cum innati calidi & humidi proprij imminutione. Hinc pluribus modis Cœliacam à Lienteria differre ſcribit. Primò, quòd in Lienteria retentionis debitum tempus non obſeruetur; in cœliacis verò ſolus complexus cibi non rectè fiat; atque ita in Lienteria cibi immutati exeant, quia ſatis diu in ventriculo retenti non ſunt: in cœliaca verò, licèt diu ibi morati ſint, formam tamen chyli non adepti ſunt, quia ventriculus non valuit eam inducere. Secundò, quia in Lienteria ſolùm excernuntur alimenta immutata: in Cœliaca verò mutata, humidiora, corrupta, & variis vitiis conſpurcata. Tertiò, quia in Lienteria reliquæ potentiæ actu priuantur, defectu temporis, non vitio ſui; in Cœliaca verò omnes potentiæ læſæ ſunt, & propterea non faciunt officium, quamuis diu moretur in ventre alimentum, ita vt etiam ventriculus impedire non poſſit, quo minus putreſcat, vitietúrque alimentum, ſed potiùs ob defectum diſtributionis corruptionem maiorem ſuſcipiat. Quartò, quòd in lienteria ſaltem internæ tunicæ ſuperficies afficiatur; in Cœliaca verò vniuerſa ventriculi ſubſtantia. Quintò, quòd Lienteria ſit fluxus continuus; Cœliacus autem per interualla fiat, ſic vt & diſtribuens facultas læſa ſit; & propterea ſingulis diebus non excernat: vnde copioſa excrementa congregentur, quæ poſtea facultatem expultricem laceſſant, & copioſam alui deiectionem excitent.

Verùm enim verò, cùm alij authores Cœliacam & Lienteriam ſolùm ratione maioris & minoris differre ſtatuant, vt dictum; iſta, quæ prolixè de Cœliaca ſcribit Mercatus, potiùs ad Diarrhœam, quæ fit è ciborum in ventriculo corruptione, pertinere videntur.

CAPVT VI.

De Diarrhœa.

Diarrhœa. ETſi in genere omne alui profluuium Diarrhœæ nomine appellari poſſit: tamen propriè & in ſpecie Diarrhœa is alui fluxus eſt, quem immoderata humoris alicuius, præter alimentum crudum & ſanguinem, ſine exulceratione inteſtinorum per aluum excretio excitat.

Cauſſa quidem in genere Diarrhœæ eſt copia humorum, vel prauitas, quæ naturam ad expellendum immoderatè ſtimulat. Verùm humorum ad excretionem iſtam præter naturam ſtimulantium magna eſt varietas, ratione materiæ, loci, modi ac cauſſæ efficientis, quæ rectè diſtinguere ad curationem magni omnino momenti eſt.

Primò, ratione materiæ, aliàs chylus excernitur, qui non rectè diſtribuitur, ſed in inteſtinis hæret; aliàs humor aliquis excrementitius, nunc pituitoſus, craſſus, mucoſus, nunc bilioſus, nunc melancholicus, ater, nunc ſeroſus, nunc pinguis & oleoſus quaſi.

Secundò, ratione loci, vnde profluit materia, nunc diarrhœa ortum habet à ventriculo, quando in eo corrupti & vitioſi humores cumulantur, nunc à ſplene, nunc ab hepate, nunc à meſenterio, nunc à cerebro, nunc, ſed rariùs, à thorace, nunc ab vtero, nunc à venis & toto corpore. Ideóque in Diarrhœa ſolùm ad ventriculum & inteſtina reſpiciendum, ſed diligenter inquirendum, vnde materia ſuppeditetur; aliàs curatio rectè inſtitui non poteſt.

Tertiò, modi & cauſſæ efficientis ratione, alia Diarrhœa eſt critica, & fit naturâ rectè agente, quando ſcilicet ea de ſalute hominis ſollicita vitioſos humores, & quod ſibi moleſtum eſt, virtutis robori, & hominis commodo expellit, & quidem ἐν καιρῷ, id eſt, *tempeſtiuè*, quod fit in febribus, apparentibus ſignis coctionis, & in die decretorio, & quam ægri facilè tolerant, atque inde commodum percipiunt; alia ſymptomatica, quæ contra rationem accidit, & à qua nulla vtilitas ad ægrum redit.

His ergo ita ſe habentibus, agendum erit in ſpecie: 1. de fluxu chyloſo, ſeu diarrhœa, in qua chylus excernitur. 2. de diarrhœa quæ fit à toto, & quidem cum, vel ſine febre, vbi etiam de fluxu colliquatiuo dicendum. 3. de diarrhœa à ventriculo. 4. de diarrhœa à vermibus. 5. de diarrhœa à venis meſaraicis. 6. de diarrhœa ab hepate. 7. de diarrhœa à liene. 8. de diarrhœa ab vtero. 9. de diarrhœa quæ accidit à catarrho ſeu fluxu cerebrali vulgò dicto. 10. de diarrhœa, quæ accidit in infantibus dum dentes erumpunt. 11. de diarrhœa à pharmaco fortiori, item à veneno aſſumto.

Priùs tamen, quæ in genere de diarrhœa dici poſſunt, proponentur.

Cauſſæ.

Cauſſam diarrhœæ in genere diximus eſſe humorem quemcunque, & vbicunque in corpore cumulatum, quem natura ab eo moleſtata immoderatè excernit. Ad cumulandos autem tales humores faciunt cauſſæ externæ, cibus & potus copioſus vel vitioſus, & omnino errores in victu commiſſi, aëris intemperies, omiſſa corporis exercitatio, cutis in toto corpore adſtricta. Hinc vt Hippocrates 3. aph. 17. ſcribit, *quotidianæ auſtrinæ conſtitutiones tum corpora ſoluunt & laxant, tum aluum humectant.* *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Diarrhœa in genere ex frequenti & copioſiore quàm pro more & modo naturæ, alui humida deiectione, abſque manifeſto dolore, & inteſtinorum exulceratione, & hinc ſine ſanguinis permiſtione. *Signa.*

Prognoſtica.

1. *In turbationibus alui, & vomitibus, quæ ſponte fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; ſin minus contrà.* 1. aph. 2. Etſi enim, vt ſuprà dictum ex Galeno, *in fine libri de ſympt. diff.* toto genere præter naturam ſint hæmorrha- *Prognoſtica.*

gia

gia narium, vomitus, ſanguinis per aluum deiectio, hæmorrhoïs, & alia huius generis; tamen præter naturam ſimpliciter non ſunt, modò ἐν καιρῷ fiant, & id quod moleſtum eſt, expellatur. Ita aliquibus diarrhœa & cholera certis interuallis omnem humorum redundantiam educunt. Quando autem tales euacuationes bonæ vel malæ ſint, dictum eſt *in Inſtitutionibus, lib.3. part.3. cap.10.*

2. *Vno die fluere aluum, ſæpe pro valetudine eſt, atque etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptimum diem id conquieſcat: purgatur enim corpus, & quod læſurum erat, vtiliter effunditur. Verùm ſpatium periculoſum eſt; interdum enim torminat ac febriculas excitat, viréſque conſumit.* Celſus *lib.4. cap.19.*

3. *Longâ diarrhœâ laboranti ſponte ſuperueniens vomitus, malum ſoluit. 6. aphor.* 15. Reuulſio enim fit materiæ ab inferioribus ad ſuperiora.

4. *Ophthalmiâ laborantem alui profluuio corripi bonum. 6. aphor.17.* Reuulſio enim materiæ morbi ad inferiora fit, & euacuatio: id, cùm ſponte ſua aliquando faciat natura, Medicus eam imitari debet, deorſum euacuando per pharmaca & clyſteres.

5. *Si Leucophlegmatiâ detento fortis diarrhœa ſuperuenerit, malum ſoluit. 7. aphor. 29.* Nam materiæ morbum facientis à toto habitu per aluum fit euacuatio. Id autem verum eſt, ſi morbi initio & integris viribus, ac ſaluis viſceribus accidit: aliàs profluuium alui non morbum tollit, ſed ægrum.

6. *Mulieri vterum gerenti ſi aluus multum fluat, periculum eſt ne abortiat. 5. aph.34.* Cùm enim pauca fiat alimenti ob fluxum in corpore diſtributio, fœtus alimento ſuo defraudatur, & ob frequentes deiectiones vires magis exſoluuntur; vincula vteri crebra illa agitatione corporis laxantur; fœtus & vterus tetro vapore excrementorum continenter deiectorum, præſertim bilioſorum, offenditur. Magnam etiam cauſſam adeſſe oportet, quæ profluuium hoc in grauidis excitet; cùm eæ alioquin aluo duriore eſſe ſoleant.

Indicationes.

Indicationes. Vt diarrhœa quæuis rectè curetur, cauſſa à qua prouenit, ſpectanda eſt. Si enim proficiſcitur à copia vel prauitate humorum, ſiue in ventriculo & inteſtinis genitorum, ſiue aliunde affluentium, partium illarum affectibus occurrendum eſt. Externæ quoque cauſſæ remouendæ ſunt, de quibus plura in ſpecie dicentur. Deinde in omni diarrhœa motus materiæ fluentis conſiderandus. Si enim ille eſt criticus & bonus, quo vel totum corpus, vel pars aliqua cum ægri tolerantia & vtilitate expurgatur, ſiſtendus non eſt, ne materia in aliam partem conuerſa, febrim, pleuritidem, aut viſceris alicuius periculoſam inflammationem excitet: imò ſi imperfectus ſit motus, adiuuandus blandis purgantibus, ne relicta materia nouum morbum generet. *Quæ enim in morbis poſt criſin relinquuntur, recidiuam facere conſueuerunt, 2. aph.12.* Nec ſymptomaticus tempore mox coërcendus, dum æger facile fert; nec qui diuerſorum colorum eſt, dum vires conſtant, ſecundum Hippocr. *1. aph.2.* Si verò immodicus eſt, & diutius perſeueret, viréſque deiiciat, tranſacto primo impetu ſiſtendus & compeſcendus eſt. Ita etiam qui ex hypercatharſi ortum habet, ſiſtendus ſtatim, cùm inſigniter vires debilitet: ſicut & colliquatiuus in febribus ardentibus & malignis. Videantur *Inſtitutiones* loco antea allegato, *lib.3. part.3. cap.10.*

Curatio.

Curatio. Cohibetur autem fluxus materiam euacuando, reuellendo, & ſiſtendo fluxum.

Si aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa materiam fluxui ſuppeditet, vel aliàs ſanguis peccet, quandoque venam ſecare licet.

Purgantia. Purgantia medicamenta huic negotio apta ſunt, quæ ſimul adſtringunt & roborant, vt rhabarbarum, præcipuè in ſubſtantia ſumptum, myrobalani, tamarindi, ſyrupus & ſuccus roſarum.

Reuellentia. Reuellit non ſolùm venæſectio, ſed & vomitus, frictiones, ligaturæ, euacuationes per vrinas, ſudores. Siſtunt fluxum roborantia & adſtringentia *cap. præcedenti* propoſita.

Narcotica. Si fluxus vehemens ſit planè, & vigiliæ ac dolores vrgeant, neque aliis remediis tolli poſſint, ad narcotica veniendum, ſed cautè, nec viribus valde deiectis, ne æger ſopitis ſpiritibus planè extinguatur.

De Diarrhœa in ſpecie, & primò de fluxu Chyloſo.

Fluxus chyloſus. Si Chyli diſtributio non fiat, & chylus à venis meſaraicis aut potiùs lacteis, ac hepate non attrahatur, coaceruatus in inteſtinis, copiâ ſuâ, & ſæpe etiam acrimoniâ, cùm corrumpitur, prauiſque humoribus miſcetur, inteſtina ſtimulat, & per aluum eiicitur, ac diarrhœam excitat. Non diſtribuitur autem chylus, vel ob venarum, à quibus ad hepar defertur, & hepatis obſtructionem, vel ob viſcerum ſanguificationi dicatorum imbecillitatem, dum chylum ad ſe non trahunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hæc diarrhœæ ſpecies cum materia liquida, aliquo modo tamen craſſa, quaſi ptiſana, ſine fœtore, per aluum excernitur. An autem ex venarum obſtructione, an verò ex debilitate hepatis chylum attrahere non valentis oriatur, ita diſtinguitur, quòd cùm à venarum obſtructione fit diarrhœa, chylus excernitur albus, cùm non recipiatur in venas. Cùm verò in venas recipitur, ſed ab hepate non attrahitur, colore ſubruffo nonnihil tinctus eſt, & ſigna etiam hepatis debilis adſunt.

Prognoſticum.

Malum hoc non eſt contemnendum, ſed quamprimùm curandum; cùm, ſi diutius duret, ægrum ad atrophiam deducat, & ſi ob hepatis imbecillitatem euenit, facilè in cachexiam & hydropen degenerare poſſit. *Prognoſticum.*

Curatio.

Si ab obſtructione venarum meſaraïcarum, ſeu lactearum, & hepatis etiam obſtructione, ab humore lento & pituitoſo proueniat diarrhœa hæc, primus ſcopus ſit obſtructiones aperire, iis inprimis medicamentis, quæ ſimul hepati vtilia ſunt, aluum tamen non irritant. Vitentur & aſtringentia, tam in medicamentis, quàm cibis, niſi apertis obſtructionibus alia diarrhœa ſubſequatur. *Curatio.*

♃. *Rad. aperientium aceto præparat.* ℥.ij. *agrimon. endiu. capill. veneris,* an. M.j. *abſinthij* M.ß. *ſem. aniſi, fœniculi,* ana ʒ.j. *paſſular.* ℥.j. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ♃. ℔. j. *ſyr. de duabus radicibus, byzantini ſimplic.* an. Vnc.ij. F. Potio pro quatuor doſibus.

Vel ♃. *Rad. aperient.* an. ʒ.ij. *cichorij* ℥.ß. *ſem. endiu. fœniculi,* an. ʒ.j. *paſſular.* ℥.ß. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ♃. ℥.vj. *ſyrup. byzantini* ℥.ij. Miſce pro duabus doſibus.

Vtilis eſt & in hunc finem ſpiritus ſalis. Hinc fiat purgatio.

♃. *Rhabarb.* ʒ.j.ß. *agarici trochiſc.* ʒ.j. *cinnamomi* ʒ.ß. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. ℈.j. Cum *ſucco endiuiæ vel abſinthij.* F. Pilulæ mediocres, quarum doſis Drach.j.

Vel ♃. *Agarici albiſſ.* Drach.j. *rhabarb.* Drach.ß. *ſpicæ, ſchœnanth. cinnamomi,* an. ℈.j. Infundantur *in aqua abſinthij, agrimoniæ & endiuiæ.* Colaturæ ♃. ℥. iij. *mellis roſat. colat.* ℥.j. Miſce. F. Hauſtus.

Vel ♃. *Rad. fœnicul. cichorij,* an. ℥.ß. *fol. agrimoniæ, abſinthij, capillor. veneris,* an. M.ß. *myrobalanorum chebulorum* ʒ. ij. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. ʒ.j. Coq. in aqua ſimplici. In colaturæ ſ. q. infundantur, *agarici alb.* ʒ.ij. *rhabarb.* ʒ. j. *zingiber.* ʒ.ß. *ſchœnanth.* ℈. j. Colaturæ ♃. ℥.vj. *ſyr. byzantini ſimpl. de cichorio cum rhabarb.* ana ℥.j. *ſpiritus ſalis* gutt. iv. vel v. Miſce pro duabus doſibus.

Poſtea ſi opus ſit, iterum aperientia vſurpentur: vt,

♃. *Rad. fœniculi, cichorij, petroſelini, eryngij,* an. Vnc. ß. *endiuiæ, capill. veneris,* ana M.ß. *cicerum rubr.* P.ij. *ſem. coriand. petroſelini,* ana Drach.j. Coq. in aqua ſimplici. Colaturæ ♃. Vnc.x. *ſyrup. endiu. compoſ. byzantin. ſimpl.* an. Vnc.j.ß. F. Potus pro tribus doſibus.

Vel infundantur in vino *Rad. fœniculi, eryngij, rhapontici, rubiæ,* ana Vnc.j. *abſinth. agrimon. capillor. veneris,* ana Vnc.ß. De quo æger bibat.

Poſt paretur tale Electuarium.

♃. *Conſeru. cichorij, capill. veneris,* ana Vnc.ß. *Rad. condit. cichor. eryngij,* ana Drach.vj. *ſpec. diarrhod. abbat.* Drach.j. Cum *ſyrupo byzantino ſimpl.* F. Electuarium.

Poſt ſumptum Electuarium, ſi libet, bibatur hauſtus aquæ fœniculi, cichorij, petroſelini, aut decocti harum radicum. Dentur etiam rotulæ diarrhod. abbatis.

Similiter quæ extrà ventri adhibentur, non adſtringant, ſed aperiant: vt,

♃. *Ol. amygdal. amar. chamæmel. anethi,* ana Vnc.j.ß.M.

Cum quibus ſuccus apij, vel fœniculi coqui poteſt: aut iis puluis radicum aſari, ſchœnanthi addi, & cum ceræ pauca quantitate, vnguentum parari. Vel applicetur Emplaſtrum diachylon ſimplex cum puluere radic. aſari, ſchœnanthi & ſimilium miſtum.

Si ab obſtructione hepatis, & quidem ſimæ partis proueniat, remediis, quæ in venarum meſaraïcarum obſtructione conueniunt; ſi gibba, diureticis vtendum: & quidem nunc temperatis, nunc frigidioribus, nunc calidioribus, provt ægri conſtitutio requirit.

Si verò ab imbecillitate hepatis ortum habet hic fluxus, roborandum hepar, vel venæ meſaraïcæ, iis quæ calefaciunt, ſimúlque aperiunt; cùm debilitas attractionis vtplurimùm fiat ab obſtructione, & hepar debile facilè in obſtructiones incidat, vt ſunt ſpica, ſchœnanthum, abſinthium, cinnamomum, cyperus, rubia tinctorum, agrimonia, ſpec. diarrhod. abbatis, diatrion ſantalon, aromatici roſati, trochiſci de rhabarbaro, de abſinth. de roſis, de curcuma, ſyrupus byzantinus, crocus Martis. A valde tamen calefacientibus abſtinendum, cùm vis hepatis potiùs in moderato, quàm nimio calore conſiſtat. *Nimium calefacientia hepati noxia.*

Interea etiam frictiones totius corporis fiant, quibus alimentum ad id attrahitur. Inprimis verò magnam hic habent efficaciam, & cum minore periculo adhibentur medicamenta externa, vt emplaſtrum de farina lupinorum, cum oleo nardino, & ſimilibus.

Sunt & aliæ cauſſæ, quæ faciunt, vt alimentum ad hepar non perueniat, ſed chylus cum aliis excrementis eiiciatur: verùm pertinet ille fluxus ad diarrhœam è cibis corruptis, de qua poſtea.

De

De Diarrhœa, quæ ſit à toto, & primò:

De ea, quæ eſt cum febre.

Diarrhœa à toto cum febre. Sæpe in febribus Diarrhœæ accidunt, quæ tamen aliàs Criticæ, aliàs Symptomaticæ ſunt, & propterea diligenter diſtinguendæ.

Si Criticus ſit fluxus, & naturæ opus, deiiciantur qualia oportet, id eſt, humores peccantes iam cocti, & victi à natura, ac ſignis coctionis præcedentibus. Vnde ſequitur tolerantia & vtilitas; aut ſine inſigni virium deiectione, & moleſtia quæ vires proſternat, vitioſi humoris euacuatio perficitur, & eam ſequitur morbi, qui hominem affligit, ſolutio. Hæ verò conditiones ſi deſiderentur, aut potiùs contrariæ adſint, Symptomaticam eſſe euacuationem concludendum eſt, præſertim ſi cruda admodum, humida & aquoſa, vel frequenter & paulatim, ſiue etiam multum & confertim ſtridore per aluum deiiciantur, & alia mala ſigna, de quibus iam dicetur, adſint.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Ex quibus, quid de futuro morbi euentu coniiciendum ſit, manifeſtum euadit.

1. *In turbationibus alui, & vomitionibus, quæ ſponte fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; ſin minùs, contrà*, vt ſæpius ex 2. *aph. ſect.* 1. dictum.

2. Humida inter initia alui deiectio, morbo ad criſin tranſeunte, craſſior duriórque reddatur oportet. Hippocrates & Galenus 2. *Prognoſt. aph.* 16. Significatur enim concoctricem facultatem validiorem redditam eſſe.

3. In fluxionibus alui mutationes excrementorum, non tamen in deteriora, iuuant; quia iis mutationibus corpus exactiùs expurgatur, niſi colliquationis aut putredinis ſigna habeat. Mala enim eſt excrementorum mutatio, cùm nimis liquida illa ſunt, albicantia, pallida, ſpumantia, nigra, exigua, glutinoſa, fluentia, rubra, pinguia & valde olida: de quibus Hippocrates 2. *Prognoſt.*

4. *In morbo diuturno cibi faſtidium, & ſinceræ deiectiones malæ*, 7. *aph.* 6. ἄκρητοι autem ὑποχωρήσεις Galeno ſunt, quæ nullam humiditatem aquoſam permixtam habent, ſolo humore qui euacuatur, per inteſtina tranſeunte. Nam huiuſmodi deiectiones exuſtam & conſumptam humiditatem natiuam à febrili calore indicant.

5. *Deiectio alui liquida ex vſu eſt, ſi nec ſtrideat, neque crebrò, & paulatim excernatur: Frequens enim deſidendi labor inſomniam facit. At ſi vniuerſim & ſæpe deiiciatur, periculum defectionis animi imminet.* Hippocrates 2. *Prognoſt.* 14. Stridor enim deiectionem ſymptomaticam, & crudam vitioſorum humorum indicat, per quam hepar, lien, aut totum corpus inutiliter expurgatur, præſertim ſi crebrò & confertim id fiat. Vigiliæ enim & deliquia ſequuntur.

6. *Si aquoſa admodum, aut alba, aut viridia*, vel crocea, *aut ſpumantia deiiciuntur, hæc omnia mala ſunt.* Indicant enim vel cruditatem, vel impediunt fluxum bilis in inteſtina, vel copiam æruginoſæ aut flauæ bilis, aut commixti cum humore ſpiritus flatulenti. Hippocrates & Galenus 2. *prognoſt.* 20.

7. *Mala eſt deiectio pauca, glutinoſa, alba, ſubpallida, lubrica, Exitioſa verò eſt nigra, pinguis, liuida, æruginoſa, fœtida. Verſicolor quidem diuturnior eſt, ſed nihilominus exitialis.* Hippocrates 2. *prognoſt. aphor.* 21. 22. 23. Cauſſæ *ibidem* apud Galenum videantur. De ποικίλαις ſeu *varij coloris* deiectionibus ait, omnes eas ſignum eſſe, quòd multæ adſint affectiones malæ, quæ multùm temporis ad concoctionem requirant; aut cum quibus natura tanquam cum vitiis pluribus pugnatura, multùm temporis conſumat.

Curatio.

Curatio. Vt curatio rectè inſtituatur perpendendum eſt, an critica, an verò ſymptomatica ſit euacuatio. Si ſit critica, & die critico apparentibus ſignis coctionis accidat, totum negotium naturæ committendum, ſecundùm Hippocratem 1. *aphor.* 20. *Quæ decernuntur, decretáve ſunt iuſtè, nec mouere conuenit, nec aliud quippiam nouare, ſeu medicamentis, ſeu aliis irritationibus fiat, ſed omittere.* Nam ſi ſiſtere talem fluxum vtilem Medicus conetur, humores vitioſi, quos natura rectè expellere incepit, in corpore retenti recidiuam, eryſipelata, & viſcerum inflammationes, ac alia mala excitare ſolent. Ideóque ſolum conuenientem victum Medicus ægro præſcribat; & ſi quæ adhuc ſuperſit in corpore vel humoribus intemperies, eam alterantibus, ægrúmque roborantibus tollat, donec æger integram ſanitatem recuperet.

Si verò natura opus integrè non abſoluerit, non ſolùm non ſiſtendus fluxus, ſed natura etiam iuuanda, ne relicta materia recidiuam pariat, 2. *aph.* 12. In quo caſu talis inſtitui poteſt purgatio.

♃. *Tamarindor.* ℥. ß. *radicum cichorij, ſpec. decoct. flor. & fruct.* an. ʒ. iij. *myrobalanor. citrinor.* (ſi adſit pituita) *chebulor.* an. ʒ. ij. *rhabarb.* ʒ. j. *ſpicæ* ℈. ß. *ſchœnanth. cinnamom.* an. ℈. j.

Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ♃. ℥. iij. In iis diſſolue mannæ ℥. ß. vel ʒ. vj. Iterum colentur. Adde *ſyrupi roſarum ſolutiui* ℥. ß. Miſce.

Si autem fluxus nimius ſit, viréſque deiiciat, humor abſtergendus, temperandus, & fluxus ſiſtendus iis medicamentis, quæ poſtea in fluxu ſymptomatico proponentur. Etſi enim materia tales motus inchoet, & rectè quidem: tamen materia mota, ſi ob copiam, ſeu prauitatem & acrimoniam effrenis quaſi reddita, à natura regi non poteſt, & reliquos humores ad fluxum concitat, & vires deiicit. Nullus verò criticus fluxus, qui rectè fit, vires nimiùm deiicere, ſed ab ægro facilè tolerari debet. 1. *aph.* 2. Ideóque ſi vires deiiciat, ſiſtendus.

Symptomaticum fluxum quod attinet, diſtinctione quadam opus eſt. Quidam enim tempore ſolùm talis eſt, quem natura quidem à materiæ copia, vel qualitate ſtimulata ante coctionem abſolutam inſtituit, cum virtutis tamen robore, quique criticus q. eſt, criſin imitatur, ac quem ægri facilè tolerant, imò ex eo commodum percipiunt; qui fluxus non ſiſtendus eſt. Non tamen adiuuandus vel promouendus; neque etiam ſemper naturæ planè permittendus, ſed naturæ ſuccurrere oportet, materiam euacuando, reuellendo, alterando. Ideóque vt materia minuatur & reuellatur, præcipuè ſi febris id ſimul poſtulet, & vires permittant, venam aperire in tali fluxione quæ in principio morbi accidit, non inutile fuerit.

Deinde ne fluxus nimius fiat, abſtergentia, humores alterantia, eorúmque acrimoniam temperantia exhibenda, quæ etiam clyſteribus infundi poſſunt, vt:

♃. *Decocti hordei* ℥. iv. *ſyr. roſar. ſimpl. infuſionis, vel etiam ſolutiui*, ℥. j. Miſce.

Vel ♃. *Myrobalan. citrinor.* ʒ. ij. *rhabarbari elect.* ʒ. j. *ſpicæ* ℈. ß. *ſpec. diarrhod. Abbat.* ℈. j. Infundantur *in aqua acetoſæ, & endiuiæ.* Colaturæ ♃. ℥. iij. ß. *ſyrup. roſar. ſolutiui* ℥. ß. vel ℥. j. Miſce.

Vel ♃. *Decocti hordei* ℔. j. *ſacchar. rubri, mellis roſati colati* an. ℥. j. *ol. roſacei* ℥. j. ß. F. Clyſter.

Poſtea detur *ſyrupus de ſucco ribes, granatorum, acetoſæ, acetoſellæ, oxyſacchara cum aqua acetoſæ, endiuiæ, cichorij, plantaginis, tormentillæ, portulacæ.*

Vbi fluxus perſeuerauerit, magis adſtringentia vſurpare oportet, vt ſunt *conſerua roſarum rubrarum antiqua, Rob ribes, berberis, ſyrupus myrtinus, granatorum, cydoniorum*, vt:

♃. *Syrup. granator. ſucci ribes, iulebi roſarum*, an. ℥. j. *aquæ plantaginis, endiuiæ, acetoſæ*, an. ℥. ij. Miſce pro duabus doſibus.

Vel ♃. *Conſeru. roſar. antiq.* ℥. j. ß. *rob ribes* ʒ. vj. *boli Armeni, corallior. præpar.* an. ʒ. ß. Cum *ſyrupo cydonior.* F. Electuarium.

Extrà quoque venter inungatur oleo cydoniorum, myrtino, maſtichino, abſinthij, aut imponatur emplaſtrum ex ceroto ſtomachali, & ſantalino, mixtis cum oleo cydoniorum.

Si verò fluxus planè ſymptomaticus ſit, & ſaltem à facultate à cauſſa morbifica irritata fiat, eáque quaſi inuita, & quicquid excernitur, ſymptomatis ratione fiat, nullo cum naturæ robore, nec ægri εὐφορίᾳ aut commodo; talis fluxus omnino prauæ diſpoſitionis ſignum eſt. Ideóque nec iuuandus, neque etiam naturæ, vtpote cuius ferè in expellendo nullæ partes & vires ſunt, permittendus, ſed cohibendus.

Quare ſi ferant vires, vena aperienda eſt, vt qui humores ad aluum confluunt, reuellantur & euacuentur, atque ita alui profluuium ſiſtatur. Non tanta tamen ſanguinis copia euacuanda, quanta ſi abſque fluxu alui eſſet, euacuari poſſet. Aliis quoque diuerſionibus, vt frictionibus, & ligaturis vtendum. Poſtea medicamenta materiam alterantia & temperantia, abſtergentia, fluxúmque ſiſtentia modò propoſita vſurpanda, & cùm exhibenda, tum per clyſteres infundenda, atque extrà apponenda.

De fluxu Colliquatiuo.

In febribus ardentibus, & malignis ac peſtilentibus, vt & febri hectica, & phthiſi, & nonnunquam in viſcerum inflammationibus, à calore vehementi non ſolùm humores in venis, ſed & corpus, ſeu id quod proximum partium alimentum eſt, colliquatur, & cùm tenuius eſt, vel per ἄδηλον διαπνοὴν, aut ſudorem diſcutitur, vel per renes & vrinam euacuatur; vel, præcipuè ſi id quod liquatur, eſt craſſius, in ventrem confluit, & fluxum alui, qui συντηκτικὸς, id eſt, *colliquatiuus* vulgò dicitur, excitat, vt *lib.* 4. *de febribus, cap.* 13. dictum. Calor autem hic nunc pinguedinem ſolùm, nunc ipſas quoque carnes ſeu proximum partium alimentum colliquat. Et quidem in febribus malignis & peſtilentibus humores non ſolùm colliquantur, ſed & corrumpuntur, & ad prauam diſpoſitionem, & putredinem ac malignitatem deducuntur; vnde quæ deiiciuntur fœtorem coniunctum habent; aliiſque etiam prauis qualitatibus prædita ſunt. *Fluxus colliquatiuus.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hæc Diarrhœa ex eo, quòd id quod eiicitur, plerumque eſt vario calore præditum, aliquando flauum, aliquando liuidum, plerumque fœtidum, aliquando pingue & viſcoſum; adeſt febris vel ardens, vel maligna, vel hectica: corpus ſtatim præter modum extenuatur, nares fiunt acutæ, oculi concaui, tempora collabuntur, & alia, quæ in facie Hippocratica, *initio prædictionum*, enumerantur, adſunt. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Periculoſus hic fluxus eſt, vt qui non ſolùm corpori omnia alimenta ſubtrahit, ſed & ſpiritus diſſipat; & cùm à vehementi *Prognoſtica.*

hementi cauſſa, quæ ita facilè expugnari non poteſt, dependeat, plerumque lethalis. Cùm enim calor ille febrilis ardens, & malignitas aliàs ad hominem iugulandum ſint potentes, multo facilius id præſtabunt, ſi fluxus talis vires valde deiiciens accedat.

2. In Hecticis, & maraſmo, fluxus Colliquatiuus plerumque lethalis.

3. *Quibus phthiſicis capilli defluunt, iis Diarrhœâ ſuperueniente, in propinquo mors eſt.* 5. *aph.* 12. Capilli enim defluunt ipſis, ob alimenti defectum in partibus ſolidis. Superueniens autem fluxus non humoris morbum efficientis, ſed humoris alimentarij, ac pinguedinis partium ſolidarum præ nimia ſiccitate colliquatarum, mortem in propinquo eſſe ſignificat.

Curatio.

Curatio.

Curationem iſtarum febrium tradit Galenus 10. *meth.med. cap.vlt.* Et eſt opus auxiliis, quæ corporis diſpoſitionem alterant, & conſumtionem impediunt, nimirum refrigerantibus & humectantibus, & nonnihil ſimul adſtringentibus, & fluxum ſiſtentibus. Medicamenta autem iſta non tam extrà ſunt adhibenda, ne caloris præter naturam effluxus impediatur, quàm aſſumenda, vt partes roborentur & firmentur, ne facilè cauſſæ præter naturam cedant. Cordi tamen & hepati talia adhibere nihil prohibet. Hippocrati duo imprimis auxilia in vſu fuerunt, cremor priſanæ, & aqua frigida.

Aqua in fluxu colliquatiuo ægris præbenda.

Aqua poteſt aſſuetis dari, & vbi potiùs ab æſtu vehementi, quàm à malignitate eſt iſte fluxus: tantámque eius neceſſitatem eſſe ſcribit Galenus 5. *meth.med. cap.*6. vt ſine hac ægri labantur in maraſmum. Huius loco, & vbi ab aquæ potu aliquid mali metuitur, dari poteſt *aqua hordei, ſerum lactis, aqua acetoſæ, endiuiæ, cum ſyrupo de ribes, de agreſta, granatorum, acetoſitatis citri, acetoſæ, acetoſellæ, de nymphæa, de portulaca, cydoniorum.*

Interna medicamenta.

Vel ℞. *Conſeru.roſar. acetoſæ,* an. Vnc. j. *diacynodij ſine ſpeciebus* Drach.iij. *ſ*ob.ribium, terræ, ſigillatæ, C.C. vſti præparat.* an. Scrup. ij. Cum *ſyrupo cydoniorum.* F. Electuarium.

Nonnulli lac acetoſum demto butyro cum foliis acetoſæ coctum exhibent. Et cùm æger nutrimento indigeat, ius gallinæ vel pulli dari poteſt, quod medicamentis talibus alteratum ſit. Et quia aliquando acrimoniâ excrementorum inteſtina exulcerari ſolent, clyſteres iniicere vtile fuerit, qui refrigerant, humectant, leniunt, de quibus in capite ſequenti, *de Dyſenteria,* dicetur.

Externa.

Epithemata refrigerantia cordi & hepati vtiliter applicantur, *ex aqua roſacea, acetoſæ, borraginis, & ſimilibus.*

Diæta.

Diæta.

Aër ad frigidum declinet. Cibi refrigerent, humectent, & nonnihil adſtringant. Dentur ergo hordeata, amygdalata, additis ſeminibus quatuor frigidis maioribus, & ſemine papaueris, quibus & corallia & margaritas præparatas admiſcere licet.

De Diarrhœa à toto corpore, ſine febre.

Diarrhœa à toto, ſine febre.

Sæpe etiam Diarrhœæ accidunt citra febrem, cùm venter quidem ab affectu & vitio omni liber eſt, per eum tamen totum corpus expurgatur, & natura vitioſos humores è venis, & toto corpore euacuat, atque ita ſæpe certis interuallis in quibuſdam omnem corporis redundantiam per talem diarrhœam educit, vt Galenus 7.*meth.med.cap.*11. docet.

Atque talis fluxus ab omnibus humoribus, ſeu copiâ, ſeu qualitate prauâ naturam irritantibus, prouenire quidem poteſt: raro tamen accidit, vt non membrum aliquod particulare, vt hepar, lien, affectum ſit, & materiam vitioſam ſuppeditet, hepárque, bilem, lien humorem melancholicum, caput ſæpe pituitam ſuggerat. Proinde pauca de Diarrhœa à toto ſine febre dicentur, reliqua ex reliquis, quæ de fluxibus à ventriculo, hepate, liene, cerebro dicentur, petenda erunt. Nonnunquam & ſeroſi humores, qui Leucophlegmatiam pariunt, per aluum euacuantur, 7. *aphor.*29. De ſeroſo tamen humore notandum in ſpecie, ab eo non ſolùm Diarrhœam in Leucophlegmatiâ accidere, ſed etiam hominibus aliàs ſanis, quibus tamen ſerum in venis plurimùm redundat, tempore autumnali frequenter contingere. Frigus enim autumni nocturnum, vel matutinum, apertos à calore meridiano, vel tepore lecti poros offendens, & propterea altiùs ſeſe in corpus penetrans, à vaſis exterioribus ſeroſos humores, qui facilè à ſanguine ſeparantur, & ad fluxum proni ſunt, verſus interiora, & in maiores venæ cauæ meatus repellit: qui tandem ad viſcera delati, & ad meſenterij ramos repentes, in inteſtinorum cauitatem confluunt, atque ita præterfluentes, ſi bile abundantes eas offendant, vt ferè offendunt, bilem ſecum ad aluum rapiunt, & inteſtinis pinguedinem, ac omnino obuios in meſenterio humores abſtergunt, & ſecum ducunt: vnde diarrhœæ tales ſeroſæ & aqueæ ſunt, maxima ex parte tamen etiam bilioſæ, pituitoſæ, pingues, limoſæ.

Diarrhœa ab humore ſeroſo quomodo producatur.

Atque ita omnia, quæ cacochymiam in corpore producere poſſunt, talis Diarrhœæ cauſſa eſſe valent. Quia tamen hepatis & viſcerum vitioſa conſtitutio ferè cacochymiam generat, vix citra eorum vitium talis Diarrhœa accidere poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Si à toto confluunt humores, ſigna cacochymiæ in toto adſunt, quæ tradit Galenus *in lib. de plenitud. & 4 de ſanit.tuend.* Præceſſit vita otioſa, aut crapulæ dedita. Signa verò, quæ partem aliquam in ſpecie affectam ſignificent, abſunt. Et vbi à toto corpore confluit humor, raro ſub propria forma, ſed mutatus excernitur; neque vlla etiam ſigna ſeſe offerunt, quæ à nimiis, & multis alimentis ingeſtis, & corruptis facultatem irritari teſtentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. *In turbinibus alui & vomitibus qui ſponte fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt, ſin minus, contrà.* 1. *aph.*2. Et *vno die aluum fluere, pro valetudine eſt; atque etiam pluribus, dum febris abſit, & intra diem ſeptimum id quieſcat: purgatur enim totum corpus, & quod intus læſurum erat, vtiliter effunditur. Verùm ſpatium periculoſum eſt: interdum enim tormina & febriculas excitat, viréſque conſumit,* vt ſuprà, ex Celſi *lib.*4. *cap.*14. dictum.

2. *Si Leucophlegmatiâ detento fortis Diarrhœa ſuperuenerit, malum ſoluit.* 7. *aph.* 29. Nam materiæ morbum facientis à toto habitu per aluum fit euacuatio.

Indicationes.

Indicationes.

Si fluxus conſuetus ſit, quo ſana aliàs corpora certis temporibus cum vtilitate corripiuntur, iſque ſit moderatus, non ſiſtendus, nec etiam augendus: ſi verò diminutus, blandis purgantibus adiuuandus: ſi nimius, compeſcendus. Si non conſuetus ſit, nec is ſtatim ſiſtendus. Humores enim vitioſi in corpore contenti euacuantur, & proinde talis fluxus in nondum ægrotantibus ad plurimos morbos præcauendos facit. In morbis verò à cacochymia dependentibus, ad eos tollendos plurimùm valet, habétque & hic locum ſæpius allegatus *aphor.*2. *ſect.* 1. Si verò nimius ſit, & vires proſternat, compeſcendus; quod fit, ſi humorum acrimonia obtundatur, humoréſque leni pharmaco educantur, vel etiam vena aperiatur, ſi plethora ſimul adſit. Imminutâ enim materiâ grauante, natura ad expellendum amplius non irritatur. Poſtea, ſi perſeueret fluxus, ſiſtatur, ſemper reſpectu ad peccantis humoris naturam habito. Etſi enim, vt ſuprà *in ſignis* dictum, in Diarrhœa quæ fit à toto, materia excreta nullius humoris naturam exactè referat, ſed variis modis corrupta excernatur: tamen nunc huius humoris, nunc illius naturam magis æmulatur, & alia etiam humoris peccantis ſigna apparent.

Curatio.

Curatio.

Euacuantia per os ſumta lenia ſint, & quæ roborandi ſimul vim habeant; vt in fluxu bilioſo, *tamarindi, myrobalani citrini, rhabarb. ſyrupus roſar. ſolut. Diaprun. lenitiuum ſine ſcammonio,* quæ cum ſantalis, roſis aut coralliis rubris dari poſſunt. E. G.

℞. *Pulpæ tamarindor.* Vnc.j. *conſeru.roſarum recentis,* Drach. iij. F.Bolus.

Vel diſſoluta in decocto, vel aqua endiuiæ vel plantaginis, cum corallior.rubr. ſcrup.j. propinentur.

Rectiùs tamen in forma ſolida exhibentur, ne in liquida fluxum augeant, vt:

℞. *Pulpæ tamarindor.* Vnc. ß. *diapruni lenitiui* Drach.ij. *puluer.rubr.roſar.* Scrup.j. *rhabarb.* Scrup.ß. F.Bolus.

Si magis adſtringere & roborare animus ſit, quàm euacuare.

℞. *Rhabarbar. leniter ſiccat.* Drach.j. *conſeruæ roſar. antiquæ* Drach.ij. F.Bolus.

In materia pituitoſa conueniunt, mel roſatum ſolutiuum, cum decocto menthæ, myrobalani chebuli, agaricus.

In materia melancholica vtile eſt ſerum lactis caprini, flores caſſiæ cum conſerua roſarum, vel diacatholicon, vel folia ſenæ, & myrobalani.

Materiam temperantia.

Attemperantia materiam in fluxu bilioſo ſunt roſæ, ſonchus, & cichoracea, corallia, ſmaragdus. In pituitoſa, betonica, mentha, ſyrupus byzantinus ſimplex, de lupulis, borraginis, oxyſaccharo compoſita.

Quod ad reuellentia impetum fluentis materiæ, ſi ille magnus, vomitoria ex vſu erunt. Abſtinendum tamen ab oleo.

Diuretica.

Poſtquam his ita facta reuulſio, tutiùs ad diuretica, quæ ab aluo deriuant, deſcenditur. Sunt hæc alia frigida, vt ſemina melonum; alia temperata, vt ceterach, aſplenium, betonica, è quibus nunc his, nunc illis pro natura humoris peccantis vtendum. Si non ſolùm febris, ſed & feruor materiæ, aut calor hepatis abſit, calidis potiùs vtendum, quæ etiam chyli diſtributionem adiuuant. Sudor etiam mouetur diuerſionis causâ.

Abſtergentia.

Denique iis, quæ incraſſando & abſtergendo iuuant, vtendum, & quidem fortioribus, vbi magnus eſt materiæ impetus; aliàs lenioribus, ne vitioſi humores, quos natura expellere conatur, intempeſtiuè in corpore retineantur. Leniora ſunt, *roſæ, ſpodium, conſerua roſarum rubr. primò recens, poſtea antiqua,* cui tandem puluis *boli Armeni, terræ ſigillatæ, corallior. rubror. præpar. myrti,* addi poteſt, ad ſingulas vncias conſeruæ roſar. ſumendo puluerum Drach. ß. Magis etiam adſtringit conſerua roſarum vitriolata. Et poſſunt hæc miſceri cum Syrupo de roſis ſiccis, myrtino, vel cydoniorum. In frigidiore materia puluis menthæ admiſcetur, aut vſurpatur abſinthium. Validiora ſunt, *balauſtia, myrtilli, acacia, hypociſtis, rhus obſoniorum, malicorium, meſpila,* & alia quæ videantur apud Platerum *part.*3. *pag.*129. *& ſeq.* & alios.

Si à ſeroſo humore, frigore ambientis aëris ad interiora repulſo,

pulſo,

pulſo, fiat Diarrhœa, non ſtatim ſiſtenda. Nam ipſum ſerum, munere ſuo defunctum, in corpore vtile ampliùs non eſt; & humores, qui in eius defluxu ac refluxu abſterguntur, excrementitij & inutiles ſunt. Quia tamen talis etiam fluxus alimenti & chyli diſtributionem & perfectionem interturbat, danda opera, vt quamprimùm talis fluxus abſoluatur: quod fiet, ſi corpus ab iniuria externi aëris vindicetur, & homo potiùs in tepido, quàm in frigido loco ſeſe contineat. Deinde materia fluxura, id eſt, ſeroſus humor ſubtrahatur ſiccâ victus ratione, & ſeri per renes & veſicam deriuatione, & partium quæ ſerum affluens recipiunt, roboratione. In quam rem vtile eſt vinum abſinthites dilutum decocto cichorij, aut aqua chalybeata, conſerua roſarum.

Abdomen inungatur oleo chamæmelino, maſtichino, roſarum, abſinthij: vel imponatur Emplaſtrum de cruſta panis.

De Diarrhœa à ventriculo & cibis corruptis.

Diarrhœa à Ventriculo.

In ventriculo occaſio Diarrhœæ datur, dum vel cibi, qui facilè corrumpuntur, aſſumuntur, vt melones, cucurbitæ, fructus fugaces, lac poſt cibum ſumtum, fungi; aut ſi in copia vel modo ſumendi aliquis error adſit, ob quem cibi non rectè coquuntur, ſed corrumpuntur; vel ob ventriculi intemperiem, dum is debilis eſt, vt cibos conquere non poſſit, ſed ſemicoctos relinquat, qui longiore in eo morâ corrumpuntur, & alienam ac prauam naturam induunt; aut dum idem alimentum adurit, aut alio modo corrumpit. Qui humores ex vitiata coctione fuêre geniti, cùm non ſolùm ab hepate, vtpote ad alendum corpus inepti, non ſatis attrahantur, & hoc modo in inteſtinis cumulentur, ſed & acrimoniâ, & prauis, quibus præditi ſunt, qualitatibus, expultricem ad expellendum ſtimulent, hoc modo Diarrhœam excitant. Itaque omnia, quæ coctionem vitiare valent, ſeu ventriculi temperiem immutant, & talem in eo diſpoſitionem inducunt, vt non bonum chylum, ſed prauos ſuccos generet; ſeu cibi praui ſint, ſeu quicunque in cibis ſumendis error, ob quem coctio vitiatur, Diarrhœæ cauſſa eſſe poſſunt, dum humorem vitioſum ſuppeditant, qui facultatem inteſtinorum expultricem ad immoderatam excretionem ſtimulat.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vt autem de cauſſa certi ſimus, principio diſpiciendum, an humores illi in ventriculo generentur (de quo cauſſæ genere ſolum iam agimus) an verò aliunde in ventriculum confluant. Nonnunquam enim ex venis meſaraicis, vel hepate, vel liene, vel ex capite, materia ad ventriculum affluit, quæ vel copiâ, vel acrimoniâ facultatem expultricem irritat, vt & ipſam, & ſimul chylum ante tempus per aluum expellat; etſi aliàs in ventriculo vitium nullum ſit, neque etiam in cibis error commiſſus ſit. Itaque diligenter primò inquirendum, an aliarum partium affectarum ſigna adſint, quæ indicent, aliunde humorem in ventriculum affluere. Si enim hæc abſint, in ipſo ventriculo vitioſos humores generari, argumento eſt, quod & alia ſigna indicant.

A ciborum quidem prauitate, vel errore in victu commiſſo, diarrhœam oriri, facilè cognoſcit Medicus, ſi inquirat, quibus cibis, & quo victus genere vſus ſit æger. Si enim cibos prauos, & qui facilè corruptioni obnoxij ſunt, ſumſerit æger, vel aliquem errorem in victu commiſerit, argumento eſt, à ciborum copia fluxum hunc oriri; & mutato victus genere, fluxus talis non ita difficulter ceſſat.

Si verò à facultatis concoctricis vitio id fiat, ſigna intemperiei ventriculi, ſuprà *part. 1. cap. 4. de intemperie ventriculi*, propoſita adſunt: & quidem ob frigiditatem excrementa alui ſunt liquida & aquoſa, non graueolentia, & potiùs ad album, quàm ad croceum vergentia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si Diarrhœa à nimia ciborum ingeſtorum quantitate accidat, perículoſa non eſt; ſiquidem illâ coctâ, & à natura deuictâ facilè fluxus ſedatur.

2. Periculoſior verò eſt, quæ ob prauos cibos accidit. Nam naturam valde irritare, & reliquos in corpore humores concitare, imò malam diſpoſitionem ventriculo & inteſtinis inducere, ac in Dyſenteriam degenerare poteſt.

Curatio.

Curatio.

A quacunque autem cauſſa Diarrhœa iſta proueniat, hæc generalis curandi ratio omnibus conuenit, vt quod cauſſæ diarrhœam concitantis adhuc reſtat, tollatur & euacuetur; materiæ vitium ad excretionem ſtimulans emendetur; & ventriculus ac inteſtina roborentur, vel temperatis, vel calidis, vel frigidis, prout humoris & affectus natura id requirit.

Itaque non ſtatim fluxus ſiſtendus, ſed primò ventriculus, & inteſtina ab humore vitioſo expurganda, ſed lenioribus medicamentis, ne aliunde attractâ materiâ fluxus augeatur. Ergo ſi humor ſit pituitoſus, vtendum pilulis ſtomacho vtilibus, & quæ maſtichen recipiunt, vt maſtichinis, aſſaieret, de hiera ſimplici, de hiera cum agarico: ſi biliosus, rhabarbaro, pilulis de rhabarbaro, myrobalanis citrinis.

Et quidem ſi à cibis prauis, & errore in victu commiſſo, ſit Diarrhœa, ac eorum coctio fruſtra expectetur, ſtatim eos educere conuenit.

Aptiſſima autem via eſt vomitus, quo non ſolùm humores vitioſi euacuantur, ſed & materia fluxura reuellitur. Si verò homo ad vomitum aptus non ſit, per aluum eos euacuare oportet, ſed pharmaco, vt dictum, leni, & quod nullam violentiam habeat, aut clyſtere iniecto.

Vtile ad hos humores euacuandos eſt rhabarbarum, cùm humores hi ex cibis prauis & corruptis orti, acriores plerumque ſint, & bilioſorum humorum naturam æmulentur.

Cibi quoque tales, è quibus humores corrupti orti ſunt, vitari, & ij exhiberi debent, qui qualitate & quantitate iis opponuntur.

Poſtea adſtringentibus ventriculum roborare, cùm internis, tum externis conuenit.

Si verò à ventriculi intemperie, & quidem à debilitate ex frigiditate & humiditate orta, proueniat Diarrhœa, ventriculus roborandus iis, quæ ſuprà in *cap. de intemperie ventriculi frigida & humida* curanda, & *de Apepſia* ſunt propoſita. Si tamen à natura ſola cruditas vinci non poſſit, euacuandi humores iis quæ ſimul ventriculum roborant, vt pilulis aloëphanginis, maſtichinis, ſtomachicis; poſtea quæ coctionem adiuuant, cùm interna, tum externa adhibenda.

Diæta etiam talis inſtituenda, qualis ſuprà *de intemperie ventriculi* curanda propoſita eſt. Inprimis incdiâ, quiete & ſomno cruditates coquendæ. Potus quoque ſit paucus; cùm à potu abſtinentia ad fluxus alui curandos multum faciat.

De Diarrhœa à vermibus.

Diarrhœa à vermibus.

Quandoque, ſed rariùs, Diarrhœa ex vermibus excitatur, cùm ſcilicet multi praui humores cum vermibus in inteſtinis cumulantur, & tandem naturam ad excretionem ſtimulant.

Cognoſcitur ex ſignis vermium, cardialgiâ nimirum, dolore ventris, pruritu narium, cum dentium ſtridore in ſomno, tuſſi ſicca, & aliis, quæ *cap. de vermibus* traduntur.

Curatur autem remediis quæ vermes necant, & per aluum expellunt: & poſtea iis quæ inteſtina roborant; quæ videantur *cap. de Vermibus.*

De Diarrhœa ab hepate, ac bilioſo humore.

Diarrhœa ab hepate & bilioſo humore.

Suprà quidem alui fluxum à meſenterio propoſui: verùm cùm ille fiat, vel quia venæ meſaraicæ obſtructæ ſunt, ob quam cauſſam chylus diſtribui non poteſt, atque de hoc fluxu, & eius cauſſis iam ſuprà dictum ſit; vel quia in eo vitioſi humores cumulati, à natura per aluum effunduntur; hi verò vel ab hepate, vel à liene, vel à toto ad meſaraicas confluant, in ſpecie de Diarrhœa ex menſenterio agere, vix opus erit; ideóque rectâ ad Diarrhœam ab hepate ac humore bilioſo accedimus. Nam cùm bilis in hepate colligatur, vnâ operâ de Diarrhœa ab hepate ac bilioſo humore dicemus, vt etiam ſequenti capite, *de Diarrhœa à Liene, & humore melancholico* agemus.

Cùm hepar vel nimium bilis generat, vel meatus expurgandæ bili dicati obſtructi ſunt, bilis in hepate retinetur, & tandem à natura ad inteſtina expellitur, vnde fit Diarrhœa bilioſa ab hepate. Præcipua tamen hic cauſſa eſt intemperies calida & ſicca hepatis, ob quam calidi & acres humores generantur, qui cùm naturæ moleſti ſint, quandoque per ventrem expelluntur; id quod etiam in hepatis inflammatione accidere poteſt.

Atque huc pertinet *aphor. 20. ſect. 2. Quibus in iuuentute aluus eſt humecta, iis in ſenectute ſiccatur; quibus verò adſtricta eſt iuuenibus, iis ſenibus humecta laxáque redditur.* Aluus enim laxior in iuuenibus, à bilis ſtimulantis copia eſt, & ob virtutis expultricis robur; ſeneſcentibus iis aluus exſiccatur, bilis videlicet copiâ deficiente, & expultrice non parum labefactatâ. Contrà aluus ſicca eſt iuuenibus, ob corporis & cutis raritatem, & ob calidam etiam intemperiem, & ob motum bilis ad ſuperiora; ſi iidem ſeneſcant, aluus humectatur, habitu corporis addenſato, quo humores intrò coguntur, & calore hepatis diminuto, motúque bilis deorſum conuerſo.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Quia verò hepar, vt Galenus 2. *Prognoſt.* 13. ſcribit, non ſolùm ſui ipſius excrementa, ichoréſque & humores præter naturam demittit in ventrem, ſed etiam totius corporis; & per hepar venter omnibus corporis partibus copulatur, ac per id excrementa illa partium recipit: quod ſuprà de ventriculo dictum, etiam hîc monendum, vt diligenter attendamus, an humor quem hepar ad inteſtina demittit, in ipſo generetur, vel aliunde affluat.

Nimirum ſi ab hepate ſolùm proueniat Diarrhœa, aliarum partium affectarum ſigna aberunt; hepatis verò vel intemperati vel obſtructi ſigna aderunt, ob quam intemperiem humores in eo corrumpuntur, vel ob obſtructionem bilis à ſanguine rectè ſeparari non poteſt; quæ ſigna in affectibus hepatis explicabuntur, & humor qui Diarrhœam excitat, bilioſus eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Non ſine periculo eſt Diarrhœa, quæ ad magnas & graues hepatis affectiones ſequitur. Materiæ tamen conditio etiam attendenda, quæ quò peior vel mitior eſt, eò periculoſior, vel minore cum periculo coniuncta eſt Diarrhœa, vt ſuprà *de Diarrhœa in genere* dictum.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm cauſſa omnium primùm tollenda ſit, ideò ſi intemperies hepatis calida ſit in cauſſa, illa alteranda; bilis temperanda & euacuanda, ac ad alias partes deriuanda; tandémque fluxus ſiſtendus, & hepar roborandum. Et cùm alteratio commodè fieri non poſſit, niſi humor priùs tollatur, primò ab euacuatione

inchoandum

inchoandum; & quidem maturè euacuatio inſtituenda, ne bilis ſuâ acrimoniâ Dyſenteriam excitet. Inflammatio quomodo ſananda ſit, ſuo loco dicetur. Si obſtructio hepatis adſit, & ea aperienda.

Curatio.

Curatio. Ad euacuandam bilem hic vtile eſt rhabarbarum, myrobalani citrinæ, ſyrupus roſarum & violarum ſolutiuus. Clyſteres abſtergentes cum commodo ægri iniiciuntur.

♃. *Decocti hordei non excorticati* ℔. j. *ſacch. rubri* Vnc. ij. *mellis roſati colati*, Vnc. ß. *olei roſar.* Vnc. j. *vitell. ouorum* nu. ij. M. F. Clyſter.

Vel ♃. *Decocti hordei, iuris pulli*, an. ℔. ß. *ſacchar. rubri, ſyrupi roſarum ſimplicis infuſionis*, an. Vnc. j. *vitell. ouor.* n. ij. F. Clyſter.

Aut ♃. *Decocti hordei* Vnc. iiij. *ſyrupi roſarum ſimplicis infuſionis*, Vnc. j. F. Potus abſtergens.

Contemperant bilem, *ſyrupus de cichorio, de endiuia, de ſucco acetoſæ, de agreſta, acetoſitatis citri, granatorum*, vt & horum ſimplicium decocta, vel aquæ, vt:

♃. *Rad. acetoſæ, fragariæ, cichorij*, ana ʒ. iij. *endiuiæ* M. j. *ſem. endiuiæ* ʒ. j. *portulacæ* ʒ. ß. *paſſular. maior. exacinatarum*, ʒ. vj. Coq. *in decocto hordei*. Colaturæ ♃. ℔. j. *ſyr. de cichor. ſimpl. acetoſæ*, ana ℥. ij. Miſce. F. Potus pro 4. doſibus.

Vel ♃. *Aq. endiuiæ, cichorij, plantaginis*, ana ℥. ij. *ſyr. endiuiæ ſimplicis*, ℥. j. *acetoſæ, portulacæ*, ana Vnc. ß. *ſpir. vitrioli*, gutt. iiij. Miſce. F. Potus pro 2. doſibus. Lene euacuans hoc eſt.

♃. *Myrobalanor. citrinar.* ʒ. ij. *rhabarb.* ʒ. j. *ſpicæ* Scrup. ß. Infundantur in ſ. q. *aquæ cichorij & plantaginis*. Colaturæ ♃. Vnc iij. *ſyr. de cichorio ſimpl.* vel *roſar. ſimpl. infuſ.* Vnc. ß. M.

Aut detur rhabarbarum in ſubſtantia cum conſerua roſarum, vt ſuprà dictum.

Si poſt purgationem fluxus alui perſeueret, alterantibus & adſtringentibus ei eſt reſiſtendum.

Adſtringit hoc.

♃. *Conſeru. roſarum antiq.* ℥. j. *pulu. corallior. rubr.* Drach. ß. *boli Armeni, terræ ſigillatæ*, ana Scrup. ß. *rob ribes*, Vnc. ß. Cum *ſyrupo granatorum*. F. Electuarium.

Vel. ♃. *Rad. acetoſæ, tormentillæ, conſolidæ maioris, plantaginis*, ana ʒ. ß. *roſar. rubr.* M. ß. *paſſularum non exacinatarum*, Vnc. ß. *ſem. portulacæ* ʒ. j. Coq. in aqua ſimpl. Colaturæ ♃. ℥. x. *ſyr. myrtini, ribes, granator.* ana Vnc. j. Miſce. F. Potus pro 3. doſibus.

Vel omittantur roſæ in decocto, & in colatura diſſoluantur *conſeruæ roſarum rubrar. antiq.* ℥. ij. iterúmque colentur. F. Potus.

Vel ♃. *Sem. acetoſæ. corallior. rubror. præpar. terræ ſigillatæ, ſpec. diarrhod. abb. flor. roſarum rubr.* an. ʒ. ß. F. Puluis.

Vtiles ſunt & trochiſci de terra ſigillata, & de ſpodio.

Plurimi commendant caſeum antiquum præparatum. Præparatur autem, ſi comminutus ſæpius abluatur aquâ aliquâ refrigerante & adſtringente, vt roſarum, plantaginis, portulacæ; poſtea diligenter in ſartagine exſiccetur, & in puluerem redigatur, cuius Drach. j. vel cum cibo, vel cum aqua aliqua conueniente exhiberi poteſt.

Extrà quoque imponi poſſunt epithemata, *ex ſucco vel aqua plantaginis, acetoſæ, portulacæ, endiuiæ, roſarum, cum ſantalis, coralliis, roſis rubris*: vel *Cerotum ſantalinum* eidem admoueri.

Neque præter rem fuerit, materiam aliò deriuare: ſiue promouendo ſudores, cùm ſudores & cutis raritas aluum ſiccent, materiâ quæ ad aluum impetum faciebat, ad ambitum corporis conuerſâ; ſiue ad renes & veſicam, medicamentis quæ vrinam mouent: è quibus eligenda ſunt minimè acria & mordacia, qualia ſunt radices graminis, aſparagi, fœniculi, petroſelini recentis, ſemina melonum, capilli veneris, &c.

De Diarrhœa à Liene, & humore melancholico.

Diarrhœa à Liene & humore melancholico. Quandoque humor melancholicus in liene & vicinis vaſis cumulatus, à natura copioſiùs in aluum effunditur, & diarrhœam excitat. Interdum etiam deiectio adeò atra apparet, vt picem liquefactam & dilutam repræſentet, quæ tamen à ſanguine eſt, ex aperto aliquo in hypochondriis vaſe in inteſtina effuſo, ibique in nigredinem illam exuſto, aut cum humore atro mixto. Nam ſanguis is non purus eſt, ſed plerumque melancholicus, in liene & vicinis vaſis præter naturam cumulatus: qui quidem rectiùs per hæmorrhoides euacuari ſolet; quandoque tamen à natura ad ventriculum atque inteſtina expellitur, & vomitum ac alui profluuium excitat. Vt enim in febribus, vbi natura hæmorrhagiam narium inſtituit, primariò quidem humores prauos euacuare intendit, id tamen obtinere non poteſt, quin ſimul ſanguinem bonum effundat; ita hic etiam naturæ ſcopus eſt, humorem atrum & melancholicum exturbare: cùm verò id fieri non poſſit commodè, niſi ſanguis, cui permiſtus eſt, ſimul euacuetur, hunc ſanguinis atri vomitum & fluxum inſtituit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. In hac diarrhœa præceſſerunt ſigna lienis affecti, tenſio & grauitas in ſiniſtro hypochondrio, & alia, quæ hypochondriacis morbis apparere ſolent, deiectiones ſunt nigræ. Si eſt à ſanguine, intincta lintea rubent, & cruenta vomitio comitatur vel præceſſit.

Prognoſtica.

1. Etſi periculo hæc diarrhœa non careat, ob prauitatem humoris: & ſanguinis copioſa per aluum deiectio ad malum habitum & hydropen deducere ſoleat, & natura irritata cum talibus prauis & aduſtis humoribus ſæpe bonos ſimul profundat, viréſque valde deiiciat: tamen ſæpe etiam à multis morbis, ſi tantùm modum non excedat, huiuſmodi diarrhœa præſeruat. *Prognoſtica.*

2. Si materia quæ excernitur, nullum fœtorem habeat, maior ſalutis ſpes eſt: ſi fœteat, & ex atro colore in viridem vergat, exigua ſpes eſt.

Curatio.

Inprimis hic reſpiciendum ad cauſſam, humorem ſcilicet melancholicum & atrum, ſiue is calore hepatis genitus ſit, ſiue ab obſtructione ac vitio lienis cumulatus. *Curatio.*

Itaque, præmiſſâ tamen, ſi opus ſit, venæſectione, primò humor melancholicus euacuetur *polypodio, epithymo, myrobalanis Indis, foliis ſenæ, ſyrupo roſar. ſolutiuo, diacatholico cum decocto florum & fruct.* vel alio conueniente liquore. Non verò ſtatim fluxus ſedandus, ne materia retenta deterior reddatur.

Deinde quæ humorem atrum temperent, eiuſque generationem prohibeant, vſurpanda, *ſyrupus* nimirum *de pomis, de borragine, de bugloſſo, de endiuia, de lupul. byzantinus ſimplex, de fumaria*: ſimúlque obſtructiones in liene, ſi adſint, aperiendæ, *radicibus aperientibus, corticibus radic. capparum, tamariſci, ceterach, capillis veneris, ſemine agni caſti, ſyrupo bizantino*. Et ne inteſtina humor mordax in tranſitu exulceret, vtile eſt ſæpius clyſteres iniicere ex iis, quæ leniter detergunt, & humoris acrimoniam temperant, vt decocto hordei, cremore ptiſanæ, iure carnis, lacte cum melle roſaceo & violaceo. *Humorem melancholicum purgantia.*

Adſtringentia tandem, ſi fluxus non ceſſat, adhibenda, conſerua roſarum, abſinthij cum terra ſigillata, vel bolo Armeno, aut coralliis.

Diæta quoque inſtituatur, qualis in melancholicis, & hypochondriacis affectionibus conuenit, & vitentur omnia, quæ craſſum, fæculentum & aduſtum ſanguinem generant.

Si verò diarrhœa ſit à ſanguine atro, quam vomitus ſanguinis comitatur, nec is ſtatim ſiſtendus. Nam ſi ſanguis ille ater, & præcipuè iam extra vaſa ſua elapſus, & concretus ac corruptus ſiſtatur, lipothymiam & alia grauia mala excitat. Itaque poteſt ſtatim exhiberi hic puluis.

♃. *Rhabarbari* ʒ. j. *cinnamomi, myrobalanor. citrinar.* an. ℈. ß. *ſuccini albi*, g. vj. F. Puluis. Detur in *vini albi* ℥. iij. *aquæ plantaginis* ℥. j. *ſyr. roſarum ſimplicis infuſionis* ℥. ß. Hinc dentur adſtringentia, vt:

♃. *Trochiſcor. de carabe* ʒ. j. ß. *lapid. hæmatit.* ʒ. j. *C. C. vſti præparati, boli Armeni*, ana ʒ. ß. F. Puluis. Doſis ʒ. j.

Poteſt exhiberi cum ſequenti liquore.

♃. *Vini granator. acidorum* ℥. j. *ſucci citri* ℥. ß. *iulebi roſati*, ℥. j. *aq. plantaginis, tormentill. caudæ equinæ*, an. ℥. iv. Miſce.

♃. *Conſeru. roſar. antiqu.* ℥. j. *tormentillæ* ℥. ß. *pulu. radicum conſolidæ maioris*, ʒ. ij. *philonij Perſici* ʒ. j. *trochiſcor. de carabe* ʒ. j. ß. Cum *ſyr. de roſis ſiccis*, vel *cydoniorum*. F. Electuarium.

Cùm verò tales diarrhœæ ſtatis temporibus, vel ſingulis annis, vel ſemeſtribus recurrere ſoleant, vt illæ præcaueantur, curatio præſeruatoria, qualis affectibus hypochondriacis conuenit, inſtituenda: nimirum certis interuallis, & præſertim imminente tempore, quo vomitus & fluxus ille ſanguinis accidere ſolet, ſanguis, ſi opus, mittendus, & corpus ab humoribus vitioſis liberandum, ac ne ij in corpore cumulentur, præcauendum, obſtructionéſque in liene & venis meſaraïcis aperiendæ.

Quandoque in diarrhœa ab humore melancholico vitium quoque ſcorbuticum concurrit. Ideóque in diarrhœa ab humore melancholico ſemper diligenter conſiderandum, an diſpoſitio ſcorbutica adſit, ac tum medicamenta ſcorbuto propria admiſceantur.

De Diarrhœa ab vtero.

Vt interdum ob menſes retentos, & vitioſos humores inde cumulatos, vomitus fœminæ patiuntur: ita interdum & diarrhœa excitatur in iis humoribus per venas, quibus vterus nutritur, ad hepar, & hinc ad inteſtina effuſis. *Diarrhœa ab vtero.*

Cognoſcitur hoc malum ex eo, quòd ſymptomata vteri affecti adſunt, & plerumque tales alui fluxus periodos quaſdam obſeruant, & eo tempore magis affligere ſolent, quo menſes fluere conſueuerunt.

Curatur iis medicamentis, quæ venas vteri, ſi obſtructæ ſint, aperiunt, & vitioſos humores, qui in vtero, & vicinis locis cumulantur, euacuant. Niſi enim illi priùs tollantur, fruſtra adſtringentia & fluxum ſiſtentia adhibentur: cùm materia retenta aliò regurgitet, & mala ſæpe periculoſiora excitet; de quibus in morbis vteri, & menſium ſuppreſſione dicetur. Materiâ euacuatâ, ea quæ robur ventriculo, inteſtinis & vtero addunt, vſurpanda, ne facilè affluentes ex reliquo corpore humores excipiant.

De Diarrhœa à cerebro.

Diarrhœa à cerebro. In alui fluxu vt vocant, cerebrali vel catarrhali, materia è cerebro imbecillo, pituitâ multâ, ſeu inſipida, ſeu ſalſa abundante, per fauces in ſtomachum & inteſtina defluit, præſertim

noctu, & ægro ſupino dormiente. Materia illa vel reddit lubricam ventriculi & inteſtinorum tunicam, vnde retentrix debilitatur; vel cibum inquinando concoctionem labefactat; vel moleſtâ qualitate ſuâ expultricem ſtimulat. Excitatur hic fluxus magis abſtinentiâ, (nam tùm benignior ſuccus, quo humoris malitia temperatur, deeſt) quàm cibo; contrà atque in lienteria fieri ſolet. Præceſſit debilitas cerebri, & ſputum multum, excrementa ſunt ſpumoſa & pituitoſa, teſte Hippocrate *aph.* 32. *ſect.* 6. *Balbi alui profluuio maximè corripiuntur.* Cauſſa eſt, quòd plerique ij humidius habent cerebrum, vnde excrementa humida in ventriculum decumbentia diarrhœam efficiunt, eamque diuturnam, ob hecticam quaſi illam cerebri intemperiem. Atque hanc intemperiem etiam balbuties arguit, quæ ex linguæ nimia humectatione & emollitione, vel quaſi quadam paralyſi oritur; quanquam etiam aliis de cauſſis naſci poſſit. Solet autem hic fluxus à capite deſcendens, ſatis diuturnus eſſe, & longo tempore durare.

Cur balbi alui profluuio corripiantur?

Curatio inſtituatur, vt ſuprà *de Catarrho* traditum, præparando & euacuando materiam. Diuerſiones etiam fiant per frictiones, ligaturas, cucurbitulas in ſcapulis. Iuuant etiam errhina & ſacculi capiti impoſiti.

A maſticatoriis & gargariſmis abſtinendum, ne materia catarrhi in ſtomachum & inteſtina trahatur. Vitandus ſomnus ſupinus, nec à cœna mox dormiendum. Non ſolùm autem cerebri, vt membri mandantis ratio habenda, ſed etiam ventriculi, vt recipientis, qui internis & externis medicamentis conſeruandus ac roborandus eſt.

Si hæc diarrhœa ſæpe recurrat, ceruici inter primam & ſecundam vertebram admoueatur veſicatorium, aut cauterium potentiale, vel ſetaceum, vt humores catarrhum excitantes deriuentur; vel fonticulus in brachio aperiatur.

In eundem vſum, ſi ætas & alia ferant, Theriaca, Mithridatium, decoctum ligni guaiaci, ſaſſafras, ſarſæparillæ, per plures dies vſurpandum, vt corpus exſiccetur, & materia catarrhum generans per ſudores diſcutiatur.

De Diarrhœa, quæ accidit infantibus, dum dentes erumpunt.

Diarrhœa infantium dentientium.

Interdum etiam infantibus Diarrhœa accidit, dum dentes ipſis erumpunt; quod euenit, vel pituitâ ſalſâ in ventriculum defluente, vel lacte per febrem, quæ tum temporis infantes plerumque affligere ſolet, in ventriculo corrupto.

Vtra autem cauſa locum habeat, ex iis quæ excernuntur, facile iudicare eſt.

Hic fluxus non ſtatim ſiſtendus, ne materia retenta peior euadat, & febrem, quæ ex dolore excitatur, augeat, aut cerebrum neruóſque in conſenſum trahat, & conuulſionem excitet: ſed ſi à pituita ſalſa ſit hæc diarrhœa, ſyrupus roſarum ſolutiuus, vel mel roſatum, vel ſyrupus de cichorio cum rhabarbato, cochlearis vnius aut alterius quantitate exhibendus. Deinde ventriculus & venter inungendus oleo maſtichino, cydoniorum, roſarum, abſinthij: vel imponendum cerotum ſtomachale, aut emplaſtrum de cruſta panis.

Si à lacte corrupto diarrhœa hæc accidat, illud, vitioſúſque humor inde genitus, è ventriculo dictis modò ſyrupis deturbandus; dandáque opera, vt nutrix bonum lac infanti ſuppeditet, quæ ideò exquiſitè, & cibis boni ſucci alenda. Infantis gingiuæ butyro cum melle mixto, vel cerebro leporis fricentur.

De Diarrhœa ab hypercatharſi & veneno ſumto.

Diarrhœa ab hypercatharſi, & veneno.

Tandem interdum etiam profluuium alui excitatur poſt nimis fortium purgantium vſum, aut venenum aſſumtum.

Vtraque enim inteſtinis inhærendo, naturam continuò ad excretionem ſtimulant, & è toto corpore humores ad aluum proritant, & humores etiam bonos corrumpunt, ac vt ad aluum moueantur, faciunt.

Præceſſiſſe autem talem cauſſam, facilè ex ægri, vel adſtantium relatione cognoſcitur. In tali fluxu primò omnium abſtergens ex decocto hordei cum pauco ſaccharo conuenit, ſiue bibitum, ſiue per clyſterem iniectum.

Vt ♃. *Decocti hordei* Vnc. iiij. *ſacchari rubri* Drach. vj. vel *ſyrupi roſarum ſimplicis infuſionis*, Vnc. j. Miſce.

Dolorem lenit lac chalybeatum, itidem vel bibitum, vel per clyſterem infuſum; & lac coctum cum radicibus althææ, & iniectum.

Simul ligaturæ, & frictiones, & fotus extremorum inſtituantur, & cucurbitulæ ſiccæ inter ſcapulas & ad hypochondria, inter vmbilicum & ſtomachum apponantur.

Poſtea dentur adſtringentia, vt:

♃. *Conſeru. roſarum antiquæ*, Vnc. j. *diacydonij ſine ſpeciebus*, Vnc. ß. *Pulu. ſeminis plantaginis*, *ſanguinariæ*, *ſumach*, *hypociſtidis*, *acaciæ*, *cornu cerui vſti*, an. Scrup. j. *Fragmentorum lapidum pretioſorum* ʒ. ß. Cum ſ. q. *ſyrupi ribium*, vel *cydoniorum*. F. Electuarium.

Vel ♃. *Succi plantaginis*, *decocti roſarum*, *meſpili ſorbi*, *rad. tormentillæ*, ana ℔. ß. *athanaſiæ* Vnc. ß. Fiat Clyſter.

Cui etiam *vitellum oui vnius*, *vel alterius*, *ſeui hircini*, *ſanguinis draconis*, *tragacanth. gummi arab.* an. Scrup. j addere licet.

Si fluxus non ceſſet, ad opiata confugiendum, & propterea exhibenda theriaca recens, laudanum opiatum. Cibi & potus quoque facultatem adſtringendi habeant.

Si à veneno aſſumpto ſit fluxus, primò itidem abſtergentibus tam ſumtis, quàm per clyſterem iniectis opus eſt. Deinde ſi venenum notum ſit, proprium alexipharmacum illi opponendum, ſi verò ignoretur, ad vniuerſalia antidota confugiendum; qualia ſunt, theriaca, mithridatium, lapis bezoar. Commendatur hic etiam ſmaragdus, cuius g̃. vij. in conueniente liquore dentur; vel ſuccus dictamni cum pari vini quantitate exhibitus.

Extrà quoque cordi medicamenta cordialia applicentur.

CAPVT VII.

De Dyſenteria. Nomen & Natura Dyſenteriæ.

Nomen dyſenteriæ.

Dyſenteria, quam Celſus *lib.* 4. *cap.* 15. Tormina, & vulgò inteſtinorum difficultatem nominant, à parte affecta, inteſtinis ſcilicet, quæ Græcis ἔντερα ſunt, nomen habet, teſte Galeno 2. *meth. med. cap.* 2. Et quidem generale hoc nomen eſt, nihilque aliud per ſe, quàm inteſtinorum difficultatem ſignificat, & hoc modo pluribus affectibus, in quibus inteſtina torquentur & affliguntur, attribui poſſet. Vſus tamen obtinuit, vt vocabulum dyſenteriæ propriè & in ſpecie tantùm accipiatur pro inteſtinorum exulceratione cum dolore, & deiectione alui frequenti ac cruenta. Cœlio Aureliano eſt inteſtinorum ῥευματισμὸς cum vlcere: Paracelſo morbus diſſolutus: Germanis *die rote Ruhr, Darm Blu-Ruhr, oder rote Vvehe.*

Dyſenteria plerumque epidemia eſt.

Malum plerumque Epidemium eſt, in iuuenes maximè, nonnunquam tamen in ſenes etiam graſſans. Interdum & certæ temperaturæ ac conſtitutionis homines tantùm inuadens; quo qui laborant, per aluum interdum copioſa, interdum pauca eáque non naturaliter, verùm præter naturalem modum ſeſe habentia, ſæpè, ac cum frequenti conatu, cum ventris dolore ac torminibus deiiciunt, & quidem cum ſanguine, nunc pauco, nunc copioſo permixta. Præter ſanguinem, & cum ſanguine, ac fæcibus illis præternaturalibus, in morbi progreſſu etiam mucoſum quiddam excernitur, nunc copioſum, nunc paucum: quod ſi ſanguis copiâ ſuperet, Germani in ſpecie *die rote Ruhr* nominant. Si verò plus muci illius albi, quàm ſanguinis eiiciatur, appellant *die vveiſſe Ruhr.* Quid autem illud mucoſum ſit, inter Medicos non conuenit, vt poſtea dicetur. Nonnunquam & bilis, & præcipuè in principio, cùm à fluxu bilioſo ferè dyſenteria incipiat, & quidem frequenter flaua, interdum & viridis ac atra admiſcetur, & pituita.

Dyſenteriæ quid.

Eſt nimirum Dyſenteria, *deiectio alui frequens, & cruenta, cum dolore ventris, & inteſtinorum exulceratione*, ſeu *inteſtinorum exulceratio cum deiectione frequenti, cruenta & purulenta, ac ventris dolore & torminibus, à materia acri & inteſtinis peculiariter aduerſa, eáque erodente ortum habens.* Quâ definitione ab omnibus aliis alui fluxibus, & ſanguinis per aluum excretionum differentiis diſcernitur. Equidem, vt apud Galenum 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. *&* 2. *de loc. affect. cap.* 5. videre eſt, apud Medicos quatuor cruentarum alui deiectionum occurrunt differentiæ, quibus omnibus nomen Dyſenteriæ interdum attribuitur.

Cruentarum alui deiectionum differentiæ.

1. Cùm per aluum ſanguis euacuatur, in iis, quibus membrum aliquod abſciſſum eſt, & cùm ſanguis qui in nutrimentum partis abſciſſæ abſumi debebat, ad fontem ſuum recurrit, & vt ſuperfluus à natura ad aluum depellitur, & ibi euacuatur. Quod & iis interdum accidit, qui conſueta exercitia ſubitò dimiſerunt, non imminutâ interim quantitate alimentorum, qua cùm validiùs exercerentur, vti ſolebant: aut quibus conſueta aut familiaris hæmorrhagia narium ſupprimitur, cuius exemplum habetur apud Foreſtum *lib.* 2. *obſ.* 20. vt & mulieribus, quibus menſtrua ſupprimuntur, vt docet Galenus 5. *de loc. affect. c. vlt.* Sanguis enim per vterum euacuari ſolitus, per venam cauam regurgitat, & hinc per venas meſaraicas ad inteſtina profunditur. Nonnulli & hæmorrhoides addunt; cùm, iis præter naturam ſuppreſſis, ſanguis vel immediatè & ab hæmorrhoidibus internis, vel hepate mediante, & ab externis ad venæ portæ ramos remeare, & inde ad inteſtina effundi poſſit.

2. Cùm ob hepatis debilitatem aquoſus ſanguis, inſtar loturæ carnium excernitur, qui alui fluxus hepaticus nominatur. Tralliano *lib.* 13. *c.* 3. eſt dyſenteria hepatica.

3. Quæ melancholica appellatur, cùm ſanguis propter longiorem moram in hepate, vel circa lienem aduſtus, & cum humore melancholico mixtus, per venas meſaraicas ad inteſtina à natura protruditur, & niger atque ſplendens per aluum, ſæpè etiam per vomitum ſimul eiicitur.

Accidit præterea interdum, vt iis qui ex alto deciderunt, vel in hypochondriis ac lumbis grauiter percuſſi ſunt, ſanguis, & quidem ſæpè longo tempore retentus, poſtea per aluum excernatur, iſque nigricans, interdum & graueolens, qui proculdubio in venis loci contuſi collectus eſt & hæſit.

Verùm hæ cruentæ deiectionis differentiæ impropriè dyſenteriæ dicuntur: ea verò ſanguinis deiectionis ſpecies, quam modò deſcripſimus, ſolùm propriè Δυσεντερία dicitur: is ſcilicet alui fluxus, in quo cruenta cum inteſtinorum dolore ac torminibus eiiciuntur.

In dyſenteria ergo adeſt ſoluta vnitas, ſeu vlcus, plerumque & intemperies, ac mala inteſtinorum conſtitutio, & quidem cum affluxu materiæ.

Pars affecta in dyſenteria.

Pars affecta ſunt inteſtina, nunc tenuia, nunc craſſa, nunc vtraque. An tamen omnia ſimul exulcerari poſſint, in dubium à nonnullis vocatur. Equidem impoſſibile non videtur, vt omnia inteſtina, ſi non tota, tamen ſingulorum partes exulceratio corripiat. Verùm ſi hoc accidat, grauiſſimum id malum eſt, ex quo æger vix conualeſcit.

Nonnunquam tamen & vicinæ partes, vt epiploon, ventriculus, thorax & pulmones, in conſenſum trahuntur, cuius rei exemplum Scholiaſtes apud Hollerium recitat.

Symptomata, quæ hîc præcipuè vrgent, ſunt inteſtinorum læſæ functiones, alimenti ſcilicet concoctio, & chyli ac fæcum debita elaboratio; alimenti, cui inſeruiunt etiam ſuo modo inteſtina, diſtributio; frequens deiectio ac excretio, & quidem ſanguinis ſimul; tandémque dolor. Quibus accedunt interdum & alia, de quibus poſtea *de ſignis* dicemus.

Cauſſa & generatio Dyſenteriæ.

Cauſſa proxima Dyſenteriæ.

Vt verò natura huius mali clarior fiat, cauſſæ & generationis modus, & quæ in illo accidunt, conſideranda ſunt. Et quidem fluxûs huius præternaturalis cauſſa proxima eſt inteſtinorum irritatio, facultatiſque in iis excretricis ſtimulatio, vt continuò quod moleſtum eſt, excernere nitatur, quam excitant acres humores, ſiue in ventriculo & inteſtinis geniti ſint, ſiue à toto, ſiue à parte aliqua ad inteſtina confluant, eáque ad excretionem ſtimulent. Nimirum bilis flaua, à qua plerumque Dyſenteria incipit: Bilis atra, quæ ferè lethalem dyſenteriam excitat: Pituita ſalſa, quæ ſecundum Galen. 3. *aph.* 13. aliquando gignitur in capite à caliditate maiore, aliquando talis efficitur putredine in ventre, vnde ad inteſtina delata, & lentore ſuo diutius iis inhærens, aſſiduè extergendo tandem illa exulcerat, quemadmodum docet Galen. 3. *Epid. com.* 3. *&* *aph.* 70. Sanies quoque acris & purulenta, & humores maligni ac peſtilentes. Quò etiam pertinent purgantia fortiora, vel etiam lenia, inteſtina nimiùm vellicantia & ſtimulantia.

Humores dyſenteriam excitantes quales.

De omnibus autem humoribus, qui Dyſenteriam excitare ſolent, non ſine cauſſa hoc dubium mouetur, quod etiam Ludouicus Mercatus & alij animaduerterunt, qui fiat, quòd humores mordaciſſimi, feruidi, æruginoſi, praſini, & omnino ſummam malignitatem præ ſe ferentes, Diarrhœam ſæpe ſaltem pariant, & non Dyſenteriam; & qui fiat, quòd Diarrhœa etiam ab humoribus acribus ſæpe longo tempore durans, in Dyſenteriam non mutetur: Contra verò ſæpe humores minùs mordaces Dyſenteriam, & quidem paruo temporis ſpatio fluxu durante, excitent. Et quidem alij aliam huius rei cauſſam reddere conantur, & eam vel à circumuolutione inteſtinorum, quæ humores detineat, petunt; vel quòd omnibus ſimul venis meſaraïcis humor communicetur, eum detineri putant. Verùm cùm hæc omnibus aliis fluxibus communia eſſe poſſint, non ſufficiunt.

Sola acrimonia humorum dyſenteriam non facit.

Ludouicus Mercatus ad hoc dubium reſpondet, ſolam acrimoniam & mordacitatem humorum per ſe (licèt ad Dyſenteriam neceſſaria ſit) ad Dyſenteriam gignendam non ſufficere, ſed inſuper requiri viſciditatem & lentorem, ob quem inteſtinis adhæreant, eáque continuò rodant. Atque ita proximam & adæquatam cauſſam ponit humorem acrem, lentum & viſcidum inteſtinis adhærentem, eáque abradentem & exulcerantem.

Verùm etſi hæc opinio ſatis probabilis videatur: hoc tamen in ea mihi dubium adhuc videtur, quòd ſæpe alui fluxus dantur qui ab humoribus hiſce qualitatibus præditis fiunt, & tamen Dyſenteria non excitatur: imò ſæpe illa viſciditas & lentor abeſt in bilioſis & aliis humoribus, qui Dyſenteriam pariunt.

Humorum Dyſenteriam excitantium natura.

Ergo mihi probabile videtur, humores qui Dyſenteriam excitant, peculiarem & occultam qualitatem habere, quâ peculiariter inteſtinis infeſti ſunt, eáque exulcerant; ſicut pulmo marinus pulmoni, cantharides veſicæ infeſtæ ſunt, eáque, non verò alias partes, exulcerant: qualis quidem vis in colocynthide, cucumere aſinino, eſula, euphorbio, laureola & aliis purgantibus occurrit. In quorum quibuſdam ſi acrimoniam examinemus, vel etiam viſciditatem conſideremus, longè minor eſt in iis, quàm in aliis multis, quæ ὑπερκάθαρσιν, tandémque alui fluxum & Dyſenteriam excitant. Imò compertum eſt, leniora etiam, vt mannam, caſſiam, Syrup. roſar. ſolut. in quibuſdam ὑπερκαθαίρειν excitaſſe, ob vim quam habent inteſtina vellicandi, & humores ad aluum commouendi.

Contagium quomodo Dyſenteriam excitat.

Atque ita rem ſe habere, faciliùs credet, qui qua ratione contagium Dyſenteriam inducat, & quomodo medicamenta purgantia vim ſuam exſerant, perpenderit.

Etenim cùm μιάσματα, ſiue ex fæcibus & excrementis Dyſentericorum, ſiue ex corpore eorundem exſpirantia, ſeu per cibum & pocula communia communicata, ſeu per pulmones & inſpirationem, ſeu per œſophagum, ſeu anum, aut quocunque modo admiſſa, fluxum ſimilem excitent: non video, quomodo alia ratione id præſtare poſſint, quàm quá purgantia medicamenta ſuam operationem efficiunt.

Purgantia quâ ratione opus ſuum perficiant.

Etſi verò vulgò dicatur & doceatur, medicamenta purgantia humores ad ſe trahere: tamen id rectè explicandum eſt. Cùm enim purgantia medicamenta, non ſolùm ore ſumta, ſed & vmbilico applicata, manibus tractata, imò naribus admota & olfacta, aluum mouere & purgare ſoleant: aliter ſtatuere non poſſum, quàm medicamenta iſta per vmbilicalia vaſa; vel per poros cutis & vaſorum extremitates, in venas vel arterias penetrantia, fermentationem quandam & agitationem in humoribus ibi excitare, qua vitioſi humores à bonis ſeparantur, à quibus poſtea natura ſtimulata eos ad conſuetas euacuationis vias pellit; adiuuante proculdubio vi medicamenti purgantis, quod non ad ambitum corporis tendit, ſicut ſudores mouentia, neque ad veſicam, ſicut diuretica, verùm ſolùm ad inteſtina: ſicut & cantharides non ſolùm intus ſumtæ, ſed & extrà applicatæ, vrinam mouere, & veſicam exulcerare feruntur.

Generationis Dyſenteriæ modus.

Eodem ergo proculdubio modo Contagium & μίασμα dyſentericum, quocunque modo & loco intra corpus admiſſum, quandam fermentationem in humoribus efficit, & ſimilem ſibi diſpoſitionem (qui omnium venenorum ſeu contagioſorum inquinamentorum mos eſt) imprimit. Humores vero moti & peculiarem hanc malignitatem adepti, vnà cum μιάσματι ad inteſtina, quibus peculiariter infenſi ſunt, ruentes, non ſolùm purgantium medicamentorum more fluxum alui concitant, & naturam ad crebram excretionem ſtimulant, ſed & ea exulcerant, ac prauam diſpoſitionem iis imprimunt; & ita cùm inteſtinorum vnitatem ſoluendo, tùm naturale temperamentum & ſimilarem conſtitutionem lædendo, concoctricem facultatem in iis lædunt, vt neque chylus affluens illam quam debet, in inteſtinis & vaſis meſaraïcis, diſpoſitionem ſeu accipiat, ſeu retineat, ſed in humorem vitioſum mutetur; neque excrementa, & fæces alui naturalem elaborationem & qualitates in iis accipiant, ſed & ipſæ in præternaturale quid mutentur. Vnde frequenti fluxui materia ſuppeditatur, & natura ad frequentem excretionem ſtimulatur.

Neque mirum alicui videatur, quòd hi humores peculiariter inteſtinis infenſi ſint, cùm idem in aliis morbis Epidemiis eueniat, in quibus certæ corporis partes infeſtantur. Ita quandoque anginæ, pleuritides, tuſſes, & catarrhi Epidemici ac contagioſi graſſantur. Imò obſeruatum eſt, Podagram Epidemiam fuiſſe, vt apud Athenæum, *Dipnoſoph. lib.* 2. videre eſt. Atque hoc modo cùm à contagio introducatur dyſenteria, proculdubio & reliqui humores, qui intra corpus generantur, eodem modo dyſenteriam efficient; cùm neceſſarium ſit, vt cùm plura eundem effectum producunt, ad vnum & communem agendi modum reducantur.

Proxima Dyſenteriæ cauſſa.

Et ita proxima cauſſa dyſenteriæ, ſunt Humores quicunque peculiarem hanc qualitatem & vim adepti, vt inſtar medicamentorum purgantium humores in toto corpore mouere, eos ad inteſtina concitare, & ipſa inteſtina peculiariter lædere valeant. Et licèt hic humor non ſemper malignus ſit (propriè malignitatem ſumendo) tamen peculiarem qualitatem & diſpoſitionem obtinet, quá differt ab aliis humoribus bilioſis diarrhœam ſæpe longam facientibus.

Quid ſit mucoſum illud, quod in Dyſenteria excernitur.

Et hic, quem modò expoſuimus, generationis dyſenteriæ modus eſt. Circa quem tamen hoc adhuc explicandum reſtat: Quidnam ſit illud mucoſum & album, quod ſæpe vnà cum ſanguine excernitur, & non rarò ita copioſè, vt ſanguinem copiâ excedat, de quo *quæſt.* 5 dicetur.

Atque hæc de cauſſa proxima & generationis dyſenteriæ modo, ac de iis quæ circa eam accidunt, dicta ſint.

Cauſſæ Antecedentes & Remotæ Dyſenteriæ.

Cauſſas verò Antecedentes & Remotas, externas & internas quod attinet, omnes ferè humores in corpore corruptionis gradum inducere poſſunt, vt inteſtina exulcerent, & dyſenteriam excitent. Frequentiſſimè tamen humor dyſenteriam excitans eſt bilioſus, à quo etiam plerumque fluxus dyſentericus incipit: vnde etiam æſtate magis & in principio autumni, quàm hyberno tempore graſſatur dyſenteria. Bilioſus autem ille humor nunc in ventriculo & inteſtinis gignitur, nunc è veſica fellis, aut venis meſaraïcis, nunc à toto corpore, quod in febribus ſæpe fieri ſolet, ad inteſtina effunditur, & vel venarum meſaraïcarum orificia patefaciendo, vel erodendo, & inflammationem aut exulcerationem excitando, fluxus ſanguinolenti & dyſenteriæ cauſa eſt.

A bile praſina & æruginoſa equidem Sauanorola *tract.* 6. *cap.* 16. dyſenteriam fieri poſſe negat, cùm tam praua ſit, vt ſtatim à natura è corpore expellatur, vel corpus corrumpat: quod ante ipſum etiam ſtatuit Conciliator, qui *differ.* 20. ſcribit: *Non reperio aliquem authorem authenticum ſcribentem ex bile praſina & æruginoſa Dyſenteriam cauſſari.* Verùm Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 42. dyſenteriam à bile praſina admittit, etſi periculoſam eam eſſe ſtatuat. Et Solenander *ſect.* 4. *conſil.* 9. refert, quòd ipſe aliquando dyſenteriâ grauiter decumbens, æruginoſam bilem bile vitellinâ, muco ſanguinéque permixtam copioſè deiecerit. Et licèt, quod obiicit Sauanerola, natura bilem æruginoſam, vt valde prauam, ſtatim è corpore eiicere conetur: tamen eaſdem vires etiam erga alios humores vitioſos, & medicamenta cathartica exſerit. Interim id non ſemper tam velociter peragere poteſt, vt nullum in tranſitu corpori damnum inferatur, præcipuè in iſta inteſtinorum circumuolutione, quæ humores, quos natura expellere conatur, non parum remoratur. Quibus accedit & hoc, quòd humores non quatenus tales, ſed quatenus peculiarem corruptionis gradum accipiunt, dyſenteriæ cauſſa ſint, quem vbi acquiſiuerunt, ſtatim dyſenteriam inducere poſſunt.

Eodem modo & alij humores praui in corpore diutiùs detenti, præcipuè aliquâ cauſſa externa accedente, tandem illam

acrimoniam, malignitatem & dyſentericam diſpoſitionem, quam diximus, induunt, & vel ſoli vel cum bile mixti dyſenteriam excitant. Vnde ij præcipuè, qui prauis humoribus ſcatent, faciliùs dyſenteriam incurrunt, & ad præſeruationem à dyſenteria, prauorum humorum è corpore euacuatio neceſſaria eſt. Et non rarò in febribus malignis & peſtilentibus, vitioſis eiuſmodi humoribus ad inteſtina vel vi naturæ protruſis, vel ſponte ſua ruentibus, dyſenteria, eaque ſæpe Epidemia excitari ſolet.

Hinc omnia quæ ad generationem vitioſorum humorum faciunt, vel genitis prauam illam diſpoſitionem Dyſenteriæ peculiarem imprimunt, & vt ad inteſtina confluant, faciunt, inter Dyſenteriæ cauſſas remotas numerantur. Inter quæ, 1. Ciborum & aſſumtorum natura, vt facilè in acres & mordaces eiuſmodi humores conuertantur, facilèque putredini & corruptioni tali ſint obnoxij. Quo in genere recenſentur vulgò Fructus Autumnales, qui in fine æſtatis matureſcentes, ὀπῶροι vocantur, auidéque ingeſti facilè putreſcunt. E quorum vſu pueros frequentius Dyſenteriam incurrere vulgata ſententia eſt; præcipuè ſi non ſatis maturi comedantur: qui, vt nonnulli cenſent, non ideo ſolùm Dyſenteriæ cauſſa fiunt, quia facilè corrumpuntur, ſed etiam quia eos, qui quòd facilè corrumpuntur, ſtatim excerni debebant, in corpore adſtrictione ſua retinent. Quod vt negandum non eſt, cùm Experientia doceat, multos ab eſu fructuum, vt prunorum, nucum, auellanarum, & ſimilium, præcipuè non ſatis maturorum, in dyſenteriam incidiſſe: (Sic Cuſpinianus refert, Imperatorem Romanorum Albertum Auſtriacum, cùm calore feruenti Auguſti menſis inſolito vexatus, ſedare æſtum peponibus elaboraret, in dyſenteriam lethalem incidiſſe: Cui ſimile quod idem Cuſpinianus de Friderico III. recenſet.) Ita Dyſenteriæ cauſſa non ſemper in talium fructuum eſum referenda; cùm obſeruatum ſit, etiam pueros, lactentéſque infantes, & eos qui à talibus fructibus planè abſtinuerant, nihilominus in Dyſenteriam incidiſſe. Sicut & quæ anno 1624. paſſim graſſabatur Dyſenteria Epidemia, ſoli fructuum eſui adſcribenda non eſt, cùm & ipſe infantes lactentes, & alios qui fructus nullos comederant, laborantes dyſenteriâ curauerim; & cùm menſe Maio in vicinis oppidis, antequam vlli fructus matureſcerent, graſſari cœperit dyſenteria, & demùm ſub finem Autumni, cùm omnes fructus maturi & in quotidiano vſu ſunt, vel miteſcere, vel ceſſare: quæ propterea aëris conſtitutioni potiùs, de qua mox dicemus, quàm fructibus adſcribenda eſt.

Cibi & potus Dyſenteriam excitantes. Fructus Autumnales.

Fructus Autumnales an ſemper Dyſenteriæ cauſſa ſint.

Ad hoc cauſſæ genus etiam referri poteſt vuarum eſus, & muſti potus. Nam non ſolùm fermentationem in humoribus excitant, verùm ſæpe etiam ex nebulis, rubigine & carbunculo, araneis, aliiſque vermibus multa inquinamenta vuis & muſto inſunt, quæ humores inficiunt & concitant, vt diarrhœæ, & hinc dyſenteriæ cauſſæ ſint, præſertim ſi corpus diſpoſitum ſit.

Vuarum eſus, & muſti potus, cauſſa dyſenteriæ.

Exempla Dyſenteriæ ex eſu vuarum & muſti potu, habentur apud Foreſtum *lib. 22. obſeru. 3.*

Non ſolùm autem fructuum eſus, ſed & aliorum ciborum minùs commodorum, & corruptioni obnoxiorum vel inſuetorum vſus, Dyſenteriam inducere poteſt. Vnde in exercitibus Dyſenteria ſæpe familiaris eſt, vt ex hiſtoriis paſſim notum, & nulla ferè in Vngaria expeditio ſuſcepta eſt, in qua non ex inſueta & incauta victus ratione plures ferè dyſenteriâ, quàm ferro perierint. Refert quoque Ælianus *lib. 5. variæ hiſtor. cap. 1.* quod Tachos Ægyptius, donec vſus eſt vernaculo victu & frugaliter vixit, omnium hominum fuit ſaniſſimus: poſtquam verò ad Perſas venit, & in illorum luxum dilapſus, cùm non poſſet ferre inſolentiam ciborum, vitam dyſenteriâ finiuit. Et Amatus Luſitanus *cent. 2. curat. 45. in Schol.* cur in India & Ægypto dyſenteria frequens ſit, cauſſam eſſe ſcribit, quòd homines eò loci carnibus veſcuntur animalium, quibus caſſia fiſtularis purgatoria pro paſtu & cibo eſt: nutrimentum enim è carnibus eiuſmodi purgatoriam vim habentibus, humorem torridum & acrem ad inteſtina deriuare & diuertere; vnde homines plerumque dyſenterici fiant, rarò phrenetici aut pleuritici.

Cibi praui & inſoliti cauſſa dyſenteriæ.

Pertinet huc & venenatorum pharmacorum potus, colocynthidis & antimonij: vt & acetum in plumbeo vaſe aſſeruatum. Imò aquæ, quæ per plumbeos canales defluunt, ſuſpectæ nonnullis habentur. Experientiam tamen contrarium teſtari, alij putant. Neque enim aqua pura, & quæ acidi & ſalſi nihil in ſe continet, facilè aliquid à plumbo abluit. Vnde Renodæus, *Antidotarij lib. 1. ſect. 1. c. 7.* ſcribit aquarum per plumbeos canales deductarum vſum Lutetiæ ſatis eſſe frequentem, nec tamen inſalubrem. Si tamen canales plumbei ita vetuſtate iam corrupti ſint, aut aquæ ita comparatæ, vt à canalibus aquæ aliquid de ſubſtantia plumbi communicari poſſit, tales aquæ innoxiæ planè non ſunt. Vnde Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 1. cap. 45.* ea de cauſſa aquam illam pluuialem damnat, quæ defluxit per tecta plumbea. Baccius *lib. 21. cap. 6.* aquas quaſvis, quæ per tegulas metallicas defluunt, vituperat; additque, ipſam aquam pluuialem, quæ per tonitrua decidit, ea de cauſſa, quòd aqua hæc pluuialis acrem quandam & prauam qualitatem concipiat, ſtomacho, & inteſtinis præcipuè noxiam. Idem Baccius *loco allegato*, vſum aquarum medicatarum, quæ metallorum & mineralium vires obtinent, cum cibis valde damnat, & prolixè contendit, illas aquas parcius ſumtas è corpore rurſus non excerni, ſed vnà cum alimentis ad interna viſcera tranſire, ibique hærere, ac morâ ſuâ vel corrumpi, & in vitioſos humores tranſire, vel metallicâ ſuâ natura partium naturalium diſpoſitionem euertere: vnde poſtea praui humores generentur, & inſperatæ nonnunquam dyſenteriæ pericoloſæ, & alij pernicioſi morbi excitentur. Verùm non in omnibus aquis medicatis talem noxam metuendam eſſe, cùm rationibus, tum experientiâ ſuâ & aliorum probat Ioh. Bauhinus *lib. 2. de aquis medicat. cap. 7.* Cuſpinianus etiam ex Zonara refert, Theophilum Imperatorem ex aquæ frigidiſſimæ continuo potu in dyſenteriam lapſum, & morbi illius vehementiâ mortuum fuiſſe.

Venenata pharmaca cauſſa Dyſenteriæ.

Aqua per plumbeos canales fluentes an ſint cauſſa Dyſenteriæ.

Referunt huc plurimi & adamantem, quem vt aliàs venenatum, ita quoque eius puluerem dyſenteriam excitare ſtatuunt, de quo *quæſt. 2.* dicetur.

Pertinent huc & vehementiora, vt dictum, purgantia; imò etiam mitiora maiori doſi exhibita. Et non ſolùm medicamenta talia ore ſumpta, ſed hydrargyrum etiam extrà illitum, teſte Nicolao Maſſa *de lue venerea, tract. 4. cap. 4.* humores ad inteſtina (quod aliàs ad fauces facere ſolet) concitare, & Dyſenteriam introducere poſſe, à nonnullis ſtatuitur.

Hydrargyrum dyſenteriam excitat.

Deinde ſatis frequens cauſſa Dyſenteriæ eſt Aër, de quo Hippocrates *3. aphor. 11. Inter anni partes, ſi hyems ſicca & Aquilonia, ver pluuioſum & Auſtrale fuerit, neceſſe eſt æſtate febres acutas fieri, & ophthalmias, & Dyſenterias, mulieribus præſertim & viris natura humidioribus.* Quia, vt Galenus *in comm.* habet, ambientis aëris humiditas humores in corpore redundantes deſiccari prohibet, eâque ratione adiuuat vim putrefacientem, & materia putrida in corpore manente febres fiunt; ſi verò eadem per ventrem euacuetur, Dyſenteriæ. Et reuerà Aër humidus & calidus, qualis Vernus, ad humores in corporibus noſtris corrumpendos, & ad putredinem inducendam maximè diſpoſitus eſt. Non tamen ſolam verni aëris humiditatem & caliditatem, ſed etiam caliditatem & ſiccitatem ad dyſenteriam generandam facere, teſtatur ipſa experientia. Plerumque enim in fine æſtatis, ac autumni initio, morbus hic excitatur, & potiſſimùm in regionibus calidis, vt in Ægypto, Arabia, Africa, India, in quibus torridus, acris & exſiccatus ſanguis gignitur. Teſtatur idem Dyſenteria, quæ anno 1624. populariter in multis locis graſſabatur. Ea enim caliditas & ſiccitas aëris Verni fuit, qualem vix vllus hominum hic meminit, cùm poſt vltimam niuem, quæ circa Paſchatos feſtum delapſa eſt, per menſes ferè tres ſubſequentes exigua, imò ferè nulla pluuia decideret, ſed perpetuus æſtus, qualis ſæpe vix eſt in Canicularibus, in hiſce regionibus vigeret. Cuius cauſſa procul dubio fuerant magnæ illæ & frequentes Planetarum coniunctiones, quæ ea æſtate inciderunt, de quo eſt Aſtrologorum iudicare, qui aliàs etiam in Saturni & Martis coniunctionem, dyſenteriæ Epidemiæ cauſſam reiiciunt.

Aër Dyſenteriæ cauſſa.

Conſtitutio ann. 1624.

Cùm ergo à calido & humido, & calido & ſicco aëre, imò vt ex Hippocrate *1. Epid. com. 2. t. 1. & ſeqq.* & præcipuè 7. patet, etiam poſt frigidam & humidam aëris conſtitutionem dyſenteria excitari poſſit, in qualitatibus primis ſolùm cauſſa dyſenteriæ quærenda non eſt; ſed in iis, quæ ab aſtrorum influxibus, adminiculantibus tamen iſtis qualitatum primarum exceſſibus producuntur. Etſi enim quæ de fructibus Aſtrorum Chymici quidam ſcribunt, non probemus, neque iis aſſentiamur, qui ab iis quæ Hippocrates, *3. Aphor.* de morbis, qui ab anni temporum mutationibus prouenire ſolent, ſcribit, qualitates primas planè excludunt: tamen hoc interim non negamus, in qualitatibus primis ſubſiſtendum non eſſe, ſed etiam in aere τὸ θεῖον ſeu malignitatem, & veneniſitatem, & omnino qualitatibus primis quid potentius in morbis producendis ponendum eſſe. Neque enim in eadem aëris conſtitutione ſecundum qualitates primas iidem morbi graſſantur, ſed nunc dyſenteria, nunc Pleuritis, nunc Angina, nunc Carbunculi, nunc Variolæ & Morbilli; qui diuerſi morbi proculdubio ex diuerſis & occultis ac malignis aeris conſtitutionibus ortum habent.

Et dyſenteriam Epidemiam quod attinet, oritur ea proculdubio ex aſtrorum influxu & aeris conſtitutione tali, quæ in corporibus noſtris ſeu generat, ſeu iis communicat tale quid, quod cum colocynthide, eſula, helleboro, ſcammonio, & ſimilibus cognatam aliquam vim obtinet. Et ita ſe hæc habere, quæ modò diximus, deprehendunt ij, qui quæ quotidie in natura fiunt, diligenter perpendent. Vidimus anno 1624. Menſe Maio auram malignam arboreſ aſpiraſſe, vnde vnica die (caliditati & ſiccitati id aſcribi non poteſt, cùm in æquali, vel etiam maiori æſtu ſæpius idem non fiat, nec in omnibus locis id ſimul acciderit) in quibuſdam locis, arborum, & quidem non omnium folia exſiccata & emortua fuêre, ac ſi igne combuſta fuiſſent, vt poſtea ipſo Iulij menſe deciderent, ac arborum cortices q. flauo puluere aut Auripigmento conſperſas fuiſſe.

Aſtrorum influxus cauſſa Dyſenteriæ.

Vnde proculdubio Rubiginis nomen, de qua Plinius *lib. 18. c. 1. Cœleſte frugum, vinearúmque malum, nullo minùs noxium eſt Rubigo.* Appellatur & eadem de cauſſa Vredo ac Carbunculus, teſte eodem Plinio *lib. eod. c. 28.* Omnia enim hæc nomina, frugum & arborum huic vitio indita ſunt, quòd fruges, vites & arborum folia q. comburat. Videatur etiam Plinius *lib. 17. c. 24.* Diſputat quidem. *lib. 18. c. 8.* an à Luna vel Sole hoc vitium proueniat, ſcribitque pleroſque dixiſſe, rorem inuſtum

Rubigo. Vredo. Carbunculus.

Sole

Sole acri, frugibus rubiginis cauſſam eſſe, & carbunculi vitibus: quod ipſe ex parte falſum arbitratur, omnémque vredinem frigore tantùm conſtare, Sole innoxio ſtatuit, idque ex eo manifeſtum putat, quòd nonniſi noctibus, & ante Solis ardorem deprehendatur. Verùm & hoc falſum, atque experientia teſtatur, ſæpe circa meridiem talia aëris inquinamenta, in fruges, vites ac arbores decidere, & cauſſam eſſe Rubiginis & Vredinis. Plinius etiam ſaltem interlunio & Luna plena decidere putat, quod an ita ſeſe habeat, experientia docebit. Nebulas etiam maligni & venenati quid ſæpe obtinere, vel vulgus & ruſtici nôrunt.

Occultæ qualitates cauſſa dyſenteriæ.

Ideóque malo in hiſce & aliis morbis, eorúmque cauſſis, ad neceſſarium illud in hac humanæ mentis caligine ignorantiæ aſylum, occultas qualitates, confugere, & cauſſas veras ſaltem nominare, ſi eas non ſatis explicare poſſum, quàm falſas ac fictas afferre, quod nonnulli hodie faciunt, qui vt Antiquitatis egregij patroni & defenſores videantur, vaniſſimo & irrito conatu omnia ad qualitates primas deducere, & incerta per æquè incerta probare conantur. Non mirum ergo eſt, ſi cœleſte illud malum, quod Plinius appellat, & aëris inquinamentum in arbores, fruges, prata, fructus, aquas decidat, imò cum aëre inſpirando attrahatur, ac bruta & homines inficiat. Hinc proculdubio factum, vt boues prata illa depaſcentes, paſſim perierint. Hinc etiam Dyſenteria iſta proculdubio ortum habet; cùm homo aërem continuò reſpirando attrahat, & oleribus, fructibus, aquis ab huiuſmodi cauſſa inquinatis, neceſſariò vtatur. Eiuſmodi enim inquinamenta, ſeu cum aëre attracta, ſeu cum cibo ac potu aſſumta, cùm à corpore noſtro aliena ſint, aliquandiu quidem in eo latent, & reliquos humores inficiunt, donec tandem coaceruata ita fuerit materia, vt natura ab ea ſtimulata per aluum & humores vitioſos & venenum illud eiiciat, à quibus inteſtina, quibus inimica ſunt, exulcerantur.

Cur non omnes Dyſenteria epidemia corripiantur.

Quod verò non omnes æquè Dyſenteriâ corripiuntur, cauſſa eſt, quòd inquinamento iſto non totus aër inficitur, ſed ſparſim ſaltem & certis tractibus. Cui accidit & illud, quòd corpora alia puriora, alia impuriora, & ad corruptionem hanc ſuſcipiendam magis idonea ſunt, & proinde ad reſiſtendum vel minùs reſiſtendum magis vel minùs diſpoſita.

Imò etiam abſque his, occulto modo occultas illas aſtrorum influentias in corporibus noſtris humores tali modo corrumpere poſſe, patet inde, quòd etiam infantes lactentes, qui aliis cibis, quàm lacte materno aut nutricis non vtuntur, & in aërem liberum nunquam venerunt, ſed in cubilibus ſuis concluſi à primo ortu manſerunt, nihilominus dyſenteriâ correpti fuerunt; quod & ipſe ſuprà dicto anno ſemel atque iterum factum vidi.

Occultum autem hoc humorum vitium, quod dyſenteriæ cauſſa eſt, ſi quis antimoniale, vel helleborinum, vel tithymalinum, vel alio nomine appellare velit, ob cognatas vires & effectus, quos cum hiſce habet, per me licet. Eadem de cauſſa vel aloëticum, vel colocynthinum non incommodè etiam appellari poſſet.

Chymicorum de dyſenteria opinio.

Chymici quidem & Paracelſus, ex principiis Chymicis cauſſam huius mali reddere conantur, & Dyſenteriam, morbum ex ſale reſoluto appellant. Et verum eſt, ſalem, dum à reliquis humoribus ſecernitur, & ſeorſim, vt Hippocrates *de priſca Medicina* docet, conſiſtit, plurimorum morborum cauſſam exiſtere, & ad fluxum etiam alui facere. Verùm cum iidem, omnes alui fluxus à ſale reſoluto deducant, nihil quod dyſenteriæ proprium ſit, afferunt, neque docent, quomodo alij alui fluxus, qui etiam ab humoribus ſalſis & acribus fiunt, nec tamen dyſenteria ſunt, à dyſenteria differant, neque quomodo ſal reſolutus in dyſenteria, à ſale reſoluto in aliis diarrhœis, diſcernendus ſit, monſtrant.

Contagium cauſſa dyſenteriæ.

Tandem inter Dyſenteriæ cauſſas meritò numeratur contagium, cùm antea ſæpiſſimè, & in illa ipſa dyſenteria, quæ anno 1624. hic graſſabatur, compertum ſit, vnum ab altero inſici, & hinc totas familias dyſenteriâ corripi. Maximè verò illud communicatur per excrementa alui. Etenim hoc commune omnibus morbis contagioſis, vt excrementa eius partis quæ maximè laborat, præcipuam vim contagium propagandi habeant, & vt illa pars maximè inficiatur, à qua excrementum contagioſum ſeparatum eſt. Ita in ophthalmia, excrementa & effluuia oculorum, aſpicientium oculos inficiunt, non alias partes. Et in phthiſi, exulceratorum pulmonum contagioſa exſpiratio, pulmones, non verò alias partes inficit. Hinc etiam dyſenteria tum maximè contrahitur, ſi quis in loco, in quo dyſentericorum excrementa iacent, aluum exoneret, & halitus ac vapores contagioſos ex iis per gutturem inferiorem admittat. Quia tamen in dyſenteria non ſolùm aluus afficitur, vt in ophthalmia & Phthiſi pars vna, reliquis ſaluis, afficitur, ſed ſæpe tota maſſa ſanguinea inquinata eſt, (vnde etiam febres dyſenteriæ ſæpe coniunguntur) nec conuerſationem cum dyſentericis ſatis tutam puto, & dyſenteriam ex lecto dyſenterico communi, vel communibus poculis, aut patinis, aut aëre inſpirato attrahi poſſe exiſtimo; cùm experientia doceat, non paucos ex conuerſatione cum dyſentericis in dyſenteriam incidiſſe, qui nunquam in locum communem aluum exonerarunt.

Gradus & differentiæ dyſenteriæ.

Gradus & differentiæ dyſenteriæ.

Galenus 4. *aph.* 26. & 6. *de loc. affect. cap.* 2. gradus quoſdam dyſenteriæ, ſecundum quos differentiæ eiuſdem conſtituuntur, proponit, docétque, abradi primò & excerni adipoſa quædam & pinguia corpora exiguo cruore perfuſa, atque hunc primum dyſenteriæ gradum eſſe. Deinde ſuperficiem internam inteſtinorum tenuem, quæ membranoſorum ramentorum ſpeciem præ ſe ferat, cum excrementis excerni; ſecundúmque hunc dyſenteriæ gradum eſſe. Tandem etiam inteſtinorum ſubſtantiam ex vtraque tunica conſtantem, & caruncùlas quaſi de inteſtinis; atque hunc tertium dyſenteriæ gradum eſſe, de quo Hippocrates 4. *aph.* 26. *Si dyſenteria laboranti veluti carunculæ deiiciantur, lethale.* Illam Galenus γινομένην, *Fientem* dyſenteriam, hanc γεγονυῖαν & κατασκευασθεῖσαν, *Factam, & conſummatam* nominat. Quæ ſententia vulgata & communis omnium ferè Medicorum eſt: conſideratione tamen & explicatione indiget, cùm quædam in ea occurrant, quæ experientia magiſtrâ hodie à doctiſſimis Medicis non ſaltem pro dubiis, ſed & falſis habentur: de quo poſtea, *quæſt.* 3. in ſpecie dicemus.

Dyſenteria Fiens, & Facta.

Hoc iam vt certum habeamus, inteſtina nunc magis, nunc minùs exulcerari, & ita quidem interdum, vt etiam perforentur. Imò ſcribit Auicennas *l.* 3. *fen.* 16. *tr.* 1. *c.* 2. non ſolum inteſtina perforari interdum, ſed & mirach ſeu ventrem è regione vlceris & foraminis, ob communicatam illi putrefactionem, ita vt ſtercus per abdomen excernatur, & nihilominùs hominem viuere poſſe. Additque etiam, quamuis ſit poſſibile, eſſe tamen de poſſibilibus quæ rarò accidunt. Matthæus de Gradibus tamen, 2. *part. pract. c.* 12. ſcribit, ſe vidiſſe Papiæ quendam, cui hoc acciderit, & fæces per vlcus excretæ fuerint, qui tamen annos 20. poſtea vixerit. Et non eſſe impoſſibile, vt ex vlcere inteſtinorum etiam abdomen putredinem concipiat & perforetur, ex hiſtoria morbi ſuprà etiam *ſect.* 1. *c.* 9. allegata, quo hîc fœmina quædam extincta eſt, patet. Laborauerat ea iam aliquot annos herniâ inteſtinali; quæ cùm pondus grauius eleuaſſet, & inde in inguen inteſtina prolapſa eſſent, nec rem alicui detegere vellet, inteſtina prolapſa inflammata ſunt, tandémque gangrænâ correpta: à qua pars abdominis ad inguinis regionem poſita & ipſa putredinem concepit, ſimilique malo correpta eſt, vt foramine ex putredine aperto ipſæ fæces alui per illud cum maximo fœtore excernerentur: quo malo intra paucos dies extincta eſt.

Præter hanc, quæ à gradibus hiſce ſumitur, differentiam, alia adhuc eſt, quòd inteſtina nunc craſſa, nunc tenuia, nunc vtraque afficiuntur. Interdum & ventriculus, aut partes vicinæ in conſenſum trahuntur, ac eodem morbo corripiuntur; cuius rei exemplum eſt *in obſeru.* Schenck. Plerumque tamen craſſa inteſtina afficiuntur. Natura enim hoc ferè obſeruat, quod diligenter notandum, vt humores quos ex corpore per venas meſaraïcas in inteſtina effundit, non per omnes æquè expellat, ſed plerumque per inferiores, & quæ in inteſtinis craſſis inſeruntur. Hinc etiam Teneſmus tam frequens dyſenteriæ comes eſt.

Sunt & aliæ dyſenteriæ differentiæ, quòd nunc eſt epidemia, nunc ex morborum σποράδων numero; nunc cum febre, nunc ſine febre. Quæ epidemia eſt, plerumque maligna etiam eſt, ſeu malignitatem, vt & febrem, coniunctam habet.

Signa Diagnoſtica.

Signa dyſenteriæ.

Dyſenteria in genere cognoſcitur ex frequenti alui deiectione, dolore ventris ac torminibus, præſertim excernendi tempore, & paulò ante excretionem. Quæ excernuntur, ſunt toto ferè genere à naturali excrementorum alui conſtitutione & modo aliena, bilioſa ac varia, mucoſa ac cruenta ſimul. Quæ ſigna diligenter enumerat Galenus, 6. *de loc. aff. cap.* 2.

Plerumque dyſenteriæ febris iungitur, Hippocrates tamen eam interdum ſine febre vidit, inquit Hollerius *comment. in aph.* 3. *ſect.* 6. Docet etiam Fernelius *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. c.* 10. non omnem dyſenteriam ſtatim & neceſſariò febrem comitari, ſed eam tantùm, cuius humor eſt acerrimus, iſque è viſceribus aut è venis magna corporis perturbatione profuſus. Annotant etiam alij, quamuis dyſenteriæ febris iungatur, non ſemper in principio id fieri, ſed vbi per aliquot dies durauit affectio, propter inquietudinem & putredinem. Quandoque tamen cum dyſenteria ſtatim febris coniungitur, vel etiam eam præcedit, vt ſcilicet in febre natura hanc excretionem inſtituit.

Dyſenteriæ ſitis quoque, inquietudo, ſingultus, quandoque & lipothymia coniungitur, vt & interdum conuulſio. Plerumque proſtratus appetitus, frequentiſſimè verò, Aëtio teſte, teneſmus, non rarò inteſtini recti procidentia.

Fluxus etiam hic etſi plerumque ſit continuus, Diomedes Cornarius tamen, *conſil.* 2. obſeruauit fluxum dyſentericum periodicè redeuntem de tertio die in tertium; additque, id ſæpe fieri, ac diligenter notandum eſſe, ne decipiamur, cùm & hæ ſint veræ dyſenteriæ.

Dyſenteriæ ab aliis cruentis alui fluxibus diſcrimen.

Quamuis verò cruenta in aliis alui fluxibus etiam deiiciantur: tamen in eo differunt, quòd in illis ſanguis ſolus, copiâ & qualitate peccans copioſè excernitur: in dyſenteria verò humorum reliquorum copia plerumque maior eiicitur, ſanguis verò minùs copioſus. Et licèt interdum in dyſenteria etiam copioſè excernatur, tamen id non fit ſine aliis humoribus, & cum torminibus, quod non accidit in reliquis alui fluxibus. Et in fluxu hepatico, qui etiam dyſenteria quandoque, ſed impropriè dicitur, repreſſa vnâ vel alterâ die euacuatio poſtea iterum redit. In dyſenteria verò parum & per breuia interualla excernitur, & plerumque aliquid puris ab inteſtinis exulceratis redditur, & quidem cum frequenti, ac ſæpe redeunte conatu deiiciendi, cum ventris torminibus ac torſionibus, ſanguiſque excrementis & fæcibus permiſtus redditur. Deinde cum ſanguine etiam mucus

quidam excernitur, interdum adeò copioſè, vt plus eius quàm ſanguinis reddatur, atque tum vulgò appellatur *die vveiſſe ruhr*, vt ſuprà dictum.

Abſceſſus in inteſtinis à dyſenteria differentia.

Cæterùm abſceſſus etiam in inteſtinis aliquando oboriuntur, vt Aëtius *tetrab.3. ſerm.1. cap.42.* docet, ad quorum eruptionem eliquationes aquoſi puris conſequuntur; quo viſo ignari decipiuntur, dyſenteriam hanc affectionem eſſe putantes. *Et ſanè*, vt hac de re Aëtius porrò ſcribit, *ſi poſt eruptionem diuturna ſit exulceratio & perſeuerans, eo modo quo dyſenteria curatur, verùm in principio neutiquam.* Affectiones ergo has hoc modo diſtinguere docet Aëtius. *In abſceſſu ſemper præcedit dolor pulſatilis, iuxta aſſectum locum innitens, neque morſus, neque decurſus adſunt, quales in dyſenteria præcedere conſueuerunt. Deinde mutatione in ſuppurationem incipiente, rigores inæquales conſequuntur, febréſque circa veſperam maximè irruentes: poſtea vbi perfecta mutatio humidi fuerit facta, omnes moleſtiæ minores fiunt, vehementéſque dolores remittunt; deinde eruptionis tempore accedente, rurſus dolores intenduntur, aliquando autem perfecta ventris adeſt adſtrictio. Poſt eruptionem verò humor qualem prædiximus excernitur; cùm nihil tale in dyſenteria oboriatur.* Curationem *ibidem* ponit Aëtius. Et omnino licèt aliquod vlcus aut abſceſſus ſit in inteſtinis, cum alui fluxu, modò materia fluxûs cauſſa inteſtina non exulceret, non eſt dyſenteria, ſed diarrhœa ſolùm.

Signa cauſſarum.

Quantum ad ſigna cauſſarum, ſumuntur ea ab excrementis, quæ aliquando ſunt citrina & bilioſa, aliquando albicantia & pituitoſa, interdum viridia, interdum nigricantia & atrabiliaria, ſanioſa, cruenta, purulenta. Hiſce adiungenda ſunt ſigna abundantium in corpore humorum, ſumpta ab ætate, temperamento, tempore anni, vitæ genere.

Dyſenteriæ malignæ ac peſtilentis ſigna.

Inprimis verò conſiderandum, & quærendum: An maligna & peſtilens ſit dyſenteria, nécne. Cognoſcitur autem id ex præcedenti anni temporum ſtatu. Si enim is præter ſolitum ad exceſſum aliquem deflexerit, & humores in corpore corruperit, malignam dyſenteriam id indicat. Symptomata quoque ſunt peiora & grauiora; ſæpe accedit angina, delirium, exulceratio circa anum, & excrementa valde fœtent, ac varios colores habent. Plures etiam eodem tempore dyſenteriâ corripiuntur, & moriuntur.

An tenuia, an craſſa inteſtina afficiuntur.

An tenuia, an verò craſſa inteſtina affecta ſint, quod ad curationem rectè inſtituendam non parum facit, etiam cognoſcendum. Plurimi quidem ſtatuunt, ſi dolor ſuprà vmbilicum percipiatur, tenuia inteſtina; ſi infra, craſſa affici. Verùm, cùm tenuia inteſtina & ſupra & infra vmbilicum ſint, & colon etiam ſtatim ſub vmbilico dicatur, eóque illic affecto dolor quoque ſupra vmbilicum percipiatur, non ſolùm ad hoc reſpiciendum, an dolor ſupra vel infra vmbilicum ſit, ſed totus inteſtinorum ductus & circuitus conſiderandus, & reliqua etiam ſigna, quæ mox dicentur, coniungenda. Plerique etiam, ſi tenuia inteſtina affecta ſint, ramenta minora & tenuiora eſſe; ſi verò craſſa, ramenta maiora ac craſſiora cum copioſiore pinguedine excerni docent, de quo quid ſentiendum ſit, antea dictum. Hoc tamen non inficior, illud quod ex inteſtinis craſſis excernitur, differre ab eo, quod à tenuibus prouenit. Sunt enim inteſtina craſſa carnoſa magis, quàm tenuia, & extrà pinguedine copioſiori obducuntur. Ideóque iis exulceratis valde carni ſimile quid excerni poteſt, de quo Hippocrates 4. *aphor.26. Dyſenteria laboranti, ſi veluti carunculæ exeant, lethale.* Poteſt enim carni ſimile quid ab inteſtinorum craſſorum ſubſtantia exulcerata valde excerni, aut quod Cardanus *in comm. huius aphoriſmi* exiſtimat, totâ ſubſtantiâ inteſtinorum exeſa, partes meſenterij abſumuntur, & quæ extra inteſtina ſunt, & caro & corpus glanduloſum, cui colon inſidet, & pinguedo excerni poſſunt.

Tenuium inteſtinorum affectorum ſigna.

Vt ergo rectè cognoſcatur. An inteſtina craſſa, an tenuia affecta ſint, conſideranda ſunt, dolor, locus doloris, tempus exitus excrementorum, & mixtio ſanguinis ac purulentæ materiæ cum excrementis alui. Si enim tenuia affecta ſint, dolor eſt acutiſſimus, ita vt ægri q. aciculis ventrem compungi ſibi conquerantur. Inteſtina enim tenuia ſunt magis membranoſa, & ſenſu exquiſitiore prædita. Aluus non ſtatim, poſt dolorem aut tormina ventris, excernitur; cruor cum ſtercoribus vniuerſis miſtus eſt. Atque eò euidentior erit cruoris, & ab vlcere excretorum mixtura, quò locus affectus altior eſt. Etenim cùm via illa ab inteſtinis ſuperioribus ad anum longior ſit, ſanguis & purulenta materia antequàm per aluum excernantur, diutius in ea commorantur, atque ita faciliùs & exactiùs ſtercoribus permiſcentur. Aëtius addit, bilioſa & porracea ac omnino variegata eiici, ſtercore commixto, cum torminibus & virium exſolutione, ægrotúmque febri & ſiti infeſtari.

Ieiuni inteſtini affecti ſigna.

Si ieiunum inteſtinum exulceratum ſit, quod raró accidit, dolor eſt maximus, excrementa crudiora apparent, ſanguinem nigriorem valde immiſtum habentia, ob longum tranſitum per vniuerſa inteſtina; bilem item abundè flauam: adeſt nauſea & cibi faſtidium; interdum & vomitus, ardor linguæ, & vigiliæ; quandoque & febris acuta. Vires ita deiiciuntur, vt non procul ab interitu ægri eſſe videantur, & ſigna alia concurrunt, quæ apud Aëtium *tetrab.3. ſerm.1. cap.43.* reperiuntur.

Craſſorum inteſtinorum affectorum ſigna.

Vbi verò inteſtina craſſa afficiuntur, dolor magis infra vmbilicum percipitur, iſque non ita vehemens ac diuturnus. Inteſtina enim craſſa tenuibus ſunt magis ſuo modo carnoſa, atque ideò ſenſu minùs exquiſito prædita, ſicut id ex differentia doloris in colica & iliaca paſſione videre eſt. Nam etſi in colica dolor etiam ſatis vehemens eſt, in iliaca tamen longè acerbior eſt. A torminibus & cruciatu ventris ſtatim fit excretio: Cruor & purulenta materia alui excrementis ſupernatat, aut tantùm iis extrà adhæret. In maiori exulceratione veluti carunculæ excernuntur, vt modò dictum.

Vlceris in dyſenteria conſtitutio vt cognoſcatur.

Vlceris conſtitutio & tempora etiam ex deiectionibus colliguntur. Primò enim bilioſa, hinc ſanguis, poſtea mucus, vel etiam quaſi carunculæ excernuntur. Vbi putrida & male olentia deiiciuntur, vlcus corroſiuum & malignum indicatur. Hoc tamen etiam hîc non prætereundum, interdum mox in principio, & cùm diarrhœæ potiùs quàm dyſenteriæ nomen affectus meretur, ſanguinem ſæpe ſatis copioſum, rariùs purum, frequentiùs concretum & nigrum excerni, ob irritationem validam, ſicut & interdum fit in ἰατροκαθάρσει, nondum exulceratis inteſtinis, cùm id ſtatim in principio diarrhœæ accidat, ſed oſculis venarum meſaraicarum ſaltem reſeratis. Tum ergo & alia ſigna dyſenteriæ etiam conſideranda ſunt, de quorum abſentia, & quòd mox in principio alui fluxûs cum excrementis reliquis ſanguis excernitur, non dyſenteriam, ſed diarrhœam ſaltem eſſe, colligi poteſt, curatúrque talis fluxus longè faciliùs, quàm vera dyſenteria. Poteſt tamen in dyſenteriam degenerare.

De ſignis omnium dyſenteriæ differentiarum, ſecundum vlcerum varietatem & loca affecta, agit Aretæus *de ſign. morb. diuturn. lib.2. cap.9.*

Signa temporum.

Quomodo gradus dyſenteriæ cognoſci poſſint, ex ſuperioribus ſatis patet. De temporibus eius cognoſcendis vt aliquid addamus, cognoſcuntur ea ex materiæ quæ excernitur, cruditate & coctione. Principium quidem facilè cognoſcitur, cùm excrementa alui ſunt fluidiora, ſanguiniſque aliquid admiſcetur. Augmentum, quando feces iam planè à naturali ſuo ſtatu recedunt, & maiora iam exulcerationis ſigna adſunt. Quæ vbi ſumma ſunt, ſtatus eſt. Declinatio tandem, quando fæces alui iterum ad ſtatum naturalem redire incipiunt, nec æger toties aluum deponere cogitur, appetitúſque redit.

Dyſenteria vt ſimulari poſſint.

Signis tandem, ex Polybij *lib.6. ſtratag.* addimus, Amphiretum à pyratis, vt magnum ab iſpo λύτρον extorquerent, in Lemno detentum, à cibo abſtinuiſſe, & rubricam aquæ marinæ permixtam bibiſſe. Itaque cùm ſanguinis fluxu eum laborare crederent, ne moreretur, à vinculis eum liberarunt, atque is fugâ elapſus eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Vt in aliis morbis de euentu præſagium ſumitur ex naturæ robore & morbi vehementia, eorúmque inter ſe collatione: ita idem in dyſenteriæ euentu præſagiendo obſeruandum. Colligitur autem magnitudo morbi & naturæ robur, ex loco affecto, cauſſis, effectis & vlceris conſtitutione, ac ægri natura & diſpoſitione.

Dyſenteria affectis ſuperioribus inteſtinis.

1. Periculoſior eſt dyſenteria, & difficiliùs curatur, in qua inteſtina ſuperiora afficiuntur. Grauiora enim ſymptomata accidunt ſuperioribus inteſtinis affectis, nempe faſtidium cibi vehemens, nauſea, vomitus; vigiliæ cum dolore, & virium deiectio; ſicut & vulnera inteſtinorum gracilium difficiliùs curantur, præſertim ieiuni, cuius vulnera lethalia ſunt, ſecundùm Hippocratem *6. aphor.* 18. Galenum *6. meth. med. cap.4.* cùm propter magnitudinem multitudinémque vaſorum, tum quòd tunica eorum neruoſa eſt, tum denique quòd inteſtinum illud bilem ſinceram excipit, ac medicamenta non diu retinet, hepatique proximum eſt. Facilius autem curantur vulnera & vlcera inteſtinorum craſſorum & inferiorum. Aëtius *tetrab. 3. ſerm.1. cap.43.*

2. *A ſincera deiectione dyſenteria, malum.* 7. *aph.23.* Sinceras autem deiectiones Galenus interpretatur, nullâ aquoſâ humiditate permixtas, ſolúmque eum habentes purum & ſimplicem humorem, qui per inferiora deiicitur, ſiue ſit flaua bilis, ſiue atra. Per tales enim deiectiones inteſtina exulcerantur.

3. Peſſimæ ſunt dyſenteriæ, in quibus quæ excernuntur porri ſpeciem habent, ſúntque nigra plurima, varia, graueolentia. Aëtius *tetrab.3. ſerm.1. cap.43.*

Dyſenteria ab atra bile.

4. *Dyſenteria ſi ab atra bile incipiat, exitioſa eſt.* Hippocrates 4. *aphor.24.* quod *ibidem* etiam *aphor.22.* docet. Quia nihil differt à cancro exulcerato, qui cùm in exterioribus corporis partibus raró curationem admittat, multò minùs in intimo inteſtinorum curabitur, vt Galenus *in comm. alleg. aph.* explicat: Qui etiam videatur *in lib. de atrabile, cap.5.* Seu, vt Aëtius *loc. alleg.* iſta proponit: *Si ab acribus cibis, aut flaua bile dyſenteria ſit oborta, ferè in totum ipſam curamus. Si verò ab atra bile initium ſumat, ſi quidem ratione κρίσεως febrilium morborum bilis iſta excernatur, etiam hanc ſanare non deſperamus. Si verò ſuâ ſponte, nullo præcedente febrili morbo, neque coctione bona apparente, atrabilis excernatur, immedicabilis dyſenteria exiſtit, nihilque à cancro exulcerato differt.* Nimirum bilis atra, ſincera & abſque ſignis coctionis ſemper lethaliter excernitur: ſi autem præcedentibus ſignis coctionis excernatur, non pura & ſincera atra bilis erit. Hercules quoque Saxon. *panth.*

lib.3

*lib.3.cap.*23.quendam curatum vidit laborantem dyſenteria primò ex flaua, poſtea ex atra bile, cum ſingultu & vomitu.

Dyſenteria à pituita ſalſa.

5. Dyſenteria è pituita ſalſa proueniens crudeliſſima eſt: quoniam bilioſus humor tranſeundo quidem affligit; hic autem cùm ſit lentus, moram trahit, & cunctatione ſua ampliùs exulcerat. Galenus *comm. ad aph.*12. *ſect.*3.

Dyſenteria lienoſis accidens.

6. *Lienoſis dyſenteria ſuperueniens, bona eſt. 6. aphor.*48. Humores enim craſſi & melancholici, qui lieni erant infarcti, tranſponuntur & euacuantur. Non verò propriè dicta atrabilis intelligitur, cuius antè facta eſt mentio, ſed humor melancholicus, à quo dyſenteria ſalutaris exiſtere poteſt; niſi dyſenteria illa diutius duret, vbi hydrope aut lienteria ſuperueniente ægri moriuntur, teſte Hippocrate *6.aph.*43. Itaque in dyſenteria diſcernendus eſt humor melancholicus; ſanguis item in inteſtinis concretus, qui pici ſimilis eiicitur, ab eo qui verè atra bilis nominatur. Quoniam ab humoris melancholici & ſanguinis talis excretione multi euaſerunt, quemadmodum eius rei exempla, ſiue cum febre, ſiue abſque ea ægri fuerint, Hollerius affert 1.*de internis morbis, ſcholio in cap.*43. quod eſt *de dyſenteria*, & nos aliquot eius rei exempla obſeruauimus.

Dyſenteria poſt maniam & hydropem.

7. *A mania dyſenteria, aut hydrops, aut ecſtaſis, bonum.* 7.*aphor.*5. Nam dyſenteria, aut hydrops maniæ ſuperueniens, remedio eſt, ratione tranſlationis materiæ à capite ad inferiora corporis. De proximis tamen duobus prognoſticis hoc etiam notandum, dyſenteriæ vocabulum interdum non propriè accipi, ſed diarrhœæ quoque tribui, in qua humores qui excernuntur, ita praui ſunt, vt tormina & difficultates inteſtinorum, quod vox dyſenteriæ exprimit, inferant, licèt exulceratio nulla adhuc adſit. Nam ſi exulcerata eſſent ab humore atro inteſtina, tantùm abeſt, vt tali alui fluxu mala melancholica prædicta ſanarentur, vt potiùs inſanabile malum introduceretur. Et licèt in tali dyſenteria quandoque ſanguis vnà excernatur, potiùs ex reſeratione venarum meſaraïcarum id accidit, quàm ab inteſtinorum exulceratione, quæ omnino lethalis eſſet. Per veram enim dyſenteriam ab atro humore nullus morbus feliciter ſolui poteſt.

8. *In profluuiis alui mutationes excrementorum iuuant, niſi in praua commutentur.* 2. *aph.* 14.

9. Si dyſenteriæ ructus, vel crepitus ventris ſuperueniat, bonum. Indicio enim eſt, naturam iterum in cibum iam agere, & coctionem incipere.

10. Effuſio puri ſanguinis dyſenteriæ adueniens, mala. Venas enim maiores eroſas indicat.

11. Conuulſiones, & rationis perturbatio dyſenteriæ ſuperuenientes mortem ſignificant.

Poſt abſceſſuum, eruptiones dyſenteria.

12. Quæ poſt abſceſſuum eruptiones fiunt dyſenteriæ, graues ſunt, propterea quòd vires deiectæ iam ſint, per coincidentes inflammationibus febres ac dolores. Graues quoque ſunt, quæ cum vehementi inflammatione oboriuntur, quæque cum febre ac amiſſo appetitu. Aëtius *loco allegato.* Irritatur enim febris aſſiduo dolore ac vigiliis, & corporis agitatione per frequentem alui deiectionem, & propter humoris prauitatem febris mali moris ſignificatur.

Caruncula in dyſenteria excreta.

13. *Si dyſenteriâ laboranti veluti carunculæ deiiciuntur, lethale eſt.* 4. *aph.* 26. Cùm enim id magnam exulcerationem ſignificet. Subſtantia inteſtinorum neque regigni, neque cicatrix tam magnæ exulcerationi obduci poteſt. Perit ergo æger vel breui tempore, ſi cum acuto morbo dyſenteria coniungatur; vel longiore, cùm malum aut in maraſmum deſinit, aut in vlcera profunda & ſerpentia. Et communiter Interpretes id quod Hippocrates *veluti carnes* appellat, interpretantur de ſecunda inteſtinorum tunica, quæ excernatur, eámque dyſenteriam inſanabilem pronunciat Hippocrates: licèt Braſſauolus *in comm.* etiam eam ſe ſanaſſe dicat. Cardanus tamen *in comm.* id, quod ſimile eſt carni in dyſenteria, à meſenterio & vicinis partibus eroſis inteſtinis, excerni ſtatuit.

14. *In longis dyſenteriis cibi faſtidium malum, & cum febre peius,* 6. *aphor.*3. Ventriculo enim per conſenſum cum inteſtinis affecto, labefactatur concoctio, vt ἀνόρεκτος æger fiat. Quòd ſi febris ſimul coniungatur, vel vlceroſa aliqua in inteſtinis putredo aderit, vel inflammatio, vel febris mali moris.

Vomitus bilioſus in Dyſenteria.

15. *Dyſentericis vomitus bilioſus initio malum.* Hippocrates *in Coac.* Magna enim vis bilis æſtuantis indicatur, quæ ventrem ſuperiorem & inferiorem turbat. Præterea ſymptomatica eſt illa excretio; ſiquidem initio nihil bene planè euacuatur à natura; & ſemper prauum eſt, ſtomachum per ſympathiam inteſtinorum in dyſenteria affici.

16. Periculoſa eſt dyſenteria cum continua alui deiectione; aut ſi ceſſante deiectione cruenta, nouus fluxus dilutus cruentus, inſtar hepatici, aut alia fœda Diarrhœa ſubſequitur, in qua excrementa fœtida ſunt valde, & cadaueroſum humorem præ ſe ferunt. Significat enim hoc, inteſtina valde exulcerata & corrupta eſſe.

Dyſenteria cum febre maligna.

17. Si Dyſenteria ſit ſymptoma febris malignæ, peſtilentis & contagioſæ, periculoſa eſt, & plurimi eâ intereunt.

18. *Dyſenteriæ, ſi cum febre inuaſerint, aut variis alui deiectionibus, aut cum hepatis inflammatione, aut hypochondrij, aut ventris; aut quæ doloroſæ fuerint: aut quæ cibos intercipiunt, ſitimque inducunt, hæ omnes malæ ſunt.* Videantur quæ ſequuntur 2. *Prorrhet.*19.

Febris Dyſenteriæ accidens.

19. Si Dyſenteriæ febris acceſſerit, quæ antea non aderat, aut ſi quæ exigua aderat, intendatur: vel putredinem circa vlcera maiorem factam, vel inflammationem aliquam acceſſiſſe ſignificat, quorum vtrumque periculoſum eſt; & inprimis ſi ad cibi faſtidium febris acceſſerit, res deſperata eſt.

Dyſenteria poſt morbum acutum.

20. Si quis ex morbo aliquo acuto releuatus Dyſenteriâ corripitur, vt plurimum breui moritur. Vires enim primo morbo abſumptæ, morbo tam graui ſuſtinendo non ſufficiunt.

Lienteria dyſenteria ſuperueniens.

21. *Dyſenteriæ ſuperuenit Lienteria.* 7. *aph.* 76. Læſis enim tranſitu humorum vitioſorum inteſtinis, ventriculi etiam temperies naturalis per conſenſum debilitatur, vnde chylus crudus deiicitur, ipſorúmque temperie à Dyſenteria læsâ chylum in ventriculo elaboratum ampliùs, vt par eſt, ea retinere & elaborare non poſſunt.

Singultus in dyſenteria.

22. Singultus Dyſenteriæ ſuperueniens plerumque lethalis eſt. In principio tamen morbi minùs periculoſus eſt, quàm ſi in morbi progreſſu accidat.

Puſtula nigra poſt aurem in Dyſenteria

23. Circumfereur etiam paſſim hoc prognoſticum. Si in dyſenteria puſtula nigra poſt aurem appareat ſiniſtram, ſimilis orobo, cum ſiti magna, mortem in vigeſimo futuram ſignificat. Cuius tamen quæ ſit ratio, non ita planum eſt. Niſi fortaſſe ſit à malignitate, ob quam interdum parotides & tumores poſt aures erumpere ſolent. Et omninò, quo plura ſigna praua, quæ in morbis aliis acutis mortem præſagiunt, adſunt, eò dyſenteria periculoſior eſt.

Dyſenteria intempeſtiuè ſuppreſſa incommoda.

24. Dyſenteria, quæ in ardentibus febribus à critico naturæ motu fit, intempeſtiuiùs ſuppreſſa inflammationes aut abſceſſus gignit in lateribus, viſceribus & articulis via inferiore præcluſa, & materia ad interiores partes regurgitante; quandoque etiam in hydropem & alios grauiſſimos affectus degenerat. Imò in quacunque dyſenteria, ſi intempeſtiuè ſupprimatur, talia vel ſimilia mala metuenda ſunt, cùm materia tam praua nunquam in corpore ſine detrimento detineri poſſit. Hippoc. *in Coac. aph.* 462.465. *de vict. rat. in acut. ſect.*4. *ſec. cod. Foeſij. pag.*73. Galen. *de ven. ſect. aduerſ. Eraſiſt.* 6.

Mulieres, pueri, & ſenes, cur in dyſenteria grauiùs decumbant.

25. Mulieres, quàm viri, ſenes & pueri, quàm iuuenes, & in ætatis vigore conſiſtentes, difficiliùs curantur in dyſenteria. Aëtius *loco allegato.* Mulieribus & pueris hoc accidit, quia ob mollitiem vires citò deiiciuntur, minúſque præceptis medicis obtemperant. Præterea ipſorum inteſtina humidiora ſunt, & propterea putredini aptiora; ſiue, vt loquitur Aëtius, ad vlcera ſerpentia longè proniora. In ſenibus verò magnitudo cauſſæ ſignificatur, ob quam in corpore minùs diſpoſito, tam bilioſa & acria excrementa generantur & cumulantur: cui accedit virium & caloris natiui imbecillitas, quæ cauſſæ morbificæ minùs reſiſtere poteſt. Dyſenteria infantium, quæ cum vomitu & vermibus eſt, plerumque lethalis eſt, præcipuè ſi coniungatur febris acuta. Maximam enim humorum corruptionem & putredinem, atque inteſtina ſuperiora affici ſignificat.

Grauidæ dyſenteriâ laborantes.

26. *Mulieri vterum gerenti ſi aluus plurimùm profluat, periculum eſt ne abortiat;* quoniam non ſolùm praui humores euacuantur, ſed ſimul chylus & ſucci ad alendum vtiles cum iis abripiuntur & excernuntur: atque ita fœtus nutrimento ſuo defraudatur, vnde in vtero emoritur, vel etiam viuus erumpit. Et præterea irritatio expultricis facultatis inteſtinorum in conſenſum trahit expultricem vteri.

Mulieres grauidæ poſt partum Dyſenteriâ liberantur.

27. Mulieres grauidæ dyſenteriâ laborantes, poſt partum plerúmque à Dyſenteriâ liberantur. Ita Epicharmi vxori ante partum dyſenteria, dolor & alui deiectiones ſubcruentæ, mucoſæ fuerunt; vbi perperiſſet, ſtatim ſanata fuit. Hippocrat. *loc. cit. &* 5. *Epid. t.*33. *&* 7. *Epid.*49. Eius rei exempla etiam duo obſeruaui in duabus fœminis nobilibus, quarum vna anno 1624. menſe Auguſto, iam partui vicina dyſenteriâ correpta fuit, quæ cùm peperiſſet, ſtatim à Dyſenteria liberata fuit. Verùm, quod mirum, infans quem edidit, ſequenti anno, eodem menſe & ſeptimana, quo ante annum mater, dyſenteriâ correptus & mortuus fuit; cùm tamen nemo in ea familia dyſenteriâ tum ægrotaſſet. Altera verò anno 1625. menſe Auguſtò, dyſenteriâ correpta, cùm à pariendi tempore adhuc abeſſet longiùs, abortiit, & fœtum mortuum edidit, ſed ipſa à Dyſenteria liberata eſt. Si verò poſt fœtus & ſecundinæ excluſionem, tormina eodem die, aut non multò pòſt non remiſerint, puerperæ periculum denunciat Hippocr. 2.*prædict.*

28. Mors nunc citiùs, ſeptimana prima vel ſecunda; nunc tardiùs, tertia ſeptimana ſuperuenire ſolet, ſi Dyſenteria ſit lethalis. Quòd ſi in vlcus ſordidum deſinat, nunc ceſſante dyſenteria, ægri diu poſtea purulenta deiectione laborantes conſumuntur, & tandem extinguuntur.

Indicationes.

Indicationes,

Cùm in dyſenteria ſit inteſtinorum exulceratio, ſeu ſoluta vnitas, ſolutam continuitatem vniendam, & id quod abraſum, ſeu eroſum & amiſſum eſt, quantum fieri poteſt, reponendum & inſtaurandum eſſe indicatur. Verùm cùm id feliciter expediri non poſſit, niſi priùs cauſſa tollatur, humor erodens & abradens euacuandus & abſtergendus, ſimúlque eius acrimonia & prauitas mitiganda ac corrigenda eſt; ſanguis & alij humores ad inteſtina confluentes reuellendi & deriuandi ſunt, fluxúſque adſtringentibus ſiſtendus. Dolor, ſi vehemens ſit, leniendus & tollendus. Et quidem in principio, & dum vires adhuc conſtant, maximè legitima dyſenteriam curandi ratio eſt,

cauſſæ primùm rationem habere, poſtea vlceri & dolori prouidere. Nam ſi cauſſa in principio Dyſenteriæ negligatur, & fluxum ſiſtentia adhibeantur, vlcera & dolor magis exaſperantur, & malum incurabile redditur. Et ſi dyſenteria à maligno contagioſo humore proueniat, aut cum febre maligna coniuncta ſit, malignitatis maxima habenda ratio eſt, & alexipharmacis ei reſiſtendum. Ideóque vt hæc in pauca contrahamus, & curandi ſcopos in dyſenteria breuiter complectamur, cùm id quod primum eſt in indicatione, ſit vltimum in executione, & contrà; acres & vitioſi humores euacuandi ſunt, eorúmque acrimonia temperanda eſt; & ſi maligni ſimul ſint, malignitas alexipharmacis expugnanda; ipſi ab inteſtinis auocandi, fluxúſque ſiſtendus, dolores mitigandi, vlcus mundandum & conſolidandum: de quibus iam ordine dicemus.

CVRATIO.

Venæſectio.

Venæſectio. Primò autem loco diſpiciendum, an Venæſectione in Dyſenteria opus ſit? Eſtque aliqua inter Medicos hac de re controuerſia. Sunt enim nonnulli, qui venæſectionem nec neceſſariam eſſe, nec locum habere exiſtimant: cùm in Dyſenteria bilis potiùs, quæ purgationem, non venæſectionem requirit, quàm ſanguis peccet; & ad vlceris curationem nihil facere venæſectio, ſed vires potiùs aſſidua deiectione & vigiliis ac febribus ſæpe debilitatas deiicere videatur. Et Galenus 1. *ad Glauc.c.*14.& 1. *de rat.victus in acutis c.*16. aluo fluente ſanguinem detrahere prohibeat.

Verùm Aëtius, Alex. Trallianus, & alij plurimi Medici venæſectionem probant: neque ſine ratione; cùm & indicationes ſanguinis euacuationis, & permittens in dyſenteria adeſſe poſſint; Sanguis nimirum copiâ, motu aut qualitate, vel etiam hiſce modis omnibus, vel pluribus peccans, viréſque adhuc ſatis fortes. Si igitur magna ſanguinis adſit copia, aut humori peccanti ſanguis admiſtus ſit, aut vehemens eius ad inteſtina ſit impetus, aut magna adſit, vel metuenda ſit inflammatio inteſtiorum, aut Dyſenteria ex phlegmonode inteſtinorum diſpoſitione ortum habeat, dolorque ſit vehemens, aut febris continua ſit coniuncta, aut hepar malè affectum, vel valde calidum materiam fluxioni ſuppeditet, aut conſueta aliqua euacuatio ſit ſuppreſſa: omnino venæſectione opus eſt, modò vires eam permittant. Poteſt enim omnibus hiſce requiſitis & ſcopis ſatisfacere venæſectio, ſanguiniſque copiam, ſi quæ adeſt, imminuere; inflammationem, ſi adſit, tollere vel imminuere; ſi immineat, præcauere; hepatis calorem temperare, febrem mitigare, dolores demulcere: ſeu, vt Aëtius ait, *etiam paucus ſanguis per vices emiſſus, inflammationes mitigat, eius impetum ad inteſtina reuellit, eiuſdémque* ac hepatis *calorem* ſuperantem *ſenſim refrigerans, ſomnum affert, qui optimum dyſentericis remedium eſt.* Teſtatúrque experientia, venæſectionem ſæpe profuiſſe in dyſenteria, annotauitque aliquot venæſectionis in dyſenteria feliciter adminiſtratæ exempla Antonius Donatus ab Altomari *de medend.corp. hum.mal.cap.*24. & Iulius Cæſar Cludius *reſponſ.* 6. ſcribit, ſe iuratò affirmare poſſe, ſe in Dyſenteria ſui temporis Epidemia complures hoc præſidij genere ſeruaſſe, & citiùs ſanitati reſtituiſſe.

Et quamuis Galenus aluo fluente venæſectionem prohibeat, & æger duas euacuationes ſimul ſuſtinere poſſe non videatur: tamen id tantùm de eo fluxu intelligendum eſt, ad cuius amolitionem nihil conferre poteſt venæſectio, & qui vires iam valde deiecit. Cùm ergo multis de cauſſis neceſſaria ſit venæſectio, vbi eâ opus, non omittenda: maturè tamen, vt mox dicetur, dum vires adhuc conſtant, inſtituenda. Euacuandus autem ſanguis neque copioſè, neque confertim, ſed paulatim & potiùs per vices. Ita enim commodior fit reuulſio, nec vires ita deiiciuntur. Atque aperienda eſt in cubito vena mediana, vel hepatica; & quidem anguſto foramine, vt paulatim ſanguis emittatur. Si tamen ſuppreſſa ſit aliqua ſanguinis euacuatio, vt hæmorrhoïdes, potiùs vena in talo aperiatur; niſi forſan copioſa in vniuerſo corpore ſanguinis redundantia baſilicam aperire iuſſerit. Et quidem mox initio & intra primos dies vena aperienda eſt, dum vires adhuc conſtant, vt prohibeatur ſanguinis ad partem affectam affluxus, inteſtinorúmque inflammatio, atque acrium humorum generatio. Si quid prohibeat venæſectionem, cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapulis affigendæ.

Purgatio.

Purgatio. Dyſentericum fluxum non ſtatim ſupprimendum eſſe, iam antea dictum. Vt enim Galenus *de venæſectione aduerſus Eraſiſtratum cap.*6 docet, ex Dyſenteria, vt & aliis fluxibus intempeſtiuè ſuppreſſis, melancholia, inſania, pleuritis, dolor renum, ſanguinis vomitus, epilepſia, hydrops oriri poſſunt. Et Hollerius *comm.*1.*ad aph.*30.*lib.*6.*ſect.*2.*Coac.* refert, ex dyſenteria, materiâ ad manum conuerſa, fœdam denſámque ſcabiem lepræ perſimilem excitatam fuiſſe. Et Hercul. Saxon. *prælect. part.*2. *c.*20.§.8. narrat, ſe duos curaſſe, qui in ophthalmiam & articulorum dolorem inciderant, ex importuno remedij adſtrictorij vſu in dyſenteria ex pituita ſalſa. Et Foëſius *in comm.Coac.pag.* 80. refert, ſe vidiſſe quendam ex ſuppreſſa dyſenteria inſanum factum; & mulieri in reliqua vita ita aluum fuiſſe adſtrictam, vt nonniſi ſeptimo quoque die egereret.

An purgantia exhibenda ſint in dyſentria.

Vt ergo humor qui inteſtinis adhæret, eáque erodit & exulcerat, abſtergatur, & qui aliunde nonnunquam affluit, euacuetur Purgatione opus eſt, de qua tamen cùm Medici diſſentiant, de ea *quæſtione* 4. dicetur.

Qualia purgantia in dyſenteria vſurpanda.

Quibus autem Medicamentis purgatio inſtituenda ſit, porrò diſquirendum. Neque enim eadem planè omnium hac de re videtur eſſe ſententia. Alij quidem, quando humorum vitioſorum adeſt magna copia, & ad inteſtina confluit, ſtatim, & quidem copioſiore ac ſubita euacuatione humorem vitioſum expurgandum exiſtimant, cùm, vt modò diximus, in eatque lentè ac paulatim ſit, expurgatione, longiore ac lento humorum vitioſorum per inteſtina tranſitu, ac diuturniore in iis mora, maior inteſtinorum exulceratio facilè fieri poſſit. Plerique verò medicamentis lenioribus vtuntur. Inter leniora tamen, laxantia non conueniunt, quia aluum iam ante laxam & lubricam offendunt, & laxiorem efficiunt; vnde Caſſia à pleriſque improbatur: ſed potiùs mitioribus electiuè purgantibus, & quæ ſimul adſtringendi aliquam vim habent, qualia ſunt ſyrup. roſat. ſolutiuus, rhabarbarum, myrobalani & ſimilia, purgationem abſoluendam ſtatuunt, fortiora verò prohibent. Verùm vtraque ſententia, ſi rectè explicetur, & diſtinctio adhibeatur, admitti poteſt. Etenim hoc omnino verum eſt, fortiora medicamenta purgantia, qualia ſunt Colocynthis, Scammonium, & ſimilia, hic locum non habere; cùm non ſolùm humores copioſiùs ad inteſtina moueant, ipſóſque ferociores reddant, verùm etiam ea de cauſſa hic admitti non poſſint, quòd, vt ſuprà de cauſſis dictum, ipſi humores dyſenteriam excitantes qualitatem quandam & diſpoſitionem hiſce medicamentis cognatam habent, quæ talibus medicamentis non augenda, ſed potiùs infringenda eſt. Itaque ſolùm mitioribus illis & lenioribus purgantibus vtendum. Imò ſi humorum prauorum pauca omnino eſt quantitas, ſatis interdum eſſe poteſt, eorum acrimoniam obtundere, & medicamenta purgantia omittere, ac naturæ opus relinquere.

Vſus purgantium in dyſenteria.

Interim tamen iiſdem medicamentis mitioribus nunc copioſior, nunc parcior purgatio inſtitui poteſt, prout opus. Nam ſi humor vitioſus multus eſt in toto copore, & ad inteſtina quaſi turgens affluit, ac dyſenteriam excitare incipit, non incommodum videtur, mox in principio vna copioſiore euacuatione maiorem humoris peccantis partem euacuare. Poſtea verò ſtatim ea, quæ ſimul purgandi & adſtringendi vim habent, ſed in minore quantitate exhibere conuenit. Si verò alia cauſſa Dyſenteriæ ſit, neque ea à Critico quaſi fluxu originem habeat, parcior purgatio inſtituenda, atque ea, quæ leniter purgant, ſimúlque roborant, ſtatim vſurpanda. Neque etiam copioſiùs purgandum, cùm humores praui, atrabiliarij & maligna aliqua qualitate præditi ſunt. Hi enim priùs temperandi, & cum aliis ſuccis miſcendi ſunt, vt miteſcant, & poſtea medicamento leniore expurgandi.

Inter Purgantia autem, quæ in Dyſenteria locum habent, eſt primò Syrup. roſarum ex infuſione roſarum pallidarum paratus, cum ſimplicis, tum multiplicis infuſionis. De vſu roſarum enim in Dyſenteria hoc monendum, in principio roſas pallidas, ſeu Prouinciales dictas, vſurpandas, quarum ſuccus aluum mouendi vim habet, non rubras, quæ magis adſtringunt, & poſtea in progreſſu morbi, vbi adſtrictione opus eſt, vſurpari poſſunt. Et quidem ſimplex, & ex vnica infuſione paratus ſyrupus mitiſſimus eſt, & ferè ſaltem abſtergit; fortior verò eſt ex multiplici. Datur autem vel ſolus, vel cum pulpa tamarind. aut diapruno ſimpl. in decocto hordei, vel ſero lactis, aut decocto, vel aqua deſtillata conuenienti.

Myrobalani deinde in omnibus humoribus vſurpari poſſunt, quæ non ſolùm humores peccantes euacuant, ſed etiam adſtrictionem relinquunt, ac inteſtina roborant, è quibus decoctum in Dyſenteria vtiliſſimum paratur, de quo infrà de potionibus.

Tamarindi Foreſto in Dyſenteria ſuſpecti ſunt: Heurnius tamen *lib.*2.*meth.ad prax.cap.*11. eoſdem laudat. Et cùm inſignem humores acres & calidos temperandi vim habeant, non ſunt reiiciendi.

Vtiliſſimum verò eſt Rhabarbarum, eóque in Dyſenteria ferè nihil præſtantius eſt. Ludouicus Septalius equidem, *in animadu.Med.lib.*3.*num.*92. planè rhabarbari vſum improbat, quòd igneas partes habeat, & quòd in ſubſtantia ſumptum, tunicis inteſtinorum & vlceribus adhæreſcens, dolores pariat implacabiles, id quod ſæpe obſeruârit. Verùm enim verò nullus vnquam Medicorum rhabarbarum ideò ſuſpectum habuit, quòd inteſtinorum tunicis adhæreſcat: & partes illæ igneæ, quas metuit, ſunt in ſucculenta eius parte, quæ facilè à ſubſtantia ſeparatur, ſi inde aliquid incommodi metuatur. Atque exiſtimo, dolores illos implacabiles, quos animaduertit Septalius, potiùs à bilis acrimonia, quàm à rhabarbaro excitatos fuiſſe: neque in hoc ipſi aſſentior, quod ſcribit, rhabarbarum mediocriter torrefactum vehementiùs & minore doſi purgare, quàm integrum; cùm certum ſit, vim purgantem in ſubtili & volatili parte ſubſiſtere, quæ etiam tritura aliqua ex parte diſſipatur. Verùm cùm ille experientiam teſtem citet, cuilibet eam conſulere facile eſt.

Rhabarbarum quomodo in dyſenteria exhibendũ.

De rhabarbaro verò, vt & myrobalanis, hic notandum, nonnunquam in ſubſtantia dari, nonnunquam infundi & macerari, vel decoqui, vel etiam ex eo parari extractum. Cum verò Rhabarbarum duplicem habeat ſubſtantiam; vnam tenuem & ſubtilem in qua vis eſt purgandi; alteram craſſiorem, in qua vis

eſt

eſt adſtringendi: in infuſione & decocto, vt & extracto, vis purgandi præualet, adſtrictio verò pauca eſt: in ſubſtantia verò maior eſt vis adſtringendi. Ideóque infuſum, vel decoctum, vel extractum adhibetur, cùm ferè ſolùm purgare animus eſt, quod in principio ſtatim fieri debet. Vbi verò ſimul adſtringere volumus, in ſubſtantia exhibendum.

Rhabarbarum an torrendum.

Nonnulli vt vim purgandi minuant, & adſtringentem augeant, rhabarbarum torrere iubent. Inter quos Matthiolus, qui *in Apologet. aduerſ. Amatum Luſitanum*, diſputat, & fusè cùm experientiâ, & Meſuës authoritate, tum etiam rationibus adductis comprobat, rhabarbarum toſtum non ſolùm non nocere dyſentericis, ſed potiùs iis plurimùm prodeſſe, additque ſe ſcire ſexcentos homines rhabarbari toſti potu fuiſſe ſeruatos. Sic etiam Foreſt. *lib. 22. obſeru. 9.* rhabarbarum parum torret, vt parte ſubtili & acri diſſolutâ acrimoniam exuat. Verum toſtio cautè inſtituenda, & cùm purgare volumus, ea non niſi leuis eſſe debet. Ideóque cùm facilè fieri poſſit, vt toſtum omnem vim purgandi, quæ in tenuibus ac volatilibus partibus conſiſtit, amittat rhabarbarum, vel toſtione aliquam acrimoniam acquirat, vtiliſſimum eſt inprimis in principio, cùm materiam euacuare animus eſt, rhabarbarum ſine toſtione exhibere. Et ſi omnino maior aliqua adſtrictio requiritur, poſſunt myrobalani, quæ ſatis adſtringunt, in maiore quantitate admiſceri, vel rhabarbarum in aqua plantaginis, tormentillæ, vel alio conueniente liquore exhiberi; vel in hiſce aquis & liquoribus rhabarbarum macerari & infundi, atque infuſionis abiectâ ſubſtantiâ, cum ſyrupo vel conſerua roſarum exhiberi. Ita enim vis purgandi maxima ex parte ſeparatur, & remanet adſtrictoria. Vel, quod valdè commodum eſt, rhabarbarum aquâ roſar. humectatur & conſpergitur, iterúmque lento calore exſiccatur, idque aliquoties repetitur.

Mechoacanna.

Locum in Dyſenteria etiam habet Mechoacanna, quæ ob ſaporem, quem ferè nullum obtinet, infantibus, ac delicatioribus, qui rhabarbarum abhorrent, vt & aliis, exhiberi poteſt, purgátque ſine noxa, & ſeroſos humores leniter educit, atque adſtrictionem etiam quandam poſt ſe relinquit, & aluum ſiccat, quod Iohan. Crato *conſil. 57.* monet; *Mechoacannæ vſum*, inquit, *non improbo: minus tamen frequentem eſſe volo, cùm certum ſit, ex vſu frequentiore aluum plurimùm ſiccari.* Pueris datur Scrup. j. adultioribus Drach. j. vel Drach. j. ß. in hoc morbo cum iuſculo carnis commodiſſimè.

Agaricus.

Dioſcorides etiam Agaricum ad Drach. j. dyſentericis exhibet. Cautè tamen exhibendus, præcipuè in ſubſtantia. Cùm enim Auicenn. *lib. 3. fen. 16. tract. 4. cap. 1.* agaricum in colico dolore ideò improbet, quòd inteſtinis firmiter adhæreat, eáque vellicet; eandem ob cauſſam etiam in Dyſenteria adeò commodus non eſſe videtur. Et quidem myrobal. chebul. emblic. mechoacan. agaric. magis locum habent, cùm materia Dyſenteriæ cauſſa eſt pituita vel humor ſeroſus; ſi verò pituita ſalſa eſt, ex aduſtione & putredine ortum habens, quod fit in febribus diuturnis & acutis, nonnunquam aut humor melancholicus vel aduſtus admiſtus eſt, myrobal. Indæ, polypod. epithym. fol. ſenæ, etiam locum habent.

E compoſitis vſurpari poſſunt, Elect. lenitiu. diacathol. tryphera Perſica, diaphœnicum; quod licèt ſcammonium & rubith recipit, eorum tamen vires ita à palmulis & cæteris ingredientibus infringuntur, vt illius operationes & vires iecur non accendant, nec aliunde attrahant, quàm à ſibi propinquiſſimis particulis, vt Amatus Luſitanus *cent. 2. cur. 44. in ſchol.* cenſet. Ex his variæ formulæ in rem præſentem fieri poſſunt.

Potiones.

Potiones purgantes in dyſenteria.

♃. *Aq. hord. ſimpl.* Vnc. iv. *ſyrup. roſar. ſolut.* Vnc. j. vel Vnc. ij. M. Addi etiam poteſt *pulp. tamarind.* Vnc. ß. præcipuè ſi magnus humorum feruor adſit.

Vel ♃. *Tamarind.* Vnc. ß. *cortic. myrobal. citrin.* Drach. ij. Coq. *in aq. hord. & plantag.* In colat. infundantur *rhabarb.* Drach. j. ß. *ſpic.* g̃. vij. Colaturæ ♃. Vnc. iv. adde *ſyrup. roſar. ſolut.* Vnc. j. M.

Decoctum Myrobalanorum.

Commendatur etiam valde à Pantaleone *in pilular.* Decoctum myrobalanorum, quod ipſi appellatur Hippocras de myrobalanis, & pro ſecreto habetur, quo & ipſe, & alij Medici hactenus feliciter vſi ſunt. Paratur autem hoc modo:

♃. *Cortic. myrobal. chebulor.* Drach. x. *citrinor.* Drach. v. *paſſul. minor.* Vnc. ij. Coq. omnia *in aq.* Vnc. xxvj. ad conſumt. 3. part. Poſtea colentur cum aliquali expreſſione. Colat. add. *ſacchar.* Drach. x. Clarificetur aromatizando *Cinnamom.* Drah. vj.

Si phlegma admiſtum ſit.

♃. *Myrobal. chebulor. emblic.* an. Drach. j. ß. *mechoacan. rhabarb.* an. Drach. j. Coq in *aq. plantag. & hord.* Colat. ♃. Vnc. iv. *mell. roſ.* Vnc. j. M.

Vel ♃. *Rhabarb.* Drach. j. *fol. ſen. el.* Drach. ij. *ſpic.* g̃. vj. Infundantur in ſ. q. *aq. plantag.* Colat. addatur *ſyrup. roſar. ſolutiu.* Vnc. j. ß. M.

Si humor melancholicus vel aduſtus admiſtus ſit:

♃. *Polypod. q. myrobal. Indor. fol. ſen.* an. Drach. iij. *epithym.* Drach. j. *ſem. ahiſ.* Drach. ß. *flor. cordial.* an. P. j. Coq. *in ſero lactis.* In col. Vnc. iij. ß. *diſſolu. elect. diacathol.* Vnc. ß. Iterum coletur. F. Hauſtus.

Boli.

Boli purgantes.

♃. *Pulp. tamarind.* Vnc. ß. *rhabarb.* Scrup. ij. *conſeru. roſar. recent.* ʒ. ij. Cum *ſacchar.* F. Bolus.

Vel ♃. *Rhabarb.* ʒ. j. vel Scrup. iv. *ſpec. diarrhod. abbat.* vel *diatrionſantal.* Scrup. ß. *conſeru. roſar.* Vnc. ß. Cum *ſaccharo* F. Bolus.

Vel ♃. *Agaric. trochiſcat. mechoac.* an. ʒ. j. *conſeru. roſar.* Vnc. ß. Cum *ſacchar.* F. Bolus, ſi pituita, præcipuè ſalſa, admiſta ſit.

Pulueres.

Pulueres purgantes.

♃. *Rhabarb.* ʒ. ß. ad Scrup. iv. vel v. pro ratione ætatis. F. Puluis, qui vel cum vino rubro, vel aqua plantaginis, vel iuſculo aliquo exhibeatur.

Vel ♃. *Rhabarb.* ʒ. j. *cort. myrobal. citrin.* Scrup. j. vel ʒ. ß. F. Puluis qui ſimiliter exhibeatur.

Vel ♃. *Rhabarb.* ʒ. j. vel Scrup. iv. *myrobal. citr. ſpec. diamarg. frigid.* an. Scrup. ß. F. Puluis.

Panis Martius.

Panis Martius purgans.

Pro infantibus & delicatioribus paratur ex mechoacanna panis Martius laxatiuus talis.

♃. *Amygdal. dulc. excort.* Vnc. j. ß. *ſem. melon. excort.* ʒ. iij. *puluer. mechoacan.* Vnc. j. *ſacch. albiſſim.* Vnc. ij. *CC. præparat. mucilag. tragacanth. cum aq. roſar. facta*, an. ʒ. j. Cum ſuff. quant. *aq. roſar.* F. ſ. a. Panis Martius, de quo infantibus ʒ. iij. vel iv. adultioribus ʒ. vj. vel etiam plus datur.

Syrupus.

Syrupi purgantes.

Si humores miſti ſint, talis ſyrupus parari poteſt.

♃. *Rad. oxylapath. cichor. cort. frangul. polypod. q.* an. Vnc. ß. *fol. plantag. veronic. agrimon.* an. M. ß. *myrobal. citr. Indor.* an. Vnc. j. Coq. in. *aq.* In colatura infund. *rhabarb. opt. mechoacan. albiſſ.* an. Vnc. j. *fol. ſen. el.* ʒ. vj. *flor. cordial. prunor. ſylueſt.* an. M. ß. *cinnamom.* ʒ. ij. *ſpic.* Scrup. j. Manè ebulliant & colentur. Colat. adde *ſacch.* q. ſ. F. ſecundum artem ſyrupus. Cui ſub finem adde ſyrup. vel ſucci roſar. ſolut. Vnc. j. ß. De quo infantibus à ʒ. ij. ad Vnc. ß. adultioribus Vnc. j. ß. vel Vnc. ij. exhibentur.

Syrupus abſterſiuus de myrobalanis.

Efficax eſt ſyrup. Abſterſiuus, qui ſub nomine D. Gaſpari Packſchij, quondam Phyſici Vratiſlauienſis, in eius Reip. officinis proſtat, ad imitationem decocti è myrobalanis Pantaleonis antea propoſiti, paratus. Cuius deſcriptionem mihi communicauit vir Clariſſ. Dn. D. Michaël Doringius, eius Reip. Phyſicus, Affinis meus honorandus.

♃. *Cortic. myrobalan. chebul.* Vnc. ij. *citrinor.* Vnc. j. ß. *paſſul. minor. contuſar.* Vnc. iv.

Fiat horum omnium ſ. a. decoctio in ſ. q. *aqu. pur. ad dimidias.* Colaturæ ♃. ℔. iij. ß. *ſacch. alb.* ℔. ij. ß. Coq. lento igne ad ſpiſſitudinem ſyrupi, qui clarificetur albumine oui, & aromatizetur cum *puluer. cinnamomi elect.* Vnc. j. ß.

Si verò æger omnino purgantibus vti nolit, antequam adſtringentia exhibeantur, iuſcula carnis bubul. aut gallin. per dies iij. vel iv. quotidie bis vel ter exhibenda, quæ inteſtina abluunt, mundificant, dolorem mitigant, præſertim ſi vitellum oui vnius vel alterius addatur.

Purgantia autem, vt etiam Galenus 5. *meth. med. cap. 11.* docet, per os aſſumpta maximè quidem conueniunt inteſtinis tenuibus affectis: vtilia tamen etiam ſunt, ſi craſſa afficiantur, cùm etiam ad ea pertingant, eáque tranſeant, & malum ab inteſtinis craſſioribus ſæpe ſuperioribus communicetur. Si verò tantùm inteſtina craſſa affecta ſint, clyſteres omnino neceſſarij ſunt, & purgantibus præmittendi, atque iis etiam ſubiiciendi. Clyſteres verò in maiore copia iniici debent cùm deterſione & purgatione opus eſt: cùm verò etiam conſolidare volumus, minore quantitate adhibendi.

Clyſteres.

Clyſteres.

Vt ♃. *Decocti hord.* ℔. j. vel ℔. j. ß. *ſacch. rubr.* Vnc. ij. *ſyrup. roſar. ſolut.* Vnc. 1. F. Clyſter.

Vel ♃. *Aq. hord.* ℔. j. *vitell. ouor.* num. ij. *ſacchar. Thom.* Vnc. ij. F. Clyſter, inteſtina à bile & mordaci muco lauans, ita præſtans, vt interdum curandæ dyſenteriæ ſufficiat, vt Amatus Luſitanus *cent. 2. curat. 44.* ſcribit.

Vel ♃. *Decocti gallin.* ℔. j. *mell. roſat.* Vnc. ij. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter.

Vel ♃. *Hord. mund.* M. j. *roſar. pallid. furfur.* an. M. ß. Coq. *in lacte recenti.* Colaturæ ♃. ℔. j. *vitell. ouorum*, num. ij. F. Clyſter.

Vel ♃. *Flor. verbaſc. roſar. rubr.* an. M. ß. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ♃. ℔. j. Add. *mell. roſat.* Vnc. j. ß. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter.

Vel ♃. *Herb. violar. malu. mercurial.* an. M. ß. *roſar. rubr.* M. j. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ♃. ℔. j. Add. *elect. diacatol.* Vnc. j. *ol. roſac.* Vnc. ij. *mell. roſat. colat.* Vnc. j. F. Clyſter.

Vel ♃. *Flor. verbaſc. roſar. rubr.* an. M. ß. *furfur. macri*, M. j. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ♃. ℔. j. Add. *mell. roſat. colat. ſacch. rubr.* an. Vnc. j. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter.

Habetur & alius *in inſtitutionibus.*

De Clyſteribus verò abſtergentibus, Septalius *Animadu. l. 7. num. 98.* ſcribit: Medicos, qui in principio dyſenteriæ ſæpenumerò mucoſitatibus quibuſdam apparentibus ad abſtergentia confugiunt, ne adhæreſcente diutius tunicis inteſtinorum eiuſmodi humore ſalſo, vt putant, exulcerentur inteſtina, in maximo errore verſari. Mucoſitatem enim eiuſmodi non aduentitiam eſſe, neque præternaturalem, ſed naturalem, quæ à na-

tura

tura inteſtinis indita ſit, vt muniantur à bile, quæ cum fæcibus indies euacuatur, ne inteſtinorum interna pars abradatur. Quæ cùm in diarrhœa ab acribus humoribus commota, & abraſa exire incipiat, ſi clyſmatibus magis abſtergatur, denudatam tunicam eo, quo munitur, faciliùs exulcerari poſſe putat. Ideóque diligenter curam adhibendam eſſe monet, vt mucoſi & vitioſi humores à capite aut ventriculo defluentes ad inteſtina, à naturali mucoſitate diſcernantur: quod licet difficile ſit, eo tamen hanc mucoſitatem naturalem à præternaturali diſcerni putat, quod hæc frequentiùs cum pinguedine coniuncta eſſe ſoleat, & cum raſura aliqua interioris tunicæ; atque tunc non ſolum non eſſe abſtergendum, ſed potiùs incraſſandum pinguibus & viſcidioribus iniectis.

Verùm enim verò quod admixtionem pinguedinis & raſuram internæ tunicæ attinet, quid de eo ſentiendum ſit iam ſuprà dictum. Cum enim nulla intus ſit in inteſtinis pinguedo, falſum hoc eſt ſignum, quo mucoſitatem naturalem à pituita præternaturali diſcernere iubet. Et rarò mucus ille naturalis copioſiùs excernitur, nec ita craſſus eſt, vt pituita vel pus, quod in dyſenteria deiicitur, vt ſuprà dictum. Et abſtergentes clyſteres, qui initio iniiciuntur, rarò tam acres ſunt, vt inteſtina abradere, & naturalem illam mucoſitatem ab iis abſtergere poſſint, ſed abluendo potiùs inteſtina, ac detergendo bilem, præcauent ne ab ea inteſtina abradantur.

Non inutile tamen fuerit, poſt abſtergentes clyſteres, eos qui ex emplaſticis medicamentis componuntur, quique internam inteſtinorum ſuperficiem contra affluentis humoris morſum & acrimoniam oblinunt, vſurpare: Quo modo omnia ea, quæ metuit Septalius, pericula præcauentur.

Vt ℞. *Decoct. hord.* ℔ j. *album. ouor. conquaſſ.* num. ij. *gumm. Arabic.* Drach. ij. *tragacanth.* Drach. iij. *adip. caprin.* Vnc. ß. *ol. roſac.* Vnc. ij. *boli Armen.* Drach. j. F. Clyſter.

Purgantia quando vſurpanda.

Et ne talibus clyſteribus materia mordax affluens in inteſtinis detineatur, clyſteres abſtergentes, atque hos per vices iniicere vtile eſt.

Purgantia autem iſta, & clyſteres ſtatim initiò vſurpari debent, antequam à cauſſa morbifica inteſtina grauiùs lædantur, & maior exulceratio excitetur. Neque ſolùm ſemel purgandum, ſed aliquoties hoc faciendum, donec humor vitioſus maxima ex parte ſublatus ſit. Et ſi tutum non videtur, vt æger continuis diebus purgetur, alternis id fieri poteſt, & interim clyſteres iniici poſſunt, quos vel vno die repetere licet. Si enim priùs deſiſtatur, antequam materia euacuata ſit, ac fluxus intempeſtiuè ſiſtatur, & ſuprà enumerata mala ſequuntur, & materia detenta deterior redditur, ac maiore cum impetu & periculo fluxus redit. Et quamuis ſatis antè excernere videatur æger: tamen hoc non ſufficit. Hæret enim ſubinde aliquid de materia in inteſtinis; imò quicquid æger vel cibi vel potus etiam boni aſſumſit, corrumpitur, & in vitioſam materiam conuertitur, vnde nulla excrementa naturalia redduntur.

Vomitoria.

Vomitoria. Vomitoria quod attinet, habent illa quidem locum, quando à pharmaco maligno vel veneno dyſenteria ortum habet, & cùm materiæ venenatæ portio aliqua adhuc in ventriculo hæret. Verùm ſi ab aliis cauſſis dyſenteria proueniat, cautè hìc agendum. Materiam equidem ab inteſtinis auertit vomitus, eámque quæ ſæpe pertinaciter in vaſis meſaraicis & ſplene hæret, ac ſenſim ad inteſtina affluit, confertim educit, ipſúmque fluxum ſiſtit, ſecundùm Hippocratem 6. *aph.* 15. *A longo alui profluuio hab to ſpontaneo vomitus ſuperueniens, malum ſoluit.* Verùm cum dyſenteriæ alia, quàm diarrhœæ ſit ratio, & periculoſiùs ij laborent, quibus ſuperiora inteſtina afficiuntur, & ventriculus in conſenſum trahitur: non facilè ſuaſerim, vt vomitoria propinentur, ne materia verſus inteſtina ſuperiora & ventriculum trahatur, iſque lædatur, & naturæ motus interuertatur, quæ per loca magis conuenientia vitioſorum humorum euacuationem inſtituere ſolet.

Diuretica.

Diuretica. Poſtquam maxima materiæ pars per aluum euacuata fuerit, etiam ea quæ reliquias ad vias vrinæ ducunt & deriuant, conueniunt, diuretica ſcilicet, parata ex decocto vel emulſione ſemin. 4. frig. maior. ex ſero lact. rad. fœnic. & petroſel. in iuſculo carnis coctis, additis iis quæ robur ventriculi tuentur. Nullo verò modo in principio, & antequam corpus purgatum ſit, diuretica exhibenda, ne materia, dum ad renes tendens hepar tranſit, ei aliquod damnum afferat. Monet quoque Celſus, iis tantum diuretica in hoc caſu conuenire, quibus alioquin facilè prodeſſe ſolent. Si verò effectum ſuum non facilè conſequantur, malum potiùs augetur.

Sudorifera.

Sudorifera. Sudorifera quoque non inutilia ſunt in iis, qui aliàs ad ſudandum faciles ſunt, & præſertim ſi adſit malignitas. Quâ de cauſsâ æger, quantum poteſt, in lecto ſe contineat, & ab aëris externi iniuriis ſeſe defendat, vt acres vapores, qui in venis extremis continentur, liberè exſpirare poſſint, & ad intima corporis non repellantur, & natura potiùs adſueſcat per aluum materiam euacuare. Ideóque, vt Sauanorola hac de re ſcribit, cùm intus adminiſtrantur frigida ſtyptica, extrà adhibenda quæ poros dilatant ac ſudare faciunt. Et compertum eſt, ſudore copioſiore materiâ euacuatâ, & malignitate per ſudorifera & bezoartica expugnata, dyſenteriam ceſſaſſe. Ita refert Guilhelmus Fabricius *de dyſenteria, cap.* 10. Principiſſam quandam, cùm poſt eſum fungorum dyſenteriâ aliiſque ſymptomatibus tam grauiter laboraret, vt in agône verſari videretur, ſumtis lapidis bezoar g̃. 40. in ſudorem calidum vniuerſalem incidiſſe, & mox ſecutum ſomnum eſſe, ipſámque intra paucos dies ſanitati fuiſſe reſtitutam.

Alexipharmaca, & acrimoniam humoris mitigantia.

Alexipharmaca. Ideóque mox in principio, & dum reliqua fiunt, attendendum diligenter, quænam ſit humoris dyſenteriam excitantis natura. Si enim is malignus ſit, qualis in epidemia dyſenteria eſſe ſolet, fruſtra laboratur in dyſenteria curanda, reliquis medicamentis, niſi ſimul, & quidem ſtatim in principio, alexipharmaca malignitatem humoris expugnantia ſimul exhibeantur. Imò interdum purgantibus omiſſis ad alexipharmaca ſtatim confugiendum; cùm aliquando fluxus hic dyſentericus ſymptoma ſaltem ſit quaſi morbi primarij, febris ſcilicet malignæ & peſtilentis, quæ tandem etiam in veram peſtem degenerat. Habent hic locum omnia ferè, quæ in febribus malignis & peſtilentibus contra malignitatem vſurpari ſolent, vt C. C. terra ſigillata, bolus Armenus, vnicornu, corallia, ſmaragdus, ſapphirus, qui teſte Fernelio 5. *meth. med. cap.* 21. inteſtinorum vlceratione ſanare creditur; ſcordium, quod teſte Diſcoride ad inteſtinorum tormina bibitur, plantago, tormentilla, pimpinella, ſanguiſorba.

Puluis bezoardicus. Locum etiam hìc habet puluis noſter Bezoardicus, qui pro hoc affectu, paucis mutatis, ita parari poteſt.

℞. *C. C. ſ. vſt. præpar.* ℈. j. ß. *terr. ſigill. Sileſ. ocul. cancri præpar. bol. Armen. tormentill. ſuccin. præpar. margarit. præpar. corall. rubr. præpar.* an. Scrup. j. *oſſis de cord. cerui,* Scrup. ß. *ſmaragd. præpar. ſapphir. præp. lap. bezoar. veri,* an. Scrup. j. *fol. auri,* num. iij. F. Puluis. Doſis Scrup. j. vel ℈. ß.

Alius D. Andreæ Doreri, qui Dreſdæ in vſu eſt.

℞. *Tormentillæ, zedoariæ, C. C. vſti præp.* an. Vnc. ß. *margarit. præp. oſſ. de cord. cerui veri,* an. ℈. ij. *raſuræ cranij humani maris vel fœminæ,* an. Scrup. ij. *fol. auri* num. xiij. *ſacch. candi albiſſ.* Vnc. iij. F. Puluis.

Imò purgantibus ipſis C. C. corall. margaritæ, terra ſigill. bol. Armen. ſmaragd. præpar. ſp. diamargar. frigid. el. de gemm. frigid. admiſceri poſſunt.

Hepar roborantia. Hepatis quoque in dyſenteria ſemper habenda ratio eſt; ideóque poſt purgantia, & aliàs etiam, ſp. diarrhod. abbat. diatrionſantal. & ſimilia vſurpanda. Vel tale electuarium parandum.

℞. *Conſeru. cichor. roſar.* an. ℥. j. *ſpec. diarrhod. abbat. diatrionſantal. diamarg. frigid. C. C. vſt. præpar.* an. Scrup. ij. Cum *ſyrupo cydonior. vel granat.* F. Electuarium.

Acrimoniam humorum mitigantia. Si verò humor malignitate careat, & ſaltem acrimoniâ peccet, ea mitiganda plantagine, portulaca, endiuia, acetoſa, roſis, ſucco granatorum, ribes, berberis, & aliis, quæ poſtea *de fluxu ſiſtendo* proponentur. Pleraque ex iis etiam humorum acrimoniam temperare poſſunt.

Dolorem lenientia.

Dolorem lenientia. Quia verò dolor ſæpe vehementer vrget, ex quo inquietudo, vigiliæ, febres, lipothymia, & alia grauia ſymptomata oriri ſolent, danda opera vt is ſedetur. Etſi verò id rectiſſime fit, ſi cauſſa auferatur, & acrimonia ac malignitas humorum temperetur: tamen quia dolor tamdiu ſæpe non dat inducias, donec id fieri poſſit, dolorem mitigantia & anodyna vſurpanda, ſed non quæ ſimpliciter laxandi vim habent, verùm quæ ſimul moderate frigida & viſcida ſunt, atque acrimoniam materiæ dolorem efficientis obtundunt. Talia ex iis quæ aſſumuntur, ſunt lac vaccinum & caprinum coctum, de quo poſtea dicetur, modò corpus priùs purgatum ſit: febricitantibus verò, vt Trallianus *lib.* 8. *cap.* 8. ait, lac non facilè dandum, quòd in ventriculo aceſcat & corrumpatur, ac ex calore in caſeum coaleſcat, & maiores cruciatus, viſcerum tenſiones, capitis dolorem, ac cibi faſtidium excitet. Item iuſcula pinguia carnium, vel alia butyro recenti, vel ol. oliuar. recenti, aut quod melius eſt, amygdal. dulc. recenti, aut etiam ol. roſar. omphacino non rancido condita: poſſúntque olea talia ad ℥. iij. vel iv. in iuſculis vſurpari. Vtile eſt & hoc Electuarium.

℞. *Ol. oliuar. recent.* Aut, quod commodius, *ol. amygdal. dulc. recent.* nullo verò modo rancidi. Admiſceatur ſacchar. tantum, vt acquirat Electuarij conſiſtentiam, de quo ſæpius æger aliquid lingat. Lenit dolores, & inteſtinorum excoriationem ſanat. Quia verò nonnulli ol. oliuar. vt & amygdal. dulc. auerſantur, poteſt ex butyro recenti ſine ſale cum ſaccharo eodem modo parari Electuarium.

Guainerius *tract.* 4. *de flux. cap.* 3. C. C. vſtum præparatum commendat, doloréſque internos mirabiliter ſedare ſcribit; item pſyllium vſtum, ſpodium, ac plantaginis ſemen.

Clyſteres dolorem lenientes. Per clyſteres verò dolorem leniunt iniecti adipes gallin. anſerin. inprimis hircinus, ac qui magis oblinit & adſtringit, caprinus, ſeu de hirco caſtrato ſumtus, ſuillus denique in magno dolore cum aliquo adſtringente mixtus. Auicennas butyrum cum ſanguine draconis miſcet.

Nonnulli & vnguentum roſaceum, vel infrigidans, Drach. vj. vel Vnc. j. pondere infundunt.

Parantur etiam clyſteres anodyni ex ſolo lacte vaccino vel ouillo,

ouillo, in quo ſæpius lapides igniti extincti ſint, additis vitellis ouorum, vel mucilag. ſem. cydon. aut fœnugræci, aut pſyllij.

Fiunt quoque clyſteres ex decocto capitis veruecis, aut inteſtinorum, cum M.ij.hordei, additis vitellis ouor.num.ij.

Non diu tamen clyſteres tales ex pinguibus continuandi ſunt, ne vlcus ſordidum & curatu difficilius efficiant, ideóque abſtergentes interiiciendi.

℞. *Rad. & fol.althææ*, an.M.j. *flor.verbaſc. melilot. chamæm.* an.M.ß. *ſem.fœnugræc. lini*, an.Vnc.ß.Coq. *in lacte vaccino*.Colaturæ ℞.Vnc.x. vel ℔.j. *ol.roſar. butyr.ſ.ſale*, an.Vnc.ß. *vitell. ouor.* num.ij. F.Clyſter.

Nonnunquam vnâ operâ leniens & abſtergens clyſter parari poteſt, vel etiam nonnihil adſtringens.

Vt ℞. *Iuris decoction. inteſtinor.* ℥. viij. *ſeui hircini*, *ſacch. rubr.* an.℥.j. F. clyſter.

Vel ℞. *Decocti hord.* ℔.j. *ſacch.rubr.* ℥.j. *ol. roſac. omphacin. adipis renum capræ*, an. ℥.ij. *vitell. oui* vnius. F. clyſter qui lenit & ſimul abſtergit.

℞. *Lact.vaccin.in quo lapides igniti extincti ſunt*, ℥.viij.*ſucc. plantag.* ℥. iij. *ol. roſac. omphacin.* ℥. ij. *vitellos ouor.* num. ij. F. clyſter, qui ſimul abſtergendi & dolorem leniendi vim habet.

Vel ℞. *Rad.althææ,plantag.* an.℥.j. *flor. verbaſci*, *chamæmel. roſar.* an.M.ß. *ſem. fœnugræc.cydon.* an.℥.ß. Coq. *in lacte vaccin.* ad conſumt.tertiæ partis. In Col. *diſſolu. vitell. ouor.* ij. *roſac. recent.butyr. ſine ſale recent.* an.℥.ij. F. clyſter, qui dolorem lenit, & nonnihil ſimul adſtringit.

E recentioribus quidam hunc clyſterem miris modis commendat, & miraculoſum appellat.

Cyſter miraculoſus.

℞. *Caput ouinum crudum per medium diſſectum, linguáque exempta cum cerebro*, bulliat in ſ.q.aq.donec caro ab oſſib.abſcedat. Iuri colato adde *ſummit.hyperic.* M.ij.vel iij.*rad.tormentill. craſſo modo pulueriſ.* ℥.j. vel ij.

Infundantur per horas 4. in cineribus calidis.Colat.ægro bis térve clyſteris loco iniiciatur.

Neque ſolùm interna exhibenda, vel clyſteres ad dolores leniendos iniiciendi; verùm etiam externa dolores lenientia vſurpari poſſunt.

Fomentum dolorem leniens.

Vt ℞. *Abſinthij,menthæ,plantaginis, ſummitatum rubi,caudæ equinæ,centumnodiæ*, an.M.j. *flor.verbaſc. cham.melilot.roſar.rubrar.* an.M.ß. *myrtill. ſiccor.* ℥.j. *ſem.ſumach,plantag.coriandri*, an.ʒ.vi. *caryophyll.nucis moſchat.* an.℥.ß. *furfuris*, M.ß.*ſem.cydonior. lini*, an.℥.ß. Coquantur in *vino rubro* & *aqua*,& decocto calido venter ante cibum foueatur, ad dolorem leniendum, & fluxum ſiſtendum.

Vel venter inungatur ol. roſaceo & cydon. & poſtea imponatur omentum veruecis in oleo roſaceo calefactum. Hippocrates *lib.de affect.* ſi dolor in dyſenteria vrgeat, partes ſub vmbilico calidâ mulſâ lauare iubet.

Narcotica.

Quod ſi dolor valde vrgeat, vt animi deliquium & virium diſſolutio imminere videatur, vſurpentur ea quæ vim quandam narcoticam habent, parata ex lactuca, nymphæa, papaueris albi ſeminibus & capitibus, aut ſucco papaueris erratici, mandragoræ, hyoſcyamo & ſolano.

Dum igitur malum eſt in inteſtinis ſuperioribus, poteſt fieri talis emulſio.

℞. *Sem. melonum excortic. papau. albi*, an. ℥.ß. *amygdal.dulc.* ʒ.vj. *decocti hordei* ℔.1. F.Emulſio.

Vel ℞. *Aq. lactuc. nymph. plantagin.* an. ℥. ij. *ſyrup. papau. albi* ℥. j. ß. *cydonior.* ℥. ß. *ſpec. diamarg. frigid.* Scrup. j. ß. Miſce.

Aut paretur decoctum ex plantag. lactuc. nymphæa, in quo conſerua nymphææ diſſoluatur.

Opiata.

Tandem ad opiata veniendum, ad philonium, pilul.de cynogloſſa, laudan. opiat. quæ rectè exhibita ſæpe magnam vtilitatem afferunt, cùm non ſolùm dolorem leniant, & ſomnum prouocent, ſed & fluxum ſiſtant.

Vt ℞. *Philon. Perſic.* ʒ.ß. *theriac. recent.* ℈.j. *ſpec. diamarg. frig.* ℈.ß. *ſyr.roſar. cydon.* an.℥.ß. *lap. bezoar.* g̃. iv. vel pro pauperibus, *C.C.* ℈.j. Miſce.

Vel ℞. *Laudan. opiat.* g̃. iij. Dentur cum ſyrupo cydonior. vel formentur inde pilulæ tres.

Si in craſſis inteſtinis dolor ſit, clyſteres fiant ex lactuc. & nymph. decoctis, capitibus papau.præſertim nigri, mandragor. additis opij g̃.v. vel vi.

Vt ℞. *Rad. plantag.conſol.maior.* an. ℥.j. *flor. verbaſc. melilot.* an. M. j. *roſarum rubr.* M. ß. *ſem. papau. albi* ʒ. vj. *hyoſcyam.* ʒ. iij. Coq. *in lacte.* Colaturæ ℞. ℥. viij. vel x. *Philon. Roman.* ʒ. j. vel Drach. j. ß. *ol.roſ. vel amygd. dulc.* ℥. ij.

M. F. Clyſter, qui dolores lenit & ſimul conſolidat.

Commendantur etiam, vt in ſanguinis reiectione, ita in dyſenteria, pro doloris lenitione & fluxus adſtrictione, paſtilli quidam Andromachi, quibus Galenus ipſe vſus eſt, & paſtilli de ſuccino, & confectio Myſterium appellata, & quæ Paulina dicitur: quorum medicamentorum, aliorúmque huc facientium deſcriptio videatur 7. *de comp. med.ſecundum loca, cap.*4. *&* 5. *& in* 9. *eiuſd. operis, cap.*5.

Inter narcotica etiam nonnulli commemorant ſuppoſitorium Rhaſis de lycio, quod is *lib.9. ad Almanſor.* deſcribit. Verùm monent vltra dimidiam horam in ano relinquendum non eſſe, & propterea filo alligari debere, vt ad libitum extrahi poſſit. Monet præterea etiam Guainerius *de flux.tract.5.cap.2.* nimiam opij quantitatem in eo ſuppoſitorio eſſe: & *tract.4.de flux.cap.7.* narrat, quendam teneſmo laborantem ex vſu ſuppoſitorij opiati mortuum fuiſſe.

Poſt opiatorum vſum inteſtina vino infuſo vel decocto aliquo abluantur, vt noxa ex opio corrigatur.

Semper autem hoc notandum, opiatis non vtendum eſſe, niſi dolor valde vrgeat, & in corpore delicato, raræ texturæ, ſenſúſque exquiſitioris. Diu tamen in opiatorum vſu non perſiſtendum, neque iis nimis fidendum. Etſi enim ſomnus ab iis concilietur, fluxus ſiſtatur, dolor minuatur, & hoc modo morbus iam victus videatur: tamen niſi malignitas expugnata, vlcúſque ſanatum ſit, morbus recrudeſcit, & nouo dolore ſuperueniente noua fluxio excitatur.

Imò, quod alibi etiam monuimus, vbi virtus eſt debilis, quod ex pulſu, corporis infrigidatione, & aliis cognoſcitur, nullo modo narcoticis eſt vtendum. Alia etiam quædam vtilia in exhibitione narcoticorum obſeruanda habet Guainerius *tract.4. de fluxib.cap.7.*

Fluxum ſedantia.

Fluxum ſedantia.

Poſtquam dies quatuor aut quinque circiter elapſi ſunt, atque euacuationes neceſſariæ præceſſerunt, dolórque ex parte ſedatus eſt, febriſque, ſi adeſt, remittit (nam quamdiu febris aut dolor adhuc vehemens eſt, ſignificatur materiam non planè euacuatam, & propterea fluxum non ſubitò, nec omnino comprimendum eſſe) ad ea, quæ vim adſtringendi, aluúmque ſiſtendi habent, accedendum, & cùm pleraque ex iis, quæ modò enumerauimus, vim malignitati reſiſtendi habeant, ea potiſſimùm eligenda. Ideoque ſeqq. diebus tum exhibeantur, tum ventri iniiciantur, aut etiam ventri extrà imponantur quæ vim adſtringendi maiorem, ſimulque acrimoniam humoris temperandi & corrigendi habent.

Simplicia.

Simplicia.

RADICES. *Tormentillæ*, quas plurimi & meritò, vt peculiare ſecretum commendant; *Plantaginis*, *Conſolidæ maioris*, quæ etſi vim adſtringendi manifeſtam non habent, lentore tamen ſuo ad omnem ſanguinis fluxum ſiſtendum vtiles ſunt; *Nymphææ exſiccatæ*, *acetoſæ*, *alceæ*, *filipendulæ*, *pæoniæ*, quas aluum ſiſtere ſcribit Galenus 6. *de ſimpl. med. facult.* quæ ſi in cereuiſia coquantur, decoctúmque butyro condiatur, & manè ac veſperi bibatur, tormina ac fluxum in dyſenteria ſiſtere, non neglectis abſtergentibus, & in dyſenteria quadam Epidemia ſuperiorum annorum, reliquis non iuuantibus, multis profuiſſe amicus quidam retulit. *Caryophyllatæ*, *pſeudoacori ſeu gladioli lutei*, *fragariæ*, *biſtortæ*, *rhapontici veri*, *rhapontici vulgaris, ſeu centaur. maioris*, quæ commendatur à Fuchſio *lib.1. comp. med. cap.*84. Radices etiam *graminis* proſunt dyſentericis ſiccando, & per vrinam diuertendo, teſte Diomede Cornario *conſi.*1.

FOLIA. *Plantaginis*, quæ non ſolùm, vt & radices, adſtringendi & ſiccandi vim habent, verùm etiam venenis reſiſtunt, & proinde ad dyſenteriam valde proſunt, teſte Dioſcorid. *lib.2. cap.73.* *Centumnodiæ*, *gnaphalij*, *acetoſæ*, *lyſimachiæ*, cuius ſuccus & decoctum exhibitum, ſeu clyſtere iniectum, in dyſenteria prodeſt, teſte Dioſcorid. *lib.4.cap.3.* *Conyzæ*, cuius decoctum, vinúmque in quo illud coctum ſit, efficax ad curandam dyſenteriam eſſe, ſcribit Dioſcorid. *lib.3. cap.113.* *Abſinthij*, *menthæ*, *quercus*, *pimpinellæ*, *ſanguiſorbæ*; & pleræque plantæ vulnerariæ, *millefolium*, *ſanicula*, *virga aurea*, *ſolidago vtraque*, *pyrola*, *piloſella*, *conſolida media*, *ophiogloſſum*, *bellis maior*, *ophris*, *numularia*, *pes leonis*, *geranium*, *batrachoides*, *agrimonia*, *potentilla*, quam etiam Matthiolus *lib.4. in Dioſcorid. cap.37.* recentem nudis pedibus applicat, *fragaria*, *ruta*, *lunaria*, *lagopus*, *muſcus arboreus*, *acetoſella*, *ſalix*, præſertim in clyſteribus *artemiſiæ puluis* ʒ.j pondere, cum aqua propria, vel alia conueniente, *verbenæ* puluis ʒ.j. vel ij. pondere, præcipuè in Epidemia, *rubi folia*.

FLORES. *Roſar. rubr. granator. ſeu balauſtia*, *hederæ*, *ciſti*, *palmæ Chriſti*, puluериſati, ex aq. chalybeata vel propria ſumti, Matthiol. *lib. 3. in Dioſcorid. cap.127.* *Maluæ maioris*, *iuli* item *coryli*, præſertim in dyſenteria alba.

SEMINA. *Plantaginis*, *acetoſæ*, *portulacæ*, *oxylapath. roſar. papau. oryzæ*, *alceæ*, *naſturtij*, quod à plurimis valde commendatur; quia tamen acre eſt, torrendum nonnihil, vel alia adiicienda: *Aquilegiæ* cum æquali parte *ſeminis plantaginis*, *perfoliatæ*, *Sanguinariæ*, quod à plurimis valde commendatur, nec immeritò; alij *Sophiæ Chirurg.* vſurpant.

FRVCTVS. *Cydonia mala*, *meſpila*, quibus ſolis dyſenteriam & alios alui fluxus, qui aliis remediis curari non poterant, curatos fuiſſe refert Foreſtus *lib. 22. obſeru. 1.* *Berberis*, *ſorba*, de quibus Bruyerinus *lib.8. de re cibar.cap.22.* ſcribit, ſe deſperatâ dyſenteriâ laborantem, de anus cuiuſdam conſilio ſorba cruda largiſſimè deuoraſſe, indéque ſanitati reſtitutum fuiſſe; *mala punica* integra cocta, *tyra*, *poma auſtera*, quæ tamen cocta potius, quàm cruda vſurpanda, cùm cruda facilè corrumpantur & aluum turbent; *Corna*, *caſtaneæ*, *auellanæ rubra tunica inueſtitæ*, quas Lombardicas vulgò vocant, *glan-*

dium

dium quernarum nuclei aſſi, tribuli aquatici fructus, myrtilli, mora immatura ſiccata.

LIGNA & CORTICES. *Santalum rubrum*, *maceris cortex pulueriſatus.* Dioſcorid. *lib. 1. cap. 94.* & Galen. 7. *de ſimpl. med. facult. Cortices mori, interior caſtanearum tunica, à quâ albicans pulpa circumueſtitur. Spongiola* item illa, quæ *roſarum ſylueſtrium frutici ſolet adnaſci*, ſi pulueriſetur, & ex vino detur, in quo ſummitates quercus, vel ſimile quid coctum fuerit.

Vua quercina. VVA item *quercina*, cuius puluere nihil præſentius in dyſenteria & omni ſanguinis fluxu eſſe, refert Martinus Rulandus *in lexico Alchymiæ*, ſcribitque eſſe concretitium quiddam in forma vuæ ad radices quercuum ſub terra, tempore veris, ſaporis ſtyptici, colore foris purpureo, intus candido, & quaſi lactifero, quæ in æſtate pereat, & quaſi fiat lignea, ideóque tempore verno debeat exſiccari in vmbra, & deinde pulueriſari. De eadem ſcribit Encelius *lib. 3. de lap. cap. 21.* citante Gaſp. Bauhino *in Pinac. theatr. Botan. p. 422. Vua quercina à me inuenta, quâ nihil præſtantius in Dyſenteria etiam deplorata.* Et Schenckius filius, *lib. 3. obſeru.* refert, hanc vuam experimentum eſſe contra omnes hæmorrhagias, cumprimis alui profluuia, etiam cruenta, propter venenum laxatiuum impendentia.

SVCCI. *Plantaginis*, ℥. iij. vel iv. exhibitus, præcipuè ſi inflammatio adſit, vel per clyſteres infuſus: *Lyſimachiæ*, *hederæ terreſtris*, quo plurimos à morte liberatos fuiſſe ſcribit Hollerius.

AROMATA. *Nux moſchata*, quæ ob diuerſas facultates in hoc malo vtiles valde commendatur. Terreſtri enim ſubſtantiâ adſtringit, roborat, vlcera exſiccat, cicatricem inducit: oleoſa ſubſtantia dolores lenit, inteſtina oblinit, ne ab humorum acrimonia lædantur. Aromaticâ qualitate hepar & ventriculum ac eius orificium roborat, flatus diſcutit. Vbi ob febrilem calorem aliquid mali ab eius caliditate metuitur, ſtuppis cannabinis inuoluta, ſub cineribus calidis leniter torrenda, vel potiùs aſſanda; non verò, vt vulgò fieri ſolet, in lamina ferri candente torrefacienda; cùm non ſolùm oleoſa pars hoc modo pereat, ſed aduſtione quoque acrimoniam facilè acquirere poſſit: Item *ſpicanardi*, *Zedoaria*, *Caryophylli*.

GVMMI & LACRYMÆ. *Thus*, *myrrha*, *maſtiche*, *gummi Arabicum*, *tragacanth.* Arabico tamen vti mauult Matthæus de Gradibus, ſcribitque, tragacanthum etiamſi glutinet, fluxum augere, & ex mente Rhaſis nonniſi toſto vtendum cenſet.

LAPIDES, GEMMÆ, TERRÆ. *Bolus Armenus*, *Terra ſigillata*, *Lapis hæmatites*, *ſmaragdus*, *ſapphirus*, *Lapis Bezoar*, qui ſimul & malignitati reſiſtit, ſcribitque Gaſpar Bauhinus *cap. 32. de lapide Bezoar*, in Dyſenteria Epidemia Lugdunenſi feliciter eo vſum eſſe Philibertum Saracenum; & ſuprà ex Guilhelmo Fabricio hiſtoria allata fœminæ illuſtris, quæ Dyſenteriâ lethaliter decumbens, lapidis Bezoar largo vſu ſanitati breuiter reſtituta fuit.

Smaragdi vires. ¶ [Aloyſius Mundella equidem *epiſt. 1.* vires Smaragdi, quæ ipſi in curandis malignis febribus, epilepſia, dyſenteriaque maligna tribuuntur, extenuare conatur rationibus quibuſdam, ſed iis non adeò magni momenti: & ipſa experientia contrarium probat. Vt de aliis eius viribus non dicam, multùm in dyſenteria maligna præſtare teſtatur Auenzoar *lib. 2. theizir, tract. 2. cap. 5.* vbi refert, ſe ex eſu herbæ venenoſæ in dyſenteriam incidiſſe, appoſitóque ſuprà ventrem ſmaragdo, & in ore detento, abſque trituratione, ſubitò fuiſſe liberatum. Et *eod. in capite*, & *præfat. operis*, Smaragdum ad curandam dyſenteriam venenoſam, g̃. ix. pondere commendat. Eundem valde commendat Guainerius *de ventris fluxu venenoſo*. Langius *lib. 2. epiſt. 49.* Et Zacut. Luſitanus *de Medicor. Princip. hiſtor. lib. 1. hiſtor. 22.* narrat, Nobilem Luſitanum, cùm ab amaſia tria pyra oblata deuoraſſet, illicò alui profluuio, cum diris cruciatibus, captum & diu cruciatum fuiſſe: & cùm plura primò abſtergentia, poſtea adſtringentia medicamenta exhibita, & per aluum infuſa fuiſſent, ſed ſine omni fructu, febricula acceſſiſſet, vireſque deiectæ eſſent, puluerem tandem Smaragdi ſubtiliſſimum, alternis diebus, g̃. xij. pondere, exhibitum fuiſſe, & ſuperbibiſſe aquam, in qua tragacanthum coctum fuerat, quod cùm quinquies feciſſet, curatum fuiſſe.]

Cryſtallus item tenuiſſimè tritus ſeu præparatus, & in aqua conueniente, ʒ. ß. pondere ſumtus, ſingulare eſt in dyſenteria, præſertim à porracea ex flaua bile orta, remedium. Langius *lib. 3. epiſt. 1. cap. 4.* Sic & alabaſtrum candidum in puluerem redactum, & cum lacte bibitum, Scrup. j. pondere, dyſenteriam certo experimento ſanare, cùm vehementer adſtringat, ſcribit Anſelm. Boëtius *lib. 4. cap. 270.* Præterea Hollerius in ouo ſorbili ʒ. j. *aluminis* porrigit, quod medicamentum Aëtius etiam laudat ad diuturnas dyſenterias, in quibus cruenta excernuntur, & monet poſt aſſumtum alumen aquam ſuperbibendam eſſe. Gabelkouerus & Minderetus *medicam. militar. cap. 7. rubricam fabrilem factitiam*, quam Rœttelſtein vulgò appellant, in vino rubro præſcribunt. Ioh. Theodor. Tabernæmontanus etiam *argillam rubram fornacum combuſtam* in potione exhibet, vt poſtea de potionibus dicetur.

ANIMALIA & *ab animalibus ſumta. C. C. præpar. ſpodium, genitale cerui exſiccatum*, & limâ aut ſcalpro raſum, *ebur vſtum*, *turturis in olla clauſa in furno combuſti puluis*, *vt & caro*, quæ inprimis commendatur, ſi deplumatus infarciatur granorum myrti & ceræ, ana ʒ. ij. & coctus vel aſſus potiùs tribus diebus continuis comendendus detur: *Leporis combuſti puluis*, *cochleæ tota cum teſtis vſtæ*, *interiores tunicæ ventriculi gallinarum*, *cera*, de qua poſtea in fine horum medicamentorum dicetur; *Lumbricorum terreſtrium decoctum*: *Coagula*, de quibus dantur infantibus g̃. xv. cum liquore conuenienti, adultis ʒ. j. hœdi nimirum, & inprimis leporis, de quo Auicennas *de cura fluxus in genere*, ſcribit, quod ſtatim ventrem ſiſtat, *ſanguis cerui*, *hirci*, *capræ*, *leporinus* inprimis exſiccatus: *Stercus canis*, de quo Galenus 10. *de ſimpl. med. facult.* ita ſcribit: *Sanè memini mirandum in modum me canini ſtercoris facultatem expertum fuiſſe, quo vti conſueuit quidam Præceptorum noſtrorum, qui ſola oſſa cani edenda exhibebat biduum, è quibus durum, candidum ac minimè fœtens ſtercus colligebatur, quod tum ille deſiccabat, vt in puluerem facilè redigi poſſet: illo autem vtebatur cùm ad alia, tum ad dyſenteriam, lacti illud immiſcens, in quo ferrum antea & lapides igniti extincti eſſent. Atque ille Medicus eiuſmodi medicamentum clam iniiciebat, & id ſolùm generoſiores quoſque diſcipulos docebat.* A nonnullis etiam vſurpantur *dentes lucij*, *ouorum putamina*; & *anſerinorum* cumprimis, notante Galeno *de remediis facil. cap. 20. cancri vſti*, *oſſa humana combuſta*, *hepar arietinum*, *vituli lactantis*, vel alterius animalis, quod priùs in aceto coquatur, & Drach. j. pondere detur. *Hepar lutræ* præparatum commendat Heurnius *lib. 2. method. ad prax. cap. 1.* Præparatur autem ita: dies ferè 13. aceto acerrimo maceretur, hinc in furno ſuper tegula ſiccetur.

E Chymicis commendantur, *Crocus Martis* adſtringens, & *tinctura ac magiſterium coralliorum*, *tinctura Smaragdi*.

De his omnibus tamen notandum, alia eſſe calida, alia frigida, aut certè caloris exceſſum nullum habentia: è quibus, nunc hæc, nunc illa eligenda, prout calor vel febris coniuncta id admittit.

Etiam medicamenta iſta, quæ ad fluxum ſedandum adhibentur, non ſunt planè eiuſdem generis. Quædam enim ſunt propriè adſtringentia, quæ ſunt frigida & ſicca, & ſubſtantiam habent craſſam, mordacitatis expertem, vnde venarum orificia, omnéſque ductus anguſtiores reddunt, vt materia tenuis affluens ſiſtatur, & reprimatur. Inter quæ ſunt radices tormentillæ, biſtortæ, roſæ rubræ, balauſtia, meſpila, ſorba. *Medicamentorum fluxum ſedantium differentiæ.*

Quædam ſunt emplaſtica, quæ glutinoſa ſubſtantia partibus adhærent, humoribúſque ſeſe admiſcent, & eos ad fluxum ineptiores reddunt, vt gummi Arabic. tragacanth. maſtiche, althæa, malua, cera.

Incraſſantia ſunt, quæ ſubſtantiæ craſſitie humores tenuiores, quibus ſe permiſcent, craſſiores & ad fluxum ineptiores reddunt, vt bolus Armenus, terra ſigillata, cornu cerui, lapis hæmatites, ſtercus caninum, oſtrearum & cancrorum teſtæ.

Sunt etiam quædam, quæ feruorem humorum mitigant & compeſcunt, vt mala cydonia, ribes, berberis.

Sunt tamen, quæ ad has claſſes facilè non rediguntur, ſed quæ proculdubio peculiarem vim habent humorem dyſenteriam excitantem alterandi, & prauam qualitatem, quæ inteſtinis inimica eſt, tollendi.

De poſterioribus nullum dubium eſt, quin in dyſenteria ſine omni periculo exhiberi poſſint. De adſtringentibus verò nonnulli dubitant, & putant, eorum vſu fluxum humorum nimis ſubitò ſiſti, & ex humoribus retentis ea mala, quæ ſuprà recenſuimus, ſequi; inteſtina quoque eorum vſu exſiccari, vt poſtea perpetua ferè alui adſtrictio & ſiccitas continua remaneat. *Adſtringentia an in dyſenteria conueniant.*

Verùm enim verò iſta tantùm de intempeſtiuo, præpropero & nimio adſtringentium vſu vera ſunt. Etenim, quod ſuprà dictum, hoc omnino attendendum, vt ante ſeptimum diem, & priuſquàm inteſtinorum vlcera probè abſtergantur, adſtringentia, præcipuè fortiora, non vſurpentur; præmiſſis verò abſtergentibus ſuo tempore etiam adſtringentia tutò vſurpari poſſunt.

Præterea in vſu omnium horum medicamentorum obſeruandum. *Notanda in vſu fluxum ſiſtentium.*

1. Vt aliàs calida, aliàs frigida eligantur, prout natura humoris id requirit, vt antea etiam dictum.

2. Vt refrigerantibus aliquid ſubinde calidorum, & quæ concoctionem iuuant, addatur, qualia ſunt *mentha*, *abſinthium*, *nux moſchata*, *macis*, *ſpicanardi*, *cinnamomum*, *maſtiche*, *thus*, & ſimilia. Nam cùm aſſiduo fluxu ventriculi & inteſtinorum calor debilitetur, id quod excrementorum cruditas demonſtrat, valde refrigerantia ſola adhibenda non ſunt, & inprimis clyſteres valde refrigerantes & adſtringentes crebrò non iniiciendi.

3. Medicamenta iſta in praua quantitate & ſæpius exhibenda ſunt. Parum ē dandum, ne fluxus ſubitò ſiſtatur, & vt natura medicamenta faciliùs in actum deducere poſſit: ſæpius autem, cùm ob alui fluxum frequentem medicamenta diu in inteſtinis hæreant.

Compoſita.

Ex his parantur varia medicamenta; Pulueres, Conſeruæ, Syrupi, Rob, Potiones & Clareta, Electuaria, Aquæ, Emulſiones, Tincturæ, Extracta & alia.

Pulueres.

Pulueres.

1. ℞. *Terræ ſigillat.* Drach. iij. *boli Armeni* Drach. j. *raſuræ C.C. & C.C. vſti præpar.* an. Drach. ß. *ſem. plantag. acetoſæ, macis,* an. Drach. j. *croci* g. iv. Fiat Puluis, etiam infantibus conueniens.

2. ℞. *Terræ ſigill.* ʒ. j. *corall. rubr. præpar.* ʒ. ß. *margar. præpar. boli Armen.* an. Scrup. j. *C.C. ſine vſtione præpar.* ʒ. j. *lapidis bezoar. ſmaragdi præpar.* an. Scrup. ß. F. Puluis.

3. ℞. *Maſtiches, thuris, corall. rubr. præparat. C.C. vſti præparat.* an. ʒ. ß. *lapid. hæmatites præparat.* Scrup. ij. F. Puluis. Doſis à Scrup. j. ad ʒ. ß.

4. ℞. *Rad. tormentill.* ℥. j. *croci Martis, trochiſc. de carabe,* an. Scrup. j. *ſem. plantag. acetoſ.* an. Scrup. ij. *ſanguinar.* ʒ. j. *ſantali rubri, boli Armeni, C.C. præpar.* an. ʒ. ß. F. Puluis.

5. Vel ℞. *Tragacanth.* ℥. ß. *nucis moſchat.* ʒ. ß. *rad. torment.* ʒ. j. F. Puluis.

Laudatur & *puluis turturis*, quo Nicolaum de Metri, olim Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ Medicum Chirurgum, multos dyſenteriâ laborantes curaſſe refert Guilhelmus Fabricius *de dyſenteria cap.* 10. qui paratur, ſi turtur cum pennis & viſceribus in furno comburatur. Huius *pulueris* ℞. ℥. j. *radicum tormentill.* ℥. ß. F. Puluis, de quo ſingulis diebus manè, aliquando verò etiam veſperi, ʒ. j. cum aqua tormentillæ exhibeatur.

Arnoldus de Villa Noua Turturem pennis mundat, viſcera eximit, & miſtura ex puluere boli Armeni, ſanguinis Draconis, mumiæ, cum aceto & vitellorum ſufficienti quantitate, confecta, ventrem implet, & in olla noua in fornace figulina comburit, & eius pulueris aliquid cum ſucco plantaginis, vel aqua aut ſaccharo roſarum exhibet.

Leporis combuſti puluis.

Laudatur & leporis combuſti puluis, qui hoc modo paratur: Lepus detractâ pelle & inteſtinis exemptis in fruſta conſcinditur, & illotus in vaſe fictili bene clauſo in clibanario ſiccatur, donec in puluerem redigi poſſit, cuius ʒ. j. exhibetur. Nonnulli malum punicum fictili vaſe concluſum in furno combuſtum laudant.

Hercul. Saxon. *prælect. pract. part.* 2. *c.* 20. §. 9. hunc puluerem valde laudat, pollicetúrque eo omnes recentes dyſenterias, niſi fluxio admodum vrgeat, ſtatim & certò ſanari poſſe.

℞. *Oſſis epiæ vſti & pulueriſat.* ʒ. ij. *ſpongiæ pice imbutæ & in ollula vſtæ & in puluerem redactæ, cortic. ouorum incurator. ablatâ pellicula interiore, & pulueriſator.* an. ℥. ß. *margarit. præparat. bol. Armeni,* an. Drach. j. F. Puluis: Detur eiuſdem Drach. j. in liquore conueniente. Crollius hunc puluerem commendat.

℞. *Succini ſanguinis Draconis, lapidis hæmatit. corall. rubror. præpar. ſemin. portulac. plantag. antheræ, roſarum, radicum tormentill. terræ ſigill. Strigenſis,* an. ℥. ß. *balauſt.* ʒ. ij. *nuc. moſch.* num. j. *cinnamomi* ʒ. j. *croci Martis, talci calcinati, matris perlarum, oſſium humanorum combuſt.* an. ʒ. ij. F. Puluis. Doſis à ʒ. ß. ad ʒ. j. ß.

Tragæa granorum actes.

Commendatur & à multis puluis ex pane & ſucco baccarum ſambuci paratus, quem tragæam granorum actes nonnulli nominant.

℞. *Succi baccarum ſambuci*, ex quo & farina ſecalina conficiatur maſſa, è qua panis formetur, qui bis in fornace ad duritiem coquatur, vt in puluerem redigi poſſit. Ex puluere iſto cum ſucco baccarum ſambuci iterum fometur panis, & priori modo coquatur, idque ter repetatur, & tandem fiat puluis.

Vel ℞. Panem ſecalinum è furno calentem, eúmque ſucco baccarum ſambuci imbue, iterúmque in furno ſicca, ſiccatum rurſus ſucco ſambuci imbue, idque quater vel quinquies repete: tandem panis hic in puluerem redigatur, cuius vel ſolius ʒ. j. vel dimidia cum nucis moſchatæ æquali parte exhibeatur.

Placenta quoque, quæ poſt aq. roſar. in Balneo Mariæ deſtillatam in cacabo remanet, exſiccata in puluerem redigitur, & commodè exhibetur.

Vel ℞. *Genitalis cerui* ʒ. ij. *C.C. vſti, boli Armeni, ſem. oxylapath. plantag.* an. ʒ. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Radicum tormentill.* ℥. ß. *nucis moſch.* ʒ. ij. *ſem. plantag. terræ ſigill.* an. ʒ. j. F. Puluis.

Conſeruæ.

Conſeruæ.

Etſi ſaccharro condita, quòd facilè bileſcant, dyſenteriæ non ita conueniant: tamen quia infantibus ſæpe alia, quàm ſaccharo condita & dulcia exhiberi non poſſunt, neceſſariò interdum ad conſeruas, ſyrupos, rotulas, & ſimilia confugimus.

E Conſeruis vtiles ſunt, Conſeru. roſarum rubr. antiqua; inprimis verò tormentillæ, cuius componendæ ratio à Tabernæmontano in *Herbario* traditur, Rob berberis, ribes.

Sirupi.

Syrupi.

De Syrupis hoc notandum, quod modò de conſeruis etiam dictum, cum omnia dulcia facilè, vbi hepatis caliditas adeſt, in bilem conuertantur, cautè eos, & nonniſi parcè ac dilutos vſurpandos eſſe, magis verò conuenire decocta.

Sunt verò vtiles, *de roſis ſiccis, cydonior. de ſucco portulac. plantaginis, myrtinus, ribes, berberis, & corallinus* à Quercetano deſcriptus; item *acetoſæ, de agreſta.*

In fine dyſenteriæ valde confert ſuccus abſinthij & menthæ benè purificatus, & cum ſaccharo in ſyrupum redactus. Habet enim mentha cum abſinthio mixta miram vim corroborandi ventriculum, & diſcutiendi flatus, Diomed. Cornar. *conſil.* 1.

Vel ℞. *Conf. Alkermes, de hyacintho,* an. ſcrup. j. *trochiſc. de carabe,* Drach. j. *Aqu. plantag.* Vnc. ij. *ſyrup. de roſis ſiccis* ℥. j. F. Miſtura, quæ fluxum ſiſtit, malignitati aduerſatur, dolorem lenit.

Vel ℞. *Succ. plantag.* ℥. iij. *centumnod. pentaphyll.* an. ℥. j. *ſacchar.* ℥. ij. F. Syrupus.

Vel ℞. *Rad. tormentill. oxylapath. acetoſæ,* an. ʒ. iij. *alceæ,* ʒ. ij. *centumnod. veronic. plantag.* an. M. j. *flor. roſar. rubr. prunor. ſylueſtr. balauſtiorum, maluæ arboreæ,* an. M. ß. Coq. in aq. ſ. addatur *ſacchar.* q. ſ. F. Syrupus.

Syrupum & adſtringentem & conſolidantem deſcribit Ioh. Langius *lib.* 3. *epiſt.* 4.

Potiones & Clareta.

Potiones & Clareta.

℞. *Fol. plantag. veron. agrimon.* an. M. j. *ſem. 4. frigid. maior.* ℥. ß. *portul. aceto.* an. ʒ. ß. Coq. *in aq. hord. ſimpl.* Colat. ℞. ℥. ix. Adde *ſyrup. de ſucco portul. ribes, cydonior.* an. ℥. j. F. Potio pro tribus Doſibus.

Vel ℞. *Rad. torment. plantag.* an. ʒ. ij. *roſar. rubr.* M. ß. *ſumach, balauſtior.* an. ʒ. ß. *ſem. oxylapath. acetoſ. plantag.* an. ʒ. j. *myrtillor.* ℥. ß. *antheræ roſ.* ʒ. ß. Coqu. in Balneo, vaſe clauſo, *in aq. plantag. flor. acaciæ & torment.* an. ℥. vj. Poſtea ſtent in infuſione horis octo vel 10. Colat. add. *ſucc. plantag. depurat.* ℥. ij. *ſacchar.* ℥. ij. F. Iulebus, qui condiatur. pulu. nuc. moſchat. ʒ. j.

Vel ℞. *Conſolid. maior. plantag. polygon. virentium,* an. M. ij. Minutiſſimè contundantur, affuſis *lact. caprin.* ℔. ij. & ſuccus exprimatur, in quo ebulliant *ſem. plantag. myrtill.* an. ʒ. ij. *rad. tormentill.* Drach. j. ß. *veronic.* M. j. Coquantur. F. Potio clara.

Vel ℞. *Rad. tormentill. plantag. biſtort.* an. ʒ. j. *agrimon. veronic. ſanicul. plantag. flor. roſar. rubr.* an. M. ß. *raſur. C.C. & C.C. vſti,* an. ʒ. ij. *ſantal. rubr.* ʒ. ß. *nuc. moſchat.* num. ij. Craſſo modo contuſa infundantur *in vini rubr.* ℔. vj. Poſtea add. *ſacchar.* ℔. ß. Coletur & porrò addatur *ſucc. cydonior.* ℔. ß. & per manicam Hipp. traiiciantur.

Vel ℞. *Succ. cydon.* ℔. iij. In eo infundantur *conſeru. roſar. rubr.* ℥. j. ß. vel *roſar. rubr. ſiccar.* M. ß. *cinnamom.* Drach. ij. *macis* Drach. j. *conſeru. tormentill.* Vnc. j. Per manicam Hipp. traiiciantur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. tormentill. rubr. antiq.* an. ℥. j. ß. *rad. biſtort. ſantal. rubr.* an. ʒ. iij. *nuc. moſchat.* num. ij. *myrtill. ſicc.* ℥. j. Infundantur *in vini rubri* ℔. iv. horis 24. Hinc per manicam Hippocr. traiiciantur. Commodè etiam addere licet, *veronic. ſanic. alchymill.* an. M. ß.

Poteſt & hic locum habere potus, qui vt Proſp. Alpinus, *de med. Ægypt. lib.* 4. *cap.* 1. refert, in febribus peſtilentialibus & alui fluxibus, qui hiſce febribus accidunt, Ægyptiis familiaris eſt.

℞. *Fruct. Berber.* ℔. j. *aq.* ℔. xij. Adde aliquid *ſem. fœnic. & fruſtum panis*, & horis xxiv. macerentur, deinde *ſacchar. roſar. rubr.* vel *ſyrup. acetoſit. citri.* M. & colentur.

Referunt quidam in ſæuiſſima dyſenteria profuiſſe aquam, in qua ſilices extincti fuerunt; vel vinum rubellum, in quo ichthyocollæ fruſtum duabus vel tribus ebullitionibus coctum fuerit.

Tabernæmontanus *lib.* 2. *Theſaur. aquar. cap.* 74. hanc potionem commendat.

℞. *Argillæ rubræ fornacum combuſtæ* ℔. j. contuſ. opt. affunde menſur. iiij. *aquæ fontan.* Bulliant parum. Deinde extingue chalybem ignitum quater vel quinquies. Poſtquam ſubſedit, cola per pannum lineum vel manicam Hippocratis. Bibat de iſta aqua æger ad ſitim reſtinguendam pro libitu.

Vtile eſt etiam decoctum gnaphalij. Vinum etiam, in quo illud coctum ſit, efficax ad dyſenterium curandam eſſe, ſcribit Dioſcorides *lib.* 3. *cap.* 150.

Aquæ deſtillatæ.

Aquæ deſtillatæ.

Aquam dyſentericam deſcripſit Quercetanus *in Pharmacop. reſtit. lib.* 1. *cap.* 7. quæ ſimul eſt Narcotica. Dorncreil. *in ſuo diſpenſat.* Poteſt & talis parari.

℞. *Rad. tormentill. acetoſ. pimpinell. biſtort. pentaphyl.* an. ℥. j. *vincetox, zedoar.* an. ʒ. ij. *fol. acetoſ. plantag. millefol. burſ. paſtor. veronic. ſcabioſ. menthæ criſp.* an. M. j. *ſem. acetoſ. oxylapath. plantag. portulac. endiu. coriandr. præpar. papau. albi,* ana ʒ. vj. *citri* ℥. ß. *flor. roſar. rubr. malu. arbor. verbaſc.* ana M. j. *cort. thur. citri, macis,* an. Drach. ij. *nuc. moſch.* num. iv. *ſucc. prunor. ſylueſtr.* ℥. iij.

Pulueriſanda pulueriſentur, incidenda inci dantur, & infundantur *in aquæ fol. quercus, plantag. tormentill. roſar.* an. ſ. q. Stent in infuſione per aliquot dies, hinc deſtillentur. Doſ. ℥. iv. vel per ſe, vel cum ſyrupo conueniente.

Aquam contra dyſenteriam, vel reſtrictiuam D. Dotingij, vide infrà *de Trochiſcis.*

Iohannes Theodorus Tabernæmontanus laudat *aquam deſtillatam è micæ panis ſecalini* ℔. iij. *nucis moſch.* num. viij. quibus perfundatur *pyrorum ſylueſtrium ſucci* q. ſ. & poſt xxiv. horas in balneo deſtillentur. Doſis infanti ℥. ß. vel ℥. j. adultis ℥. ij. vel iij.

Emulſiones.

Emulſiones.

℞. *Sem. papau. alb.* ℥. ß. *acetoſ.* ʒ. iij. *amygdal. dulc. excortic.* ℥. j. *aq. dyſenter.* ℥. xiv. F. Emulſio, cui adde rotulas manus Chriſti perlat. vel diamargarit. frigid.

Electuaria.

Electuaria. Commendatur *Miclet. Nicol.* Drach. j. vel Drach. j. ß. pondere exhibita, cum aqua plantaginis.

Electuarium de ſorbis Meſuë, *in Antidotar. diſt.* 1. cuius doſis Vnc. j. vel Vnc. ß. manè & veſperi ante cibum. Ad cuius modum etiam electuarium de meſpilis parari poteſt.

Theriaca à Galeno & aliis Medicis commendatur, præcipuè recens, cum idoneo liquore exhibita, inprimis vbi inteſtina inflammatione carent. Vim enim habet, vt Galenus *de theriac. ad Piſon. c.* 12. docet, etiam purgantium medicamentorum vim ſupprimendi. Præterea dolorem lenit, & ſomnum inducit. Inprimis magno cum emolumento exhibetur in dyſenteria epidemia & maligna, teſte Valeſco de Taranta *lib.* 4. *cap.* 2.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiq.* ℥. ij. *tormentill.* Drach. vj. *nuc. moſch.* Drach. ß. *cum ſyr. cydonior.* F. Electuarium.

Si ſimul fluxum ſiſtere, & dolorem lenire velimus & roborare, tale paretur.

℞. *Theriac. recent. vel mediæ ætatis, confect. alchermes*, an. Drach. ß. *trochiſc. de carab. vel terra ſigill.* Drach. j. *ſyrup. de roſis ſiccis, & ribes*, ana q. ſ. M.

Vel ℞. *Conſeru. roſar.* ℥. j. ß. *citr.* Vnc. j. *tormentill. cortic. citr. condit.* an. ℥. ß. *margarit. præparat. corall. rubr. præparat.* an. Scrup. j. *ſmaragd. præpar.* Scrup. ß. *ſem. acetoſ.* Drach. ß. *boli Armen. terr. ſigill. C.C. vſti præpar.* an. Scrup. ij. Cum *ſyr. acetoſell. granat. vel cydon.* F. Electuarium, quod fluxum ſiſtit, & ſimul malignitati aduerſatur.

Electuarium ſequens naturam viuificare, ac omnia membra, & eſſe bezoardicum fluxus dyſenterici, eóſque qui iam morti deſtinati erant ſeruare ſcribit Sauonarola.

℞. *Pulpæ cydonior. medull. panis madefactæ in aqu. vel pluuiali, vel fontana, vel chalybeata, cortic. citri*, an. ℥. j. *ſapphiri, hyacinth. ſardi, granat. fœnugræci* (ego malim *ſmaragdi* legerè) an. Drach. j. *zedoar.* Scrup. ij. *tragacanthæ, macis, corallior. rubr. ligni aloës, aniſi, cinnamomi, raſuræ eboris, calami aromat. ſangu. draconis*, an. Drach. j. ß. *ambræ* Drach. ß. *auri* ℥. ß. *argenti* ℥. v. *moſchi*, gr. ij. *myrrh.* Drach. iij. Cum *ſaccharo & aqua zedoar.* F. Electuarium. Doſis ℥. ij.

Morſuli & rotulæ.

Morſuli. ℞. *Rad. ſymphyt. ſub cineribus coctar. & per cribr. traiectar. pulp. turtur. vel perdic. aſſat.* an. ℥. j. *amygdal. dulcium, ſem. papau. alb.* an. ℥. ß. *plantag. acetoſ.* an. Drach. ij. *corall.* Drach. j. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. ß. *ſacch. albi in aq. roſar. diſſol.* ℥. vj. F. Morſuli.

Vel ℞. *Corall. rubr. præpar. margarit. præpar.* an. Scrup. ij. *boli Armeni præpar.* Scrup. iv. *ſpec. roſat. nouell. diamarg. frigid. diarrod. abbat.* an Drach. ß. *conſeru. ſymphyt. roſar. cortic. citri condit.* an. ʒ. j. *ſacch. in aq. roſ. diſſol.* q. ſ. F. Morſuli.

Rotulæ. ℞. *Corall. rubr. præpar.* Drach. j. *margar. præp.* Drach. ß. *ſpec. roſ. nouell. rad. tormentill. boli Armen.* an. Scrup. ß. *ſmaragd. præpar.* gr. vj. *ſacchar. alb.* ℥. ij. F. Rotulæ.

Pilulæ.

Pilulæ. ℞. *Trochiſc. de terra ſigill. de carabe, ſpod.* an. Scrup. ij. *gran. myrt. ſem. acetoſ.* an. ʒ. ß. Cum *ſyr. cydon.* F. Pilulæ.

Vel ℞. *Gummi Arabici, maſtiches, thur. ſuccini, ſanguinis draconis, lapidis hæmat. ſem. plantaginis, coaguli leporis vel hœdi*, ana Drach. ß. Cum *ſyrupo de roſis*.

F. Pil. mediocres, quarum Drach. ß. ſumat æger bis in die, horis duabus ante cibum.

Trochiſci.

Trochiſci. Trochiſci *de berberis, de carabe, de ſpodio, de terra ſigillata.*

℞. *Rad. tormentill.* Drach. ij. *C.C. præpar.* Drach. j. *ſem. plantag.* Drach. ß. *nuc. moſch.* num. j. *amyli*, ℥. ß. *croci martis* Scrup. ij. F. Maſſa, cui add. *boli Armen. terr. ſigill.* an. Scrup. j. F. Trochiſci Drach. ij. pondere, qui in furno vel patina calida exſiccentur, de quibus ſingulis diebus tres exhibeantur per dies ſex.

Valde etiam commendatur pulmentum paratum ex pinguedine veruecis, quæ circa renes eſt, rubro vino, ouis recentibus, farina triticea, & nuce moſchata; quod & dolores valde lenit, & ſi nux moſchata additur, fluxum ſiſtit.

Dn. D. Doringij trochiſcor. extracti, & aquæ contra dyſenteriam ſeu reſtrictiuæ, hæ ſunt formulæ.

℞. *Herb. centumnodiæ, ſummitat. rubi, globulor. tiliæ, vuæ quercinæ*, an. ℥. ß. *rad. tormentill. biſtort. pentaphil. fragariæ, rhapontici veri, cortic. myrobalanor. chebulor. thuris*, an. Drach. ij. *nucis moſchat. opij Thebaici, ſantal. rubri, flor. roſar. rubr.* an. Drach. j. ß. *ſem. coriandri, aniſi, hyperici*, an. Scrup. iv. *plantaginis, acetoſæ, burſæ paſtoris, vrtic. mortuæ*, an. Drach. j. *cupular. glandium, nuc. cupreſſ. ſtyracis, calamint. cort. granator.* an. Scrup. ij. *aurantiorum citri, tunicarum rubrarum auellanarum*, an. Drach. ß. *croci* Scrup. j.

Inciſa minutiſſimè & conquaſſata infundantur in aquæ primorum germinum quercus octies chalybeatæ, & ſpir. vitrioli acidulæ factæ, ſ. q. ita vt emineat tribus tranſverſis digitis. Stent in loco calido ad ſaturitatem tincturæ extractionis, agitentúrque quotidie. Vbi aqua affuſa colorari deſierit, coletur per chartam emporeticam duplicem; affundatur recens alia, & relinquatur ad perfectam tincturæ reſiduæ imbibitionem. Poſtea tincturæ omnes commiſceantur, & abſtrahatur humiditas in balneo Mariæ ad iuſtam extracti conſiſtentiam. Atque extracta ſeruentur ſeorſim in vitro pro aqua reſtrictiua: in pyxide autem terrea extractum. *Trochiſci* ſic conficiantur.

℞. *Spodij ex ebore præparati, terræ ſigill, Sileſ.* an. ℥. j. *C.C. vſti præpar. boli Oriental. veri, corall. rubror. præpar.* an. ℥. ß. *lapidis hæmatit. præparati, croci martis per ſimplicem reuerberationem præparati*, an. Drach. ij. *gummi Arabici, tragacanth.* an. Drach. j.

Pulueriſatis ſubtiliſſimè, & commixtis diligentiſſ. affundatur tinctura præcedens vniuerſa. Stent ſimul in loco calido diebus ſeptem, & agitentur quotidie. Poſtea in balneo abſtrahatur aquoſitas ad iuſtam conſiſtentiam. Maſſa relicta ſubigatur in mortario marmoreo, cum piſtillo ligneo, coúſque donec exquiſitè & æqualiter omnia vniantur. Hinc formentur trochiſci, qui lento calore ſiccentur. Seruentur in pyxide terrea. Aquoſitas ponatur cum priore pro aqua reſtrictiua.

Extracta.

Huc pertinent & alia extracta, tam ſimplicia, quàm compoſita, vt extractum radic. tormentillæ, pentaphylli, biſtortæ, &c. *Extracta.*

Ceræ quoque in pomo aſſo vſus multùm in dyſenteria laudatur, & medicamentum hoc hodie non infrequens, è Valeriol. *lib.* 3. *obſ.* 4. innotuiſſe puto. Is enim cùm virum deſperatâ dyſenteriâ laborantem, & qui iam moriturus credebatur, curaret, ac medicamenta multa fruſtra tentaret, tandem ægrum medicamento hoc à muliere ſuggeſto ſanatum fuiſſe refert. Iuſſit nimirum mulier pomum integrum excauare, & cauum cerâ albâ vel citrinâ mundiſſima replere, & indito operculo prunis admoueri, donec cera liqueſceret, & pomi ſubſtantiæ admiſceretur, idque ante omnem cibum ægrum eſitare mandauit. Quod medicamentum nec Valeriola improbat, & à multis hactenus felici cum ſucceſſu vſurpatum eſt. Etſi enim Serapio, *lib. ſimp. part.* 2. *cap.* 10. de cera ſcribit: Ceram non eſſe ex medicamentis, quæ corpus ingrediuntur, ſed tantùm quæ extrà imponuntur; tamen ſi moderatè ſumatur, vim habet emplaſticam, quâ agglutinare vlcera inteſtinorum, & lentore ſuo lenire poteſt. Et iam olim Dioſcorid. *lib.* 2. *cap.* 76. de cera ſcripſit, eam dyſentericis in ſorbitione dari. Et Galenus 2. *de ſimpl. med. fac. cap.* 12. Ceram interdum inteſtinis infundi poſſe concedit, vt humores mordaces temperet. Etſi verò putat Valeriola, vim ceræ ad inteſtina vlcerata pertingere non poſſe, quòd craſſitie ſua & emplaſticâ vi in primis hæreat partibus, glutinis modo ſeſe affigens: tamen quò minus id fiat, pomum aſſatum facit, cuius ſubſtantiæ per minima permiſcetur, quæ ipſi loco vehiculi eſt: quod ipſum etiam fatetur & agnoſcit Valeriola. Mauult tamen in malum cydonium ceram liquandam imponere, quàm intra pomum, vt ſimul adſtrictoriam & glutinatoriam vim idem medicamentum habeat, quod facilè concedimus. Niſi forſan pomum ideò conuenientius ſit, quòd aptiſſimum vehiculum eſt ad ceram per inteſtinorum gyrum deducendam. Alij non tantùm ceram ſumunt, ſed quidam *Arabici, & ceræ alb.* an. Drach. ß. vel Drach. j. pomo, pyro vel cydonio ſuperiore parte excauato includunt, & ſub cineribus pomum ſtuppâ cannabinâ inuolutum aſſant, vt molleſcat, idque manè & veſperi exhibent. Quidam *ceram albam, & maſtich.* gr. iij. vel iv. ſumunt. Solenander *lib.* 4. *conſ.* 9. turturem *ceræ* ℥. j. infarcit, in aqua coquit, & poſtea cùm carnem edendam, tum iuſculum cum pane ſumendum porrigit. Non tamen ſtatim in principio hoc medicamentum vſurpandum, ſed in contumaci dyſenteria, vbi vlcus ſatis abſterſum eſt.

Aquæ Thermales.

Commendantur & aquæ thermales cùm potu ſumtæ, tum per clyſteres iniectæ; teſtanturque plures Medici Itali, multos dyſenteriâ laborantes, cùm conſtante ætate, tum pueros & ſenes decrepitos, qui innumera alia remedia fruſtra experti fuerant, re penè iam deſperatâ, hoc vno auxilio euaſiſſe. Commendant autem inprimis Villenſes, Calderianas, Tetuccianas, B. Virginis. Videatur Andreas Baccius, Vidus Vidius, Fallopius, Hercul. Saxon. Fonſeca *tom.* 2. *conſ.* 91. Refert etiam Ioh. Bauhin. ex Rulando, dyſenteriam ſanare aquas Plumbarias, Cellenſes, VVerdingenſes. Idem *lib.* 3. *de aqu. medic. cap.* 44. ex Ranzio ad dyſenteriam valde commendat fontem quendam, Narbonenſem appellatum, qui totus argillaceus ſit, nec aliud quàm argillam exhibeat, & proinde huic affectioni ferè totus & vnicè dicatus ſit. Et ipſe Bauhinus *loco citato, & lib.* 2. *c.* 21. fontem ſuum Bollenſem, quòd item argillæ ſit particeps, necnon ob bitumen, ſalem & alia admixta, purgandi nonnihil, & abſtergendi vi polleat, præmiſſis præmittendis, in dyſenteria prædicat. Nec mirum, thermas in dyſenteria multùm præſtare; cùm vnâ operâ pluribus ſcopis ſatisfaciant, acres ſcilicet humores diluant & deturbent, ſordes vlcerum detergant, & vlcera ipſa egregiè conſolident. *Aquæ thermales.*

Clyſteres.

Si malum ſit in inteſtinis inferioribus, etiam clyſteres adſtringentes parari & iniici poſſunt. *Clyſteres.*

℞. *Hord. parum torrefacti, fol. plantag. myrti, verbaſci*, ana M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. Coq. *in aqua ſimpl.* Colat. ℞. ℔. j. vel ℥. xv. Add. *ſucci plantag.* Vnc. ij. *pingued. hircini*, Vnc. j. F. Clyſter.

Vel ℞. *Centumnodiæ, plantag.* an. M. j. *verbaſci, burſ. paſtor.*

flor.

flor.roſar.rubr. an.M.ß.Coq. *in aqua hordei ſimpl.* Colat. ♃. ℔ j. *mell.roſat.colat.* ℥.ij. F.clyſter.

Vel ♃. *Rad. tormentill. conſol. maior.* an. ℥. ß. *plantag. centumnodiæ*, an.M.j. *roſar. rubr.* M.ß. Coq. *in lacte*, in quo *lapides igniti* extincti ſunt. Colaturæ ♃. ℔.j. *mucilag.ſem.cydon.* ℥. ß. *ſucci plantag.* ℥.j. *ſeui hircini*, ℥.ß. F.clyſter.

Operoſior eſt hic, quem Amatus Luſitanus *cent. 4. curat.44.* habet, quem ideò propono, quia omnia ferè medicamenta continet, è quibus tales clyſteres parantur.

♃. *Rad. tormentill. roſar. rubr. ſiccar. fol. ſymph. plantag. polygon. verbaſc.* an.M.j. *ſumach, burſæ paſtor. cortic. granat. balauſt. gallar. oryzæ toſtæ*, an.P.j. *rad.ſymphyt.* ℥.ß.Coq.in aq.pluu.chalybeata ad conſumt. tertiæ partis. Colaturæ expreſſ. ♃. ℔.j. *ſucc. plantag.* ℥.j. *acaciæ, hypocyſt.* an.ʒ.ij. *ſang. dracon.bol. Armen. terræ Lemn.* an. ʒ.ß, *ſeui hirc.* ʒ.j.*ol.roſac.myrtillor.* an.℥.ß. F. clyſter.

Tales verò clyſteres ſæpius iniicere vtile eſt, ſoliſque interdum clyſteribus morbus hic curatur: & poſſunt clyſteres abſtergentes cum adſtrigentibus permutari, & per vices nunc hi, nunc illi iniici.

Topica.

Topica an in dyſenteria vtilia.

Non ſolùm autem aſſumenda, vel per clyſteres iniicienda talia medicamenta, ſed & extrà ventriculo & toti ventri applicanda. Sunt quidem nonnulli, qui putant topica fruſtra vſurpari; cùm per cutem, muſculos abdominis, peritonæum, omentum, facilè ad inteſtina penetrare non poſſint. Imò ſunt qui eadem nocere exiſtimant, vtpote quæ ex venis partium externarum humores exprimant, & ad inteſtina protrudant; atque citant Gal. qui 1.*ad Glauc. cap.*14. ſcribit, quod eò magis fluxus augetur, quò quis magis cutem denſauerit. Verùm rectè Aëtius *tetrabil.3. ſerm.1.cap.*45. ſcribit, ſi tormina augeſcant, ad cataplaſmata confugiendum eſſe, quæ multis non dolorum modò, verùm etiam totius mali obliterationem induxerint. Et poſtea mirificè etiam emplaſtra, quæ cruentis vulneribus adaptata ſunt, conducere ſcribit, poſtquam quieuerint inflammationes, ventri ac lumbis totis; vſque ad dorſum impoſita qualia ſunt Barbara appellata, & quæ ad fracturas apparantur. Vnde benè Alexand Maſſarias illis, qui topica improbant, experientiam opponit, quæ ſæpenumerò demonſtrat, huiuſmodi externa medicamenta ad partes etiam penitiores deferri, atque, inde dolorem lenitum, & inteſtina roborata fuiſſe. Neque metuendum eſt, vt maior ad inteſtina affluxus eorum vſu concilietur. Etenim humores, qui ad inteſtina feruntur, non fluunt per venas, quæ ad externas abdominis partes pertingunt, ſed per venas meſaraïcas: quæ cùm ab adſtringentium vſu etiam contrahantur, fluxus hoc etiam modo ſiſtitur. Galenúſque *allegato loco*, nihil aliud docet, quàm vbi ex toto corpore humores ad inteſtina confluunt, poros cutis non occludendos eſſe, ſed dandam operam, vt ij pateant, vt poſtea quoque de dieta dicetur.

De Cataplaſmatis tamen & fomentis idem Aëtius *loc. alleg.* hoc monet, ea dyſenteriæ à bilis acredine, vt & in cancroſis & malignis vlceribus, non conuenire; cùm aquoſam partem abſumant, mordacitatem verò relinquant.

Adſtringentia quod attinet, Gentilis *in Auicen.lib.3.fen.16. tr.4.* monet, adſtringentia extrà applicata in obeſis quidem non conuenire, cùm penetrare non poſſint. Concedit verò in macilentis & pueris. Monent quoque plerique de adſtringentibus, iis acetum vel vinum album tenue admiſcendum eſſe, quò medicamentorum facultas faciliùs penetret, eáque eligenda eſſe, quæ nec facultate, nec actu admodum ſunt frigida.

Applicantur formâ linimentorum, vnguentorum, cataplaſmatum, emplaſtrorum, fomentorum; quò & inſeſſus pertinent.

Emplaſtra tamen maiorem habent efficaciam, quàm cerota: Cerota rurſum, quàm vnguenta, vt habet Sauonarola.

Linimenta & Vnguenta.

Linimenta & vnguenta.

Venter nimirum inungatur oleo maſtichino, cydonior. myrtino, roſaceo, abſinth. menth. & poſtea ceratum aliquod vel emplaſtrum conueniens imponatur; vt vnguentum comitiſſæ Varignanæ, item vnguentum de corticibus caſtanearum, quod Montagnana *Antidotar. cap.*1. deſcribit.

Vel ♃. *Ol. cydon.roſac. maſtich.* an.℥.j. *ſeui hircini*, ℥. ß. *ol. nucis moſch. expreſſ.* ʒ. j. *corall. rubr. præpar.* ʒ. ß. F. Linimentum.

Vel ♃. *Ol.roſac.omphac. myrtin.* an.℥.j. *menthæ, abſinth.* an. ʒ.ij. *flor.roſar.rubr.maſtich. nuc. moſch.,corall. rubr.* an.ʒ.ß.Cum *modico ceræ.* F.Vnguentum.

Cataplaſmata.

Cataplaſmata.

♃. *Panis alb.* ℔.j. *carn.cydon.* ℔.ß. *abſinth.ſicc. menth.* an. M.j. *balauſt.* ℥.ß. Coqu. in vino rubro ad mollitiem, contundantur minutim, & per ſetaceum traiiciantur, addatúrque *pulu. nuc.moſchatæ* ʒ.j. *maſt.* ʒ.j.ß. *galang. caryophyll.* an. ʒ.ß. Cum *ol.abſinth. & maſtich.* F.Cataplaſma.

Vel ♃. *Diacydon. craſſius: (grob Quittenbrot.* Coqu. in ol. roſar. & vino rubro chalybeat. quod toti ventri imponatur.

Vel ♃. *Roſar. rubr. ſantal. omnium, myrtill.* an. ℥. ß. *bol. Armen. ſang. dracon. aut rad. tormentill.* an. Vnc.ij. pulueriſata miſceantur cum *ſucco plantag. cydon. & pauco aceto.* Fiat Cataplaſma.

Laudatur & Cataplaſma ex Theriaca, & terra ſigillata, ventri impoſitum.

Emplaſtra.

Emplaſtra.

Inter reliqua præcipuè hic celebre est Emplaſtrum Diaphœnicum Meſuë, frigidum imprimis, quo calente totus venter obtegatur.

Vel ♃. *Carnis Cydon. ſub cineribus. coctor.* ℥.iiij. *radic. conſolid. maior. ſimiliter coctor. contuſar. & per cribrum traiectarum, hypociſtid. acaciæ, bol. Armen. tragacanth. maſtich.* an. ʒ.j.ß. *ol. cydon. myrtin.* an.℥.j.ß. *ſucc. cydon. plantag. acet. roſacei, & paſſular.* an.ʒ.vj. *farin. milij*, q.ſ. Addatur *cera*, & fiat Emplaſtrum, quod à Cratone commendatur.

♃. *Menth. abſinth.* an.M.j. *roſar.rubr. balauſt.* an. M.ß. *granor. & fol.myrtill.* an. ʒ.j.ß. *ſumach, nucis moſchat.rad. pentaphyll. ſerpentar.* an.ʒ.ij. *gallar. acaciæ*, an.ʒ.j.ß. *hypociſt. cortic. thur. maſtich.* an. ʒ.j. *lapid. hæmatit.* ʒ. ß. *ol. myrtin. maſtichin. reſin. ceræ*, an.q.ſ. F.Ceratum.

Reinerus Solenander *ſect.4. conſil.9.* Emplaſtrum ſequens in omni fluxu tam hepatico, quàm dyſenterico excoriatiuo, antiqua Diarrhœa, & ſimilibus mirè profuiſſe ſcribit; neque ob adſtrigentia formidandum eſſe, cùm eadem ſint multis hepaticis & roborantibus temperata.

♃. *Eupatorij, ſchœnant.* an.M.j. *ſpicæ Indic.*pug.ſem.*maſtich. macis*, an. ℥.ß. *ligni aloës opt.* ʒ. iij. *myrobalan.Chebular. Emblicar. torrefact.* an.℥.j. *boli Armeni, terræ ſigillatæ, lapid.hæmatites*, an.ʒ.vj. *coriandri præpar.* ℥.j. ß. *ſpodij* ʒ.ij. *roſar.* ℥. j. *ſpec. diatrionſantal. ſine camphora*, ℥.ß. *ſcor. ferri præpar.* ℥. j. *farinæ hordei* ℥.ij. *olei maſtich. myrt.* an. q.ſ. ad impinguandum, cum *modico aceti.* F. Emplaſtrum, quo totus venter tegatur à cartilagine ſcutiformi ad os pectinis.

Emplaſtra plurima deſcribuntur à Sauonarola.

Sacculi, & Fomenta.

Sacculi & Fomenta.

♃. *Roſar.* M.ij. *abſinth.menth.* an.M.j. *nucis moſchat.rad.cyperi, maſtich.galang.* an.ʒ.j. Cum *linteo albo.* F. Sacculus iuſtæ magnitudinis, qui vel ſiccus, vel in *vino* calefactus ventri imponatur.

Aut ♃. *Centumnod. verbaſc. plantag.roſarum*, an.M.j. Coq. in aqua fabrorum, & vino rubro, pro fotu ventris.

Aut ♃. *Abſinth.menth.plantag.fol. quercus, ſummit. rubi, caud.equin. centumnod.* an.M.j. *flor. chamæmel.* P.ij. *roſar.rubr.* M.ß.*gran. myrtill.* ℥.j. *ſem.ſumach, plantag. coriand.* ana ʒ. vj. *nuc.moſchat.* num.iij. F. Decoctum in aqua chalybeata & vino rubro, quo venter foueatur.

Vel ♃. *Cruſtæ panis* parum torrefact. & affund.*acet.vini* q.ſ. atque inſpergatur puluis conueniens, & ventri imponatur.

Vel ♃. *Omentum veruecis calefact. in ol. [hypericis]*, & ventri imponatur, quod ſimul dolorem lenit, & fluxum ſiſtit.

Vel ♃. *Emplaſtri contra rupturam, diaphœnic. cerot. ſtomachal.* an.℥.ij. *maſtich. thur. boli Armen. ſangu. dracon.* ana ʒ. j. *lap.hæmatit.* ʒ.ij. *ſucci plantag.* ℥.ij. *ol.myrtill. cydon.* an. ʒ.j. ß. *ceræ, terebinth.* an. q.ſ. F.Emplaſtrum.

Inſeſſus.

Inſeſſus.

Nonnulli & inſeſſione vtuntur: inter quos eſt Leonhard. Iacchinus, qui *in 9.Rhaſis, c.58.* hanc commendat.

♃. *Tenera germina quercus, baccas cupreſſi virides, nuces pineas virides, vel pini folia & corticem.* Coquantur in aqua ad inſeſſionem: quam ſecretum maximum ad pueros eſſe dicit, & ſe primum vſum eſſe; ac calore actuali quidem auertere nonnihil ad cutem, qualitate verò medicamentorum ſtrictiuâ, quæ per anum penetret vſque ad vlcus, conſtringere ſcribit.

Vtitur etiam balneo in alui fluxu, qui ex medicamento purgante ortum habet, Iohan. Angelicus *in Practica.* Et quidem id facit autoritate Auicennæ, qui in ὑπερκαθάρσει balneum præcipit, *lib.1.fen.4. doctr.5. c.7.* Et Galeni, qui *in 4.aph r.5.* calida balnea purgationibus aduerſari docet. Suo etiam tempore inſeſſus in decocto florum verbaſci, fol. quercus, & aliorũ adſtringentium in vſu fuiſſe docet Sauonarola. Matth. quoque de Gradibus inſeſſionem vſque ad vmbilicum in decocto plantarum ſtypticarum commendat ad fluxum ſiſtendum, membra confortanda, acrimoniam materiæ mitigandam, & dolorem leniendũ.

Vſus balnei in dyſenteria.

Quamuis verò Hippocrates 3. *de vict. rat. in acut. text.59.* fluente aluo balneum prohibeat: tamen id intelligendum eſt, vbi excrementis adhuc corpus abundat, atque aluus ſuâ ſponte fluit, & natura humores vitioſos eò protrudit. Tum enim balneis humores ſuperflui ad aluum fluentes non ſunt ad vniuerſum corpus reuocandi, ne vel ibi retenti & deteriores redditi poſtea maiori cum impetu & periculo ad inteſtina ruant, vel alium morbum grauiorem excitent. Vbi verò corpus maximâ ex parte euacuatum eſt, & ex nimio fluxu periculum imminet, (quod etiã in dyſenteria accidit, in qua vtiles quoque humores ob dolorem & irritationem ad inteſtina confluere ſolent) ſine periculo humores ad inteſtina fluentes ad ambitum corporis reuocari poſſunt. Et cùm Hipp. *de affect.* ſi dolor in dyſenteria vrgeat, partes ſub vmbilico calidâ multâ lauare iubeat, triplicem vſum balneum à Iacchino propoſitum, vel aliud ſimile habere poteſt, dolorem lenire, humores ad ambitum corporis ab inteſtinis, calore actuali reuocare, & tandem adſtrictoriâ vi fluxum ſiſtere. Neque metus eſt, vt ex cutis denſatione fluxus verſus interiora augeatur. Si enim frigida actu adhiberentur iſta medicamenta, metuendum quidem aliquo modo hoc eſſet: at calor aquæ actualis omnem iſtum metum adimit. Et quanquam Iacchinus putet, iſta medicamenta vim ſuam ſaltem per anum exſerere:

ego tamen exiſtimo, per ipſam quoque cutem penetrare; quo modo felici cum ſucceſſu ſæpè alia topica, ex talibus medicamentis compoſita, & in dyſenteria, & in aliis alui fluxibus ſiſtendis ventri adhibentur. Et omnino eadem ferè ratio eſt inſeſſuum, quæ fomentorum, ſacculorum, cataplaſmatum, linimentorum, vnguentorum, emplaſtrorum, quæ omnia cum ad dolores leniendos, tum ad fluxum ſedandum, vſurpari ſolent, de quibus ſuprà in genere de Topicis dictum.

Inſeſſus qua cum cautione vſurpandi.

Hoc tamen de inſeſſibus monendum, ſi fomenta, cataplaſmata, & reliqua topica non ſufficere videantur, & propterea ad inſeſſus accedendum quis putet, non temerè hoc faciendum, ſed naturam dyſenteriæ, & totius morbi conſtitutionem, ægri vires, & alias circumſtantias diligenter conſiderandas eſſe. Si enim corpus humoribus vitioſis, plenum ſit, dyſenteria ſit maligna, febremve coniunctâ habeat, quivis facilè intelligit ex balneo eiuſmodi tum plus damni, quàm commodi ſperandum eſſe.

Cucurbitulæ ventri applicatæ.

Sauonarola, & Matth. de Gradibus cum Auicenna 26. *tert. de cura flux. abſolut.* expertum eſſe dicit, quòd cucurbitulæ ſuprà ventrem poſitæ fluxum ſiſtunt: & ipſe quidem magnam ſuper vmbilicum, & ſi fluxus fuerit vehemens, duas alias in lateribus ponit. Verùm forſan hoc in aliis potiùs fluxionibus quàm dyſenteria locum habet.

Suffumigia ano excepta.

Nonnulli & ſuffumigia ano excepta commendant, & inter ea præcipuè ex anguillis vſtis, vt & corticibus pini. Benedict. Vict. Fauentinus *in Empir.* valdè commendat hoc; ſi æger per tres vel quatuor dies manè & veſperi ſedeat ſuper lamellam ignitam, cui terebinth. opt. vel reſinæ pini Vnc. j. ſit impoſita. Mirabile porrò, præſertim in dyſenteria puerorum, docet eſſe ſi ſingulis diebus manè & veſperi ægri anus ſuffumigetur puluere ſtercoris aſini iuuenculi, in furno cautè ſiccati, ne aduratur, carbonibus ignitis inſperſo. Laudat etiam acetum ignitæ ferri laminæ inſperſum, & ano exceptum. Poſſunt quoque fomenta ipſimet ano ſubinde imponi. Quale hoc eſt, quod idem Fauentinus valde laudat.

℞. *Meliſſæ* ℔.j. *verbaſc.* M.j. Includantur ſacculo oblongo, qui poſtea in *vini rubri ſliptici, & aceti fortiſſimi*, an. ſ.q. coquatur ad tertias, & poſtea calidus ano imponatur.

Nonnulli ad Dyſenteriam ſiſtendam lauant pedes ex decocto radic. & fol. tormentill. Alij iubent pedes imponere per horæ quadrantem in acetum, in quo ſcoriæ ferri ſunt calefactæ.

Lotiones pedum & manuum.

Gattinaria, & Benedict. Vict. Fauentinus eiuſmodi decoctis & manus & pedes lauant. Bened. Vict. Fauentinus ℞. *Scoriæ ferri aceto præpar. limatur. chalybis aceto præpar.* an. ℔. j. ebullire ſinit in ℔. ij. *aceti fortiſſimi, ad conſumt. medietat.* Diebus ſingulis manè & veſperi per dimidiam horam, plantas pedum, & volas manuum in aceto hoc ægrum detinere iubet, ſcribitque, eſſe hoc ſecretum ad ſiſtendum fluxum dyſentericum.

Mundificantia vlcus.

Mundificantia vlcus.

Etſi verò ſæpiſſimè iſta, quæ hactenus propoſuimus ad fluxum ſiſtendum medicamenta, etiam ad vlcus ſanandum ſufficiant, ſi morbus nihil aliud mali adiunctum habeat, quàm vitium humoris affluentis, & inteſtina abradentis; propterea eo abſterſo, euacuato, eiuſque fluxu ſedato, vlcus facilè ſanetur: tamen ſi dyſenteria perſeueret, & vlcus ſit profundius vel ſordidius, vel putridum, ſerpens, vel phlegmonodes, alia medicamenta porrò adhibenda, atque ea vſurpanda, quæ non ſolùm abſtergunt, ſed & mundificant vlcus, implent & agglutinant. Quanquam ex ſuperioribus multa ſint, quæ ſcopis hiſce ſatisfacere poſſint, & abſtergentia antea enumerata plerumque ſufficiant. Medicamenta mundificantia leniora ſunt: *Decoctum hordei, furfuris, parietariæ, lupinor, amygdal. amar. addito ſaccharo rubro, ſerum lactis, hydromel.* quæ per os tutò exhibentur.

Valentiora ſunt: *Decoctum praſij, gentianæ, ariſtoloch. muria oliuar. vrina hominis*; atque hæc per clyſterem iniiciuntur.

Vehementiſſima ſunt, quæ à Galeno proponuntur, 9. *de compoſ. medic. ſecundùm loc. c.* 5. *charta combuſta, cadmia, ſandaracha, calx viua, ſquamma æris, æs vſtum, ſulphur.* Et inter compoſita, *trochiſci de charta combuſta,* quorum deſcriptio *ibi circa finem* reperitur.

Iniiciebant hæc veteres per Clyſteres, & quidem in ſordidis & putridis inteſtinorum vlceribus, ad pondus Drach. j. vel circiter, in ſuff. quant. ſeri lactis chalybeati.

Sed mitiora ſemper vſurpare præſtat, præſertim vbi exulceratio exigua eſt, ne fortiorum vſu humores ſuâ naturâ mordaces, acriores ac deteriores reddantur, & temperies ac calidum natiuum inteſtinorum lædatur.

In exulceratione etiam magna corroſiuâ, quæ inteſtina ſuperiora occupauit, mediocribus; in eâ quæ inferiora, vehementioribus in minore doſi vtendum. Verùm deſperata propemodum res eſt, vbi ad talia confugere neceſſitas poſtulat. De omnibus autem mundificantibus & detergentibus hoc obſeruandum, cùm eorum vſu dolor exaſperetur, reddito clyſtere, alium ex lacte iniiciendum eſſe, qui inteſtina oblinat & dolorem leniat.

Implentia cauum vlcus.

Vbi vlcus mundatum fuerit, plerique autores etiam implentia cauum vlcus, & conſolidantia præſcribunt. Non tamen malè monet Gattinaria *de curat ægritud. corp. cap. proprio*, Medicum ſemper magis ſollicitum eſſe debere in abſterſione & mundificatione, quàm conſolidatione: quia poſt abſtergentia bene adhibita, Natura ex ſe poſſit incarnare, etiam non adhibitis conſolidantibus.

Implentia cauum vlcus.

Implentia cauum vlcus, Σαρκωτικὰ dicta, parantur ex ſarcocoll. maſtich. tragacanth. ladan. hypociſtide, cort. thur. ſangu. dracon. C.C. vſto, bol. Armeno, terra ſigill. Quibus & per os ſumtis pleriſque vtilicet ad ſcrup. ij. vel ʒ. j. cum vino adſtringente, vel conſeru. roſar. & per inferiora iniectis cum lactis chalybeat. ℥. vij. vel viij. à ʒ. ij. ad ʒ. iij. vel iiij. E.g. Clyſter talis fiat.

℞. *Hord. excortic. fol. plantag. burſ. paſtor. ſanguinar. equiſet.* an. M. j. *fl. roſar. rub.* M. ß. Coq. in ſ.q. aquæ vel lact. chalybeat. pro ℥. viij. vel x. Colat. add. *pulu. bol. Armen. ſangu. dracon. maſtich. thur. gumm. Arabic. tragacanth.* an. ſcrup. ij. *ſucc. plantag.* ℥. j. *vitell. oui aſſati.* F. clyſter.

Agglutinantia, & Cicatricem inducentia.

Agglutinantia, & Cicatricem Inducentia.

Ad agglutinandum etſi ferè ea, quæ ſuprà ad fluxum ſiſtendum propoſita ſunt, ſufficere poſſint, tamen quædam repetere, & iis adhuc addere libet.

Inſeruiunt huic vſui, *Spica nard. myrrh. thus, cortic. thuris, iris, ariſtoloch. rad. cyperi, caryophyllat. tormentill. acetoſ. biſtort. conſolida, ſolidag. verbaſc. polygon. equiſet. ſanicula, fragar. piloſell. pyrola, pontetilla, lyſimachia, virga aur. veronica.* Vt:

℞. *Rad. Conſolid. maior.* ʒ. vj. *fol. plantag. alchymill. fragar. ſanic.* an. M. ij. *balauſt. myrtill.* an. ʒ. ij. *roſar. rubr.* M. ß. Coq. in aq. ſ. ℔. j. ad conſumt. tertiæ partis. Colat. add. *ſyrup. de roſis ſiccis, myrtill. vini cydon.* an. ℥. j. M. pro 3. vel 4. doſibus. Clyſteribus etiam addi poteſt ʒ. j. vel ij. *trochiſc. de carabe, de ſpod.* & *ſeui hircini*, ℥. j. & ſimilia.

Tempore æſtiuo, & cùm copia eſt recentium herbarum,

℞. *Succ. plantag. polygon. equiſet. ſeui hircin.* an. ℥. iij. Mixtis adde *boli Armen. ſangu. dracon.* vel *lapid. hæmatit. maſtich.* an. ſcrup. ij. F. clyſter.

Galenus *in Ευπορίστοις cap.* 20. plantaginem cum oryza exactè coctam dat in cibo. Eius quoque ſuccum adiecto adipe hircino pro clyſtere iniicit: & myrtici baccas cum vino coquit, vbi febris abeſt; præſente verò eâ cum aqua.

Videantur plura, *ibid.* & *n.* 9. *de compoſ. medicament. ſecundum loca, cap.* 5. & apud Aëtium, qui diligenter hæc perſecutus eſt, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 45. Lang. *l.* 3. *epiſtol.* Plater. 3. *Pract.*

Curatio Dyſenteriæ à medicamento purgante, & veneno.

Dyſenteria à medicamento purgante & veneno.

Etſi quâ ratione Dyſenteria à medicamento purgante vehementiore, aut veneno hauſto concitata, curanda ſit, ex ſuperioribus patere poſſit: tamen vt quædam in ſpecie de iis dicamus, ſi à medicamento purgante vehementiore, vt ſcammonio, colocynthide, vel ſimile ſit dyſenteria, primò abſtergentia exhibenda, vt *Decoct. hordei*, cum *ſyrupo roſar. ſolutiuo*, vel *ſimpl. infuſion.* Deinde exhibenda *Theriaca*, quæ non ſolùm quatenus vim habet narcoticam, & humoribus contrarium motum, à centro ſcilicet ad circumferentiam, conciliat, prodeſt; ſed etiam quatenus malignorum medicamentorum & venenorum eſt antidotum. Prodeſt & *lactis tepidi* potus. Extrà inungendus venter *oleo maſtich. cydonior. abſinthij, menthæ, vel cerotum ſtomachale*, aut ſimile imponendum.

Dyſenteria à veneno.

Si à veneno hauſto ſit dyſenteria, primò, quod in omnibus etiam aliis venenis ore ſumtis primum eſſe debet, danda opera, vt ſtatim vomitu reiiciatur. Secundò, cùm pleraque ſimul acrimoniam habeant, & inteſtina vellicent, ea quæ eam obtundunt, exhibenda, *iuſcula pinguia, lac, oryza, amylum, ptiſana.* Tertiò ſimul exhibenda Antidota, vt Theriaca vel alia. Inprimis hîc commendatur Smaragdus, cuius præparati ℈. vj. exhibeantur, & decem horis æger à cibo abſtineat. Sudor enim ſolet paulo pòſt ſequi, quo erumpente ægri liberantur. Tinctura eiuſdem etiam efficax eſt. Extrà quoque ventri applicari poteſt. Sic

Smaragdi vis.

Auenzoar, cùm in itinere in Siciliam herbam quandam ignotam comediſſet, atque inde in dyſenteriam incidiſſet, ſupra ventrem Smaragdum appoſuit, quo modo à dyſenteria liberatus eſt. Vtilis etiam eſt cryſtallus.

Diæta.

Aër.

Medicamentis Diæta reſpondeat. Aër ſit temperatus, & potiùs ad caliditatem, quàm frigiditatem declinet. Etſi enim ſæpe cauſſa morbi calida ſit: tamen ægrum in aëre frigido verſari non conuenit. Etenim cùm acrimonia quædam humorum, & plerumque etiam malignitas in dyſenteria adſit: vtile eſt corporis poros ſemper patentes ſeruare, vt maligni atque acres vapores exhalare poſſint; quod niſi fiat, & pori conſtringantur, humores vaporéſque magis ad interiora corporis pelluntur, malúmque augent. Ideóque tempore paulò frigidiore, præcipuè in locis hiſce ſeptentrionalibus, cubiculum ægri calefacere vtile eſt, commodúmque, vt æger in lecto tectus ſe contineat. Et cùm alui deiiciendi gratiâ ſæpe ægrum è lecto ſurgere neceſſum ſit, cubile, in quo æger decumbit, non ſit frigidum.

Cibum & Potum quod attinet, ad frigidum is declinet, cùm morbus eſt à cauſſa calida, ſimúlque vim adſtringendi in morbi progreſſu, atque inteſtina & ventriculum roborandi habeat, omni verò acrimoniâ, ſalſedine, & nimiâ aciditate careat. Initio victus ſit tenuis, quantum vires permittunt, præſertim ſi febris ſit coniuncta. Non ſolùm enim ob febrem facultas animalis læditur, ſed inprimis in ventriculo & inteſtinis vis concoctrix & retentrix eſt labefactata. Auicenna equidem famem biduanam præcipit, cuius tamen loco hoc æuo præſtat diætam

tenuiorem

tenuiorem adhibere. Hinc Galen. *lib. 2. de med. facil. parab. c. 20.* ait, optimum dyſenteriæ remedium eſſe cibi paucitatem.

Cibi ipſi ſint ſimplices, facilis coctionis. Ideóque iis, qui delicatè viuere conſueuerunt, non facilè cibi duriores & coctu difficiliores exhibendi, quamuis adſtringendi vim habeant, ob facultatem coctricem ventriculi & inteſtinorum languentē, quæ tales non facilè concoquere poteſt. Qua in re vulgus ſæpe peccat, qui Dyſentericis cibos duriſſimos & difficilis coctionis exhibet, modò vim adſtringendi habere videantur, atque ita cruditates cumulat, & malum auget. Imprimis verò ij peccant, qui oua indurata aceto cocta ægris exhibent. Nam & ipſa oua indurata difficilis coctionis ſunt, ac in ventriculo debili facilè corrumpuntur; & acetum inteſtina mordicat ac vellicat. Hinc etiam lentes, fabæ, piſa, panicum, panis biſcoctus ater, & caſtaneæ, non omnibus conuenire videntur; cùm ſint difficilis coctionis, ſed iis tantùm qui iis ſunt aſſueti, & ventriculum adhuc robuſtum habent. Exhibenda potiùs iuſcula ex hordeo, & ptiſana, hordeacea vel auenacea: item iuſcula ex pane albo in vino cocto, addito butyro & vitellis ouorum. Nec inutiles ſunt fructus cynosbati, ceraſa acida ſiccata, myrtilli noſtri. Et imprimis ij cibi vtiles ſunt, qui viſciditatem & vim aliquam emplaſticam, ac humorem acrimoniam obtundendi habent, quales fiunt ex oryza, amylo, &c. Commendatur & lac vaccinum; ſi febris abſit, & nihil aliud eius vſum prohibeat, de quo poſtea *quæſtione 5.* dicetur. Si acrior ſit fluxus, aquâ vel ſimplici, vel deſtillatâ aliquâ temperari poteſt. Vtile eſt & lac mulieris boni habitus, victúſque bonam rationem ſeruantis: refertque Guilhel. Fabricius *de Dyſenteria c. 7.* ſe cùm puerum trium annorum circiter, longo alui fluxu, modò dyſenterico, modò lienterico, curandum haberet, & medicamentis nihil proficeret, authorem fuiſſe matri, quæ denuò pepererat, vt puerum ablactatum iterum lactaret, idque feliciter ſucceſſiſſe, puerúmque hoc modo bonam valetudinem & vires recuperaſſe.

Dum vlcus abſtergendum eſt, exhibeatur aqua hord. aut hydromel, vel ſerum lactis. Dum adſtringendum & conſolidandū eſt, etiam ſimilis victus conuenit. Ideóque vſurpatur oryza, vel ſola, vel cum lacte cocta. Non ſolùm enim nutrit, ſed & conſolidat: potéſtque vbi magis adſtringere animus eſt, C.C. vſtum, corall. terra ſigillata. genitale cerui ſiccatum, tormentilla addi, vt & amylum. Vtile eſt etiam plantaginem cum oryza coquere. Conueniunt quoque cydon. pyra, poma acida ſub cineribus aſſata, meſpilla, lentes bis coctæ, abiectâ priore aquâ.

Præſtans etiam in hoc morbo auxilium, lac amygdal. dulc. cum aqu. plantag. vel tormentill. & roſar. paratum, & paruâ ſacchari quantitate adiectâ.

Lumbrici terreſtres quomodo dyſentericis exhibendi?

Lumbricos terreſtres lotos conciſos, & cum carne caſtratorum coctos, ſi eorum iuſculum ægro exhibeatur, mirum in modum dyſentericis prodeſſe, ſæpiſſimè ſe expertum eſſe ſcribit Guilhelmus Fabricius: dolores enim lenire, & quæ in inteſtinis ſunt vlcera & vulnera facultate quadam ſpecificâ conſolidare, teſte etiam VViero *de Scorbut.* Sed quia ſimul vrinam potenter mouent, non niſi expurgato corpore, & ante cibum, tales exhibendos monet.

Carnes in hoc morbo, ſecundum *Serap.* non ita vtiles ſunt. ſi tamen morbus protrahatur, iis quoque vti licet. Veſcendum autem potiùs animalibus ſylueſtribus, quàm domeſticis, & volatilibus potiùs quàm quadrupedibus. Commendatur hìc caro turtur. perdic. turdor. gallin. leporis, capreoli, cerui, præcipuè hepar gallin. ſplen capræ aſſatus, vt & hepar veruecis in dyſenteria commendatur. Aëtius carnes ebullire finit in poſca, additis myrti baccis, quas deinde aſſat. In virium lapſu ius conſummatū conuenit, cui modò dicta adſtringentia addi poſſunt.

Pinguedo caſtratorum iuſculis admiſta dolores valde lenit, & vlcera inteſtinorum ſanat. Parantur etiam ex cydon. pomis acidis, pyris, varia edulia huic morbo conuenientia. In principio paſtûs æger ſemper aliquid ſtyptici aſſumat: vt conſeru roſar. diacydon. ſ. vel ſimile quid. Vtilis eſt & panis bis coctus albus. A iuſculis & ſorbitionibus abſtineat æger, niſi facultate adſtringendi ſint prædita. Vitentur piſces, caro ſuilla, & omnia quæ humectant, & difficulter coquuntur: cibi item peregrini, & quibus æger non eſt aſſuetus. Cibi item calidi, & multis aromatibus conditi. Sacchari & mellis vſus multis noxius eſt, cùm facilè in bilem mutentur, & humoribus admiſti eos acriores reddant, & ſuâ acrimoniâ inteſtina ad excretionem incitent.

De Sacchro in ſpecie hoc notandum, non ſolùm illius vſum in dyſenteria parcum eſſe debere, ſed quoque farinam ſacchari potiùs vſurpandam eſſe, quàm ſaccharum finum dictum; cùm in clarificatione & depuratione lixiuium è calce viua adhibeatur: vnde ſacchar. aliquid acrimoniæ acquirit.

Quantum ad potum: Parcè bibere præcipuum auxilium eſt. Paulus & Aëtius aquam pluuialem præbent, in qua fructus adſtringentes ſint decocti, præſertim ſumach. acetoſ. plantag. ſed hæc nonniſi aſſuetis conuenit. In noſtris regionibus vtilis eſt cereuiſia pura. Amatus Luſitanus *cent. 2. cura 46.* refert, iuuenem bilioſum, cùm à bilioſis eiectionibus vigente æſtate dyſenteria affligi cœpiſſet, cúmque Medicorum conſilio deſtitueretur, copioſiore aqua frigida vſum atque inde ſanitati reſtitutū fuiſſe. Quod tamen nonniſi in regionibus calidis, tempore calido, & bile valde abundante, alios imitari decet.

Vinum etiam, in quo gnaphalium coctum ſit, efficax ad dyſenteriam curandam eſſe, ſcribit Dioſcorid. *lib. 3. cap. 115.* Poſſet etiam hic locum habere potus Tabernæmontani, cuius ſuprà facta eſt mentio, ex argilla fornacum: ego tamen malim ex terra, vel bolo Armeno talem potum parari.

De lacte iam antea diximus. Vbi hoc dare non licet, talis potus paretur.

℞. *Hord.* M. j. *malor. cydon. exſiccat. prun. ſylu. exſiccat.* an. Vnc. j. *glyc. rrh. paſſular.* an. Vnc. ß. *ſem. papau. albi* Drach. ij. Coq. *in aq.* ℔. vj. ad remanentiam ℔. iiij. Poſtea adiectis *cinnamomi* Drach. vj. vaſe tecto calens adhuc decoctum aliquandiu aſſeruetur, & poſtea per manicam Hippocratis traiiciatur. Vel fiat talis Emulſio.

℞. *Amygdal. dulc. excortic.* Vnc. j. *ſem. melon. excort. papau. albi*, an. Vnc. ß. *aq. hord. ſ.* ℔. j. ß. *fragar. ſ. vini, tormentill. plantag.* an. Vnc. iij. F. Emulſio, quæ & dolores lenit, & acres humores temperat.

Vbi vires deficiunt, vinum adſtringens rubrum, aquâ fontanâ, ſi opus ſit, in qua chalybs vel aurum ignitum exſtinctum ſit, dilutum, aut in aqua plantago cocta ſit, vel macerata, commendatur.

Et cùm facultas coctrix hìc laboret, vini vſus ſæpe vtilis & neceſſarius eſt, eúmque hac ipſa dyſenteria epidemia, aliquot bene ceſſiſſe obſeruaui.

Inprimis vtile eſt vinum, in quo pruna ſylueſtria exſiccata infuſa ſint; addi etiam poteſt vino ſuccus vel ſyrupus mali punici, citri, ribes, berberis.

Quies maximè probatur: motus vitetur, ne magis fluxus irritetur.

Indulgeat ſomno æger ſeu noctu ſeu interdiu, quando poteſt: cùm ſomnus & quies omnes fluxus ſedent, dolores ſopiant, viréſque reficiant. Ideóque ne æger ob alui deiectionem ſæpe è lecto ſeſe mouere, & proinde etiam aëri frigidiori ſeſe exponere neceſſe habeat, commodum eſt peluim ægro in lecto ſubiicere, cuius generis aptiſſimam deſcripſit Guilhelmus Fabricius *de dyſenteria cap. 7.* Caueat immodicos affectus animi, quibus humores in corpore agitantur & perturbantur.

Excrementa ægrorum ſtatim remoueantur, ne aliis moleſta ſint, & contagio eos inficiant. Et propterea vel in profluentem abiicienda, vel defodienda & calce viua tegenda. Stragula lecti ſubinde mutentur.

QVÆSTIO I.

Quidnam illud mucoſum & album ſit, quod in dyſenteria excernitur?

Quid ſit mucoſum illud quod in dyſenteria excernitur?

Mucoſum & album quid cum ſanguine ſæpe in magna copia in dyſenteria excerni, notiſſimum eſt. Quid autem illud ſit, dubium. Nonnulli quidem exiſtimant, eſſe pinguedinem inteſtinorum abraſam: ſed maximè falluntur, decepti eo, quod videant inteſtina animalium mactatorum cocta, pinguedine intus inducta; cùm tamen inteſtina à laniis inuerſa ſint, & pinguedo, ſi quæ adeſt, extrà inteſtinis illis obducatur, intus verò omni pinguedine inteſtina deſtituantur.

Alij mucum illum, quo inteſtina ad excrementorum faciliorem tranſitum oblinuntur, eſſe ſtatuunt. Verùm tanta copia, tanta craſſitie, & tamdiu, etſi ex omnibus inteſtinis abraderetur excerni non poſſe, cuius hanc rem diligentiùs perpendenti facilè patebit. Alij pituitam eſſe putant. Verùm & id falſum; cùm dyſenteria à pituita frequenter non oriatur, & ſi admiſceatur, non tamen tanta copia admiſceri poſſit, quanta hìc eiicitur. Platerus verò pus eſſe ſtatuit, quod ab vlcerata inteſtinorum ſubſtantia veniat, quæ cùm membranoſa ſit, pus eiuſmodi viſcoſum, vti & in veſicæ vlcere fieri ſolet, proferat, quæ ab initio, dum recens eſt vlcus, ſanguinis notas, mox mucum illum tinctum adhuc, poſt vbi vlcus ſordeſcere incipit, album magis producat.

Quam ſententiam vt planè non improbamus, ita rectè explicandam & ampliandam cenſemus, vt nimirum per pus intelligatur id, quod non ſolùm ex inteſtinorum & membranarum eorum corruptione & exulceratione, ſed etiam ex affluente humore & ſanguine prouenit. Si enim mucoſum illud ſolùm pus eſſet, quod ex membranis inteſtinorum intus exulceratis proueniret, ſine omni dolore & torminibus, vt in aliis partibus, efflueret. Quia verò cum torminibus & ſummo ventris cruciatu excernitur, è venis effluere ſimul, & membranas in tranſitu diſtendendo, dolorem hunc excitare indicio eſt. Habent nimirum partes quælibet, non ſolùm vim ſanguinem & nutrimentum affluens in ſibi ſimilem ſubſtantiam mutandi, ſed & pus atque excrementa & humores præter naturam affluentes aliter atque aliter mutandi. Hinc aliud pus ex læſa carne, aliud ex læſo neruo, membrana, tendine, ligamento redditur, atque illud ſæpe ſatis copioſum, & nunc aliter atque aliter ſeſe habens, prout pars benè vel malè conſtituta eſt, & plus vel minus humoris affluit. Ita ex neruis læſis & malè ſe habentibus magna ſæpe copia ſaniei profluit, quam vulgò *das Gliedvvaſſer* nominant, quod nihil aliud eſt, quàm ſanies, quæ ex partibus neruoſis læſis & colore præternaturali præditis, & affluentes humores copioſos concoquere non valentibus prouenit. Ita & ex articulorū iuncturis, tendinibus & ligamentis vulneratis, magnam interdum puris copiam inſtar

inſtar muci vel albuminis oui promanare videmus. Sic in pleuritide & peripneumonia, qui per pulmonem & tuſſim expurgatur ſanguis, in principio quidem interdum ſub ſua forma, in progreſſu verò morbi & coctione apparente, formâ ſpuri albi, tuſſi reiicitur. Idem accidit in vterino fluore, ſeu menſibus albis, cùm ſanguis, qui menſtruo tempore confertim effluere ſolet, poſt tempus illud in venis iiſdem, per quas antea euacuabatur, hæret, ibique mutatur & alteratur, & in mucoſum illud, quod per vterum poſtea euacuatur, conuertitur, nunc album, nunc vireſcens, nunc inodorum, nunc fœtidum, pro natura ſanguinis & humorum ſanguini permiſtorum, ac ipſa vteri diſpoſitione, & per eaſdem vias, per quas alias ſanguis ſolet, eiicitur. Hæc enim duo puris & excrementorum varietatem faciunt, humores ſcilicet, ſeu ſanguis affluens, & ipſa partis diſpoſitio, quibus aliter atque aliter ſeſe habentibus, etiam illud quod excernitur, aliter atque aliter ſeſe habet, & nunc tenue, nunc craſſum, nunc album, nunc flauum, nunc viride, nunc varium; nunc inodorum, nunc fœtidum redditur: id quod manifeſtè etiam in dyſentericorum excretis apparet.

Si quem tamen vocabulum puris, quo Platerus vtitur, offendit, fateor & ipſe, atque antea etiam monui, non ita propriè, & nonniſi latâ quadam ſignificatione vocabulum puris excremento huic mucoſo tribui poſſe. Veri enim puris alia eſt natura, quod etiam quandoque ex inteſtinis exulceratis excernitur: mucus verò hic ſæpe ſtatim in principio dyſenteriæ, & quidem ſatis copioſè excernitur; & non tam ab inteſtinorum ſubſtantia in pus mutata, quàm ex ſanguine & humoribus ad inteſtina affluentibus, & ibi ab inteſtinorum φλεγμονώδη διάθεσιν habentium temperie euerſa originem ducit. Eandem enim originem & generationis modum, vt modò dictum, habet hic mucus, quem ſputum in pleuritide, aut peripneumonia; aut λήμην illa in ophthalmia ſæpe tam copioſè proueniens, vt ab ea palpebræ conglutinentur; vbi tamen nulla adhuc vera eſt exulceratio. Et rectè monet Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap.* 10. interdum mucoſam quandam ſordem ſubalbidam, & veluti limum fæceſque ſanguinis melancholici, podicis venas exſpuere, atque multo interdum tempore eructare, poſt diuturnos ferè morbos melancholicos, duramque & laborioſam equitationem, quæ tamen pus non ſit, nec ab inteſtinorum vlcere proueniat, multos tamen puris ſpecie fefellerit. Non tamen propriam appellationem inuenit hoc inteſtinorum malè affectorum excrementum, ſicut in aliis partibus, cùm in peripneumonia & pleuritide ſputi, in quo ophthalmia λήμης nomine appelletur. Vnde forſan ob commodioris vocabuli defectum Platerus pus id appellauit.

QVÆSTIO II.

An Adamas venenum, & cauſſa dyſenteriæ ſit?

An Adamas venenum ſit & cauſſa dyſenteriæ?

Adamantem venenatum eſſe, puluerémque eius dyſenteriam excitare plurimi ſtatuunt. Ita Sant. Ardoyn. *lib. 2. de venenis* peculiare caput, quod ordine 23. eſt, proponit, in quo modum docet curandi dyſenteriam ab adamantis ſcobe aſſumta excitatam; quin etiam opobalſamum ex Auerroë hic præcipuè laudat. Sic Philippus Camerarius *cent. 2. hor. ſucciſ. cap. 7.* ex Ioh. Ant. Menauij *hiſt. Turcic. lib. 2. cap. 22.* refert, Baiazetem patrem Selimi Turcar. Imperatoris, veneno ex Adamante contrito à Medico quodam Iudæo eſſe interfectum. Et Auentinus *lib. 7.* annotat, venenum illud, quo Henricus VII. Lutzelburgius, Imperator Romanorum, à Prædicatorum ordinis Monacho in Euchariſtia interfectus eſt, fuiſſe ex Adamantis polline paratum. Ita Paracelſi diſcipuli Paracelſum, cui omnes deſperatos morbos curandi peritiam tribuunt, adamantis puluere, vt incurabili veneno, ab aduerſariis necatum narrant.

Alij contrà vtrumque negant. Inter quos eſt Anſhelmus Boëtius *de gemm. lib. 9. c. 4.* qui ex Garcia ab Horto *lib. 2. hiſtor. arom. c. 47.* refert, mancipia quædam plurimos adamantes, vt furtum tegerent, deuoraſſe, quos poſtea integros, abſque iactura valetudinis egeſſerunt: Mulierem etiam quandam marito antiquâ dyſenteriâ laboranti adamantis ſcobê per multos dies propinaſſe abſque vllo detrimento. Et Hieronymus Cardanus (etſi poſtea *lib. 3. de venen. c. 23.* eundem inter venena referat) *contradict. medic. lib. 2. tr. 5. contrad. 9.* ſcobem adamantis venenum eſſe negat, imò potiùs egregium & ſingulare cuiuſdam difficilis morbi medicamentum eſſe affimat. Atque hanc ſuam aſſertionem duabus hiſtoriis comprobat: *Scio*, inquit, *Gemmariū quendam qui mihi faſſus eſt ſe pluribus vicibus cuidam adamantem drachmæ vnius pondere ſub forma pulueris ſeu ſcobis dediſſe, non tamen magis obfuiſſe, quàm ſi panem comediſſet. Alius pariter nomine Franciſcus Todeſchinus cùm inſaniret, plures acies & fruſta adamantis deuorauit, nec quicquam paſſus eſt.* Hæc Cardanus. Ioh. Ant. Saracenus *in comm. de peſt. c. 7.* ſcribit, adamantē adeò Lugdunenſibus in medico vſu efficacē haberi, vt ſeu hauſtus, ſeu ſiniſtro brachio alligatus, venena omnia irrita facere, & peſtiferis cauſſis eximiè reſiſtere credatur. Imò iam olim Plinius *lib. 37. c. 4.* adamantem Cyprium in Medicina efficaciſſimū eſſe ſcripſit. Andreas Cæſalpinus *lib. 3. Spec. medic. c. 32.* negat & ipſe adamantem venenum eſſe, putátque, communem illum errorem inde exoriri, quòd ea, quæ de Argyrodamante veterū ſeu Talco dicta ſunt, vero & genuino adamanti malè tribuuntur.

Verùm cùm teſte Auicenna *lib. 2. tract. 2. cap. 693.* talcum non erodendo & dyſenteriam excitando, ſed potiùs ſtrangulando ſumtum noceat, & quidem in lamellis exhibitum, puluis verò vtiliter contra ſputum ſanguinis & dyſenteriam exhibeatur: nec illa vis venefica Argyrodamanti (ſi modo Talcum eſt Argyrodamas) tribui poteſt. Ideóque cùm de vero adamante hic controuerſia eſſe videatur, omnino experientia ampliùs conſulenda eſt. Hiſtoriæ tamen, quæ adamantem venenatum non eſſe probant, & numero plures, & euidentiâ facti fide digniores ſunt: quæ verò in contrarium adducuntur, non extra dubitationis aleam poſitæ videntur.

Interim tamen hoc etiam monendum eſt, rationes, quibus probare conatur Anſhelmus Boëtius, adamantem non eſſe venenatum, non ſatis firmas eſſe. Vt de reliquis non dicam, occultâ qualitate homini noxium eſſe non poſſe ideò putat, quia à calore noſtro alterari, & in actum deduci non poſſit, ſicut & aurum, & alij lapides. Verum illa in actum deductio ſaltem neceſſaria eſt in iis, quæ manifeſtis qualitatibus agunt. Cum enim, vt Zabarella *lib. 2. de miſt. gener. & inter. c. 9.* docet, in actum deduci ſit, cùm qualitates, quæ in miſtione, contrariorum contemperatione atque amicitia quaſi abſconditæ latebant, miſtione ſolutâ ſenſibiles fiunt: id ſaltem in primis, aut ab his pendentibus elementorum qualitatibus neceſſarium eſt. Qualitates verò occultæ, corpore cui inſunt, etiam integro manente, nihilominus ſeſe exſerere, & in alia agere poſſunt, vt in magnete, vitro ♁ nij, & ſimilibus manifeſtum. Vnde, vt hoc obiter attingam, eorum ratio firma non eſt, qui aurum nullum in corpus noſtrum habere efficaciam ſtatuunt, ideò quòd à calore noſtro ſolui non poſſit.

¶ [De quæſtione, *An Adamas venenum, & cauſſa dyſenteriæ ſit*, abunde hactenus diximus: quibus addere libet, quæ hac de re habet Zacutus Luſitanus *de Prax. Med. admir. lib. 2. obſ.* 18 Is de Adamante ita ſentit, eum venenum non eſſe; cùm experientiâ conſtet, plurimos citra noxam illum furtim deuoràſſe, & deinde cum excrementis deieciſſe. Ergo ſolùm nocere putat, cùm in fruſta diſſectus, vel impolitus deuoratur. Tum enim vitri inſtar, aſperitate ſua inteſtina pungere, ferire, vulnerare, & exulcerare, & vulnera ab eo inducta eſſe lethalia. Cùm enim altiùs depaſcant & penetrent, illicò obortâ putredine, fieri vlcera ſordida. Idque probat exemplo ſerui cuiuſdam Mercatoris, qui cùm malo dolo tres adamantes impolitos deuoraſſet, in tormina poſtridie lapſus eſt, & ob inteſtina vulcerata, cruenta deinceps eiecit, febricitare cœpit, & nullis remediis conualeſcere potuit, ſed vlcere magis ac magis ſordido facto, tabefactus obiit. Ex quibus patet, adamantem potiùs vulnerando, quàm vt venenum, nocere. Verùm in hac hiſtoria hoc adhuc dubij occurrit, an non Adamantes illi politi acuti, æquè ad vulnerandum apti ſint, quam impoliti.]

De Adamante ſententia Zacuti Luſitani.

Hiſtoria.

QVÆSTIO III.

An pinguedo & ramenta inteſtinorum tanta, vt vulgò fertur, in dyſenteria excernantur?

Vulgata quidem, vt ſuprà diximus, eſt ea ſententia, non paucis tamen dubiis inuoluta. Inter quæ primò eſt, quod de pinguedine dicitur, quam in primo dyſenteriæ gradu excerni, eámque ipſam eſſe ſtatuunt, quâ interior inteſtinorum tunica oblinatur: quod tamen falſum eſt, vt iam etiam antea dictum. Etſi magni etiam viri hunc errorem errârint, & inteſtina intus pinguedine obducta eſſe crediderint; cùm tamen nulla intus in inteſtinorum cauitate ſit pinguedo; ſed extrà ipſis ſaltem obducatur, vt cuilibet, qui experientiam, & oculos ſuos conſulere vult, cognoſcere facile eſt. Et ſi forſan initio pinguedo quædam excernitur, eſt ea proculdubio ex colliquatione pinguedinis, quæ extrà inteſtinis inhæret.

Inteſtina intus pinguedine non obducuntur.

Deindè, quod ramenta Inteſtinorum attinet, illa in ſecundo dyſenteriæ gradu excerni vulgò dicuntur, eáque ſæpè ſatis magna, vt Medicus quidam in obſeru. Schenck. *lib. 3. obſeru.* 152. ramenta inteſtinorum ſpithamiæ longitudine in dyſenteria etiā non lethali excreta ſe vidiſſe ſcribat. Imò refert Hercules Saxonia *lib. 3. panth. c. 23.* Venetiis excretam fuiſſe membranam longitudine vlnæ cum maxima puris copia; item alibi portionem ſimilem. Præterea ſe ſanaſſe mulierem, quæ ab vlcerato inteſtino recto membranam itidem vlnæ longitudine excreuerit. Idem Hercules Saxonia *prælect. pract. par. 2. c. 20. §. 2.* narrat, ſe quatuor vidiſſe dyſentericos, qui ſingulis diebus excreuerint portiones tunicarum inteſtinorum tam magnas, vt ſæpè excederent menſuram duorum vel quatuor digitorum; è quibus duæ fœminæ ſanatæ ſunt, duo verò viri mortui. Ego quidem ea quæ alii viderunt, in dubium non voco, cùm multa fieri poſſint quæ ego non viderim: tamen quia illud, quod modò de pinguedine dixi, & quod plerique ſe vidiſſe affirmant, plerumque falſum eſt: fit, vt de reliquis dubitare incipiam; inprimis cùm ramenta talia & membranas quas deſcribunt, hactenus videre non potuerim, neque ab iis, qui ipſi dyſenteriâ laborarunt, vel laborantibus dyſenteriâ miniſtrarunt, viſa eſſe audire potuerim. Sicut & I. Crato dum *conſilio* 201. ægroti proculdubio dyſenteriâ laborantis hiſtoriam deſcribit, refert ſe talia ramenta videre non potuiſſe. Præterea rationes quædam obſtare videntur. Etenim etſi plurimi internam inteſtinorum tunicam cruſta

Ramenta an ex inteſtinis in dyſenteria excernantur.

quadam,

quadam, vt loquuntur, quam epidermidi comparant, obduci docuerint: tamen an cruſta illa epidermidi, quæ cuti obducitur, reſpondeat, non ſatis certum. Talis enim ſi eſſet, quatuor eſſent tunicæ inteſtinorum. 1. (ſi à cauitate eas incipiamus enumerare) Epidermis iſta. 2. Interior tunica. 3. Externa, & quarta, quam vulgò communem vocant

Quam verò cruſtam nonnulli vocant, eam rectè deſcribit Fallopius *Inſtitut. Anatom. cap. de Inteſt.* docetque, quòd tunica interior fibris quibuſdam in profundum tendentibus contexatur, eo modo, vt in linteis ſericis, villi ſpiſſi admodum tanquam ab inferiore ſuperficie nati, exteriorem ſuperficiem efficiunt, vt in panno ſerico villoſo videre eſt, quale quid etiam in lingua apparet. Qui villi, vel cruſta, ſi ita appellare libet, data eſt ob longiorem retentionem, coctionis & diſtributionis gratiâ, ſeu vt Hieronymus Fabricius ab Aquap. *de inteſtinis*, hac de re ſcribit, ad chylum detinendum, quò minus ocyùs deorſum deſcendat & elabatur, ſed cum vaſis diutiùs verſari cogatur, & ita in venas aſſumatur; ſicut eundem ob finem linguæ tales villi quoque inſunt, & aſperitatem in ea efficiunt, ad retentionem perpetuam humoris ad guſtum & ſermonem neceſſarij. Hi ergo villi abraſi cum nulla ramenta efficere poſſint, neceſſum eſſet, vt ab ipſa interna inteſtinorum tunica decidantur, quod etiam Medici vulgò docent, vt cùm ex aliis, tum ex Braſſauola *in comm. 26. aphor. ſect. 4.* patet, dum ibi ſcribit, diu ægrotantibus magnam inteſtinorum partem putreſcere, vt multis penè tota interna depereat tunica, etſi ægri conualeſcant. Verùm nec hoc ſatis probabile videtur. Etenim ſi vlcera aliarum partium contemplemur, videmus quidem in partibus vlceratis multa excerni, verùm ianiem & pus, in quod partis exulceratæ ſubſtantia mutatur, non verò integram partium ſubſtantiam. Et quanquam in muſculoſis partibus, in femore, crure, brachiis, in magnis abſceſſibus, membranoſæ quædam muſculorum partes, vtpote quæ putredini longiùs reſiſtunt, à Chirurgis extrahantur, putredine à reliquis ſeparatæ: tamen inteſtinorum longè alia eſt conſtitutio, quàm vt tale quid in iis fieri poſſit. Vbi enim membrum ex carnoſa ſubſtantia, membranis, neruis, venis & arteriis conſtituitur, caro ipſa, vt mollior, faciliùs putreſcit, partibus reliquis ſiccioribus ſaluis adhuc manentibus, vt in gangræna interdum fieri videmus, qua ſæpe caro ita ſubitò putreſcit, vt nerui, tendones & aliæ partes duriores nudæ relinquantur. Inteſtina verò cùm talem partium diuerſitatem, & talem mollem carnem non habeant, ſed ipſæ tunicæ inteſtinorum ſubſtantiam conſtituant, non video qua de cauſſa vna earum pars in pus mutari & putreſcere, & alia ſalua relinqui, & inde tam longæ partes tunicarum liberari, & à reliqua earum ſubſtantia ſeparari poſſint: præſertim cùm quæ narrantur, ſæpe minùs credibilia ſint, vt dum Hercul. Saxonia refert, ſe vidiſſe ab exulcerato inteſtino recto membranam vlnam longam excretam fuiſſe; cùm tamen inteſtinum rectum vix vlnam, ſed ſaltem, vt Bauhinus *theatr. Anatom. lib. 1. cap. 17.* habet, palmum vnum & ſemiſſem longum ſit. Deinde, quia inteſtinorum tunica interior etiam ſuas fibras habet, quæ ſi ſemel eroſæ ſint, reſtitui non poſſunt, non video, quomodo tantâ fibrarum parte eroſa & excreta, qui ex dyſenteria conualuerunt, ſatis commodè valere poſſint, cum tunica illa interior ac fibræ in ea, æquè neceſſaria ſit ac exterior. Quod vel illa hiſtoria docet, quam habet Schenckius *lib. 3. obſeru. 142.* ex Beniuenio *de abdit. morbor. cauſſis, cap. 95.* de quodam, qui poſtquam per 40. dies dyſenteriâ vexatus eſſet, ſublatis doloribus, & deiiciendi cupiditate, nihilominus aluum liquidiorem ſemper habuit, ac ſæpius excreuit, quamdiu vixit, nec vllis auxiliis curari potuit, ſed vbicumque eum cupiditas deiiciendi vrſit, ibidem excrementa depoſuit, eroſis villis, quibus vis retinendi fulcitur. Quanquam enim quis ſuſpicari poſſet, hoc ſphinctere ani læſo accidiſſe: tamen Beniuenius expreſsè ſcribit, eroſis villis, quibus vis retinendi fulcitur, hoc accidiſſe; nullam verò teneſmi vel læſionis ſphincteris facit mentionem. Hinc etiam lienteria poſt dyſenteriam periculoſa eſt, quòd internam inteſtinorum tunicam corruptam indicet.

Ex quibus colligi poteſt, in iis qui conualeſcunt, tantæ magnitudinis ramenta ab interna tunica abradi & excerni vix poſſe; & ſi quid tale excernatur, eſſe mucoſum illud excrementum, quod in inteſtinis hanc formam accipit. Etenim cùm procul dubio humores vitioſi in inteſtina confluentes, chylum omnem obuium & crudiorem ſanguinem ſecum abripiant, non neceſſe eſt, vt ipſi ſeu ſuâ, ſeu ſanguinis formâ ſemper excernantur, ſed poſſunt aliam induere; & videmus quotidie fibras ſanguinis in aquam calidam effuſas albeſcere.

Pituitoſos etiam & viſcidos humores diu in inteſtinis coaceruari, & iſtorum formam æmulari, & tandem per purgantia inde euacuari, vel in alui fluxibus excerni, Medicorum obſeruationes docent: vt etiam Hieron. Gabucinus, & Felix Platerus in eam venerint ſententiam, vt crederent, lumbricos latos, qui ita dicuntur, non viua animalia eſſe, ſed mucoſam pituitam in inteſtinorum ſubſtantia denſatam, eámque intus ambientem & inde abraſam. Illuſtre huius rei exemplum exſtat *in vita Ioh. Heurnij*, quod ſupra *ſectione 1. cap. 5.* propoſui.

Neque ea probatio pinguedinis ac ramentorum in excretis, quæ vulgò habetur, ſatis firma eſt, quòd ſcilicet pinguedo, ſi in aquam proiiciatur, ei innatet, in carbones conjecta, pinguedinis aſſatæ odorem præ ſe ferat; tunicarum verò particulæ in prunas conjectæ, pellicularum & membranarum inſtar contrahantur. Supernatat enim & pituita ſæpe; neque ex odore rei combuſtæ ſatis ſemper ea cognoſci poteſt, qualis ſit; & pituita etiam, vel pus lentum, ſi exſiccetur, contrahitur.

Iſta tamen de ramentis inteſtinorum circa vulgatam opinionem dubia eo ſaltem fine propoſui, vt Lectori hac de re diligentiùs cogitandi occaſionem præberem, & monſtrarem, non ſemper tutum eſſe è libris quæcunque obuia deſcribere, ſed experientiam ſæpius conſulendam eſſe, quod niſi fiat, facilis in errorem lapſus eſt, quod iis accidit, qui experientiâ neglectâ, è libris alienis ſua de pinguedine inteſtinorum tranſcripſerunt.

QVÆSTIO IV.

An purgantia adhibenda ſint in Dyſenteria?

An purgantia in dyſenteria exhibenda.

Vulgus quidem, & homines rerum medicarum imperiti mirantur non raro, in Dyſenteria à Medicis purgantia exhiberi, vel clyſteres iniici; cùm aliàs plus iuſto ægri deiiciant. Nonnulli etiam Medici, ex Auicenn. *fen. 4. lib. 1. cap. 4.* illud allegant: *Ventrem in ventris ſolutione ſoluere, plenum eſt timore.* Et Valleſius *comm. in 4. Epid.* Hippocr. *text. 96.* exponens caſum Leambij ſcribit: *Purgare in dyſenteria nihil aliud eſt, quàm maiorem humorum colluuiem ad locum antea affectum & inteſtina dolentia attrahere, & periculum augere.*

Inprimis verò contra purgantium vſum prolixè diſputat L. Fuchſius *lib. 2. paradox. cap. 13. & lib. 1. de comp. med. c. 84.* purgationémque hodie à Medicis inſtitui & contra authoritatem antiquorum & contra rationem putat. Hippocratem enim *in lib. de morb.* vt & Alex. Trallianum *lib. 3. cap. 21.* non purgantia, ſed lac decoctum exhibuiſſe. Galenum etiam, vbi *9. de comp. med. lib. 1. cap. 5.* prolixè agit de curatione dyſenteriæ, nullam purgationis mentionem feciſſe. Imò *3. meth. med. cap. 3.* cùm circa ſedem, vel aliquam huic vicinam partem ſit initium inflammationis, purgationem prohibuiſſe. Errandi autem occaſionem fuiſſe Recentioribus, quod malè Rhabarbarum pro Rheo Græcorum ſeu Pontico, quod adſtringendi vi præditum, vſurpauerint.

Eodem modo Alexand. Maſſaria prolixè contra vſum purgantium in dyſenteria diſputat, & inprimis authoritatem Galeni vrget, qui cùm in aliis *methodi medendi* locis, tum præcipuè *3. meth. medend. cap. 1.* pluribus docet, & exemplis demonſtrat, ad partem affectam non eſſe trahendum, neque per eam euacuandum. Cùm ergo in dyſenteria inteſtina cùm fluxione, tum vlcere, ſæpe etiam inflammatione laborent, non licere putat, purgantia exhibere, quæ fluentes humores ad illa magis attrahant, dolorémque vlceris, & alia ſymptomata augeant. Neque etiam Galenum, vel vllum alium probatum Medicum, purgantibus in curanda dyſenteria vſum ſtatuit. Et quanquam Galenum, Dioſcoridem, & alios Medicos Rhabarbaro vſos fuiſſe legamus: tamen id non rhabarbarum, quo hodie vtimur, ſed rhaponticum fuiſſe docet, quod non ſolum nullam ducendi aluum facultatem habeat, ſed contrà etiam non leuem adſtringendi vim, vt quoque exſpuentibus ſanguinem, phthiſicis, dyſentericis conferat: reprehenditque Trincauellium, quòd ſcripſerit, Medicos antiquos in curanda dyſenteria omnes Rhabarbaro vſos fuiſſe.

Verùm enim verò eorum ſententia probabilior eſt, quam & experientia confirmat, qui purgantibus in dyſenteria vtuntur. Etenim præſtat paucioribus vicibus medicamento humorem euacuare, quàm permittere, vt pluribus vicibus à natura expellatur, & diuturniore tranſitu ac morâ in inteſtinis, ea lædat, & maius damnum afferat. Præterea ſi humorum vitioſorum copia medicamento minuatur, reliquos faciliùs temperare & coquere poteſt & Medicus & Natura, vt inter exeundum poſtea minùs nocere poſſint. Inſuper ſi medicamenta humores temperantia & dolorem lenientia vſurpentur antequam corpus purgatum ſit, corrumpentur & parum proderunt. Atque ipſe Galenus *2. de ſimpl. med. facult. cap. 12. & 14.* docet, non eſſe exhibenda medicamenta, quæ acrimoniam humorum mordicantium temperant, niſi priùs humores medicamentis abſterſi atque euacuati fuerint. Et quamuis ipſe melle ſolùm *loco allegato*, ad abſtergendum vtatur; tamen proculdubio etiam rhabarbaro & myrobalanis vſus fuiſſet, ſi eo tempore cognita fuiſſent. Nequedum probauit Maſſaria, quòd antiqui Medici præclari omnes, ſine purgantibus medicamentis dyſenteriam feliciter curauerint. Etenim Hippocrates, Galenus, & Alex. Trallianus abſtergentibus vſi ſunt, & inter reliqua lacte, de quo infrà dicetur; & Auicennas *3. Can. fen. 16. tract. 2. cap. 7.* purgantibus vtitur, etſi cum cautione.

Quamuis verò per locum affectum, quod in methodo medendi prohibitum, euacuari hoc modo, atque aliquid damni inteſtinis, tranſitu humorum vitioſorum per ea, inferri videatur: tamen damnum illud exiguum eſt; commodum verò, euacuatio ſcilicet humoris vitioſi, longè maius, cùm impoſſibile ſit dyſenteriam curare, manente, quæ eam facit & auget, cauſſâ. Et quidem ſi Medicus alias vias haberet, per quas humorem vitioſum, qui omnino euacuandus eſt, euacuare poſſet, eſſet ſanè id commodum; verùm alius commodior locus non

datur. Neque enim tutò per vomitum licet omnem illam materiam euacuare, neque id fieri poteſt, neque etiam niſi purgatio præceſſerit, commodè per vrinam euacuare licet, & medicamenta diuretica fortiora caliditate & ſiccitate ſuâ acrimoniam humoris dyſenteriam excitantis potiùs augebunt. Neque in principio ſine periculo humores ad inteſtina ruentes ad alia loca ducuntur; cùm incommoda quæ ex intempeſtiuè ſuppreſſa Dyſenteria ingruere ſolent, nota ſint. Neque inſigne aliquod incommodum metuendum ex iſta ad partem affectam attractione. Tum enim humorum ad partem affectam attractio periculoſa & noxia eſt, cùm humores ad partem affectam attrahuntur, ibique ſubſiſtunt; quod hic non accidit. Neque vlcus inteſtinorum ſimpliciter à fluxione, & quatenus ea talis, ortum habet; cùm ſæpe Diarrhœa fiat, & fluxio ad inteſtina, quam tamen nulla exulceratio ſequitur. Hæc enim ab eroſione ſolùm prouenit, quæ accidit, ſi humores ſimul acres ſint, & in inteſtinis moram trahant. Quòd cùm in purgatione rectè inſtituta non fiat, ſed potiùs prohibeatur, incommodum etiam nullum ex ea metuendum. Mitioribus tamen, vt modò dictum, medicamentis purgatio peragenda, non fortioribus, quæ à valde remotis fortiter attrahunt. Videatur etiam Horat. Augenius *lib. 10. epiſt.* 3.

Si tamen maligna febris coniungatur, malignitatis etiam habenda ratio eſt. Ideóque ſi ea vrgeat, parcè vſurpatis, vel etiam poſthabitis purgantibus, ad medicamenta properandum, quæ humorum acrimoniam & malignitatem temperant.

QVÆSTIO V.

An Lactis vſus in Dyſenteria conueniat?

An lac in Dyſenteria conueniat? Lac non ſolùm in diætate Dyſentericorum præſcribi, ſed & loco medicamenti vſurpari, & cùm ſolum exhiberi, tum alia medicamenta in eo coqui, tum per clyſterem iniici, è libris Medicorum notiſſimum eſt. Contra tamen non ſemper tutò exhiberi, etiam certum, imò vt Amatus Luſitanus *cent. 2. curat.* 44. ſcribit, interdum ſi detur, inſtar veneni ſe habet, & Hippocr. 5. *aph.* 64. capite dolentibus, febriculoſis, & quibus hypochondria elata ſunt, ſiticuloſis, quibus item bilioſæ alui deiectiones ſunt aut febres acutæ, lac præbere malum eſſe ſcribit. Quapropter de recto eius vſu in ſpecie quædam ſubnectere libet.

Lac tribus ſubſtantiis conſtat. Lac cùm tribus ſubſtantiis conſtet, caſeoſa, quâ præcipuè nutrit, & quæ vlcerata ſunt inteſtina ſanat; pingui & butyroſa, quâ dolorem lenit, digerit, & inteſtina oblinit, quò minus ab acribus humoribus lædantur; & tandem ſeroſa, quâ abſtergit & mundificat: omnino pluribus de cauſſis in dyſenteria vtile eſt, locúmque habet non ſolùm vt nutrimentum, ſed etiam vt medicamentum, aut certè vt nutrimentum medicamentoſum.

Antiqui quomodo lacte vſi ſint? Ideóque Antiqui frequenter lacte vſi ſunt; non tamen in eundem ſemper vſum. Primò quidem cum illi lenioribus purgantibus ita inſtructi, vt hodie ſumus, non eſſent, ad abluendos, & euacuandos humores mordaces, eóſque temperandos, eo vſi ſunt: deinde etiam ad fluxum ſedandum vſurparunt, & ad dolorem leniendum. Patet id ex Aëtio, qui *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 45. ita ſcribit: *In principio igitur poſt tertiam diem, permittentibus febribus, lacte recens mulcto adhuc calido vtendum eſt, melle tepido ei admixto, atque in eius vſu ad tres dies perſeuerandum, quantum nutriendo corpori ſuffecerit: ſequentibus deinde diebus melle adempto, & modicâ aquâ (quarta nimirum lactis partis menſurâ) affuſa, paulùm decoquimus & exhibemus: deinde poſt alias tres dimidium decoquimus, & poſt alias tres ad tertias, ſimiliter per tres dies, atque ita eis præbemus. Primum enim lac purgat ſimul ea, quæ in corpore ſunt, contemperando: poſtremum verò aluum ſiſtit.* Alexander verò Trallianus *lib.* 8. *cap.* 8. ita ſcribit: *Inprimis lactis calefacti, & inter coquendum ſæpius agitati cyathos tres exhibemus, & poſt horas duas tantundem rurſus potui damus; quibuſdam etiam tertiò offerimus, vt integra hemina abſumatur: & ſi eo die repletus æger videatur, cibo eum abſtinere iubemus. Hoc igitur modo bilis educitur, & humores corrupti modicè purgantur mitiganturque, &c.*

Veruntamen in eius vſu aliquâ cautione opus eſt. Nam primò, quia ſerum aluum mouere ſolet; lac crudum & recens mulctum primis diebus ad aluum mouendam & bilem educendam exhibuerunt antiqui, vt ex Aëtij *allegato loco* patet. Vbi verò iam fluxum ſiſtere animus eſt, præparatione opus eſt, & ſerum decoctione vel chalybis, aut quod aliis commodius videtur, auri vel ſilicum in eo exſtinctione, maxima ex parte abſumendum, & vt lac ad aluum ſiſtendam commodius fiat, præſtandum. Nam vt Dioſcor. *lib.* 2. *cap.* 75. & Aëtius *tetrab.* 1. *ſerm.* 2. *cap.* 95. habet, ſi lac coquatur, ſerúmque conſumatur, omnino ventrem non ſubducit. Secundò, quia Hipp. 5. *aph.* 64. capite dolentibus, febriculoſis, & quibus hypochondria elata ſunt, ſiticuloſis, quibus item bilioſæ alui deiectiones ſunt, aut febres acutæ, lac præbere malum eſſe ſcribit; in Dyſenteria verò febres plerumque coniunguntur, & humor dyſenteriæ cauſſa ferè bilioſus eſt: cautè lac exhibendum, ſi quid tale adſit, quod eius vſum prohibeat, omittendum: neque ſemper, quod nonnulli faciunt, ſine vllo diſcrimine tanquam ſecuriſſimum remedium vel exhibendum, vel per clyſteres iniiciendum, de quo pluribus Amatus Luſitanus *cent.* 2. *curat.* 44. qui lac, ſi febris adſit, tanquam præſens venenum damnat, neque in dyſentericis bilioſas deiectiones habentibus admittit.

Lactis præparandi modi. Duo verò Lac præparandi modi ſunt, vt docet Aëtius *loco modò allegato.* Vel enim coquitur, vel calybs, aurum aut ſilices igniti in eo extinguuntur. Ita enim ſeroſa ſubſtantia abſumitur, & pingues etiam ac igneæ partes diſſipantur, ne vel aluum mouere, vel in bilem facilè verti poſſit, & caſeoſa ac incraſſans relinquitur; & præterea à lapidibus & ferro adſtringentem facultatem nanciſcitur. Etſi verò Aëtius præparationem, quæ per coctionem fit, præferat, cùm ob alias, tum hanc ob cauſſam, quòd cinis ex ignitis lapidibus lacti commiſceatur: tamen hoc incommodum facilè euitari poteſt, neque credo ſolùm ad ſeri conſumtionem hanc præparationem inſtitui, ad quam coctio non minùs eſſet commoda, ſed vt aliquam adſtringendi vim à ſilicibus & chalybe accipiat, & aliquæ partes pingues abſumantur, vt modò dictum. Poteſt & ſacchar. roſat. lacti commodè addi.

Antiqui tamen, præſertim ſi febris vrgeret, neque tamen lacte facilè carere poſſent, vt eius incommoda vitarent, quartam partem aquæ addebant. Et omnino ſi lac chalybeatum ſit ingrati ſaporis, potiùs decocto vtendum. Vnde Hercules Saxon. *prælect. pract. part.* 2. *cap.* 20. §. 7. interdum ſine aqua coquit lac, interdum recipit ℔. j. lactis, aquæ plantag. vel ſonchi ℥. vj. & coquit ad conſumtionem medietatis: quo ipſo ſe non modò dolores ſuſtuliſſe, ſed & incipientes dyſenterias ſine alio auxilio ſanaſſe teſtatur.

Eſt verò inter lactis genera vaccinum conuenientiſſimum, quod craſſarum eſt partium. Mulieris tamen boni habitus, & bonâ victus ratione vtentis, naturæ humanæ adhuc conuenientius, vt poſtea *in diæta* dicetur.

QVÆSTIO VI.

An Chalybis vſus in Dyſenteria conueniat?

An Chalybis vſus in dyſenteria conueniat? Maior verò longè difficultas occurrit de Chalybis in dyſenteria vſu. Equidem non ſolùm in potu, ſed & in lacte & aliis medicamentis, quæ cùm exhibentur, tum per clyſteres iniiciuntur, chalybem extinguere plerique Medici iubent. Verùm ſuſpectum hodie multis reddidit vſum chalybeatorum medicamentorum in dyſenteria Iohan. Crato, dum *conſil.* 201. ſcribit: *In recta victus ratione nihil prætermittatur, nec detur potus chalybeatus, vt fieri ſolet. Non enim adſtringit, vt falsò exiſtimant Medici, ſed turbat aluum.*

Platerus etſi *in Practica*, & aquâ & vino chalybeato vtatur: tamen *in Epiſtola ad Guilhelm. Fabricium*, quam is *c.* 7. *tract. de dyſenteria*, inſeruit, Cratonis ſententiam non planè improbat. Eſt enim, quod ipſa experientia teſtatur, in chalybe vis quædam aluum turbandi, imò ſi paulò copioſiùs ſumatur, etiam vomitum mouendi. Hoc verò incommodum vt euitetur, ipſe quidem, vt crudæ partes in aqua & ſeroſæ abſumantur, chalybem in iis extinguere commodum putat; verùm non ſæpius hoc fieri vult, ne vis illa vomitum vel aluum ciendi in aquam tranſeat, & aquâ ſaltem leuiter chalybeatâ vtendum, aut planè omittendam cenſet.

Foreſtus quoque etſi in dyſenteria chalybeatis medicamentis vtatur: tamen crocum martis probare non videtur, dum *lib.* 4. *de febr. obſeru.* 4. *in ſchol.* puerum quendam nouem annorum, cum Empirici cuiuſdam conſilio crocum martis accepiſſet, poſtea nigra per ſuperiora euomuiſſe, & nihil continere potuiſſe, ac mortuum eſſe ſcribit. Metallica enim eiuſmodi ventriculum lancinare.

Chalybs aluum ſiſtit. Verùm ſi in Antiquorum Medicorum ſententiam inquiramus, facultatem aluum ſiſtendi, & aluum mouendi ac aperiendi, chalybi & ferro tribuunt Dioſcorid. *lib.* 5. *cap.* 53. rubiginem ferri ſiſtere fœminarum profluuium, & vinum & aquam, in aqua candens ferrum ſit exſtinctum, potu cœliacis, dyſentericis, cholerâ laborantibus, & diſſolutis ſtomacho prodeſſe ſcribit. Galenus *lib.* 11. *de ſimpl. med. fac. cap. de Lacte*, Lac deſiccantem facultatem accipere, & omnes alui fluxiones ſiſtere, ſi lapides igniti aut ferrum candens in eo extinguantur. Quod ex eo repetiit Paulus Ægineta *de re medic. lib.* 7. §. σίδηρ. & *ibidem* §. λεπίς, vbi ſcribit, quòd ferri ſquamma magnam adſtrictionem habeat. Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 84. vinum, in quo chalybs ignitus ſit, dyſentericis exhibet. Auicennas *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 253. ferrum ſtypticum eſſe ſcribit. Antiquos ſecuti ſunt poſteriores Medici ferè omnes, Valeſcus de Taranta, Gattinaria, Fuchſius, Rondeletius, Donatus ab Altomari *de med. hum. corpor. malis, cap. de Diarrhœa*, Amatus Luſitanus *cent.* 6. *curat.* 2. & 11.

Plurimi tamen etiam Medici ferro & chalybi non ſolùm adſtringendi, & fluxus alui ſiſtendi vim, ſed & aperiendi, imò etiam aluum & vomitum mouendi facultatem attribuerunt.

Chalybs obſtructiones aperit. Aëtius *tetrab.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 11. ſcribit: *Aqua in qua chalybs extinguitur, præclarè ſplenem liquefacit, vtpote quæ conſumendi facultatem habeat.* Oribaſ. *Medic. collect. lib.* 15. & Aëtius *tetrab.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 59. §. λεπίς, docent, quòd omnes ſquammæ multum mordaces ſint. Cornelius Celſus *lib.* 2. *cap.* 9. aquam à ferrario fabro, in qua candens ferrum ſubinde extinctum ſit,

lienem,

lienem coërcere, & animaduerſum ſcribit, animalia, quæ apud hos fabros educata ſunt, exiguos habere lienes. Auicennas *lib.2.tract.2. cap.251.* in ſcoria ferri vim ſoluentem aliquam eſſe ait, & vinum, in quo extinguitur ferrum, fluxum alui antiquum & dyſenteriam ſanare ſcribit. Idem Halyabbas & alij Arabes ſtatuunt. Idem ſentiunt poſteriores Medici, Iohan. Langius *lib.1. epiſt.48.* Antonius Beniuenius *obſeru. medic. cap.5.* Iohan. Baptiſta Montanus *conſil.249.* Mercatus *de morbis mulierum lib.2.cap.18. & lib.2. de indication. cap.7.* Reinerus Solenander *ſect.3.conſil.6. 8. 21. 22. ſect.4. conſ.9.* & alij plurimi. Imò chalybem etiam vomitum mouere experientia docet, annotauitque id de vino chalybeato Platerus *lib.1. obſ. pag.225.* Vnde Cæſalpinus *lib. 3. de metall. cap. 6.* rubiginem, in quam ferrum conuertitur, maleficam eſſe ſcribit, & *ibid. cap.13.* ferruginem in multa quantitate ſumtam vomitum prouocare, & ad necem ducere. Vnde Auicenna *lib.4.fen.6.tract. 1. cap. 8.* ferri limaturam & ſcoriam inter venena refert.

Cùm ergo tot Medici ferro & chalybi vim etiam adſtringentem tribuant, ac vinum & aquam, in qua chalybs extinctus eſt, cùm dyſenteriam, tùm alios alui fluxus ſanare ſcribant: nolim ego tot Medicis ſimpliciter contradicere. Quia tamen Dioſcorides, Auicennas, & alij præclari Medici vim quandam aluum mouendi ferro & chalybi etiam tribuunt, atque experientia ipſa id teſtatur, & præterea ad obſtructiones viſcerum & lienis aperiendas felici cum ſucceſſu à Medicis vſurpatur, quâ ratione hæc conciliari poſſint, videndum.

Ludouicus Mercatus *de morb. mulier. lib. 2. cap. 18.* vt hæc conciliet, ferrum & chalybem adſtringendi & meatus obſtructos aperiendi, item vim purgandi habere ſcribit, eámque obtinere ob maximam copiam ſulphuris & Mercurij, quam habeat: purgandi tamen vim non talem eſſe docet, qualis eſt in aliis medicamentis purgantibus; ſed quia liquandi, fundendi & attenuandi maximam vim & efficaciam obtineat, accidere, vt ſi copioſiùs id faciat, per vomitum & aluum purget: ſi verò partes illæ ſulphureæ, & mercuriales abſumantur, id quod fit igne fortiùs & ſæpius adhibito in croci Veneris præparatione, medicamentum adſtringendis fluxibus idoneum parari ſcribit. His addit & hoc: Sulphur & Mercurium in ferro duobus modis contineri; vno, quatenus iam ſunt in ferri ſubſtantiam mutata; altero, cùm veluti futura ſunt ferri alimentum. Priori modo, quatenus ſcilicet iam cocta & in ferri naturam mutata ſunt, vim purgandi habere; poſteriore verò, vtpote crudiora & quaſi excrementitia nocere, corrumpere & pernicioſa eſſe. Hinc porrò concludit: Alio modo ferrum præparandum eſſe, vt aluum ſiſtat; alio vt obſtructiones liberet & purget. Ad aluum ſiſtendam, ſulphur & Mercurium auferendum & ſeparandum eſſe, quod fiat vel igne valido, vel aquâ validâ, dum in crocum Veneris dictum mutatur. Hoc enim modo præparatum fluxus quoſvis validiſſimè ſiſtere, & flaccidas partes roborare ſcribit; ſi verò meatus & purgare animus ſit, partem illam, in qua vis illa eſt, propriè vſurpandam, ſcilicet ſulphur & Mercurium coctum, ſeparatâ parte illa cruda excrementitia & extranea. Atque ita triplicem chalybis præparandi modum eſſe docet. Primus eſt, ſi in alio medicamento pars purgans citra aliam chalybis ſubſtantiam colligatur, chalybis limaturâ vel laminis candentibus ſæpiſſimè in aquam vel liquorem alium immiſſis, à quo liquor vim purgandi ſortiatur. Ideóque cùm fluxum alui ſiſtere volumus, primam aquam, in qua chalybs extinctus eſt, abiicere iubet. ſecundo modo, ſecundùm Mercatum, præparatur ſine igne chalybs, comminutâ, liquata & ſeparata recrementitiâ illa parte aquâ vitæ aut aceto, donec ex toto vniuerſa limaturæ ſubſtantia comminuatur. Acetum enim, totum illud quod extraneum eſt, ocyſſimè conterere ſcribit, relictâ parte natiuâ. Nec obſtare rubiginem, quæ acquiritur, quæ facilè igne, aquâ feruentiſſimâ vel oleo ſeparari poſſit. Tertius eſt, cùm igne ſæpiſſimè comburente pars illa ſuperflua ſeparatur, manente puriore & vtiliore. Rodericus à Caſtro id hoc modo exprimit: cocta & vtilia principia in eius ſubſtantia inueniri, ac in eius partibus penitioribus; cruda & excrementitia naturam ad ſuperficiem truſiſſe. Et Mercatum in eo recentiores alij etiam ſequuntur, quòd primam aquam, in qua chalybs ignitus ſit extinctus, abiicere iubent, vtpote quæ aluum moueat, & poſtea in noua aqua ſæpius eundem chalybem extingui volunt.

Verùm enim verò quædam circa hanc Mercati opinionem monenda ſunt. Primò enim illud non concedi poteſt, in ſtomomate ſeu chalybe eſſe duas partes, vnam coctam & chalybi iam propriam factam, alteram crudam, alienam, & excrementitiam, quæ ſeparanda ſit. Etenim ſit ſanè, vt in ferro tale quid reperiatur: tamen chalybs ita puræ & homogeneæ naturæ eſt vt tale nihil in eo reperiatur, ſed tota eius ſubſtantia vnius naturæ eſt. Itaque effectus quicunque à chalybe proueniunt, ab ipſius ſubſtantia proficiſcuntur. Ex quo deinde ſequitur, falſum & illud eſſe quod putat, aquâ vitæ, aut aceto, dum ab iis vniuerſa limaturæ ſubſtantia comminuitur, illud quod extraneum & excrementitium eſt, & conteri & abſumi, relicta parte natiua, & æruginem etiam quæ relinquitur, facilè ſeparari igne aut aqua feruentiſſima. Nam aquam vitæ ſeu ſpir. vini quod attinet, ille non ſufficit ad ferrum corrodendum aut ſoluendum, niſi alia calcinatio vel ſolutio præceſſerit. Acetum verò quidem hoc præſtat, ſed nihil ſeparat, quin totam chalybis ſubſtantiam comminuit & ſoluit, imò ſal aceti ſeſe chalybi vnit, vt ita facilè ſeparari non poſſit. Rubigo quoque non alterius naturæ eſt, ſed ipſa chalybis ſubſtantia in hanc formam redacta. An verò in chalybe duæ partes ſint, vna adſtringens, altera liquans, fundens, & attenuans humores, aluúmque mouens, de eo mox dicetur. Cornelius Celſus certè *loco allegato*, aquâ fabrorum ferrariorum ad lienem coërcendum vtitur, à qua nihil abiicitur, & in qua ferrum candens non vnum, ſed varium, idque ſæpiſſimè extinguitur.

Iulius Cæſar Claudinus *in append. lib. de ingr. ad infirm. ſect.2.* & ipſe admittit, in chalybe eſſe vim adſtringentem, ac præterea attenuantem & obſtructiones aperientem, imò aluum mouentem. Has autem diuerſas qualitates & facultates pendere à diuerſis partibus, quibus chalybs conſtet, aliis frigidis, aliis calidis; chalybem verò aluum ſoluere non trahendo, ſed irritando ſtatuit.

Chymici Recentiores etiam non vnius opinionis ſunt, ſed alij duplicem crocum Martis ſtatuunt; vnum adſtringentem, & alui atque alios fluxus ſiſtentem, qui fiat per fortes calcinationes, & ignem reuerberij, quo vis ſulphuris & Mercurij ſeparatur: alterum aperientem, qui fit baculis ferri vel chalybis ignitis ſulphuri admotis, aut aquarum acutarum, vel ſpir. vitrioli, vel ſulphuris aſperſione & illitione.

Libauius verò hîc diſtinguere non videtur, ſed *comment. alchym. part.2. lib. 1. cap. 10.* crocum martis reuerberatione factum, non ſolùm ad hæmorrhagias, ſed & lienis morbos vtilem eſſe docet.

Ita & Crollius croci martis eſſentiam, quam deſcribit, tam ſiſtendis fluxibus, quam hepatis & lienis obſtructionibus aperiendis vtilem eſſe tradit. Idem à Chymicis aliis pleriſque docetur.

Ex hac ergo difficultate & controuerſia (vt ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, nondum ſatis explicata) vt nos expediamus, & noſtram etiam ſententiam tandem ſubiungamus: Primò hoc omnino præſupponendum, quod non ſolùm tot Medicorum ſcripta docent, ſed & ipſa experientia approbat: ferrum & chalybem, atque ex iis parata medicamenta, vim habere ſanguinis & alios fluxus ſiſtendi; præterea obſtructiones hepatis, lienis & venarum meſaraicarum aperiendi, imò aluum turbandi, & nonnunquam etiam vomitum ciendi.

Secundò ſciendum, notas illas qualitates, adſtringendi, liquandi, fundendi, attenuandique vim, imò aluum turbandi, & vomitum ciendi, non prouenire à ferro & chalybe integro, ſed reſoluto. Ferrum enim & chalybs, & alia metalla, tam compactæ & ſolidæ naturæ ſunt, vt integra nullo modo notis qualitatibus aliquid in corpus noſtrum agere poſſint: Reſoluta verò id præſtant, quod præſtant, vt mox dicetur. Eſtque hoc verum non ſolùm de ferro, ſed & de aliis metallis, imò de ipſo auro. Fulminans etiam aurum dictum aluum mouet, quod integrum non facit.

Tertiò. An tamen occulto modo aliquid etiam integrum, præcipè ignitum, agere poſſit, Chymicis conſiderandum relinquo. Cum enim omnia metalla ſuam ſoliditatem & compactionem ab interno principio, ſpiritúque quodam coagulante obtineant: non planè abſurdum videtur, etiam integra, præcipuè ſi incandeſcant, occulto modo, & per ſpiritum quendam coagulandi vi præditum, alia liquida compingere & coagulare, & proinde etiam fluida ſiſtere poſſe. Documenta huius rei Chymicis non pauca nota ſunt. Si plumbum liquefiat, & in liquefactum fouea aliqua imprimatur, & mercurius viuus in eam fundatur, mox ille fluiditatem amittit, & inſtar plumbi coagulatur. Talem ergo figendi, & humores fluidos ſiſtendi vim, à ferro ignito, vino, aquæ, lacti, in quibus extinguitur, communicari poſſe vt credam, id perſuadere videtur, quòd non ſolùm chalybs, ſed & ſilices igniti, imò aurum eundem in finem vſurpetur: cùm tamen certum ſit, auri ſubſtantiæ ignitione nihil decedere. Neque eſt vt aliquis dicat, ignitionem hanc, & in lacte extinctionem eo fine inſtitui, vt ſeroſa pars abſumatur. Nam ſi hic ſaltem finis eſſet huius extinctionis, poſſet idem coctione fieri. Et quid in aqua abſumet aurum ignitum? Verùm hac de re cuique ſuum iudicium liberum eſto.

Quartò, præparationem & reſolutionem chalybis quod attinet, etſi ferrum & chalybem reſoluendi plures modi ſint, ſcilicet per ſolum longum ignem & reuerberationem, per aquarum fortium, ſpir. vitrioli, ſulphuris, aceti affuſionem vel aſperſionẽ, ſulphuris affricationem, quæ ignito adhibetur: tamen omnium harum ſolutionum fundamentum, in mutatione in vitriolum aut vitriolatam naturam conſiſtere videtur. Vt enim Chymici quidam docent, Vitriolum eſt proxima metallorum materia, & in eam, tanquam proximam naturæ metallicæ, omnia metalla recurrere poſſunt, vt in cupro & ferro eſt notiſſimum: de quo iam non diſputo. Hoc certum eſt, ſalem quendam vitriolatum omnibus metallis ineſſe, & vt ex omnibus metallis cryſtalli, ſeu quoddam vitrioli genus: ita etiam ex omni ferro & chalybe, quocunque modo calcinato, vitriolum Martis dictum iterum fieri poteſt: à quo crocus Martis non multùm differt. Ergo ſiue ſubſtantia, quæ à chalybe ignito liquori communicatur, ſiue ſcoria ferri, ſiue ferrugo, ſiue crocus martis, ſiue chalybs præparatus ſumatur, omnis horum vis à vitriolo pen-

Vitrioli facultates. det, omniáque hæc vitriolata eſſe vel guſtus docet. Verùm cùm Vitriolum qualitates diuerſas habeat, ſecundum diuerſas partes, quibus conſtat, aſtringit, calorem & efferueſcentiam humorum reſtinguit, calefacit, deſiccat, vlcera claudit, vomitum excitat, vomitum ſiſtit. Seu, vt Galenus 9. *de ſimpl. med. fac.* hac de re ſcribit: *Mirari ſubit de hoc medicamento, quo pacto vehementiſſimæ adſtrictioni admixta eſt caliditas non inſtrenua. Conſtat ergo, quòd maximè condire & ſeruare carnes humidas poteſt, nimirum caliditatem humiditate abſumens, atque adſtrictione ſubſtantiam contrahens & conſtipans. Hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipſius exprimit. Conſtringit verò, deſiccat, atque contrahit in ſe ſubſtantiam carnis.* Reſoluitur enim vitriolum in phlegma, ſpiritum & oleum rubicundum, colcothar, ſalem, terram, quæ vt ſingula peculiares qualitates obtinent, ità & inuicem variè miſta.

Quintò & hoc monendum: Chalybem & ferrum, & medicamenta ex iis parata, vt & Vitriolum, equidem multis morbis, etiam hauſta, vtilia eſſe: tamen quia omnia metalla naturam corpori noſtro aduerſam obtinent, omnino doſin certam in iis exhibendis diligenter obſeruandam, quæ ſi tranſcendatur, id quod medicamenti loco eſſe poterat, venenum euadit. Ita, vt antea diximus, ferrum & ſcoriam ferri (maiori ſcilicet copiâ ſumta) inter venena referant Auicennas, & Cæſalpinus *lib. 3. de metall. c. 31.* ferruginem, quam iuſto pondere inter medicamenta admittit, in nimia quantitate vomitum prouocare, & ad necem ducere ſcribit. Aduerſa tamen illa noſtro corpori vis, nunc magis, nunc minus ſeſe exſerit, pro vario præparandi modo. Dum enim ferrum à natura ſua adhuc parum receſſit, minùs ſtimulat; magis verò, vbi iam ad ferruginis & vitrioli naturam tendit. Ita ſcoria ferri tutius medicamentum eſt, quàm rubigo ferri, quod etiam Cæſalpinus monet *lib. 3. cap. 19.*

Chalybs an dyſentericis conueniat? Ex quibus omnibus tandem concluſionem huius quæſtionis hanc colligimus: Aquam, lac & vinum chalybeatum non planè reiicienda eſſe; ſeu ſpiritus aliquis coagulans & humores fluidos ſiſtens, ſeu ſcoria quædam adſtringens liquori communicetur. Extinctionem tamen hanc cum Platero moderatam eſſe volumus, neque nimis ſæpe fieri; cum certum ſit, ſi multum de ferri ſubſtantia aſſumatur, aluum turbari, imò ſi copioſiùs ſumatur, vomitum quoque cieri. Et omnino parciùs chalybs in dyſenteria exhibendus eſt, quàm in cachexia vel viſcerum obſtructione; cùm adſtrictione ſolùm aliqua, non aliis chalybis effectibus hic opus ſit. Neque diſtinctio inter chalybem recentem, & ſæpius ignitum, locum habet; aut partes ferri, quæ in prima ignitione liquori communicantur, ſaltem vim aluum mouendi habent: ſed quia chalybs homogeneæ naturæ eſt, omnes eius partes eandem vim habent, & quò plus de eius ſubſtantia liquori communicatur, eò magis aluum vel vomitum mouet. Neque etiam aquam primam abiicere opus eſt, niſi forſan chalybs non purus ſit, ſed quandam rubiginem extrà contraxerit. Hæc enim cùm aquæ in exſtinctione communicetur, eam abiicere non incommodum eſt.

Monendum & hoc puto: liquores illos chalybeatos recenter paratos vſurpandos eſſe, præcipuè ſi chalybs ignitus ſæpius in iis extinctus ſit. Chalybis enim ſubſtantia principio, & ſtatim ab extinctione, ſaltem ſcoriarum naturam retinet; ſi verò diutius in liquore illo maneat, in rubiginem quaſi mutatur, & tum vim potiùs aluum turbandi, vomitúmque ciendi, ac humores fundendi, quàm ſiſtendi habet. Cuius rei indicium præbent vina chalybeata, quæ ad obſtruſtiones hepatis & lienis exhibentur, & ſi copioſiùs ſumantur, & aluum & vomitum mouent. Non enim ſtatim poſtquam chalybs in vinum iniectus eſt, exhibentur, ſed in Sole vel loco calido aliquot diebus agitantur, vt chalybs meliùs reſoluatur.

Croci martis in dyſenteria vſus. Si autem quæratur de croco martis & chalybe præparato in dyſenteria exhibendo: eum martis crocum vſurpandum potiùs cenſeo, qui ſolius ignis & reuerberationis beneficio paratus eſt. Is enim nondum adeò vitriolatam naturam adeptus eſt, ſed vt eam acquirat, alia adhuc reſolutione opus habet, ideóque adſtringendi potiùs, quam alia vi pollet. Reliquæ præparationes chalybis omnes, ſiue ſint chalybis præparati, in vino vel alio liquore infuſiones, ſiue per aqu. fortem, ſpir. ſulph. vitriol. acetum deſtillatum ſolutiones, omnes iam vitriolatam naturam magis ſapiunt, & croci hoc modo præparati aliquid de liquore ſoluente participant, ſalémque aceti & aquarum fortium ſibi vniuerunt; & proinde etſi quandam adſtrictionem habeant, & propterea in cachecticis viſcerum laxorum tonum roborent: tamen quia vis aperiendi, humores fundendi & liquandi, ac ſi copioſiùs ſumantur, aluum turbandi & vomitum ciendi in iis præualent, in dyſenteria locum non habent, ſed potiùs in viſcerum obſtructionibus & cachexia. Cùm enim præparationibus iſtis partes omnes, in quas aliàs vitriolum reſolui poteſt, ſeparatæ non ſint, ſed inſtar vitrioli à terra craſſiore ſeparati & parum calcinati ſeſe habent, & propterea in iis adhuc ſpir. vitrioli cum ſale miſtus ſit: non mirum eſt, ſi & aperiant, interdum etiam vomitum ac aluum moueant; cùm ſalis vitrioli maximè proprium ſit vomitum mouere. Et ſi omnino crocum martis hoc modo præparatum exhibere libeat, doſis omnino ſit minor, ne acrimonia quam obtinet, inteſtina vellicet, aut vomitum cieat, ac aluum turbet, quod Empirico illi apud Foreſtum *lib. 3. obſeru. 4. in ſcholio*, accidit. Quæ verò de chalybe, qui apertionis viſcerum gratia exhibetur, dici poſſent, hîc, cùm huius loci non ſint, prætermittimus, & in alium locum commodiorem reiicimus.

Tandem vnum hoc, circa vſum medicamentorum chalybeatorum, monendum cenſeo: accidere plerumque & poſt vſum medicamentorum talium, ſicut & poſt potum acidularum & thermarum vitriolatarum accidere ſolet, vt nigra per aluum deiiciantur; quæ vulgus, imò & ſæpe Medici incautiores pro humore melancholico & atro, quem talia medicamenta educant, habeant; cùm tamen ſæpe color ille ſaltem ſit à vitriolo, & vulgo etiam notum ſit, ex ferri rubigine atramenta & tincturas nigras fieri. *Feces alui nigra.*

CAPVT VIII.

De fluxu alui ſanguineo & hepatico.

Qvandoque ſanguis per aluum etiam ſine inteſtinorum exulceratione, & plerumque nullo cum dolore excernitur, cui ſanguinis fluxui à veteribus Dyſenteriæ nomen quoque attribuitur, vt *cap. præcedente* dictum, vbi cruentarum alui deiectionum quatuor differentias explicauimus. *Fluxus alui ſanguineus.*

Illis tamen addi poſſe videntur & aliæ ſanguinis excretiones, vt quando rupta aliqua in hepate vena, ſanguis & per aluum & per vomitum excernitur: item ſanguinis per hæmorrhoïdes euacuatio.

Cauſſa.

Emittitur autem ſanguis per inteſtina, quia vel expellitur ſiue à toto, ſiue ab hepate per meſaraïcas, ob copiam aut acrimoniam; vel exit, aperta ſeu rupta vena; vel non retinetur iuſto tempore in hepate, ob imbecillam eius facultatem. Modus quo vaſa aperiuntur, eſt ἀναςόμωσις nonnunquam & ruptura. Quidam & per διαπήδησιν in hepatis imbecillitate fieri volunt, vbi ſanguis ſeroſus ob tenuitatem in hepate egreditur per rarefactas vaſorum tunicas, aut certè reſeratis exilium vaſorum oſculis. Fluxus ſanguinis, qui ab hepatis imbecillitate prouenit, propriè & in ſpecie Hepaticus dici ſolet: reliqui in genere fluxus ſanguinolenti dicuntur. Qui fluxus cùm cauſſis & curatione differant, ſeorſim tractandi. *Cauſſa.*

De fluxu ſanguinis à copia eius.

Primò quidem quandoque ſanguis profluit rupta aut aperta aliqua vena in hepate, atque tum non ſolùm per aluum, ſed & per vomitum ſanguis effunditur. Et cognoſcitur hæc cauſſa ex relatione ægri, qui an percuſſus vel lapſus fuerit, aut aliud aliquod graue onus eleuauerit, vel ſimile quid paſſus fuerit, referet. Verùm pauci ab hoc profluuio ſanguinis euadunt, partim ob copioſum ſanguinis fluxum, partim quia ex concreto ſanguine in ventriculo, in lipothymiam incidunt, partim in hydropem. Si quæ tamen ſalutis ſpes ſit, ea cura adhibenda, quæ ſuprà in ſputo ſanguinis propoſita eſt. *Fluxus ſanguinis à copia eius.*

Deinde ſanguinis per aluum fluxui occaſionem præbet: Primò, Intemperies hepatis natiua calida. Hæc enim cùm naturalis ſit, alimentum attractum totum ferè in ſanguinem vertit, cuius copiam cùm natura abſumere non poſſit, ſuperfluum ſæpe per hæmorrhagiam narium euacuat, quandoque ad inteſtina effundit. Secundò defectus alicuius membri. Cùm enim ea pars ſanguinis, quæ membro deficienti alimentum præbere debebat, abundet, natura eam ad inteſtina ablegat. Tertiò, conſuetæ alicuius euacuationis ſuppreſſio, vt ſi menſes, hæmorrhoides, hæmorrhagia narium conſueta ſubſtiterit.

Signa Diagnoſtica.

Si ſanguis è toto prodeat, & ſola quantitate peccet, repentè ille & copioſè per interualla mediocria egreditur, & profuſus illicò concreſcit, exitque ſine notabili in ventre & inteſtinis moleſtia, & ſine virium aliqua deiectione, & ferè etiam ſine coloris in facie mutatione; & præceſſerunt cauſſæ, de quibus antea diximus. Ideóque ægrotus interrogandus, an euacuatio aliqua conſueta ſuppreſſa ſit, an membrum aliquod emiſſum ſit; quorum ſi nihil acciderit, in Hepate cauſſa hæret. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Si ſanguis ſola copia peccet, minùs periculoſus eſt eius fluxus, quàm ſi ſimul qualitate, tenuitate ſcilicet atque acrimonia, quia talis longiùs à naturali ſtatu recedit. *Prognoſtica.*

2. Difficiliùs toleratur, cæteris paribus, fluxus ſanguinis, ſi materia in vias inteſtinorum ſuperiorum prodeat: quia digniora illa, & diſtributioni chyli deſtinata ſunt, doloreſque ibi vehementiores exiſtunt, ob conſenſum cum partibus principibus.

Curatio.

Si ex ſanguinis copia, aut ſuppreſſa euacuatione fluxus eius accidat, non ſiſtendus eſt adſtringentibus, & iis quæ ſanguinem condenſant; ne ſuppreſſus aliò tendat, & grauiorem aliquem affectum excitet: ſed victus parcior imperandus, & frictionibus, cucurbitulis, lauacris ad crura & brachia retrahendus & diſtrahendus, vt natura auara quaſi facta ſanguinem auidiùs poſtea retineat. *Curatio.*

Eodem modo curatur fluxus, qui ex redundantia ſanguinis, ob membrum aliquod amputatum ortum habet. Neque enim ille

ille fluxus ſiſtendus, ſed ſanguis minuendus victu parciore, & fluxus præcauendus ſtatis temporibus bis vel ter in anno, ſanguine emiſſo, prout eius redundantia poſtulare videtur.

Si verò ſolùm ex hepate nimiam ſanguinis copiam generante proueniat, & æger benè toleret, non ſiſtendus fluxus, ſed ſinendus; cùm ſæpe id cum valetudinis commodo fiat, & ætatis progreſſu ſponte quieſcat.

Si verò immodicus ſit, venæſectione euacuatio & deriuatio fiat. Interim hepar paulatim temperare, & victum nonnihil minuere conuenit, ne nimia ſanguinis copia generetur. Prodeſt & ſerum lactis chalybeatum, aut in quo ſemina melonum cocta ſint. Succus item aut decoctum endiuiæ vel plantaginis, cum puluere roſar. rubrar. & corall. rubror. Clyſteres quoque ex ſero chalybeato cum adſtringentibus cocto, vtiliter iniici poſſunt. Si ſanguini bilis, quæ eum acrem & ad fluxum promptiorem reddere ſolet, ſit admiſta, hæc priùs leniter euacuetur iis, quæ ſimul adſtringendi vim quandam obtinent, vt:

℞. *Myrobalanor. citrinar.* ℨ.ij. *roſar. rubr.* Scrup. ß. *ſem. acetoſæ* ℨ.j. Coq. *in aq. plantaginis.*

Doſis ſint ℥.iij. quibus rhabarb. Scrup.ij. addi poſſunt.

Poſtea adſtrictio fiat cum trochiſcis de ſpodio, terra ſigillata, ſyrupo de roſis ſiccis, &c.

Diæta.

Diæta. Qui plethorici ſanguinem deiiciunt, iis conſulit Galenus 4. *de articul.* vt minus comedant, quàm prius, & cibos quidem pauci alimenti: frequenter aluum ducant, quantum poſſunt exerceantur, frictionibus vtantur: ante cibum ſæpe, poſt nunquam lauentur.

Si qui aquis vti poſſunt digerendi vim habentibus, id vel maximè faciant. Abſtineant à vino.

De fluxu hepatico.

Virtus hepatis in quo conſiſtat, & quomodo debilitetur. Fluxus hepaticus ab imbecillitate hepatis ſanguinem rectè generare non valentis originem habet. Vt autem virtus hepatis ſicut & aliarum partium, non conſiſtit tantùm in temperie, ſed in calido & humido innato, ſpiritûque inſito, qui eſt præcipuum inſtrumentum omnium facultatum: ita imbecillitas hepatis non conſiſtit tantùm in temperiei mutatione, ſed in defectu calidi innati. Calidum autem innatum extinguitur vel à cauſſa frigida, vt intemperie frigida vicinarum partium, putà meſenterij, inteſtinorum, ventriculi, aqua frigida pota, medicamentis frigidis; vel abſumitur & diſſipatur à calore vehementi, ſeu in hepate, ſeu in partibus vicinis excitato, vt in febribus ardentibus: vel abſumitur à cauſſis ſiccantibus, ex temperie ſcilicet ſicca, fluxionibus & euacuationibus immodicis: vel ſuffocatur ab humida totius corporis conſtitutione.

Platerus aliam adhuc cauſſam ponit, caliditatem ſcilicet hepatis, & ſanguinis meſaraici ſummam tenuitatem, quæ oſcula venarum aperiat, de quo infrà in *quæſtione* dicetur.

Vt autem cauſſæ, quæ imbecillitatem hepatis inducunt, eiúſque naturalem conſtitutionem vitiant, non ſunt eiuſdem generis: ita ipſe fluxus non ſemper eſt eiuſdem modi. Nam aliquando ſolùm ſanguis ſeroſus, crudus & ſemicoctus excernitur, qui legitimus eſt fluxus hepaticus. *Fluxus hepaticus legitimus.* Fluxus enim hepaticus legitimus prouenit ab imbecillitate hepatis, ob quam ſanguificatio non rectè perficitur, ſeu ab intemperie ipſam facultatem & calidum ac humidum natiuum vitiante: Spurius verò ab intemperie non lædente facultatem, ſed corrumpente eius opus, ſanguinem ſcilicet; ita vt loco puris ſanguis impurus & corruptus proueniat; & ob quem etiam bonus ſanguis in malum degenerat; cum in legitimo fluxu ſanguinis nunquam bonus & perfectus ſanguis in hepate generetur.

Spurius. Atque hic ſpurius hepaticus fluxus fit, dum ſanguis acrimoniam & mordacitatem acquirit ob bilem flauam, aut atram permiſtam; vel dum ex diuturna in hepate, & locis vicinis morâ craſſus redditur, & aduritur, ſæpe etiam putreſcit; vel dum hepar limoſum ac feculentum ſanguinem generat lienis vitio, qui id quod feculentum eſt, ad ſe non trahit.

Atque ita quamuis hepar varias diſpoſitiones pati, & variè alterari poſſit, tamen ſola temperamenti & qualitatum in hepate mutatio, fluxum hepaticum propriè dictum & legitimum non producit, ſed ſaltem ſpurium. Cùm verò ſanguis nonniſi crudus & imperfectus generatur, id non accidit, niſi vi ſanguificatrice hepatis læſa, ob calidum & humidum hepatis innatum imminutum: atque hinc accidit, quòd febres ardentes, immodicæ euacuationes, & aliæ cauſſæ calidum, humidúmque innatum hepatis abſumentes & diſſoluentes, hydropen, & hunc hepaticum fluxum excitent; reliquæ alterationes non item.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Fluxus hepaticus ab imbecillo hepate, & præcipuè legitimus, facilè cognoſcitur. Id enim quod exit, dilutè rubet, vt lotura carnis animalis recens mactati, neque concreſcit, & frequentiùs effluit, ob læſam ſimul hepatis retentricem, ſine aliqua mordicatione, niſi plus bilis ſimul efferatur.

Diſtinguitúrque hic fluxus à Diarrhœa, quòd in diarrhœa nulla adſit imbecillitas hepatis; in fluxu verò hepatico ſigna hepatis imbecillitatis manifeſta adſint. Nam cùm hepar eſt frigidum, color totius corporis eſt pallidus, palpebræ ſunt quaſi inflatæ, pedes tument, excrementa ſunt cruda & aquoſa, abeſt ſitis & cibi appetentia. Et cùm incipiente tali fluxu notum habere vtile ſit, à qua cauſſa originem duxerit, facilè ex antecedentibus morbis id cognoſcere licet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis fluxus hepaticus malus. Ducit enim ad cachexiam, hydropem, tabem, & tandem mortem. Hippocrates & Galenus 2. *prognoſt. text.* 17. *& ſeqq.*

2. Incipiens, & in iuuenibus difficulter curatur; inueteratus, & in ſenibus, ferè nunquam.

3. *Quibus hepaticis ſputum cruentum, ſiue intus ſubputridum, ſiue bilioſum meracum ſtatim, lethale.* Hippocrates 6. *Coac. text.* 21. Magnum enim affectum indicat, in quo neque hepar per loca conuenientia expurgari poteſt, ſed partes ſuprà ſeptum tranſverſum in conſenſum trahit.

Curatio.

Curatio. In legitimo ſanguinis hepatico fluxu ab euacuantibus abſtinendum, ſed hepar roborare, & calidum innatum reficere oportet, vt auctâ calidi innati ſubſtantiâ ad priſtinam conſtitutionem hepar reducatur. In hunc vſum nec calefacientia, nec refrigerantia per ſe ſatis faciunt, ſed potiùs ea requiruntur, quæ hepatis ſubſtantiam reficiunt, ſimúlque moderatè calefaciunt; vt enim in atrophia & tabe, ita & in hoc affectu calidi innati ſubſtantiam potiùs augere, quàm in qualitatibus mutandis ſolùm occupari conuenit.

Atque ita cùm iſta ſeſe habeant, tutiſſimum eſt, alimenta medicamentis, & medicamenta alimentis ita temperare & miſcere, vt facilè in hepatis ſubſtantiam vertantur, iecúrque maiorem caloris naturalis copiam acquirat; quo aucto poſtea alimenta faciliùs concoquere poſſit. Ideóque inter cibos perpetuò vnus exhibendus, qui hepatis ſubſtantiæ ſit ſimillimus, iſque condiendus medicamentis, quæ intemperiem hepatis corrigere valent; qua in re etiam ad cauſſas, quæ præceſſerunt, reſpectum habere non inutile eſt. Commendantur ad hunc vſum hepar & ſanguis anſeris, anatis, gallicarum, teſtudinum, pullorum teſtes, è quibus varia ciborum genera parari poſſunt, quæ aromatibus, cinnamomo, caryophyllis, macere, croco, & ſimilibus condire vtile eſt. Inprimis commendatur hepar lupi præparatum. Ludouicus Mercatus hanc aquam commendat, eámque omnibus cibis admiſcere iubet.

℞. *Hepatis lupi recentis, aquâ vitæ & ſale abluti,* ℥.iv. *ſanguinis teſtudinum,* ℥.ij. *pulu. ſantal. omnium,* ℥.j. *ſchœnanth.* ℨ.j. *eupatorij viridis,* M.ij. *roſarum* P.j. *pulu. cinnamom. caſſiæ ligneæ, nardi, iunci odorat. calami aromat. croci, myrrhæ,* an. ℨ.ij. *raſuræ eboris, cornu cerui,* an. ℨ.iij. *paſſular. Corinthiacar.* ℥.iv. *theriacæ magnæ, Mithridatij, confectionis alchermes, diſſolutor. in ſpiritu vini,* an. ℥.ß. *terebinthinæ abietis,* ℥.j. *mellis, ſacchari,* an. ℥.v. *vini albi & rubri odorati, aquæ eupatorij,* an. ℔.iij. Macerentur per triduum, & poſtea deſtillentur.

Atque ita in prima menſa ſemper aliquid cibi medicamentoſi offerendum, poſtea is, quem æger auidiùs appetit, modò non ſit craſſæ & prauæ ſubſtantiæ.

Exhibeatur quoque puluis hepatis lupi præparati, cum conſerua roſarum, cinnamomo & paſſulis.

Vel ℞. *Pulpæ paſſular. Corinthiacar. cum vino veteri & generoſo extract.* ℔. ß. *cortic. citri conditor.* ℥.ß. *ſpecier. aromatici roſati* ℨ.j. *diarrhod. abbatis, diatragacanthi,* an. ℨ.ß. *diamargar. frigidi* ℈.ij. *puluer. corallior.* ℨ.j. ß. *hepatis lupi præparati* ℨ.iij. *ſantalorum omnium,* ℨ.j.M.

Vel fiat talis puluis.

℞. *Hepatis lupi præparati,* ℨ.ij. *ſpec. diarrh. abbat. ſine camphora, aromatici roſati,* an. ℨ. ß. *rhabarbari* ℨ. j. *corticum thuris,* ℨ.ß. *ſpodij, ſpicæ,* an. ℈.ß. F. Puluis.

Poſſunt etiam hic aquæ, aut potiùs decocta hepatis vitulini, cum herbis hepaticis, additis quibuſdam moderatè adſtringentibus, vſurpari.

Si hepar ſeroſa humiditate abundare videatur, vtile fuerit rhabarbarum aqua roſarum & cinnamomo præparatum, in ſubſtantia ſumere, vel ſolum, vel cum conſerua roſarum.

Extrà quoque hepati roborantia adhibeantur.

Diæta.

Victus ad calidum vergat, cibique ſint εὔχυμοι & εὔπεπτοι, paſſulæ inprimis vtiles ſunt, quoniam hepar confortant, & ſi vitioſum aliquid in eo contineatur, id in benignum commutant, teſte Tralliano.

Videatur etiam infrà *part.* 6. *ſect.* 2. *cap.* 1. *de imbecillitate hepatis.*

QVÆSTIO.

Quænam fluxus hepatici cauſſa proxima ſit?

Calidi innati defectum proximam fluxûs ſanguinei cauſſam eſſe *ſuprà* dictum. Verùm à vulgata illa doctrina diſſentire videtur Platerus, qui ſanguificationis defectum ad fluxum hepaticum gignendum ſufficere non putat, ſed cauſſam aliam adhuc in hepate & illi annexis venis meſaraïcis, eámque inſolitam, addendam cenſet, ſtatuitque eam eſſe ſanguinis meſaraïci ſummam tenuitatem, ſeu ipſius ichorem, hoc eſt tenuiorem partium copiam, oſculorúmque venarum amplitudinem & dilatationem, cuius cauſſam eſſe ſtatuit hepatis caliditatem potiùs,

tius, quàm frigiditatem, à qua accedente inſuper ſanguinis conſtitutione tali, venarumque ἀναςομάσει, eueniat, vt ſerum rurſum per hanc viam, exiguis guttis ſanguinis tinctum, in inteſtina relabatur, húncque fluxum ſeroſum & cruentum efficiat.

Verùm enim verò ſi non de ſpurio, ſed de legitimo fluxu hepatico loquitur Platerus, res ferè eódem redire videtur. De hoc enim ipſo quæſtio eſt, vnde illa tenuitas ſanguinis meſaraici ſit, quæ oſcula venarum dilatat ac aperit. Atque hæc procul dubio à peculiari hepatis vitioſa conſtitutione, & calidi innati in eo defectu ortum habet, quæ pro ſanguine bono, & ſuo modo craſſo, hunc ſeroſum generat: ſicut idem in hydrope euenit; imò & in aliis partibus euenire videtur, præcipuè in neruis & neruoſis partibus affectis; quæ, dum ſanguinem affluentem rectè mutare & ſibi aſſimilare non poſſunt, is in ſeroſam quandam naturam & ichorem quaſi degenerat, quem vulgò *das glied-vvaſſer* appellant. Atque iſta conſtitutio non ſolùm in qualitatum primarum mutatione, ſed & calidi innati diminutione conſiſtit. Ideóque cùm cauſſam huius morbi ſtatuit eſſe Platerus, potiùs caliditatem, quàm frigiditatem, id de incipiente potiùs, quàm iam confirmato fluxu verum eſt. Etſi enim calor febribus ardentibus malum hoc quandoque excitet; tamen id non fit, niſi per calorem illum calidum innatum diſſipetur, & abſumatur. Quo abſumto hepar etiam refrigerari neceſſe eſt, idque tale euadere, ex facie & aliis hepatis notis apparet.

CAPVT IX.

De Fecum alui per aliena loca excretione.

Extrementorum alui reiectio per os.

FEces alui, quæ ſecundum naturam per inteſtinum rectum & anum euacuantur, quandoque præter naturam per alia loca excernuntur. In ileo ore ea reiici ſuprà dictum, quod malum plerumque lethale eſt. Sed & hoc obſeruatum, quoſdam toto vitæ tempore excrementa alui per os reddidiſſe: id quod Romæ à quodam factum narrat Mercurialis *lib. 2. de excrem. cap.* 4. & Schenckius *ex obſeruationibus D. VVolffij* refert, Conſtantiæ circa annum 1530. quendam fuiſſe, qui viginti annos excrementa ſicca omnia euomuit, aluo nihil reddens, interim mediocriter ſanus, & ſuo officio fungens vſque ad multam ſenectam. Et idem ex *obſeruat. D. Iohan. Poſthij* refert, anno Domini 1579. Coloniæ puellam fuiſſe viginti annorum, quæ ferè tertio quoque die alui excrementa per os reiicere ſolebat, idque iam vltra triennium continuerat, clyſteribus & aliis medicamentis fruſtra adhibitis. Decumbebat autem illa perpetuò, quod crura habebat omnia contracta, interim ſatis benè colorata, ingenioſa admodum & facunda. Et Thomas à Vega *comm. ad cap. 2. lib. 6. Gal. de loc. aff.* refert, virginem quandam ex retentione excrementi, in integram perpetuámque omnis excrementi & humidi & ſicci retentionem incidiſſe, & exiguum alimẽtum ſumſiſſe, per os crebrò reieciſſe, & vixiſſe epilepticam.

Cauſſa huius grauiſſimi ſymptomatis fuit motus fibrarum inteſtinorum inuerſus. Cùm enim ſecundum naturam motus & contractio incipiat à parte ſuperiore, & verſus inferiora progrediatur, donec excrementum per aluum reiiciatur: ſi ex voluntaria fecum retentione, vel alia de cauſſa, natura ſemel atque iterum fruſtra hunc motum tentet, inuerſo ordine eum aggreditur, & ab ano inchoat, & verſus ventriculum tendit, idque ſæpe tantâ vi, vt anum planè occludat & conſtringat, & quæ in eum intruduntur, vel infunduntur, verſus ſuperiora protrudat, vt ſuprà etiam *de Ileo* dictum.

Cui malo niſi maturè ſuccurratur, medicamentis lenientibus & laxantibus, vt *eodem loco* dictum, malum plerumque incurabile manet.

Per vmbilicum.

Per vmbilicum, poſt abſceſſum inter pectinem & vmbilicum ruptum, puero cuidam Mediolanenſi octo annorum, feces alui egreſſas, puerúmque tamen ab hoc malo liberatum fuiſſe, refert Cardanus *lib. 18. de ſubtil.* Et Alex. Benedictus *Practic. lib. 20. cap.* 34. narrat, cuidam Veneto puero ex abſceſſu inteſtina perforata fuiſſe, vt per vmbilicum magnam excrementorum partem ſingulis diebus emitteret; ſano tamen ſimilem per domum ambulaſſe.

Per alia loca diuerſa.

Per alia etiam loca, perforatis inteſtinis & excitatis fiſtulis, feces alui ſæpe longo tempore excretas fuiſſe obſeruatum, vt referunt Auicen. Rhaſes *in 13. continentis*, Matth. de Gradibus *de fluxu ventris*, Fernelius *de part. morb. & ſympt. lib. 6. cap.* 4. Marcell. Donatus *de hiſtor. medic. mirab. lib. 5. cap.* 4. Fallopius *de cap. vulnerib. cap.* 2. Platerus *lib. 3. obſeru. ſub finem.*

Refert etiam Guilh. Fabricius *cent. 1. obſeru.* 51. ſe vidiſſe adoleſcentem duodecim annos natum, qui tumore muſculorum rectorum abdominis laborabat, quo rupto excrementa per quatuor aut quinque hebdomades per eum locum, nil verò per aluum egeſſit. Quæ in eius cadauere inuenta ſint, *ibidem* videantur.

Cur feces inteſtinis perforatis non in cauitatem abdominis excidant?

Quomodo autem hoc accidat, & quomodo fiat, vt feces in cauitatem abdominis non excidant, ſi cauſſa quæratur, vero conſentaneum eſt, id fieri, ſi inteſtiorum vulnera eo loco incidant, vbi carneæ muſculórum abdominis portiones exiſtunt, & inteſtinorum, ac muſculoſæ carnis labia mutuò conglutinantur, & ita via paratur, per quam feces extra corpus educi poſſint.

Talia autem mala omnino incurabilia ſunt.

Refert etiam Schenckius, ex *obſeru. D. Iohan. Heſſij*, quandam Salomen Sueuam, cùm incidiſſet in colicam, & à mulierculis applicarentur multa calida, contraxiſſe abſceſſum in inteſtinis, quo rupto materia defluxit ad partem femoris ſuperiorem pedis dextri, per quatuor digitos à peritonæo infrà, & ibi fecit ſaccum, quo aperto effluxit pura ſanies; deinde per multos menſes, quoties egerebat feces, tenuiores per illum locum effluebant. Curata tamen fuit perfectè, corpore purgato, & exhibitis primò decoctis ad vulnera conſolidanda vtilibus per multos dies, & impoſito emplaſtro ad rupturam, vt tamen in lecto iaceret, & tandem decocto ligni propinato. Refert enim Guilh. Fabricus *centur. 1. obſeru.* 74. iuuenem quendam per inguen excrementa alui egeſſiſſe. Cùm enim ex alto in terram cecidiſſet, atque eo caſu cuſpide pali, abdominis muſculos peritonæúmque, vulnere in cauitatem abdominis penetrante confodiſſet, inteſtina per vulnus exciderunt, quæ cùm nec reponi commodè, nec retineri potuiſſent, excrementa ab eo tempore nunquam per aluum, ſed per inteſtinum hoc exonerauit iuuenis, atque variorum Medicorum, Chirurgorúmque conſilia & medicamenta fruſtra adhibuit. Vid. *loc. alleg.*

Per penem quoque cum vrina feces euacuatas fuiſſe, refert Ferrandus Senior *libell. de nephritide.* Scribit quoque Guilh. Fabricius *centur. 1. obſeru.* 75. honeſtam quandam matronam Genuenſem peperiſſe filium, qui clauſo ano excrementa per ductum vrinarium ſimul & vrinam excernebat. Accerſitum fuit Chirurgorum & Medicorum collegium, ſed mullus in ea fuit opinione, vt de ani inciſione quicquam tentaretur. Tandem cùm excrementa indureſcerent, nec per ductum illum anguſtum ampliùs permeare poſſent, inflatus eſt venter, exorta eſt febris, aliáque ſymptomata, ita vt decimoſeptimo ætatis die è vita diſceſſerit. Aperto cadauere, inuentum eſt inteſtinum rectum adnatum fundo veſicæ.

Obſeruatum etiam in multis, diſciſſione veſicæ exempto calculo, aut alio modo vlcere contracto, læſo quoque inteſtino recto, feces & vrinam per vlcus defluxiſſe, vt ſcribit Deſid. Iacotius, *comm. ad aph. 15. lib. 2. ſect. 3. Coacar. Hippocratis.*

Tandem etiam fœminis quibuſdam per pudenda muliebria feces alui redditas fuiſſe, obſeruatum & annotatum à Beniuenio *de abditis ſanat. cauſſis*, *cap.* 86. Dodonæo *in annot. ad cap. 11. Beniuenij*, Amato Luſitano *cent. 2. cur.* 10. Mercuriali *lib. 3. de morb. puer. cap.* 9. Marſil. Cognato *lib. 1. cap. 1. var. obſeru.* Schenckio *lib. 3. ex obſeru. D. Ioh. Heſſij.*

QVÆSTIO X.

De rebus variis, alienis & monſtroſis per aluum excretis, & ventris murmure.

Res alienæ per aluum excretæ.

VIa iſta per aluum eo fine à natura facta, vt ſuperfluæ à cibo feces per eam euacuentur. Accidit tamen aliquando, vt præter naturam res aliæ etiam, eæque non vnius generis, per eam excernantur.

Nigræ deiectiones.

Nigræ deiectiones. An nigræ deiectiones ſemper peſſimæ?

Accidit interdum, vt planè nigra deiiciantur per aluum. De quo quidem Hippocrates 4. *aph.* 21. *Deiectiones nigræ ſanguini atro ſimiles ſponte prodeuntes, ſiue cum febre, ſiue ſine febre, peſſimæ ſunt.* Petrus Salius Diuerſus tamen monet Medicos, ne ſemper nigras deiectiones, cùm ſæpiſſime omni periculo vacent, timeant. Sed rectiſſimè addit: ſi vſtæ excretiones contingant in morbis acutis, & materia non ſit atra bilis, ſed verè melancholicus humor, qui eſt fex ſanguinis, quandoque eueniunt, omni carere diſcrimine, ad bonúmque terminari, exoneratâ per has à graui materia naturâ ipſâ. Si enim ſplen præter naturam ſeſe habeat, limoſa hæc materia plurima accumulatur circa viſcera, in veniſque illis communibus; & ſi abundantior colligitur, etiam in meſenterio & circa pancreas, quæ totius corporis veluti altera ſentina eſt, aggregatur, quæ tandem, cùm grauis admodum naturæ fuerit, inſurgente virtute expultrice, natura eius excretionem tentat, hincque deiectiones fiunt nigerrimæ, quibus aliquando etiam ſimul connectitur eiuſdem ſuperfluitatis vomitus, vt ſpecies Choleræ videatur. Suprà enim & infrà eandem materiam nigram excernunt ægri.

Deiectiones nigræ triplices.

Sunt nimirum deiectiones nigræ triplices. Prima eſt ex ſanguine, qui è venis excidens in grumos concreſcit, atérque fit, quam Hippocrater μέλαν αἷμα, Galenus μελαντὶν appellat. Secunda eſt ex humore melancholico naturali, ſed fece illa ſanguinis, quæ circa lienem colligitur, & fuſa liquatáque manet, nec in grumos concreſcit. Tertia eſt ex bile atra, quæ calore nigra eſt, ſplendens atque acris. Primi generis deiectio non ita periculoſa eſt, niſi forſan ſanguis putreſcat, atque veneni naturam induat, aut cauſſa ſit magna, vnde illa ſanguinis collectio prouenit. Secunda equidem ſæpe fit cum ægri commodo, vt dictum: lienis tamen & vaſorum ſpleneticorum debilitatem arguit. Ideóque videndum, an talis euacuatio fiat per criſin, & à naturæ robore, an verò ſymptomaticè. Tertia peſſima eſt, vtpote quæ accidit ab humore peſſimo.

Etſi

Etſi verò ex ſecundi generis illâ deiectione vires nonnihil languidiores reddantur: tamen materiâ euacuatâ æger in meliorem ſtatum deducitur. Medici ergo officium tunc eſt, in ipſo paroxyſmo inteſtina ſaltem clyſteribus abſtergere, & munire, ne à materia tranſeunte offendantur. Abſtergentia etiam exhibere, & ſi vomitu ſimul materia reiiciatur, eum lenioribus medicamentis faciliorem reddere; ab oxymelite verò & omnibus acidis, ac quæ acetum recipiunt, abſtinere; ſimul verò vitare ventriculum roborantia & adſtringentia, ſiue intus exhibita, ſiue extra applicata, ne materia detineatur. Poſtea autem diſpicere, an alimentorum ratione, an verò lienis vitio hoc accidat. Si alimentorum vitio id fiat, meliora præbenda. Si vitio lienis id contingat, videndum, an ob eius imbecillitatem vel obſtructionem id accidat, vitiumque id corrigendum, vt poſtea *de lienis præter naturam affectibus* dicetur. Si quid etiam materiæ eiuſmodi reliquum ſit, id per interualla euacuandum. Etenim ſi materia tota non euacuatur, vel etiam cauſſæ eam generantes non tollantur, recidiua fieri ſolet, ægerque tandè vel in hydropem, vel malas ventriculi affectiones conjicitur; vel materia detenta acrimoniã acquirens, & in atrã bilem degenerans, naturam ad excretionem vehementer ſtimulare, ægrumque vnicâ enormi euacuatione de medio tollere ſolet; quod iis præcipuè accidit, qui vina generoſiora & aromata multa in continuo vſu habent.

Pus.

Pus per alum deiectum. *Cur à partibus remotis pus per alum euacuetur.*

Pus etiam interdum per aluum deiicitur. Idque ex partibus vicinis, vt cauo hepatis, vel abſceſſu aliquo in meſenterio latente, facilè fieri poteſt.

Hoc verò admiratione dignum eſt, quòd etiam à partibus remotis, vt artubus, materia per aluum euacuatur, id quod Comiti Mansfeldiano, tormento manuali ad ſiniſtri cubiti articulum vulnerato, accidiſſe refert Ambroſ. Paræus *lib. 10. cap. 12.* Ægro enim diarrhœa ſuperuenit, quâ purulentam & fœtidam ſaniem à brachio & vulnere manantem reddebat. Idem aliis etiam duobus accidiſſe teſtatur *lib. 16. cap. 49.* Neque hoc impoſſibile eſt. Si enim in febribus natura ſponte ſæpè, tum etiam medicamentis irritata in aliis morbis vitioſos humores in vena caua paſſim latitantes, à bonis humoribus ſeparare, eóſque per ventrẽ euacuare poteſt: cur non etiã ſaniem, à magnis vulneribus in proximas venas ſeſe inſinuantem, per aluum expellere poſſit?

Vermes

Vermes per alum excreti. *Lacerta.* *Anguilla viua.* *Scarabæi cornuti.*

Vermes quoque per aluum aliquando euacuari notum eſt, de quo ſuprà *ſect. 1. cap. 5. de vermibus* dictum. Imò etiam lacertas per aluum excretas fuiſſe, refert Gemma *Coſmocritica lib. 1. cap. 6.* Et anguillam viuam cubiti longitudine, quam inſtar fœtus nouem menſibus geſtarat, puellam annorum 14. per ſedem excreuiſſe, idem *lib. 2. cap. 2.* enarrat. Scarabæi genus omne cornutum per aluum excretum fuiſſe ab anu pleuritica ſcribit Geſnerus, *lib. 3. epiſtol.*

Lapides & Tophi.

Lapides & tophi per alum excreti.

Lapidum tophorum varia genera per aluum excreta fuiſſe teſtantur Gentilis, *comm. ad Can. Auicenn. lib. 4. fen. 1. tract. de febre ſextana*, Gordonius *part. 5. cap. 18. Pract.* Matth. de Gradibus *ad 9. Rhaſ. capit. de colica.* Sauanorola, *tr. 6. cap. 16. rubr. 17.* Guainer. *cap. 1. tract. de calculoſa paſſione.* Thom. à Vega *comm. ad cap. 5. lib. 1. de loc. aff. Galeni*, Beniuen. *de abdit. ſanat. cauſſis cap. 14.* & alij plurimi, quorum obſeruationes collegit Ioh. Schenckius *lib. 3. obſeru.* Retulit mihi etiam Vir nobilis, ſe in acidulis è granis aliquot calculos nigros excreuiſſe. Monſtrauit mihi idem aliquot magnitudine piſi, colore terræ ſigillatæ Strigenſis, ſed duriores, quos excreuerat. Globum tophaceum tunicâ inuolutum ſuberis ſubſtantia, à fœmina quadam excretum fuiſſe teſtatur Scholiographus *ad cap. 56. lib. 2. Hollerij de morb. intern.* D. Iacob. Oethæus refert filium ſuum tres menſes natum, cùm grauiſſimis & continuis doloribus vexaretur, poſt exhibitam tribus diebus continuis caſſiam cum betonicæ ſyrupo mixtam, excreuiſſe globulos plurimos, intus putrida & ſanioſa materia refertos, extrà verò membranâ quadam obductos.

Oſſa.

Oſſa per alum excreta.

Mirum tandem hoc eſt, quod è Chriſtophori Rumbaunij Medici quondam Vratiſlauienſis obſeruationibus refert Schenckius *lib. 3. obſeru.* Anno 1577. anum quandam Lipſiæ in ædibus D. Simonis Simonij, cùm latus affixiſſet, particulam coſtæ ſpuriæ, palmæ vnius longitudine, ſatis acutam, ab integra effractam, per abdominis cauitatem ad inteſtinum rectum delapſam, eo perforato, per aluum eieciſſe, inteſtino breui conſolidato.

Caſeus concretus & induratus.

Oſſicula parua è pedibus gallinarum, quæ aliquot annis in inteſtinis hæſerant, per aluum reddita fuiſſe, refert Platerus *in fine lib. 3. obſeruat.*

Caſei etiam concreti induratique, & diu in inteſtinis retenti magnam copiam, quendam poſt diuturnos cruciatus per aluum reddidiſſe, *ſuprà* ex Platero dictum.

Murmura & Rugitus Ventris.

Murmura ventris & rugitus.

Tandem etiam inter ſymptomata inteſtinorum, & quidem quæ auditui occurrunt, ſunt ventris murmura & Rugitus. Qui ſanè virginibus ſunt frequentiores & moleſti; aliis tamen quoque accidunt, & morborum quorundam ventriculi & inteſtinorum ſunt ſymptomata.

Cauſſæ.

Habent enim ortum à flatibus in inteſtinorum cauitate concluſis, & hinc inde diſcurrentibus, nec exitum inuenientibus, præcipuè verò circa ſiniſtrum hypochondrium, & in colo, vt & circa vmbilicum, quòd eo loci inteſtina tenuia maximè conuoluantur. Occaſionem etiam huic malo præbent virgines interdum, dum ventrem nimis arctè conſtringunt, vt graciles ſint. Ita enim flatus in inteſtinis compreſſis retinentur.

Prognoſtica.

Ipſum hoc ſymptoma nihil per ſe periculi habet niſi quòd, præcipuè in virginibus, turpitudinem quandam parit. Si quid verò periculi portendit, id eſt à cauſſis, à quibus flatus pendent, de quo *ſuprà* dictum.

Curatio.

Tolluntur autem iſta murmura, cauſſis, à quibus pendent, ablatis: cruditates ſcilicet amouendæ, flatúſque diſcutiendi, cùm exhibitis, tum extrà applicatis medicamentis, de quibus *de imbecillitate ventriculi, & colica ex flatu*, dictum, quæ hic repetere opus non eſt.

DE SYMPTOMATIBVS ANI.
CAPVT XI.
De Ani paralyſi, ſtupore & dolore.

Ani Paralyſis & ſtupor.

ANus muſculo ſuo, qui ſphincter ani appellatur, clauditur, ne feces quouis tempore excidant, ſed pro arbitrio hominis, vbi ſtimulum excretionis ſentit, excernantur. Senſu etiam exquiſito anus eſt præditus, vt ſtimulum excrementorum ſentiat, ne ea iuſto diutius retineantur. Interdum autem vtraque hæc actio læditur. Platerus equidem hoc negat, & licet in Apoplexia adſit omnium partium reſolutio, vt & ſi in alia paralyſi partes inferiores omnes reſolutæ ſint, nihilominus feces alui reiici, podicemque ſponte retrahi poſſe putat. Verùm memini aliquoties in Apoplecticis muſculum hunc ita reſolutum fuiſſe, vt anus planè hiârit; vnde etiam clyſteres iniecti retineri non potuerunt. Verùm accidit hoc ſaltem in Apoplexia grauiſſima, & Apoplexiæ plerumque lethalis indicium eſt.

Num in Apoplecticis ani ſphincter reſoluatur.

Interdum etiam ſenſum, quo præditus eſt, anus perdit, vt ſtimulum excrementorum non ſentiat.

Cauſſæ.

Vtraque affectio ortum habet, neruo ſexti paris, à quo inteſtina neruos accipiunt, affecto, & quidem quòd ſpiritus animalis in eum vel non influit, idque ideò, quia aut in cerebro, aut neruo ſexti paris eſt anguſtia, vt in apoplexia & paralyſi accidit; vel licèt influat, non recipitur, idque aut ob intemperiem frigidam & humidam, aut etiam vim narcoticam; quod fieri poteſt, ſi quis in lapide frigido ſedeat, aut opiatum medicamentum ano ſit inditum.

Curatio.

Curatur autem hæc paralyſis & ſtupor eodem modo, vt aliarum partium paralyſis & ſtupor.

De ani Pruritu.

Ani Pruritus.

Vt anus ſenſum interdum amittit: ita contrà quandoque pruritu & dolore corripitur.

Pruritus atque ani aſſidua mordicatio ab iiſdem ferè cauſſis ortum habet, à quibus teneſmus. Primò nimirum ab humore ſalſo, viſcido & mordaci ſphincteri inhærente: deinde à fecibus acribus ibi relictis & adhærentibus: tertiò à vermibus in inteſtino recto, aſcaridibus putà: quartò ab vlcere in ano.

Eius Curatio.

Curatio pro cauſſarum diuerſitate inſtituenda. Nam ſi cum teneſmo ſit coniunctus pruritus, curatio eodem modo peragenda, vt mox *de teneſmo*.

Si ab humore ſalſo ſit pruritus, eadem ferè curandi ratio eſt: humor nimirum ſalſus & acris euacuandus, podex abluendus vel fouendus decocto foliorum maluæ, violariæ, ſalicis, florum verbaſci, roſarum, vel aquâ plantaginis, cui parum aluminis ſit admixtum, vel ſucco ebuli.

Si à ſordibus & fecibus relictis, eæ abluendæ decocto verbaſci.

Si à vermibus, curatio inſtituenda vt de aſcaridibus dictum, vermeſque expellendi clyſteribus & glandibus conuenientibus, vel goſſypio terebinthinâ illito extrahendi.

Si ab vlcere ſit pruritus, curatio ad vlcus dirigenda, vlcúſque mundum ſemper conſeruandum. Vtile eſt tum hoc vnguentum:

℞. *Tragacanth. ſulph. citr. litharg.* an. Drach. j. Terantur & cum aceto atque oleo roſac. F. Linimentum.

De Ani dolore.

Ani Dolor & eius cauſſæ.

Interdum etiam anus inſigni dolore corripitur: id quod accidit præcipuè in hæmorrhoidibus, inflammatione, eryſipelate, aliiſque tumoribus & vlceribus. Cauſſæ etiam externæ eundem dolorem excitare valent. Ita refert Platerus *lib. 2. obſeru.* Medicinæ quendam ſtudioſum, cum chartâ quâ capſici ſemina aſſeruarat, nates abſterſiſſet, ſubitò tantum ardorem & dolorem ſentire cœpiſſe, vt nullibi quieſcere poſſet, & præ dolore ferè inſaniret. Idem alij cuidam, qui podicem charta, in qua piper contentum erat, abſterſerat, accidiſſe idem refert. Idem ſcribit, ruſticum quendam talpam viuam in ſacculo lineo caligis inſuto incluſiſſe. Cùm autem ille in menſa apud ſodales moram traheret, talpam exitum quærentem primò panem, quem tum in ſacco geſtabat, mox & ſaccum perterebraſſe, & in clunium interſtitium ſe ingerentem ad podicem vſque progreſſum pedibus anterioribus, quibus terram fodere ſolet, anum dilataſſe, & in eum irrepſiſſe, magnúmque dolorem ibi excitaſſe, quem cùm adſtantes extrahere niterentur, talpa contranitente, pedibúſque & acutis vnguibus inteſtino infixis ſeſe firmante, cruciatus ſummus excitatus eſt, vt ab opere deſiſtere cogerentur, donec tandè æger exagitatus dolore, poſteriora ſuprà ſcamnum ſæpe & validè concutiendo, talpam attonitum redderet, ita vt vlterius in podicem totus ſe non ingereret, ſed viribus amiſſis extrahi poſſet.

Prognoſtica, & Curatio. Periculoſum malum ani dolor eſt, & quod vires valde deiicit, ægróque interdum mortem affert. Curatur autem rectiſſimè, cauſſis, à quibus dolor pendet, ſublatis, de quo ſuo loco. Et ſi à rei alicuius externæ acris contactu dolor excitetur, locus aquâ tepidâ vel lacte abluendus, vel æger balneo aquæ dulcis tepidæ inſideat. Ad dolorem autem leniendum anodyna, & ſi opus ſit, etiam narcotica adhibenda, vt:

℞. *Pingued. gallin. recent. butyri recent.* ana ℥. j. *vitell. oui* num. j. *mucilag. ſem. pſyll.* ʒ. iij. *croci* Scrup. ß. *ceræ* parum. F. Linim.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyll.* ℥. j. *cremor. lact.* ℥. iij. *emulſ. ſem. 4. frig. maior.* ℥. j. *vitell. ouor.* num. ij. Miſce.

Vel ℞. *Thuris, myrrhæ, croci, opij,* ana Scrup. j. Pulueriſata excipiantur mucilagine ſem. pſyllij, & vitello oui, ac pomata. Fiant ſuppoſitoria mollia.

Si dolor valde vrget, etiam laudanum opiatum, vel alia opiata exhiberi poſſunt.

CAPVT XII.

De Teneſmo.

Teneſmus. PEculiaris verò doloris ani ſpecies eſt Teneſmus, qui dyſenteriæ ſæpe accidit, imò à Galeno, 3. *de cauſſ. ſympt. cap.* 2. inter dyſenteriæ ſpecies refertur.

Dicitur à Græcis τεινεσμὸς (quam vocem & Latini imitati teneſmum & tenaſmum dixerunt) à tenſione; cùm in eo aſſidua & moleſta tenſio in podice percipiatur.

Eſt enim teneſmus nihil aliud, quàm aſſidua per aluum deiiciendi cupiditas cum dolore, in qua vel nihil, vel pauca mucoſa & cruenta deiiciuntur.

Cauſſa.

Cauſſæ. Cauſa continens huius mali & proxima eſt, quicquid facultatem expultricem in inteſtini recti extremitate ſtimulare poteſt. Propria enim huius inteſtini actio eſt excretio, & præcipuè in extremitate eius vis illa viget. Hinc pars affecta in hoc malo, eſt podex, ſeu extremitas recti inteſtini. Hac enim ſolâ, non verò quauis inteſtini recti parte affectâ, hoc malum excitatur. Nam fiſſuræ ani non inferunt teneſmum, niſi inſint huic parti, cui egerendi cupiditas naturaliter inſita eſt. Quotieſcunque igitur vis illa in hac parte ſtimulatur à quacunque cauſſa, deiiciendi deſiderium, ac conatus excitatur, etſi ſæpe inanis. Sed vt hoc fiat, cauſſa illa inteſtino adhærere & quaſi affigi debet. Nam ſi facilè præterlabatur, conſuetam ſaltem egerendi cupiditatem excitat, non verò præternaturalem. Ac hinc accidit, vt licet bilis flaua maximam ſtimulandi vim habeat: quia tamen præterlabitur facilè, & ob tenuitatem parti non adhæret, rarò teneſmum excitat, & nonniſi cùm oſculis vaſorum ad inteſtinum hoc tendentium adhæret; id quod interdum ex nimio conatu excernendi accidit, reſeratis præter naturam oſculis.

In dyſenteria quidem, vel exulceratio eiuſdem inteſtini, vel humor acris, mordax, & ſalſus inferiori inteſtini recti parti adhærens, eámque vellicans, huius mali cauſſa eſt. Præter has cauſſas etiam expultricem ſtimulare valent calculus veſicæ, præcipuè in collo veſicæ hærens, tumor partium vicinarum, vt vteri, quod grauidis ſæpe accidit; hæmorrhoidum, vaſorum ſeminalium; vermes, vlcus muſculi veſicam claudentis. Intemperies quoque frigida contracta ex ſeſſione ſuper lapide frigido, aut morâ in aqua frigida. Nonnulli quidem eum teneſmum, qui citra exulcerationem fit, nothum teneſmum dicendum putant: verùm ſine cauſſa. Nam etſi ſecundum cauſſas, & mali grauitatem non exigua ſit differentia: tamen quia teneſmi natura & ratio in aſſiduo & ferè inani deiiciendi conatu conſiſtit; quandocunque cauſſa aliqua adeſt, quæ hoc deiiciendi deſiderium excitat, teneſmus meritò appellari poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Facilè hoc malum cognoſcitur. Aſſidua enim adeſt deiiciendi cupiditas cum dolore; etſi ſæpe nihil deiiciatur; interdum verò pauca, mucoſa & ſubcruenta. Prolabitur nonnunquam & inteſtinum rectum ex nimio excernendi conatu; & vrinæ difficultas ac ſtillicidium accidit, propter vicinitatem ac conſenſum harum partium. De quo Hippocrates 5. *aph.* 58. *Ad recti inteſtini & vteri inflammationem purulentoſque renes accidit ſtranguria.*

Cauſſæ diſcernuntur ex iis quæ excernuntur, & affectibus coniunctis. Etenim ſi à dyſenteria cauſſam habet, pituitoſus & ſalſus humor viſu, & ex maiori conatu ac paucis excrementis colligitur; bilioſus ex maiori mordicatione & pruritu: reliquæ cauſſæ ex affectibus coniunctis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Teneſmus facilè tollitur, neque vnquam per ſe iugulat: Celſus, *lib.* 4. *cap.* 18.

2. Quia tamen non leuia ſymptomata & mala ſæpe ſecum trahit, tum ſatis periculoſus eſt. Nam, vt Hippocrat. 7. *aph.* 27. ſcribit, *Si prægnanti teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt:* ſiquidem contentione ſeu ſollicitatioue aſſiduâ ac moleſtâ, cùm totum corpus, tum maximè vterus laborat, vtpote recto inteſtino cognatus & affinis: vnde non mirum, ſi frequentiùs exurgendo deſidendóque, & vehementiùs connitendo abortus fiat, vt Galenus *in commen.* ait.

3 Quò cauſſa, à qua oritur, grauior, eò perculoſior teneſmus: vnde qui ab atra bile excitatur teneſmus, omnino periculoſus eſt, cùm quaſi cancer exulceratus ſit.

4. Sæpe neglecto teneſmo vlcus relinquitur ſordidum, idque in fiſtulam tranſit, quæ ægrè curatur.

Curatio.

Curandi ratio varia eſt pro cauſſarum varietate. Si ab eadem cum dyſenteria cauſſa oritur teneſmus, & dyſenteriæ ſuccedit, eadem ferè curandi ratio eſt, quæ dyſenteriæ; & propterea vniuerſales euacuationes, prout opus, inſtituendæ. Poſtea parti affectæ ſuccurrendum; humores ſtimulantes abſtergendi; vlcus, ſi adſit, ſanandnm; pars roboranda, dolórque leniendus. Ideóque talis clyſter paretur. *Curatio.*

℞. *Hordei, flor. verbaſci,* an. M. j. *roſar. rubrar.* M. ß. *lumbricor. lotor. & inciſor.* ℥. j. *ſem. pſyllij, cydonior. fœnugræci,* an. ʒ. j. Coq. *in lacte recenti.* Colaturæ ℞. ℔. ß. Adde *olei roſacei* ℥. ij. *vitellos ouorum* ij. F. Clyſter, qui abſtergit & dolorem lenit.

Quantitas clyſteris parua ſit; cùm ſaltem inteſtinum rectum abluere debeat: frequentiùs tamen iniiciatur.

Foueantur & vicinæ partes circa os ſacrum, & interfemineum, *decoct. violar. althææ, verbaſc. flor. chamæmel. meliloti, ſem. fœnugræc. lini, anethi,* & inungantur *oleo roſaceo, chamæmelino, anethino, lumbricorum, vel communi,* in quo *ſem. dauci, cumini, angelicæ* cocta fuerint.

Si dolor ſit vehemens, & vigiliæ ægrum vexent, aliquid laudani opiati cum ſyrupo de papauere exhibeatur.

Dolore ſedato, ſi vlcus reſtet in inteſtino recto, illud abluendum & conſolidandum, vt:

℞. *Hordei* M. j. *rad. conſolidæ* ℥. ij. *plantaginis, ſaniculæ, roſar. rubr.* an. M. ß. Coq. *in aqua ſimpl.* Colaturæ ℞. ℔. ß. Adde *mellis roſati.* ℥. ij. *vitellos ouorum* ij. F. Clyſter.

Abluto vlcere, ſemel atque iterum vel etiam ter de die talis clyſter iniiciatur.

℞. *Decocti modò parati* ℥. v. *boli Armeni, thuris, myrrhæ, ſanguinis draconis,* an. ʒ. ß. Miſce.

Commodiora adhuc ſunt ſuppoſitoria; cùm ipſi loco affecto rectiùs & diutius adhærere poſſint, fiúntque ex ſeuo hircino cum puluere thuris, tuthiâ & ſimilibus. Et ſi vehemens dolor adſit, gr. ij. vel iij. opij vel laudani opiati admiſceri poſſunt.

Vel paretur tale ſuffumigium.

℞. *Maſtiches* ʒ. j. *thuris, ſtyracis calamitæ,* an. ʒ. ß. *flor. verbaſci, roſar. rubrar.* an. Scrup. ij. F. Puluis pro ſuffumigio.

Aut paretur ſuffumigium ex pice, cum ſemine rutæ, aniſi, fœniculi, thure.

Vel fiat tale Linimentum.

℞. *Mucilaginis ſem. pſyllij, cydon. extract. cum decocto florum verbaſci, & plantaginis,* an. ℥. j. *ſeui hircini* ℥. ß. *vitellum oui, boli Armeni,* ʒ. ß. *thuris* ʒ. j. F. Linimentum.

Si abſque dyſenteria Teneſmus accidat, cauſſa eius tollenda. Quapropter ſi abſque dyſenteria, à lentis & ſalſis humoribus inteſtino adhærentibus excitetur, abſtergendi ij decocto hordei, maluæ, melle roſato.

Si à bilioſis humoribus, iidem abſtergendi decocto hordei, lacte, iure carnium, addito ſaccharo rubro.

Si à calculo, vel etiam à fecibus induratis, (quam cauſſam etiam quidam ponunt) fiat teneſmus, primò clyſteres emollientes infundendi, qui feces emolliant, & vias laxent; poſtea acres, qui emollitas feces & calculos educant.

Si à vermibus inteſtino recto adhærentibus, idque mordentibus accidat teneſmus; clyſteres qui vermes necent, ex foliis perſici, abſinthio, praſſio, hyſſopo, hierâ ſimplici, & ſimilibus iniiciendi.

Si à refrigeratione nimia inteſtini recti oriatur, calefaciendum id eſt menthâ, ſemine lini, anethi in ſacculum incluſis, coctis & ano appoſitis. Vel fomentetur anus decocto horum; vel vapor ex decocto talium ano excipiatur, vel inſeſſus ex decocto iſto paretur: vel ſedeat æger ſuper tabula ex ligno cupreſſi, vel iuglandis calefacta, & ſeuo hircino illita.

Si à partium vicinarum affectibus per conſenſum excitetur teneſmus, iis ſublatis & ipſe tollitur.

CAPVT XIII.

De Hæmorrhoidibus.

TAndem hanc de inteſtinorum affectibus tractationem claudant hæmorrhoides, earúmque præter naturam affectiones. *Hæmorrhoides.* Αἱμοῤῥοΐς equidem, quandoque pro omni ſanguinis ex quacunque parte effuſione & fluxu accipitur, & dum Hipp. 2. *Prorrh.* ſcribit, ἢ αἱμοῤῥοΐδας ἔχωσι, Celſus locum exprimens, *ſanguinem aliqua parte prorumpentem* dixit, *lib.* 2. *c.* 8. In ſpecie tamen, ſaltem de ſanguinis è venis ani & vteri effuſione vſurpatur, vt ex eodem Celſo, *lib.* 6. *c.* 18. videre eſt. Imò vſus obtinuit, vt ſpecialiſſimè pro eo ſanguinis fluxu, qui fit è venis ani, accipiatur. Nec ſolùm de ſanguinis fluxu ex hiſce venis, ſed & de iis ipſis venis, vocabulum hæmorrhoidum vſurpatur.

Patiuntur autem hæ venæ varios præter naturam affectus. Aliquando enim intumeſcunt, aliquando quoque inflammantur, dolorémque patiuntur, aliquando verò ſanguinem fundunt, qui fluxus hæmorrhoidum nominatur.

Vnde hæmorrhoidum variæ ſunt differentiæ. Primò enim ſunt hæmorrhoides duplices: aliæ internæ, quæ è ramo ſplenico venæ portæ oriuntur, & per meſenterium circa colum & inteſtinum *Hæmorrhoidum differentiæ.*

inteſtinum rectum extenſæ, terminatur in muſculis ani & inteſtino interiore. Eáque vena eſt vnica, ſociámque habet arteriam à meſenterica infra ramos producentem. Externæ verò, à ramo venæ cauæ epigaſtrico oriuntur, & in externas recti inteſtini partes, ani muſculos ſcilicet, diſſeminantur. Suntque duplices, vtrinque vna, & vtraque habet comitem arteriam ab hypogaſtrica deriuatam. Et hæmorrhoides à porta ortæ ſolum inteſtinum rectum nutriunt; quæ verò muſculos nutriunt, à caua vena oriuntur. Et quia partes, quæ hoc loco à caua nutriuntur, plures ſunt, quatuor ſcilicet muſculi, vnus ſphincter, qui in orbem inteſtinum rectum cingit, & alij duo inteſtinum attollentes, & quartus cutaneus anum adſtringens: hinc etiam, vt modò dictum, hæmorrhoides à caua deductæ, duæ ſunt; à porta verò vna tantùm. Et propter hanc diuerſam hæmorrhoidum originem, internæ quidem ſanguinem & humores ex vena portæ & viſceribus, ad quæ illæ pertingunt; externæ verò ſanguinem in vena caua redundantem euacuant. Quia tamen eidem inteſtino recto inſeruntur, commuionem quandam horum vaſorum eſſe, & oſculis ſibi mutuò occurrere, & ex hæmorrhoidibus internis humores vitioſos externis etiam communicari, & per eas effundi, probabile videtur. De qua re pluribus infrà, *de affectib. hypoch. c.* 1. dicitur. Videatur etiam Hieronym. Fabricius ab Aquapendente, *de Operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidibus.*

Hæmorrhoides cæcæ & apertæ.

Deinde, quia ſanguis ad hæmorrhoidas affluens, modò per earum orificia effluit, modò in iis ſubſiſtens eas in tumorem attollit, duplices inde hæmorrhoides conſtituuntur, cæcæ & apertæ. Cæcæ (clauſas vel dolentes rectiùs dici putat Platerus) illæ dicuntur, quæ tantùm tument & nihil excernunt; apertæ verò ſunt, quæ ſuo tempore ſanguinem effundunt. Et cæcæ quidem ſæpe magno cum dolore intumeſcunt, dolórque, cùm excrementa excernuntur, exacerbatur; imò interdum à dolore & ſanguine effluente, neque exitum inueniente, inflammatio excitatur.

Quinque hæmorrhoidum differentiæ, ſec. Galen.

Galenus *in lib. definit. medicar.* quinque adhuc proponit differentias, à magnitudine, numero, figura, loco, & conſtitutione deſumtas. A magnitudine, quòd aliæ ſunt magnæ, aliæ paruæ, aliæ mediocres: à figura, quam intumeſcentes acquirunt, & inde etiam varia nomina ſortiuntur, & à verrucis, acinis vuarum, moris, ficubus, quæ repræſentant figurâ, dicuntur verrucales, vuæ, mora, συκώσεις ſeu ficus, Latinis mariſcæ, vnde Martialis: *Caeduntur tumidæ Medico ridente mariſcæ.* A loco, quòd aliæ in ano ſunt, aliæ in ſphinctere, aliæ in inteſtino recto; A conſtitutione, quòd aliæ mites ſunt, aliæ malignæ, carcinodes, gangrænoſæ.

Hæmorrhoides ad quam rerum p.n. claſſem referendæ?

Hæmorrhoides autem quatenus tument, pertinent ad morbos magnitudinis præter naturam auctæ: ſi verò ſanguinem præter naturam fundunt, pertinent, vt Galenus 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 6. ſcribit, ad ſymptomata in genere excretorum toto genere præter naturam. Neque enim omnium hominum eſt, ſanguinem ex his venis effundere, ſed quorundam: atque aliis etiã regionibus, vt meridionalibus magis ſunt familiares, aliis minùs, vt ſeptentrionalibus; quòd illarum incolæ ſanguinem calidiorem & magis aduſtum; harum frigidiorem habeant. Et quibus hoc accidit, à cauſſa præter naturam accidit. Neque enim ſolùm tum præternaturales ſunt, cùm præter modum fluunt, ſed etiam cùm moderatè fluunt. Etenim quanquam cùm moderatè fluunt, vtiles ſunt, & à multis morbus præſeruant: tamen humor qui ad excretionem naturam ſtimulat, naturali modo ſe non habet, neque ſanguis vnquam, niſi in fœminis, ſecundum naturam excernitur.

Quibus regionibus fluxus hæmorrhoidum magis ſit familiaris?

Cui ſexui potiſſimum accidat fluxus hæmorrhoidum?

Accidit autem fluxus hic præcipuè maribus, & quidem maximè in virili ætate conſtitutis: nonnunquam & fœminis. Et noui ipſe nobilem fœminum, corporis conſtitutione ſanguineam, affectioni tamen hypochondriacæ obnoxiam, quæ ſingulis menſibus ordinariè, & quidem die poſt menſtruum fluxum decimoquarto, hæmorrhoides patiebatur. Rarò verò ita ordinatè ſingulis menſibus fluunt hæmorrhoides, vt menſtrua; ſed quibuſdam duorum vel trium menſium ſpatio, nonnullis ſingulis annis ſemel vel bis, prout humorum naturam ſtimulantium maior vel minor copia eſt.

Qua periodo fluant hæmorrhoides?

Cur in hæmorrhoidibus cæcis dolor excitetur?

Excitatur verò in hæmorrhoidibus cæcis dolor, non ob ipſam venam affectam, quæ ſenſu prædita non eſt, ſed ob partes neruoſas & membranoſas exquiſito ſenſu præditas, quibus intexta eſt, idque eò magis accidit, ſi inflammatio accedat. Tum enim ſanguis, vt excernatur, in extremitatem venæ delatus, nec exitum inueniens, extremitatem huius venæ, ſimúlque partes, quibus inſerta eſt, diſtendit. Accidit hoc etiam interdum iis, quibus hæmorrhoides nunquam fluxerunt, & primùm fluere incipiunt, cùm oſcula venarum nondum ſatis pateant.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſa proxima, quam ſequitur hoc ſymptoma, eſt morbus compoſitionis, ſeu vaſorum horum apertio & ἀναστόμωσις. Fit autem iſta hæmorrhoidum apertio à ſanguine vitioſo, & inprimis aduſto, vt poſtea, *quæſtione prima*, dicetur. A quibus autem cauſſis humor melancholicus, & ater atque aduſtus generetur, alibi dictum.

Mouentur verò hæmorrhoides ferè ſponte & naturæ beneficio; & quidem aliæ ſtatum tempus obſeruant, & fluunt vel ſingulis menſibus, vel ſingulis anni quadrantibus, vel aliâ periodo; aliæ verò ſine vllo certo ordine mouentur. Interdum verò mouentur à cauſſa aliqua externa, præcipuè fortium purgantium vſu, vt colocynthidis, ſcammonij, vt & aloës, quæ hæmorrhoides aperiendi vim habet, vt ipſa experientia id teſtatur: quod qui negant, inter quos eſt Leonardus Fuchſius *lib.* 1. *paradox. cap.* 1. experientiæ ſcutica digni ſunt, vt Iulius Cæſar Scaliger, *exerc.* 170. *ſect.* 3. loquitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, ſiue fluant hæmorrhoides, ſiue non fluant, & ſaltem intumeſcant, ſiue etiam doleant. Ità enim facilè agnoſcitur, an hæmorrhoides ſint internæ vel externæ. Externæ enim & tactui & vſui ſunt obuiæ. Internæ verò non patent, niſi in ani expreſſione, vel ſi anus ſpeculo ani aperiatur. Figura, magnitudo, & numerus viſu quoque deprehenduntur. Quæ autem ſanguinis, qui euacuatur, qualitas & diſpoſitio ſit, è ſignis humorum, *alibi* propoſitis patet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Hæmorrhoides moderatè & conuenienti tempore fluentes à multis morbis hominem præſeruant, & à præſentibus liberant, vt docet Hippocrates, dum 6. *aph.* 11. ſcribit, *Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes bonæ ſunt*, & *ibid. aph.* 21. *Inſanis ſi varices & hæmorrhoides ſuperuenerint, morbi fit ſolutio*, & 6. *epid. com.* 3. *t.* 37. *Sanguifluis venis laborantes, neque morbo laterali, neque pulmonario, neque phagedænâ, neque inflammatiunculis, quæ dothienes vocantur, neque iis, quæ terminthi, fortaſſe verò neque leprâ, fortaſſe neque aliis morbis corripiuntur.* Et 6. *aph.* 12. *Diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi vna aperta ſeruetur, periculum aquæ intercutem vel tabis impendet.* Idem docet Galen. 6. *epid. comm.* 5. *text.* 25. 3. *de naturalib. facult. c.* 3. & 1. *ad Glaucon. c.* 14. Obſeruandum quoque eſt, vt teſtatur Scholiographus *ad c.* 55. *libri primi Hollerij de morb. internis*, grauidis quibuſdam, quatuor menſes in vtero habentibus, hæmorrhoides vtiliter fluxiſſe, iiſque ſubſiſtentibus peius habuiſſe. Habent & hoc commodi hæmorrhoides, docente id Hieron. Fabricio ab Aquapendente, quòd menſes prouocant, & faciliores ad fluxum reddunt, id quod *de Operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidib.* exemplis probat, & iſtâ ratione, quòd in venis vteri ſanguinem, propter copiam & craſſitiem infarctum & impactum, quaſi ad ora venarum ſedis, vi vacui trahunt, aut potiùs deriuant, vt ita vteri venas ab infarctu liberent.

2. Ex iiſdem tamen patet, hæmorrhoides corporis conſtitutionem non planè perfectam arguere, ſed talem, quæ vitioſos ſimul, præcipuè melancholicos & aduſtos humores generat, quos ad corporis œconomiam in ſtatu naturali conſeruandam, cum ſanguine per hæmorrhoides natura euacuare ſolet.

3. Habent contrà hoc incommodi hæmorrhoides, quòd ſi ſupprimantur, vel immodicè fluant, ægrum in hydropem, phthiſin, & alios morbos præcipitant, de quo Galenus 3. *de naturalib. fac. t.* 8. *Ex hæmorrhoidibus diuturnis ſuppreſſis, vel immodicè profluentibus, ad extremam frigiditatem deuenientes ægri, ſæpe in aquam intercutem incidunt*: & 4. *aph.* 25. ſcribit, euacuationi per hæmorrhoides non eſſe naturam aſſuefaciendam, quoniam periculoſus eſt exceſſus, ſiue ſupra modum ſanguis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur. Aëtius *tetrab.* 4. *ſerm.* 2. *c.* 3. inquit: *Hæc affectio malorum plurimorum hominibus cauſſa exiſtit. Nam & deformitatem, & miſeram vitâ hominibus inducunt, multos verò etiam vitâ priuant. Et deformitatem quidem, propter coloris totius vitiationem ex euacuatione ſuccedentem; miſeram verò vitam propter corporis debilitatem. Quandoque autem de vita periclitantur ſic affecti, cùm ob excedentem euacuationem perfrigeratum hepar aquam intercutem operatur.* Idem docet Paulus Ægineta *lib.* 3. *cap.* 59. Quæ tamen omnia intelligenda ſunt, ſi effluxus modum excedat. Et vt hæc omnia paucis complectamur, ſi aperiantur hæmorrhoides, quando ſanguis in corpore vitioſus, & forſan etiam copioſus adeſt, vtiles ſunt, & corpus ſanum conſeruant. Contrarium ſi fiat, contrarium etiam accidit. Similiter ſi, cùm morbus adeſt, vel imminet, aperiantur, ſanitatem promittunt. Si verò tum occludantur, morbum certò ingruere, vel præſentem auctum iri ſignificant.

4. *Diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi vna quæpiam ſeruetur aperta, periculum aquæ inter cutem, vel tabis imminet.* 6. *aph.* 12. Non tamen tantùm hydropem & tabem, ſed & alios morbos retentæ hæmorrhoides excitare poſſunt; atque interdum repente materiâ & atra bile ad caput, mania excitatur, vt Alcippo 4. *Epid.* accidit. Interdum etiam dyſenteria inde oritur. Generatur autẽ hydrops ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, vitioſo & feculento ſanguine, hac via interclusâ, ad hepar ruente, eiuſque calorem natiuum ſuffocante. Phthiſis verò, humore aduſto, ſalſo & acri ad pulmones conuerſo, eiúſque vaſa erodente, vnde ſputum ſanguinis, & tandem phthiſis oritur. Ita Amatus Luſitanus *cu.* 3. *cent.* 5. narrat, virum quendam per annos 45. ſingulis menſibus euacuationem per hæmorrhoides paſſum eſſe, quæ cùm illi obſtruerentur, ſanguinem ſubflauum & rubrum coacervatim per os, ſine febre & tuſſi eieciſſe: cui cùm quatuor hirudines illicò hæmorrhoidibus apponi iuſſiſſet; & ſyrupum ex endiuia, fumaria ac lupulo, earundem herbarum decocto dilutum exhibuiſſet; hinc purgans ex manna, rhabarbaro & particula elect. diaphœnic. propinaſſet, tandémque conſeruam fumariæ ieiuno ſuperbibitâ aquâ cichorij dediſſet: conſuetum fluxum hæmorrhoidum rediiſſe, & bene valuiſſe.

5. In hæmorrhoidibus valde dolentibus niſi maturè ſuccurratur, metuendum eſt, ne ratione magnæ attractionis &

humorum confluxus, inflammatio & apoſtema, vel vlcus, vel fiſtula, vel aliquod aliud graue malum excitetur.

6. Cæcæ hæmorrhoides internæ, ſi verſus virgam tendunt, periculoſæ ſunt; quia inflammatæ plerumque vrinæ viam conſtringunt, & ſtranguriam excitant.

7. Cæcas hæmorrhoides, niſi maximè tumeant, & magnum dolorem inferant, potius naturæ committere, quàm aperire præſtat.

8. Inſignes & maiores ſanguinis effuſiones fiunt ab hæmorrhoidibus à vena caua ortis: quia maiores & plures ſunt, & propterea etiam maiori cum periculo accidunt.

Indicationes.

Indicationes. Hæmorrhoides cæcæ, vt fluant, opera danda; quod ſi obtineri non poſſit, ſanguis ad eas fluens aliò reuellendus & deriuandus, ac inflammatio prohibenda, & dolor mitigandus.

Si verò fluant hæmorrhoides, & quidem moderatè, naturæ totum negotium committendum, & fluxus nullo modo impediendus; ſi verò parciùs fluant, motus naturæ promouendus; ſi nimiùm fluant, aut fluxus diutius quàm par eſt, duret, aut ſæpius redeat, fluxus ſiſtendus.

Curatio.

Curatio. Si ergo hæmorrhoides ſaltem tumeant, non verò ſanguinem fundant, danda eſt opera, vt aperiri poſſint, frictione factâ foliis mercurialis, parietariæ, borraginis, ficus, vel illitione ſucci betæ, cyclaminis, centaurij minoris, & ſimilibus, quibus, ne dolor excitetur, anodyna addi poſſunt, quæ Galenus 9. *de comp. med. ſec. loc. cap* 7. deſcribit.

Si verò magnus adſit humorum affluxus, & dolor vehemens, & inflammatio metuenda ſit, humores in contraria reuellendi, quod commodiſſimè fit ſectione in brachio: quæ niſi ſuffecerit, venam in poplite vel malleolo ſecare licet.

Quibus euacuationibus niſi dolor & tumor minuatur, hirudines applicari poſſunt, vt ſanguini exitus detur. Ante verò euacuationem hirudines applicandæ non ſunt, ne maior humorum affluxus concitetur. Verùm de hirudinum ad hæmorroides applicatione, dicetur infrà, *quæſt.* 3.

Locum autem applicandi hirudines, cùm ad dolorem earum leniendum, tum ad varios morbos præcauendos & curandos, quod attinet: prout euacuare ſuperfluos humores à vena caua aut porta volumus, etiam in ano locus eligendus eſt, aut extrà & ad latera, aut intus & retrò. Idcircò Hieron. Fabric. ab Aquap. in lienis vitiis tum intrinſecùs, tum poſteriùs coccygen verſus, tum nonnihil ad ſiniſtram affigere iubet. In obſtructionibus autem cùm in ſima, tùm in gibba hepatis parte, cùm interiùs, cùm poſteriùs, tum ad latera, atque vndique ad podicem applicat. In renum verò affectionibus, necnon pleuritide, peripneumonia, vt & in externis affectionibus, exteriùs magis, tum verò & ad podicis latera hirudines applicat. In febribus, cùm exteriùs, tum interiùs, atque vndique affigit. In mania, cùm exteriùs tum interiùs, ſi aduſti humores in toto redundent; in melancholia ſimiliter. In phrenitide, exteriùs magis & ad latera, vt eius verbis vtar.

Modus applicandi hirudines. Modum applicandi quod attinet, triplex modus eſt exeuntis ſanguinis ab ano ex hirudinibus repletis, vbi turgidæ factæ vel ex ſe deciderunt, vel ſalis momento admoto decidere coactæ ſunt. Primus eſt, vt delapſis hirudinibus ſinamus ſanguinem fluere, donec ſponte ſiſtatur: ſecundus modus eſt, vt æger ſupra balneum aquæ calidæ deſideat, cuius vapore ſanguis mouetur, vaſculo aquæ innatante, quod ſanguinem effluentem excipiat: tertius eſt, vt ſi æger non poſſit ſurgere, corniculo inſtar cucurbitæ ſanguis extrahatur.

Aluus quoque laxa & mollis ſeruanda, ne fæces duræ in tranſitu dolorem augeant, id quod fiet exhibitis in iuſculo oleribus emollientibus, caſſia item & manna.

Ad dolorem verò leniendum, ſimúlque calorem, qui plerumque adeſt, temperandum, ac inflammationem prohibendam, refrigerantia & anodyna medicamenta applicanda, quæ vel ſaltem illinuntur, vel cum bombace aut linteo imponuntur, vel etiam, ſi ferre poſſit æger, ano per fiſtulam infunduntur. Fiunt verò ex lacte, pane, oleo rutaceo, & vitello oui; vel ex recenti butyro, croco & oui albumine; vel vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni, & populeum inungendum; vel oleum commune, aut amygdalarum dulcium, in quo momordicæ poma, aut herbæ Paridis baccæ coctæ ſint.

Vel ♃. *Mucilag. ſem. pſyllij aq. roſ. extract.* Vnc. ß. *ol. roſac. violac.* an. Vnc. ß. Miſce.

Vel ♃. *Butyri recentis, ol. roſac.* an. Vnc. j. *ceruſſæ lotæ*, Vnc. ß. Diu mortario plumbeo agitentur. F. Linimentum.

Si dolor ſit vehemens, vſurpetur oleum expreſſum è ſemine cucurbitæ, papaueris, aut hyoſcyami.

Vel tale adhibeatur Vnguentum.

♃. *Fol. maluæ, lactucæ, violariæ, flor. verbaſci*, an. M. j. *fol. mandragoræ, flor. chamomillæ*, an. M. ß. *ſem. lini*, Vnc. ß. Fiat decoctum pro fomento.

Poſt fomentationem tale vnguentum adhibeatur.

♃. *Ol. papau.* Vnc. j. *roſac.* Vnc. ß. *ſucci ſolani*, Drach. ij. Miſceantur in plumbeo mortario. Vel apponatur hoc cataplaſma.

♃. *Fol. maluæ, violariæ*, an. M. j. *ſolani, flor. verbaſc.* an. M. ß. Coq. in lactis ſ. q. Contundantur minutim, & addatur *farinæ tritici, hordei*, an. Drach. iij. *vitellum oui* j. *olei roſ.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Folia etiam portulacæ, ſolani & hyoſcyami recentia contuſa, & parum ſub cineribus cocta, vel in patella cum oleo frixa, & in cataplaſmatis formam redacta dolorem leniunt.

Si dolor valde vrgeat, opium addi poteſt.

Vt ♃. *Vnguenti populei*, Vnc. ß. *olei papau.* Vnc. j. *opij*, Scrup. j. *croci*, Scrup. ß. Miſce cum *ouo integro*.

Si verò nunquam fluere conſuetæ ſint hæmorrhoides, nec ſpes ſit eas fluxuras, danda opera vt exſiccentur, ne iterum intumeſcant, adhibitis digerentibus & ſiccantibus, citra morſum tamen; quibus & dolorem lenientia ſemper admiſcenda ſunt.

Medicamenta autem in hanc rem vtilia parantur, ex *acacia, bolo Armeno, ligno Guaiaco, ſulphure, alumine, item è verbaſco, ſcrophularia, plantagine, millefolio, hyperico, ſcabioſa, cynogloſſa, porri foliis*, è quibus fotus & inſeſſus fieri poſſunt; vel etiam vapor coctarum herbarum ano excipi.

Vtile eſt & vnguentum è ſcrophularia paratum, quod & à Matthiolo commendatur, & ab aliis etiam ob ſignaturam radicum laudatur.

Vel ♃. *Radic. lilior. alb. ſcrophular.* an. Vnc. j. *flor. verbaſci*, M. j. *chamæmeli* M. ß. *hyperici* P. j. *dactylor.* num. vj. Coq. in aqua ad mollitiem, & contundantur. Adde *farinæ ſem. lini, fœnugræci*, an. Vnc. j. *myrrhæ, thuris*, an. Drach. ij. *croci*, Drach. j. *vitell. ouor.* num. iiij. *butyri ſine ſale* Vnc. ij. F. Cataplaſma.

Vel bulbi cæparum, aut porri ſub cineribus coquantur, vt acrimoniam amittant, & cum oleo roſac. fiat Cataplaſma: quod fortius erit, ſi radices dracunculi & ari ſimiliter coctæ addantur.

Vel ♃. *Maſtich. thuris, myrrhæ*, an. Drach. ij. *bdellij, hypocyſtidis*, an. Drach. j. *croci* Scrup. j. *mucilag. ſem. lini, gummi tragacanth.* an. ℥. ß. *vitellum oui* num. j. *olei roſacei, verbaſc.* an. q. ſ. F. Vnguentum.

Poſſunt eidem lithargyrum, tuthia, ceruſſa addi.

Fumus etiam è lolio, verbaſco, ſcrophularia, quibus ſulphur addi poteſt, ſuper carbones vel ferrum candens proiectis, ano exceptus hæmorrhoides ſanat & abſumit. Ore quoque ſumenda quædam exhibentur ad hæmorrhoides tumentes abſumendas. Dioſcorides decoctum ononidis probat. Verbaſci etiam puluis, cum lacte, vel alio liquore conueniente exhibitus, ad hæmorrhoides tumentes abſumendas vtilis eſt. Ex eo, cum æquali portione farinæ tritici, atque vitello oui & butyro, placenta fieri poteſt, cuius portio ſingulis diebus exhibeatur; vel ſuccus verbaſci propinetur; vel ex eo cum ſaccharo ſyrupus; vel cum puluere glycyrrhizæ Electuarium. Bdellium quoque cum ſucco verbaſci emollitum, & in pulueris formam redactum, Drach. j. pondere exhiberi poteſt.

¶ [Si quis hæmorrhoidum cæcarum inſano dolore torqueatur, minimum quid ſcrophulariæ, vel radicis, vel foliorum, cum cibo aut potu capiendo, ſtatim dolore liberatur, ſiue ipſam plantæ ſubſtantiam ſiccam aut viridem, ſiue decoctum eius aſſumat.] *Remedium ad hæmorrhoidum cæcarum dolorem, ex Henric. ab Heer.*

Apertæ verò hæmorrhoides, ſi minus, quàm par eſt, ſanguinis fundant, & quidem cum dolore, motus naturæ iuuandus, quod fit fomentis & ſuffumigiis paratis è foliis maluæ, althææ, chamæmel. meliloti, ſemine lini, fœnugræci. Aloë etiam ſumta hæmorrhoides promouet, vt & vinum generoſius hauſtum.

Si verò nimiùm fluant apertæ hæmorrhoides, aut fluxus diutiùs duret, aut frequentiùs redeat: fluxus is ſupprimendus & ſiſtendus. Si ergò magna adſit ſanguinis copia, vena in cubito aperienda. Et licèt hæmorrhoides internæ cum venis quæ in cutem deſinunt, per ſe nullam communionem habeant: tamen vena caua ſanguine aliquo modo euacuata, ex hepate, & hepar è meſaraicis ſanguinem rapit, atque hoc pacto ab hæmorrhoidibus fit reuulſio. Si venæſectionem non ferant, cucurbitulæ ſcapulis, lumbis & hypochondriis affigendæ, ac partes ſuperiores fricandæ, & vinculis fortiter conſtringendæ.

Sanguinis verò acrimonia & tenuitas medicamentis refrigerantibus & incraſſantibus corrigenda, vt Syrupo portulacæ, è roſis ſiccis, cydoniorum, acetoſæ, ribes, myrtino, & ſimilibus, ac aquis ex iiſdem plantis deſtillatis. Fortiora ſunt lapis hæmatites, terra ſigillata, trochiſc. de ſpodio, de carabe, & alia medicamenta, *de Dyſenteria*, ad fluxum ſanguinis ſiſtendum propoſita.

Et ſi fluxus ſit nimius, etiam opiata exhibenda, vt theriaca recens, philonium, requies Nicolai, laudanum opiatum.

Si vires ferunt, primò humores ſeroſi & acres, qui ſanguinis ſunt vehiculum & ſtimulus, vt natura hanc ſanguinis euacuationem inſtituat, euacuandi, & hoc modo ſimul deriuandi; & lenibus medicamentis humores, qui ad hæmorrhoides fluxuri erant, ad inteſtina diuertendi. Talia ſunt ſyrupus roſar. ſolutiuus, de ſpina ceruina, manna, myrobalani, tryphera perſica. A fortioribus verò medicamentis planè abſtinendum, ne humores agitati ad partem affectam ruant. Ad præcautionem tamen, antequam fluxus ingruat, medicamenta bilem flauam & atram purgantia commodè exhibentur iis, qui immoderato hæmorrhoidum fluxui ſunt obnoxij, ne tales vitioſi humores cumulentur, naturámque ad excretionem ſtimulent.

Topica ſint quæ vim adſtringendi, venáſque claudendi habent: cuiuſmodi ſunt κολλητικὰ & quæ aliàs in vulneribus, ad

ſanguinem

ſanguinem ſiſtendum adhibentur; ac niſi hæc ſufficiant, tandem medicamenta cauſtica, & ipſe ignis actualis, ſemper incipiendo à mitioribus, & cauendo ne ſphincteri, qui exquiſito ſenſu eſt præditus, acria medicamenta, vt nec ignis applicetur, ne dolor & conuulſiones excitentur.

Primò ergo medicamenta à foliis plantaginis, quercus, roſis rubris, bolo Armeno, thure, ſanguine Draconis, balauſtiis, aloë, & ſimilibus applicanda. Vt:

℞. *Fol. verbaſci*, quæ peculiarem vim in fluxu & dolore hæmorrhoidum habent, M. ij. *quercus, ſolani*, an. M. j. *flor. roſ. rubr.* M. ß. Coq. in vino rubro, & fomenti loco applicentur. Vel contuſis adde ol. amygdal. F. Cataplaſma.

Ex Vnguentis vtile eſt Vnguentum Comitiſſæ.

Vel ℞. *Boli Armeni* Drach. j. ß. *radic. biſtortæ, nuc. cupreſſi, flor. roſ. rubr.* an. ſcrup. iv. *balauſtior. baccar. myrti, hypociſtidis*, an. Drach. j. *ſang. Draconis* Drach. ß. *corall. rubr.* Drach. j. *thuris* Drach. ij. *ol. roſac.* q. ſ. ad incorporandum. *ceræ*, q. ſ. F. Vng.

Pinguedo etiam anguillæ, quæ dum aſſatur, exſtillat, proprietate quadam hic prodeſſe ſcribitur, & propterea etiam vnguentis admiſceri poteſt.

Inter Emplaſtra vtile eſt Emplaſtrum contra rupturam: Vel ſequens.

℞. *Aloës, thuris, boli*, an. Drach. ß. *ſang. draconis* Drach. ij. puluériſata excipiantur *oui albumine, vel mucilagine gummi tragacanthæ factâ in aq. plantag.* Emplaſtrum autem hoc antequam planè ſiccetur, amouendum eſt, cùm exſiccatum ſine dolore auelli non poſſit.

Vel ℞. *Thuris, colophoniæ*, an. Drach. iij. *boli*, Vnc. ß. *ceruſſæ, plumbi vſti*, an. Drach. j. *acaciæ*, Drach. ß. Trita excipiantur oui albumine, vel tragacantha & cera, ac fiat ſuppoſitorium.

Vt verò ad ſanguinem è vulneribus fluentem ſiſtendum vtiliſſimus eſt fungus ille qui crepitus lupi appellatur: ita & in podicem inditus hæmorrhoides fluentes ſiſtit.

Hæc ſi non ſufficiant, cauſtica vſurpanda, *æs vſtum, chalcanthum, miſy, ſory*; quibus admiſceri poſſunt, vnguentum de Lithargyro, de Tuthia, & ceruſſa; & cum glandium calice, vel aliâ capſulâ, ne vicinæ partes ſimul adurantur, hæmorrhoidibus apponi debent; deinde eſcharæ caſus modo aliàs vſitato procurandus.

Hæmorrhoidum ſectio & vſtio. Quòd ſi his omnibus nihil proficiatur, & fluxus pertinaciter perſeueret, tum etiam ſi hæmorrhoides exſiccare, & earum fluxum impedire animus eſſet: Antiqui ad manus operam deueniebant, & ægro rectè collocato ac vincto, hæmorrhoides ſcalpello vel alio conuenienti inſtrumento liberabant, deinde acu filum trahente hæmorrhoides perforabant, & arctè vinciebant, tandem hæmorrhoidum caput abſcindebant, & ferro ignito vrebant, ac poſtea eſcharæ caſum, & vlceris curationem conſueto modo peragebant; vel etiam ſine inciſione eas ſtatim vrebant, de qua re pluribus agit Hippocrates *lib. 2. de hæmorrhoidibus*, *An tuta ſit?* vbi etiam ſcribit: *Rectum inteſtinum & ſecans & reſecans, & conſuens, & vrens, & putrefaciens, etiamſi grauiſſima hæc ſint, nihil læſeris.* Verùm non ſine cauſſa ſcribit Hieron. Fabricius ab Aquap. ſe experientiâ non potuiſſe vnquam hæc comprobare; neque à pleriſque hæc tolerari & ſuſtineri, cum pars hæc, ſi quæ alia, ſit ſenſu exquiſitiſſimo prædita. Ideoque ipſe mauult hæmorrhoides tumentes medicamentis, quàm chirurgiâ curari, vt inſeſſione in aquis thermalibus, & ſpongiis ex aqua thermali expreſſis, & arctè ſupra anum ligatis; item radicibus porri in oleo communi vel myrtyno decoctis, ſcrophulariæ radice in aqua decocta, contuſa & impoſita; ſpongiâ ex aqua calcis expreſſa.

In iſta autem intentione peragenda, non negligendum monitum Hippocratis *6. aph. 12. Diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi vna quæpiam aperta ſeruetur, periculum aquæ inter cutem, vel tabis impendet.* Vt etiam alij Authores docent. Aëtius tamen *tetrab. 4. ſerm. 2. c. 5.* diſſentit, ſtatuitque, omnes hæmorrhoides ſanandas, nullámque apertam ſeruandam eſſe, nihilque ægro inde periculi imminere; modò æger conuenienti diætâ vtatur, & venæſectio ac purgatio ſuo tempore inſtituantur. Imò ipſe etiam Hipp. idem ſenſiſſe videtur, dum *lib. de hæmorrh.* omnes vrere iubet, vetátque vllam citra vſtionem relinquere. Verùm corpora, quæ ita diſpoſita ſunt, vt humores tales vitioſos, qui naturam ad hanc excretionem ſtimulent, generant, vix tam exactè diætâ regi poſſunt, vt non aliquid vitioſi humoris generent; neque etiam illud omne venæſectione vel purgatione tolli poteſt, imò antequam ſanguinis miſſio vel purgatio inſtituatur, de improuiſo homini aliquid damni afferri poteſt. Ideoque Hippocratis conſilium *allegato aphoriſmo*, ſequi tutius eſt. In *libro* verò *de hæmorrhoidibus*, cùm contrarium ſentire videatur, proculdubio loquitur de hæmorrhoidibus recentibus, non verò diuturnis.

Diæta.

Diæta. In cæcis hæmorrhoidibus diæta ſit tenuis, ad humidum declinans, & aluum laxam ſeruandi vim habens, ne fæces indurentur, & induratæ in excretione dolorem excitent. Cum cibis ergo ſumi poſſunt borrago, blitum, ſpinachia, malua, paſſulæ. Caſſiam etiam fiſtularem ſumere vtile eſt. Aromata verò dulcia & acria vitentur. Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia conueniens, vinum dilutum; generoſa verò vina vitentur. Si fæces duriores ſint, ne in excretione earum dolor excitetur, clyſtere ex iure pingui, vel decocto emolliente cum oleo communi; eas emollire vtile eſt.

Si nimium fluant hæmorrhoides, cibus ſit incraſſans ex oryza, ſimilagine, & ſimilibus in aqua chalybeata coctis, quibus bolus Armenus, aut corallia admiſceantur. Conueniunt etiam mala cydonia, pyra, & ſimilia. Vinum ſit auſterum ſtypticum. Quies vtilis eſt; omnis verò motus animi & corporis nimius vitandus.

QVÆSTIO I.

Qualis ſit ſanguis qui per hæmorrhoides euacuatur?

Qualis ſanguis ſit, quem natura per hæmorrhoides euacuare ſolet, Authores non plane conſentiunt. *Qualis ſanguis per hæmorrhoides euacuetur?* Gal. *6. aph. 11. & 12.* hæmorrhoides fieri ſtatuit à ſanguine melancholico, & inſtitui hanc euacuationem à natura ſuccum melancholicum purgante. Hippocrates tamen, *6. Epid. comm. 3. aph. 37.* dum morbos recenſet, à quibus ij, qui hæmorrhoidibus laborant, immunes ſunt, etiam eos recenſet, qui non à ſanguine melancholico, ſed & aliis humoribus proueniunt. Et res ipſa id teſtatur. Neque enim ſemper ſanguis craſſus ac ater, ſed ſæpe etiam floridus ac rubens per hæmorrhoides excernitur. Adrianus Spigelius quoque, *de humani corp. fabr. lib. 5. cap. 3.* Galenum reprehendit, quòd ſolum humorem melancholicum hæmorrhoidum cauſſam eſſe ſtatuit, atque à bile & pituita hæmorrhoides quoque excitari poſſe docet, idque probare vult autoritate Hippocratis, & ratione. Autoritate quidem Hippocratis, qui *initio libri de hæmorrhoidibus*, hæmorrhoidum morbum fieri teſtatur, cùm bilis aut pituita ad venas inteſtini recti decubuerit, ſanguinémque qui in venis eſt, calefacit. Ratione verò, quòd inſaniæ etiam fiant à bile & pituita, teſte Hipp. *lib. de morbo ſacro*, qui tamen *6. aph. 21.* ſcribit, hæmorrhoidibus ſuperuenientibus inſaniam ſolui; refertque ſe in Germania vidiſſe moleſtatos à catarrho ſalſo, ſanatos fuiſſe hæmorrhoidum longâ fluxione.

Verùm enim verò ſciendum, hìc per ſanguinem melancholicum accipiendum eſſe, non ſolùm ſanguinem frigidum & ſiccum, aut qui melancholicum humorem frigidum & ſiccum admiſtum habet, ſed etiam aduſtum, & qui ſero melancholico abundat, vnde etiam floridus, vbi excernitur, apparet. Et ſolent in venis meſaraicis inprimis humores aduſti & bilioſi cumulari, qui febres intermittentes excitare ſolent; quos natura interdum per hæmorrhoides internas expellit. Atque iidem, ſi in cauam venam penetrent, per hæmorrhoides externas euacuari ſolent. Et omnino ij magis ſunt hæmorrhoidibus obnoxij, qui ſanguinem aduſtum habent, & qui in iuuentute fuêre ſanguinei, quibúſque in adulta ætate ſanguis aduritur, quique affectioni hypochondriacæ ſunt obnoxij.

Fallitur verò Spigelius in eo, quòd à pituita etiam inſaniam fieri poſſe putat. *Φλέγμα quid ſignificet Hippocrati?* Φλέγμα enim vocabulum non ſolùm humorem frigidum, ſed & calidum (quæ etiam genuina eius ſignificatio eſt) ſignificat; & Hippocrati quoque ſæpe pro humore calido & retorrido, qualis inſaniam inducit, accipitur, vt ex libro περὶ φύσιος παιδίου, & aliis locis Hippocratis plurimis patet, de quibus videatur Anutius Foëſius *in œconom. Hippocratis, ad vocem* φλέγμα. Et in illo loco Hippocratis ex *libro de hæmorrhoidibus*, à Spigelio allegato, φλέγμα non ſumi pro humore frigido, ex eo patet, quòd ex eo ſanguinem, qui in venis eſt, calefieri, Hippocrates ſcribat.

Non tamen hoc prætereundum, quod Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. c. 10.* annotauit, atque ego etiã aliquoties obſeruaui, interdum è podice ſine dolore & ſine ſanguine prodire mucoſas quaſdam & ſubalbidas ſordes, quas falsò nonnulli pro pure habent, quas ille veluti limum fecémque ſanguinis melancholici eſſe putat, quam podicis venæ eructent interdum multo tempore, poſt diuturnos ferè morbos melancholicos, durámque & laborioſam equitationem. Platerus verò fieri hoc eâdem ratione ſcribit, vt in albis vterinis fluoribus, vt ſicut in illis per venas mẽſtruas, ſic hic per hæmorrhoidales natura ab alba illa materia, mẽſtruis albis tenacibus nõ abſimili, ſe repurget. *An interdum pus per hæmorrhoides euacuetur?* Et omnino non pus eſt illa materia alba, cùm in iis etiam prodeat, qui nullo vlcere eo loci laborant: ſed ſanguis quidam craſſior in materiã talem albam & viſcoſam, albumini oui non abſimilem, mutatus.

Quanquam verò Galenus *6. Epid. comm. 5. text. 25.* naturam etiam ſanguinis plenitudinem per hæmorrhoides euacuare ſcribat, atque id negandum non ſit: tamen hoc iis ferè accidit, qui ſimul ſanguinem calidiorem habent.

QVÆSTIO II.

An Aloë venarum ora aperiat, & hæmorrhoides cieat?

Affirmat id Serapio *cap. 101. de med. ſimp.* Meſuë, *lib. de ſimpl. med. facult. c. 1.* & Arabes plerique. *An Aloë venarum ora aperiat?* Leonhardus Fuchſius verò, Arabibus parum æquus, *lib. paradoxorum, c. 1.* id negat: & primò quidem autoritate Græcorum ſe tuetur, Dioſcoridis putâ, qui *lib. 3. c. 24.* Aloën δύναμιν συνδετικὴν, *vim adſtringentem* habere, & cum aqua frigida potam ſanguinis excretiones cohibere, & hæmorrhagias hæmorrhoidum ſiſtere ſcribit; Galeni, qui *lib. 6. de ſimpl. med. facult.* docet, aloën eſſe φαρμακὸν κολλητικόν, ſeu glutinare, & clarius *lib. 5. meth. med. c. 4.* optimum quod nouerit, ad ſanguinis, etiam membranarum cerebri, eruptiones remedium; quod paratur ex thuris parte vna, & aloës parte dimidia;

Plinij, qui *lib.27.c.4.* ſcribit, aloën ſanguinis exſcreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pondere ex aqua ſedare, vulnerum quoque ſanguinem, & vndecunque fluentem ſiſtere; imò ipſius Auicennæ, qui *cap.67.canon.2.* ſcribit, aloën, quando ponitur cum vino ſupra hæmorrhoides & rimas ani, tunc ſanguinem ex iis manantem ſiſtere. Experientiam verò cùm negare non poſſit, certumque ſit, quòd interdum aloë aſſumta hæmorrhoides aperiat, putat id fieri non per ſe, ſed ex accidenti, quia videlicet acres humores, qui ſuâ acrimoniâ ani venas aperiunt, commouet, quod etiam Galenus docet *6.aph.47.*

Verum vno verbo hæc controuerſia componi poteſt, ſi dicamus, aloën extrà admotam venarum orificia claudere, & ita ſanguinem vndecunque fluentem ſiſtere; intus verò ſumtam, vt in venas penetret, ſanguinem ciere. Habet enim extrà admota vim quandam denſandi, adſtringendi & glutinandi. Eadem etiam quia valde attenuat, ſanguinémque feruidiorem reddit, & quaſi fundit, illique eam quaſi qualitatem inducit, quam aliàs ſanguis obtinet in iis, qui ad hæmorrhoidum fluxum ſunt diſpoſiti, accidit vt inde venæ ani aperiantur. Fruſtra verò hanc huius controuerſiæ conciliationem impugnat Fuchſius, & quidem ſolùm autoritatibus, dum ſcribit, Dioſcoridem & Plinium ſtatuere, aloën etiam in potu ſumtam ſanguinem profluentem compeſcere. Etenim & Dioſcorides, & Plinius non loquuntur de hæmorrhoidibus, ſed de ſanguinis exſpuitione, quæ fit venâ aliquâ apertâ. Tunc enim aloë hauſta externi medicamenti loco eſt, quæ orificio venæ aperto pota, affluens illud claudit, non minùs vt extrà vulneri alicui applicata.

QVÆSTIO III.

An hirudines hæmorrhoidibus applicandæ ſint?

An hirudines hæmorrhoidibus applicandæ ſint?

Victor Trincauellius *de rat.cur.part.corp.hum.præt.nat.affectus, lib.9.cap.14.* apertionem hæmorrhoidum per hirudines diſſuadere videtur, ideo quòd primò ea conſuetudo, licèt frequens in præſentia ſit, tam Patauij & Venetiis, quàm in reliquis ferè totius Italiæ ciuitatibus, nouum ſit inuentum iuniorum Medicorum, nec meminerit eius eſſe mentionem factam ab aliquo Græcorum, aut Arabum Medicorum. Deinde quòd Galenus *4.aph.25* apertiſſimè conſulit, non eſſe aſſuefaciendum euacuationi per hæmorrhoides, quoniam periculo ea conſuetudo non vacet: cùm ſi nigra fluat, vtilis quidem ſit ea euacuatio; ſi verò vel clarior & tenuior ſanguis, vel copioſior excernatur, eadem vtilis non ſit. Obſeruaſſe ſe verò ſcribit, quòd ſanguis per hirudines detractus, præſertim quando hæmorrhoides ſponte non intumuerint, aut doluerint, effuſus, clarus ſit, non niger.

Contrà Hieronymus Fabricius ab Aquapendente *de operat. chirurg.cap.de hæmorrhoidibus* ſtatuit; etiam in iis, quibus nunquam ſanguis per venas ani fluxerit, neque eæ tumidæ fuerint, nihilominus per hirudines appoſitas tentari euacuationem debere in morbis curandis, vtpote in melancholia, pleuritide, peripneumonia, capitis dolore, febribus, liene affecto, renum paſſionibus, & aliis affectionibus ab Hippocrate & Galeno commemoratis. Et primò quidem id probat autoritate Galeni, qui *4.aphor.25.* ſcribit: *Sanguis ſuprà, id eſt, per os excretus, qualiſcumque fuerit, malum: infrà verò,* id eſt, *per hæmorrhoides, bonum, quando hominis natura multum talem accumulauerit ſanguinem. Aliter autem non eſſe aſſueſaciendum ei, quæ fit per hæmorrhoides, euacuationi, vt quæ periculoſam habeat vtramque immoderationem, ſiue ſupra modum ſanguis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur.* Deinde multis rationibus id probat, quarum prima eſt, quòd natura, cùm per hæmorrhoides ſanguinem euacuat, hominem à multis morbis liberet; ideóque naturam in hac euacuatione eſſe imitandam & adiuuandam. Secunda, quia natura in hunc vſum hæc vaſa conſtruxit, & propterea vbi munere ſuo non fungitur, eſſe aperienda, ſi nimirum materia noxia in corpore abundat. Tertia, quia euacuationes, quæ fiunt à natura aut à Medicis, quotieſcunque adeſt materia noxia, ſunt bonæ, quia morbos tollunt. Quarta, quia ſi non licet ſanguinem melancholicum per hæmorrhoides euacuare, ſequetur etiam in aliis morbis nec ſecandam venam eſſe, nec purgandum. Quinta, quia natura, quæ eſt morborum medicatrix, eſt imitanda, quæ rarò alias, quàm has venas ad ſuperflua euacuanda aperit. Imò exiſtimat Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, euacuationem ſanguinis ex hæmorrhoidibus à vena caua plus conferre in febribus malignis, quàm venæſectionem in cubito. Cùm enim in febribus malignis putredo ſit in vena caua, hæmorrhoides ſunt viciniores venæ cauæ, vbi maximè eſt in lumbis, quàm venæ in brachiis.

Et omnino ſatis probabiles ſunt rationes Hieronymi Fabricij ab Aquapendente, neque diſſentit ab eo Hippocrates & Galenus. Hæc ſaltem attendenda: Primò, quæ hæmorrhoides aperiendæ ſint, applicatis hirudinibus; deinde qui humores, & vbi peccent: quò pertinet etiam naturarum & regionum varia conſtitutio. Etenim ſi in vena caua humores peccent, externæ hæmorrhoides, etiam fluere non conſuetæ, modò tumeant, aperiri poſſunt; cùm magno venæ cauæ trunco in lumbis proximæ ſint. Eædem tamen externæ etiam aperiri poſſunt, ſi tumeant, vel fluere conſuetæ ſint, vbi humores vitioſi ſunt in ramis venæ portæ, ob conſenſum, & ἀναστομώσει hæmorrhoidum internarum & externarum, vt infrà *part.5. ſect.1. cap.1. de aff. hypoch* dicetur. Si verò humores vitioſi ſunt in venæ portæ ramis, internæ, modò id commodè fieri poſſit, aperiantur, ſiue turgeant, ſiue non turgeant, ob rationes ab Aquapendente adductas; externæ verò, ſi non tumeant, non debent, cùm naturæ conatus tum deſit. Ipſo tamen fatente Fabricio, iſta hæmorrhoidum apertio maiore cum commodo fit in Italis & meridionalibus, vtpote qui ſanguinem magis calidum & aduſtum habent, & propterea fluxui hæmorrhoidum magis ſunt obnoxij; quàm Septentrionalibus, quorum ſanguis eſt frigidior, quibuſque hæmorrhoides propterea minùs ſunt familiares.

LIBRI TERTII
PARS III.
DE MORBIS MESENTERII, Pancreatis, & Omenti.

CAPVT I.

De Meſenterio, & vaſis meſaraicis, veniſque lacteis.

MESENTERIVM, quaſi μέσον τῶν ἐντέρων, Ciceroni 2. *de nat. Deor.* & Macrobio *in ſomn.Scipion. c.6. circa finem*, medium inteſtinum, id eſt medium viſcerum & interaneorum, (ita enim antiqui Romani nomen inteſtinorum accipiebant) dictum; nonnullis & μεσαραῖον nominatum, Interpretibus Latinis aliquibus Lactes, ſed malè appellatum, quaſi ligamentum & vinculum quoddam inteſtina connectit, & vaſa ad inteſtina excurrentia tutò deducit. *Meſenterium vnde dictum?*

De cuius naturali conſtitutione, figura, ſitu, magnitudine, ex variis partibus compoſitione, connexione, & ſimilibus Anatomici conſulantur, qui de iis diligenter tractant. Non tamen abs re facturi videmur, ſi de vaſis meſaraicis, vt parte meſenterij præcipuâ, & quorum gratiâ meſenterium factum, quædam, antequam morbos meſenterij explicemus, proponamus.

Vaſa meſaraica Antiqui, imò ad hoc vſque tempus omnes Anatomici & Medici, triplicia conſtituerunt & deſcripſerunt, venas, & arterias, & neruos: etſi de eorum vſu & actione non omnes idem docuerint, vt poſtea dicetur. *Vaſa meſaraica quotuplicia?*

Primus hoc ſeculo nouum vaſorum meſaraicorum genus propalauit, & deſcripſit Gaſpar Aſellius Cremonenſis, Anatomicus Ticinenſis, *in libro poſthumo de lactibus, ſiue lacteis venis*, quod anno 1622. primùm inuenit. Cùm enim fortè fortunâ venæ hæ lacteæ in cane, quem viuum ſecandum ſumſerat, ipſi occurriſſent, totum ſe poſtea earum inueſtigationi dedit, vt nulla ferè hebdomada, nullus certè menſis abierit, ſine viua vna & altera ſectione non canum tantum, ſed & brutorum aliorum quàm plurimorum, felium, agnorum, porcorum, vaccarum, imò equorum. Ex eo ergo quædam, quæ de hoc quarto vaſorum genere ex eius libello primò percepimus, & poſtea αὐτοψίᾳ confirmauimus, proferemus. *Lacteæ venæ, nouum eorum genus, quando, & à quo inuentum. Quâ occaſione inuenta ſint?*

Quomodo is ad vaſorum horum inuentionem peruenerit, *cap.9.* docet. Eaſdem tamen venas cuiuis inuenire ac videre promptum ac facile, ſi canem vel aliud brutum ad ſatietatem vſque paſcat, & horis 5. vel 6. pòſt, ventrem eius ſtatim aperiat. Tum enim in animali adhuc viuente, venæ lacteæ ita dictæ, quòd colorem lacteum referant, & humorem lacteum contineant, à reliquis tribus vaſorum meſaraicorum generibus diſtinctæ, eo modo quo eas depinxit Aſellius, eæque albiſſimæ apparebunt: In animali verò ieiuno, aut vbi chylus iam diſtributus eſt, vt & in mortuo, non apparent. Appellat autem Aſellius hoc vaſorum genus albas & lacteas venas, quòd, vt dictum, colore præditæ ſint albo & lacteo, ac ſuccum lacti ſimilem in ſe contineant. Idem quoque lactes nominat, de quo vocabulo prolixè & eruditè *cap.16.* agit. *Modus illud inquirendi. Nouum hoc vaſorum genus cur venarum lactearum nomen adeptum ſit?*

Dari autem ea, & diſpergi ramulos candentium vaſorum per omnem meſenterij, ab vſque centro eius, regionem, inde in inteſtina deferri, ad ipſa ſcindi in propagines penè infinitas, his propaginibus vndique inteſtina ambiri ac comprehendi; & quidem à reliquis vaſis meſaraicis diſtingui, cauitate à neruis, tenuitate tunicarum ab arteriis, à venis candore, ab omnibus ſimul, ſucco quem includunt, qui neruis nullus, in venis & arteriis colore & totâ ſubſtantiâ diſpar eſt, ad ipſam oculorum fidem rectè prouocat. Neque hic facilè aliquis ei contradicet, qui viſum ſuum conſuluerit, & oculis ſuis fidem habere voluerit, quod in Anatomicis & operibus naturæ contemplandis omnino faciendum, vt monet Galenus 2. *de vſu part.cap.3. in fine.* *Venæ lacteæ vt à reliquis vaſis meſaraicis diſtinguantur?*

Quod verò tamdiu & ad hoc vſque tempus vaſa hæc latuerint, & ante annos paucos primùm in notitiam hominum peruenerint, cauſſa proculdubio eſt hæc, quòd in demortuis animalibus, in quibus venæ hæ non apparent, plerique anatomiam exercuerint. Sed quòd & eos, qui etiam viua animalia ſecuerunt, *Cur venæ lacteæ tamdiu latuerint?*

&

& ipſum Galenum, qui tamen ſexcentas viuas ſectiones ſe adminiſtraſſe gloriatur, & plurima animalia à paſtu ſæpe ſecuit, latuerunt, prorſus ſe ignorare ſcribit Aſellius *cap.* 14. Verùm & huius rei ratio reddi poteſt. Etenim cauſſa, ob quam animalia viua ſecuerunt Antiqui, eſt vt vel motum cordis, vel diaphragmatis, vel vocis inſtrumenta, vel motum cerebri, & ſenſum membranarum eius viderent & inueſtigarent; vel quomodo cibus in ventriculo mutaretur, agnoſcerent: quæ dum fiunt, interim animal moritur, & poſtea lacteæ venæ non apparent. Neque etiam mox à paſtu conſpiciuntur, ſed vbi chylus confectus eſt. Qui verò ob venarum lactearum inueſtigationem, ſectionem viuorum primariò inſtituerit, nemo fuit ante Aſellium. Eraſiſtratum tamen, eiúſque ſectatores, venas iſtas vidiſſe, verùm non agnouiſſe, ſed pro arteriis habuiſſe, patet è Galeni *lib. an ſanguis contineatur in arteriis, c.* 5. *&* 7. *de adminiſtrat. anatom. cap. vlt.* vbi ſcribit Galenus, Eraſiſtrati aſſeclas ſtatuere, ſimulac meſenterium denudatum fuerit, arterias aëri ſimiles apparere, poſtea lacteo ſucco repletas conſpici.

Cur veteres viua animalia ſecuerint?

Eraſiſtrato venæ lacteæ notæ fuerunt.

Cur moriente animali ſuccus venarum lactearum euaneſcit?

Quî autem fiat, quòd moriente animali ſuccus ille lacteus mox euaneſcit, atque venæ iſtæ non ampliùs apparent, dicere non ita facile eſt, habétque ſuas coniecturas Aſellius. Mihi vero conſentaneum videtur, quòd ex ingenti dolore, qui fit ex ſectione, ſpiritus diſſipantur, ad quorum inſtaurationem materiam nouam ex hepate cor rapit, & hepar rurſum ex hiſce vaſis lacteum illum alimentarem ſuccum attrahit.

Structura venarum lactearum.

Habent autem hæ venæ ſuam ſtructuram & compoſitionem, vt reliquæ venæ. In qua illud admiratione dignum eſſe ſcribit Aſellius *cap.* 18. quòd pluribus valuulis ſiue oſtiolis interſtinctæ ſunt, quas valuulas ſæpius, euaneſcente iam chylo, inſtar minutiſſimorum veluti marſupiolorum, aut concretarum guttularum ſtillarúmve, dependere ex illis, non modò quà committuntur inteſtinis, ſed etiam in reliquo ductu, animaduerterit; quales etiam Columbus in extremitatibus aliarum venarum meſaraicarum conſtituit. Hanc tamen differentiam eſſe docet Aſellius, quòd illæ Columbi valuulæ foris intrò ferantur, iſtæ verò contrà intus foràs ſpectent. Cuius diuerſitatis ratio eſt, quòd venæ lacteæ chylum ex inteſtinis ſugunt, qui in inteſtina remeare non debet; venæ verò vulgatæ meſaraicæ ſanguinem, & interdum quoque humores excrementitios ad inteſtina ferunt, quæ refluere non debent.

Cur venarum lactearum valuulæ foràs ſpectent.

Ab aliis venis & arteriis quomodo differant venæ lacteæ?

Sunt verò hæ venæ ab aliis venis & arteriis ſeiunctæ, & ſunt partes vnius trunci, vt venæ alteræ & arteriæ. Magnitudine quidem à vulgatis, ſiue truncum ſiue ramos ſpectes, ſuperantur, ſed numero illas excedunt, adeò vt iis ferè duplo plures videantur; quod ideò factum, quia plus chyli ad totius prouidentiam hepati, quàm ſanguinis inteſtinis ad priuatam nutritionem debetur. Plures tamen tendunt ad inteſtina tenuia, pauciores aut ferè nullæ ad craſſa; cùm inteſtina tenuia alibilem ſuccum, craſſa verò excrementa potiùs contineant; & illa potiùs chyli diſtributioni, hæc excretioni inſeruiant.

Ad quæ inteſtina magis tendant venæ lacteæ?

Illarum in inteſtina inſertio & origo.

Inſertio earum in inteſtina ſatis manifeſta eſt. Vbi autem origo & principium ῥιζώσεως, ſeu truncus & caudex ſit, non ita planum. Quia tamen omnes inſeruntur pancreati, & in eo coëunt & miris anfractibus ac gyris toto eius corpore ſunt intextæ, indeque tum deorſum tum ſurſum ad hepar porrigi apparent, rationi conſentaneum putat Aſellius, earum originem eſſe in pancreate. Atque ita longè nobilior vſus eſſet pancreatis, quàm vulgo creditur. Quanquam enim Aſellius ſuæ opinioni hoc obſtare putat, quòd venæ lacteæ videantur iecoris gratiâ factæ, cuius manus ſint: tamen nihil obſtat, quin priùs in pancreas inſerantur, atque inde chylus aliquam alterationem ſuſcipiat. Vnde quæ de vſu pancreatis reſpectu venarum portæ ſcribit Varolius, illud rectè mihi ad venas lacteas accommodari poſſe videtur. Nimirum quemadmodum ſanguis maternus, antequàm hepar ingrediatur, ſordes ſuas ac viſcoſam humiditatem deponit in molem carneam, innumeris venis & arteriis vmbilicalibus refertam, quæ Placenta dicitur: ita in natis perfectiſque corporibus, ante hepatis & lienis portas pancreas factum, vt chylus per venas lacteas ſubintrans, cœnoſa humiditate repurgatus, purior in hepar influat. Neque enim pancreas ſolùm glandula, ſed peculiare parenchyma, quod nobiliorem vſum habet, eſſe videtur, & proculdubio peculiarem aliquam chyli coctionem & alterationem præſtat, de quo etiam poſtea *cap.* 7. *de pancreatis morbis*, dicetur.

Pancreatis vſus nobilior.

Inſeruntur autem venæ lacteæ in omnia inteſtina, etiam duodenum, & plurimùm in gracilia inteſtina, præſertim in ieiunum, nulla verò in ventriculum. Hiant verò hæ venæ in inteſtina, inſtar hirudinum, ſpongioſis capitibus, quæ radicum officium obtinent, quæ in ipſam inteſtinorum capacitatem ſeſe penetrant. Deſinunt autem in cruſtam, quâ interior inteſtinorum gracilium tunica oblinatur, rugoſam.

Venarum lactearum progreſſus.

Progreſſus earum, vt eum quidem diligenter deſcripſit Aſellius, hic eſt. Ab inteſtinis per meſenterium obliquo ductu inter duas eius tunicas, partim ſeorſim à vaſis reliquis, partim cum illis vnà, modò recto ductu, modò eadem tranſcendentes, & veluti decuſſantes, per plures glandulas in pancreas vſque perferuntur. In pancreate variè, cancellorum in modum, vel ſpeciem retium aut capreolorum implexæ ſibi mutuò, & corpore confuſæ, in plurimos eóſque inexplicabiles gyros anfractúſque hac illac intorquentur. Ab eo rurſum maioribus iam ramis per portæ latera, quam quibuſdam locis corollæ inſtar ſiue annuli incingunt, ambiúntque, miſſis quandoque in cauam propaginibus, in iecoris caua ſubeunt. Inde illatæ in hepar ipſum, & diſciſſæ in minutiſſimas fibras, veluti capillamenta quædam, in eius carnem quaquauerſum tamdiu diſſeminantur diſperguntúrque, dum prorſus obliterentur.

Actio venarum.

Actio venarum harum propria (præter communem, quæ eſt nutritio) eſt chyli ad hepar diſtributio, quod ex ipſo ſenſu patet, qui chylo eas ſcatere docet. Simul tamen vt reliquæ venæ ſanguinem, ita hæ chylum conſeruandi, ne corrumpatur, vim habent. Seruiunt huic actioni & valuulæ, quas habent, quæ impediunt, ne quod ſemel attraxerunt, refluat in inteſtina, quod hîc adeò exactè præſtant, vt nec digitorum compreſſu chylum ſemel hauſtum in inteſtina remeare ſinant.

Per quam viam chylus ad hepar, & ſanguis à liene ad inteſtina feratur?

Atque his vaſis ita inuentis, facilè illa controuerſia componi poteſt, quæ tot ingenia exercuit, nec tamen ſine vaſorum horum cognitione, hactenus ita decidi potuit, vt animus veritatis auidus acquieſceret, per quam viam nimirum chylus ad hepar, & rurſus ſanguis ab hepate & ad inteſtina & vicina viſcera nutrienda feratur?

Authorum diſcrepantia.

Octo enim certè, niſi plures, hac de re diſcrepantes ſunt ſententiæ. Alij enim per ſolas ventriculi venas ad hepar chylum deferri, per meſaraicas verò nutriri inteſtina ſtatuunt. Alij vtriſque vtrumque munus attribuunt, & numero ſaltem eas diſcernunt. Alij de meſaraicis ſaltem diſputant, & tamen quatuor ſectarum ſunt: Alij ſolum chylum ferre venas meſaraicas putant. Alij & chylum & ſanguinem, ita tamen, vt aliæ venæ meſaraicæ ſint, quæ ſanguinem, aliæ quæ chylum ferant. Alij vtrumque munus omnibus aſſignant; ſed diuerſis temporibus; nunc huic, nunc illi officio vacare ſtatuunt. Alij eodem tempore omnes vtroque officio fungi exiſtimant. Et quidem alij præcipuè chylo deferendo, ſecundariò ſanguini deſtinatas eſſe putant. Tandem ſunt qui diſputent, an toto venarum harum ductu vterque humor feratur, an in parte & latere vno chylus, in reliquo & dimidio ſanguis.

Deciſio.

Quæ opiniones tamen omnes maximis premuntur difficultatibus, vt videre eſt apud Mercatum *lib.* 3. *part.* 4. *claſſ* 3. *art.* 8. Laurentium *lib.* 4. *hiſt. anatom quæſt.* 5. Petrum Laurembergium *in Proceſtr. Anatom. cap.* 18. Hiſce verò vaſis Inuentis, controuerſia hæc facilè componi poteſt. Lacteæ enim venæ chylum vehunt, reliquæ meſaraicæ ſanguinem: id quod oculi teſtantur, qui docent, Lacteas chylum vehere, vulgares verò meſaraicas nutritioni deſtinatas eſſe, ſiue ſuccum ſpectes, quem intra ſe continent, ſiue in ipſa inteſtina inſertionem. Et quàm abſurdum, naturam vnâ parte ad operationes tam aduerſas & repugnantes vti, cuius etiam nullum aliud exemplum in toto corpore humano exiſtat? Et cùm natura diſtributionis opus, quod omnes confitentur, fibrarum operâ perficiat, quomodo eædem fibræ motibus contrariis inſeruire poterunt?

Et ſi hæc de venis lacteis ita ſe habent, vt habere puto, & diligens inquiſitio clariùs docebit, multa in Phyſicorum & Medicorum ſcriptis (quæ & me ſecutum fateor) vel mutanda, vel explicanda rectius erunt. Inter quæ primò ſunt illa, quæ de venarum meſaraicarum ſanguificatrice vulgò docentur, quaſi primum rudimentum ſanguinis in venis meſaraicis chylus accipiat. Inuentis enim venis lacteis hoc docere opus non eſt, ſed quicquid eſt ſanguinis in meſaraicis, id ab hepate & liene eſt.

Venarum Lactearum vtilitas in indaganda ſanguinis generatione, & aliis dubiis decidendis.

Lucem etiam harum venarum inuentio affert intricatæ illi quæſtioni, de ſanguinis generatione, an ea ſcilicet in hepate & ab hepatis ſubſtantia & vi innata, an verò in venis fiat? Cùm enim venæ lacteæ in ipſam hepatis carnem diſſeminentur, atque in ea obliterentur, nullaque earum cum aliis venis communio deprehendatur, atque ita chylus in ipſam hepatis ſubſtantiam ab iis effundatur, in ipſo etiam hepate ſanguinem mutari, qui poſtea à venis excipiatur, vero maximè conſentaneum eſt. Sanguinis autem in hepate generati craſſiorem partem à ramis venæ portæ, ſubtiliorem à cauæ radicibus excipi ſtatuit Aſellius *cap.* 41. Et inde *cap.* 32. Galeni de officio Lienis ſententiam defendit, nihilque è ventriculo ad lienem proximè peruenire, *cap.* 33. ſtatuit. Verùm etſi Aſellio concedatur, craſſiorem & impuriorem chyli partem à vena porta attrahi: tamen hinc nondum concludi poteſt, Lienem nullam ſanguificationem obire, & ſolùm excremento melancholico excipiendo deſtinatum eſſe, vt poſtea *parte* 4. *cap.* 1. dicetur. An verò Lien ſaltem ſanguinem ad ventriculum mittat, & nihil ab eo excipiat, altioris eſt indaginis.

Dubia quædam circa vaſa lactea.

Et omnino ſunt dubia quædam, quæ adhuc circa vaſa hæc lactea occurrunt non pauca, inter quæ iſta præcipua: Primum, quòd truncus venarum lactearum non apparet, vt meſaraicarum truncus venæ portæ. Cùm enim hepati chylum omnes aſſerant, in truncum quendam coire eas neceſſe eſt, quem certè ſat conſpicuum eſſe oportet. Sit enim vt ſuccus ille lacteus euaneſcat: tamen quia hic truncus è vaſorum numero eſt, ſuam cauitatem, & ſuam tunicam habere oportet, quæ certè euaneſcere non poſſunt. Vt mirum ſit, quomodo tot laborioſiſſimos & exercitatiſſimos Anatomicos, qui omnia hepatis vaſa diligenter rimati ſunt, hæc vaſa latere potuerint. Sit enim, vt liquorem illum lacteum in eo non inuenerint, & vſum eius propterea ignorauerint, vas ipſum tamen videre debuerunt. Quod certè adeò exile eſſe non poteſt: Cùm enim venæ lacteæ tot numero ſint,

certè ſi eæ in vnum truncum coëunt, is non adeò exilis erit. Alterum, quòd inter venam cauam & truncum hunc proportio eſſe debet. Cùm enim truncus venæ cauæ, qui ſanguinem confectum toti corpori diſtribuit, tam amplus ſit, certè truncus venarum lactearum, qui hepati chylum, è quo ſanguis fit, aduehit, proportione ei reſpondere debet. Verùm forſan dies iſta tandem etiam docebit, & in lucem protrahet.

Interim ſua laus debetur Aſellio, cuius diligentiâ factum, vt etiam hîc illud Comici locum habeat.

Nonnunquam ita quiſquam bene ſubductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vſus, ſemper aliquid apportet noui;
Aliquid moneat: vt illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

DE MORBIS MESENTERII.

CAPVT II.

De Intemperie Meſenterij.

Meſenterium multis morbis eſt obnoxium.

MVltis autem morbis obnoxium eſt meſenterium, multorumque morborum & ſymptomatum cauſſæ in hoc latent. Hæc enim ſentina quaſi eſt corporis, in quam nobiliora infimi ventris membra ſua excrementa deponunt: ſùntque hæ partes ignobiliores, & habent multas glandulas, quarum ſubſtantia eſt σομφωδεστέρη, & humores promptè imbibit, ac vt Hippocrates *lib. de glandulis*, docet, μείζονες ἢ ἄλλοθι τοῦ σώματος, καὶ νέμονται αἱ ἀδένες ἐν τοῖσιν ἐντέροισιν ἐκπιέζουσαι τὸν πλάδον, id eſt: *Glandulæ verò ad inteſtina maiores ſunt quàm alia corporis parte, & expreſſam ex inteſtinis redundantem humiditatem depaſcuntur & imbibunt.* Et præterea ſenſu nullo vel exquiſito præditæ ſunt, vnde diu humorum colluuiem tolerare ſine moleſtiæ ſenſu aliquo poſſunt.

Meſenterium cur Medicorum dicatur nutricula.

Vnde à nonnullis non immeritò Meſenterium Medicorum nutricula appellatur, cùm ab eo infiniti penè morbi oriantur, vtpote quod ſentina quaſi corporis eſt, ad quam totius corporis colluuies confluit per venas & arterias, quibus innumeris contextum eſt, vt rectè Fernelius *6. de part. morb. ac ſympt. cap. 7.* ſcripſerit, ſe choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum errantiúmque febrium, latentium denique morborum, melancholiæ hypochondriacæ, vomitionum crebrarum, dolorum colicorum, tumorum, abſceſſuum cauſſas in hiſce plerumque ſedibus adinueniſſe. Commota tandem materia ſolet grauiſſimorum ſymptomatum conuulſionis, epilepſiæ, lipothymiæ, imo mortis ſæpe cauſſa exiſtere. Id quod in praxi ſæpiſſime obſeruare eſt: & id ſuperiori anno in nobili quodam in vicinia accidiſſe memini, qui cùm annos aliquot langueret, & non ſatis bene haberet, intemperanter tamen viueret, tandem per aluum proculdubio ex his ſedibus nigra & fœtidiſſima magnâ copiâ eiicere cœpit, & intra horam exſpirauit. Idem etiam aliis accidiſſe memini.

Vt verò morbi hi ſat frequentes ſunt; ita obſcuri, & ab antiquis, ſi ferè Hippocratem excipias, ſeu incogniti, ſeu non explicati.

Intemperies Meſenterij.

Intemperies Meſenterij.

Sunt autem morbi meſenterij varij, inter quos primò ſunt morbi Intemperiei. Et pertinet huc, αὐαντὴ, τὶς ξηραντικὴ νόσος, vt exponit Galenus *in exegeſi*, *Morbus ſiccatorius*, ſeu calida & ſicca intemperies vaſorum meſaraicorum; quem morbum deſcripſit Hippocrates 2. *de morb.* quique affectionis Hypochondriacæ author eſt, cuius propterea etiam mentionem faciemus *infrà de affect. hypochond. part. 5. ſect. 1. cap. 1.*

Solet autem iſta intemperies ratò eſſe ſola, ſed cum materia coniuncta, quæ tamen non facilè cognoſcitur. Et ſæpe in ſignis tanta eſt obſcuritas & confuſio, vt διαγνωστικὴν Medici etiam ſolertis eludat & fallat. Et hæc ipſa cauſſa eſſe videtur, quòd de hiſ morbis ab antiquis parum aut nihil ſcriptum eſt.

Solet verò materia, quæ intemperiei & aliorum morborum meſenterij cauſſa eſt, vel in eo colligi, vel aliunde eò tranſmitti. Cùm enim chylus per vaſa meſaraica, aut ſecundùm Aſellij inuentionem, per venas lacteas ad hepar mittatur: ſi chylus ob errores in victu non bene ſeſe habeat, facilè tum in ipſis venis lacteis, tum in glandulis, quibus fulciuntur, vitioſi humores ſenſim colligi poſſunt.

Deinde idem etiam ab hepate, & liene, & venæ portæ ramis, imò & vniuerſo corpore ad vaſa meſenterij mitti poſſunt. Solet enim natura per venas meſaraicas non ſolùm alimentum inteſtinis & meſenterio tranſmittere, ſed etiam vaſis abuti, ad vitioſos humores euacuandos. Vnde per eaſdem venas meſaraicas humores in purgatione arte inſtitutâ, ad inteſtina confluere ſolent.

Humores in purgatione arte inſtituta per venas meſaraicas ad inteſtina confluunt.

Vſus arteriarum in meſenterio.

Non ſolùm autem venæ, ſed & arteriæ meſaraicæ, vt rectè Adrianus Spigelius *lib. 6. de hum. corp. fabr. cap. 4.* monet, vbi homo à ſanitatis limite declinat, vitioſos humores & excrementa corporis ſuſcipiunt, vt ad inteſtina deponant, & multorum morborum ac ſymptomatum cauſſæ in hiſce arteriis hærent. Eſt enim proculdubio arteriarum harum præcipuus vſus, vt calorem partium per ſe imbecillium & ignobilium, atque excrementis multis ſcatentium, coctioni tamen dicatarum foueant & augeant: vnde non ſolùm ſunt tot numero, ſed etiam vt aliæ arteriæ, quæ in externas corporis partes terminantur, aërem frigidum non attrahunt. Quod ſi non præſtent, omnes illas coctiones turbari & vitiari neceſſe eſt. Fit autem hoc, cùm quæ ſpiritu vitali repleri, & calore abundare debent, vitioſis humoribus ſcatent, qui ſuam quam habent, intemperiem partibus per quas diſſeminantur, imprimunt. Vnde calor natiuus partium debilitatur, eæque ad officia ſua & coctiones perficiendas ineptæ redduntur, vt multi crudi & vitioſi humores generentur: & bile quidem frequenter ſcatent in continuis & intermittentibus febribus birioſis, quarum criſis interdum per alui fluxum accidit: nonnunquam etiam pituita & melancholia: vnde Adrian. Spigelius *lib. 6. de fabr. corp. hum. cap. 4.* ſcribit, ſplenericam arteriam, ſi duos ramos meſentericos addas, melancholiæ hypochondriacæ ſedem eſſe. Qui humores poſtea ſæpe per hæmorrhoides excernuntur. Vnde etiam Hippocrates *6. Epidem.* ſcribit: *Qui hæmorrhoides habent, neque dolore lateris, neque pulmonis inflammatione, neque furunculis, neque terminthis, pariter neque lepra, cancro & aliis morbis corripiuntur.*

Pectoris cum hæmorrhoidali arteria conſenſus.

Pectoriſque omnino maximus cum hæmorrhoidali arteria conſenſus eſt, quòd truncus ex quo arteria oritur, à corde deſcendens, in primo ſtatim exortu intercoſtales ramos propagat. Vnde accidit, vt qui Hypochondriacæ affectioni & ſcorbuto ſunt obnoxij, ſæpe de acerbiſſimis pectoris doloribus, iis tamen non diuturnis, vt & pectoris conſtrictione conquerantur, materiâ flatulentâ, ſeroſa, tenui & acri per dictas vias in muſculos thoracis effuſa, membranaſque ibi vellicante & diſtendente. Atque has ipſas arterias eſſe ſtatuit Spigelius, per quas Colici dolores in Arthritidem, & contrà Arthritis in colicam permutatur, vt eſt apud Hippocr. *6. Epid. ſect. 4.* dicentem: *Qui articulari morbo detentus, inteſtinis dolore dextrâ parte vexabatur, leuiùs habebat, vbi verò hîc morbus curatus fuit, magis dolebat.* Quod ex tranſlatione materiæ fit, dum ex arteriis cruralibus in truncum, & ex hoc in meſentericos ramos, & tandem ab his ad inteſtina defertur. Idem etiam cauſſam, cur dolores colici in paralyſin mutentur, ex his arteriis petit; idque fieri docet, materiâ ad meſentericas arterias tranſmiſſa, indéque ad lumbares, à quibus facilè, cùm ad ſpinalem medullam, tum porrò ad cerebrum mitti poteſt. Lumbares enim arteriæ in lumborum vertebras per communia foramina & ipſarum medullam excurrunt; quin & ad medullæ latus, dum vertebris ingreſſæ ſunt, vtrinque ad cerebrum vnà cum venis lumbaribus aſcendunt.

Per quas vias materia feratur, dum dolor colicus in arthritidem, & rurſus hæc in illum tranſmutatur? Cur dolor colicus in paralyſin mutetur.

Solet autem intemperies Meſenterij hydropem ſiccam præcedere; & ſi hectica ſit, incurabilis eſt, neque vllo præſidiorum genere tolli poteſt.

Curationem quod attinet, patet ea ex iis, quæ de inteſtinorum intemperiebus dicta ſunt.

Et quia iſta intemperies vix eſt ſine materia, etiam è *cap. ſequenti*, quâ ratione curanda ſit, manifeſtum fiet.

Intemperiei meſenterij curatio

Circa curationem autem horum affectuum monet idem Spigelius, per dictas arterias non ſolùm primas vias, ſed & vniuerſum corpus, & quidem non tantùm per purgantia ſumta, ſed & per clyſteres infuſa, euacuari poſſe. Cùm enim totum colum materiam clyſteris ſuſcipiat, vis medicamenti purgantis per arterias ex trunco portæ noxios humores trahit. Vnde etiam rationem licet reddere, cur ex helleboro albo facta ſuppoſitoria, aut antimonium clyſteribus admixtum, eadem inducat ſymptomata, quæ ſolent eos inuadere, qui helleborum album vel antimonium ore hauſerunt. Hinc quoque cauſſa peti poteſt, cur medicamenta purgantia vmbilico applicata aluum moueant: Per arterias enim medicamenti purgantis vis attrahitur, humoréſque in iis commouet.

Cur helleborus albus in ſuppoſitoriis, aut antimonium in clyſteribus eadem quæ ore ſumta ſymptomata inducant? Cur medicamenta purgantia vmbilico applicata aluum moueant?

CAPVT III.

De Meſenterij Vaſorum Anguſtia & Obſtructionibus.

Meſenterij vaſorum anguſtia & obſtructio. Cauſſæ.

FRequentiſſimus quoque Meſenterij morbus eſt vaſorum eius anguſtia, vnde multi alij morbi oriuntur. Eſt autem vel in vaſis lacteis, vnde chyli diſtributio impeditur, vel in venis meſaraicis.

Fit autem venarum lactearum anguſtia, vel ab earum obſtructione, vel compreſſione. Obſtruuntur venæ lacteæ à chylo craſſo, crudo, lento, viſcido, è ſimilibus cibis genito. Quò facit motus intempeſtiuus, vel balneum poſt cibum, quæ alimentum adhuc crudum in hæc vaſa rapiunt. Comprimuntur à glandularum tumore, vel aliis meſenterij tumoribus.

Venæ meſeraicæ etiam obſtruuntur ab humoribus craſſis & viſcidis cum ſanguine ad eas effuſis, quales ſunt pituita biliſque diu ibi hærens & incraſſata. Comprimuntur à tumoribus inteſtinorum,

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur venarum lactearum anguſtia ex chyli diſtributione, quæ ipſorum officium eſt, læſa, ad quam duo ſymptomata inprimis oriri ſolent, alui fluxus chyloſus & albus, & totius atrophia. Si venarum harum orificia obſtruantur, planè chylum ex inteſtinis ſugere non poſſunt; ſi verò in medio canali ſit

anguſtia,

anguſtia, vi perruptis valuulis, & dilatatis oſculis, in inteſtina chylus refunditur. Atrophia verò ſequitur, vtili & neceſſariâ ad alendum corpus materiâ denegatâ, atque chyli commeatu intercluſo: quod ob ſcirrho obſeſſas meſenterij glandulas ſæpe accidiſſe, Medicorum obſeruationes docent.

Venarum autem meſaraïcarum obſtructiones ſi accidant, multa inde mala & ſymptomata accidere ſolent. Humores enim coërciti, & flatus inde excitati, diſtenſionis & grauitatis ſenſum excitant; vapores autem in caput attolluntur, vnde capitis grauitas, dolórque circa dorſum excitatur, murmura ac tormina ventris concitantur, ructus & rugitus, febréſque generantur, & alia mala, de quibus *de affectione hypochondriaca* dicetur.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Periculoſum autem & pertinax ſæpe hoc malum eſt, & multorum malorum fomes. Cùm enim hæc pars ſenſu exquiſito deſtituatur, vitioſi humores diu ibi latêre, pertinacéſque obſtructiones parere poſſunt.

Curatio.

Curatio. Curatio perficitur cauſſarum anguſtiæ ablatione. Proinde ſi accidat obſtructio, aperientia requiruntur. Si compreſſio, tumor comprimens tollendus. Aperientia autem ſint moderata in primis qualitatibus, ne ſi nimis calefaciant, calorem augeant, & humores acriores reddant, bilémque cumulent.

Purgantia quoque non ſint fortia, ne humores vitioſos plures ad partem affectam commoueant, ſed per epicraſin purgatio fiat medicamentis lenioribus, quæ venarum meſaraïcarum orificia extergunt, humoreſque leniter educunt, humoribus priùs ad euacuationem præparatis, & idoneis redditis. Niſi enim humores priùs præparentur, & ad fluxum apti reddantur, flatus excitantur, materiáque non educitur, ægrique valde affliguntur.

Aperientia, & humores attenuantia. Ad obſtructiones aperiendas, & humores attenuandos, vtiles ſunt:

Radices *aperientes dictæ, Polypodij querni, cichorij, taraxaci, ari, chel donij maioris, gentianæ.*

Cortices *rad. capparum, tamariſci.*

Folia *cichorij, fumariæ, ſcariolæ, endiuiæ, cuſcutæ, chamædryos, agrimoniæ, ceterach, centaurij minoris, cardui benedicti, abſinthij.*

Flores *geniſtæ, cichorij, borraginis.*

Sem. *endiuiæ, ſcariolæ, geniſtæ, quatuor frigida maiora.*

Tartarum.

Et ex his præparata, & compoſita varia.

Syrupi, *byzant. ſimpl. & compoſ. de duabus radicibus, de cichorio, de endiuia ſimpl. & compoſit. de cichor. cum rhabarb.*

Conſeruæ, *cichorij, fumariæ, cardui bened. chamædryos.*

Eſſentiæ, *abſinthij, chamædryos, centaurij minoris, cardui benedicti.*

Extractum *cichorij, centaurij minoris, cardui benedicti, gentianæ.*

Ex tartaro medicamenta, *cremor & cryſtalli tartari, tartarum vitriolatum.*

Spiritus *ſalis, vi rioli.*

Trochiſci *de capparibus, de rhabarbaro, de abſinth. de eupator.*

E quibus cuique morbo & humori peccanti conuenientia eligenda. Dulcia, & ſaccharo multo condita hîc non ſunt commoda: contrà amara maximè vtilia. Quæ quia guſtui non ſunt grata, commodiſſimè in pilulas formantur. Vt tamen faciliùs penetrent, poſt eas aſſumptas liquor aliquis conueniens hauriri poteſt. Et vſu talium ſæpe pertinaces nothæ tertianæ tolluntur.

Vt ℞. *Trochiſc. de cappar. abſinth.* an. ʒ.j. *extract. gentianæ, cardui bened. centaurij m noris,* an. ℈.j. F. Pilulæ.

Vel ℞. *Rad. taraxaci, graminis, cichor. fœnicul. polypod. querni,* an. ℥.ß. *folior. endiuiæ, cichorij, agrimoniæ, cuſcutæ,* an. M.j. *fumar. centaur. minor.* an. M.ß. *ſem. frigid. maior.* ℥.ß. *fœniculi, geniſtæ,* an. ʒ.j. *flor. cichorij, bugloſſæ,* an. p.j. *tartari albi* ʒ.ij. *paſſul. minor.* ℥.j.

Conciſa infundantur in vaſe clauſo *in ſeri lactis, aqu. cichor. & fumariæ,* an. q.ſ. donec vis omnis extracta ſit. Hinc coletur. Colaturæ adde ſacchari quantum ſatis, & ſtent iterum in vaſe clauſo in loco calido per diem, poſtea iterum colentur. Doſis Vnc. iv.

Fortiora ſunt oxymel compoſ. quorum formulæ paſſim extant. E. G. tale parari poteſt.

℞. *Rad. aperient.* an. ℥.ß. *cichorij, ari, cortic. fraxini, tamariſci, cappar.* an. ʒ.iij. *fol. endiuiæ, fumariæ, agrimoniæ, ceterach,* an. M.j. *card. bened. centaur. minoris,* an. M.ß. *flor. cichorij, hepaticæ albæ, borraginis,* an. p.ij.

Conciſa infundantur in vaſe clauſo, *in aceti paſſulati & aqu. cichorij,* an. q.ſ. Addito *ſpir. ſalis* Scrup. j. per triduum in Balneo Mariæ. Colaturæ expreſſæ adde *mellis deſpumati,* vel *ſacchari,* q.ſ. Iterum per diem in Balneo digerantur, vt fiat oxymel, vel oxyſaccharum.

Quibus medicamenta iſta ingrata ſunt, iis vinum vel cereuiſia medicata parari poteſt à corticibus tamariſci, abſinth. carduo bened. centaur. minor. chamædry.

Hoc loco non ſine cauſſa aliquid de medicamentis ex tartaro paratis monendum. Adeò enim hodie cremor & cryſtalli tartari, & tartarum vitriolatum ſunt vulgaria, & à non paucis vix vlla medicamenta præſcribantur, quibus hæc non admiſceantur: imò à Crollio tartarum Vitriolatum, vniuerſale digeſtiuum appellatur.

Et fateor ſanè, è tartaro parata medicamenta in humoribus melancholicis, craſſiſque incidendis & attenuandis, ideoque obſtructionibus aperiendis magnam vim habere. Cùm verò ſæpe accidat, vt in affectione hypochondriaca bilis atra, humoréſque ſalſi & acerbi, atque omnino acres, & qui ignis quaſi ſeminaria in ſe continent, reperiantur: talibus certè humoribus tartarum vitriolatum, & huiuſmodi acria medicamenta non conueniunt, cùm eorum acrimoniam non retundant, ſed ea potiùs vſurpanda, quæ prauas qualitates talium humorum temperent: & omnino contrariæ qualitates contrariis opponendæ.

Humoribus ita præparatis eorum euacuatio inſtituenda. Et commodum hîc omnino eſt, ſi venæ ani à natura aperiantur, vel ſi natura ſit ſegnior, hirudinibus appoſitis prouocentur.

Purgantia. Purgationem quod attinet, ea inſtituenda pro peccantis humoris ratione & natura. Et extant paſſim talia compoſita plurima, vt *Syrupus de cichorio cum rhabarb. diaſereos, de fol. ſenæ, oxymel præpar. Geſneri, pilul. tartareæ, extracta purgantia compoſita, & panchymagoga varia.*

℞. *Abſinth. ſicci* M. ß. *cardui benedict.* M. j. *centaur. minor. flor. prunor. ſilueſtr.* an. M. ß. *fol. ſenæ elect.* ℥.ij. *agarici albi, turbith. elect.* an. ʒ.ij. *rad. hellebori nigri præparati* ʒ. j. ß. *cortic. citri* ℥.ß. *zingiberis, galangæ, caryophyll.* an. ʒ.j. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. ʒ.ß.

Herbæ concidantur, aromata & ſemina craſſo modo contundantur, & affundatur vitro vel vaſe fictili, *vini Rhenani* q.ſ.

Vomitoria. Vomitus verò planè vtilis eſt (modò nihil adſit, quod eum prohibeat, de quo alibi dictum.) Solet enim humores, qui pertinaces in meſenterio obſtructiones excitant, exturbare, quos purgantia medicamenta educere non valuerunt. Materia autem vomitoriorum alibi propoſita eſt.

Diuretica. Reliquiæ, ſi quæ ſuperſint, continuatis aperientibus ſuprà propoſitis, & diureticis exhibitis extirpandæ. In quem etiam finem commodè exhibetur radix & ſemen ſpatulæ fœtidæ, & radix centaurij maioris ſeu rhapontici vulgaris.

Vel ℞. *Extracti abſinthij, centaurij minoris, cardui benedicti, gentianæ,* an. Scrup. j. *trochiſcor. de capparibus* ʒ. j. *ſpicæ nardi, ſchœnanti, ſem. apij, petroſelini,* an. Scrup. j. Cum *ſucco endiuiæ.* F. Pilulæ.

Chalybs. Acidulæ. Et inprimis hîc ſunt efficacia medicamenta è chalybe parata; interdum & acidulæ, de quibus plura infrà *de affectione hypochondriaca,* dicentur.

De vaſorum in meſenterio obſtructione curanda, dictum eſt etiam ſuprà, *part. 2. ſect. 2. cap. 6. de fluxu chyloſo.*

CAPVT IV.

De Meſenterij Inflammatione.

Cauſſa.

Meſenterij inflammationis Cauſſa. SI verò humores, & præcipuè calidi cum ſanguine, quo meſenterium & partes vicinæ nutriuntur, non ſolùm in cauitatibus venarum & arteriarum meſaraïcarum ſubſiſtant, ſed & ex earum orificiis in meſenterij ſpatia effluant, φλόγωσιν, vel inflammationem excitare ſolent. Non verò hoc facilè fieri poteſt, quin ſimul in inteſtina, in quæ vaſorum horum orificia dehiſcunt, excidant, & in iis ſimul inflammationem pariant. Etſi verò de inteſtinorum inflammatione, & qui hanc ſequitur dolore colico, ſuprà de inteſtinorum p. n. affectibus, *part. 2. ſect. 1. cap. 2.* dictum ſit: tamen & hîc quædam addere libet. Neque enim tam rarus hic eſt affectus, vt nonnulli forſan opinantur, ſed ſatis frequens, & vt exiſtimo, non malè febrium ſemitertianarum originem hinc deduxi, *lib. 2. de febrib. cap. 21.* & niſi neſcio quæ religio impediret mortuorum cadauera ſæpius aperire, inueniremus in iis talium inflammationum veſtigia. *Febrium ſemitertianarum origo.* Quibus licuit id facere, certè ſæpe inuenerunt. Inter quos eſt Adrianus Spigelius, qui *lib. 1. de ſemitertiana, cap. 15. & 16.* tales hiſtorias recenſet: & *lib. 4. cap. 13.* vbi de colicis doloribus ex his inflammationibus ortis agit, ita ſcribit: *In omnibus, quotquot vnquam aperire potui, veram inflammationem conſpeximus, quæ modò ileon, vel ieiuni inteſtini partem aliquam, modò verò colon tantùm occupauit. Vidi etiam, quibus omnia inteſtina & ventriculus erant inflammata cum omento, & meſenterium tantùm inflammatum cum leui tenuium inteſtinorum inflammatione, &c.* Nimirum cùm natura aliàs vitioſos humores ad hanc quaſi corporis ſentinam à partibus nobilioribus pellere ſoleat, iidem nunc ſenſim cum fæcibus alui excernuntur, nunc varij alij fluxus excitantur: Si verò via illa ad inteſtina præcludatur, vt in ea vitioſi humores effundi non poſſint, hærent in meſenterio & venis meſaraïcis, vnde meſenterium & plerumque etiam inteſtina, nunc hæc, nunc illa, prout per hunc vel illum ramum meſentericum humores affluunt, inflammantur.

Occluduntur autem venarum meſaraicarum orificia à cauſſis

nunc

nunc internis, nunc externis. Cauſſæ internæ ſunt humores craſſi & lenti, vel etiam copioſi; qui confertim ad inteſtina ruentes exitum non inueniunt. Cauſſæ externæ ſunt potus & cibus, ac medicamenta adſtringentia, vt vinum auſterum & crudum; obſeruatúmque poſt dyſenteriam intempeſtiuè curatam, vitioſos humores detentos in meſenterio inflammationes excitâſſe. Fieri etiam poteſt, vt humores vitioſi in glandulis altiùs impacti, externo calore accedente putreſcant, calorémque concipiant, febribúſque variis, necnon abſceſſibus cauſſam præbeant. Tandem & cauſſæ externæ, vt percuſſio, lapſus, vulnera, humorum affluxum concitare valent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vt autem malum hoc maturè cognoſcatur, operæpretium eſt. Medicos enim non rarò fallit, & in fœminis pro vterinis doloribus, in viris pro dolore ventriculi, colico, & nephritico (cùm nauſea & vomitus accedere ſoleant) habetur. Verùm ab iis diſcernitur, quòd in iis dolor modò infra vmbilicum, modò ſupra eum, vel circa ipſum, vel in lateribus tantùm percipitur, modò per totum ventrem extenditur; hîc verò dolent lumbi, nunc ex parte vtraque, nunc in dextra, qui dolor ſe poſtea extendit ad anteriorem regionem ventris, ſupra & circa ventriculum. Excrementa per aluum non redduntur, aut ægrè redduntur; & ſi clyſteres iniiciantur, poſt primas feces nihil niſi clyſter excernitur. Vrina eſt rubra, bilis portione ad renes tranſmiſſa. Adeſt oris amaritudo, inappetentia, ſitis, vigiliæ, febris, ſi inteſtina ſimul occupantur, eſt continua, plerumque ſemitertiana, de quo *de febrib. lib. 2. cap. 21.* egimus. Si tamen profundiùs, & circa glandulas ac loca meſenterij ignobiliora, materia putreſcat, febres ſunt lentæ, ſine ſiti & grauibus ſymptomatibus, & tenſionis ac grauitatis ſaltem ſenſus infra ventriculum percipitur. Quò enim locus qui inflammatur, & in quo materia putreſcit, eſt hepati maioribúſque arteriis vicinior, eò febris eſt ardentior, & ſymptomata ſunt grauiora; quò verò ab iis eſt remotior, eò febris & ſymptomata ſunt mitiora.

Nonnullis motus conuulſiui, epilepſia, apoplexia, paralyſis accidere ſolet, humoribus vitioſis ad ſpinalem medullam & cerebrum delatis per vias quas antea *cap. 2.* expoſuimus, & *de ſcorbuto*, poſtea explicabimus. Principio etiam ſanies quædam rubra, deinde facto abſceſſu pus album defluit ex aluo, & quidem modò permiſtum fæcibus, modò ſeorſim & ſincerum, cùm ſcilicet inflammatio eſt in inteſtinis inferioribus.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc periculoſum, & ſæpe etiam longum. Si enim inflammatio ſit maior, febris etiam magna excitatur; & inteſtinis vel menſenterio corrupto & putreſcente, æger moritur: nonnunquam in abſceſſum periculoſum inflammatio mutatur. Et ſæpe malum tunc ad quadrageſimum diem, interdum & ad octuageſimum extenditur. Si verò febris ſit lenta, æger contabeſcit, & lentâ morte enecatur.

2. Sæpe verò materia à natura aliò tranſuertitur, non tamen planè tollitur; vnde malum recrudeſcit, & ſæpe per multos annos, imò totum vitæ tempus durat, nunc febre redeunte, nunc eâdem in colicos dolores permutatâ, ac ceſſante febre ſingulis menſibus, vel alio interuallo colicâ redeunte, & ſi non inflammatione, tamen φλογώσει excitatâ.

Indicationes.

Indicationes. Vt in aliis inflammationibus, ita & in hac humorum affluxus inhibendus, iique reuellendi, repellendi, deriuandi, & expurgandi ac diſcutiendi, eorúmque intemperies & acrimonia temperanda & corrigenda; dolor ſi ſit magnus, mitigandus.

Curatio.

Curatio. Principio ergo, ſi ſanguinis aliqua copia adſit, viréſque ferant, vena in cubito aperienda, ne maior humorum confluxus fiat, inprimis ſi hepar vicinum, ab inflammatione incaleſcat; aut ſi cauſſa externa, vt lapſus vel percuſſio, malo cauſſam dederit. Si autem ex ſuppreſſione menſtruorum vel hæmorrhoidum malum originem habeat, etiam venam in talo aperire licet.

Refrigerantia. Etſi verò refrigerantia exhibere tutum non ſit, ne materia magis impingatur: ad maiorem tamen affluxum prohibendum, & calorem temperandum, refrigerantia modicè cùm ore ſumi, tum per clyſterem iniici poſſunt, parata ex hordeo, violaria, malua, violis, roſis, ſero lactis, & ſimilibus.

Purgantia. Purgantia in principio locum non habent, cùm facilè plus materiæ ad locum affectum attrahere poſſint: inflammatione tamen ad coctionem tendente, lenia purgantia locum habent, parata ex ſyrupo roſarum ſolutiuo, manna, rhabarbaro, (quibus & ſena addi poteſt,) cum ſero lactis, vel alio conueniente liquore exhibita; myrobalani verò & tamarindi, atque alia adſtringendi vim habentia non vſurpanda. Clyſteres etiam ex malua, mercuriali, parietaria, oleo violarum, roſaceo, electuario lenitiuo ſimplici, & aliis, vſurpari poſſunt.

Diuretica & abſtergentia. Tandem declinante inflammatione, quæ reliquias materiæ abſtergant, & per vrinas educant, exhibenda, qualia *cap. præcedente, de obſtructione vaſorum*, ſunt propoſita.

Dolorem lenientia. Si dolor valde vrgeat, is leniendus, quod quâ ratione fieri debeat, ſuprà *part. 2. ſect. 2. cap. 2.* de colica ex humoribus calidis, dictum, & poſtea *cap. 6.* dicetur.

Diæta.

Diæta. Victus ſit tenuis, & feruorem ſanguinis mitigandi vim habens, ſimúlque abſtergendi & aperiendi vi pollens. Itaque conueniunt ptiſana & cremor hordei, iuſcula gallinæ cichorio vel endiuiâ alterata, emulſiones ſeminum quatuor frigidorum maiorum, & cibi, qui nec craſſum chylum ſuppeditant, nec calefaciunt. Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia hordeaca tenuis, & in declinatione vinum ὀλιγοφόρον. Quies vtilis eſt, vt & ſomnus ad iuuandam coctionem. Animi παθήματα nimia vitentur. Aluus ſit laxa.

CAPVT V.

De Meſenterij aliis tumoribus, abſceſſibus, ſuppuratione, & corruptione.

NOn ſolùm autem inflammatur meſenterium, ſed & alij tumores ex humoribus craſſis & tartareis in eo oriuntur, qui vel in ſcirrhos tophos, & calculos degenerant, vel in abſceſſus, ſed lentè ac tardè mutantur. *Meſenterij tumores alij.* Si enim ex ingluuie nimia atque erratis in victu, magna bilis, pituitæ, crudorúmque ac craſſorum & tartareorum humorum copia proueniat, neque maturè euacuetur, ea in hiſce locis cumulatur, & laxâ glandularum ſubſtantiâ imbibitur, vnde facilè exitum non inuenit, ſed ibi congeſta primùm molles tumores excitat, poſtea humoribus ſicceſcentibus & concreſcentibus, ſcirrhi, tophi, imò lapides in eo generantur. *Cauſſa.*

Ita refert Beniuenius *de abdit. morb. & ſanat. cauſſis, cap. 37.* cuiuſdam Petri Altimarij filium, octauum annum agentem, incidiſſe in corruptum appetitum, & calculos ac rudera comediſſe, ac poſtea in lentam febrem incidiſſe, tandémque malo procedente, & vomitu ac fluxu alui accedente, puerum è vita diſceſſiſſe, atque in eius cadauere aperto repertum callum inter venas meſaraicas. Ambroſius Paræus *lib. 23. cap. 26.* narrat (locum integrum adſcribere libet, cùm plurima notatu digna contineat) Anno 1572. Lutetiæ fœminam quandam, Iſabellam Rolandi, è vita migraſſe, & cùm ſemper in meſenterio morbi cauſſam deliteſcere Medici ſuſpicati eſſent, diſſecto cadauere Doctorem Miletium meſenterium in ſuas ædes deferri iuſſiſſe, vt id cum aliis Medicis diligenter contemplaretur. Inuentum autem eſt meſenterium, & cum eo pancreas tumore miro, propè incredibili turgens, adeò vt libras decem & dimiam penderet, ſcirrhoſum omninò extrinſecùs, ſoliſque poſticâ parte lumborum vertebris adhæreſcens, anticâ autem peritonæo, ſcirrhoſo pariter ac penitus cartilaginoſo. Suberant infiniti in eodem meſenterio abſceſſus, ſuâ quique cyſti incluſi, alij quidem oleoſo, alij melleo, alij ſebaceo, alij albugineo, alij aquoſo humore & liquore differti, quorum concluſa materia pulticulæ ſimilis eſſet: denique quot fermè abſceſſus erant, tot erant materiarum contentarum ſpecies & ideæ. Octauus iam annus agebatur, ex quo tumor ille inceperat ſenſim ac ſine ſenſu & dolore ad tantam magnitudinem progredi, quòd meſenterium ipſum doloris ferè ſit expers. Ægræ interim ipſi, perinde ferè ac ſanæ, licebat naturæ, animæ, ac vitæ munera omnia obire, niſi quòd duobus, antequam moreretur menſibus, coacta fuit lecto ſe tradere, quòd febris continua, quæ illi ad extremum vſque vitæ diem perpetua fuit, ſuperueniſſet: & quòd præ tumoris pondere meſenterium ſuis velut radicibus & ſedibus diuulſum fluctuaret, non ſine moleſto oneris & doloris ſenſu. Nam, vt prædiximus, lumbaribus ſolummodò vertebris ac peritonæo adhærebat, nullatenus autem inteſtinis & aliis partibus, quibus velut connatum alligatur. Itaque ſuâ id mole & corpore veſicam premens & coarctans, difficilem mictionem faciebat: inteſtinis verò incumbens, vt aluus pigrior eſſet, in cauſſa erat: adeò vt niſi deuorato laxante aut purgante medicamento, fæces non deſcenderent. Nam quod ad clyſteres ſpectat, ſubire illi in inteſtina, tumoris veluti coarctantis magnitudine prohibebantur, intruſæ verò glandes nihil proficiebant. Reſpiratio ob diaphragmatis à tumore compreſſionem difficilis erat. Ita Iohannes Philippus Ingraſſias *tract. 2. de tumor. præter naturam, cap. 1.* refert, Anno 1539. Panormi ſeruum quendam Nigrum ob furtum ſuſpenſum diſſectum fuiſſe, in cuius meſenterio ſtrumæ circiter quadraginta inuentæ, præter quas in glandulis exiſtentes, totidem ferè externæ inteſtinorum, præcipuè craſſiorum, tunicæ adhærentes tumores, propè ſinguli membranulâ, cuiuſdam veſiculæ inſtar, conferti; & vtriuſque quidem generis tumores varia quantitate, atque inter extremos, qui ad oui gallinacei magnitudinem perueniebant, & minimi ciceris paruitatem, quamplurimi intermediæ quantitatis viſi ſunt. Continebant autem nonnulli lapideum gypſum, nonnulli verò glutinoſam, mucoſámque ſubſtantiam. In reliquis corporis partibus ſalubria omnia depreheñſa, atque ab iis, qui eum viuum cognouerant, vnanimiter relatum, ſaniſſimum donec ſuſpenderetur, extitiſſe. Quod inde procul dubio factum, quòd natura ad eas partes vniuerſi corporis excrementa tranſmittendo, reliquorum, maximéque naturalium viſcerum ſanitatem conſeruauit. Guilhelmus Fabricius etiam *centur. 1. obſeru. 70.* refert, puellam quandam Colonienſem anno ætatis decimo paulatim in tabem incidiſſe, & quatuor ſequentibus annis penitus extabefactam fuiſſe, appetitu tamen eius vix vnquam imminuto. Nam comedebat & bibebat non parciùs, quàm ſi ſana fuiſſet, & exercitia ſua puerilia vtplurimum peragebat, neque lecto decumbebat,

niſi

niſi per ſex aut ſeptem hebdomadas ante obitum. Febriculâ tamen & tuſſi vexabatur continuâ. Cùm autem anno 1600. ætatis 14. mortua eſſet, & mortuæ corpus aperiretur, meſenterium inuentum fuit refertum tumoribus duris, ſcirrhoſis atque ſteatomatibus, præcipuè autem circa vaſa & venas quæ ad portam tendunt; circumcirca portam tumores ſcirrhoſi inueniebantur multi, quorum nonnulli oui gallinacei, alij nucis & caſtaneæ magnitudinem excedebant.

Platerus etiam *lib. 3. obſeru.* refert, in Anatome in meſenterio quodam deprehenſos fuiſſe tumores glandulosos, albos, duros, nucis magnitudine, hinc inde in diuerſis locis inteſtinorum mediæ ſedi adeò connatos, vt inteſtina eo in loco ſic intumuiſſe viderentur, atque indurata: quam duritiem in ventre, dum viuebat adhuc æger, prominentem tactu deprehendere potuit, præſertim quando excrementa dura & ſcybala in ea ſede, vbi tumores hi anguſtiam in inteſtinis pariebant, diutiùs ſubſiſtebant, atque inteſtina ampliùs in tumore eleuabant, vnde aluus illi conſtipabatur, colicique dolores illum excruciabant, quibus tandem euictus occubuit.

Fuit etiam in vicinia hic Quæſtor quidam à multis annis valetudinarius, qui ventrem craſſum habebat, crura inflata, & in eis ſæpe vlcera δυσεντερικὰ, cum virium debilitate & appetitu læſo. Is etſi variis medicamentis, atque inter ea etiam thermis vſus eſſet, nihil tamen meliùs habuit, ſed res eò deuenit, vt humoribus ſeroſis ad crura deſcendentibus, ipſe ad ambulandum planè impotens redderetur, & ſellâ geſtandus eſſet. Accidit tandem, vt ſupra dextrum inguen in abdomine tumor emergeret, atque in vlcus gangrænoſum abiret, imò ad manus latitudinem eadem gangræna muſculos & cutem abdominis eo loci occuparet. Vnde etiam mors tandem ſecuta eſt. Cuius morbi cauſa procul dubio fuit tumor aliquis durus & diuturnus in meſenterio: qui poſtquam tandem exulceratus fuit, putredine partes ſuperiacentes vſque ad cutem corrupit, & eam gangrænam ibi excitauit.

Lapides in meſenterio reperti.

Imò lapides etiam in meſenterio repertos fuiſſe, Medicorum obſeruationes docent.

Abſceſſus.

Quandoque tamen materia, ſed tardè ac lentè, in pus mutatur, atque abſceſſus generantur in meſenterio. Anton. Beniuen. *de abd. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 13.* refert, iuuenem quendam diuturnis alui torminibus vexatum, & tandem iis extinctum fuiſſe, in cuius cadauere aperto, remotis inteſtinis, abſceſſus magnus in meſenterio repertus eſt, quo præciſo materia multa nigra fœtenſque profluxit, encauſto ſutorio ſimilis. Et ſuprà retuli, nobilem quendam in vicinia, cùm diu malè habuiſſet, & neſcio de quo languore conqueſtus eſſet, tandem rupto abſceſſu, qui procul dubio in meſenterio latuerat, ſubitò per aluum, nigram & fœtidiſſimam materiam magnâ copiâ eieciſſe, & intra horam exſpiraſſe. Narrat quoque Marcellus Donatus *de hiſtor. med. mirabili, lib. 4. cap. 7.* virum quendam febre valida correptum, per aluum ſanguinem nigerrimum corruptum, peſſimè olentem, ad quindecim librarum pondus excreuiſſe: in cuius cadauere aperto, in eius meſenterio ea parte ſuperiore, qua inteſtino recto connectitur, vlcus ſordidum ad ſpithamæ longitudinem inuentum fuerit; cùm tamen æger nunquam, niſi extremo vitæ die, quo illi venter intumuit, de illius partis dolore conqueſtus eſſet. Ita Volcherus Coiter *in obſ. anat. & chirurg.* refert in patricij cuiuſdam Noribergenſis, qui affectione hypochondriacæ non abſimili, laborarat, & tumorem in ſiniſtro genu & abdominis parte habuerat, cadauere aperto magnam colluuiem materiæ purulentæ ac fœtidæ inter duas meſenterij tunicas, quæ maiorem inferioris ventris partem occupauerat, & hepar ſuâ putredine infecerat, repertam fuiſſe.

Gangræna.

Imò meſenterium gangrænâ vitiatum repertum fuit in Rondeletij vxore, vt refert Ioubertus *in vita Rondeletij.*

Et procul dubio tales meſenterij abſceſſus in multis reperirentur, qui lentis ac diuturnis morbis, variiſque ſymptomatibus, quorum cauſſas reperire non facile eſt, quæque Medicos ſæpe ſuſpenſos & dubios habent, exercentur, & moriuntur, ſi eorum cadauera aperire liceret. Sed obſtat plerumque præpoſtera quædam erga mortuos reuerentia, quâ tamen impediri non poteſt, ne eadem cadauera putreſcant, & vermium eſca fiant: interim rei medicæ incrementum hoc modo non parum impeditur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognitu autem omnino difficiles ſunt iſti meſenterij tumores & abſceſſus; & quamuis ſuſpicionem aliquam de ſe præbeant, quales tamen ſint, vix integrè, niſi poſt mortem, cognoſcuntur. Interim danda opera, vt quantum licet in eorum notitiam veniamus. Qua ratione autem cognoſci poſſint, Fernelij verbis proponere libet. Ita autem ille *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 7.* *Si ampla & vaſta mole venter totus præter naturam prominet, idque citra fluctuationem, citra alui ſuppreſſionem diutinam, citra hydropis ſuſpicionem, vnde & quâ id ex cauſſa obtigerit, tactu ita quidem diſcernendum. Cùm adipis copiâ venter prominet, quoniam cuti ſummæ is inhæreſcit manu totus comprehendi, ſecernique poteſt à muſculis abdominis, ac præterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Cùm tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primò is contactui occurrit; & cùm premitur, plerúmque etiam circa eius preſſum dolore afficit, quòd pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Meſenterij verò tumor, quoniam altè ſepultus eſt, nonniſi preſſus animaduertitur: nullo dolore affligit, quòd pars ipſa ſit doloris expers. Quin etiam ſuâ is mole inteſtina premens atque coarctans, ſæpè efficit, vt aluus pigrior ſit, tardiúſque fæces deſcendant. Vtrùm præterea tumor vniuerſum meſenterium an partem dumtaxat, & quámnam occupet, molliſne ſit an durus, tactu etiam internoſcendum. Cæterùm quiſnam in meſenterio humor exſuperet, iam non tactu, ſed iis ipſis notis, quibus in iecore aut liene proditum eſt, cognoſcitur; ſed quæ tamen tum obſcuriores, tum leuiores exiſtunt. Hæc autem obſcuritas multis fuit cauſſa ignorantiæ, & cur harum partium affectus prætermiſſi fuerint, nec veterum ſcriptis celebrati.* Hæc Fernelius. Et omnino ſæpe tam occulti & altè ſepulti latent iſti tumores, vt nec tactu etiam deprehendi poſſint; & ſenſus adeò hebes eſt huius membri, vt nec inſigniori aliquo dolore ſeſe hi tumores prodant. Ideóque etiam alia ſymptomata perpendenda. Adeſt enim interdum nauſea & vomitus, ſine ventriculi affecti ſignis, alui cruentæ vel fœtidæ deiectiones, vigiliæ, febres lentæ inordinatæ, tuſſis, virium languor. Et quidem tumores indurati, & abſceſſus deliteſcentes ob ſenſum hebetem meſenterij vix animaduertuntur; vbi verò rumpuntur, euidenter ſeſe produnt, vt poſtea *in Prognoſticis* dicetur: & pus vel ſincerum, vel fecibus permixtum, citra dolorem tamen inſignem, excernitur; id quod in ventriculi, hepatis, lienis inflammatione, in quibus dolor & grauia ſymptomata vrgent, non accidit. Et ſi quis omnino ſigna inflammationis hepatis, lienis, diaphragmatis, muſculorum, abdominis, diligenter perpendere velit, ea in hiſce tumoribus locum non habere animaduertet: etſi vel tumor, vel grauitatis ſenſus, aut dolor percipiatur, aut febris etiam adſit.

Prognoſtica.

1. Affectus hi diuturni ſunt, & tandem in tabem vel hydropem ægrum præcipitant, ac vix curantur. *Prognoſtica.*

2. Abſceſſus ruptus per aluum plerumque euacuatur. Si verò aliò, quàm in aluum vomica rupta fuerit, neque exitum materia repererit, colicæ ſimilis dolor excitatur. Si verò in abdominis cauitatem eruperit, ſeu intermedium membranarum meſenterij ſpatium, humor putridus vicina corrumpit, & ſæpe ſphaceli author eſt.

3. Nonnulli quidem pure per aluum euacuato ſanantur: accidit tamen etiam, vt ſi materia valde praua ſit, ægri paucarum horarum ſpatio moriantur. Pro natura enim humoris, & affecti loci conditione, ac viſcerum vicinorum, quæ à putrida materia mota ac vaporibus inde eleuatis afficiuntur, diuerſitate & nobilitate, varia oriuntur ſymptomata, ac miri naturæ in expellenda materia conatus animaduertuntur, & variæ viæ à natura in expellenda materia quæruntur. Nonnunquam enim pus per proximam venam in coli aut recti inteſtini cauitatem effunditur; nonnunquam quaſi per cuniculos, per vmbilicum pus erumpit; nonnunquam etiam per renes expurgatur.

Curatio.

Tumores duri, ſcirrhi & calculi in meſenterio curati vix poſſunt. Si tamen quid tentare liceat, ea medicamenta, quæ ad pertinaces obſtructiones adhibentur, & quæ etiam *de affectione hypochondriaca* proponentur, in hiſce affectibus vſurpari poſſunt. Vbi autem in abſceſſus mutantur, naturæ etiam primariæ partes ſunt, quæ niſi aliquid in euacuando pure tentauerit, vix æger ſeruatur. Ars tamen naturæ ſuccurrit, dum materiam detergit, & quod reliquum eſt diſcutit, tandémque vlcus conſolidat. Partes quoque, per quas pus tranſit, & inprimis renes, muniendæ, ne à pure tranſeunte lædantur, quod diligenter præſtandum. Solent enim interdum, niſi cura rectè instituatur, poſtliminiò quaſi reuerti. Vtilis eſt hîc Terebinthina Cypria, quæ vel in bolum cum modico rhabarbari conformanda, vel cum vitello oui in lacteum liquorem redigenda, vt *in inſtit.* dictum. *Curatio.*

Exhibenda ſunt & alia exſiccantia & conſolidantia, vt decoctum radicum ſarſæ parillæ cum radice fragariæ factum.

Vel hoc: ℞. *Rad. ſarſæ parillæ, chinæ,* an. ℥. j. ſem. *caryophyllatæ, fragariæ,* an. ʒ. j. *fol. ſcabioſæ, alchymillæ, veronicæ, hederæ terreſtris,* an. M. j. *ligni rhodij* ʒ. vj. *paſſularum minorum lotarum* ʒ. ij. In vaſe clauſo bulliant, in *ſ. q. iuris pulli, vel ſeri lactis, vel aquæ chalybeatæ,* & poſtea per manicam Hipp. traiiciantur.

Vel ℞. *Rad. ſarſæ parillæ* ℔. ſem. *chinæ, acetoſæ,* an. ℥. ij. *fragariæ* ℥. j. *veronicæ, alchymillæ, ſcabioſæ, perſicariæ,* an. M. ij. *ſaluiæ, flor. verbaſci, chamæmeli, hyperici, ſem. coriandri, fœniculi,* an. ʒ. ij. *ſem. melonum* ℥. ſem.

Conciſa infundantur per triduum in *vini albi, aquæ veronicæ, flor. chamæmeli Romani, cardui Mariæ,* ana parte vna, *brodij caponis* partib. iij. poſtea diſtillentur. Doſis ℥. iij. Si libet, addatur aliquid *ſyrupi veronicæ, ſcabioſæ, granatorum, cinnamomi, iulebi roſarum.* Vtile eſt & hoc Electuarium.

℞. *Conſ. roſ. rubr. veronicæ, cichor.* an. ℥. ij. *ſcabioſæ* ℥. j. *roob iuniperi* ℥. ij. *pulu. radic. ſarſæ parillæ, chinæ, ligni aloës, rhodij,* an. ʒ. ij. *margar. præp. corall. rubr. præp.* an. ℈. ij. Cum *ſyrup. de Cynnamomo.* F. Electuarium.

Diæta.

Cibus ſit boni ſucci, & facilis coctionis, ac temperatus,

non

non craſſus, non viſcidus, non acidus, non dulcis, ſed potiùs ſine acrimonia, tamen moderatè abſtergens. Potus ſit vinum tenue, vel cereuiſia tenuior. Poteſt & decoctum chinæ cum glycyrrhiza & paſſulis vſurpari; nec inutile eſt lac aſininum exhibere.

CAPVT VI.

De Symptomatibus ex humoribus in meſenterio cumulatis ortis, & præcipuè dolore.

Meſenterij ſymptomata.

ATque hæc de morbis meſenterij. Symptomata inde orta quod attinet, ſunt ea varia. Nam etſi diu ſæpe humores in hiſce locis lateant, antequam ſeſe prodant: tamen vel tandem commoti quacunque de cauſſa varia ſymptomata excitant, & pro varia inclinatione, nunc vomitu per ſuperiora eiiciuntur, nunc deorſum tendentes per aluum euacuantur, nunc ad vicinas membranas delati, dolores, eóſque pertinaces & ſæpe recurrentes excitant; vel ſuis ſedibus concluſi & coërciti, & à calore partium vicinarum putredinem concipientes, febres vagas & erraticas pariunt; vel glandulas implentes, & vicina vaſa aut comprimentes aut obſtruentes; cachexiam, atrophiam, languorem gignunt, aut partes in tumorem attollunt; & omnia omnino ſymptomata, quæ affectione hypochondriacâ & ſcorbuto laborantes experiuntur plurima, de quibus poſtea *de affect. hypoch. & ſcorbuto* dicetur, ex hiſce ſedibus ortum habent. Egregium verò ſymptoma, quod ex materia in meſenterio contenta proficiſcitur, eſt doloris illa peculiaris ſpecies, quam ſuprà *part. 2. ſect. 2. ar. 2.* explicauimus. Pauca ſaltem hic addemus.

Meſenterij dolor.

Mentionem autem mali huius facit Hippocrates, & Νοῦσος ἐρυγματώδης, *morbus ructuoſus* ab eo nominatur, & ita deſcribitur. *Dolor acutus prehendit, vehementerque dolet, & ipſe ſeipſum iactat, & vociferatur, frequenter eructat, ac vbi eructauerit, meliùs habere videtur. Plerumque verò paucam bilem vomitione reiicit, poculi parui menſurâ. Dolor ex viſceribus ad imum ventrem & laterum mollitiem pertingit: cúmque contigerit, meliùs habere videtur. Venter inflatur & indureſcit, ſonitum edit, neque flatus neque ſtercus dimittitur.*

Materiam autem huius doloris, & reliquorum, quæ poſtea dicentur ſymptomatum, cauſſam in meſenterio contineri multa docent. Solent enim hi dolores febribus diuturnis ſuccedere, cùm natura humores prauos, fruſtra eorum per alum euacuatione tentatâ, in membranas has detrudit. Accidunt etiam iis, qui ictero ſunt obnoxij, & ad cachexiam diſpoſiti. Et cùm meſenterium nihil ferè aliud ſit, quàm peritonæum ad lumbos duplicatum, iiſque affixum; aut certè oriatur à ligamentis vertebrarum lumborum, iiſque validiſſimè alligetur: doloris huius, & omnium, quæ ipſi coniunguntur ſymptomatum, cauſſa rectiſſimè ex meſenterio reddi poteſt.

Ob hanc enim meſenterij cum lumbis connexionem, doloribus iſtis dolores lumborum perpetuò ſunt coniuncti, imò interdum in vniuerſum abdomen extenduntur. Hinc etiam paralyſeos & Epilepſiæ cauſſa reddi poteſt, dum ſcilicet materia ab arteriis meſentericis ad lumbares tranſmittitur.

Habent autem hi dolores originem ab humoribus calidis, ſiccis & acribus, in hac corporis ſentina collectis, ob cauſſas quas hactenus expoſuimus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Signa huius doloris, ſupra *part. 2. cap. 2.* propoſuimus. Inſtantis tamen etiam doloris, vt præcaueri poſſit, ſigna animaduertere vtile eſt. Arguit autem inſtans hoc malum icterica quaſi in oculis diſpoſitio, & luridus faciei color, grauitas hypochondriorum, ſitis aucta, vrinæ rubicundiores, alui ſuppreſſio, in lumbis dolor.

Hinc dolor ventris & lumborum oboritur, qui in vnico loco ferè fixus eſt, venter nihil inflatus, ad interiora & dorſum quaſi retrahitur, medicamenta vomitu reiiciuntur, ac dolor poſtea per vniuerſum ventrem diffunditur, dolorque lumborum perpetuò eſt coniunctus, quod citra communem cauſſam, qualis eſt venarum & arteriarum, quæ per totum ventrem inferiorem diffunduntur, ſtructura, fieri non poteſt.

Proprium doloris Meſenterij ſignum.

Habet enim hic dolor hoc proprium, quòd ſubinde per interualla recurrit, & ſæpe multis annis ægrum affligit, & toties quoties in hiſce locis noua materia collecta eſt; id quod ſine certis interuallis accidit, nonnullis poſt menſtruum ſpatium, nonnullis poſt ſemeſtre, nonnullis poſt annum, tempore tamen autumni plerumque magis affligere ſolet. Tandemque materiâ per inteſtina exitum non inueniente, ad lumbos, & hinc in caput & artus diſtribuitur, vnde paralyſis, conuulſiones, epilepſia, deliria ſequuntur; & vbi humores praui viſcera debilitarunt, ſanguinémque per totum corpus inquinauerunt, in toto, & præcipuè in brachiis ac cruribus atrophia ſequitur, quæ ſæpe vix vllâ arte, & nonniſi longo tempore curatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Dolores hi, vt diuturni & pertinaces eſſe ſolent, ita ſæpiſſimè etiam ægrum in grauiſſima mala modò enumerata, tandémque mortem ipſam præcipitant.

2. *Diuturnis circa lumbos, tenue inteſtinum, ac præcordia doloribus vrgentibus, ſi ægri cibos auerſentur vnà cum febre, his dolor intenſus ad caput progrediens repentè illos occidit, conuulſionum modo.* Hipp. *in Coacis.*

3. *Quibus tormina adſunt, & circa vmbilicum cruciatus & lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter ſoluuntur, in ſiccum hydropem firmantur*, 4. *aph.* 11.

4. Poſt multorum annorum tormina ſuccedit vel hectica & incurabilis intemperies, vel peritonæi ac partium vicinarum abſceſſus.

Curatio.

Curatio.

De curatione ſuprà, *part. 2. ſect. 2. cap. 2.* dictum. Vt quædam addamus, curatio in duobus conſiſtit, in cauſſæ ablatione, & doloris lenitione.

Clyſteres. Vomitoria.

De cauſſæ & humorum vitioſorum, qui in meſenterio colliguntur, ablatione hactenus dictum, è quibus patet, vbi doloris huius imminentis ſigna adſunt, dandam operam, vt materia doloris cauſſa euacuetur. Ideóque clyſteres crebri iniiciendi, vt materiæ ad inteſtina tranſitus & exitus paretur. Plus tamen aliquoties vomitum ab ipſa natura prouocatum, quo acida, amara, humoréſque acres praui ad aliquot libras reiecti ſint, profuiſſe, & inde à doloribus breui temporis ſpatio ægrum liberatum fuiſſe memini. Neque caret res iſta ratione. Etenim cùm materia iſta plerumque circa lienem, & in vena portæ colligi in magna copia ſoleat, vbi per omnes vaſorum, qui in meſenterium & inteſtina diſperguntur, ramos diffunditur, grauiſſimos & diuturnos dolores excitare ſolet. Imò vbi exitum non inuenit, & natura de ea per inteſtina euacuandâ deſperat, regurgitat, naturaque eam ad alias partes detrudit, vnde conuulſiones, paralyſis, & alia mala excitantur. Si verò natura hos humores per viam compendiariam, quæ eſt per vas breue, in ventriculum effundit, vt vomitu reiiciantur, omnes iſti dolores & reliqua mala euitantur.

Si autem natura eò non vrgeat, & præcipuè ſi motus inteſtinorum inuerſus ſit, ac metuendum, ne vomitu concitato natura magis ac magis motui verſus ſuperiora aſſueſcat, danda opera vt inteſtinorum fibræ tenſæ laxentur, vaſorum meſaraicorum orificia aperiantur, atque ita materiæ exitus paretur. Clyſteres ergo iniiciendi ex lacte caprino, vel decocto maluæ, althææ, parietariæ, brancæ vrſinæ, mercurialis, florum chamæmeli, vel decocto galli cum caſſia, melle roſato, & violato ſolutiuo, Syrupo de cichor. cum rhabarb. diaſereos, oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, violarum, chamæmeli, vitello oui, quibus maioris abſterſionis gratiâ hiera ſimplex addi poteſt.

Potandum verò exhibeatur oleum amygdalarum dulcium recèns expreſſum, cum manna, vt ſuprà *loco allegato* dictum.

Externa.

Venter extrà inungatur oleo amygdal. dulcium, violarum, liliorum alborum, chamæmeli; & cataplaſmata, ac alia *loco allegato* propoſita applicentur.

Dolorem lenientia.

Atque iſta cùm ſimul anodyna ſint, dolorem etiam mitigare poſſunt. Si verò is valde vrgeat, narcotica addenda. Quapropter ſemen papaueris dictis medicamentis addere vtile erit. Quod ſi non ſufficiat, ad narcotica accedendum, de quibus *loco allegato* dictum.

CAPVT VII.

De Morbis Pancreatis.

Pancreatis vſus vulgaris. Nobilior & verior eius vſus.

PAncreatis vſum plerique Anatomici eum ſaltem eſſe ſtatuunt, vt vaſa ſaltem fulciat, ne ruptionis periculo ſint expoſita, & vt ventriculo ſubſternatur, ne repletus duritie vertebrarum lædatur. Verùm cum pancreas non ſimpliciter glandula ſit, ſed peculiare parenchyma, & ſuam carnem, vnde & nomen obtinet, habeat, & præterea, vt ſuprà *c. 1.* dictum, venæ lacteæ omnes in pancreas tendant, atque in eo miris anfractibus diſſeminentur: nobiliorem procul dubio vſum habet, atque ideò factum, vt quicquid cœnoſi in chylo eſt, ad ſe trahat, vt ita chylus purior fiat, & forſan etiam chylum aliquo modo alteret. Vnde etiam Clariſſimus Riolanus. *Anthropog. lib. 2. cap. 16.* in morboſis & melancholicis corporibus ſecundarium lienem, ſeu lienis vicarium viſcus, appellat pancreas, quòd ſcilicet lienis vicem ſuppleat, quando vitiatum hoc viſcus marceſcit. Idque in multis naturâ ſuâ & corporis habitu melancholicis, ſe obſeruaſſe ſcribat, in quibus, dum viuerent, lien nec tumebat, nec dolebat, ſed pancreas hepatis molem æquabat. Idque confirmat etiam Illuſtriſſimi viri Auguſti Thuani exemplo, qui habitu corporis melancholico, conquerebatur per quadriennium de dolore colico circa regionem coli inteſtini, cum ſenſu ponderis ad regionem ſtomachi, dum ſtaret erectus, vel ambularet: hypochondria verò ei nec tumebant, nec dolebant etiam duriter attrectata vel percuſſa: tandem repentina & inopinata gangræna correptus à pede dextro ad ſuprema celeriter reptante, cum diris cruciatibus intra ſex horas exſpirauit. Aperto cadauere, deprehenſum iecur induratum, rotundum inſtar ſphæræ, farctum & transfixum gypſea pituita ſeuum referente; pancreas verò amplitudine ſuâ & pondere ipſum hepar æquabat, totum ſcirrhoſum, multis globulis ſpecie oui columbini differtum: Lien adeò exilis erat, vt vix vnciam ponderaſſet.

Pancreatis morbi.

Habet autem pancreas, vt iam ex iis, quæ modò dicta ſunt, patet, etiam ſuos morbos, & præcipuè tumores & abſceſſus.

De

De tumore enim exemplum in Thuano è Riolano modò adductum eſt. Abſceſſus hiſtoriam habet Aubertus, *Progymn. ad libb. abdit. Fernel. exerc.* 44. in mercatore quodam Lugdunenſi, qui nihil dormire poterat, & cùm dormire conaretur, in lipothymiam & totius corporis frigidum ſudorem incidebat, donec tandem mortuus eſt. Corpore aperto pancreas, integro ſaluoque vitæ principio & ſtomacho duntaxat repertum eſt abſceſſu putrefactum. Guilhelmus Fabric. etiam *cent.* 1. *obſ.* 71. in fabro quodam, qui biennio variis per interualla morbis dolere cœperat, viſcerum obſtructionibus & cachexiâ laborauit, in mortuo inter cætera reperit tumorem ſcirrhoſum, ſuppuratum inſtar ſteatomatis, magnitudine duorum pugnorum, ortum ab inferiore parte pancreatis, qui inteſtinum duodenum circumdederat, ſic vt peritonæo tectus alterum quaſi ventriculum mentiretur.

Symptomata. Poſſunt autem varia ex pancreate obſtructo & tumefacto oriri ſymptomata. Ventriculus enim ob vicinitatem affici poteſt, dolores & ponderis ſenſus circa regionem ventriculi, & in dorſo excitari, vt & pulſationes ob compreſſionem arteriæ cœliacæ; difficilis item reſpiratio, ob conſenſum diaphragmatis.

Eorum curatio. Curatio iiſdem medicamentis perficitur, quibus lienis obſtructiones & ſcirrhi curantur. Nec eſt incommodum emplaſtra illa, quæ lieni applicari ſolent, dorſo ad regionem pancreatis imponere.

CAPVT VIII.

De morbis Omenti.

Omenti morbi. OMentum tandem etiam ſuis morbis eſt obnoxium. Cùm enim venas à portæ vena capiat, & quidem ſuperior membrana vtramque gaſtroëpiploidem, dextram & ſiniſtram, inferior epiploidem dextram & poſticam, arterias totidem à cœliaco & meſenterico ramo; facilè humores vitioſi omnis generis in id confluere poſſunt. Et cùm omentum iis tantùm partibus adhæreſcat, ad quas rami ſplenici ſurculi perueniunt, facilè etiam à liene humores vitioſos & feculentos ſuſcipere poteſt, & præcipuè eâ in parte omenti humores vitioſi multi ſæpe cumulantur, quæ eſt inter lienem, ſeptum & ventriculum, & inprimis in cauitate illa omenti in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu ortâ, & exitum non habente, ſed ita concluſa, vt aquam continere poſſit, quam Doctor Salomon Albertus Anteceſſor meus p.m. *de Scorbuto theſ.* 71. ſtagnare aquâ vidit, & poſtea etiam diligenter deſcripſit Hieronymus Fabricius, *in hiſtoria ſeu ſtructura omenti*. De quo accipiendus *aphoriſmus* Hippocratis 54. *ſect.* 7. *Quibus inter ventriculum & ſeptum tranſuerſum phlegma clauditur, & dolorem affert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per venas in veſicam verſo phlegmate, morbi fit ſolutio.* Et non rarò accidit, vt humoribus, imò & flatibus in hiſce locis cumulatis, lien fruſtra accuſetur, materiâ in omento conſiſtente, & ſæpe abdomen in ſiniſtra parte verſus vmbilicum in tumorem attollente. Accidit etiam nonnullis, vt dum ventrem attollunt vel comprimunt, aut mouentur, ſonum & ſtrepitum quendam in ventre audiant, quod euenit ob humores & flatus in hac omenti cauitate concluſos; hoſque nonnulli ἐγγαστρίμυθοι appellari putant, de quo poſtea *de affect. hypochond.* dicetur.

Et per hanc viam humores etiam in abdominis cauitatem irrumpere poſſunt, vt docet Hipp. 7. *aph.* 55. *& lib.* 4. *de morbis*, *& lib.* 1. *de morb. mulierum.* De qua re infrà *de hydrope* dicetur.

Sæpe verò intumeſcit omentum ex humoribus affluentibus. Veſalius omentum quinque librarum pondus æquaſſe vidit: cùm naturaliter ſeſe habens vix ſemilibræ pondus excedat.

Tumores Omenti. Riolanus *Anthropog. lib.* 2. *c.* 11. in nobili adoleſcente annos 19. nato, omentum vidit verſus vmbilicum ad formam orbiculi, latitudine palmi conglobatum, multis glandulis differtum, quod totam illuuiem exceperat, liene penè conſumto, & meſenterio ac pancreate putrefacto ex abſceſſu. Lutetiæ in corpore ſecto inuentum fuit in Epiploide veſicam vſque pendens membraneo quodam veluti ſacco apoſtema, pure ibidem coaceruato diſtentum. Ronſſetus *de partu Cæſareo.*

Omentum peritonæo adnexum. Omentum abdominis muſculis & peritonæo adnexum vidit Columbus *lib.* 15. *Anatom.*

Eius ſitus mutatus. Nonnunquam etiam locum mutat, & prolabitur omentum, vidítque Columbus, vt *loco allegato* refert, in ſcroto omenti libram & ampliùs. Et ſæpe in Hernia accidit, vt non ſolùm inteſtina, ſed & omentum in ſcrotum delabatur, delapſúmque ventriculum deorſum trahat, & ſingultûs ac aliorum ſymptomatum cauſſa ſit.

Extra vmbilicum quoque prolapſum fuiſſe omentum, Columbus, vt *loco alleg.* teſtatur, obſeruauit.

Omenti Putredo. Putreſcit etiam interdum omentum, vidique in Studioſo quodam ſcorbuto & hydrope laborante, & in Noſocomio Academiæ mortuo, totum ferè omentũ putredine abſumtum fuiſſe.

Vulnera. Vulneratur tandem etiam interdum, imò abſcinditur omentum.

Difficulter autem humores vitioſi in omenti venas & ſubſtantiam effuſi euacuantur. Neque enim venarum illarum orificia in locum euacuationi conuenientem dehiſcunt; vt venæ meſaraicæ; & ſi euacuari debent, neceſſe eſt vt regurgitent ad loca, per quæ ſunt illapſa, quod rarò fit, cùm expultrix huius partis ſit valde debilis. Ideóque non tolluntur humores ex omento, niſi continuato thermarum vel acidularum potu.

Vulnera verò omenti non ſemper ſunt lethalia, imò etſi pars eius abſcindatur, mortem non affert. Ita refert Galenus 4. *de vſu part. cap.* 6. ſe cuidam gladiatori vulnerato ferè totum omentum abſcidiſſe, & hominem nihilominus ſanatum fuiſſe; qui tamen facilè poſtea lædebatur à frigore externo, vt non ſuſtineret nudum habere ventrem, ſed lanis aſſiduè eſſet obuolutus.

Si verò putreſcat vel abſceſſum patiatur, mala vix ſunt ſanabilia.

Verùm de hiſce, quæ de morbis meſenterij, pancreatis & omenti dici poſſunt, etiam quædam infrà *de affectione hypochondr. & de ſcorbuto.*

LIBRI TERTII

PARS IV.

DE LIENIS PRÆTER naturam affectibus.

CAPVT I.

De vſu Lienis, & Natura humoris melancholici.

POSTQVAM chylus in ventriculo genitus per inteſtina & vaſa meſaraica ad Lienem tranſmittitur, inde ſanguis generatur pro partium in ventre inferiore nutritione. Etſi enim antiqui plerique ſaltem pro humoris melancholici receptaculo lienem habuerint; tamen doctiores Medici plerique hodie eum etiam ſanguificationis organum eſſe ſtatuunt, vt *in Inſtit. lib.* 1. *cap.* 9. dictum, quæ huc transferantur.

Docui nimirum *ibi*, lienem primùm ſanguificationis organum eſſe, quod partem chyli craſſiorem per ſplenicum ramum, & proculdubio etiam arteriæ Cœliacæ ſiniſtræ, ſeu ſplenicam arteriam attrahit, (nam duo vaſorum genera in liene per anaſtomoſes coëunt, vt humor qui craſſior eſt, faciliùs coquatur) & inde ſanguinem quidem bonum, ſed reſpectu ſanguinis, qui in hepate ex reliqua chyli parte puriore generatur, craſſiorem paulò generat pro viſcerum in ventre inferiore nutritione, ad quæ per venæ portæ ramos defertur. Quapropter etiam, cùm chylus priùs ad lienem, quàm hepar deferatur, primò de Lienis morbis dicemus. Vt autem commodiùs id fiat, iis quæ in *Inſtitut. loco allegato*, de vſu Lienis, & *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 6. & 8. de natura humoris melancholici docuimus, & hic repetenda non cenſemus, quædam addemus.

Et quidem vſum Lienis quod attinet, anſam aliquid adhuc addendi nobis præbent Viri doctiſſimi, Carolus Piſo *in libro de morbis à ſeroſa colluuie ortis*, & Gaſparus Aſellius *in libro de Venis lacteis.* *Lienis vſus.*

Eſt autem Carolus Piſo in ea ſententia, Cor minimè eſſe officinam ſanguinis arterioſi, ſed Lienem eſſe officinam ſanguinis tenuis & calidi, qui in arteriis continetur, quem ſanguinem ex tenuiore chyli portione attracta gignat, genitúmque pulſu in vniuerſum corpus diſtribuat, reſpondentem in nobis carnoſæ ſubſtantiæ: ſimúlque docet, Lienem eſſe principium radicationis venarum gaſtricarum, & epiploicarum, necnon radicationis arteriarum, fontémque alterum, eúmque præcipuum, ſeri in corpore neceſſarij. *Caroli Piſonis ſententia.*

Et primò quidem Lienem etiam aquoſa attrahere, antiquum dogma eſt Autoris *lib.* 4. *de morb.* & Ariſtotelis, qui 3. *de part. animal. cap.* 7. ſcribit: ὁ σπλὴν ἀνθέλκει ἐκ τῆς κοιλίας τὰς ἰκμάδας τὰς περιττάς: vt & Hipp. qui *lib.* 1. *de morb. mulier.* ſcribit: αἴρεται ὁ σπλὴν ὑπὸ ποτοῦ, καὶ μᾶλλον ἢν ὕδωρ ᾖ τὸ ποτόν. Conſentit verò id cum ipſa experientia. Nam vt quæ alibi diximus, hîc non repetamus, patet hoc primùm ex eo quod obſeruatur, eos qui plurimum bibunt, præſertim vinum, & cereuiſiam tenuem, vix hauſto potu, primùm à menſa ſurgentes aqueam potus partem mingere: quod fieri vix poteſt potu ad inteſtina tranſmiſſo, & à meſaraicis attracto (cùm pylorus tunc clauſus ſit, & per viam tam longam ac perplexam tam breui tempore potus tranſire non poſſit) ſed immediatè è ventriculo per vaſa gaſtrica, & breue inprimis fieri neceſſe eſt, potu ad lienem tranſmiſſo, & alimentariâ eius parte in liene reſtitante, aqueâ ad renes tranſmiſſa. Vnde quoque accidit, vt ſpleneticis, poſtquam ſeu aquam, ſeu cereuiſiam copioſiùs biberint, non ita multo poſt murmura, & rugitus circa lienem oboriantur. Deinde liquidiorem alimenti partem ſtatim ad lienem trahi, vel ipſa famis ſedatio, quæ ferè ſtatim ſumto cibo, præſertim liquido, accidit, teſtatur. Nam cùm fames non aliter ſedetur, niſi vbi venarum ad *Lien aquoſa attrahit.*

ad ventriculum pertingentium ſuctio quieſcit & ſedatur, quod euenit cùm pars alimenti liquida à vaſis trahentibus in viſcera defertur & ita tractioni eorum ſatisfacit: at verò tractioni venarum meſaraicarum, & quæ ex inteſtinis immediatè chylum alliciunt, ſtatim ſumto cibo ſatis fieri non poſſit, cùm ſumto cibo orificium ventriculi inferius per pluſculas horas arctè claudatur, nihilque à ventriculo ad inteſtina ſtatim ſumto cibo deſcendat: ſequitur, famem, quæ ſumto cibo ſedatur ſtatim, non à ſuctione & tractione venarum meſaraicarum ortum habuiſſe, ſed à venarum quæ ipſi ventriculo inſeruntur, tractione. Hæ autem ſunt venæ gaſtricæ, & epiploicæ, atque inprimis vas breue, ex porta ſplenica propagatæ, & ventriculo immediatè inſertæ.

Idem etiam craſſa attrahit.

Deinde craſſa etiam attrahere Lienem, ſatis *lib. 2. Inſtit.* monſtratum opinor. Neque ad contrarium probandum illud ſatis efficax eſt, quod dicitur, in prima, quæ fit in ventriculo, coctione terrenas partes inutiles ita ſeparari, vt in ſecunda coctione nonniſi igneas, & aqueas ſeparari neceſſe ſit: cùm per vaſa anguſta chylus non niſi defæcatus, & liber prorſus à partibus craſſis diſtribui & tranſire queat, vtpote quæ admodum ſunt anguſta, & puncti cuiuſdam inſtar exigua. Etenim ſi coctionem in corpore humano conſideremus, ſatis apparet, naturam per gradus quaſi, & pedetentim ad perfectionem tendere, neque in prima coctione omnia craſſa planè ſeparari; id quod vel ex eo apparet, quòd lien ita facilè obſtructionibus, & ſcirrhis obnoxius eſt; quod non fieret, ſi tantùm tenues humores attraheret. Et quàm craſſæ partes ſæpe ad officinas ſecundæ coctionis perueniant, vel ex vrinis ſatis apparet. Imò ipſi, qui contrarium ſtatuunt, affirmant, chylum eſſe mixtum quiddam ex quatuor diuerſis ſubſtantiis, totidem elementis primis reſpondentibus, iiſque imperfectè coaleſcentibus, ac vnitis aggregatum. Nec diffiteri poſſunt, ſed ex iis quæ ipſi admittunt, fundamentis concedere neceſſe habent, Lienem, quia celeriorem hepate facit attractionem, & ex ipſo ventriculo chylum ſtatim trahit, multa terrena, & lutoſa cum aqua chyli parte, per vas breue quidem, ſed amplum alioquin, attrahere; quod ſi intemperantiùs fiat, obſtructiones in liene excitantur. Et quamuis viæ illæ in cadaueribus ferè conniueant, & puncti inſtar anguſtæ ſint: tamen in viuentibus longè patentiores eſſe, extra dubium eſt, vt id vel calculorum è renibus in veſicam tranſitus docet, etſi in cadaueribus viæ hic multò minus, quàm in meſaraicis appareant. Et quàm patula ſint vaſa in corporibus viuentibus, quæ in demortuis planè concluſa cernuntur, vel hiſtoria docere poteſt, quam Ioh. Langius *in epiſt. de morb. nouis*, recitat, de iuuencula quadam in Principis cuiuſdam Germani gynæcéo, quæ cùm ſeſe ad ſpeculum adornaret, detentis in ore aliquot acubus, quibus peplum affigeret, ab amaſio à tergo clanculum accedente intra ſcapulas percuſſa, acus deglutiuit, quas poſt biduum illæſis vreteribus eminxit.

Acus deglutitæ, & per vrinam redditæ.

Lien non eſt officina ſanguinis arterioſi.

Magnum verò valde poſtulatum eſt, ſtatuere officinam ſanguinis arterioſi non cor eſſe, ſed Lienem, eundémque principium radicationis arteriarum: cùm ſenſibus ſatis manifeſtum ſit, quòd ſicut circa hepar, quod principium eſt radicationis venæ cauæ, maximus venæ cauæ truncus eſt: ita etiam ad cor maximus arteriæ, à quo omnes arteriæ quæ in lienem tendunt, ortum habent: ductuſque ipſi etiam, è quibus ſanguis ex hepate ad ſiniſtrum cordis ventriculum tranſmittitur, ſatis manifeſti ſint; vt dubitare de materia, (quod illi faciunt) à qua in corde poſſit ſanguis generari, nullo modo opus ſit. Ex hepate enim ſanguis per venam cauam in dextrum ventriculum cordis; ex hoc per venam arterioſam in pulmones; à pulmonibus cum aëre per arteriam venoſam in ſiniſtrum ventriculum cordis transfertur. Neque illud ſufficit ad probandum, Lienem eſſe officinam ſanguinis arterioſi, quòd fluxibiliorem chyli partem attrahit. Ipſis enim concedentibus, etiam aqueas attrahit: vnde & Hipp. aquæ ſedem eſſe affirmat, & hinc ſæpe in tumores aquoſos incidit. Quid verò aqua ad ſanguinis arterioſi generationem facere poteſt? Hoc probabilius eſt, aqueas chyli partes ad Lienem eo fine tranſire, vt craſſiores diluant, ne illæ facilè obſtructiones pariant.

Aſellij ſententia.

Gaſparus Aſellius verò, *de venis lacteis cap. 32.* planè ſententiam Galeni defendit, & tam eos reprehendit, qui ſtatuunt, lienem melancholicam chyli portionem, antequàm ad hepar perueniat, per ramum ſplenicum attrahere, quàm illos, qui chyli portionem craſſiorem à ramo ſplenico attrahi, & in ſanguinem in liene mutari exiſtimant eâ de cauſſa, quòd nulla vel minima venarum lactearum ad lienem penetret, à qua chyli aliquam partem capere poſſit. Ipſe verò ita ſtatuit, chylum in hepatis carnem exonerari, ibique in ſanguinis formam elaborari; inde craſſiorem eius partem in ramos portæ, ſubtiliorem verò vtilioremque in cauæ radices excipi, atque ita lienem craſſam & terreſtrem ſanguinis partem ad ſe rapere, eandémque in ſui alimentum mutare, & quod eius edomari non poteſt, per conſtituta ei vaſa abiicere.

An vaſa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant?

Verùm an vaſa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant, quod vult Aſellius, adhuc in controuerſia eſt, ideóque quæ à de re cum aliis doctiſſimis Medicis docui, nondum reuocare volo, cùm venarum lactearum natura & officium nondum ſatis exploratum ſit. Interim etſi concederem hoc Aſellio, ſanguinis partem craſſiorem à liene ex hepate trahi: tamen nondum hoc ſequitur, eum ſaltem pro ſui nutritione eam attrahere, & reliquam, vt excrementum, abiicere. Structura enim lienis & tot vaſa ad eum tendentia & egredientia aliud docent. Neque enim vaſa, quæ à liene ad ventriculum & vicinas partes prodeunt, excrementum melancholicum, ſed reuerà ſanguinem continent.

Ideóque ſi iis, quæ de vſu Lienis antea diximus, aliquid addendum eſt, hoc ſaltem erit: Lienem non ſolùm ſanguinem venoſum, (ſiue eum in hepate elaboratum, ſiue à vena portæ in hepar tendentem accipiat) ſed & arterioſum attrahere. (Habet enim lien arterias plurimas à cœliacæ ramo ſiniſtro, & equidem quintuplo plures, quàm venas.) Et ex ſanguine arterioſo & venoſo mixto, (vnde etiam antequàm arteria lienem ingrediatur, inferior ramus cum inferiore ramo venæ inſignem anaſtomoſin facit) in liene peculiare ſanguinis genus ad partes quaſdam ventris inferioris nutriendas neceſſarium, generari. Omnia enim nutritioni dicata viſcera, præter meſenterium & inteſtina, nutrit ramus ſplenicus, & quidem ventriculum eius ſurculus pyloricus, gaſtricus, vtraque gaſtroëpiplois, & vas breue. Neque id ſine ratione factum. Cum enim viſcerum in ventre inferiore ſubſtantia ſit ignobilior iis partibus, quæ à ſanguine venæ cauæ nutriuntur, meritò etiam ſanguine craſſiore nutriri debent. At cùm eædem partes membranoſæ ſint, ventriculus verò cibum & potum, qui ſæpe frigidi ingeruntur, concoquere, & in chylum mutare debeat, colum inteſtinum craſſa excrementa contineat, omentum etiam craſſam illuuiem excipiat; niſi partes hæ ſanguine feruidiore, & ex venoſo & arterioſo mixto nutrirentur, officio ſuo rectè fungi non poſſent.

De natura humoris melancholici.

Alterum verò quod attinet, nimirum naturam humoris melancholici, diximus de eo ſatis *lib. 2. Inſtit. p. 8. cap. 8.* Hic ſaltem hoc addimus, poſſe fieri, vt quandoque craſſæ partes præcipuè abundent, qui humor tunc propriiſſimè melancholicus appellatur: id quod ſæpe in corporibus ſiccis, ſcabie ſicca, & ſimilibus morbis ex humore melancholico laborantibus, accidit.

Frequenter verò multo ſero diluitur, vtpote quod ſimul à liene attrahitur; & quidem tantò maiore copiâ, quantò humor melancholicus craſſior eſt, & vt multum diluatur, neceſſe habet. Humor tamen ille craſſus, multâ aquâ, ſeu ſero dilutus, etiam melancholiæ nomine appellari poteſt: ſicut & Hippocrates per aquam proculdubio humorem melancholicum intelligit.

De cacochymia ſeroſa.

Si quis verò ſeroſo humore peculiarem, & quartam cacochymiæ ſpeciem conſtituere velit, cum eo non contendero. Etenim ſeroſi humoris abundantia etiam ſine humore craſſo reperiri poteſt, vt in hydrope, & ſimilibus morbis videre eſt. Carolo Piſoni equidem religioni eſt, plenitudinem, ſeu colluuiem ſeroſam, aut aquam, cacochymiam appellare, eâ de cauſſa, quod aqua pura puta, quæ non nutrit, ſucci, ſiue χυμοῦ, alibilis ſcil. ſubſtantiæ, nomen ſibi vindicare non poſſit. Verùm enim verò fallitur. Neque enim ſerum pura puta aqua eſt, vt poſtea dicetur: neque chymi nomen alibili ſaltem ſubſtantiæ competit, ſed humorem tam nutriendo corpori aptum, quàm incommodum ſignificat: vnde & τοῦ εὐχύμου & κακοχύμου nomina deducta, & cacochymiæ nomine vitioſi humores alendo corpori inepti veniunt.

Quid ſit ſerum & ichor.

Quid autem ſerum ſit, rectè explicandum eſt, de quo *Inſtit. lib. 2. p. 2. c. 7.* dictum. Carolus Piſo puram putam aquam, ſeu aqueam humiditatem, ſiue cum cibo, & potu ingeſtam, ſiue chyli partem aqueam, ſerum eſſe dicit, ídque ab ichore diſcernit, qui ſcilicet ſit cuiuſque coloris, & naturæ cum propriis humoribus.

An ſerum & ichor differant.

Verùm etſi quandoque Autores has voces diſcernant, vt ἰχὼρ ſit vel ſanguis crudus & imperfectus, vel tenuior pars maſſæ ſanguineæ corruptæ & colliquatæ; ὀῤῥὸς verò, ſeu ſerum, ἴχνυμα τῆς πέψεως: tamen ἰχὼρ ſæpe nomine ſeri, & ſerum nomine ichoris appellatur, & frequenter iſta duo vocabula ſunt ſynonyma, vt monſtrat doctiſſ. Gaſpar. Hoffmannus *in Collect. de Ichorib. N. 12. & 13.* Qui idem non malè ichorem in mitem, & acrem diſtinguit, illúmque ſanguinem ab ἀπεψία dilutiorem eſſe dicit, qualis in hepaticis conſpicitur: acrem verò illud tenue, quod ex ſanguinis, & humorum ſeu colliquatione, ſeu corruptione oritur. Vt ita tria ſint, quæ nunc ſerij, nunc ichoris nomine veniunt: Primò, illud aqueum, quod potui & cibis ineſt; ſecundò, ſanguis aquoſior, & dilutior; tertiò tenuis humor, ſed acrior, qui ex colliquatione, vel corruptione ſanguinis, vel etiam ex prauis cibis, & mala coctione prouenit.

Serum quotuplex.

Verùm cùm ſerum illud primum, ſeu pura puta aqua, in corpore ſolum vix reperiatur, neque ſymptomata, & morbi, quos Eugalenus, & Piſo recenſent, plurimi à pura puta aqua poſſint prouenire, ſed quod ipſe Piſo *in præfatione*, fatetur, ſerum inter decurrendum per vaſa abſtergat, diluátque, & ſibi neceſſariò immiſceat partem aliquam ex iis ichoribus, qui in ſanguine redundant, eámque ſibi affuſam ſecum deuehat, ac tranſportet quocunque fertur: rectiſſimè colluuiei, & abundantiæ ſeu ſeroſæ, ſeu ichoroſæ duo genera conſtituere licet, vti dictum: Vnum mite, quod eſt ſanguis aqueus & dilutior; alterum acre & ſalſum, quod ſuam acrimoniam ex humoribus ſeu colliquatis, ſeu corruptis, ſeu quacunque de cauſſa ſalſis & acribus acquirit. Vt ita ſerum propriè dictum ſit aquoſus humor, ſalſedinis & acrimoniæ particeps, vt pluribus hac de re *lib. 2. Inſtit. part. 2. cap. 7.* dictum.

CAPVT

CAPVT II.

De Lienis Intemperie.

HIs ita de vſu Lienis & natura humoris melancholici præmiſſis, iam ad morbos lienis accedimus. Etſi verò plurimi Medici lienis morbos quaſi neglectos reliquerint; tamen multi etiam ſunt, qui non minora quam ex ipſo hepate, mala in toto corpore hinc originem habere aſſerant.

Lien quos morbos patiatur? Quæ ſymptomata?

Patitur nimirum Lien morbos intemperiei, anguſtiam vaſorum & obſtructionem, morbos numeri, figuræ, magitudinis, inflammationes, ſcirrhos, vulnera, vlcera. E ſymptomatibus verò, coctionem, & expulſionem læſam, dolorem, & inſuper icteri nigri cauſſa ad eum refertur. Etſi enim icterus niger non lienis propriè, ſed totius corporis p.n. affectio, & coloris eius mutatio ſit; tamen quia à liene ortum habet, eius etiam hic mentionem faciemus.

Lienis intemperies.

Primò autem morbos intemperiei Lienis quod attinet, etſi raro ab autoribus explicantur: tamen non negligendi ſunt, cùm proculdubio affectionis hypochondriacæ, & plurium aliorum morborum origo ab intemperie lienis pendeat. Lien autem laborat intemperie nunc calida, nunc frigida, nunc humida, nunc ſicca, & quidem cum & ſine materia; plerumque tamen cum materia. Nam etſi interdum intemperies lienis nuda etiam adeſſe poſſit; tamen vix ſeſe prodit, niſi cum materia accedit: & quidem cùm Lien ſanguinem craſſiorem generet, & excrementum melancholicum ibi proueniat, etiam melancholia & atra bilis plerumque in eo colligitur. Quandoque tamen etiam pituita è cruditate ventriculi genita ad eum tranſmittitur.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Contrahit autem Lien intemperiem à cauſſis, à quibus hepar intemperiem ſuam accipit, calefacientibus nimis, frigefacientibus, humectantibus & ſiccantibus. Inprimis à cibo & potu, & medicamentis hiſce qualitatibus præditis, ſeu intus exhibitis, ſeu extra appoſitis. Et inprimis, vt modò dictum, intemperie cum humore craſſo & feculento, & melancholico atque atro corripitur ob cibum qui chylum eiuſmodi humori generando aptum ſuppeditat; vel vaſorum obſtructionem, ob quam non debito modo euacuatur. Si enim cibus ita comparatus ſit, vt talem chylum ſuppeditet qui plus quàm par eſt, excrementi melancholici contineat, magna excrementi melancholici copia prouenit, & plus quàm per vias conſuetas euacuari poſſit. Vel etſi mediocri copiâ id generetur, ſi tamen viæ expurgando huic excremento dicatæ non pateant, id in liene ſubſiſtit, eique ſimilem intemperiem imprimit.

Quales autem cauſſæ ſint, quæ ad excrementi huius generationem faciunt, *de ſcorbuto*, c. 3. dicemus. Hîc vt paucis rem complectar, lieni nocet aër craſſus, & qui eſt circa paludes & ſtagna, & in locis ſubterraneis; cibi craſſi & feculenti, terreſtriſque ſubſtantiæ, inprimis ſale vel aceto conditi & fumo indurati, vt caro bubula vetus, hircina, ceruina, ſuilla, leporum vetulorum, anſerum, anatum, piſces paluſtres, lacuſtres, maritimi grandiores aëre vel fumo exſiccati vel ſale conditi, legumina, lentes, fabæ, piſa, milium, panis non bene fermentatus, caſtaneæ, fructus acerbi, cibi dulces, & melle ac ſaccharo valde conditi. Muſtum item & vinum auſterum ac feculentum, vt cereuiſiæ ſimile. Aquæ potus, & præcipuè poſt motum & laborem nimium, inprimis impuræ & non limpidæ, vel valde frigidæ, niualis, & quæ tempore æſtiuo niue refrigerata eſt. Ebrietas & crapula. Animi etiam pathemata, inprimis timor & mœſtitia continuata, vt & ira: quod quomodo fiat, conſideratione dignum eſt, quâ de re pauca ex Hippocratis *epiſtolis* afferre libet.

Bilis & inſaniæ ſedes à Democrito quæſita.

Cùm Democritus Philoſophus ſapientiſſimus, omnium & inprimis ſui oblitus videretur, & vigilans noctu & interdiu, ſinguláque parua & magna deridens ac pro nihilo reputans, vitam traheret, Senatus Populúſque Abderitanus in huius viri ſalute ſuam vrbem periclitaturam exiſtimans, ad Hippocratem literas dedit, eúmque rogauit, vt non ſolùm Democritum, quem mente captum iri metuebant, ſed & patriam ſuo conſilio ſeruaret. Venit Abderam Hippocrates, ſed vt ad Damagetum ſcribit, Democritum offendit non delirantem, ſed omnino ſapientem, & quidem iſto modo; Compoſitè admodum librum ſupra genua habebat, & alij quidem vtraque ex parte ei adiacebant. Crebra autem animalium cadauera per totum diſſecta accumulata erant. Hic autem contento ſtudio interdum ſcriptioni incumbebat, interdum multum ſubſiſtens & apud ſe anxiè cogitans quieſcebat deinde non multo pòſt his paractis exſurgens deambulabat, & animalium viſcera attentè adſpiciebat, hiſque depoſitis rurſus deſidebat. Quem cùm Hippocrates allocutus eſſet, & datâ acceptáque ſalute quæſiuiſſet, quid ſcriberet: De inſania, reſpondit. Hippocrates cùm rurſum rogaſſet, quid de inſania ſcriberet; quidnam verò, inquit, aliud quam quid ſit, quomodo hominibus innaſcatur & qua ratione alleuetur. Hæc enim, inquit, quæ vides animantia huius certè gratiâ reſeco, minimè Dei opera odio proſequens, ſed bilis naturam & ſedem inquirens. Noſti enim, quòd hæc vbi redundârit, vtplurimùm hominibus inſaniæ cauſſa eſt. In omni quidem natura ineſt, ſed in aliis equidem minùs, in aliis copioſiùs. Huius autem ἀμετρία morbi exiſtunt, velut materia partim quidem bona, partim verò mala ſubiecta.

Democritus Quam bilem quæſiuerit.

Non verò crediderim, tantum Philoſophum tanto animi ſtudio, vt etiam à ciuibus ſuis pro inſano haberetur, in bilis flauæ naturam & ſedem inquiſiuiſſe. Hæc enim omnibus ita obuia eſt, vt neminem facilè latere poſſit, ſed in illius naturam & ſedem, quæ melancholiæ & inſaniæ cauſſa eſt, humoris videlicet melancholici & atri inquiſiuit. Nam hic humor, vt ex Hippocrate modò dictum, eſt ὕλη ὑποκειμένη, ὅτε μὲν ἀγαθὴ, ὅτε δὲ φαύλη: quod tamen explicatione indiget. Etenim ſanguis melancholicus, & melancholicum aut atrum excrementum ſpecie differunt, & ab illo bona, ab hoc mala proficiſcuntur. Sanguis tamen melancholicus facilè in atram bilem degenerat.

Melancholici ingenioſi.

Melancholicos enim ingenioſos eſſe, vulgatum eſt, & omnes qui ingenio claruerunt vel in ſtudiis Philoſophicis, vel in Republica adminiſtranda, vel in carmine fingendo, vel in artibus exercendis, melancholicos fuiſſe docet Ariſtoteles *ſect.* 3. *problem.* 1. Quod quomodo accipiendum ſit, *lib.* 3. *Inſtit. part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 2. dictum. Si verò excrementum melancholicum, & humor ater præternaturaliſque abundet, multorum grauium morborum & ſymptomatum autor eſt, & vix alius humor eſt, qui plures & deteriores morbos ac ſymptomata excitet.

Iræ cauſſa.

Ab hoc humore vt inſaniam, ita & iram, quæ furor breuis eſt, prouenire ſtatuimus, (non à bile flaua, in veſicula fellis collectâ) eóque circa lienem commoto. Cùm enim in animi affectibus humores in corde primùm agitentur, iſque humorum motus arteriis communicetur; Lien verò arteriis plurimis abundet, veſicula fellis autem exiguam cum corde communionem habeat: manifeſtum eſt, illam agitationem humorum in animi affectibus magis in liene quàm hepate fieri; & ille ipſe humor, qui in liene quaſi fermentum eſt, quod in humoribus reliquis feruorem excitat, ſi in animi affectibus moueatur, magnam in humoribus agitationem efficit. Et rem ita ſe habere, quilibet in ſeipſo experiri poteſt, cùm in ira humorum commotio in ſiniſtro latere potiùs circa lienem, quàm in dextro percipiatur.

Cur animi pathemata lieni noceant.

Non tamen ſolùm ex rerum naturalium vſu non conuenientè lien malè affici poteſt, ſed & à corde & hepate eius intemperies mutari, & ab iis humores vitioſi ipſi communicari poſſunt. Etenim cùm lien multas arterias habeat, eáſque omnes à corde oriundas, ſi ſanguis arterioſus ſe non bene habet, lien inde afficitur, atque hinc euenit, vt modò dictum, vt animi pathemata, imprimis timor, mœror & triſtitia, ac ira, multorum morborum lienis cauſſa eſſe poſſint. Hepar quoque ſi non bene ſe habeat, per ramos venæ portæ facilè aliquid mali Lieni communicare poteſt.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Lien etſi morbos multos pati poſſit; tamen cùm ſenſu exiguo præditus ſit, ſæpe diu ibi latent, & demum, vbi iam incrementum ſumſerunt, & aliæ partes afficiuntur, pateſiunt. Quapropter vtile eſt ſigna, quibus Lienis morbi dignoſcantur, diligenter perſpecta & cognita habere. Ideóque etiam in genere aliquid de Lienis morbis cognoſcendis dicemus.

Cognoſcuntur autem rectiſſimè, vt alij affectus, ex ſuis cauſſis, quas modò enumerauimus; quæ ſi præceſſerint, & inprimis ſi in victu errores, à quibus humor melancholicus generari poteſt, commiſſi ſint, Lienem affici indicio eſt.

Deinde idem arguunt effectus, vt actiones eius læſæ, de quibus poſtea in ſpecie dicetur, vt & ea, quæ actiones eius læſas ſequi ſolent, hinc inde in corpore ſymptomata & morbi.

In ſpecie morbos intemperiei quod attinet, ex cauſſarum, quæ præceſſerunt naturâ inprimis ij pateſiunt. Si enim cauſſa calefaciens præceſſerit, ſimilem intemperiem adeſſe indicio eſt; ſi frigida, frigidam. Indicant & effectus, qualis ſit intemperies. Nam ſi lien ſit calidior, adeſt ſitis, lingua eſt ſiccior, ardoris & caloris alicuius ſenſus in ſiniſtro hypochondrio percipitur: Lien nimis citò cibum & potum attrahit; rubor aliquis & φλόγωσις, ac calor ſubitò euaneſcens, in facie, & præcipuè in maxilla ſiniſtra percipitur: cibi appetitus non eſt magnus.

Frigidam verò intemperiem indicant multa murmura & rugitus, ructus & vomitus acidi.

Sicca intemperies cognoſcitur ex aliqua ſiniſtri lateris duritie, & vrina tenui.

Tandem à iuuantibus & nocentibus de intemperie Lienis iudicare licet. Nam ſi calida fuerit intemperies, à calidioribus cibis & potu ac motu nimio læditur. Contrà, ſi frigida fuerit, frigida lædunt. Qui verò etiam vitioſos humores in liene cumularunt, ij ſi currant, vel vehementiùs exerceantur, dolorem ſiniſtri hypochondrij percipiunt. Cumulatur verò plerumque in eo excrementum melancholicum. Quia enim in Liene ſanguis craſſior generatur, & ibi prouenit excrementum melancholicum, in eo facilè cumulatur. Idque cognoſcitur ex vrina tenui, ſi in eo ſubſiſtat; craſſa verò & feculenta, ſi cum vrina excernatur. Et tandem ſi incrementum ſumat, in totum corpus diffunditur, & multa mala generat, vt poſtea *de obſtructione Lienis* dicetur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Lienis morbi in initio facilè ſanantur: Verùm ſi protrahantur, vt inde fiant obſtructiones, vel tumores duri, difficulter curantur.

2. E Lienis morbis neglectis grauiſſima ſequuntur mala, ſcabies, melancholia, ſcorbutus, & plurima alia. Eſt enim viſcus hoc etiam publicæ coctionis officina.

3. Lienis intemperies ſine materia raró eò deueniunt, vt homini mortem inferant; niſi ita magnæ ſint, vt eius acti plané euertatur, quâ ablatâ, vel diminutâ, vel deprauatâ, humor melancholicus & feculentus cumulatur, & grauia inde mala excitantur.

3. Intemperies cum materia grauior eſt,& tardiùs curatur, cùm humor melancholicus, qui plerumque peccat in liene, craſſus ſit, eiúſque motus tardus, & inde pertinaces Lienis obſtructiones & ſcirrhi incurabiles excitentur.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies ſi ſola ſit, ſine materia, indicat alterantia contraria, quæ verò cum materia eſt,ſimul humoris vitioſi euacuationem poſtulat; & cùm humor Melancholicus plerumque in Liene colligatur, iis præparandus & euacuandus eſt.

Curatio.

Curatio morborum lienis in genere.

In curatione autem Lienis in genere quædam obſeruanda. 1. Cùm Lien publicum officium gerat,& ipſe etiam ſanguinem gignat, eius robur eſt conſeruandum, & propterea non nimis & ſolùm relaxantia vſurpanda, ſed moderaté adſtringentia admiſcenda, qualia ſunt abſynthium, nardus, & ſimilia. Validè tamen adſtringentium vſus nimius etiam vitandus, ne humores craſſi Lieni impingantur.

2. Dulcia in morbis Lienis, nec in cibo, nec in potu conueniunt, & ſpleni ὠφελίμα τὰ δριμέα καὶ τὰ πικρὰ· τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά.

3. Nec acetum, nec acida Lieni amica ſunt: &, vt Hippocrates 3. *de rat. vict. in acut. t.*38. habet: *acida bilioſis potius quàm melancholicis conueniunt; & melancholia, dum ab acido fermentatur, multiplicatur: exaltat enim melancholiam acetum.*

4. Lien exiguum ſenſum habet,eiúſque ſubſtantia eſt durior, & humor qui in eo generatur eſt craſſior. Quapropter etiam acria ſatis, & fortiora medicamenta fert, quàm hepar.

5. Cauendum tamen,ne vicinum hepar à fortioribus medicamentis aliquid damni patiatur.

6. Quia meatus & vaſa ſatis anguſta habet Lien, ne ea obſtruantur, omnia ea vitanda, quæ illa obſtruere poſſunt.

7. Euacuatur autem Lien per hæmorrhoides; de quo *de affect. hypochond. part.5. ſ.1. cap.1.* dicetur: vomitu,cùm per vas breue ſatis commoda via in ventriculum ſit; per aluum,& per vrinas, vt *ibidem* dicetur, quæ videantur, ne idem bis repetere opus ſit.

8. Et hoc notandum, ſi Lien per conſenſum, à ventriculo, hepate, corde, vel toto afficiatur, curationem ad iſta membra affecta præcipuè dirigendam eſſe, & materiam quæ ad Lienem confluit, aliò auertendam, & quæ iam influxit, euacuandam eſſe. Et quia interdum à toto materia ad lienem confluit,etiam ſanguis quandoque mitti poteſt. Et miratur Galenus *libro de curandi ratione per ſang. miſſ. cap.*16. quòd antiqui in curando liene ſanguinem mittere neglexerint; cùm tamen ipſe eiuſmodi præſidium ſæpe tutiſſimum expertus fuerit.

Medicamenta ergo Lieni accommodata ſunt amara & nitroſa, & aliquam acerbitatem ac adſtrictionem coniunctam habentia. Qualia ſunt,

Interna.

Radices & cortices, *tamariſci, capparum, ſcillæ, filicis, polypodij querni, aſari, fraxini, raphani ruſticani, cichorij, bugloſſ. ſcorzoneræ.*

Folia, *Aſplenij*, vulgò *ſcolopendrij & ceterach*, quod omnibus ferè præfertur, *chamæpityos, chamædryos, agrimoniæ, centaur. minor. tamariſci, linguæ ceruinæ, naſturtij aquatici, cochleariæ, fumariæ, bekabungæ, abſinthij, capill.* ♀.

Flores, *Geniſtæ, cichorij, borraginis.*

Semina, *Portulacæ, viticis, plantaginis, geniſtæ, cichorij, paſtinacæ ſylueſtr. vrticæ.*

Fructus: *Cappares.*

Gummi, *Ammoniacum.*

Ex animalibus, vt occultâ qualitate iuuantia commendantur, *Lien aſini præparatus*, ad ʒ. j. *hædinus, hircinus, bubulus* cum liquore conueniente datus. Non tamen quælibet ex his cuilibet morbo Lienis conueniunt. Sed cuilibet ſua eligenda remedia, vt iam in ſpecie dicetur.

Intemperiei lienis Curatio.

Et quidem intemperiem Lienis contrariis emendari notiſſimum eſt: at ipſa Intemperies per ſe purgationem non indicat, & ſi interdum in nuda intemperie purgantia exhibentur, id ideò fit, ne humores vitioſi è vicinis locis confluant, molémque augeant, vel alium in liene affectum excitent.

Verùm Intemperies Lienis raró ſine materia in eo excitatur, & vix animaduertitur antequàm aliquam materiam ſibi adciſcat: quod vbi factum, materia præparanda, & per conuenientes vias euacuanda.

Commodiſſimè autem per hæmorrhoides euacuatur, vt etiam *de affect. hypochond.* dicetur, ſi natura vel ſponte eas aperiat, aut ſi hirudines illis applicentur.

Vt autem per aluum euacuetur, primò talis præparatio fieri poteſt, præcipuè ſi caliditas adſit.

℞. *Rad. cichor. polypod. querni*, an. ℥. ß. *cortic. tamariſci, rad. cappar.* an. ʒ. ij. *ſcolopendr. capill.* ♀ an. M. j. *flor. geniſt. borrag. bugloſſ.* an. p. j. *ſem. portulac.* ʒ. j. *agni caſti* ʒ. ß. *paſſul.* ℥. ß. Coq. in aqua ſimpl. Colatura dulcoretur *pauxillo ſacchari.* Vel addatur *ſyrupi de pomis*, vel *vini ſimplicis*, an. q. ſ.

Vel ℞. *Aquæ fumar. cichor.* an. ℥. iij. *ſyr. byzant. ſ. de pomis*, an. ℥. j. *ſpiritus vitrioli* ♂, gut. vj. Miſce.

Materia præparata per aluum euacuetur *foliis ſenæ, epithym. rad. gialapp. helleboro nigro, lapide Lazuli.*

E Compoſitis vtilia ſunt, *ſyrup. de pomis Regis Sabor, & de pomis cum helleboro, pilul. tartareæ, de ammoniaco. Syrup. è ſucco pomor. purgant.* Deſcriptio Cratonis hæc eſt.

℞. *Succ. pomor. dulc. borrag. meliſſ.* an. ℔. ß. *flor. borrag. viol.* an. p. j. *fol. ſenæ, epithymi, hellebori nigri præpar.* an. ℥. ß. F. ſ. a. Syrupus qui aromatizetur *cinnamomi, caryophyll. croci, ſpecierum aromat. roſat. diamoſch. dulc.* an. Scrup. ß. Doſ. Vnc. iij. cum *mann.* Drach. vj. vel Vnc. j. & ſuperbibatur *iuſculum gallinæ.*

Pilulas tartareas conficiendi ratio commodior.

Pilulæ Tartareæ deſcribuntur in *Pharmac. reſtit.* Quercetan. *cap.*18. Mihi ſic commodiùs fieri poſſe videntur.

℞. *Polypod. querni* ℥. ij. *cortic. tamariſc. rad. capp. rad. bugloſſ.* an. ℥. ß. *paſſul. Corinthiac. contuſar.* ℥. j. ß. *myrobalan. Indar.* ℥. j. *flor. geniſt.* M. ß. *ſem. aquilegiæ, geniſt.* an. ʒ. ij. Infundantur in vaſe vitreo clauſo in ſuffic. quant. *aquæ fumariæ & ſcolopendr.* additâ *ſalis tartar.* Drach. j. Colaturæ ℞. ℔. ij. *ſucci pomor. odorat.* ℔. j.

In iis in balneo Mar. per quatriduum digerantur vaſe clauſo, *cremor. tartar.* ℥. j. ß. *fol. ſenæ* ℥. ij. *folicul. ſen.* ℥. j. *turbith elect.* ʒ. vj. *rad. gialapæ* ℥. ß. *hellebori nigri* ℥. j. ß. *myrrh. elect.* ℥. j. *flor. cord.* an. P. ij. *epithym.* ʒ. vj. *macis, cinnam. caryophyll.* an. ℥. ß. Poſtea colentur & exprimantur.

Colatura in B. per diem adhuc digeratur, poſtea quod clarum eſt effundatur: cui adde *aloës præparatæ* Drach. iij. M. Et coagulentur igne lento: ſub finem adde *ſpec. diarrh. abbat. lætificant. Galeni, trochiſc. de lacca, de cappar.* ana ℈. ij. *croci* ʒ. j. *Cremor. tartar.* ℥. ß. *ſalis folior. ſenæ, fraxini*, an. Drach. ß. *ol. aniſi* g. vj. *citri* g. ij. Miſce. F. Maſſa. Si libet poſſunt acui *extracto ſcammonij.*

Plura huiuſmodi medicamenta proponentur *cap. ſequente.*

Tandem danda opera, vt reliquiæ materiæ abſumantur, & quod reſtat, inſenſibiliter diſcutiatur, aut ſenſim cum vrina euacuetur.

Vtiles ſunt hîc trochiſci de capparibus, de Lacca, & ſimiles, qui vel in pilulas formari, vel in puluerem redigi,& cum conueniente liquore exhiberi poſſunt.

Non ſolùm autem interna medicamenta, ſed & externa applicari poſſunt. Et quidem in externis medicamentis in intemperie calida adhibendis notandum, omnia cum poſca conſicienda eſſe, vt faciliùs penetrent. Imò etiam in aliis intemperiebus, penetrationis gratiâ, acetum admiſceatur.

Ad reliquias materiæ abſumendas vtilia ſunt oleum *de capparibus, nardinum, irinum, liliorum alborum*, vnguentum *agrippæ, de arthanita*, emplaſtrum *de Meliloto, diachylon ireatum*, de quibus *de tumoribus Lienis* dicitur. Sunt etiam nonnulli, qui ſupra ſiniſtrum hypochondrium cucurbitam cum ſcarificatione & multa flamma applicant, vt de materia tenuius & flatulentum euocetur. Sed tutius eſt à tali ſcarificatione abſtinere, & digerentibus modò propoſitis rem peragere.

Diæta.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Et quia plerumque humor Melancholicus abundat, aër craſſus fugiendus,& puro ac claro vtendum. A cibis crudis, viſcidis, ſalſis, ſale ac fumo conditis, vt & dulcibus,abſtinendum. Vinum ſit purum, tenue, clarum, ac non admodum potens, vel cereuiſia defecata. Animi affectus moderandi, & inprimis mœſtitia, timor, ac ira fugienda, de quibus *de ſcorbuto* dicetur.

CAPVT III.

De Lienis morbis organicis, & præcipuè obſtructione.

Lienis morbi Organici.

VAriis quoque morbis ex Organicorum numero Lien corripitur,& ſæpiſſimè aliqua vel in figura, vel magnitudine, vel ſimilibus variatio occurrit. Interdum enim bipartitus ferè totus deprehenſus eſt Lien, vt obſeruauit Riolanus. Idem, vt *lib.2. Anthropogr. cap.*23. refert, in quodam vidit Lienem exactè quadratum trium palmorum latitudine, & æquali longitudine, craſſitie 4. digitos æquantem, & vndiquaque cartilaginoſa ſubſtantia incruſtatum. Geminos Lienes inuentos teſtatur Ariſtoteles *lib.4. de gen. animal. c.*4. & Gemma *Coſmocrit. lib.1. cap.6.* Tres inuenit Fallopius, vt refert *in obſeru. Anatom.* Contrà Lienem interdum planè defuiſſe obſeruauit Hollerius *in obſeru. lib.*3. Gibbæ lienis parti adipem, inſtar candidiſſimi & clariſſimi lapidis adnatam fuiſſe obſeruauit Veſalius *lib.15. de corpor. hum. fabr. cap.9.* Lapides in Liene repertos fuiſſe refert Scholiographus Hollerij *ad cap.48. lib.1.* Fallopius *in obſeru. Anatom.* Veſicam aquâ plenam duorum pugnorum magnitudine ſub liene inuenit Coiter, vt refert *in lib. obſeru. Anatom. & Chirurg.* Nonnunquam ſitum commutat cum hepate, ſed prodigioſè, vt refert Ariſtoteles *hiſtor. animal. lib.2. c.*13. Ruptis ligamentis etiam viſus fuit in muliere ad hypogaſtrium prolapſus ſupra vterum, qui per biennium molæ ſpecie Medicos fefellit. Tandem fato functâ ægrâ, tumoris illius cauſſa patefacta fuit aperto cadauere, vt *eodem loco* Riolanus refert. In nobili viro eodem modo prolapſum lienem ad hypogaſtrium annotauit Capreolus.

Verùm

Verùm cùm iſti morbi partim à prima conformatione ſint, partim ita lateant, vt nonniſi poſt mortem deprehendi poſſint, & omnes incurabiles ſint, ſaltem eorum mentionem feciſſe ſufficiat. Eos verò qui & ſignis deprehendi poſſunt, & curationem aliquam ſuſcipiunt, hic explicandos ſumemus. Et primò de obſtructione Lienis agemus. Etſi enim anguſtia vaſorum in liene, etiam à compreſſione, quæ fit à tumoribus, fieri poſſit: tamen de eo poſtea, vbi *de tumoribus Lienis* agemus, dicetur.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſæ autem obſtructionis vaſorum Lienis ſunt humores craſſi, terreſtres ac feculenti, & tartarei, vt hodie appellantur, & inprimis humor melancholicus. Generantur autem tales humores è cibo & potu, qualis *capite præcedenti* propoſitus eſt. Ad cumulandos hoſce vitioſos in Liene humores faciunt conſuetæ hæmorrhoidum vel menſium euacuationes ſuppreſſæ.

Vt autem faciliùs tales obſtructiones excitentur, facit etiam Lienis caliditas, ob quam is chylum nondum ſatis in ventriculo coctum & elaboratum, vt & potum ad ſe trahit, de quo Hippocrates *lib. 4. de morbis*: *Dum lien ægrotat*, inquit, *vel humores ſponte feruntur ad ipſum, vel trahit per venas, quas habet cum hepate communes*, vt etiam *lib. 1. de morbis mulier.* docet. Exercitatio quoque vehemens ſtatim à cibo idem præſtat, vt decubitus continuus in latus ſiniſtrum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcuntur Obſtructiones Lienis è cauſſis quæ præceſſerunt, & effectis, iiſque quæ ſequuntur. Nam ſi cauſſæ, quæ antea enumeratæ ſunt, præceſſerint, mali huius ſuſpicionem præbent, quod poſtea confirmant ea quæ ſequuntur. In principio quidem ſolùm grauitas quædam in ſiniſtro hypochondrio percipitur; poſtea etiam dolor aliquis, præſertim in curſu, & concitatiore ac longa ambulatione. Malo tandem incrementum ſumente, cùm nec craſſior chyli pars ob vias obſtructas à liene attrahi, nec melancholicum excrementum per conuenientes vias expurgari poſſit; & chylus craſſior ac feculentus ſimul ad hepar tranſit, vnde melancholicus ſanguis generatur; & excrementum melancholicum ad hepar deriuatur, atque hinc in totum corpus diffunditur: vnde totius corporis color floridus & natiuus in liuidum mutatur, corporis grauitas percipitur, ſpirandi difficultas excitatur, præſertim poſt exercitium vehemens; tuſſis ſicca interdum adeſt, quandoque cordis palpitatio, ſcabies, affectio hypochondriaca, canina appetentia, & ſimilia mala oriuntur.

Interdum humor ille Melancholicus ad ventriculum effunditur, vnde ructus acidi, humorúmque acidorum vomitus ſequitur; interdum etiam ad aluum effunditur, vnde diarrhœa & dyſenteria excitatur, de quo Hippocrates, *6. aph. 43.* *Qui Lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, iis ſuperuenientem dyſenteriam longam aqua inter cutem & inteſtinorum leuitas excipit, ac moriuntur.* Vrina ſæpe ſanorum ſimilis eſt, quæ ſi æger pauliſper mouetur, craſſa & obſcura redditur, & interdum quaſi ſanguinea: aluus plerumque eſt adſtrictior, & alia ſigna quæ in hypochondriacis & ſcorbuticis adſunt, conſpiciuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Affectus hic plerumque pertinax eſt & diuturnus, ob humoris à quo pendet naturam.
2. In principio hoc malum curatu facilius eſt: ſi verò diutiùs protrahatur, difficiliùs curatur, & ſæpe in ſcirrhum Lienis abit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Obſtructio apertionem indicat: aperitur autem obſtructio, ſi humor qui eam parit, è vaſis illis amoueatur, quod fit per medicamenta attenuantia & incidentia, quibus poſtea ſubiungenda euacuantia.

Medicamenta attenuantia & incidentia. Vniuerſalibus itaque præmiſſis, exhibeantur attenuantia & incidentia, non tamen nimiùm calefacientia, ne humore tenuiore diſcuſſo craſſior relinquatur, ac malum grauius & pertinacius reddatur. Vtilia hic ſunt medicamenta *capite antecedenti* propoſita: vt & *tartarum*, & ex eo parata medicamenta, *cremor tartari, ſpiritus tartar. ſimplex & compoſitus, tartarum vitriolatum*, medicamenta ex chalybe parata, vt:

♃. *Cortic. rad. cappar. tamariſci*, an. Vnc. ß. *rad. aperient.* Drach. vj. *bugloſſ.* Drach. iij. *chamædr. ceterach*, an. M. j. *ſem. agni caſti* Drach. j. *flor. geniſtæ, borrag.* an. M. ß. Infundantur in vino, vel coq. in aqua pura. Colaturæ ♃. Vnc. x. *ſyrup. borrag.* Vnc. ij. *oxymel. ſcillit.* Vnc. j. Miſce pro tribus doſibus.

Vel ♃. *Rad. filicis, polypod. querni, cort. tamariſc.* an. Vnc. ß. *chamædryos* M. j. *paſſul. minor.* Vnc. j. Coq. in aqua ſimpl. Colaturæ ♃. ℥. x. *ſyrupi de ſcolopendr.* ℥. iij. *tartari vitriolati* ſcrup. j. Miſce. Vel fiat talis ſyrupus.

♃. *Rad. eryng. rubiæ tinctor. glycyrrh. polypod. quern. cort. tamariſc. rad. cappar.* ℥. ß. *rad. aſari* Drach. ij. *ceterach, chamædr.* an. M. j. *flor. geniſt. borrag. bugloſſ.* an. M. ß. *cinnam. cortic. aurant.* an. ʒ. ij. *paſſul. minor.* ℥. ij. F. ſ. a. Syrupus, cuius ℥. ij. cum aqua fumar. vel alia conueniente, vel vino abſinthij exhibeantur. Poteſt etiam oxymel ſcillitic. vel tartar. vitriolatus addi.

Efficaciſſimi etiam in obſtructionibus tollendis ſunt *trochiſci de capparibus*, vt & *trochiſci de ſcolopendr.* qui hoc modo parantur:

♃. *Scolopendr. ſeu ceterach, hyſſop. praſſij, fructus tamariſci, cortic. rad. capp.* an. ʒ. ij. *ſem. agni caſti, rutæ, gentianæ, ariſtoloch. rotund. flor. geniſtæ*, an. ʒ. j. ß. *ammoniaci aceto diſſolutis* q. ſ. F. Trochiſci.

Si humores calidi admixti ſint, tales fieri poſſunt.

♃. *Sem. portulac. ſcariolæ, agni caſti, fructuum tamariſci, capill.* ♀, *ſcolopendr.* an. Drach. ij. *ſpec. diatrion ſantal. cort. rad. cappar.* an. ʒ. j. ß. Cum *oxymel. ſcillitico*, vel *aqua tamariſci*, in qua gummi aliquod diſſolutum ſit. F. Trochiſci.

Vel ♃. *Trochiſc. de capparibus*, ʒ. j. *croci* ♂ *puluer. vel extract. gentian.* an. Scrup. j. *extract. abſinth.* Scrup. ß. Cum *oxymel. ſcillit.* F. Pilulæ mediocres.

Verùm cùm iſta paulò fortiora ſint, & pleraque ſimul vrinam moueant, priùs corpus expurgare conuenit. Poſt leniter ergo aperientium vſum purgatio inſtituenda eſt, vt:

♃. *Pil. tartar.* Scrup. j. *extract. ſcammon.* g̃. iij. F. Pilulæ mediocres.

Purgantia. Vel ♃. *Pil. de fumar. tartarearum*, an. Scrup. j. *de ammon.* g̃. vj. *extr. hellebor. nigri*, g̃. iij. F. Pilulæ mediocres.

♃. *Radic. cichor. polypod. quern. filicis, cortic. tamariſci*, ana ℥. ß. *ſcolopendr. chamædryos, praſſij*, an. M. j. *card. centaurij minor.* an. M. ß. *ſem. geniſt. aquileg.* an. ℥. ij. *glycyrrh.* ℥. ß. *paſſular. min.* ℥. ij. Coqu. in *aqua*. In colatura infunde *fol. ſenæ elect.* ℥. ij. *follic. ſenæ* ℥. ß. *rad. gialap. hellebor. nigr. præpar.* ana ʒ. ß. *zingiber. zedoariæ, cortic. citri*, an. Drach. ij. *flor. cordial.* P. iij. Coq. in vaſe clauſo. Colaturæ adde *ſacchar.* q. ſ. F. ſ. a. ſyrupus liquidior, qui aromatizetur *aqua cinnamomi* ℥. ß. Doſis ℥. ij.

Poteſt etiam euacuatio per vomitum inſtitui, cùm recta via ſit à liene ad ventriculum per vas breue.

Vomitus. Euacuatione peractâ, ad extenuantium & incidentium vſum, & præcipuè trochiſcorum, redeundum, quæ reliquias abſumunt, & ſimul vrinas mouere poſſunt; cùm lien etiam vtiliter per vrinas euacuetur, vt *de affect. hypochond.* dicetur.

Exhiberi quoque poteſt pro morbi ratione theriaca, cum decocto vel aqua bugloſſi, quæ etiam veſicas quæ lieni adnaſcuntur abſumunt.

Si his omnibus morbo non ſatisfiat, acidulas vel thermas æger vſurpet, vel ad chalybis vſum, qui pertinaciſſimas etiam lienis obſtructiones tollit, ſeſe accingat, de quo *de affect. hypochond.* dicetur, quæ huc transferri poſſunt.

Roborantia. Tandem etiam roborantia lienem, & quæ reliquias quæ adſunt humorum abſumunt, vſurpanda, vt:

♃. *Scolopendr.* M. ij. *hyſſopi, chamædryos, roriſmarini, centaur.* ana M. j. *cort. tamariſci, ligni ſaſſafras*, ana ʒ. ij. *cortic. minor. citri*, ℥. ß. *cinnamom. macis, caryophyll.* ana ℥. ij. Inſuantur ſacculo ex ſerico, vel linteo albo, & affund. vini menſuræ duæ.

Vel ♃. *Chamædr. centaur. minor.* an. M. ß. *cortic. tamariſci* ℥. ß. Affunde vini q. ſ.

Vel ♃. *Conſeru. borrag. cichor. flor. geniſt.* ana. ℥. j. *rad. condit. helenij, cort. citri condit.* an. ℥. ß. *pulu. cortic. tamariſci, cinnamomi*, ana ʒ. j. *ſpicæ* Drach. ß. Cum *ſyrupo borrag.* F. Electuarium.

Si libet, poteſt *chalybis præparati* ℥. ß. addi.

Topica. Dum hæc ita exhibentur, topica ſimul adhibenda ſunt.

Vt ♃. *Rad. alth. cortic. tamariſci*, an. ℥. ſem. *ſcolopend. marrubij, chamæpit. rutæ*, an. M. j. *flor. geniſt. chamæm. ſambuci*, an. M. ſem. Coq. in aqua & aceto: & decoctum cum ſpongia vel linteo, fomenti loco imponatur. Vel fiat ex iiſdem cataplaſma.

Laudantur & folia hyoſcyami in aceto & oleo de capparibus cocta, & fomenti loco impoſita.

Poſt fomentum, vnguentum vel emplaſtrum imponatur, vt:

♃. *Flor. geniſt.* M. iij. Coq. in vaſe clauſo, & contundantur. Adde *vnguenti dialth.* Vnc. iij. *ammoniac. aceto diſſolut.* ℥. ſem. Miſce.

♃. *Flor. geniſt.* ℥. iij. *butyri ſine ſale, axung. porci*, an. ℔. ſem. *ceræ* parum. F. ſ. a. Vnguentum.

Vtile eſt & *oleum de capparibus, cheirinum, rutaceum, amygdal. amarar.* Inprimis lienem extenuat ammoniacum aceto diſſolutum.

Vel ♃. *Mucilag. rad. alth. ſem. lini, fœnugræc.* an ℥. i. *vnguent. dialth. adipis gallinæ*, an. ℥. ſem. *ol. de cappar. rutacei, cheirini*, an. ℥. i. *aceti rutacei* ℥. ij. Coq. ad aceti conſumtionem. Adde *ammoniaci aceto diſſolut.* ʒ. iij. Miſce.

Diæta.

Diæta. Cibi omnes, qui obſtructiones lienis parere poſſunt, & ſuprà enumerati ſunt, craſſi, viſcidi, terreſtres, pinguia, dulcia, ex lacte & farina vitandi. Panis ſit bene fermentatus. Cappares in frequenti vſu ſint. Cibi condiantur hyſſopo, ſaluia, roremarino, cinnamomo, croco, ſem. fœnic. & aniſi; quibus & panis condiri poteſt. Sinapi etiam vtile eſt, & beta ac raphanus, aſparagus, petroſelinum, aſparagi, lupuli ſalictarij, endiuia, cichorium. Acetum ad cibos condiendos, vel pro intinctu tale parari poteſt.

♃. *Aceti* ſextarios duos, *ſummit. tamariſc. fœnic.* an. q. v. Macerentur per triduum, & acetum colatum vſui ſeruetur.

Vtile etiam eſt bibere è vaſe è *tamariſco* parato. Vel ſi tale deſit, ligni tamariſci aliquid potui imponi debet.

CAPVT IV.

De Lienis magnitudine vitioſa, & inflatione.

Lienis magnitudo vitioſa.

QVandoque etiam Lienis magnitudo vitiatur. Et quidem interdum à prima conformatione lien magnus eſt. Interdum poſtea ob cauſſas morbificas talis euadit. Veſalius, *lib. 5. de corpor. hum. fabr. ca. 9.* refert, ſe in quodam ſuſpenſo, qui candidiſſimam & glabram cutem habebat, & ſanus erat, adeò grandem inueniſſe lienem, vt parum hepati mole cederet. Scribit etiam Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 6. cap. 8.* ſe in nobili fœmina vidiſſe lienem adeò magnum, vt vniuerſum abdominis ſpatium occuparet, quæ tamen plures liberos genuit. Columbus, vt *lib. 15. Anat.* refert, lienes adeò magnos vidit, vt viginti librarum pondus vnusquiſque excederet. Refert quoque Schenckius *lib. 3. obſ.* hiſtoriam lienis, qui totum fere abdomen impleuit ponderis librarum vigintitrium.

Refert etiam Guilhelmus Fabricius, *cent. 2. obſ. 45.* in fœmina quadam (quæ ſibi perſuaſerat, fœtum mortuum poſt partum alterius per menſes 14. in vtero remanſiſſe, atque id, eo quòd in latere ſiniſtro duritiem oblongam atque ex inferiore parte rotundam percipiebat caput infantis repræſentantem, quæ ad ilia vſque ſeſe extendebat, comprehendebátque ſimul regionem vmbilici, vnà cum dextri lateris coſtis nothis) hepar tantæ magnitudinis fuiſſe repertum, vt lobus ſtomachum verſus ſub coſtas ſiniſtri lateris ſpurias transgrederetur. Splen quoque immenſæ magnitudinis, durus & inferiori parte verſus ilium rotundus, ſanguine aduſto plenus, hepatis lobo adnatus conſpiciebatur. Venæ eius, cum arteriis meſaraicis pollicis magnitudinem excedebant. Vas verò breue, exiguum & obſtructum erat.

Contrà interdum planè paruus reperitur. Ita ſcribit Vidus Vidius, *lib. 10. de cur. membratim, c. 10.* ſe vidiſſe lienem adeò exiguum, vt columbini oui magnitudinem non excederet, adeò durum & compactum, vt ferè lapidis duritiem imitaretur.

Lienis inflatio.

Verùm cum talia vitia in prima conformatione contracta emendari non poſſint, de tribus ſaltem magnitudinis auctæ vitiis, quæ curationem ſuſcipiunt, dicemus: de inflatione, inflammatione, & tumoribus frigidis ac ſcirrho. Et primò inflationem quod attinet, cùm lien ſubſtantiæ ſit raræ & ſpongioſæ, interdum à flatu diſtenditur, & cum dolore ſine vlla grauitate in tumorem tollitur, ac cùm manu premitur, & murmur intus percipitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Generantur autem illi flatus ex vſu ciborum flatulentorum caſtanearum, fabarum, bulborum, mellis & ciborum dulcium, atque aliorum flatulentorum. Aqua quoque, præſertim frigida pota ad malum hoc inducendum facit. Humores tamen flatibus generandis apti in primis viis cumulati, etiam ſine ciborum flatulentorum vſu malum hoc inducere poſſunt. Intemperies præterea frigida aëris ad flatus eiuſmodi generandos facit.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Tumor & diſtenſio quædam in ſiniſtro hypochondrio percipitur, atque inde ortus dolor aliquis, ſed ſine vllo grauitatis aut ponderis ſenſu, ac lien compreſſus nonnihil cedit, & murmur ibi auditur. Quandoque & ructus accidunt. Si à cibis flatulentis malum ortum habeat, id ex relatione ægri cognoſcitur. Quod ſi nil tale præceſſerit, ad humores vitioſos antea cumulatos mali cauſſa referenda.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Cùm flatus ſit loco mobilis, faciliùs quàm alia lienis mala, inflatio eius curatur.

Indicationes, & Curatio.

Indicationes, & Curatio.

Flatus diſcutiendus eſt, & cauſſa à qua ille prouenit, tollenda. Euacuationes ergo, ſi opus ſit, præmittendæ, poſtea flatus diſcutientia intus & extrà adhibenda. Exhiberi etiam poteſt, *decoctum flor. chamæmel. veronicæ*, in vino generoſo, *diacyminum, diaſpoliticon, diacalaminth. trochiſc. de cappar. aqua zedoariæ, maioran.*

Vel ♃. *Sem. agni caſti, ammeos, apij, cymini, ariſtol. rot. centaur. minor. cortic. radic. cappar. tamariſci*, partes æquales. Et cum vino vel aceto, in quo per noctem ammoniacum infuſum fuerit, F. Trochiſci.

Extrà verò inſtituitur fomentatio, *ex cort. rad. cappar. flor. tamariſci, fol. rutæ, calaminth. flor. chamæm. meliloti, ſem. agni caſti, anethi, cumini, baccis lauri*, in aqua & aceto coctis.

Poſtea inſtituatur inunctio, ex *oleo rutaceo, irino, laurino, nardino, de capparibus.*

Vel ♃. *Fol. rutæ, abſinth. calaminth.* an. M. ß. *rad. ariſtol. rot. gentian. iridis*, an. Vnc. ß. *flor. chamæmel. melilot. geniſtæ*, an. M. ß. *baccar. lauri* Vnc. ß. Coq. in vaſe duplici, in *vini optimi* part. ij. & *ol. coſtini* ac *anethini* p. j. ad vini conſumtionem; oleum expreſſum vſui ſeruari poteſt.

Cucurbita quoque lienis regioni appoſita flatus in eo diſcutit.

CAPVT V.

De Lienis inflammatione.

Lienis inflammatio.

ETſi Lien, vtpote qui craſſiorem chyli partem attrahit, rariùs phlegmone corripitur: aliquando tamen hoc accidit, vt ex Galeno *6. de loc. affect. & 13. meth. med.* atque ipſa experientia patet. Cùm enim venæ & arteriæ ſatis copioſæ in liene inueniantur, ſi eæ vel obſtruantur ab humoribus calidis, vel ſi quis in regione lienis percuſſus ſit, aut ex lapſu eò loci læſus, aut hæmorrhoides vel menſes ſuppreſſi regurgitent, inflammatio inde excitari poteſt. Et eædem cauſæ, quæ hepatis inflammationem, de qua *poſtea* dicetur, excitant, ferè etiam in liene locum habent. Sanguis autem qui inflammationem excitat, nunc purus eſt, nunc bilem, vel (quod plerumque fit) humorem melancholicum admiſtum habet, vt Alex. Trallianus *lib. 8. c. 10.* docet.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cùm Lien inflammatur, feruor, dolor & tumor in ſiniſtro hypochondrio apparet. Etſi verò ren ſiniſter, vt dextro elatior, lieni propinquus eſt; & propterea doloris ſitus in inflammatione renis ſiniſtri, & inflammatione lienis valde ſimilis eſt: tamen lien, vbi intumeſcit, verſus anteriora magis protuberat & hominem medium quaſi cingit, & vt Alex. Trallianus habet, non ſolùm ventrem & ſtomachum, ſed etiam dextram hypochondriorum partem lienis tumor interdum occupat, atque aliis etiam ſignis lienis & renis ſiniſtri inflammatio diſtinguitur. Nam liene affecto pulſatio magis percipitur, ob arterias copioſas, quibus lien abundat; & appoſita regioni lienis manu palpitatio quædam percipitur. Febris adeſt continua quartanæ periodum plerumque obſeruans. Difficultas reſpirandi ſequitur ex diaphragmatis compreſſione. Pedes & genua interdum rubicunda apparent; nares autem & aures exſangues palleſcunt.

Variant autem ſigna pro humoris varietate. Nam ſi ſanguis ſolâ copiâ peccet, dolor & tenſio vehementer vrget, cum magna grauitate. Si bilis admiſta ſit, vrinæ ſunt coloratiores, rubræ & acres, ſitis vrget, os eſt amarum, cibi faſtidium, vigiliæ oriuntur; quandoque ægri delirant, febriſque tertio die magis affligit. Si ſit admiſta pituita, color eſt pallidus, æger non admodum ſitit, dolor eſt mitior, febriſque quotidie affligit. Si humor melancholicus (quod plerumque fit) admixtus ſit, durities maior eſt, color corporis eſt nigrior, vrina etiam nigricat, adeſtque mœſtitia, & alia humoris melancholici ſigna. Plura videantur de his apud Alexand. Trallianum *lib. 17. cap. 16.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inflammatio Lienis quidem rarior eſt: ſi tamen eueniat, diligenter curanda, cùm facilè in ſcirrhum abeat, & multorum malorum cauſſa eſſe poſſit.
2. Inflammatio à ſanguine minùs periculoſa eſt, quàm quæ bilem, aut melancholiam admixtam habet.
3. Inflammatio, quæ totum lienem occupat, mala; & quò durior, eò peior eſt.
4. Inflammationem hepatis in lienem conuerti melius eſt, quàm ſi lienis ad hepar conuertatur.
5. Ex nare ſiniſtra ſanguinis profluuium, vel alui fluxus, ſi in die critico accidant, & ſigna coctionis præceſſerint, bonum.
6. Soluitur Lienis inflammatio, vel quia diſcutitur, vel aliò transfertur; vel hæmorrhagiâ narium, aut vrinæ profluuio, aut alui fluxu ſanatur; vel in pus mutatur; vel indureſcit.

Indicationes.

Quæ in aliis inflammationibus indicationes dantur, & hîc locum habent. Sanguis nimirum à liene reuellendus, & auertendus, repellendus, deriuandus: quod influxit, diſcutiendum; ipſáque intemperies calida alteranda.

Curatio.

Curatio.

Statim igitur ab initio vena in ſiniſtro cubito aperienda. Ipſa etiam vena in talo; præſertim ſi à ſuppreſſa aliqua ſanguinis euacuatione malum ortum habeat. Tandem etiam, deriuationis gratiâ, hæmorrhoides aperiri poſſunt.

Plurimi ſaluatellæ ſectionem in affectibus lienis, & præcipuè eius inflammatione commendant. Verùm nondum monſtratum, cur cæteris præferenda ſit, de qua re *de Febribus lib. 2. c. 20.* dictum, quæ huc referantur.

Poſtquam vena ſecta eſt, ſtatim repellens aliquod lienis regioni apponendum, ſed non valde frigidum & adſtringens, ne humor condenſetur, aut lieni magis impingatur & is induretur; ſed aliquid ex incidentibus admiſcendum, quale eſt acetum. Inungatur quoque & foueatur lien in principio oleo roſaceo & aceto miſtis.

Vel ♃. *Ol. roſar. cydonior.* an. Vnc. j. *vini auſteri* ℔. v. *aceti* Vnc. j. Et cum lana imponatur.

Poſtea humores præparandi & euacuandi ſunt, ne à vicinis locis ad lienem confluant, de quo antea *de intemperie lienis cum materia* dictum.

♃. *Rad. taraxac.* Vnc. j. *cichor. polypod. querni*, an. Vnc. ß. *fumar. ſcolopendr.* an. M. v. *flor. borrag. bugloſſ.* an. P. j. *paſſular.* Vnc. ß. Coq. in aqua hordei. Colaturæ ♃. Vnc. ix. Adde *oxyſacch. ſimpl. ſyr. byzant. ſimpl.* an. Vnc. j. ß. Miſce pro tribus doſibus.

Vel ♃. *Aq. fumar. cichor.* an. Vnc. iij. *ſyr. violat. oxyſacch. ſimpl. fumar.* an. Drach. vj. Miſce.

Poſtea purgatio inſtituatur cum *elect. lenit. ſimpl. vel diacatholico*, cum *ſyr. roſar. ſolutino.*

Vel ♃. *Rad. taraxac.* Vnc. ß. *endiuiæ, fumar. flor. cichor. borrag. violar.* an. P. j. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ß. *rhabarb.* Drach. j. *ſpicæ* Scrup. ß. *cinnamom.* Drach. ß. *paſſular.* Vnc. ß. Infund. in aqua ſimpl. Colaturæ ♃. Vnc. iij. *elect. diacathol.* vel *de ſucco roſar.* Drach. ij. *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* Drach. vj. *cremoris tart.* Scrup. ß.

Purgatio verò ſemper pro peccantis humoris natura inſtituenda, de quo *de intemperiebus lienis* dictum. A purgatione potus largior non dandus, ſed potiùs ſitis ferenda, ne humor ad ſubſtantiam hepatis feratur.

Deinde imponatur tale Cataplaſma.

℞. *Far. hord. fabar. pulu. roſar. rubr. chamæmel. abſinth.* an. ℥. ß. Cum *oleo roſar. & exiguo croci.* F. Cataplaſma.

Et ſi caliditas maior ſit, addatur ſuccus portulacæ.

Hinc & vbi feruor remiſit, reſoluentia repellentibus addenda.

℞. *Ol. roſac.* ℥. ij. *chamæmel. lilior. albor. de capparibus*, an. ℥. j. Miſce.

℞. *Flor. chamæm. abrotani, melilot. lilior. albor.* Coq. ad mollitiem: Addatur *oleum roſatum*, & Fiat Cataplaſma.

℞. *Farin. hord. fabar. ſem. lini, pulu. flor. chamæm. abſinth. abrotani,* an. ℥. ß. Coq. in ſ. q. aq. & aceti. Add. *ol. de capparibus*, ℥. ij. F. Cataplaſma.

Tandem in ſtatu ac declinatione, ſolis reſoluentibus vtendum, *ceterach. ſchœnanth. flor. geniſt. chamæmel. mel loti, puleg. abſinth. origano.* Cauendum autem, ne nimis diſcutientibus tenuior pars diſcutiatur, & craſſior relinquatur, ac tumor induretur. Itaque ſi indurationis metus ſit, id quod cognoſcitur ex eo, quòd dolor & calor remittunt, durities verò remanet, imò augetur, tale cataplaſma applicetur.

℞. *Farin. ſem. lini, fœnugræc. hord.* an. ℥. j. *caricar. aceto macerat.* num. vj. *adip. anſer. ol. lilior. albor. de capparibus*, an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Ad reliquias autem materiæ abſumendas, medicamenta *de Obſtructione lienis* propoſita vſurpanda.

Si tandem, quod tamen rariùs accidit, ad ſuppurationem tendat inflammatio, id quod ex dolore maiori & horrore cognoſcitur, & ea præcaueri non poteſt, adiuuanda, ne plures partes putreſiant. Ergo.

℞. *Pulu. rad. alth.* ℥. j. *farin. hord. ſem. lini, fœnugræc. tritici,* an. ℥. ß. *ficuum,* num. iv. Coq. Add. *ol. lilior. albor.* ℥. j. ß. F. Cataplaſma.

Vel imponatur emplaſtrum diachylon. Poſt vlceris apertionem id detergendum, & poſtea conſolidandum; vt *de inflammatione hepatis* dicetur.

Diæta.

Diæta. Æger in aëre temperato degat, & victu, qui in aliis viſcerum inflammationibus conuenit, vtatur. Abſtineat in principio à vino; in declinatione tamen aquoſum concedi poteſt.

CAPVT VI.

De Scirrho, & duris Lienis tumoribus.

Scirrhus lienis. FRequenter verò Lien, vtpote qui craſſiorem ſanguinem conficit & eo nutritur, tumore duro ſiue ſcirrho corripitur, & qui id patiuntur, σπληνικοὶ ſeu lienoſi nominantur. Etſi enim σπληνικοὶ in genere nominari poſſunt omnes, qui liene laborant: in ſpecie tamen veteres eos Lienoſos appellarunt, quibus lien à copia humorum melancholicorum & craſſorum infarctus eſt; & inprimis, quibus lien ex humorum infarctu induruit. Eſtque Scirrhus Lienis, tumor eius durus, ab humore craſſo & indurato ortum habens.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa autem iſtius tumoris, eſt craſſus humor in liene cumulatus, ac retentus & induratus, plerùmque melancholicus, quandoque tamen etiam pituitam admiſtam habens, & vt Chymici hodie appellant vno nomine, tartareus. Melancholicus tumor generatur ob prauum & craſſum, ad ſuccum melancholicum generandum aptum cibum; labores, vigilias, curas, quæ ſpirituoſam humorum partem abſumere ſolent, & craſſam relinquere, febres item diuturnas, vel ipſius lienis vitium, qui ob debilitatem rectè concoquere, vel craſſum expellere nequit. Vnde fit, vt craſſi & excrementitij humores in liene ſubſiſtant, eum obſtruant, & tandem tumorem pariant, in eóque indurentur. Pituitoſi tumores cumulantur in iis, qui è frigidis & diuturnis morbis non integrè euaſerunt, qui in paluſtribus locis degunt, de quibus Hipp. *in lib. de aëre, aquis & locis: Qui aquas bibunt paluſtres & ſtabiles, iis lienes magni fiunt & pleni, ac ventres duri.* Quod etiam accidit iis, qui in febribus, vbi ſitis vrget, aquam auidiùs bibunt. Fit autem hic tumor durus, quando tenuiores humorum partes exſiccantur & abſumuntur, craſſæ verò remanent & indurantur. Mercatus quidem duobus modis duritiem hanc quaſi lapidem contrahi ſtatuit, cùm ſcilicet vel tenuior humorum pars exhalat, craſſior verò relinquitur; vel dum ipſe humor craſſior fit, & veluti congelatur, ob frigiditatem.

Verùm non credibile eſt, in corpore humano tantam poſſe eſſe frigiditatem, quæ humorem congelare poſſit. Itaque vel prima cauſſa ſolùm admittenda, quæ tantò faciliùs duritiem inducere valet, ſi ipſe humor naturâ ſuâ craſſior eſt, vel alterum etiam fieri poteſt, ſi in ipſo humore ad duritiem contrahendam diſpoſitio concurrat, quæ nil aliud eſt, quàm vis illa lapideſcendi, humori tartareo & craſſo natiua & propria.

Differentia.

Differunt autem hi tumores, primò quia alius eſt incipiens, alius inueteratus; atque ille eſt cum ſenſu, hic ſine ſenſu. Secundò, quòd alius eſt in toto liene, alius in aliqua eius parte; & aliquando intumeſcit lien ſecundum longitudinem, vt teres quaſi reddatur; aliquando ſecundum altitudinem; aliquando totus ſecundum omnes dimenſiones. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

In tumore duro, & ſcirrho Lienis, tactu manifeſtè tumor & durities Lienis deprehenditur, ſicut & Leno ille Cappadox *in Plauti Curculione, act. 2.* conqueritur: *Signa.*

Nunc iam quaſi zonâ Liene cinctus ambulo,
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, niſi ne medius diſrumpar miſer.

Et ſi inueteratus ſit & confirmatus tumor, nullus, etſi digitis fortiùs comprimatur, dolor percipitur, color in facie eſt liuidus & quaſi plumbeus, & vt ex Hipp. *de locis in homine*, & Galeno *2. de nat. facult. cap. 9.* dici ſolet, *Quibus corpus floret, his lien diminuitur: & contrà, quibus Lien magnus & tumidus eſt, iis corpus imminuitur*, & cacochymicum & malè coloratum redditur. Vnde comparatio illa Lienis cum fiſco Regio, olim à Traiano vſurpata, perfecta eſt, vt refert Dion, quia ſicut cum fiſco Regio creſcente ſingulorum priuatæ opes imminuuntur, ſic amplificato Liene priuatæ opes ſingularum partium corporis decreſcere dicuntur. Vbi tamen notandum, hoc de magnitudine Lienis præternaturali ſolùm accipiendum eſſe. Nam, vt ſuprà *cap. 3.* dictum, inuentus eſt Lien ſatis magnus in quibuſdam ſanis, & qui corpore fuerunt florido. Et ſi officium ſuum ſanguificationis rectè peragat, corpori reliquo, etſi magnus ſit, nihil damni affert. Verùm ſi præter naturam humoribus vitioſis repletus intumeſcat, officium ſuum facere rectè non poteſt: vnde vitioſi & melancholici humores circa Lienem primò cumulantur, & deinde in totum corpus diffunduntur; vnde illud floridum & naturalem ſuum colorem amittit, & bono alimento deſtitutum contabeſcit. Adeſt præterea quædam ſpirandi difficultas, & ſenſus ponderis iugulum ſiniſtrum quaſi infra trahentis. Si ventriculus repleatur, poto inprimis aquoſo liquore, ſtatim anguſtia circa lienem percipitur, plerumque etiam pedes inflantur, & vlcera in cruribus curatu difficilia excitantur, & alia ſæpe ſymptomata accidunt, quæ *de ſcorbuto* ſunt enumerata.

Etſi verò, vt ſuprà dictum, etiam tumor flatuoſus quandoque Lienem corripiat: tamen ex modò dictis, vt ſuprà *c. 3. de inflatione Lienis* propoſitis ſignis, hæc duo tumorum genera facilè diſcernuntur. Nam in ſcirrhoſo tumore maior eſt grauitas, quàm in flatuoſo. Flatuoſus quoque tumor compreſſus cedit, ſcirrhoſus non cedit. Flatuoſus compreſſus murmur & ſonum edit, qualis in ſcirrho non percipitur. Quamuis verò ab humore melancholico plerumque ſit hic tumor: ſi tamen Pituita admixta ſit, cognoſcitur id ex cachexia pituitoſa totius corporis.

Prognoſtica.

1. *Quidam ſplenetici nihil à pharmacorum vſu vtilitatis percipiunt, neque à reliqua curatione quicquam gracilior ipſis ſplen euadit: ſed quæ adhibentur, à magnitudine morbi ſuperantur; progreſſu verò temporis aliquibus in hydropem morbus degenerat, & intereunt, aliquibus ſplen ſuppuratur, & vſti reſtituuntur: cum quibuſdam verò conſeneſcit, durus & magnus exiſtens, & diuturnus eſt affectio, non tamen lethalis.* Hipp. *lib. de affect.* §. 16. Omnis enim ſcirrhus confirmatus cùm lienis, tum aliarum partium, eſt incurabliis. Nondum verò inueteratus curari quidem poteſt, ſed difficulter. *Prognoſtica.*

1. *In Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperueniens, bonum eſt. 9. aph.* 48.

3. *Qui Lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, eos ſuperueniente longâ dyſenteriâ, aqua inter cutem ac læuitas inteſtinorum excipit, & moriuntur, ibid. aph.* 43. Nimirum, vt Galenus explicat, *quibus longo tempore lien induruit, iis ſuperueniens dyſenteria malum ſoluit, ratione tranſlationis & euacuationis humorum craſſorum melancholicorum, qui in Liene infixi erant: ſi tamen immoderatior ſit dyſenteria, labefactatis prauorum humorum tranſitu inteſtinis, cum vires ipſorum, tum calidi innati* συμμετρία *in venis & viſceribus perit, vnde hydrops & lienteria ſequitur.*

4. *Melancholicum morbum incipientem hæmorrhois plerumque prohibet, & iam effectum remouet; induratum etiam Lienem ſanat.* Galenus *6. Epid. com. 6. aph.* 8.

In ſcirrho Lienis inueterato, ſi hepar non trahatur in conſenſum, homo diutius ſupereſſe poteſt: ſcribítque Foreſtus, ſe matronam nouiſſe, quæ 30. annos ſcirrho Lienis laborauit, & tamen conſuetas functiones ſine dolore obierat.

Indicationes.

Tumor hic, quia durus & frigidus eſt, poſtquam toto corpori proſpectum, emollientibus & calefacientibus curandus, vt Galenus *2. ad Glaucon. c. 4.* docet: ideóque adhibenda medicamenta quæ calorem habent tepidum, humiditatémque mediocrem. *Indicationes.*

Vehementer enim calefacientia & exſiccantia tenuioribus partibus diſcuſſis, id quod remanet, tanquam lapidoſam concretionem relinquunt, teſte Galeno *14. meth. med. c. 4.*

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus igitur, de quibus ſuprà *de intemperiebus lienis* dictum, præmiſſis, vbi curationis ſpes ſupereſt: emollientia, attenuantia & aperientia medicamenta paulò valentiora vſurpanda, quæ tamen citra inſignem caliditatem id præſtent, ne diſſipatâ tenuiore parte craſſus humor vehementiùs aduratur.

Talia ſunt amara præcipuè, quibus vehiculi loco & penetrationis gratiâ acetum & oxymel addi poteſt, de quo Galenus 13. *meth. med. cap.* 17. & 14. *meth. med. cap.* 5. *&* 2. *ad Glauc. c.* 5.

Quibus adhibiti, per interualla purgantia interiicienda, inter quæ præcipuè vtilia ſunt folia ſenæ, helleborus niger, & eius extractum, extractum panchymagogum, quibus Chymici ☿ rium dulcem, vt & ☿ vitæ gr. aliquot admiſcere ſolent.

Conueniunt ergo hîc ea, quæ ſuprà *de obſtructione Lienis* ſunt propoſita, quæ etiam incipientes duros Lienis tumores ſanant.

Et quidem alia ſunt calida, vt *camædrys, chamæpitys, ceterach, thymus, epithymus, fumaria, agnus caſtus, lupulus, centaur. min. calaminth. rad. aperientes, filicis,* cuius radicis magna & peculiaris in affectibus Lienis eſt efficacia, *rad. polypod. ſem. geniſt. cortices & fructus capparum, cortices tamariſci, fraxini, ſambuci, ſcilla, ammoniacum, bdellium, galbanum.*

Alia frigida, vel temperata, vt *cichoracea omnia, ſem. 4. frigid. maior. & minor. flor. borragin. bugloſſ. capill.* ♀, *lingua ceruina.*

E quibus varia fiunt medicamenta.

E compoſitis ſunt: *Syrup. de ſcolopendr. byſant. ſ. & compoſ. ſyrup. de fumar. cochlear. trochiſci de capparibus, de eupatorio, de ſcolopendrio.*

Extra applicentur *ol. lilior. alb. ſambucin. de cappar. amygdal. amar. rutac. nardinum, vnguent. dialth. Agrippæ, de arthanita, emplaſtr. diachyl. de meliloto.*

Præmiſſa ergo primarum viarum euacuatione, talis potus præparetur.

℞. *Radic. aperientium aceto maceratar.* an. ʒ. ij. *cichor. polypod. quern.* an. ℥. ß. *cortic. rad. cappar. tamariſc.* an. ʒ. iij. *flor. geniſt. borrag. bugl.* an. P. j. *ſem. aniſi, agni caſti, melonum,* an. ʒ. ij. *paſſular. maior. exacinatar.* ℥. j. *ficuum* num. iv. Coq. *in aq. chalybeata.* Colaturæ ℞. ℔. j. *ſyrup. byzant. ſ. de ſcolopendr. oxyſacchar. compoſ.* an. ℥. j. F. Potus pro quatuor doſibus.

Hinc paretur talis purgatio.

℞. *Rad. filicis, polypod.* an. ℥. ß. *ceterach,* M. j. *chamædryos,* M. ß. *fol. ſenæ elect.* ℥. j. ß. *hellebor. nigri præp.* ℥. j. *rad. gialapæ* ʒ. j. *galang. cortic. citri, ſemin. fœniculi,* an. ℈. ij. Infundantur in ſufficiente quantitate aquæ ſimpl. Colaturæ ℞. ℥. x. *ſyrup. de ſcolopend. de quinque radicibus,* an. ℥. j. ß. F. Potus pro 3. vel 4. doſibus.

Vel vſurpentur Pilul. tartareæ ſuprà deſcriptæ.

Vel ℞. *Ammoniaci aceto diſſoluti & percolati* ʒ. j. *aloës roſ.* ʒ. ij. *pil. de tribus* ʒ. j. *ſalis, abſynth. fraxini,* an. ℈. j. *ol. aniſi* g̃. iv. F. Maſſa: Detur ℈. j. vel ℈. ij.

Hinc prior aperiens potio repetatur, vel talis exhibeatur.

℞. *Decocti aperientis maioris,* ℥. viij. *oxymel. helleborat.* ℥. ij. *ſyrupi de ſcolopend.* ℥. j. ß. *aqu. cinnamom.* ʒ. ij. *ſpiritus ſalis* Scrup. ß. vel *ſpir. tartar. compoſ.* ℈. j. Miſce pro 3. doſibus.

Vel exhibeantur trochiſci de capparibus & de ſcolopendrio ſuprà propoſiti.

Foreſtus hoc arcanum ſui Præceptoris Benedicti Fauentini eſſe ſcribit:

℞. *Rad. filic.* ℥. j. *cuſcutæ* Drach. ij. Coq. in vini potentis Vnc. viij. ad tertiæ partis conſumptionem. Colatura propinetur.

Vel ℞. *Conſeru. fumar. chamæpityos, cochlear. borrag. bugloſſ. flor. geniſtæ,* an. ℥. j. *rad. condit. pimpinell.* ℥. ß. *trochiſc. de capparibus,* ʒ. j. *ſpec. diarrh. abbat.* ℈. j. Cum *ſyrupo byzant. ſ.* Fiat Electuarium, de quo manè & veſperi detur Vnc. ß. vel ʒ. vj.

Efficaciſſimum etiam eſt remedium, decoctum Ligni tamariſci, eo modo paratum & exhibitum, quo decoctum ligni Guaiaci parari & exhiberi ſolet.

Vt ℞. *Rad. vel ligni tamariſci,* ℔. j. Coq. ad conſumtionem dimidiæ partis: cui & alia lieni accommodata addi poſſunt.

Efficacius autem erit medicamentum, ſi in aqua chalybeata coquatur.

Eſt & valde vtilis Oxyſacchara ſcillitica hæc:

℞. *Cort. rad. cappar.* ʒ. vj. *tamariſc.* ℥. ß. *ſpicæ, aſari, ſchœnant.* an. ʒ. j. *ſcolopend. ſem. aniſi, fœnicul. cumini, roriſmarini,* an. ʒ. ß. infundantur aliquot diebus *in aceti ſcillitici* ℔. ß. vel ſuffic. quant. Deinde colentur. Colaturæ adde *ſacch. albiſſ. q. ſ.* Coq. ad ſyrupi conſiſtentiam.

Veteres vt peculiari proprietate iuuans commendarunt ſplenem aſini ſylueſtris, & equi, ac hepar lupi, quæ pulueriſata dentur ad ʒ. j. cum liquore conueniente.

Galenus 9. *de comp. med. ſecundum loca, cap.* 2. vt & Aëtius ex Aſclepiade, qui id primum porcello per triduum exhibuit, & diſſectum poſtea ſine liene inueniſſe dixit, hoc referunt.

℞. *Tamariſci* ʒ. ij. *piper. albi, ſpic. nard. ammoniaci, thymiamatis, ſcolopend.* an. ʒ. j. Arida tundantur & cribrentur: ammoniacum aceto diſſoluatur, reliquiſque addatur; & trochiſci formentur, quorum doſis ʒ. j. cum oxymelite, vel aliquo liquore.

Et habet Galenus *allegato loco* plurima alia ex antiquis medicamenta huic affectui accommodata, quæ *ibi* videri poſſunt.

Vtilis eſt & ſuccus allij ſylueſtris, cum decocto aliquo ſplenetico. Radicem quoque filicis peculiari proprietate affectibus Lienis prodeſſe, ſuprà diximus.

Commendatur etiam ad Lienis affectus Galeopſis ſeu Lamium, cuius puluis cum cibo datur. Celſus *lib.* 4. *c.* 9. pro minuendo Liene dat ieiuno abſinthij decoctum; poſt cibum verò aquam, in qua candens ferrum ſubinde eſt exſtinctum. Ita enim coerceri Lienem, quod animaduerſum ſit in animalibus, quæ apud fabros ferrarios educata ſunt, & exiguos lienes habent. Et omnino ferrum ac chalybs in obſtructionibus & tumoribus duris Lienis magnæ efficaciæ eſt, quia ab ipſo viſcere humores craſſos potenter abſtergit. Ideóque reliquis medicamentis, quæ vim habent melancholicos & craſſos humores purgandi & duritiem Lienis emolliendi, admiſcendus, de quo *de affect. hypochond.* dicetur. Exhibetur verò variis modis, vt *ibidem* dicetur. Poteſt v. g. eius vncia vna cum cinnamomi ʒ. iij. in vini ℔. j. infundi, & vinum exhiberi.

Vel ℞. *Rad. polypod. quern. filicis, cort. rad. cappar.* an. ℥. j. ß. *ceterach, chamædryos,* an. M. ß. Coq. in. ſ. q. aqu. ſimpl. colaturæ ℞. ℔. j. *Mellis* vel *ſacch.* ʒ. iv. *chalybis præpar.* ℥. j. ß. F. Syrupus. Vel paretur tale Electuarium.

℞. *Cortic. tamariſc. rad. cappar. rad. glycyrrh. ſem. erucæ, agni caſti, ceterach, ſem. endiu.* an. ʒ. j. *croci* Drach. ß. Pulueriſ. ſubtiliſſimè; pulueriſatis adde *chalybis præp.* ℥. ij. Cum *melle, vel ſaccharo, vel ſyrupo de ſcolopendr.* F. Electuarium, cuius doſis ℥. ß.

Si libet hoc Electuarium parare, vt ſimul purget:

℞. *Fol. ſenæ elect.* ℥. iij. *epithym. polypod. quern.* an. ℥. j. *hellebor. nigri* ℥. ß. *cortic. citri, ſemin. fœnic. caryoph.* an. ℥. j. *flor. borrag. bugloſſ. geniſt.* an. M. ß. Coq. in q. ſ. *aquæ.* Colaturæ add. ſacch. q. ſ. Coq. ad ſyrupi conſiſtentiam, cui addantur *ſpecies modò dictæ,* & F. Electuarium.

Electuaria etiam tria chalybeata extant apud Vid. Vidium, *de curatione membratim, lib.* 10. *c.* 11. quorum præparandi ratio hæc eſt.

1. ℞. *Piper. zingib.* an. ʒ. iv. *cardamomi, caryophyllorum, doronic. Rom. croci,* an. ʒ. ij. *tamariſci, rad. capparum,* an. ℥. ß. *ſem. aniſi, baſilici,* an. ʒ. j. *marrubij, aſplenij vtriuſque in tenuem puluerem redacti,* an. ℥. ß. *ſcobis chalybis tenuiſſimæ, præparatæ ex aceto,* ℥. x. *mellis deſpumati,* ℔. iv. Miſceantur omnia ſimul, anteà diligentiſſimè contuſa, conficiatur Electuarium, cuius 4. vel 5. dragmæ per integrum menſem quolibet manè ieiuno ſtomacho aſſumendæ.

2. Hinc ſimile eſt (licèt adhuc validius) quod

℞. *Betonic.* ℥. viij. *croci* ʒ. iv. *maſtiches, ſcobis eboris, glycyrrhizæ, ſem. fœnugræci, aniſi, fœniculi, cymini, ſileris montani, melanthij, apij, vrticæ, lactucæ, fol. capill.* ♀, *marrubij, aſplenij,* an. ℥. j. *tamariſci, ſem. portulacæ, nuc. moſchat. cinnamomi, zingib. caryophyll.* an. ℥. ß. *ſem. lini, ammoniaci,* an. ʒ. j. *euphorbij* ℥. ß. *ſpicæ nardi* ʒ. ij. *ſchœnanth.* ʒ. j. *ſcobis chalybis tenuiſſimæ præp.* ℔. j. *mell. deſpumati* q. ſ. Terantur terenda ſubtiliſſ. & cum *melle* miſceantur, & fiat ſ. a. Electuarium, eâdem ratione, quâ præcedens exhibendum.

3. ℞. *Conſ. rad. apij* ℥. j. *ſcolopend.* ℥. ij. *trochiſc. de capparib. de agno caſto,* an. ʒ. j. ß. *ſpecier. diarrh. abb. diacurcumæ,* an. ʒ. ij. Terantur diligentiſſ. quæ teri poſſunt, ac ſimul miſceantur, & cum ſerapio ex ſcolopendrio fiat Electuarium: cuius æger capiat quolibet manè quatuor horis ante cibum ʒ. iij. vel iv. & ſuperbibat aliquid *aqu. cuſcutæ vel ſcolopendr. aut calaminth. vel etiam vini albi odorati,* in quo *ignitæ chalybis laminæ* ſæpius fuerint extinctæ.

Externa medicamenta ſint mixta ex emollientibus & digerentibus, vel emollientia & digerentia per vices adhibeantur, ne partibus tenuibus diſcuſſis, & craſſis relictis, tumor durior reddatur.

Primò nimirum adhibeantur emollientia, poſt emollientia vſurpentur digerentia; hinc iterum emollientia; poſt rurſum digerentia.

Emolliunt, *Althææ, malua, lilij radix, ſem. lini, caricæ.*

Digerunt hîc & attenuant, *flores chamæmel. melilot. geniſt. ſem. agni caſti, cortic. rad. cappar. tamariſci, rad. aſari, ciclamini, folia rutæ, ceterach, ſem. ſynapi, myrrha,* & alia huiuſmodi Lieni dicata.

Vtilia ſunt & *ammoniacum, bdellium, galbanum, Emplaſtrum diachylum ſimplex, Ireatum, & compoſitum, de meliloto, oleum lilior. albor. de cappar. amygdal. dulc. & amarar. adipes & medullæ.* Vt:

℞. *Fol. & rad. althææ, rad. bryoniæ, cortic. rad. capparum, tamariſc.* an. ℥. j. *ceterach, flor. geniſt.* an. M. j. *ſem. agni caſti,* ℥. ß. Coq. in ſ. q. aquæ & aceti: & decoctum calidum cum lana, aut ſpongia lienis regioni applicetur.

Foreſtus *lib.* 10. *obſeru.* 8. hoc vtitur.

℞. *Olei cappar. lil. alb. butyr. ſine ſale recentis,* an. Vnc. ß.

ſucci

ſucci bryon. cyclam. an. ʒ. v. Coq. ad ſuccorum conſumptionem. Poſtea addantur *ammoniaci aceto diſſoluti* Drach. ij. ß. *pinguedinis gallinæ, medullæ crurum vituli, œſypi humidæ*, an. ℥. ß. *pulu. cort. rad. cappar. tamariſci, ceterach, radic. filicis*, an. ʒ. ß. *ſemin. geniſtæ, agni caſti*, an. Scrup. j. *ceræ* parum. Fiat Vnguentum.

Efficaciſſimum medicamentum paratur ex ſucco flor. ſambuci, miſto cum decocto maluæ & oxycrato.

Vel ♃. *Vnguent. dialth. ſucci ſum nit. ſambuci*, an. ℥. j. *ol. de cappar.* ℥. ß. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Ol. lilior. albor. amygdal. amar. de cappar. rutæ, chamæm. vini albi*, an. ℥. iij. *pulu. rad. alth. maluæ, filicis*, an. ℥. ß. Coq. ad vini conſumtionem, & colentur cum forti expreſſione. Colaturæ adde *aceti* ℥. j. ß. *pulu. rad. cyclam. bryoniæ, Nicotianæ*, an. ʒ. ij. Coq. ad aceti conſumtionem, iterúmque colentur & exprimantur. Tandem adde *ammoniaci & bdellij aceto diſſolutor.* an. ʒ. ij. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Ol. chamæmel.* ℥. ß. *de cappar.* ʒ. vj. *rutæ* ʒ. ij. *medullæ crurum vituli* ʒ. iij. *croci* Scrup. ß. *aceti* ʒ. ij. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum. Vel applicetur tale Cataplaſma.

♃. *Sem. malu. alth. fœnugr.* an. ʒ. j. *lini* ʒ. ij. *fol. maluæ, alth. parietar.* an. M. j. *rad. cucumer. aſinini, bryoniæ*, an. ℥. j. *betæ, lilior. albor.* an. ℥. ß. *ſcillam* num. j. Coq. in aq. chalybeata cum aceti parte ſexta. F. Cataplaſma: cui ſi libet, oleum de capparibus addi poteſt.

Hieronymus Fabricius ab Aquapend. ad induratum lienem hoc cataplaſma valde commendat, quod fit *ex duabus partibus ammoniaci aceto diſſoluti, vna ſucci Nicotianæ, dimidia reſinæ & terebinthinæ, & ſucci ebuli, cum oleo de capparibus, & ceræ ſufficiente quantitate miſtis*, eóque induratos Lienes ſe curaſſe refert.

Emplaſtrum efficaciſſimum, *ex cicuta, & ammoniaco aceto diſſoluto*, habet Heurnius, *meth. ad praxin lib. 2. cap.* 10. quod ita paratur.

♃. *Cicutæ* M. iv. *ammoniaci* ℔. ß. Infunde *aceto acerrimo* dies octo: dein bulliant, dum ammoniacum ſoluatur: hinc per pannum fortem lineum validè exprimantur, iterúmque expreſſus liquor ebulliat quinquies, & adiectâ *cerâ*, cum *oleo amygd. dulc.* F. Emplaſtrum.

Idem Hieronym. Fabric. quendam hydropicum ex Scirrho Lienis laborantem, ſpongiâ aquâ calcis viuæ madida, vſúque eius continuato, & hydrope & ſcirrho Lienis liberatum fuiſſe teſtatur.

Hiſtoria curati lienis indurati.

Hiſtoria curati in milite quodam Lienis indurati, eſt apud Trallianum *lib. 8. cap. 13.* talis:

Cùm ad eum veniret miles totam lienis regionem barbaricis ferramentis inuſtam habens, duobus tribúſve diebus medicamentis per os datis ipſum purgabat, & deinde diligentem ei curam in ſingulis conuenientibus remediis offerendis adhibebat. In cibo ptiſanæ cremorem quotidie porrigebat oxymelite conditum, & piſces ſaxatiles. Ex auibus autem gallinas, perdices, aliáque concoctu facilia, boni ſucci & probè macerata. Prohibebat ei quæcunque viſcoſos & craſſos humores generant: ſimiliter & carnes bouillas, ſuillas, ouillas, caprinas & hœdinas: item aues quæ in aquis paluſtribus degunt, omnéſque piſces paluſtres & pelagios, præſertim qui duras & craſſas, non albas carnes obtinent: ad hæc polypos, mulos, ſepias, orphos, oſtrea, conchas, bulbos, placentas ex melle & chondro, & quæcunque inflant, duraque & craſſa, vel cruda ſunt. Vinum improbatur craſſum, nigrum, & adſtringens: dandum autem eſt quale Hippocrates præcipit, quod neque craſſum, neque valde frigidum, neque calidum exiſtat.

Potui verò dabat vinum, in quo capparis radicem, ſcolopendrium, & myricæ radicum corticem decoxerat: initio quidem ſingulas herbas per ſe exhibebat, deinde ex poſca, aut oxymelite, aut ſolo aceto coctas: interdum etiam in puluerem redactas cum ſupra dictis liquoribus circa coctionem per interualla dabat, ídque non plus, quàm duobus vel ternis diebus. Quin & oxymel purum per totam hyemem propinabat: nonnunquam cum aqua calida, in qua prædictæ herbæ decoctæ fuerant, ante & poſt cibum, die & noctu, quandocunque volebat æger, potui offerebat.

Poſtea vere primùm ineunte, cùm æger multum ſe recollegiſſet, fortiora medicamenta exhibebat. Ac mox inter initia veris ſanguinem ex brachio ſiniſtro copioſè detrahebat, & poſt dies vigintiquinque hoc medicamento, quod ſequitur, vtebatur.

♃. *Spicæ nardi, cort. rad. cappar. fol. myricæ, herbæ aſplenij, ſquammæ ferri*, an. ʒ. xviij. *myrobal.* Drach. x. *ammoniaci ſuffiminu*, Drach. xviij. *polytrichi* Drach. vj. *ſtœchad.* Vnc. ß. *ſcolopend.* ʒ. iii. Ex *oxymelite* fingantur paſtilli, pendentes ſinguli *drachmam vnam*, quorum vnum oxymelite dilutum potui dabat.

Poſtea verò cùm lien probè eſſet explicatus, medicamenta ad ciendam aluum dabat, ac vitioſos humores validioribus, nempe hieræ diacolocynthidos drachmis tribus euacuabat. Inchoante iam æſtate non tres drachmas, ſed quatuor exhibebat, ita vt à prædictis medicamentis nullo die cederet. Vbi ſanitati propemodum eſſet reſtitutus, cyclaminis radicis drachmam ex mulſa deinceps, ſemel aut bis, poſt ſingulas potiones offerebat.

Antiqui cæteris nil iuuantibus ad vſtionem lienis accedebant; ſed eam vt crudelem non immeritò improbat Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de oper. chirurg. abdom.* vbi & aliam Chirurgorum quorundam de liene curando opinionem recitat.

Cardanus etiam 8. *de rerum varietate, cap. 44. & in arte parua*, mirabilem lienis duri curandi rationem habet: lieni nimirum ſcirrhoſo linteum vel chartam, & quidem in formam crucis imponit, hinc ſecurim apponit, quam ligneo malleo, vel claua ferrea ſex vel ſeptem ictibus percutit, atque hoc modo lienem durum, cute non diuiſa ſanari exiſtimat. Verum enimverò ſunt hæc rationi nullo modo conſona. Refértque *allegato loco* idem Fabricius, accidiſſe ſemel, vt ſecuris acies ſub vehementi percuſſione & chartam, & abdomen, & lienem vnico ictu præciderit, cum morte ipſius ægri.

Diæta.

Diæta.

Aër ſit purus & temperatus, non craſſus, cibi ſint boni ſucci, & vi attenuandi præditi, cuiuſmodi plerumque acria ſunt; ideóque condiantur thymo, hyſſopo, baccis iuniperi, & ſimilibus. A carnibus duris, lacticiniis, à caſeo veteri, à placentis dulciariis, & dulcibus omnibus, quibus lien facilè intumeſcere ſolet, à piſcibus viſcidis æger abſtineat; frequenter vtatur capparibus, & floribus geniſtæ aceto conditis: nec bibat muſtum, quod lienem inflat; bibat verò vinum medioeris ætatis, non auſterum; quod ſi potentius ſit, aquâ chalybeatâ diluatur. Vel paretur vinum, aut cereuiſia medicata è ligno tamariſci, lingua ceruina, ceterach, abſinthio, aut bibat æger ex poculis è ligno tamariſci paratis. Exerceatur & ambulet ante cibum; curas & animi mœrorem vitet.

Calculi Lienis.

Calculi lienis.

Non ſolùm autem lien indureſcit, ſed quandoquè etiam lapides è materia tartarea in eo generantur, eodem modo, quo in aliis partibus: quod malum plerumque incurabile eſt, & nonniſi poſt mortem ſectione deprehenditur. Si tamen lapis minùs durus eſt, medicamenta hactenus propoſita attenuantia, & quæ calculum frangunt, vſurpari poſſunt.

CAPVT VII.

De Lienis Vulneribus.

Signa Diagnoſtica.

Vulnera lienis. Signa.

INterdum etiam lien vulneratur, cuius equidem vulneris ſuſpicio eſt, ſi gladius vel telum è regione lienis abdomen penetrauit. Quia tamen tela talia etſi abdomen penetrent, lienem ſemper non attingunt, ſignis aliis præterea opus eſt. Cognoſcitur autem lienem vulneratum eſſe ex eo, quòd ſanguis niger è vulnere erumpit, ſæpe etiam vomitu vel per aluum eiicitur; plerumque vnà dolet ventriculus, ſitis excitatur, & dolor ad iugulum vſque aſcendit.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Vulnera autem iſta periculoſa, imò ſæpe lethalia ſunt, ſi non alia de cauſſa, certè ob ſanguinis effuſionem; cùm lien multas arterias & venas habeat. Vnde de periculo vulneris iudicandum è loco, in quem vulnus inflictum. Si enim ſolùm ſubſtantia lienis & eius ſuperficies vulnerata eſt, vulnus tale non neceſſariò lethale eſt. Si verò ipſa lienis magna vaſa ſint vulnerata, vulnus lethale habendum. Plinius quidem *lib. 11. nat. hiſt. c. 37.* & ex eo alij, lienem curſoribus, cùm impedimentum iis afferat, eximi poſſe ſcribit: verùm rectè Cœlius Aurelianus *lib. 3. chronic. paſſ.* ſcribit, lienem exſcindendum vel vrendum eſſe, voce quidem dictum fuiſſe, non officio completum. Cùm enim tot inſignes arterias habeat, id ſine periculo fieri non poſſe, manifeſtum eſt.

An lienis exciſio tuta ſit?

Curatio.

Curatio.

Curantur verò lienis, vt aliorum viſcerum vulnera. Et quidem naturæ præcipuè hîc partes ſunt. Vt tamen Medicus eam adiuuet, potiones vulnerarias exhibere poteſt: vt,

♃. *Rad. conſolid. maior.* ℥. ß. *veron.* M. j. *agrimon. ceterach, hyperici*, an. M. ß. *ſaniculæ, pyrolæ*, an. P. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *paſſul.* ℥. j. Coq. in ſ. q. aquæ in vaſe clauſo. Colatura aromatizetur *cinnamomi* ʒ. iij.

Poteſt tamen priùs, ne affluxus fiat materiæ ad lienem, clyſter iniici.

Interdum in vulneribus lienis pus per vrinam expurgatur: quod ſi animaduertat Medicus, medicamenta vrinam mouentia, ex radic. fœniculi, ſem. frigid. 4. maiorum, ciceribus rubris, & ſimilibus exhibere poteſt. Per quas autem vias rectè euacuatio fiat, alij aliter docent. Quidam per ramum ſplenicum ad venam portæ, hinc ad hepar, & per hepar ad venam cauam, & tandem ad emulgentes pus peruenire ſtatuunt. Verùm via hæc nimis longa eſt, & per multas ambages. Breuior longè via eſt per cœliacam arteriam ad arteriæ magnæ truncum, & hinc ad emulgentes arterias.

CAPVT VIII.

De Actione Lienis propria læſa.

Cauſſa.

Vlcera lienis. Cauſſæ. POſt vulnera malè curata interdum vlcus in liene relinquitur; præcipuè verò poſt tumores & inflammationes lienis, vlcera eiuſdem ſequuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Præceſſerunt vulnera, vel tumores, & inflammationes lienis, & ſedatâ inflammatione & ſymptomatibus, quæ ei coniunguntur, nihilominus dolor in ſiniſtro latere percipitur, præcipuè ſi homo moueatur & exerceatur; & interdum pus vel vomitu, vel per aluum, vel per vrinam excernitur, nunc purum & coctum, interdum feculentum, nigrum, liuidum ac ſanioſum; quibuſdam etiam integræ lienis particulæ.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Si malum recens ſit, curationem ſuſcipit; ſin diuturnum, incurabile eſt, & plerumque hominem lentâ morte enecat. Refértque Franciſcus Rouſſetus *de partu Cæſareo ſect.*4. *cap.*5. in quibuſdam lienis parenchyma adeò abſumtum repertum fuiſſe, vt ſola membrana remanſerit, quod ſæpe in renibus accidit.

Curatio.

Curatio. Curationis autem ratio in eo conſiſtit, vt pus expurgetur, & vlcus abſtergatur, tandémque conſolidetur. Quapropter ſi pus vomitu vel per aluum eiiciatur, hydromel exhibendum. Si per vrinam, cum eodem hydromelite emulſio ex ſeminibus quat. frigid maior. paranda & exhibenda, & radicum aſparagi, ac glycyrrhizæ in hydromelite vel ſero lactis coctar. potio exhibenda. Ad conſolidandum verò exhibeatur thus, maſtiche, ſpica cum aqu. mellis, veronicæ, plantaginis, vel harum decocta, vel decoctum *cap. præcedente* propoſitum.

CAPVT IX.

De Actione Lienis propria læſa.

Actio lienis læſa. ATque hactenus morbos lienis abſoluimus, iam de ſymptomatibus, quæ eidem accidunt, agendum. Et quidem actiones lienis quod attinet, antiqui equidem, vt aliquoties iam dictum, lienis officium id ſaltem eſſe putarunt, vt excrementum melancholicum reciperet. Verùm non ſine cauſſa, & multis rationibus moti recentiores, ipſi etiam ſanguificandi munus tribuerunt, vt *in Inſtitut.* & ſuprà *cap.*1. id explicatum. Hæc ergo eius actio variis modis lædi poteſt.

1. Primò enim, cùm craſſiorem chyli partem pro ſanguine viſceribus in ventre inferiore nutriendis apto generando attrahere debeat, hæc eius functio læditur, cùm vel non attrahit, aut diminutè attrahit, vnde craſſior chyli pars ad hepar tranſit, & ſanguis feculentus ac minùs laudabilis inde generatur; vel citiùs ac auidius quàm par eſt, & quidem chylum ac potum crudum ad ſe trahit, vnde obſtructiones in eo generantur. Prius accidit, primò vel ob lienis imbecillitatem ex aliqua intemperie, vel ob viarum anguſtiam, cuius cauſſa eſt vel compreſſio à tenuiore aliquo, vel obſtructio à craſſo humore aut calculo, de quo ſuprà dictum. Poſterius euenit, liénque nimis auidè attrahit, ob calidam intemperiem præcipuè.

2. Attractus ad lienem chylus in ſanguinem ſui generis mutari debet; quod non bene fit vel læſa facultate & ob eius imbecillitatem, vel ob errorem externum. Prius quod attinet, cùm in omni coctione alimentum attenuari, & ita præparari debeat, vt corpori alendo aptum ſit, ſi lien eſt imbecillius, hoc non rectè expeditur, ſed ſanguis feculentus & craſſus inde generatur, qui partibus ventris inferioris, quæ eo nutriuntur, non parùm incommodi affert. Ob errorem externum verò actio lienis læditur, cùm ob cibos mali ſucci chylus craſſus, & humori melancholico ac tartareo generando aptus ad lienem tranſmittitur, è quo ſanguinem bonum generari impoſſibile eſt. Et plerumque acida cruditas in lienis coctione accidit, & ſicut vinum in acetum degenerat; ita etiam cùm chylus in liene non bene elaboratur, in acidum humorem vertitur, qui interdum magnâ copiâ in ventriculum effunditur, & hinc vomitu reiicitur, ac dentes acore ſuo ſtupidos reddit. De quo etiam dicetur *part.*5. *ſect.*1. *de affect. hypochond.* & *ſect.*2. *de ſcorbuto, cap.*3. *& ſeq.* quæ ibi videantur.

3. Cùm in omni coctione quædam excrementa proueniant, in lienis quoque coctione idem euenit; & duo proueniunt, vnum tenuius, ſeroſus ſcilicet humor; alterum craſſum, & propriè melancholicum dictum, quæ per conuenientes vias, partim per aluum, partim per vrinam euacuari debent: quod interdum non fit ob vaſorum anguſtiam, cùm vel tumores ea comprimunt, vel humores craſſi & viſcidi obſtruunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vt autem aliæ actiones læſæ, quæ circa viſcera nutritioni dicata accidunt, non ſeipſas manifeſtant, ſed nonniſi ex iis quæ præceſſerunt, & præcipuè ſequuntur, cognoſcuntur, idem etiam in lienis actionibus euenit. Primò nimirum ſi diætæ ea ratio, quam locis modò allegatis propoſuimus, præceſſerit, lienis actiones inde vitiari credibile eſt. Neque enim errata primæ coctionis corriguntur in ſecunda.

Deinde verò ſiue attractio, ſiue coctio, ſiue expulſio excrementorum in liene lædatur, varia in corpore incommoda inde percipiuntur. Etenim ſi primò chylus ille craſſior à liene non attrahatur, ad hepar cum reliquo tranſmittitur, & ſanguis ex eo feculentus, craſſus & vitioſus generatur: qui in venas poſtea diffuſus, & in iis putreſcens, varia mala excitat. Extra verò venas protruſus, ſi aduſtus non ſit, nec erodens, icterum nigrum, aut certè corporis colorem liuidum ac plumbeum progenerat. Si verò aduſtus ſit & acris, ſcabiem, vlcera, cancrum, ſcorbutum & ſimiles affectus excitat. Si verò nimis auide & citò cibum & potum lien ad ſe trahat, cognoſcitur id ex vrina poſt potum nimis citò reiecta, vnde obſtructiones & tumores lienis excitantur.

Si autem ſanguificatio in liene non benè perficiatur, ſanguis inde craſſus, atque excrementi melancholici maior copia generatur, vnde omnia viſcera in ventre inferiore malè nutriuntur, & ob excrementi melancholici copiam nauſea & vomitus humoris acidi prouenit; vel ſi retineatur, caninam appetentiam excitat; aut æſtu ebulliens & euaporans, delirium melancholicum & melancholiam hypochondriacam parit. Si in inteſtina extrudatur, colicam, & pertinaces ventris dolores, vel alui profluxum & dyſenteriam, eámque ſæpe lethalem procreat, & alia mala plurima, quæ *de ſcorbuto, & affect. hypochond.* enumerabuntur.

Eadem ferè accidunt, cùm excrementum melancholicum per conuenientes vias non euacuatur.

Curatio.

Cùm autem actiones læſæ hæ omnes vel errore externo, vel à morbis actionem lienis lædentibus oriantur, præter ea, quæ ſuprà *de morbis lienis* dicta ſunt, plura afferre opus non eſt: ſed tota curandi ratio ex iis quæ ibi dicta ſunt, & *de ſcorbuto, & affectione hypochondriaca* dicentur, patet. *Curatio.*

CAPVT X.

De Lienis doloribus.

Cauſſa.

Lienis dolores. Cauſſa. INter actiones lienis læſas eſt etiam dolor eiuſdem, qui vt alij dolores, oritur à ſolutione continui, & quidem membranæ, quâ lien tegitur. Fit autem ſolutio continui, quando membrana illa diſtenditur: quod accidit in inflammatione lienis, eiuſdem inflatione, obſtructione, tumoribus, & vlceribus, vt & cauſſis externis, lapſu ſcilicet & percuſſione.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Dolor ipſe per ſe manifeſtus eſt, & in hypochondrio ſiniſtro percipitur. Quia tamen etiam in muſculis lienis regioni incumbentibus, & peritonæo, eò loci, vt & colo inteſtino, dolor eſſe poteſt: quâ ratione hi dolores à dolore lienis diſcernendi ſint, dicendum. Et inprimis cauendum, ne dolores illi punctorij, qui in lateribus, plerumque verò ſiniſtro (Germani *das Miltzſtechen* nominant, quaſi à liene oriantur) percipiuntur, & à peritonæo proueniunt, pro lienis doloribus habeantur. Sæpe enim euenit, & præſertim poſt cibum ſumtum, vt ſi homo equitet, curru vehatur, vel alio modo corpus vehementiùs exerceat, dolor quidam punctorius in lateribus, præſertim ſiniſtro, percipiatur. Qui accidit, quòd peritonæum eò loci à partibus, quarum tunicis pertinaciter adhæret, trahitur & quaſi auellitur, idque fit à flatibus vel etiam humoribus ſeroſis, qui in hæc ſpatia peritonæi & muſculorum irrumpentes, membranas diſtendunt, eo ferè modo, vt in aliis partibus ſpaſmus flatulentus excitatur. Muſculorum autem dolor per tactum externum dignoſcitur, & ſi locus extrà parum prematur, dolor percipitur: quod in dolore lienis non accidit, qui profundior eſt. Præterea in dolore lienis alia etiam ſymptomata, vt color in corpore mutatus, vrina mutata, & ſimilia adſunt: quæ non conſpiciuntur, muſculis vel peritonæo affectis. Eodem modo etiam in colico dolore ſigna doloris colici adſunt, & dolor qui in colo eſt, non ſemper vno loco fixus hæret, ſed ſecundum coli ductum vagatur.

A qua cauſſa etiam dolor lienis proueniat, ex iis quæ hactenus de lienis obſtructione, inflatione & inflammatione dicta ſunt, ſatis patet. In inflammatione enim dolor non eſt grauans, vt in obſtructione & inflatione. In obſtructione & tumore, exercitium & motus dolorem auget; contrà in inflatione dolor motu ſedatur, flatibus à motu diſcuſſis. In inflammatione adeſt rugitus, murmur & ructus, quæ non percipiuntur in obſtructione & tumoribus: præterea in inflammatione febris adeſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Dolor ex ſe nihil periculi habet. Cùm enim lien non ſit exquiſiti ſenſus, & exili ſaltem membranâ inueſtiatur, etiam dolorem magnum non patitur. E cauſſis verò potiùs, à quibus dolor pendet, periculum æſtimandum; cùm aliæ ſint grauiores, aliæ leuiores.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis partibus, ita etiam hic dolor tollitur, vel cauſſa à qua

à qua pendet, ablata, vel anodynis, aut narcoticis. Quomodo cauſſæ ablatione tolli poſſit, patet ex iis, quæ ſuprà *de morbor. lienis curatione* dicta ſunt. Hoc ſaltem addendum : Si dolor ſit à cauſſa externa, vt lapſu, ictu, ſæpe neceſſarium eſt, vt venæſectio inſtituatur, vel etiam leuis primarum viarum euacuatio, ne ſcilicet ſanguis vel alij humores ad lienem dolentem magis confluant. Repellens etiam moderatum lienis regioni applicari poteſt.

Anodyna quod attinet, vtendum, vt alibi, ita etiam hic *chamæmelo, meliloto, ſemine anethi, althææ,* & ſimilibus paſſim notis. Cauſſæ tamen ſemper ratio etiam habenda, ne augeatur, & propterea in cauſſa calida commodè etiam imponuntur folia ſalicis, vel ſuccus eorum.

Ad narcotica aſcendere vix opus eſt ; cùm ſenſu adeò exquiſito lien non ſit prædinus.

CAPVT XI.

De Ictero nigro.

Icterus niger.

TAndem hic etiam Icterum nigrum explicare libet. Etſi enim is non lienis propriè, ſed totius corporis externi, & cutis affectus ſit ; tamen quia à liene proficiſcitur, vt vulgata ſententia eſt, eum hic explicare placet.

Eſt autem icterus niger cutis totius corporis in nigrum colorem mutatio.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Niſi verò icterus à veneno proueniat, quod interdum accidit, ortum eum à liene habere vulgò ſtatuitur. Si enim à liene chylus craſſior & melancholicus non attrahitur, in totum corpus diffunditur. Non autem attrahitur vel ob lienis imbecillitatem, vel ob vaſorum, quæ à porta ad lienem tendunt, obſtructionem.

Secundò, vitium hoc generari poteſt, cùm excrementum hoc per conuenientes vias non expellitur. Id quod fit, vel ob viarum obſtructionem, vel excrementi melancholici copiam, quod cumulatur ob errores in victu, & cibos ad hoc excrementum generandum aptos.

An icterus niger à liene proficiſcatur.

Platerus verò *tract.3. lib.1. cap.2.* aliam de ictero nigro ſententiam habet, ſtatuítque, non à liene icterum nigrum proficiſci, neque humorem melancholicum cauſſam eſſe, ſed bilem, quæ in veſicula fellis colligitur, & quidem præternaturalem, quæque in venis meſaraicis corrupta eſt, & viridem vel nigrum colorem ex corruptione acquiſiuit. Idque eâ de cauſſa, quòd in liene eiuſmodi bilis nullibi, nec ſinus aut veſicula aliqua, in qua recipi deberet, deprehenditur, atque inde ea prodire minimè poſſit ; neque etſi adeſſet, in venam cauam deferri poſſet, quæ nullo ramo in lienem pertingit.

Et omnino ſunt hæc non planè de nihilo. Etenim cùm humor ater in nullo receptaculo amplo contineatur, ſed ſenſim vt generatur, ita euacuetur, ſi vt icterus flauus, ita etiam niger hominem ſubitò inuadat, omnino à veſicula fellis, & bile, quæ nigrum iſtum colorem acquiſiuit, icterum nigrum prouenire ſtatuendum eſt. Interim nec hoc negandum, ex humore etiam atro lienis vitio cumulato, totius corporis colorem mutari poſſe, etiamſi id lentè fiat & ſenſim ; ac conſentiunt de eo omnes Medici, de quo etiam infrà *de ſcorbut. par. 5. ſect. 2. cap. 1.* dicetur.

Verùm Antiqui, præter Hippocratem *lib. 2. de morb.* & Paul. Æginet. *lib. 1. cap. 49.* hanc humoris nigri per totum corpus ſuffuſionem proprio nomine non appellauerunt, vt etiam Bald. Ronſſeus *de ſcorb. cap. 3.* teſtatur. Si quis ergo hanc totius corporis externi in nigrum colorem mutationem, & illam quæ fit à bile corrupta, è veſicula fellis in corpus diffuſa, nomine etiam diſtinguere velit, per me licet. Poſſent autem iſtæ opiniones ita etiam conciliari ſi ſtatuatur, bilem atram, cùm in venis meſaraicis copioſè colligitur, vbi ad hepar peruenit, cum bile flaua miſceri, & in veſicula fellis colligi, bilíſque flauæ colorem in nigrum inde mutari, quæ niſi per conuenientes vias euacuari poſſit, in totum corpus cum ſanguine diffundatur, & icterum nigrum pariat.

Etſi enim, quod obiicit Platerus, nullus ramus à liene ad venam cauam pertingit : tamen cum chylo, qui per venam portæ ad hepar fertur, etiam humores prauos circa lienem cumulatos ad hepar peruenire, & hinc in totum corpus diffundi poſſe, manifeſtum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hoc malum ex colore nigro, quo totum corpus tingitur.

Signa cauſſarum.

Cauſſas autem quod attinet, ſi venenum aliquod corpus infecit, ex relatione ægri vel adſtantium cognoſcitur. Quod ſi abſit, ab interna cauſa prouenit. Quæ an in veſicula fellis, vel in liene conſiſtat, inquirendum. Si in veſicula fellis, hepatis antea affecti, & bilis flauæ corruptæ indicia adſunt. Si à liene, eius quoque affecti notæ aderunt. Et quidem ſi tumor aliquis, tenſio, grauitas aut durities in ſiniſtro hypochondrio percipiatur, ob lienis obſtructiones humorem melancholicum à ſanguine non ſeparari, argumento eſt : ſi verò nihil tale apparet, frigida intemperies, ob quam lien non attrahit, cauſſa eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Icterus niger flauo ſemper periculoſior eſt. Siue enim à veſicula fellis proueniat icterus niger, cùm tum maior adſit bilis corruptio, maius etiam periculum portenditur, ſiue ſit à liene, etiam difficiliùs, cæteris paribus, curatur, ob humoris contumaciam ; & ſi diutius durat, nec idoneis remediis tollitur, tandem hydrops ſuccedit.

Indicationes & curatio.

Indicationes & Curatio.

Si à veſicula fellis & bile flaua corrupta proueniat hoc vitium, curandum vt icterus flauus ; niſi quòd medicamenta ſimul humorem melancholicum reſpicere debent.

Si verò à vitio Lienis proueniat, vel eius intemperies corrigenda, vel obſtructio aperienda, & humor melancholicus euacuandus, vt antea dictum. Et cùm viæ, quæ ad hepar & lienem pertingunt, communes ſint, nimirum venæ portæ, communis ferè curandi ratio eſt, in vtro etiam viſcere vitium hæreat, modò ad humorem nigrum præcipuè cura dirigatur, de qua iam ſatis *de morbis Lienis* dictum. Inprimis vtilia ſunt hic medicamenta è chalybe parata antea propoſita, vt :

℞. *Chalyb. præpar.* ℥.ij. *paſſular. minor.* ℥.j. ß. Infundantur per dies tres in *aquæ cuſcutæ & fumariæ,* an. ℔.j. in vaſe clauſo. *Aqua* inde ſeparetur, & addatur *rad. oxylapath. polypod. q. cortic. rad. cap.* an. ℥.ß. *ceterach, cuſcutæ,* an. M. ß. *ſem. aquileg. geniſt.* an. ʒ.j. Iterum coquantur, & ſub finem addatur *fol. ſenæ,* ℥. j. Colaturæ add. *ſyrup. de ſcolopendr. byzant. ſimpl.* an. ℥.j. *ſacchar.* q. ſ. F. Syrupus.

Tandem ſi materia, quod tamen plerumque fit, quæ in cute eſt, non ſponte euaneſcat, eâ quæ in viſceribus & venis eſt ſublatâ, diſcutienda eſt ſudorem prouocantibus & diaphoreticis, vt decoct. flor. chamæm. ſcordij, rad. fœniculi, cicer. rubr. & ſimilibus.

Vtile eſt quoque balneum aquæ dulcis, in quo ſit cocta malua, ruta, beta, parietar. flor. chamæmeli.

Commodum etiam eſt Balneum ſiccum ſeu Laconicum, & poſt balneum corpus abſtergere emulſione ſem. cannabis. Facies, quæ maximè in conſpectum venit, abluenda ſæpius decocto illarum plantarum, vel aquâ florum fabarum cum vino mixta, vel farina fabarum & lupinorum. Nonnulli tincam piſcem per dorſum diſſectum applicant abdomini, alij plantis pedum, qui humorem flauum & nigrum ad ſe trahit.

LIBRI TERTII
PARS V.
DE AFFECTIONE
Hypochondriaca & Scorbuto.

SECTIO PRIMA.

De Hypochondriaca affectione.

CAPVT I.

De Natura affectionis hypochondriacæ.

Natura affectionis hypochondriacæ.

CVM corpora noſtra, vt & aliorum animalium, in perpetuo fluxu ſint, alimentis, quibus in dies reficiantur, opus habent. Cùm autem nullum alimentum ſit, quod totum corpori apponi poſſit, ſed omnia ἀνεπιτήδειον quid, & quod corpori alendo aptum non eſt, contineant, etſi alia plus, alia minus ; quicquid corpori alendo aptum non eſt, excerni oportet. Fit autem iſta inutilium ſecretio in coctionibus, & in ciborum in alimentum mutatione. Vt verò alimenti perfecti elaboratio vnicâ coctione non abſoluitur : ita & excrementa non ſtatim tota, ſed ſenſim ſeparantur. In prima enim coctione illud quod craſſius eſt, & ſuperficialiter quaſi alimento cohæret, per aluum excernitur. Hinc chylus ab excremento hoc liberatus in venis meſaraicis primum ſanguinis rudimentum ſuſcipit. Ab iis, quod craſſius eſt, lien ad ſe trahit, & inde ſui generis ſanguinem paulò craſſiorem, vicinis tamen partibus alendis idoneum parat ; quod verò feculentum eſt in hac coctione, & nulli parti alendæ aptum, ſecretum per conuenientes vias euacuat. Ex puriore verò chyli parte reliqua hepar ſanguinem nobiliorem pro totius corporis reliqui nutritione conficit, atque iterum quod excrementitium eſt, in veſiculam fellis & ad renes amandatur, & hinc è corpore excernitur.

Hæc itaque omnia, ſi rectè atque ordine fiunt, omnia etiam in corpore rectè ſeſe habent. Si verò quid peccatur, plurima excrementa circa primæ & ſecundæ coctionis organa colliguntur, è quibus poſtea varij morbi excitantur, adeò vt rectè Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 7.* ſcripſerit : *Ego hoc affirmo & profiteor, choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum, errantiúmque febrium latentium,*

latentium denique morborum cauſſas me his in ſedibus plerumque adinueniſſe. Et omnino pauci morbi ſunt, qui non ex hiſce locis habeant originem, vt etiam ſuprà de morbis meſenterij & pancreatis dictum. Etenim vitioſi humores in iis cumulati non ſemper hìc quieſcunt & hærent, ſed per venas & arterias cùm ipſi, tum vapores ab iis eleuati, in totum corpus diſperguntur, & varios morbos ac ſymptomata hinc inde excitant.

Et quidem vitioſi humores in hiſce locis cumulati aliquando, vbi putreſcere incipiunt per febres abſumuntur; aliquando vomitu, & fluxu alui concitato euacuantur; aliquando ibi ſubſiſtentes affectionem hypochondriacam dictam excitant. Quæ etſi hoc præſertim ſeculo malè audiat & in omnium ore & ſcriptis ſit, & pro communi quadam calamitate, & ſeminàrio quodam omnium penè morborum habeatur: tamen nec antiquos latuit. Diocles Caryſtius, ab Hippocrate famâ & authoritate ſecundus;, & Antigoni Aſiæ Regis Medicus, affectionem hanc non obſcurè deſcripſit, vt verba eius citat Galenus 3. *de loc. aff. cap.* 5. *Oritur*, inquit, *alius à ventriculo morbus, qui ab aliis melancholicus, ab aliis flatuoſus nominatur, quem ſumto cibo maximè coctu difficili & cauſtico, ſputum humidum, idémque multum comitatur, item ructus acidiſſimi, flatus, æſtus in hypochondriis, fluctuatio non illicò, ſed cùm retinuerint: interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nonnullis ad dorſum vſque procedunt, concoctis deinde cibis quieſcunt: mox aliis cibis ingeſtis eadem reuertuntur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiam à cœna moleſtant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata vel ſubamara & calida, vel acida adeò, vt dentes torpedine afficiantur.* Cauſſas verò huius mali his verbis recenſet: *Flatuoſas vocatas affectiones ſuſpicandum eſt, plus caloris quàm decet, habere in venis, quæ alimentum à ventriculo excipiunt, ſanguinémque in ipſis craſſiorem factum. Quippe conſtat, has venas obſtructas eſſe, vel hoc argumento, quòd alimentum corpori non diſtribuitur, ſed in ventriculo manet incoctum, cùm ipſum meatus priùs ſuſciperent, magnámque ipſius partem in imum ventrem excernerent, tum quòd poſtero die vomitu reiiciatur, vtpote non digeſtis per corpus cibis. Sed quòd calor id, quod ſecundum naturam eſt, excedat, facilè intelliges, tum ab æſtu, qui ipſis accidit, tum ab his quæ ingeruntur: ſiquidem iuuari videntur à refrigerantibus cibis, qui videlicet calorem refrigerare extinguerèque ſolent.* Quibus & aliam cauſſam addit his verbis: *Aiunt nonnulli, os ventriculi, quod inteſtinis continuatur, in huiuſmodi paſſionibus inflammari, ac ob inflammationem ipſam & obſtrui, & prohibere, ne alimenta ſtatuto tempore ad inteſtina deſcendant. Quamobrem diutius quàm decet, in ventriculo morantur, & tumores, & æſtus, ac reliqua quæ prædicta ſunt, efficiunt.*

Etſi verò Galenus *loco allegato*, reprehendat Dioclem, quaſi præcipua, & quæ melancholicam & flatuoſam hypochondriacámque affectionem tanquam charactere deſignant, metum ſcilicet & mœſtitiam, omiſerit: tamen forſan Diocli non propoſitum fuit, melancholiam hypochondriacam in ſpecie, ſed hypochondriacam affectionem in genere deſcribere. Etenim notandum, affectionem hypochondriacam multò latiùs extendi, quàm melancholiam hypochondriacam; atque experientiâ conſtat, plurimos hoc malo laborare, qui tamen melancholiâ non afficiuntur. Et ſunt non pauci, qui melancholiâ laborant, & tamen hypochondriaca affectione non detinentur.

Neque hoc malum Hippocrati planè ignotum fuiſſe, ſed ſub nomine αὐαντὴς, id eſt, morbi reſiccatorij 2. *de morbis*, propoſitum, aut certè ſpecies eius aliqua ibi deſcripta videtur. *Non inediam*, inquit, *non cibum ſummum ferre poteſt, ſed ieiuna quidem viſcera rugitum edunt, & ventriculi os mouetur, & aliàs varia vomit, bilem, ſaliuam & acutum, ac poſt vomitionem aliquantiſper meliùs habere videtur. Vbi autem cibum ſumſit, ructus ei contingunt, cum rubore incenditur, ſemper ſe copioſum alui recrementum deiecturum exiſtimat; cùm verò deſederit, flatus infrà demittitur, caput dolore vexatur, totum corpus huc & illuc velut acu pungi videtur, crura grauantur, debilitantur & minuuntur, debiliſque euadit.*

Affectio hypochondriaca vnde dicta?

Accepit autem affectio hæc nomen à loco affecto, hypochondriis ſcilicet: ὑποχόνδριον verò eſt pars ea corporis, quæ ſub nothis coſtis ad ilia vſque vtrinque protenditur, non ſolùm muſculos, ſed & interna viſcera complectens, ſic dicta, quòd τοῖς χόνδροις ὑποκεῖται, id eſt, cartilaginibus notharum coſtarum ſubiacet. Barbari Mirachialem vocant, quòd Abdomen Arabibus Mirach ſit, vel potiùs meſenterium. Imò ſunt qui Auicennæ Mirach nihil aliud eſſe, quàm pancreas ſtatuunt. Chymici tartarum hypochondriorum appellant, de quo poſtea dicetur. Diocles, vt & Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 9. etiam πάθος φυσῶδες, *affectum flatulentum*, ſeu *flatuoſum* nominant.

Definitio affectionis hypochondriacæ.

Deſcribi verò poteſt hæc affectio, quòd ſit *colluuies vitioſorum humorum, imprimis melancholicorum, ſæpe etiam pituitoſorum & bilioſorum, in venæ portæ, & arteriæ cœliacæ ac meſentericæ ramis, in hypochondriis, præcipuè ſiniſtro, inter ventriculum & lienem, maximè iis locis, vbi plures maioréſque venæ portæ & arteriæ huic coniunctæ rami ſunt, præcipuè ob læſam lienis coctionem collecta, abſque putredine: è qua vapores horum naturam obtinentes, vt & ipſius humoris aliquid, ad alias partes tranſmiſſa varia ſymptomata excitant.*

CAPVT II.

De Loco affecto.

Subiectum affectionis hypochondriacæ.

VT autem affectionis huius natura clarior fiat, tria explicanda ſunt. 1. *Locus*, in quo vitioſi iſti humores continentur. 2. *Humorum natura, & cauſſæ*, à quibus generantur. 3. *Affectiones*, quæ hinc inde in corpore ab iis excitantur.

Locus affectus in hypoc. aff.

Primò locum, in quo colluuies iſta vitioſorum humorum continetur, quod attinet, eum meritò ramos venæ portæ & arteriæ cœliacæ ac meſentericæ eſſe ſtatuimus. Et quidem ſi hypochondriacæ affectionis nomen latè extendere libet, omnes morbi, qui partibus in hypochondriis ſitis accidunt, affectus hypochondriaci nominari poſſent: verùm cùm per hypochondriacam affectionem id ſaltem πάθος accipiamus, quod Diocles & Aëtius φυσῶδες ſeu *flatuoſum* appellant, peculiaris etiam locus, in quo cauſſa huius mali reſideat, quærendus. Equidem, vt poſtea dicetur, etiam in meſenterio magna vitioſorum humorum colluuies, tumores, abſceſſus, vlcera, atque eadem mala etiam in pancreate reperiri poſſunt: ſtagnare etiam humoribus omentum, & flatus in eo concludi, ſuprà dictum, & *de ſcorbuto* dicetur. Verumtamen ſi vitia iſta ita extra vaſa conſiſtunt, vt in ea facilè effundi, & proinde in corpus hinc inde diffundi non poſſint, tot ſymptomatum, quot in affectione hypochondriacâ animaduertuntur, cauſſæ eſſe non poſſunt. Imò plerumque nonniſi in mortuis cognoſcuntur, cùm in partibus ignobilibus conſiſtant. Et obſeruationes Medicorum docent, plurimos qui talia meſenterij, pancreatis, omenti mala paſſi ſunt, de affectione hypochondriaca conqueſtos non eſſe.

Itaque locus, in quo affectionis hypochondriacæ cauſſa contineatur, talis conſtituendus, è quo humores hinc inde fluere poſſint. Atque ipſum ſtatuimus eſſe ramos venæ portæ, & arteriæ cœliacæ, ac meſentericæ, qui ab hepate & liene ad ventriculum & vicinia loca tendunt: & certè ea meſenterij, omenti, & pancreatis ſunt loca, è quibus in hæc vaſa humores vitioſi facilè recurrere poſſunt.

Ex ipſo nimirum venæ portæ trunco ventriculus habet ramum, vulgò Gaſtricum dictum, quem Adrianus Spigelius Pyloricum appellat. Poſtquam verò truncus in duos inſignes ramos, alterum ſiniſtrum, ſplenicum dictum, alterum dextrum, meſentericum nominatum diſpeſcitur; à ſplenico quidem ramo accipit Gaſtricum, à quo Coronaria naſcitur, gaſtroëpiploidem ſiniſtram, & vas breue aut venoſum dictum. A ramo verò meſenterico gaſtroëpiploidem dextram. Arterias autem accipit ventriculus ab arteriæ magnæ ramo cœliaco dicto, quod ad κοιλίαν, id eſt ventriculum, ramos tranſmittit, ramum pyloricum, gaſtroëpiploidem ſiniſtram, & vas breue arterioſum. Ab eadem vena portæ, & arteria cœliaca etiam vaſa accipiunt lien, hepar, omentum, meſenterium, vt ita facilis inter has partes conſenſus & humorum communicatio eſſe poſſit, vt meritò in ramis venæ portæ & arteriæ cœliacæ maioribus ſedem cauſſæ mali hypochondriaci conſiſtere ſtatuendum ſit. Cùm enim vaſorum horum officium ſit, ad ventriculum & vicinas partes ſanguinem, quo nutriuntur, deferre, & præterea hiſce vaſis natura abutatur quaſi ad humorum vitioſorum è toto corpore expurgationem, ſiue illa ſponte, ſiue medicamentorum operâ inſtituatur, & ad inteſtina, quæ inter loca conferentia, 1. *aph.* 20. numerantur, humores vitioſi peruenire non poſſint, niſi priùs hæc vaſa tranſeant, patet hinc, quicquid ſuperflui & vitioſi in liene, hepate, imò toto corpore colligitur, in his locis cumulari poſſe.

Et inprimis in vaſe breui, tam venoſo, quàm arterioſo, maximam ſæpe vitioſi humoris copiam contineri, & hinc maximum ventriculi & lienis conſenſum eſſe, certum eſt. Id enim ſatis amplum eſt, ac ſæpe calami ſcriptorij craſſitiem habet, imò vt Ioannes Riolanus *Anthropographiæ lib.* 2. *cap.* 7. teſtatur, in Senatore quodam, qui reiectione ſanguinis per ſuperiora & inferiora è liene prodeuntis laborauerat, deprehenſum eſt vas breue minimi digiti magnitudine latum, & in ventriculum apertum. Et iſta omnino via eſt, per quam hypochondriacis ſanguis interdum per vomitum & aluum reiicitur. Ita refert Adrianus Spigelius *Anatom. lib.* 6. *cap.* 5. hiſtoriam Cardinalis Cibonis, qui ſanguinis vomitu extinctus erat; in cuius cadauere, compreſſo ventriculo viderunt lienem turgeſcere, rurſum liene compreſſo ad ventriculum copioſum ſanguinem per vas breue effundi. Imò per eandem viam humorem inſtar atramenti nigricantem, qualis etiam in viuente adhuc vomitu reiectus fuerat, in viro nobili effundi vidimus.

Hiſce tamen vaſis meritò addimus & omentum, quod venas amplas à vena portæ habet, (ſuperior ſcilicet eius membrana vtramque Gaſtroëpiploidem, dextram & ſiniſtram; inferior verò dextram epiploidem, & poſticam, arterias totidem à ramo cœliaco & meſenterico) & præcipuè in eo cauitatem illam in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, è ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu ortam, & exitum non habentem, ſed ita concluſam, vt aquam quoque & flatus continere poſſit. In hac enim cauitate interdum colliguntur è vicinis viſceribus humores pituitoſi, craſſi, limoſi, ſeroſi,

aquoſi,

aquoſi, melancholici, atri. Imò & flatus, ob quos ſi abdomen vel manu comprimitur, vel corpus mouetur, vel diaphragma paulò vehementius attollitur, ſonitus manifeſtus percipitur. Quod qui patiuntur, ἐγγαστριμύθους appellari cenſent. Verùm ἐγγαστρίμυθοι dicuntur antiquis mulieres illæ Pythiæ, ſeu vaticinantes, quæ Dæmonem, ex quo reſponſa ferunt, ventre cõceperunt, & tenui voce, ac ſono ex ventre edito oracula fundunt, quaſi *ventriloquæ*. Hinc Hippocrates 5. & 7. *Epid*. hanc vocem iis accommodauit, qui ex pectore ſimilem ſonum edunt, de quâ re videatur Scaliger *Exerc.* 258. *ſect.* 3. & Anut. Foëſius *in Oeconomia Hippocratis*. Atque accidit ſæpe, vt lien, vel colon vicinum eo nomine incuſetur, cùm tamen iis ſaluis in hac cauitate humores vitioſi hæreant.

Nec ignota videtur fuiſſe Hippocrati hæc cauitas, dum 7. *aph.* 54. ſic ſcribit: *Quibus inter ventriculum & ſeptum tranſuerſum pituita intercluditur, & dolorem affert, in alterutrum ventrẽ viam non habens, iis per venas & veſicam verſa pituita, morbi fit ſolutio.* Atque pertinaciſſimè in hac cauitate humores ſæpe hærent, & fruſtra purgationibus tentantur, ac nonniſi fortioribus vomitoriis, vel thermatum, ac acidularum vſu euacuantur. Ex qua tamen ſi quid in venas & arterias regurgitet, mali hypochondriaci id etiam cauſſa dici poteſt. Alias quidem homines diu ventris rugitibus moleſtari poſſunt ex hac cauſſa, qui tamen alia, qualia hypochondriaci ſymptomata non patiuntur.

Nonnulli etiam membranæ cuiuſdam craſſioris mentionem faciunt, quæ à iecore ad lienem ſubtus ventriculum extenſa, & colo inteſtino incumbens, poſt chronicas febres ac melancholicos morbos magnam prauorum humorum copiam contineat, quæ doloribus variis, inteſtinorum difficultatibus ac vomitionibus continuis cauſſam præbeat. Verùm ea proculdubio nihil aliud eſt, quàm omentum ibi humoribus repletum.

Atque ratione loci, in quo materia, affectionis hypochondriacæ cauſſa, continetur, differentia quædam affectionis hypochõdriacæ conſtituitur. Præcipua enim differentia eſt, quòd materia hæc nunc in vaſis dextri hypochondrij, nunc in ſiniſtri, quod frequentius accidit, nunc in vtroque hypochondrio continetur. Et quidem nunc in vaſis tantùm extra viſcera, nunc verò ſimul in ipſis viſceribus. Mercatus quidem tribus modis affectionem hypochondriacam fieri poſſe docet: primò, obſtructis ſplenis venis ac meſaraicis, à iecore in ventriculum, aut à meſaræo in ſplenem, vel in vicinis partibus. Secundò propter ventriculi frigiditatem, quæ in acorem commutat alimenta. Tertiò, ventriculi & iecoris contraoperantiâ, cùm ventriculus frigidus eſt, & non poteſt concoquere, iecur verò calidum nimis auidè attrahit alimenta. Verùm primus modus ſaltem perfectam, & vt ipſe poſtea fatetur, legitimam & exquiſitam affectionem hypochondriacam excitat, cum in vaſis iſtis humores mali huius cauſſa continentur, etſi obſtructionem in iis eſſe non ſit neceſſarium, vt *poſtea* dicetur. Nam quam ſecundo loco ponit, frigiditas ventriculi, affectionem hypochondriacam non abſoluit, cùm multi ſint acidâ cruditate laborantes, qui tamen non ſunt hypochondriaci; ſed vt affectio hypochondriaca generetur, neceſſe eſt, crudos illos humores in venis meſaraicis priùs cumulari, atque ibi aduri, vt ipſe etiam fatetur. Tertius modus à primo non eſt diuerſus, cùm vtrumque viſcus, & ventriculus ac hepar, ad huius mali generationem ſuam ſymbolam conferre poſſint.

Alij plures etiam affectionis hypochondriacæ differentias conſtituunt, meſentericam, quæ fit à vaſis meſaraicis inter ventriculum & hepar; ſtomachicam, quæ fit à ventriculo, pyloro, veniſque ventriculo cohærentibus; hepaticam, quæ fit ab hepate; ſpleneticam, quæ fit à ſplene; cardiacam, quæ fit cùm humores aduſti & atri in venis & arteriis maioribus, aut pericardio cumulantur; hyſtericam ſeu vterinam, cùm menſes, aut quæuis vteri purgamenta ſubſiſtunt; hæmorrhoidalem, quæ fit ab hæmorrhoidibus ſubſiſtentibus; phantaſticam ſeu melancholicam, quæ fit ex prædictarum ſpecierum complexu, ex humorum nimirum in ſiniſtro præcipuè hypochondrio collectione. Verùm hi nomen affectionis hypochondriacæ nimis latè extendere videntur. Nam vt ab vltima differentia incipiamus, quam phantaſticam, ſeu melancholicam nominant, non peculiaris ea eſt differentia; ſed accidit quibuſdam hoc morbo laborantibus, vt delirent; quod fit, cùm vapores opaci & tenebricoſi ex hypochondriis adſcendunt, ſpiritibúſque animalibus miſcentur, eóſque inquinant, vt *lib.* 1. *pract.* de melancholia hypochondriaca dictum. Hæmorrhoidalis eſt differentia à cauſſa ob quam ſanguis melancholicus in corpore colligitur, neque tamen ſola affectio hypochondriaca, ſed & alij morbi plures inde ortum habent. Eadem ratio eſt hyſtericæ. Cardiaca verò nullo modo ad hypochondriacam affectionem pertinet; cùm cor cum venis & arteriis vicinis non in hypochondriis, ſed in thorace ſitum ſit. Et melancholiæ per conſenſum, quæ ſæpe in maniam degenerat, hæc eſt differentia potius, quàm affectionis hypochondriacæ. Reliquæ differentiæ à loco, in quo ſubſiſtunt vitioſi humores, petitæ ſunt, quòd ſcil. nunc in vaſis dextri, nunc ſiniſtri hypochondrij ſaltem, nunc verò ſimul etiam in ipſo liene & hepate cumulantur.

CAPVT III.

De Cauſſis Affectionis Hypochondriacæ.

SEcundò autem, quæ ſit humoris, qui huius mali cauſſa eſt, natura, & quibus de cauſſis in his locis generetur, nec id ſatis planum eſt. Primò enim ipſum humorem huius mali cauſſam quod attinet, eſt ille non vnius generis, ſed varius, calidus, bilioſus, amarus & aduſtus, melancholicus, pituitoſus, acidus & ponticus; & proinde tum frigidæ, tum calidæ intemperiei indicia adſunt. Ructus enim acidi, fluctuationes, flatus plurimi, coctionis tarditas, plurima ſputa, vomitus pituitoſi arguunt humorem frigidum: cerebri verò & cordis affectiones potiùs ab humore aduſto proueniunt, quem & æſtus in hypochondriis arguit. Verùm cùm cauſſæ, quæ ad mali huius generationem faciunt, variæ ſint, vt poſtea dicetur, neque in omnibus corporibus eodem modo ſeſe habeant, non mirum eſt, etiam varios humores generari. *Cauſſa affectionis hypochondriacæ.*

Chymici dum cauſſas huius mali explicare conantur, tartari nomine eas comprehendunt, atque inde tartarum hypochondriorum hoc malum nominant. Verùm plerique quid ſibi tartari nomine velint, non ſatis declarant, cùm diuerſiſſimis rebus id tribuant: tophis illis, qui dentibus adhærent; humoribus excrementitiis in inteſtinis, qui dolores, diarrhœas, obſtructiones, hydropem excitant: excrementis, quæ è pulmonibus naribus eiiciuntur, & per vrinam & ſudores excernuntur, imò flatibus & vaporibus, qui palpitationem cordis excitant. Quo modo, cùm per tartarum nihil aliud, quàm excrementum, quod in qualibet coctione ſecernitur, intelligere videantur, rem ſatis non explicant; cùm diuerſarum partium diuerſa ſint excrementa. Cautiùs ij loquuntur, qui tartarum generari ſtatuunt, cùm in humorem mucilaginoſum & viſcoſum ſpiritus ſalis incidit, eúmque coagulat, tartarúmque appellant, mucilaginoſum excrementum cibi & potus à ſpiritu ſalis coagulatum. Sunt enim pleraque quæ euomuntur, amara vel ſalſa. *Tartarum Chymicorum quid?*

Quapropter non negamus quidẽ partes quaſdã colluuiei huic humorũ ineſſe, quas Chymici meritò tartareas appellare poſſint, craſſiores, putà feculentas, lutulẽtas & fixiores, quæ ad mali huius diuturnitatem faciunt. Nã cùm animalia ex plantis alantur; plantæ è terra ſuum alimentum attrahant: hæc autẽ in ſe materiæ ſalſuginoſæ non parũ, mineraléſque partes, aut ſpiritus in ſe contineat: facile hinc apparet, alimẽta, quibus veſcimur, ἀνεπιτήδεια ἄκρητα καὶ ἰσχυρὰ, vt appellat Hippocrates, *de priſca Medicina*, multa in ſe continere, quæ cũ nullo modo in alimentũ corporis abire poſſint, maturè, ac ſi fieri poſſit, mox in prima coctione ſecerni debent. Quod niſi fiat, & in primis viis relinquantur, & ab aliis poſtea ſecreta fuerint & per ſe extiterint, non ſolùm ſecundum primas qualitates homini nocent, ſed & ſecundũ δυνάμεις, ἀκρότητας, καὶ ἰσχῦς, vt *ibid.* Hipp. nominat, quatenus ſc. amara, ſalſa, acida, aut acerba ſunt, aut ſimiles qualitates habent. Hinc frequens eſt hypochõdriacis, vt amara, ſalſa, acida vomãt, quibus etiã dentes obſtupeſcãt. Atque has ipſas qualitates ſimul acceptas volumus, cùm humoris melancholici vel atri mentionẽ facimus. His enim eius natura abſoluitur, non ſolùm qualitatibus primis. *Quomodo generetur?*

Atque ob hos ipſos humores feculẽtos, aduſtos, fixos, qui mali huius præcipua cauſſa ſunt, ſi quis malum hoc tartarũ hypochõdriorum appellare velit, per me id ſanè licet: modò cauſſæ huius mali proximæ humoris nomẽ non deroget; neque hoc neget, in hac colluuie non ſolùm adeſſe humores fixos, & qui ad coagulationem tendunt, ſed & vaporoſos & flatulentos, vnde tot cerebri & cordis per conſenſũ affectus in hoc malo excitantur. Verùm quæ humorũ, qui mali huius cauſſa, diuerſitas ſit, ex iis, quæ de partibus, in quibus generãtur, dicenda iã ſunt, magis patebit.

Secundò ergo partes, in quibus generantur humores, huius mali cauſſa, & morbos ac diſpoſitiones earũ, ob quas vitioſi humores generãtur, quod attinet, nec de eo omnes idẽ docẽt. Diocles, vt ex *loco ſuprà allegato* patet, præcipuã huius mali cauſſã, obſtructionem venarum meſentericarum, & calorẽ eã de cauſſa ortum ſtatuit; quibus ex aliorum ſententia addit, oris ventriculi inferioris inflammationem. Et ſunt multi, qui in hoc & in aliis morbis, nihil niſi obſtructiones accuſant. Verùm equidem non negamus, in aliquibus vaſis humores quaſi impactos eſſe, ita quidem, vt vaſa iſta veluti varicoſa & cancroſa fieri interdum ſcribat Mercatus *lib.* 1. *de cur. morb. int. c.* 17. Etenim ſi natura vitioſos humores in vena caua per ramos eius in certas partes depellere poteſt, vt in cruribus varices: in aliis etiam partibus venæ cancroſæ humore atro turgeant, cur non idẽ in ramis venæ portæ accidere poſſet? Atque id vbi accidit, malum ferè deſperatũ eſt, & medicamentis facilè exacerbatur. Interim tamẽ, quòd hoc ſemper fiat, non eſt neceſſariũ, ſed in venis & arteriis multos prauos humores ſine obſtructione colligi poſſe: neque hic obſtructionem primariam huius mali cauſſam eſſe, etſi quandoque concurrere poſſit, vel ex eo patet, quòd in hoc morbo manifeſtus ſit ex liene in ventriculum & contrà commeatus. Et ipſe Galenus 5. *de loc. affect. cap.* 6. plures ex hypochondriacis ſplenicos eſſe, & ex hoc viſcere μοχθηρὸν ἰχῶρα irruere ſcribit. Neque ab *Cauſſa affect. hypochond.* *An ab obſtructionibus venarum fiat affect. hypochondr.*

obſtructionibus venarum hoc malum fieri, id ſatis argumenti eſt quod adfert Diocles, quòd alimentum corpori non diſtribuitur, ſed in ventriculo maneat incoctum, & poſtero die vomitu reiiciatur. Nam hoc ſi fieret, alimentum in toto corpore deeſſet, neque corpus ita nutriri, quod tamen plerumque fit, poſſet; ſed ideò hoc euenit, quòd ea cibi pars quæ in ventriculo cruda manet, & in pituitam mutatur, à partibus aliis non attrahitur, cùm vt alimentum corpori præbeat, inepta ſit, vt infrà dicetur.

An ex inflammatione circa ſtomachum?

Paulus Ægineta *lib. 3. de re medica, cap. 14.* & ipſe melancholiam hypochondriacam ex inflammatione circa ſtomachum oriri ſcribit. Verùm ſi inflammationem non veram, ſed φλόγωσιν ſeu calorem, & æſtum intelligit, facilè tolerari eius ſententia poteſt. φλεγμονὴ autem propriè dicta admitti non poteſt: cùm hæc ſine febre, quæ in hoc affectu rarò apparet, excitari non poſſit.

Auicennas *lib. 3. fen. 13. tract. 2. c. 1.* & ab hepate, & à liene malo huic materiam ſubminiſtrari ſcribit. Ait enim, *eſſe quoſdam, quibus accidit dolor ſtomachi cùm comedunt, & ſedatur poſt concoctionem & eorum plurimos eſſe melancholicos, & pati melancholiam hypochondriacam: eſſe quoſdam, quibus accidit dolor in fine ſpatij comprehenſionis cibi,* vt loquitur interpres, *in ſtomacho; & horum quibuſdam dolorem non ſedari, donec euomuerint humorem aceto ſimilem, ex quo ebullit terra, quo vomitu reiecto ſedatur dolor. Alios verò eſſe, quorum dolor ſedatur cum deſcenſione cibi, non cum vomitu, & cauſſam quidem primi eſſe effuſionem melancholiæ ad ſtomachum; ſecundi verò eſſe effuſionem bilis ad ipſum ex hepate: qui tamen duo humores non mox lædant, quoniam in profundum ventriculi effunduntur, verùm cum cibo permiſcentur, eo commouentur, & adſcendunt ad os ſtomachi, illúdque vellicant.* Quæ ſententia, ſi rectè explicetur, ſatis commoda eſt. Etenim vt nec vnus humor, ita nec vna intemperies in hypochondriaca affectione adeſt. Ex æſtu enim circa præcordia, ex vomitu bilioſo & æruginoſo, delectatione ex frigidis, calidam intemperiem adeſſe colligitur: contrà flatus, ructus acidi, ſputum copioſum, coctionis debilitas, crudorum ſuccorum vomitus, frigidam intemperiem arguere videntur.

An ab intemperie ſicca?

Rondeletius *meth. curandi morbos, c. 42.* Malum hoc ab intemperie ſicca cum aliqua caliditate ſine affluxu, ſed cum obſtructione potiùs, à ſanguine craſſiore fieri ſtatuit. Cum Rondeletio ferè conſentiunt ij, qui in hac affectione ventriculum & inteſtina calidâ & ſiccâ intemperie laborare putant, eáque calidiorem & ſicciorem chylum producere, venaſque etiam meſenterij intemperie ſiccâ & calidâ laborare, eámque foueri chylo craſſo & coctura calidiore.

Generatio affect. hypochondr.

Verùm, vt quid nobis hac de re videatur, dicamus, & modum generationis affectionis hypochondriacæ proponamus; primò monendum, Autores, dum in hoc obſcuro, & multis ſymptomatibus implicato affectu explicando laborarunt, alios ad alia reſpexiſſe: & alios quidem partes tantùm, quarum læſione ſeſe maximè prodit; alios eas præcipuè, in quibus mali quaſi ſcaturigo eſt, conſideraſſe. Ideóque diſcernendum eſſe inter partes, quæ per conſenſum in hoc malo afficiuntur, & inter locum, in quo materia mali cauſſa primaria generatur & colligitur. Deinde ſciendum, etſi ventriculus afficiatur, adſint vomitus & alia ventriculi malè affecti indicia: tamen ſatis multa teſtari, iſtos humores non omnes in ventriculo generati, ſed aliunde tranſmitti. Et licèt in ventriculo generentur, tamen ſaltem ſymptomatum, quæ circa ventriculum, non verò in genere affectionis hypochondriacæ, cauſſam eſſe; locum verò, vt iam antè dictum, in quo continetur cauſſa huius mali, eſſe vaſa quæ ad ventriculum à liene & hepate tendunt, & præcipuè quæ à liene, *vt antea* dictum. Quibus & maiores venæ portæ ramos, & quæ hos comitantur, arterias, quæ meſenterio & omento inſeruntur, addere poſſumus.

Cauſſa generationis affect. hypochond.

Cauſſam autem generationis horum humorum quod attinet, aliter alij hac de re ſentiunt. Humores quidem illos craſſos, pituitoſos, & ſæpe inſtar glutinis viſcidos, qui vomitu reiiciuntur, à ventriculi debilitate generari ſatis manifeſtum eſſe putamus; quæ ex eo præcipuè ortum habet, etſi cauſſa hæc à paucis attenditur, quòd ventriculus vitioſo ſanguine à liene tranſmiſſo nutriatur, vt infrà in ſymptomatum explicatione dicetur. Membrum enim ſi vitioſo ſanguine alatur, bene ſeſe habere, & rectè ſuum officium exequi non poteſt. Vaſa autem illa inter ventriculum & lienem quod attinet, hoc quidem extrà controuerſiam eſt, humores huius mali cauſſam in iis contineri: ſed de hoc quæſtio eſt, an ſua, an alterius viſceris culpâ hos humores cumulent hæc vaſa. Equidem venæ ipſæ à plurimis accuſantur, quòd calida & ſicca intemperie laborent; neque id negandum. Interim ſi omnia diligenter perpendamus, animaduertemus, vaſa hæc eam ipſam intemperiem à vitioſis, quibus ſcatent, humoribus, & vicinis viſceribus malè ſeſe habentibus accipere.

Alij ventriculum caloris & ſiccitatis arguunt, vt ſuprà dictum, ſimilémque chylum in eo generari ſtatuunt. Verùm tantum abeſt, vt ventriculus ſit calidior & ſiccior, vt etiam à pleriſque frigidior ſtatuatur; id quod ex ſaliuæ copia, ructibus acidis, tarda & difficili coctione, aliiſque ventriculi frigidi ſignis cognoſcitur; & cruditas nidoroſa, quod fieri deberet, ſi intemperie calida & ſicca ventriculus laboraret, minùs, ſed acida potiùs hypochondriacis familiaris eſt, ac ſi quam bilem reiiciant, ea non in ventriculo generatur, ſed ex vicino hepate effunditur. Et ipſi concedunt, in hypochondriacis generari chylum craſſum & viſcoſum, qui pituitoſus potiùs eſt, quàm melancholicus, & pituita etiam vomitu reiicitur. Neque id ventriculi calorem arguit, quòd præceſſerunt febres ardentes, vel diuturnæ. Nam id non ſemper accidit, & vbi accidit, febres tales potiùs calorem ventriculi diſſipant & imminuunt, quàm augent. Et omnia alia, quæ pro aſſerenda ventriculi intemperie calida & ſicca afferunt, ea potiùs, vt etiam Diocles docet, vaſis quæ alimentum ex ventriculo excipiunt, competunt, quàm ea à vitioſis humoribus accipiunt.

Atque ita δυσκρασία potiùs eſt inter ventriculum ac venam portæ, ac lienem & hepar. Et ſunt iſtæ contrariæ intemperies tam manifeſtæ, vt plurimi Medici dubitarint, vtram huius mali cauſſam conſtituere debuerint. Et ſi quæ eſt caliditas & ſiccitas in venæ portæ ramis, quam etiam Diocles agnouit, eam potius acceperunt à liene & ſanguine in eo elaborato; & mali ſi quid patiuntur ventriculus & venæ portæ rami, id acceptum ferunt lieni, qui ſanguinem incommodum pro iſtis nutriendis elaborat, vt poſtea dicetur. Neque flatus calidam & ſiccam intemperiem ventriculi ſatis arguunt, de quorum generatione poſtea dicetur. Et quamuis in curatione mali adhibeantur, quæ primas vias detergunt, humectant, & modicè refrigerant: tamen hoc non fit ratione ipſius ventriculi, ſed ratione vaſorum, quæ ſunt inter ventriculum & lienem. Et omnino δυσκρασία viſcerum curationem difficilem reddit, dum audacter ventriculum calefacere non licet.

Quapropter ſi rem hanc hinc inde penſitemus, & humores ipſos, à quibus affectio hypochondriaca prouenit, ac cauſſas, quæ præceſſerunt, diligenter conſideremus, commodiſſimum videtur ſtatuere, præcipuam, à qua vitioſi humores, proxima huius mali cauſſa generantur, cauſſam eſſe lienem: etſi quandoque & hepar non extra culpam ſit. Ventriculum verò, etſi quoque ad mali huius generationem facere poſſit, tamen non cauſſam proximam eſſe, ſed remotam, quatenus ſcilicet chylum prauum ſuppeditat. Cùm enim Lien, vt *Inſtitut. l. 1. c. 9.* & ſuprà *part. 4. c. 1.* ſatis monſtratum eſt, & à doctiſſimus hodie Medicis approbatur, etiam ſanguificandi organum ſit, & craſſiorem chyli partem ad ſe trahat, (quod etiam ij concedunt, qui tenuem ſanguinem in eo elaborari ſtatuunt) ac ſanguinem craſſiorem pro alendis in ventre inferiore viſceribus, ventriculo, inteſtinis meſenterio, omento elaboret; & ita prima ſanguificatio fiat in liene, ac quod impurum adhuc eſt, in liene primùm, ne ad hepar perueniat, ſeparari debeat: non mirum, ſi vel is debilis ſit, & malè ſeſe habeat, vel erratum aliquod in prima coctione commiſſum ſit, quod in ſecunda hac corrigi non poteſt, vitioſum ſanguinem in liene generari. Vt enim alia membra coctioni & officiis publicis deſtinata, vbi in actionibus ſuis fine ſuo fruſtrantur, vitioſos humores generant: ita idem in liene fieri neceſſarium eſt. Et ſicut ventriculus frigidus cruditatis acidæ, calidus nidoroſæ cauſſa eſt, hepar dum ſe malè habet, nunc ſanguinem bilioſum, nunc crudum, nunc aquoſum generat: ita etiam Lien malè diſpoſitus vitioſum ſanguinem generat, & præcipuè in hac affectione acidum. Atque ita in affectione hypochondriaca Lien ſemper laborat. Hinc porrò patet, ſi lien ſanguinem pro ſui officij ratione non bonum generet, partes modò enumeratas etiam bonum nutrimentum ab eo non accipere, & eas ipſas inde debilitari, ac multos vitioſos humores neceſſariò circa illas partes cumulari, inprimis ſi per conuenientes vias non euacuentur. Etſi enim lien naturâ ſuâ ſanguinem craſſiorem generat, atque etiam in eius coctione quædam excrementa prouenient: tamen ea in homine ſano non ſunt plura, quàm quæ quotidie per conuenientens vias iterum euacuari poſſint. Si verò plura ea proueniunt, quàm euacuari poſſint, ad mali huius generationem faciunt.

An lien cauſſa ſit collectionis humorum vitioſorum in affect. hypochondr.

Sunt quidem nonnulli, qui lienem huius mali cauſſam eſſe negant, & culpam in hac affectione in eum immeritò transferri cenſent. Nituntur autem eâ præcipuè ratione, quòd lien, vt ex eius tota conſtitutione ſatis patet, non melancholici excrementi ſit receptaculum, ſed ſanguinis, & quidem tenuioris officina. Verùm in priore equidem, quòd ſcilicet non ſit humoris melancholici receptaculum lien, ipſis facilè aſſentimur.

Lien qualem ſanguinem generet?

An lien ſanguinem tenuiorem generet?

Deinde lienem ſanguinem quendam feruidiorem ex craſſiore chyli parte, & ſanguine arterioſo mixtis generare, ſuprà *part. 4. cap. 1.* dictum. Quòd verò lien ſimpliciter tenuiorem ſanguinem generet, facilè ipſis aſſentiri non poſſumus. Neque enim credibile inteſtina & inferioris ventris membra, nobiliore ſanguine, quàm reliquas corporis partes ali; & ipſum lienis parenchyma, quod rubore & puritate ab hepatis parenchymate multum diſtat, & quodammodo nigricat, craſſiorem etiam ſanguinem in eo generari docet. Et quocunque ſe vertant ij, qui tenuem in liene ſanguinem generari ſtatuunt, hoc tamen fateri neceſſe habent, craſſiorem chyli partem ad lienem, antequam ad hepar perueniat, deferri; neque monſtrare poſſunt, inde ſanguinem in liene nobiliorem, quàm in hepate generari: vtpote qui, vt dictum, partibus ignobilioribus alendis dicatus eſt, & ex craſſiore materia, quàm ſanguis in hepate generatur, conſtat. Sit ſanè, vt multo ſero diluatur, non ob id tamen præſtantior eſt: hoc ipſum potiùs eius craſſitiem arguit, quæ vt diluatur,

multo

multo ſero opus habet. Vnde ipſe etiam Ariſtoteles non hepati prætulit lienem, ſed νόθον ἧπαρ appellauit. Sit etiam, vt hoc faceret lien; tamen rectè agens ſaltem id præſtaret, vbi ſcilicet ſuccum aquoſo humore dilutum & rectè coctum ad ſe trahit: vbi verò tenue quod eſt, primò ad ſe trahit, & forſan reiicit, quod per vrinam fieri ipſa experientia teſtatur, antequam craſſior pars ſuccedat, nonniſi vitioſum & craſſum ſanguinem inde fieri poſſe, manifeſtum eſt. Itaque ipſi concedant neceſſe eſt, dum lien aberrat in ſuo opere, craſſum gignere ſanguinem, qui multo ſero ad motum indiget, quo ſi deſtituatur, illúdque præpoſterè aliò rapiatur, multorum morborum cauſſa eſſe poteſt. Nemo verò opinor eſt, qui in lienem bene ſe habentem & ſanum, vel affectionis hypochondriacæ, vel alterius mali cauſſam referre velit. Quamuis verò omnia ſymptomata, quæ hypochondriacis accidunt, proximè ex ipſo liene deduci non poſſint, ſed facilè concedamus, in vaſis & locis propoſitis materiam horum malorum cauſſam hærere: tamen hinc non ſequitur, quòd lien nihil ad horum generationem faciat: ſicut non ſequitur, quòd ſanguificationis organum, licet non ſit ſcabioſum, ſanguinem vitioſum non generet. Si enim lien, ſeu ſuo vitio, ſeu ob errorem externum, ſanguinem excremento melancholico præter naturam ſcatentem generet, illud in locis modò dictis, & in partibus, ad quas nutriendas is mittitur, cumulatur. Vnde obſeruatum eſt ſæpiſſimè, lienem & vicinas lienis venas nigro humore fuiſſe oppletas & diſtentas.

Verùm, quod Marcellus Donatus *de hiſt. med. mirab. lib. 4. c.* 8. optat, id omnibus Medicis, præſertim in Germania optandum eſt, vt cadauera eorum, qui hoc morbo pereunt, inſpiciendi poteſtas ſæpe detur. Ita enim multæ controuerſiæ facilè componi, & multis rectiùs conſuli poſſet. Sed neſcio quæ ſuperſtitio obtinuit, vt piaculum vulgus habeat, cadauera hominum, aliàs vermium eſcam, anatomiæ debitæ committere; cùm tamen ſummorum. Imperatorum, Regum, & Principum autoritati id nihil deroget

Cur lien bonum ſanguinem non generet.

Quòd autem lien ſanguinem bonum non generat, accidit vel ipſius, vel chyli quem è ventriculo accipit, vitio. Lienis vitium, quod plerumque prima huius mali cauſſa eſt, principio eſt eius intemperies calidior quàm par eſt; cui ſæpe & caliditas hepatis accedit. Hinc enim accidit, vt lien, ſicut & hepar ob caliditatem cibum & potum ſæpe adhuc crudum ad ſe trahant, & quidem tenuem & aquoſam chyli partem maturiùs, craſſam tardiùs; vnde poſtea craſſior vehiculo deſtituta in meſaraicis ſubſiſtit, atque ibi hærens vlteriùs incraſſatur, ſæpe etiam aduritur, & poſtea ad lienem perueniens non rectè coquitur.

Reliqua quod attinet, quæ lienis ſanguificationem lædunt, & ob quæ is ſuis actionibus fruſtratur, quæ omnia erroris externi nomine veniunt, ſunt primò cibi praui ſucci, difficilis coctionis, & omnia quæ humorem crudum, craſſum, melancholicum generare ſolent. Quales ſunt panis furfuraceus, non benè fermentatus, cruſta eius præcipuè, legumina & lacticinia, oua indurata & frixa, aues in paludibus & ſtagnis degentes, carnes ferinæ pleræque, bubula, & omnes ſale & fumo induratæ, piſces paluſtres & viſcoſi exſiccati & ſale conditi, braſſica & ſimilia, dulcia etiam omnia. Nam τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμέα, καὶ τὰ στιφρὰ ὠφέλιμα· τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά.

Verumtamen intemperies illa calida non ſemper durat, ſed vbi deferbuit, vt fieri ſolet, ſiccitas plerumque relinquitur. Imò non ſolùm ad qualitates has reſpiciendum, ſed & modus ſubſtantiæ attendendus. Vt enim vbi hepar ſubſtantiæ ſuæ modum integrum obtinet, & ſucculentum, rubicundum ac floridum quaſi eſt, rectè ſanguificat: ita & lien, ſi naturalem illam διάθεσιν & ſubſtantiæ modum habeat, rectè etiam ſui generis ſanguinem generat; ſi verò ſit ſiccior, durior, aut etiam ſcirrhoſus. officium ſuum rectè exequi non poteſt. Hinc etiam accidit, vt non pueros vel adoleſcentes hoc malum affligat, ſed circa annum ætatis trigeſimum plerumque inuadat, vbi iam temperamentum lienis ſit ſiccius, eiúſque ſubſtantia durior, ſimúlque humores, qui in iuuentute à calore acriore aduruntur, poſtea, vbi calor ille deferbuit, tenuioréſque & calidiores partes exhalarunt, craſſiores & melancholici fiunt, melancholicúſque ex lienis natura tum ſanguis generatur.

Cur pueros & adoleſcentes non affligat affect. hypochondriaca.

Et omnino omnes diætæ errores, & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης huc pertinet; & ob ſolos diætæ errores, nullo antè in ventriculo vel liene vitio exiſtente, hoc malum generari poteſt. Exiſtimántque præſtantiſſimi Medici, hanc ipſam in diæta peccandi hodie licentiam, cauſſam eſſe, cur pauci ab hoc malo immunes ſint.

Non ſolùm autem cibi praui chyli vitioſi cauſa ſunt, ſed etiam ex bono cibo & potu ventriculus, ſi vel naturâ debilior ſit, vt diætæ errores tolerare non poſſit; vel diætæ erroribus, vel etiam à liene prauum alimentum ſubmittente debilitatus ſit, prauum chylum generat; cùm membrum quod prauè nutritur, officium ſuum rectè exequi non poſſit. Quas ob cauſſas omnes ventriculus plerumque cruditatis acidæ cauſſa eſt. Si tamen calidior ſit, & cruditatem nidoroſam pariat, ea quoque, ſi ſæpius continuetur, ad hoc malum generandum facere poteſt.

Siue igitur ciborum, ſiue ventriculi vitio crudus & vitioſus chylus generetur, vbi ad lienem & hepar tranſiturus, propter craſſitiem in via ſubſiſtit, & moram trahit, flatibus originem præbet, hypochondria diſtendit, atque vbi calorem concepit, aduritur, & vberiorem poſtea melancholico humori materiam ſuppeditat.

Deinde etiam animi affectus, & præcipuè ira, & curæ ac mœſtitiæ, malo huic cauſſam præbent; ac vulgo etiam notum eſt, maximè incommodum eſſe, ſi quis iratus, vel perterritus edat vel bibat. Et quidem duplici de cauſſa hoc accidit. Primò enim ab eiuſmodi affectibus ſpiritus, vt omnibus actionibus, ita & coctioni ciborum neceſſarij, ad alias partes auocantur: vnde coctio in ventriculo labefactatur, crudúſque & prauus chylus inde generatur. Deinde vt in ira bilis commouetur, aliiſque humoribus permiſcetur, eóſque corrumpit; ita etiam melancholicum, pituitoſum & atrum humorem, ſi ira & mœror coniungantur, commoueri credibile eſt; qui cum chylo non bene cocto commiſcentur, eúmque ampliùs corrumpunt, vnde ſanguis laudabilis gigni nequit; ſed humor chylo qualitatibus reſpondens, partim织 bilioſus, partim melancholicus, partim ater gignitur, & hinc rurſum pro alendis viſceribus infimi ventris tranſmittitur; & in hypochondriis praui humores cumulantur. Quibus accedit & hoc quòd in animi affectibus inprimis in arteriis humores mouentur & afficiuntur: cùm verò lien arteriis multis abúdet, eáſque quintuplo plures, quàm venas obtineat, in animi talibus affectibus etiam eius actionem turbari neceſſe eſt.

Hiſce de cauſſis omnibus, ob ventriculi ſcil. debilitatem, & in victu errores, cùm bonus chylus non generatur, vitium hoc coctionis primæ in ſecunda non corrigitur, & quod peccatum eſt, nec in vena porta, nec in liene, nec hepate emendatur; imò ſi hæc viſcera non bene ſeſe habeant, in iis ampliùs corrumpitur.

Deinde cùm in iſta, quæ in liene fit, ſanguificatione etiam ſua excrementa generentur, ſi ea non rectè excernantur, ſed in dictis locis cumulentur, ad mali huius generationem plurimùm facere poſſunt. Fiat verò hoc, cùm ea plura, quàm par eſt, generantur, vt omnia debito modo excerni non poſſint. Faciunt huc quies & otium, ob quæ multa excrementa in corpore retinentur, inprimis ſi accidunt meditationes & lucubrationes crebriores. Vnde literati, & ij qui vitam ſedentariam agunt, maximè huic affectui ſunt obnoxij.

Inprimis enim vita ſedentaria, vt in genere ad excrementa in corpore retinenda multum facit, ita in ſpecie ad accumulandos in dictis locis humores hoſce multum poteſt. Cùm enim glandulæ crebræ in meſenterio & pancreate hac etiam de cauſſa factæ ſint, ne à ventriculo & inteſtinis repletis, vel corporis inflexione, & abdominis compreſſione ea vaſa comprimantur, & diſtributio humorum impediatur; certè in vita ſedentaria continua vix fieri poteſt, quin vaſa iſta non aliquo modo comprimantur, vt etiam glandulæ iſtam compreſſionem ſatis prohibere non poſſint. Neque etiam neceſſarium eſt, vt in mortuis lien ſemper vel durus, vel ſcirrhoſus, vel tumidus, vel alio modo ad ſenſum malè affectus reperiatur: ſufficit ſi vel eius temperies, vbi occultæ proprietates non ſunt excludendæ, vel ſubſtantiæ modus ſit læſus, ob quæ vitia non recta fiat in eo ſanguificatio: quæ tamen ſenſibus deprehendi non poſſunt.

Quò faciunt & ipſæ glandulæ, quæ in meſenterio plurimæ ſunt. Cùm enim glandulæ non ſolùm vaſis, quæ per meſenterium plurima diſſeminantur, fulcimentum & firmamentum ſint, ſed & obſtent, ne vaſorum ductus vel à repletis inteſtinis, vel alia de cauſſa comprimantur: ſi ipſa præter modum intumeſcant, ipſa vaſa comprimunt: & inprimis hoc præſtare poteſt glandula illa inſignior in centro meſenterij, quæ primæ vaſorum diſtributioni addita eſt, & quâ tumore laborante totius corporis marcorem, ob impeditam chyli diſtributionem ſecutam fuiſſe, obſeruatum eſt.

Tandem etiam ſuppreſſæ conſuetæ menſium & hæmorrhoidum euacuationes in cauſſa ſunt, vt talia excrementa in primis viis cumulentur. Nam cùm per hæmorrhoides naturæ inſtituto humores melancholici, aduſti & ſalſi purgari ſoleant, ſi euacuationes iſtæ in iis, quibus conſuetæ ſunt, ſubſiſtunt; aut ſi in fœminis ſanguis qui ad vterum deſcendere debebat, & vitioſi humores, qui cum eo ſolent excerni, ſubſiſtant, in hypochondria decumbunt, malo huic materiam ſuppeditant. Et ſæpe in fœminis affectiones hypochondriacæ & vterinæ ita ſimiles ſunt, vt vix diſcerni poſſint, imò interdum coniungantur.

Et nihil eſt omnino è rebus non naturalibus dictis, in cuius vſu ſi peccetur, vt inde vel χύλωσις vel αἱμάτωσις lædatur, quod non etiam ad huius mali generationem facere poſſit; cùm quicquid vitioſum in hiſce coctionibus generatur, maximam partem in hiſce locis cumulari ſoleat.

CAPVT IV.

Signa Diagnoſtica, & ſymptomata, quæ affectionem hypochondriacam comitari ſolent.

Signa Diagnoſtica, & ſymptomataque affectionem hypochondriacam comitari ſolent.

TErtium, quod explicandum iam eſt, ſunt ſymptomata, quæ in affectione hypochondriaca occurrunt, atque ita vnâ operâ ſigna diagnoſtica ſimul explicabuntur. Etenim, vt de cauſſis, quæ anteceſſerunt, quæ etiam ſignorum fontem præbent, nihil ampliùs dicamus, cùm ſuprà explicatæ ſint,

adſunt cruditas & ἀπεψία ventriculi, flatus, rugitus ventris, ructus acidi, ſaliua multa, aluus eſt adſtrictior, æſtus in hypochondriis, lien in quibuſdam inflatur & intumeſcit, vrina varia eſt, nunc tenuis, nunc craſſa, turbida, feculenta, rubicunda: animi anxietas, arteriarum in ſiniſtro hypochondrio pulſatio, reſpiratio difficilis, cordis palpitatio, pectoris dolor, laſſitudo ſpontanea, dolor crurum, vertigo & oculis obuerſans caligo, aurium ſonitus, in quibuſdam metus, triſtitia, delirum, & alia. Non tamen in omnibus eadem, ſicut & in aliis plura, in aliis pauciora apparent.

Primò in pleriſque hypochondriacis Ventriculus malè ſe habet, & multa circa eum apparent ſymptomata, adeò quidem, vt nonnihil interdum hoc morbo affecti, ſaltem ventriculo ſeſe malè habere putent, eúmque ſolum accuſent. Neque mirum, hoc accidere. Longè enim alia eſt partium quæ ſibi ſaltem nutriendis laborant, ratio, quàm earum quæ toti corpoti proſpiciunt. Nam licèt muſculo alicui malum nutrimentum apponatur, toti corpori id parum nocet: at ſi membrum toti corpori inſeruiens non bene ſeſe habet, toti corpori damnum infertur. Res manifeſta eſt in hepate, quod dum ſanguinem non bonum generat, cachexiæ, hydropis, ſcabiei, & aliorum malorum cauſſa eſt. Idem in ventriculo accidit. Nam ſi ſanguis pro nutritione ventriculi à venæ porpæ ramis affluens non benè ſe habeat, ipſe etiam malè nutritus debilitatur, & malè coquit, & cibum in alienam ac vitioſam planè ſubſtantiam conuertit; imò cibos quoſdam ex peculiari vitio planè non alterat, vt licèt cibi reliqui mutentur, hi tamen poſtea planè crudi vomitu reiiciuntur.

Atque ita reciproca quædam malorum generatio eſt, dum lien prauum ſanguinem nutriendo ventriculo ſuppeditat, atque ab eo rurſum malum chylum accipit. Nimirum plerique hypochondriaci malè cibos coquunt, & non in chylum bonum, ſed in materiam nunc aqueam, acidam, acerbam, ponticam, nunc viſcidam mutant, quæ cùm nec ab inteſtinis, nec vaſis meſaraicis, vtpote ingrata & corpori alendo inepta, attrahatur, atque ita in ventriculo hæreat, nunc ſurſum repit, & linguam ac os ſaliuâ & humiditate aqueâ copioſa replet, vt continuò ægri ſaliuam & pituitam exſpuere cogantur; ſæpe etiam vomitu reiicitur. Antequam verò id fiat, maxima ſæpe præcedit in ventriculo humoris huius ebullitio, & inde flatuum copia excitatur, qui non ſolùm ventriculum, ſed & vicinas partes diſtendunt, & tantam circa præcordia anguſtiam atque anxietatem excitant, vt ægri in lipothymiam interdum incidant. Quæ ſymptomata non priùs ceſſant, quàm quod craſſius eſt vomitu reiiciatur; quod verò tenuius & vaporoſum, per poros & ἄδηλον διαπνοῇ diſcutiuntur: quod interdum cum horrore febrili accidit, quem etiam calor quidam ſequitur, qui poſtea ſudore euaneſcit. Nonnulli quidem hæc omnia ideò accidere putant, quòd craſſiores chyli partes, propter obſtructionem venarum, non poſſint deſcendere & diſtribui. Verùm obſtructio ſæpe nulla adeſt, & propterea nobis, vt dictum, probabilius videtur, id ideò accidere, quia cibus & potus non in chylum bonum mutatur, ſed in materiam alienam & naturæ inutilem conuertitur, vnde eam reliquæ corporis partes à ventriculo nec attrahere, nec recipere cupiunt. Interim tamen hoc hìc notandum, cùm ægri cum talibus vomitibus continuis ſæpe diu viuant, (ſicut monialem illam quæ vt refert Guil. Fabricius *cent. 4. obſeru. 32.* ab ætatis anno decimotertio ad quadrageſimumquartum ſingulis diebus materiam pituitoſam, ac inſtar glutinis viſcidam euomuit, hypochondriacam fuiſſe putamus: vt & aliam fœminam nouimus, quæ à multis iam annis ſæpiſſimè acida & ſalſa euomit, vt etiam dentes ipſi ſtupeſcant, interim ſua munia ſat bene obit,) & excrementa alui etiam reddant, neceſſe eſt aliquid cibi in bonum chylum mutari, idque etiam à natura retineri & attrahi: inde accidit, vt quod mireris, dum ægri illam pituitoſam & aquoſam materiam, in quam cibus corruptus eſt, vel inter edendum etiam continuò exſpuunt, vel mox poſt cibum ſumtum euomunt, nihilominus cibus modò aſſumtus non ſimul reddatur & euomatur, vtpote ex quo natura adhuc aliquid vtilis alimenti elaborare conatur.

Monendum tamen hìc, ea quæ è ventriculo euomuntur, non omnia in eo generari, ſed interdum etiam è liene & locis vicinis tranſmitti. Ita verò tam acida à quibuſdam euomuntur, vt etiam dentes, vt modò dixi, ab iis ſtupeſcant, quæ proculdubio in liene vitioſè coquente generantur; quæ atræ bilis nomine vulgò veniunt, etſi atrum colorem non ſemper habeant. In quibuſdam vitioſi humores per vas breue cum ſanguine in ventriculum è liene effunduntur, atque ſanguis iſte per vomitum poſtea reiicitur; in quibuſdam etiam per aluum euacuatur.

Flatus deinde huic malo ita ſunt familiares, vt iam olim etiam, teſte Diocle, flatuoſa hæc affectio ſit appellata. Cùm enim flatus duas habeant cauſſas, calorem imbecillem, & materiam humidam, eæ & hìc locum habent. Frigus enim nimium cùm reſoluere materiam non poſſit, vix illum flatum excitat; ſicca etiam materia, vtpote non reſolubilis, materiam flatibus non præbet. Verùm ſciendum eſt, non ſolùm eum calorem dici debilem, qui naturâ ſuâ talis eſt, qui materiam aliàs commodam coquere, vincere & ſubigere non poſſit; ſed & eum hìc intelligendum eſſe, qui aliàs quidem ſatis fortis eſt, aut ſæpe naturali maior; non tamen tantus, vt materiam, quæ vel nimis copioſa eſt, vel viſcida, aut omnino talis, vt reſoluta multos vapores excitet, omnem diſcutere poſſit. Vtroque modo in hypochondriaca affectione flatus, & inde prouenientes ructus, rugitus & murmura generari poſſunt. Primò enim cùm ventriculus & inteſtina (nam plerumque labes illis communis eſt) cibum non rectè concoquere poſſint, multi flatus inde generantur: deinde cùm calor in vaſis illis, quæ ſunt inter ventriculum & lienem, viciníſque in locis ſit validior, & materia ibi flatulenta hæreat multa, & quotidie ex coctione ventriculi debili chylus crudus, craſſus, & flatulentus ad venæ portæ ramos tranſmittatur, non mirum etiam eſt, multos flatus inde generari. Vnde rectiſſimè ſcripſit Fernelius *lib. 6. de part. morb. ac ſymp. cap. 3.* tunc præſertim ructus & flatus generari, cùm bilis flaua vel atra ventriculo ſubſternitur.

Flatus & ructus quomodo generentur in Affect. Hypochondr.

Vbi autem flatus illi hæreant, dubium. Equidem in ventriculo & inteſtinis etiam eiuſmodi hærere non negamus: verùm inprimis in ſiniſtro hypochondrio fluctuatio percipitur. Cuius rei cauſſam nonnulli conſtituunt colon inteſtinum, quod eò loci ſit arctius, vbi faciliùs flatus ſedem figere, quàm exire poſſint: tamen quia inde exitus aliquo modo pate, hic locus eſſe non poteſt. Scribit enim Marcellus Donatus *de hiſtoria medica mirab. lib. 4. c. 8.* ſe ſemper obſeruaſſe, quamuis repetitis euacuationibus cætera ſymptomata quieſcant, nunquam tamen fluctuationem tolli, neque imminui etiam, ídque argumento eſſe, aquoſitates eiuſmodi (addo etiam flatus) aliquo loco contineri, à quo nullo pacto poſſint, vel ſaltem difficilè dimoueri. Ipſe verò ſtatuit, hunc locum eſſe inter binas tunicas ſeu membranas Meſenterij. Calore enim abſumtâ pinguedine, inter binas illas membranas vacuum locum relinqui, qui poſtmodum paulatim ichoroſo humore à venis meſenterij reſudante repleatur, qui compreſſis inteſtinis moueatur, & hanc fluctuationem edat. Verùm ſi cauſſa eſſet hæc abſumtio pinguedinis in meſenterio, in omnibus eius partibus æquè hæc fluctuatio perciperetur. At verò in ſiniſtro ſaltem hypochondrio in vno loco percipitur, & noui quoſdam qui quoties ſiniſtrum hypochondrium, & quidem vno ſaltem in loco comprimerent, ſonitus ab adſtantibus audiretur.

Vbi flatus hæreant.

Vero ergo magis conſentaneum eſt, iſtos flatus contineri in illa cauitate in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu orta, & exitum non habente, ſed ita concluſa, vt aquam & flatus continere poſſit, ab Hier. Fabr. ab Aquap. in hiſtoria ſeu ſtructura omenti luculenter deſcripta, de qua *ſuprà* etiam dictum.

Ventriculi quoque dolores vehementes adſunt, qui nonnullis ad dorſum vſque procedunt, vt ab ægris, imò incautis etiam Medicis, ſæpe pro Nephriticis habeantur, concoctis deinde cibis quieſcunt, mox aliis cibis ingeſtis eodem modo reuertuntur, qui interdum ieiunos, interdum etiam à cœna moleſtant, & non ceſſant prius quam ægri euomant cibos crudos & phlegmata ſubamara & calida, aut acida, adeò vt dentes ſtupore afficiantur, vt Diocles *loco apud Galenum antea allegato*, habet. Cùm enim, vt ſuprà dictum, ventriculi tunicæ prauis humoribus à liene & hepate eò effuſis infectæ ſint, non mirum ſi is non bene coquat, cibúſque & potus vel crudus, vel parum mutatus, maximas anxietates & dolores excitet. Cùm enim in chylum mutatus non ſit, ab inteſtinis nec attrahitur, nec admittitur, in ventriculo moram trahit, & in flatus mutatus grauiſſimorum ſymptomatum cauſſa eſt. Ita vir quidam Nobilis, horâ à cibo ſumto quartâ, vel quintâ, quotidie grauiſſimos dolores patiebatur, qui à ventriculo in dextro latere verſus dorſum ad ſcapulas vſque extendebatur. Quâ de cauſſa pro Nephritico curatus fuerat cùm ſimul redderet vrinam rubram, craſſam, hypochondriacis & ſcorbuticis familiarem, quæ vbi turbabatur, ſedimentum rubrum, inſtar farinæ vel pulueris laterum, copioſum deponebat, quod pro calculo reſoluto malè habitum fuerat. Non verò mirum, ventriculum malè affectum partes vicinas, imò ipſos renes in conſenſum trahere. Etenim ſi renes malè affecti ob membranæ communionem ventriculum in conſenſum trahere poſſunt: quidni reciproco modo ventriculus dolens renes in conſenſum trahere poſſet? Quamprimùm verò Nobilis is cibum & potum, qui ita crudus adhuc erat, vt potûs odor etiam poſt horam quintam perciperetur, vomitu reiiciebat, confeſtim dolore & anxietate illâ liberabatur, & bene ſe habebat, quaſi nihil mali paſſus eſſet. Euomebat verò ſimul pituitam viſcidam ſibi cohærentem ſpithamæ ſæpe longitudine; per aluum verò, quam niſi medicamentis irritaretur, nunquam reddebat, eadem ſine fecibus etiam reiiciebatur, ſæpe vlnæ & ſeſquiulnæ longitudine ſibi cohærens, vt famulus cùm eam adſpiceret, ſerpentem ab hero per aluum deiectum eſſe exclamaret. Vide etiam ſuprà *p. 2. ſ. 1. c. 5.*

Aluus adſtricta eſt ob vaſorum ſæpe in vtroque latere, & vtriuſque viſceris, Lienis & Hepatis, ſiccitatem, ob quam alui obſtructionem & flatus retinentur, qui hypochondria tendunt, & tandem fecibus permixti, eas bubuli ſtercoris ſimiles reddunt. Accedit hiſce & hoc, quòd cibus ſæpe ſaltem in pituitam quandam & humorem viſcidum & flatuoſum mutatur, vt modò dictum, qui cùm corpori alendo ineptus ſit, in inteſtinis non promouetur, & vt viſcidus & glutinoſus, pertinaciùs iis adhærens, alui continuò adſtrictæ cauſa eſt. Neque enim facultas expultrix humorem tam viſcidum, niſi medicamentis adiuuetur, reiicere poteſt. Interdum tamen, ſi humores acriores reddantur &

exaſperentur,

exaſperentur, fluxus alui excitatur, nunc bilioſum, nunc melancholicum & nigrum humorem admixtum habens.

Æſtus etiam in hypochondriis, & quaſi inflammatorius quidam affectus, moleſto ardore & feruore interno, nunc in vno, nunc in vtroque hypochondrio ægros affligere ſolet, ex humoribus calidis & feruidis eò loci concluſis. Et ſolet iſte calor ac æſtus ſeſe magis exſerere, vbi vel cibi aut potus caliditate, vel aliâ cauſâ humores agitati fuerint. Solentque tunc calidis vaporibus ſurſum aſcendentibus malæ & tota facies rubeſcere. Interdum etiam, & quando vapor ex largiore potu præcipuè, per corpus vniuerſum diſpergitur, ephemera febris quaſi excitatur, quæ vaporibus illis ſudore diſcuſſis intra paucas horas euaneſcit.

Vrina eſt nunc tenuis, cùm ſcilicet humores craſſi vrinæ vias obſident, quæ ſimul paroxyſmi, ob flatuum & materiæ retentionem, & caloris augmentum inſtantis, eſt indicium. Plerumque turbida, craſſa, rubra, acris, ob materiæ admixtionem, imò interdum & fœtida. Quia verò plerumque cum talibus vrinis materia multa aduſta ſalis particeps, quam tartaream appellant, copioſè excernitur, accidere ſolet, vt vbi vrina turbatur, ſubſideat, vel copioſè, inſtar arenularum rubrarum, matularum parietibus vndiquaque adhæreſcat, ægriſque calculi metum, qui tamen ſæpe nullus adeſt, afferat. Etſi enim & à renum caliditate ſæpe iſta ſabuloſa materia proueniat: tamen & in hepate ac venis craſſiores & tartareæ ſanguinis partes in materiam eiuſmodi coagulantur, quæ continuò per vrinam redduntur, ſine vlla calculi moleſtia.

Adeſt etiam anxietas, quæ accidit non ſolùm dum vapores ad cor aſcendunt, idque affligunt, ſed & dum ventriculus afficitur. Dum enim cibus ſemicrudus in eo moram trahit, & in flatus reſoluitur, anxietatem ventriculi parit. Si verò ad vaſa vicina intemperie calidâ laborantia peruenit, fit à calore igneo quaſi quædam ebullitio, parteſque chyli plurimæ in flatus abeunt, qui non ſolùm ventriculum, ſed & hypochondria extendunt, & in partibus in quæ ſenſum à neruis ſextæ coniugationis accipiunt, anguſtiam producunt atque anxietatem, cui ſæpe lipothymia accedit. Idque eò faciliùs accidit, quòd ipſa hæc vaſa, vt & lien intempeſtiuè, quod tenuius eſt, ad ſe primò rapiunt; craſſior verò pars chyli ſeorſim relicta diutius moram in hiſce vaſis trahens corrumpitur, naturæque aduerſam qualitatem accipit, & in excrementum potiùs, quam alimentum abit. Neque hæc ſymptomata priùs ceſſant, quàm natura quod craſſum eſt, vomitu reiecerit; quod verò tenuius eſt, per poros cutis, vel ſenſibiliter formâ ſudoris, vel inſenſibiliter diſcuſſerit. Acciditque hoc ſæpe cum horrore quaſi febrili.

Affligit etiam ſæpe ægros cordis palpitatio & animi deliquium, quæ fiunt partim ob ventriculi conſenſum, partim quòd ab humoribus prauis ſimiles vapores ad cor adſcendunt, quos dum cor depellere & à ſe amoliri conatur, hunc celerem, velocem & inordinatum cordis & arteriarum pulſum excitat. Atque tum plerumque ægri de vita deſperare, & auxilium omni modo poſtulare ſolent. Iidem vapores pulſus varij cauſſa ſunt.

Pulſatio præterea in ſiniſtro hypochondrio fit ab intemperie calida. Vt enim arteriæ temporum pulſant magis, ſi corpus vel à vini potu, vel calore Solis incaleſcat: ita etiam ſi calor maior ſit in cœliaco ramo, qui in hæc loca diſtribuitur, fit inde pulſatio, idque præcipuè poſt vehementiorem motum & iram accidit. Ad quam rem etiam faciunt glandulæ in meſenterio plurimæ, & præcipuè magna illa, quæ in centro eius primæ vaſorum diſtributioni addita eſt. Cùm enim glandularum harum & hic vſus ſit, ne vaſorum ductus comprimantur, ſi illæ multo, craſſo & melancholico humore turgeant, arterias comprimunt, vnde in arteria cœliaca ſiniſtram partem perreptante, maior pulſatio excitatur.

Dum autem vapores illi reſoluuntur, & per œſophagum vel aſperam arteriam aſcendunt, palatum, linguam, & os exſiccant, & ſitim leuem excitant.

Reſpiratio difficilis ſæpe redditur, & quidam dolor & conſtrictio in pectore perſentitur, cùm ob neruos muſculis pectoris dicatos affectos, vt poſtea dicetur, tùm quia per venas & arterias vapores è materia praua in hypochondriis ſtabulante in muſculorum ſpatia effunduntur, vicinaſque membranas afficiunt, vt ſuprà dictum. Quibus accedit & hoc, quòd flatus & vapores partim ex crudis humoribus in ventriculo, partim ex prauis humoribus in hypochondriis collectis excitati diaphragma comprimunt.

Dum verò dictum lien aquoſam ac tenuem chyli partem maturiùs ad ſe trahit, eam in vapores tenues & acres reſoluit, qui ad caput eleuantur, illud replent, cerebrúmque perturbant. Et aliàs etiam humores melancholici & aduſti in hypochondriorum venis & arteriis hærentes, vapores multos de ſe emittunt, qui ad caput per venas & arterias aſcendunt, vnde varij affectus ac ſymptomata in capite ac neruoſo genere ortum habent. Etenim dum panniculos cerebri peruadunt, illos lancinant, doloremque excitant, ita vt nonnulli cerebrum à cranio quaſi auelli ſibi conquerantur: dum cerebrum peruadunt, ſpiritus perturbant, oculis caliginem ſuffundunt, aurium tinnitum excitant. Nonnullis vertigo oboritur, & caligo oculis obuerſatur; aliis aurium ſonitus, in nonnullis triſtitia, metus, falſa imaginatio & deliria melancholica fiunt, vitio ſpirituum, qui à vaporibus illis inquinantur, vt *lib. 1. Practica, de Melancholia hypochondriaca* dictum. Nonnulli enim continuò ſibi ab Apoplexia, alij ab Epilepſia, alij à ſubitâ morte metuunt, alij ſe faſcinatos eſſe credunt, alij alios morbos imaginantur. Hinc nonnulli perpetuâ triſtitiâ, alij etiam fletu & eiulatu ſe macerant.

Tandem verò, ſique diu malum duret, in Melancholiam abit: ſique vapor vel humor cerebro communicatus ſit, atra bilis ex bile aduſta maniam excitat. Si vapores ſunt acres, Epilepſiam quandoque pariunt. Ita memini, virum hypochondriacum Epilepticum factum, & tandem etiam cœcum euaſiſſe. Idem antea Somnambulo fuerat. Quandoque etiam malum in Apoplexiam terminatur.

Dum verò neruos vapor ille occupat, prout vim vel narcoticam, vel neruos vellicandi habet, ſymptomata Paralyſi & conuulſioni ſimilia in iis excitat. Hinc ſi in neruos linguæ feratur, ſermonem difficilem reddit, aut muſculos laryngis conſtringit: Si ad neruos thoracem mouentes feratur, difficilem reſpirationem excitat, vt præcordia & thorax quaſi conſtringantur. Si neruos brachiorum & crurum peruadat, membra hæc ad motum pigra reddit, & laſſitudinem in iis excitat. Ad laſſitudinem tamen excitandam etiam facere poſſunt humores ſeroſi, quando cum ſanguine per venas & arterias in ambitum corporis diſtribuuntur, & præcipuè ad crurum muſculos deſcendunt, eóſque grauant, vt tendi membra & pondere quaſi appenſo grauiora putentur. Imò interdum in iiſdem partibus dolor excitatur, cùm iidem humores ſeroſi, vel etiam vapores, membranis ac neruis ſeſe inſinuant, eáſque tendunt & vellicant. Ad extremos digitos cùm manuum, tùm pedum tandem delati, formicationis ſenſum, vel ſtuporem in iis, nunc hoc, vel illo excitant.

Vapores iidem, cùm ſint calidi & ſicci ac melancholici, ſpiritus animales perturbant, cerebrum exſiccant, & ita vigilias moleſtas, aut ſomnos perturbatos, ac inſomnia terroris plena pariunt. Imprimis verò vigiliæ poſt mediam noctem pleroſque moleſtare ſolent. Etſi enim poſt cœnam ad mediam noctem aut horam primam noctis ſatis benè dormiunt: tamen poſtea euigilant, & alij quidem duabus vel tribus horis vigilant, & demum manè circa horam tertiam vel quartam iterum dormire incipiunt; alij verò planè iterum dormire non poſſunt. Quod accidit proculdubio, dum chylus diſtribuitur, & ad ſecundam coctionem, ac lienem & vicina vaſa peruenit. Tum enim humores vitioſi in iis latentes agitantur, & ex agitatis vapores eleuantur, qui per venas & arterias ad caput delati vigilias excitant, quæ in nonnullis ad diem vſque durant, in quibuſdam verò, iis diſcuſſis, iterum ſomnus ſuccedit.

Non tamen iſta ſymptomata omnia in omnibus; ſed alia in aliis apparent, nunc pauciora, nunc plura, pro humorum varietate, & prout hæ vel illæ partes magis læduntur. Aliquando enim, vt & anteà dictum, nunc in vnius tantùm hypochondrij vaſis vitioſi humores continentur, nunc in vtriuſque; nunc etiam lien, nunc hepar, nunc vtrumque viſcus ſimul ab humoribus vitioſis obſidetur. Non verò eſt de eſſentia mali hypochondriaci, vt in hypochondriis tenſio, durities, dolor, & tumor percipiatur, cùm plerumque fomes mali ſaltem in ramis venæ portæ, & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor & cerebrum tranſmittantur.

Etſi verò hypochondriacâ affectione laborantes ſubinde aliquid mali, de quo conquerantur, habeant: tamen qui eo grauiter laborant, vehementioribus interdum paroxyſmis infeſtantur. Etenim ſi quacunque de cauſſa, ſeu interna, ſeu externa, Camarina illa & colluuies vitioſorum humorum in hypochondriis mouetur, vapor ille flatulentus ex materie commota excitatus, nunc ad ventriculum, nunc ad cor, nunc vtrumque viſcus viam affectat. Et quidem dum ventriculum petit, eum diſtendit, ac ructus excitat, & acrimonia orificium ventriculi afficit, indéque cerebrum in conſenſum trahit, atque anxietatem lipothymiæ ſimilem circa præcordia inducit: per gulam verò porrò aſcendens neruos linguæ afficit, vnde lingua quaſi rigere, & ad loquendum immobilis reddi incipit, vt de apoplexia ſibi ægri metuant. Eâdem de cauſſa nonnulli de obſtructione œſophagi & ſuffocationis periculo conqueruntur, id quod præcipuè cibum ſumturis accidit, vt *de Scorbuto* poſtea *ſect. 2. cap. 5.* dicetur; ob vapores ſtypticos & adſtringentes aſcendentes, & vel œſophagum diſtendentes ac vicinam arteriam comprimentes, vel muſculos laryngis & aſperiam arteriam contrahentes & ſtrangulantes quaſi. Dum per cœliacum arteriæ ramum in arteriam magnam, & hinc ad cor vapor adſcendit, eius palpitationem, & difficilem reſpirationem ac dolorem in parte pectoris anteriore excitat. Per vtramque verò viam dum ad cerebrum peruenit, ſpiritus perturbat, & oculis caliginem ſuffundit; & dum panniculos cerebri peruadit, illos lancinat, ita vt nonnulli cerebrum quaſi è cranio ſibi euelli conquerantur. Dum porrò illi vapores è cerebro ſecundum ductum neruorum deorſum feruntur, interdum ſtupor quidam & motus formicans nunc in dextro, nunc in ſiniſtro brachio, nunc in hoc, nunc in illo digito percipitur, ac dum tandem neruos ex oſſe ſacro prodeuntes vapor iſte attingit, atque in iis eundem affectum excitat, ægri, ne concidant, metuunt, & locum quieti quærunt. Interim ſudore frigido madeſcunt, tandémque calore cordis ſeſe exſerente, & vaporibus diſcuſſis, ægri ad ſe redeunt, nec ampliùs quid mali ſentiunt, niſi quòd de morbo grauiore, epilepſia

epilepſia, apoplexia, & ſubita morte ſibi metuunt, & hac triſtitiâ & metu ſe continuò macerant.

Signa partium affectarum. Atque ex his, quæ hactenus recenſuimus, ſymptomatibus ſatis malum hoc cognoſci poteſt, vt ſignis diagnoſticis aliis opus non ſit. Signa tamen partium præcipuè affectarum & cauſſarum addere vtile fuerit. Si in ipſo liene humor contineatur, tenſio & durities in regione lienis percipitur, facies eſt malè colorata. Si in hepate contineatur humor, è regione hepatis tenſio percipitur. Si in vaſis ſolùm inter ventriculum, lienem & hepar, poſt cibum, & cœnam præcipuè horis circiter 6. vel 7. flatus, rugitus, & dolores percipiuntur, nec tumor vel durities in alterutro vel vtroque latere percipitur. Si etiam ventriculus valde laboret, è coctionis vitio id cognoſcitur. Vterus ſi malo originem dederit, menſium ſuppreſſio adeſt, & frequens in ventre inferiori rugitus percipitur.

Et quia ἀντιπραξία viſcerum, ventriculi & hepatis, in hoc affectu plerumque adeſt, & curationem difficilem reddit, eam ſignis cognitam habere vtile eſt. Iecoris autem intemperies è ſuis ſignis cognoſcitur, maxillarum rubore, manuum & pedum calore, vrinæ robore, ac ſiti. Intemperies verò ventriculi frigida ex cruditate acida cognoſcitur; cui ſi quandoque accedit nidoroſa, fit hoc ob hepatis calorem, atque hoc non accidit, niſi vtraque cauſſa adſit, & tum adſunt flatus multi, dum calor hepatis nimius in craſſiorem materiam agit.

CAPVT V.

Prognoſtica.

Prognoſtica affect. hypochond. 1. Difficilis omninò hic affectus eſt, & quo vix alius tantâ ſymptomatum varietate & ægro & Medico plus negotij faceſſit. Idque cùm ipſius humoris ratione, qui contumaciſſimus eſt, tum ob viſcerum ἀντιπραξίαν, & contrariam tum eorum tum humorum intemperiem. Etenim ventriculus plerumque frigidus eſt; contrà humores in hypochondriis, & ipſa vaſa, quibus continentur, calida.

2. Quibus accedit, quòd malum hoc plerumque in habitum degenerauit. Cùm enim prauum alimentum viſceribus hiſce nutriendis à liene tranſmittatur, inde illorum diſpoſitionem euerti neceſſe eſt.

3. Curationem etiam difficilem reddit, quòd materia, quæ ſæpiſſimè in cauitate illa omenti continetur, non facilè exitum habet, & ibi concluſa detinetur.

4. Tandem cùm malum hoc ſit pertinax, & quòd curatio non ſemper ex voto ſuccedat, cauſſa non minima eſt, quòd ægri rarò in continuandis medicamentis obedientes ſunt, plerumque & Medicos ſæpe mutant.

5. Lenius malum eſt, cùm in dextro hypochondrio mali cauſſa colligitur, cùm humor ſit mitior: grauius autem, cùm in ſiniſtro: grauiſſimum eſt, ſi in vtroque hypochondrio mali cauſſa hæret, & vehementiora habet ſymptomata: quæ eò ſunt grauiora, quò humor magis ad atræ bilis naturam accedit. Et ſi ſaltem in vaſis, nullo verò in viſcere humores contineantur, mitius malum eſt. Contumaciſſimum malum eſt, cum materia in omenti cauitate continetur; cùm vix purgantibus medicamentis inde exturbari poſſit.

6. Hæmorrhoides, varices, & ſæpe in mulieribus menſes malum hypochondriacum ſoluunt. Si tamen ſint moderata; ſi verò diutiùs durant, periculum portendunt. Hæmorrhagia quoque naris ſiniſtræ interdum prodeſt.

7. Mares equidem, quàm fœminæ, faciliùs hoc malo corripiuntur; cùm fœminæ humidiores ſint, & cùm menſibus ſæpe praui humores euacuentur: ſi tamen eæ corripiuntur, difficulter vel rarò curantur, cùm & cauſſam vehementem præceſſiſſe neceſſarium fuerit, & plerumque vterini affectus ſeſe huic malo aſſocient, ídque grauius reddant.

8. Vrina craſſior melior eſt in hoc morbo, quàm aquoſa & tenuis, quæ craſſos humores in corpore detineri arguit. Nigræ quoque vrinæ ſine febre ſæpe hunc morbum ſoluunt.

9. Aluum in hoc morbo laxam habere, bonum; contrarium malum. Vomitus quoque cum διαρροίᾳ ſæpe vtilis.

10. Vertigo & diuturnus capitis dolor in hypochondriaca affectione, in epileſiam & conuulſiones, vel cæcitatem, interdum in vtrumque abit, nonnunquam in apoplexiam mutatur.

11. Affectio hypochondriaca ſæpe quoque ſcorbutum comitem ſibi adciſcit, interdum etiam in hydropem degenerat.

12. Hipochondriaci ſæpe nauſeabundi, vomentes, aſſumpta malè concoquentes vel in febres hecticæ non abſimiles incidentes, tabidi moriuntur.

CAPVT VI.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Cvrationem quod attinet, cùm cauſſa, è qua ſymptomata & mala antea enumerata in hac affectione ortum habent, ſit colluuies illa humorum vitioſorum in hypochondriorum locis ſuprà explicatis hærens, facilè hic patet, primariam indicationem eſſe, vt illi humores euacuentur, & vapores, qui ab iis eleuantur, & variorum ſymptomatum cauſſa ſunt, diſcutiantur. Quod vt commodè fiat, non ſolùm viæ illæ, per quas euacuandi ſunt, lenientibus medicamentis expurgandæ, ſed & cùm humores illi craſſiores ſint, & ob ventriculi coctionem læſam pituitoſi & viſcidi humores admiſceantur, incidentibus, attenuantibus, aperientibus ac detergentibus opus eſt. Verùm cùm & humores mali huius præcipua cauſſa ſint calidi, & vaſa illa, in quibus continentur, ſint calidiora & ſicciora quàm par eſt & inflammatoriam quaſi diſpoſitionem habeant, non ſolùm citra inſignem calefactionem hæc peragenda, ſed & moderatè refrigerantibus & humectantibus, illámque intemperiem corrigentibus opus eſt. Poſtea danda opera, ne humores hi vitioſi iterum generentur; & proinde partium, quarum vitio genera i ſunt, intemperies & debilitas corrigenda, naturalis verò conſtitutio conſeruanda & roboranda, atque ita humorum vitioſorum generatio præcauenda. Tandem partes, quæ humores & vapores illos ſuſcipiunt, atque ab iis afficiuntur, roborandæ, & ab inſultu humorum & vaporum defendendæ, vaporeſque à partibus principibus auertendi, ac ſymptomata tollenda.

Verùm hæc omnia expedire difficillimum eſt. Etenim cùm Indicationes dentur contrariæ, & quidem ventriculus plerumque debilis calida requirat, attenuantia etiam & incidentia, aperientia, ac detergentia medicamenta pleraque calida ſint; contrà inflammatoria illa vaſorum diſpoſitio, & humorum calida intemperies refrigerantia requirat: cautè agendum, ne dum vni prodeſſe ſtudemus, alteri noceamus. *Vena ſectio.*

Venæſectionem quod attinet, cùm humores morbi cauſſa in venæ portæ ramis conſiſtant, ſi hi eodem modo, vt venæ cauæ rami, paſſim in corpore aperiri poſſent, commodiſſimè per eos cum ſanguine vitioſi humores euacuarentur. Verùm ea commoditas non datur, nec vllus venæ portæ ramus ad extrema corporis pertingit, niſi hæmorrhoidalis ad inteſtinum rectum pertingens. Hic ergo ſi aperiatur, affectum hunc feliciſſimè curat; cùm vitioſis humores in venæ portæ ramis collectos euacuet. Verùm hoc vix vnquam feliciter accidit, niſi natura ſponte hæmorrhoides eas aperiat, aut certè humores eò protrudat, & per eas vitioſos humores euacuare conſueta ſit. Hoc enim niſi fiat, & externæ hæmorrhoides arte aperiantur, tunc id, quod Riolanus monet, accidit, vt ſanguis qui peccat in vena portæ, non euacuetur, ſed bonus è vena caua, qui non peccat. Hæmorrhoides verò internæ, modò commodè id fieri poſſit, etiam in iis aperiri poſſunt, quibus nunquam fluxerunt vel tumuerunt, vt latentes in vicinia vitioſi humores per eas euacuentur, & natura ſanguinem vitioſum per hanc viam euacuare adſueſcat, quæ ſæpe etiam ſponte per hanc viam humores vitioſos in venæ portæ ramis collectos cum ægri commodo euacuare ſolet. *Hæmorrhoides duplices.*

Cùm autem hæmorrhoides duplices ſint, internæ à vena portæ, & externæ à vena caua ortæ: non ſine cauſſa quæritur, an vtræque, ſeu à natura, ſeu arte apertæ, idem in hypochondriaca affectione commodum præſtent. Plerique hæmorrhoides externas, cùm à ramo hypogaſtrico proueniant, parum commodi in hac affectione afferre poſſe ſtatuunt. Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidib.* in quo prolixè & diligenter ea quæ de hæmorrhoidibus dici poſſunt, explicat, ſtatuit (& res ita ſe habet) dari duplices hæmorrhoides, alias à vena lienis, alias à vena caua, quarum illas alij internas, has externas nominant. A magno enim venæ portæ ramo qui ad lienem fertur, quaſi ab eius medietate oriri propaginem effatu dignam, & rectà per meſenterium ad inteſtinum rectum deſcendere, eique retrò magis verſus coccygem inſeri, & tandem oris ſuis in inteſtini huius finem deſinere, atque has eſſe hæmorrhoides à portæ ſeu lienis vena ſcribit. Similiter à venæ cauæ & arteriæ magnæ propaginibus, quæ in magnâ cauitate ab oſſe ſacro & coxendice efformata producuntur, duos effatu dignos ramos ad anum, ſeu muſculum inteſtinum rectum cingentem, ſphinctera dictum, deſcendere, & vnum in dextra, alterum in ſiniſtra parte, & ita illas retrò potiùs & parti poſteriori inteſtini, has verò potiùs ad latera inſeri docet. Atque venas illas è porta antiquis notas, has verò à caua incognitas eſſe ſcribit, ea de cauſſa quòd cùm hæmorrhoides, quæ à porta proueniunt, ſanguinem craſſum, nigrum & feculentum euacuent, quæ verò à caua, plerumque tenuiorem & feroſiorem, antiqui ſaltem hæmorrhoidum, quæ craſſum ſanguinem euacuant, morbiſque melancholicis, & à liene ac vena portæ ortis proſunt, mentionem faciant, vt ex Galeno 3. *aph.* 4. 6. *aph.* 11. 12. 21. 47. 48. 2. *ad Glauc.* 6. *Epid. comm.* 3. *& comm.* 6. *text.* 8. videre eſt. Hieronymum Fabricium ſequitur Io. Riolanus *Anthropographiæ lib.* 2. *cap.* 17. qui ſimiliter ſtatuit hæmorrhoidas internas prouenire à ramo venæ portæ hæmorrhoidali, externas verò ab hypogaſtrico, illáſque recti inteſtini partibus internis inſeri, has in partes externas, ani muſculos ſcilicet, diſſeminari; hæmorrhoidalem portæ eſſe vnicam, ſociámque habere arteriam à meſenterica infra ramos producentem; hæmorrhoidalem verò cauæ eſſe duplicem, vtrinque vnam, & vtramque comitem habere arteriam ab hypogaſtrica deriuatam: ac proinde per illam portæ cacochymiam, per has venæ cauæ plethoram euacuari. Propterea Medicos reprehendit

hæmor

hæmorrhoidibus prouocandis addictos, quòd dum externas hæmorrhoides aperiunt, purum ac tenuem ſanguinem extrahunt, craſſum & impurum intus relinquunt. Atque hoc diſcrimen itidem antiquis incognitum eſſe exiſtimat.

Verùm enim verò etſi quæ de hiſtoria hæmorrhoidum diligenter à doctiſſimis hiſce Viris ſcripta ſunt, veriſſima eſſe concedimus, atque hoc etiam admittimus, externas non ſatis commodè aperiri ad humorem melancholicum euacuandum, niſi ſpontè à natura aperiantur: ſunt tamen quædam, quæ in hiſce opinionibus deſideramus. Sit enim ſanè, vt originem externarum hæmorrhoidum à vena caua prodeuntium antiqui ignorauerint, quod tamen in medio relinquimus: ipſi tamen externas nullo modo ignorare potuerunt, vtpote quas oculis obuias habuerunt, quaſque ſæpe viſerunt.

Ex quo ſequitur alterum, per hæmorrhoidas externas etiam atros & alios vitioſos humores, qui circa lienem & hepar colliguntur, euacuari. Cùm enim antiqui has hæmorrhoidas non ignorauerint, interim affirment, vt ex locis antea allegatis apparet, per hæmorrhoidas euacuari hepatis materiam feculentam, ac bilem atram, hæmorrhoidas eſſe maximum melancholiæ remedium, & ab atra bile vexatis eſſe bonas, lienem induratum ſanare: facilè hinc patet, experientiam ipſam eos edocuiſſe, atros & alios vitioſos humores circa lienem & hepar in venæ portæ ramis collectos, per eas euacuari. Idque ita ſe habere quilibet, qui volet, in praxi quotidie obſeruare poterit. Si enim in eos, qui ex hæmorrhoidibus commodum percipiunt, inquirat, omnes ferè hypochondriacos eſſe animaduertet. Si porrò quærat, vtræ hæmorrhoides fluant, externæ vel internæ, in pleriſque externas fluere, ægriſque etiam hypochondriacis commodum afferre; internas rariùs aperiri: & proinde per illas non ſolùm plethoram, ſed & cacochymiam & vitioſos humores euacuari intelliget. Licet verò etiam interdum tenues quidam humores & ſanguis rubicundior per eas euacuari videatur: tamen is non purus eſt, ſed ſeroſus & ſalſus, ac ichor etiam ſine ſanguine profluit. Colliguntur verò in venæ portæ ramis non ſolùm humores craſſi & nigri, ſed etiam ſæpe ſeroſi & ſalſi.

Etſi verò à diuerſis venis hæmorrhoides internæ & externæ ortum habeant: tamen quia eidem inteſtino recto inſeruntur, communicationem quandam horum vaſorum eſſe, & oſculis ſibi mutuò occurrere, & ex hæmorrhoidibus internis humores vitioſos externis etiam communicari, & per eas effundi, res ipſa, & quæ quotidie circa ægros accidunt, loquitur; cùm videamus, affectibus hypochondriacis laborantibus hæmorrhoidas etiam externas fluentes plurimùm prodeſſe.

Cæterùm reliquos venæ cauæ ramos incidendi eſt nulla neceſſitas, niſi forſan plethora ſimul vrgeat, & magna pars materiæ vitioſæ venæ cauæ iam ſit communicata, & circa hepar φλόγωσις aliqua adſit. Tum etiam venam in brachio aperire vtile eſt. Si verò à menſibus ſuppreſſis malum originem habeat, vel augeatur, venas in pedibus aperire, vt & menſtrua prouocare, vtile eſt. Quod & in iis facere non incommodum erit, quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ ſunt.

Lenientia.

Purgationem quod attinet, vt primæ viæ primùm euacuentur, primò omnino lenioribus medicamentis vtendum: à purgantibus verò fortioribus abſtinendum, cùm metuendum ſit, ne fortibus à longinquo & toto corpore vitioſi humores verſus primas vias trahantur, & ibi cumulentur, atque à calidioribus & ſiccis medicamentis vaſorum & viſcerum intemperies augeatur.

Vtiliſſimi ſunt hunc in finem clyſteres leniores, vt & medicamenta lenientia, ſyrup. violarum ſolutiuus, mercurialis, aloë, caſſia; cui tamen, quia flatulenta eſt, ſemen aniſi, vel ſpecies hieræ addendæ ſunt, polypodium, folia ſenæ, Electuarium lenitiuum, diacatholicum.

Vomitus.

Nec inutile fuerit vomitum mox in principio, ſed lenioribus medicamentis ciere; vt ſi quid pituitoſæ & excrementitiæ materiæ in ventriculo hæreat, reiiciatur, ne poſt aliorum medicamentorum vſum ad penitiores corporis partes deducatur.

Præparantia.

Hinc ad præparantia accedendum. Etſi enim humores hi coctionem propriè non requirant, vtpote qui putridi non ſunt, nec ſanguini in vena caua permixti: præparatione tamen indigent, & craſſi ac viſcidi attenuandi, incidendi & detergendi, atque aduſti temperandi.

Vtiles hic ſunt *radic. gramin. aſparagi, borraginis, bugloſſi, fœniculi, ſcorzoneræ, polypod., glycyrrhizæ, filicis, cichorij, endiuiæ, capilli veneris, ceterach, lingua ceruina, chamædrys, fumaria, agrimonia, centaurium minus, abſinthium, ſem. geniſtæ, fœniculi, ſuccus pomorum odoratorum*, qui humori melancholico valde aduerſatur. Ex his verò nunc mitiora, nunc fortiora eligenda, pro natura humoris, & loco in quo ſubſiſtit. Nam cùm ipſi lieni humores impacti ſunt, fortioribus medicamentis opus eſt. Inprimis verò in vſu horum medicamentorum perpendendum, an acida, an verò nidoroſa cruditas plus ægro moleſta ſit, & ad hoc malum conferat. Etſi enim ex vtraque generari poſſit, tamen ſecundum hanc vel illam vt accidentia variant, ita etiam curandi ratio variat. Etenim in acida cruditate calidioribus vti licet. In nidoroſa verò, & vbi inſignis adeſt φλόγωσις, temperatioribus vtendum, cichorio, borragine, quibus aliquid oxymelitis addi poteſt. De tartaro & medicamentis è tartaro paratis, dictum ſuprà, *part. 3. cap. 3.*

Purgantia.

Humoribus præparatis, ad purgationem accedendum. Vbi tamen à fortioribus abſtinendum, ob cauſſam antea dictam, & ne ventriculus, qui in hypochondriacis ferè debilis eſt, fortioribus medicamentis purgantibus debilitetur. Et de hac inprimis melancholiæ ſpecie, quæ ex hypochondriis ortum habet, verum eſſe putamus, quod Crato *conſ. 24.* ſcribit, ſe multos melancholicos curaſſe, licèt verè affirmare poſſit, ſe nunquam lapide lazuli, vel ſcammonio vſum fuiſſe. Talia medicamenta ſunt, *polypodium, fumaria, epithymum, ſena, radix gialapæ, myrobalani Indæ, electuarium diacatholicum, ſyrup. de polypod. de pomis, Regis Sabor, de epithymo Meſue.* Quibus interdum & helleborum nigrum admiſcere licet.

Quibus debilis calor innatus; iis non ſæpe purgandū.

Vbi tamen idem, quod de præparantibus dictum, attendendum. Nam ſi cruditas acida adſit, & humor aliquis pituitoſus ac viſcidior admiſceatur, paulò fortiora, & pituitam etiam purgantia, vt agaricum, turbith, ſpec. diaturbith, epiſcopi, & ſimiles admiſcere licet: eâ tamen lege, vt ægri ſumto medicamento vltra duas vel tres horas non ieiunent, ne vis fortioris medicamenti vltra hepar, & lienem ad remotiores partes penetret, ſed ſolùm id, quod circa ventriculum & hepar ac lienem eſt, euacuet. Si verò nidoroſa cruditas præceſſerit, lenientibus vtendum, vt manna, ſyrup. roſar. vel violar. ſolutiuo, rhabarb. foliis ſenæ. Et ne calor viſcerum purgantium vſu quocunque modo augeatur, vtile eſt poſt ſumtum purgans, paulò ante cibum, hauſtum bonum ſeri lactis caprini ſumere, quod & purgans abſtergit, & calorem illum in viſceribus temperat.

Simul tamen in purgantibus exhibendis, ad cauſſas generantes vitioſos humores reſpiciendum. Etenim ſi crudi, & frigidi humores in ventriculo generentur ex ſolo caloris innati defectu, id quod in literatis & ſtudio nimio deditis ferè accidit, (& tum ructus ac flatus qui emittuntur, & aciditatis & nidoris expertes ſunt) à frequentibus purgationibus abſtinendum, cùm ab iis calor natiuus ampliùs debilitetur: ſed calor natiuus augendus & fouendus, & bona diæta ordinanda. Si verò à cauſſis refrigerantibus ortum habeat malum, humorémque frigidum & acidam cruditatem comitem, frequentiùs purgandum, neque enim vnâ vice facilè vitioſi humores euacuantur. Ita ſi ex calore viſcerum inſigniore humores aduſti generati ſint, ac ab eo adhuc foueantur, omnino à valentioribus medicamentis, quæ illam intemperiem augent, abſtinendum; & leniora potiùs vſurpanda. Si verò humor craſſior ſit, & viſcerum intemperies calida minor, fortiora tutiùs vſurpantur.

Et cùm, qualiſcunque etiam ſit humor, viſcera ſiccitate non careant, à valde calefacientibus & ſiccantibus abſtinendum; contrà ſemper vtile eſt medicamenta humectantia, & quæ alterandi vim habent, admiſcere. Vnde & medicamenta in forma liquida commodiùs exhibentur. Si tamen ea pilularum formâ exhibere libet, ſi humidi quid poſtea bibatur, incommodum hoc præcauetur. Hac ipſa de cauſſa aloës frequentior vſus non ſatis commodus eſt, præſertim ſi copioſiùs ſumatur, ita vt ad vaſa illa, calidâ & ſiccâ intemperie laborantia, & hepar penetrare poſſit. Interim ſi minore quantitate, & paulò ante cibum ſumatur aloë, & ex ea compoſita medicamenta, pituitoſos humores è ventriculo & inteſtinis abſtergere poteſt.

Et cùm humor huius mali cauſſa pertinax ſit, vnâ vice non tollitur, ſed neceſſarium eſt, purgationem aliquoties repetere, & per ἐπίκρασιν ſenſim materiam euacuare.

Vtiliſſimum quoque fuerit alterantia & præparantia purgantibus miſcere, & inde idonea humori præparando & euacuando medicamenta præparare, eáque ſæpius exhibere. Formulas propoſuimus *lib. 1. pract. p. 1. cap. 11.* & extant tales paſſim plurimæ: inter quas eſt & decoctum galli veteris, cuius deſcriptio eſt *in diſpenſatorio Auguſtano*, & apud Quercetanum *in pharmac. dogmat. reſtitut. cap. 8.* item pilulæ tartareæ, & de ammoniaco.

Malua ſemen.

Poſt omnem purgationem maluæ ſemen læuiſſimè tritum duarum drachmarum pondere exhibere iubet Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 10.* Humectat enim exſiccatam aluum. Ad abſtergendum etiam vias primas vtilis eſt cremor tartari, tartarum vitriolatum, & alia ex tartaro compoſita medicamenta.

In malo pertinaci etiam vomitus repetitus non inutilis fuerit. Sæpe enim vomitu eos humores è primis viis reiectos fuiſſe obſeruatum eſt, qui purgantibus euacuari non potuerant. Ratio tamen hic ventriculi habenda. Si enim is ſit debilis, vix habent locum vomitoria & ventriculo ex morbo afflicto ærumnam addere non licet, vt ſcribit Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 10.* Propterea etiam à fortioribus vomitoriis ventriculum valde debilitantibus abſtinendum.

Refrigerantia, attenuantia, & aperientia.

Si poſt purgantium vſum, medicamentorum reliquiæ aliquæ, vel intemperies aliqua ſuperſit, refrigerantium, attenuantium, aperientium, & detergentium vſu eæ abſumendæ, & tollendæ, ac venæ viſcera alteranda.

Huic ſcopo inſeruit imprimis ſerum lactis caprini, ſi 14. diebus vel pluribus, cum ſucco purificato cichorij, fumariæ, cardui bened. veronic. chamædr. ceterach, vel horum eſſentiis, vt hodie vocant, vel tincturis & conſeruis vſurpetur. Vtile eſt & abſinthium, centaur. minus & gentiana: cùm, vt ſuprà dictum, omnia amara lieni amica ſint, ſicut dulcia inimica. Vt autem medicamenta iſta ſine nauſea aſſumantur, extracta in pilul. redigi,

conſeruæ ſeorſim vſurpari, & hinc hauſtus ſeri lactis caprini ſumi poteſt. At ſi flatulentia ſeri lactis caprini metuatur, ſemen coriandri vel pauxillum ligni ſaſſafras in eo coqui poteſt. Hoc enim modo, quod reſtat humoris vitioſi in vaſis hypochondriorum abſtergitur & eluitur, & frigiditate ſeri lactis caprini caliditas & ſiccitas eorundem vaſorum temperatur, atque ipſis priſtina & naturalis temperies reſtituitur.

Diuretica.

Vrinam quoque prouocare per conuenientia medicamenta quæ tamen non nimis calefaciant & ſiccent, vtile eſt. Quamuis enim Hollerius *ſcholio in cap. 40. ſuæ pract.* nullam viam eſſe à liene ad renes putet, niſi multiplici tactu in venam cauam regurgitans humor eò perueniat: tamen res longè aliter ſeſe habet, & expedita ſatis, nec ita longa via eſt à liene per arteriam cœliacam ad arterias emulgentes, & ab his ad renes. Hinc etiam Galenus 2. *ad Glauc. cap.* 2. renes & lienem per vrinas expurgari docet. Teſtatur id etiam experientia, ac ſæpe obſeruauimus, ab hypochondriacis & lienoſis nigerrimas vrinas, & quidem cum commodo redditas fuiſſe. Quod etiam Antonius Valerius obſeruauit, qui *exercit. in modò allegatum caput Hollerij* refert, ſe nouiſſe virum religioſum, cui ter aut quater in anno, maximè vere aut autumno ineuntibus, intumeſcebat lien, quíque dolore hypochondrij tum infeſtabatur, & ſubliuidus fiebat toto corpore, tandem verò nigricantibus vrinis atramento ſimillimis, erumpentibus per quinque aut ſeptem dies, priſtinam ſanitatem recuperabat.

Diuretica reiicit in Lienis affectibus Septalius.

[Prohibet Septalius *animadu. Med. lib. 7. num. 62.* in lienis affectibus per vrinas euacuare: *Fruſtra*, inquit, *obſtructum, aut duritie tentatum lienem curare conantur ij, qui diureticis id aggrediuntur. Cùm enim nullus ab hoc viſcere ad vias vrinæ ſit tranſitus, Galeno etiam teſte* 13. meth. med. cap. 17. *id fruſtra tentari coniiciendum eſt, in quo Medicum fruſtrari ſine contingit. Per ſucceſſum igitur ea materia euacuanda eſt. Quod ſiquando aliqui per lotium copioſum curari viſi ſunt, vt de Bione ſcriptum eſt,* 2. Epid. ſect. 2. *id vel tanquam rarum, & per vias occultas factum recenſet Hippocrates; vel ſanè aliis adhibitis remediis emollientibus, diſſipantibus, & per aluum ſubducentibus, cùm multa fæculenta per venas ſupereſſet materia, quâ foueri aut renouari tumor ille poterat, per vrinas eâ ſubductâ, præſeruatio potiùs, quàm curatio facta eſt; quod imitari Medicus poterit, vbi nigras, craſſas, fæculentáſque vrinas adeſſe cognouerit. Diureticis enim tum tutò vti poterit, ad antecedentem materiam per eam partem euacuandam.* Hæc Septalius.

Verùm errat.

Sed multis modis Vir Clariſſ. fallitur. Primò quidem, dum nullam à liene ad renes & veſicam viam manifeſtam eſſe ſtatuit. Habet enim lien arterias multas, & ferè quintuplo plures, quàm venas, quæ cùm oriantur ab arteria cœliaca, à cœliaca verò facilis ſit via ad emulgentes arterias, ex his autem per renes ad vreteres & veſicam: hinc manifeſtè patet, commodiſſimè humores è liene per vrinas euacuari poſſe. Hinc ipſe Hippocrates *lib. de intern. affect.* lienoſis diuretica iubet exhibere, & *lib. de extern. affect.* bilioſis qui magnum lienem habent, & praui ac fœdi coloris ſunt, malignáque contrahunt vlcera, vrinas mouere iubet. Deinde ſalſum etiam eſt, quòd ſaltem præſeruationis gratiâ, & ad materiam antecedentem in venis contentam diuretica exhibenda cenſet; cùm ipſa experientiâ conſtet, humores melancholicos ex ipſo liene, & locis circa lienem, per arterias emulgentes, & hinc per vrinas euacuari. Atque ipſe ſæpiſſimè vidi vrinis nigerrimis ab ægris in affectibus lienis emiſſis, eos conualuiſſe: de qua re etiam videatur infrà *ſect. 2. cap. 6.*]

Si etiam hæmorrhoides vel menſes ſuppreſſi ſint, danda opera, vt conuenientibus medicamentis, de quibus alibi dictum, reſerentur.

Etſi verò quandoque purgantibus, & hactenus propoſitis medicamentis ſæpe repetitis malum hoc tollitur: tamen ſi paulò contumacius & diuturnius ſit, iis non ſemper cedit. Vbi ad tria efficaciſſima remedia tandem confugiendum eſt, chalybem, acidulas, & thermas.

An chalybs in hac affect. vtilis ſit.

Et primò quidem chalybem quod attinet, ſtatuunt quidem nonnulli chalybem eſſe temperatum, alij frigidum. Verùm ſi eius reſolutionem ſpectemus, & effectus attendamus, manifeſtum euadit, eum calidum & ſicciſſimum eſſe. Quapropter à nonnullis dubium hìc mouetur, an affectioni hypochondriacæ conueniat Cùm enim ea ab humore ſicco, & ſi ater ſit ſuccus, etiam calido proueniat, ei domando ineptus videtur chalybs. Præterea etiam vim adſtringendi & ſiſtendi aluum habet, de quo ſuprà, *p. 2. cap. de Dyſenteria, quæſt. 6.* dictum. Verùm etſi iſta ita ſeſe habeant, tamen experientiâ diuturnâ & multâ conſtat, Chalybem ad affectionem hypochondriacam, cachexiam in mulieribus ex menſium obſtructione, alióſque è pertinacibus lienis & venarum meſaraicarum obſtructionibus ortos morbos, eſſe probatum remedium, & meritò ob id magni faciendum. Plinius *natural. hiſtor. lib. 34. cap. 15.* inter alia de Chalybis vſu ſcribit: *Propinatur contra lienis vitia, abſumit enim illa.* Paulus Ægineta *de remed. lib. 3. cap. 49. Aquam, in qua extinctum candens ferrum, epotam ſpleneticis competere* ſcribit. Dioſcorides *lib. 5. cap. 53. lienoſis auxiliari.* Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 2. cap. 11. Lienoſis præſtantiſſimum eſſe remedium*, ait, *aquam, vinum aut poſcam, in quibus ferrum extinctum fuerit, per multos dies ſumtam.* Oribaſius *Synopſ. lib. 9. cap. 24. Cœliacis, & lienoſis multùm conferre*, author eſt. Rhaſis *lienis tumoribus vtilem eſſe* ſcribit, quem Serapio, Auicennas, & Halyabbas ſequuntur. Quæ omnia & poſteriores Medici confirmant, & omnes vno ore ferrum & chalybem lienis obſtructionibus prodeſſe teſtantur. Atque inter eos Iulius Cæſar Claudinus *reſponſ.* 29. ſcribit, *proprium melancholiæ hypochondriacæ alexipharmacum eſſe Chalybem: quoniam continuus illius vſus ſemper felicem finem in ægris ſit aſſecutus: ſiquidem in reſerandis obſtructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo verſatur, nulli medicamento cedat.* Et *de ingreſſu ad infirm. in appendice ſect. 2.* ſcribit, *in curatione melancholiæ hypochondriacæ medicamenta chalybeata ſibi nullum par habere.* Mercatus etiam *de morb. mul. lib. 6. cap. 6.* refert, *tantam eſſe Chalybis naturam & efficaciam, vt magnos etiam lienis & vteri ſcirrhos perſanaſſe viſum ſit.* Et *de intern. morb. curat. lib. 1. cap. 17. incredibili efficaciâ affectioni hypochondriacæ chalybem prodeſſe; & experimento eſſe confirmatum, in omnibus ferè affectionis hypochondriacæ cauſſis vſum chalybis commodum eſſe, ſiue in fœminis ex vtero, ſiue in eis ac viris ex ventriculo, meſenterio, iecore, aut ſplene obſtructis, aut quomodolibet humore obſeſſis, malum oriatur.*

Quomodo proſit in hoc affectu.

Quâ ratione verò in Dyſenteria commodè exhiberi queat chalybs, ſuprà *loco allegato* dictum. De modo autem, quo ferrum & chalybs in hoc affectu proſit, ſunt variorum authorum variæ ſententiæ: dum alij pondere partes obſtructas permeare, & ita ab infarctu liberare; alij abſtergendi & aperiendi, alij etiam purgandi vim habere ſtatuunt, quos ſuo loco relinquimus. Omnes tamen concedunt, quod verum quoque eſt, non electiuè purgando, vt alia purgantia, id quod præſtat, præſtare. Nobis probabile videtur, ferrum & chalybem peculiarem cum humoribus melancholicis, & aduſtis habere cognationem, atque idcircò eos ſeu attrahere, ſeu imbibere, ac cum iis vniri. Et atram bilem, vt & ipſam melancholiam, vitriolatæ naturæ participem, aut certè ei cognatam eſſe, & ferruginei quid ſapere, nemo facilè negauerit. Quíque analogiam Macrocoſmi & Microcoſmi explicant, ſcribunt, quod Mars metallicus maioris mundi reſpondet Marti Microcoſmi, eiúſque ſeruitio deſtinetur, & cuſtos ſit valetudinis eius membri, cui cœlitus videtur eſſe deſtinatus.

Cùm verò Chalybs naturæ ſit metallicæ, & in alimentum conuerti non poſſit; ſit etiam craſſioris ſubſtantiæ, quàm vt in penitiores corporis partes penetrare valeat, natura eum per aluum maturè iterum exturbat, atque ita vnà humor melancholicus cum eo euacuatur. Atque hoc ipſum eſſe videtur, quod Mercatus *de recto præſid. v. u. lib. 2. c. 7.* ſcribit, chalybem abſterſione humores abradere, ac à parte cui adhærent, ſeparare, & ſecum deferre. Cùm verò Chalybs per aluum deiicitur, feces nigræ redduntur, & id niſi fiat, parum felix eſt vſus chalybis, & ab eo deſiſtendum. Ex quo patet, non ſaltem ipſum aperire, ſed ſecum etiam vitioſos humores educere. Hinc quoque Authores non ſemper chalybem ſubtiliſſimè præparatum rudiori modo & craſſiori parato præferunt, ſed monet Mercatus *de morb. mul. lib. 2. cap. 6.* ex Aëtio, chalybem craſſiori modo præparatum ſplene obſtructo, humoribus melancholicis & craſſioribus abundantibus, exhibendum eſſe, proculdubio ne penitiùs in corpus penetret, ſed in primis viis hærens humores illos craſſos imbibat, iterúmque faciliùs per aluum deſcendat. Scribítque idem Mercatus *loco allegato*, chalybem ſi nimis exquiſitè puluериſetur, & comminuatur, vomitum ciere, & aluum turbare: non quidem, vt ille putat, quòd in argenti viui naturam abeat, ſed quòd quò magis reſoluitur, magis in vitrioli naturam abit; vt & *de Dyſenteria* demonſtratum, & maiorem vomitum ciendi & aluum turbandi vim acquirit: in craſſiore autem ſubſtantiâ ſatis quidem vitioſos humores imbibit, verùm naturæ non ita moleſtus eſt, aluúmque non ita turbat. Et licèt chalybs calidæ & ſiccæ naturæ ſit, atque hoc modo humorem atrum ferociorem reddere videatur: tamen non alterandi cauſſa exhibetur, ſed vt obſtructiones aperiantur, & humor ater educatur; atque commodum, quod ex eius vſu prouenit, longè maius eſt, quàm incommodum, ſicut etiam rhabarbarum in euacuanda bile, helleborus niger in humore melancholico euacuando commodè exhibentur, etſi in primis qualitatibus cum hiſce humoribus aliquam conuenientiam habeant.

Extract. hellebori nigri.

Fit etiam efficaciſſimum extractum ex helleboro nigro, ſi chalybs ſpiritu vitrioli ſoluatur, ſolutioni aqua aliqua ſplenetica addatur, & liquore illo, vt moris, extractum ex radicibus hellebori nigri paretur.

Ex quo patet, vix locum habere poſſe, quod Iulius Cæſar Claudinus *loco allegato* ſcribit, aurum & argentum eundem vſum pro adimplendis ſcopis illis, quos adimplemus vſu chalybis, habere poſſe. Sunt enim iſta metalla diuerſæ naturæ, neque eandem cum hiſce humoribus cognationem habent.

Chalybs quomodo exhibendus?

Exhibetur autem chalybs variis modis. Alij enim eum ſaltem limatum ſubtiliter exhibent; alij calcinatum; alij priùs præparatum, quod fit limaturâ chalybis in aceto maceratâ, hinc ſiccatâ & tritâ. Alij ex eo vina chalybeata, ſyrupos, oxymel, electuaria parant, quorum formulæ apud Mercatum, & Iulium Cæſarem Claudinum *loco allegato*, & alios extant.

Fiunt etiam è chalybe croci & tincturæ, de quibus *de conſti-*

tutione Chymiæ, cap. 19. tractatui de conſ. & diſſenſ. Chymic. cum Galenic. annexa, egimus.

Quocunque autem modo exhibeatur, cùm certum ſit, vires, quas exſerit in hypochondriacis curandis, ab eius ſulphure, quo abundat, præcipuè pendere, attendendum in præparando & exhibendo hîc chalybe, ne eius ſulphur perdatur: quod fit, ſi vel chalybs crudus valde igne vratur, & vt Chymici loquuntur, reuerberetur; vel etſi alio modo ſolutus ſit, ſi reuerberatione partes eius ſulphureæ & volatiles diſſipentur, & fixæ ſalinæ relinquantur, quæ potiùs adſtringendi, quàm aperiendi vim habent.

Datur autem in ſubſtantiâ, vel in Conſeru. roſar. violar. borragin. quæ in hac affectione commodiſſima eſt, vel aliâ conueniente; aut cum ſyrupo aliquo, vel in pilulas cum ſyrup. aliquo, aut ſucco cichorij & agrimoniæ redactus. Ne autem ventriculus offendatur, alij caryphyllos, alij cinnamomum, alij ſpec. diarrod. dimidiam partem, alij conſeruam roſarum, cichorij admiſcent. Poſſunt etiam cum cinnamomo & ſaccharo inde rotulæ, vel orbiculi fieri; ſi ſcilicet chalybis præpar. ℥.ß. cinnamomi ʒ.ij. ſacchar. albiſſ. ℥.j. addantur.

Poſſunt & alia medicamenta ſcopo Medici inſeruientia addi: vt cortic. rad. cappar. tamariſci, fraxini, filicis, fol. chamædryos, ceterach, chamæpityos, flor. geniſtæ, & ſimilia.

Doſis chalybis. Antequam verò exhibeatur, primæ viæ euacuandæ ſunt. In ſubſtantia ſi detur, mediæ ætati exhibeatur ʒ.j. Doſis tamen, vt Nicolaus Monardes *dialogo de ferro*, ſcribit, neque infra binos ſcrupulos, neque ſupra drachmam cum ſemiſſe eſto. Oxymel & ſyrupus datur ab ℥.ij. ad ℥. iij. Vinum ab ℥.iv. ad ℥.vj. Sumto chalybe in ſubſtantia, hauriendum poculum vini albi, neque nimis tenuis, neque nimis generoſi. Abſtemij aquam, in qua cinnamomum coctum ſit, vel ius galli bibant.

Exhibetur autem chalybs commodiſſimè vere & autumno, Hyems enim frigore, æſtas calore obſtat.

Chalybs quando vſurpandus. Sumendus verò Calybs manè, ieiuno ſtomacho, & ſumto eo æger vna atque altera hora obambulet vel exerceatur, vt faciliùs medicamentum diſtribuatur; poſtea quieſcat. Si tamen vires ſint debiles exercitium omitti poteſt; cùm etiam in lecto decumbentes vſu chalybis ſanatos fuiſſe compertum ſit. Horis autem à ſumto medicamento quatuor elapſis, & cùm è ventriculo iam medicamentum deſcendiſſe animaduertet, prandium æger ſumat. Diæta ſit frugalis, & omnino cibis boni ſucci vtendum. Initio autem ſufficit tertio quoque die chalybem ſumere: cui ſi æger poſtea aſſueuit, morbúſque id poſtulat, ſingulis diebus exhiberi debet. Quidam primis diebus eum cum multa bile & vitioſis humoribus vomitu reiiciunt; ſed cum commodo & ὠφελείᾳ. Imò cenſet Mercatus *de morb. mul. lib. 2. c. 6.* iis quibus meſaræum & venæ ventriculo proximæ obſtructæ ſunt (aut vitioſis humoribus ſcatent) primis diebus chalybem admiſcendum eſſe iis, quæ vomitum quoque prouocant. Duobus vel tribus diebus elapſis; vbi chalybi adſueuerint, ampliùs non vomunt, nonnulli etiam planè non vomunt.

Exhibetur etiam diebus pluribus vel paucioribus, pro ægri & morbi ratione. Aliis enim dies quindecim ſufficiunt, aliis 20. aliis etiam 30. neceſſarij ſunt.

Videndum autem, vt chalybs deſcendat, & per aluum euacuetur, quod ex fecibus nigris cognoſcitur: quod niſi fiat, quarto die vel clyſtere iniecto, vel pilulis ex aloë roſata vel de tribus aluus cienda. Non inutile quoque fuerit, poſt decimum vel duodecimum diem leni purgatione vti, deinde à purgatione biduo quieſcere, & hinc ad vſum chalybis redire. Vt verò chalybs faciliùs deſcendat, & non retineatur, poſſunt pulueris ʒ.ij. addi, ſpec. diarrhod. Abbat. aloës, an. ʒ.j. & cum ſyrup. capill. ♀, vel fumariæ, pilulæ inde formari. Purgantia ſemper pro humorum peccantium natura vitari poſſunt. Si enim pituita admiſceatur, agaricus & ſemen carthami; ſi bilis, rhabarbarum addi poteſt; melancholia potiſſimum abundante, folia ſenæ vſurpentur.

Thermæ acidulæ. Vt chalybis, ita & acidularum & thermarum vſu ſæpe malum hypochondriacum, quod purgantibus expugnari non potuit, curatur. Quæ procul dubio eadem ratione, qua chalybs, hoc malum tollunt, dum nimirum partes & ſpiritus minerales, quibus acidulæ & thermæ abundant, ſecum humores vitioſos è corpore rapiunt & deferunt. Atque hinc qui acidulas & thermas bibunt, nigra per aluum deiiciunt magna quantitate, qui color non ſemper ab humoribus atris eſt, ſed à ferro & vitriolo; ſicut & vulgo notum eſt, è vitriolo, quod idcircò atramentum ſutorium appellatur, & ferri rubigine, tincturas nigras fieri. Cùm autem non cuiuslibet facultates & rationes ferant, vt quasvis acidulas vel thermas adeat, eas quilibet in vſum trahere poteſt, quas in vicinia ad hunc affectum vtiliores eſſe, publica fama & longa experientia conſtat. In Germania commendantur acidulæ Sdhvvalbacenſes, Griesbacenſes, Egranæ. E thermis Badenſis Marchionis, Carolinæ. In Italia Aponenſes in agro Patauino, Sancti Caſſiani, & aliæ plurimæ.

Non hîc prætereundum videtur, eſſe quoſdam Chymicos, qui acidularum compendium quoddam promittunt, & ſe id, quod acidulæ magna copia potæ præſtant, ſalino quodam puluere paucorum granorum pondere exhibito, aut liquore exiguo idem effecturos pollicentur: & ſui inſtituti hanc rationem proferunt, quòd magna aquæ copia ventriculum offendat, id quod exiguus puluis facere non poſſit. Verùm errant illi, me quidem iudice, ſed ſaluo aliorum iudicio, non parum. Nam hæc ipſa acidularum & thermarum eſt prærogatiua, quod etiam in magna copia potæ corpus non offendunt, ſicut alia medicamenta purgantia, dum mox iterum euacuantur: interim omnia ventris inferioris vaſa penetrant, & quicquid vitioſi offendunt, abſtergunt & abluunt; quod puluis aliquis ſalinus, granorum non ita multorum pondere exhibitus, præſtare non poteſt. Si enim perpendatur, quantus ſit vaſorum meſaraicorum numerus, nulla paucorum granorum ad ea eſt proportio, vt ille in omnia diſtribui, hærentéſque hinc inde humores educere poſſit. Vt nihil dicam de illa ſingulari miſtione à Natura facta quam Ars imitari non poteſt; vt & de eo, quòd vis thermarum & acidularum non tam in ſale quodam fixo conſiſtit, quàm in Spiritu volatili, qui facilè euaneſcit.

Simul verò toto curationis tempore Lieni cùm externis tum internis medicamentis proſpiciendum. Cùm enim, vt ſuprà dictum, ab hoc præcipuè mali huius origo pendeat, & niſi is ſeſe benè habeat, nec hepati pro ſanguine generando idonea materia, nec ventriculo & aliis ventris inferioris viſceribus alimentum probum ſuppeditetur: omnino danda opera, vt ſalus conſeruetur, aut ſi à ſtatu naturali lapſus ſit, in eum reſtituatur, quod fit medicamentis, quæ terrenum ipſius humorem leniter emolliunt, attenuant & detergunt: qualia ſuprà propoſita ſunt de affectibus lienis.

Habenda quoque aliarum partium, quæ ad mali huius generationem aliquid conferunt, ratio. Ventriculus roborandus iis, quæ calorem eius fouent, concoctionem adiuuant, & flatus diſcutiunt, de quibus in affectionibus ventriculi dictum: quæ ita moderanda, ne nimis calidorum vſu intemperiem quæ eſt in vicinis viſceribus augeamus, humoréſque ampliùs exſiccemus & aduramus.

Commodum hîc eſt abſinthium, quod non ſolùm ſtomacho & ventri vtile, ſed & neque flatum in ventre multum fieri permittit, neque aluum exſiccari penitus; & vrinas ciet, & coctionem probè adiuuat, vt ſcribit Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. c. 10.* qui etiam huius ſolius vſu quoſdam à melancholia liberatos eſſe teſtatur.

Nec negligendum eſt hepar. Inprimis verò vbi ἀντιπραξία eſt, & contraria intemperies viſcerum, ventriculi ſcilicet & hepatis, cautè agendum, ne dum vni ſuccurrimus, alteri noceamus. Fit autem hoc, dum vel ventriculo ſua medicamenta extrà, hepati intus, aut contrà adhibemus; vel alternatim nunc ventriculo, nunc hepati proſpicimus, prout huius vel illius affectus & ſymptomata magis vel minùs vrgent; vel dum medicamenta vtrique viſceri conuenientia miſcemus. Commodiſſimum verò ſemper fuerit, primò ventriculum vel vomitu, vel leni medicamento euacuare, interim extrà hepati proſpicere. Quia tamen humores ex vtriuſque viſceris intemperie generantur, ac tandem aduruntur, temperantia medicamenta adhibere vtiliſſimum eſt, quæ ſimul aperiunt & attenuant, ex cichor. agrimon. fumar. cum oxymelite & ſero lactis.

Cæterùm quia & cordi & capiti vapores moleſti ſunt, qui ex illuuie illa humorum in hypochondriis eleuantur, ij à capite & corde auertendi, diſſipandi, eorúmque prauitas corrigenda. Auertunt à capite & corde vapores, extremorum frictiones, lotiones, ſcarificationes, fonticuli in cruribus excitati. Vapores diſcutiunt, eorúmque prauitatem corrigunt, flores borraginis, bugloſſ. betonicæ, tunicis, meliſſa, radic. helenij, ſcorzoneræ, ſem. coriandri, aniſi, zedoria, ambra, quæ in calore natiuo etiam & ſpiritibus ac membris principalibus roborandis facilè primas tenet; margaritæ, corallia, lapid. pretioſi vſitati, bezoar. è quibus plurima medicamenta paſſim obuia parari poſſunt. Vulgaria ſunt Confectio de hyacintho, Alchermes.

Tandem, quod Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. c. 10.* de curatione melancholiæ monet, id in genere de affectione hypochondriaca locum habere poteſt, nimirum naturæ remiſſionem interdum dandam, & à medicamentis aliquandiu abſtinendum eſſe: cùm in curatione videatur affligi, quiete verò inualeſcere, & ſuperare morbos iam antea attenuatos; vt obſeruatum ſit, multos ſic ægrotantes tempore curationis nihil commodi percepiſſe, dimiſſa verò curatione reſtitutos fuiſſe. Quod interdum etiam in thermarum & acidularum vſu euenit.

CAPVT VII.

Diæta.

VLtimo Diætam quod attinet, ſi vllo alio in morbo ea exquiſita & accurata opus eſt, in hoc morbo maximè neceſſaria eſt: cùm à diætæ erroribus originem habeat, & foueatur, ac ſine ea parum medicamenta proſint: ſi verò accurata inſtituatur, non parum ad hunc morbum expugnandum momenti habeat. *Diæta.*

Aër ergo ſit temperatus & purus: Cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, temperati, non calidi, non ſicci, non viſcidi, lenti, craſſi; non acres, qui intemperiem viſcerum augere, humores ampliùs adurere, & meatus obſtruere poſſint.

Conueniunt

Cibi. Conueniunt ergo carnes agninæ, vitulinæ, veruecinæ, bubulæ, ſaltem iuniores & teneræ, non pingues aut frixæ: ſuillæ verò, hircinæ, caprinæ, bubulæ vetuſtiores, ceruinæ, anatum, anſerum, columbarum & ſimiles duriores noxiæ ſunt. A carnibus etiam ſale conditis, vel fumo induratis & exſiccatis planè abſtinendum. Sal cùm denſandi, conſtringendi, & coagulandi vim habeat, facit vt humores in hypochondriis faciliùs cumulentur & detineantur. Pedes etiam & viſcera animalium in vſum non veniant. Oua tremula non ſunt inutilia; nec iuſcula gallorum & gallinarum, carnis bubulæ, mediocri tamen quantitate ſumta; cùm æſtum hypochondriorum temperare poſſint. Nimiâ verò quantitate ſumta fluctuationes pariunt. Lactis vſus non eſt commodus, vt nec caſei. Piſces ſint ſaxatiles & ex puris aquis, funduli, lupi, percæ: Carpiones verò, anguillæ, cochleæ, cancri, piſces duri, maritimi plerique, inprimis exſiccati, vt & alij ſale conditi, vel fumo indurati nocent. Fructus etiam plerique reiiciendi, cùm vt plurimùm dulces ſint, ac præterea flatulenti, & facilè corrumpantur, præter poma Borſdorffiana & ſimilia, paſſulas, amygdalas, pineas. Cappares quidem laudantur vulgò; verùm rectè vſurpandi. Nam non ſolùm difficilis concoctionis ſunt, ſed & acetum, quo condiuntur, humorem melancholicum fermentat, & exaltat. Commodiſſimè præparantur, ſi condiantur additâ tertiâ parte paſſularum Corinthiacarum, ſacchari eâdem quantitate, & momento aceti.

Acetum an conueniat? De Aceto Authores non conſentire videntur. Hippocrates 3. *de vict. rat. in acut. text.* 38. ſcribit, quòd ab aceto, τὰ μέλαινα ζυμοῦται, ἢ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται: Galenus *in comment.* acetum melancholicis aduerſiſſimum eſſe addit.. Aëtius tamen *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *c.* 10. & Paulus Ægineta ex Poſidonio, & ex his Donatus Altimarus *de medendis morbis c.* 7. ſub ingreſſum lecti melancholicis acetum acerrimum ad cochlearis menſuram propinant. Verùm non aliter hoc admitti poteſt, niſi in melancholia, vt vapores, præcipuè ex humore aduſto ad caput tendentes, ſupprimantur: non verò ſimpliciter in affectione hypochondriaca. Aliis enim Hippocratis ſententia veriſſima eſt, acetúmque humores melancholicos, & lienis ac ventriculi conſtitutionem vitioſam, ob quam aliàs humores acidi generantur, auget. Si tamen ob vim incidendi cibis admiſcere libet, vt & medicamentis, parcâ manu id fiat: & aliis quæ lieni proſunt, additis.

E leguminibus admitti poteſt hordeum & auena. E plantis aſparagus, cichor. endiuia, petroſelinum: reliquæ pleræque parum vtiles, inprimis braſſica muriâ condita. Panis ſit è frumento puro, fermentatus & benè coctus.

Circa cibos quid notandum? Circa cibos tamen monendum, vnicè dandam eſſe operam, ne cruditas vllo modo generetur. Qua in re inprimis ad ventriculum reſpiciendum, qui in omnibus hac affectione laborantibus non ſemper eodem modo ſeſe habet; & ob vitioſum, quo nutritur, alimentum nonnullos cibos ſæpe peculiariter auerſatur. Ideóque non ſemper commodiores ſunt cibi tenuiores, & qui facilè alterantur; cùm in iis, quibus cruditas nidoroſa familiaris eſt, tales cibi facilè corrumpantur, qui propterea iis non ſunt exhibendi; ſicut contrà iis, qui cruditati acidæ ſunt obnoxij, cibi frigidi non conueniunt. Inprimis verò ad peculiarem cibi naturam reſpiciendum. Itaque cibi ij exhibendi, quos ægrum optimè tolerare, concoquere, & citra vllam moleſtiam diſtribuere animaduertimus. Neque enim tam refert, quod boni cibi exhibeantur, quàm vt bene coquantur: ſiquidem cibi etiam boni, ſi non bene coquantur in ventriculo, plus nocent, quàm deteriores, ſi bene coquantur.

Potus. Potus ſit vinum album, tenue, bene maturum, bene defecatum, non auſterum, vel quod in lapide calcario, & alis locis materiam tartaream ſuppeditantibus creſcit. Condiri poteſt vinum flor. & radic. borraginis, vt & ex aliis plantis huic affectioni conuenientibus ſuprà enumeratis. Nec inutile eſt vinum abſinthites è muſto paratum, cui, ſi libet, pars tertia rad. borrag. vel bugloſſ. addi poteſt. Cereuiſia, quæ in noſtris regionibus vſitata eſt, ſit pura & bene defecata. Hydromeli è ſucco pomorum deſcribit Paulus Ægineta *lib.* 7. *de remed. c.* 5. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 3. *c.* 138. quod etiam pro naturarum & circumſtantiarum ratione locum habere poteſt. Quod verò de cibo monuimus, idem de potu monendum, vt videamus quem potum ſine vlla cruditate ac incommodo æger meliùs ferat. Aliis enim vinum, aliis cereuiſia, & quidem hæc vel illa magis conuenit: ac ſæpe obſeruatum, nonnullos cibos in hac affectione bene retinere, quamprimùm verò cereuiſiam bibunt, vomere, & poſt horarum etiam aliquot interualla, cereuiſiam parum alteratam reiicere. Circa cibum & potum & hoc monendum, ne nimiâ varietate peccetur, aut copiâ ventriculus obruatur: aut alij cibi aſſumantur, antequam priores concocti ſint, & in ventrem deſcenderint.

Hydromeli è ſucco pomorum. Somnus ſit mediocris & tempeſtiuus, nec ſtatim à cœna ineatur. Vigiliæ nimiæ multum in hac affectione nocent. Exercitia & motus corporis ſint moderata, vita ſedentaria incommoda eſt. Animi nimia intentio & lucubrationes, præſertim à cœna, valde in hoc affectu noxiæ. Præcipuè verò grauiora animi pathemata, ira & mœror, quæ vel ſola affectum hunc producere valent, præſentémque miris modis fouent & augent, vitanda.

LIBRI TERTII
PARS V.

SECTIO II.
De Scorbuto.

CAPVT I.
De Scorbuti Nominibus & Natura.

MORBI huius, hoc loco meritò tractandi, vulgatum nomen apud Medicos eſt Scorbutus, ſeu Schorbutus, mutuatâ appellatione à Saxoniæ inferioris incolis, qui eum *Scorbock*, aut *Scorbuck*, & Hollandis, qui *Scuerbuyck*, effectu, cruciatibus ſcilicet, & torminibus ventris, nominant. Quia tamen non ſolum venter, ſed & aliæ partes in eo afficiuntur, ab iis alia quoque nomina accepit, & *Scurbmund*, Danis etiam *Schorbeck*, ab oris vitio, vacillantibus dentibus, & laxis, ac ſæpe exulceratis gingiuis; & *Scorbein*, à languidis cruribus, & à blauis glaſtinis, ſeu puniceis maculis, *Blavvſchuyt*, appellatur. Nonnulli (quod cuidam Regnerio Snoy, celebri ſui temporis Practico tribuitur, vt apud Foreſtum *lib.* 20. *obſ.* 11. videre eſt) à læſis gingiuis, & pedibus Gingipedij nomen (craſsâ & pingui mineruâ, vt Clariſſ. Salomon Albertus ait) finxerunt. *Scorbuti Nomina. Gingipedium.*

Quibus nominibus ab antiquis fuerit appellatus hic morbus, imò an antiquis cognitus fuerit, in controuerſiam vocatur. Iunius *in Nomenclator.* à Marcello, qui Gratiani & Theodoſij Imperator. ætate floruit, hoc malum appellari ſcribit Oſcedinem. Etſi verò nonnulli, vt Balduinus Ronſſeus *lib. de magn. lienib. Hippocr. c.* 2. hoc malè fieri dicant; cùm Oſcedo vitium ſit apud Gellium *lib.* 4. *c.* 20. quo, qui tenentur, ſæpius oſcitant: tamen cùm remedia, quæ Marcellus *de re Medic. c.* 11. contra Oſcedinem proponit, non oſcitationis vitio, ſed ſcorbuto, & gingiuarum exulcerationi conueniant, omnino oris vitium ſcorbuticis familiare per Oſcedinem eo loco apud Marcellum intelligi debet. Quod verò Gellius *loc. alleg.* deſcribit vitium, ab hoc planè diuerſum eſt, & ita ſaltem nomine, nullo verò modo re oſcedo Gellij & Marcelli conueniunt. *An fuerit antiquis cognitus. An ſit Oſcedo.*

Plinius morbi cuiuſdam, quem Stomacacen & Scelotyrben appellauit, mentionem facit *lib.* 25. *hiſtor. natur. c.* 3. his verbis: *Non beſtiarum ſolùm ad nocendum ſcelera ſunt, ſed interim aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compageſque in genibus ſoluerentur, Stomacacen Medici vocabant, & Scelotyrben, &c.* Atque hunc morbum plerique Medici Scorbutum eſſe exiſtimant. Quibus & ego aſſentior, & ſtomacacen, ac ſcelotyrben Plinij ipſiſſimum ſcorbutum eſſe puto; cùm in iis locis, in quæ Cæſar Germanicus trans Rhenum caſtra promouit, malum hodie etiam ſit frequens, & præcipuè in caſtris, iis maximè in locis, facilè contrahi poſſit. Nomen autem hoc non à Friſiis & Germanis, qui procul dubio Medicis tum temporis doctis, & linguarum peregrinarum peritis deſtituebantur, huic malo inditum, ſed Medici vel Græci, qui apud Romanos erant, vel Latini Græcæ linguæ periti, qui exercitum Romanum ſequebantur, ex ſymptomatis, quæ maximè in ore, & tibiis apparebant, id finxerunt, & indiderunt, ac στομακάκην quaſi στόμαχος κάκην vel κάκιον (Barbari Stomacaxiam nominant) ab oris vitio, quod Germanis etiam *die Mundtfeüle*, & σκελοτύρβην, ſeu σκελοτύρβων (vtrumque enim nomen apud probatos authores occurrit; prius tamen analogiæ magis conuenit) à tibiarum ſeu crurum læſione appellarunt; aut certè antiqua nomina, & iam tum apud Medicos obuia & vſitata iis accommodauerunt. Nam etiam *in lib. de definit. Medicis*, qui ſub nomine Galeni circumfertur, ſcelotyrbes fit mentio. Verùm ea ſcelotyrbe ſcorbutus non eſt, ſed paralyſeos quædam ſpecies, quâ qui laborant, rectè incedere nequeunt, ſed nunc in læuam, nunc in dextram partem contorquent corpus, interdum crus poſt ſe trahunt, non ſecus ac ad accliues locos adſcendentes faciunt. Quia ergo Græci, vel Romani, quibus primùm Scorbutus offerebatur, in eo quoque crurum quandam reſolutionem animaduertebant, atque illud commodius non habebant, propter affinitatem & ipſum ſcelotyrben nominarunt. *An Stomacace & Scelotyrbe.*

Verùm hoc nomen non primùm Scorbutus accepit in caſtris Cæſaris Germanici, quæ trans Rhenum duxerat, vt plerique exiſtimant: verùm iam apud Strabonem, *circa finem lib.* 6. *Geograph.* qui ſub Auguſto vixit, hæc nomina occurrunt, qui morbum hunc, qui in exercitu Ælij Galli, iuſſu Auguſti in Arabiam ducto, exortus eſt, ſtomacacen & ſcelotyrben nominat. Vt ita nomen hoc Medicis Romanis iam notum, faciliùs morbo *Quando hoc nomen acceperit.*

in

in caſtris Germanicis exorto imponi potuerit. Hîc non prætereundum, in Strabone non στομακάκην, ſed στομοκάκκην legi, quam lectionem ſi quis ſequi volet, deriuabitur hoc nomen à κάκκης, quod eſt *merda*: neque planè inconcinnè. Scorbuticis enim, qui hoc vitio oris laborant, os κάκκην olet.

στομακάκκη.

Neque hoc hîc ſilentio præterire poſſum, me dubitare, an Plinius cauſſam, quòd militibus dentes deciderint, compageſque in genibus diſſoluta eſſet, in potum aquæ dulcis cuiuſdam fontis rectè retulerit. Nam cùm hodie omnia illa loca trans Rhenum cognitiſſima ſint, neque tamen quiſquam de tali fonte aliquid referat, quod ego ſciam; neque Plinius id ſtatim, ſed poſt biennium demum accidiſſe ſcribat: credibilius eſt, id ſeu ex cibi praua ratione, ſeu contagio, & genio loci, cui & finitimis hoc malum endemium eſt, eos hunc morbum contraxiſſe, qui cùm Romanis ignotus, & nouus accideret, in peculiarem etiam cauſſam, & fontis illius aquam retulerunt.

An ſit icterus niger.

An verò vltra iſta tempora notus, & quo nomine expreſſus fuerit, alij aliter ſentiunt. Sunt qui icterum nigrum antiquorum, ab Ægineta *lib.* 3. *cap.* 49. Aretæo *de ſign. & cauſſ. morb. diuturn. lib.* 1. *cap.* 15. deſcriptum eundem morbum cum ſcorbuto eſſe poſſe putant; alij id negant. Etſi enim icterus niger quoque à liene ortum habeat: tamen in ictero nigro totius corporis colorem ad nigredinem mutari, idque maximè in oculis animaduerti, nullas verò maculas hinc inde ſpargi putant; quod non accidit in Scorbuto, in quo quidem etiam color cutis aliquo modo mutatur, verùm non ita inſigniter, præcipuè in oculis, vt in ictero nigro, ſed potiùs maculæ quædam hinc inde in cruribus, dorſo, & brachiis efflorescunt. Verùm enim verò maculæ non in omnibus ſcorbuticis neceſſariò apparent; contrà rationi conſentaneum, à nigro humore, qui in totum corpus in ſcorbuticis diffunditur, totius corporis colorem in nigrum mutari poſſe, non aliter ac in iis, qui aliàs ictero nigro laborant: & experientia id confirmat. Vidi ipſe fœminam corporis colore, cùm ſana eſſet, florido, cui cùm poſt quartanam ſcorbuto laboraret, totius corporis color ita in nigrum mutatus eſt, vt vix eandem eſſe cognoſceres. Itaque etiamſi omnem icterum nigrum antiquorum ſcorbutum non dixerim: tamen icterum nigrum cum ſcorbuto coniungi hodie experientia docet; & olim etiam coniungi potuiſſe, impoſſibile non fuit.

An vitiligo nigra.

Nonnulli ob colorem hunc, quo ſcorbuticorum corpus tingitur, etiam μέλανος ἀλφοῦ, ſeu vitiliginis nigræ nomen ſcorbuto, ex Galeno 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 3. accommodant. Verùm eadem huius ratio eſt, quæ icteri nigri. Etſi enim ab humore melancholico hoc vitium proueniat, & cum ſcorbuto coniungi poſſit: tamen non neceſſariò ſcorbutum coniunctum habet.

An magni lienes Hippocratis.

Langius *lib.* 2. *epiſt.* 14. & Balduinus Ronſſeus *in lib. de magn. lien. Hippocr.* vt & alij Medici plurimi, ab Hippocrate ſcorbutum deſcriptum eſſe putant, vbi de morbis lienis, & præcipuè magnis lienibus agit, *de morb. intern.* 2. *prædict.* 2. *prognoſtic.* quorum & Celſus mentionem facit *lib.* 2. *cap.* 7. & *lib.* 4. *cap.* 9. & Cælſus Aurelianus *lib.* 3. *chronic. cap.* 4. Ab iis autem diſſentit VVierus *in obſeru. de ſcorbut.* qui Hippocratem *in fine lib.* 2. *prorrhet.* dum de magnis lienibus agit, affine quidem malum ſcorbuto deſcripſiſſe, non tamen ipſum ſcorbutum putat. Hippocratem enim docere, quòd eodem tempore vtrumque ſymptoma in liene magno non conſpiciatur, ſed tibiarum vlcera tum demùm ſubſequantur, quando humor ille melancholicus & acris non fertur ſurſum ad gingiuas, vel ſanguinis eruptione euacuatur, verùm ad tibias ſubſidet, eas exulcerat, & cicatrices nigras relinquit. In ſcorbuto verò ſimul gingiuas putreſcere, & fœtere, & tibias lituris ac maculis liueſcere.

Verùm enim verò Langio, & Ronſſeo hîc aſſentire malo. Quæ enim Hippocrates de magnis lienibus habet, omnino optimè ſcorbuto quadrant. Ita enim Hippocrates *lib.* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, ſecundum lienis morbum deſcribit. ἡ γαστὴρ φυσᾶται, μετὰ δὲ καὶ ὁ σπλὴν οἰδεῖ, καὶ σκληρός ἐστι καὶ ὀδύναι ὀξεῖαι ἐμπίπτουσιν ἐς τὸν σπλῆνα· ἡ δὲ χροιὴ τρέπεται, καὶ ὁρᾶται μέλας, ἐπίωχρος, σηπιοειδὴς· καὶ ἐκ τοῦ στόματος (ita enim legendum, vt ex loco ſequenti, & ipſa morbi natura patet) κακὸν ὄζει, καὶ τὰ οὖλα κακὸν ὄζει, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ὀδόντων ἀφίσταται, καὶ ἐν τῇσι κνήμῃσιν ἕλκεα ἐκρήγνυται, ὁκοῖα ὑπὸ ἐπινυκτίδες. τὰ δὲ γυῖα λεπτύνεται, καὶ ἡ κόπρος οὐχ ὑποχωρεῖ: *Venter inflatur, poſtea verò etiam lien intumeſcit, & durus eſt, ac dolores acuti in ſplenem incidunt. Color etiam mutatur, & niger conſpicitur, pallidus, & qui malicorij ſpeciem referat; & ex ore malè olet, & gingiuæ malè olent, eæque à dentibus diſcedunt; & in tibiis vlcera, veluti puſtulæ nocturnæ, erumpunt: membra verò extenuantur, & ſtercus per aluum non demittitur.* Et *in fine lib.* 2. *prorrhet.* οὖλα δὲ πονηρὰ καὶ στόματα δυσώδεα, οἷσι σπλῆνες μεγάλοι, ὁκόσοι δὲ ἔχουσι σπλῆνας μεγάλους, μήτε αἱμοῤῥαγίαι γίνονται, μήτε στόμα δυσῶδες, τούτων αἱ κνῆμαι ἕλκεα πονηρὰ ἴσχουσι, καὶ οὐλὰς μελαίνας. *Quibus lienes magni ſunt, iis gingiuæ vitiantur, & os graue olet: quibus autem lienes magni ſunt, neque ſanguinis eruptiones contingunt, neque os graue olet, ij in tibiis mala vlcera habent, & nigras cicatrices.* Quæ omnia tam exactè ſcorbuto quadrant, vt planè ignotus ipſi fuiſſe non videatur. Et ſi in Arabia felici, vt antea dictum, & poſtea dicetur, ex victus ratione hic morbus generari potuit, cur non alicubi etiam in Græcia produci ex ſimili cauſſa, & Hippocrati innoteſcere potuerit? Etſi forſan eius natura ipſi tam nota non fuit, vt eſt hodie Medicis iis in locis, quibus ſcorbutus vernaculus eſt. Sicut & hodie quandoque Italis, & Gallis, quibus rarior eſt, offertur; nec tamen ſemper ſtatim agnoſcitur, vel hoc nomine deſcribitur. Exemplum huius rei nobis præbet Medicus doctiſſimus Carolus Piſo *in lib. de morb. ex proluuie ſeroſa,* qui *obſeruat.* 74. & 75. Monachos quoſdam ægrotantes deſcribit, quos ſi quis cum iis quos Eugalenus deſcribit, & qui paſſim curandi occurrunt, ſcorbuticis conferat, vix ouum ouo tam ſimile eſt, ac morbus ille ſcorbuto: nec tamen ſcorbuti nomine à Carolo Piſone deſcribitur, procul dubio quod ſcorbuti nomen in Lotharinga non ſatis notum eſt. Neque neceſſarium eſt, quod vult VVierus, vt in magnis lienibus ſemper ſtomacace cum ſceletyrbe coniuncta ſit; cùm ſanguis ille impurus ſcorbuti cauſſa nonnunquam ad ſuperiora ſolùm repat, & gingiuas corrumpat; nonnunquam ad inferiora deſcendat, & maculas, ac vlcera in cruribus, ac ſcelotyrben excitet; nonnunquam tantâ copiâ coaceruatur, vt totum corpus occupet, vbi maculæ & lituræ non ſolùm in cruribus, ſed & in brachiis, ventre, ac tergo conſpiciuntur. Sunt enim, vt poſtea *cap.* 5. dicetur, mali huius quidam gradus, & pro temporis, ac loci varietate, & præcipuè ſecundum cauſſæ copiam vel prauitatem, differentiæ; atque ipſa teſtatur experientia, nonnullos citra maculas & lituras in cruribus, tantùm gingiuas vitiatas, & os graueolens; alios, ore & gingiuis ſaluis, crura maculis, & lituris, quandoque & vlceribus fœdata habere; alios vtrumque pati.

An ileos hæmatites.

Non ſolùm autem ſub magnis lienibus, ſed & *in eod.* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν *lib.* Hippocrates, dum εἰλεὸν αἱματίτην deſcribit, ipſum ſcorbutum egregiè delineaſſe videtur. Ita autem Hippocrates: *Morbus per autumnum incipit, in eóque hæc accidunt. Ex ore malè olet à dentibus, & ab iis gingiuæ abſcedunt, & ex naribus ſanguis fluit; interdum verò in cruribus vlcera erumpunt, & alia emergunt, & color niger fit, & cutis tenuis.* Verùm cùm addatur, περιφοιτῆν καὶ ταλαιπωρέειν πρόθυμος, quod verterunt, *ad deambulandum, & laborandum promptus*, atque hæc duo ſymptomata ſcorbuticis non conueniant; cùm è plurimis vix vnus ſcorbuto laborans reperiatur, qui ad deambulandum, & laborandum promptus ſit: eâ de cauſſa hanc deſcriptionem ſcorbuto conuenientem negant Balduinus Ronſſéus & VVierus,

Verùm enim verò cùm cætera omnia exactè ſcorbuto quadrent, id quod dicitur, *ad deambulandum, & laborandum promptos eſſe*, nec ſcorbuto conuenit, nec illi, quem deſcripſit Hippocrates affectui quadrare videtur. Cùm enim vlcera in cruribus habeant, ad ambulandum, & laborandum prompti eſſe non poſſunt. Et cùm Hippocrates dicat, conuoluulum ſanguineum cætera quidem eadem, quæ prioribus contingunt, pati: de priori autem conuoluuli ſpecie ſcribat, crura grauia eſſe, & ſi deambulent, tremere ac ſi per accliuem locum iter faciant, crebrò admodum ſpirare, & anhelare; certè ad deambulandum prompti eſſe non poterunt, qui laborant ileo hæmatite. Ideóque nonnulli in textu negatiuam particulam, οὐ, omiſſam eſſe, & legendum cenſent, περιφοιτῆν καὶ ταλαιπωρέειν οὐ πρόθυμος, *ad deambulamdum, & laborandum minimè promptus*; atque ita tota hæc deſcriptio ſcorbuticis exactiſſimè quadrat. Confirmat iſtud alter locus *in eodem lib. de intern. affect.* vbi paulò ante de morbo Regio ſecundo Hippocrates ita ſcribit: οὔτε πρόθυμός ἐστι πρὸς τὸ περιβαδίζειν, καὶ ποιεῖν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ τὰ σκέλεα ὑποφέρεται. Ita enim legendum puto. Quomodo enim in hac corporis conſtitutione, ac vbi præ imbecillitate crura labaſcunt, æger ad ambulandum promptus, & alacer eſſe poteſt? Atque ita legendum eſſe etiam Celſus, qui fideliter Hippocratis ſententias vertit, docet, qui ſcribit *lib.* 4. *c.* 9. in interna ambulatione, curſúque dolorem & quandam difficultatem accidere.

Et nomen Ilei tam commodè affectui huic competit, quàm nomen *Schorbuck*, quod tormina, ſeu rupturam ventris ſignificat. Etſi enim Ileos plerumque inteſtini tenuis affectum ſignificet: quandoque tamen etiam de doloribus, & torminibus, quæ in ventre, & ſecundum hypochondria accidunt, accipitur, vt ex Hippocrate & Galeno *lib.* 2. *Epid. comm.* 2. *text.* 6. & *aph.* 22. & *de ſympt. differ. c.* 4. videre eſt. Hæmatites verò ab αἵματος, quod eſt, *cruento*, vel *ſanguine profluo*, dicitur; quod ſcorbuticis non vno nomine competit, cùm ſanguinem atrum nonnunquam copioſè vomitu, imò interdum per aluum, & os reiiciant: iiſdémque cùm ſanguis ex naribus fluere ſoleat, tum gingiuæ ſint cruentæ, ac vlcera cruenta in tibiis excitentur. Imò quandoque è cruribus ſanguis effluat, ſicut eius rei raram quidem, ſed notatu dignam hiſtoriam ante aliquot annos, in cuſtode templi ad arcem hîc ſiti obſeruaui. Ei ſcorbuto laboranti, cum delirio leni & non tumultuoſo, vena in medio ferè crure aperta eſt, quæ ſanguinem ſatis copioſum per aliquot dies fundebat, vt à Chirurgo ſiſti non poſſet, atque ea de cauſſa in conſilium adhibitus ſim, etſi vix veſtigium, & via manifeſta, vnde ſanguis efflueret, viſui appareret.

An Galeno, Æginetæ, & Auicennæ fuerit cognitus.

Neque etiam aliis Græcis Medicis videtur fuiſſe planè incognitum hoc malum, quanquam forſan, vt rarius, ita exactè ipſis perſpectum non fuerit, & propterea peculiare & vnum nomen

ei

ei non indiderint. Certè à ſcorbuto non procul abfuiſſe videtur morbus, quem poſt Hippocr. 2. & 6. *Epid.* Galenus 2. *de natur. human. text.* 3. deſcribit: *Qui in Æno, vrgente,* inquit, *fame, veſcebantur leguminibus, cruribus vacillabant: qui verò erua edebant, horum genua dolor infeſtabat.* Paulus Ægineta *lib.* 3. *c.* 49. his quibus lien induratur, os graueolens fieri, gingiuas corrodi, & vlcera in cruribus cicatricem non admittentia excitari ſcribit. Auicennas quoque *lib.* 3. *fen.* 15. *tract.* 2. *cap.* 5. ſatis clarè eundem delineaſſe videtur, dum ita ſcribit: *Et quandoque denigratur lingua ex duritie ſplenis, & ſentitur durities eius abſque rugitu, cùm premitur, niſi aggregetur ei inflatio; & non eſt cum ea febris inſeparabilis, imò quandoque eſt non ſecundum ordinem: & quandoque multiplicantur cum ea vlcera crurum, & corroduntur dentes ac gingiuæ propter groſſitudinem ſanguinis, qui deſcendit in vlcera crurum, & corruptionem vaporis, qui deſcendit in omnes partes gingiuarum, & quandoque eſt in vlceribus crurum criſis eius.* Etſi enim durities lienis in ſcorbuto neceſſariò ſemper non adeſt: tamen vbi reperitur, & quidem cum accidentibus ab Auic. deſcriptis, ſcorbutus vix aberit.

Nihílque refert, quod nomen ſcorbuti apud hos authores non exſtet. Neque enim de nomine hoc, quod Septentrionalibus hiſce regionibus ſaltem vſitatum fuiſſe, & eſſe facilè conceditur, ſed de re, & morbo ipſo eſt quæſtio, ſub quocunque etiam nomine eum propoſuerint. Neque id ſatis firmum eſt, quo nonnulli euincere volunt, ſcorbutum antiquis planè incognitum, quòd ſcilicet nemo veterum, macularum mentionem fecerit, quæ ſint infallibile ſcorbuti indicium, vt quando apparent in cruribus, Medicus non dubitet de ſcorbuto. Etenim non ſemper apparent maculæ, etiam in iis regionibus, vbi ſcorbutus familiaris: & variant ſymptomata pro regionum, & corporum varietate. Neque tamen Hippocrates maculas planè præteriiſſe videtur, cùm colorem crurum nigrum fieri dicit, quæ ſunt maculæ illæ nigræ.

Quibus regionibus endemius.

Eſt verò ſcorbutus regionibus Septentrionalibus, & maris Balthici accolis, iíſque qui Germanico Oceano adiacent, & Saxoniæ inferiori, Hollandiæ, Zelandiæ, Flandriæ, Brabantiæ, Daniæ, Sueciæ, Norvvegiæ, Iſlandiæ, Friſiæ, VVeſtphaliæ, Pomeraniæ, & finitimis populis malum endemium, & vernaculum. Nam cùm aëre, & victus ratione eâ vtantur, quæ vt mox dicetur, ad ſcorbutum generandum eſt aptiſſima, non poteſt non ipſis eſſe familiare. Germaniæ verò ſuperiori, vt & Italiæ, Galliæ, ac Hiſpaniæ ferè incognitum. Suſpicatur quidem Platerus, luem hanc cùm ſit contagioſa, potuiſſe ex procul diſſitis regionibus, quas per maria nauigantes hi populi noſtro ſeculo ad extremos terræ fines perluſtrarunt, vbi fortè familiaris eſt, contagium per nautas in loca hæc mari vicina primùm peruenire, vt lues Indica ab Indis primùm in maritima circa Neapolim loca tranſlata, toti Europæ innotuit. Verùm ſuſpicione hac opus non eſt; cùm non nuper, & ante paucos annos in hiſce locis morbus hic innotuerit, ſed iam Cæſaris Germanici tempore, & olim, vt etiam ex Olao Magno patet, in iis viguerit; & cauſſas huius mali domi habent hi populi, vt aliunde id tranſportate opus non fuerit. Neque etiam nauigationes hactenus docuerunt, morbum hunc in diſſita aliqua vltra mare regione eſſe endemium, ſicut lues Venerea in India; ſed hoc potius obſeruatum, eum à nautis ex his locis in alia quandoque tranſportatum fuiſſe.

Impoſſibile tamen non eſt, in aliis quoque regionibus eum generari, ſi ſcilicet locus ſit maritimus, & vliginoſus, vel alius, vbi rarus ſalubris aquæ potus, vel aër, aut victus ratio praua cauſſam huic malo ſuppeditant. Sicut in Arabia felici olim graſſatum fuiſſe hunc morbum refert Strabo *in fine lib.* 16. *Geogr.* Cùm enim ſub Auguſto Cæſare in Arabiam exercitum Romanum duxiſſet Ælius Gallus, in expeditione relinquere eum coactus eſt in albo Vico, maximo Nabathæorum Emporio, vbi æſtatem, & hyemem tranſigere oportuit, vt reficerentur infirmi. Quandoquidem oris, & crurum vitiis, quæ στομακάκην, & σκελοτύρβην, eiuſque loci ἐπιχώρια παθήματα nominat, exercitus tentabatur, quorum illud circa os, hoc circa crura reſolutionem quandam fuiſſe, ab aquarum & fructuum vſu prouenientem, ſcribit Strabo. Ita Roderic. à Fonſeca *conſult.* 2. refert, Luſitanis, qui primi Orientalem Indiam nauigando inuenerunt, cùm in promontorio quodam aquam fluminis cuiuſdam bibiſſent, gingiuas ita intumuiſſe, vt os eas vix caperet. Niſi forſan Scorbutum ex victu nautico contraxerunt, qui ſe in promontorio illo primò tumore gingiuarum detexit. Vt ita quocunque in loco cauſſa huic malo generando, & præcipuè victus ratio ſupperit, ibi generari poſſit Scorbutus. Sicut & hodie non ſolùm in Germania inferiore, ſed & in Miſnia, Bohemia, Morauia, Sileſia, Boruſſia, Haſſia, & locis finitimis non raro reperitur: Imò quandoque etiam in Italia, Gallia, Lotharingia, & aliis regionibus, vt ex Eugaleno, P. Foreſto, Roderico Fonſeca, Carolo Piſone videre eſt: cùm nuſquam non in diæta peccetur & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης, vt ille ait, ποικίλα νοσήματα pariat, & ſi ratio diætæ ſit ἁπλῆ, καὶ ὁμοίη, cùm alij morbi, tum pro errati ratione etiam Scorbutus generari poſſit. De Scorbuto in Miſnia graſſante ita ſcribit Georg. Fabritius *lib.* 2. *annot. Vrbis Miſnæ, ſub hiſtoria anni* 1486. *Graſſatus eſt,* inquit, *hoc anno nouus & inauditus in his terris morbus, quem nautæ Saxoniæ vocant* dem Scharbockh, *qui eſt inflammatio* (alij legunt *inflatio*) *in membris partium carnoſarum, qui quò celerius adhibetur medicina, eò citius malum reſtinguitur. Sin mora accedit paulò tardior, ſequitur membri affecti mortificatio, quam ſiderationem noſtri, Græci Σφάκελον dicunt, vltimum gangrænæ malum. Nam caro ab oſſibus defluit, & continua quoque à lue corrumpuntur. Fuit idem morbus contagioſus, multorum mortalium graui periculo.*

Neque hîc ad aliquam ſingularem regionis proprietatem ab aſtris, aut natura impreſſam confugere opus eſt. Sufficiunt cauſſæ illæ, quæ mox enumerabuntur, victus ratio, & ſimiles. Quæ cùm maris Balthici accolis, & Germaniæ inferioris incolis ſint vernaculæ, & omnes in iis concurrant, mirum non eſt, quòd hic morbus iis maximè eſt familiaris. Aliis verò in locis, quibus Scorbutus ignotus, etſi vna harum cauſſarum competere videatur, alia tamen deeſt. Veneti quidem in ſtagnis & paludibus maris Adriatici habitant: verùm victu longè alio quàm Saxones vtuntur. Tartari quidem, & Arabiæ montanæ incolæ, alíique multi victu paruo, & inordinato vtuntur: verumtamen non eo, quo maris Balthici, & vicinarum regionum accolæ, quibus carnes ſale & fumo induratæ, piſces ſalſi, vel fumo aut frigore exſiccati victum familiarem præbent, neque aëre ſimili, neque aquis eiuſmodi paludoſis vtuntur.

Quandoque fit ſporadicus.

Atque in Germanici, & Sueuici Oceani, Balthicíque ſinûs accolis, & finitimis populis Septentrionalibus Endemius quidem eſt & ἐπιχώριος hic morbus: aliis verò in locis, vbi rariùs, & non ex communi, ſed ſuâ cuique, & priuatâ quadam victus ratione contrahitur, in numerum τῶν σποραδικῶν referri poteſt.

Quandoque Epidemius.

Imò quandoque inter Epidemios morbos referendus; cùm ſeu ex victu prauo communi, ſeu ex aëris conſtitutione humida & vliginoſa plurimos ſimul in eadem regione inuadit, aut multo frequentius, quàm aliàs conſueuit, graſſatur: id quod Rembert. Dodon. *in obſeru. med. cap.* 33. anno 1556. apud Brabantos accidiſſe ſcribit. Nam cùm propter validam famem, ſecalis corrupti ex Boruſſia aduecti vſus eſſet, non pauci à Scorbuto malè habere cœperunt. Idem annotauit Foreſtus, & ſimile quid anno 1566. accidiſſe refert *lib.* 20. *obſeru.* 12.

Morborum & ſymptomatum in Scorbuto congeries.

Etſi autem malum hoc hodie ſatis cognitum, & plurimis locis familiare quaſi eſt: tamen in quo eius natura conſiſtat, non ita planum eſt; cùm maxima morborum, & ſymptomatum in eo concurrat congeries. Adeſt enim ſæpe Lienis intemperies, eiuſdem, & venarum portæ obſtructio, ſoluta vnitas, & vlcera crurum, magnitudo modò aucta, modò imminuta: ſymptomata plurima in facultatibus penè omnibus læſis, qualitatibus mutatis, ipsíſque excretis non benè ſe habentibus. Et tanta omnino morborum, & ſymptomatum farrago in hoc affectu concurrit, vt vix alius ſit tam πολύμορφος, & qui ſub tot morborum ſpeciebus latitet, ac Medicos, etiam cùm cauiſſe maximè videntur, ſæpe decipiat & deludat. Neque enim gingiuarum vlcera, & oris fœtor, dentium vacillatio, & crurum maculæ, atque vlcera, vel illa σκελοτύρβη ſtatim ac ſemper apparent, neque vbi apparent, ſolùm conſpiciuntur, ſed & dolores in cruribus ὀστοκόποι, nauſea, ac vomitus, ἀτροφία, alui nunc conſtipatio, nunc fluor & dyſenteria, ſputum copioſum & perpetuum, dolores vagi, cardialgia, & anxietas, lipothymia, febrium varia genera, deliria, conuulſiones, paralyſis, hydrops, arthritis, pleuritis, eryſipelata, varia vlcera, & alia. Non tamen idem morborum, & ſymptomatum in omnibus concurſus, ſed in hoc iſta, in illo alia; in hoc plura, in alio pauciora apparent: quæ tamen omnia ab vna cauſſa variè diſpoſita, & ad hanc, vel illam partem ruente ortum habent. De quibus omnibus præ cæteris diligenter egit Seuerinus Eugalenus, in ſuo *de Scorbuto* tractatu, qui prolixè omnes morbos & ſymptomata, quæ Scorbuto coniungi ſolent, deſcripſit & Scorbutum ita depinxit, ac in lucem produxit, vt iam ampliùs latere facilè non poſſit. Et dicentur de hiſce plura poſtea *de ſignis*.

Scorbuti definitio.

Itaque cùm ex tam multis, iíſque diuerſi generis, & diuerſas partes occupantibus morbis, & ſymptomatibus quaſi componatur Scorbutus; humoris verò, qui proxima omnium cauſſa eſt, natura planè cognita non ſit, vnâ & perfectâ definitione naturam eius exprimere ſi non impoſſibile, tamen difficile eſt. Ne tamen ſine definitionis luce in hoc tractatu verſemur, qualem poſſumus, afferemus, & ita commodiſſimè Scorbutum deſcribi poſſe putamus. *Scorbutus eſt praua & occulta qualitas, ſeu diſpoſitio, toti corpori, præcipuè verò viſceribus nutritioni dicatis impreſſa, ab humore melancholico craſſo, ſeu ichoroſo, peculiari modo corrupto orta: cum ſpontaneæ laſſitudinis, & grauitati, in cruribus præcipuè, ſenſu, pectoris anguſtia, & reſpirationis difficultate, gingiuarum corruptione, & oris graueolentia, ac maculis purpureis in cruribus inprimis, aliíſque morbis, ac ſymptomatibus plurimis ab ea cauſſa pendentibus, coniuncta.* Seu, *praua quadam corporis nutritio vel cachexia, ab humore melancholico peculiari modo corrupto orta, coniunctam habens crurum debilitatem, maculas, gingiuas tumidas & ſanguinolentas, dentium laxitatem, & plura alia ſympcomata.*

CAPVT II.

De Subiecto & cauſſa Scorbuti.

SEd vt iſta clariora fiant, & natura Scorbuti penitius, quantum poſſibile, cognoſcatur, duo inprimis declaranda ſunt: Humoris Scorbutum producentis natura, & generationis modus ac morbi, & ſymptomata, quæ Scorbutum comitari ſolent.

Et priùs quidem, vt rectè expediatur, natura humoris Scorbutici à prima origine inquirenda.

In primis viis colluuies vitioſorum humorum, multorum morborum cauſſa continetur.

E cibo in ventriculo chylus fit: chylus in ventriculo elaboratur; per venam portæ dictam ad Hepar, & Lienem deducitur, vt ibi in ſanguinem totius corporis alimentum conuertatur. In quibus ſanè coctionibus ſi omnia ſe rectè habeant, id ex totius corporis commodo eſt. Verùm quia plerumque cùm ob errata, quæ in victu committuntur, tum ob partium debilitatem coctiones hæ, & quæ iis coniunctæ ſunt, excrementorum ſeparationes nō rectè perficiuntur, humorum vitioſorum ſæpe colluuies tanta cumulatur, vt à deſtinatis à Natura receptaculis tota capi non poſſit. Ac tum humores ſuperflui & vitioſi in partes vicinas, Meſenterium, & Pancreas protruduntur. Partes enim hæ non ſolùm laxiores ſunt, ſed & plurimas glandulas, quarū caro σομφωδεστέρα, & bibula, obtinent, & totius corporis quaſi ſentina ſunt. Recipit eoſdem & Omentum, ac cauitas illa in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum cónnexu orta, & exitum non habens, ſed ita concluſa, vt aquam quoque & flatus continere poſſit, ab Hier. Fabricio de Aquapendente, *in hiſtoria ſeu ſtructura omenti* luculenter deſcripta, nec Hippocrati ignota, qui 7. *Aph.* 34. ſcribit: *Quibus inter ventriculum & ſeptum tranſuerſum pituita concluditur, & dolorem adfert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per venas in veſicam verſa pituita, morbi fit ſolutio.* Atque hoc in loco vt morbi hypochondriaci ſedes ſæpe hæret, ita non rarò Scorbutus ex illius morbi cauſſa peculiarem corruptionem vlteriùs ſortita inde oritur. Cauitate enim illâ natura interdum ſimul vtitur ad accipiendos ſuperfluos humores pituitoſos, craſſos, limoſos, ſeroſos & aquoſos, melancholicos atros, flatúſque etiam. Et quidem ex tribus membris in illam cauitatem excrementa iſta tranſmittuntur, ex liene, hepate ventriculo. At ſæpe in Anatomia obſeruatum, marſupium & hanc omenti cauitatem nunc aquoſo, nunc atro humore refertam fuiſſe. Flatus etiam in ea contineri extra dubium eſt, ob quos, cùm abdomen comprimitur, aut venter attollitur vel deprimitur, ſonus manifeſtus percipitur. Nouíque ſtudioſum, qui quoties manu ſiniſtrum hypochondrium comprimit, manifeſtus ſonus etiam ab adſtantibus percipitur. In his nimirum locis choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum errantiúmque febrium, latentium denique morborum cauſſas ſe deprehendiſſe, rectiſſimè Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. c.* 7. ſcribit. Imò ex vitioſis humoribus in hiſce locis cumulatis, præter enumerata mala, alia plurima, vtpote ſcabies, maculæ, vlcera & tumores varij, arthritis, paralyſis, conuulſiones, ventris tormina, dolores varij & vagi in corpore ortum habent, vt ferè nihil morborum in corpore ſit, quod non ab excrementis in hiſce locis cumulatis prouenire poſſit. Cùm enim ſentina iſta corporis plena eſt, pars vitioſorum humorum non pauca venæ cauæ, & arteriæ magnæ communicatur, per quarum ramos poſtea in totum corpus diſtribuitur, & prout conſtituta ac diſpoſita eſt, ac in hanc, vel illam partem à Natura protruditur, nūc hoc, nunc illud mali ac morbi genus excitat. Atque ita rem ſe habere experientia confirmat, ac in demortuis ſæpe (cùm in viuentibus cauſa mali ſatis deprehendi non potuerit) in meſenterio vlcera ſordida & abſceſsûs deprehenſi ſunt, è quibus nunc febres acutæ, cum ſanguinis nigerrimi vomitu, & per aluum excretione copioſa, cum animi deliquiis, nunc hepate, liene, & inteſtinis ſaluis ventris tormina intolerabilia, & tandem mors; nunc nauſea, vomitus, melancholia, cachexia, atrophia; nunc dolores Colicis ſimiles, vrinæ purulentæ; nunc perpetuæ vigiliæ, lipothymiæ, ſudores frigidi, & ſimilia mala originem habuerunt.

In totum corpus per venas & arterias diſtribuitur.

Facit ad iſtorum in meſenterio vitioſorum humorum coaceruationem inprimis Lien, dum ſuum officium non facit. Liénque generationis horum prauorum humorum plerumque præcipua cauſſa eſt, meſenterium ac vicina loca receptaculum & ſedes; ac in hiſce locis morborū & ſymptomatum, quæ ſcorbutū comitantur, cauſſa quærenda eſt. De quo *part. 4. cap. 5.* dictum.

Sed vt ad Scorbuti naturam explicandam propiùs accedamus, quænam ſit humoris Scorbutum producentis natura, quo in loco, quomodo generetur, explicandum. Primò autem hoc præſupponendum, coctiones, quibus alimentum corpori noſtro alendo idoneum elaboratur, ídque ab inutilibus, & excrementitiis partibus ſecernitur, quadam quaſi fermentatione, & πολυμαλώσει (liceat hiſce vocabulis vti) perfici quibus, quæ antea erant craſſa & fixa, rareſiunt, ſpirituaſcunt, vt ſic dicam, & vt Chymicorum termino vtar, volatilia redduntur, perficiuntur, & ab excrementis ſuis liberantur, vt eò faciliùs corpori noſtro non ſolùm aſſimilari, eique vtile & purum alimentum ſuppeditare, ſed & ſpiritibus materiam præbere poſſint. Apparet hoc etiam in alterationibus fructuum. In maturatione enim, quæ primò erant auſtera, & acerba, ac omnino fixa, & ſpirituoſi ferè nihil obtinebant, omnia dulceſcunt, & partes illæ longè ſubtiliorem, & ſpirituoſiorem, vt ſic dicam, naturam induunt, vt ex iis ſpiritus etiam φλογεος elici poſſit, qui ex immaturis non poterat.

Cibi in coctione rareſiunt, & ſpirituaſcunt.

Multò verò magis apparet hoc in fermentatione ea, quæ in muſto, cereuiſia & ſuccis è piris, & pomis, aliiſque fructibus expreſſis accidit, è quibus ante fermentationem nihil ferè ſpiritus, poſt formentationem verò is ſatis copioſus elici poteſt. Eademque omnia ante fermentationem cruda, ac impura, ac proinde minùs ſalubria ſunt, fæcibus nimirum adhuc permiſta, & in quibus calori noſtro plurimum laborandum eſt: Vbi autem fermentantur, cum excrementis ſuis quaſi pugnam ineunt, ſpirituaſcunt, μετεωρίζεται, vt Hippocrat. 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. loquitur, rareſiunt, & in maiorem molem attolluntur, atque exaltantur, ac finitâ fermentatione fæcibus ſubſidentibus longè ſubtiliora, puriora, & ſpirituoſiora redduntur. Idem in pane videre eſt, qui ſi fermentetur bene, & ipſe rarior redditur, atque ad coctionem longè aptior eſt, quàm non fermentatus. Et quidem cibos, dum coquuntur, & vt alimentum corpori fiant, elaborantur, attenuari, rareſieri, & (liceat ſic loqui) ſpirituaſcere quaſi, ita euidens eſt, vt doctiſſ. Platerus in eam venerit ſententiam, *lib. 2. meth. med. cap. 4. part.* 72. cibum, & potum in ventriculo in halitus reſolui, qui in venas meſaraicas ſubeant & inhalent, ibíque in ſpeciem ſanguinis concretione quadam mutentur; id quod diſputatione quadam peculiari ſe demonſtraſſe ſcribit.

Neque ſolùm aliæ alimenti & potûs partes hoc modo raræ & volatiles quaſi in corpore noſtro redduntur, ſed & ipſe ſal, qui alimentis ineſt, & cum iis aſſumitur, ex fixo volatilis, ſpiritualis quaſi, & animalis redditur. Atque his quiuis, qui ſalem volatilem à cornibus, & oſſibus animalium, ex ſanguine, & vrina deſtillando elici vidit, non ita difficulter fidem habebit.

Itaque dum omnia ſeſe rectè in corpore habent, alimenta in ventriculo reſoluuntur, parteſque ad alendum inutiles ſecernuntur, & per aluum excernuntur: quæ verò ad alendum vtiles ſunt, propria ventriculi, & inteſtinorum vi elaborantur, & naturæ humanæ conſentanea redduntur. Cùm verò eam formam, & ſimilitudinem, quam cum corpore alendo habere debent in ventriculo, & inteſtinis adipiſci non poſſint, ad iecur, tanquam ſanguinis officinam, ampliùs elaborandæ mittuntur. Vt autem ſanguis purior in hepate elaboretur, craſſiores chyli partes, mediante ſero copioſo, quo diluuntur, & ad fluxum ac motum aptiores redduntur, à liene auertuntur & attrahuntur; qui tamen & ipſe craſſum illum chylum pro ſanguificandi facultate quâ præditus eſt, quantum poteſt, elaborat, & in ſanguinem ſibi, & vicinis partibus vtilem, & commodum mutat: quod verò planè corpori alendo inutile eſt, per deſtinatas à natura vias expellit, vt *l. 1. Inſtit. c.* 9. pluribus hac de re egimus.

Craſſiores chyli partes à liene attrahuntur.

Atque hæc omnia ſi rectè, & decenter in corpore perficiantur, homo bene valet: ſi verò (vt generationis Scorbuti modum breuibus comprehendam) ob viuendi rationem incommodam, & crudum, craſſum, ac prauum victum, multa alimenta ἀνεπιτήδεια, ἄκριτα, καὶ ἰσχυρά, vt appellat Hippocrates, tantâ copiâ aſſumantur, vt à corpore, alias etiam ſano, & forti, ac vi coctrice pro viribus in iis conficiendis laborante, omnia ſatis concoqui, & ab excrementitiis partibus liberari non poſſint, & chylus multis partibus craſſis, ac tartareis, vt à Chymicis appellantur, abundans ad viſcera ſecundæ coctioni deſtinata perueniat, accidit vt partes illæ craſſæ, ſalſæ, fixæ, nec omnes à liene attrahi, nec ſatis elaborari poſſint. Atque ita coctio, & συμμάλωσις illa, quâ omnia alimenta fermentari, & quaſi ſpirituaſcere debent, impeditur, & partes cibi craſſæ, ſálque eſculentus, & fixus tartareus copioſè cum cibis ingeſtus, craſſam ſuam, & fixam naturam deponere, ac rareſieri, volatilis, ac animalis reddi, vt debebat non poteſt, & partes impuræ, inutiles, ac tartareæ ab vtilibus, & puris probè ſeparari nequeunt. Vnde viſcerum coctioni ſecundæ dicatorum facultas tandem oneri & copiæ humorum iſtorum craſſorum ſuccumbit, paulatímque debilitatur, ac indies ad alimentorum coctionem, & elaborationem ineptior redditur, vt nimiam humorum craſſitiem, & deficientem τὸ δὲ σήψιν corrigere non poſſit. Quod vitium, atque id, quod in rarefactione & attenuatione humorum deficit, quomodo vnicâ voce exprimi poſſit, non planum eſt: & proinde de nomine, modò de re conſtet, cum nemine litigabimus. Remb. Dodonæus, *in praxi Med. de magn. lien.* & cum eo Cl. Dn. D. Gr. Horſtius, μυξωσιν ſiue cruditatem appellat, & eam proximam huius morbi cauſſam eſſe dicit.

Generationis Scorbuti modus.

Sal ergo ille fixus, ac tartareus, & partes chyli craſſiores, cùm omnes à liene attrahi, & elaborari, atque ab hepate ſine incommodo attrahi non poſſint, vtpote quod ſubtiliores tantùm chyli partes, tanquam ſibi familiares, & ſanguini bono generando aptiores naturaliter appetit; neque etiam ob copiam, & ineptitudinem à natura omnes expelli poſſint, in primis viis hærent, & in venarum meſaraicarum, ac portæ ramis, adeóque ipſo meſenterio, pancreate ac omento ſubſiſtant, ac propter cauſſæ, quæ talibus humoribus materiam ſuppeditare ſolet, continuationem quotidie augentur, híſque ſalſis, craſſis, & fixis humoribus alij crudi, & vitioſi humores quiuis coniunguntur, & permiſcentur, & ab iis hiſce in locis detinentur, atque ita tartareorum, vt Chymici appellant, humorum colluuies in primis viis coaceruatur.

Detenti autem hi humores in hiſce locis, & hac quaſi corporis ſentina diutius, vlteriùs corrumpuntur & variis hypochondriacis affectibus cauſſam præbent, vſquedum tandem prauam, ac contagioſam, & Scorbuto peculiarem diſpoſitionem acquirant. Humores hoc modo corrupti, & Scorbuticam diſpoſitionem adepti, etſi aliquandiu in primis viis deliteſcant, tamen vbi tandem magna eorum copia coaceruatur, adiuuante inprimis & motum promouente ſeroſo humore, quo diluuntur, ad hepar deferuntur, eiúſque ἀιμάτωσιν ſæpe vitiant, & in venas, ac arterias effunduntur, ac cum ſanguine permiſcentur, eúmque inquinant, & cum eo in varias corporis partes, etiam in muſculos, tendines & articulos diffunduntur, ac varios morbos, & ſymptomata, pro partium, à quibus recipiuntur, varietate excitant.

Morborum & ſymptomatum ſcorboticorum generatio.

Extrà enim in habitu corporis extra venas effuſi cùm neque corpori aſſimilari, & apponi, neque exire commodè queant, ibi detenti partium nutritionem impediunt, corpus grauant, ac laſſum reddunt, vel hinc inde moti dolores vagos excitant. Ad gingiuas ſalſi huius & corrupti humoris portio miſſa mollem earum, & teneram carnem in laxum tumorem attollit, tandémque acrimoniâ ſuâ eas arrodit, vnde pruritus in gingiuis ſequitur, earúmque caro leui ſuctione & attritu ſanguinem effundit, flacceſcit, exulceratur, ac putreſcens à dentibus abſcedit, & grauem odorem de ſe emittit, ipſique dentes vacillant, & ex ore excidunt. Quæ verò pars ad inferiora corporis per venæ cauæ crurales ramos à natura propellitur, per capillares venas mediante ſero, ad ſuperficiem cutis cum ſanguine detruſa, maculas nunc rubras, nunc purpureas, aut liuentes excitat, vel ad tendines, & ligamenta, ipſóſque muſculos delata crurum grauitatem, laſſitudinem, & imbecillitatem excitat, & partes has vel laxat, vel ibi diutius hærens à ſero, quo diluebatur, deſerta, exſiccatur & induratur, vnde tendines rigidi redduntur, cruráque motu priuantur, & ambulandi impotentia, paralyſeos quandam ſpeciem mentiens, excitatur. Ad alias quoque partes delata, dolores, tumores, eroſiones, & ſexcenta alia, quæ Eugalenus omnia diligenter enumerat, producit, de quibus poſtea plura dicentur.

Scorbutica colluuies vbi generetur.

Subiectum ſcorbuti.

E quibus etſi colligere facile ſit, & quod Scorbuti ſubiectum, ſeu locus potiùs ſit, vel ſedes materiæ Scorbutum excitantis, & quis humor ſit, à quo Scorbutus habet originem, & quomodo generetur: tamen, vt Scorbuti natura manifeſtior fiat, de ſingulis in ſpecie dicendum. Et primò quidem Scorbuti ſubiectum quod attinet, dum de ſubiecto Scorbuti agimus, non intelligimus hic partes corporis humani, quæ ſymptomata, & morbos Scorbuticis familiares patiuntur; cùm nulla ferè corporis pars ſit, quæ non mali aliquid in Scorbuto pati poſſit; etſi nunc plures, nunc pauciores afficiantur, prout malum vel recens vel antiquum eſt: ſed colluuiei illius Scorbuticæ, & humorum vitioſorum, qui ſymptomatum & morborum in Scorbuto cauſſa ſunt, fontem & ſedem inquirimus. Atque ſubiectum duplex ſtatuimus, fontem & locum, in quo generatur, & ſedem, in qua generata continetur.

Fontem primò huius colluuiei quod attinet, hanc niſi è contagio contrahatur, meſenterium, & primas corporis vias ſeu venæ portæ ramos, qui illas perreptant ſedes, eſſe ſtatuimus. Etſi enim rarò accidat, vt ſine lienis actione læſa Scorbutus excitetur, & plerumque humorum vicinorum prauorum, & corruptorum contactu & ipſe afficiatur, & labem contrahat: tamen quandoque ſaluus eſt; & ipſe in cadauere Scorbuto extincti aperto omentum quidem totum ferè putridum & corruptum; in liene verò nihil, quod quantum ad ſenſum culpari poſſet, deprehendit; & in quodam Hollandiæ Præſide, Scorbuto laborante, magis Hepar, quàm Lienem affectum fuiſſe, Foreſtus *lib. 20. obſeru. 11.* annotauit. Etenim licèt Lien ſanus, ac ſaluus ſit: tamen ſi chylus fæculentus, ſalſis ac tartareis excrementis, & ſuperfluitatibus ſcateat, lien omnes illas nec attrahere, nec elaborare poteſt, atque ita in agendo fine ſuo fruſtratur ob errorem externum; eodem modo ſicut actio ventriculi aliàs bene conſtituti ſæpe læditur, ſi materia concoquenda aut nimis multa, aut aliena & vitioſis qualitatibus infecta ipſi offeratur. Si tamen Lien ipſe debilis, vel obſtructus, vel quocunque modo malè conſtitutus ſit, multò magis in agendo officio ſuo non ſatisfacit. Poteſtque vtrumque fieri, ſcilicet vel vt primò à craſſis humoribus Lien obſtruatur, eóque propterea officium ſuum non faciente, in meſenterio, & primis viis humores Melancholici cumulentur; vel vt primò in venæ portæ ramis ob alimentorum vitium tales humores cumulentur, & deinde lienem obſtruant, vel debilitent, qui obſtructus, vel debilitatus ad copiam eorum in dictis locis augendam facit, & vt humores vitioſi longè copioſiùs quàm antea cumulentur, in cauſſa eſt. Vt ita ſedes, & fons primus colluuiei Scorbuticæ ex victu contractæ, ſit in meſenterio, omento, & primis viis, locíſque inter ventriculum, hepar & lienem mediis, & vtrique viſceri vicinis, ſupra deſcriptis.

Vbi contineatur colluuies Scorbutica.

Etſi verò hiſce locis primam originẽ debeat colluuies Scorbutica, & in recenti morbo etiam iis ferè concludatur: tamen ſi malum iam diutiùs durauerit, & materia iſta vitioſa copioſior ſit, non ſolùm hiſce locis coërcetur, ſed per venas, & arterias in totum corpus diffunditur; vnde totum venoſum genus, tam venas portæ, quàm cauæ complectens, ſedes colluuiei ſcorbuticæ dici poteſt. Et chylus, dum è ventriculo per loca huiuſmodi vitioſis humoribus repleta tranſit, inquinatur: ipſum præterea hepar & lien à vicina & affluente eiuſmodi colluuie, eiúſque vaporibus debilitatur. Iſta enim praua & occulta diſpoſitio non intra humores ſemper ſe continet, ſed vicinis viſceribus, tum humorum ipſorum corruptorum contactu, tum vaporibus & fumis eorum imprimitur. Ventriculus quidem ſæpe etiam afficitur, & labem à vicinis prauis humoribus contrahit: ſæpiſſimè tamen appetitus ſatis validus, & tantum non integer permanet: & ſi quæ circa ventriculi actiones apparet ſymptomata, potiùs per conſenſum vicinorum viſcerum, quàm per primarium ventriculi affectum fiunt. Viſcera poſteaquam diſpoſitionem illam prauam receperunt, eam rurſum alimentis affluentibus & eloborandis imprimunt: ſicut idem in lue venerea, & elephantiaſi accidere ſolet. Atque ita cùm alimentum corrumpatur, potiùs morbificæ cauſſæ accedit, eámque auget, quàm vt corpori alimentum præbeat; & hoc modo totum corpus cacochymia ſcorbuticâ inficitur. Idque ex ſanguine venâ ſectâ emiſſo apparet, qui manifeſtas corruptionis notas exhibet, & plerumque parte ſuperiore pituitâ, aut mucore potiùs flaueſcente aut vireſcente, quaſi pelle obducitur. Imò vbi per contagium extrà admiſſum contrahitur ſcorbutus, primò ſanguis in vena caua corrumpitur, etſi in primis viis nullum ſit vitium.

Cauſſa ſcorbuti eſt humor melancholicus.

Secundò cauſſam ſcorbuti, & eorum, quæ ſcerbuto laborantibus p.n. accidunt, quod attinet, antecedens equidem cauſſa eſt humor melancholicus, crudus, ſimúlque ichoroſus ſeu ſeroſus, cui interdum & alij humores crudi & corrupti permiſcentur: id quod vel vrinarum varietas & crebra permutatio oſtendit. Vt autem is proximæ cauſſæ naturam hîc induat, peculiarem & huic morbo propriam corruptionem induat neceſſe eſt. Eſſe melancholicum non ſolùm victûs præcedens ratio, quæ ad nullum alium humorem quàm melancholicum procreandum inclinat, tum effectus, morbi ſcilicet, & ſymptomata, quæ in ſcorbuticis apparent, pleraque humoris melancholici ſoboles, teſtantur, vt poſtea patebit. Et ineſſe talem ſuccum ſanguini, qui à liene attrahitur, Galenus ex colore, qui quàm hepatis, ipſo viſu teſte, nigricantior eſt, & ſapore acerbo, qui carni etiam elixæ eius ineſſe deprehenditur, *lib. de atra bile, cap. 6. & 7.* rectè demonſtrat.

Non ſolùm aqueus.

Neque hîc aſſentiri poſſumus Hieronymo Reuſnero, qui *de Scorbuto. exerc. 4.* prolixè & operosè probare conatur, ſcorbutum nullo modo fieri à melancholico & craſſo, ſed ab aqueo ſolùm & tenui humore. Hoc enim eius dogma nullo modo cum iis, quæ de cauſſis ſcorbuti externis habet, conſentit. Etenim ſi victus rationem, & aërem, ac omnia, quæ ad ſcorbuti generationem concurrere prolixè docet, diligenter examinemus, omnia ad humoris melancholici, & craſſi generationem faciunt.

Neque tamen hîc per humorem melancholicum, glutinoſum quid, quod ille *pag. 173.* ipſi aſcribit, intelligimus, neque id quiſquam Medicorum doctiorum aſſerit, qui feci vini, & amurcæ illam comparant, non glutini, quod & in vrinis ſenſibus ſæpe patet. Etſi nihil prohibeat quin, vt diximus, humores pituitoſi, & vitioſi huic colluuiei ſeſe aſſociare poſſint. Idque ſæpe accidere in ſanguine, venâ apertâ emiſſo, apparet, qui plerumque in ſcorbuticis quaſi glutine albo, vireſcente, vel flaueſcente, vt modò dictum, obducitur.

Nec etiam craſſus tantum, ſed ſero dilutus.

Etſi verò humor melancholicus, ſcorbuti cauſſa, craſſus eſſe rectè ſtatuitur, tamen non tantùm craſſus eſt, ſed ſero multo dilutus. Neque enim ſolùm craſſa, ſicut veſicula fellis puram putam bilem, lien attrahit, ſed chyli partem reſpectu illius, quæ ab hepate attrahitur, craſſiorem, quæ tamen aquoſâ & potulentâ materiâ, vt faciliùs quò debet, penetret, neque obſtructiones pariat, diluitur. Itaque vt in ſtatu naturali craſſior illa chyli pars multâ aquâ diluitur: ita & in præternaturali idem accidit. Atque ita humor, ſcorbuti cauſſa, non ſolùm craſſus eſt, ſed & ichore, ac ſero multo diluitur, vt ſit inſtar lixiuij, quod ex aqua, & ſalſis ac feculentis, & aduſtis partibus conſtat, vt *lib. 2. Inſtit. part. 3. cap. 8.* docuimus, idque ex præcedente victus ratione, quæ talibus partibus abundat, & effectibus, doloribus vagis, gingiuarum & crurum vlceribus, ac ſimilibus patet: quæ omnia à ſalſis, & ſeroſis humoribus proueniunt.

Humor ſcorbuticus peculiari modo corruptus eſt.

Talis cùm ſit, vt multis ſeroſis partibus diluatur, & inſtar lixiuij, quod ex ſale, terrenis partibus, & aqua conſtat, ſeſe habeat, facilè ad lienem cum chylo penetrare poteſt. Neque enim, quod modò diximus, & diligenter notandum, ſincerus, & ſolus, ſed aliis humoribus mixtus ad lienem peruenit, ideóque etiam vt ſincerus & ſolus ibi deprehendatur, opus non eſt.

Verùm, cùm in quartanis, hypochondriacis, ac melancholicis affectibus, vbi ſimilis cauſſa adeſſe videtur, non eadem planè ſymptomata, qualia in ſcorbuto conſpiciuntur, appareant; etſi tandem hi affectus ſæpiſſimè in ſcorbutum degenerent: peculiarem ἄῤῥητον, & occultam corruptionem, ac deprauationem ſuſcipere neceſſe eſt illam humorum melancholicorum, ſeroſorum, ac tartareorum colluuiem, diutiùs in locis illis detentam, ſi ſcorbutum producere debet; quod cùm ex aliis ſymptomatibus, quæ ipſum comitantur, tùm præcipuè ex contagio apparet, quo alij morbi melancholici, & hypochondriaci deſtituuntur. Scorbutus verò præditus eſt, vt facilè aliis communicari poſſit: quod euidens peculiaris corruptionis argumen

argumentum eſt. Quod & hoc euincere videtur, quod, vt in Prognoſticis dicetur, vbi humor ſcorbuticus ſimilem hepati, aut lieni diſpoſitionem impreſſit, vix vnquam integrè curatur ſcorbutus: quod indicium eſt impreſſionis longè fortioris quàm quæ qualitatibus primis competit, ſed talis, quæ venenorum naturam æmulatur, quorum impreſſiones tam fortes ſunt, vt diſpoſitiones ab iis relictæ ſæpe toto vitæ tempore aboleri non poſſint. Ideóque à ſplenis obſtructione, & humore melancholico, & atro tantùm, ac ſimpliciter ſcorbutus deduci non poteſt; cùm multi ſplenis obſtructione laborent, & humore melancholico, vel atro abundent, nec tamen ſcorbuto afficiantur: imò iis regionibus, quibus humoris atri ex aëris, qui humores torret, feruore collectio eſt familiaris, ſcorbutus ſit planè ignotus. Maloque etiam hìc fateri, nos in communibus humano generi ignorantiæ tenebris verſari, & corruptionis huius modum non ſatis explicare, & nonniſi ex effectu dignoſcere poſſe, quàm ea, quæ fundamento nullo nituntur, ad ignorantiam noſtram palliandam proferre.

Quomodo generetur. Tertiò, generationem huius humoris quod attinet, etſi quæ hîc alij tradunt, me non lateant, & alios aliter ſentire ſciam: tamen paulò altiùs huius humoris natura inueſtiganda, & quomodo generetur, indagandum videtur, quod plurimùm ad curationem rectè inſtituendam facit. Principio autem hic non in qualitatibus primis ſubſiſtendum, ſed ad illas δυνάμεις, & ἀκρότητας humorum, ab Hippocrate *in lib. de priſc. Medic.* propoſitas recurrendum, & ad ea, quæ Hippocrates 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. de acido, amaro ac fermentatione humorum ſalſorum in corpore noſtro tradit, reſpiciendum videtur.

Diximus autem antea, humorem hunc generari ex deficiente ſalis, qui cibis ineſt, & cum iis aſſumitur, potúſque, ac cibi craſſioris coctione & ἐνδυματώσει. Cùm enim natura intendat per coctionem cùm primam, tùm ſecundam alimenta aſſumta ita attenuare, rarefacere, & omnino præparare, vt corpori noſtro affinia, & ei alendo ſint vtilia, atque eâ de cauſſa in ventriculo ea primùm reſoluat, ac coquat, & excrementitias partes craſſiſſimas per aluum excernat; poſtea verò chylum ad hepar, tanquam ſanguinis, qui totius corporis alimentum, officinam mittat, auerſis priùs, & attractis à liene craſſioribus, & feroſis pleriſque chyli partibus, ad ſanguinis pro liene, & vicinarum partium nutritione, generationem deſtinatis: ſi hoc non fiat, & vel in prima coctione fæculenta ac tartarea omnia, quæ debebant, non ſeruantur, & ad lienem in maiori copia affluant, quàm vt ab eo omnes attrahi, vel elaborari poſſint; vel lien ſeu debilis, ſeu obſtructus partes illas chyli fæculentas, vt debet, ad ſe non attrahat: in primis viis, & circa lienem, & locis antea dictis eæ hærent, & hoc modo humor craſſus, ſalſus, fixus, & (quæ omnia Chymici vno vocabulo complectuntur) tartareus, multo tamen ſero dilutus coaceruatur, ibique diutius hærens, tandem peculiarem, ſpecificam, & ſcorbuto propriam corruptionem induit.

Victus ſcorbuto generando aptus. Atque rem ita ſe habere plura ſunt, quæ docent. Nam primò ſi conſideremus victum, qui ſcorbutum generare ſolet, omnes in eo conſentiunt, cibos ſale, & fumo induratos ſcorbuto producendo aptiſſimos eſſe, & in maritimis locis, vbi homines non ſolùm aëre craſſo, marinis, ſalſis, ac paluſtribus vaporibus inquinato vtuntur, ſed aquas etiam fæculentas, & corruptas bibunt, & alimentis in tali aëre creſcentibus, ac quæ eiuſmodi aquis nutriuntur, veſcuntur, hunc morbum familiarem eſſe. Cùm enim cibis eiuſmodi ſiccis, duris, ſalſis, aquíſque feculentis & corruptis, ſucci humidioris, rarioris, & ſpirituoſi, & qui corpori probum alimentum præbere poſſit, & vt Chymici non ineptè loquuntur, volatilis, vel parum inſit, vel quod in eo fuit, ſale quo condiuntur, multo corruptum, aut fumo abſumtum & exſiccatum, aut putredine corruptum ſit, vt nihil ferè, niſi partes craſſæ, feculentæ, terreſtres, excrementitiæ, ſalſæ, & fixæ plurimæ inſint, & omnino, vt Hippocrates *de priſc. Medic.* loquitur, ἄκρητον καὶ ἰσχυρόν τι in tali cibo abundet, id omne à natura attenuari, rarefieri, volatile ac ſpirituoſum reddi, & elaborari, ac vinci non poteſt. Ac proinde ei reſpondens, & congener cacochymia colligitur, & craſſus, feculentus, ſalſus, ac fixus humor in primis viis coaceruatur.

Medicamenta ſcorbutum curantia. Deinde curandi ratio & medicamenta quæ hunc morbum expugnant, euidenter idem demonſtrant. Nam ſi medicamenta, quæ hunc morbum curare experientia longa docuit, conſideremus, non ſunt ea quæuis aperientia, aut humori melancholico ſimpliciter oppoſita, ſed omnia ſale volatili abundant; qualia ſunt cochlearia, naſturtium, beccabunga, chelidon. minus, fumaria, raphanus ruſtic. ſinapi, ſedum minus, &c. Quæ omnia & guſtata, & trita vaporem ſubtilem, acrem, & citò euaneſcentem ſpirant, qui eſt à ſale volatili chymicis dicto. Nam medicamenta, quæ in alis quidem affectibus, qui maximâ cum ſcorbuto cognatione habere videntur, proſunt, & aliàs aperiendi vim habent: tamen ſi ſale volatili hoc deſtituantur, in ſcorbuto curando non ſufficiunt: monétque aliquoties nõ præter rẽ Seuerinus Eugalenus, doctiſſimos aliàs Medicos ſcorbuticorum curam quidem ſuſcepiſſe, ſed cùm illa ſolùm, quæ aliàs in hypochondriacis affectibus vſurpari ſolent, medicamenta adhiberent, nullo ad ſpecificam huius humoris naturam, & corruptiorem reſpectu habito, nihil profeciſſe; ſe verò poſtea idoneis, & appropriatis, vt appellant medicamentis, feliciter eoſdem ſanitati reſtituiſſe.

Imò illa ipſa medicamenta antiſcorbutica, ſi ſalem illum volatilem amittant, id quod exſiccatione, & coctura fit ſæpe parum efficacia deprehenduntur: & longè plus virium & efficaciæ, ſuccis & conſeruis harum plantarum, quàm exſiccatis ineſt, vtpote in quibus partes illæ volatiles ab igne diſſipantur, aut cum humido in exſiccatione euaneſcunt. Ideóque ſali volatili harum plantarum meritò maximam vim ſcorbutum curandi adſcribimus, vtpote quo præſente & operante malum pellitur, abſente non tollitur. *Medicamenta contra ſcorbutum recentia vſurpanda.*

Occulta vis in medicamentis ſcorbuticis. Si quis tamen hæc medicamenta etiam occultùm quid, quod occultæ, & ſpecificæ humoris corruptioni aduerſetur, habere ſtatuat, ei non repugnamus. Et videntur inter iſta medicamenta, quædam præ aliis habere peculiarem prærogatium. Et licèt nonnulli apud exteros reperiantur, qui putent ſine cauſſa à Germanis nouum morbi genus hìc afferri, cùm iſta omnia, quæ ſcorbuticis accidere dicuntur ſymptomata, aduſtæ & ichoribus acribus contaminatæ melancholiæ adſcribi poſſint: tamen humorem illum melancholicum peculiarem habere corruptionem, ex medicamentis, quibus curatur, patet. Cùm enim cochlearia, bekabunga, naſturtij genera, & ſinapi rectè vſurpentur, omnia acerrima, & pleraque tertium caliditatis gradum attingentia, ſi ad primas ſolùm qualitates in humore melancholico reſpiciendum eſſet, ab iſtis medicamentis intemperies humoris melancholici potiùs augeretur quàm tolleretur.

Quia verò ſecundum Hippocratem, curatio morbum indicat, & omnis actio eſt inter contraria, & à contrariis, vt habet Ariſtoteles *lib. 1. de gener. cap. 7. t. 50. & 51.* & agens, quatenus in patiens agit, ei contrarium eſt: ſequitur etiam ſalem volatilem, cuius in curatione ſcorbuti primæ partes, & vires ſunt, in id, quod ſub eodem genere proximo eſt ipſi contrarium, agere. Opponitur autem inter ſales fixus volatili. Et cùm omne fixum à volatili reddatur volatile, ſicut contrà volatilia à fixis figuntur, & fixa redduntur, vt Chymicis notum eſt, & omnibus Phyſicis (cùm ad plurimarum rerum explicationem multùm faciat) meritò notum eſſe debet, vt *de conſenſ. Chymicor. cap. 12. in fine,* dictum eſt: Fit etiam, vt à plantis, quæ ſale iſto volatili abundant, humores, qui ſale iſto fixo abundant, attenuentur, rarefiant, & vt vno verbo dicam, volatiles reddantur, & à natura faciliùs loco moueantur, & diſcutiantur.

Cruditas duplex. Neque hæc à Galeni & antiquorum doctrinâ aliena ſunt, ſed potiùs eam explicant. Notum enim eſt ex Galeno 8. *meth. med. cap.* 5. duplicem dari cruditatem, nidoroſam, & acidam. Acidam eſſe in quartana & humoribus melancholicis, extra controuerſiam eſſe puto: cùm ipſe Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. non aliter fieri è vino acetum, quàm è ſanguine melancholiam docet, atque eâ de cauſa Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. melancholicis acetum noxium eſſe, & ἀναγωγὸν μελάνων ὄξος, id eſt, *exaltare nigra acetum* (ita enim vertendum; non verò, educere nigra, vt *de febrib. lib. 2. cap.* 17. docuimus) ſcribat. Iam ergo ſi quomodo acetum è vino generetur explicauerimus, non paruam ea res huic materiæ, & doctrinæ de morbis hypochondriacis lucem afferet, & quid ſit illa deficiens ἐνδυμάτωσις, quæque ſint prima ſcorbuti initia, declarabit.

Aceti generatio. Et ne ambagibus vtamur, acetum è vino fieri, ſpiritus & ſalis volatilis, quæ in vino ſunt, fixione, vt Chymici loquuntur, putamus. Neque enim ſpiritûs è vino ſeparatione fit acetum: cùm è vino, à quo ſpiritus ſeparatus eſt, aut quod corruptũ eſt, ſpiritúmque amiſit, nullum fiat acetum, ſed quò generoſius vinum eſt, eò fortius ex eo fiat acetum: ex vino quoque ex vuis immaturis expreſſo, & quod omni ferè ſpiritu deſtituitur, nullum ſæpe fiat acetum. Neque ſolùm ex vino, verùm etiam ex cereuiſia, hydromelite, & fructuum nonnullorum ſuccis ſpiritu abundãtibus, atque è quibus ſpiritus ſpiritui vini ſimilis deſtillando elici poteſt, fit acetum: Ex aliis verò, quæ tali ſpiritu deſtituuntur, non fit. Sal enim & humor, qui eſt in talibus, quandoque eſt fixus, quandoque volatilis. In immaturis, acidis & auſteris fructibus fixus eſt: vbi verò ij maturuerunt, & dulciores fiũt, ſuccique inde expreſſi fermentantur, quæ antea cruda & fixa erant, volatilia fiunt, vt ex iis copioſiùs ſpiritus elici poſſit, vt id de ceraſis, baccis ſambuci, & ſimilibus notiſſimum eſt. Idem ſpiritus & ſal, dum in iis rurſum figitur, ex iis fit acetum. Et quod per ſpiritus & ſalis volatilis fixionem, non verò ſeparationem, fiat acetum, ex ſequentibus ſatis patet. Primò, quòd poſt deſtillationem vini, nihil vel parum ſalis in phlegmate deprehenditur; poſt aceti verò deſtillationem ſalis acerrimi plurimũ relinquitur. Deinde, quòd in vini deſtillatione primò ſpiritus aſcēdit, vtpote volatilis; phlegma verò poſt ſpiritum: in aceto verò primum phlegma deſtillat, poſt phlegma demum ſpiritus acidus, fixior ſcilicet, & ad euaporandum minùs aptus iam, quàm ipſum phlegma. Nimirum ſpiritus & ſal, qui in vino eſt volatilis, ad lenem ignem, (quæ natura eſt volatilium Chymicis ita dictorum) euaporat, in alembicum attollitur, & à phlegmate ſeparatur: in aceto verò ſpiritus & ſal, quæ in vino volatilia erant, digeſtione per lentum calorem quo acetum generatur, fixa iam reddita, non ſtatim à calore eleuantur, & aſcendunt, (quæ fixorum natura eſt) ſed vt ſpiritus aceti aſcendat & deſtillet, maiori calore opus eſt: imò magna pars ſalis acidi fixi in phlegmate relinquitur, & in altum non eleuatur. *Fixum, & volatile.*

Mel-licho-humoris generatio.

Tertiò, ſpiritus vini eſt φλογιςὸς, & facilè flammam concipit: aceti verò ſpiritus nullo modo, ſed etiam, ne alia facile accendantur, prohibet.

Quod ergo in generatione aceti accidit, tale quid etiam in melancholici humoris generatione fieri, & hæc eſſe prima ſcorbuti initia, ſatis probabile eſt, atque ex iis quæ modò dicta ſunt, patet. Et cùm Chymicorum axioma ſit experientiæ reſpondens, Omne volatile figi à fixo; & contrà fixum reddi volatile à volatili; cibi verò ſcorbuto generando apti, ſale fixo plurimo abundent, non mirum eſt, ab iis etiam volatiles in cibo & potu partes figi, id eſt, impediri, ne rareſiant & attenuentur.

Scorbuti generatio.

Non tamen iſtâ cruditate, ſeu ἀνωμαλώσει denegatâ ſcorbuti generatio planè abſoluitur; cùm ea proculdubio aliis morbis melancholicis & hypochondriacis ſit communis: ſed humor iſte crudus porrò corrumpitur. Etenim, quod cùm ex naturæ operibus plurimis, tum operationibus Chymicis patet, calor nunquam otioſus eſt, ſed in ſubiectam materiam continuò agit, eámque afficit. Ideóque poſtquam crudi iſti humores in primis viis multiplicantur & hærent, ac cum iis aliorum vitioſorum colluuies miſcetur, & corporis noſtri calor continuò in eos agit; ipſi verò ad alendum corpus inepti ſunt, nec in alimentum verti poſſunt: indies magis corrumpuntur, donec tandem iſtam ſpecificam & ſcorbuto propriam corruptionem ac naturam induunt: id quod in aliorum malignorum ac venenatorum humorum in corpore generatione quoque accidere ſolet, qui quò diutius in corpore hærent, eò deteriores redduntur.

De generatione & natura Aceti.

Principia Chymica non ſunt reiicienda.

¶ [Sunt quidem nonnulli, qui principia Chymica dicta reiiciunt, atomóſque irrident, & vbicunque alicuius effectus in natura cauſſa reddenda eſt, ſtatim ad qualitates primas confugiunt. Verùm non ſecundum leges demonſtrationis, quæ ſemper cuiuſque effectus & accidentis cauſſam proximam requirit. Neque enim corpora naturalia perfecta vel generantur ex elementis proximè, vel reſoluuntur in elementa, ſed ex mixtis aliis, ſeu primis, ſeu ſecundis, ſub vnius formæ dominio in vnam naturam redacta conſtant, ſicut & in ea reſoluuntur. Equidem corpora talia ex elementis ſecundum materiam conſtant, verùm non ſunt pura elementa, ſed præterea à Creatore ſuas formas habent, quæ ſunt rerum & elementorum vincula, & quæ diuerſa elementa vniunt, & vnita conſeruant. Id quod manifeſtè in Sale & Sulphure apparet. Salem eſſe calidum, & ignem continere, certiſſimum eſt: is tamen ignis in Sale, præter naturam ſuam ſimplicem non eſt volatilis, neque in alium tendit, ſed in ſubiecta materia fixus & ſtabilis retinetur. Etſi verò multa ſunt, quæ principiorum Chymicorum veritatem, & primorum miſtorum neceſſitatem demonſtrare poſſint: tamen eam ſaltem aceti exemplo declarare, & de aceti generatione & natura aliquid dicere libet; vbi videbitur clariſſimè, quàm miſerè ſe torqueant, & quàm fruſtra laborent, qui neglectis principiis Chymicis, ex elementis ſimpliciter generationem aceti deducere conantur; & contrà manifeſtè apparebit, facillimum eſſe, è principiis Chymicis eam declarare.

De aceti generatione.

Si vlla res eſt, quæ à Medicis hactenus nondum ſatis explicata, certè doctrina de generatione & natura aceti ea eſt. De qua vix aliquid ſolidi apud eos, qui hactenus de eo ſcripſerunt, occurrit. Etſi verò eâ de re iam aliquid, & forſan primus, paulò ſuprà dixi: tamen omnino operæ pretium fuerit, non eam paulò prolixiùs declarare.

Opinio Antiquorum. Galeni.

Vt verò Antiquorum, & vulgatas opiniones primò recenſeam, & monſtrem, quàm infeliciter hac in re laborârint multi, & doctrinam iſtam potiùs implicârint, quàm explicârint: Galenus 4. *de ſimpl. med. fac. cap.* 2. de vini natura, & aceti generatione ita ſcribit: *Vinum*, inquit, *diximus, vnum quidem in ſe habere recrementum craſſarum partium, vnde dum temporis ſpatio ſecernitur, fertúrque deorſum, fæx conſiſtit; aliquid verò ſecundum, quod Florem vini vocant, quod dum vinum feruet, ſupernatat, ſed poſtea ad fæces ſubſidet; tertium aqueum, quod toti vino permiſtum eſt, hócque primò potiſſimúmque feruet. Quartum præter hæc, eſt ipſum reuerà vinum.* Et pòſt, de aceti generatione addit: *Vinoſæ vini partes, dum ipſum in acetum tranſit, refrigerantur, aqueúmque excrementum putreſcens, adſcititiam caliditatem obtinet, velut cætera omnia quæ putreſcunt. Fitque acetum quiddam ex contrariæ qualitatis partibus compoſitum, partim refrigerantibus, partim calidis.* Et mox, acetum lixiuio comparat, quod aquâ conſtat, & ſalſis partibus quas ex cineribus aqua abluit, additque acetum non ſolùm acidum, vt omphacium, ſed etiam acrem habere ſaporem, qui caliditatis index eſt.

Examinatur.

Verùm ſit ſanè, vt fæces quædam craſſæ & ſubtiliores ſint in vino, præterea & aqua: tamen Galenus, quid ſubſtantia vini ſit, non ſatis explicat, vt & quid (etiam fæcibus ſeparatis) aqueum excrementum ſit. Neque etiam vllam mentionem facit Galenus tartari, quod tamen à fæcibus vini, flore vini, quem appellat, & ipſa vini ſubſtantia differt, & in vino etiam iam defæcato & tranſvaſato doliorum lateribus adhæreſcit. De aceti verò generatione, vt Galeni Interpretes eam explicant, res eò redit, vt negent, acetum eſſe vinum putridum, cùm acetum à vappa, quod eſt vinum putridum, multis modis differat: ſed dicant eſſe putredinem ſaltem ſecundum partem, quâ ſaltem aquoſiores vini partes putreſcant: portio autem vinoſa non putreſcat, licèt ex putrefactione partis aquoſæ reddita ſit frigidior. Cùm autem Galenus *alleg. loc.* manifeſtè dicat, acetum quoque vim aliquam calidam accipere & poſſidere, ſitum quendam eâ aquoſæ partis putrefactione generari ſcribunt, qui toti aceti ſubſtantiæ commiſceatur, & ipſum participem alicuius caloris faciat. Verùm hoc modo non obtinent quod volunt, nimirum acetum non eſſe vinum putrefactum. Nam etiam in putredine ſecundum partem, putredo toti attribuitur, & non ſolùm parti humidæ. Et proinde ſi vinum putreſceret ſecundum partem humidam, dum fit acetum, omnino acetum eſſet vinum putridum. Quid verò ſitus ille ſit, non explicant, nec explicare poſſunt, & merum illud figmentum eſt.

Zabarella.

Quæ omnia cùm animaduerteret Iac. Zabarella, *de miſt. generat. & interit. l. b.* 3. poſtquam *cap.* 16. Galeni & Interpretum eius ſententiam refutaſſet, *cap.* 7. 8. 9. 10. prolixè aceti generationem & naturam tradere conatur. Poſt longam autem deliberationem in hanc opinionem venit, in vino eſſe duos calores, & duas humiditates: quod & Albert. Magnus *in tract. meteoror. c.* 10. *&* 12. ſtatuit: quis tamen calor ille duplex ſit, cum Alberto non conſentit. Albertus enim dicit, in vino eſſe duos calores, vnum naturalem, alterum accidentalem, loci vbi creuit vitis, qui infuſus ſit à calore magno Solis. Verùm Zabarella ſtatuit, calorem loci non eſſe alium à calore naturali. Ipſe verò exiſtimat, in quolibet viuente eſſe duos calores, vnum animalem, (etiam in genere dictum) alterum elementarem: illum extingui in morte, hunc poſt mortem remanere, & aboleri in putredine, quâ miſtum corrumpitur. De humido cum Alberto ſtatuit, in miſtis corporibus dari duplex humidum, vnum quod dicitur continuationis, à quo partium coniunctio eſt, quod ad ipſam miſti pertinet eſſentiam: alterum aquoſum nutriens, quod ſaltem nutrimentum eſt, nondum parti ipſi aſſimilatum & appoſitum. His fundamentis poſitis, ſtatuit Zabarella, etiam in vino eſſe duos calores, hoc eſt, vnum ex duobus conflatum, alterum elementarem, ſeu temperaturæ, alterum animalem, quem vinum, licèt non ſit animatum, ab anima vitis impreſſum habet; item duas humiditates, vinoſam ſcilicet, quâ fiat coniunctio partium; & aquoſam, quæ ex alimento contracta, & nondum in vinum conuerſa eſt; quæ aquoſa pars, dum vinum coquitur, abſumatur, manente vini ſubſtantiâ, vnde vinum dulcius reddatur. Ex his præſuppoſitis fundamentis porrò Zabarella de aceti generatione, & quomodo vinum putridum ab aceto differat, ita docet: Acetum inquit fieri per interitum caloris vitalis, manente calore elementari: putridum autem vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ, ſeu elementaris. Idque eo probare conatur, quòd vinum dilutum, quia habet debilem calorem & plurimùm humidi aquei, facilè putreſcit; cùm debilis calor facilè educatur à calore ambientis: vinum autem generoſum, quia fortiorem habet calorem, & minùs aquâ humens eſt, difficiliùs putreſcit, faciliùs verò aceſcit. Atque hinc cum Galeno mauult dicere, acetum eſſe vinum mortuum, quàm putrefactum. Tandem vt Galenum aliquo modo defendat, eum cum ſua ſententia conciliare conatur, dum ſcribit, Galeni ſententiam tolerari poſſe, ſi admittatur putredo ſecundum aliquam ſimilitudinem, non propriè dicta. In putredine enim educi calorem naturalem, & fieri ſeparationem humidi, & in putredine non immediatè pati humidum à calore ambientis, ſed potiùs pati calorem natiuum, & educi, deinde caloris illius eductionem ſequi proprij humidi diſſolutionem; at in generatione aceti non fieri reſolutionem humidi ex vaporatione calidi, nec humidum ideò reſolui, quia priùs calor vitalis ſit corruptus, ſed fieri immediatè à calore ambientis. Ab eo enim & euocari immediatè calorem vitalem, & reſolui humidum aquoſum, & ſæpe etiam ſine exhalatione caloris vitalis ſolum humidum aquoſum conſumi. Quòd ſi contingat, vt ſimul cum humidi aquoſi reſolutione, vel poſt illam, calor vitalis quoque exhalet, fieri ex vino acetum. Ideò inter generationem aceti, & putredinem vini hanc ponit differentiam, quòd in putredine vini priùs educatur calor naturalis, hinc fiat ſeparatio humidi; in generatione verò aceti non fiat reſolutio humidi ex eductione caloris, ſed id immediatè à calore ambientis, & ſimul calore vitali adiuuante conſumatur. Poſtquam verò vinum exſiccatum eſt per euocationem humidi quaſi nutrientis, tunc per exhalationem calidi vitalis acetum generari ſtatuit. Hinc porrò de aceti qualitatibus ita ſentit: acetum eſſe frigidum & humidum, ſed facultate exſiccatorium, quia per conſumtionem humidi alimentaris redditum ſit ſiccius, quàm vinum.

Albertus Magnus.

Examen argumentorum Zabarellæ.

Verùm hæc omnia, quæ prolixè & operoſè *locis allegatis* affert Zabarella, animum veritatis auidum non ſatiant, & pleraque ad libitum conficta ſunt, nec cum natura vini & aceti conſentiunt. Primò enim duplicem calorem quod attinet, equidem, vt poſtea dicetur, duo corpora calida ſunt in vino, quorum quodlibet habet ſuum calorem, ſed vnum corpus calidum, & duos calores ſtatuere, non probabile. Et vitalis calor, quem ille ponit, non eſt, ubi vita non eſt. Cùm verò vinum non viuat, illi calorem vitalem tribuere non poſſumus. Humidum verò quod attinet, equidem in lignis & plantis, quæ corpora ſunt ſolida, duo ſunt humida, vnum ex quo ſolida partis ſubſtantia conſtat, quod etiam ex lignis ſicciſſimis elici poteſt; alterum, quod alimentarium eſt, & nondum fuit plantæ ſubſtantiæ appoſitum, quale eſt in lignis & plantis viridibus, & exſiccatione exhalat; at quòd in vino, quod liquor eſt,

talia

talia duo humida dentur, nondum probatum. Et ſit ſanè, quòd detur tale in vino humidum: tamen, quomodo eius abſumtio ad generationem aceti faciat, non docet. Ipſa enim humidi illius abſumtio ad generationem aceti non ſufficit, ſed ex eius mente, etiam calor ille vitalis euocetur neceſſe eſt. Præterea videmus, ſi vinum deſtillemus, & acetum deſtillemus, non minùs phlegmatis, ſeu aquoſi humoris prouenire ab aceto, quàm à vino.

Sententia Autoris.

Ideóque cùm ipſe Zabarella huic ſuæ opinioni diffidat, tandémque concludat, ſi quis aliquid probabilius inuenerit, ſe eius ſententiæ libenter ſubſcripturum, tentabimus iam, an veriorem de origine & natura aceti ſententiam inuenire poſſimus. Principiò autem hoc obſeruandum, generari acetum non tantùm è vino, ſed & cereuiſia, ſuccis pomorum, pirorum, prunorum, ceraſorum, hydromelite, ſucco roſarum, terebinthina, & omnino omnibus, quæ ſpiritum ardentem ſuppeditant. Quæ verò talem ſpiritum non ſuppeditant, ex iis acetum fieri non poteſt. Inſunt autem in ſpiritu vini, & aliis ſpiritibus duæ ſubſtantiæ, vtraque volatilis; vna ſulphurea, quæ facilè inflammatur, altera ſalſa, quæ ſuâ naturâ, ſi à ſulphurea parte ſeparetur, non inflammatur. Eſſe autem has duas ſubſtantias diuerſæ naturæ, in vino & ſpiritu vini, è multis patet. Inflammabilitas eſt à ſulphure, non ſale, qui non inflammatur; acrimonia eſt à ſale, non ſulphure.

Duo contrarij affectus reperiuntur in vino.

Præterea duo contrarij affectus in vino reperiuntur. Primò eſt in vino vis narcotica, cerebro & ſpiritibus animalibus inimica, quæ tota eſt à ſulphure, vt ex aliis etiam narcoticis, opio, hyoſcyamo, & ſimilibus patet. Deinde vis narcoſin tollendi eſt in aceto, quæ tota pendet à ſale vini acido. Et vim narcoticam vino ineſſe, non tantùm ex eo patet, quòd qui nimium vini hauriunt, ebrij & torpidi fiunt, ſed etiam quòd qui muſti, vt & cereuiſiæ, vaporem ſulphureum excipiunt naribus, apoplecticorum more concidunt. Quod accidit, quia vapor ille ſulphureus, in fermentatione à ſalſis partibus ſeparatus, in cerebrum penetrat, & ſpiritibus narcoſin inducit, & quidem potentiùs, quàm ipſe ſpiritus vini hauſtus, vtpote qui non merè ſulphureus eſt, ſed & partes ſalſas, quæ ſulphureas temperant & frænant, continet. Licèt verò hæ duæ ſubſtantiæ ſint in ſpiritu vini; ita arctè tamen cohærent, vt non facilè ſeparentur; ſed cùm vtraque volatilis ſit, ſimul facilè calore in altum eleuatur, & ſi ſulphurea accendatur, ſimul ſal volatilis euaneſcit. Hinc accidit, vt non ſolùm omnes ſpiritus ſint inflammabiles, & habeant odorem fragrantem, qui eſt à ſulphure, ſed etiam ſaporem acrem, qui eſt è ſale volatili. Præter iſtum ſpiritum volatilem, è ſulphurea & ſalſa ſubſtantia conſtantem, in ſuccis illis è quibus fit acetum, eſt quiddam tartareum, ſeu ſal fixus, aqueo humori permixtus. Vnde etiam ex vno, poſtquàm ſpiritus vini inde eſt ſeparatus, ſal fixus, ſeu tartareus parari poteſt.

Hæc cùm ſit vini, & aliorum liquorum, è quibus acetum fit, natura, iam porrò quomodo ex iis acetum generetur, videndum; quod facilè manifeſtum fiet, ſi conſideremus, quomodo ille ſpiritus ardens, imò & ſucci è quibus ſpiritus fiunt, ab aceto differant. Spiritus nimirum tales omnes volatiles ſunt, & in deſtillando primò eleuantur; deinde facilè inflammantur, & incenduntur, ac oleis ſeſe miſcent. Præterea poſt deſtillationem vini, parum ſalis in phlegmate deprehenditur; at in aceto primò phlegma deſtillat, pòſt ſpiritus acidus. Acetum non inflammatur, pinguibus & oleoſis non promptè miſcetur, ſed illa ſoluit, quæ ſpiritus vini ſoluere nequit, terrea & lapidea corpora: tandem etiam poſt aceti deſtillationem plurimùm ſalis acerrimi relinquitur.

Modus generationis aceti.

Ex his de generatione aceti ſic ſtatuendum eſt; in aceti generatione perire, ſi non ex toto, maximâ tamen ex parte, vini partem ſulphuream inflammabilem, ſalem verò volatilem fieri fixum. Vt enim in ſolutionibus margaritarum, coralliorum, oculorum cancri, imò metallorum, ſpiritûs ſoluentes corpora illa penetrant, in minimas atomos redigunt, & ita cum iis ſeſe vniunt, vt vnum corpus fiant, vt etiam vnà per chartam bibulam colari poſſint; ſi autem ol. tartari, vel vitrioli, vel alius liquor infundatur, cum quo ſpiritus ſoluens ſeſe vniat, corpus ſolutum à ſoluente derelictum & liberatum, ad fundum deſcendit, & præcipitatur: ita etiam, cùm ſpiritus ille inflammabilis à ſale volatili ſeparatur, ſal ille volatilis, præter cognationem naturæ, tartareæ portioni, ſeu ſali tartareo fixo, qui in vino reſtat, ſeſe miſcet, & cum eo vnitus, ſuccum acidum & acrem conſtituit, non inflammabilem, nec adeò volatilem. Et ſic omne acetum conſtat tartareo vini (eadem ratio eſt aliorum liquorum, è quibus fit acetum,) cum ſale volatili vini mixto in aqueo humore. Cùm autem illud ſulphur, vini non in momento à vino aceſcente ſeparari poſſit, ſed in tempore hoc fiat, accidit etiam, vt acetum primò tam acre non ſit, poſtea tamen, nullâ re additâ, fiat acerrimum, poſtquam ſulphureæ partes, quæ ſalis acrimoniam occultant, in dies magis ac magis exhalant. Et ſaporem acidum à ſulphure occultatum eſſe, vel ſulphur in melle docet, in quo acerrimus ſpiritus ſalſus acidus delitescit, ita vt nullo ſenſu ſit perceptibilis.

Acetum quid.

Vt ita acetum ſit humor acidus, ſale tartari, ac ſale volatili vini in aqua mixtis conſtans, per ſeparationem ſulphuris à ſale volatili genitus. Et quidem ex ſulphure vini ab eo ſeparato prouenire acetum, inde patet, quòd, vt antea dictum, inflammabilitas in aceto periit, vis calefaciendi, qualis ſulphuri competit, non ampliùs adeſt, ſulphureis non vnitur ampliùs, neque ea ſoluit.

Cauſſæ aceti remotiores.

Quibus autem de cauſis ſulphur illud vini (quod de vino dico, de omnibus liquoribus aceſcentibus eſt intelligendum) à vino & ſale volatili, qui in vino eſt, ſeparetur, & quæ cauſſæ remotiores ſint generationis aceti, porrò explicandum. Fit autem hoc pluribus modis, qui tamen ad duos redigi poſſunt, nimirum ſulphuris volatilis per lentum calorem, euocationem, & alia ſulphur illud propriâ vi ad ſe allicientia, ac per acidorum admiſtionem. Primò nimirum calor blandus ſulphur volatile ſenſim euocat; nimius autem calor, qui vnà cum ſulphure euocat etiam ſalem volatilem, acetum non generat. Euocant etiam ſulphur hoc alia omnia, quæ ob naturæ cognationem ſulphur illud ad ſe alliciunt, & ſpiritum ſuo ſulphure ita ſpoliant.

Secundò, acida vino adiecta tartareis vini partibus ſeſe admiſcent & vniunt, & ita tartareum in vino potentius redditum, ſalem vini volatilem ad ſe attrahit, & ſe cum eo vnit, qui à ſulphure ſeparatus facit, vt id ſibi relictum, faciliùs exhalet.

Problemata.

Ex quibus duabus cauſſis varia problemata ſolui poſſunt.

I. Cur calor ſaltem blandus, ſeu Solis, ſeu ignis, ad generationem aceti faciat. 1. Nimirum igneæ & ſulphureæ atomi in aëre calido hærentes, in vinum penetrant, & blandâ actione ſulphuream illam & inflammabilem vini portionem, ob naturæ cognationem, ſibi vniunt & euocant; vnde ſalſæ reliquæ volatiles non inflammabiles, ſibi relictæ, tartaro & ſali fixo, ob naturæ cognationem, ſeſe vniunt, ſaporémque dulcem cum acido, omnibus ſalſis ſpiritibus communi, commutant.

II. Hinc etiam cauſſa reddi poteſt, cur vinum coctum, & 2. in loco nimis calido aſſeruatum, in acetum non mutatur, vel tardè admodum mutatur. Accidit id, quia non ſolùm ſulphur, ſed & ſal volatilis, qui inprimis naturam aceti conſtituit, maximè ex parte ſeparatur.

III. Cauſſa hinc deducitur, cur vinum in vaſis ſemiplenis 3. citiùs aceſcat, quàm in repletis. Nimirum aër ſulphureis atomis repletus, maiorem vini partem externâ ſuperficie contingit, quàm in vaſe ad ſummum repleto, in quo aër nonniſi in orificio vinum attingit; & ſic in plures vini partes ſimul agendo, faciliùs ſulphur euocat.

IV. Hinc quoque cauſſa dari poteſt, cur in vaſis acetum 4. continentibus, vel ſaltem aceto imbutis, vinum faciliùs aceſcat, inprimis ſi calor blandus accedat. Nam acetum & acetoſæ partes, in vaſe inhærentes, non ſolùm tartareas vini partes, ſed & ſalſas volatiles aliquas: vtpote cum quibus cognationem habent, ad ſe alliciunt, atque iis vniuntur, vnde ſulphureæ, præcipuè accedente calore blando, faciliùs exhalant: atque ita ſalſæ reliquæ partes cum iis promptiùs vniuntur, atque in aceti naturam commigrant.

V. Hinc etiam ratio reddi poteſt eius operationis, quam 5. deſcribit Iohan. Carol. Roſenbergius, *Rhodolog. part. 2. cap. 17. Si*, inquit, *in mortario marmoreo roſarum folia contuderis, ſuccúmque expreſſum & filtratum in B. M. deſtillaueris ad medietatem vſque, præſtantiſſimam primò aquam acquires. Deinde ſi alteram reſtantem medietatem filtraueris, & vitro inditam Soli expoſueris ad aliquot ſeptimanas, acetum acquires roſaceum præſtantiſſimum, per ſe etiam. Melius tamen, addito fermento, aceſcit liquor.* Nimirum quia è deſtillatione per B. ſulphureæ partes aliquæ cum aqua exſtillarunt, ſalſæ volatiles quæ remanent, cum ſale fixo vnitæ, acetum faciunt. Rectiùs tamen res procedit, ſi fermentum addas. Nam illud facit, vt ſi quæ partes ſulphureæ ſunt, etiam in fermentatione ſeparentur.

VI. Nam hinc etiam redditur cauſſa, cur fermentum, vel 6. panis fermentatus, in vinum iniectus faciat, vt illud citiùs aceſcat. Nam quia fermentum acidum agit in ſalſa, & ſe cum iis vnit, inde ſulphureæ partes à ſalſis faciliùs ſeparantur, & exhalant; ſalſæ verò volatiles fixis ſalſis vniuntur, & ita vini in acetum fit mutatio. Cæterùm quòd beneficio fermenti non ſolùm ex fructibus, ſed & omnibus penè herbis, ſpiritus ardens elicitur, fit quia fermentum ſalſas volatiles partes à reliqua maſſa ſeparat. Hinc ſulphureæ ſeorſim exiſtentes, accedente deſtillatione, facilè à partibus heterogeneis ſeparantur. Niſi tamen iuſtum tempus obſeruetur fermentationis, & deſtillatio diutiùs protrahatur, tota maſſa fermentata acida fit, & nullos ſpiritus ardentes ſuppeditat; quod cuilibet è deſtillatione ſpiritus è baccis ſambuci obſeruare promptum eſt. Accidit autem hoc, quòd acidum non ſolùm ſalſum ſeparauerit à ſulphureo, & ſibi vniuerit, ſed ſulphureæ etiam partes tractu temporis longiore exhalauerint; vnde ſalia reliqua vnita acetum conſtituunt. Huius rei etiam fundamentum eſt, quòd fœminæ noſtræ acetum è cereuiſia facturæ, cereuiſiam recens coctam, adhuc nonnihil calentem accipiant, eique etiam fæces cereuiſiæ addant. Tum enim ſubita fermentatio accidit, & partes ſulphureæ exhalant; ſalſæ verò volatiles cum fixis vniuntur, & acetum conſtituunt.

VII. Ex his etiam quæ hactenus dicta ſunt, cauſſa dari po- 7. teſt, cur ex muſto nec ſpiritus vini, nec acetum fiat. Cùm enim acetum fiat, quando ſuccus aliquis, ſale & ſulphure conſtans, in ſua quaſi principia reſoluitur, ita vt ſulphureæ partes deſerant ſalem volatilem, qui cum tartaro ſe vnit, & ſic acetum conſtituit, facilè hinc licet colligere, muſtum nec ſpiritum ardentem, nec

acetum præbere. Nam in muſto principia illa omnia, eo modo quo natura in vua voluit, mixta ſunt, ſulphúrque ibi confuſum, & cum reliquis principiis adhuc mixtum eſt, eiúſque præſentia aceti generationem maximè impedit: ſed ſi per fermentationem aliqua pars ſulphuris ſeparetur, reliqua quæ cum ſale volatili eſt copulata in vino, leui de cauſſa ſeparari poteſt, cuius abſentia ſuccum relinquit acidum. Sic ex melle non paratur acetum, niſi fermentetur. Nam in melle ſulphureæ partes reliquis miſcibilibus ita perfectè vnitæ ſunt, vt nec coctio, quæ fit igne intenſo, illas ſeparare poſſit; ſed ſaltem fermentatio id præſtat.

8. VIII. Omnes pulueres, qui vino iniiciuntur, vt acetum faciliùs & fortius fiat, (vt tartarum, acini vuarum vino perfuſi & iterum exſiccati, pyrethrum, & ſimilia) id præſtant vel aciditate ſalsâ & fixâ ſalem vini volatilem ad ſe alliciendo, quo à ſulphure ſeparato id faciliùs exhalat; vel quia acredinem ſalis volatilis vini augent; vnde acetum fit acrius.

De Aceti natura. An ſit frigidum. Atque hæc de generatione aceti dicta ſint. Iam de qualitatibus aceti dicendum, de quibus grauis & intricata apud Medicos occurrit controuerſia. Equidem plerique acetum frigidum eſſe ſtatuunt, idque ex effectu probant; cùm non ſolùm externis inflammationibus commodè adhibeatur, ſed & febribus bilioſis & ardentibus omnibus vtile ſit. De quo Galenus 1. *de ſimpl. med. facult. cap.* 19. *Nos*, inquit, *vt comperiremus aceti potentiam, nobis ipſis illiniuimus tibias multis in locis thapſia: vbi cùm inflammari cœpiſſent, alij parti acetum, alij roſaceum, alij alia frigida applicauimus. Comperimus verò, acetum in refrigerando eſſe efficaciſſimum.*

An calidum. Contrà acetum eſt acre, non ſolùm guſtu, ſed & odoratu nares vellicat: corallia, margaritas, oculos cancri, & lapides ſoluit, ita vt Hannibal ſaxa in Alpibus aceto ruperit: qui certè non frigiditatis, ſed caliditatis effectus ſunt. *Sententia Galeni.* Galenus *lib.* 1. *de ſimpl. med. facult. cap.* 17. etiam hanc quæſtionem mouet, & ſe ab eorum ſententia non multùm abeſſe ſcribit, qui acetum calidum eſſe ſcribunt, ſi quam machinam aut artem inuenire poſſet, ſicut in lacte, diuerſarum partium ſeparationis. Et certè Antiqui, qui acetum calidum eſſe ſtatuerunt, non leuibus, vt id crederent, adducti ſunt rationibus, quas Galenus *lib.* 1. *de ſimpl. med. facult. cap.* 10. recenſet. *Antiquorum.* *Non enim*, inquiebant, *acre, neque mordax, neque aſperum, neque erodens foret, niſi copioſa illi ineſſet caliditas. Nam ſicut frigidi eſt contrahere & refrigerare, ita calidi ſecare atque diuidere; id quod inprimis acetum efficere valet, quippe quod ſecat & erodit, non modò animalium corpora, ſed & grumos, callos, lapides, fictile, æs, ferrum, plumbum, & tantùm non, velut ignis, cuncta peruadit ac penetrat, vt nulla poſſit ſubſtantia penetrationis eius vehementiam aut ſuſtinere, aut illi reluctari, ac reſiſtere. Nam ſubtile haud ſecus eſſe, atque ignem, non leui teſtimonio illi tactum eſſe, quin & guſtantibus ita videri, & per ſubtiliſſima veſtimenta promptiùs aquâ perfluere, omniáque exedere.* Verùm cùm rationem & artem diuerſas in aceto partes ſeparandi, quæ Chymicis notiſſima eſt, ignoraret Galenus, tandem ſtatuit, quòd maiore parte frigidius ſit, quàm calidius acetum, eorúmque ſententiam, *alleg. loc. cap* 18. reprehendit, qui acetum adeò calidum eſſe pronunciarunt, vt cauterio ipſum aſſimilauerint. Et *cap.* 21. ſcribit, cùm vtriuſque partis rationes ſint probabiles, tum eorum, qui acetum frigidiſſimum eſſe demonſtrant, tum eorum, qui calidiſſimum, non paruum indicium eſſe, ipſum vtriuſque eſſe particeps. Fluctuat tamen adhuc Galenus, additque admodum difficile eſſe rationi, contrariorum participationem concedere; cùm non liceat eius ſubſtantiam aut ſoluere, aut ſcindere, velut in lacte facimus. Proinde euidentius, magiſque periculo vacans principium optat aſſequi.

Tentemus ergo, an verius principium inuenire poſſimus. Non verò difficile eſſe putamus, veritatem inuenire, ei qui acetum reſoluere, eiúſque partes diuerſas ſeparare, ex Chymia didicit; quod Galeno ignotum fuit, ideóque in hac controuerſia dubium fecit. Principio verò, etſi Galenus putat, vtriuſque partis, & eius quæ acetum frigidum, & alterius, quæ calidum eſſe ſtatuit, rationes probabiles eſſe, & propterea opinatur, ſtatuendum eſſe, acetum & caliditatis & frigiditatis particeps eſſe: tamen iſta concluſio firma non eſt, ſed vtriuſque partis rationes perpendendæ & conferendæ ſunt, & an eiuſdem ponderis ſint inquirendum. *Status quæſtionis.* Vt verò ſtatus controuerſiæ rectè formetur, non de hoc quæſtio eſt, an in aceto ſint partes quædam aqueæ, quas Chymici Phlegma vocant, ſuâ naturâ frigidæ; id quod nemo negat: ſed de hoc quæſtio eſt, an acetum, quatenus acetum, & propter partes ob quas dicitur acetum, & quas Chymici à phlegmate ſeparare poſſunt, refrigeret vel calefaciat. Vbi, ſi quid ſentiendum ſit, & liberè dicendum, rectiùs Antiquos ſtatuiſſe cenſeo, qui acetum calidum potiùs, quàm frigidum eſſe ſtatuerunt. Equidem etſi vtriuſque partis rationes videantur probabiles: tamen cùm vtræque ab effectibus deductæ ſint, ſi eas diligenter perpendamus, inueniemus, acetum per ſe calefacere, per accidens verò refrigerare. Et cùm illi, qui acetum calidum eſſe ſtatuunt, eos effectus afferant, qui per ſe ab aceto proueniunt, eóſque calidos: hi autem qui frigidum, effectus ſaltem per accidens; acetum per ſe potiùs calidum, quàm frigidum eſſe, ſtatuendum cenſemus. Etenim omnes iſti effectus aceti, acrimoniâ ſcilicet linguam & nares afficere, omnia potenter corrodere, caliditatis per ſe effectus ſunt, & omnes à ſale, qui calidus eſt, proueniunt. At quòd acetum refrigerat, id fit per accidens. Quod cùm Galeno & aliis Antiquis, quomodo fiat, ignotum fuerit, iam monſtrandum.

Vbi primò hîc præſupponendum, calida corpora poſt ignem, ſeu prima miſta calida, eſſe duplicis generis. *Corpora calida ſunt duplicia.* Vnum eſt ſulphureæ naturæ, quod eſt facilè inflammabile; cuius generis ſunt naphtha, ſulphur, pinguia olea, & ſpiritus ardentes; alterum eſt ſalinæ naturæ, & fixum, quod licet ignem in ſe contineat, non tamen inflammatur, ſed ſi iis, quæ facilè inflammabilia ſunt, admiſcetur, eorum inflammabilitatem impedit. Vbi nemo miretur quod dixi, dari corpora ignea calida & fixa; cùm aliàs ignis ſit leuis & volatilis. Etenim ſal etſi ignem continet: tamen non purus ignis eſt, ſed quoddam mixtum, in quo ignis abundat, qui tamen à forma ſalis in corpore hoc fixus detinetur. *Ignis volatilis, & fixus.* Formæ enim ſunt vincula rerum. Ignis eſt in auro, quod vel aurum fulminans oſtendit: at ibi fixus eſt. Nam à forma auri ibi detinetur & regitur. Vtriuſque generis partes calidæ etſi in corpore humano ſint: tamen illæ partes inflammabiles ſuperant & abundant; vnde etiam corpus noſtrum eſt actu calidum. Sunt enim in corpore noſtro non ſolùm ſpiritus & humores, ſed & partes pingui & oleoſa ſubſtantia conſtantes: quæ omnes de ſulphurea participant ſubſtantia. Hinc ſæpe accidit, vt non ſolùm humores & ſpiritus in venis, ſed & ipſæ partes ſolidæ calorem præternaturalem concipiant & inflammentur, & putredo excitetur, quâ mixtum in ſua principia reſoluitur: quorum primum, & quod reliquis citiùs auolat, ſulphur eſt, vel ſubſtantia ſulphurea & volatilis, quam ſatis fœtor ille grauis, qui in ſudoribus, & aliis excrementis animaduertitur, indicat. Propter quas partes ſulphureas etiam calor præternaturalis maximus, & valde moleſtus excitatur. Quod vbi accidit, danda opera vt putredo inhibeatur, calor tollatur, & partium ſulphurearum inflammatio compeſcatur & prohibeatur: id quod rectiſſimè acida faciunt, quæ partibus ſulphureis miſta, eius inflammationem prohibent.

Rem verò ita ſe habere, experientiâ conſtat, & docet id etiam Hippocrates, qui 3. *de rat. vict. in acut. text.* 30. ſcribit, quòd acetum, τὴν ἀπὸ μέλιτος βλάβην κωλύει, καὶ τὸ ἐν μέλιτι χολῶδες κολάζει: *omnem quæ à melle prouenire poteſt, noxam impedit, & bilioſum in melle caſtigat*: & vt Galenus *in comment.* explicat: ἱκανὸν ἐστι τὸ χολῶδες ἐν αὐτῷ κολάσαι τοῦτ' ἐστι, καθελεῖν καὶ ταπεινῶσαι: *potens eſt, bilioſum in melle caſtigare, id eſt, tollere & comprimere.* Quod verò acetum facit in melle, idem in corpore noſtro facit, & bilioſos humores caſtigat, id eſt, ne inflammentur, & ardorem concipiant, præſtat. Quomodo (per accidens ſcilicet, partium nimirum ſulphurearum inflammabilitatem tollendo) cùm acetum & externas inflammationes compeſcat, & humorum putredinem atque ardorem ſiſtat, natus inde eſt iſte error de aceti frigiditate: quaſi ſcilicet, ſicut aqua & nix ſuâ innata frigiditate aliis frigus inducunt; ita etiam hoc acetum præſtet, & ſubiectiuè ſit frigidum; cùm tamen id ſaltem per accidens faciat, & aceti effectus alij clarè indicent, id longè alias, quàm aquam frigidam & niuem, habere qualitates. *Acetum per accidens frigefacit.* Et potuiſſent errorem ſuum, quo id quod aceto per accidens competit, ei per ſe tribuunt, vel ex eo cognoſcere, quòd ſpiritus vitrioli, ſulphuris, nitri, ſalis, eoſdem effectus in bile compeſcenda, & putredine ac ardore humorum ſiſtendo, idem præſtant quod acetum, qui tamen non frigidi ſunt, ſed planè ignei & cauſtici.

Obiectio Syluatici. Neque eſt, vt quis cum Iohan. Baptiſt. Syluatico, *controu.* 51. dicat, acetum acerrimum ſi fuerit, excalefacere, quia plures habet partes excalefacientes; ſi eiuſmodi non fuerit, ſed ſimplex quodammodo, refrigerare, quia habet partes copioſas refrigerantes. *Solutio.* Hoc enim ſaltem ſequitur, acetum acerrimum eſſe valde calidum; minùs verò acre, quia ſaltem gradu differt ab acerrimo, non eſſe frigidum, ſed remiſſiùs calidum. Nam omne acetum, etiam non acerrimum, acre eſt, vnde (vt *ibid.* habet Syluaticus) ita concluditur: Quæcunque acria ſunt, ea calida ſunt. At omne acetum acre eſt. Ergo calidum. Idque plurimi Medici nolentes volentes confiteri coguntur. Ita Ludouic. Septalius *animadu. med. lib.* 2. *num.* 57. cauendum eſſe ſcribit, ne in oxymelitis compoſitione acetum acerrimum ſumatur. Nam in acutis febribus, in quibus præter facultatem obſtructiones tollendi, abſtergendi, & incidendi, requiritur etiam humectatio & refrigeratio, acetum potiùs ſiccare & excalefacere. Si ergo acerrimum acetum excalefacit, minùs etiam acre excalefaciet, etſi minùs. Neque enim magis & minùs variant ſpeciem.]

CAPVT III.

De Cauſſis Scorbuti remotis, procatarcticis, & externis.

Cauſſæ Scorbuti remotæ. HÆ cùm ſint cauſſæ Scorbuti proximæ, vt & antecedentes, natura, ac generationis modus, ad eas omnes cauſſæ reliquæ remotiores, euidentes, & extrinſecus aduenientes, quocunque nomine veniant, reducendæ ſunt, vtpote quæ omnes ad generationem ſcorbuticæ cacochymiæ faciunt. Cauſſæ verò

hæ

hæ omnes in duas claſſes redigi poſſunt. Vel enim humor melancholicus ex diætæ vitio, & rerum non naturalium vitioſo vſu contrahitur; quò etiam faciunt febres, & viſcerum mala diſpoſitio: Vel ſanguis in corpore, etſi bonus ſit, à contagio ſcorbutico inquinatur & corrumpitur.

Cibus. Et primò quidem victus rationem quod attinet, poteſt in hoc morbo producendo plurimùm cibus, qualis iis regionibus, quibus ſcorbutus domeſticus, & vernaculus eſt, ſcilicet aquilonarium regionum incolis, maris accolis, nautiſque familiaris eſt. Nimirum caro bubula, caprina, hircina, aprugna, & inprimis ſalſugine & muriâ aut aceto macerata, & fumo ſiccata, ac indurata, lardum rancidum aut crudum deuoratum; piſces lacuſtres, & maritimi, & ipſi coctu difficiles, ac mali ſucci, & ſale, aut muriâ conditi, vel fumo, aut calore Solis, aut frigore ſiccati, induratique, quales ſunt aſelli, paſſeres, haleces & huius generis alij; aues in aquis ſtagnantibus, & locis paludoſis degentes, & edulia ex ſanguine, carne, & aruina ſimul miſtis, ſale conditis, & fumo exſiccatis, quæ farcimina vulgò vocant, & alia ſale, atque aceto condita, qualia nautis familiaria ſunt. *Cibi ſcorbuto generando apti.* Vtrumque enim horum vim ſiccandi obtinet. Sal quidem cùm fixus ſit, ſi copioſiùs aſſumatur, à natura omnis volatilis reddi facilè non poteſt, ideóque in primis viis hæret, & ſcorbuticæ materiæ congerendæ occaſionem præbet. Acetum verò vt choleræ mors, ita melancholiæ vita eſt; ſeu, vt Hippocrates 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. habet: Αἱ ἀπ' ὀξέος ὀξύτητες πικροχόλοισι μᾶλλον ἢ μελαγχολικοῖσι ξυμφέρουσι. Τὰ μὲν γὰρ πικρὰ διαλύεται, καὶ ἐκφλεγματοῦται μετεωριζόμενα ὑπ' αὐτέου. Τὰ δὲ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται καὶ πολλαπλασιοῦται: ἀναγωγὸν γὰρ μελαίνης ὀξος: quorum ſenſus hic eſt. *Acida bilioſis potiùs, quàm melancholicis conueniunt. Amara enim dum ab acidis fermentantur, quaſi diſſoluuntur, & in aqueum humorem conuertuntur. Melancholia verò, dum ab acido fermentatur, multiplicatur. Exaltat enim melancholiam acetum.* Faciunt quoque ad mali huius generationem frumentum corruptum, tempore pluuiæ collectum, & non probè aſſeruatum, panis biſcoctus, ſubmucidus, vel ad perennitatem infumatus, nauticus, & præcipuè è frumento corrupto paratus; braſſica, cæpe, lentes, fabæ, & legumina alia, de quibus Galenus, 1. *de alim. facult. cap.* 16. *&* 18. 2. *de facult. aliment. cap.* 44. *& in lib. de cibis bon. & mal. ſucci, cap.* 1. præſertim negligentiùs recondita, & corrupta. Obſeruauitque Hippocrates, 6. *epid. ſect.* 4. *c.* 13. quòd in Æno, qui continenter leguminibus veſcebantur, crurum impotentiâ afflicti fuerint, in eáque perſeuerauerint; & qui eruo in cibum vtebantur, ex genuum dolore laborauerint. Caſeus item antiquus. Omnia enim hæc vt pauci ſunt alimenti, ita excrementitio humore craſſo plurimùm abundant. Et in ſummâ omnia huc pertinent, quæ humorem craſſum, ſiccum, & melancholicum generare poſſunt, quorum longum catalogum recenſet Galenus 3. *de loc. affect. cap.* 7. Quod ij ipſi, qui à liene ſolùm tenues & aquoſos humores attrahi, & hinc ſcorbutum generari ſtatuunt, inuiti concedere & fateri coguntur. Debet verò inter cauſſas externas & internas eſſe quædam analogia; & internæ ab externis, præcipuè cibis, habent ſuam originem.

Quanquam verò non ſemper à cibis craſſis, & melancholicis generetur ſcorbutus: tamen ſi talis victus ratio continuetur diu: taléſque humores diu in corpore hæreant, & aër, ac aliæ cauſſæ accedant, tandem corruptionem ſcorbuto propriam & ſpecificam induunt.

Talis verò victus ratio cùm nautis, iiſque, qui mare Balthicum accolunt, vel ei vicini ſunt, familiaris ſit, non mirum eſt, tot ſcorbuticos ibi reperiri. Nam vt hac de re Balduinus Ronſſéus, qui in iis locis vixit, & Medicum egit, *de ſcorbuto, cap.* 5. ſcribit, ſatis ſuperque notum eſt, eos cibis nimis quàm melancholici ſucci veſci. Nam præter aquaticas volucres, quarum apud illos quotidianus vſus eſt, etiam fumum, ſi dicere liceat, deglutiunt, dum bubulas carnes ſale priùs conditas fumo exponunt, atque eaſdem vſu exigente comedunt, ferculum ſi quod aliud, melancholico ſucco materiam ſuppeditans. Nam etiamſi quàm maximè boni ſucci ſit, quod fumo aſſeruatur, per infumationem tamen alienam quandam naturam indit, atque innato ſucco orbum atri humoris cauſſa efficitur. Aliis tamen quoque in locis ſcorbutus quandoque generatur, vbi vel annonæ caritate homines ad prauum victum adiguntur, vel etiam quacunque de cauſſa cruditati vel cacochymiæ tali cauſſam præbent.

Potus Aqua. Poſt cibum, proximum locum obtinet potus, & primò aquæ corruptæ, & ſæpe verminoſæ, quarum in nauibus in dulcium & purarum defectu ſæpe neceſſarius vſus eſt, præſertim in aëre calido, à quo faciliùs corrumpuntur; item aquæ craſſæ, crudæ, impuræ, graues, ſubſalſæ, & quæ ex fontibus, qui ex locis abſtruſis, & concluſis, non perſpirabilibus, & liberiori aëri, & radiis Solis inacceſſis ſcaturiunt, de quibus Hippocr. *lib. de aër. aq. & loc. cap.* 3. ſiue ex bibantur, ſiue cibi in iis coquantur, ſiue cereuiſia, aut iuſcula ex iis parentur. *Vinum.* Referendum huc & vinum, ſi non probè in ventriculo coquatur, ſed aceſcat, inprimis vbi pendulum fit, & corrumpi incipit: *Cereuiſia.* Cereuiſia item feculenta, ex aquis modò dictis, vel corruptis parata, & quæ vitium aquarum retinet, & præcipuè pauco lupulo condita & minùs rectè cocta eſt. De tali enim cereuiſia verum eſt quod Dioſcorid. *lib.* 2. *cap.* 80. ſcribit, inflationem parere, & vitioſum ſuccum creare: lupulus verò admiſtus hoc vitium corrigit, dum abſtergit, obſtructiones aperit, ſanguinem mundat, & craſſa venarum renumque excrementa educit. Malti (*Multz*) quoque præparatio, qua, vt Hippocratis vocabulo vtar, frumentum ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, non parum ad digeſtionem in corpore facilius peragendam diſponit & præparat, dum partes flatulentæ ſeparantur, & partes nutrientes rariores, ac ſpirituoſiores redduntur, & ab excrementitiis partibus aliquo modo liberari incipiunt. Plurimùm verò poſtea in recta cereuiſiæ fermentatione ſitum eſt, quâ ipſa non ſolùm ſpirituoſa redditur, ſed & defecatur, & ab excrementis purgatur: quod niſi fiat, non ſolùm coctu difficilior, & flatulentior cereuiſia redditur, ſed & facilè obſtructiones parit, & feculenta ac tartarea excrementa multa ſuppeditat.

Tota nimirum, quam modò enumerauimus, victus ratio, ac ciborum & potus materia ita comparata eſt, vt feculentis, craſſis, melancholicis, ac tartareis humoribus in corpore materiam præbeat, & illam, quæ in coctione alimenti fieri debet, ζύμωσιν, & μετεωρισμὸν, aut τὸ ἀλοιν, ſi ita appellare libet, impediat. Ex qua quomodo ſaltem aquoſam, ichoroſam, & tenuem cacochymiam deducere poſſit Reuſnerus, ipſe viderit.

Poſt cibum, & potum ad ſcorbutum generandum multum facit Aër, cæli ſtatus, regionum ſitus, & locorum conſtitutio humida, frigida, craſſa, & ſalſugínoſa, ac impura. *Aër.* Qualis aër eſt Aquilonius, frigidus, humidus, craſſus, ſalſuginoſus, qui maris vaporibus, & exhalationibus, quæ ab inquinamentis, ab æſtu maris, & fluminum inundatione relictis, aut ex locis vliginoſis, paluſtribus, & lacuſtribus attolluntur, inquinatur, qui inſpirando attractus, & per poros cutis intra corpus admiſſus, ſanguinem & ſpiritus inficit ac inquinat, calorem natiuum obruit & ſuffocat, & ad cruditates generandas facit. Augetur hæc conſtitutio aëris auſtrino & pluuioſo cœlo. Et ipſa experientia teſtatur, locis paludoſis, vliginoſis, lacuſtribus, maritimis, Scorbutum maximè familiarem eſſe, aridis ignotum. Et ea ipſa de cauſſa accidit, vt in Belgio, & Germania inferiore, vbi eadem omnes victus ratione vtuntur, in quibuſdam tamen locis, quàm aliis frequentior, & grauior ſit Scorbutus, quæ ſcilicet magis paludoſa, & paluſtria ſunt. Ita Ronſſéus, vt *in epiſtola ad Hadr. Iunium* teſtatur, obſeruauit, in Hollandia, multò periculoſiùs & frequentiùs ſcorbuto affici illos, qui Alcmariam, Amſterodamum & vicina loca inhabitant; minùs verò & rariùs qui Gaudam & Roterodamum incolunt, quamuis eodem victu vtantur: Et Clariſſ. Dn. D. Greg. Horſtius, *in tract. de Scorbut.* annotauit in Saxonia, veterique Marchia Brandeburgenſi, & in aliis locis malum hoc rarius & leuius, in aliis verò frequentius & periculoſius eſſe, iis ſcilicet, quæ ſunt paluſtria & vliginoſa, quorùmque incolæ cereuiſiâ minùs purâ & defecatâ vtuntur. Excitatur quoque, & fouetur Scorbutus à domiciliis humectis & ſitu obſitis, ſubterraneis, frigidâ & humidâ murorum exhalatione; atque ea de cauſſa in carceribus vliginoſis detenti ſæpe Scorbuto corripiuntur: quò tamen victus ratio praua, & motus priuatio facere poteſt. Et Olaus Magnus, *in Sept. gent. hiſtor. lib.* 16. *cap.* 52. ſcribit, frigidâ murorum exhalatione morbum hunc foueri, intra tabulata miteſcere.

Vere etiam, & Autumno magis affligit, & grauiùs infeſtat Scorbutus. Vere quidem, quòd humores vitioſi tempore hyberno collecti tùm fundi, & agitari incipiunt: Autumno verò, quòd aëris inæqualitas, & iam incipiens frigiditas humori melancholico generando ſit aptiſſima.

Atque aëris hanc conſtitutionem nonnulli inter cauſſas remotas, vel ſolam vel præcipuam ponunt, ſtatuúntque, Spiritus ſalinos, & vapores à ſulphure ſuo deſtitutos iuxta mare ab aſtris eleuatos, ſed non percoctos, à maritimis & nauigantium turba inſpirando attrahi, qui attracti pulmonem primò inficiant, inde ipſum hepar & venam portæ, tandémque lienem, quæ partes tales tartareas impuritates eò deriuatas quaſi ſibi cognatas ad ſe recipiunt. *Pulmones in Scorbuto non primò afficiuntur.* Verùm, vt aërem talem ad Scorbutum facere non negamus, ſed adiuuantem cauſſam eſſe modò diximus: ita ſeu vnicam, ſeu præcipuam cauſam eſſe inficiamur, nec iſtum generationis Scorbuti modum admittere poſſumus. Neque enim in Scorbuto, qui frequentiſſimè ex victu contrahitur, primò pulmones inficiuntur, ſed in primis viis humor Scorbuticus primùm cumulatur. Ac multis locis Scorbutus ſatis familiaris eſt, qui à mari ſalſo ſatis diſtant; & contrà multis in locis maritimis Scorbutus planè incognitus eſt.

Vitæ genus, ætas, ſexus. Vitæ genus etiam ad Scorbutum generandum conferre poteſt, nimirum otium, & vitæ genus deſes atque iners, exercitium & motus intermiſſus; vnde calor, quo coctio omnis perficitur, debilitatur, & ſuffocatur, & coctiones, excrementorúmque ſecretiones, & euacuationes non rectè perficiuntur. Hinc ij qui in otio viuunt, magis Scorbuto obnoxij ſunt, quàm qui laboribus exercentur; fœminæ, viris; vrbani, agricolis.

Euacuationum ſuppreſſio. Vt & euacuationum conſuetarum, putà menſium, & hæmorrhoidum præcipuè ſuppreſſio.

Somnus & vigilia. Somnus itidem ac vigiliæ; ille quidem crudos in corpore ſuccos augendo, teſte Galeno, 11. *med. meth. c.* 3. hæ autem cruditates augendo, & calidum natiuum abſumendo.

Animi pathemata. Inter animi motus, vt aliàs ad humorem melancholicum generandum multùm facit triſtitia; ita & hîc eundem cumulare, &

& Scorbuto materiam præbere poteſt, adeò vt ſcribat Seuerin. Eugalenus, *p.3.* quos cum craſſiore victus ratione diuturnior mœſtitia exercuit, de his ægrotantibus ſe conſtanter ſemper prædicere auſum fuiſſe, eos à ſcorbuto morbo, vel ſolo, vel aliis permixto teneri.

Febres. Faciunt ad Scorbuti generationem ſæpe etiam febres, cùm per eas humor Melancholicus facilè cumuletur, vt Galenus *de loc. affect. lib. 3. cap. 7.* ſcribit. Nam humores calore febrili aduruntur, & quod de bile quodammodo reſtinctum eſt, in atrum humorem vertitur; id quod maximè accidit circa ſtatus finem, vbi & continuæ, & intermittentes febres bilioſæ in quartanas, & hinc in Scorbutum degenerant. Et præcipuè quartana in ſcorbutum degenerare ſolet: nonnunquam tamen & tertianæ diuturnæ. Febres etiam tertianæ, quæ tempore verno incipiunt, & poſt ſeptimum paroxyſmum quotidie infeſtant, maxima ex parte ſunt diuturnæ, & tandem in ſcorbutum abeunt.

Viſcerum diſpoſitio. Verùm cauſſæ iſtæ omnes eò faciliùs, & promptiùs malum hoc excitant, ſi viſcerum, & inprimis lienis, intemperies, debilitas, vel obſtructio adſit, ſiue natiua & primigenia, ſiue ex colluuie & contactu vitioſorum humorum contracta, ob quam humores affluentes, & melancholicam redundantiam ſequeſtrare, elaborare, atque excrementa excludere non poteſt. Et inprimis magni momenti hìc eſt ἰδιοσυγκρασία & peculiaris cuique corpori natura, venarum item in viſceribus hiſce anguſtia, ob quam craſſi, & feculenti humores faciliùs in iis hærent.

Etſi verò etiam abſit viſcerum natiua conſtitutio non recta: tamen ſi actio vitioſorum humorum diuturnior ſit & continua, à violentia eorum viſcera diu ſe defendere non poſſunt, ſed humores praui, propriam & peculiarem huic malo corruptionis formam adepti, adiacentia & vicina viſcera vel ſuâ ſubſtantiâ & contactu, vel fumis deprauant, eorúmque naturalem temperiem, & conſtitutionem corrumpunt, donec eandem labem ſuſcipiant, & infecta, & debilitata alimentis ingeſtis ſimilem corruptionis formam imprimant, eáque inquinent, & corrumpant.

Contagium. Quibus cauſſis omnibus tandem meritò Contagium, alterum cauſſarum genus addimus, quod etiam abſentibus cauſſis modò enumeratis, ad ſcorbutum excitandum ſatis efficax eſt, quo vel à patre, vel matre, vel vtroque parente eo malo infecto in ſobolem per ſemen & ſanguinem maternum, generationis principia impura & inquinata, deriuari, & ita malum hæreditarium, ſiue σύμφυλον, & συγγενὲς excitari, vel à matre, aut nutrice cum lacte inſtillari, vel alio modo per contactum, & conuerſationem, pocula ſcilicet ægrotantium vſu, in bibendo præcipuè, inquinata, oſcula etiam, vt nonnullis placet, aut aërem exhalationibus, exſpirationibus, & fœtidis halitibus ægrorum infectum, inſpiratione attractum communicari poteſt. Quæ ipſa cauſſa non parum facit, quòd in Saxonia inferiore Scorbutus tam frequens ſit. Nam cùm rarò fiat, vt inter conuictores plures vnius menſæ omnes à ſcorbuto immunes ſint: nihilominùs mos in pleriſque locis inualuit, vt pocula ſint communia, eáque ſatis magna & capacia, in quæ inter bibendum ſæpius ab iis, qui gingiuas laxas, cruentas, & os graueolens habent, contagium deponitur, & commenſalibus facilè communicatur. Cenſent etiam nonnulli per Venerem communicari poſſe ſcorbutum, ſi ſcilicet vir cum fœmina ſcorbutica, fluxu albo laborante, concumbat.

Ex halitibus quoque & fœtore cadauerum ſcorbuto extinctorum ſcorbutus contrahi poteſt, cuius rei notabile exemplum obſeruaui in viro illo, cuius ſuprà *cap. 1.* memini, & *cap. ſeq.* mentio fiet.

Quomodo per contagium ſcorbutus communicetur. Qua ratione autem per contagium, malum hoc communicetur, equidem non ita planum eſt. Videtur tamen eadem eſſe ratio, quæ in lue Venerea. Vt enim illud contagium quidem per diuerſas partes corporis admitti poteſt: in corpus tamen admiſſum ſenſim in vniuerſum ſeſe penetrat, & non ſolùm ſpiritus, ac humores inquinat, ſed & ſimilem diſpoſitionem partibus ſolidis imprimit: ita & contagium Scorbuticum, ſiue per ſaliuam, ſiue per halitum, ſiue per lac, ſiue per cutem in corpus admiſſum ſanguinem inficit ac inquinat, & viſceribus nutritioni dicatis ſimilem diſpoſitionem imprimit, & ea debilitat, vt & ipſa poſtea non ſanguinem probum, ſed vitioſum, & ſcorbuticum generent. Et quamuis vnum μίασμα per varias corporis partes admitti poteſt, tamen non omnibus æquè aduerſum eſt, ſed vt omnia venena ac contagij ſeminaria determinatis in corpore partibus aduerſa ſunt, alia cordi, alia pulmoni, alia aliis partibus ac præcipuè iis, in quibus generata ſunt, atque ex oculis effluentia μιάσματα tantùm ὀφθαλμίαν inducunt, non phthiſin, contrà halitus contagioſi phthiſicorum pulmoni, non oculis nocent: ita etiam in ſcorbuto ſeſe res habet. Cùm enim illud contagioſum in eo circa lienem generatum ſit, ac prauam diſpoſitionem ibi acquiſiuerit, facultati etiam naturali in liene & vicinis partibus maximè aduerſatur.

CAPVT IV.

De Signis Scorbuti, ac de morbis, & Symptomatibus, quæ Scorbutum comitantur.

Scorbutus eſt farrago plurimorum morborum, & ſymptomatum. MAgnam in Scorbuto eſſe morborum, & ſymptomatum συνδρομὴν, & farraginem, ſuprà diximus, quæ hìc, vt eius effectus, ex quibus cognoſcitur, perpendenda. Neque enim, quod non ſolùm è vulgo homines, ſed & Medici interdum, quibus hic morbus parum cognitus eſt, facere ſolent, ij ſaltem Scorbuto laborare dicendi ſunt, quibus crura maculis pinguntur, gingiuæ corrumpuntur, dentes vacillant: Sunt enim hæc iam ingraueſcentis tantùm mali ſigna, & homo malum hoc diu circumferre poteſt, etſi nihil tale appareat. Et non rarò accidit, vt homo priùs hoc morbo è medio tollatur, quàm ipſi gingiuæ exulcerentur, aut maculæ cruribus emergant. Neque eadem, vt ſuprà *cap. 1.* dictum, in omnibus apparent ſymptomata. Nonnullis dentes & gingiuæ tantùm afficiuntur, partibus inferioribus ſaluis: aliis contrarium euenit. In aliquibus nullæ erumpunt maculæ, aliis tota crura colore violaceo pinguntur, vt tibialia eius coloris ſuperinducta iurares.

Scorbutus in principio difficulter cognoſcitur. Sunt verò morbi huius quidam quaſi gradus. Et quidem vbi adoleuit, facilis cognitu eſt: in principio verò, quod ſatis longum plerumque, difficiliùs cognoſcitur; cùm ſigna eius, vt corporis totius grauitas, & ſpontanea laſſitudo, cum aliis morbis ſint communia. Artificioſam tamen coniecturam, ſi Medicus adhibeat, ita planè latere non poterit, quin agnoſcatur. Si nimirum non ad vnum, vel alterum ſymptoma tantùm reſpiciat Medicus, ſed totam ſymptomatum & ſignorum συνδρομὴν vno intuitu diligentiùs conſideret. Pathognomonicum enim vnum ſignum aliquod, quod ſoli, & omni competat, non reperitur, præſertim in initio. Et licèt vbi iam incrementum ſumſit, latere non poſſit, ſi diligenter in eius naturam inquiratur: tamen ſæpiſſime alios morbos ſimulat, incautóſque decipit; cùm nullus ferè morbus ſit, ſub quo non latere, aut cui non aſſociari Scorbutus poſſit, vt ex ſequentibus patebit.

Signa ſcorbuti generalia. Principio igitur conſiderandum, ſi de ſcorbuto ſuſpicio incidat, an in ea regione viuat æger, cui ſcorbutus aliàs eſt familiaris, & omnino an diætâ Scorbuto generando aptâ vſus ſit. Vnde Eugalenus ſcribit, ſi quos cum craſſiore victus ratione diuturnior mœſtitia exercuit, de iis, ægrotantibus ſe conſtanter ſemper prædicere auſum fuiſſe, eos ſcorbuto vel ſolo, vel aliis morbis permiſto laborare. An parentes habuerit Scorbuticos; an ſit ſplenicus, & morbo aliquo melancholico, & hypochondriaco, quem ſequi Scorbutus ſolet, antea laborauerit, ex quo non ſatis reſtitutus fuerit.

Hinc ipſa ſymptomata præſentia, quæ mox exponentur, conſideranda. In quibus & hoc notandum, quòd per quaſdam periodos, & circuitum recurrunt, aliàs tertianum, aliàs quartanum, aliàs quintanum, aliàs ſeptenarium; aliquos etiam quotidie, pro humoris ipſius qualitate, & conditione, infeſtant. Etſi in regione aliqua, cui ſcorbutus familiaris eſt, recurrat aliquis morbus rarus, aut qui cum deſcriptione & ſignis, quæ in antiquorum libris extant, non ſatis congruit, Scorbutum ſub ſchemate & ſpecie alterius morbi latere ſuſpicandum; idcóque in eum diligenter inquirendum, & ex cauſſis quæ præceſſerunt, vrinâ, pulſu, & ſymptomatibus, an ſcorbutus adſit, indagandum.

Perpendenda etiam iuuantia. Etenim ſi medicamenta, quæ aliàs videntur commoda, Scorbuto verò in ſpecie non aduerſantur, parum proſint; contrà ex vſu memdicamentorum huic morbo accommodatorum æger meliùs ſeſe habeat, & illud ſcorbuti indicium eſt; idcóque in illorum medicamentorum vſu perſiſtendum, nec ad alia tranſeundum, de conſilio Hippocratis *2. aph. 52.*

Pertinet huc & iſtud, quòd interdum vomitus, & alui deiectiones copioſæ, & frequentes accidunt, è quibus tamen nihil leuaminis, vel commodi æger percipit, & anxietas, ac ſymptomata non remittunt.

Incipientis ſcorbuti ſigna. Incipientem autem ſcorbutum, eiúſque prima quaſi rudimenta ac principia produnt laſſitudo ſpontanea, in abdomine & cruribus grauitatis ſenſus, crurum debilitas, ac dolor obtuſus, pectoris anguſtia, ac reſpiratio difficilis, & anhelatio, quæ tamen à minùs attentis non animaduertitur, niſi à validiore corporis motu: homo plerumque præter ſolitum fit corpulentior, & quaſi pinguior, cum viuidi corporis coloris ad liuidum mutatione.

Augmentum ſumentis ſigna. Hinc paulò poſt ſubſequitur rubedo, & pruritus quidam in gingiuis, facies fit pallida, & ex violaceo nonnihil liueſcens; vrina ſæpe tenuis eſt, nunc turbida. Pulſus eſt paruus, debilis, & inæqualis, ac ſæpe vermicularis; vel magnus, & durus abſque inflammatione. Quæ ſi adſint, non leuem de Scorbuto ſuſpicionem faciunt; quæ magis confirmatur, ſi vti modò dictum, victus ratio ſcorbuto generando apta, vel alia cauſſa ſcorbutum generans præceſſerit.

Ingraueſcentis ſigna. Malo incrementum ſumente, ſymptomata modò dicta augentur, & grauiora redduntur, & alia accidunt, vt iam de Scorbuto ampliùs

ampliùs dubitare opus non ſit. Anhelitûs difficultas ſæpe ita augetur, vt dum ſe mouent, & erigunt ægri, aut aliquandiu erecti ſedere conantur, animi deliquio tententur, decumbentes rurſus reficiantur, & reſpirent liberiùs, ac ſe meliùs habere, ac ſanos eſſe dicant. Ventris tormina, ac torſiones accidunt; gingiuæ intumeſcunt, & laxæ ac flaccidæ redduntur, & ad attactum ſanguinem ſeroſum effundunt, graueolent, & corrumpuntur, & caro ad dentium radices abſumitur, dentes vacillant, vt abſque negotio & dolore ex alueolis ſuis eximi poſſint. Crura ad ambulandum, & corporis onus portandum impotentia fiunt, & quaſi Paralyſin quandam patiuntur: Maculæ, ac lituræ variæ, rubræ, purpureæ, fuſcæ, non ſolùm in cruribus, ſed & in dorſo, ac lumbis effloreſcunt, & tota crura interdum eiuſmodi colore pinguntur. Crura ſæpe etiam ἀτροφίᾳ laborant; ſæpe intumeſcunt; & ſæpe ita exulcerantur, vt Elephantiaſin Arabum æmulentur: cuius rei exemplum ante paucos annos & hîc vidi. Varices etiam ſub lingua, quæ venæ aliàs raninæ dicuntur, & in inferioribus labiis viſuntur.

Quibus mala alia ſæpe accedunt, ſenſuſque grauitatis, dum malum augetur, incrementum ſumit, percipiturque in pluribus quarto, in aliquibus tertio, & quibuſdam, ſed rariùs, ſingulis diebus. Et quidem plerumque ſine febri, quandoque tamen etiam cum febre. Febres autem, quæ ſcorbutum comitantur, non vnius generis, ſed variæ omnino ſunt, & nonnunquam intermittentium, inordinatarum, quotidianarum, tertianarum, quartanarum, quinto vel ſexto die redeuntium, nonnunquam continuarum, imò & malignarum naturam æmulantur. Quibuſdam aluus toto morbi tempore eſt adſtricta, alij contrà ventris fluxu laborant, qui nonnunquam in periculoſam, & ſæpe lethalem dyſenteriam mutatur: ſæpe accidit vomitus, vel inanis vomendi conatus, paralyſis, motus conuulſiui, epilepſia, deliria, carus, lethargus, lipothymia, dolores vagi, dentium dolor, pleuritis, dolor articulorum, eryſipelata, hydrops, ἀτροφία, gangræna; vt iſta omnia annotauit, & hiſtoriis illuſtrauit Eugalenus, vti antea diximus.

Rara & noua de ſcorbuto obſeruationes.

Imò plura adhuc ex eodem humore mala excitari poſſe, obſeruare in praxi promptum eſt. Et inprimis ſcabiei ſæpe coniungitur Scorbutus, & tum ex humorum vitioſorum ad interiora recurſu grauiſſima ſymptomata excitantur. Memini anno Chriſti 1615. ſtudioſum quendam Sueuum, cùm humores tales aduſtos multos cumulaſſet, & Natura eos ad ambitum corporis protruſiſſet, ſcabieſque inde excitata fuiſſet, iiſdem ad interiora recurrentibus ſubitò cæcum euaſiſſe, per triduum nihil vidiſſe, nullo extrà in oculo apparente vitio, & reliquis ſenſibus integris. Idem de ſumma pectoris anguſtia, & difficili reſpiratione conquerebatur; vrinæ nigræ reddebantur, turbidæ, ac ſubruffæ, quæ cùm quieſcerent, ſuperiore parte claræ nonnihil euadebant, nigro ſedimento ſubſidente. Per aluum idoneis, & lenibus medicamentis purgatus, ac iis adhibitis, quæ humori huic contraria ſunt, ſimulque per vrinas expellunt, (quò natura vergebat) fumariâ, cochleariâ, & ſimilibus, intra quatriduum viſum recuperauit, & paulò pòſt ſanitati reſtitutus eſt. Idem quadriennio pòſt eodem ferè morbo correptus eſt: conquerebatur de pectoris anguſtia, & difficili reſpiratione, ac tenebras ſæpe oculis offundi referebat. Viſu tamen tunc priuatus non eſt, ſed ſemel circa veſperam Epilepſiâ correptus, à qua tamen clyſtere, & aliis medicamentis idoneis adhibitis liberatus eſt, & paulo pòſt conualuit, atque etiamnum viuit.

Eodem ferè morbo ante paucos annos corripiebatur puer annorum 12. ex intempeſtiua contra ſcabiem inunctione, qui vrinas reddebat nigras, viſu priuabatur, & accedente, ac recurrente ſæpe Epilepſiâ extinguebatur.

Dolores, ac punctiones pectoris, ac nothas pleuritides ex iiſdem humoribus, & ſcabie intempeſtiuè curatâ ſæpius obſeruaui; vt & febres tertianas, quartanas, quæ ſcabie erumpente ceſſarent facilè, eâdem euaneſcente redirent. Obſeruaui & hæmorrhagias narium frequentes, & copioſas in Scorbuticis; cruentas alui deiectiones copioſas; ſanguinis è vena in cruribus ſponte apertâ effuſionem. Icterum cum cardalgia, de quibus omnibus poſtea in ſpecie dicetur.

Obſeruauit etiam notatu digna, & rariora in Scrobuticis vir Cl. Dn. D. Doringius, Medicus Vratiſlauienſis, affinis meus honorandus, Icterum ſcilicet, cui ſucceſſit hydrops Aſcites; Aſthma; Fauum, qui non tantùm vniuerſum caput, ſed & totam frontem occupauit: Herpetem brachij ſiniſtri; Gangrænam in indice digito; Hæmorrhagias narium frequentes; Hæmorrhagias è labiis non conſpicuo venæ oſtio; palpationem cordis; ardorem, & dolorem intolerabilem in plantis pedum cum maculis ſubliuidis in cruribus; putridæ, & putidæ materiæ ex vtero effluxum. Ita Clariſſ. Dn. D. Timotheus Vlricus, Medicus Magdeburgenſis; amicus meus honorandus, præter genua retracta ad faciem, totùmque corpus quaſi contractum, obſeruauit carnem in oculis ſub palbebris luxuriantem, & creſcentem, ſanguinis colore, oculi albo icteri faciem, palpebris verò iridis colorem referentibus, ex cæruleo, puniceo, & flauo mixtum: in aliquibus, ſed rariùs, ad quoſuis articulorum motus & inflexiones ſonitus exactiſſimos & manifeſtos, ac ſi digiti comprimerentur fortiùs, vel quales ex confractis oſſibus aut nucibus euenire ſolent. Cuidam hydropicæ habitæ, dentes vnâ nocte omnes vacillare cœpiſſe, vt vniuerſorum caſum metueret, qui tamen altero die firmiter alueolis ſuis hærebant. Nobili cuidam nullas maculas, etiam medicamentorum ope, erupiſſe, ſed ſudoriferis adhibitis ſparſim muſculoſas brachiorum partes ardore correptas fuiſſe, ſenſu guttularum feruentiſſimarum aquæ adurentis aſperſarum, nullo interim externo apparente veſtigio. Viduam quandam in febre continua toto corpore maculis nigris, violis obſcurioribus, ſatis magnis fœdatam fuiſſe, raro aſpectu: cui tota facies (albis tantùm circa oculos & naſum circulis ac lineis, puerilis digiti craſſitie remanentibus,) eum colorem contraxit, quem exactè ſuilli petaſonis fumo indurati & cocti corium repræſentat: puſtulæ inſuper elatæ & atræ, magnitudinem fabæ æquantes in malis frequentes aderant, ſanguinem merum aliquatenus nigrum ac ſeroſum effundentes.

Et omnino tanta eſt morborum, ac ſymptomatum varietas in ſcorbuto, vt non ſolùm è vulgo homines, ſed & Medici, quibus hic morbus cognitus non eſt, eam vix ſatis mirari queant, & ſæpe in eam opinionem veniant, ægros veneno infectos eſſe.

Multitudinis morborum & ſymptomatum in ſcorbuto cauſſa.

Neque verò quis miretur, tantam malorum farraginem ab vna cauſſa prouenire poſſe. Nam etſi primò circa lienem præcipuè, & intermediis inter hepar, lienem, & ventriculum ſpatiis hic humor cumuletur: tamen vbi magna huius copia coaceruatur, tandem ad hepar redundat, & in venam cauam vt & arterias ſeſe penetrat, ac ſanguini in iis vaſis permiſcetur, eùmque inquinat, & per hæc vaſa nunc in hanc, nunc in illam partem, nunc etiam in totum corpus diſtribuitur, & varios affectus in variis partibus excitat. Ad quod non parum facit propria illa, & peculiaris humorum corruptio multifariàm nocere prompta.

Seroſus humor ad plurima mala excitanda aptus.

Inprimis verò ad iſtam varietatem malorum producendam apta eſt natura humoris ſeroſi, & ſalſi, qui plures alterationes, & mutationes ſuſcipere aptus natus eſt, vt nunc formam aquæ, nunc vaporis ſubtilis & leuis, nunc lapidis ſiccitatem, craſſitiem, & duritiem referat; atque hinc inde facilè in omnes corporis partes penetrat, & moueri aptus eſt. Etenim cùm in venis, & arteriis ſuam ſedem habeat, ex eorum vaſis maioribus in minora, quorum extremitates in ſingula membra tam interna, quàm externa propagantur, deriuatur, & huc illuc moueri, & in vniuerſas corporis, cuius ob hanc vaſorum communionem σύῤῥοιαν & σύμπνοιαν eſt, partes fluere, atque ab internis ad externas, ab externis ad internas, à ſupernis ad infernas, ab infernis ad ſupernas, à latere ad latus variè moueri poteſt; id quod ſæpe in doloribus corporis vagis animaduertitur. Ad quam motus procliuitatem & illud facit, quòd ſalſi, & ſeroſi hi humores non perfectè cum ſanguine permiſcentur, ſed ab eo facilè ſeparantur, & reliquo ſanguine ita non commoto, quotieſcunque efferueſcunt, vel aliam ad motum occaſionem accipiunt, hinc inde mouentur, & præcipuè ſi totus ſanguis efferueſcat, ipſi fluxibilitatem præſtant. Quò tandem facit & hoc, quòd hic humor peculiari modo neruis, & neruoſo generi infeſtus eſt, vnde non tantùm conuulſio, paralyſis, ſed & tot dolores in membranoſis partibus oriri ſolent.

Humor ſcorbuticus neruoſo generi infeſtus.

Caput ad ſeri in reliquum corpus diſtributionem facit.

Multùm etiam ad ſeroſi huius humoris in plurima membra diſtributionem, & deriuationem caput facit. Cùm enim caput, cùm intra, tùm extra cranium innumerabiles venæ, & arteriæ percurrant, & ſanguis quidem, qui in iis eſt, ad nutritionem capitis abſumatur. Serum autem, quod cum ſanguine in hiſce vaſis continetur, alendis illis partibus aptum non ſit, neque tamen per iter, vnde affluxit, facilè refluere, neque per cranij denſitatem, vt in aliis partibus, excidere ſenſibiliter, neque etiam inſenſibiliter, ob loci teporem & calorem remiſſiorem, diſcuti poſſit, cumulatur, & cùm loco decliui contineri nequeat, è capite ſecundum ductum membranarum & neruorum ad interna membra deſtillat.

Verùm vt hæc clariora fiant, de ſingulis in ſpecie dicemus: cùm multa de plurimorum morborum, ac ſymptomatum generatione vtilia, cogitanda ſuppeditent. Etſi verò non multum referat, quo ordine iſta ſymptomata, & morbi proponantur: ea tamen primo loco ponemus, quæ huic malo magis familiaria ſunt, nimirum laſſitudinem ſpontaneam, grauitatem in cruribus, pectoris anguſtiam, reſpirationis difficultatem, gingiuarum corruptionem, & oris graueolentiam, maculas in cruribus purpureas, vrinas, pulſum. Quibus reliqua poſtea ſubiungemus.

Laſſitudo ſpontanea, & grauitas corporis.

Laſſitudo primùm ſpontanea, & grauitas corporis, præcipuè crurum κόπος τονώδης Galeno 3. *de ſanit. tuend. cap.* 5. & 2. *aph.* 5. cùm tendi membra, & pondere quaſi appenſo grauiora videntur, excitatur, cùm humores ſeroſi, & vitioſi cum ſanguine per venas in ambitum corporis diſtribuuntur, & ad muſculos ipſos penetrant. Quia verò vt corpus nutriant, eíque aſſimilentur, inepti ſunt, ibi hærent, & vires grauant, ac hanc laſſitudinem excitant, ita vt ægri in principio huius mali ſe languere magis, quàm ægrotare conquerantur, cum vix ſenſibili virium decremento, & citra aliquem euidentem morbum. Sentitur etiam hic grauitatis ſenſus in abdomine, cùm ibi, & in primis viis materia primò colligatur.

Difficilis reſpiratio, & pectoris anguſtia.

Difficils reſpiratio, & pectoris anguſtia frequens huius mali ſymptoma eſt, quæ plerumque quidem excitatur, cùm vapores maligni,

maligni, & praui in ventre inferiore, præcipuè circa lienem excitati in ventriculo, & circa ſeptum tranſverſum, procul dubio etiam in cauitate illa omenti, ſuprà *cap. 2. n. 1.* deſcripta, collecti hærent aliquandiu, illiúſque liberum motum, qui in reſpiratione neceſſarius eſt, impediunt; aut ipſi etiam humores vitioſi, liene, & vicinas partes diſtendentes, diaphragma comprimunt: eodem modo, quo hydropici aut vterū geſtantes, aut alia de cauſſa ventrem turgidum habētes, difficiliùs reſpirant. Vnde etiam ægri nihil de thorace conqueruntur, ſed locum affectum, vbi grauitatē ſentiunt, & cuius cauſſa cum difficultate reſpirare coguntur, ſub diaphragmate ad ventriculi regionem monſtrant, teſte Eugaleno *p.* 10. & ipſâ experientiâ. Quo ſigno etiam hæc ſcorbuticis familiaris difficilis reſpiratio, à reſpirationis difficultate, quæ cauſſam primariam in thorace habet, facilè diſcernitur. Conqueruntur etiam ægri magis de anguſtia (*es ſey ihnen bange, vnd angſt*) quàm reſpirationis difficultate, eámque tolli vnicè petunt: quæ anguſtia interdum adeò augetur, vt lipothymiam minetur, & caligo oculis offundatur, ac niſi tollatur, ægri ſtatim animam redditurі videantur. His accedit, quòd reſpirationis hæc difficultas, ſeu potiùs anguſtia, non eſt perpetua, neque eâdem vehementiâ moleſtat, ſed breuibus interuallis vel ceſſat, vel remittit, ac poſtea recurrit, vel augetur. Nulla tamen in hac reſpirationis difficultate, ſicut in thoracis affectibus, adeſt tuſſis, ſtertor, ſibilus, orthopnœa, & ſimilia. Non crediderim tamen impoſſibile eſſe, vapores illos prauos, ac malignos, etiam per venas, & arterias pulmoni, & cordi communicari, atque hinc iſtam anguſtiam excitare poſſe; quod vel ex eo patet, quòd non ſolùm per interualla vaporibus ſurſum aſcendentibus oculi obſcurantur, & caligant, vt ægri adſtantes agnoſcere non poſſint, ſed etiam lipothymia ſæpe accedit. Inprimis verò poſt validum exercitium & vehementem corporis motum, malum hoc augetur, humoribus in hypochondriis commotis, & aliquo modo excalefactis, & vaporibus inde, quaſi camarina mota, excitatis. Huius anguſtiæ meminit Seuerinus Eugalenus *obſeru.* 6. 7. 8. 11. 18. 19. 20. 37. 40. 48. 69.

Gingiuarum, oris & dentium vitia.

Porrò cùm natura adhuc cauſſam morbi ſuperat, quàm longiſſimè humorem vitioſum à partibus nobilioribus amouere conatur, partim verſus ſuperiora, & in gingiuas, partim in pedes; vnde gingiuarum rubor, pruritus, ac putrefactio, & crurum maculæ exoriuntur, quæ ſigna vbi apparent, tam certò ſcorbutum indicant, vt lippi etiam ſcorbutum inde agnoſcere poſſint. Primò enim ex materiæ parte acriore & ſubtiliore, quæ vel à natura ſurſum mouetur, vel à calore eò attollitur, rubor, pruritus, & eroſio ac putrefactio gingiuarum excitatur. Etenim cùm caro gingiuarum ſit mollior, tenera, & laxa, faciliùs à ſalſis, & ſeroſis eiuſmodi humoribus afficitur, quàm aliæ partes, quarum caro durior eſt, & ſolidior. Hinc primùm in gingiuis rubor, & pruritus excitatur, caro earum intumeſcit, & contrectata ſanguinem ichoroſum fundit, poſtea flacceſcit, detumeſcit, putreſcit, & odorem fœtidiſſimum de ſe exſpirat. Inde carne, quâ dentes teguntur, abſcedente, prauoque humore alueolos, & partes, quibus dentes in locis ſuis continentur, occupante, omnibúſque hiſce partibus laxis redditis, dentium compages ſoluitur, vt vacillare incipiant, nulloque negotio ex alueolis ſuis eximi poſſint. Et quidem vt iſta dentium vacillatio ſæpe ſubitò accidit, ita ſubitò etiam euaneſcit, obſeruatumque, vt ſuprà dictum, ægris vnâ nocte dentes omnes vacillare cœpiſſe, vt vniuerſorum caſus metueretur, altero verò ſtatim die rurſum firmiter in alueolis ſuis hæſiſſe. Quod procul dubio ob varium affluxum & refluxum ſeroſi & ſcorbutici humoris accidit. Dentes ipſi ſæpe nigreſcunt, & quaſi ſiderationem patiuntur, ſola tamen ſuperficies tali colore tincta eſt. Quanquam verò ſimili vitio interdum in lue Venerea os afficiatur: tamen à ſcorbuto id facilè diſcernitur, cùm aliis ſignis hi morbi multum diſſideant; ac præterea oris hoc vitium lui Venereæ non ſit perpetuum, ſed poſt vſum hydrargyri accidat, cuius vi, dum venenatus humor ſeroſus per ſaliuationem expurgatur, facies & os ſimul afficiuntur.

Maculæ.

Quod autem craſſum & grauius eſt, ad crura decumbit, ibíque maculas varias excitat, quæ in principio rubicundæ, illis, quæ à pulicum morſibus relinquuntur, non abſimiles, hinc purpureæ, & ſubliuidæ erumpunt, tandemque ad nigrum colorem inclinant. Nonnunquam tibiæ magno ſpatio, vel etiam vndique liuidæ, vel cum nigrore, aut liuore purpureæ euadunt. Vnde nonnulli maculas ſcorbuticas diſtinguunt in amplas & maiores, (Germani *Flecke* appellant) & minores pulicum morſibus ſimiles. Videnturque hæ maculæ non multùm differre ab iis, quas Paracelſus *lib. 4. Chirurg. von offenen Schaden, cap. 16.* ſub nomine Cangrenæ deſcribit. Vbi hoc notandum, quod ſcribit, maculas iſtas ſine exulceratione ad annum 30. vel 40. durare: cui experientia reſpondet. Noui enim in vicinia virum hypochondriacum, & arthritidi obnoxium, qui iam ab annis 30. crura eiuſmodi maculis colorata habet, de dolore tamen inſigni non conqueritur. Cùm enim ſeroſæ, & ichoroſæ in ſanguine partes ad corpus alendum inutiles ſint, extra venas in cutem à natura protruduntur, & per ἐκχύμωσιν & ναυσιώπας τῶν φλεβῶν, vt Hippocrates *lib. de fractur. comm.* 2. loquitur, has maculas excitant. Et quidem frequentiùs hoc accidit in cruribus; cùm natura vitioſos humores ſoleat ad partes ignobiliores, & remotas depellere; quandoque tamen, & vbi maior eſt eorum copia, & in dorſo, & in brachiis huiuſmodi maculæ conſpiciuntur, eæque non ſolùm minores, ſed & maiores, de quibus infrà. Imò interdum etiam circa pectus, & in collo, & facie effloreſcunt, modò euaneſcentes, modò iterum erumpentes, vt obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 59. Vidi nuper puerum nobilem biennem, cui primùm in præputio hæ maculæ apparuerunt, poſt menſes verò aliquot in toto corpore, imò etiam facie effloruerunt. Hæ lituræ nonnunquam in quaſdam quaſi ſquammas reſoluuntur, quæ à reliqua cute non ſecus ac in eryſypelate ſeparantur. Salomon Albert. *theſ.* 119. Quandoque ſubitò ante mortem maculæ euaneſcunt, & rurſum poſt mortem effloreſcunt, aut quæ paucæ & ſparſim apparebant, copioſè erumpunt, & continuo liuore tota ferè crura pinguntur.

Vrinæ quoque non paruam ad demonſtrandum ſcorbutum vim habent, & quandoque ſolæ ad patefaciendum eum ſufficiunt. Sunt autem eæ non vnius generis, ſed pro ægri corporis conſtitutione, & humorum natura varia variæ. In initio quidem, & cùm humorum corruptio nondum magna eſt, vrinæ nunc tenues & citrinæ, materiâ tartareâ in viis ſubſiſtente, nunc craſſæ & albæ conſpiciuntur, ex quibus, vtpote cum aliis morbis, in quibus cruditas humorum adeſt, communibus certi nihil prædici poteſt. Si verò corruptione humorum incrementum ſumente, vrinæ ſint quidem claræ, verùm rubræ, & intenſæ rubedinis, & ad fuſcum declinantis, & cum ſplendore quodam inſtar lixiuij claræ appareant, ſimiles iis, quæ in febribus ardentibus, vel quartanis à ſudore redduntur, non leue ſcorbuti argumentum ſunt. Et ſæpe in talibus vrinis multæ rubræ arenulæ parietibus matulæ adhærent: cum quibus ſi nulla, aut nullius momenti ſitis, putrefactionis, quas vrina exhibet, notis non reſpondens adfuerit, certiſſimum ſcorbuti ſunt indicium, & ab humoribus ſalſis multis admiſtis originem habent; maximè verò ſi ab obambulantibus, & omnia vitæ munia ſine offenſione adminiſtrantibus tales reddantur. Vt enim lixiuij colorem eò magis ad quandam rubedinem vergere videmus, quò plures ſalſæ & aduſtæ partes ei inſunt: ita etiam quò plus ſalſi & aduſti humoris vrinis admiſcetur, eò colorem rubicundiorem acquirunt.

Vrinæ ſcorbuticorum.

Nonnunquam verò, & frequenter apparent craſſæ, rubræ; & turbidæ minguntur, vel ſtatim turbantur; quæ aut tales permanent, aut craſſum & rubrum ſedimentum, quod farinam laterum refert, ad fundum deponunt, & clareſcunt; ſæpe etiam multa cruda, & pituitoſa excrementa ſupra iſtud ſedimentum quaſi ſuſpenſa hærent, eidem tamen non permiſcentur, atque ita totam vrinæ partem ſuperiorem turbidam reddunt. Et cùm hæ vrinæ calore aquæ, vel ignis iterum claræ redduntur: color tamen ex fuſco rubeſcens eſt, atque inſtar lixiuij ſeſe habent hæ vrinæ. Atque iſtæ vrinæ certum ſcorbuti ſignum ſunt, ſi ſitis, & oris ſiccitas adſit modica, aut nulla, & quæ modicâ liquidi aſſumtione ſedetur, febris non adſit, aut nullum typum obſeruet, adſit totius corporis languor, & æger paulatim ſine euidenti cauſſa contabeſcat. Et vt Eugalenus ſcribit, in quorum vrinis maiora putrefactionis indicia adſunt, quàm quæ foris ex calore, & ſiti apparent, morbo lento exiſtente, & ad nullum veteribus cognitæ febris typum accedente, de his certò tecum ſtatuere potes, ac debes, à ſcorbuto tales detineri. Cauſſámque huius rei hanc reddit; quòd humor melancholicus huius mali cauſſa, putrefactus & accenſus, ſuæ quidem putrefactionis notas in vrina exhibeat, ſæpe febribus ardentibus pares, aut non multò diſſimiles; ſed quia craſſus, frigidus, ac terreus ſit, neque facilè accendatur, neque accenſus, vt cæteri humores, vrat; inde etſi labiorum, oriſque ſiccitatem inducere poſſit, non tamen idem ſemper bibendi deſiderium afferat, neque talem inquietudiem ac moleſtiam excitet, ac febris continua & ardens, vtpote qui fumoſis ſuis vaporibus magis, quàm igneo calore cor ferit. Aliquando craſſa & alba eſt vrina, quæ ſtatim conturbatur; & licèt ſæpe plura corpora rotunda & alba, arenarum inſtar, vel fractæ polentæ ſimilia ſubſideant, quæ à fundo matulæ nonniſi fortiore matulæ motu eleuantur: tamen clarior vrina non fit, ſed turbida permanet, ſubſtantiâ ſuâ craſsâ matulæ parietibus adhærens, Eugalenus *pag.* 34. & nec à catharticis, nec attenuantibus clareſcit, & attenuatur, ſed magis conturbatur. Eorum, qui intemperantiùs vixerunt, & craſſiore victu vſi ſunt, ac curis anguntur, vrinæ, vt Eugalenus docet, ſunt craſſæ, nigræ, turbidæ, quæ vel tales permanent, vel turbidum, ac nigrum ſedimentum in fundum deponunt. Cum his vrinis plerumque ſitis grauior, & oris ac labiorum ſiccitas moleſta coniungitur, quæ tamen modicâ liquidi aſſumptione facilè ſedatur, ſed non ita multo pòſt recurrit.

Malóque hîc aſſentiri Eugaleno, qui iis in locis, vbi familiariſſimus eſt ſcorbutus, Medicinam fecit, præſertim cùm experientia idem me edoceat; quàm Hieronymo Reuſnero, qui iis in locis vixit, vbi ſcorbutus non adeò familiaris, neganti, vrinam in ſcorbuto eſſe turbidam, rubicundam, craſſam, feculentam, ad modum vini rubri recentis, aut qualis feruente quartanâ, potiſſimùm à ſudore, ſolet apparere, aut certè rariùs hoc euenire concedenti; contrà verò affirmanti, ſæpius in ſcorbuto vrinas tenues, aquoſas, ſubſpiceas, ſubpallidas, ſine ſedimento, carnis ſemicrudæ iuſculo, vel aquæ bilis mediocri infuſione dilutæ ſimiles mingi. Falſæ enim hypotheſi iſta

omnia

omnia ſuperſtruit, nimirum ab aquoſo,& tenui humore tantùm oriri ſcorbutum. Contraria enim experientia docet, & vt diximus, initio quidem tales vrinæ minguntur: tamen vix aliquod certum ſignum ſcorbuti exhibent. Et ipſe concedit, vrinam ſcorbuticorum frequentiſſimè putere & fœtere, quod certè vrinis craſſis,& turbidis magis,quàm tenuibus,aquoſis, ſubſpiceis, ipſa experientiâ teſte, conuenit.

Vrinæ ardor.

Obſeruatum quoque eſt, præcipuè in iis,quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ malo huic originem dederunt, materiam tartaream,vt appellant, quandoque cum vrina,quæ cum ſummo dolore,& ardore plerumque guttatim emittitur,copioſè euacuari, eámque turbidam mingi: quæ vbi ſubſidet, ſæpe tertia, vel quarta pars matulæ materiâ eiuſmodi tartareâ, mucoſa, ſalſa, nonnunquam nigricante repletur, quæ incautioribus vel calculi, vel exulceratæ veſicæ ſuſpicionem mouit. Solétque iſta materiæ euacuatio inuadere cum horrore quodam,quem calor præter naturam, ſub noctem præcipuè, ſequitur.

Sæpiſſimè variant vrinæ, & in eodem ægro ſine cauſſa aliqua euidenti permutantur, & hodie turbidæ ac craſſæ, poſtridie aqueæ & tenues, hinc rurſum citrinæ, aureæ, rubeæ, vel craſſæ redduntur: ſæpe etiam ſanorum ſimiles ſunt; quod variorum humorum permiſtorum, & plurium affectionum, quæ nec eandem curationem, neque ſolutionem & finem habent, indicium eſt. Soléntque tales vrinæ tenues ſumtis medicamentis antiſcorbuticis poſtridie in craſſas mutari, craſſo ſedimento ſubſidente.

Pulſus.

Pulſus eſt varius, nunc debilis, & inæqualis, ac ſæpe vermicularis,vt repere magis, quàm pulſare videatur, vt Italum medicum harum rerum ignarum, miraturum ſcribat Eugalenus, *obſeru.* 35. cum tali pulſu hominem non ſolùm viuere, ſed & obambulare, & domi ſua officia obire poſſe; nunc magnus, & durus abſque inflammatione. In pulſu etiam hoc notatu dignum in ſcorbuto accidit, quòd in animi deliquio imminente, & ſummis illis anguſtiis,pulſus maior ac fortior eſt,fortiúſque ferit digitos, quàm reliquo morbi tempore, aut vbi deliquium ceſſat. Cùm enim reliquo morbi tempore pulſus ſit paruus & inæqualis, vbi deliquium animi, & illa anxietas ad præcordia infeſtat, quæ ſæpe tanta eſt, vt æger ſtatim exſpiraturus videatur, pulſus fortior eſt, & magis quàm antè percipitur: proculdubio propter ſummam eius neceſſitatem,& quòd cor vapores prauos, quibus moleſtatur, expellere conatur. Eſt verò huius exemplum apud Eugalenum *obſeru.* 69 quale & ſimile planè nuper etiam mihi in ægro quodam occurrit.

Dolores varij.

Præter hæc ſymptomata, adhuc alia multa, vt & morbi quidam ſcorbuto coniungi ſolent,alia tamen in his,alia in illis; de quibus etiam dicendum.Et primò quidem actiones læſas quod attinet, varia dolorum genera ſcorbuticos infeſtare ſolent:

Crurum.

Inter quæ eſt ſatis frequens dolor crurum obtuſus, aliquando tenſiuus, plerumque ὀστεοκόπος, quo ſcilicet in profundo, & circa os afficiuntur ægri; qualis etiam in quartanis, & morbo Gallico deprehenditur, & præcipuè ſub noctem affligit, ac adeò ingraueſcit aliquando, vt ne horam in lecto ægri quieſcere poſſint, & crura ſibi quaſi malleo contundi conquerantur. Excitatur autem, cùm ſeroſi humores, vel etiam vapores à capite viâ decliui deſcendentes, circa oſſium membranas hærent, vel etiam è ſede colluuiei ſcorbuticæ, per venæ cauæ ramos crurales extra venas effunduntur,& crurum muſculis, membranis, ac neruis ſeſe inſinuant. Súntque ideò hi dolores non continui, ſed per interualla affligunt, præcipuè, vti dictum, ſub noctem, quòd eo tempore humor melancholicus moueri ſoleat.

Surarum.

Alij de ſurarum dolore conqueruntur, præcipuè inter eundum, cuius exempla ſunt apud Eugalenum *obſeru.* 41. 59.

Circa talos & plantas pedum.

Non rarò dolor excitatur circa talos, & iuncturas,& plantas pedum, qui etiam ſcorbuti prodromus eſt, eúmque ſequuntur maculæ,& gingiuarum corruptio. Dolor mordicans eſt, & ob tenuitatem materiæ quaſi penetrare videtur partes, *es ſcheûſt, vnd ſticht deinnen.* Poſt triduum ſequuntur maculæ, quas vocant *die Nachtgrieff*, propter veſtigia digitorum, quibus quaſi prehenſi videntur. Sileſi *Albfleck* nominant. Augeſcente malo augetur cruciatus iſte intolerabilis, nec ceſſat priuſquam maculæ, quæ ſæpe dimidium femur occupant, maximâ autem ex parte amplitudinem vnius manus æquant, prorumpant.

Nachtgrieff. Albflecke.

Quoſdam dolor vexat circa manuum, & digitorum extrema, qui ſub noctem, vt & crurum dolor ſolet, grauior eſt: aliis poſt veſperam aduenit, alios poſt mediam noctem affligit,ſpeciem morbi Gallici præ ſe ferens. Eugalenus *pag.* 18. Detegit tamen hunc pulſus paruus,& inæqualis, de quo Eugalenus *obſeru.* 41.

Quidam continuis, & grauibus coxendicis doloribus infeſtantur. Eugalenus *pag.* 141. *obſeru.* 13. 14. 15. Nonnullis genua dolent. Eugalenus *obſeru.* 41.

Quidam etiam, Eugaleno *pag.* 82. teſte, grauiſſimis nuchæ doloribus, iiſque tenſiuis, & prementibus afficiuntur.

Nonnulli variarum corporis partium vellicationem, & lancinationem percipiunt, & carnes ſibi quaſi diuelli, & dilacerari conqueruntur; alij tales dolores ſe percipere dicunt, ac ſi digitis carnes euellerentur; alij de pungentibus doloribus conqueruntur; alij ne quidem eos explicare poſſunt. Qui tamen omnes accidunt, cùm membranæ partium à ſeroſis humoribus, & acribus vaporibus vellicantur. Iidem dolores varias corporis partes, brachia, dorſum, genua interdum occupant: interdum vagi ſunt, & modò hanc, modò illam corporis partem affligunt. De quo Eugalenus *pag.* 214. *obſeru.* 45.

Ventris dolor.

Eſt & ventris dolor huic malo familiaris,vt etiam ab eo nomen acceperit, & *Schorbuek*, quaſi ventris ruptura nominetur. Tanta verò in ſcorbuticis ventris tormina, & lancinationes adſunt, vt diuelli ſibi & dilacerari omnia exclament ægri, & præ doloris vehementiâ, quò ſe vertant, neſciant, vt hac de re ſcribat Eugalenus, *obſeru.* 69. Imò vt quandoque diſtenſionibus iſtis & cruciatibus in peritonæi rupturam incidant, vt idem Eugalenus *pag.* 86. annotauit. Sed vexant hi dolores non continuò, ſed per interualla quædam; éſtque pulſus plerumque paruus,& inæqualis, ac vrina, qualem in ſcorbuticis eſſe ſuprà diximus, atque illæ notæ ſcorbuti adſunt.

Caroli Piſonis obſeruationes ad ſcorbutum referendæ.

Atque cum hiſce doloribus ſcorbuticis cùm planè conuenire videantur ea, quæ Carolus Piſo *in lib. de morb. à colluuie ſeroſa ortis*, habet,& de doloribus ventris inferioris, ac de rebus vtilibus cogitandi & diſſerendi anſam præbeant: ea nullo modo ſicco pede hîc prætereunda videntur. Nam cruciatus illi abdominis, quibus *obſeru.* 74. 75 *& ſeq.* Monachos quoſdam torqueri vidit, planè cum iis, vt ſuprà dictum, quæ Eugalenus paſſim de ſcorbuto tradidit, conueniunt, & euincunt Septentrionalibus quibuſdam locis, ſcorbutum eſſe familiariſſimum; alibi tamen etiam, vbicunque eadem ſcilicet cauſſa datur, generari poſſe. Refert enim, dolores illos cum tali alui ſtupore coniunctos fuiſſe, vt nihil prorſus emitterent infernè, atque cum crebris vomitibus, ructibúſque, & id genus aliis ſymptomatibus, & præterea cum febre, eáque mediocri quidem, ſed pertinaci coniunctos fuiſſe. Alios autem hiſce ventris doloribus iam liberatos fuiſſe, ſed quoſdam ex iis inueteratâ paralyſi emortua penè brachia quaſi inutile pondus traxiſſe; quoſdam epilepſiæ inſultibus ex interuallo vehementer concuſſos; nonnullos lethargo, & ineuitabili ſopore oppreſſos. Ægros autem illos fuiſſe fuſco corporis colore, ſqualido, ſtrigoſóque corporis habitu, ad calidam, ſiccam, & atrabiliariam conſtitutionem declinante: vſos fuiſſe pleno victu, & in otio vixiſſe; ædéſque ſyluis vndique cinctas, & in loco vliginoſo ſitas inhabitaſſe. His addit, dolores hos plerumque febribus, modò tertianis, modò quartanis, modò ſeptenarium circuitum habentibus, modò continuis ſucceſſiſſe, quales etiam Eugalenus deſcribit: híſque paralyſin ſæpius ſuperueniſſe; quibuſdam quoque aluum longo tempore fluidam fuiſſe; vrinas varias mutationes ſuſcepiſſe ex breuibus interuallis, & ex claris in turbidas, & ex turbidis in perſpicuas fuiſſe mutatas.

Doloris ventris ſcorbutici à Colico differentia.

Dolores autem hi, etſi cognationem aliquam cum dolore Colico, qui à flatibus inteſtina diſtendentibus ortum habet, obtinent: tamen multis ab eo differunt. Ille enim non ita pertinax eſt, & diuturnus; ſed ſolutâ aluo, & flatibus exeuntibus, breui euaneſcere ſolet, doloréſque illi ſitu inteſtini coli circumſcribuntur, ventérque ſolet intumeſcere, & attolli: Hi verò dolores ſæpe ſatis diuturni ſunt, & quandoque ad 40. diem, & vltrà extenduntur, dolórque non ſolùm Coli ductu circumſcribitur, ſed modò illæ abdominis partes, imò ſæpe vniuerſum abdomen dolore corripitur, ventérque non attollitur, ſed deprimitur potiùs, & cum vmbilico introrſum reuellitur, vt vmbilicus lumbis quaſi videatur eſſe annexus, venterque excauatus quaſi. Diſtenſio etiam potiùs ſecundum longitudinem quàm latitudinem percipitur; inteſtinúmque rectum reuellitur ſurſum, vt non ſolùm exitum fecibus intercludat, ſed & aditu glandes, ac clyſteres prohibeat, vt nonniſi vi intus adigi poſſint. Tandem dolores ventris à flatu, non in tam grauia ſymptomata & mala commutantur, ſicut dolor ventris ſcorbuticus.

De ortu doloris ventris ſcorbutici.

Quâ ratione autem dolores hi generentur, conſideratione omnino dignum eſt. Nam ob inteſtinorum non ſecundum latitudinem, ſed potiùs longitudinem diſtenſione fieri, ex iis quæ iam diximus, patere videtur. Quomodo autem iſta conuulſio, & contractio fiat, porrò inquirendum. Duobus autem modis eam fieri poſſe putamus.

Primus eſt, quem in *Inſtit. lib.* 2. *part.* 3. *ſ.* 2. *c.* 5. propoſuimus, quando nimirum materia iſta acris, & corrupta per venas meſaraicas, quæ inter duas inteſtinorum tunicas feruntur, & ad inteſtinorum cauitates non hiant, mouetur, & inter duas iſtas inteſtinorum tunicas effunditur, eáſque diſtendit, vellicat, & ſæpe etiam conuulſionem, & motum περιςαλτικὸν excitat, vel etiam in membranas effunditur, eáſque diſtendit: vbi cùm exitum non inueniat, non mirum eſt, dolores hos eſſe diuturnos, & breuibus interuallis redire, tandémque in venas regurgitantem materiam in alias partes effundi, & ſæpe Paralyſin excitare.

Altero modo proponit Carolus Piſo, qui putat materiam hanc non per venas meſaraicas effundi, ſed à capite deſcendere, hóſque dolores fieri non tam ob diuulſionem inteſtinorum propriam, ſed partis alicuis communis inteſtinis cum cæteris omnibus membranis in ventre inferiore contentis, peritonæi putà, quod in meſenterium propagatum, omnium omnino viſcerum, & partium in ventre inferiore contentarum eſt commune vinculum, imò communis membrana, quæ eas inueſtit, inuoluítque vndiquaque, & deinde nerui ſextæ coniugationis

tionis è thorace egreſſi, omnibus omnino partibus inferioris ventris ſeſe communicantis, & ad omnes propagines mittentis. Contractis enim, & conuulſis vel ramis ſexti paris, vel peritonæo, adnatas iis partes neceſſariò conuelli, contrahique cenſet.

Quod vt non negamus, & fieri poſſe concedimus: ita illud, quod ipſe etiam vltrò fatetur, omnino addendum cenſemus, dolores huiuſmodi ventris non ſolùm à conuulſione & diſtractione peritonæi, vel ramis nerui ſextæ coniugationis fieri poſſe: ſed quaſcunque partes in ventre inferiore membranoſas affectas, in ſui conſenſum reliquas in abdomine partes trahere. Id quod in doloribus nephriticis apparet, in quibus & vniuerſum peritonæum, cæteræque ei colligatæ partes in conſenſum trahuntur; & teſticulus affecto vreteri directè reſpondens ita retrahitur, vt in abdomen totus recondatur; & in ani affectibus, & doloribus, veſica in conſenſum, & contrà trahitur. Itaque materia iſta, ſiue ad inteſtina, ſiue ad quaſcunque membranas in ventre inferiore detrudatur, graues dolores excitat; ſicut & ſi ad membranam coſtas ſuccingentem effundatur, dolores acerbiſſimos, pleuritidem æmulantes, abſque earum tamen partium inflammatione excitare ſolet, vt teſtatur Eugalenus, & ipſa experientia. Sicut verò dolores illos pleuritidi ſimiles non ſolùm quantitas, ſeu copia humorum, ſed potiùs acrimonia excitat: ita & humor, qui dolores hoſce in ventre inferiore parit, non pura puta aqua eſt, ſed ſalſus & acris humor, vt antea docuimus.

Per quas vias humores hi ad ventrem ferantur.

Per quas autem vias humor hic ad hæc loca feratur, & quomodo dolor hic in Paralyſin degeneret, non ita planum eſt. Per venas id fieri, *l. 2. Inſtit. p. 3. ſ. 2. c. 5.* docuimus, atque puto rem ſatis manifeſtam eſſe, & frequentiſſimè id accidere. Ex colo tamen etiam per meſentericas arterias humor iſte regredi poteſt, & in arteriæ magnæ truncum transferri, atque inde ad lumbares arterias peruenire, quæ non ſolùm ſanguine turgeſcentes vicinos comprimere neruos, ſed & aliquid ſeroſi humoris ad eos effundere poſſunt. Carolus Piſo à capite, tanquam ſeri receptaculo, humorem hunc in inferiora deſcendere ſtatuit, docétque ſerum, quod vi caloris febrilis, aut vitalis, ſed ab externo, ſiue ambiente per mutationem conſtitutionis eius commoti, ebulliens, ſub ſudoris, vel vrinæ formâ confertim erupturum erat, in caput eleuatum per vaſa ſoporaria, ex eorum finibus extremis exſudare, & efferueſcere, & partim quidem extrorſum, partim introrſum ferri: ac extrorſum quidem circa membranas, aut inter eas effuſum, irruere, ac impetere vel principium neruorum ſpinalis medullæ, vel principium ſexti, ſeptimíve parium, atque alterutrum implere, ac diſtendere copiâ, & feruore, & ſecum tum neruos appendices, tum verò pariter membranas adnatas; aut feruore depoſito deſcendens, & decurrens ſiſti in lumbis, atque neruos inferioris, ventris & maximè originem meſenterij, & peritonæi opplere, corrugare, & ſecum reuellere, & diſtrahere, quæ finibus adnaſcuntur membra, id eſt, in quibus terminantur, & implantantur, inteſtina ſcilicet, & reliqua in aluo contenta, eâque violenta contractione dolorem in iis excitari.

Verùm enimverò, vt hæc pleraque ita fieri quandoque non negamus, & præcipuè dolores illos vagos, qui in brachiis, lumbis, & aliis externis partibus percipiuntur, ex ſero à capite, nocturno præſertim tempore, deſcendente originem habere concedimus: ita hoſce dolores in ventre inferiore, ſemper hoc modo excitari neceſſarium non putamus. Nam cùm hi dolores præcipuè febribus ſuperueniant, vt ipſe teſtatur Carolus Piſo, quarum focus in viſcerum, partiúmque vicinarum vaſis hæret: certè ex iis vaſis longè propior via eſt ad inteſtina, & membranas vicinas. Præterea cùm dolores hos non præcedant affectus capitis, Epilepſia, Lethargus, Paralyſis, ſed ſequantur eos: credibile eſt, non ex capite materiam ad ventrem inferiorem deſcendere, ſed potiùs, ſi in ventre inferiore exitum non inueniat, ad ſuperiora regurgitare.

Multò minus credibile videtur, quod idem Piſo ſtatuit, ſerum adhuc neruorum principium obſidens per eorum corrugationem longè diſſitas, ſed tamen adnatas partes conuellere. Quomodo enim probabile ſit, extremos neruos conuelli, vt medij non conuellantur? Sed probabilius mihi videtur, ſecundum ductum neruorum illam materiam in capite collectam deſcendere, & vel eos madefaciendo, emolliendo, aut ſtupefaciendo Paralyſin, vel vellicando dolorem, & conuulſionem excitare. Neque obſtat, aut Caroli Piſonis opinionem ſatis confirmat, quod & capitis affecti ſigna cum dolore ventris in viuentibus animaduertuntur, & in cadaueribus ſero caput ac principium neruorum obſeſſum deprehenſum eſt. Etenim idem ſerum in corpore abundans diuerſa loca corporis occupare poteſt. Neque ſequitur, ſi ſeri in capite abundantis adſint indicia, vel in cadauere id reperiatur, quòd etiam dolor colicus, qui cum capitis & neruoſi generis ſymptomatibus coniunctus fuerat, ab illo ipſo ſero prouenerit. Sed facilè ſerum in ventre inferiore ſimul abundans, ibi quoque dolores excitare poteſt. Præterea ſerum eſt mobile, & nunc verſus inferiora, nunc verſus ſuperiora facilè mouetur. *Quid enim prohibet*, vt eiuſdem Caroli Piſonis verbis vtar, *ſeri in vaſis ebullientis vnam partem quidem rapi in caput, & ibi dolores vel alia ſymptomata excitare: reliquam ad renes, vel etiam ad inteſtina, & ibi vias, per quas labitur, diſtendendo, & membranas vicinas in conſenſum trahendo, dolorem excitare?*

Dolor hypochondriorum.

Quandoque & hypochondriorum nunc vnum, nunc alterum dolore obſcuro afficitur, à deliteſcentibus intus flatibus, & exitum non habentibus, qui dolor non vno loco circumſcriptus hæret, ſed modò in lumbos, & inferiora corporis, modò per vniuerſum corpus oberrat.

Lumborum.

Excitatur & in lumbis ſæpe dolor, à ſanguine vitioſo in venis eò loci contento. Vt enim ex nimia ſanguinis abundantia, vel humoribus prauis in vena magna lumbari contentis, ante variolarum & morbillorum exortum, in fœminis in ſuppreſſione menſium, & ante menſium fluxum, in viris in hæmorrhoidum ſuppreſſione, dolores in lumbis excitari ſolent: ita & in hoc malo, ſanguine vitioſo in eadem vena hærente, dolores in lumbis excitantur, & homines quaſi elumbes redduntur. Quod malum, quia eo affecti vix progredi, & ſe de loco mouere poſſunt, Græcis λόρδωσις, Latinis Lumbago appellatur. *Lumbago.* Poteſt tamen & originem habere hoc malum, per modum catarrhi, à capite per venas in ſpinalem medullam deſcendentis, & proinde ſæpe à ſcapulis incipit, & ſenſim ad lumbos ſerpit, & interdum etiam ad os coxendicis deſcendit. Dolórque hic æſtate, vt quartana, & breuior; autumno longior, & præcipuè ſi vſque ad hyemem extendatur. Et ſi humor acrior ſit, qui a capite defluit, non ſolùm in ſpinam, verùm etiam in acetabula oſſis coxendicis, tabem dorſalem, & grauiſſimos dolores, qui nullum requiei tempus concedunt, excitat, ægérque marceſcit & contabeſcit, lentáque morte enecatur.

Dolores Nephritici.

Dolores quoque Nephriticis ſimiles Scorbuticos quandoque infeſtant, dum materia Scorbutica circa lienem & vicina loca hærens, per arterias emulgentes confertim ad renes & vias vrinæ tendit, aut dum ſerum ſcorbuticum in corpore quacunque de cauſſa congeſtum, accedente in primis cauſſa aliqua externa, vt Aquilonis flatu, ad maiora vaſa, & hinc ἀθρόως ad renes confluit, & quicquid ibi vel in viis, ſabuloſæ, arenoſæ & tartareæ, vel etiam calculoſæ materiæ reperit, ſecum ad eaſdem vias rapit. Quæ materia dum in tranſitu vaſa, & meatus vrinæ euacuandæ deſtinatos diſtendit & vellicat, dolores è regione pubis, circa os ſacrum, lumbos, vel etiam vmbilicum ſentiuntur, partibus hiſce ob communem è peritonæo membranam in conſenſum tractis. Et tum plerumque vrinæ impensè rubræ, aut potiùs atræ eminguntur, quæque, niſi diligenter conſiderentur, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo præſente læſis prouenire creduntur: cùm tamen tales vrinæ turbidæ & ex rubro nigricantes, ac multam tartaream materiam ſecum vehentes, reddi poſſint, calculo non præſente, & ſine renum vulnere vel vlcere. Quanquam hoc negandum non ſit, ſi materia talis ſæpius ad renes confluat: ibique eius aliquid ſubſiſtat, tandem calculum inde generari poſſe.

Dolor capitis.

Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex hæmorrhoidum ſuppreſſione hoc malum contraxerunt, circa veſperam dolor, & calor in capite infeſtat, ex vaporibus illis ad caput aſcendentibus, & totâ poſtea nocte calor quidam præter naturam, inſtar febrilis, in toto corpore percipitur, qui ſudationibus matutinis euaneſcit.

Dentium.

Dentium præterea dolor frequens, & præter rationem recurrens, nonnunquam & continuus, hoc malum ſæpe comitatur, & non rarò Scorbuti præludium eſt, qui non eodem loco perſiſtit, ſed vagus eſt, interdum dentem nunc hunc, nunc illum relaxat, qui rurſus ſponte firmantur, dolore & tumore diſcuſſis, vt obſeruauit Eugalenus *obſ.* 40.

Pleuritis.

Affligit & Scorbuticos interdum Pleuritis quædam falſa, à vera Pleuritide non parum differens. Etſi enim dolor non minùs grauis ſit, quàm in vera Pleuritide, vt æger, quò ſe vertat, neſciat, & ne momentum in loco eodem quieſcere poſſit: tamen dolores hi ſunt ſine omni inflammatione, ortúmque habent ſaltem à vapore acri, vel ſeroſo humore ad membranas externas effuſo. Ideóque ægri neque tuſſiunt, neque quid exſpuunt: niſi quid à capite deſtillet; dolor quoque non eſt continuus, ſed per interualla recurrit: pulſus non, vt in vera pleuritide, durus, ſed paruus, mollis, & inæqualis eſt; vrinæ ſcorbuticorum propriæ, febris etiam, ſi coniungatur, non acuta eſt, vt in vera Pleuritide, ſed lenta; cùm in vera Pleuritide ſit magna & acuta. Reſpiratio inſuper non admodum læditur.

Arthritis.

Eodem modo & Arthritis quædam Scorbutum ſæpe comitatur; quæ tamen & ipſa non in vno loco ad morbi ſolutionem ſubſiſtit, ſed vaga eſt, & ſubinde in alium atque alium eiuſdem, vel etiam oppoſiti lateris locum tranſit, præcipuè ſi topica frigida, vel repellentia adhibeantur: ita quidem, vt qui iam integrè ſanitati reſtitutus, & dolore omni liber videbatur, præter ſpem & improuiſo iterum dolore, cum & ſine tumore corripiatur: cùm Arthritis ab antiquis deſcripta locum rarò mutet, ſed ad ſolutionem vſque membrum, quod primò apprehendit, obſideat. Eſt etiam huic Arthritidi hoc peculiare, quod plerumque cum leui Paralyſi coniuncta eſt, obſquam membrum affectum loco mouere non poſſunt, quæ cum dolore ceſſat, & cum dolore redit, & in eandem partem, in quam dolor migrat. Adſunt præterea alia ſigna & ſymptomata ſcorbuto propria. Ortum autem habet ab humoribus ſeroſis, tenuibus, & acribus ad motum promptis, & ad locum mutandum aptis. Exempla ſunt apud Eugalenum *obſ.* 10, 11, 12.

Multa

Multa etiam ſymptomata in capite & neruoſo genere accidunt, dum materia ſeroſa ebulliens in caput ruit, aut vapores ex materia praua agitata in caput aſcendunt, vel neruos & neruoſum genus quocunque modo occupant. Hinc enim paralyſis, tremor, conuulſiones & conuulſiui motus, apoplexia, ſopor profundus, deliria accidunt. Et præcipuè hoc euenit in principio paroxyſmorum in febribus, cùm à calore febrili ſerum effereſcit, & vapores multi è materia agitata in totum corpus diſtribuuntur, præcipuè verò in caput eleuantur: atque hinc etiam ceſſante febre ſymptomata iſta vel mitigantur, vel terminantur.

Stupor & paralyſis.

Primò ſæpe crura ad motum impotentia, inepta, ac reſoluta redduntur, imò nonnunquam alterutrum latus totum reſolui, & ſubitò quaſi Paralyſi affici videtur. Sanguis enim ille ichoroſus & vitioſus cùm & naturaliter deorſum vergat, & à natura ad extrema ac ignobiles corporis partes amandetur, ac præterea ligamenta, & tendines, ac oſſa naturali quadam inclinatione craſſiorem ſanguinem ad ſe trahant: accidit, vt ligamenta, tendines, & muſculorum ſubſtantia tali ichoroſo ſanguine imbuantur, atque inde crura debilia & ad ambulandum imbecillia reddantur, ac malo procedente & ingraueſcente tandem reſoluantur, & ad motum impotentia fiant; quod malum σκελοτύρϐη dicitur; quæ ſpecies quædam παραλύσεως eſt, aut, vt Langius, *lib.* I. *epiſt.* 42. nominat, crurum eneruatio. Differt tamen non parum hæc reſolutio, à Paralyſi vera ab antiquis deſcripta. Nam primò etſi, vt Eugalenus hac de re ſcribit, vt in veterum Paralyſi, pedes transferendi, figendique robur, ac firmitas pereat: in pleriſque tamen decumbentibus aliquis motus remanet, quo reſoluta membra mouere, & ad muſculorum capita leuiter ea attrahere conſpiciuntur; id quod in Paralyſi antiquorum non accidit. Deinde à Paralyſi antiquorum differt, quòd ea permanens, ac continuus affectus eſt, neque interuallum habet: in Paralyſi verò ſcorbutica ſæpe accidit, vt qui pridie pedem vix loco mouere poterat, cruribus inſiſtat, & leui adminiculo nixus ambulet, paulo pòſt verò omni motu iterum priuetur. Sicut & eo à reliqua Paralyſi differt, quòd illa ferè ſubitò inuadit; hæc verò paulatim priùs tentat, antequam ſedem figat, & nunc partem apprehendit, nunc remittit. Sicut & nonnunquam & momentaneus ſtupor, ac leuis poſt ſomnum reſolutio, hanc Paralyſin antecedere ſolet. Atque in eo quidem cum antiquorum Paralyſi conuenit, quòd ſtuporem imminentis mali quaſi initium habet: in eo verò differt, quòd ſtupor hic non ita fixus, & diuturnus eſt, ſicut ille qui Paralyſin à veteribus deſcriptam antecedit, ſed momentaneus, nunc remittens, nunc ſubitò apprehendens. Accidit huic Paralyſi quandoque etiam Arthritis, & dolor, qui omnis ab antiquorum paralyſi abeſſe ſolet. Tandem etiam longè faciliùs, adhibitis idoneis medicamentis, & ſæpe intra paucos dies hæc reſolutio crurum curatur; cùm antiquorum Paralyſis pertinaciſſimus morbus ſit.

Paralyſis ex Colica ſcorbutica.

Solet autem Colica quandoque, & dolores ventris grauiſſimi, hoc malum præcedere, qui vbi deſinunt, Paralyſis iſta ſuccedit, de quo Eugalen. *p.* 114. Quas ob cauſſas omnes affectionem hanc non tam Paralyſin, quàm paralyticam paſſionem nominandam cenſent. Eugalen. *p.* 98.

Cauſſa autem huius rei eſt, quòd in antiquorum Paralyſi cauſſa mali in ipſis neruis fixiùs hæret, & pertinacior eſt; hæc autem à vapore potiùs, qui ab humoribus corruptis attollitur, aut certè ab humore tenui, ac ichoroſo ortum habet. Atque hæc Paralyſis, vt diximus, non vni tantùm membro quandoque accidit, ſed ſæpe alterutrum latus totum reſoluitur. Vbi tamen ante perfectam eius inuaſionem aliud atque aliud membrum priùs tremor, & ſtupor tentat, ſed is non conſtans, verùm qui ægrum ſubitò apprehendit, & ſubitò remittit: & poſt apprehenſionem, ac vbi æger iam decumbit, aliæ partes ſponte conualeſcunt, aliæ reſolutæ manent, & indies magis reſoluuntur, vel etiam ad conuulſionem diſponuntur, & partes quædam, in quarum neruos vaporoſa, vel ichoroſa materia decubuit, iis contractis conuelluntur. Quæ omnia magis confirmat antegreſſa victus ratio, & vrina, ac pulſus Scorbuto propria. Quandoque & totum neruoſum genus ita debilitatur, & ſi curatio vel negligitur, vel non rectè inſtituitur, adeò ad omnem motum impotentes ægri redduntur, vt nec manus admouere ori poſſint, ſed ab aliis cibum ingeſtum ſumere neceſſe habeant, & toto vitæ tempore domi claudi deſideant.

Paralyſin hanc antecedere quandoque ſolent, vt poſtea etiam dicetur, tumores quauis parte erumpentes, qui eâdem facilitate, quâ oriuntur, euaneſcunt, & cum ortus ſui principio parti affectæ leuem & momentaneam Paralyſin inferunt, vt teſtatur Eugalen. *pag.* 109.

Quâ ratione autem paralyſis ſcorbutica excitetur, & præcipuè quomodo dolor ventris ſcorbuticus in paralyſin mutetur, variè ab autoribus diſputatur. Hoc quidem verum eſt, & facilè concedimus, paralyſin in Scorbuto à materia ad cerebrum, atque inde ad neruoſum genus transmiſſa, vt tremores, conuulſiones ac conuulſiuos motus, excitari poſſe. Verùm ſi de paralyſi, quæ dolores illos ventris in ſcorbuto ſequi ſolet, quæratur, non neceſſarium eſſe ſemper, vt materia primùm ex inteſtinis ad cerebrum, & hinc ad neruos feratur, ſed propiores vias eſſe putamus, vt *in Inſtitut. lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 3. *c.* 5. dictum. Hoc ſaltem his addimus, aliam adhuc viam, per quam materia iſta ad ſpinalem medullam deferri, & paralyſin efficere poſſit, monſtrare recentiores Anatomicos, nimirum ramum quendam, qui ab arteria aorta, non longè à ramo meſenterico porrigatur, & ſerpat in ſpinam, eiúſque vertebras. Ab inteſtinis enim per arteriam meſentericam in arteriam aortam, tandémque per ramum hunc in ſpinalem medullam materia transferri, Paralyſinque efficere poteſt.

Neque ab iſta ſententia nos illud dimouet, quòd cerebrum motus omnis animalis eſt principium, quódque, ſi per venas vel arterias materia tranſportetur, in totum corporis habitum æquabiliter, non tantùm ad artuum muſculos diffundi deberet; quodque humores iſti neruis communicari non poſſe videntur. Etenim ſolum cerebrum ad motum non ſufficit, ſed nerui & muſculi etiam requiruntur. Deinde, etſi materia iſta ſæpe ad varias partes pellitur: tamen à natura ad ignobiliores ſolet depelli, & peculiariter neruoſo generi eam infeſtam eſſe, antea diximus. Sicut & hoc dictum, quòd paralyſis iſta non eſt tam contumax, vt vera paralyſis, & proinde vt ipſis neruis inhæreat opus non eſt, ſed ſufficit, ſi tali ichore ſcorbutico ligamenta, tendines & muſculorum ſubſtantia imbuatur, & partes neruoſæ ad motum ineptæ reddantur. Videatur Eugal. *obſeru.* 17. 22. 23. 24. 25. 26. 28. 29. 30 42. 50.

Tremor.

Tremorem etiam paralyſin quandoque antecedere modò dictum, & aliàs quoque quamplurimis ſcorbuto laborantibus familiarem eſſe, ſcribit Eugalenus *p.* 219.

Conuulſio, Conuulſiui motus, Epilepſia.

Conuulſiones præterea ſæpe totius corporis, aut potiùs conuulſiui motus, & Epilepſia huic malo accidunt, vaporoſa aut ſeroſa materiâ, quæ ab humore maligno, aut peculiari modo, & ſpecificè corrupto attollitur, ad caput eleuata; quæ diſcuſſa ſæpe quaſdam inducias concedit, paulo pòſt tamen iterum collecta, & in caput eleuata, idem malum excitat. Et hi conuulſiui motus plerumque cum febre coniuncti ſunt, & eâdem facilitate, quâ prehendunt, remittunt, iterúmque recurrunt. Et ſolent iſtas conuulſiones præcedere vel totius corporis concuſſio, vel tremor, vel paralyſis, vel brachia & manus obrigeſcunt quaſi, ſed breui tempore, & ſæpe præter omnem rationem ſubitò in alium morbum, cataphoram, paralyſin, modò euaneſcentem, modò præter expectationem redeuntem tranſeunt. Quæ ſigna, inprimis verò vrinæ turbidæ & craſſæ, huic malo propriæ, hanc conuulſionem à conuulſione ab antiquis deſcripta diſcernunt. Eugalen. *obſeru.* 50 54. 63. 69.

Contractio membrorum.

Nonnunquam tamen particulares conuulſiones excitantur, vapore iſto prauo peculiarem aliquem muſculum, vel neruum occupante, eúmque vel acrimoniâ, vel peculiari proprietate vellicante. Particulares autem iſtæ conuulſiones nonnunquam abſque febre ſunt, nonnunquam cum febris indiciis, & nonnunquam poſt grauiſſimos dolores. Accidit interdum & triſtis membrorum omnium iactatio, & concuſſio cum leui reſolutione coniuncta. Pulſus in hac aliquando eſt magnus, quandoque durus, & rurſum paulo pòſt mollis, ſemper verò in vno, ac pluribus pulſibus inæqualis, & vrinæ inconſtantes, vti obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 58.

Quandoque membrorum ad mouendum impotentia, ita, & quidem paulatim, incrementa ſumit, vt crura planè rigida euadant, tendinibus ad crus mouendum deſtinatis rigidis planè, & duris in poplite euadentibus. Quandoque malum ita inualeſcit, vt ægri nullum ampliùs membrum, vel articulum habeant, quem extendere poſſint, & quaſi in orbem, vel globum contrahantur: quo morbo nautas ex longis, & moleſtis peregrinationibus redeuntes affectos, & contractos (hoc enim nomine potiùs tùm, quàm conuulſi appellari ſolent) vidit Eugalenus, atque iſtud ſæpe ſatis diuturnum fuiſſe teſtatur. Idem etiam tali ad poplitem retractionem obſeruauit, *pag.* 94. *obſeru.* 13. 16. Non credibile verò eſt, illud à vapore ſolum, vel totum neruoſi generis principium, vel partialem aliquem neruum occupante, ſed potiùs à rigiditate tendinum prouenire. Cùm enim, vt ſuprà diximus, tartareus ille, ſed ſero dilutus humor, etiam neruos, & tendines occupare ſoleat, ſi aqueus ille humor abſumatur, & diſcutiatur, ac partes deſerat, eæ ibi relictæ exſiccantur; vnde tendines indurantur, & rigidi redduntur, quod præcipuè in cruribus, & tendinibus crus contrahentibus, in ſcorbuto laborantibus, vel tactu deprehendi poteſt.

Genarum rigiditas.

His reſolutionibus, conuulſionibus, & contractionibus accedit quandoque ſymptoma, rarius quidem, ſed quod obſeruauit ſemel atque iterum D. Salomon Albertus, & deſcripſit, *theſ.* 111. *de Scorbu.* quòd ſcilicet nonnullis cardo oris, in quo gena inferior ſub via audiendi vertitur, non aliter, atque compago genuum obrigeſcit, iiſdémque os ſtrictius conniuet, quo minùs in rectum queat diſpandi; ſqualido, terrenóque humore in iuncturam illam, & huius vincula, quibus maxilla inferior aurium radicibus affirmata eſt, quæque motum liberum, & expeditum cardinis modo maxillæ largitur altiùs imbibito, anque infarcto. Idque non ſine ſenſu doloris fieri docet, quem ipſa τάσις in articulo, & neruaceis corporibus ipſum circumdantibus excitat, quique inter manducandum, & oſcitandum exacerbatur

Apoplexia

Apoplexia quandoque etiam, materiâ ad caput & cerebrum aſcendente, excitatur. Quam apoplexiam etſi ſe nunquam vidiſſe ſcribat Eugalenus, *pag.* 123. teſtatur tamen ab amicis

obſeruatam fuiſſe. Et ipſe memini, virum illum Nobilem, de quo infrà dicetur, cuius gangræna ſcorbutica digitos pedum apprehenderat, apoplexia iſta extinctum fuiſſe, quod euenturum prædixeram. Videantur etiam de his, quæ in *Inſtit. lib.* 2. *part.* 3. *ſ.* 2. *cap.* 5. habentur.

Cæcitas ſubitanea. Cæcitatem ſubitaneam, cæteris ſenſibus integris, vapore proculdubio craſſo, aut humore ſeroſo principium neruorum opticorum occupante, in ſtudioſo quodam excitatam fuiſſe, ſuprà dixi. Neque enim credibile eſt humorem aliquem craſſum iſtam obſtructionem parere potuiſſe. Aliàs tam facilè, & citò cæcitas illa non remiſiſſet.

Sopor profundus & vigiliæ. Sopor quoque profundus nonnullos occupat, plerumque cum febre lenta continua, nonnunquam etiam intermittente, à vaporibus ad caput exhalantibus excitatus, ſed qui continuus non eſt, verùm cum paroxyſmo aduenit, eodemque recedente & ipſe ceſſat. Alij contrà ob ſalſos, & acres vapores ad caput aſcendentes, vigiliis infeſtantur, & ſi dormiunt, terrentur.

Triſtitia. Ægri ſæpe ſunt triſtes, ob defectum ſpirituum purorum, ac lucidorum, & abundantiam vaporum melancholicorum, quibus ſpiritus inquinantur.

Deliria. Ex iiſdem vaporibus ad caput eleuatis non rarò deliria excitantur, quæ vt inopinatò inuadunt, ita ſæpe facilè remittunt: quæ non à calidis vaporibus, vt in morbis acutis accidit, ortum habent, ſed à vaporibus melancholicis, & malignis, ſpiritus turbantibus, ideóque non cum morbis acutis, ſed lentis coniunguntur: quibus ſignis ab aliis deliriis diſcernuntur, vt & vrinis ſcorbuto propriis, craſſis, rubris, abſque multa ſiti, pulſu item, & victu, quo vſus eſt æger. Quare delirium & hic aliquando vidi in ſcorbuto cum paralyſi coniuncto, quod fœda crurum ſcabies, & vlcera præceſſerant: vt & in altero, cui venam in crure apertam ſanguinem copioſum fudiſſe, ſuprà *cap.* 1. dixi, cui & in dorſo maculæ efflorēſcebant, quique malum hoc ex fœtore cadaueris ſcorbuto extincti contraxerat.

Memoria læſa. Quod de deliriis dictum, idem de læſa memoria accipiendum. Læditur enim illa quandoque in ſcorbuto, & iiſdem ſignis cognoſcitur.

Cordis palpitatio. Neque cor ab hoc malo ſemper immune eſt. Primò enim palpitatio cordis per interualla recurrens, à vaporibus hiſce prauis & malignis ad cor exhalantibus interdum excitatur, vti id in quadam fœmina obſeruauit Eugalenus *obſeru.* 3. & ipſe aliquoties annotaui.

Lipothymia. Lipothymia deinde ſæpe hoc malum comitatur, qua nonnulli, teſte Eugaleno, *pag.* 321. ſubitò extincti fuerunt, vaporibus hiſce ad cor exhalantibus. Vnde lipothymiam pro certo ſigno habet Eugalenus, adeò vt ſcribat *pag.* 321. Qui in paruo, quantum ad ſenſum, morbo, ac febre, à qua decumbentes parum, aut nihil pati videntur, ſubitò, ac præter rationem animo linquuntur, aut ad animi deliquium proni ſunt, hos ſcorbuto laborare certò tibi perſuadere debes. Solet autem lipothymia hæc maximè ægros corripere, cùm in lecto ſe erigunt, vel è lecto ſurgunt; motu proculdubio prauis illis & malignis vaporibus commotis. Eſtque illa interdum tanta, vt ægri ſubitò & inopinatò extinguantur; cuius rei notabilia exempla habet Eugalenus *obſeru.* 38.

Strangulationis metus. Pluribus quoque accidit, vt de obſtructione ventriculi, ad os vſque inſtar pali totum œſophagi meatum obſerante, & ſuffocationem minante, grauiter conquerantur, vti refert Eugalenus, *obſeru.* 11. 41. Et id inprimis cibum ſumturis accidit, qui cùm primum bolum deglutituri ſunt, in præſentiſſimo ſuffocationis periculo verſantur; vti id ipſe in duobus viris obſeruaui, quorum alter hoc malo ita periculosè affligebatur, vt ſæpe affirmaret, ſe cibum ſumturum non minùs metuere, quàm eos quibus carnifex laqueo ad ſuffocandum paratus adſtat. Neque idem liberè, & abſque ſuffocationis periculo cibum capere poterat, antequam dimidium cereuiſæ cantharum exhauſiſſet. Is plerumque, vt ſuffocationis periculo ſeſe liberaret, ianuæ parte ſuperiore manibus prehenſa, pedibus pendulis totum corpus concutere neceſſe habebat. Quod proculdubio accidit, vaporibus aſtringentibus, & ſtypticis aſcendentibus, & vel œſophagum diſtendentibus, & vicinam tracheam comprimentibus, vel tale quid inferentibus, quale pyra, & alij fructus auſteri ſolent. Vidi alium, cui loquendi potentia auferretur, nonnullis apoplecticum quid eſſe exiſtimantibus: cùm potiùs partium linguam mouentium à vapore, vel ſeroſo humore contractio, & quaſi quædam conuulſio eſſet; cùm æger ipſe poſtea referret, ſe eò loci dolorem, & contractionem quandam ſenſiſſe.

Appetitus deiectio. Appetitus quidem etiam ſæpe in ſcorbuto deiici ſolet. Sed habet hoc cum aliis morbis commune, neque ipſe peculiare aliquod indicium exhibet. Non rarò tamen etiam appetitus integer eſt: quod accidit pro diuerſa humoris ex hepate, liene ac vicinis partibus in ventriculum confluentis conditione.

Sitis verò hoc peculiare habet, quòd ſit nulla, aut nullius momenti; inſignis verò corruptionis notas vrinæ exhibeant, præcipuè ſi ab obambulantibus, & omnia vitæ munia ſine offenſione adminiſtrantibus tales reddantur, certiſſimum ſignum ſcorbuti ſit, vt hac de re Eugalenus, *pag.* 33. ſcribit.

Ructus perpetui quandoque hoc malum comitantur, vt Eugalenus *obſeru.* 2. docet. Et noui virum, qui hypochondriacâ cum non leuibus ſcorbuti ſuſpicionibus laborabat, qui continuâ ſputatione, & ructibus ita moleſtabatur, vt ſæpe intra horam vnam atque alteram, vel centies ructaret.

Vomitus & vomendi conatus. Quandoque cum hoc morbo coniungitur vomitus, imò humores ſæpe, vt in cholera, ſuprà & infrà deiiciuntur, & cum ventris doloribus & torminibus: quandoque tamen nihil conatu illo dignum reiicitur, ſed potius eſt inanis vomendi conatus. Talis autem vomitus ab aliis vomitibus dignoſcitur, quòd præter alia ſcorbuti ſigna nulla ventriculi grauitas, dolor, intemperies, aut aliud quid eorum, quæ vomitum præcedere ſolent, anteceſſit; quódque æger etiam difficilis coctionis cibos & auidè appetiuerit, & facile concoxerit: ac vomitus interdum præter rationem, & ſpem remittit, rurſum tamen, atque ex improuiſo recurrit: neque ventriculum roborantia medicamenta aliquid auxilij afferunt; cùm vi adſtringendi materiam circa præcordia detineant, eamque altiùs imprimant. Et notat hoc etiam Eugalenus, *pag.* 22. *& ſeqq.* vbi pluribus de hoc ſymptomate agit, quod à lacte, & lacticiniis, à quibus aliàs in ſimili affectione læduntur ægri, ſæpe meliùs hic habeant, quàm ab omnibus ventriculum corroborantibus medicamentis; proculdubio, quòd à lacte acrimonia & prauitas humoris ventriculum vellicantis demulceatur, & mitigetur. Eugalenus *obſeru.* 33. 35. 39. 43. 44. 45. 46. 49.

Sputatio continua & ſaliuatio. Eſt & ſcorbuticis familiaris copioſa, & continua ſaliuæ & ſputi reiectio; quod generatur cùm ex vaporibus, qui ex humoribus in locis ventriculo vicinis hærentibus ad os eleuantur; tùm ex cibis maxima ſui parte in ventriculo corruptis, & in eandem ſubſtantiam mutatis, & ſecundum ductum membranæ œſophagum inueſtientis in os euectis; vnde etiam corpus ob alimenti defectum paulatim extenuatur. Inprimis verò ſaliuationis huius copioſæ cauſſa eſt, quòd ſerum & aqua illa, quæ partibus craſſis vehiculum præbebat, è liene ad ventriculum effunditur, præcipuè quidem per vas breue, ſed & alia vicina vaſa. Vnde & alij quidam melancholici ſcreatores & ſaliuatores ſunt. Et hæc illa eſt pituita, quam nonnulli in melancholicis ponunt. Etſi enim fieri poſſit quandoque, vt morbi progreſſu, ac ventriculo iam valde debilitato, pituita aliqua generetur in ventriculo: tamen illud, quod à plurimis pro pituita habetur in melancholicis, eſt illa aquoſa humoris melancholici pars, quæ è liene in ventriculum effunditur. Annotauit tales ſputationis copioſæ hiſtorias Eugalenus, 41. *p.* 205. *obſeru.* 68. Idémque obſeruaui in viro, cuius antea mentionem feci, qui inter edendum continuò, & copioſiſſimè exſpuebat, & frequentiſſimè ructabat.

Alui fluxus. Nonnunquam alui fluor, & diarrhœa quædam in ſcorbuto infeſtat, qua feces nunc quidem compactæ, ſed copiâ ingeſtum cibum excedentes, coloris varij, nunc herbacei, nunc cineritij excernuntur, nunc liquidæ confertim, & magnâ copiâ eiiciuntur. Differt hic fluxus à lienteria, quòd in lienteria cibus crudus & inconcoctus deiicitur: à diarrhœa verò vulgari, quòd in ea deiiciuntur humores liquidi, copioſi, & varij coloris; hic verò vel feces compactæ ſunt, ſed copiâ cibum ingeſtum excedunt, coloris nunc herbacei, nunc cineritij; aut ſi ſint liquidæ, maiori quantitate, & magis confertim, quàm in diarrhœa, fluunt, & nocturno ac diuturno pariter tempore durant; cùm in diarrhœa deiectiones interdiu magis fieri ſoleant, ſicut in viſcerum obſtructionibus veſperi & noctu.

Fluxûs autem huius cauſſa plerumque eſt debilitas hepatis, & venarum, quæ alimentum, vti debent, non attrahunt, quod in primis viis relictum corrumpitur, & cum aliis humoribus miſcetur, atque ita per aluum excernitur. Deinde ipſe etiam lien ſæpiſſime cauſſa eſt huius fluxûs, ſeu vt Ariſtoteles 3. *de part. animal. cap.* 7. loquitur (ſicut hunc locum corrigit Cl. D. Hofmannus, *de vſu lienis*, *cap.* 14.) διὰ τὴν ἐν ταῦθα παλίῤῥοιαν τ' ὑγρότητος, πολλοῖς καὶ κοιλίαι ὑγραὶ γίνονται τοῖς σπληνιῶσιν, ὥσπερ σκληραὶ τοῖς λίαν οὐρηκοῖς, διὰ τὸ ἀντισπᾶσθαι τὰς ὑγρότητας; id eſt, *Ob humoris, qui ab inteſtinis ad lienem ruit, ad inteſtina refluxum, quibuſdam aluus humida eſt. Cùm enim lien plurimum aqua attrahat, eandem ad aluum quandoque remittit, vnde fit aluus fluidior.* Quod docet etiam Hippocrates, 6. *aph.* 43. 48. & 1. *de morbis*, de leucophlegmatia loquens.

Poteſt tamen etiam huc facere ſeroſi humoris copia, ſi accedat aliqua cauſſa externa eum commouens, qualis eſt conſtitutio aëris autumnalis. Frigus enim cùm poros cutis denſet, facit vt ſerum per eos, ſeu ſudoris, ſeu halitûs forma amplius euadere nequeat, & proinde ad inteſtina, quaſi corporis ſentinam confluat. Imò frigus per corporis poros, qui adhuc à conſtitutione æſtiua, & calore meridiano ac tepore lecti patent, altiùs ſeſe inſinuat, & è vaſis extremis ſerum, quod ſanguini exactè commiſtum non eſt, verſus maiora vaſa repellit. Quod dum per vias, quibus in ambitum corporis fluxit, refluit, & viſcera ac ramos meſaraicos & gaſtricos perfluit, quicquid ibi bilis & aliorum excrementorum inuenit, abſtergit, & ad inteſtina ſecum rapit; vnde deiectiones aquoſæ, & ex parteernelioſæ vel limoſæ fiunt.

Nec à vero abſonum, eoſdem alui fluxus prouenire poſſe à febre, dum ſcilicet à calore febrili ſeroſus humor efferueſcit: neque tamen per poros cutis clauſos exhalare vel exſudare poteſt, vnde ad inteſtina confluit.

Quacumque autem de cauſſa, & quocunque modo generetur fluxus alui in ſcorbuto, hoc peculiare habet, quòd adſtringentia medicamenta planè noxia in eo ſunt, & ſummam anguſtiam, ſpirandi difficultatem, ac animi deliquij & ſuffocationis periculum

periculum indicunt; cùm materiam vitioſam in venis detineant, & in viſcera magis impingant.

Alui fluxus ſanguinolentus.

Sæpe quoque fluxus alui ſanguinolenti accedunt, dyſenteriam æmulantes, qui accidunt, cum ſanguis craſſus & feculentus in venis abundans, per extremitates earum in inteſtinis deſinentes, in ea effunditur, & hinc per aluum non excrementis permixtus, ſed ab his ſeparatim, & ferè plerumque ſine omni dolore, ac torminibus excernitur; quâ ratione à dyſenteria differt, & alia etiam ſcorbuti ſigna, anguſtiam, difficilem reſpirationem, &c. coniuncta habet. Cuius rei notabile exemplum ſuperiore anno in ſtudioſo quodam hic obſeruaui, qui cùm febre continuâ, & malignam æmulante laboraret, non tamen obſcura ſcorbuti ſigna haberet, & victus ratione ſcorbuto generando aptâ vſus eſſet, vrinas ſcorbuticas, pulſum paruum ac debilem, ſummam anguſtiam, febrem lentam, & malignâ longè diuturniorem, ſitim ferè nullam, etſi lingua fiſſuras etiam contraheret, haberet, in morbi progreſſu copioſiſſima ſanguinis ſinceri per aluum deiectio ſecuta eſt; quæ proculdubio accidit, quòd cum natura humorem vitioſum per aluum deiicere conaretur, orificiis venarum apertis ſimul ſanguis effluxit, ſicut ſæpe in hæmorrhagiis narium criticis, natura vitioſos humores ſine ſanguine euacuare non poteſt. Poſt hunc ſanguinis fluxum indies quidem meliùs habere cœpit, ſed longè tardius, quàm poſt criſes, quæ in acutis & malignis febribus contingunt, accidere ſolet. Tandem febre ceſſante, ipſa ſtomacace ſcorbutum apertiſſimè prodidit, quæ febrem hanc, cum inſigni oris fœtore, ſecuta eſt grauiſſima; quæ tamen & ipſa tandem idoneis remediis adhibitis ceſſauit.

Alui adſtrictio.

Aluus contrà in ſcorbuticis ſæpe adſtringitur, vt annotauit Eugalenus *pag.* 20. & Foreſtus *lib.* 20. *obſeru.* 11. vt etiam in aliis melancholicis & hypochondriacis fieri ſolet, qui plerumque ſunt alui ſicciſſimæ, vt vix poſt tertium aut quartum diem ſemel deiiciant. Cuius rei cauſſa eſt, quòd aquea illa humiditas, quâ feces dilui debent, aliò, ad lienem ſcilicet & renes, transfertur: & melancholici illi ac ſcorbutici, quibus aluus ſiccior eſt, aut plurimùm mingunt, aut plurimùm ſudant, quod aliàs etiam fieri conſueuit, vt ex 4. *aphor.* 83. patet. Quandoque tamen alui illam pertinacem, & quæ ſæpe nullis medicamentis cedit, adſtrictionem prouenire putamus ab inteſtinorum reuulſione, & retractione ſurſum factâ, de qua ſuprà, *de dolore inteſtinorum*, diximus. Quod vel ex eo patet, quòd nullum præſentius huius doloris, & alui adſtrictæ eſt remedium, quàm diuulſionem, & retractionem membranoſi generis relaxare, & potenter humectare.

Sudor copioſus

Vt in quartanarum declinatione ſudores copioſiſſimi ſunt: ita & in ſcorbuto ſæpe ſudores copioſiſſimi fluunt, qui etiam mediâ hyeme ſub leuiſſimis tegumentis erumpunt. Aquoſus enim humor, quem lien copioſiùs attrahit, non ſolùm per vrinam, ſed & per ſudores ſæpiſſimè euacuatur: cùm ſit eadem ſudoris & vrinæ materia. Et cùm illæ anxietates plurimos affligere ſoleant, non ceſſant, niſi vapores illi praui per ſudores diſcutiantur. Sequitúrque plerumque ſudores iſtos copioſos ἀνεφορία.

Hæmorrhagia narium.

Hæmorrhagiæ quandoque etiam in ſcorbuto accidunt, proculdubio ſanguine ſeroſo, & ſalſo, imò prauo, & corrupto naturam ad excretionem ſtimulante. Et quidem narium hæmorrhagia frequentior eſſe ſolet, & ſæpe ſcorbuticos affligere. Rarius eſt, quod à me obſeruatum, ſuprà etiam relatum, venam in crure apertam copioſiùs ſanguinem per aliquot dies fudiſſe, etſi vix orificij veſtigium appareret. Idem in labiis accidiſſe obſeruauit Clariſſ. Dn. D. Doringius, vt ſuprà dictum.

Menſes albi, ſemen aquoſum.

Fœminis menſes ſubſiſtunt, & pro menſtruis fluxu albo, ſalſo, & acri laborant, quo viri facilè inficiuntur. Viri etiam ad generandum inepti redduntur, cùm ſemen aquoſum, & vitioſum in iis generetur.

Color faciei.

Facies fit pallida, & liuida quaſi, aut ex pallido in fuſcum vergit, & maximè interdum labia, & palpebræ, atteſtante id Eugaleno *obſeru.* 8. 18. 19. Etenim cùm quales ſunt humores in corpore, talis ſit color in cute, ſanguíſque in ſcorbuticis non purus ſit, ſed nigris, & ichoroſis humoribus inquinatus: talem colorem in facie excitari mirum non eſt. Nonnunquam tamen, & per interualla quædam, facies rubore, & calore quodam, ſed ſubitò iterum euaneſcente perfunditur: Germani appellant, *ein fliegende hitze*, ex vaporibus calidis è colluuie humorum, qui in hypochondriis, præcipuè circa hepar hærent, eleuatis.

Icterus.

Quandoque icterus ſcorbuto coniungitur. Anno ſuperiore oblata eſt mihi fœmina curanda, quæ febri continuâ cum ictero, & grauiſſimâ cardialgiâ laborabat, cuius corporis conſtitutionem cùm diligenter perpenderem, ſubeſſe ex vrina & anguſtia pectoris ſcorbutum ſuſpicatus ſum. Neque fefellit me opinio. Paulo pòſt enim maculæ copioſæ in tibiis & pedibus eruperunt. Habuit ille icterus ortum non ex obſtructione veſiculæ fellis, ſed ex flauo humore in hepate, à colluuie ſcorbotica læſo, copioſiùs genito, & in totum corpus effuſo. Quæ facilè, atque intra paucos dies curata eſt, medicamentis antiſcorbuticis cum hepaticis moderatè frigidis miſtis. Curaui & aliam fœminam, quæ cùm quartanâ laboraſſet, & ſcorbuti non leuia indicia haberet, faciei, & corporis totius color, qui in ſana erat floridus, in liuidum, & nigrum mutatus eſt, & non abſimilis nigro ictero euaſit.

Odor corporis & anhelitus.

Solet interdum totum corpus odorem grauem, præcipuè ſudantibus, ſpirare. Et halitus oris ferè omnibus ſcorbuticis fœtet, vt adſtantes eum vix ferre poſſint, & nares auertere cogantur, vt qui ſæpius cum ſcorbuticis conuerſatus eſt, non leue hinc ſcorbuti indicium capere queat.

Horrores.

Horrores præterea frequentes, quos nullus, aut quàm minimus calor ſequi ſolet, interdum ſcorbuticos inuadunt, & eodem die interdum bis, vel etiam ſæpius inuadunt. Eugalenus *obſeru.* 1. 48.

Calor nocturnus

Accidit etiam interdum calor p. n. febri non abſimilis, qui nocturno tempore plerumque inuadit ſine vllo horrore frigore, vel rigore, duratque vſque ad tempus matutinum, & plerumque ſudore ſuperueniente diſcutitur. Diſtinguitúrque à febrili calore, tum quòd ſine rigore, ant frigore inuadit, tum quòd certa interualla more quotidianæ obſeruat, nec tamen proprietates quotidianæ habet. Acciditque proculdubio, cùm vapores, & ſeroſæ humoris melancholici partes nocturno tempore commouentur. Et frequentiſſimè accidit, cùm chylus in ventriculo elaboratus ad lienem & vicinas meſaraicas defertur.

Febres.

Non raro, & fortaſſe frequentiùs quam multi opinantur, febres ſcorbuto coniunguntur; ſicut & quandoque in ſcorbutum degenerant. Plurimæ enim febres, quæ hic ægros infeſtant, omnes notas febrium, à Græcis & Arabibus deſcriptas non obtinent, & proinde ſuſpicionem non leuem de latente ſcorbuto, vel diſpoſitione ad ſcorbutum ſæpe præbent. Sunt autem febres eæ varij generis. Quandoque enim ſunt lentæ, & continuæ; quandoque intermittentes, ſed quæ ſignis & notis intermittentium febrium ab antiquis deſcriptarum deſtituuntur; niſi quòd typum quendam quotidianæ, vel tertianæ, vel quartanæ referunt. Quandoque etiam nullum typum obſeruant, & interdum bis de die, aliquando ter, quatérve inuadunt interdum poſt 3. 4. 5. 6. 7. diem frigore, & horripilationibus quibuſdam, vt appellant, ægrum moleſtant, nullo ferè calore ſubſequente, vt annotauit Eugalenus *obſeru.* 1. 48. 49. Interdum tamen, eodem teſte, *pag.* 42. æſtuans calor ſubſequitur, cum multa ad præcordia anxietate coniunctus, non infido mali huius ſymptomate.

Febrium ſcorbuticarum ab aliis differentia.

Ideóque omnia febrium ſigna & ſymptomata diligenter perpendenda, & cum ſignis febrium ab antiquis deſcriptarum conferenda; neque febres iſtæ dierum numero & acceſſionibus, ſed ſignorum proprietate æſtimandæ ſunt. Tum enim in frigoris ſenſu, & duratione, caloris qualitate, & duratione, & ſuperuenientibus raris, ac à veteribus non enumeratis malis & ſymptomatibus, magna inter has febres, & à veteribus deſcriptas intermittentes, apparebit differentia.

Nam primò frigoris ſenſus, præter aliarum febrium morem, ſatis diu ſæpe ad ſex vel ſeptem horas extenditur, antequam calor febrilis erumpat.

Deinde pulſus præter rationem febris eſt tardus, debilis, & inæqualis, in declinatione præcipuè: aliàs circa vigorem magnus, & durus eſt: vrina, qualem in ſcorbuto eſſe diximus. Ideóque ſi in loco, vbi aliàs ſcorbutus non rarus eſt, vel præcedentibus cauſſis ſcorbutum generare aptis, quis cum vrinis craſſis, rubris, & fuſcis febricitare cœperit, pluribus ſubſidentiis in fundo apparentibus, à quibus tamen vrina ſupereminens nihilo clarior redditur, ſed craſſa, turbida, & ſubalbida vel rubra manet, non leuem ſcorbuti ſuſpicionem ſuggerit, & non vnius, ſed plurium humorum ſimul corruptorum talis vrina indicium eſt. Mutationes etiam vrinarum variæ latentem ſcorbutum denotant. Sæpe enim in febribus hiſce vrinæ variæ ſunt, modò tenues & citrinæ, modò craſſæ, turbidæ, aliquando rubræ, & pòſt iterum tenues, iterúmque craſſæ, & conturbatæ. De quibus Galenus 4. *de rat. vict. in acut.* docet; variam, & facilem vrinarum permutationem plures affectiones denotare, quæ nec eandem curationem, nec idem ſolutionis tempus habent. Cum talibus ergo vrinis ſi pulſus paruus, debilis, & inæqualis, vel magnus, durus, & ſerratilis, abſque membranæ alicuius oſſibus adhærentis inflammatione percipiatur, non leue etiam ſcorbuticæ febris indicium eſt.

Præterea initio acceſſionum plerumque tantæ ſunt membranarum, crurum, aliarúmque partium vellicationes, vt diuelli, & dilacerari carnes ſibi conquerantur. Eugalenus *p.* 214. *obſeru.* 45. Dolores iſti ſi in pedibus abſunt, adſunt tamen in dorſo. Ita in quibuſdam frigoris ſenſum, ac ſi frigida intus ad ſpinalem medullam effunderetur; in quodam retrò ad dorſum ſenſum caloris, in anteriore corporis parte ſenſum frigoris obſeruauit Eugalenus *pag.* 43

Rara quoque, & à febribus ab antiquis deſcriptis, & quæ in locis, vbi ſcorbutus notus non eſt, conſpiciuntur, planè aliena ſymptomata in febribus hiſce ſcorbuticis animaduertuntur, motus nimirum conuulſiui, lethargus, varij & vagi dolores, & febrium harum in alios morbos præter rationem mutationes.

Febres tertianæ.

Frequentiſſimè autem cum ſcorbuto coniunguntur febres tertianæ, quæ licèt nothæ ſint, tamen ſigna tertianarum ab antiquis deſcriptarum non habent omnia, ſed iſtis, quibus diximus modò, notis ab iis diſcrepant; tùm etiam hoc, quod ſiue alternis, ſiue ſingulis diebus inuadant, tertianarum ſimplicium, aut duplicium modo nullus vel horror vel rigor, imò ſæpe nec frigus vllũ in iis ſentitur. Inprimis verò vrinis ab aliis tertianis

facilè differunt: quòd in veris tertianis febribus vrinæ in initio ſunt tenues, citrinæ; & ad monſtrandam iam incipientem humorum coctionem nonnunquam nubecula ſufficit: in febribus verò hiſce ſcorbuticis vrina craſſa eſt, & diuerſarum partium. Et quamuis in tertiana notha etiam vrinæ craſſeſcant, & craſſum ſedimentum tandem ſubſideat: tamen id fit in febris declinatione, & coctionem ſignificat; cùm in ſcorbuticis hiſce febribus tales vrinæ craſſæ in principio appareant, & extremam humorum cruditatem ſignificent. Ita etiam Hippocrates *2. prognoſt. 27.* & Galenus *4. aphor. 71.* cùm vrinas turbras cum rubro ſedimento ad fundum matulæ ſubſidente, longiores quidem morbos deſignare, ſed ſine periculo eſſe dicit; id ſaltem de vrinis intelligendum, cùm ſedimento ſubſidente vrina planè clara, & pellucida euadit, & propterea coctionem, & naturæ contra materiam morbificam victoriam ſignificat: in hiſce ſcorbuticis vrinis etſi quid ſubſideat; rubræ tamen partes crudæ, & inconcoctæ ſupereminentes vrinam turbidam reddunt; idque ſummam cruditatem indicat, & morbum, qui non abſque periculo eſt, eiúſque incrementum ſignificat: obſeruatúmque, plures cum talibus vrinis ſcorbuto laborantes præter Medicorum exſpectationem extinctos fuiſſe. Tertianæ ſcorbuticæ exempla ſunt apud Eugalen. *obſeru. 51. 52. 53. 54.* Neque ab hiſce febribus diſcrepare videntur eæ, quas deſcribit Carol. Piſo *de morb. à colluuie ſeroſa, obſeru. 66. 67. 68. 69.* Et tales febres ſcorbuti ſuſpicionem coniunctam habentes, ſunt plerumque tertianæ, quæ ſub tempus vernum inuadunt, & poſt ſeptimum paroxyſmum quotidie affligunt: id quod ex pulſu & vrina apparet.

Quartanæ, vt aliquando in ſcorbutum degenerare ſolent, ita ſæpe cum eo coniunguntur. Quæ etſi typum quartanarum obſeruent, ſignis tamen aliis plurimis ab iis diſcrepant. Neque horrore, atque calore quartanæ reſpondent; ſicut nec pulſu, qui etiam in ipſo paroxyſmi vigore paruitatem, ac inæqualitatem retinet. Et ipſæ vrinæ tales, quales ſcorbuto propriæ, apparent. Vide Eugalen. *obſeru. 56.* & Carol. Piſonem *de morb. à colluu. ſeroſa, obſeru. 91. 92. 93.* Neque enim febres hæ à Piſone deſcriptæ Scorbuticis diſſimiles ſunt.

Quotidianæ. Occurrunt quandoque quotidianæ febres, quæ tamen neque tertianæ duplicis, neque quotidianæ ab antiquis deſcriptæ notas & ſymptomata habent. Frigus enim plerumque eſt lentum & longum, ad ſex, ſeptem, vel plures horas durans, in vigore ſitis magna, vrinæ variæ, pulſus paruus & inæqualis in acceſſionis initio, & extra acceſſionem; in vigore magnus & durus. Adeſt procliuitas ad lipothymiam, quoties ſe æger mouet, anguſtia ad præcordia, & alia ſcorbuti ſigna. De quibus Eugalen. *obſeru. 57.*

Continuæ. Cùm verò materia ſcorbuti cauſſa non ſemper primis viis coërceatur, & includatur, ſed non rarò in venam cauam, & arteriam magnam effundatur, atque ibi corrumpatur ac putreſcat; id quod ſæpe ex ſanguine venæ ſectione emiſſo apparet, qui liuidus, & viridis quaſi conſpicitur: etiam febres continuæ excitantur, & ſcorbuto coniunguntur, quæ tamen & ipſæ ab aliis continuis non parum differunt. Nam febres hæ continuæ ſcorbuticæ mitiorem calorem habent, & minori cum ſiti, ac inquietudine ſunt coniunctæ; aut ſi hæ ſint grauiora, tamen anxietas per interualla recurrens, & ad præcordia moleſta, & pulſus tardus, ac inæqualis, febres has facilè ab illis febribus continuis diſcernit. Quibus ſi accedant vrinæ craſſæ & ſubrubræ, cum craſſo, ſubrubro, ac graui, & inæquali ſedimento, & ſitis minor ſit quàm pro putredinis magnitudine, ſignum hoc multò firmius eſt. Vid. Eugalen. *obſeru. 62. 63.*

Frequentiſſima autem ferè eſt febris ex continuæ & tertianæ intermittentis typo miſta. Neque enim tales febres, etiam hîc locorum ſatis frequentes, tertianæ intermittentes, vel puræ, vel nothæ ſunt; vtpotè quæ ad puram ἀπυρεξίαν nunquam deueniunt; neque etiam tertianæ continuæ; cùm hæ ſine omni frigore, rigore aut horrore exacerbentur; in iſtis verò vel ſingulis, vel alternis diebus frigus percipiatur, aliaque ſymptomata conſpiciantur, quæ modò enarrauimus, & neque in continuis, neque in intermittentibus tertianis apparere ſolent.

Peſtilentes. Imò interdum & peſtilentiales & malignas febres hæ ſcorbuticæ æmulantur, & maculæ illæ purpureæ, & nigræ, ſicut & tumores in inguinibus erumpentes, incautis imponunt. Verùm qui cauſſas, quæ præceſſerunt, & omnia ſymptomata diligenter conſiderat, has febres à peſtilentibus, & malignis diſcernet. Nam & ſymptomata ſunt mitiora, & facilè vrina, & pulſus antè deſcripti à peſtilentibus febribus eas diſcernunt; & ſunt diuturniores hæ febres, quàm veræ peſtilentes: atque accedunt alia ſigna, quæ ſcorbuto magis propria ſunt, quàm peſti, vt neruorum reſolutio, & anxietas ſumma circa præcordia. Quæ etſi in peſtilentibus febribus quandoque etiam animaduertatur: tamen non ita, vt in peſte, illa eſt continua, ſed interrupta, ob vapores non continuò aſcendentes ex hypochondriis. Atque hæ febres quoque non ſunt Epidemiæ, ſed Sporades, & longiùs quàm peſtilentes extenduntur. Neque mirum eſt, quòd febres ſcorbuticæ peſtilentes æmulentur. Humor enim melancholicus, præcipuè ſi putreſcat, eſt peſſimus, & varia pro humorum admiſtione ſymptomata & morbos inducere ſolet. De quibus Eugalenus.

De Febrium malignarum & Scorbuti complicatione. Morbi duo Caſtris familiares. Febres peſtilentes, & Scorbutus. ¶ [Duo morborum genera caſtris familiariſſima ſunt, febres malignæ peſtilentes, & ipſa peſtis & Scorbutus. Et quidem de peſte ac febribus malignis nullum dubium eſt, faciúntque plurimorum hiſtoricorum libri eius rei mentionem, & nomen morborum Caſtrenſium, vnde ſæpe malignæ febres ſorticæ ſunt, interdum & à loco nomen acceperunt; vnde morbus Vngaricus dictus, qui nihil aliud fuit quàm morbus Caſtrenſis, & febris maligna ac peſtilens, in Vngaria in caſtris orta, & inde per totam Europam penè diſſeminata. Et in bello iſto Bohemico Germanico vix exercitus fuit, in quo non malignæ & peſtilentes febres, imò ipſa peſtis graſſata fuerit, quæ non modò tot millia militum, ſed & ruſticorum ac ciuium trucidauit, & pagos ac vrbes incolis ſpoliauit. Et quid hoc mirum, cùm in fame, quæ plerumque caſtra premit, cibos quoſque obuios milites comedant, potu ſalubri deſtituantur, cæli & aëris iniurias ſuſtinere neceſſe habeant? Hinc enim humores corrumpuntur, vnde primò malignæ, deinde peſtilentes febres, & tandem ipſa peſtis exoritur.

Scorbutus. Scorbuti verò, etſi qui morbos Caſtrenſes deſcripſerunt, plerumque mentionem non faciant, tamen proculdubio non rarus eſt inter milites: id quod diæta militum ad ſcorbutum generandum aptiſſima ſatis docet, quanquam non ſemper agnoſcitur. Sic & apud Antiquos hoc nomine non obuius, reipſa tamen non ignotus fuit, vt ſuprà diximus. Atque in hac ſententia me confirmauit Frider. Vander Mile *in tract. de morb. Bredan.* qui in ea obſidione duos præcipuè morbos graſſatos fuiſſe ſcribit, Peſtilentiam, & Scorbutum: & anno 1625. 20. Martij 1068. Scorbuto laborantes milites præſidiarios Bredæ inuentos eſſe refert. Verùm peſtilentiam illam, & ſcorbutum, vt morbos diſtinctos deſcribit. Ego verò febres malignas & peſtilentes cum Scorbuto coniungi poſſe exiſtimo; atque id me experientia cùm aliàs, tum hoc anno 1636. docuit. Id quod ab aliis annotatum non memini, niſi quòd Seuerinus Eugalenus, *de Scorbuto, titul. de febribus peſtil.* talium febrium mentionem facit, quas tamen potiùs ad Scorbutum, quàm peſtem referre videtur. Ego verò vtrumque morbum coniungi poſſe puto, neque ſine ratione; cùm vterque ex eadem ferè cauſſa proueniat, prauis nimirum cibis, & aliis, quæ bellum ſecum fert, incommodis; quibus deinde & contagium accedit, quod cùm peſti & ſcorbuto commune ſit, vterque morbus per id diſſeminatur: id quod hoc ipſo anno, menſe Ianuar. & ſeqq. hîc, & in vicinis locis accidit. Cùm enim miles fame, & frigore, & aëris iniuriis penè enectus, in hoc oppidum & vicina loca in hyberna deduceretur, & magna militum pars ægrotaret, non ſolùm alij milites, ſed & ciues, eorúmque liberi & familiæ eodem morbo corripi cœperunt, vt vix domus eſſet, in qua milites erant, in qua non ægri aliquot decumberent, & plurimi etiam morerentur. *Sæpiſſimè hi morbi coniunguntur.*

Morbi ſpecies eſt febris continua. Morbi ſpeciem quod attinet, erat ea febris continua, ſine frigore plerumque, ſed ſaltem cum laſſitudine inuadens. Quæ etſi plurimos enecaret, plerumque tamen terminum acutorum excedebat, & nonnulli circa finem tertiæ ſeptimanæ moriebantur; eorum verò qui conualeſcebant, vix quiſquam ante finem tertiæ ſeptimanæ euadebat: multi etiam ad ſextam ſeptimanam decumbebant. Et quod mirum, nonnulli ter, quater, imò pluribus vicibus, cùm iam ſibi benè valere viderentur, recidiuam patiebantur. Vrinæ vix in illo turbabantur, ſed erant rubræ, craſſæ. Plurimi vigilabant, & delirabant, è quibus pauci euadebant. Indicia ſcorbuti etiam ſatis clara erant. Erumpebant enim maculæ, non petechiæ, ſed certè ſcorbuticæ: nonnullis etiam tertiâ demum ſeptimanâ. Sudores nonnullis erant fœtidiſſimi, vt fœtor ab adſtantibus vix tolerari potuerit. Et quidem multi ſudabant, ſed tamen inde non conualeſcebant; quod non fit in ſimpliciter acutis. Quidam etiam iuuenis hæmorrhagiam narium patiebatur, & ſanguis (quod nunquam aliàs obſeruaui, nec à quoquam obſeruatum memini) qui è naribus ſtillabat, erat tam fœtidus, vt adſtantes odorem vix ferre poſſent. Et alia etiam apud nonnullos ſeptimâ ſeptimanâ ſcorbuti apparebant indicia, vt circa ventriculum & cor anguſtia, & multæ aquoſæ materiæ ſine tuſſi exſpuitio. *Signa Scorbuti.*

Cauſſa complicationis horum morborum. Neque mirum eſt, talia accidere poſſe. Non parum enim intereſt, quomodo corpus, quod febre maligna, per contagium præcipuè corripitur, ſit diſpoſitum. Nam ſi corpus antè ſit bonæ conſtitutionis, & humoribus prauis vacet, atque è contagio ſaltem febrem contrahat, longè alia febris idea erit, quàm ſi corpus anteà iam diſpoſitionem ſcorbuticam habens, eâdem corripiatur. Cùm enim à putredine febrili illi ipſi humores ad ſcorbutum diſpoſiti exaſperentur, accidit vt poſtea ſymptomata febris malignæ & ſcorbuti miſceantur, & febre iam maximâ ex parte victâ, ſcorbutus remaneat, aut ſcorbutus etiam febrem prolonget, & vt extra terminum acutarum conſuetum protrahatur, faciat.

Coniungitur & Scorbutus cum febribus intermittentibus. Non ſolùm autem febribus continuis, ſed & intermittentibus ſcorbutus quandoque miſcetur. Anno 1634. M. Iulio, frequentes ſatis fuerunt febres tertianæ epidemiæ, inprimis nothæ, ſed mali, præ quàm aliæ eſſe ſolent, moris, pertinaces, comitatæ variis ſymptomatibus. Erant enim per eas hæmorrhagiæ narium frequentes & copioſæ, anguſtia pectoris, & ſumma reſpirationis, ſine vllis affecti thoracis ſignis, difficultas, vlcera ichorem fœtidum fundentia, tubercula pruriginoſa, alba

per

per totum corpus ſubitò prorumpentia, iterumque diſparentia. Vrinæ erant variæ, modò tenues, modò craſſæ, modò cum laudabili enæotemate, plerumque cum ſedimento puluери laterum ſimillimo copioſiſſimo, omnes rubræ. Curaui etiam aliquando Studioſum, febre tertianâ intermittente laborantem, cui omnia, quæ febri tertianæ debentur, medicamenta adhibui, ſed fruſtra. Tandem maculæ nigræ in cruribus apparebant, quod cùm viderem, medicamenta antiſcorbutica admiſcui, & febris paulo pòſt ceſſauit.

Nona. Itaque quotieſcunque febres ſeu continuæ, ſeu intermittentes, ſymptomata febri illi non propria habent, & curatio ex voto, etiamſi omnia exactè fiant, non ſuccedit, diligenter perpendendum, an cauſſæ ſcorbutum generantes præceſſerint, ægerque ad ſcorbutum diſpoſitus fuerit. Symptomata quoque omnia diligenter conſideranda, & an ſcorbutici aliquid lateat, inueſtigandum. Tale enim quid ſi animaduertatur, antiſcorbutica medicamenta medicamentis ad febres deſtinatis admiſcenda, putà ſuccus, conſerua, aqua, ſpiritus, eſſentia cochleariæ, & aliorum antiſcorbuticorum medicamentorum, abſinthium, miſtura ſimplex. Neque etiam è fraxino medicamenta inutilia ſunt.]

Tumores faciei. Variæ quoque tumorum differentiæ, materiâ ad ambitum corporis protruſa, vel ruente excitari ſolent. Quandoque enim facies intumeſcere, & inflari ſubitò ſolet; qui tamen tumor itidem facilè euaneſcit.

Pedum. Sæpe impetu quodam ſeroſa materia deorſum ruit, quæ cum à calore partium illarum, vtpote à fonte caloris remotiorum, debiliore diſcuti non poſſit, pedes intumeſcunt, & tumore œdematoſo corripiuntur. *In inguine & glandulis, in muſculis.* Quibus humore craſſo hypochondria repleta ſunt, in iis limoſæ ac craſſæ humoris huius partes in hiſce locis tumorem durum & renitentem efficiunt.

Ruſticis, & nautis, ac qui ſimili iis victus ratione vtuntur, tubercula dura in toto corpore erumpunt, nonnunquam & tumores magni, & profundi cùm in inguine, & glanduloſis corporis partibus, tùm alibi, & in mediis muſculorum ſpatiis, doloris quidem, dum ægri quieſcunt, aut crus ſuper ſcamno, vel puluinari reponunt, expertia, inter eundum verò, & cruribus pendentibus grauiter ægros excruciantia, tumores Gallicos æmulantia, quæ à materia melancholica & tartarea, vt Chymici appellant, in ambitum corporis à Natura detruſa, & iis in locis hærente, & indurata proueniunt. Ortum enim habent hi tumores ex humoribus ſcorbuticis corruptis, dum tenuior pars humorum à natura ad ambitum corporis depulſorum diſcutitur, vel à calore febrili abſumitur, craſſa verò relinquitur. *Eorum à Gallicis tumoribus differentia.* Diſcernuntur autem à Gallicis tumoribus, quòd in his apertis materia pinguis lardo ſimilis reperitur, quale nihil in tumoribus Scorbuticis apparet. Præterea tumores ſcorbutici ſequuntur vitam triſtem & calamitoſam; Gallici luxurioſam, vt hac de re ſcribit Eugalen. *pag.* 92. *num.* 18. *obſeru.* 20. Nonnunquam hinc inde ſubitò in corpore tumores erumpunt, qui eadem facilitate & promptitudine, quâ orti ſunt, euaneſcunt, & cum ortus ſui principio parti affectæ leuem & momentaneam reſolutionem inferunt, Paralyſinque antecedere ſolent. Eugalen. *pag.* 109. Imò interdum tumores renitentes, duri, ſubrubri vel nigri & cruſtoſi in inguine & cruribus erumpunt, bubonibus peſtilentibus non abſimiles, verùm ſignis ſcorbuti ab iis diſſidentes.

Eryſipelas, die Roſe. Eſt & ſcorbuto laborantibus, vel ad ſcorbutum diſpoſitis ſatis familiaris illa phlegmones ſpecies quæ, quòd rubeo, roſeóque colore cutem tingit, vulgò *die Roſe* appellatur, quæque ſanguineos non ſolùm, & plethoricos, ſed & ab hac conſtitutione longiſſimè remotos infeſtat, & nonnullos ſingulis ferè ſeptimanis, alios ſingulis menſibus, alios longiore interuallo, pro cauſſarum cùm internarum, tùm externarum atque adiuuantium magnitudine & varietate, cum horrore, magno languore & anxietate, nonnunquam leuibus animi deliquiis inuadit, & nunc hanc, nunc illam partem, prout hæc vel illa imbecillis eſt, apprehendit; quod indicium eſt, potius ab humoribus ichoroſis peculiari modo corruptis, aut vaporibus ab eiuſmodi humoribus corruptis reſolutis, quàm ſanguinis copiâ prouenire; præſertim cùm alia ſigna, quæ ex vrina, & pulſu, ac morbi huius motu, & quòd facilè de loco in locum, ſicut de arthritide diximus, migrat, conſentiunt: ſicut etiam horrores aliquot diebus eius eruptionem præcedere quandoque ſolent. Eugalen. *obſ.* 49.

Hydrops. Interdum non ſolùm crura, ſed & ſi morbus protrahatur, venter intumeſcit, vbi ſimul Hepar, & Lien plerumque humoribus craſſis ita infarciuntur, vt tumor manifeſtus, & tenſio in iis appareat. Id quod non mirum. Nam cùm colluuies humoris ſcorbutici præcipuè circa Hepar, & Lienem hæreat, cùm à ſubſtantia, tùm à vaporibus eius facultas horum viſcerum debilitatur, & praua inde in iis diſpoſitio contrahitur, quam iterum alimentis elaborandis imprimunt; vnde vitioſorum humorum, præcipuè ſeroſorum, colluuies cumulatur, & tandem ad crura deſcendit. Si materia ſit copioſior, vt tota ab iis recipi non poſſit, quod reliquum eſt, intra viſcera hæret, & tùm naturæ robore in abdomen protruditur, tùm pondere ſuo eò ruit, & ventrem in tumorem attollit. Laborant autem hydropici iſti longè maiore reſpirandi difficultate, quàm aliàs in hydrope fieri ſolet, nondum ſcilicet valde tumore diaphragma premente, & plerique horum reſpirationem ſibi præcludi, & de anguſtia circa orificium ventriculi conqueruntur. Quæ cùm à craſſis vaporibus, & flatibus proueniat, vt ſuprà dictum, iis diſcuſſis hæc reſpirandi difficultas, & anxietas remittit, quod aliàs in hydrope fieri non ſolet; & rurſum iis collectis redit; ac præcipuè poſt purgantium vſum difficultas reſpirandi, & anguſtia augetur. Et ſi in corporibus plethoricis hoc malum excitetur, facies ſtatim liuida apparet, peccantiſque humoris indicium exhibet: tumor quoque multo durior & tenſior eſt, quàm aliàs in hydropicis fieri ſolet, ideoque neque altè, neque facilè digitorum impreſſionem admittit, vt aliàs in hydrope fieri conſueuit; & impreſſus digitus in aliquibus nullum, in aliquibus exiguum veſtigium relinquit.

Veſicæ in toto corpore. Præter hanc hydropis ſpeciem alia adhuc occurrit, quam à veſicarum toto corpore, & qualibet eius parte extuberantium forma, Belgicâ linguâ *Bouckvvatter*, appellant. Cognoſcitur, quòd iis præcipuè accidit, qui victu minus melancholico vſi ſunt, humoreſque tenues, & aquoſos cum multis flatibus cumularunt, & quòd antequam ſedem figit certam, aliam atque aliam corporis partem momentaneo tumore ac inflatione hic morbus attollit & diſtendit. Quibus verò humores minùs mobiles ſunt, pedes primùm, poſtea totum corpus duro & inæquali tumore paulatim aſſurgit, variis tuberibus, ſuâ ſubinde quaſi cute circumſcriptis, extra reliquum tumorem exſtantibus; præcipuè quidem in inguine, & ſcroto, quandoque tamen etiam in brachiis, ſcapulis, dorſo, reliquiſque corporis partibus. Accidit pulſus huic malo proprius, vrinæ modò craſſæ, rubræ, & liuidæ, modò variæ, & inconſtantes, procedente tamen morbo crudæ, & tenues; præceſſeruntque plerumque alia ſymptomata, nauſea, alui deiectiones, languor, oris ſiccitas perpetua, & alia. Eugalenus *p.* 152 *obſeru.* 20.

Vlcera crurum. Quandoque non ſolùm maculæ in cruribus apparent, ſed & vlcera in iis excitantur, ſicca ferè, & neque pus, neque ſaniem ex ſe fundentia, vt rectè Eugalenus ſcribit, à cuius partibus magis eſt experientia, quàm Hieronymi Reuſneri, qui vlcera ſcorbutica tenui ſanie perpetuò madere ſcribit. Vlcera autem hæc eos magis infeſtant, qui temperamento bilioſo ſunt. De quo Hippocrates *lib. de intern. affect. Quicunque*, inquit, *ſplenem habent magnum, ſi quidem bilioſi ſunt, hi mali coloris ſunt, & malis vlceribus ſcatent.* *Vlcera Telephia.* Vlcera hæc cùm maligna ſint, ea ad Telephia commodiſſimè referri cenſet Balduin. Ronſſeus *de ſcorb. cap.* 7. Cùm enim Telephia dicantur ea vlcera, quòd in tali vlcere Telephus Myſiæ rex conſenuerit, ex Ægineta *li.* 4. *ca.* 46. nomen hoc ſcorbuticis vlceribus non immeritò tribui putat. Cùm enim Telephus omnem operam impenderit, vt pro diuturno vlcere aliquod medicamentum reperiret: tandem ſenio confectus reperit herbam, quam ſibi cognominem eſſe voluit, & eâ ſanitatem recuperauit: *Telephium.* cenſentque viri quidam docti, Telephium eſſe plantam vulgò cochleariam dictam: alij tamen fabariam eſſe cenſent, & ſatis multis probat VVierus, telephium non eſſe cochleariam. Verùm non multum refert, ſiue Telephia, ſiue alio nomine appellentur hæc vlcera: hoc certum eſt, maligna, & curatu difficilia eſſe ob humorem melancholicum, & prauum. Sine cauſſa verò hoc loco inuehitur in Ronſſeum Reuſnerus, qui hæc vlcera maligna eſſe ſtatuit, quòd ab atra bile proueniant. Ipſe enim nititur falſa hypotheſi, quòd ſaltem ab humore aquoſo ortum habeant. Etſi enim hoc verum ſit, quòd Melancholia, quæ vt ſuprà dixi, in ſcorbuto etiam concurrit, non tam aduſta ſit, vt ea quæ cancrum excitat: tamen humor melancholicus quicunque contumax eſt, neque facilè curationi cedit, & in ſcorbuto peculiarem corruptionem ac prauitatem ſortitus eſt. Ipſe tamen diffiteri non poteſt, humorem ſalſum Scorbuticis vlceribus ineſſe. Vlcera hæc interdum ita gangrænoſa fiunt, vt ne quidem ferrum inflictum vel admotum pyroticum ſentiant. Imò ex tali vlcere cruſtoſo ſæpe mortificatio totius cruris aduenire poteſt, niſi maturè cruſta à reliquo vlcere ſeparetur. Eugalen. *p.* 406. *obſeru.* 8.

Neque ſolùm crura, ſed & alias corporis partes vlcera hæc interdum occupant. Ita obſeruauit Eugalenus vlcus ſcorbuticum, quod cum tumore ingenti ad Elephantiaſin accedente, præter dimidiam faciem, & magnam ceruicis partem, naſum & labia occupabat. Præter dictam faciei inflationem naſus liuidus erat, labia prætumida, & nigra, oculi prominentes, & fuſco colore palpebræ tinctæ, & variis puſtulis variegatæ: hæ ſerpendo quotidie latius per totam ferè faciem diſpergebantur, ſubiectas carnes exedentes, & circa tempora in vlcus nigrum, tetrum, malignum, & glomeroſum, quod Carcinoma Græci vocant, deſinentes.

Penis. Refert idem Eugalenus *pag.* 211. *num.* 48. penem quandoque exulcerari, cùm praua iſta materia, dum per penem cum ſeroſa ſanguinis ſubſtantia defertur, inter tranſeundum malignitate & acrimoniâ ſuâ teneram penis carnem erodit.

Gangræna ſcorbutica. Imò non ſolùm vlcera ſcorbuticos corripiunt, ſed & grauiſſimum, etſi vulgo non ſatis cognitum & rarius, malum ſcorbuto quandoque accedit, mortificatio ſcilicet, & gangræna vel vnius, vel plurium corporis partium, præcipuè digitorum pedum. Incipit hoc malum plerumque circa pedis extremum cum nigris, & purpureis maculis, & lituris quaſi, & hinc paulo pòſt vlcus cruſtoſum, & gangrænoſum, ſiccum, neque ſaniem, neque pus reddens apparet, digitúſque vnus vel alter pedis emori incipit,

incipit, & lineæ rubræ, ac purpureæ lituræ ſupra iuncturam pedis, ſecundum tibiæ longitudinem apparent. Id quod Eugalenus etiam annotauit, atque ego ipſemet exempla eius rei duo vidi, vnum in viro quodam Nobiliſſimo, alterum in Pædagogo. Eſt verò huius gangrænæ ac Sphaceli, à gangræna & Sphacelo vulgò deſcriptis magna differentia. Etſi enim in vtraque gangrænâ pars emoriatur, ac ſenſum omnem amittat, ac malum indies latiùs ſerpat: tamen non paucis diſcrepant. Gangræna enim illa vulgò nota ferè ex cauſſis manifeſtis & notis ortum habet, & in membro tali Sphacelo emortuo fœtidus, ac aquoſus humor effluit, membrúmque molle, ac putridum redditur, & grauem, ac cadauerosum de ſe fœtorem emittit, multúmque breui tempore ſerpit, & plerumque hominem citò iugulat. Gangræna verò ſcorbutica ferè ſine cauſſa manifeſta inuadit, & lentè, ac tardè ſerpit, ac nonniſi longo tempore hominem iugulat. Nobilis enim ille, cuius modò mentionem feci, vltra menſes tres; pædagogus verò vltra ſex menſes cum malo hoc vitam protraxit; ſicut Eugalenus ad duodecimam hebdomadam malum hoc protractum fuiſſe teſtatur. Pars planè ſicca eſt, nihilque effluit, & cùm corrupta ferro auſertur, licèt caro rubra offeratur, color tamen ille ruber pauló nigrior eſt, & ſequenti die & ipſa planè emortua deprehenditur: nullus quoque fœtor percipitur. Præterea vbi primò malum, vnum ſaltem pedem apprehendit; poſtea abſque omni cauſſa manifeſta, in altero etiam crure & pede, maculæ ac lituræ rubræ, vel purpureæ apparere incipiunt, & paulo etiam pòſt illius pedis digitus vnus, vel alter liuidus redditur, & planè emoritur; tandemque homo plerumque Apoplexiâ, quod Nobili illi accidit, vel Epilepſiâ accedente moritur.

Atrophia. Tandem etiam Atrophia hoc malum interdum ſequitur. Quibuſdam crura atrophiâ laborant, & ita gracilia redduntur, vt vix oſſibus hærere videantur: Interdum & totum corpus ita emaciatur, vt vix cute, & oſſibus homines hæreant & ſceleti formam referant. Quod accidit, quòd partes vel etiam totum corpus bono alimento deſtituitur, & à vitioſis humoribus, qui affluunt, calor natiuus & vis nutrix partium ita debilitatur, vt nutritionem rectè promouere non poſſint. Et in principio quidem atrophia accidit, quòd ob vitioſum nutrimentum facultas in nutritione fruſtratur, ob errorem externum: vbi verò temporis progreſſu ipſis partibus ab humoribus continuò affluentibus vitioſa diſpoſitio imprimitur, non aliter ac in leucophlegmatia & ſcabie praua, læſa etiam facultate nutritio læditur. Et licèt à variis etiam cauſſis aliis ἀτροφία generari poſſit, vt ab vlcere pulmonis, aut alicuius alterius viſceris abſceſſu, à febribus, præcipuè hectica: tamen hic hæ cauſſæ omnes, earúmque propria ſigna abſunt; contrà pulſus, vrina, aliáque, cùm quæ præceſſerunt, tum quæ adſunt, Scorbutum arguunt, quæ hactenus ſæpius ſunt enumerata, nec toties repetere opus eſt: agitque de iis Eugalen. *num.* 33. *p.* 159. *& ſeqq. obſ.* 35. 36. 40. 46. Cor tamen à vaporibus putridis continuò afflictum, etiam calorem & ſiccitatem præter naturam contrahere poteſt, atque inde tabes & atrophia in toto corpore excitari.

Atque ita morbos, & ſymptomata, quæ Scorbutum comitari ſolent, pleraque recenſuimus, ductu inprimis Seuerini Eugaleni, qui de hiſce omnibus accuratè & prolixè egit, & ſi curationem ſcorbuti eâdem ratione adieciſſet, omnibus, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, palmam præripuiſſet, & de arte Medica optimè mereri potuiſſet. Etſi autem ex his ſignis omnia apud nos non ita ſemper ſunt euidentia, vt iis in locis, quibus ſcorbutus quaſi patrius & vernaculus eſt: tamen qui ea, quæ circa ægros etiam in his & vicinis locis fiunt, diligenter conſiderauerit, iſtis ſignis ſatis ſæpe manifeſtis latentem ſub aliis morbis ſcorbutum, aut certè eius initia deprehendere poterit. Si quis verò eſt, qui putet me nimium in recenſendis morbis & ſymptomatibus ſcorbuticis fuiſſe, is ſciat, me equidem cum iis non facere, quibus nullus ferè morbus offertur, quem non ad ſcorbutum reducere conentur: interim qui experientiam diligenter conſulet, animaduertet & hæc quæ enumerata ſunt, & forſan plura cum ſcorbuto mala coniungi poſſe.

CAPVT V.

Scorbuti Prognoſtica.

1. IN Prognoſtico inſtituendo Medicus cautus ſit, & omnes facultates principes, earúmque læſiones diligenter perpendat. Etſi enim pulſus plerumque in hoc morbo valde debilis, languidus & paruus ſit, ita quidem, vt Medicis morbi huius ignaris mirum videri poſſit, cum tali pulſu hominem viuere poſſe: tamen inde mortem præſagire non licet; cùm non morbi lethalis, ſed morbi peculiari modo facultati vitali aduerſantis ſignum ſit. Etenim vitali cordis facultati, vt & neruoſo generi, aduerſam qualitatem habet colluuies ſcorbutica. Vnde illæ cordis anxietates, conuulſiui motus, paralyſis, varij dolores, & ſimiles affectus ſcorbuto tam familiares ſunt.

2. Malum hoc in principio ferè curatu facile eſt, & idoneis medicamentis adhibitis facilè cedit; cùm vitium ſaltem in humoribus conſiſtat, nec praua aliqua diſpoſitio viſceribus communicata ſit, & ſæpe ſola diæta, ac præcipuè aëris mutatio ad curationem ſufficiat.

3. Si verò radices agat, diuturnum malum eſt, & quod multâ curatione indiget, & vix vnquam radicitus tollitur. Nam & humor melancholicus, à quo hic morbus ortum habet, naturâ ſuâ contumax eſt, ac tardè mouetur, & morbos pertinaces ac diuturnos parit; & poſtquam humor ſcorbuticus ſemel ſimilem Hepati, & Lieni diſpoſitionem impreſſit, vix ea planè exſtirpari poteſt; atque ob eam vel ſingulis annis, vel longiore interuallo, pro victus ratione, & aliis circumſtantiis, malum recurrit, nunc iiſdem, nunc aliis ſtipatum ſymptomatibus: viríque cum eo ſæpe in annum nonum, decimum, vel plures; fœminæ in vigeſimum, vel plures vitam protrahunt; proculdubio ea de cauſſa, quòd in fœminis per menſes vitioſæ colluuiei pars aliqua euacuetur: donec tandem perpetuo languore contabeſcunt, ægríque aliis atque aliis ſymptomatibus ſubinde ſuperuenientibus, grauiter affecti, & diu afflicti tandem ſæpe improuiſo moriuntur: Sicut in Iſlandia menſæ aſſidentes, aut aliud quid agentes repentè concidere, & mori quandoque hoc morbo laborantes, ſe ex oculatis, & fide dignis teſtibus audiuiſſe refert Dodonæus *in prax. Medic.* Humor enim contumax eſt, & vt nonniſi longo tempore coaceruatur, ita etiam nonniſi longo tempore tollitur, & optimis etiam remediis reſiſtit.

4. Qui diætæ ſe adſtringi non patiuntur, quique in aſſumendis medicamentis difficiles & moroſi ſunt, rarò integrè ab hoc morbo liberantur; ideóque etſi quandoque ſymptomata demulceantur, & ſcorbutus aliquo modo deuictus videatur: tamen ſi æger ab vſu medicamentorum deſiſtat, paulo pòſt eadem vehementiâ morbus recrudeſcere ſolet, interdum cum iiſdem, interdum cum aliis, ſed æquè grauibus ſymptomatibus.

5. Plerumque ſcorbutus in cachexiam, vel hydropem, nonnunquam & in dyſenteriam, ſæpiſſimè verò in tabem & atrophiam tranſit, & hominem lentâ morte iugulat. Cùm enim, vt ſuprà dictum, humores Scorbutici prauam & ſimilem diſpoſitionem viſceribus, in primis lieni & hepati imprimant, fit vt læſa horum viſcerum facultate ſanguificatio lædatur, & ſeroſorum humorum ac flatuum copia producatur. Cùm verò vitioſi humoris colluuies ad ventrem protruditur, diarrhœam diuturnam, tandémque hydropem inducit. Cùm etiam humores praui circa viſcera, & in primis viis collecti cum ſanguine miſceantur, & cum eo in totum corpus diſtribuantur, eum ad corpus nutriendum ineptum efficiunt: vitioſíque humores cùm ſua ſubſtantia, tùm prauis exhalationibus omnibus corporis partibus ſimilaribus vitioſam diſpoſitionem imprimunt, facultatémque nutrientem lædunt: cor etiam à vaporibus putridis continuò afflictum intemperiem calidam & ſiccam contrahit, atque inde tabes & atrophia in toto corpore excitatur.

6. Reſpiratio difficilis, & pectoris anguſtia periculoſum malum eſt, ob quam, ſi & Medicus, & adſtantes ſuum officium non faciunt, ſæpe ægri ſyncope præter exſpectationem pereunt. Si verò Natura fortior morbum diutius tolerare poſſit, plerumque in hydropem ægri incidunt, præcipuè ij, qui catharticis fortioribus ſæpe vtuntur.

7. Crurum maculæ quò magis ad liuidum, & atrum colorem tendunt, eò peiores ſunt; & ſi in vlcera aperta abeant, difficulter ea ſanantur. Indicat enim talis color latentem humorem atrum, & malignum, à quo excitata vlcera periculoſa ſunt, & difficulter curantur.

8. Scorbutus hæreditarius, & à parentibus propagatus, vt & qui à pueris quaſi adoleuit, difficulter admodum curatur, & vix vnquam exſtirpatur, & ferè ſemper aliquæ eius reliquiæ remanent, quæ facili de cauſſa repullulant. Habent enim tales ſecum congenitam ſcorbuti cauſſam, & natiuam lienis imbecillitatem, quæ ope medicamentorum vix vnquam tollitur.

9. Pueris στομάκακη crebriùs, σκελοτύρβη rariùs accidit.

10. Periculoſiùs ſenes iuuenibus, & mulieres viris laborant, ſi ſcorbuto afficiantur. Senes enim calorem debilem habent, & cruditatibus obnoxij ſunt; ideóque morbi malitiam facilè ſuperare non poſſunt. Eadem de cauſſa & fœminæ magis periclitantur, præſertim eo tempore, quo fluxus menſium ceſſat, aut ante tempus ſubſiſtit; ſanguinis motu ad viſcera nutritionis conuerſo, humoribúſque vitioſis, qui cum menſibus euacuari ſolebant, in corpore retentis, & viſcera debilitantibus.

11. Quibus tormina ventris, & circum vmbilicum contorſiones continuæ adſunt, rarò euadunt.

12. Tumores in variis corporis partibus ſubitò erumpentes, iterúmque euaneſcentes, paralyſin præſagiunt.

13. Poſt paralyſin curatam, nerui quidam, in quos ſeroſa, vel vaporoſa materia decumbit, contrahuntur, & conuulſionem illorum excitant.

14. Conuulſio ſcorbutica ſæpe ſubitò in paralyſin, cataphoram, vel tumorem, nunc euaneſcentem, nunc rurſum emergentem tranſit, prout materia ſcorbutica nunc huc, nunc illuc mouetur.

15. Gingiuarum tumor, atque eroſio, niſi maturè ſanetur, carnem ad oſſa vſque abſumit, & os tandem dentibus priuat. Quandoque liuor partem oris ſuperiorem, & palati partes penitiores apprehendit, & ſuperuenit putredo palati ac faucium inſignis, quod ſymptoma aliquibus impoſuit, vt ſcorbutum pro lue Venerea haberent, vtpote in qua nihil frequentiùs accidit,

dit, quàm oris faucíumque corruptio: quod malum & plerumque lethale ſignum eſt, & caloris natiui extinctionem ſignificat.

16. Vlcera crurum curatu difficilia ſunt, & periculo non vacant, cùm ab iis totum crus interdum gangrænà corripiatur, quam tandem ſphacelus ſubſequitur, vnde totum corpus in periculum adducitur.

17. Vomitus, & humorum vitioſorum ſuprà & infrà reiectio parum ægris prodeſt, ſed potiùs ventris, & inteſtinorum doloribus plurimos longiore morâ conficit.

18. Febres cum ſcorbuto non curantur integrè, ſi ſcorbuti curatio negligatur. Imò ſi indicationes, quas febris ſuppeditat, ſolùm attendantur, æger ſæpe non parum læditur. Quæ res ipſa facit, vt febres hodie ſæpe tam diuturnæ ſint, quod latens ſub iis ſcorbutus non ſemper attenditur & cognoſcitur. Febreſque tales diuturniores virus ſæpe deiiciunt, ægrúmque interficiunt, aut alium grauiorem morbum acceſſunt.

19. In febribus ſcorbuticis intermittentibus quandoque conuulſiui motus, vel carus in ſingulorum paroxyſmorum initio accidunt, qui tamen ſponte remittunt.

20. Febres continuæ ſcorbuticæ, ſi purgantibus medicamentis initio fortioribus, aut craſſo potu, aut medicamentorum calidorum vſu exaſperentur, plurimos ſubito animi deliquio ac ſuffocatione enecant atque occidunt.

21. Tumores crurum œdematoſi in hoc morbo diuturniores eſſe ſolent, minúſque promptè diſcutiuntur, cùm & ſanguis craſſior ſitûs ratione ad hæc loca tendat, & ob caloris, in hiſce partibus à fonte caloris vitalis longè diſtantibus, debilitatem diſcuti non poſſit.

22. In magnis lienibus ſanguis è dextra nare fluens malum.

23. Cùm etiam quandoque liuidæ maculæ in omnibus deliteſcere, quandoque confertim efflorefcere ſoleant, dubium hoc naturæ cum morbo pugnam indicat, & vbi morbus iam incrementum ſumſit, vtrumque iam mortis inſtantis indicium eſt. Euaneſcunt maculæ, cùm calor natiuus extinguitur, & qui reſtat exiguus, ad ſuum fontem refugit, & cum eo ſanguis partes exteriores deſerit. Cùm verò in morientibus vbertim hæ maculæ efflorefcunt, materiæ prauitatis, & copiæ argumentum eſt, quæ calore natiuo iam ſuccumbente, neque ampliùs humores regente, iugo quaſi excuſſo, libere diffunditur.

CAPVT VI.

De Curatione Scorbuti in genere.

Indicationes.

Indicationes.

CVm omnia, quæ Scorbuticos infeſtant, mala & ſymptomata ab humore melancholico, crudo, ſeroſo, ſalſo, & peculiari modo corrupto originem habeant: danda opera, vt illa eius cruditas & prauitas emendetur medicamentis cùm manifeſtâ, tum occultâ qualitate eum corrigere valentibus, ipſe ex primis viis, vbi præcipua eius ſedes, vt & toto corpore tollatur; obſtructiones in liene inprimis, & vicinis venis aperiantur; praua diſpoſitio viſcerum, lienis maximè, emendetur, & defectus ille in coctione & ἀνωμαλίᾳ ſalis, & humorum craſſorum corrigatur; ac ſcorbuticorum eiuſmodi humorum craſſorum generatio, remouendo cauſſas ad eorum generationem facientes, præcaueatur. Seu, vt Foreſtus hac de re loquitur, quatuor intentiones ſunt curandi ſcorbutum; apertio, euacuatio, alteratio, & confortatio. Niſi enim plenitudo ſit amota, obſtructio aperta, & intemperies ablata, ac lien roboratus, æger nunquam curabitur: & quatuor iſtis adhibitis infinitos ſcorbuticos ſe curaſſe refert Foreſtus. Quod verum eſſe vt facilè credimus, ita curationis ab eo inſtitutæ hiſtoriæ docent, cum ſemper talia elegiſſe, vel admiſcuiſſe medicamenta, quæ peculiari vi ſcorbuto aduerſantur. Diæta etiam ſit ita comparata, vt ad generationem, & augmentum humoris ſcorbutici non ſolùm non conferat, ſed etiam ei ſit contraria.

Curatio.

Curatio. Sanguinis euacuatio. Per hæmorrhoides.

Et primò quidem ſanguinis euacuationem quod attinet, ſi natura eius per hæmorrhoides euacuationem ſponte tentaret, id aptiſſimum eſſet. Et ſi per hanc viam natura aliàs vitioſos humores euacuare conſueuit, danda eſt opera omnibus modis, vt hæmorrhoides prouocentur.

Per venæ ſectionem.

Quod ſi de hæmorrhoidum fluxu nulla ſpes ſit, & ſanguinis ſit aliqua abundantia, præſertim ſi febris coniungatur, primis viis vel clyſtere, vel leni aliquo medicamento priùs euacuatis, vena, ſi vires id permittunt, aperienda, vt ita vitioſi humores ſimul euacuentur, & natura reliquos faciliùs ſuperare poſſit, ſanguíſque ventiletur: cùm videamus, naturæ ipſius ductu non rarò in principio huius morbi ſanguinem è naribus effundi.

Quæ vena aperienda.

Aperienda autem vena, vbi opus, in cubito, ſeu mediana, ſeu baſilica, & quidem lato ſcalpello, vt monet VVierus, vt non ſolùm tenues ſanguinis, ſed & craſſiores partes euacuentur. Si tamen vires aliquo modo iam ſint debiles, latam ſectionem diſſuadet Foreſtus, ne multum ſpirituum exhalet, & vires ampliùs debilitentur. Plerique ſectionem in ſiniſtro brachio inſtituendam cenſent. Equidem, vt *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſ. 1. cap. 17.* dictum, venæ brachij ſiniſtri maiorem aliquam cum liene cognationem non habent, quàm venæ brachij dextri: τὸ καὶ ἴξιν tamen ob ξύρροιαν, & ξύμπνοιαν illam occultam, & conſenſum partium dextrarum cum dextris, ſiniſtrarum cum ſiniſtris, etiam hic obſeruare forſan non inutile fuerit. Foreſtus etiam ſaluatellæ in ſiniſtra manu apertionem in ſcorbuto prodeſſe, ſe experientiâ didiciſſe ſcribit; quâ de re experientia conſulenda. Nam ratio eius rei nulla reddi poteſt. Poſtea, & præcipuè ſi melancholicus ſanguis ad inferiora defluxerit, vt non ſine cauſſa ſuadet Ronſſeus, vena poplitis, aut malleoli aperiatur, vt materia ibi fixa quoque euacuetur. Et omnino commodum eſt, vt ſanguis peccans non ſemel, & vnâ vice detrahatur, nec vna tantum in vna parte vena aperiatur, ſed aliquoties id fiat, interiectis interuallis. Ita enim qui per varia corporis loca ſparſus eſt ſanguis vitioſus, commodiùs euacuari poteſt.

Quantum ſanguinis euacuandum.

Parciùs autem ſanguis euacuetur; cum largiorem ſanguinis miſſionem hic morbus reſpuat, vt Eugalenus ſcribit.

Si verò morbus iam radices egerit, & ſanguini iam adſit magna corruptio, ac cacochymia, cum nulla ſanguinis abundantia; cáque ita totum corpus occupauerit, vt iam maculæ efflorefcant, & alia externa ſigna in corpore hinc inde appareant, vix venæſectio tentanda, ne puriore, & ſubtiliore ſanguine effluente, & craſſiore iſto, ac viſcido in venis ſubſiſtente, vires ægri debilitentur: ſed tùm potiùs ad cacochymiæ ſcorbuticæ præparationem & euacuationem, primis viis tamen & ventre prius euacuatis, accedendum.

Purgatio humorum.

Præparationem ergo, & purgationem quod attinet, cùm ſcorbutus fortia purgantia non ferat, ſed iis exaſperetur potiùs, vt aliquoties monet Seuerinus Eugalenus, omneſquè eruditi Medici ipsâ experientiâ edocti teſtantur, neque vnâ vice humores vitioſi euacuari poſſunt: purgatio per ἐπικράσει rectiſſimè inſtituitur, ita ſcilicet, vt materia primùm præparetur, & coquatur, & corruptio ac putrefactio humorum ſuperetur, & cohibeatur; deinde purgatio lenis inſtituatur: & cùm materia ſcorbutica non ſit eiuſdem ſubſtantiæ, ſed ex diuerſis humoribus miſta, iterum ad præparationem accedatur, & hinc, ſi opus ſit, medicamentis idoneis humores præparati rurſum euacuentur. Quod niſi obſeruetur, & materiâ adhuc crudâ, & ſpecificâ humorum corruptione nondum ſuperatâ, purgantia exhibeantur, materia mota & conturbata anxietates multas parit. Imò obſeruatum, non paucos citra purgantium vſum conualuiſſe, vſurpatis medicamentis attenuantibus, incidentibus, & peculiari vi ſcorbuto aduerſantibus.

Præparantia in ſcorbuto qualia.

Itaque primò, vt experientiſſimi Medici Salomonis Alberti, anteceſſoris olim mei, verbis vtar, ea vſurpanda medicamenta, quæ terreum, & feculentum humorem colliquent, attenuent, incidant, diſſipandóque abſtergant, vt ſolutâ obſtructione, quod craſſius eſt, faciliùs in aluum, corporíſque ſentinam excidat; quod tenuius & seroſius, ad vias vrinæ deriuetur, & vtrumque adeò, quò vergit natura, per conferentia loca euacuetur. Nam & craſſiores ſæpe huius humoris partes cum vrina excernuntur, & cum ægri commodo vrinæ ferè nigræ, & turbidæ, quæque nigrum ſedimentum deponunt, emittuntur.

Regulæ generales in præparatione humorum obſeruandæ.

Monendum tamen de iſtis: Primò, ad vniuerſalem methodum ſemper hic reſpiciendum, & naturam humoris, ac corporis conſtitutionem conſiderandam eſſe. Vbi enim frigidi, & craſſi humores ſunt, & in iis, qui in frigido, humido, ac craſſo aëre viuunt, attenuantibus, & incidentibus fortioribus vtendum: in aliis mitiora adhibenda.

Deinde, ſi morbus radices altiùs egerit, & diu iam durauerit, fortioribus remediis, & magis attenuantibus, tam internis, quàm externis, ſudoriferis, balneis, ac aliis. Tutiſſimum tamen eſt, ſemper à mitioribus incipere, & paulatim ad fortiora progredi. Et ſi morbus curationi non cedat, & cum laudabilibus vrinis incrementum ſumat, ſignum eſt, medicamenta debiliora eſſe, quàm morbi & cauſſæ magnitudo requirit, & propterea ad fortiora progrediendum.

Tertiò, aperientibus & attenuantibus medicamentis quæ in aliis morbis vſurpantur, ſolis fidendum non eſſe, ſed ea addenda, quæ peculiari proprietate huic morbo aduerſantur. Non enim eſt de nihilo, quod aliquoties monet Eugalenus, Medicos aliàs doctos fruſtrà in hoc morbo, quem non rectè cognitum habuerant, curando laboraſſe, qui proculdubio & aperientia ac euacuantia, & alterantia, atque confortantia vſurparunt; ſed fruſtra: cùm cacochymiam ſcorbuticam cognitam non haberent. Neque enim quælibet aperientia, vel humorem melancholicum alterantia hic ſufficiunt, ſed ſemper ea vſurpanda, & admiſcenda, quæ humoris huius naturam reſpiciunt. Ideóque etſi quæ obſtructiones hepatis, lienis, ac vicinorum vaſorum aperiunt, & intemperies eorum corrigunt, quæque in aliis melancholicis affectibus vtilia ſunt, & hic locum habeant, vt radices *aperientes, ſcorzoneræ, caryophyllatæ, helenij, cichorij, polypodij, gentianæ, rhaponthici, ariſtolochiæ rotundæ, ſcillæ*; cortices *tamariſci, capparum*; folia *chamædryos, chamæpythios, cuſcutæ, agrimoniæ, fumariæ, hyſſopi, lupuli, ceterach, ſcolopendrij, betonicæ, origani*; flores *geniſtæ, cichorij*; è fructibus *amygdalæ amaræ, baccæ lauri, iuniperi*, & ſimilia: ea tamen quæ huius humoris proprium vitium peculiari vi corrigere poſſunt, ſemper addenda.

Poterit ergo primò talis potio parari.

℞. *rad. cichor. fœniculi, polypod. q.* an. ℥.j. *cort. tamariſc. rad. cappar.* an. ℥. ß. *cochlear. becabung. fumariæ, omnium recent.* an. M.j. *ceterach, chamædryos, hyſſop. capill. veneris, linguæ ceruinæ,* an. M.j. *paſſular.* ℥.j. Coq. ſ.a. Colaturæ clarificatæ ℞. ℥.xx. dulcoretur *ſacchar. cando,* & add. *cinnamom.* ℥.ij. F. potio pro 4. vel 5. doſibus; vel addatur *ſacchar.* q. ſ. & fiat *ſyrupus*, cuius ℥. j. ß. detur, cum *aq. ſcolopondr. fumar. cochlear. naſturt. aquatic. becabungæ.*

Vel ℞. *Aq. ſcolopendr. fumar. chamædr.* an. ℥.iij. *ſyr. de ſcolopendr. de fumar. byzantina ſ.* an ℥.j. *ſpir. vitrioli* ℈.ß. Fiat potio pro 3. doſibus.

D. Salomon Albertus hoc digeſtiuum præſcribit.

℞. *Paſſular. minor. ſacc. acetoſæ imbutar.* ℥.j.ß. *rad. polypod. quern.* ℥. ß. *aſari* ʒ.ij. *biſtort.* ʒ.iij. *glycyrrhiz. oxylapathi,* an. ʒ.ij. *cort. rad. cappar.* ʒ.iij. *tamariſci, ſem. aniſi, fœniculi,* an. ʒ.j.ß. *agni caſti* ʒ.j. *vrticæ* ℈.iv. *herb. cuſcutæ, acetoſæ, capill. veneris, lichen. petrei, ceterach, linguæ ceruinæ,* an. M.ß. *thymi, epithymi,* an. P.ij. *flor. borrag. bugloſſ. violar.* an. P.j. *cinnamom.* ʒ. ij.

Coq. in *aq. pura ad* ℔.j. In colatura clarificata diſſolue *ſacchar.* q. ſ. Coq. ad ſyrupi conſiſtentiam. Cuius ℥. j. ß. detur quotidie, cum *aq. ſcolopendr. capill. veneris, lupuli,* an. ℥.j.

Poterit & ſpiritus ſalis, cremor tartari, tartarum vitriolatum, vel ſpiritus tartari compoſitus, quem vulgò miſturam ſimplicem nominant, in iuſculo carnis, vel alio conuenienti liquore exhiberi.

Materiá hiſce vel ſimilibus medicamentis præparatâ, & viis apertis, ad purgantia accedendum. Licet etiam præparantibus quædam purgantia admiſcere, vt aluus nonnihil laxetur, & humores ad aluum ſenſim deducantur. Eligantur autem, vt etiam ſupra dictum, leniora purgantia; cùm fortiorum & vehementiorum purgantium vſu, ipſa experientia teſte, ægri in hoc morbo in præſentiſſimum diſcrimen adducantur, & vitæ periculum ſæpe coniiciantur. Ideóque confectionem Hamech plerique docti abhorrent. Si tamen infundatur, vel coquatur, mitior fit.

Vt ℞. *Decoct. fol. ſenæ ſec. Auguſt.* ℥.iv. *confect. Hamech* ʒ.j. ß. *el. diaphœnic. roſat. Meſ.* an. ʒ. ß. Bulliant ſemel atque iterum, & colentur. Colaturæ add. *mannæ* ℥. ß. Iterum colentur. F. hauſtus.

Vel ℞. *Rad. polypod. q.* ℥.ß. *cort. rad. cappar. fraxini,* an. ʒ. ij. *abſinth. centaur. min. chamædr. ceterach,* an. M.ß. *thymi, epithymi,* an. P.j. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. ℥. ß. *hellebor. nigr. præp. fol. ſenæ el.* an. ʒ.iij. *rhabarb.* ʒ.ij. *cinnamom.* ʒ.ß. *conſeru. fumar. cochlear. borrag.* an. ℥.j. ß. Contundenda contundantur, & affundantur *aq. vel vini, vel ſeri lactis* ℔.iij. ac in vaſe duplici coq. in baln. per horas ij. Colaturæ exhibeantur ℥. ij. manè, & horis duabus ante cœnam.

Vtile eſt etiam hoc medicamentum.

℞. *Paſſular. polypod. q.* an. ℥. ß. *iuiubar. ſebeſten,* an. num. vj. Coq. in aq. Colatur. ℞. Vnc. viij. In iis infund. *fol. ſenæ el.* Vnc. ß. *epithym. Cret.* ʒ. ij. *turbith elect. helleb. nigr. præpar.* an. ℈. ß. *zingib. caryophyll.* an. ℈. j. In colatura diſſoluatur mannæ ℥.ß. Iterum coletur. F. hauſtus.

Vel paretur talis potio.

℞. *Rad. polypod. q.* ʒ.vj. *aſari, cort. tamariſc. rad. cappar.* an. Drach.ij. *chamædr. capill. vener,* an. M.j. *epithym.* Vnc.ß. *flor. borrag. bugloſſ. cichor.* an. ʒ.ij. *fol. ſenæ el.* Vnc.j. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. Drach.j. *paſſular. exacinatar.* Drach.vj. Infund. in ſ. q. *ſeri lactis*. In colatur. Vnc.vj. diſſolu. *el. Indi, vel roſat. Meſue,* prout humoris natura poſtulat, Vnc. ß. Iterum colentur. Add. *ſyr. de fumar. compoſ. vel de cichor. cum rhabarb.* ʒ. vj. Miſce. F. potio purgans pro duabus doſibus.

℞. *Rad. polypod. q. ſcorzoneræ,* an. ℥.ß. *fumariæ, cochlear.* an. M.ß. *ſem. endiuiæ, aniſi, fœniculi, carui,* an Drach.j. *cort. rad. capparum* Drach ij. *ceterach, capill. vener. borraginis,* an. M. ſem. *fol. ſenæ* ℥.j. *agar. trochiſcati* ʒ.ij. *rhabarb.* ʒ. j. *flor. cordialium* P.j. *ſpicæ Indicæ, cinnamom.* an. ℈. j. *ſchœnanthi* ℈. ij. Coquantur *in ſero lactis*. Colaturæ ℞. ℔.j. Adde *ſyr. de cichor. cum rhabarb. roſ. ſol.* an. Vnc.j. *ſucci cochleariæ, vel ſcelotyrbici alicuius* Vnc.j. ſem. Miſce. Pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Rad. cichor. petroſelini, polypod. q.* an. Vnc. ſem. *cort. tamariſc. rad. cappar.* an. Drach. ij. *helleb. nigr. præp.* Drach.j. ſem. *cochlear. naſturt. aquat. becabung.* an. M.j. *ceterach. agrimon.* an. M. ſem. *ſem. aniſi, fœniculi, agni caſti,* an. Drach.j. *paſſular.* ℥.j. Coq. *in* ſ.q. *ſeri lactis caprini*. In colatur. infund. *fol. ſenæ el.* ℥.j. *rhabarb. elect.* ʒ.j. *flor. borrag. bugloſſ. geniſtæ,* an. P.j. *cinnamom. caryophyll.* an. ʒ.ß. Colaturæ ℞. Vnc.ix. *ſyr. de fol. ſenæ,* Vnc. j. *fumar. comp.* ʒ.vj. *cremor. tartari* ℈.j. M.F. potio pro 3. doſibus.

Vel ℞. *Electuar. diacatholic.* Vnc. j. *confect. Hamech,* ʒ. iij. Infund. *in decocto, vel aq. becabung. & cochlear.* Vnc.iij. Poſtea colentur: add. *ſyr. de fol. ſenæ,* Vnc.ß.

Pilulæ.

℞. *Pilular. tartarear. Quercetan.* Drach.j. Fiant Pilulæ mediocres.

Vel ℞. *Pilular. aggregat.* ℈.ij. *tartarear.* ℈.j. *Extract. hellebor. nigr.* g̅.vj. Fiant pilulæ xxj.

Vel ℞. *Pulu. rad. gialapæ* ʒ.ß. *pilular. tartarear.* Drach.j. *tartari vitriolati, pulu. ſem. ſinapi, naſturtij,* an. Scrup. ß. Cum *ſucco abſinthij, vel fumar. vel oxymel. ſcillit.* F. pilulæ, quarum Drach. ſem. ſæpiùs ante cœnam exhiberi poteſt.

Pulueres.

℞. *Fol. ſenæ* Vnc.ß. *epithymi, cremor. tartari,* an. Drach.ij. *cinnamom. caryophyll. galangæ, ſem. aniſi,* an. ℈.j. *diagryd.* ʒ.ß. F. puluis: Doſis ʒ.j.

Vel infundatur ℥. ß. in ſero lactis.

Nec incommodè exhibetur puluis ſenæ, noſtræ deſcriptionis.

℞. *Fol. ſenæ el.* Vnc.j.ß. *cremor. tartari* ʒ.vj. *cinnamom.* ʒ.iij. *caryophyll. galang.* an Drach.ſem. *diagryd.* Drach.j.

Poſſunt quoque huius pulueris Drach.ij. vel iij. pro ratione virium in ſ. q. ſeri lactis per noctem infundi, & colatura manè exhiberi.

Commendatur etiam ad ſcorbutum exſtirpandum hic puluis.

℞. *Aloës, croci oriental.* an. Drach.ij. *myrrhæ* Drach.j. *Electuar. de ſucco roſar. in tabul.* Vnc.ſem. Fiat puluis, cuius Drach.j. exhibeatur mane, & iterum Drach.j. horis duabus ante cœnam, in lacte caprino, aut ſero lactis caprini, aut in lacte, in quo naſturtium aquaticum coctum ſit.

Si propter aloës amaritiem puluis hic alicui minùs arridet, pro tabulis de ſucco roſar. ipſum electuar. ſumatur, & F. pilulæ.

Vel ℞. *Fol. ſenæ* Vnc.ß. *epithymi, polypod. q. cremor. tartari, rad. rhabarb. monac.* an. Drach. ſem. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. ℈.ij. F. puluis.

Laudatur & hic puluis, cùm pituitoſus humor admiſtus eſt.

℞. *Fol. ſenæ, agarici trochiſc. croci, epithymi,* an. Drach. ij. F. puluis. Doſis Drach.j. vel ij.

Paſſulæ purgantes.

Vel parentur hæ paſſulæ purgantes.

℞. *Fol. ſenæ elect.* Vnc.j. *mechoacann. albiſſ. polypod. q.* an. ʒ.vj. *flor. cordial.* an. P.j. *cinnamom.* ʒ.ß. *ſem. fœnicul.* Drach.j. *glycyrrhiz. raſæ* Drach.j. ſem. Ebulliant in ſ. q. *aq. vel vini,* & macerentur per noctem in infuſione. Colaturæ leniter expreſſæ, ℞. ℔.j. cui adde *ſacch. alb.* Vnc.ij. *mann.* Vnc.iij. Coquantur ad ſpiſſitudinem Iulebi: cui ſub finem adde *ſucci cochlear.* ℥.ij. Rurſum ſemel atque iterum ebulliant. Tandem add. *crem. tartari,* Drach.vj. *paſſular. minor. lotar.* Drach.x. M. Et maneant paſſulæ in infuſione, de quibus datur Vnc.ß. vel j. vel Vnc.j. ß. pro ætatis & virium ratione. Si opus eſt, poſſunt, dum ſumuntur, g̅.j. vel ij. *extract. ſcammonij* addi.

Bolus.

Vel ℞. *Electuar. diacatholic.* Vnc. ſem. *confect. Hamech* Vnc. ſem. *pulu. fol. ſenæ, crem. tartari,* an. ℈. ſem. vel ℈. j. Cum *ſaccharo*. F. Bolus.

Antiſcorbutica Medicamenta.

Corpore hoc modo euacuato, ad fortiora aperientia, & ea inprimis, quæ morbo huic propria eſſe diximus, accedendum, & medicamenta, quæ ſale volatili abundant, ac humorum cruditatem, & deficientem coctionem, ac fermentationem corrigere, & vt Vvierus loquitur, craſſos & crudos humores penetrare, eóſque ſubtiles, & tenues reddere, obſtructiones aperire, & vitioſos humores hinc inde per corpus diſperſos diſcutere, vel per vrinas educere, & peculiarem illam humorum corruptionem impedire poſſunt, vſurpanda.

Cùm enim, vt ſuprà diximus, humor hic ex deficiente coctione, & πυδυμάτων ſalis, ac ciborum craſſorum, primam originem habeat, ea ſemper medicamenta, quæ defectum illum ſupplent, & quæ ſale volatili abundant, ac humorem iſtum craſſum & fixum volatilem reddere, & craſſis ſpirituoſam quaſi raritatem inducere, ea ſuo loco mouere, vt ab vtilibus faciliùs ſeparari, & ex eo corpore per conuenientes vias euacuari poſſint, apta reddere valent, quæque occultum illud vitium, & peculiarem huius humoris corruptionem corrigere valent, vſurpanda.

Medicamenta autem quæ hæc præſtant, ſale volatili abundant, & acrimoniam quandam cum amaritie coniunctam habent, atque inſuper longâ experientiâ ad hoc malum profligandum plurimùm poſſe, comprobata ſunt, qualia ſunt: *Cochlearia*, quæ facilè primas inter iſta medicamenta tenet, & malo huic peculiariter aduerſatur, vt longa experientia docuit; ſiue cruda comedatur, ſiue cum ſaccharo in conſeruam redigatur, ſiue ſuccus eius exhibeatur, vel etiam aqua inde deſtilletur. Sale enim volatili acri, cum amaritudine quadam coniuncto, abundat: vnde aperit, penetrat, crudos illos ac craſſos humores volatiles reddit, vt Chymici loquuntur, diſcutit, per vrinam & ſudores expurgat, viſcera roborat. Nonnullis Britannica dicta putatur, quòd in litore Britanniæ oppoſito copioſè proueniat, vt & in aliis regionibus, quibus hic morbus Endemius. Creatoris enim optimi ſapientiâ factum, vt vbi ob loci naturam morbi aliqui quaſi vernaculi ſunt, domeſtica etiam remedia copioſiùs creſcant. Britannicam primò à Friſiis Romanis militibus monſtratam fuiſſe, refert Plinius. *Naſturtium, eiúſque ſpecies omnes*, & inprimis *aquaticum*, quod ad hunc morbum inter cætera vtilius eſt. *Becabunga*, cuius vſum quidem nonnulli, ſi ſola vſurpetur improbant, metuúntque, ne ſuâ humiditate excreſcentiæ lienis potiùs materiam ſuppeditet. Verùm etſi hoc ita facillimè metuendum non ſit, & ſale volatili, quem obtinet, eodem modo, vt alia antiſcorbutica medicamenta in hoc malo efficax ſit: tamen hoc etiam fatendum, ſalem illum volatilem in cochlearia longè eſſe copioſiorem,

Cochlearia. *Britannica.* *Naſturtium.* *Becabunga.*

quàm

quàm in becabunga, & becabungam plus humoris aquei obtinere; ideóque ex his duabus plantis miſtis optimum, experientiâ teſte, emergit remedium, & cùm becabunga minùs ſit calida, quàm reliquæ illæ plantæ, commodiſſimè non ſolùm ad ipſum ſcorbutum, ſed etiam vbi febris, ac calor præter naturam adeſt, exhiberi, eiúſque dimidia pars reliquis addi poteſt. *Raphanus Ruſticanus*, nonnullis Armoracia: *chelidonium minus*, quod à Germanis peculiari nomine *Schorbuyck kreutlein* appellatur; *ſedum minus*, quod illecebram vocant, ſed cùm acrius ſit, minùs tutum pleriſque putatur. Scripſit tamen ad me nuper vir Excell. Dn. D. Ioh. Dieterus, Illuſtriſſ. Elect. Brandeburg. Viduæ, & Berolinenſis Medicus, in Suecia Sereniſſ. Sueciæ Regis Chirurgum ſibi retuliſſe, ſe in promptu habere pro copiis naualibus in maxima copia Aquam ſtillatitiam craſſulæ minoris, quæ ibi vberrimè in ſuperficie rupium ſerpit, à cuius vſu ægrotantes, qui ſcorbuto vrgentur, initio valde languerent; tandem tamen mirè conualeſcerent, & tantam morbi vim potione hac ſimplici ſe leuaturum largè promiſiſſe. *Numularia, ſinapi*, vnde vſus obtinuit, & commodè fit, vt ſalſis, ac fumo exſiccatis carnibus, & piſcibus condimenti loco ſinapi apponatur; *raphanus, trifolium aquaticum, arum*. Ferunt etiam in Noruvegia, prope Bergas, celebre ob piſces venales Emporium, terram quandam rubram, ſigillatæ ſimilem effodi, quæ ſit certum, & efficax huius morbi remedium.

Raphanus ruſticanus. Chelidonium minus. Sedum minus.

Alij referunt in eadem Noruvegia ad hunc morbum profligandum feliciſſimè vſurpari fructum chamærubi cuiuſdam, qui ſub nomine Chamæmori Noruvegicæ à Carolo Cluſio *in hiſtoria plantar. rarior. lib. 1. cap. 5.* deſcribitur. Cùm autem quæ hac de re notatu digna ſunt, ex epiſtola D. Henrici Hojeri medici recenſeat, ea hic inſerere libet: *Ex ipſo fructu*, inquit, *Electuarium, rudi Mineruâ, conficiunt quotannis Noruvegij atque Finmarchij, in hunc fermè modum. Baccas in fictili aut aheno per ſe ad mediocrem conſiſtentiam coquunt, nullo alio addito liquore: cùm enim ſucci plenæ ſint, molles, alieno humore irrigari non expetunt: quanquam in delicatioribus ſunt nonnulli, qui melicrati Fionenſis, (quo ſummè delectantur Septentrionales iſti) aliquid affundant. Hanc confectionem idoneis vaſis exceptam, & ne corrumpatur ab ambiente aëre, butyro diſſoluto obductam, vſui ſtudioſiſſimè reſeruant: nobile ſanè, & probatiſſimum illis aduerſus ſcorbutum remedium. Etenim non facilè credas, quæ miracula iſta gens ſolâ hac medicina faciat quotidie: vt omnino fatendum ſit, nihil ad hanc eſſe vel cochleariam illam, tot encomiis hactenus celebratam, vel becabungam, vel ſiſymbrium, cardaminem, & id genus alia, quibus Germani ſeſe efferunt. Et meritò admiranda ſingularis Dei benignitas, quòd Nordlandiæ longiùs ad ſeptentrionem remotæ, & fœdiſſimis morbis ob cæli ſolique inclementiam miſerabiliter ſcatenti, indigenis remediis proſpicere voluerit. Enim verò morborum crudorum, putridorum, melancholicorum mira hic vbique ſeges. Idcircò neceſſitas miſeros ruſticanos varia auxilia edocuit, vt nunc vel in grauiſſimis caſibus pauperculus aliquis accommodè ſibi ſuiſque mederi ſciat. Ita nonnulli ſcorbuticos, quamvis ridiculè, tamen benè, atque vtiliter hunc in modum curant: In vicinam aliquam inſulam moris abundantem exponunt, ibidémque ſolos relictos domum non transferunt, priuſquàm ſanitati ſunt reſtituti. Tunc enim illi, quaſi ab omni humanitate excluſi, vitæ tamen (quod credibile eſt) cupidi, moris veſci coguntur, ſiue vt extremo remedio promiſſam ſanitatem recuperare tentent, ſiue vt ſitim, quâ vtplurimùm torquentur, extinguant. Dúmque hoc ad ſanitatem agunt, ſine dubio intra paucos dies oppido conualeſcunt. Hyeme verò, quando id non licet, electuario ſuo non minùs feliciter vtuntur, ſine certa doſi, aut cuſtodia. Alioqui toto curationis tempore nullo alio alimento vtuntur.* Hactenus Hojerus.

Chamærubi fructus.

Idem Dn. Doctor Iohan. Dieterus ad me perſcripſit, in Finlandia ad morbum hunc ſiue debellandum, ſiue præcauendum, in vſu eſſe Rangiferorum ſanguinem, quem dum mactantur, manu exceptum hauriunt: An quia hoc animal abundanti paſtione chamæmori, cuius fertilis, vt fertur, eſt iſta regio, qualitatem huic morbo aduerſam ſibi conciliat?

Rangiferorum ſanguis.

Sunt prætereà & alia quædam, quæ etſi cum prioribus æqualem efficaciam non habent, & ipſa tamen ad hoc malum ſatis vtilia ſunt: vt *fumaria, abſinthium, idque vulgare potius, quàm Romanum, ſeu Ponticum*: cùm non ſolùm aperiat, & detergat, ſed & roboret, *carduus benedictus, cuſcuta, ceterach, ſcolopendrium, hyſſopus, capillus ♀ ris, chamædrys, betonica, agrimonia, polypod. quernum, bugloſſum, borrago, radices helenij, oxylapathi, aſari, cortic. tamariſci, capparum, flores & ſemen geniſtæ, flores ſambuci, ſem. agni caſti, epithymum*: & vbi febris ac calor adeſt, *cichorium, endiuia, acetoſa, acetoſella, ſuccus citri, limonum, aurantiorum*: Quorum loco etiam *Spiritus ſalis, vitrioli, & ſulphuris*, exhiberi poſſunt.

Admonitio de medicamentis antiſcorbuticis.

Hoc enim hic omnino etiam notandum, cautione quadam in exhibendis, illis antiſcorbuticis medicamentis, quæ omnia ferè ſunt calida, & acria, opus eſſe. Nam cùm iſti humori crudo, & craſſo varij alij humores in corpore abundantes admiſceri poſſint, iique ſæpe bilioſi & calidi, ac humores in hypochondriis detenti efferueſcant quaſi, & calorem quendam concipiant, cauendum, ne medicamentis nimiùm calidis malum exaſperetur. Itaque non incommodè cum ſero lactis talia medicamenta exhibentur.

Rectè autem de medicamentis ſcorbuto propriis monent authores, in ſuccis maiorem efficaciam eſſe, quam in decoctis; & teſtatur id experientia. Cuius rei cauſſa eſt, quòd maximam efficaciam habeant hæc medicamenta à ſale volatili, qui coctione diſſipatur, vt & in exſiccatione plerumque euaneſcit: in ſuccis verò, vt & in conſeruis, ferè integer manet. Ideò raphanus ruſticanus in conueniente liquore macerandus; ex cochlearia, naſturtio, becabunga ſuccus exprimendus, vel conſerua paranda.

Multò minùs hic locum habent, aut aliis præferenda ſunt extracta cochleariæ, naſturtij, quæ quidam, ne non Chymici eſſe videantur, præ aliis commendant. Etſi enim è quibuſdam plantis vtilia ad ſcorbutum extracta parari poſſe non negem: tamen ex iſtis plantis, quarum vis maximè in ſale volatili conſtat, hoc fieri non poteſt; cùm ſal iſte volatilis cum ſpiritu vini, vel quocunque alio, qui ad extrahendum adhibetur, liquore ſeſe vniat, & auolet, & corpus ita ſale hoc deſtitutum, maximâ ex parte inefficax ad hunc morbum curandum relinquatur.

Extracta in ſcorbuto an vſurpanda.

Ex his varia compoſita parantur, quorum aliqua recenſere libet.

Decocta, & potiones.

Pauperibus propinari poteſt cereuiſia, in quâ naſturt. aquat. cochlearia & becabunga cocta ſint. Vel eadem in lacte coquantur.

Paratu facile, & nullibi ferè deficiens medicamentum eſt hoc:

♃. *Naſturtij aquat.* M. iij. & cùm haberi poteſt, *acetoſæ minoris, in agris naſcentis, cum toto*, M. ij. Concidantur craſſo modo, & per noctem macerentur in *lactis caprini* ℔. viij. Poſtea coquantur ad ℔. ij. conſumtionem, & colentur. Colaturæ ℥. vj. bibat æger manè, & horis duabus ante cœnam, & medicamenti huius vſum continuet, donec meliùs ſe habere animaduertat.

Vel coquatur cochlearia, & becabunga in lacte dulci, ſi febris abſit; vel ſi febris adſit, in lactis ſero, & decoctum exhibeatur, quo ſolo multos ſcorbuticos ſe curaſſe teſtatur Eugalenus.

Verùm cùm, vt ſuprà dictum, plantæ iſtæ coctionem fortem non ferant, in vaſe duplici, & clauſo coquendæ, aut infundendæ potiùs, ne ſal volatilis, à quo omnis vis, diſſipetur; aut, quod commodius videtur, detur ſuccus harum plantarum in lacte, vel ſero lactis. Quo modo hiſce medicamentis vulgus in Friſia, Hollandia, & aliis locis lacti aſſuetum, quo acrimonia eorum nonnihil obtunditur, vti ſolet. Serum tamen lacte commodius eſt; cùm ab eo caſeoſæ partes, quæ obſtructiones parere poſſunt, ſeparatæ ſint. Et teſtatur Eugalenus, imò ipſa experientia, longè maiorem efficaciam eſſe in ſuccis, quàm in decoctis. Ne verò ſucci valde ventriculum offendant, aliquid ſacchari, & pulueris cinnamomi, ac aniſi addi poteſt; atque ea ipſa de cauſſa etiam conſeruarum cochleariæ, & ſimilium plantarum vſus commodiſſimus eſt.

Vel ♃. *Cochlear. naſturt. aquat.* part. æq. *bekabung.* dimid. part. Contundantur in mortario lapideo, & *in lacte caprino, vel ſero* coquantur. Succus tamen præſtat, & ob id non magna liquoris copia affundenda.

Commendatur & decoctum abſinthij, atque hoc plurimos, qui paralyſi ſcorbuticâ citra febrem laborarunt, ſe ſanaſſe teſtatur Eugalenus.

Et omnino πολυθρύλλητον, & longo vſu probatum eſt medicamentum, quod fit è *ſucco cochlear. naſturt. aquat. ſiſymbrij, cardamin. & becabungæ.* Exprimitur ex his plantis ſuccus, vel per ſe, vel affuſo lacte, aut ſero lactis, & ℥. iv. vel ℥. vj. exhibentur. Poteſt etiam aliquid aquæ cinnamomi & ſacchari albiſſimi adiici.

Vel ♃. *Succor. expreſſor.* ℥. ij. *ſeri lactis caprini* ℥. iij.

Si adſit calor, addatur *ſuccus acetoſæ.*

Vel ♃. *Becabung. cochlear. naſturt. aquat.* an. M. j. Contundantur, & infundantur in vino Rhenano; poſtea colentur cum expreſſione.

In colatura infundatur nodulus ſequens.

♃. *Sem. naſturt.* ℥. ß. *cinnamom. garyophyll. macis*, an. ʒ. j. Detur quotidie hauſtus.

Vel ♃. *Rad. raphani agr.* ℥. j. *cochlear. naſturt. aquat. becabung.* an. M. j. *fumariæ* M. ß. Contuſis in mortario marmoreo affunde *lactis, vel ſeri lactis caprini* ℔. j. ß. Stent in loco calido hor. 12. poſtea colentur. Colaturæ add. *croci* Scrup. j. *cinnamom.* ʒ. j. ß. *vel aquæ cinnamom.* ʒ. ß. Miſc.

Vel paretur hoc decoctum.

♃. *Rad. cichor. fœnicul. raphani ruſtic.* an. ℥. j. *ari præpar.* ʒ. ß. *cochlear. naſturt. aq. bekabung.* an. M. ij. *cardui benedict. fumar. centaur. minor. abſinth.* an. M. ß. In vaſe clauſo coquantur in *ſeri lactis caprini, vel vini Rhenani* ℔. iv.

Vel ♃. *Naſturt. aquat. cochlear.* an. M. ij. *radic. raphan. agreſt.* ℥. ß. *galangæ, cinnamom.* an. ʒ. ij. Conquaſſ. omnia in mortario lapideo, & affuſa ſ. q. *ſeri lactis*, ſtent in loco calido per noctem, manè colentur.

Et de talibus potionibus manè, & horis duabus ante cœnam hauſtus

hauſtus exhibeatur; commodúmque eſt, ſi æger poſt hauſtum matutinum ſumtum, in lecto ſudare poſſit.

Vel ℞. *Succi herb. cochlear. naſturt. aquat.* an. cochlear. ij. *chelid. minor. acetoſ.* an. cochlear. j. *abſinthij* cochl. ß. Miſce cum hauſtu ſeri lactis. Adde *Aq. cinnamomi* parum.

Vtatur æger quotidie manè, ſuperſudando per horam, vel quantum vires ferunt.

Vel ℞. *Cochlear.* M. j. ß. *acetoſ. recent.* M. j. *ſeri lactis caprini, vel vaccini,* q. ſ. Efferueant in vaſe duplici clauſo, & ſtent infuſa, donec refrigerentur. Colaturæ ℞. *Pro ſingulis doſibus* ℥. iv. *ſyrup. è ſucco cochlear.* Vnc. j. *aq. cinnamomi* Drach. ij. Miſce. Pro vnica doſi, & ſic ſingulis diebus, quamdiu opus erit.

Vel ℞. *Succi ſedi medij, ſeu vermicularis, becabungæ, naſturtij aquat. cochlear.* an. ℥. ß. *ſeri lactis caprill.* ℥. ij. *croci, macis, cardamomi,* an. Scrup. ß. *aq. cinnamomi,* ʒ. j. Miſce pro hauſtu.

Vel ℞. *Becabungæ, naſturt. aquat. cochlear.* an. M. iij. Contuſis adde *ſeminis Erucæ, rad. Iridis noſtratis hortenſis,* an. ℥. ß. *zingiber. garyophyll.* an. ʒ. j. Coq. cum *vini rubri* ℔. ij. Colaturæ per aliquot dies manè detur cyathus vnus, ægérque ad ſudorem ſe componat.

In iis, qui frigidioris ſunt conſtitutionis.

℞. *Becabungæ, naſturtij, cochlear.* an. M. j. *cinnamom. galangæ, croci,* an. Scrup. ij. *ſpicæ Indicæ* ʒ. ß. Macerentur in vini albi ſextariis ij. Factáque leni ebullitione colentur. Colaturæ manè & veſperi hauſtus ſumatur.

Vel ℞. *Cochlear. becabung. naſturt. aquat.* an. M. j. *radic. raphan. agreſt.* ℥. j. ß. Contundantur in mortario marmoreo, & affund. *lactis caprini,* q. ſ. & benè miſceantur. Stent in infuſione horis xij. poſtea Coq. horæ ſemiſſe in vaſe duplici. Coletur, & exhibeatur. Doſis Vnc. vj. manè, & horis duabus ante cœnam.

Si ventriculus ſit debilis, aliquid cinnamom. vel zingiber. addi poteſt. Et ſi corpus ſit frigidius & œdematoſum, maceratio & coctio in Vino Rhenano fieri poteſt.

Semen erucæ contuſum, & in nodulo ligatum, ac in vino maceratum, etiam ad curandum ſcorbutum vtile eſt.

Vel ℞. *Radic. polypod. q. cichorij,* an. ℥. j. *rhapontici, raphani ruſtican.* an. ℥. ß. *radic. ari præpar.* ʒ. ij. *naſturt. aquat. fumar. abſint. ceterach,* an. M. j. Coq. in ſero lactis in vaſe duplici, & Colatura ſaccharo, ſi placet, dulcoretur.

Vel ℞. *Sem. erucæ* ʒ. ij. *naſturt. aquat. abſinth.* an. ʒ. j. *ceterach,* M. ij. *linguæ ceruinæ,* M. ß. *croci* ℈. j. *cinnamom.* ʒ. j. Affundatur vini q. ſ.

Nonnulli & cortices radicis iu glandis cum naſturtio copioſiore coctas commendant.

Recenſet Vvierus, & alij, quædam medicamenta, quæ iis in locis, vbi Scorbutus familiaris eſt, vulgò vſurpari ſolent. Hoc remedio infinitos curatos ſcribit:

℞. *Abſinth. vulgaris, granor. iuniper. contuſor.* an. M. j. *lactis caprini,* menſur. j. vel ℔. iv. Coq. ad tertiæ vel quartæ partis conſumtionem: pòſt colentur cum forti expreſſione. Colaturæ add. *croci* Drach. ß. vel Drach. j. & ſemel, atque iterum rurſum ebulliant, & denuò colentur. Decocti huius hauſtus tepidus ter de die propinetur, manè, horâ 5. pomeridiana, & cubitum ituro.

Alij hoc vſurpant:

℞. *Becabung. naſtaurt. aq.* an. M. iij. Contuſis adde *ſemin. erucæ, radic. iridis cœleſtis,* an. ℥. ß. *zingiber.* ʒ. ij. *piper. longi* ʒ. j. Poſtea affunde menſur. dimid. *vini rubr.* & colentur. De quo manè detur hauſtus, ægérque in lecto tectus ſudet, ídque continuetur 9. diebus.

Idem Vvierus in Friſia Orientali hunc potum ingratum, & abominabilem in vſu eſſe dicit:

℞. *Vini Rhen.* menſur. vi. deinde ℞. *Rad. raphani agr.* ℥. iij. Quæ contundantur, & contuſis affundatur pars vini, & hora 1. macerentur, poſtea colentur, & Colatura cum vino reliquo miſceatur. In huius vini parte aliqua diſſolue *ſtercoris taurini, & anſerini* (pro quibus malim *ouillum* ſubſtituere, quo in *ſero lactis* diſſoluto, & colato, febres iis in locis, proculdubio ſcorbuticas, à quibuſdam curari audio) ana partem, quæ tres nuces iuglandes æquet: diſſolutum coletur cum forti expreſſione, & Colaturæ cum reliquo vino miſceatur, in quo ſuſpendatur in nodulo hor. 24. *pulueris nucis moſchat. & garyophyll.* an. ʒ. ij. Hunc potum, quoties ſitit, ægro exhibent, & nullum alium potum præbent. Vbi febris & calor coniunctus eſt, lac ebutyratum, vt appellant, in quo cochlearia & becabunga cocta ſint, vel cum ſucco earum exhibeatur.

Syrupi.

Syrupus ſceletyrbicus Foreſti hic eſt. ℞. *Succi cochleariæ, becabungæ,* an. ℔. iij. *ſacchar. optimi* ℔. ij. Coquantur ſimul, & ſ. a. F. Syrupus.

Syrupus cochleariæ compoſitus, Vratiſlauiæ vſitatus, & olim à Reipubl. illius Medico ordinario, D. Gaſparo Packiſchio præſcriptus.

℞. *Herb. cochlear. naſturt. aquat. agrimoniæ, Sij aquat. aſplenij, hemionitid. ſaluiæ, capill.* ♀, *chamædryos, praſſij, fumariæ, veronicæ, pentaphylli, fol. ebuli,* an. M. j. *ſem. aniſi, fœniculi, naſturtij, apij, petroſelini, pulpæ ſem. bruſci, aſparagi,* an. ʒ. j. *melon.* ʒ. ij. *rad. filicis, œnanthæ, aſparagi, pimpinellæ, borraginis, bugloſſ. polypod. tuſſilaginis, glycyrrh. taraxaci, cortic. radic. cappar.* an. ʒ. j. ß. *flor. hepaticæ, borraginis,* an. M. ß. F. Horum omnium ſ. a. decoctio in ſ. q. *Aq. naſturt. aquat.* ad remanentiam ℥. xl. Stent in decoctione vſque ad infrigidationem. Colentur cum forti expreſſione. Colaturæ adde *ſacch. rub. opt.* ℔. iij. Bulliant lentiſſimo igne ad ſpiſſitudinem Syrupi. Clarificentur, & aromatizentur cum ſubſcripto nodulo, qui

℞. *Pulu. rhabarb.* ʒ. iij. *cinnam.* ʒ. j. *garyophyll. macis,* an. Scrup. ij.

Aquæ deſtillatæ.

Quibus decocta non arrident, iis aqua deſtillata cochleariæ, naſturtij aquat. vel aquæ compoſitæ Scorbuticæ exhibeantur. Et ſemper danda eſt opera, vt ad talia medicamenta æger ſudet.

Aqua ſcorbutica à Quercetano *cap. 7. Pharmacop.* deſcripta, hæc eſt.

℞. *Cort. capparum, fraxini, tamariſci, rad. polypodij querni,* an. ℥. ij. *herb. cochleariæ, naſturtij aquatici, ſummitatum meliſſæ, eupatorij Meſue, ceterach, chamædr. chamæpit.* an. M. ij. *ſem. fœniculi, aniſi, cardui benedict.* an. ʒ. j. ß. *flor. geniſtæ, centaurij minoris, hyperici, ſambuci, epithymi,* an. P. ij. Omnia macerentur per tres dies, in *aq. fumariæ, ſeri lactis,* an. ℔. iij. *vini albi generoſi,* ℔. iv. *oxymelitis ſcillitici,* ℔. j. Deinde colentur & exprimantur: expreſſioni adde *trochiſcorum de capparibus, dialaccæ,* an. ʒ. vj. Poſtea deſtillentur per cineres ad ſiccitatem. Doſis ℥. ij. manè tribus horis ante cibum, continuando per aliquot dies ſecundum morbi magnitudinem.

Aqua ſcorbutica Tobiæ Dorncreilij hæc eſt.

℞. *Rad. raphani ſylueſtris acerrimi* ℔. iv. *polypod. querni mundi* ℥. j. ß. *cortic. rad. cappar.* ℥. ß. *ſem. fœniculi* ℥. j. *cardamomi* ℥. ij. *croci Orientalis* ʒ. j. Radices raphani incidantur in orbiculos tenuiſſimos; reliqua verò puluerizentur ſubtiliſſimè, & ſimul infundantur in *vini Rhenani albi* ℔. xvj. & ſtent in infuſione in loco calido per octiduum, vaſe quotidie ſemel atque iterum agitato.

Deinde adde *aquæ cochleariæ, becabungæ, naſturtij aquatici,* an. ℔. j. ß. *chamædryos veræ, fumariæ compoſit.* an. ℔. j. *ſeri lactis caprini* ℔. j. ß. Miſce, & deſtillentur in balneo Mariæ igne lentiſſimo.

Noſtræ aquæ ſcorbuticæ hæc eſt deſcriptio.

℞. *Cortic. tamariſci, fraxini, rad. cappar. rad. polypod. q. aperient.* an. ℥. j. *gentianæ* ʒ. vj. *helenij, ari, cortic. citri,* an. ℥. ß. *chamædryos, chamæpityos, cardui benedicti,* an. M. j. *trochiſc. de abſinthio, de capparibus,* an. ℥. j. *ſem. erucæ,* ℥. ß. Contundantur. Contuſis Adde *Rad. raphan. ſylueſtr. acerr.* ℔. j. ß. *naſturtij aquat. cochlear. becabung. fumar.* an. ℔. iij. Et cum prioribus contundendo miſceantur, & ſ. a. digerantur, & affuſâ *vini Rhenan. aq. cuſcut. cardui benedict.* an. ſ. q. Deſtillentur.

Aqua antiſcorbutica Dn. D. Michaëlis Doringij Phyſici Vratiſlauienſis.

℞. *Herb. cochleariæ, naſturtij aquat. becabungæ, nummulariæ, chelidonij minor.* (vel in defectu rad. eius) *barbareæ, ſiue accipitr.* an. M. j. *flor. cordial.* an. ʒ. ij. *calend.* ℥. ß. *rad. gentianæ* ℥. j. ß. *calami arom.* ʒ. vj. *helenij, ari,* an. ℥. ß. *cortic. citri ſiccor. aurant. ſicc.* an. ℥. iij. *trochiſc. de eupator.* an. ʒ. vj. *ſem. cuſcut.* ℥. ß. *cochleariæ, naſturtij aquat. aniſi, fœniculi,* an. ʒ. ij. Infundantur per triduum in *aq. fumariæ, cuſcutæ, cardui bened.* an. ℔. iij. *vini albi generoſi* ℔. ij. *aq. noſtræ meliſſæ comp.* ℔. ß. F. ſ. a. in vaſis vitreis per B. M. deſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum *ſpecier. diambr.* ʒ. ij.

Aqua meliſſæ compoſita, quâ potiſſimùm apud fœminas, ad cor & vterum roborandum, flatus diſpellendos, & id genus affectus vtitur, hæc eſt.

℞. *Herbæ meliſſæ veræ* M. vj. *cardui bened. flor. calendulæ,* an. M. j. ß. *cortic. citri ſiccor.* ʒ. vj. *cinnamom. acutiſſ.* ℥. ß. *rad. angelicæ, calam. aromat. pimpinellæ,* an. ʒ. ij. *croci integri* ʒ. j. Infundantur in *vini Vngarici opt.* quart. iij. *vini deſtillati rectificati* ℥. iij. Stent in infuſione per dies quatuor, quotidie agitando. Poſtea deſtillentur per B. M. in vaſe vitreo.

Alia eiuſdem.

℞. *Herbæ cochleariæ, becabungæ, naſturtij aquat. fumariæ, verbenæ, chamæpit.* an. M. j. *flor. geniſtæ, hyperic. borrag. bugloſſ.* an. M. ß. *rad. helenij, chelidonij maior.* (de quo verè affirmare poſſe teſtatur, ſe eius ſolius ſucco expreſſo, cum vino vel cereuiſia exhibito, apud pauperes ſemel atque iterum lienem tumentem ac dolentem perſanaſſe) an. ʒ. vj. *cortic. citri* ℥. ß. *trochiſc. de rhabarb.* ʒ. v. *ſem. cuſcutæ* ℥. j. *aniſi, fœniculi,* an. ℥. ß. *galangæ* ʒ. vj. Infundantur per triduum in *aq. fumar. cuſcutæ, cardui benedict. vini albi generoſi, maluatici,* an. ℔. j. ß. F. ſ. a. in vaſis vitreis deſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum ex ſpecierum diambræ ʒ. ij.

Vel ℞. *Succi ſedi med.* ℔. j. ß *cochlear.* ℔. j. *Vermicularis, ſeu ſedi min.* ℥. iij. *anagallid. aquat. ſeu becabung. naſturtij aquat.* an. ℔. ß. *nummulariæ* ℥. iij.

Succi hi optimè depurentur per digeſtionem in balneo roris, deinde digerantur cum *rad. acori vulg.* ℥. iv. bene inciſ. per duos dies naturales, poſtea exprimantur. ¡Colentur optimè. Adde ſacchari parum, vel q. ſ. Deſtillentur in balneo vaporoſo, vaſis benè occluſis, ad conſiſtentiam mellis. Aqua per ſe ſeruetur,

ſeorſim

ſeorſim etiam extractum. Ex capite mortuo, ſeu herbis reſiduis ſal arte extractus, & ipſe ſeruetur.

Vel ℞. *Rad. ſcorzoneræ, ſarſaparillæ*, an. ℥. ij. *cort. tamariſci, fraxini*, an. ℥. j. ß. *cochlear. recentis, naſturtij aquat. becabungæ, nummulariæ, agerati, chamædryos, chamæpityos, ceterach, meliſſæ*, an. M. ij. *ſem. cardui Mar. aquileg. carduib.* an. ℥. ß. *fœnic.* ℈. ij. *flor. geniſtæ, hyperici, ſambuci, centaur. minor.* an. M. j. Infundantur in *ſeri lactis, aq. fumariæ vel naſturtij aquat. vini albi*, an. ℔. iv. Deſtillentur per cineres. Liquoris manè ℥. ij. exhibeantur.

Vel ℞. *Cochlear. naſturt. aquat. becabung.* an. M. iv. *nummulariæ, abſinth. fumar. ſcordij, perſicariæ, meliſſ. chamædr. chamæpit.* an. M. j. *ſarſæ parillæ, ligni guaiaci*, an. ℥. iij. *aq. naſturtij aquat. agrimon. vini albi*, ana quantum ſatis. Deſtillentur.

Vel ℞. *Naſturt. aquat. cochlear.* an. M. iij. *abſinth. ſedi minoris*, an. M. ij. *rad. raphani agreſt. in orbiculos conciſ.* ℔. iv. *ſcorzoneræ* ℥. j. *cort. rad. cappar. tamariſci*, an. ʒ. iij. *ſem. fœnic.* ʒ. vj. *granor. paradiſ. cardamomi, croci*, an. ʒ. j. Affunde *Rhenani vini* ℔. xvj. *aq. cochl. fumar.* an. ℔. j. *ſeri caprini* ℔. ij. Stent in balneo tepido per diem, poſtea deſtillentur. Detur deſtillatum continuis diebus, an. ℥. iij.

Vel ℞. *Cochlear. becabung. naſturt. aquat. perſicar. nummular.* an. M. j. *chamædryos, chamæpit. ſcordij*, an. M. ß. *rad. helenij, filicis, ireos, aſari, ſcorzoneræ, ſarſæparillæ*, an. ℥. j. *cort. tamariſci, cappar. fraxini*, an. ʒ. ij. *flor. ſambuci, borrag.* an. M. ß. *gran. iuniper. contuſor.* ℥. iij. *cort. citri, cinnamom.* an. ʒ. iij. *croci, ſpicæ Indicæ*, an. ʒ. ij. *ſem. erucæ, vrticæ, fœnic.* an. ʒ. j. ß. Affunde *aq. bugloſſ. meliſſæ, naſtur. aquat.* an. part. iij. *ſucci limonum, aceti, tunic. ſambuci*, an. part. j. Digerantur diebus aliquot in vaſe clauſo. Poſtea exprimatur ſuccus: Expreſſus in B. ad ſapæ conſiſtentiam deſtilletur.

Remanentiæ affundatur aqua deſtillata, *oxymel. ſcillit.* ℔. j. *vini* ℔. iij. Diebus aliquot digerantur, iterúmque deſtillentur.

Spiritus.

Spiritus. Efficacior eſt ſpiritus harum plantarum, id eſt, liquor ex viridi planta exſtillans, per crebram deſtillationem ab humore aqueo maxima ex parte ſeparatus, qui totam ferè vim, quæ in magna mole eſt plantæ, huic affectui conueniens, complectitur. Poteſt enim ex cochlearia, naſturtio, centaur. minor. aliiſque plantis æque ardens ſpiritus ac ex vino elici, quod qui non expertus eſt, vix credit. Totum autem artificium in fermentatione & digeſtione conſiſtit.

Extracta liquida, ſeu eſſentiæ.

Extracta liquida & eſſentiæ. Commendat Ronſſéus *abſinthij, cochleariæ, fumariæ, chamædr. tincturam*, aut eſſentiam, eámque in morbis melancholicis, & qui iam radices multos annos fixerant, plurimùm potuiſſe, ſe compertum habere ſcribit; & Nobilem quendam, qui multos annos flatibus hypochondriacis laboraſſet, ac vere & autumno variis multiſque pharmacis ſe maceraſſet, tandem ſolâ fumariæ, & chamædryos quintâ eſſentiâ, vt appellat, minimo negotio reſtitutum fuiſſe, & hoc ceu domeſtico, ac familiari medicamento ad annos plus minùs 12. ad morbi præcautionem felici ſucceſſu vſum fuiſſe refert.

Paratur autem hæc tinctura, vt & *lib. 5. Inſtit. part. 3. ſ. 3. cap. 9.* docuimus, ſi ſpiritu vini optimo herbæ macerentur, donec tincturam, ſeu viriditatem herbarum imbibat, deinde reiectis iis herbis, nouiſque additis infuſio repetatur, ídque ter vel quater, donec ſpiritus vini tincturâ & eſſentiâ plantarum ſaturatus ſit; cuius tincturæ ægro manè paruum cochleare propinetur.

His tincturis cognati ſunt liquores, quos nonnulli eſſentias nominant. Ex plantis conuenientibus, cochleariâ, fumariâ & ſimilibus exprimitur ſuccus, qui in Baln. digeritur, donec ſedimentum craſſum ſubſideat, & reliquus ſuccus clareſcere & rubeſcere incipiat. Tum quod clarum eſt per inclinationem à fecibus ſeparatur, atque iterum digeritur, donec feces nullæ ampliùs ſubſideant. Vt diutiùs aſſeruari poſſit hic liquor, eius libræ vni ſacch. ℥. iij. addi, & Baln. calore ad ſyrupi liquidi conſiſtentiam coqui poſſunt.

Mixturæ.

Poteſt & ad hoc malum debellandum mixtura talis parari.

℞. *Spirit. tartari compoſ.* quem vulgò miſturam ſimpl. nominant, ℥. ij. *extr. gran. iuniper.* ʒ. ij. *pimpinell. calam. arom.* an. ʒ. ß. *croci* ℈. ß. *eſſentiæ, ſpiritus*, vel in defectu, *ſucci vel ſyr. cochleariæ, naſturtij aquat.* an. ʒ. ij. *ſyr. cinnamom.* ℥. ß. *fumariæ, acetoſ. citri*, an. ℥. j. Miſceantur omnia exactè, digerantur, colentur. Doſis à ʒ. j. ad ʒ. iij.

Electuaria.

Vel ℞. *Conſeru. cochleariæ* ʒ. ij. *chamædr. acetoſæ, cichorij, rad. condit. helenij*, an. ℥. ß. Cum *ſyr. acetoſ. citri, & endiuiæ, vel byzant.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. fumar. cochlear.* an. ℥. j. *abſinth. borrag. rad. condit. pimpinellæ, cichorij*, an. ℥. ß. *ſpec. diarrhod. abbat. diapliris*, an. ʒ. ß. Cum ſyrup. acetoſit. citri, F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. cochleariæ* ℥. iij. *fumar. flor. geniſtæ, borragin. meliſſ.* an. ℥. j. ß. *cortic. citri condit. nucis Indic. condit.* an. ℥. j. *extr. gran. iuniperi*, ʒ. ij. *confect. alcherm.* ʒ. j. Cum *ſyr. cochlear. vel ſceletyrb.* Fiat Electuarium.

Pulueres.

In corporibus frigidioribus hic puluis vſurpari poteſt.

℞. *Cubebar. macis, granor. paradiſi*, an. ʒ. ß. *ſem. erucæ* ʒ. iv. *croci* ʒ. ij. F. puluis. Doſis ʒ. j. cum *lact. caprini* ℥. iv. mane & veſperi.

Laudatur & hic puluis.

℞. *Cinnamomi opt. nuc. moſch. ſem. naſturt.* an. ʒ. ij. *croci* ℈. j. F. Puluis. Doſis ʒ. j. cum *aq. cochlear. vel fumariæ*, dulcoratis *ſyr. fumar. vel cochlear.*

Non ſine fructu etiam in ſcorbuto exhibetur puluis ille D. Birckmanni, quem, eiúſque vires Quercetan. *Pharmacop. dogm. reſt. lib. 1. cap. 20.* deſcripſit, qui, ſi libet, additione ſalis naſturt. cochleariæ, ſem. erucæ, croco, & aliis huic morbo accommodatior reddi poteſt. Paratur autem hoc modo.

℞. *Rad. ari præparat.* vt Quercetanus ibi docet, ℥. ij. *acori vulg.* (forſan acori veri, vulgò calami aromatici dicti) *pimpinellæ*, an. ʒ. j. *oculor. cancri præp.* ℥. ß. *cinnamom.* ʒ. iij. *ſalis abſinthij, iuniperi*, an. ʒ. j. *ſacch. roſ.* q. ſ. F. Puluis.

Vel ℞. *Rad. ari præpar.* ʒ. ij. *pimpinellæ, calami arom. ligni rhodij*, an. ʒ. ß. *nummular. flor. geniſtæ, ſem. naſturt. erucæ, fœnic. carui* an. ℈. ij. *caryophyll. cubeb. zingib.* an. ℈. j. *cinnamom.* ℈. ij. *ſalis fraxini, tamariſci, abſinthij*, an. ℈. ß. *Rotul. diarrhod. vel diapliris*, ad pondus omnium. F. Puluis.

Rotulæ & morſuli.

Rotulæ & morſuli. Poſſunt ex pulueribus rotulæ & morſuli formari, additis ſpeciebus diapliris, diarrhod. diatrionſantal. confect. de hyacintho, cordial. temper. trochiſc. de capparibus.

Poſtquam aliquoties hæc medicamenta vſurpata fuerint, vtile eſt, ſi morbus non cedat, purgationes ſupra præſcriptas repetere, præcipue ſi aluus officium non facit, & deinde iterum ad horum medicamentorum vſum redire, quæ tum inſenſibiliter, tùm ſenſibiliter per vrinas, & ſudores vitioſorum humorum reliquias euacuare, & diſcutere valent; quâ in re quò natura vergat, videndum, eiúſque conatui à Medico ſuccurrendum, vt mox dicetur.

Acidulæ. Non etiam incommodus eſt vſus acidularum, cùm & illatum potus materiam ſcorbuticam euacuare, & abſumere poſſit, præcipuè ferratarum, cum aliàs chalybs in obſtructionibus lienis ſummum ſit remedium; de qua re videatur epiſtola Ronſſei, quam de quæſtione, An acidulæ ſcorbuto conueniant, ſcripſit. Si verò fontium acidulorum copia non detur, chalybs præparatus, & crocus martis aperiens illorum loco vſurpari poſſunt. *Chalybs præparatus.* Vim enim & obſtructiones viſcerum, præcipuè lienis aperiendi, & aluum mouendi in chalybe eſſe, non ſolum recentiores, Fallopius, Crato, Blaterus, Guilhelmus Fabricius, & alij deprehenderunt, ſed & iam olim Dioſcorides *lib. 5. cap. 50.* vim aluum mouendi ſquamæ ſtomomatis ineſſe annotauit.

Vrinam cientia. Vt reliquiæ è corpore extermınentur, videndum quò natura vergat. Quæ circa primas vias & lienem eſt materia, ſæpe ſatis commodè per vrinas, quæ craſſæ & nigræ tum redduntur, euacuatur. Itaque ſi materiam ad vias vrinæ vergere videmus, idoneis medicamentis ea adiuuanda: quem in vſum pleraque medicamenta contra ſcorbutum pugnantia, vtilia ſunt, & inter ea fumaria. Et omnino diuretica, præcipuè ex ſcorbuticis illis, habent magnam vim hunc morbum curandi. Vnde Hippocrates *de internis affect.* lienoſis diuretica dare præcipit. Et Galenus 1. *ad Glauc. cap. 11.* in omni quartana iubet vti diureticis; *& 2. ad Glauc. 11.* lienem per vrinas purgat, & 7. *de ſimpl. med. fac.* cappares lienem per vrinas purgare ſcribit. De via vt ſoliciti & anxij ſimus, opus non eſt. Eſt ea ſatis manifeſta & compendioſa per arterias. Habet enim lien illas copioſas, per quas breui viâ ad vias vrinarias ſuperflua è liene euacuari poſſunt. Vallerius *ad Hollerium lib. 1. cap. 40.* recitat hiſtoriam Religioſi cuiuſdam, cui ter, aut quater in anno intumeſcebat lien, cum dolore eius lateris, totiúſque abdominis tumore incipiente. Hic tandem nigris erumpentibus vrinis, atramento ſimilibus, per quinque aut ſeptem dies continuantibus, priſtinam recipere ſolitus eſt incolumitatem.

Præter alia autem hìc etiam vtilia ſunt, ſem. quatuor frigida maiora, eruca, rad. valerianæ, cortic. radic. cappar. & tamariſci, leuiſtic. baccæ iuniperi.

Subodorifera, & balnea. Quæ verò in ambitu corporis hærent reliquiæ, eæ cùm ſenſibiliter tùm inſenſibiliter diſcutiendæ ſunt. Ad eas ſenſibiliter diſcutiendas balneum & Laconicum inſtitui poteſt; in aqua autem balnei coquantur folia & radices maluæ, brancæ vrſinæ, becabungæ, naſturt. aquat. artemiſia, flores meliloti, chamæmeli, betonica, abſinth. grana iuniperi, ſemen. lini, baccæ lauri; ægérque in balneum, vel laconicum deſcenſurus ſumat decoctum vel ſuccum, vel aq. acetoſæ, becabungæ, naſtúrtij, cochleariæ, fumariæ cum vino, cui ſalis abſinthij, vel cardui benedict. Scrup. j. addere commodum eſt: vel ſumat rob ſambuci ʒ. iij. ſalis abſinthij, vel carduibened. ℈. j. cum aqua fumariæ, cochleariæ, naſturtij, carduibened. pimpinellæ; vel pulueris pimpinell. ʒ. j. cum aq. fumariæ; vel etiam aliquid theriacæ, aut Mithridatij. Poſtea decocto herbarum modò enumeratarum totum corpus abluatur, ac herbis ipſis coctis fricetur. Eadem etiam extra balneum, vt æger in lecto ſudet, exhiberi poſſunt, atque cum in finem vſurpari etiam decoctum guaiac, ſarſæparillæ, chinæ, ♀ diaphoret. bezoarticum minerale.

Salomon

Salomon Albertus ad ſudorem ciendum hoc pharmacum exhibet.

℞. *Gentianæ* ℈.j. *rad. aſari* ʒ.ß. *cinnamom.* ℈.j. *piperis, zingiber.* an. ℈.ß. *myrrhæ* ℈.j. *croci* gr.iij. Cuius pars vna detur in balneum ſe demittenti, altera è balneo exeunti, cum ℥.iij. huius potiunculæ.

℞. *Acetoſell. becabung. fumariæ, naſturt. aquat.* an. M.ß. Contuſa in mortario marmoreo, macerentur *in vini albi* ℔ j. Exprimatur ſuccus.

℞. *Gentianæ* ʒ.ij. *calami aromatic. piperis, zingib.* an. ʒ.j. ß. *myrrh. rubræ* ʒ.ß. *croci* gr. xv. Detur ʒ. j. ingredienti balneum, & tantundem egredienti, cum liquoris ſequentis Vnc.iij.

℞. *Becabung. ſiſymbrij, cardamines, fumariæ, acetoſæ*, an. M.j. Contundantur in mortario lapideo, & cum vini Rhenani ℔. j. exprimatur ſuccus.

Ad ſudorem etiam miſtura ſimpl. exhiberi poteſt, vel aq. theriacalis.

Vel vice Laconici, aut balnei, in lecto æger ſtragulis opertus ſudet, iiſdem vel hac potione aſſumta.

℞. *Naſturt. aquat. becabung. cochlear.* an. M.j. Contundantur in mortario marmoreo, & ſuccus exprimatur. Adde *piperis longi, zingiber. ſem. erucæ, ſinapis*, an. ʒ.ß. Affundatur *vini* ſextarius, vel paulò plus. Succi expreſſi calefacti exhibeantur ʒ. v. manè per dies aliquot. Et plerumque plus ſudationibus, quàm purgationibus, ac venæſectione perficitur.

Si venter, & crura intumuerunt, tale decoctum ad ſudandum parari poteſt.

℞. *Abſinth. rutæ, matricariæ, chelidonij min. leuiſtici cum toto*, an. M.ij. *flor. chamæmel.* M.j. *ſem. erucæ* M.j.ß. *ſulphuris*, Vnc.j. Coq. in ſ. q. vini, quo lapides igniti perfundantur, vel fumus membris tumidis excipiatur.

Aut ſi æger ob debilitatem balneum tolerare non poſſit, paretur hoc decoctum, quo linteamina imbuantur, iiſque calidis corpus ſæpius abſtergatur.

℞. *Ligni guaiaci, cort. berber. ſambuci, ſem. erucæ*, an. ℔. ß. *matricariæ* ℔. ij. *nitri, aluminis*, an. Vnc.iij. *vini* q.ſ.

Tandem cùm à colluuie prauorum humorum, eorúmque vaporibus viſcera, inprimis lien, hepar, ventriculus, vt & cor, pulmones, cerebrum labefactari, iiſque praua diſpoſitio imprimi ſoleat, neceſſarium eſt, vt contra has iniurias viſcera roborentur, & licèt prauitas humorum deuicta ſit, humoréſque praui è corpore exturbati, membris quæ labefactata, & à naturali conſtitutione deiecta ſunt, ſuccurratur iis remediis, quæ labem impreſſam eluere, ſpiritus inſtaurare, viſcerúmque tonum reſtituere valent.

Roborantia ventriculum. In hoc verò negotio expediendo obſeruandum, quæ pars præcipuè in conſenſum trahatur, quámque inprimis humores vitioſi occuparint; ideóque ex antiſcorbuticis medicamentis ea eligenda, vel iis admiſcenda, quæ viſcera, & coctioni publicæ dicatas partes roborare valent. *Ventriculum.* Itaque ne nauſea aliqua à medicamentorum vſu concilietur, & ventriculus à vitioſis humoribus, quos in eum Lien, & vicinæ partes eructant, & flatibus, ac vaporibus, qui ex aluo, & vicinis locis in eum aſcendunt, flacceſcat, & in ſuo officio deficiat, roborandus *abſinthio*, cuius vel ſummitates in potu macerandæ, vel conſerua exhibenda, *conſerua roſar. ſ. vel vitriol. myrobal. chebulis condit. zingiber. & cortic. citri conditis, nuce Indica condita, ſyr. de cinnamomo, rob iuniperi, ſpec. aromat. roſat. diambræ, elixir proprietat.*

Neque extern næglígenda, cerotum ſtomachale, ol. menthæ, maſtiches, macis, caryophyll. abſinthij, balſamum Indicum, ſacculi ſtomachales, & ſimilia.

Hepar. Ad Hepar roborandum vſurpari poſſunt, *agrimonia, ageratum, chamædrys hepatica, ſpica nardi, abſinthium, ſpec. diapliris, electuar. de vino Hollerij, diapaſſulatum eiuſdem, Aqua hepatica, & ex hepate vituli deſtillata*, & vbi aliquis calor coniungitur, *cichorium, ſpec. diarrhodi diatrionſantal.*

Extrà etiam fomenta, linimenta, emplaſtra applicentur, quæ hepar roborant, eiúſque tonum conſeruant.

Lienem. Ad Lienem, *ceterach, lingua ceruina, chamæpitis, cortic. cappar. tamariſci, ſyr. de pomis, de fumaria, de ſcolopendr. crocus & tinctura ♂, extractum ſplenetic. Quercetan. Aq. ſplenetic. compoſ. aqua ſchœnanthi Tabernæmontani, trochiſci de cappar. puluis diacappar. Rondeletij, oxymel. ſplenetic. eiuſdem, el. de chalybe.*

Extra etiam conuenientia medicamenta vſurpentur.

Cor. Ad Cor roborandum, *confectio alchermes, conſerua borraginis, bugloſſ. fl. tunicis, meliſſæ, cortic. citri condit. fl. citri condit. nux Indic. condita, ſyr. de cortic. citri, tunicis, de cinnamom. ſpec. cordial. temper. confect. de hyacintho, el. de gemm. diamarg.* quibus omnibus admiſceatur cochlearia.

Foris, *ol. citri, cortic. aurant. benzoës, macis, garyophyll. cinnamom. balſamum Indic. & idonea vnguenta, linimenta, ac ſacculi.*

Pulmones. Ad Pulmones, *Hyſſopus, capill.* ♀, *radic. helenij, conſerua roſ. veronicæ, fl. iridis, radic. condit. helenij, ſpec. diaireos, rob. iuniperi, aqua & extract. pectoralia.*

Ex. gr. ad Hepar, & Lienem paretur hoc electuarium.

℞. *Conſerua cochleariæ* ℥. j. ß. *chamædryos, ſcordij, cichorij*, an. ℥.j. *rad. condit. helenij* ʒ. ß. *ſpec. diarrhod. abb. diapliris*, an. ʒ. ß. Cum ſymp. acetoſell. F. Electuarium.

Vel hæ rotulæ parentur:

℞. *ſpec. diarrhod. abbat.* ℈. iv. *diatrionſantal. trochiſcor. de cappar.* an. ℈.j. *ſacchari in aq. naſturt. & agrimon. diſſolut.* ℥.ij. F. Rotulæ.

Lien fomentetur decocto *flor. geniſtæ, tamariſc. rutæ, vrticæ, naſturt. aquat. & ſimilium.* Poſtea inungatur tali vel ſimili vnguento.

℞. *Ol. de cappar. rutac. amydal. amar. ſambucin.* an. vnc. ß. *ſucci bryoniæ, filicis, Nicotianæ veræ*, an. ʒ. vj. Coq. ad ſuccorum conſumtion. Add. *pulu. ſubtilis radic. aſari, cyclamin. cort. rad. cappar. ſem. agni caſti*, an. ℈.ij. *ceræ*, q.ſ. F. Linimentum.

Vel paretur cataplaſma ex radice bryoniæ coctâ in vino ad mollitiem, contuſa, & cum farina lupinorum, & hordei, ac oleo de cappar. in formam cataplaſmatis miſtâ.

Et ſi tumor, ac durities aliqua Lienis adſit, debito modo curetur.

CAPVT VII.

De Curatione ſpeciali aliquot affectuum, qui Scorbuto coniunguntur.

ETſi verò plerumque, ſi legitima, & modo iam præſcripto curatio inſtituatur, ſymptomata, ac morbi, qui ſcorbutum comitantur, euaneſcere ſoleant ſponte, idque maximè in ſcorbuto nondum inueterato accidat: ſi tamen malum radices iam egerit, & humores vitioſi partem aliquam altiùs obſederint, peculiaribus interdum ad aliquos morbos, ac ſymptomata profliganda remediis opus eſt. Ideóque aliquid de quorundam affectuum, qui cum ſcorbuto coniungi ſolent, curatione addemus.

Et quidem generalis lex curandi hoſce morbos eſt, vt adhibeantur medicamenta, quæ aliàs morbi iſti vel ſymptomata, *Regula generalis curandi affectus ſcorbuticos.* quando vrgent, poſtulant: his verò admiſceantur quæ peculiari vi huic morbo aduerſantur. Nullus enim morbus, qui cum ſcorbuto coniungitur, integrè curatur, niſi ſimul ſcorbutus curetur, & medicamenta ſcorbutica admiſceantur: teſtatúrque experientia, Medicos ſæpe in tertianis, quartanis, hydrope, ictero, & aliis morbis, qui latentem ſcorbutum coniunctum habent, curandis fruſtra laborare iis ſolùm medicamentis, quibus aliàs ij morbi tolli ſolent, niſi ſimul antiſcorbutica exhibeantur. Hæc autem cùm *cap. præcedente* propoſuerimus, illa paſſim è practicorum libris pateant, & plura ſint, quàm vt hic recenſeri vel poſſint vel debeant, paucis hæc tractabimus.

De curanda difficili reſpiratione, & pectoris anguſtia.

Difficilem primò reſpirationem, & anguſtiam illam quod *Difficilis reſpirationis & pectoris anguſtiæ curatio.* attinet, non tollitur illa ſolùm thoracicis, ſed adhibenda ſunt, quæ ſcorbuto inprimis reſiſtunt, & inprimis cochlearia. Et cùm plerumque febres, ac obſtructiones cum ea coniungantur, admiſcenda quæ febrilem calorem temperant, de quibus poſtea: aperientia item, capill. ♀, cuſcuta, ceterach, carduus benedict. fumaria, betonica. Eugalenus ſpecies pliris archontic. commendat. Vtilis etiam eſt confectio alchermes, crocus, & alia cordialia.

De gingiuarum corruptione, dentium & oris vitiis.

Gingiuarum, dentium & oris vitiorum. Gingiuarum laxitas, putredo & fœtor, quod vitium Plinius, & Strabo, vno nomine Stomacacen nominant, curatur medicamentis abſtergentibus, putredinem inhibentibus, partem adſtringentibus, & ſiccantibus, qualia ſunt *aquilegia*, quæ commune nomen cum hoc malo, quod Germanis *Ageley* dicitur, habet, *ſaluia, roſmarinus, hyſſopus, biſtorta, balauſtia, nux moſchata, roſæ rubræ, equiſetum, fol. quercus, cortic. granator. cortic. prunor. ſyluestr. oxyacanthæ, berber. ſumach. rad. ariſtoloch. biſtortæ, myrrha, alumen, vitriolum, mel roſatum, diamorum, mel & oxymel ſcilliticum*, & qui efficaciſſimus hic eſt, *Spiritus vitriol:* quibus & ex iis aliqua addenda, quæ contra ſcorbutum peculiarem vim habent, vt *cochlear. naſturt. aquat. numularia.*

Collutiones oris.

Poſſunt ergo tales plantæ in vino auſtero, vel aqua coqui, & decocto mel roſatum, & alumen addi, eóque gingiuæ frequenter ablui.

Vt ℞. *Tormentillæ, biſtortæ cum radicib.* an. M. j. *malicorij*, Vnc.j. *ſumach*, Vnc. ß. Coq. *in aq.* ℔. ij. ad ℔. j. remanentiam. Colaturæ *add. aluminis* ℈.ij. *mellis optim.* Vnc.ij. Miſce.

Vel ℞. *Cortic. radic. prunor. ſyluestr. fol. & cortic. berber.* an. Vnc.j. *fol. rubi* M.j. *rad. pirethr. ariſtoloch. rot. filicis, pentaphyll.* an. Vnc.ß. *thuris* Drach.j. Coq. *in vino, & aqua:* decocto add. *mel roſ. & diamori*, an. ℥.j. Eóque ſæpius os colluatur.

Commendatur etiam hæc, vt vſu probata, oris collutio.

℞. *Fol. naſturt. aquat. menthæ, ſatureiæ, roſ. rubr. immatur.* an. M. ſem. *ſem. aquileg.* Drach.ij. *balauſt.* Drach. ſem. Coq. *in aqua ferrata.* Colatur. ℞. Vnc. viij. adde *alumin.* ℈.ij. *mel. roſ. col.* Vnc. ſem. F. Collutio oris.

Vel ℞. *Cochleariæ, ſiſymbr. cardamin. naſturt. aquat. roſar. rubr.* an. M.j. Coq. *in aqua ferrata.* Colat. ℞. Vnc.x. add. *mell. crudi* ʒ.vj. *alumin.* ʒ. j. F. oris collutio.

Vel ℞. *Cortic. prunor. ſyluestr.* Vnc.j. *cochlear. naſturt. aquat.* an. M.j. *roſar. rubr.* M. ſem. *balauſtior.* ʒ.ij. Coq. *in ſ. q. aquæ chalybeatæ.* Colaturæ adde aliquid *aluminis, mell. roſat. colati, & diamori.* Miſce.

Vel

Vel ℞. *Cortic. interior. prunor. ſylueſtr. oxyacanthæ, roſarum rubr.* an. M.j. Coq. *in aq.* ℔.iij. ad ℔.j.ß. Colatura vſurpetur pro oris collutione.

Vel ℞. *Aq. plantagin. prunell.* an. ℥.iv. *ſaluiæ, mellis roſat. colat.* an. Vnc.j. *ſpiritus vitrioli* ſcrup. ſem. M. pro oris collutione.

Vel ℞. *Saluiæ* M.ß. *ariſtolochiæ, pyrethri. aluminis*, an. ʒ.ij. *camphoræ* ʒ.ß. Coq. *in vini* ℔.j. ß. Colentur.

Vel ℞. *Salis, alumin.* an. ʒ.ij. *Aquæ* ℔.j. Coq. parum.

Vel ℞. *Balauſtior. ſumach, roſar. rubr.* ana Vnc. ß. Coq. *in aq.* ℔.iv. ad ℔. ij. add. *mellis roſati* Vnc.ij. *alumin.* Drach.ij. Miſce.

Vel ℞. *Plantaginis cum radic. fol. peruinc. aquilegiæ, cimarum rubi, ſambuci*, an. M.j. *flor. roſar. rubr. balauſt.* an. ℥. ß. Coq. *in aq. & vini rubri adſtringent.* an. ℔.j.ß. ad dimid. part. abſumtionem. Col. adde *mel. roſ.* ℥.iij. M.

Aqua deſtillata.

Sæpe ſola cochleariæ, aut becabungæ, naſturtij vel Nicotianæ aqua ſufficere poteſt, ſi iis os colluatur.

Vel ℞. *Fol. ſaluiæ, betonicæ, aquilegiæ*, an. M.ij. *rutæ, flor. roſar. rubr.* an. M.j.ß. *rad. biſtortæ, pyrethri, ſarſaparillæ*, an. ℥. ß. *ireos Fl.* ʒ. vj. *ligni Rhodij* ℥. ß. *nucis moſch. cinnamom. myrrh. maſtiches, cortic. citri*, an. ℈. ij. *camphoræ* ℈. ß. *vini Rhenan.* ℔.iij. *ſucci cochlear. naſturtij aquat.* an. ℔.ß. Stent per dies 7. in infuſione in vaſe benè clauſo, quotidie agitentur, hinc deſtillentur.

Vtile eſt & plantas quaſdam, vt ſaluiam, cochleariam, naſturtium, numulariam frequenter maſticare, vel iis gingiuas fricare, vel cortices citri ſucculentos frequenter gingiuis affricare.

Linimenta.

Vel ℞. *mellis roſat. col.* ℥.j. *oxymel. ſcillit.* ℥.ß. *alumin. vſti* ℥.ß. Miſce pro Linimento.

Vel ℞. *Mell. roſ. col.* ℥.j. *ſyr. de roſ. ſiccis* ℥.ß. *ſpir. vitriol.* q.ſ. ad gratam aciditatem. Miſc. & miſtis bis de die gingiuæ allinantur.

Vel ℞. *Alumin. vſti* ʒ.ß. *nuc. moſch.* num.ij. *mell.* ℥.ß. Miſce ſuper igne.

Vel ℞. *Mellis ſcillit.* ℥.j. *ſpiritus vitrioli*, q.ſ. ad aciditatem conciliandam.

Vel ℞. *Pulu. rad. biſtortæ* ℥.ß. *fol. aquileg.* ʒ.ij. *ſalis* ſcrup.j. Cum *diamoro*, redigantur in formam linimenti. Efficax eſt hoc linimentum.

℞. *Fl. maluæ albor. fol. ſaluiæ min. aquileg.* an. ʒ.ß. *myrrhæ, nucis moſchat. theriac.* an. ʒ. j. *aluminis vſti* ſcrup. ij. Puluerisata ſubigantur *cum melle*. F. Linimentum.

Fortius eſt hoc, & conueniens gingiuis putreſcentibus:

℞. *Mellis* ℥. ij. *aceti* ℥. j. *fl. æris* ʒ. j. *alumin.* ſcrup.j. Coquantur donec rubefiant. Deinde adde *pulu. ſaluiæ, nucis moſchat. CC. præpar.* an. ʒ.ſem. F. Linimentum. Poteſt etiam addi *pulu. ſabinæ.*

Vel fricentur ſingulis diebus manè, ac veſperi gingiuæ ſale & aceto, donec ſanguis ex gingiuis profluat: aut colluatur os decocto ſedi minoris, ſeu vermicularis.

Vſu longo expertum eſt hoc Linimentum.

℞. *Pulu. fol. aquileg. menthæ criſpæ, ſaluiæ, nuc. moſch. myrrhæ*, (quam tamen quidam omittunt) an. ʒ.ij. *aluminis vſti* ℥. ß. (alij ʒ.x.) *mellis virginei* ℥.iv.ß. vel q.ſ. Mel calefiat ad ignem & deſpumetur, deinde calenti pulueres ſenſim inſpergantur, & Miſc. F. Linimentum.

Alij mellis virginei loco mel roſatum, vel ſcilliticum, vel etiam oxymel ſcilliticum ſumunt, vel aliquid de melle, vel oxymelite addunt ſcillitico. Hoc linimento gingiuæ bis, vel ter quotidie illinantur, deinde abluantur vino rubro, vel ſimplici, vel in quo cochlearia, aut naſturtium infuſum fuerit, vel decocto ſummitatum rubi, vel aquâ prunellæ, plantagin. roſar. quæ efficaciores erunt, ſi aliquot guttæ ſpiritus vitrioli, quot nimirum ad aliquam acetoſitatem ſufficiunt, admiſceantur, quod medicamentum valde efficax eſt in hoc genere.

Alij ouum coquunt ad duritiem, per medium diſſecant, vitellúmque eximunt, & locum puluere vitrioli replent, ouúmque iterum coagmentant, & in loco ſubterraneo in vitro ſepeliunt, vel in vitro ſuſpendunt, vt vitriolum in liquorem per deliquium ſoluatur. Quo liquore ſi ſpongiola imbuatur, eâque laxæ, & cruentæ gingiuæ fricentur, magnam is ad ſanandas eas vim habet.

Vel ℞. *Pulu. abrotani, caudæ equin. ſaluiæ, hyſſopi, rutæ, boli Armen. alumin. vſti, aquilegiæ*, an. ſcrup.ij. *mellis* ℥.ij. F. Linimentum.

Vel ℞. *Macis, nucis moſchat.* an. ʒ.ij. *myrrhæ, fol. aquileg. ſaluiæ, rutæ*, ana ℥. ß. *alumin. vſti* ʒ. ij. ß. Miſceantur cum ſ.q. mellis feruentis, miſta & refrigerata vſui ſeruentur. Vngantur hoc linimento bis de die gingiuæ, & poſtea aquâ prunellæ vel plantagin. abluantur.

Vel ℞. *Theriac.* ℥.ß. *mellis crudi* ℥.j. *oxymelit. ſimpl.* ʒ.ij. *aluminis vſti* ʒ.ß. Coquantur, & Miſceantur.

Pulueres & dentifricia.

Vel ℞. *Salis torrefact. alumin. vſti, teſtar. cochlear. crematar. cineris ſarmentor. vitis, roſar. rubr. radic. biſtortæ, fol. aquileg. ſaluiæ*, an. q.ſ. F. Puluis, quo dentes fricentur.

Vel ℞. *Alumin. vſti* ʒ.ij. *ſalis torrefacti* ʒ. j. *balauſtior. C.C. vſti præpar.* an. ʒ.ij. *macis* ʒ. j. *fol. ſaluiæ* num. iii. F. Puluis, quo dentes fricentur.

Vel cum ſucco cochlear. aut naſturt. aquat. aut melle, an. q.ſ. F. Miſtura.

Aut paretur talis puluis, quo gingiuæ flaccidæ, & ſanguinolentæ fricentur:

℞. *Salis vſti* Vnc. ß. *balauſtior.* Vnc. i. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Cineris ſarmentor. vitis teſtarum oſtrear. vſtarum*, part. æq. F. Puluis.

In iſtorum verò medicamentorum vſu obſeruandum, vt id quod ex laxis & ſanguinolentis gingiuis effluit, & in ore colligitur, continuò exſpuatur, & excreetur, non diu in ore retineatur, multo minùs deglutiatur.

Si putredo ſit vehemens, talis oris collutio parari poteſt.

℞. *Roſar. rubr. plantagin.* an. M.j. *rutæ, ſaluiæ*, an. M.ß. *viridis æris* ʒ. j. *thuris, maſtiches*, an. ʒ. j. ß. *alumin.* ʒ. j. Conciſa & contuſa coquant. in *aq. & aceti*, an. ℔. ij. ad dimidiæ partis conſumtionem. Colaturæ addatur *mell. roſ.* ℥. j. M. F. Collutio oris.

Nonnulli in magna carnis gingiuarum corruptione & putredine, manuum operâ vtuntur, & carnem corruptam præcidunt. Verùm raro hoc facto opus, cùm medicamenta enumerata, præcipuè quibus alumen & oleum vitrioli adduntur, tam efficacia ſint, vt etiam ſatis fœdam Stomacacem emendare poſſint. In quem vſum etiam inſeruit vnguentum Ægyptiacum, magnâ neceſſitate id poſtulante. In extremis caſibus, & ſummâ corruptione, efficax eſt hoc medicamentum.

℞. *Mercurij ſublimati* Scrup.ij. *Aluminis vſti* ʒ.ii. ß. Puluerisata coquantur in *aquæ plantaginis* ℔. j. in vitro vaſe duplici. In aqua iſta ſpongiola intingatur, & eâ gingiuæ putridæ ac laxæ illinantur. Vbi omnino monendum videtur, cùm in Germanico *libello* VVieri *de ſcorbuto*, in hoc medicamento abſolutè legatur *Sublimatum*, quâ voce ſine additione poſitâ Chymici ☿ ſublimatum intelligunt, non rectè in libellum eius Latinum irrepſiſſe Arſenicum ſublimatum, quod ex libello Latino VVieri in ſua ſcripta alii tranſtulerunt. Ad vlcera enim maligna & putrida vſurpari cum commodo à Chirurgis ☿ ſublimatum, notum eſt: Arſenicum verò ſublimatum, præcipuè in vlceribus oris, longè maiore cum periculo vſurpari, extrà dubium eſt: licèt Dioſcorid. *Euporiſt. l b.* 1. *cap.* 82. & 83. Arſenico cum charta combuſta ad ſerpentia oris vlcera vtatur.

Quia verò poſtquam caro putredine abſumta eſt, dentes carne nudari ſolent, vt id quod abeſt, reſtituatur, opera danda. Etſi verò carnem amiſſam reparare ſolius Naturæ opus ſit: tamen ars Naturæ ſubſidio venire poteſt. In quem vſum hoc habet Sal Albertus.

℞. *Serm. roſar.* ʒ.j. *calam. aromatic.* ʒ.ß. F. Puluis, qui dentibus aſpergatur.

Vel ℞. *Farinæ erui, fl. roſar.* an. Drach. ß. *calami aromatic.* ʒ.ij. ß. *aluminis ſciſſilis, mannæ thuris, cyperi*, an. ℈. ß. F. Puluis, qui dentibus inſpergatur, vel cum melle miſceatur, & iis illinatur.

Faucium exulcerationes.

Si fauces ex vicinæ putredinis contagio lædantur, collutio- *Faucium*
nes parentur ex Aq. cochleariæ, naſturtij, nummulariæ, Nico- *exulcerat.*
tianæ, &c.

Vel ℞. *Aq. prunellæ, plantaginis, cochleariæ*, an. ℥.iij. *Nicotianæ* ℥.ij. *ſpir. vitrioli* ℈.j. *mel. roſ. col.* ℥.j.ß. M.

Eadem medicamenta cùm vitioſos ſuccos, quibus dentium radices laxantur, abſumant & abſtergant, dentes vacillantes firmare, & carnem gingiuarum roborare valent.

De maculis.

Crurum, vel etiam aliarum partium maculæ ſponte euane- *Macula-*
ſcere ſolent, modò internis proſpiciatur. Si tamen & earum *rum.*
cauſſa medicamenta adhibere placet, ad eas tollendas ex reſoluentibus, diſcutientibus, & emollientibus fomenta, & balnea vſurpentur, *ex baccis iuniperi, naſturtio, cochlearia, chamæmelo, artemiſia, abſinthio, roremarino, hyſſopo, lauendula, perſicaria, &c.* vel *aquâ cochleariæ* crura lauentur.

Vt ℞. *Baccar. iuniper. contuſar. ſiſymbr. cardamin. naſturtij aquat. cochlear.* an. M.ij. *fl. chamæm.* M.iij. *artemiſiæ, betonic. abſinthij, roriſmarin. maioran. thymi. hyſſop.* an. M.j. Coq. *in Aq. ſ.* & vapore decocti calidi crura foueantur. Vel decocto ſpongia madefiat, & calida tibiis applicetur.

Vel fiat tale Vnguentum.

℞. *Butyri maialis* ℥.ij. ß. *baccar. iuniper. contuſar.* ʒ.vj. *vini* ℥.ij. Coq. ad vini conſumtionem & colentur. Vel coquatur in lacte naſturtium aquat. abſinth. & bacc. iuniper. contuſæ, & cum lactis illius flore crura inungantur.

Salom. Albertus hoc parat:

℞. *Naſturt. vtriuſque, cochlear.* an. M.ij. *chamæl. melilot. alb.* an. M.ß. *thymi, ſatureiæ, pulegij*, an. M.j. *roriſmar.* M.ß. *rad. dauci*, ℥.ß. *fol. lauri* M. j. *baccar. iuniper. contuſar.* ℥.j.ß. Coq. ad conſumtionem tertiæ partis, & vapore decocti calidi crura foueantur; vel linteamina, aut ſpongia decocto calido madida cruribus imponantur.

Nonnulli decocto viminearum geniſtæ virgarum vtuntur.

Poſt fomentationem partes maculoſæ conuenienti aliquo linimento inungantur.

Vt ℞. *Naſturtij aquat. becabungæ, ſiſymbrij, cardamin. baccar. iuniperi contuſar. abſinthij,* an. M. j. *Aq. becabungæ, chamæmeli, melilot. naſturt. aquat.* an. ℥. iv. *fl. lactis, & butyr. recent. inſulſi,* q. ſ. Coq. in Balneo, & exprimantur, ac pinguedo linimenti loco vſurpetur.

Vel coquatur naſturt. aq. in lacte, & contundatur, ac ſubigatur in mortario, contuſo addatur adeps ſuillus.

Vel ℞. *Butyri maialis inſulſi* ℥. j. *comarum abſinth.* M. j. *Vermicularis* P. ij. *baccar. iuniperi contuſar.* ℥. ß. *vini* Vnc. iij. Coq. ad vini conſumtionem, & colentur, ac pinguedo vnguenti loco vſurpetur.

Vtile quoque fuerit crura ſæpius panno, vel linteo calente fricare, vt ſpiracula cutis aperiantur, & vitioſi humores diſcutiantur.

De Doloribus.

Dolorum in cruribus. Dolores interdum etiam, præcipuè in cruribus, ægros cruciant, vt ad eos tollendos Medici operam maximè requirant. Vſurpentur autem ad illos tollendos, præter interna ad ſcorbutum medicamenta anodyna, & reſoluentia, ac diſcutientia per ſudorem.

Adhibeatur ergo fomentatio, *ex decocto althææ, fumar. abrotani, cochlear. becabung. naſturt. pulegij, hyſſopi, ſaluiæ, artemiſiæ, flor. chamæmel. bacc. iuniperi.* Herbæ iſtæ decoquantur, & vapor è decocto partibus dolentibus excipiatur, donec ſudor erumpat, vel crura linteis duplicatis decocto hoc calido imbutis inuoluantur. Quo modo dolor mitigatur. Nonnunquam tamen ſolet dolor recrudeſcere, quòd partes frigidæ & craſſæ non planè ſint diſcuſſæ. Ideóque ſpongiâ decocto calido madidâ partes dolentes fouendæ, vel cataplaſma ex enumeratis modò herbis paratum imponendum. Aut paretur cataplaſma ex lacte coagulato, (*Quarck*) flor. chamæmel. naſturt. aquat. & baccis iuniperi in lacte coctis, quod in hiſce doloribus mitigandis, ac tollendis efficaciſſimum eſt.

A pinguibus verò ante macularum eruptionem abſtinendum, cùm ab iis dolor exaſperari ſoleat.

Qnandoque dolor in plantis pedum, & extremitatibus digitorum excitatur, qui hoc medicamento tollendus:

℞. *Flor. ſambuci* M. ij. in vino, additis ſaponis ʒ. ij. quo pannus imbuatur, & loco dolenti applicetur.

Ventris. Dolorem ventris quod attinet, qui ventriculum & inteſtina, ac totum ſæpe abdomen affligit, regia quidem eum curandi via eſt, cauſſam eius tollere, quod quâ ratione fieri debeat, hactenus ſatis dictum: rectéque id fit medicamentis ſcorbuto aduerſantibus; quæ ſi febris abſit, cum vino: vel cum ſero lactis, ſi febris & calor adſit, exhibeantur. In doloribus ventriculi etiam commodè vſurpatur Elixir proprietatis dictum.

Quia autem ſæpe dolor vrget, is mitigandus: quod commodiſſimè fit, ſi laxantibus conuulſioni & tenſioni, quæ proxima eius cauſſa, hîc occurratur.

Itaque clyſteres emollientes iniiciendi, ex iis quæ humectant cum moderato calore. Et cùm ob motum περιςαλτικὸν & conuulſionem ſæpe nihil infrà excernatur, ſed omnia ſurſum tendant, non quæ ſenſum obtundunt, admiſcenda, ſed potiùs quæ excretionem nonnihil ſtimulant. Ex decocto ſcilicet anethi, chamæmeli, althææ, fœnugræci cum ol. communi, amygdal. dulc. lini, anethino, chamæmel. melle roſaceo, fiant clyſteres. Extrà etiam adhibeantur linimenta ex iiſdem oleis, & pinguedinibus; aut cataplaſmata ex herbis emollientibus, & flor. chamæmeli, cum iiſdem oleis, aut omentum verucecis iiſdem oleis imbutum applicetur. Vtilis eſt inſeſſus ſeu balneum ex aqua, in qua herbæ modò enumeratæ coctæ ſint.

De Arthritide.

Arthritidis. De Arthritidis ſcorbuticæ curatione refert Eugalenus, *pag.* 142. ſe obſeruatione comperiſſe, nonnullos in prima morbi inuaſione ſolo abſinthio in vino, ſeu cereuiſia ſuſpenſo, feliciter in quotidiano potu vſos fuiſſe, per ſemeſtris vnius ſpatium vſum eius continuantes. Et quidem ſolo illius decocto in vino, vel cereuiſia, vel aqua facto feliciter ſe vſum ſcribit. Si verò cum febre, ſiti, & obſtructionibus manifeſtis coniuncta fuerit, neque tùm ſe eius vſum abhorruiſſe, niſi quòd febrem mitigantia, obſtructiones fortiùs aperientia, & quæ ſcorbuto peculiari proprietate aduerſantur, admiſcuerit, putà cuſcutam, ſcolopendrium, ceterach, betonicam, hyſſopum, & ſi febris adſit, carduum benedict. raphani, & helenij radices, cochleariam, naſturtium.

Extrà, cùm alia topica in arthritide vſitata adhibentur, tùm etiam *radix raphani agreſtis* comminuta & cocta, vtiliter apponitur.

De Stupore, tremore, paralyſi, & conuulſione.

Stuporis, tremoris, conuulſioſionis. Stupor, tremor, paralyſis, conuulſio, membrorum iactatio, eandem ferè curandi rationem obtinent. Sceletyrbe quidem cùm ortum habeat ex vitioſis humoribus, qui ſeſe in tendines & muſculos inſinuarunt, quorúmque pars craſſa, poſtquàm tenuior exhalauit, tendines duros reddit, emollientia, reſoluentia & diſcutientia requirit; quibus ea ſemper admiſceantur, quæ humori, ſcorbuti cauſſæ, peculiari vi reſiſtunt, quæque ſuo ſale volatili, quod craſſum & fixum, volatile reddere, attenuare, & ad diſcuſſionem aptum reddere valent.

Eadem verò etiam, vt aſſumantur, exhibenda. Et quidem ſi recens ſit, quæ à feroſo humore ſaltem ſeſe in muſculos inſinuante ortum habet, tendinibus non induratis, internis adhibitis medicamentis breui, ſæpe intra dies 4. vel 5. ſine omni topicorum vſu non ſolùm crurum, ſed & brachiorum, ac manuum paralyſis curatur, vt teſtatur Eugalenus. Idque ita ſe habere ipſe compertum habeo, cùm non paucos tali paralyſi ſcorbuticâ laborantes, plerumque cum ſicca ſcabie, corpore ſemel, atque iterum leniter purgato, cochleariæ & fumariæ inprimis vſu, paucis diebus reſtituerim.

Si verò malum ſit diuturnius, vt tendines duri, & rigidi quaſi redditi ſint, topicis etiam opus eſt.

In paralyſis ergo initiis non admodum grauibus, ſequens profuiſſe teſtatur Seuerinus Eugalenus *pag.* 70.

℞. *Betonic.* M. iv. *granor. iuniper. contuſor.* ℥. iv. Coq. in *aq.* ℔. viij. ad pultis modum. Colentur, & exprimantur, & addantur *ſacchar.* ℔. ij. iterúmque coquantur ad ſyrupi conſiſtentiam, cui ab igne remoto addantur *zingiber.* Vnc. ij. *macis, calam. aromatic. cubebar. fol. ſenæ,* an. Vnc. ß. F. Electuarium, cuius ante, & poſt cibum, cochlear j. quotidie ſemel, aut bis ſumatur.

Quòd ſi grauius, & pertinacius malum ſit, propter viſcerum obſtructiones concurrentes, hæc non ſufficiunt, ſed aperientia, & peculiari vi contra hunc morbum pugnantia admiſcenda.

Extrà verò adhibeantur fomentationes & lotiones ex aqua ſiue ſimplici, ſiue ſalſa, in qua cocta ſint *fol. ſaluiæ, betonic. artemiſiæ, ſerpilli, roriſmarin. flores ſambuci, chamæmel. meliloti, baccæ iuniperi.* Nimirum vapore harum herbarum decoctarum, crura rigida, vel ſingulis, vel alternis diebus fomententur donec ſudent. Vbi ſatis ſudauerint, ipſo decocto pedes, & crura lauentur, ipſiſque herbis pedes, crura, ac tendines, & ligamenta rigida fricentur, & poſtea conueniente vnguento illinantur.

Si tamen adſit durior tumor, emollientia præmittantur, vel admiſceantur.

Salomon Albertus tale parat:

℞. *Pulu. flor. chamæmel. comarum abſinth.* an. ℥. iij. *rad. bryoniæ, conſolid. maior.* an. ℥. ß. *farinæ tritici, fabarum, orobi,* an. ʒ. iij. *medull. panis ſiliginei ex lacte cocti* ℔. j. F. Cataplaſma, quod tumori applicetur.

De contractione & rigiditate membrorum.

Si genua, vel alia membra ſunt rigida, & ad motum impotentia, non neglectis medicamentis internis, eadem emollientia & diſcutientia per vices vſurpanda. Foueatur nimirum pars affecta decocto *lilior. albor. althææ, maluæ, violariæ, brancæ vrſinæ, ſem. lini, fœnugræci, chamæmel. ficuum aridarum,* quibus *naſturtium, & becabunga* addantur. *Rigiditatis & contractionis membrorum.*

Vt ℞. *Rad. althææ, maluæ,* an. ℥. j. *iridis* Vnc. ß. *ſem. lini, fœnugræc.* an. ℥. j. *violariæ, flor. chamæmel. melilot.* an. M. j. *abſinth. cochlear. becacung. naſturt. aq.* an. M. ſem. Coq. pro fomento.

Vel ℞. *Rad. althææ,* ℥. iij. *parietar. cochlear. becabung. naſturt. aq. abſinth. flor. chamæmel. melilot.* an. M. ij. *ſem. lini, fœnugræc.* an. ʒ. vj. Coq. in aqua, cuius vapor calidus crure excipiatur.

Vel ℞. *Flor. chamæmel. melilot. ſem. aniſi, fœniculi, cumini,* an. ℥. j. *farinæ ſem. lini, fœnugræc.* ʒ. ij. Cum decocto *fol. ebuli, artemiſiæ, cochlear.* F. Cataplaſma, cui poteſt addi butyrum recens.

Vel ℞. *Rad. althææ, lilior. albor. hermodactylor.* an. ℥. ß. *caricar. pinguium,* num. vij. *flor. meliloti, chamæmel. parietar.* an. M. j. *fol. althææ,* M. j. *roſar. rubr.* ʒ. iij. *vermium terreſtr. præpar.* ʒ. ij. ß. *farinæ tritici* ʒ. ij. *farin. hordei,* ℥. j. ß. *orobi, lentium, fabar.* an. ℥. ß. *medullæ panis tritici;* ℥. j. Terantur terenda, & Coq. in aq. ad formam pultis. Add. *ol. lilior. albor. chamæmel. anethin. roſac.* an. ℥. j. *caſſiæ* ℥. ß. *medullæ crurum bubul.* ʒ. iij. *adipis gallinæc.* ʒ. ij. ß. *ſuilli* ℥. ß. *boli Armeni* ʒ. j. *croci* ʒ. ß. F. Cataplaſma.

Poſt fomenta adhibenda olea, & vnguenta emollientia, *ex adipe ſuillo, humano, pinguedine gallinæ, butyro recenti, medulla cerui, mucilagin. ſem. althææ, cydonior. lini, fœnugræci, vnguento dialthææ:* quibus *ſucci cochlear. naſturt. aquat.* & aliarum contra ſcorbutum plantarum, ac *grana iuniperi* admiſceri poſſunt.

Vt ℞. *Vnguent. dialthææ* Vnc. ſem. *ol. chamæmel. lilior. albor. aneth.* an. ʒ. ij. *granor. iuniper. contuſor.* ʒ. j. Miſc. F. Vnguentum.

Efficax eſt & hoc vnguentum:

℞. *Rad. helenij contuſar.* ʒ. ij. *lumbricor. terreſtr.* ℥. ß. (*alij* ℥. j. ß. vel ℥. ij.) Coq. *in vino maluatico.* Deinde add. *ol. lilior. albor. coſtini,* an. ℥. j. *hyperici* ℥. ß. *terebinth.* ʒ. ij. *vnguent. de bdell.* ʒ. iij. *medull. crurum vituli, cerui,* an. Drach. ij. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Salomon Albertus hoc quoque vtitur.

℞. *Rad. bryoniæ, cucumer. aſinin.* an. ℥. j. *lumbricor. terreſtr. præpar.* ʒ. iij. Coq. *in hydrelæo* ad mollitiem, & ſuccus torculari exprimatur. Cui add. *ol. lilior. albor.* ℥. ß. *lini, chamæmel.* an. ℥. j. *terebinthinæ* ʒ. v. *vnguent. de bdellio* ʒ. iij. *ſucci cochlear.* ℥. j. Colliquentur ad ignem, & cum *ceræ* ſ. q. F. Vnguentum.

Seuerinus Eugalenus commendat vnguentum Valeriolæ quod habetur *lib.* 4. *obſeru.* 4.

♃. *Fol. Saluiæ, maioran. lauri, betonic. roriſmarin. primulæ veris*, an. M. j. *rad. acori veri, ireos recent.* an. ℥. iij. *ol. vulpini, de nuce Indica, rutac.* an. ℔. j. *terebenthin.* ℔. ß. *vini potentiſſimi* ℔. j. aq. *vitæ* ℔. ß. Coqu. ad vini conſumtionem & colentur. Colaturæ adde *Sagapeni, opoponac. bdellij*, an. ʒ. ij. *caſtorei* ℥. ß. *macis, nucis moſch. ſtyrac. calamit. benzoës*, an. ℥. iij. *piperis longi, pyrethr.* an. ʒ. j. *axungiæ cati, ſerpentis, anſer.* an. ℥. j. *medul. cruris vaccin.* ℥. ij. *ſucci ebuli, ſaluiæ, meliſſæ*, an. ℥. iv. *ceræ propoleos*, Vnc. ij. Miſce, & cum *cera in oleis recenſitis liquatæ*, ſ. q. F. Vnguentum mediocris conſiſtentiæ.

Eſt & hoc Salomonis Alberti efficax.

♃. *Vnguenti dialthææ* ℥. j. *pinguedin. anſerin. porci*, an. ℥. ſem. *medull. crurum vituli* ʒ. ij. *cerui* ʒ. iij. *butyri inſulſi, ol. lini*, an. Vnc. j. *flor. lactis agitati in mortario marmoreo*, Vnc. j. ſem. Cum *ſucco naſturt.* coq. in vaſe duplici, addatur *cera noua* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ♃. *Ol. ſeſamin. amygdalar. dulc.* an. ℥. j. *medullæ crurum bouis, ſeui caſtrati, pinguedin. anſer. gallin.* an. ℥. ſem. *vnguent. de bdellio* ʒ. iij. *vitell. ouor.* ij. *croci* ℈. ij. F. Linimentum, cum modico *ammoniaci in aceto diſſoluti*.

Rigiditatis genarum. Eadem medicamenta, quæ modò ad duritiem & rigiditatem genuum ſunt propoſita, etiam ad rigiditatem genarum & maxillarum vſurpari poſſunt, ſcilicet *althæa, malua, violaria radic. lilior. alb. ſem. lini, fœnugræc. flor. chamæmeli, ficus.* E quibus fomenta, cataplaſmata, olea parari poſſunt, additis *cochlearia & naſturtio.*

De ſomno nimio.

Somni nimij. Cùm carus & ſomnus nimius in hoc morbo plerumque febrem lentam coniunctam habeat, tollitur iis, quæ putredini huic morbo propriæ, febrique aduerſantur. Præ cæteris efficax ſe comperiſſe naſturtium aquaticum, quod in claris & limpidis aquis prouenit, ſcribit Eugalen. *p.* 20.

De Lipothymia.

Lipothymia. In iis quos lipothymia, & anxietates infeſtant, hoc inprimis obſeruandum, ne loco ſæpe moueantur, aut è lecto ſurgant; cùm ſæpe deliquia animi, quamprimùm in lecto ſeſe erigunt, eos tentare ſoleant. Deinde cum vaporibus diſcuſſis deliquium quidem ceſſare, ſed ſæpe finitâ medicamenti operatione, aut à cauſſâ morbi ſuperata, poſt tres vel quatuor horas, eâdem vehementiâ anxietas illa, & metus deliquij redire ſoleat: ſæpius eadem die, & vel ſexies, vel octies, medicamenta iſta contra animi deliquia, admiſtis antiſcorbuticis, exhibenda.

De Fœtore anhelitus.

Fœtoris anhelitus. Fœtor anhelitus emendatur putredinem ſiſtentibus, & halitus putridos diſcutientibus: *conſerua* nimirum *ſaluiæ, rutæ, anthos, caryophyllis, cinnamom. gallia moſchata, cortic. citri, ligno aloës, rhodio, baccis iuniperi.* E quibus electuaria, pilulæ, rotulæ, trochiſci formari poſſunt. Vel vſurpetur *elixir proprietatis*: aut maſticentur *radic. ireos Florent. baccæ iuniperi.* Aut colluatur os *aq. ſaluiæ, roriſmarini, menthæ, cum aceto ſcillitico.*

De Vomitu.

Vomitus. De vomitu ſcorbutico annotauit Eugalenus *pag.* 25. quòd vomentes à lacte & lacticiniis, à quibus aliàs ægri, ventriculi & viſcerum affectionibus laborantes læduntur, melius habent, quàm à ventriculum roborantibus & adſtringentibus. Adſtringentia enim humorem vitioſum altiùs ventriculo imprimunt: lac verò lenit, & humoris prauitatem demulcet.

De Sputatione nimia.

Sputationis nimiæ. In ſputatione continua monet hoc Eugalenus *pag.* 206. cauendum, ne acribus, & calidis medicamentis fluxus materiæ irritetur, & nimia vaporum, fumorúmque in cerebrum delatione, ac eorundem ibidem concretione, atque ad pectus defluxione, malum grauius reddatur.

De alui fluxu.

Alui fluxus. In alui fluxu hoc ab adſtringentibus abſtinendum; quorum vſu ægri in ſummas anguſtias, & maximam reſpirandi difficultatem, imò in animi deliquium & ſuffocationis periculum coniiciuntur, ac tandem in hydropen vel atrophiam incidunt. Cùm enim viſcera conſtringant, venáſque conſtipent, materiam prauam detinent & augent, è qua vapores praui adſcendentes, ac ſuperiora petentes, enumerata ſymptomata excitant, & ipſa circa viſcera, ac membra nutritioni dicata hærens, hepar & lienem debilitat. Sed vſurpanda potiùs medicamenta, quæ peculiari vi humori vitioſo aduerſantur: atque vtile eſt hîc etiam abſinthium. Nec incommodus eſt ad diuerſionem ſudoriferorum vſus, ſi iis cochlearia admiſceatur.

Et ſi autumnalis aëris frigiditas huic fluxui occaſionem dederit, ab eius iniuria corpus muniatur; ægérque in loco calido quieſcat: deinde materia fluens ſubtrahatur victus ratione ſiccâ, & ad vias vrinæ deriuetur; & partes ſuſcipientes roborentur. Quibus vſibus inſeruit vinum abſinthites dilutum decocto cichorij. Extra quoque abdomen inungatur ol. roſaceo, maſtichino, abſinthij; vel imponatur emplaſtrum de cruſta panis.

Si à calore ſerum fundente, in principio febrium talis fluxus accidat, etſi ſymptomaticus ſit, tamen cùm materiam morbificam imminuat, non ſtatim ſiſtendus, præſertim ſi natura eum facilè ferat: ſed ea exhibenda, quæ ſerum cum bile abſtergere, ſimúlque roborare poſſunt, qualia ſunt ſyr roſ. ſolut. ſyr. de cichorio cum rhabarb. ipſúmque rhabarbarum, & exhibendum ſimul cichorium & cichoracea.

De Calore nocturno.

Caloris nocturni. Quos calor ille nocturnus ſuprà deſcriptus moleſtat, iis becabunga in maiore doſi exhibenda; contrà calefacientium doſis minuenda. Prodeſt & lac ebutyratum recens. Nonnulli polypodium & grana iuniperi contundunt, & in aqua coquunt, & colaturam ſaccharo dulcoratam bis de die exhibent. Illinatur etiam dextrum & ſiniſtrum hypochondrium medicamentis aperientibus.

De Febribus.

Febrium. In febribus ſcorbuticis, vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, medicamenta ſcorbutica cum iis, quæ febris, eiuſque cauſſa requirunt, miſcenda, corporiſque conſtitutionis, non temporis, & aliorum, quæ ex generali methodo medendi patent, ratio habenda. Itaque præbenda ſcorbutica medicamenta moderatè calida, & humorem melancholicum incidentia ac digerentia, *cuſcuta, capill. vener. ceterach, polypod. q.* & pro craſſorum humorum inciſione *hyſſopus, betonica,* & pro calore febrili temperando, *cichorium, endiuia, acetoſa,* ac cum his miſcenda ſcorbutica medicamenta, provt præſens a gri conſtitutio id poſtulat; & nunc de his, nunc de illis plus ſumendum. Nam ſi corpus ſit bilioſum & bile abundet, pluréſque febris tertianæ notæ adſint, pauciores ſcorbuti, maior eorum copia quæ bilem temperant, & humectandi ac refrigerandi vi prædita ſunt, ſumenda; minore verò quantitate ea, quæ ſcorbutum ſpectant, & ex his minùs calida eligenda. Itaque tum conueniunt becabunga & acetoſa; & inprimis earum ſuccus, quibus aliquid cochleariæ addi poteſt. Si humores ſint craſſiores, cum vrinis crudis vel craſſis, ſitis magna non adſit, corpúſque ipſum ſit craſſius, & melancholico craſſo ſucco abundet, cochlearia vſurpanda; & ea admiſcenda, quæ fortius attenuant, & incidunt, vt carduus benedictus, abſinth. radic. helenij.

Si etiam aër, in quo æger degit ſit tenuis ac ſubtilis, mitioribus, & minùs incidentibus ac attenuantibus vtendum: Fortioribus verò in aëre craſſo & humido.

Si anguſtiæ illæ ad præcordia grauiùs & frequentiùs infeſtent, in ipſo quoque paroxyſmo medicamenta contra ſcorbutum & febrem facientia exhibenda.

Si morbus ſit diuturnior, & ob acceſſionum inordinatum recurſum cibandi neceſſitas medicamentorum exhibitionem impediat, liberiori aëri, præſertim tempore verno, æger committendus, aluúſque interdum leniter ſubducenda. Sæpe enim aëris mutatione, præter ſpem, tales febres euanuiſſe, obſeruatum.

De Tumoribus duris.

Tumorum durorum. Ad tumores duros fiat cataplaſma *ex radic. conſolidæ maior. althee, bryoniæ, abſinthio, chelidon. mai. farina fabarum aut lupinorum, & medulla panis albi in lacte coctis.*

Ad tumorem crurum œdematoſum conueniunt fomenta *ex ſaluia, foliis & flor. ſambuci, roremarino, ſerpillo, becabunga, naſturtio aquat. baccis iuniperi.*

Si quid de frigido & terreno humore quaſi concretum ſit, emollientia & diſcutientia vſurpanda, quæ ſuprà propoſita ſunt.

Vt ♃. *Pulu. rad. bryoniæ*, an. Vnc. ſem. *flor. chamæmel. fumar. abſinthij*, an. Drach. iij. *farinæ a ar. orobi*, an. Vnc. ſem. *medullæ panis tritic. ſiligin.* an. ℔. ſem. Cum *lacte caprino*, F. Cataplaſma.

De Eryſipelate.

Eryſipelatis. Eryſipelatis curationem *de tumoribus* propoſuimus: eam vt hîc paucis attingamus, naturæ conatus in expellendo humore vitioſo promouendus & adiuuandus. Ad quam rem vulgus apud nos, & quidem non infeliciter, aqua flor. ſambuci vtitur. Poteſt & rob ſambuci vſurpari, vel aqua cardui benedicti aut ſcabioſæ, iiſque addi electuar. vel puluis aliquis bezoarticus, aut terra ſigillata, aut grana vi. bezoartici mineralis, & ſudor prouocari.

Parti affectæ applicetur pannus lineus imbutus lacte, quod vocant, aureo, (quod paratur ex lixiuio communi, & oleo ſambuci, vel roſaceo, bene ſimul agitatis, vt lactis colorem acquirant,) iterúmque expreſſus & nonnihil exſiccatus, vel aqua flor. ſambuci madefactus & expreſſus. Pinguia verò & repellentia, & quæ poros cutis obſtruunt, ac materiã detinere poſſunt, vitentur.

Ne malum recurrat ea vſurpanda, quæ ſeroſi iſtius humoris generationem, & corruptionem ac ebullitionem præcauent.

De Hydrope.

Hydropis. Hydrops ſcorbuticus purgationes fortes, maximè à principio, non fert, ſed medicamentis incidendi, attenuandíque vi præditis curatur, quibus admiſcenda ea, quæ peculiari vi contra ſcorbutum valent: quo curationis modo ſe plures ſanaſſe citra purgantium opem, refert Eugalenus. Sublatis enim obſtructionibus, veníſque reſeratis, & vitio humorum Scorbutico propriis medicamentis emendato, ſæpe præter opinionem hic tumor euaneſcit. Quod ſi non fiat, curato maxima ex parte Scorbuto, tùm demùm medicamentis purgantibus vtendum, & iis præcipuè, quæ humorem melancholicum purgant. Semper tamen admiſcenda ea, quæ peculiari vi huic morbo aduerſantur. Si craſſior ſanguis in venis redundet, aut conſueta euacuatio ſuppreſſa ſit, ſanguis pro eius copia, & viribus ægri mittendus. Multum verò prodeſt hæmorrhoidum apertio, quæ ſponte facta, nigro ſanguine profuſo, quoſdam ab hoc malo liberauit. Si ſponte non aperiuntur, hirudines iis appoſi,

vel in talo vena aperiri poteſt. A larga tamen ſanguinis miſſione, præcipuè in locis frigidis, cauendum, vt ſuprà in genere dictum.

Hydrops veſicalis, vt prior hydrops curatur. Quod ſi præter interna etiam externis opus ſit, iis quæ diſcutiendi, diſſoluendíque vim habent vtendum, *abſinthio, ruta, chamæmelo, farina lupinorum, fabarum, cum oxymelite in cataplaſma redactis*.

Tumorum peſtilentibus ſimilium. Ad tumores peſtilentibus ſimiles, Eugalenus *pag.* 190. hoc experimentum habet.

℞. *Pulu. abſinthij comm.* q. ſ. qui cum ouis recentibus eâdem die excluſis, cum albumine, vitello, & teſtis contuſis ad pultis conſiſtentiam miſceatur, & frigidè tumoribus applicetur. Idem *pag.* 408. Cataplaſma parat ex *chamæmelo, meliloto, parietaria, malua, althæa, mercuriali* ad mollitiem coctis, additis *farinæ ſem. lini, fœnugræci, hordei cum mell. roſac. & ol. roſac.* q. ſ.

Atque ſi accidat, vt vlcus illud erodatur, & nigrum fiat, quod non ſine periculo accidit, cùm integram crurum corruptionem & gangrænam inferre poſſit, ſtatim quod corruptum eſt, à reliqua cute & carne ſana ſeparandum, & vlcus mundandum, ac conſolidandum, more conſueto.

De Vlceribus.

De Vlceribus. Si humores praui, & acres crura etiam exulcerent, primò videndum, an aliqua adhuc intemperies parti exulceratæ coniuncta ſit, aut humorum vitioſorum affluxus vlcus foueat. Tum enim primò humores vitioſi, qui affluunt, è corpore euacuandi, & intemperies partis emendanda. Attendendum quoque hîc conſilium Hippocratis, cùm *initio lib. de vlcerib.* ſuadet, vt ab inueteratis vlceribus crebrò ſanguis effluat, prout opportunum videbitur, tam ab ipſis vlceribus, quàm à circumſtantibus vlcus partibus, tùm præcipuè ſi in crure, aut pedis, vel manus digito vlcus ſit, magis quàm in alia corporis parte. Nam exhauſto ſanguinis affluxu ſicciora, & mitiora euadunt. Eiuſmodi enim vlcera præcipuè quidem ſaneſcere prohibet, tùm verò reliqua etiam omnia, ſanguinis putredo, & quod ex ſanguinis mutatione eſt ortum.

Primò ergo vniuerſi corporis ratio habenda eſt, illúdque euacuandum, & partis intemperies poſtea corrigenda, ac medicamenta, quæ facultatem digerendi habent, ac nonnihil adſtringendi, exſiccandi, & extergendi, vſurpanda: non verò aſperiùs tractanda hæc vlcera, ſed citra vllam mordicationem, & dolorem ſananda. Ideóque quod in aliorum vlcerum curatione obſeruatur, & hîc obſeruandum, vt poſtquam primùm vlcus ſolutum fuerit, conſideretur, quantum humiditatum primum pharmacum ab vlcere deſiccarit; aut ſi ſordidum fuerit, quantum ſordium deterſerit: idque tertiùm, aut quartùm experiendum eſt, donec purum vlcus, & ſiccum fuerit. Quod vbi animaduertitur, eligendum quidem medicamentum aliud eiuſdem generis, ſed debilius priore vſurpandum.

Ronſſeus ex Auicenna *lib.* 4. *fen.* 4. *tract.* 3. *cap.* 10. & Tagautio *lib.* 3. *cap.* 15. hoc commendat.

℞. *Cadmiæ, alumin. chryſocollæ*, ſingulor. part. viij. *æris floris, viridis æris*, ſingulor. part. j. *gummi cupreſſi* part. iv. *ceræ, & olei roſac.* an. q. ſ. F. Vnguentum.

Sed & vtile eſt medicamenta ſcorbutica admiſcere.

Fiat ergo vnguentum *ex ſucco cochleariæ, abſinth. apij cum melle coctis, addito puluere ariſtolochiæ, & aluminis.*

In vlceribus minùs prauis ſatis efficax eſt *vnguentum diapompholygos*, quo ſæpiſſimè feliciter vſus ſum. Vnguentum è Nicotiana, ſaccharum ♄, & cum eo parata linimenta. Nec inutile eſt emplaſtrum diapalma. Becabungâ ſolâ in cereuiſia cocta, & bis de die appoſita, vlcus ingens cruris totam ferè tibiam occupans, & ad os vſque profundum, à quodam curatum fuiſſe, obſeruatum eſt.

Vel paretur *vnguentum de apio* dictum:

℞. *Succ. apij, meliſſophyll. cochleariæ*, an. ℥. ſem. *chelidoniæ* ʒ. v. *mellis crudi* q. ſ. Coq. ad iuſtam conſiſtentiam. Addatur aliquid *thuris, aloës, myrrhæ*.

Vel fiat vnguentum *ex reſina, thure, & oleo roſac.*

Commendatur & hoc,

℞. *Aq. piloſell. menſe Septembri deſtillat.* ℔. j. *mellis roſati* Vnc. ij. *myrrhæ, lithargiri*, an. ℥. j. ß. *camphoræ* parum. In Sole, vel calido loco per triduum ſeruentur. Colaturâ crura abluantur.

Vel abluantur vlcera decocto ſedi minoris.

Efficacius erit medicamentum, ſi aliquid cochlear. vel naſturt. addatur. Ita & linimenta efficaciora ſunt, ſi ſaccharum Saturni addatur.

Eſt & vtile vnguentum Montagnanæ de plumbo:

℞. *Plumbi vſti* ℥. j. *ceruſſæ lotæ* ʒ. ij. *vitell. ouor.* ij. *litargyri* ℥. ſem. *olei roſacei* ℥. j. ſem. *myrrhæ* ʒ. ij. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum, quo vlcera priùs vino, in quo ariſtolochia rotunda cocta ſit, abluta perungantur.

Si putredo magna ſit, aliquid ☿ præcipitati, vel olei vitrioli addatur; vel vſurpetur aqua illa ex ☿rio ſublimato & alumine, ac aqua plantagin. parata, & ſuprà in Stomacace propoſita.

Ad conſolidationem tandem vſurpandum *Emplaſtrum diachalcit. de minio, de tuthia.*

De Atrophia.

Atrophia. Cùm membrum non tantùm riget, ſed etiam contabeſcit, vnguento reſumtiuo inungendum eſt. In vniuerſali verò atrophia, vt in ſcorbuto reliquo, curatio inſtituenda, & bonâ diætâ vtendum. Commendatur hîc lac caprinum, inprimis ſi capra herbis contra ſcorbutum pugnantibus alatur, aut lacti pauxillum croci, & aliquid mellis, vel ſacchari addatur, & vinum Gallicum rubrum, quod plus nutrit quàm Rhenanum.

Summa, vt hæc concludamus, & quidem cum eo, quo cœpimus, generalis lex curandi Scorbutum cum aliis morbis, & ſymptomatibus copulatum, hæc eſt: vt miſceamus cum medicamentis contra morbum illum, vel ſymptoma directis, medicamenta peculiari vi contra ſcorbutum purgantia, & quidem eâ ratione, vt nunc horum, nunc illorum plus ſumamus, prout magis vel ſcorbutus, vel morbus ille ſcorbuto coniunctus præualet.

CAPVT VIII.

Diæta.

Diæta. MVltùm verò momenti ad ſcorbutum curandum in diætæ ratione ſitum eſt. Reſpondeat autem ea medicamentis, & cacochymiæ ſcorbuticæ aduerſetur, ita vt non ſolùm nihil ad ſcorbuticæ cacochymiæ generationem faciat, ſed etiam vitium humorum corrigat; quod alimenta medicamentoſa commodiſſimè præſtant.

Aër. Aër ergo frigidus, humidus, & impurus, qualem venti Aquilonares & Occidentales, ac loca ſubterranea, concluſa & ventilationi nulli expoſita ſuppeditant, & qui paludum, ſtagnantium aquarum, cloacarum aut aliarum rerum putridarum halitibus infectus eſt, ac proinde humores ac ſpiritus inquinare, iiſque vitioſam, quam obtinet, diſpoſitionem imprimere ſolet, vitetur. Contrà moderatè calidus, ſiccus, tenuis, purus, patens ac liber eligatur: aut ſi talis naturâ non detur, arte concilietur, accenſo ligno iuniperi, roriſmarini, & fumo ex baccis iuniperi, lauri, thure, ſuccino, trochiſcis, & candelis pro fumo, & ſimilibus.

Cibus & potus. In cibo, & potu vitentur omnia, quæ humorem melancholicum, craſſum, & tartareum præbere poſſunt; carnes nimirum ſuillæ, & aliæ ſale, ac fumo exſiccatæ; craſſa, viſcida, dura, difficilis coctio, vetuſtate exſucca, rancida, lardum rancidum, piſces ſale condîti, & fumo exſiccati, ac omnes cibi, quos ſuprà ad ſcorbutum generandum aptos eſſe diximus. Contrà verò in vſu quotidiano ſint cibi boni ſucci, facilis coctionis, attenuandi, incidendi, aperiendi, detergendique vi præditi, & qui ad coctionem bonam & fermentationem, ac ἀναδομάτων faciunt, nullo verò modo eam impediunt, & cibos reliquos incraſſant. Itaque exhibeatur ptiſana, iuſcula gallinarum, & carnis bubulæ, animalium carnes, & piſces, qui bonum ſuccum præbent, & facilè coquuntur; vuæ item paſſæ. Inprimis commendat lac caprinum, quod boni ſucci eſt, & facilè coquitur, aluum quoque nonnihil laxat, & ad benignum hepatis ſuccum vi morbi abſumtum inſtaurandum, viſcerúmque robur conſeruandum, aptiſſimum eſt. Ac multi largo ſolius lactis vſu, in quo naſturt. aquat. cochlearia, becabunga cocta fuere, conualerunt: atque inprimis iis id vtile eſt, qui atrophia laborant, neque euacuationes facilè ferunt. Cùm enim vnicè danda opera ſit, vt pro vitioſo bonus ſanguis ſubſtituatur, lac & bonum ſanguinem ſuppeditat, & ſi admiſceantur medicamenta ſcorbutica, praua qualitas ſimul abolebitur. Vtilia quoque ſunt poma aurantia, refértque Balduinus Ronſſéus *epiſt.* 2. ſe nouiſſe nonnullos, qui ſolo eorum vnà cum corticibus vſu, ſanitatem recuperarunt. Cibi condiantur hyſſopo, roremarino, thymo, ſatureia, croco, cinnamomo, macere. Embammata fiant è cochlearia, naſturtio, radic. raphani agreſt. capparibus ſine ſale vel à ſale ablutis, limonib. malo citrio, acetoſa, flor. borraginis, ſinapi, quâ in longinquis nauigationibus, magno cum ſanitatis commodo, naturæ ſeſe tanquam præſentiſſimo prophylactico aduerſus hunc morbum muniunt. Sali admiſceantur, vel ſalis loco cum cibis vſurpetur puluis ex ſale iuniperi, radic. ari, ſpeciebus diapliris archont. aromatici roſati. Grauidarum tamen hac in re etiam habenda eſt ratio, ne fœtui aliquod damnum attrahatur. In febribus vtilis eſt acetoſa, acetoſella, trifolium acetoſum, quibus aliquid cochleariæ vel naſturtij addi poteſt. Acida verò, quatenus talia, & inprimis acetum ſimplex fugiendum; cùm coctionem, & rarefactionem alimentorum impediat, humores figat, melancholiam augeat, & vt Hippoc. 3. *de rat. vict. in acut. t.* 38. loquitur, ſit ἀναγωγὸν μελαίνων. Condire tamen interdum acidiuſculis cibos licet, vt & deiecta appetentia excitetur, & putredo humorum inhibeatur, ac calor & feruor ipſorum temperetur. Dulcium & ſacchari vſus parcus ſit; cùm glutinoſum quiddam, & obſtructiones pariendi vim habeat. Et de ſplenicis verum eſt illud antiquum: Τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμέα, καὶ τὰ πικρὰ ὠφέλιμα, τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά. Semper quoque ſimplicitas ciborum varietati eſt præferenda; inprimis vbi diuerſi cibi diuerſas obtinent ſubſtantias: & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης ποικίλα νοσήματα parere, ſuprà diximus.

Potus ſit vinum bonum, Rhenanum inprimis, vel cereuiſia tenuior, & bene defecata, ac lupulo ſatis condita; & quidem cùm vinum, tùm cereuiſia, vel ſimplex, vel abſinthio, chamædr. lingua ceruina, carduo benedict. hyſſopo, veronica, roremarino medicata. Vel paretur tale vinum.

♃. *Radic. ſarſaparillæ, Chinæ, ligni ſaſſafras*, an. ℥. ij. *radic. rhodiæ, garyophyllatæ, ſcorzoneræ*, an. ℥. j. *linguæ ceruinæ, chamædryos, cochleariæ, abſinthij*, an. M. ij. *cinnam. opt.* ʒ. vj. *paſſular. contuſar.* ℔. j. Affundatur vini, vel quod commodius, *muſti* amphora dimidia. F. vinum medicatum.

Aut paretur hæc aqua ad vinum diluendum.

♃. *Cochleariæ rec.* M. vj. *naſturtij aquat. linguæ ceruinæ*, an. M. ij. *ſarſaparillæ* ℥. iij. *paſſul. contuſar.* ℔. ß. *ſucci becabung.* ℔. vj. *acetoſæ* ℔. iij. Deſtillentur in B. ad vinum diluendum.

Hydropotæ vtantur aquâ, in qua ferrum, vel chalybs ignitus aliquoties extinctus ſit. Si acidularum copia datur, eæ in frequenti vſu ſint. Caprini etiam lactis, aut ſi deſit, vaccini potus admittitur; cùm bene nutriat, & emaciatis vtile ſit: vel potetur ſerum lactis, præcipuè caprini. Commodior tamen & lactis, & ſeri vſus eſt, ſi naſturtij, vel cochleariæ aliquid in iis coctum, vel conſeruæ earum diſſolutæ ſint.

Motus & quies. Corpus moderatè exerceatur ante cibum: Ambulare enim, vt apud Plautum, *in Curculion. act.* 2. lieni optimum eſt; & exercitium coquentem calorem exſuſcitat: contrà otium, & quies hoc malum augent.

Somnus & vigiliæ. Somnus & vigiliæ ſint moderatæ. Et ſomnus quidem ita ſe habeat, vt ad caloris natiui inſtaurationem ac tutelam, humorumque crudorum coctionem ſufficiat. Sit quoque nocturnus: meridianus tamen iis, qui ob vehementiam dolorum, animi affectus & melancholicas cogitationes noctes inſomnes tranſegerunt, concedi poteſt. Vigiliæ verò calorem & ſpiritus excitent, non abſumant, aut corpus exſiccent, & tabefaciant.

Conſuetæ euacuationes non ſupprimantur. Balneum aquæ dulcis, cùm poros cutis laxet, reliquias humorum diſcutiat, & ſordes in ambitu corporis hærentes diſſipet, ſi moderatè, & ſuo tempore vſurpetur, vtile eſt.

Abſit tandem triſtitia, & mœror.

CAPVT IX.

De Præſeruatione.

Præſeruatio. EAdem, quæ modò propoſita eſt, victus ratione obſeruatâ, qui proni ad ſcorbutum ſunt, vt & alij, eundem præcauere poſſunt. Nimirum, qui à ſcorbuto ſibi metuunt, victus rationem corporis naturali conſtitutioni conuenientem, ſcorbuto verò contrariam, qualis modò deſcripta eſt, obſeruent.

In eo ſaltem eſt differentia, quòd eorum, qui ſcorbuto iam laborant, diæta ita comparata eſſe debet, vt ſcorbuto manifeſtè ſit contraria. In præſeruatione verò ſatis eſt, ſi corpori noſtro ſit ſimilis, & cauſſæ præternaturali moderatè aduerſetur.

Et quia omnes errores diætæ ſemper præcaueri non poſſunt, ſi quid humorum vitioſorum cumulatum eſt, verno & autumnali tempore euacuandum. Et quidem inprimis autumno multò maiore curâ opus, vtpote qui ad morbos melancholicos generandos aptiſſimus eſt. Ideóque humor melancholicus, & bilis aduſta per æſtatem, tali vel ſimili medicamento educenda.

♃. *Radic. polypod. q.* ℥. j. *bugloſſæ, cichorij*, an. ℥. ß. *ceterach, fumariæ, cuſcutæ, capill.* ♀, *chamædryos*, an. M. j. *ſem. frigid. maior.* an. ʒ. j. *flor. borragin. bugloſſ. geniſtæ*, an. M. ß. *fol. ſenæ* ℥. ij. ß. *rhabarbar.* ʒ. j. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. ℈. ij. *paſſul. exac.* ℥. j. Coquant. in Aqua pura. Colaturæ adde *ſyr. roſar. ſol.* ℥. ij. *byzant. ſyr. de epithymo*, an. ℥. j. Dentur pro Doſi ℥. iv.

Inprimis verò, qui à ſcorbuto liber eſſe cupit, omnes modos, quibus contagij ſcorbutici ſeminaria communicari poſſunt, caueat, pocula cum ægris communia, halitum ex ore fœtentem, oſcula & ſimilia. Et omnino vapores ex corporibus Scorbuto infectis, ſeu viuentibus, ſeu mortuis vitandi ſunt, cùm noxij ſint, & idem malum inducere poſſunt. Curaui circa finem Anni 1629. nobilem quendam, qui diu affectione hypochondriaca laborauerat, tùm quartanâ continua, verè tamen Scorbutica laborantem: cui cùm iam quartâ morbi ſeptimanâ ſyrupus laxatiuus eſſet exhibitus, aluum cum tanto fœtore deiecit, vt alter famulorum in terram concideret, atque ibi per integram horam quaſi Apoplecticus iaceret, alter ſæuiſſimo capitis dolore cum horrore corriperetur. Feci quoque ſuprà, *c.* 1. *&* 4. mentionem viri cuiuſdam, cui ſcorbuto correpto inter cætera ſymptomata ſuaue delirium acceſſit, & hæmorrhagia è crure, nullo veſtigio poſt fluxum apparente. Is malum hoc ita contraxerat. Vir quidam, cuius etiam ſuprà facta mentio eſt, ſcorbuto extinctus fuerat, cuius cadauer cùm è loculo tetrum vaporem exhalaret, rimas loculi obſtruendi ei datum erat negotium, in quo expediendo ſemimortuus concidit, & morbum hunc cum ſymptomatibus antea enumeratis contraxit.

Aërem quoque vliginoſum, cibos, & alia, quæ ſuprà inter Cauſſas ſcorbuti recenſuimus, vitet, qui à ſcorbuto liber eſſe cupit.

LIBRI TERTII

PARS VI.

DE HEPATIS MORBIS ac Symptomatibus.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Hepatis.

PROOEMIVM.

RECTE *Hippocrates* lib. de alim. Τροφὴ καὶ τροφῆς εἶδος μία καὶ πολλαί Alimentum & alimenti ſpecies, vnum & multæ. *Qui locus non ſaltem eum ſenſum habere poteſt, vt ſanguinem, qui vnus eſt, totius corporis eſſe alimentum, ex eo verò quamlibet partem, quod ſibi conueniens eſt, neruos, venas, arterias, muſculos, membranas, carnem, cerebrum & reliquas, vt* ibid. *habet Hippocrates, attrahere dicatur: Verùm etiam, vt* ibid. *ſubiungit:* τροφῆς τὸ τρέφον τοῦτο τροφή, καὶ τὸ οἷον τροφή, καὶ τὸ μέλλον τροφή: In alimentorum genere id quod alit, alimentum eſt, & quod alimento proximum, & quod alimentum futurum eſt. *Ac proinde etſi vnus eſt ſanguis, quo corporis noſtri partes aluntur: tamen cibi, è quibus fit ſanguis, planè multi & varij ſunt. Et cùm id, quod corporis alimentum futurum eſt, à corporis noſtri ſubſtantia multùm diſtet, variis mutationibus opus eſt, vt in corporis noſtri alimentum, & hinc eius ſubſtantiam abeat. Hæc autem mutatio in vna coctione fieri non poteſt, ſed variis opus eſt. In ventriculo nimirum fit prima cibi coctio, ſeu digeſtio, quâ cibus, qui etiam homogeneus videbatur, ita reſoluitur, vt in heterogeneas partes ſeparari poſſit. Hinc quod corpori alendo inutile & craſſius eſt, mox in inteſtinis ſeparatur, & per aluum eiicitur. Chylus poſtea reliquus à vaſis meſaraicis ad hepar transfertur, vt inde purior ſanguis totius corporis futurum alimentum, gigni poſſit. Id vt commodiùs fiat, lien chyli craſſiorem partem ad ſe trahit, & inde ſanguinem alendis partibus in ventre inferiore idoneum generat: ex reliquâ verò chyli parte puriore ſanguis, optimus in hepate generatur. Cùm autem iſtæ cibi mutationes, & diſtributiones, quæ fiunt in ventriculo, inteſtinis, meſenterio & liene, maximæ, & operoſiſſimæ ſint, & plerumque in cibo tantum ſit partium inutilium & excrementitiarum, imò etiam plus, quàm ſanguini bono generando aptarum, facilè fieri poteſt, vt in primis hiſce coctionibus & viis aliquid excrementi colligatur, quod in hac corporis quaſi ſentina cumulatum, variorum poſtea morborum cauſſa exiſtit, quos hactenus explicauimus. Actum enim non ſolùm de morbis & ſymptomatibus, quæ ventriculo, inteſtinis, meſenterio, pancreati, omento & lieni accidunt, verùm etiam, quia ex eodem fonte & humoribus in hiſce partibus genitis & cumulatis affectio Hypochondriaca & Scorbutus originem habent, de iiſdem quoque dictum eſt, vt iam Hepatis, in quo chylus in hiſce partibus generatus, & ab excrementis maximam partem liberatus in ſanguinem mutatur, morbos, & ſymptomata, quæ citra ſanguificationem accidunt, explicemus. Dicendum ergo erit de hepatis intemperie, obſtructione, & eius vaſorum apertione, inflatione, inflammatione, & aliis hepatis tumoribus, calculis, vermibus & hydatidibus in eo genitis, vulneribus, vlceribus & ſphacelo. De veſiculæ fellis morbis. Item de ſanguificatione læſa & cachexia, de hydrope & eius ſpeciebus, de dolore hepatis & ictero. Quæ iam ordine proponemus.*

CAPVT I.

De Intemperie Hepatis.

De Intemperie in genere.

AFFICI autem poteſt hepar omnis generis intemperie, & ſimplici, & compoſita; & ſine materia, ac cum materia. Plerumque verò Intemperies Hepatis cum materia eſt coniuncta; quia breui tempore intemperies calida calidos ac bilioſos humores cumulat; frigida crudos, craſſos, pituitoſos; ſicca terreſtres, humida tenues & aquoſos. *Intemperies hepatis.*

Cauſſæ.

Intemperierum autem cauſſæ ſunt cibus & potus, medicamenta & res non naturales dictæ; humores in corpore à naturali intemperie & mediocritate recedentes, intemperies inſignes partium, quibus per vaſa connectitur, aut quibus aliàs vicinum eſt. Ita in febribus, vbi caloris fons præcipuè in corde eſt, hepar quoque incaleſcit. Eodem modo ob frigidam intemperiem ventriculi, lienis, pulmonis, renum, diaphragmatis, meſenterij, inteſtinorum, ſimilem intemperiem contrahere poteſt. Intemperies autem hepatis cum materia excitatur, cùm ea in hepate vel ob chyli prauitatem generatur, vel ob expultricis facultatis imbecillitatem, aut vaſorum anguſtiam cumulatur; vel ab aliis partibus tranſmittitur: id quod accidit nunc à toto corpore, nunc à certis partibus. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Intemperies hepatis præcipuè ex actionis eius læſione cognoſcitur. Quæ autem intemperiei cuiuſque ſigna ſint, in ſpecie dicetur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Grauior eſt intemperies hepatis, quàm ventriculi, quia hepar præſtantius eſt ventriculo, & maiora ex eius læſione proueniunt incommoda. Remedia quoque propter ſitum eius remotiorem ita integris viribus ad ipſum non perueniunt, quemadmodum ad ventriculum. Deinde quia ſæpe remedia, quæ ipſi intemperiei profligandæ ſunt vtilia, à contraria intemperie ventriculi prohibentur, quibus de cauſſis curatio difficilior redditur.

Indicationes.

Indicationes.

In intemperie hepatis curanda indicatio communis eſt, alterandum eſſe per contraria. Remedia tamen interna, quia hepar loco profundiore ſitum eſt, quàm ventriculus, efficaciora hîc eſſe debent. Quia etiam membrum principale & nobilius eſt hepar, eius craſin & proprietatem naturalem per ſimilia, calorem verò naturalem, ne diſſoluatur, per adſtringentia mediocria conſeruare oportet.

Remedia.

Medicamenta hepatis ſpecifica.

Quæ autem medicamenta alterent hepar in ſpecie, poſtea proponentur. Hîc ſaltem ea recenſebimus, quæ hepati totâ ſubſtantiâ & peculiari proprietate conferunt.

E cibis talia ſunt:

Hepata animalium, vituli, gallinarum, anſerum; inprimis hepar lupi præparatum, cuius puluis cibis & aliis medicamentis admiſcendus. Vtiles ſunt & paſſulæ, hepatique valde gratæ. E medicamentis, ſi calidæ intemperiei indicia adſint, peculiari vi hepati proſunt, Cichoracea, ſantali ſpecies: Si frigidæ, agrimonia, abſinthium.

Adſtringentia autem ſint moderata, cùm hepar obſtructionibus facilè obnoxium ſit.

De Intemperie calida.

Intemperies hepatis calida.

Calidam intemperiem contrahit hepar, primò à partium vicinarum caliditate, ſicut in febribus ardentibus hepar à calore cordis & ipſum incaleſcit, quod & à vicinarum partium eryſipelate & inflammatione accidere poteſt.

Deinde è rebus non naturalibus aſſumenda, retinenda, expellenda & foris incidentia quæ calefaciendi vim habent, hepar calefaciunt. Inter ea autem præcipè alimenta & medicamenta vi calefaciendi prædita hepar calefaciunt, vt nimius vini generoſi & aromatum vſus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Calidam intemperiem hepatis indicant: 1. Cauſſæ, quæ præceſſerunt. 2. Effectus, vt cibi, & potiſſimùm carnis inappetentia, deiectiones bilioſæ, vomitus bilis, vrina flaua, febris, quæ ſæpe coniungitur, pulſus velox & frequens, mordax in toto, & præcipuè in volis manuum & plantis pedum, calor, color faciei citrinus, corporis totius gracilitas, linguæ aſperitas. Iuuant frigida, nocent calida, quemadmodum hæc pleraque explicat Galenus *6. de loc. aff. cap. 7. & 8. de comp. med. ſec. loc. c. 6.* Quòd ſi intemperies hepatis calida plurimùm exceſſerit, ſequuntur excretiones bilioſæ, fœtidæ, ſanguinolentæ, & tandem τῆς οὐσίας hepatis διαφθορὰ (corruptio ſubſtantiæ hepatis) & carnis hepatis quaſi colliquatio, & per cruentam deiectionem excretio.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Exceſſus caloris, niſi ſummus ſit, non ita periculoſus eſt; cùm hepatis conſtitutioni non ita repugnet. Non tamen ita facilè curatur, præſertim, vt plerumque contingit, ſi ventriculus ſimul ſit frigidus, & flatus vel in eo, vel in inteſtinis adſit. Cùm enim quæ ad hepar refrigerandum faciunt medicamenta, priùs recipi debeant in ventriculo, hunc priùs offendunt, eiúſque frigus intendunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio.

Hepatis intemperies calida refrigerantia indicat, quam ſi contraxit à vicinis partibus calidis, eæ inprimis alterandæ. Earum enim intemperie ſublatâ facilè quoque calor hepatis euaneſcit. Quod etiam faciendum, ſi intemperiem à calidis humoribus contraxerit.

Si ergo ſanguis abundet & calidior ſit, & vires, ætas ac cætera permittant, vena aperienda, quæ & ſanguinem abundantem euacuat, & ſimul refrigerat.

Medicamenta hepar refrigerantia.

Medicamenta verò hepar refrigerantia ſunt:

Radices, *Cichor. taraxac. fragar. acetoſæ.*

Folia, *Cichorij, endiuiæ, ſcariolæ, acetoſ. ſonchi, lactucæ.*

Flores, *Roſarum, violarum, nymphææ.*

Semina, *Frigida maiora (ſcilicet melon. cucumer. cucurbit. citruli) minora, (lactucæ, endiuiæ, ſcariolæ, portulacæ) hordei.*

Fructus, *Fraga, ceraſa, ribes, cucumeres, cucurbitæ & ſimiles.*

Ligna, *Santali ſpecies.*

Succi, *Citri, ribes, granator. ceraſorum, ſerum lactis.*

Et inprimis *cichoracea* & *intybacea* omnia hîc valde proſunt, & hepar roborant, & ob amaritudinem abſtergunt & aperiunt; nec ventriculum frigidum lædunt.

Vt ℞. *Rad. cichor.* ℥. ß. *fol. endiu. cichor.* an. M. i. *ſem. melon. endiu.* an. ʒ. ii. *paſſular. mundat.* ℥. i. Coq. in aq. hord. ſimp. Colaturæ ℞. ℔. i. adde *ſyr. endiuiæ, ſimpl.* ℥. ii. *acetoſ. ſ.* ℥. i. ß. Miſce pro 3. vel 4. doſibus.

Vel ℞. *Aq. hord. cum ſacchar. & cinnamon.* ℔. ß. *fragor. ſine vino, endiuiæ,* an. ℥. iij. *ſem. 4. frigid. maior. excort.* an. ʒ. ij. F. Emulſio, cui adde *iulebi roſacei* ℥. j. Miſce.

Vel ℞. *Aq. puræ* ℔. j. ß. *ſacch. candi* ʒ. vj. Bulliant leniter & colentur. Colaturæ adhuc calidæ adde *ſantal. rubr.* ʒ. ij. *citrin.* ʒ. j. ß. *flor. roſar. rubr.* ʒ. j. *ſpir. vitrioli* ℈. ß. Stent in infuſione tecta hor. vj. Colentur. Adde *iulebi violar. ſyrupi ribes, ſucci citri*, an. ʒ. vj. *ſpir. vitriol. q. ſ.* ad aliquam acetoſitatem. F. Iulebus.

Si libet, poſſunt *aquæ cinnamomi* aliquot guttæ addi.

Vt ℞. *Conſeru. cichor. roſar. violar.* an. ℥. j. *rad. condit. cichorij* ℥. ß. *ſpec. diarrhod. Abb.* ʒ. ß. Cum *oxyſacchar. ſ.* F. Electuarium.

Extrà verò vſurpanda ſunt, *Vnguentum roſatum, refrigerans Galeni, cerotum ſantalinum,* ſucci & aquæ herbarum hepaticar. frigidarum, vt *roſarum, violarum, endiuiæ, cichorij, ſcariolæ, lactucæ,* item *ſuccus cucumeris & cucurbitæ.*

E. g. Paretur tale epithema.

℞. *Succi, vel aq. endiu. lactuc. ſcariolæ,* an. ℥. iij. *roſar.* ℥. j. ß. *ſpec. diatrionſantalon, puluer. ſantali citrini,* an. ʒ. ß. *trochiſc. de ſpodio* ℈. j. *ſpicæ Indicæ* ℈. ß. *aceti roſarum* ℥. ß. Miſce.

Vel ℞. *Vnguenti refrigerantis Galeni roſati Meſuè,* an. ℥. ß. *puluer. roſar. rubr. ſantali citrini,* an. ℈. j. *camphoræ* gr. x. *ol. roſ. parum.* F. Vnguentum.

Diæta.

Diæta.

Aër ad frigidum vergat. Cibi refrigerent, ſed non obſtruant. Vtilis eſt inprimis ptiſana & eius cremor, quæ magis refrigerat, ſi ſemina frigida maiora addantur. Vſurpentur etiam lactuca, acetoſa, cichorium, intybum. Cibi condiantur ſucco citri, limon. granat. ribes, ceraſor. acetoſorum. Potus ſit cereuiſia tenuis, vel vinum aquâ dilutum, vel aqua hordei aut ſimpl. aut cum iulebo roſar. aut ſerum lactis. Acidulæ quoque magnam calorem hepatis temperandi vim habent. Vitet æger iram, & corporis exercitationem nimiam.

De Hepatis intemperie frigida.

Cauſſæ.

Hepatis intemperies frigida. Cauſſæ.

Intemperiem hepatis frigidam pariunt vicinorum viſcerum frigiditas, vt ſuprà dictum, res non naturales refrigerandi vim habentes, inprimis vſus rerum frigidarum, vt frigidæ potus, & medicamenta nimis frigida, ſanguinis item nimia euacuatio.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Præceſſerunt cauſſæ modò dictæ. Plerumque ſic ſatis appetunt cibum ægri; ſitis adeſt nulla, pulſus eſt paruus, tardus, rarus, totius corporis frigiditas & albedo, excrementa pituitoſa, cruda, ſæpe liquidiora, non mordicantia, vrinæ albæ, aliàs tenues, aliàs craſſæ. Sanguis generatur aquoſus & crudus. Quæ refrigerant, nocent; quæ calefaciunt, proſunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Hepatis frigiditas multò periculoſior eſt, quàm caliditas eiuſdem; cùm naturæ viſceris magis repugnet, & functioni eius, quæ in calore conſiſtit, aduerſetur. Ideoque quò maior eſt frigiditas, eò periculoſior eſt, & præcipuè ſi eò vſque progreſſa ſit, vt ſanguificationem lædat, & iam cachexiam inducat. Niſi enim maturè ei occurrant, ad hydropem deducit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Intemperies frigida indicat curationem per calida; quæ vt tutò adhiberi queat, ſi ſanguinis aliqua copia adſit, ex ſuppreſſione menſium, vena ſaphœna primum aperienda, aut ſi hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, ipſæ prouocandæ.

Medicamenta hepar calefacientia.

Medicamenta autem hepar calefacientia ſunt:

Radices, *fœniculi, petroſelini, apij, pimpinellæ, acori veri.*

Folia, *Agrimoniæ, agerati, cuſcutæ, abſinthij, lupuli, chamædryos, betonicæ, fumariæ, ſabinæ, capillorum veneris.*

Flores, *ſchœnanthi, ſambuci.*

Semen, *fœniculi, aniſi.*

Aromata, *cinnamomum, ſpica Indica.*

Cortices, *citri, aurantiorum.*

Et quæ ex his fiunt:

Conſeruæ, *flor. betonic. ſalu. fumariæ, chamæpityos, ſambuci, abſinthij.*

Syrupi, *de eupatorio, byzantinus, de duabus & quinque radicibus.*

Species, *dialaccæ, diacurcumæ, diacinnamomi.*

Trochiſci, *de rhabarbaro, de abſinthio, de eupatorio, de lacca.*

Vel ℞. *Rad. fœnicul. petroſelini,* an. ℥. ß. *agrimon. chamædryos, capillor. vener.* an. M. j. *ſummitatum lupuli, fumariæ,* an. M. ß. *ſem. fœniculi, aniſi,* an. ʒ. j. Coq. in aq. ſ. Colaturæ ℞. ℥. x. *ſyr. de duabus radicibus* ℥. ij. *de eupatorio, oxymel. ſ.* an. ℥. ß. M. pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Aq. fœnic. petroſelin. agrimon.* an. ℥. iij. *ſyr. de duabus vel quinque radicib. byzant. compoſ.* an. ℥. ß. M. Aromatizentur *ſpeciebus diacinnamomi, vel aromat. roſat.*

Vel ℞. *Rad. fœnic. petroſelin. aſparagi,* an. ℥. ß. *agrimoniæ, capill. vener. marrubij,* an. M. ß. *centaur. minor.* P. j. *ſchœnanthi, rad. cyperi,* an. ʒ. ij. Coq. *in aq. ſimpl.* Colaturæ ℞. ℔. j. ß. *ſyr. de duabus radicibus, byzant. de eupatorio,* an. ℥. j. F. Potus pro tribus doſibus.

Galenus 8. *de comp. med. ſec. loc. c. 8.* ex Archigene hoc refert.

℞. *Sem. aniſi, apij, fol. aſar. abſinth. amygdal. amar.* ana Drach. ij. Reducantur in paſtillos, quos ipſe amaros nominat.

Doſis

Doſis ʒ. j. cum vini diluti ℥.iv. ſi febris abſit, febricitantibus cum melicrato. Moderatè calefaciunt & abſtergunt, ac meatus aperiunt. Nam cum intemperie, præſertim frigida, ſemper ferè obſtructiones è materia cruda factæ coniunguntur.

Vel ℞. *Conſeru. anthos, beton. cort. citri condit.* an. ℥. ß. *hepatis lupi præparati, ſpec. aromat. roſat. diamarg. calid.* an. ℈. j. cum *ſyr. beton. vel de eupatorio.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Pulp. paſſul.* ℥. j. *myrobalan. chebulor. conditor.* ʒ. ij. *ſpec. arom. roſat.* ʒ. j. *ſchœnanthi, puluer. hepatis lupi præp.* an. ʒ. ß. Cum *melle anthoſato.* F. Electuarium.

Extrà inunctiones fiant, vel fotus ex oleo abſinthij, nardino, maſtiche, macis, caryophyll. ligno aloës, ſpica, & plantis antè enumeratis, vt:

℞. *Ol. abſinth. nardin.* an. ℥. ß. *amygdal. amarar. maſtich.* an. ʒ. ij. *fol. agerati, abſinth. ſchœnanth.* an. ℈. j. *ſem. apij, petroſelini,* an. ℈. ß. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel tale epithema paretur.

℞. *Agrim.* M. j. *radic. cyperi* ʒ. j. *ſem. fœnicul. aniſi, ſchœnanth.* an. ʒ. ß.

Coq. in aqua, ſub finem effunde *vini* ʒ. iij. *aceti* ℥. ß. Colentur pro epithemate.

Vel ℞. *Aq. agrimon. abſinth.* an. ℔. ß. *vini Cretici* ℥. iij. *ſpec. aromat. roſat. dialaccæ,* an. ʒ. j. F. Epithema.

Diæta.

Diæta. Aër ſit calidior. Cibi boni ſucci, & naturâ ſua calidi, condiantúrque aromatibus. Potus ſit vinum vetus, imprimis Creticum, vt & Hiſpanicum, ac quod aromatibus conditur, & Hippocraticum vocatur: corpus moderatè exerceatur.

De Hepatis Intemperie humida.

Cauſſa.

Intemperies hepatis humida. Cauſſa. Signa.

Cauſſæ præcipuæ ſunt alimenta admodum humida, medicamenta humectantia, & aquæ dulcis balneum ſæpe vſurpatum.

Signa Diagnoſtica.

Præceſſerunt cauſſæ modò dictæ; nulla adeſt ſitis; pulſus eſt mollis; ſanguis multus & aquoſus, excrementa multa liquida, vrina ſpicea. Iuuant ſicca, lædunt humida.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Humida intemperies hepatis minùs periculoſa eſt; cùm hepatis naturali conſtitutioni minùs ſit contraria, & curationi minùs reſiſtat, modò ea non ſit ſumma, & cum viſceris corruptione, aut aliâ prauâ qualitate, vel cum ſummo frigoris exceſſu.

Curatio.

Curatio. Humida intemperies indicat ſiccantia, vtitúrque Galenus in humida hepatis intemperie adſtringentibus, cum miſturâ calefacientium, ſi frigida qualitas prædominetur; refrigerantium, ſi calida. Ideóque ex calefacientibus hîc conueniunt, abſinth. agrimon. maſtiche. Ex frigidis roſæ, ſantalum, ſpec. diatrionſatalon, diarrhod. Abbat. Atque iiſdem etiam extrà vti licet.

De Intemperie Hepatis ſicca.

Cauſſa.

Intemperies hepatis ſicca. Cauſſa. Signa.

Cauſſæ ſunt res omnes non naturales, quæ vim exſiccandi habent, præcipuè cibus, potus & medicamenta ſiccantia, vt & inedia.

Signa Diagnoſtica.

Præceſſerunt cauſſæ iam dictæ, adeſt naturalis ad eam propenſio, habitus corporis eſt gracilis, ſiccus, durus, venæ ſunt duriores, ſitis adeſt aſſidua; ſanguis eſt paucus, deiectiones alui ſunt ſiccæ & duræ. Iuuant humectantia, nocent ſiccantia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

2. Sicca intemperies hepatis facilè in tabem & maraſmum totius corporis tranſit; cùm vniuerſum corpus alimento defraudet.

2. Eadem ſatis periculoſa eſt; cùm temperamento hepatis multùm repugnet.

3. Si calida intemperies ſiccitatem coniunctam habeat, difficulter curatur; cùm humectantia debilia ſint, & ſiccitas remediis valde reſiſtat.

Curatio.

Curatio. Sicca intemperies hepatis humectantia indicat. Quapropter proſunt ſyrupi, & conſeruæ *borrag. bugloſſ. violar. amygdalæ dulces, ſemina melonum, & eorum emulſio, paſſulæ, ſuccus carnium, vitelli ouorum,* aliáque, quæ in intemperie ventriculi ſiccâ ſunt propoſita.

Extra applicanda ſunt *ol. amygdal. dulc. violar. vnguentum dialth. & ſimilia.*

De Intemperie Hepatis compoſita.

Cauſſa.

Intemperies hepatis compoſita. Cauſſa. Signa.

Intemperies compoſitæ cauſas habent compoſitas modò enumeratas.

Signa Diagnoſtica.

Eædem ex ſignis complicatis cognoſcuntur, vt excrementa loturæ carnis ſimilia humiditatem cum frigiditate vel caliditate coniunctam indicant. Si frigiditas coniuncta ſit, refrigerantia alimenta & medicamenta, vel aliæ cauſſæ refrigerantes præceſſerunt; proſunt ægris calida, deiectiones humidæ ſunt ſine mordacitatis ſenſu, ſequitur ferè cachexia & hydrops. Si verò caliditas ſit coniuncta, præceſſerunt cauſſæ calefacientes; proſunt frigida, in excrementis mordacitas & acrimonia percipitur: Progreſſu morbi deiectiones fiunt bilioſæ & fœtentes; & tandem atrabiliariæ redduntur. Quando ſicca intemperies cum actiuis qualitatibus copulatur, excrementa craſſiora & ſicciora ſunt, humida iuuant, ac qualitates actiuæ hanc vel illam paſſiuam frequenter adciſcere ſolent. Intemperies enim calida paulo pòſt ſibi adiungit ſiccam, frigida humidam.

Curatio.

Compoſita intemperies compoſitam & duplicem vim habentibus remediis curatur. Calida humida, frigidis ſiccis: calida ſicca, frigidis humectantibus; frigida humida, calefacientibus & ſiccantibus; frigida ſicca, calidis humectantibus, tam in victus ratione, quàm medicamentorum loco, ſeu intus, ſeu extrà adhibitis. *Curatio.*

Ideóque quando caliditati iungitur humiditas, conueniunt roſæ, ſantali ſpecies, ſuccus ribes, diatrionſantalon, diamargar. frigidum, conſeru. roſar. cichorij, quibus C. C. bolus Armenus, terra ſigillata addi poteſt.

Si ſiccitas coniungatur caliditati, cum ſero caprino fiat emulſio amygdalar. dulc. Vtile eſt, ſi decoctis & aquis refrigerantibus addantur nuclei pini, amylum, tragacantha.

De Intemperie Hepatis cum materia.

Intemperies hepatis cum materia.

Ratò autem Hepatis Intemperies ſola diu durat, ſed humorem ſibi adciſcit, vel bilem, vel pituitam, vel melancholiam; ſæpe & ſanguis abundat. Continetur autem humor vel in ſubſtantia ſeu parenchymate hepatis: quod ſi diſtendat, tumor excitatur; ſin erodat, vlcus; vel in vaſis, vbi obſtructionem ſeu morbum in via plerumque parit, de quibus poſtea dicetur. Calida autem Intemperies calidos humores, ſanguinem & bilem; frigida crudos, craſſos, pituitoſos; ſicca terreſtres; humida aquoſos cumulat.

Cauſſa.

Intemperies Hepatis cum materia, vt in aliis quoque partibus, gignitur, quòd vel in ipſo paulatim humor cumulatur, ſeu ob expultricis facultatis debilitatem, ſeu ob vaſorum anguſtiam, ſeu quòd veſicula fellis ſanguinem ab humore bilioſo non expurgat; vel ab aliis partibus, ſeu toto corpore ad Hepar tranſmittitur; vel tertiò, quòd humor in ipſo Hepate ob eius intemperiem, aut errata in victu cumulatur, vt totus ab expultrice facultate, etiam robuſtâ, expelli non poſſit. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Intemperies cum materia cognoſcitur & ipſa, è ſignis intemperierum antè enumeratis, quibus ea coniunguntur, quæ materiam præſentem arguunt, ex antecedentibus, præſentibus ac effectis petita. Calidi humoris in hepate præſentis indicia ſunt cauſſæ calidos humores generare valentes, quæ præceſſerunt; bilis vomitu vel per aluum reddita, primò tenuis & pallida, deinde craſſa, flaua & fœtida; oris amaror, cibi faſtidium, ſitis vehemens & ſæpe febris; iuuant frigida, nocent calida. *Signa.*

Frigidi humoris contraria ſunt indicia, præceſſerunt cauſſæ quæ humores frigidos cumulare ſolent, faciei & totius corporis color eſt albus, & habitus corporis euadit mollis & humidus, deiectiones ſunt pituitoſæ, febris nulla adeſt, niſi ex obſtructione humores putreſcant, atque tùm grauitas in dextro hypochondrio percipitur.

Prognoſticum.

Intemperies cum materia citiùs curatur, quàm intemperies nuda & ſine materia, & quò plus ſubſtantiam hepatis labefactat humor, eò morbus periculoſior eſt. *Prognoſticum.*

Indicationes & Curatio.

Perpendendum autem, an materia aliunde affluat, aut in ipſo hepate colligatur. Si aliunde affluit, reuellenda, repellenda, & hepar, ne eam recipiat, roborandum. Materia autem cum intemperie peccans, & præſens in hepate, conueniente modo euacuanda, & ſi opus, alteranda, & quidem euacuanda leni medicamento, & per interualla iterato, ob partis affectæ officium & dignitatem. Ipſa verò intemperies alteranda, vt modò dictum. Conſiderandum autem, quæ præcipuè hepatis pars laboret, & humorem vitioſum contineat. Nam cauum hepatis commodiùs per aluum euacuatur; gibbum per vrinam. Si tamen etiam in gibba hepatis parte magna humorum copia adſit, priùs per aluum purgatio inſtituenda. Itaque ſi materia aliunde affluat, ſiue à toto, ſiue à parte, auertenda eſt ab hepate; quod fit, ſi ſanguis affluat, commodiſſimè venâ in brachio ſectâ: purgationes verò hîc parum commodæ ſunt; cùm verſus hepar è reliquo corpore humores trahant. Potiùs tùm, ſi materia ſit acris & calida, & naturam ad expulſionem irritet, temperanda ea & alteranda iis medicamentis, quæ antea ſunt propoſita. Reuellunt etiam ab hepate frictiones brachiorum & crurum, & cucurbitulæ ſcapulis cum ſcarificatione appoſitæ. Hepar verò roborant, ne affluentem materiam recipiat, & quodammodo repellunt, inunctio regionis Hepatis, facta *oleo maſtichino, roſaceo, myrtino, abſinthij, emplaſtrum diaphœnicum frigidum, cerotum ſantalinum.* Cataplaſmata & epithemata ex refrigerantibus & adſtringentibus antea propoſitis applicata.

Indicationes & Curatio. Purgatio an ſit commoda. Reuellentia. Hepar roborantia.

Ad Deriuationem autem commodum eſt venam internam in brachio ſecare, quæ quidem venæſectio à principio inſtituta ab hepate reuellit; ſi autem repetatur, etiam deriuat. Poſſunt etiam hirudines hæmorrhoidibus applicari. *Deriuatio.*

Vbi autem materiæ influxus iam prohibitus eſt, vel in ipſo

hepate ob cauſſas ſuprà dictas materia cumulata eſt, ad ipſius materiæ euacuationem curatio dirigenda. Fit autem illa materiæ euacuatio vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter. Senſibiliter euacuant quæ aluum, vel vrinam mouent.

Euacuantia. Ideóque ſi calidi, acres & bilioſi humores adſint, venæſectione præmiſsâ, ij euacuandi ſunt *ſyrupo roſarum ſolutiuo, tamarindis, manna, rhabarb. electuario de ſucco roſar. roſato Meſuë, de pſyllio.* Frigidi verò humores euacuandi ſunt *melle roſato ſolutiuo, agarico, electuario diaphœnico, Indo & ſimilibus.*

Diuretica. Vrinam mouent in cauſſa calida, *ſem. 4. frigid. maiora, cum ſero lactis, vt & radices graminis.* Fortiora ſunt, *Radices aſparagi, fœniculi, petroſelini, bruſci, ſcœnanth. aſarum,* quæ in cauſſa frigida locum habent.

Inſenſibiliter diſcutientia. Inſenſibiliter verò diſcutiunt & reliquias abſumunt, linimenta, vnguenta, cataplaſmata & emplaſtra è diſcutientibus parata, de quibus poſtea *de obſtructione & tumoribus hepatis* dicetur: Quibus tamen ſemper aliquid adſtringentium addendum, ne tonus hepatis laxetur.

Ne verò noua materia cumuletur, præſtatur, ſi prohibeatur primò, ne noua coaceruetur, quod fit, ſi ea victus ratio inſtituatur, quæ ad humoris qui peccat, generationem non facit. Deinde ſi adſit aliqua Intemperies, ob quam vitioſi humores generantur, vel non rectè expelluntur, ſi illa tollatur, & tandem ſi obſtructiones adſint, ſi eæ aperiantur.

Aliquot morborum Hepatis ab humoribus facit mentionem Hippocrates *libro de internis affectionibus.*

CAPVT II.

De Obſtructione Hepatis, & vaſorum eius præter naturam apertione.

Obſtructio hepatis. ORganicos verò morbos Hepatis quod attinet, ſunt inter eos primò morbi meatuum. Cùm enim hepar per ramos venæ portæ, qui in eius ſubſtantiam diſperguntur, chylum recipere, & ſanguinem genitum per venam cauam in totum corpus diſtribuere debeat, pateant, quantum ſatis, hi meatus neceſſe eſt. Quod ſi non fiat, morbi meatuum oriuntur, qui hîc duplices ſunt, obſtructio nimirum vaſorum in hepate, & nimia eorundem apertio.

Et primò obſtructio hepatis ſatis familiare malum eſt, teſte Galeno *de cauſſ. morbor. c. 7. & de diff. morbor. cap. 7.* Nam venæ à porta exporrectæ tranſmiſſis quibuſdam ramis, oſculis cauæ committuntur in ipſa hepatis ſubſtantia, vel in ipſam hepatis ſubſtantiam terminantur, per quas cùm alimentum traduci & diſportari oporteat, obſtructiones facilè accidere poſſunt, cùm ob meatuum illorum anguſtiam, tùm ob materiæ tranſeuntis craſſitiem & lentorem, interdum & copiam.

Itaque Hepatis obſtructio eſt anguſtia vaſorum in Hepate, alimenti diſtributionem impediens, à materia ipſorum cauitatem implente producta.

Subiectum eſt totum Hepar, quod tanquam organum generationis & diſtributionis ſanguinis afficitur: ſiquidem actio, quæ læditur, totius Hepatis eſt, vt membri organici. Etſi enim obſtructio quæ in venulis, aut arteriis per hepar diſperſis eſt, ſit notiſſima, & vulgò in Medicorum ſcriptis celebrata: tamen quia & ipſa hepatis ſubſtantia ſuos poros ac meatus habet, non minùs ac muſculoſa in habitu corporis ſubſtantia, & illiâ craſſiore, feculenta & limoſa ſanguinis parte continuò præterlabente obſtrui & occludi poſſunt; quibus occluſis nec hepatis calor natiuus ventilari, nec halituoſa & tenuiora excrementa euacuari poſſunt. Atque materia iſta per ſubſtantiam hepatis diffuſa, niſi maturè tollatur, tandem induratur, & ſcirrhum hepatis generat.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa efficiens proxima, eſt materia cauitatem vaſorum, vel etiam ipſam hepatis ſubſtantiam implens. Eſtque materia hæc interdum humor, interdum flatus, aliquando vtrumque mixtum; interdum & calculus.

Peccat autem humor vel copiâ vel qualitate, vt ſi craſſus ſit, qualis melancholia, pituita & ſanguis, item bilis interdum craſſa; aut viſcidus, vt pituita, quæ lentorem acquiſiuit.

Nonnunquam materia toto genere præter naturam eſt, vt ſanguis corruptus & putridus. Craſſus igitur humor cùm calidus, tùm frigidus eſſe poteſt. Nam & bilis flaua interdum diutius in hepate hærens craſſeſcit, & pernicioſas obſtructiones in eo gignit, imò in calculum interdum degenerat.

Faciliùs verò generatur obſtructio in hepate à materia etiam non admodum craſſa & copioſa, cùm vaſa eius aut à primo ortu anguſtiora ſunt, aut à ſtypticorum vſu diuturno talia effecta ſunt.

Materia hæc, vt *cap. præced. de Intemp. Hepatis cum materia* dictum, vel in hepate generatur, vel aliunde ad id confluit. Generatur in Hepate, vel eius facultate & actione læſa, ob intemperiem præcipuè, vel ob errorem externum, dum etiam Hepati bene conſtituto chylus vitioſus offertur, è quo bonum ſanguinem generare nequit.

Confluunt aliunde humores ad Hepar, vel à toto, dum illud copioſâ vel craſſâ & viſcidâ materia repletum eſt; vel à parte aliqua, vt à ventriculo, liene, vtero, vel etiam à capite. Vt autem materia ad Hepar feratur, fit hoc, quia vel ob imbecillitatem materiam facilè ſuſcipit, vel ob anguſtiam vaſorum facilè retinet, vel vi caloris attrahit, vel dum medicamenta aperientia & diuretica exhibentur, ventriculo crudis humoribus repleto.

Externæ cauſſæ ſunt errores in victu, vt ſi quis cibos copioſos aut craſſos, frigidos, adſtringentes frequenter ingerat, aut vino dulci, craſſo, vel ſaccharo frequentiùs vtatur. Eiuſmodi cibos hepar facilè obſtruentes Galenus enumerat, *1. de med. facult. c. 4. 5. 6. & 3. eiuſdem operis, c. 15.* Accidit hoc quoque, quando quis mox à ſumto cibo exercetur vehementiùs, aut balneum ingreditur. Tunc enim crudus chylus in exiles hepatis venas rapitur & impellitur.

Differentiæ.

Obſtructio Hepatis alia maior & pertinacior eſt, alia minor & mitior. Inueterata item alia, alia recens. Quædam etiam cum Intemperie eſt, quæ humorem obſtruentem produxit aut fouet. Occupat tandem obſtructio partem vel gibbam, vel cauam. *Differentiæ.*

Signa Diagnoſtica.

Æger quandam grauitatem ſentit circa Hepatis regionem, cum obtuſo dolore quodam, præſertim ſi paulò vehementiùs reſpirat, aut mox à cibo corpus exerceat, vt ex Galeno colligitur, *2. de loc. affect. c. 8. & 7. aph. 51.* In accliui aſcenſu inſueta quadam difficultate ſpirandi premitur. Totus corporis color, inprimis faciei, mutatur, quia nec generatio, nec diſtributio ſanguinis rectè fit; ob id & alui deiectiones & liquidiores & copioſiores fiunt. Vrinæ imminuuntur, tenuéſque excernuntur. Facilè quoque in obſtructiones Hepatis febres putridæ accenduntur. *Signa.*

Si obſtructio cauum Hepatis obſideat, tactu foris nihil percipitur, quia pars in profundo latet; & ventriculus magis in conſenſum trahitur, vnde cibi faſtidium & ſitis inſueta exiſtit; alui excrementa liquida ſunt, quia chylus hepar non permeat. Si gibbum ſit obſtructum, abdomen eâ regione preſſum reſiſtit, & partes reſpirationi dicatæ magis læduntur, inprimis diaphragma. Quæ per aluum excernuntur, ſæpe ſanguinolenta apparent, ex rudi mutatione chyli in ſanguinem.

Quod ad cauſſarum ſigna, ſi obſtructio ob vaſorum anguſtiam fiat, facilè & frequenter homo in hoc vitium illabitur, præſertim cùm anguſtia ſit natiua: Quomodo autem anguſtia & latitudo venarum exploranda ſit, docet Galenus *5. de ſanit. tuend. c. 7.* Aſcititia anguſtia eſt, quæ ex ſtypticorum longo ac frequenti vſu contracta eſt. Vbi anguſtiæ vaſorum ſigna non adſunt, vitio materiæ obſtructio inducitur, & quod obſtruit, humor eſt, ſi ponderis ſenſus magis circa hepatis regionem percipitur; vapor & flatus, ſi tenſio magis affligit.

Si humor ſolâ quantitate peccat, exſuperantis eius indicia apparebunt. Si viſcidus ſit, adſunt ſigna pituitæ, frigidi ventriculi, catarrhi. Si craſſus ſeu calidus & bilioſus, cum grauitate quidam dolor punctorius quaſi coniungitur, qui in frigido humore non animaduertitur. Si materia ſit putrida, febrem ſociam habet. Si denique nullus error externus præceſſerit, ob vitium internum genita eſt obſtructio, quod quale ſit, ex iis quæ *c. præced.* dicta ſunt, dignoſcere licet.

Prognoſtica.

1. Obſtructio Hepatis malum eſt non contemnendum, quia plures morbos minatur, potiſſimùm febrem, hepatis inflammationem, icterum, ſcirrhum, hydropen, vt Auicen. rectè dixerit, obſtructionem matrem eſſe omnium ægritudinum hepatis. Si tamen tempeſtiuè & rectè curetur, citra difficultatem tollitur, dummodò non magna ſit & inueterata. Quæ enim inueterata eſt, non tantùm in hepate, ſed & in omni membro putrefactionem excitat, febrémque accendit, teſte Aëtio *tetrab. 2. ſerm. 2. c. 2.* & Galenus ſcribit *8. de comp. med. ſec. loc. c. 6.* Obſtructionem hepatis à vitioſis humoribus putrefactio ſequitur, in calidis intemperaturis breui, in frigidis non citò, ſed temporis progreſſu. *Prognoſtica.*

2. Hepatis obſtructionem comitatur diſtributionis alimenti impedimentum, & plenitudinis collectio in meſaræi, ſimæque viſceris partis venis, vnde periculum aut inflammationis earum partium, aut putredinis redundantium humorum. Galenus *de ſucc. bon. & vit. c. 2.*

3. Obſtructio in parte ſima ſeu caua hepatis faciliùs curatur; quia medicamentorum vis expeditiùs eò penetrat, & materia obſtruens per latiorem & commodiorem viam euacuatur.

4. Peior eſt obſtructio, quæ ab humore eſt, quàm quæ à flatu: quoniam hic promptè diſcutitur. Pericoloſa etiam, quæ à materia putrida; ſiquidem febris coniungitur, quæ vires magis affligit. Minùs praua eſt, quæ ortum habet à materia ſolùm quantitate peccante, quàm ſimul etiam qualitate, hoc eſt, vt craſſa & lenta ſit, quam non rarò ſcirrhus ſequi ſolet.

Indicationes.

Obſtructio apertionem indicat. Et cùm obſtructio ex eorum numero morborum ſit, qui cauſſam continentem & plerumque ſimul fouentem habent, & partim facta ſit, partim fiat: id quod obſtructionis factum eſt, ſanare oportet per ea, quæ obſtructiones liberant; quod verò adhuc fit, per illa, quæ materiam *Indicationes.*

obſtructio

obſtructionem fouentem tollunt. Prius præſtant medicamenta, quæ proximam obſtructionis cauſſam tollunt, imminuentia ſcilicet, dum copioſa materia obſtructionem excitat; vel incidentia & detergentia, dum viſcida eſt; vel attenuantia, dum craſſa: ſúntque omnia illa hepatica, aut his permixta, vt promptiùs ad hepar penetrent, ídque ſuâ vi roborent. Poſterius faciunt euacuantia & reuellentia, & quæ cauſſis tum generantibus nouam materiam, tùm impellentibus ad hepar, obſiſtunt & aduerſantur. Semper autem totius ratio habeatur, & maximè primarum ad hepar viarum, quæ à materia replente liberæ eſſe debent, ne materia illa vnà cum medicamentis obſtructionem ſoluentibus ad hepar deducatur, atque obſtructio augeatur.

Curatio.

Curatio. Si ergo ſanguinis abundantiæ indicia adſint, & cætera conſentiant, dextra baſilica aperiatur; aut ſi malum ſit à ſuppreſſis menſibus, ſaphœna, vt ſanguis deorſum ab hepate ad vterum trahatur, & vt tutior ſit aperientium vſus, quæ pleraque calida ſunt, ſanguinémque fundendi vim habent.

Medicamenta autem aluum lenientia nota ſunt, ſicut & medicamenta quemlibet humorem præparantia, eúmque è corpore euacuantia, & *c. præced.* etiam propoſita.

Corpore purgato exhibeantur quæ ſoluendi obſtructiones vim habent. Talia ſunt, ſi obſtructio hepatis ſit à frigida, craſſa, & viſcida materia. Radices, *fœnicul. petroſelini, apij, aſparagi, bruſci, rubiæ tinctorum, aſari, gentianæ, ſcillæ.*

Folia, *Capill.* ♀, *cuſcutæ, agrimon. agerati, lupuli, origani, marrub. alb. chamædr. abſinth. card. benedict.*

Semen, *fœniculi, ammeos, dauci, aquilegiæ, cicer. rubr. amygdalæ amaræ.*

E quibus decocta parari poſſunt, additis paſſulis & cinnamomo, vel ſpica, interdum etiam pauco aceto.

Vtiles ſunt ſyrupi, *capill.* ♀, *de duabus & quinque radicibus, oxymelitis genera*, exhibita cum conuenientibus decoctis vel aquis: *trochiſc. rhabarbar. de abſint. de eupator. de lacca. Species diacurcum. dialacca.*

Si à cauſſa calida fiat obſtructio, conueniunt *Rad. graminis, rad. & fol. cichor. endiuiæ, taraxaci, ſcariolæ, ſonchi, lactucæ, acetoſæ, ſem. 4. frigid. maior. & minor. ſyrup. de cichor. ſimpl. & cum rhabarb. de endiu. ſimpl. & compoſ. acetoſ. ſimpl. & compoſ. diarrod. trochiſci de camphora, ſpecies diarrhod. abbat. diatrionſantal.*

Vbi mixti humores malo huic cauſſam præbent, etiam medicamenta miſcenda ſunt. In ſumma Galenus medicamenta ἐκφρακτικὰ & Ἐκκαθαρτικὰ, hoc eſt obſtructionem aperientia, & meatus expurgantia, vult eſſe calida & tenuium partium, amara ſcilicet, quibus adſtrictio quædam coniuncta eſt.

Qua de cauſſa abſinthium vulgare valde prodeſt, vt & Ponticum, & abrotanum, ac amygdalæ amaræ.

In cauſſa autem frigida tale decoctum paretur.

♃. *Rad. aperient. vino maceratar.* ℥.j. *aſari* ʒ.ij. *capill.* ♀, *cichor. agrimoniæ*, an. M.j. *chamædryos, ſummitat. lupuli*, an. M.ß. *ſem. aniſi, fœniculi, ammeos*, an. ʒ.ij. *aquilegiæ* ʒ.j. *cicer. rubr.* ℥.ß. *ſchœnanth.* ℈.iv. *paſſul. mundat.* ʒ.vj. *glycyrrh.* ʒ.iij. *bacc. iuniperi*, num. xij. Coq. in. aq. ſimp. ad tertiæ partis conſumt. pro ℔.j. Colatur. add. *ſyrup. de 5. radic. byzantin. compoſ. oxymel. ſimpl.* an. ℥.j. Aromatizetur cum ſpecier. diatrionſantal. ʒ.j. F. Potus pro tribus vel quatuor doſibus. Si in his *mechoacan.* ℥. ß. *rhabarb. elect.* ʒ.ij. *ſpic.* g̅. xj. *cinnamom.* ʒ.ß. infuſa fuerint, moderatè ſimul aliquid per aluum educitur.

Syrupus aperiens noſter.

♃. *Rad. aperient.* ℥.j. *cichor. pimpinell. ari*, an. ℥.ß. *cortic. frangulæ, ſambuci*, an. ℥.v. *herbar. cuſcutæ, capill.* ♀, *agerati, agrimoniæ*, an. M. j. *linariæ, cardui bened. chamædr. centaur. minor. flor. geniſt.* an. M.ß. *ſem. carthami, geniſtæ, aquileg.* an. ℥. ß. Inciſa & conquaſſata infundantur in vaſe arctè clauſo, in ſ. q. *aq. ſ.* & *aceti ſcillitici* ℔.j. per dies tres in B. M. Poſtea colentur, & addatur *ſucci endiuiæ, fumar.* an. ℔. ß. Et iterum *addito albumine oui* per dies 3. digerantur, & colentur. Tandem adde *ſacchari clarificati. & ad iuſtam conſiſtentiam cocti* q. ſ. Fiat Syrupus.

Syrupus de cuſcuta D. Scholtzij.

♃. *Herb. cuſcutæ nodor.* M.ij. *fumariæ, ſcolopendr. ceterach, hepaticæ, capill.* ♀, an. M.ß. *radic. fœnic. aſparagi, taraxaci*, an. ʒ.iij. *cichor.* ℥.j. *ſem. cucuſcutæ* ʒ.vj. *fœnic.* ʒ.ij. Coq. lento igne in ſ. q. *aq.* ad conſumtionem medietatis. Poſt horas duas F. fortis expreſſio.

Cui adde *ſucci endiuiæ, fumariæ, lupuli*, an. ℥.ß. *rhabarb. el.* ʒ.ij. *cinnamom. el.* ʒ.ß. Coq. ſ. a. cum ſ. q. *ſacch.* F. Syrupus.

Galenus *in Euporiſt. c.* 16.

♃. *Sem. aniſi, apij, rad. aſari, amygdal. amarar. fol. abſinth.* an. ℥. ß. Formátque trochiſcos Drach. j. pondere, exhibétque febricitantibus cum hydromelite, non febricantibus cum vino diluto.

Vel ♃. *Amygdal. amarar. mundat.* ʒ.j.ß. *ſem. cumin. apij*, an. ʒ.ß. Detur cochlear vnum ex vino.

Vel ♃. *Baccar. iuniperi* ℥.j.ß. *ſemin. erucæ* ℥.j. *praſſij* ʒ.ß. Excipiantur melle crudo, detur cochlear vnum.

In 8. *de Comp. medic. ſec. loc. c.* 7. paſtillis Hepaticis amaris Aſclepiadis vtitur. Videantur vtrobique plura. Vtilis eſt & iſta aqua aperiens.

♃. *Rad. dulcamar.* ℥.iij. *ſummit. lupuli, eupator.* an. M.ij. *cuſcut. hepatic. cichor. cum toto*, an M.j.ß. Infundantur in ſero lactis ad prominentiam 4. digitor. per dies 3. Hinc deſtillentur. Dentur ℥.iij. cum ſyrup. de quinque rad. ℥.ij.

Galenus ad magnas obſtructiones Hepatis ex materia admodum craſſa, vtitur corticibus rad. cappar. tamariſc. ſcolopendrio. Et ſi obſtructio pertinacior fit, etiam ea, quæ ad lienem aliàs vtilia ſunt, vſurpari poſſunt. Vbi de duritie Lienis ſuſpicio eſt, addantur paſſulæ, caricæ, glycyrrh. bugloſſ. malu. amygd. dulc.

In calida cauſſa.

♃. *Rad. cichor. graminis*, an. ℥.ß. *fol. endiuiæ, cichor. ſcariol. cuſcutæ*, an. M.j. *agrimon. abſinth.* an. p.j. *ſem. endiu. cichor. melon.* an. ʒ.ij. *fructus alkekengi*, n. vij. *paſſul. mund.* ℥.ß. Coq. in ſ. q. aquæ ad 3. part. conſumt. pro ℔.j. Colaturæ adde *ſyrup. cichor. ſimpl. de duabus radicibus, acetoſi ſimpl.* an. ℥.j. Aromatizentur ſpec. diatrionſantal. F. Potus pro 3. doſibus.

Vtilis eſt & hic quoque conſerua radic. cichor. recentium coctarum, & minutim contuſarum, cum ſ. q. facc. parata.

Si obſtructio pertinacior ſit, etiam hîc ea, quæ ad humores frigidos vtilia ſunt, vſurpari poſſunt. Poſt illorum tamen vſum decoctum cichorij ſumendum.

In cauſſa tam calida quàm frigida, vtilia ſunt medicamenta è tartaro parata, & tartar. vitriolat. vt & aqua illa è vitriolo & tartaro, quæ deſcripta eſt *in Inſt. t.* In cauſſa frigida vtilis eſt ſpiritus vini tartariſat. ſeu eſſentia tartari.

In omnibus quoque hepatis obſtructionibus, præcipuè ab humore frigido, vtilia ſunt medicamenta è chalybe parata, de quibus *de Obſtructione lienis* dictum.

Inter reliqua etiam puluis cachecticus dictus.

♃. *Chalyb. præpar.* part. j. *caſſiæ lign.* part. ij. *ſacchar. albiſſ.* part. iv. F. Puluis, cuius mane & veſperi ℈.j. detur.

Vel ♃. *Chalyb. præpar.* ʒ.j. *ſacch. albiſſ. in aqua agrimon. diſſolut.* ℔.ß. F. ſ. a. Rotulæ, quibus ſub finem addatur guttula vna atque altera olei cinnam. vel caryophyl.

Vel ♃. *Limaturæ chalyb.* q. v. irroretur *aqua abſinthij fraxini*, in quibus *proprij ſales* diſſoluti ſint. Relinque tamdiu, donec contrahat rubiginem.

♃. *Huius croci* ℥.iij. *fecul. ari*, ʒ.ij. *magiſt. perlar. corallor.* an. ʒ.j. *cinnamom.* ℈.iv. *ſacch.* q. ſ. ad dulcedinem. Fiat puluis. Doſis ʒ.j.

Vel ♃. *Fecul. ari, ocul. cancr. præp. cryſtall. tartar.* an. ʒ. j. *croci mart. reſolut.* ʒ. ß. *ſalis, abſinth. cichorij, tartari vitriolati*, an. Scrup. j. *cinnamom. ſpec. diatrionſantal.* an. ʒ.ß. F. Puluis.

Inter alias autem chalybis præparationes hæc vtilis eſt.

♃. *Limatur. chalyb. ſulphur.* part. æqual. Ponantur in crucibulo in ignem circularem donec ſulphur exhalet. Iterum ſulphuris partem æqualem adde, quæ in igne planè exhalet, ne ſulphuris odor ampliùs percipiatur. Chalybem hunc poſtea inde ſartagini ferreæ, & affunde acetum acerrimum, ad eminentiam digiti vnius, & ponantur ſuper ignem carbonum; ſemperque agitentur, donec acetum exhalet: quod vbi factum, nouum acetum affundatur, iterúmque igni admoueatur, qui fortiſſimus adhibeatur, donec materia rubeat, quæ refrigerata ſubtiliſſimè puluериſetur.

Diligenter autem attendendum, vt ſemper iis, quæ obſtructiones ſoluunt & attenuant, nonnulla adſtringentia admiſceantur, ſubſtantia viſceris roboretur, & aperientia diutiùs hic detenta efficaciùs agant. Eiuſmodi ſunt inter calida abſinthium, mentha; inter frigida, roſa, cichor. endiu. Comperium verò eſt ex nimio & diuturno vſu aperientium medicamentorum, hepar non parùm læſum fuiſſe.

Poſt vſum aperientium horum, æger per dimidiam horam in dextrum latus decumbat, vt promptiùs ad venas meſaraïcas & hepar ferantur.

Extrà autem in obſtructione à cauſſa frigida, vtilis eſt ſuccus vel decoctum abſinthij, fumariæ, rad. filicis, ſem. ſecuridacæ, cum pauco aceto, ſi epithematis formâ regioni hepatis calefacta imponantur.

Aut ♃. *Fol. abſinth. abrotan. agrimon. cuſcutæ*, an. M.j. *rad. cyperi* ℥.ß. *cinnamom. ſpicæ*, an. ʒ.j. *cumini* ʒ.ij. Coq. in ſ. q. vini albi ad tertiæ part. conſumtionem. Colatura vſurpetur pro epithemate.

Si eadem medicamenta ad mollitiem coquantur, & contundantur, & olei amygdal. amarar. ſufficiens quantitas addatur, Cataplaſma formari poteſt.

Vel paretur tale vnguentum.

♃. *Ol. nard. amygdal. amar.* an. ℥.ß. *ſpic. Indic. Celtic. ſchœnanth.* an. ℈.j. *exper. ſem. apij*, an. ℈.ß. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

In obſtructione à cauſſa calida.

♃. *Aq. cichor. endiu. abſinth.* an. ℥. iij. *aceti, vini*, ℥. ß. *ſpec. diarrhod. Abbat. diatrionſantal.* an. ℈.ij. *ſpicæ* ℈.j. M. F. Epithema.

Expeditis obſtructionibus, intemperies hepatis emendanda eſt iis medicamentis, quæ *c. præced.* ſunt propoſita, ipſúmque hepar roborandum. Vt ſi obſtructio fuerit à cauſſa frigida, tale paretur Electuarium.

♃. *Conſeru. capill. vener. beton. abſinth.* an. ℥. j. *trochiſc. de rhabarb.* Scrup. ij. *hepatis lupi præpar.* ʒ. ij. *ſpec. diaxyloaloës* ʒ.j.

ʒ.j.cinnamom. ℈.j.ſchœnanth.℈.ß. Cum ſyrup.de eupator. F.Electuarium.

Vel ℞. Hepat.lupi præpar. ʒ.ß. Mithridat. ʒ.ij. conſeru.abſinth.agrimon. an.ʒ.ß. Cum ſyrup.de eupator. F.Electuarium.

Si obſtructio ſit à cauſſa calida.

℞. Conſeru. flor.vel rad.cichor. ℥.j.ß.roſ. ʒ.vj. ſpec. diarrhod. Abbat.diatrionſantal. an.ʒ.j. Cum ſyrup. de cichor. ſimp. F.Electuarium.

Diæta.

Diæta. Victus ratio ſit attenuans, vt præcipit Galenus *in art.med. c.87.& 6.de tuend.ſanit.c.7.* Et ſi obſtructio ſit à craſſa & viſcida materia, non tantùm attenuans victus ſit, ſed & abſtergens. Inter abſtergentia probatur ptiſana hordeacea, *1. de rat. vict. in acut. text.18.* quæ diſtributionem à cauo in gibbum hepatis adiuuat. Condiantur cibi, ſi febris vel calida intemperies adſit, aceto; aliàs aromatibus, ſed modicè, aut baccis iuniperi. Proſunt quoque cappares aceto conditi. Piſtacia quoque hepar aperiunt & roborant. Vitentur in cibis omnia craſſa, lenta, adſtringentia, & edulia è tritico, farina & lacte, ac caſeus, præſertim vetus, caro ſuilla, & duræ carnes, ac difficilis coctionis. Item anguillæ, aliáque, quæ Galenus enumerat *5.de tuend.ſanit.c.7.& de ſuccor.bonit.& vitio,c.4.* Nocet quoque vehemens à cibo exercitatio & balneũ, & cibi aſſumptio corpore adhuc ab exercitio præcedente calente. Vbi verò quis poſt exercitium, dolorem & tenſionem hepatis ſentit, quieſcat, & in potu ſumat aliquid, quod vrinã cieat, & hepar obſtructione liberet, ſicut conſulit Galenus *in lib.de ſalubr.diæta, aph.12.& 31.* In iuſculis quoque coq.radic.fœniculi, petroſelini, aſparagi. Copia ferculorum vitetur, & cibus ſumatur priore iam concocto. In potu improbantur vina dulcia, craſſa, auſtera, & cereuiſia craſſa. Detur verò ptiſana hordeacea diluta, & hydromel dilutum, vel cereuiſia tenuis & bene defecata. Vbi vinum locum habet, ſit illud tenue ac vetus.

De apertione vaſorum hepatis.

Apertio vaſorum hepatis. Contrarium obſtructionis hepatis vitium eſt vaſorum eius nimia apertio. Aperiuntur autem hepatis vaſa vel à caloris aut humiditatis exceſſu, à qua præcipuè laxantur; vel ab humoribus acribus, è quibus orificia vaſorum patefiunt, aut etiam ipſa vaſa eroduntur, vel etiam à ſanguinis copia. Pertinent huc & cauſſæ externæ, quæ violentiâ ſuâ vaſa rumpunt & vulnerant.

Cognoſcitur autem hoc malum à cauſſis quæ præceſſerunt, inprimis verò ex effectis, inter quos præcipuè eſt cruenta alui deiectio, quæ accidit, cùm vaſa in hepate præter naturam aperta ſanguinem continere non valent.

Apertio autem vaſorum, occluſionem eorundem indicat. Præſtatur hoc vel obſtruendo, vel adſtringendo: ad quam rem vtilia ſunt plantago, burſa paſtoris, polygonum, tormentilla, roſæ, myrtus, ribes, berberis, abſinthium, cydonia, maſtiche, terra ſigillata, bolus Armenus, ſpodium, corallia, ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, de ribes, de mentha, de corallis, trochiſci de ſpodio, de terra ſigillata, aquæ ferratæ.

Extrà etiam dextero hypochondrio applicentur eadem adſtringentia, & cataplaſmata è pulpa cydoniorum, roſ. rubr. abſinth.balauſt. & baccis myrti. Fomenta ex iiſdem in vino auſtero coctis, & linimenta, & vnguenta ex ol.maſtich. myrtin. abſinth. cum pulueribus adſtringentibus. Emplaſtrum de maſtiche, diaphœnic.frigid. & ſimilia.

Ad hunc locum nonnulli etiam referunt apertionem venarum, & illum ſanguinis fluxum, qui cuidam, venâ è regione hepatis apertâ accidit, & reſtitante ſanguine veſtigium fluxus non apparuit, vt refert Hollerius *inter rara, num.3.* vt & alterius cuiuſdam hiſtoriam, quam recenſet Beniuenius *de abdit. morb. & ſanat.cauſſ.c.4.* Hominis nimirum robuſti admodum, qui agẽs annum 36.ætatis, conquerebatur ſæpenumerò de ſanguinis fluxu, quo ſingulo quoque menſe grauiter affligebatur, & rogatus, quâ parte ſanguis flueret, id ſe neſcire reſpondebat. Depoſito tamen pallio ilia dextrâ monſtrauit. Verùm cùm in his nullum veſtigium, nec cicatrix appareret, & Beniuenius ſe decipi ſuſpicaretur, ille, cùm fluxus iſte rediret, locum digito contegebat, eóque, acceſſito Beniuenio, amoto ſanguinem fluere permittebat, qui non ſecùs, ac ſi inciſa vena eſſet, emanabat, nec priùs ille fluor ceſſabat, quàm ſanguinis libra emitteretur. Quo euacuato nullus deſpicere potuit, vnde euacuatio facta ſit. Curauit autem iſtum hominem Beniuenius ſolâ ſanguinis miſſione ex vena hepatica ſingulis menſibus inſtitutâ & idoneâ victus ratione.

Verùm hæc venarum apertio propriè huius loci non eſt, neque venæ iſtæ, quæ apertæ fuerunt, fuerunt ex hepate immediatè, ſed ex iis, quæ in cutem diſperguntur. Idem, ſed in aliis partibus bis obſeruaui. Primò in ſcorbutico, cui in crure vena per interualla aperiebatur, & ſatis largiter ſanguis effluebat, nullo poſtea apparente veſtigio. Deinde in fœmina quadam, cui cùm primum eſſet grauida, ſæpius in occipite vena portæ aperiebatur, & ſanguis cum maximo impetu interdum ad libram vnam effluebat. Cùm verò ſanguis is non flueret, circa ventriculum & diaphragma dolorem percipiebat, vbi etiam poſtea tumor obortus eſt, qui cùm ad ſuppurationem perueniſſet, neceſſariò aperiendus fuit. Ipſa verò conualuit.

CAPVT III.

De Inflatione Hepatis.

Inflatio hepatis. SVnt & alij morbi, qui hepati quatenus membrum organicum & certo modo conformatum eſt, accidunt. Hepar aliquando planè defuiſſe in Mathia Ortelio, Mercatore Antuerpienſi, refert Schenkius *obſeru.lib.3.ſect.2.*

Obſeruatio Schenckij. ¶ [Vbi refertur, quòd anno Chriſti 1564. d.11.Septembr. mortuus ſit Mathias Ortelius Mercator Antuerpienſis, eiúſque corpore aperto nec hepar nec lien inuentus ſit; at ſubſtantia inteſtinorum carnoſa prorſus fuerit, & multò ſolidior, quam ipſa muſculorum caro, vt ſoliditate cordis carni ferè reſponderet, & vena caua ex ipſis inteſtinis ſuam originem ſumſerit, eo ferè modo, quo vena portæ in ipſis inteſtinis ſolet implantari. Laborauit hic vir aliquot annis antè hydrope, & ſæpe inflammatione & abſceſſibus inteſtinorum.

Zacuti Luſitani. Similem hiſtoriam refert Zacutus Luſitanus *de Prax. Med. Adm. lib.2. oberu.45.* de fœmiua quadam, quæ cùm ex menſium obſtructione tympanite laboraſſet, & obiiſſet, corpore aperto hepar nullum inuentum eſt, ſed & loco eius maſſa carnea ab hepatis regione vſque ad vmbilicum extenſa, quæ 36. libras pendebat.]

Contrà, vt Schenckius ex Gemma refert, hepar duplex inuentum; aliquando repertum globoſum & iuſto minus, & vnà cum diaphragmate ad mammillam vſque dextram aſcendens; aliquando peritonæo adnatum, vt Columbus *lib.15.* annotauit. Sed hæc rara ſunt, & plerumque à primo ortu contracta, ac vix curationem admittunt. Eos ergo ſaltem morbos, qui frequentiores ſunt, & curationem admittunt, explicabimus, quales ſunt magnitudo aucta, & tumores hepatis. Inter quos primò eſt Inflatio, cùm ſub tunica craſſus flatus concluditur, qui hepar inflat, & dolorem in eo excitat.

Cauſſa.

Cauſſa. Flatus is interdum à membris vicinis, vel etiam vniuerſo corpore & venoſo genere, in febribus pituitoſis & malignis tanſmittitur; vel à cibis flatulentis, pituitoſis & melancholicis ſuppeditatur; vel ab hepatis imbecillitate generatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum ex tumore dextri hypochondrij, qui eſt ſine grauitate, ſed cum magno dolore: qui tamen non eſt continuus, ſed nunc intenditur, nunc remittit; & ſi locus digitis prematur, tumor cedit: nullum tamen murmur percipitur, nec vomicæ latentis ſuſpicionem præbet. Corporis & faciei color, vt in aliis hepatis tumoribus, non mutatur. Vrina, ſi febris abſit, quod plerumque fit, eſt alba & ſpiſſa.

Verùm de hoc hepatis tumore notandum, etſi non impoſſibile flatum ſub tunica, hepar ambiente concludi poſſe, cùm aqua etiam ibi ſæpe colligatur: tamen cauendum eſſe, ne quod de liene etiam dictum, dolores qui ex diſtenſione peritonæi & membranarum vicinarum oriuntur, pro doloribus hepatis habeantur. Sæpe enim accidit, præcipuè in motu & exercitio vehementi, & in corporibus, quæ non ſæpe exercentur, vel diu ab exercitiis quieuerunt, vt flatus vel humores ſeroſi agitati, in peritonæi & muſculorum ipſi connexorum ſpatia irrumpant, dolorémque in eo punctorium excitent qui pleuritidem quandoque ſimulat.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Tumor hic ſæpe ſatis difficulter curatur; cùm flatus hîc loci non facilè diſcutiantur.

Curatio.

Curatio. Malum hoc flatus diſcutientibus curatur, & eos ab hepate repellentibus. Vtilia proinde hîc ſunt omnia, quæ in obſtructione hepatis ex cauſſa frigida ſunt propoſita: præcipuè diſcutientia & digerentia, vt diacyminum, diagalanga. Si pituita adſit craſſior, quæ malum foueat, præparanda ea & euacuanda, vt *c.1. & 2.* dictum.

Extrà etiam fomenta flatus diſcutientia vtilia ſunt, & inter ea etiam milium, vt:

℞. *Flor.chamamel.meliloti, an.M.j. abſinth.M.ß.ſem.aniſi, fœnugraci, lini, an.*℥.ß. Coq. pro fomento.

Poſtea inungatur locus ol.amygdal. amarar.nardin. chamæm. de abſinth.de ſpica.

Diæta.

Diæta. Cibus ſit attenuans, non flatulentus. Vinum bibatur meracius & vetus.

CAPVT IV.

De Hepatis Inflammatione.

Hepatis inflammatio. CVm hepar ob venarum anguſtiam obſtructioni ſit obnoxium, facilè inflammatione tentari ſolet, ſanguine in ipſam hepatis ſubſtantiam ſeu parenchyma effuſo, vnde id intumeſcere, & ſanguinem putredinem concipere, atque incaleſcere contingit.

Eſtque materia tumores hepatis excitans, interdum ſanguis ſincerus, qui inflammationem puram gignit; interdum bilioſus, pituitoſus,

pituitoſus, melancholicus humor admiſcetur. E quibus tumores præter naturam ſui generis exiſtunt. Influit autem ſanguis in ſubſtantiam hepatis per modum vel attractationis, ob calorem, vel tranſmiſſionis, ſiue à toto, ſiue à parte aliqua. Suſcipit hepar ob imbecillitatem, vel congenitam, vel ab aliis cauſſis accerſitam.

Cauſſæ attract. ſanguinis.

Et quidem ad ſanguinis attractionem facit medicamentorum calidorum externorum applicatio. Ita refert Guilhelmus Fabricius *cent.* 2. *obſeru.* 46. cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti, emplaſtrum & vnguenta calida è pipere, cardamomo, oleo caryophyllorum, cinnamomi, & ſimilibus admota fuiſſe, atque inde inflammationem hepatis excitatam. Cauâ enim ſui parte à dextra in ſiniſtram, vniuerſam ferè anteriorem ventriculi regionem integit, ita vt medicamenta calida, quæ corroborandi gratiâ ventriculo frigidiori admouentur, ſubſtantiam hepatis priùs attingant, antequàm ad ventriculum vſque perueniant. Idem præſtare poſſunt cucurbitulæ regioni hepatis applicatæ. Cuius rei exemplum habet idem Guilhelmus Fabricius *cent.* 2. *obſeru.* 47. Cùm enim cuidam hæmorrhagiâ narium laboranti cucurbitulæ magnæ ad regionem hepatis applicatæ fuiſſent, ſanguis quidem ſubſtitit, ſed inflammatio hepatis ſecuta eſt. Cùm enim in magnis hæmorrhagiis ſanguis efferueſcat, cucurbitulis affixis facilè quidem ad hepar attrahitur, ſed ibi retentus inflammationem parit. Ideóque tutius eſt frigida medicamenta, quæ ſanguinem condenſant, craſſiorémque & minùs fluidum reddunt, hepati & lieni applicare.

Afficitur autem hepar ſecundum partem vel gibbam, vel cauam; ob vicinitatem tamen partium alteram in conſenſum facilè trahit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Inflammatio hepatis ab aliis tumoribus, affectionibúſque eiuſdem, his ſignis diſcernenda. Senſus grauitatis circa hepatis regionem in dextro hypochondrio percipitur à membranis, quibus hepar in nonnullis ad coſtas nothas annectitur: ſimul mox febris adeſt, non ſequitur, vt in obſtructionibus & ſcirrho; non tamen ſtatim acuta vel ardens febris eſt, niſi inflammatio maior fiat. Nam perpetuò inflammationis magnitudinem febris vehementia ἀναλόγως comitatur. Etſi autem Aëtius docet, febrem adeſſe acutam, inæqualem, quæ plerumque ſub noctem exacerbatur, tamen id intelligendum de ea febre, quæ ad incaleſcentem phlegmonem hepatis accidit. Tuſſis per interualla affligit arida, ob vapores, qui ab hepate inflammato ad pulmones eleuantur, & quòd hepatis diaphragmati moleſtus eſt, & tumor eius diaphragma comprimit; quam moleſtiam natura ab organis reſpirationis propellere nititur. Difficultas autem ſpirandi adeſt, cùm ob tumorem hepatis, tùm ob febrem, quæ maiorem refrigerandi neceſſitatem affert. Decubitus difficilior eſt, cùm in latere dextro, hepate à ſubiecto ventriculo & inteſtinis compreſſo, tùm in ſiniſtro, hepate pondere ſuo ſuſpenſo, & membranis eius tenſis. Facilior eſt decubitus ſupinus. Pulſus teſte Galen. 4. *de cauſſis pulſ. c.* 4. celerior, frequentior, inæqualis eſt, ob auctam in affectu calido refrigerandi pulſus neceſſitatem, durus, vibrans.

Ad enumerata ſigna accedunt, ſitis magna ægrum fatigans, & anorexia. Lingua quoque ſcabra & rubicunda, tandem nigra fit cum quodam lentore. Calor mordax ſentitur in toto ratione febris; quæ ſi maligna ſit, extrema frigeſcunt. Color totius ad flauum declinat: aluus adſtringitur, niſi coniuncta ſit ἀτονία hepatis. Ita Galenus ſcribit 4. *de rat. vict. in acut. text.* 17. Quibus hepar phlegmone obſidetur, iis σπυραθώδη, hoſt eſt, *caprarum ſtercori ſimilia* excernuntur, quando ſcilicet viſcus hoc duntaxat phlegmone afficitur: ſin cum phlegmone affuerit ἀτονίη, ſeu debilitas hepatis, liquida deiiciuntur, viſcere alimentum ad ſe non attrahente. Hæc Galenus.

Illa verò liquida aliàs bilioſa ſunt, aliàs, vbi aliqua ab hepate fit chyli attractio, loturæ carnis ſimilia, quòd crudus chylus in ſanguinem perfectè non eſt conuerſus. Vrinæ craſſæ, rubicundæ, turbidæ, paucæ ſunt, ob feruorem & æſtum hepatis. Vomitus bilis eſt flauæ & vitellinæ, quæ poſtea æruginis colorem aliquando refert. Interdum ſingultus ſequitur.

Cæterùm diſcernenda eſt inflammatio hepatis à vicinarum partium inflammatione. Ac primò ſi meſenterium inflammatum ſit, non apparet coloris in facie & reliquo corpore mutatio; ſymptomata ſunt mitiora, deiectiones alui liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam ſanies apparet: poſtea materia quædam magis concocta ad ſimilitudinem puris, præſertim vbi inflammatio ſalubris eſt.

Secundò. Si muſculi abdominis inflammati ſint, corporis color etiam non mutatur, tumor ad tactum ſenſim deliteſcit, ad figuram muſculorum extenſus, nec rotundus eſt, inſtar figuræ gibbi hepatis. Rectorum muſculorum tumores oblongi ſunt, & per totum ventrem extenſi, etiam vmbilicum comprehendunt. Cæterorum, vtpote profundiorum, tumores difficiliùs diſcernuntur. Cutis ſupra tumorem non ſine dolore contrectatur, appehenſa quoque digitis, vt attrahatur, minimè ſequitur ob tenſionem. Interdum rubicunda apparet, præſertim ſi affectio in externis muſculis hæreat. Quocunque denique æger decumbat, eadem tumoris magnitudo manet: maior verò apparet, vbi hepate affecto decubitus fit in latus ſiniſtrum; minor, corpore in dextrum reclinato, hepate ſcilicet ſub coſtas nothas cedente. Si tranſverſalis muſculus inflammetur, magis læduntur partes profundæ, & dolor eſt vehementior, quàm in aliis muſculis, quia ille muſculus eſt membranoſus circa finem, & neruos plures molli oréſque obtinet, & cum peritonæo aponeuroſi coniungitur.

Et omnino opus eſt, vt diligenter inflammatio muſculorum abdominis ab inflammatione hepatis diſcernatur, cùm incautis ea res non rarò imponat, vt inflammationem muſculorum abdominis in dextra parte pro hepatis inflammatione habeant. Exemplum videatur 5. *de loc. affect. cap.* 7. de Steſiano. Hunc alij Medici curârunt tanquam abſceſſum habentem in hepate: Galenus verò negauit abſceſſum eſſe in hepate, & monſtrauit eum inter muſculos tranſuerſos & obliquè aſcendentes eſſe. Simile exemplum eſt apud Franciſc. Valeriolam *lib.* 4. *obſeru.* 5.

Cauendum tamen etiam hic, ne fallamur, & hepar non inflammatum putemus, ſi tumor in medio ventre apparet. Quibuſdam enim hepar ad medium ventrem extenditur.

Tertiò. Si inflammatio pleuram, quâ parte nothas coſtas dextri hypochondrij illa ſpectat, prehenderit, dolor vehementior erit, à ſuperioribus quaſi ſuſpenſus, & cum punctionis ſenſu coniunctus, difficultérque reſpirabit, nulla caloris faciei aut corporis fit mutatio, tuſſis vehementior, moleſtiórque eſt, ſed non planè ſicca. Verùm cum ſputo colorato, ſaltem procedente malo, pulſus euidenter durus & ſerrinus apparet. Si hepar inflammatum ſit, dolor eſt mitior cum ſenſu grauitatis, qui tamen exacerbatur, niſi æger ſupinus iaceat. Color corporis ad flauum accedit, tuſſicula adeſt arida, pulſus minùs durus, tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Quod ad ſigna differentiarum inflammationis hepatis: quando magna illa eſt, dolor percipitur iuguli quaſi ad inferiora tracti, præſertim dum vehementiùs æger inſpirat. Dum enim hepar inflammatum pondere ſuo diaphragma cui obligatum eſt, deorſum trahit, tenſum membranam coſtas ſuccingentem, cui etiam obnaſcitur, tendit: vnde dolor tractionis in iugulo ſentitur. Galenus hoc etiam fieri putat ob tenſionem venæ cauæ ſurſum ab hepate aſcendentis, 2. *de loc. aff. c.* 7. Tumor tactui, & vbi abdomen gracile eſt, etiam viſui eſt expoſitus: Symptomata omnia ſunt vehementiora; contrarium accidit, vbi malum eſt mitius.

Quæ pars hepatis affecta ſit, ſic dignoſcitur. In gibba hepatis parte conſiſtit inflammatio, quando decubitus in dextrum latus eſt difficilior, & dolor preſſu exacerbatur, tumórque maniſeſtiùs apparet, præſertim muſculis abdominis emaciatis; partes ad iugulum dextrum deorſum trahi videntur; ſymptomata denique omnia ad partes thoracis attinentia grauiora ſunt, quàm ad inteſtina & ventriculum. Contrarium fit cauo hepatis inflammato, vbi & anorexia maior erit, & ſitis aderit, & vomitus materiæ bilioſæ.

Qui humor inflammationis in hepate cauſſa ſit, ex ſymptomatum intenſione & remiſſione æſtimandum, & inprimis ex febris acceſſionibus vel exacerbationibus. Etſi enim omnis inflammatio, vt in aliis partibus, ita etiam in hepate ſit à ſanguine; tamen ſanguis interdum purus eſt, interdum bilem vel melancholiam admixtam habet. Et quidem à ſanguine & bile ſymptomata vehementiora ſunt, & febris plerumque ardens cum ſiti maxima; ex ſucco melancholico remiſſiora ſunt, & febris licèt ſit continua, quaſdam tamen pro natura humoris exacerbationes habet. Quanquam hoc tradit Galenus 4. *de præſag. pulſ. c.* 4. hepar nunquam ferè pituitoſam fluxionem admittere, propterea quòd compactus ſit, & propterea congenitâ facultate pituitam alteret, & immutet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Hepatis inflammatio malum periculoſum & plerumque lethale eſt: quia pars princeps afficitur, cuius occaſione ſanguinis generatio & diſtributio læditur, & hydrops imminet, aut atrophia, vnde in hoc malo vnica ſalutis ſpes eſt virium robur, ſicut Galenus 10. *meth. med. c.* 5. docet. Ideoque viribus imbecilli, aut ſenes, aut graciles, vel bilioſi peribunt, vel in maraſmum tranſibunt, præſertim ſi ex eryſipelate laborent.

2. Quæ in cimis aut cauis hepatis partibus inflammationes accidunt, magis inappetentiam, nauſeam, vomitum bilioſum, ſitim ingentem afferunt; quæ in gibba, maiore inter ſpirandum dolore laborantem afficiunt, magíſque tuſſim excitant, & dolor vſque ad dextræ partis iugulũ, adeò vt deorſum trahi videatur, extenditur. Auicennas 3. *can. fen.* 14. *tract. cap.* 1. ſimpliciter pronunciare videtur, Apoſtema in gibbo hepatis deterius eſſe, quàm in cauo: ſed explicandum hoc ex Galeno, quòd partes thoracis, ideóque nobiliores, in gibbo hepatis patiuntur, vnde difficultas ſpirandi, tuſſis, dolor ad iugulum aſcendens ſequitur. Et per ſe hepatis gibba pars eſt nobilior, vbi generatio ſanguinis, & huius in totum corpus ἀναδόσει perficitur. Quæ autem caui hepatis inflammationem comitantur ſymptomata, vt nauſea, vomitus, ſingultus, ad ventriculum & inteſtina magis ſpectant. Sic Galenus ſcribit 7. *epid. comm.* 2. *text.* 14. *Hepatis conuexum* ſeu gibbum *concauo longè periculoſius eſt*, quoniam inter ſuperiores, & proinde nobiliores corporis partes reponitur.

3. *Tumor in hypochondrio durus & dolens* (hoc eſt, phlegmone ſeu inflammatio, vt Galenus interpretatur) *peſſimus eſt, ſi vtrumque hypochondrium occupet. Si verò alterum, minùs*

periculoſus

periculoſus eſt in ſiniſtro. Hippocrates 1. *progn. aph.* 33. Nam propter hepar periculoſa eſt inflammatio in dextro hypochondrio. Addit Galenus *in aph. ſeq.* talem tumorem initio mox periculum mortis citò affuturæ ſignificare Hippocrati, ſi ſcilicet intimum quid, hoc eſt hepar, item ventriculus aut lien afficiatur. Muſculi hypochondriorum inflammati mortem non inferunt, niſi aut inſignis ſit inflammatio, aut virium debilitas, (morbus enim hic diu ſæpe protrahitur, & vires valde deiicit) aut medicus vel æger errorem aliquem committat. Videatur & 6. *aph.* 7. de doloribus ventris profundis.

4. Inflammatio à ſincero ſanguine minùs periculoſa eſt; deterior à ſucco bilioſo: quia febris ardens accedit, teſte Galeno 4. *de loc. affect. cap.* 7. quæ maraſmum minatur; poſtea à ſucco melancholico, qui facilè in ſcirrhum migrat, vbi res deſperata eſt.

5. *Hepate inflammatione laborante ſupervenit ſingultus,* 5. *aph.* 58. Et, *In inflammatione hepatis ſingultus, malum.* 7. *aph.* 17. Cauſſa eſt, neruorum hepatis & ventriculi κοινωνία, ob quam hepar inflammatione laborans os ventriculi in conſenſum trahit. Singultus autem tantùm fit, vbi hepar ad maximam inflammationem peruenit, aliàs minimè, vt Galenus *ibid.* docet. Fieri & ſingultus tum poteſt, quando per magnam hepatis inflammationem aliquid bilis in principium inteſtinorum confluit, quod in ventriculum infuſum eum laceſſit & ſingultum excitat. Quibuſdam, teſte Galeno, ſingultus eſſe accidit ob inflammationis magnitudinem, quâ ventriculi os premitur.

6. Hypochondriorum inflammationes ſi diem vigeſimum-primum excedunt, & febris perdurat, tumore non ſubſidente, in ſuppurationem vertuntur; præſertim ſi facultas non eſt imbecilla. Si ceſſante febre, pars materiæ craſſa, & lenta in hepate impingatur, tenuiore conſumtâ & attenuatâ, ſcirrhus excitatur.

7. Quibus hepar aut lien inflammatus eſt, iis plerumque hæmorrhagia narium accidit, (præſertim ſi 35. annis minores ſunt) primis ſeptem diebus, paucis nono & vndecimo, rariſſimis decimoquinto: & confert illa hæmorrhagia, ſi è directo fiat. Hippocrates & Galenus 1. *progn. ab aph.* 36. *vſque ad* 38.

8. In Inflammatione hepatis, renum, veſicæ, de criſi maximè indicium ſumitur ex vrinis, quæ coctionem materiæ oſtendunt. Leues autem hepatis inflammationes, quæ febres acutas coniunctas habent, ſoluit etiam ſanguinis profluuium, ſicut & alias in hypochondriis calidas & acutas inflammationes. Oportet autem per directum fluere ſanguinem, ex dextra quidem nare, hepate patiente, vel locis in dextro hypochondrio ſitis; ex ſiniſtra verò, liene & locis vicinis laborantibus. Præterea ſudor χρηςὸς, ſeu bonus & vtilis, id eſt, concoctâ iam materiâ emanans, omnes quæ in hypochondriis ſunt, inflammationes calidas & acutas iuuat. Cæterùm connexæ hepatis partes inflammationem patientes tribus præcipuè excretionis modis ſoluuntur: hæmorrhagiis è nare dextra, ſudoribus bonis, & vrinis copioſis. Cauæ autem partes excrementis alui bilioſis, & ſudoribus, nonnunquam etiam vomitionibus. Galenus 3. *de criſibus, cap.* 3.

9. *Scias, quod cùm apoſtemati hepatis aſſociatur ventris ſolutio, eſt mortale.* Auicenna 3. *canon. fen.* 14. *tract.* 3. *cap.* 2. *in fine.* Ratio eſt, quia ſymptomatica fit excretio materiæ prauæ adhuc crudæ, & à virtute imbecilla, quæ materiam regere nequit.

10. Peſſima ſigna inflammationis hepatis ſunt, febris ardens, ſitis inexhauſta, lingua ſcabra, refrigeratio extremorum, cùm medium corpus vritur, & ægri pedes ſubinde nudant. Vomitus item niger, vel porraceus: quia magna aduſtio ſignificatur. Morti proximis venter intumeſcit, rupto abſceſſu, & frigidum ſudant circa collum, & faciem: atque animo linquuntur.

11. Cùm hepatis inflammationem febris ardens & continua comitatur, malum eſt; quia vehementer inflammatum iſtud viſcus eſſe ſignificatur: Sicut è contrario, exigua febris de exigua etiam inflammatione indicium facit. Nam, vt Galenus *lib.* 1. *prorrh. com.* 2. *aph.* 21. ſcribit, *Inflammationis magnitudinem perpetuò febris ex proportione conſequitur.*

12. *Quando permutatur apoſtema calidum ex hepate ad ſplenem, bonum eſt; quando verò ex ſplene ad hepar, malum.* Auicenn. 3. *can. fen.* 14. *tract.* 3. *cap.* 1. Nam vomica hepatis nunquam ferè ſanatur; aut ſi apoſtemâ diutius durat, hydropem acceſſit.

13. *Quibus hepar ſuppuratum vritur, ſi purum pus & album effluxerit, euadunt: In tunica enim hepatis pus continetur; ſin qualis amurca, intereunt,* 7. *aphor.* 45. Nam quibus, vt Galenus *in comment.* addit, *in tunica pus eſt, illaſâ iecoris ſubſtantiâ, omnes ſeruantur: quibus verò in carnem vſque iecoris corruptio penetrat, ij bonâ ratione moriuntur.* Illud humorem tenuiorem, à quo hepar minùs periclitatur; hoc deteriorem indicat.

Indicationes.

Indicationes. Quæ hîc agenda ſint, facilè ex generali de phlegmone curanda doctrina patet; modò ſimul partis affectæ habeatur ratio. Inprimis autem in principio videndum, ne inflammatio augeatur. Inhibetur verò vacuando & auertendo ſanguinem affluentem in aliam partem, & adſtringendo partem affectam, ne recipiat. Materia ergo fluens & fluxura reuellatur, & repellatur. Et quidem ſi fluxio per modum attractionis fiat, vel dolor mitigetur, vel calor temperetur, prout vſus requirit. Si per modum transmiſſionis, hepar roboretur, ne materiam ſuſcipiat; & mandanti quoque conſulatur, ac ſanguis affluens aliò reuellatur: quod verò influxit, reſoluatur. Tutiſſimúmque eſt, vt ſine ſuppuratione inflammatio curetur: ſi tamen ſuppuratio præcaueri non poſſit, danda opera, vt quàm citiſſimè perficiatur, & quantùm fieri poteſt curetur.

Curatio.

Curatio. Cùm ergo phlegmone hepatis ortum habeat à ſanguine, phlebotomia, præmiſſo clyſtere, conuenit, euacuationis & diuerſionis gratiâ, & mox quidem inter initia, vt repellentia tutiùs adhiberi queant, abſque ſcirrhi metu, & poſtea etiam diſcutientia, ne horum vſu inflammatio augeatur. Itaque Aëtius *tetrabil.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 3. primo & ſecundo die venam ſecari iubet, ſed & ſeptimo, ſi dolores ex inflammatione vrgeant, viréſque ferant. Aperitur autem Baſilica lateris dextri; & ſanguis pro habitu & viribus ægri vnâ vice extrahitur; aut ſi vires non admittant, partitè. Galenus in maxima inflammatione etiam ad lipothymiam ſanguinem educit. In ſuppreſſis menſibus vena in talo etiam aperiatur. Si vires imbecilles ſint, hirudines dextræ baſilicæ admoueantur. Hæmorrhoides quoque aperire ſummoperè vtile eſt. Cucurbitulis quoque cum ſcarificatione vti licet, poſt euacuationem totius, applicando eas coxis & cruribus, reuulſionis cauſſa. Videatur quoque Galenus 3. *meth. med. c.* 11. & 19.

Lenientia. Quod ad pharmaca, eáque primùm aluum lenientia, ſi gibbum hepatis laboret, aluus lenienda ſyrup. roſar. & viol. ſolutiuo, manna, item caſſia, tamarind. quæ tutò mox à phlebotomia exhibentur.

Nam ſi accidat etiam, vt hæc lenientia ad portas hepatis perueniant, tamen locus inflammationis non irritatur, quia in ſuperiore vel gibba hepatis parte conſiſtit. Sin caua hepatis pars afficiatur, ſaltem clyſteres lenientes vſurpentur, non verò purgantia exhibeantur, ne purgante medicamento per os exhibito materia per locum affectæ parti proximum, hoc eſt, per meſaraicas affectæ parti proximas ducatur. Talis clyſter eſt:

℞. *Aqu. hord. recent.* ℔ i. *ſacch. rubri* ℥ i. *ol. viol. roſac. an.* ℥ i. ß. *ſyr. roſ. ſol.* ℥ ii. *vitellum oui vnius.* M. F. Clyſter.

Vbi opus eſt, caſſiæ pro clyſteribus extractæ, vel Electuar. lenit. ſimpl. ℥ ß. adiicitur. Cùm inflammatio feruidior eſt, cichorium, lactuca, borrago in aqua hordei coqui poſſunt.

Præparantia. Deinde præparantia in feruidiori inflammatione ſint Cichoracea, &c. quæ ad curandam Intemperiem calidam hepatis ſunt propoſita. In minùs feruida, capilli ♀, & agrimonia addantur. Potiùs autem huius generis medicamentum decoctorum vel aquarum formâ paretur, aut certè ſyrupi ita temperentur, ne admodum dulces ſint. Nam dulcibus hepar inflammatum in maiorem molem attollitur, vt rectè Trallianus monet *lib.* 8. *cap.* 1.

Euacuantia. Poſtea vbi materia præparata & concocta eſt, euacuanda, & quidem ſi gibba hepatis pars inflammata ſit, magis conueniunt quæ vrinas ducunt. Cathartica enim hîc inutilia ſunt, quia aluus locus eſt euacuationi adeò non conueniens, vt fruſtrato naturæ opere, inflammatio magis augeretur. Lenientia tamen dari poſſunt etiam paulò validiora, præſertim ſi natura euacuationem per aluum tentaret, ſed diminutè. Tunc enim apparentibus ſignis concoctionis natura adiuuanda eſſet. Eiuſmodi diuretica ſunt ſem. 4. frigid. maior. cuſcut. capill. ♀, rad. aſparag. graminis, betonic. fragar. gran. halicacabi.

Concoctâ iam materiâ, & phlegmone declinante, fortiora addantur, vt ſem. apij, fœnicul. petroſel. dauci, rad. valerian. & alia diuretica alibi expoſita. Locum etiam hic habet ſyrup. de endiu. compoſ. byzant. ſimpl. & compoſ. de duabus & quinque radicibus, cum decocto plantar. enumeratarum. Vt:

℞. *Rad. aſparag. fœnic. an.* ℥ ß. *petroſel. cichorij an.* ʒ. ii. *capill.* ♀. *agrimon. an.* M. i. *cicer. rubr.* M. ß. *ſem.* 4. *frig. maior. an.* ʒ. ii. *paſſul.* Vnc. i. *Coq. in aq. pura ad* ℔ i. *Colaturæ adde ſyrup. de* 2. *radic.* ℥ ii.

In ſimi vel caui hepatis inflammatione, cathartica ſeu euacuantia per aluum vſurpentur. Galenus 13. *meth. med. cap.* 15. vtitur vrtica & mercuriali, epithymo & polypodio, aliiſque aluum modicè deiicientibus; atque tum his, tum etiam valentioribus audaciùs vtitur in phlegmones remiſſione, partim in ptiſana coctis, partim pulueris formâ ex ptiſana vel aqua propinatis. Etiam clyſtere ægrum euacuat, inter initia leniore, circa declinationem poſtea potiſſimùm ſi quid ſcirrhoſum relictum ſit, valentiori, ex hyſſopo, origan. centaurio minor. colocynthide. Nam in principio, cùm materia adhuc fluit, purgatio valida exhibita fluxionem magis irritat, & quandiu morbus eſt crudus, de praua materia nihil educitur; partes autem cauæ valentiori pharmaco colliqueſcunt. Hodie cùm inflammatio bilioſa ingens ſit, vti poſſumus ſyrup. roſar. ſolut. manna, caſſia, rhabarbar. electuar. diaprunis, ſeu diacatholico; ſi pituitoſa, ſem. cartham. agaric. mechoacanna; ſi melancholica, fol. ſenæ, epithymo, polypodio querno, helleboro etiam nigro, ad ſcirrhum hepatis prohibendum. Atque hæc doſi pauciore vel maiore exhibentur, prout inflammatio & febris poſtulat, nobilitáſque & præſtantia partis affectæ permittit.

Topica

Topica quod attinet, ſtatim poſt venæſectionem ad ea confugiendum eſt, non pleno adhuc corpore, vbi copia materiæ phlegmonen magis contumacem redderet. Primò igitur repellentia conueniunt, quibus quod adhuc influit, aut iam influxit, nondum tamen impactum eſt, retrò pellitur, ne plegmone augeatur; pars etiam inflammata iiſdem refrigeratur & roboratur. Præſtant id medicamenta hæc vi adſtringendi, quâ meatibus & vaſis anguſtioribus redditis, materiam quæ in ipſis continetur, exprimunt, & in vicina deponunt. Et quidem alia frigiditate ſuâ adſtringunt & repellunt, nec vt plus materiæ affluat, admittunt, vt ol. cydoniorum, myrtin. roſac. ſucc. & caro cydon. omphac. acetum, ſantal. ſumach, myrti & rubi, viriſque ſylueſtris gemmæ, lactuca, endiuia, portulaca, plantago, ſolanum, albumen oui, cerat. ſantal. vnguent. roſat. Meſues: alia citra refrigerationem id faciunt, & adſtringunt, vt abſinth. nardus, maſtiche, & ex his parata olea, nux cupreſſi, vinum auſter. ſtypticum, ſchœnanthum, rad. cyperi. His vtendum eſt in inflammatione pituitoſa & melancholica, ne ſcirrhus generetur; illis in feruente & bilioſa.

Non autem actu frigida applicentur, niſi ſit eryſipelas & feruor inſignis, nec ſolis repellentibus etiam inter initia vtendum eſt, niſi in eryſipelate.

In inflammatione verò pituitoſa & melancholica, opus eſt admiſcere quædam calida relaxantia & reſoluentia, quæ viam frigidis ad profundiora hepatis aperiunt, præſertim cùm parenchyma hepatis ſit craſſius & compactius, quàm pulmonis aut cerebri. Itaque oleum de capparibus vtile eſt, & oleum amygdal. amararum, pòſt maſtichinum, & chamæmelinum, & anethinum, cum pauco aceto & vino albo.

Vt ♃. *Ol. roſar. cydon.* an. Vnc. ß. *chamæm. aneth. vel abſinth.* an. ʒ. ij. *ſantal. rubr. pulueriſ.* ʒ. ß. *aceti* ʒ. ij. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum pro hepatis regione.

Pòſt etiam tale epithema paretur.

♃. *Fol. cichor. endiu.* an. M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *chamæmel. melilot. abſinth.* an. P. j. *ſantal. rubr.* ſcrup. iv. *ſpicæ, ſchœnanth.* an ſcrup. j. Coq. in ſ. q. aq. ad conſumt. tertiæ part. pro ℔. j. Colaturæ adde *aceti* Vnc. j. Vtere pro epithemate.

Vel ♃. *Summit. abſinth. abrotan. agrimon. fol. cichor.* an. M. ß. *paſſular. non enucleatar.* Vnc. iij. Coq. in vino auſtero ad mollitiem. Contuſis adde *farin. ſem. lini, fœnugræc.* an. ℥. j. *puluer. rad. ireos* ʒ. ij. *ol. chamæmel. roſ.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Vſurpanda verò adſtringentia toto curationis tempore, etiam in phlegmones declinatione, non quidem vt repellant, ſed vt tonum hepatis conſeruent & roborent. Ac tantùm ſemper reſoluentium vires adſtringentia ſuperare debent, quantùm phlegmone ipſa à principio recedit. Galenus 13. *meth. med. cap.* 14. ſcribit, Theagenem Cynicum Philoſophum hepatis inflammatione laborantem, necatum fuiſſe ab Attalo Medico Theſſalio, qui ei cataplaſmata adhibuit ex ſolis relaxantibus & diſſoluentibus confecta, nullis adſtringentibus admixtis.

Verumtamen inflammatione augeſcente reſoluentia ſeu diaphoretica maiori quantitate reprimentibus miſceantur: cuiuſmodi mitiora ſunt chamæmelum, anethum, ſem. lini, fœnugræci. Valentiora, ol. commune vetus, irinum, decoctum calaminthæ, hyſſopi, pulegij & ſimilia; iiſdem, ſi inflammatio ſit melancholica, adipes, medullæ & alia emollientia addantur, ad præcauendum ſcirrhum.

Ideò autem medicamenta mixtæ facultatis eſſe oportet, quia duæ indicationes concurrunt, vna ab ipſa phlemone ſumta, in qua illo tempore multus ſanguis continetur, iſque ſubinde craſſior & vehementer impactus; altera ab affecta ipſa parte, id eſt, hepate, quod mole materiæ tunc magis preſſum διαφόρησιν ex ſe moliri nequit, niſi ab adſtringentibus roboratum adiuuetur, vt docet Galenus 13. *meth. med. cap.* 16.

Porrò ſi inflammatio inualeſcat, vt eius ſuppuratio (quod omni ſtudio præcauendum eſt, ne vlcus ferè immedicabile ſequatur) prohiberi nequeat, natura mollientibus & maturantibus adiuuanda eſt. Talia ſunt oleum commune, adipes, gallin. anſeris, porci, vituli, farin. tritici, butyrum, malu. althæa. E Compoſitis hydrelæum, folia maluæ cocta, contuſa, & cum pingued. porci mixta paribus portionibus; medicamentum ex hydrelæo, farina tritici & pane albo modicè coctis paratum; diachylon emollitum cum adipe porci vel gallinæ.

Vel ♃. *Rad. alth.* ℥. j. ß. *fol. malu. flor. chamæm. farin. hord.* an. M. j. *ſem. lini* Vnc. ß. Coctis iis & contuſis, adde *pingued. gallin.* q. ſ. ad conficiendum cataplaſma.

Addi etiam poſſunt caricæ pingues, ſem. fœnugræci, rad. cyperi, ſchœnanth. ol. amygdal. dulc. vitell. ouorum, crocus ad hepatis tonum conſeruandum, comæ vel ſummitates abſinthij.

Signa inflammationis ſuppurantis ſunt dolor, febris, aliáque ſymptomata ingraueſcentia, rigores nullo ordine inuadentes, quos caloris exacerbatio ſequitur. Confecto pure omnia illa miteſcunt, vires tamen debiliores relinquuntur. Pulſus frequens eſt, languidus, & crebra animi defectio, tetro vapore puris cor obruente.

Abſceſſus denique diſruptio ſi ab inteſtino fiat, vt ſolet, dum cauum hepatis afficitur, & materia purulenta perfectè euacuetur, nihil innouandam eſt, ſed ſolis attemperantibus puris acrimoniam, vtendum, ne dyſſenteria excitetur. Si non perfecta fiat euacuatio, ea adiuuetur clyſtere è cremore hordei cum ſacchar. & dum vrget neceſſitas, ad decoctum furfurum, & mel roſatum confugiendum. Per os hydromel exhibere licet.

Si rupto ad renes abſceſſu, (dum ſcilicet gibbum hepatis laborat) pus perfectè eâ viâ euacuetur, mitigantia acrimoniam puris ſufficiunt; vt ſeri caprini ℔. j. cum emulſionis ſem. melonum ℥. j. Si diminutè, mitiora diuretica & acrimoniæ expertia vſurpentur, vt hydromel cum emulſione ſem. 4. frigid. maior. Aut ſi calor remiſſior ſit, decoct. rad. aſparagi vel apij in hydromel. factum. Vtile etiam eſt decoct. hordei non excorticati cum ſem. maluæ & ſaccharo.

Si materia purulenta ad ventriculum regurgitet, & æger facilè vomat, natura adiuuanda, & materia attemperanda iure pingui, vel aqua hordei tepida, mitioribúſque aliis. Si ad vomendum ſit difficilis, clyſteres vſurpandi, vel hydromel detur; aut mel roſat. ſolut.

Interdum fiſſâ & exeſâ hepatis ſubſtantiâ, membranáque hepar ambiente, pus in abdominis cauitatem excidit; atque tum cùm aliis præſidiis diſcuti aut exhauriri nequeat, veteres ad vſtionem & inciſionem abdominis acceſſerunt, ne intentatum quid etiam in hoc periculoſiſſimo malo relinqueretur, quemadmodum ex 7. *aphor.* 45. patet. Hercules Saxonia etiam cuidam deſperato abſceſſu hepatis laboranti abdomen è iecoris regione nouaculâ aperuit, quo loco tumor eminebat, & magnâ ſaniei copiâ eductâ hominem, etſi longiori temporis ſpatio, ſanauit. Plerumque tamen æger non euadit, quòd pus ſuâ virulentiâ vicina membra, peritonæum, omentum, inteſtina corrumpat.

Compertum etiam eſt in hoc caſu pus in abdominis cauitatem effuſum, & ab inteſtinorum ſubſtantia imbibitum, ac per aluum euacuatum fuiſſe. Obſeruauit quoque Eraſtus Bononiæ hepatis abſceſſu rupto pus tuſſi fuiſſe reiectum, de quo *lib.* 2. dictum. Scribit etiam Deſiderius Iacotius *ad Hippocrat. Coacas prædict.* ſe bis térve obſeruaſſe poſt Hepatis inflammationem pus per venas ad ſuras effuſum fuiſſe, atque ibi magnum dolorem excitaſſe. Quod etiam Hollerius obſeruauit, vt idem refert. Bauhinus etiam refert, Lutetiæ virum quendam, cùm abſceſſu hepatis laboraſſet, mortuum eſſe, & corpore aperto repertas venas vſque ad tibiam pure refertas, & ſiniſtrum teſticulum putridum.

Sæpe etiam ex inflammationis magnitudine gangræna ſubſequitur, quæ ferè incurabilis. Euaſiſſe tamen quendam, Ioh. Matth. de Gradibus meminit, *comm. in* 9. *Rhaſis, c. de dolor. hepatis*, vbi ſigna apoſtematis recenſet.

Cæterùm relictum vlcus difficulter ſanatur, aut nullo modo poteſt ſanari, quoniam ob αἱμάτωσιν deficientem æger tandem contabeſcit, cum ſanioſis & putridis alui deiectionibus, in quibus ſubſtantia hepatis corrupti & purulenti nonnunquam apparet.

De abſceſſu etiam hepatis, quædam infrà, *de vlcere Hepatis* dicentur.

Diæta.

Diæta.

Victu hîc tenui & exquiſito opus eſt, ob nobilitatem partis affectæ, cuius vſus toti animali neceſſarius eſt; ita tenui tamen, vt virium ſimul ratio habeatur. Abſtinendum etiam à lentis & craſſis cibis, qui materiam in hepate retinent; vtendum verò abſtergentibus, ſed ſine acrimonia & dulcedine. Obeſt igitur mulſa: conuenit autem ptiſana colata, oxymel item cum aqua mixtum. Virtute debili, ptiſana cum iure pulli paretur, vel carnes contuſæ præbeantur. Vbi inflammatio eſt feruidior, cibis addi poteſt endiuia, cichorium, lactuca, ſem. 4. frigid maior. cibíque cum aceto condiantur. Aromata & vinum nocent. Potus ſit aqua hordei, quæ refrigerat, abſtergit, obſtructionéſque minuit.

CAPVT V.

De Scirrho Hepatis, & aliis hepatis tumoribus.

Scirrhus Hepatis.

INflammatio hepatis nonnunquam in ſcirrhum degenerat, quando tenuibus partibus diſcuſſis, ſanguis craſſeſcens humoris melancholici naturam induit, aut quando humores nimium refrigerantium vſu craſſeſcunt, & innatus partis color debilitatur. Frequentiùs verò obſtructionibus hepatis ſuperuenit ſcirrhus, præſertim contumacibus ac diuturnis. Nam humor primùm hepatis venas implet, auctus deinde in omnem viſceris ſubſtantiam redundat, & temporis ſucceſſu ſiccreſcit, & vi caloris parte tenui diſſipata, reliquum indureſcit, verúſque ſcirrhus generatur. Idque facilius accidit, vbi materia illa ad concreſcendum vim inſitam habet.

Eſt igitur ſcirrhus hepatis, tumor in hoc frigidus, durus, indolens, à materia craſſa vel viſcida, vel vtraque mixta ſimul procreatur. Atque ita morbus magnitudinis præter naturam auctæ, & intemperiei frigidæ.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Generatur ſcirrhus hepatis à materia craſſa vel viſcida, vel vtraque mixta, ſiue collecta ſit paulatim in hepate, ſiue à liene tranſmiſſa. Et propterea non ſolùm ex humore melancholico, qui craſſus eſt, ſed & pituita, ſi viſcida, craſſa & lenta eſt, producitur, nonnunquam & à bilioſo craſſo humore, qui ſcirrhus

ictero ſuccedit; quandoque & à ſanguine, vt modò dictum, cùm vel tenuiores eius partes diſſipantur, & craſſiores relinquuntur, vel dum à nimio refrigerantium & adſtringentium vſu ſanguis incraſſatur, & partis calor natiuus debilitatur.

Signa diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic affectus à ſenſu grauitatis maiore, quàm in obſtructione, ſine febre tamen. Eſt autem ſenſus ille in membrana hepar inueſtiente. Dolor etiam obſcurus ſentitur; quia partes vicinæ ſenſu præditæ à tumore hepatis comprimuntur, earúmque vnitas quodammodo ſoluitur. Tumor ille in hepatis regione manifeſtè durus percipitur, ob duriorem ſcirrhi, quàm phlegmones molem, præſertim cùm æger vel erectus manet, vel in latus ſiniſtrum decumbit. Progreſſu temporis tandem aqua intercus, quæ ſcirrhum hepatis neceſſariò ſequitur, ſuperuenit. Sine febre eſſe dicitur, ad differentiam inflammationis, à qua febris non abeſt. Vrina parcior emittitur. Color corporis mutatur in virideſcentem maximè pallorem, quòd floridus ſanguis in hepate malè affecto non generatur. Corpus quoque emaciatur, quia nec αἱμάτωσις, nec ſanguis ἀνάδοσις rectè perficitur. Succedit cachexia, & niſi maturè occurratur, tandem hydrops & mors. Æger meliùs in dextrum latus decumbit; quoniam ipſo in ſiniſtrum latus reclinato, ſcirrhoſum hepar ventriculum comprimit, tanquam moles quædam ei incumbens, vnde ratione ponderis dolor ventriculi contuſiuus exiſtit.

Hepatis ſimplex tumor ſine ſcirrho. Differt tumor ſcirrhoſus ab hepatis inflatione, de qua ſuprà dictum, & ſimplici tumore, qui ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου eſt, vt *in fine capitis* dicetur.

Prognoſtica.

Prognoſticum. 1. Scirrhus hepatis ab initio curari poteſt; confirmatus & exquiſitus nunquam. Omnes enim ſic affectos ex neceſſitate hydrops inuadit. Pereunt autem quamplurimi tempore longo; quidam etiam breui, quibus aluus non dejicit, 2. *ad Glaucon. cap.* 5.

2. Qui ſcirrhi ad ſuppurationem perducuntur, facilè in cancrum abeunt, nullámque curationem ſuſcipiunt.

Indicationes.

Indicationes. Cùm hepar intemperie frigidâ laboret cum humore craſſo & indurato, magnitudinem viſceris vitiante, ipſum calefacere, materiámque impactam euacuare oportet. Materia verò cùm craſſa ſit & dura, & nonnunquam ſimul viſcida, attenuanda eſt & emollienda, interdum quoque detergenda. Sin ſolis calefacientibus, exſiccantibus, & quidem quæ impenſiùs id faciunt, vtamur, neglectis μαλακτικοῖς, ſeu emollientibus, tunc abſumtis humiditatibus incurabilis durities ex nimia reſiccatione oritur. Emollientia autem addita vtrumque eodem tempore præſtant, vt quod concretum eſt & fundant ſuo moderato calore, & ſenſim per halitum digerant, quemadmodum de his Galenus 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 8. *&* 14. *meth. med. cap.* 5. *&* 5. *de ſimpl. med. fac. cap.* 5. docet.

Curatio.

Curatio. Lenientia aluum, vt & præparantia & purgantia humores in hepate, ex iis quæ hactenus, præcipuè de obſtructione hepatis, dicta ſunt, patent. Quod cætera medicamenta ipſum ſcirrhum ſoluentia attinet, emollientia illa & incidentia, attenuantia, & moderatè quoque diſcutientia eſſe oportet; mixtis tamen, ob hepatis robur ſeruandum, nonnullis adſtringentibus. Nam ex ſolo emollientium vſu, & putredinis & cancri; ex ſolo diſcutientium, indurationis maioris periculum imminet.

Et quidem ſi ſcirrhus hepatis in gibba eius parte conſiſtat, externis potiſſimùm vti conuenit, cuiuſmodi Galeno 2. *ad Glauc. cap.* 5. ſunt abſinthium, nardus Indica & Celtica, crocus, maſtiche, vnguentum nardinum, anethinum, gummi ammoniacum, medullæ & adipes.

Emollientia & diſcutientia. Attenuantia. Emolliunt igitur & diſcutiunt medulla cerui, vituli, adeps gallinæ, anſeris, bdellium, ammoniac. rad. & fol. althææ, cucumer. agreſtis, ſem. lini, fœnugræci, ol. amygdal. dulc. lil. albor. chamæmel. emplaſtrum diachyl. de meliloto. Attenuant calamintha, origanum, ſerpillum, aromata, myrrha. Roborant abſinthium, mirobalani, maſtiche. Ideóque emplaſtro de meliloto & diachylo, aliíſque emollientibus, ol. de abſinth. vel maſtichinum rectè permiſcetur. Laudatur & lutum thermarum quarundam molliens, digerens & roborans.

Vt ♃. *Rad. althææ* Vnc. iij. *ſcrophul.* Vnc. ij. *cucumer. aſinin.* ℥. j. *filicis* ℥. ß. *fol. agrimon. althææ, abſinth. flor. chamæm. ſummit. anethi*, an. M. ß. *ſem. fœnugræc.* Vnc. ß. Coq. in aqua & aceto pro fomento.

Vel ♃. *Rad. alth.* Vnc. j. *ireos, cortic. intern. virid. ſambuc.* an. Vnc. ß. *flor. chamæm. melilot. ſambuc.* an. P. j. *fol. abſinth.* M. ß. *ſpicæ vtriuſque*, an. Drach. j. ß. Coq. in decocti inteſtinorum veruecis & vini part. æqual.

Non tamen fotus ſunt diu continuandi, ne tonus hepatis laxetur.

Vel ♃. *Emplaſt. diachyli ſ.* Vnc. ij. *ammoniaci, bdellij aceto diſſolut.* an. Drach. ij. *pingued. anſeris, medull. crurum vituli*, an. Vnc. ij. Cum *ceræ* ſ. q. Fiat Ceratum.

Vel ♃. *Ammoniaci aceto diſſol.* Vnc. ß. *bdellij* ℥. iij. *pulu. rad. filicis, cortic. fraxini*, an. Drach. j. *caricar. pingu.* n. ij. *lumbric. vino lotor.* ʒ. vj. *mucilag. rad. alth. ſem. lini*, an. Vnc. ß. *ol. lil. alb.* Drach. vj. Coq. ad mucilaginis conſumtionem. Adde *terebinth. reſinæ pini*, an. Drach. 2. *emplaſt. de melilot. diachyli ſimpl.* an. Drach. iij. *ceræ* ℥. ß. F. Ceratum.

Vtilia ſunt folia hyoſcyami aceto decocta, adito ol. amygdal. amarar. cataplaſmatis formâ impoſita.

Circa externa medicamenta hoc notandum, poſt vſum mollientium prodeſſe vaporem ex aceto forti, & aquâ vitæ, ſuper lapidem molarem aut laterem candentem effuſis, vt materia emollita attenuetur & ſoluatur; poſt cuius vſum iterum ad emollientia, & hinc rurſus ad reſoluentia tranſeundum eſt, donec malum, ſi fieri poſſit, exſtirpetur, vt monet Galenus 14. *meth. med. cap.* 15. Stercus quoque caprinum ad diſcutiendos tumores ſcirrhoſos valde vtile & efficax eſt.

Si ſimum hepatis ſit ſcirrho obſeſſum, malúmque externis remediis non cedat, interna remedia adiungenda ſunt. Aëtius igitur ſuccum anagallidis, quæ cæruleum florem habet, exſiccatum pondere Drach. j. propinat ex hydromelite, eodem modo & pondere, ſem. vrticæ torrefacto vtitur. Accipit etiam *picis ſiccæ, coſti, piperis*, part. æqual. quibus tuſis & cribratis cochlear j. præbet. Idem ex Galeno 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 8. medicamenta quædam Aſclepiadis, Paſionis & aliorum affert ad inueratatas hepatis affectiones, quæ & tumoribus ſcirrhoſis conueniunt, quæ ibi videantur. Deſperatis ammoniaci in puluer. tenuiſſimè triti, cochl. j. & maſtich. g̃. x. præbet ex hydromelite.

Vel ♃. *Ammoniaci* part. ij. *rutæ* part. ß. Cum *ſyr. de eupatorio.* Fiant pilulæ, quarum doſis eſt ʒ. j. vel ℈. iv.

Videatur & apud eundem Aëtium aliud Aſclepiadis, quo Philagrius vſus eſt ad hepatis ſcirrhum induratum, quod recipit gentianam, chamæpityn, marrubium, petroſel. ſcolopendr. & alia, quæ ibi videantur.

Sciendum autem, vſum horum medicamentorum per plures dies continuandum eſſe; quoniam malum diuturnum & contumax eſt, quod non facilè expugnari poteſt. Hodie etiam parant decoctum ſarſæparillæ cum rad. filicis maior. agrimon. ceterach, cichor. aliíſque hepaticis, additis, emolliendi gratiâ, rad. althææ, & fol. borraginis. Chalybs etiam, vinum chalybeatum, & alia è chalybe præparata medicamenta vtilia ſunt, de quibus in *affectibus hypochondriacis, & ſcirrho lienis* dictum.

Diæta.

Victus ratio ſit attenuans, vt in obſtructione hepatis. Cibi tamen non nimis parcè præbeantur; ſiquidem vires ad diuturnum malum tolerandum conſiſtere oportet, vímque habeant nonnihil incidendi & detergendi, cum modico calore & humiditate; craſſa verò omnia & viſcida vitanda ſunt, vt & dulcium frequentior vſus, à quibus aliàs hepar intumeſcere ſolet. Vinum ſit tenue, odoratum, clarum, vel cereuiſia pura, tenuis. Vtiles ſunt in condimentis ciborum cappares. Aëtius amygdalas & piper in cibis interdum concedit. *Diæta.*

Tumor hepatis ſimplex, ſeu ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου.

Eſt & alius hepatis tumor, qui ſimplex, & ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου nominatur, qui à ſcirrho non parum differt. Hic enim breui tempore naſcitur, minùs renititur, & ferè tantùm ambientem membranam hepatis occupat, plerumque & totum hypochondrium dextrum replet, nullâ hepatis circumſcriptâ figurâ apparente, & digiti manus ſub extrema coſtarum infigi nequeunt. Oritur tumor hic ſimplex interdum à flatu, interdum à cruditate tenui, quam vel immoderatus frigidæ potus, vel intempeſtiuus fructuum vſus, vel crapula ſatietáſque nimia peperit, & ſenſum infert non grauitatis, ſed tenſionis; interdum à craſſo & viſcido eſt humore, quem hepar validum à ſe excludens in membranam ſuam depoſuit, quod ſæpe poſt febres diuturnas accidit. Videtúrque hic tumor mihi eſſe affectus, quem mulieres in Sileſia & alibi, *den Riedtkuchen*, rectiùs *den Riepenkuchen* nominant, quòd digiti manuum ſub extrema coſtarum infigi nequeant. Ioh. Langius *lib.* 1. *epiſt.* 39. *den Fieberkuchen* appellat, quia accidit, ſi alterantibus frigidis citra euacuationem æger vſus fuerit, quæ materiam incraſſant. *Tumor hepatis ſimplex ſine ſcirrho.*

Curatur autem medicamentis aperientibus, & humores craſſos incidentibus, purgantibus, & flatus diſcutientibus, & ferè vt ſcirrhus incipiens.

CAPVT VI.

De calculis, vermibus, & hydatidibus in hepate natis.

NOn ſolùm autem humores in hepate indurantur, ſed & quandoque in lapides planè mutantur, & calculi in diſſectorum cadeueribus inuenti ſunt, vt teſtatur Fallopius, Columbus, & alij. Ita refert Kentmannus *in libello de calculis*, in iuuenis cuiuſdam Nobilis hepate tres lapides repertos fuiſſe, quorum vnus magnitudine dimidium ouum columbinum æquaret. Antonius etiam Beniuenius, vt *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 3. refert, in muliere quadam Nobili, in hepatis membranâ, parte decliuiore plurimos lapides, magnitudine & colore differentes inuenit. Et Veſalius *in epiſtola de China ad Ioachimum Rœlands*, refert ſe nonnullorum, qui ictero laborauerant, & ab ictero in aſciten delapſi erant, iecinora vidiſſe adeò dura, & lapillis vndequaque plena, vt nouaculâ præſcindi non potuerint. Et quendam Belloarmatum Senenſem hepar prorſus *Calculi hepatis.*

candicans

candicans ſuperficie habuiſſe, non læue, ſed admodum inæquale, & lenibus tuberculis aſperatum; anteriorem vero eius partem & vniuerſam ſiniſtram ad modum lapidis fuiſſe induratam. Cælius Rhodiginus *lib. 4. antiq. lect. cap. 17.* & Cardanus *de rerum varietate, lib. 8. cap. 14.* ſcribunt, Venetiis in Auguſtini Ducis ex Barbadica gente corpore aperto, lapidem prope cyſtim fellis, magnitudine grandioris oliuæ, coloris ſerpentini in nigredinem tendentis inuentum. Lapidem abſceſſu hepatis redditum vidit Rondeletius, vt refert *cap. 44. meth. curand. morb.* Lapidem amygdalæ nucis magnitudine in virginis cuiuſdam hepate repertum fuiſſe, ſcribit Matthiolus *in epiſtola ad Iacobum Camenicenum.* Gabriel Fallopius Patauij in iuuene ſuſpenſo quinque lapides ciceris magnitudine inuenit, vt refert Dominicus Leonus. Arenulas etiam copioſas, calculos & tophos aliquoties in hepate reperit Felix Platerus.

Cauſſa autem, & modus generationis idem, qui in aliis partibus, præcipuè in renibus, de quo *ſuo loco* dicetur.

Cognoſcuntur autem calculi in hepate difficulter, & rarò perfecte, niſi poſt mortem in ſectione cadauerum. Suntque ferè ſigna cum ſcirrho hepatis communia. Dolor tamen maior eſt, ſi calculus verſus membranam tendat, eamque premat & vellicet, iſque diuturnus.

Curatu etiam eſt difficilis calculus in hepate, & ſi quæ curationis ſpes ſupereſt, ea medicamenta, quæ in ſcirrho hepatis & calculo renum vſurpantur, exhiberi poſſunt.

Vermes.

Vermes in hepate geniti. VVierus *de præſtigiis dæmonum lib. 4. cap. 16.* ſcribit, filium ſuum Galenum Monſpeſſuli in cadauere hydropicæ puellæ inueniſſe duos vermes ſpithamæ longitudine, quorum vnus meatum pellis duodeni inuaſerat, occupabátque, alter in ipſo hepate gibbum eius obſidebat, capite ambientem viſceris membranam attingente, quem eò progreſſum putat, ob alimenti defectum. D. Gaſpar Bauhinus, vt Schenckius *in obſeru.* refert, vidit Æmilium Campolongum, Profeſſorem Patauinum, puerum 10. annorum, qui variolis extinctus erat, aperire: aperto cadauere inuenti ſunt vermes plurimi in ipſis venæ portæ ramis, & quidem in ipſius hepatis ramis, alij quidem viuentes adhuc, alij verò mortui, qui rubri, & pro ratione loci, in quo continebantur, oblongi erant, ſatis item magni.

De *Cauſſis*, & generationis modo, tres Medicorum recentium fuerunt opiniones. Alij enim exiſtimabant, eos in inteſtinis genitos fuiſſe, & ex his per venas meſaraicas in portam, & ex hac in hepatis venas penetraſſe. Alij verò putabant, genitos quidem fuiſſe in hepate, non tamen viuo puero, ſed in hepate pueri mortui. Alij tandem in ipſo viuentis pueri hepate generatos exiſtimabant è ſanguine pituitæ permixto. Et quidem vltima opinio maximè rationi conſentanea videtur; cùm aliàs etiam ex humoribus prauis & corruptis præcipuè vbi humiditas multa accedit, qualis eſt in variolis, facilè vermes generentur, præſertim ſi vermes loco, in quo hærent, reſpondeant figurâ & magnitudine. Si verò vermes maiores ſint, non impoſſibile videtur, eos ex inteſtinis huc irrepſiſſe. Solent enim vermes ſui generis humoribus delectari, alios verò auerſari, & ſi aduerſi quid ipſis obueniat, locum mutare, & per os vel aluum erumpere, aut aliò repere. Obſeruaui hoc anno 1629. quo variolæ hîc populariter graſſantur, & multos infantes è medio tollunt, nonnullis quidem infantibus ante variolarum eruptionem; aliis verò poſtquam eruperunt, & iam ſuppuratæ fuerunt, vermes ſpithamæ longitudine, & longiores ex inteſtinis ſponte prorupiſſe; qui infantes omnes mortui ſunt.

Verùm vermes hi non facilè cognoſcuntur in viuentibus, vllis certis ſignis. Ideóque de eorum curatione aliquid tradere opus non eſt. Dicetur verò de vermium curatione ſuo loco.

Hydatides Hepatis.

Hydatides. Veſicas quaſdam aquâ plenas pellucidas hepatis ſubſtantiæ, membranâ eius ab humore aquoſo diſtentâ, adnatas fuiſſe, nunc maiores, pugni ſcilicet magnitudine, nunc minores; nunc plures, nunc pauciores, ſæpe obſeruatum eſt, non ſolùm in homine, ſed & in brutis. Hæ ſi rumpantur, & aqua ex iis in cauitatem abdominis influat, hydropen generari, à plurimis traditur, de quo *ſuo loco* dicetur.

Originem habent hæ veſicæ ab humore aquoſo & ſeroſo, ſanguificatione hepatis læſâ generato, & ex hepatis ſubſtantia protruſo, & ſub membrana eius, quæ denſior eſt, coacervato. Fernelius quidem *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 8.* veſicas has generari ſtatuit, cùm hepatis ſubſtantia diffinditur, ambiens autem & cingens id membrana integra manet. Verùm fiſſurâ hac opus non eſt, ſed etiam ſubſtantiâ hepatis integrâ manente, per eam humor aquoſus & ſeroſus exſudare poteſt, vt in brutis mactatis ſæpe animaduertitur. Quæ autem generationis huiuſce humoris cauſſa ſit, poſtea de ſanguificatione læſa dicetur.

In viuis vix integrè cognoſcuntur hæ veſicæ, niſi forſan interdum ex tuſſi ſicca, continua, diaphragmate vicino vellicato. Etſi enim hydrops adſit, tamen incertum, an per has veſicas, an per alias vias aqua in abdómen exſtillârit.

Curatio ex iis quæ *de hydrope* dicentur, patebit.

CAPVT VII.

De Vulneribus Hepatis.

PAtitur tandem etiam hepar interdum morbos ſolutæ vnitatis, & primò quidem ſine cauſſa violenta & externa, ſolâ humiditatis priuatione rumpi, & viſceris ſubſtantiam ſiccitate humoriſque penuriâ rimis quibuſdam dehiſcere, ſcribit Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 8.* Verùm probabile hoc vix eſt. Etſi enim hepar valde exſiccatum fuiſſe animaduerſum ſit: tamen quia ſenſim & lentè id fit, ſine ruptura accidit, & corpus ſatis humidum, quale hepar eſt, ita exſiccari, vt dehiſcat, in corpore viuente credibile non eſt. A cauſſis autem violentis & externis hepar interdum rumpitur & vulneratur. *Vulnera hepatis.*

Sunt autem ſolutæ vnitatis hepatis variæ differentiæ. Aliquando enim hepar telo acuto vulneratur: aliquando pars aliqua & extremitas hepatis planè abſcinditur: aliquando re obtuſa contunditur potius, quàm ſcinditur: aliquando vulnus eſt ſuperficiarium tantùm: aliquando ad profundum penetrat: aliquando ſaltem ſubſtantia hepatis, interdum etiam vaſa ſcinduntur vel rumpuntur; aliquando gibbum, aliquando cauum vulneratur.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem vulnus aut contuſio, primò è cauſſis externis & violentis quæ præceſſerunt, quæ corpus è regione hepatis læſerunt, ſiue ex ſcindendo cutem abdominis vſque ad hepar penetrârint, ſiue contundendo ſaltem id læſerint. Deinde ex conſequentibus & effectis. Multis ſub dextro hypochondrio ſanguis profuſus apparet: ad ſpinam reducta hypochondria: punctio doloréſque vſque ad iugulum & ſcapulam dextram: in ventrem cubandi procliuitas. Interdum vomitus bilioſus. Contuſo autem hepate vomitus cruentus, vel ſanguinis per aluum aut vrinam excretio ſequitur. Interdum & hæmorrhagia narium. Dolor in regione hepatis & partibus vicinis percipitur. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Hepatis vulnera lethalia eſſe, ſcribit equidem Hippocrates *6. aph. 18.* Vulnerato tamen hepate, & abſciſſa aliqua eius parte, hominem ſeruari tradit Ægineta *lib. 6. cap. 28.* Et Hiſpanum iuuenem, cui magna hepatis portiuncula per ilei dextri vulnus erumpebat, ſanatum fuiſſe refert Gemma *Coſmocritic. lib. 1. cap. 6.* Et Nobilem poſt inflictum circa hepatis regionem vulnus, & particulâ ex eius ſubſtantia abſciſſa & extracta, ſanum euaſiſſe, ſcribit Bertinus *lib. 13. medic. cap. 7.* Idem etiam alij obſeruârunt. Ij tamen ſaltem conualeſcunt, quibus ſuperficies ſaltem, aut ſubſtantia hepatis ſine magnorum vaſorum læſione vulnerata eſt. Si enim vas aliquod maius vulneratum ſit, æger non euadit, & ob largam ſanguinis effuſionem homo, antequam vulnus glutinetur, moritur. Et alij quidem vitam nonnihil protrahunt: alij breui interuallo moriuntur. Nam vt refert Hippocrates *5. epid.* Cuidam iaculo percuſſo in hepar ſtatim color cadauerosus ſeſe ſparſit, oculi intrò ceſſerunt, difficultas ferendi ac æſtuatio conſecuta eſt, & eâdem die vitam cum morte commutauit. Alter puer à mulo in hepate percuſſus, quarto die mortuus eſt, ſpiritum denſum habebat, nec quicquam intelligebat, & febre tenebatur. *Prognoſtica.*

2. Contuſio hepatis perículoſior eſt quàm vulnus, & ſæpe in abſceſſum degenerat.

3. In corpore ſenili vel cachectico periculoſiora ſunt hepatis vulnera, quàm in iuuenili, ſano & robuſto.

Curatio.

Si in vulnere hepatis ſanguinis profluuium metuatur, ſecanda ſtatim vena, & niſi æger ſingulis vel alternis diebus laxam ſemper aluum habeat, iniiciatur clyſter è decocto cichorij, plantag. hyperici, roſar. addito oleo myrtino & roſaceo, & melle roſ. ſolut. Rhabarbarum etiam in ſubſtantia ad ℈. ij. vel ʒ. j. exhiberi poteſt. *Curatio.*

Statim verò adſtringentia & glutinantia exhibeantur, qualia *de ſanguinis ſputo* ſunt propoſita. Præcipuè hic vtiles ſunt roſæ rubræ ſiccæ, ʒ. ij. pondere exhibitæ, balauſtia, bolus Armenus; item trochiſci de ſpodio, de roſis, rhabarb. cum decocto cynogloſſ. vel pentaphyll. aut plantaginis.

Vel ℞. *Conſ. roſar. rubr.* ℥. ij. *flor. cichor.* ℥. j. *veronic.* ℥. ß. *corall. rubr. præpar. margarit. præpar. boli Armeni*, ana Scrup. j. Cum ſyrupo myrtino vel cichorij. Fiat Electuarium.

Quæ autem intus exhibentur medicamenta, ſubtiliſſimè trita eſſe debent, vt faciliùs penetrent, quibus aliquid aromatum, vt ſpica, & ſimilia addantur, ad viſcus roborandum, & vrinam mouendam.

Vt ℞. *Spec. diarrh. abb. diamarg. frig. arom. roſ.* ana ʒ. ß. *dialaccæ* ℈. j. *margar. præpar.* ℈. ß. *corall. rubr. præp.* ℈. j. *ſacch. in aq. roſ. diſſoluti* ℥. ij. ß. F. rotulæ.

Extrà adhibeantur emplaſtra adſtringentia & glutinantia. Hepati etiam ſi vulnus pateat, hic puluis inſpergi poteſt.

℞. *Boli Armeni, terræ ſigillatæ*, an. ʒ. j. *flor. roſ. rubr.* ℈. j. *farinæ volatilis* ʒ. iij. *lapid. hæmatit.* ℈. j. F. Puluis.

Imponatur etiam aliquod conueniens vnguentum ex terebinth. bolo Armeno, & mumia. Poſtea etiam ex maſtich. & thure. Partes verò vicinæ oleo roſaceo & maſtichino inungantur.

Vel hepati imponatur tale cataplaſma.

℞. *Violar. cichor. endiu. rec.* ana P. iij. *agrimoniæ, ſummit. anethi, hyperici,* ana P. ij. *pulu. flor. chamæmel. melilot. roſ. rubr.* ana P. j. *farin. hord. fabar.* ana ℥. j. ß. Cum *vini rubri* ſ. q. Fiat Cataplaſma. Adde ſub finem *ol. roſac.* ℥. j. ß.

In contuſione hepatis ea cura ferè conſtituenda, quæ ſuprà *de vaſorum hepatis apertione* propoſita eſt. Primò nimirum, vt ſanguinis profuſio ſiſtatur, vena in cubito aperienda, & potiones ex adſtringentibus exhiberi, & ſimilia Cataplaſmata vel Emplaſtra imponi debent.

Vt ℞. *Succini albi, boli Armeni, balauſt. ſangu. dracon. laccæ, flor. roſ. rubr. part. æq.* F. Puluis, cuius ʒ. j. exhibeatur cum aqua plantag. in qua tragacanth. ʒ. ß. infuſa fuerit.

Cùm ſanguinis profluuium ſubſtiterit, ſanguinem concretum diſſoluentia exhibenda, qualia aliàs etiam lapſis ab alto & percuſſis exhiberi ſolent, vbi ſanguinis concreti ſuſpicio adeſt. Talia ſunt rhabarbarum, rhaponticum, ſperma ceti, lacca, mumia, ſanguis draconis, oculi cancri, ſuccinum, vermes terreſtres, ſchœnanth. ſpica, bolus Armenus, terra ſigillata, radices rubiæ tinctor. tormentillæ, chærefolium, quæ & ſanguinis profluuium ſiſtunt, & ſanguinem concretum diſſoluunt, ac ſimul glutinant. Exhibenturque ex vino, aceto, vel aqua chærefolij ac tormentillæ, aut plantaginis, vt:

℞. *Rhabarb.* ʒ. j. ß. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. gr. xv. *mumiæ* ʒ. ß. F. Puluis. Doſis ʒ. j.

Vel ℞. *Rhapontic.* ʒ. ß. *myrrh. mumiæ, ſpermat. ceti, radic. tormentill. oculor. cancri,* an. ℈. ß. F. Puluis. Detur in aceto aut aqua chærefolij.

Vel ℞. *Rhabarb.* ℈. ij. *mumiæ* ℈. ß. *laccæ, ſpermat. ceti,* an. ʒ. j. *boli Armeni* ʒ. iij. F. puluis. Doſ. ʒ. j. vel ʒ. j. ß.

Vel ℞. *Rhapontic. rhabarb.* an. ℈. ij. *mumiæ, ſpermat. ceti, rad. tormentill. caryophyllat.* an. gr. xij. F. Puluis pro 2. doſibus.

Vel ℞. *Mumiæ* ʒ. iij. *ſpermat. ceti, ſangu. dracon.* an. ʒ. ß. *Rhabarb. oculor.* ♋. an. ʒ. j. *croci* ʒ. ß. *boli Armeni* ʒ. j. Fiat Puluis, Doſis ʒ. j.

Extra verò poſtea adhibeantur diſcutientia, & ſimul nonnihil roborantia, vt nardus, ſchœnanthum, abſinthium, crocus, thus, myrrha & ſimilia.

Diæta.

Diæta. Victus ſit tenuis, ne ſanguinis multitudo generetur, & ij cibi vſurpentur, qui glutinandi vim habent. Oryza, hordeum in iure pedum hœdi, aut detur panatella dicta cum tali iure.

Vinum vitetur: bibatur verò aqua, in qua iuiubæ aut ſemen coriandri coctum ſit, addito ſaccharo roſarum, vel cereuiſia pura.

CAPVT VIII.

De Vlceribus & Sphacelo Hepatis.

Cauſſæ.

Vlcera Hepatis. Cauſſæ. VLcus Hepatis inflammationi potiſſimùm ſuccedit, ſi illa ad ſuppurationem perducatur, pure ſcilicet ſubſtantiam hepatis excedente: Aëtius colliquationem hepatis appellari ait. Sed & ab alio ſucco acri & erodente vlcus hepatis excitari ſolet, præſertim bilioſo per hepar diffuſo, qui ſenſim putreſcens, malignus & virulentus redditus, parenchyma hepatis corrumpit. Talis ſuccus prauus & erodens alimentorum vitio contrahi poteſt, quando illa corrupta ſunt, aut erodente vi pollent. Sæpe ex lue venerea talis virulenta materia in hepate colligitur. Vinum etiam generoſum, meraciúſque diu & liberaliùs ſumtum, in hoc malum præcipitat, putridam & lentam quandam ſaniem in colliquato quaſi hepate congregans. Deprehenſum etiam eſt vlcus hepatis eò malignitatis proceſſiſſe, vt in gangrænam abiret, vnde diſruptâ membranâ pus magnâ copiâ ex hepate in abdominis capacitatem effuſum fuit valde fœtens, quo & omentum & peritonæum, ſæpe etiam inteſtina corrupta fuerunt. Interdum vomica hepatis exiſtit membranâ ambiente illæſâ, quâ poſt mortem inciſa, corrupta & putrida hepatis ſubſtantia effluxit, nullo etiam antea tumore apparente.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quæ ſigna ſint Inflammationis hepatis in abſceſſum abeuntis & mutatæ, ſuprà *de inflammatione hepatis* dictum. Cùm verò nonnunquam etiam ſine præcedente inflammatione hepar exulceretur, vlcus id non ita facilè cognoſcitur. Habet tamen & id ſua ſigna. Tuſſis & vlceroſus dolor in dextro hypochondrio percipitur; æger ſenſim contabeſcit, & ἀτροφίᾳ conſumitur. Quando vlcus eſt in cauo hepatis, deiectiones alui purulentæ ſunt; interdum & cruenti quid excernitur, cum dolore inteſtinorum, ob materiæ acrimoniam, vt dyſenteria eſſe putetur; cùm tamen ſenſus grauitatis & punctionis circa hepar hæreat. Imò interdum iecoris portiunculas per aluum excretas fuiſſe obſeruatum, vt teſtatur Nicol. Florentinus *ſerm. 5. cap. 6.* Matth. de Grad. *in comm. ad c. 7. part. 1. lib. 9. Rhaſis.* Iulius Alexandrinus *ad c. 6. lib. 7. Galeni de comp. med. ſec. loc.* & alij.

¶ Extant paſſim Medicorum obſeruationes, quibus traditur, hepatis particulas aliquando per aluum excretas fuiſſe. Ita Matth. de Gradibus *ad lib. 9. Rhaſ. part. 1. c. 7.* ſcribit, ſe vidiſſe in ſcholari Alemanno poſt vlcus hepatis, multam quantitatem carnoſitatis hepatis fuiſſe excretam, de qua experientiam fecerit, quòd vera hepatis ſubſtantia fuerit. Cùm enim in aqua calida exagitaret virgulâ, remanſiſſe carnoſitatem hepatis cum venulis diſperſis per eam, & nihilominus curatum fuiſſe.

An hepatis & Lienis parenchyma fruſtillatim per aluum excerni poſſit. De hepate. Matth. de Gradib. N. Florentinus.

Nicolaus Florentinus *ſerm. 5. cap. 6.* refert ſe vidiſſe in Andrea de VVechio fruſta ad magnitudinem auellanæ, circiter centum numero, carnoſa, in ſimilitudinem carnis hepatis, & quoad viſum, & quoad tactum, in fluxu ventris egreſſa, & mortuum fuiſſe tertiâ die fluxus, arbitraturque cauſſam eius rei fuiſſe vlcera in hepate, quibus hepatis aliquot venæ fuerint corroſæ; & per orificia venarum corroſarum hepatis ſubſtantiam ad aluum perueniſſe.

I. Alexandrinus. Iul. Alexandrinus *in comment. ad cap. 6. lib. 8. de compoſ. med. ſec. loc. Galeni,* teſtatur, viſas ſibi cum aliis Medicis aliquando fruſtillatim eiectas per aluum minutas quaſdam particulas hepatis.

Hercules Saxonia. Hercules Saxonia quoque duas eiuſmodi hiſtorias retulit, vnam virginis annorum quindecim, quæ inflammatione iecoris maximâ vexata, pridie quàm obierit pus, ſanguinem, & iecoris ſubſtantiam eiecerit: alteram Tiberij, adoleſcentis nobilis Patauini, qui & ipſe iecoris ſubſtantiam per aluum reiecerit, ſeruatus tamen fuerit.

De liene. Aretæus. Lienis verò integras partes quibuſdam excretas fuiſſe, Aretæus *lib. 3. de cauſſ. & ſign. acu or. cap. 14.* tradit. Quod confirmare videntur duæ ſequentes hiſtoriæ, quarum vnam ad me perſcripſit Dn. D. Ioan. Neſterus, Medicus Rochlizenſis, de quodam Verbi diuini miniſtro, annorum ſexaginta, qui ob ſuppreſſas hæmorrhoides incidit in vlcus ſiue fiſtulam prope anum, quæ cum intempeſtiuè & imprudenter à Chirurgo conſolidata eſſet, ſtatim vna atque altera hebdomade elapſa, in acutiſſimum dolorem ventris inferioris incidit, vt inteſtina cum alui vlceribus è ventre euelli ſibi putarit: inſequente poſteà alui fluxu copioſo & frequenti, apparentibus inter excreta fruſtulis quibuſdam caſtaneis maioribus ferè, iiſque nigricantibus, quas æger corrupti lienis particulas eſſe ſibi perſuadebat, propterea quòd dolores illos in ſiniſtro potiùs, quàm dextro hypochondrio ſenſerit.

Martinus VVeiſſius. Alteram autem hiſtoriam ad me perſcripſit Dn. D. Martinus VVeiſſius, Medicus Berolinenſis, hoc modo: Vir quidam Conſultiſſimus quinquagenarius, aliquot ſeptimanis conqueſtus eſt de appetitu cibi & potus planè proſtrato, & doloribus ſiniſtri hypochondrij: cui cùm clyſter emolliens iniectus eſſet, excreuit primò cum excrementis, poſtea etiam ſine iis magnam ſanguinis atri copiam, & multa fruſta carniformia ſolida caſtaneæ vel iuglandis magnitudine, nullâ aquâ ſolubilia, & tam multa vt tres vel quatuor lienes ex iis potuerint componi. Durauit ea excretio tota eâ die, ſecunda & tertia planè ſubſtitit; quarta iterum clyſter emolliens, & leniter abſtergens applicatus, à quo iterum ter fæculentum ſanguinem & aduſtos humores deiecit: ſequentibus diebus excrementa planè naturalia fuerunt. Mortuus eſt 15. morbi die. Corpore aperto repertus eſt lien primâ facie integer & ſaluus: diſſecta autem ipſius membrana, quæ integra erat, tota lienis ſubſtantia effluxit inſtar amurcæ, & fecis ſanguineæ, paululùm fœtens, & adeò totaliter corrupta, vt ne fibræ quidem viſceris apparerent. Præter hæc ſub liene conſpiciebatur corpus quoddam glanduloſum, inſtar farciminis tenuioris, oblongum, lieni, ventriculo, & duodeno adnatum, quaſi videas pancreas dilatatum & extenſum, pluribus vaſis & ductibus donatum, durum & ſolidum, non molle. Ipſum verò pancreas nihilominus aderat, dorſo firmiter annexum, & vaſis magnis ſubſtratum, vt ſolet.

Quidam de hepate concedunt, de liene verò negant. Verùm à nonnullis iſta in dubium vocantur. Et quidem nonnulli hepatis particulas reiici per aluum poſſe, concedunt; cùm manifeſtiores ex hepate ad aluum, per venam portæ ſcilicet, viæ ſint; de liene verò id negant: alii vtrumque negant. Et vt de liene credere tale non poſſint, nonnullos hoc mouet, quòd nulli dentur meatus & viæ, per quas tranſire, & à liene ad aluum deſcendere tales particulæ poſſint. Nam præter ramum ſplenicum, qui portæ ramus eſt, & vas breue, alii ad lienem ductus nulli ſunt; quorum ille, antequam lienem ingrediatur, aliquot ſurculos de ſe mittit, qui venæ gaſtricæ; & gaſtrepiploïcæ dicuntur: ſed vbi iam lienis ſubſtantiam attingit, in plurimos diſpergitur ramulos, non quidem vt in hepate, conſpicuos, ſed adeò tenues & exiles, paucis exceptis, vt iam non vaſa, ſed fibræ potiùs videri poſſint. Impoſſibile ergo eſt, fruſta tam magna, vt referuntur excreta, per tam anguſtas vias penetrare poſſe. Vas verò breue etſi interdum ſatis amplum eſt, & nonnunquam aliquid rerum p. n. in ſe recipit: tamen rarum hoc eſt, & hic potius eius vſus eſt, vt aliquid à ventriculo in lienem deferatur. Et fit, vt aliquæ lienis particulæ per vas breue ad ventriculum perueniant, cum non ſtatim per vomitum è ventriculo reiiciuntur, ſed per tam longas ambages demùm per aluum excernuntur: ſicut interdum ſanguis niger è liene per hanc viam in ventriculum effuſus vomitu reiicitur? Neque etiam per venas hæmorrhoïdales iſtæ carneæ quaſi particulæ è liene euacuari potuerunt. Venæ enim iſtæ ad lienem non pertingunt, ſed hæmorrhoides internæ à meſenterica

ſiniſtra, non à ſplene prodeunt, & ad recti inteſtini extremitatem deſcendunt, ſanguinemque fæculentum & craſſum ex venis meſenterij accipiunt; hæmorrhoides vero externæ à vena caua prodeunt.

Verùm meritò de vtroque dubitatur.

Mihi poſterior ſententia veriſimilior videtur, nimirum neque hepatis, neque lienis ſubſtantiam fruſtillatim per aluum excerni poſſe, quod viæ ſufficientes non dentur à liene ad aluum, vt modò dictum. Et licet darentur, tamen fruſta illa ex liene non fuiſſe, ex eo patet, quod in Iureconſulto illo Beroinenſi tam multa fuerunt, vt tres vel quatuor lienes ex iis componi potuiſſent. Præterea lienis ſubſtantia carnoſa in ſaniem, quam amarca mutata, in ſuâ tunicâ inuenta eſt.

Ex hepate verò etiſi facilior ſit ad aluum tranſitus, & ex hepate per aluum multa excerni negandum non ſit: tamen cùm hepatis, & lienis parenchyma extra quaſi vaſis affuſum ſit, non video, quomodo corpora tam magna & craſſa in exilia illa vaſa penetrare potuerint. Et ſit ſanè, quòd viæ dentur ab hepate & liene per aluum, & quod ab hepatis & lienis ſubſtantia aliquid in eas penetrare poſſit: tamen non video, quomodo ſiue hepatis, ſiue lienis ſubſtantia ita reſolui potuerit. Dum enim hepatis vel lienis ſubſtantia corrumpitur, non in talia fruſta diſcerpitur, ſed in pus mutatur. Neque vnquam obſeruatum, partem aliquam corporis in tales partes reſolutam fuiſſe. Sunt quidem nonnulli in ea ſententia, præter illam, qua hepatis & lienis ſubſtantia in pus mutatur, alias corruptionis dari formas, ex. gr. ſi diſſoluatur, vt intritum, *vvie ein zerfahrnes*: atque hoc modo lienis ſubſtantiam, cùm mollis, rara, & ſpongioſa ſit, interdum viuente adhuc homine abſque omni inflammatione (ſine qua nulla in pus mutatio fit, nec fieri poteſt abſque febre) corrumpi poſſe. Verùm quidem affirmantur hæc, ſed non probantur vel ratione, vel experientiâ. Neque vnquam obſeruatum eſt, tali modo, quem ipſi aſſerunt, partes corporis corruptas fuiſſe: ſed ſi pars corrumpitur, in pus vel ſaniem mutatur. Neque ſolùm in inflammationibus, ſed & in cancro, œdemate, & vlceribus variis, ſanies generatur, etiam ſine febre. Et interdum in viſcerum putredine febris lenta eſt, vt vix percipiatur. At quod anteà dictum, longè plures fuerunt illæ particulæ, quàm vt vnus lien ipſis materiam dare potuerit.

Sententia Autoris.

Sum ergo in ea ſententia, fruſta illa quaſi carnea ab hæmorrhoidibus internis vel meſaraicis fuiſſe excreta, & fuiſſe ſanguinem incraſſatum & condenſatum in illis vaſis. Quòd verò in aqua diſſolui non potuerint cauſſa etiam dari poteſt. Cùm enim parenchymata illa procul dubio ſint vaſorum opera, & natura nunquam otioſa ſit, ſi ſubſtantia hepatis vel lienis corrumpatur, non mirum eſt, ex ſanguine, qui ad illorum parenchymatum nutritionem affluere debebat, intra vaſa cumulato, aliquid carniforme, & quod parenchymatis illis aliquo modo ſimile ſit, formari potuiſſe, & tandem per aluum excerni.]

Quando verò in gibbo vlcus conſiſtit, vrina purulenta apparet abſque ſignis exulcerationis in veſica & renibus.

Malum, præcipuè ſi ſit à ſuccis acribus, ſenſim ſerpit, viribus ita conſtantibus, vt æger conſueta munia obire poſſit. Febris in progreſſu morbi lenta oritur, typum non ſeruans quæ tandem in hecticam deſinit. Sitis non acriùs vrget, quòd calor iam deferbuit, præſertim in hepatis inflammatione. In facie color apparet ictertius, nonnunquam puſtulæ paruæ ex humorum aduſtione in eadem eſſloreſcunt. Ciborum omnium, maximéque carnis, magnum faſtidium adeſt, halitus ex ore teter exſpirat; tandem frequens animi deliquium accedit.

Loca affecta quod attinet, ſi vlcus ſit in gibba parte, difficilis ſane eſt reſpiratio, & dolor ſepti tranſverſi, atque affecti hepatis ſigna in vrinis apparent. Si in ſima, inappetentia magis affligit, nauſea, vomitus, oris amaritudo adeſt, & plerumque, vt dictum, fluxus alui ſanguinolentus. Vlcus hepatis & ſymptomata, quæ illi acciderunt, deſcribit Dodonæus *obſeru.* 28.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vlcus Hepatis, ni exiguum ſit & ſuperficiale, & inter initia curetur, exitiale eſt. Nam pars princeps abſumta eſt, quæ non poteſt regenerari; & continenti alimentorum alluuione ſordeſcens vlcus non facilè ſaneſcit.

2. Vlcera hepatis non, ſicut pulmonis, febrem, ſed potiùs hydropem inducere ſolent.

3. Perículoſiores ſunt illi abſceſſus & exulcerationes hepatis, quæ ſequuntur inflammationes, quàm qui ſine iis incipiunt. Præcipuè verò illæ ſunt periculoſæ, in quibus continetur materia in ſubſtantia hepatis.

4. Qui hepatis abſceſſu laborantes colorem habent ictertium, febrem continuam, inappetentiam, & nauſeam, lethaliter decumbunt.

5. Si expurgatio puris fiat per tuſſim ægri febre moriuntur; Si per vomitum, vrinam, vel aluum, minus eſt periculum; ſicut & ſi materia ad articulos decumbat.

Curatio.

Vlcus hoc, vt alia, abſterſionem, repletionem & conſolidationem indicat. Itaque ſi inflammatio præceſſit, vena aperienda non eſt, quia virium imbecillitas eam prohibet: vbi verò ab erodente humore eſt, ſi ſanguinis abundantis indicia adſint, vena ſecari poteſt, vt vlcus ab inflammatione immune ſeruetur, alias euacuatione per cathartica vtendum eſt.

Vlcus autem ipſum quod attinet, remedia ex iis parentur, quæ *de curatione vlceris ventriculi* tradita ſunt; niſi quod maiore doſi illa ſunt exhibenda, ob ſitum hepatis profundiorem, & quòd hepatica hic admiſcenda ſunt, exſiccandi vi prædita. Ad mundificationem ergo vlceris valet ptiſana hordeacea, ſerum lactis caprini cum mulſa vel ſaccharo, & dum vires admittunt, etiam decoctum Chinæ vel ſarſæparillæ. Poſt abſtergentia conueniunt ſiccantia, quæ alias internis vlceribus & vulneribus vtilia ſunt, vt Ariſtolochia rotunda, ſcabioſa, veronica, ſaluia, radix ireos, ſpica, ſchœnanthum, abſinthium. Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *cap.* 5. laudat trochiſcos cyphoides ad Drach. j.

Vtiles ſunt & hi Morſuli.

℞. *Spec. arom. roſ. diarrh. abb. de gemm. frig.* an. ℈. j. *nuc. moſch. maceris, corall. rubr. ſpodij*, an. ʒ. j. *ſacch. candi cryſtall.* ℥. iiſ. ♁. *diaphoret* ℈. j. *conſer. roſar. rubr.* ℥. j. *bugloſſ.* ℥. ß. *ſacch. albiſſ. in aq. roſar. diſſoluti*, Vnc. iiij. F. Morſuli.

Sphacelus Hepatis.

Sphacelus Hepatis.

Non prætereundus hîc eſt Sphacelus hepatis; cuius exemplum refert Dodonæus *cap.* 3. *obſ. medic.* vbi ſcribit; Nobilem quendam virum ex animi mœrore in melancholiam incidiſſe: qui cùm monachis quibuſdam commiſſus eſſet, atque apud eos annos 20. in eodem ſtatu vixiſſet, tandem de virium debilitate conqueri cœpit, atque cibum & potum auerſari. Nulla aderat febris, ſitis nulla, vniuerſum corpus frigere videbatur, pedes proceſſu temporis œdematoſi facti ſunt. Vrina rubicunda erat, veluti ſi febris ardens, aut hepatis inflammatio affuiſſet, quæ qualis reddebatur, permanebat, nec ab aëre aut frigore perturbabatur. Malo tandem ingraueſcente, ad alium cibum ſumendum, præter exiguam ſorbitionem, adduci non potuit. Ita tandem deficiente naturali facultate, inediâ quodammodo conſumtus è vita migrauit. Huius hepar colore vndiquaque nigrius, quàm ſecundum naturam, apparuit, ſed tamen minùs nigricans, quàm pulmonis ſphacelo corrupti ſubſtantia, impreſſorum digitorum veſtigia ferè retinebat.

CAPVT IX.

De Veſiculæ fellis morbis.

Veſicula fellis morbi.

Qvia ipſi hepati inſeritur veſicula fellis, antequam à morbis hepatis abeamus, & ad ſymptomata, quæ hepati accidunt, progrediamur, priùs de veſiculæ fellis morbis, *hoc capite* agemus.

Veſiculam fellis in quibuſdam geminam repertam fuiſſe, obſeruatum eſt. Nec etiam ductus eius ſemper ſunt iidem numero, nec iiſdem partibus inſeruntur, ſed ſæpe aliqua hic occurrit varietas.

Eundem folliculum bile omnino exhauſtum repertum fuiſſe, refert Fernelius *lib.* 6. *pathol. cap.* 5. Contrà Veſalius, *in examine obſeruationum Fallopij*, bilis veſiculæ molem duorum pugnorum, ob contentam bilem, tumidam inuentam fuiſſe, teſtatur. Idem *eodem in loco*, varia præter naturam, in eodem folliculo reperta obſeruauit, & ſe in eo materiam, nunc inſtar atramenti atram, nunc albicantem, aut fluidam, aut luti modo, aut vnguenti cuiuſdam ex farina & melle ac terebinthina parati ritu conſiſtentis, ſubſtantiam repeřiſſe refert.

Calculi inprimis frequenter in veſicula fellis reperiuntur, cuius rei hiſtorias recenſent Fernelius *lib.* 1. *Phyſ. cap.* 6. *lib.* 6. *pathol. cap.* 5. Ioh. Langius *lib.* 2. *epiſt.* 57. Kentmann. *lib. de calcul.* Coïter *in obſeru. anatom. & chirurg.* Beniuenius *de abdit. ſanat. cauſſ. cap.* 94. Cardanus *lib.* 7. *de ſubtil. & in arte ſua parua*. Scholiographus *ad c.* 48. *lib.* 1 *Hollerij*, Fallopius *in obſeruat. & tract. de foſſilib. c.* 7. Gemma *Coſmoc. lib.* 5. *c.* 6. Foreſtus *lib.* 14. *obſ.* 36. *in ſchol.* vt & alij plurimi. Imò obſeruatum in Georgio Bohemiæ rege totam veſiculam felleam lapide hæmatitæ ſimili repletam fuiſſe, vt refert Iacobus Camenicenus *in epiſt. ad Matthiol.*

Atque calculi hi inter morbos in numero referunt, & de quo quid ſit ſentiendum, in *Inſtit.* dictum.

Iidem, vt & bilis craſſa, & alia materia, obſtructionem & morbos in via in veſicula fellis pariunt; vnde Icterus ortum habet.

Cognoſcuntur autem non facilè calculi in veſicula fellis, & nihilominus varia & ſæpe grauia inducunt ſymptomata: ita vt etiam periciſſimi Medici ſæpe dubitent, vnde ea proueniant. Adſunt ſæpe dolores dextri hypochondrij, nauſea, vomitus, alui adſtrictio, icterus.

Quâ ratione autem obſtructio veſiculæ fellis curari debeat, etſi huius loci eſſet dicere: tamen quia inprimis ab ea Icterus oritur, poſtea de icteri curatione eâ de re agemus.

Obſeruatum tandem, quandoque veſiculam fellis ruptam fuiſſe, id quod in Nobili quodam, qui diuturno bilis vomitu vexatus eſſet, accidiſſe, & rupturam fellis veſiculæ vomitus cauſſam fuiſſe, in ſectione poſt obitum deprehenſum fuiſſe, ſcribit Georgius Bertinus *Medic. lib.* 12. *cap.* 7.

LIBRI TERTII
PARS VI.
SECTIO II.
DE SYMTOMATIBVS, quæ Hepati accidunt.

CAPVT I.
De Sanguificatione læſa in genere, & Hepatis Imbecillitate.

Sanguificatio læſa. CVM hactenus morbos, qui hepar infeſtare ſolent explicauerimus, ſymptomata quæ eidem accidunt, iam explicanda ſunt: & primùm ſymptomatum actiones læſas quod attinet, cùm propria hepatis actio ſit αἱμάτωσις, ſeu *ſanguificatio*, de ſanguificatione læſa primo loco dicendum, & primò quidem in genere.

Cùm verò ſanguificatio læſa proueniat ab imbecillitate hepatis, & ſanguificationem læſam ſequatur cachexia & Hydrops, ita vt hi affectus ſine ſanguificatione læſa commodè explicari non poſſint, eos hoc loco coniungemus. Etſi enim Hydrops propriè ſit tumor abdominis ab humore ſeroſo in abdomine collecto, & abdomen in tumorem attollente, íſque non ſolùm hepatis, ſed & aliarum partium vitio generari poſſit, vt ſuo loco dicetur, tamen quia is hydrops, qui à ſanguificatione prouenit, & præcipuè hydrops appellatur, ſine ſanguificationis læſæ cauſſis explicari non poteſt, commodiſſimè hoc loco explicatur. Si quæ tamen ſunt aliæ etiam cauſſæ, à quibus abdomen intumeſcere poteſt, de iis ſuo loco dicetur.

Appellat autem Galenus, 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 6. hepatis imbecillitatem ἡπατικὸν πάθος, ex recentiorum tùm Medicorum ſententia, cùm veteribus ἡπατικοὶ dicerentur, qui hepatis inflammatione laborant, ſicut qui pleuræ & pulmonis inflammatione, Pleuritici & Peripneumonici. In 5. *de loc. affect. cap.* 7. ἀτονίαν hepatis vocat, quæ per ſe & ſine phlegmone exiſtit, & αἱματοποιητικῆς affectus vel vitium eſt. Et quanquam actiones hepatis læſæ ab aliis quoque intemperiebus prouenire poſſint: tamen inprimis à frigida, ἀτονία dicta ortum habet: cuius ratione vel attractrix hepatis labefactatur, vel alteratrix, quæ αἱμάτωσις appellatur. Quod tamen dictum eſt, imbecillitatem & ἀτονίαν hepatis ab intemperie eius frigida prouenire, rectè explicandum eſt. Per intemperiem enim hepatis frigidam, hîc non quæcunque frigida diſpoſitio, ſed calidi natiui defectus intelligendus eſt, ſiue à calore aut euacuatione diſſipante, ſiue ab extinguente frigiditate proueniat. Hic enim calidi natiui defectus proxima imbecillitatis hepatis cauſſa eſt, & proinde imbecillitas hepatis ab intemperie eiuſdem differt. Imbecillitas enim, vt dictum, propriè prouenit à defectu calidi innati, ob quem ſanguificationis munus vel aboletur, vel imminuitur. Intemperies verò exceſſum qualitatum ſignificat, quibus præter naturam auctis & excedentibus, non equidem ſanguificatio tollitur aut imminuitur, ſed ſanguis non bonus, verùm ei qualitati, quæ excedit, reſpondens generatur, calidus nimirum, frigidus, humidus aut ſiccus.

Cauſſa. Sanguificationis autem læſæ in genere plures cauſſæ eſſe poſſunt. Læditur enim ſanguificatio vel primariò, vel ſecundariò. Primariò læditur vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Facultas læditur ob morbos intemperiei, & quidem ab omnibus intemperiebus ſanguificatio lædi poteſt, neque ſolùm à frigore, ſed etiam à calore. Nam ſi adſit calida & ſicca intemperies, aduritur quaſi chylus, & generatur ſanguis calidus, ſiccus, bilioſus. De intemperiebus verò hepatis ſuprà dictum.

Erroris verò externi, vel obiecti vitio læditur ſanguificatio, primò cùm chylus in ventriculo non rectè elaboratur. Nam error, qui in prima coctione, quæ fit in ventriculo, committitur, non corrigitur in ſecunda, quæ in hepate peragitur. Deinde licèt bonus chylus in ventriculo generetur; ſi tamen vitioſi aliquid ei permiſcetur, chylus hoc modo inquinatus bonam ſanguini materiam præbere non poteſt, id quod ſæpe accidit, dum in viis, per quas chylus tranſire debet, vitioſi humores ſtabulantur.

Secundariò verò læditur ſanguificatio, ſi attractio, retentio vel expulſio læditur. Attractio læditur ob morbos hepatis, & venarum meſaraicarum obſtructiones. Retentio læditur inprimis ab intemperie hepatis humida; item ob vaſorum eroſionem. Expultrix læditur præſertim ob hepatis frigiditatem, & gibbæ hepatis partis obſtructionem. Cauſſas autem harum intemperierum ſuprà propoſuimus.

Signa diagnoſtica.

Signa. Malè affecti & imbecillis hepatis indicia generatim ſumuntur ex vrinarum, & excrementorum alui, & coloris in toto conſideratione, ita tamen vt ventriculus interea rectè habeat, nec error aliquis in eo commiſſus ſit. Ita efficaciſſimum laborantis hepatis ſignum ait Galenus 5. *de loc. affect. cap.* 7. alui excrementa aut carnis recens mactatæ loturæ, aut feci ſanguinis ſimilia: Quorum prius, ob hepatis frigiditatem ſanguinem crudum nec perfectè elaboratum relinquit; poſterius, eundem ob exceſſum caloris ſuperaſſari indicat. Vtrumque enim facultatis αἱματοποιητικῆς, in hepate vitium eſt, & quando deiectiones illæ ſunt frequentes, etiam retentricis. Sicut autem ſubcruentæ illæ deiectiones alui à frigida hepatis intemperie, præſertim inchoante, & non planè confirmata ortum ſumunt; ita à calida eiuſmodi inchoante exiſtere aliquando poſſunt. Nam calidius hepar crudum à ventriculo chylum attrahit, venæque auidè optimam ſanguinis partem rapiunt, inde crudius in hepate relictum per aluum expellitur. Sed præter intemperiem in actiuis qualitatibus, hepar humiditate & laxitate venarum laborare oportet, præſertim cauâ parte, quâ inteſtina & meſenterium ſpectat, ob quam laxitatem cruda & ſubcruenta illa non retinetur. Quando verò frigiditas aut caliditas hepatis intenditur, deiectiones illæ ceſſant, materiâ illâ vel non tanta copia ampliùs attractâ, vel eadem magna ex parte conſumtâ; materiâ etiam per vniuerſum corpus diſtributâ, cachexia, vel cutaneus ex aduſtis humoribus morbus prouenit.

Attamen & hoc monendum, non omnes hepatis affectiones malas à crudis & ſubcruentis illis deiectionibus initium capere, & proinde alia quoque ſigna addi poſſe.

Vrina ergo etiam conſideranda, eáque quòd euidens teſtimonium perhibeat de iis, quæ in hepate & venoſo genere fiunt, aut continentur, extra omnem controuerſiam poſitum eſt apud Medicos. Coloris denique in toto corpore mutatio inſignis, & diutius permanens, malè affecti hepatis indicium eſt. Quia enim in hepate maſſa ſanguinea inuenitur, quæ toti corpori alimentum præbet, illâ à bonitate naturæ ſuæ deficiente, coloris etiam integritatem perdi neceſſe eſt, quod ventriculo laborante non facilè accidit. Et is color eſt quaſi citrinus vel viridis, ſicut piſtacia. Signúmque hoc ſæpe tam certum eſt, vt aliis opus non ſit.

Cauſſæ quoque quæ præceſſerunt, conſiderari poſſunt; quæ calidum natiuum diſſipare vel extinguere valent, calidorum ſcilicet, vt vini meracioris, vel ſpiritus vini vſus nimius, febris ardens, magnæ ſanguinis euacuationes, vſus & potus medicamentorum refrigerantium, & ſimiles.

Signa autem Intemperierũ & cauſſarum ſuprà ſunt propoſita.

Prognoſtica.

1. Etiam hepate malè affecto hominem mori contingit, ſed ferè longiori temporis ſpatio, atrophiâ ſcilicet. Galenus 5. *de loc. affect. cap.* 1. *Prognoſtica.*

2. Si imbecillitas hepatis ex frigore maior ſit, hydrops ſequitur, niſi maturè occurratur. Sæpe corrupto in hepate ſanguine febris excitari ſolet, etiam in frigida hepatis intemperie. Interdum ſanguis ille vltrò è naribus profluit, aut ex vtero, aut ex hæmorrhoidibus, naturâ illum eò ablegante.

3. Quando in hepatis imbecillitate alui excrementa, in ſuccum quidem commutata, liquida tamen euacuantur, ἀναδόσεως ad hepar imperfectâ, vel non omnino contingente, ſi venter malè affectus non eſt, attractricem facultatem hepatis debilem eſſe, opinandum eſt. Si verò loturæ carnis recens mactatæ ſimilia excernuntur, alteratrix & ſanguificatrix imbecilla erit.

4. *Quibus hepaticis ſputum cruentum, ſiue ſubputridum, ſiue bilioſum meracum, ſtatim lethale.* Hippocrates *aphor.* 446. *Coac.* Quod accidit vel ob venarum imbecillitatem, vel quia ſanguis acrior redditur, & prauam qualitatem acquirit, ob quam calidi innati ſubſtantiam auget, & poſtea facilè venarum orificia aperit, aut etiam rumpit, & erodit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes, & Curatio. Quâ ratione intemperies hepatis, & hinc pendens læſa ſanguificatio curari poſſit, ſuprà ſatis dictum. In imbecillitate verò hepatis ex calidi natiui defectu maximè hepar roborandum, nec tamen immoderatè calefaciendum, etſi affectio ſit frigida; ſicut nec refrigerandum, etſi à calore principium mali ſit, ſed ea vſurpanda, quæ modicè ſaltem calefaciunt. Itaque alimenta medicamentis, & medicamenta alimentis ita miſceri & temperari oportet, vt citiùs in ſubſtantiam hepatis conuertantur. Itaque ea eligenda, quæ ſubſtantiæ hepatis ſunt ſimilia, quibus aliquid admiſcendum eorum, quæ intemperiei contractæ ſint contraria. Quapropter hepata animalium hîc ſunt vtilia, lupi, vituli, gallinarum, anſerum, teſticuli gallorum, cochleæ, paſſulæ, quæ aromatibus, præcipuè cinnamomo, condiri poſſunt. Proinde in prima menſa tale aliquid ſemper dari oportet; poſtea ea quæ æger auidiùs appetit, modò non ſint prauæ ſubſtantiæ. Videatur Galenus 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 8. Etſi verò in omni imbecillitate hepatis, calidi natiui ſit defectus: videndum tamen à qua cauſſa ille ortum habeat. Ergo ſi à calida, vtilia ſunt cichoracea omnia, roſæ, item ſantala; & licèt ventriculus ſit frigidus, tutus tamen vſus eſt cichorij ob amaritudinem. In frigida proſunt agrimonia, abſinthium, quod bilioſos humores in hepate abſtergit, ſimúlque id moderatè roborat. Nam adſtringentia moderata eſſe debent, cùm hepar obſtructionibus facilè ſit obnoxium. Vtile eſt & rhabarbarum, quod etiam bilioſos humores abſtergit, & moderatè hepar roborat.

E.g. ℞. *Nard. Celtic.* Drach. vj. *abſinth.* Drach. ij. *cinnamom.* Drach. ß. F. Puluis. Et ſi libet, addito *melle*. F. Electuarium.

Vtile

Vtile eſt & Electuar. diarrhod. Abbatis, duplicato rhabarbaro.

Efficax eſt & hoc Electuarium:

℞. *Paſſul. Corinth. mundat.* ℔. ß. Coq. in vini veteris ſ. q. & per ſetaceum traiiciantur. Poſtea adde *cortic. citri condit.* ℥.j. *ſpec. aromat. roſat.* Drach. j. *diamargar. frigid.* ℈. ij. *pulu. corall.* Drach. j. *conſeru. roſar.* ℥.j. *pulu. iecoris lupi præpar.* Drach. iij. *ſantal. omnium* Scrup. ij. F. Electuarium, cuius Vnc. ß. ſumat æger cum vino.

Vel ℞. *Paſſul. mundat.* Vnc. iij. *croci* ʒ. ß. *calami aromat.* ʒ. ij. *bdellij* ʒ. j. *ſpic. Celt.* ʒ. ij. *terebinth.* ℥. j. *ſchœnanth.* ʒ. iij. *mellis* ʒ. ij. *vini* q. ſ. F. Electuarium.

Vtile eſt & medicamentum è ſucco malorum cydoniorum, apud Galenum 6. *de tuend. ſanit. in fine.*

Vel ℞. *Hepar vituli* nuper mactati, vnum vel duo, conciſo adde *agrimoniæ* M. ij. *ſaluiæ, hepaticæ nobilis*, an. M. j. *veronic.* M. ij. *cinnamom.* Vnc. j. Affunde *aquæ agrimon. & cichorij*, q. ſ. Deſtilla per veſicam. Aut, quod commodius eſt, in vaſe clauſo ebulliant, & poſtea liquor percolatus præbeatur.

Peculiaris cuiuſdam imbecillitatis hepatis ex calida & humida intemperie, quæ quibuſdam locis ſit vernacula, & vſu ligni cotonei curetur: facit mentionem Iohan. Schenckius *lib. 3. obſeru. 14.* è Cyriaco Lucio *de ligni cotonei natura, viribus & vſu.*

CAPVT II.

De Cachexia.

CVm hepatis imbecillitas & intemperies frigida ſi augeatur, in cachexiam & hydropem degenerare queat, hoc loco de iis agere placet. Et primò quidem cachexiam, ſiue malum corporis habitum quod attinet, quæ via quaſi eſt ad hydropem, ſeu *eius initium*, vt Paulus Ægineta *lib. 3. cap.* 47. ſcribit, eſt ea muſculoſæ carnis & cutis in nutritione vitium, quando partes hæ à naturali temperamento deficiunt, tertiam coctionem malè perficiunt, alimentúmque omne aquoſum & corruptum eſt, vnde corporis naturalis color mutatur, qui ex albo palleſcit, ſeu vireſcit, & liuidus ac plumbeus euadit, ipſúmque corpus molle, laxum & ſubtumidum redditur, & præcipuè palpebræ oculorum & facies inflatur, ac pedes intumeſcunt. Aëtio *tetrab. 3. ſerm 2. cap.* 19. fit, *cùm corporis habitus in aquoſitatem diffunditur, & vniuerſi corporis moles laxior fit & mollior.* Celſus *lib. 3. cap.* 22. inter tabis ſpecies recenſet, quòd in hoc affectu vitioſus & improbus ſanguis ab hepate refrigerato gignitur, qui ſanguis corpus vtiliter nutrire nequit.

Pars affecta eſt totus corporis habitus, quo nomine partes inprimis intelliguntur, quæ primò oculis incurrunt, vt cutis & muſculi, etſi & internæ non planè excludantur.

Affectus ipſe eſt, cùm intemperies corporis frigida & humida, tùm ſymptoma in qualitate mutata, ob coloris vitium, & molem corporis mollem, ac nonnihil tumentem: quibus equidem actiones corporis aliæ ferè non læduntur in initio, in morbi tamen progreſſu actiones plurimæ offenduntur, acciditque nauſea, cibi faſtidium, & anhelitus fit difficilis.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſa huius mali eſt corruptus & vitioſus ſanguis, pituitoſus, plerumque crudus & ſeroſus, cui nonnunquam aliquid bilis aut humoris melancholici permiſtum eſt, vnde diuerſi colores præter naturam, liuidi, aut cum virore albicantes, aut ſimpliciter albi vel pallidi, fœtidi oriuntur. Sanguis enim ille quanquam apponi, & quadantenus partibus agglutinari poteſt: tamen ob nimiam cruditatem iis perfectè non aſſimilatur, & præterea nutritio partium non fit pura & legitima, ſed malum ſi diutius protrahatur, in hydropem anaſarcam terminatur. Procreatur ille ſanguis maximâ ex parte vitio hepatis aut lienis, nonnunquam & ventriculi, aut etiam cerebri, vt nonnullis videtur. Dum enim hepar aut imbecillitate laborat ex intemperie frigida & humida, aut obſtructione continua, aut ſcirrho, aut impuritate ex humoris corrupti affuſione, quo hepatis ſubſtantia facilè labefactatur, vitioſum & impurum ſanguinem gigni neceſſe eſt, qui pro diſſipata vtili corporis ſubſtantia inutiliter reponitur. Idem & frigidam & humidam, quâ præditus eſt, intemperiem toti corpori imprimit, vnde eius nutritionem vitiari neceſſe eſt.

Ad huius vitioſi ſanguinis in hepate generationem facit ventriculus, ſi imbecillis ſit, aut prauis alimentis & humoribus refertus. Dum enim vitiata his de cauſſis prima coctio non corrigitur in ſecunda, etiam praua in toto corpore fit nutritio.

Cerebri etiam vitio idem accidere ſtatuitur, quando materia frigida pituitoſa extra cranium inter cutem & muſculos deſcendens, in ſubcutaneis partibus collecta tumorem mollem producit; vel è venis capitis & cerebri in totius ambitum defluit. Verùm etſi tales catarrhi à cerebro defluentes variorum dolorum in ambitu corporis cauſſa eſſe, & particulares in partibus externis tumores excitare poſſunt: tamen quòd totum corporis habitum occupare poſſint, non eſt credibile. Ergo potiùs ex viſceribus nutritioni dicatis malum ortum trahit.

Obſeruatione tamen dignum eſt, cachexiam etiam originem habuiſſe ex renum vlcere in calculoſis, quando purulenta materia propter vreterum obſtructionem in renes regurgitans, & ſanguinem inficiens, totum habitum corporis inquinauit.

Hinc ad cachexiam inducendam faciunt omnia, quæcunque hepar inprimis, & habitum corporis refrigerare & humectare poſſunt, & in cauſſa ſunt, vt pro ſanguine probo frigidus, impurus, & multis excrementis, præcipuè ſero, abundans generetur, ſiue eæ cauſſæ ſint internæ, ſiue externæ. Pertinent huc morbi diuturni, & inprimis qui hepar & lienem lædunt, vt febres diuturnæ, hepatis & lienis obſtructiones pertinaces, tumores duri, ſcirrhoſi, ſuppreſſæ euacuationes menſium & hæmorrhoidum, nimia ſanguinis per vulnera, menſes, hæmorrhoides, nares, vel alterius materiæ, vt in diarrhœa, dyſenteria, ac colica affectione, longa euacuatio, vnde caloris natiui magna fit in corpore diſſipatio: carceres & loca ſubterranea, ſi quis diu in eis viuere cogatur.

Corripiuntur maximè hoc malo ſenes, ob imbecillitatem caloris natiui; & mulieres, ob retentionem menſium; ſicut & pueri, ob facultatis vitalis imbecillitatem, & ingluuiem ac voracitatem, qua de cauſſa facilè in obſtructiones hepatis & lienis incidunt. Qui verò in vigore ſunt ætatis, minime in cachexiam incidunt, niſi magna ſit cauſſæ vehementia, vel lue venereâ afficiantur, quæ & ipſa inter cauſſas cachexiæ numerari poteſt. *Lues venerea cachexiam inducit.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum ex colore naturali corporis, vt antea diximus, mutato in album, palleſcentem, liuidum, & plumbeum, & corporis habitu ſubtumido & molli, qui tumor & inflatio quaſi præcipuè circa oculos in facie & genis, ac pedibus & manibus conſpicitur. Humores enim aquoſi & ſeroſi illi grauitate ſuâ ad pedes deſcendunt, pedéſque ac manus à caloris fonte remotiores ſunt; facies verò & genæ, ac inprimis palpebræ, & circa oculos partes, laxiores ſunt, & humores ſeroſos faciliùs recipiunt. Scrotum etiam interdum atque inguina intumeſcere incipiunt, & tum hydrops in principio eſt. Æger ad omnes tùm corporis, tum animi motus lentus ac tardus eſt, minùs quoque expeditè reſpirat. Et in principio quidem coctiones cibi impediuntur, manente tamen appetitu, poſtea verò ἀνορεξία accedit, teſte Aëtio, corpúſque ita imbecillum redditur, vt crura inter eundum vacillent.

Quod ad ſigna cauſſarum, ſi vitio hepatis, lienis aut ventriculi hoc malum accidat, præceſſerunt cauſſæ, à quibus partes illæ labefactatæ fuerunt; ſin minùs, à prauitate alimentorum habent, ob victus rationem prauam, quæ & ipſum ventriculum, hepar & viſcera corrumpere ſolet.

Prognoſtica.

1. Cachexia malum non contemnendum eſt, cùm ſi diutius duret, teſte Aëtio *tetrab. 3. ſerm. 2. cap.* 29. imò ipſa experientia teſte, in hydropem, qui Anaſarca dicitur, degeneret; ideóque cura maturanda. *Prognoſtica*

2. Curationem tamen admittit, niſi ſit à pulmonis hydrope, aut morbo aliquo acuto, aut à præſtantioris alicuius viſceris apoſtemate, aut ſcirrho confirmato, aut alio morbo incurabili.

Indicationes.

Materia vitioſa euacuanda eſt. Cauſſa, quæ humorem illum vitioſum & ſeroſum generat, tollenda, ideóque hepar aut viſcus aliud materiam generans & ſuppeditans, ab intemperie frigida & humida vindicetur, roboretúrque. Si à tumore duro viſceris alicuius fiat, is curetur. Si ex ſuppreſſione alicuius euacuationis, illa prouocetur. Si ex nimia euacuatione, calidum natiuum conſeruetur, & quod diſſipatum eſt, inſtauretur. Habitus verò corporis curatur calefaciendo & exſiccando, ne materia intrò conuerſa, viſcera & partes nobiliores lædat. Cauſſæ externæ & inprimis habitatio in locis frigidis & humidis, aut ſubterraneis, tollantur & mutentur. *Indicationes.*

Curatio.

Ideóque ſi hepar refrigeratum ſit, ex caloris natiui diſſipatione, phlebotomiâ non opus eſt, cùm corpus magis refrigeret. Si verò ex caloris natiui ſuffocatione, ob ſuppreſſam aliquam ſanguinis euacuationem, ſeu menſium, ſeu hæmorrhoidum, ſanguis mittendus, vt docet Auicennas 3. *can. fen.* 14. *tract.* 4. *cap.* 10. & Paulus Ægineta *lib.* 3. *cap.* 47. ſed parcè ac per vices, ad tertium vel quartum diem. Nonnulli quidem in brachiis potiùs venas aperiendas cenſent; quod, vbi adhuc alicuius plethoræ notæ adſunt, vt non planè improbamus: ita eidem indicationi & ſcopo per venarum in cruribus ſectionem ſatisfieri poſſe putamus, cùm ſubitâ & confertim factâ ſanguinis euacuatione hìc opus non ſit, & venæ hæ apertæ eandem etiam præſtare poſſint, ac ſanguini ſuppreſſo conſuetum motum iterum concilient. *Curatio. Venæſectio*

Medicamenta verò hìc conueniunt, quæ ſuprà *de intemperie hepatis frigida & humid.* propoſita ſunt, & deinceps *de Hydrope Anaſarca* tradentur, cum quibus affectibus Cachexia cognationem habet. Praui tamen humores, qui in corpore redundant, priùs euacuandi ſunt, poſtquàm, ſi opus eſt, fuerint præparati. Verùm non vſurpanda fortia purgantia, ne imbecillæ corporis vires ampliùs proſternantur, & calidum natiuum debilitetur, ſed lenia adhiberi debent, & per vices humores

expurgari. Et quia inprimis ſeroſi humores hîc redundant, euacuari illi & educi debent, tam per aluum, quàm per vrinam ac ſudorem, iis medicamentis, quæ poſtea *de Hydrope* proponentur. Vomitus etiam ſæpe ad antecedentis cauſſæ ſublationem multùm poteſt.

Vomitus.

Roborantia & laxatiua.

Corpore euacuato, ad ventriculum & hepar roborandum, & humores abſtergendos, vtiliſſimum eſt abſinthium, quocunque modo ſumtum.

Vtiles ſunt & hæ pilulæ, quæ ſimul laxant.

℞. *Spec. dialaccæ, vel diacurcum.* Scrup. iv. *Rhabarb. elect. mechoacan.* an. ℨ. j. *ſpec. diarrhod. Abbat. galang.* an. Scrup. j. Cum ſ. q. *ſyrup. de abſinth.* F. Pilulæ è ℨ. j. xxx. de quibus quarto quoque die 24. ſumantur manè ieiuno ſtomacho.

Vel ℞. *Spec. dialaccæ, diacurcum.* an. ℨ. j. ß. *Diarrh. abb.* ℈. j. Cum *extract. abſinth.* F. Pilulæ.

Proſunt quoque *trochiſci de abſinthio, de rhabarb. de lacca,* addito *pulu. rhabarb. & agaric.* & pauxillo *ſpec. diarrhod. Abbat.* qui cum *ſyrupo byzantino*, vel *de eupatorio* exhibeantur; aut ex iis fiant pilulæ, cum *extract.* vel *ſucco abſinthij*: de quibus ſingulis diebus manè quatuor vel quinque ſumantur.

Vtiles etiam ſunt *ſpecies dialaccæ & diacurcum.*

Commendant nonnulli & hunc puluerem, cuius cochlear j. paulò ante cibum ſumatur.

℞. *Inteſtin. gallinar. cum interna ventriculi tunica, à carne ſeparatorum & vino albo, ablutorum* ℥. iij. Comburantur in furno, ac *vino albo*, & *aqua abſinthij* extinguantur. Deinde addatur cuilibet Vnciæ cineris, *galangæ, cinnamom.* an. ℨ. j. *croci* ℈. j. *caryoph.* ℨ. ß. *hepatis lup. præp. & in puluerem redacti* ℨ. vj. *ſacchar. roſat. tabulat.* ℥. j. F. Puluis.

Puluis cachecticus.

Eſt & hic puluis ſatis efficax, & inde cachecticus dicitur.

℞. *Limaturæ chalybis* q. ſ. Irroretur *aqu. abſinth.* vel *fraxini*, in quibus *eorundem ſales* diſſoluti ſint; Relinquatur tamdiu, donec rubiginem contrahat.

℞. *Huius croci* ℥. iij. *C. C. vſti præp.* ℥. ß. *magiſterij corall. perlar.* an. ℨ. j. ß. *cinnam.* ℨ. ß. *cryſtall. tartari* ℨ. j. *ſacchar.* q. ſ. ad dulcedinem. F. Puluis, cuius doſis ℨ. j.

Laudatur & hic minùs operoſus puluis.

℞. *Chalyb. præpar.* part. j. *caſſiæ lign.* part. ij. *ſacchar. alb.* part. iv. F. Puluis, cuius ℈. j. bis quotidie detur.

Efficax eſt & hoc vinum chalybeatum, præcipuè in pertinaci viſcerum obſtructione, & menſium ſuppreſſione, vnde cachexia ortum habet.

℞. *Limatur. chalyb.* ℥. iij. ß. *vini albi* ℔. iv. Infundantur ad dies 8. in vitreo vaſe bene clauſo ad ſolem vel locum calidum, quotidie aliquoties agitando. *Huius vini* dentur Vnc. vj. vel Vnc. viij. 4. horis ante prandium, ſumtóque eo æger ambulet horas duas, ſi vires ferant, greſſu concitatiore. Detur 15. vel 20. diebus. Cùm exhibetur, neceſſe eſt vas nonnihil agitare, vt ſubſtantia ipſius chalybis vino permiſceatur. Quoties cyathus vnus effunditur, toties tantundem vini affundatur, donec medietas chalybis abſumpta videatur. Poſt nihil ampliùs addatur.

Cauteria.

Si vitium ſit in partibus nutritioni inſeruientibus, cauteria, præſeruationis ab hydrope gratiâ, in cruribus vtiliter affiguntur, priuſquàm inſigniter ea intumeſcant.

Si autem à ſuppreſſa aliqua conſueta euacuatione Cachexia ortum habeat, eâ omni modo promouenda, ſimúlque medicamenta cachexiæ inſeruientia vſurpanda. Itaque hîc valde vtiles ſunt pilulæ primo loco propoſitæ.

Quando Cachexia ab immodica aliqua euacuatione contingit, corpus reficiendum bono alimento, partes refrigeratæ calefaciendæ, & habitus corporis paulatim exſiccandus, hepárque inprimis roborandum. Si à lue venera originem trahat, ei morbo primò occurrendum.

Diæta.

Diæta.

Aër eligatur ad calidum & ſiccum vergens; vitetur humidus, paluſtris. Cibus, quantum vires ferunt, tenuis ſit, (cùm abſtinentia hîc multùm proſit) ac exſiccandi vi præditus, boni ſucci, facilis concoctionis, qui condiatur *cinnamomo, caryophyll. croco,* & ſimilibus. Minus lautè viuentes homines porro, alliis, ſinapi, & omnibus, quæ attenuandi vim habent, vtantur. Ab omnibus verò frigidis, craſſis, lentis, quæ ſunt difficilis concoctionis, æger abſtineat, inprimis verò ea vitet, quæ multùm aquoſi humoris continent, ac propterea aquoſum & ſeroſum ſanguinem gignunt. Galenus 1. *de aliment. facult. c.* 18. ſcribit: *Quibus aquea in carnibus cachexia eſt, iis lens in cibo vtiliter præbetur.* Temperata enim eſt in caliditate & frigiditate, inſigniter autem adſtringit, & in ſecundo ordine exſiccat. Cæterùm *aridis & ſqualentibus*, eodem Galeno teſte, *admodum damnosè exhibetur.* Vinum ſit album, tenue, odoratum; aquæ verò potus planè vitandus. Aluus ſit aperta. Corpus tempeſtiuè & moderatè exerceatur. Mœror animi vitetur. Somnus non ſit nimiùm longus, nec diuturnus. Venus damnatur. Frictiones ſiccæ fiant cum linteis crudis. Paulus vſum aquarum aluminoſarum, magíſque nitroſarum & ſulphurearum laudat.

CAPVT III.

De Hydrope à ſanguificatione læſa, in genere, & de Aſcite.

Hydrops.

AFfectus, qui Græcis ὕδρωψ & ὕδερος nominatur, & inde Celſo *lib. 3. cap. 22.* morbus hydropicus, Latinis aqua intercus, & aqua inter cutem, Germanis *die Vvaſſerſucht*, ab aqua nomen accepit, & in genere aquoſi & ſeroſi humoris abundantiam & collectionem ſignificat, ob quam corpus vel pars eius præter naturam intumeſcit. Nomen autem hoc vſurpatur vel μετὰ προσθήκης, nomine partis addito, vt hydrops capitis, qui vulgò hydrocephalus nominatur, de quo *lib. 1. part. 1. c. 28.* actum; hydrops pulmonis & pectoris, de quo *lib. 2.* dictum; gutturis, cuius itidem *lib. 2.* mentio facta; vteri, de quo Hippocrat. 4. *de morb. & lib.* περὶ γυναικείων. Aëtius *lib. vlt. cap. 97.* Auicennas 24. *tert. tract. 4. cap. 25.* Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 15.* Guilhelmus Fabricius *cent. 2. obſeru. 56.* brachij, de quo D. Horſtius *lib. 7. de hiſtor mirab.* Manus, cuius exempla in duobus iuuenibus vidi: vel abſolutè & ſimpliciter, totius corporis, aut certè abdominis tumorem ab humore aquoſo ſignificat. Verùm de particularibus iſtis aquæ intra partem collectionibus, ſuis locis diximus, & dicemus; hoc loco de eo ſaltem hydrope agemus, cùm vel totum abdomen, vel vniuerſum corpus à materia ſeroſa & aquoſa intumeſcit.

Hydrops dupliciter conſideratur.

Hydrops autem hoc modo ſumtus dupliciter conſideratur, vel vt tumor abdominis aut totius corporis, & morbus in mala compoſitione & magnitudine aucta; vel vt ſymptoma, quod læſam ſanguificationem ſequitur, quâ ratione etiam hoc loco præcipuè *de hydrope* agemus. Cùm verò & alij ſint abdominis tumores, quibus etiam nomen hydropis tribui ſolet, de iis infrà *ſuo loco* dicemus.

Hydropis differentia.

Eſt autem hydropis huius differentia quædam. Hippocrates 4. *de rat. vict. in acut. text. 3.* duas hydropis ſpecies recenſet, vnam, quam ὑποσαρκίδιον, alteram quam μετ' ἐμφυσημάτων nominat. Verùm Galenus hanc diſtinctionem, vt inſufficientem, ibi reprobans, triplicem hydropen ſtatuit, vnum ἀσκίτην, in quo totus venter inferior liquore aquoſo & ſeroſo impletur, vt inſtar ἀσκοῦ, ſeu vtris pleni turgeat; alterum τυμπανίτην dictum, in quo locus ille flatu craſſo inprimis turgidus, manúque percuſſus tympani ſonum edit, qui Hippocrati, ξηρὸς ὕδρωψ; tertium ἀνασάρκαν, ὑποσαρκίδιον, aut λευκοφλεγματίαν, in quo vniuerſa corporis moles per carnem, & ſub carne, humore albo & pituitoſo ſuffuſo tumida apparet. Aretæus quidem, *lib. 2. de cauſſ. morb. acut. cap. 1.* inter ἀνασάρκαν & λευκοφλεγματίαν diſtinguit, quòd hic ex alba pituita, craſſa & frigida, in hepate genita: ille ex carnium in humorem ſanguineum, aquoſum, & tenuem reſolutione oriatur. Verùm ab aliis hi affectus non diſcernuntur, neque etiam neceſſaria aliqua, cur id fieri debeat, cauſſa ſuppetit. Ferè autem hæ materiæ miſcentur, vt raró ſit aqua ſine flatu, & flatus ſine aqua in abdomine; atque iſtâ de cauſſa forſan Hippocrates, vel author *lib. 4. de rat. vict. in acut.* ſub Tympanite Aſciten complexus eſt. Ex eo tamen quod abundat, appellatio ſumitur, & cùm parum flatuum eſt, Aſcites appellatur; cùm verò copioſus flatus, cum aqua exigua, Tympanites. Plerumque tamen aqua abundat. Ideóque ſi accuratè rem æſtimare velimus, rectè ſcripſit L. Iacchinus *in 9. Rhaſis, cap. 22.* præcipuè hydropen dici Aſciten, cæteras verò ſpecies per huius ſimilitudinem. Et proinde cùm, ſi quis abſolutè hydropicus appellatur, Aſcite laborare intelligatur, cùm Aſcites præcipua ſit hydropis ſpecies, & dum ſcriptores abſolutè Hydropen nominant, hunc ferè intelligant, de eo primo loco dicemus, & quæ in genere de Hydrope dici poſſunt, in illius tractatione proponemus; poſtea verò etiam differentias reliquas addemus.

Aſcites præcipua eſt hydropis ſpecies.

De Hydropis Aſcitæ natura & cauſſis.

Hydropis Aſcitæ natura.

Eſt autem Aſcites tumor abdominis, cui & femorum ac pedum, nonnunquam & ſcroti tumor accedit, ab humore aquoſo & ſeroſo in abdominis capacitate collecto ortum habens.

Materia Aſcitæ vbi colligatur.

Subiectum huius tumoris eſt abdomen, præcipuè qua ratione ab aliarum partium, quibus hydropes particulares accidere poſſunt, tumoribus eiuſmodi tumor differt. Et quidem materia Aſcitæ colligitur in illo ſpatio, quod eſt inter peritonæum, omentum & inteſtina, ſeu, vt breuiter dicam, in abdominis cauitate, & quidem tantâ copiâ, vt non ſolùm abdomen valde extendat, ſed & diaphragma comprimat, imò in thoracis cauitatem tranſſudet, vnde difficultas ſpirandi, ac aſſidua tuſſicula exiſtit, pars etiam aliqua ad crura & pedes deſcendit, pars ſcrotum occupat, vnde & hæ partes intumeſcunt.

Cauſſa.

Proxima tumoris huius cauſſa eſt humor, maximam quidem partem aquoſus, & hinc ſuâ naturâ frigidus, qui tamen multas partes ſalſas continet, vnde calorem quoque participat, quem etiam contrahit è viſcerum vicinia, imò temporis diuturnitate putreſcit, quod febris inſequens & ſitis, à vaporibus ſalſis ac putridis os ventriculi petentibus excitata oſtendit.

Accidit tamen, quod hîc non prætereundum, vt interdum aqua non in cauitate abdominis, ſed veſicis quibuſdam, partibus ventris inferioris intus adnatis, includatur. Cuius rei hiſtoriam recenſet Mauritius Cordæus *comm. 5. in lib. 1. de morb. mulier.*

vbi

Cadauer hydropicum veſicis intus oppletum.

vbi ſcribit, Anno 1567. 8. Martij mulierem quandam hydropicam Lutetiæ mortuam eſſe, in cuius euiſcerato cadauere nulla capacitas, id eſt, nihil cauum deprehenſum fuit, in quo non veſica pendebat loco illi exactè æqualis & conformis, qui ſuo ambitu ipſam contineret. Locos autem cauos dicit fuiſſe, non veſicam tantùm, renes, vterum, ſed & ventriculum, inteſtina, cor, pericardium, & id genus reliqua, è quibus, provt tam intus, quàm foris cuique locus obtigiſſet, cyſtes pendulæ conſpiciebantur aquâ citrinâ oppletæ, & ſine omni fœtore, etiam poſt 20. diem. Nec partes ſupernas exceptas fuiſſe ad iugulum vſque, ſicut neque hepar, neque lienem. Et ſiquis vniuerſas in numerum redegiſſet, 800. numero ſuperaſſe ſcribit. Harum porrò fabrica fuit huiuſmodi, vt binæ eas membranæ conficerent, vna candicans interior, altera fuit tunicæ ventriculi ſimilior, tenuior aliquantum, ſed ei concolor. Non ab ſimilem hiſtoriam recenſet Schenckius *lib. 3. obſeru.* ex communicatione D. I. Aicholtzij. Anno 1581. fœmina quædam plebeia, annorum circiter 40. pro hydropica habita mortua eſt. Eius cadauer cùm aperiretur, aqua nulla in cauitate abdominis reperta eſt, vt nec flatus vllus, ſed inteſtina vnà cum reliquis viſceribus anguſto ſpatio contenta apparuerunt. Ipſum verò abdomen à cute ad peritonæum quaſi albâ pinguedine duntaxat contextum videbatur, nullâ muſculorum carneâ ſubſtantia interpoſita, ſed veſiculis crebris maioribus minoribúſque aquâ limpidâ refertis inuicem cohærentibus. Cætera à naturali conſtitutione haud multùm variarunt. Omentum tamen perexiguum vix inteſtina contegebat. Hepar albicans forinſecùs magnitudine & mollitie ſua competenti erat. Quæ proculdubio acciderunt, ſeroſo humore cum ſanguine ad capillares venas, quæ viſceribus & partibus ventris inferioris inſeruntur, delato, ibíque exitum quærente, quem cùm ob denſitatem membranarum non inueniret, veſiculæ hæ fuerunt excitatæ.

Sed hæc rariora ſunt; cùm verò frequentiſſimè aqua in abdominis cauitate contineatur, de cauſſis, loco & modo, quo generatur, & viis, quibus in abdominis cauitatem penetrat, dicendum.

Aqua Hydropicorum vbi generetur.

An in Hepate?

Locus vbi generatur, eſt officina ſanguificationis, aut vt clariùs dicam, locus inter ventriculum & renes, per quos aliàs naturaliter ſerum euacuari ſolet. Ibi enim vitioſus ſanguis generatur, & ſeroſus humor colligitur, vbi bonus generatur, & ſerum nondum à ſanguine ſeparatum eſt. Officina autem prima ſanguificationis eſt hepar, & proinde plerique in hepate primò aquam illam hydropicorum generari ſtatuunt. Et omnino hoc credo eſſe verum de hydrope Anaſarca. In ea enim hydropis ſpecie ſanguis frigidior & aquoſior generatur, & per omnes venæ cauæ ramos diſtributus facit, vt tertià coctione fruſtratâ corpus totum tumidum, & aquâ quaſi ſuffuſum reddatur. De hydrope verò Aſcite, vt & Tympanite, aliter ſentiendum puto. Etſi enim & in his hydropis ſpeciebus hepar tandem afficiatur: tamen non tam ipſum humorem ſeroſum generat, quàm à vicinis partibus accepit, & à cirumfuſo humore læditur. Quin potius plurimum ad hydropem contrahendum, Lienem facere puto, qui ſuo modo etiam ſanguinem generat, vt & venas meſaraicas, quæ chylum ad Lienem & hepar deuehunt, & ſanguinis coctioni ſuo modo inſeruiunt. Et in hydropicis poſt mortem hepar ſaluum repertum fuiſſe, Medicorum obſeruationes docent, ſicut ex iiſdem conſtat, lienem malè affectum & ſcirrho laborantem hydropi originem dediſſe. Docet id expreſsè Hippocrates *lib. 1. & 4. de morb. mulier.* Imò meſaraicas etiam non rectè ſuum officium facientes hydropi cauſam dare, multa docent; atque inde fit, vt poſt quartanas & alias febres diuturnas interdum hydrops ſequatur. Atque inde procul dubio factum, quòd Hippocrates *2. prorrhet.* hydropem diviſit in eum, qui eſt ab hepate, & qui ab Ilibus ſeu inanibus locis: *Incipit*, inquit, *plerumque hydrops, ab inani parte*, ſeu Ilibus: *vel ab hepate.* Per [illegible] intelligit illas partes, quæ extremis coſtis thoracis ſubiacent, & tamen ab hepate differunt. Et proculdubio per hydropem ab hepate, intellexit Anaſarcam; per hydropem ab ilibus, Aſciten & Tympaniten. Verùm ea de re infrà plura, *quæſt. 1.* dicentur, & patebunt etiam ex iis, quæ iam de cauſſis collectionis humoris ſeroſi tradentur.

Cauſſa collectionis humoris ſeroſi in hydrope.

Iam enim porrò quærendum, ob quam cauſſam hiſce in locis humor ſeroſus colligatur: Nos hoc loco eam, quam maximè probabilem putamus, ſententiam proponemus, plura poſtea *quæſt. 2.* addemus.

Primò autem hoc certum eſt, ſi ſerum per renes euacuetur, hydrops non generatur. Nam videmus multos, qui magnam aquæ, cereuiſiæ vel vini copiam ingurgitant, & ſæpe vno die plus exhauriunt, quàm aliquot diebus ab hydropicis bibitur; & tamen nihil mali pati, dummodò aqua per vrinam, vt fieri ſolet, vel etiam per aluum liquidiorem excernatur. Contrà videmus, hydropicos omnes vrinas reddere paucas, & ſi paulò liberaliùs bibant, maximè offenduntur. Quòd autem ad renes in hydropicis vrina non peruenit, cauſſa non eſt ſola anguſtia venarum ab hepate ad renes, quæ Eraſiſtrati opinio fuit, quam Galenus *de loc. affect. cap. 7.* non immeritò reiecit. Nam ſi ſanguis, qui craſſior eſt quàm ſerum, hepar tranſit, & in venam cauam, ac proinde in totum corpus, ad eius nutritionem diſtribuitur, certè ſerum, quod tenuius eſt, vnà etiam penetrare poſſet.

Neque etiam, quæ vulgata opinio eſt, ad ſanguificationem læſam, ob quam pro bono ſanguine in hepate aquoſus generetur, in Aſcite & Tympanite recurrere licet. Neque enim ſemper Hepar afficitur, vt dictum antea, & poſtea *quæſt. 1.* dicetur, ſed ſæpe in hydropicis ſaluum reperitur, etſi morbi progreſſu ab aqua circumfuſa lædi poſſit. Et ſi hepar ſanguinem aquoſum generaret, non tantùm abdomen & partes ventris inferioris intumeſcerent, ſed ſanguis ille aquoſus in vniuerſum corpus diſtribueretur: id quod in Anaſarca fieri concedimus.

Quia ergo neque ex ſanguificatione læſa, neque ex viarum, quæ ab hepate ad renes ſunt, anguſtiâ collectionis humoris cauſſam petere licet, & nihilominus hydropici parum mingunt, & id quod ad renes tranſire debebat, in abdomine ſubſiſtit, cauſſa inter ventriculum, hepar ac lienem quærenda videtur, & res ipſa ſæpe docuit, aquâ hoc in loco ſubſiſtente, vbi auidiùs pota fuit, hydropen excitatum fuiſſe.

Hydrops à largiore hauſtu aquæ & cereuiſiæ.

Ita refert Carolus Piſo, adoleſcentem, cùm in tertiana intemperantiùs bibiſſet aquam, ſub eius declinationem in Aſciten incidiſſe, ſed illum vnius tabulæ Diacarthami vſu, aquâ in abdomine reſtitante per aluum confertim redditâ, breui ſanitati reſtitutum fuiſſe. Memini ipſe quoque puellam, cùm in febri tertiana vehementer ſitiret, integram menſuram cereuiſiæ ſecundariæ vno hauſtu ebibiſſe, & inde in hydropem incidiſſe: quæ tamen gummi gotte, & aliorum ſeroſos humores euacuantium vſu, aquâ ſingulis diebus per aluum eductâ; ſanata fuit, nullo in hepate vitio remanente, quæ nunc etiam aliquot liberorum mater bene valet. Et ſæpe meſſores ac ij, qui in æſtu aquam & cereuiſiam ſecundariam auidiùs bibunt, in hydropem incidunt, aquâ in abdomine reſtitante. Itaque in talibus non euacuatur aqua & ſerum per renes, quia ad renes non peruenit ſed in ventre & vaſis meſaraicis ſubſiſtit. Si autem porrò quæramus, vbi & qua de cauſſa ſubſiſtat, ea quæ de vſu lienis, *in Inſtitut.* & ſuprà *part. 4. cap. 1.* dicta ſunt, repetenda.

Cur ſerum in ventre ſubſiſtat.

Nimirum, vt Hippocrates *lib. 4. de morb.* ſcribit; *Splen aquam ad ſe trahit ex ventriculo, & ſi plus traxerit, quàm oportet, homo ſtatim affligitur*, & vt apertè & clariſſimè hanc rem explicat Ariſtoteles *lib. 3. de part. animal. cap. 7. Lien humiditates ſuperfluas diuertit & attrahit è ventriculo, & concoquere eas poteſt; vt qui ſanguineus eſt. Quòd ſi plus excrementi ſit, parúmque caloris habeat lien, corpus præ alimenpo im nodico langueſcit, & propter confluuium hoc humoris ſæpe accidit, vt lienoſis ventres præduri efficiantur.*

Serum non omne ad hepar & venas emulgentes defertur.

Etenim ſerum & aquoſi humores omnes, vt *locis allegatis* dictum, non ad inteſtina, & hinc per meſaraicas viâ longâ ad hepar perueniunt, híncque ad venas emulgentes, ſed minor eorum pars; maxima verò pars è ventriculo per vas breue à liene attrahitur, & hinc per arteriam ſplenicam in cœliacam, mox à trunco aortæ arteriæ per emulgentes arterias ad renes deriuatur. Patet id ex eo, quòd qui largiùs bibunt, aquoſum quod eſt in potu, mox iterum emingunt; & qui acidulas vel aquas thermales ſæpe ad 9. libras ebibunt, eas mox intra tres horas per vrinam reddunt. Fieri tamen etiam poteſt, vt pars aliqua humoris ſeroſi in ramo meſenterico & ad portas ſubſiſtat. Ideóque hîc hepar & lienem non planè excludimus. Nam ſi viſcera hæc, præcipuè in parte caua, & quà rami portæ ad eam pertingunt, obſtruantur, vel ſcirrhoſa reddantur, ſerum non admittunt, quod ſubſiſtens ibi cumulatur, & in vaſa reſtagnat. Vnde ſcribit Carolus Piſo: *Qui diſſectioni demortuorum hydropicorum attenderit, fatebitur vltrò, tumorem aliquem viſceris alterutrius ferè vnam, certè frequentiſſimam Aſcitæ cauſſam eſſe.* Addo, præcipuè in hydrope lethali. Sunt enim hi hydropes periculoſiſſimi, & ferè incurabiles, cùm, vt ſcribit Hippocrates *2. prorrhet.* eum, qui ab hydrope conualiturus eſt, [illegible] eſſe oporteat: quod fit, ſi hepate & liene ſaluo, vitium ſaltem eſt in vaſis meſaraicis.

Cur ſerum in Aſcite per renes non euacuetur?

Atque ita quòd per renes ſerum non euacuatur in Aſcite, cauſſa eſt, quòd in venæ ſplenicæ præcipuè, vt & meſaraicæ, & forſan etiam in arteriæ ſplenicæ ramis ſubſiſtit, vt & in radicibus earum venarum circa caua viſcerum, & ad gibba viſcerum non penetrat, nec ad renes peruenire poteſt.

Quænam autem cauſſa ſit, quòd his in locis ſubſiſtit ſerum, porrò inquirendum. Cauſſa autem præcipua eſt, quòd à viſceribus, inprimis liene, qui vt ex Ariſtotele dictum, humiditates ſuperfluas à ventriculo attrahit, non omne attrahitur. Non attrahit autem lien, vel quia viæ non patent, vel quia facultas attractrix in eo labefactata eſt, vel quia obruitur nimiâ humoris attrahendi copiâ, vel quia plus attrahit, quàm iterum euacuare poſſit.

Hydropis cauſſa.

Prima nimirum & ferè frequentiſſima hydropis cauſſa eſt obſtructio vaſorum, ad lienem & hepar è ventre inferiore tendentium, à craſſis & multis humoribus, vel etiam iis induratis, quod in alterutrius viſceris ſcirrho accidit. Quo modo ſæpe febribus diuturnis ſuccedit hydrops. Deinde læſa attractrice facultate colliguntur humores ſeroſi in hiſce locis, quia vel ipſa attractrix labefactata eſt, calore innato debilitato, ſiue per contraria alterantia, id eſt, inſignem refrigerationem à potu aut medicamento frigido; ſiue humido primigenio, quod caloris natiui fundamentum eſt, abſumto; ſiue ſpiritu à calore influente denegato: (vnde hydropem inducunt aquæ frigidæ, & potûs alterius refrigerantis nimius vſus. Diſſipato calore & humido radicali abſumto inducunt hydropem

pem febres ardentes & diuturnæ, potus nimius vini potentis, aut ſpiritûs vini, & morbi alij qui viſcerum calorem debilitant & abſumunt. Inſignes verò ſanguinis euacutiones hydropem inducunt, quòd ſpiritus confertim exhauriunt) vel quia plus potûs aſſumitur, quàm attrahi poſſit: id quod euenit, cùm quis, præcipuè corpore priùs calefacto, potum, & inprimis aquam, auidiùs ingurgitat: vnde accidit, vt aqua, cùm tota attrahi à liene non poſſit, in vaſis ad eum tendentibus ſubſiſtat. Quò tandem & ipſum calorem viſcerum nimium referre poſſumus, ob quem ea, & præcipuè lien, plus quàm iterum euacuare, & ad renes diſtribuere poſſint, attrahunt.

Cauſſarum harum mentionem facit Hippocrates *lib. 1. de morb. mulier.* vbi docet; ſi febris hominem detineat, ſitiſque valida corripuerit & biberit, Lienem aquam ad ſe trahere & intumeſcere. Deinde etiam ſine febre id accidit, ſi καῦμα, ſeu incendium in ventre adfuerit, & in ſiti ſibi homo non temperet. Et *lib. 4. de morb. in fine*, ſcribit Hippocrates, ſi lien ægrotans (procul dubio intemperie calidâ laborans) potum ex ventriculo ad ſe trahat, hydropem ſequi, & in venis inferioris ventris aquam coaceruari.

Chylus in aquam mutari non poteſt. Quæ omnia ſunt longè probabiliora, quàm ſi ſtatuamus, ſolùm ſanguificatione in hepate læſa tantum ſeri generari. Equidem in Anaſarca libenter admitto, chylum in crudiorem, & pituitoſum ſanguinem mutari; at in aquam totus mutari non poteſt: neque enim cibus ſolidior in aquam mutari poteſt. Neque ſerum, quod per vrinas naturaliter excernitur, & in hydropicis præter naturam detinetur, in hepate vel liene primùm generatur, ſed è ventriculo tranſmittitur & attrahitur, éſtque ille humor, qui bibitur, & cibis admiſcetur. Vnde etiam obſeruatum, quoſdam hydropicos omnimodâ à potu abſtinentiâ ſanitati reſtitutos fuiſſe. Et experientia, atque ipſa corporis nutritio, & ſanguis, qui in venis etiam in hydropicis continetur, docet chylum non in aquam, ſed in ſanguinem in aſcite mutari; & in hydropicis etiam, quicquid alimentarij eſt in chylo, ab hepate attrahi, in ſanguinem mutari, ſeroſum verò & aqueum in primis viis ſubſiſtere. Etſi enim viæ illæ, per quas ſerum ad lienem tranſit, non pateant: venæ tamen meſaraicæ patere poſſunt, vt chylus ad hepar transferatur. Temporis tamen progreſſu ab aqua circumfuſa hepar corrumpi, & ſanguificationem lædi, facilè concedo; quod etiam accidit, ſi hepar ſcirrho detineatur. Vnde etiam tandem ſuperiores corporis partes contabeſcunt.

His ita poſitis, non difficile eſt vias quoque inuenire, per quas ſerum in abdominis cauitatem perueniat, de quibus tamen non leuis eſt apud authores controuerſia, vt *quæſt. 3.* dicetur. Breuiter enim ſtatuimus, ſi ſerum copioſius in vaſis, quæ inter ventriculum, lienem ac hepar ſunt, colligatur, id vaſis ſeu per διαπήδησιν, ſeu per ἀναστόμωσιν, ſeu per exeſionem & eroſionem apertis, in abdomen deſtillare, ibíque colligi ac cumulari poſſe. Quæ viæ etſi in cadaueribus non pateant, tamen in viuentibus ſatis patulæ ſunt, naturáque iis, quoties libet, in μεταστάσει & ἐκκρίσει humorum feliciter vtitur, & ob eas corpus vniuerſum ξύῤῥουν καὶ ξύμπνουν eſt.

Quæ autem viæ illæ ſint, apud authores non ſatis planum eſt. Hippocrates 7. *aph.* 55. earum mentionem facit, dum ſcribit: *Quibus hepar aquâ refertum in omentum eruperit, his venter aquâ repletur, ac moriuntur.* Quem aphoriſmum Galenus quidem ita explicat: *Maximè*, inquit, *hepar obnoxium generandis in ea tunica, quæ ipſum extrinſecùs ambit, veſiculis aquâ plenis, quas* ὑδατίδας *appellant Græci: ſiquidem in iugulatis animalibus apparet interdum talibus veſicis refertum. Si quando igitur acciderit, vt tales* ὑδατίδες *rumpantur, in eam peritonæi regionem aqua effunditur, quæ eſt ſecundum* ἐπιγάστριον. Verùm etſi negari non poſſit, tales veſiculas aquâ plenas in hepate ac liene non raró inueniri, ſero quo abundant, membranam hepar ambientem diſtendente: tamen nec in omnibus hydropicis tales veſicæ apparent, & in quibus ſunt, raró rumpuntur, neque tanta aquæ copia, qualis in hydropicis colligitur, per eas exſtillare poteſt. Neque etiam verbis Hippocratis conſentanea eſt Galeni explicatio, cùm Hippocrates non ex hepate in abdominis cauitatem, ſed in omentum aquam erumpere ſcribat. Res verò per ſe plana eſt, & ipſe Hippocrates 1. *de morb. mul. loco ſæpe allegato*, lucem huic rei affert, dum ſcribit, Lienem, ſi ab aqua intumeſcit, diſtribuere eam per venas corpori, *& maximè in omentum, & loca circa ventrem & crura.* Etenim ſi Hepar aquâ repletum fuerit, illa in omnes venæ portæ ramos, quorum inter ſe continuata eſt communicatio, & confluxus mutuus, redundat: atque ita facilè in epiploi ſeu omenti venas, per eum ramum, qui gaſtroepiploicus à recentioribus appellatur, fluere poteſt; vel etiam à Liene attrahi, & in omentum per vtrumque ramum epiploicum erumpere. Atque ita viæ per quas aquæ hydropicorum in venæ portæ ramis & viſceribus vicinis collectæ, in abdominis cauitatem perueniunt, ſunt rami Epiploici & Gaſtroepiploici Hi enim ſi tantoperè humore aquoſo & ſeroſo replentur, vt illorum extrema præ copia dehiſcant, vel quocunque modo aperiantur, ex apertis & dehiſcentibus venarum omenti orificiis guttatim aqua deſtillat in abdominis cauitatem, atque ibi collecta ventrem in tumorem attollit, & hydropne Aſciten generat.

Alij adhuc alias vias addunt. Fernelius equidem *lib. 6. de*

pem

part. morb. & ſympt. cap. 4. ſerum in abdomen effundi ſtatuit, parenchymatis horum viſcerum continuitate ſoluta & fiſſa, exeſâ, apertâ, ruptâ ac dehiſcente eorum ſubſtantiâ. Adrianus Spigelius *lib. 8. de corp. hum. fabrica*, viam antiquis & recentioribus adhuc ignotam addit, lobum ſcilicet exiguum in caua hepatis parte iuxta portas vocatas ſitum, qui in ipſam omenti cauitatem totus recondatur, & longè tenuiore membranâ, quàm reliquum hepar, tegatur, vt credibile ſit, à leui iniuria eum facilè pertundi: inprimis cùm ipſa ſubſtantia molliſſima ſit, & hoc loco complures venæ cauæ propagines, & ipſe venæ portæ truncus ſitus ſit, in quibus maior ſeroſi humoris copia, quàm in aliis hepatis partibus coaceruari poteſt.

Platerus aliter quoque hepate malè affecto hydropem excitatum fuiſſe obſeruauit in puella quadam, nimirum tumore fungoſo hepati adnato, è quo humor ſeroſus emanare potuit. Inſuper hepate ac liene vlcerato, adeò vt ad eius ſuperficiem vlcera poſt inflammationes ſuppuratas, vel tumores in abſceſſus deſinentes fuerint aperta, relictaque ibi diu, ſæpe purulentas deiectiones mouentia, tandem hydropem effeciſſe ſcribit. Refert quoque huc læſiones externas, & præſertim contuſiones, & duos ab equo in dextrum latus lapſos, præcedentibus aliquandiu hepatis & lienis ſymptomatibus quibuſdam, tandem hydrope correptos ac extinctos fuiſſe ſcribit; idémque è vulnere vlcus relictum, etiam corruptiones ac putredines horum viſcerum efficere poſſe exiſtimat. Et omninò à vaſorum, viſcera in ventre inferiore, meſenterium ſcilicet, renes, vterum perreptantium, ſolutâ continuitate, iiſque ſeu per διαπήδησιν, ſeu per ἀναστόμωσιν, ſeu per διαίρεσιν apertis, ſerum in abdominis cauitatem fundentibus, hydropem generari poſſe, ſuprà dictum, & infrà *quæſt.* 3. dicetur.

Verùm frequentiſſima cauſſa proculdubio eſt primo loco poſita. Nam ſi ſerum in venæ portæ propaginibus, per meſenterium & omentum ſparſis, copioſiùs cumuletur, niſi ad inteſtina defluat, & alui fluxum excitet, ex his venis in abdominis cauitatem deſtillat. Cùm enim vaſa iſta, quæ in omentum & vicina loca excurrunt, raræ texturæ ſint, ac peritonæo tantùm veſtiantur, facilè hinc per eorum orificia in ventrem aqua exſudat & exſtillat. Habet enim omentum ſe peræ inſtar, quæ portæ caudicem excipit, & in homine pro corporis proportione maximum eſt, ac venas innumeras è vena portæ accipit, vt & arterias ex ramo cœliaco & meſenterico. Cumulatur autem ibi, vt ſuprà dictum, ſi tranſitus illi è venis ſplenicis & meſaraïcis ad Lienem impediatur. Quod fit præcipuè ob attractionem viſcerum læſam, fruſtratam vel impeditam, ob quam ſerum, quod partim chylo permiſtum, partim ab eo ſeparatum, continuò à potu has vias pertranſit, ad ſe, vt par eſt, & naturaliter fieri debet ac ſolet, non allicit, vnde ad renes peruenire non poteſt. Quod præterea etiam accidit ab obſtructione, quæ vel eſt in ipſis vaſis, vel etiam in viſcerum ſubſtantia, quod in ſcirrho hepatis & lienis præcipuè euenit.

Vt ergo iſta, quæ hactenus prolixiùs de cauſſis hydropis Aſcitæ diximus, in pauca contrahamus, & cauſſas etiam mediatas & remotas addamus: vbi ſerum copioſum in ramis venæ portæ ſubſiſtit, in omentum tranſit, per venas per id diſperſas, quarum orificiis apertis in cauitatem abdominis deſtillat. Colligitur autem ibi, quia vel à liene non attrahitur, vel quia via non patet.

Hinc cauſſæ mediatæ, & remotæ hydropis ſunt quæcunque vel attractionem ſeri in viſceribus lædunt, aut calidum innatum extinguendo, aut ſuffocando, aut diſſipando, vel obſtructionem in vaſis & viis illis, per quas tranſire ſerum debet, pariunt, vel faciunt vt viſcera ſerum intempeſtiuè & nimiùm ad ſe trahant. Calidum innatum extinguunt, Lienis & hepatis refrigeratio à cauſſis externis & internis, vt nimius aquæ vel vini aut cereuiſiæ glacie refrigeratæ, præcipuè poſt æſtum & corporis motum, è quo corpus incaleſcit, potus, alimenta frigida nimiâ copiâ ſumta, qualia ſunt lactuca, cucumeres, melones, perſica & ſimilia, & quæ à Pythagora damnata eſt Atriplex, quòd hunc affectum facere putetur, vt Plinius *lib. 20. nat. hiſtor. cap.* 30. ſcribit. Partes etiam vicinæ refrigeratæ & malè diſpoſitæ, affectionem ſuam hepati ac lieni communicare poſſunt.

Suffocant & corrumpunt calorem natiuum conſuetæ per hæmorrhoides & menſes euacuationes ſuppreſſæ, de quo Hippocr. 6. *aph.* 12. *Diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi vna quapiam ſeruetur aperta, periculum aquæ intercutem, vel tabis impendet.* Sanguis enim ille feculentus & impurus circa hepar & lienem ſubſiſtens, aut tumorem in iis excitat, aut copiæ prauitate calorem natiuum eorum extinguit & corrumpit. Calorem diſſipant & abſumunt euacuationes ſanguinis nimiæ per hæmorrhoides, menſes & hæmorrhagiam narium; quanquam Galenus in mulieribus, ob menſes, nihil tale euenire ſcribat, quia ipſis conſuetæ ſunt, *de curand. rat. per ven. ſect. cap.* 19. febres ardentes, diuturnæ, inprimis quartana, lentæ, longæ, hecticæ, καῦμα item & æſtus in venis meſaraicis, vt & dyſenteria & diarrhœa, item podagra, & dolor coxendicum longus: vini generoſioris & aromatici, vel Spiritûs vini vſus, medicamenta item calida & fortia, inprimis purgantia.

Obſtructionem pariunt quæcunque craſſos, & viſcidos humores ſuppeditant; quò pertinent quartanæ longæ, quæ non ſolùm calorem innatum debilitando, ſed & periculoſas viſce-

rum

rum obſtructiones relinquendo, imò ſcirrhos viſcerum, hydropem inducunt. Quò referri poteſt & nimius aquæ conſertim hauſtæ potus, vt totus à liene attrahi non poſſit, ſed neceſſariò in primis viis ſubſiſtat, & cùm ſibi, tum quotidie affluenti humori ſeroſo aditum ad viſcera intercludat.

Tandem ad hydropem excitandam facit καῦμα illud & æſtus in venis illis circa lienem, ob quem ille auidiùs, ac plus attrahit, quàm vt iterum euacuare poſſit; quin ſimul ſitim excitat, in qua ſi à bibendo æger ſibi non temperet, facilè plus bibi quàm euacuari poteſt.

Paracelſicorum de generatione hydropis opinio.

Paracelſicorum de hydopis generatione opinionem quod attinet, ſalem illi reſolutum cauſſam hydropicis ſtatuunt. Verùm negandum quidem non eſt, humorem illum qui in hydrope abundat, eſſe ſalſum: Verùm hoc falſum eſt, quòd in corpore antea coagulatum illud ſal fuerit, & poſtea reſolutum. Etenim humor aquoſus hic, vt dictum, cum cibo & potu ab homine hauritur, & in primis viis cumulatur, ob cauſſas modò dictas, & ſemper liquidam naturam habuit, nunquam verò in corpore concretus fuit, vt ſal reſolutus meritò appellari poſſit.

Abdomen rarò à ſola aqua diſtenditur.

Circa cauſſas tandem & hoc notandum, quod abdomen in Aſcite rarò à ſola aqua diſtenditur, ſed plerumque flatûs aliquid illi admiſcetur. Quâ ratione autem flatus generentur, dicetur poſtea *de hydrope tympanite*.

Differentia.

Differentiæ.

Ex his, quæ hactenus de cauſſis hydropis Aſcitæ dicta ſunt, apparet non vnam eius eſſe differentiam. Etenim non ſemper lienis, nec hepatis, nec vaſorum, quæ chylum ad hepar & lienem vehunt, vitio hydropen produci diximus; ſed ſæpe his omnibus partibus ſaluis, in aliis partibus, vt in renibus, vreteribus, veſica, teſtibus muliebribus, in abdomine vaſe alicubi aperto, è quo ſeroſus humor in abdominis cauitatem deſtillare poteſt, hydrops generatur, vt antea dictum.

Cauſſæ continentis etiam quædam eſt varietas. Plerumque enim aqua illa eſt pallida & citrina, & vrinam refert, vnde etiam *das gelbe VVaſſer* nominant. Carolus Piſo tamen, & Marcellus Donatus *de hiſtor. medic. mirab. lib. 4. cap. 21.* luteam & viridem obſeruarunt, & Chriſtophorus Guarinonius *conſult.* 194. flauam in nigrum vergentem. Guilhelmus Fabricius *centur. 2. obſeru. 59.* loturæ carnium recens mactatarum ſimilem. Scholiographus *ad cap. 39. lib. 1. de intern. morbis Hollerij*, planè cruentam, & loturæ carnium ſaturatæ ſanguine ſimilem. Præterea aqua hæc nunc maiore, nunc minore quantitate abundat, vnde abdomen nunc plus, nunc minùs intumeſcit.

Eſt etiam hydrops à colliquatione, ſeu ſubitaneus ille hydropis ſtatus, cuius Galenus 3. *de ſympt. cauſſ. cap. 2.* & Petrus Salius Diuerſus *de affect. part. cap. 9.* mentionem faciunt. Quæ duæ differentiæ poſtremæ, etſi primariæ non ſint, & propterea plurimi nomine hydropis non dignentur; tamen ob particulares, quas habent, cauſſas, & curandi rationem, à primaria illa ſpecie, de qua hîc agimus, diſcernendæ ſunt. Sunt & accidentales differentiæ, vt quòd nunc venter tantùm, nunc cum ventre ſcrotum intumeſcit; nunc aqua ſaltem venter repletur, nunc ſimul flatus adeſt, vnde hydrops Aſcites alius eſt exquiſitus, alius minùs exquiſitus; item alius eſt cum febre, alius ſine febre; alius recens, alius inueteratus; alius per ſe incipit, alius alteri morbo ſuccedit.

Signa Diagnoſtica Hydropis in genere.

Signa hydropis in genere.

Communis eſt omni hydropi pedum tumor, teſte Hippocrate & Galeno *2. prognoſt. 2. & 3.* quia aquoſus humor pondere ſuo deorſum vergit, & pedes loco decliui ſiti ſunt, ac longiſſimè à corde diſtant, & ſuapte naturâ ſunt frigidi, oſſibúſque multis, neruis ac cartilaginibus, paucâ verò carne conſtant. Maximè autem veſperi pedes tument, & à corporis exercitatione. Adeſt & ſpirandi difficultas, & vitioſus faciei color. De tumore tamen pedum notandum, in conualeſcentibus ſæpe cùm ex acutis, tum ex diuturnis morbis pedes intumeſcere ſine vllo inſigni periculo, modò maturè ſuccurratur. Accidit enim hoc ferè à ciborum copia, aut aliqua cauſſa externa. Nam calor natiuus cùm in ventriculo, tùm in hepate languens, & antecedente morbo labefactatus, tantùm conficere non poteſt, quantum æger appetit ac aſſumit, aut etiam quantum corpori alendo opus eſt. Ideóque in concoctione illa imperfecta vapores craſſi excitantur, & crudi ac ſeroſi quid gignitur, quod ad pedes deſcendit, principiò quidem ſine inſigni periculo, modò victus ratio rectè præſcribatur, & calor debilis roboretur: aliàs ſi nimio cibo viſcera continuò onerentur, ac multa cruda ac ſeroſa excrementa cumulentur, hydrops inde generatur.

Prognoſtica Hydropis in genere.

Prognoſtica hydropis in genere.

1. Hydrops quidem non ſemper difficilis curatu eſt, temporis verò progreſſu augetur, vi cauſſarum & ſymptomatum in ſingulis huius mali differentiis. Quæ verò ſpecies periculoſior ſit, de eo authores alij aliter ſentiunt. Nos breuiter cenſemus, anaſarcam minùs eſſe periculoſum; cùm in eo, vt poſtea dicetur, virtus minùs à naturali ſtatu, quàm in aliis hydropis ſpeciebus recedat, humórque eius continens cauſſa propiùs ad ſanguinis naturam accedat, quàm aquoſus humor in Aſcite, & flatus in Tympanite. Præterea Anarſaca ſit plerumque à crapula, & cibo nimis craſſo, vt pueris quandoque accidit, atque exercitio corporis intermiſſo, quæ cauſſæ minùs rebelles ſunt. Atque has rationes experientia confirmat, rectéque ſcribit Leonhard. Iacchinus *in 9. Rhaſis: Ego à iuuentute perpetuò euentus ægrorum omnes obſeruaui, vbique, cæteris paribus, ætate & robore, hydropes qui Anaſarca dicuntur, faciliùs curari.* Neque id multùm refert, quòd plures in Anaſarca partes afficiuntur, modò cauſſa ſit talis, vt facilè tolli poſſit. Falſum ergo eſt, quod ſcribit Ludouicus Mercatus, Anaſarcam & Aſciten ab æquali hepatis vitio prouenire, cùm vt antea dictum, & poſtea *quæſt. 1.* dicetur, ab alia cauſſa aſcites, quàm anaſarca proueniat. De Tympanite & Aſcite res intricacior eſt. Verùm ſi rem ipſam & cauſſas vtriuſque hydropis conſideremus, tympaniten aſcite periculoſiorem eſſe ſtatuimus. Grauiorem enim cauſſam habet tympanites, quàm aſcites, vt *poſteà* dicetur. Aliàs pro varia circumſtantiarum ratione fieri poteſt, vt aſcites tympanite ſit grauior. E. g. Si ſcirrhus coniunctus ſit cum hydrope, quicunque etiam ſit, curatu non ſolùm eſt difficilis, ſed impoſſibilis. Ideóque ne fallamur, comparatio ſemper inter ſimilia facienda, & omnes circumſtantiæ perpendendæ.

2. Omnis inueteratus hydrops, & qui habitum hepatis iam corrupit, eſt periculoſus, teſte Aëtio, vt & qui à ſcirrho hepatis exiſtit. Faciliùs curatur, qui ab obſtructione, & à cibi multitudine, vel à ſuppreſſis menſibus ortum habet, & qui à profluuio ſanguinis, niſi extrema acceſſerit refrigeratio.

3. Hydrops à duro lienis tumore minùs periculoſus eſt, quàm à duritie hepatis, teſte Auicennâ.

4. Difficilior hydrops eſt, ſi ex alio morbo corpus labefactatum comprehendat. Breui enim homo moritur alio morbo diu afflictus. At vbi etiam aluus fluida fuerit, citiſſimè moriuntur & ſentientes & loquentes. Hippocrates 4. *de morb. in fine.*

Signa Hydropis Aſcitæ.

Signa hydropis Aſcitæ.

In Aſcite abdomen paulatim intumeſcit, hinc & pedes & ſcrotum: interdum tamen ab inferioribus tumor incipit, æger de latere in latus conuerſus murmur & fluctuationem quaſi aquæ ſentit, tumorque latus, in quod decumbit, ſequitur. Magnitudo abdominis maior eſt; Superiora verò gracilia redduntur & contabeſcunt, niſi quòd ad extremum manus interdum inflantur, cordis & corporis calore paulatim labefactato. Vrina pauca & ferè craſſa eſt; quia ſeri parum ad vias vrinæ tranſit, & paucum illud diutius ibi ſubſiſtit. Pulſus, ſecundum Galenum 4. *de cauſſis pulſuum, cap. 24.* eſt paruus, crebrior, ſubdurus, cum quadam tenſione.

Malo creſcente dyſpnœa plerumque accedit inſignis, & tanta, vt ægroti erecti ſedere cogantur, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipuè cùm æger decumbit. Sitis plerumque ægrum malè cruciat, & quò plus ſunt potæ plus ſitiuntur aquæ, quod accidit à ſeroſi & ſalſi humoris in abdomine copia, à quo & febris ſæpe excitatur continua & lenta. Seroſus enim ille humor diutiùs in abdomine contentus, ſalſedine & acrimoniâ ſuâ, quam partim ex natura ſua habet, partim ex aliorum humorum admiſtione & corruptione, ob diuturnam in abdomine moram acquirit, viſcera, hepar, lienem, renes, inteſtina, omentum, meſenterium, quæ omnia in aqua illa fœtida & cadaueroſum quaſi odorem ſpirante natant, corrumpit ſenſim, & putrefacit; vnde in actionibus naturalibus varia ſymptomata, & lentæ febres originem habent.

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, omninò diligenter conſiderandum, vnde malum originem habeat, non ſolùm prognoſtici ergò, ſed & curationis gratiâ, quæ omnino partem affectam reſpicere debet. Fruſtra enim ſoli hepati adhibentur medicamenta, cùm ab alia parte affecta principium ducit hydrops. Hippocrates *2. prognoſt. aph. 2. & 3. & in Coacis lib. 6. ſ. 2. aph. 27. & 28. ſec. diſtinct. Hollerij*, qua ratione hydrops ab hepate & liene diſcerni poſſit, docet. Loquitur tamen ibi ſolùm de hydrope, qui morbos acutos & febres ardentes ſequitur. *Quibus*, inquit, *ex ilibus ortum habet hydrops, iis pedes intumeſcunt, & diuturna alui profluuia comitantur, quæ neque ventrem inaniunt, nec dolores ſoluunt. At quibus ex hepate, tuſſis facilè fit, pedes tument, aluus dura reddit, & ea vi tumores circa ventrem fiunt, modò dextrâ, modò ſiniſtrâ parte, iique rurſum quieſcunt.* Tumor quidem pedum omni hydropi communis eſt; alui verò ſiccitas, vt & tuſſis arida, ſeparat hydropen ab hepate, ab altero qui eſt ab ilibus. Nam proprium & peculiare hydropis, ex inflammatione & æſtu venarum & partium in ilibus, eſt alui profluuium pertinax, quod dolores non ſoluit, ſuccreſcente nouâ cacochymiâ ob cauſſam pertinacem. Prouenit autem hoc ob imbecillitatem venarum, quæ alimentum ad ſe trahunt; deinde ob alimenti corruptionem, & continuam bilioſi excrementi euacuationem, cùm à putredine, tùm æſtu inteſtini ieiuni, & meſenterij. Quibus accedere poteſt obſtructio ab humoribus putridis, vel inflammatione, ob quam diſtributio alimenti' impeditur. A profluuio tamen nec tumor ventris, nec dolor imminuitur; cùm internus calor & intemperies hectica permaneat, quæ medicamentis purgantibus nimis exhibitis non ſolùm non imminuitur, ſed eorum vſu mors ægro ſæpe acceleratur. Et quia diaphragma pars affecta comprimit, tuſſis illa arida adeſt.

Si autem hepar calida diſpoſitione affectum hydropis cauſſa ſit, tuſſiendi cupiditas adeſt, vel hepate diaphragma propter tumorem comprimente, vel detrahente propter grauitatem. Alligatur enim hepar fibris quibuſdam diaphragmati, quibus deorſum

deorſum reuulſis vnà diaphragma detrahitur, vnde difficultas ſpirandi, & tuſſicula inanis excitatur. Aliàs etiam tuſſis in hydrope excitari poteſt, cùm deſperato hydropi ea ſuperuenit, materia præ copiâ è ventre inferiore per occultos meatus in cauitatem thoracis penetrante. Deinde excrementa ſunt pauca & ſicca. Venter enim, vt in prognoſticis dictum, nihil deiicit, niſi dura quædam, & coactus neceſſitate, & vt *in Coacis lib.6. ſect.2.aph.6.* ait: *Quibus à morbo aliquo hydrops ſuperuenit, iis alui ſiccæ, & ſtercori caprino ſimilia egerunt, cum colliquatione mucoſa, & vrina non bona.* Nam eorum, quæ in hoc affectu diu morantur in aluo, pars ſeroſa in abdomen mittitur, reliqua à caliditate hepatis exuritur & induratur. Talia verò excrementa non facilè loco mouentur & excernuntur, niſi Medico aliquid moliente & clyſtere vellicante.

Verùm tutiſſimum eſt, in hydrope cauſſas quæ præceſſerunt, omnes diligenter conſiderare, ſiue ſint externæ, ſiue ſint morbi & eorum cauſſæ. Etenim ſi quis aquam frigidam vel alium potum auidiùs exhauſerit, eam in primis viis ſubſiſtere, & hydropis cauſſam eſſe credendum. Ita ſi quis quartanâ laborauit diuturnâ, in liene vitium eſſe, credibile. Scirrhi etiam viſcerum ſuis ſignis cognoſcuntur: ſed maturè explorandi, antequam venter valde intumeſcat, & tumor impediat, ne hypochondria tactu explorare poſſimus. Itaque ſi quis alios etiam morbos perpendit, quos æger, antequam in hydropem incidit, perpeſſus eſt, facilè etiam agnoſcet primariam hydropis cauſſam.

Et vt reliquarum cauſſarum, & hinc dependentium hydropum (quos tamen aliàs hìc explicare propoſitum non eſt) ſigna addamus, ſi à vaſe viſceris alicuius rupto proueniat hydrops, excretio ſanguinolenta, vel vomitus ſanguinis præceſſit. Si à rene exulcerato ſit hydrops, in vrina aliquid puris interdum apparet, mictio quàm in cæteris cauſſis, longè parcior eſt, & ſæpe parciſſima, præſertim ſi vterque ren exulceratus ſit, cùm maxima vrinæ pars in abdomen deſtillet, minima ad vreteres perueniat.

Si ab vretere rupto ſit hydrops, vt in calculi à renibus exturbatione, dolor inſignis ea parte perceptus fuit, & malum hoc tum ſubitò oritur.

Si ab alia parte in abdomine affecta, & ſerum in eius cauitatem fundente ſit hydrops, ſigna eius partis affectæ adſunt.

Prognoſtica Aſcitæ.

Aſcitæ Prognoſtica.

1. Iuuenes & robuſti faciliùs ſanantur quàm ſenes, & qui ſunt debiliores, quibúſque facultas naturalis languet.

2. *Hydrops faciliùs curatur in ſeruis, quàm in liberis: quia cùm deſideret famem, ſitim, & multa alia tædia, longámque patientiam, promptiùs ſuccurritur his, qui facilè coguntur, quàm quibus inutilis libertas eſt. Sed ne hi quidem, qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſint, ad ſalutem perducuntur.* Celſus *lib.3.cap.22.*

3. Omnis hydrops à duritie lienis minùs periculoſus eſt, quàm à duritie hepatis, teſte Auicenna, vt antè etiam dictum; quia lien minùs princeps membrum eſt, quàm hepar.

4. Omnis hydrops ſi ex acuto morbo exiſtit, malus eſt. Non enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert, ac mortem. Hippocrates *2.progn. aph.1.* Id quod accidit, quia viſcera abſumto humido radicali frigidam & hecticam intemperiem quæ corrigi non poteſt, contrahunt.

5. Omnis hydrops grauis eſt & curatu difficilis, eóque difficilior, quò magis inueteratus.

6. *Quibus hepar aquâ refertum erumpit in omentum, iis venter aquâ impletur, & moriuntur, 7.aph.55.* Quo modo id fiat, ſuprà dictum, & *quæſt.3.* dicetur. Cúmque pars hæc imbecillior ſit & ignobilior, facilè corrumpi poteſt à ſeroſa illa humiditate. Itaque mors ſequitur, accedente ad priorem calamitatem hepatis, diu & inſigniter affecti, noua illa, omenti ſcilicet, corruptione.

7. Neque huic aphoriſmo contrarius eſt alius, *14. ſect. 6.* vbi ſcribit Hippocrates: *Ab aqua inter cutem habito, ſi aqua quæ in venis eſt, in ventrem confluxerit, morbi fit ſolutio*: quæ ſententia etiam *in Coacis* repetitur, *aphor.157. in Codice Foëſij, ſeu in lib.6.ſect.2.aph.32. in Cod.Hollerij,* dum ſcribit: *Incipiente hydrope alui profluuium ſine* ἀπεψίᾳ ſeu cruditate *proueniens, morbum ſoluit*: & *ibidem, aphor.61. (Foëſij) ſeu 77. (Hollerij:) His, qui hydropem circa venas collegerunt, erumpente aquâ in ventrem, ſoluitur.* In *illo* enim *aphoriſmo*, per ventrem intelligitur abdominis cauitas & capacitas, in qua ſi aqua retineatur, mors ſequitur, etſi non ſemper, plerumque tamen, præcipuè ſi omentum corrumpatur. In *iſto* verò, per ventrem accipitur aluus & inteſtina, per quæ ſi aqua euacuetur, bonum. Spontanea enim, ideóque vtilis eſt hæc euacuatio, dummodò nullum vitium in viſceribus relinquatur, vt ſcirrhus, aut ſubſtantiæ corruptio, ob quam aqua de integro colligitur. Euacuatio enim quæcunque, ſiue eam ars, ſiue natura moliatur, fieri debet ſaluis viſceribus, & antequàm viſcera grauiùs læſa ſint, & vires morbi diuturnitate fractæ, ſeu vt idem *in prorrhet.* ait, εὐσπλάγχνας eſſe oportet, qui ab hydrope ſeruari debent; aliàs ſi cum ſcirrho vel hepatis corruptione adſit alui fluxus, citiſſimè moriuntur. Aſcitici, ſecundùm Auicennam, & Galenum *2. ad Glauc.c.5.* Et idem Auicenn. ſcribit, *Conſtrictio anhelitus, & ſolutio ventris in tribus diebus mortem ſignificat.*

Vias autem, per quas hydropicorum aquæ ad aluum feruntur, quod attinet, confluit aqua ad aluum, vel quia ſalſa humiditas venis adhuc incluſa per aluum ita purgatur, vel aqua in medio peritonæi & inteſtinorum, aut omento collecta, exſugitur à venis meſaraicis.

8. *Qui lienoſi dyſenteriâ corripiuntur, iis dyſenteriâ diutius durante hydrops aut lienteria ſuperuenit, & moriuntur. 6.aph.43.* Lienoſi autem vocantur, quibus lien longo tempore infarctus copia humoris melancholici & flatuum, tumet ſine ſcirrho. His enim ſi dyſenteria moderatè accidat, affectio lienis tollitur, materiæ μετάστασει & per inteſtina euacuatione. Vbi verò dyſenteria diutius durauit, & praui humoris tranſitu caloris innati συμμετρίᾳ inteſtinis & viſceribus perierit, accedentibus nouis morbis moriuntur, & quidem aut hydrope, ab hepatis, lienis & vicinarum partium cum inteſtinis conſenſu, aut lienteria, ob labefactata inteſtina, atque ita fractis diuturnitate plurium morborum viribus mors ſequitur.

9. Quantò lotij minus redditur, tantò deterior eſt hydrops; quia ſerum in ventrem confluit, & ferè nihil eius ad renes penetrat. Hinc etiam Hippocrates *in Coacis, aph.456. ſec. diſtinct. Foëſij, ſeu lib.6. ſ.2. aph.22. Holler. Hydropico febriculoſo vrina pauca turbatáque lethale.* Et *tum demum ſecunda valetudinis ſpes eſt*, inquit Celſus *lib.3. cap.21. cùm plus humoris* per vrinam (quam ideò, vt & potum metiri oportet) *excernitur, quàm aſſumitur.* Ideóque an venter aſſumptis quibuſcunque medicamentis decreſcat, *eum quotidie lino metiri, & quà comprehendit aluum, notam imprimere* præcipit, *poſtero die videre, ſi plenius corpus ſit, an extenuetur: Id enim quod tenuatur, medicinam ſentit*: quod ſi contrarium eueniat, paribus cæteris, inter mala ſigna enumeratur.

10. *Hydropi ſi tuſſis ſuperueniat, malum. 6. aph. 35. & 7. aph.47.* Cùm autem triplici de cauſſa tuſſis hydropicis accidere poſſit, vel ex catarrho, vel ex compreſſione aut detractione diaphragmatis, vel ex aqua in thoracem penetrante, de vltima hac cauſſa aphoriſmus hic accipiendus. Vbi enim aquoſa humiditas in tantum creuit, vt in thoracem penetret, & aſperas arterias iam occupet, & inde tuſſis ſuperueniat, periculum eſt, ne haud ita multo pòſt homo ſuffocetur.

11. Abſceſſus vel maculæ in cruribus erumpentes lethales. Ita Hippocrates *7.epid.* ſcribit: *Bion, cùm multo tempore aquâ inter cutem laboráſſet, multis diebus cibum auerſabatur, & vrinæ ſtillicidio vexabatur. Ad genu ſiniſtrum oborto abſceſſu, & ſuppuratione factâ, mortuus eſt. Cteſiphon poſt magnam febrem ardentem aquâ inter cutem correptus eſt, & antea cùm hydrope & lienis tumore laboráſſet, valde oppletum eſt ſcrotum, crura & abdomen. Sub finem tuſſis & ſuffocationes ad noctem contingebant, ex pulmone magis, velut pulmonis vitio laborantibus. Tribus aut quatuor ante mortem diebus rigor, & febris corripuerunt. Ad femur dextrum parte internâ iuxta venam mediam, quà ab inguine fertur, collectio velut ex igne agreſti oborta eſt, cum rubro aliquantulum liuido. Ad noctem oris ventriculi dolor, neque multo pòſt vox defecit, ſuffocatio cum ſtertore, & mortuus eſt.*

12. *Hydrops, qui leuatus remediis integrè renaſcitur, deſperatus eſt, in Coacis aph. 460. diſtinct. Foëſ.* Cùm enim ille tantùm hydrops curabilis ſit, qui fit ſine ſcirrho viſcerum, ſine ſubſtantiæ eorundem corruptione, ſine maraſmo & hectica intemperie viſcerum, ſi tale vitium adſit, fruſtra vel aqua euacuatur, vel flatus diſcutiuntur. Etſi verò venter detumeſcat, & meliùs æger per aliquod tempus habere videatur, cauſſa tamen mali durante, recrudeſcit malum. Et vt multa paucis complectamur, ſi æger εὔσπλαγχνος ſit, *bonis viſceribus*, ac conſtantibus viribus, cibum libenter aſſumat, facilè concoquat, nec ab ingeſto affligatur, bene ſpiret, non doleat, tuſſis abſit, & ſitis, (ſi non planè, tamen magna ex parte) lingua, ne à ſomno quidem, quod aliàs fieri ſolet, inareſcat, aluus medicamentis celeriter moueatur, extra hanc cauſſam non admodum cita ſit, & naturaliter excernat, vrina pro victus ratione mutationem ſubeat, laſſitudinis expers ſit: Si hæc omnia adſint, benè ſe habet: ſi plurima, aliqua conualeſcentiæ ſpes eſt: ſi nulla, res deſperata eſt.

13. Et vt de reliquis cauſſis quædam addamus, ſi à renum & vreterum, vel venarum meſaraicarum, vel veſicæ læſione, diſruptione, exeſione, exulceratione ſit hydrops, plerumque lethalis eſt.

14. Hydrops à colliquatione difficulter curatur. Cùm enim vires omnes exſoluantur, corpúſque langueſcat, à tam magno morbo ægrum ſeruare difficile eſt.

Indicationes.

Ex his cùm pateat, non omnes hydropicos poſſe ſanitati reſtitui, ſed eos ſaltem qui ſunt εὔσπλαγχνοι, cúmque tantùm hydropem poſſe curari, qui à cauſſa, quam tollere in Medici poteſtate eſt, originem habet, Medici eſt non omni hydropico ſalutem promittere. Quis enim humidum natiuum abſumtum, caloremque extinctum vel diſſipatum reſtituet, vel partem ſcirrho inueterato obſeſſam, vel corruptam ſanitati reddet, vel pertinaces & inueteratas obſtructiones liberabit? Ideóque curatio maturè inſtituenda, & dum adhuc viſcera integra ſunt, ægríque εὔσπλαγχνοι, & quamprimùm ſigna hydropem minantia apparent, tenſio nimirum hypochondriorum ſentitur, vrina potus quantitati non reſpondet, ſed parcior quàm par eſt, *Indicationes.* redditur,

redditur, dyſpnœa aliqua percipitur, & pedes intumeſcere, & cachexia aliqua ſe prodere incipit. Verùm hanc in partem non tam Medicorum, quam ægrorum culpâ peccatur, qui nonniſi vbi malum iam incrementum ſumſit, Medici opem implorant. Cùm verò nec hi deſerendi ſint, indicationes, ad quas in curando Medicus reſpectum habere debet, in promptu ſunt.

Cùm ergo hydropis Aſcitæ cauſſa continens & proxima ſit ſerum in abdominis cauitate collectum, danda opera, vt id omnibus, quibus fieri poteſt, modis euacuetur: idque quod adhuc in abdomen confluit, aliò auertatur, ſimúlque euacuetur. Deinde vt cauſſa, ob quam aqua colligitur, tollatur. Quæ quidem indicatio in curatione facilè principem locum obtinet. Fruſtra enim aqua euacuatur, cùm cauſſa, ob quam ſtatim noua colligitur, perſiſtit: compertúmque ſæpe eſt, aquas hydropicorum ferè euacuatas fuiſſe, morbum tamen de integro rediiſſe, ob cauſſam reliquam.

Cur pauci hydropici ſanitati reſtituantur?

Atque hæc eſt maxima cauſſa, quòd pauci hydropici ſanitati reſtituuntur; cùm plurimi ſaltem de aqua tollenda ſint ſolliciti, & medicamentis illis fortioribus viſcera ſaltem debilitent. Quæ verò cauſſa ſit, ob quam aqua colligitur, non ſatis diligenter inquirant, neque illi, vt par eſt, obuiam eant. Quamuis autem in curatione, cauſſæ eo ordine ſint tollendæ, quo ſeſe in generatione mutuò conſequuntur, atque ita à cauſſæ, ob quam aqua colligitur, ablatione curatio inchoanda videatur, ídque omninò imminente hydrope faciendum ſit: tamen ſi hydrops iam confirmatus ſit, medicamenta pro cauſſis tollendis neceſſaria fruſtrà & ſine fructu exhibentur, ſi aqua in abdomine adhuc remaneat, & aqua in abdomine reſtitans hepar & viſcera indies magis debilitet & corrumpat. Ideò vt aqua collecta primò tollatur danda opera, niſi, vt dictum, hydrops planè recens aut potiùs incipiens ſit. Tum enim modò cauſſæ ſuccurratur, natura vitioſos humores abſumere & diſcutere ſolet. Virium quoque habenda eſt ratio, vt idoneo victu illæ conſeruentur & roborentur.

Et quidem cauſſam coniunctam quod attinet, eadem illam tollendi in omni Aſcite eſt ratio. Cauſſæ verò, ob quas ea colligitur, cùm variæ ſint, & ſeri prouentus ac collectio à variis cauſſis proueniat, ſingulis etiam idonea remedia opponenda. Si ab hepate valde intemperato malum hoc proueniat, quod vbi calido natiuo deſtituitur, vt non bene ſanguificat, ita ſeroſum quod eſt in chylo, etiam non attrahit, commune hoc eſt, vt eius calidum natiuum conſeruetur & inſtauretur; cauſſis verò, quæ illud quocunque modo abſumunt, obuiam eatur: quæ cùm diuerſæ eſſe poſſint, diuerſa etiam hic remedia requiruntur. Etenim ſi hepar, à quacunque etiam cauſſa, nimis refrigeratum ſit, calefaciendum. Si verò à caliditate, eius humidum abſumatur, & calor diſſipetur, calefacientia & ſiccantia non tuta ſunt, ſed moderatè refrigerantia, aut temperata potiùs, & omnino calidum natiuum abſumtum inſtaurantia adhibenda. Si verò obſtructio in caua hepatis parte adſit, ea aperienda. Eadem ratio eſt, ſi ob lienis & vaſorum ad lienem tendentium, quod frequentiſſimè fieri puto, vitio hydrops accidat. Nam ſi conſtitutio harum partium, earúmque temperies & calor deſtructa ſit, ob quam ſerum, vt debent, ad ſe non trahunt, naturalis conſtitutio & temperies hiſce partibus reddenda: Et ſi à refrigerantibus calor extinctus ſit, calefacientia vſurpanda; ſi verò ab intemperie calida diſſipetur, & incendium aut καῦμα aliquod ſit in primis viis, refrigerantia moderatè, & humores vitioſos abſtergentia adhibenda. Si verò obſtructiones adſint, eæ aperiendæ.

Curatio.

Curatio.

Quâ ratione autem iſta omnia perfici poſſint, iam dicendum. Priùs tamen in genere monendum eſt. 1. Cùm chronicus hic ſit morbus, longiore tempore vſurpanda eſſe remedia, neque ab eorum vſu ſtatim deſiſtendum. 2. Varianda tamen eſſe remedia, ne natura vni aſſueſcat. 3. Interdum etiam temporis ſpatium aliquod interponendum, & à medicamentis ceſſandum, & vires, & morbi & medicamentorum multitudine labefactatæ, præſertim circa ſeri euacuationem, recolligantur, vt poſtea fortiùs contra morbum pugnare poſſint. 4. Ad fortiora medicamenta non deueniendum eſſe, niſi mitiora non profuerint. 5. In forma medicamentorum etiam hoc obſeruandum, ne vllo modo iis quantitatem aquoſi humoris augeamus. Ideóque ſi euacuantia, præcipuè diuretica, exhibeantur formâ potulentâ, neque tamen inde copia vrinæ augeatur, à potulentorum vſu deſiſtendum eſſe, & formâ ſolidâ potiùs medicamenta exhibenda.

Cauſſæ ergo continentis, ſeu humoris aquoſi in abdomine collecti, & id diſtendentis euacuationem quod attinet, fit ea vel ſenſibiliter, inprimis per cathartica, & abdominis apertionem, ſeu παρακέντησιν, vel inſenſibiliter per ἄδηλον διαπνοήν. Quanquam enim etiam per vrinas & ſudores ſenſibiliter materia euacuetur: tamen iis modis potiùs aqua, quæ in ventrem confluxura eſt, quàm quæ in abdomine continetur, euacuatur. Cathartica cùm vel per ſuperiora, vel per inferiora educant, præſtat hîc aquam per aluum, quàm vomitum euacuare; quædam tamen, quæ vtrumque præſtant, non incommoda ſunt, quæ poſtea purgantibus inſeremus.

Materiæ verò euacuandæ coctionem expectare vel moliri opus non eſt, vtpote quæ nullam coctionem recipit, & per ſe ſatis tenuis & ad fluendum apta eſt; & propterea potionibus multis coctionem procurantibus exhibitis ventriculus debilitatur, venter repletur, & aqua augetur. Si quæ tamen craſſior materia circa primas vias hæreat, illa abſtergenda & incidenda, ac præparata euacuanda: In quem finem exhibita medicamenta aliàs in Hydrope vtilia ſunt.

Præparantia.

Præparant: Radices Graminis, petroſelini, aſparagi, abſinthium, eupatorium, cuſcuta, capill. ♀, praſſium, & ex his compoſita. E Chymicis, acidum, cremor & cryſtalli tartari, tartarum vitriolatum.

Prognoſtica.

Purgant, *Pilulæ de rhabarb. diacarthamum, diaphœnicum*, & ſimilia.

Simplicia.

Quæ autem humorem aquoſum purgant, alia ſimplicia ſunt, alia compoſita; & ſimplicia quidem alia mitiora, alia vehementiora.

Mitiora. Mechoacanna.

Mitiora ſunt *Mechoacanna*, quæ à ʒ. j. ad ʒ.ij. exhibetur, & interdum vno atque altero grano diagrydij, acui poteſt. Datur commodiſſimè in puluere cum aliquot granis zingib. Paratur etiam ex ea extractum.

Gialapa.

Fortior verò eſt, & in hydrope efficaciſſima radix *Gialapa vel gialapium* dicta, quæ pro Mechoacanna nigra habetur, & extrà nigricat, intus ruffeſcit, guſtu non eſt iniucunda, fortiùs tamen & potentiùs quàm alba, ſeroſos humores purgat. Datur à ℈.j. ad ℈.ij.

Sambucus. Ebulus.

Efficax eſt & *Sambucus* & *Ebulus*, præſertim ſuccus eorum: fortior tamen eſt ebulus.

Datur ſuccus Ebuli è radice, vel mediano cortice contuſo, & cum aqua hordei vel decocto paſſularum cum momento cinnamomi vel nuc. moſchat. ne ventriculo noceat, expreſſus, non coctus (coctione enim vis purgandi minuitur, vt rectè Fernelius *lib. 5. meth. med. c.* 12. docet) ab ℥.j. ad ℥.j.ß.

Oleum è baccis ſambuci expreſſum.

Exprimitur quoque *ex acinis baccarum ſambuci oleum*, vt ex ſemine lini, vel aliis, quod ʒ.j. pondere exhibitum potenter purgat.

Extr. ebuli.

Paratur etiam è *granis ebuli*, probè maturis & in vmbra exſiccatis, *extractum*, quod in Hydrope vtile eſt.

Flores Perſicorum.

Flores quoque *Perſicorum ſicc*, & in iuſculo cocti, vel M. j. eorum in vino per noctem maceratus, aquam educunt. Sic & *conſerua* eorum & *ſyrupus*, quorum hic ad ℥.ij. illa ad ℥.j. homini robuſto exhibetur.

Gummi Gotte.

Pertinet huc & *Gummi* illud *Gotte*, ſeu *chittagemu*, dictum, quod nonnulli etiam gummi de Peru appellant, cùm tamen non ex Peru afferatur, ſed Sinarum regione. Gummi quidem vocatur, ſed minùs propriè; cùm potiùs ſuccus concretus & inſpiſſatus ſit plantæ cuiuſdam peregrinæ. Nonnulli putant eſſe ſuccum, cuius mentionem facit Carol. Cluſius *lib. 4. exot. cap. 8. num. xi.* Alij arbitrantur eſſe ſuccum è floribus Ricini Indici expreſſum atque exſiccatum, cuius aliàs etiam in hydropicorum aquis educendis inſignis vſus eſt. Educit autem egregiè aquas hydropicorum. Vomitum tamen quandoque etiam mouet, verùm non ſemper, præcipuè ſi macis, vel eius oleum, vel ſpec. aromat. roſar. aliquid addatur, aut ſi in marmore cum ſpiritu ſalis vel vitrioli teratur & præparetur. Doſis eſt à g̃.v. ad g̃.xij.

Exhibetur verò variis modis, vel cum ſyrupi cinnamomi ʒ.ij. aut ʒ.iij. vel cum conſeru. roſar. viol. tunicis, ℥.ß. additâ guttâ j. olei cinnamom. vel cum cremoris tartar. ℈.j. in iuſculo carnis; vel cum ſpec. diambr. aut aromat. roſar. g̃.iv. cum ſyrupo cinnamomi in pilulas formatum.

Grana Tilli.

Ricini etiam illius *Indici granis*, ſeu ſemine vno aut altero excorticato nonnulli hîc pro hydragogo hodie vtuntur, quæ quidam *grana Tilli* appellant. Paratur etiam inde extractum.

An Rhabarbarum in hydrope conueniat?

De Rhabarbaro controuerſia eſt apud authores, an in hydrope conueniat, de qua poſtea *quæſtione* 4. dicetur. Et verum eſt, id non tam ſeroſos humores euacuandi vim habere, quàm alia medicamenta hydragoga. Reliquis tamen non ſine commodo admiſcetur, cùm inſignem hepar roborandi vim habeat, & inprimis vſurpandum, cùm biliosa colluuies in hepate hærens eius ſubſtantiam labefactat, vel etiam in primis viis cumulata eſt. Quod fit ſæpe poſt icterum diuturnum, & febres longiores, atque alias cauſſas bilem in hepate & venis meſaraicis cumulantes.

Soldanella.

Braſſica marina, Soldanella vocata, robuſtioribus paulò exhiberi poteſt: quam aquam ducere ſalubriter Fernelius, citra moleſtiam purgare, & præterea hepar roborare, Paſchalius, aquam ducere copioſè & facilè, Maſſarias ſcribunt. Verùm adeò ventri aduerſum eſſe medicamentum tradit Mercatus, vt minus damnum ipſi videatur, carere iſto præſidio, quàm frui eius malefico effectu, cùm & ventrem ſubuertat, & dyſenteriam nonnunquam excitet. Si tamen alia admiſceantur, quæ viſcera roborant, ſine inſigni violentia aquas educit. Cuius ſuccus datur à ʒ.j. ad ʒ.j.ß. in decocto ad ℥.j.ß.

Quia verò, vt dictum, ventriculo noxia eſt, addenda neceſſariò corrigentia; ſemina odorata, aniſi, fœniculi, ſpica, ſpec. aromat. roſati, & ſimilia, vt:

℞. *Soldanellæ* ℥.ß. *ſemin. aniſi* ʒ.ß. *ſpicæ* ℈. ß. Coquantur. Colaturæ ℥.v. Dulcorentur ſaccharo.

Scammonium.

Poteſt & locum ſuum habere *Scammonium*, quod etiamſi bilem purgat, ſatis tamen copioſè etiam ſeroſos humores educit. Præparatur variis modis, vt paſſim notum. Commodiſſimum eſt extractum, ſeu reſina Scammonij, in *Inſtitut.* propoſita.

Fortiora. Iridis ſuccus.

Fortiora verò ſunt ſuccus *Iridis cæleſtis*, ſeu noſtratis, qui potenter & copioſè ſeroſos humores euacuat. Datur ſuccus

è radice recens expreſſus, ad Vnc. ij. vel iij. vt *Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 1. cap. 5.* dictum, cum manna, melle decocto paſſularum, & aliis mucilaginoſis, vt & tragacantha. Nam per ſe nimis acris eſt, & fauces vrit ac vellicat. Eraſtus quoque cum vitello oui exhibet, & aperto ouo in parte acutiore albumen euocat, replétque locum ſucco iridis, & cum vitello oui miſcet, ac calefactum exhibet. Scribit idem Eraſtus, ſe curaſſe aliquando pauperem cum incredibili ventris, pudendorum & pedum tumore, alternâ ſucci iridis & abſinthij exhibitione, pedum ſcarificatione, & ſudorem prouocantibus balneis, præter ſuam & aliorum expectationem.

Conſerua.

Paratur etiam ex radice, Conſerua efficaciſſima, cum ſ. q. mellis. Vtilis eſt aqua è floribus purpureis Iridis, data pondere Drach. vj. vel Vnc. j. cum ſpec. diatrionſantal. Scrup. j. cinnamom. g̅. vij. vt & fecula radicis Iridis.

Eſula.

Eſula, cuius & radicis cortex à g̅. x. & lac à g̅. ij. ad g̅. vj. exhibetur. Sed præſtat eius Extractum, de quo in *Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 5.* & Quercetanus *in Pharmac. reſtit. cap. 14.*

Gratiola.

Gratiola & ipſa aquoſos humores educit, ſed non ſine corporis perturbatione & vomitu: Quapropter, vt ferocia eius corrigatur, cinnamom. ſem. aniſi, fœniculi & ſimilia addenda. Datur in puluere Scrup. j. in decocto ab vnc. ſem. ad Vnc. j. ſed extractum omnia commodiùs præſtat.

Elaterium.

Elaterium ſeu ſuccus cucumeris aſinini, tam feliciter aquam, quæ in abdominis cauitatem affluxit, quàm vix aliud medicamentum, euacuat. Neque cum tanta moleſtia & labore, vt plurimi exiſtimant, ſicut hac de re ſcribit Maſſaria, qui hoc medicamento ſuprà 30. annos feliciter & frequenter vſus eſt. Quia tamen aliquid vehementiæ habet, cautè vſurpandum, & in doſi ſuprà g̅. vj. non exhibendum. Corrigendúmque tragacantha, bdellio, pſyllio, cinnamomo. Vel miſcendum pilulis mitioribus, vt maſtichinis, alœphanginis, de rhabarbaro.

Mezerei folia.

Mezerei folia macerata aceto, vel cydon. ſucco dantur formâ pulueris à g̅. v. ad x. cum maſtiche & ſpica. Infunduntur à Drach. ſem. ad Drach. j. Coq. à Scrup. j. ad Scrupul. ij. in pingui iure, addito ſaccharo & cinnamomo.

Euphorbium & Sagapenum.

Tandem huc pertinent *Euphorbium & Sagapenum*. Illius doſis eſt à g̅. iij. ad x. Huius à Drach. ſem. ad Drach. j. non neglectis corrigentibus; cùm aliàs vehementiora ſint, & viſceribus inimica.

Squamma æris. Æs vſtum.

Sunt & ex mineralibus, & chymicè parata medicamenta, quæ aquas Hydropicorum educunt. Vt ſunt, *Squamma æris, & æs vſtum*, quod iam olim quidam vſurparunt, ac Baëſdorpius Carolo V. Hydropico exhibuit, vt refert etiam Foreſtus *lib. 19. obſeru. 37. in Shol.* Fiunt inde cum caryophyllis & cinnamomo ac melle pilulæ, quæ dantur à Drach. j. ad ʒ. j. ß.

Antimonij Oleum. Flores, pilulæ. Crocus metal. ☿ dulc. & vitæ. Arcanum Corallinum Parac. turbith miner.

Oleum Antimon. Flores ♁, pilulæ ex iiſdem, de quibus *in Inſtitut. Crocus metallorum*, ☿ *dulcis*, ☿ *vitæ præparatus & longâ digeſtione fixior* redditus, quo in iis, qui fuerint ἀπαλάσχυον, hydropem curatum fuiſſe ſcio; cùm aliàs, ſi non ritè præparatus ſit, & incidat in viſcera debilia, ☿ mortis eſſe ſoleat, eiúſque rei exempla non ignota.

Arcanum corallinum Parac. *turbith minerale, Aurum* Kegleri; quæ omnia cautè vſurpanda. Et licèt pleraque aluum & vomitum moueant, in hydropicis tamen minùs vomitum cient, ſed ferè tantùm per aluum purgant, ideò proculdubio, quòd in tanta quaſi humoris copia, ipſæ partes ſolidæ à medicamentis iſtis non ita vellicari poſſint, & quòd ſalſa aqua volatilitatem figit, ſicut aliàs videmus ſi aliquandiu talia cum ſale, vel ſpiritu ſalis, vel aqua ſalis digerantur, vim vomitoriam amittere.

Compoſita.

Compoſita autem ſunt *ſpec. diacarth. diaturbith, c. rhab. & hieræ picræ*, quibus duobus iunctis (ſp. diacarth. & hieræ picræ) ab hydropis rudimentis plurimos ſe vindicaſſe ſcribit Heurnius *lib. 2. med. prax. c. 26. Hydragogum eiuſdem, ibid. Hydragogum minus Fernelij*, quod mitius eſt, & propterea tutiùs exhibetur. *Maius*, quod fortius eſt: *Hydragogum Renodæi*, quod habet *lib. 2. antidot. ſ. 1. c. 12. Puluis ex Soldanella*, in Diſp. Norimberg. *puluis Magiſtralis Stokſtaldi* in Auguſt. *puluis contra Hydropem Eraſti*, in Diſp. Norimb. *puluis Hydragogus*, in Pharm. Quercetani, *c. 17. puluis Hydragogus Heurnij*, loco alleg. *pilulæ de Mezereo. Meſuë, de Elaterio, pilulæ ex Eſcula Fernelij, pilulæ de Mechoacan. Renod. lib. 2. antid. ſ. 4. c. 18. pilulæ Hydragogæ Quercetan.* in Pharm. Quercet. *c. 14. Hydragogæ Heurnij & Dorncreilij.*

Hollerius ſequens medicamentum, quod ex Valeſco de Taranta & Gordonio habet, commendat.

♃. *Succi cucumeris aſinini, & rad. eiuſdem, laureol. ireos cæleſtis, abſinthij & eupator.* an. Vnc. iij. Subſideant, & aqua quæ ſupernatat, abjiciatur; craſſiori verò parti relictæ inſpergatur *rhabarb. agaric.* an. Vnc. ſem. *ſpicæ nardi, ſem. aniſi, ſcariolæ, portulacæ, maſtich. tragacanth. ſalis gemmæ*, an. Drach. j. *mellis* q. ſ. In vaſe vitreo agitetur in Sole, vt fiat maſſa inſtar Electuarij. Doſis Drach. j.

Electuarium de Soldanella.

Elect. de Soldanella.

♃. *Succi ireos noſtratis* Vnc. iij. *galangæ, zedoariæ*, an. Vnc. j. *garyophyll. nuc. moſchat.* an. Vnc. ſem. *ſoldanellæ* Vnc. iv. *mellis* q. ſ. F. Electuarium.

Aliud. ♃. *Gummi ammoniaci aceto diſſoluti* Vnc. j. *ſucci glycyrrhiz.* ℈. iv. *pulu. ſoldanellæ* ʒ. j. *caryoph. cinnamom.* an. ʒ. ß. *ſpec. diacurcum. dialacc.* an. ℈. ß. *diarrhod. abbat.* ℈. j. *trochiſc. de roſis, de eupatorio*, an. ℈. ß. Cum *ſyrup. de cortic. citri*, q. ſ. F. Electuarium.

Electuarium de Soldanella D. Neuij.

♃. *Cinnam. morſu acuti, ſem. aniſi, fœniculi, ſchœnanth.* an. ʒ. ß. Coqu. *in agrimoniæ & cuſcutæ* ℥. iij. vel *aq. & vini* part. æqual. in vaſe duplici clauſo. Colaturæ adde *ſacchar. canar.* ℥. iv. *Pulu. Soldanellæ recentis ſubtiliter triti, & cribrati*, ℥. ß. F. Electuarium. Doſis ʒ. vj.

Vina Medicata.

Vtilia ſunt & Vina medicata. Thomas Eraſtus *part. 4. Diſp. contra Paracelſ.* incredibilem aquæ copiam ſe aliquando euacuaſſe ſcribit ſolius vini chalybeati, & Radicum aſari vſu, in iis quos compertum habebat ex diuturna ſplenis obſtructione hydropem contraxiſſe. Idem & hoc vinum commendat, quod multorum annorum periclitatione cùm in ſeipſo, tùm in aliis præſtantiſſimum comperit doctiſſimus Medicus Muraltus.

♃. *Rad. quinque aperient. glycyrrh. raſæ, cortic. rad. cappar. mediani fraxini*, an. ℥. j. *rad. irid. recent. calami aromat. cinnamomi elect.* an. ℥. ß. *capill.* ♀, *ceterach, folior. tamariſci, flor. cordial.* an. M. i. *abſinthij Pontici, cardui benedicti, hyſſopi, praſſij*, an. M. ſem. *ligni guaiaci in ſcobem redacti* ℔. j. *ſacchar. albiſſ.* ℔. ij. *vini generoſi* libras ciuiles xl. Coniiciantur omnia in vaſculum, & vinum calefactum affundatur: vaſe accuratiſſimè obturato, maneant per diem vnum atque alterum.

Ipſe verò Eraſtus tale parat:

♃. *Abſinth. card. benedict. agrimon. aſplenij, erucæ, verbenæ, rad. irid. Florent. cort. rad. cappar. rad. polypod. cichor. apij, fœniculi*, an. ℥. ß. *fol. ſenæ elect.* ℥. j. ß. *ſoldanellæ* M. ij. vel M. iij. *rad. irid. cærul.* ℥. ij. *turpethi* ʒ. v. Quibus affunde vini generoſi ℔. xij. & vaſe clauſo per tridui ſpatium macerentur.

De tali vino alternis diebus, vel tertio quoque die poculum vnum manè exhibet, corpore priùs valido aliquo medicamento elaterium accipiente purgato. Diebus intermediis ℥. ij. vel Vnc. iij. ſucci abſinthij cum ſaccharo miſti, quoties obſtructiones viſcerum ſuſpectæ ſunt, exhibet. Vel abſinthij comas præbet.

Platerus tale vinum parat:

♃. *Rad. irid.* ℥. j. ß. *cortic. rad. ſambuc. & ebuli*, an. ℥. j. *abſinth. ſicci* Drach. ij. *ſenæ elect.* Vnc. j. *ſem. carui* Drach. j. *vini* menſur. j. Coq. lento igne in vaſe duplici. Bibat æger quotidie hauſtum.

Vel ♃. *Rad. quinque aperient.* an. ℥. ß. *irid.* ℥. j. *aſari* ʒ. ij. *cort. rad. ſambuc. ebuli, dulcamar.* an. ℥. j. *abſinth. ſicci* ʒ. iij. *fol. viſci querni* Drach. ij. *flol. geniſtæ* Drach. j. *ſem. fœnic.* Drach. ij. *petroſel.* Drach. j. *ebuli* ʒ. j. ß. *hederæ* ʒ. ij. *fol. ſenæ elect.* Vnc. ij. *ſoldanell.* Vnc. ſem. *rhabarb. elect.* Drach. iij. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. ʒ. ß. Affund. *vini* ℔. viij. Bibat de eo æger manè ſingulis vel alternis diebus.

Bauhinus hoc habet.

♃. *Summit. abſinth. cardui bened.* an. P. ß. *agrimon. chamædr.* an. P. j. *braſſicæ marinæ* P. ſem. *fol. ſenæ* ℥. ij. *rad. ireos* ℥. j. *aſari, mechoacan. ononidis*, an. ℥. ß. *calami aromat.* ʒ. ij. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. Drach. ſem. *vini albi* ℔. viij.

Aliud.

♃. *Rad. iridis, flor. purpur.* Vnc. j. ſem. *helenij, imperat.* an. Vnc. ſem. *gentianæ, ariſtol. rot. dulcamar. aſari*, an. Drach. ij. *cort. inter. ſambuc. ebuli*, an. Vnc. ſem. *chamædr. chamæpit.* an. Drach. iij. *ſoldanell.* Vnc. j. *fol. ſenæ*, Vnc. j. ſem. *mechoac.* Vnc. ſem. *rhabarb.* ʒ. iij. *cinnam. elect. cortic. citri.* an. ʒ. iij. *abſinth. Pontic. vulgar.* an. M. ß. Omnia conciſa & comminuta indantur ſacculo lineo, & affundatur *vini Rhenani optimi*, q. ſ.

Spiritus Aureus Rulandi.

Spiritus vitæ aureus Rulandi.

Commendatur & Spiritus vitæ aureus Rulandi, qui pleriſque nihil aliud eſt, quàm eſſentia trochiſc. Alhandal.

Commodior hoc loco videtur hæc eſſe eius præparatio.

♃. *Rad. eſulæ præp.* ℔. j. *epithymi* Vnc. vj. *rad. polypod.* ℥. iv. *zedoariæ, zingib. caryophyll. maſtich.* an. ℥. j. *cinnamomi* ℥. ß. *paſſularum min.* ℥. j. *ſacch. albi* ℔. j. ſem. Tria infundantur in vaſe vitreato, *in vini alb. Rhen. & vini Malu.* an. ℔. iij. ß. add. *ſpir. vitrioli* Drach. j. Stent per dies 14. in infuſ. quotidie agitando, poſtea diſtellentur: deſtillatum fecibus reaffundatur, & denuò ſtilletur, idque tertiâ vice repetatur.

Spiritus vini Catharticus alius.

♃. *Medull. ſem. carthami* ʒ. j. *turpethi, diagrydij*, an. ʒ. ij. *cinnam. zingiber. ſpec. diamarg. fr.* an. ℈. ij. *cort. citri ſicc. carnis cydon.* an. g̅. xx. vel ℈. *ſacch. candi albi* ℥. ij. Infund. hor. 14. *in ſp. vini opt.* q. ſ. (ex. g. ℔. j.) in vaſe vitreo, circulentur aliquandiu, poſtea filtrentur per chartam emporeticam, & ſeruentur ad vſum. Doſis cochl. j. vel ℥. ante paſtum aliquot horis.

Iulebus roſatus hydragogus.

Iulebus Roſatus hydrag.

♃. *Cort. rad. eſulæ, mechoacan. turbith, elect. ſcammon.* an. Vnc. ſem. F. Cum ſpiritu vini ſ. a. Extracto. Deinde cum *ſacch. albi in aqua roſar. aliquoties decocti* ℔. j. F. Iulepium. Poſſunt & aliquot guttæ olei cinnamomi & citri addi. Doſis ab Vnc. ſem. ad Vnc. j.

Pilulæ

Pilulæ de Mechoacanna D. Andreæ Dorrei.

Pilulæ de Mechoac.

♃. *Mechoacan.* ℥.ß. *turbith opt.* ʒ.iij. *gummi gotte*, *ſem. ebuli vel ſambuci, agarici recent. trochiſc.* an. ʒ.ij. *radic. eſulæ præpar. granor. maſtich.* an. ʒ.j. ß. *cinnamom. acut*, *macis*, *ſalis gemmæ*, an. ℈.ij. Puluериſentur, & cum vino albo Rhenano fiat maſſa, quæ ſiccata teratur, & ſucco radic. iridis denuò coagmentetur: arida rurſum teratur, & cum ſyrupi de ſpina ceruina q. ſ. fiat maſſa vſui reponenda, ei addendo olei aniſi parum.

De Eſula.

Pilulæ de Eſula D. Georgij Leuſchneri.

♃. *Trochiſc. de eſula* ʒ.ij. *aloës* ʒ.vj. *maſtich.* ʒ.j. Puluериſata excipiantur *melle roſaceo*, additis *olei deſtillati garyophyll.* g̃.vj. F. Maſſa.

Trochiſci de Eſula.

Trochiſci autem de Eſula ſic parantur:

♃. *Rad. Eſul. minor. recent.* q.v. purgentur à ſordibus & fibris diligenter, & abluantur aqua ſimplici; poſtea macerentur in lacte caprino hor. 24. in loco calido. Lacte remoto affundatur acetum vini acerrimum, in quo per noctem ſemen aniſi craſsè contuſum maceratum eſt. Stent ita infuſa per biduum. Tandem aceto effuſo exſiccentur, & ſubtiliſſimè puluериſentur. Puluis incorporetur cum vino, & pauxillo tragacanth. è quo cum guttis aliquot olei aniſi formentur ſecundum artem trochiſci.

Extractum Hydragogum Rulandi.

Extract. Hydragog. Ruland.

♃. *Rad. cucumer. aſinini, curcum. ireos, abſinth. Pontici, ſoldanelli. eupator.* ana ℥.j. ß. Eliciatur cum conueniente menſtruo tinctura. Cui adde *extract. rhabarb. mechoacan.* an. ℥.j. *eſſentiæ eſulæ* ℥.ß. *ſpec. aromat. roſat. diarrhod. Abbat. diacurcum.* ana ℥.iij. (puto legendum ʒ.iij.) *magiſterij tartari* ℥. ß. F. ſ.a. extractum. Doſis à ʒ.ß. ad ℈.iv.

Efficax eſt & hic puluis.

♃. *Rad. gialapæ* ʒ.ß. *mechoacan. braſſic. marin. ſem. ebuli*, an. ℈.iv. *gummi gotte* ℈.ij. *ſem. aniſi*, *cinnamomi*, an. ʒ.j. F. Puluis. Doſis ʒ.j. cum vino. Vt & iſte:

♃. *hermodactyl.* ʒ.vj. *ſoldanell.* ʒ. ij. *ſchœnanth.* ʒ. j. *laccæ* ℈.iv. *cinnamom.* ℈.v. *ſem. apij* ℈.j. F. Puluis.

Morſuli de Mechoacanna.

Morſuli de Mechoac.

♃. *Pulu. mechoacann.* ℥.j. *ſpec. diacitri ſolut.* ʒ.v. *caryophyll.* ℈.ß. *ſacch. in aqu. conueniente diſſoluti* ℥.viij. F. Morſuli. Doſis ʒ.iij. vel ℥.ß.

Chymica. Luna purgans Hydrag.

Chymicorum medicamentorum ſuprà facta eſt mentio. Tentzelio valde commendatur, *exeg. chymiat. part. 3. ſect. 1.* Magiſterium Lunæ deiectorium, ſeu Luna purgans hydragoga, quæ ita paratur.

Fiat primò menſtruum tale.

Coagulatio ſpirituum menſtrui cum Luna.

♃. *Vitrioli albificati* ℔.ij. *ſalis nitri reſinati* ℔.j. Deſtillentur in aquam fortem. Poſtea ♃. *Lunæ per Saturnum purgatæ & laminatæ* ℥.j. *aquæ fortis prædictæ*, q.ſ. Soluatur in cineribus, & liquor euadet cæruleus. Tunc adde *Salis nitri fixi, abſque additione præparati*, vnciam dimid. vel integram. (Sic enim ſpiritus nitrales meliùs refiguntur, & in priſtinum corpus redeunt. Digere in fimo equino, vel balneo, per menſem Philoſophicum. Poſtea phlegma in B.M. ſepara, vt vix tertia pars remaneat. Vtrumque ſerua diligenter.

Tertiam illam partem reſiduam per cucurbitam latam humiliorem in arena igne ſecundi gradus deſtilla, per horas tres quatuórve, (meliùs id ſuccedit per euaporationem in aperto vaſe, ad notas perfectionis diſcernendas. Quando enim pars baculo mota albicans fuerit, deſiſtendum eſt.) Refrigerato & fracto vitreo, inuenies lunam inſtar alabaſtri albi, aliquando totam nigerrimam, aliquando supernè candidam ſtellatámque. Lunam hanc in fruſtula fractam, in ſuo phlegmate antè abſtracto, per horas 5. vel 6. in B.M. vel arena infunde, ſolue, purum ab impuro ſepara, & in loco frigido cryſtallos collige. De menſtruo reliquo extrahe parum aquæ, iterúmque in cellam colloca, & totum illud in cryſtallos conficies. Cryſtallos lentè exſicca, & bene ſerua.

Circa vſum tamen horum medicamentorum, vt ſuprà quoque monui, obſeruandum talium medicamentorum vſum non nimis frequentem eſſe debere; cùm viſceribus noceant, & facultatem naturalem debilitent. Ideóque Trallianus *lib. 9. c. 2.* ait: *Satius eſt paulatim & tutò euacuare, quàm feſtinando perturbandóque vnà cum morbo ægrum è medio tollere.* Quapropter quamuis prædicti Authores præcipiant, talia ſingulis vel alternis diebus eſſe vſurpanda, tamen diligenter perpendendum, quid vires ferre poſſint, & num poſt eorum vſum *iura in* aliqua appareat, & niſi vires talem medicamentorum vſum ferant, per longiora interualla ea exhibenda.

Clyſteres.

Præter interna medicamenta etiam clyſteres vſurpare commodum eſt, ex mercuriali, beta, parietaria, foliis ebuli, ſoldanella, centaurio minore, ſem. carthami, fœniculi, cumini, baccis lauri, & ſimilibus, vt:

♃. *Fol. mercurialis, betæ, ſoldanellæ, flor. chamæmel.* an. M.j. *centaur. minor.* M.ß. *ſem. cartham.* ℥.ß. *fœniculi*, *cumini*, an. ʒ. ij. *baccar. lauri* ℥. ß. Coq. in aqua ſimpl. pro ℔. j. Colaturæ ♃. ℔.j. *Elect. hydragog. Fernelij*, *vel alterius* ℥.j. *ol. ſambuc. rutac.* an. ℥.j. F. Clyſter.

Valeriola *lib. 1. obſeru. 1.* in vrina pueri impuberis modicum fermenti coquere iubet, cum aniſi, anethi & marathri ſeminibus, adiectâ mellis deſpumati Vnc. j. pro clyſtere, quem valde laudat.

Vel ♃. *Rad. ebuli* ℥.j. *cyclam.* ʒ.ij. *herb. ſoldanell. mercurialis, eupatorij Auicennæ*, an. M.j. *abſinthij, pulegij, flor. chamæm. ſambuci, geniſtæ*, an. M.ß. *ſem. aniſi, anethi, carui, geniſtæ, fœniculi*, an. ʒ.j. ß. Coqu. in aqua ad ℥.x. In quibus diſſolue *electuar. diaturbith cum rhabarb. bened. laxat.* an. ℥.ß. *ol. rutac. anethini*, an. ℥.j. *ſalis* ʒ.j. F. Clyſter.

Purgantia externa.

Præterea etiam externa ventri impoſita eum laxare, & ſeroſos humores educere poſſunt, quæ tamen præcipuè vſurpantur, cùm vel propter vires, vel propter ætatem, vel alias cauſſas, aut non poſſunt, aut nolunt ægri purgantia medicamenta aſſumere. Componúntque talia ex *ſucco rad. iridis*, *ſambuci*, *cyclaminis*, *ebuli*, & ſimilibus. Radices quoque & cortices ebuli contuſi & ventri impoſiti aquam copioſè educunt: item oleum ebuli è ſemine expreſſum, quod ita paratur.

♃. *Sem. ebuli purgati*, q.v. Contundatur in mortario inſtar paſtæ. Deinde in aqua pluuiali per triduum in loco calido maceretur, tùm aquâ frigidâ affusâ coquatur, & calidum in ſacculum linteum indatur; & oleum prælo exprimatur, quo vmbilicus illinatur.

Compoſita vſitata ſunt: vnguentum Agrippæ, de Arthanita; & Fernelij de lathyride.

Vnguentum vmbilicale Andernaci.

♃. *Succi cucumer. aniſi, ebuli*, an. ℥.iij. *ol. ſeſam. irini*, an. ℥.ij. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

Aliud Varandæi.

♃. *Cucum. agreſt. bryon.* an. ℥.j. Coq. in oleo communi. Poſtea adde *pulp. colocynth. agaric. trochiſca*. an. ʒ. ij. *ſem. ebuli*, *ſcammon.* an. ʒ. j. *hellebori nigri*, *antimon.* an. ℈.j. *ceræ* parum. Miſce.

Habetur & tale in *Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 3. c. 37.*

Cataplaſma laxatiuum.

♃. *Colocynth. ſem. cataputiæ minor. tithymali*, an. ʒ.v. *ſucci cucum. aſinini*, *pulu. hellebori nigri*, an. ʒ.vj. *cort. rad. ſambuci*, *ſucci rad. ebuli*, an. ʒ.vj. *ſcammon.* ʒ.v. *terebinth.* ℥. iij. Cum *mellis* ſ.q. F. Cataplaſma.

Diuretica.

Senſibiliter deinde euacuant materiam ſeroſam diuretica, eam tamen potiùs, quæ ad ventrem confluxura eſt, & quæ in viis, quæ ad renes ſunt, hæret, quàm quæ in ventre continetur.

Parantur talia ex *petroſelino, fœniculo, dauco, aſparago, ſeſeli, pulegio, linaria*, quæ inſigniter aquas per vrinam ducit, *radic. vincetoxici, pimpinell. valerian. ſem. hyperici, alkekengi, baccis iuniperi, ſale geniſtæ, abſinth. fœnic. gratiol. iuniperi.* Inprimis vtile eſt *lignum ſaſſafras*, quod præ reliquis diureticis hanc vim à natura obtinuit, vt etiam ventriculi vires conſeruet, calidum innatum augeat, ac roboret, moderatéque exſiccet.

Laudantur & *vermes terreſtres* in puluerem radacti, ʒ.j. pondere; vel decocti cum radic. aſparagi, fœniculi aut Petroſelini, quod decoctum ſupra fidem aquas hydropicorum pellere ſcribit Smetius *lib. 4. miſcellan.* Et oleum, quod ex iis paratur *lib. 5. Inſtitut.* deſcriptum.

E compoſitis verò ſunt *ſpecies diacurcumæ, dialaccæ*, quæ tamen cùm valde calefaciant, vbi conueniant, ex cauſſa morbi diſcendum. *Trochiſci de lacca*, *de rhabarbaro, de capparibus*, qui dari poſſunt à ʒ.ß. ad ʒ.ij. cum liquore conueniente. Vt:

♃. *Rad. fœniculi, petroſelini, aſparag.* an. ʒ.iij. *ebuli, ireos, pimpinell.* an. ʒ.ij. *fol. beton. cuſcut. praſſ. alb.* an. M.j. Coq. *in aqua ſimplici pro* ℔.j. Colaturæ adde *ſyr. de 5. rad.* ℥.ij. *oxymel. ſimpl.* ℥.j. M. pro tribus doſibus.

Vel ♃. *Ligni ſaſſafras* ℔.ß. *agrimon. beton. chamædryos, ceterach*, an. M.ß. *cortic. rad. fraxini* ℥.j. Infund. per diem in ſ.q. *aquæ petroſel.* Poſtea in vaſe clauſo ebulliant & colentur. Colaturæ adde *aquæ cinnamomi & ſpirit. vitri*, q.ſ.

Vel ♃. *Schœnanth. cinnamom. aſari, maſtich. abſinth. ſem. fœniculi*, an. ʒ.iij. *ſpicæ, ariſtoloch. long. petroſelin.* an. ʒ.ij. *rhabarb.* ʒ.j. ß. *caryophyll. calam. arom.* an. ʒ.j. *mellis* q.ſ. F. Electuarium, cuius doſis ʒ.ij. cum aqua graminis vel petroſelini.

Vel ♃. *Dauci Cretici* ℈.ij. *cinnamom. ſpicæ*, an. Scrup. ß. F. Puluis.

Efficaciter & hoc vrinam promouet.

♃. *Staminis fabar.* M.vj. *ſummit. iuniperi*, *geniſt.* an. M.ij. ß. *matriſylu.* M.j. ß. Comburantur in cinerem, per quem vinum bis térve coletur, cuius ℥.v. calidè exhibeantur.

Commendatur & hoc lixiuium Leuiathan Rabbi, quod deſcripſit Heurnius *lib. 2. meth. med. c. 6.*

♃. *Ciner. geniſtæ*, *ſtipitum fabar. vitis albas vuas ferentis*, an. M. j. *vini Rhenani* ℔.iv. Ter cola per cineres. F. Lixiuium.

Adde *nucem moſchat.* j. & ad pondus eius *cinnamomum*, *baccas lauri*, num. vj. *cumini* ʒ.ij. *aniſi, fœniculi* tantundem, *ſacchar.* ℥.iv. Miſce.

Commendatur & lixiuium è cineribus frondium iunip. cum vino albo factum, impoſitis aromatibus & ſaccharo.

♃. *Aq. petroſel. halicacabi*, an. ℥.v. *flor. ſambuci* ℥.iij. *ſpiritus ſalis* q.ſ. Miſce.

Sæpius autem exhibenda ſunt diuretica, non ſolùm vt materiam ſeroſam, antecedentem cauſſam, per vrinam euacuent, ſed & viſcera obſtructionibus liberent. Cùm enim, vt ſuprà dictum, ſeroſa materia in primis viis ſubſiſtens, ob obſtructionem eorum, prima huius mali cauſſa ſit, omnino danda opera, vt viæ illæ aperiantur, quibus apertis natura ſponte per vrinas ſeroſos humores expellit.

Canthari-des.

In caſu deſperato nonnulli etiam cantharides exhibent, & quidem aliqui integras, cùm alas & pedes ventris malignitatem corrigere ſtatuant. Michaël Paſchalius verò, *lib. 1. meth. med. morb. cap.* 44. capita & pedes abſcindere iubet, non alas, & quidem authoritate Hippocratis & Plinij. Verùm Hippocrates *de rat. vict. in acut. circa finem*, in hydrope cantharides tres ablato cuiuſque capite pedibúſque & alis, ex tribus aquæ cyathis exhibet. Quod etiam facit *lib. 2. de int. affect.* Et Capiuaccius deſperatos cantharidum vſu reſtitutos fuiſſe ſcribit, atque è Dioſcoridis *lib. 2. cap.* 54. & Galeni 2. *de antidot. cap. 7. & 11. de ſimpl. med. fac.* ſententiâ, vnam exhibet cum puluere rutæ, fœniculi, aut ſimilis medicamenti ʒ.j. & ſuperbibere iubet iuris pinguis pulli ℥.iv. vel ℥.v.

Commendat idem medicamentum Michaël Paſchalius ex Valeſco de Taranta, idque hoc modo exhibet.

℞. *Cantharid.* j. *abſque c. & ped.* 4. *ſem. frigid. maior. mund.* an. ℥. ß. *ſacch. candi violati* ℥.ij. *gummi ceraſ. aut tragacanth.* ʒ.vj. F. Puluis. Doſis ℥.j.

Sudorifera.

Sudoribus quoque aqua euacuatur; illa tamen potiùs, quæ carnoſis partibus ineſt, quàm quæ in abdomine continetur. Ideóque Platerus *tr. 3. Pract.* monet, in Aſcite per vim ſudores elicere incommodum nonnunquam, imò noxium eſſe, cùm ſine delectu hoc fiat ex ſiccis medicamentis, ſudoriferis actualique adhibito calore, ægríque decubitum ob dyſpnœam citra ſuffocationis periculum diutius ferre nequeant; & ſi in ſtuffa tentetur, admodum debilitetur atque incendatur æger. Quapropter niſi ſponte erumpant ſudores, & in declinatione morbi crurum tumoris cauſſâ vſurpentur, non temerè ad ſudores ægri ſunt adigendi: cùm ſeroſus humor, non vt in anaſarca per ſuperficiem corporis diffuſus ſit, ſed in abdomine contineatur, vnde ſudorifera non ſine magno labore aliquid euacuant, timendúmque ſit, ne dum ægrum diu balneis immorari oportet, antequam ſudor erumpat, vires eius deiiciantur. Ideóque hoc auxilium nonniſi in iis qui robuſti ſunt, vſurpandum.

Interna.

Sunt autem Hydrotica vel Interna, vel Externa. In numero internorum ſunt pleraque Diuretica, quibus addi poſſunt flor. ſambuci & ebuli, & ex his parati ſpiritus, vt & ſal ebuli, & vincetoxici, decoctum ligni guaiaci & ſaſſafras. Decoctum ſudoriferum ſpecificum deſcribit Quercetanus *c. 8. Pharm. reſt.*

Vtilis eſt & hæc aqua.

℞. *Scobis ligni guaiaci* ℔. ij. *rad. helenij* ℥. ij. *perſonatæ, ireos Florent.* an. ℥. j. *flor. chamæm. Roman.* M. j. ß. *ſucci baccar. ebuli* ℥. iv. ß. *theriacæ diateſſaron.* ℥. ij. ß. *rob ſambuci* ℔. ij. *aq. cinnamom.* ℥. j. ß. *vini Rhenani antiqui* Menſ. ij. Digerantur hor. 24. in loco calido. Poſtea deſtillentur in cineribus. Doſis ℥.iv.

Externa.

Externa, quæ ad ciendos ſudores vſurpantur, ſunt ſiccum balneum, Laconicum dictum, cuius ſtructuram docet Vitruuius *lib. 5. architect. cap.* 5. Celſus *lib. 2. cap.* 7. de ſudore per ſiccum calorem eliciendo ſic ſcribit: *Siccus calor eſt & arena calida, & Laconici, & clibani, & quarundam naturalium ſudationum, vbi è terra calidus profuſus vapor ædificio includitur, ſicut ſuper Baias in Myrtetis habemus: Præter hæc Sole quoque & exercitatione* ſudor *mouetur.* Hæc Celſus. Galenus *de vſu reſpir. cap.* 4. & doliaris vaporarij meminit, quod antiqui, & præſertim Chryſippus Cnidius, in curando hydrope in vſu habuerint, quod multò magis quàm balnea aqueum humorem diſſipat, ægrum tamen non ita ſuffocat, cùm frigidum aërem intro attrahere poſſit. Commodius tamen eſt illud vaporarium, quod ex aſſeribus & tabulis ligneis conficitur, per quod æger caput exerit. Decoctum autem, quod ſilicibus vel ſcoriis ferri ignitis infunditur per tritorium, paratur ex radicibus & foliis ebuli, ſambuci, abſinth. rutæ, lauri foliis, flor. chamæm. ſambuci, & ſimilibus.

Παρακέντη-σις.

Maximum autem ad euacuandam aquam hydropis præſidium eſt παρακέντησις, ſeu apertio abdominis ferro facta ad educendas aquas hydropicorum, cuius & Hippocrates *lib.* περὶ παθῶν, & lib. περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν meminit, quæ quomodo fieri debeat, Albucaſis docet *lib. 2. Chirurg. cap.* 54. dictúmque ea de re eſt *lib. 5. Inſt. p. 1. ſ. 2. c. 7.*

Vbi locum habeat?

Locum autem hæc habet tantùm in Aſcite, quando breui tempore ad inſignem magnitudinem peruenit, & hydragoga aliáque auxilia non iuuant, viréſque adhuc conſtant: Ideóque etiam Hippocrates *6. epid. ſ. 6.* αὐτίκα τάμνειν, *ſtatim ſecare* iubet, in eo ſcilicet, qui ſine febre eſt, ſine pulmonis vlcere, ſine fluxu alui, corpore non emaciato, ætate florente, & omnino qui vt Hippocrates *in Prorrhetic.* habet, eſt adhuc εὐαπάλλακτος. Nam ſi hydrops iam longo tempore ſit congeſtus, vires iam conciderint & viſcera ſint debilitata, ſicut & in Aſcite, qui à ſcirrho hepatis aut lienis, aut morbo aliquo acuto extitit, qui per ſe lethalis eſſe ſolet, fruſtra hoc præſidium tentatur, & anima cum aqua educitur: Sicut id obſeruauit Capiuaccius *lib. 3. Pract.* 15. Ambroſius Paræus *lib. 7. Chirurg. c.* 11. Henricus Smetius, & alij, & ipſe etiam.

An vna vice aqua educenda?

Etſi autem compertum eſt, ſanatos fuiſſe quoſdam, quibus aut ſectione ab empiricis factâ, aut caſu vulnerato abdomine, vniuerſa aqua ſimul abſque vitæ diſcrimine effluxit: tamen tutius eſt, de conſilio veterum, ſenſim aquam illam educere, ſingulis diebus ℥. vj. ℥. viij. vel ℥. x. pro virium ratione & tolerantia. Nam aquæ innatantia in abdomine viſcera, aqua ſubitò euacuatâ, ſubitò collabuntur, quæ tractis deorſum ſuperioribus & diaphragmate, vires antea debilitatas non parum labefactant, præſertim ſi ſcirrhus viſceris ab aquoſa materia ſuſtentatus iam pondere ſuo ſubſideat, non ſine inſigni moleſtia, ſolentque in tali ſubita euacuatione etiam aliquid caloris exſpirare.

Quo in loco fieri debeat?

De loco, in quo ſectio fieri debeat, diximus *allegato loco in Inſtitut.* quæ videantur; & commodiſſimè, ſi natura eò inclinet, fit ſectio in vmbilico, & natura plerumque ipſa hunc locum eligit, dum vmbilicum in amplam & pellucidam veſicam diſtendit, quæ ſi vel ſcalpello, vel ſponte aperiatur, aqua magno impetu, ſi permittatur, effluit. Qui modus cùm ita expeditus ſit, & à natura ipſa monſtretur, ſi arte procurari poſſet, magnam curationi ſpem afferret. Ferunt Sanctorium Medicum Patauinum id tentare, & certo enchiremate & artificio vaſa vmbilicalia ita dilatare poſſe, vt inſtrumento ſiphunculi formam habente, tantum quantum libet, quotidie ſine ægri incommodo & virium deiectione educere poſſit. Inſtrumenta ea depinxit *comm. in 1. fen. Auic. tr. 4. cap. 1. text. 12. q. 71.*

Sanctorij nouus aquam extrahendi modus.

Plateri.

Platerus cucurbitâ vmbilico ſæpe admotâ eum intumeſcere poſſe ſperat. In votis etiam videtur habuiſſe hunc modum Guilhelmus Fabricius *cent. 1. obſeru.* 47. eò inprimis adductus, quòd in hydropico demortuo vmbilicalem venam adeò dilatatam inuenit, vt facilè penna anſerina immitti potuerit. Ex eo enim apparet, viam hanc euacuandi aquam hydropicorum eſſe commodiſſimam, vtpote quam natura non ſolùm ipſa quærit, ſed quandoque etiam aperit. Nam etſi vaſa vmbilicalia, fœtu in lucem edito, officio ſuo defuncta coaleſcant, exſiccentur, & in ligamentum quaſi abeant: tamen naturalem ſuam conformationem non planè amittere, ſed ex iis venam vmbilicalem, & vrachum interdum, vel non planè coaleſcere, vel rurſum aperiri, & vrinam ſeroſóſque alios humores per ea euacuari, Medicorum obſeruationes docent. Aquam hydropicorum per vmbilicum quandoque ſponte euacuari certum eſt, & habent huius rei exempla tum alij, tum Guilhelmus Fabricius *loc. alleg.* Volcherus Coiter *in obſeru.* refert, in virgine quadam Norimbergenſi diſſectâ inuentam venam vmbilicalem ſanguinis copiâ turgidam atque extenſam. Marcellus Donatus *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap.* 26. narrat, in vrbe Tridentina, quo tempore Concilium ibi celebrabatur, fuiſſe mulierem cui ſingulis menſibus menſtrua ex vmbilico profluebant, & præterea viui lumbrici inde erumpebant. Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. c.* 13. refert; cuidam annum 30. agenti obſtructâ veſicæ ceruice vrinam affatim, tanquam emictione ex vmbilico in multos menſes profluxiſſe, idque citra tumorem, citra vllam in abdomine collectionem. Ipſe etiam vidi nobilem quendam Danum, cui ſeroſus quidam humor per anni quadrantem, & interdum ſatis copioſè, ſine tamen vlla valetudinis offenſione (niſi quòd interdum de doloribus ventris, & præcipuè circa vmbilicum conquereretur) per vmbilicum effluebat: quod proculdubio contingebat, vt ex aliis ſignis cognoſcere licebat, ob diſpoſitionem & inclinationem quandam ad hydropem & ſeroſi humoris in ventre abundantiam, quo vt natura ſe liberaret, hanc vim euacuandi ſeri quæſiuit; quod niſi factum, proculdubio in cachexiam vel hydropem incidiſſet.

Guil. Fabr.

Scroti apertio.

Aperiuntur & aliæ partes ad ſerum euacuandum. Platerus ſcrotum eligit; cum quo conſentit Maſſarias, qui crurum & ventris ſcarificationi & abdominis perforationi ſcroti perforationem præfert, vtpote quæ fiat ſine vlla moleſtia & periculo, ſummo tamen cum ægri emolumento, cuius beneficio in mercatore quodam trium dierum ſpatio quadragintaquinque libras aquæ cum ſalute ægri eduxit. Et licèt aliquid incommodi accideret, minùs tamen eſſet periculoſum, quàm in aliis locis. Ita refert Guilhelmus Fabricius *cent. 1. obſeru.* 48. cuidam hydropico adeò copioſè in ſcrotum delapſum eſſe humorem ſeroſum, & excitatâ gangrænâ inde effluxiſſe, vt è morbo liberatus ſit, & diu ſuperuixerit ſanus, atque liberos aliquot procrearit. Teſtes autem natura obduxerat calloſa quadam ſubſtantia, quæ eos vice ſcroti obtegebat, & ab externis iniuriis vindicabat. Cùm autem ſcrotum vel vnico ſaltem vulnere, vel pluribus ſcarificationibus, vel ſetaceo infixo aperiri poſſit, Platerus præfert vnicum vulnus ſatis amplum, cui cannam argenteam imponit, ſi nimirum ſcrotum tumidum ſit, & natura eò loci aquam detruſerit. Aliàs enim ſcroto vacuo, & natura non adminiculante, fruſtra tentatur ſcroti apertio.

Hydrops per pudenda euacuatus.

Crurum ſcarificatio.

Nonnulli ſcarificationem crurum ſuadent, cuius quoque Galenus *lib. 9. de comp. med. ſec. loc. cap.* 3. meminit, & Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 2. cap.* 30. ex Aſclepiade, Leonide, Hippocrate & Archigene modum adminiſtrandi prolixè proponit, quem etiam *Inſtit. loco alleg.* inſeruimus. Verùm etiam hìc cautione & iudicio opus eſt. Neque enim ea ſemper benè cedit, ſed ob humoris ſalſi affluxum, non rarò inflammatio & grauiſſimi dolores, vt aliquoties obſeruaui, imò quandoque etiam gangræna accedit.

Ideóque vt hìc etiam calumniam vitet Medicus, id quod

accidere

accidere poteſt ob prauitatem affluentis humoris, prædicere debet, & ſcarificationem ita inſtituere ac moderari, vt quantum licet, illa ſymptomata & mala vitentur.

Nimirum in parte canoſa crurum circa ſuras ſcarificationem leniter inſtituere debet; cùm & cuticulâ ſolum ruptâ aqua effluere ſoleat, vulneráque infligere ſatis diſtantia, ſerumque quod exſudat, linteolo molli citra omnem frictionem abſtergere, & vnguento albo locis conuenientibus partes munire, & inflammationem prohibere, faſciáſque ſæpiſſimè permutare.

Cauteria & veſicatoria abdomini & crurib. applicata. E veſicat. tibiis hydrop. appoſ. gangræna & mors.

Alij cauteria & veſicatoria cùm in abdomine, tum in cruribus paulò ſupra talos applicant. Sed nec hoc ſatis tutum, & omnino cautione etiam hic opus eſt, vt id fiat corpore adhuc vegeto & calore partium nondum deſtructo, ne vlcera inſanabilia 6. *aphor.* 8. vel gangræna oboriatur. Scribítque Ludouicus Septalius *animadu. medic. lib.* 7. *num.* 56. quamuis duos hydrope laborantes ſanatos viderit, veſicis in cruribus per ſe excitatis & diruptis, ac multâ aquâ per eam partem euacuatâ, exhibitis poſtea multis hepar roborantibus: nullum tamen vnquam totis 40. annis, quibus Mediolani Medicinam fecit, curatum ſe vidiſſe, cui à Medicis veſicatoria cruribus admota fuêre, ſed ferè ſemper gangrænas ſecutas fuiſſe curatu impoſſibiles. Cuius rei exemplum habet. Guil. Fabricius *cent.* 1. *obſeru.* 49. de vidua quadam ſexagenaria, aſcite laborante, cui cùm imperitus Medicus veſicatoria tibiis impoſuiſſet, tantum iiſdem aquæ attraxit, vt inde natiuus calor extinctus ſit, & paucis pòſt diebus mulier deceſſerit.

Inſenſibiliter aquam euacuantia. Interna.

Inſenſibiliter aquam Hydropicorum euacuant & diſcutiunt. 1. Interna quædam, ſudorifera videlicet, & medicamenta diſcutientia, vt decoctum ſaſſafras, ligni guaiaci, ſal abſinthij, ſales theriacales, antidoti magnæ, theriaca, Mithridatium, quæ totum corpus mirabiliter penetrant. Maximè verò commendat Mercatus confectionem cyphoidem Andromachis, à Galeno 8. *de comp. med. ſec. loc. ca.* 7. deſcriptam, cuius ℥. j. cum liquore conueniente exhibetur.

Verùm talia potiùs conueniunt, vbi humor in ambitu corporis hæret, quàm cùm in cauitate abdominis continetur. Vtiliora ſunt quæ foris applicantur, vt ſacculi ex furfuribus, milio, panico, cumino in vino coctis; oleum iuniperi, ſambucinum, anethinum, vnguentum de arthanita, Agrippæ, Martiatum, emplaſtrum Heræ apud Galenum 2. *de comp. med. ſec. loc. c.* 19. deſcriptum.

Vel ℞. *Vngu. de arthanita, Agripp.* an. ℥. j. *rad. ebuli, aſari, bryoniæ, ireos,* an. ℨ. ij. *ſulphur. viui, ſtercor. columbini,* an. ℨ. iij. *ſcorpion.* ℨ. vj. *vrinæ pueri impuberis, mellis,* an. q. ſ. Fiat Cataplaſma pro toto ventre, ita tamen, ne ventriculum & hepatis regionem attingat.

Vel ℞. *Farin. placentar. ſem. lini & cannabis,* an. ℥. ij. *ſtercor. columbini* ℥. j. Coq. in lixiuio ad pultis conſiſtentiam, ſæpius agitando. Deinde adde *pulu. ſulph. viui* ℨ. v. *alumin.* Vnc. ſem. *ſalis comm.* ℨ. v. *farinæ lupin. fœnugræc. pulu. ſem. cumini, aniſi, baccar. lauri,* an. Vnc. ſem. *olei laurini, anethini,* q. ſ. F. Cataplaſma.

Emplaſtrum Italis Medicis vſitatum deſcribitur in *Diſpenſ. Auguſt.*

Commendatur & hoc:

℞. *Colophon.* Vnc. iij. *ceræ nouæ* Vnc. ij. *gummi elem. tacamahac,* an. Vnc. j. *ſalis nitri* Vnc. j. ß. *ſulphur. viui* ℨ. vj. *pulu. ſantal. rubr. myrrhæ rubr. maſtich. thuris,* ℥. ß. *ol. laurini* ℨ. vj. *balſami Indici* ℨ. ij. Infund. ſantal. rubr. in ſpir. vini horis aliquot. Poſtea addatur cæteris, & fiat Emplaſtrum.

Mercatus hoc laudat.

℞. *Terebinth.* ℔. j. *thuris, maſtich. myrrh.* an. ℨ. vj. *ladani, nuc. moſch. garyophyll. galang. zedoar. cubeb.* an. ℥. ij. Puluerisanda puluериſentur. F. Vnguentum, quo venter inungatur.

Vel ℞. *Flor. fol. & cortic. ebuli, ſabinæ,* an. M. j. *rad. ireos,* Vnc. j. *ſcillæ* ℥. ij. Coq. in olei laurini ℔. iij. *Vini* ℔. j. & cum forti expreſſione coletur. In colatura diſſolue *ſaponis* ℥. viij. F. Linimentum.

Galenus 11. *de ſimp. med. facult.* cochleas non vſtas terit, & vnà cum teſtis ventri hydropicorum imponit.

Antiqui etiam lutum Minerale circa thermas tanquam cataplaſma loco fomenti applicabant. Vtile eſt & hoc.

℞. *Ceræ, picis aridæ,* an. ℥. iij. *alumin. ſulph. viui, mannæ, thuris, nitri,* an. ℥. ß. *reſinæ frixæ* ℔. ß. *olei veteris* ℥. j. *aceti* q. ſ. ad diſſoluendæm arida, M. pro linimento.

Celebre & probatum eſt hoc.

℞. *Stercoris columbini in aceto macerati* ℔. j. *ſulph. viui* ℥. j. *nitri* ℥. ſem. *pulu. rad. helenij, baccar. lauri, anethi, flor. chamæm.* an. ℨ. vj. *ſem. naſturtij* ℨ. ij. Coqu. omnia in vino ad iuſtam craſſitiem. Poſtea adde *mellis* ℥. ij. *terebinth.* ℥. j. ſem. *ſucci ebuli,* ℥. ij. *irid.* ℥. j. ſem. *ſoldanell.* Vnc. j. *farin. fabar.* Vnc. ij. Miſce. F. Cataplaſma.

Huius generis plura videantur apud Galenum, Mercatum, Platerum, & paſſim alios Practicos.

Aduerſus tumorem ſcroti vtilis eſt euaporatio per ſellam facta ex decocto flor. chamæmel. ſambuci, meliloti, abſinthij, roriſmarini, rutæ, & ſimilibus; vel addendo farinam fabarum, & puluerem cumini & ſimilium. Fiat Cataplaſma.

Crura tumida & inflata lauentur aqua marina vel ſalſa, in qua cocta ſint folia ſambuci, baccæ lauri, iuniperi; vel lixiuio ex cineribus viris, in quo ebulus aut ſambucus cocta ſint. Aut ſpongia eiuſmodi decocto vel lixiuio, vel aquâ maceretur, iterumque exſiccetur, & fortiter cum faſciis circa crura ligetur, donec paululum detumeant.

Galenus 2. *ad Glaucon. cap.* 3. Tumorem pedum in Hydropicis, phthiſicis, cachecticis tollit frictione ex oxyrrhodino, aut ſale & oleo, aut ex ſale iniecto oxyrrhodino.

Alterantia & Aperientia.

Foreſtus hoc Cataplaſma commendat.

℞. *Rad. ebuli recent.* M. vj. *bryon.* ℔. j. *cortic. exter. ſambuc.* M. iij. *fol. cucum. aſinini* M. ij. *caul. rubr.* M. vj. *fol. Maluæ* M. ij. *alth. exſiccat.* M. iij. Coqu. in aqua communi. Contundantur, addendo *Vnguenti Agrippæ* ℥. iij. *farin. hordei* ℔. ſem. F. Cataplaſma, quo crura vſque ad genua inuoluantur.

Verùm enim verò intemperie viſcerum, & cauſſis collectionis ſeri ſublatis, & aqua ex abdomine euacuata, ſponte ſua tumor hic in cruribus & ſcroto plerumque euaneſcit. Vbi exulceratis cruribus de gangræna metus eſt, lauentur illa cum vino decoctionis flor. vngulæ caballinæ, quibus aliquid maſtich. thuris, myrrhæ, lithargyr. additum ſit.

Interim dum hæc fiunt, non negligenda, ſed diligenter diebus, quibus purgantia non exhibentur, alterantia, & viſcerum calorem natiuum inſtaurantia, obſtructionéſque aperientia vſurpanda. Si enim hæc vel omittantur, vel negligentiùs vſurpentur, fruſtra ſola euacuantia exhibentur. Remanente enim cauſſa collectionis ſeroſi humoris, breui is colligitur.

Commendatur in hos vſus *abſinthium,* & quæ parantur ex eo medicamenta; *hepar lupi, extractum hep. tis v tuli, aqua ex hepate vituli, agrimoniæ, aliiſque plantis hepatis deſtillata, dialacca, diacurcuma, trochiſci de lacca, de rhabarb. de abſinth. de eupator. confectio cyphoides* à Galeno 8. *de comp. med. ſec. loc.* deſcripta. Iohan. Angelicus, *in Practica ſua,* quæ Roſa Anglica inſcribitur, *Electuarium diacubebarum dictum* commendat, tanquam ſingulare arcanum, & nemini niſi accepto pretio communicandam, cuius hæc eſt deſcriptio:

℞. *Santal. omnium,* an. ℨ. j. *ſpodij, raſur. ebor.* an. ℨ. j. *ſem. ocymi, cubebar.* an. Vnc. ſem. vel ℨ. iij. *ſem.* 4. *frig. maior.* an. ℨ. ij. *endiu. portulac.* an. ℨ. ß. *ligni aloës, nuc. moſchat.* an. Vnc. ſem. *ſacch.* ℔. j. Cum *decocto vel aqua endiuiæ,* F. Electuarium.

Non multùm ab hoc differt compoſitio Diacubebe dicta, quæ nomine Paracelſi circumfertur: quam proculdubio ab Antiquis Medicis mutuatus eſt.

℞. *Cubebar.* (quos tamen myrtillos, *Heydelbeer* nominat) *ocymi, caryophyll.* an. Vnc. ſem. *ſantal. omnium,* an. Vnc. ſem. *raſur. eboris, carabes citrinæ,* an. ℨ. iij. *ſem.* 4. *frigid. maior. mundat.* an. ℨ. j. *ligni aloës, nuc. moſchat.* an. ℨ. iij. Cum *ſyrup. granator.* F. Electuarium.

Ferunt huius ſolius vſu, præmiſſis præmittendis, niſi viſcerum ſubſtantia planè ſit corrupta, hydropem tolli.

Vtile eſt & hoc.

℞. *Trochiſc. de abſinth. de eupator.* an. Vnc. j. *de rhabarb. de lacca,* an. ℨ. j. *hepat. lupi prepar.* Vnc. ß. *ſpec. diarrhod. abbatis, aromat. roſat.* an. ℨ. j. *conſeru. flor. ſambuci* Vnc. j. *Mithridat.* ℨ. ij. Cum *ſyrupo de eupatorio.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Rob ſambuci* Vnc. ß. *Mithridatij* ℨ. ij. *ſpec. diarrhod. abbat.* ℨ. ß. *magiſt. perlar. oculor. cancri,* an. ℈. j. Cum *ſyrupo de eupatorio.* F. Electuarium.

Chalybs.

Plurimùm etiam hic, præſertim vbi obſtructiones adſunt, cùm à Galenicis, tùm à Chymicis laudatur, & multùm etiam præſtat Chalybs rectè præparatus, cuius ſuprà iam aliquoties facta eſt mentio.

Verùm hæc omnia notatu digna, ſententiâ Alexandri Tralliani, qui *lib.* 9. *cap.* 3. ita ſcribit, concludere libet: *Omnia, & quæ præceſſerunt mala, & quæ nunc adſint, obſeruanda puto, ac vbi præſentem intemperiem noueris, ita ad curationem audacter accedas, non autem vulgarem opinionem ſequaris, nempe aquâ inter cutem laborantes, quouis modo calefaciendos eſſe.*

De Aſcite à colliquatione.

Aſcites à Colliquatione.

Cùm etiam ſuprà hydropis à colliquatione facta ſit mentio, de eo etiam aliquid hic addere libet. Hydrops autem hic ſubitò generatur, & coniunctus eſt cum febre ardente. Periculoſus verò omnino eſt; cùm iſta colliquatione corpus langueſcat, & omnes vires collabantur, quibus proſtratis ægrum ſanare difficillimum eſt.

Duo autem in tali hydrope agenda. Calor immoderatus & colliquans alterandus & refrigerandus; & materia aquoſa cumulata euacuanda. Et primò quidem omni conatu Medico opera danda, vt colliquationem inhibeat, & cauſſam eius tollat, refrigerantibus ſcilicet, cùm in victu, tùm in medicamentis exhibitis, tum extrà cataplaſmatis, epithematis, inunctionibus refrigerantibus thoraci & hepati applicatis; & omnino ea curatio hîc inſtituenda, quæ febribus colliquantibus debetur. Aqua verò è colliquatione cumulata, euacuanda vel ſenſibiliter per aluum & vrinam, vel inſenſibiliter diſcutienda; quod tamen non tentandum, niſi calore febrili priùs ſublato; cùm ex iſtorum remediorum vſu calor febrilis facilè augeri poſſit.

Diæta.

Diæta.

Quantum bona victûs ratio ad curandum Hydropem faciat, præter quotidianam experientiam, Celſus *lib.* 3. *cap.* 12. oſtendit.

Qui itaque ex toto ſibi temperare nequeunt, ad ſalutem non perducuntur. Ideóque non ignobilis Medicus, Chryſippi diſcipulus, apud Antigonum Regem, amicum quendam eius, notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum, negauit poſſe ſanari; cúmque alter Medicus Epirotes Philippus ipſum ſe ſanaturum polliceretur, reſpondit, illum ad morbum ægri reſpicere, ſe ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim cùm ſummâ diligentiâ non Medici tantùm, ſed etiam Regis cuſtodiretur: tamen malagmata ſua deuorando, bibendóque ſuam vrinam, in exitium ſe præcipitauit. Diæta tamen non ſit tenuis, ſed mediocris, & toto morbi decurſu æqualis.

In tota victus ratione ab humido abſtinendum. Aër igitur eligatur ad calidum vergens, & naturâ ſuâ ſalubris; Vitetur humidus, craſſus. Somnus ſit moderatus, aut paulò breuior conſueto. Multùm conducit motus corporis, ſi modò ab ægro vllo modo iniri poſſit. Cibus aridior ſit, coctu tamen & diſtributu facilis, non viſcidus & humidus, qui in aquoſitatem maximâ ex parte tranſit. Ideóque iuſcula parcè offerantur, ea tamen nutrientia, non multùm aquæ ſuppeditantia, ex iure pulli, caponis, carnium, ciceribus rubris, auena. Panis ſit benè fermentatus, à furfuribus tamen non planè repurgatus; ita enim aperit magis & abſtergit. Condiatur ſemine aniſi, fœniculi, carui, cumini, coriandri. Biſcoctum Hippocrates præfert, *lib. de int. affect.* modò ægri concoquere valeant. Ex auibus laudantur ſylueſtres & præcipuè montanæ. Alaudarum eſu & vſu quendam reſtitutum ſe vidiſſe, teſtatur Nicolaus Florentinus. Quadrupedum carnes non pingues ſint, & aſſæ potiùs, quàm elixæ præbeantur. Iecur animalium, præſertim gallinarum, quaſi totâ ſubſtantiâ vtile plurimi commendant. Condiantur carnes cinnamomo, caryophyllis, aniſo, fœniculo, petroſelino, thymo, baccis iuniperi, ruſticis etiam allio.

Hydrops halece curatus.

[¶ A fide digno Medico mihi relatum eſt, Canonicum quendam, ex hydrope periculosè decumbentem, à Medico ſuo petiiſſe, vt halecis eſum ſibi indulgeret. Annuit Medicus, ſed hac conditione, ne intra duarum horarum ſpatium quicquam potulenti poſt eſum halecis aſſumeret, & integrum halecem, ſi poſſet, aſſumeret. Ægrotus paret. Quid fit? Æger tandem ad vrinæ emiſſionem ſtimulatus, tam largè ipſam profudit, vt per horæ ferè quadrantem nulla mictionis quies interueniret, ipſúmque abdomen ſenſibiliter magis magíſque ſubſidere deprehenderetur.]

A leguminibus prorſus abſtineat æger, olera etiam pleraque, cùm mali ſucci ſint, non conueniunt, vt & fructus crudi. Condimenti tamen loco vſurpari poſſunt aſparagi, ſummit. lupuli, naſturtium aquat. ſinapi, cochlearia, chærefolium, gemmæ ex floribus immaturis geniſtæ aceto conditæ. E fructibus conueniunt paſſulæ, amygdalæ amaræ, & piſtacia, pineæ, c appares, oliuæ. In potu aqua vitetur.

Vinum ſit album, tenue & diureticum, vel cereuiſia bona lupulo condita, & abſinthio, agrimon. roremarino, ſaluia medicata. De quibus tamen non plus bibendum, quàm quantum ad ſitim aliquo modo & vitam ſuſtentandam ſufficiat. Vvierus ſe ægris ſuis vltra ℔. ß. vini qualibet die non permittere, ſtrictâ lege ſcribit. Et vt minori moleſtia hic obedire queant ægri, commodum eſſe ſi ex vitro anguſti oris bibât. Humectatur enim ſæpius vini ſtillantis momento lingua, promptiùs fallitur ſitis, nec eius copiâ venter grauatur. In eundem vſum paſſulæ & glycyrrhiza viridis maſticantur. Imò ſi æger tolerare poteſt, cõmodum eſt planè à potu abſtinere, cùm experientia teſtetur, ſanatos fuiſſe quoſdam, qui ab omni potu menſes aliquot, imò integrum annum abſtinuerunt, vt teſtatur Iacchinus *in 9. Rhaſis, c.22.* Beniuenius *de abdit. ſanat. cauſ. c.13.* (Anaſarcam tamen fuiſſe exiſtimat Dodonæus.) Alexander Maſſarias *lib.3. cap.16.* Si tamen ſitis valde cruciet, aceto aquâ chalybeatâ diluto os colluere vtile eſt. Celſus *loco allegato* refert, quòd Epicuri diſcipulus quidam Hydropicus, cum non poſſet æquo animo ſitim ferre, vbi diu abſtinuit, bibere ſolitus eſt, deinde euomuit. Retentio alui noxia eſt. Ideóque ſi ea ſegnior ſit, ſtimulanda vel cibis laxantibus, vel clyſteribus. Animi affectus moderati ſint.

QVÆSTIO I.

An Hydrops Aſcites ſolo hepate læſo generetur?

An hydrops Aſcites ſolo hepate læſo generetur.

Vulgata equidem & antiqua in ſcholis Medicorum eſt ſententia, omnem hydropem accidere hepate primariò affecto, & proximam ac præcipuam omnis hydropis cauſſam eſſe αἰμάτωσιν Hepatis læſam, & quidem ab intemperie eius frigida. Docuit id Galenus *lib.5. de loc. aff. c.7. ibid. lib.7. cap.1.6. aph.12. & 42. 2. progn. t.1. & 2.4. de præſag. pulſ. cap.9.* Galenum ſequitur Auicennas *lib.3. fen.14. tract.4. cap.4.* & alij Medici plerique, & adducti ſunt in eam ſententiam, quòd cum hepar officina ſanguificationis ſit, ibi ſanguinem vitioſum generari probabile ſit, vbi bonus generatur. Et quia calor innatus hepatis præcipuum ſanguificationis inſtrumentum eſt, eo læſo, & hepate refrigerato, ſanguinem seroſum generari, & tandem hydropem induci crediderunt.

Reperti tamen ſunt, præcipuè noſtro ſeculo, non pauci Medici, qui à communi iſta opinione diſceſſerunt, & quidem primò ea de cauſſa, quòd in ſectione hydropicorum ſæpe hepar ſaluum inuentum ſit. De quo Mauric. Cordæus *comm. 5. in lib. 1. Hippocr. de muliebr.* ſcribit: *In hac, inquit, Pariſienſi Aſclepiadorum familia percelebri magnus & frequens eſt numerus; Medicorum cateruæ vbique ſunt multæ atque conuentus; vix verò inter eos vllum reperies, cui non contigerit Hydropicum cadauer aliquod euiſcerare. Quid verò in illis commento ſuperiori ſimile reperies? Integrum eſt in multis hepar ex omni parte, quibus exortus eſt hydrops ab aquoſo Liene.*

Refert quoque Schenkius *lib. 3. obſeruat.* ex obſeruation. D. Franciſci Tidicæi, quæ hiſtoria integrè infrà *de Tympanite* recenſebitur, Virum quendam ſexagenarium, cùm diu à flatibus & anhelandi difficultate moleſtus eſſet, tandem in Aſciten incidiſſe, eóque mortuum eſſe; in cuius cadauere aperto hepar nihil ferè à ſana hepatis conſtitutione differre viſum eſt, neque quicquam in eo vel alio viſcere vitij oculis notari potuit.

Quæ confirmare videntur id, quod Ioh. Paſchalius *de med. morb. lib.1. cap.34.* refert. Mulierem quandam annos 50. natam, laboraſſe Aſcite ſex annos, & ex caſu in lapidem ventrem eius fuiſſe vulneratum, per quod vulnus cùm ſubitò omnis aquoſitas euacuata fuerit, incidiſſe quidem illam in animi deliquium, ſed poſtea in Xenodochio Patauino bonis alimentis aſſumtis priſtinam recuperaſſe ſanitatem. Nam ſi in muliere quinquagenaria hepar refrigeratum fuiſſet, vt Aſciten generauerit, certè œconomia illius ita turbata fuiſſet, vt poſt aquæ euacuationem tam ſubitò ſanitatem recuperare non potuiſſet. Quibus accidit & illud, quod Beniuenius, Dodonæus & Langius narrant, quoſdam aquæ potu largiſſimo ab hydrope ſanatos fuiſſe, aperto vmbilico. Nam ſi hepar tam valde refrigeratum fuiſſet, non tam facilè ſanitati aquâ euacuatâ reſtituti fuiſſent, præcipuè poſt aquæ potum largiſſimum. Neque in eo effugium patet, quod nonnulli dicunt, hydropem prouenire ab intemperie hepatis frigida, quæ oculis videri non poſſit. Etenim hydrops, ſi ab intemperie hepatis proueniat, non à leui aliqua eius alteratione oritur, ſed à calidi natiui eius extinctione vel abſumptione, quam coloris & qualitatum hepatis talis mutatio ſequitur, vt hepar malè affectum fuiſſe etiam oculis pateat, quale tamen nihil in hydropicis demortuis ſæpe inuenitur. Deinde hepar ſaluum eſſe poſſe, & nihilominùs hominem in hydropem incidere, eo probatur, quòd non ſolùm hepar, ſed & lien ſanguificationis organum ſit, & propterea eo læſo etiam hydrops oriri poſſit.

Quod præter experientiam confirmatur authoritate Hippocratis, qui *lib.* περὶ παθῶν ſcribit: γίνεται ὕδρωψ καὶ ἀπὸ σπληνὸς, ὅταν νοσήσῃ: *generatur hydrops etiam à ſplene, cùm ægrotauerit.* Et *lib.2. de morb. mulier.* docet, ſplenem humorem aquoſum ad ſe trahere, vt qui rarus & ſpongioſus eſt, & ſecundum ventriculum ſitus, generationémque hydropis ex ſplene eo loci integrè deſcribit. Idem docet *lib.4. de morb.*

Neque eſt, vt quis ad id confugiat, dicatque per conſenſum lienis hepar malè affici, atque ita hepate affecto tantùm hydropem generari. Præſtantiſſimi enim medici, & inter eos Veſalius *cap. de liene*, in hydrope lienem vitioſum, hepate planè ſaluo, deprehenſum fuiſſe teſtantur; atque ipſe etiam in hydropico quodam, & ſimul ſcorbutico omentum corruptum, lienémque prauè diſpoſitum, hepate ſaluo vidi. Præterea Hippocrates *2. progn.* docet, Hydropem aliquando ab Ilibus oriri, de quo *quæſt. 2.* dicetur. Allegari etiam hic ſolet locus Hippocratis, qui *2. Prorrhet.* ſcribit, eum qui ab hydrope conualiturus eſt, εὔσπλαγχνον eſſe oportere: cum εὔσπλαγχνος videatur nunc eſſe is, cui hepar malè affectum eſt. Verùm argumentum parum firmum præbere videtur hic locus. Etenim ſi per τὸ εὔσπλαγχνον intelligatur omnimoda ſanitas viſcerum, nullus hydropicus affecto hepate vel liene euaderet; cùm tamen experientia contrarium teſtetur, & fruſtrà ab Hippocrate aliíſque Medicis tot præſcriberentur medicamenta. Τὸ εὔσπλαγχνον igitur hic, vel ad naturalem ſtatum refertur, quaſi dicat Hippocrates, eum qui ab hydrope liberari debet, neceſſariò robuſta viſcera habere debere, quæ grauiori morbo non ſuccumbant; vel ſi de ſtatu morboſo id accipiendum, εὔσπλαγχνοι ſunt, quorum viſcera morbo quidem ſunt correpta, nondum tamen ſcirrhoſa, putrida & corrupta, ſed talia vt ad ſtatum naturalem redire poſſint.

εὔσπλαγχνον quid?

Hydrops ex inteſtinis ortus.

Imò ex aliis quoque partibus hydropem originem ducere poſſe, nonnulli exiſtimant. Nimirum ex inteſtinis, ſi illa perforentur, & homo non ſtatim moriatur, ſed humor aquoſus in abdominis cauitatem ex iis ſtillet, & venter in tumorem attollatur.

Ex renibus.

Deinde ex renibus, ſi nimirum propter obſtructionem vel maximam imbecillitatem ſerum ad ſe non trahant. Tùm enim in corpore retentum facilè in ventrem confluere poteſt. Idem accidit, ſi renes exulcerentur, obſeruauítque Platerus, vt *lib.3. obſeru.* habet, in quodam Aſcitico vtrumque renem multis vlceribus perforatum fuiſſe, adnatis hinc inde veſiculis partim ruptis, partim integris, exteriori ſuperficiei hinc inde adhæreſcentibus, vnde ſanies & ſerum in abdominis cauitatem liberè exſtillauit. Idem etiam poſt calculi veſicæ inciſionem & è veſica extractionem fieri poteſt. Si enim vulnus non rectè conſolidetur, ſed cuti cicatrix obducatur, interno vulnere adhuc hiante,

per id vrina exit, & in abdomine cumulatur. Ita ſi calculus vreteres tranſiens magnus & aſper, eorum membranas diſrumpat, tum vrina per viam apertam in cauitatem ventris fluens, breui tempore, hepate ſaluo, hydropem excitare poteſt.

Hydrops ex vtero, hepate ſaluo.

Ex vtero etiam fieri poteſt hydrops ſaluo hepate, refertúrque paſſim hiſtoria ex Iohan. Heintzio, Medico olim in valle Ioachimica, de ancilla quadam, quæ ob errores in victu commiſſos in menſium ſuppreſſionem incidit, & tandem in tumorem ventris, vt eâ de cauſa male audiret. Bene autem ſibi conſcia cùm de vita deſperaſſet, vt mortuæ corpus ſecaretur, pro innocentiæ teſtimonio appetiit. Secto cadauere, & emiſſa plurima aquæ copiâ viſcera omnia ſalua reperta ſunt. Iecur optimè affectum, lien laudandus. Pulmones verò ob aquam, quæ in thoracem penetrauerat, dimidiâ ex parte corrupti, itémque omentum & teſtes. Hi enim ab vtráque parte non ſolùm tumidi ad magnitudinem capitis recens nati infantis, ſed & liuidi, fungoſi, plurimis veſicis aquoſis, quæ maiore ex parte ruptæ fuerant, & in vlcera degenerauerant, reperti ſunt, vt proculdubio à teſtibus, non verò ab hepate, aquæ illa copia in abdomen effuſa fuerit.

Hydrops à colliquatione.

Tandem à colliquatione quandoque fit hydrops, hepate non præcipuè affecto, multo minùs refrigerato. Eius mentionem facit Hippocrates, qui *lib. 1. epid. ſect. 2. text. 35. & 36.* ἐν κακῇ συντήξει, *ex mala colliquatione*, viguiſſe præter dyſenteriam lienteriam, diarrhœam, etiam hydropem ſcribit. De eodem Galenus *de ſympt. cauſſ. c. 2. Fit interdum quadam* ἀναστοιχείωσις, *colliquatio, ſeu reſolutio, ſeu diſſolutio, ſiue quocunque nomine alio appellare libet, aliquando totius corporis, aliquando ſuccorum, qui in venis ſunt duntaxat. Quod autem ex ea colliquatione prouenit, aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad vrinas, aliàs ad ſudores pellitur. Ac ſuccis quidem, qui in venis habentur, in ſeroſam ſaniem ſolutis, renes qui ad excrementum id trahendum ſunt nati, cùm ſani ſunt, ſerum quidem à venis expugnant, fluxionem autem ad veſicam quotidie mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut venæ eiuſmodi ſerum in ventrem mittunt, aut toti corpori id partientes, ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt.* Facit & huius hydropis mentionem Pereda *Schol. in Michael. Paſchal. meth. med. cap. de hydrope*, & Petrus Salius Diuerſus *de affect. partic. cap. 9.* qui refert, ſe obſeruaſſe in febribus hac de cauſſa ventrem vno atque altero die ita intumuiſſe, ac ſi per menſes plures Aſcite ægri tales laboraſſent. Ipſe autem diſtinctione hac controuerſiam componi putat, ſtatuitque, tres eſſe hydropis ſpecies, ratione materiæ diſtinctas; anaſarcam à materia pituitoſa & cruda; aſcitem ab aqua; tympanitem à flatu: Háſque hydropis ſpecies omnes fieri ex vitio hepatis immediatè ex intemperie malè affecti, ſiue id fiat primariò per propriam paſſionem, ſiue per conſenſum & ſecundariò. Háſque omnes non ſubitò, ſed ſenſim fieri. Etſi verò præterea tumor ventris quandoque ab aqua accidat, cuius Galenus *3. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* meminit, qui ab intemperie calida & corporis colliquatione fiat, cùm colliquato ſanguine, & ſuccis qui in venis ſunt, renibus non attrahentibus, ſubitanei hydropum ſtatus fiunt, quales ipſe etiam obſeruauit: tamen hydropis ſpeciem eſſe negat ideò, quia non tam generetur vitio hepatis, quàm ex mala totius intemperie. Deinde, quia materia, quæ vi colliquationis gignitur, potiùs eſt calida, quàm frigida; cùm in hoc hydrope omnis materia, quæ vitio hepatis generatur, ſit frigida. Tertiò, quia verus hydrops ſenſim generatur; hic verò tumor ſubitò. Verùm principium hîc petit, cùm ideò hunc tumorem verum hydropem eſſe negat, quia hepatis vitio non generetur; cùm hoc ipſum in quæſtione ſit, an omnis hydrops ex hepate generetur?

Carolus Piſo *in lib. de morb. ab illuuie ſeroſa natis*, Seroſi humoris in abdomine collectionis, atque ita hydropis Aſcitæ cauſſam ſtatuit, expurgationem per renes fieri ſolitam, deficientem & ſuppreſſam. Quod autem ſeroſus humor per renes conſueto modo non euacuetur, cauſſam eſſe dicit, quia aut ſerum ex prima officina non diſtribuitur ad ſecunda viſcera, hepar & lienem, ſed in meſaraicis reſtitat, gaſtricis, epiploicis, aut certè portis, recluſis eorum, & conuexa viſcerum non peruadit; aut vbi tranſgreſſus eſt viſcera, hæret in ſtipitibus cauæ ſiue arteriæ, ſiue venæ ſplenicæ, & hinc inde tam in radicibus eorundem vaſorum, quàm in ramis emulgentibus, & per corpus renum diſperſis, ibique ſubſiſtens euadere non poteſt, de qua ſententia *quæſt. 2.* plura dicemus.

Cùm ergo in re tam ſeria & tanti momenti Medici diſcrepent, omnino operæ pretium eſt, diligenter in veritatis inueſtigationem hîc incumbere, & rem ipſam omni authoritate ſepoſitâ perpendere. Vt verò ab eo, quod apud omnes in confeſſo eſt, incipiamus, aquam ſeu humorem ſeroſum in abdominis cauitate plerumque collectum, idque diſtendentem proximam & continentem hydropis Aſcitæ cauſſam eſſe, omnes concedunt. Cuius autem partis vitio aqua colligatur, de eo, vt ex iis quæ hactenus dicta ſunt patet, non omnes conſentiunt. Plerique quidem hepatis vitio, quod pro ſanguine bono & laudabili ſeroſum generet, id fieri ſtatuunt. Verùm ſi non ſolùm authoritates attendamus, ſed quid in ægris quotidie fiat, obſeruemus, omnino concedendum eſt, quandoque ſaluo hepate aquam in abdominis cauitate ita colligi poſſe, vt inde intumeſcat, vt ſuprà ſatis probatum eſt. Lienem ſaluo hepate malè interdum affici in hydropicis, & authoritas Hippocratis *lib.* περὶ παθῶν, *& lib. 1. de muliebribus*, ſuprà allegata, & obſeruationes doctiſſimorum Medicorum, teſtantur.

Neque venæ meſaraicæ, quæ chylum à ventriculo ad hepar & lienem tranſmittunt, extra culpam ſemper ſunt, vt ſuprà dictum, & *quæſtione ſequenti* etiam probabitur. Neque etiam hoc negari poteſt, renum, vreterum, veſicæ & aliarum partium in ventre inferiore vitio aquam in abdomine colligi poſſe.

Ideóque vt hæc concludamus, hydrops qui non à priuatæ alicuius partis, renum, vreterum, veſicæ vitio generatur, ſed ex iis partibus, quæ ſecundæ coctioni inſeruiunt, in ſpecie & κατ' ἐξοχὴν hydrops appellatur; cùm is frequentiſſimè accidat. Eſt enim vſitatum, vt de omnibus dicamus, quod frequentiùs accidit.

Interim non eſt negandum, etiam aliis de cauſſis, nec organis ſecundæ coctionis læſis, humorem aquoſum & ſeroſum in abdominis capacitate colligi, & inde ventrem intumeſcere poſſe, ſcilic. ex inteſtinis, renibus exulceratis, vt obſeruauit Platerus; item vreteribus à calculis tranſeuntibus, vel ruptis, vel ita extenuatis, vt ſerum tranſudare poſſit, vt & veſicâ vel rupta vel vulnerata, & vulnere malè curato. Nam hæc vaſa & receptacula ſunt ſero è corpore euacuando deſtinata. Si verò alicubi in iis via aperitur, per illa ſerum & vrinam in abdomen deſtillare poſſe, extra controuerſiam eſt. Nonnunquam & à cauſſa aliqua externa, & vi illata, venarum meſaraicarum, quæ omentum & meſenterium perreptant, aliqua rumpi & aperiri poteſt, è qua primò ſanguis in ventrem confluit. Si verò vulnus in vlcus conuertatur, ſerum continuò ex eo in abdominis cauitatem deſtillare, & hydropem excitare poteſt, quem etiam cruenta deiectio & vomitio aliquando præcedit, & purulenta ſequitur. Idem à teſtibus in mulieribus accidere poſſe, ſatis docet hiſtoria illa & obſeruatio Iohan. Heintzij, ſuprà allegata de ancilla hydropica, in qua hepar & lien ſalui reperti ſunt, teſtes verò valde tumidi, & veſicis aquâ repletis turgidi aquam in abdomen effuderunt: & notum eſt quantum vulnera, quæ articulis & neruoſis partibus infliguntur, ſi non rectè tractentur, ichoris & ſeroſi humoris effundant, parte vulneratâ nutrimentum affluens non bene coquente & aſſimilante, ac humoribus vitioſis è corpore ad locum affectum confluentibus. Idem ergo ſi accidat in parte aliqua in abdominis cauitate, magnam aquæ & ſaniei copiam in abdomine colligi poſſe, manifeſtum eſt.

Hi ergo tumores omnes cùm etiam ab aqua in abdomine contenta ortum habeant, ſi rem ipſam ſpectes, aquæ inter cutem & hydropis nomen merentur: quia tamen hi tumores abdominis rariores ſunt, nec etiam ab antiquis annotati, atque aliam etiam cauſſam & curandi rationem, quàm vulgaris hydrops habent, plerique hydropis nomine eos non dignantur. Verùm de nomine hîc non litigandum, ſed illud potius diſpiciendum, à qua cauſſa humoris aquoſi in abdomine collectio fiat, vt curatio poſtea rectè inſtitui poſſit.

Eadem ratio eſt hydropis, qui ex colliquatione ſanguinis & ſuccorum in venis prouenit. Petrus Salius Diuerſus equidem veram hydropis ſpeciem eſſe negat: ipſe tamen caput, in quo de eo tractat, inſcripſit, *de hydrope ex colliquatione*: & licèt Galenus 3. *de ſympt. cauſſ. cap. 4.* non hydropem, ſed ὑδρώδεις χαλάσεις nominet, tamen ipſe hydropem ὕδερον παρέχουσι nominat. Et 2. *ad Glaucon. cap. 3.* διαθέσιν ὕδερον, & ipſe Hippocrates 1. *epid. comm. 2. text. 36.* hydropis nomen tumori ἐν κακῇ συντήξει tribuit.

Hercules Saxonia equidem *lib. 3. Pract. cap. 22.* adhuc aliam, præter hactenus enumeratas, cauſſam addit, & hydropem etiam à ſanguine fieri aſſerit, ſcribítque fuiſſe quendam Religioſum ad Spiritum Sanctum, qui patiebatur herniam: & cùm ſemel factus eſſet inteſtinorum prolapſus, repentè factum eſſe hydropicum, & eodem etiam die tabidum. Cùm verò poſt 14. dies mortuus eſſet, inuentas fuiſſe in ventre 10. vel 14. libras ſanguinis: quibus euacuatis venter ita detumuit, vt nulla ampliùs moles conſiſteret. Verùm enim verò tumor equidem ventris fuit ex ſanguine per venam aliquam effuſo ortus, ſed non hydrops, qui vt nomen ipſum indicat, tumor eſt ab aqua ortum habens; patétque tumor ventris latiùs, quàm hydrops.

QVÆSTIO II.

Quæ cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi in Aſcite?

Quæ cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi in Aſcite?

Sepoſito autem illo hydrope, & tumore abdominis, aut quomodocunque appellare libeat, qui ex renibus, vreteribus, veſicâ, vtero ortum habet, de eo ſaltem hîc quærimus, qui hactenus ab hepate ſolùm prouenire creditus eſt, & qui κατ' ἐξοχὴν hydrops appellatur, ac frequentior eſt, quænam ſit prima collectionis aquæ in eo cauſſa. De quo Authores etiam non parum diſcrepant. Plerique ſtatuunt, ſanguificatione in hepate læſa id euenire. Etenim vt in ventriculo accidit, vt is ſe non rectè habens vel cibos crudos relinquat, vel eos vario modo corrumpat, vnde etiam vomitus & fluxus alui ſæpe ſequuntur: ita in hepate idem fieri putant. Dum enim ſeſe rectè non habeat, chylum vel imperfectè elaborari, & crudum ac aquoſum ſanguinem

guinem gigni ſtatuunt, id quod fit in cachexia & Anarſaca: vel corrumpi, id quod fit in Aſcite. Etenim generari pro ſanguine bono ſanguinem prauum, & qui boni ſanguinis partem exiguam, multas verò ſeroſas & ſalſuginoſas partes contineat.

Qualis ſit hepatis diſpoſitio, ob quam hic vitioſus ſanguis generatur? Sec. Trallianum.

Quæ verò ſit diſpoſitio vitioſa in hepate, ob quam ſanguis hic vitioſus generatur, itidem non eadem omnium eſt ſententia. Vulgata ſententia eſt, fieri id ab intemperie hepatis frigida. Alij tamen etiam ab intemperie calida id fieri poſſe exiſtimant. Scribitque Alexand. Trallianus *lib.9. cap.3.* non omnes aquâ inter cutem laborantes quouis modo calefaciendos eſſe, & quoſdam etiam à refrigeratione adiutos eſſe. Si nimirum hepar ob caliditatem præter naturam ſanguinem bonum non generet. Auicennas etiam *lib.3. fen.14. tract.4. cap.13.* ſcribit, non attendendum illud eſſe, quod dicitur, omnem hydropem curari medicamentis calidis. Hoc enim tantùm vtplurimùm verum eſſe, & experientiâ ſibi conſtare, curatum eſſe hydropem ab intemperie calida refrigerantibus.

Cardanum.

Cardanus quoque *1.Prognoſt.2.& in 12.aph.Hippocrat.ſect.1.* Hydropen, Aſciten & Tympaniten oriri ſtatuit ex intemperie hepatis calida & ſicca, idque ideò, quia in hydrope adeſt ſitis quæ eſt indicium caliditatis & ſiccitatis, & non tollitur, niſi refrigerantibus & humectantibus, & quòd in magna frigiditate hepatis homo non deducitur ad hydropem, ſed ad fluxum vrinæ, ad inappetentiam, malum colorem & morbos frigidos alios, & quod è magnis ſanguinis effuſionibus, quæ contingunt per vulnera, nemo fiat hydropicus, cùm tamen ibi fiat ſumma refrigeratio hepatis: ſed potiùs in fluxu hæmorrhoidum & menſium, ob corruptionem ſanguinis. Inſuper addit, ſi adeſſet frigiditas hepatis in hydrope, medicamentis calidis iuuarentur ægri. Experientiam tamen contrarium teſtari ſtatuit; cùm ab aromatibus omnes lædantur, à malis verò punicis iuuentur, cùm corruptioni maximè reſiſtant, etſi neque vrinam, neque aluum moueant. Quapropter ille hydropis curationem inſtituit per refrigerantia hepar, & ipſum ac renes confortantia, & vrinam prouocantia, atque indicium rectæ curationis eſſe ſcribit vrinæ attenuationem.

Fernelium.

Fernelius *lib.7. de part. morb.& ſympt. cap.8.* cauſſam proximam ſtatuit hepatis ſiccitatem vehementem, ob quam ceu rimis, ſicut in terra ſicca accidit, dehiſcat & diffindatur, vt ſuccum ampliùs continere non poſſit, atque inde cauſſas omnes, quæ hepar vehementer exſiccant, hydropem inducere poſſe ſtatuit.

Platerum.

Eadem Plateri eſt ſententia, qui ſimul docet, ſiccitatis huius cauſſam eſſe intemperiem potiùs calidam, quàm frigidam; id quod ſumma ſitis hydropicorum, & vrinarum rubedo, aliáque potiùs caloris, quàm frigoris indicia demonſtrant, & quòd cauſſæ quæ hydropem inducunt, potiùs ſint calidæ, quàm frigidæ, aromatum & calidorum nimius vſus, vini generoſi continuatus potus, calida medicamenta, morbi calidi, vt febres ardentes, diuturnæ, & ſimiles.

Guarinonium.

Chriſtophorus Guarinonius *conſil. 573.* Leucophlegmatiam quidem fieri ſtatuit à ſanguine imperfecto, & ſanguinem tùm eſſe crudiorem ac imperfectum, & pituitæ quaſi ſpeciem habere aſſerit: at in Aſcite & Tympanite hoc fieri negat, ac tum non ſanguinem perfectum & pituitoſum abundare, ſed aquam, aut ſerum flauum exiſtimat, eúmque humorem ſeroſum non prouenire ab imperfecta coctione, cùm omnis coctio afferat craſſitiem, & imperfecta imperfectam, nunquam verò tenuitatem: ideóque aquam illam potiùs à calore colliquante & reſoluente fieri ſtatuit, & materiæ in vapores conuerſione, qui poſtea in aquam concreſcant. Docet nimirum, chylum qui in ventriculo è cibis elaboratus eſt, dum ſub venarum torrefaciente calore verſatur, in vaporem primùm, deinde in aquam mutari, & calidam illam intemperiem non ſolùm eſſe in hepate, ſed etiam in reliquis partibus, per quas tranſit, quæ chylum in vaporem reſoluant, atque ſub ſpecie vaporis in abdominis cauitate includant, vbi calore amiſſo in aquam reſoluatur: ideóque etiam hydropicis ſemper iecur ſiccius & denſius eſt, nunquam mollius, & præterea atro calore præditum, quod cùm ſit durius, etiam calorem intenſiorem retinet, & fortiùs quàm par eſt, in chylum agit, eúmque ſicut renes, in vapores reſoluit, & per membranam extrudit. Atque hac de cauſſa etiam aſcite laborantes parum vrinæ, eámque valde coloratam excernere ſcribit, cùm parùm ſeroſæ materiæ ad renes perueniat, bilis verò multùm in hepate generetur. Idque huius rei argumentum eſſe putat, quòd à febribus ardentibus ſæpe fiat hydrops, ſicut in pituitoſis leucophlegmatia & tumores artuum. Et ſi ab hepatis frigiditate proueniret aqua, cur non potiùs inde crudus chylus & leucophlegmatia proueniret, quàm Aſcites & Tympanites? Ac ſi à frigiditate hepatis talis ſanguis generatur, cur non ille à venis ſuperioribus attrahitur, & inde anaſarca generatur; cùm aliàs ſanguis vitioſus in hepate genitus in venam cauam diſtribui ſoleat? Nam obſtructio venarum, quam nonnulli volunt, in cauſſa eſſe non poteſt. Etenim ſi ſanguis multò craſſior, quàm ſerum, hydropis cauſſa, ad alias partes nutriendas tranſire poteſt, cur non ſerum tenuius eaſdem etiam penetraret? Et ſi in hepate generaretur, cur non potiùs per proximas & patentes vias euacuaretur, & vel per vrinam, vel per aluum excerneretur, quàm in abdomen deſtillaret? Cur autem halitus, inter peritonæum & inteſtina expreſſus, nunc in aquam, nunc in flatus mutetur, id ex materiæ efficientis ratione prouenire docet. In Aſcite enim & efficientis ſeu caloris, & materiæ, quæ nimis terreſtris eſt, ratione, chylum in vaporem conuerti, qui in aquam mutetur. In Tympanite verò, ob calorem magis aſſantem, & materiam magis terreſtrem, in fumum, qui in flatus abeat, mutari. Addit is & hoc, ſi vulgata ſententia vera eſt, nimirum ab hepate refrigerato hydropem fieri, & aſciten ab hepate magis refrigerato, tympaniten à minùs refrigerato: ſequeretur, quòd Aſcites eſſet curatu difficilior, quàm tympanites, cùm tamen contrarium quotidiana experientia demonſtret; idque ideò fieri ſtatuit, quoniam morbi ex humore melancholico contracti, ſint pertinaciores.

Tandem ſunt quidam, qui quidem ipſi cauſſam generationis humoris ſeroſi in hepate quærunt, & vitiatam αἱμάτωσιν ob frigiditatem, eam eſſe ſtatuunt, atque in eorum ſententiam inclinant, qui à frigiditate vel potiùs caloris defectu eam prouenire exiſtimant: ſanguificationem tamen non à nuda intemperie deducunt, ſed à calidi natiui & humidi radicalis peculiari in hepate defectu & penuria non facilè explicabili, & quod nonniſi ex effectu deprehendatur vitio; vnde etiam hepar eorum, qui hydrope perierunt, minùs rubicundum, ſed albicans & iuſto ſiccius apparere, atque calidi natiui hunc defectum tam à cauſſis frigidis id extinguentibus, vel ſuffocantibus, quàm calidis id diſſipantibus & abſumentibus, atque ita hydropem à cauſſis tam calidis quàm frigidis generari poſſe ſtatuunt.

Cùm ergo in re tam vtili & cognitu neceſſaria Medici ita opinionibus diſcrepent, omnino in veritatem diligenter inquirere operæpretium eſt, cùm niſi de vera cauſſa & modo collectionis humoris ſeroſi in abdomine conſtet, curatio rectè inſtitui non poſſit. Ideóque meam ſententiam, etſi in Medicorum ſcholis minùs tritam, candidè proponere libet, idque eò libentiùs, quòd eandem ſententiam maxima ex parte fouere iam videam Carolum Piſonem, Medicum clariſſimum, & in morborum cauſſis inueſtigandis diligentiſſimum. *Authorem.*

Primò ergo illud tenendum, authores pleroſque hîc mox à ianua aberrare, dum in ſolo hepate cauſſam collectionis humoris ſeroſi quærunt. Monſtratum enim eſt, *quæſt. præcedente,* ſæpe hepate ſaluo hydropem generari. Et quidem de iis aquæ in abdomine collectionibus, quæ ex inteſtinis, renibus, vreteribus, veſica læſis, ex iis hinc aquæ in abdominis cauitatem deſtillationibus oriuntur, res manifeſta eſt; ſed tamen de eo hydrope, qui frequentior eſt, & citra harum partium vitium accidit, idem etiam verum eſt, obſeruatúmque ſæpe hydropicis, qui ſanguificationis vitio in hunc morbum lapſi crediti ſunt, hepar poſt mortem ſaluum repertum fuiſſe, & rationes hoc ipſum ſuadent. Nam ſi in hepate ſerum illud generaretur, cur non à venis attraheretur, & in totum corpus diſtribueretur, vt in anaſarca fieri ſolet? aut cur non per patentes vias, præcipuè vrinam, excerneretur; cùm nullum in renibus vitium ſæpe deprehendatur in hydropicis? Neque coctione, ſiue bonâ, ſiue malâ, plus humoris, & aquæ ex chylo fieri poteſt, quàm quantum eius in eo ineſt, & illa ipſa aqua, quæ ſanguini permiſcetur, in chylo iam fuit ex cibo potúque relicta, vt eſſet ὄχημα τροφῆς, & diſtributioni alimenti inſeruiret. Vt verò ex chylo, corpore compoſito & heterogeneo, aqua ſaltem fieret, impoſſibile eſt: neque in venæſectione, ſi in hydropicis ea inſtituatur, aqua mera, ſed ſanguis, & ſæpe pauco ſero dilutus amittitur: & aquam illam hydropicorum non in hepate ex læſa ſanguificatione fieri, ſed ex cibo & potu aſſumto colligi, etiam illud docet, quòd quidam à potu omnino abſtinentes ab hydrope liberati ſunt. Ita refert Plinius *Natural. hiſtor. lib.7. c.18.* Iulium Viatorem Equitem Romanum, voluntate ſitim viciſſe, cùm aquæ ſubter cutem fuſæ morbo laboraret; Et Beniuenius *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. c.13.* refert, ſe ruſtico cuidam, quem aqua intercus malè habebat, conſulenti reſpondiſſe, ſanari eum non poſſe, cùm morbus iam inueteraſſet, niſi vltrà non bibat, quàm vt vitam ſuſtineat. Ruſticum dicto obtemperaſſe, & per annum nihil bibiſſe, ac ſanatum fuiſſe. Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, vero conſentaneum non videtur, in ipſo hepate ſerum, proximam hydropis cauſſam, generari, ſed citra hepar colligi, & aquam in hydropicis cumulari, quòd quicquid eius cibo & potui permiſtum eſt, ad conuenientes euacuationis vias non peruenit, & neque per lienem, neque hepar, ad renes penetrare poteſt, ſed in venis meſaraicis, gaſtricíſque & epiploicis citra hepar ſubſiſtit. Nam quod Guarinonius cenſet, non inprimis viis hanc aquam colligi, ſed chylum in vapores reſolui, qui in cauitate abdominis in vapores concreſcant, vero conſentaneum non eſt. Diſſectis enim hydropicis ipſa viſcera aquâ turgida reperta fuerunt, quæ poſtea in ventris cauitatem fluxit. Neque etiam ſemper adeſt calor torrefaciens. Verùm de loco collectionis dicentur plura ob materiæ connexionem *quæſt. ſeq.*

Hydrops ſæpe hepate ſaluo generatur.

Cur ſerum in primis viis ſubſiſtat?

Cauſſæ autem, cur in primis viis aqua & ſerum, quod cibo & potui permiſtum eſt, ſubſiſtit, ſuprà explicatæ ſunt. Nimirum non ipſe chylus, atque ſerum in eo, ſponte vel ad lienem, vel ad hepar, & hinc ad renes ruit, ſed à partibus iſtis attrahitur, inſeruiúntque διαδόσει & diſtributioni chyli, ac ſeri quod in eo eſt, duo viſcera, & hepar, & lien, quæ ſerum in chylo etiam ad ſe trahunt, & porrò ad renes mandant. Maiorem tamen partem ſeri & aquæ, & quidem per vias propiores, è ventriculo lien ad

ſe

ſe trahit, & *τὰς ἰκμάδας [illegible], humiditates ſuperfluas*, vt Ariſtoteles docet ad ſe trahit, vt pluribus *in tract. de Scorbuto* monſtratum eſt: reliquum, & quod diſtributioni chyli ad hepar ſatis eſt, cum eo ſimul ad hepar tranſit, & officio ſuo functum, è vena caua ab emulgentibus venis attrahitur, & per renes ad veſicam è corpore euacuatur. Ex quo patet, cauſſam hydropis non minùs in liene, quàm hepare, reſidere imò forſan ſæpius quàm in hepare.

Diſtributio ſeri quomodo impediatur?

Diſtributio autem iſta ſeri læditur facultate attractrice (imò etiam expultrice) vel læſa, vel impedita, vel ob errorem externum fruſtratâ. Carolus Piſo quidem in ea eſt ſententia, ſerum ideò in corpus diſtribui, quia ſit confuſum ſanguini, & per neceſſariam concomitantiam trahatur. Trahi autem ſanguinem propter indigentiam, habitu corporis inanito; non verò trahi, vbi nulla eſt eius indigentia. Ideóque inter hydropis cauſſam etiam refert Plethoram, ſeu plenitudinem in toto, ob quam, & indigentiam nullam, attractio in toto, & conſequenter in viſceribus ceſſet: inprimis tamen hîc eam ſaltem plethoram admittit, quæ fit ex menſtrua purgatione & hæmorrhoidum fluxu ſuppreſſo: eam verò plethoram, quæ ab aliis cauſſis fit, ſanguinem non ſeroſum, ſed potiùs craſſum gignere exiſtimat. Serum autem in plethora ea plurimùm abundans, à reliquo ſecretum, per ſe exſudare in cauitatem abdominis ſcribit.

Verùm abundantiam ſanguinis in toto vix hydropis cauſſam conſtituendam puto. Etenim etſi facilè concedam, illud ſerum, quod venæ cauæ ineſt, per neceſſariam cum ſanguine concomitantiam in totum corpus diſtribui: tamen alio modo ſeſe res habet in prima coctione & chylo, habétque lien facultatem aquoſa attrahendi, etiam ſine chylo, quod & Hippocrates, & Ariſtoteles docent, & experientia teſtatur, cùm poſt vinum, vel cereuiſiam, vel alium potum largiùs hauſtum, paulo pòſt aqua, quæ in eo eſt, eâdem ferè quantitate, quod etiam in thermis & acidulis accidit, per vrinas excernatur, quod per lienem fieri plerique doctiores Medici concedunt. Ideóque collectio aquæ & ſeri potiùs in organis, quæ diſtributioni chyli inſeruiunt, quàm in venâ cauâ quærenda eſt. Et ſi collectio ſeri in vena caua ideò, quòd attractio in habitu corporis ceſſet fieret, facilè vel per ſudores, vel per vrinam, & conſuetam viam euacuari poſſet, vt non opus ſit, eam in abdomen regurgitare, & penetrare. Quapropter quòd diſtributio ſeri debito modo non fit, læſa facultate attractrice fit, ideo quòd in viſceribus, hepate & liene inprimis, calor natiuus actionum omnium inſtrumentum deeſt. Deeſt autem calor in viſceribus, vel quia extinguitur à nimio refrigerantium vſu, quæcunque illa ſint, ſeu aſſumta, ſeu extrà applicata; vel ſuffocatur, quod fit in plethora, præcipuè ex menſium & hæmorrhoidum ſuppreſſione, vtpote in qua ſeroſi humores vnà cumulantur, & viſcerum horum calorem ſuffocant; vel diſſipatur, quod fit ab omnibus, quæ calorem viſcerum diſſipant, & humidum primigenium eorum abſumunt & ſiccant, vt febres ardentes, vini potentis vſus continuus, medicamenta nimis calida.

Secundò impeditur ſeri diſtributio propter vaſorum anguſtiam. Etſi enim attractrix ſalua eſſe poſſit, & per ſe non lædatur: tamen ſi anguſtia aliqua ſit in vaſis, per quæ tranſit ſerum, nulla fit attractio, quia non affluit id, quod attrahi debet. Anguſtia autem hæc fit plerumque ab obſtructione, à multis craſſis viſcidiſque humoribus, vnde diuturnas & præcipuè quartanas febres ſæpe ſequi ſolet hydrops. Si quis etiam anguſtiam à compreſſione vaſorum, in ſcirrho viſcerum & aliis tumoribus addere velit, cum eo quidem non multùm pugnauerim; hoc tamen certum eſt, in ſcirrho etiam ſimul obſtructionem adeſſe, neque humores illos induratos ſaltem extra vaſa, ſed etiam in vaſis hærere.

Tertiò, ob errorem externum ſeri & aquæ diſtributio non fit, cùm ad lienem præcipuè plus eius confluit, quàm vel attrahi, vel iterum euacuari poſſit. Fit hoc, cùm lien ipſe calidior plus quàm debebat, & auidiùs humorem aquoſum attrahit, vel cùm in ſiti nimia potus nimius hauritur. Ita memini puellam in febre tertiana, cùm intenſiùs ſitiret, & integrum cantharum cereuiſiæ ſecundariæ vno hauſtu ebibiſſet, in hydropem incidiſſe, quæ tamen aquæ per aluum eductione, inprimis Mechoacannæ vſu, iterum conualuit. Sic refert etiam Carolus Piſo, adoleſcentem quendam cùm in tertiana aquam intemperantiùs bibiſſet ſub eius declinatione in Aſciten incidiſſe, ſed illum vnius tabulæ Diacarthami vſu, aquâ in abdomine reſtitante, per aluum affatim redditâ, breui reſtitutum fuiſſe.

Cauſſa recidiuæ in Hydrop.

Quanquam verò hîc quidam obiiciunt, non ſolùm ſeri in primis viis retentionem, ſed ſanguificationem læſam, cauſſam hydropis eſſe, ideò quòd pauci hydropici, etſi aqua ſemel ſit euacuata, ſeruentur, ſed in idem malum recidant, quod indicium ſit ſanguificationis læſæ, quæ etſi aqua ſemel euacuata ſit, iterum eam generet; tamen id noſtræ ſententiæ non officit. Equidem concedimus, paucos hydropicos ſeruari, & quidem ob calidum natiuum & humidum radicale in viſceribus abſumtum, quæ reſtituere impoſſibile eſt. Fit tamen tùm Hydrops non tam ob ſanguificationem, quàm attractionem læſam.

Quod etiam accidit, ſi lien vel hepar inueterato ſcirrho laborent, vt nec rectè attrahere poſſint, nec humoribus tranſitum præbere. Cùm verò iſta mala inueterata curare impoſſibile ſit, etiam hydrops inde ortus curari non poteſt. Præterea læditur quidem ſanguificatio, vnde etiam tandem atrophia partium inferiorum ſequitur: ſed læſa illa ſanguificatio non eſt cauſſa hydropis, ſed potiùs ab hydrope ortum habet, cùm ſcilicet aqua hepati & viſceribus omnibus in abdomine circumfuſa, ea corrumpit.

Atque ex his omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, patet, vera quidem eſſe pleraque, quæ antiqui de cauſſis hydropis protulerunt, ſed iis potiùs vt cauſſis remotis, quàm proximis. Et licèt concedatur, ab intemperie viſcerum frigida, aut potiùs calidi natiui & humidi radicalis in iis defectu peculiari, ſcirrho item & diuturnis obſtructionibus, ac ſubſtantiæ viſcerum corruptione hydropem oriri; ſicut nec negatur, ab hiſce vitiis etiam ſanguificationem lædi, quia tamen non ſolùm alteratrix facultas viſcerum, ſed & attractrix ab iiſdem cauſſis læditur, hoc iam in quæſtione eſt, an ſerum & aqua, quæ in hydropicis colligitur, alteratricis, ſeu ſanguificationis vitio generetur, an verò potiùs attractricis culpâ cumuletur, dum illud quod aquoſum eſt in potu & cibo, non attrahitur, & per conuenientes vias euacuatur, ſed mox in primis viis reſtitat: quorum hoc probabilius eſſe, hactenus monſtratum eſt.

An hydrops ſit à ſale reſoluto?

Et vt tandem in hac de cauſſis hydropis diſceptatione, ſuperioribus aliquid adhuc de Paracelſi & eius ſectatorum ſententia addamus, eos à ſale reſoluto hydropem deducere, ſuprà dictum & quidem plerique proximam hydropis cauſſam ſtatuunt ſal aluminoſum, quod alij etiam tartarum aluminoſum appellant. Reſolui autem ſal illud aluminoſum & liqueſcere à variis cauſſis ſtatuunt. 1. ab influentia interni cœli microcoſmici, ſeu ſtellæ hydropicæ & aquoſæ, à qua pluuia interna moueatur quæ ſalem attingens illum liquefaciat. 2. à propria natura ſalis, qui naturâ ſuâ in reſolutionem abire aptus natus eſt. 3. à diæta aquoſa & cibis humectantibus, & pótu minùs conueniente. 4. à ſimilibus morbis, qui ſalem reſoluere poſſint, de qua Paracelſus *in duobus tractat. de Hydrope, lib. 2. de tartaro, tract. 2. c. 6.* Scheunemannus *in Medicin. reformat.* Petrus Seuerinus *in Idea Medicin.*

Verùm enim verò, primò etſi aqua Hydropicorum ſalſa ſit, tamen ex reſolutione ſalis coagulati vel aluminoſi eam factam, nunquam probatum. Nam quæ de pluuia illa interna dicuntur, allegorica ſunt, & magis Rhetorum, quàm Phyſicorum & Medicorum Scholis apta, in quibus allegoriis ludere non decet. Deinde omnino falſum eſt, aquam illam ex viſcerum ſale reſoluto factam eſſe; cùm partes eæ in hydrope ſæpe integræ ſint. Et ſi ſal eorum reſolueretur, tamen tanta copia aquæ inde colligi non poſſet. Præterea notum eſt, ſalem non liqueſcere & reſolui, niſi à partibus oleoſis terreniſque, quibus admixtus eſt, ſeparetur, quod in hydropicis non accidit. Vnde quæ de cauſſis reſolutionis ab iis dicuntur, fruſtra afferuntur, & partim aliena, partim falſa ſunt. Si ſal purus alicubi eſſet in corpore in magna copia, à cibo & potu, ſimilibúſque cauſſis forſan liqueſcere poſſet: verùm cùm talis non detur, fruſtrà iſta afferuntur.

QVÆSTIO III.

Per quas vias aqua Hydropicorum in cauitatem abdominis perueniat?

Poſtquam hactenus dictum, quomodo aqua in hydropicis primò circum viſcera colligatur: iam porrò quæritur per quas vias collecta in abdominis cauitatem perueniat? de qua re inter authores variè diſputatur. Hippocrates hac de re aphoriſmum habet 7. *ſect.* 55. *Quibus*, inquit, *iecur aquâ refertum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, a que moriuntur.* Quem aphoriſmum ita Galenus explicat: *Maximè*, ait, *hepar obnoxium generandis in ea tunica, qua extrinſecus ipſum ambit, veſiculis aquâ plenis, vulgò dictis hydatidibus. Siquidem in iugulatis animalibus apparet interdum talibus veſiculis refertum. Si ergo acciderit, vt tales veſiculæ rumpantur, in eam peritonæi regionem aqua effunditur, quæ eſt ſecundum hypogaſtrium.* Verùm cùm dicat Hippocrates, aquam non in abdomen, ſed in omentum erumpere, omentum verò ſolidum ſit, ſibique vndique conſtans & denſum, vt nihil in ſe ex parte alia introlabi & erumpere ſinat, præterquam ex liene, illiſque partibus vnde naſcitur: aut exedi putat Galenus perionæum parte illius dextrâ, quâ iecori propinquat, aut illud, *in omentum erumpit*, in omenti locum explicandum exiſtimat. Verùm verbis Hippocratis vix conſentanea eſt illa Galeni explicatio. Expreſsè enim Hippocrates loquitur, non de aquæ in abdomen, ſed in omentum eruptione.

Secundùm Hippocrat.

Alij, vt Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap.* 8. eos turpiter hallucinari putant, qui exiſtimant per anguſtos cæcóſque poros ſeroſum humorem transferri in capacitatem abdominis. *Nam*, inquit, *hac ratione peræquè omnes inuaderet, & diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductúſque tam multos deſtinâſſe. Adde quòd in iis, quos ex vrina per dies* 20. *ſuppreſſa extinctos nouimus, aqua nihil deprehenſum eſt per cæcos illos ductus in abdominis ſpatium defluxiſſe, quoniam integra nec pertuſa his erant ſanguinis ſerique conceptacula.* Ipſe verò putat viſceris ſubſtantiam ſiccitate & humoris penuriâ,

Fernelium.

penuriâ, ceu rimis quibuſdam dehiſcere, eorúmque ambientem membranam diffringi, vt non ampliùs ſerum tenue continere poſſit, ſed id renum more elabi ſinat, atque ſenſim, quaſi ex fiſſa olla ſtillare in vacuum abdominis ſpatium.

Verùm enim verò præſupponit hic Fernelius in omni hydrope hepar affici: quod tamen cum experientia non conſentit, & ſæpe hepate ſaluo, & rimis talibus non apparentibus, atque integrâ hepar ambiente membrauâ, hydrope quoſdam mortuos eſſe compertum eſt. Neque etiam credibile eſt, in corpore viuente tantam ſiccitatem induci poſſe, vt ſubſtantia partis præ ea rumpatur & dehiſcat: & licèt verum ſit, cauſſas calidas, vt vini calidioris nimium potum, calidorum medicamentorum frequentem vſum, & morbos calidos hydropem inducere poſſe: tamen de eo adhuc quæſtio eſt, quomodo calida iſta hydropem inducant, an ſiccando hepar, vt rumpatur & dehiſcat; an verò potiùs eius calidum diſſipando, & humidum inſitum abſumendo, quod poſterius probabilius eſt. Et ſi à dehiſcente hepatis ſubſtantia hydrops oriretur, omnis hydrops eſſet incurabilis. Licèt enim aqua vel per παρακέντησιν, vel per purgationem educeretur: tamen tantundem quotidie iterum influeret. Veſicas illas ſeu hydatides hepatis quod attinet, licèt illæ procul dubio etiam in brutis, & aliis animalibus dentur: tamen nec ex illis tantum ſeri fluere poteſt, quantum ad hydropem conſtituendum neceſſarium eſt. Et licèt in ouibus & aliis brutis frequenter hæ veſicæ conſpiciantur: nemo tamen propter eas illa hydrope laboraſſe deprehendit. Neque quæ contra cæcos illos meatus affert, ſatis firma ſunt. Neque enim ſi iis apertis hydrops fiat, omnes in hydropem incidere neceſſe eſt, cùm id non fiat, niſi adſit magna ſeroſi humoris quantitas, qui vel copiâ vel acrimoniâ vaſorum orificia aperit. Quod verò quidam, qui ex vrina diu ſuppreſſa extincti ſunt, in hydropem non inciderunt, cauſſa eſt, quòd ſerum iam vltra hepar penetrauerat, non in primis viis, quod in hydropis generatione fieri ſolet, ſubſtitit. In eo tamen aſſentimur Fernelio, quòd non ſimpliciter ad occultos meatus confugiendum ſit. Ipſi enim illi manifeſti ductus venarum, quibus ſanguis & chylus ac ſerum quod in illis eſt, defertur, ſufficiunt: Si nimirum eorum orificia aperiantur & humorem aquoſum exſtillare ſinant.

Platerum. Cum Fernelio conſentit Platerus, qui cauſſas, ob quas hepar exſiccari & dehiſcere poſſit, recenſet. Idem tamen alias etiam plures cauſſas addit, & in abdominis cauitatem ſerum defluere poſſe putat, ex hepate & liene exulcerato, vel contuſo & vulnerato; à renibus item, ſi eorum continuitas ſoluatur; à venarum omentum & meſenterium perreptantium, vt & aliarum partium in ventre inferiore, vreterum putà & veſicæ continuitate ſolutâ.

Verùm hepatis & lienis vulnera, contuſionem & exulcerationem quod attinet, æger priùs ex his morbis moreretur, quàm tantum ſeri per ea efflueret, quantum ad hydropem neceſſarium eſt. Reliquas cauſſas quod attinet, omnes ad ſeri in abdomine collectionem facere poſſe putamus, ſed raræ ſunt hæ hydropis ſpecies, & propterea eas Medici hydropis Aſcitæ nomine non comprehendunt, & aliam etiam curandi rationem, quàm vulgaris hydrops, requirunt.

Adrianus Spigelius *de corp. hum. fabr. lib. 8. cap. 6.* tres vias agnoſcit. Prima eſt illa Fernelij per membranam hepatis ruptam. Addit tamen, hanc Fernelij opinionem haudquaquam ſemper veram eſſe; cùm ex iecore aqua etiam ſine manifeſta continui ſolutione, ſiue ſine tunicæ & membranæ exterioris, ſiue etiam ipſius ſubſtantiæ, effluere poſſit. Alteram viam ponit venas, quæ per omentum diſſeminantur, quarum tunicas vel copiâ dilatat, vel acrimoniâ exedit.

Tertiam viam aliis ignotam addit, lobum exiguum in caua hepatis parte iuxta portas, qui in ipſam omenti cauitatem totus reconditur, & ſubſtantiâ eſt molliſſimâ, ac tenerâ membranâ obtegitur, quæ facilè rumpi poteſt.

Verùm, vt dictum, ipſe Spigelius agnoſcit, primam viam non ſemper locum habere. Eadem etiam ratio eſt tertiæ viæ. Neque enim per lobum illum exſudare poteſt aqua, niſi vbi in hepate copioſa continetur, quod non ſemper accidit. Neque experientiâ probatum, ſeroſam illam materiam tantùm ad lobum illum confluxiſſe, id quod probandum erat: ſiquidem in morborum cauſſis inueſtigandis, videndum quid fiat, non quid forſan fieri poſſit. Et ſi aliquando contingat, tamen ex iſto lobo in omentum defluit, & hinc in abdominis cauitatem deſtillat.

Itaque verbotenus Hippocratis ſententiam retinemus, qui in omentum aquam erumpere dixit, & eorum ſententiam probabiliorem putamus, qui è venæ portæ propaginibus per omentum ſparſis, & præcipuè ramo, qui Gaſtroepiploicus dicitur Recentioribus, in omentum aquam in venæ portæ ramis ſubſiſtentem fluere, & hinc vel tunicis earum rarefactis per διαπήδησιν, aut oſculis illarum patefactis per ἀναστόμωσιν, aquam in abdominis cauitatem influere ſtatuunt. Si enim, vt *quæſt. præced.* dictum, aqua illa, quæ cum cibo & potu hauritur, in primis viis ſubſiſtat, eáque neque ad lienem, neque ad hepar trahatur, atque hinc ad renes peruenire non poſſit, cumulatur in illis viis, & niſi ad ventrem refluat, in omenti, vt partis laxæ, venas ruit, eáſque aperit. Aut licèt ad lienem perueniat, vel ad cauum hepatis pertingat, inde tamen ad omentum facilè peruenit. Et docet idem *alibi* etiam Hippocrates, *lib. 4. de morb.* Nam ita ſcribit: *In ventriculum autem etiam potus fertur, quo cùm expletus fuerit, ab eo lien recipit; & ad venas & omentum tranſmittit.* Et *lib. 1. de morb. mulierum: Cùm febris vehemens hominem detinuerit, neque dimiſerit, ſitiſque valida corripuerit, & biberit, quod ad veſicam defertur, per vrinam redditur: Lien verò quod reliquum eſt, ex ventre ad ſe raptum ſuſcipit, cùm ſit rarus, & ſpongiæ ſimilis, & prope ventrem ſitus. His ita ſe habentibus, ſi neque exſudarit, neque in ventrem demittatur, ex eo ſplen attollitur, idque magis, ſi aqua epota fuerit. Ac ſi quis ipſum attrectet, mollis eſt veluti lanæ tomentum, interdum etiam durus ac renitens. In tumorem autem ſublatus & oppletus, per venas aquam in corpus tranſmittit, præcipuéque in omentum, & partes ventriculum ambientes.* Idem in meſenterio accidere, & humores ſeroſi ibidem ſubſiſtere poſſunt, quod Hippocrates etiam concedere videtur *lib. 4. de morb. mulierum.*

Authoritatibus hiſce ſubſcribit ipſa ratio. Cùm enim non rarò ex ſubita potus repletione hydrops fiat, lien verò potulentæ materiæ maximam partem attrahat, in omentum procul dubio ex liene defertur, & deinde in ventrem deſtillat. Poteſt tamen idem etiam fieri, ſi in meſenterio ſubſiſtat. *In corpore* enim, *vbi in vnaquaque parte plus, quàm par ſit, aut quàm continere poſſit, humoris cumulatum eſt, altera ad alteram tranſmittit*, vt loquitur Hippocrates *lib. 1. de morb. mulier.* Nulla verò vicinior & magis commoda pars eſt, in quam lien, vt & meſenterium ſeſe exonerare poſſit, quàm omentum, vtpote quod venas à ſola vena portæ habet, & ſuperior quidem membrana vtramque gaſtroepiploiden dextram, & ſiniſtram, inferior autem epiploiden dextram, & poſticam; Arterias totidem à cœliaco & meſenterico ramo. Præterea ſi febrium intermittentium & aliorum morborum latentium hîc focus eſt, vt vult Fernelius: credibile etiam, hîc cauſſam hydropis in primis quærendam eſſe, vt qui febres diuturnas, obſtructiones pertinaces, cachexiam & alios huiuſmodi morbos ſequitur. Rationi denique ſubſcribit experientia, quòd in diſſectis hydropicis omentum plerumque vitiatum deprehenditur. Ita in ancilla illa hydropica, de qua Heintzius, omentum corruptum receptum eſt, liene & hepate ſaluo. Columbus autem *lib. 15. Anatomiæ*, lienem & hepar ſaluum reperit in hydropica, in omento verò refertiſſimum abſceſſum. Ego quoque in ſtudioſo quodam in Noſocomio Academiæ, Hydrope & Scorbuto mortuo, hepar & lienem ſaluum reperi, omentum verò totum penè putredine abſumtum. Et talia procul dubio quotidie obſeruare eſt.

Non tamen excludendum hîc eſt Pancreas. Cùm enim in ſiniſtra parte prope lienem ſitum ſit, & in medio ſplenicam venam ad lienem tranſeuntem, ſimul & cœliacæ arteriæ ſiniſtrum ramum habeat, facilè etiam in eo ſeroſi humores colligi poſſunt. Scribítque Rondeletius *cap. 35. Pract. Id annotatione dignum eſt, quod ex frequenti corporum diſſectione obſeruaui, omnes hydropicos glandulas meſenrerij induratas habere,* & pancreas ſimiliter.

Etſi verò quis hîc obiicere poſſet, quòd Hippocrates *allegato aphoriſmo 55. ſect. 7.* ſcribat, quibus hepar aquâ plenum in omentum eruperit, illis ventrem aquâ repleri, & mori; cùm tamen non omnes hydropici moriantur, atque ita non ex omento aqua deſtillaſſe videatur: Tamen ſciendum, non ſemper aquam ex hepate in omentum deponi, ſed etiam ex liene. Deinde non ſemper, vbi hepar aquâ plenum eam in omentum deponit, ægri moriuntur, ſed vbi in omentum eruperit. Vox enim ῥαγῇ, apud Hippocratem, vt etiam Foëſius *in Oeconomia* monet, ſemper violentam & periculoſam eruptionem ſignificat, vt hoc loco Hepar valde corruptum ſupponatur, & eruptio iſta vltimus naturæ conatus ſit.

QVÆSTIO IV.

An Rhabarbari vſus in curatione Hydropis vtilis ſit?

An Rhabarbari vſus in Hydrope conueniat? Sententia Placentini.

De Rhabarbari vſu in hydrope Medici diſſentiunt. Plurimi equidem id valde commendant, ſcribítque Guilielmus Placentinus *cap. 119. Indubitanter credat omnis homo, quòd ſolùm cum exhibitione Drach. ij. rhabarbari pulueriſati & cribellati, exhibiti in aurora, mixti cum Vnc. ij. oxymel. compoſ. & Vnc. iij. vel iv. decoct. lactucarum, ſcariolæ & radic. fœnicul. multos curauimus.* Exhibet autem de tertio in tertium, pro virium ratione. Aliis verò diebus, quibus non datur rhabarbarum, exhibet ante prandium & cœnam Vnc. j. ß. oxymel. ſcillit. vel compoſ. in aqua decoct. lactucæ, ſcariol. & rad. fœnicul. Quod remedium etiam probat Eraſtus, quanquam omnes ſumtus rhabarbari ferre non poſſint.

Maſſaria. Alexander Maſſaria verò rhabarbari vſum in hydrope improbat, ideo quòd Galenus ſcribit *in libello de med. purg. fac. cap. 2.* medicamenta, quæ flauam & nigram bilem purgant, dare in hydropicis inutile eſſe: Et quòd Rhabarbarum præcipuè bilem purgat, quæ aquoſum humorem quodammodo coërcet. Maſſariam ſequitur Ludouicus Septalius *med. obſ. lib. 7. c. 54.* *Lud. Septalij.* eaſdem ob cauſſas. Verùm hîc ad hydropis cauſſam reſpiciendum. *Authoris.* Etenim ſi hydrops originem habeat à bile, quæ per venas

meſaraicas

meſaraicas ipſúmque hepar diſperſa, calorem natiuum viſcerum corrumpit, & ſæpe etiam, ſi ſit craſſior, pertinaces obſtructiones parit, imò in calculos quandoque degenerat, quod fit ſæpe poſt icterum longum & diuturnam febrem, tunc non incommodè rhabarbarum vſurpatur, quod humorem bilioſum euacuandi, viſceráque roborandi vim habet.

Et cùm abſinthium, quod in hydrope plurimùm prodeſſe omnes concedunt, non paruam cognationem (etſi vis aperiendi in abſinthio minor ſit) habeat. Et ratio illa Maſſariæ de bile, aquam quodammodo temperante, ſaltem locum habet, vbi in vena caua illa conſiſtit. Serum verò in abdomine contentum temperare non poteſt. In aliis verò cauſſis non ſine diſcrimine vſurpandum, ſed magis hydragogis ſuprà enumeratis fidendum; etſi rhabarbarum roborandi viſcera gratiâ addi poſſit.

CAPVT IV.

De Tympanite.

Tympanites.

SEcunda Hydropis ſpecies eſt Tympanites, cui nomen à tympano inditum, cuius ſonum refert venter flatibus extenſus, ſi manu percutiatur. Antiquiores, vt ipſum ab Aſcite ſeu aquoſo hydrope diſtinguerent, ſiccum hydropem nominare conſueuerunt, 4. *aph.* 11.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima & continens eſt flatus in abdominis cauitate, & ſæpe etiam inteſtinis incluſus. Obſeruauit enim Platerus, flatus non ſolùm in abdominis cauitate, ſed & inteſtinis retentos hunc tumorem excitaſſe, deprehendítque in quibuſdam, qui tympanitici putabantur, poſt mortem ſectis, nullum flatum è ventris cauo erupiſſe, nec ventrem ſubſediſſe, ſed inteſtina præſertim tenuiora, adeò flatibus diſtenta & conuoluta proſiliiſſe, vt in eundem ventrem ampliùs reponi nequirent, mirúmque fuerit, quo pacto in ventre adhuc clauſo contineri potuerint. Simile quid obſeruauit Smetius, vt *miſcell. lib.* 7. *ep.* 4. refert, Antuerpiæ in puerpera quadam, quæ durante puerperio, ex animi ægritudine mortua eſt, in cuius diſſecto corpore intra perinæum extra inteſtina ne guttula quidem aquæ, nec flatûs quicquam inuentum, verùm vniuerſa inteſtinorum volumina, imò vnà ventriculus ipſe, flatibus diſtenta & pellucida, & tantum non omnis excrementi vacua viſa fuerunt.

Tympanites rarò à ſolo flatu fit.

Rarò tamen ſolus flatus reperitur, ſed plerumque aquæ permixtus: prædominatur tamen in tympanite flatus, ſicut in aſcite aqua, & ab alterutro denominationem tumor accipit. Ita tamen interdum miſcentur, vt vtrùm ad aſciten, an verò tympaniten hydrops referendus ſit, ambigas. Interdum etiam aſciten flatus præcedunt, ſicut & tormina circa vmbilicum, proculdubio ex flatibus orta, 4. *aph.* 11. Refértque Schenkius *lib.* 3. *obſeru.* 126. ex obſeru. D. Franciſci Tidicæi, virum quendam ſexagenarium ſatis alioquin corpulentum, aliquot menſes antequam ipſi per aquæ accumulationem in manifeſtum tumorem attolleretur venter, hoc ſymptomate infeſtatum fuiſſe; quod quotieſcunque aſſidens menſæ cibum ſumturus, & iam mandare cibum aggrediens; tanta corripiebatur anhelandi difficultate, vt præ crebritate reſpirandi ſuffocationis periculum præ ſe ferret, ita vt ex eo cibum ſemimanſum ex ore reiicere ſubinde cogeretur. Idem in hoc ſymptoma incurrebat, quotieſcunque ſe ad ſomnum componens iam obdormiſcere inciperet. Ipſe verò affirmabat, ſe eo tempore percipere circa hypochondria palpitationem quandam, atque omnino tale quid, ac ſi præcordiis aliquid viui animalis ſubeſſet. Hic vir tandem aſcite periit; Cuius hepar, cùm aperiretur illius abdomen, quantum externam eius faciem attinet, imò diſſectum, nihil ferè à ſana hepatis conſtitutione differre viſum fuit, neque quicquam in eo vitij, ſicut nec in alio viſcere, oculis notari potuit.

Tumoris totius corporis hiſtoria duæ.

Cuius ſymptomatis cauſſa proculdubio fuit flatus in hypochondrio generatus, qui variis modis, vt de ſcorbuto dictum, reſpirationem lædere poteſt, quæ poſtea aſciten tympanite mixtum producit.

Rarum verò eſt illud, quod idem Smetius *loco allegato*, recenſet de Tympanite, quem appellat vniuerſali, aut potiùs ſarcite flatuoſo in iuuene quodam robuſtiſſimo Leodienſi, qui cùm in conflictu ſubter axilla dextra ad inſertionem muſculi brachium adducentis vulnus accepiſſet, quod punctim factum, inter tertiam & quartam coſtam, quod in pectoris cauitatem penetrauit, poſtridie vulneris accepti toto corpore poſt vnicam noctem manè turgidus apparebat, non ſolùm pectore, ſed & dorſo, ventre, lumbis, imò ſcroto quoque, præterea & brachiis, humeris, collo, vultúque, vt ne palpebras quidem diducere poſſet, quinetiam in vertice ipſo, cute vbique diſtenta & tumefacta, tumor erat tenſus, & cum dolore non paruo, qui tamen linimentis diſſoluentibus corpore inuncto paulo poſt euanuit. Simile quid, etſi in partibus ſaltem quibuſdam, anno 1623. menſe Iulio obſeruaui hîc in ſtudioſo quodam, qui vulnus accepit noctu in pectore, gladio anguſto in dextra parte circa tertiam coſtam prope alam antè in pectus adacto, & in dorſo proximè ſpinam exeunte, vt de læſo pulmone nihil dubitandum fuerit, cùm etiam ſpiritus cum ſono maximo è vulnere exiret. Huic latus dextrum vſque ad diaphragma & collum etiam circumquaque intumeſcebat; qui tumor tamen poſtea diſcutientibus cataplaſmatis adhibitis euanuit.

Cauſſam vniuerſalis illius tumoris (proculdubio eadem & particularis illius, quem modò recenſui, fuit) refert Smetius in ſufflationem pectoris, per vulnus axillare obligatum ſubter cute, totâ nocte illa factam, quomodo veſicam recentem & flaccidam inſerto calamo à pueris inflari videmus. Cui, modò iſta opinio rectè explicetur, aſſentimur. Etenim pulmo reſpirationis organum eſt, per quem & fuligines è corde expelluntur, & aër attrahitur. Quæ actio, pulmonis ſubſtantia integra & vaſis omnibus ſaluis rectè perficitur; & aëris ille commeatus eſt ad cor, & fuliginum à corde. Si verò pulmo vulneretur, & ſimul inter muſculos duos, vel muſculos & cutem aëri via pateat, quod in vtroque vulnere factum, aër, vt debebat, non rectà pes os & pulmones ad cor tranſit, neque rurſum fuligines è corde rectà ad os, ſed aër è vulnere quaſi è folle, in ſpatium inter cutem & muſculos inflatur, & hinc porrò in vicina penetrat. Et ſi catarrhi ac ſeroſi humores à capite ſub cute totum muſculoſum genus peruadere, & per collum ac dorſum ad crura vſque & pedes penetrare poſſunt, cur non & aër ac ſpiritus flatulentus idem facere poſſit? Ac videmus cutem etiam in multis animalibus, vt columbis, dum pro eſca parantur, inflari poſſe. Morbus tamen hic, Tympanites, ad quem eum refert Smetius, non eſt; ſed in ſtudioſo illo vulnerato fuit dextri lateris inflatio, in altero totius corporis.

Quomodo flatus in Tympanite generentur.

Quomodo autem hi flatus in Tympanite generentur, non ita planum eſt, & alii aliter ea de re ſentiunt, de quo poſtea *quæſt.* 1. dicetur. Nos hoc loco breuiter ſtatuimus, flatum craſſum huius hydropis cauſſam eſſe, qui quomodo generetur, in *Inſtitut. lib.* 2. *p.* 2. *c.* 7. dictum. Nimirum duo ad flatus generandos requiruntur: Primò materia craſſa; & quidem plerumque bilis atra. Cùm enim ij, quibus atra bilis ventriculo ſubſtrata eſt, flatibus abundent, & ructus plurimos interdum edant, imò ſæpe maxima pars ciborum in flatus commutetur, ſi illi flatus retineantur, abdomen diſtendunt, & hanc hydropis ſpeciem producere poſſunt. Neque enim in hepate ſolum huius morbi cauſſa quærenda eſt, ſed ſæpe in primis viis; vnde rectè Hippocrates 4. *aph.* 11. *Quibus tormina adſunt, & circa vmbilicum cruciatus, ac lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter ſoluuntur, in ſiccum hydropem ſi mantur.*

Quomodo calor debilis ſit cauſſa flatuum.

Deinde cauſſam efficientem quod attinet, equidem, vt in *Inſtitut. loco allegato* dictum, calor debilis dicitur cauſſa flatuum, ſed non ſimpliciter talis, verùm ratione materiæ, vtpote quam vincere & diſcutere non valent; imò ſæpe præternaturalis & ſatis magnus eſt, ac in materiam totam ſubitò & violenter agit, eámque agitat, quod in tympanite plerumque fieri exiſtimamus. Etenim ſi calor planè debilitatus & infirmus eſſet, in materiam non ageret, neque flatus excitarentur. Chylus enim, ſi ſub calore blando verſatur in venis meſaraicis, primum ſanguinis rudimentum accipit, ſerúmque, quod in eo eſt, cum chylo relinquitur, donec nimirum ſuo tempore per conuenientes vias euacuetur. Si verò nimius & torrefaciens quaſi calor ille ſit, quod ſubtile & reſolutioni aptum eſt, ſtatim in vapores & flatus reſoluit, qui in abdomen diſtribuuntur. Hepatis tamen & lienis intemperiem non planè excludimus, præcipuè in ſima hepatis parte, vbi vena portæ ei inſeritur. Nam etſi illa ſuâ caliditate & ſiccitate affluentem chylum non blando calore in ſanguinem laudabilem mutet, ſed eum torreat quaſi, quod in eo ſubtile & reſolutioni aptum eſt, in flatus reſoluitur. Atque ita Aſcites & Tympanites differunt ratione materiæ & efficientis. Materia enim in Tympanite eſt melancholica magis; calor verò torrefaciens & adurens; vnde etiam interdum ad remedia frigefacientia confugiendum eſt, ſcribítque Mercatus, ſi hæc omnia præſidia (calefacientia ſcilicet) non proſint, vtendum eſſe Hippocratis conſilio & prudentiâ, qui cùm multis diebus vſus fuiſſet in hiſce doloribus, calefacientibus, & nihil commodi inde percepiſſet, tranſiit ad frigida magna eum vtilitate.

Per quam viam flatus in abdominis perueniant.

Per quam autem viam flatus in abdominis cauitatem perueniant, & vbi hæreant, etiam non ita expeditum eſt, de quo *quæſt.* 2. dicetur. Nos breuiter ſtatuimus, partem chyli tenuem & ſeroſam in venis meſaraicis in flatus mutatam, vel per orificia venarum meſaraicarum in ipſam inteſtinorum cauitatem ſeſe inſinuare, vel in meſenterium penetrare, atque inter tunicas illas coërcitos eos, tandem permeare, & in abdomen penetrare; vel etiam aliquam humoris ſeroſi partem à calore viſcerum circumiacentium in vapores reſolui, qui cùm exitum non inueniant, in abdomine cumulantur, idque diſtendunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

In Tympanite venter digitis percuſſus ſonum inſtar tympani edit, & moles abdominis minùs grauis, quàm in aſcite, ſentitur. Præceſſerunt rugitus ventris & tormina diuturna circa vmbilicum, & lumborum dolor: ægro ſupino iacenti venter diſtentus ac durus manet, extrema non adeò tument.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Tympanites inter omnes hydropis ſpecies periculoſiſſima eſt, quia plures partes intemperie, eáque ſiccâ & habituali affectæ ſunt, & plerumque etiam contrariæ intem-

peries

peries concurrunt; & quò magis inueteratus eſt, eò periculoſior eſt.

2. Tympanites, qui fit ab atra bile multa in ventre redundante, ferè lethalis eſt, & fruſtra ægro medicamenta adhibentur.

3. *In ſicco hydrope ſtillicidium vrinæ malum eſt.* Hippocrates *in. Coac. lib. 2. aph. 19.*

Indicationes & Curatio.

Indicationes.

Materia, vnde flatus eleuantur, euacuanda, & cauſſa quæ eos attollit, remouenda. Flatus verò, qui iam ventrem diſtendunt, diſcutiendi & diſſipandi.

Ideóque ſi pituita adſit, ſimúlque aqua, phlegmagoga & hydragoga exhibenda, ferè vt in Aſcite; cùm raro tympanites ſit ſine aqua. Quia tamen flatus præualent in Tympanite, minùs euacuandum, flatus verò diſcutientia ſemper præualere debent. Quapropter pro materiæ antecedentis, è qua flatus generantur, euacuatione vſurpanda ea, quæ ad hepatis obſtructiones, vt & lienis & venarum meſaraicarum, ſunt vtilia, & ad inflationem ventriculi vſurpantur, vt pilulæ de hiera cum agarico, ſtomachicæ, aggregatiuæ, de rhabarb. & ſimiles.

Vel ℞. *Maſſ. pilul. de hiera cum agaric., turbith electi, rhabarb.* an. ℈. ij. *fol. ſoldanellæ* ʒ. ß. *rad. aſari* ℈. i. *trochiſc. alhandal, elaterij, nucis moſch. galangæ, cinnamom. piperis, cubebar.* an. ℈. ß. Pulueriſanda pulueriſentur, & excipiantur omnia *ſucco iridis*, & fiat maſſa, cuius doſis Scrup. ij. vel Drach. j. Cum *ox. mel. ſcillit.* F. Pilulæ mediocres. Plura huius generis purgantia, *c. præced.* ſunt propoſita.

Flatus diſcutientia. Simplicia. Compoſita.

Ad flatus verò diſcutiendos conueniunt *calamintha, pulegium, hyſſopus, thymus, ſaluia, roſmarinus, fœniculum, aniſum, cuminum, baccæ lauri, & huius generis alia.*

E compoſitis: *Species dianiſ. diacalaminth.*

Electuar. *de baccis lauri.*

Vtilis eſt & hic puluis, qui ſimul concoctionem adiuuat.

℞. *Galang. cinnam.* an. ʒ. j. ß. *piper.* ℈. j. *cort. citri ſiccor.* ʒ. j. *ſem. aniſi, carui*, an. ʒ. ij. *ligni aloës, nucis moſch.* an. ʒ. j. *ſacch. roſ. tabul.* ad pondus omnium. F. Puluis.

Vtiles quoque ſunt *clyſteres* ad diſcutiendos flatus parati *è floribus chamæmel. anethi, origani, calaminthæ, rutæ, pulegio, radic. Imperat. helenij, ſem. aniſi, rutæ, cumini, carui, baccis lauri, elect. de baccis lauri, oleo chamæmel. anethino, rutaceo, laurino, melle anthoſato*, quibus & purgantia addi poſſunt, vt:

℞. *Fol. rutæ, flor. chamæmel. ſambuci, ſummit. anethi*, an. M. j. *ſem. aniſi, fœniculi, cumin. carui*, an. ℥. ß. Coqu. in aqua ſimpl. Colaturæ ℞. ℔. j. *vini maluatici* ℥. iij. *benedict. laxatiu.* ℥. j. *elect. de baccis lauri* ℥. ß. *ol. rutacei, laurini*, an. ℥. j. F. Clyſter.

Externa.

Extrà cucurbitulæ plures ſine ſcarificatione toti ventri; aut vna magna cum multa flamma ſine ſcarificatione, abdomini poſt totius euacuationem affigantur.

Efficax eſt & *emplaſtrum de baccis lauri.*

Vtilis quoque frictio cum *ſucco allij*, vel manibus *oleo rutaceo aut laurino* inunctis facta; aut *allium in vino generoſo decoctum*, ac contuſum abdomini applicetur. Quidam vas terreum recens amplum cinere calente replent, & *ſemen dauci, fœniculi, cumini* inſpergunt, & panno lineo coopertum inuerſúmque ita calidum abdomini imponunt, vt ab ægro perferri poteſt.

Vtiles quoque ſunt ſacculi *ex milio & ſale ac furfure torrefactis, & ex ſemine aniſi, dauci, cumini, fœnicul, rutæ, lauri, pulegij, galangæ* confecti.

Vt ℞. *Summitat. anethi, fol. rutæ, abſinthij, fl. ſambuci*, an. M. j. *ſem. cumini, carui*, an. ʒ. ij. Coq. in ſ. q. vini ad mollitiem. Contuſis adde *emplaſtri de baccis lauri, vnguenti Agrippæ*, an. ℥. ß. *ol. anethi, rutacei*, an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Stercoris vaccini, caprini*, an. ℥. iij. *pul. rutæ; ſem. cumini*, an. ℥. ß. Cum vrina pueri incorporentur, additis *ſulphur.* Vnc. iij. F. Cataplaſma.

Vel paretur hoc emplaſtrum quod cuti pertinaciùs adhæret, & ſatis efficax eſt.

℞. *Rutæ, chamæmeli, meliloti, calaminthæ*, an. ℥. ij. *ſem. carui, fœniculi, cumini*, an. Vnc. j. Coq. omnia in vino, & oleo rutaceo vel anethino. Contundantur minutim. Addatur *gummi carannæ, ceræ*, an. q. ſ. F. Emplaſtrum.

Cùm autem ſæpe in hoc affectu coniungatur viſcerum intemperies calida, quæ intenditur vſu calidorum medicamentorum flatus diſcutientium, vtendum tum minùs calidis, & hepati ſuccurrendum per medicamenta externa, quæ illius calorem temperant. Quam ipſam ob cauſſam, vt etiam ſuprà dictum, circa curationem Tympanitis hoc curare iubet Mercatus, ſi hæc omnia præſidia prodeſſe non videantur, & ex calidorum vſu æger nil commodi percipiat, vt tranſeatur ad frigida.

Diæta.

Diæta.

Victus ratio omnino flatûs ſit expers. Potus parſimoniâ adeò exquiſita non eſt opus. Talis tamen ſit potus, qui flatus potiùs diſcutiat, quàm augeat; & propterea conuenit vinum dilutum ligno ſaſſafras, cortic. citri, & ſimilibus.

QVÆSTIO I.

Quomodo flatus in Tympanite generentur?

Quomodo flatus in Tympanite generentur?

Quomodo flatus in Tympanite generentur, ob Authorum diſſidentes ſententias non ita expeditum eſt. In hoc equidem omnes conſentiunt, humorem craſſum è primæ coctionis vitio flatibus materiam ſuppeditare, qui humor, vel pituita, acida præſertim, vel bilis atra eſſe poteſt, quæ in locis ventriculo vicinis collecta, humores omnes ferè, & cibos in flatus conuertit.

Vbi?

Verùm vbi, & à qua cauſſa materia hæc in flatus vertatur, Authores diſſentiunt. Qui omnem hydropem hepate affecto fieri ſtatuunt, etiam hic in hepate humorem illum ſeu chylum non in ſanguinem, ſed in flatus mutari ſtatuunt. Verùm hactenus ſæpius dictum, hydropem non ſemper hepate affecto, ſed quandoque eo ſaluo fieri. Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 8.* cauſſam huius tumoris ſtatuit eſſe flatum ex imbecilla coctione & cruditate genitum, in ventriculo aut inteſtinis cumulatum: quod iam antea docuit Galenus qui *3. de ſympt. cauſſ. cap. 1.* ſcribit, quòd vltimus coctionis ventriculi lapſus in lienteriam vel tympaniten finiatur. Fernelium ſequitur Platerus, qui docet, cùm non alia ſint viſcera in ventre inferiore, in quibus flatus tam copioſè congeri poſſint, à ventriculo & inteſtinis eos prodire.

An in ventriculo & inteſtinis?

Verùm enim verò rectè opinio iſta explicanda eſt. Neque enim ſolùm ventriculus & inteſtina flatuum horum, qui vſque in abdomen penetrant, cauſſa ſunt. Etenim ſi in ventriculo generarentur, per ructus facilè excludi poſſunt. Neque enim, qui in inteſtinis generantur, per anguſtas vias in abdominis cauitatem penetrant, cùm ſatis patens via ſit, vt per aluum excludantur. Ideóque quid à Galeno per primæ coctionis vitium intelligendum ſit, inquirendum. Prælucet autem nobis hic facem Hippocrates, cùm *4. aphor. 11.* ſcribit: *Quibus tormina & circa vmbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamentis, neque aliter ſoluuntur, in hydropem ſiccum firmantur.* Etenim ſi cauſſa huius doloris eſſent flatus in inteſtinorum cauitate, non ſolùm circa vmbilicum hærerent, ſed per inteſtina vagarentur, neque dolor lumborum eſſet tantus, neque etiam tam pertinax, vt nullis medicamentis cederet.

An inter meſenterij & inteſtinorum tunicas?

Ideóque vero magis conſentaneum eſt ſtatuere, eos inter meſenterij & inteſtinorum tunicas primò generari plerumque (etſi in cauitate inteſtinorum etiam aliqui eſſe poſſint.) Cùm enim meſenterium antè inteſtinis tenuibus, in dorſo verò lumborum vertebris à quibus naſcitur, tanquam in ſuo centro validiſſimè annectatur, & torminum circa vmbilicum, & dolorum in lumbis, qui hydropem ſiccum præcedere ſolent, cauſſam reddere facile eſt. Nimirum cùm in primis viis, id eſt, in vaſis à ventriculo ad cauum hepatis vſque, materia cruda & craſſa continetur, & præcipuè ſi viæ illæ non ſatis liberæ ſint, calor in eos agens flatus multos excitat.

A qua intemperie generentur.

Quinam autem ille calor ſit, & quænam intemperies ac diſpoſitio vitioſa, ob quam chylus ille & materia craſſa in flatus mutetur, Authores etiam diſſentiunt. Plerique intemperiem frigidam eſſe ſtatuunt; alij calidam eſſe putant, & hanc ob cauſſam Tympaniten ab aſcite differre, & tam difficilis curationis eſſe, cùm cauſſarum contrarietas hìc occurrat, & neque ſine primæ coctionis vitio, neque ſine calore præter naturam hepatis, tympanitem fieri exiſtimant. Nam licèt ventriculus & inteſtina, ac partes vicinæ frigidæ ſint, modò hepar adhuc bene conſtitutum & ſanum ſit; non bene quidem coquere hepar ſtatuunt, cùm vitioſus chylus in bonum ſanguinem mutari non poſſit, & flatum generare, ſed pauciſſimum, & qui facilè diſcutiatur. Si verò hepatis calor natiuus debilis ſit, ob intemperiem præter naturam calidam, plures flatus, qui diſcuti non poſſunt, eleuari exiſtimant.

Verùm quod hìc de calore præter naturam dicitur, id negandum hìc planè non puto, & quod ſuprà è Chriſtophoro Guarinonio *conſil. 563.* de Aſcite protuli, id & hìc locum habet, nimirum calorem in tympanite torrefacientem potiùs eſſe, quàm debilem, qui in chylum non blandè agat, eúmque quaſi foueat, ſed ſubtiliores eius partes in vaporem & flatum reſoluat. Concedimus & hoc, calorem illum in hepate, & præcipuè eius parte caua, quà venam portæ excipit, conſiſtere poſſe, hepárque eâ parte eſſe ſiccius ac denſius, non molle, vt in ſanguineis, ἀσάρκοις & pinguibus eſſe ſolet. Tamen nec meſaraicas venas, nec meſenterium excludendum eſſe puto. Etenim ſi eæ partes præter naturam ſint calidiores & ſicciores, chylum, præcipuè crudum & craſſum, in flatus facilè mutabunt. Quod verò à nonnullis hìc prolixè diſputatur, an flatus à calore debili vel excedente fiant? Ad id reſpondendum primò non ſolùm ad agens eſſe reſpiciendum, ſed etiam ad materiam, quæ vt in flatus tranſire poſſit apta eſſe debet. Deinde calorem eundem poſſe dici debilem reſpectu materiæ, quam totam reſoluere non poſſit; nimium verò reſpectu partis affectæ, cuius temperiem naturalem excedit.

QVÆSTIO II.

Per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniat?

Per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniant?

Per quam viam in Tympanite flatus in cauitatem abdominis perueniant, Authores quoque diſcrepant, & vt quiſque de

Secundum Fernelium.

generatione flatuum ſentit, ita ſuam etiam de via in abdominis cauitatem habet ſententiam. Fernelius flatum hunc ex imbecilla coctione & cruditate genitum, cùm multus in ventriculo & inteſtinis cumuletur, & ſi exitum naturalem non reperiat, impetu viam ſibi inuenire, & per cæcos tenuéſque ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus ſeſe inferre, ac demum vario impulſu in ipſum abdominis ſpatium penetrare ac deuolui ſcribit. Per quas vias & tenues meatus ſi eos intelligit, qui in ventriculi & inteſtinorum tunicis ſunt, negat id Platerus, cùm etiam tenuiſſimis membranis facilè coërceantur, & humor tenuis faciliùs tranſſudet, quàm flatus erumpat. Ipſe verò in oſtiola venarum meſaraicarum flatus in inteſtinis & ventriculo ſeſe inſinuare, atque ex venis meſaraicis eodem modo ſicut ſeroſum humorem, in ventris ſpatium peruenire ſtatuit, cùm is flatibus in Tympanite plerumque permiſtus ſit. Flatus tamen etiam per inteſtinorum tunicam interiorem, in exteriorem, penetrando illic meſenterium, vbi illi connaſcitur, ſeſe ingerere, atque inter illas tunicas coërcitos eas tandem permeare, & in abdomen penetrare poſſe non negat. Præter hanc tamen cauſſam collectionis flatuum in abdomine, aliam adhuc addit Platerus, nimirum eorundem generationem in ipſa ventris cauitate, quando nimirum humor aquoſus in abdominis cauitatem tranſſudans vel deſtillans, atque ibi collectus, in flatus reſoluitur, quod fit ob calorem viſcerum internum. Atque in hac ſententia Plateri nihil deſidero, niſi quod putat, ex ſpatio inteſtinorum flatus per oſtiola venarum meſaraicarum in inteſtina ſeſe inſinuare, atque hinc ex venis meſaraicis in cauitatem abdominis penetrare. Neque enim hoc neceſſarium eſt, cùm flatus in ipſis venis meſaraicis, & circa hepar, & alibi generari poſſint.

CAPVT V.

De Anaſarca.

Anaſarca.

ANaſarca, quam & ὑποσαρκίδιον & λευκοφλεγματίαν nominant, ita dicitur, quòd vniuerſa corporis moles, per carnem & ſub cute, humore pituitoſo plena, tumida & alba appareat. Aretæus tamen *in 2. diuturn. cap.* 1. inter anaſarcam & λευκοφλεγματίαν diſtinguit, quòd hic ex alba pituita, craſſa & frigida in hepate genita, ille ex carnis in humorem aquoſum tenuem reſolutione oriatur. Verùm alij autores diſtinctionem hanc non attendunt; neque credibile eſt, ex carnium reſolutione, quæ proculdubio à cauſſa calida fieri debet, hanc frigidam morbi ſpeciem prouenire poſſe. Maioris momenti eſt illa diſtinctio, quâ vocabulum leucophlegmatiæ ſumitur nonnunquam pro morbo, nimirum de tumore totius corporis ab humore pituitoſo; aliquando verò de diſpoſitione, quæ hunc morbum producere ſolet, & læſa ſanguificatione (quo modo de ea hoc loco præcipuè agimus,) in qua ob pituitam, quæ in toto corpore cumulari incipit, totum corpus albidum redditur.

An à λευκοφλεγματία differat?

Eſt enim Anaſarca, ſeu Leucophlegmatia, affectus cachexiæ affinis, differens ab eo ſolùm magnitudine; quoniam frigiditas hepatis & venarum, ſiue primariò, ſiue aliunde acquiſita, hic maior eſt, & materia cruda in venis & habitu corporis copioſior, moléſque tota corporis humidior. Præterea, Auicenna teſte, alimentum in cachexia agglutinatur quidem, ſed non aſſimilatur; in anaſarca verò neque agglutinatur, neque aſſimilatur. Etſi enim apponatur alimentum, tamen diſſimile eſt, neque aſſimilari poteſt, & ita quædam falſa nutritio accidit, nutritióque fruſtratur ob errorem externum. Nam partium, quæ in ambitu corporis ſunt, temperies ex effluente pituitoſo & frigido alimento non aliter refrigeratur, atque ex aëre circumfuſo iis accidere poteſt, qui in locis paluſtribus, aut carceribus degunt, atque deinde aut cachectici, aut hydropici fiunt, malo cum hepate communicato.

Generatur autem pituitoſus ille humor & crudus ſanguis, primò omnium conſenſu hepatis vitio, & intemperie frigida, ob quam pro bono ſanguine pituitoſus & crudus generatur, & copia pituitoſi humoris coaceruatur, quem cùm facultas nutrix non ſuperare poſſit, fit praua nutritio.

Frigidias autem illa prouenit vel à ſanguinis copia, quâ grauata facultate naturali & calore oppreſſo, bonus ſanguis generari non poteſt, ſed pituitoſus & crudus producitur; vel à pituita & crudorum humorum redundantia, qui à cauſſis refrigerantibus internis & externis ortum habent.

Et omnino, vt dictum, eaſdem cauſſas habet leucophlegmatia, quàm cachexia, ſaltem magnitudine differentes; & ſæpe fœminis ex retentione menſium, vt & grauidis, præcipuè ſi fœtus ſit debilior, & alimentum non ſatis attrahat, accidit. Exemplum habet Hippocrates, *7. epid.* in Harpalidæ ſorore, *cui quatuor aut quinque menſium vterum geſtanti pedum tumores aquoſi exorti ſunt, & oculi in orbem intumeſcebant, totúmque corpus, veluti pitui à ſuffuſis, in tumorem ſubleuabatur. Tuſſis ſicca erecta ceruicis ſpiratio, eiuſmodique anhelatio, interdúmque à ſpiritu ſuffocabatur, adeò vt perpetuò ſedere in lecto cogeretur, neque decumbere poſſet, ſed ſi qua ſomni incideret opinio, eum deſidendo caperet.* Interdum ex nimio menſium vel hæmorrhoidum fluxu oritur.

Deinde nonnulli ſtatuunt, etiam citra hepatis refrigerationem, corporis vniuerſi habitum ita refrigerari poſſe, vt bonum quoque alimentum affluens aſſimilare non poſſit, ſed id potiùs corrumpat. Externas enim cauſſas in partes externas aliquam intemperiem inducere poſſe, vt bonum quoque nutrimentum perficere nequeant. Et poſſe interdum hanc intemperiem frigidam ab vna parte originem ſumere, nimirùm à pedibus. Hi enim, vt à fonte caloris remotiores, ſi refrigerentur, & multam pituitam cumulent, idque malum ſenſim auctum aſcendat, tandem corpus totum refrigerari & in conſenſum trahi poſſe. Verùm ſi toti corpori talis cauſſa occurrat externa, vt antea etiam dictum, tale quid accidere, & etiam bonum alimentum affluens in habitu corporis refrigerato & nimis humectato corrumpi poſſe concedimus. Vt autem idem ab vna parte ſaltem refrigerata accidat, non probabile putamus.

Qui Aretæi ſententiam retinent, interdum humorem hunc ab inſigni caliditate corpus ac humores liquefaciente prouenire ſtatuunt, ſi materia propter craſſitiem neque in abdomen penetrare, neque per vias vrinæ expelli poſſit, ſed ad partes cutaneas feratur. Verùm enim vero, vt ſuprà dictum, vero conſentaneum hoc non eſt. Si quid enim liqueſcit, vel per aluum, vel per vrinas expurgatur, vel per ſudores, aut inſenſibilem tranſpirationem diſcutitur, neque compertum eſt, quenquam ex cauſa calida in anaſarcam incidiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

In Anaſarca totum corpus æqualiter quaſi intumeſcit, maximè tamen in pedibus & tibiis ſub noctem, & ſi corpus digito prematur, veſtigium relinquitur, & non detumeſcit corpus noctu, vt in cachexia, ſed tumor plerumque fit maior. Venter non ita inflatur, vt in Aſcite, carnes emortuorum ſimiles habet æger, quæ molles, laxæ & pallidæ ſunt; vrinæ ſunt tenues & albæ; reſpiratio eſt difficilis: Febris lenta ſæpe accedit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Anaſarca inter omnes ſpecies hydropis minùs periculoſus eſt. Etſi enim vitium cum pluribus partibus communicetur: tamen minus habet hoc periculi. Nam humor pituitoſus, quo vniuerſa corporis moles abundat, initium aliquod coctionis ſuſcipit, propiúſque ad ſanguinis naturam accedit, quàm ſeroſus & aquoſus humor in Aſcite. Præterea plerumque Anaſarca è crapula, atque corporis exercitatione intermiſſa oritur, quæ cauſſa minùs rebellis eſt, ideóque faciliùs coctionem admittit, per ea quæ talem humorem abſumunt & exſiccant.

2. *Si Leucophlegmatia detento fortior Diarrhœa ſuperuenit, morbum ſoluit, 7. aphor.* 29. Oportet autem criticam eſſe euacuationem, & quæ morbo incipiente fiat, viribúſque adhuc integris, & vt copia excreti humoris non morbo impar ſit. Si verò ægro debili, & viribus inſigniter affectis, profluuium alui ſequatur, & cætera deſint, non morbum Diarrhœa tollit, ſed ægrum.

3. *Hydrope detento, ſi aqua è venis in ventrem confluxerit, ſoluitur morbus, 6. aph.* 14.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

In curatione Anaſarcæ, Medicis duo ſcopi ſunt propoſiti. Primus, vt aquoſa materia per carnes ſparſa euacuetur & abſumatur; alter, ne noua generetur & affluat; quod fiet, ſi quæ circa viſcera hæret cruda materia euacuetur, & hepati ſua temperies reſtituatur & robur. Primò itaque ſolus anaſarca inter hydropis ſpecies, vt Galenus 4. *de ration. victus in acutis, text.* 12. habet, cùm incipit, interdum ſanguinis detractione eget, quando ſcilicet ex retentione hæmorrhagiæ, vel menſium, vel ex alia aliqua cauſſa plethorica ortum habet: Idque ideò, ne frigidioris etiam ſanguinis copiâ calor obruatur & extinguatur, hepatíſque intemperies augeatur. Euacuatâ enim aliqua parte crudorum ſuccorum, qui cum ſanguine in venis redundant, & inſtar viridium lignorum debilem calorem membrorum ſuffocant, natura huiuſmodi onere leuata faciliùs reliquos humores concoquere poteſt. Euacuatio iſta ſanguinis ſtatim in principio inſtituenda, antequam vniuerſus corporis habitus valde inficiatur, & ſanguis paucus euacuandus.

Venæ ſectio.

Aperiatur autem vena in brachio, ſi ſanguis in toto corpore ſit copioſior, ſine priuatæ alicuius partis vitio. At ſi à menſium, vel hæmorrhoïdum ſuppreſſione malum ortum habeat, primò quidem in brachio vena aperienda, pro copiæ ſanguinis imminutione; hinc in crure venâ apertâ fluxus iterum concitandus, ſi maior ſit ſanguinis abundantia; aliàs ſtatim in crure vena aperienda.

Si verò ex alia cauſſa non coniuncta cum ſanguinis copia ortum habeat Anaſarca, omittenda venæ ſectio, ne ſanguinis detractione corpus vniuerſum refrigeretur, & in ſtatum deteriorem coniiciatur.

Euacuantia.

Sanguine, ſi opus ſit, euacuato, materia antecedens euacuanda phlegmagogis, per vomitum & alui deiectiones, vt & diureticis. Et quidem cùm in anaſarca plerumque crudi humores in ventre, & in primis viis abundent, ſingulis ſeptimanis bis vomitum medicamento mediocri inſtituere vtile eſt.

Primis viis hoc modo euacuatis, purgantibus è maioribus venis crudos humores educere conuenit, præmiſſis præparantibus ex oxymel. ſimpl. compoſ. & ſcillitico, ſyrup. de duab. & quinque rad. byzantino, de hyſſop. de calamintha, cũ decocto radic. aperient, hyſſopi, cardui benedicti, betonicæ, vel aquis ſimilibus.

Ad purgandum vtilis eſt Ebulus, mechoacanna, agaricum, turbith, diacarthamum, diaturbith cum rhabarb. elect. Indum, benedicta laxatiu. pilul. de hermodact. &c. Miſcetur autem eiuſmodi medicamentis aliquid rhabarb. vt vnà hepar roboretur. Et ſolâ per aluum purgatione, ſi in principio, & antequàm viſcera habitualem intemperiem contraxerint, inſtituatur, multi ſanitati reſtituuntur; cùm cauſſa antecedente ſublatâ natura coniunctam interdum ſolâ ſuperet.

Medicamenta autem, quæ menſes mouent, ſi ij ſuppreſſi ſint, eadem & anaſarcæ conueniunt, parantúrque ex radicibus aperientibus, cuſcuta, capill. ♀, eupatorio, chamædry, ſambuco, ſchœnantho, cinnamomo, & ſimilibus. Si verò à nimio menſium aut hæmorrhoïdum fluxu hoc malum accidat, ob quem ſpiritus diſſipantur, & hepar refrigeratur, cautione opus eſt. Nam quæ ſiſtendis menſibus aut hæmorrhoïdibus vtilia ſunt, anaſarcæ nocent; quæ verò Anaſarcæ conueniunt, ſanguinis fluxum augent. Videndum igitur, ex vtro affectu plus damni impendeat. Vtendum proinde aperientibus, propter Anaſarcam; mediocriter verò adſtringendi vi præditis, propter fluxum ſanguinis. Vtilia hîc proinde ſunt *abſinthium, betonica, ſpica nardi.*

Frictiones. Materiæ coniunctæ in habitu corporis ratione, vtendum valida frictione cum linteis aſperis, aut fricentur partes ſpongiâ, aqua ſalſa, cui ſulphuris aliquid additum ſit, macerata & expreſſa. *Therma.* Inprimis verò vtiles ſunt thermæ ſulphureæ, bituminoſæ, vnde Galenus 1. *de ſimpl. med. fac. cap.* 7. ſcribit; *Hydropicis aduerſus eſt & potus & lauacrum aqua dulcis; ſalſæ verò ac nitroſæ, ſulphureæ, bituminoſæque, omnes ſanè perutiles.* Sudores prouocentur per Laconicum. *Laconicum.* Antiqui per arenam à Sole vel igne calefactam, fluuiatilem, præſertim autem marinam, ſudorem prouocârunt, in qua ægrum ſepeliebant, capite exſerto & velato, & ſudorem à facie ſemper detergebant. Verùm Laconicis idem ferè præſtari poteſt. Probatur & lutum thermarum, præſertim ſulphurearum. Sic Galenus 9. *de ſimpl. med. fac. cap. de thermar. differ.* vidit Alexandriæ quoſdam Hydropicos, Ægyptiæ terræ luto vtentes, plurimùm adiutos fuiſſe.

Cataplaſmata. Vtilis eſt & Cataplaſmatum applicatio, quale Aëtij ex ſtercore bubulo reſiccato cum poſca aut oxymelite fit, adiectâ quartâ parte ſulphuris, aut ex cochleis tritis impoſitis. Commoda quoque ſunt veſtimenta ſuffulta medicamentorum exſiccantium puluere, vt flor. chamæmel. rutæ, aneth. & ſimilibus. *Veſtimenta medicamentis ſuffulta.* Fermentum quoque multo ſale permixtum nonnulli adhibent, aut panem cum pulu. hyſſop. aut farina fabar. aqua marina, vel alia ſalſa, & melle coctar. cum pari pondere abſinthij. cuius generis plurima apud Aëtium leguntur. Omnia autem impinguantia & reſinoſa, cùm cerata, tum malagmata, vitare iubet, vt quæ inflandi, tumoréſque incendendi vim habent.

Aſſiduè autem crura, manus, aliáſque tumefactas partes, in Sole aut ad ignem inungat hoc medicamento.

℞. *Sulph. viui, thuris, alum. ſciſſil.* part. æq. Contere cum aceto & vtere.

Vetula quædam capiebat ranas viuas, quas in olla noua coquebat, ſuperfuſo oleo oliuarum, & oleo ventrem inungebat calidè, verſus inferiora manus ducendo, à ſtomacho verſus inguina, die ſecundo tumor deſcendit, vt pedes intumeſcerent vehementer, tertio die penitus liberata fuit. Foreſtus *lib.* 9. *obſeru.* 31. *in ſchol.*

Matth. de Gradibus etiam ranas viuas mirabiliter aquas ad ſe trahere ſcribit.

Crurum ſcarificatio. Extrahit tandem materiam ſeroſam crurum ſcarificatio, idque ſenſim, & ſine virium deiectione præſtat.

Interna Medicamenta humores aquoſos abſumentia. Sunt quoque interna quædam, quæ materiam aquoſam & ſeroſam abſumunt. Erinacei terreſtris caro ſiccata commendatur ad abſumendum humores aquoſos. Adhuc efficaciores ſunt ſales theriacales.

Non negligenda ſimul ſunt hepar roborantia, quæ plerumque etiam vnâ operâ humores per vrinas euacuare poſſunt, vt decoctum & vinum abſinthij, & radic. helenij. Hoc enim vinum & crudos humores concoquit, eóſque per vrinas purgat, & viſcera egregiè roborat. Quod etiam faciunt Dial acca, Diacurcum. trochiſci de rhabarb. de abſinthio.

Diæta.

Diæta. Victus ratio ſit exſiccans, calefaciens & attenuans. Ideóque tenuior victus talibus præſcribendus, cùm inedia humores abſumat; & eiuſmodi corpora, quæ crudis humoribus abundant, facilè inediam tolerare poſſunt. Et ita victûs quatitas moderanda, ne vel copiâ facultatem grauet, & cauſſam morbi augeat, vel paucitate vires deiiciat, quæ in morbo diuturno diu durare debent. Carnes aſſæ potiùs ſint, quàm elixæ. Et ferè talis victûs ratio hîc vtilis eſt, qualis præſcribitur illis, qui decoctum ligni bibunt. Imò decoctum ligni Guaiaci vel ſaſſafras in potu præbere vtile eſt. Et omnino parciſſimè bibendum, vt ſingulæ partes ſuperfluum ſuccum liquent & abſumant.

CAPVT VI.

De Dolore Hepatis.

Dolor Hepatis. Dolore quoque interdum hepar infeſtatur. Cuius duæ ſunt cauſſæ, inflammatio & flatus. De Inflammatione ſuprà dictum, vt hîc addere aliquid opus non ſit. Interdum etiam vſuuenit, vt dolor tenſiuus circa hepatis regionem ſentiatur, ex materia craſſa & flatulenta, inter membranam hepatis & eius ſubſtantiam incluſa, vt de inflammatione hepatis dictum: ab inflammatione tamen hepatis diſcernitur, quòd inflammationem hepatis febris comitatur, quæ in hoc dolore ferè abeſt. Dolor in gibbo ad pectus diſtenditur; in cauo ad ventrem & inteſtina: & interualla quædam habet, nec color corporis, & faciei, vt in inflammatione fieri conſueuit, immutatur. Febris ſi accedat, flatulentam illam materiam ſæpe reſoluit & diſcutit.

Curatio.

Curatio. Vbi igitur dolor inſignis fuerit, baſilica dextri lateris aperiri debet, aut diuerſionis cauſſa partibus infra hepar cucurbitulæ affigantur. Materia etiam, quæ flatus gignit & fouet, præparata purgantibus euacuetur conuenientibus. Pòſt topicis materia diſcutiatur, vt:

℞. *Chamæmeli, ſummit. anethi, fol. rutæ,* ana M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ſem. *ſem. aniſi, fœniculi,* an. Drach. iij. *ſchœnanth.* Drach. ij. Coq. in aqu. ſimpl. ad tertias. Colatura pro fotu vſurpetur.

Hinc inunctio fiat oleo de abſinthio, amygdalis amaris, rutaceo, oleo de ſpica.

Simul etiam interna diſcutientia vſurpanda, vt diagalang. diacinnamom. cum ſpeciebus diarrhod abbatis mixta, & quæ huius generis ſunt alia, non omiſſis, quæ à proprietate hepati conducunt.

Diæta. In Diæta vitentur omnia, quæ flatus generandi vim habent.

Inter hæc Symptomata recenſeri quoque poſſet fluxus Hepaticus: verùm etſi cauſſa eius ſit in hepate: tamen quia materia per aluum euacuatur, de eo inter alui fluxus actum.

CAPVT VII.

De Ictero.

Icterus. Tandem etiam Practici vulgò hîc de Ictero agunt. Etſi verò Icterus ſit color totius corporis mutatus, atque ita inter Symptomata corporis ſuperficiei pertineat; tamen cùm originem à veſicula fellis habeat, eos imitari, ac hoc loco de Ictero agere libet.

Vnde dictus. Icterus Græcis nomen accepit ſiue ἀπὸ τῆς ἰκτίδος, id eſt, *viuerra*, quæ ſylueſtris muſtelæ ſpecies, cuius oculi eiuſmodi colore tincti cernuntur, vt Aretæus *lib.* 1. *diuturn. cap.* 15. & Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *cap.* 17. habet: Siue ab Ictero, aue eius coloris, quæ & Galbulus nominatur, & ſi ſpectetur ab Icterico, mori ægro ſanato dicitur, vt Plinius *lib.* 30. *hiſtor. natural. cap.* 11. habet. Latinis Regius morbus nominatur, *Molliter hîc quoniam celſa curatur in aula*, vt Q. Serenus canit. Quæ ratio tamen parum apta videtur. Malim ego ita ab auro, metallo regio dictum ſtatuere, ſicut & aurigo ab auri colore dicitur. Nominatur & fellis ſuffuſio.

Quid ſit? Eſt autem color præter naturam totius corporis flauus, viridescens, aut nigricans, ab excrementitij & vitioſi humoris eiuſdem coloris in cutem effuſione ortus, atque ita ſymptoma in viſibili qualitate mutatâ.

Eius ſubiectum. Cauſſa. Subiectum eius eſt totius corporis cutis. Cauſſa proxima humor concolor. Talis enim eſt totius corporis & partium color, quales humores in eas influunt.

Humor autem, à quo hic color prouenit, nec vnicus eſt, nec vnicam cauſam habet. Vnde rectè Galenus *lib.* 9. *de comp. medic. ſec. loca, initio*, eos Medicos rectè facere ſcribit, qui in deſcribendis medicamentis contra Icterum diſtinctè explicant, quibuſnam ægris ſingula conueniant; contrà verò eos non leuiter errare, qui ſine diſcrimine remedia proferunt; quaſi illa ictero laborantibus conueniant ſimpliciter, cùm certum ſit, variis Icteri differentiis varia medicamenta conuenire, & quæ vni proſunt alteri nocere.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Icterus in genere facilè cognoſcitur, præſertim ſi album oculi inſpiciatur, & internus maximè angulus, vbi venæ maiuſculæ ſunt. Eâ enim in parte euidens coloris mutatio apparet.

Differentiæ.

Differentia. Vt verò diſtinctè de Ictero agatur, primò differentiæ proponendæ ſunt, & ſingularum cauſſæ, ſigna, curatio poſtea ſeorſim proponendæ. Galenus 5. *de loc. affect. cap.* 7. cauſſas icteri quatuor recenſet. 1. Hepatis διάθεσιν præter naturam, ſiue ea ſit temperies mutata, ſiue inflammatio, ſiue obſtructio, ſiue ſcirrhus. 2. Ferarum morſum, ob quem ſanguis in talem humorem flauum mutatur. 3. Κρίσιν, quâ bilis è viſceribus in cutem effunditur. 4. *In fine capitis* addit veſiculæ fellis repletionem tantam, vt proſtratâ eius virtute expultrice, excerni bilis ex hac in inteſtina nequeat.

Nos differentias, quæ curationem variant, hoc modo proponemus.

1. Eſt Icterus flauus, qui fit ab obſtructione veſiculæ fellis, vel anguſtia eius à calculis.

2. A bilis copia; qui tamen icterus non vnius generis rurſum eſt, ſed vel ab hepatis intemperie calida, cum vel ſine febri; vel ab inflammatione oritur: cùm tanta bilis copia eſt, vt veſicula fellis totam capere nequeat.

3. Eſt Icterus, qui fit à ferarum venenatarum morſu, vel veneno hauſto, cùm flauus, tum niger.

4. Niger, qui tribuitur vitio Lienis.

Ratio differentiarum flaui hæc eſt. Cùm ideò flauus icterus accidat, quia plus flauæ bilis eſt in corpore, quàm par eſt, euenit hoc, vel quia maiore, quàm æquum eſt, copiâ generatur bilis & humor flauus in hepate, ob intemperiem eius calidam, aut ſine inflammatione, aut cum inflammatione; aut cum, aut ſine febre: Vel quia, quæ quidem iuſta quantitate genita eſt, debito modo non euacuatur. Quod fit vel ob anguſtiam meatuum fellis, ſiue exporrectorum in hepar, per quos bilis in veſiculam fellis attrahitur; ſiue ad duodenum tendentium, vnde per aluum expurgatur: vel ob anguſtiam veſiculæ fellis, quæ ſuſcipere bilem non poteſt, quia lapides in ea contenti eam anguſtiorem reddunt.

Addunt quidam alij quoque alias cauſſas, nimirum attrahentis expellentiſque facultatis in veſicula fellis imbecillitatem, quæ ab intemperie aliqua, præſertim frigida, ortum habeat. Verùm non immeritò dubitatur, an tanta frigiditas in veſicula fellis, quæ hepati membro calido adhæret, & humorem calidum in ſe continet, eſſe poſſit, vt ob eam ad extrahendum & expellendum inepta reddi poſſit. Galenus 5. *de loc. affect. cap.* 7. hanc etiam cauſſam addit, quòd veſicula fellis aliquando copiâ bilis ita repleatur, vt proſtratâ vi expultrice ex ea in inteſtina euacuari nequeat. Verum in veſica vrinaria, ſi vltra modum & tempus vrina retineatur, hoc quidem accidere ſolet, an autem in veſicula fellis idem poſſit accidere, dubitamus. Nam in veſicula vrinaria id præcipuè accidit, cùm voluntariè vltra debitum tempus & modum vrina retinetur, quod fit beneficio muſculi, qui orificio eius præfectus eſt, & copioſiùs ex largiore potu vrina affluit; quæ retentio in veſicula fellis locum non habet, cùm quod in ea per vnum meatum attrahitur, per alterum, niſi obſtructus ſit, euacuetur. Atque hæ cùm ſint Icteri differentiæ, de ſingulis ſeorſim dicendum.

De Ictero flauo ab obſtructione veſiculæ fellis.

Icterus flauus ab obſtructione veſiculæ fellis.

Cùm flaua bilis in veſicula fellis ex hepate colligatur, & ſubinde eius aliquid ad duodenum inteſtinum mittatur: ſi meatus ſiue exporrecti in hepar, per quos in veſiculam fellis bilis allicitur; ſiue ad duodenum tendentes, per quos in aluum expurgatur, anguſtiores reddantur aut claudantur, bilis in hepate reſtitat, & hinc cum ſanguine in venam cauam diſtribuitur, & in totum corpus diſpergitur, cutémque colore flauo tingit.

Hæc autem meatuum anguſtia prouenit vel ab obſtructione, quæ accidit interdum à craſſa pituita, interdum à bile craſſa & copioſa, interdum à calculis, qui ſæpe magno numero in diſſectis corporibus in veſicula fellis reperti ſunt, vt obſeruationes Medicorum docent, quarum aliquas collegit Schenckius *lib.* 3. *obſeru.* 37. vel à circumſtantium partium compreſſione, vt ſcirrho, inflammatione. Nonnunquam etiam veſicula fellis ita lapidibus repletur, vt bilem capere non poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hæc Icteri ſpecies non ſolùm ex eo, quòd reliquarum cauſſarum ſigna abſunt, ſed inprimis, quòd feces alui à conſueto colore deflectunt, & albicant, bilis tranſitu in inteſtina præcluſo, à quo feces alui tingi ſolent.

Porrò autem diſpiciendum, aut vitio hepatis, vel veſiculæ fellis id accidat. Si hepatis vitio id euenit, procul dubio ſigna affecti hepatis aderunt, & aliqua tenſio aut pondus in dextro hypochondrio percipitur. Si verò abs hoc fuerit, in veſicula fellis cauſſa hæret, & Icterus plerumque repentè inuadit, aluus ferè pigrior eſt, vrina craſſeſcit, & ex flauo & rubro ferè nigricat, ſine virium tamen iactura, modò febris planè abſit. Nam febrem etiam interdum tali ictero coniungi, non planè impoſſibile eſt. Et ſi icterus tam diuturnus ſit, vt medicamenta ſatis efficacia & rectè exhibita nihil proficiant, à calculo anguſtiam veſiculæ fellis prouenire, argumento eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Facilior eſt, ſi cætera conſentiant, Icteri flaui curatio, quàm nigri, cuius cauſſa validiùs reſiſtit. Et quidem inter icteri flaui ſpecies faciliùs curatur Icterus ab obſtructione veſiculæ fellis natus, vt cui interdum vnicum Cholagogum exhibitum ſatis fuit: quoniam meatus bilis à veſicula illa in inteſtina porrecti, inteſtinis propiores ſunt. Vbi tamen obſtructio illa à calculis eſt, vix curationem admittit.

2. *Ictero laborantibus ſi iecur durum fiat, malum*, 6. *aphor.* 42. Et ſi obſtructiones ſint pertinaces, & in ſcirrhum hepatis deſinant, hydropis prænuncius eſt Icterus.

Indicationes.

Indicationes.

Obſtructio ſiue in hepate, ſiue in veſicula fellis ſit, aperienda, humórque biliosus in corpore hærens euacuandus; ſolutæque obſtructionis ſignum eſt, quando feces alui iterum colore flauo tinguntur, & vrinæ illa intenſa flauedo ad nigrum vergens remittit. Tandem, ſi color ſponte non euaneſcat, humor eius cauſſa in cute hærens diſcutiendus.

Curatio.

Curatio.

Expediuntur autem hæc per medicamenta aperientia, quibus & victus reſpondeat, deinde per euacuantia; quæ commodiſſimè per vices exhibentur, ac ſi malum ſit contumacius, à lenioribus progrediendum ad fortiora. Et cùm aperientia tutò exhiberi non poſſint, niſi primæ viæ euacuatæ ſint, ab earum euacuatione incipiendum. Vtiles quoque hîc ſunt clyſteres, qui non ſolùm excrementa alui ſubducunt, ſed & naturam ſtimulant.

Aperientia hîc conueniunt, *Rad. cichorij, quinque aperientes dictæ, chelidon. maior. curcumæ, aſari, anchuſæ aruenſis colore rubro, endiu. cuſcut.* quâ vix quicquam hîc præſtantius, *agrimon. marrubium, centaur. minus, chamædrys, abſinthium, trochiſci de eupator. de lacca; ſyrupus endiuiæ ſimpl. & compoſ. de duabus & quinque radicibus, byzantinus, acetoſ. diarrhod. ſyrup. de cichor. cum rhabarb. de eupator. lapis flauus in felle tauri repertus, lumbric. terreſt. ad* ʒ.j. cum *ſucco cichorij*, aut *melicrato* exhibiti.

Quâ vi lumbrici icterum tollant.

Aëtius coctos & cum myrrha tritos fabæ magnitudine exhibet, ex paſſo aut vino mulſo, & ita poſtero die per vrinam icterum profligari ſcribit. Et plerique à proprietate occulta lumbricos hoc præſtare putant: Verùm inſignis vis aperiendi, quæ iis ineſt, ad icterum tollendum ſufficere videtur. Quidam pro ſummo remedio *aſphodeli aſparagum* ictero laborantibus præbent, teſte Galeno 2. *de aliment. facult. cap.* 6.

Chymica.

E Chymicis medicamentis vtilia ſunt: *Tartarum vitriolatum, cremor tartari vino chalybeato dilutus, ſpiritus ſalis.*

Pueris conuenit præcipuè *decoctum fragariæ cum paſſulis.* Efficacius eſt, ſi *marrubij* M.ß. addatur. Conradus Geſnerus ad icterum contumacem commendat *radices vrticæ.*

℞. *Earum* ℔.j. *croci* ʒ.ß. Contundit diligenter in mortario, & cum *vino albo* ſuccum extrahit, cuius ℥.iv. diebus 4. vel 5. continuis exhibuit, ægro in lecto decumbente, ſtragulis cooperto, vt ſudet.

Aperientium vtilitas.

Præſtántque aperientia & hoc commodi, quòd pleraque ſimul vrinam mouent, materiámque ad vias vrinæ deducunt.

Purgantia.

Purgantia fiant ex *manna, rhabarb. ſcammon. electuar. diacatholic. de ſucco roſarum, de pſyllio, hiera picra*, niſi febris adſit, *pilul. de rhabarb. aggregatiu.* Vtilia ſunt & *vomitoria*, quibus & corpus euacuatur, & materia commouetur, & ab hypochondriis reuellitur. Exempli gratiâ.

℞. *Rhabarb. elect.* Scrup. iv. *cinnamom.* ℈.j. Infund. in ſ. q. *aqu. cuſcut.* & *gramin.* Colaturæ expreſſ. ℞. ℥. iv. Adde *marrub.* ℥.j. vel *elect. de ſucco roſar.* ʒ.ij. *de pſyllio* ʒ. j. *ſyr. byzant. ſimpl.* ℥.ß.

Hinc ℞. *Rad. aperient.* ʒ.iij. *cichor.* ℥. ß. *ſem. melon. excortic.* ʒ. iij. *cicer. rubr.* ℥. ß. *cuſcut. agrimon.* an. M.j. *marrub. albi*, M. ß. *paſſul.* ʒ. vj. *baccar. iuniper.* num. xx. Coquantur in *aq. ſimpl.* Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *ſyr. byzant. ſimpl.* ℥.iv. Miſce pro 3. doſibus.

Vel ℞. *Sem. aquileg.* ʒ. j. ß. *croci* ℈. ß. F. Puluis, detur in vino.

Vel ℞. *Sem. aquileg.* ʒ.ß. *pulu. lumbr. terreſtr.* ℈.j. *croci* ℈.ß. F. Puluis.

Atque iſta medicamenta per interualla continuentur, ſi malum ſit contumacius, progrediendo ſemper à lenioribus ad fortiora; cuius generis multa recenſet Galenus 9. *de compoſ. medic. ſec. loca, cap.* 1. & *in Euporiſt. cap.* 16.

Capiuaccius commendat infuſionem limaturæ chalybis in vino factæ.

Poſſunt & purgantia atque aperientia miſceri.

℞. *Marrubij, cuſcutæ, capill. vener.* ana M. j. *cicer. rubr.* ℥. ij. *rad. petroſelin. fragar.* ana ℥.ß. *aſari* ʒ.ij. *paſſular.* ℥.ij. Coq. *in aqua ſimpl.* In colatura infunde *fol. ſenæ elect.* ℥. ij. *agarici albi*, Vnc. ß. *rhabarb.* Drach. iij. *ſem. aniſi, fœniculi, geniſtæ*, ana Drach. ij. In colatura diſſolue *manna* Vnc. j. ß. F. Potus pro aliquot doſibus, vel addatur *ſacchari* q. ſ. F. Syrupus.

Diæta.

Diæta.

Victus in hac icteri ſpecie ſit attenuans. Vtiles ſunt in cibo amygdalæ amaræ, quas Galenus ieiunis præbet. Potus ſit vinum dilutum aquâ gramin. aſparagi, aut petroſelini.

Vel ℞. *Cicer. rub.* ℔.j. ß. *rad. aſparag.* M.j. *aq.* ℔. ix. Coqu. ad tertiæ partis conſumtionem pro potu, qui ſi febris abſit, detur mixtus cum vino.

De Ictero ab hepatis caliditate ſine febri.

Icterus ab hepatis caliditate ſine febri.

Nonnunquam ſine obſtructione veſicæ fellis, ob ſolam bilis copiam, icterus accidit, etiam ſine febri, vbi ob ſanguificationis vitium plus bilis in hepate generatur, quàm vt naturaliter per conſuetas vias excerni poſſit, cùm ob hepatis intemperiem, tùm ob errores in diæta, vt nimium calidiorum ciborum, & præſertim eorum, qui in bilem facilè corrumpuntur, vſum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hic icterus ex eo, quòd non ſolùm vrinæ, ſed & feces alui croceo colore tinctæ ſunt, febriſque adeſt, pedes & manus calent, & alia calidæ intemperiei hepatis ſigna adſunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Minus periculoſus eſt hic icterus, quàm qui cum inflammatione & febri coniunctus eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Bilis quæ abundat, & non ſufficienter euacuatur, per conſuetam viam euacuanda, & ad inteſtina eſt reuocanda. Si tamen aliqua ſanguinis copia adſit, venæſectione ea prius tollenda. Et ne ab hepate calido plus bilis generetur, eius intemperies alteranda, ipſúmque roborandum. In alterantibus autem hoc obſeruandum, vt non adſtringentia adhibeantur. Cùm enim probabile

bile ſit, in anguſtiis & exilibus venis remanere aliquid bilis, ſi per fortiter adſtringentia ibi impingatur, & non per aperientia abſtergatur, facilè ibi hærens obſtructiones, vel inflammationem excitare poteſt. Conueniunt igitur præcipuè cichoracea & intybacea, quæ ex ſuperioribus patent, & calidæ intemperiei hepatis debentur.

De Ictero in febribus acutis critico.

Icterus in febribus acutis criticus.

Sæpe etiam accidit, vt natura in febribus bilioſis acutis, ſæpe etiam malignis, poſt concoctionem bilioſum humorem ad ambitum corporis protrudat, vnde color cutis croceus appareat.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Id quod cognoſcitur ex eo, quòd febris acuta adeſt, & ſigna coctionis præceſſerunt, & in die critico id accidit ſine hypochondrij duritie. Ac tum vrina & feces alui naturalem colorem obtinent. Bilioſus enim humor ad ambitum corporis à natura protruſus eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Icterus hic nihil periculi portendit, ſed potiùs morbum ſoluit, cùm fiat naturâ vitioſos humores à viſceribus & partibus interioribus ad externas & ignobiliores expellente.

Indicationes.

Indicationes.

Ideóque hìc medicamentis vix aliquid agendum, cùm ſecundum Hippocratem 1. *aphor.* 20. τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως, ἐᾶν deceat. Aut ſi opus ſit, promouenda expulſio frictionibus, ſudoriferis, & aſpectu rerum citrinarum. Febre verò ſolutâ, nullo alio auxilio opus eſt, quàm quod reliquos humores in cute diſcutiat, niſi ſponte euaneſcant, de quo poſtea dicetur.

De Ictero in febribus ſymptomatico.

Icterus in febribus ſymptomaticis.

Aliquando verò natura ante coctionem materiæ, vel copiâ, vel acrimoniâ, aut magnitudine ſtimulata, talem expulſionem tentat.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur talis Icterus ſymptomaticus, quòd in febre quidem acuta accidit, ſed antequam ſigna coctionis appareant, & die non critico, & feces alui ac vrina naturalem colorem non planè recuperârunt. Neque enim natura ſatis feliciter talem expulſionem tentat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. An icterus ante ſeptimum diem in febribus acutis malus?

De ictero hoc eſt Aphoriſmus Hippocratis 62. *ſect.* 4. *Quibus per febres Icterus ſuperuenit ante 7. diem, malum.* Controuertitur tamen à Medicis, An icterus ante 7. diem in febribus acutis ſemper malus ſit? De quo ſciendum, Hippocratis aphoriſmum, ſi rectè accipiatur, quidem verum eſſe. Etſi enim talis Icterus non ſemper lethalis ſit, (quod nec Hippocrates dicit) tamen ſuo modo ſemper malus & periculoſus eſt. Nam quia ante ſeptimum diem accidit ſymptomatica illa expulſio, quæ quamuis, vt alibi dictum, interdum ad ſalutem ægri tendat, tamen per ſe tam bona non eſt, quàm quæ ſeptimo die, vel alio critico contingit, cùm fiat non ſimpliciter à robore naturæ, ſed à natura ab humoribus vitioſis incitata, & coctione nondum abſolutâ. Non tamen criſis ita ſtrictè ad 7. diem adſtringenda, nec criſes tam dierum numero, quàm coctione æſtimandæ. Itaque ſi maturè coctionis ſigna appareant, licèt ante 7. diem icterus accidat, pro critico, & proinde bono habendus eſt. Hippocratéſque hoc aphoriſmo ſaltem critici icteri exemplum proponere voluit, & quidem ſub die 7. quòd is inter omnes criticos principatum obtineat. Contrà ſi poſt ſeptimum accidit icterus, ac nulla coctionis ſigna præceſſerint, icterus non bonus eſt, quod etiam docet Galenus 3. *epid. comm.* 1. *aph.* 5. dum ait; Ante coctionem materiæ nullum abſceſſum, nedum auriginoſum, vtilem eſſe; ſiquidem ſignificat impediri bilem, quo minùs ex viſcere expurgetur & euacuetur per ventrem, vel propter obſtructionem, vel propter inflammationem. Si tamen ea, quæ euacuari debent, euacuentur, & vires ferant, euacuatíſque humoribus, vel planè tollatur morbus, vel imminuatur, etſi ſymptomaticus ſit icterus, ſuo modo pro bono habendus. Sicut nec icterus, qui die critico accidit, ſemper bonus eſt. Atque ipſe Hippocrates *aphoriſmo allegato*, excipit icterum cum hypochondrij duritie. Et 6. *aphor.* 42. ſcribit: *Ictero laborantibus hepar durum fieri, malum.* Ideò in ictero, qui in febribus accidit, ſemper videndum, an criticus ſit, morbúmque tollat, vel leniat; aut ſi ſymptomaticus ſit, an critici bonitatem æmuletur. Hippocrates tales icteros, qui in febribus ſymptomaticè accidunt, rigore diſcernit, 4. *de rat. vict. in acut. aph.* 81. *In febre*, inquit, *bilioſa, icterus cum rigore ante 7. diem eueniens, morbum ſoluit; Si verò abſque rigore intempeſtiuè ſuperueniat, peſtiferum eſt.* Soluit enim talis icterus morbum, euacuatione & depulſione materiæ febrilis ſufficiente è viſceribus & venis ad cutem, quod rigor indicat. Sin abſque rigore fiat, à debilitate naturæ, vel ab inflammatione hepatis icterum extitiſſe, ſuſpicandum eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Icterus hic nullam peculiarem curationem requirit, ſed cura ad febrim dirigenda, quâ ablata & ipſe tollitur. Ad hepar tamen, quod bilem generat, inprimis reſpiciendum, biliſque ſuo tempore, niſi ſymptomatica euacuatio, quæ criſis naturam æmuletur, accedat, per conuenientes vias euacuanda, & per aluum, & per vrinas.

De Ictero ab inflammatione hepatis.

Icterus ab inflammatione hepatis.

Si Icterus ab inflammatione hepatis proueniat, & cauſſæ & ſigna inflammati hepatis adſunt, & curatio tota ad inflammationem dirigenda, quâ ſublatâ, & bilis nimiâ generatione prohibitâ, poſtea facilè icterus ceſſat.

De Ictero à morſu venenatorum animalium, & venenis.

Icterus à morſu venenato & venenatis.

Tandem quandoque Icterus à morſu venenatorum animalium, vel veneno hauſto, quod habet vim ſanguinem in humorem flauum corrumpendi, prouenit. Ita Galenus 5. *de loc. affect. cap.* 7. refert, cuidam ſeruorum Imperialium, cùm à vipera eſſet morſus, vniuerſum corporis colorem ita mutatum fuiſſe, vt porri colorem referret. Et Marcellus Donatus *de hiſtor. medic. mirab. cap.* 9. ex Auenzoare refert, Azym filium Haly ex potu rei venenatæ ictericum euaſiſſe, vt corporis color eſſet ſicut cortex citri, ſimúlque appetitum planè amiſiſſe.

Quomodo venena icterum inducant?

De modo autem, quo venena icterum inducunt, Autores diſcrepant. Galenus *loco allegato*, à veneno ſanguinem corrumpi ſtatuit, & in bilem ſeu flauum humorem talem verti. Alij putant, malam qualitatem hepati imprimi, ita vt plurimam bilem generet, quæ poſtea per vniuerſum corpus diſpergatur, & icterum excitet. Marcellus Donatus *loco allegato*, non omnes à morſu animalium venenatorum, aut hauſto veneno ictericos fieri ſtatuit, ſed eos ſolùm, qui plurimâ bile abundant. Inſurgere enim facultatem expultricem ad veneni expulſionem, & ita ſimul bilem, quæ in corpore redundat, expelli, cuius colore ſuperficies corporis tingatur.

Verum conſentanea magis vero eſt ſententia Galeni. Eſt enim proprium venenorum humores corrumpere, & minima portio veneni corpori communicata inſtar fermenti totam maſſam ſanguinis penetrat, eámque corrumpit, quâ corruptâ, nunc hic, nunc alius color inducitur, pro natura veneni. Neque neceſſarium eſt, vt priùs bilis ſemper abundet, quæ ſtimulatâ expultrice moueatur. Neque etiam credibile, malam qualitatem illam ſolùm hepati imprimi, vt multa bilis inde generetur, cùm mutatio illa in toto corpore ſubitò fiat, & humor ille flauus, vel viridis non propriè bilis ſit, ſed venenoſus & malignus. Non tamen negamus, pro diſpoſitione ſanguinis & humorum in corpore, corruptionem aliquo modo variari. Neque etiam, quod quibuſdam videtur, humores flaueſcentes, virideſcentes aut nigricantes, qui icteri huius cauſſæ ſunt, ſolùm ex bile excrementitia naturali corrupta, verùm etiam ex aliis humoribus corruptis ortum habent. Imò credibile eſt, iſtum humorem, qui à veneno prouenit, non bilem eſſe, ſed ex humorum cùm bonorum, tum excrementitiorum corruptione ortum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Inquirendum ergo initio, ſi æger ſubitò toto corpore, colore ſeu flauo, ſeu vireſcente, ſeu nigro (omnes enim hi colores pro venenorum varietate à venenatis cauſſis prouenire poſſunt) tingatur, an à venenato aliquo animali, quod vim habeat ſanguinem in talem humorem mutandi, morſus ſit, aut venenum aliquod ſimilem vim habens ſumſerit, id quod vel æger, vel adſtantes manifeſtabunt. Et ſi omnino id lateat, tamen venenum aliis ſignis, vt ſubitâ virium deiectione, lipothymiâ, ſyncope, & aliis, quæ venena prodere ſolent, ſignis ſeſe manifeſtabit.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Periculoſus eſt hic Icterus, ob cauſſæ, à qua inductus eſt, potentiam & malignitatem; cùm omnes affectus à venenis inducti periculoſi ſint. Et quo venenum nocentius eſt, à quo prouenit, eò periculoſior Icterus.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Venenum mox è corpore expellendum & extrahendum, eíque per alexipharmaca reſiſtendum. Itaque ſi æger venenum hauſerit, illúdque adhuc in primis viis hæreat, vomitu quamprimum reiiciendum. Deinde alexipharmaca exhibenda; & quidem ſi venenum cognitum habeatur, veneni naturæ ſpeciatim oppoſitum alexipharmacum exhibendum: ſi verò incognitum ſit, commune aliquod, vt venenum vincatur & expellatur, vt *theriaca, Mithridatium, bezoar, & ſimilia.* Si tamen aliqua manifeſta intemperies calida ſimul à veneno inducta ſit, eſt illi occurrendum, *ſucco citri, pomor. acetoſorum, granatorum, ſucco & aqua endiuiæ, acetoſæ, portulacæ, & mucilag. ſem. pſyllij.* Si autem foris immiſſum ſit per ictum vel morſum animalis venenati, extrà ad partem affectam adhibitis remediis extrahendum, ſimúlque alexipharmaca exhibenda, & curatio omnino, qualis eiuſmodi virulentis vulneribus debetur, inſtituenda. Ita cùm Galenus *loco allegato*. ſeruo Imperiali theriacam exhibuiſſet: quamcelerrimè color ſec. naturam ei reſtitutus eſt. Auenzoar filio Haly bezoar exhibuit cum aqua cucurbitæ. Bezoar quidem ad expellendum venenum, aquam verò cucurbitæ ad reprimendam caliditatem præter naturam adiunctam, ad quam Rhaſes aquam granatorum, Alzaharauius & Haly Abbas *poma acida*, & *mucilag. pſyllij*, & *trochiſcos de camphora* exhibent.

De Ictero nigro.

Actum ſuprà de eo, *part.* 4. *cap.* 11.

LIBRI

LIBRI TERTII
PARS VII.
DE RENVM ET VRETERVM præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

VT chylus & inde elaboratus ſanguis per anguſtiſſimos venarum meatus in hepate penetrare poſſit, natura vehiculum, ὄχημα τροφῆς, vt appellat Hippocrates, addidit aquoſum ſerum. Illud cùm alendo corpori ineptum ſit, vt vbi ſuo officio functum eſt, corpore euacuetur, Natura renes conſtituit, à quibus attrahitur, & hinc per vreteres ad veſicam amandatur, & è co po e per vrinarium meatum tandem euacuatur. Ordo ergo tractationis poſtulat, vt de renum, vreterum & veſicæ vrinariæ affectibus præter naturam iam dicamus. Ideóque in hac parte agemus de renum morbis, intemperie putà, numero mutato, vaſorum in renibus anguſtia & contra apertione, de renum calculo, vermibus, & aliis in iis genitis, de renum inflammatione aliiſque tumoribus, tabe, vulneribus, & vlceribus; de vreterum morbis, ſymptomatibus item, quæ iis accidunt, renum putà imbecillitate, & vrinæ ſecretione in iis læsâ, de diabete, & dolore nephritico.

SECTIO PRIMA.
De Renum, & Vreterum Morbis.

CAPVT I.

Paradoxum de renum vſu.

QVAMOBREM interdum à veterum opinionibus diſcedendum ſit, præclarè explicat Ariſtoteles *lib. 1. Ethic. cap. 4.* vbi Platonicam reiecturus ſententiam: *Præſtat*, inquit, *atque adeò oportet etiam ita nos veritati addictos eſſe, vt præ illâ vel noſtra ipſorummet decreta euertere non dubitemus.* Atque mox addit: Ἀμφοῖν γὰρ ὄντοιν φίλοιν, ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. *Cum vtraque cara ſunt, tum pium eſt, antiquiorem habere veritatem.* Ideóque veritatis inueſtigatio ſemper culpâ caruit. Immò, vt Galen. *lib. de Vſ. Reſpirat. cap. 1.* habet: πολυπραγμονητέον τε καὶ ζητητέον τὸ ἀληθές. εἰ γὰρ καὶ μὴ τύχοιμεν αὐτοῦ φανερῶς, ἀλλ' ἐγγυτέρω γοῦν, ἢ νῦν ἐσμὲν, ἀφιξόμεθα. *Audendum eſt, & veritas indaganda, quam etſi non ſemper aſſequamur, omnino tamen propius, quàm nunc ſumus, perueniamus.* Vnde minimè nobis vitio verti poterit, ſi Renum morbos explicaturi, aliquid præter vulgatam Medicorum doctrinam, & quidem ſaltem Paradoxi loco propoſuerimus. Neque enim animus eſt, antiquis temerè obloqui, ſed veritatem eruere, inquirendo: Num ei, quam ſacræ literæ de Vſu Renum, ſententiam ſuggerere videntur, conſentanea inueniri in Medicina poſſit.

Renum vſus ſecundum pleroſque.

Phyſici ac Medici plerique in ea hodie ſunt ſententia, Renum nullum alium & in homine, & in aliis animalibus vſum eſſe, quàm vt peculiari vi ſeroſum humorem à maſſa ſanguinea per vaſa emulgentia attrahant, atque ita ſanguinem à ſero purgent.

Secundum ſacras literas.

Verùm, ſi ea quæ paſſim in ſacris literis exiſtant, perpendamus, alius prætereà vſus renibus omnino aſſignandus videtur. *Pſal. 7. v. 11. Pſ. 26. v. 2. Ier. c. 11. v. 20. c. 17. v. 10. c. 20. v. 12. Apoc. c. 2. v. 20.* Deus corda & renes ſcrutari dicitur. In quibus locis per Renes prauas concupiſcentias & cupidinem rei Venereæ intelligi, non pauci Theologi cenſent. Ita enim Nicol. de Lyr. loca *Ier. c. 17.* & *Apoc. c. 2. Quia ego ſum ſcrutans renes & corda*, explicat: Examinans & puniens concupiſcentias & malas cogitationes. *Et* ad locum *Nahum, c. 2. v. 10. Et dolor ſeu defectio in cunctis renibus*, Gloſſa habet: & deficiunt omnes voluptates carnis. Et ad locum *Ier. c. 22. v. 2. Et longè abes à renibus eorum*, addit: quoniam erant adulteri. Et ad *Pſ. 16. v. 7. Vt etiam renes mei me noctu caſtigent*, annotat Sebaſt. Caſtalio: Vt meæ nocturnæ coërceantur libidines. Et ad *Leuit. c. 3.* vbi Deus mandat, vt renes ac omnis pinguedo ipſi offeratur, & ne ſacerdotes iſta comedant, interpretes annotant: Sacerdotes ita curare debere ſuum corpus, ne laſciuiant, quaſi renes occultâ vi pruritum amoris excitent. Et ad vocem *Renes* ſcribit ex Rabbi Dauid, Santes Pagninus, *in Lexico Hebræo*, eos apud Hebræos nominari כְּלָיוֹת à כָּלָה, quod eſt deſirare, quòd ibidem ſit deſiderium coitûs. Et Flacius *in Claue Scripturæ*, Renes tum vrinæ expurgandæ, tum etiam genitali ſemini ac generationi ſeruire affirmat. Vnde vt idem Flacius *eod. loco*, annotat, Scriptura lumbis generationem tribuit, vt *1. Reg. c. 8. v. 19.* & ad *Hebr. c. 7. v. 5. & 10.* videre eſt. Et vetus verſio aliquoties pro lumbis Renum vocem vſurpat.

Neque ſolùm Hebræorum iſta fuit ſententia: Sed & Varro, vt Iſidorus *lib. 11. Orig.* habet; Renes dictos putauit, quòd riui ab his obſcœni humoris naſcantur: & lumbos, ob libidinis laſciuiam.

An Renes præter ſeri expurgationem, alium adhuc vſum habeant?

Quæ omnia cùm occaſionem nobis præbeant de Vſu Renum diligentiùs cogitandi, operæ pretium eſſe putamus, renum naturam penitius intueri, & de illo inprimis diſquirere: Num præter ſeri expurgationem, alium adhuc vſum habeant, ſanguinis nimirum ad ſemen generandum præparationem?

Renes habent peculiare parenchyma.

Et primò quidem, cum Renes peculiare, vt reliqua viſcera, parenchyma, & quidem, vt rectè Galenus ſentit, non multùm à cordis ſubſtantia differens, habeant; reliquorúmque viſcerum carnibus concoquendi peculiaris vis, & quidem ſingulis propria tribuitur: cauſſa non eſt, cur ea Renum parenchymati deneganda ſit.

Neque videmus, quomodo Galeni ratio concludat, *6. de decret. Hippocratis & Plat. cap. 8.* hepati vim ſanguificandi & cordi ſanguinem arterioſum generandi tribuentis, eâ de cauſſa, quod hepar peculiare parenchyma habeat, peculiare itidem cor, & hepatis quidem parenchyma colore ſanguini venoſo, cordis verò ſanguini arterioſo reſpondeat: niſi etiam peculiaris vis ſanguinem ſuo modo elaborandi, Renum parenchymati tribuatur.

Vena emulgens plus ſanguinis ad renes vehit, quàm pro ſui nutritione indigeant.

Deinde cùm vena emulgens tam magna, & omnium à caua prodeuntium ampliſſima ſit, multum etiam ſanguinis ad renes vehit, & quanto pro ſui nutritione Renes non indigent. Reliquum ergo cum ſanguine arterioſo miſtum, & ſero defecatum vt in alium vſum cedat, neceſſe eſt.

Renes ad expurgandum humorem ſeroſum tam amplâ arteriâ non opus habuiſſent.

Tertiò, Arteriâ tam amplâ, ſi tantùm ſeroſum humorem expurgarent renes, opus non fuiſſet: ſed id potiùs officium habent arteriæ, vt ſanguis arterioſus ſanguini venoſo confuſus & miſtus, atque à ſero maximè repurgatus, in renibus aliquo modo mutetur atque elaboretur, quem venæ & arteriæ ſpermaticæ, quæ ſtatim ſub renibus & ad renes ſanguinem hauriunt, ad ſeminis generationem in teſtes deferant.

Arteriæ emulgentes cur factæ? Cur ſerum in arteriis contineatur?

Nam quod vulgò docetur, arterias emulgentes, vt arterioſum expurgent ſanguinem, ſerúmque in arteriis copioſiſſimum in renes effundant, factas eſſe, difficultate non caret. Qui enim ex Gal. *5. de Vſ. part. c. 5.* ideò ſerum in arteriis contineri probare conantur, quòd arteriæ renibus datæ ſunt, ij principium petunt, & incertum per æquè incertum probant. Nam ſi venæ emulgentes datæ ſunt, vt ſanguinem à ſeroſo humore purgent; atque ex venâ cauâ optima ſanguinis portio ad dextrum cordis ventriculum fertur, & ex ea demùm in ſiniſtro cordis ventriculo ſanguis arterioſus elaboratur: vnde in arteria magna, quæ ex ſiniſtro ventriculo Cordis, non ita longo à renibus interuallo exoritur, copioſiſſimum illud ſerum ortum habet?

Cur arteriæ renibus immittantur?

Et proinde Galeno *loco allegato*, quærenti; ſi non ſanguinis in ipſis contenti à ſero purgandi gratiâ renibus arteriæ immittantur, quænam alia cauſſa fuerit, cur ea magnitudine Natura eas effecerit, ad cauitatemque renum diuiſas ipſas, haud ſecus ac venas, produxerit? Reſponderi poteſt, factas eſſe, vt ſanguinem arterioſum ad renes ferant, qui in eorum ſubſtantia cum ſanguine venoſo miſtus & alteratus, ſemini generando materiam præbeat.

Rurſus quî fit, quòd ſapor ac odor ille, qui quidem in animalibus plurimis non caſtratis per vniuerſum corpus diffunditur, maximè tamen in renibus percipiatur, & præcipuè in adultis; in nouellorum autem ac teneriorum quadrupedum Renibus, cùm nondum fœminas ineunt, non ita percipiatur.

Oribaſius quoque *lib. 6. Collect. cap. 38.* ex ſuppreſſione ac retentione ſeminis, renes malè affectos fuiſſe deprehendit.

Inſuper in Gonorrhœa medicamenta lumbis ad ſemen imminuendum atque alterandum applicantur, vt ex Aretæo *lib. 2. morb. Chronic. cap. 7.* Trallian. *lib. 9. cap. 9.* & aliis paſſim videre eſt.

Inter ſigna etiam renum calidorum, Medici recenſent propenſionem ad libidinem, ſomnia libidinoſa & nocturnas pollutiones; contrà frigidorum, ad venerea ſegnitiem. Et ſeminis qualitates Practici paſſim ex renum conſtitutione deducunt, atque ſi illud calidius, ac acrius ſit, etiam ex renum calore fieri docent.

Tandem vaſorum, præparantium dictorum, origo idem perſuadere videtur. Etenim ſi ſimpliciter ſaltem ſanguinem è vena caua & arteria aorta ad teſticulos deferre deberent, poſſent deduci è propiore loco, non verò per tam longas ambages, partim ex ipſis emulgentibus, partim prope emulgentes originem ſortiri, quod indicio eſt, vaſa iſta non ſimpliciter ex vena caua & arteria, ſed in ipſis renibus elaboratum aliquid accipere, & ad teſticulos deferre.

Atque hæ potiſſimùm rationes ſunt, quibus quis adduci poſſe videtur, vt de vulgata ſententia de Vſu Renum dubitet. Ἔστι δὲ, vt habet Ariſtoteles *Metaphyſ. 3. c. 1.* τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. *Eſt operæ pretium aliquid facultatis & cognitionis habere volentibus bene dubitare.*

CAPUT II.

De Renum Intemperie: & primò de calida & ſicca.

Cauſſæ.

Renum Intemperies calida & ſicca. Cauſſæ.

INter morbos autem Renum ſunt primò intemperies, & quidem frequentiſſima calida & ſicca, quæ contrahitur à cauſſis calefacientibus. E talibus cauſſis internæ ſunt, vicinarum partium, inprimis hepatis, & venæ atque arteriæ magnæ præter naturam caliditas, materia calida & ſicca, ſiue in renibus ſenſim cumulata, ſiue aliunde, præſertim ab hepate & vena caua, atque arteriis affluens; quam eo faciliùs admittunt renes, cùm ob cauſſam aliquam facti ſunt imbecilliores; & ſi præterea doleant & inualeſcunt, faciliùs humores à vicinis partibus attrahunt.

Externæ cauſſæ ſunt alimenta, potus & medicamenta calida & ſicca, quæ reliquas partes calefaciendi vim habent; inprimis tamen, quæ vim diureticam obtinent: decubitus ſupinus ſuprà lectum & ſtratum calidum, præcipuè plumeum, & veſtimenta circa renes calida; balnei calidi frequens vſus, præcipuè verò motus violentior & magnus ſpinæ, ac vicinorum muſculorum, qualis fit in equitatione; vſus etiam & geſtatio longa armaturæ & thoracis ferrei.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem Renum calida intemperies ex cauſſis calefacientibus, cùm internis, tum externis, quæ modò enumeratæ ſunt, ſi præceſſerint; ex caloris ſenſu circa Renes, ex vrina, quæ excernitur copioſa, tenuis, ſæpe calida & acris, cui pinguedinis aliquid ſupernatat, ſæpe, etiam arenulæ & rubrum ſabulum in vrinis apparet. Adeſt propenſio ad libidinem, atque accidunt nocturnæ pollutiones, & inſomnia libidinoſa; corpus extenuatur. Nocent calefacientia, iuuant refrigerantia.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Si intemperies iſta non ſit magna, nec inueterata, non adeò difficulter curatur. Si verò magna ſit, & diu durauerit, ac ſiccitas caliditati coniuncta ſit, difficulter curatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Hepar Refrigerantia.

Calida Intemperies indicat refrigerantia, ſicca, humectantia. Refrigerant autem renes, *violæ, roſæ, cichorium, endiuia, lactuca, portulaca, ſemperuiuum, nymphæa, ſuccus citri, limonum, granatorum, fraga, fructus rubi Idæi, hordeum, melones, cucumeres, ſemina 4. frigida maiora, ſcariola, ſerum lactis, acetum, acidulæ.*

E quibus varia parantur medicamenta cùm interna, tum externa.

Interna.

Interna.

Conſeruæ, ſyrupi, aquæ, emulſiones ex ſuprà dictis plantis.

Vt ℞. *Aq. fragor. ſine vino, violar.* an. ℥. iij. *ſyrupi violar. acetoſit. citri*, an. ℥. j. *ſpiritus vitrioli* g̃. iiij. Miſce.

Vel ℞. *Sem. 4. frig. maior.* an. ʒ. j. ß. *aq. hordei, ſ. fragor. ſine vino*, an. ℥. iiij. F. emulſio. Adde *iulebi roſar. violar.* an. ℥. j. Miſce.

Externa.

Externa.

Epithemata ex aquis & ſuccis lactucæ, portulacæ, nymphææ, ſemperuiui.

Oleum, roſar. violar. nymphææ.

Vnguentum, roſaceum, refrigerans Galeni.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyll.* ℥. ß. *ol. violar. vngu. refrig. Galeni*, an. ʒ. vj. *ſacch.* ♄ *ni* ʒ. j. *ceræ* parum. F. Linimentum.

Cerotum Santalinum.

Folia vitis, lactucæ, nymphææ, ſalicis, linteis ſtratis ſuppoſita.

Lamina plumbea dorſo è regione renum alligata; inprimis verò aquæ dulcis balneum diu continuatum.

Plura de *Inflammatione Renum* proponentur.

Diæta.

Diæta.

In cibis conuenientiſſima eſt ptiſana hordeacea, ſemina 4. frigida, maiora, lactuca, endiuia, cichorium, fraga. Cibi condiantur ſucco citri, granatorum, ribes.

Potus ſit aqua hordei, vel tenuior cereuiſia.

Si adſit ſimul bilis, purgetur ea caſſiâ, diapruno ſimplici, electuario de pſyllio, de ſucco roſarum.

De Intemperie Renum frigida.

Cauſſæ.

Renum Intemperies, frigida. Cauſſæ.

Refrigerant Renes vicinarum partium, vt inteſtinorum, hepatis, lienis refrigeratio; humorum frigidorum præſentia; Cibi, potus, medicamenta frigida; Aër, venti, imbres, niues, ſi dorſo occurrant; balnea frigida, & renum denudatio.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur Intemperies Renum frigida è cauſſis refrigerantibus, quæ præceſſerunt; vrina redditur pauca & tenuis, ac cruda. Appetitus veneris minuitur. Iuuant calida, nocent frigida. Si pituita ſimul adſit, vrinæ ſunt turbidæ & craſſæ, in quibus filamenta quaſi alba ſubſident.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Si Intemperies Renum ſit tanta vt actio inde debilitetur, atque ſeri ſecretio impediatur, periculo non vacat. Ex ſeroſo enim humore in renibus retento ſanguis corrumpitur, & homo ad cachexiam & hydropem diſponitur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Intemperies frigida calefacientia indicat, vt in aliis partibus.

Calefaciunt verò Renes: Radices *fœniculi, bruſci, aſparagi, petroſelini, pimpinellæ, eryngij, ſatyrij.*

Renes calefacientia.

Folia *betonicæ, agrimoniæ, calaminthæ, menthæ, ſaluiæ, roriſmarini.* Flores *lauendulæ, betonicæ*, Semina *erucæ, naſturtij, petroſelini, fœniculi*: *baccæ iuniperi, amygdalæ amaræ, nuclei perſicorum, cicer. aromata*; atque ex his parata varia medicamenta.

Extrà inungitur renum regio *oleo nardino, coſtino, irino, menthæ*, quibus *ſpicæ nardi, caryophylli, macis* addi poſſunt: *Vnguento Martiato.*

Diæta.

Diæta.

Victus ratio medicamentis reſpondeat. Quapropter *betonica, ſaluia, roremarino, fœniculo, aromatibus* cibi & potus condiantur. Si ſimul adſit pituita, purgetur *agarico*, vel *caſſiâ cum terebinthina, benedicta laxatiua, elect. Indo.*

Intemperies humida Renum, quæ actiones lædat, rarò datur.

CAPUT III.

De Numero Renum mutato, & aliis quibuſdam eorum morbis.

Renum numerus mutatus.

RENes homo, vt & alia animalia, ſecundum naturam duos habet. Interdum tamen vnus defecit, vt habet Ariſtoteles 4. *de hiſtor. animal. c.* 4. Fernelius *lib.* 4. *de part. morbis & ſympt. c.* 7. Andernacus *lib.* 1. *Inſtitut. Anat.* Veſalius *de corp. hum. fabr. lib.* 5. *c.* 10. Euſtachius *c.* 10. *lib. de conſtit. Renum*, Columbus *lib.* 15. *Anatom.*

Contrà renes tres vidit Euſtachius *c.* 10. *lib. de Renum ſtructura*: Quatuor Gemma *lib.* 2. *Artis cyclognomicæ, & lib.* 1. *coſmocritic. c.* 6.

Renum color mutatus. Subſtantia.

Mutatur & aliis modis ſæpe Renum conſtitutio, ſcribitque Euſtachius *alleg. libello*, ſe Renes interdum ſubnigros, ſubalbidos, ſubſtantiâ modò fragili, & quaſi putri, modò denſa, dura & arida inueniſſe, ſuperficiem verrucoſam & innumeris tuberculis ſcatentem ſæpius vidiſſe; quin & ſub eorum membrana tantum flatuum collectum, vt videretur à ſubiecta carne prorſus ſeparata, adeóque turgida & diſtenta, vt magni tumoris ſpeciem referret.

Renum alij morbi.

In vaſis quoque emulgentibus ſæpe magna accidit varietas. Ambroſ. Paræus *lib.* 2. *cap.* 25. ſeptem vidit emulgentes venas, totidémque arterias, quatuor à ſiniſtro latere diuerſis locis prodeuntes, quarum vltima ab Iliaca manabat, tres à dextro diuerſis pariter locis. Columbus, vt *lib.* 15. *Anat.* refert, in eodem latere duas, tres quatuórque & plures emulgentes deprehendit. Geminas emulgentes venas & arterias vidit Andreas Laurentius, & alij. Et ſomnino ſæpe in venis emulgentibus & vreteribus magna occurrit differentia: eam tamen à naturali conſtitutione diſcernere promptum eſt.

Verùm talia in viuis rarò agnoſcuntur, neque curari poſſunt. Quapropter ad alios Renum morbos progredimur.

CAPUT IV.

De Vaſorum in Renibus Anguſtia.

Vaſorum in Renibus anguſtia.

CVm per vaſa Renum humores ſeroſi ab emulgentibus attracti ad vreteres tranſmitti debeant, læditur hæc actio, ſi vaſa hæc non ſatis pateant.

Quod fit vel compreſſione, vel obſtructione. Comprimuntur vaſa ab eorum tumoribus, phlegmone, ſcirrho, vt & à nimia ſiccitate, dum ſcilicet ipſa Renum ſubſtantia contrahitur & corrugatur, vnde vaſa comprimuntur.

Frequentiſſimè verò renes obſtruuntur ab humoribus craſſis, viſcidis, interdum à materia purulenta per renes euacuari ſolita, à ſanguinis grumis, calculis, qui interdum renes obſtruunt, vt nullus humor ad vreteres, & hinc ad veſicam deſcendat.

Generantur autem iſti craſſi & viſcidi humores ex ciborum ſimilium frequenti vſu, præſertim in iis qui frigidiorem habent ventriculum, & vitam otioſam ac ſedentariam agunt.

Grumi ſanguinis in ipſis Renibus concreſcunt à ſanguine extra vaſa ſua, vel ex contuſione, vel vlcere aperta, illapſo.

Pus vel in ipſis renibus generatur, ob vlcus & abſceſſum in iis genitum; vel aliunde ad eos confluit, vt ex hepate aut pectore, è quo interdum materia purulenta per renes euacuari ſolet.

Calculi quomodo generentur, *cap. ſeq.* dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Anguſtia vaſorum in renibus, ex vrinæ ſuppreſſione, vel paucitate cognoſcitur, ita tamen vt nullum vitium in veſica vel vreteribus adſit, & obſtructio ſit in vtroque Rene. Nam ſi alteruter ſit ſaluus, is reliqui vices ſupplere poteſt. Vrina retenta tenſionis & grauitatis ſenſus circa lumbos oritur, in vno vel vtroque latere, prout vnus vel vterque Ren obſtructus eſt, hypochondria inflantur, & intumeſcunt, & alia accidunt, quæ infrà *de vrinæ ſuppreſſione* enumerabuntur.

Quando id quod obſtruit, circa caput vreteris eſt, dolor per vreteris longitudinem verſus veſicam ſe extendit. Et ſi aliquid cum vrina emittitur, notas eius quod obſtruit, exhibet.

Cauſſæ

Cauſſæ verò ſuis ſignis diſcernendæ ſunt. Si inflammatio vel tumor aliquis adſit, latere non poteſt, ſed ſuis ſignis ſe prodit.

Obſtructio, & quidem à craſſis, & viſcidis humoribus, cognoſcitur è craſſorum, crudorum & viſcidorum humorum redundantia, neque adeſt dolor, vt in calculo, neque febris, vt in inflammatione, & ſentitur in renibus & lumbis quædam grauitas.

Sanguinis grumum cauſſam eſſe obſtructionis Renum cognoſcitur è præcedente ſanguinis è vaſis renum effuſione, & tum plerumque ſanguinis mictio præceſſit, & præceſſerunt apertionis vaſorum cauſſæ, lapſus, percuſſio, equitatio, & aliæ apertionis vaſorum cauſſæ & ſigna.

Pus cauſſam eſſe, colligitur è ſignis vlceris vel abſceſſus in renibus, hepate vel pulmone; ſoletque tum plerumque puris aliqua pars cum vrina excerni.

Calculi in renibus ſigna *cap. ſequenti* proponentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si ab inflammatione vel alio tumore ſit vaſorum in renibus anguſtia, mali magnitudo ex ipſo tumore æſtimanda. Eo enim ſublato, vaſorum anguſtia ceſſat, durante durat.

2. Obſtructio, quæ fit ab humore craſſo & crudo, vel grumo ſanguinis, vel pure, non ita difficulter curatur.

3. At quæ fit à calculo, plus difficultatis & periculi habet, & plerumque eſt incurabilis. Licèt enim calculus ſemel loco moueatur, vel tollatur: tamen vel iterum in vaſa incidit, & obſtructionem parit, vel manente illa diſpoſitione λιθοποιητικῇ nouus calculus generatur, vt *cap. ſeq.* dicetur.

Curatio.

Curatio. Curatio pro cauſſarum diuerſitate varia eſt. Nam ſi adſit inflammatio, vel alius tumor, curatio inſtruenda eo modo, qui poſt ea *cap. 8. & 9.* dicetur.

Si obſtructio ſit à pituita cruda & craſſa, primò ſtatim ea leni medicamento euacuanda. Vtilia ſunt tum etiam vomitoria, quæ crudos humores euacuant, & à renibus reuellunt, & parantur ex raphano, floribus geniſtæ, foliis & radicib. aſari. Poſtea exhibeantur ea, quæ pituitam incidere, detergere, & vrinam mouere poſſunt. In quem vſum commodiſſimæ ſunt aquæ deſtillatæ è petroſelino, ononide, aſparago, alkekengi, capillis ♀, & ſimilibus, ſyrupus de duab. & quinque radicib. byzantinus ſimplex & compoſitus, de raphano Fernelij, quæ infrà de vrinæ ſuppreſſione, *tart. 8. ſect. 2. c. 2.* proponentur. Vtilis eſt & ſpiritus ſalis & vitrioli in liquore aliquo conuenienti, vel iuſculo galli, in quo radices diureticæ coctæ ſint, exhibitus.

Si à grumo ſanguinis ſit obſtructio, exhibeantur ea, quæ grumos ſanguinis diſſoluere poſſunt, inprimis oxymel ſcilliticum cum decocto vel aquis chærefolij, artemiſiæ, capillorum veneris, radicum aſparagi exhibitum; mumia item, myrrha, coagulum leporis, oculi cancri, & eorum magiſterium. Si à pure craſſiore, pus abſtergentia exhibeantur.

Si à calculo, inſtituatur curatio vt *cap. ſeq.* dicetur.

CAPVT V.

De Apertione vaſorum in Renibus.

Vaſorum in renibus apertio. Contingit interdum vaſa in renibus, venæ ſcilicet & arteriæ, præter naturam aperiuntur. Accidit hoc ab intemperie renum calida & humida, quæ laxat & rarefacit vaſorum tunicas; interdum verò à ſanguine calidiore & tenuiore, humoribus acribus, qui vaſorum orificia aperiunt & erodunt: à motu item magno, quo dorſum & renes incaleſcunt: tandem etiam hoc accidit à calculis, aſperitate ſuâ orificia vaſorum aperientibus, & aliis cauſſis vnitatem renum ſoluentibus, vt lapſu, percuſſione, & ſimilibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur vaſorum in renibus apertio ex vrina, quæ cruenta redditur. Et quidem ſi paruâ ſaltem quantitate ſanguis cum vrina reddatur, vas aliquod ſaltem dilatatum & rarefactum eſt, è quo ſanguis tranſſudat: Si verò maiori copiâ excernatur, vas aliquod magnum ruptum eſſe, manifeſtum eſt.

Quæ autem cauſſa apertionis vaſorum ſit, cognoſcitur ex iis, quæ præceſſerunt, & ex humorum in corpore abundantia.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Quantum verò periculi portendat hoc malum, cauſſæ, à qua pendet vaſorum apertio, magnitudine æſtimandum.

Curatio.

Curatio. Curatur autem apertio vaſorum iis, quæ vel aſtringunt, vel conſolidant, pro cauſſarum ratione. Itaque vtilia ſunt *plantago, burſa paſtoris, conſolida, tormentilla, tragacanthum, bolus Armenus, terra ſigillata, corallium, mumia, lapis hæmathites.*

CAPVT VI.

De Calculo Renum.

Calculus Renum. Etſi in omnibus ferè corporis partibus calculi quandoque generentur, vt alibi dictum, tamen nullibi frequentiùs, quàm in renibus & veſica gignuntur: atque ibi geniti variorum morborum ac ſymptomatum cauſſæ exiſtunt. Corpus quidem iſtud durum quod cùm in renibus, tùm in veſica generatur, propriè calculus nominatur, & cauſſa morbifica eſt, morbúmque in numero aucto, ſecundùm Galenum *lib. de differ. morb. c. 8.* morbum item in via, ſeu anguſtiam, & ſæpe ſolutam vnitatem parit, atque etiam grauiſſimos dolores & vrinæ ſuppreſſionem excitat. Mala tamen hæc omnia quandoque etiam nomine lapidis vel calculi, qui Græcis λίθος eſt, comprehenduntur; & ipſa διάθεσις præter naturam, quam calculus parit, Græcis λιθίασις dicitur. Ideóq; fruſtrà laborant illi, qui anxiè diſputant, an calculus ſit morbus, cauſſa vel ſymptoma, & ad vnum tantùm genus eum referre conantur, cùm plures res, quæ ſingulæ diuerſas definitiones requirunt, hoc nomine comprehendantur, vt modò dictum, & diuerſo reſpectu variè definiri poſſit. In renibus appellatione à parte affecta petita, nominatur Nephritis. Cùm autem renum & veſicæ calculi eodem modo generentur, & multa communia habeant, ea etiam, & præcipuè quà generationem, coniunctim proponemus.

Hoc ergo primum maximè dignum inquiſitione eſt, quomodo cùm in renibus, tùm in veſica generentur calculi, ſeu quæ ſit eorum & materia, & cauſſa efficiens. *Cauſſæ.* Diximus autem de ea re pluribus, *lib. 1. Inſtitut. part. 2. c. 9. & in tract. de conſ. & diſſ. Chymic. cum Galen. c. 11.* atque in ſententia ibi propoſita adhuc perſiſtimus, ipſa rerum experientia perſuaſi, quæ in rebus naturalibus inueſtigandis ſemper maximi momenti habenda eſt. Docent autem rerum naturalium hiſtoriæ, non ſolùm in thermis lapides & tophos canalibus, per quos aquæ labuntur, accreſcere, ſed & fontes & fluuios paſſim reperiri, de quibus verum eſt, quod de Ciconibus Ouidius ſcribit,

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Imò quod magis admirandum, dari ſpiritus eiuſmodi lapidificos, qui obuia quæque in ſaxa & lapides conuertunt. Ita refert Auentinus *hiſtor. Bauaric. lib. 7.* Anno 1348. ex terræ motu plures, quàm 40. ruſticos, item mulgentes cum vaccis extinctos obriguiſſe, & corpora à ſpiritu terreno in ſalarias ſtatuas redacta apud Charinos fuiſſe, quæ quidem ſimulacra ſibi & Cancellario Auſtriaco conſpecta fuerint. Et Philippus Camerarius *in deſcript. Ptolem. augment. centur. 2. cap. 70.* ex Cornelio VVittfidio narrat de aura meridionali certis anni temporibus flante in montanis prouinciæ Chilenſis in America, cuius quidem afflatu integræ equitum turmæ velut in ſtatuas lapideas repentè obriguerint, ſteterintque in via eo aciei ordine, quo ante metamorphoſin adhuc viuæ iter fecerant. Similem huic hiſtoriam refert Ortelius *in deſcript. Ruſſiæ*, de pecudum gregibus & armentis illicò petrefactis. Nimirum ſicut in thermis & aquis quibuſdam, ex materiæ interna diſpoſitione, ſeu ſucco lapideſcente, ſeu forma, cui hoc Scaliger *Exerc. 115.* tribuit, præcipuè vbi ea à reliqua aqua maximam partem ſeparatur, & corpus, cui adhæret, nanciſcitur, lapides generantur: ita & in corpore noſtro, ac præcipuè in renibus & veſica ex ſimili feculenta, terrea & ſalſa materia, vbi ſubiectum idoneum nacta eſt, calculos generari, & materiam illam feculentam ac tartaream interna vi ad coagulationem tendere, & in lapidem concreſcere, vero maximè conſentaneum eſt. De nomine huius materiæ cum nemine litigabimus. Appelletur humor tartareus, terreus, feculentus, ſalſus, pituitoſus, vel nobis etiam Praxagoræ pituita, quam Scaliger *Exercit. 108. ſect. 3.* dum emingeretur, albuminis mollitie emiſſam, vitri duritie & ſplendore, & in lapidem vitreum mutatam vidit, vel vt cui vis libet. Neque enim ſemper materia hæc, ex qua calculi in corpore noſtro generantur, eiuſdem planè naturæ eſt, neque eandem formam externam habet, & vt lapides non omnes ſunt duri, ſed & friabiles; ita omnium non planè vna materia eſt. Hoc modò concedatur, nec pituitam ſimpliciter, nec feculentum, nec terreum, aut ſimile quid ad lapidis productionem ſufficere, cùm talia in multis corporibus reperiantur copioſè, quæ tamen calculo non laborant, & in veſicula fellis calculi generentur non ex pituita, ſed ex ipſa potiùs bile, quod lapidum illorum color & natura demonſtrat, ſed præcipuè vim lapidificam & concreſcendi, in ipſa materia requiri, quod etiam illa ipſa obſeruatio Scaligeri manifeſtè docet; cùm pituita illa vitrea neque calore, neque frigore, neque ſiccitate veſicæ coagulata fuerit, ſed emiſſa & excreta ſponte in vitream duritiem concreuerit. Agnouit hoc proculdubio manifeſtè Platerus, qui pituitam ſolam, adeò terreſtrem illam materiam, vt in lapidem mutetur, conglutinare, aut calorem renum pituitam adeò exſiccare poſſe, vt in lapidem concreſcat, negat, ſed expreſsè ſtatuit, acrem & ſalſum, qui terreſtreitati in ſero & vrina permiſcetur, atque ineſt, ſuccum compingere, & veluti ferruminare illam materiam.

Interim non negamus, præter innatam illam lapideſcendi vim, quæ ipſi ineſt materiæ, alia etiam quædam, ſine quibus concretio illa non fit, vel non facilè requiri. Vnde nonnulli efficientium cauſſarum numerum hic cumulant, & plures generandorum calculorum modos conſtituunt. Verùm cum Philoſophis hic diſtinguendum eſt inter principale agens, quod nomine generis in ſpecie αἴτιον dicitur, & συναίτιον. Αἴτιον enim hic eſt vis lapidifica, à qua principaliter concretio pendet, Συναίτια verò ſunt, vel ſine quibus primarium agens finem ſuum non aſſequitur, vel quæ aliquid ad faciliorem concretio-

nem faciunt, quorum plura eſſe facilè concedimus. Et illi ipſi, qui plures cauſſas concretionis lapidum ponunt, & plures concretionis modos; eóſque quaſi diuerſos, tandem tamen non omnes eſſe eiuſdem generis confiteri neceſſe habent, dum rectè ſtatuunt, aquas illas, in quibus lapides concreſcunt, materiam vliginoſam, limoſam, lentam, cœnoſam, terream, glareoſam, quandoque ſalſam, acidam, aut alio fecum genere infectam ſecum ferre, quæ feces locis potiſſimùm ſiccioribus adhæreſcant, quòd ſiccitas ſine omni calore quandoque ſufficiat ad materiam, quæ præter fluxura erat, retinendam: Potiſſimam verò concretionis cauſſam exiſtere, materiæ, ex qua fit lapis, qualitatem (à Scaligero formam nominari diximus) quæ ſuapte naturâ, vel nullo extrinſecùs accedente calore aut frigore, ad concretionem ipſa ſibi abundè ſufficiat: etſi promptiùs concreſcat, (adiuuantes enim ſolùm cauſſæ ſunt calor & frigus) ſi calor externus, aut frigus acceſſerit. Atque ita vnicum, quantum ad cauſſam principem, generationis calculorum modum ſtatuendum eſſe cenſemus; neque adiuuantes cauſſas & Συναίτια pro principalibus habendas. Itaque etſi multæ aliæ aquæ ſint quæ æquè, imò etiam ſæpe magis impuræ ſunt quàm illæ, in quibus calculi generantur: tamen non in omnibus lapides concreſcunt, ſed in iis ſaltem, in quibus iſte ſuccus lapideſcens eſt. Συναίτια tamen, & adiuuantes cauſſæ etiam cognoſcendæ propter curationem. Nam in omni vrina materia ad calculum generandum apta eſt; id quod vel ex matulis vrinariis, in quibus eiuſmodi materia, niſi ſæpius mundentur, concreſcit, & ſale, qui ex vrina conficitur, apparet: non in omnibus tamen materia illa in calculum coagulatur, ſed emingitur & excernitur. Ita etiam videmus plurimos impunè caſeo & aliis, qui ad calculum generandum faciunt cibis veſci, alios verò ab iiſdem maximè lædi. Cuius rei cauſſam non tam in materia calculi, quàm in corporis diſpoſitione, quam Fernelius arenoſam, calculoſámque renum conſtitutionem appellat, conſiſtere non negamus. Noui enim virum doctum, qui cùm à calculo planè liber eſſet, poſt quartanam in calculum incidit, tali conſtitutione renibus inducta. Et hinc multi, qui in iuuentute calculo non laborârunt, progreſſu ætatis calculo renum obnoxij fiunt. Si quis tamen hîc ſtatuere velit, etiam in prima & ſecunda coctione hîc errorem aliquando concurrere, vt ſcilicet vbi partes tartareæ ac feculentæ non diligenter & exactè, vt par eſt, ſeparentur, quæ verò poſtea ad renes & veſicam peruenerint, atque ibi quacunque de cauſſa ſubſtiterint, in lapidem coagulentur, id non planè reiiciendum putamus. Cum enim, vt poſtea etiam dicetur, ſtranguria etiam fieri poſſit ob errores in victu, & primæ aut ſecundæ coctionis vitium, ad calculi quoque generationem aliquid facere, & calculo materiam ſuppeditare poſſe, abſurdum non eſt: cùm prioris coctionis vitium non corrigatur in ſecunda.

Quæ autem cauſſæ ſint, quæ calculorum generationem adiuuent, alij aliter ſentiunt. Fernelius in genere arenoſam, calculoſámque renum conſtitutionem appellat: quæ tamen illa ſit, non explicat. Platerus ſiccitatem ſolam ponit. Alij plures addunt, etſi eas pro primariis efficientibus ponunt. Primò autem ad calculum generandum facere ſtatuunt plerique calorem exſiccantem renum, cuius etiam nonnulli aliquot gradus conſtituunt, & declarant hoc exemplo lixiuij, è quo, abſumtâ per calorem aquâ, ſal coquitur, & aquæ marinæ, quæ etiam calore Solis & ignis in ſalem coagulatur. Verùm exemplum hoc rectè declarandum eſt. Neque enim quod in ſalis artificioſa præparatione fit, hoc omne etiam in renibus accidit, nec calore aquea pars planè abſumi poteſt, craſſa relicta, cùm continuò è corpore ſeroſa materia ad renes deriuetur: multò minùs per aſſationem calculum in renibus gigni credendum eſt, ſicut ex terra lapides coquuntur. Neque enim tantus in corpore noſtro calor eſt, neque ita humidum omne, vt in laterum coctione, in renibus abſumi poteſt. Neque etiam aquæ abſumtio principalis coagulationis cauſſa eſt in ſalibus, (etſi ad faciliorem coagulationem faciat) cùm in ipſa aqua ſalem concreſcere videamus. Sed cùm natura nunquam ſit otioſa, verùm excrementa non cruda, ſed certo modo elaborata, vt in fecibus alui apparet, è corpore emittat: idem in vrina fieri credendum eſt, humorémque ſeroſum, antequam è corpore excernatur, in renibus ſuo quoque modo alterari & elaborari credendum eſt. Quod ſi non rectè fiat, ſed quæ coniunctim & mixta excerni debebant, partes tartareæ & feculentæ ab aqueis ſeparentur, & aqueæ per vrinas excernantur, tartareæ verò & feculentæ hæreant & ſubſiſtant in renibus, ob inſitam vim lapideſcendi, in calculum mutantur. Cauſſam verò, ob quam hoc fit, ſiue quis conſtitutionem arenoſam calculoſámque renum, cum Fernelio, ſiue ſiccitatem cum Platero, ſiue calorem exſiccantem appellare velit, per me licet. Plus tamen hîc cum Platero malim tribuere ſiccitati, quàm calori; cùm ſenes, in quibus calor minor eſt, quàm in iuuenibus, calculo renum magis ſint obnoxij, quàm iuuenes, in quibus calor renum maior; & calculi quandoque in iis partibus coagulentur, in quibus calor præter naturam inſignis eſſe non poteſt, vt in vmbilico, & alibi. Sufficit ſiccitas, non vt cauſſa princeps, ſed vt adiuuans, vt modò dictum, & idoneum coagulationis ſubiectum. Si enim materia concretioni apta ſubiectum idoneum nanciſcitur, ei ſeſe agglutinat, & indies incrementum ſumit. Qua de cauſſa in aluminis & vitrioli officinis, arundines & baculi lignei lixiuio imponuntur, vt faciliùs concreſcant; & tophacea & tartarea materia in ore dentibus adhæreſcit; & lapidis bezoar primum rudimentum eſt circa paleam, vel ſimile quid. Et Foreſtus *lib. 24. in Schol. obſeru. 22.* ex Alexandro Benedicto refert virginem quandam è veſica lapidem oui gallinacei magnitudine eieciſſe, in cuius diffracti medio acus crinalis reperta fuit, quam olim deglutiuerat. Hac ipſa de cauſſa accidit, vt diuretica & calculos frangentia, vehementiùs ſiccantia, non ſolùm non præſeruent à calculo, ſed potiùs diſpoſitionem illam ad calculum generandum aptam in renibus augeant, renes exſiccando. Et qui hanc naturalem ad calculum generandum diſpoſitionem, quocunque modo nominetur, à parentibus eſt nactus, calculi cauſſam ſecum circumfert, & vix vllâ diligentiâ morbum hunc effugit.

Atque hæc quidem calculorum materia proxima eſt, & generationis modus. Cauſſæ mediatæ & remotæ aliæ ad materiam calculi generandam faciunt, aliæ ad diſpoſitionem renum & veſicæ, ob quam calculi faciliùs concreſcunt. Materiam diximus eſſe tartaream, limoſam, feculentam, ſalſam, ſeroſam, pituitoſam, atque aliis etiam nominibus appellari. Huius etſi in omni vrina aliquid reperiatur, vt id in matulis vrinariis apparet: tamen in aliis corporibus plus, in aliis minùs cumulatur. Ideóque de cauſſa antecedente calculorum, & cauſſis quæ eam ſuppeditant, dicendum.

Facit primò huc, vt antea dictum, vitioſa in ventriculo coctio. Nam ſi in hoc cibus non bene coquatur, & excrementa non probè ſegregentur & excernantur, ſanguis inde feculentus generatur; cùm coctionis primæ vitium non corrigatur in ſecunda, ſerúmque etiam impurum ad renes peruenire neceſſe eſt. Poteſt huc & aliquid conferre hepar, ſi munus ſuum non probè obeat, & quæ homogenea ſunt, non congreget; nec heterogenea ſeparet.

Cibi ad calculum generandum apti

Victus verò inprimis ratio ad calculum generandum plurimum facit. Primò crapula & cruditates ac cibi, qui craſſum ac lentum ſuccum præbent, acuti item & ſalſi. Pertinet huc panis non bene fermentatus, aut malè coctus, & pultes, ac placentæ ex tritico: legumina ferè omnia, exceptis ciceribus rubris, lac & lacticinia omnia, de quibus Galenus. 3. *de aliment. facult. cap. 15. 16. 17.* Piſces omnes grandiores, anguilla item, murenæ, aliíque ſquammis carentes, etiam viſcoſi, cancri, oſtreæ & conchylia. Carnes item animalium craſſum & viſcidum ſuccum præbentes, vt ſuilla, bubula, & inprimis carnes ſale ac fumo induratæ, vt & piſces ſale conditi vel ſiccati; è partibus animalium ventriculus, cerebrum, cor, pulmones, ſplen, inteſtina. Aues lacuſtres, anas, anſer, oua dura, fructus immaturi, auſteri, acerbi, & meſpila, pyra, cydonia, caſtaneæ, fungi item ac tubera, vinum immaturum, auſterum, nigrum, craſſum, dulce, inprimis muſtum, & id vini genus, quod in locis argilloſâ, tartareâ & calculoſa materia abundantibus creſcit. Cereuiſia recens, feculenta, craſſa. Aquæ craſſæ, paluſtres, ex niue liquatæ, & quæ materiam lapideſcentem permiſtam habent.

Calculoſam verò renum conſtitutionem augent & inducunt, quæ renes exſiccant & debilitant. Hinc accidit, vt non omnes, qui cibis modò enumeratis veſcuntur, calculo laborent; de quo Galenus *lib. 3. de alim. fac. cap. 17.* ait; *Vbi ſuccorum craſſities cum calore ardente iungitur, calculi generantur.* Et *ibidem, cap. 16. Calculos ſolent gignere edulia craſſa, & craſſi ſucci, maximè cùm renes calidiores iuſto fuerint, ſeu ob naturalem intemperiem, ſeu ob quandam alium affectum ipſis poſtea innatum, non tamen pro caloris ratione meatuum tranſitus latos habeant.* Nimirum opus eſt, vt Platerus ait, vt acris & ſalſus humor cum terreſtri iungatur, & renum ſiccitas præter naturam, viarúmque anguſtia adſit. Referendus etiam huc intempeſtiuus purgantium & diureticorum medicamentorum vſus, quæ renes exſiccant, & calculoſam conſtitutionem iis inducere poſſunt. Non etiam nihil ad calculi generationem facit immoderatus & intempeſtiuus mox à cibo ſumto corporis motus, item equitatio, venus, motúſque omnes, qui dorſum præcipuè & renes calefaciunt atque exſiccant.

Aſtrologi hîc etiam è cœlo cauſſas petunt, & ſcribunt, Saturno cum Mercurio in domo octaua in natiuitate diurna, ſignificare, quòd natus erit calculoſus, aut veſicæ morbum patietur.

Pertinet huc & hæreditaria ad calculum generandum diſpoſitio, quam Hercules Saxon. ſaltem prauam aliquam renum conformationem eſſe ſtatuit, intemperiem verò eſſe negat, eâ de cauſſa quòd ſi intemperies eſſet, ratio nulla dari poſſit, cur non potiùs incideret in calculum ætas iuuenis, quàm ſenilis. Verùm ratio hæc ſufficiens non eſt. Dantur enim multæ diſpoſitiones hæreditariæ ſimilarium partium, quæ non mox in infantia & iuuentute, ſed progreſſu ætatis ſeſe exſerunt, vbi certis de cauſſis augmentum ſumunt, eúmque gradum, qui ad morbum aliquem producendum neceſſarius eſt, acquirunt; id quod in arthritide manifeſtum eſt.

Atque hîc cauſſa explicanda eſt, cur pueri magis calculo veſicæ, adulti verò calculo renum ſint obnoxij? Etſi enim pueri etiam quandoque calculo renum corripiantur: tamen id rariſſimum eſt, vt id nonniſi ſemel ſe vidiſſe, Cardanus ſcribat, *in comm. aph. 26. ſect. 3.* Cauſſam huius rei Galenus *6. epidem. comm. 3. text. 15.* in vrinæ craſſitiem refert; *Craſſitudo,* inquit, *multa*

multa in veſica collecta & in vnum coaceruata, ſi diu ibidem remanſerit, concreſcendi, coagmentandique initium capit. Hippocrates in lac præcipuè cauſſam refert. Verùm cùm & pueri ferè omnes eandem viuendi rationem obtineant, & tam in pueris, quàm infantibus multis mingantur vrinæ craſſæ, & tamen calculo veſicæ non laborent, cauſſa huius rei inquirenda eſt, ſicut & illius, cur in pueris in renibus calculus non concreſcat. Poſterioris quidem cauſſa eſt proculdubio, quòd puerorum renes ſunt humidiores, & ad detinendam materiam calculi minùs apti, atque expultrix vis in iis eſt fortior: Ob quod accidit, vt materia illa ſtatim per renes tranſeat, ibique non coaguletur. Ad veſicam verò delata materia cùm à calore eius vt partis exſanguis, debili regi non poſſit, non exactè craſſum aquoſo permiſcetur, ſed aquoſum excernitur, craſſum remanet, & in lapidem compingitur. Contra in adultis, ob renum ſiccitatem & diſpoſitionem, ſtatim in renibus in calculum concreſcit. Prioris verò cauſſa quærenda eſt tum in materiæ, tum in veſicæ diſpoſitione diuerſa. In materia quidem, quòd materia craſſa non ſemper eſt eiuſdem generis. Neque enim craſſities ſola ad lapidum conſtitutionem ſufficit, ſed requiritur in eas vis lapidifica, ſeu vt Platerus loquitur, ſuccus ſalſus, qui vim compingendi terreſtreitatem habet. Ideóque quòd omnes pueri calculo veſicæ non laborant, cauſſa non eſt calor exſiccans, vt Mercatus exiſtimat. Neque enim in veſica membranoſa & frigida, & quæ ſemper humore affluente è renibus abundat, tantus calor eſſe poteſt, qui humidum abſumat, vt lapis inſtar eorum, quæ à calore humidum abſumente indureſcunt, concreſcere queat. Verùm probabilius eſt, id ideò fieri, quòd vrinæ craſſiores infantium aliæ plus, aliæ minùs illius ſalſi & lapideſcentis ſucci in ſe continent, ſeu ex victus ratione, ſeu ob ventriculi, hepatis, vel renum in coquendo & ſeparando vitium, ob quod materiam ſibi ſubiectam non rectè elaborant. Hinc etiam in pueris omnibus vrina craſſa ardorem vrinæ non excitat, non ideò, vt Mercatus vult, quia in aliquibus ſaltem maior calor adſit, ſed quia, vt rectè Platerus ait, in illa materia terreſtri plus eſt ſucci acris & ſalſi. Imò potiùs frigiditatem veſicæ ad calculum generandum facere, credibile eſt. Cùm enim vrina debito modo attrahi non poteſt, craſſum aqueo non permiſcetur, ſed ad fundum ſubſidet, & veſicæ adhæreſcit, & in lapidem compingitur. Et quamuis caliditatis indicia quædam adſint in vrinis puerorum, qui calculo veſicæ obnoxij ſunt: tamen ea potiùs in vrina eſt, quàm in veſica. Qua de cauſſa Hippocrates *in lib. de aër. aqu. & loc.* interdicit infantibus lac bilioſum & feruidum, ac vinum. Et *in 4. de morbis* ſcribit: *Si puer à nutrice lac non purum ſuxerit, ſed bilioſum, morboſus fit ac tenuis.* Quamprimùm autem in veſica rudimentum aliquod calculi cogitur, circa id poſtea materia noua indies conglobatur, & vt Scaliger *Exercit.* 115. ait: *Quæ forma priorem concretionem generat, eadem adgenerat etiam appendicem ex eadem materia, quam exinde nacta eſt.* Et ita ex multis quaſi lamellis ſæpe lapides coagmentantur.

Differentiæ.

Differentia. Etſi aliquot differentiæ ſint calculorum, deſumtæ à figura, quòd ſunt rotundi, oblongi, læues, aſperi, angulares; à colore, quod alij ſunt rubri, alij flaui, alij cinerei, nigricantes; à durite, quòd alij ſunt duri, alij friabiles; à magnitudine, quòd alij ſunt parui, alij magni; à numero, quod modò eſt vnus, modò plures: tamen præcipua differentia eſt, quòd alius eſt renum, alius veſicæ. De illius ſignis & curatione, *hoc capite* agemus, de huius, *ſuo loco* acturi.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Etſi Iohan. Baptiſta Syluaticus *controuerſ.* 32. prolixè diſputat, an calculus in veſica & renibus concretus, certum aliquod, quod cognoſcatur, habeat ſignum, atque pathognomonicum ſignum habere negat, imò nec ſyndromen ſymptomatum pro certo ſigno admittit: tamen ſi omnia ſymptomata diligenter perpendantur, & non ex vno ſaltem, ſed ex omnibus de affectu iudicetur, non impoſſibile eſſe putamus in calculi cognitionem venire, doloréſque nephriticos ab aliis diſcernere.

Hippocrates *in lib. de extern. affect.* ſigna calculi renum ita proponit: *Quatuor morbi in renibus ſunt; à calculo ſequentia patiuntur ægri. Et dolor acutus incidit in renem, & in lumbos, & in teſtem ſecundùm rectum ſitum, & frequenter mingit, & adſtringitur paulatim, & ſupprimitur vrina, cum vrina procedit arena, & vbi per vrinæ meatum exit arena, dolorem fortem in meatu exhibet. Libro* verò 6. *epid. comm.* 1. *text.* 6. alia addit: *In Rene*, inquit, *dolor grauis, cum cibo implentur, vomunt que pituitam, cum verò abundauerint, æruginoſa: & leuiores quidem euadunt: liberantur verò, cùm cibi euacuati ſunt, arenulæque ruffæ ſubſident, & cruenta mingunt, ſtupor femoris è regione poſiti.*

Primum quidem ſignum dolor ſuppeditat, qui in lumbis percipitur, modò in rene dextro, modò in ſiniſtro, modò in vtroque, provt in vno rene, vel vtroque calculus fuerit. Atque is infert ſenſum ponderis grauantis; quia ſubſtantia renum ſenſus expers, & ſentiendi vis tantùm membranæ ineſt. Vbi verò ex renibus in vreteres deſcendunt calculi, dolores augentur; quia diſtenduntur & lancinantur vreteres, qui denſa & craſſa membrana conſtant. Sicut & dolores concitantur, cùm calculus in ſubſtantia renum genitus, è carne in cauitatem renum mouetur, duruſque & anguloſus lapis partes, per quas tranſit lancinat. Nonnunquam calculus ex vreteris, in quem deſcendere cœpit, anguſta via in cauitatem renis relabitur, & tum dolor aliquando mitigatur, qui poſtea, vbi in vreteris caput remeat, redit.

Alterum calculi ſignum plerunque eſt vrina cruenta; quia calculus cùm nunquam ferè planè læuis ſit, pártes per quas tranſit, vulnerat. Vrinæ præterea circa initium obſtructionis paucæ, aquoſæ minguntur, poſtea verò eius ſuppreſſio ſequitur. Vbi verò calculus è renibus fuerit remotus, vrina multa turbulenta plerumque prouenit, arenoſum ſedimentum habens. Si tamen in renum ſubſtantia calculus hæreat, neque vrinam ſupprimi, neque arenas emingi neceſſe eſt. Obſeruatúmque eſt in multis diſſectis calculos repertos fuiſſe, qui neque arenam minxerunt, neque vrinæ ſuppreſſionem paſſi ſunt. Et arenulæ quidem, vbi calculus in cauitate renum eſt, apparent; verùm non contrà, vbi arenulæ apparent, ibi calculum adeſſe pronunciandum. Ideóque hîc videndum, ne ex arenis ſolùm calculoſos eos pronunciemus, qui à calculo planè immunes ſunt. Sæpe enim multum materiæ arenoſæ mingitur, & ſæpe mox à pueritia ab iis, qui nunquam calculo renum laborârunt, quibúſque calculus non facilè timendus, qui prouenit ex aduſtione humorum potiùs in venis ac hepate, & aliis locis, quàm à renibu & veſicâ. Accidit quoque hoc ſæpe in declinatione febrium cùm acutarum, tùm diuturnarum. Non difficile eſt autem arenulas iſtas ab iis, quæ calculi ſigna ſunt, diſcernere. Nam arenulæ illæ, quæ calculi ſigna ſunt, non ſubſtantiæ vrinæ permiſcentur exactè, ſed in vrina ſubſident, & ſi digitis comprimantur, non facilè comminuuntur; illæ verò, quæ abſque calculo, aduſtorum & tartareorum humorum in venis indicium ſunt, non ſubſident, aut certè minima ex parte ſubſident, ſed ſubſtantiæ vrinæ permiſcentur, & poſtea matulæ vrinariæ adhæreſcunt, inſtar pulueris etiam ipſi vrinæ innatant, & digitis compreſſæ facilè comminuuntur. Certius longè ſignum eſt calculi, & calculoſæ in renibus diſpoſitionis, ſi calculus è renibus cum vrina excernatur.

Stupor crurum etiam eſt in dolore Nephritico, è regione renis affecti, qui in Colico abeſt, non vt Galenus 6. *Epidem. comm.* 1. *aph.* 6. ſcribit, ob compreſſionem venarum, cùm ſtupor non venarum, ſed neruorum affectio ſit, neque in Nephritide ita venæ & arteriæ repleantur, vt muſculos premant: Sed quia vel neruus, qui in crurum muſculos diſtribuitur, à duritie & pondere calculi comprimitur, vel quia muſculus, cui ren incumbit, quíque cruri flectendo dicatus eſt, & in cruris partem interiorem inſeritur, comprimitur. Hercules Saxonia equidem & ipſe agnoſcit à venarum compreſſione ſtuporem hunc fieri non poſſe, & cauſſam refert in compreſſionem nerui, quem renum tunica à ſexta coniugatione accipit. Verùm minùs probabilis hæc cauſſa videtur; cùm neruus ille cum cruribus nullum conſenſum habeat.

Teſticulus præterea eius lateris, in quo dolor eſt, retrahitur. Cùm enim calculus renes & eius membranam diſtendat, facilè fieri poteſt, vt etiam vicina vaſa, quæ ad teſtes tendunt, iíſque inſeruntur, retrahantur.

Adeſt quoque nauſea & vomitus, ob connexionem renum cum ventriculo, mediante peritonæo, cuius membranam vtrumque viſcus participat; deinde quia bini nerui ſextæ coniugationis à ſtomacho orti, in internam renum tunicam implantantur. Ideóque poſtquam vellicantur & lancinantur nerui & membranæ in ventriculo, per quas cum renibus conſenſum habet, ad expellendum quod moleſtum eſt, ſtimulatur, & ita is ad vomendum prouocatur.

Confirmant hæc omnia, quæ etiam malum præſagire poſſunt, cauſſæ quæ ad generationem calculi faciunt, ſi præceſſerint, vt victus ratio, qualem ſuprà deſcripſimus, & materiam calculo ſuppeditare diximus. Inprimis verò ſi parentes eidem morbo obnoxij fuerint. Adultis quoque, & qui in declinante ſunt ætate, magis hic morbus accidit, ſicut veſicæ calculus pueris frequentior eſt. Si quoque vrina craſſa, turbida eſt, & diu citra criſin excernatur, & ſi æger in victus ratione nihil peccet, & poſtea ex craſſa tenuis fiat, calculi futuri præſagium eſt. Craſſa enim vrina, quæ excernitur, materiæ calculo gignendo aptæ præſentiam indicat, tenuis verò poſt craſſam illam, retineri & coagulari argumento eſt; id quod magis confirmatur, ſi dolor aliquis in renibus ſeſe prodat.

Quia verò dolor Colicus non paruam ſæpe cum Nephritico cognationem habet, quâ ratione ab eo diſcerni poſſit, docendum. Nam interdum dolores colici vel à pituita vitrea, vel ab humore acri, vel ab inflammatione orti, eâ coli parte, quâ iuxta renes voluitur, fixi & ſtabiles ſunt, maximè in latere ſiniſtro, vbi inteſtinum hoc anguſtius eſt, vt tùm dolorem colicum à nephritico diſcernere non ita facile ſit. Deinde tam in colico, quàm in nephritico dolore vomitus infeſtat, quo primùm pituitoſa, hinc bilioſa reiiciuntur. Ideóque quâ ratione hi dolores diſcerni poſſunt, videndum. Prolixè autem id docet Galenus 1. *de loc. affect. cap.* 2. & 3.

Duo verò præcipuè ſigna dolorem colicum & nephriticum diſcernunt; Doloris conditio, & ſitus loci dolentis. Primùm dolor in renibus non ita grauis eſt, vt colicus. Deinde ſi dolor ſit ſupra regionem renum, non eſt nephriticus, ſed colicus. *Doloris colici & nephritici differentia.*

Dolor

Dolor præterea colicus amplior eſt, & latiùs extenditur, prout ipſum colon, omnium inteſtiorum ampliſſimum, per regionem abdominis circumuoluitur, & ſæpiùs ſitum mutat, vagúſque eſt: Nephriticus verò fixus eſt, renúmque regione circumſcribitur, & eo loco, in quo calculus hæret, qui vbi mouetur ad veſicam, vreterum ductum rectà ſequitur. In colicis etiam doloribus murmura & rugitus in inteſtinis ferè percipiuntur, qui abſunt in nephritide. Vrinæ in nephritide propter obſtructionem primò ſunt tenues & crudæ, mox cum arenulis, vel calculis aut ſanguine excernuntur: In dolore verò colico, cùm ſeu bilis ob viam ad inteſtina interclusam ad renes fertur, ſeu veſicula fellis quaſi conuellitur, vrina in initio rubens & craſſa excernitur, aluus ferè obſtruitur, & quæ excernuntur, flatuoſa ſunt, & tandem reliqua etiam ſigna nephritidis, vt ſtupor cruris è regione loci affecti, in colica abſunt.

Prognoſtica. (margin)

Prognoſtica.

1 Calculus renum morbus periculoſus eſt, cùm mala grauiſſima inferat, inflammationem & exulcerationem renum, dolores acerbiſſimos, cùm in vreteres delabitur, vnde vigiliæ, virium deiectio, vrinæ retentio, febris ſæpe, & alia mala ortum habent.

2. Calculus quò maior & aſperior eſt, eò acutiores dolores infert: & ſi tantæ ſit magnitudinis, vt vreterem pertranſire nequeat, incurabilis plerumque eſt. Parui verò, rotundi ac læues faciliùs excernuntur.

3. Si malum hæreditarium ſit, difficulter, imò vix vnquam curatur.

4. *Vitia renum & veſicæ in ſenibus difficulter curantur, 6. aph. 6.*

5. Si dolor nephriticus nullis medicamentis ſedetur, mortem minatur, quæ iam in propinquo eſt, vbi extremitates frigidæ ſunt, ſudor frigidus faciem occupat.

6. Bonum eſt, ſi vrina primùm craſſa, deinde tenuis, & rurſus craſſa mingatur, ac in fundo arenæ reſideant. Lapidem enim reſolui indicio eſt.

7. Calculus renum cum vlcere renum non curatur. Nam quæ lapidem frangunt, vlceri nocent.

7. Arena, quæ difficiliùs comminuitur, peior eſt, cùm à duriore materia fiat.

Indicationes & Curatio. (margin)

Indicationes & Curatio.

Triplex, vt in omni calculo, ita & in renum calculo ſcopus propoſitus eſt Medico. Primus, vt lapidis qui generatur, generationem & augmentum inhibeat. Secundus, vt iam genitum è corpore tollat. Tertius, vt doloris vehementiam mitiget.

Primum quod attinet, perficitur hic itidem tribus. Materiam calculo generando aptam ſubtrahendo; ſi quid lapidis iam concreſcat, illud abſtergendo, comminuendo & expellendo; & tandem renum conſtitutionem ad calculum generandum aptam emendando.

Ad primum aſſequendum rurſum duo ſunt neceſſaria: Primum eſt, vt victus ratio ea inſtituatur, quæ calculo materiam non ſuppeditet. Alterum, vt ſi quæ materia ſubinde colligatur, è corpore, ne in calculum concreſcat, euacuetur. Ideóque, & vt primum rectè præſtatur, cibi omnes vitandi ſunt, quos ſuprà in cauſſis ad calculi generationem facere diximus, vt & cruditates ac crapula, ac ciborum varietas. Quamuis verò nonnulli cibos craſſos ad calculi generationem facere negent: tamen ratio vt & experientia, contrarium teſtatur.

Contrà cibis vtendum, qui facilis ſunt coctionis, parum excrementi ſuppeditant, attenuandi & incidendi vim habent, præſertim in frigidioribus & obeſis. Nam in gracilibus, & aduſtos humores in corpore habentibus extenuantium vſus tutus non eſt, ſed humectans victus potiùs requiritur. Vtilis ergo eſt caro veruecina, vitulina, vitelli ouorum, panis benè coctus & fermentatus, furfuris non planè expers, piſces ſint ſaxatiles, vt lucius & ſimiles.

E fructibus conueniunt amygdalæ amaræ, piſtacia, pineæ, nuclei perſicorum, ceraſorum, ficus, cicera rubra. Inter herbas conuenit atriplex, malua, cichorium, petroſelinum, aſparagus, cuius prima germina in prima menſa ſumta renes ab arenoſis impuritatibus egregiè mundant, & inprimis chærefolium ſingulare calculi remedium. Commendantur & fructus Cynosbati, quos non ſolùm hodie Pharmacopolæ ſaccharo conditos aſſeruant, & ex iis Rob parant, ſed & matresfamilias ſiccant, & è ſiccatis edulium calculoſis commodum cum ſaccharo & cinnamomo parant. De herbis verò & oleribus, vt & omnibus cibis diureticam vim habentibus, tenendum, ne vſurpentur, cùm primæ viæ impuritatibus ſcatent, neque etiam cum cibis miſceantur, ne cibos crudos, vel eorum excrementa ſecum deducant, ſed ſolis & ieiuno ventriculo, iis vtendum.

Deinde neceſſarium eſt, vt ſubinde materia, quæ etiam in bona diæta quandoque colligitur, & calculo generando apta eſt, maturè euacuetur, antequam ad renes deducatur. Poteſt hoc fieri vomitu bis térve ſingulis menſibus inſtituto, in iis qui facilè vomunt, vel per purgationem bimeſtri vel trimeſtri ſpatio inſtitutam, vt materia è primis viis euacuetur. Non autem hîc fortia medicamenta vſurpanda, ſed leniora, ſyrup. roſar. ſolut. caſſia, manna, rhabarbarum, terebinthina, præparantibus etiam ad euacuationem neceſſariis præmiſſis. In vtriſque verò non ſolùm ad pituitam, ſed ad quoſvis humores abundantes, & inprimis ſeroſos, & ſalſos, reſpiciendum, vt:

♃. *Hydromel.* Vnc. viij. *aq. aſparag.* Vnc. ij. *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* Vnc. ij. *cryſtall. tartar.* ʒ. ij. *vel tartari vitriolat.* ℈. ij. Miſce pro 2. doſibus.

Et cùm ſubinde in diſpoſitis ad calculum aliquid materiæ in renibus hæreat, ne diu in iis moretur, abſtergendum id eſt, potéſtque vnâ operâ medicamentum & primas vias euacuare, & renes abſtergere. Ad quam rem inprimis vtilis eſt terebinthina in ſubſtantia ſumta, & in bolo vel pilulis, vel in liquore, modo in *Inſtitut. l. 5. p. 1. ſ. 1. c. 2.* deſcripto exhibita, cùm eadem & vim purgandi habeat primas vias, & materiam calculo generando aptam ſubtrahat, ac renes abſtergat. Et vt vis eius intendatur, alia purgantia admiſceri poſſunt, vt:

♃. *Caſſiæ* ℥. ß. *terebinth.* ʒ. ij. Cum *puluere glycyrrhiz.* vel cum *pulu. glycyrrh. & ſaccharo.* F. Bolus.

Vel ♃. *Terebinth.* ℥. ß. *rhabarb.* ʒ. j. *cinnamom.* ℈. j. *pulu. ſuccini, glycyrrh. ceterach.* an. ℈. ß. F. Pilulæ, de quibus ſingulis ſeptimanis Drach. j. vel ʒ. ij. aſſumantur.

Vel ♃. *Flor. caſſiæ* ℥. j. *elect. de ſucco roſar.* ʒ. j. *pulu. glycyrrh.* ℈. j. Cum *ſaccharo.* F. Bolus.

Vel ♃. *Rad. althææ, glycyrrh. polypod. q.* an. Vnc. ß. *petroſelin.* ʒ. ij. *capillor.* ♀, *veronicæ*, an. M. j. *ſem. carthami, fœnicul.* an. ʒ. j. Coq. in aqua ſimpl. In Colatura infund. *fol. ſenæ elect.* Vnc. j. *rhabarbar.* Drach. ij. *agaric. trochiſc.* Drach. j. ß. *cinnamom.* Scrup. ij. Colaturæ ♃. ℔. j. quæ diuidatur in partes tres, & cuilibet addantur ſyrupi violar. ſolut. ʒ. vj. vel ℥. j.

Vel ♃. *Aloës*, ʒ. j. *rhabarb. elect. agaric. trochiſc.* an. ʒ. j. ß. *extract. ſcammon.* g. xij. *cinnamom. ſpicæ, maſtich.* an. ℈. ß. Cum *terebinth.* F. Pilulæ è ʒ. j. xx. quæ conſpergantur puluere glycyrrhizæ.

Si ſanguis abundat, & is apertâ baſilicâ imminuendus.

Poſtea (nam niſi euacuationes generales præceſſerint, diuretica & ſimilia medicamenta tutò non adhibentur) accedendum ad ea quæ lapidem, ſi fortè eius aliquid concreuit, comminuendi & abſtergendi, & omnino generationem eius imminuendi vim habent.

Sunt huius generis multa. Radices *ſaxifragiæ, pimpinellæ, petroſelini, fœnicul. lappæ maior. filipendul. raphani, cappar.* *Calculum comminuentia*

Folia *betonic. capill.* ♀, *hederæ terreſt. ceterach, charæ fol. pariet. veronicæ.*

Flor. *geniſtæ.*

Sem. *milij Solis, petroſelin. baccæ hederæ, cicera rubra, amygdal. amar. nuclei perſicor. malor. Armeniac. fructus cynosbati, alkekengi.*

Terebinth. ſuccinum.

Succus citri, limonum.

Cryſtalli tartar. ſpir. ſalis, vitrioli.

Sales plantarum ſuprà enumeratarum.

De Terebinthina refert Amatus Luſitanus *cent. 2. curat. 68.* monachum quendam, cùm articulari morbo ſimul & nephritico corripi ſoleret, & nullo remediorum genere, fruſtráque multis tentatis conualeſceret, tandem monitu Amati aſſiduo terebinthinæ vſu intra 6. menſes liberum à dictis morbis euaſiſſe. Deglutiebat autem ſingulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine ſaccharo admiſtam. *Terebinthina.*

Alij valde commendant Decoctum ligni cuiuſdam, quod nephriticum dicitur, cuius manè Vnc. v. exhibentur. *Lignum Nephriticum.*

Ex enumeratis ad calculum præcauendum valde etiam efficax eſt Hedera terreſtris, quocunque modo ſumta. *Hedera terreſtris.*

Multum etiam ad præcauendum calculum facit, ſi ſingulis vel alternis diebus manè amygdal. amaræ, nuclei perſicor. vel grana iuniperi matura x. vel xij. comedantur, aut ſpiritus ſalis guttæ aliquot in iuſculo vel alio liquore ſumantur. Vinum quoque ex fructibus cynosbati paratum calculoſis vtile eſt. Crato valde commendat ſuccum & ſyrupum de veronica, cum aqua eiuſdem exhibitum, vel pilul. ex puluere & ſucco paratas. Hinc & ad dolores minuendos, & materiam abſtergendam in familiari vſu habuit hoc medicamentum.

♃. *Althææ* ʒ. ij. *paſſular maior. exacinat.* ʒ. iij. *veronicæ, heder. terreſtr.* an. p. j. Coq. in aqua ſimpl. Detur hauſtus cum ſaccharo.

Plura huius generis inuenientur inter ea, quæ infrà de medicamentis calculũ frangentibus dicentur. Leniora enim ex iis, ad rudimenta calculi cõminuenda & abſtergenda etiam vtilia ſunt.

Tandem danda opera, vt renes ad naturalem ſtatum reducantur. Ideóque ſi hepatis calor in renibus intemperiem calidam & ſiccam excitauerit, vel ſanguinis copia aut ſuppreſſio adſit, ſanguis debito modo euacuandus. Hinc renum caliditas & ſiccitas, tum externis, tum internis medicamentis temperanda. Vtendum nimium balneo aquæ dulcis, inungenda regio renum oleo violarum, roſarum, vnguento roſaceo, refrigerante, quibus addantur mucilago ſem. pſyllij, camphora; vel fouendi renes lacte, ſucco cucurbitæ, portulacæ, plantaginis, vel aquis eiuſmodi.

Exhibenda verò aqua fragorum, violar. portulacæ, decoctum hordei, emulſio quatuor ſem. frigid. maior. ſyr. violarum, ſerum lactis caprini cum ſaccharo, vel ſyrupus violarum, & alia, quæ renes refrigerant & humectant. Vtile eſt & Medicamentum Cratonis, quod fit ex ſucco portulacæ.

♃. *Succi*

℞. *Succi portulacæ inſpiſſ.* ʒ. j. *gummi Arabici* ʒ. ß. F. Pilulæ: aſſumantur hora dimidia ante cœnam, corpore priùs euacuato.

Secundus Curationis ſcopus.

Si verò calculus genitus ſit, vt is tollatur, danda opera. Quod fiet, ſi viæ per quas tranſire debet, laxentur, calculus ipſe loco moueatur, ac ſi integer expelli non poſſit, comminuatur, & frangatur.

Vt iſta autem commodiùs fieri poſſint, & priùs primæ viæ ſemper mundandæ ſunt, & ſanguis quoque ſi abundet, ac vires ferant, euacuandus; ne renum inflammatio vel febris ſuperueniat. Vnde Hippocrates 5. *epid. comm.* 1. *aphor.* 6. iubet *non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere.* Neque enim in quo ſæpius à multis peccatur, ſtatim ad diuretica & lithontriba veniendum, quæ vitioſos humores in primis viis hærentes ad renes deducunt, ipſúmque calculum in anguſtas vrinæ vias præcipitant, detrudunt & impingunt; ſed impuritates è primis viis primùm tollendæ, & viæ, per quas calculo tranſeundum, laxiores & lubricæ primùm reddendæ ſunt.

Euacuantia.

Ad euacuationem verò ſufficiunt leniora, & abſtinendum à fortioribus, quæ humores in toto corpore agitare, & ad vias vrinæ deducere poſſint. Ideóque clyſteres ex emollientibus, laxantibus, & anodynis paratos ſemper initio iniicere vtile eſt, & ab iis cura calculi meritò inchoanda; cùm pluribus ſcopis ſatisfaciant, primas vias euacuent, vias vrinarias laxent, & dolores ſedent.

Quòd ſi æger clyſterem admittere nolit, purgans lene aliquod exhibeatur.

Vt ℞. *Caſſiæ* ʒ. vj. *rhabarb.* ℈. ij. *turbith elect.* ℈. ß. *puluer. glycyrrhiz.* ℈. j. Cum *ſaccharo.* F. Bolus.

Vel ℞. *Rad. althææ* ʒ. ij. *eryng.* ℥. ß. *glycyrrhiz.* ʒ. j. *flor. chamæmel. veronicæ*, an. p. j. *paſſular.* ℥. ß. Coq. in aqu. ſimpl. In Colatura infunde *fol. ſenæ* ʒ. iij. *rhabarb.* Scrup. j. *turbith elect.* ℈. ß. *cinnamomi, ſchœnanth. ſem. fœniculi*, an. Scrup. ß. Colaturæ ℞. ℥. iij. vel ℥. iv. Adde *ſyrup. roſar.* vel *violar. ſolut.* ℥. j. Miſce.

Vena ſectio.

Sanguinis verò euacuationem quod attinet, ſi in principio plenitudo ſit in corpore toto vena brachij aperienda. At ſi plenitudo iam ad partem affectam decubuerit, in poplite vel malleolo deriuationis gratiâ, vena aperienda.

His præmiſſis, vias laxant, patentiores & lubricas reddunt, vt calculus cum minore difficultate & dolore excerni poſſit, tum externa, tum interna medicamenta. Inter Externa ſunt clyſteres, fomenta, linimenta, vnguenta, cataplaſmata, emplaſtra, balnea. E. G.

℞. *Rad. althææ* ℥. j. *violar. maluæ, brancæ vrſin. parietariæ*, an. M. j. *ſummitat. anethi* M. ß. *flor. chamæmel.* p. j. *ſem. fœnugræc.* ℥. ß. Coq. *in aq. ſimp.* Colaturæ ℞. ℔. j. vel ℥. x. *ol. violar.* ℥. ij. *caſſiæ* ℥. j. M. F. Clyſter.

Vel foueatur locus veſicâ aqua dulci calida ſemiplenâ, aut lacte, vel decocto rad. althææ, maluæ, violariæ, parietariæ, chamæmel. anethi, ſem. lini, fœnugræci, vel oleo chamæmel. in quo flores geniſtæ macerati fuerint.

Inungantur Renes oleo amygdalar. dulc. violar. lilior. albor. pinguedine gallinæ, anſeris, butyro recenti, mucilag. ſem. althææ, fœnugræci, vnguento dialthææ.

Inſignis etiam efficaciæ eſt cataplaſma ex parietaria & malua coctis & contuſis; additis mucilagine ſem. fœnugræci, lini, & althææ. Oleum quoque amygdal. dulc. & vnguentum dialthææ cum oleo ſcorpionum vias laxant.

Efficaciſſimum verò ad vias laxandas remedium eſt aquæ dulcis balneum cum herbis, quæ laxandi & emolliendi vim habent, paratum, vt althæa, malua, parietaria, chærefolio, quibus etiam quædam, quæ calculum mouere ſolent, addere licet, vt apium, petroſelinum cum toto, ſtramen fabarum, & ſimilia.

Inter interna ſunt caſſia, oleum amygdal. dulc. recens, glycyrrhiza, paſſulæ, & inprimis radic. althææ, quæ ad calculum rectè commendantur, non quòd calculum frangant & comminuant, ſed quòd vias, per quas calculo tranſeundum, laxent & lubricas faciant, vt faciliùs, & ſine minore dolore calculus tranſire poſſit. Eum in finem etiam ſyrupum ſuum de althæa compoſuit Fernelius, qui vias lubricat & laxat, ſimúlque renes abſtergit. Vt:

℞. *Rad. althææ* ℥. ß. Coq. *in aqua ſimpl.* Colaturæ ℞. ℥. iij. vel iv. Adde *mellis, butyri recentis*, an. ℥. ß. Miſce.

Commodum eſt & hoc Foreſti decoctum:

℞. *Sem. maluæ, althææ*, an. ʒ. iij. *cicer. rubr.* ℥. iij. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ʒ. ij. *hordei* ℥. ij. *caricar. pingu.* num. ix. *ſebeſten* num. vij. *glycyrrhiz. raſ.* ʒ. vj. Coqu. in aquæ ℔. iij. ad dimidiæ partis conſum.

Contra calculum remedium.

[¶ Ioan. Zecchius *conſult.* 17. ſcribit, aquæ limpidæ coctæ tepidæ ſex vel ſeptem vncias, ante omnem cibum, bis, vel ſaltem ſemel in die potas, ad calculum curandum vtiliſſimas eſſe. Nihil enim renes adeò à recrementis vacuos & temperatos reddere, & igneum ipſorum calorem extinguere. Et omnino verum eſt, vim illam lapidificam renum non parum adiuuare calorem renum nimium. Verùm cùm & ſiccitas concurrat, & videamus tophos in thermis lignis accreſcere, malim non ſimplicem aquam ſumere, quæ forſan etiam ventriculum offendere poſſet, ſed aliquid etiam, quod renes alterare à ſubſtantia poſſet: id quod ipſe etiam habet, *conſult.* 13. dum ſcribit: Illud nunquam è memoria excidat, nihil præſtantius pro arcendis renum calculis eſſe, quam aq. tepidam, vel ius pulli Gallinacei, vituli vel veruecinæ carnis, quinque vel ſex vnciarum menſurâ, manè & veſperi ante cibum modicè calidum potatum. Liceret tamen eiuſmodi iuſcula alterare rad. petroſel. recentibus, & althææ, cicer. rubr. maluæ.]

Calculum mouentia.

Lapidis motum adiuuant ea, quæ vrinam mouent, cùm calida, quæ proprie dicuntur diuretica, vt fœniculum, ſaxifragia, ononis, petroſelinum, betonica, baccæ iuniperi: tum frigida, vt ſemina 4. frigid. maiora, fraga; tum temperata, vt capill. Vener.

℞. *Sem. fœnicul.* ʒ. ß. *terebinth.* ʒ. ij. *pulu. glycyrrhiz.* q. ſ. F. Bolus.

Vel fiant ex modò enumeratis *decocta*, aut exhibeantur *aqua fœniculi, petroſelini, ſaxifrag. & ſimiles.*

Extrà vſurpetur oleum Scorpionum. Cucurbitæ quoque ſub loco calculi in vreteribus hærentis appoſitæ, ita vt ſecundum ductum vreteris vna poſt alteram deorſum verſus applicetur, calculum paulatim ad veſicam trahunt. Motus quoque huc facit. Balneum verò aquæ dulcis omne momentum habet. Nam & dolorem lenit, & vias laxat, & calculi motum accelerat. Et faciliùs totum negotium procedit, ſi ægro in balneum deſcenſuro puluis aliquis, vel aqua, quæ vrinam & lapidem mouere ſolet, exhibeatur.

Quod ſi his medicamentis exhibitis calculus loco moueri non poſſit, quòd impactus, vel infixus ſit renibus; vel maior, quàm vt in vreteres penetrare poſſit, vt comminuatur & frangatur, danda opera, ſimulque viæ laxiores reddendæ ſunt.

Calculum frangentia.

Commendantur ad lapidis comminutionem præter ſuprà enumerata, inter ſimplicia *lapis Iudaicus, lapis ſpongiæ, lyncis, nephriticus, oculi cancri*, & eorum ſolutiones, quæ magiſteria vulgò appellantur, *lapides in veſica apri vel bouis reperti, lapides percarum, mandibulæ lucij, ſanguis hirci, lumbrici terreſtres, ſemen petroſelini, milij*, Spir. ſalis vitrioli, liquor cryſtalli.

Lapis Nephriticus.

Inprimis commendatur lapis nephriticus, qui non ſolùm exhibitus calculum comminuendi & pellendi vim habet, ſed etiam extrà corpori applicatur, vt cutem contingat, idem præſtare dicitur.

De priore quidem minus dubij eſt; an verò extrà appenſus eas, quæ ei attribuuntur, vires habeat, nonnulli dubitant. Videantur ea de re Vntzerus *lib.* 1. *c.* 24. *de Nephritide*, & Anſhelmus Boëtius *de gemmis*, *p.* 1226. & 1236. & oleum ex oculis cancri *ibidem* deſcriptum.

Inter compoſita commendantur præcipuè ſpecies lithontribi, quarum ʒ. j. cum conueniente liquore præbetur; item Electuarium Iuſtini vulgò dictum.

Hercules Saxonia aquam & puluerem ſequentem commendat.

℞. *Aqua aſparag. crithmi marini, ſem. fœnicul. ſylueſtr. ſaxifrag. fœnicul. comm. parietar. flor. ſambuci*, an. ℔. ß. *ſucci limon.* ℥. iij. *nucleor. ceraſorum, amygdalar. amarar. nucleor. Perſicor.* an. ʒ. ß. Infundantur nuclei in vino Maluatico per diem naturalem, poſtea miſceantur, & in alembico vitreo deſtillentur. Doſis ℥. vj. cum ſequenti puluere.

℞. *Pulu. cortic. auellanar.* ℥. j. *lapid. ſpongiæ, Iudaici, ſem. milij Solis*, an. ʒ. j. *bac. heder.* ʒ. ß. *mandibul. lucij* ʒ. j. ß. F. Puluis, cuius doſis ʒ. j.

Plura huius generis medicamenta ex Medicis penè omnibus deſcripta, cùm ſimplicia, tum compoſita collegit Vntzerus *lib.* 2. *de Nephritide*, quæ ibi videantur.

Feliciùs autem officium ſuum exſequuntur iſta medicamenta, ſi exhibeantur ægro in balneo ſedenti; Balneo enim viæ laxantur, vt medicamento calculus faciliùs cedat.

Vnde autem vires horum medicamentorum proueniant, alij aliter ſentiunt. Nonnulli ad occultas qualitates confugiunt, alij in calore & vi attenuandi ſubſiſtunt. Verùm vt ad concretionem maximè facit ſpiritus ſalinus: ita & eundem, ac ſalem volatilem præcipuè, maximam vim calculo frangendo habere exiſtimo, qui in ſpiritu vitrioli, fragor. ceraſor, nucleis perſic. malor. Armeniac. amygdal. amar. manifeſtè deprehenditur, nec etiam lapidibus calculum frangentibus deeſt.

Tertius curationis ſcopus.

Dolor ſi valde vrgeat, is etiam leniendus, quod ferè vnâ operâ præſtant ea, quæ vias laxant, vt ol. amygdal. dulc. mucilag. ſem. alth. pſyllij, vnguent. dialth. emplaſtrum diachylon ſimplex cum oleo ſcorpionis. Clyſteres quoque vtiles ſunt, & fomenta ex decocto parietariæ, maluæ, flor. chamæmel. ſem. lini. Prodéſtque niſi dolor remittat, clyſterum vſus ſæpius repetitus. Liquoris verò non ſit magna copia, ne inteſtina diſtendantur, ac renes comprimantur, atque ita dolores augeantur, & vt clyſter diutius retineatur.

Applicantur & cataplaſmata & fomenta ex medulla panis cum lacte, mucilag. ſem. pſyllij, althææ, lini, cum oleo amygdal. dulc.

Cratoni hoc familiare fuit.

℞. *Cancros* x. Incidantur per medium, & coquantur in lacte. Deinde ſuccus fortiter exprimatur, quo imbuantur *medullæ panis albi* ℥. iv. Et addantur *vitelli ouorum* num. iij. *butyri recentis*

recentis, *ol. chamæmel.* an. ℥. j. *croci*, g̅. v. Miſce in mortario. F. Cataplaſma ad renes.

Addit aliquando etiam oleum amygdal. dulc. & ſcorpion. an. q. ſ.

In vſu etiam ei fuit cataplaſma de parietaria.

℞. *Parietariæ* M. iv. Coqu. in ſ. q. *olei amygdal. dulc. vel lactis*, Addantur *cepæ ſub cineribus coctæ*, num. iij. *ol. ſcorpion.* ℥. ß. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Vnguent. dialthææ* ℥. ß. *ol. lilior. albor. ſcorpion.* an. ʒ. iij. *croc.* ℈. ß. Miſce.

Lenit quoque dolorem balneum aquæ dulcis, præcipuè ſi herbæ colorem lenientes & emollientes in ea coquantur.

Nonnunquam etiam flatuum non parua copia, generatorum ex agitatione humorum, in nephritide adeſt; ideóque tum flatus diſcutientia clyſteribus addenda. Vt:

℞. *Rad. alth.* ℥. j. *parietar.* M. ij. *maluæ, branc. vrſin. flor. chamæmel. melilot.* an. M. j. *ſem. fœnugræc.* ℥. ß. *fœniculi* ʒ. ij. *caricar. pingu.* num. vj. Coq. Colaturæ ℞. ℥. x. *caſſiæ* ℥. j. *ol. rutacei, cheirini*, an. ℥. ß. F. clyſter.

Exhibentur verò ad dolorem leniendum *ſyrup. papaueris, ol. amygdal. dulcium recent.* Vnc. ij. in iuſculo, vel vino calido.

Vel ℞. *Rad. alth.* ℥. ß. *petroſelini, eryngij*, an. Drach. ij. *veronicæ* P. j. *paſſular. exacinat.* ʒ. vj. Coqu. in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℥. vj. Add. *ol. amygdal. dulc. vel butyri recent.* Vnc. j.

Vel detur Drach. ß. pulueris radic. althææ, cum vino aut liquore conueniente. Quæ medicamenta etiamſi videantur leuiora, tamen ſæpe plus præſtant, quàm operoſa calida & ſiccantia.

Si dolor valde vrgeat, etiam Opiata exhibenda, vt theriacæ recent. vel Philonij ʒ. ß. aut laudani opiati g̅. iij. Non tamen niſi neceſſitate valde vrgente, & cùm reliqua nihil proficiunt, & cùm calculus è renibus nondum eſt emotus. Nam vbi calculus iam in vreteribus hæret, nullum aut momentaneum ſaltem auxilium præſtant opiata. Vt omnino cautè, vt in aliis morbis, ita etiam in hoc, in opiatis exhibendis agendum. Nam cùm acerbiſſimis doloribus vires deiiciantur valde, fieri facilè poteſt, vt temerario opiatorum vſu ſpiritus antea valde diſſipati ſopiantur, & pro ſomno mors ægro concilietur.

QVÆSTIO.

An cibi craſſi, vt & lac, ad calculi generationem faciant?

An cibi craſſi calculum generent?

Sunt quidem è recentioribus nonnulli, qui vulgatam Medicorum ſententiam, alimentorum craſſorum, viſcidorum ac glutinoſorum, & inprimis lactis & caſei vſum improbantium reprehendunt, eâ de cauſsâ, quòd materia calculi non quærenda ſit in humore lento ac viſcido, ſed potiùs in ſeroſo & ſalſuginoſo, qui parcè eiuſmodi cibis inſit: & quòd lac etiam renes humectare & refrigerare poſſit, & butyrum vias laxet & dilatet. Verùm enim verò etſi craſſum, quatenus tale, ſolum ad lapidis generationem non ſufficit, ſed vis lapidifica præterea requiritur: tamen ipſa experientia teſtatur, non parum facere ad calculum eiuſmodi viſcidos cibos. Serum enim per ſe lapidem non facit, ſed ſi vis lapidifica in craſſam & viſcidam materiam incidat, ſubiectum idoneum nacta, id in lapidem coagulat. Neque omnibus eiuſmodi craſſis cibis ſalſus ſuccus & vis lapideſcendi deeſt, etſi materiæ craſſæ plurimæ permiſtus ſuccus ſalſus non deprehendatur. Et quamuis lac per partem butyroſam humectet & molliat, per aqueam humectet & refrigeret: tamen in lacte eſt caſeoſa pars multò maxima. Et caſeum qui ad calculi generationem eſſe aptiſſimum negat, eius naturam parùm perſpectam habet: cùm vulgo etiam notum ſit, glutinum tenaciſſimum, & lapidis æmulum, ex caſeo fieri poſſe, præſertim antiquo, in quo ſalſuginoſus ille & acris ſuccus vel guſtu ſatis deprehenditur. Et quamuis nonnulli caſeo & ſimilibus impunè veſcantur, nec nephritide corripiantur: tamen hoc fit vel ob robur ventriculi, & calorem corporis vegetum, qui laboribus continuis ſuſcitatur, vel quòd renes minùs ſiccos, & ampliores meatus habent. A quorum exemplo immunitatem ſibi nullo modo polliceri poſſunt illi, qui ventriculum debilem habent, aut renes ad calculum generandum diſpoſitos, aut vitam minùs negotioſam agunt.

CAPVT VII.

De aliis rebus præter naturam in Renibus genitis.

Vermes.

Vermes in renibus geniti.

PRæter calculos & aliæ res præter naturam in renibus quandoque generantur. Et primò quidem vermes. Ita refert Gentilis *lib.* 3. *fen.* 1. *tract.* 1. *cap.* 3. *Canon. Auicennæ*, Nobilem quendam, qui paſſus eſt quotidianam cum dolore renum per octo menſes, in conualeſcentia emiſiſſe cum vrina vermes paruos & latos, ac ceſſauiſſe dolorem. Idémque accidiſſe interdum, & ſe vidiſſe, teſtatur Fernelius *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. cap.* 10. Idem vidit Scholiographus Hollerij, vt ſcribit *ad cap.* 50. *lib.* 1. *de morbis internis.* Idem etiam *ibidem, ad c.* 55. narrat, in quodam longos vermes, præcedente magno dolore renum, per vrinam reiectos fuiſſe. Vidus Vidius *de cur. membratim, lib.* 10. *cap.* 14. ſcribit quendam poſt longos dolores renum, exiguum vermem cum vrina excreuiſſe, præditum capite acuto, corniculato, ventre & dorſo latiore, teſtuláque ſubdurâ indutum inſtar teſtudinis, nigrum ac rebentem tantùm circa ventrem. Ipſe in cane vidi totam vnius renis ſubſtantiam fuiſſe abſumtam, ſuperſtite tantùm tunicâ eam ambiente, quæ tota vermibus longis, inſtar lumbricorum, repleta fuit.

Vix autem certò cognoſci poſſunt vermes in renibus latentes, niſi ſimul cum vrina prodeant. Coniecturam tamen & ſuſpicionem aliquam de iis præbent dolor continuus & diuturnus in renibus, ac vellicatio.

Tolluntur autem medicamentis ad lumbricos necandos & expellendos idoneis.

Pili & filamenta.

Pili & filamenta.

Capillos quoque & filamenta quædam in renibus generari obſeruatum. Fecit iam eorum mentionem Hippocrates, dum 4. *aph.* 76. ſcribit: *Quibus cum vrina craſſa exiguæ carunculæ, aut veluti pili exeunt, his à renibus excernuntur.* Atque hanc affectionem τριχίασιν nominant. Galenus, vt *in comm.* ſcribit, refert, ſe vidiſſe talia corpora cum vrina excreta, vt dimidium cubitum æquarent. Idem viderunt Braſſauolus, & Cardanus, vt *in comm. ad dictum aphoriſmum* referunt. Et Ioubertus *de vrinis, cap.* 20. narrat, ruſticum quendam eiuſmodi filamenta circiter viginti quinque intra paucos dies eminxiſſe, quorum nonnulli palmæ longitudinem æquabant. Rarius eſt, quod VVierus *lib.* 3. *de præſtig. Dæmon. cap.* 15. annotauit, vbi refert, nobilem quendam fœminam, quæ cùm longo tempore renum calculo afflicta fuiſſet, poſt aliquot annos primò quidem aliquandiu lanam tenuem, nonnunquam inuolutam, interdum fila longa, alba, duplicata, & quod fidem ſuperat, ſæpe cum nodo, ac ſi ad vſum conſuendi aptata fuiſſent, per vrinam excreuiſſe. Deinde aliquandiu arctiùs compactam, veluti ochrâ commixtam, non tam lanam, quàm membranam lanoſam, quali integunt ſe Bombyces, cum lotio reddidiſſe. Poſtremò non rarò præter reliqua, pilos longitudine vnius digiti, partim vtrinque albos, in medio nigros, partim contrà, principio nigros, cætera albos, præterea acutos in vna parte, tanquam extremitate, obtuſiores in altera, &c.

Vbi generentur.

De loco tamen generationis non omnes idem ſentiunt. Galenus equidem *allegato loco*, in renibus generari ſcribit. Idem tamen 6. *de loc. affect. cap.* 3. cùm viderit talia planè exigua excerni, miratur, quomodo in renibus potuerint conſiſtere, & proinde probabilius putat, in venis generari. Actuarius *lib.* 1. *de cauſſ. vrinarum, cap.* 21. eà quæ capillis ſunt ſimilia, in iis vaſis, quæ à Renibus ad veſicam deſcendunt, generari docet, ac quanta eſt longitudo vaſorum illorum, tantam quoque horum corporum eſſe longitudinem. Quæ ſententia quamuis abſurda non videtur: tamen etiam in renibus generari non impoſſibile eſt, cùm etiam ibi materia adeſſe poſſit, vbi plures eminguntur, aut longiore tempore, ſicut Scholiographus Hollerij, *ad cap.* 50. *lib.* 1. *de morb. internis* refert, quendam annos pluſquam viginti tales vrinas cum capillis eminxiſſe. Fernelius *lib.* 3. *de part. morb. ac ſympt. cap.* 16. talia filamenta in vaſis ſpermaticis, quæ Paraſtatæ dicuntur, generari ſtatuit, & quidem ex ſeminis materia, quæ vi morbi ſenſim defluens calore craſſeſcat, & apparere in iis plurima, qui fœdâ gonorrhœâ correpti ſunt, & in mulieribus, quibus alba menſtrua profluunt. Sed hæc non ſunt huius loci.

Generantur autem hi pili ab humore craſſo in renibus vel vreteribus ſiccato, qui producitur ex cibo craſſi ſucci. Scribit Galenus *in comm. ad aph.* 76. *lib.* 4. eum qui pilos minxerat toto ferè anno præterito, frequentiſſimè fabam freſam, vel caſeum tenerum & ſiccum comediſſe, alióſque omnes, quibus talia meiere contigit, craſſi ſucci cibis vſos fuiſſe. Etſi enim Scholiographus Hollerij *loco allegato*, quendam plus quàm viginti annis tales capillos cum vrinis ruffis, mediocris conſiſtentiæ, non craſſis, minxiſſe ſcribit: tamen & in iis procul dubio tartarea quædam & concretioni apta materia fuit.

Curatur autem τριχίασις iſta, vt Galenus *loc. alleg.* docet, medicamentorum attenuantium & incidentium vſu; ſimúlque cum reliqua curatione, victu humectante.

CAPVT VIII.

De Renum Inflammatione.

Cauſſa.

Renum inflammatio. Cauſſa.

INflammationem etiam quandoque renes patiuntur: atque ex iiſdem cauſſis, è quibus in aliis partibus illa oritur. Nimirum ex ſanguinis copioſo affluxu, qui vel à vicinis membris, præcipuè hepate, & ſanguine abundantibus, eò tranſmittitur; vel à renum calore, vel dolore, aliiſque externis iniuriis attrahitur, vt lapſu, ictu ſupra dorſum & loca renibus vicina:

Motu

Motu etiam partium renibus vicinarum nimio, qualis fit in violenta equitatione & labore vehementi. Sanguinem etiam ad renes commouent medicamenta diuretica, corpore pleno exhibita.

Signa Diagnoſtica.

Signa. In lumbis in renum regione calor, interdum etiam rubedo percipitur, dolórque: & is, ſi in carnoſa renum parte ſit inflammatio, magis grauis. Si verò partes, in quas arteriæ terminãtur, obſidet, pulſans. Atque dolor ſæpè ob conſenſum membranarum ſecundum ductum vreterum ad veſicam, dorſum, & ſurſum etiam verſus coſtas nothas extenditur, & ægri neque ſe erigere, neque incedere poſſunt; & ſi ſternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor vehementer exaſperatur. Stupor cruris è regione renis inflammati percipitur, ob nerui, qui ibi ad crus tendit, compreſſionem. Externa frigent, & præcipuè pedes. Vrinæ difficultas adeſt, & ſæpe mingere cupiunt, vrinâque in principio eſt tenuis, in qua nihil ſubſidet, inflammatione verò augmentum ſumente, fit rubicundior & craſſior. Febris eſt vehemens, ob viciniam venæ cauæ. Nonnunquam accidit vomitus bilis, ob ventriculum affectum, qui ob communionem membranarum in conſenſum trahitur. Etſi verò inteſtinum colum, ſi eo loco inflammetur, quo renibus ab vtroque latere connectitur, ſigna renum inflammationi ſimilia habet: tamen ſitus renum diuerſus has duas affectiones diſcernit, cùm renum dolor ad poſteriora & dorſum, vt & veſicam & coſtas nothas verſus ſeſe extendat, coli verò inflammatio & dolor magis verſus ventrem. Apparet præterea in coli inflammatione magis mutatio in fecibus alui, quàm in vrina.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Eſt autem periculoſum malum renum inflammatio, & in coporibus macilentis, ac quibus vires deſunt, lethale.

2. Renum inflammatio cum febre & delirio lethalis.

3. In renum inflammatione vrina alba, tenuis, aut purulenta, abſque febris & ſymptomatum remiſſione, & crurum ac femorum extenuatione, mortem portendit.

4. In renum inflammatione ſi hæmorrhoides ſuperueniant, bonum.

5. Melius eſt inflammationem renum inſenſibilirer diſcuti, quam ſuppurari.

6. Inflammatio renum, quæ ſuppuratur, ſi abſceſſu rupto per vias vrinæ pus euacuetur, ſalutis ſpem præbet; Si verò per emulgentes ad hepar & inteſtina viam moliatur, periculo non vacat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Vt in aliis inflammationibus, ita & hîc ſanguis ad renes p. n. affluens reuellendus, repellendus, ad vicina deriuandus, diſcutiendus; ac ſi ſuppuratio prohiberi non poſſit, ea promouenda, & hinc puris eruptio procuranda, vlcúſque curandum.

Venæ ſectio. Principio ergò reuulſionis gratiâ vena in cubito aperienda. In morbi verò progreſſu venæ, quæ in poplite ſunt, aut malleolis, aperiri poſſunt.

Cucurbitulæ. Pro venæſectione etiam cucurbitulæ coxis & natibus affixæ, è regione renis inflammati, venæſectionis vicariæ ſunt. Si hæmorrhoides ſponte aperirentur, valde commodum eſſet; quod niſi fiat, hirudines iis applicari poſſunt. Simul frictiones & ligaturæ extremorum inſtituendæ.

Si bilis in ventriculo, vel in meſaraicis hæreat, ne ad renes rapiatur, euacuanda ſyrupo roſarum vel violarum ſolutiuo, manna, tamarindis, caſſia, rhabarbaro, electuario lenitiuo, diaprunis, diacatholico, tryphera Perſica.

Vel iniiciatur clyſter, qui ſimul dolorem leniendi, & nonnihil refrigerandi vim habeat, ex violaria, malua, althæa, ſem. lini, fœnugræci, & quatuor frigidis maioribus, hordeo, electuario lenitiuo, diacarthamo. Minore autem quantitate clyſteres iniiciendi, ne renes comprimant, vt diutius retineri poſſint.

Vt ♃. *Parietariæ, maluæ*, an. M. j. *flor. roſarum rubrar.* M. ſem. *ſem. lini* Drach. ij. *flor. chamæmeli* P. j. Coq. *in aq. hord. ſimpl.* Colaturæ ♃ Vnc. ix. *flor. caſſiæ*, Vnc. ſem. *ſyr. roſar. ſolutiui* Vnc. ij. *ol. violarum* Vnc. j. ſem. *vitellum oui vnius*. F. Clyſter.

Simul exhibenda quæ feruorem ſanguinis mitigant, eiúſque ad renes motum & affluxum impediunt. Vrinam verò mouentia planè vitanda.

Commodæ hîc ſunt emulſiones ſeminum 4. frigidor. maior. aquæ, decocta, ſyrupi & conſeruæ è violis, roſis, portulaca, lactuca, acetoſa, halicacabo.

Extrà quoque applicentur, ad dolorem leniendum, calorem temperandum, & humorum affluxum prohibendum, epithemata *à ſuccis vel aquis roſarum, lactucæ, portulacæ, nymphææ, ſemperuiui, plantaginis, cucurbitæ*: aut cataplaſmata ex iiſdem, & *farina hordei*; aut illinatur *oleum roſaceum, nymphææ, violarum*; additis ſuccis refrigerantibus modò dictis.

Vt ♃. *Aq. roſar.* Vnc. iv. *lactucæ, plantag. nymphææ*, an. Vnc. ij. *aceti roſac.* Vnc. j. ſem. *ol. roſac.* Vnc. ij. *ſantali rubri* Vnc. j. M. pro Epithemate.

Vel ♃. *Ol. roſar. violar. nymphææ*, ana Vnc. j. *Succ. polygoni, ſemperuiui, aceti roſac.* ana Vnc. j. Coq. ad ſuccorum conſumtionem. Sub finem adde *ſantal. rubri pulueriſati* Drach. j. *ceræ* parum.

In incremento morbi, malua, althæa, ſem. lini, fœnugræci, far ina fabarum addatur.

In ſtatu eadem vſurpari, & aliquid florum chamæmeli addi poteſt.

Tandem in declinatione reſoluentium maior pars, minor repellentium & refrigerantium adhibeatur.

Interna medicam. Interna quoque medicamenta, morbo ad declinationem vergente, vſurpari poſſunt, ex diureticis mitioribus, quæ humores in renibus ad vias vrinæ deducunt, quales ſunt *ſyrupus byzantinus ſimplex, de duabus & quinque radicibus, capillorum Veneris, cum aqua parietariæ, capillorum Veneris, fragorum, vel cum decocto radicum aſparagi, graminis, fœniculi.*

Si tumor diſcuti non poſſit, ſed ad ſuppurationem tendat, id quod cognoſcitur, quòd febris minuitur, tumor tamen & grauitas manet, neque materia per vrinam expurgatur, adiuuanda eſt maturatio exhibito *decocto hordei, ſeminis althææ, cucumeris, glycyrrhizæ, maluæ, parietariæ*, item *conſerua florum maluæ*: Extrà verò impoſito cataplaſmate *ex malua, parietaria, althæa, radicibus althææ, liliorum alborum, fœnugræci, ficubus*, coctis in lacte: vel decoctum ex iis paratum loco clyſteris iniiciatur.

Quòd ſi ſuppuratio facta ſit, id quod cognoſcitur ex febris & doloris remiſſione, manente ſenſu grauitatis & tumore, nec tamen abſceſſus rumpatur, in potu exhibenda ſunt, quæ abſceſſum rumpere, & pus per vrinam euacuare poſſunt, *decoctum* ſcilicet *radicum fœniculi, apij, glycyrrhizæ, iridis, capillorum Veneris, origani, pulegij, in aqua mulſa factum.*

Abſceſſu rupto, ea exhibenda, quæ pus abſtergere, & vlcus conſolidare poſſunt, vt poſtea, *cap. de vlcere vreterum*, dicetur.

Diæta.

Diæta. Victus ſit tenuis, talis tamen, ne renes ex eo incaleſcant, & vrina acrior reddita renes mordeat. Cibus ſit refrigerans & humectans. Propterea vtilis eſt priſana hordeacea, panis cum iuſculo gallinæ, in quo lactucæ, endiuiæ, vel acetoſæ folia ebullierint. Potus ſit priſana hordeacea, aqua hordei, in qua glycyrrhiza ebulliat, dulcorata iulepo roſarum vel violarum, vel cereuiſia tenuis. Abſtinendum à diureticis, præſertim in initio inflammationis, ne materia ad renes rapiatur. Motus vitandus, ac quieti indulgendum: clyſteribus aluus emollienda.

CAPVT IX.

De Reliquis Renum tumoribus, & eorundem tabo.

Reliqui tumores renum. Abſceſſus. PRæter inflammationes, & alij tumores in renibus oriuntur. Compertum enim eſt, in quibuſdam, qui calculo renum laborârunt, renem alterutrum totum in pus mutatum, & membranâ incluſum fuiſſe. Aliquando etiam tumores frigidi in renibus oriuntur, qui quidem tardè ſuppurantur, tandem tamen in pus mutantur, ſicut Iohannes Bauhinus in quodam, qui circiter nouem menſes, affectu Renis ſiniſtri laborauerat, & totus extenuatus fuerat, renem totum conſumtum, & in pus mutatum fuiſſe vidit.

Cognoſcitur autem hoc malum ex dolore renum, & plerumque diuturno; puris aliquid cum vrina redditur, & accidit mingendi difficultas. Interdum etiam, ſi æger in ventrem decumbat, tumor in dorſo tactu deprehenditur, fluctuatio quædam puris percipitur, ægri etiam plerumque contabeſcunt, cùm vlcus iſtud conuenientibus remediis ſanari non poſſit.

Inciſio tumoris renum. Petrus Baierus tamen, *Practicæ lib. 20. cap. 4.* ſectionem ſe feliciter tentaſſe ſcribit. Cùm enim in fœmina quadam tali tumore laborante Chirurgus maturantia vellet applicare, vt in cupum, vt appellat, ſeu tumorem apoſtema eleuaretur, ipſe ægrum priùs moriturum reſpondit, quàm in cupum apoſtema eleuaretur; cùm amplam in interioribus cauitatem habeat, vt dilatetur. Tandem Chirurgus inciſionem profundam raſorio, incidendo totum Mirach, fecit, atque inciſo panniculo reperta eſt magna quantitas materiæ, quam paulatim exire permittens, curâ diligenti adhibitâ, gratiâ Dei, ægrum ſanitati reſtituit.

Scirrhus renum. Scirrho quandoque etiam renes corripiuntur, & tumoribus duris, id quod plerumque poſt inflammationem malè curatam accidit, cùm partibus tenuibus diſcuſſis craſſæ relinquuntur: & tum, etiam inflammatione ceſſante, nihilominus grauitas & pondus, ſine dolore tamen ferè, percipitur. Interdum & ex humore craſſo in ſubſtantiam renis ſeſe inſinuante talis tumor generatur.

Vrina in ſcirrho renum redditur pauca, tenuis & aquoſa: cùm ob virtutis attractricis imbecillitatem renes munere ſuo fungi non poſſint, & ob meatuum renum anguſtiam tenuiores tantum partes excernantur, craſſiores verò relinquantur, quæ ſanguinem inquinant, vnde etiam cachexia excitatur. Stupor etiam quidam in coxis & cruribus percipitur.

Eſt autem ſcirrhus renum malum plerumque inſanabile, qu od hominem in cachexiam aut hydropem conîicere poteſt.

Si tamen quædam ſanationis ſpes ſuperſit, emollientia & leniter digerentia adhibenda. Exhibenda ergo iuſcula pinguia, decoctum maluæ, althææ, polypodij, ſeminis fænugræci, lini, vel in pollinem redacta cum iuſculo pingui, vel aqua maluæ, & althææ exhibenda. Poteſt etiam aliquid bdellij vel ammoniaci exhiberi.

Extrà inungantur renes oleo amygdalar. dulcium, lilior. albor. chamæmeli, lini: vel imponatur cataplaſma ex farina ſem. lini, fœnugræci, radicibus althææ, floribus chamæmeli, cum pingue-

pinguedine anſeris, anatis & ſimilibus. Commodè etiam hiſce medicamentis admiſcetur bdellium & ammoniacum aceto diſſolutum.

Tabes Renum.

Tabes Renum. Tabes contrà interdum renes corripit, quæ præcipuè ex calida & ſicca eorum intemperie à cauſſis calefacientibus ac ſiccantibus prouenit.

In principio equidem malum non facilè deprehenditur, vbi verò augetur & incrementum ſumit, cognoſcitur ex læſa renum actione, (quamuis enim ren durior euadat, tamen id tactu non facilè deprehenditur.) Renes enim ſerum minùs alliciunt: id tamen ſtatim in veſicam deſcendit, & frequenter per vrinam excernitur. Vrina eſt alba, tenuis, & cruda. Appetitus veneris minuitur, ac totum corpus contabeſcit.

Periculoſum autem hoc & difficile malum eſt, & vix curatur, ac hominem lentâ morte enecat.

Si quid tamen tentandum eſt, humectantia neceſſaria ſunt, & commodiſſima ſunt alimenta boni ſucci, & humectantia, & inprimis lactis vſus continuatus. Vtile etiam eſt balneum aquæ dulcis tepidum, & alia quæ hecticis præſcribi ſolent.

CAPVT X.

De Vulneribus Renum.

VUlnerantur interdum & Renes. Cognoſcunturque vulnera renum è loco, cui vulnus inflictum eſt. Vrina ſupprimitur, vel difficulter redditur, eſtque cruenta; dolor à regione renum percipitur, qui ad inguina vſque extenditur, & ſi vulnus ſit magnum, ſanguis aquoſus è vulnere egreditur. An verò vulnus tantum ſuperficiem renum attingat, an verò in parte carnoſa ſit, an verò in ipſam cauitatem renum penetrauerit, hoc modo cognoſcitur. Si ſanguis multus & vrina non egreditur, indicio eſt, tantùm ſuperficiem vel carnoſam partis ſubſtantiam eſſe vulneratam. Si verò ſanguis multus, & aqua ſimul è vulnere egrediantur, vulnus ad cauitatem renum penetrare, argumento eſt.

Sunt autem renum vulnera periculoſa, & ſæpe lethalia, difficulterque ſanantur, & non niſi longo tempore, cum continuus humoris, qui per eos tranſit, affluxus curationem impedire ſoleat. Minùs tamen periculoſa ſunt renum, quàm veſicæ vulnera.

Curationem quod attinet, vniuerſalibus præmiſſis, ſi vulnus non ſit profundum, fortiora glutinantia vſurpari poſſunt, & olea deſtillata eiuſmodi vulneribus accommodata inſtillari, & Emplaſtrum aliquod glutinans imponi debet. Si verò vulnus in cauitatem renum penetret, vinum auſterum infundendum, in quo radix conſolidæ maioris, & polygonum ac glycyrrhiza cocta ſint; vel imponendum cataplaſma ex dactylis, pane ſiligineo, acacia, hypociſtide in vino auſtero decoctis: & poſtea, quando ſanguis non ampliùs ſtillat, glutinantia dicta infundenda; extrà verò Emplaſtra glutinantia imponenda. Inprimis verò in renum, vt & thoracis, aliiſque internis vulneribus vtile eſt vnguentum Sanctum ab inſigni effectu ita appellatum, Iohannis Andreæ à Cruce, quod *Chirurgiæ lib. 4. tract. 2. in 13. Indicatione*, deſcripſit, eſtque tale:

Vnguentum ſanctum. ℞. *Reſina pini recentis, claræ & odoratæ* ℥. xij. *ol. laurini puri, terebinth. opt.* an. ℥. ij. *gummi elemi puri* ℥. ix. Primò reſina & gummi ſuper lento igne diſſoluantur, deinde addatur oleum laurinum & terebinthina, atque ita ebulliant, donec iuſtam craſſitiem acquirant, & percolentur.

Exhibenda verò ſimul primis diebus trochiſci de halicacabo, de carabe, cum aqua vel decocto plantaginis, equiſeti, polygoni, & poſtea cùm conſolidatione opus, gummi tragacanthæ, Arabicum, terra ſigillata, terebinthina.

Cùm verò ſæpe in hoc affectu, ob ſanguinis grumos, veſicæ meatus obſtruatur: pecten inungatur oleo ſcorpionum, amygdalar. amararum; vel applicetur Cataplaſma ex parietaria, malua, ſaxifragia.

Diæta.

Diæta. Cibus ſit boni ſucci, exhibeaturque emulſio ſem. 4. frig. maior. cum amylo, priſana, iuſcula ex pane albo, oua ſorbilia, oryza, iuſcula ex auena. Cum potu detur ſuccus Cydoniorum. Vtile eſt & ſerum lactis caprini, & aqua hordei, in qua glycyrrhiza, iuiubæ, ſebeſten, ſemina 4. frig. maiora cocta ſint. Potus tamen ſit paucus, ne multùm humoris ad renes affluat. Æger quieſcat; ſi aluus ſit tardior, clyſter ex malua & equiſeto, cum melle roſato, infundendus.

CAPVT XI.

De Vlceribus Renum.

Vlcera Renum. EXulcerantur quoque interdum Renes, & quidem non ſuperficialiter ſolùm, ſed ita toti interdum, vt tota ipſorum ſubſtantia abſumatur, & nihil ampliùs de iis, quàm membrana ipſos ambiens, relinquatur. Imò & illa ipſa membrana interdum eroditur, & perforatur. Quod Platerus vidit in nobili quodam, qui cùm hydrope aſcite ſeptem menſium ſpatio laboraſſet, & poſt mortem apertus eſſet, viſceráque omnia ventris inferioris ſalua deprehenderentur, vterque ren multis vlceribus fiſtuloſis perforatus fuit adeò amplis, vt digitum ſingula facilè reciperent, adnatis inſuper hinc inde renum corpori veſiculis aqua plenis, quæ ex illis ſciſſis profluebat, eroſâ ſimul vndique renum exteriori tunicâ.

Cauſſæ.

Cauſſa. Exulcerantur autem renes poſt abſceſſus non rectè curatos, item poſt vulnera non rectè curata; aut cùm pus, vel ſanies acris aliunde, vt pulmone vel hepate, per renes fluit, eóſque erodit: quod & humores ab aliis partibus affluentes præſtare poſſunt, ſeu naturâ ſuâ acres, ſeu ex putredine & corruptione acrimoniam acquiſiuerint. Idem præſtant calculi, præſertim aſperiores, qui renes atterunt, in primis dum homo ambulat & mouetur, vel dum ſponte & naturæ impetu moueri incipiunt. Externæ verò cauſſæ ſunt, quæcunque vel contundendo, vel rodendo, aut quocunque modo renum continuitatem ſoluunt, vt caſus, percuſſio, vehemens equitatio, medicamenta acria, & ſimilia.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur Renum exulceratio ex dolore in lumbis cum grauitate. Vrina tamen ſine impedimento redditur; quod non fit in vlceribus veſicæ. Pus vrinæ permiſtum emittitur, de quo Hippocrates 4. *aph.* 75. *Si quis ſanguinem aut pus meiat, renum aut veſicæ exulceratio ſignificatur.* Sæpe etiam particulæ quædam carneæ, ſeu carunculæ excernuntur, de quo Hippocrates 4. *aph.* 76. *Quibus cum vrina craſſa exiguæ carunculæ, ac veluti pili exeunt, iis à renibus excernitur.* Quod etſi Galenus *in comm.* ſe vidiſſe negat, alij tamen obſeruârunt.

Imò obſeruauit Hercules Saxonia vniuerſam dextri renis carnem ex propria membrana in veſicam ſeceſſiſſe.

Si ab inflammatione præcedente abſceſſu excitatum fuit vlcus, eius ſigna præceſſerunt.

Si ab acri & erodente humore fiat vlcus, ex ardore vrinæ id cognoſcitur; ſi à calculo aliquo, eius ſigna præceſſerunt vel adſunt. Si à cauſſis externis, è relatione ægri patefiunt.

Prognoſticæ.

Prognoſtica. I. Etſi renum vlcera minùs periculoſa ſunt, quàm veſicæ: tamen & ipſa periculoſa ſunt, & difficulter curantur, cùm continuus humorum excrementitiorum per renes fluxus fiat.

II. Periculoſiora ſunt renum vlcera, quæ ab eroſione fiunt, quàm quæ ab aliis cauſſis.

III. Recentia renum vlcera curationem aliquando recipiunt; inueterata verò nunquam, ideóque curatio maturanda.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Quæ in reliquarum partium vlceribus dantur Indicationes, eæ & hic inueniuntur. Et quidem tota curatio ad duo dirigenda, quorum primum & primo loco agendum, eſt ne vlcus ab affluentibus humoribus foueatur, vel augeatur, & deterius reddatur. Deinde vt ipſum vlcus curetur.

Primum quod attinet, principio idonea victus ratione, de qua poſtea, cauendum, ne vitioſi humores in corpore generentur, qui ad renes affectos confluere, malúmque augere poſſint.

Deinde ſi metus ſit, ne ob copiam ſanguinis aliquis ad renes confluxus fiat, & hinc inflammatio vlceri renum accedat, venæ ſectio in brachio inſtituenda, & ſi omnino inflammatio accedat, curanda vt antea, *cap.* 8. dictum.

Humores acres temperantia. Tertiò ſi humores aliqui vitioſi cumulati ſint, mitigandi, temperandi & euacuandi. Temperantur humores acres vſu remediorum paratorum è violis, malua, nymphæa, ſeminibus quatuor frigidis maioribus, hordeo, ſemine papaueris, roſis, glycyrrhiza, paſſulis & ſimilibus. E quibus ſyrupi, conſeruæ, aquæ, decocta parari poſſunt.

Purgantia. Purgantia fortiora hìc locum non habent, ſed lenientia ſolùm, qualia ſunt ſyrupus roſarum & violarum ſolutiuus, caſſia cum puluere glycyrrhizæ, electuarium lenitiuum, Diacatholicum. Inprimis verò vtilis eſt Terebinthina cum vitello oui in liquorem redacta, vel cum puluere glycyrrhizæ in bolum formata; cùm non ſolùm aluum laxet, ſed vlcus renum abſtergat ac ſanet.

Vlcus detergentia. Vniuerſalibus præmiſſis, ad ipſam vlceris curationem accedendum, idque primò detergendum potu mulſæ, decocto hordei, cicerum, capillorum veneris, hyſſopi, agrimoniæ, glycyrrhizæ, priſanâ cum melle, ſero lactis caprini, præcipuè ſi cum eo emulſio è ſeminibus melonum facta ſit: lac aſininum & caprinum inprimis vtile eſt, cùm parte ſeroſa abſtergat, caſeoſa non glutinet, pingui dolorem leniat, bonúmque ſanguinem, ſi rectè coquatur, præbeat.

Tandem vbi vlcus iam ſatis deterſum & mundatum fuerit, quod cognoſcitur, quia cum vrina pus minore quantitate excernitur, idque album, conſiſtentiâ æquale, non ſordidum, ea quæ exſiccant, adſtringunt, glutinant & conſolidant, exhibenda, qualia ſunt bolus Armenus, terra ſigillata, corallium, radices tormentillæ, plantago, polygonum, equiſetum, conſolida, ſpodium, burſa paſtoris, trochiſci de alkekengi, de ſpodio, de carabe, de terra ſigillata, & ſimilia.

Inprimis vtilis eſt hic puluis.

℞. *Rad. tormentill.* Drach. j. *ſem. granor. alkekengi* Drach. ij. *ſpodij* Drach. j. *corallior. rubror, equiſeti,* an. Drach. ij. *maſtich.*

ſang.

ſang. Draconis, an. Drach. j. ſem. ſacch. roſati tabulati Vnc. j. ſem. F. Puluis, qui exhibeatur in aq. plantaginis, equiſeti & ſimilibus. Poteſt & cibis miſceri.

Vel ℞. *Terræ ſigillat. boli Armeni, rad. tormentillæ*, ana Drach. j. *maſtiches, tragacanth. ſpodij*, an. Drach. j. *ſang. Dracon.* ʒ. ß. *ſacch. roſ. tabulat.* ℥. ß. F. Puluis. Doſis ʒ. ij.

Vtilis eſt & ſpiritus terebinth.

Vel ℞. *Rad. conſolidæ, tormentillæ*, ana Vnc. ſem. *alchymillæ, equiſeti*, an. M. ſem. *flor. roſar. rubr.* P. j. Coq. in aq. pura. Colatura dulcoretur ſaccharo.

Vel ℞. *Rad. Chinæ, ligni ſaſſafras, rad. tormentillæ*, an. ℥. ß. *flor. roſar. rubr. maluæ arboreæ*, an. M. ſem. *radicum althææ, glycyrrhizæ*, an. Vnc. ſem. *granorum alkekengi*, M. ſem. Coqu. in decocto cicerum rubrorum. In decocto calido diſſolue *conſ. roſar.* Vnc. ij. Coletur.

Vtile eſt & decoctum ligni guaiaci, præſertim ſi vlcus ex lue Venerea contractum ſit.

Vel ℞. *Conſ. roſar. rubr.* ℥. iij. *veronicæ, tormentillæ*, an. ℥. j. *ſem. portulacæ, plantaginis, granator. myrti, boli Armeni, terræ ſigillatæ, ſang. Draconis*, an. ʒ. j. *raſur. eboris, trochiſc. alkekengi*, an. ʒ. ß. Cum *ſyr. de roſis ſiccis*. F. Electuarium.

Diæta.

Diæta. Cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, & qui non facilè corrumpuntur, ægróque ſalſa, acria, acetoſa, amara, nimis dulcia, pinguia & omnia quæ facile corrumpuntur, ſunt vitanda. Conueniunt propterea cremor ptiſanæ, auenæ, ſorbitiones ex hordeo, amylo. Vtilis eſt & oryza: carnes item gallinarum, auicularum montanarum, agninæ, hœdinæ, amygdalæ dulces, non rancidæ. Commodus etiam eſt vſus lactis. Vinum ſit tenue, vel cereuiſia pura. Potus non ſit nimius. Omnis motus vehemens, præſertim qui dorſum concutit, vt equitatio, eſt vitandus. Venus etiam huic morbo inimica eſt.

CAPVT XII.

De Vreterum Morbis.

Vreterum morbi. VReteres quoque ſuos morbos & ſymptomata patiuntur: nimirum exſiccantur, contabeſcunt, morbos in numero & ſitu patiuntur, anguſtiores redduntur & obſtruuntur, vulnerantur, & dolorem patiuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ autem, à quibus iſti morbi & ſymptomata proficiſcuntur, ferè à renibus proueniunt, & ſi renes malè afficiantur, vreteres in conſenſum trahunt. Etenim ſi renes exſiccantur & & contabeſcunt, vreteres ferè etiam in conſenſum trahuntur.

Putant nonnulli febribus ardentibus ita eos exſiccari poſſe, vt inde mictus impediatur. Verùm mihi credibile non videtur, in corpore viuente tantam exſiccationem fieri poſſe.

Nonnunquam alter deeſt, vel alter alieno loco inſeritur, id quod in Anatomicis ſæpe deprehenditur. Contorquentur etiam nonnunquam vreteres.

Obſtructio Vreterum.

Obſtructio Vreterum. Frequentiſſimum verò malum eſt eorum anguſtia, quæ etiam ex contuſione, vel incumbente tumore fieri poteſt, ſed ſæpiſſimè accidit ab obſtructione, quæ fit vel à calculo è renibus in eos delapſo, vel pituitâ craſſa & viſcida, vel grumo ſanguinis, vel pure.

Cognoſcitur autem hoc malum è ſignis renum malè affectorum. Si enim materia, quæ renes ante affixit & obſtruxit, è renibus in vreteres deſcendat, renes liberantur, & vreteres afficiuntur. Atque tum grauitas & dolor, qui in renibus percipiebatur, mitigatur, & contrà dolor in vreteribus augetur, & ſeſe verſus inguina extendit.

Curandi ratio eadem eſt, quæ renum obſtructorum. Medicamenta enim vbi renes penetrârunt, ad vreteres perueniunt, eóſque obſtructione liberant.

Poſſunt etiam externa medicamenta, quæ vias iſtas laxant, ſecundùm vreterum ductum applicari, ac fomenta ex parietaria, malua, althæa, ſemine lini, oleo amygdal. dulcium, lilior. albor. vnguento Dialthææ, cum oleo ſcorpionum parari; balneum item aquæ dulcis è modò dictis plantis vſurpari.

Peculiare verò remedij genus eſt, quo ex vreteribus calculus verſus veſicam promoueri poteſt, nimirum cucurbitæ ſine ſcarificatione. Hæ enim paulò infra locum dolentem vbi calculus hæret, applicantur, atque ſecundum ductum vreterum infrà deſcendendo affiguntur. Ita enim calculus in veſicam deducitur. Non autem applicandæ ſunt cucurbitæ, dum adhuc in renibus calculus hæret, ſed vbi iam vreterem ingreſſus eſt, ibíque hærens dolorem parit.

Vulnera & Vlcera Vreterum.

Vulnera & vlcera. Vreteres, non ſolùm vt alia viſcera interna, vulnerari poſſunt telis externis, ſed & à calculo tranſeunte. Imò etiam planè rumpi vreteres, non impoſſibile eſt. Licèt enim obſeruatum ſit, vt Fernel. *lib. 9. de part. morb. & ſympt. cap. 10.* ſcribit, iis qui nephriticis doloribus ſunt aſſueti, vſque adeò dilatatum fuiſſe vreterem, vt in eum maior digiti pars immitti poſſet, & Euſtachius *cap. 55. libelli de renibus*, teſtetur, vreterem ſtatim ab egreſſu de renibus latiorem redditum, inſtárque ventriculi ſeu peræ paſtoralis recuruatum, magnam lapillorum copiam congregaſſe, quos poſtea natura cum vrinis expulerit: tamen impoſſibile non eſt, ſi calculus maior & aſperior è renibus in vreterem excidat, eum planè rumpi poſſe.

Exulcerantur tandem vreteres niſi vulnera à lapide mox ſanentur, quod tamen etiam à pure & ſanie acriore fieri poteſt.

Signa ſunt eadem, quæ renum vulneratorum & exulceratorum, niſi quòd dolor ſecundum ductum vreterum verſus veſicam ſe extendat.

Curatio etiam eadem eſt.

Vt verò ob renum morbos vrinæ excretio læditur, & quædam ſymptomata circa eam excitantur: ita idem etiam vreteribus læſis fieri poteſt: Si enim vreteres obſtruantur, vrina ſupprimitur, & præcipuè ſi vterque obſtruatur. Si vulnerentur, vrina per vulnus in cauitatem abdominis exſtillat; ſi exulcerentur, dolor in tranſitu vrinæ excitatur. *Vreterum ſymptomata.*

Verùm ſymptomatum horum ablatio pendet à morborum, quos modò propoſuimus, curatione, & ex iis etiam, quæ ſuprà *de ſymptomatibus renum* dicta ſunt, quid agendum ſit, patet.

LIBRI TERTII
PARS VII.
SECTIO II.
De Symptomatibus Renum.

CAPVT I.

De Renum imbecillitate, & ſeri ſecretione læſa.

SVNT & aliqua ſymptomata, quæ renibus accidunt, & quidem actiones læſas quod attinet, cùm renum actio propria ſit, ſerum ex ſanguine attrahere, & hinc ad vreteres tranſmittere, ſi actio hæc lædatur, vrina nulla vel pauca redditur, & retenta ſæpe grauiſſimorum ſymptomatum, imò mortis cauſſa eſt, nullo tamen vitio in veſica exiſtente, ſed vaſorum emulgentium, & renum attractrice læſa. *Renum imbecillitas, & actio læſa.*

Cauſſæ.

Habet autem actio hæc læſa originem à vaſorum emulgentium & renum facultate vel læſa, vel impedita. Facultas læditur ob imbecillitatem vaſorum emulgentium, vel renum, quæ pendet ab intemperie, inprimis frigida. Impeditur facultas ab obſtructione, quæ inprimis fit à calculo; nonnunquam & à pituita craſſiore, aut pure craſſiore, aut ſanguinis grumo. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Ipſa autem cauſſa mali ſemper non facilè agnoſcitur. Ideoque diligenter conſiderandum & inquirendum, an in vreteribus vel veſica aliquod vitium ſit. Quod ſi nullum deprehendatur, argumento eſt, in renibus hærere. Quod confirmatur, ſi grauitas aliqua, vel dolor in lumbis deprehenditur: & vrina in venis relicta & ad ſuperiora regurgitans, variorum ſymptomatum cauſſa eſt, de quibus mox in *Prognoſticis* dicetur. *Signa.*

Si ab intemperie renum frigida ſit imbecillitas eorum, apparebunt ſigna intemperiei renum, ſuprà *cap. 1.* propoſita: & ab hac cauſſa non ſubitò ſupprimitur vrina, cùm intemperies ſubitò induci non poſſit, ſed paulatim vrina ſupprimitur.

Si ab obſtructione fiat, ſigna ſuprà propoſita de obſtructione renum, perpendenda, & à quibus cauſſis ea proueniat, inquirendum, de quo ſuprà, *cap. 4.* dictum.

Prognoſtica.

1. Malum hoc omnino periculoſum eſt, & ſæpe lethale. Si enim diutius ſeroſus humor intra venas retineatur, & ſanguini commiſceatur, humores corrumpuntur, & putreſcunt, ac prauæ febres accenduntur. *Prognoſtica.*

2. Et quidem ſi æger ante ſeptimum iterum meiere incipiat, ſeruari poteſt. Quod ſi vltra hoc ſpatium retineatur, etſi vrina reddatur, plerumque æger moritur.

3. Retentum in venis ſerum ſæpe per totum corpus diſtribuitur, & provt in hanc vel illam partem ruit, varia ſymptomata excitat. Iacobus Carpus, in *Iſagoge Anatomica*, quendam ab vrina hoc modo retenta ſuffocatum eſſe teſtatur, cui cùm cucurbitulas ſine ſcarificatione diuertendi cauſſa appoſuiſſet, eas per poros cutis aquoſo humore repletas fuiſſe ſcribit. Et Iacotius *comm. 1. ad lib. 7. ſect. 2. aph. 16. Coacar. Hippocr.* refert, ſenem quendam ex humore iſto cerebrum in conſortium trahente, in ſomnum & torporem lethalé incidiſſe. Extra etiam *in obſeruationibus Schenckij, lib. 3. de renibus*, Epiſtola Georgij Tanſtetteri Medici Regij, qui refert, Illuſtriſſimi Saxoniæ Ducis Henrici Filium Seuerinum, annos 12. agentem, poſt balneum vomitu correptum fuiſſe, cum dolore vreteris ſiniſtri hypochondrij, vrinas verò ſubinde pauciores reddidiſſe. Poſtea ſubtus vmbilicum ad dextram verſum pectinem dolere cœpiſſe, vomitionibus crebris accedentibus, detento lotio, cuius vix vltra

ſex octóve guttulas reddebat. Hinc doloribus nihil remittentibus, de præcordiorum quoque dolore conqueſtum fuiſſe, & lumbricum trium palmorum longitudine vomitu reieciſſe. Tandem & cibos ſumtos euomuiſſe, vrinâ ſurſum regurgitante, & ſex octóve horis ante mortem, vrinam meram colore & odore cuiuis adſtanti agnitam, euomuiſſe, & poſtea exſpiraſſe. Corpore aperto, meatus vrinarij fuerunt ſalui, nihilque, quod eos obſtrueret, compertum; veſica fuit vacua & corrugata, omniſque humoris expers; corporis verò cutis quaquaverſum diſſecta, è veſtigio aqueum humorem odore & colore exactiſsimè vrinam referentem, veluti in hydropicis, ex ſe mittebat. E quibus omnibus rectè concluſum fuit, omnium horum ſymptomatum, & tandem mortis etiam Illuſtriſſimi Principis cauſſam fuiſſe imbecillitatem & intemperiem vaſorum emulgentium, & renum, quorum attractrix labefactata ſeroſum humorem ex reliquo ſanguine attrahere non potuit. Vnde factum, vt nihil aquei humoris ad veſicam tranſmitteretur, eiuſdémque pars ad ventriculum tranſmiſſa vomitiones excitaret, pars in habitum corporis diſpergeretur. Marcellus Donatus etiam *lib. 4. hiſtor. med. mirab. cap. 38.* refert, Priorem quendam Mantuæ, vrinæ ſuppreſſione laboraſſe, eâdem procul dubio de cauſſa, cùm nihil mali in renum, vreterum vel veſicæ regione perciperetur, tandémque corpus vniuerſum intumeſcere cœpiſſet, cute pellucidâ apparente mollique, ita vt vrinam ſub ea contineri facilè videri poſſet, qui tandem leui continuáque febriculâ accedente, mortuus eſt.

Curatio.

Curatio. Curatio cauſſæ ablatione perficitur. Ideóque quænam ea ſit, diligenter inueſtigandum. Si ſuppreſſio vrinæ ſit ab inflammatione, quâ ratione ea curanda ſit, iam antea dictum. Si à calculo, vel craſſa pituita, vel grumo ſanguinis, vel pure, itidem qua ratione hæc obſtructio tollenda ſit, antea monſtratum. Si ex imbecillitate renum à frigida intemperie contractâ, curatio inſtituenda, vt ſuprà, *cap. 2.* dictum. Iniiciendi nimirum clyſteres calefacientes, exhibendæ confectiones aromaticæ: Extrà quoque olea, vnguenta & emplaſtra calefacientia adhibenda.

Vbi tamen ſerum ob renum imbecillitatem non ſecernitur, naturæ ſuccurrendum, & medicamentorum ope id à craſſioribus ſuccis ſeparandum, vt tenuius factum, & aliquo modo erga renes concitatum, faciliùs à renibus, etiam imbecillibus, attrahi poſſit. Faciunt huc medicamenta diuretica, in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 13.* propoſita, è quibus poſtea varia alia medicamenta parantur. Vtile eſt & vinum, in quo radices raphani ruſticani, vel ononidis, vel amygdalæ amaræ contuſæ, aut nuclei Perſicorum contuſi macerati fuerint. Vtiles etiam ſunt emulſiones ſeminum quatuor frigidorum maiorum cum nucleis Perſicorum, malorum Armeniacorum, ceraſorum & amygdalar. amarar. Vtiles quoque ſunt aquæ diureticæ, quæ paſſim extant, vt & acidulæ.

Diuretica quando exhibenda. De diureticis tamen hoc ſemel monuiſſe ſufficiat, ea non cum cibo, ſed horâ vnâ atque alterâ ante cibum exhibenda eſſe, cùm ſi cibis miſceantur, chylum crudum è ventriculo ad vias vrinæ ſecum rapiant, vnde nec ipſum vinum, quod cum cibo bibitur, acidulis diluendum, narrátque Guilhelmus Fabricius *cent. 3. obſ. 72.* hiſtoriam cuiuſdam, qui cùm acidulas biberet, & confectione ſeminis aniſi, vt vocant, ſimul ad flatus diſcutiendos vteretur, ipſum ſemen aniſi cum vrina excreuit; & alterius cuiuſdam, qui cùm in vrinæ retentione gammaros contuſos, & grana alkekengi contuſa ex vino albo ſumſiſſet, vrina ita commota fuit, vt acini granorum alkekengi cum vrina excernerentur. Etſi verò diuretica medicamenta non tantam vim, vt acidulæ, habent, ſimile tamen quid præſtare poſſunt.

Vbi verò facultas impeditur in excernenda vrina ob vaſorum anguſtiam, curatio inſtituenda, vt ſuprà *ſect. 1. cap. 4. de vaſorum in renibus anguſtia*, diximus.

CAPVT II.

De Diabete.

Diabetes. Etſi Diabetes commodè etiam inter ſymptomata, quæ in mictione accidunt, referri poſſit, tamen quia ab Authoribus pleriſque inter renum affectus explicari ſolet, eum etiam hoc loco proponere libet, inprimis cùm hîc nullum in veſica ſit vitium, ſed ſymptoma hoc vel à renibus, vel aliis partibus ſuperioribus, per quas ſerum tranſit, proficiſcatur.

Vnde dicatur? Διαβήτης à διαβαίνω, id eſt, *tranſeo*, quòd ſcilicet vrina citò tranſeat, nomen habet. Alij ὕδρωπα εἰς ἀμίδα, hydropem ad matulam, alij vrinæ profluuium, alij διάῤῥοιαν εἰς οὖρα, alij διψακὸν ὄφις, *à ſiti vehementi*, quam patiuntur ægri, nominant.

Affectus ſanè rarus eſt, quem Galenus bis tantùm vidit, vt *6. de loc. affect. c. 3.* refert. Scribit etiam Rabbi Moſes *part. 8. aphoriſm.* quòd non viderit diabeten in occidente, neque audiuerit à ſuis Doctoribus, quòd eum viderint. Plurimi etiam alij Medici eum non viderunt. Solet autem vrina in hoc affectu copioſiſſimè profluere, viditque Scholiographus Hollerij, quendam quotidie ſex pintas Liuteti anas eminxiſſe. Dodonæus, vt *cap. 42. obſeru. medicinal.* refert, quendam vidit, qui vno die amplius, quàm quadraginta libras vrinæ reddebat.

Admirandum vrinæ pondus excretum. Notabilis etiam eſt hiſtoria, quam Marcus Gattinaria, *in 9. Rhaſ. cap. de cura inuoluntarij exitus vrinæ*, & Cardanus *lib. 8. cap. 44. de rerum varietate*, referunt, de quadam puella annorum 18. quæ anno Chriſti 1481. paſſa eſt ſuperfluum vrinæ profluuium, adeò vt ſingulis diebus vrinæ libras circiter 36. emingeret, cùm ex potu & cibo non plus ſeptem libris aſſumeret. Cùmque hoc 60. diebus perſeueraret, emiſit vltra cibi & potus quantitatem, libras 1740. quod pondus longè excedebat pondus puellæ, etſi tota in vrinam fuiſſet reſoluta; cùm puella non potuerit excedere pondus 255. librarum, imò nec 150. attingeret. Sanata autem eſt poſt duos illos menſes à Medico Franciſco Buſto. Cauſſam huius ſymptomatis ſtatuerunt Medici fuiſſe aërem, qui in arteriis vbique continebatur, qui in aquam conuerſus fuerit, cui alius aër ſucceſſerit. Cardanus addit frigidam & humidam aëris intemperiem.

Potus etiam parùm vel nihil mutatus redditur. Vnde cum lienteria, quæ magnam appetentiam coniunctam habet, diabeten comparant, vt ſicut in lienteria illa cibi auidè expetuntur, ſtatímque per aluum deiiciuntur: ita renes trahant ab hepate potulenta, & iterum ad veſicam demittant. Verùm cùm de hoc aliquid dubij occurrat, dicetur de eo infra, *quæſt. 1.*

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſam verò huius affectionis reddere difficillimum, & pauci Autores inueniuntur, qui in ea reddenda inter ſe conueniant. Nos in re obſcura, ſaluo cuiuſque iudicio, ſtatuimus, proximam huius mali cauſſam eſſe facultatem renum retentricem læſam, & quidem ab vrinæ vel copia, vel qualitate. Vrinæ verò copiæ cauſſam eſſe calorem viſcerum, præcipuè hepatis & lienis, quæ cùm potum copioſiùs attrahunt, tùm humores in venis colliquant. Quanquam verò interdum etiam in hydropicis, vel in febribus, humor ſeroſus copioſiùs per vrinam euacuatur: tamen diabetes mictio illa copioſa non eſt, ſed critica potiùs humoris ſeroſi expulſio, quæ poſtea ſponte ceſſat. Verùm de hac controuerſia poſtea prolixiùs, *quæſtione ſecundâ*, dicemus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus hic primò paulatim & inſenſibiliter creſcit, neque æger multùm curat, etſi plus mingat, quàm conſueuit, & ad potum vel aliam cauſſam externam id refert. Sæpe etiam accidit, vt copioſior vrinæ excretio naturæ opus ſit, quæ abundantes humores per vrinam expellit. Vt ergo diabeten incipientem ab hiſce vrinæ profluuiis diſcernamus, videndum primò, an cauſſa aliqua externa, vt potus, vel ſimilis præceſſerit, quæ vrinam copioſam præbere potuerit. Si verò naturæ opus ſit copioſa mictio, paulo pòſt illa mictio ceſſat, ægerque inde magnam vtilitatem percipit, morbuſque, quo æger laborabat, ſoluitur, vel imminuitur. Si verò tale nil adſit, profluuium vrinæ id ſymptomaticum eſſe, indicio eſt, ægérque tum ſenſim ac paulatim ſemper maiorem vrinæ copiam incipit reddere, ita vt tandem longè potus quantitatem vrinæ quantitas ſuperet. Vrina eſt tenuis, aquoſa, cruda, ſine ſedimento, in qua progreſſu temporis tenuia quædam ſupernatant: adeſt aſſidua oris ſiccitas & ſitis, quæ tum à calore præternaturali, tum ab humiditatis nimia euacuatione ortum habent: corpus tandem extenuatur & contabeſcit: in viſceribus æſtus & ardor percipitur, & ſi vrinam aliquandiu contineant ægri, lumbi, coxæ, teſtes cum grauitate intumeſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc plerumque lethale eſt, inprimis ſi non mox in principio cognoſcatur, eique idoneis remediis occurratur, hominémque ad tabem & mortem tandem deducit.
2. Et præcipuè in ſenibus vix vnquam curatur.
3. Diabetes etiam poſt immodicum laborem, poſt nimium Veneris vſum, poſt febres chronicas plerumque incurabilis eſt.

Curatio.

Curatio. Vt verò in cauſſis explicandis magna occurrit apud Autores diſſenſio: ita in curatione inſtituenda magna occurrit varietas & difficultas. Eò tamen res redit, vt ille caloris exceſſus, qui humores liquat, viſcerúmque intemperies, quæ facit, vt ſerum auidiùs attrahatur, corrigatur, & retentricis robur tam in viſceribus, quàm in renibus, tum in toto venoſo genere confirmetur & augeatur.

Venæ ſectio. Itaque etſi nonnulli hîc venæſectionem ſuadeant: tamen quia vires iam ante deiectæ ſunt, & plerumque alius morbus præceſſit, huic remedio vix locus eſt. Eadem ratio eſt purgantium, & vomitûs, quos morbus coniunctus, & vires deiectæ vix admittunt. Multò minùs ſodorifera, quæ nonnulli, vt humores à centro ad ambitum corporis auertantur, adhibenda cenſent, tuta ſunt, cùm ſudorifera cum medicamentis diureticis cognationem habeant, viſcerumque calorem & acrimoniam augeant. Tutius ergo, his omiſſis, ea ſaltem quæ indicationes poſtulant, adhibere, quæ etiam ſola proponemus, cùm illa generalia, ſi iis opus ſit, aliunde nota ſint. Parantur autem illa ex adſtringentibus & roborantibus, vt roſis rubris, plantagine, burſa paſtoris, conſolida, portulaca, coralliis, ſpodio, & ſimilibus. Vt,

℞. *Rad. conſolid. maior. plantag.* an. Vnc. j. *fol. plantag.* M. j. *flor. roſ. rubr.* M. *ſem. balauſt.* Drach. ij. *myrob. citrin.* Drach. iij. *ſem. plantag. acetoſ. portulac.* ana Drach. j. Coq. in *vini rubr.* ℔. iv. vaſe clauſo. Colaturæ adde *Miua Cydon.* Vnc. iij.

Ve

Vel ℞. *Sem. coriandr. plantag. portulac. flor. roſ. rubr.* an. ℥. j. *corall. rubr. boli Armeni, mang. præp. rad. tormentill.* ana ʒ. j. *nuc. moſch.* ℈. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Conſeru. roſ. rubr.* ℥. ij. *C.C. vſti præp. boli Armeni, corall. rubr. præp.* ana ʒ. j. Cum *miua Cydonior.* Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr. antiq.* ℥. iij. *ſpodij, corall. rubr. C.C. vſti*, ana ʒ. j. *ſem. plantag. portulacæ*, an. ʒ. ß. *mucilag. ſem. Cydonior.* ℥. ß. *ſyr. Cydonior.* q. ſ. Fiat Electuarium.

Poſſunt etiam exhiberi opiata, vt theriaca recens, philonium Perſicum, requies Nicolai, laudanum opiatum.

Extrà hypochondriis, renibus, hepati, lieni, lumbis adhibeantur epithemata, linimenta, vnguenta, cataplaſmata refrigerantia & adſtringentia, ex ſucco vel aqua plantaginis, portulacæ, lactucæ, ſemperuiui, vmbilici veneris, ceratum ſantalinum, vnguentum refrigerans Galeni, Comitiſſæ.

Vel ℞. *Ol. roſ. myrtini*, an. ℥. j. *ſantali albi, rubri, flor. roſ. rubr. corall.* ana Drach. j. *ſucci plantag.* ℥. j. *ceræ.* q. ſ. Fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Aq. vel ſucci plantag. acetoſæ, roſar. nymphææ*, an. ℥. iij. *aceti roſ.* ℥. j. *ſpec. ceroti ſantal.* ʒ. ij. *ſpodij, corall. rubr.* an. ʒ. j. *ſem. roſ. rubr. acetoſ. plantag.* an. Drach. ß. Miſce. Fiat Epithema.

QVÆSTIO I.

An potus immutatus planè per vrinam in diabete reddatur.

An potus planè immutatus in diabete reddatur?

Galenus *6. de loc. aff. c. 3. & de criſib. c. 12.* in diabete celeriter id quod bibitur, per vrinam reddi, & quidem tale, quale bibitur reddi, docet. Idem tradit Alex. Trallianus *lib. 9. c. 8.* Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 3. c. 2.* aliique Medici plures, ſicut in lienteria cibus immutatus ſtatim deiicitur: ita in diabete potum immutatum mox excerni tradunt. Amatus Luſitanus etiam *centur. 2. curat. 94.* refert Romanum quendam, qui vini meracioris potui indulgebat, & fœniculi marini dicti, ſeu Cretami muria conditi largiore victu vſus erat, in diabeten lapſum eſſe, & quicquid bibebat, ſtatim & quale ſumebat, per vrinam reddidiſſe. Trincauellius etiam *lib. 10. c. 11. de rat. cur. part. hum. corp. aff.* ſcribit, quendam febre maligna laborantem, cùm nihil biberet niſi aquam gelidam, in diabetem incidiſſe, vt potus omnino immutatus redderetur, ſeruans eundem colorem, conſiſtentiam, ſaporem, atque odorem.

Alij tamen etiam potum mutari ſcribunt. Ita Dodonæus *obſ. c. 42. in Schol.* ſcribit, potum qui aſſumitur, non omnino talem reddi, qualis aſſumitur, ſed in hepate mutationem nonnullam accipere. Ioh. Baptiſta Sylùaticus *controu. 29.* in diabete potum non ſemper ſtatim, ſæpe etiam mutatum, perpetuò tamen auctum, & in maiore quantitate, reddi docet, ſcribitque interdum potus quantitatem eſſe vncias 25. vrinam autem emitti ad vncias centum.

Cùm ergo alij viderent, pro vtraque ſententia experientiam pugnare, diſtinxerunt inter diabeten & vrinæ profluuium: ſed ſine ratione & exemplo; cùm alij Medici ſine diſcrimine hæc vocabula vſurpent. Ideóque in diabete non ſolùm ad potum, ſed etiam alia reſpiciendum. Sunt enim primò diabetæ quidam gradus. In principio enim, cùm vires nondum deiectæ ſunt, & vis alteratrix nondum extremè laborat, non mirum eſt, ſi potus aliquo modo mutetur: temporis verò progreſſu, vbi vis alteratrix magis labefactatur, potus planè immutatus excernitur. Deinde potus etiam alius mutatur faciliùs, alius difficiliùs. Aquam, cùm parum mutari poſſit, non mirum eſt, eodem colore & reliquis accidentibus non mutatis, excerni; alij verò potus, qui magis compoſiti ſunt, non ita facilè tranſeunt, quin aliquam mutationem accipiant. Præterea id, quod in diabete excernitur, non ſaltem potus eſt, ſed ſæpe etiam accedit corporis colliquatio, vnde plus vrinæ emittitur, quàm potûs aſſumtum eſt.

QVÆSTIO II.

Quænam Diabetæ cauſſa ſit?

Quænam Diabetæ cauſſa ſit;

Cauſſam diabetæ reddere omnino difficile eſt, ob affectus raritatem, & Medicorum de eius cauſſa diſſenſum. Vulgata quidem, & quam plerique ſequuntur, ſententia eſt, proximam huius mali cauſſam eſſe renum intemperiem calidam, ob quam illi ſerum copioſius è venis attrahant, quod cùm ob imbecillitatem & copiam retinere non poſſint, venas rurſum à iecore, hoc ex inteſtinis & ventriculo trahere, vnde orificium ventriculi vellicetur, ac ſitis excitetur, ob quam aſſumtus potus mox à venis & renibus attrahatur, atque iterum ad veſicam mittatur.

Verùm rectè ſcribit hic Fernelius *de part. morb. & ſympt. lib. 6. c. 13.* vix aliquem deprehenſum eſſe, qui copioſæ huius mictionis non aliam intus cauſſam haberet. Etenim calida intemperie multi laborant, neque tamen diabeten patiuntur. Neque præterea credibile videtur, renum attractricem facultatem tantam eſſe poſſe, vt ea etiam ad ventriculum vſque ſeſe extendat, atque inde crudum potum attrahat. Trincauellius *de rat. curand. part. hum. corp. aff. lib. 10. cap. 12.* in renum imbecillitatem à frigore contractam cauſſam reiicit, probatque id exemplo Nobiliſſimi cuiuſdam Viri, qui cùm febre maligna laboraſſet, atque ſitis eſſet impatiens, aquámque gelidam & in puteo refrigeratam biberet, renes tantam imbecillitatem ex refrigeratione contraxerint, vt potum omnino immutatum redderent. Verùm ſi tale vitium in renibus fuit, quam ob cauſſam tam ſubitò ad renes potus peruenit? Si enim ij refrigerati atque imbecilles redditi fuerunt, attrahere præter modum non potuerunt.

Plateri ſententia.

Hæc omnia cùm alij Medici docti animaduerterent, & in ſolis renibus cauſſam huius mali inuenire non poſſent, alias cauſſas, ſed diuerſi diuerſas aſſignârunt. Felix Platerus ſtatuit, diabetæ cauſſam eſſe ſeroſi humoris aut cauſſæ morbi cum ſero ſubitam & profuſam quaſi euacuationem, vt vniuerſum quaſi ſerum è corpore effluat, atque verum diabeten, in quo ſubita corporis colliquatio cum calore & ſiti intolerabili excitata, febri ardenti atque colliquatiuæ accidere, & proinde vt febris hæc rara eſt, ita rarum & periculoſum ſymptoma ipſi copulatum eſſe exiſtimat. Si quis tamen etiam citra febrem diabeten fieri ſtatuere velit, ob copiam potûs in venis meſaraicis diu retenti & coaceruati, poſteáque vi naturæ ſubitò ad renes propulſi potius, quàm attracti, & id admittit. Euſtach. Rudius *lib. 2. Pract. cap. 39.* præter renum calidiorem intemperiem, ſe experientiâ edoctum, aliam cauſſam inueniſſe ſcribit, nimirum iecoris caliditatem, atque ventriculi retentionem læſam, atque in teſtimonium affert exemplum cuiuſdam in quo quæ mingebantur, non ſolùm odore & conſiſtentiâ aſſumtæ potioni ſimilia erant, verùm etiam feces alui multo vino, quod copioſiſſimè ingurgitauerat, perfuſæ erant, eúmque non admodum emaciatum fuiſſe, & auxiliis refrigerantibus potiſſimùm & corroborantibus, non multo pòſt tempore à Diabete fuiſſe vindicatum.

Ioh. Baptiſta Sylùaticus, *controu. 31.* nouum quid, quod à nemine in hunc vſque diem animaduerſum ſit, ſe allaturum promittit: poſtea tamen ipſe Galenum *6. de loc. affect. cap. 13. de cauſſ. ſympt. cap. 2.* Aretæum *lib. 2. de cauſſ. diuturn. affect. cap. 1.* Actuarium *lib. 1. meth. cap. 11.* idem docuiſſe refert. Statuit verò inſignem calidam intemperiem in hepate & toto venoſo genere ſuccenſam, ſanguinem fundere, eiúſque portionem aliquam in ſerum mutare. Serum autem hoc ab eximia renum caliditate ſeparari à ſanguine, & attrahi, quam deinde multitudinem cùm illi ferè non poſſint, ad veſicam quod ruat impetuosè, permittere, quæ pariter cùm tantam ſeri multitudinem ferre non poſſit, ad eam expellendam inſurgere.

Atque his Autoribus poſterioribus aſſentimur in eo, quòd non tam in renibus, quàm aliis partibus cauſſa diabetis quærenda ſit. Sit enim, de quo tamen, vt ex ſuperioribus patet, non immeritò dubitatur, quòd renes fortiter attrahant: tamen niſi ſerum adſit, id attrahere non poſſunt, & renum fortis attractio, ſeri ſeu vrinæ copiam iam præſupponit. Sicut enim, etſi à veſica vrina proximè profluit, cauſſa tamen in veſica non reſidet, ac niſi vrina copioſa à renibus ad veſicam mitteretur, copioſa emingi non poſſet: ita etſi à renibus tranſmittatur vrina, tamen cur copioſa ſit, cauſſa non tam in renibus, quàm in aliis partibus quærenda videtur.

Cauſſa autem huius ſymptomatis, ſi in re obſcura aliquid decernendum eſt, vt Galenus *3. de cauſſ. ſympt. cap. 2.* Platerus, Ioh. Baptiſta Sylùaticus dicunt, διασύντηξις, reſolutio & colliquatio quædam eſt, quæ in venis fit, in toto corpore, ab inſigni hepatis & venoſi generis caliditate orta. Vnde Rabbi Moſes *part. 8. aphoriſm.* in Ægypto tales ægros intra decem annos, plus quàm viginti ſe vidiſſe ſcribit, in Occidente verò nullos. Et plerumque febribus ardentibus & malignis malum hoc accidit, atque ea de cauſſa etiam plerique in diabete refrigerationem & humectationem corporis commendarunt. Quia tamen ipſe potus ſtatim, & immutatus plerumque, per veſicam in diabete redditur, ſecundum non abſurdè coniungi poſſe puto, imbecillitatem & laxitatem, non quidem ventriculi ſolùm, vt ſtatuit Rudius, ſed partium illarum, quæ aquoſum humorem è ventriculo & inteſtinis ad hepar & lienem ferunt. Hæ enim debito tempore cum cibo, vt eius ſit ὄχημα, & vehiculum, ſerum continere debent: quod ſi non faciunt, ſubitò ad renes ruit; atque imbecillitatem hanc à nimio aquæ frigidæ potu partes illæ contrahere poſſunt, ſicut & illi Nobili Viro, cuius mentionem facit Trincauellius, accidit. Poteſt tamen etiam hepatis & lienis calor ad ſubitam iſtam ſeri attractionem aliquid facere. Adeſſe autem talem laxitatem in meatibus, per quos ſerum è corpore elabitur, vel illud teſtatur, quod Iulius Alexandrinus *in annot. ad c. 14. libell. de ſubſtantia facultatum natural.* ſcribit, ſe duóſque alios Medicos in nobiliſſimi cuiuſdam viri Curatione, affectu Diabetæ ſimillimo laborantis, vidiſſe reiecta cum vrina apij radicum fruſtula, quadrantis magnitudine nonnulla, quas ille radices Medicis inſciis, iuſculis incoquendas curauerat. Semen etiam aniſi, ac grana alkekengi cum vrina excreta fuiſſe, *præcedenti capite* dictum, & infrà, *cap. 9.* dicetur.

CAPVT III.

De Dolore Nephritico.

Dolor Nephriticus. DOlor tandem quandoque renes vehementiſſimè affligit, & acerbus ac dilacerans quaſi in lumbis, è regione renis alterutrius, rarò vtriuſque percipitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Plerique ſtatuunt dolorem hunc tantùm ortum habere vel ab arena & ſabulo in renibus collecto, vel à calculo renum ſubſtantiam atterente, vel abſumptâ ſubſtantiâ Renis, quod interdum accidit, membranam renes ambientem vellicante. Et quidem verum eſt, è grumo ſanguinis, vel pituita craſſiore dolorem potiùs grauantem, quàm vehementem, qui nephriticus appellari ſolet, excitari: obſeruandum tamen etiam eſt ab acri ſanie, vel ſero, & omnino humorum acrium confluxu, vehementiſſimos in renibus dolores excitatos fuiſſe. Ita ſcribit. Deſiderius Iacotius *ad Aph. 47. lib. 6. ſect. 2. Coacar. Hippocratis*, in multis poſt mortem diſſectis Renes integros inuentos fuiſſe, qui tamen dum in viuis eſſent, de renum dolore pertinaci conquerebantur; vel ex venis aut pulmonibus eò confluente acri ſanie, vel ſero renum vaſa diſtendente. Hollerius *comm. ad aphor. 11. lib. 6.* refert, ſe vidiſſe quendam, qui intolerabili renum cruciatu affligebatur, qui nec phlebotomia, nec purgatione, nec aliis remediis mitigari potuit, niſi hæmorrhoidibus apertis. Simul enim atque per eas aperta eſt via, dolor quieuit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic dolor è ſitu & loco. Etſi enim dolor colicus cum nephritico magnam habeat cognationem: tamen renum dolor fixus eſt, vno loco, è regione renis, & ſi extendatur, ſecundum vreteris ductum verſus veſicam & inguina extenditur: dolor verò colicus verſus ventrem vagatur. Vomitus etiam plerumque moleſtus eſt, quo omnia quæ in ventriculo continentur, & tandem etiam bilis, reiiciuntur, ob membranarum quæ haſce partes coniungunt, communionem. Reſpiratio eſt parua & cita. Vrina in principio cum difficultate aliqua redditur, & eſt aquea & cruda. Hinc fit turbida, & aliquando etiam cruenta. Arenulæ interdum in vrina apparent, nunc flauæ, nunc rubræ. Decubitus in partem affectam dolorem minuit, in contrariam exaſperat.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Vt omnes dolores: ita & hi vires deiiciunt. Quid autem de curatione ſperandum ſit, ex iis, quæ ſuprà *de calculo Renum, eorúmque exulceratione* dicta ſunt, patet.

Curatio.

Curatio. In curatione ad duo reſpiciendum, ad cauſſam ipſam doloris, & ad dolorem. Qua ratione calculus, qui plerumque doloris nephritici cauſſa eſt, tolli poſſit, ſuprà *cap. 6.* dictum. Hoc tamen etiam obſeruandum, ſi dolor ſit vehementiſſimus, & corpus plethoricum, ac metuendum ſit, ne ex ſanguinis ad renes affluxu renum inflammatio excitetur, venam in cubito aperiendam eſſe.

Si à ſanie, vel ſero, aut alio humore acri dolor excitetur, is temperandus. In quem vſum commodè exhibetur emulſio ſeminum quatuor frigidorum maiorum, cum aqua hordei, fragorum, maluæ, decocto glycyrrizæ, & ſimilibus.

Ad dolorem leniendum, anodyna, & quæ vias laxant, vt calculus loco ſuo moueatur, & in veſicam deſcendat, vnde omnis dolor ſubitò ceſſat, vſurpanda. Clyſteres emollientes hic vtiliſſimi ſunt, qui dolorem mitigant, vias laxant, ſimúlque flatus, qui inteſtina diſtendendo, reneſque ac vreteres comprimendo, dolorem augere ſolent, tollunt.

Vt ♃. *Radic. althææ* ℥. j. *parietar. violar. althææ, brancæ vrſinæ*, ana M. j. *flor. chamæmel. ſummit. anethi*, ana P. ij. *ſem. lini, fœnugr.* an. ℥. ß. *caricas* num. v. Coq. *in aq. vel lacte.* Colatur. ♃. ℥. x. *caſſiæ extractæ* ℥. j. *olei amygdal. dulc. lilior. albor.* an. ℥. j. ß. *vitellos oui*, num. ij. F. Clyſter.

Propinetur etiam decoctum radicum althææ, glycyrrhizæ, maluæ, parietariæ, & paſſularum; item emulſio quatuor ſeminum frigidor. maior. & papaueris.

Extrà applicentur fotus ex decocto radic. althææ, lilior. alborum, maluæ, parietariæ, brancæ vrſinæ, floribus chamæmeli, meliloti, ſemine lini, fœnugræci; linimenta ex oleo dulci, amygdalar. dulcium, lilior. albor. vnguento althææ, pinguedine gallinæ, anſeris, anatis.

Si iſta non ſatisfaciant, vtiliſſimum eſt aquæ dulcis balneum ex herbis modò enumeratis paratum; idque, ſi opus, aliquoties repetatur.

Cùm verò dolor ſtatim tollatur, ſi calculus in veſicam deſcendat, ad id promouendum cucurbitulæ ſecundum vreterum ductum applicatæ faciunt, de quo ſuprà *c. 6.* dictum, *& ſeq.* dicetur.

Reliqua, quæ hac de re dici poſſunt, ſuprà *c. 6. de calculo Renum*, videantur.

Sunt præterea alia ſymptomata, quæ à renibus originem habent, vt vrinæ cruentæ, purulentæ. Verùm quia eadem in mictione, quæ veſicæ propria eſt, animaduertuntur, poſtea dum *de affectibus veſicæ*, de iiſdem agemus.

LIBRI TERTII

PARS VIII.

DE VESICÆ PRÆTER naturam affectibus.

PROOEMIVM.

SErosus humor equidem poſtquam à ſanguine in renibus ſeparatus eſt, vſum amplius nullum habet, ſed è corpore vt inutilis, excernendus eſt. Si tamen id continuò fieret, vt in iis qui vrinæ incontinentiâ laborant, magnâ cum moleſtiâ & incommodo id coniunctum foret. Quapropter rerum Creator ſapientiſſimus receptaculum condidit, in quo vrina colligatur, vt collecta poſtea ſimul excernatur, quod veſica vrinaria dicitur. Quæ, vt plurimum caperet, & rotunda eſt, & eam ſubſtantiam habet, vt extendi & contrahi poſſit; & ne vrina continuò efflueret, orificio eius muſculum addidit Sphincterem, quo contracto vrina pro noſtro arbitrio retinetur, laxato per meatum vrinarium effluit, ſicut iſta ab Anatomicis pluribus deſcribuntur. Et cùm partes omnes bene ſe habent, & ſecundum naturam conſtitutæ ſunt, etiam vrinæ excretio rectè fit, ſi verò quid mutatur, ea læditur.

Poſtquam ergo de Renum & vreterum præter naturam affectionibus diximus, proximum iam eſt, vt de Veſicæ præter naturam affectibus dicamus. Agendum ergo erit hac in parte huius libri, de Veſicæ intemperie, numero mutato, calculo, vermibus, & aliis rebus præter naturam in ea repertis, diſtenſione, inflammatione, ſitu mutato, vulneribus, ſcabie, & vlceribus, morbis meatûs vrinarij: Symptomatibus item, quæ veſicæ, & in vrinæ excretione accidunt: putà de dolore veſicæ, eiúſque ſtupore & reſolutione, de vrinæ ſuppreſſione, & imminutâ excretione, ſtranguriâ, vrinæ ardore, mictione inuoluntariâ, & vrinæ incontinentiâ, de vrinæ colore mutato, & rebus alienis cum vrina excretis, ac vrinæ per aliena loca excretione.

SECTIO PRIMA.

De Veſicæ Morbis.

CAPVT I.

De Intemperie, & anguſtia Veſicæ, & numero mutato.

ET primò morbos intemperiei, quod attinet, vt aliæ corporis partes omnes eos quos continent, humores, atque adeò ipſa excrementa, alterandi vim habent: ita etiam proculdubio veſica, quem è renibus accipit humorem ſeroſum, non ſolùm aliquandiu continet, ſed & alterat: idque innatâ ſuâ temperie perficit. Mutatur verò ea interdum præter naturam, & plerumque intemperies hæc eſt frigida. (Calida enim ſine humorum affluxu, qui fit in inflammatione, vix datur. Excitant autem cauſſæ vim refrigerandi habentes, cum internæ, tum externæ. *Intemperies veſicæ.*

Intemperies frigida cognoſcitur ex vrina alba, viſcoſa, furfuracea, quæ guttatim ſtillat, atque ex cauſſis, quæ veſicam refrigerandi vim habent, ſi præceſſerint.

Curatur autem medicamentis veſicam calefacientibus, nuce moſchata, macere, betonica, glycyrrhiza, baccis iuniperi. Extrà illinatur regio veſicæ oleo nardino, anethino, & ſimilibus.

Veſicæ Anguſtia.

Veſica autem præter modum naturalem interdum anguſtior eſt, facitque eius mentionem Galenus *art. med. c. 72.* dum ſcribit: cuidam veſicam contigiſſe ita expoſitam ac paruam, vt ſi quando vrinam tardiùs excerneret, tumor quidam circumſcriptus manifeſtè cerneretur. Verùm talia vitia ab ortu contracta vix arte emendantur. *Veſicæ anguſtia.*

Numeri Vitium.

Numeri etiam vitium quandoque in veſica deprehenſum eſt, & Volcherus Coiter *in obſ. Anat.* in virgine quadam inuenit duas veſicas vrinarias, alteram naturali & ſuâ ſede collocatam, alteram ex matricis colli dextro latere prognatam, naturali veſicâ duplo quaſi maiorem, lotij pleniſſimam. *Numerus veſicæ mutatus.*

CAPVT II.

De Calculo veſicæ.

CAlculus verò frequentiſſimum veſicæ malum eſt. Quâ ratione autem calculus generetur, in genere ſuprà *cap. de calculo Renum*, dictum, quæ etiam hîc locum habent, atque omnino *Calculus veſicæ.*

Cauſſa. nino ſtatuimus, vim quandam lapidificam exiſtere in materia, ob quam ea ſuapte natura ad concretionem tendit, calorem verò & frigus ad hanc concretionem non ſufficere. Calorem enim quod attinet, non eſt credibile, tantum in veſica calorem eſſe, qui, vt in renibus, aliquid ad calculum generandum facere poſſit, ac tanta ſemper aquæ in veſica copia eſt, vt exſiccationis illa exempla, quæ afferuntur, huc nullo modo quadrent. Alij igitur à frigore veſicæ, ſeu calore nimis debili hoc fieri ſtatuunt. Quam ſententiam vt ſuo modo non reiicimus: in eo tamen non probare poſſumus, quòd frigus hic primaria concretionis calculorum cauſſa ſit. Neque enim tantum vnquam frigus in veſica dari poteſt, quod externo frigori congelanti reſpondeat. Hoc magis credibile eſt vrinam in veſica etiam, vt de renibus dixi, aliquam alterationem (neque enim natura vnquam otioſa eſt) ſuſcipere. Si ergo temperies veſicæ non rectè ſeſe habeat, fieri poſſe putamus, vt quæ vrina clara fieri debebat, partibus omnibus eius exactè mixtis, turbida maneat, ac craſſiores & tartareæ partes aquoſis non exactè permiſtæ ad fundum veſicæ ſubſideant, atque ibi vi inſita ad coagulationem tendentes, concreſcant & lapideſcant. Et omnino hic ſimile aliquid fieri exiſtimamus, quale ſæpe in ſtranguria accidit, vbi vrina non ſatis cocta & elaborata turbida eſt, acrimoniam obtinet, naturámque ad excernendum ſtimulat. Hoc tamen hic etiam perpendendum, an ſolius veſicæ vitio hoc fiat, & an talis cruda vrina non etiam renum, imò & hepatis vitio fieri, & ad veſicam tranſmitti poſſit. Debet enim ſeroſus humor, qui ad veſicam tranſmittitur, ita diſpoſitus eſſe, vt partes terreæ ac tartareæ cum aquoſis exactè permiſceantur, & vnà è corpore excernantur. Quod ſi non fiat, & aquoſa pars ſeorſim excernatur, craſſa verò ſubſideat & ſubſiſtat, calculus inde generatur. Non negari tamen poteſt, ad calculi generationem etiam plurimùm facere poſſe veſicæ ſiccitatem, quæ idoneum calculo ſubiectum præbet. Neque Galenus frigiditati ſimpliciter cauſſam concretionis tribuit, ſed hoc ſaltem ſcribit, *in Epidem. comm. 3. aph. 15.* vrinæ craſſitudinem multam in veſica collectam, ſi diutius intus permanſerit, coagmentandi, concreſcendique initium capere, & poſtea quicquid iterum craſſum in veſicam delabitur, primò agglutinare, & non frigiditatem cauſſam proximam calculi ſtatuit, ſed vrinæ craſſitudinem calculorum primam potiſſimámque cauſſam eſſe dicit. Et ideò pueros calculis magis eſſe obnoxios, quia vrinas craſſiſſimas reddunt. Concretionis verò modum eum eſſe docet, qui lapidum eſt in aquis calidis naſcentium ſponte, cauſſamque concretionis præcipuam non temperamentum veſicæ, ſed materiæ, è qua fit lapis, qualitatem eſſe dicit. Cur autem pueri magis calculo veſicæ, adulti verò calculo renum ſint obnoxij, ſuprà, *allegato loco de calculo renum.* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Hippocrates *4. de morb.* quinque ſigna calculi veſicæ ponit: *Vbi, inquit, calculus in veſica adeſt, æger, vbi meiere vult, dolore affligitur, & vrina paulatim fluit, ſicut in vrinæ ſtillicidio, & veſicæ inflammatio adeſt, & vrinam ſubcruentam, & nonnunquam arenoſam emingunt, nonnunquam & lapides paruos cum vrina excernunt.* Quibus *in lib. de aër. aq. & loc.* addit & hæc, quòd pueri calculo laborantes fricant & vellicant pudenda; adeſt præterea penis tenſio, & ponderis ſenſus in veſica percipitur, & ægri nullo modo quieſcere poſſunt: ſed crebrò mouentur, & crura alternatim mouent. Anus quoque in conſenſum trahitur, & teneſmo ægri laborant ſæpe. Præterea ſi calculus grandior ſit, explorari poteſt, immiſſo in anum digito, vel cathetere aut candelâ cereâ in veſicam immiſſa. Qui tamen poſterior modus explorandi ſemper certus non eſt, vbi nimirum calculus pituitâ & corpore quodam lubrico inuolutus eſt, cuius rei hiſtorias vide apud Schenckium *lib. 3. obſeru. 269.* Poteſt & iſto modo explorari calculus, ſi vbi vrina ſupprimitur, æger ſupinus locetur, & cruribus eleuatis concutiatur. Si enim vrinam tunc reddat, ſignum eſt, orificium veſicæ à calculo obſtructum fuiſſe, qui eo motu ex eo excuſſus eſt.

Exſtat de arenulis aphoriſmus Hippocratis *79. ſect. 4. Quibus in vrinis arenoſa ſubſident, his veſica calculo laborat.* Qui valde interpretes torſit. Nam & renibus laborantibus arenoſa ſubſident, & citra calculum ſeu renum ſeu veſicæ arenoſa ſæpe minguntur, quæ in iecore & venis, aliquando in ſanis, aliquando in febrium declinatione generata, cum vrinis excernuntur, vt de calculo renum dictum eſt, ſcribitque de ſe Cardanus *comment. in alleg. aphor.* qui ibi de calculo videatur, ſibi iam ab annis 30. primò ruffas, poſtea etiam albas arenas quotidie & copioſè, citra tamen omnem calculi & renum & veſicæ ſuſpicionem, prodiiſſe, additque vix è decem vnum eſſe, qui ab hoc vitio (mingendi arenas) immunis ſit; cùm tamen rari ſint, qui renum calculo laborent, rariores qui veſicæ, & contrà multi calculo veſicæ laborant, qui nullas arenas emingunt.

Verùm ſi ea, quæ ſuprà diximus, diligenter perpendamus, non difficile erit, ſabuloſum illud in calculo laborantibus, diſcernere ab eo, quod illi qui calculo non laborant, emingunt, & aphoriſmo ſua veritas maximâ ex parte conſtare poterit. Dicit enim Hippocrates, quòd in calculoſis ἐν τῷ οὔρῳ ψαμμώδεα ὑφίσταται, *arenoſa ſubſident*; in iis verò qui calculo non laborant, ſabuloſa & arenoſa illa non ſubſident, ſed vel matulæ parietibus adhæreſcunt, vel ſemento, vel etiam ſuperficiei vrinæ innatant.

Neque etiam propriè ſunt ψαμμώδεα, id eſt, lapidum fruſtilla, & particulæ, illa quæ in iis, qui calculo non laborant, eminguntur, ſed friabilia corpuſcula tartarea, ſalis naturam referentia.

Rubra etiam plerumque ſunt, cùm quæ calculi ſunt partes, plerumque ſint albi, vel cinerei, vel alterius coloris. Præterea in calculo laborantibus vrinæ quandoque craſſæ, quandoque tenues & aqueæ quaſi eminguntur, quod in reliquis non accidit. Arenulæ etiam verè ita dictæ, ſolius veſicæ laborantis indicia non ſunt, cùm ex calculis renum imminutis vel contritis quoque excerni poſſint. Ideóque quâ ratione diſcerni poſſint, videndum. Nonnulli quidem albas ex veſica, rubras ex renibus prodire dicunt. Sed fallax hoc ſignum. Quapropter alia ſigna coniungenda. Etenim ſi ex renibus proueniant, proculdubio ſigna nephritici morbi aderunt. Si ex veſica ſolùm, illa non aderunt, vixque aberit frequens mingendi deſiderium, cùm vt ab vrina copioſa, natura ad excernendum ſtimulari ſolet, ita à calculo præſente continuò ſtimulatur. Cardanus *loco allegato*, cum qui certus eſſe velit, an calculo veſicæ laboret, equitare iubet, ſaltare exercerique paulo vehementiùs, aut aſſumere lapidem comminuentia medicamenta, & hinc vrinam inſpicere. Nam ſi tribus aut quatuor diebus puluis appareat, lapis eſt durus; ſi lapidum fruſta & quaſi arena, tophus eſt; ſi nihil horum appareat, lapis procul dubio non eſt.

Prognoſtica.

1. Calculus veſicæ malum eſt, quod non facilè curatur, & niſi curetur, periculo non vacat, atque ipſa curatio ſæpe periculo non caret. *Prognoſtica.*

2. Cùm enim duo ſint auxilia calculi grandioris, & qui per vrinarium meatum expelli nequit, tollendi, eius per medicamenta comminutio, vel ſectione veſicæ facta, extractio; prius rarò aut nunquam profuiſſe cenſet Mercatus: ipſéque etiam Capiuaccius ſcribit; *Fateor me neſcire, quæ calculum in veſica frangere queant.* Et Eraſtus *conſil. 26. Perſuaſum,* inquit, *habeo, lapidem veſicæ frangi remediis intra corpus aſſumtis non poſſe.* Experientia tamen teſtatur, aliquando lapides in veſica medicamentis comminutos fuiſſe, vt poſtea dicetur. Et non eſſe nulla remedia, quæ calculum frangant, patet ex Monarde, qui *lib. 3. de ſimpl. med. ex nouo orbe allat. cap. de Cochos* ſcribit, Cochos apud Indos eſſe magnæ æſtimationis, cùm calculos non ſolùm in renibus, ſed etiam in veſica comminuat. Idémque refert, adoleſcentem quendam calculo veſicæ laborantem, cum eum ad fontem de Petra cognominatum ablegaſſet, ibique duos menſes ſubſtitiſſet, à calculo liberum rediiſſe, & omne lutum, quod paulatim eiecerat, denuò in lapideam figuram concretum, ſecum in charta detuliſſe. Videantur huius generis plura apud Schenckium *lib. 3. obſeru. 218.* Verumtamen hoc nonnulli eſſe exiſtimant tantùm de eo lapide, qui à renibus in veſicam deſcenderit, & ibi augmentum ſumſerit. Verùm rationem diuerſitatis & cauſſam nullam video, cur ſi hic poſſit medicamentis comminui, ille qui in veſica concreuit, non poſſit.

3. Lapidis per ſectionem extractio, etſi lapidem tollat, nonnunquam tamen mortem accelerat: quod periculum veritus Hippocrates, iuramento ſuos diſcipulos obſtrinxit, ne laborantes lapide ſecarent, ſed expertis huius artis hoc negotium permitterent.

4. Et quidem lapides grandiores non ſine periculo extrahuntur, cùm extractio conuulſionem accerſat, quâ plerique moriuntur. Minores verò vel non apprehenduntur, vel apprehenſi effugiunt, aut franguntur; Mediocres verò tutiùs extrahuntur.

5. Nonnunquam calculus veſicæ adhæret, qui ferè incurabilis eſt, cùm etiam ſectione, ſiue veſicæ laceratione extrahi non poſſit.

6. Faciliùs eiiciuntur & extrahuntur calculi è veſica in mulieribus; quia breuem & amplum habent vrinæ meatum.

Indicationes & Curatio.

Quæ de calculo renum dicta ſint, etiam hîc locum habent. Danda nimirum opera Medico, vt calculi qui gignitur, generatio & augmentum prohibeatur, calculus iam genitus tollatur, & dolor ſedetur. *Indicationes & Curatio.*

Prohibetur generatio calculi, ſi gignendo materia non ſuppeditetur, victu ſcilicet rectè inſtituto, & euacuationibus neceſſariis adhibitis, & ſi quid concreſcat, abſtergatur, comminuatur, & expellatur.

Generatus verò eſt comminuendus medicamentis, vt particulatim excernatur, vel operâ chirurgicâ extrahendus.

Victus quidem ratio eadem ſit, quæ *in calculo renum* eſt propoſita. Cauſſa quoque antecedens eodem modo tollenda, vt *ibidem* dictum.

Vt verò calculus, qui generari incipit, maturè tollatur, antequam in lapideam duritiem vel maiorem concreſcat, danda opera. Quapropter ſi ex ardore vrinæ cum pituitoſis excretis agnoſcatur, lapidis rudimenta in veſica eſſe, ad calculi comminutionem ſtatim confugiendum. Et primò quidem incipiendum à mitioribus, & hinc ad fortiora adſcendendum. Mercatus quatuor claſſes horum medicamentorum conſtituit, & in tertia claſſe recenſet ea, quæ impropriè lapidem frangere putat, & abſtergendo tantùm, atterendóque ſuperficiem hic prodeſſe dicit: Et talia docet eſſe omnia, quæ ſuâ aſperitate *Calculum comminuentia.*

abſtergunt,

An medicamenta quædam aſperitate ſuâ calculum frangant?

abſtergunt, & veluti atterunt. Duo enim corpora aſpera ſimul colliſa atteruntur. Atque in hanc claſſem refert etiam *lapidem ſpongiæ, lyncis, cinerem corticum ouorum, lapid. in veſica hominis vel apri, vel veſica fellis bouis repertum*, & ſimilia. Verùm parum probabilis eſt hæc opinio. Talia enim non integra exhibentur, vt aſperitate ſua lapidem in veſica atterere poſſint, ſed in ſubtilem puluerem comminuta, imò ſoluta & in magiſteria, quæ appellant, redacta, vbi non minùs efficacia ſunt. Vero magis conſentaneum, à ſpiritu ſalino, qui in iis eſt, ſeſe in lapidem inſinuante, atque ita in minima eum ſoluente, hoc fieri; eodem modo, quo ab aquis fortibus metalla & mineralia; ab aceto corallia, margaritæ, & ſimilia ſoluuntur.

Quæ autem hic medicamenta idonea ſint, antea *de calculo renum* dictum, & plura etiam poſtea recenſebuntur.

An calculus veſicæ per medicamenta calculum frangentia tolli poſſit?

Calculum verò fractum quod attinet, etſi, vt *in prognoſticis* dictum, medicamentis, quæ eum frangere dicuntur, pauci aliquid tribuunt, & Mercatus etiam ſcribat, ſe multis annis experimento fidiſſimè obſeruaſſe, & à veteribus ac probatiſſimis huius temporis Medicis obſeruatum accepiſſe, nullum eorum auxiliorum, quæ ad calculum frangendum commendantur, adminiculo ſanitati fuiſſe reſtitutum, & certum ſit, calculum veſicæ longè difficiliùs comminui & frangi, quàm calculum renum, & eos qui in magnam duritiem concreuerunt, vix vllo modo comminui poſſe: tamen eos qui ita duri non ſunt, medicamentis quandoque reſolui, vt luti vel arenularum forma excernantur, experientia teſtatur.

Hiſtorias huius rei ab Vntzero *lib. 1. de Nephritide, cap. 19.* collectas, ex Conrado Geſnero *in principio Euonymi*, Scaliger. *Exercit. 344. ſect. 8.* Monard. *lib. 1. ſimpl. medic. ex nouo orbe allator. cap. de Cochos.* Libau. *tom. 1. ſyntagm. lib. 2. cap. 29.* Horat. Augen. *tom. 2. lib. 9. epiſt. 8.* hîc repetere nolo. Illud ſaltem referre libet, quid *VVilhelmo Laurembergio, Profeſſori Roſtochienſi* acciderit.

Hiſtoria VVilhelmi Laurenberg. à calculo veſicæ liberati.

Is, vt ipſe de ſe refert, prouectâ iam ætate calculo veſicæ obnoxius factus eſt: eo tamen, Iehouæ auxilio, vi medicamentorum admirabili, & labore moleſtiſſimo quidem, attamen indefeſſo, rurſum liberatus eſt. Cùm enim acerbiſſimum dolorem Nephriticum paſſus eſſet, animaduertit calculum per vreterem ſiniſtrum in veſicam deſcendere, & cùm grandiuſculus eſſet, in veſica integrum ſubſtitiſſe, illicque affluentium ſordium copiâ paulatim adauctum fuiſſe, ſpatio 36. ſeptimanarum. Qui cùm varias moleſtias exhiberet, & nucem Ponticam æquare deprehenderetur, ac citra ſectionem exire non poſſe putaretur; ipſe verò periculoſiſſimo huic auxilio ſeſe ſubiicere nollet, de aliis remediis cogitare cœpit.

Liquor Nephriticus.

Primò ergo liquorem illum Nephriticum celeberrimum magnóque apud principes in pretio & vſu habitum expertus eſt, qui ita paratur.

℞. *Salis tartari albi*, Vnc. j. Affund. *aq. petroſelini* ℔. j. Miſce, & per chartam bibulam tranſcoletur, & liquori color croceus *corticibus aurantiorum* concilietur. Vſurpauit etiam gemmam illam Indicam, Igiada Hiſpanis dictam, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed vtriuſque remedij nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex aſellis experiri voluit, quo duos adoleſcentes veſicæ calculo laborantes feliciter ſanatos eſſe Horat. Augen. profitetur *tom. 2. Epiſt. Med. lib. 9.* his verbis:

Curationis calculi veſicæ hiſtoriæ duæ.

Eo bis in hunc diem vſus calculum veſicæ fractum vidi, primò caſu, mox deliberatione, atque maturâ conſultatione additâ. Caſus fuit, filium Ianethi Pontificij Typographi Romæ expurgandum ſuſceperamus, vt poſtea tutior ad ipſam ſectionem accederet. Tentauerat enim antè omnia remediorum genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis præſcripta. Cùm verò nullam vtilitatem ſubſequi deprehenderet, ſecari cupidus Sacerdotem iuſſit accerſere, vt ſi ex ſectione moreretur, animæ fuiſſet conſultum. Requiſitus fuit ex Societate Ieſu, qui auditâ confeſſione ab ægroto, & cognito morbi genere, proponit illi pharmacum, vt dicebat, magni vſus, de quo & in ſeipſo & in aliis periculum feciſſet. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum à Ieſuita ei datum hoc erat.

Pharmacum ex aſellis.

℞. *Pulu. millepedum præpar.* Drach. j. ad ſummum Scrup. iv. *aquæ vitæ* Vnc. ß. *Iuris cicer. rubr.* Vnc. ix. vel x. *Capiat horis ante prandium quinque.*

Ego verò iuuenem annorum 18. calidi & ſicci temperamenti totius corporis curaturus, duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & vbi ſingulis diebus datum alteri fuit antidotum, huic alternis dari iuſſi, & pro refrigeratione totius corporis, aquæ fabarum & fragorum, an. Vnc. v. *propinari intermedio die, cum* gutt. vi. *olei de chalcanth.* & Vnc. i. *iulebi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.*

℞. *Pulu. aſell. præpar.* Drach. i. *aquæ vitæ* Drach. ii. *decoctionis cicer. rubr.* Vnc. viii. Miſce. Capiat horis ſex ante cibum.

Hactenus Augenius.

Ad imitationem ergo Augenij, præmiſſis vniuerſalibus, & exquiſitâ victus ratione inſtitutâ accepit:

Aſellor. præpar. Drach. j. *ſpiritus iuniperi* Drach. ij. *iuris cicer. rubr.* Vnc. x.

Quo manè aſſumto prima & ſecunda vice, à ſumpto medicamento tribus aut quatuor horis, quandam pectoris compreſſionem percepit, & quaſi imminens animi deliquium, vt neceſſe haberet theriacæ Scrup. j. potioni admiſcere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies vſus eſt. Sed toto hoc ſpatio ne minimum quidem ſabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus, ſequenti medicamento vſus eſt, quod

℞. *Aſell. præparat.* Vnc. ij. *lepor. præpar. ſanguin. hirci præpar. ſpongiæ roſar. ſylueſtr. ſem. violar. purpurear.* an. ℥. j. *ſpec. lithontribi* Drach. ij. Miſce. F. Antidotum.

Huius antidoti accepit ʒ. ij. *decocti diuretici* ℥. x. *ſpir. iuniperi* ʒ. ij.

Quod medicamentum vbi manè hora quinta hauſiſſet, ſecunda vice poſt horas plus minus quatuor, ſub pubis oſſe ad regionem oſtij veſicæ, magnos ſentire cœpit dolores. Paulo pòſt parum vrinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ inſtar ſquamæ piſcis ſubrubræ, quæ licèt aliquam viſciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in ſabulum reſoluebantur, ita vt manifeſtò appareret, tunicam vel cruſtam eſſe à maiore calculo ſolutam. Cuius medicamenti vſum cùm continuaret, interdum tertio, interdum quarto, nonnunquam quinto die, huiuſmodi lamellæ craſſiores, & fragmenta ſæpe grandiuſcula profluxerunt, & præſertim vbi lauacro aquæ dulcis vteretur. Cùm verò & à calculo, & ab eius fragmentis, orificium veſicæ eſſet ſauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis vſus eſt. Atque ita horum medicamentorum vſu 17. ſeptimanarum ſpatio à calculo iſto liberatus eſt.

Decoctum diureticum.

Decoctum diureticum hoc fuit:

℞. *Rad. glycyrrh.* ʒ. vj. *alth. gramin. ononid.* an. ℥. ß. *baccar. halicacabi*, num. xx. *cicer. rubr.* ℥. iv. *vuar. paſſ.* ℥. j. *ſem. 4. frig. maior.* an. ʒ. j. *hordei* M. ij. Coq. in *aq. alkekengi, ononid. fragor. flor. fabar.* an. ℔. j. ß. Colaturæ adde *ſyrup. de althæa*, ℥. iij.

Millepedum præparatio.

Millepedes ita præparantur. ℞. *Aſellor. viuor.* ℔. ij. aut circiter, diligenter abluantur aquâ ononidis, & à ſordibus purgentur. Deinde vino Hiſpanico, Petroſimeno dicto, inebrientur, eóque ſenſim effuſo coniiciantur in ollas vitreatas, quantò plures tantò melius, cùm in vnam ollam coniecti, citra combuſtionem vel putrefactionem difficulter exſiccari poſſint. Hæ ollæ luto diligenter occluſæ in furnum à panis coctione calentem collocentur, vt moderato calore exſiccentur, & in puluerem redigi poſſint.

Huic pulueri rurſum infunditur ſenſim vinum Hiſpanicum, quantum imbibere poteſt, & rurſum exſiccatur, iſtáque imbibitio & exſiccatio tertiò repetatur, quarta vice hoc liquore irroretur, qui

℞. *Aq. fragor.* ℥. iij. *ſpir. vitrioli* ʒ. j. ß. Iterum puluis exſiccetur, & tenuiſſimè contritus in vitro, vſui ſeruetur.

Recenſet & alia ad calculum frangendum medicamenta VVilhelmus Laurembergius, quæ in *epiſtola* hac de re ab ipſo ſcripta videantur.

Aquæ per catheterem immiſſæ in veſicam, an calculum frangere poſſint?

Sunt quidam etiam in ea opinione, quæ à ratione aliena non videtur, aquis per catheterem in veſicam immiſſis lapidem frangi poſſe. Nam cùm iſtæ aquæ nihil alterentur,, & virium nihil amittant in tranſitu, ſicut medicamenta, quæ aſſumuntur, ſed rectà in veſicam ad calculum penetrent, vim ſuam in eum integrè exſerere poſſunt: licétque extra corpus humanum in lapidibus è veſica extractis, vel excretis, vel aliis diſſoluendis priùs harum aquarum vires experiri.

Conditiones harum aquarum.

Cardanus has conditiones in his aquis requirit, vt lapidem atterant, & vt veſicæ ſint innoxiæ. Commendátque ille aquam ex cinere ſcorpionum, petroſelini radice, lapidibus cancri, ſtercore columbino, parietaria, mauúltque talem aquam parari ex plurimis ſimul miſtis, quàm ex vno ſimplici.

Sectio veſicæ.

Quòd ſi nullis remediis calculus frangi poſſit, vel ægro moleſtia illa & dolores ſuſtinendi, tandémque tamen de vita periclitandum; vel ſectâ veſicâ calculus eximendus, quæ ipſa tamen operatio non ſine periculo inſtituitur.

Calculi extractio è veſica.

Qua ratione autem calculus è veſica extrahi poſſit, dictum *lib. 5. Inſtitut. part. 1. ſect. 2. cap. 13.* quæ hîc non repetimus.

Franciſci Rouſſeti modus extrahendi calculum veſicæ.

Hoc ſaltem addimus, alterius adhuc calculum extrahendi modi mentionem facere Franciſcum Rouſſetum *de part. Cæſar. ſect. 3. c. 6. 8. 9.* quo contra veterum ſententiam non per perinæum, ſed per hypogaſtrium & membranoſam veſicæ partem ſectio inſtituitur, quam à Francone quodam, qui eam primus vſurpauit, Franconianam appellat.

Paræi ſecandi ratio in fœminis.

Deinde etiam, peculiaris adhuc ſecandi rationis in fœminis mentionem facere Paræum *lib. 16. cap. 47.* Imò cùm à natura ſæpe ad extremitatem meatus vrinarij calculi protrudantur, & quidem ſæpe ſatis grandes, vnde vel artis opera extrahi poſſunt, vel etiam ſponte excidunt, ſectione illa in fœminis ſemper opus non eſt.

Lapis oui gallinacei magnitudine à fœmina excretus.

Sic anno 1621. hîc ab anu quadam lapidem ferè oui gallinacei magnitudine è veſica ſponte excretum vidi. Cùm enim meatus vrinarius in fœminis amplior ſit & breuis, faciliùs, quàm in viris, per eum expelli, vel extrahi poteſt calculus.

Verùm qui plura de calculo veſicæ extrahendo cognoſcere cupit, legat eruditum & abſolutum tractatum *de lithotomia veſicæ*, Guilhelmi Fabricij Hildani, in quo omnia ad hanc operationem neceſſaria inueniet.

Calculi ab orificio veſicæ amotio.

Si calculus, cùm in veſica hæret, orificium veſicæ obſtruat, & retentionis vrinæ cauſſa ſit, æger vel ſupinus collocandus & cruribus ſublatis concutiendus, vt lapis in cauitatem veſicæ recidat, vel cathetere dextrè adhibito, à loco illo amoliendus.

Quandoque

Calculi ex meatu vrinario extractio.

Quandoque à natura calculus in meatum vrinarium protruditur, vbi ille ob magnitudinem ſubſiſtit, & hæret, qui qua ratione extrahendus ſit, diximus *in Inſtitut. loco antea allegato.*

CAPVT III.

De vermibus, & aliis præter naturam in veſica natis.

Vermes in veſica nati.

NOn ſolùm autem calculi, ſed & vermes in veſica generantur. Ita Aloyſius Mundella *Dialog.* 4. ſcribit, fœminam quandam, quæ interdum maximam vrinæ difficultatem patiebatur, & dolorem, dum mingeret, vehementem, nullo alio morbo aut ſymptomate affectam, tandem vermes ſex digitos longos, viuos & rubentes eminxiſſe, quos ex humore pituitoſo in veſica exiſtente generatos fuiſſe ſtatuit. Sic refert Dodonæus *in annot. ad cap.* 77. *Beniuenij medicinal. obſeruat.* viro cuidam vermem in veſica exiſtentem multis modis moleſtum fuiſſe, quandoque etiam ſanguinis mictu prouocato, donec tandem per penis meatum ſponte egreſſus, finem doloribus imponeret. Idem ab aliis etiam obſeruatum. Cognoſcuntur autem tales vermes vix certò, niſi ſimul cum vrina excernantur.

Tolluntur verò diureticis, quæ pituitam & craſſos humores abſtergunt, de quibus antea *de renibus* dictum, admiſtis medicamentis vermes necantibus.

Cum calculis etiam & arenulis duos vermiculos capite acuto corniculato, ventre & dorſo teſtulâ inductis, excretos fuiſſe cum vrina, refert Scholiographus *ad cap.* 50. *libri primi Hollerij de morb. intern.* Se quoque minxiſſe vermiculos plures, albos, breues, tenuiſſimos, qui nec pediculi dimidium æquabant, diúque viuebant, ſcribit Cardanus *comment. ad aph.* 76. *ſect.* 4. *Hippocratis*: Capillares vermes cum vrina excluſos vidit Rondeletius, vt narrat *in hiſtor. Aquatilium, cap. de cancro fluuiatili.* Argenterius *de cognoſcendis morbis*, refert ſe vidiſſe draconem alatum cum vrina redditum. Ambroſius Paræus *lib.* 19. *cap.* 3. ſcribit, Ludouicum Duretum excreuiſſe cum vrina poſt longum morbum animal viuum, colore rubrum, cætera millepedi ſimile.

Draco alatus è veſica excretus. Animal millepedi ſimile. Alia corpora in veſica nata, & inde excreta.

Generantur & alia varia corpora in veſica, & tandem cum vrina excernuntur. Pituitam viſcoſam & longam, vt inteſtinum quoddam referret, concionatorem quendam per vrinæ canalem reddidiſſe, ſcribit Andernacus *dialog. de baln.* & Cardanus *in comm. ad aph.* 79. *lib.* 6. refert. Monachum quendam tantum pituitæ lentæ in matula ſimul concretæ, vt oui anſeris magnitudinem ſuperaret, ſibi oſtendiſſe, & tamen nunquam calculo laboraſſe. Hollerius *inter rara, numero ſecundo*, ſcribit quendam minxiſſe multa ſimilia liquidis margaritis, admodum pellucida, alia craſſiora mediocriter cocto albumini oui ſimilia. Iohannes Schenckius tandem *in obſeru. ſuis*, ſcribit, ſe domi aſſeruare faſciculum variorum pilorum, ſubflauorum, tenerrimorum, digiti longitudine, quibus hinc inde accreuit calculoſa materia, qualis matulis vrinariis aliàs adhæreſcere ſolet, colore & odore propemodum ſulphuris, in veſica cuiuſdam mulieris Argentinæ natorum, & cum intenſiſſimis doloribus excretorum. Scribit etiam Alexander Benedictus *lib.* 2. *c.* 22. *Anatomiæ*, aliquibus quædam in veſica concreſcere, quæ nihil à conchyliis ſpecie differant. Candelam etiam ceream per vrinarium meatum ad calculum amouendum immiſſam, nec filo alligatam, in ipſam veſicæ cauitatem incidiſſe, refert Amatus Luſitanus *centur. cur.* 20. Fuit in ea extrahenda variè laboratum, ex argento ſubtiles forcipes immiſſi ad roſtri gruini figuram parati, catheteres etiam varij: Verùm nihil profectum, donec tandem Chirurgus per anum digitum immitteret, ac paulatim ex veſica candelam ceream comprimendo extrà mitteret, eo more, quo lapides ex veſica detrudi ſolent. Hoc enim adiumento candela cerea inter tractandum liqueſacta eſt, vt ea & ellychnium liberè cum vrina exierint.

Candela in veſicam illapſa.

CAPVT IV.

De diſtenſione & inflammatione veſicæ, ac ſitu eiuſdem mutato.

Diſtenſio veſicæ.

Diſtenſio veſicæ.

VEſica equidem excipiendæ vrinæ dicata eſt, habétque eius orificium ſphincterem, quo clauditur, ne vrina effluat continuò, ſed tùm demum, vbi copia eius cumulata naturam ad excretionem irritat. Interdum tamen accidit, vt dum vel obſtructo meatu vrinario, vel etiam dum ob negotia, aut pudorem & verecundiam ob adſtantes, loco ad vrinam emittendam idoneo deſtitutus homo, vrinam diutius retinet, ſupra modum veſicam ea diſtendat, vnde non ſolùm dolor & moleſtia in ima ventris ſede excitatur, ſed & mictio planè impeditur: quod euenit, quia fibræ veſicæ, quas Hieronymus ab Aquapend. inter muſculos refert, quarúmque officium eſt ſe contrahendo, veſicam conſtringere, & vrinam ex ea expellere, nimium diſtenduntur, vt poſtmodùm ſe contrahere non poſſint.

Malúmque hoc ſæpe ſatis periculoſum eſt, & inflammatio veſicæ interdum inde excitatur, tandemque mors ſequitur. Atque hac de cauſſa vir quidam nobilis, Mathematicus celebris, cùm in conuiuio inter fœminas ſederet, nec præ pudore vrinæ reddendæ gratiâ ſurgere vellet, eique veſica ita diſtenderetur, vt poſtea vrinam non ſolùm reddere non poſſet, ſed & inflammaretur, breui inde mortuus eſt.

Si quid autem auxilij adhuc afferri poteſt, id in duobus conſiſtit, primò vt emollientibus & laxantibus extrà appoſitis veſica nimis diſtenta laxetur: deinde, vt ſi hoc modo vrina prouocari non poſſit, cathetere immiſſo vrina extrahatur. Quod ſi tentare neceſſarium eſt, maturè fiat, antequam inflammatio accedat. Si enim inflammatio iam acceſſerit, iſta operatio nec ſatis tuta eſt, neque etiam à periculo omni ægrum liberat.

Veſicæ Inflammatio.

Cauſſæ.

Vt aliæ corporis partes, ita veſica quandoque etiam inflammatione corripitur. Quod fit, ſanguine præter modum ad eam confluente. Accidit autem hoc, & ſanguis ad veſicam concitatur, vel à cauſſis externis, vt percuſſione, lapſu, equitatione longa & vehementi, vulnere, & cùm lapis veſicam lancinat. Internæ verò cauſſæ ſunt vel ſanguis, vel aliorum humorum abundantia in toto, vel parte aliqua vicina, vt renibus, vtero, quos natura vel ſponte, vel dolore ex calculo, aut cauſſa aliqua externa violenta genito, irritata, verſus veſicam mittere ſolet. *Veſicæ inflammatio. Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum extenſione, duritie, ardore & dolore, in regione veſicæ & pube; quibus accedit, vrinam reddendi impotentia, egerendi conatus ac teneſmus, ano in conſenſum tracto, aliquando etiam alui ſuppreſſio, inteſtino recto à veſica inflammata compreſſo. Adeſt præterea febris, vigiliæ, delirium, ſitis, extremarum partium frigiditas. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Inter omnes veſicæ morbos perículoſiſſimus eſt inflammatio; ac plerumque lethalis, & quidem ferè circa ſeptimum diem, quia febris continua accedit, cum vrinæ & alui retentione: atque quò grauior eſt febris, eò malum ipſum eſt periculoſius, præſertim ſi accedant praua ſymptomata, & inflammatio in gangrænam mutetur. *Prognoſtica.*

2. Leuior autem veſicæ inflammatio, cum hypoſtaſi in vrina alba & æquali, morbum ſalutarem indicat.

3. Inflammatio, quæ eſt circa veſicæ collum, quod ſæpiſſimè accidit, ſuppuratur; & ſi abſceſſus intus rumpatur, meliùs eſt, cùm pus cum vrina euacuari poſſit.

4. In pus autem inflammationem mutatam eſſe, indicat febris, & doloris remiſſio: abſceſſum autem ruptum eſſe, & quidem intrò, oſtendit pus cum vrina mixtum.

5. Inflammatio veſicæ ſæpe ſolet repentè ſolui, eryſipelate iuxta cutis ſuperficiem oborto, & vrinâ copioſa emiſsâ.

Indicationes & Curatio.

Vt in aliis inflammationibus, ſanguis ad veſicam fluens reuellendus, repellendus, deriuandus, diſcutiendus, dolórque leniendus, & quia vrina plerumque ſupprimitur, ea promouenda. *Indicationes & Curatio.*

Itaque ſtatim ſanguis, ſi opus ſit, mittendus eſt, venâ in cubito apertâ, & pro eius copia & virium ratione euacuandus. Deinde deriuationis gratiâ vena in poplite, vel talo aperienda, aut cucurbitulæ cum ſcarificatione coxis applicandæ. Si verò non adſit magna ſanguinis copia, ſtatim vena in poplite vel talo aperiri poteſt. *Interna.*

Venâ ſectâ refrigerantia & repellentia applicanda. De iis tamen monendum, non diu in eorum vſu inſiſtendum eſſe. Cùm enim veſica membranoſa ſit, frigidis, quæ neruis & membranis inimica, facilè offenditur, & veſica conſtringitur, atque vrina, quod aliàs in hoc affectu accidit, ſupprimitur, humorúmque diſcuſſio prohibetur. Ideóque ad moderatè calida, dolorem lenientia & laxantia maturè accedendum.

Quapropter talis clyſter iniici poteſt.

℞. *Maluæ, violar. parietar. lactuc.* an. M. j. *ſem.* 4. *frig. maior.* an. ℥. ij. *lini* ℥. iij. Coq. in ſ. q. *aq. hordei.* Colat. ℞. ℥. x. *caſſiæ extractæ* ℥. j. *ol. violar.* ℥. ij. F. Clyſter.

Aut ſi dolor ſit maior.

℞. *Lactis recent.* ℔. j. *ſucci lactucæ vel ſolani, olei violar.* an. ℥. ij. M. F. Clyſter.

Extrà ex iiſdem fomenta & cataplaſmata applicentur.

Et ad dolorem leniendum talis poteſt fieri fomentatio,

℞. *Rad. alth.* ℥. j. *parietar. maluæ, alth.* an. M. j. *flor. chamæmeli* M. ß. *granor. halicacabi* ℥. ß. Coq. in aq. pro fomento.

Poſt fomentationem locus inungatur ſequenti vnguento.

℞. *Ol. amygd. dulc. violar.* an. ℥. j. *mucilag. ſem. alth. fænugræci, lini,* an. ℨ. vj. *granor. alkekengi contuſor.* ℨ. j. ß. *ceræ* parum. F. Vnguentum molle.

Simul exhibeantur quæ feruorem humorum mitigant, & vrinæ ardorem tollunt, *decoctum hordei cum emulſione ſem. quatuor. frigidor. maiorum, papaueris, tragacanthæ, ſyrupus violar. nymphææ, de papauere, cum aqua lactucæ, portulacæ, ſolani, conſerua violarum, borraginis, maluæ, ſpecies diatrag. frigidi.*

Hinc magis diſcutientia adhibenda, & pubes inungenda *oleo roſar. amygd. dulc. chamæmelino*, & reliquis etiam *flores chamæmeli & ſemen lini* addenda.

Si tumor ad ſuppurationem tendat, adhibenda eius maturationem

nem promouentia ex *ſemine lini, fœnugræci, caricis, adipe gallinaceo*. Poſtea danda opera, vt abſceſſus rumpatur.

Si Inflammatio in tumorem ſcirrhoſum conuerſa fuerit, emollienda *caſſiâ extractâ*, cum *oleo amygd. dulcium*, & adhibeatur *decoctum althææ, maluæ, florum chamæmeli*.

Si vrina nullo modo prouocari poſſit, catheteris vſu educenda, qui quidem affectum non tollit, quia tamen vrinam extrahit, ne malum augeatur, præcauet; id quod in fœminis ſine periculo fieri poteſt: in viris verò cautè agendum, ne dum ægrum à periculo liberare conamur, eum in maius coniiciamus.

Veſicæ ſitus mutatus.

Veſicæ ſitus mutatus. Præterea etiam veſica naturalem ſitum quandoque mutat. Id quod raró quidem accidit: obſeruauit tamen Platerus in Piſcatore quodam, cui factâ rupturâ in inguine veſica in ſcrotum deſcenderat, & ibi diſtenta latebat, vt vrina nec cathetere immiſſo reddi poſſet, donec Chirurgus, inſcius veſicam eſſe, dum ſectionem tentat, veſicâ vulneratâ vrinam profudit, ægérque ſtatim leuamen, ſed ſummum periculum percepit; à quo tamen liberatus, fiſtulâ illic relictâ, per quam poſtea ſemper vrinam reddidit.

CAPVT V.

De Veſicæ vulneribus.

Veſicæ vulnera. Signa. SI Veſica vulnerata ſit, cognoſcitur id è loco, cui vulnus inflictum eſt, & dolore circa pubem; vrina ſupprimitur, vel cum vrina ſanguis mingitur, aut ex ipſo vulnere vrina effluit, ventriculus in conſenſum trahitur, vnde bilis vomitus, aut ſingultus ſequitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si veſicæ corpus, & pars, quæ neruoſa eſt, vulneratur, inſanabile ferè malum eſt, & inflammatio ac conuulſio ſuperuenit. Obſeruatum tamen eſt, etiam veſicam in fundo vulneratam ſanatam fuiſſe, cuius rei exempla habentur *in obſeru.* Schenckij. Neque enim veſica tota neruea eſt, ſed exterior eius membrana carnoſior eſt, vnde Hieron. Fabricius ab Aquap. & Spigelius, eam pro muſculo veſicæ conſtrictorio habent. Raró tamen integrè ſanatur tale vulnus veſicæ, etſi æger non moriatur, ſed callo inducto fiſtula manet, per quam vrina excernitur.

2. In collo verò veſicæ, quæ pars carnoſior eſt, vulnera lethalia non ſunt; id quod calculorum per ſectionem extractio ſatis docet.

Curatio.

Curatio. Vulnerum autem veſicæ curatio maturanda, ne in fiſtulam degenerent. Ideóque vulnus glutinantia medicamenta imponenda: circumcircà verò locus inungendus *oleo roſac. lilior. albor. maſtichino*. Poſſunt etiam in vulnus iniectiones fieri ex *roſis, radicibus conſolidæ, foliis myrti*, in *vino* coctis, quibus *mel roſatum* addatur. Æger pauco potu vtatur.

CAPVT IV.

De Veſicæ Scabie & vlceribus.

Scabies veſicæ.

Scabies Veſicæ. SCabies veſicæ ex humoribus acribus & ſalſis, eius ſuperficiem internam quaſi erodentibus, oritur.

Quod vbi accidit, pruritus in pectine percipitur, vrina graueolet, & furfuraceum ſedimentum in fundo reſidet, æger ſæpe mingit; & ſi maius malum ſit, interdum etiam cruenta.

Malum, ſi diutius duret, in vlcus mutatur, & in ſenibus plerumque incurabile eſt.

Curatur autem euacuatione humorum acrium & ſalſorum, factâ ſyrupo & melle roſarum ſolutiuo, manna, caſſia.

Deinde medicamentis humores temperantibus, ex *violis, lactuca, ſeminibus quatuor frigidis maioribus, papaueris. Fragorum* etiam *ſuccus* cum *melle* exhiberi poteſt, item *ſuccus baccarum myrti cum vino*.

Eadem etiam in veſicam iniicere licet. Extrà quoque applicentur medicamenta refrigerandi & conſolidandi vi prædita.

Vlcera Veſicæ.

Cauſſæ.

Vlcera Veſicæ. Cauſſæ. Vlcera verò veſicæ quod attinet, in quæ etiam ſcabiem veſicæ degenerare diximus, fiunt ab humoribus acribus, vel pure à locis ſuperioribus tranſeunte, & medicamentis veſicam exulcerandi vim habentibus, inter quæ ſunt præcipuè cantharides hauſtæ. *An cantharides ſemper veſicam exulcerent?* Vulgò equidem ſtatuitur, cantharides non ſolùm hauſtas, ſed & extrá capiti, brachiis, genibus & cruribus applicatas, imò in pera geſtatas, ſanguinis mictionem excitare, cuius rei hiſtorias ex Montagnana, Paſchalio, Occone, & aliis collegit Schenckius *lib. 3. obſeru.* Verùm etſi centies & ſæpius ceruici, poſt aures, brachiis cantharides ægris applicârim, nunquam tamen tale quid obſeruare potui. Poſt inflammationem etiam & abſceſſum veſicæ malè curatum, vlcus relinqui ſolet. Excitantur quoque veſicæ vlcera à calculo aſpero veſicam lædente, vt & à vaſorum ruptione & læſione, à percuſſione, lapſu, & ſimili violentia. Conſiſtit autem vlcus vel in fundo veſicæ, vel in eius collo.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem vlcus veſicæ è ſquamulis, quæ Græcis ἐφελκίδες; & pure, quæ cum vrina eminguntur, ac graui vrinæ odore, ſi vlcus ſit ſordidum: Dolor adeſt grauis in pectine & pube, quoties ægri mingunt; nonnunquam etiam, & cùm vlcus ſerpit, ſubcruenta & ſanioſa eminguntur. Vrinæ quoque difficultas accedit, ſæpe & teneſmus & egerendi appetitus, ac membri virilis erectio.

Cùm autem etiam in meatu vrinario & pene vlcus eſſe poſſit, diſtinguitur id ex eo, quòd ſi vlcus in pene eſt, pus, & ſanies, quæ excernitur, vrinam præuenit, aut ſtatim in primo exitu apparet, aut etiam ſine vrina effluit: quæ autem à veſica exulcerata excernuntur, cum vrina mixta ſunt. Statim tamen ſeu ramenta, ſeu pus, quod cum vrina in veſicæ vulceribus excernitur, vbi reddita eſt vrina, ſubſidet. Præterea in meatûs vrinarij vlceribus inter meïendum dolor percipitur, id quod in veſicæ vlceribus non accidit, niſi iuxta collum eius vlcus conſiſtat. Tum enim mictionis tantùm tempore, & vbi mingere cœpit, vel ceſſauit, dolor percipitur. Præterea ſitus doloris diſcernit, an vlcus ſit in collo veſicæ, aut in meatu vrinario.

Veſicæ quoque & renum vlcera doloris ſitus facilè diſtinguit. Ita etiam ſi pus ex liene, hepate, thorace & aliis ſuperioribus partibus deſcendat, dolor vel alia ſigna eius loci affecti adſunt.

An autem in fundo veſicæ vlcus conſiſtat, an iuxta vrinarium meatum, eo diſcernitur, quòd ſi in fundo veſicæ fuerit, dolor circa pubem percipitur; ſi autem iuxta meatum vrinarium, tempore mictionis magis deprehenditur, vt modò dictum, & inprimis vbi mingere incipiunt & deſinunt.

Prognoſtica.

1. Vlcera veſicæ plerumque incurabilia ſunt; quia in parte ſunt membranoſa, & vrina quæ mordax eſt, continuò illa tranſitu vellicat, & conſolidationem impedit. *Prognoſtica.*

2. Periculoſiora autem ſunt, quæ ex eroſione ſunt orta, quàm quæ ex aliis cauſſis.

3. In ſenibus etiam, quàm iuuenibus difficiliùs & raró curantur veſicæ vlcera.

4. Vlcus quod eſt à calculo, non curatur, niſi calculus priùs extrahatur.

5. Continuus autem, qui adeſt, dolor vires deiicit, vigilias parit, corpus conſumit, homóque tandem ad cachexiam vel atrophiam deducitur.

Indicationes & Curatio.

Vt alia vlcera, ita & veſicæ, abſterſionem & conſolidationem requirunt, ſimúlque præcauendum, ne vlcus irritetur, latiúſque ſerpat. Dolor quoque, qui vrgere ſolet, leniatur, vt & vrinæ ardor ac difficultas. *Indicationes & Curatio.*

Ideóque danda opera, ne vrina acris generetur, ſed humorum acrimonia temperetur, id quod præſtant *violæ, radices althææ, iuiubæ, ſebeſten, ſyrupus violar. de nymphæa, cum aqua lactucæ & endiuiæ, emulſio amygdalarum dulcium, cum ſeminibus frigidis maioribus, & papauere.*

Humores etiam à veſica & renibus diuertendi, & ad aluum deriuandi medicamentis, quæ ſuprà *de renum vlceribus* ſunt propoſita: inprimis *caſſia & terebinthina* vtilis eſt.

Commodum eſt & hoc electuarium.

℞. *Rad. glycyrrhizæ, polypod. q.* an. ℥. ß. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ʒ. iij. *flor. violar. borrag.* an. M. ß. *iuiubar.* num. xij. *prunor. Damaſcenorum*, num. xv. *paſſular. minor.* ℥. j. *fol. ſenæ elect.* ℥. j. ß. Infundantur in aq. hordei, manè ebulliant & colentur. Colaturæ adde *mannæ* in ſ. q. *decocti* ſolutæ & colatæ, ℥. ij. *caſſiæ extractæ* ℥. iij. Coq. ad Electuarij conſiſtentiam. Doſis ℥. j.

Ad abſtergendum vlcus, aqua hordei, mellis vel ſacchari, in quibus radices fœniculi aut graminis coctæ ſint, dentur.

Vel ℞. *Spicæ* ʒ. ß. *ſeminis apij* ʒ. iij. Coq. in aqua: cum colatura fiat *è nucleis pini* xx. *ſem. 4. frigid. maior.* ℥. ß. Emulſio.

Vel ℞. *Terebinth. Cypriæ aquâ equiſeti lotæ* ʒ. ij. *glycyrrhizæ* ℈. ij. *trochiſc. alkekengi* ℈. j. Fiant pilulæ inſtar cicerum. Dentur tres, & poſtea bibatur liquor conueniens.

Poſſunt etiam per catheterem abſtergentia in veſicam iniici.

Tandem conſolidantia vſurpentur, & quidem exhibeantur medicamenta ex *ſymphyto maiore, plantagine, prunella, equiſeto, baccis myrti, bolo Armeno, terra ſigillata, thure, gummi Arabico, coralliis, ſanguine Draconis, maſtiche, mumia, trochiſcis alkekengi.*

Vt ℞. *Succi plantag. conſolidæ maioris*, an. ℔. ß. *aq. roſ.* ℥. iij. *ſacchari* ℔. j. Coq. ad iulebi conſiſtentiam.

Vel ℞. *Radicum alth. conſolid. maior.* an. ℥. ß. *auriculæ muris, equiſeti*, an. M. j. *alchymillæ, ſymphyti, flor. roſ. rubr.* an. M. ß. *granorum halicacabi, glycyrrhizæ, paſſularum*, an. ℥. ß. Coq. *in aq. ſ.* pro ℔. ij. Colatura dulcoretur ſaccharo, & aromatiſetur *cinnam.* ʒ. j.

Vel ℞. *Conſ. roſar.* ℥. j. *boli Armeni, terræ ſigill. maſtiches*, an. ʒ. j. *amyli* ʒ. ij. *ſyrupi de conſolida* q. ſ. F. Electuarium.

Vel ℞. *Equiſeti* ʒ. ij. *ſem. plantag. maſtich.* an. ʒ. j. *ſacch. roſ. tabul.* ℥. ß. F. Puluis. Vel *ſuccus equiſeti* cum vino exhibeatur.

Vel ℞. *Terebinth. Cypriæ aq. plantag. lotæ*, ʒ. j. *boli Armen. trochiſc. alkekengi ſine opio*, an. ʒ. ß. *ſucci glycyrrhizæ* ℈. ij. *gummi tragacanth.* ℈. j. Cum *ſucco equiſeti*, fiant pilulæ inſtar cicerum.

In veſicam verò infundatur per catheterem *lac recens mulſum* cum *mumiâ*, vel *mel roſatum*, vel *ſuccus equiſeti & ſymphyti maioris.*

Trochiſci Gordonij, quorum hæc eſt deſcriptio, pluribus ſcopis inſeruiunt. Vlcus enim mundant, dolorem ſedant, & vrinæ ardorem mitigant, ſimúlque conglutinant.

℞. *Sem.*

℞. *Sem. 4. frig. maior. papau. albi, malua, berberis, portulacæ, cydoniorum, myrtillorum, tragacantha, gummi Arabici, pinearum mundatarum, piſtaciorum, ſacch. candi, peni dij, glycyrrhizæ, hordei mundi, mucilag. pſyllij, amygdal. dulc.* an. ʒ. ij. *boli Armeni, ſang. Draconis, ſpodij, roſarum, myrrha,* an. ʒ. j.

Cum *hydromelite* fiant Trochiſci, pondere ʒ. ij. quibus cùm vti volueris, diſſoluatur vnus in lacte.

Atque hîc etiam, quæ per catheterem iniiciuntur, plus proſunt, quàm ore ſumta, cùm longa à ventriculo ad veſicam via ſit, in qua vires medicamenti non parum alterantur.

Extra talis fiat inunctio.

℞. *Olei maſtichini, myrtini, cydoniorum,* an. ℥. j. *ſtyracis liquidæ, ceræ,* an. ʒ. j. *boli Armen.* ℈. ij. Miſce.

Hinc tale imponatur cataplaſma.

℞. *Maſtich. thuris, terra ſigillata, boli Armeni, hypociſtid. myrti,* an. ʒ. ij. *farina ſiliginis* ℥. j. ß. *ol. roſac. myrtini,* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Vlcus, quod eſt à calculo, non curatur, niſi calculus tollatur, vt ſuprà, *Progn.* 4. dictum: quem tamen extrahere periculoſum eſt propter vlcus. Ideóque ſi vlcus ſit profundum, tutius eſt ſaltem emplaſticis quibuſdam & viſcoſis vti, vt lapidi quædam læuitas inducatur, & vlcus mitigetur, quod fit vſu lactis cum amylo, & aliorum viſcoſorum.

Si vlcus ſit à cantharidibus, atque id recens, lac copioſè exhibendum, vel emulſio ſem. 4. frig. maior. & papaueris. Poſtea conſolidandum cum tragacantha, bolo Armeno, terra ſigillata, coralliis. Si iam antiquum ſit, vt alia vlcera curandum.

Plura medicamenta ad veſicæ vlcera, ex antiquis collecta videantur apud Aëtium, *tetrabil.* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 29. vt & Rondeletium.

Inſignem vlceris veſicæ, & quidem curati, habet hiſtoriam Guilh. Fabricius *cent.* 3. *obſ.* 69. Fœmina quædam bimeſtri à partu tempore continuis, ac maximis doloribus, è regione veſicæ, & ſtillicidio vrinæ laborabat; & vrina quoque, & quicquid ſiphone in veſicam infundebatur, per collum vteri ſtatim inuoluntariè effluebat. E quibus fundum veſicæ ad matricis vſque collum exulceratum fuiſſe, rectè colligebat Fabricius. Pro dolore ergo leniendo iniecit ſequens medicamentum.

℞. *Sem. cydoniorum, fœnugraci,* an. ʒ. j. Macerentur per horam in ℔. j. ß. *decocti hordei,* poſtea per linteum exprimantur, fiàtque mucilago ſatis liquida, cui add. *ol. amygdal. dulc.* ʒ. ij. *mel. roſat. colati* ℥. j. M. Fiat iniectio. De qua ſingulis horis parum, tùm in veſicam, tùm in os vteri ſiphone tepidè iniiciebat.

Et quia aluus non ſatis lubrica erat, ſequens præſcripſit Enema.

℞. *Decocti capitis vitul. & lumbricor. terreſt.* ℥. x. *vitell. ouor.* num. ij. *ol. anethini & chamæmel.* an. ℥. j. Miſce, fiat Enema.

Pectini verò hunc fotum applicuit.

℞. *Radic. althææ* ℥. j. *flor. chamæmel. fol. malu. violar.* an. M. j. *ſem. cydonior. fœnugraci,* an. ʒ. ij. *aniſi, fœniculi,* an. ℥. j. Coq. *in aqua,* in qua madefactum linteum reduplicatum (ſpongia enim propter ſalſedinem non conuenit) calidè applicetur.

Deinde ſequenti linimento ventrem, coxas, & genitalia inungi curauit.

℞. *Ol. amygdal. dulcium, de vitell. ouor. axung. humana,* an. ℥. ß. *ol. lumbricor. aneth.* an. ℥. j. ß. Miſce. F. Linimentum.

Renes verò ſæpiſſimè hoc vnguento inungebantur.

℞. *Ol. roſar. nymph. violacei,* an. ℥. j. *caphura* ℈. j. Cum *albumine oui,* paucóque *aceto roſato,* mixtis ſimul in mortario plumbeo, F. Vnguentum.

Pro cœna ſequens amygdalatum exhibuit.

℞. *Amygdal. dulc. ſem. 4. frigid. maior. papau. albi,* an. ʒ. ij. *decocti hordei, aq. nymph. roſac.* an. ℥. j. F. Emulſio ſ. a. Adde *aquæ cinnam. cum vino, bugloſſ. & borrag.* ℥. j. *ſacch. perlati* ℥. j. ß. Miſce. F. Amygdalatum.

His remediis adhibitis, dolor paulatim remiſit, ita vt eâ nocte meliùs quieuerit, quàm antea. Sed quod mirandum, per vlcus, quod in fundo veſicæ erat, infinitos lapillos, contuſi pumicis inſtar, filamentis & membranulis colligatos ac inuolutos, in collum matricis excreuit.

Dolore ſedato, per multos dies ſequens decoctum ſiphone in veſicam & collum matricis iniecit.

℞. *Rad. conſolid. maior.* ℥. j. *hordei integri* M. j. *herb. agrimon. veronica, ſcordij, alchymilla, ſanicula,* an. M. ß. Coq. *in aqua.* In ℔. j. *colatura* diſſolue *mel. roſat.* ℥. j. ß. Fiàtque iniectio.

Quâ in veſicam iniectâ, per collum matricis vnà cum vrina ſtatim effluebat. Poſt iniectionem turundam longitudine quatuor digitorum transverſorum, ſed craſſam ſatis, ex ſtupis & goſſypio concinnatam, inque ſequenti collyrio madefactam, matricis collo infigi curauit.

℞. *Mucilag. ſem. cydonior. cum aqua plantag. extracta* ℥. iv. *cornu cerui vſti, lapidis calaminar. tuthiæ præparata,* an. ʒ. ß. *radic. conſolida maior. ſubtiliſſ. pulueriſat.* ʒ. ij. Miſce.

His breui ſic conualuit, vt domeſticis negotiis paulatim vacare potuerit. Vrina tamen continuò per collum vteri magnâ ſui moleſtiâ effluebat. Etſi verò talia vlcera, quæ fundum ipſius veſicæ & collum matricis penetrant, vtplurimùm incurabilia ſint, ex ſententia Hippocratis: ſuaſit tamen Fabricius, vt optimâ victûs ratione vteretur, & ab omnibus iis quæ vrinam reddunt acrem, abſtineret; deinde vt per vices corpus expurgaret: quin etiam vt ſingulis matutinis medicamenta conglutinantia, qualia ſunt potiones vulnerariæ, aſſumeret. Hæc cùm religioſè & indeſeſſe (magna enim in ea erat ſanitatis recuperandæ auiditas) per menſes aliquot obſeruaſſet, ſtillicidium vrinæ per collum vteri paulatim imminutum eſt, adeò vt partim per collum veſicæ, partim verò per collum vteri efflueret. Illa autem continuò vſa medicamentis conglutinantibus, & per interualla etiam purgantibus, intra menſes octo, non ſine admiratione omnium eorum, quibus res cognita, planè curata fuit, adeò vt poſthac Dei Opt. Max. gratia, ne guttula quidem vrinæ inuoluntariè effluxerit, ſed à veſica collecta, retenta & excreta fuerit, non aliter, ac ſi antea nunquam malè affecta fuiſſet.

Diæta.

Æger fugiat aërem calidum & auſtrinum, vitet in cibis dulcia, quæ facilè bileſcunt, amara, ſalſa, acria, aromatibus condita, acetum acre, non multum edat, & parcè omnino bibat. Cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis & glutinantes: & inprimis vtile eſt lac, quod & cibi loco eſt, & ex Aëtij ſententiâ, nulli remedio poſtponendum; cùm & aſperitatem leniat, partes exulceratas eluat, alióſque affectus extergat. Vtile eſt & hordeum, oryza lacte cocta, panis ſiligineus. Et omnino cibi tales ſint, qui vrinæ acrimoniam mitigant. Æger in lecto decumbat, aut ſaltem quietum ſe contineat. *Diæta.*

Fiſtulæ Veſicæ.

Vulnera & vlcera veſicæ interdum in fiſtulas abeunt, quæ quomodo curari poſſint, ex ſequentibus duobus exemplis, quæ ex Ioannis Langij *lib.* 3. *epiſt.* 5. breuiter hîc contrahere & proponere libet, patere poteſt. Curationem autem ille inſtituit hoc modo. *Fiſtula veſica.*

Primò corpus purgauit hoc medicamento.

℞. *Medull. caſſiæ aquâ maluæ extracta* ℥. ß. *diaphœnici* ℈. v. *rhabarb.* ℈. ß. *cinnam.* gr. v. Miſceantur, & conſpergantur momento *ſeminis aniſi.* F. Bolus.

Loco affecto applicauit emplaſtrum ex *diachyli cum gummi* ℥. ij. ß. *diachyl. mollis,* quod *ibid.* deſcribitur ℥. j. & *croci* ℈. j.

Apertionem poſtea apoſtematis in loco decliuiori κατ' ἴξιν maturauit; in vulnus verò licinium ex filamentis contortum, ac mixturâ ex oui albumine & vitello, oleoque roſarum delibutum inſeruit, ne labra vulneris conglutinarentur, & aliquatenus ad ichoris effluuium paterent, eandémque mixturam ad doloris ex inciſione mitigationem applicauit, & emplaſtrum diachylum ſuum ſuppuratiuum obduxit. Cùm ergo pus bonum efflueret, & dolor omnis euanuiſſet, ac ſaltem ardor vrinæ reliquus eſſet, & vrinæ ſtillicidium ſuperueniret, ſalſos cibos omnes, & vinum ægro prohibuit, & decocto ex *hordei* M. ij. ß. *glycyrrh. raſ.* ʒ. j. *ſem. aniſi* ℈. ij. ß. *dactylis inciſis* num. v. *ſebeſten* n. xv. in *aqu. font.* ℔. xij. parato propinauit, ſimúlque ter quatérve ſingulo triduo *terebinth. Cypria aquâ malua lota* ℈. v. in bolo exhibuit, & tertiâ pòſt horâ cyathum *decocti cicerum* exhauriendum dedit. Sequenti triduo manè & veſperi ſeſquicochlear, *ſyr. capill. vener.* ℥. ij. ß. *glycyrrh.* ℥. j. ß. *miſtorum.* exhibuit. Quarto die ad *terebinthina* vſum rediit, cuius vſu effectum, vt ægrotus non ampliùs ardorem iuxta penis glandem perciperet: vlcus verò ſuâ ſponte ſolo ex lithargyro diachylo conſolidatum eſt.

Alteram etiam hiſtoriam *eadem epiſtolâ* recenſet, curatæ fiſtulæ in perinæo, per quam vrina effluebat.

Vniuerſali corporis euacuatione præmiſſâ, ad humoris ſeroſi & vrinæ acrimoniam mitigandam, paſtillos, vel potiùs morſulos parauit, & eorum quolibet die binos, vnum manè, alterum veſperi exhibuit.

℞. *Pinear. aquâ roſar. lotar.* ʒ. ij. *ſem. melon.* ℈. iv. *gummi Arabici, tragacantha,* an. ℈. j. *cerasor. rad. glycyrrh.* an. ʒ. ß. *cinnamom.* ʒ. j. *ſacch. penid.* ℥. j. *ſacch. in aqu. roſ. & malua,* an. ſ. q. *diſſolut.* ℥. iv. ß. Fiant morſuli pondere ʒ. j. ß.

Quarto verò quouis die hauſtum *decocti ligni guaiaci* ℥. v. ad ſudorem eliciendum, & ſerum expurgandum exhibuit.

Fiſtulæ, ad callum ipſius exterendum, *ſurculos rad. hellebori nigri* inſeruit; qui callum extererent, quos tertiâ die amouit, & penicilla ſeu turundas ex *æruginis* ʒ. xij. *armoniaci* ʒ. iv. *aceto acri* exceptis, & in figuram oblongam formatis, ut callus arroderetur, indidit. Et vt ſuppuratione callus colliqueſceret, ex *terebinthina & glutino piſcium*, addito ☿ *præcipitato*, turundas formabat, quas fiſtulæ indebat, quibus callus 20. horar. ſpatio liqueſcebat, & cum ſanie fruſtulatim profluebat. Ne verò oſcula fiſtulæ nimis citò coirent, ſpongiæ fruſtula oblonga fili ligaturâ coarctata fiſtulæ impoſuit, & ſinus vlceris ſubcutaneos forcipe incidit.

Quibus peractis, vt vlcus abſtergeretur, ſequens linimentum, linamentis diſcerptis exceptum, manè & veſperi, vlcere priùs diligenter abſterſo, indidit.

℞. *Mell. roſ.* ℥. j. *terebinth.* ʒ. v. *rad. ariſtoloch. rotund.* ℈. j. *ireos, myrrh. rubra,* an. ʒ. ß. *æruginis* ℈. j. vel gr. v. *ſeui hircini* ʒ. iij. Miſce.

Et cùm ſub ſordium lentore caro mollis ſuccreuiſſet, quam iſtud vnguentum abolere non potuit, vlcus ☿ præcipitato conſperſit, & emplaſtrum diachylum impoſuit. Poſt horas 40. emplaſtro & puluere ſublato, cùm vlcus purum reperiret, & caro bona ſponte pullularet, epuloticum ſequens, ob id Langij dictum, impoſuit. *Epuroticum Langij.*

℞. *Terebinthina, ceruſſa, lithargyri, lapidis calaminaris præparati,*

parati ol. maſtichin. an. ℥.j. *picis, colophoniæ, ceræ,* an. ʒ.ß. Coq. igne lento ad viſcedinis lentorem. Deinde inſperge *maſtiches, olibani*, an. Scrup. iv. *corall. rubr.* ʒ. ß. *thuris* ʒ. j. *camphoræ* ℈.ij. ß.

Cum piſtillo calido exactè coadunentur & fiat emplaſtrum. Atque hoc modo vlcus conſolidatum fuit.

CAPVT VII.

De Morbis meatus vrinarij.

Et primò,

De ſphincteris veſicæ refrigeratione, & duplici meatu Vrinario.

Sphincteris veſicæ refrigeratio.

ATque hi morbi totam veſicam, vel eius orificium infeſtare ſolent. Sunt & alij, qui meatus vrinarij proprij ſunt. Inter quos eſt primò ſphincteris veſicæ refrigeratio, quæ inducitur cauſſis externis refrigerantibus, vt aëre frigidiore, ſeſſione ſuper lapide frigido, aquæ frigidæ balneo.

Et cognoſcitur ex eo, quòd actio ſphincteris læditur, & vrina contineri non poteſt. Et cauſſæ, quæ ſphincterem veſicæ refrigerare poſſunt, præceſſerunt.

Curatur verò, vt aliarum partium paralyſis, à frigore facta, dicetúrque de eo etiam aliquid infrà *de vrina incontinentia.*

Duplex meatus vrinarius.

Eſt etiam ſecundum naturam vnus meatus vrinarius. Guilhelmus Fabricius tamen, vt *cent.* 1. *obſeru.* 76. refert, vidit puerum 12. annos natum Coloniæ Agrippinæ, cui natura duplicem vrinarium ductum dederat, quíque per vtrumque vrinam ſine vlla difficultate emittebat. Erant autem in loco ſolito alter ſuper altero ſiti, tenuiſſimáque membrana & interſtitio diſtincti: ſed interior aliquantulum incuruabatur, ita vt ex eo lotium non rectà, ſed nonnihil deorſum fluitaret.

CAPVT VIII.

De meatus vrinarij anguſtia.

Meatus vrinarij anguſtia.

CVm tanta vrinæ copia in veſica collecta eſt, vt naturam ad excretionem ſtimulet, laxato ſphinctere per meatum vrinarium ea emittitur. Impeditur autem hoc ſæpe ob meatus vrinarij anguſtiam.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Anguſtia hæc fit vel in meatus vrinarij orificio, vel in ipſo meatu. Vtrumque verò accidit vel ab obſtructione, vel à compreſſione, vel à conſtipatione meatus vrinarij. Obſtructio ſæpiſſimè fit à calculo, qui ſi magnus ſit, in orificium meatus vrinarij prolapſus illud obſtruit, vel ſi paruus ſit, in ipſum meatum vrinarium penetrat, eúmque obſtruit. Idem aliquando præſtant ſanguinis grumi, pus craſſum & viſcidum, vt & pituita craſſa, viſcida & lenta.

Comprimitur autem nunc à re externa, vt ſeſſione ſuper re dura; vel interna, vt inteſtino recto fecibus aut flatibus turgido, partibúſque aliis vicinis inflammatis, aut turgeſcentibus; aut cùm ipſe penis & collum veſicæ intumeſcit; vel cùm veſicæ ceruix contorquetur, vt interdum, dum veſica in ſcrotum delabitur, accidit, cuius exemplum habet Platerus.

Conſtipatur, dum caruncula vel callus, aut verruca in meatu vrinario generatur & excreſcit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Meatus vrinarij anguſtia in genere ex vrinæ ſuppreſſione cognoſcitur. Quæ autem cauſſa anguſtiæ ſit, aliis ſignis diſcernendum. Si obſtructio ſit à calculo, eius ſigna antea tradita ſunt. Si à grumo ſanguinis, vulnus vel ruptura vaſis præceſſit, ſanguiſque antea cum vrina effuſus fuit. Pus vrinarium meatum obſtruere, colligitur ex eo, quòd in veſica vel renibus vlcus fuit, & pus collectum eſt; vel in parte aliqua ſuperiore abſceſſus ruptus, & pus ad veſicam tranſlatum eſt. Si à pituita craſſa & viſcida ſit obſtructio, etiam antea per vrinam euacuata eſt, eiúſque redundantis in corpore ſigna adſunt. Compreſſio à cauſſis externis, ex ægri relatione cognoſcitur. Si verò à tumore aliquo partium vicinarum meatus vrinarius comprimatur, eius notæ latere non poſſunt. Veſicæ ceruicem contortam eſſe, è veſicæ ex ſede ſua prolapſu cognoſcitur. Conſtipatio à caruncula, callo aut verruca in meatu vrinario enata, deprehenditur ex præcedentibus vlceris notis & cathetere in meatum vrinariũ immiſſo exploratur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum ipſum, ſi pertinax ſit, & perfecta adſit meatus vrinarij anguſtia, ſatis periculoſum eſt; cùm vrina diutius in veſica detenta & cumulata, grauia ſymptomata inducere ſoleat.

2. Curatur autem nunc faciliùs, nunc difficiliùs, pro cauſſarum anguſtiam hanc inducentium varietate, quarum aliæ faciliùs, aliæ difficiliùs tolluntur.

Curatio.

Curatio.

Curatio ad cauſſas dirigenda eſt quæ proinde pro cauſſarum varietate variè inſtituenda. Si nimirum à calculo magno orificium veſicæ obſtruatur, calculus loco illo amouendus. Ideoque æger ſupinus collocatus, cruribus eleuatis concutiendus, vel cathetere immiſſo calculus ab orificio veſicæ amouendus. Si verò calculus paruus aliquóuſque in meatum vrinarium progreſſus ſit, digitis eum parte inferiore comprimere, & calculum vſque ad extremum meatus vrinarij deducere, & per eum exprimere oportet. Licet etiam ſpecillum, quod in cochlearis formam in extremo excauatum ſit, in meatum vrinarium immittere, ita vt lapidem prætereat & ſuperet, ipſúmque ſuo cauo comprehendat, atque hoc modo comprehenſum lapidem ex meatu vrinario extrahat.

Quòd ſi fortè ita calculus hæreat, vt digitis loco non moueri nec extrahi poſſit, partem laxantibus fouere oportet, in ipſum verò meatum calculum frangentia infundere. Quòd ſi nec hoc modo loco moueri poſſit, ipſum penem ſecare, & meatum vrinarium aperire, ac calculum extrahere neceſſarium eſt: Quod quâ ratione fieri debeat, in *Inſtitut. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 14. monſtratum.

Si à grumis ſanguinis meatus vrinarius obſtruatur, grumus diſſoluendus medicamentis cùm internis, tùm externis. Exhibendum nimirum *oxymel ſimplex*, vel *ſcilliticum*, cum *decocto thymi & origani*, vel *amaranthi coma cum mulſa*, vel *lixiuium cum ſyrupo de capillis Veneris.* Eadem etiam in meatum vrinarium inſtillari poſſunt. Extrà verò foueatur meatus vrinarius lixiuio, vel etiam immittatur candela cerea, medicamento grumos ſanguinis diſſoluente madida.

Si obſtructio ſit à pure vel pituita craſſa, vſurpanda ſunt attenuantia & incidentia. Extrà etiam vtendum fomentis & inſeſſionibus, ex *decocto origani, thymi, centaurij minoris,* cum *oleo rutaceo.* Quod ſi non ſufficiat, *oleum de ſcorpionibus, vel rutaceum aut nardinum,* in ipſum meatum vrinarium iniiciendum. Quæ ſi nec ipſa ſatisfaciant, catheter immittendus, & vrinæ exitus promouendus, ac poſtea attenuantia & incidentia continuanda.

Si anguſtia ſit à compreſſione, & quidem à cauſſa externa, ea tollenda. Si à tumore interno, is curandus: ſi ex veſicæ in ſcrotum delapſu, ea in ſuum locum reſtituenda.

Si caruncula, callus vel verruca in meatu vrinario excreuerit. tollenda vt *cap. ſeq.* dicetur.

CAPVT IX.

De Caruncula, callo, & verrucis in meatu vrinario enatis, vt & meatus vrinarij vlceribus.

Caruncula, callus & verruca meatus vrinarij.

ALiquando etiam caruncula, callus carnoſus, verruca, aut omnino carnoſa excreſcentia in meatu vrinario naſcitur. Idque plerumque iis accidit, qui gonorrhœâ ex morbo venereo, & hinc orto vlcere in meatu vrinario laborant. Talia enim vlcera niſi maturè curentur, caro ſpongioſa in iis excreſcit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vbi caruncula in vrinario meatu eſt, nec vrina liberè excernitur, ſed difficulter & guttatim, nec ſemen emittitur, ac grauiſſimi dolores coniunguntur. Exploratur quoque caruncula cathetere vel candela cerea in meatum vrinarium immiſſa. Cùm verò etiam calculo meatus vrinarius obſtrui, & vrinæ exitus impediri poſſit, id hoc modo diſcernitur. In ſuppreſſione vrinæ à caruncula, vrina ſimiliter ſemper profluit, à calculo verò non eodem ſemper modo, ſed aliquando liberè & copioſè redditur, aliquando repentè ſupprimitur, cùm ex fundo veſicæ calculus in eius orificium incidit. Cathetere etiam immiſſo, tactu caruncula à calculo diſcerni poteſt. Dolor quoque in obſtructione à calculo, ad veſicæ radicem magis vrget.

Ab obſtructione etiam à viſcidis & craſſis humoribus, hæc à carunculâ anguſtia diſcernitur, quòd obſtructio à craſſis & viſcidis humoribus maior plerumque eſt, adeò vt vrina ex toto ſupprimatur.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Malum plerumque ſatis periculoſum & diuturnum eſt.

Curatio.

Curatio.

Curatio autem carnem abſumentibus, & vlcus conſolidantibus perficitur, de qua re pluribus agit Amatus Luſitanus *cent.* 4. *curat.* 19. refértque Lacunam Romæ edidiſſe libellum, in quo diuinas penè laudes huic exſtirpandæ carunculæ inuento tribuit & autorem eius Philippum quendam facit. Amatus verò hunc id à ſe accepiſſe ſcribit.

Vniuerſalia nimirum præmittenda, & corpus euacuandum, atque radicis Chinæ & ſarſæparillæ decoctum exhidendum. Hinc ad topica veniendum. Collyrium autem Philippi illius, cuius mentionem facit Amatus, hoc eſt.

Collyrium Philippi.

℞. *Centaur. minor. apij, caudæ equinæ,* an. M. ß. *hordei contuſi* ℥.j. Coq. in *aq.* ℔.ij. ad conſumtionem partis dimidiæ. Decocto colato adde *mellis roſati, vel mellis centaurij,* ℥.ij. & per ſiphonem iniicito.

Vbi hoc medicamento ſex vel octo dierum ſpatio abſumta caruncula fuerit, ſequentibus ſex diebus tantùm candela ſicca immittenda: tandémque vlcus cicatrice claudendum, quod ille Phillippus hoc medicamento præſtare tentauit.

℞. *Aq. plantag. roſar.* an. ℥.iv. *ſeri lactis caprin.* ℥. ij. *ceruſſ.* ℥.vj. (forſan ʒ.vj.) *aloës, myrrhæ, marmoris candidiſſimi, ſpodij, cryſtalli,* an. ʒ.j.ß. *camphor.* ℈. ß. Arida terantur ſubtiliſſimè, cribróque excuſſa humidis miſceantur.

Verùm periculoſum hoc medicamentum putat eſſe Amatus, cùm ex lapidum puluere fiat, qui in veſicam immiſſi difficulter egrediantur, imò grauia ſymptomata pariant, vt ipſe experientiâ

perientiâ obſeruauit, & Mercatorem quendam ex vſu huius medicamenti mortuum eſſe refert; & propterea monet, ne quid calculoſi, arenoſi, aut lapidoſi in fiſtulam vrinariam immittatur.

Amatus his medicamentis vſus eſt in viro Nobili.

Emplaſtrum, quod huius Lernæi & Herculei morbi clauam nominat, quod hymnis multis & laudibus variis decantari mereatur; nec ſolùm huic morbo prodeſſe ſcribit, ſed varios alios arcere & explodere, polypos videlicet vnicè curare; & extuberantes carnes in aurium meatibus & aliis locis repertas vnicè exſtirpare & reſecare.

℞. *Virid. æris, auripigment. vitriol. alumin. rochæ*, an. Vnc. ij.

Omnia hæc aceto acerrimo perfuſa inter duos porphyrites lapides quàm accuratiſſimè ducantur, in læuorémque tenuiſſimum reddantur, & Soli æſtiuali exponantur: hæc rurſus ſic exſiccata aceto affuſo ducenda ſunt & læuiganda. Solíque exponenda, quouſque puluis ſubtiliſſimus euadat, & medicamentis iis omnis prorſus acrimonia extincta ſit, quod opus octo dierum ſpatio conficies.

Hoc confecto & parato puluere.

℞. *Ol. roſacei* ℥. iv. *litharg.* ℥. ij. Ad ignem fiat coctura, quouſque emplaſtri modo corpulenti acquirat conſiſtentiam: tunc ab igne depoſito adde *prædicti pulueris* Vnc. ij. & rudiculâ vel ſpatulâ miſce, & ad ignem omnia tractato, quouſque medicamentum duriuſculum euadat, ita vt ſi candelæ cereæ, vel plumbeæ virgulæ hæreat, non diffluat, etiamſi digitis tractetur. Præter emplaſtrum hoc, cereas candelas numero viginti quoque in promptu habuit, quæ ex alba cera, pauculâ reſinâ terebinthinâ adiectâ, paratæ fuerunt, longitudinis duodecim digitorum tranſverſorum, craſſitudinis verò prout meatus vrinarius ferre videbatur: nec minus ex plumbo tres vel quatuor virgulas habuit, eiuſdem longitudinis & craſſitudinis, quæ vſurpari poſſunt candelarum loco, quando carunculæ refractariæ ſunt. Candelam nimirum ceream vnam emplaſtro inunctam in vrinarium meatum immiſit, per ſex vel octo dies ſingulis diebus candelâ innouatâ & meiendi tempore extractâ, donec ex candelæ penetratione, caruncularum & humoris putridi excretione, atque vrinæ libera emiſſione, carunculas exſtirparas eſſe deprehendit. Carunculis abſumtis per octo dies nihil, niſi candelam craſſiuſculam ſiccam abſque illius rei inunctione immiſit. Quo tempore elapſo ad abſtergendum per ſiphonem immiſit ſequens medicamentum.

℞. *Hord. non excort.* P. ij. *rad. ariſtoloch. rot.* ℥. j. ß. *plantag.* P. ij. Coq. in aq. ad dimidias. Colaturæ adde *mellis roſ. colat.* Vnc. ij. Miſc.

Quod medicamentum bis térve de die ſex continuis diebus per ſiphonem iniiciatur. Quod ſi fortioribus opus fuerit, Lanfranci *aquâ viridi ſequenti* vſus eſt.

℞. *Alum. roch. virid. æris*, an. Vnc. ß. *auripigm.* ʒ. j. Coq. in ℔. ij. *aq. fontan.* vel *plantag.* ad ℔. ß. abſumtionem, & colentur. Colatura *camphorâ* alterata per ſiphonem in meatum vrinarium iniiciatur.

Tandem hoc cicatricem inducente medicamento vſus eſt.

℞. *Ceruſſ.* Vnc. j. *alum. roch. litharg.* an. ʒ. ij. Coq. *in aq. caud. equin.* ad dimidias, & colentur.

Atque hoc modo intra menſis ſpatium æger iſte perfectè ſanatus eſt.

Curationem etiam carunculæ talis feliciter peractam habet Foreſtus *lib.* 25. *obſ.* 10. eámque prolixè & accuratè deſcribit, quæ cùm à Lectore ibi videri poſſit, operæpretium eſſe non puto, eam hic transcribere.

Vlcera meatus vrinarij.

Vlcera meatus vrinarij. Aliquando etiam exulceratur meatus vrinarius: verùm cùm vlcera iſta non ſolùm meatum vrinarium, ſed & alias penis partes plerumque occupare ſoleant, vnâ operâ de iis poſtea, inter morbos *partium genitalium in viris*, agemus.

LIBRI TERTII PARS VIII.

SECTIO II.

De Symptomatibus Veſicæ.

CAPVT I.

De Dolore Veſicæ, & ſtupore ac reſolutione ſphincteris veſicæ.

Veſicæ ſymptomata.

Cur de dolore, ſtupore, ac reſolutione primò hic agatur.

ATQVE hi ſunt morbi veſicæ. Symptomata quod attinet, & primò actiones læſas, actio equidem veſicæ propria eſt, vrinam à renibus acceptam aliquandiu continere, & poſteà per vrinarium meatum emittere; ſenſus verò tactûs ipſi cum aliis partibus communis eſt, & ſtupor ac paralyſis veſicæ cum aliis partibus commune ſymptoma, & proinde de illa actione læſa priùs agendum videbatur: quia tamen dolor, ſtupor & paralyſis inter cauſſas illius actionis læſæ numerantur, de his priùs agere liber. Deinde dicemus de vrinæ ſuppreſſione, vrinæ imminutione, ſtranguria, difficultate mictionis, & ardore vrinæ, vrinæ præter voluntatem effluuio & incontinentia, profluuio nimio & diabete, vrina rubra, cruenta, nigra, purulenta, ſabuloſa, de rebus alienis cum vrina excretis, de vrinæ per aluum & alia loca inconuenientia excretione.

Veſicæ dolor. Et primò quidem dolorem veſicæ quod attinet, occupat is vel totam veſicam vel eius collum & meatum vrinarium. Tota veſica dolet, cùm nimium diſtenditur, ob vrinam in ea præter naturam retentam & cumulatam, de cuius cauſſis poſtea dicetur. Dolet etiam veſica cùm inflammatur, vulneratur, exulceratur, de quibus affectibus ſuprà inter morbos veſicæ dictum.

Cauſſæ. Ceruicis autem & meatus vrinarij dolor à cauſſis plurimis ortum habet, à calculo nimirum in orificio veſicæ vel in meatu vrinario hærente, ab vlcere, ab vrina acri, de quibus poſtea de mictione cum dolore, & ardore vrinæ dicetur. Ideóque hîc de dolore veſicæ, cauſſis, ſignis & curatione plura afferre opus non eſt. Petantur ea è locis allegatis.

Sphincteris veſicæ ſtupor. Cùm verò Veſicæ muſculus, qui Sphincter appellatur, præpoſitus ſit, ne vrina continuò effluat, ſed pro arbitrio hominis retineatur, & excernatur, ſolet hæc eius actio interdum lædi, & ſphincter interdum ſtupore & paralyſi affici, vt ſtimulum illum non ſentiat, & vrinam non rectè contineat, ſed profluere ſinat. Id quod accidit neruis, qui partim à ſexta coniugatione, partim ab illis transmittitur, qui poſtremi à ſpinali medulla oſſis ſacri originem trahunt, affectis, iiſque vel refrigeratis, vel obſtructis aut compreſſis, vt aliàs de cauſſis ſtuporis & paralyſis diximus.

Curatur etiam, vt aliarum partium ſtupor & paralyſis, fomentis, oleis, vnguentis, emplaſtris contra paralyſin vſitatis, regioni veſicæ admotis.

CAPVT II.

De Vrinæ ſuppreſſione ſeu iſchuria, & vrinæ imminutione ſeu Dyſuria.

VRinæ emiſſio ſeu mictio multis modis vitiatur. Vel enim planè ſupprimitur, quod fit in iſchuria, vel parciùs, quàm par eſt, redditur, quod fit in Dyſuria, quæ mictionis ablatæ aut imminutæ ſunt ſymptomata; vel etiam deprauatur, de quo *poſtea*.

Vrinæ ſuppreſſio duplex. Et primò vrinæ ſuppreſſionem, quæ Græcis ἰσχουρία, quod attinet, duplici de cauſſa vrina non redditur, vel quia nulla eſt in veſica, vel licèt adſit, reddi non poteſt: qui affectus propriè ἰσχουρία appellatur, alter verò impropriè. *Ad vrinæ excretionem quatuor ſunt neceſſaria.* Sunt enim, vt vrinæ excretio rectè fiat, quatuor neceſſaria: primò, vt vrina adſit, quæ naturam ad excretionem ſtimulet; ſecundò, vt ſtimulus iſte à facultate ſentiente, quam obtinet, per ſextæ coniugationis, & alios ſpinalis medullæ inferioris neruos percipiatur; tertiò, vt facultas irritata ad expellendum inſurgat, ad quam rem etiam muſculi abdominis concurrunt. Tandem, vt muſculus ceruicis veſicæ aperiatur, & orificium veſicæ pateat.

Primò ergo ſi nulla adſit in veſicâ vrina, etiam nulla fit eius excretio, cuius rei exempla aliquot collegit Marcellus Donatus *de hiſtor. med. mirab. lib.* 4. *cap.* 28. Fit autem hoc, cùm vrina nulla à renibus & vreteribus ad veſicam peruenit. Id verò multis de cauſſis accidit, nimirum vel venarum & arteriarum emulgentium, vel renum, vel vreterum vitio. Venarum emulgentium vitio hoc accidit, cùm obſtruuntur à pituita craſſa, vel cùm ipſorum facultas attractrix labefactata eſt: Renum vitio, cùm obſtruuntur, inprimis à calculo: vreterum, cùm obſtruuntur vel à calculo, vel pituita viſcida, vel grumo ſanguinis, vel pure. De cauſſis verò harum affectionum, ſuprà *de renum & vreterum morbis* dictum, ideóque reſtat, vt ſaltem de ea vrinæ ſuppreſſione agamus, cùm vrinâ in veſica præſente, eius ſuppreſſionis cauſſa in veſica conſiſtit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Supprimitur autem vrina vel læſa facultate, vel impedita eâ propter morbos veſicæ. Læditur facultas vel ſentiens, vel expultrix. Sentiens læditur, dum veſica ſtimulum vrinæ non percipit: quod fit, dum nerui, à quibus veſica ſenſum habet, afficiuntur: id quod accidit lapſu, ictu, vertebrarum eò loci luxatione, vt Galenus 1. *de loc. affect. cap.* 1. docet, vulneribus ſpinalis medullæ; tumoribus, qui neruos eâ parte afficiunt. Expultrix læditur, quando vel fibræ tranſverſæ veſicæ expulſioni dicatæ læduntur, quod fit aut ob intemperiem frigidam & humidam, aut dum nimiùm extenduntur, vt ſuum tonum & robur amittant, vt poſtea ampliùs contrahi non poſſint: id quod accidit, cùm vrgentibus negotiis, vt in concionibus, vel ſenatu, vel conuiuio vrina nimis diu retinetur & cumulatur, atque inde veſica nimis diſtenditur; vel dum muſculi abdominis, quæ veſicæ in expellenda vrina ſubſidio veniunt, quocunque modo afficiuntur, vt rectè contrahi non poſſint. Impeditur autem expultrix ob morbos veſicæ & meatus vrinarij, de quibus ſuprà dictum, cùm ſcilicet veſica vel inflammatur, aut orificium eius comprimitur, vel obſtruitur à calculo, grumo ſanguinis, pituita, pure; vel conſtipatur, aut dum meatus vrinarius iiſdem de cauſſis non patet. Galenus equidem 1. *de loc. affect. c.* 1. & 3. *de ſympt. cauſſ. c.* 2. ſaltem conſtipationis & obſtructionis ceruicis veſicæ, ac meatus vrinarij mentionem facit, dum ſcil. corpus ipſius ceruicis veſicæ in tantum tumorem attollitur, vt meatus inde

occupetur, aut aliquid præter naturam, vt caruncula vel callus naſcitur, aut re quapiam, vt calculo, grumo ſanguinis, pituita, pure obſtruitur. Datur tamen adhuc vna cauſſa, compreſſio, dum ſcilicet tumor extra veſicæ ceruicem ſubſiſtens eam comprimit, id quod fit, dum aut vterus, aut inteſtina, aut aliæ vicinæ partes præter naturam intumeſcunt, vel dum veſicæ è ſuo loco prolapſæ ceruix contorquetur & comprimitur. Nonnulli & ſubſidentiam addunt, dum ſcilicet ceruicis veſiculæ muſculus quaſi conniuet, ex immodica ſiccitate & inanitione in febribus ardentibus. Verùm vix credibile eſt, in corpore viuente tantam, & præcipuè loco iſto humiditate perpetuâ ſcatente, ſiccitatem induci poſſe. Potiùs, ſi quid tale in febribus ardentibus accidat, ad facultatem expultricem læſam & imbecillam referendum eſt. Pertinent huc & vulnera ac fiſtulæ veſicæ, & meatus vrinarij, dum nimirum vrina, quæ per meatum vrinarium egredi debebat, per viam alibi patefactam effluit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſum Symptoma per ſe patet: diſtinguendum verò primò, an vrina ſupprimatur vitio renum & vreterum, & ita non excernatur, quia nulla in veſica adſit; vel vitio veſicæ, dum ſcilicet vrina, etſi in veſica præſens eſt, non excernitur. Etenim ſi vitio renum & vreterum hoc accidat, & nulla in veſica vrina adſit, nulla grauitas, nulla tenſio, nullus dolor circa pubem percipitur, adſuntque potiùs renum vel vreterum affectorum ſigna ſuprà propoſita. Contrà, ſi cauſſa in veſica hæreat, atque ea vrinâ repleta ſit, quam excernere non poſſit, tumor, & tenſio circa veſicam percipitur, ægerque conqueritur, quòd etiamſi vrinæ reddendæ deſiderio teneatur, tamen id præſtare non poſſit, & Medicus etiam, ſi regionem veſicæ contrectet, & comprimat, tumidam & repletam eam deprehendet, quorum nihil percipitur, ſi veſica vacua ſit.

Quænam autem cauſſa ſuppreſſionis ſit, porrò ſic diſcernitur. Si veſicæ ſenſus deſit, nullus ſenſus vrinæ aut dolor percipitur, etſi veſica plena & tumida ſit, ac vrinæ copia valde diſtendatur. Si fibræ veſicæ refrigeratæ & humectatæ ſint, cognoſcitur id ex cauſſis refrigerantibus & humectantibus, quæ præceſſerunt, & adſunt ſigna paralyſis, vel totius corporis, vel ſpinalis medullæ, vel aliæ ſtuporem neruis inducentes cauſſæ. Si eædem fibræ nimis extenſæ ſint, vrina præter voluntatem ob pudorem, vel aliam cauſam nimis diu retenta fuit. Si vitium ſit in muſculis abdominis, æger ventrem inferiorem contrahere & comprimere non poteſt. Morbi verò veſicæ & meatus vrinarij ex ſignis ſuprà de harum partium morbis propoſitis cognoſcuntur. Præterea vbi meatus vrinarius ſaluus eſt & patet, vitiumque ſolùm eſt in veſica, ſi veſica manu comprimatur, homóque ita collocetur, vt decliuis ſit veſicæ poſitus, vrina redditur, & catheter ſine difficultate immittitur. Si verò vitium ſit in meatu vrinario, veſicæ compreſſione vrina non redditur, & catheter non ſine difficultate immittitur, & Chirurgus in immiſſione aliquam reſiſtentiam ſentit. Quæ autem meatus anguſtiæ cauſſa ſit, Galenus ita diſcernere docet, *de loc. affect. cap. 1. Nullâ calculi, inquit, notâ præcedente vrinam retentam, ſi ſanguis effluxerit, par eſt, vt grumus fiſtulam vrinæ obturet. At fieri poteſt, vbi vlcerata eſt veſica, vt paulatim in ipſa grumus concreſcat, vel non præcedente ſanguinis fluore. Accidit autem, vt ſanguis ex renibus per vreteres in veſicam defluens, grumum efficiat. Atque in huiuſmodi coniecturis magnus eſt æneæ fiſtulæ vſus: haud ſecus ac cùm vel pus, vel craſſum lentúmque humorem meatum obſtruxiſſe ſuſpicamur. In huiuſmodi verò coniecturam ex præcedentium notitia hoc pacto inducemur. Etenim ſiue veſica, ſiue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale, tantúmque pus colligi potuerit, vt par ſit ab ipſo obſtructum fuiſſe meatum: probabiliter conijcies hanc ob cauſſam vrinam ſupprimi: aut ſi etiam in parte aliqua renibus ſuperiore fuerit abſceſſus, quo erupto, haud abſurdè pus in rene tranſſumptum eſſe putaueris. Quòd ſi nihil huiuſmodi præceſſerit, victus rationem inquirere oportet, an in otio educatus, vel multis cibis craſſos viſcoſóſque humores generare potentibus fuerit vſus. Sic etiam vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam veſicæ ceruicem obſtructam eſſe putamus, & ex præcedentibus vlceris notis, & ex eo, quòd demiſſa ænea fiſtula vrina vacuatur, intelligere poſſumus.*

Prognoſtica.

Prognoſtica. I. Vrinæ ſuppreſſio ſatis periculoſum malum eſt Neque poteſt homo cum vrina diu ſuppreſſa viuere. Et quidem ſi non deſcendit per renes ad veſicam vrina, iecur opprimit, ſanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, habitúmque corporis aquâ, vt in anaſarca fieri ſolet, replet, ſuffocationis periculum inducit, nonnunquam & cerebro in conſenſum tracto torporem inducit. Interdum quoque ſanguis corrumpitur, & humores putreſcunt, vnde febres accenduntur, & niſi ante ſeptimum diem mingant, pereunt. Etſi enim poſtea vrina profluat, tamen ob febrem moriuntur. Eodem etiam modo ſi veſicæ vitio vrina ſupprimatur, magnus dolor in veſica excitatur, & vrinâ ad ſuperiora regurgitante, varia mala inducuntur. Nonnunquam vrina ad ſuperiora regurgitans per vmbilicum excernitur. Refert etiam Euſtachius Rudius *lib. 2. cap. 53.* Monachum quendam ordinis Eremitarum, cui poſt iſchuriam veſica rupta fuit, non multis diebus pòſt per inguina vrinam emiſiſſe, & deinde per femora, nates, vicináque loca, & ita miſeram vitam multis annis protraxiſſe.

II. Qualis tamen ſit futurus mali euentus, è cauſſis quæ id induxerunt, æſtimandum. Prout enim cauſſæ vrinæ ſuppreſſionis facilè vel difficulter amoueri poſſunt: ita etiam de morbo ſalutari vel lethali præſagiendum. Quis autem cuiuſlibet morbi, qui ſuppreſſionis vrinæ cauſſa eſt, ſit futurus exitus, è ſuperioribus patet.

III. Grauiſſima nimirum & periculoſiſſima eſt renum & vreterum, & quidem vtriuſque, quod tamen rarum, obſtructio, quam grandiores calculi pariunt. Paucis enim diebus in hoc modo affectis vrina in totum corpus regurgitat, idque inquinat.

IV. periculoſa etiam eſt vrinæ ſuppreſſio, quæ ob vertebrarum luxationem, aut ictum, aut lapſum, aut vulnus ſpinalis medullæ accidit, cùm plerumque alia grauia ſymptomata coniuncta habeat, & eiuſmodi morbos curare ſit difficile. Et omnino periculoſa eſt iſchuria, quæ à paralyſi & affectione neruorum, qui veſicæ inſeruntur, prouenit.

V. Iſchuria à grumoſo ſanguine proueniens periculoſa eſt. Nam putreſcentem ſanguinem grauia ſymptomata ſequi ſolent.

VI. Peſſima eſt vrinæ ſuppreſſio, quæ à caloris natiui extinctione in acutis morbis accidit.

Indicationes & Curatio.

Curandi ratio dirigenda vel ad cauſſas ſuppreſſionis vrinæ, vel ad ipſam vrinæ ſuppreſſionem. Quod cauſſarum amotionem attinet, patet ea ex iis, quæ antea de morbis renum, vreterum, & veſicæ dicta ſunt. Hoc ſaltem addimus, ſi à veſicæ imbecillitate & ſtupore ſit vrinæ ſuppreſſio, calor eius fouendus, & ſenſus excitandus. Quapropter & glandes acriores, & clyſteres ano iniiciendi, qui ob vicinitatem & membranarum communionem, quam habet inteſtinum rectum cum veſica, ſenſum veſicæ ſtupidum ad protrudendam vrinam excitat. *Indicationes & Curatio.*

Ipſam verò vrinæ ſuppreſſionem quod attinet, etſi cauſſa ſtatim tolli non poſſit, tamen danda opera, vt vrina prouocetur. Nonnunquam tamen vnâ operâ ſimul cauſſa tollitur, & ſi non planè ex veſica, à meatu tamen vrinario amouetur. Itaque manu veſicam muſculóſque abdominis comprimere oportet, atque interea anhelitum ſupprimere, vt etiam diaphragmatis ope veſica comprimatur, & vrina quæ ſubſiſtit, exprimatur. Quo modo niſi vrina exeat, ad catheterem tanquam ſacram anchoram confugiendum, qui in meatum vrinarium immittendus, quò & ea, quæ orificium veſicæ obſtruunt, remoueantur, & vrina extrahatur. Dum tamen vrina propter inflammationem ſupprimitur, omnino vitandus catheter, ne dolore excitato inflammatio augeatur. Imò præſtat priùs candelam ceream oleo amygdalarum dulcium illitam immittere. Inſuper vtile fuerit, candelam ceream tenuiſſimam melle roſaceo illitam in meatum vrinarium immittere, aut per ſyringam liquorem aliquem conuenientem, oxymelite ſcillitico dilutum, vel aquam mulſam, in qua pulegium, calamintha, ruta, caſtoreum cocta ſint, infundere. Extrà verò veſicæ regio fouenda decocto earundem plantarum, & *abrotani, anethi, chamæmeli*; vel etiam dimidiæ horæ ſpatio æger in balneo ex decocto harum plantarum parato vmbilico tenus deſideat. Poſt fotum, pecten, pubes & perinæum inungenda *oleo ſcorpionum, irino, coſtino, nardino, rutaceo.* In tali etiam vrinæ ſuppreſſione non multum bibendum, & vitanda omnia, quæ vrinam mouent, ne copia eius augeatur, & veſica nimiùm diſtendatur. Vbi à nimia veſicæ extenſione vrinæ ſuppreſſio orta eſt, pubes & perinæum fouenda *decocto parietariæ, anethi, florum chamæmel. meliloti, ſem. lini, fœnugræci.*

Vel ♃. *Vnguenti dialth. ol. ſcorpion. amygd. amarar.* an. ℥. j. *terebinth. butyri recentis,* an. ℥. ß. *croci* ℈. j. Miſce. F. linimentum.

CAPVT III.

De Diminuta Vrinæ excretione.

VRinæ excretio diminuta fit duobus modis, vel cùm paucior, quàm par eſt, & in minori quantitate vrina excernitur, vel quia per longiora, quàm fieri ſolet, interualla emittitur. De priore priùs. *Diminuta vrinæ excretio.*

Cauſſæ.

Equidem vrina, quàm pro ratione potus paucior, interdum redditur, vbi natura per criſin humores ſeroſos ad ambitum corporis mittit, & ſudore excitato per cutem euacuat, vel etiam dum aluus eſt liquidior, & ſeroſi & aquei humoris aliquid per aluum ſimul euacuatur. Verùm iſta vrinæ paucitas ad hoc ſymptomatum genus, de quo *hoc capite* agimus, non referenda, cùm poſt breue temporis ſpatium homo ad conſuetum vrinæ modum redire ſoleat. Sed de ea ſolùm vrinæ imminutione agemus, quæ renum vel veſicæ vitio accidit. Cauſſæ autem vrinæ imminutæ ſunt eædem, quæ modò *capite præced. de vrinæ ſuppreſſione* ſunt propoſitæ, ſaltem minùs validæ & imbecilliores, quæ etiam iiſdem ſignis innoteſcunt. *Cauſſa.*

Prognoſtica.

I. Vrinæ difficultas minùs periculoſum malum eſt, quàm integra eius ſuppreſſio. Cùm enim pars aliqua vrinæ reddatur, non tam grauia inducit ſymptomata. Cauſſæ quoque quia non ſunt potentes, faciliùs tolluntur. *Prognoſtica.*

II. Vrinæ difficultas, quæ ſine dolore, vel cum minori dolore eſt, minùs eſt periculoſa, quàm quæ cum dolore, aut magno dolore coniuncta eſt.

III. Vrinæ difficultas in febribus ardentibus & malignis ſuperueniens, mala eſt, quia non ſolùm veſicam, ſed totum neruoſum genus affici indicio eſt.

Curatio.

Curatio. Tollitur hoc malum cauſſis, à quibus pendet, ſublatis: quæ quomodo tolli debeant, è *cap. præced.* patet. Ad ſymptoma tamen mitigandum, fomentis, cataplaſmatis, vnguentiſque laxantibus vtendum, ex mentha, chamæmelo, malua, parietaria, violis, ſemine fœnugræci.

Tarditas Vrinæ.

Tarditas Vrinæ. Quòd vrina tardiùs redditur, cauſſa eſt, vel quia in minori copia in veſica colligitur, vel quia veſicæ ſenſus hebes & obtuſus eſt, vt niſi ab vrina vel acri vel copioſa, ad quam colligendam longius tempus requiritur, irritetur, ſtimulum non ſentiat.

Malum ipſum per ſe patefit, quia homo longiore, quàm alias fieri ſolet in homine ſano, temporis ſpatio vrinam non reddit. Cauſſæ verò ex iis, quæ *cap. præced.* dicta ſunt, manifeſtæ fiunt.

Qualem etiam euentum malum ſit habiturum, ex iiſdem patet, & non ita difficulter curatur; modò non in perfectam vrinæ ſuppreſſionem tranſeat.

Curatur verò cauſſis, à quibus pendet, ſublatis; quod quomodo fieri debeat, etiam è *cap. præced.* innoteſcit. Si vrinæ minor copia ad veſicam mittatur, per medicamenta diuretica mitiora ad veſicam concitanda. Si ſenſus hebes ſit, expultrix ſtimulanda, & cauſſa ſenſus ſtupidi tollenda, vt antea dictum.

CAPVT IV.

De Stranguria.

Stranguria. PRæter hactenus enumerata circa vrinæ emiſſionem ſymptomata, mictionem ſcilicet ablatam & imminutam, alia adhuc contingunt ſymptomata, quæ ad actionem deprauatam commode referuntur, ſúntque ea varia: Etenim deprauatur vrinæ excretio, vel ratione modi excretionis, vel quantitatis, vel ſubſtantiæ, vel loci, de quibus ordine agendum, & ita de *ſtranguria, ardore vrinæ, & cum dolore eius excretione, de inuoluntaria vrinæ excretione, de vrina rubra, cruenta, nigra, & rebus alienis cum vrina excretis, de vrinæ per aliena loca excretione*, dicendum.

Et primò Stranguria, ἀπὸ τῆς στραγγὸς, hoc eſt, *gutta*, dicta, ſeu vrinæ ſtillicidium, eſt talis vrinæ reddendæ deprauatio, cum vrina guttatim ſaltem redditur, & nihilominus continua ad mingendum eſt ſtimulatio cum dolore.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa proxima ſtranguriæ eſt vrinæ acrimonia, quæ naturam quidem continuò ad excretionem ſtimulat, quia tamen natura dolorem percipiens in excernendo ſubſiſtit, vrina guttatim & ſtillatim redditur. Eſt autem vrina acris vel per ſe, quæ etiam veſicam optimè & naturaliter conſtitutam vellicare poteſt, vel per accidens. Non tamen quæuis acrimonia cùm per ſe vrina talis eſt, id præſtat, ſed peculiaris quædam, cùm ſcilicet vrina crudā & nondum cocta ad veſicam peruenit. Habétque ſtranguria quandam ſimilitudinem cum lienteria. Nam ſicut ibi alimenta nondum probè cocta per aluum ſtatim deiiciuntur, ita etiam potulenta materia nondum ſatis alterata citiùs quàm par eſt, ad veſicam detruditur. Hinc ſæpe illi, qui poſt balneum potum frigidum bibunt, ſtranguriā corripiuntur. Alia tamen etiam vrinæ admixta eam acriorem reddere poſſunt. Deinde vrina per ſe quidē non eſt acrior, quàm par eſt: reſpectu tamen veſicæ eſt talis, cùm ſcilicet ea præter naturam ita affecta eſt, vt ab vrina facilè irritari poſſit. Accidit autem hoc cùm veſica excoriata vel exulcerata eſt. Tunc enim à miti etiam vrina (quæ tamen omnis, ob ſalſi humoris admiſtionem, aliquam acrimoniam habet) irritari poteſt. A ſola verò veſicæ imbecillitate ſtrāguriam excitari poſſe, vix crediderim, vt poſtea in *quæſtione* dicetur. Eſtque ſtranguria teneſmo ſimilis, & ſicut magnus & continuus in teneſmo excernendi conatus eſt, parum tamen per aluum excernitur: ita in ſtranguria facultas expultrix veſicæ ad crebram mictionem ſtimulatur, non tamen multa vrina, ſed guttatim excernitur; & procul dubio, vt in teneſmo, ſphincter ani afficitur, ita etiam in ſtranguria ſphincterem veſicæ affici neceſſe eſt à re aliqua moleſta eam ſtimulante; & ſicut teneſmus accidit, dum cauſſa ſtimulans pertinaciter ſphincteri ani adhæret, quæ vel eſt humor pertinaciter inteſtini recti extremitati adhærens, vel vicinæ alicuius partis affectus ſphincterem ani continuò vellicans, ita procul dubio etiam ſtranguriæ proxima cauſſa eſt, vel humor fixè & pertinaciter ſphincteri veſicæ adhærens, eámque vellicans, vel etiam calculus, aut partium vicinarum affectus, & tumores, qui veſicæ orificium in conſenſum trahere, & vellicare poſſunt, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 58. *Ad recti inteſtini & vteri inflammationem, purulentóſq; renes vrinæ ſtillicidium prouenit.* Quod de vtero idem Hippocrates etiā habet, 1. *de morb. mulier. Et de natur. mulier.* inquit, *In procidentia vteri* τὸ οὖρον στάζει, καὶ ὀλίγον, καὶ δάκνεται. Ideóque non quiuis humor acris ſtranguriam parit, ſed talis, qui lentorem quendā habet ob quem pertinaciter veſicæ orificio adhæret. Deinde calculus eodem modo circa orificium veſicam ſtimulans. Tertiò partium vicinarum affectus, vt & inteſtini recti, vteríque inflammationes. Humores autem hi plerumque aliunde ad veſicam tranſmittuntur: ſicut & pus à renibus ad veſicam tranſmiſſum eam ſtimulare poteſt. Hinc frequens ſtranguriæ apud nos cauſſa eſt cereuiſia cruda & non defecata hauſta, quæ cum commodè coqui non poſſit, & præterea vim humores fermentādi, aluúmque laxandi habeat, ſi ad renes citò deferatur, cruda ita ad veſicā fertur; atque eam ſtimulat, & præcipuè hoc iis accidit, qui vinum ſaltem bibere aſſueti ſunt. Idem accidit humoribus acribus & ſalſis è venis ad renes tranſmiſſis, quos & ventriculus & cerebrū ad totum corpus ſuppeditare poteſt. Ita refert Dodonæus *obſ.* 48. quendam ſenem octuagenarium, cùm vinum Rhenanum etiam in exigua quantitate biberet, ſtatim ſtranguriam paſſum fuiſſe, ab aliis verò vinis, vt Gallico & Hiſpanico, non fuiſſe læſum. Cui profuit ex ouorum teſtis in cinerem redactis, & vino Rhenano permixtis, lixiuium. Iſtud enim vinum, cùm ſit tenuium partium, citiſſimè ad veſicam deſcendit, & facilè crudos viſcidóſque humores ſecum ducit, quales in viis vrinariis hærentes, ſtillicidij vrinæ cauſſæ eſſe potuerunt; quibus deinde per lixiuium inciſis, & expurgatis, liberior factus eſt vrinæ tranſitus.

Quâ ratione autem intemperies frigida ſtranguriam pariat, nondum explicatum. Exiſtimo autem ab ea non proximè, ſed mediatè, & quatenus ad vrinam talem generandam facit, ſtranguriam parere. Etenim cùm veſica etiam vim habeat, vrinam quam continet, in ſuo ſtatu naturali conſeruandi, ſi præter naturam frigidior reddatur, vrina in ea quaſi corrumpitur, atque ita hanc qualitatem, quâ orificium veſicæ ſtimulare poſſit, induit.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum per ſe facilè cognoſcitur. Conqueruntur enim ægri, ſe continuò ferè ad mingendum irritari, & parum mingere, doloremque aſſiduò moleſtum eſſe, etiamſi non mingant. *Signa.*

Quæ autem cauſſa ſtillicidij vrinæ ſit, ſignis diſcernendum. Quærendum nimirum, an cauſſa ſit in vrina, an in veſica. In vrina cauſſam hærere, cognoſcitur ex eo, quòd nulla ſigna adſunt, quæ veſicam vel per ſe affici, vel à vicina aliqua parte in conſenſum trahi indicant: Contrà adſunt ſigna humorum acrium, præceſſerúntque vſus alimentorum vel medicamentorum acrium, ſalſorum. Inprimis ſi hauſta ſit cereuiſia recens & non defecata: Si adſit viſcerum intemperies calida, ob quam acres & ſalſi humores generantur, aut febris putrida, vel hepatis, aut renum abſceſſus, ac vrinæ etiam humorum talium acrium, vel puris ſpeciem præ ſe ferunt, & ægri ex iis, quæ lenia & dulcia ſunt, acréſque humores temperant, alleuationem percipiunt, contrà à calidis & acribus offenduntur. Si veſicæ vitio Stranguria fiat, cognoſcitur idē ſignis veſicæ affectæ, quòd ſcilicet vel calculus, vel excoriatio, vel vlcus adſit. Si ob frigidam intemperiem accidat ſtranguria, vrina ferè cruda & alba mingitur. Si verò partis alicuius vicinæ conſenſu veſica afficiatur, eius affectæ ſigna adſunt.

Prognoſtica.

1. Malum equidem hoc per ſe periculoſum non eſt, moleſtiam tamen, & ſæpe diuturnam, & quæ ægros, præcipuè ſenes, ad mortem vſque comitatur, excitat. *Prognoſtica.*

2. Si humor acris, qui ſtranguriam parit, diu in veſica retineatur, aut ſæpe per eam tranſeat, eam interdum exulcerat.

3. Stranguria, quæ eſt ab vrinæ vitio, faciliùs curatur, quàm quæ eſt à veſicæ morbo, præcipuè in ſenibus.

4. Quod à partium vicinarum conſenſu oritur vrinæ ſtillicidium, non diu durare ſolet. Si tamen ſit ab vlcere partis alicuius vicinæ, raròcurari ſolet.

5. *Quibus ex ſtranguria ileos ſuperuenit, hi ſeptem diebus moriuntur, niſi febre ſuperueniente vrina ſatis fluxerit*, 6. *aph.* 44. Qui aphoriſmus etiam in *Coacis* extat. Non autem intelligendus eſt ileus, qui eſt ab inflammatione. Febris enim talem ileum, qui antè eſt cum febre, non ſoluit, ſed exaſperat, ſed per ileum (quem etiam 2. *epid. ſect.* 6. λαπαρὸν, *mollem* appellat, & in eo vinum frigidum meracum multum exhiberi iubet) intelligit hîc obſtructionem inteſtini tenuis, à crudis & craſſis humoribus prouenientem. Si enim ſtranguria non ſit à phlegmone & vlcere veſicæ, ſed craſſo & viſcido humore, collo veſicæ adhærente, ſi pars eius humoris ad inteſtina tenuia etiam effundatur, & ea vel obſtruendo, vel flatus pariendo, excrementis tranſitum prohibeat, ſi ſuperueniens febris humores attenuet, vt per meatum vrinarium liberè & copioſè effluere poſſint, ſoluitur & ſtranguria, & ileos ille.

Curatio.

Curatio pro cauſſarum ratione inſtituenda. Itaque ſi ab vrina mordaci & humoribus acribus ſit ſtranguria, vniuerſales purgationes lenes inſtituendæ, *ſyrupo roſ. ſolut. manna, rhabarb. elect. diaprunis, diaſebeſten, lenitiuo ſimplici, diacatholico.* Inprimis verò vtilis eſt hîc *caſſia*, vt & Galenus 5. *de tuend. ſanit. c.* 9. teſtatur, *terebinthina*, quæ non ſolùm aluum ſoluit, atque acres humores à viis vrinariis auertit, verùm etiam renes & veſicam abſtergit. *Curatio.*

Deinde humores acres temperandi ſunt *ſyrupo roſarum, violarum, de nymphæa, de papauere, de endiuia, de iuiubis, de glycyrrhiza, cum decocto hordei, iuiubarum, paſſularum, glycyrrhizæ, vel aquis endiuiæ, lactucæ, violarum, nymphææ, aut ſero lactis, cum emulſione ſem. 4. frig. maiorum.*

Vel ℞. *Rad. maluæ, glycyrrh. raſæ*, an. ℥. ß. *ſem. 4. frig. maior.* an. Drach. iij. *papau. albi* Drach. ij. Coq. in ſ. q. *aq. hord.* Colaturæ adde *ſyr. violar. de glycyrrhiza, iuiubini*, an. Vnc. ſem. *trochiſc. alkekengi ſine opio* ʒ. j. Miſce.

Foreſtus *lib. 2. obſeru. 3.* refert, quendam Pharmacopœum, cùm aliquando ſtranguriam pateretur ex largiori potu vini, ſumſiſſe aquam roſaceam cum albumine oui conquaſſato miſtam, & ad medium ſcutellæ ebibiſſe, quo ſeipſum, tum alios curauit: Senem verò quendam ſtranguriâ laborantem flores chamæmeli in lacte bubulo coxiſſe, & decocto feliciter vſum eſſe. Ipſe Foreſtus, cùm ſtranguria tribus integris ſeptimanis laboraſſet, vt *ibid. obſeru. 4.* refert, & fruſtra multa, cùm à ſe, tum ab aliis præſcripta medicamenta vſurpaſſet, tandem ſolo decocto folior. maluæ cum ſyrupo violat. vſus eſt, eóque à ſtranguria liberatus, quo modo & poſtea alios curauit. Præterea etiam habenda eſt ratio viſcerum, ob quorum intemperiem humores acres generantur, putà ventriculi, hepatis, renum. Ideóque ſi ea ſit calidior & ſiccior, corrigenda modo ſuprà propoſito.

Vtiles hîc ſunt & acidulæ, quæ non ſolùm humores acres per aluum, vrinam, & ſudores educunt, ſed & intemperiem viſcerum temperant.

Extrà verò ad temperandum humorum acrimoniam & viſcerum calorem, multùm prodeſt balneum aquæ dulcis manè ante prandium vſurpatum, & inſeſſus in decocto violarum, nymphææ, lactucæ, maluæ, ſolani, ac linimenta & vnguenta ſuprà *de intemperie renum calida & ſicca* propoſita, renum, pubis & perinæi regioni illita.

Licet & per ſiphonem emulſionem quatuor ſeminum frigidorum maiorum, vel decoctum ſeminis maluæ cum aqua violarum, nymphææ aut ſimili, acrimoniam humorum temperante, in veſicam iniicere.

Eadem ferè curandi ratio eſt, ſi pituita ſalſa vrinæ admiſceatur, eámque acriorem reddat. Pituita enim eiuſmodi ſæpius per purgantia, ſed mitia euacuanda; ad quam imprimis vtilis eſt terebinthina. Temperat enim acrimoniam humoris ſerum lactis caprini, cum ſyrupo roſarum & violarum propinatum.

Danda ſimul opera, vt ſi ab vrinæ acrimonia ſtranguria ortum habeat, æger ſubinde mingat, ne ſi diutius vrina in veſica contineatur, eam exulceret, in quem finem aqua dulcis, calida, butyro recenti parum ſalſo condita, exhiberi poteſt.

Si pus ab hepate, vel renibus, vel aliunde ad veſicam tranſmiſſum, ſtranguriæ cauſſa ſit, detergentia medicamenta vſurpanda, vt ſerum lactis cum ſaccharo roſarum, & alia, quæ ad vlcera illarum partium ſuprà ſunt propoſita.

Si à cereuiſia recenti & non ſatis defecata ſit ſtranguria, nonnulli ſolùm ſeuum candelæ vmbilico inungunt. Commoda eſt & nux moſchata ſumta. Alij cochlear oxymelitis exhibent. Alij decoctum foliorum ribis nigræ. Vtilis eſt & potus vini Hiſpanici, vel maluatici.

Si verò non vrinæ cauſſa, ſed ob veſicæ morbos accidat ſtranguria, curatio ad eos morbos dirigenda, & vlcus modo ſuprà propoſito curandum, lapis remouendus, aliáque veſicæ vitia conuenienti modo corrigenda.

Si à veſicæ refrigeratione ortum habet ſtranguria, calefacientia adhibenda, diagalanga, theriaca, Mithridatium, aurea Alexandrina. Extrà verò pecten inungendus oleo rutaceo, vel emplaſtrum ex maſtiche, thure, caryophyllis, cinnamomo, ruta, abſinthio, mentha, ac ſtyrace calamita imponendum.

Si per conſenſum vicinarum partium excitetur ſtranguria, illarum partium morbi conueniente modo curandi, & inprimis hîc ſunt vtilia fomenta, inſeſſus, & alia topica, quæ ſimul dolorem mitigant.

Diæta.

Diæta. Inprimis verò in ſtranguria curanda multum valet diætæ ratio. Et quidem ſi ab vrinæ acrimonia fiat ſtranguria, plus ferè poteſt in ea mitigandâ diæta, quàm medicamenta, ſi nimirum exhibeantur alimenta, quæ nullo modo ad generationem acrium & ſalſorum humorum faciunt, ſed eos potiùs temperant ac mitigant. Vtilis inprimis hic eſt ptiſana hordeacea, & lac, modò corpus ita ſit diſpoſitum, ne in ventriculo corrumpatur; vt & cremor, & cibi ex amygdalis dulcibus non rancidis parati, oua item recentia, carnes boni ſucci, & facilis coctionis, Potus ſit vinum album, dulce, non tamen potens, vel decoctum hordei, glycyrrhizæ, paſſularum. Vitanda inedia. Res quoque reliquæ non naturales ita ſint comparatæ, vt acrimoniam humorum temperent, & eorum collectionem non faciant. Ideóque aluus ſemper aperta ſeruanda. Ita & animi affectus nimij vitandi, vt & laborioſa exercitatio, vigiliæ nimiæ, & omnia, quæ acrimoniam humorum intendere poſſunt. Si ab aliis cauſſis ſtranguria proueniat, diæta medicamentis ſuprà propoſitis reſpondeat.

QVÆSTIO.

An ſtranguria etiam à frigiditate & imbecillitate veſicæ excitetur.

An ſtranguria à frigiditate veſicæ excitatur. Plurimi quidem etiam inter ſtranguriæ cauſſas referunt veſicæ imbecillitatem, ob quã ab exigua vrinæ copia moleſtiã percipiat: & vt ſe eâ liberet, frequentẽ eius expulſionẽ tentet. Eámq; imbecillitatem ab intemperie frigida deducunt, in quam facilè delabãtur ſenes, quibus propterea etiam iſta affectio ſit familiaris, ſæpe tamen vno vini hauſtu curetur. Verùm enim verò facilè quidem concedo, ab intemperie frigida ſtranguriam excitari poſſe, & ſenibus eſſe familiarẽ. Verùm hoc in quæſtione eſt, quâ ratione frigiditas ſtranguriam inducat, an imbecillitatem veſicæ inducendo, & retentionem lædendo, an verò alio modo. Ab imbecillitate veſicæ fieri ſtranguriã credibile non eſt: Fieret enim inde potiùs vrinæ profluuium, non verò vrina guttatim, & quidẽ cum dolore emitteretur. Euſtachius Rudius equidem, vt doloris etiam hîc cauſſam reddat, ſtatuit inæqualem intemperiem, & quidem non ſolùm frigidam, ſed & alias, duplici modo ad ſtranguriam inducendam concurrere, primò vt inæqualem, eáque ratione eſſe dolorificam, cùm veſica membranoſa ſit; deinde quatenus veſicam imbecillem reddat, & ita naturam ad crebram excretionem ſtimulet. Verùm ſi ab intemperie eſſet iſte dolor, in tota veſica perciperetur, quod non accidit in ſtranguria. Magis vero conſentaneum eſt, cùm omnes partes, etiam quæ excrementa continent, peculiarem vim ea ſuo modo alterandi habeant, etiam veſicam vrinam aliquo modo alterare calore ſuo inſito: qui ſi debilitetur à frigore, vrina vitioſam qualitatem induit, quæ veſicam poſtea ſtimulat, & dolorem in ea excitat.

CAPVT V.

De Dyſuria & vrinæ ardore.

Cognatus affectus ſtranguriæ eſt Dyſuria, vrinæ difficultas, ſeu mictio cum dolore: & quidẽ ita cognatus, vt quâ ratione mictio cum dolore, ſeu vrinæ difficultas, à ſtranguria & cognatis affectibus differat, pauci ſatis clarè explicent. Equidẽ vrinæ difficultas, ſeu dyſuria, etiam ſæpe ſumitur pro mictione imminuta, de qua ſuprà egimus, cum vrina vel parcior, vel tardiùs quàm par eſt, redditur; verùm illa neceſſariò non habet dolorem coniunctum. Ideóque hic ſaltem dyſuriam pro actione deprauata ſumimus, & mictione cum dolore. Atque ita clariſſimè hæc diſtingui poſſe putamus, ſi mictio imminuta à deprauata diſtinguitur; etſi interdum vtraque coniungatur. Primò enim interdum vrina paucior, quàm par eſt, redditur, quæ mictio imminuta eſt, potéſtque eſſe cum dolore, vel ſine dolore. Stranguria verò duobus modis vitioſa eſt, quòd ſcilicet vrina continuò, ſed guttatim ſaltem redditur, & quòd ſimul dolor adeſt. Difficultas verò vrinæ, de qua *hoc capite* agimus, & à mictione imminuta, & à ſtranguria differt: à mictione imminuta, quòd ea in eo conſiſtit, quòd vrina paucior, quàm par eſt, redditur, dolorem verò neceſſariò coniunctũ non habet: In vrinæ verò difficultate non neceſſariò pauca fluit vrina, dolor verò ſemper eſt coniunctus. A ſtranguria verò, quòd quidẽ etiam dolor adeſt, ſed vrina non guttatim fluit, verùm ſine interruptione, & ſæpe in debita quantitate. Atque hoc vitium Medici poſteriores plurimi etiam ardorem vrinæ vocant, cùm inter mingendum tantus dolor percipiatur, ac ſi res ardens vel ignis per meatum vrinæ tranſiret, ſiue vrina copioſè fluat, ſiue non copioſè. Si verò ſaltem cum difficultate vrina reddatur, ſine dolore, ad *caput 3.* & mictionem pertinet. Si quis tamen ardorem vrinæ, & dyſuriam ſeu difficultatem vrinæ diſcernere velit, erit differentia ſaltem ſecundum magis & minus, quòd ſcilicet in ardore vrinæ dolor eſt magnus, vt ardere quaſi æger videatur. *Ardor vrinæ.*

Cauſſa.

Cauſſæ autem dyſuriæ & ardoris vrinæ ſunt omnes, quæcunque continuitatem colli veſicæ, aut meatus vrinarij ſoluere, ſeu dolorem inter mingendum excitare poſſunt. Accidit hoc cùm vrina acris eſt per ſe, vel per humorum acrium admixtionem. Inprimis verò hoc euenit, ſi ipſe meatus vrinarius ſit exulceratus. Tùm enim vrina etiam non admodùm acris dolorem & ardorem in eo excitare poteſt. Hinc ardor vrinæ accidit, cùm bilis, vel pituita ſalſa, vel humores adusti, vel pus vrinæ admiſcetur, vel cùm cibi acres, vel medicamenta, inprimis purgantia ſunt aſſumta, vt & venena, quæ veſicam exulcerandi vim habent, inter quæ præcipuè ſunt cantharides, quæ peculiarem veſicam lædendi poteſtatem obtinent. Idem quoque Mercurius præcipitatus præſtare poteſt, de quo hiſtoriam habet Foreſtus *lib. 25. obſeru. 37.* Sæpè etiam materia alba & lactea quaſi cum vrina copioſè emittitur, & mictionem ardentem excitat, & quidem ſæpe tanta copia excernitur, vt vbi ſubſidet, dimidia pars matulæ repleatur; & talis vrinæ mictio ſæpè ſatis diu continuatur. *Cauſſa.* *Materia alba & lactea ardorem vrinæ excitans.*

De eius generatione alios aliter ſentire noui; ac ſcio, quoſdam eam pro pure in renibus genito habuiſſe. Verùm ſi toti in pus reſoluerentur, non poſſet tanta eius copia, quanta interdum per aliquot ſeptimanas ſingulis diebus excernitur, inde ſuppeditari.

Ego in ea ſum ſententia, prouenire illam materiam à cruditate & vitiata concoctione, primò quidem ventriculi, deinde etiã cùm error coctionis primæ non poſſit corrigi in ſecunda, hepatis, quâ chylus, & poſtea etiam ſanguis crudus relinquitur, neque à partibus ſalſis & tartareis, quæ in prima coctione ſeparari debent, mundatur; quæ poſtea à renibus attractæ, & ad veſicã tranſmiſſæ dolorem inter mingendum pariunt, & præcipuè in fine mictionis, dum aliquid eius materiæ collo veſicæ & extremitati meatus vrinarij adhæreſcit pertinaciùs. Atque in eam ſententiam eo ſum adductus, quòd vir quidam Doctus, qui per aliquot ſeptimanas ardore vrinæ laborabat, & vrinam quidem ſatis copioſam, ſed tali materiâ albâ ita refertam, vt dimidium vrinalis occuparet, emingebat cum maximo dolore, & variis adhibitis remediis nihil leuaminis ſentiebat, tandem ſolius vini maluatici potu curatus fuit.

Calculus quoque in veſica latens, vbi inter mingendum ceruici veſicæ alliditur, dolorem inter meiendum excitat.

Tandem etiam à ſemine in maſculis ardor vrinæ excitari poteſt, cùm illud vel loco, in quo continetur, motum, verùm non eiaculatum, ſed in ductu, per quem eiici debet, hærens, acrimoniam acquirit, meatúmque nonnihil arrodit; vel cùm corrumpitur, & malignam qualitatem acquirit, id quod in lue venerea accidit.

Ardoris vrinæ, & ſtranguriæ differentia ratione cauſſæ.

Verùm hîc inquirendum quod ab Autoribus præteriri video, quî fiat, quòd vrina, quæ cum dolore emittitur, nunc copioſè, nunc parcè & ſtillatim, quod fit in ſtranguria, ſaltem emittitur; & quæ ardoris vrinæ & ſtranguriæ, ratione cauſſæ, ſit differentia? Memini enim non ſolum virum illum, cuius modò mentionem feci, ſed & alios quoſdam, vrinam ſatis copioſè cum ſummo dolore emiſiſſe.

Ego in ea ſum ſententia, differentiam eſſe præcipuam in loco affecto, atque in ſtranguria, & cùm vrina ſtillatim excernitur, ſphincterem præcipuè affici, qui ab acrimonia vrinæ ſtimulatus, ſeſe quidem aperit, vt vrina emittatur, moleſtiam tamen & dolorem inter meiendum percipiens, vt eam effugiat, ſeſe conſtringit, continuò tamen iterum laceſſitus, iterum laxatur, atque ita vrina ſæpe, ſed guttatim exſtillat. Vbi verò cauſſa hæret in meatu vrinario, vrina quidem liberè tranſit, & ſatis copioſè redditur, ſed cum dolore.

Partium veſicæ inflammatio.

Pertinet ad cauſſas mictionis cum dolore coniunctæ & inflammatio partium veſicæ, quæ licèt continuum dolorem coniunctum habet, is tamen exacerbatur, vbi veſica ad vrinam emittendam contrahitur, & ab vrina exitum quærente inflammatio comprimitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſe dolor ab ægro facilè percipitur, qui etiam de eo conqueritur, Cauſſæ verò ſignis diſcernendæ ſunt. Patent autem ferè ex iis, quæ hactenus dicta ſunt; & inflammationis veſicæ, vlcerum, calculi ſigna antea ſunt propoſita; & vrinæ prauæ qualitates, vt & pus vel ſemen corruptum facilè innoteſcunt.

Pro noſtica.

Prognoſtica.

1. Ipſum malum quidem per ſe non lethale eſt, cum moleſtia tamen coniunctum, & pro diuerſitate cauſſarum nunc faciliùs, nunc difficiliùs curatur.

2. Ardor vrinæ ſi diu durat, veſicam tandem, eiúſque collum exulcerat.

3. In ſenibus decrepitis difficulter curatur.

4. Si accidat, quod ſæpe fit, ſimul vrinæ ſuppreſſio, malum redditur periculoſius.

5. Qui à veneno eſt vrinæ ardor, raròcuratur.

Curatio.

Curatio.

Tota autem huius mali curatio in cauſſæ amotione conſiſtit, quæ qua ratione inſtitui debeat, ex antecedentibus patet. Ad materiæ euacuationem etiam hæc potiuncula commoda eſt.

℞ *Sebeſten, iuiubar.* an. num. x. *fol. maluæ* M. ß. Coq. in aq. hordei ſimplici. In colatur. ſ.q. diſſolue *caſſiæ extractæ* ʒ. x. Adde *ſyr. violarum* ℥. ß. Miſce.

Ipſum tamen ſymptoma quod attinet, ſi dolor ſit vehemens, & vires deiiciat, dolorem lenientia ſunt vſurpanda, & quidem quæ exhibentur, ſimul cauſſæ reſiſtere plerumque poſſunt, vt *ſy upus violarum, decoctum maluæ, althææ, iuiubarum, ſebeſten, glycyrrhizæ, ſeminum 4. frig. maiorum, amygdal. dulcium, & harum emulſiones*, quibus ſi ardor ſit vehementior, *ſemina papau. albi, hyoſcyami grana, & trochiſcos alkekengi* addere licet.

Vt ℞ *Sem. pſyllij* ʒ. vj. *cydonior.* ʒ. iij. *quatuor frigidor.* an. ℈. ij. *papau. albi* ʒ. j. ß. Conquaſſentur, & cum *aqua maluæ* extrahatur mucilago, quæ cum *aqua hordei* exhibeatur, vel etiam in meatum vrinarium iniiciatur.

Vel ℞. *Sem. quatuor. frigid. maior. mundat.* an. ℥. ß. *gummi Arabic. tragacanth.* an. ʒ. j. ß. *ſem. portulacæ, papau. alb.* an. ʒ. iij. *ſantali rubri* ʒ. j. ß. *ſem. hyoſcyami albi* ʒ. j. Cum *mucilagine ſem. pſyllij* fiant trochiſci drachmæ vnius pondere. Datur vnus manè & ante cœnam.

Vel ℞. *Grana ſebeſten*, num. x. Infundantur in *aq. deſtillata ſolani*, & manè exhibeantur. Vtilis eſt contra ardorem vrinæ, *aqua florum fabarum*, ℥. viij. menſurâ hauſta.

Extrà verò vſurpanda *oleum amygdal. dulcium, violarum, nymphææ, papaueris*, quibus pubes & perinæum inungenda. Vel fiat fotus & inſeſſus ex *decocto maluæ, parietariæ, florum chamæmeli, capitum papaueris*; vel etiam ex hiſce medicamentis parati clyſteres in anum iniiciantur. In meatum vrinarium etiam infundatur *lac recens mulctum, oleum ex am gdalis dulcibus recens expreſſum, vt & emulſio ſeminum melonum, papaueris*. Si dolor valde vrgeat, etiam ad narcotica, vt *theriacam recentem*, & *Laudanum Opiatum* accedere licet.

Si à veneno ſumto ſit ardor vrinæ, ſicut Monachis illis apud Leonellum Fauentinum, *Practic. Medicinal. cap.* 70. accidit, qui ranas comederant, exhibeatur *caſſiæ extractæ* ℥. j. in *aqua maluæ* diſſolutæ. Poſtea exhibeantur *aquæ maluæ* ℥. x. cum *iulebi violarum* ℥. iij. Verùm periculoſum hoc malum eſt, ideóque ſimul alexipharmaca exhibenda.

Si à cantharidibus ſit ardor vrinæ, *lac* exhibendum, *mucilagines ſem. maluæ, althææ, cydonior. pſyll. emulſiones ſem. papau. lactucæ, & frigidor. maior. grana halicacabi, gummi Arabicum, tragacantha, ſyr. violar. nymphææ, papaueris.*

CAPVT VI.

De Mictione Inuoluntaria, & vrinæ incontinentia.

Mictio inuoluntaria.

AD deprauatam mictionem pertinet & ea vrinæ excretio, cum homini præter voluntatem, non opportuno loco & tempore expectato, vrina effluit: id quod dupliciter fieri poteſt, vel vigilantibus, cum præter voluntatem, & facultate expultrice ferè non, aut parum concurrente, vrina ſponte effluit, vt homo id ferè non animaduertat, id quod apoplecticis, paralyticis, & aliis quibuſdam accidit; vel dormientibus, in quibus, etſi quoque neſcientibus vrina profluat, tamen tùm deſiderium mingendi concurrit, & proculdubio imaginationi offertur ſtimulus ille vrinæ; in hoc ſaltem vitium eſt, quòd homo tum in ſomno ita ſeſe moderari & facultati motrici imperare non poteſt, vt vrinam loco & tempore magis conuenienti retineat. Qui duo affectus vt ſunt diſtincti, ita etiã diſtinctas quaſdam cauſſas habent.

Duplex.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa nimirum inuoluntarij vrinæ profluuij, quod & vigilantibus & dormientibus accidit, eſt vitium ſphincteris veſicæ, qui relaxatus & imbecillis redditus eſt, vt ſeſe contrahere nequeat, & orificium veſicæ claudere, vnde vrinæ exitus ferè ſemper patet, & inuitis etiam ac inſcientibus effluit. Neque enim aliam vrinam retinendi facultatem habet veſica, quàm hunc orificio præpoſitum muſculum, qui id claudit, & vrinam retinet, donec ex arbitrio hominis laxetur.

Quænam autem ſit cauſſa imbecillitatis & reſolutionis ſphincteris veſicæ, ſuprà *cap. primo* dictum. Solet tamen etiam vrina interdum præter voluntatem reddi, cùm abdominis muſculi valde conuelluntur, vt vrina ob eorum conſtrictionem, ventríſque compreſſionem ex veſica quaſi propellatur. Ob eandem ferè cauſſam etiam interdum grauidis in vltimis menſibus vrinæ incontinentia accidit, vt & iis, qui tumorem habent ſupra veſicam, idque ideò procul dubio, quia muſculus veſicæ, ab vtero fœtu diſtento, vel tumore comprimitur & vellicatur.

Quomodo vrinæ continentia & ſuppreſſio ex eadem cauſſa fiat.

Vbi hoc occurrit dubiũ, quomodo ex eadem cauſſa & vrinæ incontinentia & ſuppreſſio fieri poſſit? Scribit enim Hippocrates, *in Coacis*: *Quibus incogitanter vrina procidit, & pudenda retrahuntur, de ſpe depoſiti ſunt.* Et ibidem; *ex refrigeratione interceptio vrinæ peſſima.* Verùm ſciendum, dum vrina ex refrigeratione ſupprimitur, ſolùm facultatem ſentientem affici, ita vt vrinæ ſtimulum non percipiat: ſi verò non ſolùm ſenſus afficitur, ſed & facultas motrix ita impeditur, vt muſculum contrahere non poſſit, fit inuoluntarium vrinæ profluuium.

Si verò per ſomnum ſaltem hoc fiat, per vigilias verò nil tale obſeruetur, equidem & tum in muſculo illo veſicæ orificium claudente aliqua eſt imbecillitas à frigida & humida intemperie prouenieus, ſed non tanta vt homo, ſi velit, vrinam continere non poſſit: ideóque ad imbecillitatem ſomnus profundior accedat neceſſe eſt, & quaſi quædam negligentia, & homo per ſomnum ab vrina ſtimulatus non cogitet, lectum vrinæ reddendæ commodum locum non eſſe. Vbi enim vrinæ ea copia in veſica collecta eſt, quæ hominem ſeu copiâ, ſeu qualitate ſtimulare ad excernendum poſſit, ſi homo profundiùs dormiat, & ad imaginationem irritationis ſenſus perueniat, facultas expultrix, niſi à ratione expulſio impediatur, ad expellendum inſurgit, & præcipuè ſi ſphincter ſit debilis, vrina profluit. Quò multum etiam facit conſuetudo, ob quam cauſam infantes noctu ſæpius lectum commingendo, huic intempeſtiuæ mictioni quaſi aſſueſcunt, vt poſtea etiam adultis familiaris maneat.

Nonnulli non ſolùm labefactatam facultatem, cauſam incontinentiæ vrinæ ponunt, ſed & coactam, dum ſcilicet vrina ſui copiâ vel impetu in muſculum veſicæ agat, eúmque comprimat ſuâ grauitate, & ad apertionem quaſi cogat, quamuis voluntas non vocet ad illam. Verùm hæc cauſſa commodiùs refertur ad obiectum & nimiam ſtimulationem. Vrina enim copioſa ideò ſtatim excernitur, quia facultatem expultricem irritat, neque accidit hoc ſine voluntatis imperio.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus hic ipſe per ſe ſatis notus eſt: cauſſæ verò ex ægri relatione, & iis quæ præceſſerunt, facilè innoteſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

I. Vrinæ præter voluntatem profluuium, quod accidit vigilantibus, nunc faciliùs, nunc difficiliùs curatur, pro cauſſarum, à quibus illud pendet, grauitate. Etenim quod à muſculo veſicæ ab externa cauſſa refrigerato accidit, non ita difficulter curatur. Et omnino ſi cerebro & ſpinali medullâ ſeſe rectè habente accidit vrinæ profluuium, de ſalute & reſtitutione non deſperandum. Quod verò ſpinali medulla affecta, vel veſicæ muſculo vulnerato accidit, difficiliùs curatur, imò plerúmque incurabile eſt.

II. Vrinæ verò incontinentia, quæ infantibus & pueris accidit, plerumque etiam ſine medicamentis ætatis progreſſu corrigitur; cùm ſolum corpus ſiccius euadat, & muſculi robuſtiores fiant, ſed etiam verecundiæ & pudoris magis rationem habeant. Et propterea inter dormiendum magis cauti & ſolliciti ſint.

III. Nonnullos tamen, etiam adultos, ac inprimis ſi poculis dediti ſunt, hoc vitium ad mortem vſque comitatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes, & Curatio.

Curatio in eo potiſſimùm conſiſtit, vt morbus & cauſſa, ob quam ſphincter læditur, tollatur. Quapropter ſi muſculus

ceruicis veſicæ reſolutus ſit ei malo occurrendum, vt ſuprà *capite primo* dictum, & qualitas, quæ reſolutionis cauſſa eſt, per contraria medicamenta corrigenda.

Inter alia autem remedia commendatur Diacyminum, thus è vino potum, calamintha & mentha cum vino ante cœnam pota, guttur galli, gallinæ, vel caponis toſtum cum aqua vel vino, de quo Solenander, *ſectione 4. conſil.* 11. proponit medicamentum paratu facile, quo ipſe in artis operibus feliciſſimum Virum cum iuuamento proſperè in hoc affectu Romæ vſum obſeruauit Doctorem Gisbertum Hollandum Medicum. Is accipiebat guttur galli, vrebat vt non conſumtum, ſed toſtum exſiccatúmque teri poſſet, exhibebat puluiſculum ſub noctem ante cœnam cum vino rubello adſtringente, aut hauſtu dulciſſimæ poſcæ, idque aliquot diebus reiterabat. Quod remedium, ſiue manifeſtâ, ſiue occultâ qualitate id præſtet, proculdubio huic malo ſuccurrit, muſculum veſicæ roborando. Laudantur & teſticuli leporis combuſti.

Vel ℞. *thuris, maſtich. corallior. rubr. ſpodij.* an. Drach. ij. *cubebar. caryophyll. macis, cardamomi, cyperi, piperis longi, zingib. guttur. gallinac.* an. Drach. j. F. Puluis, qui vel ſolus ſumatur, vel ex eo cum miua cydon. fiat electuarium; aut cum *ſacch. albo* Rotulæ.

Vel ℞. *Guttur. gallinac. toſti* Vnc. ſem. *cineris erinacei* Drach. iij. *agrimon.* Vnc. ſem. *thur.* Drach. ii. F. Pulus, cuius Drach. j. exhibeatur horâ vnâ ante cibum, cum vino albo vel iure gallinæ.

Vel ℞. *Ocul. canc. nucleor. perſicor. flor. hyperici, veſic. apri,* an. Drach. ii. F. Puluis.

Vel ℞. *Veſicæ apri toſtæ & pulueriſatæ, guttur. gallinac. gummi Arabici,* an. Drach. j. *rad. pimpinellæ, macis,* an. Drach. ſem. F. Puluis.

Extrà verò pecten & perinæum foueantur ſpongia imbuta decocto folior. menthæ, abſinthij, roſar. rubrar. balauſtior. in vino parato; aut fiat ex his plantis balneum. Vtiles etiam ſunt thermæ ſulphureæ & aluminoſæ. Vel inungatur locus oleo abſinthij, maſtichino, menthæ, nardino: aut applicetur cataplaſma è plantis modò enumeratis paratum. Vel imponatur hoc cerotum.

℞. *Thuris* Vnc. j. *ladani, maſtiches, ſpod* j, *cupular. glandium,* an. Drach. iij. *l gni aloes, cinnamomi* an. ʒ. j. *ſtyrac. calamit.* ʒ. ij. *ſucci menthæ* ʒ. iv. *ceræ* q. ſ. F. ſ. a. Emplaſtrum.

Curatio verrucarum & vrinæ incontinentiæ, Henr. ab Heer.

[¶ Iuuencula quædam, vt refert Henr. ab Heer. *obſ.* 14. cui in primo partu obſtetrix inepta veſicam lacerauerat, in vrinæ incontinentiam incidit. E cuius continua deſtillatione labia pudendi & nates exulceratæ ſunt, tótque ibi verrucæ natæ, vt vix duabus manibus capi potuiſſent. Verrucas iſtas curauit & abſtulit magmate illo ex antimonio crudo & mercurio ſublimato, æqualibus partibus mixtis, è quo butyrum antimonij deſtillari ſolet. Ne verò effluxus vrinæ continuus curationi obſtaret, ſiphonem argenteum veſicæ immiſit, & parti quatuor digitis latâ extanti lagenam, quæ vrinam exciperet, alligauit. Mulier hæc iterum grauida feliciter peperit. Tandem etiam ab vrinæ incontinentia liberata eſt conſilio Cingari, ſacculo collo appenſo, in quo erat puluis bufonis viui in noua olla vſti. Expertus eſt idem remedium Henr. ab Heer, in quodam Mercatore Leodienſi, qui ob malè extractum calculum veſicæ etiam vrinæ incontinentia laborabat, & res feliciter ſucceſſit, & hic quoque ab vrinæ incontinentia liberatus eſt. Cuilibet illud medicamentum experiri licet, vt ex pluribus obſeruationibus de veritate conſtet.]

In ſpecie autem ij, qui noctu in lectum mingunt, veſperi parùm bibant, & imprimis à vino diuretico abſtineant, vt & omnibus aliis cibis, potu & medicamentis, quæ vrinam ad veſicam facilè mouent, ne facultas expultrix irritetur.

Diabetes.

Etſi verò inter ſymptomata iſta, quæ circa mictionem accidunt, rarus ille affectus, Diabetes dictus, referri poſſit: tamen à pleriſque Medicis inter affectus renum recenſeri ſolet, neque etiam veſica quicquam mali in eo patitur, vt ſuprà inter affectus renum *part. 7. ſect. 2. cap. 2.* eum explicauimus.

CAPVT VII.

De Vrina rubra, cruenta & nigra.

Vrina colorata p.n.

EMingitur etiam ſæpe vrina colore præternaturali prædita. De coloribus autem iſtis, ex profeſſo *de Vrinis* Medici tractant, quos & ego ſecutus, in *Inſtitut. lib. 3. part. 1. ſect. 3. cap. 2. & 5.* de iis egi.

Vrina Rubra.

Rubra.

Vt autem ea, quæ de vrina rubra in *Inſtit.* dixi, hic non repetam, ſaltem de ea vrina rubra hic aliquid addendum, quæ à cruditate fit, de qua pauci ſcripſerunt. Facit autem eius mentionem Galenus 1. *de Glauc. cap. 7.* dum ſigna quotidianæ febris recenſet, vrináſque in quotidianis vel albas & tenues, vel craſſas & turbulentas, vel rubras eſſe ſcribit. Notatu verò dignum eſt, quod de vrina monet Dodonæus in *obſ. medic. cap. 31.* vbi docet, vrinas rubras mingi non ſolùm in morbis calidis, vt febribus ardentibus, & tertianis, partiúmque internarum inflammationibus, ſed non rarò iecinore ac ventriculo per diuturnos & longos morbos cum refrigeratione debilitatis. Refertque hiſtoriam viri quinquagenarij, qui à Quartana qua menſes quatuor aut quinque laborauerat, in Lienteriam incidit, & cruda deiecit, ac nullo febrili calore reſtante, vrina admodum rubebat: ſe verò nulla harum habita ratione, ſed ad cruditatem reſpicientem, vt conſuleret ventriculo & iecinori, per præſentem quartanam debilitato, victus rationem calefacientem & reſiccantem inſtituiſſe, vinúmque exhibuiſſe generoſiſſimum ac potens, quale Hiſpanum. E medicamentis verò diagalanga, diatrion pipereon, & eius generis ſimilia, quibus tantum profecit, vt concocta apparerent excrementa, & vrinæ color remitteretur, ac ſimilis ſanorũ redderetur. Cùm verò æger iam ſanum ſe eſſe exiſtimans, ſecretò cereuiſiam bibiſſet, mox vrinæ color iterum in ruborem multum intenſus, manifeſtè oſtendit, ex ventriculi cruditate & refrigeratione vrinam quandoque tingi, ac valde rubicundam reddi. Cùm ergo à cereuiſia abſtineret, vrinæ mox iterum ſanorum ſimiles euaſerunt.

De hoc etſi pauci Medici aliquid monuerint, tamen in praxi ſæpe id obſeruare in promtu eſt, in iis, qui ex quartanis conualeſcunt, & præcipuè qui ad ſcorbutum diſpoſiti ſunt. Quamprimùm enim piſces, vel alium cibum crudiorem & coctu diſſimilem ſumunt, mox vrinæ rubræ & quaſi ſplendentes apparent, victus verò ratione in meliorem mutatâ, ad naturalem colorem redeunt.

Quænam verò cauſſa huius coloris ſit, rationem reddere difficile eſt. Neque enim eſt cruentus color, ſed talis, qualis in febribus ardentibus apparere ſolet. Neque tamen à bile, quæ tunc non abundat, ſed potiùs à craſſo & crudo humore prouenit. Si quod mihi videtur, dicendum, puto id, quod in *Inſtit. loc. alleg.* dictum, etiam hic locum habere poſſe, nimirum non ſolùm à bile vrinam tingi colore aureo, ſed & à ſale ruffo, ſicut lixiuium à ſale impuro tingi videmus, vt coloris ruffi appareat. Et vt Chymicorum vocabulis & ſtylo hac de re loquar, ſi ventriculus ipſe bene ſeſe habeat, nec error aliquis externus obiecti ratione accidat, partes ſulphureæ & tartareæ craſſiores in ventriculo & inteſtinis ſeparantur, & per aluum excernuntur, vnde chylus fit purior, vt poſtea in hepate partes eiuſmodi tartareas & ſulphureas, quæ vrinam tingere poſſunt, ſeparari opus non ſit. Si verò ventriculus ſit debilis, & inprimis ſi ventriculo debili talis cibus offeratur, quem ſatis coquere & elaborare non poſſit, non rectè fit partium excrementitiarum in ventriculo ſeparatio, ſed chylus impurus & feculentus generatur, qui ad hepar delatus, multa excrementa ſuppeditat, quæ vbi à ſanguine ſeparantur, & ad renes feruntur, vrinam tali colore ruffo tingunt. Imò in ſcorbuticis vrina ſæpe non ſolùm rubra eſt & ſplendet, verùm etiam, vbi turbatur, rubrum ſedimentum, & pulueri laterum ſimile quid ſubſidet.

Tale ergo ſi quid in vrinis appareat, non ſtatim calor hepatis, vel febris aliqua accuſanda, ſed diligenter omnia perpendenda. Et ſi nulla caloris vel febris adſint indicia, ad ventriculum reſpiciendum, & an is ſit debilis, vel cibus coctu difficilis aſſumtus ſit, conſiderandum. At ſi tale quid animaduertatur, ventriculus calefaciendus, cibúſque & potus frigidus cum calido permutandus, & pro cereuiſia vinum bibendum, vt ſuprà ex Beniuenio dictum.

Vrina Cruenta.

Cruenta.

Vrina cruenta fit à ſanguinis è vaſis ſuis elapſi admixtione. Verùm cauſſæ, ob quas è vaſis ſuis ſanguis effluit, multæ ſunt; neque etiam ſemper ex vno loco effluit. Poteſt enim è renibus effluere; poteſt à partibus aliis, vt hepate, ad renes mitti; poteſt etiam à vaſis infra renes, vreteribus ſcilicet, veſica, membríſque genitalibus effluere.

Primò enim in renibus poteſt aliqua vena aperiri, vaſe aliquo à vehementi corporis motu, vt equitatione, caſu, ſaltu, aut ponderis grauioris eleuatione aut geſtione rupto; vel oſculis vaſorum in renibus laxioribus, ipſiſque renibus debilioribus redditis. Imò nonnunquam natura ſanguinem in corpore abundantem per hæc loca expellit. Ita refert Aretæus, *lib. 2. morb. diuturn. cap.* 3. nonnullos per circuitus quoſdam ſanguinem mingere, & ſi nihil ſanguinis effluxerit, capitis dolore vexari, oculorum aciem hebetari, tenebras iis obuerſari, vertiginem pati: inde alios in comitialem morbum incidere, alios aquæ inter cutem ſimile quid pati, alios morbo atræbilis, aut neruorum reſolutione tentari. Ab acrium etiam ciborum vſu renum vaſa interdum aperiuntur, ſicut Matthæus de Gradibus *ad nonum Rhaſ. lib. 2. cap.* 18. refert, iuuenem quendam poſt allij eſum largum, multum ſanguinis eminxiſſe.

Secundò ſanguis iſte, qui emingitur, non proximè à renibus prouenit, ſed ab hepate, eóque vel imbecillo, vt ſanguinem retinere, ſibíque aſſimilare nequeat; vel etiam ſanguine grauato, vel vaſe eius aliquo quacunque de cauſſa aperto.

Tertiò idem accidere poteſt, ſi vreteres à calculis tranſeuntibus vulnerentur, ſeu veſica & pudendæ partes vulnerentur, exulcerentur, vel eorum vaſa laxentur, ſicut poſt nimiam Venerem, interdum vrina cruenta emingi ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si à ſanguine tingatur vrina, non ſplendet, habétque colorem qualis aqua ferè, in qua recens mactatorum animalium caro abluitur.

Cuius autem partis, renúmne, aut alterius vas apertum ſit, & qua de cauſſa, ſignis diſcernendum; idque facilè cognoſcitur, ſi

ſi ſymptomata præſentia, & cauſſas, quæ præceſſerunt, conſideremus. Si enim nulla renum affectorum ſigna adſint, contrà in aliis partibus dolor, grauitas, vel alia ſymptomata percipiantur, iis affectis vrinam cruentam reddi indicio eſt; & contrà, ſi partes omnes reliquæ ſint ſaluæ, & in renibus aliquis morbus deprehendatur, ab iis prouenire vrinam cruentam, colligendum. Vas ruptum eſſe, ex eo colligitur, quòd ſanguis copioſus, iſque purus & floridus redditur, & quòd equitatio diuturna ac vehemens, vel aliús motus violentus, ictus, lapſus ab alto, ſaltus, ponderis grauis eleuatio, aut geſtatio, vel vulnus præceſſit, percipitúrque dolor in parte affecta. Idem accidit, ſanguíſque floridus excernitur, ſi ab humore acri vas aliquod eroſum eſt. Diſcernitur tamen à priori cauſſa, quòd ſanguis minori copiâ excernitur, & præſertim in initio, vbi plane exiguâ copiâ mingitur, poſtea verò auctâ eroſione, maiore copiâ. Quod ſi à διαπηδήσεως, & rarefactis ſaltem venarum tunicis ſanguis emingitur, vrina leuiter colore rubro tincta eſt. Reliqua ſigna ex iis, quæ ſuprà *de renum morbis* dicta ſunt, patent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si vrina cruenta per διαπήδησιν & rarefactionem venarum in renibus emingitur, malum minùs periculoſum eſt, & adſtringentibus medicamentis adhibitis, facilè curatur, præcipuè ſi malum adhuc recens ſit. Sicut & ea quæ ab eroſione mictio accidit, periculo vacat, ſi ſit recens.

2. Si verò malum iam inueteratum ſit, metuendum, ne æger contabeſcat, vel hepatis calore debilitato æger in cachexiam vel hydropem incidat.

3. Si copioſè ſanguis emingatur, metuendum eſt, ne in veſica ſubſiſtens periculoſam vrinæ ſuppreſſionem; vel putreſcens, & prauam qualitatem induens, alia praua ſymptomata excitet.

4. Si ex pudendis ſanguis effluat, minore cum periculo coniunctum eſt.

5. Si ex veſica vulnerata ſanguis profluat, periculoſum malum eſt, vt ſuprà dictum.

Curatio.

Curatio. Curatio ad cauſſam, à qua ſymptoma hoc pendet, dirigenda. Nimirum ſi vaſa ſint laxata, adſtringenda; ſi eroſa, occludenda; ſi rupta, conſolidanda, ſiue id factum ſit in renibus, ſiue in aliis partibus. Si ſanguinis copia malo originem dederit, ſanguis detrahendus.

Principio ergo ſi vel à ſanguinis copia malum ortum habeat, vel vas aliquod amplum ruptum vel eroſum eſt, vena in cubito aperienda.

Medicamenta quod attinet, ea cùm in relaxatione, tùm in eroſione vel ruptione vaſorum ſint adſtringentia, vímque condenſandi, obturandi, & conſolidandi habentia. Exhibeantur ergo medicamenta è roſis rubris, myrto, plantagine, conſolida, burſa paſtoris, equiſeto, polygono, acacia, hypociſtide, millefolio flore albo, quod hic vtiliſſimum eſt; Terrâ ſigillatâ, bolo armeno, lapide hæmatite, corallis, trochiſcis de ſpodio, terrâ ſigillatâ, trochiſcis Gordonij.

Extrà applicetur Vnguentum Comitiſſæ, Emplaſtrum Diaphœnicum frigidum, contra rupturam, atque alia è modò dictis medicamentis parata.

Si à veſica ſanguis excernatur, vel pudendis, eadem medicamenta exhibentur, ſimúlque in veſicam iniiciuntur.

Ad ſanguinem autem concretum in veſica diſſoluendum exhibeatur oxymel cum decocto radic. rubiæ tinctor. aſparagi, vel mumia in iis diſſoluta. Eadem in veſicam etiam iniiciantur.

Diæta.

Diæta. Cibi ſint boni ſucci, & adſtringentibus mixti & conditi, vel etiam viſcidi & glutinoſi. Vinum ſit rubrum, auſterum, aqua chalybeata temperatum. Abſtineat verò æger à cibo & potu, ac medicamentis acribus, diureticis, aperientibus. Venus vitetur, motus item nimius corporis, & in quiete æger detineatur.

Vrina nigra.

Nigra. Vrinæ nigræ, in *Inſtit. loco allegato*, tres cauſſas eſſe diximus, nimirum humorem melancholicum vrinæ admixtum, bilem atram, & caloris natiui in venis extinctionem. Ad primam cauſſam referri etiam poſſunt medicamenta humorem melancholicum in liene mouentia, & per vrinam euacuantia, cuius exemplum habet Actuarius *de iudiciis vrinarum, lib. 1. c. 20.* Et Crato *in Conſil. medic. à Scholtzio collectis, conſil.* 174. ſcribit, ſe dediſſe laboranti ictero nigro lapidem bezoar, ægrúmque minxiſſe tam nigra, quàm atramentum eſt, meliúſque habuiſſe. Ipſe etiam ſæpe ab ægris ſcabie, hypochondriaca affectione, & aliis melancholicis morbis laborantibus, vrinam nigram ſine damno, imò cum commodo emiſſam vidi. Et notatu dignum eſt, quod Antonius Valletius *in exercitat. ad cap. 40. Hollerij de morbis internis*, ſcribit, de quodam Viro Religioſo, cui ter aut quater in anno, maximè vere & autumno ineuntibus, lien intumeſcebat, cum dolore hypochondrij ſiniſtri, ac ſubliuidus toto corpore fiebat, ſenſímque deterius habebat, ſed tandem vrinis nigricantibus emiſſis per quinque aut ſeptem dies, priſtinam ſanitatem recuperabat, idque ipſi per annos vndecim aut quindecim acciдiſſe ſcribit. Ita etiam refert Valeriola *in comm. ad lib. de conſtit. artis med. Galeni*, quendam cùm lienis apoſtemate laboraret, planéque moribundus haberetur, criſi ſub vigeſimum diem facta, admirandam vrinarum nigrarum, atramenti inſtar, copiam, ad libras 12. excreuiſſe. Idémque in Quartana etiam ſæpius obſeruauit; quod & ab aliis factum.

Itaque ſi ex humoris nigri admiſtione vrina nigra fiat, euacuatio humoris nigri promouenda, quam ad rem inprimis vtilis eſt fumaria, & alia diuretica ſimul humori melancholico dicata.

Quod verò Hippocrates vrinas nigras lethalis morbi indicium eſſe ſcribit, eæ intelligendæ ſunt, quæ à caloris natiui ἐμφύτου & extinctione proueniunt.

CAPVT VIII.

De rebus alienis per veſicam excretis.

Res alienæ per veſicam excretæ. Veſica equidem vrinæ excernendæ ſaltem dicata eſt. Interdum tamen accidit, vt etiam res aliæ præter naturam ex ea excernantur. De ſabulo, & calculo iam antea dictum eſt. Vermiculos etiam & alia animalcula, ex ea eiecta fuiſſe, ſuprà è Cardano *comm. ad aph. 76. lib. 4.* Scholiographo *ad cap. 50. lib. 1. Hollerij de morb. internis*, Montuo *lib. 4. cap. 19. Anaſceues morborum*, Paræo *lib. 19. cap. 3.* dictum. Membranulas nerueas multiformes ab vrinæ detentione cum ſanie, ſine fœtore & febre emictas, vidit Fumanellus, vt refert *cap. 4. tract. de morb. in viis vrinæ*. Andernacus *Dial. 1. de balneis & aquis medicat.* ſcribit, Concionatorem quendam pituitam quandam adeò viſcoſam & longam, vt inteſtinum quoddam videretur, per veſicæ canalem reddidiſſe, antea miris doloribus excruciatum. Piſcium veſiculis ſimilia corpuſcula cum vrina excreta fuiſſe, vidit Marcellus Donatus, vt *de hiſt. med. mirab. lib. 4. c. 29.* refert: & quendam incredibili quantitate multis menſibus pituitam lentam corruptam eminxiſſe, aliúmque cum intolerabili cruciatu aliquot diebus pituitæ partes, veluti cryſtalli aut gelatinæ globulos, pellucidas eminxiſſe, Scholiographus *ad c. 50. lib. 1. Hollerij de morbis internis* refert. Fruſtula etiam radicum apij, ſemina item aniſi, & alkekengi, cum vrina eiecta fuiſſe, ſuprà *de Diabete* dictum. Fungi fruſtula per veſicam reiecta ſcribit Nicolaus Florentinus *ſerm. 4. tract. 4. cap. 29.* & Alex. Benedictus *lib. 3. Anat. c. 13.* Pilos quoque cum vrina reiectos fuiſſe, ſuprà dictum.

Et rei huius etiam notabilem hiſtoriam refert Guilh. Fabricius, quam Cl. Dn. D. Gregorius Horſtius *ſect. 5. Epiſtolar. Medicarum* inſeruit. Fuit nimirum fœmina quædam Bernenſis, quæ octennium dolore ventris & lumborum correpta, vrinam nunc ſanguinolentam, nunc purulentam & turbidam, pilis plurimis rufis & oblongis refertam, non ſine dolore maximo quotidie excernebat. Quæ curata fuit ab eodem Fabricio, clyſtere ſequente iniecto, tertio vel quarto quoque die.

℞. *Rad. alth. maluæ*, an. ℥. ij. *meliſſæ, artemiſ. origani, maluæ, althææ*, an. M. ij. *flor. ſambuci, meliloti, chamæmeli*, an. M. j. *ſem. aniſi, carui, ſeſelios*, an. ʒ. ij. *fænugræci, lini*, an. ℥. j. Incidantur & manipuli duo coquantur in aq. ℔. ij. ad remanentiam ℔. j. in qua diſſolue *Bened. laxat.* ʒ. iij. *olei aneth. chamæm.* an. ℥. j. *butyri recent.* ℥. j. ß. *vitellos ouor.* ij. F. Clyſter.

Corpus per interualla euacuauit ſequenti potiuncula.

℞. *Rad. fœnicul. cichor. polypod.* an. ʒ. ij. *herbar. ſcabioſæ, meliſſæ* an. P. j. *cuſcutæ, flor. cordial. geniſtæ Hiſpanicæ*, an. P. ß. *ſem. ſeſel. fol. ſenæ*, an. ʒ. j. Coq. ad *remanentiam* ℥. ij. In quibus diſſolue *bened. laxat.* ʒ. j. ß. *diacarthami* ʒ. j. *ſyr. laxatiui compoſiti cum rhabarb. agarico & ſenæ*, ℥. ß. *aq. cinnamom.* ʒ. iij. Miſce. F. Potio.

Renes ſequenti linimento inunxit.

℞. *Vng. roſat.* ℥. ij. *ol. amygd. dulc. lilior. albor.* an. ℥. j. Miſce.

Ex prædictis radicibus, herbis, floribus & ſeminibus pro Enemate præſcriptis, etiam ſacculos parauit, quos aqua coctos ventri & perinæo applicandos curauit. Plura hac de re vide in *Eadem Epiſtolar. D. Horſtij ſectione.*

Guilhelmus Fabricius *cent. 4. obſ. 53.* refert, grauidam quandam corpus quoddam membranoſum ex veſica ad pugni magnitudinem, molle tamen & lubricum, & quod in maximas & tenuiſſimas membranas extendi poterat, excreuiſſe.

Quòd ſi tale quid accidat, ad morbos & cauſſam, à quibus generantur, reſpiciendum, & corporis euacuatione præmiſſa, ea exhibenda, quæ humores vitioſos & ſimilia in veſica abſtergunt, & vrinam mouent.

Crepitus per veſicam excreti. Feces. Fernelius quoque *lib. 6. patholog. c. 11.* ſcribit, abſceſſum ani etiam viſum eſſe interdum in veſicam penetrare, ac tùm micturo crepitum è pudendo, perinde atque è podice, atque etiam fecis nonnihil vrinæ permiſtum prorupiſſe. Cuius rei etiam alia duo exempla recenſet Schenckius *lib. 4. obſeru. 22.* Quidam enim cùm laboraſſet vlcere fiſtuloſo ani, eóque admodum calloſo, & vlcere penis ſanioſo ſimul teneretur, ex eodem pene crepitum veluti ventris cum fœtore emittebat. Alij verò tubicini, ob virulentam ex lue Venerea ſtranguriam intempeſtiuè ſuppreſſam, exulceratio ſuborta eſt, & eò vſque progreſſa, vt vitiatis circumſitis partibus, tandem etiam anum & veſicam eroſerit, quo factum, vt ventris crepitus per penem etiam emiſerit. Sicut & *obſeru. ſeq.* aliquot exempla eorum, qui clauſo ano nati, per penem excrementa alui eiecerunt, recenſet. Ita etiam refert Guilhelmus Fabricius *cent. 1. obſ. 74.* fœminam quandam Geneuenſem filium pepériſſe, qui clauſo ano, excrementa per ductum vrinarium, ſimul & vrinam excernebat. Verùm cùm tandem excrementa induреſcerent,

ſcerent, nec per ductum illum anguſtum ampliùs permeare poſſent, inflatus eſt venter, exorta eſt febris, aliáque ſymptomata, ita vt decimoſeptimo ætatis die è vita diſceſſerit. Aperto cadauere, inuentum eſt inteſtinum rectum adnatum fundo veſicæ.

CAPVT IX.

De Vrinæ per aliena loca excretione.

Vrinæ excretio per aliena loca.

TAndem ad ſymptomata, quæ circa vrinæ emiſſionem contingunt, pertinet vrinæ per aliena loca excretio. Infantem annos duos natum vidit Amatus Luſitanus, vt *cent.* 2. *cur.* 21. refert, cui ab ortu glans perforata non fuit, nec veſtigium aliquod in ea, vbi foramen eſſe debebat, apparebat, qui tamen ad radicem penis prope teſticulos foramen habuit, per quod lotium non guttatim fluebat, ſed directè emanabat. Platerus *in obſ.* 4. *pag.* 792. refert, nobilem quendam Capitaneum, præter foramen in glandis media anteriore ſede ſecundum naturam fomatum, aliud quoque ſubtus, circa glandis radicem & præputij exortum ab ortu habuiſſe, per quod micturo vrina deorſum ferebatur, ita vt niſi caueret, ſe commacularet, & ſemen quoque per idem emittebat. Puellam quoque, ex loco qui eſt infra pectinem, paulum ſupra vuluam vrinam reddidiſſe, nullis interim apparentibus ſignis atque indiciis, vnde illa naturaliter profluere deberet, ſcribit Antonius Beninenius *cap.* 60. *de abd. morb. & ſanat. cauſſ.* & *cap.* 7. refert cuiuſdam Pauli Bonini filium, qui glande colis clauſa natus, paulò infra eam meatu patefacto, vrinam reddidiſſe. Cuidam obſtructa veſicæ ceruice, vrina affatim, tanquam emictione, ex vmbilico in multos menſes profluxit: idque citra tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionem, & citra valetudinis offenſam, vt ſcribit Fernelius *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. cap.* 11. Cauſſa huius rei fuit, quòd recens in lucem edito malè vinctus vmbilicus nunquam coaluit, atque hinc ſemper nonnihil ſtillauit. Puellam etiam quandam, cui cùm ſuppreſſa fuiſſet vrina per multos dies, tandem eam per vmbilicum profudiſſe, Bartholomæus Cabrolius vidit. Veſicæ abſceſſum per perinæum erupiſſe, è quo vrina reddebatur, ſcribit Fernelius *loco allegato*. Et Dodonæus, vt *ad cap.* 78. *Beniuenij de abd. ſanat. & morb. cauſſ.* refert, vidit per foramen in perinæo, ab vlcere ceruicis veſicæ nato, vrinam excerni. Vrinæ per ſiniſtræ natis vlcus tranſſudantis hiſtoriam, ex D. Iacobo Sutero refert Schenckius *in obſeru.* Militem per femur, veſicâ ea in parte ſclopeto vulneratâ, vrinam emiſiſſe, ſcribit Fallopius *de vulneribus capitis, c.* 12. Puerum quendam duodecimum annum agentem, cùm vrinam ſeptimo iam die non redderet, propterea quod concretum quid ex pituita & ſanguine vrinæ ipſius canaliculos obſtruxerat, eam tandem ex ano euacuaſſe, Antonius Beniuenius *de abd. morb. cauſſ. & ſanat. cap.* 7. narrat. Vrinam per vulnus circa ſedem inflictum excretam fuiſſe, ſcribit Galenus 1. *de loc. aff. c.* 1. Et talia exempla alia plurima paſſim occurrunt. Illud verò præ cæteris notabile eſt, quod annotauit Platerus *lib.* 3. *obſeru. pag.* 735. Puellæ cuidam annos natæ tredecim, cùm aliquandiu copioſè minxiſſet, vrinam ſubitò ſuppreſſam eſſe, atque tunc aquam ſeroſam ex aure dextra adeò affatim cœpiſſe effluere, vt vnâ vice menſuræ duæ ſæpe emanarint, idque dies aliquot. Huic Medicus quidam diuretica exhibuit, atque ſimul etiam terebinthinam, poſt cuius vſum plus quàm quaterdecies minxit, ſed ſubitò iterum vrina reſtricta, aqua illa ex aure denuò fluere cœpit, vt ſpatio 24. horarum menſuras aliquot excreuerit. Puella interim, vt ſcribit, bene habita, de nullo alio affectu conquerebatur. Cùm capiti applicarentur oxyrrhodina ad repulſionem, & lotiones fierent pedum, ac iterum terebinthinam ſumſiſſet, denuò vrinam reddidit, primò magnâ copiâ, remittente aurium hoc fluxu; poſtmodum verò naturaliter, nec quicquam mali inde paſſa eſt.

Verùm talia ſymptomata, cùm vel morbos à primo ortu contractos, vel alios incurabiles ſequantur, de ratione ea tollendi dicere aliquid opus non eſt. Quâ ratione tamen Iohannes Langius fiſtulam in perinæo, per quam vrina reddita fuit, curauerit, ſuprà *de fiſtulis veſicæ* dictum.

LIBRI TERTII
PARS IX.

De membrorum genitalium in Viris præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

CVM *homo ſit mortalis, neque indiuidua perpetuò durent; & nihilominus rerum Conditor ſapientiſſimus ſpecies conſeruari, & perpetuas eſſe iuſſerit, ita vt in locum vnius decedentis alius ſuccedat: per generationem, vt alia animalia, ita etiam hominem conſeruari voluit, & proptereà ipſi peculiaria organa dedit, in quibus ſemen, futuri fœtus materia, generetur, conſeruetur, ac retineatur, tandémque cum appetitu & voluptate maxima in actu venereo emittatur, & à fœminæ vtero ſuſcipiatur, & in eo ex ſemine vtriuſque parentis mixto fœtus formetur, ac ſuo tempore in lucem edatur. Organa autem generationis ſua habet vir & fœmina. De fœminarum generationis organis, & morbis ac ſymptomatibus, quæ iis accidunt, agemus* de morbis mulierum. *Hoc loco ſaltem de affectionibus præter naturam, quæ membris genitalibus in maſculis accidunt, agemus. Sunt autem generationis organa in viris duorum generum, vnum genus ad ſeminis generationem & conſeruationem facit, alterum ad eius eiectionem. In priori genere ſunt teſtes, & ipſis adiectæ partes: in altero penis ſeu membrum virile. Vaſa generationi & conſeruationi ſeminis dicata ſunt vaſa præparantia, venæ ſcilicet duæ, & totidem arteriæ, Paraſtatæ dictæ, vaſa teſtibus incumbentia, teſtes, vaſa deferentia, veſiculæ ſeminales, & proſtatæ ſeu glandulæ ſeminales. An verò teſtes, an alia vaſa ſemen generent, nonnulli in dubium vocant, & contra vulgatam opinionem teſtibus vim ſeminis generandi derogant, quod Phyſicis diſcutiendum relinquimus. Hoc ſaltem non prætereundum cenſemus, Recentiores, qui teſtes ſemen generare negant, eâ etiam ratione vti, quòd in teſtibus ſemen non reperiatur. Verùm ratio hæc non magni momenti eſt. Neque enim omnia, quæ in viuente ſunt, etiam in cadauere remanent, vt conſpici poſſint. In viuentium verò teſtibus ſemen contineri, obſeruauit Dodonæus, vt* cap. 39. Obſeru. Medic. *refert. Cùm enim cuidam teſticulus eximeretur, & calens adhuc medius diuideretur, ex ipſius centro ſemen erupit. Cùm verò teſtes vel intemperie, vel aliis morbis vix affici poſſint, quin paraſtatæ, & vicinæ partes ſimul afficiantur, de morbis membrorum genitalium in viris, ſeminis generationi inſeruientium acturi, partes eas communi teſtium nomine complectemur: cùm etiam medicamenta hiſce partibus non ſeparatim adhiberi poſſint, ſed ob vicinitatem & connexionem omnes ſimul ab iis afficiantur. Si qui tamen proprij morbi hîc occurrent, eorum etiam in ſpecie mentionem faciemus. Habent enim & hæ corporis partes ſuam naturalem conſtitutionem, & non minora ſapientiæ & omnipotentiæ Diuinæ in his partibus, quàm aliis, apparent indicia. Nam licèt pudendæ hæ partes dicantur, & tanquam obſcœnæ tegantur: tamen vt rectè B. Ignatius* ad Philippenſes, *ſcribit, tunc demùm aliquid eſt obſcœnum, cùm per ſcelus illud polluimus: cùm verò omne abeſt peccatum, nihil turpe cenſendum eſt, nihil mali eorum, quæ facta ſunt, ſed omnia valde bona. Et Auguſtinus hac de re,* contra Iulianum cap. 16. *ſcribit, Genitalia membra à Deo condita eſſe honeſta & decora, ſed per peccatum facta eſſe inhoneſta, adeò vt iam tegantur. Ideóque ea hîc non vt peccatis contaminata, ſed vt à Creatore ſapientiſſimo artificioſiſſimè condita conſiderabimus, & quot modis à naturali illa conſtitutione deflectant, videbimus. Ac primò agemus de morbis teſtium, & ſcroti, deinde de morbis penis ſeu membri genitalis, tandem de ſymptomatibus, quæ circa generationem, & membris genitalibus accidunt.*

SECTIO PRIMA.

De Morbis partium genitalium in viris, & primò de teſtium morbis.

CAPVT I.

De Teſtium intemperie.

TEſtes in Viris variis morbis corripiuntur intemperiei, interdum deficiunt, interdum abundant, interdum calculi in illis reperiuntur, interdum peccant magnitudine, patiuntúrque inflammationem, & tumoribus ac apoſtematibus corripiuntur; retrahuntur verſus abdomen, vulnerantur, exulcerantur, cancro corripiuntur, de quibus ordine dicemus. *Teſtium intemperies.*

Cauſſæ.

Et primò quidem teſtes ſæpe morbis intemperiei laborant, & potiſſimùm frigidâ; atque eadem ſimul etiam vaſa præparantia corripiuntur. Internæ cauſſæ ſunt partium internarum, vt cordis, hepatis, renum intemperies. Partes enim hæ cùm ſanguinem & humores ad vaſa genitalia & teſtes mittant, ſi intemperie aliquâ laborent, facilè eam teſtibus communicant. Externæ cauſſæ ſunt aër, inprimis frigidus, qui teſtes facilè afficere poteſt. Cibus etiam & potus, vt & medicamenta, quæ exceſſum aliquem qualitatum habent. Vaſa etiam ſpermatica alterat, & præcipuè calefacit decubitus ſupinus, præſertim in lecto plumis referto, equitatio nimia, geſtatio onerum. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur autem intemperies teſtium, primò à cauſſis quæ præceſſerunt, ſeu calefaciendi, ſeu refrigerandi, ſeu ſiccandi, ſeu humectandi vim habentibus. Qualis enim cauſſa præceſſit, talem intemperiem inductam eſſe veriſimile eſt. Poſtea ex effectis. Si enim teſtes & vaſa ſeminalia ſunt calida, adeſt propenſio in venerem, & ſemen multum ac calidum generatur, teſtes ipſi ſunt calidi, & venæ circa eos multo ſanguine refertæ. *Signa.*

Si teſtes & vaſa ſpermatica ſunt frigida, exigua adeſt propenſio in venerem; ac ſi intemperies ſit magna, etiam nulla: adeſt corporis quædam inertia, teſtes ſunt frigidi, ſemen eſt

paucum, aquoſum & crudum, & cum exigua vel nulla voluptate emittitur. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes, vel etiam immodica & intempeſtiua Venus. Hinc qui ætate nondum matura Veneri indulgent, eorum calor natiuus exhauritur, & partes genitales frigidiores redduntur, vt poſtea in prima ſenectute ſtatim ſteriles reddantur.

Si humida teſtium ſit intemperies, laxitas in iis apparet, & ſemen nimis celeriter emittunt, à coitu tamen minùs læduntur, quàm qui ſiccam intemperiem eorum habent.

In ſicca enim intemperie teſtium, hæc omnia ſunt contraria.

Et quia ad intemperiem teſtium cognoſcendam maximè facit naturalis teſtium intemperies, cùm partes ea intemperie facilè corripiantur, ad quam naturalem inclinationem habent, ſigna intemperiei teſtium è Galeno ſubiungere libet. Ita autem ille *Artis medic. cap. 45. & ſeqq. Temperaturarum verò*, ait, *teſticulorum calida quidem ad venerem proclinis, & maſculorum generatrix, & fœcunda, celeriterque genitales partes obſepit pilis, ſimul autem & circum iacentes attingit partes. Frigidior verò contraria efficit. Et humida quidem multo & humido ſemine abundat; ſicca paucum, & modicè craſſum generat ſemen; calidior verò & ſiccior, & craſſiſſimum ſemen habet, & fœcundiſſima eſt, ac celerrimè ab initio protinus ad coitum animal excitat, & his genitales partes citiſſimè hiſpidæ fiunt, atque omnes, quæ circumſtant, ſuprà quidem vſque ad regiones, quæ ad vmbilicum ſunt, infrà verò vſque ad media femora. Petulca igitur eſt, & ad libidinem prona huiuſmodi temperatura, ſtatim verò ſatiatur & offenditur. Si autem humiditas caliditati coniungatur, hirſuti quidem tales minùs, plus verò ſemine abundant, non tamen plus cæteris appetunt, ſed minore detrimento præter modum venereis indulgent. Quod ſi ſatis excreuerint, & caliditas & humiditas, non ſine detrimento à venereis abſtinent. Si verò frigidiorem & humidiorem temperiem teſticuli habuerint, partes circumpoſitæ glabræ ſunt, & tardè rem veneream exercere incipiunt, neque proni ad actum huiuſmodi ſunt, aquoſum verò & tenue ipſis ſemen & parum fœcundum, & fœminarum generatiuum, vel omnino non generans. Frigidior verò & ſiccior temperatura ſimilis quidem in reliquis eſt antè dictæ, craſſius verò in ipſa ſemen exiſtit, atque omnino paucum.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Intemperies equidem teſtium ex ſe mortem non inferunt; cum etiam citra hominis interitum exſcindi poſſint; ad generationem tamen multùm faciunt, & alia incommoda afferunt. Frigiditas enim & ſiccitas teſtium ſterilitatis cauſſa eſt; caliditas verò cum ad Venerem nimis ſtimulet, à bonis meditationibus animum abſtrahit, & vel infelicis vitæ, vel intempeſtiuæ ſenectutis cauſſa eſt.

2. Corrigitur autem faciliùs caloris exceſſus, quàm frigoris, qui & plus damni affert; at caloris natiui defectus difficulter curatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Intemperies calida teſtium medicamentis refrigerantibus curatur, cùm internis, tum externis. Exhibenda medicamenta è *lactuca, violis, roſis, nymphæa, endiuia, portulacâ, papauere, ſem. frig. maior.* ſyrupi ſcilicet, conſeruæ, aquæ, emulſiones ex his paratæ.

Extrà ſcrotum & partes vicinæ foueantur *aqua vel ſucco lactucæ, endiu. violar. vmbil. Ven. portulacæ*, vel imponantur *ol. roſar. violar. nymphææ, vng. roſac.* vel imponantur *folia recentia violar. nymph. viticis & vitis.*

Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit frigidior; cibus ac potus frigidus, ptiſana nimirum, & alij cibi condiantur lactucâ, endiu. cichor. aceto, ſucco citri, limon. granat. Abſtinendum à vino, aut nonniſi ὀλιγοφόρον, vel aquâ dilutum bibendum.

Frigida intemperies teſtium curatur calidis internis & externis. Interna ſunt, *Betonica, calamintha, maiorana, leuiſticum, ſaluia, radices aſparagi, eryngij, petroſelini, fœniculi, dauci, ſem. aniſ. fœnic. erucæ, napi, vrticæ, cicer. rub. piſtacia, nuclei pini, nux moſch: Indica, caryophylli, cinnamomum, piper, cubebæ*, & ex his parata medicamenta. Inter quæ ſunt *ſpec. aromat. roſat. caryophyllat. diaſatyr. diambra, diamoſchum dulce.*

Externa medicamenta ex iiſdem parantur, & proptereà teſtes fouendi ſunt decocto modò enumeratarum plantarum, facto in vino generoſo, vel Hippocratico: vel inungendi *ol. nard. coſtin. nuc. moſch. caryophyll. macis, cinnam. de piper. de formic. ex piſtaciis, moſcho, ambra, zibetho*, quod & ſolum illitum teſtes potenter calefacit.

Victus ratio ſit calida. Aër ſit calidus, teſtéſque à frigore externo pannis, pellibus, aliiſque tegumentis defendantur. Cibi ſint boni ſucci & multi nutrimenti, moderatè calidi & humidi, oua ſorbilia, carnes boni ſucci. Si ſint medicamentoſi, teſtibus familiares & amici ſunt, quales ſunt fœnic. canethùm, apium, ciceres rubri, bulbi, cæpæ, rad. napi: & quidem herbæ commodiùs virides adhuc vſurpantur; ſiccæ enim plus quàm oportet calefaciunt & ſiccant. In ſecunda menſa dentur pinæ, piſtacia, auellanæ. Corpus moderatè exerceatur.

Si humida vel ſicca intemperies in teſtibus deprehendatur, corrigitur ea medicamentis humectantibus & ſiccantibus, qualia è calefacientibus, & frigefacientibus modò propoſitis facilè eligi poſſunt.

CAPVT II.

De Teſtium numero vitioſo, & calculis in iis repertis.

Teſtium numerus vitiatus.

TEſtes numero duo ſunt ſecundùm naturam; vnde etiam διδυμοι dicuntur. Aliquando tamen nulli, aliquando pauciores, aliquando plures reperiuntur. Qui teſticulis carent, Eunuchi dicuntur: quorum alij ita nati ſunt, alij exciſione teſtium tales facti, & quidem alij in pueritia ſtatim, alij grandiores iam facti.

Aliqui vnum ſaltem teſticulum habent, & quidem alij ita nati ſunt; aliis aliter exciſione ademptus eſt, id quod interdum herniâ fieri ſolet.

Contrà compertum, quoſdam tres teſticulos habuiſſe, ídque nonnullis familiis proprium eſt, & ſingularis libidinis argumentum. Agathocles, Siciliæ Tyrannus, à Timæo τριορχης dictus eſt, vt refert Cæl. Rhodigin. *antiq. lect. 24. cap. 4.* Idem ſcribit, *ibidem*, Bergomi in familia illuſtri Colionum multos habere tres teſticulos, & Franc. Philelpho totidem fuiſſe, & Fernelius *lib. 2. patholog. cap. 8.* refert, ſe nouiſſe tertium teſticulum omnibus in quibuſdam familiis ſuperabundaſſe. Tertium etiam teſticulum in quodam libidinis immoderatæ obſeruauit Montuus, vt *cap. 37. tom. 4. Anaſceu. morbor.* ſcribit: & in puero Typographi cuiuſdam tertium teſticulum ſe vidiſſe refert Scholiographus *ad cap. 62. lib. 1. de morb. internis Hollerij*, & Foreſtus vt *lib. 27. obſ. 15. in ſcholio* refert, nouit ciuem Antuerpianum, qui tres teſticulos habebat, & valde luxurioſus erat.

Talia autem vitia ipſis ſenſibus patent. Et quidem teſtium defectus virilitatem maſculis adimit: vnum tamen teſtem habentes generâſſe, compertum; qui verò tres teſticulos habent, libidinoſi ſunt. Et cùm vitia hæc vel ab ipſa natura proueniant, vel arte inducta ſint, curationem non ſuſcipiunt, aut ea non neceſſaria eſt.

Lapides in teſtibus.

Lapides in teſtibus.

Tophos in teſticulis interdum reperiri, ſcribit Paulus Ægineta *lib. 6. cap. 60.* Et Monſpelij in cadaueris cuiuſdam diſſectione teſticulos lapillis plenos inuentos fuiſſe, Geſnerus *de foſſilib. cap. 11.* ſcribit. Reperit quoque Fel. Platerus lapidem in teſtibus, vt & alij quidam, quorum obſeruationes collegit Schenckius *lib. 4. obſeru.* Generantur autem tales calculi procul dubio, cùm ſerum impurum, & calculo generando aptum, ſanguini, qui ſeminis materia futurus eſt, permiſcetur, & cum eo ad teſtes defertur, ibique in lapidem coagulatur.

CAPVT III.

De Teſtium magnitudine vitioſa, inflammatione, & tumoribus aliis.

Teſtium magnitudo vitiata.

TEſticulos & mammas aliis vtroſque, aliis alterutrum dumtaxat immodicè increuiſſe, refert Galenus *lib. de diff. morb. cap. 9.* Quod vitium ſi naturale ſit, corrigi vix poteſt. Si tamen teſtium nimis increſcentium magnitudinem minuere velimus, epithemata imponantur ex ſucco vel aquâ plantaginis, roſar. ſemperuiui, cydoniorum, aceto roſac.

Teſtium tabes.

Contrà interdum præter naturam teſtes planè contabeſcunt, cuius rei exemplum affert Vidus Vidius *lib. 11. de curat. membrat. cap. 2.* de monacho quodam in agro Barcinonenſi, cuius teſtes, etſi in adoleſcentia moderatam magnitudinem à natura eſſent adepti, nihilominus proceſſu temporis, ob votum caſtitatis inuiolabiliter ab eo multis annis obſeruatum, ferè penitus contabuerant, vaſáque ſpermatica eiuſdem adeò exaruerant, vt cùm eius cadauer poſt mortem ſecaretur, exſiccatorum neruorũ ſeu durorum ligamentorum potiùs imaginem præ ſe ferrent.

Inflammatio teſtium.

Inflammatio teſtium.

Præter naturam verò teſtes variis modis intumeſcunt; inflammantur enim, & aliis tumoribus corripiuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Et primò inflammationem quod attinet, teſtes, vt aliæ corporis partes, interdum inflammantur, ſanguine ad eos præter naturam confluente: id quod accidit, vel ſponte eò ruente ſanguine, vel ex percuſſione aut colliſione, equitatione dura, aut ab alia cauſſa externa ſanguinem attrahere potente, eò attracto. Et quidem teſtes nunc ſoli inflammantur, nunc ſimul ſcrotum, de cuius inflammatione poſtea dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem inflammatio teſtium, quòd teſtis, quàm ſecundum naturam, eſt tumidior & durior, dolor in eo percipitur, & præcipuè ſi digitis prematur, adeſt rubor, atque calor. Quæ omnia, ſi ſcrotum ſimul inflammatur, ſunt manifeſtiora. Febris etiam plerumque adeſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Malum hoc non eſt contemnendum; cùm teſtes non ſolùm ad ſpeciei conſeruationem ſint neceſſarij, iiſque valde læſis facultas generatrix lædi ſoleat, ſed etiam interdum gangræna ſuccedere ſoleat. Plerumque tamen ea ſcrotum faciliùs, quàm teſtes corripit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Teſtium inflammatio ſecundum communes aliarum partium inflammationes curandi leges, & ipſa curanda. Nimirum ſanguis,

guis, qui ad ipſos præter naturam fluit, repellendus, intercipiendus, reuellendus; deinde qui influxit diſcutiendus; aut ſi ſuppuratio prohiberi non poſſit, ea promouenda.

Principio ergo ſtatim ſanguis venâ in cubito ſectâ reuellendus. Poſtea etiam vena, quæ in poplite vel malleolo eſt partis affectæ, aperienda.

Licet quoque poſt venæſectionem altero die cucurbitulas cum ſcarificatione coxis ad deriuationem imponere.

Si etiam alij humores, præcipuè bilioſi in corpore peccant, qui forſan fluxui ſanguinis occaſionem præbent, & ij euacuandi. Simul ſtatim repellentia adhibenda, teſteſque inuoluendi cataplaſmate ex farina hordei, fabar. pulu. roſar. rubr. myrtill. balauſt. coctis in viuo rubro, vel aq. chalyb. addito ol. roſ. & myrtillorum.

Vel epithema imponatur ex ſucco vel aqua roſar. plantaginis, mucilag. ſem. pſyllij, cydonior. cum aqua roſar. extractâ, cum ol. roſac. & ceruſſa mixtis.

Quæcunque autem medicamenta teſtibus applicentur, ligatura ſemper verſus ſuperiora tendat, vt teſtes minùs dependeant. Ita enim fluxus ad locum affectum minùs fiet.

Ad intercipiendum verò ſanguinis fluxum, ad latus pubis, vbi venæ & arteriæ ex abdomine ad teſtes & ſcrotum tendunt, intercipiens & defenſiuum medicamentum imponendum, ex far. hord. roſar. rubr. bolo, maſtiche, cum aqua roſar. & albumine oui; vel vnguentum Comitiſſæ, vel emplaſtrum ad herniam.

Temporis progreſſu repellentibus ad dolorem leniendum admiſceantur digerentia, fiántque linimenta ex ol. roſac. vnguento popul. dialthæa, & ol. chamæmelino.

Tandem ad digerendam materiam vſurpetur ſem. lini, fœnugræc. flor. chamæmeli, meliloti, vt ex aliarum inflammationum curatione notum eſt.

Ad teſtium inflammationes etiam commendatur verbena recta in ol. cocta, vini particula adiecta. Laudatur & cataplaſma ex faba Ægyptia decorticata, & cum melle mixta. Vt & alterum ex pane cum ol. & aqua, interdum etiam cum mulſa paratum. Vtile etiam eſt diachylum cum ol. roſ. ſubactum.

Aëtius hoc ceratum commendat.

♃. *Ceræ, reſina pini, ol. anet. narciſſi*, an. ℥. x. *Cymini*, ℥. j. ß. *fimi aſini* pilulas iij. Fimum aſini torrefactum cribrato, cyminumque admiſceto, deinde cera liquefacta & alia admiſceantur.

Si dolor valde vrgeat, leniendus refrigerantibus & laxantibus.

Vt ♃. *Malu. violariæ, ſolani*, an. M. j. *furfur.* pug. ij. Coquantur & parti applicentur.

Vel ♃. *Far. hord.* ℥. ij. *ſem. lini, fœnugræci*, an. ℥. j. *maluæ, biſmalu. ad mollitiem coctar.* an. M. ß. *pingued. porci, ol. viol.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Si hæc non ſufficiant, cataplaſmate ex foliis hyoſcyami coctis & contuſis vtendum.

Si inflammatio in ſuppurationem conuertatur, ea adiuuanda, & abſceſſus maturus manus operâ aperiendus, tandémque mundandus ac conſolidandus, aliorum tumorum more.

Inflatio teſtium.

Inflatio teſtium. Teſtes etiam aliquando intumeſcunt, & inflantur ſine febre, flatibus craſſis eos diſtendentibus.

Curatur autem inflatio teſtium per medicamenta flatus diſcutientia. Applicetur ergo teſtibus fimus columbinus cum far. fabar & axung. porcina cum vino mixtis. Nonnulli folia hyoſcyami, ad inflationem teſtium, & ſimul dolorem ſedandum, commendant. Alij origanum in aceto vel vino coctum & contuſum, vel decoctum eius fomenti loco vſurpant.

Vel ♃. *Pulu. rad. althææ*, ℥. ß. *far. fabar. ſem. lini, fœnugræci*, an. ℥. j. *cumini* ℥. ß. Coq. in vino, & addito *ol. aneth.* F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Pulu. flor. chamæmel. meliloti, far. fabar.* an. ʒ. vj. *ſtercor. caprini, bacc. laur.* an. ℥. ß. Cum *vino & ol. aneth.* Miſce F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Furfur. tritici cribrati* M. ij. *far. fabar.* ℥. j. ß. *pulu. ſem. cumini* ℥. ß. Cum *vino dulci, & ol. aneth.* F. Cataplaſma.

Tumores duri, frigidi, & ſcirrhi teſtium.

Tumores teſtium duri, frigidi, & ſcirrhi. Non ſolùm autem inflammantur & inflantur teſtes, ſed & aliis tumoribus corripiuntur, iiſque etiam ſæpe ſcirrhoſis. Quod accidit vbi humores in inflammatione non diſcutiuntur, neque etiam in pus mutantur, ſed in teſtibus hærent, atque ibi indurantur; aut etiam aliàs frigidi & craſſi humores ad teſtes fluunt, ibique indurantur.

Cognoſcitur hic tumor & viſu, & tactu: éſtque ſine dolore, vel cum exiguo, ac ſine calore & febre.

Teſtium autem tales tumores difficulter curantur. Pars enim hæc laxa eſt, & facilè excrementa ſuſcipit, & recepta retinet in inuolucris illis, quibus teſtes teguntur.

Curantur verò, vniuerſalibus præmiſſis, hi duri teſtium tumores, emollientibus & diſcutientibus. Talia ſunt, *rad. althææ, farina ſem. lini, tritici, paſſulæ.* Commendantur & rad. lactucæ ex mulſo coctæ, aut cum farin hord. & ſem. lini ac fœnugræci miſtæ. Vtile eſt etiam ol. amyg. amarar. irinum, anethinum, vng. dialthææ, Martiatum, emplaſt. diachyl. ſimpl. & comp.

Vel ♃. *Far. fabar.* ℥. j. *ſem. lini* ʒ. ij. *empl. diachyl. ſimpl.* ℥. j. *ol. melilot.* ℥. j. ß. *aneth. chamæmel. hyoſcyam.* an. ℥. j. *ſem. cumini* ʒ. j. Coq. ad conſiſt. ceroti mollioris.

Vel ♃. *Fol. caulium, hyoſcyam*, an. M. j. *ficus* num. v. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur, quibus adde, *far. fabar. ſem. lini, fœnugræci, pulu. flor. chamæmel.* an. ℥. ß. *adipis renum capræ*, q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Rad. mandrag. recent.* ℔. ß. *hyoſcyam, & alkekengi*, an M. j. Coq. in ſapa ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur, quibus adde *opoponacis* ℥. j. *ceræ* parum. Miſce ad formam emplaſtri.

Vel ♃. *Emplaſt. diachyl. ſimpl. & cum gummi*, an. ℥. j. *ammoniaci vel bdellij*, ℥. ß. Quibus addere licet quoque ſemen & folia hyoſcyami.

Efficaciſſimum eſt hoc.

♃. *Rad. althææ, hyoſcyami, hallicacabi*, an. M. j. *rad. mandrag. recent.* ℔. ß. Coq. in ſ. q. ſapæ, & contundantur, ac per cribrum traiiciantur. Poſtea adde *opoponacis, bdellij, ammoniaci in vino liquator.* an. ʒ. vj. *ſtyracis* ʒ. iij. Atque addito *ol. melino*, F. Cataplaſma: aut addita *cera*, emplaſtrum; quo medicameno, niſi ſcirrhus teſtium emolliatur & diſcutiatur, fruſtra alia tentantur.

Si in pus talis tumor mutetur, pus non diu in teſte relinquendum, ne eius ſubſtantiam corrumpat, & vlcus inſanabile, vel gangrænam excitet. Ideóque commodiſſimum eſt, teſtem tùm exſcindere.

Sunt & alij teſtium tumores, de quibus poſtea, *cap.* 7. inter herniæ ſpecies dicetur.

CAPVT IV.

De Situ teſtium mutato.

Situs teſtium mutatus. Teſtes etiam ſitum quandoque quaſi mutant, & nimis penduli fiunt: quod fit interdum ex nimia equitatione, interdum ex natatione in aqua frigida, interdum ex materia frigida ligamenta, à quibus pendent, ſeu cremaſteres laxante; quod accidit in morbis grauioribus & virium debilitate: ac teſtes penduli virium debilium ſunt indicium.

Corpus, ſi opus ſit, conueniente modo purgandum; & poſtea exſiccantia calida, ſi ab humoribus frigidis ſit laxatio, non ſolùm teſtibus & pubi, ſed & oſſi ſacro imponenda, ex ſaluia, betonica, maiorana, primula veris & ſimilibus.

Interdum contrà teſtes verſus abdomen retrahuntur, vt bubonocelen quaſi mentiantur. Interdum etiam planè in abdomine reconditi ſunt. Idque nonnullis naturale eſt, & nullo modo curari poteſt.

Interdum quoque accidit hoc ab inflammatione ligamentorum, aut diſtentione neruorum: quod vbi euenit, emollientia & laxantia vſurpentur.

CAPVT V.

De Vulneribus, Vlceribus, Cancro & gangræna teſtium.

Vulnera teſtium.

Teſtium vulnera. Vulnerantur interdum teſtes: quod ſanè periculo non vacat, ob grauia, quæ ſubſequi ſolent, ſymptomata. Ita refert Matthæus Glandorpius *in ſpeculo chirurgico, obſeru.* 37. Iuueni cuidam dextrum teſticulum frameâ traiectum fuiſſe, vt in maximam auctus fuerit molem, & dolor ac deliria ſucceſſerint.

Eaſdem curandi indicationes, & leges habent teſtium, vt aliarum partium, vulnera.

Iuuenis, cuius modò facta eſt mentio, curatus fuit venâ tali inciſa (poteſt etiam primùm in brachio, ſi opus ſit, vena aperiri) & clyſtere iniecto. Teſticulus etiam, vt & totum ſcrotum, cum pene & pectine, inunctus fuit oleo roſaceo, & impoſitum cataplaſma digerens ac roborans, adhibitúmque emplaſtrum diapalma.

Vlcera teſtium.

Teſtium vlcera. Interdum poſt inflammationem relinquitur vlcus in teſtibus: nonnunquam & ſcroti vlcera teſtibus communicantur.

Sunt autem hæc vlcera valde periculoſa, vtpote in loco humido, & ſæpe in cancrum abeunt, aut in gangrænam terminantur.

Vt verò, ſi poſſibile ſit, rectè curentur, primò corpus conuenienti modo purgandum: deinde vlcus mundandum vnguento Apoſtolorum, adiecto vnguento Ægyptiaco. Lauandum etiam vlcus decocto roſar. balauſtior. myrtillor. cum modico thuris in aq. plantag. & vino rubr. facto.

Deinde ♃. *Tutbiæ præpar. minij, plumbi vſti, antimonij*, an. ʒ. ij. Cum *ol. myrtin. & cera*: Fiat Vnguentum.

Vel vſurpetur iſtud Gordonij.

♃. *Litharg. ceruſſ. cadmiæ, acaciæ, cortic. granat. ſang. dracon. tuthiæ*, an. ʒ. ij. *aloës, ſarcocollæ, thuris, aluminis*, an. ʒ. j. Pulueriſatis adde *ceræ & ol.* q. ſ. Fiat vnguentum.

Vt poſtea vlcus carne claudatur:

♃. *Aloës hepaticæ, ſarcocollæ, anethi combuſti, thuris, lap. hæmatites*, an. ʒ. ij. *alumin. vſti, flor. æris*, an. ʒ. ß. Cum *ol. roſar.* F. Vnguentum.

Cicatrix tandem inducatur vnguento de minio, vel alio conueniente emplaſtro.

Cancer teſtium.

Cancer. Vlcera teſtium in cancrum ſæpe abeunt. Habet eius rei hiſtoriam VVierus *in obſeru.* talem. Iuuenis quidam Nobiliſſimus cùm ex intempeſtiua Venere & aſſidua equitatione teſtium

debilitatem

debilitatem contraxiſſet, & præterea lue Venereâ laboraſſet, in herniam varicoſam, & ſiniſtri ſcroti tumorem incidit. Quam cùm Chirurgi emollientibus curare tentarent, paucorum menſium ſpatio ſupra teſtem leue tuberculum, rubore aliquo tinctum, apparere cœpit, quo aperto nihil effluxit, nec vllum latentis in eo humoris indicium apparuit. In medicamentis ergo, quæ emollirent, putrefacerent, ac pus generarent, perſeueratum eſt, donec ſe oſtentaret latens cancer, qui breui tanto furore efferbuit, vt ater teterrimo cum fœtore & frequenti ſanguinis fluxu, tumor is multam partem depaſceretur atque exederet, ægróque tandem mortem afferret. Qui ante mortem valde deplorauit, quod Vvieri conſilio non eſſet obſecutus, qui ſuaſerat, vt ab emollientibus, quibus cancer exaſperatur, abſtineret, & potiùs per leniter refrigerantia & exſiccantia incrementum mali prohiberet.

Gangrana teſtium.

Gangrana. Tandem etiam teſtes ex inflammatione & vlceribus planè corrumpuntur, & gangrænam contrahunt: quod malum ferè lethale eſt, eiúſque rei exemplum habet Foreſtus *lib.27.obſ.6.*

CAPVT VI.

De Scroti morbis.

Scroti morbi. SCrotum, quod eſt teſtium receptaculum, & externum tegumentum, & ipſum aliquos morbos patitur; præcipuè verò inflammatur, vulneratur, excoriatur & exulceratur, ac gangrænâ corripitur.

Inflammatio Scroti.

Inflammatio. Inflammatione interdum corripitur ſcrotum, & quidem nunc ſolum, teſtibus ſaluis, ſæpiſſimè teſtibus ſimul inflammatis.

Cauſſæ inflammationis ſunt eædem, quæ in teſticulorum inflammatione ſunt propoſitæ. Nonnunquam tamen etiam in febribus, & præcipuè malignis, inflammatio ſcroti ſuccedit, naturâ vitioſos humores eò detrudente.

Inflammatio autem hæc facilè patet. Scrotum in tumorem attollitur, adeſt durities, rubor & calor, dolor lancinans, qui leui contactu exaſperatur, febris plerumque comes eſt.

Inflammatio ſcroti periculo non vacat. Cùm enim ſit in loco humido, facilè in gangrænam mutatur, vt poſtea dicetur.

Curandi ratio eſt eadem, quæ teſtium inflammatorum.

Vulnera Scroti.

Vulnera. Vulneratur etiam ſcrotum. Et ſi ſolum, teſtibus ſaluis, vulneretur, facilè, vt alia vulnera, curatur. Si verò teſtes ſimul lædantur, curandum vulnus vt *cap. præced.* dictum.

Scoriatio Scroti.

Excoriatio. Excoriatur interdum ſcrotum epidermide eroſâ, quod infantibus ſæpe accidit à lotio. Idem tamen & adultis ex eadem cauſſa euenit, ſi vrinam in lectum emittant.

Curatur in infantibus pompholygis, ſeu nihili albi aſperſione, & linteis mundis ac ſiccis ſæpe appoſitis.

Vel ℞. *Vng. de ceruſſ.* ℥. ß. *litharg.* ʒ. j. *ol. roſac.* parum. F. Vnguentum.

Vel myrtus arida ſubtiliſſimè trita & cribrata, adiecto thure vel myrrha, aut lapid. calaminari, aſpergatur.

Vlcera Scroti.

Vlcera. Exulceratur quoque ſcrotum ab effluxu humorum acrium, vel poſt inflammationem; & quidem vel ſolum, vel cum teſticulis.

Curatur autem iiſdem remediis, quibus teſtium vlcera.

Gangrana Scroti.

Gangrana. Poſt inflammationem quoque interdum gangrænâ corripitur ſcrotum. Ita memini anno 1603. hic ciui cuidam, qui febre malignâ laborabat, ſubitò materiam ad ſcrotum detruſam fuiſſe, atque hinc eius inflammationem excitatam, eámque vnicâ die in gangrænam mutatam, totúmque ſcrotum vſque ad abdomen eâ correptum fuiſſe: quod cùm Chirurgus ſectione demeret, teſticuli nudi conſpiciebantur: qui tamen idoneis medicamentis adhibitis, & gangrænâ ſedata, carne à vicino abdomine ſuccreſcente obducebantur, vt teſticulus vterque vnâ carne obductus pomi figuram referret. Vir hic diu vixit, & ſenex euaſit. Similem hiſtoriam ex D. Petro Holtzheimio refert Glandorpius *in Speculo Chirurg. obſeru.* 38.

Gangræna hæc non ita periculoſa eſt, vt aliarum partium. Idoneis enim, quæ ad gangrænam ſolent, adhibitis medicamentis, natura ipſa circa abdomen, putridum à ſano ſeparat, & quod corruptum eſt, facilè à Chirurgo demi poteſt.

CAPVT VII.

De Hernia, & Scroti tumoribus.

Hernia Scroti. INſignis verò ſcroti morbus eſt, qui ab inteſtinis omentóque ex abdomine in ſcrotum delapſo, vel flatu aut aqua in eo collecta, vel etiam carnea quaſi maſſa in eo genita excitatur, ſcrotúmque inde in tumorem attollitur. Tumores hos pro diuerſitate cauſſarum, Græci, vt poſtea dicetur, nominibus diſtinguunt. Latini autem indecoro, ſed communi herniæ nomine appellant, vt ſcribit Celſus *lib.7. cap.19.* Herniæ enim Sabinorum linguâ Saxa dicuntur: quod nomen proculdubio ideò hiſce tumoribus ſcroti tribuitur, quòd inſtar ſaxi duri ſint. Etſi verò de Hernia propriè dicta, ſuprà *part.2. cap.6.* vbi de ſitu inteſtinorum mutato tractauimus, egerimus: tamen hìc de eâdem, vt morbus, & tumor eſt ſcroti proprius, etiam agendum. Ea tamen, quæ *loco allegato* dicta ſunt, hic non repetemus. Equidem herniæ propriè dictæ nomen præcipuè ἐντεροκήλη, & ἐπιπλοκήλη, de quibus *loco allegato* actum, competit. Verumtamen aliis etiam ſcroti tumoribus idem tribuitur, & herniæ nomine etiam comprehenditur πνευματοκήλη, *hernia ventoſa*, ὑδροκήλη, *hernia aquoſa*, Σαρκοκήλη, *hernia carnoſa*, κιρσοκήλη, *hernia varicoſa*. Etſi enim κήλη, apud Veteres omnis tumor, quacunque parte eſſet, diceretur: poſtea tamen in ſpecie vſurpari cœpit de ſcroti tumoribus modò dictis. Cùm autem, vt dictum, de enterocele & epiplocele ſuprà actum ſit, reſtat iam, vt hic agamus de hernia ventoſa, aquoſa, carnoſa & varicoſa.

De πνευματοκήλη, *ſeu hernia ventoſa.*

Πνευματοκήλη, ſeu hernia ventoſa aut flatuoſa eſt tumor flatulentus in ſcroto; & ſolet aliquando cum hydrocele, aliquando etiam ſine ea inuadere. *Pneumatocele.*

Cauſſa.

Cauſſa eius continens ſunt flatus, qui vel à vicinis inteſtinis & abdomine tranſmittuntur, vel ob debilem partis calorem in eo colliguntur; & omnia quæ ad flatus generandos faciunt, quæ alibi ſunt explicata, etiam hìc locum habent. Eſtque hoc malum pueris ſatis familiare. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur pneumatocele, quòd ſcrotum, & interdum etiam vnà teſtes, valde diſtenduntur ſine pondere & grauitate; flatúſque, ſi manibus ſcrotum premitur, deprehenditur, & de loco in locum mouetur cum ſono. *Signa.*

Prognoſticum.

Leuiſſima autem, & curatu facillima eſt inter reliquas hæc herniæ ſpecies; cùm flatus faciliùs, quàm aliorum tumorum in ſcroto cauſſæ, tollantur. *Prognoſticum.*

Indicationes & Curatio.

Curatur verò, vniuerſalibus præmiſſis, & materiâ vnde flatus generantur, euacuatâ, flatus diſcutientibus remediis, iiſdémque, quibus in colica à flatu vtimur, nimirum flor. chamæmel. meliloti, rutâ, ſem. cymini, carui, anethi, milij, bacc. lauri. *Indicationes & Curatio.*

Corpore ergo euacuato, talis clyſter iniiciatur, præcipuè ſi flatus ex abdomine ſuppeditantur.

℞. *Rutæ* M. ß. *flor. chamæmel. melilot. ſem. anethi*, an. M. ß. *carui, cumini, lini*, an. ʒ. ij. Coq. Colat. ℞. ℔. j. *electuar. bened. laxat.* ʒ. j. *de bacc. laur.* ℥. ß. *ol. rutac. aneth.* an. ℥. j. ß. F. Clyſter.

Deinde ventri toti imponatur ſacculus ex floribus chamæmeli, meliloti, ſem. milij, cymini, carui, anethi.

Exhibeantur etiam flatus diſcutientia, galanga, cyminum, caryophylli, theriaca, Mithridatium, aqua zedoariæ, flor. chamæmeli, & alia, quæ in colica flatulenta exhiberi ſolent.

Ipſi verò ſcroto talis fotus adhibeatur.

℞. *Origani, calaminth. rutæ, flor. chamæmel. melilot.* an. M. j. *ſem. carui, cumin. anethi*, an. ʒ. ij. Coq. in vino pro fotu.

Poſtea inungatur ſcrotum *ol. rutæ, chamæmel. anethino, cheirino, laurino, coſtino, ſambucino.*

Vel imponatur cataplaſma ex farina fabarum, lupinorum, ſem. cumini, carui, flor. chamæmel. meliloti.

Vel ℞. *Fimi vaccini* ℔. ij. *ſulph. viui, ſem. cumini*, an. ℥. ij. Miſce, & cum ſ. q. *mellis & ol. anethin.* Fiat cataplaſma.

Vel imponatur emplaſt. è bacc. lauri, vel meliloti.

In pueris autem & tenellis corporibus olea dicta ſufficiunt, cũ aliquot guttis aquæ vitæ; vel emplaſtra in oleis diſſoluantur.

Abſtinendum à cibis omnibus, è quibus flatus generantur.

De Hydrocele, ſeu hernia aquoſa.

Hydrocele eſt tumor ſcroti ab aqua in eo collecta; & accidit hic tumor frequentiùs cum hydrope Aſcite, aliquando etiam ſine eo. Colligitur autem aqua vel inter erythroidem tunicam, & darton dictam tunicam; vel extra ipſam, inter eam & pelliculas adiacentes; vel in propria pellicula continetur, atque hoc genus herniam in tunica ſuperagnata vocamus. Aliquando verò duplex hernia oboritur, cùm materia aquoſa & intra tunicam darton dictam, & in ſuperagnata conſiſtit, vt Aëtius *tetrab.4. ſerm.2. cap.22.* ſcribit. Et quidem aliquando ſolùm aquâ ſcrotum diſtenditur, aliquando etiam flatus coniunguntur, vt in hydrope quoque fieri ſolet. Interdum etiam carnoſa quædam ſubſtantia circa vaſa ſpermatica concreta aquâ tecta latet, quæ ſcroto aperto, paulo pòſt in cancrum malignum degenerat, cuius rei duo exempla recenſet Guilhelmus Fabricius *cent.4. obſeru.* 65. & 67. Vbi enim ſeroſus humor acris eſt, venas capillares membranáſque leuiter erodit: hinc pars illa ſanguinis, quæ paulatim exſudat, in carnem concreſcit; reliquum verò, quod ſeroſum eſt, ſcrotum ita extendit, vt cum tactu explorari non poſſit. Idem etiam *obſeru.* 65. refert, iuuenem ſibi oblatum fuiſſe, quem cùm ipſe, & alij Medici ac Chirurgi ſolùm aquoſâ herniâ laborare putarent, nihilominus cùm cauſtico ſcrotum aperuiſſet, præter aquam etiam carnem quandam & induratam materiam circa vaſa ſpermatica inuentam fuiſſe. Etſi verò metueret, ne cancer ſuborixetur, tamen cùm perpenderet ætatem iuuenilem, conſtitutionem corporis aliàs optimam & ſanam, leniter emollientia & diſcutientia applicauit, è quorum vſu cùm malum non ingraueſceret, ſed potiùs duritiem decreſcere videret, ad fortiora peruenit, & ita malum curauit. *Hydrocele.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Aqua autem hæc rarò in ipſo ſcroto generatur, ſed ex abdomine effluit, in quo iis de cauſſis, quæ in hydrope ſunt expoſitæ, colligitur. Et licèt interdum nondum hydrops adſit: tamen aliquid aquæ in abdominis cauitate colligitur, quæ ſenſim in ſcrotum deſcendit; etſi tanta eius copia nondum ſit, vt ventrem totum in tumorem attollere poſſit. Nonnulli quidem ſtatuunt, ſi hydrops nondum coniungatur, deſtillare ſeroſum eiuſmodi excrementum in ſcrotum, è vaſis vrinariis illud ad veſicam deferentibus, ſi in earum tunicis raritas aliqua, vel à naturæ primordiis facta ſit, vel proceſſu temporis ob vim acrioris vrinæ ſuperuenerit, ob quam aliquæ eius guttæ aſſiduè tranſſudent, quæ facilè ſibi aditum parare poſſint, ob ſuam tenuitatem, & loci propinquitatem, ad teſtes & ſcrotum. Verùm tunicæ illorum vaſorum ſatis ſunt denſæ, vt non ſit credibile, vrinam per illas tranſſudare poſſe.

Vero magis conſentaneum eſt, ſi accidat hydrocele ſine hydrope, aliquid humoris aquoſi in abdomine cumulari, & hinc ad ſcrotum mitti, vel etiam à rene, vt mox dicetur, deſcendere; vel in ipſo ſcroto ob partium imbecillitatem, imprimis accedente cauſſa externa, vt percuſſione vel compreſſione, humorem aquoſum colligi, præcipuè ſi ſanguis ille, qui per vaſa ſpermatica ad teſtes defertur, ſit aquoſior.

Tumor autem nunc totum ſcrotum, nunc dextram vel ſiniſtram eius partem occupat. Et quidem cùm ſcrotum vno ſaltem latere intumeſcit, citra externam cauſam, humor non eſt in ſcroto, ſed in membrana erythroide teſtem continenti. Et tunc nunquam dexter teſtis intumeſcit, ſed ſaltem ſiniſter, idque ob renem ſiniſtrum malè affectum accidit. Cùm enim ſiniſtræ partis ſeminalis vena, non ex caua, veluti dextra, oriatur, ſed ab emulgente ſiniſtri renis procedat, ſi ren ſiniſter malè affectus ſit, nec officio ſuo rectè fungatur, pars vrinæ cùm per renem malè affectum deſcendere non poſſit, per ſeminalem venam in tunicam erythroidem delabitur, & tantus tumor interdum excitatur, qui etiam caput humanum ſæpe æquat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor ipſe oculis patet. Eſſe autem eum ab aqua, è fluctuatione, quæ dum tumor premitur animaduertitur, cognoſcitur. Præterea ſcrotum lucidum quaſi apparet, & præcipuè ſi candela ei opponatur; ægerque de pondere & grauitate conqueritur: neque etiam tumor per compreſſionem in abdomen recedit, vt in hernia ab inteſtinorum prolapſu fieri ſolet, ſed ſemper ferè eiuſdem magnitudinis apparet. Vbi teſtes ſoli intumeſcunt, ſcrotum adhuc rugoſum aliquo modo apparet; quod non accidit vbi aqua inter ſcrotum præcipuè continetur.

Quo in loco verò, & inter quam tunicam humor aquoſus contineatur, ſic cognoſcitur. Si inter erythroidem tunicam contineatur, tumor erit rotundus, paulò longior, oui inſtar, teſticulúſque ibi viſui & tactui occultatur, ſcrotúmque ipſū albidius eſt, & nihil aut parùm intenditur. Si extra erythroidem tunicam ſub darto lateat humor, teſticulus tactui occurrit, ſcrotum magis intenditur. Si verò in ſuperagnata tunica humor hæreat, tumor vndique conglobatus alterius teſticuli imaginem refert.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc pro cauſſarum varietate nunc magis, nunc minus periculoſum eſt. Quæ enim cum hydrope coniungitur hydrocele, non curatur, niſi hydrope prius curato, & eius cauſſa ablata. Nam licèt aqua ſemel vel diſcutiatur, vel ſcroti apertione euacuetur: tamen noua rurſum affluit. Si verò cauſſa aquam generans minùs grauis ſit, faciliùs curatur.

2. Qui à cauſſa externa eſt ſcroti tumor, non ita difficulter curatur.

3. Is qui eſt in ſiniſtro teſte à ſiniſtri renis vitio ortus, difficulter curatur, & nonniſi rene curato, quod ſæpe impoſſibile eſt: & temporis progreſſu ab acrimonia humoris ſubſtantia teſtis corrumpitur, & immedicabile vlcus excitatur. Licèt etiam teſtis ſectione auferri poſſit, & ita tumor tolli: tamen poſtea humor, qui antea in teſtem deſcendebat, in corpore hæret, & alia mala excitat. Ita refert Dodonæus *obſ. cap.* 39. Anglum quendam in grauiſſimum teſtis ſiniſtri dolorem incidiſſe, qui nullis remediis leuari poterat. Cùm verò vltimum remedium videretur ſectio & teſtis ablatio, ea Antuerpiæ inſtituta eſt, quæ cùm peragetur, hydrocelen latuiſſe deprehenſum, cùm copioſa in ſecantis faciem aqua exſiliret. Curatus verò & ſanatus à vulnere, paulo pòſt de lumborum dolore & grauitate conqueri cœpit, in pube etiam circa cicatricem dolor cum tumore ſucceſſit, & aliis accedentibus ſymptomatibus, mors ſecuta. Corpore aperto, deprehenſus ren ſiniſter durus admodum, ac iuſtâ quantitate maior, & ſubſtantiâ interiore haud parenchymatis colorem referens, ſed candidâ, concreto ac indurato puri ſimilis. E qua obſeruatione apparet, cauſſam tumoris aquoſi teſticuli ſiniſtri fuiſſe renem ſiniſtrum malè affectum; ſymptomatum verò ſuperuenientium, & mortis ſubſequentis, teſtis exſectionem. Cùm enim teſte ablato, ſeroſus ille humor ad teſtem confluere ampliùs non poſſet, in corpore retentus, ſymptomatum variorum & mortis cauſſa fuit.

Indicationes, & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio duobus perficitur, primò vt aquoſi humoris generatio, & affluxus prohibeatur; deinde vt is, qui iam præſens eſt in ſcroto, euacuetur.

Quapropter ſi ſimul hydrops coniunctus eſt, curatio ad eum præcipuè dirigenda, & aquoſi humoris generatio prohibenda: quod etiam faciendum, ſi ſine hydrope aqua in abdomine colligatur. Si verò ſiniſtri teſtis vitium, ſine hydrope tumoris cauſſa ſit, ad ſiniſtrum renem curatio eſt inprimis dirigenda. Et omnino cautè agendum, ſi hernia ſit in ſiniſtro teſte, ne malo curato grauiora eueniant ſymptomata. Itaque ſi vitium aliquod inſigne ſit in rene, vel planè à curatione abſtinendum, vel ſcrotum tantùm in inferiori parte incidendum, vt ſeroſus ille humor effluat. Imò interdum ſingulis annis id facere opus eſt. Ita refert Guilhelmus Fabricius *cent.* 4. *obſ.* 66. Ioh. Griſſonium Chirurgum Viro cuidam ſexagenario propter herniam aquoſam ſingulis annis ſcrotum parte inferiore perforaſſe, & ſeroſum humorem euacuâſſe, ac poſtea vlcus ad cicatricem perduxiſſe, atque hominem iſtum ad ſummam ſenectutem perueniſſe. Si verò in rene vitium non fuerit, & defluxum planè impedire libuerit, inciſio in ſuperiore parte ſcroti prope inguina facienda, vt non ſolùm ſeroſus humor euacuetur, ſed prohibeatur etiam, ne rurſus noua aqua in ſcrotum defluat, quod cicatrix in erythroide facta impedit. Cuius curationis exemplum *ibidem* habet Fabricius. Cùm enim Vir quidam quadragenarius herniâ aquoſâ in parte ſiniſtra laboraret, corpore prius purgato, ægróque in ſella collocato, ſcrotum in ſuperiore parte vſque ad tunicam erythroidem incidit, ipſúmque ex anteriore parte ab ipſa membrana aliquantum ſeparauit, & acu incuruata ac filo reduplicato vniuerſam hanc tunicam (præter vaſa ſeminalia) apprehendit, & mediocriter conſtrinxit atque ligauit. Poſtea ex inferiore parte ligaturæ membranam iam antè dictam ſecundum longitudinem incidit, & aquæ libras aliquot, ſed paulatim extraxit, deinde turundam ſatis longam albumine oui madefactam, ad latus teſticuli, & inferiorem partem ſcroti verſus infixit, & inguina ac ventrem infimum oleo roſaceo inunxit, & hapſum cannabis, vitello atque albumine oui cum pauca aqua roſacea conquaſſato madefactum applicuit.

Poſtero die hoc digeſtiuum appoſuit.

℞. *Terebinth. lota* ʒ.ij. *cera noua* ℥.ß. *gummi elemi* ʒ.j. *ol. roſac. amygd. dulc.* an. ℥.ß. *de vitellis ouor.* ʒ.ij. Diſſoluatur *gummi* lentiſſimo igne cum *oleis*, *ac terebinthina*, & *cera* ſeparatim cum *pauxillo olei* liquefactis & additis, fiat vnguentum: tum admiſce *vitellum oui* vnius, *croci* ℈.ß.

Neque proceſſum hunc, antequam vulnus probè eſſet digeſtum, mutauit. Tunc puluerem mundificatiuum vlceri & turundis quotidie inſperſit, & vlcus per duos menſes apertum tenuit, & corpus per interualla purgauit, vulnúſque cicatrice obduxit. Ab eo tempore vir ille bene valuit, optimam tamen victûs rationem obſeruauit, & ſingulis annis aliquoties corpus purgauit.

Ipſam verò aquam in ſcroto contentam quod attinet, euacuatur ea vel inſenſibiliter, vel ſenſibiliter ſcroti apertione. Inſenſibiliter euacuatur per diſcutientia *de hernia flatulenta* propoſita, quæ tamen hîc potentiora eſſe debent.

Qualia ſunt, *farina fabarum*, *bacca lauri*, *flores chamameli*, *meliloti*, *ſem. dauci*, *fœnugraci*, *agni caſti*, *cumini*, *carui*, *pulegium*, *calamintha*, *ruta origanum*, *ſulphur*, *nitrum*, *ammoniacum*.

E quibus fiunt *fomenta*, *cataplaſmata*, *inunctiones*, *emplaſtra*.

Vt ℞. *Calamintha*, *origani*, *ruta*, *flor. chamæmel. meliloti*, an. M.j. *ſem. dauci*, *cumini*, *viticis*, an. ℥.ß. Contuſa craſſo modo coq. in *aqua* ſ.q. ad tertiæ partis conſumtionem.

Vel ℞. *Sem. cumini* ℥.iij. *bacc. laur.* ℥.ij. *ſalis* ℥.j. ß. *ſulph.* ʒ.j. Coq. in lixiuio, ad tert. part. conſumpt. Colaturâ ſpongia imbuatur, qua ſcrotum foueatur.

Poſt fotum imponatur hoc cataplaſma.

℞. *Far. fabar.* ℥. iij. *ſem. lini*, *fœnugræc. pulu. flor. chamæm. melilot.* ana ℥.j. *cumini* ℥.ß. F. Cataplaſma, cui ſi libet, ol. chamæmel. & rutac. addatur.

Vel ℞. *Cochlear. cum teſtis contuſar.* ℥.iv. *bacc. laur. ſulph.* an. ℥.ij. *ſterc. caprini*, ℥.iij. Cum ſ.q. *lixiuij*. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Far. fabar.* ℥.iij. *pulu. flor. chamæmeli* ℥.j.ß. *ſem. cumini*, *ſulph.* ana ℥. j. *ſterc. caprini* ℔. ß. Cum *lixiuio*, fiat cataplaſma.

Vel ℞. *Ol. irini*, *rutac. laurini*, ana ℥.j. ß. *bdellij vino ſoluti* ℥.ß. *ſulph. viui* ʒ.ij. *ſterc. caprini*, q.ſ. F. Linimentum.

Vtile eſt etiam vnguentum Agrippæ & Aregon.

Vel fiat tale emplaſtrum.

℞. *Ceræ* ℔. j. *terebinth.* ℥. ij. ß. *bdellij*, *ammoniaci*, an. ℥.ij. Miſce. F. Emplaſtrum.

Quòd ſi inſenſibiliter aqua diſcuti non poſſit, ſenſibiliter euacuanda ſcroto aperto. Aperitur autem ſcrotum ſcalpello: quod quidem præſidium, ſi intra ſcrotum ſaltem aqua contineatur, ſatis tutum & efficax eſt: ſi verò intra proprias teſtium tunicas deliteſcat, minùs tutum & efficax. Chirurgiam autem hanc integrè deſcribit Paulus Ægineta *lib.* 6. *cap.* 62. Aëtius *tetrab.* 4. *ſerm.* 2. *cap.* 22. Celſus *lib.* 7. *cap.* 18. qui ibi videantur.

Poteſt etiã ſcrotum cauterio ſeu actuali ſeu potentiali aperiri.

Si cum hernia aquoſa caro aliqua circa teſticulum concreuit, cautè curatio inſtituenda, cùm facilè malum in cancrum abire ſoleat. Cuius rei exemplum habet Dodonæus *in obſeru. c.* 40. Vir enim quidam generoſus, cùm hydrocele parte ſiniſtra aliquoties laboraſſet, aperiri ſcalpello tumorem ſibi permiſit. Effluxit citò omnis humor, tumor quoque ſubſedit. Sed cùm teſtis ipſe

omnino

omnino eſſet corruptus, vicinas partes facilè infecit. Subſecuta mox ſcroti vniuerſi, ac etiam penis, cum tumore & ingenti dolore, gangræna, & tandem mors. Ideóque conſultiſſimum eſt, ſcrotum incidere, ac teſticulum & quicquid circa ipſum concretum eſt, ſeparare atque exſcindere, dummodò id fieri radicitus poſſit. Si enim ſcirrhoſa illa materia proceſſum iam occupat, & abdomini adhæret, fruſtra curatio inſtituitur. Si verò materia maligna non ſit, vt curari poſſit, emollientibus id præſtandum, vt ſuprà ex Guilh. Fabricio *cent.4.obſ.66.* dictum.

Ita etiam ſi teſticulus ex aqua corruptus ſit, quod ex fœtore & prauo colore aquæ cognoſcitur, teſtis extrahendus eſt, vt in hernia fieri ſolet.

Hernia humoralis. Recentiores hic adhuc vnam herniæ ſpeciem addunt, quam humoralem vocant, eámque ab omnibus humoribus, excepta bile, prouenire ſtatuunt. Verùm ſi à ſanguine ſit hic tumor, & quidem cum inflammatione, pertinet ad inflammationem ſcroti & teſtiũ, de qua ſuprà dictum: aut ſi ex eo caro quædam concreſcat, pertinet ad ſarcocelem, de qua mox dicetur: ſi ab aqua eſt, eſt hydrocele: ſi ab humore aliquo craſſo, & indurato, ad tumores frigidos & ſcirrhum teſtium pertinet, de quibus ſuprà diximus.

De Sarcocele ſeu hernia carnoſa.

Sarcocele. Aliquando etiam quiddam carnoſum in ſcroto naſcitur, teſtibúſque adnaſcitur, & ſcrotum in tumorem attollit, qui ſarcocele, ſeu hernia carnoſa appellatur.

Cauſſæ.

Cauſſa. Generatur autem hæc hernia ex ſangnine impuriore ad teſtes & ſcrotum copioſiùs affluente, ibique in ſubſtantiam carni ſimilem mutato. Huic autem ſanguinis affluxui occaſionem præbent, hernia inteſtinalis, ictus, percuſſio, lapſus, ſectio ramicis non rectè inſtituta. Vt enim in arboribus, ſi cortex externus vulneretur vel contundatur, ex affluente alimento nodi fieri ſolent: ita etiam ſi membranæ vaſorum rumpantur, vel contundantur, vt quidem ſanguis non copioſiùs effluat, ſed alimentum affluens ſenſim exſtillet, ex eo talis caro à natura, quæ nunquam otioſa eſt, produci ſolet: vbi tamen ipſa natura ſæpe ſimul datâ viâ cum bono alimento vitioſos aliquos humores extrudit, eóſque in talem luxuriantem carnem conuertit. Aliquando etiam materia hæc planè induratur, & in ſcirrhum conuertitur.

Cur hernia carnoſa plerumque in dextro teſticulo fiat: & aquoſa in ſiniſtro. Quæritur autem hic non ſine cauſſa, cur hernia carnoſa plerumque in dextro teſticulo fiat, ſicut aquoſa in ſiniſtro. Scribit enim Guilh. Fabricius *cent.6. obſeru.64.* ſe vnicum tantùm herniâ carnoſâ ex ſiniſtra parte laborantem vidiſſe, reliquas omnes in dextra parte fuiſſe. Cauſſa huius rei mihi videtur hæc, quòd vas præparans, ſeu vena ſeminalis dextri teſticuli ab ipſa vena caua, ſiniſtra verò ab emulgente oritur. Etenim ſi ſanguinem natura ad teſtes depellere velit, rectiſſimè id fit per dextram venam ſeminalem, quæ ab ipſa vena caua oritur; ſicut contrà ſeroſi humores faciliùs ad ſiniſtrum teſtem detruduntur per venam ſeminalem ab emulgente oriundam.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor in ſcroto eſt durus, ſine inguinis tumore ſenſim auctus; quo modo ab hernia inteſtinali differt, quæ mollior, & ſubitò oboritur. Si tumor ſit durus & ſcirrhoſus, nec dolor, nec calor adeſt; ſi verò tumor ſit malignus, dolor punctorius percipitur.

Videndum tamen diligenter, ne hydrocele vel alius teſticuli tumor pro carnoſa hernia habeatur, quod interdum accidit, ſi aqua profundiùs lateat, & extrà, etſi candela adhibeatur, nulla ſui ſigna exhibeat. Tale exemplum habet Foreſtus *lib.27. obſ. 25. in Scholio*, de quodam viro, qui teſtem vnà cum ſcroto in modum ſcirrhi paulatim in maiorem modum auctum & durum per quinque annos habebat, vt omnes ſarcocolen eſſe putarent. Poſtea tamen cum emollientia & maturantia applicarentur, tumor mollior euaſit, & facto abſceſſu magna aquæ copia, quæ intus latuerat, cum impetu quodam erupit, vnde ſcrotum & teſticulus detumuit, ægerque ſanus euaſit.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Difficulter hic tumor curatur, præcipuè ſi ſit inueteratus, & plerumque nonniſi chirurgiâ, quâ vnà teſtis tollitur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis, curandi via duplex eſt, nimirum vt vel per reprimentia tumoris incrementum inhibeatur, & per exſiccantia tumor abſumatur; vel ſi hæc non proſunt, chirurgiâ caro illa, quæ præter naturam excreuit, tollatur. Nonnulli quidem etiam hic maturantia adhibere iubent. Verùm cùm non ſcirrhus ſit, ſed caro, quod excreuit, emolliri non poteſt; & ſi emollientia adhibeantur, caro magis excreſcit.

Interna. Poſſunt tamen etiam interna medicamenta, ad abſumendam ſarcocelen vſurpari. Ita ſcribit Matthiolus *in Dioſcoridem lib.3. cap.18.* ſe nouiſſe quendam, qui ononidis radicis puluere duntaxat, & pluribus menſibus ſumto, carnoſum ramicem abſumſit, & ſanatus eſt; licet à Medicis nullo alio medicamento, quàm ſolâ ſectione vſtionéque hunc curari poſſe, ſtatutum eſſet.

Externa. Externa medicamenta quod attinet, ſequentia à Medicis tribus Delphenſibus pro Doctore Iohanne Heutero, anno 1529. præſcripta fuiſſe, ſcribit Foreſtus *lib.27. obſeru.23. in ſcholio.*

℞. *Maluarum, parietariæ, flor. chamæmeli, meliloti*, an. M.j. *extremitat. abſinthij* p.j. Coq. *in aqua* ad mollitiem, exprimantur & contundantur: contuſis adde *far. fabar. orobi*, an. ℥.iiij. *ſem. lini, pulu. cumini*, an. ℥.j. *vini Rhenani, ſucc. caulium, mellis*, an. q.ſ. Coquantur ad formam cataplaſmatis.

Item ℞. *Roſar. cum capitibus myrtill. ſumach, balauſtiorum, cortic. granator. nucum cupreſſi*, an. ʒ.ij. *acaciæ, aluminis*, an. ʒ.j. Coq. in aqua fabrorum ℔.j.ß. Adde *aceti* ℥.ij.

Item ℞. *Praſſij, rutæ, flor. chamæmel. meliloti*, an. M.j. *maluar. parietar.* an. M.ß. *vſneæ, extremitat. abſinthij.* an. pug.j. Coq. in aq. ad mollitiem, & contundantur optimè. Adde *farin. fabar. orobi*, an. ℥.ij. *pulu. cumini, nucum cupreſſi*, an. ℥.j.ß. *ſtercor. ouilli* ℔.ß. *lixiuij comm. ſucci caulium, mellis*, q.ſ. Coq. ad formam cataplaſmatis.

Alia etiam medicamenta, quibus Hiſpanum quendam ſeptuagenarium ab hernia quadam carnoſa, magnitudine capitis infantis, liberatum ſcribit, *ibidem* videantur.

Si verò medicamentis malum curari non poſſit, & moles tumoris ægro moleſta ſit, ſectione tollendus, & cute in inguine apertâ, euulſíſque vaſis ſeminariis cum illius loci teſte, ligatíſque ſimul vaſis, ſub ligatura caro amputanda. Minus periculi eſt, ſi non in inguine, ſed ſcroti latere tumente ſectio fiat, & teſtis cum carne illi adnata per vulnus extrahatur.

Cirſocele, ſeu Hernia Varicoſa.

Si verò vaſa, quæ teſticulos nutriunt, varicum more dilatentur, & tumorem in ſcroto efficiant, Cirſocele, ſeu Hernia varicoſa nominatur. *Cirſocele.*

Cauſſa.

Cauſſa huius tumoris ferè eſt humor melancholicus ad ſcrotum, & inprimis vaſa, quæ teſtes nutriunt, effuſus; quod accidit interdum in fine morborum ab humore melancholico ortorum: & aliàs etiam humor melancholicus in corpore cumulatus, ad hæc loca tranſponi interdum ſolet. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum, quòd tumor eſt minor, & quidem circa ea vaſa, quæ teſticulo alimentum præbent, ac cùm pars affecta tangitur, apprehenduntur illa vaſa quaſi funiculi, tumórque eſt aliquantum obliquus, & racematim ac vuæ in modum quaſi conglomeratus, cum teſticuli relaxatione. Certis quoque temporibus, & præſertim vere ac autumno, ac cùm inteſtina à flatibus diſtenduntur, aut pedes refrigerantur, dolor comitatur hanc Herniam, cùm ſcilicet vaſa illa diſtenduntur. *Signa.*

Prognoſticum.

Malum hoc, vt alij ab humore melancholico orti tumores, curatu ſat difficile eſt. *Prognoſticum.*

Curatio.

Vniuerſalibus præmiſſis, & humore melancholico expurgato, Curatio, vt in tumoribus melancholicis, inſtituenda. Et quidem nonnulli hanc Herniam ſectione curant. Verùm hæc cura quædam incommoda & pericula coniuncta habet. Nam ſine teſtis læſione vix fieri poteſt. Quapropter præſtat priùs medicamenta exſiccantia experiri, ſimúlque teſtes ſemper in faſcia & ſubligaculo ſuſpenſos geſtare. Medicamenta autem illa ſint balauſtia, cortices granatorum, roſæ rubræ, bolus Armenus, nuces cupreſſi, & ſimilia. Teſtatúrque Fallopius quendam eo ſolùm curatum fuiſſe, quòd teſtes per duos menſes in faſcia ſuſpenſos geſtârit, & ſingulis diebus aquam è nucibus cupreſſi in vaſe duplici deſtillatam adhibuerit, eâque ſcrotum humectârit, atque per ſe exſiccari permiſerit. *Curatio.*

Alij emollientibus & diſcutientibus curam moliuntur, & propterea vſurpant balneum ſeu ſemicupium ex decocto rad. alth. ſem. lini, ſeſami, & ſimilium; ac poſtea inungunt locum oleo ſeſamino, amygd. dulcium cum bdellio, ídque diebus octo continuant. Deinde adhibent balneum ex lixiuio, in quo cocti ſint *flores chamæmeli & ſem. fœnugræci.* Tandem applicant hoc cataplaſma.

℞. *Radic. ſcrophul. bryon.* an. ℔.ß. Coqu. ad mollitiem. Contuſis adde *pulu. flor. chamæmel. meliloti, ſem. anethi*, an. ℥.j. *farinæ orobi* ℥.ij. *furfuris* ℥.iiij. *croci* ʒ.ß. *ol. amyg. dulc. & lilior. albor.* an. q.ſ. F. Cataplaſma.

Lapides in ſcroto.

Tandem inter morbos ſcroti non prætereundi lapides, qui aliquando, etſi raró, in ſcroto reperiuntur. Ita Iacobus Moccius refert, citante Schenckio *lib.4. obſeru.* Monſpelij quendam ſcrotum prætumidum habuiſſe, tandémque ex putredine ruptum apertúmque fuiſſe, lapidémque inde in quinque partes diffractum excidiſſe. Qui lapis proculdubio in ſcroto primariò generatus fuit. Aliquando verò in eo ex veſicæ ſectione, & calculi ex ea extractione minùs rectè inſtituta generantur, cuius exemplum ex obſ. D. Ioachimi Camerarij *ibidem*, recenſet Schenckius. Cùm enim iuueni cuidam lapis ex veſica ſectione extractus eſſet, & lithotomus minùs peritus tantùm reſpexiſſet ad externum vulnus, neglecto altero ad collum veſicæ, id in fiſtulam degenerauit. Ex ſordibus ergo & ſabuloſa materia circa collum veſicæ, & in ipſo ſcroto collecta, tandem lapilli plurimi concreuerunt, ac ſcrotum intumuit, vt pro hernioſo illum omnes haberent. Naturâ tandem exitum quærente, fiſtula ſuppurata aperta fuit, & lapides paulatim protruſi ad viginti tres circiter. At cùm tumor & dolor non decreſcerent, ſed & iſchuria periculoſiſſima ſuperueniret, ſectio inſtituta fuit, atque exempti lapilli centum & quinquaginta duo, quorum duo grandiores lupinos referebant magnitudine & figurâ. Fiſtula deinde mundata fuit, & topicis conuenientibus magnâ diligentiâ adhibitis ſpatio vnius menſis, æger ille valetudinem ſatis tolerabilem eſt aſſecutus. *Lapides ſcroti.*

CAPVT VIII.

De Penis morbis.

Et primò de Meatus in pene vitiis, de penis diſtortione, inflatione, & inflammatione.

Penis morbi. PEnis, ſeu membri virilis præcipuus vſus eſt, vt per id vrina euacuetur, & ſemen virile in vterum fœminæ iniiciatur. Quos vſus vt rectè præſtare poſſit, ſuam naturalem conſtitutionem habet, ab Anatomicis deſcriptam, quæ tamen variis modis læditur. *Meatus vitia.* De meatus huius, quatenus vrinæ emittendæ inſeruit, anguſtiâ, ſuprà *part.* 8. *ſect.* 1. *cap.* 7. 8. dictum. De glande verò imperforata in ſpecie poſtea *cap.* 10. dicemus.

Contrà obſeruatum à Veſalio *lib.* 5. *de corp. hum. fabric. cap.* 14. quendam in glandis apice (& procul dubio etiam in toto pene) duos obtinuiſſe meatus, vnum ſemini, alterum vrinæ paratum. Platerus etiam, vt *lib.* 4. *obſeru.* refert, obſeruauit Nobilem quendam, præter foramen in media glandis ſede, aliud quoque ſubtus circa glandis radicem & præputij exortum ab ortu habuiſſe, per quod & vrina & ſemen quoque emittebatur. Tale vitium etſi ſit ab ortu, ſpes tamen curationis ſupereſt, ſi foraminis labia vtrinque abradantur, & vulnus poſtea curetur, vt foramen hoc claudatur.

Numerus vitiatus. Numerum poſtea quod attinet, Penem quendam duplicem habuiſſe, Doctor Ioh. Iacob. VVeckerus Bononiæ in Anatomia publica vidit, vt Schenchius *lib.* 4. *obſeru.* 8. refert. Quoſdam etiam membrum virile nimis breue habuiſſe obſeruatum eſt, vt & quoſdam ſine membro virili natos. Quidam etiam id ſectione amiſerunt.

Præterea diſtorquetur nonnunquam & inflatur penis; interdum quoque inflammatur, tubercula, meatus anguſtiam patitur, vulneratur, exulceratur, fiſtulis corripitur, gangrænam patitur: præputium interdum clauditur, interdum retrahitur, vt reduci non poſſit, interdum planè deeſt, dè quibus iam agendum. Hoc priùs in genere monendum, his morbis, qui poſt ortum contrahuntur, magis iuuenes, quàm ſenes eſſe obnoxios; ſunt enim iuuenes ſalaciores, & ad venerem procliuiores, & hinc ſæpe varios morbos contrahunt. Humores etiam ſunt in iuuenibus calidiores & acriores, qui ſi ad membra genitalia commoueantur, varios morbos procreant.

Diſtortio membri virilis.

Diſtortio penis. De numero mutato & breuitate vt aliqnid ampliùs, præter ea quæ modò dicta ſunt, addatur, opus non eſt, cùm vitia iſta ſint incurabilia. Diſtorqueri verò interdum penem, vt generationi minùs aptus ſit, compertum. Ita ſcribit Hollerius *comm. ad aph.* 63. *lib.* 5. *Vidimus*, inquit, *qui membro ita obtorto non poterat gignere, quòd ſemen ſemper hæſitaret in ceruice vteri. Huic paratus eſt canaliculus plumbeus, vel argenteus accommodatus craſſitudini ipſius penis, in quem immiſſo pene, circumpoſitæ & alligatæ ſunt ciſtellæ, ita vt tandem figuram membri rectam ac naturalem recuperarit, & genuerit.* Et peculiaris penis diſtortionis mentionem facit Iulius Cæſar Arantius *de tumoribus præter naturam, cap.* 50. de qua ipſius verba referre libet. *Veneri nimiùm addictis rarum affectionis genus, antiquis ignotum, quod ſpeciei propagandæ aduerſatur, interdum accidit. Etenim genitale diſtentum, ac ſpiritu turgens, triſti cum doloris ſenſu diſtorquetur, quo fit, vt ſemen in vterum rectà eiaculari nequeat. De hoc morbi genere neminem reperio, qui ita pertractarit, vt veram affectus cauſſam nouiſſe videatur: appellant tamen nodum penis.* *Nodus penis.* *Nam etſi demiſſo & flaccido genitali nihil percipiatur incommodi, particulam tamen pertractanti paruulus quidam tumor, fabæ vel glandulæ ſpeciem referens percipitur. Huic affectui pleroſque vidi, cauſſæ ignaros, emollientia adhibuiſſe, quòd arbitrarentur, ſe duriuſculam illam ſubſtantiam quaſi humore affluxo imbutam, diſcutere poſſe. Sed tantum abfuit vt id præſtarent, quòd etiam quotidie in deterius lapſi fuerint: nam arietini cornu in modum in illud latus, quo tuberculum eſt, mentula reflectitur. Sed age cauſſam patefaciamus: primùm tamen in memoriam reuocare oportet, genitale viri nihil aliud eſſe, quàm duo ligamenta à pubis oſſe exorta, rotunda, atque intus arundinis in modum caua, fungoſâ tamen, & rarâ ſubſtantiâ prædita, quæ ſpiritu influente turgent. Qui verò Veneri nimis indulgent, frequentérque & diu, vt mulierculis placeant, diſtento ſunt genitali, in hoc malum incidunt. Etenim ſpiritus ille incluſus in aliquam alterius ligamenti concaui partem impetum faciens, eius particulam ita impellit, vt eam relaxet, ac protuberare faciat, quo fit, vt quantum latitudini affectæ particulæ adiicitur, tantum longitudini detrahatur. Quod verò protuberat mentula, id ex propria natura ligamenti, non autem ob noui humoris affluxum accidit, vt morbus in figura, non in magnitudine cenſendus ſit. Satis igitur ex iamdictis conſtare videtur, quòd emollientia adhibentes à ratione recedant, & affectum quotidie augeant, cùm laxatum compingi & roborari poſtulet. Conueniunt igitur, quæ procidenti vmbilico atque herniis deſcripta ſunt; fotus præterea ex vino auſtero, nigro, in quo gallæ, abſinthium, myrtilli, balauſtia, ſumach, & eius generis efferbuerint. Commonefaciendi ſunt interim ægri, vt à venereis abſtineant, vel parcè vtantur, vſquequò affecta particula confirmetur. Sed hæc ad noui affectus cognitionem & curationem dicta ſint ſatis, ſi mihi ad hunc vſum probata medicamenta adiecero.*

℞. *Aq. nucum pini, nucum cupreſſi, omphacij, aquæ myrtill.* an. ℥.iij. M. *Et ex his tepidis lintea madefiant, genitaléque obuoluatur.*

Aliud.

℞. *Cort. myrobalanor. citrinor. myrobal. chebul.* an. ℥.ß. *nuc. cupreſſi* num. xv. *pini* num. iv. *roſ. rubr.* p. j. *abſinth. Pontici* M. j. *gallarum, granorum myrti, ſem. ſumach*, an. ℥. j. *Contundantur, incidantur, macerentúrque omnia in vino nigro auſtero, & aquâ nucum pini, ac deſtillentur per balneum, egredietúrque aqua magnæ virtutis ad conſtringendum. Hac decoctione tepidâ madentia lintea adhibeantur: prædicto enim affectui curando aptiſſima eſt, admirabilique ad præcauendum à lue Venerea facultate pollet, ſi quis imbuta lintea inter glandem & præputium contineat, & eâdem aquâ interdum mentulam lauerit. Eſt enim quaſi antidotus, quâ prohibetur, ne ob infectæ mulieris congreſſum, quod longo vſu compertum eſt, venenoſa morbi malitia concipiatur.* Hæc ille.

Inflatio penis.

Inflatur & intumeſcit interdum penis, & quidem nonnunquam à flatulento ſpiritu, de quo infrà *de priapiſmo* dicemus: nonnunquam ab humore calido, de quo mox *de inflammatione penis* agemus: nonnunquam à flatu frigido, vel etiam humore aquoſo, id quod hydropicis accidit. *Inflatio penis.*

Malum hoc viſui patet. Cauſſæ verò ex iis quæ præceſſerunt, & ſymptomatibus quæ adſunt, facilè cognoſcuntur.

Quid autem periculi habeat colis inflatio, in *priapiſmo*, & *inflammatione penis*, ſuo loco poſtea dicetur. Quæ autem fit ab humore aquoſo in hydropicis, impedit quidem aliquo modo vrinæ excretionem; aliàs per ſe nihil periculi affert.

Curatur medicamentis exſiccantibus & diſcutientibus, qualia in *pneumatocele*, & *hydrocele*, & *inflatione teſtium* propoſuimus. Fouendus nimirum penis menthâ, chamæmelo, abſinthio, anetho, ſemine lini, fœniculi, rutæ, & ſimilibus, quæ vel in aqua coquantur, & duplicatis pannis imponantur, vel in cataplaſmatis formam redigantur & applicentur. Gordonius *abſinthium, furfur, & pedem columbinum* coquit in vino, & contrita imponit. Bertrucius adhibet hoc cataplaſma.

℞. *Stercoris columbini, flor. chamæm. rutæ viridis, ſem. lini, anethi*, an. P. j. *fermenti* P. ß. *nitri vel ſaponis* quartam partem.

Si tamen dolor, calor vel inflammatio adſit, eiuſmodi calida non conueniunt.

Inflammatio penis.

Inflammatur quandoque penis, ſanguine præter naturam & modum ad eum confluente. *Inflammatio penis.* Qui ſanguinis affluxus, ſed rariùs, interdum accidit, naturâ vitioſos humores cum ſanguine eò protrudente; plerumque verò à cauſſis externis, nimia Venere, concubitu cum muliere, cuius vterus eſt immundus, & acribus humoribus repletus, à caſu, percuſſione, vulnere.

Malum ipſum per ſe patet: adeſt tumor, rubor, ardor, dolor, ſæpe etiam febris.

Eſtque malum hoc ſatis periculoſum; cùm membrum hoc ſit exquiſito ſenſu præditum, & ad id propterea humores facilè confluant.

Curatur verò vt aliæ inflammationes curari ſolent. In principio ergo inſtituenda venæſectio, & ſi opus ſit, etiam purgatio. Simul ſtatim in principio repellentia applicentur; in augmento addantur reſoluentia, quæ in ſtatu augeantur, & tandem ſola applicentur. Poſſunt nimirum in principio applicari farina hordei, roſæ rubræ, folia hyoſcyami, vel epithematis, vel cataplaſmatis formâ. In augmento addantur folia althææ, maluæ, flores chamæmeli: in ſtatu iidem flores, & ſemen fœnugræci ac lini, oleum commune, chamæmelinum, lilior. alborum.

CAPVT IX.

De Tuberculis & verrucis penis.

VAria etiam tubercula in pene, & præcipuè in meatu eius oriuntur, de quibus ſuprà *p.* 8. *ſect.* 1. *cap.* 9. dictum. *Tubercula & verrucæ penis.* Faciunt autem hîc nonnulli peculiaris tumoris mentionem, ganglij ſcilicet, tractátque de eo Foreſtus *lib.* 26. *obſeru.* qui fuerit in quodam Harlemenſi, duritie ſcilicet quaſi ſcirrhoſâ, non ſolùm glandem occupans, verùm etiam neruum ipſius dorſi priapi. Verùm cùm ganglium definiat Paulus Ægineta *lib.* 4. *cap.* 16. & *lib.* 6. *cap.* 39. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 3. *cap.* 83. quòd ſit nerui nodoſa concretio, ac tumor ex ictu aut labore prouenienſ, ſcribátque ganglium accidere partibus motui dicatis, præcipuè manuum iuncturis ac talo, vero conſentaneum non videtur, verum ganglium fuiſſe illum tumorem à Foreſto deſcriptum, ſed potiùs aliam carnoſam excreſcentiam. Et proinde cùm ipſe Foreſtus malum illud pro incurabili habeat, & quæ in genere de ganglio proponi ſolent, in doctrina de tumoribus explicanda ſint, hîc de ganglio nihil addimus. Et ſi quæ talia tubercula curandi ſpes eſt, iis medicamentis, quæ ſuprà *loco allegato* propoſita ſunt, inſtituatur curatio.

Excreſcentiæ etiam quædam carneæ, molles & fungoſæ, ab aliquibus myrmeciarum & thymorum nomine indigitatæ, circa glandis carnem, & ſub ipſo præputio extuberant, continuò madent, malè olent, ac indies augentur, atque adeò ſæpe excreſcunt, vt glandem tegere præputium nequeat, iiſque qui morbo Gallico laborant, familiares ſunt.

Hæ vt tollantur, filo ſerico ſingulæ circa baſim comprehendendæ & vinciendæ ſunt, donec baſi conſtrictâ, & alimento denegato tandem decidant. Carunculâ delapsâ alumine locus inſpergendus, & linteum aquâ roſaceâ, cui aliquid tuthiæ præparatæ admixtum ſit, madidum ſuperponendum. Forfice etiam caruncula abſcindi poteſt.

Verrucæ in ſummo balani, quæ tandem in fungum cancroſũ degenerauit, hiſtoriam notatu dignam habet Guilhelmus Fabricius *cent. 3. obſeru.* 88. quæ talis eſt. Faber quidam ferrarius à teneris annis verrucam in ſummitate glandis habuit, lentis magnitudinem vix excedentem, ex qua ante coniugium nihil doloris ſenſit; in matrimonio verò in coitu ſummum dolorem percepit, ita vt per tredecim annos ab vxore abſtinuerit: progreſſu temporis verruca in monſtroſum cancrum, magnitudine infantis recenter nati capiti nihil cedentem degenerauit, & penis in maſſam carnis inæqualem, & liuidam transformatus fuit: fœtor talis adfuit, vt familiares & amici conſortium ipſius ferre nequiuerint. Vlcera etiam non pauca, è quibus vrina hinc inde effluebat, hunc fungum cancroſum ambiebant. Morbi tamen penè deſperati curam ſuſcepit Guilhelmus Fabricius. Corpore conuenienter euacuato, (formulæ *allegato loco* videantur) & venæ ſectione priùs inſtitutâ, membrum virile vſque ad abdomen præcidit, & mox puluerem ſuum ad ſanguinem ſiſtendum ſtuppis albumine oui madefactis applicauit, ac linteis duplicatis, & oxycrato imbutis inguina & ſcrotum inuoluit, faſciiſque colligauit, miniſtróſque conſtituit, qui per vices manu oxycrato madefactâ ſtuppas cum puluere continuò continerent, ne ſanguis erumperet. Cauterium enim actuale in hoc caſu periculoſum putat, cùm quòd meatum vrinarium obſtruat, tùm etiam viſcerum & vicinarum partium inflammationem pariat. Et omnino in abſciſſione membri virilis, vbi eâ opus, danda opera ne nimia fiat ſanguinis profuſio, ac inde æger de vita periclitetur, cuius rei duo exempla *ibidem, obſeru.* 89. refert idem Fabricius. Sequenti die digeſtiuum impoſuit, ac ventrem circumiacenteſque partes oleo roſarum & myrtillorum inunxit, idémque defenſiuum imo ventri applicauit, vulnúſque more ſolito curauit, vt æger pleniſſimè conualuerit. Pro pene autem & vrinæ canali, ipſi inſtrumentum peni ſimile applicauit; cuius figura *ibidem* videatur.

Mentula monſtroſa. Mentulæ quoque monſtroſæ hiſtoriã habet Philippus Hœchſtetterus *obſeru. medic. decad. 6. caſu* 8. hanc. Conſiſtentis Virætatis, habitus craſſi, ſed cacochymici, ruber facie, monſtrauit in Noſocomio monſtroſam mentulam, verrucis prægnantem innumeris, acinos botrys adglomeratione æmulantes. Pars quædam tumida, renitens, cuti concolor, inſtar globi rotunda abdomini adhærebat, quæ capiti modò nati infantis magnitudine reſpondebat, hæc carebat verrucis. Coles ad ſtuporem magnus, tumidus, longitudinis cum ſcroto circiter vlnæ Auguſtanæ. Præputium retroactum circa glandis radicem, neſcio quem tumorem criſtæ dedit, qui copioſis ſubfuſcis verrucis luxurians glandem inſtar collaris moderni, quod ex multiplici panno ad fimbriam flocculis ornato, conficitur, ambiuit. Glans tuberoſa, & in veſicam quaſi ſublata, palmâ fuit longior, & pugno maior, ob ligamentum aliquo modo retracta, quam verrucæ obtegebant copioſiſſimæ, quales in collo gallorum Indicorum conſpiciuntur, cùm furor eos agitat. Reliqua *ibid.* videantur.

CAPVT X.

De Glande imperforata.

Glans imperforata. ACcidit etiam interdum, vt meatus ille per quem ſemen eiici debet, non pateat, vel anguſtior reddatur: compertum enim, quoſdam glande non perforatâ genitos fuiſſe, quos Græci [illegible] appellant, de quibus etiam Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 54. agit, eiúſque exempla aliquot collegit Schenckius *lib. 5. obſeru.* Quia verò hæc affectio hoc incommodi affert, vt neque mingere in partem anteriorem poſſint, niſi valde ad pectinem membrum reflexerint; neque liberos generare, cùm ſemen ipſos in directum eiaculari in vterum non contingat; curatione opus eſt. Et quidem iſta glandis clauſura ita plerumque comparata eſt, vt negotio non ita difficili aperiri poſſit, de qua agit Ægineta. *loco allegato*: interdum verò ita facta, vt veſtigium nullum appareat, vbi foramen eſſe debebat, & propterea nec arte aperiri poſſit. Quod vbi accidit, natura plerumque viam ſibi aperit, ſicut id paulò infra glandem, cuidam factum ſcribit Beniuenius *de abd. ſan. & morb. cauſſ. cap.* 7. & Amatus Luſitanus *cent.* 1. *curat.* 23. refert, infanti cuidam, cui nec foraminis veſtigium in glande apparebat, ad radicem penis prope teſticulos foramen fuiſſe, per quod vrina non guttatim fluebat, ſed directò emanabat.

Si verò foraminis veſtigium appareat, id clauſum aperiri debet hoc modo. Locus, vbi foramen eſſe debet, ferro acuto incidatur ad quantitatem foraminis naturalis, donec ad apertum virgæ canalem perueniatur. Nonnulli quidem perforationem ferro candente fieri volunt, ſed periculo id non vacat, & per ferrum acutum apertio tutior eſt. Foramine facto, cannula plumbea, vel argentea indenda eſt, quæ primò oleo roſaceo, hinc linimento cicatricem inducente illinatur, eáque tamdiu vtendum, donec cuticula vrinæ viæ inducatur.

CAPVT XI.

De vulneribus, vlceribus, fiſtulis & gangræna penis.

De vulneribus, fiſtulis & gangræna penis. VVlnerari interdum etiam penem contingit. Quod ſi fiat id periculo non vacat; cùm inſignis hæmorrhagia, inflammatio, dolor, ac alia periculoſa ſymptomata, imò interdum mors ſubſequi ſoleat.

Curatio autem hic, vt in aliis vulneribus, præcipuè partium membranoſarum, inſtituenda. Vtile eſt hîc medicamentum, quod componitur ex lithargyro, ceruſſa lota, myrrha, ſarcocolla, tuthia præparata, tragacantha. E quibus vel fiat puluis, qui vulneri tepido vino eloto, & deſiccato aſpergatur; vel cum oleo roſaceo vnguentum fiat, quod imponatur.

Vlcera, fiſtula, & gangræna penis.

Vlcera penis. Exulceratur interdum quoque penis, ídque accidit plerumque, dum inflammatio & apoſtema in vlcus tranſit. Nonnunquam tamen eiuſmodi vlcera etiam fiunt à cauſſa primitiua, vulnere nimirum malè curato, percuſſione, attritu, Venere cum immundâ fœmina, ac contagio. Interdum quoque quandoque ex cauſſa antecedente, ac materia ſpermatica corrupta, & inter caput virgæ ac præputium retenta, vt & aliis prauis humoribus ibidem collectis. Atque iſta vlcera interdum in cancrum degenerant, interdum in ſphacelum, vt vel tota virga, vel eius pars perdatur.

Differentia. Sunt autem iſta vlcera varia, alia externa, alia interna. Atque alia ſunt in ipſa virga, alia in glande, alia in præputio. Alia etiam penetrant, vt tam externæ, quàm internæ partes exulcerentur, & vlcus ab externa parte vſque ad vrinarium meatum penetret. Alia ſunt recentia, alia antiqua, ſordida & maligna.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Si vlcera externa ſint, viſui patent: ſi interna, ex dolore, dum vrina tranſit, & pure ante vrinam exeunte cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vlcera penis periculoſa ſunt, vtpote in loco calido & humido, & facilè putrefactioni obnoxio, vndè ſerpunt, & difficulter curantur, cùm vrina per meatum penis effluens curationem impediat. Præterea pars ipſa ſenſu exquiſito prædita eſt.

2. Et ſunt illa deteriora, quæ ſunt in radice virgæ; cùm ſint in loco humidiore.

3. Vlcera quæ à lue venerea in his partibus excitantur, non curantur niſi morbo illo priùs curato; cùm ab eius malignitate foueantur.

4. Aliquando hæc vlcera in cancrum abeunt, vel etiam gangrænam inducunt, vt totum membrum virile abſcindere opus ſit, cuius rei exempla habet Valeſcus de Taranta, Guilhelmus Fabricius, & alij etiam autores.

Curatio.

Curatio. Vt omnium partium vlcera abſterſione & exſiccatione indigent, ita etiam hæc, & quidem vehementer exſiccantibus, vt Paulus Ægineta *lib. 3. c.* 59. docet. In recentibus vlceribus aloë commoda eſt, ſi arida in puluerem redacta applicetur. Mitiſſima eſt, efficax tamen, pompholyx. Fortiora ſunt charta combuſta, anethum vſtum, cucurbita vſta. Plura talia medicamenta habet Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 16. 17. & 18.*

Si glandis regio exulcerata ſit, nullum medicamentum emolliens locum habet, ſed omnia ſiccantia ſint oportet. In principio ergo mundetur vlcus aquâ roſarum, plantaginis, vel hydromelite, vel aquâ, in qua alumen diſſolutum ſit: deinde vino, in quo folia rubi, myrti, plantaginis, nuces cupreſſi, balauſtia, alumen cocta ſint, quo panni linei imbuti glandi imponantur, & præputium ſemper mundetur. Hinc vſurpandum vnguentum album camphoratum, diapompholygos, tuthia, & alia ex aloë, lithargyro, ceruſſa, corticibus pini, & ſimilibus compoſita medicamenta. Vtile eſt & ſaccharum Saturni.

Vt ♃. *Litharg.* ℥. ß. *plumbi vſti loti* ʒ. iij. *tuthiæ præp.* ʒ. ij. *aloës* ʒ. j. ß. *cortic. pini ſiccator.* ℈. iv. *lapid. hæmat.* ʒ. j. *ſem. anethi combuſt. cucurbitæ ſiccæ vſtæ*, an. ℈. ij. *ol. roſacei* ʒ. iij. *ceræ* q. ſ. Fiat vnguentum.

Si verò vlcera antiqua, ſordida, & putrida ſint, abluantur hydromelite cum alumine. Poteſt etiam aliquid ſpiritus vini, qui à putredine valde præſeruat, addi.

Vel ♃. *Vini alb.* ℥. vj. *aq. plantag. roſar.* an. ℥. ij. *flor. æris* ʒ. ß. *aluminis vſti* ʒ. j. Miſce, & parum ebulliant.

Vtile eſt etiam vnguentum Ægyptiacum & Apoſtolorum, vt & aqua in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 23.*

Vel raſura telæ veteris melle roſaceo illinatur, & puluis ariſtolochiæ rotundæ inſpergatur, atque imponatur.

Si vlcera ſint virulenta, præcipitato cum linimento conueniente mixto vtendum; non tamen in eius vſu diu perſiſtendum, ſed quando quod calloſum & virulentum abſumtum eſt, fouenda pars decocto maluæ, althææ, ſem. lini, & medicamentum digeſtiuum idoneum vlceri imponendum, donec quod corruptum eſt, ſeparetur, de qua re plura *de curat. luis Venereæ* dicenda.

Interdum accidit, vt vlcus ſit circa glandem & inter præputium, ac propter penis tumorem videri non poſſit. Tunc vinum melle roſaceo mixtum, vel aqua viridis ſuprà propoſita iniiciatur. Si verò penis & præputium ita intumuerint, vt nihil iniici poſſit, cataplaſma hoc vel ſimile imponatur.

♃. *Flor. chamam. melilot. roſar. farinæ ſem. fœnugræc.* an. q. v. Coq. in aq. & lixiuio. F. Cataplaſma.

Quod ſi nec hoc modo pars exulcerata detumeſcat, & dolor perſeueret, & vlcus ſerpat, præputium ſecundum longitudinem incidendũ, vt vlcus mundari, & conuenienti modo curari poſſit.

Si gangrænæ periculum immineat, circa vlcus & penem defenſiuum imponendum, & affecta pars ſcarificanda, atque alia pro gangrænæ curatione neceſſaria medicamenta applicanda, quorum antea facta eſt mentio, vt vnguentum Ægyptiacum, Apoſtolorum, aqua viridis, vel etiam hoc:

℞. *Terebinth. in aqua tragopogi lotæ* ℥. vj. *mellis roſati colati, ſyr. de roſ. ſiccis*, an. ℥. ij. *ſang. Dracon.* ℥. ß. *myrrh.* ℈. j. *vnguenti Ægyptiaci* ℈. ij. Miſce.

Gangræna penis.

Si gangræna & ſphacelus penem corruperit, tutiſſimum eſt, id quod corruptum eſt, vel etiam ſi opus ſit, totum penem abſcindere, & medicamenta poſtea, quæ in aliarum partium gangræna & ſphacelo adhibentur, vſurpare. Exemplum huius rei habet Foreſtus *lib. 26. obſeru. 6.* de quodam, cui penis poſt inflammationem ita putrefactus fuit, vt cataplaſmati adhærens exciderit, & putrefactio etiam ſcrotum occuparit: ægro nihilominus idoneis medicamentis, quæ vlcus ſanarint, adhibitis, teſtibúſque noua carne obductis, viuo manente, & ex ventre per foramen ſaltem vrinam emittente: & ſimile exemplum etiam antea, è Guilhelm. Fabric. *cent. 3. obſeru. 88.* retulimus.

Vlcus in meatu penis.

Vlcus in meatu penis.

Interdum verò vlcera in ipſo meatu penis generantur, & quidem ex tuberculo ſeu apoſtemate intus oborto, vel ex ſemine acri & virulento, vt in gonorrhœa virulenta accidere ſolet, vel ex vrina acri, vel ex calculis aſperis, & anguloſis, qui in tranſitu meatum hunc lædunt.

Cognoſcuntur autem talia vlcera præcipuè è dolore, qui inter meiendum percipitur, & ex pure, quod ante vrinam excernitur. Penis interdum tenſus & tumidus eſt. Diſcernitur verò hoc vlcus ab vlceribus veſicæ, quòd in veſicæ vlceribus pus vrinæ miſcetur, & ſquammulæ quædam cum vrina excernuntur, ac ipſa vrina fœtet.

Curantur autem talia vlcera faciliùs in iuuenibus: Verùm curatio maturanda. Niſi enim maturè curentur, caruncula in meatu vrinario gignuntur, quæ vrinæ emiſſionem impediunt. In ſenibus verò rarò aut nunquam talia vlcera curationem ſuſcipiunt.

Curatio vt rectè peragatur, victus ratio ea inſtituenda, quæ humorum acrimoniam obtundat, & propterea vtilis eſt ptiſana hordeacea cum amygdalis dulcibus, & ſeminibus frigidis maioribus. Vitanda verò acria, ſalſa, aceto ſa, diuretica.

Deinde corpus à vitioſis humoribus mundandum, humoréſque acres temperandi.

Topica.

Topica quod attinet, vlcus abſtergentia & glutinantia per ſiphonem iniicienda, nimirum aqua plantag. equiſeti, myrtillorum, vel ſucci harum plantarum, vel trochiſci alkekengi cum aq. roſar. equiſeti.

Vnguentum Petri Baieri, quo quidam habens penem cancroſum ſanatus fuit, eſt hoc.

℞. *Succi extremitatum rubi, ſucci extremitatum fruticis roſar. aceti*, an. ℥. ij. *thuris, maſtiches*, an. ℥. iij. *lithargyr. aur.* ℥. j. *vini Maluat.* ℥. vj. *ſucci ſemperuiui* ℥. iij. *aquæ vitæ* ℥. iv. *virid. æris* ℥. ij. ß. *vitrioli, alum. vſti*, an. ℥. j. ß. *camphor.* Drach. j. *ol. roſ.* ℥. vj. Pulueriſatis pulueriſandis ſubtiliſſimè, & cribratis, coq. omnia lento igne, exceptâ camphorâ, quæ in fine addatur vſque ad conſumtionem ſuccorum. Addatur cera & fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Vini albi* ℔. j. *aq. roſar. plantag.* an. ℥. iij. *alum. vſti* ℥. ij. ß. *virid. æris* ℥. j. *camphor.* ℈. j. Miſce.

Vel ℞. *Spumæ argenti, ceruſſ. tuthiæ prep.* an. ℥. j. *ſacch. candi* ℥. ß. *camphor.* ℈. ß. *aq. roſar. plantag.* ana ℥. iv. Miſce.

Fortius eſt, ſi addatur *aluminis* ℥. j.

Ad cicatricem tandem inducendam, vtile eſt hoc.

℞. *aq. plantag. roſar.* ana ℥. iv. *trochiſc. albor. Rhaſis* ℥. ß. *boli Armen.* ℥. ß. Miſce.

CAPVT XII.

De Præputij morbis.

Phimoſis.

Præputij morbi. Phimoſis.

PRæter penis morbos hactenus enumeratos, etiam quidam peculiares præputij morbi ſunt, inter quæ primò φίμωσις, eáque, vt Paulus Ægineta *lib. 6. cap. 55.* docet, duplex. Quandoque enim præputium ita integit glandem, vt rurſum detrahi, & glans detegi non poſſit, vnde ſeminis eiaculatio interdum impeditur, & viri ſteriles efficiuntur, quod vitium in ſpecie φίμωσις appellatur. Quandoque verò obductum ampliùs induci non poteſt, quæ ſpecies propriè παραφίμωσις nominatur. Prima differentia, vt *ibidem* docet Ægineta, fit vel à prima conformatione & natiuitate, vel ab vlcere malè curato, & cicatrice, vel ob carnis accretionem: ſecunda verò à Venere nimia, vt & in pudendorum inflammationibus, aut quando aliàs violenter præputium retrahitur, vt intumeſcat, vnde reduci non poteſt. Primam φίμωσιν Ægineta per chirurgiam curat, vt *allegato loco* videre eſt, modúſque operandi hic eſt: Vniuerſali corporis euacuatione præmiſsâ, linea recta per ſuperiorem mediámque præputij partem atramento ita notanda eſt, vt vaſa grandiora vitentur. Hinc curuo inſtrumento inter glandem & præputium inſinuato cutis ſecundum rectam lineam vno ductu diſcindenda, ita vt interna & externa cutis ſibi reſpondeant, & par ſit vtriuſque ſectio, neque minor, quàm ex vſu ſit. Sectione factâ ſanguinis fluxus ſiccis linamentis comprimatur; hinc linteum oui albumine & aqua roſaceâ madidum imponatur, ægérque per triduum quieſcat, & curatio, vt in vulneribus ſolet, perficiatur.

Si calloſum ſit præputium, vt non ampliùs detegi poſſit glans, Fallopius *de morbo Gallico, c. 84.* ſine ſectione malum curat hoc modo. Sumit fiſtulam paruam ex plumbo, & imponit in foramen, vt æger per eam mingat; interim præputium oleo amygdal. dulcium, vel pinguedine gallinæ inungit. Secundo die imponit paulò maiorem fiſtulam. Tertio adhuc maiorem, & hoc modo progreditur deinceps, donec poſſit glans detegi, & callus emolliatur.

De præputio à natiuitate prægrandi, obſeruationem à D. Gaſpare VVolffio communicatam habet Schenckius *lib. 5. obſeru.* Refert etiam Guilhelmus Fabricius *cent. 4. obſeru. 81.* iuueni cuidam 22. annorum ætatis, ab ipſa natiuitate præputium præter modum propendiſſe. Ita enim verſus anteriorem partem contortum erat, vt effluente vrinâ ipſa ſurſũ verſus abdomen effluerer. Hinc veſicam commodè, & ſine madefactione veſtimentorum nunquam exonerare potuit, niſi ſolutis ligulis ad latrinas ſe conferret. Quod vitium quomodo curatum fuerit, *ibid.* videatur.

Idem *cent. 5. ob. 55.* quadragenarium quendam curauit, qui laborauerat à multis annis defluxione quadam humorum ad penem & præputium, per certa interualla cum febre, & aliis ſymptomatibus.

In initio etſi malum, corpore purgato, & applicato medicamento diſcutiente, facilè cederet, progreſſu tamen temporis morbus contumacior factus frequentiùs ipſum inuaſit, & difficiliùs curari potuit. Nonnunquam enim talis durities in pene, & præcipuè in præputio remanſit, vt ſpatio duorum menſium illud retrò glandem retrahi non poſſet. Tandem vbi corpore expurgato, & emollientibus ac reſoluentibus adhibitis tumor omnis euanuiſſet, ſuaſit, vt ſemel in menſe, aut ſingulis ſex ſeptimanis ſemel, infuſum ſex granorum croci metallorum in vino ſumeret. Loco affecto ſacculum adſtringentem & roborantem ex radicibus tormentillæ, biſtortæ, plantag. balauſtiis, nucibus cupreſſi, roſis & ſimilibus in aqua coctum, primò quidem per integrum menſem manè & veſperi applicuit, poſtea verò ter aut quater in hebdomade. Atque hac methodo ſanatus eſt.

Altera differentia non ita difficulter curatur, ſi ſtatim membrum in lac tepidum immittatur, deinde cataplaſma ex emollientibus & leuiter diſcutientibus imponatur: quibus ſi non cedat, fortiùs emollientia adhibenda ex ammoniaco, bdellio, & ſimilibus. Si verò malum inueteratum fuerit, & præputium quaſi occalluerit, incurabile euadit.

De παραφιμώσει hiſtoriam, eiúſque curationem etiam habet Guil. Fabricius *cent. 5. obſeru. 56.* Sponſo cuidam iuueni, qui antea venerem nunquam exercuerat, ex nimia violentia frænum abruptum, & præputium retrorſum fuit detruſum, vt maximus dolor, & tumor totius membri virilis inde ſequeretur. Victus ratione tenui & refrigerante præſcriptâ, corpus chologogis medicamentis expurgauit, & venam in brachio aperuit, regionémque renum vnguento refrigerante bis de die inungere iuſſit, loco verò affecto ſequens cataplaſma applicauit.

℞. *Farin. hord.* ℥. iiij. *pulu. roſar. myrtill.* an. ℥. ij. *balauſt. nuc. cupreſſ.* an. ℥. j. Coq. *in aq. plantag. roſarum*, ac pauco aceto, fiat cataplaſma, addendo vitell. oui vnius.

Cùm autem appetitus veneris curationi obeſſet, corpus iterum chologogis purgauit, & lumbos ſeqq. oleis inunxit.

℞. *Olei violac. nymph. roſar.* an. ℥. j. *olei hyoſcyami per expreſſ.* ℥. ij. *camphoræ diſſolutæ in aceto roſar.* ℈. ij. Miſce.

Cubitum verò ituro doſin laudani opiati exhibuit. Quæ medicamenta cùm aliquandiu continuaſſet, malum curatum eſt.

Si verò Phimoſis aut Paraphimoſis ſit ex impuro congreſſu, repellentibus & refrigerantibus locus non eſt. Materia enim maligna ad viſcera repelleretur. Quomodo autem phimoſis & paraphimoſis ex impuro coitu contracta curanda ſit, docet Fabricius *obſ. 57.* prolixè, qui ibidem videatur.

Nonnunquam ipſos etiam infantes, imò lactentes hoc malum corripit, vt etiam idem Fabricius *obſ. ſeq. 58.* docet, dum ex praua victûs ratione nutricis humor acris ad genitalia decumbit, ibique pruritum excitat, vnde affluxus humorum excitatur in præputium, vt mirum in modum extendatur, nonnunquam etiam inflammetur. Quod ſi accidat, victus tenuis & refrigerans nutrici præſcribendus, ac corpus eius conuenienti modo euacuandum. Si verò infans ablactatus fuerit, ipſe ſyrupo roſarum ſolutiuo purgandus. Hinc applicandum hoc cataplaſma.

℞. *Medul. panis albi* ℥. iij. *pulu. roſar. rubr. balauſtior.* ana ℥. iij. *croci* ℈. j. *butyri recentis* ℥. j. Coq. in *lacte vaccino*, & *addito vitello oui vnius.* F. Cataplaſma.

Si verò malum contumacius fuerit, applicetur ſequens cataplaſma.

℞. *Farin. fabar.* ℥. ij. *pulu. ſummit. abſint. flor. chamam. ſambuci*, an. ℥. iij. *pulu. far. ſem. fœnugræci* ℥. ij. *cumini* ℥. iiij. Coq. in *vino rubro auſtero*, in formam cataplaſmatis.

Pertinet & huc membranulæ, freni dictæ, cum glande coalitus, ſi nimirum inferiori glandis parti iuxta foramen, frenum arctè, & longiori quàm par eſt, ſpatio connectatur, vnde erecto *Freni coalitus.*

genitali

genitali eius extremitas diſtorquetur, vt rectà ſemen eiici nequeat; accidítque hoc vel à prima conformatione & natiuitate, vel ab vlcere malè curato.

Quod ſi accidat, inuertendum præputium, & frænum incidendum, diligentérque præcauendum, ne venæ vel arteriæ lædantur. Hinc extendendum præputium quouſque eſt neceſſarium, & linteum albumine oui madefactum, hinc digeſtiuum, & emplaſtrum aliquod ſiccans inter præputium & glandem imponendum, ne iterum conglutinentur.

Coalitus tamen præputij & glandis non ſolùm circa frenum, ſed & alibi fieri poteſt.

Siue autem ſolum frenum, ſiue præputium glandi connectatur, in diſſectione danda opera, vt ſolum frenum, aut caro quâ coaluerunt, ſecetur, non verò glans aut præputium ſecando lædatur; præcipuè ſi coalitus hic ſit in infima parte balani. Si enim glans eò loci lædatur, meatus vrinarius perfoditur, atque inde facilè fiſtula fieri poteſt, è qua poſtea vrina, & ſemen effluere poteſt. Si tamen aliter fieri non poſſit, potiùs aliquid de præputio, quàm de glande abſcindendum; cùm licèt præputium diſſecetur, non adeò magnum incommodum inde oriatur. Etſi verò Paulus Ægineta *lib. 6. c. 56.* contrarium ſtatuat, & potiùs aliquid de glande, quàm de præputio abſcindendum doceat: tamen id intelligendem eſt, quando coalitus præputij & glandis eſt vel in parte ſuperiore, vel ad latera, non verò ad frenum in parte inferiore, vbi ductus vrinarius tenui membranâ inueſtitur.

Præputium curtum.

Præputium curtum. Quandoque etiam præputium curtum eſt, vt glandem totam tegere nequeat. Aliqui ad cutis huius elongationem duplicem chirurgiæ modum excogitarunt. Verùm cùm iſtud vitium neque alicui actioni officiat, neque decorem vitiet, vix operæpretium eſt, vt huius chirurgiæ tormentum ea de cauſſa quis ſuſtineat, vt Paulus Ægineta *lib. 6. cap. 53.* ſcribit.

De Circumcidendis.

Circumcidendi. Facit circumciſionis mentionem idem Paulus Ægineta *lib. 6. cap. 57.* non verò eius, quæ religionis more fit, ſed eius quando ex pudendi affectione præputium nigreſcit. Oportet itaque totum id, quod denigratum eſt in ægris, in orbem diuidere: poſtea verò ſquammâ æris cum melle vtendum eſt, aut etiam malicorio & eruo, ad modum eorum, quæ linamentis excepta induntur. Si verò ſanguis eruperit, lunatis cauteriis vtendum eſt, ad vtramque rem conferentibus, ipſam inquam ſanguinis eruptionem, & vulnus depaſcendo proſerpens: ſi verò tota glans aliquando fuerit conſumta, plumbeo canali in meatum indito, vrinam per ipſum reddere iubebimus.

Fiſſura Præputij.

Fiſſura Præputij. Finditur tandem etiam, & quaſi rimas agit præputium: quod ſi accidat, *reſina frixa cum oleo roſaceo* miſcenda ad vnguenti conſiſtentiam, addito *vitello oui*, idque imponendum.

Vel ℞. *Olei roſac.* ℥. j. ß. *amyli, thuris, an.* ℥. ß. Miſce.

CAPVT XIII.

De Hermaphroditis, & ſexus mutatione.

Hermaphroditi. HOc loco non prætereunda videntur, quæ de Hermaphroditis, quibus à Mercurio & Venere nomen inditum (Mercurius enim Hermes eſt, Venus Aphrodite) ſeu Androgynis, & ſexus mutatione apud Autores occurrunt. Etſi enim vitia iſta à prima conformatione contracta, incurabilia ferè ſint: tamen Medico cognita eſſe ea conuenit.

Inuentos autem fuiſſe Hermaphroditos, id eſt homines, qui vtrumque ſexum, virilem & muliebrem præ ſe tulerint, paſſim ex hiſtoriis patet, quarum plurimas collegerunt Iulius Obſequens, & Lycoſthenes, aliique qui de prodigiis & monſtris ſcripſerunt. Digerunt autem Autores Hermaphroditos in quaſdam claſſes, eorúmque quatuor conſtituunt differentias. Prima eſt, cùm virilis ſexus præualet, & perfectus eſt, in perinæo autem exciſa tantùm in vuluæ formam rima eſt, ea tamen minimè peruia, & ex qua neque vrina, neque ſemen prodit. Secunda eſt, cùm muliebre membrum integrum & perfectum eſt, ſupra verò ad os pectinis carnea quædam ſubſtantia penis ſimilitudinem habens adnata eſt, vrinam tamen aut ſemen non fundens, ſcroto etiam & teſtibus carens. Tertia eſt, cùm vtriuſque quidem ſexus expreſſa adeſt imago, inefficax tamen ad generationem, & alterutrâ ſaltem mictioni inſeruiente. Quarta eorum, qui vtroque ſexu valent, & maris ac fœminæ munus obeunt, & vtriuſque ſexus genitalia perfecta habent.

Verùm rectè hîc Ariſtoteles *4. de gener. animal. cap. 4.* ſcribit: *Quibus gemina habere genitalia accidit, alterum maris, alterum fœminæ, iis ſemper alterum ratum, alterum irritum redditur, cùm per alimentum ſubinde deliteſcat, quoniam præter naturam eſt.* Neque hiſtoriæ facilè aliud docent. Vnde etiam ſcribit Conſtantius Varolius *lib. 4. Anat. cap. 4.* impoſſibile eſſe, vtrumque ſexum reuerà in vno indiuiduo reperiri. Et ſi inueniantur mulieres, quæ vtrumque ſexum habere putentur, eſſe nympham in eam molem auctam, vt membrum virile referat, eſſe tamen imperforatam. Si verò genitalia interna ſpectentur, eſſe muliebria, & nihil monſtroſum intus reperiri, id quod ſæpe annotarit. Si verò inuenti ſint, qui muliebria etiam habere putati ſint, fuiſſe tantùm aliquam in pudendo fiſſuram, quæ tamen non penetrauerit, nec membrum virile admiſerit; quale quid quoque habet Columbus *lib. 15.* Scribit etiam Hieronymus Fabricus ab Aquap. *de Operat. Chirurg. cap. de Hermaphroditis*, ſe obſeruaſſe in viro, inter anum & teſtes, ſtatim ſub teſtibus, præter ſua genitalia membra, conformata quoque fuiſſe labia vuluæ, ſine tamen aliqua cauitate. In mulieribus verò obſeruaſſe nympham productam fuiſſe nunc ad duos, nunc ad tres digitos, quæ tamẽ fuerit flaccida, neque erigebatur; plura ſe non obſeruaſſe. Et ſi inuentæ fuerint fœminæ, quæ in vtroque coitu, & cum fœmina & cum maſculo voluptatem perciperent, hoc ſaltem factum putat Varolius vi ſeminis ad vterum emiſſi, quatenus fœmina fuit. Si qui verò ſunt reperti, qui vtrumque ſexum habere viſi ſunt, vtrumque habuerunt imperfectum, qualia exempla refert Columbus *l. 15. Anatom.* Primum eſt de fœminâ Æthiopica quam viuentem vidit, cui vterque ſexus imperfectus contigerat, penísque minimi digiti longitudinem craſſitiemque non excedebat, vuluæ autem foramen adeò anguſtum erat, vt minimi digiti apicem vix intromitteret. Alterum cuiuſdam, quam mortuam ſecuit. Cùm enim in Anatomia generationis vaſa accuratè perueſtigaret, & vaſa ſeminaria, teſteſque conſideraret, tandem hoc comperit, vaſa quidem præparantia ab aliarum fœminarum præparantibus vaſis non differre, ſed deferentia differre. Nam bipartita erant, & ex binis quaterna natura genuerat; ex quibus duo, quæ etiam maiora erant, ad matricis concauum deſtinabantur, reliqua duo ad penis radicem, qui glandularum paraſtatarum expers erat. Vterus, necnon vteri ceruix à cæterarum fœminarum matrice collóque nihil diſtabat. Peni ſcrotum contiguum non erat, imò ferè ſcroto prorſus carebat, & duobus muſculis præditus erat huius fœminæ penis, non quatuor. Præterea tenui pelle integebatur, nullúmque aderat præputium. Et habentur exempla etiam alia apud Autores, in quibus vterque ſexus conſpicuus quidem, imperfectus tamen fuit.

Ob quam autem cauſſam naſcantur Hermaphroditi, ſanè obſcurum, atque alij, vt Aſtrologi, in cœlum, & ſtellæ Mercurij ac Veneris certum coitum, cauſſam referunt, ſed minus rectè, cùm ſub eodem poſitu, quo Hermaphroditi naſcuntur, alij etiam naſcantur, qui Hermaphroditi non ſunt; alij in vteri cellas, quæ Antiquorum quorundam, ſed falſa fuit opinio: alij in tempus conceptionis, qui gigni Hermaphroditos ſtatuunt, ſi conceptio fiat fluentibus adhuc menſibus; quæ ſi cauſſa eſſet, multò procul dubio frequentiores generarentur Hermaphroditi. Alij id ſemini adſcribunt, qui putant, cùm pro ſeminis qualitate & quantitate nunc viri, nunc fœminæ gignantur, ſi in ſeminibus diſſimilitudo fuerit, & alterum maxima ex parte forte fuerit, alterum verò maxima ex parte debile, quantitate tamen pari, Hermaphroditos fieri, qui tamen ob alterius ſemen vel fœminæ, vel viri naturam expreſſiùs imitentur.

Verùm enim verò cùm partium corporis noſtri declinatio & formatio facultati formatrici primò attribuenda ſit, & tales enormes ac monſtroſæ quaſi in corpore mutationes errori formatricis adſcribantur, & hîc ad eam meritò recurrendum cenſemus. Ideóque probabile eſſe puto, ſtatuere ſi facultas formatrix maſculum formare intendat & propoſitum habeat, atque fortè tum aliquid obiiciatur, quod imaginationi membri genitalis fœminini ſpeciem fortiùs imprimat, facultatem formatricem in opere ſuo quaſi turbari, & ſexum maſculinum nonnihil obliterari, ipſique aliquid, quod fœminæ genitale membrum referat, addi; contraríumque accidere ſi facultas formatrix fœminam formare intendat, imaginationíque tum fortiter virilis membri imago imprimatur.

Ex quibus facile iudicare eſt, quid de iis iudicandum ſit, qui ſexum mutaſſe perhibentur. Non enim eſt de nihilo, quoſdam viros euaſiſſe, qui à primo ortu fœminæ habitæ fuerint, teſtantúrque id hiſtoriæ multæ antiquiores & recentiores. *Sexus mutatio.* Viros verò in fœminas mutatos fuiſſe, certò compertum non habetur. Neque id facilè fieri poteſt, ob cauſſas quæ poſtea proponentur. Plinius *lib. 7. nat. hiſtor. cap. 4.* ſcribit: *Ex fœminis mutari in mares, non eſt fabuloſum. Inuenimus in Annalibus P. Licinio Craſſo & C. Caſſio Longino Coſſ. Caſſinij puerum factum ex virgine.* Idem *ibidem*: *Licinius Mutianus prodidit viſum à ſe Argis Areſcuntem, cui nomen Areſcuſa fuiſſet, nupſiſſe etiam, mox barbam & virilitatem proueniſſe, vxorémque duxiſſe. Eiuſdémque ſortis & Smyrnæ puerum à ſe viſum, & in Africâ ſe vidiſſe mutatum in marem nuptiarum die L. Coſſitium Tiſdritanum.* Liuius etiam *l. 4. ſecundi Belli Punici* narrat, Quinto Fabio Maximo, & Marco Claudio Marcello Coſſ. virum ex muliere Spoleti factum. Refert quoque Amatus Luſitanus, in oppido Eſqueria in Luſitania puellam quandam nobilem, cùm ad ætatem perueniſſet, in qua mulieres menſtrua primum emittere ſolent, vice menſium priapum eieciſſe, & ſic ex fœmina factum eſſe maſculum, qui etiam poſtea vxorem duxerit. Et tales hiſtorias plures collegit Schenc. *lib. 4. obſeru.* & Marcellus Donatus *de hiſt. med. mirab. lib. 6. cap. 2.*

Cauſſam huius rei quod attinet, prolixè de ea re agit Marcellus Donatus *loco alleg.* Vt breuiter hac de re aliquid dicamus, cùm in Hermaphroditis ſexus vterque perfectus eſſe non poſſit, ſed vnus ſuperet, vel vterque ſit imperfectus, ſequitur hinc, maſculos omnes illos fuiſſe, qui pro fœminis habiti ſunt, & in viros abiiſſe dicuntur. Et licet aliquam fiſſurã habuerint, quâ etiã virile membrum aliquo modo admittere potuerint, vterum tamen

men non habuiſſe, ſed virilia genitalia intus latuiſſe, & poſtea vel naturæ conatu, vel accedente aliquo motu violento prodiiſſe; ſicut etiam dentes quoſdam quibuſdam iam adulta ætate prodiiſſe, obſeruatum eſt. Docet id etiam Cardanus, *de rerum Variet. lib.8. Naſcuntur*, inquit, *pueri contracto genitali membro, obductáque membrana, quaſi ſinu quodam, atque in eo foramine anguſto, ob quod puellam exiſtimant, qui non attrectauerint. Aliis autem ſponte, vbi penis erigitur, adoleſcentiæ initio, fractâ membranâ penis erumpit: pluribus in conatu viri, dum cum ſponſa rem habere ſe putat, fractâ membranâ & attrita erecto pene maſculus prodit*. Idque confirmare videtur hiſtoria, quam refert Albertus *lib.18. de anim. tract.2. cap.3. In quodam*, inquit, *noſtri temporis nato teſticuli intra pellem contenti erant ſuperius, ita quod prominentiæ eorum repræſentabant duo labia vuluæ, & fiſſura videbatur eſſe in medio clauſa per pellem. Vt habilitaretur ad coitum: inciſione factâ proſilierunt teſticuli, & virga, & poſtea duxit vxorem, ex qua plures genuit filios*.

Id verò omnem fidem ſuperat, quod Iouianus Pontanus *lib.10. de rebus cœleſtib.* & alij referunt, mulierem, cùm priùs filium pepeṙiſſet, virilem ſexum adeptam fuiſſe. Forſan enim, vt ſuprà ex Varolio diximus, ſolùm nympha in tantum aucta fuit, vt membrum virile referret.

LIBRI TERTII
PARS IX.
SECTIO II.
DE SYMPTOMATIBVS quæ genitalibus & circa generationem in Viris accidunt.

CAPVT I.

De Læſa generatione, ſeu ſterilitate in viris, & primò de Læſa ſeminis generatione.

Læſa ſeminis generatio.

AD generationem hominis marem & fœminam concurrere, nec ſolum marem, nec ſolam fœminam generare, notiſſimum eſt. Vnde etiam Ariſtoteles ex Empedocle ſcribit 1. *de gener. Animal. c.18.* maris ac fœminæ quaſi ſymbolum eſſe, totum verò à neutro proficiſci. Maris autem in generando partes conſiſtunt in fœcundi ſeminis generatione, eiúſque in vterum fœmininum conueniente modo in actu venereo immiſſione. Hæc ergo ſi rectè ſe habeant, & ſemen fœcundum in Viro in organis ſeminis generationi dicatis generetur, idque in vterum rectè immittatur, fœtus inde generatur, modò etiam in fœmina omnia rectè ſeſe habeant. Nam etſi Virile ſemen fœcundum ſit, & rectè in vterum immittatur: tamen ſi vterus ſeſe, & quæ in fœmina ad generationem neceſſaria ſunt, non rectè ſe habeant, generatio nulla perficitur, & fœminæ ſteriles ſunt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Si verò quæ in viro ad generationem requiruntur, non rectè ſeſe habeant, & generatio non fit, & ſterilitas ratione Viri accidit. Cùm autem vt modò dictum, duo in Viro ad generationem requirantur, ſeminis fœcundi generatio, ac eiuſdem in vterum fœminæ in actu venereo immiſſio, ſterilitatis etiam cauſſæ in Viris, in hiſce duobus quærendæ, quæ iam explicabimus.

Semen fœcundum, hominis materia futurum, eſt id quod idoneum eſt, vt cum eo anima propagetur. Vnde ab Epicuro, vt eſt apud Plutarch. *de placit. Philoſ. lib.5. cap.3.* ψυχῆς ϗ σώματος ἀπόσπασμα, *aliquid à corpore & anima deciſum* nominatur.

Semen autem (fœcundum intelligo, cùm quod infœcundum eſt, ſaltem æquiuocè dicatur ſemen) vt generetur, duo requiruntur, materia & cauſſa efficiens. Materia eſt optima ſanguinis, præcipuè arterioſi pars, & ſpiritus vitalis, quæ duo in vaſis ſeminis generationi dicatis miſcentur, & in ſeminis formam mutantur & elaborantur. Vnde accidit, vt cùm id, quod optimum in homine eſt, in ſemen abſumatur, & in actu venereo euacuetur, Vir maximè ex venere, & præcipuè nimia & intempeſtiua, debilitatur. Et cùm anima in corde radicetur, vt Philoſophi loquuntur, & ſpiritus vitalis, quo calor inſitus omnium partium fouetur, in corde generetur, hinc à toto ſemen defluere dicitur; etſi alij etiam aliter id explicent.

Cauſſa autem efficiens eſt facultas inſita partibus genitalibus, (teſtéſne, an paraſtatæ primas partes hîc habeant, non diſputo, cùm id ad curationem inſtituendam non multùm faciat) vaſis nimirum præparantibus, teſtibus & paraſtatis, ſanguinem & ſpiritus in ſubſtantiam hanc, quæ ſemen dicitur, mutandi & ob id σπερματοποιητικὰ nominantur, quæ officium hoc partium illarum calore innato perficit. Atque vis ea, & calor innatus tantus eſt in partibus genitalibus, & præcipuè teſtibus, vt vim quandam in totum corpus diffundat, ídque ita alteret, vt carnes, imò excreta quandam qualitatem hiſce partibus reſpondentem accipiant; vnde etiam, quando ſemen in maſculis generari incipit, fit vocis mutatio in homine, & carnes animalium odorem quendam grauem & ſaporem inde accipiunt, qui in caſtratis, aut Veneri nondum idoneis non apparet. Ac ſi teſtes in caſtratione exſcindantur, non ſolùm vis ſemen generandi, ſed & virilitas planè tollitur, ac in toto corpore inſignis fit mutatio, atque omne corporis robur imminuitur, caſtratique glabri non modò mento, ſed & toto corpore euadunt, paruas, vt fœminæ, venas habent, nulla libidine ampliùs tentantur. Ex quibus apparet inſignem teſtibus vim inſitam eſſe, qua non ſolùm ſanguinem & ſpiritus in ſemen mutant, ſed & totum corpus afficiunt: qua de cauſſa etiam à Medicis inter corporis partes principes numerantur.

Vt ergo ſemen fœcundum generatur, cum & materia, è qua producitur, conueniens eſt, & calor inſitus partium genitalium rectè ſeſe habet: ita contrà ſemen infœcundum fit, dum alterum horum non bene conſtitutum eſt, & malè ſe habet: atque ita, quòd ſemen infœcundum generatur, cauſſa vel in materia, vel in calore inſito, & temperamento teſtium ac partium genitalium vitiato quærenda eſt, læditúrque ſeminis generatio vel ob errorem externum, ſeu vitium obiecti & materiæ, vel ob læſam teſtium & partium ſemini generando dicatarum facultatem.

Materiæ, vnde ſemen generari debet, ſeu obiecti vitium eſt vel in quantitate, vel in qualitate. In quantitate, cùm ſanguis & ſpiritus, è quibus ſemen generatur, deficiunt, vel non iuſta quantitate ſuppetunt. Vt verò de ſtatu naturali, in quo & in pueris & in ſenibus materia iſta idonea deficit, nihil dicamus: ſed ſaltem de iis, quibus præter naturam ſeminis materia deeſt, deficit materia ſeminis primò, vel ob res præternaturales, vt poſt magnos morbos, totum corpus vel partes principes exſiccantes, & horum alimentum abſumentes, vt ſunt febres, atrophia, & ſimiles: vel ob res non naturales, vt ieiunium & inediam, vigilias, cibus pauci alimenti, nimia exercitia & motus corporis; quò & ſemen extinguentia medicamenta referri poſſunt. Deinde etſi materia ſeminis non planè deficit, tamen ſemen non generatur, ſi ad teſtes non mittatur, ſed ab aliis partibus attrahatur; id quod non ſolùm accidit in puerili ætate, in qua totum alimentum in corporis augmentum abſumitur, ſed etiam in pinguibus & obeſis, in quibus omne alimentum in ſubſtantiam corporis mutatur, & in pinguedinem abit: vnde etiam Ariſtoteles 1. *de gen. anim. cap.16.* carnoſos & obeſos minus ſemen emittere, & rem veneream minùs expetere, ſcribit. Et Plinius *Nat. hiſt. lib.11. c.37. Steriliora*, inquit, *cuncta pinguia, & in maribus, & in fœminis*.

Sic quidem caſtrata animalia pinguia ſunt, quia materia ſeminis in pinguedinem abit. Imprimis verò cordis, quod ſpiritus vitales, præcipuam ſeminis materiam, ſuppeditat, morbi, & præcipuè eius frigiditas & ſiccitas, ſeminis generationi obſunt; vnde qui frigidum & ſiccum cor habent, ſteriles ſunt, & qui mœrore diuturno afficiuntur, ſemen fœcundum non generant.

Vitium verò materiæ, è qua ſemen generatur, in qualitate eſt, cùm materia quidem ſemini generando ſuppeditatur, ſed ea minùs commoda & conueniens ad ſemen fœcundum generandum, dum ſcilicet ea vel nimis calida, frigida, humida & ſicca eſt, vel alio modo ſeſe minùs rectè habet: id quod accidit dum partes corporis præcipuæ intemperatæ ſunt, aut dum vitioſi humores qualeſcunque etiam ſanguini permiſcentur, eúmque inquinant, id quod in variis morbis, & omnis generis cachexiâ euenire ſolet. Vnde molæ, abortus, fœtus languidi, non ſolùm ab vteri & fœminarum vitio fiunt, ſed & ob ſemen virile vitioſum.

Læſa autem facultate teſtium & partium genitalium, ſeminis fœcundi generatio impeditur, dum vis partium genitalium, alteratrix præcipuè, ſeu coctrix, læditur ab intemperie frigida & humida. Calor enim teſtibus & genitalibus inſitus, præcipuum facultatis σπερματοποιητικῆς inſtrumentum eſt. Hic ergo ſi ſeſe rectè non habeat, ſemen fœcundum non generatur. Eſt autem iſta intemperies vel natiua, à cauſſis p.n. inducta, vt cauſſis externis, tumoribus teſtium, præcipuè aquoſis teſtium & ſcroti abſceſſibus, quæ teſtes refrigerant, eorúmque calidum innatum debilitant. Teſtes etiam debiles, & hinc homines ſteriles fiunt, ſi à prima iuuentute nimis libidini ſeſe dedant, aut cum valetudinaria congrediantur, aut à magnis exercitiis, vel ſanguinis miſſione, aut purgatione Veneri indulgeant. Nonnulli quidem teſtium caliditatem & ſiccitatem ſterilitatis cauſſam ſtatuunt, vtpote à qua ſemen quaſi aduratur, & ariditate concreſcat. Verùm credibile non eſt, tantum in teſtibus extra corpus pendulis calorem eſſe poſſe. Vnguenta etiam mercurialia genitalibus illita venerem tollunt, ſicut eius rei hiſtoriam ex *obſeruat. D. Iacobi Oethei* Schenckius *lib.4. obſeru.* habet, cuiuſdam, qui cùm pudenda ad pediculos eius loci necandos vnguento ex argento viuo confecto, aliquoties illeuiſſet, ſenſit membrum virile frigidum ac torpidum, & ad venerem planè ineptum. Verùm poſtea ſpicæ oleo ad illinendum vſus, & pediculos illos fugauit, & genitalem vim breui tempore recepit.

Pertinet huc & conformationis quoddam vitium, quando ſcilicet vaſa ſemen vel deferentia, vel generantia deficiunt, aut non rectè & conueniente loco inſeruntur, præſertim in vtroque latere, quod interdum in Anatomia deprehenſum.

Incantamentis etiam & maleficiis virilitatem extingui non fabuloſum eſt, vt rectè Fernelius *lib.6. de part. morb. & ſympt. c.13.* Alexander Benedictus *lib.24. de medendis hum. corp. morb. c.14.* aliíque docent. Hoc mirum eſt quod ſcribit Baptiſta Codronchius *lib.3. c.6. de morb. venefic. & veneficiis*, veneficio mu-

tone

tone hominem priuari poſſe, ex multis hiſtoriis patere, & rectè ſtatuit, non reuera Dæmonem vel venefico, virile membrum auferre poſſe, ſed præſtigiis Dæmonum id ita apparere.

Multo verò magis ſteriles reddentur homines, ſi ipſis teſtes exſcindantur. Etſi enim libidine aliqua tententur, tamen vel ſemen non effundunt, vel ſterile, vt *quæſt.* 2. dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſum vitium ex relatione ægri patet. Cauſſæ autem ex modò dictis innoteſcunt, quæ cùm variæ ſint, ſignis diſcernendæ. Et quidem vt de morbis & vitiis, vel totius corporis, vel partium præcipuarum, ob quæ idonea ſemini materia non communicatur, vel etſi ea ſuppetat, in alios vſus, vt corporis nutritionem, abſumitur, iam non dicamus, cùm ea è ſuis locis pateant, ſaltem de ſignis, quibus teſtium, & partium ſeminis generationi dicatarum morbi agnoſcuntur, agemus. Si vitium aliquod ſit à primo ortu, id in omni ætate fuit obſeruatum, ſi poſtea contractum, aliquando id vitium non fuit deprehenſum. Si adſit teſtium intemperies, ea è ſignis intemperierum teſtium ſuprà enumeratis patet. Nimirum in frigida intemperie vel nullus, vel exiguus Veneris appetitus, & libido percipitur, pulſus eſt paruus, corporis quædam grauitas adeſt & pigrities, & totius quoque corporis, ac præcipuarum partium intemperies ad frigidum declinat, & dum ſemen emittunt, exiguam vel nullam voluptatem percipiunt, ſeménque ipſis eſt crudum, aquoſum & liquidum. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes, vel etiam nimius & intempeſtiuus coitus. Qui enim nondum ætate matura ſe Veneri dedunt, cùm calorem innatum intempeſtiuè exhauriant, teſtes ac partes principes refrigerantur, inde poſtea ætate adulta nimis maturè ad Venerem inepti redduntur. Et ſi accedat humida intemperies, ſemen ad leuem mulieris attrectationem emittunt, & poſtea ampliùs coire non poſſunt; cùm partes, quibus ſemen continetur, omnes laxæ ſint. Reliqua ſuprà videantur *de intemperie teſtium.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Etſi ſterilitas & læſa ſeminis generatio potiùs ſpeciei propagationi obeſſe, quàm indiuiduo nocere videatur; tamen & indiuiduo non rarò aliquid incommodi affert; cùm ſæpè gonorrhœa hinc excitetur, quæ corporis extenuationem & tabem inducit.

2. Cauſſam ipſam quod attinet, quid intemperies teſtium & alij morbi periculi portendant, ex iis quæ ſuprà *de intemperie teſtium* dicta ſunt, patet. Quæ mala etſi per ſe vitæ periculum non minantur, cùm teſtes etiam ſine vitæ periculo exſcindi poſſint: quia tamen alia praua ſymptomata inducere valent, ſecundæ valetudini obeſſe poſſunt.

3. Ab ipſo ortu Eunuchi & impotentes, arte Medica curari non poſſunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Curatio tota ad cauſſas dirigenda. Itaque ſi vitio aliquo totius corporis, vel membri alicuius principalis, ſemen non generetur, illud curandum; ſi intemperies, vel alius morbus teſtium adſit, corrigendus per medicamenta ſuprà *ſ.* 1. *cap.* 1. *& ſeqq.* propoſita, & quæ ſimul peculiari proprietate teſtibus amica ſunt: & inprimis hìc ea eligenda & exhibenda, quæ ſemen copioſum generant, ſimplicia & compoſita.

Semen generantia medicamenta. Simplicia. Satyrium.

Simplicia ſunt, Radices *ſatyrij*, & inprimis *maioris*, ſeu *teſticuli canini maioris*, qui *cynoſorchis* appellatur, & quidem teſticulus maior, non verò minor, qui tantùm abeſt, vt Venerem excitet, vt potiùs eam reprimat, *cynara, bulbique* alij etiam: radices *eryngij, aſparagi, napi, paſtinacæ, rapæ, allij, cæpæ.*

Semen, *erucæ, fraxini, lini, ciceris, fabæ.*

Fructus *amygdalæ dulc. nuces pineæ, piſtacia, caſtaneæ, dactyli.*

Aromata, *cubebæ*, quarum maximum ad Venerem excitandam apud Indos vſus eſſe, Garcias ab Horto refert, *caryophylli, galangæ, gingiber viride, vel recens conditum.*

Carnes *ſcinci*, præcipuè circa renes, *teſtes vulpis ſicci triti, cerui pudendum exſiccatum.*

Ex animalibus *oſtreæ & conchæ.*

Compoſita.

Compoſita.

Diaſatyrion, diambra, diamoſchum dulce.

Vel ♃. *Rad. condit. ſatyrij* Vnc. ij. *eryngij* Vnc. j. *amygdal. dulc. pinear. piſtacior.* an. Vnc. ß. *ſem. erucæ, piperis, cinnamomi, raſuræ priapi cerui*, an. Drach. ij. *ſpecier. diambr.* Drach. j. *ſacch.* q. ſ. Fiant Morſuli. Vel cum *ſyrupo conſeru. zingib. in China conditi*, F. Elect.

Vel ♃. *Teſtium gallor. exſiccat.* ℥. j. *galang. cubebar.* an. ʒ. j. ß. *ſacch.* ad pondus omnium. F. Puluis, cuius detur Drach. j. cum *vino dulci.*

Vel ♃. *Sem. erucæ, raſuræ priapi cerui, teſticulor. galli*, an. ʒ. j. *galang. pip. longi.* an. ʒ. ß. *zingib. cinnam.* an ℈. j. Fiat puluis, cuius Drach. ß. vel ʒ. j. cubitum ituro detur cum *ouo ſorbili & vino dulci.*

Vel ♃. *Rad. condit. ſatyrij, eryngij*, an. ℥. j. *nucleor. pini, piſtacior. auellanar. torrefactar.* an. ℥. iij. *pulpæ dactylor.* ℔. ß. *ſem. erucæ, fraxini*, an. ʒ. ij. *pip. longi albi, cardamom. galangæ*, an. ℥. j. *medull. nucis indicæ*, Vnc. ß. Cum *ſacch.* fiant Morſuli.

Vel ♃. *Sem. erucæ* Drach. j. *vrticæ, aniſi, fœniculi, fraxini*, an. Drach. ß. *nucleor. pini, amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *cubebar. cardamomi*, an. Drach. ß. *raſuræ genitalis cerui, rad. condit. ſatyrij*, an. Vnc. ß. *ſpecier. diamoſch. diambr.* an. ʒ. ß. *ſacch. in aq. meliſſ.* q. ſ. diſſoluti. Fiant Morſuli.

Vel ♃. *Pinear. piſtacior.* an. ℥. ß. *zingiberis in China conditi, rad. ſatyrij*, an. ʒ. ij. *carnis ſcinci marini*, ʒ. j. *moſchi* ǵ. iij. *ambræ* ǵ. j. *ſacch.* q. ſ. Fiant Morſuli.

Vel ♃. *Nuc. moſch. cubebar.* an. ʒ. j. *zingib.* Drach. ß. *ſem. naſturtij hortenſis, erucæ, aniſi*, an. Drach. j. ß. *rad. condit. ſatyr.* ℥. ß. *pinear. piſtacior. amygd. dulc.* an. ʒ. iij. *diaſatyr.* ℥. ß. Cum *ſyrupo de corticibus citri, & conſeruationis zingib.* Fiat Electuarium, de quo ſumantur ʒ. ij.

Vel ♃. *Rad. ſatyrij* ℥. iij. *nucleor. pini, piſtacior.* an. ℥. ij. *amygd. dulcium* ℥. j. *teſticul. galli* num. x. *teſticulum arietis dextrum exſiccatum*, num. j. *limatur. priapi cerui* ℥. ß. *ſem. erucæ, paſtinacæ, ſileris montani*, an. ʒ. ij. *ſpec. diamoſchi dulcis, diagalangæ, cubebar. caryophyllor. cinnamom.* an. ʒ. j. Cùm *ſyrup. conſeruat. calami aromat. & rad. eryngij.* Fiat Elect.

Ad augendam Venerem, Mumia Satyrionis.

¶ [Ad Venerem augendam Henric. ab Heer, *obſeru. Medic. oppido rarar.* 9. hoc habet: *Ineunte vere, vel medio autumno, aut exeunte, hoc eſt, floribus, foliiſque vel nondum natis, vel deciduis, radices ſatyrij collectas aquæ puræ iniice, duobus quibus conſtant, orbiculis diuulſis; quotquot aquæ innatauerint, vt inutiles abiice; quæ fundum petierint, contunde in mortario marmoreo, pilo ligneo, ſenſim micam panis albiſſimi & recentiſſimi addendo; & propter lentoris dilutionem affunde ſpirit. vini Maluatic. irrorando paulatim ſuauiſſimè. Poſtea optimè mixta pone in cucurbita cum alembico cæco, clauſáque digere in balneo per ſex ſeptimanas. Tum prælo exprime. Expreſſum iterum per menſem digere in cucurbita. Innatabit liquor rubini æmulus. Hunc inclinando cautè collige, abiectiſque libræ dimid. adde magiſter. margarit.* ℥. ß. *ol. nuc. moſchat. aniſi, cinnamomi*, an. ℥. ß. *Doſ. ad xx. gutt. in vino, iuſculo, vel conſerua corroborante.*]

Plura videantur apud Aëtium *tetrab.* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 35. Auicennam *fen.* 23. *cap.* 15. 16. *& ſeqq.*

Extrà etiam teſtes, perinæum & lumbi conuenientibus medicamentis inungantur, vt *oleo lilior. albor. maſtichino*, aut cui *radices narciſſi, pyrethrum, ſemen vrticæ, piper, & ſimilia* miſta ſint.

Vel ♃. *Ol. de piperib. nuc. moſchat.* an. ℥. ij. *euphorbij* Vnc. j. Miſce.

Vel ♃. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℥. ß. *de piperib.* ʒ. ij. *ſpicæ, caryophyll.* an. Scrup. ß. *moſch.* ǵ. iv. Miſce.

Diæta.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit temperatus. Panis ſit ex optimo frumento, & inprimis tritico. Cibi etiam alij, qui ad ſemen copioſum generandũ faciunt, vt oryza, amygdalæ, pineæ, oua ſorbilia; & quidam non ſine cauſſa vitellum oui recentis cum vino & pauco oleo amygdal. dulcium recenti hauſtum, ad Venerem augendam valde commendant: vtiliſque etiam eſt cibus ex ouis, & vino paratus, ac cinnamomo, croco, & ſaccharo conditus. Carnes vitulinæ, hœdinæ, veruecinæ, gallinarum, perdicum, phaſianorum, pullorum columbarum, & imprimis gallorum & paſſerum teſticuli. Et quantus ad Venerem impetus ac ſalacitas ex eſu teſticulorum gallorum cum melle & aromatibus excitata fuerit in Nobili quodam, docet Amatus Luſitanus *cent.* 2. *cur.* 81. *in Schol.* Ex piſcibus edantur optimæ notæ aromatibus ac vino conditi, oſtreæ item & teſtudines. Nec inutiles ſunt ficus, piſa, fabæ, ciceres, caſtaneæ, nuces auellanæ, dactyli, allium, cæpe, radices aſparagi, paſtinacæ, carottæ, cynaræ capita. Cibi etiam condiantur aromatibus, fœniculo, ſatureia.

Vel paretur hic tinctus, præcipuè ad pices.

♃. *Galangæ, piperis longi, cinnamomi, maceris, zingiberis, cardamomi, nuc. moſch.* an. ʒ. ij. *croci* ℈. j. *nucleor. pini, piſtacior. auellanar.* an. ʒ. iij. Cum *vino vel ſapa.* F. tinctus.

Somnus ſit longior, & in mollibus lectis. Vita ſit hilaritati dedita. Curæ verò & triſtitia remoueantur. Ebrietas vitetur, vt & cibi refrigerantes, lactuca, papauer, balnei vſus nimius, frequens venus, ſanguinis miſſio larga, & ſæpe repetita, purgationes frequentes.

QVÆSTIO I.

Quæ cauſſa ſit, cur Scythæ ſteriles fiant?

Cur Scythæ ſteriles ſint?

Immodicam ſanguinis euacuationem ad ſterilitatem facere verò conſentaneum eſt: vnde hoc loco diſputant Authores de cauſſa, cur Scythæ ſteriles fiant. De iis enim ſcribit Hippocrates *lib. de aëre, aquis & locis*: *Quain re*, inquit, *medicantur ſibiipſis hoc modo. A principio morbi vtrinque venam retrò aures incidunt: ac ſanguine multo promanante ſomnus eos corripit præ imbecillitate.* Et paulo pòſt: *At mihi ſanè videntur eâ medicatione ſeipſos perdere. Venæ enim retrò aures ſunt, quas ſi quis ſecet, ſterilitatem infert iis, quibus ſecantur.* Et *lib. de genitura. Quibuſcunque venæ poſt aures ſectæ ſunt, hi coëunt quidem, & geniturам emittunt, verùm modicam, debilem & infœcundam. Maxima ſiquidem pars ſeminis è capite ſecundum aures in ſpinalem medullam fertur. Ipſe autem meatus ſectioni cicatrice inductâ conſolidatus eſt.*

An materiâ ſeminis è cerebro communicetur teſtibus.

Verùm enim verò nullus manifeſtus ductus eſt, quo materia ſeminis è cerebro teſtibus communicetur. Et proinde Hippocrates quidem excuſandus, quòd veram cauſſam ſterilitatis Scytharum non attigit, dum ſemen à capite iuxta aures in ſpinalem medullam defluere, ipſique tranſitum cicatrice vulneri inductâ denegari putat, quòd eius tempore Anatomia non ſatis exculta fuit. Interim hoc non negandum, cerebrum cum partibus genitalibus magnam habere cognationem, atque ipſe Ariſtoteles

etiam

etiam ſcribit 2. *de gen. anim. cap. 7.* quòd ſemen habeat quippiam cum cerebro commune. *Sedes enim, inquit, oculorum maximè omnium capitis locorum ſeminalis eſt, quod ſola ipſa per coitum Venereum maximè immutetur, & vſu immodico rei Venereæ oculi aperti langueant & ſubſideant.* Ideóque etſi iis me non oppono, qui ſtatuant præcipuam ſterilitatis cauſſam in Scythis pendere ab ingenti frigiditate & impotentia, quia totum corpus copioſa ſanguinis profuſione afficitur, (ſcribit enim Hippocrates, eos ex venis poſt aures inciſis tantum ſanguinis extrahere, donec eos ſomnus præ imbecillitate corripiat) atque in rei huius probationem & id afferunt, quòd ij ad Venerem impotentes & ſteriles reddantur, qui vſtiones plurimas & fonticulos diu manantes habent, vel diuturnum in aliqua parte ex morboſa occaſione fluxum ſortiuntur: quam cauſſam etiam Hippocrates attingit, dum Scythas etiam eâ de cauſsâ ſteriles eſſe ſcribit, quòd humorum detractiones ex peruſtione cauteriorum ſemper habent: tamen cùm ſanguis ex quacunque etiam parte detrahi poſſit, neque omnes, qui fonticulos habent, ſteriles ſint; Hippocrates autem expreſsè ſcribat, quòd venæ poſt aures ſectæ ſterilitatem inferant iis, quibus ſecantur: ſi res ita ſeſe habet, alia cauſſa quærenda eſt. Hippocratis equidem ratio, quâ ſtatuit id fieri ob tranſitum ſemini denegatum, locum non habet, ſed verior petenda ex cerebri cum partibus genitalibus conſenſu. Eſt enim procul dubio magnus cerebri cum partibus genitalibus conſenſus, vt modò ex Ariſtotele dictum, & res ipſa probat, vix aliquam partem magis lædi à nimia Venere, quàm Cerebrum. Conſenſus autem procul dubio fit per neruos, quorum duos magnitudine eximios habent ab oſſis ſacri medulla prognatos, quorum qui maior eſt, ab oſſibus pubis ad penis radicem per mediam bifurcationem aſcendens, inde ad muſculos, totum penis corpus & glandem diſſeminatur, atque ipſe penis conſtat duobus neruoſis corporibus intus raris & ſpongiæ ſimilibus, ex minimarum arteriarum, venarúmque, & proculdubio etiam neruorum ſurculis quàm tenuiſſimis inter ſe complicatis. Quæ ſubſtantia rara & ſpongioſa, cùm ad Venerem homo ſtimulatur, ſpiritibus non ſolum vitalibus inflatur & intumeſcit, vt penis rigidus planè fiat, ſed procul dubio ſpiritus animales copioſè eò effunduntur, vnde ille Veneris appetitus eſt, & in coitu voluptas inſignis, & ſenſus exquiſitiſſimus, quem Iulius Cæſar Scaliger *Exerc.* 286. ſextum ſenſum conſtituit, & *ibid.* docet, ſpiritum ipſum facere ſenſum illius delectationis, quam etiam qui multum coïere, ita vt non ampliùs emittant ſemen, percipiant irrito coïtu. Titillari verò etiam à ſpiritu ſolo, ait Ariſtoteles 30. *ſect. problem.* Ideóque etſi cerebrum ſemen teſtibus non communicat: Spiritus tamen partibus genitalibus tribuit, & proinde poteſt ad cerebri debilitatem etiam facere aliquid ſpirituum vitalium cum ſemine euacuatio. Cùm enim ſpiritibus animalibus generandis vitales vt materia, neceſſarij ſint, ſi cum ſemine diffundantur, in cerebro deficiunt.

Quæ cùm ita ſeſe habeant, ſi Hippocratis hypotheſis vera eſt, quòd ſcilicet ex venarum poſt aures ſectione Scythæ ſteriles fiant, id accidit ex immodica cerebri à nimia ſanguinis effuſione refrigeratione.

QVÆSTIO II.

An Eunuchi generent?

An Eunuchi generent? An teſtes vim σπερματοποιητικὴν habeant.

Sunt quidam è recentioribus, inter quos Bartholomæus Cabrolius, & Adrianus Spigelius, qui teſtibus vim σπερματοποιητικὴν denegant, atque pro ſuæ ſententiæ probatione & id afferunt, quòd Eunuchi, & qui teſtibus deſtituuntur, nihilominus coëant, & generent. Refert enim Cabrolius, quendam, cùm vim Virgini feciſſet, atque ea de cauſſa ſuſpenſus eſſet, cùm ſecaretur, ſine teſtibus tam exteriùs quàm interiùs inuentum fuiſſe. Deinde, quòd iuuenis quidam annos 22. natus inteſtabilis ſeu ſine teſtibus natus, matrimonium inierit, & filios generauerit. Præterea Smetius refert *in Miſcellaneis, pag.* 525. quendam Maniacum, qui ambos teſticulos ſibi ipſi extraxiſſet, vbi menti ſanæ reſtitutus fuit, vxori maritale debitum cum ſeminis profuſione ſoluiſſe. Eunuchos etiam coïre certum eſt, vt Iulius Cæſar Scalig. *Exerc.* 144. *ſect.* 8. 172. *ſect.* 2. & 175. *ſect.* 3. docet.

Verùm enim verò equidem quæſtionem illam, an ſemen in teſtibus generetur, hîc perfectè diſcutiendam non ſuſcipio. Hoc tamen certum eſſe puto, ea quæ ex Cabrolio & aliis pro ſententia negante antea allata ſunt, id non ſatis probare. Si enim vt Eunuchi coëant, tamen non generant, & vel ſemen nullum emittunt, vel ſi emittant, id non fœcundum eſt. Cùm enim reliqua vaſa ſpermatica in iis relinqui potuerunt, humor quidam ſeminalis, qui partes genitales titillet, ſed non fœcundus, in iis generari potuit. Scortator verò ille ſuſpenſus apud Cabrolium, etſi teſtes non habuit, analogum tamen quid habere potuit. Solet enim natura ſæpe vnius partis defectum aliâ compenſare, ſicut & hepar quibuſdam, aliis alias partes defuiſſe, obſeruatum. Neque etiam probat Cabrolius, quòd ſemen fœcundum habuerit, etſi coïuerit: quod & Eunuchi, vt dictum, faciunt. Iuuenem verò illum, qui ſine teſtibus, vxore ductâ, liberos procreauit, quod attinet, etſi foris pendentes teſtes non habuit: intus tamen latentes habere potuit.

CAPVT II.

De læſâ penis erectione, & Seminis eiaculatione.

Læſa penis erectio, & ſeminis eiaculatio.

Alterum, quod generationem impedit, eſt ſi ſeminis eiectio & immiſſio in vterum fœminæ non rectè fiat; quod multis de cauſſis accidit. Cùm enim ad rectam ſeminis in vterum eiaculationem requiratur, vt penis erigatur, & diſtendatur, ac ſufficiente temporis ſpatio talis maneat; vt meatus, per quem ſemen emittitur pateat, vt penis rectè conformatus ſit, & ſit neque nimis longus, neque nimis breuis; ſit rectus, non curuus, aut tortuoſus; & præterea etiam hoc neceſſarium ſit, vt ſemen virile & fœmininum eodem tempore emittatur: ſi quid in his deſit, aut vitij ſit, ſeminis in vterum immiſſio, & quæ hinc fit, conceptio, impeditur.

Primò enim cùm neceſſarium ſit, vt ſi ſemen virile in vterum muliebrem mitti debet, membrum virile rigidum ſit; neque tamen commodum fuiſſet, ſi membrum hoc perpetuò rigidum eſſet, Creator Sapientiſſimus id ita formauit, vt flaccidum quidem maxima ex parte eſſet, cùm tamen opus eſt, rigidum fieri poſſet. Quapropter eius ſubſtantiam ſpongioſam, raram, & poroſam effecit, vt influente ſpiritu diſtendi poſſet. Dum enim obiectum fœmininum pulchrum ſenſibus offertur, imagine eius phantaſiæ oblatâ, appetitus concupiſcentiæ & libido excitatur, & à corde ſpiritus vitales copioſè ad membrum genitale mittuntur per arterias inſignes, quæ radici penis inſeruntur, & per totam eius ſubſtantiam vſque ad glandem extremam propagantur: vnde qui flaccidus antea erat penis, ſubitò intumeſcit & rigeſcit. Galenus equidem 6. *de loc. affect. cap. vlt.* pluribus hac de re diſputat, & ſtatuit, poſtquam penis fuerit extenſus, ſequi ex arteriis ſpiritum, vt pulmo thoracem, ob eam quam habet ad ipſius motum ſequelam. Verùm vtrumque falſum. Pulmonem non dilatari vt repleatur, ſed repleri vt dilatetur, *in Inſtitut. lib. 1. cap. 11.* probatum. Eadem ratio eſt ſpongioſæ penis ſubſtantiæ, quæ diſtenditur, quia ſpirituoſa ſubſtantia per ſeipſam influente intumeſcit vtris inſtar, non verò repletur, quia dilatatur, inſtar follium. Neque enim cauſſa, quâ dilatetur, datur. Deinde manult Galenus hanc actionem ad neruos, quàm ad arterias referre. Verùm vt non negamus, aliquid etiam ſpiritus animalis influere, cùm tanta ſit in Venere delectatio; diſtenſionem tamen illam penis à ſpiritu flatuoſo & vitali potius, quàm animali prouenire, probabilius eſt, cùm nullibi videamus, vllam partem à ſpiritu animali ita diſtendi; contra animaduertamus, membrum virile erectum & rigidum, ſi timor & terror aliquis improuiſo ſuperueniat, ſtatim flacceſſere, ſpiritibus vitalibus ad cor reuocatis. Neque etiam datur contraria facultas penem conſtringendi, ſed ob ſolam ſpirituum diſſipationem ſubſidet. Neque abſurdum eſt, quòd Galenus putat, arterias haſce peni inſertas aliam habere facultatem præter eam, quam alibi in toto corpore habent. Obtinent enim arteriæ penis peculiarem conformationem, & mirificè per totam penis ſubſtantiam ſunt diſperſæ, vt ita à dextra ad ſiniſtram, & à ſiniſtra in dextram partem diffundantur; ac præterea ea in parte, quâ penis radici ſunt inſertæ, quamplurimis foraminibus ſunt pertuſæ. Et videmus etiam in aliis partibus, vbi incaluerint, venas & arterias intumeſcere. Muſculos tamen etiam penis habet, qui quidem non ad diſtenſionem, ſed ad erectionem eius faciunt. Iſta autem erectio pluribus modis læditur. Vel enim erectio membri virilis planè aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur, aut intenditur, dum homini initio erigitur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Priores duæ læſiones, quæ ſecundum magis & minus differũt, ac de quibus *hoc cap.* agendum, impotentiæ virilis nomine veniunt. Pertinet quidem huc etiam vitium, quando membrum virile vel deeſt, ſiue à primo ortu, ſiue poſtea amputatum ſit, vel mutilatum, & aliqua parte abſciſſum eſt, vt ad coïtum ſit inutile. Verùm quia vitia iſta incurabilia ſunt, de reliquis dicemus.

Habet autem præter dicta, virilis impotentia triplicem cauſſam, excitatúrque vel quia ſemen deficit, vel quia penis ſpiritibus deſtituitur, vel quia muſculi penem attollentes paralyſi afficiuntur.

Semen primò quod attinet, ſi illud deſit, vel nimis paucum ſit, vel etiam crudum, naturam ad excretionem non ſtimulat, vnde etiam nullus ſpiritus vitalis fit confluxus, neque virilis membri erectio. Atque ita ſeminis vitium duplici ratione generationi obeſt, & ſterilitatem efficit in Viris; cùm quia deeſt idonea fœtui generando materia, tum quia ad venerem ſtimulus deeſt. De ſeminis autem defectu, *cap. præced.* dictum. Et ſi omnino deſit ſemen, fit ablata eius emiſſio; ſi ex parte, imminuta. Dum autem ſemen planè deficit, non vitio ætatis, ſed vitio aliquo præter naturam, etiam penis erectio ferè ablata eſt. Aliquando tamen accidit, vt penis erigatur, ſemen tamen non emittatur. Ita refert Foreſtus *lib.* 26. *obſeru.* 18. *in Schol.* iuuenem quendam rarioris & ſiccioris temperaturæ, cùm nuper duxiſſet viduam, ſibi conqueſtum eſſe (vt & alios non paucos) ſe cùm coïtu vteretur, pene licèt optimè extento & rigido, ſemen tamen emittere non poſſe.

Spiritûs autem, qui membrum virile inflat, defectus, etiam in cauſſa eſt, vt membrum virile non erigatur. Creditum quidem hactenus à multis, à flatu membrum virile erigi, ſed malè, cùm

ſpiritus vitalis id potiùs præſtet. Poſtquam enim ſemen in vaſis ſuis turgere, atque moueri, & exitum quærere incipit, & à natura ad excretionem ſtimulatur, ea ſpiritum vitalem ad membrum genitale mittit, vnde fungoſa & poroſa penis ſubſtantia repletur, & diſtenditur. Spiritus autem hic deficit, vel quia paucus in corpore generatur, vel quia aliò auocatur, vel quia à penis ſubſtantia non recipitur. Non generatur ſpiritus ſatis copioſus præcipuè ob cordis frigiditatem & ſiccitatem, vnde Iuriſconſulti eos, qui ad Venerem impotentes ſunt, Frigidos appellant. Aliò auocatur in diuturnis & aſſiduis meditationibus; in timore & terrore, vnde ſcortatores & adulteri ſæpe ſemen profundere non poſſunt, quia aliorum aduentum timent. Imò ſi in ipſa Venere rei alicuius triſtis, horrendæ atque abominabilis cogitatio viro incidat, animo deiicitur, & appetitus rei venereæ concidit. Idem verecundia præſtare poteſt, vt & nimia lætitia.

Influxus autem ſpirituum impeditur, ſi membrum refrigeratum ſit, aut inſenſile & ſtupidum factum, iis de cauſis, quæ ſtuporem inducere ſolent, aut incantamentis etiam tale redditum, vt nec titillationem, nec ſtimulum ſeminis ſentiat.

Paralyſis in pene excitatur iis de cauſis, quæ *de Paralyſi* alibi ſunt expoſitæ.

Poſſunt huc referri etiam incantiones & maleficia. Reliquorum vitiorum, quæ in actu venereo contingunt, cauſſas quod attinet, cùm non ſolùm neceſſarium ſit, vt penis rigeat, ac diſtendatur, ſed etiam, vt talis ad conſummationem actus Venerei permaneat, vitij huius eædem cauſſæ in ſpiritibus, de quibus modò dictum, quærendæ, acciditque id, cùm ſpiritus qui penem diſtendunt, ob paucitatem ante conſummationem actus Venerei deficiunt.

Præterea requiritur, vt penis ad ſeminis intromiſſionem ſit rectè conformatus & diſpoſitus, non nimis breuis, neque nimis exilis, neque etiam nimis craſſus. Si penis nimis ſit breuis, ſemen etiam non eò vſque, quò debet, eiicitur, in vterum ſcilicet, qui eſt ſeminis receptaculum, ſed in collum vteri ſaltem, vbi corrumpitur, & effluit, atque ita conceptio impeditur. Si ſit nimis craſſus, à fœmina non admitti, vel non ſine dolore admitti poteſt. Tale ſi quid accidat, coitus impeditur. Habent autem iſta vitia à prima conformatione ſuam originem.

Inſuper neceſſarium eſt, vt ipſum ſemen ſeſe rectè habeat, ac debito tempore, & ſimul cum muliebri ſemine emittatur. Seminis autem emiſſio non penis, ſed teſtium & vaſorum genitalium propria eſt; penis verò ſolùm viam præbet. Recto autem tempore ſemen excernitur, ſi non nimis tenue vel aqueum eſt. Tale enim ſi ſit, antequàm expultrix id expellat, excidere & effluere ſolet. Quod etiam accidit, ſi vaſa, quibus continetur, nimis laxa ſint.

Viæ quoque, per quas ſemen excernitur, rectè ſeſe habere debent, & neceſſarium eſt, vt nulla neque in ſeminariis viis, quæ à teſtibus vſque ad penis radicem ſeruntur, neque in ipſo pene adſit anguſtia. Hæc enim ſi adſit, ſeminis emiſſio impeditur.

Si anguſtia ſit in vaſis deferentibus, fit ea ab obſtructione, propter craſſam & viſcidam materiam, propter tubercula, vlcera; & tunc ſeminis emiſſio aufertur potiùs, quàm imminuitur: ſi verò anguſtia aliqua ſit in pene, eiectio ſeminis potiùs imminuitur, quàm aufertur, & ſemen cum difficultate ac paulatim exit. Accidit autem hæc anguſtia propter tuberculum potiſſimùm in meatu penis enatum.

Pertinet huc & conformationis quoddam vitium, cùm ſcilicet in pene, præter foramen in glande aliud adhuc foramen vel à natura patefactum eſt, cuius exemplum habet Platerus *lib. 6. obſ. pag.* 782. vel per fiſtulam illic genitam excitatur, per quod ſemen ad latera penis effluit, & non in vterum eiicitur.

Si penis obliquus & tortuoſus ſit, tardè ſemen, & non rectà intrò eiicitur. Tortuoſitas autem penis eſt vel natiua, quæ fit propter ligamenti, ſeu fræni breuitatem, quod dum præputium glandi nimis connectitur, accidit, vt ſi penis extendatur, curuus maneat. Atque hic, vt Galenus *de morb. diff. cap.* 7. ſcribit, immodicus pudendorum nexus impedit, quò minus procul & directo tramite in mulieris vterum ſemen immittatur, ob meatus inuerſionem, vel adſcititia quæ fit propter tumorem, quem penis nodum appellant, in quo quamuis pene flaccido nihil incommodi percipit æger, eum tamen prementi paruus quidam tumor glandulæ ſpeciem referens percipitur. Generatur autem, cùm homo nimis Veneri indulget. Tunc enim ſpiritus ille incluſus in diu diſtento pene, in aliquam eius partem impetum faciens, eam ita diſtendit & laxat, vt aliquid eius protuberet, eodem modo, vt in aneuryſmate. Tandem etiam circa vaſa generationi ſeminis dicata interdum error quis à natura committitur, dum ſcilicet vaſa vel ſemen generantia, vel deferentia deficiunt, aut non recto loco inſeruntur, id quod interdum factum eſſe, in Anatomia compertum eſt.

Quod verò inuoluntariam ſeminis emiſſionem attinet, de ea poſtea *de gonorrhœa* dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vitium ipſum ægri, vel, quod ſæpe accidit, vxores patefaciunt. Quæ autem cauſſa ſit, à Medico ſignis inueſtigandum. Si ob ſeminis inopiam id accidat, è ſignis *cap. præced.* propoſitis id patefit, & homo nullo ferè Veneris ſtimulo, vel libidine tentatur. Et ſi ex teſtium, & vaſorum genitalium frigiditate malum hoc fiat, ſemen quidem eiicitur, ſed fluidum nimis hoc eſt, & aqueū, & interdum ſponte exit ſine voluptatis ſenſu. Si etiam cauſſa aliqua præceſſerit, quæ quocunque etiam modo membra genitalia lædere poſſit, vt ſi æger in aëre frigido verſatus fuerit, & per loca frigida iter fecerit, ſi fuerit lapſus, vulneratus, & ab ea læſione ad Venerem impotentiam ſenſerit, id ex ægri relatione patefit. Si ſpiritus vitalis deficit, è cordis & reliqui corporis conſtitutione id patet, & membrum vix ac cum maxima difficultate erigitur. Si verò ad genitalia non ferantur ſpiritus, propter intentas & continuas meditationes, aut alias externas vel euidentes cauſſas, id ex relatione ægri innoteſcit. Si paralyſis membri genitalis adſit, id flaccidum manet, neque vllo modo, etſi Veneris deſiderium adſit, erigitur, & ſemen quandoque per ſomnum ſine Veneris cupiditate effluit.

Qui verò ſemen in vaſis genitalibus habent, ſed propter vaſorum anguſtiam eiicere non poſſunt, libidine & Veneris ſtimulo quidem tentantur, ſed ſemen non emittunt, aut non niſi cum maxima difficultate emittunt. Quænam autem cauſſa ſit anguſtiæ, ex iis quæ præceſſerunt, vel adſunt, cognoſcitur. Si tumor aliquis circa vaſa genitalia percipitur, ab illo conſtipari hæc vaſa indicio eſt. Si vlcus fuit in radice penis, poſt cicatricem obductam vaſa hæc coaluiſſe argumento eſt. Si penis incuruus ſit, ex relatione & inſpectione cognoſcitur. Vitia conformationis, vbi ſcilicet vaſa vel ſemen generantia, vel deferentia deficiunt, aut non recto loco inſeruntur, id in viuentibus vix certò cognoſcitur: ſi tamen genitalia aliàs ſunt perfecta, & nulla alia cauſſa nota præceſſerit, interim æger ad Venerem ineptus ſit, talem aliquam vitioſam conformationem adeſſe ſuſpicari licet. Si ab incantatione vel maleficiis malum hoc ortum habeat, homo antea ad Venerem ſatis aptus fuit, neque vlla cauſſa manifeſta præceſſit, quæ id ipſi, & præcipuè ſubitò inducere potuerit.

Prognoſtica.

1. Læſa penis erectio, iis qui in coniugio viuunt, liberóſque generare cupiunt, valde moleſtum malum eſt, & fœminis etiam plerumque maximè exoſum. Prognoſtica.

2. Si ex læſa ſeminis generatione proueniat membri genitalis ignauia, quid prædicendum ſit, è *cap. præced.* patet. Penis autem intemperis, quæ ab ætate ſenili eſt, curari vix poteſt. Ætati tamen huic vitium hoc non incommodum eſt: nulli enim ætati magis, quàm ſenili, Venus nocet. Quæ verò ab aliis cauſſis originem habet intemperies, curari poteſt.

3. Si ſeminis eiaculatio ab aliis morbis impeditur, ex morbo, vnde illud vitium pendet, malum æſtimandum. Exempli gratiâ, ſi penis ſit breuis, vel naturâ, vel amputatus, ſeu ex toto, ſeu ex parte, malum incurabile eſt. Si ſit incuruus ob fræni nexum arctiorem, malum curabile eſt. Ita etiam de aliis ſtatuendum. Si adhuc aliud præter illud naturale in pene foramen ſit, ad actum Venereum quidem obeundum nihil impedimenti affert, ſed conceptioni obeſt, cùm ſemen non per naturale foramen in vterum, ſed per præternaturale aliò effluat.

Indicationes & Curatio.

Læſam penis erectionem quod attinet, ſi à ſemine deficiente, vel intemperie membri genitalis proueniat, intemperies illa frigida calidis medicamentis curanda. Medicamenta autem ad hanc rem vtilia, ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 1. *& cap. præcedente* ſunt propoſita. Extrà quoque teſtes & membrum virile inungantur oleis & vnguentis ibi propoſitis, vt oleo, in quo radix narciſſi, ſemen vrticæ, pyrethrum & ſimilia cocta ſint. Indicationes & Curatio.

℞. *Olei coſtini, de nuce Indica*, an. Vnc. j. *euphorbij* Drach. ij. *moſch.* Scrup. j. *alipt. & moſch* Drach. j. ß. *cer.* q. ſ. F. Vnguentum.

Si ſemen rectà in vteri foramen non poſſit immitti, ob fræni breuitatem, vel connexionem, vel præputium clauſum, quomodo vitia illa corrigi poſſint, ſuprà dictum.

Si nodus in pene ſit, neque emollientibus, neque diſcutientibus vtendum; cùm ab his medicamentis via illa & cauitas magis dilatetur, ſed potiùs adſtringentibus vtendum. Ideóque fomento è vino nigro, in quo abſinthium, myrtilli, balauſtia, & ſimilia adſtringentia cocta ſint, vtendum.

Vel ℞. *Aq. nucum pini, nuc. cupreſſi, myrtillorum*, an. Vnc. ij. Miſceantur, & linteamine aquâ hac madefacto genitale obuoluatur.

Vel ℞. *Cortic. myrob. citrin. chebul.* an. Vnc. ß. *nuc. cupreſſ.* num. xv. *pini* num. iv. *roſ. rubr.* p. j. *abſinth. pontici* M. j. *granor. myrti, gallarum, ſem. ſumach*, an. Vnc. j. Contundantur, & affuſa *aqua nuc. pini* deſtillentur.

Si aliud, præter illud naturale, quod in glande eſt, foramen ſit in pene, per quod ſemen effluat, foraminis illius præternaturalis labia abradenda, & poſtea, tanquam nouum vulnus foret, illud curandum & occludendum, vt ſemen per naturale foramen eiiciatur.

Si ſemen nimis citò effundatur ob viarum laxitatem, balneis & fomentis ſiccantibus vtendum, vbi inprimis vtiles ſunt thermæ ſulphureæ.

Si ſemen nimis ſit aquoſum & tenue, incraſſandum, partium genitalium calor augendus, vt *ſuprà* dictum.

CAPVT III.

De Salacitate, Satyriaſi & Priapiſmo.

Contrarium impotentiæ ad rem veneream vitium eſt Salacitas, ſeu nimia in Venerem propenſio, & admodum vehemens Salacitas.

mens veneris deſiderium, quod interdum eò vſque progreditur, vt in furorem quaſi abeat, de quo ſuprà *lib.1.part.2.c.10.* dictum.

Satyriaſis & Priapiſmus.

Pertinet huc & Satyriaſis & Priapiſmus. Satyriaſis nimirum, à Satyris nominata, qui ſemper ad libidinem proni dicuntur, & pene erecto pinguntur, perpetua in libidinem propenſio eſt, & coëundi appetitus cum penis erectione. Priapiſmus verò, dictus à Priapo, qui Gentilibus hortorum & agrorum cuſtos erat, & pudendo ſemper exporrecto ſculpebatur, (vnde etiam membrum virile priapi nomen accepit) eſt membri virilis in longum & latum extenſio. Hæc tamen eſt inter Satyriaſin & Priapiſmum differentia, quòd in Satyriaſi adeſt maxima rei venereæ appetentia; in Priapiſmo verò citra rei Venereæ appetentiam fit inuita penis erectio, pudendúmque conuulſionis ac tetani modo diſtenditur, vnde dolor quoque coniunctus eſt: & in Satyriaſi re venerea peractâ penis detumeſcit; in Priapiſmo verò poſt coïtum etiam penis erectus & tenſus manet.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſa autem ſalacitatis eſt vel nimia ſeminis copia, vel eius acrimonia, vel commotio. Semen copioſius generatur ob ſanguinis abundantiam, & inprimis vaſorum ſemini generando dicatorum calorem nimium, ob quem & ſanguinem copioſiùs attrahunt, & in ſemen mutant.

Si verò ad ſeminis copiam accedat eiuſdem caliditas, & acrimonia, maior adhuc fit ſalacitas, & homines valde libidinoſi redduntur. Poteſt tamen etiam ſemen non copioſum acre fieri. Fit verò ſemen calidius & acrius à cibis calidis, & aromatibus nimium conditis, vt & à medicamentis & cibis acribus, ac ad Venerem accendendam vtilibus. Humores etiã acres ſemini permixti id acrius reddunt. Huc pertinet & medicamentorum purgantium vſus, qui interdum venerem ſtimulat, præſertim ſi iis aromata multa miſceantur. Ita refert Platerus *obſeru. lib. 1.* Virum quendam multos annos viduum & continentiſſimum, cùm eum leuiter purgare vellet, ac pilulas aromaticas ei exhibuiſſet, ſequenti manè ad ſe veniſſe, ac ſecum expoſtulaſſe, quòd eum decipere voluerit, cùm nullam ab illis ſenſerit per aluum euacuationem, ſed pruritum & ſtimulum ſolùm Venereum, à quo totâ nocte fuerit diuexatus. Idémque alij etiam cuidam accidiſſe refert: ac prætera narrat, alium quendum, ſumto cathartico, cùm illud adhuc operaretur, ita ad Venerem ſtimulatum fuiſſe, vt vxorẽ adſtantẽ cõpreſſerit, atque inde valde debilitatus fuerit.

Tandem etiam ſemen in ſuis veſiculis motum ac veluti agitatum, atque exitum quærens, pruritum excitat.

Satyriaſis verò & Priapiſmi cauſſas quod attinet, excitantur iſta vitia à ſpiritu vitali ac flatuoſo penis corpus implente & diſtendente. Sed quia Satyriaſis fit cum veneris appetitu, Priapiſmus verò etiã ſine eo; differentia hæc procul dubio eſt, quòd in Satyriaſi ſemen turgidum & acre hunc ſpiritus vitalis affluxum excitat, aut ſpiritus vitalis affluens ſimul ſemen commouet. Id quod accidit cùm arteriarum ora nimiùm patent; vel cùm lumbi & renes incaleſcunt ex decubitu ſupino in culcitris plumeis, vel aliis de cauſſis, vt cinctura lumborum diuturna in iis, qui ei non ſunt aſſueti; iis item, qui diu à venere abſtinuerunt, interim ſanguine abundant, nec exercitiis cum imminuunt; vt & iis, qui medicamentis venerem irritantibus vſi ſunt. Galenus quidem *6. de loc. aff. c. vlt.* & alij, addunt flatuoſum ſpiritum, in ſubſtantia penis ſpongioſa ortum, & generatum ab humore viſcido & craſſo cum debili calore. Sed probabilius eſt, aliunde illum ſpiritum flatuoſum affluere. Si verò ſine ſeminis commotione à dolore, vel alia de cauſſa, ſpiritus vitalis vel flatus in ſubſtantiam penis irrumpat, & penis præter naturam intumeſcat, fit inde Priapiſmus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſa ſalacitas per ſe patet, & ex ægri relatione cognoſcitur: quamuis rarò id homines patefaciant. Satyriaſis verò & Priapiſmus, quia ipſi ægro moleſta, & ſæpe cum dolore coniuncta ſunt, Medicis aperiri ſolent. Quæ ſi ab externa cauſſa originem habeant, vt à decubitu ſupino & lumborum calefactione, à Venere intermiſſa, vel nimia, à cibis vel medicamentis venerem irritantibus, id ex ægri relatione Medico patefiet. Quæ ſi abſint, à cauſſa interna, vt plurimo ſemine, ſanguine copioſo & craſſo id accidere, probabile eſt, quorum etiã ſigna apparebunt. Solétque, vbi craſſus flatus adeſt, etiam palpitatio quædam in pene percipi. Si dilatatio arteriarum ſit in cauſſa, vel ſeminis copioſi & calidi adſunt indicia, vel calidiorum renum, vel Venus nimia præceſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Salacitas non ſolùm totum corpus eneruat & debilitat, ſed etiam, vt Seneca *de breuitate vitæ*, ſcribit, *In Venerem & libidinem proiectorum inhoneſta labes eſt, & nulli turpiùs occupati ſunt, quàm qui nulli rei, niſi vino & libidini vacant.*

2. Priapiſmus & Satyriaſis ſæpe dolorem inferre ſolent, qualem patiuntur qui tetano corripiuntur, aut aliis membris conuelluntur. Vnde perſeuerans aut apoſtema, aut ſpaſmũ, aut mortem ſuperuenientẽ indicat. Et quidã conuulſi celeriter intereunt, ac morituris venter inflatur, & frigidum ſudorem emittunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Salacitas, quæ in coniugio viuentibus, & multò magis non coniugatis noxia eſt, curatur, ſi nimius ſeminis prouentus prohibeatur, illiúſque, vt & ſanguinis calor, temperetur. Itaque ſi nimia adſit ſanguinis copia, is venâ ſectâ imminuendus.

Si humores acres adſint, qui ſemini permiſti id acre reddunt, ij temperandi & euacuandi.

Semen abſumentia.

Ne autem ſeminis nimia copia generetur, atque feruor eius extinguatur, exhibenda refrigerantia & ſemen abſumentia. Talia ſunt: *vitex*, inde *agnus caſtus* dictus, cuius folia, flores & ſemen vſurpantur, *lactuca, nymphæa, portulaca, plantago, vmbilicus Veneris, ſuccus mali citrij, mentha*, quæ peculiari proprietate ſemen extinguit, vt ſupra *lib. 1. p. 2. cap. 1.* dictum. *Semen cannabis, anethum, corallia, cryſtallus.* E quibus nunc calida, nunc frigida, pro corporis & humorum diſpoſitione eligenda. Camphoram etiam plerique Venerem extinguere putant, quia ſit frigida & ſicca. Verùm monendum, eam non eſſe frigidam & ſiccam, ſed calidam, quod vel ſapor eius & inflammabilitas teſtantur; & Venerem extinguere Iulius Cæſar Scaliger *Exerc.* 104. *ſ.* 8. negat. Et ſiquid hic præſtat, non frigiditate præſtat, ſed quia valde ſiccat.

Vt ℞. *Camph. menthæ, flor. nymphææ*, an. ℥. j. ß. *caul. lactuc. conditor.* ℥. j. *ſem. viticis* ʒ. ij. *corallior.* ʒ. j. Cum *ſyrupo nymphææ*, F. Electuarium.

Vel ℞. *Folior. menth.* ʒ. ij. *flor. nymph. ſiccat.* ʒ. j. *ſem. viticis* ʒ. j. ß. *cannabis, cryſtalli præp. corallior. rubr. præp.* an. ʒ. ß. F. Puluis. Vel cum *ſaccharo* Rotulæ.

Vel ℞. *Succi lactucæ, portulacæ*, an. ℥. ij. *menthæ* ℥. j. *aq. roſar.* ℥. j. ß. *ſacch.* q. ſ. Coq. ad ſyrupi conſiſtentiam.

Aqua caſtitatis, & alia in hunc vſum medicamenta ſuprà *lib. 1. loco allegato* deſcripta ſunt. Et plura etiam infrà *cap. 5. de pollutione nocturna*, proponentur.

Extrà eadem, & præterea folia ſalicis, viticis, plantag. ſemperuiui, adhibentur genitalibus, lumbis, imò & pedibus. Nimirum ex dictis plantis fiant fomenta vel lotiones, quibus & acetum addi poteſt, vel aquæ deſtillatæ & ſucci harum plantarum iſtis partibus applicentur.

Vel ℞. *Ol. nymph.* ℥. ij. *ſucci lactucæ* ℥. j. ß. *ſem. viticis* ʒ. ij. Coq. ad ſucci conſumtionem, & colentur, & addito momento *ceræ*, F. Vnguentum.

Vel Vnguentum refrigerans Galeni, aut Ceratum ſantalinum, aut alia eiuſmodi lumbis apponantur: aut lamina plumbea perforata è renum regione geſtetur.

Caſtratio.

Vltimum verò ſalacitatis remdium eſt caſtratio, & quoſdam ob caſtitatis zelum ſeipſos caſtraſſe, imò colem cum teſtibus abſcidiſſe, compertum eſt. Cuius rei hiſtoriam de quodam Monacho habet Beniuenius, *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. c. 68.* qui, vt loquitur, ob zelum caſtitatis, ſed indiſcretum, ac minimè ſecundum Dei rationabile obſequium, colem ſibi, & quidem pubetenus prorſus abſciderat, cùm tamen Deus, *Deut.* 23. mandauerit, ne eunuchus attritis vel amputatis teſticulis Eccleſiam Dei ingrediatur. Turcæ etiam iam olim, & hodie, iis quos Gynæceis præficiunt, non ſolùm teſticulos exſcindunt, ſed & interdum totum membrum virile abſcindunt.

Diæta.

Diæta.

Ieiunium ſalacitatem compeſcit, & abſtinentia ab aromatibus, cibis calidioribus & acribus, item vino. Legitimum coniugium quoque ad libidinem vitandam certum & à Deo conceſſum remedium eſt, & ex conſilio Apoſtoli: *melius eſt nubere, quàm vri.* Æger non cubet in mollibus è plumis ſtratis, verùm ſubſternat folia ſalicis, & inprimis viticis, ſeu agni caſti. Hinc mulieres Athenis in Theſmophoris, ſeu Sacris Cereris, hæc folia ſibi ſubſternebant, vt ſacrorum tempore caſtæ manerent. Supinus etiam decubitus eſt noxius; cùm inde vaſa in dorſo incaleſcant, & ſanguis ac ſpiritus copioſius ad pudenda feratur.

Eadem ferè Satyriaſis & Priapiſmi curandi ratio eſt. Nimirum à venæſectione & purgatione curatio inchoanda, & inprimis, ſi ſanguis abundet, propter dolorem & inflammationem prohibendam, vena in cubito ſecanda. Exhibenda quoque Veneri reſiſtentia modò propoſita.

Topica.

Poſtea ad topica accedendum, & parti affectæ refrigerantia medicamenta imponenda, quæ & cauſſam mali tollunt, & arteriarum ora conſtringunt, ac flatuum materiam reprimere ac repellere poſſunt. Eadem & lumbis applicauda. Imponatur nimirum ceratum ex roſaceo aquâ frigidâ imbutum.

Vel ℞. *Ol. roſar.* ℥. j. ß. *ſucci ſolani, ſemperuiui, portulacæ*, an. ʒ. ß. *ſpumæ argenti, ceruſſæ*, an. Drach. ij. *aceti* parum, *ceræ* q. ſ. Fiat Vnguentum.

Poſtea aliquid chamæmeli addi poteſt.

Si ab abſtinentia Veneris malum ſit, legitimo coitu vtendum ſemel; poſtea verò à Venere, imaginationibus Venereis, & quæ libidinem excitare valent, abſtinendum.

CAPVT IV.

De Gonorrhœa, & Seminis profluuio.

Gonorrhœa.

Γονόῤῥοια equidem omne ſeminis profluuium ſignificat, cuius variæ ſunt differentiæ: Vſus tamen obtinuit, vt pro eo ſaltem ſeminis effluxu accipiatur, qui inuitis accidit, & ſine membri virilis tenſione, ac tentigine, & vt Celſus *lib. 4. cap. 21.* habet, *ſine Venere, ſine nocturnis, imaginibus.*

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cùm autem retentricis officium ſit, ſemen tamdiu retinere, donec in actu Venereo in vterum fœminæ iniiciatur, ſi id intempeſtiuè & præter naturam contingat, facultate retentrice læſa id accidit. Læditur autem facultas, vel quia ipſa labefactatur, & languida redditur, vel quia obiecti vitio turbatur. Labefactatur propter intemperiem humidam & frigidam, quæ ex

ſimilium humorum affluxu, vel cauſſis externis vi humectandi & laxandi præditis contrahitur, quales ſunt largus vſus piſcium, fructuum crudorum, balnei frequens vſus, natatio in aqua frigida, ſeſſio ſuper lapide frigido. Quod facit etiam intempeſtiua & nimia Venus, ob quam partes hæ debilitantur, vt poſtea affluentes humores facilè ſuſcipiant. Ad imbecillitatem hanc pertinet & laxitas vaſorum ſeminalium, quando ſcilicet folliculi ſemen continentes, vaſáque illud deferentia nimiùm ampliata & laxata ſunt. Quæ laxitas cùm ab humoribus, tum à nimia Venere ortum habet, per quam veſiculæ ſeminis toties inanitæ, iterúmque repletæ iſtam laxitatem acquirunt. Obiecti vitio læditur retentio, dum illud rectè ſeſe non habet, vel in quantitate, vel in qualitate. In quantitate vitium eſt, dum ſemen copioſius eſt, vel ex intermiſſa Venere, vel ex ciborum bene nutrientium nimio vſu. In qualitate vitium eſt in ea, vel manifeſta, vel occulta. Manifeſta eſt, dum ſemen eſt vel calidius, vel mordacius, ex ſanguine ſimili, & ob hepar ac renes calidos, ac cibos tales genitum; vel frigidius & crudum, atque aquoſius, ob teſtium frigiditatem, aut ſimilis hepatis intemperiem, aut etiam aſſumtorum humiditatem & frigiditatem, & cùm vitioſi humores in corpore abundantes ipſi ſemini admiſcentur. Occulta qualitas eſt, dum ſemen corrumpitur, & malignâ aliquâ qualitate inficitur. In hiſce tamen ſeminis noxis, ob quam retentrix læditur, hæc differentia eſt, quòd dum ſemen eſt aquoſius & frigidius, retentrix primò & per ſe læditur, etſi expultrix non irritatur: in reliquis vitiis, dum ſemen vel quantitate, vel caliditate & acrimoniâ, vel malignitate & virulentiâ peccat, expultrix primariò læditur, ſecundariò verò retentrix. Dum enim expultrix facultas vitio obiecti irritata ad expulſionem inſurgit, retentrix ei cedere cogitur, de quo Galenus *6. de loc. aff. cap. vlt.*

Aliquando etiam ex conuulſione gonorrhœa accidit, quod epilepticis ſæpe euenit, qui in paroxyſmo ſemen effundunt: quæ cauſſa proculdubio ad retentionem læſam ob expultricem irritatam referri debet. In violenta enim iſta corporis totius concuſſione vaſa ſpermatica ſimul concuſſa ſemen, præſertim ſi abundet, excutiunt. Atque hac ratione potiùs vt ſemen conuulſis interdum profluat, accidere putat Platerus, quàm muſculorum occaſione, qui vaſis ſpermaticis præficiuntur. Nam etſi hi muſculi in ipſo actu Venereo leuiter vaſa deferentia dilatando pleniorem ſeminis excretionem adiuuant: hoc tamen non priùs, quàm ſemen iam è vaſculis ſuis excidens per hoſce ductus fertur, facere docet. Et ea de cauſſa conuulſos etiam hos muſculos ad excretionem hanc nihil facere, ſed motum illum inordinatum ſemen è ſuis receptaculis propellere ſtatuit.

An autem omnes, quæ hactenus propoſitæ ſunt cauſſæ, gonorrhœam propriè dictam conſtituant, & an omne, quod per meatum ſeminis, & è locis, in quibus ſemen generatur ac continetur, effluit, ſeminis nomine dignandum, de eo poſtea *in quæſt.* dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Gonorrhœa ipſa per ſe patet, & ex relatione ægri cognoſcitur. Accedunt tamen quædam alia ſymptomata. Quibuſdam enim vniuerſum corpus, ac præcipuè circa lumbos graciliſcit, ægríque toto corpore debiles, graciles, ac pallidi fiunt, oculique caui euadunt.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi ex læſa facultate gonorrhœa accidit, cauſſæ refrigerantes & humectantes, teſtéſque ac vaſa ſeminalia debilitantes præceſſerunt. Si vitium ſit in obiecto, atque ſemen ſit nimis aquoſum & crudum, viſuique id patet, exítque id ſine ſenſu & delectatione, & ſigna cruditatis in teſtibus vel hepate ac renibus adſunt, & ſemen ſæpe ad mulieris contactum ſaltem exit, ſine aliqua, vel ſaltem exigua voluptate ægri, vt antea in genere dictum, colorem viuidũ amittunt, ac languidi fiunt, & corpus ſenſim contabeſcit, dolorémque circa lumbos percipiunt. Si ſemen ſit acre, priapiſmus ferè coniungitur, vel dolor, & adſunt ſigna teſtium, hepatis vel renum calidiorum, ægérque calidis cibis, potu, medicamentis vſus eſt. Si ſemen ſit virulentum & malignum, lues Venerea, vel elephantiaſis adeſt, quæ ſuis ſignis cognoſcuntur, ſeménque eſt fœtidum, & cum dolore excernitur. Et quidem in gonorrhœa Gallica initio id, quod exit, album ac ſubcitrinum eſt, & ſine ſenſu ſuis vigilanti & dormienti effluit. Temporis verò progreſſu fit liuidum, fœtidum, acre, quod meatum penis exulcerat, vnde dolor, & dyſuria ſequitur, & ſæpe, dum vrina exit, rigor quidam percipitur, & in vicinis dolor.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Gonorrhœa non ſolùm turpe, ſed & periculoſum malum eſt; cùm non ſolùm ſæpe generationem impediat, ſed &, ſi diu duret, homo contabeſcat, ac tandem moriatur.

2. Gonorrhœa, quæ fit à facultate retentrice labefactata, faciliùs curatur, modò ſit recens. Si enim malum ſit inueteratum, curatio difficilior redditur.

3. Gonorrhœa, quæ fit à ſemine crudo & aquoſo, non ita facilè curatur, cùm intemperiem illam in partibus genitalibus frigidam tollere non ita facile ſit.

4. Quæ à lue venerea eſt gonorrhœa, in ſenibus non niſi cum morte terminatur. In iuuenibus verò difficulter, & non niſi longiore temporis ſpatio curatur.

5. Quæ ab Elephantiaſi eſt gonorrhœa, curatu impoſſibilis.

Indicationes.

Indicationes.

Si gonorrhœa ſit à facultatis retentricis imbecillitate, ſiccantibus & adſtringentibus vtendum: quæ pro cauſſarum ratione nunc ſint calefacientia, nunc refrigerantia. Vbi attendendum, ſi ex longa iam ſeminis euacuatione corpus ſit refrigeratum, humórque multus, aquoſus, frigidus genitus, etſi à cauſſa calefaciente & laxante malum initium traxerit, calefacientibus, & ſiccantibus cum aliqua adſtrictione vtendum eſſe, & curationem ferè inſtituendam, qualis mulierum albo fluxui conuenit. Si ſemen ſit tenue & aquoſum, coctio ſeminis medicamentis calefacientibus, ſimúlque adſtringentibus adiuuanda. Si ſit calidum & acre, refrigerandum & temperandum. Si ſit virulentum, alexipharmacis morbo illi contrariis curatio peragenda. Atque hîc hoc diligenter attendendum, ne priùs adſtringentibus medicamentis vtamur, antequam malignitas morbi Venerei extincta ſit. Solet enim natura cum virulento ſemine materiam vitioſam & malignam euacuare, & quandiu hoc accidit, grauiſſima ſymptomata præcauentur. Si verò adſtringentibus, antequam malignitas victa ſit, humor vitioſus intempeſtiuè in corpore detineatur, dolores artuum, vlcera varia, & alia praua ſymptomata ſuboriri ſolent. Vbi verò morbus cauſſa mali princeps victus fuerit, tùm adſtringentibus vtendum, quæ potiùs calefacientia, quàm frigefacientia eſſe debent, cùm diuturno fluxu partes genitales valde refrigeratæ & debilitatæ ſint.

Curatio.

Curatio.

Vniuerſalibus, quibus opus, præmiſſis, ſi gonorrhœa fiat ob imbecillitatem facultatis retentricis, medicamenta vſurpanda, quæ humiditatem abſumunt, & laxitatem adſtringunt. Et quidem ſi coniungatur caliditas, paranda medicamenta è *roſis, corallis, C. C. ſumach, balauſtiis, hypociſtide, corticibus granator. terra ſigillata, & ſimilibus.* E quibus interna & externa medicamenta parantur.

Exhibeatur ergo hoc Electuarium.

℞. *Conſ. roſ. rubr.* ℥. ij. *corall. rub. præp. C. C. præp.* an. ℈. j. *balauſtior.* ℈. ij. Miſce.

Extrà verò vſurpetur hoc vnguentum.

℞. *Ol. roſar. maſtichin. myrtini*, an. ℥. j. *pulu. balauſt.* ʒ. ß. *ceræ* parum. Fiat Vnguentum.

Si verò frigiditas coniungatur, Medicamenta è *maſtiche, thure, mentha, ſpica*, & ſimilibus parentur, & genitalia inungantur *oleo menthæ, maſtichino, abſinthij.*

Vt ℞. *Ol. Maſtich. lentiſcini*, an. ℥. j. ß. *ſucci menthæ* ʒ. v. *ſpicæ* ʒ. ß. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Inprimis verò hîc vtiles ſunt thermæ adſtringendi vi præditæ, vel balnea artificialia, quæ harum vim æmulantur.

Si ſemen ſit calidum & acre, vniuerſalia præmittantur, & ſanguis, ſi opus ſit, minuatur, ac humores bilioſi euacuentur *rhabarbaro, myrobalanis*: biliſque temperetur. Hinc intus & extrà vtendum medicamentis refrigerantibus, paratis è *roſis, lactuca, cichorio, & ſimilibus.*

Vt ℞. *Sem. 4. frig. maior.* Drach. iij. *portulacæ, lactucæ*, an. ʒ. j. *flor. roſ. rubr.* Drach. j. ß. *nymphææ* Drach. ß. *gummi tragacanthæ* Drach. j. Fiat Puluis.

Extrà verò non ſolùm partes genitales, ſed etiam ſpina & lumbi inungantur vnguentis refrigerantibus, aut applicentur Cerota refrigerantia.

Vt ℞. *Ceroti ſantalin. ol. nymph. vng. Comitiſſ. ſucci ſolani*, an. ℥. j. *camphor.* Scrup. ß. Miſce.

Vel ℞. *Ol. roſac. myrtini*, an. ℥. j. *mucilag. ſem. pſyllij, cydonior. aquâ roſac. extractæ*, an. ʒ. ij. *pulu. ſantal. albi, rubri, acaciæ*, an. Drach. ß. *camphor.* Scrup. ß. Miſce.

Si ſemen ſit tenue & aquoſum, ſiccantibus & roborantibus vtendum, quæ vim coctricem teſtium & partium genitalium adiuuant, aquoſitatem ſeminis corrigunt, & ſimul exſiccant, vt *ſpeciebus aromatici roſati, ſyrupo menthæ.*

Vt ℞. *Menthæ, abſinth. Rom.* an. M. j. *ſem. agni caſti, baccar. myrti, flor. roſ. rubr.* an. Drach. ij. Coq. in vino rubro, & dulcorentur ſaccharo.

Vel ℞. *Conſ. roſ. antiq.* ℥. j. ß. *ſuccini, corall. rub. præp.* ana Drach. j. *caryoph. macis, thuris*, an. Scrup. j. Cum *ſyrupo myrtino.* Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Maſtich. thuris*, an. Drach. j. *ſuccini* Drach. ß. *ſem. coriandri* Drach. ij. *viticis, fol. menth.* an. Drach. ß. *ſacch. roſ. tab.* ℥. j. F. Puluis.

Victus etiam ratio conueniens obſeruetur, & æger frequenter comedat oryzam cum lacte coctam.

An ſemper verum ſemen effluat in gonorrhœa.

Circa curationem autem gonorrhœæ, quæ ex ſemine aquoſo & tenui fieri dicitur, diligenter obſeruandũ, an verum ſit ſemen quod effluit, etſi aquoſius, dilutius & crudius, an verò, quod Langius monet, vt poſtea *in quæſt.* dicetur, humores corrupti & vitioſi, qui in corpore cumulati ad partes genitales confluant, & per meatum, per quem aliàs ſemen eiicitur, excernantur, ſicut interdum vitioſi humores in corpore cumulati per vterum & menſes albos dictos euacuari ſolent. Si enim ſit ſemen naturale, aquoſius ſolùm, omnino, vt modò dictum, iis vtendum, quæ ſemen incraſſant, ſtabile reddunt, & detinent. Si verò vitioſorum humorum colluuies per penem euacuatur, nullo modo incraſſantibus & adſtringentibus vtendum, ſed euacuantibus & cacochymiam corrigentibus, & bonâ diætâ. Scribítque Langius *loco allegato: Auſim aſſerere, ſolis purgationibus, ac obriâ victus ratione plures ſanitati reſtitui.* Et omnino ita ſeſe res habet, cum affectus nõ tollatur, niſi cauſsâ ſublata. Scribitque etiã Rondeletius *meth. curand. morb. c. 57. Gonorrhœa difficulter curatur, niſi cauſſa cognoſcatur,*

gnoſcatur; addítque ſe nouiſſe Nobilem quendam, qui ab abſceſſu frigido renum diu hoc morbo laborauerat, & multò ſemper habuerat deteriùs, cùm ſemen extinguentibus frigidis vel calidis vteretur; ſe verò inſtituiſſe contrariam victus rationem, & iuſſiſſe, vt biberet vinum generoſum, & veſceretur alimentis optimis exſiccantibus, & non flatulentis, quo modo curatus eſt. Et omnino non ſemper cauſſa gonorrhœæ huiuſmodi in membris genitalibus hæret, ſed interdum etiam in aliis partibus vel toto corpore, vnde, *loco allegato*, Rondeletius ea quoque exhibere iubet, quæ ventriculi cruditatem corrigant.

Si ſemen in ipſo actu Venereo nimis citò eiiciatur, atque inde, quod fieri ſolet, conceptus impediatur, cùm id à ſemine nimis fluido, partibuſque ſemen continentibus nimis laxis fieri ſoleat, curatio eodem modo inſtituenda, vt iam de curatione gonorrhœæ è partium genitalium imbecillitate, & ſemine nimis fluido, dictum.

Si ſemen ſit corruptum & virulentum, adſtringentibus omnino abſtinendum. Si enim retineatur, partes erodit & exulcerat. Sed ſiccantibus, quæ ſimul putredini reſiſtunt, vtendum, acetoſâ, theriacâ, Mithridatio, & præcipuè ad morbum illum, à quo illa virulentia pendet, reſpiciendum, & curatio ad eum dirigenda.

Inprimis verò vitioſi humores expurgandi. Habétque exemplum Foreſtus *lib.26.obſeru.16.* de quodam iuuene, gonorrhœâ & teſticuli ac genu inflatione non ſine ſuſpicione luis Venereæ laborante, quem purgantibus hiſce curauit, vt decoctum ligni accedere opus non fuerit.

℞. *Rad. helenij, fœniculi, apij, cichorij, bugloſſ.* an. Vnc. j. *fumar.* M. ij. *borrag. violar. ſcolopend. capill. Vener. ſummit. lupuli, herbæ paralyſ.* an. P. j. *chamæpityos, chamædryos ſtœchad.* an. Vnc. ß. *ſem. fœniculi* Drach. iij. *citri* Drach. ij. Omnia infund. per diem & noctem in ſ. q. *aquæ pluuialis, & fumariæ.* Quibus poſtea addantur *myrobal. chebul. Indor. citrinor.* an. Vnc. ß. *follicul. ſenæ, epithymi, polypod. q. glycyrrhizæ*, an. Vnc. j. *cortic. hellebori nigri* Drach. ij. *rhabarb.* Drach. ß. *ſchœnanthi* Scrup. j. Poſtea coquantur & colentur. Fiat potus longus pro ℔. ij. Addendo *ſyr. infuſion. roſar.* Vnc. j. *de fumar.* Vnc. ß. *ſacch.* q. ſ. ad dulcedinem.

Si tamen iſta purgantia ſola non iuuant, ad decoctum ligni, & alia huic morbo propria medicamenta accedendum.

Gonorhœã ſiſtentia. Vniuerſalibus præmiſſis exhibeatur hic puluis.

℞. *Succini albi, teſtar. ouor. pullis excluſis, pellicular. interior. ventriculi gallinar. præp. ſem. granator.* an. ʒ. iij. *Corall. rubr. præp. C. C. vſti præp.* an. ℥. j. *cinnam.* ʒ. ij. *manus Chriſti perlat.* ad pondus omnium. Fiat Puluis.

Vel ℞. *Gummi Arabici, tragacanthæ, ſuccini, mumiæ, boli Armeni, mandibular. lucij, pellicul. intern. ventricul. gallinar. criſtar. galli, teſtar. ouor.* an. Drach. ß. *ſem. lactucæ* Drach. j. cum *ſyrupo de roſ. ſiccis.* Fiant pilulæ, de quibus per multos dies Scrup. j. vel Drach. ß. ſumantur.

Nonnulli etiam ſcribunt, gonorrhœam hanc virulentam multos curaſſe *lixiuio è caulibus fabarum in cineres redactis parato*, ad Vnc. iv. ſingulis diebus exhibito.

Acidulæ. Fontes etiam quidam & acidulæ gonorrhœam hanc leniunt. Ita ſcribit Dodonæus *obſeru. cap.41.* Generoſum quendam Virum cùm decem & octo annis huiuſmodi ſeminis profluuio laboraſſet, nec vllum ex medicamentorum præſcriptorum vſu fructum conſequeretur, ad fontem haud procul Leodio, qui creditur eſſe, quem Plinius *nat. hiſt. lib. 31. c. 2.* in Tungris eſſe ſcribit, profectus eſt, quo vbi aliquot diebus vſus eſſet, dolores valde remiſſi ſunt. Malum tamen non perfectè curatum eſt, ſed domum reuerſus omnino peiùs habuit, & tandem vitam cum morte commutauit, vt *ibid.* docet Dodonæus.

QVÆSTIO.

An nomen Gonorrhœæ omnibus, quæ vulgò recenſentur, differentiis æquè propriè competat?

An nomen gonorrhœæ omnibus differentiis competat? Triplex gonorrhœæ differentia. De differentiis Gonorrhœæ occurrit aliqua controuerſia, & à vulgata ſententia nonnihil diſſentit Ioh. Langius *lib. 2. epiſt. 5.* Statuit enim gonorrhœam ita dictam aliud, quàm ſeminis & nominis etymologia declarat, eſſe profluuium, & non parum à vero naturalis ac prolifici ſeminis effluuio quaſdam gonorrhœæ differentias diſſidere. Ideóque triplicem differentiam ſtatuit, quam nec Galeno, nec aliis noſtri ſeculi Medicis ſatis perſpectam putat. Primò enim docet eſſe homines, qui renum, hepatis, ac vaſorum ſeminalium calore, corpore plerumque hirſuto ac ſucci pleno, ſemen genitale copioſum ac calidum coaceruant, quos non rarò per nocturna inſomnia, cùm renes ac lumbi ſupino decubitu incaleſcunt, aut illis decora amicæ facies interdiu viſa noctu obuerſatur, vel attenta rei venereæ cogitatio ad ſeminis excretionem laceſſit & proritat, quod plerique tam confertim effundunt, vt etiam ſtragula polluant. Atque hanc primam gonorrhœæ ſpeciem ἀπὸ τῆς γόνης, *ſemine*, & ῥέω, *fluo*, & ob inſomnia ὀνειρωγμὸν rectè appellari docet.

Secundam gonorrhœæ ſpeciem produci ſcribit ex putrilagine phlegmatis vel ſalſi, vel etiam crudi copia, quæ non rarò cum momento genituræ permiſceatur, ac præcipuè à cerebro per ſpinam dorſi, lumbos, & renes, & etiam ab hepate per venas & neruos ad genitalia tendentes deferatur, è quibus per penem non ſine eius excoriatione ſenſim deſtillet. Huiúſque gonorrhœæ fomentum eſſe ſtatuit ſanguinem crudum, ac impuris humoribus permixtum, quorum colluuies nõ, vt alij cenſent, ad veſicam, ſed ad pudenda defluat, ac per meatum ſpermatis in penem excernatur. Atque hoc profluuium etiam mulieribus accidere, & mẽſtrua pituitoſa appellari ſcribit. Non enim eſſe humorem, qui in hac gonorrhœæ ſpecie excernitur, verum ſemen; ídque vel ex eo patere putat, quòd ex tantilli ſeminis excretione, tanta virium & ſpirituum copia diſſipatur, & vniuerſi corporis robur labefactatur, cùm contrà huius humoris excretio annum, imò quinquennium, illæſo vitali robore durare poſſit. Præterea genituræ ſemen excretum aëris frigore liqueſcit: at iſtud vt viſcus lẽteſcit, veſtibúſque tenaciter adhæret, ac nõ rarò, vt putridũ, malè olet.

Tertiam gonorrhœæ ſpeciem ponit eam, quæ eſt ex lue Venerea, quæ ob id fœda & virulenta appellatur, in qua principiò vigilanti pariter ac dormienti virus album, aut ſubcitrinum è vaſis ſeminalibus ſine ſenſu deſtillat, ac non rarò penis canalem exeſt, atque id quod effluit, malè olet, ardorémque Dyſuriæ ſimilem in mictione, & vlcera in pene excitat.

Atque has gonorrhœæ differentias etiam curatione differre ſtatuit: in prima enim, quæ refrigerant, adſtringunt, & ſperma exſiccant, ſunt ſalutaria: quæ in ſecunda differentia planè ſunt noxia & pernicioſa, vtpote quæ non adſtrictoria & incraſſantia requirit, ſed humorem corruptum euacuantia, & ſobriam diætam, per quam meliores humores generantur. In tertia verò differentia, curationem lui Venereæ propriam requiri per decoctum ligni & Mercurium.

Et omnino verum eſt, quod à Langio monetur, gonorrhœæ nomen omnibus, quæ vulgò recenſentur, differentiis non æquè competere. Prima enim illa differentia, quæ ex ſeminis calidi copia prouenit, & vulgò pollutio nocturna appellatur, de qua *cap. ſeq.* dicetur, propriè gonorrhœa appellatur. In hac enim gonorrhœa ſemen propriè dictum & fœcundum effluit.

De ſecunda verò differentia, quam ponit Langius, controuerſia eſt, & non ſine cauſſa quæritur, annon & in hac differentia quod effluit, ſemen appellari poſſit, aut annon aliquam differentiam omiſerit. Primò enim omiſiſſe videtur illam ſpeciem, quæ ab imbecillitate vaſorum ſpermaticorum eſt, quæ tamen nullo modo omittenda videtur. Si enim vaſa ſeminalia ſint debilia, & ipſum ſemen non bene coquatur, crudum manet, nec bene retinetur, ſed cùm ob facultatis retentricis debilitatem, tum quia ipſum tenue & crudum eſt, facilè excidit, nullâ etiam vel exiguâ præcedente irritatione, ſicut Fernelius *6. de part morb. & ſympt. cap. 14.* quendam ſola clyſteris perfuſione atque in anum immiſſione ſemen emiſiſſe ſcribit. Deinde in eo, quòd aquoſitatem ſeminis ab excrementis pituitoſis & ſeroſis permixtis prouenire ſtatuit, planè à Langio diſſentit Platerus, qui ſtatuit, licèt ſanguis crudus & pituitoſus in corpore abundet, ſemper tamen eius puriorem partem ad ſeminis generationem attrahi.

Verùm enimverò ſi quod mihi videtur, dicendum, nec vaſorum imbecillitas omittenda, quod à Langio factum, nec humoris ſeroſi & vitioſi cum ſemine permiſtio neganda videtur, quod facit Platerus. Etenim cùm aliæ corporis partes imbecillæ non ſolùm alimentum ſuum non bene coquant, ſed etiam, ſi publicum munus habent, id non bene perficiant, vt in ventriculo & hepate videre eſt: cur idem etiã in teſtibus non accidere poſſit? Deinde nec hoc negandum videtur, ſi ſanguis in corpore ſit impurus, etiam ſemen impurum in corpore inde generari. Etſi enim verum ſit, teſtes, vt & mammas, puriorem ſanguinem ad ſe trahere: tamen ſi magna ſit cacochymia, fieri vix poteſt, vt non aliquid etiam ad teſtes deriuetur. Sicut videmus, fœminas morbo aliquo laborantes etiam impurum lac in mammis generare. Præterea natura ſæpe aſſueſcit humores vitioſos ad aliquam partem, præcipuè debilem mittere, ídque etiam in teſtibus fieri, impoſſibile non eſt, imò fieri experientia teſtatur. Habent etiam humores vitioſi interdum ad peculiares partes ſuam inclinationem, quod & hic accidere poteſt, & præcipuè in gonorrhœa ex lue Venerea virus iſtud partibus genitalibus infeſtum eſt.

CAPVT V.

De Pollutione nocturna.

INprimis verò Gonorrhœæ nomen ei propriè competit ſeminis profluuio, quòd noctu dormientibus accidit, & propterea Pollutio nocturna appellatur, cùm homo noctu dormiẽs inſcius ſemen emittit, & vt Horatius ait, *nocturnam veſtem maculat, ventrémque ſupinum.* Accidit tamẽ idem etiam interdum de die. Ita refert Leonellus, ſe nouiſſe ruſticum quendam iuuenem, qui ex ſola inſpectione mulieris incurrebat pollutionem etiam de die. Et quidem plerumque cum penis tenſione & imaginatione quadam in ſomno ſemen profunditur. Nonnullis tamen etiam, nullâ imaginatione præcedente, citra ſenſum ſemen profluit. *Pollutio nocturna.*

Cauſſæ.

Cauſſa proxima huius mali eſt irritatio facultatis expultricis. Irritatur autem à ſemine, quod copioſius. Semen autem copioſius generant cibi potúſque multi, alimenti nimia copia, & hinc genita boni & multi ſanguinis in corpore redundantia, otiũ, Venus intermiſſa. Mouetur verò ſemen imaginatione de rebus venereis, & cùm imaginatio in ſomno à ratione non ita gubernetur, vt in vigiliis, facultatem expultricem facilè ſtimulat. *Cauſſa.*

Deinde etiam ſemen mouet decubitus ſupinus, ob quem renes & vaſa in dorſo incaleſcunt. Hinc accidit, vt pollutio nocturna

adoleſcen

adoleſcentibus maximè accidat. Habent enim calorem vegetum, ſpiritus mobiles, poros laxiores & de rebus venereis frequentem & intentam imaginationem, & errores in diæta, quibus etiam ſemen agitatur, & ſtimuli ad libidinem coaceruantur, committunt. Refert etiam Fernelius *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 4.* quendam ſolâ clyſteris perfuſione ſemen emittere conſueuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum ex relatione ægri cognoſci poteſt. Et differt nocturna pollutio à gonorrhœa *cap. præced.* propoſita, quod in ea etiam de die ſemen effluit, id quod in pollutione nocturna ferè ſaltem noctu euenit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malus corporis habitus eſt, vt ſcribit Aëtius, eorum, qui ſemen multum ac calidum generant, quod eos ad excretionem ſtimulat. Si enim ſæpius id accidat, exſolutionem oris ventriculi, & totius corporis patiuntur, debileſque fiunt, & graciles ac pallidi, oculóſque concauos habent. Quod ſi à Venere abſtineant, propterea quòd ita afficiuntur, capite diſcruciantur, itéque ſtomacho, & æſtu, faſtidióque anguntur, nihilque magnopere ex continentia iuuantur. Contingit enim iis per ſomnum ſemen profundentibus ſimilia perpeti incõmoda, qualia coëundo perpeſſi fuiſſent; & inprimis, ſi frequenti coitu id malum contraxerint. Ita refert Platerus *l. 3. obſeru.* quendam ex frequenti ſuprà modum Veneris vſu eò redactum fuiſſe, vt cùm poſtea ſibi temperaret, pollutionibus nocturnis diurníſque vexaretur, admodúmque debilitaretur.

2. Pollutio nocturna, quæ in principio morbi accidit, materiæ copiam, & morbum diuturnum ſignificat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Cùm vitium hoc à ſeminis copia nimia, & eius per ſomnum agitatione accidat, danda opera, ne nimia ſeminis copia generetur, atque id per ſomnum non moueatur.

Non generatur ſeminis nimia copia, ſi æger abſtineat à cibis ſemen copioſum generantibus, quales ſunt *nuclei pini, bulbi, piſtacia, fabæ, cicer, rapa, erucæ*: vt & à *vino* præſertim generoſo. Vtatur contrà cibis refrigerantibus & adſtringentibus. Si etiam corpus ſit plethoricum, ſanguis venæſectione detrahi poteſt.

Vt ſemen non commoueatur, vitentur de die imaginationes de rebus Venereis, & abſtineat homo à cibis, qui ſemen irritant. Scribit enim Bruyerinus *lib. 3. de re cibar. c. 43.* ſe nouiſſe quendã, qui cum ſiſymbrio liberaliter veſceretur, genituram per ſomnum effundebat. Cubet æger ſuper foliis ſalicis, viticis, lactucæ, floribus nymphææ, roſar. violarũ. Decubitum verò in ſomno ſupinũ vitet.

Medicamenta ſem. minuentia. Medicamenta vim ſiccandi, adſtringendi, & ſemen minuendi habeant, qualia ſuprà, *cap. 3. de ſalacitate*, ſunt propoſita. De quibus Galenus *5. de ſimpl. med. fac. cap. 23.* *Quæ refrigerare apta ſunt nata, tum edulia, tum medicamenta, ſemen cogentia, incraſſantia & ſtabile reddentia, vim habent ipſum ſupprimentem, non autem corrumpentem, nempe lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, mora, melopepones, cucumeres: porrò quæ reſiccant, prorſus ne eſſe quidem ſemen permittunt, ſi calidæ ſint naturæ, veluti ruta; ſi autem non calefaciunt, multò minus, vt nymphæa.*

Vt ℞. *Sem. portulac. agni caſti*, an. ʒ. ß. *plantag. rutæ*, an. ʒ. j. *conſeru. roſ. rubr.* ℥. ij. Cum *ſyrupo myrtino*. F. Electuar.

Vel ℞. *Sem. agni caſti, coriandri præp.* an. ʒ. ij. *plantag. rutæ, folior. menthæ*, an. ʒ. j. *ſuccini, corallior.* an. ʒ. ß. *maſtiches* ℈. ij. Fiat puluis, cuius doſis ʒ. j. addi poteſt, ſi libet, *ſaccharum roſarum tabulatum.*

Syrupus Donati ab Altomari. Syrupus Donati ab Altomari talis eſt:

℞. *Sanguinariæ, acetoſellæ, plantag.* an. M. j. *portulacæ, capreolorum vitis, vmbilici veneris, ſummitat. rubi*, an. M. j. ß. *myrtillorum, ſem. coriandri præp. papau. albi*, an. ℥. ß. *fol. lactucæ, flor. nymphææ, borrag. violar.* an. M. ß. *folior. rutæ, viticis, menthæ, calaminthæ ſiccorum*, ana ʒ. iij. Coq. in aquæ ſ. q. Colaturæ ℞. ℔. iij. *ſucci roſar. rubr. granatorum, pomorum acidorum*, an. ℔. ß. *aceti* parum, *ſacch.* q. ſ. F. Syrupus, de quo exhibeantur ſingulis diebus ℥. ij. vel ℥. iij.

Vel fiant tales trochiſci.

℞. *Sem. rutæ, agni caſti, portulacæ, plantag. papau. albi*, an. ℈. j. *cannabis, coriand. præp. corall. rub. præp. menthæ*, an. ℈. ß. *ſacch. in aq. roſ. diſſoluti*, q. ſ. F. Rotulæ.

Extrà verò ſequentia applicentur.

℞. *Farin. gland.* q. v. *oui album. in aq. Roſ. conquaſſat.* q. ſ. Fiat Cataplaſma pectini & lumbis imponendum.

Vel *ſuccus ſemperuiui, nymphææ, ſolani, vmbilici veneris, polygoni, portulacæ*, genitalibus imponatur. Lumbis quoque applicetur lamina plumbea perforata.

Vel ℞. *Olei roſar. nymph. myrtini*, an. ℥. j. *mucilag. ſem. pſyllij, cydonior. aquâ roſarum extractæ*, an. ℥. ß. *pulu. folior. rutæ, agni caſti, menthæ*, an. ʒ. ß. *corallior. ſantali rubri*, an ʒ. j. *ſucci plantag. portulacæ, ſemperuiui*, an. ʒ. j. ß. *ceræ* q. ſ. F. Vng.

Si rigido pene fiat ſeminis profluuium, ea quæ *de priapiſmo* ſunt propoſita, vſurpanda, & inprimis ſi à flatuoſo ſpiritu affectio originem habeat, *lentium decoctum* vtile eſt, quod præter id quòd ſemen extinguit, etiã membri tentiginem remittere valet.

CAPVT VI.

De Symptomatibus quibuſdam in coitu & ſeminis emiſſione accidentibus.

Symptomata in coitu. RAra etiam & admiranda quædam ſymptomata in coitu accidunt, qualia recenſet Marcellus Donatus *de hiſt. med. mirab. lib. 4. c. 18.* Refert enim, Franciſcum Valerium, Medicum ſibi retuliſſe, iuuenem quendam in venereo congreſſu cum muliere ſemen emittere non potuiſſe, quamuis in ſomno id aliàs excerneret. Idque & alteri cuidam Viro accidiſſe, ſe teſtari poſſe ſcribit. Cuius ſymptomatis cauſſam reddere non ita facile eſt. Quamuis enim Valerius in verecundiam, vel fortem quandam imaginationem cauſſam reiiciebat: neutrum tamen ſibi ſatisfacere, & rectè, ſcribit Donatus. Nam qui verecundantur, vel timent, ij potius à penis erectione prohibentur, quàm à ſeminis excretione. Fortis verò imaginatio etiam nimis remota cauſſa videtur. Vero magis conſentanea eſt cauſſa, quam affert Aëtius, *tetrab. 3. c. vlt.* dum ſimilem hiſtoriam è Rufo recenſet. *Adoleſcens*, inquit, *miniſter domeſticus, confeſſus eſt ſe quando cum muliere rem haberet, ſemen effundere non poſſe, cùm verò dormiret, plurimum ei ſemen prod re. Viſum itaque mihi eſt, vaſa eius ſeminalia propter multam cum frigiditate humiditatem calefieri non poſſe, propterea quod caliditas in coëundo ad corporis ſuperficiem diffunderetur, in ſomnis verò amplius calefieret. Quare hunc ipſum infernas partes exercere iuſſi, atque id maximè per equitationem. Caſtoreum etiam præbui, & diætam omnem calidam & ſiccam inſtitui.* Aliam etiam non minùs admiratione dignam, ſed & ridiculam hiſtoriam, *ibid.* recenſet idem Aëtius: *Adoleſcens*, inquit, *nos acceſſit, & ſe vehementer coitum appetere confeſſus eſt. Verùm vbi commiſceretur, ſemen emittere non poſſe: ſed flatus plurimos ſibi per ſedem erumpere. In hoc itaque coniecturam feci, ſeminariorum vaſorum ſiccitatem adeſſe: quod ipſum etiam adepta ſanitas demonſtrauit. Nam poſtquam ipſe humida & bona diætâ vſus eſſet, ſemen emiſit.* Similem hiſtoriam habet Amatus Luſitanus *cent. 6. cur. 95.* iuuenis cuiuſdam Dalmatæ, quem mœſtum & triſtem ad ſe veniſſe ſcribit, & retuliſſe, cùm coiret cum muliere, nullum emittere ſemen, ſed potiùs ventris crepitum. Ipſe autem Amatus cùm vitij huius cauſſam putaret multam pituitam craſſam in inteſtino inferiore hærentem, cuius præſentia vaſa ſeminalia frigida & coarctata eſſent, ipſa verò motu & caliditate diſſoluta in flatus verteretur, curationem hoc modo inſtituit. Ordinaria victus ratione calidâ ex cibis multi & boni ſucci, ac potu vini generoſi, humores pituitoſos præparauit, & purgauit. Poſtea vt imum ventrem & inguina, ac inter anum & pudendum hoc vnguento illiniret, iuſſit.

℞. *Pip. alb. nigri, longi*, an. ʒ. j. ß. *ſem. erucæ, vrticæ, nigellæ*, an. ʒ. ß. *pyrethri* ℈. j. *ol. liliorum*, in quod iniectæ ſint *erucæ herbarum*, aut *pinus vermes tres vel quatuor*, ℥. ij. *olei de caſtor.* ℥. ß. *ceræ* q. ſ.

Manè verò, & horâ coitus, ℥. ß. vel ʒ. vj. ſequentis Electuarij exhibuit, & vt pòſt hauſtum vini maluatici ſumeret, iuſſit.

℞. *Diaſatyr.* ℥. ij. *diagalang.* ʒ. ij. *ſpec. diambr. diamoſchi*, an. ℈. ij. *raſuræ pudendi cerui aridi*, ʒ. ß. *nuc. pinear. piſtac or. amygd. dulc.* an. ℥. ß. *carnis ſcinci* ʒ. ij. *ſem. erucæ, vrticæ, naſturtij*, an. ℈. j. *pectuſculi capi cocti* ℥. iij. Terenda terantur, & cum melle optimo, F. Electuarium.

Quibus medicamentis intra menſem conualuit.

Accidit præterea & aliud in coitu vitium, cuius Matthæus de Gradibus *conſil. 3.* mentionem facit, de quodam, qui cùm olebat coire, illi membrum non erigebatur, ſed ſemen emittebat. Quod vitium procul dubio ex nimia vaſorum ſemen continentium laxitate prouenit, contracta ex nimio Veneris vſu, aut diuturna gonorrhœa. Statim enim ac ſe tales ad coitum accingunt, & imaginatio excitatur, ſemen emittitur, nec tamen membrum virile erigitur, ob paucitatem ſpirituum nimia Venere, aut diuturna gonorrhœa diſſipatorum.

Tandem etiam aliud adhuc vitium recenſet Auicenna *fen. 20. tert. tract. 1. c. 40.* cuius exemplum habet Alexander Benedictus *lib. 24. part. 26. c. 27.* quod iis accidit, qui corpore ſunt molliore, & habitu corporis reſolubili, multúmque in coitus actu delectãtur. Hi enim ſi coëant frequenter, accidit quandoque, vt vnà cum ſemine feces per altum emittant. Nam cùm multi ſpiritus excernantur, corpúſque inde reſoluatur, fit vt partes vicinæ ſpiritibus deſtituãtur, ſicque laxato muſculo inteſtini recti feces emittãtur.

CAPVT VII.

De rebus alienis per penem excretis.

Res alienæ per penem excretæ. DVo meatus in pene ſunt vſus; vnus eſt, vt per eum vrina ex veſica euacuetur; alter, vt per eundem ſemen excernatur. Accidit tamen, vt præter naturam etiam aliæ res per eum excernantur. De rebus alienis è veſica per eum excretis, dictum eſt ſupra *part. 8. ſect. 2. cap. 8.* De iis, quæ è vaſis genitalibus, & aliunde, quàm è veſica per eum excernuntur, *hoc capite* agemus.

Sanguis. Primò ſanguis interdum per penem excernitur: non tamen ex veſica. Ita refert Fernelius *lib. 6. pathol. c. 14.* ſe quendam vidiſſe, qui longa GonorrhϾ conſuetudine per inſomnia, atque etiam cogitatione ſola purum ſanguinem, non minore voluptate, quàm ſemen effuderit. Et aliàs etiam obſeruatum fuiſſe, in coitu, præſertim nimio, ſanguinem loco ſeminis eiectum fuiſſe, refertque Scholiographus *ad c. 52. lib. 1. de morb. int. Hollerij*, ſe vidiſſe, qui à coitu multum ſanguinem effuderit, quíque non facilè reprimeretur, laxatis nimium vaſis, & imbecillioribus redditis. Et Hollerius *ad aphor. 78. lib. 4.* ſcribit, ſe vidiſſe duos adoleſcentes, qui per immoderatam Venerem purum ſanguinem per penem reddebant.

Cauſſa huius mali eſt apertio oſculorum venarum ſpermati-

earum, quæ ſemen ex ſanguine elaborant. Si enim breui temporis ſpatio coitus ſæpius repetatur, vaſa ſemen elaboratum continentia ita exhauriuntur, vt per venarum ſpermaticarum oſcula ſuctione hac dilatata ſemen ex ipſis adhuc imperfectum, vel ſanguinem etiam ipſum attrahant, & in coitu effundant.

Curatur hoc malum rectiſſimè abſtinentia à Venere, & adſtringentibus, quæ laxitatem vaſorum ſpermaticorum corrigunt, *cap.5.* propoſitis adhibitis.

Ephebum quendam Athenis ſerpentem puſillum, piloſum, & pluribus pedibus ſtatim ambulantem, multo cum ſemine eieciſſe, Plutarchus *lib.3. Sympoſ. probl.9.* refert.

CAPVT VIII.

De Teſtium & penis dolore, ac Scroti & præputij pruritu.

Teſtium Dolor.

Teſtium dolor.

TEſtes quandoque dolore corripiuntur; id quod accidit præcipuè in inflammatione: interdum tamen etiam à frigiditate, & aëre frigido, interdum ab vlcere, interdum à cauſſa externa, vt contuſione, & vulnere.

Quæ autem inter has cauſſas locum habeat, ex iis quæ præceſſerunt, & adſunt, facilè cognoſcitur.

Curatio pro diuerſitate cauſſarum diuerſo modo inſtituenda. Si inflammatio adſit, curanda vt ſuprà dictum. Si adſit intemperies frigida, vel inflatio, etiam curanda vt ſuprà *ſect.1.c.1. de teſtium intemp. frig. & inflatione* dictum. Si percuſſi ſint teſtes, ſtatim, ſi vehemens ſit dolor, ſanguinē mittere oportet: imponenda verò, quæ affluxum humorū prohibent, vt *violæ, roſæ, nymphææ,* & ſimilia. Deinde quæ diſcutiunt & dolorem leniunt, vt *anethum, chamæmelum, folia hyoſcyami* cum *farina fabarum* in *lacte* cocta.

Penis dolor.

Penis dolor.

Penis verò dolor ex iiſdem ferè cauſſis excitatur, nimirū ex inflammatione, inflatione, percuſſione, vulnere, vlcere, venere nimiâ.

Curatio ex iis, quæ ſuprà de penis inflammatione, inflatione, vulnere, vlcere dicta ſunt, patet.

Ad dolorem autem leniendum vtile eſt fomentum ex *decocto maluæ, althææ, ſem. lini, anethi, florib. chamæmeli, meliloti,* vel *cataplaſma* ex iiſdem paratum. Vel *medulla panis albi* in *lacte* coquatur, & adiectis *vitellis ouorum* atque *oleo roſaceo, croci* atque *opij*, ſi dolor ſit vehementior, exiguâ quantitate. F. Cataplaſma.

Vel *folia hyoſcyami foliis caulium inuoluta* coquantur ſub cineribus, & *caulium foliis* adiectis imponantur.

Pruritus Scroti & præputij.

Pruritus ſcroti & præputij.

Tandem etiam interdum ſcabies & pruritus ſcroto accidit, cùm humores acres ad ſuperficiem eius feruntur, eámque vel exulcerant, vel rodunt, & ſquammulas quaſdam gignunt.

Vniuerſalibus præmiſſis, ea quæ in aliarum partium pruritu ſunt vtilia, etiam hîc locum habent. Nimirum quæ abſtergunt ſuperficiem ſcroti, ſimúlque dolorem mitigant. Præſtant hoc *farina fabarum Ægyptiacarum*, item *erui farina*, & *ſeſami cum melle ſubacta*. Vel foueatur ſcrotum *decocto folior. ebuli*, vel *folia cocta* imponantur: aut abluatur *decocto folior. ſalviæ*.

Vnguentum Bayri.

Vnguentum Bayri, quod hîc commendatur, hoc eſt.

♃. *Ceruſſæ* ʒ.vj. *ſulphur. citrini* ʒ.ij. *opij*, ʒ.j. Terantur in *aceto*, & *aqua*, & locus eo inungatur.

Foreſti.

Foreſti hoc eſt.

♃. *Vng. albi camphorat.* ℥.j. *diapompholyg.* ℥.ß. *litharg. auri, argenti,* an. ʒ.ß. *terræ ſigillatæ* ʒ.j. *cretæ albæ* ℈.iij. ß. ☿ *ſublimati* ℈.j. Miſce diligenter in mortario plumbeo, piſtillo plumbeo, in formam vnguenti.

Extremum remedium eſt *ſal ammoniacus* cum *aceto* miſtus.

Præputij pruritum tollit *lentis decoctum cum corticibus mali granati*.

LIBRI TERTII

PARS X. & VLT.

De Vmbilici, & abdominis p. n. affectionibus.

PROOEMIVM.

POSTQVAM *hactenus affectus p.n. qui partibus in abdomine contentis accidunt, abſoluimus: reſtat, vt quoſdam affectus, qui externis abdominis partibus, ac toti abdomini contingunt, proponamus. Atque ita in hac vltima huius libri parte agendum erit de vmbilici apertione, & rerum variarum per eum excretione, de eius prominentia, procidentia, excreſcentia, tumoribus, inflammatione, abſceſſu, vulnere, vermibus & lapidibus in eo natis; de laxatione & ruptura peritonæi, de muſculorum abdominis inflammatione, de ſpaſmo & tumore abdominis.*

CAPVT I.

De Vmbilici apertione, & per eum variarum rerum excretione.

Vmbilici apertio.

VAſa vmbilicalia, fœtu in lucem edito, cùm eum vſum, quem fœtu adhuc in vtero latente habent, de quo de fœtûs formatione dicitur, ampliùs non habeant, flacceſcunt, & in ligamenta ac funiculos quaſi abeunt, & locus vbi coëunt, vmbilicus vocatur, centrum totius corporis. Solent autem vmbilicus & iſta vaſa ſuos morbos pati, & ex vmbilici & vaſorum vmbilicalium, in adultis, morbis graues affectus oriri, non quidem ob ipſa vaſa, quæ vix aliquem ſenſum habent, ſed ob viſcera nutritioni dicata, quibus ſuos affectus communicant. Hinc etiam ἐπομφάλια medicamenta ad purgandum vmbilico apponuntur, & flatus diſcutientia cauo vmbilici applicantur; cùm per hanc partem celerrimè eorum vis inteſtinis & viſceribus communicetur. Scribit etiam Clariſſimus Riolanus *lib.2. Anthropogr. c.12.* inter tormenta, quibus veritas à reis extorquetur, illud ſolemne eſſe, frigidam vmbilico affundere, quo nullum grauius excogitari poſſit ſupplicium.

Frigida vmbilico affuſa, tormentum grauiſſimum.

Sanguinem fundens vmbilicus.

Primò interdum infantibus vmbilicus, niſi rectè ligetur, ſanguinem fundit. Ita Philippus Hochſtetterus *decad.2. obſ. Med. caſu 9.* refert hiſtoriam pueri, ſanguinem ob non ritè ligatum vmbilicum copioſè fundentis. Verùm procul dubio ligaturæ minùs conuenienti copia & acrimonia ſanguinis acceſſit, cùm puer hic, poſtquam adoleuit, mox ab ætatis anno nono copioſæ & enormi hæmorrhagiæ fuerit obnoxius. Danda ergo obſtetricibus opera, vt vmbilicus rectè ligetur; cùm niſi id fiat, magna incommoda, imò mortem interdum incurrere ſoleant. Sic Guilhelmus Fabricius *cent.1. obſeru.52.* ſcribit, duobus infantulis Coloniæ id accidiſſe, quorum vires naturales, vitaléſque ex eiuſmodi hæmorrhagia adeò fuerunt exhauſtæ, vt nullo modo refici potuerint, donec tandem languidi è vita deceſſerint.

Etſi verò in adultis omnem cauitatem amiſiſſe, & planè in funiculum coaluiſſe videantur hæc vaſa: conformationem tamen ſuam non planè amiſiſſe, patet non ſolùm ex eo, quod, vt modò dictum, extrà applicatorum vis viſceribus per vmbilicum facilè communicatur, verùm etiam ex eo, quòd interdum iterum, & præcipue venæ vmbilicales aperiantur, & varias res effundant. Ita Philippus Hochſtetterus *ibid. caſu 8.* refert, puellam nobilem 12. annorum, ab incunabilis habuiſſe vmbilicum, qui ſanguinis guttâ leniter induſium ſeu linteum proximum commacularit, ſine vlla alia noxa, niſi quòd color ei pallidus fuit. Sanguinis verò eam paucitatem fuiſſe, vt non tranſſudârit ſuper ſtratum etiam tenue linteum. Præter ſuccum autem & folia plantaginis vmbilico nihil admouit, ſed naturæ rem commiſit, cùm temporis tractu omnia in corpore robuſtiora fiant, & ſolideſcant; quod & factum.

Refert quoque Guilhelmus Fabricius *cent.3. obſeru.37.* Danieli Schertlero, Pharmacopœo Solodurenſi, homini pituitoſo, obeſo, 36. annum ætatis agenti, cùm æſtate ſupra modum incaluiſſet, apertum fuiſſe vmbilicum, ita vt ad ℔.j.ß. ſanguinis effunderet, qui tamen per ſe & nullo adhibito remedio ſubſtitit. Medici vocati medicamenta, quæ ſanguinis feruorem compeſcant exhibuerunt, & extrà applicauerunt, ſed ſine fructu. Altero enim die & ſubſequentibus, vſque ad vndecimum, ex vmbilico quotidie bis ſanguis, non quidem guttatim, neque in parua quatitate, ſed cum impetu & copioſè erupit. Foramen adeò erat anguſtum, vt vix lentem excipere poſſet; certis autem horis, nimirum præcisè inter ſeptimam & octauam matutinam, & inter ſecundam ac tertiam pomeridianam hæmorrhagia illa accidebat, vtplurimùm quoque hoc tempore ſingulis diebus ſemel hæmorrhagiam narium patiebatur. Etſi verò Chirurgi & Medici plurima tentârint, ſanguinem tamen ſiſtere nunquam potuerunt, ſed ſponte ac per ſe ſubſtitit, & iſto vndecim dierum ſpatio ad libras vſque 27. ſanguinis emanauit. Elapſa vndecima die vlcus vmbilici accreuit, ex quo, loco ſanguinis, materia purulenta per menſes aliquot exſtillauit, paulatim tamen iterum coaluit. Conſtitutio corporis fuit phlegmatica, cum obſtructionibus viſcerum per aliquot annos, humoréſque ſeroſi venam vmbilicalem paulatim dilatârunt, tandémque vnà cum ſanguine per vmbilicum eruperunt. Sequenti æſtate iterum aliquoties hæmorrhagiam vmbilici paſſus eſt, poſtea acidulis Griesbacenſibus vſus eſt cum maximo fructu.

Aqua & ſerum per vmbilicum excreta.

Non verò tantùm ſanguis, ſed & aqua ac ſerum interdum viâ hoc loco patefactâ per vmbilicum effluit. Ita refert Antonius Beniuenius *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. c.12.* puerum quendam hydropicum Medicorum auxilio deſtitutum, temerariam ac fortuitam ſanitatem ſibi vendicaſſe: liberaliore quippe, & quantū poterat, aqua epota, in vltimum ſe mortis diſcrimen præcipitauit. Verùm repentè ſoluta vmbilici vnitate, tanto impetu aqua inde profluere cœpit, vt ſuprà ventrem tres cubitos aſcenderet, quo ſanè vitam finiuiſſet, niſi circunſtantes appoſita manu aquam fluere non permiſiſſent. Hinc Medico accerſito, & aqua paulatim educta, ac curioſo victu & cæteris, quæ ad rem faciunt, iniunctis, breui tempore in priſtinam reductus eſt ſanitatem. Andreas Laurentius etiam *lib.6. Anat. quæſt.9.* ſcribit, ſe vidiſſe Monſpelij Hydropicum, cui noctu nil tale opinanti ſponte ſolutus eſt vmbilicus, & maxima aquæ copia effluxit. Et Guilhelmus Fabricius *cent.1. obſeru.47.* refert Virum quendam quadragenarium ex febre tertiana, eáque diuturna curatum, in Aſcitem incidiſſe, tandémque vmbilicum, qui ad oui anſerini magnitudinem aquæ plenus propendebat, ſponte ſua ruptum eſſe, atque inde per trimeſtre maximam copiam ſeroſi humoris effluxiſſe. Dedit autem operam Fabricius, vt humor paulatim flueret, impoſito vmbilico linteamine duplicato, & faſcia inuoluto, ne ex

intempeſtiua

intempeſtiua euacuatione aquæ, vires ægri antea debiles labefactarentur,& proſternerentur. Sic diuino fauore venter paulatim ſubſedit, vt tandem pleniſſimè conualuerit, & per annos aliquot ſanus vixerit. Verùm cùm poſtea pleuritide correptus obiiſſet,& cadauer eius aperiret Fabricius, inuenit venam vmbilicalem adeò dilatatam, vt facilè penna anſeris per eam immitti potuiſſet.

Idem *cent.2.obſeru.58.* meminit puellæ tres menſes natæ, cui, cùm per multos dies malè habuiſſet, ac dies noctéſque grauiter eiulaſſet, tandem venter intumuit, cum manifeſta duritie circa vmbilici ac hepatis regionem. Cui cùm primò cataplaſma anodynum, ſimúlque ſyrupum aperientem lambendum exhibuiſſet, ac tandem, cum tumor ac tenſio circa vmbilici hepatíſque regionem accreſceret, & pus ſubeſſe manifeſtò appareret, atque cataplaſma ſequens *è farinæ tritici* ℥.j.*ſem.lini,fœnugræci*,an.ʒ.j. *fermenti,axung.porci,vng.baſilici*, an.℥.ß.*ficuum* ℥.i.ß.cum *decocto radicum althææ* paratum, applicuiſſet per aliquot dies, vmbilicus paulatim in tumorem eleuatus eſt, eóque rupto multum humoris ſeroſi ac puris, ſpatio quatuor hebdomadum continuò exſtillauit, ſymptomata remiſerunt, ac puella continuato ſyrupo,& matre per interualla *ſyrupo roſ. ſolutiuo compoſito cum rhabarb. agarico & ſena*, expurgatâ conualuit. Quæ obſeruatio docet, aquam iſtam in vmbilici apertione non ſolùm ex cauitate abdominis, ſed & ex ipſo hepate per venam vmbilicalem effluxiſſe.

Atque ex relatione Doctoris Abelis Roſcij, *ibidem* refert, puellam annos decem natam Aſcite laborantem,& penè deſperatam, ſolam à parentibus & domeſticis domi relictam, ſitis acerbiſſimæ impatientem, ſe è lectulo in ſolum deieciſſe,& fontem, qui non procul diſtabat, pedibus manibúſque repentem petiiſſe, ac aquâ puriſſimâ gelidâque iteratis vicibus ſitim ſuam explere tentâſſe. Cùm verò aquâ ad anhelitus ferè ſuppreſſionem repleta domum repetere non valeret, illicò iuxta fontem decumbenti vmbilicus ruptus eſt, & ſponte ex eo copioſa aqua prorupit. Puella tandem à parentibus ſemianimis domum & in lectum deportata, paulo pòſt leuibus adhibitis remediis conualuit.

Tandem etiam feces alui per vmbilicum erupiſſe compertum eſt. Refert enim Cardanus *lib.18. de ſubtilit.* puerum quendam octo annorum, cùm inter pectinem & vmbilicum abſceſſu laboraſſet,& is ad maximum vlcus perueniſſet, etiam feces per vmbilicum excreuiſſe, ſeruatum tamen miſerè vixiſſe. Et Alexander Benedictus, *pract.lib.20.cap.34.* narrat, puero cuidam Veneto ex inteſtino ventris abſceſſu, cum febre acutiſſima, inteſtina perforata fuiſſe, vt per vmbilicum magna excrementorum pars ſingulis diebus emitteretur, puerúmque nihilominus ſano ſimilem per domum ambulâſſe. Et Guilhelmus Fabricius *cent. 1. obſeru. 51.* refert, adoleſcentem duodecim annos natum, tumore inſigni duro ac dolorifico muſculorum rectorum abdominis ad vmbilicum laborâſſe, ruptóque tumore excrementa per quatuor aut quinque hebdomadas per hanc viam, nihil verò per inteſtina excretum, tandémque puerum mortuum fuiſſe.

CAPVT II.

De Hernia vmbilicali.

Hernia vmbilicalis.

VAria deinde tumorum genera patitur vmbilicus, & ſæpe ſupra modum prominet, qui tumores, etſi à variis cauſſis ortum habent, vt mox dicetur, omnes tamen herniæ vmbilicalis,& vmbilici procidentiæ à Græcis ἐξόμφαλα, & ὀμφαλοκήλης nomine appellari ſolent.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa verò ob quam vmbilicus prominentior redditur, eſt vel humor emolliens & laxans, vel pondus grauans & diſtendens, vel etiam rumpens. Cùm enim ab his ligamentis firmetur vmbilicus, ſi rumpantur, quod interdum accidit, vmbilicus partium incumbentium pondere grauatus cedit & laxatur.

Cauſſæ autem, quæ vmbilicum in tumorem attollunt, ſunt variæ. Primò enim fit vmbilici prominentia ab inteſtini vel omenti procidentia; ſecundò, à flatu vmbilicum extendente; tertiò, ab aqua; quartò, à carne ibi excreſcente: qui tumores etiam diuerſis nominibus ab Autoribus appellantur. Qui enim ab inteſtinis tumor eſt, eum ἐντερόμφαλον appellant: qui ab omento ἐπιπλόμφαλον: qui ab aqua, ὑδρόμφαλον: qui à flatu, πνευματόμφαλον: qui à carne; σαρκόμφαλον.

Inteſtinorum & omenti in Vmbilicum procidentia.

Inteſtinorum & omenti in vmbilicum procidentia.

Primò interdum inteſtina vel omentum è ſua ſede elapſa, vmbilicum in tumorem attollunt. Quod accidit, cùm peritonæum eo loci vel laxatur, vel rumpitur; ídque multis de cauſſis, vel ob percuſſionem, caſum, ſaltum, ponderis grauis eleuationem, partum difficilem, equitationem, flatus in infantibus, riſum, vociferationem & cantum, ploratum in infantibus, riſum.

Solent autem tumores hi præter modum interdum increſcere, refértque Foreſtus *lib.27.obſ.30.* mulierem quandã ſeptuagenariam vltra annos viginti rupturâ vmbilici affectam, omphalocelen duo capita humana ferè excedentem habuiſſe. Scribit etiam Guilhelmus Fabric. *cent.3.obſ.63.* fœminam quandam quinquagenariam, robuſtam & obeſam, in difficili partu relaxatione vmbilici contraxiſſe, è qua procidente omento tantus tumor exortus, vt magnitudine vterum qui fœtum maturũ geſtat, æquaret, ventre nihilominùs ſuam ſeruante proportionem. Extuberantia verò illa vmbilici, veluti ingens ſaccus propendebat, vt manum ferè inter ventrem & ſaccum iſtum facilè imponere poſſet, interim ſua negotia domeſtica, vt ſana adminiſtrabat.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si tumor hic ſit ab inteſtinis, non admodum durus eſt, neque etiam mollis planè, & retento ſpiritu increſcit; vbi æger ſupinus decumbit, inteſtina plerumque cum ſtrepitu & rugitu in ſuum locum regrediuntur, atque ita tumor ſubſidet.

Si ab omento ſit tumor, eadem ferè ſigna habet, quæ tumor ab inteſtinis. Hoc tamen ipſi proprium eſt, quòd tumor ab vna parte eſt mollior, & ad baſin latus, in verticem anguſtus. Abeſt omnis dolor. Et cùm tumor digitis premitur, omentum in ſuum locum redit,& tumor ſubſidet.

Si tumor ab inteſtinis & omento ſimul ſit, ſigna mixta adſunt. Et in tumoribus ab hiſce cauſſis excitatis, vt & in eo, qui à flatu excitatur, tumor totius corporis cuti concolor eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Tumor vmbilici ab inteſtino vel omento elapſo, quò recentior eſt, minor, ac in molliore corpore, eò faciliùs curatur: quò antiquior, maior, & in corpore duriore, eo perículoſior, & curatu difficilior eſt. Et propterea in pueris ob corporis mollitiem tumores hi, qui à peritonæi ruptura fiunt, faciliùs & medicamentis curantur: in adultis verò nonniſi manus operâ, cùm peritonæum ſciſſum & ruptum in his non coaleſcat.

2. Malum tamen hoc non eſt contemnendũ. Quandoque enim ileos lethalis illi ſuperuenire ſolet. Sic narrat Foreſtus *lib. 27. obſeru. 30.* duas mulieres quæ exomphalo laborabant, in ileum incidiſſe, vt ſtercora per os reiicerent, atque ideò etiam obiiſſe.

Indicationes.

Indicationes.

Si tumor vmbilici ſit ab inteſtinis vel omento, ob peritonæi rupturam vel laxationem, inteſtinum vel omentum primò in locum ſuum reponendum; deinde ſi peritonæum ſit laxatum, illud adſtringendum; ſi ruptum, conſolidandum. Atque vt vtrumque faciliùs fiat, omnes cauſſæ, quæ laxationem vel rupturam peritonæi excitare poſſunt, & ſuprà ſunt propoſitæ, vitandæ.

Curatio.

Curatio.

Corpore purgato, medicamenta adſtringentia & conſolidantia exhibenda, quæ ſuprà *de hernia inteſtinorum, part.2. ſect. 1. c.6.* ſunt propoſita, ex *ſanicula, conſolida, ophioglòſſo, perfoliata, herniaria, roſis, cauda equina, polygono, plantagine, myrto* & *ſimilibus*, quæ in *vino rubro* coquenda ſunt, & colatura *ſaccharo* dulcorãda, atque ſingulis diebus manè ℥.ij.vel ℥.iij. exhibendæ.

Vel ℞. *Pulu.rad.conſolidæ maioris, ſaniculæ, ophioglòſſi*, an. ʒ.i.ß.*maſtiches, corall.rubr.boli Armeni*, an.ʒ.i.*conſ.roſ.rubr.antiq.*℥.j.*cinnam.*ʒ.ß.Cum *ſyrupo myrtino*.F.Elect.

Topica.

Topica ſimul conuenientia parti affectæ, inteſtinis vel omento priùs in locum ſuum repoſitis, imponenda.

Exomphali cura Foreſti.

In recenti exomphalo infantium nuper natorum, Foreſtus quatuor rotulas ad formam ſtufari ſeu nummi parui rotundas è corio rubro conficit, oxycroceo obductas, eaſque ſindone rubro cooperit, vel etiam ſine ſindone vtitur. Vnam autem rotulam per quatuor pluréſve dies, antequàm eam amoueret, affixam manere permiſit. Deinde aliam appoſuit. Magiſtrum verò Iohannem Tyengium Medicum percelebrem Amſtelodamenſem accepiſſe ſcribit petias tres ex panno lineo, primam magnitudinis denarij, ſecundam ad magnitudinem quadrantis, & tertiam ad magnitudinem medij ſtufari, inungendo primò *oleo ouorum*, & ita rotulam vnam ponendo ſuper aliam, & vltimò imponendo emplaſtrum glutinans, quale ibi deſcribitur, alutæ inductum. Inungebat autem ſingulis tribus diebus ſemel, poſtea ſex dierum ſpatio, & vmbilicum diligenter ligabat, ne exire poſſet, ídque continuauit ad perfectam curationem.

Vel ℞. *Picis naualis, maſtiches*, an. ℥.ß.*ſarcocollæ, hypociſtidis, ſang.Dracon.aloës, thuris*, an.ʒ.ij.*pulu.rad.conſolid. maior.*ʒ.iij. *viſci querni* ʒ.ii.*terebinthinæ, ceræ*, ana q.ſ.Fiat Emplaſtrum.

Vel ℞. *Pulu.rad.conſolid. ſang. Draconis*, an. ℥.ß.*maſtich.*℥.j. *thuris, boli Armeni, nucum cupreſſi*, an. ℥.ß. *picis naualis* ℥.vj. *terebinth.* q.ſ. *Terebinthina* & *pix naualis* liquefiant, & ab igne remotis pulueres inſpergantur, & bene miſceantur. Fiat Emplaſtrum.

Diæta.

Simul diætæ recta ratio obſeruanda. Aëris frigida intemperies, & ventus vitandi. A cibis flatulentis abſtinendum, aluus lubrica ſeruanda. Vociferatio, cantus, fletus, ponderum grauium eleuatio, & omnis motus nimius vitandus.

Si hoc modo ruptura non conſolidetur, ad inciſionem & chirurgiam confugiebant Antiqui, quæ tamen, vt Celſus ait, non infantibus competit, ſed adultioribus, & iis, qui bono corporis habitu ſunt præditi. Quâ ratione autem iſta operatio fieri debeat, Paulus Ægineta *lib.6. cap.51.*& Celſus *lib. 7. cap. 14.* tradunt.

Chirurgia.

Verùm rectè cenſet hîc Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de operat.chirurg.* Chirurgiam hanc non ita tutam eſſe. Ideóque ille medicamentis & vinculo vti mauult, quibus ſi non planè ſanatur malum, in meliorem tamen ſtatum adducitur. Parat nimirum cingulum ex linteo, quod abdomen cingat ſtringátque, & ea parte, qua vmbilicus eſt, puluinar duriuſculum obtineat, in cuius centro ſit globulus ex adſtricto linteo, qui in vmbilici dilatationem ſeſe inſinuet, & intret, ita ne omentum vel inteſtina exire permittat. Priùs verò vmbilico apponit ſequens ceratum.

℞. *Boli Armeni, ſang.draconis, maſtiches, ſarcocollæ*, an. ʒ.j. biſlingua.

biſlingua, tegulæ pulueris, an. ʒ. iij. *reſinæ pini* ℥. j. ß. *oui albuminis, ceræ*. an. q. ſ. Fiat ceratum.

Si verò nullo modo prolapſa inteſtina vel omentum reponi poſſint, & nihilominus ægro, dum propter pondus ſuperiores partes deorſum trahunt, magnam moleſtiam creant, faſciâ continenda eſt pars prolapſa, qualem deſcribit & depingit Guilhelm. Fabricius *cent.* 3. *obſeru.* 64. Parandus nimirum ex tela triplici thorax, ita tamen, vt vltra coſtas nothas non deſcendat. Thoraci iſti in dorſo è regione omoplatarum, ex vtroque latere faſcia duos digitos transverſos lata, vndique perforata, annectenda eſt, iſtis præterea faſciis paruis faſcia magna ſacculata beneficio locorum annectenda eſt, quæ eleuari, & laxari ſecundum neceſſitatem & voluntatem ægri, beneficio locorum & foraminum poteſt.

De Hernia vmbilicali Aquoſa.

Hernia vmbilici aquoſa. Interdum verò vmbilicus ab aqua in tumorem attollitur, qui Græcis ὑδρόμφαλος appellatur.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa huius tumoris eſt vmbilici relaxatio. Fit autem illa ab humore aquoſo in abdomine, præcipuè inter peritonæum & abdominis cutem collecto, nonnunquam etiam per venam vmbilicalem laxatam affluente.

Cauſſæ autem collectionis humoris poſſunt eſſe omnes eæ, quæ *in hydrope* ſunt explicatæ. In infantibus verò cauſſa interdum eſt lac nimis ſeroſum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor hic laxus eſt, & ſi prematur, quædam aquæ fluctuatio percipitur, & ad digitorum compreſſionem nec minuitur, neque augetur, & candelâ oppoſitâ limpidus & perſpicuus apparet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. In infantibus tumor talis eſt ſine periculo, & facilè curatur, atque bonâ diætâ nutricis plerumque emendatur. In adultis verò, & cum aliis morbis, vt hydrope, coniunctus, periculo non caret.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Aquoſi humoris prouentus præcauendus, & quæ in vmbilico collecta eſt aqua tollenda. Ideoque ſi in infante hoc accidat, nutrici talis diæta imperanda, quæ lac minùs ſeroſum generet, ſi adultis, etiâ collectio ſeroſi humoris præcauenda, & ſi quis collectus ſit, conueniente modo euacuandus, vt in hydrope dictum.

Topica quod attinet, ea vſurpanda, quæ aquam exſiccandi, & diſcutiendi vim habent, qualia in hernia aquoſa ſunt propoſita, & ab Aëtio *tetrab.* 5. *ſerm.* 2. *cap.* 22. deſcripta. In pueris vtile eſt cataplaſma ex arnogloſſa, & lentibus ſimul coctis paratum.

In aliis ℞. *Farinæ lupin.* ℥. j. *pulv. roſ. rub. flor. chamæm.* an. ʒ. ß. *boli Arm.* ʒ. ij. Cum *vino*. F. Cataplaſma.

Si medicamentis tumor non ceſſet, ſectio inſtituenda, vt Paulus Ægineta *lib.* 6. *cap.* 51. tradit. Nimirum lunata ſectio facienda, & aqua paulatim extrahenda: poſtea pars deliganda, carne replenda, & cicatrix inducenda, & pars ſequenti vel ſimili decocto calefaciente & adſtringente roboranda.

Vt ℞. *Origani, pulegij, betonicæ, ſaluiæ, anethi, flor. chamæmeli, roſ. rubr. balauſtior. baccar. myrti, nuc. cupreſſi*, an. q. ſ. Coq. *in vino auſtero*, & ſpongia decocto iſto imbutâ vmbilicus foueatur.

Plura videantur *de Hernia Aquoſa*.

De Hernia Vmbilici Flatulenta.

Cauſſa.

Hernia Vmbilici flatulenta. Cauſſa. Hernia vmbilicalis flatulenta fit, quando flatus vmbilicum diſtendunt. Accidit autem hoc, cùm flatus multi in abdomine collecti vmbilicum extrà pellunt, id quod euenit aliquando in tympanite.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor hic mollis eſt, & digitis cedit, ſed ſtatim redit, ac percuſſus ſonitum quaſi edit, ac ægro ſupino iacente eadem figura manet.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Tumor flatulentus vmbilici difficulter ſanatur: imò, vt Celſus *lib.* 7. *cap.* 14. ſcribit, *quod ex ſpiritu vitium eſt, medicinam non admittit*: quia cauſſam plerumque in viſceribus latentem & fouentem habet. Interdum tamen diſcutientibus tollitur, & ſæpe infantibus accidit, in quibus non difficulter curatur, cùm nullum viſcerum inſigne vitium intus lateat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Flatus tumoris cauſſa diſcutiendus eſt iis medicamentis, quæ in hernia flatulenta ſunt propoſita, decoctis, fomentis, vel ſacculis è floribus chamæmeli, ruta, calamintha, ſemine millij, cumini, fœniculi, aniſi, carui, ammeos, furfure.

Si tamen interdum aliquod viſcerum vitium ſit, quod flatus ſuppeditat, illud priùs curandum.

Hernia Vmbilici carnoſa.

Hernia Vmbilici carnoſa. Denique interdum caro excreſcens vmbilicum in tumorem attollit. Eaſdem autem generationis cauſſas habet, quæ in Sarcocele ſunt expoſitæ.

Cognoſcitur autem hic tumor, quòd ſit durior, & prementi digito non cedit, & ſiue æger ſupinus iaceat, ſiue ſtet, ſiue ambulet, ſemper idem apparet.

Caro hæc vel medicamento cauſtico, vel ferro auferenda, & vulnus poſtea curandum: ſi tamen caro non ſit cancroſa. Nam ſi cancrum degeneret, malum ferè incurabile eſt.

Exemplum talis curationis habet Beniuenius *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. cap.* 6. Puero cuidam octimeſtri vmbilicus digitis quatuor excreuerat ad penis ſimilitudinem. Hunc cùm plures Medici inuiſiſſent, ex his alij inteſtinum eò erupiſſe iudicabant, alij omentum, alij humorem; Beniuenius verò carnem in loco increuiſſe dicebat: cui ſententiæ cùm pater inhæſiſſet, puerum curandum ſuſcepit Beniuenius, & carnem vincire cœpit, & ſingulis diebus arctiùs deligare, nec priùs deſiſtere, quàm ea ipſa præmortua penitus exciderit, ac puer ſubinde integram valetudinem recuperauit. Similem hiſtoriam habet Guil. Fabricius *cent.* 5. *obſeru.* 62. Patritius quidam Bernenſis, Vir robuſtus, 25. annorum ætatis, excreſcentiam fungoſam vmbilici, quæ ſex menſium ſpatio paulatim ex ipſo vmbilico ſine vlla externa cauſſa prouenerat, habuit, quæ cùm eam primùm vidit Fabricius, magnitudine nucem iuglandem ſuperabat, & colore erat liuido ac fuſco inſtar cancri, ſubſtantiâ mediocriter durâ & carneâ, atque inſtar caſei putridi fœtente, in principio ſine vllo dolore. Venâ ſectâ & corpore conuenienter purgato, fungo huic ſequens medicamentum applicauit.

℞. *Aq. roſar. plantag. cardui bened.* an. ℥. j. *ranar.* ℥. ij. *ſem. cydon. contuſi* ʒ. ß. infundantur, & poſtea exprimantur, addantúrque *tuthiæ præp. plumbi Fernelij præp. C. C. vſti, lapid. calaminaris, cinerum ranarum, gammarorum*, ana ℈. ij. Miſceantur, & linteis mollibus bis térve de die tepidè applicentur.

Quod medicamentum cum bona victus ratione cùm per menſes ferè duos vſurpaſſet, & omnia ad votum ſuccedere videret, conſtituit excreſcentiam illam filo aquâ Mercurij inſuccato ligare, ſed quia propter obeſitatem ægri fungus ille inter muſculos veluti abſconditus iacebat, inſtrumentum quod ea de cauſſa ſpeculum vmbilici appellat, excogitauit, cuius figura *ibidem* depicta extat, cuius beneficio muſculi deprimerentur, vt totus fungus in conſpectum veniret. Inſtrumentum hoc fuit ex catillo ſtanneo, cuius fundum excidit, & ex vtraque parte faſciam oblongam alligauit, eámque in dorſo tam ſtrictè ligauit, vt catillus muſculos reprimere poſſet; imò etiam miniſtro præcepit, vt ſpeculum introrſum ambabus manibus intruderet. Hoc modo cùm totus fungus in conſpectum veniſſet, animaduertit, non vnum, quemadmodum primo intuitu apparebat, ſed tres diſtinctos eſſe fungos. Hoc modo, & huius inſtrumenti beneficio fungi radici filum iniecit, illúmque quantum fieri potuit, conſtrinxit. Quia autem propter ingentes dolores, imò lipothymias, quæ protinus ex arcta ligatura ſuperueniebant, prima die radicem fungi non ſatis arctè ligare poſſet, ſequentibus diebus tertio quoque die filum nonnihil, prout æger ferre potuit, conſtrinxit. Interim quæ dolorem leniunt, fungo appoſuit, linteum quinetiam reduplicatum decocto herbarum adſtringentium, veluti plantag. geranij, equiſeti, roſarum, ſcrophulariæ, & huiuſmodi cum pauco aceto madefactum applicauit. Et cùm propter dolorem & lipothymiam omnes ſimul ligare non poſſet, primâ vice duos tantùm filo prehendit, quibus ablatis tertium quoque eodem modo aggreſſus eſt. Poſt caſum fungorum puluerem ex topico ſuprà propoſito, cum pauxillo *alum. vſti* inſperſit, & idem illud medicamentum applicuit. Atque hoc modo æger ſanatus eſt. Monet autem hîc Fabricius, vt tria ſunt vaſa vmbilicalia, ita etiam tres fuiſſe fungos, eóſque ſeparatos, & tam ex corde, quàm ex hepate originem habuiſſe.

CAPVT III.

De Vmbilici inflammatione, abſceſſu, & vlcere.

Inflammatio.

Non ſolùm autem tumores modò propoſitos vmbilicus patitur, ſed etiam quandoque inflammatur à calido ſanguine eò confluente: id quod accidit, vel à percuſſione, aut lapſu, aut ſectione, ob quam venæ & arteriæ in vmbilico rumpuntur, aut laxantur, vt ſanguinem effundant, vel cùm is à dolore attrahitur. Et accidit ſæpe inflammatio vmbilici infantibus, cùm is præciditur, aut perperam ligatur. Cui quoque occaſionem præbet ploratus & eiulatus infantium. Sæpe etiam iſtud accidit propter affluxum materiæ ſeroſæ ad hunc locum. Cùm enim Natura, fœtu in vtero exiſtente, humorem ſeroſum in hunc locum mittere ſoleat, eiuſmodi operis nondum oblita, interdum eundem humorem ad hunc locum mittit, vnde dolor excitatur, & inflammatio. *Vmbilici Inflammatio.*

Tumor hic eſt durus, rubeus, calorque & pulſus in loco affecto percipitur, abſúntque ſigna inteſtini vel omenti prolapſi, vel flatus, vel aquæ, vel carnis excreſcentiæ.

Inflammatio autem hæc ſæpe periculoſa eſt. Si enim in abſceſſum abeat, atque hic rumpatur, inteſtina procidunt, & infantes moriuntur.

Vt autem curetur, inprimis danda opera, vt dolor leniatur, deinde vt affluxus humorum præcaueatur, tertiò, vt quod influxit, diſcutiatur & digeratur.

Medicamenta ex aliarum partium inflammationibus nota ſunt. Auicennas hoc vtitur.

℞. *Spicæ Celticæ* ʒ. ß. *terebinth.* ʒ. iij. Miſce, & cum *oleo ſeſamino*, vel *amygd. dulcium*, in formam Vnguenti redigantur, atque imponantur.

Poteſt etiam *Ceruſſa & lithargyrum*, cum *oleo ſeſamino & terebinthina*, in formam Vnguenti redigi, & imponi.

Alia quoque medicamenta, quæ teſtium & mammarum inflammationibus vtilia ſunt, hîc locum habent.

Abſceſſus & Vlcera.

Ex inflammatione Vmbilici ſæpe abſceſſus fiunt, qui, vt *Vmbilici abſceſſus & Vlcera.*

iam

iam dictum, in infantibus ſatis periculoſi ſunt. Si in adultis, quod interdum accidit, tales abſceſſus generentur, aperiendi ſunt, & vt alia vlcera curandi. Plerunque autem talia vlcera lethalia ſunt, cùm in abdomen penetrent, & vicina inteſtina tenuia putredine inficiant & corrumpant.

CAPVT IV.

De Vermibus in vmbilico genitis.

Vermes in Vmbilico.

Vermes vmbilici.

VErmes in vmbilico generari, quos *den Nabelvvurm, oder Geitzvvurm* appellant, à multis equidem pro fabuloſo habetur: à plurimis tamen refertur, confirmátque id αὐτόπτης & oculatus teſtis D. Ioh. Georgius Brenggerus, Medicus Kauffbyrenſis, in *Epiſtola obſ. D. Philippi Hœchſtetteri Decadi 6. annexa*, dum ſcribit, fuiſſe puellam ſemeſtrem, quæ hoc affectu laborabat, quæ valde inquieta erat, cum febricula quadam inordinata: In qua cùm pharmaca parum proficerent, mater eius Nobilis fœmina, ſuſpicata eſſe vermem in vmbilico, ei impoſuit vnum è piſciculis, quos fundulos vulgò vocant, viuum, faſciiſque alligauit quotidie ſemel, & per horas 24. relinquebat. Vermis autem ita depaſcebatur piſciculum ſemper relictis oſſiculis, ac mox ſubducebat ſe iterum in venam illam. Accidit autem poſt 8. vel 10. dies, vt faſciæ prædictæ laxatæ nonnihil deorſum delatæ ab vmbilico recedentes piſciculum ſecum traherent: hinc vermis eſcam inſecutus ex vmbilico totus excidit, & regreſſum in vas vmbilicale inuenire non potuit, & ſic extra corpus per ventrem infantis extenſus, mortuus repertus fuit, ſemipedali longitudine, figurâ terete, latiuſcula, pellicula non tenui ac leui, qualis lumbricorum eſſe ſolet, ſed duriuſcula, ſeu ſubcruſtaceâ, colore pallido ex luteo albicante.

Similem planè hiſtoriam recenſet Vir Clariſſimus Dn. Doct. Rupertus Sultzbergerus, Medicinæ in Acad. Lipſienſi Profeſſor, amicus meus honorandus *in diſp. de vermibus in homine*, in hunc modum: Infans Nobiliſſimi & ſtrenui Viri Dn. Georgij Erneſti à VVeiſſenbach filiolus ſemeſtris, aliquot dies noctéſque totus inquietus & vagiens, oſculo quaſi purpuraſcente, capitulum huc illuc miſerè iactabat: deiectiones erant virides vel cineritiæ, inſtar pulmenti è carne conciſâ craſſæ: fruſtra tentatis quibuſdam remediis, fundulus ad vmbilicum infantis applicatur, qui elapſis duabus horis conſpicitur in latere illo, quo vmbilico alligabatur, foramine piſi magnitudine excauatus. Eo abiecto alter apponitur fundulus, qui per noctem integram ad vmbilicum ita relictus, manè parte illâ, quâ cutem infantis contingebat, totus conſumptus viſitur, eique nihil præter σκέλετον ſupereſſe. His cognitis, putamen nucis auellanæ dimidiatæ, maſſulâ quadam ex puluere vitri Veneti cum melle ſubactâ, addito tantillo herbæ ſabinæ repletur, & infantis vmbilico applicatur per noctem. Manè iterum bona ipſius quantitas conſumpta conſpicitur: repletur denuò & apponitur, donec tertiâ vice ab vmbilico remorum integrum, nihilque exeſum conſpicitur: tunc exhibito per ſuperiora cornu ceruino cum aquâ tenaceti, atque exploratis ſedulò viſíſque alui excrementis ſummè tunc fœtentibus, reperitur vermis in faſciis, vel potiùs exuuiæ eius, ſpithamæ ferè longitudine, capitulo abrupto, quantitate lentis minoris, forma ferè maioris muſcæ, duriuſculo tamen, & iuxta vtrumque oculum proboſcide ſatis conſpicua ornato, quod reſeruatum adhuc monſtratur. Verme hoc excluſo omnia ſymptomata remiſerunt, & infans pleniſſimè conualuit.

Hinc vulgo & noſtris fœminis vſitatum eſt, vt ſi infantes inquieti ſint, plorent, labia purpuraſcant, caput hinc inde iactent, nec alterius morbi adſint indicia, vermem in vmbilico latere ſuſpicentur, idque vt explorent, fundulum viuum vmbilico ap-applicant, qui ſi arrodatur, vermem reuerà latitare exiſtimant, quem vt necent, puluere vitri Venetiani ſubtiliſſimo cum pane & melle mixto (alij etiam puluerem ſabinæ addunt) putamen dimidium nucis iuglandis replent, idque vmbilico ad necandum vermem imponunt.

Lapides in Vmbilico.

Lapides Vmbilici.

Lapides in Vmbilico repertos fuiſſe, obſeruatum eſt, teſtatúrque id Author definitionum Medicarum, & hunc affectum παρόμφαλον appellari ſcribit, ac Columbus *lib. 15. Anat.* idem confirmat, vt & Marcellus Donatus *de hiſt. med. mirab. lib. 4. c. 30.*

CAPVT V.

De Vulneribus vmbilici, & vaſorum eius abruptione.

Vulnera Vmbilici.

TAndem etiam vulneratur quandoque vmbilicus, cuius vulnera ſatis lethalia ſunt, cùm inteſtina vicina, & ventriculus facilè ſimul vulnerari poſſint, & inteſtina facilè procidere. Et refert Guilh. Fabricius *cent. 1. obſ. 53.* adoleſcentem quendam poſt vulnus exiguum inter vmbilicum & coſtas mendoſas acie gladij ipſi inflictum, mox humi procubuiſſe, & quamprimùm expiraſſe. Cadauere diſſecto interiora omnia illæſa inuenta ſunt, præter vmbilicalem venam, quæ planè abſciſſa fuit, cauſſámque mortis ſubitæ fuiſſe putat Fabricius, quod ligamento hoc, in quod vena vmbilicalis abit, Hepar ab vmbilico alligatur, quo abſciſſo hepar ſurſum retrahatur, & diaphragma adeò comprimat, vt homo neque explicare, neque inſpirare poſſit, imò ſuffocetur illicò. Hinc Scaliger *Exerc. 246. ſect. 2.* ſcribit, apud Ægyptios, Graſſatores & Rebelles pro ſupplicio viuos exui corio. Eos ita demum magno cum cruciatu viuere, ſi carnifex vmbilicum ferro non attingat, eo tacto illicò exſpirare. Io. Riolanus tamen *Anthropog. lib. 2. c. 12.* non putat, tantam eorum eſſe neceſſitatem, vt vno rupto, vel omnibus inciſis hominem interire neceſſe ſit, aut deterius viuere, dyſpnœâ fatigatum. Nam venæ vmbilicalis defectum ſupplere ligamentum illud xiphoïdi affixum. Scribítque ſe vidiſſe in Æthiopica muliere ſaltatrice agiliſſima venam vmbilicalem abruptam, & inter hepatis fiſſuram reuulſam, atque areſactam, quæ ſine vllo vitæ incommodo, aut reſpirationis impedimento viuebat. Quinetiam in pluribus mulieribus, quæ ſæpius vtero geſtarunt, vaſa tria vmbilicalia inferiora deprehendit abrupta, nec ad vmbilicum peruenientia, quorum adminiculo carere poteſt veſica duplicato peritonæo in homine ſolo ſuſpenſa & incluſa.

CAPVT VI.

De Peritonæi Morbis.

Peritonæi Morbi.

PEritonæum quoque aliquos morbos patitur, & interdum præter naturam laxatur, rumpitur, vulneratur. De eius laxatione & ruptura, quæ in inguinibus, ſcroto, vt & vmbilico accidit, ſuis locis iam dictum. Et antiqui quidem varias hîc Chirurgias proponunt, vt apud Celſum videre eſt, verùm quia illæ admodum difficiles ſunt, malunt plerique ægri, & tutius etiam eſt, affectus eiuſmodi geſtare, & faſciis lenire, quàm eiuſmodi chirurgiæ ſe ſubiicere. Interdum tamen & in aliis præter inguina & vmbilicum locis, laxatur & rumpitur. Ita refert Marcellus Donatus *hiſtor. med. mirab. lib. 4. c. 3.* Per illuſtrem fœminam, cùm diſrupto peritonæo ſupra vmbilicum in violento partu per multos annos nullâ deligatione alióve præſidio adhibito rupturam tuliſſet, eam indies ita dilatatam fuiſſe, vt inteſtina, præſertim gracilia, laberentur, ita vt cibariorum in ventriculo confectorum diſtributio per illa minimè fieri poſſet, ſed natura grauata, tertio, quarto vel quinto quóque die, prout magis vel minùs cibum ingerebat, per vomitum eſculenta & potulenta ſemicocta reieciſſe. Noctu tamen, cùm cubaret, vt plurimùm ex ſitu adiuta inteſtina retroceſſiſſe, tandémque ſubortis doloribus, & materia plurima, flatibus tumentibus inteſtinis per rupturam elapſis, ſuborta inflammatione, diſruptáque tunica inteſtinali, necnon & ventris cute, prolabente pure biduo, vitam cum morte commutaſſe. Vidi ipſe etiam fœminam, quæ ex peritonæi ruptura tumorem quatuor ab vmbilico digitis in latere habebat, & Platerus *lib. 3. obſ.* narrat Mercatori cuidam, cui taurus, impetu facto, cornibus abdomen in latere circa vmbilicum perfoderat, poſt conualeſcentiam, exiguum tumorem, rupto illic peritonæo remanſiſſe: quem cùm negligeret, tandem ſenſim è peritonæi cauitate emergentibus inteſtinis, tumorem in immenſum excreuiſſe, ipſúmque & febre acuta, & ſtercoris euomitione adeò periculoſè & extremè laborare cœpiſſe, vt de illius ſalute penè deſperaretur. Ad ſectionem tamen reponendáque inteſtina, tanquam extremum remedium confugit Platerus, quâ in cute illius loci tentata, & foramine peritonæi rupti, licèt difficulter, digito inueſtigato & inuento, ſenſim intruſit inteſtina, vt æger mox ſanitati reſtitutus fuerit, qui tamen tumorem poſtea vinculis coërcuit.

Modus autem curandi idem eſt, qui in cura Herniæ vmbilicalis propoſitus eſt. Antiqui quidem, vt apud Celſum videre eſt, & modò dictum, varias chirurgias inſtituebant: verùm quia plerúmque ægri eiuſmodi chirurgiis, iiſque ſatis moleſtis & operoſis rarò ſe committunt, ſua ſorte contenti, faſciis commodis adhibitis vitam producant, oportet. Et quia huiuſmodi procidentiæ rarò in ventrem retrudi poſſunt, aut ſi retrudantur, difficulter tamen retinentur, maximáſque moleſtias ægro pariunt, tum propter pondus ſuperiores partes ſecum deorſum trahunt, faſciam quandam ſacculatam excogitauit Fabricius *cent. 3. obſ. 64.* quâ exuberantia illa tam commodè ſurſum retrahitur, atque ſubleuatur, vt nullam ferè moleſtiam atque incommodum pariat.

Vulneratur tandem etiam peritonæum: ſed quia vulnerari non poteſt, niſi cutis ſimul & muſculi abdominis vulnerentur, de vulneribus peritonæi vna opera vbi *de vulnerib. abdom.* dicetur.

CAPVT VII.

De Muſculorum abdominis inflammatione, & abſceſſibus.

Muſculorum abdominis inflammatio.

INprimis verò notatu digna eſt inter morbos abdominis muſculorum eius inflammatio, & ab hepatis inflammatione, quam non rarò præ ſe fert, diligenter diſtinguenda: cùm etiam ipſi Medici hac in re fallantur. Ita Galenus *5. de loc. affect. c. 7.* refert, Steſianum quendam, quaſi abſceſſum in hepate habentem, ab aliis Medicis curatum fuiſſe: id quod Galenus negauit, & monſtrauit abſceſſum eſſe inter muſculos tranſuerſos & obliquos abdominis. Sic Valeriola *lib. 4. obſ. 5.* narrat, fœminam quandam ingenti hypochondrij dextri dolore, cum tumore inſigni & circumſcripto affectam, ac ſpirandi difficultate laborantem, à Medico vt phlegmone hepatis affectam, curatam fuiſſe, quam poſtea ipſe inflammatione muſculorum abdominis laborare agnouit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Equidem Signorum quædam hic occurrit affinitas: tamen etiã ſigna ſunt, quibus diſcernuntur. Inflammationis hepatis ſigna, ſuprà *part. 6. ſect. 1. c. 4.* enumerata ſunt. Si verò muſculi abdominis

minis inflammantur, corporis color, vt in inflammatione hepatis, non ita mutatur, tumor ad figuram muſculorum extenditur, nec rotundus eſt, vt in inflammatione hepatis. Et quidem rectorum muſculorum abdominis tumores oblongi ſunt, & per totum ventrem extenduntur. Cutis ſupra tumorem non ſine dolore contrectatur: apprehenſa quoque digitis vt attrahatur, minimè ſequitur ob tenſionem. Interdum rubedo apparet, præſertim ſi affectio in internis muſculis hæreat. Quocunque denique modo æger decumbat, eadem tumoris magnitudo manet, nec ſicut in hepate, dum decubitus fit in latus ſiniſtrum, tumor maior apparet, & contra minor, corpore in dextrum reclinato. Si tranſuerſi muſculi inflammentur, magis afficiuntur partes profundæ, dolórque eſt vehementior, quàm in aliis muſculis; cùm illi muſculi ſint membranoſi circa finem, neruos plures molliorésque obtineant, & cum peritonæo aponeuroſi coniungantur.

Et quidem non mirum eſt, interdum hoſce muſculos inflammari, cùm inſignia vaſa obtineant, alia adſcendentia, alia deſcendentia. Adſcendunt enim ab inferioribus venæ & arteriæ epigaſtricæ: deſcendunt à parte ſuperiore venæ & arteriæ mammariæ, & per anaſtomoſes circa regionem vmbilico adiacentem coniunguntur.

Curatio.

Curatio. Curatio talis, qualem inflammationes aliæ requirunt, & hic inſtituenda. Ideóque hic curationem à Valeriolâ *loco allegato* deſcriptam exempli loco proponam.

Cùm mulier plethorica eſſet, Valeriola ad plethoram minuendam, & humoris ad partem affectam decumbere parati reuulſionem, venæ internæ in cubito dextri brachij ſectionem, præmiſſo leni clyſtere, inſtituit, & vncias ſedecim ſanguinis detraxit; cùm magnus eſſet ſanguinis confluxus, & plenior corporis habitus, ipſáque ægra valido robore prædita.

Cùm à ſanguinis miſſione & dolor minueretur, & tumor detumeſcere videretur, apozema ſequens exhibuit.

℞. *Borrag. bugloſſ. vtriuſque cichor. acetoſæ, omnium cum radicibus*, an M.j. *agrimon. lupuli, fumariæ, lapathi acuti, capillor. Veneris, ceterach, hyſſopi, fœniculi, meliſſæ*, an. M.ß. *ſem. melonum cum cortice contuſ.* ℥.ß. *acetoſæ, endiuiæ, portulacæ*, an. Drach. j. *petroſelini, apij*, an. ℈.ij. *venarum paſſarum*, num. xx. *prunor. dulc.* num. xij. *glycyrrhizæ raſæ* ʒ. vj. *polypod. q.* ℥.ß. *flor. cordial. thymi*, an. P.ij. Coq. in *aq. hordei recenti*, ad ℔. ij. & colentur. In colatura diſſolue *ſyr. endiuiæ compoſiti, de duab. radicib. capillor. Vener.* an. ℥.ij.ß. *ſacch.* q.ſ. Fiat ſyrupus, pro quatuor doſibus matutinis, qui aromatiſetur *Cinnam. ſantali citrini*, an. ʒ.j.

Finito ſyrupo, & coctione in vrina apparente, ſequens cholagogum & phlegmagogum exhibuit.

℞. *Agarici albi* ʒ.ij. *rhabarb. electi* ʒ.j. ß. *zingib. ſchœnanthi, maſtich. cinnamom.* an. ℈.ß. Infund. in *aq. endiu. bugloſſ. hyſſopi, cum pauco mellis, roſati* per noctem. Colaturæ adde *Elect. roſ. Meſ. diaphœnici*, an. ʒ.ij. *ſyr. roſ. ſolut.* ℥.j. Miſce cum decocto præcedentis apozematis, F. Potio.

Sequenti die clyſterem ablutiuum ex *decocto hordei, furfurum*, & *ſeminum lini ac melonum*, adiecto *diacatholico*, & *oleo violarum*, ac *melle roſato*, applicari iuſſit.

Et quoniam tumor in muſculis rectis abdominis, qui hepati incumbunt, conſiſtebat, erátque in parte durities, emollientibus, ac leuiter roborantibus ob hepar vicinum vtebatur. Fouebat nimirum partem hoc decocto.

℞. *Maluæ, althææ cum radicibus*, an. M.j. *rad. bryoniæ*, M.ß. *abſinth.* M.j. *origani* M.ß. *ſem. lini, fœnugræci*, an. ℥.ij. *aniſi, anethi*, an. ℥.ß. *flor. chamæm. meliloti, roriſmarin.* an. P.j. Coq. in *duabus partib. aquæ*, & *tertia vini potentis*, & decoctum linteaminibus parti affectæ ante cibum applicetur.

Mox à fotu ſequenti vnguento pars inungebatur.

℞. *Vng. dialth.* ℥.iv. *emplaſt. Filij Zachariæ* ℥.ij. *ceræ propoleos, fecis olei de lilio*, an. ℥.j. *pingued. anat. gallinæ*, an. ʒ.vj. *ammoniaci ſapâ diſſoluti, bdellij, maſtiches*, an. ℈.iv. *ſtyrac. calam. benzoes, rad. irid. Florent.* an. ʒ.j. Miſce, & cum *pauca cera, oleo irino* liquata, fiat Vnguentum.

Vbi diebus duodecim his eſſet topicis vſa, tumor planè aboleri & dolor ſedari cœpit. Quia tamen ventris tumor adhuc perſtabat, ad corpus purgandum primò exhibuit *pilulas ex Hiera ſimplici, agarico trochiſcato, rhabarbaro*, cum *puluere ſenæ præparatæ*, adiecto *maſtiche*, & *granis aliquot diagrydij*, interdum etiam *ſyrupum* ex *decocto antecedente* paratum, adiiciendo *folior. & folliculor. ſenæ* ℥.ij. *Medullæ carthami* ℥.j. *epithymi* ʒ. vj. *rhabarb.* ℥.ß. *ſacch.* q.ſ.

Quem decimo quoque die exhibuit.

Tandem *decocti chinæ*, paratiè *rad. chinæ* ℥.j.ß. in *aq.* ℔.ij. vſque ad dimidias coctæ, ℥. viij. ad ſudorem conciliandum exhibuit.

Ventri etiam admouit Emplaſtrum *ex ſtercore bubulo & capillo* in *aceto* feruefactis, & cum *cumini, aniſi*, & *anethi ſeminibus*, ac *terebinthina* mixtis paratum.

Notandum autem de hac curatione, non fuiſſe puram inflammationem, ſed craſſum & glutinoſum ſuccum fuiſſe admixtum. Et ſolent plerumque hi tumores, etſi inflammatorij ſint, eſſe diuturniores, quod aliquoties obſeruaui.

Et cùm hi tumores plerumque loco profundiore ſint ſiti, ſi in abſceſſum mutentur, non facilè is ad exteriora aperitur, ſed ſæpè Chirurgi opera requiritur, cuius rei exemplum habet Franciſcus Rouſſetus *de partu Cæſar. ſect. 3. c. 2.* vbi refert, Illuſtrem quandam fœminam habuiſſe abſceſſum, qui ortû ducebat iuxta principium muſculi recti dextri lateris ſupra vmbilicum digitis tribus, loco fundo ventriculi vicino, iuxta hepatis regionem, & poſt multos diuerſos & chronicos ſibi inuicem ſuccedentes morbos, naturâ vitioſos humores in hunc locum detrudente ortus erat. Abſceſſu aperto, incredibilis, & tanta puris copia ſummo cum impetu prodiit, vt vſque ad pedes lecti profflueret, & quidem vltra ſeſquimenſis ſpatium copioſiſſimè effluxit per vulnus, quod cauterio actuali excitatum fuit. Similem hiſtoriam habet Dodonæus *obſeru. medic. cap. 29.* de quodam Scriba, qui cùm dextri lateris cum febri dolore correptus eſſet, iuxta ac pauló infra coſtas nothas, Medicúmque acceſſiuiſſet, qui ipſum vt pleuriticum curauerat, atque inde peiùs haberet, Dodonæum vocauit; qui exhibito primùm leni purgante, cataplaſma emolliens applicauit; ac tumore emollito, tandem ſectionem inſtituit, & cùm ex abſceſſu copioſum pus effluxiſſet, æger adhibitis vlceri idoneis remediis conualuit.

Memini etiam ante annos circiter 20. vicini mei Victoris vxorem ſimili tumore ad ipſam ferè ventriculi regionem laboraſſe, qui cùm in tantam magnitudinem excreuiſſet, vt ferè duos pugnos æquaret, ſectione eum aperiri curaui. Ex abſceſſu verò maxima, & quidem primò aliquot librarum puris copia effluxit, cum tanto fœtore, vt nec ego, nec chirurgus fœtorem ferre poſſemus, ſed ex hypocauſto ſecedere neceſſe habuerimus. Fluxitque pus poſtea aliquot diebus, & ægra idoneis vlceri curando medicamentis adhibitis conualuit, quæ annis aliquot pòſt peſte extincta eſt.

Guilhelmus Fabricius etiam, *cent. 2. obſeru. 38.* refert, Virum quendam quadragenarium, & robuſtum, dolore maximo dextri lateris ad finem coſtarum notharum laborantem, ad ſe Lauſannam veniſſe. Cùm verò nullus tumor appareret, ſed ſaltem dolor cum febricula adeſſet, atque purgantia, fomentationes, cataplaſmata, inunctiones, diſcutientia, reſoluentia, & anodyna per aliquot dies applicarentur ſine fructu, nihilominus dolor punctorius & pulſatorius circa regionem hepatis & peritonæum perſiſteret, etſi in cute nihil appareret, dolore locum affectum monſtrante, ſectio facta eſt. Qua peracta pus copioſè effluxit. Neque diu pòſt febris, dolor, lipothymia paulùm ceſſarunt. Vlcus tamen propter puris copiam, quæ effluxit, per aliquot menſes apertum ſeruatum fuit. Et optimâ victus ratione obſeruata, & corpore per interualla expurgato, & hepate ac partibus nobilibus roboratis, æger ſanatus fuit.

Et omnino ſi pus collectum eſſe animaduertatur, maturè abſceſſus aperiendus, ne nimia puris copia colligatur, quæ poſtea ſine vitæ periculo euacuari non poſſit: cuius rei hiſtoriam habet Guilhelmus Fabricius *cent. 2. obſeru. 39.* de quodam Viro quadragenario, qui in dextro hypochondrio abſceſſum immenſæ magnitudinis habebat, vt cuius totius ferè lateris ab ilij oſſe vſque ad coſtas veras, lineámque albam & ſpinam dorſi, puris plena & eleuata eſſet, cum dolore continuo & magno, lipothymia, nauſea, appetitus & virium proſtratione. Vocatus Fabricius ob periculi magnitudinem tumorē aperire recuſauit; quod cùm poſtea barbitonſor quidam feciſſet, & vomicâ aperuiſſet, maxima puris copia inde effluxit, & dolor quidem aliquo modo imminutus eſt, ſed intra biduum æger exſpirauit. Vnde monet Fabricius, vt iuniores Chirurgi in magnis abſceſſibus aperiendis cauti ſint, & materiam non confertim, ſed ſenſim & per vices euacuent.

Interdum tamen tumores hi diſcutiuntur, ſi non ſint inflammatorij. Ita ſcribit Marcellus Donatus *de hiſtor. medic. mirab. lib. 1. cap. 6.* quendam pannorum Textorem ſenem, tumorem indolentem ad tactum ſupra penem in pube ſponte natum habuiſſe, panis craſſitiem æquantem, nullo alio modo ægrum afficientem, quàm quòd per initia ægrè vrinam reddebat, quæ progrediente morbo, & augeſcente tumore, quoque ſuppreſſa eſt: ſed diſcutientibus medicamentis ventoſo tumore reſoluto, vrinam liberè excreuit, & ſanitati momentaneo auxilio ſtatim redditus, qui priùs animam emiſſurus crederetur.

CAPVT VIII.

De Spaſmo Abdominis.

Rari affectus mentionem facit clariſſ. D. Philippus Hæchſtetterus *obſeru. Decad. 5. caſ. 1.* nimirum ſpaſmi abdominis, dum refert, Ieſuitam quendam, habitus ſiccioris, corporis hirſuti, temperamenti melancholici, ætatis conſiſtentis, paſſum eſſe affectiones ſpaſmodicas abdominis, quarum exortus à muſculis abdominis, & finis in diaphragmate & thoracis muſculis fuit. *Spaſmus abdominis.* Conuulſus quaſi thorax ſpiritum difficilem, ſublimem & anheloſum dedit. Aberrabat nonnihil in paroxyſmo mens, cùm diaphragmati noxa eſſet, cui cerebrum neruum implantat. Rugitus & murmura in ventre, flatuum copia, hypochondrij paſſio diuturnior, & inuoluntaria ſeminis excretio. Cuius affectionis cauſſa proculdubio fuit flatus vel ſeroſus humor, qui ex hypochondriis ac meſenterio per arterias meſaraicas (hanc enim puto eſſe commodiſſimam ex hypochondriis in hæc loca viam) inter peritonæum & muſculorum abdominis ſpatium erupit, membranáſque ac tendines, & fibras muſculorum vellicans, hanc affectionem excitauit, imò etiam per eaſdem arterias ad

diaphragma

diaphragma & muſculos pectoris aſcendit. Pectoris enim maximus cum hæmorrhoidali arteria conſenſus eſt, cùm truncus, ex quo oritur, è corde deſcendens in primo ſtatim exortu inteſtinales ramos propaget.

Similem mobum deſcribit Heurnius, *de morb. capit. cap. 15. Cùm Medicinam, inquit, Patauij diſcebam, vidi adoleſcentem, cuius inteſtina totumque abdomen conuellebatur, teſtéſque & vaſa ſpermatica ſub oſſe pubis abſcondebantur, rugitus aderat, & tenſio hypochondriorum. Frigida huic erat temperies, & ventriculus frigidus erat cum ardore, anheloſus erat à diaphragmate oppreſſo, ac mente in paroxyſmo exuebatur. Præceptores mei adhibebant flatus diſcutientia, & eos attenuantia, ac ea quæ euincere poterant materiam frigidam, eam coquendo ac purgando, & corroborabant tantum inteſtina. Primùm iniectus eſt clyſter ex decocto anethi cum Hiera, melle roſato, & oleo chamæmeli; & deinde decocto agrimoniæ & petroſelini præparabatur, & poſtea pilulis aureis, ac aloëphanginis purgabatur. Foris oleo rutæ & caſtoreo inungebatur. Interdum accipiebat vnam pilulam ex caſtoreo cum ſyrupo betonicæ, bibebat vinum ſaluiatum, & ex betonica. Dianiſum illi in deliciis erat. Fricabantur crura.* Hæc Heurnius.

Cùm ergo huius mali cauſſa in hypochondriis hæreat, rectè concluſum, Ieſuitam illum euacuandum eſſe melanagogis & phlegmagogis, & flatus diſcutientia exhibenda, ob ſaburram in inteſtinis, venis meſenterij, & primis viis hærentem: Muſculoſa verò & neruoſa corpora oleis anodynis & flatus diſcutientibus demulcenda, ac eorum contractionem mitigandam eſſe, & reliqua, vt in *affect. hypochondriacâ*, peragenda.

CAPVT IX.

De Abdominis tumoribus.

Tumores abdominis.

INtumeſcit etiam præter naturam abdomen, cùm eius cauitas interna vel flatu, vel humore, vel aliâ re id diſtendente in tumorem attollitur. Id quod accidit ſecundum naturam in grauidis; præter naturam verò in mola, falſa grauidatione, vt appellant, in aſcite, tympanite, dum vermes in inteſtinis hærent, eáque in tumorem attollunt. Intumeſcit etiam quandoque venter, ſi tumores ſcirrhoſi in meſenterio vel omento ſint geniti; qui ſi plures ſint, ventrem diſtendunt atque attollunt, non ſecus ac in hydropicis & grauidis fieri ſolet, vnde ægri pro hydropicis vel grauidis falsò habentur.

Obſeruatio cuiuſdam tumoris inter peritonæum & muſculos abdominis.

¶ [Rarum & notatu dignum eſt, ingentem tumorem ventris à materia non in cauitate abdominis, ſed inter peritonæum, & muſculos abdominis concluſâ ortum fuiſſe. Fœminæ nimirum cuidam Mercatoris Dreſdenſis vxori, ætatis conſiſtentis, venter ſenſim intumeſcere cœpit, & intra quatuor annorum ſpatium in maximam molem, vt in hydropicis fieri ſolet, excreuit, vt ipſe menſe Ianuar. anni 1631. vidi. Ipſa tamen vſque ad modò nominatum tempus lecto non decubuit, ſed negotia ſua domi & foris ſatis expediuit, bene comedit, & cætera rectè valuit, & vix ante mortem ſex aut octo menſibus lecto decumbere coacta eſt. Medicorum de hoc tumore variæ fuerunt ſententiæ. Alij enim hydropem verum, alij hydropem vteri, alij glandularum meſenterij tumorem eſſe putauerunt. Omnes tamen ſuſpenſos & dubios habuit illud, quòd vt dixi, adhuc ambulare potuit, cætera non admodum malè valere viſa eſt. Ante obitum tribus ſeptimanis dextrum crus aliquot locis exulcerari cœpit, & ex vlceribus nigra ac fœtida materia cum magno dolore copioſè effluxit. Poſtquam mortua eſſet, cutis abdominis in latere ſiniſtro prope vmbilicum ſectione aperta eſt, è qua, cùm tamen perforatum nondum eſſet peritonæum, magna corrupti & putridi humoris (non aquæ citrinæ, vt in hydropicis fieri ſolet, ſed materiæ fæculentæ) abſque inſigni fœtore, copia, ad quadraginta ferè menſuras, quarum ſingulæ ℥. xxxij. capiunt, effluxit. Quâ effuſâ & muſculis abdominis ſectis atque apertis, deprehenſum eſt, humorem illum fæculentum inter peritonæum (quod à muſculis ſeparatum, nullóque in loco muſculis adhærere repertum eſt) & muſculos abdominis totum contentum fuiſſe. Intra verò peritonæum & inteſtina nihil planè eiuſmodi humoris fuit. In muſculis abſceſſus multi ſatis inſignis magnitudinis, num 26. minoribus non numeratis, quorum maximus trium pugnorum magnitudinem æquabat ferè, reperti ſunt. Abſceſſus tamen, vel vlcus in cute nullum fuit, ſed omnes abſceſſus in muſculis internis verſus peritonæum, excepto vno, qui in ipſo peritonæo materiâ quadam citrinâ repletus viſus eſt. Materia in illis contenta varij coloris erat, alba, citrina, nigricans, mucoſa, arenoſa, & ſcirrhoſa. Lien primo intuitu ſaluus & incorruptus videbatur, ſed inciſione factâ, totus putrilaginoſus deprehenſus eſt. Iecur in quibuſdam tantùm partibus durum & ſcirrhoſum, maximâ ex parte ſanum & ſaluum erat. In renibus & vtero nulla labes, teſticulus dexter planè abſumtus, & in materiam putridam tunica contentam conuerſus erat. In veſicula fellis lapis, ouum columbinum minus magnitudine æquans, incluſus erat.

Obſeruatio de abſceſſibus in muſculis abdominis.

Obſeruaui etiam ſæpius aliàs in abdominis muſculis tumores abſceſſúſque generatos fuiſſe, qui à nonnullis pro viſcerum internorum tumoribus habiti & curati fuerunt. Et modum etiam generationis horum tumorum inuenire, non ita difficile eſt. Cùm enim vaſa multa, ad nutritionem muſculorum abdominis comparata, extra peritonæum ſint, facile humores excrementitij per eos ad hæc loca deponi poſſunt.]

Mola. A qua cauſſa autem molâ & falſa grauidatio proueniant, quomodo agnoſcantur, & curentur, *de morb. mulierum* dicetur.

Hydrops. Quomodo hydrops generetur & curetur, ſuo loco dictum.

Vermes inteſtinorum. Qua ratione vermes & alia in inteſtinis latentia cognoſcenda & tollenda ſint, itidem *ſuo loco* dictum.

Qua ratione quoque illi ſcirrhi meſenterij & omenti generentur, de illarum partium affectionibus dictum.

Non eſſe autem tumorem illum ex ſcirrhis multis, hydropem, vel mulieres non eſſe grauidas, cognoſcitur ex inæquali tumoris duritie, & ex tumoris diuturnitate & longa perſeuerantia; cùm obſeruatum ſit, nonnullos ſine partium aliarum in ventre inferiore inſigni aliquo incommodo, ad finem vitæ vſque eiuſmodi tumorem geſſiſſe. Quomodo autem hi tumores curandi ſint, modò curationem ſuſcipiant, *de affect. p. n. meſent. & oment.* dictum.

CAPVT X.

De Abdominis vulneribus.

HOc loco non prætereunda abdominis vulnera. Abdomen autem, vt aliæ corporis partes, cute tegitur: à cute, vt Galenus *6. meth. med. cap. 4.* docet, medio circiter loco neruea tenuitas muſculorum, quam ἀπονεύρωσιν Græci vocant, gemina tenditur, membranarum ritu, quæ adeò cohærent ac tenues ſunt, vt difficile ſit eas ſeparare: poſt has deinceps ſunt muſculi, ſub muſculis peritonæum, à quo proximè omnes partes ventris inferioris concluduntur & continentur.

Differentiæ.

Differentiæ. Hinc ergò vulnerum abdominis differentiæ conſtituuntur. Alia enim in ipſam cauitatem abdominis penetrant, vbi ſcilicet ſimul peritonæum perfoſſum eſt; Alia non penetrant, dum nimirum peritonæum integrum eſt. In vulneribus, quæ penetrant, vel aliquid ex viſceribus per vulnus excidit, vt omentum, vel inteſtinum; vel nihil excidit. Præterea in vulnere penetrante vel viſcus aliquod læſum eſt, vel viſcera omnia ſalua remanſerunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. An vulnus penetret in abdominis cauitatem, vel non penetret, ſtylo immiſſo cognoſcitur. Si enim profundiùs is penetret, peritonæum vulneratum eſſe, & vulnus in ipſam abdominis cauitatem penetrare indicio eſt. Cauendum tamen hic, ne vulnus obliquum ſit, & ita ſtylus immiſſus inter cutem, muſculos, vel peritonæum & muſculos longo ductu progrediatur. Vt ergo certi ſimus, an vulnus penetret, vel ſaltem obliquum ſit, vinum vel alius liquor in vulnus infundendum. Si enim vulnus penetrans ſit, liquor in cauitatem abdominis defluit, & non regurgitat per orificium. Si verò vulnus ſaltem obliquum ſit, non verò penetrans, liquor per orificium vulneris regurgitat. Præterea cùm accidere poſſit, vt etſi vulnus penetrans ſit, ſtylus tamen profundiùs non penetret, quia viſcus aliquod ſubiacens foramen claudit, aut vulnus obliquum eſt, etiam tùm commodiſſimè vinum infunditur, vt de vulneris conditione certi ſimus.

An verò viſcus aliquod, vnum, vel plura etiam ſint, cognoſcitur ex ipſo viſcere per vulnus ſeſe exerente, & ex ſignis læſo cuique viſceri propriis, quæ ſi abſint, nullum viſcus læſum eſſe, indicio eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vulnera abdominis magis periculoſa ſunt, quæ ſunt in medio abdominis, quàm quæ ad latera ſunt, ob aponeuroſin & partem membranoſam eius loci, cuius vulnus per ſe magis periculoſum eſt, quàm in parte carnoſa, & ſuturam non facilè admittit; atque in hac parte etiam inteſtina facilè excidunt, & ſuo loco ægrè continentur; cùm muſculi recti, qui ea continent ac contrahunt, læſi ſint.

2. Magnum vulnus ita periculoſum eſt, quòd inteſtina facilè excidunt, quæ difficulter poſtea ſuo loco reſtituuntur. Anguſta tamen etiam vulnera, ſi inteſtina excidant, periculo non vacant. Niſi enim quod excidit, ſtatim in ſuum locum reponatur, intumeſcit & inflatur, vt poſtea per anguſtum foramen ſuo loco reſtitui nequeat. Minus ergo periculoſa ſunt vulnera, quæ nec nimis ampla, nec nimis anguſta ſunt.

3. Si inteſtina vel omentum per vulnus excidant, niſi citò reponantur, inflantur & intumeſcunt, vt poſtea reponi non poſſint, vnde ab aëre externo alterantur & corrumpuntur, & malum ſæpe lethale euadit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Abdominis vulnera non penetrantia eandem curandi rationem habent, quàm aliarum partium carnoſarum vulnera. De deligatione tamen obſeruandum, vt faſcia ſit longa & lata, & deligatio fiat incipiendo à parte vulneri oppoſita, & ducendo reuoluendóque duo capita ſupra vulnus in formam crucis, eaque ducendo reuoluendóque quoties opus.

Modus deligandi vulnera Abdominis.

Penetrantia verò vulnera, in quibus nullum ex viſceribus in abdomine contentis læſum eſt, curantur etiam vt aliarum partium vulnera; niſi quod in ſutura aliquid peculiare obſeruandum. Primò enim, ſi inteſtinum vel omentum prolapſum ſit, primò illa reponenda. Si vulnus magnum ſit, vt inteſtina per id reponi poſſint, miniſter manibus ſuis totum vulnus extrà appre-

hendere,

hendere, atque inteſtina intus reprimere debet, & conſtringere, ac exiguum ſemper ſuenti prænudare. Si verò vulnus paruum ſit, vt & inteſtinum iam inflatum, vt reponi per vulnus anguſtum non poſſit, inteſtina ab aëre alterata ſpongiâ molli vino calente madida & expreſſa calefacienda, vel animalia viuentia per medium diſſecta, calentia adhuc, inteſtinis applicanda. Quòd ſi nec hoc modo inflatio ceſſerit, & inteſtinum reponi nondum poſſit, vulnus tantùm ampliandum, quantum ad inteſtinorum repoſitionem opus eſt. Accommodatum ad hanc ſectionem inſtrumentum eſt, quod Græci Συριγγότομον, id eſt, *ad fiſtulas incidendas aptum*, appellant. Situs autem ægri talis ſit, vt caueatur, ne quod excidit, ab aliis inteſtinis grauetur. Itaque ſi in dextro latere vulnus ſit, corpus in ſiniſtrum inclinetur; ſi in ſiniſtro, in dextrum, ita vt vulnerata pars ſemper altiorem locum occupet.

Si inteſtina vel omentum non ſint prolapſa, vel iam in locum ſuum repoſita, prima cura iam eſſe debet, vt vlcus conueniente modo ſuatur. Tres autem ſuturæ faciendæ modos propoſuit Galenus *6. meth. med. cap. 1.*

Sutura facienda in abdomine modus triplex.

Primus eſt, ſi cutem primò traiicias, atque acum extrà introrſum adigas, quæ vbi cutem & muſculum totum tranſierit, peritonæo, quod ei ſubiectum, præterito, per reliquum peritonæum eam ab interno extrorſum trudas, atque inde per reliquum abdomen ab interno extrà tranſmittas: quod vbi tranſmiſeris, rurſum ab interno introrſum idem abdomen eſt perforandum; atque vbi ad peritonæum, quod illi ſubeſt, perueneris, illud iterum prætereundum, atque contrarium ab interno extrorſum perforandum, vnáque cum eo totum ipſi vicinum abdomen. Deinde ab hoc rurſum incipiendum, atque id cum contrario peritonæo conſuendum, ac rurſum, vicina cute tranſmiſſa, iterum ab ea parte acus introrſum eſt iniicienda, conſuendúmque abdomen id cum contrario peritonæo, etiam ibi vicina cute tranſmiſſa. Atque hæc iterum iterúmque facienda, donec totum vulnus conſutum fuerit. Interuallum inter ſuturas quod attinet, breuiſſimum equidem ad viſcera in abdomine continenda aptiſſimum eſt: verùm ad firmitatem breuitas parùm tuta. Quare exceſſus vtrobique vitandus, & mediocritas eligenda.

Secundus modus conſuit peritonæum cum peritonæo, & muſculos cum muſculis, atque ita perficitur. Primùm cutis perforanda, & ab exteriore parte introrſum acus adigenda. Vbi verò ad peritonæum ventum eſt, eo intacto relicto, & acu ad ſiniſtram manum reuocatâ, rurſum ex aduerſa parte ab externo introrſus vtrumque peritonæi labium eſt perforandum, & acu iterum ad dextram manum reuocatâ, ab interno extrorſum abdomen traiiciendum, ſicque ſubinde pergendum, conſuendo peritonæum cum peritonæo, & muſculos cum muſculis.

Tertius modus ille eſt, quo vulgò ferè in aliis partibus vtuntur, & fit acu vno ictu & impulſu tranſmiſsâ per quatuor labia, ſcilicet peritonæi & abdominis, quoties opus eſt.

Etſi verò Galenus, & alij etiam, ſuturam primam ſecundæ, & ſecundam tertiæ præferunt: tamen non ſine cauſſa monet Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de operat. chirurg.* quòd ſæpenumerò ratio vulneris, aut magnitudo, aut temporis anguſtia non patitur artificioſâ ſemper vti ſuturâ, ſed opus eſt communi modo quatuor labia ſimul conſuere. Præcipit & hoc vt ſiue hac, ſiue illâ vtamur, perpetuò tamen in ſubſidium ſuturarum glutinum applicemus, quia huiuſmodi ſuturæ in abdomine ſtatim & facilè rumpuntur, cùm propter motum abdominis ferè continuum, qui & in excernendis fecibus, & in reſpiratione neceſſarius eſt; tùm quia abdomen ſubinde modò cibis & excrementis impletur, modò inediâ attenuatur; tum tertiò propter flatus, qui continuò in abdomine vulnerato excitantur, ídque diſtendunt.

QVÆSTIO XI.

De Fiſtulis & vſtionibus Abdominis.

Fiſtulæ Abdominis.

Fiſtulæ abdominis.

IN abdomine etiam interdum fiſtulæ, præcipuè ſuper pubis latera fiunt, cùm in eum locum humores faciliùs decumbant, ac ibi hæreant. Idque accidit poſt vulnera, abſceſſus, ac vlcera. Ac corrumpuntur ſæpe, putredine inficiuntur, ac corroduntur ſimul inteſtina, vt per fiſtulam etiam feces alui egreſſas fuiſſe, compertum ſit, cuius rei exempla ſuprà, *part. 2. ſect. 2. c. 9.* allegata ſunt.

Curatu autem difficiles ſunt iſtæ fiſtulæ, præcipue ſi inteſtina ſimul affecta ſint. Se tamen iſta vitia omnia & curaſſe, & curata vidiſſe, ſcribit Hier. Fabric. ab Aquap. *de oper. chirurg.* Verumtamen non manu, non ferro, non igne, non aliis medicamentis eiuſmodi abdominis & inteſtinorum fiſtulas ſe ſanâſſe ſcribit, ſed ſolis aquis thermalibus, aut Montis ægrotorum, aut Aponitanis, per inſeſſiones manè & veſperi in iis factas, ita vt aqua aut per cannulam immiſſam in cauitatem abdominis ingrederetur, inteſtinorúmque eroſiones ſuâ ſubſtantiâ pertingeret, & attingendo exſiccaret, purgaret, impleret, tandémque cicatricem induceret. Et in thermarum defectu etiam ſulphur, alumen, & ſalem in aquâ liquare, & decoquere, ac inſeſſiones moliri vtile cenſet.

Fiſtulæ verò abdominis externæ non alter, quàm inciſione, ſanantur; & quidem ſi fiſtula vnum orificium habeat, vtendum eſt Syringotomo ex altera extremitate acuto, vt finis fiſtulæ perforetur & totus fiſtulæ meatus diſſecetur, atque aperiatur. Si verò fiſtula plura orificia habeat, ſyringotomo vtendũ ex altera parte obtuſo, & exiguum globulum præfixum habente, quo etiam tota fiſtula aperiri poteſt. Eadem tamen apertio etiam fieri poteſt cultro ſiue ſcalpello lõgo, & manubriolum ſimiliter longũ habẽte, qui culter ex vna tantum parte aciem habeat, in extremitate paulùm intus recuruatam, exteriorem verò partem retuſam obtineat, ad cuius cuſpidem ex cera globulum infixum eſſe oportet, quò intus per totum fiſtulæ ductum ſine obſtaculo demittatur.

Abdominis Vſtiones.

Abdominis Vſtiones.

Tandem hanc de abdominis morbis tractationem concludere libet vſtionibus illis quas in abdomine hepatis, lienis, & ventriculi cauſſa Antiqui inſtituebant, vt ex Paulo Ægineta *cap.* 47. 48. 49. & Albucaſi *lib.* 1. *cap.* 28. 29. 30. 32. patet. Verùm in deſuetudinem iſtæ operationes venére, cùm non ſaltem doloroſæ valde ſint, & ab ægris vix tolerentur, & id, quorum cauſsâ ab Antiquis inſtituebantur, vix præſtent. Duabus enim de cauſſis iſtas vſtiones inſtituebant, vt nimirum vel intemperiem frigidam & humidam ſubiectorum viſcerum emendarent, vel vt vitioſos humores ex iis euacuarent, quorum tamen neutrum commodè præſtant. Primum enim quod attinet, non conſultum eſt intemperies longâ alteratione contractas tam ſubitò corrigere; cùm facilè contraria intemperies induci poſſit. Præterea exiguum ferramentum intemperiem per totam hepatis ſubſtantiam diffuſam emendare non poteſt. Et habentur medicamenta ſatis idonea, quæ intemperiem hanc viſcerum emendare poſſunt. Alterum quod attinet, etiamſi vitioſa materia in viſceribus ſubſit: tamen quia viſcera peritonæo non ſunt contigua, per vlcus ferro inductum materia effluere non poteſt. Et in ſpecie quod vomicas hepatis & lienis attinet, quas Antiqui per vſtionem abdominis euacuare volunt, rectè de iis ſcribit Hieronym. Fabric. ab Aquapend. *de operat. chirurg.* ferramento candente acuto inurere cutem, & ſubiectos muſculos, & peritonæum, & penetrare vſque ad iecoris vomicam, & ipſam quoque adurere, nihil aliud mihi videtur eſſe, quàm hominem penè mortuum occidere, laudátque non immeritò Præceptoris ſui Nicolai Nouocomenſis Medici Veneti ſententiam, qui in deſperatis caſibus dicere ſolebat, *Satius eſſe ſinere patientes mori, quàm occidere.*

CONCLVSIO.

HABES *ita,* Lector beneuole, *libris hiſce tribus comprehenſa ea, quæ Practici vulgò libris ſuis tradere ſolent: ſed, vt ſpero, pleniùs. Dedi enim operam, ne facilè aliquem alicuius momenti morbum vel ſymptoma omitterem. Ideóque etſi omnia pro tua expectatione, vel etiam meo voto elaborare non potuerim: tamen id me puto effeciſſe, vt iam Locos communes habeas, in quos omnia, quæ vel Authorum lectio, vel praxis atque experientia quotidiana ſuppeditabit, referre poſſis. Atque ita meos defectus ſupplere tuæ fuerit induſtriæ.*

Quia autem Practici plerique in ſuis libris agunt de Arthritide, neque ad eos, qui reſtant, libros ita commodè referri poſſe videbatur, Appendicis loco tractatum de Arthritide *in præcedentibus editionibus ſubiungere volui: quod tamen in nouiſſima hac, certis aliquot de cauſis mutandum duxi, illúmque tractatum quinto potiùs Practicæ libro aſſignandum. Quæ omnia vt boni conſulas, & ſicubi lapſus fuero, beneuolè ignoſcas, oro. Errare aliquando, accidit omnibus ante me hominibus, & procul dubio omnibus poſt me accidet. Cur ergo ego me humana ſorte exemptum cupiam? Aut tu id, quod ſupra vires humanas eſt, à me poſtules?*

Sequetur iam, ſi DEVS *volet, & vitam ac vires mihi conceſſerit,* Liber de morbis Mulierum.

NON NOBIS VERO, SED NOMINI TVO, DOMINE, SIT GLORIA.

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER QVARTVS:

DE Mulierum præter naturam Affectionibus

PROOEMIVM.

POSTQVAM morbos & ſymptomata, quæ omnibus in corpore humano partibus, in capite, pectore & ventre inferiore accidunt, quæque viris & mulieribus ſunt communia, vel viros ſolùm infeſtant, explicauimus: proximum iam eſt, vt de morbis & ſymptomatibus, quæ mulieribus propria ſunt, agamus. Perinde autem eſſe puto, ſiue mulieribus dicam, ſiue fœminis. Equidem non ignoro, vocabulum Fœminæ apud Latinos interdum generalius eſſe, quàm Mulieris, & in genere ſexum denotare; cùm Mulier eam ſaltem ſignificet, quæ ampliùs virgo non eſt. Vnde Cicero obiurgantibus, quod ſexagenarius virginem duxerat, reſpondit: Cras erit Mulier; & Vlpianus, in l. Alioquin, ff. de contrah. empt. Quod ſi ego me Virginem emere putarem, cùm eſſet mulier, emptio valebit: in ſexu enim non eſt erratum. Mulier tamen interdum etiam ea dicitur, quæ virum non cognouit, inquit idem Vlpianus, in l. Quæritur, ff. de Ædilitio edicto. Etſi verò ſexus fœmininus triplicem ſtatum comprehendit, virginum, mulierum, & viduarum: tamen non opus eſſe puto, vt peculiariter de harum morbis agamus: cùm ex ſequenti tractatione facilè quid cuilibet ſtatui proprium ſit, patere poſſit. Si quid tamen in ſpecie de iis monendum videbitur, nec illud omittetur.

Cæterùm cùm Fœmina à ſapientiſſimo Creatore eo præcipuè fine condita ſit, vt mari ſociata hominem generet, & genus humanum propaget, & proinde ſemen virile vtero excipiat & foueat, è quo cum fœminino mixto homo formetur, & ſuo tempore in lucem prodeat; atque in lucem editum lacte ſuo tamdiu nutriat, donec cibis ſolidioribus coquendis par ſit: duas corporis partes obtinuit fœmina, quibus à viro differt: vterum & ad eum pertinentes partes, ac mammas. Ideóque de morbis Mulierum acturi, primò de Vteri morbis & ſymptomatibus, & quæ ex Vtero in aliis corporis partibus accidunt p.n. affectionibus, deinde de mammarum præter naturam affectibus agemus.

Quæ verò de genitalibus fœminæ partibus, de ſemine, conceptione, fœtus formatione & partu dici debent ac ſolent, plurima ad anatomiam, Phyſicam & partem Medicinæ Phyſiologicam pertinent, & ex iis petenda ſunt, & exſtant de iis egregia Recentiorum, atque inter alia Hieron. Fabricij ab Aquapendente, & Adriani Spigelij de fœtu formato ſcripta. Nos præcipuè de Morbis harum partiam, & Symptomatibus, quæ iis accidunt, agemus: vbi tamen opus fuerit, nec ea omittemus.

In totâ verò hac tractatione pudicas aures oculóſque, aut tetricos Catones, vt ſpero, non offendet, quòd res, de quibus agimus, ſuis nominibus, quæ obſcæna & fœda vulgo habentur, appellamus, & de rebus naturalibus, vt Natura eas exhibet, loquimur. Quiſquis (vt verbis Auguſtini lib. 14. de ciuit. Dei, c. 23. in ſimili materia ſcribentis vtar,) ad has literas impudicus accedit, culpam refugiat, non naturam; facta denotet ſuæ turpitudinis, non verba noſtræ neceſſitatis. Elucet enim (vt Plutarchus lib. de amore prolis ſcribit ex Eraſiſtrato) in omnibus rebus naturalibus accurata, artificioſáque Naturæ, ſeu potiùs Creatoris, diligentia, & nulla oratione ſatis explicari poteſt, quâ induſtriâ perfecerit ea, quæ ad humani generis propagationem attinent. Quæ omnia vt ſeſe habent, deſcribenda, & ſuis nominibus appellanda ſunt. In quibus deſcribendis, ſi abſque peccato primorum parentum eſſet, nihil obſcæni occurreret, & (vt Auguſtinus alleg. loc. loquitur) ita genitale aruum, vas in hoc opus creatum, ſeminaret, vt nunc terram manus: Et quod modò hac de re nobis volentibus diligentiùs diſputare, verecundia reſiſtit, & compellit veniam, honore præfato, à pudicis auribus poſcere, cur id fieret, nulla cauſſa eſſet: ſed in omnia, quæ de huiuſmodi membris ſenſum cogitantis attingerent, ſine vllo timore obſcœnitatis, liber ſermo ferretur: nec ipſa verba eſſent, quæ vocarentur obſcœna, ſed quidquid inde diceretur, tam honeſtum eſſet, quàm de aliis, cùm loquimur, corporis partibus.

PARS PRIMA.

De morbis partium genitalium in Fœminis.

PRÆFATIO.

PARTES autem genitales in fœminis commodiſſimè diuiduntur in pudenda, ceruicem vteri, vterum ipſum, & teſtes cum ſuis vaſis. Et propterea de partium harum morbis ordine agemus, nimirùm primò de orificij pudendi anguſtia & amplitudine, de mentula muliebri, de clauſura & anguſtia vteri, de puſtulis & ſcabritie pudendi, de ceruicis vteri condylomatibus, de pudendi & ceruicis vteri verrucis, de hæmorrhoidibus vteri, de vlceribus ceruicis vteri, de rhagadibus ceruicis vteri, de fiſtulis colli vteri, de cancro vteri, de gangræna & ſphacelo vteri, poſtea de intemperiebus vteri, de vaſorum vteri anguſtia & p. n. apertione, de vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis; de vteri inflatione, hydrope, de tumore vteri è ſanguine in venis eius contento, de inflammatione vteri, de ſcirrho & cantro vteri, de vteri aſcenſu & procidentia, de hernia vterina, de vulneribus & ruptura vteri, de vlceribus & corruptione vteri, & tandem de morbis teſticulorum & vaſorum genitalium in fœminis.

SECTIO PRIMA.

De Pudendi & ceruicis vteri muliebris morbis.

CAPVT I.

De Orificij pudendi anguſtia & amplitudine.

IN muliebri autem pudendo occurrunt rima pudendi, labra, alæ, clitoris, foramen veſicæ, carunculæ myrtiformes, hymen. Primò Rima fiſſura eſt in pudendo muliebri maior, quàm ceruix vteri. Eam ambiunt Labia, quæ pudendi interiores partes claudunt. Labiis diducti sAlæ in conſpectum veniunt, Græcis νύμφαι dictæ, vtrinque vna carne molli & ſpongioſa conſtantes, figurâ & colore criſtam galli æmulantes.

Orificij pudendi anguſtia.

In his partibus tres præcipuè occurrunt morbi, nimirum exterioris huius orificij pudendi anguſtia ac clauſura, amplitudo eiuſdem, & Mentula muliebris. Primò quidem interdum rima exterioris vteri orificij ſeu pudendi anguſtior eſt, quàm ſecundum naturam, qui morbus multa incommoda affert, nimirum & in coitu impedimento eſt, & membrum virile non admittit, vel non ſine difficultate admittit, & fœtui in lucem prodeunti exitum difficulter concedit.

Morbus autem hic cùm ferè à prima conformatione & origine ſit, Medici operâ vix tolli poteſt, ſed orificium hoc vel coitu, vel partu poſtea dilatatur.

Quandoque tamen ex vlcere hoc accidit, vt via hæc ita coaleſcat, vt vix exiguum foramen pateat. Quandoque etiam ex medicamentis adſtringentibus incautè adhibitis hic morbus oritur. Ita Nicolaus Florentinus refert, ſe vidiſſe mulierem, quæ poſt partum, cùm obſtetrices adhibuiſſent medicamenta valde adſtringentia, ita clauſa reddita fuit, vt non potuerit coitum exercere. Narrat etiam Ioh. Philippus Hœchſtetterus *Obſeruat. Med. dec.3. caſu 5. in ſchol.* Ancillam quandam ſponſam, procul dubio vt ſponſo Virgo, quæ non erat, appareret, balneo, in quo radices conſolidæ maioris decoctæ erant, vſam fuiſſe, in quod cùm inſcia hera inſediſſet, ei ita orificium pudendi coarctatum fuit, vt maritus vxorem clauſtrum virginale recepiſſe miraretur.

Clauſura pudendi muliebris. Atreta.

Interdum verò hæc rima atque hoc exterius vteri orificium planè clauditur, adeò vt nec vrina effluere poſſit, interdum verò natura vrinæ effluenti viam relinquit, ſed membro virili aditus nullus patet. Morbo hoc laborantes Atretas, Imperforatas & Clauſas nominant. Verùm cùm nomina hæc non ſolùm iis, quibus orificium pudendi, ſed & quibus ceruix vteri, & orificium vteri clauſum eſt, competant, de Atretis, pluribus *cap.3.* agetur.

Amplitudo pudendi.

Vt verò interdum membri muliebris meatus hic p. n. clauditur: ita contrà interdum amplior redditur, vel etiam plures meatus hîc contra naturam aperiuntur.

Primò nimirum orificium hoc nimis ampliatur & patet, quod ex frequenti coitu & partu accidit. Quod vitium adſtringentibus interdum fœminæ corrigere conantur. Et defloratæ, vt ſponſis pro virginibus ſeſe vendit ent, iiſdem vti ſolent, id quod ancilla illa factitauit, cuius antea facta eſt mentio.

Virginalis adſtrictio poſt partum comparanda.

Quod inſtitutum vt in ſcortis culpandum: ita in honeſtis mulieribus non reprehendendum, ſi ipſis hoc vitium poſt partum accidat. Poteſt enim huiuſmodi laxitas & amplitudo cauſſa ſterilitatis eſſe, interdum procidentiæ vteri, vt Hippocrates *de Nat. mulier.* innuit, & præterea etiam vitium hoc mulieres viris ingratas reddit.

Emendatur autem hoc vitium, purgatione poſt partum peracta, (non antè, ne ea ſuppreſſa aliquid incommodi & periculi ſubſequatur) fomentis, balneis, linimentis & peſſis adſtringentibus, nimirum fomento & balneo ex aqua aluminoſa, decoctione plantarum adſtringentium, in primis radic. conſolidæ, ſem. oxylapathi, gallis.

Vt ℞. *Rad. conſolid. maior. boli Armeni, ſanguinis Dracon. balauſtiorum, aluminis, maſtiches,* ana Vnc. ß. Pulueriſentur, & miſta peſſario ex goſſypio facto illinantur.

Vel ℞. *Sanguinis Draconis, boli Armeni, cortic. malor. granat. aluminis, maſtiches, gallar.* an. vnc. ß. Pulueriſ. & cum aqua chalybeata miſceantur, & miſturâ eâ peſſarium illinatur.

Vel ℞. *Foliorum quercus, plantag.* ana M. ß. *rad. conſolida* Vnc. j. *cortic. granat. balauſtiorum, ſumach,* ana Vnc. ß. *alumin.* ℥. j. Coq. in aq. & decocto pudenda foueantur.

Ruptio Perinæi.

Interdum in partu difficili accidit, vt perinæum, ſeu ſpatium quod eſt inter anum, ac pudendi rimam, rumpatur, & vulua ac anus vnum foramen fiat. Id quod hîc fœminæ cuidam pulchræ, ſed paruæ corporis ſtaturæ & tenellæ accidiſſe memini, quæ tandem etiam, cùm ruptura hæc conſolidari non poſſet, lenta tabe obiit.

Curatio.

Eros, *de Paſſion. mulier. cap.20.* ita hoc malum curare docet. *Sunt quadam,* inquit, *quibus vulua & anus fiunt vnum foramen, & idem curſus: inde iſtis exit matrix & indureſcit. Quibus in reponendo ſic ſubuenimus: Matrici vinum calidum apponimus in quo bullierit butyrum: & diligenter fomentamus, quouſque matrix efficiatur mollis, & tunc ſuauiter eam reponimus. Poſtmodum rupturam inter anum & vuluam tribus locis vel quatuor ſuimus cum filo de ſerico: poſtea pannum lineum vulua imponimus ad quantitatem vulua. Deinde pice liquidâ linimus: hoc enim facit matricem retrahi propter ſui fœtorem. Demum ſanamus rupturam cum puluere facto de conſolida maiori, & minori, & cymino. Huiuſmodi autem puluis ſuperaſpergendus eſt: & collocetur mulier in lecto, ita vt pedes altiores ſint, & ibi omnes operationes ſuas per octo vel nouem dies faciat: & quantum neceſſe fuerit, manducet: ibi egerat, & omnia aſſueta faciat. Hanc praterea oportet abſtinere à balneo, vſquequò viderit, quòd balneum ſuſtinere poſſit. Debet quoque abſtinere ab omnibus, qua tuſſim faciunt, & ab indigeſtibilibus. Ad pradictum igitur periculum euitandum, eis in partu ſic diligentiſſimè prouidendum eſt: Praparetur pannus in modum pila oblonga, & ponatur in ano, ad hoc vt in quolibet conatu eiiciendi puerum, illud firmiter ano imprimatur, ne fiat huiuſmodi continuitatis ſolutio.* Hæc Eros.

Præcautio.

Vel ℞. *Radic. conſolid. mai.* ℥. ij. *verbaſci* M. j. Coq. ad mollitiem, & contundantur. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Pulu. rad. conſol. mai.* ℥. j. *Cumini* ʒ. ß. Cum ſindone rubro F. ſacculus ſeu peſſus, qui coq. in vino rubro, & pudendo indatur. Nonnulli fruſtum oblongum aluminis crudi pudendo indunt.

Meatus membri muliebris plures.

Interdum etiam in membro muliebri plures meatus contra naturam reperiuntur. Acciditque hoc interdum à prima conformatione, cùm ex naturæ errore ductus ex inteſtino recto in vuluam fertur. Ita puellam, quæ clauſo ani meatu, octauo quoque die excrementa ex naturalibus deiiciebat, vidit Beniuenius, vt *cap.86. de abdit. ſanat. & morb. cauſſ.* refert; aliam etiam Mercurialis *de morb. puer. lib. 3. c. 9.* Et nuper ad me ſcripſit Dn. D. Elias Reheboldus, Medicus Torgenſis, eſſe Torgæ puellam, ſartoris filiam nouem ſeptimanas natam, quæ gutturis inferioris expers, omnia excrementa per vuluam quotidie excernit. Interdum verò ex morbo meatus aperitur, id quod interdum in fiſtulas adducit, vt infrà *cap. 10.* dicetur.

CAPVT II.

De Mentula Muliebri.

ALæ pudendi iunctæ Clitoridem amplectuntur, atque in earum apice Κλειτορὶς eſt, caro quædam neruoſa, dura, ſimilis omnino ſubſtantiæ illi, quâ duo corpora neruoſa penis in Viris conſtituuntur, & propterea etiam vt penis, copioſo ſpiritu influente, in appetitu venereo turgeſcit.

Muliebris mentula.

Κίων quid?

Pars hæc interdum in tantam molem excreſcit, vt virile membrum referat, vt eas quibus hoc accidit, è fœminis in viros migraſſe creditum ſit. Morbi hoc genus ab Hippocrate *in lib. de natura muliebr.* Κίων appellatur. Interpretes Columellam reddiderunt, deductâ ſimilitudine ab vuula in faucibus dependente. A quibuſdam Tentigo, ab Auicenna virga, ab aliis Mentula, à nonnullis Nympha, (qui procul dubio id, quod Clitoridi tribuendum, Nymphis aſſignarunt) vel cauda, à quibuſdam etiam Symptoma turpitudinis nominatur. Et ſolet hæc pars aucta veneris deſiderium augere, & ſi nimium augeatur, turpitudinem & pudorem, imo interdum impedimentum quoque in concubitu afferre. Ita refert Ioh. Schenckius *lib. 4. obſeruat.* ſe Haganoæ vidiſſe fœminam quandam honeſtam Patriciæ gentis, quæ talem clitoridem per pudendi rimam, minoris digiti dimidij longitudine, & eiuſdem circa baſim craſſitie, ſed apicem verſus tenuiore habebat, eámque ſibi confeſſam eſſe carunculam hanc etiam flaccidam & corrugatam, citrà libidinis imaginationem vllam, eâ quâ dictum quantitate, extra pudendum prominere ſubinde atque in congreſſu cum marito, aut aliis venereis conceptibus, imò verò ſolo veſtium contactu mentulæ inſtar ſæpe inflari, turgere atque erigi, & ad venerem irritare. Fuiſſe autem eiâ primis pueritiæ annis familiare, digitis hanc carunculam ſubinde verſare, ex quo cùm ſuauem in ea ætate titillationem perſenſiſſet, ex conſuetudine poſtmodum factum fuiſſe, vt vel dormiens quoque manuum alteram ad pubem compoſitam contineret. Atque huius occaſione nympham, ex frequenti nimirum tractatione, ad turpem hanc formam excreuiſſe arbitratur. Felix Platerus etiam obſeruauit, in matrona quadam Clitorida breui tempore adeò excreuiſſe, & in carnoſitatem ſpongioſam, cute intectam, venìſque obſitam degeneraſſe, vt collum anſerinum & craſſitie, & longitudine adæquaret, quæ circa radicem in pudendo attenuata, indéque ampliata, dependebat. Hoc auferre ſtudens Platerus, cùm filo in materia erodente imbuto circumdaret, tanta ſuborta eſt inflammatio, vt ab incepto deſiſtendum fuerit, ipſa verò dolore permota poſtea multis annis operationem manualem detrectarit.

Clitoridis mira excreſcentia.

Cauſſa.

Cauſſa.

Habet autem morbus hic ſuam originem ex affluxu nimio nutrimenti ad hanc partem, qui fit ob eius laxitatem, quæ interdum frequenti contactu inducitur.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, ſi tantum hæc pars increuerit, vt aliquod impedimentum vel turpitudinem afferat, reſecandam eſſe plerique cenſent. Verùm cùm pars hæc partim naturalis ſit, partim augmentum præternaturale ipſi acceſſerit, & præterea hoc in loco vulnera & vlcera cicatricem difficulter recipiant, tutiſſimum videtur, non ſtatim ad ſectionem accedere, ſed prius, corpore conuenienter euacuato, tentare, an augmentum partis ſiccantibus & diſcutientibus prohiberi & imminui poſſit, in quem finem parum foueri poteſt medicamentis ſiccantibus, & diſcutientibus; ſimul tamen aliquo modo adſtringentibus.

Deinde ſi hæc non ſufficiunt, cauſtica mitiora, & quæ dolorem non excitant, adhibenda: alumen vſtum, vnguentum Ægyptiacum, & ſimilia.

Vt ℞. *Vnguenti Ægyptiaci, ol. lentiſcini, roſacei, ceræ,* ana ℥.ß. Miſce.

Si verò nec hoc modo, quod ſuperfluum eſt, tolli poſſit, reſecandum eſt: quod fit vel ligatura, ſi filo ſerico, vel capillo equino circa radicem ligetur, & quotidie conſtringatur, donec tandem emortuum decidat, vel ſectione. Modum eius Aëtius *tetrabil. 4. ſerm. 4. c. 203.* tradit. Vbi tamen, quod procul dubio Clitoridi tribuendum erat, Nymphæ tribuit. *Nympha,* inquit, *ſubſtantia quædam eſt muſculoſa, ſupra alarum pudendi commiſſuram ſita, quo loco vrinarius eſt meatus. Hæc in aliquibus mulieribus ad tantam magnitudinem augetur, vt deformitatem ac pudorem inducat. Quin & à veſtimentorum contactu aſſiduo arrigitur, & ad venerem ac coïtum proritat. Quapropter Ægyptiis viſum eſt, vt antequàm exuberet, amputetur, tunc præcipuè, cùm nubiles virgines ſunt elocandæ. Amputandi verò modum hunc tradunt. Virgini in ſella locatæ retrò aſſideat adoleſcens robuſtus, qui brachia ſua poplitibus virginis ſubiiciat, crurâque eius ac totum corpus regat, & tum Chirurgus ante ipſam ſtans, forcipe ampliori nympham corripiat, & per ſiniſtram manum diſtendat: per dextram verò prope forcipis dentes reſecet. Menſuram autem reſectionis eandem quam in columellæ ſectione ſeruare oportet, vt ne funditus ipſam reſecemus, ſed ſuperuacua tantùm pars amputetur. Proinde prope dentes forcipis nympham ſecandam eſſe diximus: quoniam cùm pelliculoſa ſit, plurimùm extenditur, & niſi quis diligenter obſeruet, facilè vltra quàm oportet, amputationem faciet; atque hinc carunculæ decrementum, rhœada Græci vocant, conſequitur. Peractâ Chirurgiâ ſpongia ex vino adſtringente, aut aqua frigida expreſſa vulnus detergatur, & manna thuris inſpergatur, & linimentum, poſcâ madefactum indatur, & ſpongia ex poſca expreſſa ſuper deligetur. Poſt ſeptimam verò, cadmiam minutiſſimè tritam per ſe, aut cum roſarum floribus inſperge: aut ſiccum ex lapide Phrygio paratum, & ad pudendorum fiſſuras deſcriptum, aut cinerem oſſium palmarum inſperge.* Hæc Aëtius.

Cautè tamen hic procedendum, & cauendum, ne vel ligatura, vel ſectione dolor excitetur, & inflammatio generetur. Sectione peracta vulnus vino, in quo folia lauri, myrti, roriſmarini, flor. roſar. balauſtior. nuces cupreſſi, & ſimilia cocta ſint, abluatur, & puluis reſtrictiuus apponatur.

Interdum tamen & aliæ carneæ excreſcentiæ è muliebri pudendo enaſcuntur, quæ muliebre pudendum replent, & extrà etiam aliquando inſtar caudæ prominent, vnde nonnulli ægritudinem caudatam appellant; cùm tamen eadem appellatio etiam priori & antea deſcriptæ affectioni competat. Sic refert Amatus Luſitan. *cent. 5. curat. 78.* in Hoſpitali Piſaurenſi mulierem natam annos 35. carnoſam quandam excreſcentiam ab inguinibus natam habuiſſe, pondere 25. librarum.

Carnea excreſcentia in pudendo muliebri.

Diſtinguitur autem hic morbus à Clitoride, quòd in Clitoride coitus deſiderium & libido augetur, atque etiam veſtium attritus libidinem proritat; in Caudata autem affectione, ſeu carnea excreſcentia fœminæ coitum abhorrent, & tolerare nequeunt præ dolore.

Superflua autem hæc caro commodiſſimè ſectione tollitur, & tutior eſt hic ſectio, quàm in Clitoride; cùm tota iſta caro ſuperflua, & p.n. ſit.

CAPVT III.

De Atretis, Clauſurâ & Anguſtiâ ceruicis & oris Vteri.

Clauſura Vteri.

SVb Nymphis eſt ceruix vteri, meatus ſcilicet ille & canalis, qui membrum virile recipit, qui etiam ſuos morbos patitur. Et primo quidem interdum meatus hic clauditur, quo morbo quæ affectæ ſunt fœminæ, ἄτρητοι, *Clauſæ,* & *Imperforatæ, Velatæ* etiam, quaſi vterus ſit velo obductus, nominantur. Hoc tamen nomine & eæ comprehenduntur, quibus orificium pudendi tantùm clauſum eſt, vt *cap. 1.* dictum. Eſt enim triplex Atretarum ſeu Clauſarum genus. Etenim Clauſura hæc eſt vel in orificio, ſeu pudendi alis; vel in ceruice vteri, ſeu intermedio loco; vel in ipſo vteri orificio.

Grauiſſima autem morbus hic ſolet inducere mala, & nunc ad hoc, nunc ad illud officium mulieres ineptæ redduntur. Cùm enim ceruix & collum vteri ideò factum ſit, vt tempore coitus membrum virile admittat; deinde menſtrua purgatio certis periodis per hanc viam effluat; tertiò vt fœtus ex vtero per hunc locum in lucem prodeat, ſi externum pudendi orificium claudatur, ad vſum virorum, ad purgationem menſtruam, & ad conceptum, ineptæ redduntur fœminæ. Si verò patente pudendo in medio ſinu ſeu ceruice vteri fuerit clauſura, ad duo officia impediuntur, ad communicationem viri, & ad conceptum. Si autem orificium vteri fuerit clauſum, ad duo officia impediuntur; ſiquidem nec purgari per menſes, nec concipere poſſunt; viri verò vſum ſine impedimento ſuſtinent, vt quidem hac de re Moſchio docet. Verùm, vt poſtea *de ſignis* dicetur, poſſunt etiam per venas, quæ in vteri collum deſinunt, purgari tum mulieres.

Interdum autem meatus hic planè clauditur, interdum in medio foramen aliquod anguſtum relinquitur. Huius rei paſſim hiſtoriæ extant. Refert VVierus *de præſtig. Dæmon. lib. 2. c. 38.* duas tales duarum puellarum hiſtorias, quarum vni 18. annos natæ ſanguinis ſaburra cum ingenti dolore reſtitit, eâque poſtea ſponte perrupta copioſus ſanguis profuſus eſt; alteri verò, quæ pro grauida habetur, nouaculâ clauſura aperta, ſupra octo libras ſanguinis atri profluxere.

Cauſſa.

Cauſſa: Membrana pudendi orificio obducta.

Illud autem, quod meatum hunc claudit, vel membrana eſt, vel caro. Et quidem morbus hic & clauſura pudendi, vel à conformatione prima in Vtero matris ortum habet, vel à vulnere, aut vlcere præcedente. Ipſe puellam vidi, cuius pudendi orificio tenuis membrana obducta erat, foramine tantùm piſi magnitudine relicto, per quod vrina effluebat. Hanc me præſente, ſtylo in foramen immiſſo, cultello Chirurgus facilè ſecundum longitudinem diſcidit. Ita refert etiam Beniuenius *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. c. 78.* ſe vidiſſe puellam nobilem, cui membrana ori vuluæ obductâ naturalia clauſa erant. Notam etiam dignã huius morbi, eiúſque curationis hiſtoriam habet Hier. Fabricius ab Aquap. *de Opera. Chirurg.* quæ talis eſt: *Virgo quædam,* inquit, *ab ipſo natali die membranam,* ὑμένα *appellatam, imperforatam, totámque vuluæ orificium occludentem ſortita eſt: myrtochila verò, ſeu alæ adeò exiguæ erant, vt fermè nullæ apparerent, ſiquidem contrahebantur à continuitate membranæ, eiúſque tenſione ab interna repletione facta: vbi autem fuit perforata vulua, alæ ſtatim*

efformata ſunt, tanquam laxatâ ex vtraque parte membranâ: vt ex his liceat conijcere, vſum harum alarum eſſe, vt perforata membrana tutelam alæ ſuſcipiant pudendi muliebris, quod aliôqui ab hymene prius cuſtodiebatur. Hæc igitur nobilis Virgo vſque ad annum 13. *benè habuit; ab eo autem tempore cœpit malè habere, quod euenit propter purgationes menſtruas detentas, quæ tunc moueri cœperunt. Patiebatur dolores inſignes circa lumbos, & in imâ abdominis parte, qui etiam coxis & articulo coxendicis communicabantur. Vnde Medici curabant affectionem, perinde ac ſi morbus eſſet articularis, dolórque coxendicis. Senſim poſtea cœpit corpus emaciari ac tabeſieri, continuáque ferè febriculâ detineri; vigiliis inſuper, inappetentiâ, tandémque delirio: tumor quoque renitens ac dolens in imo abdomine è regione Vteri obortus eſt, quæ omnia magis inualeſcebant, quo tempore menſtruæ purgationes magis inſtarent, vrgeréntque. Tandem cùm morti iam eſſet propinqua, accerſitus, ac propriis oculis affectione perſpectâ, incidi ſimplici inciſione membranam, & ſtatim maxima ſanguinis craſſiſſimi, viſcoſi, æruginoſi, ac fœtidi copia effuſa, ab omnibus affectionibus quaſi miraculo quodam extemplò fuit liberata. Simplicem autem fui molitus inciſionem, & lineam ſecundum vuluæ, ſeu ſciſſuræ longitudinem, ne ſi ex Celſo transverſe ad X. literæ ſimilitudinem incidiſſem, alarum conformationem, quæ reſultat ex hymenis labiis inciſis, & ex vtraque parte laxatis, & ad alas retractis, impediuiſſem.* Hæc Hier. Fabricius.

Similem hiſtoriam habet Bartholomæus Cabrolius *obſeru. Anatom. obſ.* 23. quam his verbis deſcribit: *Ad puellam annos decem & ſeptem natam Monſpelij anno adhinc vndecimo accerſebar, eiſdem quibus parituræ ſolent, ſymptomatis afflictatam. Conſternata iacebat mater, pudori filiæ vitium factum rata, accerſitáque obſtetrice, quid eſſet, certior fieri voluit. Obſtetrix obſtetricandi peritiſſima, tentatâ digitis matrice, negauit hoc ſui muneris, méque acciendum dixit. Acceſſi, ac pudendis inſpectis* (vt rectè Guil. Fabricius *Cent.* 3. *Obſeruat.* 60. hoc quaſi omiſſum addit) *collum matricis planè clauſum, cum ſanguine menſtruali extra vaſa ſua in nouem menſium ſpatio congeſto, vt vterum ferre videretur, inueni. Placuit acciri D. Saportam, Medicum peritiſſimum, vnáque conſultatione habitâ, placuit eam, quàm longa erat vulua, incidi. Secta eſt,* 12. *libras craſſi emiſit ſanguinis, aut potiùs humoris faci vini, quàm ſanguini, ſimilioris. Actum de vita putabat puella poſt tantum cruoris effluuium, ſed ope diuina operáque noſtrâ poſt aliquod tempus ſanitati reddita eſt.*

Interdum verò à vulnere vel vlcere rima eiuſmodi clauditur. Sic narrat Beniuenius *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. c.*31. ſe vidiſſe mulierem, cui morbus Gallicus totam vuluam eroſerat, & incuriâ Medici quicquid eroſum fuerat, oris inuicem coniunctis occalluerat, vt vrina ex paruo foramine redderetur. Et in *Epiſtolis Medicis* Clariſſ. Dn. D. Georg. Horſtij *ſect.* 9. refertur, fœminam quandam ludentem, lignum aliquod in manu habentem ex improuiſo impegiſſe in pudenda, & ita iſtum tranſitum ad vterum & veſicam vulneraſſe. Data igitur huic potione vulnerariâ, aliiſque conuenientibus medicamentis vulneri appoſitis, paulatim ab iis vulnus coaluiſſe, & ſimul etiam meatum pudendi & vrinæ paulatim totum clauſum fuiſſe, ita vt nihil quaſi illic ratione pudendi apertum apparuerit, loco iſto admodum ſicco, vrinâ nullâ ibi permeante. Fœminam etiam ab illo tempore, (quod biennium vel triennium excedere auctor ſcribit) nihil vrinæ per loca iſta excreuiſſe, locis illis naturalibus ſemper præter naturam ſiccis: Per vomitum verò illam ſingulis ferè diebus materiam aqueam reieciſſe.

Duplex tamen modus eſt, quo ex vlceribus clauſura vteri prouenit: Primus eſt quando ob exulcerationem pudendi vel ceruicis vteri latera coaleſcunt. Ita refert Platerus *lib... ſub finem*, fœminæ cuidam ex partus difficultate hac parte læſa, carne luxuriante os ceruicis vteri adeò coaluiſſe, vt ne menſtruis quidem pateret effluxus. Alter eſt, quando fungoſa & luxurians caro excreſcit, vt meatum hunc planè claudat; id quod in lue venerea interdum accidit.

Nonnulli ad hoc caput etiam referunt anguſtiam ceruicis vteri, quæ ſine coalitu à variis cauſſis fieri poteſt, vt dum ſecundum Hippocratem 5. *aphor.* 46. ab omento pinguiore vel pinguedine os vteri comprimitur: aut dum crura & femora contorta & diuaricata meatum hunc diſtorquent & comprimunt; aut dum ab oſſe ſacro vel coccygis malè conformato, aut à calculo in veſica, aut tumore in inteſtino recto idem accidit. Verùm iſtæ anguſtiæ non adeò magni momenti eſſe videntur, nec tantæ, vt illa incommoda, quæ ſuprà propoſuimus, inferre poſſint. Ideóque ſaltem de iis affectibus, qui clauſuræ nomine veniunt, hoc capite agimus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Morbus hic ſi ſit in exteriore orificio pudendi, facilè viſu cognoſcitur. Si verò ſit in ceruice vel orificio vteri, non cognoſcitur, niſi dum primùm menſtrua erumpunt, & fœminæ ad coitum & conceptum aptæ ſunt. Tum enim obſtaculum hoc vel ſanguinis effluentis impetu rumpitur; vel ſi id non fiat, dolor & alia ſymptomata excitantur, & virgines nonnunquam grauidæ putantur, vt antea dictum. Nam licet morbus hic etiam viſu, Dioptrâ, ſeu ſpeculo matricis adhibito, vt & tactu cognoſci poſſet: tamen virgines ipſæ ſæpe vitium hoc non animaduertunt, donec menſtrua erumpant. Si enim fœmina alias ſit bono corporis habitu, & nulla cachexiæ vel obſtructionum indicia adſint, & nihilominus certis periodis dolor circa genitalia cum ponderis ſenſu percipiatur, & menſes non euacuentur; ſuſpicio eſt, meatum illum, per quem euacuari debent, clauſum eſſe. Hoc tamen non prætereundum, ſi affectus diu duret, intumeſcere non ſolum vterum, ſed & totum corpus grauari, & liuidum quaſi fieri. Quanquam verò & hìc de menſtruorum euacuatione controuerſia ſit, & *Per quas venas menſtrua effluant.* Moſchionem reprehendat Mercurialis *lib.*4. *de morb. mulier. c.*14. & dubitetur, in qua clauſuræ differentia menſes ſupprimantur: tamen ſciendum, fœminis quibuſdam ex venis ceruicis tantùm, non ex vtero menſes prodire, contrà quibuſdam ex ſolo vtero fluere; frequentiſſimum tamen eſſe, vt ex vtriſque fluant, & præternaturale ferè, vt ex alterutris: & propterea ſiue ceruix vteri claudatur, ſiue os vteri, facilè fieri poſſe, vt menſes, dum erumpere volunt, ibi ſubſiſtant, & dolorem atque alia ſymptomata excitent; niſi fortaſſis vna via occluſa, Natura altera ſaltem vtatur. Quod ſi accidat, & per ceruicem vteri menſes effluant, orificium tamen vteri clauſum eſſe ex eo cognoſcitur, quòd quidem Venere vtuntur fœminæ, ſed ſemen illico effluit, nec concipiunt. Si verò ceruix vteri clauſa ſit, id in coitu patefacit, cùm membrum virile non admittat. Si inflammationes & vlcera in hiſce locis præceſſerint, ſuſpicionem huius morbi præbere poſſunt, & occaſionem dare vt de morbo diligenter inquiratur. An verò caro vel membrana huius clauſuræ cauſa ſit, viſu dignoſcitur; cùm membrana alba ſit, caro rubea; vt & tactu. Membrana enim durior eſt, quàm caro. Præterea ſi natiuum ſit vitium, membrana ferè cauſa clauſuræ eſt: ſi ex vlcere verò, caro.

Prognoſtica.

1. Quæ incommoda ſecum portet clauſura vteri, prout in parte hac vel illa conſiſtit, ſuprà dictum, quòd ſcilicet concubitum, menſtruorum purgationem, & conceptionem, & quidem nunc omnia hæc officia, nunc quædam ex his impedire poteſt. *Prognoſtica.* Et quidem ſi menſtrua retineantur, grauiſſima inde incommoda, vt modò etiam dictum, conſequuntur. Nam totum corpus grauatur, & quaſi liuidum euadit, aut ſi ſanguis ſubſiſtens corrumpatur, febris inde accendi, ægerque in vitæ periculum conijci poteſt. Et licèt anguſtia & clauſura interdum non ſit perfecta, ſed talis, vt ſanguis menſtruus adhuc effluere, & ſemen etiam in vterum inijci, & ita concipere poſſint: tamen poſtea in partu in vitæ periculo verſantur fœminæ, cùm per viam nimis anguſtam fœtum in lucem edere non poſſint.

2. Si clauſura ſit ſaltem in orificio pudendi, facilè curatur. Si verò ſit in partibus penitioribus, & quidem à cauſa aduentitia originem habeat, non ita difficulter curari poſſe; ſi verò cauſa ſit naturalis, non ſolùm difficilem, ſed etiam impoſſibilem eſſe curationem, ſcribit Mercurialis. Verùm interdum ſaltem tenui membranâ meatus hic à prima conformatione clauditur, quæ non ita difficulter diſcinditur. Contrà ab inflammatione, vel vlcere, ſæpe multum carnis ſuccreſcit, vt non facilè meatus clauſus aperiri poſſit.

3. Rectiùs proinde Moſchio ſtatuit, faciliùs eas curari, quibus membranâ meatus clauditur; difficiliùs, quibus carne. Membrana enim facilè diſſecatur, vel rumpitur, nec ſanguinis profuſionis tum metus eſt; ac membrana diſſecta non facilè renaſcitur. Caro autem non ita facilè ſeparatur, & ſanguinem fundit, & citò ac facilè renaſcitur.

4. Quæ in ipſo orificio Vteri eſt clauſura, vix curatur. Chirurgus enim inſtrumentis ſine periculo eò penetrare non poteſt.

Indicationes & Curatio.

Curatio in eo conſiſtit, vt id quod meatum claudit, tollatur, & partes coniunctæ præter naturam ſeparentur.

Quod vt rectè expediatur, primò perpendendum, an vitium ſit à primo ortu & conformatione; an verò poſtea ex alio morbo id originem traxerit. Si à primo ortu, videndum porrò, an ſit in pudendi orificio vel in ceruice vteri. Si ſit in pudendi orificio, & membrana ibi annata pudendum claudat, facilè rectâ eius ſectione meatus aperitur.

Si verò in collo ſeu ceruice vteri ſit clauſura à natiuitate, videndum porrò, an membrana vel caro clauſuram faciat. Si membrana ſit, ſiue integra, ſiue in medio perforata, rumpitur ea, vel diſcinditur non ita difficulter.

Membrana enim, quâ à natiuitate labia vteri coaleſcunt, non ita difficulter ſcinditur, & labia ſeparantur. Ita etiam ſi poſt vlcus ſaltem labia vuluæ coaluerint, ſectione ſeparanda ſunt. Si verò ſimul profundiores partes coaluerint, curatio eſt difficilior.

Incidenda equidem & præcidenda eſt inſtrumento idoneo: operatio tamen non niſi perito Chirurgo committenda. Si enim incidat quidem vel abſcindat carnem illam, ſed non perfectè, fœmina in grauiſſimum periculum inde conijci poteſt. Vtetur enim coitu, & poteſt fieri vt concipiat; quod ſi fiat, in partu periclitabitur; cùm ceruix vteri non ſatis aperiri & dilatari poſſit. Si verò nimium ſecet, & ipſas ſenſiles partes tangat, dolores & hæmorrhagias excitabit & vulnera curatu difficilia inducet. Facilè etiam fieri poteſt, vt collum veſicæ lædatur.

Modum autem operationis & ſectionis, ſeu à membrana, ſeu à carne

carne ſit clauſura, Moſchio, Aëtius, P. Ægineta & alij tradunt; præ reliquis autem eum prolixè, & quaſi rem arcanam docet VVierus, *lib. obſeru.* Summa hæc eſt: Præmiſsâ neceſſariâ per venæ ſectionem & purgationem, ſi opus ſit & ætas ferat, corporis præparatione, fœmina in menſa, loco lucido, retractis diductiſque cruribus, & tibiis ad coxas, locanda, & liganda, vel genibus ita tenenda eſt, ne Chirurgo in operatione aliquid impedimenti obiiciatur. Hinc explorandum, an exterius ſaltem pudendi orificium clauſum ſit, an verò eo aperto ceruix vteri, an verò orificium ipſius vteri. Si exterius orificium clauſum ſit, facilè reſecatur, vt dictum. Si verò ceruix vteri vel orificium vteri clauſum ſit, porrò inquirendum, an membranâ claudatur, an verò carne, eáque pauca vel multa; id quod ex colore, vel tactu diſcernitur: membrana enim (vt antea dictum, albicat & durior eſt, caro rubet & mollior eſt, inprimis ſpeculo vterino adhibito. Sectio poſtea inſtituenda nouaculâ, vel cultello in hanc rem apto, linteolo circunquaque obligato, cuſpidis ſaltem parte, quanta ad ſecandum ſatis, liberâ. Sectio autem incipienda à veſicæ collo deorſum, eáque recta, eâ figurâ & magnitudine continuanda, quæ naturalis meatus figuræ & magnitudini reſpondeat. Et quidem in membrana res vnicâ ſectione perfici poteſt, in carne verò adnata ob ſanguinis profuſionem, qui ſæpius ſpongiâ abſtergendus, ſectio aliquoties repetenda. Et ſi profundiore loco ſit ſecandum, membrum muliebre ſpeculo vterino dilatandum. Et modò vno in loco & ſemel caro ſectione perforata ſit, poſtea ſpecillo immiſſo ſectio reliqua faciliùs perficitur. Si ſectione rectâ deorſum factâ aliquid adhuc hæſerit, etiam obliquè & tranſverſim ſectio inſtitui poteſt, & quod membranæ vel carnis adhæſerit, volſellâ apprehenſum reſecandum. Solent tamen & membranoſæ & carneæ partes relictæ ſponte ita corrugari & contrahi, vt nec concubitum, nec partum impediant. Poteſtque in maritatis etiam venus moderata meatum hunc ampliare. Poſt ſectionem, ſi quid ſanguinis ex venis vteri antea expulſi obuiam fuerit, vel alia humorum colluuies, ea aquâ tepidâ ſyringâ iniectâ, inde hydromelite, eluenda. Ne autem pars hæc, quod promptè fit, iterum coaleſcat, ſpongia, quæ ceram liquefactam imbiberit, prælóque validè expreſſa fuerit, longa & craſſa, quantum ſatis, medicamento exſiccante & cicatricem inducente illita indenda; poſtea etiam, vbi cutem obduci volueris, tubulus argenteus vel plumbeus, cauus, læuis, oblongus, cum foramine vnico maiore antrorſum, cum multis verò paruis foraminibus in circumferentia, vt ſaniei exitus pateat, inſerendus. Tubuli autem pars poſterior obtuſa ſit, vtrinque duobus locis perforata, vnde duo fila fortiora dependeant, vt cum in rimam factâ tubulus fuerit intruſus, anterioris pudendi anguſtiis & oſſe ſacro retineatur, ne mulieris inceſſum impediat, & quando opus ſit, filis extrà pendulis extrahi queat.

Modus ſecandi clauſuram vteri.

Quomodo autem ſine ſectione membrana huic loco obnata tolli poſſit, docet Hippocrates *lib. περὶ ἀφόρ. De his, quæ vterum non gerunt, ſeu de ſterilitate*, quæ ibi videantur.

Si autem poſt ortum, ex vlcere caro meatum hunc claudens ex creuit, videndum, an meatus à carne illa luxuriante maximam ſaltem partem clauſus ſit, an verò planè coaluerit. Si enim caro ſaltem meatum oppleuerit, nondum verò is coaluerit, non conſultum videtur, ſtatim ad ſectionem accedere; cùm vulnera & vlcera harum partium difficulter curationem recipiant. Sed tutius eſt, corpore priùs conuenienter euacuato, tentare, an augmentum carnis ſiccantibus & diſcutientibus medicamentis prohiberi; imò ea imminui poſſit medicamentis ex thure, ariſtolochia, cortic. thuris, roſis, balauſtiis, maſtiche, myrrha, aloë & ſimilibus paratis.

Caro ex vlcere nata vt tollenda.

Quæ ſi non ſufficiant, carnem, ſed ſine dolore exedentia adhibenda, vt alumen vſtum, vnguentum Ægyptiacum, & ſimilia.

Si verò nec hoc modo quod ſuperfluum eſt, tolli poſſit, caro in gyrum præcidenda, inſtrumento illo quo polypi tolluntur.

Si verò totus meatus coaluerit, vlcus nouandum, & ſi fieri poteſt, exſiccantibus, diſcutientibus, & exedentibus medicamentis caro illa tollenda. Si verò medicamenta ad abſumendam illam carnem, & meatum aperiendum non ſufficiant, ſectio, vt modò dictum, inſtituenda.

Interdum etiam accidit, vt inflammationes vel alij tumores eò loci nati ita indurentur, vt diſcuti poſtea non poſſint, & meatum hunc anguſtiorem reddant. Nicolaus Florentinus à ſiccitate hoc fieri poſſe docet, atque id confirmare vult autoritate Hippocratis, qui 5. *aph.* ſcribit, quòd *quibus os vteri durum eſt, iis conniuere neceſſe eſt.* Verum vix credibile eſt, hoc loco tantam ſiccitatem induci poſſe, vt anguſtia morboſa inde proueniat. Et Hippocrates *alleg. loco*, non loquitur de nuda intemperie, ſed de tumore duro, vt etiam Galenus *in comm.* explicat.

Tumores in ceruice vteri indurati. An à ſiccitate fieri poſſint?

Hæc autem, quæ à tumore duro eſt anguſtia, emollientibus & reſoluentibus medicamentis, ex decocto maluæ, althææ, parietariæ, chamæmeli, ſem. lini, fœnugræci paratis curatur.

Tandem interdum anguſtia à cauſſis externis induci poteſt, de qua *cap.* 1. dictum. Quæ ſi ab adſtringentibus ſit inducta, curatur emollientibus, è butyro, ol. amygd. dulc. lilior. albor. & ſimilibus. Vel ſpongia arida conuoluta & contorta inſtar peſſi immittatur: ea enim poſtea repleta dilatatur, ſimúlque meatum dilatat.

Clauſura ab adſtringentibus curatio.

CAPVT IV.

De Puſtulis, & Scabritie pudendi.

QVi ſequuntur morbi etſi vtero vulgò in genere tribui ſolent: tamen ferè pudendo ſaltem ceruici & vteri competent. Ideóque hoc loco de iis commodiſſimè agemus. Si qui tamen ex iis etiam vterum affligunt, vel illi communicantur, ei etiam accommodari poterunt.

Et primò quidem puſtulæ ſæpe pudendum & ceruicem vteri occupant, vnde ſcabrities, & pruritus excitatur, & furfures generantur; tubercula ſcilicet parua, qualitate potiùs, pruritu ſcilicet, quàm quantitate moleſta. Dolor enim earum magnitudinem ſuperat,

Puſtulæ pudendi.

Cauſſa.

Excitantur hæ puſtulæ ferè ab humore aduſto, maligno & acri. Is enim in corpore redundans ſeſe in hæc loca laxa & humida, & per quæ aliàs ſordidi humores euacuari ſolent, inſinuat, ibíque hærens ea exaſperat. Acciditque hic morbus iis præcipuè, quæ lue Venereâ laborant.

Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Morbus hic & ab ipſis ægris percipitur, dum hæ puſtulas quaſdam ſcabras cum pruritu continuo & dolore percipiunt; & à Medico viſu dignoſci poteſt.

Signa.

Prognoſtica.

1. Malum hoc ægris pruritu & dolore moleſtum eſt.
2. Idem contagioſum eſt, viríque, qui conſuetudine talium fœminarum vtuntur, eodem inficiuntur.
3. Contumax quoque, rebelle, & diuturnum eſt, ac difficulter curatur.

Prognoſtica.

Curatio.

Humores illi aduſti & acres conuenientibus medicamentis præparandi, nimirum borragine, fumaria, cichorio, endiuia, & ſimilibus; & hinc euacuandi epithymo, Syrupo de pomis, Regis Sabor, violat. & roſ. ſolutiuo, elect. diacatholico, confectione Hamech, pilul. de fumar. tartareis. Venæſectio etiam, ſi eâ opus ſit, inſtituenda, & primò in brachio, hinc in talo vena aperienda. Et ſi quod plerunque fieri ſolet, à lue venerea ortum habeat malum, medicamenta ei morbo propria, decoctum Guaiaci, ſarſæ parillæ, & ſimilia vſurpanda. Niſi enim lues venerea priùs expugnetur, vix de felici huius mali cura aliquid ſperandum eſt: ſed licet puſtulæ iſtæ ſublatæ videantur, paulò poſt tamen, ſi praua illa diſpoſitio in hepate & partibus ſolidis ſuperſit, repullulant, cùm prauum alimentum parti affectæ ſuppeditetur.

Curatio.

Ipſam partem affectam quod attinet, aquæ dulcis calidæ balneo & lotione puſtularum ſcabrities ſæpius temperanda, & poſt balneum vino cum nitro eluenda, & à lotione iterum aqua calida fouenda. Commodius tamen eſt, ſi in aqua decoquantur radic. oxylapathi, fumaria, lupulus, parietaria, fabæ. Vel imponatur parum vnguenti parati è butyro, oleo roſarum, ſpuma argenti, Sulphure. Vel oleum roſarum cum vitellis ouorum mixtum, in mortario plumbeo tamdiu agitetur & ducatur, donec colorem mutet. Efficacius erit medicamentum, ſi aliquid ſacch. ♄ addatur. Vel vſurpentur vnguenta, quæ aliàs ad ſcabiem vſurpari ſolent.

Vel ℞. *Aloes, myrrhæ*, ana pondus quantitate ciceris, *flor. æris*, dimidij ciceris. Adde *vini albi*, *aq. roſ. plantag.* ana ℥. j. M. Sequens vtile eſſe experientia ſæpe docuit. ℞. *Aq. plantag. roſar.* ana ℥. iv. *ſalis gemmæ, nitri, alum.* ana ʒ. iij. *Mercur. ſublimati* ʒ. j. ß. Bulliant ad tertias, & colentur. Colaturæ adde *viridis æris* Scrup. j. Miſc.

Quod medicamentum vbi die vno vel altero vſurpatum fuerit, iterum mitiora medicamenta vſurpanda, & hinc ad huius vſum redeundum, donec puſtuloſa caro abſumta, & noua ſuccreſcere viſa fuerit. Vel poſt vſum huius medicamenti emplaſtrum Diachylum apponatur. Vel ℞. *Radic. lapathi acuti, helenij*, ana ℥. ij. Coq. in aqua cum pauco aceto ad mollitiem. Deinde contundantur, & per ſetaceum trajiciantur.

Adde *pinqued. porcinæ ſ. ſale*, ℥. iij. *ſucci fumariæ*, ℥. ij. *Mercur. viui extincti* ʒ. ß. *ceruſſæ, lithargyri*, ana ʒ. j. *ſulphur. viui* ʒ. j. ß. Agitentur diu in mortario plumbeo, vt bene miſceantur.

Diæta.

Diæta ſit talis, vt bono alimento vitioſi humores temperentur & corpus bono alimento reficiatur, & in priſtinum ſtatum reducatur. Itaque cibi ſint optimi ſucci. Vitentur verò acria, ſalſa, acida.

CAPVT V.

De Vteri ceruicis condylomatibus.

Condylomata ceruicis Vteri.

PVdendum muliebre & ceruicem vteri morbus interdum occupat, qui Condyloma appellatur, tuberculum ſcil. & excreſcentia quædam cum ardore & dolore. Cùm enim rugoſæ ſint hæ partes, ſi rugæ illæ intumeſcant, Condyloma fit, ita dictum, ἀπὸ τῶν κονδύλων, ſeu *nodis articulorum*, quòd plicæ & rugæ illæ in ceruice vteri inſtar nodorum, qui in pugno clauſo apparent, prominent. Et quidem interdum condyloma eſt citra inflammationem, & tum molle eſt: quandoque cum inflammatione, & tum durum exiſtit. Et tubercula hæc, præcipuè in iis quæ lue Venereâ laborant, in pudendo & podice quandoque ſimul naſcuntur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Ortum habent ab humore acri & maligno, qui ferè perniciei Venereæ expers non eſt. Et plerumque ſequuntur inflammationes, aut rimas induratas.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Tubercula hæc dolore & ardore ſeſe patefaciunt, & rugis cutis innoteſcunt: ac ſi dura ſint condylomata, parui racemi ſpeciem referunt. Duritie & aſpéritate digitis deprehenduntur.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Curatu pleraque ſatis ſunt difficilia, & nonniſi expugnatâ malignitate Venereæ luis perfectè curantur.

Curatio.

Curatio.

Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, iiſque etiam medicamentis vſurpatis, quæ in lue Venerea neceſſaria ſunt, Topica adhibenda. Et quidem primò conſiderandum, an adſit inflammatio. Si enim inflammatio, ardor & dolor magnus adſit, dolorem lenientia primùm vſurpentur.

Vel ℞. *Ol. roſacei, lini*, ana ℥. j. *ol. ouorum* ℥. ß. Miſceantur in mortario plumbeo.

Vel ℞. *Fol. parietar. maluæ, althææ*, ana M. ß. *flor. chamæmel.* P. ij. *ſem. lini, fœnugræci*, ana ℥. ß. Coq. Col. ℞. ℔. j. *ol. roſ.* ℥. iij. Per ſiphonem infunde.

Si verò inflammatio abſit, & malum ſit recens, medicamenta repellendi & exſiccandi vim habeant, qualia ſunt folia verbenæ, rubi, hederæ, enulæ campanæ, acacia, malicorium, balauſtia; è quibus fomenta & inſeſſus parentur, quibus tandem aliquid diſcutientium addendum, vt chamæmelum, thymus.

Si verò condyloma antiquum & durum ſit, emolliendum priùs eſt modò dictis medicamentis, & cataplaſmata emollientia imponenda, quæ vbi bis vel ter fuere adhibita, applicanda quæ digerendo ſiccandóque condylomata abſumunt. Et cùm lenioribus medicamentis malum hoc vix cedat, fortiora vſurpanda. Vtilis eſt ſcrophularia, parietaria, ruta, ſcabioſa, ariſtolochia, è quibus cataplaſmata parari poſſunt, iiſque addi ſal & nitrum.

Stercus etiam ouillum, vel gallinæ, cum ſapone vel aceto ſubactum vtile eſt. Vtiles ſunt & ouorum teſtæ vſtæ ac pulueriſatæ ſubtiliter, inſperſæ.

Efficax eſt & hic puluis, ſi carni laxæ inſpergatur.

℞. *Ariſtoloch. rotund.* ℥. j. *ſabinæ, hermodactyl. vſtor.* an. ʒ. ij. *aluminis vſti* ʒ. j. *chalciridis* ʒ. ß. F. puluis.

Vel ℞. *Aloës, thuris, myrrh.* ana ʒ. j. *ammoniaci aceto diſſol.* ʒ. j. *alumin.* ʒ. ij. *miniј* ʒ. j. *gallar.* ʒ. ß. *terebinth. ol. tartari*, ana ʒ. j. *ol. roſac. ceræ*, ana q. ſ. F. Vnguentum.

Aëtius commendat miſy vſtum terebinthinâ exceptum.

Vel ℞. *Tuthiæ præp. ceruſſæ lotæ, ſpumæ argenti lotæ* an. ʒ. j. *ouorum aſſatorum vitellos* ij. *ceræ, ol. roſac.* ana ℥. ij. F. Vnguentum. Fortiſſimum eſt hoc.

℞. *Terebinth.* ℥. j. *ol. nucum* ℥. ij. *minij* ʒ. ij. *aluminis vitrioli*, ana ʒ. j. *ærugin.* ʒ. ß. ☿ *ſublimati* Scrup. j. *ceræ parum*. F. Linimentum.

Vel vſurpetur balſamum Mercurij.

Si medicamentis malum non cedat, antiqui ad ſectionem & vſtionem accedebant. De qua videatur Aëtius *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 3. & *ſerm.* 2. *cap.* 13. Paulus Ægineta *lib.* 3. *cap.* 75.

CAPVT VI.

De Pudendi & ceruicis Vteri verrucis.

Verruca Pudendi, & Ceruicis Vteri.

VErrucæ etiam quandoque in pudendo muliebri, atque ceruice vteri naſcuntur. Quarum quæ ſint differentiæ, quæ ferè à figura externa petuntur, in genere *de tumoribus* dicitur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Habent autem verrucæ omnes, ſiue thymi, ſiue myrmecia, ſiue alio nomine appellentur, ab humore craſſo, feculento, & plerumque maligno in cutem effuſo, & in tubercula dura formato, originem.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Tubercula hæc tactui & viſui patent, & quale nomen ipſis tribuendum ſit, è figura manifeſtum euadit. Et quidem mitiores ſunt verrucæ albæ, & rubræ, ac doloris expertes; maligna autem è duritie, colore liuido, ſordibus, dolore cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Sunt autem verrucæ hæ plerumque difficilis curationis, non ſolùm quòd ſint in loco, cui commoda medicamenta ſemper adhibere non licet, ſed etiam quòd lues Venerea ferè coniuncta eſt, quæ curationem difficiliorem reddit.

2. Myrmecia, quæ altas habent radices, exſcindi ſine magno vlcere non poſſunt, & propterea cautè tractanda. Thymi clauique etſi exſcindantur, iterum radices ſpargunt, & facilè renaſcuntur. Acrochordones verò, ſi ſemel exſcindantur, facilè ſanantur: cùm nullam radicem relinquant.

Curatio.

Curatio.

Vniuerſalibus præmiſſis, & rectâ victus ratione inſtitutâ, tolluntur Verrucæ vel medicamentis, vel ſectione, vel vſtione.

Exſiccantia.

Medicamenta quædam ſaltem potenter exſiccant ac diſcutiunt, qualia ſunt *ſaluia ſicca cum caricis miſta, origanum, ruta vſta, ſabinæ ſiccæ puluis, thuris cortex cum vino & aceto, ſoleæ veteramentariæ vſtæ ac vino exceptæ, exuuiæ ſerpentis cum caricis.*

Erodentia.

Alia verò erodunt & exedunt atque adurunt, qualia ſunt, *ſuccus cucumeris agreſtis cum ſale, lac fici arboris, pruna quæ non matureſcunt, cum farina & nitro, vino excepta, ſtercus ouillum, fel hircinum cum nitro.*

Fortiora ſunt, *aqua fortis aurifabrorum, ſpiritus vitrioli, ſulphuris, butyrum Antimonij.*

In vſu tamen horum medicamentorum obſeruandum, ne vicinæ partes ſanæ lædantur: ideóque defenſiuo aliquo medicamento è bolo Armeno, terra ſigillata, cum aqua roſacea & aceto roſaceo muniendæ. Ipſa verò medicamenta corroſiua glandium cupulis, vel mediis auellanarum teſtis, vel aliis capſulis commodiſſimè excipiuntur.

Deinde etiam cauendum, ne eiuſmodi fortia & erodentia medicamenta diu loco affecto immorentur. Cùm enim ſubiecta caro tenera & mollis ſit, citò eroditur, & exeditur. Quapropter bis térue de die ea innouanda, & pars decocto aliquo abſtergente, vel etiã, ſi affluxus metuendus, adſtringẽte abluenda.

Si medicamenta non ſufficiant, verrucæ volſellâ vel forcipe prehenſæ exſcindendæ, puluíſque ſanguinem ſiſtens inſpergendus, & vulnus debito modo curandum, ac cicatrice claudendum; vel ſi verruca ſit eminentior, & radix eius longior, pilo equino ea liganda, & ſingulis diebus conſtringenda, vt deficiente alimento tandem excidat.

Si verò exſcindere non libeat, origani, vel roriſmarini caulis accendendus, & verrucæ admouendus, vel ſarmento ignito verruca tangenda, idque ſingulis diebus ter vel quater faciendum.

Quòd ſi nec hoc proſit, tandem ad ferrum candens accedendum, eóque verrucæ vrendæ ſunt, partibus vicinis ferreâ laminâ, vel alio modo tectis, ne ignis vi lædantur.

CAPVT VII.

De Hæmorrhoïdibus Vteri.

Hæmorrhoïdes vteri.

VT in inteſtino recto, vbi ſanguis ad venas in eius extremitate deſinentes confluit, capita venarum intumeſcunt & tubercula excitantur, quæ hæmorrhoides nominantur: ita idem in vteri ceruice accidit, ac venæ quæ in eum locum deſinunt, ſi ſanguis craſſior, aut alij humores ad eas extra tempus menſtrui fluxus confluunt, intumeſcunt, & tubercula hæmorrhoidibus ani ſimilia excitantur, quæ propterea etiam Hæmorrhoides vteri nominantur.

Et quidem vt ani hæmorrhoidum eſt quædam differentia: ita etiam hæ in collo vteri ſunt nunc cum dolore coniunctæ, nunc doloris expertes, nunc cæcæ, nunc fluentes.

Cauſſa.

Cauſſa.

Generantur autem ex craſſioris & feculenti ſanguinis ad venas has confluxu, cui occaſionem præbet inordinatus menſium fluxus. Nam ſi tempore non debito ſanguis ad has venas fluat, atque ibi ſubſiſtat, cùm tempus euacuationi eius deſtinatum nondum adſit, craſſior redditur, vt poſtea per orificia venarum

illarum

illarum penetrare non poſſit, ſed in iis hærens, eas ſaltem in tumorem attollat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tubercula hæc tactu, & ſi ſpeculum matricis adhibeatur, viſu deprehenduntur. Produnt etiam ſæpe ſe dolore, vt & eo, quòd ſanguinem fundunt, & quidem inordinatè, & nunc per breuia, nunc per longa interualla. Colore fœminæ, quæ hunc morbum patiuntur, plerumque pallido præditæ ſunt, de laſſitudine conqueruntur.

Curatio.

Curatio. Vera hæmorrhoides haſce curandi ratio eſt, vt cum recta victus ratione vniuerſalia præſidia præmittantur, & ſanguinis vitium, quod adeſt, emendetur purgatione ſanguinis, vena in brachio aperta, reuulſione, vel in talo deriuatione. De quo poſtea in genere *de vteri affectibus* dicetur.

Ipſum verò affectum quod attinet, conſiderandum primo, an dolor adſit, vel non. Si enim dolor adſit, is mitigandus, vniuerſalibus præmiſſis, inſeſſibus ex malua, althæa, flor. chamæmeli, meliloti, verbaſci, ſem. lini, fœnugræci: è quibus fomentationes parentur, vnguenta ex butyro, oleo roſar. amygdal. dulc. vnguento pupuleo, vitellis ouorum, croco, & ſi dolor vrgeat, opio.

Vt ℞. *Vnguenti populeon. ol. roſar. amygdal. dulc. butyri recent.* ana ℥. ß. *croci* ℈. j. *vitell. oui* j. M. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. cydon. althææ*, ana ℥. ß. *ol. roſar. pingued. gallinæ*, ana ʒ. j. *vitell. oui* j. *croci* ʒ. j. Miſceantur in mortario plumbeo.

Vel ℞. *Rad. althææ* ℥. iij. *lilior. albor.* ℥. j. *fol. maluæ, hyoſcyami*, ana M. ß. *ſem. anethi* ʒ. ij. Coq. ad mollitiem, & contundantur. Adde *puluer. flor. chamæmeli, meliloti, farinæ ſem. lini, fœnugræci*, ana ℥. j. *ol. verbaſci, vel ſeſamini*, ℥. iij. *croci* ʒ. j. F. Cataplaſma.

Si dolor abſit, vel iam mitigatus ſit, conſiderandum porrò, an cæcæ ſint hæmorrhoides, & ſaltem tumentes, an verò ſanguinem fundant. Si ſanguinem non fundant, antiqui quidem eas reſcindebant, vel ſcarificabant, & puluerem aliquem acrem & exſiccantem inſpergebant, vt mortuæ deciderent. Verùm facilè aliqua inſignis, & quæ facilè ſiſti non poſſit, hæmorrhagia inde excitari, & præterea ex dolore & conſenſu vicinarum partium periculum aliquod attrahi poteſt. Ergò tutiſſimum eſt, ſaltem exſiccantia medicamenta imponere, ex bolo Armeno, terra Lemnia, acacia, ceruſſa, ſpuma argenti, plumbo vſto loto, ariſtolochia longa, alumine, viridi æris. Vtile eſt etiam oleum morſus diaboli (?) inmordicæ.

Si ſanguine multo turgeant, vt is euacuetur, danda opera. Quod fiet, ſi adhibeantur emollientia, & orificia venarum aperientia, & materiam diſcutientia, vt euaporationes vel fomenta è decocto fol. maluæ, althææ, parietariæ, ebulo, flor. chamæmeli, verbaſci, meliloti, ſem. lini, fœnugræci.

Quod ſi his materia non diſcutiatur, nec hæmorrhoides ſponte aperiantur, arte aperiendæ ſunt, & fricandæ foliis ficus, vel parietariæ, aut hirudines apponendæ, de quibus *lib. 3. part. 2. ſect. 2. c. 13. de hæmorrhoidib. ani*, dictum.

Si verò caro aliqua fungoſa in hæmorrhoidibus excreuerit, danda opera, vt fortioribus remediis, ex his quæ modò ſunt propoſita, abſumatur. Quæ ſi non ſufficiant, ſectione caro exſtirpanda, & poſtea vlcus conueniente modo curandum.

Si ſanguinem fundant hæmorrhoides, & quidem moderatè, naturæ totum negotium permittendum; cùm ea euacuatio ſatis vtilis ſit, & à multis morbis liberet.

Si verò fluxus ſit nimius, vt inde vires deiiciantur, vel metus ſit ne malus corporis habitus inducatur: reuulſio inſtituenda, & ex vena in brachio ſanguis euacuandus, non tamen vnâ, ſed partitis vicibus: Vel etiam cucurbitulæ ſuperioribus partibus applicandæ, & in iis frictiones ac ligaturæ inſtituendæ, & ſimul extrà remedia ſanguinem ſiſtentia adhibenda, ex roſis, myrtillis, ſanguine Draconis, corticibus thuris, malicorio, acaciâ, cum albumine oui, alumine, vitriolo. Reliqua etiam, quæ in nimio fluxu menſium vſurpari ſolent, adhibenda.

QVÆSTIO.

Qua ratione hæmorrhoides hæ à menſium fluxu & ſuppreſſione differant.

Cùm aliàs in fœminis etiam ſanguis menſtruus per venas in ceruice vteri euacuari ſoleat, & quandoque menſes quoque in fœminis ſupprimantur, videndum qua ratione menſes fluentes & ſuppreſſi ab hiſce hæmorrhoidibus fluentibus & ſuppreſſis differant. Mercurialis equidem *lib. 4. de morb. mulier. c. 3.* hoc diſcrimen ponit, quòd menſtruus ſanguinis fluxus in fœminis, quamuis immodicus ſit, ſuas periodos habeat, & non ſit cum dolore, nec corpus inde emacietur: quæ omnia contraria reperiantur in hæmorrhoidibus. Verùm quod dolorem attinet, in eo quidem omnino differunt hæmorrhoides à menſium fluxu. Quamuis enim alia ſymptomata varia cum menſium fluxu incidere ſoleant: tamen in ipſis venis, è quibus ſanguis effluit, vix dolor percipitur, niſi in hæmorrhoidibus. Quod verò periodos attinet, etiam in menſibus inordinatis ſæpe accidit, vt nullam periodum ſeruent; & in nimio ac inordinato menſium fluxu etiam fœminæ ſæpe emaciantur. Præter dolorem verò, hac præcipuè ratione à menſibus hæmorrhoides differunt, quòd menſes ex venis vteri & ceruicis eius fluere ſolent; hæmorrhoides verò fiunt, cùm ſanguis ad venas quibus partes pudendi nutriuntur, copioſior fluit, atque in iis vel ſubſiſtit, vel per eas euacuatur: id quod tamen rarò accidit.

CAPVT VIII.

De Vlceribus ceruicis Vteri.

Vlcera Vteri. Vlcera etiam, quæ in vtero fieri dicuntur, præcipuè in eius ceruice & collo accidunt, rariùs verò in ipſo vtero. Sunt autem talia vlcera nunc ſimplicia & munda, nunc ſordida, nunc etiam depaſcentia & maligna.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſæ verò ceruicem vteri exulcerantes, ſunt vel internæ, affluxus nimirum humorum acrium diuturnus, id quod in fluore vterino diu perſeuerante accidit; vt & ſi alij acres, maligni & praui humores cum ſanguine menſtruo in hanc quaſi corporis muliebris ſentinam confluant, & per hunc locum euacuentur, inprimis verò in lue Venerea & maligna gonorrhæa; aut ſecundinæ corruptæ, lochia item diu poſt partum retenta & corrupta; inflammationes in abſceſſum conuerſæ, qui ruptus poſtea in vlcus abit; excrementa in vteri plicis retenta & ibi putrefacta; vel externè accidentia, acria & erodentia medicamenta, partus difficilis, cùm grandior fœtus extrahitur, violentus cōcubitus. Inprimis verò contagium Venereæ luis hæc vlcera inducit. Tandem vulneratio, caſus, percuſſio quæ in aliis locis, ſi non rectè tractentur, vlcera excitare poſſūt, hîc quoque, etſi rariùs, locū obtinent.

Differentia.

Differentia. Differunt hæc vlcera primò ratione loci. Aliàs enim vlcus eſt in ceruice vteri: aliàs, quod rariùs accidit, in ipſo vteri fundo. Ratione quantitatis, aliud eſt magnum, aliud paruum; ſuperficiarium vel profundum. Ratione moris & cauſæ, alia mitia, alia ſordida, erodentia, depaſcentia, maligna.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem vlcus hoc, primò ex dolore & perpetua mordicatione eo in loco, quæ ſenſim augetur & intenditur, ac inprimis ſi tangatur, vel aliquid abſtergentium & acrium, vt vinum, hydromel, vel ſimile immittatur, vt & in concubitu. Deinde etiam viſu cognoſci poſſunt hæc vlcera, præcipuè adhibito matricis ſpeculo. Tertiò ex effluente pure, quod interdum eſt odoris expers, interdum flauum, viride, fœtidum, prout vlcus nūc mite eſt, nunc ſordidum, cuius etiam pars interdum permixta emingitur, interdum, & ſi vlcus maius ſit, etiam ſanguis effluit, & præcipuè vbi menſium tempus inſtat. Trahuntur etiam aliæ partes ſæpe in conſenſum. Si vlcus verſus veſicæ orificium ſerpat, mictio frequens & ardens accedit; caput quoque in conſenſum trahitur dolétque, & præcipuè ſynciput, dolórque ad radices oculorum, imò in manus, digitos, lumbóſque ſeſe extendit; animi deliquium, & febricula ſæpe accedit.

Differentiæ autem vlcerum horum cognoſcuntur præcipuè ex ſanie effluente. Si enim ſimplex & mundum vlcus fuerit, humor effluit paucus, craſſus, fœtoríſque expers. Si vlcus ſit ſordidum, humor qui effluit, eſt copioſior, & cum dolore aliquo effluit. Si vlcus ſit depaſcens & malignum, ſanies malè colorata, liuida, viridis, & varij coloris, cum fœtore & magno cruciatu effluit.

Cauſſæ etiam facilè innoteſcunt. Nam an è cauſſa aliqua externa & euidente, vt medicamento, partu difficili, vt & concubitu violento vel impuro malum contractum ſit, ex ægræ relatione cognoſcitur. Quæ cauſſæ ſi abſint, ab internis cauſſis malum originem habuiſſe, indicio eſt. Quæ an fuerit ſecundina corrupta, lochia retenta, fluor vterinus, gonorrhœa, vel alius humorum affluxus, facilè quoque innoteſcit.

Qualis autem humor ſit, qui vlcus excitat, ex effluente ſanie cognoſcitur. In ſpecie vlcus ex lue Venerea contractum, è gonorrhœa virulenta, quæ vel præceſſit, vel præſens adhuc eſt, cognoſcitur, & adſunt alia luis Venereæ indicia. Locum quod attinet, ſi ſit in ceruice, viſu & tactu deprehenditur, inprimis ſi ſpeculum vterinum adhibeatur. Si in fundo vteri, doloris poſitu agnoſcitur. Videatur Hippocrates *lib. 1. de morb. mulier.*

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Periculo autem non vacant hæc vlcera, nullúmque ex his contemnendum, & ſunt difficilia curatu; cùm ſint in parte tenera & exquiſito ſenſu prædita, & humida, ac ſuſcipiendis humoribus & excrementis variis idonea, & hinc inflammationibus & putredini obnoxia, ita vt leuis etiam excoriatio diligentiā requirat, vt

rectè

rectè ſanetur, ne in vlcus grauius abeat. Habet præterea hæc pars cum multis aliis partibus conſenſum, vnde varij morbi & ſymptomata varia excitari poſſunt. Fieri etiam poteſt, vt per eiuſmodi vlcera, vbi ſanantur, & cicatrice inducuntur, viæ ſanguini menſtruo euacuando occludantur.

2. Si vlcera hæc non fuerint magna, & recentia, faciliùs curantur; præſertim ſi ſint ſine inflammatione. Si verò ſint magna, antiqua, ſordida, difficulter curantur: ſinuoſa & depaſcentia verò ferè incurabilia ſunt, ſed miſeram ægrotanti vitam pariunt.

3. Faciliùs etiam curantur, quæ in conſpectum veniunt, quàm quæ in profundo latent; cùm illis faciliùs, his difficulter medicamenta applicentur.

Indicationes & Curatio

Indicationes & Curatio. Quæ in aliis vlceribus indicationes dantur, & hìc in conſpectu ſint. Itaque ſi ex acribus humoribus ortum habeat vlcus, humores illi priùs conueniente modo euacuandi, eorúmque generatio, victu conuenienter inſtituto & neceſſariis remediis adhibitis, prohibenda. Neque enim vlcus curari poterit, niſi affluxus humorum prohibeatur. Et quidem videndum, an affluxus ille fiat à toto, vel parte aliqua. Si à toto, vniuerſales euacuationes inſtituendæ. Si à parte aliqua, illi etiam conuenientibus remediis proſpiciendum. Si etiam vteri intemperies aliqua adſit, ob quam vel vterus debilis reddatur, vt affluentes humores facilè recipiat, vel ipſe etiam vitioſos humores generet, intemperies ea, vt ſuo loco dicetur, corrigenda. Inprimis verò attendendum, an è lue Venerea vlcus ſit contractum. Venerea enim malignitas ſi adſit, ad eam primò cura dirigenda; cùm vlceris curatio nullo modo ſperari poſſit, niſi ea priùs expugnata fuerit. Reliquam poſtea curationem hoc vlceris genus cum vlceribus ex aliis cauſſis ortis habet communem.

Si dolor adſit, is primò ſedandus, cum non ſolùm ægrè moleſtiam exhibeat, ſed & humores verſus partem affectam trahat. Cùm autem dolor ille præcipuè à ſordibus & ſanie praua proueniat, & plerumque inflammatio coniuncta ſit, ſimul vim detergendi aliquam, & inflammationi reſiſtendi habeant medicamenta dolorem lenientia. In hunc vſum lac infuſum vtiliſſimum eſt, præcipuè chalybeatum, vel ouorum albumina tria vel quatuor conquaſſata, & cum mucilagine ſem. pſyllij, vel emulſione ſem. papaueris miſta, vel emulſiones ſem. papaueris, & 4. frigid. maior. cum ſero lactis, & lacte caprino. Si dolor ſit maior, aqua hordei cum ſucco ſeminis hyoſciami vſurpari poteſt, vel etiam ipſum opium aliis admiſcendum.

Vel ℞. *Rad. alth.* ℥.j. *ſem. anethi*, ʒ.ij. *hordei* P.j. *ſem. lini, fœnugræci*, ana ℥. j. *pſyllij, papau.* ana ℥. ß. Coq. in Aq. vel lacte.

Plura infrà *de vteri dolore*, huic rei vtilia proponentur.

Adſtringentia. Deinde ſi vlcus purum fuerit, leniter adſtringentia & ſiccantia vſurpanda, quæ ſi vlcus in conſpectu ſit, ei illinenda; ſi in profundo ſit, infundenda: nimirum decoctum, roſarum rubr. lentium, plantaginis, portulacæ, polygoni, aut harum ſucci.

Detergentia. Si vlcus ſit ſordidum, detergentibus primò vtendum, cuiuſmodi ſunt *ſerum lactis, aqua hordei cum melle, mel roſatum*, quæ mitiora ſunt. Valentiora ſunt *abſynthium, apium, marrubium, parietaria, centaurium minus, farina orobi cum melle, radices ariſtolochiæ, ireos, myrrha, terebinthina, alumen*. Quæ vel decocta infunduntur, vel in vnguentum redacta illinuntur, vel peſſariorum formâ induntur. Vt ℞. *Lactis recentis cocti* ℔. j. *mellis* ℔. ß. *puluer. rad. iridis*, ℥. ß. M. quod ſingulis diebus aliquoties calidè infundatur.

Vel ℞. *Agrimoniæ, marrubij, abſynthij. apij*, ana. M. j. *hordei, furfuris*, ana P. ij. *fabar. radic. ireos Florent.* ana ℥. ß.

Coq. in aq. ſub finem aliquid vini adde. Vbi quod infuſum eſt, excretum fuerit, pars decocto maluæ abluatur, & deinde peſſarium indatur *ex farinæ erui, lentium, pulu. radic. iridis*, ana ℥. ij. *cum melle* formatum.

Vel ℞. *Succi apij* ℥. ij. *mell. roſat.* ℥. j. ß. *terebinth.* ℥. ß. *farinæ hordei, vel orobi*, q. ſ. Leniter ebulliant, vt F. inſtar linimenti.

Vel ℞. *Marrubij, centaur. min. agrimoniæ*, ana M. ß. *rad. ariſtoloch.* ℥. ß. Coq. in ſ. q. hydromelitis. Colaturæ adde *pulueris rad. irid. Flor.* ʒ. ij. *farinæ orobi, mellis deſpumati*, ana q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Vnguentum Diapompholyg.* Adde *thus, maſtichen, myrrham, aloën*, prout vlceris ratio requirit. Vtiles ſunt etiam ſuffitus. Vt ℞. *Thuris, myrrhæ, maſtiches, ſtyracis calam. gummi iunip. ladani*, ana ℥. j. F. puluis, vel cum terebinthina trochiſci.

Vel ℞. *Gummi hederæ, junip.* ana ℥. j. *thuris, maſtich. myrrh.* ana ʒ. ij. *ladani* ℥. j. Cum terebinthina F. trochiſci.

Si vlcus ſit à lue Venerea, parum cinnabaris addi poteſt.

Si vlcus valde ſordidum ſit, in liquoribus modò enumeratis vnguentum Ægyptiacum vel Apoſtolorum diſſolui poteſt, vel aliquid ſpiritus vini addi.

Si vlcus ſerpens, erodens, ac depaſcens fuerit, cum abſtergentibus frigida, ſiccantia & adſtringentia miſcenda. Vtiliſſima hìc eſt aqua aluminoſa, item plantaginis, roſar. chalybeata, & in qua cyperus, nuces cupreſſi, malicorium & balauſtia cocta ſunt. Vtilis eſt & aloë.

Vbi vlcus mundatum fuerit, carne implendum, & tandem cicatrice claudendum. In quem finem vtilia medicamenta paſſim nota ſunt. Ex. gr.

℞. *Radic. conſolidæ maior. biſtortæ*, an. ℥. j. *fol. plantag. caudæ equinæ, burſæ paſtoris, ſaniculæ, piloſellæ, millefolij*, ana M. j. *flor. roſ. rubr.* M. ß. Coq. in menſura aquæ pro iniectione.

Vel ℞. *Tuthiæ lotæ*, ℥. ß. *lithargyri, ceruſſæ, ſarcocollæ*, ana ʒ. ij. Cum *oleo roſaceo & cera* Fiat vnguentum. Galenus 5. *de compoſ. medic. ſec. gen. cap.* 2. hoc laudat.

Fumi. ℞. *Picis Aridæ* ℥. j. *ceræ, adipis ſuilli, ſeui taurini, œſypi*, ana ℥. iij. *reſinæ pineæ* ℥. v. M. Fumi quoque in pudendi ſinum admiſſi eorum vlcera ſanant.

Vt ℞. *Myrrhæ, thuris, gummi juniperi, ladani*, ana ʒ. ij. F. puluis, vel cum laricea F. trochiſci pro fumo.

Thermæ. Thermæ quoque ſiccantes, ſulphureæ, & aluminoſæ in ſanandis hiſce vlceribus efficaces ſunt, & ea ſæpe vlcera, quæ aliis medicamentis ſanari non potuerunt, ſanant.

Emplaſtra etiam conuenientia Epigaſtrio applicare non inutile fuerit. Reliqua ex vlcerum in aliis partibus curatione patent.

Interna. Non ſolùm autem externa medicamenta applicare, ſed interna exhibere vtile eſt, talia ferè, è quibus potiones vulnerariæ componuntur. Eligenda tamen ea inprimis, quæ vtero dicata ſunt. Rhapontici & centaurij maioris radices bibitas, dolores & eroſiones vteri ſanare, ſcribit Dioſcorides.

Vel ℞. *Fol. agrimon. pimpinell. ſanguiſorb. plantag. centumnodiæ*, ana P. ij. *radic. Chinæ* ʒ. iij. *ſem. coriandri* ʒ. ß. *paſſul. min.* ℥. ß. Coq. in iure pulli gallinacei, & bis ſingulis diebus exhibeantur, & ſi opus ſit, ad menſem continuentur.

Vel ℞. *Fol. artemiſiæ, plantag. millefol.* ana M. j. *radic. rhapontici* ℥. ß. *ſem. viticis* ʒ. j. Coq. in menſura vini albi, & dulcorentur ſaccharo.

Terebinthina etiam cum ſaccharo deglutita vtilis eſt. Vt & Pilulæ de bdellio à ℈. j. ad ʒ. j. ſæpe exhibitæ vteri vlceribus proſunt, præſertim ſi ſanguis fluat.

Si corpus tabeſcere incipiat, & ſuſpicio febris hecticæ adſit, lac, præſertim aſininum, cum conſerua roſ. per integrum menſem exhibeatur.

CAPVT IX.

De Vteri ceruicis Rhagadibus.

Rhagades Vteri. PEculiare vlcerum in ceruice vteri genus eſt, quod Rhagades appellant, vbi vt in ano, ita in vteri orificio fiſſuræ quædam ſeu rimæ ſuboriri ſolent. Sunt enim Rhagades vlcuſcula longa & parua, iis ſimillima, quæ tempore hyberno in manibus & pedibus è frigore oriri ſolent, quibus cutis ceruicis vteri, non verò ipſa caro exeditur: & ſunt interdum ſuperficiaria ac ſine callo; interdum etiam profunda & labia calloſa habentia, quod accidit vbi diuturna fuerint. Interdum vlcera iſta ſicca ſunt, interdum ſaniem fundunt.

Cauſſa.

Cauſſa. Oriuntur autem hæc vlcera vel à laborioſo partu, vbi fœtus grandior fuerit, vt particulas aliquas in ceruice vteri diſrumpi neceſſe ſit, quæ vnitatis ſolutio ob affluxum continuum excrementorum ſordida euadit, ac eiuſmodi vlcuſcula excitantur; aut à coitu violento, vel ab humorum acrium affluxu, præcipuè lentorum ac viſcidorum, qui partibus hiſce adhærent, eáſque exulcerant. Plerique addunt ingentem vteri ſiccitatem; verùm ea in loco tam humido vix tanta eſſe poteſt, vt partes hæ inde rumpantur. Sequuntur etiam interdum condylomata & inflammationes ceruicis vteri hæc vlcera.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum recens equidem latêre aliquandiu ſolet, poſtea tamen in coitu ſeſe prodit: quia tum & dolor aliquis excitatur, & aliquid cruoris effunditur. Quod ſi tale quid appareat, & de malo hoc ſuſpicio aliqua oboriatur, ceruice vteri apertâ & inſpectâ, malum facilè in conſpectum venit.

Cauſſa etiam non difficulter inueſtigatur. Nam ſi partus difficilis, vel concubitus violentus præceſſerit, in eum cauſſa referenda. Eodem modo ſeſe res habet, ſi condylomata vel inflammatio in hiſce locis præceſſerit. Si verò tale nihil præceſſerit, cauſa in affluxum humorum acrium reiicienda.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc ſatis moleſtum eſt, & in coitu dolor inde excitatur.

2. Recentia hæc vlcera curationem faciliùs admittunt; antiqua verò difficiliùs curantur, præcipuè ſi calloſa fiant.

Curatio.

Curatio. Si partu laborioſo, vel coitu violento fiſſuræ hæ excitatæ fuerint, clyſtere vterino vtendum è decocto roſar. plantag. ariſtolochiæ cum bolo Armeno, ſanguine Draconis, thure; vel ex iiſdem cum albumine oui peſſarium conficiendum & indendum.

Si

Si ab humoris acris affluxu malum oriatur, neceſſariò totius corporis vniuerſales euacuationes præmittendæ ſunt, *vt cap. præced.* dictum, & poſtea topica conuenientia adhibenda.

Si à condylomate vel inflammatione ortum habeant, iis morbis primò ſuccurrendum.

Hiſce, quæ cauſſæ cuiuſque genus poſtulat, præmiſſis, ipſi vlceri poſtea proſpiciendum, & fiſſuræ idoneis medicamentis curandæ, iis ſcilicet, quæ citra mordicationem adſtringunt; ſi tamen rimæ calloſæ non fuerint, qualia ſunt oleum lini & roſarum cum vitello oui, vt & ſuccus plantaginis, diu in mortario plumbeo agitata: lac etiam cum ſaccharo; vt & vnguentum è mucilaginibus cum plumbo vſto & pompholyge paratum. Item oleum è vitellis ouorum & ſemine lini diù in mortario plumbeo agitatum.

Vtile eſt etiam illud Apollonij apud Galenum. ℞. *Ol. roſac.* ℥. iij. Id in mortario plumbeo piſtillo plumbeo tamdiu agita, donec colorem nigrum & craſſitiem aliquam acquirat. Deinde ſeorſim *ſpumæ argenti & ceruſſæ*, partes æquales terito, & olei tantum admiſceto, q. ſ. ad vnguenti conſiſtentiam.

Vel ℞. *Pompholygis lotæ, plumbi vſti loti*, ana ʒ. ij. *ceruſſæ, ſpumæ argenti*, ana ʒ. j. *tragacanthæ* Scrup. iv. *thuris, radicis ſymphyti*, ana ʒ. ij. Omnia puluériſato, & cum oleo roſaceo miſceto.

Vel ℞. *Ol. ouor. lini*, ana ʒ. x. *ſeui hircini, terebinthinæ*, ana ʒ. iij. *thuris, maſtiches*, ana ʒ. ß. *reſinæ pini* ʒ. j. *ſucci verbaſci, plantag. equiſeti*, ana ʒ. j. ß. Coq. ad ſuccorum conſumptionem: Adde *lithargyri auri* ℥. ß. *ceruſſæ* ℥. j. *plumbi vſti, tuthiæ*, ana ℥. ß. Terantur diu in mortario plumbeo ad coloris mutationem.

Si verò fiſſuræ calloſæ fuerint, vnguentum parandum ex oleo lilior. albor. medulla ceruina, terebinthina, cera. Reliqua è *capit. præcedente* patent.

Si malignæ fuerint, ea quæ in fiſtulis vteri adhibentur, vſurpanda, de quibus *cap. ſequenti*.

Doloris curatio. Si pruritus vel dolor coniunctus ſit, vnguentum ex mucilaginibus ſem. pſyllij, cydoniorum, maluæ, cum butyro ſine ſale, & oleo roſaceo formandum; vel vnguentum album camphoratum, vel pomatæ vſurpandum, aut diapompholygos.

Vt ℞. *Vng. diapompholyg. populei* ana ℥. j. *ſacch.* ♄, *camphoræ*, ana Scrup. j. Miſc.

Diæta.

Diæta. Victus etiam ratio conueniens inſtituatur, ſcil. humectans & boni ſucci, detúrque caro pullorum, gallinarum, vitulina, hœdina, & iuſcula earum, oua ſorbilia, malua item, bugloſſa, borrago, ptiſana, amygdalæ dulces, paſſulæ. Acribus verò & ſalſis abſtinendum. Motus quoque nimius, vt & Venus, vitanda.

CAPVT X.

De Fiſtulis colli Vteri.

Fiſtulæ colli Vteri. SI vlcera in ceruice & collo vteri diutius protrahantur, aut negligentiùs curentur, non rarò in fiſtulas degenerant. Nam partis huius ſubſtantia eſt molliſſima & multâ humiditate abundat, ac propterea facilè eroditur, difficulter verò coaleſcit, & ſanatur.

Sunt autem plures fiſtularum differentiæ, quòd aliæ ſint rectæ, aliæ tortuoſæ, aliæ ſimplices, aliæ multiplices, & plures ſinus habentes, de quibus alibi, vbi *de fiſtulis in genere* agitur, dicitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Excitantur fiſtulæ in ceruice vteri, cùm pus in abſceſſu aliquo vel vlcere collectum, non rectè & tempeſtiuè euacuatur, ſed ibi hærens carnem, quæ hoc loco mollis eſt, erodit, cuniculos agit, & partes à ſe inuicem ſeparat, atque ita eas afficit, callúmque iis inducit, vt licèt poſtea pus euacuetur, partes diſtantes coïre, & priſtinum ſtatum recuperare non poſſint.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem malum ex ipſa figura vlceris, quæ in formam fiſtulæ protenditur. Habétque fiſtula coniunctum callum, funditque tenuem ac prauam ſaniem, & præcipuè ſi locus prematur, plus ſaniei effluit. Dolor verò abeſt, niſi fiſtula ad partem neruoſam pertingat. Quæ autem conditio ſit fiſtulæ, ex ſignis, quæ alibi de fiſtulis in genere traduntur, patet. Hoc huius loci proprium eſt monere, quòd fiſtula aliquando ad veſicam vſque penetret, & tunc per fiſtulam vrina exſtillat: aliquando ad anum, vt etiam excrementa alui per fiſtulam exeant.

Prognoſticum.

Prognoſtica. 1. Difficulter plerumque, vt in aliis partibus, ita & hîc fiſtulæ curantur, & ærumnoſum ac miſerum ſtatum fœminis inducunt.

2. Curatur tamen faciliùs, quæ eſt recens, recta, & ſimplex in carne ſaltem & in corpore boni habitus: difficiliùs verò, vel etiam nunquam, quæ eſt antiqua, anfractuoſa, & quæ ad partes vicinas penetrat, quæque eſt in corpore cacochymo & ſenili.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis fiſtulis, ita & hîc primò vniuerſales corporis euacuationes præmittendæ, & recta victus ratio inſtituenda eſt. Deinde conſiderandum, an curatio ſperari poſſit, & ſuſcipienda ſit; an verò magis è re ægrotantis ſit, naturæ hanc viam relinquere, per quam variorum excrementorum euacuationem inſtituit.

Hoc ſi magis è commodo ægrotantis ſit, cura ſaltem Palliatiua dicta inſtituenda, ac purgationes frequenter inſtituendæ; & ſingulis annis bis ſudorifera exhibenda, atque in partem iniectiones detergentes & roborantes infundendæ, & Emplaſtrum Diapalma, vel aliud conueniens imponendum.

Si verò ſanatio ſperari poſſit, vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, primò vtile eſt potiones exhibere, quæ partem exſiccent, ex radicibus filicis maris, centaurio, agrimonia, betonica, alchymilla, & aliis, è quibus Potiones vulnerariæ dictæ fieri ſolent, paratas.

Topica. Topica deinde applicanda, & primò danda opera, vt fiſtulæ orificium, ſi nimis anguſtum ſit, dilatetur; quod fit immiſſa radice gentianæ, ariſtolochiæ, bryoniæ, cyclaminis, aut ſpongiâ compreſſa, & in turundæ formam concinnatâ, & aliis quæ in genere *de fiſtulis* præcipi ſolent. Fortiora verò vix locum habent, cùm facilè ab iis veſica, aut inteſtinum rectum lædi, & conuulſio, atque alia mala attrahi poſſint.

Secunda cura ſit, vt callus abſumatur. Callo enim præſente latera fiſtulæ vniri non poſſunt. Antequam tamen callum abſumentia medicamenta applicentur, vtile eſt priùs callum emollire.

Vt ℞. *Ol. lilior. albor. medullæ ceruinæ, terebinth.* an. partes æquales, *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Callus autem abſumitur tribus modis, medicamentis, ſectione, & vſtione.

Calli abſumptio. Primò ergo, & præcipuè in fiſtula recenti, non ſordida, nec tortuoſa, adhibenda medicamenta acria, quæ callum abſumunt, & erodunt, vt radix gentianæ, hellebori nigri, vnguentum Ægyptiacum, puluis Ioh. de Vigo, quæ vel turundæ formâ & penicilli, fiſtulæ induntur, vel infunduntur.

Vel ℞. ☿ *ſublimati* Scrup. ß. *aq. roſar. vel plantag.* ℥. vj. Miſce ſuper cineribus calidis. Vel ℞. *Fol. plantag. agrimoniæ, marrubij, centaur. min. oliuæ*, ana M. j. *radic. gentianæ contuſar. ariſtoloch.* ana ℥. j. Coq. in vino albo. Colat. ℞. ℔. j. *ſpir. vini* ℥. ij. *ſyr. abſynthij. mel. roſ. col.* ana ℥. j. ß. M.

Alia etiam medicamenta, quæ de curatione fiſtulæ in genere traduntur, & hîc ad callum exterendum adhiberi poſſunt. Hoc tamen obſeruandum, ſi in pudendo & loco exteriore fiſtula extiterit, fortioribus quoque medicamentis locum eſſe: Si verò in loco interiore & verſus vterum, fortiora medicamenta ſine periculo non adhiberi.

Quòd ſi medicamenta non ſufficiant, ad ſectionem accedendum eſſe, plerique Autores ſuadent. Et poteſt forſan hîc ſectio, quæ fit ſyringotomo, locum habere, ſi fiſtula ſit ſuperficialis. Si verò ad profundiora penetret, non video, quomodo hoc loco ſectio commodè inſtitui poſſit. Ideóque potiùs in medicamentis perſiſtendum, eáque fortiora adhibenda.

Tandem etiam ſi fiſtula non ſolùm calloſa ſit, ſed & maligna ac ſordida, ad vſtionem veniendum. Fit autem vſtio vel medicamentis cauſticis, vel ferro candente. Et quidem vtraque vſtio locum habet, ſi fiſtula ſit in pudendo & parte exteriori; ſi verò in parte penitiore & vtero propinqua, vix locum habet.

Vbi cruſta ſeu medicamento, ſeu ferro candente inducta eſt, de quo *de fiſtulis in genere*, medicamentum aliquod Digeſtiuum imponendum, vt cruſta decidat. Quod vbi factum, & pus album & laudabile effluit, vlcus detergendum, & carne implendum, tandémque cicatrice inducendum.

Vt ℞. *Succi agrimoniæ, apij*, ana ℥. ß. *ſpir. vini* ℥. ij. *terebinth.* ℥. j. M. Vbi vlcus mundatum fuerit, vt carne repleatur, adde *thus, myrrham, ſarcocollam, radic. iridis.* Vt ℞. *Mell. roſ.* ℥. j. ß. *ſpir. vini* ℥. ß. *myrrhæ, aloës, ſarcocollæ*, ana ʒ. j. Miſce.

CAPVT XI.

De Cancro Vteri.

Cancer Vteri. ETſi cancer etiam ipſi vteri ſubſtantiæ accidere poteſt: tamen hoc rariùs accidit, & vix tum ſatis cognoſcitur, multò minùs curatur. Frequenter verò in ceruice vteri generatur, quapropter hoc loco de eo agemus. Iſque nunc eſt ſine vlcere, nunc exulceratus.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ortum autẽ habet à ſanguine menſtruo aduſto, humoribúſque calefactis & torrefactis, ſeu atris, ad hæc loca confluentibus. De quorum humorum natura pluribus, vbi *de cancro in genere* tractatur, agitur. Et cancer ferè generatur, cùm tumores ſcirrhoſi

diu perſiſtunt. In dies enim magis corrumpuntur, & peiorem naturam induunt, præcipuè ſi emollientia iis intempeſtiuè & immoderatè adhibeantur. Vnde primò fit cancer non exulceratus. Si verò humores poſtea aduruntur magis, & corrumpuntur, exulceratus fit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum, ſi tumor qui antea erat ſine dolore, dolere incipit, & punctio quædam in loco affecto percipitur, & dolor circa inguina, lumbos, ac imum ventrem ſuboritur; tumórque ipſe, ſi ſpeculo vteri adhibito conſideretur, durus eſt, colore liuido & rubicundo, labia habet dura, liuida & fœda.

Et quidem ſi cancer exulceretur, dolor ac omnia ſymptomata grauiora fiunt, ſaniéſque effluit tenuis, aquoſa, atra & malè colorata, fœtens. Interdum vbi vas aliquod eroditur, ſanguis effluit, & quidem interdum ſatis copioſè, & cum periculo. Accedit quandoque lenta febris, nauſea & cibi faſtidium, animi anxietas, maxillæ rubent, & alia ſymptomata, quæ ex prauorum vaporum ex vtero ad ſuperiora adſcenſu ortum habent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc plerumque incurabile eſt. Nam & cancer ipſe per ſe rarò curatur, & mitiora remedia ſpernit, fortioribus exaſperatur: curationem tamen hic difficiliorem reddit locus affectus. In principio enim in hiſce locis ferè latet, & exiguam affert moleſtiam, & propterea negligitur, vnde incrementum ſumit, & incurabilis poſtea euadit. Nec etiam hoc loco medicamenta ſatis commodè applicari poſſunt.

2. Vt in aliis partibus, ita & hic exulceratus non exulcerato longè grauior & pericuIoſior eſt.

Curatio.

Curatio. Cùm ergo plena curationis ſpes vix ſuperſit, in eo ſaltem laborandum Medico, vt non exulcerati cancri exulcerationem, & exulcerati incrementum prohibeat.

Recta itaque victus ratio inſtituenda, & vniuerſales corporis purgationes inſtituendæ, & alia medicamenta exhibenda, quæ humorem melancholicum & atrum præparent, euacuent, eiúſque generationem prohibeant. De quibus in genere multa dicere huius loci non eſt. Patent ea ex aliis locis. Hoc tamen hîc non prætereundum, in cancro valde commendari puluerem ex *ſmaragdi, ſapphiri & lapid s bezoar*, æq. partib. paratum, ſi pluribus diebus eius grana iij. vel iiij. cum aq. ſcabioſæ vel cardui bened. exhibeantur.

Topica. Topica quod attinet, principio ſint ea moderatè refrigerantia & adſtringentia, minimè mordacia, & propterea vſurpanda fomenta ex aqua plantaginis & ſolani: vel vnguentum Diapompholygos adhibendum.

Vel ℞. *Succi plantag. ſolani, portulacæ*, ana Vnc. ij. *mucilag. ſem. pſylij*, ℥. j. *ol. roſac.* ℥. iij. Agitentur in mortario plumbeo.

Vel ℞. *Ol. violar.* ℥. v. *ſucci baccar. ſolani maturar.* ℥. iiij. *ceruſſæ lotæ* ℥. ij. *plumbi vſti loti, tuthiæ præp.* ana ℥. j. *thuris* ℥. ß. *ceræ* ℥. v. Miſceantur in mortario plumbeo, piſtillo plumbeo, donec color mutetur.

Vel ℞. *Ol. roſac. ouor.* ana ℥ j. ß. *ſacch.* ♄ ʒ. j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent.

Vel ℞. *Ol. roſar.* ℥. iij. *ſucci ſolani* ℥. j. Agitentur in mortario plumbeo, piſtillo plumbeo, ad coloris mutationem. Adde poſtea *lithargyri, ceruſſæ*, an ʒ. iij. *tuthiæ præp.* ʒ. j. *camphoræ* ℈. j. Iterum agitentur.

Vel ℞. *Succi ſolani purificati* Vnc. j. *tuthiæ prep. plumbi vſti*, ana Drach. ij. *camphoræ* ʒ. ß. Agitentur diu in mortario plumbeo.

Poteſt iiſdem vnguentis etiam puluis cancrorum vſtorum addi. Si cancer exulceratus eſt, plus de mineralibus iſtis addendum.

Vtilis eſt & aqua vel ſuccus ſolani, in mortario plumbeo agitata; vel decoctum aut ſuccus cancrorum fluuiatilium in Vterum iniectus. Commendantur & ranæ lotæ, coctæ, & cataplaſmatis formâ, vel per iniectionem adhibitæ, vt & herba Roberti ſumpta, vel extrà applicata.

Si dolor valde vrgeat, fomenta ex malua, althæa, nymphæa, papauere, coriandro viridi, anetho, ſemine pſyllij, lacte, croco, & ſimilibus per interualla vſurpanda; vel cataplaſmata ex iis parata imponenda.

Si hæc non proſint, nonnulli ad fortiora & erodentia medicamenta ex antimonio & arſenico accedendum putant. Verùm etſi forſan in aliis locis adhiberi poſſint, huius tamen loci natura vix eorum vſum permittit.

Pullis gallinaceis curatus Cancer. Non prætereundum hîc videtur remedium, cuius mentionem facit Mauricius Cordæus *comm. 7. in lib. 1. Hippocratis de mulier. morb.* Refert enim ibi hiſtoriam nobilis cuiuſdam fœminæ, cui tota pars faciei dextra cancro, eóque vlceroſo obſeſſa fuit diutiſſimè. Quæ cùm variis auxiliis à Medicis Gallis, Germanis, Hiſpanis petitis vſa eſſet, tandem vulgari hoc Barbitonſoris remedio ſanata eſt. Pullos gallinaceos in partes tenues concidebat, & latas, quas ſæpiuſculè commutando, interdiu admouebat parti affectæ.

CAPVT XII.

De Gangræna & Sphacelo Vteri.

Gangræna & Sphacelus Vteri. Tandem etiam pudendum muliebre interdum gangrænâ & ſphacelo corripitur. Quanquam enim interdum malum hoc etiam in ipſum vterum vſque ſerpat, eúmque corrumpat, vt ſuo loco dicitur, imò totus vterus procidens corrumpatur: tamen potiſſimùm in locis muliebribus & pudendis, vtpote humidioribus, & quæ excrementa multa recipiunt, & putredini facilè obnoxia ſunt, excitatur, & hinc quandoque vtero communicatur.

Cauſſa.

Cauſſa. Malum hoc, etſi in aliis partibus à pluribus cauſſis, quas omnes hîc recenſere opus non eſt, excitari poſſit: hoc tamen in loco ortum habet ex inflammatione, cancro & vlceribus in hiſce locis malè curatis. Cùm enim hæ partes ſint humidæ, & excrementis ſcateant, quibus calor iis inſitus extinguitur, facilè eæ corrumpuntur, & emoriuntur. Ita refert VVierus *in obſeruat.* Nobili cuidam fœminæ annorum 25. æſtuante caniculâ tuberculum quoddam in ſinu muliebri, ex violento forſan mariti concubitu, exortum fuiſſe. Cui cùm imperitus Chirurgus cataplaſmata minus idonea admouiſſet, intrà dies non multos pars vniuerſa putreſcere, nigreſcere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum verſus malum progreſſum eſt. Interdum etiam vterus prolapſus ab externo aëre ita alteratur, vt tandem gangrænâ corripiatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Calor primò inſolitus in parte percipitur; accedit febris cum horrore in vniuerſo corpore: poſtea color partis mutatur, párſque fit liuida, nigreſcit, mollis, ac cadaueroſa euadit, nec pulſus, nec ſenſus vllus adeſt; imò pars ſine ſenſu ſecari & pungi poteſt; adeſt fœtor maximus. Accedunt virium deiectio, cordis anxietas, & alia ſymptomata ex malignis halitibus ad partes ſuperiores adſcendentibus.

Prognoſticum.

Prognoſtica. 1. Malum hoc grauiſſimum eſt, & periculoſiſſimum, & niſi maturè ei occurratur, homini mortem affert.

2. Periculoſius tamen malum eſt, ſi putredo verſus vterum ipſam ſerpat, quàm ſi vicinas externas partes corripiat. Si enim ipſum vterum malum inuadit, plerumque lethale eſt. Obſeruatum tamen vterum putredine & gangrænâ corruptum vel ſponte excidiſſe, vel ſectione ablatum fuiſſe, & nihilominus fœminas ſuperuixiſſe, cuius rei hiſtorias habent Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 4. c. 76.* Nicol. Florentin. *ſerm. 6. tract. 3. c. 26.* Matth. de Gradibus *in 9. Rhaſ. cap. de exitu & diſpoſ. matric.* Marc. Gattinaria *ad 9. Rhaſ. cap. de exitu matricis*, Lang. *lib. 2. epiſt. 39.* Beniuenius *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. cap. 11.* Chriſtoph. à Vega *art. med. lib. 3. ſect. 10. c. 10. & ad lib. 6. aphor. 18. Hippocr.* Paræus *lib. de hom. gen. cap. 41.* Rouſſetus *de partu Cæſareo*, & alij, quorum obſeruationes collegit Schenckius *lib. 4.* Si verò verſus partes exteriores putredo ſerpat, minùs periculoſum eſt, vt obſeruatio VVieri docet.

Curatio in eo maximè conſiſtit, vt putredo ſiſtatur, & quod corruptum eſt, tollatur. Perficiuntur hæc, vt in aliarum partium gangrænis, ſi pars, ſi fieri poteſt, ſcarificetur, & poſtea abluatur decocto abſinthij, lupinorum, myrrhæ, & ſimilium, & imponatur vnguentum Ægyptiacum, vel ſimile conueniens. Omnibus verò ſuperponatur cataplaſma de tribus farinis dictum, quod hoc modo paratur.

℞. *Farinæ orobi, fabarum, hordei*, ana ℥. ij. *oxymel.* ℔. j. Coq. F. Cataplaſma.

Efficacius fit, ſi addatur farina lupinorum, abſinthium, aloë, myrrha. De quibus plura in generali *de gangræna* tractatione.

Quod corruptum & emortuum eſt, amputandum, ne reliquæ partes inficiantur, vel ſectione, vel vſtione, vel ligatura in dies magis coarctatâ & fortiùs conſtrictâ, cuius exemplum & hiſtoriam habet Fr. Rouſſetus *ſect. 4. capite 5. de partu Cæſareo.*

Partes etiam principes, inprimis Cor roborandum. Cùm enim parui halitus per arterias ad cor aſcendant, cordialia medicamenta exhibenda, vt conſerua borrag. bugloſſ. tunicis, ſpec. diamarg. frigid. elect. de gemm. frig. confectio de hyacintho, ſyr. acetoſ. citri, granator. borraginis.

Cordi quoque & pulſibus conuenientia epithemata, malignis vaporibus reſiſtentia, applicanda.

VVierus nobilem illam fœminam, cuius ſuprà facta mentio, hoc modo curauit. Primò ſolani & plantaginis ſuccum vberrimum ſpongiâ in vtrumque meatū ter vel quater interdiu iniecit, deinde horis illis intermediis lini hapſum iis ſuccis, admixto aceto, imbutum applicauit, quē exſuccum eodem rurſus permaduit liquore: ac eiuſmodi repetitâ aliquoties applicatione perſeueratum eſt, donec reſtingueretur feruor, & deſineret putrefactio. Aſſumebat interim quoque potionem ſingulis diebus ter ex decocto

decocto acetoſæ, ſcabioſæ, pimpinellæ, prunorum damaſcenorum, ſummitatum borrag. bugloſſ. flor. calendulæ, cum aqua, ſaccharo & aceto, ad ſyrupi acidi longi formam apparata. Victus erat paucus, ſed refrigerans & acidus, putredinis occaſionem præſcindens. Tertio die incendij furia, ſæuitiáque putredinis remiſit. Quare carnem nigram, mortuámque exiguo forcipi attrahi, & circumquaque à viua ſine doloris ſenſu ſeparari, reſecarique iuſſit. Inde reliquum ad viuum vſque Ægyptiaco vnguento abſumpſit, eodémque modo ad cicatricis inductionem, vt in aliis vlceribus, progreſſus eſt. Atqui inter curandum erant aliquoties enemata ex hordei & aliorum aluum mollientium decocto infundenda. Nec quæ cordi & viſceribus reliquis robur conciliarent, negligebantur, atque eâ ratione conualuit breui.

PARTIS PRIMÆ
SECTIO II.
De Vteri ipſius morbis.

CAPVT I.
De Temperie Vteri cognoſcenda.

Temperies vteri vt cognoſcenda.

ATQVE hactenus morbos, qui pudendo muliebri & ceruici ſeu collo vteri accidere ſolent, explicauimus: iam ad ipſius vteri morbos explicandos accedimus, & primo quidem morbos Intemperiei. De quibus antequam agamus, prius aliquid de Temperie vteri cognoſcenda dicemus. Cognitâ enim naturali vteri temperie, facilius etiam intemperies præternaturales cognoſcuntur; & exceſſus illi in temperamento vteri, qui fœminis à Natura obtigerunt, non pauca cum Intemperiebus morboſis communia habent. De indiciis autem cognoſcendi temperamenta vteri, vel partium genitalium, peculiarem libellum ſcripſit Marc. Ant. Vlmus, Patauinus, Medicus Bononienſis, quem *Vterum muliebrem* inſcripſit. In eo verò inter reliqua ſigna primo loco ab eo recenſetur Gynæcomyſtax, quem appellat, Barbula ſcilicet in ſuperiore labro mulierum, & quidem vt nouum & ſuum inuentum, vtpote quæ à Maioribus, etſi ſenſibilis ſit, & ſenſui viſus obuia, non ſit animaduerſa, definitque eam, quòd ſit Barbulæ imago, atque inchoamentum, ſeu lanugo pilaris, vel pilus breuiculus, tenuis, quâ veſtitur cutis labri ſuperoris muliebris, Barbamque hanc tum demum erumpere in fœminis ſtatuit, cum menſes fluere, & mammæ augeri incipiunt, & ex hac Barbula de temperamento vteri & teſtium fœminæ indicium haberi poſſe docet, dum ſcribit: *Si Gynæcomyſtax temporius eruperit, atque is denſior, longior, nigrior, craſſior, pro eius tamen natura, Fœminæ tunc habent vterum calidum, atque præſertim ipſos teſtes; eædem fuerint ſalaces, marium appetentes, quantum verò ad ſeipſas pertinet, fœcundæ, atque maximè vtplurimùm aptæ ad opus facultatis generatricis præſtandum, & in Venere ſatis vegetæ. Quæ verò fœminarum nullas, aut perexiguas notas, atque monumenta ferè inuiſibilia Gynæcomyſtacis obtinuerint, hæ plerumque ſunt ad Venerem ignauæ, habéntque facultatem ſui ſexus generatricem minus valentem, vt quantum ad ſe pertinet, rarò ſint fœcundæ.* Ipſe tamen ſcribit, minùs curioſè eam inſpicientibus non animaduerti, ſed viſum & oculos minus acres interdum ſubterfugere, & nunc eius breuitatem, nunc tenuitatem, nunc raritatem, nunc colorem albicantem barbam iſtam quaſi oculis eripere & ſuffurari; & ſi omnia iſta impedimenta coniungantur, omnino arduum eſſe cognoſcere Gynæcomyſtacem.

Gynæcomyſtax.

Verùm ne tantum inuentum toti Antiquitati ignotum lateat, tubulus ille opticus vncialis, quo gemmarij in gemmarum bonitate & integritate exploranda vtuntur, & qui pulicum pedes omnes inſpiciendos clarè exhibet, adhiberi poſſet. Miror verò viros doctos de rebus nihili & talibus inuentis gloriari. Et cùm ipſe vlmus occulto proximam eſſe hanc barbam dicat, imò barbulæ vmbram appellet, vix operæpretium eſſe puto de ea pluribus agere. Hoc oculis manifeſtum eſt, quod & Ariſtoteles *lib. 3. de hiſt. animal. cap. 11.* annotauit, quibuſdam fœminis in mento pilos prodire, præſertim cùm menſtrua ipſis ſubſiſtunt, & inprimis iis, quæ vterum & teſtes habent calidiores.

Signa temperiei vteri à pilis pubis.

Certiora alia & ſenſibus manifeſtiora ſigna temperamenti Vteri & partium genitalium in fœminis dantur. 1. Pili pubis, qui à Io. Riolano *lib. 2. Anthropographiæ, c. 34.* etiam γυναικομύσταξ appellantur. Hi enim ſi citò erumpunt, ſunt craſſi, nigri, duri, longi, & à pube ad vicinas partes porriguntur, vteri & teſtium calidiorum ſunt indicium. Si verò tardè erumpunt, ſunt breues, molles, tenues, ſubflaui, rari, & vltra pubem non extenduntur, vteri frigidi ſignum ſunt: & prout caliditati vel frigiditati humiditas & ſiccitas coniungitur, ita copia & qualitates nunc augentur, nunc minuuntur.

A menſtruis.

Deinde ſigna menſtrua ſuppeditant. Quæ enim vterum habent calidum, eis maturiùs menſes erumpunt, & ſæpe circa annum duodecimum; tardiùs etiam deſinunt, ſunt rubra, calida, non tamen valde copioſa. Si verò vterus ſit frigidior, menſtrua tardiùs fluere incipiunt, ſanguiſque qui fluit, eſt frigidior & aquoſus, citiùs etiam fluere deſinunt. Et quidem ſi calori accedat humiditas, menſes copioſè fluunt, & fluxus iſte vltra quinquageſimum annum durat; nonnullis etiam, dum grauidæ ſunt, menſes ad ſecundum vel tertium menſem adhuc fluunt. Si verò ſiccitas caliditati accedat, ſanguis, qui profluit, tenuis, acris eſt, & genitalia mordicat, & interdum vnius menſis ſpatio fluxus bis vel ter redit. Si frigiditati accedat humiditas, tardè erumpunt menſtrua, neque abſque difficultate, éſtque ſanguis albicans & ſeroſus. Si frigiditati accedat ſiccitas, tardiſſimè & difficillimè erumpunt, & rarò ad quadrageſimum annum fluunt, & fluunt parcè, ac ſunt craſſa.

A Veneris appetitu.

Tertiò, ex Veneris appetitu aliquid de temperie vteri colligi poteſt. Siquidem fœminæ quæ calidum vterum & genitalia habent, Venerem maturè & vehementiùs appetunt, eâque valdè delectantur. Quæ verò frigidum habent vterum, Venerem tardè appetunt, neque eâ admodum delectantur, & eâ frequenti facilè laſſantur. Et quidem ſi caliditati iungatur humiditas, Venere etiam multâ non laſſantur, imò ſi Venerem, cui adſueuerunt, intermittant, malè habent, niſi forſan carnoſæ & pingues fiant, Veneriſque deſiderio ad annum quinquageſimum, vel etiam vltrà tenentur.

Si caliditati ſiccitas coniungatur, ſummo deſiderio & ferè cum furore in Venerem feruntur, præſertim ſi ab ea longiùs abſtineant, & victus lautus, atque alia Venerem irritantia accedant. Non tamen multam Venerem ferunt, ſed facilè laſſantur, ob ſpirituum paucitatem. Si frigiditati accedat humiditas, fœminæ tardiùs & rarò Venerem appetunt, & deſiderium Veneris in iis facilè langueſcit, præſertim ſi ſæpius concipiant, vel abortiant, cùm eo modo vterus magis refrigeretur. Neque etiam è coitu delectationem admodum percipiunt, ſed in eo q. torpent, & frequenti facilè delaſſantur. Interim coitus ipſis vtilis eſt, eáſque vegetiores reddit. Si frigiditati accedat ſiccitas, tardiſſimè virum appetunt, nec in coitu delectantur, facilè quoque eo laſſantur, ob ſpirituum paucitatem.

A Conceptione.

Quartò, ſigna temperiei vteri Conceptio ſuppeditat. Si enim vterus ſit calidus, frequenter concipiunt mulieres, & quidem plerumque maſculam prolem, vel fœminas viragines, modò virile ſemen conſentiat. Si verò vterus ſit frigidus, rarò concipiunt, & fœminas potius, quàm mares, perſertim iuniores & adultiores, modò virile ſemen conſentiat. Si caliditati accedat humiditas, tales fœminæ omnium maximè ſunt fœcundæ, modò virum quoque bene temperatum nanciſcantur. Et ex ſenibus quoque & maribus imbecillibus hæ fœminæ non difficulter concipiunt, ſed tum potius fœminas, quàm mares concipiunt; interdum & geminos pariunt, & molas ſimul concipiunt, vel ſuperfœtant. Si verò ſiccitas caliditati accedat, fœcundæ quidem ſunt fœminæ, ſed non ita, vt quæ calidum & humidum vterum habent, requirúntque ſemen virile temperatum, & ex ſe mares generant: rarò geminos pariunt, vel ſuperfœtant. Si vterus ſit frigidus & humidus, difficulter concipiunt fœminæ, præſertim iam adultiores; iuniores tamen, præcipuè ſi virile ſemen ſit calidum & ſiccum, concipiunt mares, ſed rarò optime conformatos, verùm valetudinarios. Ipſæ etiam fœminæ dum vtero gerunt, malè habent. Quæ vterum habent frigidum & ſiccum, ferè ſteriles ſunt, & ſi concipere debent, neceſſum eſt, vt ſemen virile ſit calidum & humidum. Et ſi concipiunt, pariunt fœminas, & ſi mares generent, ſunt ij ſtrigoſi, proceri, & qui citò ſeneſcunt.

Atque hæc præcipua indicia ſunt, quibus temperies vteri cognoſcitur, potiſſimùm ab effectibus petita, & quidem certiora: de quibus plura non addimus, cùm etiam in ſequentibus capitibus iterum eorum facienda ſit mentio. Et propterea ipſos vteri morbos aggredimur, qui omninò diligenter tractandi ſunt, cùm rarò fœminæ ægrotent, quin vterus fons aut focus omnium malorum ſit, aut certè ea augeat.

CAPVT II.
De intemperie vteri calida.

Vteri calida Intemperies.

ET primò quidem morbos Intemperiei quod attinet, omnis generis intemperies vtero accidunt. Primò et ſi vteri calor ad ſemen fouendum ac retinendũ, fœtúſque formationem, & vſque ad tempus partus retentionem ſit maximè neceſſarius, tamẽ ſi calor ſit nimius, ſemẽ genitale, quod à viro accipit, non ſuauiter fouet, ſed calorẽ eius diſſipat, atque ita cõceptionem impedit.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Calor hic præternaturalis interdum à primo ortu contractus eſt in quibuſdam fœminis, virginibus nimirum, quæ ob id etiam ferè ſteriles ſunt. Poſt ortum verò contrahitur à cauſſis calefacientibus, vini nimirum potentiori & aromatici vſu, mulſo vel hydromelite aromatibus condito, cibis calidis, ambulatione multa, Venere multâ & cogitatione de rebus Venereis, quæ calorem & ſanguinem ad vterum concitant; medicamentis cùm internis, tum externis calidis.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Fœminæ quæ vteri calidâ intemperie laborant, pronæ ſunt in

Venerem, menſtrua habent pauca, flaua, nigra, vel aduſta & acria, eáque cum difficultate fluunt, & raró ordinem debitum ſeruant: pili in pube citò naſcuntur, facies rubet, & dolori capitis frequenti ſunt obnoxiæ, & bilioſi humoris in corpore abundantis plerumque adſunt indicia, labia ferè ſunt ſicca.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Calida vteri intemperies multa grauia mala fœminis affert. Menſes enim, vt dictum eſt, habent paucos, inordinatos, prauos & difficiles; vnde poſtea ætatis progreſſu ſunt hypochondriacæ: Steriles etiam ſunt plerumque tales fœminæ.

2. Interdum quoque furor vterinus ex intemperie vteri calida oritur.

Curatio.

Curatio.

Calida vteri intemperies refrigerantia indicat. Refrigerantia tamen ita moderanda ſunt, ne vteri calor, qui ad conceptum neceſſarius, debilitetur, eiúſque ſubſtantia, quæ membranoſa, & cui frigus inimicum, offendatur, & vaſa, quæ ob menſtruorum fluxum patere debent, denſentur & occludantur. Atque id non ſolùm intelligendum eſt de medicamentis, quæ vtero adhibentur, ſed etiam de iis, quæ lumbis & dorſo applicantur, in quibus etiam cauendum, ne nimio refrigerantium vſu nerui eò loci lædantur.

Med. interna vterum refrigerantia.

Ex internis medicamentis vtilia ſunt *cichorium & cichoracea, endiuia, violæ, nymphæa, acetoſa, lactuca, ſantali, ſem. frigida maiora, &* aquæ, ſyrupi, conſeruæ, condita ex his parata, vt & *ſyrupus acetoſitatis citri, granatorum, ſpecies diamarg. frigid. diarrhod. Abb. & diatrionſant.*

Vt ♃. *Conſ. cichor. violar. nymph. borrag.* ana ℥.ij. *roſ.* ℥.ß. *ſpec. diamarg. frig. diatrionſant.* ana ʒ.ß. Cum *Syr. violar. vel acetoſit. citri.* F. Elect.

Externa.

Extrà adhibeantur *vnguentum roſaceum refrigerans Galeni, cerotum ſantalinum, ol. roſ. viol. nymphææ, cum ſucco lactucæ, nymphææ, cucurbitæ, vmbilici ♀,* quibus dorſum & lumbi inungantur. Vel cataplaſmata ex *farina hordei, puluere roſar. violar. nymphææ, ſantalis, cum ſucco vel aqua plantaginis, nymphææ, cichorij, lactucæ, oleo roſar. violar. nymphææ.*

Vtilia etiam ſunt balnea, & inſeſſus ac fomentationes ex refrigerantibus.

Vt ♃. *Fol. violar. vitis, malorum cydonior.* ana M.j. *ſalicis flor. violar. nymph* ana M.ß. Coq. in aqua dulci pro Balneo, in quo mulier vmbilico tenus ſedeat. Vel paretur inde fomentatio. Poſt balneum capiat aliquid ex refrigerantibus ſuprà propoſitis.

Si libet, poſſunt ex medicamentis hactenus propoſitis etiam vterinæ iniectiones & peſſi fieri. Eros *de paſſionib. mulier. c.7.* in nimia matricis caliditate, & vbi ardor & calor percipitur, tale peſſarium immittit.

♃. *Opij* ℈.j. *adip. anſer.* ℈.ij. *ceræ, mellis*, ana ℈.iiij. *olei* ℥.j. *album ouor.* ij. Miſce.

Verùm ex falſa hypotheſi antiquorum, qui opium frigidum eſſe ſtatuerunt, talia medicamenta parata ſunt. Cùm autem vterus cum aliis partibus nobilibus magnum conſenſum habeat, metuendum, ne vis narcotica opij ipſis noceat.

Diæta.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit frigidior. Veſtes, ſtragula & tegumenta tenuia ſint, non nimis denſa & calida. Cibi condiantur lactucâ, cichorio, endiuia. Hordeum his ægris commodum eſt. Abſtineant contra à cibis calidis, & aromatibus. Vino quantum fieri poteſt abſtineant, aut ſit illud tenue & aquoſum. Potus ſit cereuiſia hordeacea, vel aqua hordei. Quies animi corporíſque ipſis commodior eſt, quàm motus. A Venere abſtineant, vel parcè eâ vtantur. Somnus vigiliis nimiis vtilior eſt. Aluus laxa ſit.

CAPVT II.

De Intemperie vteri Frigida.

Intemperies Vteri Frigida.

FRequentiùs verò intemperie Frigidâ vterus laborat, quæ ſterilitatis & aliorum malorum plurimorum cauſſa eſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Ortum autem habet à cauſſis, iis contrariis, quæ calidam intemperiem inducunt, nimirùm ab aëre externo frigido, otio & quiete, cibis & medicamentis frigidis.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Fœminæ quæ vteri intemperie frigidâ laborant, Venerem minùs appetunt, ac minori voluptate in ea afficiuntur; pili in pube ſunt pauciores: non concipiunt: menſes ipſis ſubſiſtunt, aut minùs rectè fluunt, ac pituitoſi, mucoſi ac craſſi ſunt. Cumulantur enim in vteri venis frigidi & pituitoſi humores, qui eas

c

obſtruunt; flatus in vtero colliguntur, ſemen eſt crudum & aquoſum, vnde ſemen ipſis ſine voluptate effluit, & gonorrhœam patiuntur. Faciei color eſt pallidus. Cauſſæ refrigerantes præceſſerunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Intemperies hæc multorum malorum, obſtructionis menſium, ſterilitatis, & aliorum cauſſa eſt: ac ſæpè ſatis difficulter curatur.

Curatio.

Curatio.

Intemperies vteri frigida calefacientia indicat. Eligenda autem hîc ex calidis medicamentis ea, quæ peculiarem cum vtero cognationem habent.

Medicamenta ſimplicia vterum calefacientia.

Vt Radices *Ariſtolochiæ, leuiſtici, valerianæ, angelicæ, pimpinellæ, imperatoriæ, calami aromatici, rubiæ, helenij, iridis, oſtrutij, eryngij, ireos, aſari, fœniculi, petroſelini, apij, paludapij.*

Folia *artemiſiæ, meliſſæ, matricariæ, ſabinæ, pulegij, calaminthæ, origani, dictamni Cretici, maioranæ, rutæ, betonicæ, roriſmarini, lauri, leuiſtici.*

Flores *roriſmar. cheiri, lauendulæ, ſaluiæ, ſtœchados, ſpicæ, betonicæ, ſchœnanthi, chamæmeli.*

Semina, *apij, petroſelini, rutæ, dauci, aniſi, fœniculi, cumini, leuiſtici, paſtinacæ ſylueſtris, ſileris montani, nigellæ, ciceres rubri.*

Baccæ, *lauri, iuniperi.*

Aromata, *galanga, cinnamomum, caſſia lignea, garyophylli, cubebæ, crocus, zedoaria, nux moſchata, macis.*

Gummi & Lachrymæ, & liquores concreti, *thus, myrrha, ſtyrax, benzoë, ſagapenum, aſſa fœtida, opopanacum, gummi elemi, ſuccinum.*

Ex animalibus, *caſtoreum.*

Ex mineralibus, *borax.*

Compoſita.

Compoſita.

Ex quibus fiunt varia medicamenta cùm interna, tum externa.

Interna.

Interna.

Species *diamoſchi, dicalaminthæ, theriaca, Mithridatium.* Aquæ ex ſupra enumeratis, ſyrupi, conſeruæ, & alia.

Aqua vitæ mulierum.

Efficaciſſima ad calefaciendum vterum eſt hæc aqua, quæ aqua vitæ mulierum appellatur.

♃. *Galangæ, cinnam. nuc. moſch. macis, garyoph.* ana ℥.ij. *zingib. cubebar. zedoar. cardamomi*, ana ℥. j. *granorum paradiſi, piperis long.* ana ℥.ß. Tritis affunde *vini* Menſ. vj. Stent in infuſione in loco frigido diebus 8. Poſtea adde *ſaluiæ minor. menthæ rubr. meliſſæ, matricar.* ana M.iij. Stent iterum diebus 8. Poſtea vinum effunde, & herbas ac aromata contunde, & vino affuſo iterum deſtilla.

Alia. ♃. *Cinnamomi, nuc. moſchat. macis, caryophyll. zingib. alb. cubebar. cardamom. granor. paradiſ.* ana ℥.j.ß. *galang.* ℥.vj. *piperis longi* ℥.ß. *zedoar.* ʒ.vj. Aromata minutim incidantur, & affundantur in vaſe VValdeburgico, *Vini boni* Menſ. vj. Ponantur in cellam, & ita ſtent per dies 9. quotidie agitando: poſtea adde *menthæ rubr.* M. ij. Stent iterum per dies 14. Poſtea vinum effundatur, & remanentia contundatur: vinúmque reaffundatur, & deſtillatio fiat.

Alia. ♃. *Macis, nuc. moſchat. cardamomi, gran. paradiſ.* ana ℥.j. *cinnamom. galang. pip. longi, zingib. zedoar.* ana ℥.ß. *herb. meliſſ. ſaluiæ, fœnic. ſerpill. anſerinæ, maioran.* ana M.j. *menthæ criſp.* M.ß. Incid. & contund. ac infund. per 6. dies in *Vini Rhenani* ℔.vj. Deinde deſtill. in B.M.

Vina medicata.

Vel vina medicata ex iiſdem fiant. Extractum hyſtericum maius & minus habetur apud Quercetan. *in pharmacop. Dogmat. reſtit. c.25.*

Externa.

Externa.

Extrà vtendum fomentis, balneis ventris inferioris, è modo enumeratis plantis. Sacculis ex iiſdem paratis.

Inunctionibus ex *oleo irino, lilior. albor. rutaceo, de angelica, laurino, cinnam. caryophyllor. macis, nucis moſch.* Emplaſtris, vt:

♃. *Ladani* ℥.ij. *thuris, maſtiches, ſtyracis liquidæ*, ana ℥.ß. *ol. caryophyllor. nuc. moſch.* ana ℈.ß. *ol. lilior. alb. rutacei*, ana ℥.j. *ceræ*, q.ſ. F. Emplaſtrum.

Suffitibus, vt:

♃. *Thuris, myrrhæ, maſtic.* ana ʒ.j. *baccar. lauri* ʒ.j.ß. *ladani* ʒ.ij. *ſtyracis, caryophyll.* ana ʒ. j. *gummi Arabici, vini*, ana q.ſ. F. trochiſci.

Peſſaria etiam ex iiſdem medicamentis componi poſſunt.

Diæta.

Diæta.

Aër ſit calidior. Cibi facilis coctionis & boni nutrimenti, condiantúrque aniſo, fœniculo, thymo, aromatibus. Vitentur piſces, legumina, lac & lacticinia, fructus crudi, & alia, quæ humores frigidos generant.

CAPVT

CAPVT IV.

De Humida Intempeie Vteri.

HVmida Intemperies frigidæ plerumque coniungitur, & frequentiſſima ſterilitatis cauſſa eſt.

Cauſſæ.

Cauſſa. Prouenit verò ab iiſdem ferè cauſſis, à quibus frigida vteri intemperies: cùm cauſſæ illæ refrigerantes ferè etiam vim humectandi habeant. Atque iis fœminis præcipuè hæc intemperies accidit, quæ vitâ ſedentariâ vtuntur, & in otio viuunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quæ humidâ intemperie vteri laborant, menſtrua copioſa habent, eáque aquoſa ac tenuia, & loci muliebres iis ob excrementa humida madent, & fluorem vterinum patiuntur; Venerem non multum appetunt,& in eâ delectationem ferè non percipiunt. Fœminæ tales ſemen non retinent; aut ſi concipiant, ad abortum fœtu grandiore facto pronæ ſunt.

Prognoſticum.

Prognoſtica. 1. Humida vteri intemperies ad conceptum, vt modò dictum, eſt ineptiſſima.

2. Si diu durauerit, ſatis difficulter curatur.

Curatio.

Curatio. Intemperies humida ſiccantia requirit. Eadem autem ferè medicamenta, quæ intemperiem frigidam curant, humidæ etiam tollendæ ſunt vtilia; cùm calefacientia illa omnia etiam vim ſiccandi obtineant. Inprimis hîc vtiles ſunt thermæ ſulphureæ, potu & inſeſſu vſurpatæ. In iniectionibus tamen & aliis externis medicamentis, abſtinendum ab adſtringentibus; cùm humores excrementitios, qui plerumque cum hac intemperie coniunguntur, detineant, malúmque ita augeant.

Diæta. Victus etiam ratio ſiccandi vim habeat.

CAPVT V.

De Sicca Vteri Intemperie.

SIccâ tandem intemperie etiam quandoque vterus laborat; imò interdum quaſi induratur. Suâ enim ſubſtantiâ carnoſus & mollis eſt vterus, & affluente ſanguine humectatur, & talis ad conceptionem aptus eſt: ſi verò illâ humiditate deſtituatur, & ſiccior ac durior fiat, ad conceptionem ineptus fit.

Cauſſæ.

Cauſſa. Accidit hoc nonnunquam ab ipſo ortu, & à prima conſtitutione nonnullis vterus ſiccior & durior eſt. Poſt ortum verò in ſenio accidit, quando vt aliæ partes, ita etiam vterus exſiccatur, & tunc parere fœminæ deſinunt. Si verò à cauſſis exſiccantibus ante ſenium idem accidat, itidem ſteriles fiunt. Exſiccant autem vterum interdum morbi, vt inflammationes, interdum medicamenta. Si etiam ſanguis, qui vterum humectare ſolet, ad eum non feratur, vterus ſiccatur; quod accidit ſi ſanguis menſtruus per eum non euacuetur, aut licèt per ceruicem illius effluat, ad fundum non perueniat, ob venarum vel anguſtiam, vel obſtructionem, quod viraginibus ſæpe accidit, vt & iis, quæ à viris abſtinentes, vel aliis de cauſſis diu non conceperunt, quibúſque ita ſanguine vterus rariùs humectatur; & licèt is euacuetur menſtruis interuallis, per ceruicem tamen potiùs, quàm vteri fundum effluit. Et cauſſæ, quæ in aliis partibus intemperiem ſiccam inducere poſſunt, etiam hîc locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Semen paucum excernunt tales fœminæ, & ad Venerem tardæ ſunt, menſes ipſis ſunt pauci, vteri os ſiccum. Aliàs etiam tales fœminæ conſtitutione ſunt ſiccâ & gracili; & plerumque fœminis, quæ vterum calidum & ſiccum habent, labium inferius perpetuas ferè fiſſuras habet, colorémque è rubro nigricantem.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Sterilitatem, vt dictum, hæc intemperies plerumque indicat.

2. Et vt in aliis partibus ſicca intemperies eſt curatu difficillima, ita etiam in vtero, & præcipuè ſi ſit diuturnior, & quaſi hectica euaſerit.

Curatio.

Curatur hæc intemperies humectantibus. Vtiles inprimis hîc

Curatio. Medicam. eſt *borrago & bugloſſum, mercurialis, malua, althæa, violæ, amygdalæ dulces, piſtacia, pineæ, iuiubæ, dactyli, ficus, paſſulæ, radices, ſat yrij, eryngij.*

Interna. E quibus parantur varia medicamenta interna, Syrupi, conſeruæ, condita, emulſiones, morſuli, & alia.

Externa. Externa etiam varia ex iiſdem parantur, additis *ſemine lini, fœnugræci, radic. lilior. albor. branca vrſina, parietaria, & ſimilibus.* Balnea nimirum & inſeſſus cum aqua dulci tepida; vel fomentationes, quæ commodiſſimè cum lacte parantur. Poſt balneum & fomentationem, vteri regio, imò totus venter verſus pudenda inungantur *ol. amygdal. dulcium, lilior. albor. lini, ſeſamino, butyro recenti ſine ſale, pinguedine gallinæ, anſeris, medulla crurum vituli, mucilagine ſeminis maluæ, althææ, lini, cydoniorum, vnguento reſumptiuo.*

Diæta.

Diæta. Diæta vim humectandi habeat. Aër ſit humidus. Cibi humectandi quoque & impinguandi vim habeant; ſint præterea boni ſucci, facilis coctionis, multi alimenti, & minimè excrementitij, quales ſunt iuſcula pinguia gallinarum, carnis bubulæ, caro vitulina, hœdina, veruecina, gallinarum, oua ſorbilia, lac, caſeus recens, amylum, piſces bonæ notæ, amygdalæ, piſtacia, pineæ, dactyli. Potus ſit cereuiſia triticea, vel vinum dulce. Quies vtilis eſt. Somnus etiam ſit paulò longior. Nocent verò labores nimij, vigiliæ, ira, mœror, inedia.

CAPVT VI.

De Intemperiebus Vteri compoſitis, & cum Materia.

Et primò,

De Frigida & Humida.

Intemperies Vteri Frigida & Humida. RArò verò ſimplex intemperies vterum corripit, ſed plerumque ſunt compoſitæ. Ita etiam rarò intemperies ſunt ſine materia, ſed plerumque humores vt eas inducunt, ita fouent.

Frigida & Humida Intemperies cum Materia.

Frigida & Humida Intemperies cum materia. FRequentiſſima autem eſt Intemperies frigida & humida, quæ etiam eiuſdem generis excrementa cumulat. Humores autem illi excrementitij & pituitoſi nunc à toto corpore, ſi in eo abundant, vel vbi menſium fluxus præteriit; vel cùm iis ad vterum mittuntur, nunc etiam ob intemperiem vteri, in eo cumulantur.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſæ ſunt eædem, quæ in frigida & humida intemperie ſunt propoſitæ, & omninò omnes, quæ frigidos & pituitoſos humores, ſiue in toto corpore, ſiue in vtero cumulare poſſunt, quæ ex aliarum partium affectibus patent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa etiam ferè eadem ſunt. Et tales fœminæ ferè non concipiunt, malóque corporis habitu præditæ ſunt, & colore corporis pallido & liuido. Menſes iis rarò conueniente modo fluunt. Plerumque etiam albo vteri fluore laborant, & ex humoribus vitioſis in vteri vaſis contentis, omnis generis corporis ſymptomata oriri poſſunt, de quibus infrà *part. 2. ſect. 3. de ſymptomatibus ex vtero ortis, & variarum partium cum vtero conſenſu,* dicemus, vt rectè ſexcentarum ærumnarum, innumerarúmque calamitatum mulieri vterum autorem eſſe Democritus ad Hippocratem ſcripſerit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Fœminæ tales ferè non concipiunt; aut ſi concipiunt, fœtu grandiore facto abortiunt.

2. Curatur autem intemperies hæc longè difficiliùs, quàm ſimplex & nuda intemperies frigida aut humida.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Eadem quidem Intemperiem hanc curandi ratio eſt, reſpectu intemperiei, quæ antea in *Intemperie frigida, & Humida* eſt propoſita. Ratione verò humoris pituitoſi coniuncti, is præparantia & purgantia requirit. Et præcipuè ſi intemperies ſit cum materia, diligenti victus ratione, & vſu recto rerum non naturalium, potiſſimùm in cibo & potu, opus eſt, quæ ita inſtituenda, vt nullus poſthac vitioſus humor generetur. Simul etiam videndum, an humor ille ſaltem in vtero, ex debilitate

eius colligatur: an verò è toto corpore vel parte aliqua ad eum mittatur. Si prius accidat, ad vterum inprimis reſpiciendum, iſque roborandus, ne vitioſos humores generet. Si verò vel à toto corpore, vel à parte aliqua humores ad vterum confluant, curatio ad totum vel partem illam primò dirigenda.

Humorem pituitoſum præparantia. Itaque ſi pituitoſus humor peccet, præparandus eſt iis medicamentis, quæ ſuprà *cap. 2. & 3. de Intemp. frig. & hum.* ſunt propoſita, vt *ſyrupo de artemiſia, de betonica, menthæ, de hyſſopo*, cum aquâ vel decocto plantarum *allegatis locis* enumeratarum.

Vt ♃. *Radic. fœnic.* ℥. j. *valerianæ, helenij, Imperatoriæ*, ana Vnc. ß. *pulegij, artemiſiæ, matricariæ, nepetæ, maioranæ*, ana M. j. *flor. cheiri, roriſmarini, ſaluiæ*, ana P. j. *ſem. ſileris montani, fœniculi, aniſi, paſtinacæ ſylueſtris*, ana Drach. j. Coq. in ſ. q. aq. pro Vnc. x. Colatura clarificata dulcoretur ſaccharo. Vel adde *Syr. de Artemiſia* ℥. ij. vel ℥. iij. *aq. cinnam.* ℥. ß. F. potio pro tribus doſibus.

Vel ♃. *Radic. helenij, imperator.* an. ℥. ß. *maioranæ, roriſmar. betonic. puleg. artemiſ.* ana M. j. *matricar.* M. ß. *ſem. fœnic.* ʒ. j. *zedoar. cinnam.* ana ʒ. vj. Affund. vini vel cereuiſiæ q. ſ. De quibus aliquoties hauſtus exhibeatur.

Humores præparati euacuentur conuenientibus medicamentis, vt *agarico, mechoacanna, turbith, trochiſc. alhandal*, & ſi alij humores pituitoſo admixti fuerint, *foliis ſenæ*, & aliis, *pilulis item de tribus, aloëphanginis, maſtichinis, de hiera cum agarico, ſine quibus, cochiis, elect. Indo, Diaphœnico, Diocarthamo.*

Vel ♃. *Ligni aloës, ſem. ſileris montani, rad. aſari, maſtich. croci*, ana Scrup. j. *ſchœnanthi, ſpicæ*, ana ℈. ß. *agarici albiſſ.* ʒ. ij. *turbith elect.* Drach. j. ß. *aloës purificatæ* ʒ. vj. *ol. cinnam. fœnic. aniſi, macis*, ana gutt. j. F. pilulæ, quæ ſi libet trochiſcis alhandal acui poſſunt.

Vel ♃. *Agarici trochiſc.* Drach. j. ß. *fol. ſenæ elect.* Drach. ij. Infund. in decocti ſuperioris, vel aq. artemiſiæ ſ. q. in Colat. ℥. iij. ß. diſſolue *elect. Diaphœnici, vel Diacarthami* Drach. ij. Iterum coletur. Adde *Syr. de artemiſia* Vnc. ß. *aq. cinnam.* Drach. ß. M.

Pro delicatioribus poteſt tale Claretum fieri.

♃. *Rad. fœnic.* Drach. iij. *roriſmar. hyſſopi, betonicæ*, ana P. j. *fol. ſenæ elect.* Drach. iij. *mechoacannæ* ʒ. j. vel ℈. iiij. *agarici trochiſc.* Scrup. ij. *galangæ, zinzib.* ana Scrup. j. Infund. in vini Rhenani ſ. q. horis 6. in loco calido. Poſtea traiiciantur per chartam bibulam. Adde *Syr. conſeruat. cortic. citri* ℥. ß. *ol. cinnam.* g̃. j. M. F. Claretum. Quod quoties opus, repeti poterit.

Vniuerſalibus iſtis euacuationibus præmiſſis, ad particulares poſtea, quæ ex ipſo vtero proximè fiunt, euacuationes accedendum eſt: in quem finem vtiles ſunt inprimis peſſi ſeu peſſaria dicta.

Vt ♃. *Fol. mercurial. recentia*, contundantur atque in ſacculum ex lineo albo raro vel ſerico paratum indantur, qui butyro vel melle roſ. ſolut. inungatur.

Vel ♃. *Spec. benedictæ laxat.* Drach. iij. *agarici* ʒ. ij. *ſem. nigellæ* ʒ. j. *farinæ cicerum* ʒ. vj. Cum *ſucco mercurialis*. F. peſſaria, quæ linteo raro obducantur.

Vel ♃. *Spec. hieræ ſ.* Drach. j. *agarici trochiſc.* Drach. ß. *bdellij* Drach. j. Cum melle, F. peſſus.

Vel ♃. *Agarici trochiſc.* ʒ. j. *colocynth.* ℈. j. *artemiſ. ſaluiæ, maioranæ, dictamni Cretici*, an. Drach. ß. Excipiantur ſucco mercurialis, & cum linteo vel ſerico raro, F. peſſaria.

Euacuationibus iſtis præmiſſis, poſtea iterum exſiccantia & calefacientia, reliquias humorum excrementitiorum abſumentia & diſcutientia vſurpari poſſunt, qualia ſuprà *cap. 2. & 3.* ſunt propoſita, cùm Interna, tùm Externa.

Sudorifera. Vtilia verò maximè in eum finem ſunt ſudorifera parata ex decocto ligni Guaiaci, radicæ Chinæ & ſarſæ parillæ. Quæ autem qualitates, vis & efficacia ſit horum medicamentorum, & quomodo ad vſum Medicum apparanda ſint, alibi dictum, neque id integrè explicare huius loci eſt. Vt pauca addamus.

Ligni ſancti decoctum. ♃. *Ligni ſancti raſpati* ℔. j. *vel* etiam Vnc. xviij. quæ in aq. puræ ℔. xij. hor. 24. macerentur. Poſtea vaſe clauſo coquantur ad dimidiæ vel tertiæ partis conſumptionem. Colaturæ ℥. vj. vel ℥. viij. manè calidè ægra ſumat, & in lecto ſeſe ad ſudorem componat.

Reliquiis tantundem aquæ affundatur, & ad tertiæ partis conſumptionem coquantur. Colatura detur pro potu ordinario.

Rad. Chinæ decoctum. Radicem Chinam verò quod attinet.

♃. *Eius in taleolas ſectæ* ℥. iij. Affunde *aq. puræ tepidæ* ℔. vj. Coq. ad mediæ partis conſumptionem, Col. ℔. ß. vel etiam plus manè exhibeatur, ægráque in lecto pro virium ratione ſudet. Et quia decoctum hoc facilè aceſcit, tertio quoque die recens parandum.

Sarſaparillæ decoctum. Sarſæ parillæ verò ♃. ℥. ix. aq. puræ ℔. xij. Eodem modo macerentur & coquantur. Colaturæ Vnc. vj. vel Vnc. viij. exhibeantur ad ſudorem ciendum.

Quia verò in coctione aliquid virium perit, præterea etiam magna decocti copia ægris, præcipuè fœminis moleſta eſt, poſſunt eadem deſtillari, & minore copiâ exhiberi. Quibus etiam in deſtillando, vtero accommodata medicamenta addere licet.

Ligni ſancti & ſarſaparillæ deſtillatum. Vt ♃. *Ligni ſancti* ℔. j. *vel ſarſaparillæ* Vnc. viij. *rad. angelicæ, helenij*, ana Vnc. j. *artemiſ.* M. ij. *dictamni Cretici* M. ß. Affundantur aq. vel vini ℔. vj. Macerentur per biduum. Poſtea deſtillentur. Deſtillati exhibeantur Vnc. ij.

Diæta. Victus ratio ſit tenuis. A carnibus craſſioribus, præcipuè coctis ægra abſtineat. Vtatur verò carne aſſa auicularum, gallinarum, caponum, perdicum, vervecina, amygdalis dulcibus, paſſulis. Salſis verò & acidis ægra abſtineat. Neque etiam bibat vinum, aut nonniſi tenue & paucum, de quibus plura de curatione luis venereæ dicentur.

Vtilia etiam hic ſunt medicamenta è chalybe parata, de quibus ſuprà *lib. 3. part. 6. ſect. 2. c. 2. de Cachexia* dictum.

Decoctis tamen his etiam medicamenta vterum calefacientia & ſiccantia addi poſſunt. Aut ſi alicui iſta ſudorifera vſurpare & continuare animus non eſt, ea medicamenta *c. 2. & 3.* deſcripta, cùm Interna, tum Externa, frequentiùs & diutiùs vſurpet.

Vt ♃. *Conſ. maior. anthos, betonicæ*, ana Vnc. ij. *meliſſæ* Vnc. j. *ſpec. diamoſch. dulc. vel amari, diamarg. cal.* ana Drach. j. *rad. condit. eryng. cortic. citri condit.* ana Vnc. ß. Cum *Syr. de artemiſ.* F. Elect.

Medic. Externa. Extrà verò adhibeantur Inſeſſus & balnea.

Vt ♃. *Fol. lauri, matricar. calaminth.* ana M. iij. *rutæ, ſalu. beton. origan. puleg.* ana M. ij. *rad. ariſtol. rot. angel.* ana Vnc. j. Indantur ſacculo, & coq. pro balneo, vel venter eodem decocto foueri, poſtea oleis conuenientibus inungi, aut emplaſtrum aliquod accommodatum apponi poteſt. Imprimis hic vtile eſt Emplaſtrum, quod fit ex gummi Carannæ.

Peſſi. Peſſi etiam fiant, atque inungantur conuenientibus vnguentis & linimentis, vel eadem etiam ſola cum lana bombycina adhibeantur, qualia ſunt ol. coſtinum, rutaceum, zibethum, liquidambar, balſamum Orientale vel Occidentale.

Thermæ. Commodiſſimus verò hic eſt thermarum ſulphurearum & exſiccantium vſus, ſiue bibantur, ſiue ægræ in iis inſideant.

Diæta.

Diæta. Diæta etiam ſit talis, qualis ſuprà, *c. 2. & 3.* propoſita. Aër ſit calidus & ſiccus. Vitetur verò frigidus & humidus. Cibus ſit panis bonus conditus fœniculo, aniſo, cumino. Vtilis eſt caro auium montanarum & ſylueſtrium, vt & columbarum, gallinarum, caponum, vervecina, aſſa potiùs quàm elixa, aut elixa aromatibus & herbis calidis condita. Potus ſit vinum antiquum, generoſum, ſed paucum. Maximè neceſſaria eſt corporis exercitatio. Nocet contrà otium & quies.

De Intemperie Vteri calida & ſicca cum bile.

Intemperies Vteri calida & ſicca cum bile. Alterantia. Si verò calida & ſicca adſit intemperies cum bile, intemperies illa alteranda, vt *c. 1. & 4.* dictum; bilis verò, ſiue circa vterum colligatur, ſiue ab hepate vel toto corpore ad vterum mittatur, euacuanda. Præparantia & alterantia parentur è *rad. cichor. borrag. polypod. fol. borrag. maluæ, violarum, flor. violar. ſem. frigid. maiorib. & minor. paſſulis, Syr. granator. citri*, & ſimilibus paſſim notis.

Bilem expurgantia. Bilis verò expurgetur *Syr. viol. & roſ. ſol. manna, tamarindis, rhabarb. foliis ſenæ*, & ſi opus ſit, *ſcammonio*. E quibus variæ formulæ pro palato ægri & aliis circunſtantiis parari poſſunt, quæ paſſim extant.

CAPVT VII.

De vteri Conformatione Vitioſa.

Et primò,

De Anguſtia Vteri & eius Vaſorum.

Anguſtia Vteri. POſt morbos intemperiei Vteri, ad morbos Organicos eiuſdẽ accedimus, inter quos primò ſunt morbi Conformationis. Et quidem primò inter eos occurrit Anguſtia Vteri, cùm ſcil. is naturâ nimis anguſtus eſt; cuius mentionem facit Hippocrates, qui *lib. de ſteril.* ſcribit, ſi mulier in tertio, quarto & quinto menſe abortum faciat, atque hoc pluribus vicibus & eodem tempore, hoc ideò fieri, quia vterus ampliùs diſtendi non poſſit. Id tamen alij fieri poſſe negant. Verùm de hac quæſtione dicetur infrà *part. 2. ſect. 6. cap. 2.*

Aliàs miranda ſanè vteri conſtitutio eſt, vt pro fœtus magnitudine ſatis extendi, & rurſus contrahi poſſit. Vterus enim qui in non prægrantibus minimam cucurbitulam æquat, in grauidis ita extenditur, vt vtrem referat; & quod mirum, poſt partum quindecim dierum ſpatio ad priſtinam magnitudinem redit.

De Vaſorum Vteri Anguſtia.

Vaſorum Vteri Anguſtia. FRequentiſſimus verò morbus in fœminis eſt, vteri vaſorum anguſtia, ob quam menſium fluxus, imò & conceptio interdum impeditur: Et quidem anguſtia hæc tam in ipſius vteri, quàm in ceruicis eius vaſis accidere poteſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Vaſa vteri anguſtiora fiunt vel clauduntur, primò ab obſtructione, quæ è craſſis, lentis ac viſcidis humoribus ora venarum & arteriarum vteri occupantibus accidit, qui generantur ex cibis craſſis, lentis, viſcidis, aut etiam copioſis, præſertim ſi accedat calor viſcerum, tum ipſius vteri debilis, qui humores ſatis extenuare

nuare nequit. Et quidem humores hi vel è reliquo corpore & venis affluunt, vel in ipſo vtero ex alimento, quod calor vteri debilis concoquere non poteſt, eò colliguntur. Secundò, vaſa hæc clauduntur ab inflammatione, ſcirrho, aut quocunque alio tumore hæc loca occupante. Tertiò, à medicamentis vel balneis adſtringentibus intempeſtiuè adhibitis. Quartò à compreſſione, quæ fit vel à tumore, vel à pinguedine nimia partium vicinarum. Quintò, à cicatrice, vel carne, aut membrana orificiis vaſorum annata, vel coalitu orificiorum venarum, quod interdum poſt ſecundinarum violentam extractionem, aut vlcera accidit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem anguſtia vaſorum vteri præcipuè è menſium ſuppreſſione. Si enim iſta vaſa non pateant, ſanguis per ea effluere non poteſt. Interdum & conceptio impeditur; cùm ſanguis pro fœtus formatione affluere non poſſit.

Cauſſas quod attinet, obſtructio cognoſcitur ex humoribus crudis & viſcidis in corpore abundantibus, qui ſuis ſignis alibi explicatis ſeſe produnt, colore ſcilicet corporis albo, habitu molli, tumido, pigritia, cibi faſtidio, ſomno nimio, & ſimilibus, & victus ratione quæ præceſſit, ad tales humores generandos apta. Interdum etiam humiditas craſſa, & pituita mucori ſimilis ex vtero fluit.

An inflammatio præceſſerit, vel ſcirrhus, aut alius tumor adſit, è ſignis infrà proponendis patebit.

An medicamenta, vel balnea adſtringentia vſurpata fuerint, ex relatione ægræ patebit.

An corpus obeſum ſit, aut tumor ſit in loco vicino, id ſenſui manifeſtum eſt.

Tandem an cicatrix aliqua vel coalitus vaſorum adſit, ex eo cognoſcitur, quòd reliquarum cauſarum ſigna abſunt, ſecundinæ vel cum violentia ſunt extractæ, vel vlcus aliquod in vtero præceſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vaſorum in vtero anguſtia grauiſſimorum ſæpe malorum cauſſa eſt, Menſes enim retinentur, iiſque retentis varia mala, de quibus ſuo loco dicetur, fœminas infeſtant.

2. Curatio autem nunc facilior, nunc difficilior eſt, pro cauſſarum varietate. Quæ enim ab obſtructione eſt menſium ſuppreſſio, curari non ita difficulter poteſt, modò non ſit inueterata. Si enim diutius durauerit, malum ſi non planè inſanabile, curatu tamen difficile redditur.

3. Si ab adſtringentium vſu intempeſtiuo ſit malum, non ita difficulter curatur.

4. Si verò vel à ſcirrho, vel ab alio tumore in vtero vel extra vterum conſiſtente, ſeu comprimente, ſeu claudente hæc vaſa, eóque non curabili, vt & cicatrice vaſa hæc claudantur, malum incurabile eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio pro cauſſarum diuerſitate variat. Si enim à craſſis & viſcidis humoribus vaſa vteri obſtruentibus anguſtia hæc vaſorum ortum habeat, humores incidentibus, attenuantibus, & euacuantibus vtendum. Si ſcirrhus vel alius tumor adſit, is tollendus. Si ab adſtringentium intempeſtiuo vſu proueniat, humectantia & emollientia vſurpanda. Si tumor extrà incumbens vaſa comprimat, is tollendus. Si ex cicatrice, emollientia vſurpanda, ſi curationis ſpes ſuperſit.

Obſtructio tollitur iiſdem ferè medicamentis, quæ in Intemperie vteri frigida & humida ſunt propoſita, pituitoſi nimirum humores in toto corpore euacuandi. Et ſi ſanguis ſimul in corpore abundet, quòd plerumque fit in menſium retentione, ſanguis etiam eſt euacuandus.

Formulæ *de Intemp. frigida & humida* ſunt propoſitæ. Vnam tamen atque alteram adhuc ſubiungere libet.

Vt ℞. *Pil. de tribus*, *de hier. ſ.* ana ℈.j. *trochiſc. de myrrha* ℈.ß. *extracti ſcamm.* g.iij. vel vj. F. pilulæ.

Vel ℞. *Capillor.* ♀, *betonicæ*, *roriſmarini*, ana P.ij. *fol. ſenæ elect.* ℥.j. *mechoacan. agarici opt. turbith el.* ana ʒ.j.ß. *ſem. carthami excort.* ʒ.ij. *galangæ*, *cinnam.* ʒ.iij. Infund. in ſ.q. vini Rhenani, & manè hauſtus propinetur. Si humoris conditio, & corporis conſtitutio id requirat, in vino calido *mannæ* ℥.ij. diſſolui, iterúmque colari poſſunt.

Vniuerſalibus euacuantibus præmiſſis, poſtea ad ipſam obſtructionem aperiendam accedendum: quod faciunt quæ humores craſſos & viſcidos in vtero validiùs attenuant & abſtergunt, non tamen plenè tenuis ſunt ſubſtantiæ, ne mox diſſipentur. Et faciunt hoc commodiſſimè, quæ aliquam amaritudinem cum acrimonia coniunctam habent; quæ medicamenta menſes mouentia appellantur, cùm cauſſam, ob quam frequentiſſimè menſes ſubſiſtunt, tollant. Talia autem medicamenta ferè omnia ſunt ſuprà *cap. 2. de intemp. vteri frigida* propoſita, quæ hîc repetere opus non eſt. Vnam atque alteram ſaltem formulam ſubiiciemus.

Menſes mouentia medicamenta, cur ſic dicta?

℞. *Rad. aſparagi*, *petroſel.* ana ℥.j. *rubiæ tinct.* ℥.ß. *cicerum rubr.* M.ß. *pulegij*, *calaminthæ*, ana M.j. *flor. cheiri*, *anthos*, ana P.ij. Coq. in aq. ſ. Colat. ℞. ℔.j. Dulcoretur ſaccharo, vel addatur *ſyr. de artemiſ.* q.ſ. *Aq. cinnam.* ℥.ß. M.

Vel ℞. *Rad. ariſtoloch. dictamni albi*, ana ℥.j. *coſti veri*, *cinnam. galangæ*, ana ℥.ß. *fol. roriſmar. pulegij*, *calaminthæ*, *betonicæ*, ana M.j. *ſem. aniſi*, *fœniculi*, ana ʒ.j. *croci* ʒ.ß. Affundatur vini q.ſ. Si libet addatur ſacch. F. Claretum.

Vel ℞. *Spec. diamarg. cal.* ʒ.ij. *extr. ſabinæ* ℈.j. *ol. cinnam.* ℈.ß. *ſacch. in aq. artemiſiæ diſſolut.* ℥.iij.ß. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Trochiſc. de myrrha* ʒ.j.ß. *ſpec. dialaccæ*, *extr. ſabinæ*, ana ℈.j. *ol. cinnam.* gutt. vj. Cum ſyr. de artemiſ. F. pilulæ.

Vtilia quoque hîc ſunt medicamenta è chalybe parata, vt vinum chalybeatum, electuarium de limatura chalybis, & ſimilia.

Topica quoque medicamenta hîc locum habent, quæ humores attenuant, & naturam ad expellendos humores, qui in vteri venis hærent, eáſque obſtruunt, ſtimulant.

Vt ℞. *Artemiſ. maioranæ*, *calaminthæ*, *mercurialis*, *pulegij*, ana M.ij. *roriſmar. ſaluiæ*, *fol. lauri*, *flor. chamæm.* ana M.j. Coq. in aqua, & ſpongiâ vel linteaminibus decocto imbutis inguina, & hypogaſtrium foueantur; vel fœmina pedes ad genua, veſtibus vndique tecta in balneum immittat, vel etiam vmbilico tenus balneo inſideat.

Poſt balneum venter ab vmbilico inguina verſus inungatur oleo rutaceo, lilior. albor. anethino & ſimilibus. Poſſunt & Peſſi ac ſuffitus ſuprà propoſiti adhiberi. Plura medicamenta etiam infrà *part. 2. ſect. 2. c. 3. de menſium ſuppreſſione* proponentur.

Si à morbis aliis vaſorum fit anguſtia, ad morbos illos curatio dirigenda.

CAPVT VIII.

De Vteri vaſorum præter naturam apertione.

INterdum contrà accidit, vt vaſa vteri præter naturam aperiantur; vnde poſtea ſanguis immodicè profunditur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cùm autem vaſa præter naturam tribus modis aperiri ſoleant, per ἀναστόμωσιν, διαίρεσιν & διαπήδησιν, hi etiam hîc locum habent.

Ἀναστόμωσις fit, cùm facultas expultrix copiâ vel qualitate ſanguinis ſtimulatur, præcipuè ſi accedat vaſorum imbecillitas, ob quam facilè accedentibus his cauſſis reſerantur. A copia ſanguinis fit hîc ἀναστόμωσις, dum hepar robuſtum eſt, ſanguinémque multum generat, cuius partem aliquam, tanquam onus, Natura per vteri venas expurgat, ſicut in nonnullis plethoricis per hæmorrhagiam narium idem facere ſolet: quò etiam facit cibus boni & multi ſucci copioſiùs ſumptus. Qualitate verò peccat ſanguis, dum is vel naturâ ſuâ ſeroſus, aut calidus, bilioſus, acris, mordax, & aduſtus eſt, vel à cauſſis externis & euidentibus mouetur, funditur, fluxilis redditur, & ad vterum concitatur; quod fit à motu & exercitiis nimiis, choreis, vini fortis, vt & aromatum nimio vſu, remediis menſes mouentibus intempeſtiuè & nimium exhibitis, peſſariis acribus, aëre & balneis calidis, vigiliis, animi commotione, & ſimilibus cauſſis. Idem etiam fieri poteſt ob retentricis impotentiam, quæ ſanguinem tranſmiſſum retinere non poteſt.

Διαίρεσις fit vel à copia ſanguinis, præſertim ſi motus violentus accedat, concubitus violentus & longus, cum viro robuſto, & membrum virile grandius habente; quo modo in vicina quadam vrbe ante paucos annos ſponſa ex primo cum ſponſo concubitu in tantum ſanguinis fluxum incidit, vt intra paucos dies vitam finiuerit; partus laborioſus, abortus, aut motus alius violentus, caſus, percuſſio ponderis grauis eleuatio, & ſimiles: vel ab eroſione, ab humoribus acribus qui vaſa erodunt, aut peſſariorum acrium applicatione.

Διαπήδησις fit à nimia vaſorum raritate & laxitate, ſanguiniſque tenuitate, vt & à cauſſis nimiùm humectantibus, vt balnei dulcis frequenti vſu.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vaſa præter naturam aperta eſſe, ſanguis qui effluit, teſtatur. Quomodo autem cognoſcendum ſit, an ex venis ipſius vteri, vel ceruicis vteri effluat, ſuo loco *de nimio menſtruorum fluxu* dicetur. Ob quam autem cauſſam vaſorum orificia aperiantur, ita cognoſcitur. Si ἀναστόμωσις ſaltem vaſorum ſit, ſanguis paulatim exſtillat, atque is tenuior eſt, & adſunt indicia ſanguinis copioſi, vel tenuis, ſeroſi & acris, aut præceſſerunt cauſſæ, quæ ſanguinem mouere, fundere, & ad vterum concitare poſſunt, antea enumeratæ, & fluxio ſanguinis eſt ſine dolore.

Si διαίρεσις ſit facta, fluxus ſanguinis eſt copioſior, & adſunt grumi ſanguinis, & ſigna etiam ſanguinis abundantis, præceſſerúntque cauſſæ antea propoſitæ, quæ vaſa rumpere potuerunt; ſanguiniſque effuſionem ſine virium iactura fœmina in principio ferre poteſt; vel adſunt ſigna humorum acrium, fluxúſque ipſe eſt cum dolore in principio, & primùm ſæpe aliquid humoris ichoroſi, flaui, vel nigricantis effluit, quem deinde ſequitur maior ſanguinis profuſio; & præceſſerunt cauſſæ, quæ cacochymiam talem producere poſſunt, vel peſſaria acria fuere applicata.

Διαπήδησις ex eo cognoſcitur, quòd fœmina ſit habitu corporis molli & raro, ſanguis tenuis & ſeroſus effluit, atque fœmina

victus ratione, quæ ſeroſos humores cumulat, vel balneo aquæ dulcis frequenter vſa eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quid mali portendat nimius ſanguinis flatus ex vtero, ſuo loco dicetur. Ideóque hic ſaltem quid ipſa vaſorum apertio præſagiat, dicendum.

1. Minùs periculi coniunctum habet διαπήδησις; maius, ἀναστόμωσις; maximum, διαίρεσις. Etenim per Διαπήδησει parum ſanguinis effluit; in ἀναστόμωσει & διαιρέσει plus.

3. Si apertio vaſorum fiat à copia ſaltem ſanguinis, & proinde in corpus ſanum incidat, faciliùs curatur, quàm ſi fiat à cacochymia & prauitate humorum.

4. Minùs etiam periculi eſt, ſi apertio proueniat ab aſſumptis vel admotis aperientibus, quàm ſi ab interna cauſa & praua viſcerum diſpoſitione foueatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Apertio vaſorum, vt ea claudantur, indicat. Verùm modus id præſtandi varius eſt, pro vitij diuerſitate. Ἀναστόμωσις, vniens & aſtringens atque occludens, indicat. Διαίρεσις ſi ſit ſimplex, agglutinans; ſi autem carnis aliquid amiſſum ſit, ſimul carnem regenerans. Διαπήδησις condenſans indicat. Ad quos ſcopos vtiliſſima ſunt incraſſantia dicta, quæ cùm ſint duplicia, citra lentorem & cum lentore, quæ citra lentorem incraſſant, in anaſtomoſi conueniunt, & talia ſunt: *roſa, myrthus, meſpila, ſorba, cortices granatorum, balauſtia, ſantalum, corallia, C. C. nuces cupreſſi.* Quæ cum lentore incraſſant, magis conueniunt in διαιρέσει, & talia ſunt: *ſymphytum, plantago, gummi tragacanthæ, albumen oui, trochiſci de carabe, bolus Armenus, farina, amylum, oryza, cydonia, ſanguis Draconis, mucilago ſem. cydoniorum, ſarcocolla, ichthyocolla.*

Incraſſantia Medicamenta duplicia.

Verùm quia iſtæ tres vaſorum in vtero apertionis differentiæ à multis variiſque cauſſis ortum habent, vt ex iis, quæ ſuprà *de cauſſis* dicta ſunt, patet, neque morbi iſti tolli, niſi cauſſis illis ſublatis, poſſunt, de eo commodiſſimè dicetur infrà *de nimio menſium fluxu, part. 2. ſect. 2. cap. 6.* è quo ea, quæ ad hoc caput ſupplendum neceſſaria ſunt, petantur.

CAPVT IX.

De Vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis.

Vterus duplicatus.

Fœminam duplicia fœminea habuiſſe rariſſimè obſeruatum, & vnicum, quod ſciam, exemplum apud Iulium Obſequentem occurrit, qui refert C. Claudio & M. Perpenna Coſſ. mulierem duplici natura inuentam fuiſſe. Et Gaſparus Bauhinus, ex obſeruatione Fratris Iohannis refert, in quadam puella vterum bipartitum, qualem canes habent, repertum fuiſſe.

Vterum vero defuiſſe quandoque obſeruatum. A primo ortu id factum fuiſſe, refert Columbus *lib. 15. Anat.* dum ſcribit, quòd fœmina quædam fuerit, cuius vulua ab aliarum fœminarum vuluis nihil peculiare & diuerſum habebat, & matricis colli portio prominebat, vel matricis collo ſimile, matrix autem nulla aderat in abdomine, neque vaſa ſeminaria, neque teſtes, & quoties cum viro coibat, (coibat autem ſæpe) mirandum in modum conquerebatur.

Vterus deficiens.

Poſt ortum verò vterum exſectum fuiſſe, ſuprà *ſect. 1. c. 12. de gangrena vteri* dictum, fœminis nihilominus ſuperſtitibus, vt referunt Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 76.* P. Ægineta *lib. 3. cap. 72. & lib. 6. cap. 88.* Nicolaus Florentinus *ſerm. 6. tractat. 3. cap. 26.* Marcus Gattinaria *ad 9. Rhaſis*, Langius *lib. 2. ep. 39.* Beniuenius *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. cap. 11.* Franciſcus Rouſſetus *de partu Cæſar. ſect. 4. cap. 5.* aliique.

Caſtratæ Fœminæ.

Caſtratas etiam fœminas fuiſſe, ſcribit Iulius Alexandrinus *lib. 22. ſalubr. cap. 14.* Idque feciſſe Gygen Lydorum Regem ſcribit Cœlius Rhodiginus *lib. 19. antiq. lection. cap. 29.* & recens exemplum recenſet VVierus *lib. 4. de præſtig. Dæmon. c. 20. edit. ſexta.*

Platerus etiam *prax. lib. 1.* ſcribit, conformationis vitio ab ortu vterum ſic poſſe eſſe formatum, vt vel venæ, quibus ſanguis menſtruus effunditur, deſint, aut penitus occaluerint in illis, quibus nunquam fluxerunt menſes, viraginibus.

De Rebus alienis in vtero repertis.

Res alienæ in vtero repertæ.

Quia Autores plerique, etſi res difficultate non careat, vt alibi dictum, ad numeri morbos etiam res alienas in corpore repertas referunt, & hoc cap. de rebus alienis in vtero repertis dicemus.

Vermes Vteri.

Vermes vteri.

Vermes aliquando in vtero reperiri, Hippocrates *lib. 2. de morb mulierum*, docet, & *in Harmonia Gynæc. cap. 25.* idem ſcribitur, ſignúmque eorum eſſe, quòd hic prurit natura, & venter, & corruptus humor circa naturam, vt putent ſe rheumaticas factas eſſe: ſudor ſpiſſus eſt, & venter earum importunus. Iridis verò Illyricæ radices tere, & rubi radices tunſas & cribellatas miſce cum mali granati ſucco, & ex eo maceratum peſſarium ſuppone, antea verò ex ipſo ſucco fomentabis. Item de ſucco hederæ fomentabis, poſtquam vrinam fecerit. *Hæc Harmonia Gynæc.* Et Ioh. de Tornamira ſcribit, quòd viderit mulierem, quæ ob aſcarides in matrice pruritum habebat intolerabilem, cui cùm clyſterem vterinum inieciſſet, ex decocto abſinthij & hiera picra, paruos vermes in magna quantitate fuiſſe eiectos, fœminámque liberatam. Ideóque etiam in aliis, ſi de vermibus ſuſpicio ſit, medicamenta vermes necantia vtero inijcere vel indere vtile eſt.

Aſcarides in vtero.

Platerus *in fine libri Tertij Practicæ*, ex relatione cuiuſdam refert, in ſinum vteri murem aliquouſque penetraſſe.

Adipoſa materia & crines in vtero reperti.

Mirum eſt, quod refert Guilh. Fabricius *cent. 5. obſ. 49.* in fœmina quadam mortua vterum exemptum ad libras mercatorum octoginta & ſeptem ponderaſſe, & partim ichore quodam flauo, partim materiâ adipoſâ & oleaginoſâ infarctum fuiſſe, & quod maximè admiratione dignum, in medio ipſius vteri crines, aut veluti lanam flaueſcentem adipoſæ illi materiæ inuolutam repertam fuiſſe.

Lapides in vtero geniti.

Lapides in vtero an generentur?

Lapides in vtero generari poſſe, equidem in dubium vocat Mercurialis *de morb. mulier. lib. 4. c. 11.* putátque, ſi quid tale in vtero reperiatur, eſſe ſanguinem grumoſum, qui formam lapidis referat; aliàs materiam alienam, è qua lapis generari poſſit, non tamdiu in eo hærere poſſe, cùm etiam ſemen effluat. Verum negandum non eſt, lapides in ipſo vtero gigni, cùm id multi fide digni Autores referant, quorum teſtimonia iam proferam. Hoc tamen monendum, cauendum eſſe, ne lapides, qui ex veſica in fœminis interdum excernuntur, ex vtero excreti putentur. Cùm enim meatus vrinarius in fœminis ſit breuis, interdum calculi per eum ſatis magni excernuntur, vidique hic calculum ouum columbinum magnitudine excedentem, quem ante aliquot annos quædam è veſica etiam cum maxima difficultate eiecit.

Lapides in vtero reperti.

Generari autem lapides in vtero, teſtatur Hippocrates, qui *lib. 5. Epid.* ſcribit, quod Famula Dyſeridis in Lariſſa, cùm iuuencula eſſet, vbi Venere vteretur, fortiter circumcircà dolebat, aliàs autem ſine dolore erat. Concepit autem nunquam. Et cùm ſexaginta eſſet annorum, dolebat à meridie, velut ex partu vehementer laboraret. Hæc cùm ante meridiem porrum ediſſet multum, poſtquam dolor ipſam vehementiſſimus corripuit, ac priores omnes excedens, exſurgens aſperum quiddam in ore vteri deprehendit. Poſtea cùm ipſa in animi deliquium incideret, alia mulier immiſsâ manu expreſſit lapidem aſperum magnitudine verticilli fuſi. Et ſana tunc ſtatim & poſtea erat.

Aëtius etiam *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 87.* idem docet, & modum curandi tradit, dum ſcribit: *Calculi aliquando tophacei in ipſo vtero generantur; quos ſi extrahere volueris, aluum priùs per clyſterem ſtercoris eductorium euacuato. Deinde fœnugræci ac maluæ decocto roſaceo admixto, vterum eluito, & muliere ſupinè diſparatis cruribus locata, duos longiores ſiniſtræ manus digitos in ani foramen immittito, dextra verò ſuperiorem ventrem comprimito, calculúmque extrorſum cogito ac propellito, ſimul per digitos in anum miſſos deducens ac extrahens. At verò tophaceam ſubſtantiam extrà in vteri collo, aut oſculo agnatam, muliere ritè locata, & locis per dioptram dilatatis, ſcalpello reſecare oportet: & florido medicamento ſicco inſperſo curare.*

Ex Marſilio de Sancta Sophia ſimile citat Nicolaus Florent. *ſerm. 5. tract. 9. c. 12.* & Marcellus Donatus *de Hiſtoria Medica mirab. lib. 4. c. 30.* Quo loco etiam refert, ex Hippolytæ Garæ mortuæ diſſecto vtero lapidem incredibilis magnitudinis, gypſeæ conſiſtentiæ, multo nigerrimo mucori innatantem extractum fuiſſe. Simile exemplum refert Scholiographus *ad c. 28. Hollerij de morb. internis*, & Hollerius *inter rara, num. 5.* Petrus Sal. Diuerſus *ad c. 113. Practicæ Altimari*, aliique autores non pauci ſimiles hiſtorias referunt.

CAPVT X.

De vteri Magnitudine aucta.

Et primò,

De vteri Inflatione.

Vteri Inflatio.

PRæter naturam etiam interdum vterus augetur, & varia tumorum genera patitur, inter quæ primò eſt eius inflatio, ἐμπνευμάτωσις, quæ eſt vteri tumor, cùm is à flatibus in eius cauitate concluſis diſtenditur, & in molem maiorem attollitur. Et hæc vteri inflatio non rarò falſam conceptionis ſpem præbet; vnde etiam à nonnullis ventoſa, vel flatuoſa mola appellatur. Ita refert

refert Valeſcus de Taranta *lib. 6. cap. 15.* quòd Vlyſſipone viderit quandam Iudæam, quæ crediderit ſe eſſe prægnantem, cui omnia præparata fuerunt, quæ ad partum ſunt neceſſaria. Dum verò matrix ab obſtetricibus tractaretur, magnam ventoſitatem ſine vllo alio liquore exiuiſſe à matrice. Et Matthæus de Gradibus *in 9. Rhaſ. c. de mola,* ſcribit, ſe in propria vxore ita deceptum fuiſſe. Nam dum crederet, vxorem in vtero habere, poſt decimumquartum menſem omnia imprægnationis ſigna & ventris tumor delituêre, ex vſu pilularum Aloephanginarum. Et Dodonæus *cap. 49. obſeru. Medicinal.* obſeruauit prodeuntibus per vterum flatibus, eiuſmodi inflationem curatam fuiſſe. Et Thaddæus Dunus *lib. Miſcellaneor. cap. 8.* ſcribit, ſe à quodam ruſtico ſene audiuiſſe vxorem ipſius, cùm toto biennio vterum tanquam prægnans geſtaſſet, tandem miro quodam ſonitu, vel potiùs tonitru in ventre & pudendis facto, magnam flatuum copiam peperiſſe. Narrat quoque Dn. D. Philippus Hochſtetterus *dec. 6. obſeru. 4.* Fœminam quandam Auguſtanam textoris vxorem, ſibi perſuaſiſſe, ſe viuum fœtum in vtero geſtare, verùm legitimum pariendi tempus præteriit, & tandem biennio elapſo cùm dolore parturientium ſimili prehenderetur, ter cum maximo conatu flatum ex vtero per pudenda emiſit. Et viuit in vicinia adhuc fœmina Nobilis, quæ ante annos quatuor putabatur grauida, vt non ſolùm omnia, quæ ad partum neceſſaria ſunt, appararentur, ſed & maritus iam feras caperet pro conuiuio, quod poſt baptiſmum cognatis & amicis exhiberi ſolet, inſtituendo. Sed præteriit non ſolùm menſis decimus, ſed & decimuſoctauus, neque tamen peperit, ſed venter poſtea ſenſim ſubſedit, flatibus illis procul dubio ſenſim diſcuſſis.

Cauſſa.

Cauſſa.

Generantur autem hi flatus ex materia frigida, aquoſa, vel etiam craſſa & pituitoſa in vteri venis contenta, & calore vteri imbecilli, ſeu ſimpliciter talis ſit, ſeu reſpectu materiæ ſaltem, cuius copiâ obruitur, etſi aliàs ſatis fortis ſit. Materia autem hæc, vel in ipſo vtero generatur, vel aliunde in eum tranſmittitur, ſeu ex toto, ſeu aliqua parte, & colligitur ex potu & cibo frigido. Et quidem in vterum confluit materia vel per venas, per quas ſanguis menſtruus in vterum decumbere ſolet, idque plerúmque accidit; vel per vaſa ſeminalia. Calor autem vteri debilitatur ob partum difficilem & laborioſum, vel abortum, menſtruorum retentionem, cauſſas externas frigidas, & alias quæ ſuprà *cap. 3. de intemp. vteri frigida,* enumeratæ ſunt. Imprimis verò externus aër, ſi ei ſe obiiciant puerperæ, hoc malum excitare poteſt, id quod Hippocrates *lib. 1. de morb. mul.* ἐξανεμοῦσθαι, id eſt, *flatulento ſpiritu repleri,* nominat. Cùm enim poſt partum multæ impuritates in vtero hæreant, & exitum quærant, ſi aër frigidus iis exitum occludat, in flatus facilè vertuntur. Idem etiam fieri poteſt, ſi mulier tempore menſtrui fluxus ſe frigido aëri exponat. Flatus autem hic continetur vel in ipſa vteri cauitate, vel in vaſis eius, vel inter vteri tunicas. Et quidem ſi flatus in vteri cauitate contineantur, os vteri claudi oportet, vt nihil flatus exire queat. Si verò in ſubſtantia vteri contineatur, etiam os vteri apertum eſſe poteſt, de quo *in quæſtione* infrà dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Malum hoc in genere ex tumore in abdomine, è regione vteri conſiſtente cognoſcitur, qui nonnunquam vtrinque ad latera, nonnunquam ad vmbilicum & lumbos ac diaphragma extenditur, & cum flatus nunc minuantur, nunc augeantur, vterúſque inde nunc detumeſcat, nunc attollatur, vterus de loco in locum moueri videtur. Ne autem tumor vteri vel pro hydrope, vel inteſtinorum inflatione & diſtenſione habeatur, attendendum. Tumor enim vteri nunquam ad tantam magnitudinem peruenit, ad quantam hydrops, neque totum abdomen occupat. Neque etiam, quæ vteri inflatione laborant, ſiti ita vexantur, vt hydropici; neque ſuperiores partes ita, vt in iis, emaciantur, viréſque minùs languent: interdum etiam per vices tumor creſcit, quod non fit in tympanite. Ab inteſtinorum verò extenſione & inflatione differt, quòd hanc acerbiſſimi dolores comitari ſolent, & præterea aluus ferè ſupprimitur. Præterea in vteri inflatione menſes ſupprimuntur, adeſt anhelitûs difficultas, non fit conceptio, pedes & caua oculorum intumeſcunt, & color corporis mutatur, quod non fit in inteſtinorum inflatione.

Imprimis verò videndum, ne tales vteri inflationes pro vera conceptione habeantur, qua in re fœminas interdum decipi antea dictum. Quapropter diligenter attendendum, an omnia quæ in grauidis apparere ſolent, ſigna adſint, nécne. Si enim vnum vel alterum abſit, iam inflationis potiùs, quàm veri conceptus ſuſpicionem præbent.

Inflatio vteri quomodo à conceptione diſcernenda.

Imprimis diligenter explorandum, an motus infantis adſit, & ſi motus aliquis deprehendatur, num reuerà talis ſit, qualem infans exhibet; id quod manu abdomini impoſitâ explorandum. Sæpe enim accidit, vt ſi abdomen manu comprimatur paulò vehementiùs, motus quidam palpitationis non ſolùm in vtero, ſed & vicinis partibus, imò vniuerſo abdomine deprehendatur, flatibus ad vicinas partes compulſis. Inflatio abdominis interdum creſcit & decreſcit; quod non fit in vera conceptione, in qua vterus in dies magis intumeſcit. Venter etiam percuſſus plerumque ſonum edit, quod non fit in vera conceptione.

Ab hydrope Vteri.

Ab vteri autem hydrope eiuſdem inflatio diſtinguitur, quòd in vteri inflatione dolor quidam extenſiuus percipitur, & punctorius, in partibus vicinis; neque tanta adeſt grauitas, vt in hydrope vteri, vnde etiam faciliùs moueri poſſunt. Flatus quoque ex vtero interdum erumpunt, vnde vterus modò attollitur, modò deprimitur. Venter etiam, ſi percutiatur, ſonum inſtar tympani edit; quod non accidit in hydrope vteri. Idem magis tenſus eſt, quàm in vteri hydrope. Præceſſerunt cauſſæ flatus generantes, & proſunt flatus diſcutientia.

A mola.

A mola, quòd in mola grauitas quædam in ventre & durities percipitur, vt cùm fœminæ de latere in latus mouentur, pondus quaſi de latere in latus moueri ſentiant; quod in inflatione vteri non accidit.

Nonnulli quidem inter ſigna, quibus à vera conceptione, tum etiam mola, inflatio vteri diſcernitur, etiam lac in mammis ponunt, quòd in vera conceptione & mola etiam quandoque appareat. Verùm nobilis illa fœmina, quæ vteri inflatione laborabat, cuius ſuprà facta eſt mentio, lac in mammis habebat: quod ex retentis menſibus procul dubio accidebat. Verùm an lac conceptionis ſignum ſit, dicetur infrà, *part. 2. ſect. 3. cap. 1.* ſuo loco, *de ſignis virginitatis vera ac falſa.*

Hippocrates plura eiuſmodi ſigna recenſet, dum *2. de morb. mul.* ſcribit: *Si inflati fuerint vteri, venter attollitur & inflatur, ac ſonitum edit, & pedes & caua faciei partes intumeſcunt, & calor deformis fit, & menſes occultantur, & genitura hoc tempore non manet intus: & anhelat, ſpumátque, & anxia eſt, & cùm expergiſcitur è ſomno, erecta ceruice ſpiratio ipſam corripit, & quidquid ederit aut biberit, ipſam moleſtat, & ſuſpirat, ac triſtatur magis, quàm antequam edit, & ſuffocatur, & nerui contrahuntur, & vteri ac veſicæ dolent, & manus contactum non admittunt, neque lotium emittunt* (propter maximam vteri cum collo veſicæ colligantiam) *neque genituram ſuſcipiunt.* Hæc Hippocrates.

An verò flatus in vteri cauitate, an verò in eius vaſis ac tunicis, & ſpatiis inter eas contineantur, hoc modo diſcernitur: quòd ſi in cauitate vteri ſint flatus, ſonus & ſtrepitus percipitur, dum mulier mouetur, & ſi manu abdomen percutiatur, ſonitus percipitur. Si verò extra cauitatem vteri ſint flatus, dolores fiunt maiores, ac latiùs extenduntur, atque ſonitus abeſt, cùm flatus ſint loco anguſtiore concluſi.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inflatio Vteri neque lethalis, neque diuturna eſt ſuâ naturâ. Si tamen non rectè curetur, alia mala excitare poteſt.

2. Faciliùs autem curatur malum, ſi flatus in vteri cauitate ſunt, quàm ſi intra eius vaſa, tunicas & anguſtias ac ſpatia concludantur.

Indicationes & Curatio.

Indicat. & Curatio. Euacuatio.

Materia flatulenta vterum diſtendens diſcutienda eſt: humor verò, è quo generatur, euacuandus, eiúſque generatio prohibenda, & vteri intemperies corrigenda. Quâ ratione autem & vterus, & totum corpus, ſi ad vterum materiam mittat, euacuanda ſint, ſuprà *cap. 6. de Intemp. Vteri cum Materia,* dictum. Imprimis hîc vtiles ſunt hieræ ſpecies, electuar. diaphœnicum, quibus aliquid caſtorei addi poteſt. Vt & clyſteres acriores, ex flatus diſcutientibus parati, quos vulgò carminatiuos vocant. Vbi tamen à puerperio oritur Vteri inflatio, purgantibus locus non eſt, donec tempus puerperij tranſierit.

Venæ ſectio.

Venæ ſectio quidem hîc raro locum habet, cùm malum à materia frigida & calore debili proueniat. Si tamen malum proueniat ex menſtruis, vel purgatione poſt partum ſuppreſsâ; & adſit aliqua in corpore ſanguinis plenitudo, vena aperiri poteſt, præcipuè ſaphœna.

Flatus Diſcutientia.

Quibus præmiſſis, flatus diſcutientia & exhibenda, & extrà applicanda, quæ ſi frigore externo aut potu frigido calor debilitatus ſit, fortiora eſſe debent. Exhibenda nimirum ea, quæ *lib. 2. part. 6. ſect. 2. c. 4. de Tympanite,* ſunt propoſita. Ex iis tamen ea præcipuè eligenda, quæ vterum reſpiciunt, qualia ſunt *folia pulegij, calaminthæ, ſemen dauci, fœniculi, cumini, baccæ lauri, cinnamomum, coſtus, caryophylli, ſpecies diacymini, diagalangæ, ol. carui, cumini, aniſi, theriaca.*

Vt ℞. *Conſerua betonicæ, anthos,* ana ℥. j. ß. *rad. condit. eryngij, cortic. citri condit.* ana ℥. ß. *ſpec. diacymini, diagalangæ,* ana ʒ. j. *ol. deſtill. aniſi* gutt. vj. Cum *Syr. de corticib. citri.* F. Elect.

Vel ℞. *Conſ. anthos, meliſſæ,* ana ℥. iij. *cort. citri condit. aurant. condit.* ana ℥. j. *ſpec. diacymin.* ʒ. j. Cum *Syr. de cortic. citri.* F. Elect.

Vel exhibeatur aqua vitæ mulierum dicta, ſuprà propoſita.

Vel hæc: ℞. *Rad. angelicæ* ℥. ij. *imperator, helenij, cortic. aurant.* ana ʒ. vj. *calaminthæ, pulegij, rutæ, ſaluiæ, roriſmar.* ana M. j. *ſem. cumini, fœnic. aniſi,* ana ℥. ß. *baccar. iunip.* M. j. *zedoar. galangæ, cubeb.* ana ℥. ß. Affundatur vinum bonum, & deſtillentur. Huius aquæ vnum vel alterum cochlear exhibeatur.

Vel paretur talis potus. ℞. *Nucleor. perſicor.* num. xv. F. Emulſio cum ſ. q. *aq. flor. chamæm.* Adde *galangæ, zedoar. cinnam. coſti, caryoph.* ana ʒ. j. Affund. vini Maluatici, vel alterius fortis ℔. ij. Stent in infuſione, poſtea colentur. Colaturæ ℥. iv. vel ℥. v. exhibeantur.

Vel

Vel ℞. *Rad. imperator. zedoar. galangæ*, ana ℥. j. *cinnam.* ʒ.j.ß. *croci* ℈.ß. F.puluis. Si libet, addatur *radix gentianæ*. Detur ʒ.j. cum vino.

Vel ℞. *Rad. angelicæ, zedoar.* ana ʒ.j. *ſem. cumini aceto præp. dauci*, ana ʒ.ß. *caſtorei* ℈.j. F.puluis.

Vel ℞. *Spec. diagalangæ, diacymini, diacalaminthæ*, ana ʒ.j. *ſacch.* ℥.iij. F.rotulæ.

Vel ℞. *Spec. diagalangæ* ʒ.j. *ol. ſuccini* gutt.iv. *fœniculi, aniſi*, ana gutt.vj. *ſacch. albi*, ℥.iiij. F.rotulæ.

Eadem medicamenta ſimul vnâ operâ intemperiem vteri corrigere, vterúmque roborare poſſunt.

Externa. Extrà applicentur cataplaſmata ex *ruta, artemiſia, chamæmelo, anetho, calamintha, nepeta, pulegio, thymo, ſerpillo, maiorana, oleo rutaceo, cheirino, chamæmelino.* Inſeſſus etiam ex iiſdem plantis, vel ſacculi è *milio, ſale, flor. chamæmeli, meliloti, baccis lauri, ſem. cumini, fœniculi*, actu calidi, ventri imponantur.

Vel paretur tale linimentum.

℞. *Sem. cumini, carui, fœniculi, aniſi*, ana ʒ. ß. *calami arom. caryoph. cinnam.* ana ʒ.ß. *caſtorei* ℈.j. *ol. cheirini, laurini, rutacei*, ana ℥.j.ß. *ceræ, terebinth. Cypriæ*, ana q. ſ. *ol. deſtill. rutæ, aniſi*, ana ℈.ß. M. F.Linimentum.

Vel imponatur emplaſtrum de baccis lauri; aut paretur ex gummi Carannæ, cui liquidambar, & balſamum Indicum addi poſſunt.

Vel ℞. *Gummi Carannæ* ʒ.ij. *bdellij, ſem. rutæ, agni caſti, calaminthæ, abrotani, caſſiæ ligneæ, coſti*, ana ʒ. j. *terebinth.* q.ſ. F.Empl.

Vel ℞. *Pulu. ſem. cumini, aniſi, pulegij, calaminthæ*, ana ℥.ij. *vitell. ouor.* num.iv. *ol. laurini, rutacei*, ana q.ſ. Miſce ſuper igne, & addatur *theriacæ* Vnc.j. *aq. vitæ mulier.* Vnc. j. ß. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Sterc. caprin.* ℔.j. Coq. in *vino albo* ad pultis formam. Adde *pulu. ſem. cumini, baccar. lauri*, ana ℥. ß. *ſem. apij* ℥.ß. *fœnic.* ʒ.ij. *mellis* q ſ. F.Cataplaſma.

Vel vtero immittantur clyſteres flatus diſcutientes.

Vt ℞. *Fol. calaminthæ, viticis, rutæ*, ana M.ß. *ſem. aniſi, coſti, cinnam.* ana ʒ.ij. Coq. in ſ. q. vini pro ℔. ß. Colaturæ adde *hieræ ſ.* ℥.ß. F.Clyſter.

Vel peſſus talis paretur.

℞. *Pulu. fol. rutæ, cumini, coſti*, ana ʒ.j.ß. *mell.* q.ſ. F.Peſſus.

Aut ſuffitus inſtituantur è *ladano, myrrha, ligno aloës, cinnamomo, baccis lauri, gallia moſchata*, imprimis verò *nuce moſchata.* Videndum tamen ne caput ſuffitu lædatur, aut benеolentibus fœmina offendatur.

Cucurbitula. Cucurbitula magna cum multa flamma pectini & regioni vteri applicata, vtile & efficax eſt remedium.

Thermæ. Vtiles imprimis hîc ſunt thermæ ſulphureæ, & bituminoſæ ac ſalſæ, flatus diſcutientes, tam potæ, quàm loco balnei vſurpatæ.

Si à partu ex frigore ſit contracta inflatio vteri, purgatio poſt partum, ſi non ſatis procedat, promouenda, vterúſque calefaciendus. Hippocrates *lib. 1. de muliebr.* ouiculæ vel capræ iecur cinerib. contectum, deinde coctum in cibum ſumendum, & vinum vetus meracius ζωρότερον, id eſt, *viuificum*, neque aquæ permixtione fractum, exhibendum præcipit, niſi quid prohibeat, incendium maius nimirum febris, ſitis, dolor capitis, aut ſimile quid.

Diæta.

Diæta. Victus ratio ad flatus deiiciendos ſit accommodata. Aër ſit calidior. Cibus ſit calefaciens, incidens & extenuans, & propterea iis, quæ flatus diſcutiunt, conditus, non verò ſit flatulentus, neque etiam magna eius copia exhibeatur.

QVÆSTIO.

An in Inflatione vteri flatus quandoque in ipſa vteri cauitate contineantur?

An flatus in Vteri cauitate contineatur? Statuunt quidem hoc Medici plerique. Platerus tamen id negat ea de cauſſa, quòd vterus paruus ſit, craſſus, cauitáſque illius anguſta, & propterea licèt flatus in eum ferrentur, aut in eo generarentur, eum adeò diſtendere non poſſint. Quibus accedere videtur & hoc, quòd non probabile videatur, vteri orificium ita claudi poſſe, vt nec flatus per id erumpere queant.

Verùm experientia contrarium teſtatur. Retulimus enim ſuprà ex Thaddæo Duno, è ruſticæ cuiuſdam fœminæ vtero, quæ grauida putabatur, cum ſonitu magno flatus erupiſſe. Et Mauric. Cordæus *comm. 3. in lib. 1. de mulieb. Hippocrat.* refert, fœminam quandam horis duabus à partu, cùm aëri frigido ſe expoſuiſſet, quiddam frigoris in ſinum pudoris ſubire perſenſiſſe, & exhorruiſſe. Hinc vterus ita diſtendi cœpit, vt multò grandior, quàm dum grauida eſſet, euaderet. Neque cauſſa eſt, cur non æquè in Vtero, vt in aliis partibus, flatus generari poſſint. Confluunt enim ad eum multa excremenіa, quæ à calore vteri innato in flatus mutari poſſunt. Neque impoſſibile eſt, vt vterus etſi craſſus ſit, diſtendatur à flatibus, cùm idem in conceptione accidat, imò etiam ab aqua diſtendi aliquando, certiſſimum ſit, vt *cap. ſeq.* dicetur, neque etiam mirum, quòd arctiſſime concludatur, vt flatus retineat; cùm idem in mola, & aliis affectib. accidat. Et vteri virtus retentrix & alteratrix nunquam otioſa eſt, & non rarò in re etiam non ſatis idoneâ retinenda & alteranda occupatur. Itaque dum ſemen morboſum & infœcundum ab eo recipitur, nihilominus id fouet, mutat, & putreſcere non ſinit, ſed in flatus mutat, qui ex ſanguinis affluentis parte aliquâ, cùm à plaſtica facultate, quâ tale ſemen deſtituitur, in partes corporis mutari non poſſit, augentur, ídque continuò fit, quia in tali falſa grauidatione ſanguis menſtruus æquè retinetur, vt in vera conceptione, & in flatus aliqua eius pars mutatur; vnde poſtea cùm ſanguis iterum fluere incipit, ſimul flatus prodeunt. Neque enim ex tantillo ſemine tanta flatuum copia, quæ Vterum ita diſtendere poſſit, generari poteſt. Docuit hoc Hippocrates *lib. de natura pueri*, his verbis: *Quæ vltra decem menſes vtero geſtare ſibi viſæ ſunt, eæ hoc quem referam modo, falluntur. Cùm vteri à ventre flatum ſuppeditante diſtenduntur & intumeſcunt, tunc mulieres ſe concepiſſe exiſtimant. Et ſi menſes minimè prodeuntes in vteris collecti fuerint, longiorémque moram fecerint, ſubinde alij confluunt, interdum quidem flatibus, qui à ventre procedunt, permixti, interdum verò incaleſcentes. Tunc quoque ſanè non prodeuntibus menſibus, & in tumorem ſublatis vteris, mulieres vtero ſibi geſtáre videntur. Deinde quandoque menſes ſua ſponte erumpunt, aut cùm alij inſuper ad vteros ferantur, & priores deturbent, etiam flatus egreditur.*

CAPVT XI.

De Vteri Hydrope.

Hydrops vteri. NOnnunquam verò aquâ in eo collectâ vterus diſtenditur, & in tumorem attollitur, qui tumor Hydrops Vteri appellatur. Falluntúrque etiam hîc interdum mulieres, eodem modo vt in inflatione vteri, vt putent ſe grauidas, cùm tamen ſaltem hydrope vteri laborent. Ita refert Rhaſes *contin. 15. cap. 4.* fœminam quandam, quæ putabat ſe eſſe grauidam, cecidiſſe, & emiſiſſe per vuluam vigintiquinque cotylas aquæ croceæ, & conualuiſſe. Et Iac. de Partibus *ad lib. 3. fen. 21. tract. 3. cap. 25. Auicennæ*, narrat, quandam fœminam generoſam ſe grauidam putaſſe, idémque ſtatuiſſe Medicos & obſtetrices, ſed cum tempus pariendi adueniſſe putaretur, multam aquam à matrice eius prodiiſſe, atque ita ventrem detumuiſſe. Tale quid etiam narrat Dodonæus *obſeru. Med. cap. 49.* vbi hoc, quod notandum, addit, fœminæ illi poſt aquæ effluxum lacte vbera repleta fuiſſe, non aliter ac ſi fœtum peperiſſet. Veſalius, vt *lib. 5. de corp. hum. fabrica, cap. 9.* ſcribit, Auguſtæ Vindelicorum mulierem textricem, Helenam Lobin, annorum 50. diſſecuit, præſente Adolpho Occone, Reip. eiuſd. Medico, qui hiſtoriæ veritati teſtimonium perhibet, in cuius vteri cauitate ſeroſæ aquæ ſupra ſexaginta Auguſtanæ menſuræ, quæ ſingulæ tres capiunt libras, repertæ, interim nullibi aquâ circa inteſtina præſente, aut laxo in manibus aut pedibus tumore, aut etiam viſcerum, aut alterius cuiuſquam organi ſeſe offerente vitio, præterquam quòd magnus ille vterus, cuius fundi os miris modis occalluerat, totâ anteriori ſuâ ſede peritonæo erat connatus, & dextri teſtis glandulæ miris modis non ſecus excreuerant, quàm ſi nouem decémve anſerum aut ſtruthiocamelorum potius oua vni ineſſent membranæ, ſingulæ humore ouorum albo non abſimili, aut paulò craſſiore oppletæ. Marcellus Donatus *de hiſtor. med. mirab. lib 4. c. 21.* ſcribit ſe vidiſſe fœminam quandam, quæ vtero ſe gerere putabat, malo corporis habitu, febre lentâ correptam, extinctam. Cùm verò ægritudinis tempore diſpar Medicorum eſſet ſententia, diſſecto ventre vterum aquâ plenum repertum fuiſſe, quod nullus eorum animaduerterat.

Colligitur autem iſta aqua vel in cauitate vteri, vel intra eius tunicas, vel in vaſis ei inſertis annexíſque. In cauitate vteri aquam contineri ſæpe experientia docuit, docéntque id hiſtoriæ modò è Veſalio, & Marcello Donato allegatæ. Neque id impoſſibile eſt, neque neceſſarium, vt aqua in vtero collecta ſtatim ſuâ quantitate vel copiâ naturam ſtimulet, & per patens orificium effluat. Etenim orificium Vteri non ſemper patet, & ſi aqua ſenſim colligatur, adſueſcit ei q. natura. Quandoque verò veſiculas multas aquâ plenas vtero adnaſci, docet Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 4. c. 79.* Et Chriſtoph. à Vega *lib. 3. ſect. 10. c. 13. art. med.* refert, quandam Leonoram ſex integris menſibus ſe vtero geſtare perſuaſum habuiſſe, ſexto verò menſe ab vtero excreuiſſe ſupra ſexaginta veſicas membranoſas, ac membranis hærentes aquâ pallida plenas, caſtaneæ quantitatis, ſeptem verò fruſta membranis inuoluta coloris carnis lienis: aquam verò libras Romanas duodecim appendiſſe. Et Valeriola *lib. 1. obſ. 10.* ſcribit, Loyſonam quandam, quæ etiam vterum ſe geſtare exiſtimabat, poſt octo geſtationis menſes magnis obortis doloribus, ingentem peperiſſe membranarum globum, totum bullis pellucidis aquoſâ & fœtida ſanie plenis refertum. Aliam etiam parem membranam bullis innumeris refertiſſimam poſt ſex geſtationis menſes eieciſſe. Idem refert Mercatus *de morbis mul. lib. 3. c. 8.* Felix Platerus, Guil. Fabricius, qui aquam hanc membranæ incluſam, molam aquoſam appellat *cent. 2. obſ. 53.* & alij. Interdum verò magna aquæ copia circa teſticulos colligitur, de quo infrà *cap. 19.* dicetur.

Hydrops vteri cum fœtu coniunctus. Nonnunquam hydrops vteri fœtui coniungitur. Habet eius rei hiſtoriam Schenchius *lib. 4. obſ.* ex relatione D. Hieronymi Fabr. de quadam Fœmina, quæ à partu fœtus viui retinuit ventris tumorem ita magnum, vt putaretur alium fœtum in vtero contineri, qui tumor, cum lochia malè procederent, poſtea ita increuit, vt venter in magnam diſtenderetur molem. Ipſa nihilominus rursũ

concepit,

concepit. Ab vltimo partu, biennio ante mortem, venter paulatim in tantam amplitudinem excreuit, vt tres vlnas Bauaricas in ambitu excederet. Mortua tandem, & abdomine aperto, ſtatim occurrit vterus in tantam molem extenſus, vt totum ventrem inferiorem ſolus occuparet. Vtero aperto, ſecundum ſubſtantiam ſuam integro, neque vllâ putredine affecto, ſatiſque craſſo pro tanta diſtentione, incredibilis aquæ copia effluxit, vltra vrnam Monacenſem æſtimata. Cauitas enim vteri tanta fuit iudicata, vt puer decem annorum facilè in ea potuerit deliteſcere. Quò minus verò ab vtero exitum habere talis aqua potuerit, arctè ibi concluſa, in cauſſa fuit mirabilis quidam tumor in interna parte orificij vteri, qua ſe in ceruicem recludit, in orbem adnatus, glanduloſus, & rotundus, ſed per zonas diſtinctus. Quòd verò mulier iſta hydrope vterino laborans, iterum concepit, cauſſa proculdubio fuit, quòd à principio aqua propriâ membranâ, vel pluribus veſiculis concluſa fuit.

Aliam hiſtoriam hydropis Vterini cum fœtu coniuncti, refert Guilh. Fabricius *Cent. 2. obſ. 56.* de propria vxore, quæ cùm ann. 1604. vtero geſtare inciperet, præter morem malè habere cœpit, eique venter in monſtroſam magnitudinem intumuit. Tandem cùm die 2. Martij, anno 1605. dolores parturientem apprehenderent, ore vteri aperto, libræ octodecim aquæ limpidiſſimæ, nullo cruore admixto, vno impetu effluxerunt. Poſt ſemihoram verò iterum dolore correpta, aqua, quæ fœtum comitari ſolet, ad libras nouem effluxit, & poſtea puellum ſanum & robuſtum peperit.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſa hydropis vteri eſt aquæ in vtero collectio, quæ fit vel à ſeroſa & aquoſa humiditate menſibus permiſta, ex mala in hepate & liene ſanguificatione genita, ſiue ea accidat ob hepatis & lienis imbecillitatem, ſiue ob errata in cibo & potu, ad vterum transmiſſa; vel ab vteri debilitate, ex partu laborioſo, abortu frequenti, frigore externo aëris vel aquæ, aut quacunque alia de cauſſa, quæ vterum refrigerare, eiuſque calorem debilitare poteſt, contracta, ob quam vterus ſanguinem affluentem bene coquere, aut excrementa expellere non valet in vtero genita. Quò inprimis facit diuturnus & nimius menſium fluxus, qui hepar refrigerat, & vteri calorem etiam debilitat, vt & eorum ſuppreſſio, ob quam calor natiuus vteri ſuffocatur. Ad collectionem autem humoris aquoſi plurimùm facit menſium ſuppreſſio, ob quam vitioſi iſti humores, qui aliàs cum menſibus euacuantur, colligi ſolent. Vnde etiam Aëtius, & alij, menſium ſuppreſſionem pro vnica ferè hydropis vteri cauſſa ponunt. Aquoſus ergo humor, ſiue in vtero genitus, ſiue aliunde transmiſſus, ſi per orificia vaſorum in ipſam vteri cauitatem excidat, vteri verò orificium occluſum ſit, vt effluere non poſſit, in cauitate vteri cumulatur, id quod ipſa experientia teſtatur, vt de eo dubitare opus non ſit. Occluditur autem orificium vel ob callum, ſicut id in fœmina illa Auguſtana factum eſſe ſcribit Veſalius *loco allegato*, vel tumorem aliquem in ipſo orificio vteri ortum, cuius exemplum antea è D. Hier. Fabric. retulimus. Imò vteri orificium non ſolùm poſt conceptionem, ſed & aliàs, niſi dum ad ſemen recipiendum aperitur, ſatis arctè clauditur, hiſtoria à Fernelio *lib. 6. Pathol. c. 15.* allegata docet. *Mulier*, inquit, *quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, pelueſque ſex vel octo complebat aqua citrina feruentiſſima, dum vterus totus ſubſideret; collecta proximo menſe per colluuies, ſtato tempore profluebat.*

Quod verò nonnulli à grumis poſt abortum, aut partum difficilem, os vteri obſtrui poſſe putant, vero conſentaneum non eſt. Sanguis enim grumoſus tamdiu aliquo in loco hærere non poteſt, quin putreſcat; vnde grauiſſima ſymptomata excitantur.

Si verò humiditates iſtæ è venis excidant quidem, verùm ob membranarum vteri oſcula vaſorum claudentium ſoliditatem, in cauitatem eius effundi non poſſint, ibi colliguntur, & multæ veſicæ excitantur, quales etiam in hepate fieri, Galen. 7. *aphor.* 55. ipſaque experientia docet. Fieri tamen etiam poteſt, vt aliquibus in locis vteri tunicæ ſeparentur, atque ita inter eas aqua colligatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Signa huius morbi Hippocrates *de morb. mulier.* hoc modo recenſet. *Si hydrops*, inquit, *vteris adnaſcatur, menſes pauciores & praui fiunt, & ante tempus deficiunt, & imus venter intumeſcit, & mammæ ſolidæ molles fiunt, & lac malum, & putat ſe in ventre habere, & ex his cognoſces, quòd hydrops eſt. Sed in vterorum oſculo ſignificationem de ſe præbet. Ad tactum enim gracile & humidum apparet, & rigor ac febris corripit. Quando verò magis tempus proceſſerit, tantò magis dolor habet imum ventrem, lumbos, & laterum mollitudinem, ac inguina.* Nimirum tumor imam regionem corporis occupat, tumórque ſecundum vteri amplitudinem & figuram extenditur. Verùm quia ſæpe hoc modo fœminæ affectæ ſe grauidas eſſe putant, imò Medici & obſtetrices falluntur: quomodo hic tumor à vera conceptione, vt & à mola, atque aliis tumoribus diſcerni poſſit, diſpiciendum.

A conceptu hydrops vteri non ita difficulter diſcerni poteſt, ſi mulier ſit ſana, & viro bene valente ac ſano vtatur. Tunc enim ſenſim vterus in molem attollitur, fœtúſque ſuo tempore motu ſe prodit. Verùm quia non rarò accidit, vt mulieres etiam non ſatis bene valentes concipiant, atque tum & in vera conceptione, & in hydrope vteri, menſes ſupprimatur, & ipſæ fœminæ interdum falsò ſe grauidas eſſe putent, & Medici & obſtetrices falluntur. Imò imprægnatio cum hydrope vteri coniungi poteſt, ſi non ita, vt hydrops conceptionem præcedat, tamen vt illam ſequatur, illique coniungatur; aut ſi præcedat conceptionem, vt aqua peculiaribus veſicis includatur, & vteri ſubſtantia ſalua ſit, vt ſuprà allegatæ hiſtoriæ teſtantur. Plerumque tamen fœtus ab aqua enecatur, vt poſteà *prognoſtico* 4. dicetur. Diſcernitur autem vera imprægnatio ab hydrope vteri, primò, quòd in hydrope vteri tumor æqualiter extenditur, iuxta vteri & ventris amplitudinem, nec eſt acuminatus, vt in vera conceptione. Deinde ſi mulier iam adultior ſit, & ampliùs non conceperit, & bono ſit faciei colore, indicio eſt, eam potiùs hydrope vteri laborare, quàm concepiſſe. Confirmatur id non ſolùm in adultioribus, ſed & in aliis, ſi decimus menſis à ſuppreſſione menſium elapſus ſit, neque tamen pariant. Et ſi nullum fœtui proprium motum in vtero ſenſerint, nec mammæ tempore partus inſtante turgere incipiant, imò, vt Hippocrates ait, ſi mammæ, quæ ſolidæ ſunt, molles fiunt. In grauidis etiam menſtrua non effluunt: in hydrope verò vteri, etſi vera menſtrua propriè dicta etiam non effluant: tamen humor quidam ſanguinolentus menſtrua æmulans effluit: nullum tamen ordinem iſte fluxus ſeruat, citò finitur, atque id quod effluit, prauum & paucum eſt, interdum album, fœtidum. Præterea in vera conceptione poſt aliquot menſes meliùs habere ſolent fœminæ, & ſymptomata, quæ primò infeſtabant, remittere, quòd fœtus iam grandior ſanguinem, qui retentus moleſtiam creare ſolebat, abſumat; contrà in hydrope vteri ſymptomata in dies magis intenduntur.

Hydrops vteri à conceptione, vt diſcernendus.

A mola.

A mola verò diſtinguitur, quòd in mola pondus maius in imo ventre percipitur, mammæ etiam tempore partus inſtante turgent.

Ab inflatione.

Ab inflatione vteri diſtinguitur, quòd in inflatione venter tenſus eſt, & ſi percutiatur, ſonum edit; in hydrope verò vteri venter mollis eſt plerumque.

Ab hydrope ventris.

Ab hydrope ventris diſtinguitur, quòd in hydrope ventris plerúmque hepar affectum eſt, & hinc faciei color eſt pallidus aut liuidus, adeſtque ſitis; cùm in vterino hydrope plerumque mulier bonum faciei colorem habeat, & cætera ſana ſint, niſi forſan hepar ſimul afficiatur: & in hydrope abdominis tumor incipit à parte ſuperiore, & deſcendit verſus inferiora; cùm contra in hydrope vteri tumor incipiat à parte inferiore, & adſcendat verſus ſuperiora.

Ab inflammatione.

Ab inflammatione vteri diſtinguitur facilè, cùm in hac febris continua adſit, & alia, quæ febrem comitantur, ſymptomata. Vt & ab aliis tumoribus, qui omnes duriores ſunt, cùm hydrops vteri, ſi prematur venter, digitis cedat.

Cæterùm etſi certi ſimus, adeſſe vteri hydropem, tamen primò inquirendum, an primariò vteri vitio, an per alterius partis conſenſum contractus ſit; deinde, an aqua in ipſa vteri cauitate hæreat, vel intra eius tunicas condatur, aut veſiculis quibuſdam incluſa ſit. Primum quod attinet, ſi fœmina ſit boni coloris, & cætera ſeſe bene habeant, & morbi ac cauſſæ, quæ ſolum vterum afficere potuerunt, præceſſerint, vt abortus frequens, partus laborioſus, menſium ſuppreſſio, vel nimia euacuatio, tumores vteri, aëris frigidi occurſus, credibile eſt, vteri vitio, eiúſque coctione debilitatâ, aut excretione impeditâ eiuſmodi aquam congeſtã ac cumulatam fuiſſe. Si verò ſigna totius, vel hepatis aut lienis malè affecti præceſſerint, & color totius corporis ſit vitiatus, aliunde ad vterum humorem iſtum mitti indicio eſt.

An autem in ipſa cauitate vteri aqua contineatur, an verò veſiculis quibuſdam includatur, ex eo diſcernendum, quòd dum aqua in vteri cauitate eſt, orificium planè clauſum, ſi tangatur, deprehenditur; ſi verò orificium iſtud contrectatum hians apparebit, aqua non eſt in cauitate, ſed in ſubſtantiâ vteri, aut veſiculis quibuſdam incluſa. Dum etiam in cauitate vteri eſt aqua, tumor plerúmque maior eſt, & fluctuatio quædam percipitur: Dolores verò maiores ſunt, dum aqua eſt inter tunicas vteri, vel in veſiculis ei adnatis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si hydrops vteri ab humore benigno & non corrupto proueniat, ſolet quidem malum eſſe diuturnum; progreſſu tamen temporis curari poteſt; imò interdum ſponte ex vtero aqua effluit, & fœmina conualeſcit.

2. Si verò humor prauus ſit, & acris, quod ex ſymptomatibus grauibus patet, morbus periculoſus eſt, & ferè lethalis. Solet enim malum hoc, vel conſenſum partium nobilium oſtendere, vel cor in conſenſum trahere, vt rectè dicatur; Qualis vterus eſt in muliere, tale eſt vtplurimùm & reliquum corpus.

3. Faciliùs autem curatur, ſi aqua in cauitate vteri conſiſtat, quàm ſi inter tunicas eius, aut veſicis quibuſdam concluſa ſit.

4. Si mulier poſt conceptionem hydrope vteri corripiatur, fœtus intra duos menſes plerúmque ab illuuie aquæ enecatur, atque eiicitur, & mater de vita periclitatur, vel etiam moritur. Aliquando tamen ad partûs tempus legitimum ſeruatur, vt hiſtoriæ ſuprà allegatæ docent.

Indicationes.

Indicationes.

Aqua quæ in vtero concluditur, eúmque in tumorem attollit, euacuanda

euacuanda eſt: cauſſæ verò, quæ ad eius generationem & collectionem faciunt, tollendæ. Itaque ſi ob vteri debilitatem colligatur, is roborandus; ſi ob menſes ſuppreſſos, ij reuocandi. Si etiam hepatis vel lienis vitio, aut ſanguis, aut mali humores in toto corpore abundent, ij euacuandi. Si dolor adſit, is leniendus.

Curatio.

Curatio. Primò ergo ſi ex ſuppreſſione menſium malum ortum habeat, idque adhuc ſit recens, ac vires integræ, vena aperienda in cruribus. *Vena ſectio.* Aliàs, & præter hos caſus, venæ ſectio in hoc affectu, in quo calor eſt debilis, locum non habet.

Præparatio & Purgatio. Magis neceſſarium plerúmque eſt, vt inſtituatur humorum in corpore abundantium præparatio & purgatio. Purgatio autem pro humoris in corpore peccantis natura eſt inſtituenda, ſimul tamen ad vterum reſpiciendum. Ideóque purgatio fere talis inſtituenda, qualis *de Intemp. vteri cum materia*, ſuprà *c.* 5. propoſita eſt

Aquæ euacuatio. Poſtea danda opera, vt ipſa aqua, quæ in vtero continetur, euacuetur, cùm ſenſibiliter, tùm inſenſibiliter. Itaque exhibenda medicamenta vterum calefacientia & ſiccantia ſuprà propoſita, & præterea dialacca, diacurcuma.

Vt ℞. *Rad. ang. lic. rubiæ tinctor.* ana ℥.ß. *calaminthæ, puleg. artemiſiæ, leuiſtici,* ana M.j. *ſabinæ* P.j. Coq. in vino, & ſaccharo dulcorentur.

Vel dentur iuſcula hiſce plantis alterata. Nonnulli hîc laudant aquam Nicotianæ, ℥.iiij. pondere aliquot diebus ſumptam.

Vt ℞. *Spec. dianiſi, diagalangæ,* ana ʒ.ß. *ol. angel. aniſi, garyoph.* ana gr.v. *ſacch. albi,* ℥.iij. F. rotulæ. Eadem ſimul vrinam euacuare poſſunt.

In vterum verò iniiciantur ea, quæ in hydropicis vſurpari ſolent.

Vt ℞. *Rad. aſari* ʒ.iij. *fol. puleg. calaminth.* ana M.ß. *ſabinæ* P.j. *mechoac.* ʒ.j. *ſem. aniſi, cumini,* ana ʒ.ß. Coq. in aq. Colat. ℞. ℥.vj. *adde olei ſambuc. irini,* ana ℥.j. F. Clyſter. Vel peſſi conuenientes indantur.

Peſſi. Vt ℞. *Agarici albi* ʒ. j. *colocynth.* ʒ. ß. *grani gnidij* gr. xj. *mellis,* q. ſ. Miſc. & lanâ excipiantur.

Vel ℞. *Colocynthid. mechoac.* ana ʒ.j. *nitri* ℈.ß. *mellis* q. ſ. F. peſſus. Vel ex foliis mercurialis, aut ſemine eiuſdem, cum agarico, myrrha, ſale, ac mellis ſ.q. F. peſſus.

Vel ℞. *Agarici, mechoac. colocynth.* ana ʒ.ß. *carnis caricar. pinguium* ℥.j.ß. M.

Vel ℞. *Rad. cyclamin. eſulæ,* ana ʒ.j. *nigellæ* ʒ.ß. *mellis* q.ſ. F. peſſus.

Vel ℞. *Elaterij* ʒ.ß. *caricar. contuſar.* q.ſ. F. Peſſus. Fomentationes & inſeſſus parentur è *foliis ebuli, mercurialis, ſambuci, pulegij, origani, flor. chamæmel. baccis lauri, cucum. aſinino, ſem. geniſtæ, dauci, rutæ.*

Poſt fomentationes venter inungatur ol. ſambuci & ebuli, irino, quibus ol. deſtillata angelicæ, aniſi, carui addi poſſunt.

Inprimis vtiles ſunt thermæ ſulphureæ & nitroſæ.

Regioni vteri applicetur empl. de bacc. lauri, vel aliud è ſtercore caprino, cochleis vſtis. Imò etiam cochlearum caro humorem euocat, teſte Galeno 11. *de ſimpl. med. facult.*

Vel ex radicibus & foliis ebuli cum oleo irino & laurino, F. cataplaſma.

Si veſiculis humor concluſus ſit, danda opera vt rumpantur per medicamenta modò propoſita. Commodum etiam eſt, vt ægra ſeſe paulò vehementius moueat. Vomitus quoque & ſternutatio ad veſicularum iſtarum ruptionem facere poteſt.

Medicamenta antea enumerata, & quæ ſuprà *ſect.* 2. *c.* 2. propoſita ſunt, etiam vterum roborare poſſunt.

Anodyna. Si dolor vrgeat, is leniendus medicamentis tum internis, tum externis. Vtilis eſt aqua vel decoctum flor. chamæmel. ſi ℥.iiij. quantitate exhibeatur.

Extrà verò etiam medicamenta anodyna applicanda ſunt, ex *althææ, malua, flor. chamæm. meliloti, ſem. fœnugr.*

Clyſteres etiam, quales in hydropicis applicari ſolent, in aluum iniicere, hic commodum eſt.

Vt ℞. *Fol. mercurial. ebuli, ſoldanel. artemiſ. matricar.* ana M.j. *flor. chamæm. ſambuci, geniſt.* ana ℥.j. Coq. Colat. ℞. ℥.x. *ſucci betæ, mercurial. ebuli,* ana ʒ.vj. *vrinæ pueri* ℥.j.ß. *ſpec. hieræ ſ.* ʒ.vj. *mellis* ℥.ß. M. F. clyſter.

Fonticuli. Si hæc omnia non ſatis prodeſſe videantur, nonnulli ſuadent fonticulum in vno vel vtroque latere excitare, vt humor aquoſus paulatim exſtillet atque euacuetur. Verùm non video, quomodo humor in ipſa cauitate vteri, vel in veſiculis vtero adnatis concluſus per hanc viam euacuari poſſit.

Diæta.

Diæta. Victus ratio ſit exſiccans, qualis *de humida vteri intemp.* & *de Intemp. cum materia,* propoſita eſt.

CAPVT XII.

De Tumore Vteri è ſanguine in venis eius contento.

Tumor Vteri è Sanguine in venis. ALium adhuc vteri tumorem deſcribit Platerus *tractat.* 3. *Pract.* qui fit à ſanguine in venis circa vterum coaceruato, eáſque diſtendente, qui itidem, vt hydrops vteri, interdum falsâ conceptionis ſpe fœminas ludat. Atque iſtam vteri intumeſcentiam à ſanguinis copia & collectione in venis vteri prouenire, vel hoc ſatis monſtrare ſcribit, quòd menſtruus fluxus in iis diu ſubſtiterit, tumórque ille non poſt partum aliquem fœtus aut molæ, vel alterius humoris excretionem, ſed per hæmorrhagiam copioſam ſuperuenientem ceſſet. Sanguinem autem hunc non in vteri cauum ſeſe inſinuare, vterúmque adimplendo dilatare, & in tumorem ſic eum attollere poſſe, inde patere putat, quod cùm carnoſus & neruoſus ſit vterus, non ita, ac ſi membraneus eſſet, ex repletione alicuius humoris diduci, nec niſi vnà cum fœtu aut molâ excreſcendo augeri, atque ampliari queat. Verùm hæc ratio parum roboris habet, cùm, vt *cap. præced.* monſtratum eſt, ſæpe obſeruatum ſit, aquam in vtero collectam, cum non minùs, quàm fœtum extendiſſe. Hæc firmior ratio eſt, quam ſubiungit, quòd ſi ſanguine vterus impleretur, ille tam longo tempore, quin efflueret, retineri minimè poſſet, vel ſaltem eum concreſcere, & corrumpi interea neceſſe eſſet, quod tamen non fiat, cùm fluidus adhuc, cùm prorumpit, exiſtat, & propterea ſuis vaſis, quibus integer conſeruatus eſt, effluat. Et licèt gummi aliqui cum eo prodeant, hi in morâ portionis alicuius inter effluendum primùm nati ſunt. Sanguis nimirum ſi longo temporis ſpatio in vteri venis, quæ eum implicant, retentus & congeſtus ſit, non ſolùm extrinſecùs in vteri ambitu eas dilatat, atque eas quaſi varicoſas reddit, ſed in craſsâ vteri ſubſtantiâ venæ illic intextæ, quæ aliàs minimæ ſunt & vix apparent, tunc impletæ, ſenſímque dilatatæ, vteri ſubſtantiam quoque nonnihil attollunt, ampliorémque efficiunt; & ſic illius hic tumor, & venarum illum ambientium dilatatio, intumeſcentiam illam ventris profert, quæ & poſtea fluxu menſtruo redeunte, poſtquam venæ illæ inanitæ ſunt, ſubſidéntque, iterum euaneſcit, niſi alio affectu accedente, veluti cachexiâ aut hydropis initio, à flatibus vel aquâ venter aut vterus ampliùs diſtendatur, nec per hæmorrhagiam integrè ſoluatur.

Tumor autem hic cùm à ſanguinis, qui per vterum euacuari ſolet, ſuppreſſione fiat, tota curatio in menſium ſuppreſſorum prouocatione conſiſtit, de quo infrà ſuo loco dicetur.

CAPVT XIII.

De Inflammatione Vteri.

SI verò ſanguis, qui ad vterum confluit, è vaſis ſuis in vteri ſubſtantiam excidat, ibíque incaleſcat & putreſcat, vteri inflammationem excitat. *De inflammatione Vteri.* Et quidem inflammatur vterus nunc totus, nunc ſecundum aliquam partem, nimirum vel parte anteriore, vel poſteriore, dextrâ vel ſiniſtrâ, ſuperiore vel inferiore.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima, vt omnis inflammationis, ita etiam huius, eſt ſanguis præter naturam affluens: iſque nunc purus, nunc bili, vel pituitæ, vel melancholiæ aut atro humori permixtus, vnde inflammatio nunc eryſipelatodes, nunc œdematodes, nunc ſcirrhodes oritur. *Cauſſæ.* Sanguis autem ad vterum confluit, vel quia attrahitur, vel quia ab aliis partibus tranſmittitur, vel quod in hac parte peculiare eſt, quia ſanguis, qui per vterum euacuari debet, detinetur. Attrahitur à dolore, vel calore, quod fit ex percuſſione, caſu, abortu, partu difficili, ſecundinarum extractione violenta, cucurbitularum aut medicamentorum calidorum ſupra vterum applicatione, vel in eundem immiſſione, longiore ambulatione, præcipuè menſibus inſtantibus. Huc facere etiam poteſt geſtatio fœtus moleſta. Si enim fœtus vel grandior, vel malè in vtero collocatus ſit, attrahitur illâ moleſtiâ ſanguis ad vteri cauitatem, & fit abortus. Si verò in eius ſubſtantiam, phlegmone excitatur. Tranſmittitur ſanguis, ſi multus in corpore abundat, præcipuè ſi calidior ſit, & tenuior, inprimis ſi cauſſæ ſanguinem mouentes accedant, vt aër feruidior eum fundens, vel etiam frigidior ad interiora pellens, aut corporis exercitatio nimia, animi affectus, inprimis ira, cibus & potus calidus. Detinetur verò, dum inſtante tempore menſtruo, aut fluentibus menſibus, aut poſt partum aëri frigido ſe obiicit fœmina, aut aliæ cauſſæ accedunt, quæ *de ſuppreſſione menſium* proponentur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quanquam veſicæ & inteſtini recti inflammationem, ob viciniam & connexionem, ab vteri inflammatione diſcernere non ita facilè ſit: tamen ſi omnia accidentia diligenter perpendantur, eam à vicinarum partium inflammatione diſcernere non impoſſibile eſt: cùm vtero affecto actiones vteri propriæ lædantur, & partes plurimæ, quæ cum vtero conſenſum habent, afficiantur.

Tumor nimirum apparet in regione vteri, cum ardore & dolore, ac diſtenſione & grauitate muliebrium locorum, & ſi digitus in orificium vteri immittatur, feruor ibi percipitur, dolórque augetur. Si etiam ceruix vteri adſpiciatur, videbitur orificium vteri eſſe occluſum, & verſus interiora retractum, tota verò ceruix rubicúnda apparebit, venulis rubiciunque inſtar telæ aranearum ſanguine turgentibus. Adeſt febris, eáque continua, è genere ſynocharum, ardens, propter maximum vteri per arterias cum corde

conſenſum

conſenſum, & propter vaſa magna quæ ad vterum pertingunt nonnunquam Lipyria, in quâ extremis algentibus interiora æſtuant, & vruntur, cum horrore ferè perpetuo, ob humorum verſus interiora motum. Lingua ſicca eſt, & nigricans, vrgent vigiliæ, accedunt deliria, iactatio & inquietudo, ob inſignem vteri cum partibus membranoſis conſenſum. Mammæ etiam propter maximum cum vtero conſenſum inflantur, ac dolent. Partes plurimæ in conſenſum trahuntur, caput graue eſt ac dolet, & præcipuè ſynciput, propter vapores è ſanguine putreſcente per arterias ad caput elatos, quæ per collum ab vtraque vocati Infundibuli parte, rectà in ſynciput diſcurrunt, vt Galenus *6. epid. comm. 1. text. 2.* docet, dolórque ad oculorum radices extenditur, ceruixque conuellitur, & pedum ac manuum extrema: delirant, dolor ad inguina, coxas, ſeptum tranſuerſum, pleuram, imò clauiculas vſque extẽditur, difficiliſque redditur reſpiratio, adeò vt interdum pleuritidis ſpeciem præ ſe ferat. Cùm enim vterus exteriorem tunicam à peritonæo habeat, eáque firmetur ac retineatur à parte ſuperiore, ſi hæc membrana tenditur, etiam partes, quibus illa cohæret, tenduntur. Adeſt nauſea & vomitus, ſingultus: alui & veſicæ excrementa, ob calorem & ſiccitatem, & meatuum compreſſionem detinentur. Pulſus parui, frequentes ac debiles fiunt, in principio tamen inflammationis vibrantes, & ob febris magnitudinem magni, celeres. Accedit animi deliquium, pedes atque extrema refrigerantur. Hippocrates iſta ſigna ita proponit, 2. *de morb. mulier. Si vteri inflammati fuerint*, inquit, *menſes obtorquentur: & ceruix multis tenuibus venulis ad telarum araneæ ſimilitudinem variegatur. Et febris eſt acuta, & mentem percellens, & menſes praui ac pauci ipſi comparent: & cùm ieiuna fuerit, vomitus quidam ipſi ſuperuenit: cùm verò quid comederit, reuomit: & dolor occupat imum ventrem, ac lumbos, & animo linquitur, & per totum corpus perfrigeratur; venter autem nunc durus, nunc mollis eſt, & incenditur, & attollitur, & putat ſe in ventre habere. Quandoque verò ventris moles vacua apparet, & aluus aqua impletur, & vmbilicus prominet, & oſculum gracile fit, & derepentè apparent menſes ſtridentes, & pauci ac praui, & attenuatur circa clauiculas & collum: & pedes intumeſcunt, & præſertim pedum extremitates. Horrent etiam partes circa pudendum, & pungitur, & caput dolet, ac ſynciputi caligo adeſt, & ſudor frontis, extremæ partes refrigerantur, ac tremunt, & ſopor profundus aliquando occupat, & audire non poteſt, neque reliqui ſenſus operantur.*

Si pars vteri antica, quæ veſicæ cohæret, inflammatur, dolor magis verſus pubem extenditur, & vrinæ ſuppreſſio aut difficultas adeſt. Si verò poſterior, dolor magis lumbos affligit, & ſpinam, aluúſque ſupprimitur. Si alterutrum latus inflammatur, inguina eius loci tenduntur, & crus, quod è regione eſt, ægrè mouetur, ac claudicat, calórque in coxam tranſit. Si in fundo vteri ſit inflammatio, dolor ad vmbilicum extenditur, imi ventris acutus dolor adeſt, & ne contactum quidem fert.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi ſanguis ſit purus, omnia ſymptomata ſunt mitiora: ſi verò bilis admiſceatur, eadem vehementiora ſunt, & inprimis febris ardentior, ſitis intenſior, vigiliæ pertinaciores. Vehementiſſima autem ſunt ſymptomata, ſi atra bilis admiſceatur. Et ex ſignis alibi propoſitis abundans humor cognoſcitur.

Si inflammatio in pus mutetur, atque in abſceſſum conuertatur, dolor & febris augentur, & horrores ſæpe ſine ordine ſuboriuntur, plerumque tamen circa veſperam redeunt. Omnia etiam reliqua ſymptomata, deliria, animi deliquia, ſingultus, extremorum frigiditas, capitis dolor intenduntur. Vbi autem ſuppuratio facta eſt, dolores & febres, ac reliqua ſymptomata nonnihil minuuntur, tumor attollitur, & dolor punctorius adeſt, qui poſtea iterum augetur, vbi abſceſſus rumpitur, & tunc modò vrina, modò aluus ſupprimitur, nonnunquam & pubes intumeſcit, & profluentis ac fluctuantis cuiuſdam rei ſenſus percipitur, ſi abſceſſus ſit maior. Si verò inflammatio ſine ſuppuratione diſcutiatur, ſymptomata omnia mitigantur, & quieſcunt, tumórque minuitur. Si in ſcirrhum inflammatio conuertatur, febris, dolor, ac omnia ſymptomata mitiora fiunt, tumor tamen & durities remanent, & grauitas ac pondus non ſolùm in vtero, ſed & partibus circumiacentibus percipitur, vt ægra corpus vix mouere poſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Inflammatio vteri malum periculoſum eſt, præcipuè ſi totum vterum occupet: & paucæ euadunt.

2. Inprimis *ſi prægnanti in vtero fiat eryſipelas, lethale eſt, 5. aph. 43.* Nam & fœtus ipſe propter inſignem iſtum calorem emoritur, vnde abortus ſequitur, qui ad morbum aliàs grauem accedens, matrem iugulat.

3. Inflammatio vteri facilè in gangrænam lethalem mutatur.

4. Quò etiam maior vehementia fuerit ſymptomatum, delirij, conuulſionis, ſingultus, ſudoris diaphoretici, eò magis ægræ periclitantur.

5. Tutius eſt inflammationem diſcuti, quàm in pus & abſceſſum mutari.

6. Si inflammatio vteri ſuppuretur, plerumque quidem ægræ ex hoc malo euadunt: mutatur tamen tunc inflammatio in vlcus ſordidum & diuturnum, è quo ægræ lentâ febre tandem contabeſcunt, vel in hydropem incidunt.

7. Tutius autem eſt abſceſſum vteri in ipſam vteri cauitatem rumpi, cùm puri ibi exitus pateat; quàm pus extra vterum in vicinas partes effundi.

8. Si in ſcirrhum inflammatio mutetur, malum diuturnum euadit, & ſæpe inde ægræ in hydropem vteri incidunt.

Indicationes.

Indicationes. Vt in aliarum partium inflammationibus ſanguis, qui confluit, reuellendus, repellendus, deriuandus; qui affluxit diſcutiendus, vel in pus mutandus, idque vbi confectum fuerit, euacuandum eſt: ita eædem Indicationes in vteri inflammatione locum habent.

Curatio.

Curatio. Principio ergo, niſi poſt abortum aut nimiam ſanguinis euacuationem cœperit hæc inflammatio, ſtatim ad reuellendum, in cubito vena aperienda; cùm ſanguis ex hepate & venis ei vicinis confluat, qui hoc modo reuellendus. *Venæſectio.* Venæſectionis loco etiam cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapulis & dorſo affigendæ. In crure verò & pedibus nullo modo reuulſionis gratiâ venæſectio inſtitui poteſt, etſi Fuchſius & alij id ſtatuerunt, vt *An in pedibus ad reuellendum Venæſectio fieri debeat?* pluribus in *Inſtit. lib. 5. part. 2. ſect. 1. c. 18.* monſtratum; cùm venæ in cruribus apertæ potiùs ad vterum ſanguinem trahant. Et licèt ex venis in cruribus apertis magna etiam poſſit fieri ſanguinis euacuatio: tamen in inflammatione curanda, non euacuationis ſaltem gratiâ vena aperitur, ſed ſimul reuulſionis.

Si tamen, vbi non magna adſit ſanguinis abundantia, aut ſi principium ferè præterierit, vena in cruribus aperiatur, id non fit reuulſionis, ſed deriuationis gratiâ. *Sententia Galeni explicatio.* Idque commodiſſimè fit ſi inflammatio vteri ex ſuppreſſa menſium euacuatioae ortum habeat. Et proinde, vbicunque Galenus ſcribit, in vteri inflammatione venas, quæ in talo ſitæ ſunt, incidendas eſſe, id de venæſectione deriuationis gratiâ intelligendum. Idque ipſe Galen. docet 2. *ad Glauc. c. 2.* dum ſcribit: *In locis muliebribus in contrarium trahes, ſi eas, quæ in cubito ſunt, ſecueris venas, aut mammillis cucurbitulas appoſueris, vel manus calefeceris & fricueris. Deriuabis autem ſi eas, quæ in poplitibus aut malleolis ſunt, venas diſſecueris, & cucurbitulas coxis applicueris, & crura calefeceris atque perfricueris & ligaueris.* Si tamen magna adſit ſanguinis abundantia, priùs vena in cubito aperienda, & poſtea ſecundo vel tertio die vena in poplite vel talo. Si verò ægra grauida ſit, à venæſectione in partibus inferioribus abſtinendum, ne abortus concitetur.

Euacuantia. Deinde ſi vitioſi humores, præcipuè bilioſi, in corpore abundant, qui reliquorum humorum in fluxu quaſi vehiculum ſunt, ij lenibus medicamentis, Syr. roſ. & viol. ſolutiuo, manna, rhabarb. el. lenitiuo, diacatholico ſunt euacuandi. Fortioribus medicamentis non vtendum, neque menſes mouentibus, ne humores ad vterum ſimul moueantur.

Vomitoria. Auicennas quidem vomitoriis vti iubet, ideò procul dubio, vt humoris per diſtantiſſimum ab affecta parte locum fiat euacuatio. *Cautio.* Verum etiam hìc cautione opus eſt. Etenim ſi mitiora ſint vomitoria, nihil penè euacuant: ſi fortiora, magnam corporis agitationem efficiunt, è qua in morbo tali facilè plus damni, quàm commodi emergere poteſt.

Alterantia. Vtile quoque fuerit medicamenta alterantia & refrigerantia ad humorum feruorem temperandum exhibere, iulebos & emulſiones, quibus ſi dolor, vigiliæ, & inquietudo vrgeant, papauer & ſomnum conciliantia addi poſſunt. Imò ſi dolor, vigiliæ, deliria valde vrgeant, etiam ad narcotica accedendum.

Repellentia. Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, ſtatim ſimul repellentia, & ſi opus, dolorem lenientia imponenda. Cauendum verò hìc, in quo incautæ mulierculæ ſæpe peccare ſolent, ne dolores iſti ex inflammatione pro doloribus à flatibus ortis habeantur, & flatus diſcutientia calida adhibeantur, quibus inflammatio augetur. Ad repellendum ergo in principio regioni vteri, lumbis & lateribus apponatur *oleum roſaceum, vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni, cerotum ſantalinum, acetum roſaceum, oleum cydoniorum, mala cydonia in vino aut poſca cocta*: Cataplaſmata ex *farina hordei, ſem. lini, fœnugræci, cum oleo roſac.*

Si bilis admixta, calórque maior ſit, cataplaſmata ex *vmbilico ♀, portulaca, plantag. endiuia, ſolano, nymphæa, foliis vitis*, componenda.

Vel ℞. *Fol. ſemperuiui, portulacæ, lactucæ, vmbilici ♀, vitis*, ana M. ß. Coq. ad mollitiem in vino auſtero, & contundantur. Contuſis adde *farinæ hord.* ℥.ij. *balauſt.* ʒ.ij. *boli Armeni* ʒ.j. F. cataplaſma, cui, ſi libet, ol. roſatum addi poteſt.

Vel ℞. *Empl. Diachyli ſ.* ℥.ij. *ſucci vmbilici ♀, plantag.* ana ℥.ß. *ol. roſac.* ℥.j. *ſacch.* ♄. ℈.j. Miſceantur in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

E ſuccis quoque plantarum modò enumeratarum peſſi fieri poſſunt, addito oleo roſaceo, & ſimilibus.

Inſeſſus. Plerique etiam inſeſſus ex decocto maluæ, althææ, artemiſiæ, fœnugræci, & ſimilibus adhibendos cenſent. Verùm cùm tales inſeſſus ex aqua calida humores in venis, in omnibus partibus quas attingunt, fundant, facilè fieri poteſt, vt maior ad vterum confluxus fiat. Poſſunt ergo fomenta ex eodem decocto parata ſufficere. Vel ex iiſdem decoctis iniectiones in vterum fiant.

Vel iniiciatur lac recens mulctum cum aqua roſarum.

Vel ℞. *Fol. plantag. vmbil. Vener. nymphææ, lactucæ*, ana M. j. *flor. roſ. rubr.* P. ij. Coq. adde *ol. myrt.* ℥.j. *aceti* ℥.ß. M. F. iniectio.

Clyſteres aluo iniecti vtero proſunt. Clyſteres etiam in aluum iniecti ex decocto earundem plantarum, & oleis refrigerantibus, ob vicinitatem vtero prodeſſe poſſunt. Verùm clyſteris minima tum ſit quantitas, vt diutius retineatur, & ne comprimendo vterum, dolores eius augeat.

Vt ℞. *Rad. alth.* ℥.j. *maluæ, violar. lactuc.*, ana M.j. *ſolani* M.ß. *flor. violar. roſar.* ana P.j. *prunor.* num. x. *ſem. lini* ℥.ß. Coq. in *aq. hord.* ſ. Col. ℞. ℥.vj. *ol. roſar.* ℥.iij. F. Clyſter.

Dolorem mitigantia. Si dolor vrgeat, vitell. oui, pinguedo gallinæ, anſeris, crocus, papauer, lac muliebre, mucilago ſem. fœnugræci, lini, maluæ, addi poſſunt.

℞. *Althææ, maluæ, violar.* ana M.j. *flor. roſar. meliloti, chamæm.* ana P.j. Coq. pro fotu. Plantæ verò contuſæ per ſetaceum traiiciantur, atque addatur *farinæ hord. ſem. lini, fœnugr.* ana q.ſ. *camphoræ* ℈.ß. F. Cataplaſma.

Vtile eſt etiam cataplaſma è mica panis albi in lacte cocti.

Diſcutientia. In progreſſu morbi diſcutientia addantur, *flor. chamæm. meliloti, ſem. fœnugræci, artemiſiæ, pulegium, ſaluia, oleum anethinum, chamæmel. lilior. alborum, irinum, butyrum, adipes,* qui tamen omnes ſint recentes: Veteres enim inflammationes exaſperant.

Vt ℞. *Pulu. rad. althææ*, ℥.j. *flor. chamæm. meliloti*, ana ʒ.ij. *artemiſiæ* ℥.ß. *farinæ hordei, fabar.* ana ℥.j. Coq. parum in vino auſtero. Adde *pingued. porcinæ, ol. chamæm. lilior. albor.* ana ℥.j. F. Cataplaſma.

Et ſi animaduertatur, diſcuſſione inflammationem tolli poſſe, id quod ex remiſſione doloris & grauitatis ac pulſationis, quæ antea in inflammatione aderat, cognoſcitur, in diſcutientibus & laxantibus perſiſtendum, eáque augenda. Et tunc tutius inſeſſibus vti licet.

Suppuratio. Si inflammatio in pus abeat, maturatio adiuuanda Cataplaſmatis ventri lumbiſque appoſitis, ex *farina ſem. lini, fœnugræci, rad. althææ, caricis, farinæ tritici, Vnguento dialth. Emplaſtro diachylo* ſ.

Vt ℞. *Pulu. rad. althææ, flor. chamæm. meliloti, farinæ ſem. lini, fœnugræci*, ana ℥.j. *Caricar. ping.* num. viij. Coq. Adde *vitell. ouor.* iv. *croci* ℈.ß. F. Cataplaſma.

Sinus etiam pudendi ſpongiâ decocto tali imbutâ foueatur.

Abſceſſus apertio. Vbi pus confectum fuerit, danda opera vt rumpatur abſceſſus motu corporis, tuſſi, ſternutatione, cucurbitulis admotis, iniectionibus detergentibus & attenuantibus, vel peſſis qui rumpendi vim habent.

Vt ℞. *Adip. anſer.* ℥.ß. *terebinth.* ʒ.ij. *pulu. rutæ, nitri, radic. irid.* ana ʒ.ß. Miſce, & cum lana F. peſſus.

Vel ℞. *Caricar. ping.* ℥.j. *folior. rutæ* M.ß. Coq. ad mollitiem. Adde *mellis, fermenti acris*, ana ℥.ß. *ſtercor. columb. pulu. rad. ireos*, ana ʒ.ij. *nitri* ʒ.ß. *adipis anſerini* ʒ.ij. M. F. peſſus.

Cataplaſmatis ſtercus columbinum addi poteſt.

Puris euacuatio. Abſceſſu rupto, quod ex eo cognoſcitur, quia dolor minuitur, & tumor ſubſidet, videndum primò, in quam partem rumpatur abſceſſus. Nonnunquam enim in ipſum vterum rumpitur (quod commodiſſimum eſt) & tum vlcus detergendum & conſolidandum medicamentis ſuprà *ſect. 1. c. 8. de vlcer. vter.* propoſitis.

Si verò inter inteſtina & peritoneum rumpatur abſceſſus, id quod tumor circa illas partes hærens indicat, Aëtius *tetrab. 5. ſerm. 4. c. 87.* cutem eò loci, poſtquam ſatis fuerit attenuata, ſpecillo in ſummo apice diſſecandam ſcribit, quà parte effluxum commodiorem fore ſperamus. Aut ſi ſanguinis eruptio metuatur, pro ſpecillo ſeu ſcalpello cauterium eminentiori loco adhibendum cenſet. Poſt excretum aut expreſſum humorem ægra collocetur, vt reſiduum commodè excerni poſſit, & ſectio aquâ mulsâ eluatur, & reliquis curatio vt in aliis vlceribus peragatur. Si verò ex vicinia cum inteſtino recto per ipſum pus excernatur, clyſteribus ex aqua mulſa vtendum, vel hordei aut plantag. cum ſaccharo. Si ad veſicam rumpatur abſceſſus, & cum vrina pus excernatur, emulſiones ſem. 4 frig. maior. exhibendæ, aut ſerum lactis cum ſyr. violarum.

Diæta.

Diæta. Aër ſit temperatus, ne vel eius caliditate fluxus & feruor humorum augeatur, vel frigiditate tranſpiratio prohibeatur. Lecti, in quibus ægra cubet, non ſint calori augendo apti, quin potiùs, ſi magnus calor ſit, refrigerantia pro tempore anni ſubſterni poſſunt.

Victus in principio Inflammationis ſit tenuis; ita tamen, vt virium, ætatis, conſuetudinis habeatur ratio. Commodus cibus eſt ptiſana hordacea, & panatellæ, ac iuſcula pullorum, acetoſa, endiuia, lactuca ſucco granatorum condita. Potus ſit cereuiſia, vel decoctum hordei, non tamen valdè frigidum, ſed tepidum nonnihil. A vino verò planè abſtinendum ad declinationem vſque. Motus animi & corporis nimius vitetur. Aluus laxa ſeruetur, & niſi ſponte officium faciat, clyſteribus mollibus ſollicitanda.

CAPVT XIV.

De Vteri Scirrho & Cancro.

Vteri Schirrhus. POſt vteri inflammationes ſæpè materia terreſtris & craſſa relinquitur, è qua durus tumor generatur, qui ſcirrhus appellatur. Interdum tamen etiam ſine inflammatione idem accidit. Fit autem & alterius affectus mentio ab Aëtio *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 84.* & P. Ægineta *lib. 3. c. 68.* quam σκλήρωμα, ſeu *duritiem* appellant, tumorem ſcilicet in ceruice vteri, minùs tamen renitentem, & cum moderato dolore. Non tamen incommodè etiam σκλήρωμα appellari poſſet durities vteri quæ ſine tumore eſt, de qua ſuprà, *ſect. 2. 4. de vteri ſicca intemperie* egimus, ſiue ea ſit in ceruice vteri, ſiue in ipſa vteri ſubſtantia: Scirrhus verò, cùm durities cum tumore coniuncta eſt. Eſt autem ſcirrhus alius legitimus, qui neque ſenſum, neque dolorem habet; alius, qui dolorem, vel ſenſum ſaltem aliquem coniunctum habet. Et quidem interdum ſcirrhus vteri ſatis magnus eſt, refertque Paræus *l. 23. c. 36.* in mulierum quarundam cadaueribus diſſectis viſum eſſe vterum ſcirrhoſo tumore caput humanum æquante obſeſſum, ita vt Medici in viuente concluſam latere molam perſuaſum haberent. Interdum autem totum vteri corpus in ſcirrhum degenerat, interdum ſaltem pars eius aliqua.

Cauſſa.

Cauſſa proxima ſcirrhi eſt humor craſſus, terreſtris & fœculentus, qualis præcipuè eſt melancholia naturalis. Interdum enim nullâ præcedente inflammatione generatur ſcirrhus in vtero, ſi humor craſſus & terreſtris colligatur, qualis eſt melancholia naturalis, quâ de cauſſa in ſcirrhum vteri incidunt fœminæ, quæ melancholico ſanguine abundant, quales ſunt fuſcæ & nigricantes, aut rubore ſaturato perfuſæ, & quæ minùs rectè à menſtruo purgantur, & alimentis craſſis & difficilis coctionis vſæ fuerunt, aut malaciâ, picâ vel bulimo laborauerunt, & iam ad ætatem inclinantem, annúmque quinquageſimum acceſſerunt. Tum enim is per vniuerſi vteri venas diffunditur, ibique hærens induratur. Humores tamen etiam pituitoſi, viſcidi, craſſi ſcirrhum vteri generant, ſi nimirum fœminæ diu frigidis & craſſis cibis vſæ fuerint: quod faciliùs accidit, ſi melancholia admiſceatur. Quandoque etiam vterus ſcirrhum contrahit, dum ſanguine craſſo abundat, ac fœminæ ſe imprudenter frigori exponunt, aut frigido potu vtuntur. Interdum verò & alij humores inducunt ſcirrhum, inflammationémque ſequitur ſcirrhus, cùm vel refrigerantia & adſtringentia intempeſtiuè, & nimiùm vſurpantur, quorum vſu ſanguis, præcipuè ſi ſit craſſior, aut humorem melancholicum admixtum habeat, parti impingitur, & induratur; vel calefacientia & diſcutientia medicamenta intempeſtiuè adhibentur, quibus quod eſt tenuius in inflammatione diſcutitur, craſſum verò & terreſtre relinquitur & induratur. Maximè tamen legitimum ſcirrhum generat humor melancholicus naturalis. Qui verò à mixtis cauſſis oritur, & vbi vel pituita, vel ſanguis, vel bilis, ſeu flaua ſeu atra melancholiæ admiſcetur, nothus ſcirrhus eſt. *Cauſſa.* *Scirrhus legitimus. Nothus.*

Quæ autem cauſſæ remotiores ſint, quæ iſtos humores generant, nimirum hepatis & lienis vitia, aëris ſiccitas nimia, cibus craſſus & coctu difficilis, vt modò dictum, mœrores ac metus, & ſimiles, alibi explicatæ ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur ſcirrhus vteri ex tumore duro, tactuique renitente citra dolorem. Menſes ſubſiſtunt initio & parciùs fluunt. Temporis tamen progreſſu, cùm vterus conſuetam ſanguinis copiam ſuſcipere & continere non poteſt, magnus ſanguinis fluxus per interualla accidit. Si etiam præceſſerit inflammatio, eáque præterierit, & nihilominus pars leuior reddita non eſt, ſed grauior potiùs euadit, cum ponderis & duritiei ſenſu: certum ſcirrhi id ſignum eſt. Accedit corporis grauitas, atque ægra ad motam tarda & ſegnis eſt. *Signa.*

Qualis autem humor ſit, qui ſcirrho materiam præbet, ex colore corporis, præcedente victus ratione, morbis præcedentibus, & aliis ſignis humorum in corpore abundantium alibi explicatis, cognoſcitur.

Quâ verò in parte vteri ſcirrhus ſit, cognoſcitur ex eo quòd ſi in ipſa vteri ſubſtantia eſt ſcirrhus, in coxam & deorſum vterus decumbit, ibique dolorem excitat. In ceruice verò eſſe, digiti contactu explorari poteſt, & in Venere fœmina offenditur, & veſica à tumore comprimitur, ſi is in ſuperiore ceruicis vteri parte ſit; vel inteſtinum rectum, ſi in parte inferiore.

Cùm verò mola vteri affinia cum ſcirrho ſigna habeat, quâ ratione diſcernenda ſint, videndum. In mola nimirum menſes, ſi fluunt, inordinatè fluunt: in ſcirrho autem vel ſupprimuntur, vel ſi fluunt, ordinem ſeruant. In mola etiam mammæ lacte turgent, in ſcirrho verò extenuantur.

Prognoſtica.

1. Morbus curatu difficillimus eſt. Quæ enim longo tempore, & ſummè exſiccata ſunt, ea vix vnquam iterum humectari & emolliri poſſunt. Præterea calor natiuus in partibus ſcirrho laborantibus penè exhauſtus & abſumptus eſt. Et cùm nonniſi emollientibus & reſoluentibus ſcirrhi emolliri poſſint, metus eſt ne eorum vſu humor putredinem concipiat, & in atram bilem mutetur, atque inde cancer excitetur. *Prognoſtica.*

2. Cùm menſtrua ferè in hoc affectu detineantur, tandem hydrops vteri vel abdominis ſequitur.

3. Circa collum tamen vteri ſcirrhus faciliùs curatur, quàm ſi in ipſa vteri ſubſtantia conſiſtat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Materia continens tumoris cauſſa, euacuanda eſt: materia verò, quæ antecedentis cauſſæ loco eſt, tumorémque augere poteſt, itidem tollenda & euacuanda. Poſterius quomodo præſtandum ſit, ſuprà *de Intemp. vteri cum materia* dictum. Nimirum ſi ſanguis ſimul peccat, is cùm ex vena in cubito, tum in crure & pede aperta euacuandus.

Humor verò cùm frigidus & ſiccus ſit, humectantibus & calefacientibus præparandus, borragine, bugloſſo, fumariâ, cichorio, epithymo, polypodio. Hinc purgandus foliis ſenæ, helleboro nigro, & ſimilibus.

Ipſum tumorem quod attinet, is humectantia & emollientia, quæ tenuioris ſint ſubſtantiæ, & moderatè calefaciant ac diſcutiant, indicat. Sola enim humectantia & emollientia facilè putredinem inducere poſſunt; calefacientia verò & diſcutientia ſola adhibita vel partes tenuiores ſaltem diſcutiunt, craſſáſque relinquunt, & ita humorem magis indurant; vel vt humor in atram bilem degeneret, faciunt. Ideóque nec emollientia, nec diſcutientia ſola vſurpanda, ſed iſtis medicamentis vel mixtis, vel alternatim adhibitis vtendum.

Vel ℞. *Rad. alth. lilior. alb.* ana ℥.ij. *maluæ, viol. alth. brancæ vrſinæ,* ana M.j. *artemiſiæ, calaminthæ, flor. chamæm.* an. M.ß. *ſem. lini, fœnugræci,* ana ℥.ß. Coq. in aq. pro fomento.

Aut inſeſſus fiat, ſimplicibus iſtis maiore quantitate coctis.

Vbi decoctum factum eſt, plantæ ad mollitiem coctæ per ſetaceum traiiciantur, addatúrque *farinæ ſem. lini, fœnugr.* ana ℥.j. *ficuum* num. vj. *pulu. rad. irid.* ʒ.ij. *croci* ʒ.ß. *ping. gallin. ol. amygd. dulc.* ana q.ſ. F. Cataplaſma.

Vel imponatur Emplaſtrum Diachylum ſ. aut Ireatum.

Vel ℞. *Rad. lilior. alb. althææ, cucum. agreſt. bryon.* ana ℥.j. *cappar.* ℥.ij. *fol. brancæ vrſinæ, maluæ, artemiſ. calaminth.* ana M.j. *flor. chamæm. cheiri,* ana M.ß. *ſem. lini, fœnugr.* ana ℥.j. *ficuum* num. x. Coq. pro fomento.

Pro inſeſſu verò in duplo ſumantur, ægráque bis de die ad vmbilicum in balneo inſideat.

Vel ℞. *Bdellij, ammoniaci, galbani,* ana q. v. Terantur in mortario cum *oleo de been, & lilior. alb.* Poſtea adde *mucil. ſem. fœnugr. lini, ficuum,* ana q.ſ. F. Linimentum, vel addita cerâ Emplaſtrum.

Vel ℞. *Ol. de cappar. lilior. alb. amygd. dulc. ſeſamini,* ana ℥.j. *butyri rec. pingued. gallin. anſeris,* ana ℥.ß. *mucilag. ſem. althææ, fœnugræci, vnguenti dialth.* ana ʒ.vj. *ammoniac. vino diſſol.* ℥.j. *ceræ* q.ſ. F. Vnguentum.

Poſſunt ex antea deſcripto decocto etiam iniectiones in vterum fieri.

Vel ℞. *Bdellij vino diſſol. ol. amygd. dulc. lilior. alb. chamæmel.* ana ℥.ij. *medull. cruris vituli, adip. gallin.* ana ℥.j. *vitellum oui* j. Per mettenchytam in vterum iniiciantur.

Si tamen ſcirrhus minùs legitimus ſit, medicamenta calefacientia & digerentia tutiùs adhibere licet, & ammoniacum, pinguedinéſque calidiores vſurpare. Contrà ſi ſcirrhus ex immoderato vſu medicamentorum calefacientium & diſcutientium contractus ſit, medicamenta humectantia, emollientia, & modicè calefacientia tutiùs vſurpantur, vt *malua, althæa, radic. lilior. albor. ol. dulce, amygdal. dulcium.*

In declinatione, & vbi ſcirrhus bene emollitus fuerit, diſcutientia augenda, & artemiſia, calamintha, origanum, matricaria maiore quantitate vſurpanda. Inprimis hîc vtilis eſt radix bryoniæ.

Non ſolùm tamen topicis vtendum, ſed etiam internis, iis ferè, quæ ad induratos lienes vſurpari ſolent, atque inprimis hîc chalybis vſus vtilis eſt, de quo ſuprà *de obſtructione vteri, & ſcirrho lienis* dictum.

Scirrhus vteri chalybis vſu curatur.

Curatio ſcirrhi vteri Zacuti Luſitani.

¶ [Magnam chalybis vim eſſe, non ſolùm ad pertinaces viſcerum obſtructiones, ſed & ſcirrhoſos eorundem tumores ſanandos, varij Medici docuerunt, & experientia id ſæpe probauit. De vteri ſcirrho refert Zacutus Luſitanus *de Pr. Med. adm. lib. 2. obſeru. 88.* fœminam quandam ex retentione menſtruorum malè habentem, in pubis regione tumorem aliqualiter durum & indolentem, oui magnitudine primùm percepiſſe, qui quinquennio ita excreuit, vt cucurbitam rotundam magnam referret: in cuius profundo tactu murmur percipiebatur. Adhibita fuerunt varia remedia, ſed omnia fruſtrà. Tandem verò ſolo chalybis vſu curata fuit, & tumor reſolutus. Exhibitus fuit alternis diebus ſyrupus de chalybe, aliquando conſerua eryngij cum chalybis puluere data fuit; Aqua, vinum, & omnis potus chalybeatus fuit; panem cum aqua chalybeata ſubactum comedit; aqua omnis, in qua carnes & reliqui cibi coquebantur, chalybeata priùs fuit.]

Diæta.

Diæta.

Diætâ vtendum eſt tali, quæ generationi humoris melancholici & atræ bilis reſiſtat. Ideóque abſtinendum à cibis frigidis & ſiccis, craſſi & viſcidi ſucci, item calidis exſiccandi vim habentibus, vt pane atro, carne ſuillâ, bubulâ, caprinâ, anſerinâ, anatum, piſcibus grandioribus & viſcidis, leguminibus, oleribus, præter borraginem, bugloſſum, maluam. Victus ratio potiùs ad humidum & moderatè calidum declinet, cibique ſint boni ſucci.

Cancer Vteri.

Vteri Cancer.

Cancer equidem etiam ipſam vteri ſubſtantiam corripere poteſt: quia tamen frequentiùs ceruicem vteri occupat, neque alia eſt curandi ratio, ſi fundum vteri occupat, quàm ſi eſt in ceruice eius, quæ de Cancro ipſius Vteri dici poſſunt, ſuprà *ſect. 1. c. 11.* ſunt propoſita. Admirandum quod Schenckius *lib. 4. obſeru.* ex relatione Petri Quentzij refert, in diſſectione cuiuſdam mulieris 37. annor. vterum totum lapideum inuentum eſſe, ponderis 7. librarum, hepar vnico lobo, tunica cartilaginoſa, lienem ſphæricum, veſicam lapideam, peritonæum adeò durum, vt cultro vix diuidi potuerit.

CAPVT XV.

De Vteri Situ Mutato:

Et primò,

De Aſcenſu Vteri.

Aſcenſus Vteri.

Accidit quandoque etiam, vt Vterus locum & ſitum naturalem mutet. Idque vulgò quatuor modis fieri docetur. Vel enim ſurſum aſcendit, & Medicis Aſcenſus Vteri appellatur, qui an reuera fiat, mox dicetur; vel ad latera, & vteri inclinatio nominatur; vel deorſum, & quidem ſi intra abdominis cauitatem adhuc contineatur, deſcenſus Vteri appellatur; ſi verò extra abdomen è vulua prolabatur & promineat, prolapſus & procidentia vteri dicitur. Verùm quia Procidentia vteri notus affectus eſt; Aſcenſus verò obſcurus, ac de quo non ſine cauſſa dubitatur, an reuera detur, ſeorſum de hiſce affectibus agemus, & primò diſpiciemus.

An vterus in fœminis reuerà aliquando aſcendat?

An vterus in fœminis reuerà aſcendat.

Non ſolùm fœminæ pleræque, ſed & Medici quidam in ea ſunt opinione, vterum è ſuo loco verſus ſuperiora, & vſque ad ventriculum poſſe aſcendere. Et quidem iam olim huic ſententiæ fauiſſe videtur Hippocrates, qui περὶ γυναικείης φύσιος, & περὶ γυναικείων, ita ſcribit: Στρεφόμεναι αἱ μῆτραι ἐπιβάλλουσι τῷ ἥπατι καὶ ἐς τὰ ὑποχόνδρια ἐμβάλλουσι. θέουσι γὰρ καὶ ἔρχονται ἄνω πρὸς τὴν ἰκμάδα, ἅτε ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης ξηρανθεῖσαι μᾶλλον τοῦ καιροῦ. Τὸ δὲ ἧπαρ ἰκμαλέον ἐστὶν, id eſt: *Conuerſi vteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt: ſurſum enim ad humiditatem feruntur, à labore nimiùm reſiccati. Hepar autem gratioſi humoris fons eſt.* Et propter hunc motum Plato vterum appellaſſe videtur ζῶον ἐπιθυμητικόν, *animal concupiſcentiæ particeps:* & Aretæus ὁκοῖον τι ζῶον ἐν ζώῳ, *velut animal quoddam in animali.* Inter recentiores verò Fernel. de hac vteri ἀναῤῥοπίᾳ ita ſcribit, *lib. 6. pathol. cap. 16. Galeni motus authoritate, nonnunquam putaui vterum nihil aut per exiguum à ſua ſede dimoueri: at ægrotarum mulierum modò querimonia, modò precibus adductus, hunc ſæpè tactu deprehendi inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, eúmque grauiter opprimere. Hinc & ſæpè manu depreſſus eſt, manifeſteque in propriam ſedem propulſus:* quo *aſcenſu, non quæ ſtrangulatu ſymptomata fiunt,* excitari contingit, *ſed duntaxat premi mulierem quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, aut animi defectione, at ſine metu, ſine delirio, aut alio ſymptomate grauiore.* Fernelium ſequuntur alij Medici, atque inter eos Euſtachius Rudius, qui *l. 2. Tract. cap. 51.* ſcribit: *Vterus à proprietate & ingenita vi ad motum compellitur, quotieſcunque ab ea, vel ob id quod amicum, familiare & iucundum eſt, amplexandum, aut conſequendum; aut ob id quod moleſtat, & inſenſum & inimicum eſt, fugiendum, ſtimulatur. Hoc autem quamuis Galenus non admittat, experientia tamen ipſa aſſiduò id comprobat, & nos obſtetricibus & mulieribus parum credentes, vterum ipſum vſque ad vmbilicum, & nonnunquam ſupra ipſum eleuatum propriis manibus contrectauimus; & vt tum Hippocrates, tum alij fecere, in propriam ſedem paulatim propellendo deduximus. Inſuper vel optimis & iucundis, vel prauis & fœtidis odoribus ſub naribus, vel ſubtus muliebrem ſinum admotis, tum ſurſum, tum deorſum vterum aſſiduò moueri conſpicimus, & id ex reſpiratione ipſa, vel oblaſa; vel libera euadente manifeſtè deprehendimus. Idem quoque in dulcioribus quibuſdam cibis per os exhibitis contingere interdum cernimus. Vt enim vterus tum odores, tum cibos ſibi familiares, atque iucundos complectatur, ſurſum repit, propter maximam cum iis conuenientiam.* Et poſtea, vt cauſſam huius motus reddat, prolixè de virtutibus & motu vteri diſcurrit. *Admiratione digna eſt,* inquit, *facultas vteri retentrix, quæ fœtum adeò vaſtum, pondereque, & aſſiduo calcitratu moleſtum; tempore adeò longo, & quaſi cognitione aliqua prædita ſit, donec ad perfectam maturitatem deductus ſit, retineat: Cùm tamen ab eo nec alimentum, nec emolumentum aliquod capiat, ſed potius è conuerſo proprio nutrimento ab ipſo continuò attrahente priuetur. Hoc enim aliud eſt, quàm paucum attritum comminutúmque cibum ſuauem atque iucundum pro ſui ipſius nutricatione quinque aut ſeptem horarum ſpatio detinere. Vrina, fecéſque, niſi ſphincter præſtò eſſet, quamprimùm, nullóque temporis momento intercedente, à veſica rectóque inteſtino expellerentur. Vterus tamen, citra alicuius muſculi adiumentum,*

tum fœtum, tum vrinam longiori tempore ſuſtinere deprehenditur: & quod magis eſt, ex propriis vaſis & conceptaculis tunicarum hæc omnia obuoluentium & conſeruantium materiam præbet. Sed quid de vteri alteratrice facultate dicemus? quæ non alimentum concoquit, vel fundit, aut ſegregat ab excrementis, vt tandem in propriam ſubſtantiam immutet, ſed veluti emortuum ſemen & omnibus facultatibus conſopitum viuificat, excitat, & ad perfectum actum illud vnà cum omnibus ipſius facultatibus plenius deducit, vt ex ipſo non alimentum proprium, aut aliud adiumentum, ſed quoddam ab eo, & penes materiam, & penes formam omnino alienum & ſeparatum generetur. Quod ſi tres hæ facultates in eo tam eminentes ſublimeſque cernuntur, quis vnquam diceret vim illam, quæ non circa præſens, vt reliquæ, ſed circa abſens verſatur obiectum, & quæ quod conſentaneum, & familiare eſt, inſequitur, attrahit, & auidius complectitur, reliquis quoad vim proportione non reſpondere? Nonne potius ſtatuendum eſt, ipſam penes inſitam virtutem reliquas omnes ſuperare debere? Nobis quidem ſic videtur, cùm illas & ordine & tempore præcedat, & in cauſſa ſit, vt eæ omnes ad opus proprium excitentur, & traducantur. Quis itaque poſthac Diuinum non admirabitur Platonem? qui ad hanc potiſſimùm attrahendi vteri validiſſimam vim reſpiciens, dicebat, quòd vulua quoque, matrixque in fœminis eadem ratione animal auidum generandi, quando procul à fœtu per ætatis florem, aut vltra diutiùs detinetur, ægrè fert moram, ac plurimùm indignatur, paſſimque per corpus oberrans, & cætera. Quid enim per fœtum, niſi ſemen ipſum virile Diuinus Vir intellexit, cuius gratiâ vterus creatus eſt? Cùm igitur hanc attrahendi vim adeò exquiſitam vterus conſecutus ſit, mirum non eſt, ſi dum à re quapiam intrinſeca, vel extrinſeca, quæ vel amica vel inimica ſit, irritatur, laceſſitus & quaſi ſuccenſens (vt ait Plato) de proprio loco decedat, & aliàs aliam in partem oberret, vt iucundum & blandum conſequatur, & infenſum ac inimicum deuitet. Vnde in hoc Galenus non parum demirandus eſt, quòd Platonis ſententiam redarguerit. Is enim non dixit, vterum animal abſolutum eſſe (quis enim eſſet tam fatuus?) neque vſque ad cor, aut ſupra diaphragma perduci. Quamvis enim ſurſum vtplurimùm à propria facultate compellatur, vt paulò pòſt declarabimus, non tamen ſuprà magis tendit, & mouetur, quàm à propriis ligamentis, & ceruice ſibi permittatur, quæ ligamenta ob id longa fuére creata, vt in exactam magnitudinem & paruitatem tum dilatari, tum conſtringi poſſet. Mouetur autem vterus, dum à propria virtute compellitur, potiſſimùm ſurſum, & verſus ipſum cor; quia maximam ad illud naturalem inclinationem habet, & id non abs re, cùm ab ipſo corde ſpiritus ipſos, & innatum calorem omnes ſuas facultates viuificantem ſuſcipiat, & inſuper, cùm ad ſemen attrahendum & retinendum præſertim ordinatus ſit vterus, ſeminis autem forma & omnis facultas in ſpiritibus conſiſtat, mirum non eſt, ſi dum præſertim ſpirituum aut alimenti penuria laborat, aut aliqua præternaturali diſpoſitione verſus cor, tanquam ſpirituum, & caloris, & vitæ radicem, & verſus iecur, & ventriculum, vt ait Hippocrates, quæ ſunt alimenti veluti promptuaria, moueatur. Hæc Rudius. Quibus poſitis cauſam facilè inueniri poſſe putat, cur optimis odoribus naribus admotis ſtatim vterus in quibuſdam ſurſum feratur. Non enim id ideò accidere ſtatuit, quia odores caput petant, & cerebrum feriant, cerebro autem ab odoribus affecto afficiatur vterus propter maximam conuenientiam inter vterum & cerebrum, ſed potiùs quia corde optimis odoribus referto, vterus illicò ſurſum verſus cor feratur.

Galenus verò *6. de loc. aff. c. 5.* pluribus hanc ſententiam oppugnat, docétque, etſi vterus aliquo modo moueri poſſit, atque aſcendere, id tamen exiguum eſſe, neque ſufficere rationes contrarias ad hoc, vt totum ipſius ſpatium ne ad ventriculum quidem aſcendiſſe oſtendant, tantùm abeſt, vt hunc prætereundo, ad ſeptum tranſverſum pertingere poſſit.

Neque contrarium Anatomiæ peritus facilè aſſeuerabit. Vterus enim validis ligamentis quatuor ita in ſua ſede ſiſtitur, vt ſurſum tanto ſpatio moueri nullo modo poſſit. Et longè alia ratio eſt procidentiæ Vteri, quam hîc obiicit Hercul. Saxonia, & alij. Equidem notum eſt, cùm procidit Vterus, ligamenta ſatis extendi, ſed tunc priùs ea humectantur: cùm verò ligamenta humectata & laxata vterum continere firmiter non poſſint, is pondere ſuo ſponte delabitur, & ligamenta ſecum extendit. Nulla verò cauſſa dari poteſt, cur ſi ligamenta laxentur, vterus ſurſum ferri debeat, & quidem tam ſubitò, & ſubitò turſum ad ſuum locum redire, ac in eo quieſcere. Procidentia enim Vteri ſenſim fit, & ſemel is prolapſus non in momento loco ſuo reſtituitur. Et quamuis in conceptione dilatetur: tamen id ſenſim fit & æqualiter, non verò ſubitò, & ad vnum latus. Neque etiam in conceptione ligamenta admodum laxantur, cùm vteri fundum ab omni connexione liberum ſit, in lateribus verò ſaltem ligamentis connectatur. Vt verò non ita extenſus (plerumque enim pugni magnitudine ſaltem quid in ventre volui percipitur) ſubitò hinc inde moueatur, fieri non poteſt. Neque ſi humectatione vterus indigeat, loco moueri, & ad hepar ac cor ſanguinis fontem ferri neceſſe habet. Venas enim & arterias ſatis copioſas habet, quibus ſanguinem attrahere poteſt.

Et omnino Galeni ſententiæ aſſentiendum, ob rationes modò allatas. Etſi enim vtero motus quidam denegandus non ſit, iſque naturalis, qui fit per fibras eius, quo & ſemen attrahit, & fœtum iam maturum excludit: tamen motus localis talis, quovſque ad diaphragma ſubitò feratur, nullo modo ei competere poteſt; cùm ligamentis in ſua ſede firmiter, ita vt ſupra os ſacrum vix eleuari poſſit, contineatur. Et cùm vterus etiam recto inteſtino & pudendis annexus ſit & cohæreat, ſi vteri corpus reuera verſus ſuperiora ſubitò moueretur, fieri non poſſet, quin partes iſtæ valde tenderentur, ac conuellerentur, atque ex tenſione iſta dolor in illis partibus excitaretur, qui tamen in eiuſmodi fœminis non animaduertitur.

Equidem inter recentiores iſtam de vteri motu ſententiam alio modo defendere conatur Andr. Spigelius *de humani corporis fabr. lib. 18. c. 19.* dum ſcribit non ſolum vteri fundum, ſed vterum cum teſtibus & vaſis locum mutare, & non tantùm extra pudendum procidere, ſed & aſcendere, & diaphragma ac hepar comprimendo ſuffocationis periculum inducere. Et quanuis dubitatum ſit à multis de hac re noſtro ſeculo, quibus res viſa fuit riſu potiùs, quàm fide digna: eos tamen potiùs ridendos cenſeo, qui id negant, vt qui neque in Anatomicis quicquam, neque in rerum Natura experientiæ habeant: reuerà enim ſe multiplicem loci mutationé, non tantùm in iis quæ vterum non gerunt, ſed & in ipſis grauidis ſæpenumerò animaduertiſſe. Et propterea putat, non fruſtra doctiſſimum Hippocratem *in lib. de mul. morb.* tam crebram huius morbi feciſſe mentionem, támque ſollicitè omnia ipſius ſymptomata aſſignaſſe. Modum verò & cauſſam adſcenſus vteri quod attinet, ſtatuit, vterum per ſe non moueri, ſed ab aliis trahi vel pelli, & quidem in hoc affectu inflari vterum, & ligamenta ipſius à copioſis flatibus, vnde eum ſurſum trahi, à flatibus repletum ob leuitatem adſcendere, ſe inter inteſtina inſinuare, & ventriculum ac diaphragma petere.

Verùm enim verò & hac in re Spigelio, Viro Naturæ & Anatomiæ non ignaro aſſentiri non poſſum. Etenim vterum aliquando inflari, extra dubium quidem eſt, & egimus de eo affectu *ſuprà*: verùm quòd in vteri inflatione vterus ſurſum feratur, non obſeruatum: ſicut nec illud animaduerſum, quòd morbus hic flatibus ex orificio vteri erumpentibus ſoluatur, id quod in inflatione vteri accidit. Atque ſi vterus ipſe adſcenderet, ligamenta eius vel laxari, vel rumpi neceſſe eſſet; quod in hoc affectu fieri nondum probatum. Etenim ſi hoc fieret, vterus pondere ſuo delaberetur, & vteri procidentia fieret. Etſi enim obiicere Spigelius poſſet, id ideò fieri, quia vterus flatibus repletus ob leuitatem ſurſum adſcendat: tamen quia paroxyſmus ille hyſtericus ſæpe breui tempore ſoluitur poſt eum, & diſcuſſis flatibus id fieri deberet, cùm ligamenta ſeu humiditate laxata & elongata, ſeu rupta, tam citò ad priſtinam naturam redire non poſſint.

Quia tamen negari non poteſt, fœminas interdum corpus & globum quaſi, circa vmbilici regionem oberranté ſentire, idque & obſtetrices & Medicos manu admotâ deprehendere, quidnam illud ſit, inquirendum. Albertus Rottonus *de morb. mulier. c. 39.* ſtatuit, malignum corruptúmque vaporem à cohibito ſemine aut menſtruo ortum, ſubſtantiæ ſuæ tenuitate, ac proinde mobilitate, inſtar cuiuſdam animalis per corpus moueri, & errare, & varias corporis partes afficere. Verùm hoc quidem certum eſt, vapores prauos ex vtero adſcendentes corporis partes ſuperiores varias afficere; nondum verò hoc modo explicatur, per quas vias illi moueantur, & quâ parte concludantur, vt globi quaſi cuiuſdam per abdomen circumuoluti ſpeciem præ ſe ferant. Præterea vteri iſte aſcenſus, qui ita appellatur, non idem cum ſuffocatione vteri malum eſt. In hoc enim vteri aſcenſu dicto, non ea quæ in ſuffocatione vteri apparent ſymptomata, neque metus, neque ſopor grauis, neque delirium, aut alia eiuſmodi grauiora ſymptomata adſunt; ſed ſaltem fœmina quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, aut animi quodam deliquio premitur. Ideóque etſi à prauis vaporibus quocunque modo ad ſuperiora adſcendentibus ſuffocatio vteri fieri poſſit, non tamen vteri adſcenſus, in quo globus quaſi quidam tactu in abdomine deprehendi poteſt, quod non fit in ſuffocatione vterina. Lud. Mercatus *lib. 2. de mulier. affect. c. 12.* docet, non vterum illuc recurrere quò putatur, derelictâ propria ſede, ſed in ſeipſum conuerti, & partem, quam ſimulat adire, in conſenſum trahere, aut verſus illam partem flatu aut humore repleri, eámque ſummoperè lædere. Verùm vterum in ſeipſum conuelli, & partem aliquam verſum ſe trahere, credibile non eſt, & ipſo tactu deprehendi poteſt, potiùs aliquid adſcendere quàm deſcendere. Deinde, quomodo verſus illam partem quæ in conſenſum trahitur, vterus flatu impleri poſſit, ita quidem, vt circa vmbilicum etiam percipiatur, non explicatur.

Vero magis conſentaneum eſt, id corpus, quod tactum deprehenditur, non ipſum vterum eſſe, ſed teſtes, & vas illud cœcum, quod à Fallopio inuentore, qui tubæ extremo orificio id comparauit, Tuba Fallopiana dicitur. Cùm enim teſtes vteri ſint penduli, & corpus Tubæ fiſtuloſum, laxum & vagum, dum ſemine corrupto, & vaporibus ac flatibus replentur & turgeſcunt, per hypogaſtrium hinc inde moueri, & ad vmbilicum vſque aſcendere poſſunt. Poſſe autem teſtes & Tubam vteri tumorem talem rotundum, qualis interdum in fœminis deprehenditur, efficere, obſeruatio Viri Cl. Ioan. Riolani docet, qui *Anthropograph. l. 2. c. 34.* ſcribit, ſe in hyſtericis virginibus deprehendiſſe teſtes pugno grandiores ſeroſo ſemine turgentes, quinetiam Tubam vteri amplificatam, & valde dilatatam.

Cauſſa

Cauſſa.

Cauſſa.

E quibus facilè patet, huius affectus cauſſam eſſe poſſe, quæcumque ad ſeminis corrupti in teſtibus fœmininis cumulationem facere, & vaporibus ac flatibus prauis vaſa illa replere poſſunt, de quibus *part.2.ſect.3. cap.4. de ſuffocat. Vterina* dicetur. Eadem enim ferè cauſſa eſt huius mali, & ſuffocationis vterinæ; hæc ſaltem differentia, quòd in ſuffocatione vterina vapores illi praui per venas, arterias & neruos liberè feruntur, & propterea etiam partes principes grauiter afficiunt; in adſcenſu verò vteri dicto, teſtibus fœmineis & Tubâ vteri concluduntur maximam partem, vnde etiam tam grauia ſymptomata, vt in ſuffocatione vteri, non inferunt.

Ad ſcenſus vteri, & ſuffocatio vterina quomodo differant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ab ipſis fœminis, vt & aliis, quibus abdomen contrectandum exhibetur, quoddam corpus q. globoſum hinc inde moueri & volui percipitur. Mulier quendam præcordiorum dolorem, & anguſtiam, & ſpirandi difficultatem percipit, ſine metu tamen, vt dictum, ſine ſopore, ſine delirio, & aliis grauioribus ſymptomatis. Præceſſeruntque cauſſæ, quæ vterum afficere, humoreſque in eo mouere potuerunt, vt odores ſuaues naribus admoti, dulcia aſſumpta.

Cauſſæ verò quæ ab aliis auctoribus recenſentur, non vteri Adſcenſus dicti, ſed vteri ad latera declinationis, vel deſcenſus, aut procidentiæ cauſſæ ſunt, quæ *capite ſequenti* proponentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum equidem hoc minùs periculoſum eſt, & minùs grauia, quàm ſuffocatio vterina, habet ſymptomata.

2. Ipſum tamen etiam non contemnendum eſt. Poteſt enim in vteri ſuffocationem degenerare, ſi vapores illi praui aliam viam quærant, & per vaſa ad membra principalia ferantur.

Curatio.

Curatio.

Vt malum hoc tollatur, neceſſarium eſt, vt ſemen corruptum & vapores praui, qui inde exhalant, euacuentur, & diſſipentur. Quod quâ ratione fieri poſſit, infrà *part. 2. ſect. 5. cap. 4. de ſuffocatione vteri*, dicetur.

CAPVT XVI.

De Vteri Procidentia.

Vteri procidentia.

PRocidentia verò ſeu prolapſus vteri, Barbaris etiam Præcipitatio vteri dicta eſt, vbi vterus deorſum tendit, & interdum etiam extra abdomen propendet. Qui quidem prolapſus nunc maior eſt, ita vt ad dimidium coxarum & genua ferè deſcendat; nunc minor, vt parum extra pudenda promineat. Si verò quidem verſus inguina deſcendat vterus, non tamen extra abdomen prolabatur, deſcenſus vteri dicitur. Si verò in alterum latus voluatur, inclinatio vteri appellatur, *vt cap. præced.* dictum.

Deſcenſus vteri.

Inclinatio Vteri.

Cauſſa.

Mutat autem præter naturam ſitum vterus, dum ligamenta illa, quibus continetur, non rectè ſeſe habent. Vterus equidem ipſe, ſeu fundum vteri, à parte ſuperiore, anteriore & poſteriore nulli parti alligatur, ſed ab omni connexu liberum eſt, vt commodè in omnem partem in conceptu dilatari & extendi poſſit. At in lateribus ligamenta habet quatuor, duo ſuperiora, lata ac membranoſa à peritonæo enata, quibus oſſis ilij lateribus alligatur; duo inferiora, quæ proceſſus ſunt neruei, teretes & caui, ortúmque habent à lateribus fundi vteri prope vaſa deferentia, quæ contingunt, ad inguináque deſcendunt per productiones peritonæi, ac ſupra pubis os in latam ac nerueam exilitatem degenerant; reliqua pars vſque ad genu poſtea in interni femoris membranam excurrit. Magnis vaſis etiam per venas & arterias, præſertim ſpermaticas: ſpinali medullæ per neruos alligatur. Ceruix autem vteri cum vicinis partibus vndique connectitur: antè veſicæ vrinariæ & oſſibus pubis, beneficio membranarum à peritonæo prodeuntium; poſteriùs recto inteſtino, cui toto ductu incumbit, & circumcirca fibris quibuſdã vicinis partibus alligatur. Situm ergo mutat vterus, dum vel in aliam partem trahitur, vel dum laxatis & ſolutis ligamentis, quibus continetur, proprio pondere delabitur. Trahitur ad latera, & id fit hoc modo, vt Galenus *6. de loc. affect. cap. 5.* & ex eo Aëtius *tetrab.4. ſerm. 4. cap. 77.* his verbis docet: *Suppreſſis menſibus, inquit, neceſſe eſt, venas & arterias ad vterum tendentes repleri. Nam ſanguis vſque ad vaſorum oſcula accurrit quidem, verùm intra vterum prodire non poteſt, aut eo quòd nimia craſſitudine oſculis impingitur, & grumoſus fit: aut quòd ipſa oſcula clauſa ſunt, & tranſitum impediunt, ita vt venæ humore referta extendantur, & vicinas vteri appendices humectent, quarum extenſione vterus retrahitur. Si itaque ex vtraque parte æqualis retractio fiat, reclinatio, aut reuulſio, ſiue recurſus vteri æqualis contingit: Si verò in alteram partem maior retractio fiat, alterum è viſceribus his in cauſſa eſt; ſplen videlicet aut hepar; quorum venæ ſuperfluo ſanguine extentæ à ſuis partibus vterum retrahunt, hepaticæ venæ è dextris, ſplenicæ è ſiniſtris, prout altera magis fuerint repleta.*

Fieri tamen etiam poteſt, vt à vaſorum & ligamentorum laxitate, ſed non nimia, ex vna parte vterus ad ſanam inclinet, ita tamen, vt etiam nonnihil deorſum declinet, idque ſenibus maximè accidit.

Proprio autem pondere deſcendit, & vteri procidentia fit, quoties eius cum partibus, quibus cohæret, connexus ſoluitur; idque præcipuè fit, cùm ceruix vteri, cui fundum quaſi baſi innititur, à vicinis partibus, quibus fibris quibuſdam annectitur, ſeparatur. Et quidem ſi in vteri fundo vicino loco tantùm nexus iſtius fibroſi ſolutio fiat, vterus in ſinum muliebrem ſaltem deſcendit, ibique cum parte aliqua ceruicis inuerſa ſubſiſtit. Si verò vndique & toto ductu à vicinis partibus ceruix vteri liberetur, tunc vterus cum ceruice inuerſa extra corpus prolabitur, & dependet, vterúſque in fundo non inuerſus, vt collum, ſed eâ formâ quam habet, dum in abdomine adhuc latet, ſuſpenſus, & ceruici vteri cum baſi innixus, orificio illius in imo ſaltem patente hærebit.

Vnde autem connexûs iſta ſolutio fiat, non ita planum eſt. Vulgò quidem docetur, ligamenta vteri vel laxiora fieri ex humoris pituitoſi affluxu, idque in ſenibus præcipuè, eúmque in vtero ob eius debilitatem, ab aëris frigidi poſt partum, vel flatibus menſibus in vterum admiſſione, pedum refrigeratione, ſeſſione ſuper lapide frigido, & ſimilibus cauſſis contractam, generari, vel à toto corpore, aut parte aliqua ad vterum mitti: vel extendi eas ex frequenti & difficili partu, & graui ac oneroſâ fœtûs geſtatione; vel rumpi ex caſu, vel ponderoſi fœtus geſtatione, aut ponderis eleuatione, præcipuè poſt partum, aut ſaltatione, partu laborioſo, aut abortu, violenta ſecundinæ extractione, ex ſternutatione poſt partum, & vociferatione. Quas cauſſas externas & euidentes proponit Hippocrates *lib.2. de morb. mulier. Omnis*, inquit, *occaſio vteros propellere poteſt, ſi quid malè habeant. Nam & à frigore pedum ac lumborum, & à ſaltatione & terrore, & lignorum ſectione, & curſu ad accliuem & decliuem locum, & ab aliis* cauſſis *multis propelluntur.*

Felix Platerus tamen aliter nonnihil hac de re ſentit, & vteri procidentiæ cauſſâ proximam, colli ſeu ceruicis vteri connexus fibroſi cum partibus vicinis ſolutionem eſſe ſtatuit. Separationem hanc autem ceruicis vteri à vicinis partibus plerumque ipſum vterum perficere, ſi ille per vim deorſum in ſinum detruſus adeò impellatur, vt adnatam illic ceruicem ſimul trahendo, vel impetu quodam ſubito, vel ſenſim, ſi minore vi, ſed frequenter illud fiat, à fibris primò vtero proximis auellat, & ſi vlterius procedat, reliquas quoque diuellendo, collúmque inuertendo, ſeu deorſum aliquouſque, vel etiam extrorſum detrahat. Pelli autem hoc modo deorſum vterum, docet in conatibus magnis ſæpe iteratis, in deiectionibus difficilioribus, vel exſufflationibus, maximè verò ab eo conatu, quem in partu mulier adhibet, ſi præſertim is ob difficultatem pariendi magnâ vi peragatur, vterúſque cum fœtu in ſinum ceruicis nimiùm detrudatur; vel ſi ſecundina adhærens adhuc vtero, ab obſtetrice ita trahatur, vt & vterus cum ea in ſinum feratur, ceruixque ſimul trahatur; vel ſi ſaltu, aliáque corporis commotione valida, vel ſæpe iterata vterus in ſinum impellatur. Aliâ tamen etiam de cauſſa ceruicem vteri à vicinis partibus ſeparari poſſe docet, nimirum coitu violento, vel ſæpius repetito, aut propter putredinem & corruptionem illic collum abſumentem.

Ab aliis verò cauſſis, quàm hiſce violenter agentibus, vteri procidentiam fieri poſſe negat. Nam quod relaxationem ligamentorum attinet, membranas vterum connectentes ita comparatas eſſe ſcribit, adeóque laxas, vt cùm vterus procidat, facilè eum ſubſequi poſſint. Neque ab hac cauſſa vteri procidentiam fieri poſſe, vel ex eo patere putat, quòd hydropicis mulieribus, quibus vterus cum adnatis membranis in aqua ſæpe longo tempore innatat, non tamen procidit. Neque etiam membranarum diſruptionem vteri procidentiæ cauſſam eſſe poſſe exiſtimat: idque vel inde patere putat, quod in muliere quadam, cui has membranas putredine penitus abſumptas fuiſſe, ſectio poſt mortem patefecit, vterus minimè à ſua ſede receſſit.

Verùm enim verò hoc equidem non negamus, non poſſe vterum procidere, niſi fibræ illæ, quibus collum vteri partibus vicinis connectitur, ſoluantur: atque id etiam citra grauiorem læſionem & hæmorrhagiam accidere poſſe, ſi vterus ſuopte pondere deorſum vergat. Hoc verò in quæſtione eſt, an vterus ſaltem à cauſſis violenter agentibus ita deorſum trudatur, an verò etiam pondere ſuo, nî partibus vicinis alligetur, deorſum ruat. Etſi enim parte ſaperiore vteri fundus liber ſit, vt diſtendi pro neceſſitate poſſit: tamen ad latera quatuor ligamentis, vt ſuprà dictum, annecti, ex anatomia conſtat: quæ ſi laxentur, vel extendantur, vel rumpantur, cauſſa eſſe poſſunt vt vterus deſcendat. Itaque etſi non nego, proximam cauſſam procidentiæ vteri eſſe connexûs illius fibroſi colli vteri cum partibus vicinis ſolutionem, eámque fieri poſſe ab vtero deorſum deſcendente: tamen vt vterus deſcendat, ligamenta vteri laxata, extenſa, vel rupta cauſſa eſſe poſſunt. Quod verò in hydropicis mulieribus vterus non ſemper procidit, cauſſa eſſe poteſt, quòd aqua illa in abdomine collecta ſalſa eſt, quæ potiùs ſiccandi, quàm humectandi ligamenta vteri vim habet.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Si ſolum deſcenſus vteri ſit extra vuluam, vel etiam intra eam, apparet exiguus tumor quaſi extenſæ pellis, & pondus veluti oui maioris circa pudenda percipitur. Si verò vterus prolabatur apparet tumor oui anſeris inſtar, in cuius imâ parte apparet foramen, quod eſt internum orificium vteri. In principio ſimul adeſt inſignis dolor partium, quibus annectitur vterus lumborum, nimirum hypogaſtrij, pudendi, & circa os ſacrum, propter ligamenta tenſa vel rupta. Poſtquam autem malum aliquandiu durauit, ob aſſuetudinem dolor mitigatur, & ſolùm ponderis quædam moleſtia ſentitur, & vterus prolapſus in ambulando impedimentum exhibet. Interdum etiam ob rupta vaſa ſanguis erumpit. Sæpe etiam fæces alui & vrina ſupprimitur, ob compreſſionem. Accedit interdum febris, vt & conuulſio. An autem à relaxatione, vel ruptione, vel eroſione ligamentorum procidentia vteri ſit, ſic diſtinguendum eſt. Si à laxitate ligamentorum malum eſt, ſenſim generatur, & cum minore dolore eſt, ac præceſſerunt cauſſæ vteri ligamenta humectantes & laxantes. Si verò à ruptura ligamentorum fiat procidentia vteri, ſubitò generatur, dolor eſt vehementior, & ſanguis interdum erumpit, ac præceſſerunt cauſſæ, quæ violenter ligamanta rumpere potuerunt, & nullum morbi alicuius alterius vteri adeſt indicium. Si ab vlcere ligamenta ſint eroſa, vlceris indicia adſunt, & ſimul puris aliquid effluit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Affectus hic dum recens eſt, & deſcenſus potiùs vteri, quàm eius extra vuluam procidentia, faciliùs curatur.

2. Si verò malum diutiùs durauerit, & procidentia ſit maior, non niſi longo tempore curatur, & difficulter planè.

3. Curatur autem faciliùs in iunioribus, quàm adultioribus, quibus vterus, etſi reponatur, leui de cauſſa iterum procidit.

4. Malum ipſum per ſe raro lethale eſt, valde tamen moleſtum & turpe, quod fœminis in deambulando impedimento eſt, ac conceptionem præterea, & menſtruorum rectam purgationem impedit.

5 Si tamen dolor, febris, connulſio, & alia grauia ſymptomata accedant, fœminæ mortis cauſſa eſſe poteſt, præſertim puerperis.

6. Curatur autem difficiliùs vteri procidentia, quæ fit à ruptione vel eroſione ligamentorum eius, quàm quæ fit laxatione eorundem. Imò rupta vteri ligamenta iterum conſolidare impoſſibile eſt, ſi malum inueteratum ſit, cùm partes callo iam obductæ conſolidari nequeant. Quod etiam de fibroſo vteri connexu accipiendum.

7. Interdum vterus ab ambiente aëris alteratione aut violenta repulſione corrumpitur, & gangrænâ corripitur: quod ſi accidat, ob maioris periculi auerſionem totus præſcindendus eſt, quod tamen ſuperſtite fœminâ fieri poteſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Vterus è ſua ſede prolapſus in eam reponi poſtulat. Repoſitus verò in ſuo loco ne iterum prolabatur, continendus. Ligamenta ergo ſi ſint laxa & humiditate madentia, exſiccanda & adſtringenda; ſi rupta, agglutinantia & ſarcotica vſurpanda, qualia in hernia inteſtinali adhiberi ſolent, quod vt commodiùs fiat, corpus priùs euacuandum. Dolor ſi ſit vehemens, mitigandus, & aliis, ſi quæ adſunt, ſymptomatibus occurrendum. Si verò vterus gangrænâ & tandem ſphacelo corripiatur, abſcindendus eſt.

Vteri repoſitio.

Danda ergo opera, vt vterus in ſuam ſedem quamprimùm reponatur, antequam ab externo aëre alteretur, vel compreſſione partium vicinarum intumeſcat & inflammetur, quod fit ſi clyſtere præmiſſo, ſi flatus vel ſtercus in inteſtinis adſint, & veſicâ etiam euacuatâ (nam cùm vterus medio inter inteſtina & veſicam loco ſedem ſuam habeat; ſi partes illæ plenæ & tenſæ ſint, vterus facilè reponi non poteſt, partibus illis renitentibus,) ægra ſupina in lecto collocetur, & coxis eleuatis ac poplitibus reflexis, & capite, quantum fieri poteſt, demiſſo, ipſa baſin tumoris manibus apprehendat, eúmque introrſum adigat. Quòd ſi ipſa perficere non poſſit, Chirurgus aut Obſtetrix digitum in orificium eius immittat, vterúmque ſenſim attollat. Si verò repoſitioni valde reſiſtat, lana, vt docet Hippocrates, conuoluta tenui linteo circundata, aut lana goſſypina circumponatur baculo, cuius extremitas craſſior vuluæ magnitudini reſpondeat, deinde in locum illum ſucco aliquo adſtringente perfuſum immittatur, & blandè ac citra violentiam tutò vteri moles reponatur. Si tamen vterus intumuerit ex alteratione ab aëre externo frigido, fouendus decocto maluæ, althææ, ſeminis lini, fœnugræci, flor. chamæm. baccat. lauri, & inungendus oleo lilior. albor. ac pinguedine gallinæ. Aut ſi inflammatio adſit, ea ſiſtenda, & repoſitio tamdiu differenda. Scribit etiam Rodericus à Caſto, *de morb. mul. lib. 2. cap.* 17. vtile eſſe, vt Medicus vel Chirurgus cauterium auctuale ignitum manu oſtendat, ac ſimulet, quaſi vellet vterum eo tangere. Ita enim vterum retrahi, vt & inteſtina, ſi prolapſa ſint. Refértque exercitatiſſimum quendam Chirurgum in Academia Salmanticenſi Profeſſorem, curaſſe quendam, qui vulnus in ventre acceperat, per quod inteſtina egrediebantur, quæ cùm nullo remedio reduci potuiſſent, nihil aliud profuiſſe, quàm quod candens ferramentum magnum coram patiente manu geſtans, vulneri ſe applicaturum finxit. Eius enim rei terrore ſubito, inteſtina eueſtigio in ſuum locum reducta fuiſſe.

Antequam tamen vterus reponatur, non incommodnm fuerit, ipſum adſtringentibus & glutinantibus conſpergere, vel fouere & inungere. Ita enim poſtea repoſitus in ſuo loco faciliùs retinetur, & medicamenta hæc adſtringentia & glutinantia faciunt, vt partes diuulſæ faciliùs coaleſcant. Fotus fiant è plantis, quæ mox enumerabuntur. Pulueres ex iiſdem parentur, vt & maſtiche, thure & ſimilibus.

Vt ♃. *Thuris, maſtiches,* ana ʒ. ij. *ſarcocoll. lacte nutrita* ʒ. j. *mumiæ, balauſtior. ſang. draconis*, ana ʒ. ß. F. puluis.

Vt autem commodiùs ac faciliùs repoſitio fiat, ſuffitus inſtituatur ex pelle anguillæ ſale conditæ, & in fumo exſiccatæ, ac in puluerem redactæ. Ad faciliorem vteri repoſitionem etiam faciunt cucurbitulæ cum multa flamma ilibus, vmbilico aut ſub mammis appoſitæ: vt & ſuaueolentia naribus admota.

Vteri repoſitio in loco ſuo. Retentio.

Poſtquam vterus fuerit repoſitus in ſuum locum, vt in ſuo loco contineatur, mulier in lecto reclinetur, cruribus extenſis, ita vt vnum alteri incumbat, & in eo ſitu diebus 8. vel 9. maneat. Simul interim cura habeatur, ne aluus vel pigrior ſit, vel laxior. Si enim feces duræ ſint, vterus in iis egerendi facilè præcipitatur. Lubrica verò aluus membranas vterum alligantes laxat. Simul etiam omnes cauſſæ, quæ prolapſum excitarunt, tollendæ ſunt, & vniuerſo corpori, vt & vtero proſpiciendum.

Medicamenta vterum repoſitum retinentia.

Medicamenta autem, quæ vtero repoſito retinendo adhibenda, duûm generum ſunt. Quædam enim & vterum in loco ſuo retinent, & eum partibus vicinis agglutinant, atque vt quæ laxata ſunt, coaleſcant, faciunt: talia ſunt medicamenta adſtringentia, & agglutinantia; quæ tamen commodiùs opus ſuum perficiunt, ſi peſſi formâ applicentur, vel peſſus cum iis adhibeatur. Quædam verò vterum tantùm retinent; quæ cura Palliatiua nominatur. Equidem conglutinatio ſolius naturæ eſt; vt ea tamen rectiùs & faciliùs perficiatur, omnia faciunt, quæ vterum in ſuo loco retinent, inprimis verò medicamenta, quæ vulneribus conſolidandis & herniis curandis adhibentur, cùm interna, tum externa.

Vt in loco ſuo retineatur, peſſus formâ pyri, ſeu figurâ vteri in eum mittendus. Nimirum is ex ſubere vel ſpongia in dictam figuram efformandus, & lanâ ſuccidâ, vino auſtero, vel ſucco acaciæ, oleo maſtichino, myrtino, cydoniorum, & roſarum madidâ, inuoluendus, ac puluere ſanguinis Draconis, boli armeni, maſtiches conſpergendus. Vel ex vnguento Comitiſſæ, vel alio adſtringente cum pice, quibus & galbanum, bdellium, ſarcocollam addere licet, fiat emplaſtrum durius, è quo magdaleon eâ figurâ, quæ vterum impleat, fundúmque attingat, formetur, & in vterum immittatur.

Vmbilico interim, vel ſub mammarum regione, aut vtroque rene cucurbitula cùm multa flamma, ſine ſcarificatione affigẽda.

Renibus quoque ac lumbis & abdomini tale Emplaſtrum imponendum.

♃. *Opopanacis* ℥. ij. *ſtyrac. liquidæ* ℥. ß. *thuris, maſtich. picis, boli Armeni,* ana ʒ. ij. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Ladani* ʒ. j. ß. *thuris, maſtich.* ana ℥. ß. *ligni aloës, caryoph. ſpicæ vtriuſque*, ana ʒ. j. *ambræ* g̅. iiij. *moſchi* Scrup. ß. F. duo Emplaſtra rotunda, quæ è regione vmbilici lateribus applicentur.

Ipſi verò vtero aut dorſo applicetur *Emplaſtrum contra rupturam, vel diaphœnicum, vnguentum Comitiſſæ*, & ſimilia.

Suffitus etiam ille ex pelle anguillæ ſale conditæ continuandus, quem nonnulli hic valde commendant: vel etiam aliis fœtidis ſuffitus inſtituendus, & genitalibus immittendus eſt. Naribus contrà ſuaueolentia, niſi fœmina obnoxia ſit ſuffocationi vterinæ, moſchus, ambra, admouenda. Et omnino opus eſt iis, cùm fœtida genitalibus adhibentur. Cùm enim eorum odor, ſi ad nares pertingat, non ſolùm vteri præcipitationem inducere, verùm etiam caput & cor offendere poſſit, non ſine rebus odoratis naribus admotis vſurpanda.

Fomentationes quoque vtiles ſunt è decocto *rad. tormentillæ, biſtort. conſolidæ maior. plantag. pentaphylli, fol. quercus, myrti, rubi, pini, cupreſſi, lauri, herniariæ, polygoni, verbenæ, burſæ paſtoris, millefolij, betonicæ, artemiſiæ, matricariæ, balauſticorum, cortic. granator. cupular. gland. nucum cupreſſi, baccarum myrti, ſumach.*

Vt ♃. *Fol. rubi, plantag. caudæ equinæ, myrti*, ana M. ij. *abſinthij* p. ij. *balauſtior.* ℥. ß. Coq. in aq. & vini rubri partibus, æqualibus, pro fomentione.

♃. *Rad. tormentillæ, conſol. maioris, biſtortæ*, ana ℥. ß. *balauſtior.* ℥. ij. *nuc. cupreſſi* ℥. ß. *fol. plantag. ſalicis, meſpilor. quercus, ſummit. rubi, fl. roſ. rubr.* ana M. j. Inſuantur ſacculo, qui loco affecto applicetur.

In ipſum etiam vterum per ſyringam iniiciantur medicamenta eâdem facultate prædita. Vt:

♃. *Rad. conſolidæ* ℥. j *biſtortæ, balauſtiorum*, ana ℥. ß. *herniariæ* ʒ. ij. *millefolij, artemiſiæ*, ana ℥. ß. Coq. in vino rubro.

Quæ omnia ſi non proſint, thermæ ſulphureæ efficaciſſimum auxilium ſunt.

Et quia plerumque vteri ligamenta laxantur ab humore nimio, quo imbuuntur, aquoſos & pituitoſos humores expurgare, corpúſque & vterum exſiccare vtile eſt, & interim medicamenta ad roborandum vterum exhibere. Commendatur decoctum viſci querni cũ vino albo, vt & decoctum C. C. fol. lauri, & myrti.

Vt ♃. *C.C. fol. lauri,* ana ʒ.j. *myrrhæ* ℈.j. F.puluis pro duabus doſibus, detúrque cum vino auſtero.

Vel ♃. *Zedoar. ſem.paſtinacæ hortenſ. ocul.* ♋*. præp.* ana ʒ.j. *nucis moſch.* ʒ.ß. F.puluis. Doſis ʒ.j.

Vel ♃. *Rad.thapſi barbati* ʒ.ij. *fol.myrti, ſem. paſtinacæ domeſticæ,* ana ʒ.j. *raſuræ C. C.* ʒ.ß. *cineris concharum* ℈.j. *corall. rubr.* ℈.ij. F.puluis.

De medicamentis tamen hiſce adſtringentibus cùm internis tum externis hoc obſeruandum: cùm ſimul menſes ſiſtendi vim pleraque habeant, cautè iis vtendum eſſe, ſi mulieri adhuc ſtato tempore menſtrua fluunt, ne ſupprimantur, & alia grauiora mala inde excitentur. Et præſtat tum peſſario aliquo ad retinendum vterum fœminam contentam eſſe, aut medicamenta hæc, vbi fluxus menſtruus præteriit, vſurpare. Et ſi ex vitioſis humoribus ad vterum confluentibus, & eius ligamenta laxantibus, procidentia vteri proueniat, corpus vniuerſum conueniente modo purgandum & exſiccandum, in quem vſum etiam commodum eſt decoctum rad. Chinæ, ligni Guaiaci, vel ſarſæparillæ.

Vt autem à Procidentiâ, quæ facilè iterum accidit, fœmina ſecura ſit; aut ſi nulla perfectæ curationis ſpes ſit, ſubligaculum ſeu zona Hippocratica dicta adhibenda. Hac enim munitæ ſine periculo procidentiæ ambulare, & actiones ſuas perficere poſſunt, & vterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum ferè modum, quo faſciæ pro hernia parari ſolent.

Peſſaria quoque, quorum iam antea etiam facta mentio, in deploratis vteri procidentiis vtiliſſima ſunt, quæ non in vteri ceruicem, ſed ipſum vteri fundum immittuntur; quæ cùm non facilè poſſint retrocedere, vterum continent, & vt in ſua ſede ſubſiſtat, cogunt. De peſſario hoc pluribus agit Franc. Rouſſetus *de part. Cæſar. ſect.6.c.*3.4. docétque à Chirurgis variè ea parari, quoad materiam, quoad figuram, & quoad vſum. Aliqui enim ex ſola cera, alij ex argento aut auro excauato, alij ex ſubere cera tecto conficiunt. Præterea aliqui figurâ rotundâ, alij ouali, alij triangulari, aut quadrangulari, inæqualibus tamen lateribus, aut in angulos obtuſos formant: alij formâ cordis depreſſi, alij ex rotunditate oblonga & obtuſa figurant: alij denique rotunda in latitudinem, quæ in medio aliquando, aliquando verò non, perforata ſint, parant. Sic etiam multi indentes, funiculum ad alterum extremum alligant, quo cõmodius, quando voluerint, extrahere poſſint: alij abſque funiculo indunt, ita tamen vt ſine magna moleſtia, quando viſum fuerit, extrahere poſſint, non ſecus quàm ſi funiculus alligatus eſſet. Sunt verò alij, qui nunquam eximere iubent, cùm nihilominus mulieres viris concumbere poſſint, etiam maritis, ſi modò ipſæ velint, ignorantibus: ſiquidem non ſolùm locus laxus & amplus eſt, in quo continetur, ſed etiam figura æqualis & polita eſt. Nec impedit etiam, quo minùs mulier concipiat, eundem conceptũ retineat, vtero gerat, & pariat. Quod ſanè admirandum auxilium, tutúmque eſt, quo tanto malo præcipitationis vteri occurri poteſt, ita vt ſæpius malum omnimodè curet, poſtquam aliquo temporis ſpatio in corpore geſtauere, ita vt eo opus poſtmodum non habeant. Imò etiam ſi mulieres priùs propter vteri præcipitationem concipere non potuere, vt concipiant, auxilio eſt. Si enim Epiploon os vteri comprimens, vt 5. *Aphor.*46. Hippocrates habet, conceptum impedit, quanto magis tantus vteri prolapſus id impediet, qui in ſeipſum relaxatur, quaſi ſeipſum oppreſſurus, niſi hoc modo in his occurreretur, quemadmodum in aliis fit, corpus emaciando, quod ſæpius diætâ conuenienti præſtatur.

Et cùm mirum ſit, & vix credibile, tale peſſarium in fundo ipſius vteri retentum, nec conceptum, nec geſtationem, nec partum impedire, *c.ſeq.*5. teſtatur, ſe cum pluribus fœminis Vernolij prope Senlicetum contuliſſe, quæ tali peſſario vtuntur, quæ tamen nomen ſuum celari voluerunt, inprimis cùm ne mariti quidem ipſas peſſario vti ſciant. Nominat verò quandam Clementiam Heraudie, quæ cùm valdè iuuenis ante decimumtertium annũ prolem habuiſſet, procidentiam vteri paſſa eſt. Quæ dum tale peſſarium ferret, tertiò concepit, vtero geſtauit, & peperit. Quamprimùm enim eſſet enixa, rurſus vtero indebat, eo ſolùm abſterſo, & butyro oblinito, nec alio nouo vtebatur. Ita vt iam ab annis quadraginta & vltrà, vno eodémque peſſario ſolùm vſa ſit, abſque vlla ipſius peſſarij corruptione, aut ipſius ſuberis putrefactione. Refert etiam, eius loci vicináſque obſtetrices (præſertim verò *la Mineuſe* nomine) conſtanter ſibi affirmaſſe, ipſas iam pridem plurimis mulieribus in partu adfuiſſe, quib. prædicta Clementia peſſaria dederat: inter cæteras autem nominaſſe mulierem *la Nurette* dictam, quæ filium ante annos nouem erat enixa, qui ipſi oſtenſus fuit, cui cùm ante excluſum fœtum peſſarium procidiſſet, ipſa quarto à partu die, cùm vterus rurſus prolapſus foret, denuò indidit, quod poſtmodum ſemper ad mortem vſque abſque moleſtia in vtero reſeruauit. Præterea tale etiam peſſarium ab eadem, Vernolij Genouefæ Salantin nomine, adhibitũ fuit, cui in primo matrimonio ob difficilem partum vterus prociderat. Quod cùm per annos quatuor geſtaſſet, interim licèt grauida facta, peſſariũ tamen hoc toto geſtationis tempore etiam tulit, quod tribus ante partum ſeptimanis ſpontè prolapſum, ita tamen vt idcirco ante præfinitum à natura tempus enixa non fuerit. Ab eo tempore peſſario opus non habuit, cùm ab vteri prolapſu rectè fuerit curata: ita vt ab eo tempore rurſus filios gemellos adhuc viuentes peperit, quod ſanè multis de cauſſis memorabile eſt.

Neque ſolùm experientiâ, ſed & ratione probat *c.*8. eiuſmodi peſſaria impedire non poſſe, quo minùs ſperma viri & mulieris, vti conuenit, recipiatur & conſeruetur. Si enim tale ſemen receptum vni ſolùm ipſius vteri parti adhæreat, & ab ea alimentum ſumat, ſatis eſt, modò pro ipſius conſeruatione & nutritione ſufficientia acetabula adſint, nec magis omnibus opus habet, quàm infans duabus mammillis, ſi vna ſufficienter alimenta (vt ſæpe accidit) miniſtret. Quare peſſarium hoc ex ſubere paratum non impediet, cùm ſit mediocre, leue & politum, & ſic per conſequens embryonem nec comprimere, nec detrudere, nec lædere poteſt, quod in brutis polytocis, præſertim catellis vtero contentis obſeruare licet: quorum ſingulorum ſecundinæ ſeparatim adhærent, à ſe inuicem ſatis diſtinctæ.

Fiunt nimirum talia peſſaria commodiſſimè formâ rotundâ, ac tantæ magnitudinis eſſe debent, vt citra vim intrudi poſſint, vterum tamen, ne iterum procidat, retinere queant. Et parantur commodiſſimè è cortice leuiſſimo ſuberis, aut glomere è filo, & in cera liquata intinguntur, & eâ obducuntur. Adaptatur autem filum, vt quando libet extrahi poſſit, quod tamen rariùs fieri debet, & non niſi cùm viro ſe iungere cupit: cùm, vt dictum, compertum ſit eas, quæ peſſarium tale geſtârunt, in vtero concepiſſe. Guil. Fabricius *Cent.4.obſ.*61. fœminæ cuidam nobili procidentiâ vteri laboranti fabricauit ex ſubere duos globos, alterum oualis, alterum rotundæ figuræ, eius magnitudinis, vt in vterum filo alligatum immittere, in que eo retinere potuerit, quorum alterutrius vſu, prout libuit, vterum in corpore retinuit, vt ſiue pedes deambulare, ſiue equum aut currum conſcendere voluerit, nullum tamen incommodum perſenſerit. Obduxit autem vtrumque Cerato ſequenti calido adhuc & liquido, & ſpatulâ eum læuigauit:

♃. *Ceræ nouæ* ℥.iij. *colophon. gummi elemi,* ana ℥.j. *terebinth.* ʒ.iv. *pulu. roſar. odorifer. myrtillor. balauſtior. radic. conſol. maior.* ana ʒ.j. *maſtich. olibani,* ana ʒ.iv. Miſce omnia diligenter, & cum q.ſ. *olei roſacei*, F. Ceratum in forma ſolida.

De peſſariis autem hiſce Gaſpar Bauhinus in *Appendice ad Rouſſetum* hoc modo ſcribit: *Noſtrates filum ſumunt ſubtiliſſimum, quod delicatè obuoluunt: globum ouali figura, ouo tamen paulò minorem, efformant, quem cera virginea obtegunt, ac in vteri collum indunt. Solet autem globus hic, dum menſtruis laborant, elabi. Aliæ verò hoc pacto conficiunt: Accipiunt nucem iuglandem excauatam, quam cera virginea affabrè obducunt, forma & magnitudine ferè oui gallinacei, & in internam vteri concauitatem obſtetricis operâ ingeri patiuntur. Quod vt faciliùs fiat, fluxu menſtruorum ferè deſinente, fotibus ac inſeſſibus malacticis ad oris vteri relaxationem vtuntur: dein peſſarium indunt: tum locum adſtringentibus & corroborantibus fouent, & decubitum ſupinum atque tranquillum præcipiunt. Tale peſſarium apud nobiles Germaniæ matronas, ſi vteri procidentia laborent, in vſu eſſe conſueuit. Peſſariorum loco in vteri procidentia, circulis aliquæ vti ſolent matronæ: quare circulorum formam à Socru mea, p.m. (quæ in arte medica fuit verſatiſſima) mihi communicatam, quibus in multis vſa eſt matronis, proponam. Accipe* radicem vitis ſylueſtris, *& ex ea Circulos rotundos, modò maiores, modò minores, pro ceruicis vteri magnitudine, paruitatéve conficito: dein accipe* ceram virgineam *q.ſ. cui adde* reſinæ albæ, *aut* terebinthinæ *parum, liqueſiant ſimul: tum Circulos prædictos huic ceræ reſinæ mixtæ toties immergito, vſque dum craſſitiem debitam acquirant. Circulus talis in vteri collum inditur, qui ſi minor ſit, quàm oporteat, excidit: Sin verò iuſtam habeat magnitudinem, ſine vlla noxa remanet, nec facilè elabitur: & melius eſt, vt non eximatur, ſed vt vſque dum ſpontè excidat, relinquatur: quòd ſi verò excidat, nec dum curata ſit mulier, alius indendus erit. Ioannes Bauhinus, Illuſtr. Principis VVittembergici, &c. Archiater, frater meus chariſſ. ad Procidentiam vteri circulos ex filo argenteo rotundo cum furca trifida ex eadem materia parata, confici curat. Hic ſine vi in collum vteri intruditur, qui interdum facilè, niſi educatur, hæret: ſin verò ab vteri pondere propellatur, faſcia retinendus erit.* Hæc Gaſp. Bauhinus.

Circuli vteri.

Circulus alteri.

Vteri exciſio.

Si vterus gangrænâ corripiatur, nec ea ſiſti poſſit, ſed in ſphacelum abeat, vterus totus abſcindendus; aut ſi mulier abſciſſionem, quæ ferro fit, non ferat, ligaturâ præſcindi & tolli poteſt. Cuius rei hiſtoriam & modum habet Franciſc. Rouſſetus *de partu Cæſareo, ſect.4. cap.5. hiſt. 6. Philiberta Louyſon*, inquit, *Ioannis Bauhini vinitoris vxor, Neoburgi inter Pithuveram & Puiſſellum habitantis, cùm menſium octodecim ſpatio ſanguineo vteri fluxu, eóque copioſo laboraſſet, adiuncto verſus collum vteri pondere, ſubitò ſuis in ædibus perſenſit (res ſanè mira) vterum vſque ad interiorem femorum partem prolabi, tanta magnitudine, vt cùm eum non reponere poſſet, triduo aut quatriduo pòſt, Bonauenturæ à Turre, & Blaſij Berte Chirurgorum Pithuverenſium (quibuſcum hac de re ſæpius contuli) opem implorarit: qui cùm ſoli ſectionem adhibere non auderent, ligatura (meum aduentum exſpectantes) contenti fuere, quod ann.* 1580. 6. *Kal. Martij factum. Ligaturam valde ſtrictam, cùm eum reponere non licuiſſet, adhibuere, eámque non circa partem anguſtiorem, quæ eſt inter ceruicem & fundum vteri prolapſi, quo loci omnium tutiſſimè ſectio fieri poteſt: ſed ligatura facta in ceruice vteri, quæ valdè eminebat, ita vt ligatura vretræ aut ceruici veſicæ proxima foret. Priorem hanc ligaturam per dies octo non mutauere, ſed his finitis cum eò vnà cum ipſis veniſſem, vt vterum*

ſecaremus, vreremus & auferremus, videns ligaturam in altiori, quàm par eſſet, loco, ita vt tuta ſectio fieri non poſſet, vſtio verò nulla; ratione etiam habitâ virium proſtratarum ipſius ægræ, conſului vt noua & arctior, quàm prior fuiſſet, eodem in loco fieret ligatura: illa enim cùm magnam partem ceruicis vteri ſecuiſſet, laxior erat reddita. Quo facto, non abſque dolore, altera hæc & fortior ligatura, magis adhuc partem incidit, & hæc ſectio fuit in anteriori parte, eò loci, vbi nodus ipſius ligaturæ erat, vſque ad medium canalem, per quem vterus inuerſus prolapſus erat, vnde magna copia puris effluxit, ex fundo nimirum vteri qui iam niger & gangranoſus ad femora propendebat, promanans. Poſtmodum cùm alternis diebus noua & indies arctior ligatura fieret, vti inter nos concluſum erat, tandem poſt decimam ligaturam, 13. Kal. Aprilis vterus ſpontè excidit: ipſa verò iam conualuit, munia domeſtica rectius quàm ante hac obiens.

Vteri exſecti hiſtoria.

Vterum autem ſine vitæ periculo tolli poſſe, Medicorum obſeruationes docent, quas ſuprà *c.*8. recenſuimus. Recenſétque vteri ſine mortis periculo exſecti hiſtorias 10. Franciſc. Rouſſetus *de partu Cæſareo, ſect.*4. *cap.*5. & duas vteri abſque morte ſponte elapſi, *ibid. c.*6. & exempla ſedecim vteri vel ex procidentia, vel gangrænâ, vel aliter vitiati, totius citra vitæ periculum & valetudinis damnum exſecti, Gaſpar Bauhinus *in Appendice hiſtoriarum ad tract. Fr. Rouſſeti de partu Cæſareo.*

De loco abſciſſionis Franciſcus Rouſſetus *ſect.*4. *de partu Cæſar.* hoc monet: *Si ſolum*, inquit, *ipſius vteri collum procidat, corpus verò ipſum nondum ſit prolapſum, tum conſpici in ipſius fundo (qui tum parum maior, quàm fortè ſit ouum gallinæ) foramen, quod os ipſius vteri eſt, ad ipſum collum attractum, & ab ipſius vteri corpore depreſſum, per quod foramen in mulieribus iuuenibus hoc malo diuexatis ſanguinem menſtruum promanare obſeruatum fuit: & tamen facilè prolapſus talis in priſtinum ſitum reduci poteſt. Sed ſi per foramen hoc pluribus de cauſſis relaxatum, ipſum corpus tanta mole procidat, quod quotidie accidere ſoleat, tunc foramen id ampliùs non conſpicitur, ſed totum aſſimilari poteſt magno vini cantharo, qui in ſuperiore parte oualem figuram habet, ſed infernè minorem: infernè verò alia eſt rotunditas, ſuperiore longè maior, abſque tamen foramine: in medio autem manifeſta conſpicitur coarctatio, binas his partes aliquo pacto ſeparans, quod nihil aliud eſt, quàm os vteri dilatatum. Et tunc obſeruatum fuit, ex tota illa parte inferiore in iuuencis (tanquam per reſudationem) ſanguinem menſtruum debito tempore profluxiſſe. Hic eſt intermedius anguſtior locus, cui ligatura iniici debet, quando animus eſt vterum prolapſum, & gangræna affectum auferre: rariùs enim ſuperior pars putredine tentatur. Hac ratione minor illa & ſuperior rotunditas rurſus reponi poterit, ſi inferiore parte ablata illius pondere ampliùs non prematur, vti ante prolapſum fiebat, nec etiam deorſum poſt omnimodam procidentiam trahatur. Si verò ſupra manifeſtam illam coarctationem (vti aliquando factum) ligatura fiat, id cum dolore ſummo, & etiam cum periculo coniunctum erit. Dein exiguus, aut nullus dolor, quem maſſa illa carnea prolapſa (vteri fundum puta) tum perſentit, etiamſi duriter tractetur, dum reducere eſt animus, prædicta atteſtatur. Eſt enim, vt verum dicamus, os ipſius vteri vnà cum ligamentis, à quibus dependet, quæ exquiſito ſenſu prædita ſunt, non autem ipſius vteri corpus.*

Si tamen ſectione & vteri abſciſſione omne quod corruptum eſt, tolli non poſſit, ne putredo altiùs ſerpat, cauſtico medicamento aut ferro candente pars putrida vrenda eſt, cautè tamen, ne conuulſio, aut aliud grauius ſymptoma, ob vteri cum aliis partibus conſenſum, attrahatur.

Diæta.

Diæta.

Aër, in quo viuit ægra, ad ſiccum magis, quàm calidum vergat. Et præcipuè ſi à laxatione ligamentorum ſit vteri procidentia, ægra vitet aërem humidum, & balnea; & in ſumma quiete viuat, nec moueatur multùm, non clamet, non cantet, non rideat, neque etiam, quantum fieri poteſt, ſternutet vel tuſſiat. Vitet quoque animi pathemata, præcipuè terrorem & iram. Venter ſit mollis, ne magno in excernendis fecibus conatu opus ſit. Victus ratio ſit ſiccans & adſtringens, & glutinans, ac propterea conueniunt oryza, amylum, cydonia, pyra, caſeus recens. Fructibus horariis verò, piſcibus mollibus, lacte, leguminibus ac pinguibus abſtinendum. Vinum ſit ſubadſtringens rubrum.

Vteri Inclinationis Curatio.

Inclinationis Vteri curatio.

Si verò vterus ad latus alterum inclinet, vniuerſalibus præmiſſis, cucurbitulæ parti ei, in quam vterus prolapſus eſt, contrariæ frequenter adhibendæ, & ſuper eam partem etiam perpetuò decumbat fœmina. Obſtetrix quoque digitum oleo dulci, vel amygd. dulc. inunctum, in vterum immittat, atque paulatim vteri os in partem contrariam trahat. Refert etiam Schenckius *lib.*4. *Obſ.* è Lucillo Philalthæo, mulieri, quæ non bene purgata eſſet poſt partum, vterum procidiſſe, & cùm alij exiſtimarent iſchiade laborare, Medicum iuſſiſſe obſtetricem explorare, num vterus ad coxam eſſet delapſus, ídque accidiſſe deprehenſum eſſe. Opus itaque fuiſſe chirurgiâ. Rectè collocata in ſella caua vel lecto, ſuffumigia rerum fœtidarum inferiùs, & naribus odorata adhibita, poſtea obſtetricem digitis ol. amygd. dulc. vel amar. inunctis, vterum reuulſiſſe à coxa, & rectè direxiſſe: ægramque aliquantiſper in latere ſano iacuiſſe.

CAPVT XVII.

De Hernia Vterina.

Hernia Vterina.

AD ſitum vteri mutatum pertinet Hernia Vterina, rarus & admirandus affectus, cuius nullum exemplum apud Medicos hactenus mihi occurrit. Quale autem ego obſeruárim, *in Inſtit. lib.*2. *part.*1. *c.*9. propoſui. Cùm autem morbus ille huius tractationis & loci proprius ſit, eius hiſtoria integrè ex allegato loco proponere libet. Vrſula, vxor Martini Opitz, vietoris, cùm maritum in incuruanda pertica, ex qua vinculum dolij parandum erat, iuuaret, fortè ab eadem reciprocante ad ſiniſtrum inguen percuſſa eſt, ruptúmque, ſeu laxatum potiùs, quantum ego quidem ex ſectione iudicare potui, eſt peritonæum. Paulò pòſt enim tumor ad ſiniſtrum inguen oboritur, qui breui tempore tantum incrementum ſumpſit, vt nullo modo intra abdomen recondi poſſet. Etſi verò de vtero prolapſo ſuſpicio incideret, tamen nec ipſa, nec aliæ fœminæ id facilè crediderunt, donec tandem res ipſa atque euentus omnem dubitationem ſuſtulit. Nam vterus conceptu grauidus, ita indies aucto fœtu dilatatus, ſimúlque cum eo cutis inguinis ſiniſtri, quà vterus prolapſus erat, extenſa eſt, vt vtero & cute concluſus fœtus, inſtar ſacci ferè, aut cucurbitæ oblongæ maioris modo propenderet, motúque infantis tandem & tactu & viſu perciperetur. Quæ res cùm ipſam, maritum, cognatóſque perturbaret, Collegium noſtrum in conſilium adhibuerunt. Cùm autem ob fœtum iamiam maturum de vtero in abdomen reponendo, atquè ideò partu naturali nullam ſpem ſupereſſe videremus, ſi naturæ res relinqueretur, & fœtum & matrem tandem de vita periclitaturos, nulláque alia re, quàm ſectione auxilium exſpectari poſſe, oſtendimus. Quod cùm & ipſa, atque maritus, cognatique facilè intelligerent, atque ſpem vitæ in anguſto eſſe animaduerterent, vt ſectio fieret, omnes petierunt. Cùm igitur die vigeſimoprimo Aprilis anni 1610. partûs tempus adueniret, doloréſque parturientem apprehenderent, Deo inprimis in auxilium vocato, præſentibus mecum Dn. D. Erneſto Hettenbachio, & Dn. D. Tobia Tandiero, Collegis; item Henrico Silbermanno, Eccleſiæ noſtræ Archidiacono, duabus obſtetricibus, atque aliquot honeſtis fœminis, horâ octauâ matutinâ ſectionem inſtituit Chirurgus, Ieremias *Trautman*, miniſtrante & altero Chirurgo Chriſtophoro *Seeſth.* Primùm ſecta eſt cutis & peritonæum. Hoc enim, quantum ego quidem viſu diiudicare potui, cuti integrum adhuc ſuberat, & in ſectione à cute manifeſtè diſtingui poterat. Hinc & ipſe, qui iam extra cutem facilè prorumpebat, vterus apertus, hæmorrhagiâ non adeò inſigni, neque etiam adeò acerbo dolore, quod ipſa poſtea faſſa eſt. Vtero ſecundùm longitudinem aperto, infans facilè cum ſecundina extractus eſt; imò quaſi ſuopte motu, cùm via facta eſſet, exitum quæſiuit, & quidem, Dei beneficio, ſaluus & incolumis. De vtero verò intra abdomen reponendo, cum ob eius magnitudinem, nulla ſpes eſſet, cutis, ſanguine conueniente decocto priùs abſterſo, ipſi inducta & conſuta eſt: ipſe verò vterus non conſutus. Qui etſi aliquâ inſigni inflammatione non corriperetur: tamen quia extra abdomen propenderet, & ab externi aëris incurſu in curatione vulneris defendi non poſſet, membrana quaſi purulenta circa labia vulneris obducta eſt: quæ tamen pòſt adhibitis idoneis medicamentis, ſublata eſt, vterúſque iterũ purus euaſit, & naturalem faciem & habitum circa diem decimumquartum oſtendit, atque indies magis in ſe contractus ad naturalem magnitùdinem rediit. Verùm poſt dies aliquot labia vulneris nigreſcere, cùm tangerentur facilè ſanguinem fundere, atque adeò gangræna ſuboriri cœpit, vt ferro ſine ſenſu, particulæ de labiis vulneris demi poſſent, ſed cùm idonea medicamenta adhiberentur, omne illud malum ceſſauit, & caro circa labia vulneris ad priſtinum colorem & ſtatum planè rediit, vulnúſque indies anguſtius euaſit: adeò vt intra paucos dies coalitum vulneris ſperaremus, & vix vllum de recuperanda integra ſanitate dubium ſupereſſet. Verùm enimvero cùm illa 16. Maij, horâ 4. pomeridiana, extra lectum aliquandiu conſediſſet, atque iterum in lectum ſeſe reciperet, lipothymia ſuboriri cœpit, & præter omnem ſpem intra dimidiam horam, procul dubiò ab adſtantibus, cùm eſſet paupercula, non rectè in lipothymia tractata, vitam cum morte commutauit. Ipsâ mortuâ, vt planè ſciremus, an in vtero omnia ſalua fuiſſent, an verò aliqua latens putredo lipothymiæ & ſubitæ huic morti cauſſam præbuiſſet, vterum aperuimus. Verùm omnia ſalua in eo inuenimus. Infans etiam tum vixit ſaluus & incolumis, Dei beneficio. Huic enim ſoli & ipſa mater acceptum ferebat, quòd toto geſtationis tempore à variis & periculoſis motibus nihil damni percepiſſet. Etſi enim vterum extra abdomen pendulum in faſcia geſtaret: tamen in obeundis domeſticis negotiis, quæ ipſimet ob rem familiarem anguſtam expedienda erant, vterum cum fœtu nunc in femore, nunc in hoc, nunc in illo loco, prout vſus & res expediendæ exigebant, reponere neceſſe habebat. Ita mirabilia ſunt opera Domini. Puer iſte demum ſub finem anni 1619. mortuus eſt.

De eadem hiſtoria Vir Cl. D. Michaël Doringius epiſtolam ad Guilhelmum Fabricium ſcripſit, quæ cum reſponſione eiuſdem Frabricij *lib.*3. *obſeru. Chirurgic.* Fabricij annexa eſt, quæ ibi videatur. Similis, vt dixi, hiſtoria apud Medicos mihi non occurrit,

rit. Cùm tamen ſimilem ferè è Nicolai Polij *Hemerologio Sileſiaco, ſub menſis Decembris die* 9. & Samuëlis Meignerij *hiſtoriar. nuclei claſſe* 1. c.4. recenſeat Dn. D. Doringius *allegatâ epiſtola*, eam eius verbis hic adſcribere libet: *Nieſſæ, quæ Vrbs eſt Sileſiæ ſatis celebris, vixit paupercula, quæ quindecim annis viro ſuo cohabitauit, & nouem liberos enixa fuit. Accidit autem, vt in primo partu propter ſummam impatientiam, & moroſitatem ab obſtetricibus & aliis fœminis præſentibus deſerta, ſola ſibi conſulere, & ſolo Deo obſtetricante, eniti cogeretur: Hinc etſi mali aliquid in abdomine ſibi eueniſſe ſentiret, nihilominus tamen ex ordine octies porrò naturaliter & feliciter citra vllam noxam per Dei gratiam peperit. Non multò autem poſt malum in primo partu acceptum, circa inguen ſiniſtrum ſæpiuſculè ſenſit, ac ſub cute extra abdomen mediocris quantitatis quippiam ſibi excidere animaduertit. Anxia igitur caſu iſto reddita, rem primò ad maritum, mox ad fœminas, ob fidem ſibi dudum exploratas detulit: ab illis vero conſilij ſolatiive aliud retulit nihil, quàm Deo Opt. Max. totum negotium eſſe committendum. Quod dum fecit, ecce tumor in djes in maiorem magnitudinem accreuit, vt tandem veſicæ bubulæ ſpiritu diſtentæ ac grauidæ formam repræſentare videretur. Quin id magnitudinis longitudiniſque demum acquiſiuit, vt ad genua vſque propenderet. Vnde aliis accedentibus indiciis non arduum fuit concludere, in veſica iſta fœtum contineri viuum. Intereà verò magnos dolores fœmina perpeſſa eſt, ſiue ſedere, ſiue cubare conaretur. Namque non ſine multo & dolore & eiaculatu onus iſtud inſtar ſacci alicuius penduli hinc inde leuare, ac reponere cogebatur. Verùm enim verò cum pariendi tempus appropinquaret, Senatus Nieſſenus, (quòd paupercula eſſet) curam ipſius ſuſcepit, & prædictum caſum cum Medico, Chirurgis & obſtetricibus peritis, aliiſque fœminis honeſtis communicauit, atque re diu multùmque deliberata, & accuratiſſimè penſiculata, deprehendit ſpem partus naturalis reliquam eſſe nullam, nec aliqua via cùm matri, tum fœtui ſuccurri poſſe, quàm ſola tumoris apertione: tametſi omnes ſimile quid ſe nec vidiſſe vnquam, nec audiuiſſe teſtarentur. Prægnanti itaque conſilium hoc tandem aperuerunt; quod ipſa lubenti animo acceptauit; atque ſe totam diuinæ protectioni ſeriò commendauit, cùm ſe vnà cum fœtu aliter liberatos non iri ipſamet facilè intelligeret. Poſtquam vero in tam periculoſo rerum ſtatu conſtitutæ animum crebris adhortationibus & conſolationibus propinqui obfirmaſſent, Medicus, Chirurgi, obſtetrices, aliæque fœminæ honeſtæ definito tempore conuenerunt, & diuino auxilio implorato, tumorem diſſecuerunt, fœtúmque poſt multos labores & ſollicitudines ſatis vegetum denique extraxerunt. Quem cùm matri adſtantes gratulabundi conſolabundique obtuliſſent, oculis duntaxat aſpectum auferri, & in cunas reponi, manuum indicio iuſſit. Is Chriſto per lauacrum ſacratiſſimum initiatus, ſeſquiannum ſuperſtes vixit: mater tertio à ſectione die poſt multos dolores & cruciatus piè in Chriſto obdormiuit.*

CAPVT XVIII.

De Vulneribus & Ruptura Vteri.

Vteri vulnera. VTerus equidem rarò vulneratur, quoniam circumcirca ferè oſſibus munitus, & intra oſſis ſacri & pubis capacitatem locatus eſt, & ab anteriore parte veſicâ, poſteriore verò inteſtino recto tegitur. Aliquando tamen accidit, vt vulneretur, non ſolùm caſu, ſed & datâ operâ in partu Cæſareo. Aliquando etiam euenit, vt in partu vterus rumpatur, cuius rei exemplum Hollerius *inter rara, num.* 8. recenſet de quadam grauida Lutetiæ, cui fœtûs exſerta manus eſt per vmbilicum, & quindecim dies ad partum ſic ſtetit, ſaluâque matre euaſit viuus & vitalis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vulnus, ſi ex partu Cæſareo ſit, notiſſimum. Si verò aliàs fortuitò vterus vulneretur, ex ſitu vulneris id patet, vt & dolore in vtero, ac ſanguine & ſanie, quæ per collum vteri exſtillant. Et quidem ſi dolor in ceruice vteri, maior eſt, quàm ſi ſit in fundo.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vulnera vteri non ſunt curatu impoſſibilia, quod vel partus Cæſareus docet.

2. Non tamen periculo vacant, ob partis huius cum aliis plurimis conſenſum, & difficilia, quæ ſubſequi ſolent, ſymptomata.

3. Ceruicis autem vulnera curatu difficiliora ſunt, quàm fundi vteri, cùm pars hæc magis membranoſa ſit, & perpetuò humiditatibus ſcateat.

Curatio.

Curatio. Vt aliarum partium vulnera, ita etiam vteri conſolidantia requirunt: & ſi dolor adſit, is mitigandus. Medicamenta autem talia commodiſſimè per peſſum induntur, vel per ſiphonem iniiciuntur. Peſſi commodiſſimè parantur ex candela cerea, vel linteo, aut emplaſtro quod vnguento vulnerario illinendum.

Vel ℞. *Ceræ, terebinth. adipis anſerini, butyri*, ana ʒ.j. *mellis, medullæ ceruinæ, olei roſacei, adipis Taurini*, ana ʒ.ij. M.

Vel ℞. *Ceræ, butyri ſine ſale*, ana ʒ.x. *œſypi, ſeui ceruini*, ana ℥.j. *adipis anſerini* ℥.ß. *ol. roſ.* q.ſ. Miſc.

Vel ℞. *Thuris, maſtich. ceruſſæ, galbani*, ana ℥.ß. Hæc omnia tere, & cum vino albo miſce.

Poſtea adde *pompholygos* ℥.j. *ceræ, ol. roſ.* ana q.ſ. Miſce.

Iniectiones ſeu clyſteres vterini fiant è decocto *rad. ariſtol. rot. cyperi*, parato in aqua chalybeata & vino auſtero, cui aliquid hydromelitis addi poteſt, agrimoniæ, artemiſiæ, plantag. flor. roſar. maluæ arboreſcentis, ſchœnanthi, marrubij.

CAPVT XIX.

De Vlceribus & Corruptione Vteri.

Vlcera vteri. ETſi de Vlceribus vteri ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 8. dictum ſit: tamen cùm ea præcipuè vteri collum ſpectent, quædam hîc etiam de ipſius vteri vlceribus & corruptione addemus. Obſeruatum enim eſt, etiam ipſam vteri ſubſtantiam vlcere correptam; imò aliquando vterus, præcipuè in Procidentia, putreſcere incipit, ita vt putredine conſumtus tandem planè excidat; idque fœminâ ſuperſtite fieri poſſe, duobus exemplis probat Fr. Rouſſetus *de partu Cæſareo ſ.4.c.6.* Interdum ita exulceratus propendet, vt ſine omni negotio totus exſcindi poſſit, cuius rei exempla apud eundem Rouſſetum, & alios autores habentur, & ſuprà etiam *ſect.* 1. *c.* 12. allegauimus. Scribit etiam Cornel. Gemma *l.* 1. *Coſmocriticæ, c.* 6. ſe vidiſſe, quibus vteri portiones ſatis effatu dignæ, tum per abſceſſus, tum per vulnera ſunt ablatæ, & tamen vixiſſe fœminas. Apoſtemata etiam vteri per abdomen erupiſſe, vel ibi aperta fuiſſe, & ſanata, mulieribus ſuperſtitibus, imò facultate concipiendi non priuatis, obſeruationes Medicorum docent, quales recenſet Fr. Rouſſetus *de partu Cæſareo ſ.*4. *c.*3. Scribit enim ibi Alboſius ad Rouſſetum, fœminam quandam ex partu difficili apoſtemata in ventre inferiore contraxiſſe; quod cùm cauterio aperuiſſet, magnam puris quantitatem & per vulnus & per vterum effluxiſſe: & alij cuidam, cùm fœtus mortuus inſtrumentis ferreis violenter extractus eſſet, & lochia ac ſecundinæ reſtitiſſent, intra quinque dies ex vtraque parte infimi ventris magnum tumorem obortum, cum apoſtematis ſignis euidentiſſimis. Cauterio verò actuali vni ex lateribus profundiſſimè impreſſo, ex apoſtemate apertè copioſum ſanguinem grumoſum, putridum & fœtidum extractum eſſe. Cùm autem alterius lateris tumor non ſubſideret, & eum apertum fuiſſe, & ſecundinam inde extractam. Quæ omnia etſi non ſine maximo dolore & vitæ periculo peracta fuerunt, & ægra triennio lecto decubuerit, biennio verò fulcris innixa obambulauerit, tandem tamen priſtinam ſanitatem recuperaſſe, ita vt poſtea plures liberos pepererit. Ad eundem Rouſſetum ſcribit Nicolaus Villanouanus, Moniali cuidam infimum ventrem intumuiſſe, qui tumor cùm cauterio actuali ad fundum vteri vſque adacto apertus eſſet, tam per vulnera, quàm per partes inferiores, vltra ſeptem libras puris emanaſſe, vlcúſque hoc ſex menſium ſpatio percuratum fuiſſe; eámque (quod quâ ratione à moniali fieri potuerit, non intelligo) ab illo tempore enixam fuiſſe: Et Pharmacopœi cuiuſdam vxori cauterio abſceſſum vteri apertum fuiſſe, & admirandam puris copiam inde effluxiſſe, eámque ſpatio trimeſtri curatam, ſtatim poſt concepiſſe, & tres filios, & vnam filiam enixam fuiſſe.

Fœtus in vtero mortuus fruſtatim extractus. Fœtum etiam in vtero mortuum, vterum exulceraſſe, & per externas abdominis partes fruſtillatim extractum fuiſſe, obſeruatum. Albucaſis *Chirurgiæ cap.* 76. ſe hoc modo ex apoſtemate ad vmbilicum oborto fœtum particulatim extraxiſſe, mulieremque adhuc diu ſuperuixiſſe, vlcere tamen ſubinde nonnihil putrilaginis ex ſe remittente, refert. Et Alex. Benedictus *lib.* 25. *de cur. morb. cap.* 33. ſcribit, fœtu intra vterum mortuo, ortíſque in ventre tribus fiſtulis, ex vnâ, quæ omnium maxima erat, integram infantis caluariam extractam fuiſſe, ipſámque fœminam ſanitati reſtitutam. Et duas eiuſmodi hiſtorias fœminarum, quibus fœtus mortuus per abdomen extractus fuit, iis ſuperſtitibus & ſanatis, recenſet Fr. Rouſſetus *de part. Cæſ. ſect.* 4. *cap.* 4. Et Mauritius Cordæus *comm.* 1. *in lib.* 1. *Hippocratis de morb. mulier. text.* 11. ſcribit, mulieri grauidæ equo excuſſæ & ſaxo prægrandi alliſæ, trigeſimo die poſt tumorem ſecundum vmbilicum erupiſſe, eóque rupto ſaniem & fœtus particulas effluxiſſe, decimo tamen menſe conualuiſſe, ſed rurſum concepiſſe. Platerus quoque *tract.* 2. *Pract.* ſcribit, fœtum mortuum cum inuolucris & vtero, vicinóque peritonæo corruptis penitus, ſectione in abdomine facta exemptum fuiſſe, quod in vna viua adhuc, & diu poſtea ſuperſtite manente fieri viderit. Quæ exempla omnia oſtendunt, vteri vlcera omnia non ſolùm non incurabilia eſſe, verùm etiam quandoque iis ſanatis fœminas rurſum concipere poſſe; ideóque fœminas talibus vlceribus laborantes, non deſerendas, ſed omnem in curando diligentiam illis adhibendam eſſe.

Quâ ratione autem talia vlcera curanda ſint, ex iis quæ ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 8. *de vlceribus ceruicis vteri*, & *cap.* 10. *de fiſtulis vteri* dicta ſunt, patet.

Medicamenta Interna. Interna nimirum medicamenta parantur è *radicibus conſolidæ maioris, rhapontici, foliis mille folij, plantaginis, lauri, flor. roſar. ſem. viticis*, è quibus fiunt decocta, *bdellio, myrrha, thure, maſtiche, ſuccino, ſarcocolla, ſtyrace, corallis, myrobalanis chebulis, ſanguine Draconis, terra ſigillata*, è quibus fiunt puluere & pilulæ.

Externa. Iniectiones verò in vterum, & vlcera in vterum penetrantia abſtergentes, fiunt ex *hydromelite, ſucco apij, thure, myrrha*, decoctis *rad. ariſtolochiæ, ireos, fol. marrubij, apij, abſinthij, centaurij min. ſem. lupinorum, fabarum, aluminis*, cum vino factis. Vtile eſt & vnguentum Ægyptiacum, & ſimilia.

Sanantia

Sanantia & conſolidantia decocta fiunt, è *rad. conſolidæ, biſtortæ, foliis agrimoniæ, burſæ Paſtoris, plantaginis, equiſeti, millefolij, centumnodiæ, piloſellæ, ſaniculæ, pyrolæ, anſerinæ, flor. roſar. balauſtiis, nucib. cupreſſi, & ſimilibus*, quibus mel roſatum, vel ſyr. de roſis ſiccis addere licet.

Pulueres ex iiſdem parentur, additis *thure, aloë, myrrha, ſarcocolla, ſanguine Draconis, bolo, lithargyro, ceruſſa, tuthia, lapide calaminari.*

Vnguenta item, additâ terebinthinâ, reſinâ abietinâ, melle, ſpiritu vini. Reliqua ſuprà *loco allegato* ſunt propoſita.

CAPVT XX.

De morbis teſticulorum & vaſorum genitalium in fœminis.

Morbi teſticulorum & vaſorum genitalium.

QVandoque etiam, vtero ſaluo, in teſticulis mulierum, & vaſis ſpermaticis vteróque annexis, morbi quidam accidunt. Primò aquæ interdum magna copia circa teſticulos colligitur, vt patet ex hiſtoria quam Gaſp. Bauhinus *in appendice ad Rouſſetum de partu Cæſar.* hoco modo recenſet: *Anno* 1588. *Iunij* 23. *circa meridiem, Domina Sabina Schockin, vxor Clar. Viri D. Hectoris Vogelmanni, fato feliciter functa poſteaquam ſedecim annis, grauiſſimis morbis fuiſſet conflictata, inter quos fuit ante aliquot annos Hemicrania, quæ aliquot annis ſingulo die ſeptimo moleſtabat: conuulſionibus quinetiam, vt & febribus tertianis, aliiſque morbis ſæpius diuexata, perpetuò tamen de dextri lateris dolore conquerens, & defluxionem exiſtimans. Ego verò renem corruptum cenſebam, eo quòd vrinas cruentas aliquando ſe habuiſſe referret: quinetiam pus per anum, per collum matricis nonnunquam excreuerat: ſic & in vrinis pus interdum & arenas craſſiores conſpexi. A Venere multis annis & abhorruit, & propter dolorem abſtinuit. A triennio cœpit omnino ſupra dorſum decumbere. A biennio nec ſtare, nec ambulare poterat, dolores ingentes perferens; tumores magni in latere dextro: fluor puris & ſanguinis copioſus per aluum: aiebat ſe reiicere arenas per aluum: à multis menſibus condyloma magnum in ano, quod multos dolores pariebat, & enematum iniectionem, quibus tamen ſubleuabatur, impediebat. Intumuit venter non parùm in dextro latere aliquot ante mortem ſeptimanis: tibiæ quinetiam valde intumuerant, præſertim dextra: tumebat etiam labrum dextrum pudendi. Pridie mortis difficultatem ſpirandi cum raucedine perſenſit: hora vna, aut altera antequam expiraret, mortem præſenſit, vt etiam pridie ſe ſuffocaturam dicebat: mens ſana remanſit, donec in Chriſto obdormiuit. Sequenti die ab obitu, cum Chirurgo Petro Borne, præſente marito, & D. Superintendente, hac ratione inſtitui ſectionem: Tumorem paracenteſis modo aperui, ex quo ſeroſi humoris menſuræ duæ aut tres, hoc eſt, ad nouem libras, effluxere: educto humore, decuſſatim aperui abdomen: eo aperto, comperi tumorem adhuc inſignem in latere dextro: hærebam nonnihil dubius, qualis eſſet tumor, & quæ in parte, quem non aperui, donec omnes partes diligenter inueſtigarim, incipiens ab inteſtino recto: attrectaui etiam inteſtina omnia vſque ad duodenum & ventriculum, & rurſum à ventriculo ad inteſtinum rectum manum deduxi: in inteſtinis, & circa illa nihil præter naturam animaduerti, præter appendicem (quæ cœci inteſtini loco) tumori adhærentem, ſine tamen vlla corruptione: omentum non habebat: in meſenterio nullus ſcirrhus aut tumor: Ramus portæ hæmorrhoidalis ſatis magnus. Ligato inteſtino recto, ſeparaui omnia inteſtina vſque ad duodenum: deinde perueſtigaui vaſa ſpermatica, vtramque arteriam reperi, & vtramque venam valde amplam. Perquiſiui teſticulos matricis, quorum dexter vix apparuit, quia ex eo prodibat tumor ingens, ex quo eduxeram per paracenteſim copiam ſeri prædictam: tumor ille conſtabat ex tunica craſſa, quæ externè adhærebat quibuſdam locis parti dextræ peritonæi, intus rugoſa erat, nullibi peruia: adhærebat ei verſus internam partem alter tumor inſignis (quem poſtremo loco adminiſtrationis aperui,) internè etiam rugoſa tunica ſine exitu: circumcircà multi parui tumores, ſiue hydatides: Vas eiaculatorium valdè tenue. In latere ſiniſtro teſticulus erat magnitudinis ferè cotonei, ſummè inæqualis, qui ſcatebat hydatidibus multis, magnis, & prolabebatur in capacitatem oſſis ſacri, relaxatis omnibus tunicis, videbatur comprimere & veſicam & inteſtinum rectum.*

Similem hiſtoriam recenſet Ioan. Schenckius *lib.* 3. *obſeru.* ex relatione D. Ioan. Heintzij, quæ eſt: *Vixerat ancilla quædam proceræ ſatis ſtaturæ, per plures annos in thermis Carolinis, loco ſatis celebri, negotia herilia non incommodè peragens valetudine, donec menſes fluerent. His verò, ob errores in diæta commiſſos, ſuppreſſis, paulatim malè habuit, donec tandem ita intumeſceret venter, vt ratione molis malè audiret, atque Hoſpitale ingredi cogeretur. Bene autem ſibi conſcia, cùm pauca quædam pharmaca ſumpſiſſet, ac de vita deſperaſſet, vt mortuum corpus ſecaretur pro innocentiæ teſtimonio petiit. Secto itaque* 15. *Maij Anni* 1592. *cadauere, in præſentia Clar. V. D. D. Henrici Ludouici, Medici tùm temporis Viennenſis excellentiſſimi, iuuante etiam CL. V. D. Mauritio Stromeiero, Procerum Bohemiæ Chirurgo celeberrimo, atque emiſſa plurima aquæ copia, viſcera omnia reperimus ſalua: iecur optimè affectum, quantitate quinetiam maximum; lienem laudandum, eúmque rotundum; præter pulmones, quos ob aquam, quæ diaphragma penetrauerat, dimidia ex parte corruptos vidimus, itémque omentum, vti ſolet, atque teſtes. Hos enim ab vtraque parte non ſolùm tumidos, ad magnitudinem capituli recens nati puelli, ſed etiam liuidos, quaſi fungoſos, plenos veſicis aquoſis, quæ maiori ex parte ruptæ fuerant, tantámque aquæ copiam effuderant, inque foramina atque vlcera degenerauerant, ac planè putridos inuenimus; Vtero aliàs, eiúſque vaſis planè illæſis, atque incorruptis.*

Alij quoque tumores teſtibus mulierum accidunt. Ita refert Ioan. Bauhinus, Lugduni cùm mulier quædam ſubitò mortua eſſet, vt ſuſpicio eſſet de vi aliqua ei illata, ſe eam, imperante magiſtratu, aperuiſſe, & nullibi neque extrà, neque intus reperiſſe, in quod cauſſa mortis referri poſſet, niſi tumorem magnum teſticuli dextri, ob copiam pilorum & materiæ ſimilis ſeuo cum pure, vt matricis præfocationem vehementiſſimam & lethalem excitatam fuiſſe veriſimile ſit.

Vermes quandoque etiam in teſticulis mulierum naſcuntur. Et vt ſuprà etiam dictum, ſcribit Ioan. Riolanus *Antropograph. lib.* 2. *c.* 34. ſe in hyſtericis virginibus deprehendiſſe teſtes pugno grandiores ſeroſo ſemine turgentes, quinetiam tubam Vteri amplificatam, & valdè dilatatam.

LIBRI QVARTI PARS II.

De Symptomatibus, quæ fœminis in Vtero, & ex Vtero accidunt.

PROOEMIVM.

POSTQVAM hactenus morbos, qui partibus genitalibus in fœminis accidunt explicauimus, ordo iam poſtulat, vt Symptomata quæ in vtero & ex vtero accidunt, explicemus. Cùm autem ea ſint varia & multiplicia, adeò vt rectè Democritus ad Hippocratem ſcripſerit, ſexcentarum ærumnarum, innumerarúmque calamitatum mulieribus autorem eſſe vterum: perſpicuitatis gratiâ in certas claſſes ea digeremus: & Primò de Symptomatibus, quæ fœminis in vtero accidunt, agemus. Secundò dicemus de ſymptomatibus, quæ fœminis circa menſtruorum fluxum, & alias ex Vtero euacuationes & fluxus contingunt. Tertiò de iis, quæ Virginibus, & omnibus ferè fœminis puberibus ex vtero euenire ſolent. Quartò de Symptomatibus quæ fiunt circa conceptionem. Quintò de iis quæ accidunt grauidis in geſtatione fœtus. Sextò de iis quæ in partu. Septimò de iis quæ poſt partum eueniunt.

SECTIO I.

De Symptomatibus quæ fœminis in vtero accidunt.

CAPVT I.

De Vteri imbecillitate.

Vteri imbecillitas. PRIMAM ergo Symptomatum claſſem quod attinet, eorum ſcilicet, quæ in ipſo vtero accidunt, occurrunt primò *Actiones læſæ* ipſius vteri, & inter eas primo loco *Vteri imbecillitas* in actionibus ſuis perficiendis, quæ hoc loco, cum eius poſtea ſæpe futura ſit mentio, ſemel explicanda venit.

Vſus & actio vteri duplex. Eſt autem vteri vſus & actio duplex, vna priuata quâ ſibi ex affluente ſanguine alimentum conficit: altera publica, quâ generationi inſeruit: ad quam pertinet primò ſanguinis menſtrui debito tempore euacuatio; deinde Veneris appetitus; tertiò ſeminis ſui in actu Venereo excretio, & à viro ſuſcepti retentio; quartò fœtus concepti in vtero vſque ad debitum tempus retentio; quintò fœtus iam perfecti in lucem excluſio. Quæ omnes actiones variè debilitari poſſunt. Si enim priuata illa vteri facultas lædatur, & alimentum in vtero non bene conficiatur, multa excrementa & ſuperfluæ humiditates in vtero colliguntur. Deinde ſæpe accidit, vt ſanguis menſtruus non ad iuſtum vſque terminum detineatur, ſed frequenter & per breuia interualla, vel etiam continuò euacuetur. Tertiò interdum fœminæ nullo modo Venerem appetunt, imò eam faſtidiunt, & ſi cum viro coëant, delectationem nullam percipiunt. Quartò nonnunquam fœminæ ſemen à viro ſuſceptum nullo modo retinent, ſed ſtatim reiiciunt. Quintò, interdum quidem ſemen retinent, & formari in de fœtus incipit, verùm non ad debitum tempus vſque retinetur, ſed primo, ſecundo, aut tertio menſe excluditur. Tandem etiam nonnullæ in fœtu excludendo non ſatis robuſtæ ſunt. Quæ omnes actionum læſiones, Imbecillitatis & debilitatis vteri nomine veniunt; tunc tamen, vbi nullo alio morbo, vel organico, vel vnitatis ſolutæ in vtero exiſtente, ob ſolum temperamenti & caloris innati vitium actio læditur.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſa enim proxima vteri imbecillitatis eſt vteri intemperies, ſeu naturalis vteri temperiei mutatio, quæ accidit cùm non ſolùm primæ & manifeſtæ vteri qualitates mutantur, ſed & cùm calor vteri innatus & influens ſuffocatur aut diſſipatur, vel etiam occultæ vteri qualitates mutantur. Habet enim vterus etiam ἀῤῥήτους quaſdam qualitates, vt ex ſingulari vteri cum rebus variis ſympathia & antipathia apparet, dum ſemen virile appetit, illud vt & fœtum, fouet, odoribus ſuauibus delectatur, tetris læditur, & tam miras vires & qualitates obtinet, vt Plato vterum animal in animali dixerit. Primas qualitates quod attinet, etſi quæcunque mutentur, vteri intemperiem conſtituunt; tamen non omnes debilitatem vteri, nec omnium mutatio eandem, ſed vniuſcuiuſque peculiarem debilitatem inducit. Caliditas equidem ſi ſit nimia, intemperiem quidem conſtituit, ob quam

Non quævis actionis læſio eſt vteri debilitas. vterus plus attrahit, quàm poſſit conficere: debilitas tamen vteri non appellatur propriè: neque quævis actionis læſio vteri debilitas eſt, ſed ea ſolùm, cùm debiliter, vel nullo modo actio obitur. Frigiditas potiùs debilitatem vteri efficit, cùm ob eam, nec mediocrem alimenti quantitatem vterus conficere poſſit, & proinde multa excrementa cumulet, nec vlli alij actioni rectè obeundæ aptus ſit. Siccitas etiam ſanguinem menſtruum plus, quàm par eſt retinet, ſed nec ea intemperies propriè imbecillitatem vteri efficit. Humida verò intemperies cùm neque

Debilitas vteri quid. ſanguinem, neque ſemen, neque fœtum rectè contineat, vterum debilem reddit. Ex quibus manifeſtum euadit, debilitatem vteri, præcipuè è frigida & humida intemperie, ſeu ſine, ſeu cum materia, coloriſque tum inſiti, tum influentis defectu, & occultarum qualitatum mutatione dependere, quibus quartò meritò additur laxior vteri ſubſtantia.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vteri imbecillitatem produnt Veneris appetitus languens, aut eiuſdem faſtidium, & nullius voluptatis in Venere perceptio, ſeminis retentio læſa, ſeu effluxus, frequens abortus, fluxus menſtruorum inordinatus, dolor in lumbis, pectine, quo tempore menſes erumpunt, flatus ex vtero erumpentes, & excrementitij humores affluentes, dolores capitis, & alia, quæ ex vtero prouenire ſolent, ſymptomata, quæ poſtea explicabuntur.

Cauſſas quod attinet, ſigna intemperiei frigidæ & humidæ, cum & ſine materia, ſuprà de morbis vteri, *pa. t.1. ſe. 2. c. 2. & 3.* propoſita ſunt. Calorem innatum & ſpiritus fuiſſe diſſipatos, è partu difficili, ex relatione ægræ cognoſcitur. Occultarum qualitatum vitium difficulter cognoſcitur; ſi tamen nullus frigiditatis vel humiditatis exceſſus deprehendatur, nec ex partu laborioſo, vel alia de cauſſa calor & ſpiritus diſſipati ſunt, ab occultis qualitatibus imbecillitatem dependere argumento eſt, præcipuè ſi vteri imbecillitas mox quamprimum menſes erumpere incipiunt, ſeſe prodat, & calefacientia atque exſiccantia, quatenus talia, parum proſunt.

Prognoſtica.

1. Vteri imbecillitas grauis affectus eſt, & variorum malorum fœminis cauſſa, atque ab eâ varia circa menſium fluxum vitia, Veneris appetitus læſus, conceptio læſa, & ſterilitas, & alia in aliis partibus Symptomata accidunt. *Prognoſtica.*

2. Quæ autem intemperies quid mali in ſpecie ſecum trahat, ſuprà *loco allegato, de intemperiebus vteri,* dictum.

3. Longè autem periculoſiſſima eſt caloris innati extinctio & diſſipatio, & calidum innatum ſemel amiſſum difficulter reſtituitur. Sicut occultarum qualitatum vitium à primo ortu contractum, etſi hæreditarium ſit, difficulter curatur.

Indicationes.

Imbecillitas vteri tollitur cauſſis ſublatis. Itaque ſi intemperies frigida adſit, vterus calefaciendus; ſi humida, exſiccandus; ſi calidum innatum & ſpiritus ſuffocati vel diſſipati ſunt, ij reparandi & inſtaurandi; ſi occultarum qualitatum vitium adſit, vterus medicamentis totâ ſubſtantiâ ipſi familiaribus roborandus. *Indicationes.*

Curatio.

Qua ratione Intemperies vteri curentur, ſuprà ſuo loco dictum. *Curatio.*

Calorem & ſpiritus inſtaurant, fouéntque vſus rerum aromaticarum, & eorum medicamentorum, quæ doloris & ſpirituum effluuium impediunt, & vteri ſubſtantiam roborant. Nimirum aromata: *Cinnamomum, caryophylli, nux moſchata, macis, ſpecies diacalaminthæ, aromatici roſati, diaxyloaloes, roſatæ nouellæ, diamoſchi, theriaca, Mithridatium*: vt & Externa: *oleum lilior. albor. nardinum, lauendulæ,* & ſimilia vterum calefacientia, & ſiccantia ſuprà propoſita, è quibus, ſi laxior vteri ſit ſubſtantia, adſtringentia eligenda. *Calorem vteri inſtaurantia.*

Vtero verò totâ ſubſtantiâ familiaria medicamenta, quia non iiſdem qualitatibus omnia ſunt prædita, conuenientia eligenda, quæ ſuprà *part. 1. ſect. 2. c. 2. & 3. de intemp. vteri frigida & humida* ſunt propoſita, & hic repetere opus non eſt. Compoſita ſaltem aliqua addere libet. *Vtero totâ ſubſtantiâ familiaria medicamenta.*

Aqua vitæ mulierum ſuprà *loco modò citato de intemp. vteri frigida* propoſita eſt. Eſt & hæc vtilis. *Aqua vitæ mulierum.*

℞. *Cinnamom. el.* ℥.ß. *caryoph. nucis moſch. macis, granatorum paradiſi, cardamomi, cubebarum*, ana ℥. j. ß. *galangæ* ℥. ß. *pip. longi, zingib.* ana Drach. ij. *zedoar.* ℥.j. Inciſis affunde vini albi Menſur. vj. Stent in digeſtione octiduum, poſtea adde *menthæ, meliſſæ, roriſmarini, ſaluiæ*, ana ʒ.vj. *ſem. fœnic. aniſi*, ana ℥.ß. Stent iterum in digeſtione tribus diebus, poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *Caſtorei* ℥. iij. *croci* ℥. ij. Fiat ex vtroque ſeorſim cum ſpiritu vini extractum. Adde *extr. artemiſiæ* ℥.ij. *angelicæ* ʒ.j. *magiſter. matris perlar.* ʒ.j. *ol. caryophyllor.* ℈. j. *angelicæ, ſuccini, nuc. moſc.* ana ℈.ß. Miſc.

Vel ℞. *Sem. paſtinacæ ſylueſtris, cumini, aniſi, dauci*, ana ʒ.j. *rad. angel. leuiſtici*, ana ʒ.ß. *caryoph. galangæ, cinnam.* ana ʒ.j. ß. Miſc. F. puluis.

Diæta.

Cibi boni ſucci, & multi nutrimenti præbeantur, carnes pullorum, & gallinarum, caponum, perdicum, caro vitulina, hœdina, columbina, oua recentia, amygdalæ, paſſulæ, pineæ, dactyli, cibique condiantur aromatibus. Potus ſit vinum generoſum, vel cereuiſia bona. *Diæta.*

CAPVT II.

De Pruritu Vteri.

AD actiones læſas & dolor vteri, ac genitalium pertinet, cuius ſpecies eſt vteri, ſeu vuluæ potiùs, pruritus, qui in vteri ceruice & pudendis oritur, & fœminas, præcipuè annoſas, moleſto cruciatu & ſcalpendi neceſſitate ita fatigat, vt ſomnum adimat. Nonnulli hanc affectionem cum furore vterino confundunt; ſed diuerſiſſimæ ſunt affectiones. In pruritu enim ſaltem, vt in aliis partibus, ſcalpendi deſiderium adeſt, pertinetque affectio iſta ad doloris ſpecies, acciditque, vt dixi, vetulis frequentiùs, quàm iunioribus, neque cum coëundi deſiderio ſemper coniuncta eſt, & ſæpè longo tempore durat: Furor verò vterinus iuuenibus accidit, éſtque ſine dolore ac pruritu, & ſaltem Veneris deſiderium vehemens fœminas vrget, & non ita longo tempore finitur, de qua effectione infrà *ſect. 3. c. 5.* dicetur. *Pruritus vteri.* *An idem ſit cum furore vterino.*

Cauſſæ.

Cauſſa pruritûs huius eſt humor ſalſus, ſeroſus, atque aduſtus, & *Cauſſæ.*

& propterea acris & mordax, in ceruicem vteri vel pudenda muliebria effuſus. Quomodo iſte humor colligatur, ex iis, quæ ſuprà de morbis, & præcipuè vlceribus pudendorum mulie-brium dicta ſunt, patet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ex ipſius fœminæ relatione malum hoc cognoſcitur, quæ etiam manus puden dis frequenter admouet.

Prognoſticum.

Prognoſtica. Malum potiùs moleſtum, quàm periculoſum eſt, quia tamen ſomnum excutit, hoc modo vires deiicere poteſt.

Curatio.

Curatio. Curatio in eo conſiſtit, vt primò vniuerſum corpus euacuetur. Itaque ſi ſanguis abundat, viréſque ferant, etiam venæſectio inſtitui poteſt. Poſtea humores ſalſi, acres & mordaces temperandi ſunt *cichorio, fumaria, borragine, bugloſſo*, atque euacuandi *epithymo, pol podio, foliis ſenæ*, & ſimilibus.

Corpore vniuerſo euacuato, humores ſalſi & acres, proxima pruritus cauſſa, è genitalibus tollendi & abſtergendi, aquæ dulcis, in qua *fol. lactucæ, plantag. ſalicis, radices oxylapathi* ebullierint, balneo vel fomento, & pars inungenda vnguento refrigerante Galeni, vel roſaceo; vel vnguento iſto peſſus illitus genitalibus immittendus. Si verò humores penitus parti inſederint, fortiora, quæ humores iſtos extergant, adhibenda. Paræus *lib.* 23. *c.* 84. mulierem, quæ vehementi partium genitalium pruritu & vredine laborabat, vnguento Ægyptiaco curauit. Vtile eſt & hoc.

℞. *Aluminis, nitri, ſulphuris viui*, an. ℨ.vj. *ſtaphidis agriæ* ℥. j. Incorporentur omnia *aceto roſ.* & addita q. ſ. *butyri recentis*, F. linimentum.

Vbi fortioribus opus eſt, medicamenta, quæ argentum viuum recipiunt, & prurituì ac ſcabiei, quam interdum in ſenibus pituita ſalſa inter ſcrotum & anum excitat, conueniunt, vſurpari poſſunt, quale eſt vnguentum enulatum cum mercurio.

Vel ℞. *Saponis nigri, ſtaphid. agriæ*, ana ℥. ß. *ſulph. viui* ℥. j. *mercur. viui* ℨ. ij. incorporentur *aceto roſaceo*, & additâ *pingu. porcin.* ſ. q. Fiat vnguentum.

Diæta.

Diæta. Cibi ſint boni ſucci, & humectantes ac refrigerantes. A ſalſis, acribus, vt & aromatibus multis abſtinendum.

CAPVT III.

De Dolore Vteri.

Dolor vteri. Ipſum verò vteri corpus variis dolorum generibus afficitur, qui nunc ſoli, nunc cum aliis morbis coniuncti fœminis valdè moleſti ſunt. Interdum enim dolores ſine vllo alio morbo vterum corripiunt, qui Vterini dolores, vulgò *d e mutter vvehe, oder Ber, oder Gebar mutter*, dicuntur, & eadem ferè ratione, quâ dolores colici in ventre inferiore fœminas cruciant, & cùm ligamenta vteri ad lumbos & coxas ferantur, eò vſque etiam hic dolor extenditur. Interdum grauidas dolor vterinus in inguinibus moleſtat. Interdum & vteri inflammatio ardentem & pulſantem dolorem excitat, qui ad latera ſeſe diſtendit, aluíque obſtructionis & mictionis impedimenti, inteſtino recto & veſicâ in conſenſum tractis, cauſſa eſt: nonnunquam & vteri vlcera, aliíque tumores dolorem coniunctum habent; quandoque & poſt partum in imo ventre dolor percipitur, quandoque in pudendis, præcipuè aliquot horis vel etiam diebus poſt partum *Dolor poſt partum.* fœminas affligit, qui *dolores poſt partum* nominantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cùm autem omnis doloris cauſſa ſit ſolutio continui, hæc quoque in vtero, vt parte membranoſâ, doloris cauſſa eſt. Prouenit verò ea vel ab vteri eiúſque vaſorum diſtenſione, vel eroſione partium vteri membranoſarum & ſenſibilium. Et quidem vterinus dolor, qui fœminis non grauidis aut puerperis accidit, prouenit ab humoribus & flatibus, vel in ipſa vteri cauitate conſiſtentibus, vel in vaſis vteri hærentibus, atque ea ſimúlque ipſum vteri corpus diſtendentibus. Prius quidem Platerus negat, verùm experientia contrarium teſtatur, quâ obſeruatum, flatus copioſos ex ipſo vtero erupiſſe: de qua re ſuprà, *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 9. *de inflatione vteri*, dictum. Quandoque etiam dolor in vtero oritur à grumoſo ſanguine in vteri cauitate potiùs, quàm venis, vt nonnulli ſtatuunt, hærentes; cùm in vaſis ſuis vix grumeſcat ſanguis. Hunc enim dum natura expellere conatur, idque ob loci anguſtiam nequit, dolor excitatur.

Deinde ex vaſorum diſtenſione dolores vterini oriuntur ante menſium eruptionem, cùm ſcilicet vaſa non ſatis patent, vt cum difficultate ſanguis vix penetret, aut cùm ſanguis craſſus eſt, vt anguſta vteri vaſa non penetrare poſſit, ſed in iis ſubſiſtat. Quò etiam faciunt cauſſæ externæ, aër ſcilicet frigidus vterum ingrediens, aut ſeſſio in aqua frigida, inprimis dum menſtrua inſtant aut fluunt, vt & frigidus potus, præcipuè ſi fœmina ab exercitio vel alia de cauſſa antea incaluit. Dum enim ab hiſce cauſſis vteri vaſa clauduntur aut coarctantur, ſanguis liberè effluere non poteſt, ſed in vaſis ſubſiſtens ea diſtendit, & dolores hos excitat. Interdum & dum menſes fluunt, ſed non rectè, vel dum ſupprimuntur, vel dum vitioſi ſunt, ac humorum prauorum colluuies circa vterum colligitur, & in membranas eius ſeſe inſinuat, præcipuè cùm in flatus reſoluuntur, idem accidit; imò etiam dolores hi iis accidunt, quibus menſes ætatis ratione amplius non fluunt, cùm humores vitioſi ad conſuetas has euacuationis vias confluunt, & vaſa viciniámque vteri ſubſtantiam & membranas diſtendunt, quod præcipuè accidit quando vitioſi iſti humores in vaſis vteri efferueſcunt, & in vapores ac flatus reſoluuntur, qui etiam dolores atque alia ſymptomata excitant. Quod etiam iunioribus & adhuc conceptioni aptis poſt coitum interdum accidit, dum ab eo ſanguis aut vitioſi humores in vteri vaſis incaleſcunt, & vapores ac flatus de ſe emittunt, qui vterum diſtendendo dolores excitant. Imò etiam ſine coïtu interdum vapores acres & maligni circa vterum cumulati & moti, grauiſſimos dolores excitant. Nonnulli non ſolùm à ſanguine, ſed à ſemine quoque vitiato & corrupto ac vaſa diſtendente, eundem dolorem excitari ſtatuunt. Excitatur & vteri dolor in inflammatione vteri, vt & aliis tumoribus, de quibus ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. dictum, vbi etiam explicatum, quænam inflammationis, vt & aliorum vteri tumorum cauſſa ſit. Interdum & poſt partum vterinus dolor excitatur, qui ipſum vteri fundum moleſtat, dum ſcilicet poſtquam fœtus excluſus eſt, orificiúmque vteri adhuc patet, aër frigidus irrumpit, qui non tam refrigerando, quàm vaſa vteri conſtringendo, humoribus exitum intercludit, qui poſtea diſtendendo dolorem pariunt. Nonnunquam verò in orificio vteri præcipuè dolores poſt partum excitantur, qui in ſpecie dolores poſt partum, Germanis *die Nachvvehe* appellantur, qui procul dubio excitantur, cùm orificium vteri vel ab aëre frigido, vel ab humore aliquo irritatur, vt ab illo conatu quem in fœtu excludendo inſtituebat, nondum deſiſtat, ſed eum aliquandiu adhuc continet. De qua doloris ſpecie infrà, *ſect.* 7. *c.* 5. peculiariter dicetur. Ab acrimonia verò & eroſione dolor excitatur, præcipuè in ceruice vteri, dum in vlceribus vteri, ac fluore muliebri & menſibus vitioſis acres humores per orificium vteri effluunt, illúdque vellicant.

Signa Diagnoſtica.

Dolorem ipſum fœmina patefacit, & de eo conqueritur. Cauſſas quod attinet, ſi dolor fiat ab vteri inflatione aut hydrope, cognoſcitur è ſignis inflationis vteri, ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 9 *&* 10. propoſitis, quæ hic repetere opus non eſt. Si à grumoſo ſanguine ſit dolor, præceſſit ſanguinis fluxus ex vtero copioſus, & dolor cum teneſmo & frequenti mictione coniunctus eſt. Cùm enim natura conatur grumoſum ſanguinem, à quo moleſtatur, expellere, ob aſſiduum conatum rectum inteſtinum & veſica in conſenſum trahuntur. Dolores quoque hi fixi ſunt, & in vna parte, ac præcipuè circa orificium vteri percipiuntur. Si autem ſanguis iſte diutiùs in vtero retineatur & corrumpatur, ac malitiam contrahat, alia etiam ſymptomata praua coniunguntur. Si ex menſibus, vel aliis humoribus vitioſis vaſa vteri diſtendentibus dolor excitatur, ſigna menſium ſuppreſſorum, non rectè fluentium, vel vitioſorum, vt & intemperiei vteri cum materia ſuo loco expoſita adſunt. Et ſi cauſſæ externæ malo huic occaſionem dederint, ex relatione ægræ vel adſtantium eæ cognoſcuntur. Si ex ſemine retento dolor vteri accidat, è fœminæ conditione id patefit, & alia ſymptomata, quæ ex retento & corrupto ſemine accidunt, præſertim ſuffocatio vterina, adſunt. Inflammatio vteri quâ ratione cognoſcenda ſit, ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 12. dictum. Dolorum poſt partum cauſſæ etiam facilè patefiunt. Si ex vlceribus, vel aliis tumoribus dolor excitetur, ſuis ſignis, quæ ſuprà, *part.* 1. *ſect.* 2. tradita, illi cognoſcuntur. Si tandem ex fluore muliebri vel vitioſis menſibus accidat, id ipſa ægra, quæ de hiſce affectibus conqueritur, edocebit. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Dolor ipſe quo grauior eſt, eò plus periculi portendit; quò minor, eò magis periculo vacat. *Prognoſtica.*

2. Cauſſarum verò ratione eò plus periculi metuendum, quò cauſſa grauior; eò minus, quò cauſſa mitior. Cùm autem cauſſæ, vt antea enumeratæ ſunt, ſint variæ, quid quælibet portendat, ſuprà in diuerſis locis *antea allegatis*, dictum.

Indicationes & Curatio.

Curatio ad duo dirigenda, primò ad dolorem, ſi is vrgeat; ſecundò ad cauſſas doloris. Primò ſi dolor ſit magnus, vt metuendum ſit, niſi ei ſuccurratur, eum vires proſtraturum, illi etiam neglectâ cauſſâ, ſuccurrendum. Quæ autem hoc præſtant, anodyna dicuntur, quæ ſcilicet calore temperato conſtant, & calori noſtro ſunt ſimilia, aut certè primum calefacientium gradum non excedunt, atque ita dulci ſenſu, quem mouent, partium dolore affectarum moleſtam ſenſationem abolent, vt *alibi* pluribus dictum *Indicationes.* *Anodyna.*

dictum. Talia ſunt præcipuè externa: *radix & folia althææ, maluæ, radices lilior. alborum, ſemen lini, fœnugræci, lac, butyrum recens, pinguedo recens porci, vituli, anſeris, gallinæ, ol. oliuarum dulce mediæ ætatis, amygdalar. dulcium, chamæmelinum, liliorum alborum, ſeſamınum, anethinum*, & alia huiuſmodi, quæ in colica extrà adhiberi ſolent.

Si verò anodyna non ſufficiant, ad narcotica accedendum, quæ alibi tradita ſunt, & hic quoque cautè vſurpanda.

Curatio doloris vteri à flatu.

Cauſſas quod attinet, quâ ratione dolor vterinus à flatu in cauitate vteri contento curandus ſit, ex iis quæ ſuprà *loco allegato, de curatione inflationis & hydropis vteri*, dicta ſunt, patet.

A ſanguine grumoſo.

Si à ſanguine grumoſo & concreto ſit dolor vterinus, danda opera, vt is diſſoluatur & euacuetur: ad quam rem vtilia ſunt calefacientia & attenuantia medicamenta, è quibus euaporationes & ſuffitus, fomenta, balnea, & inunctiones parari poſſunt. Theriacam quoque vteri regioni illinire vtile eſt, vel rutam tritam & melle exceptam, ac panno lineo inductam pectini imponere, vel clyſterem ex ruta, ſemine fœnugræci, oleo rutaceo & irino iniicere. Exhiberi quoque poteſt theriacæ ʒ. ß. cum vino, vel aqua theriacali, aut cinnamomi.

Si ob vaſa vteri non ſatis patentia dolores, dum ſanguis exitum quærit, excitentur, ſanguine, ſi opus ſit, euacuato, & corpore purgato, partes laxandæ & dilatandæ ſunt medicamentis, quæ poſtea *ſectione 2. cap. 3. de ſuppreſſione menſium & menſibus difficilibus*, proponentur. Nimirum inſeſſiones, fomenta, inunctiones vſurpandæ, ex radicibus althææ, maluæ, ſemine fœnugræci, lini, floribus chamæmeli, oleo chamæmelino, liliorum alborum, & ſimilibus.

A vaſorum vteri anguſtia.

Si quoque flatus adſint, ij diſcutiendi, & omnia medicamenta fere hic locum habent, quæ in Colica à pituita & flatibus vſurpari ſolent; niſi quòd medicamenta vtero accommodata hic eligenda.

♃. *Mercurialis, artemiſiæ, calaminthæ, pulegij*, ana M. j. *fl. chamæmeli, meliloti*, ana M. ß. *ſem. lini, fœnugræci*, ana ʒ. ß. Coquantur in aqua ſimpl. Colat. ♃. ℔. 1. *El. hieræ ſimpl. benedictæ laxat.* ana ℥. ß. *Ol. cheirini* ℥. ij. *El. de bacc. lauri*, ℥. ß. M. F. clyſter.

Exhibeantur verò *aqua Artemiſiæ, zedoariæ, radices Imperatoriæ, zedoariæ, angelicæ*, ad ʒ. j. cum vino generoſo: vel *diacyminum, aut diamargaritum calidum, Eſſentia caſtorei, Theriaca.*

Vel ♃. *Schœnanthi* ʒ. ij. *zedoar.* ʒ. ß. Infundantur in aquæ artemiſiæ ſufficiente quantitate: Colatura exhibeatur.

Vel ♃. *Matricariæ* P. ij. *gran. iuniperi* ʒ. ij. *ſem. carui, cumini*, an. ʒ. j. *nuc. moſch.* ʒ. j. ß. Coquantur in vaſe clauſo in vino, vel infundantur in vino aut maluatico, & colatura exhibeatur.

A pituita & flatibus.

Vel ♃. *Rad. Angelicæ, Imperatoriæ, zedoar.* ana ʒ. j. *dictamni albi, ſem. aniſi, dauci, cumini, ſchœnanthi*, an. ʒ. ß. *croci, macis*, an. ℈. j. F. puluis, cuius ʒ. j. vel per ſe, vel cum ſaccharo mixtus ex vino exhibeatur.

Vel propinetur aqua vitæ mulierum, ſuprà *part. 1. ſect. 2. c. 3.* & antea *cap. 1. ſect. huius* propoſita. Vel hæc paretur.

♃. *Calaminthæ* M. ij. *betonicæ, ſaluiæ, maioranæ, pulegij, rutæ, roriſmar.* an. M. j. *Rad. ariſtoloch. rotundæ, Angelicæ, dictamni albi*, an. ℥. ß. *ſchœnanthi, bacc. lauri*, an. ʒ. ij. *iuniperi* ℥. ß. *ſem. cymini, carui, aniſi, fœniculi*, an. ʒ. ij. Affunde vini generoſi quantum ſatis. Stent in infuſione diebus 8. poſtea deſtillentur.

Deſtillato adde *nuc. moſchatæ, cinnamomi, galangæ, zedoariæ*, ana ℥. ij. *coſti, granor. paradiſi, caryophyllor. cubebarum, piperis*, ana ʒ. j. *Spiritus vini optimi* ℔. j. Stent iterum in infuſione 8. diebus: poſtea deſtillentur.

Topica quod attinet, in vterum talis clyſter iniiciatur.

♃. *Artemiſiæ, calaminthæ, betonicæ*, an. M. ß. *ſem. nigellæ, cumini, dauci, aniſi*, an. ʒ. j. *ſpicæ nardi, ſchœnanthi, nuc. moſchatæ, cinnamomi*, an. ʒ. ß. Coquantur in ſufficiente quantitate vini, F. clyſter vterinus.

Vel ex iiſdem, vt & decocto althææ, maluæ, chamæmeli, meliloti, anethi, & ſem. lini, fœnugræci, euaporationes & fomentationes fiant. Poſt quas veſica bubula, oleis lenientibus, & diſcutientibus calidis ſemiplena apponatur; vel vnguenta, cataplaſmata, aut emplaſtra idonea applicentur.

Vt ♃. *Ol. anethini, liliorum alb.* an. ℔. ß. adde *cinnamomi* ℥. ij. *caſtorei, ſem. rutæ, agni caſti*, an. ℥. ß. Stent in loco tepido per menſem, poſtea colentur. F. oleum, quo venter inungatur.

Vel ♃. *Ol. lilior. alb. irini*, an. ℥. j. *ol. deſtillati Angelicæ* ʒ. j. *pinguedinis anſeris, gallinæ*, ana ℥. ß. *mucilag. ſeminis lini, fœnugræci, aquâ artemiſiæ extr.* ana ʒ. iij. *pulu. ſeminis cumini, dauci, carui*, ana ʒ. j. *ceræ* quantum ſatis. F. vnguentum molle.

Vel ♃. *Fol. parietariæ viridis* M. ij. *mercurialis* M. j. Contundantur. Adde *pulu. florum chamæmeli, ſem. cumini, aniſi, dauci*, an. ʒ. j. *vitellos ouorum* X. *ol. liliorum alb.* quantum ſatis. F. ſ. a. cataplaſma, quod ventri imponatur.

Vmbilico quoque emplaſtra vterina applicentur.

Cucurbitæ etiam magnæ cum multa flamma vteri regioni applicentur. Vel fomenta ſicca ex auena, ſem. milij, aniſi, cumini, dauci, ſacculo incluſis.

Suffitus quoque fiant ex ladano, ſtyrace, caryophyllis, cinnamomo, moſcho; ne tamen fumus naribus excipiatur.

Tandem & peſſi vſurpari poſſunt:

Vt ♃. *Medullæ ceruinæ, terebinthinæ, ceræ, adipis anſeris*, ana ʒ. iij. *croci* ʒ. j. *vitellorum ouorum coctorum* num. vi j. *ol. irini, liliorum alb.* an. quantum ſatis. F. peſſus.

A materia maligna.

Si humores & flatus acres & maligni ſunt, admiſcenda contra malignitatem pugnantia, *radix ſcorzoneræ, lapis bezoar, ſemen & radix angelicæ, theriaca, Mithridatium, aqua zedoariæ*, & alia quæ *de ſuffocatione vteri* proponentur. Si à ſemine corrupto ſit dolor vteri, curatio quoque ad ſuffocationes vteri inſtituenda.

Si cauſſæ externæ præceſſerint, quæ malo occaſionem dederint, cuiuſque naturæ contraria opponenda. Et cùm frigus hic plerumque primas habeat, calefacientia vterum interna & externa vſurpanda, quæ ſuprà *part. 1. ſect. 2. c. 2. de intemperie vteri frigida*, ſunt propoſita.

Quâ ratione inflammatio vteri curanda ſit, *ibid. c. 12.* dictum, vbi quoque quâ ratione alij vteri tumores & vlcera curanda ſint, dictum, quibus curatis & ipſe ceſſat. De fluore muliebri, & menſibus vitioſis *ſect. ſequenti* dicetur.

CAPVT IV.

De Affectu Vteri, qui à ſuaueolentibus, & fœtidis excitatur.

Singulare omnino & admirandum ſymptoma vtero accidit, quod ſcilicet odoribus ſuauibus delectatur, graueolentibus verò & fœtidis offenditur, quod omnino hoc loco ſeorſim explicandum. Equidem à pleriſque in capite de ſuffocatione vteri hac de re agitur: Verùm & ſine iſta cauſſa ſuffocatio vterina excitari poteſt; atque etiam ſine ſuffocatione vterina, ab odoribus benè vel malè afficiuntur fœminæ.

Vterus odoribus afficitur.

Vterum odoribus affici, & quidem variè, extra controuerſiam eſt, ac docet id quotidiana experientia, quâ conſtat, ſi mulieribus vteri ſuffocationi obnoxiis zibethum, moſchus, ambra, & ſimilia naribus admoueantur, eas ſuffocationem vteri incurrere, aut certè malè habere: Contra verò ſi eadem pudendis, & fœtida naribus admoueantur, paroxyſmum ceſſare; imò quaſdam eſſe, quæ nec roſarum & ſimilium rerum odoratarum familiarium odorem ferre poſſunt. A fœtidis quoque rebus, præcipuè candelarum extinctarum fumo grauidas vehementer offendi, vt & abortum patiantur, experientia conſtat. Retulitque mihi Vir quidam nobilis, fide dignus, idem etiam equabus accidere, ſéque vidiſſe equam, quæ ob fœtorem candelæ extinctæ abortierit. Contrà tamen dantur fœminæ, quæ nullo modo moſchi, ambræ vel ſimilium odore offenduntur, ſed eos bene ferunt: quales multæ reperiuntur in gynæceis Principum & Nobilium, quæ veſtibus moſchi vapore & fumo infectis vtuntur.

Fœtidæ abortum concitant.

Quâ ratione autem hoc fiat, & quæ horum ſymptomatum cauſæ ſint, explicare difficillimum eſt. Plato *in Timæo*, vterum fœminarum animal eſſe dicit; quod ſi verum eſſet, non ita difficile foret huius rei rationem reddere. Verùm vterus non eſt animal in animali, ſed pars animalis, quæ tamen peculiares, quas aliæ partes non habent, proprietates obtinet, inter quas & hæc, quod odoribus variè afficitur. Quomodo autem hoc fiat, controuerſum eſt, & hoc inprimis quæritur; An vterus odores, quatenus odores, & ſub ſpecie odoris percipiat, an verò ab iis ſaltem ratione vaporis & auræ ſpirituoſæ afficiatur. Qui prius affirmant, eâ ratione vtuntur, quòd vterus à graueolentibus naribus admotis deorſum pellitur, à ſuaueolentibus verò naribus admotis ſurſum mouetur, ab iiſdem verò pudendis admotis deorſum retrahitur. Alteram opinionem qui defendunt, eo vtuntur argumento, quòd odores olfactus proprium obiectum ſunt, vterus verò organa ad odorandum neceſſaria non habet.

Vterus non eſt animal.

An Vterus odores percipiat.

Vtraque tamen opinio aliter ab aliis explicatur. Alij enim ſtatuunt, odores ſuaues caput petere, cerebrúmque ferire, cerebro autem affecto vterum in conſenſum trahi, ob maximam quæ inter cerebrum & vterum eſt, ſympathiam. Verùm iſtam ſympathiam non ſufficere, vel illud docet, quòd res fœtidæ æquè cerebrum afficiunt, & quòd rebus ſuaueolentibus ac fœtidis, non naribus admotis, ſed pudendis applicatis etiam vterus afficitur. Trincauellius *de rat. curand. part. corp. hum. affect. lib. 12. cap. 9.* veram huius rationem hanc eſſe putat: *In omnibus*, inquit, *ſenſibus*, (*vt docuere tum Ariſtoteles 2. de anima, tum Galenus* 1. de ſympt. cauſſ.) *particulatim quædam voluptas percipitur, cùm mouentur ab obiectis accommodatis & naturæ ſuæ conformibus: triſtitia verò, & quidam quaſi dolor ab obiectis ingratis concitatur, (quod maximè perſpicuum eſt in ſenſu tactus) præſertim ſi vehemens ſit eorum qualitas, quæ confertim mutet. Nam tranſmutationes ſenſim factæ, ferè ſenſus latent. Sed quia affectiones iſtæ, quæ aut voluptatem, aut dolorem afferunt, vt fieri nequeunt ſine inſtrumenti inſigni mutatione; ita neque abſque motu caloris natiui, ſpiritúſque cum ſanguine, ita ſcilicet, vt hæc exterius expandantur, aut interius refugiant & reuocentur verſus ſuum initium, vt ibi confortati maioribus viribus recuperatis, poſſint rem triſtem propulſare: exteriùs verò ferun-*

tur & expanduntur, dum percipitur res grata, cui, quaſi amplexaturi & fruituri ſenſus, ſpiritibus & ſanguine ſtipati occurrunt. Quo fit, vt refrigerata interna viſcera, dum ſanguis & ſpiritus extrorſum feruntur, ab eorum fomento deſtituta, magis lædantur à vaporibus & à mala qualitate materiæ menſtruæ vel ſeminalis in vaſis vteri corruptæ: qui item vapores vbi cum ſpiritibus commiſti feruntur & diſtribuuntur per vniuerſum corpus, ipſum perfrigerant. At verò cùm moleſtiam ex malo odore refugientes natiuus calor, ſpiritusque & ſanguis in intima viſcera confertim mouentur, eo motu primùm deorſum vterum detrudunt, & cùm locus interior his refertus caleſiat, ſubinde frigidior intemperies à vitioſa materia impreſſa mouetur, vitioſique vapores à natiuo calore collecto & facto fortiori, in intimis partibus diſſipantur. Hæc ergo ratio eſt, cur odorata naribus admota lædant, fœtida verò proſint. Sed in illis, quæ inferius adhibentur, hæc ratio locum non inuenit: quia hæ partes olfactu carentes, ex bono vel malo odore voluptatem vel triſtitiam non ſentiunt. Quare aliò confugiendum eſt. Quæcumque igitur à ſuffitu vel applicatione rerum odoratarum in his affectibus contingunt, per accidens fieri dicimus. Nam odorata, calida, & tenuium par...m ſunt, ideoque laxant, attenuant, digerunt & ſecant lentas ac craſſas materias: qua ratione proſunt, non autem à grato vel ingrato odore. Vnde Gal. 1. ad Glauc. 14. *non abſolutè pronunciat, ſupponenda eſſe odorata: ſed addit, & quæ laxare & calefacere poſſunt: quaſi inſinuans, non alia ratione illa iuuare quàm quòd laxent, aperiant, & calefaciant, non autem quòd bene oleant. Idem apertius exponit* 5. aphor. *Rectè igitur Galbanum extenſum corio vel linteo mulieres ventri inferiori affigunt, maximéque quando vterinis incommodis vexantur, plurimumque ſe iuuari percipiunt: quod quidem & naribus adhibitum graui ſuo odore prodeſt; ſed cùm ventri inferiori affigitur ſub veſtibus, faciliùs eius odor pertingit ad inferiores & genitalia, quàm ad nares, dum veſtibus contegitur.*

Verùm nec hoc modo rem ſatis expedit Trincauellius. Primò enim quod res naribus admotas attinet, etſi ſuaueolentia naturæ grata ſint, fœtida ingrata, eáque auidè arripiat, iſta auerſetur: tamen in eorum apprehenſione tantus humorum & ſpirituum motus non ſit, qualem hic ponit Trincauellius, vt ex eo partes internæ refrigerentur vel incaleſcant. In rebus gratis equidem & ingratis, quæ facultatem vitalem ſeu θυμὸν mouent, & varios affectus concitant, iram, gaudium, timorem, terrorem, id euenit; at nihil tale accidit in odoribus, quorum apprehenſio fit per ſpiritus animales, & omnino blandè & ſine vlla agitatione. Et ſi ex ſubita humorum agitatione talia in fœminis fierent, cur non etiam in Viris acciderent, in quibus æquè humores vitioſi ſæpè in corpore latent, qui agitari ſpirituum motu poſſunt?

Quantum verò ad odorata, quæ inferius orificio Vteri adhibentur, vero conſentaneum non eſt, quod calefaciendo, laxando & attenuando hoc præſtent. Etenim ſi hæc cauſſa eſſet, cur ſuaueolentia & graueolentia, quæ vtraque calefaciendi, attenuandi & digerendi vim habent, non idem præſtarent? Et cur non medicamenta calefacientia & attenuantia, quæ nullo ferè odore ſunt prædita, qualia non pauca dantur, idem præſtarent, ſed ſaltem odorata id efficerent.

Vterus non mouetur verſus cor.

Euſtachius Rudius in ea eſt ſententia, omnia odorata, primò ad narium meatus, deinde rectà viâ & quàm citiſſimè ad pulmones & cor ipſum perduci, & propterea in ſyncope nullum præſtantius & magis præſentaneum auxilium inueniri optimis odoribus. Ideóque non mirum eſſe putat, corde opimis odoribus referto, vterum illicò ſurſum & verſus cor ferri, vtpote ad quod naturalem inclinationem habeat, & à quo ſpiritus & naturalem calorem omnes ſuas facultates viuificantem accipiat. Verùm ex iſta opinione ratio reddi non poteſt, cur ab odoratis pudendis ita admotis, vt ab olfactu nullo modo percipiantur, æquè vterus afficiatur. Deinde falsâ hypotheſi nititur iſta opinio, nimirum quòd vterus ipſe verſus cor aſcendat, quæ ſuprà refutata eſt. Neque enim opus, vt vterus ſuâ ſubſtantiâ ad cor moueatur, vt ab eo ſpiritus & calorem naturalem accipiat; ſed cor illa per arterias in totum corpus diſtribuit, quæ & vterus accipit.

Alij ab odoribus quidem vterum affici concedunt: id tamen odores præſtare ſtatuunt, non quatenus odores, ſed quatenus ſubſtantiam ſpirituoſam vtero gratam vel ingratam coniunctam habent; ſicut etiam cor & ſpiritus, qui odores, quatenus tales non percipiunt, odoribus ſuauibus recreantur, & reficiuntur, vt in animi deliquio & ſyncope videre eſt. Id quod vel inde patet, quòd odorata in ſuffocatione vterina pudendis appoſita, etiam vterum afficiant, & fœtida cùm propinata, tum vmbilico appoſita ſuffocationi vterinæ medeantur.

Hercules Saxonia ſtatuit, bonos odores ad ſe trahere ſpiritus & calorem, vt ratione vacui per partem poſt partem moueantur quoque ſpiritus & humores in vtero contenti, præcipuè verò in iis, quæ multis aut prauis abundant humoribus; propelli verò ſpiritus à prauis odoribus ipſimet vtero adminiſtratis, quia ab iis vaſa conſtringantur, excrementa retineantur, ligamenta repleantur, vt propterea fiat recurſus ad ſuperiora. Verum affirmat Hercules Saxonia, ſed non probat, quòd boni odores ad ſe trahant ſpiritus & calorem. Deinde falſum eſt, quòd praui odores conſtringant vaſa, & excretiones retineant. Non enim vapores illi in rebus graueolentibus, putà caſtoreo, pennis & pilis accenſis, frigidi ſunt, & aſtringendi vim habent, ſed potiùs calidi & ſicci.

Mihi, quod ingenuè fateor, nec alij in hac controuerſia planè ſatisfaciunt, nec me aliis ſatisfacturum mihi polliceri poſſum. Hoc tamen mihi probabile videtur, vterum ab odoribus non affici, quatenus odores ſunt; cùm etiam per pudenda vterus ab iis afficiatur, & olfactus organum non habeat: qualitatem tamen illam, quâ vterus benè vel malè habet, occultam eſſe, & ita cohærere cum odoribus, vt ab iis ſeparari non poſſit. Quærit quidem hîc Trincauellius, quænam ſit illa qualitas. Verùm multæ qualitates ſunt in Natura, quæ ſenſus noſtros latent, quæ tamen, cùm effectus earum ſentiamus, negandæ non ſunt. Dicat, quænam ſit illa qualitas, quam dum naribus excipit canis, heri vel feræ veſtigia inde agnoſcit. Nos ſenſibus noſtris eam non apprehendimus, canis tamen eam percipit.

Vterus odores non percipit.

Porrò quâ ratione qualitates iſtæ ad vterum perueniant, inquirendum. Si res odoratæ pudendis admoueantur, patens ibi ad vterum via eſt, per quam eiuſmodi ſpirituoſa ſeſe in vterum inſinuant? Et in ſuffocatione vterinâ ſuaueolentia proſunt, dum vterum roborant, & peculiari qualitate ei ſuccurrunt, vt faciliùs venenatam illam auram diſcutiat, & vt ſpiritus in vtero & cum iis humores, potiùs verſus inferiora, quàm ſuperiora tendant, faciunt. Si verò naribus admoueantur, procul dubio ob ſympathiam olfactus organi & cerebri cum vtero, vterum in conſenſum trahi, ſimúlque affici, credibile eſt.

Idque fit cùm per neruos, tum per arterias, cùm & cor odoribus ſuauibus recreari ſubitò videamus. Neque alicui mirum eſſe debet, quod tam ſubitò, poſtquam odores naribus percipiuntur, vterus afficitur. Spirituoſæ enim eiuſmodi res ſubitò penetrant, & ξύῤῥοια μία ξύμπνοια μίας ξυμπάθεια πάντα, vt rectè loquitur Hippocrates. Mercurialis equidem ſtatuit, odores ſuâ naturâ caput & cerebrum percellere, cerebróque affecto vterum in conſenſum trahi. Verùm idem rationem reddere non poteſt, cur non praui odores idem præſtent, cùm iidem quoque grauiſſimè cerebrum percellant, idque offendant. Reſponder quidem Mercurialis, prauos odores fundatos eſſe in vaporibus crudis & craſſis, crudos verò & craſſos vapores non ita cerebrum afficere, ſed propter craſſitiem potiùs obſtruere cerebrum. Verùm falſum hoc eſt. Etenim odores praui, qualis eſt in pennis & crinibus accenſis, & caſtoreo ac ſimilibus, non fundantur in vapore craſſo: ſed potiùs in ſubtili, & tenui, & æquè cerebrum percellunt, vt odores ſuaues. Et omnino magnum Vteri cum cerebro & inſtrumento olfactus conſenſum eſſe, exploratio illa fœcunditatis & ſterilitatis per ſuffitus, ab Hippocrate 5. *aph.* 59. tradita docet, de qua infrà *ſect.* 4. *cap.* 2. dicetur.

Cerebrum vterum in conſenſum trahit.

Notandum tamen hîc, vt etiam ſuprà dictum, ſuaues odores equidem in omnibus fœminis vtero gratos eſſe, fœtidos ingratos, & à fœtidis in omnibus fœminis vterum offendi. A ſuauibus tamen non eadem in omnibus fœminis ſymptomata induci. Nonnullæ enim odores ſuaues bene ferunt, iiſque delectantur & recreantur, eæ procul dubio, quæ vterum purum & planè bene conſtitutum, nec vllis humoribus vitioſis refertum habent: Aliæ verò, & quæ vterum impurum habent, odoribus ſuauibus offenduntur, & ſæpe in ſuffocationem vteri incidunt, ideò procul dubio, quòd dum vterus ſuauibus illis vaporibus, & ſpirituoſa rerum odoratarum ſeu ſubſtantiâ, ſeu ſpecie, & occultâ qualitate, cum qua peculiarem ſympathiam habet, afficitur & quaſi commouetur, humores vitioſi in vtero latitantes, præcipuè ſi quid ex ſemine corruptum ſit, & fortaſſe etiam ipſum ſemen latitans agitatur: & cùm ſpiritus in vtero procul dubio ſurſum verſus rem odoratam ſibi gratam moueantur, vnà etiam humores illi ſurſum rapiuntur, atque ita tetros vapores ad cor & partes ſuperiores mittunt, qui ſuffocationem vterinam dictam excitant. Non verò ipſe vterus ſuâ ſubſtantiâ adſcendit, vt ſuprà *p.* 1. *ſect.* 2. *c.* 18. *de adſcenſu vteri*, dictum. Cùm verò eadem odorata pudendis admouentur, dum vterus iis quaſi recreatur, ſpiritus in eo quieſcunt, aut verſus odorata mouentur, atque ita etiam humores, ſi qui in vtero ſunt, vel quieſcunt, vel verſus inferiora mouentur. Alex. Aphrodiſæus quidem 2. *problem.* 64. ſtatuit, odorata pudendis admota facultate ſuâ exſiccatoriâ humores abſumere. Verùm ſi hoc verum eſſet, etiam alia medicamenta exſiccantia, etſi odorata non eſſent, idem præſtarent. Quod tamen non accidit. Fœtida verò quod attinet, cùm ea cum vtero ſingularem antipathiam habeant, dum ea vterus percipit, ea abhorret, & propterea ſpiritus in vtero ea vt ingrata auerſantur, & non ad ſuperiora, ſed inferiora potiùs mouentur; atque ita etiam humores illi vitioſi non amplius verſus ſuperiora, ſed potius verſus inferiora mouentur, imò natura ad ea excutienda inſurgit, quod dum facit, ſæpe vnà fœtum excutit.

Non omnes fœminæ ſuauibus odoribus offenduntur.

Quomodo ſuaueolentia ſuffocationem vterinam inducant.

Quæ de rebus ſuaueolentibus dicta ſunt, eadem etiam de dulcibus dici poſſunt. Offenduntur enim pleræque fœminæ à melle & aliis dulcibus, non quia vterus guſtandi facultate præditus eſt, ſed quia ſapori dulci qualitas vtero grata coniuncta eſt, cuius causâ dum vterus commouetur, vnà etiam vitioſi humores, ſi qui adſunt, commouentur.

LIBRI QVARTI
PARTIS SECVNDÆ,
SECTIO II.

De Symptomatibus, quæ circa menſtruorum fluxum accidunt, & aliis præter naturam ex vtero fluxionibus.

CAPVT I.

De Fluxu ſanguinis Menſtruo.

Fluxus Mēſtruus.

RERVM Creator Sapientiſſimus, vt vbique ſuæ ſapientiæ edidit ſpecimina admiranda, ita & illud conſtituit, vt fœmina viro matura tantum ſanguinis generaret, vt is non ad corporis ſui nutritionem ſolum, ſed & fœtui formando, & lacti poſtea, quo infans in lucem editus alatur, generando ſufficeret; vbi verò grauida non eſt, is ſingulis menſibus per vterum euacuaretur. Vnde etiam ſanguis menſtruus, & abſolutè menſes, ac menſtrua vocantur, vulgò Tempora, quòd ſcilicet ſtatis temporibus fluant. A nonnullis etiam Flores dicũtur, eâ procul dubio de cauſâ, quòd ſicut arbores fructum non ferunt, niſi flores præcedant: ita ad concipiendum apta non eſt mulier, niſi priùs menſes fluant. Quanquam enim interdum fœminæ ſine menſibus concipiant, id tamen rarum eſt, vt poſtea q. 1. dicetur.

An ſanguis menſtruus ſit naturâ ſuâ prauus?

Et quidem ſanguis iſte natura ſua non prauus eſt, ſed bonus, & talis, ex quo & fœtûs in vtero corpus formari & augeri, & lac infantis editi alimentum generari poteſt. Superfluus ſaltem eſt, dum fœminæ nondum conceperunt, & propterea ne naturæ oneri ſit, euacuatur, atque ita licèt excrementum ſecundæ coctionis dici poſſit, quia ſcilicet in hepate generatur, in venis continetur & cumulatur, ac per eas excernitur: alio tamen modo excrementum dici non poteſt, quàm ſemen & lac. Non enim ſimpliciter ſuperfluus eſt, vt bilis & alij excrementitij humores, ſed pro fœtus formatione generatus; ac proinde tum ſolùm excernitur, cùm nulla facta eſt conceptio. Quod verò paſſim quidam effectus menſtruo ſanguini attribuuntur, iſque ſtirpes enecare, canes in rabiem agere, & alia plurima mala excitare dicitur, id non ſanguini menſtruo ſimpliciter attribuendum eſt, ſed tum ſolùm, cùm ſubſiſtens corrumpitur, aut dum alij vitioſi humores ei admiſcentur, & aliunde prauam qualitatem concipit. Solet enim natura de hominis ſalute ſollicita humores vitioſos, ſi qui p. n. in corpore cumulantur, per hanc viam vnâ operâ expellere, de quo plura *quæſt.* 2.

Quando menſes incipiant fluere.

Erumpunt autem menſes plerumque poſt ſecundum ſeptenarium, id eſt, annum decimum quartum, & tum magnæ in corpore mutationes fiunt, pubes erumpit, mammæ intumeſcunt, fœminæ Veneris ſtimulos ſentire, & iuuenes amare incipiunt, ſanguiſque abundans venis ampliùs contineri non poteſt, ſed per vteri venas erumpere incipit.

Quandiu fluant.

Durat autem ille fluxus plerumque vſque ad ſeptimum ſeptenarium, & poſt quinquageſimum annum vtplurimùm ſubſiſtit, quia tū calor innatus imminuitur, nec tantam ampliùs ſanguinis copiam generat, ſed tantum ſolùm, quantum ad corporis nutritionem ſufficit. Nonnullis tamen mox à duodecimo anno menſtrua fluere incipiunt, (noui etiam, quibus vndecimo fluxerunt menſes, & eæ plerumque ſalaces ſunt) cenſentúrque tales eſſe vitæ breuioris, & quibuſdam ad ſexageſimum annum perdurant: aliis contrà vix decimo ſeptimo, vel decimo octauo anno fluere incipiunt, quæ longæuiores habentur: aliis etiam citiùs ſubſiſtunt pro naturarum & victus varietate. Rarum eſt, quod refert Guil. Fabricius *cent. 2. obſ. 61.* nimirum cuidam ſanguineæ, robuſtæ & morbis parum obnoxiæ, ſterili tamen, menſtrua ad annũ vſque ſeptuageſimum octauum ætatis, ordinatè profluxiſſe: eóque anno, cùm inordinatiùs prodire inciperent, eam in febrem continuam incidiſſe, & materiâ in crus ſiniſtrum depulſâ, inflammationem & gangrænam ibi excitatam fuiſſe, è qua paulo poſt è vita diſceſſit. Quale quid quoque obſeruauit CL. Dn. D. Gregorius Horſtius, qui vidit nobilem fœminam, quæ annum circiter ſeptuageſimum tertium agens ſtatis temporibus ordinario menſtruorum fluxu laborauit, vt refert Guil. Fabricius *cent. 4. obſeru. 63.* Vbi & aliam hiſtoriam refert Virginis cuiuſdam Duſburgenſis, cui cùm ab anno quinquageſimo ætatis ceſſaſſent menſtrua, circa annum ſeptuageſimum demùm menſtrua ſuperuenerunt, & tribus ordinariis menſibus recurſum habuit, poſtea ceſſarunt, quæ etiam poſt euacuationem illam quaſi reuiuiſcens, ad centeſimum ferè ætatis annum peruenit.

Qua periodo fluant.

Non autem ſtatim & ſingulis diebus quicquid ſanguinis ſuperflui collectum eſt, euacuatur, ſed congeritur, donec naturæ copiâ moleſtum ſit, & ſingulis menſibus expellitur, & menſis vnius ſpatio tantùm iterum colligitur, quantum antea profluxerat. Si enim ſingulis diebus id quod ſuperfluum eſt, euacuaretur, ſordidum hoc eſſet, & perpetuam moleſtiam fœminis pareret, & viris eas ingratas redderet, minúſque etiam conceptioni aptas, cùm vterus iſtâ de cauſâ lubricus & impurus ſemen non facilè cõtineret, ſanguiniſque præſentiâ ſemen receptum mox corrumperetur. Occurrit tamen & hic aliqua varietas, neque omnibus eodem exactè termino menſes fluunt, ſed ad minimũ inter vnam & alterã purgationem viginti & duo dies intercurrunt, ad ſummum autem triginta, intra quos terminos fluxus naturalis variè fieri poteſt. Fertur quoque vulgò, iuniores Lunâ creſcente, adultiores iam fœminas Lunâ decreſcente purgari, vnde verſus?

Luna vetus vetulas, iuuenes noua Luna repurgat.

Verùm id experientiæ non ſemper reſpondet.

Spatium fluxus mēſtrui.

Spatium etiam, quo fluunt, non in omnibus idem eſt. Quibuſdam enim ſolùm per dies duos fluunt, idque tempore Hippocratis familiare fuit, quibuſdam per tres, quatuor, quinque & plures, in iis nimirum, quæ magnum hepar habent, atque in otio viuunt, & genio indulgent, & cibos boni ſucci largiùs comedunt, ac propterea multum ſanguinis cumulant, ita vt quibuſdã fluxus ad duodecimum diem extendatur. Verùm id vix ſecũdum naturalem fœminarum conditionem accidit, ſed præternaturale eſt, aut certè fœminarum, quæ otio ſunt deditæ, & gulæ indulgent, & ſunt tales fœminæ ferè morboſæ, vel ſteriles. Contra eæ, quæ calidioris temperamenti ſunt, & viragines, breuiori tẽpore purgantur; ſicut & eæ, quæ obeſiores ſunt, anguſtioreſque venas habent, cùm in iis ſanguis in adipem abſumatur; ſicut & illæ, quæ tenui victu vtuntur, & multùm exercentur. Et quidem fluunt menſes nunc continenter ac confertim, vt fluxus paucis diebus abſoluatur; interdum verò paulatim, ita vt fluxus quandoque intermittat, & ita pluribus diebus protrahatur.

Quantitas.

Quantitas ſanguinis qui effluit, vt Hippocrates docet, eſt ad duas heminas, ſeu ſeſquilibram, aut duas ferè libras. Quæ tamen quantitas in omnibus fœminis non obſeruatur, ſed pro ratione temperaturæ, ætatis, victûs variat. Nam iuniores, & cùm purgari incipiunt, minùs purgantur, poſtea quantitas ad ætatis vſque florem augetur: florente ætate æqualis permanet: ætate declinante iterum paulatim minuitur, donec tandem planè ſubſiſtat. Ideóque ea menſtrui quantitas naturalis eſt, quæ ætati, temperaturæ, vitæ generi competit, eáque ex eo cognoſcitur, quòd poſt menſtruum fluxum neque corporis grauitas aliqua, neque virium debilitas relinquitur.

Qualitas.

Qualitatem quod attinet, ſanguis hic dum rectè ſeſe habet, neque nimis tenuis, neque nimis craſſus eſſe debet. Iunioribus tamen tenuior effluit, & loturæ carniũ recens mactatarum ſimilis eſt: Senibus craſſior & nigrior: in ætate florente medio modo ſeſe habet. Odorem nullum habere debet: color debet eſſe ſimilis colori ſanguinis è venis animalis recenter iugulati, vel è vena ſecta prodeuntis, floridus & viuidus; in bilioſis tamen eſt flauior, in pituitoſis ſubalbicans, in melancholicis ſubniger.

Debet etiam ſanguis abſque vllo graui ſymptomate exire. Quæ verò fœminæ ante, vel in menſium fluxu grauia ſymptomata patiuntur, in iis menſes ſeſe rectè non habent.

Locus.

Viæ per quas ſanguis euacuatur, venæ vteri ſunt, eæque duplices à duplici ramo ex vtroque latere, vno ſpermatico ſeu præparantium vaſorum, altero hypogaſtrico ortæ, vt ita ab omnibus corporis partibus tam ſuperioribus, quàm inferioribus ſanguis ſuperfluus euacuari poſſit. Vena enim quæ à ſpermaticis oritur, à ſuperioribus deſcendit, & per vniuerſum vteri corpus diſpergitur, maximè tamen per fundum. Altera, quæ à ramo hypogaſtrico oritur, ab inferioribus per latera ceruicis ad medium vterum adſcendit, & partim per ceruicem, partim per fundum diſſeminatur, & cum ſuperioribus per anaſtomoſes coit. Quæ verò ab hypogaſtrico ramo prodeunt, maiores ſunt iis, quæ à ſpermaticis deſcendunt. Et per huius ramos inferiores, qui ceruici vteri inſeruntur, in mulieribus quibuſdam plethoricis, quæ primis menſibus copioſiorem ſanguinem, quàm pro fœtus nutritione opus ſit, generant, aliquid ſanguinis interdum primis menſibus euacuari cenſent, cùm os vteri, ſecundum *aph. 51. ſect. 5.* tùm clauſum ſit. Negat tamen id Adr. Spigelius *de hum. corp. fabr. lib. 1. cap. 19.* neque os vteri planè claudi, ſed Συμμύειν, id eſt, conniuere ſaltem putat.

Atque ex his menſtrui fluxus naturalis conditionibus facilè colligere eſt, qui fluxus præter naturam ſint, & quæ circa menſium fluxum accidant ſymptomata.

QVÆSTIO I.

An mulier concipere poſſit, cui nunquam menſes fluxerunt?

An mulier concipere poſſit, cui nunquam fluxerunt menſes?

Equidem ſuprà diximus, menſtruum ſanguinem etiam à nonnullis florem appellari, & quidem ideò, quod ſicut flores fructus præcedunt, neque arbores fructũ ferunt, niſi antea floruerint: ita etiam fœminæ non concipiant, niſi priùs menſes fluxerint. Et ſanè plerumque hoc accidit, imò à nonnullis etiã ſtatuitur, fœminas concipere non poſſe, niſi priùs menſtrua fluxerint, & fœminæ quæ menſibus carent, plerumque ſteriles ſunt. Obſeruatum tamen etiam, quaſdam concepiſſe, quibus mẽſtrua nunquam fluxerunt. Scribit enim Guainerius *tract. de ægritud. matric. cap. 2.* ſe adoleſcentulam prægnantem in cura habuiſſe, quæ nunquam menſtrua paſſa erat, & aliam quoque plures partus ediſiſſe, cui menſtrua non fluxerant. Et Braſſauolus *ad aph. 36. lib. 5. Hippocratis* refert, ſe nouiſſe plures mulieres, quibus nunquam menſes fluxere, & tamen fuerint maximè ſanæ & robuſtiſſimæ. Et Rondeletius *de meth. curand. morb. cap. 24.* ſcribit, Mulierem quandam

quandam Montiſbani nunquam menſtrua paſſam fuiſſe, & tamen peperiſſe duodecies. Et Trincauell. *lib. 10. c. 3. de art. curandi part. hum. corp. aff.* refert, ſe nouiſſe fœminam Illyricam robuſtiſſimam habitu, figurâ corporis ſimillimam viro agili & expedito, quæ nunquam per menſes purgabatur, & tamen ſemel peperit. Et Laur. Ioubertus *popular. error. lib. 2.* narrat, Tholoſanam quandã fœminam vtriuſque ſexus fœtus decem & octo enixam fuiſſe, ſine menſium profluuio. Et Marcellus Donatus *de hiſt. med. mirab. lib. 4. cap. 23.* ſcribit, ſe nouiſſe mulierem viraginem, quæ nunquam purgationes menſtruas habuit, & tamen bis peperit. Referunt etiam mulieres Indicas menſibus carere. Similiter narrat Guil. Fabricius *centur. 5. obſ. 41.* ſe nouiſſe quandam fœminam, quæ ſibi ſanctè affirmauit, ſe nunquam fluxu menſtruo laboraſſe, tum durante virginitate, tum etiam in ipſo matrimonio, in quo tamen ſeptem liberos feliciter peperit; in puerperio quoque lochia exigua habuit. Fuit autem illa ab ipſa iuuentute ſemper robuſta, valida, morbiſque parum obnoxia.

Cur quædam fœminæ menſibus careant & tamen pariant.

Cauſſa verò huius rei eſt, quòd tales fœminæ ſunt vel naturâ calidiores, vt Indicæ, & viragines quædam, vel laboribus magnis exercentur, & hinc ſanguinem ſuperfluum non generant, & quidem ſi non plus eius generatur, quàm quod alendo corpori ſufficiat, planè ſteriles ſunt. Si verò aliquid quidem abundat, quod ad corporis nutritionem non requiratur, tanta tamen eius copia non eſt, vt natura eum in corpore ferre non poſſit, quem poſtea vterus, vbi concepit ſemen, ad fœtus formationem ad ſe trahit. De qua re etiam infrà, *de ſterilitate*, dicetur.

QVÆSTIO II.

An ſanguis Menſtruus ſolum Quantitate, an verò etiam qualitate ſit ſuperfluus?

An ſanguis Menſtruus etiam qualitate ſit ſuperfluus.

Multorum ea eſt ſententia, ſanguinem Menſtruum non ſolùm quantitate ſuperfluum eſſe, ſed & qualitate, & quidem manifeſtâ & occultâ. Manifeſtâ qualitate peccare, probant primò, quòd non ſine moleſtia & mordacitate exeat; deinde quia contactu huius ſanguinis virile membrum in coitu cum fœmina, quæ menſtruo laborat, excorietur. Occultâ verò qualitate peccare, & venenatum eſſe ſanguinem menſtruum, probant ex operationibus & effectibus ſanguinis menſtrui, quòd ſcilicet tempore, quo menſtrua fluunt, vapor qui è corpore exhalat, ſpecula inficit, & corrumpit, eboris nitorem obſcurat, vina corrumpit, ipſe ſanguis menſtruus, vel vrina ſanguine menſtruo infecta ſi in plantas incidat, eas enecat; à canibus linctus eos in rabiem agit; ab hominibus hauſtus epilepſiam, lepram, maniam & alios morbos parit; grauidæ ventri illitus abortum conciliat, vel ſterilitatem inducit. In ipſis etiam fœminis retentus multa mala, vteri ſuffocationem, vertiginem, lipothymiam, varios dolores; in fœtu etiam edito, variolas & morbillos, aliáſque cutis affectiones & fœditates excitat.

Alij contrà ſanguinem Menſtruum qualitate peccare negant, & ſaltem copiâ excedere ſtatuunt, cùm ſi qualitate peccaret, inprimis ſi venenatus eſſet, integro menſe citra damnum in venis mulieris contineri non poſſet; & inprimis fœminas enecare deberet, ſi præter ſolitum retineretur, cùm tamen fœminæ multæ, quibus menſtrua ſatis diu retinentur, mediocri valetudine vtantur. Præterea cùm ex ſanguine illo poſtea retento fœtus formetur & nutriatur, necnon ex eo lac, quo infans alitur, generetur, non credibile eſt, eum inſignem aliquem qualitatum exceſſum habere, multo minùs venenatum eſſe.

Mihi probabilior videtur poſterior ſententia etiam antea propoſita, nimirum ſanguinem menſtruum ſuâ naturâ ſaltem copia peccare, non qualitate, ſeu manifeſta, ſeu occulta. Si tamen vitioſi humores in corpore cumulentur, eos cum ſanguine menſtruo euacuari, eique permiſceri, aut ſi ſanguis menſtruus in corpore præter naturam retineatur, & corrumpatur, præcipuè ſi vitioſos humores admixtos habeat, grauia ſymptomata inducere. Nam primò ipſa naturæ intentio hoc docet. Cùm enim primarius finis, cur hic ſanguis ſuperfluus in fœminis generetur, ſit fœtus formatio & nutritio, & lactis ad alendum fœtum generatio: nullo modo vero conſentaneum eſt, naturam tale quid vitioſum, imò venenatum pro fœtus formatione & nutritione generare. Deinde & aliæ rationes pro iſta ſententia adductæ idem probant. Quomodo enim ſi vitioſus, imò venenatus eſt, poterit ſine damno menſis ſpatio cumulari, & inprimis paulò ante fluxum, vbi eius maxima copia cumulata eſt, non grauiſſima ſymptomata inducere? Nam ſi è corpore effuſus, tot quæ à prioris ſententiæ patronis allegantur, & tam grauia mala inducit, cur non idem in corpore præſtaret?

Ad ea verò, quæ pro contraria ſententia afferuntur, facilè reſponderi poteſt, ſi, vt ſuprà dictum, ſtatuatur, illos omnes effectus, qui ſanguini menſtruo adſcribuntur, ei non quatenus tali cõpetere, ſed quatenus illi aliquid vitioſum admiſcetur, vel quatenus retentus corrumpitur, & alienam naturâ induit. Cùm enim Natura ſingulis menſibus ſanguinem iſtum ſuperfluum expellere ſoleat, de hominis ſalute ſollicita, ſi quid humoris vitioſi in corpore ſit collectum, id per eandam viam euacuat. Quia verò paucæ ſunt fœminæ, quæ exactiſſimâ ſanitate fruuntur, & in quibus non vel in viſcere aliquo intemperies & debilitas eſt, vel quæ nõ in victu aliquando delinquunt, non mirũ eſt, raras eſſe fœminas, in quibus ſanguis menſtruus ſit puriſſimus. Si quis autem obiiceret, raras eſſe fœminas, quæ exactiſſimâ ſanitate fruantur, & quæ non ſubinde aliquos vitioſos humores cumulent, ac proinde ſi à vitioſis humoribus permiſtis fierent, tales operationes mirandæ & veneficæ, quæ fuerunt recenſitæ, & ſanguinem iſtum fœtui damnum allaturum, & lac futurum vitioſum; cùm tamen lac optimum alimentum fœtui præbeat: præterea etiam iis, in quibus menſes ſubſiſtunt, grauiſſima ſymptomata illaturum. Ad id reſpondendum cenſeo, iſtas quæ interdum obſeruantur, operationes mirandas ſanguinis menſtrui, non à vitioſis humoribus, v. g. bile, pituita, malancholia prouenire, ſed iſtos humores ſaltem aliquã moleſtiam in euacuatione hac excitare grauiores verò illos effectus ab iis non prouenire, cùm ſi ab iis prouenirent, etiã in grauidis, & lacte, & iis quibus menſes ſuppreſſi ſunt, animaduerterentur, ſed ab vtero ſaltem ortum habere. Vterus enim peculiarem & admirandam vim habet, quâ & Venerem appetit, & humores variè mutat. Credibile etiã eſt, ſi quid humoris vitioſi ſit in vtero, id à ſanguine per vterum fluente elui, & ſanguinẽ aliàs etiam bonum inde inquinari; imò ab vtero, cuius procul dubio vis generationi dicata, quâ & Venerem appetit, & ſemen generat ac effundit, eo tempore, quo menſes moueri ſolẽt, ſimul excitatur, ſanguinẽ illum aliquo modo alterari, eique alienas qualitates imprimi. Cùm verò ſanguis, qui in ſuppreſſis menſibus in corpore detinetur, & qui lacti materiã præbet, impreſſionẽ illã nõ acceperit, effectus etiã illi pernicioſi ab eo prouenire non poſſunt.

QVÆSTIO III.

Quomodo locus Ariſtotelis 7. de hiſt. Animal. cap. 2. ſit intelligendus.

Menſes tunc continenter, & ἀθρόως ſeu confertim fluere, vt fluxus iſte paucis diebus abſoluatur, interdum verò paulatim, ita vt fluxus quandoque intermittat, & ita pluribus diebus protrahatur, ſuprà dictum: Quod etiam docuiſſe videtur Ariſtoteles, dum *7. de hiſt. anim. c. 2.* ſcribit: ἐν ταῖς μὲν συνεχῶς καθ' ἕκαστον ὀλιγάκις (ſeu vt Gaza legit ὀλίγαις,) τὰ καταμήνια φοιτᾷ· παρὰ μῆνα δὲ τρίτον ταῖς πλείσταις, id eſt, *continenter ſingulis menſibus rarò, vel paucis, menſes fluunt: menſe verò tertio pleriſque.* Quem locum cùm ita verterint vulgò, & acceperint, quòd paucis mulieribus ſingulis menſibus menſes moueantur, plurimis autem intermiſſo vno menſe, id eſt, tertio quoque menſe, id verò non ſolùm Galeno atque aliis autoribus, ſed & ipſi experientiæ repugnet, cùm certum ſit è ſexcentis fœminis vix vnam demum tertio menſe purgari: multùm in loco hoc explicando ſe torſerunt, & varias eius interpretationes & conciliationes autores quæſiuerunt. Albertus Magnus *de animalib. lib. 9. c. 2.* inuertit Ariſtotelis ſententiam, & plurimas fœminas ſingulis menſibus, paucas tertio quôque purgari ſcribit; ſed id ſine vllius exemplaris Græci fide. Neque id etiam experientiæ reſpondet, quaſdam tertio ſaltem menſe purgari. Mercurialis *lib. 5. variar. lect. c. 2. & 4. de morb. mulier. cap. 1.* hoc modo Ariſtotelem defendere conatur, dum ſtatuit, in verſione Latina malè Συνεχῶς vocabulum omiſſum eſſe, ſenſúmque Ariſtotelis hunc eſſe: paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim & copioſè, plurimas autem tertio menſe aceruatim & copioſiùs purgari. Verùm Mercurialem reprehendit Maſſarias, primò, quòd vocem Συνεχῶς malè reddiderit; cùm Συνεχῶς, non aceruatim vel copioſiùs, ſed continenter ſignificet. Deinde, quòd falſum ſit, ſuâ quidem ſententiâ, paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, plurimas verò tertio menſe copioſiùs purgari. Idem Maſſarias, vt Ariſtotelem à tam manifeſto errore defenderet, ſi modò defendi poſſet, duplicem reſponſionem affert. Prima eſt, ſententiam Ariſtotelis ſuo tempore veritatem habuiſſe, quo mulieres moderatâ victus ratione vſæ ſunt, & admodum ſobriè vixerunt. Secunda eſt, ſententiam Ariſtotelis veram eſſe, non de menſtruis generaliter ſed de prima menſium eruptione, quæ non videtur ita continenter ſingulis menſibus euenire: cùm principio rarò eueniat, vt exactè ſingulis menſibus periodum fluxus iſte ſeruet. Sed quod ipſe ſuſpicatur, fortaſſe neutram reſponſionem difficultatem hanc ſoluere, id omnino verum eſt. Neque enim ab Hippocrate, vel aliis Phyſicis aut Medicis annotatum, olim aliam fluxus menſtrui rationem fuiſſe in fœminis, quàm nunc eſt. Quod verò de primo menſium fluxu hic locus accipiendus ſit, ſine vlla ratione & cauſa dicitur.

Verùm enim verò diſputatio potiùs de verſione, quàm de verbis Ariſtotelis eſſe videtur, & proximè ad ſenſum Ariſtotelis accedit Mercurialis, qui rectè notat, in verſione Latina vocabulum Συνεχῶς omiſſum eſſe. Senſus enim in Græco hic eſſe videtur; Rarò, ſeu paucis fœminis ſingulis menſibus continenter & ſine vlla intermiſſione menſtruum fluxum fieri, ſed id accidere pleriſque tertio menſe. Neque deeſt huius rei ratio. Cùm ſecundum anni quadrantes non leuis in humoribus mutatio fiat. Et genuinum hunc eſſe verborum Ariſtotelis ſenſum, mox ſequentia verba docere videntur, vbi τὸ συνεχῶς explicat per ἀθρόως; & κάθαρσιν ἀθρόαν, ſeu purgationem confertim factam, ὀλίγον χρόνον, nimirum δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, fieri dicit; Purgationem verò, quæ nõ fit continenter, κατ' ὀλίγον *paulatim* fieri docet, eámque πολλὰς ἡμέρας fieri ſcribit: Κάθαρσις enim ἀθρόα, ſeu *confertim facta euacuatio*, paucis diebus, duobus nimirum vel tribus diebus abſoluitur; quæ verò non continenter, ſed paulatim fit, in plures dies protrahitur. Locus ita ſe habet: Ὅσαις μὲν ἂν ὀλίγον χρόνον γίνεται, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀπαλλάττουσι ῥᾷον. ὅσαις δὲ

πολλὰς

πολλάς, χαλεπώτερον. πονοῦσι γὰρ τὰς ἡμέρας ταύτας. ταῖς μὲν γὰρ, κατ' ὀλίγον, ταῖς δὲ, ἀθρόα ἡ κάθαρσις γίνεται. καὶ τὸ σῶμα βαρύνεται πάσαις, ἕως ἂν ἐξέλθῃ. Id eſt: *Facilius ergo agitur cum iis, quibus breui tempore, hoc eſt, biduo aut triduo profluunt; ſed quibus longum protrahitur, difficilius: Laborant enim id temporis. Aliis namque vniuerſim hæc purgatio fit, aliis paulatim. Attamen omnibus corpus grauatur, quamdiu effluat humor.* Quam explicationem ſi quis probare non velit, metuo ne & hic nobis accidat, quod ſæpe accidere ſolet, vt præſupponamus magnos viros nihil falſi proferre potuiſſe, & in ſoluendis eorum erroribus fruſtra laboremus. Si enim, quod euidentia verborum penè perſuadere videtur, Ariſtotelis mens eſt, continenter & ſingulis menſibus paucas fœminas purgari, pleraſque verò tertio demum menſe, falſum id eſt, & experientia aliud docet.

CAPVT II.

De Menſibus nimis maturè fluentibus.

Menſes nimis maturè fluentes.

ETſi, vt modò dictum, menſes primò poſt annum decimumquartum, nonnullis etiam mox circa duodecimum naturaliter fluant: tamen obſeruatum eſt, nonnullis etiam multo citiùs fluxiſſe. Monſtroſum ferè eſt, quod Albertus Magnus *lib. 2. Phyſ. Ariſt.* refert, puellam quandam natam fuiſſe, vberibus pendentibus, & cum pilis in inguine, & ſub axillis, quæ etiam patiebatur menſium fluxum: vt & illud, quod hiſce diebus Berolini puellæ vndecim dierum humor quidam ſanguineus per pudenda effluit, vt ad me Cl. Dn. D. Martinus Vveiſius perſcripſit. Hercules Saxonia verò vidit Venetiis puellam quintum annum agentem, quæ ſingulis menſibus modicè expurgabatur: & Ioh. Schenckius ex relatione D. Iacobi Suteri ſcribit vxorem Vlrici Negelin, victoris Friburgenſis in Briſgoia, puellam peperiſſe, quæ ſtatim atque quintum annum exegit, menſtruo fluxu, eóque ordinato laborare cœpit. Et Fernelius *lib. pathol. cap. 16.* puellæ octauo ætatis anno menſtrua fluxiſſe refert. Sed hæc omnia rara ſunt; & procul dubio proueniunt è tali corporis conſtitutione, quæ ſanguinis copiam nimiam maturè generat, & tales plerumque breuioris vitæ ſunt. Vndecimo verò ætatis anno fluere non ita rarum eſt, & ipſe noui aliquot, quibus id accidit, ſed plerumque tales ſunt ſalaces.

CAPVT III.

De Menſium Defectu & Suppreſſione.

Menſium defectus.

ALiàs circa menſium fluxum varia accidunt Symptomata. Et quidem cùm menſium euacuatio vteri actio ſit, vt aliæ actiones, ita & hæc actio ſeu euacuatio vel tollitur, vel minuitur, vel nimia eſt, vel deprauatur. Tollitur in menſium defectu & ſuppreſſione: minuitur in menſium paucitate: augetur in menſium ſtillicidio, & eorum nimio fluxu: deprauatur cùm menſtrua ſunt difficilia, vitioſa, inordinata, tardantia, per aliena loca excernuntur, quò & fluor muliebris pertinet. De quibus ordine dicemus. Et primò quidem accidit interdum, vt nonnullis menſes nunquam fluant, è quibus alias ſteriles fuiſſe, alias etiam concepiſſe compertum eſt, vt *cap. præcedente* dictum: & ex iis nonnullæ integrâ valetudine fruuntur, aliæ vitam ærumnoſam agunt, & morbis ac ſymptomatibus variis vexantur. In prioribus cauſſa non eſt in vtero ſolo, ſed in toto corpore, qualis habitus eſt viraginum, & vt refertur, etiam Indicarum mulierum, quæ nimirum habitu corporis ſunt ſolido & compacto, colore corporis fuſco, pectore & humeris latis, voce graui, corpore hirſuto, in quibus talis corporis temperies eſt, vt totus ſanguis in partium corporis alimentum abſumatur, & nihil ſuperflui relinquatur: In poſterioribus verò ſanguis ſuperfluus generatur, vteri tamen ea eſt conſtitutio, vt is per eum nequeat euacuari: ideoque in corpore retentus varios morbos ac ſymptomata excitat.

Menſium ſuppreſſio.

Sæpe etiam accidit, vt nonnullis nimis tardè fluant, & fluxus ad decimumoctauum vel vigeſimum annum differatur. Quibuſdam verò menſes, qui antea fluxerunt, ſubſiſtunt aliquandiu, etſi neque grauidæ ſunt, neque lactant (his enim naturaliter ſubſiſtere ſolent) & quidem interdum ſatis diu, vt compertum ſit, quibuſdam triennium, quibuſdam quinquennium, ſeptennium menſes non fluxiſſe, & tamen poſtea reuocatos eſſe. Eſt nimirum menſium in fœminis defectus & ſuppreſſio, ſanguinis menſtrui p. n. retentio, ob eius vitium, vel viarum anguſtiam.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Deficiunt enim menſes, vel quia ſanguis ſuperfluus, qui ſingulis menſibus euacuetur, deeſt; vel quia, licèt adſit, ſupprimitur: quod vitium in ſpecie nonnulli menſium ſuppreſſionem appellant.

Sanguis autem qui menſtruo ſpatio euacuetur, deeſt, vel quia non generatur, vel quia genitus diſſipatur, abſumitur, aut in alios vſus conuertitur. Natura enim de indiuidui conſeruatione magis ſollicita, quàm de ſpeciei propagatione, ſi ſanguis non abundet, eũ in indiuidui conſeruationem abſumit, & nihil ad vterum mittit.

Non generatur ſanguis ob cauſſas, internas quidem, ob ætatem iam ſenilem, vel frigidiorem corporis conſtitutionem, vel partium principum, inprimis hepatis & cordis, vt & ventriculi intemperiem frigidam, aut alios morbos, qui ſanguinis generationem prohibere poſſunt, quales etiam ſunt febres quæ viſcerum temperiem lædunt; Externas verò, vt inediam, & cibi ac potus ſufficientis defectum. Quò referri poteſt & crebra ſanguinis, præcipuè è venis ſuperioribus, euacuatio, fonticuli etiam plures, qui & ipſi aliquid de ſanguine abſumunt, vt & vlcera diuturna. Abſumitur verò, vel in alios vſus conuertitur, non ſolùm in ætate ante pubertatem, vbi ſanguis in augmentum corporis abſumitur, ſed & in grauidis, in quibus ſanguis in fœtus nutritionem & augmentum abſumitur, vt & in lactantibus pleriſque, in quibus ſanguis in lac conuertitur. Compertum tamen eſt, etiam quibuſdam grauidis & nutricibus menſes ordinatè fluxiſſe: quod procul dubio accidit, cùm ſanguis copioſior vel naturâ, vel ex victu pleniore generatur. Præterea abſumitur ſanguis in temperatura corporis calidiore & ſicciore, vnde viragines quædam menſibus deſtituuntur, vt & ſaltatrices. In pinguibus quoque & obeſis ſanguis ille ſuperfluus in pinguedinem conuertitur. Vnde Hippocrates & Galenus monent, quòd corpora & gracilia & obeſa, aut planè menſtruâ euacuatione carent, aut exiguam habent: in quibus etiam irrito conatu, ſtantibus hiſce cauſſis, in menſtruis prouocandis laboratur.

Morbi autem, qui ſanguinem abſumunt, ſunt calidi & ſicci, vt febris hectica, putridæ, ardentes vel diuturnæ: ſymptomata, euacuationes nimiæ per quamcunque partem factæ. Quædam tamen ex his cauſſis non ſolùm ſanguinem, qui genitus eſt, abſumunt, verùm etiam faciunt, vt paucus, & qui nec corporis nutritioni ſufficiat, generetur. Itaque in febribus, & ſimilibus morbis, quæ hepar debilitant, ſanguinémque ab eo generatum in toto corpore abſumunt, non ſolum nihil ſanguinis ſuperflui, quod ſingulis menſibus euacuetur, redundat, ſed etiam eius defectu nutritio læditur, & corpus emaciatur. Ideóque ij errant qui in talibus caſibus menſtrua prouocantia exhibent, cùm ſanguis, qui euacuetur, non adſit.

Externæ verò & euidentes cauſſæ ſunt exercitia atque labores nimij, cura, mœror, terror. Quæ tamen poſteriores cauſſæ defectus menſtruorum ſunt, non ſolùm quia ſanguinem abſumunt, ſed etiam quia eum refrigerant, corrumpunt, calorem innatum abſumunt, & viarum obſtructionem faciunt. Ita refert Hippocrates *6. epid. ſect. 8. in fine*, Abderis Phaëtuſam, Pythei coniugem antea per iuuentutem fœcundam fuiſſe, viro autem eius exulante diu menſes defeciſſe, ex quo poſtea dolores & rubores ad articulos exorti ſint. Quæ vbi contigerint, tum corpus virile, tum in vniuerſum hirſutum eſſe redditum, barbámque eſſe enatam, & vocem aſperam redditam. Sed cùm omnia, quæ ad menſes educendos facerent, tentaſſet, non profluxiſſe, verùm haud ita multo pòſt vitâ functam eſſe. Idem quoque in Thaſo Namyſiæ, Gorgippi coniugi contigiſſe. Omnibus autem Medicis, cum quibus etiam collocutus fuit Hippocrates, vnicam ſpem adeſſe viſam eſſe, ad muliebrem naturam reduci poſſe, ſi menſes ſecundum naturam procederent. Verùm etſi omnia molirentur, huic prodire non potuiſſe, ſed paulo pòſt mortuam eſſe. Idem plurimis aliis fœminis accidiſſe obſeruatum, quæ ob vehementes animi affectus menſium fluxu aliæ per aliquot menſes, aliæ per omnem vitam priuatæ ſunt. Faciunt huc & balnea ac æſtuaria, ſi iis ſe fœminæ fluentibus vel fluxuris menſtruis committant. Cùm enim ſudores copioſos prouocent, non ſolùm ſanguinem verſus ambitum corporis rapiunt, ſed & ſeroſam eius partem, quæ inprimis fluxibilitatem ei præſtat, abſumunt.

Suppreſſionis propriè dictæ Cauſſæ.

Suppreſſionis autem menſium propriè dictæ cauſſa eſt viarum, per quas ſanguis effluere debet, anguſtia, aut mala cõformatio. Non autem dicemus hic de vteri clauſura, ob quam etiam ſanguinis menſtrui effluxus impeditur, de qua ſuprà, *par. 1. ſect. 1. c. 3.* dictum, ſed de ea ſolùm anguſtia, quæ tantùm in vaſis eſt ſanguinem hunc euacuantibus. Et quidem plerumque vaſa, quæ ſunt in ipſo vtero, anguſtiora redduntur. Quibus autem de cauſſis anguſtia vaſorum vteri fiat, alij aliter docent. Plerique ex Auicenna diſpoſitiones, quas ſequitur, vaſorum vteri anguſtia, ſeptem recenſent. Prima eſt multitudo pinguedinis in omento, ob quam vaſa vteri comprimantur. Secunda eſt tumor, ob quem eadem vaſa itidem comprimantur, & anguſtiora reddantur. Tertia, clauſura vaſorum à carne vel membrana aliqua annata. Quarta eſt cicatrix poſt vlcera vteri relicta. Quinta, vteri ſitus vitiatus, & hinc facta ceruicis vteri contorſio. Sexta, condenſatio ſubſtantiæ totius vteri. Septima, coaleſcentia vaſorum vteri, ob abortum frequentem. Verùm cum è Galeno *de cauſſ. morb. c. 7.* conſtet, cauſſas anguſtiæ meatuum, ſeu vaſorum eſſe obſtructionem, conſtipationem, coaleſcentiam, compreſſionem & ſubſidentiam, etiam ex iis cauſſæ anguſtiæ vaſorum vteri petendæ.

Viarum anguſtiæ cauſſæ.

Obſtructio.

Frequentiſſima anguſtiæ cauſſa hic eſt obſtructio ab humoribus craſſis & viſcidis. Nonnulli equidem hoc cauſſæ genus in duo diuidunt, docéntque, menſtrua ſupprimi vel ratione vaſorum, vel ratione humorum, dum ſcilicet ii craſſi, viſcidi & lenti ſunt. Verùm res eodem redit. Nam ii ipſi humores obſtructiones vaſorum vteri pariunt, & ſibi ipſis vias præcludunt. Sanguinis verò copia ſuppreſſionis menſiũ cauſſa vix eſſe poteſt, cùm venæ hæ ſatis latæ & amplæ ſint, vt ſanguini etiã copioſo exitũ præbere poſſint.

Et quidem craſſities hæc & viſciditas eſt vel in ipſo ſanguine, quando is nimis frigidus & craſſus generatur; vel ſanguini bono humores excrementitij, pituitoſi ſcilicet & melancholici, permiſcentur, qui quando poſtea cum ſanguine ad venas vteri feruntur, eas obſtruunt. Atque hæc frequentiſſima, vt dictum, eſt menſtruorum ſuppreſſorum cauſſa.

Generantur autem humores & ſanguis craſſus, ex ventriculi, hepatis & lienis frigiditate, & alimentis craſſis & viſcidis, vt & frigidæ aquæ potu, præcipuè tempore menſtrui fluxus ſumtis. Ita refert Galenus *lib. de vena ſectione aduerſus Eraſiſt.* ſuâ tempeſtate mulieres quaſdam Romanas, cùm frigidiſſimam ex niue potarent, nullo pacto purgatas, aut diminutè purgatas fuiſſe. Ideóque ad hanc cauſſam omnia, quæ craſſum ſanguinem generare, vterique venas obſtruere poſſunt, pertinent. Et cùm ſanguinis, tempore menſtrui fluxus, maior ſit impetus quàm aliàs, ſi fœminæ, & virgines præcipuè, tempore quo fluunt, cibis craſſis & minùs commodis vtantur, facilè in ſuppreſſionem menſium incidunt. Referunt tamen hoc nonnulli etiam ad vteri calidam intemperiem, ob quam humores ſubtiles & acres diſſipentur & abſumantur, craſſæ verò & terreſtres partes relinquantur; aut ipſe ſanguis aduſtus in ſcirrhum, cancrum, & alios tumores conuertatur. Alij & ſiccam vteri intemperiem addunt, ob quam vaſa vteri coarctantur, quæ contrahatur à febribus, quas fœmina primis ætatis annis paſſa eſt.

Conſtipatio.

Deinde fit anguſtia à conſtipatione, dum ipſius vteri corpus denſius redditur, cuius vitij mentionem facit Galen. *3. de ſympt. cauſ. c. 4. & 5. aph. 28.* Et quidem vitium hoc interdum à primo ortu eſt, vnde perpetuam menſium ſuppreſſionem parit, niſi quis accõmodatis medicamentis longóque tempore vterum ad meliorem habitum transferat. Poſt ortum verò vteri ſubſtantiam duriorē reddere poſſunt intẽperies frigida, ſicca, calida & ſicca.

Compreſſio.

Tertiò fit anguſtia à compreſſione vaſorum vteri, quæ fit à tumoribus vteri, inprimis ſcirrho & induratione, & vicinarum partium, vt inteſtini recti, veſicæ, grandioribus calculis, vt & vteri ſitu mutato. Nonnulli etiam addunt pinguedinem omenti nimiam. Poſſunt tamen etiam vaſa conſtringi & coarctari ab externis cauſſis, vt aëre frigido, ſicco, & aquilonio, lapſu in aquam frigidam, aut aliàs morâ in aqua frigida, præſertim ſi iſta accidant fluentibus menſibus. Tunc enim & venæ vteri conſtringuntur, & humores denſantur, ac in venis vteri retinentur, qui ibi hærentes craſſeſcunt, & poſtea obſtructiones pariunt.

Quartò, coaleſcentia fit à carne, vel membrana aliqua vaſis vteri obnata, vt & cicatrice, quod poſt vlcera accidit, vbi membranæ interdum intus vtero obducuntur, aut poſt vlcera cicatrices relinquuntur, quæ ſanguinis effluxum prohibent. Idem interdum poſt abortum frequentem accidit, poſt quem venæ illæ, quibus ſecundinæ adhærent, ita coaleſcunt, vt poſtea aperiri non poſſint.

Coaleſcentia.

Subſidentia hic locum non habet: niſi quis ad ſubſidentiam referre velit eam obſtructionem, quæ fit à medicamentis adſtringentibus & ſiccantibus, quibus eæ interdum vtuntur, quæ virginitatem, quam non habent, venditare volunt. Ab eiuſmodi enim adſtringentibus venæ vteri ita roborari & conſtringi poſſunt, vt ſanguinem affluentem non ſuſcipiant.

Tandem ſuppreſſorum menſium cauſſa poteſt eſſe mala vteri conformatio, etiam præter clauſuram vteri, ita vt vterus vel vaſis illis ſanguinem ad vterum ferentibus careat, vel ea malè conformata, aliò conuerſa, aut contorta habeat, ita vt ſanguis per ea effundi non poſſit; id quod accidit vel à prima conformatione, vel ex caſu, percuſſione, aut morbo aliquo præcedente. Fernelius etiam huius cauſſæ mentionem facit, dum ſcribit, ſe vidiſſe mulierem, cui ex hoc vitio nunquam vel menſes, vel aliud quicquam fluxit ab vtero, & nihilominus bene habita, prorſúſque incolumis annos vixit circiter ſexaginta. Verùm vix credibile eſt, ſaltem vteri conformationis vitio hoc accidiſſe: ſed proculdubio ſanguis ſuperfluus non generans fuit. Si enim ſanguis ſuperfluus in corpore generatus fuiſſet, eique exitus in vtero non patuiſſet, ſine incommodo in corpore detineri non potuiſſet.

Nonnulli tamen peculiaris adhuc cauſſæ ſuppreſſorum menſium mentionem faciunt, nimirum aduſtionis, cùm ſcilicet tempore hyberno fœminæ incenſos carbones ad frigus arcendum ventri inferiori ſubdunt, quorum calore vterus exuritur, & incaleſcit: & menſtrua exſiccantur; vnde menſibus ſuppreſſis vterina ſtrangulatio, & ſimilia mala oriuntur. Plura de cauſſis videantur infrà, *quæſt. 1.*

Signa Diagnoſtica.

Signa.

An menſtrua purgatio planè deficiat, ex ipſius fœminæ relatione cognoſcitur. Sunt tamen etiam ſigna, quibus etſi menſtruorum defectum fateri nolint fœminæ, idem cognoſcitur. Sunt enim plurima ſymptomata, prout ad hanc vel illam partem ſanguis ruit, quæ ex menſium ſuppreſſione oriuntur, quæ eam facile indicant. Non tamen planè eadem ſunt in virginibus & mulieribus. In virginibus enim ſanguis ſuppreſſus per venas hinc inde vagatur, & obſtructiones parit, colorem corporis mutat, ác febres inducit, & præcipuè febriculam illam, quæ febris alba appellatur, & facilè è facie agnoſci poteſt, quod virginis menſes non rectè fluant: in mulieribus verò magis ad vterum fertur, & vterinos morbos ac ſymptomata parit. Vnde mulieres, cibi faſtidium, nauſeam, vomitum, picam patiuntur; virgines verò rarò ex menſium ſuppreſſione hiſce malis corripiuntur: Maior enim eſt ventriculi cum vtero conſenſus, quàm cum venis.

Sunt autem ſigna quibus menſium ſuppreſſio cognoſcitur varia. Vnum proponit Hippocrates *5. aph. 39.* dum ſcribit: *Si qua nec pragnans, nec puerpera eſt, lac habet, ei menſtrua defecerunt.* Id tamen potiùs propter autoritatem Hippocratis creditum, quàm vlla ratione confirmatum nonnulli cenſent, putantque ſi ob cauſſas morbificas menſtrua retineantur, lac, quod fœtûs nutriendi gratiâ ſaltem generatur, produci non poſſe; & ſi quid tale in mammis appareat, id ichorem quendam ſubalbidum eſſe, quo non ſolum virginum, ſed etiam virorum mammæ interdum abundant. Verùm non rationi aduerſum videtur, fœminas etiam non grauidas lac in mammis habere poſſe. Eſt enim venarum vteri & mammarum magnus conſenſus. Mammariæ enim venæ rectà ad latera ſterni vtrinque deſcendunt, & thorace egreſſæ deorſum per muſculorum internam faciem procedunt, vbi ad vmbilici regionem peruenerunt, pluribus anaſtomoſibus cum epigaſtricis venis vniuntur & coëunt. Oriuntur autem epigaſtricæ venæ ab externo ramo iliaco, à quo etiam hypogaſtricæ venæ, quæ ad ceruicem vteri fundúmque feruntur, ortum habent. Itaque dum ſanguini per vterum exitus non patet, per venas ita coëuntes ad mammas facilè ferri, atque in iis in lac mutari poteſt. De qua re plura infrà *ſect. 3. c. 1. q. 5.*

An fœminæ non grauidæ lac in mammis habere poſſint?

Alius deinde aphoriſmus, nimirum 61. eſt *in eadem ſectione*, qui etiam ſignum quoddam ſuppeditare videtur, qui talis eſt: *Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre ſuperueniente, cibique faſtidium accidat, prægnantem eſſe putato.* Innuere enim videtur hic aphoriſmus, ſi menſes præter naturam fœminis ſupprimantur, horrorem inferre, ob materiæ vitioſæ in habitum corporis diſtributionem; febrem autem, ob putredinem, quam ſanguis ſuppreſſus concipit. Verùm non ſemper hoc accidit, ſed tum ſolùm, cùm in cacochymicis corporibus menſtrua ſupprimuntur. Clariùs hoc explicat, & plura ſigna addit Hippocr. *lib. 1. de morb. mul.* Tertio, *inquit*, menſe, poſt ſuppreſſa menſtrua incipiunt ſentire ſuffocationes & horrores, lumborum grauitatē, & quandoque febrim. Quòd ſi ſuppreſſio diutiùs perſeueret, iam illis obdureſcit venter, vrina copioſior mingitur, cibi faſtidium & vigiliæ ingraueſcunt, ita vt inter dormiẽdum dentibus ſtrideat. Et ſi adhuc retineantur, quinto menſe his omnibus, & maximè doloribus vrgebitur grauiùs. Sed ſexto menſe inſanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia fit, & animo linquitur, priuatim vomit, ſiti magnâ vexabitur; dolebunt partes ventris & pectinis, febris accedet, ſupprimentúrque excrementa alui atque veſicę, ſpina dorſi dolore vexabitur, & quaſi balbutiet. Poſt hac autem intumeſcunt crura, pedes, venter, & vrina mingitur rubra, ſanguineáque, & dolor totum occupat corpus, maximè collum, ſpinam & inguina, atque ſic moriuntur, ſcilicet ex hydrope. Quæ eadem fere ſigna habet Galenus *8. de loc. aff. c. 5.* Accedit totius corporis grauitas, & laſſitudo tenſiua, dolor lumborum, colli & ſyncipitis, qui ad radices oculorum vſque extenditur, ob ſanguinis retenti per totum corpus diffuſionem. Inprimis verò hæc laſſitudo crura & coxas detinet propter venarum harum partium cum venis vteri conſenſum. Corpus in nonnullis, quibus menſes diu ſubſtiterunt, fit viride, & vniuerſum hirſutum, barbáque enaſcitur, & vox aſpera redditur, cuius exemplum ſuprà ex Hippocrat. *6. Epid. ſect. 8.* de Phaëtuſa Pythei coniuge retulimus.

Quia verò mulierculæ ex illicito concubitu grauidæ, ſeque pro virginibus venditantes, grauiditatem negare, & menſium ſuppreſſionem ſaltem accuſare ſolent; & aliàs etiam multa ſigna grauidis & ſuppreſſione menſium laborantibus ſunt communia, præſertim ſi menſes, qui mulieri fluere ſolebant, ſint impuri & malis qualitatibus præditi: Medicus cautus eſſe debet, ne hac in re decipiatur, & proinde quâ ratione grauidæ mulieres ab iis, quæ ſuppreſſione menſium laborant, diſcerni poſſint, diligenter inquirendum. Poſſunt autem hoc modo diſcerni. Primò, quod grauidæ plerumque natiuum corporis colorem retinent; cùm contrà fœminæ ſuppreſſione menſium laborantes pallidæ ſint, & fœdo faciei colore: grauidæ etiam hilares ſunt, & parum inanimi pathematis mutantur; cùm contrà in ſuppreſſione menſium plerumque triſtes ſint. Secundò ſymptomata quæ grauidis in principio accidere ſolent, indies paulatim miteſcunt: contrà verò in ſuppreſſione menſium, quo diutius menſes ſubſiſtunt & cumulantur, eò magis ſymptomata augentur. Tertiò, in grauidis motus & ſitus infantis tertio menſe, manu ventri admotâ, percipi poteſt; quod non fit in ſuppreſſione menſium, quibus tumor quidam œdematoſus & durus, nec vtero ſemper reſpondens percipitur. Quartò iis, quæ grauidæ non ſunt, os vteri non occluditur, aut cum quadam duritie occluditur, de quo Hippocr. *aphor. 54. Quibus os vteri durum eſt, iis arctetur neceſſe eſt.*

Diſcrimen ſuppreſſionis menſium à grauiditate.

A quâ autem cauſſa menſium ſuppreſſio ortum habeat, ſic diſtinguitur. Internas quod attinet, ſi ſanguis vel non generetur, vel abſumatur, id totius corporis, hepatiſque ac aliarum partium diſpoſitiones conſideranti, & omnia ſigna earum perpendenti facilè patebit. Exempli gratia: An mulier obeſa, vel habitu corporis calido & ſicco prædita ſit, & viraginem repræſentet, an verò grauem aliquem morbum paſſa ſit: & omnino, quantus & qualis ſanguis in corpore generetur, diligentem Medicum latere non poteſt. Sanguinem etiam ad vterum non mitti cognoſcitur, quod nulla circa vterum grauitas adeſt, neque dolor aut tumor: color verò corporis pallidus, & alia in partibus ſuperioribus cacochymiæ ſigna; iecur aut lien obſtructus.

Signa cauſarum.

Si

Si ab obſtructione venarum ortum habeat ſuppreſſio, quæ cauſſa frequentiſſima eſt, atque ea fiat à pituita viſcida, præceſſerunt cauſſæ pituitam generantes, totius corporis torpor adeſt, color albus, pulſus rarus, vrinæ ſunt crudæ: ſi à melancholia ſit obſtructio, eius redundantis ſigna adſunt. Et cùm ab oſtructione malum eſt, inſtante tempore purgationis menſtruæ, dolores in lumbis & partibus vtero vicinis percipiuntur, & ſi quid fortè effluat, mucoſum, ſubalbidum, aut ſubnigricans eſt, & linteolis exceptum, humorem peccantem facilè indicat. Si vteri intemperies aliqua vaſorum anguſtiam inducat, patet id ex ſignis intemperierum vteri ſuprà propoſitis. Si à compreſſione ſit vaſorum vteri anguſtia, vteri vel vicinarum partium tumores adſunt, vel vterus ſuo loco excidit. Si à coaleſcentia ſit ſuppreſſio, præceſſerunt vlcera Vteri. Si menſes aduſti ſint, cauſſa ex fœminæ relatione cognoſcitur, & adſunt menſium ſuppreſſorum ſymptomata alia, ſed ea cum caliditate coniuncta. Et omnino quæ cauſſa ſuppreſſorum menſium ſit, non ita difficulter cognoſcitur, ſi omnes cauſſæ euidentes, quæ præceſſerunt vel adſunt, diligenter conſiderentur, & an morbus aliquis in vtero, toto corpore, vel aliquâ eius parte adſit, per ſigna ſuo loco propoſita, inquiratur.

Externæ etiam cauſſæ ſi quæ præceſſerint, malóque huic originem dederint, vt frigidæ aquæ potus, vel lotio in aqua frigida, vel frigidus aër admiſſus, ab ægra cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Suppreſſio menſium periculoſum malum eſt, è quo multa & grauia oriuntur mala. Seu, vt Hippocrates 5. *aph.* 57. ſcribit, *ſi menſes ſubſiſtant, accidunt ab vtero morbi*. Et quidem alia in ipſo vtero, vt tumores, abſceſſus, vlcera, ſicut inflammationis collis matricis ex ſuppreſſione menſium, exemplum habet Guil. Fabric. *Centur.* 2 *obſ.* 62. vlceris *ibidem, obſ.* 63. inflammationis, gangrenæ, & inde ſubſecutæ mortis, *obſ.* 64. ſteriléſque fiunt mulieres: alia in toto corpore, vt febres, cutis alba, leucophlegmatia; alia in aliis partibus, vt ciborum faſtidium, ſanguinis vomitus, hepate affecto hydrops, cardialgia, tuſſis, difficilis reſpiratio, lipothymia, ophthalmia, melancholia, capitis dolores, mania, arthritis. Quædam & hirſutæ fiunt toto corpore, imò, quod memorabile, quibuſdam barbam erupiſſe, & viris ſimiles eas factas obſeruatum, vt de Phaëtuſâ refert Hippocrates 6. *epid. ſect.* 8. *in fine*. De quibus malis ex menſium ſuppreſſione ortis, pluribus agunt Hippocrates *de morb. mul.* Galenus 6. *de loc. aff. c.* 5. *aph.* 57. 3. *prorrhet. text.* 31. *de venæſect. aduerſ. Eraſiſtr. cap.* 1. & 3. Auicennas *lib.* 3. *fen.* 21. *tract.* 3. *cap.* 36.

2. Quò diutius menſes ſubſtiterunt, eo difficiliùs reuocantur; ſæpe etiam nunquam reuocari poſſunt.

3. Cùm autem grauiſſima excitent ſæpe ſymptomata menſes ſuppreſſi, vt ex iis quæ de ſignis, & 1. prognoſtico modò dicta ſunt, patet, quò plura & grauiora ſunt ſymptomata, eò malum eſt periculoſius. Si tamen per aliam viam ſanguis euacuetur, quod interdum accidit, minùs læduntur, de quo Hippocrates 5. *aph.* 33. *Mulieri menſtruis deficientibus ſanguis è naribus profluens, bono eſt.* Modò non fiat ſanguinis euacuatio per veſicam, quod nonnunquam obſeruatum eſt. In veſica enim ſanguis in grumos facilè concreſcit.

4. Imò tandem ex ſuppreſſione menſium mulieres moriuntur, id quod Phaëtuſæ & Namyſiæ accidit 6. *epid. ſect.* 8. *ſub finem*. Et quidem ſæpe longo tempore cum menſibus ſuppreſſis vitam trahunt, ſi grauia ſymptomata abſint, ſicut Hippocrates 4. *epid.* refert, ancillam quandam redeuntibus menſibus, qui per ſeptennium ſuppreſſi fuerant, ſanitatem recuperaſſe. Si verò grauia ſimul adſunt ſymptomata, dolores vehementes, vigiliæ diuturnæ, animi deliquium, obmuteſcentia, tremor, paralyſis, vteri ſuffocatio, febris, melancholia, varij tumores, citò moriuntur.

5. Pro ratione autem cauſſarum nunc faciliùs, nunc difficiliùs menſes reuocantur, vel etiam planè non reuocantur. Obſtructio curari poteſt, & eò quidem faciliùs, quò malum eſt recentius. Coaleſcentia curari non poteſt. Denſitas verò & durities difficulter, & non niſi longo tempore. Quid de compreſſione à tumoribus ſperandum ſit, ex iis quæ ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 7. *de Vaſorum vteri anguſtia*, dicta ſunt, patet.

6. Hippocrates equidem, *de morb. mul.* ſcribit: Si menſes ſupprimantur ſex menſes, illos non ampliùs prouocari poſſe, & malum eſſe incurabile. Exiſtunt tamen exempla contraria apud ipſum Hippocratem. Nam, vt modò dictum 4. *epid.* 92. eſt hiſtoria cuiuſdam ancillæ, cui ſeptem annis ſuppreſſi fuère menſes, qui tamen iterum fluere cœperunt. Et 5. *epid. circa initium*, vxori Gorgiæ in Lariſſa menſes quatuor annis ſuppreſſi fuerunt, & redierunt. Galenus quoque 6. *epid. comm.* 3. *c.* 29. meminit mulieris emaciatæ, cui menſibus octo menſes fuerunt ſuppreſſi, & redierunt. Itaque an malum ſit curabile nécne, non ſolùm ex tempore ſuppreſſionis, ſed ex ætate fœminæ, corporis conſtitutione, & cauſſarum varietate colligendum. Tanta enim interdum eſt cauſſarum pertinacia, vt nullis remediis cedant, id quod ipſe Hippocrates expertus eſt, qui *in fine* 6. *epid.* ſcribit, duas mulieres, alteram Phaëtuſam, Pytheæ vxorem, alteram Namyſiam, Gorgippi vxorem, multo tempore menſes ſuppreſſos habuiſſe, in quibus etſi ipſe cum aliis Medicis omnia feciſſet, quæcunque fieri potuerunt & debebant, nihilominus menſes nunquam rediiſſe, & vtramque mortuam eſſe.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm menſes ideò non fluant, quia ſanguis, qui euacuetur, deficit, vel etiamſi adſit, propter vaſorum vteri anguſtiam euacuari non poſſit, facilè hinc patet, ſi ſanguis non generetur, eius generationem promouendam; aut ſi abſumatur, cauſſas quæ eum abſumunt, tollendas eſſe, abſumptúmque inſtaurandum. Si verò euacuari non poſſit, propter vaſorum vteri anguſtiam, eam tollendam eſſe. Cùm autem anguſtiæ variæ cauſſæ ſint, vt ſuprà dictum, varia etiam ad eas tollendas requiruntur remedia.

Curatio.

Curatio.

Morbos autem, ob quos ſanguis vel non generatur, vel abſumitur, quod attinet, eorum curatio è ſuis locis petenda; neque menſes mouentia medicamenta exhibenda iis, in quibus nulla ſanguinis eſt abundantia, ſed in macilentis atque extenuatis ſanguis primùm bonâ victus ratione reparandus, qui vbi reparatus fuerit, ſponte poſtea profluit. Si à nimio exercitio ſanguis ſit abſumptus, quiete & otio ad naturalem ſtatum fœminæ reducendæ ſunt, ſi ſint obeſæ nimis, emaciandæ; ſi emaciatæ, impinguandæ, & omnino ad meliorem ſtatum reducendæ. Quod ſi factum fuerit, expultrix languida roborabitur, vt poſtea ſeſe rectiùs ad expulſionem accingat. Cauſſas verò anguſtiæ quod attinet, cùm frequentiſſima obſtructionis menſium cauſſa ſit obſtructio venarum vteri, de ea primo loco dicemus.

Venæ ſectio.

Principio verò videndum, an aliqua ſit ſanguinis in corpore redundantia. Plerumque enim ſi ſanguis ſupprimatur, in corpore cumulatur, corpúſque grauat, & propterea leni euacuante præmiſſo, imminuendus eſt. Imò etiam aliàs, & cùm nulla plethora præceſſit, modò non ex defectu ſanguinis menſium ſuppreſſio ortum habeat, vena aperiri poteſt. Etenim ſanguis, qui ſingulis menſibus ſubſiſtit, in corpore cumulatur, & in venis hærens ad vterum reuocandus eſt. Vnde etiam Galenus, vt 6. *Epid. com.* 3. *t.* 29. refert, mulieri emaciatæ extraxit tribus vicibus tres ſanguinis libras, atque huius auxilij beneficio eam liberauit à diuturna menſium ſuppreſſione.

Quæ vena aperienda.

Aperienda autem vena in talo eſt; quâ non ſolùm ſanguinis copia, ſi adſit, imminuitur, ſed & quod præcipuum, ſanguini ad vterum motus conciliatur, de quo *q.* 2. dicetur. De loco Venæſectionis, vt & de cucurbitulis hoc etiam notandum, vtile eſſe, cùm hæc auxilia repetenda ſunt, vt vnâ die ſanguis ex vno crure, poſtridie ex altero detrahatur.

Quantum ſanguinis mittendum.

Quantum autem ſanguinis euacuandum ſit, copia eius & vires docebunt. Paulus Ægineta equidem neque plus duabus libris cum dimidiâ, neque minus vnâ librâ mittendum cenſet. Galenus *loco modò allegato*, mulieri emaciatæ ſe extraxiſſe tribus vicibus tres libras ſanguinis, atque huius auxilij beneficio eam liberaſſe à diuturna menſium ſuppreſſione ſcribit. Verùm noſtræ fœminæ rarò tantam copiam ſanguinis euacuari ſinunt. Et præſtat, vt quæ copia ſanguinis euacuari debet, non vnâ vice emittatur, ſed pluribus. Ita enim nec vires nimiùm deiiciuntur, & ſanguinis fluxus ad vterum rectiùs concitatur.

Tempus Venæſectionis.

Tempus autem Venæſectionis quod attinet, ſi ſaltem euacuandi ſanguinis gratiâ vena aperitur, ſtatim principio id fieri poteſt: quæ verò poſtea in talo aut poplite aperitur, reuocandorum ſuppreſſorum menſium cauſsâ, commodiſſimè diebus tribus, quatuor, aut quinque, ante tempus conſuetæ euacuationis ſecatur, vt materia ad motum, quem eo tempore inſtituere ſolet, concitetur, de quo vide *quæſt.* 2.

Scarificatio, & cucurbitulæ.

Venæſectionis loco in debilioribus, etiam crurum ſcarificationibus & cucurbitulis ſcarificatis, vt & hirudinibus cruribus adhibitis, vti poſſumus. Quandoque tamen etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ adhiberi poſſunt ad ſanguinem ad vterum reuocandum, præcipuè ſi ad alia loca feratur. Si enim ſanguis ad alia loca feratur, per cucurbitulas verò non ſcarificatas ad inferiora trahatur, nec euacuetur, ad venas vteri ruit, eaſque aperit. Vt autem hoc commodius præſtent, prius locis remotioribus, cruribus nimirum, deinde propioribus, coxis ſcilicet ſunt applicandæ.

Ligatura & frictiones.

Quod cucurbitulæ ſine ſcarificatione præſtant, idem ligaturæ & frictiones partium inferiorum, poſt totius euacuationem, & præcipuè eo tempore, quo menſes fluere ſolent, præſtare poſſunt.

Nonnulli & hæmorrhoidum apertionem ad menſes ſuppreſſos reuocandos vſurpandam cenſent. Verùm cùm, vt Galenus *de cucurbit. ſcarif. c.* 10. docet, hæmorrhoides ab Vtero deriuent, earum apertio potiùs impediet, quàm promouebit, menſium fluxum.

Quidam etiam Cauteria cruribus & coxis inurenda cenſent, ſcribítque Mercurialis *tom.* 2. *conſil.* 26. & 4. *de morb. mul. cap.* 1. ſe multiplici experientiâ didiciſſe, cauteria infrà genua poſita ſuppreſſos menſes reuocare. Verùm cùm & iſta ab vtero potiùs deriuent, & humoribus, qui cum ſanguine ex vtero fluere ſolent, aliam viam monſtrent, inclinationem eorum ad vterum prohibent.

Medicamenta.

Medicamenta quod attinet, primò lenientia adhibenda. Inter quæ commodiſſima hic eſt hiera picra ad ℥. ß. in bolum redacta, vel pil. de tribus, de hiera ſ.

Præparantia.

Præparantia poſtea parentur ex iis, quæ calefaciendi, craſsóſque humores incidendi & attenuandi vim habent, quæ ſuprà, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 6. ſunt propoſita, præcipuè è *betonica, cala-*

mintha, matricaria, pulegio, artemiſia, &c. Si tamen humor melancholicus ſimul peccet, *bugloſſa, borrago, meliſſa,* & ſimilia humorem melancholicum reſpicientia addenda.

Vt ℞. *Aq. artemiſiæ, calaminthæ, capill.* ♀, ana ℥.iij. *ſyr. de quinque radicibus, de artemiſia*, ana ℥.ij. F. potio pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Syr. de artemiſ.* ℥.iij. *aq. matricar. pulegij, gentianæ cum vino deſtill.* ana ℥.ij. *cinnam.* ʒ. ij. Miſc. pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Rad. aperient.* ℥.ß. *rubiæ tinctor. pimpinell.* ana ʒ.iij. *artemiſ. betonic. chamædr. chalaminth.* ana M.j. *cicerum rubr.* M.ß. *fl. bugloſſ. anthos*, ana p.j. Coq. in aq. ſ. Colatura dulcoretur ſaccharo, & aromatizetur aquâ cinnamomi.

Vtile eſt etiam pituitoſis corporibus decoctum Guaiaci aut ſaſſafras, cum dictamno Cretico, vel alio vtero conueniente medicamento, ſi bibatur per dies 15. verùm ſine ſudoris prouocatione.

Euacuantia.

Humores præparati poſtea euacuentur, inprimis *hieris, agarico, mechoacanna, turbith,* quibus *colocynthidem, ſcammonium, helleborum nigrum*, pro humoris peccantis natura & corporis conſtitutione addere poſſumus.

Vt ℞. *Agaric. trochiſc.* ʒ.ij. Infundantur *in aq. artemiſ.* ℥.ij. *oxymel. ſ.* ℥.j. Colentur: Adde *extr. mechoac.* ℈.j. M.

Vel ℞. *Rad. aperient.* ℥.ß. *artemiſ. beton.* ana P.ij. *fol. ſenæ el.* ℥.ß. *agarici albiſſ.* ʒ.ij. *ſem. fœnic. aniſi*, ana ℈.j. *galangæ* ʒ.ß. *flor. roriſmar.* P.j. Infund. in aq. ſ. Col. quæ ſit ℥.iij. ß. adde *ſyr. de fol. ſenæ* ℥. ß. *aq. Cinnam.* ʒ.ß. M. Vel vino aſſuetæ tali vti poſſunt.

℞. *Turbith el. mechoac. agarici*, ana Drach. ij. *fol. ſenæ el.* ℥.j.ß. *capill.* ♀, *meliſſæ, roriſmar.* ana P. ij. *cinnam. galangæ*, ana ʒ.j.

Sacculo incluſa ſuſpendantur in vini albi ſ. q. horis xxiiij. Poſtea ℥.v. vel ℥.vj. exhibeantur. Poteſt etiam in qualibet doſi, ſi libet, mannæ ℥.ß. diſſolui.

Vel ℞. *Rad. rubiæ tinctor. eryngij*, ana ℥. ß. *maioranæ, meliſſæ, betonicæ, roriſmar.* ana M. j. *ſem. carthami* ℥. ß. *agaric. troch.* ℥.ß. *turbith el.* ʒ.iij. *zingib. galangæ*, ana ʒ.ij. Affund. vini q.ſ.

Vel ℞. *Rad. aperient. eryng. rubiæ tinctor.* ana ℥. ß. *ariſtol. rot.* Drach. iij. *bryon.* ℥.ß. *valerianæ* Drach. ij. *artemiſiæ, matricariæ, pulegij, maioranæ, meliſſæ*, ana M. j. *flor. roriſmar. cheiri*, ana P.j. *ſem. fœnic. aniſi*, ana Drach. j. *cartham. excort.* ℥. ß. Coq. in aq. ſ. In Col. infund. *fol. ſenæ el.* ℥. ij. *agarici albi, turpethi*, ana ℥.ß. *zingib. galangæ, zedoariæ*, ana ʒ.j. Poſtea ebulliant & colentur, additáque ſacchari ſ. q. coq. ad ſyrupi conſiſtentiam. Cui adde *aq. cinnam.* ℥. ß. F. Syrupus laxatiuus.

Vel ℞. *Spec. diaturbith cum rhabarb.* ℥. ß. *mechoacan.* ʒ. ij. *agarici trochiſc.* ʒ. j. *ſpec. diarrhod. abb. cinnam.* ana ʒ. ß. *chalyb. prep.* ʒ. j. *pulpæ paſſular. per ſetaceum traiectar.* q. ſ. M. F. Elect. detur quantum nucem iuglandem æquat, vel plus etiam.

℞. *Spec. Epiſcopi, diaturbith cum rhab.* ana ʒ.ß. F. puluis.

℞. *Spec. diaturbith cum rhab.* ℈.ij. *mechoac.* ℈.j.

Vel ℞. *Pil. benedictar.* ℈. ij. *de tribus* ℈. j. *extr. ſcamm.* g̅.ij. F. pil.

Si fortioribus indigeat, vſurpari poſſunt pil. de agarico, fœtidæ, & ſimiles.

Atque ita præparantia & purgantia per vices, ſi obſtructio ſit pertinacior, exhiberi & repeti poſſunt. Commodiſſimum autem eſt purgationes frequenter repetere, & per ἐπίκρασιν materiam ſenſim euacuare. In quem vſum de iſtis pilulis, ſingulis vel alternis diebus, ʒ.ß. vel ℈.ij. exhiberi poſſunt.

℞. *Agarici trochiſc.* ʒ.ij. *rubiæ tinctor.* ʒ.j. Cum *ſyr. de artemiſ.* F. pilulæ.

Vel ℞. *Agarici albi* ʒ.ij. *pil. de tribus, ſpec. diacurcumæ*, ana ʒ. ß. *croci* ♂ ℈. ij. *ol. cinnam.* gutt. j. Cum *ſyr. de artemiſ.* F. pilulæ.

Vel ℞. *Aloës* ʒ. iij. *pil. de tribus* ʒ. j. Cum *ſucco ſabinæ*. F. pilulæ.

Aut tertio quôque die infuſum agarici in aq. artemiſiæ & rubiæ tinctorum factum, & aquâ cinnam. conditum exhibeatur.

Vomitoria.

Poſſunt interdum & vomitoria exhiberi, ſi multi crudi humores circa ventriculum hæreant, qui poſtea in venas delati malum augent.

De Purgantibus autem medicamentis hoc notandum, ea non exhibenda eſſe cùm menſium fluxus inſtat. Cùm enim hoc tempore exhibita humores ad alias partes trahant, potiùs impediunt menſium fluxum, quàm promouent.

Poſtquam ita primò, & quod commodiſſimum eſt, in principio menſis, vena, ſi opus fuerit, ſanguinis imminuendi gratiâ aperta fuerit, pòſt præparantia & obſtructiones aperientia diebus octo vel decem, & hinc purgantia exhibita, aut per interualla & vices vſurpata fuerint: diebus quatuor vel quinque ante conſuetum fluxionis tempus venæ in pedibus aperiendæ, vel etiam diebus pluribus antè, ſi repetere venæſectionem opus ſit.

Cucurbitulæ quoque coxarum ſedi inferiori applicatæ, ſanguinem verſus inferiora trahunt, præſertim ſcarificatæ, vt & hirudines talo appoſitæ, & ligaturæ ac frictiones à coxis ad pedes vſque factæ.

Menſes mouentia.

Tandem medicamenta menſes mouentia interna & externa vſurpanda, quæ calefaciendo & attenuando ſanguinem fluxui aptum reddunt, venarúmque oſcula aperiunt, ſimúlque peculiarem cum vtero cognationem habent. Neque enim credendum, medicamenta menſes mouentia in omnibus cauſſis ſuppreſſionem menſium efficientibus vtilia eſſe; cùm tum ſolùm conueniant, cùm à craſſo ſanguine & obſtructione venarum vteri malum ortum habet. In aliis verò cauſſis potiùs nocere quàm prodeſſe poſſunt; cùm omnia ſint calida & tenuium partium. Non autem quouis tempore hæc medicamenta exhibenda ſunt, ſed paulò ante id tempus, quo aliàs fluere menſes ſolent, & fluxûs inſtantis ac naturæ conatus aliqua indicia ſeſe exhibent.

Medicamenta autem iſta ſimplicia, ſuprà *part. 3 ſect. 2. cap. 2.* ſunt propoſita. Hoc præterea hic monendum, medicamenta iſta non omnia eſſe eiuſdem generis, neque ſemper eadem conuere. Nam cùm multa ex iis ſint, quæ etiam vrinam mouent, exhibita intempeſtiuè potiùs nocent. Sunt autem menſes mouentia trium generum. Primi generis ſunt mitiora, quæ adhibenda cùm ſuppreſſio nondum inueterata eſt, & cùm corpus eſt plenius. Si enim fortiora tum exhiberentur, & febrem & inflammationes vteri tum excitare poſſent. Talia ſunt *amygdalæ amaræ, cicer rubrum, orobus, lupinus, radix graminis, ruſci, aſparagi, cichorij, eryngij, capillus* ♀, *agrimonia*.

Secundi generis ſunt fortiora, vt rad. *pœoniæ, apij, petroſelini, aſari, ireos, rubiæ tinctorum, ariſtolochiæ, gentianæ, helenij*, folia *abrotani, artemiſiæ, calaminthæ, pulegij, chæreſolij, meliſſæ, leuiſtici, betonicæ, maioranæ, chamædryos, mercurialis, rutæ*: ſem. *erucæ, naſturtij, petroſelini, fœniculi, aniſi, dauci, paſtinacæ ſatiuæ, ſeſeleos, nigellæ*: baccæ *lauri, iuniperi*: flores *cheiri, lauendulæ, ſambuci, chamæmeli, ſtœchados, crocus, calamus aromaticus, cinnamomum, caſſia lignea, ſeu aromatica* (errant enim hic valde, qui ad menſes ciendos pro iſta caſſia, quæ ad cinnamomum pertinet, cortice caſſiæ fiſtularis vtuntur) *coſtus, galangæ, ambra, caſtoreum, myrrha, ſtyrax, galbanum, ſagapenum, extractum ſplenis bouis.*

Tertij generis valentiùs menſes mouent: qualia ſunt *radix bryoniæ, cyclaminis, cucumeris agreſtis, pyrethri, ſtaphis agria, helleborus vterque, colocynthis.* Quæ cautè vſurpanda, & eorum minor doſis exhibenda, vel in maxima aquæ quantitate maceranda, & aquæ pauxillum propinandum.

Parantur ex iis varia medicamenta, pulueres, vina medicata, decocta, aquæ, ſyrupi, rotulæ & morſuli, electuaria, pilulæ.

Pulueres: vt ℞. *Cinnam.* ʒ.ß. *ſuccini* ℈.j. *croci* ℈.ß. F. puluis.

Vel ℞. *Trochiſc. de myrrha, caſſiæ, flor. cheiri*, ana ℈.j. *croci* g̅.v. F. puluis.

Vel ℞. *Fol. ſabinæ* ʒ.j. *cinnam.* ʒ.ij. *myrrhæ* ʒ.j. *ſuccini* ʒ.ß. *croci* ℈.j. F. puluis. Doſis ʒ.j.

Vel ℞. *Trochiſc. de myrrha,* ʒ.ß. *caſſiæ lign.* ℈.j. *ſem. cymini* ℈.ß. Fiat puluis.

Vel ℞. *Splenis bouis iunioris in clibano exſiccati,* ʒ.ij. *cinnam.* ʒ.j. *macis* ʒ.ß. *croci* ℈.ß. F. puluis.

Efficaciſſimum eſt Caſtoreum.

℞. *Caſtorei, pulegij,* ana ℈.j. F. puluis.

Vel ℞. *Caſſiæ ligneæ, dictamni Cretic. boracis, caſtorei*, ana ʒ.j. *croci* ℈.ij. F. puluis: Doſis ʒ.j.

Exhibentur autem pulueres commodè ex aquis conuenientibus, vino, vel decocto cicerum rubrorum.

Vina medicata.

Vina Medicata.

℞. *Rad. rubiæ tinctor.* ℥.j. *ireos* ℥.ß. *meliſſæ, pulegij, artemiſiæ, roriſmar.* ana M.j. *fl. cheiri* M.ß. *cinnamomi* ℥.j. *galangæ* ℥.ß. Affund. *vini* q.ſ.

Si cachexia ſimul adſit, tale vinum parari poteſt.

℞. *Limaturæ chalyb.* ℥. j. *rhapontici veri* ʒ.iij. *maioran. roriſmar.* ana M.ß. *radic. pimpinell.* ℥.ß. *ſpicæ* ʒ. ß. *cinnam.* ʒ.ij. Affundatur *Vini* q.ſ. De quo hauſtus ſæpe detur.

Decocta.

Decocta. Commendatur inprimis decoctum cicerum rubrorum.

Vel ℞. *Radic. apij, fœnic.* ana ℥.ß. *artemiſiæ, beton. pulegij, meliſſæ,* ana M.j. *cicerum rubr.* M.ß. *baccar. iunip.* ℥.ß. *fl. cheiri* P.j. Coq. in aq. ſ. Colatura dulcoretur ſaccharo.

Vel ℞. *Colaturæ* ℥.ix. *ſyr. de artemiſia* ℥. iij. M. pro tribus doſibus.

Vel ℞. *Rad. apij, fœnic. rubiæ tinctor.* ana ℥.ß. *pulegij, matricariæ, nepethæ*, M.j. Coq. in ſ.q. aq. ad remanentiam ℔.j.ß. Adde *ſyr. de artemiſ.* ℥.iij. *aq. cinnam.* ℥.ß. F. Potio pro 4. vel 5. doſibus.

Vel ℞. *Cicer. rub.* M.ß. *radic. petroſel.* ℥.j. Coq. ad remanent. ℔.j.ß. Adde *croci* ʒ.ß. *cinnam.* ʒ.j. M. Dentur ℥.vj.

Sequens decoctum miris modis commendat Quercetanus in *Pharmacop. reſtitut.*

℞. *Milij ſolis, aniſi, viſc. q.* ana ʒ.iij. *dictamni* ʒ.j. *croci* ℈.j. Contuſa macerentur 24. horis in vino albo generoſo: dein parum bulliant. Doſis ℥.iv. tribus vel duobus continuis diebus.

Vel Roſmarinus, & fl. cheiri in vino coquantur, & exhibeantur.

Aquæ fiunt è ſimplicibus *allegato loco* propoſitis.

Aquæ.

Efficax etiam eſt aqua Mercati ex pane.

℞. *Panis benè fermentati, & ferè ad naturam fermenti redacti, è furno adhuc calentis medullam.*

Adde *mellis* ℥. x. *pulu. ſem. vrticæ, dauci, ammeos, aniſi, fœnic.* ana Drach. j. *trochiſ. galliæ moſch. myrrhæ rubræ*, ana Scrup. j. *cotulæ fœtidæ* Drach. ß. (Poſteriorum trium doſis augeri poteſt) quæ omnia infunde in ſeq. decoctionis ℔. iij.

℞.

♃. *Phaſeolor. rubr. cicerum rubr.* ana P.ß. (quantitas horum mihi nimis parua videtur) *ſem. iunip.* ʒ.j. *radic. rubiæ, bruſci, raphani ſylueſtris, aſparagi, apij, orcoſelini*, ana ℥.ß. *chamædr.* M.j. *ammeos, aniſi, fœnic.* ana ℥.ij.

Coq. Stent poſtea aliquandiu in infuſione, hinc deſtillentur. Huius ℥.ij. manè exhibeantur. Addi etiam poteſt ſyrupus capill. ♀, de duabus radicib. de artemiſia. Doſis etiam ſequentibus diebus augeri poteſt.

Vtilis eſt & his Aqua vitæ mulierum dicta.

Vel ♃. *Meliſſæ, betonicæ, pulegij, artemiſiæ, nepethæ, matricar. dictamni*, ana M.iv. Affunde *vini boni* ℔.xxx. Deſtillentur.

Iterum adde *herbarum*, an. M.iij. Iterum deſtillentur, & addatur, *ſem. fœnic. calami aromatici, cinnamomi, caſſiæ ligneæ, cardamomi*, ana ℥.ß. Tertià vice deſtillentur.

Syrupi. Syrupi. In communi vſu ſunt *ſyr. de artemiſia, de calamintha.*

♃. *Aq. pulegij, ſabinæ, calaminth. ſyr. de artemiſ.* ana ℥.iij. *aq. cinnam.* ℥.j. F. potio pro iij. doſibus.

Rotulæ. Rotulæ.

♃. *Extracti ſabinæ* ℈.j. *angelicæ* ℈.ß. *helenij* g̅.vj. *ol. deſtill. cinnam.* gutt. iiij. *garyoph.* gutt. ij. *ſacch. in aq. meliſſæ diſſol.* q.ſ. F. rotulæ.

Vel ♃. *Spec. diacalamint.* ʒ.j. *ol. ſuccini* gut. iiij. *cinnam.* g̅.iiij. *fœnic.* g.vj. *ſacch.* q.ſ. F. rotulæ.

Electuaria.

♃. *Conſ. beton. anthos, lauendulæ, meliſſæ, borrag.* ana ℥.j. *rad. condit. pimpinell. cortic. aurant. condit.* ana ℥.ß. *ol. cinnam. fœnic.* ana gutt. iij. Cum *ſyr. de artemiſia* F. Elect.

Magnæ quoque efficaciæ eſt electuarium de limatura chalybis, quod ad hunc affectum hoc modo parari poteſt.

♃. *Chalyb. præp.* ʒ.vj. *cinnam. caſſiæ ligneæ*, ana ʒ.ij. *garyoph.* ʒ.i. *pulpæ paſſul.* ℥.ij. *ſacch. albi in aq. artemiſiæ diſſol.* q.ſ. F. Elect.

Pilulæ. Pilulæ commodiſſimè fiunt è trochiſcis de myrrha, qui ad menſes mouendos efficaciſſimi ſunt, ſed propter aſæ fœtorem aliâ formâ commodè vix ſumuntur.

Vt ♃. *Trochiſc. de myrrha* ʒ.j. *extr. gentianæ, ſabinæ*, ana ℈.j. *caſtorei* ℈.ß. F. pil. Doſis ℈.ij.

Vel quæ ſunt Montagnanæ.

♃. *Trochiſc. de myrrh.* ʒ.j.ß. *ſem. apij, caſſiæ ligneæ*, ana ℈.ß. *moſchi* g̅.xv. Cum *ſucco apij*, F. pil.

Efficaciſſimæ quoque ſunt pilulæ de hiera ſ. ſi tertio quôque die ʒ.ß. ſumatur.

Fermentum. Commendatur etiam fermentum ſingulis diebus auellanæ magnitudine ſumptum, præcipuè ſi addatur puluis trochiſc. de myrrha, dictamni, vel ſimilis.

Tempus exhibendi medicamenta. Commodiſſimum autem talia medicamenta exhibendi tempus eſt, vt ſuprà dictum, diebus aliquot antè, quàm menſes aliàs fluere ſolent, & quidem poſt balnea & fomenta, de quibus mox dicetur, quibus vteri vaſa calefiunt & laxantur. Et poſt ſumpta talia medicamenta vtile eſt pedes in aquam calidam, præcipuè in qua herbæ idoneæ priùs coctæ fuerint, immergere, & deinde inambulare.

Externa. Externa enim quædam medicamenta etiam ad menſium prouocationem faciunt, vt fomenta & balnea ex emollientibus & laxantibus, menſéſque mouentibus parata. Videndum tamen, ne fomentis & balneis ſudores moueantur, qui menſes potiùs ſiſtunt, quàm promouent.

Balnea & fomenta. Vt ♃. *Rad. alth. lilior. alb.* ana ℥.ij. *ariſtoloch.* ℥.j. *maluæ, mercurialis, artemiſiæ, ſabinæ, matricariæ, calaminthæ, pulegij, maioranæ, fol. lauri*, ana M.ij. *flor. chamæm. cheiri, lauend.* ana M.j. *ſem. fœnugr.* ℥.j. *baccar. iunip. lauri*, ana M.ß. Coq. in aqua pro fotu.

Vt ♃. *Mercurial. artemiſ. calaminth. origani, ſabinæ, matricariæ*, ana M. iij. *fl. cheiri* M.ij. Coq. & ſpongiâ vel linteo decocto calido madido venter & inguina foueantur.

Vel ♃. *Radic. lilior. albor.* ℥.j. *ariſtol. rot.* ℥.ß. *mercurialis, artemiſ. pulegij, calamint. ment. ſabinæ*, ana M.ß. *ſem. fœnugræci* ℥.ß. *baccar. iuniperi* M.ß. Coq. pro fotu.

Vel iiſdem plantis balneum paretur, in quo fœmina vmbilico tenus ſedeat, & herbæ coctæ ſacculo incluſæ ventri imponantur.

Vel ♃. *Rad. leuiſtici, lilior. albor. bryon.* ana ℥.ij. *fol. matricar. pulegij, ſabinæ, artemiſ. lauri*, ana M. iij. *flor. lauendul. cheiri*, ana M.j. Coq. pro Balneo.

Fœminæ etiam quædam è filis ſeu tela cannabina cum cineribus coctis vapores ventre excipere, vel ipſam telam calidam madidam ventri imponere ſolent.

Vnguenta. Vel decocto manè & veſperi pedes immergi, eóque à ſummo ad imum deſcendendo ablui poſſunt.

Poſt balneum vel fomentum partes circa vterum conuenientibus oleis vel vnguentis inungantur.

Vel ♃. *Ol. lilior. alb.* ℥.j.ß. *lauendulæ deſtill.* Drach. ß. *pulu. calaminth. montanæ, nigellæ*, ana ʒ.j. *ſtyracis calamitæ* Scrup.j. M.

Vel ♃. *Ol. lilior. alb. cheirini*, ana ℥.j. *mucilag. ſem. fœnugræci aqua artemiſiæ extr.* ʒ.vj. *pingued. anſeris* ℥.j. *pulu. rad. ireos, ariſtoloch. rot.* ana ʒ.ß. *ceræ* q.ſ. F. Vng.

Cataplaſmata. Vel ♃. *Ol. lilior. alb. irini, amygd. amar.* an. ℥.j. *ſucci rutæ, ſabinæ*, ana ℥.ß. *ſtyracis calamitæ* ʒ.ij. *ceræ q.ſ.* F. Vng.

Vel ♃. *Farinæ lupinorum, cicerum rubr.* ana ℥.iij. *pulu. pulegij, ſabinæ, dictamni*, ana ℥.j. *nigellæ, myrrhæ*, ana ʒ.j. Coq. F. Cataplaſma.

Suffitus. Vtilis ſunt hìc & ſuffitus è medicamentis menſes cientibus, qui, capite tamen munito, præſertim in virginibus, quibus peſſos adhibere non licet, commodiſſimè inſtituuntur, & efficaciſſimi ſunt. Vaſorum enim orificia aperiunt, humores craſſos attenuant, & incidunt, & ita obſtructiones aperiunt. Eoſdem tamen & mulieribus adhibere commodum eſt. Medicamenta autem, quæ ad ſuffitus adhibentur, trium generum ſunt. Quædam enim ſunt, quæ integra bene olent, accenſa non olent; alia accenſa & in ſuffitum conuerſa olent, non accenſa non olent, vt ſuccinum: quædam & integra & accenſa olent, vt lignum Aloës. Parantur autem *ex ariſtolochia, ruta, artemiſia, ſabina, ſchœnantho, nigella, calamintha, calamo aromatico, cinnamomo, charyophyllis, moſcho, zibetho, gallia moſch. trochiſc. de myrrha, de ſabina.*

Vel ♃. *Myrrhæ, bdellij, ſtyrac. calamit.* ana ʒ.j. *benzoës* ℈.ij. *galliæ moſchat. zibeti*, ana ℈.ß. Cum *Styrace liquid.* F. Pilul. vel Trochiſci.

Ne tamen à ſuffitibus eiuſmodi fœminæ offendantur, pannis ita tegi debent, ne fumi iſti ad caput & nares pertingant.

♃. *Caryoph. cinnam. macis*, ana ʒ.ij. *baccar. iunip.* ℥.ß. *ſem. nigellæ* ʒ.j. *ſtyrac. calam.* ʒ.ij. F. puluis groſſus, qui carbonibus iniiciatur, fumúſque per infundibulum vel ſellam perforatam vtero excipiatur.

Vel ♃. *Galbani, thuris, ſtyrac. calamit.* ana ʒ.j. *cinnamom. fol. lauri, ſabinæ*, ana ʒ.ij. F. puluis carbonibus iniiciendus.

Vel ♃. *Styrac. calam.* ʒ.ij. *thuris* ʒ.j. *benzoës, alipiæ moſc.* ana ʒ.ß. *caryoph. ligni aloës, caſſiæ ligneæ*, ana Scrup. ij. *ſacch.* Drach. ij. Cum *tragac. in aq. cinnam. ſoluta.* F. trochiſci pro fumo.

Euaporationes. Vapor etiam decoctorum modò ad balnea & fomenta propoſitorum, eodem modo excipi poteſt. Et ſi obſtructio ſit ab humore melancholico, euaporationes vtiliores ſunt, quàm ſuffitus. Euaporationes enim actuali humiditate partem emolliunt, & laxant, humorémque ipſum melancholicum, ſi conuenientia medicamenta eligantur, temperare poſſunt. Suffitus contrà ſicci humorem etiam naturâ ſuâ ſiccum indurant.

Clyſteres vterini. Si hæc non ſufficiant, ad clyſteres & iniectiones in vterum accedendum: quæ tamen medicamenta cautè vſurpanda, cùm magnas in vtero intemperies, inflammationes, & exulcerationes incautiùs adhibita excitare poſſint. Virginibus tamen neque clyſteres vterinos, neque peſſos adhibere conuenit. Conficiuntur autem è medicamentis menſes cientibus, quibus & purgantia interdum addere licet.

Vt ♃. *Calaminthæ, Pulegij*, ana M. j. *ſem. nigellæ, turbith* ana ʒ. j. *colocynth.* ʒ.ß. Coq. in vino dulci pro iniectione in vterum.

Si poſt clyſteres vterinos eiuſmodi, aliquis ardor in vtero percipiatur, abluendus eſt decocto maluarum, lacte, vel aquâ hordei, & dolor mitigandus butyro recenti inſulſo, oleo roſaceo, aut cerato refrigerante.

Clyſteres aluo iniecti. Sunt & clyſteres aluo iniecti vtiles, imò neceſſarij, ſi aluus ſit obſtructa. Cùm enim ceruix vteri inteſtino recto incumbat, à clyſteribus hiſce affici poteſt.

Vt ♃. *Rad. lilior. albor.* ℥.j. *ireos, valerianæ*, ana ℥.ß. *mercurialis* M.ij. *artemiſ. ſabinæ*, ana M.j. *flor. chamæm. lauend.* ana P.j. *ſem. carui, nigellæ*, ana ʒ.j. Coq. in aq.ſ. Col. ♃. ℔.j. *el. hieræ ſ. bened. laxat.* ana ℥.ß. *ol. cheirini* ℥.ij. *ol. de bacc. lauri* ℥.ß. M. F. Clyſter.

Peſſi. Peſſi etiam hìc vtiles ſunt: ♃. *Fol. mercurial. artemiſ.* q. v. Contund. & exprimatur ſuccus, quo lana madefiat, & peſſi loco vtero indatur.

Vel folia mercurialis contuſa ſacculo indantur, qui peſſi loco adhibeantur. Poſſunt etiam flores centaur. minoris addi.

Vel ♃. *Aloës* ℥.ß. *myrrhæ* ʒ.ij. *agaric. albi, ſem. nigellæ*, ana ʒ.j. *troch. de myrrha* ʒ.ß. Cum *ſucco mercurialis, & melle*, miſce pro peſſario.

Allium etiam cum oleo de ſpica tritum, & in ſacculum oblongum inditum, ac peſſi modo in vterum inditum, menſes potenter promouet.

Peſſus etiam conficitur è radice rubiæ inunctâ melle, & conſperſa puluere nigellæ, vel alio. Vel ex melle & cera, ac pulueribus herbarum mouentium.

Vel ♃. *Agarici, myrrhæ*, ana ʒ.ij. *croci* ℈.j. *galbani* ʒ.ß. *mellis deſpumati* ℥.j. F. Peſſus.

Vel ♃. *Sabinæ* ʒ.ij. *calaminthæ* ʒ.j. *trochiſc. de myrrha* ʒ.ij. *ſtyrac. calamit. galbani*, ana ʒ.j. Excipiantur *melle deſpumato.* F. Peſſus, qui linteo raro inducatur. In vſu tamen peſſorum ſemper incipiendum à mitioribus, ex mercuriali, artemiſia, pulegio, maiorana, ruta & ſimilibus; poſtea ad fortiores progrediendum. Fortiores etiam vbi vſurpantur, ne aliquid damni vtero inferant, mucilaginibus & ſuccis ea temperare, & acrimoniam corrigere conuenit: additis iis, quæ ſimul vterum emolliunt & laxant, atque ad euacuationem aptiorem reddunt. Peſſi etiam non diu in vtero aut eius collo relinquendi, ne phlegmonem, aut febrem pariant, aut vterum exulcerent.

Concubitus etiam, ſi legitimè fieri poſſit, virginibus ex ſuppreſſis menſibus, pallidis & malè habentibus, ſanguinis hunc fluxum concitat.

Si vitium ſanguinis, aut obſtructiones in viſceribus menſium ſuppreſſorum cauſſa ſint, ſanguinis iſtud vitium corrigendum, obſtructionéſque aperiendæ, medicamentiſque ea admiſcenda, quæ menſes mouent.

Si ab aëris ambientis frigiditate menſes quaſi repulſi ſint, vel ex animi aliquo affectu retroceſſerint, danda opera, vt ſanguis ad inferiores partes omni ingenio retrahatur, frictionibus, vinculis, balneis, deambulatione, cucurbitulis, & aliis antè enumeratis modis.

Si durities aliqua, callus aut ſcirrhus ſit in vtero, ea tollenda, vt *ſuprà* dictum, iis quæ emolliunt.

Si ex vteri diſtorſione & vitiato ſitu menſes ſupprimantur, vterus in ſuum locum reponendus, & in eo retinendus eſt.

Si ex tumore aliquo vteri, vel partis vicinæ fiat menſium ſuppreſſio, menſes mouentia locum non habent, ſed danda opera, vt tumor conuenientibus remediis tollatur. Menſes verò ex aduſtione ſuppreſſi hoc peculiare in curatione habent, quòd non calefacientia, ſed refrigerantia & humectantia requirunt, cùm Interna, tum Externa.

Si menſes propter morbum aliquem incurabilem reuocari non poſſint, vt *in Prognoſt.* dictum, & fœmina ſit plethorica, frequenter venam aperire, aut cucurbitulas ſcarificatas adhibere, vel etiam hæmorrhagiam narium excitare, niſi ea ſponte ſuperueniat, neceſſarium eſt, ne ob copiam ſanguinis calor natiuus ſuffocetur, vas aliquod rumpatur, aut aliud malum excitetur. Poteſt autem etiam vena in cubito quidem aperiri, ſed commodiſſimè aperitur ſaphœna; cùm natura ſemper mulieres feliciter per venas inferiores purget & præter ſpem forſan repertâ iſtâ venæſectione fluxus menſtruus reuocari poſſet.

Diæta.

Diæta.

Victus ratio medicamentis reſpondeat, ſitque calefaciens & extenuans; è pane fermentato, ſemine fœniculi, aniſi, cumini condito. Cibique ſint boni ſucci: condiantur petroſelino, ſatureia, roremarino, cinnamomo, garyophyllis. Obſeruatum enim fœminas, quæ ſeſe aquâ frigida, fructibus immaturis, oleribus, ac ſimilibus cibis humores crudos & craſſos generantibus ingurgitarunt, ſolâ victus ratione in meliorem mutatâ, etiam ferè ſine medicamentis ſanitati reſtitutas eſſe. Vtile eſt decoctum cicerum rubrorum cum croco, vt & piſtacia. Aſſuetis etiam allium & porrum concedi poteſt. Somno vtatur fœmina pauco, exercitio frequenti.

QVÆSTIO I.

An aliæ præter ſuprà enumeratas, dentur ſuppreſſionis menſium cauſſæ.

An plures adhuc dentur cauſſæ ſuppreſſionis menſium?

Nonnulli quidem plures adhuc, quàm ſuprà enumeratæ ſunt, cauſſas ſuppreſſionis menſtruorum addunt; verùm ſine neceſſitate. Nam primò huc referunt motum ſanguinis ad alias partes, ſtatuúntque, ſi ſanguis ad alias partes ruat, per vterum non euacuari. Et certum eſt, ſæpe per narium hæmorrhagiam, ſanguinis ſputum, vomitum, ſanguinem qui per vterum euacuari debebat, effluere. Verùm menſium ſuppreſſionis cauſſa non eſt motus humorum ad alias partes, ſed ſuppreſſio menſium cauſſa eſt, vt ſanguis, qui per vterum euacuari non poteſt, ad alias partes ruat, & per eas effluat. Cùm enim venæ vteri ſanguini euacuando à natura deſtinatæ ſint, eæque ſint ſatis laxæ & amplæ, loco etiam corporis inferiore, & ad ſuperflua ſuſcipienda commodiſſimè conſtitutæ, natura viam hanc commodam non deſerit, aliámque incommodiorem & inſuetam quærit, niſi viæ iſtæ pateant.

Deinde nonnulli inter cauſſas ſuppreſſorum menſium referunt facultatis expultricis debilitatem; id quod in conualeſcentibus fieri putat Maſſarias. Verùm probabilius eſt, cauſſam ſuppreſſionis menſium tunc eſſe ſanguinis paucitatem, cúmque tamdiu in corpore retineri, donec partes corporis morbo extenuatæ iterum reficiantur. Neque credibile eſt, ſi ſanguis ſit benè conſtitutus & ſuperfluus, naturam tam debilem eſſe poſſe, vt eius aliquid expellere non poſſit. Si obiiciatur, ſanguinem facultati expultrici reſiſtere poſſe, dum is craſſus vel viſcidus eſt: id quidem verum eſt, ſed non vitium eſt in expulſione, ſed ſanguis viſcidus obſtructiones parit, vt ſuprà dictum.

Tertiò, nonnulli etiam robur vteri addunt, ſi nimirum facultas retentrix eius ita roboretur, vt ſanguinem menſtruum aliunde non ſuſcipiat, idque accidere dum vaſa vteri conſtringuntur & denſantur. Verùm ob vaſorum vteri conſtrictionem menſes ſupprimi poſſe, iam ſuprà dictum: nullum verò vtero robur inde conciliatur; ſed vterus ita diſpoſitus eſt, vt vaſa eius, cùm per ea ſanguis ſuperfluus euacuari debeat, quandam imbecillitatem habeant, & ſanguinem affluentem recipiant.

Quartò quidam etiam vaſorum vteri ſubſidentiam addunt. Verùm credibile non eſt, ita conniuere & ſubſidere poſſe, vt ſanguis per ea affluere nequeat.

Quintò, videtur etiam aliam adhuc cauſſam addere Galenus, dum 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 4. ſcribit, præter eam menſium ſuppreſſionem, quæ ex ſanguinis defectu, vel propter affectum, qui in ipſo vtero ſit, exoritur, aliam adhuc dari, quando ſcilicet ſanguis propter robur in alias partes defertur. Quid autem per robur hîc intelligatur, dubium. Nonnulli in ea ſunt ſententia, per robur hic non intelligendum eſſe ſimplex robur, quod ad ſolam temperaturam attineat; cùm ſi ita ſeſe res haberet, non minùs facultas expultrix in expellendo ſanguinem ipſum extra vterum futura eſſet robuſta, ſed per robur illud potiùs compoſitionem & vaſorum vteri adſtrictionem, eámque potiſſimùm natiuam intelligendam eſſe. Quod vt ſimpliciter non negamus, ita putamus abſurdum non eſſe, ſi vterus ſit fortis, & habeat temperiem iuſto calidiorem & ſicciorem, qualis eſt in viraginibus, non admittere ſanguinem affluentem. Recipere enim ſanguinem ſuperfluum, debilitatis quaſi cuiuſdam eſt. Neceſſe eſt tamen, ſimul etiam eſſe robur in toto corpore, quod ſanguinem ſuperfluum abſumat. Aliàs enim ſi ab vtero non admitteretur, & in corpore redundaret, alia damna pareret.

Sextò denique nonnulli huc referunt intemperies inſigniores cum & ſine materia, ſtatuúntque inſignem frigiditatem conſtringere & denſare corpus vteri, caliditatem autem vehementiorem potenter ſiccare & reſoluere. Verùm etſi materia cum intemperie obſtruendo, menſes ſupprimere poſſit: tamen ſola intemperies, ſeu frigida, ſeu calida, ſeu ſicca, ita claudere vaſa non poteſt, vt tranſire ſanguis non poſſit.

QVÆSTIO II.

Quæ vena in ſuppreſſione menſium aperienda ſit?

Quæ vena in ſuppreſſ. menſium aperienda ſit?

Quæ vena in menſium ſuppreſſione aperienda ſit, autores diſſentiunt, non ſolùm Recentiores, ſed & Antiqui. Aëtius *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 57. ſtatuit, & in cubito & in talo venam aperiendam eſſe; quem etiam alij Medici ſequuntur, & ſtatuunt, primò ſanguinis abundantiæ cauſſa, & ad ſanguinem minuendum, venam in cubito aperiendam eſſe, metuúntque ne ſi ſtatim in principio vena in crure aperiatur, ſanguis magis verſus vterum trahatur, vbi ſi exitum non inueniret, periculum eſſet, ne diſrumperet aliquam venam, vel effuſus in vterum inflammationem pareret. Sublatâ ſanguinis redundantiâ venas crurum aperire iubent, vt ſanguis ad inferiora reuocetur. Galenus autem, quoties mentionem venæſectionis facit in hoc morbo, præcipuè *de ſang. miſſ. cap.* 11. 18. 19. ſaltem venæ in talo meminit. Galenum cum Aëtio nonnulli conciliare operosè conantur. Inter quos eſt Donat. ab Altomari *cap.* 107. qui Aëtium ſuppoſuiſſe magnam plenitudinem ſcribit, quæ copioſâ vacuatione indigeat, quam vires facilè ferre non poſſint; ideóque primò venam in cubito, poſtea in crure aperiendam ſtatuere, vt ex vtroque tantum ſanguinis euacuari queat, quantum aliàs vnicâ venæſectione emittendum eſſe plenitudo requirebat. Galenum verò reſpexiſſe ad plenitudinem non adeò magnam, & vires robuſtas, & hac ratione ſectionem venarum inferiorum probaſſe. Trincauellius verò *de rat. curandi part. corp. hum. affect. lib.* 11. *cap.* 4. ſtatuit, hanc controuerſiam ita componi poſſe, ſi conſideretur, an ſuppreſſio menſium ſit ſola, an cum alio morbo, vel cauſſâ quæ eam foueat, coniungatur. Si enim ſuppreſſio menſium ſit ſola, minimè venas ſuperiores, rectiſſimè verò inferiores aperiri, vt ſanguis ad vterum conuertatur. Si verò ſuppreſſio menſium à totius plenitudine foueatur, ſectionem potiùs venarum ſuperiorum, quàm inferiorum eſſe inſtituendam, vt ſanguis potiùs ab vtero auertatur, quàm ad eum conuertatur. Ludou. Mercatus *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 9. docet, ſi ſanguis in toto corpore abundet, ita vt copiâ ſuâ obſtructionem in vtero aut vicinis partibus efficiat, ab vtero ſanguinem reuellendum eſſe ad partes diſtantiſſimas. Si verò ſanguis in vtero, vel toto corpore propter obſtructionem vteri abundet, venas inferiores aperiendas eſſe.

Verùm inanem ſæpe laborem autores impendunt, dum eos conciliare volunt, qui ſtudioſè diſſident; quod forſan & hîc accidit. Etenim Donat. ab Altomari iſta de maiore & minore plenitudine, ac viribus robuſtis vel debilibus, præter autorum mentem præſuppoſuit. Et poteſt etiam ex ſolis venis in cruribus aliquoties apertis, æquè ac ex vena in cubito, tantum ſanguinis euacuari, quantum plenitudo requirit. Trincauellij verò & Mercati opinionem quod attinet, vix hîc ſola ſanguinis copia obſtructionis & ſuppreſſionis menſium cauſſa eſt; cùm venæ, per quas ſanguis effluit, ſatis amplæ ſint. Et ſit, vt hoc fiat: tamen cauſſa nulla datur, cur ad plenitudinem minuendam ſanguis potiùs à venis cubiti, quàm venis pedum euacuari debeat, vt mox dicetur.

Itaque Galeni ſententiam plurimi Medici ſequuntur, & videtur ea rationi maximè conſentanea. Etenim vena in cubito aperta ſanguinem ab vtero potiùs reuellit, quàm ad eum reuocat, quæ verò in talo & poplite aperitur, ad conſueta loca ſanguinem reuocat, & validas ſæpe obſtructiones ſoluit. Etſi enim, vt paſſim ex Galeno patet, venæ in talo apertæ etiam ab vtero deriuent, ſeu venas vteri repletas euacuent, tum ſcilicet, cùm nimiâ ſanguinis copiâ repletæ ſunt: tamen eadem venæſectio menſes mouere, & ſanguinem alibi ſubſiſtentem ad vterum mouere poteſt. Nam ſi ſanguis in partibus inferioribus euacuetur, ſanguis ratione vacui alius ex ſuperioribus in locum inanitum ſubſequitur, & ſanguinis impetus ita excitatur, & qui priùs immobilis quaſi circa vterum ſubſiſtebat, moueri incipit, & viam naturalem potiùs quàm aliam ſecutus, per venas vteri erumpit, & ita

conſuetus

conſuetus fluxus reuocatur. Et vena in pede aperta, vnâ operâ & ſanguinem imminuere, & ad vterum attrahere poteſt. Itaque cùm & ſanguinem imminuere, & ad vterum attrahere poſſit vena in pede aperta, longè commodius eſt, ſi magna adſit plenitudo, eam bis vel ter aperire, cùm hoc modo vnâ operâ ſanguis ad vterum deducatur, quàm primò in cubito venam ſecare, quâ ſanguis ab vtero auocetur. Vnde etiam Galenus *lib. de ſang. miſſ. aduerſus Eraſiſtratum*, Hippocratem laudat, qui 2. *epid. ſect.* 4. *in fine*, Stymargei famulæ ſuppreſſos menſes habenti cum plenitudine in toto corpore, nihilominus venam in talo ſecuit. Et ſi hæc vena in pedibus aliquoties aperiatur, nullus metus eſt, ne ſanguis in vtero hæreat, ibique aliquid damni pariat, cùm ſanguis ſimul euocetur. In aliis verò vteri affectibus, inflammatione, ſtillicidio, nimio fluxu menſium, & aliis, in quibus præternaturam ſanguis ad vterum mouetur, concedimus, ſi ſanguis euacuandus ſit, in brachio venam aperiendam eſſe. Aperitur autem vulgò vena, quæ ſub malleolo interiore eſt, ſaphœna dicta, nunc in pede vno, nunc vtroque, quæ vt magis turgida reddatur, pedes in aquam calidam immergendi ante & poſt venæſectionem. Poteſt & in poplite vena aperiri, ſanguiſque per eam faciliùs effluet.

QVÆSTIO III.

Quo tempore vena reuocandorum menſium gratiâ ſit aperienda.

Quo tempore vena ſecanda ſit in ſuppreſſ. menſ.

Galenus *lib. de cur. rat. per venæ ſect. c.* 18. ſcribit, commodiſſimum tempus mittendi ſanguinis in menſium ſuppreſſione eſſe, tribus vel quatuor diebus ante conſuetum purgationis tempus, ea de cauſsâ, quia tum temporis ſanguini motus conciliatur, & promouetur hoc remedio naturæ impetus. Paulus Ægineta verò *lib.* 3. *art. med. c.* 61. ſcribit, venam ſecandam non eſſe ante præfinitum tempus, ſed præterito iam dies decem adiiciendos eſſe, ſeu vt Mercurialis allegat, nullo modo mittendum eſſe ſanguinem ante tempus naturæ conſuetum, ſed mittendum eſſe diebus decem poſt purgationes præteritas. Atque hanc illuſtrem contradictionem eſſe putat Mercurialis, eámque variè conciliare conatur. Vel enim putat P. Æginetam reſpexiſſe ad venæ ſectionem in cubito, Galenum vero ad ſectionem venæ partium inferiorum; vel Galenum reſpexiſſe potiùs ad deriuationem, Æginetam ad attractionem; vel Galenum locutum eſſe de ſuppreſſione menſium, Æginetam de defectu.

Verùm conciliatione hîc nulla opus eſſe puto; cùm nulla adſit contradictio. Quod enim Galenus docet, eo tempore mittendum eſſe ſanguinem, quo impetus naturæ promoueri poteſt, idem docet Ægineta, dum ſcribit, ſanguinem non mittendum eſſe ante tempus conſuetum. Quod autem addit, præterito iam dies decem adiiciendos eſſe, ſeu mittendum diebus decem poſt purgationes præteritas, id priori ſententiæ non derogat. Neque enim dies numerandi ſunt à die, quo fluere cœperunt menſes, ſed præterito fluxus tempori dies decem adiiciendos eſſe. Ponamus ergo, fœminæ cuidam cum Nouilunio menſes fluere incepiſſe: ſit autem, vt fluant menſes ſex, ſeptem vel octo dies, tempore fluxus præterito adiiciantur dies decem: aperienda ergo erit ex ſententia Æginetæ vena die menſis decima ſexta, decima ſeptima, vel decima octaua. Cùm autem, vt Aëtius & Auicennas docent, inter vnam atque alteram purgationem intercedant ad minimum dies viginti duo, ad ſummum triginta, ſi decimoſexto, vel decimo ſeptimo, vel decimo octauo à primo prioris fluxus initio aperiatur vena, ex ſententia Æginetæ, incidet ferè in tempus Galeni, qui diebus quatuor vel quinque ante conſuetum tempus venam aperiendam cenſet. Et præcipuè ſi, quod Galenus fecit, & omnes Medici ſuadent, bis vel ter inſtituenda ſit venæſectio, abſoluta in diem vigeſimumquintum incidet, qui multis eſt conſueta fluxionis periodus.

CAPVT IV.

De menſium paucitate.

Menſium paucitas

ETſi ex his, quæ de ſuppreſſione menſium *capite præcedente* dicta ſunt, à quibus cauſſis menſium paucitas & tarditas proueniat, ac quomodo hoc vitium curandum ſit, patere poſſit: tamen in ſpecie aliquid de eo addemus.

Menſes autem pauci dicuntur, cùm parciùs quàm fieri ſolet, & debet, fluunt. Tardi verò dicuntur, cùm poſt conſuetum fluunt circuitum.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Paucitatis menſium cauſſa quærenda eſt, vel in ſanguine qui expellitur, vel in facultate expellente, vel in viis per quas effluere debet. In ſanguine cauſſa eſt, dum is vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum vel paucus in corpore generatur, vt in prouecta ætate accidit, vel genitus abſumitur, iis de cauſſis, quæ *capite præcedente* ſunt expoſitæ. Ob ſanguinem pauciorem in corpore abundantem, nunc pauci, nunc tardi menſes fiunt. Si enim venarum totius corporis facultas expultrix fuerit robuſta, retentrix verò debilis, præcipuè ſi ſanguis aliquam acrimoniam & tenuitatem habeat, etſi non in magna copia colligitur; debito tamen tempore expellitur, ſed menſes pauci fiunt. Si verò retentrix fuerit robuſta, expultrix verò imbecillis, vt non niſi magnâ ſanguinis copiâ irritetur, menſes tardi fiunt, & poſt conſuetum circuitum fluunt, ſed in ſolita quantitate: tractu tamen temporis & pauci & tardi fiunt. Vitium in qualitate eſt, dum ſanguis eſt craſſior, vnde ſtatis quidem periodis facultas expultrix ad expellendum inſurgit, effluit tamen ſaltem tenuior pars, craſſior verò relinquitur.

An ab vteri vaſorum anguſtia, vel ſemianguſtia pauci menſes fiant.

An verò pauci menſes ab vteri vaſorum anguſtia aut ſemianguſtia potiùs prouenire poſſint, inter Authores dubium. Affirmant id quidem plurimi: Alij tamen id negant, eâ de cauſsâ; quoniam ſi detur ſanguinis collecti iuſta copia, & ſanguis etiam in qualitatibus ſeſe bene habeat, ac detur vaſorum aliqua anguſtia, menſium potiùs ſtillicidium oritur, & licet paulatim euacuetur, tamdiu tamen fluxus ille perſeuerabit, donec quod ſuperfluum eſt, omne expulſum fuerit; atque ita iuſta ſanguinis quantitas effluet. Verùm venarum anguſtia planè excludenda non videtur. Etenim ſi viæ non ſatis pateant, non ita expeditè ſanguis expelli poteſt. Neque neceſſe eſt, vt quod propter viarum anguſtiam natura præſtare non poteſt, temporis diuturnitate compenſet; cùm natura ſuos motus certis periodis abſoluat, quibus elapſis poſtea quieſcit. Præterea ſit ſanè, vt ſemianguſtia pauci menſium fluxus cauſſa eſſe non poſſit: verùm cùm venæ, per quas ſanguis menſtruus effluit, plures ſint, fieri poteſt, vt aliquæ venæ pateant, aliquæ planè occluſæ ſint, per quas cùm ſanguis effluere non poſſit, paucior euacuabitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe ex ægræ relatione cognoſcitur. Cauſſas quod attinet, an paucitas menſium fiat propter ſanguinis defectum, aut eius craſſitiem, è ſignis *cap. præced.* propoſitis patet. Vteri quoque vaſorum anguſtiæ ſigna, *ibidem* propoſita ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Menſium paucitas, ſi fiat ob ſanguinis paucitatem, periculo vacat, cùm nulla mala ſymptomata ei coniungi ſoleant.

1. Si verò propter ſanguinis craſſitiem fiat, periculo non vacat, de quo Hippocrates 5. *aph.* 57. *Menſtruis abundantibus morbi eueniunt, & ſi non fiant, morbi ab vtero contingunt.* Et vt Galenus *in comm.* addit: ſi menſtrua pauciora fiant quacunque de cauſſa temporis ſpatio, vterum ipſum eiuſmodi aliquo affectu laborate, qui vel ad phlegmonen, vel eryſipelas, vel ſcirrhum, vel cancrum defertur, tandémque per conſenſum totum corpus affici neceſſe eſt.

Curatio.

Curatio.

Curatio etiam ferè, è *cap. præced.* patet. Menſium paucitas à ſanguinis defectu curatur, ſi detur opera, vt ſanguis copioſior generetur, cauſſæque ob quas ſanguis vel non generatur, vel abſumitur, remoueantur, modò per ætatem, aut alias circumſtantias id ſit poſſibile. Si verò parciùs fluant propter ſanguinis craſſitiem, remediis attenuantibus & incidentibus curatur, quæ *cap. præced.* ſunt propoſita, vt & externis medicamentis *ibidem* propoſitis. Simulque totum corpus purgandum. Purgatio enim totius ſæpe tales diſpoſitiones ſanat.

CAPVT V.

De menſium ſtillicidio.

Menſium ſtillicidium.

CVm imminuto menſium fluxu plurimi Medici coniungunt ſtillicidium menſium, & eodem loco de vtroque tractant. Sed tantum abeſt, vt ſtillicidium menſium ad imminutum menſium fluxum referendum ſit, vt potiùs ad ſuperfluum fluxum pertineat. Etſi enim guttatim ſtillent menſes, atque ita imminuti videantur: tamen quia diu fluunt, & interdum longo tempore continuò mulieribus iſte fluxus moleſtus eſt, ad ſuperfluum potiùs, quàm diminutum pertinet. Sicut enim, vt Galenus 1. *epid. comm.* 2. *tex.* 4. ſcribit, multæ pluuiæ non ſolùm appellantur, cùm breui tempore largiter in terram decidunt, ſed etiam ſi longiori tempore durent, licèt largiter non decidant: ita etiam menſium fluxus qui diu durant, etſi non ſit largus, ad nimium potiùs, quàm imminutum referri debet. Quia tamen hic fluxus cum dolore coniunctus eſt, ad deprauatum ſimul menſium fluxum pertinet, ideóque peculiari capite de eo agemus.

Stillicidium enim menſium eſt ille ſanguinis fluxus, in quo menſtruus ſanguis per vterum effluit, verùm non conueniente tempore ac modo, ſed vel per plures, quàm aliàs fieri ſolet, dies, vel continuò, paulatim tamen & ſtillatim, ita vt loci muliebres ob ſanguinem perpetuò ferè madeant, mulierque dolorem in vtero percipiat. Qui affectus & fœminis valde moleſtus eſt, & viris eas ingratas reddit. Stillicidiúmque menſiũ cum ſtillicidio vrinæ Aëtius (quem ſolum inter Antiquos huius affectus mentionem feciſſe, exiſtimat Trincauellius *de rat. cur. part. hum. corp. aff. lib.* 11. *c.* 7.) *tetrab.* 4. *cap.* 63. comparat, ſtatuítque, ſicut aliquando vrina ſupprimitur, aliquando ſtillatim exit, & quandoque difficulter mingitur: ita idem in menſibus fieri.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſa. Stillicidij menſium cauſſas Aëtius *allegato loco*, quinque recenſet; meatuum anguſtiam diuerſimodè contingentem, virium debilitatem, ſanguiniſque multitudinem, ſanguinem pituitoſum, & ſanguinem feculentum. Verùm commodiſſimè peti videntur vel à ſanguine, vel à viis per quas fluit, vel à facultatis retentricis debilitate.

Primò ſanguinem quod attinet, nonnulli ſanguinis copiam ſtillicidium excitare ſtatuunt, ſi nimirum is maiore cum impetu ad vteri venas feratur, atque ita ab eo impetuosè eò delato viæ quadantenus obſtruantur, & vnitas ſoluatur, atque ita dolor excitetur. Verùm non videtur probabile, ſanguinem, ſi aliàs rectè ſeſe habeat, & ſaltem copioſus ſit, ac cum impetu feratur, neque vlla viarum adſit anguſtia, ſtillicidium menſium excitare poſſe; cùm potiùs hoc modo nimium menſium fluxum excitare ſoleat: ſed magis vero conſentaneum eſt, ſtillicidium menſium fieri ob ſanguinis craſſitiem aliquam, cum humore tamen mordaci coniunctam, & viarum aliquam anguſtiam. Si enim ſanguis ſit craſſior & feculentus, ac viæ non ſatis pateant, ſanguis non eâ copiâ quâ debet, ſed ſtillatim excernitur: quia tamen acris eſt, naturam continuò ad excretionem ſtimulat; & quia vaſa, in quibus hæret, & vicinas membranas diſtendit, & præterea acris eſt, cum dolore excernitur. Vnde malum hoc potiùs iuuenes fœminas infeſtat, in quibus ſanguis non deeſt, impurus tamen & acris eſt, & ob vaſorum anguſtiam debito modo expelli nequit. Aëtius imbecillitatem facultatis addit, quam tamen alij potiùs tardum menſium fluxum, quàm ſtillicidium excitare putant. Si enim viæ ſint apertæ, ſanguiſque ſeſe rectè habeat, & natura tam fortis ſit, vt purgationem inchoare poſſit, eandem quoque perficere poſſe ſtatuunt. Et ſi imbecillitas ſola cauſa ſtillicidij menſium eſſet, magis adultioribus fœminis accidere debere putant; cùm tamen obſeruetur, frequentiùs iuniores hoc morbo affici. Verùm rectè Aëtii ſententia explicanda eſt. Si enim de imbecillitate expultricis loqueretur, ea quæ contrà obiiciuntur, locum haberent. Si verò Aëtii ſententia de facultatis retentricis debilitate explicetur, non video quid habeat incommodi; neque abſurdum videtur, vteri facultatem retentricem, ſi ſit debilis, permittere, vt continuò aliquid ſanguinis exſtillet. Sola tamen imbecillitas vix cauſſa eſt ſtillicidii menſium, ſed ſanguinis vel copiam, vel tenuitatem & aquoſitatem accedere neceſſe eſt. Si enim ſanguis ſit copioſior, & retentrix vteri debilis, facilè per vterum effluere poteſt. Poteſt idem fieri, ſi ſanguis tenuis ac ſeroſus ſit; ſicut iiſdem de cauſſis, nimirum ob retentricem debilem, & ſanguinis cruditatem, cruentus alui fluxus hepaticus oritur.

Trincauellius *allegato loco*, adhuc vnam cauſſam addit, quam Aëtium prætèriiſſe putat, nimirum acrimoniam, docétque ſicut acrimonia in vrina cauſſa eſt, vt ſtillatim vrina excernatur, nempe dum ob ſtimulum natura tantiſper differre excretionem, donec multa colligatur vrina, non poteſt: ita etiam ex acrimonia menſtrui ſanguinis fieri poſſe, vt paulatim, ſicut ad vterum defertur, ab eo expellatur.

Verùm enim verò etſi concedimus, dolorem ab acrimonia humoris etiam fieri poſſe: tamen quòd ſtillicidium menſium ab eo accidat, vero conſentaneum non eſt. Alia enim eſt veſicæ, alia vteri ratio. Veſica enim muſculum ſphincterem habet, qui eius orificium claudit, & ſtimulum percipiens pro arbitrio laxatur: vterus verò ſanguinem pro voluntatis arbitrio non emittit, ſed venarum orificiis patefactis ſponte homine non aduertente, is effluit. Dolor etiam non ſolùm ab acrimonia eſt, ſed potiùs tenſiuus, acciditque à tenſione vaſorum vteri.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vitium ipſum ex mulieris relatione patefit. An autem ex ſanguinis vitio & viarum anguſtia, an verò ex facultatis debilitate proueniat, ex eo cognoſcitur, quòd ſi à ſanguinis craſſitie, feculentiâ, & ſimul acrimonia, viarúmque anguſtiâ proueniat ſtillicidium ſanguinis, cum dolore accidit. Si verò ob ſanguinis cruditatem & facultatis retentricis imbecillitatem accidat, ſine dolore ſanguis, imò ſine ſenſu ferè effluit, quo paſſim etiam fœminæ ædes inter ambulandum maculant. Ab exercitio & calidis medicamentis maior ſanguinis profuſio oritur, cùm ſanguis magis attenuetur, viæque aperiantur. Qui autem humor ſanguini admiſceatur, è ſignis humorum alibi propoſitis patet.

Prognoſticum.

Prognoſtica.

1. Malum hoc fœminis valde moleſtum & graue eſt, eáſque maritis ingratas reddit.
2. Si diu duret, periculo non vacat, & eadem ferè ſymptomata, quæ fluxus nimius, inferre poteſt.

Curatio.

Curatio. Cùm de ſtillicidio menſium Medici variè ſentiant, etiam in curatione non conueniunt. Rectiſſimè autem inſtituitur curatio, ſi ad cauſſarum, quæ illud excitant, ablationem dirigatur, & præterea dolor, qui ægram moleſtat, tollatur.

Cùm autem ſuprà cauſſas tres inprimis poſuerimus: ſanguinem feculentum & acrem, viarum anguſtiam, & virtutis retentricis imbecillitatem, quâ ratione humorum vitia corrigenda ſint, ſuprà *de intemperie vteri cum materia* dictum. Quomodo etiam vaſorum vteri anguſtia tollenda ſit, ſuo loco dictum. Ideóque Aëtius *loco allegato* prætermittit, quomodo cauſſis occurrendum ſit, & ſaltem de dolore vteri tollendo agit. Verùm cùm infrà ſuo loco de dolore vteri dicturi ſimus, hic de dolore mitigando nihil agemus. Hoc ſaltem hic monemus, nihil commodius eſſe, quàm bonâ diætâ, quæ optimum ſanguinem præbet, vti. Deinde, vt ſanguis, ſi ſuperfluus ſit, euacuetur. Vbi hoc monendum, in hoc affectu, ſi à ſanguinis copia dependeat, non licere plenitudinem demere, venâ in talo apertâ; cùm hoc modo ſanguis magis ad vterum trahatur, ſed potiùs vena in brachio apertâ, priùs ſanguinem in toto abundantem imminuendum eſſe. Tertiò, vt humores vitioſi ſæpius per ἐπίκρασιν purgemus lenioribus medicamentis.

Si ab imbecillitate retentricis proueniat ſtillicidium menſium, vterus roborandus medicamentis vterum confortantibus, quæ vim habent ſiccandi & nonnihil adſtringendi.

Et vt in pauca curationem redigam, ſi ſanguis ſtillatim continuò ferè effluit, curatio eadem ferè eſt, quæ menſium nimis fluentium; niſi quòd ad anguſtiam vaſorum, ſi quæ adſit, reſpiciendum ſit: ſi verò ſanguis paucus ſtillatim ac paucis diebus effluat, eadem curandi ratio eſt, quæ menſium ſuppreſſorum & imminutorum.

CAPVT VI.

De nimio menſium fluxu.

Nimius fluxus menſium. Retentioni & ſuppreſſioni menſium contrarius eſt affectus, menſium fluxus nimius, quando ſcilicet menſes (de his enim hìc ſermo, non de aliis fluxibus, qui interdum per vterum accidunt, de quibus poſtea ſuo loco) copioſiùs, quàm ſolent & debent, profluunt, aut longiore quàm par eſt tempore fluunt. Eâ enim in re ad mulieris naturam & conſuetudinem ac vires reſpiciendum. Aliis enim maiore copiâ, aliis minore; aliis paucioribus, aliis pluribus diebus fluere ſolent. Itaque tum menſium fluxus ſaltem dicitur immodicus, cùm ratione quantitatis, vel diuturnitatis temporis, huic vel illi indiuiduo non conuenit. Non verò certa aliqua menſura ſanguinis definiri poteſt: ſed ea copia, quæ actiones naturales lædere poteſt. Mulier, quæ diu hoc affectu laborauit, ab Euangeliſta Matthæo *cap.* 9. appellatur αἱμοῤῥοοῦσα.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſas nimij menſium profluuij Galenus 3. *de ſympt. cauſſ. c.* 1. & 5. *aph.* 57. propoſuit dum ſcribit: *poſſibile eſt, immodicas fieri menſtruorum euacuationes, ſi ora vaſorum, quæ pertingunt ad vterum, vltra modum aperiantur, & ſi ſanguis vel calidior vel tenuior fiat, & ſi totum corpus propter malum habitum aliquem grauetur ſanguine, quem, licèt modum conuenientem natura non excedat, expellit ad venas, quæ in vtero ſunt.* Quibus verbis cauſſas omnes refert vel in vaſa vteri, ſi nimirum eorum orificia aperiantur: vel in ſanguinem, qui peccans qualitate naturam ad excretionem ſtimulet. Quantitatis enim Galenus mentionem non facit, cùm ſola ſanguinis copia per ſe, niſi vaſorum orificia plus iuſto aperiat, nimium ſanguinis fluxum non inducat, ſed vbi copia nimia fuerit imminuta, fluxus ſponte ſupprimitur. Ceſſante enim copia facultatem irritante, expultrix etiam ab expulſione ceſſat. Verùm cauſſa immediata & proxima, ſola eſt vaſorum p. n. apertio. Vitia verò ſanguinis, mediatæ cauſſæ ſunt, quatenus nimirum vaſorum orificia aperiunt.

Vaſorum apertio. Aperiuntur autem vaſa, vel per anaſtomoſin, vel diapedeſin, vel per diæreſin ſeu ruptionem, vel per eroſionem.

Anaſtomoſis. Anaſtomoſis fit à cauſſis externis & internis. Internæ ſunt, humidior vaſorum intemperies, à qua orificia vaſorum laxantur, ſanguis vel tenuis, aut orificia vaſorum laxans, vel copiâ eadem aperiens. Externæ ſunt, balnea & fomenta humectantia & calefacientia, vel vſus medicamentorum orificia venarum aperiendi vim habentium, quale eſt aloë, vt medicamentorum menſes mouentium.

Διαπήδησις. Per διαπήδησιν nimium menſium fluxum accidiſſe, rarò obſeruatum. Id tamen ſe obſeruaſſe ſcribit Foreſtus *lib.* 28. *obſeru.* 18. in fœmina quadam bilioſa & tenuem ſanguinem habente, quæ vltra nouem menſes purgationem menſtruam hac de cauſſa paſſa eſt, & tandem eâ periit.

Ruptio vaſorum fit interdum à plethora & ſanguinis copia, quod in fœminis quandoque accidit, quibus menſes diu ſubſtiterunt, & poſtea confertim erumpunt. Idque fit eò faciliùs, ſi externæ cauſſæ ſanguinem agitantes accedant, vt aër calidior, frigidior, balneum calidius, exercitationes vehementes, choreæ & ſaltationes, animi pathemata, inprimis ira. Euidentes verò & externæ cauſſæ ſunt, partus laborioſus ac difficilis, abortus, caſus ab alto, percuſſio, ponderis grauis eleuatio, ſaltatio, coitus immoderatus & violentus, vt & ſternutatio nimia & violenta, cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius *cent.* 3. *obſ.* 58. de quadam fœmina plethorica, quæ cùm abſque cauſſa manifeſta, ſternutatione

tione violentâ corriperetur, ita vt per quadrantem horæ continuò ſternutare cogeretur, menſtrua ei fluere cœperunt, & quidem per duos menſes, abſque vlla ferè intermiſſione.

Eroſio. Eroſio denique fit etiam vel ab internis, vel ab externis cauſſis. Interna cauſſa eſt ſanguis acrior, qui talis euaſit vel propter humorum acrium, ſalſorum, mordacium, ſiue in toto, ſiue in aliqua parte geniti ſint, admiſtionem; vel ex corruptione ac putredine genitus, ſicut accidit, cùm ſanguis vitioſus poſt partum vel abortum non totus euacuatur, ſed ſubſiſtens corrumpitur. Externæ ſunt medicamenta acria extrà applicata. Ita refert Ioh. Varandæus è ſolo peſſario acriori per aliquot horas retento, profuſam ex vtero hæmorrhagiam, & ἀσαρκόθαρον exitialem in nobili quadam fœmina excitatam fuiſſe.

Fluxus autem iſte ſanguinis menſtrui immodicus præcipuè fit per venas, quæ fundo vteri inſeruntur; cùm etiam per eas naturaliter ſanguis iſte euacuetur: quæ verò ſunt in ceruice vteri, nonniſi vrgente neceſſitate aperiuntur.

Ex quibus omnibus patet, cauſſas, è quibus vtiles indicationes peti poſſunt, eſſe vel ſanguinem copioſum, vel tenuem, acrem, ſubtilem aut aqueum, vel humidam vteri intemperiem, quâ vaſa laxantur, vel vaſorum ſine cauſſis internis rupturam à cauſſis externis.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Nimium ſanguinis menſtrui profluuium per ſe facilè cognoſcitur, ſi nimirum ſanguis copioſior & præter modum euacuetur, & vires debilitentur, vt mala ſequantur ſymptomata, inappetentia, coctionis debilitas, cachexia, coloris faciei mutatio, pedum tumor œdematoſus. Si enim fluxus antea fuerit cohibitus, & poſtea maiore cum impetu fluat ac ſolitus ſit, neque vires deiiciat, pro immodico non habendus. An verò ex vteri fundo, an autem ex ceruice eius, ſanguis profluat, ex eo cognoſcitur, quòd ſanguis, qui ex ipſo vteri fundo profluit, nigrior eſt, & plerumque grumoſus: qui verò ex ceruice, rubicundior & fluidior.

Signa autem cauſſarum quod attinet, ſi à ſanguine copioſo ortum habeant, ſigna plethoræ aderunt, & ſanguis qui exit, facilè in grumos concreſcit. Si ſanguis ſit acris, vel bilis ſigna aderunt, vel ſanguis in vtero detentus & corruptus fuit. Si etiam ſanguis ſit ſeroſus & aquoſus, tum ex colore ſanguinis effluentis, tum ex ſignis humoris aquoſi & ſeroſi in corpore abundantis id patebit, & tenuis ac ſeroſus minore copiâ effluit, bilioſus maiore; ſanguis etiam aquoſus non facilè in grumos mutatur. Et omnino qualis ſit ſanguis, qui excernitur, ex lintei, quo excipitur, inſpectione cognoſci poteſt. Solent enim circa ſanguinem, & in circuitu eius humores, qui ſanguini admiſcentur, apparere, & præcipuè ſi pannus in vmbra ſiccetur; qualis ſanguis ſit, colore ſe prodit. Bilioſus enim flaueſcit, melancholicus nigreſcit, pituitoſus albidus fit. Si vterus ſit humidior, vaſa laxiora, & hinc facultas retentrix debilis, cognoſcitur id ex ſignis vteri humidioris, ſuprà *part. 1. ſect. 2. cap. 3.* propoſitis, & præceſſerunt cauſſæ humectantes, balnea nimirum, fomenta & ſimiles. Si vaſorum ſit ruptio, cauſæ euidentes violentæ vaſa rumpentes ſuprà enumeratæ præceſſerunt, quæ ex relatione ægræ facilè cognoſcuntur, & ſanguis copioſus ac magno cum impetu effluit, ac facilè grumeſcit. Si cauſſa ſit vaſorum eroſio, ſanguis parciùs & ſenſim effluit, interdum purus, interdum ſeroſus ac cum ſanie permixtus; adſuntque humores acres, qui vim erodendi habent, vel vlcus, & interdum etiam dolor quidam adeſt, & vlcus ſignis ſuprà *part. 1. ſect. 2. cap. 18.* propoſitis, ſeſe facilè patefacit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. *Menſtruis abundantibus morbi eueniunt, & ſubſiſtentibus accidunt ab vtero morbi.* Hippocrates *5. aph.* 57. Etenim immodico fluxu vires debilitantur, animi deliquium & ſyncope ſæpe accidit, hepar & viſcera debilitantur, vnde fluor albus, fœdus totius corporis color, pedum tumor, atrophia, cachexia, & hydrops tandem ortum habent.

2. Quò autem fluxus eſt diuturnior, eò difficiliùs curatur: imò ſæpe incurabilis euadit, & mortem inducit.

3. Curatur etiam faciliùs, ſi ab anaſtomoſi malum ſit, minúſque habet periculi. Minùs adhuc periculoſa eſt διαπήδησις; & facillimè curatur, ſi maturè remedia adhibeantur. Si tamen negligatur, etiam lethalis fieri poteſt, vt ſuprà ex Foreſto dictum. Difficiliùs curatur hic fluxus, ſi vaſa rupta ſint; adhuc difficiliùs, ſi fuerint eroſa.

4. Si ab aſſumtis & admotis aperientibus, aut erodentibus malum ortum habeat, minus periculi portendit, quàm ſi ab interna diſpoſitione ſanguinis proueniat, quam foueat iecoris, lienis: aut alterius alicuius viſceris affectus præternaturalis.

5. Si virium debilitas, ſymptomatúmque vehementia nullo modo minuatur, ſed indies augeatur, mortem certã id portendit.

6. In ſeneſcente muliere menſtruorum nimius fluxus plerùmque incurabilis & lethalis eſt.

Indicationes.

Indicationes. Fluxus menſium immodicus ſiſtendus eſt. Si tamen adſit magna ſanguinis copia, non ſubitò id faciendum, & præſertim ſi per modum criſis accidat; quod tamen rariùs euenit. Quomodo autem ſanguinis fluxus ſiſtendus ſit, in genere docet Galenus, *5. m. m. à cap. 2. ad 7. vſque*, quibus vt ea ſaltem quæ ad menſtruum fluxum nimium ſiſtendum neceſſaria ſunt, afferamus, ſiſtitur is, ſi ſanguis ad vterum non feratur, & ſi locus, per quem effluit, claudatur. Primum præſtant ea, quæ reuellunt, quæque ſanguini impetum auferunt, cúmque ita diſponunt, vt non facilè fluat. Ad alterum pertinent omnia, quæ quocunque modo vaſa claudere valent. Quapropter ſi cauſſæ euidentes & procatarcticæ, quæ fluxum excitant vel fouent, adſint, omnes eæ remouendæ. Si vel ſanguinis copia, vel vitioſi humores adſint, ſanguinis copia imminuenda. Præterea ſanguinis ad vterum impetus inhibendus, iſque reuellendus, repellendus, refrigerandus, adſtringendus, vt non ita cum impetu fluat. Humorum vitium emendandum, iíque euacuandi, & eorum prouentus prohibendus; viſcerum etiam vitioſa diſpoſitio ad humorum talium generationem faciens corrigenda. Cùm enim ſanguinis copia orificia vaſorum aperire, & vaſa rumpere; humores tenues & acres eadem vaſorum orificia aperire & vaſa erodere poſſint, vitia hæc priùs tollenda ſunt, antequam in cauſſa proxima amouenda laboremus. Tandem cauſſæ proximæ fluxus tollendæ.

Anaſtomoſis ſi ſit cauſſa fluxus, orificia vaſorum hiantia ſunt claudenda & conſtringenda. Si vaſa rarefacta, condenſanda. Si adſit ruptura, vas vniendum & conglutinandum. Si ſit eroſio, vlcus mundandum, ſarcoticis quod abſumptum eſt, inſtaurandum, tandémque cicatrix inducenda.

Curatio.

Si ergo à ſanguinis copia ad vterum ſit iſte fluxus, vena in cubito, hepatica inprimis, aperienda, & pro copia ſanguinis is euacuandus. Hoc modo enim & ſanguinis copia imminuitur, & impetus ad vterum ſiſtitur. Commodius tamen eſt ad Reuulſionem, ſanguinis miſſionem partiri, & eam aliquoties repetere, quàm copioſiore ſanguinis miſſione vires deiicere. Neque enim ad vires ſaltem præſentes, ſed & futuras reſpiciendum eſt, cùm ſanguinis continuus fluxus vires indies magis deiiciat, & repetita venæſectio potentiùs reuellat, quàm ſemel inſtituta. Aut ſi vires ſint debiliores, ſaluatella vtriuſque manûs aperiri poteſt. *Curatio. Venæſectio.*

Cucurbitulæ tamen etiam hepatis regioni apponi poſſunt. Et ſi fluxus perſeueret, aut vires venæſectionem non ferant, cucurbitulæ dorſo applicandæ, vel etiam mammis, ſecundum Hippocratem, *aph. 50. Mulieri, ſi placet menſtrua ſiſtere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone*: vel, vt Galenus *in comm.* ſuadet, non ipſis mammis, ſed infra ipſas, quâ maximè parte venæ ex partibus inferioribus ad ipſas perueniunt. Quâ tamen in re attendendum, an euacuationis, an reuulſionis potiſſimùm gratiâ cucurbitulæ applicentur. Etenim ſi euacuationis gratiâ applicantur, cuiuis parti applicari poſſunt.

Verùm partibus inferioribus nunquam applicare licet, ne ſanguinis impetus ad vterum augeatur, ſed commodè tum ſcapulis, dorſo & brachiis apponuntur. Si verò reuulſionis gratiâ præcipuè applicentur, cùm in oppoſitam & longinquam partem, rectitudine tamen obſeruatâ, fieri debeat, commodiſſimè mammis applicantur. Quâ de cauſsâ etiam quæ dorſo, ſcapulis, brachiis applicantur, cum ſcarificatione ſunt applicandæ; quæ mammis, ſine ſcarificatione. Et propterea etiam cucurbitulæ mammis applicatæ tum potiſſimùm locum habent, quando profluuium oritur ob orificia vaſorum nimis laxata & aperta, citra ſanguinis copiam. Si tamen reſpirationis difficultas ſuboriatur, remouenda eſt ad mammas affixa cucurbitula; cùm indicio ſit, ſanguinem adhuc copiâ peccare.

Ligaturæ etiam & frictiones brachiorum inſtituantur, non verò crurum, vt manifeſtè Galenus 1. *ad Glaucon. cap.* 14. docet, dum ſcribit: *Oportet nexus plures & fortiores fieri circa manus, quando per inferiores partes fiunt euacuationes: quemadmodum quando per hæmorrhoides ſanguis profluit, aut ventris profluuia adſunt, aut cùm per vreteres exeunt mulieribus menſtrua. Nam ſi tunc crura fortiùs ligentur, ſæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur.* De quo plura infrà, *in quæſt.*

Si verò alij humores ſanguinis admiſti fluxum concitent, naturámque ad excernendum ſtimulent, humores illi temperandi & euacuandi. Si nimirum humores bilioſi & acres ſanguini admiſceantur, ij temperandi, & vt ad fluxum minùs apti reddantur, incraſſandi ſunt *decoctis & aquis plantaginis* (quæ quocunque modo ſumta, ad ſanguinis fluxus ſiſtendos vtiliſſima eſt) *portulacæ, acetoſæ, centumnodij, burſæ paſtoris, ſyr. granator. de roſis ſiccis, acetoſæ, portulacæ, coralliorum: conſerua roſ. rubr. acetoſæ, corall. margarit. bolo Armeno, terra ſigillata.*

Si malum valde vrgeat, interdum etiam ad narcotica, quæ vt alios fluxus, ita etiam ſanguinis fluxum ſiſtunt, deuenire licet, nimirum Syrupum de papauere, theriacam recentem, philonium, laudanum opiatum.

Alexand. Maſſarias, inter auxilia, quæ faciunt ne ſanguis ad vterum feratur, recenſet etiam animi deliquium, vtpote in quo ſanguis confeſtim ad internas partes recurrat, & ita non ampliùs ad vterum tendat. Cùm verò deliquium animi multis modis poſſit induci, præcipuè verò ex vehementiſſimis doloribus suboriatur, putat eos dolores in partibus ſuperioribus excitandos eſſe violenter ligatis brachiis, compreſſis digitis manus, ſed omnium maximè conſtrictis mammis, quæ longè maximum cum vtero conſenſum habent. Verùm vana & abſurda iſta ſunt. Quis enim auſit in malo iſto, in quo antea vires ob nimiam ſanguinis euacuationem deiiciuntur, deliquium excitare, in quod ægram coniicere facilius eſt, quàm ab eodem reuocare? Et quamuis ligaturæ iſtos humores reuellant, tamen quæ fœmina ferret tam dolorificas eas iuſtitui, vt deliquium animi inducere poſſint? Et

in mamma quidem, annon inflammatio ex tam violentis ligaturis excitari poſſet, quilibet perpendat.

Iſtis exhibitis, ſi fluxus nondum ceſſet, indicio eſt, humorem bilioſum malum fouere, naturámque ad excernendum ſtimulare, & proinde bilis Syrupo roſ. ſolutiuo, mannâ, rhabarbaro, fol. ſenæ expurganda eſt. Purgantia verò fortiora neque in hac, neque in aliis cauſſis exhibere licet: cùm ſtimulando maiorem ſanguinis fluxum concitent. Partibus verò circa vterum adſtringentia medicamenta non facilè adhibenda; cùm retentis humoribus bilioſis & calidis maiorem poſtea fluxionem concitent.

Si verò ex ſeroſo, tenui & aquoſo ſanguine fluxus ortum habeat, quod in anaſtomoſi ſæpe fieri ſolet, videndum diligenter, an ex hepatis imbecillitate ille proueniat, quod frequentius accidit, an verò ob renum debilitatem ſerum non attrahentium, & prout opus, vel renibus, vel hepati ſua temperies ſuúmque robur reſtituendum, de quibus *lib.* 3. *Pract.* dictum. Humor verò ſeroſus ſæpe euacuandus eſt. Humore enim iſto ſeroſo, qui ſanguinem fluxilem reddit, euacuato, ſanguis poſtea ſponte ſubſiſtit: id quod mechoacannâ & rhabarbaro commodiſſimè fieri poteſt. Vtile etiam eſt in hac cauſſa ſudores ſæpius mouere, qui ſeroſum humorem qui ſanguinem fluxilem reddit, diſcutiūt. Ad ſudores autem mouendos hîc cōmodiſſima eſt radix Chinæ.

Nonnulli quidem etiam diureticis hîc ad vias Vrinæ deriuationem fieri poſſe putant. Verùm diuretica ſanguinem ipſum non deriuant. Etſi verò humores tenues ſanguini admixtos ad vias Vrinæ deriuare poſſint: tamen metus eſt, ne ſanguinem fundendo eum magis fluxilem reddant, eiúſque ad Vterum impetum augeant. Diæta quoque talis imperanda, qualis hiſce affectibus competit.

Vniuerſalibus iſtis vbi opus eſt, adhibitis, ſimul proximæ fluxûs ſanguinis cauſſæ occurrendum. Anaſtomoſin quod attinet, ſi ea à copia ſanguinis fiat, omnino ea primò tollenda, ſanguiſque ad vterum ruens reuellendus: poſtea adſtringentibus vtendum; ſiquidem ſi neglectâ ſanguinis euacuatione priùs adhibeantur adſtringentia, fieri facilè poſſet, vt ſanguis cohibitus poſtea maiore impetu ad vterum ruat. Si verò tantum à relaxatione orificiorum vel tunicarum fiat fluxus, ſtatim topicis orificia vaſorum claudentibus & adſtringentibus vti licet, quorum vſu ſi fluxus ceſſauerit, ad venæſectionem & nobiliora auxilia accedere opus non eſt. Si verò adſtringentium vſu fluxus ſanguinis non ceſſet, ad venæſectionem vel cucurbitulas accedendum, reuulſionis tamen potiùs, quàm euacuationis gratiâ. Poſtea adſtringentia medicamenta, quæ modò enumerabuntur, vſurpentur, interna & externa.

Nam vt & anaſtomoſis, & ruptura, & eroſio vaſorum rectè curetur; id agendum, vt ſanguis craſſior reddatur, & vaſa aperta iterum claudantur. Id quod præſtatur per interna & externa medicamenta, quæ omnia ſint adſtringentia, & in eroſione etiam viſcida & emplaſtica, quæ omnia ſanguinem ſiſtentia nominantur, qualia ſunt: Radices *ſymphyti maioris, tormentillæ*.

Cortic. *radic. mori, granatorum, cupulæ glandium*.

Folia: *Polygoni, plantaginis*, (cuius ſucci ℥.iij. ſumtæ potenter hæmorrhagias ſiſtunt) *hyperici cum fl. millefol.j, burſæ paſtoris, caudæ equinæ, ſanguiſorbæ, piloſellæ, portulacæ, fragariæ, myrti, rubi, quercus, vrticæ*, quæ quidem non adſtringit, ſed tamen ſanguinem ſiſtit.

Flores: *Roſarum, cydoniorum, balauſtia*.

Sem. *Plantaginis, portulacæ, fabarum, lentes*.

Fructus: *Pyra, cydonia, meſpila, ſorba, nuces cupreſſi, gallæ, glandes, ſumach, ribes, berberis*.

Succi & gummi: *acacia, hypociſtis, gummi Arabicum, tragacantha, thus, maſtiche, ſuccinum, ſanguis Draconis*.

Lapides & Mineralia: *Lapis hæmatites, corallium, margaritæ, gypſum, bolus Armenus, terra ſigillata, crocus* ♂.

Ab animalibus ſumta, *C. C. ſpodium, album. oui, caſeus*.

Stercus etiam aſininum valde commendatur extra & intus adhibitum, adeò vt ſcribat Guainerius, ſequens medicamentum nunquam fallere, niſi fluxus ab vlcere proueniat.

℞. *Succi ſtercoris aſinini, ſyrupi myrtillor.* ana ℥.ß. *aq. plantag.* ℥.j. Miſceantur, & neſcienti mulieri exhibeantur. Et ſcribit Rodericus à Caſtro, expertiſſimum virum, Emmanuelem Vaëzinum, quatuor Luſitaniæ Regum Medicum cubicularium, qui narium hæmorrhagiâ ſæpius vexabatur, ſtercus aſininum modicè exſiccatum in capſula ſemper ad manus habuiſſe, ac retuliſſe, ſe nullum aliud ſimile reperiſſe, præſertim ſi recens vel ſiccum cum ſucco vrticæ permixtum naribus adhiberetur.

Compoſita. Decocta. Ex his varia componuntur medicamenta: Vt

℞. *Rad. ſymphyti maior. tormentill.* ana ʒ. ij. *fol. portulacæ, plantag.* ana M.j. Coq. in *aq. ſ.* Col. ℞. ℥. vj. *ſyr. ribes, cydonior. myrtini*, ana ʒ.vj. Miſc. pro ij. doſibus.

Vel ℞. *Syr. portulacæ, ſucci vrticæ depurati*, ana ℥.ij. *aq. portulacæ* ℥. iv. *trochiſc. de carabe, de terra ſigillata*, ana ʒ. j. *lapid. hæmatit.* Drach. ß. Miſce.

Dentur Cochlearia ij. ſingulis diebus.

Vel in *iure decoctionis pedum vituli* ebulliant *fol. plantag.* vel *ſanguinariæ*, & Colatura exhibeatur.

Vel ℞. *Succi millefolij* ℥. iij. Dulcoretur *ſacch.* ℥.j. vel addatur. *ſyr. corall.* M.

Exhibeatur cochlear vnum atque alterum. Præſtantiſſimum eſt medicamentum.

Vel ℞. *Panem ex amylo, farina hordei & oryzæ recentem.* Affunde *aq. chalybeatæ* ℔. viij. Adde *roſ. rubr. ſicc.* M. j. *ſucci millefolij, plantag.* ana ℔. ß. *conſolidæ maioris cum toto, virentis contuſæ*, Vnc.iij. *caudæ equinæ, ſanguinariæ*, ana M.ß. *carnis pyrorum agreſtium, cydonior.* ana ℥. ij. *balauſt. ſantal. omn.* ana ℥. ß. *maſtich.* ℥.j. Deſtillentur. *Aqua.*

Exhibeantur ℥. ij. cum *Syr. portulacæ, aut roſ.* ℥.ß.

℞. *Radic. tormentill. biſtortæ, acori paluſtris, conſolidæ maior.* ana Vnc. ß. *flor. roſ. rubr.* M. j. *balauſtior.* Vnc.ß. *cortic. gran.* ʒ. ij. Craſſo modo contuſis affundatur *vini rubri* Menſ. j. *Vinum.*

Electuaria.

℞. *Conſ. roſ. rubr.* ℥. ij. *fol. quercus, tormentillæ*, ana ℥. j. *ſem. plantagin. corall. rubr.* ana Drach. j. *lapidis hæmatitæ præp.* Scrup. ß. Cum *ſucco millefol.* F. Electuaria. *Electuaria.*

Vel ℞. *Conſ. roſ. antiq.* Vnc. ij. *cydonior. condit.* ℥. j. ß. *trochiſc. de ſpodio, de terra ſigill.* ana Drach. j. *croci* ♂, *boli Arm. corall. rub. præp. maſtich.* ana Drach. ß. Cum *Syr. myrtino*, F. Elect.

Pulueres.

℞. *Maſtiches, corall. rubr. præp.* ana ʒ. j. *marg. præp. ſmaragd. præp.* ana Scrup.j. *ſuccini, lapid. hæmatitæ*, ana Scrup. ß. *boli Arm.* Drach. ß. F. Puluis. *Pulueres.*

Sequ. puluere multas mulieres hoc affectu ſatis antiquo laborantes curatas fuiſſe ſcribit Ioh. Michaël Paſchalius *de morb. cur. cap.* 55.

℞. *Cortices duorum ouorum recentium vſtos, thuris, maſtich.* ana Vnc. ß. *marg. præp. corall. rubr. præp. carabe*, an. ʒ. ij. *lapid. hæmatitæ, ſmaragdi præp.* ana Scrup. ß. *farinæ hordei ſine furfure* P. ij. *albumina ouorum* iv. & ſi opus fuerit, adde parum *aquæ chalybeatæ*, & Fiant duæ placentæ, quæ in furno conquantur, vt poſſint in puluerem redigi. Doſis à ʒ. ß. ad ʒ. j. cum *iure pedum arietinorum*, ſummo manè.

Vel exhibeatur ſingulis diebus *pulu. cort. radic. mori* ʒ.j.

Sequentem puluerem, ex arcanis Præceptoris ſui Elidei, apud Bononienſes Practici clariſſimi, ſe accepiſſe ſcribit P. Foreſtus, quem maximè laudat; vt qui omnem diarrhœam ſanet, ventris diuturna profluuia, omnémque humiditatem conſumat, album & rubrum fluxum menſium reſtringat, & matricis dolorem ſedet.

℞. *Turturem* moderatè pinguem, ab inteſtinis & fecibus repurgatum, eum deplumatum laua in *vino rubro* & *aq. roſarum*. Deinde *maſtiches* Vnc. j. in ventre pone, ruſus aſſuendo, ne elabi poſſit, atque ita veru ad ignem rota, & inter aſſandum loco butyri, *aceto roſaceo* aſperge. Poſt perfectam aſſationem, turturem ab igne & veru depoſitum, inque ollam vitreatam nouam coniectum, orificio luto Philoſophicè obturato in furnum calidum demitte, vt turtur perfectè exſiccari poſſit, poſtea vnà cum oſſibus & carne in pollinem tenuiſſimum redige. Huius pulueris magno commodo dedit omni manè cochlear vnum, modò cum aqua plantag. modò alio decocto conſtringente. Pinguedine reſeruatâ inter rotandum exſtillatâ, imum ventrem, tum pectinem, inguina & regionem renum vt inungerent, mandauit.

Rotulæ. *Rotulæ.*

℞. *Boli Arm.* Drach. ß. *magiſt. corall.* Drach. j. *marg. præp.* Scrup. j. *ſem. acetoſæ, plantag.* ana Drach. ß. *ſpec. arom. roſ.* Drach. j. *gummi tragac.* Drach. ß. *ſacch. in aq. plantag.* diſſol. q. ſ. F. Rotulæ.

In adſtringentibus tamen exhibendis cautione opus eſt, & videndum, ne nimio eorum vſu venæ adſtringantur & obſtruantur, caloriſque ventilatio prohibeatur, & febris accendatur. Quapropter frigidis adſtringentibus rarò ſolùm vtendum, ſed calidorum aliquid, qualia ſunt *abſinthium, mentha, coriandrum, maſtiche, myrrha, thus*, addendum. *Cautio in adſtringent. exhib.*

Si hæc non planè ſatisfaciant, etiam Narcotica admiſcere vel exhibere licet. Inter quæ conuenientiſſima ſunt quæ ſimul adſtringunt: vt *trochiſ. de terra ſigillata, de carabe, cum opio*. *Narcotica.*

Externa medicamenta quod attinet, peſſi hîc non adeò vtiles ſunt: cum rarò ad aperta orificia venarum pertingant. *Externa.*

Si tamen venæ in ceruice vteri apertæ ſint, locum habent peſſi, parantúrque ex herbis adſtringentibus contuſis, ſacculóque incluſis. Imprimis vtilia hîc ſunt, *folia quercûs viridia conquaſſata*; vel *vnguentum Comitiſſæ*, aut aliud conueniens lanâ molli exceptum immittatur. *Peſſi.*

Vel ℞. *Rad. biſtortæ tormentillæ*, ana ℥. ß. *balauſtior. ſem. plantag.* ana ʒ. ij. *radic. conſolidæ maior.* Vnc. ß. *thuris, maſtich.* an. ʒ. j. *acaciæ, ſanguin. Dracon. thuris*, ana ʒ.j. *lapid. hæmatitæ, amyli*, ana ʒ. j. ß. Pulueriſata excipiantur *albumine oui*, & *mucilagine tragacanthæ* in aquâ roſat. factâ, & F. peſſaria, quæ ſindone rubrâ obducantur.

Clyſteres vterini commodiùs adhibentur, quæ fieri poſſunt è *ſucco millefolij, ſanguinariæ, plantag. conſolidæ maioris*, quibus aliquid *boli Armeni, ſanguinis Draconis*, & ſimilium addi poteſt. *Clyſteres vterini.*

Vel ℞. *Succi millefolij, polygoni*, ana ℥. iij. *mucilag. gummi Arabic in aq. plantag. facta* ℥. ij. M. F. Clyſter Vterinus.

Vel ℞. *Fol. piloſellæ, plantag. ſanguinariæ*, ana M. j. *rad. biſtortæ* ʒ. ij. *alum.* Drach. ß. Coq. in *vino & aqua chalybeata*, pro clyſtere vterino.

Vel ℞. *Polygoni, millefolij, plantag. burſæ paſtoris, caudæ equinæ*, ana M. ß. Coq. pro ℔. ß. vel ℥. viij. Colaturæ adde *acaciæ* Drach. iij. *ſanguinis draconis* Drach. j. *boli Armeni* Drach. ij.

Drach. ij. *lapid. hæmatitæ læuigati*, Drach. j. Miſce: F. Clyſter vterinus.

Vtiles etiam ſunt ſuffitus ex *thure*, *maſtiche*, *ladano*, *roſis*, *myrtillis*.

Vt ♃. *Thuris*, *maſtich.* ana ʒ. ij. *myrtillor. ladani*, ana ʒ. j. *ſuccini*, *roſ. rubr. balauſtior.* ana ʒ. ß. Cum *infuſione tragac.* in *aq. roſ.* factâ, F. trochiſci pro fumo.

Vel acetum ſupra ſcorias aut laminam ferri candentem fundatur, & vapor vtero excipiatur.

Nonnulli etiam ſuffitum ranarum combuſtarum commendant, ſcribitque Ioh. Michaël Paſchalius *de curand. morb. cap.* 55. ſe eo fœminam quandam, quæ ſeptem ferè menſibus hoc fluxu laborauerat, curâſſe. Idem etiam *ſuffitum vngulæ mulæ* hunc fluxum mirificè ſiſtere, expertum eſſe ſcribit.

Vnguenta. Extrà quoque regioni vteri vnguenta, cataplaſmata, & emplaſtra ex adſtringentibus parata adhibeantur.

Vt ♃. *Ol. myrtini*, *cydonior.* ana ℥. ij. *ſucci plantag. polygoni*, *caudæ equinæ*, an. ℥. j. Coq. ad ſuccorum conſumt. Adde *boli Armeni*, *ſem. plantag. myrtillor. ceruſſæ*, ana ʒ. ß. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel Vnguentum Comitiſſæ lumbis & pectini inungatur.

Vmbilico etiam iſta medicamenta applicanda ſunt: cùm ibi ſit magnus venarum concurſus. Notandum tamen hic adſtringentibus frigidis ſolis vtendum non eſſe, ſed admiſcendum aliquid, quod vim aromaticam habeat, & roboret, vt ſunt *roſæ*, *ſantali*, *maſtiche*, *thus*, *cuminum toſtum*, *coriandrum toſtum*.

Cataplaſmata. Vel ♃. *Carnis cydonior. & pyrorum ſylueſtrium*, ana q. v. Coq. *in vino rubro auſtero.* Adde *boli Armeni*, *maſtiches*; *ſanguinis Draconis*, *acaciæ*, q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel membro muliebri imponatur ſpongia *aceto roſaceo* imbuta.

Cerota. Vel ♃. *Sem. acetoſæ*, *plantag. portulacæ*, *boli Arm. ſang. Draconis*, ana ʒ. ij. *thuris*, *maſtich. myrrhæ*, ana ʒ. iij. *terebinth.* ℥. j. *ſucci plantag. millefolij*, ana q. ſ. Coq. ad ſuccorum conſumt. Adde *ceræ* q. ſ. F. cerotum.

Balnea. Nonnulli etiam *inſeſſus*, ſeu *balnea* adhibent. Verùm metuendum eſt, ne calor actualis balnei humores plus fundat, & moueat, atque ita fluxum menſium augeat.

Itaque ſi ea adhibere liceat, vis adſtringendi in medicamentis iis actualem aquæ caliditatem vincere debet, aut balnea eiuſmodi tepida, & ad frigiditatem ferè accedentia vſurpari debent.

Fomenta. Tutiùs Fomenta adhibentur.

♃. *Fol. polygon. plantag. myrti*, ana M. ij. *nucum cupreſſi* ℥. ij. *balauſtior.* ℥. j. Coq. in *vino rubro* pro fomento.

Facit quoque ad menſes ſiſtendos multùm lotio crurum & coxarum aquâ frigidâ facta.

Hepatis etiam regioni, præſertim ſi id calidius ſit, epithemata, vnguenta, cerota & emplaſtra refrigerantia, aſtringentia & roborantia imponi poſſunt.

Interim dum hæc fiunt, per interualla humores vitioſos euacuare, & reuulſiones debitas inſtituere neceſſarium eſt. Et quidem ſi bilis flaua peccet, ſæpe per interualla *rhabarb.* ʒ. ß. vel ʒ. j. cum *conſ. roſ.* exhibere vtile eſt.

Si ex vena rupta profluat ſanguis, rupta vaſa vnienda & conglutinanda ſunt, & medicamenta modò propoſita etiam hîc locum habent. Ea tamen hîc eligenda, quæ ſimul glutinant. Nam aliis, quæ in cæteris cauſſis requiruntur, hic opus non eſt, ſi ſanguis ſit purus.

Itaque præmiſsâ, ſi opus ſit, venæſectione, exhibenda medicamenta *è corallis*, *bolo Armeno*, *myrtillis*, *radice conſolidæ maioris*, *acacia*, *hypociſtide*, *trochiſcis de terra ſigillata*, *de carabe*, *ſyr. myrtino*, *conſerua roſ. rubr. antiqua*, *tormentillæ*, *ſucco plantag. ſanguinariæ*, *millefolij*. Non ita tamen vt in reliquis cauſſis, hìc vtilia & efficacia ſunt medicamenta interna: cùm nullum vitium ſanguinis adſit. Plus commodi afferunt externa, quæ rupta vaſa claudunt.

Extrà ergo applicetur Cataplaſma ex albumine ouorum conquaſſato, cum *puluere boli Armeni*, *roſar. myrtillorum*, *thuris*, *maſtiches*, & ſimilibus. Vel (quod etiam in priore cauſſa locum habere poteſt.)

♃. *Rad. biſtortæ*, *tormentillæ*, *nuc. cupreſſi*, *cortic. granator.* ana ʒ. j. ß. *balauſtior. baccarum myrti*, *acaciæ*, *hypociſtidis*, *ſanguinis Draconis*, ana ʒ. j. *bol. Arm.* ʒ. j. ß. *corall. rubr. maſtiches*, *thuris*, ana ʒ. j. *ol. roſ.* & *ceræ*, q. ſ. F. Vng. vel adauctâ *cerâ*, Emplaſtrum.

Nonnulli hoc emplaſtrum valde in omni ſanguinis fluxu laudant.

♃. *Gummi tragacanthæ torrefacti* ℥. ß. *corall. albi & rubri*, *oſſis dactylor. combuſt. hypociſtidis*, ana ʒ. j. *balauſt. ſcoriæ ferri præp. mumiæ*, *ſanguinis Draconis*, *boli Armeni*, *terræ ſigillat. maſtich.* ana ʒ. ij. *nucum cupreſſi*, *corticum thuris*, ana ℥. ß. *bdellij torrefacti*, *ſtyracis calamitæ*, *troch. de terra ſigill.* ana ʒ. j. *fuliginis camini*, *plumbi vſti*, ana ℈. j. *picis*, *colophon. glutinis piſcium aceto macerati*, ana ℥. j. F. ſ. a. Emplaſtrum. Applicetur panno coccineo.

In vterum verò infundere conuenit *albumen oui conquaſſatum*, vel *ſuccum plantaginis*, *ſanguinariæ*, *millefolij*, *radic. conſolidæ maioris*, *foliorum burſæ paſtoris*, *plantaginis*, *polygoni*, *lyſimachiæ*, *ſummit. rubi*, *cortic. granatorum*, *balauſtiorum* immittere, vtile eſt.

Et ſi in ceruice vteri venarum ruptio facta ſit, peſſis ex iiſdem paratos cum *bolo armeno*, *balauſtiis*, *farina volatili*, *ſanguine Draconis*, immittere conuenit.

Poteſt etiam talis ſuffitus parari.

♃. *Colophon.* ʒ. ß. *ſpodij*, *maſtich. thuris*, ana ʒ. ij. *ſem. papau. nigri* ʒ. ß. Conquaſſata ſuper prunas coniiciantur, & vapor vtero excipiatur.

Si à vaſe eroſo fiat menſtruorum nimius fluxus, iis quæ cacochymiam & cauſſam antecedentem reſpiciunt, præmiſſis, & humore bilioſo temperato atque euacuato, ac rectâ diætæ ratione inſtitutâ, auerſionibus item & reuulſionibus inſtitutis, vlceri ſeu venarum exeſioni proſpiciendum, & medicamenta, quæ partim obſtruendi, partim agglutinandi vim habent, vſurpanda: qualia ſunt, *radix filipendulæ*, *burſa paſtoris*, *farina volatilis*, *amylum*, *mucilagines omnes*, *gummi Arabicum*, *tragacantha*, *ſuccus portulacæ*, *plantaginis*, *bolus Armenus*, *terra ſigillata*: quæ omnia lentore ſuo impediunt, quo minùs humores acres partem erodere poſſint, foraménque obturant, & fluxum ſanguinis ſiſtunt, vt natura ita ſine impedimento carnem inſtaurare, foraménque occludere poſſit.

Radix nimirum filipendulæ ʒ. j. pondere cum ouo ſorbili, vel in alio liquore conueniente ſumta, ſanguinem vndecunque fluentem, præcipuè ex vtero, efficaciter ſiſtit. Vel paretur ſyrupus ex iiſdem radicibus, cuius ℥. j. dormituræ exhibeatur.

Vtero etiam, vel partibus externis, ex iiſdem medicamenta parata imponenda, nimirum ex *albumine oui* conquaſſato, & cum *gummi Arabico*, *tragacantha*, *bolo Armeno*, & *ſanguine Draconis* miſto. *Emplaſtrum* quoque *Diaphœnicum frigidum* extrà imponi poteſt. Nonnulli etiam ad ſanguinem ex vtero fluentem ſiſtendum, commendant *ſuccum chelidoniæ* mammis appoſitum.

Periammata etiam extrà adhibita, & quæ in aliis hæmorrhagiis adhiberi ſolent, & hìc locum habere poſſunt. *Radix* ſcilicet *nigellæ* ſub lingua detenta, *lapis hæmatites*, *radic. papau. errat. muſcus arboreus* ſub axillis geſtatus, *ſanicula*, *fragaria* plantis pedum alligata.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat, & proinde pro cauſſarum varietate etiam aliquo modo mutanda eſt. Si ex ſanguinis copia conueniat fluxus menſium immodicus, cibus paucus exhibendus, vt ſanguinis copia imminuatur. Ideóque à cibis qui multum nutriunt, ſanguinémque multum præbent, abſtinendum. In reliquis ferè cauſſis victus ratio inſtituatur, quæ vaſa patentia claudat. Aër itaque ad frigidum declinet, & ita diſpoſitus ſit vt neque calore humores fundat, neque frigore humores ad interiora pellendo fluxionem moueat. Cibus & potus refrigerandi & adſtringendi vi ſit præditus. Conueniunt ergo hordeata & iuſcula lactuca, portulaca, endiuia, & ſimilibus condita. Carnes ſint aſſæ potiùs, quàm elixæ. Vtilia hìc ſunt viſcera & pedes animalium, quæ ſanguinem minus fluxilem reddunt, oryza item, milium, panicum, caſeus recens, cydonia, meſpila, pyra, fructus rubi, pruna ſylueſtria, fercula ex oui albuminibus & amylo cum aq. roſ. parata. Vino ægra abſtineat, eiúſque loco vel aquam hordei, vel chalybeatam, vel cum maſtiche aut coriandro coctam bibat. Vitet etiam animi motus vehementiores. Venere longiore tempore abſtineat; cùm obſeruatum ſit, quaſdam ex vſu veneris recidiuam paſſas eſſe. Ab omni quoque motu & exercitio nimio abſtineat; frictiones tamen & ligaturæ partium ſupernarum inſtitui poſſunt. Somnus ſit moderatus, & longior potius, quàm breuior; cùm omnes euacuationes in ſomno retineantur: fiátque cruribus eleuatis & complicatis. Decumbat etiam ægra in lecto molliore quidem, præcipuè ſi vires iam debilitatæ ſint, non tamen calidiore, ne ſanguis incaleſcat.

Diæta.

Nonnulli etiam hæmorrhoidum vteri mentionem faciunt, & peculiariter de illis tractant. Verùm non alius videtur hic fluxus à nimio menſium fluxu, vel à menſium ſtillicidio.

Hæmorrhoides vteri.

QVÆSTIO.

An reuulſionis gratiâ in cruribus frictiones & ligaturæ fieri poſſint.

Frictiones, & ligaturas reuulſionis gratiâ, tantùm in brachiis, menſibus nimis fluentibus, inſtituendas eſſe, ſuprà ex Galeni *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 14. dictum, ratióque id ſuadet; cùm reuulſio ſanguinis motum à fonte, qui eſt hepar cum vena caua, non ad locum affectum, ſed ad contrarium conciliare debeat.

An reuulſionis gratiâ quoque frictiones & ligaturæ fieri poſſint?

Verùm nonnulli putant, etiam reuulſionis gratiâ frictiones & ligaturas in cruribus fieri poſſe, idque probare volunt primò authoritate Hippocratis, qui 2. *de morb. mulier. in principio*, iubet laqueum non ſolùm ſupra cubitos, ſed & ad poplites ſupra genua adhibere. Deinde ex Galeno, qui *de ſang. miſſ. cap.* 18. ſcribit, quòd ſectiones venæ, quæ in cruribus fiunt, non ſolùm reuellunt, ſed etiam menſes euocant; putántque eandem frictionum & ligamentorum eſſe rationem. Tertiò authoritate Aëtij *tetr.* 4. *ſerm.* 4. *c.* 64. & P. Æginetæ *lib.* 3. *cap.* 72. Auicennæ *cap. proprio*, qui iubent, frictiones & ligaturas faciendas non ſolùm in brachiis, ſed etiam cruribus, atque ab inguinibus incipiendum eſſe.

Verùm enim verò prior Galeni ſententia vera eſt, & conſentit cum legibus reuulſionis ab eo paſſim propoſitis, & in *Inſtitutionibus*

ſtitutionibus etiam, *lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 18.* traditis. Autoritates verò illas in contrarium adductas quod attinet, Hippocratis locus procul dubio deprauatus eſt, cùm contradicat manifeſtè aliis locis, & inprimis *5. aph. 50.* Sicut quoque deprauatus eſt locus Galeni *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. c. 17.* eſtque in *Inſtit. loc. alleg.* monſtratum, quod omiſſa ſit negatiua οὐκ, & legendum ſit; *Venis in cruribus apertis non ſolùm non reuelli, ſed & euocari menſes poſſunt:* Quam lectionem non ſolùm antiqua Gaudiani verſio, ſed & codices quidam Græci probant. Et cùm res ex iis, quæ de reuulſionibus dicta ſunt, ſatis clara ſit, neque auxilia quæ menſes prouocant, eoſdem ſiſtere & reuellere poſſint, non opus eſt vt in contrariis autoritatibus Aëtij & Æginetæ conciliandis multùm laboremus. Longè verò alia ratio eſt inflammationis vteri, in quâ vena in cruribus interdum aperitur, non reuulſionis, ſed deriuationis gratiâ.

CAPVT VII.

De menſibus cum moleſtia & grauibus ſymptomatibus fluentibus.

Menſes cum moleſtia fluentes.

MEnſes dum rectè fluunt, confertim ſatis erumpunt, & ſine difficultate, ac dolore. Interdùm tamen accidit, vt difficulter, ac cum grauibus ſymptomatibus, imò etiam diminutè & ſtillatim effluant, quod vitium propterea etiam à nonnullis ſtillicidium menſium appellatur: longè tamen aliud eſt ab eo ſtillicidio quod ſuprà *cap. 5.* eſt propoſitum, atque hoc vitium ad deprauatum menſium fluxum pertinet, ac ſimile eſt vrinæ difficultati.

Menſtrua nimirum difficilia ea ſunt, quæ cum dolore & moleſtia, grauibúſque ſymptomatibus fluunt. Accidunt autem iſta ſymptomata vel inſtantibus menſibus, vel iam fluentibus. Priorum meminit Hippocrates *2. epid. part. 1. t. 13.* dum ſcribit: *Dolores lumborum aut femoris poſtridie in menſes deſinunt.* Dum enim ſanguis craſſus per anguſtas vias prorumpere conatur, eas & partes vicinas diſtendit, doloremque excitat. Nonnullæ verò, dum menſes prorumpunt, comitem habent moleſtiæ ſenſum & inquietudinem in toto corpore, capitis dolores, oris ventriculi morſus, ventris & lumborum cruciatus, animi deliquia.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſæ huius mali eædem ferè ſunt, quæ ſuppreſſorum menſium, ſed minùs vehementes; & iis ferè fœminis accidunt, quæ nondum pepererunt. Nimirum aliqua vaſorum vteri obſtructio, ſanguiſque craſſus & feculentus: facultas tamen expultrix ſatis robuſta eſt. Ideoque cùm ea ſanguinem expellere conetur, viæ autem non ſatis pateant, ac ſanguis ipſe craſſus ſibi viam præcludat, ſanguis ſubſequens vaſa diſtendit, dolórque non ceſſat, donec ſanguis profluat, quod tamen non rectè fit, ſed vel ſtillatim, vel ἀθρόως & confertim effluit, vel etiam grumi erumpunt, neque etiam ſatis ordinatè ſanguis erumpit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Malum hoc ab ægra cognoſcitur. Nimirum diebus aliquot ante menſium fluxum de capitis dolore, ventriculi morſu, doloribus in lumbis & imo ventre conqueruntur fœminæ; interdum etiam cordis palpitationem & animi deliquium patiuntur, quorum ſymptomatum quædam quoque in nonnullis, dum menſes iam fluunt, præcipuè dolor, remanent. Alia etiam ſymptomata adſunt, de quibus *cap. ſeq.* inter ſigna dicetur. Qui enim menſes vitioſi ſunt, cum difficilibus ſignis accidere ſolent.

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, craſſus ſanguis dum euacuatur, aut in grumos concreſcit, etiam facilè innoteſcit, & dolores longè ante euacuationem ingraueſcunt, dum natura per anguſta vaſa conatur craſſum humorem expellere. Si ex flatu ſit, dolor, per interualla reuertitur, ſubitóque exacerbatur, neque in vno loco conſiſtit, ſed hinc inde vagatur, ceſſátque flatu excreto; audiuntur etiam murmura ventris inferioris. Humores ſi ſint acres, ex ſanguinis excreti natura, pruritu partium genitalium, doloris modo, ex fœminæ corporis conſtitutione, & antecedente diæta cognoſcitur. Vlcus ſi adſit, ex ſignis ſuprà, *part. 1. ſect. 2. cap. 18.* traditis, & præcipuè ex pure, quod cum ſanguine excernitur, cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Grauius malum hoc affligit virgines & ſteriles, quàm eas quæ iam pepererunt. Venæ enim vteri magis patent in iis quæ pepererunt, à purgatione, quæ poſt partum fit, dilatatæ.

2. Non contemnendum etiam hoc malum eſt: interdum enim in menſium ſuppreſſionem abit, atque alia mala excitat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

In affectu hoc ad duo reſpiciendum: Cauſſa ſcilicet eius tollenda, & dolores ac ſymptomata mitiganda. Cauſſæ amotionem quod attinet, ſi humores craſſi ſint, ij attenuandi & euacuandi; ſi acres, temperandi, ſi vlcus adſit, curandum. Quæ omnia quâ ratione expedienda ſint, ex iis quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patet.

Humores attenuantia.

Hoc ſaltem addendum, vniuerſalibus præmiſſis, ſi ex ſanguinis craſſitie malum hoc accidat, fomenta & inunctiones locis diſtentis adhibendas eſſe, & præterea exhibenda quæ humores attenuandi & fundendi vim habent, qualia ſunt, *aqua graminis, capill.* ♀, *decoctum radic. aperientium, ſyr. capill.* ♀ *de quinque radicibus, theriaca.*

Vbi tempus menſtruorum præterierit, idonea victus ratio inſtituenda, ne craſſus eiuſmodi ſanguis iterum generetur, attenuans nimirum: & exercitio moderato, ſed frequenti, vt & balneo tepido, cui fœmina ad vmbilicum vſque inſideat, ſæpius vtendum.

Doloris lenitio.

Ad dolorem leniendum ea vſurpanda, quæ ſuprà *de dolore vteri* ſunt propoſita, fomentationes nimirum & inunctiones ex lenientibus & anodynis, *ex malua, ſemine lini, fœnugræci,* & aliis.

Vt ℞. *Panis triticei* ℔. j. *farinæ ſem. lini* ℔. ß. *vitell. ouor.* iij. Coq. in lacte. Fiat cataplaſma, quod pectini & vteri regioni apponatur.

Vel ℞. *Ol. lilior. albor. lini, amygd. dulc. rutæ,* ana ℥. ß. *vitell. ouor.* ij. *croci* ℈. j. Miſc. F. linimentum, quo vmbilicus & partes circa vmbilicum illinantur.

Et ſolent iſta ferè, quæ partes laxant, ac dolorem leniunt, etiam cauſſæ ſubuenire, & craſſos humores attenuare, ac flatus diſcutere.

CAPVT VIII.

De Menſtruis vitioſis & decoloribus.

Menſes vitioſi.

MEnſes autem non ſolùm quantitate, aut effluendi modo, ſed etiam qualitate, imò potiùs ſubſtantiâ peccant; cùm ſcilicet vel ipſe ſanguis naturâ ſuâ paruus eſt, vel alij excrementitij humores ipſi permiſcentur; ita tamen vt ſanguis abundet. Si enim alij humores abundant, aliud vitium eſt, quod fluxum muliebrem appellant, de quo poſtea dicetur. Appellat autem vitium iſtud Hippocrates *6. aph. 36.* menſes decolores, ideò quòd non ſanguis ſincerus, quod fieri debebat, ſed aliis humoribus permixtus excernitur. Poteſt in genere etiam *menſes vitioſi* appellari: eſt enim vitium hoc menſtrua purgatio deprauata, propter vitioſos humores ſanguini menſtruo permixtos.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa nimirum huius mali eſt ſanguis vitioſus: Qui quidem vel naturâ ſuâ talis eſt, cùm ſcilicet aut ex intemperie totius corporis, aut ex partis alicuius præcipuæ, inprimis ventriculi, hepatis aut lienis, vt & prauâ victus ratione, prauam naturam acquiſiuit; vel ob admiſtionem humorum vitioſorum & præternaturalium talis euaſit; vel ob ſuppreſſionem ac retentionem corruptus eſt, vel ob vteri vitium, intemperiem ſcilicet, corrumpitur; aut ob prauos humores in vtero contentos ſimili labe iniquinatur. Humores autem, qui ſanguini admiſcentur, ſunt nunc pituitoſi, nunc bilioſi, nunc melancholici, atque hinc pro varia ſanguinis corruptione, atque interdum etiam putredine, humorúmque vitioſorum admixtione, menſes ſunt nunc albi, nunc pallidi, liuidi, virides, nigri, fœtidi. Et quidem albi & pituitoſi menſes maximâ ex parte ventriculi vitio fiunt, pallidi & flaui à nimio iecoris calore; nigri vitio lienis.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hoc malum ex eo, quòd ſanguis qui effluit, à ſanguine naturali & bono, tum conſiſtentiâ, tum inprimis colore differt. Cùm enim ſanguis menſtruus naturali modo ſeſe habens, colore ſit rubeus, qualis eſt ſanguis recens mactatorum animalium, conſiſtentiâ neque nimis tenuis, neque nimis craſſus, aut viſcidus: ſi color iſte mutatur, & vel pallidi, vel albicantes, vel flaui, vel virides, vel liuidi ſunt, aut plures colores menſes habent: odore etiam ſunt fœtidi, & ſanguis eſt vel nimis tenuis, vel nimis craſſus; menſes vitioſi ſunt. Plerumque etiam accidit, quòd menſes tales non debito & ſtato tempore excernuntur, & vel conſuetum terminum anteuertunt, vel diutiùs morantur. Imò etiam alia ſymptomata accidere ſolent, de quibus Hippocrates *lib. de morb. mul. Incipiente morbo purgatur mulier diebus, quibus ſolita fuit, non pluribus. Progredientibus autem menſibus, pluribus diebus purgatur, & menſes pauciores ac ſingulis diebus apparent, & febres ſuccedunt erroneæ, acutæ, cum horrore & cibi faſtidio aliàs atque aliàs, & ſtomachi dolor, & dolebit magis vbi menſes appropinquauerint. Poſtquam autem purgata fuerit, & ad medium tempus ſuperiorum reſpectu meliùs habuerit, poſtea rurſum ad idem perueniet. Dum autem curatur, citò ſana fit. Si verò non curetur, & tempus procedat, omnia prius relata valde ipſam affligent, & dolor corripiet imam ventris partem infra vmbilicum, nunc inguina, nunc lumbos, nunc coxendicum ad ſedem iuncturam, nunc collum; aliquando verò ſtrangulatio fortis accidet, & caligo ante oculos obuerſabitur & vertigo, vtpote purgatione ſurſum vergente & adſcendente, &c.*

An autem menſes pituitoſi, bilioſi vel melancholici ſint, ex colore & ſubſtantiæ modo inprimis cognoſcitur, de quo Hippocra

Hippocrates 1. *de morb. mul.* ſcribit: *Arenam tenuem & ſiccam ſubiicito, & cum menſes prodeunt, in ſole ſanguinem ſuperfundito, & ſiccari ſinito, & ſi quidem bilioſus fuerit ſanguis, in arena ſiccatus pallidus erit, aut flaueſcens: ſi verò pituitoſus fuerit, veluti mucus conſpicitur: liuidus verò & ad nigrum vergens apparebit, vbi melancholica ſit menſtrua purgatio.* Eadem tamen hæc etiam ex ſignis humorum abundantium in corpore cognoſci poterunt. Menſes etiam vitioſi ob pituitam aut melancholiam diu protrahuntur, bilioſi verò & ex ſeroſo humore feſtinanter prodeunt. Corrupti menſes ex eo quoque cognoſcuntur, quòd ſiue anticipant, ſiue cunctantur, in neutro tamen certum tempus & periodum obſeruant, etſi ægra eandem diætam obſeruet: quod inde accidit, quòd ſicut temperatura bona ſemper ſibi conſtat, & parum huc vel illuc mutatur: ita intemperata corporis conſtitutio inconſtans eſt, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Si ex menſium ſuppreſſione ij corrumpantur, præceſſit menſium ſuppreſſio, & poſtea dolores in pectore & pulſationes fortes ſentiuntur, & tactum etiam non ſuſtinent fœminæ. Et ſi melior habitus eſt, menſes ipſi erumpunt, & profluit pus ac ſanguis & graue olens ad ſeptimum, aut octauum, aut nonum diem. Si praui humores in vtero contenti ſanguinem inquinarunt, cognoſcitur id ex ſignis intemperiei vteri cum materia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non contemnendum. Varios enim morbos humores vitioſi in vtero abundantes excitare valent. Humores nimirum craſſi obſtructiones vteri, & mala hinc pendentia excitare; acres verò vterum exulcerare valent. Steriles etiam non rarò fœminæ hoc affectu laborantes fiunt.

2. Quò autem maior eſt à naturali ſtatu receſſus, eò malum deterius eſt: & inprimis praui ſunt menſes nigri & fœtidi.

3. Maximè verò periculoſi ſunt menſes ſuppurati. Qui tamen ſi per dies ſeptem, octo, aut nouem effluant, mulier liberatur. Si verò vlcera inde in vtero excitentur, meliùs quidem habebit; ſed ſterilis fiet. Quod ſi per pudenda non effluant, vel ad partes ſupra inguen prorumpunt citra tumorem, & iuxta hypochondria foràs prodeunt, tum fœmina aut ſuperſtes non manet, aut ſterilis euadit: vel poſt dies duas treſve aut plures, menſtrua ſuper inguen excitant tumorem magnum, rubeum, ſine capite, quia caro ibi impletur, eſtque talis tumor œdematodes, atque à ſanguine pituitoſo per vniuerſam carnem diſperſo oritur, qui non ſine periculo ſecatur. Melius eſt ſi ſanguis ad pudendum conuertatur, menſeſque prodeant. Quod ſi non fiat, & ibi menſes ſuppurentur, ſuperiùs relata pericula fiunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Cùm malum hoc ab humoribus vitioſis ſanguini menſtruo admiſtis dependeat, generalis Indicatio eſt, humores illos vitioſos euacuandos eſſe. De quo Hippocrates *aph. 36. Mulieri menſes decolores, neque ſecundum idem tempus ſemper venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam.* Præparatio tamen & euacuatio, vt & victus ratio cuilibet humori debita inſtituenda, quæ quâ ratione fieri debeat, ſuprà *de vteri intemp. cum materia*, & aliquoties iam dictum. Hoc ſaltem hic monendum, cùm humores craſſi, vt commodiùs purgentur attenuatione indigeant, cauendum eſſe, ne pro attenuantibus menſes vehementer mouentibus vtamur; cùm talia ſeroſos humores colliquent, & humores ad vterum moueant, atque ita vaſis anguſtioribus magis impingant. Senſim itaque & paulatim attenuantibus primò vtendum, & ſi aliqua eorum, quæ menſes vehementer mouent, vſurpentur, mitioribus ſunt temperanda. Acetum autem & acida hic locum non habent.

Si poſt purgationem tandem reliquiæ aliquæ vitioſorum humorum ſuperfuerint, ſiue in toto corpore, ſiue in vtero, abſumendæ ſunt. Quæ in toto corpore ſuperſunt, rectiſſimè ſudoribus diſcutiuntur: aut ſi flaua bilis peccet, quæ ſudorifera calida non ſemper admittit, balneis aquæ dulcis tepidæ reliquiæ diſcutiendæ ſunt, quæ etiam in humore melancholico vtiliſſima ſunt. Vtero ipſi verò peſſi, fomenta, ſuffitus, de quibus antea, adhibenda. Vel exhibeantur *theriaca, Mithridatium*, aut *decoctum radicum angelicæ*, humoribus frigidis peccantibus: quæ tamen etiam reliquias humorum in toto corpore abſumunt.

CAPVT IX.

De Menſtruis debitum tempus anteuertentibus.

Menſes inordinati.

CVm menſes & menſtrua inde nomen habeant, quòd ſingulis menſibus ſemel fœminis fluere ſoleant, rectè ſe is fluxus habet, ſi ſtatis temporibus, & abſoluto menſtruo ſpatio accidat. Verum ſæpe euenit, vt nunc tardius, nunc citiùs, quàm menſtruo ſpatio, reuertatur, nunc etiam ſingulis menſibus non ſemel, ſed aliquoties, aut contrà non ſingulis menſibus, ſed duorum, vel plurium menſium ſpatio ſemel fluant; cuius fluxus genera omnia, Inordinatorũ menſum nomine comprehendimus. Etſi enim etiã aliquando menſes ſtato tẽpore debitum tempus anteuertere, aut tardiùs reuerti videantur: tamen nec is fluxus fit debito tempore, & rarò diu eandem periodum, idémque tempus obſeruat. Hoc capite ſaltem de menſibus debitum tempus anteuertentibus agemus.

Eſt autem fluxus is, menſium excretio deprauata, quæ debitam periodum ſemel vel iterum anteuertit. Aliquando enim ſaltem ante debitum fluxionis tempus menſes fluere incipiunt, aliquando verò ſingulis menſibus etiam bis menſes fluunt.

Diata.

Cauſſa.

Eſt autem huius ſymptomatis cauſſa proxima expultrix & retentrix læſa, quæ in ſuo officio aberrant, vt ſanguis vel ſæpius quàm par eſt, vel citius quàm par eſt, vel tardius quàm par eſt expellatur, vel effluere permittatur. Cauſſa verò, quæ vel expultricem irritat, vt ante debitum & conſuetum tempus ſanguinem expellat, vel facit vt retentrix ſanguinem ampliùs tolerare non poſſit, quærenda eſt vel in ipſo ſanguine ſeu expultrice facultate totius corporis, quæ ſuperfluum & ſibi moleſtum ſanguinem ad vterum mittit; vel in ipſa facultate retentrice vteri, quæ cùm ſanguinem ſibi moleſtum ampliùs retinere non poteſt, facultatem expultricem in conſenſum trahit, quæ quod moleſtum eſt expellit; interdum & cauſſæ hæ omnes concurrunt.

Sanguinem quod attinet, poteſt is copiâ peccare, ſi ſcilicet ſtatim multus in corpore generetur, nimirum ſi fœmina ſit boni habitus, hepárque calidius & humidius obtineat, & alimentis boni ac multi ſucci vtatur, ac præterea vitam otioſam agat. Cùm enim his de cauſſis breuiore temporis ſpatio plus ſanguinis, quàm ad corpus nutriendum neceſſarium eſt, generetur, natura quæ ſanguinem copiâ ſibi moleſtum tolerare nequit, ante tempus conſuetum ad eius expulſionem inſurgit. Idem accidit ſi ſanguis nimis calidus, tenuis, acris & mordax ſit: Etenim & is, facultatem expultricem irritat. Idque longè faciliùs accidit, ſi vis retentrix in vtero languida & imbecilla ſit, & contrà facultas expultrix robuſta, & exquiſito ſenſu prædita. Tum enim etiam à minore copia, aut minore acrimonia facultas retentrix offenditur, & expultrix ſtimulatur, atque ita ſanguis ante debitum tempus effluet, præſertim ſi nulla adſit vaſorum anguſtia, ſed potiùs laxitas. Interdum & cauſſæ euidentes, lapſus, percuſſio, animi pathemata facere poſſunt, vt menſes conſuetum tempus anteuertant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe ex mulieris relatione cognoſcitur, quæ refert, ſe longè citiùs, quàm aliàs conſueuerit, aut intra menſis ſpatium bis vel ter ſanguinis muliebrem fluxum pati.

Cauſſarum autem, quæ ita manifeſtæ non ſunt, ſigna quod attinet, ſanguinis copia cognoſcitur è ſignis plethoræ, *in Inſtitutionibus*, & *alibi* explicatis, ſanguiſque qui excernitur, eſt floridus & naturalis. Caliditas verò, tenuitas & acrimonia humorum innoteſcit ex temperie totius corporis, atque inprimis hepatis, calidiore, & victus ratione præcedente, quæ tales humores cumulare ſolet, aliiſque humorum bilioſorum ſignis, ſanguiſque eſt dilutior, decolor, flauidior. Retentricis debilitas, & vteri vaſorum laxitas cognoſcitur ex habitu corporis humido & laxo. Si cauſſa aliqua euidens vel externa præceſſerit, ea ex fœminæ relatione cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Affectio hæc moleſta potiùs, quàm periculoſa plerumque habetur: ſuis tamen incommodis non vacat. Interdum enim conceptionem impedit. Interdum etiam inde nimium ſanguinis profluuium oritur, & reliqua mala, quæ fœminæ, quibus menſtrua immodicè fluunt, patiuntur, ſuboriri ſolent.

2. Quò autem cauſſa huius mali magis ſeu minùs pertinax eſt, eò etiam curatio eſt facilior vel difficilior.

Curatio.

Curatio.

Si menſium anticipatio fiat à facultate irritata, & quidem à copia ſanguinis, is imminuendus, quod fit tenui diætâ, & exercitio frequentiore ac validiore: & ſi copia ſanguinis ſit grauior, etiam venæſectione. Si verò à ſanguinis acrimonia proueniat, humores acres temperandi, cùm victu conueniente, tùm medicamentis; poſtea conuenientibus medicamentis euacuandi, quæ quâ ratione fieri & expediri debeant, ſuprà *part. 1. ſect. 2. cap. 5. de intemp. vteri cum bile*, & alibi etiam dictum.

Hîc ſaltem ſuperioribus hoc addimus, acidulas & thermas, quæ vim ferri abundantem habent, vtiliter potari, cùm acrimoniam humorum temperent, ac viſcerum, hepatis, renum, vteri intemperiem calidam corrigant atque ita acrium humorum generationem prohibeant; facultatem etiam retentricem vaſorum roborent, & laxitatem emendent.

Si à facultate vteri retentrice, & vaſorum laxitate malum ortum habeat, ea vſurpanda quæ cauſſas illius imbecillitatis tollant & vteri intemperies frigida & humida corrigenda, vt ſuprà ſuo loco dictum, & permiſcenda adſtringentia, quæ meatus nimis patentes nonnihil claudant: non tamen nimis adſtringentia vſurpanda, ne contrarium malum, menſium ſcilicet retardatio vel ſuppreſſio inducatur.

Si ictus, caſus, aut alia cauſſa euidens hoc malum induxerit, curanda vaſorum apertio, vt ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 7. *de vaſorum vteri apertione*, dictum, & vteri regioni ac vicinis partibus imponendum cataplaſma aliquod adſtringens.

Vt ℞. *Pulu. rad. conſolidæ* ʒ. ij. *flor. roſ. rubr. ſang. Dracon. maſtich. thuris*, ana ʒ. j. *farinæ volatilis* ℥. j. Cum aq. roſ. & albumine ouorum. F. Cataplaſma.

CAPVT X.

De Menſtruis vltra conſuetum tempus ſubſiſtentibus.

Menſes tardi. INterdum contrà accidit, vt menſtrui ſanguinis fluxus aliquot diebus, modò pluribus, modò paucioribus, vltra conſuetum tempus moretur, & ſimul plerumque nullo certo ordine ac periodo reuertatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Affectus hic cùm ſit proximè enumerato contrarius, cauſſas etiam contrarias habet, ſanguinis nimirum paucitatem vel craſſitiem; viarum anguſtiam, & facultatis expultricis imbecillitatem, ſenſúſque obtuſionem & quaſi torporem: quæ cauſſæ omnes vt ſeorſim menſes remorari poſſunt, ita ſi plures vel omnes coniungantur, diutiùs menſes detinentur.

Si enim ſanguis paucus generetur, non ſtimulatur facultas expultrix ab eo, donec multus cumuletur, quod cùm menſtruo ſpatio fieri non poſſit, tamdiu purgatio hæc differtur, donec ea ſanguinis copia cumulatur, quæ naturam ſtimulare poſſit. Sanguis verò craſſior expulſioni reſiſtit, & facilè vias obſtruit. Quod præſtant etiam humores craſſi ſanguini permixti, de quo Galenus 5. *aph.* 36. ſcribit, quòd cacochymicis mulieribus non modò decolores menſes appareant, ſed etiam ſtatum periodi tempus non ſeruent, humoribus, qui craſſiores ſunt, & ad fluendum ineptiores, morantibus. Per vias etiam anguſtas ſanguis facilè euacuari non poteſt, donec tandem poſt longius temporis ſpatium à maiori ſanguinis copiâ collectâ Natura cogatur cum impetu ad expulſionem ſe accingere. Quæ autem cauſſa anguſtiæ ſit, ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 6. dictum. Facultas verò expultrix, debilis, opus, quod debebat perficere, longiùs protrahit, ſenſúſque obtuſior ſtimulum non ſtatim percipit, & neque pondus, neque acrimoniam, donec nimia ſit, percipit.

Præter has cauſſas quidem alia adhuc eſt, videlicet ætas. Verùm cùm ea ad ſanguinis paucitatem redigi poſſit, neque curationem admittat, de ea plura dicere opus non eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Symptoma hoc ex mulieris relatione cognoſcitur. Cauſſarum ſigna quod attinet, ſanguinis paucitas cognoſcitur ex eo, quòd fœmina victu tenuiore vſa eſt, aut nimiùm ſeſe exercuit, & nullam percipit moleſtiam, etſi fluxus menſium protrahatur. Si verò ob ſanguinis craſſitiem & viſciditatem id fiat, cacochymiæ iſtius ſigna alibi explicata aderunt, & ſanguis qui excernitur, eſt albidior, craſſus & viſcidus. Imbecillitas facultatis expultricis cognoſcitur ex intemperie vteri frigida, cuius ſigna ſuo loco tradita ſunt; & vbi debitum purgationis tempus præteriit, fœmina ob ſanguinem cumulatum moleſtiam percipit. Stupor tandem cognoſcitur è morbis, qui ſtuporem inducendi vim habent, & ex vſu nimio medicamentorum refrigerantium; & quòd licèt iam debitum menſtrui fluxus tempus præteriit, & ſanguinis in corpore redundantis ſigna adſunt, nullam tamen circa vterum grauitatem aut moleſtiam fœmina percipit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Minùs quidem periculoſa eſt hæc affectio, quàm menſium ſuppreſſio; neque tamen omni periculo vacat, præſertim ſi fœmina ſit plethorica, vel cacochymica; cùm ex retento præter conſuetum tempus ſanguine, vel etiam vitioſis humoribus varia mala oriri poſſint.

2. Curatur autem hoc malum faciliùs, vel difficiliùs, prout cauſſa magis vel minùs eſt pertinax.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio tota conſiſtit in cauſſarum huius ſymptomatis ablatione: Si ſanguis ſit paucior, adhibito victu pleniore, laboribuſque & exercitiis nimiis omiſſis, ſanguis copioſior generabitur. Si ſanguis ſit craſſior, vel feculentos & craſſos humores admixtos habeat, ſanguis is attenuandus atque incidendus, vt fiat motui aptior, & humores vitioſi craſſi ſanguini admixti, præparati conuenientibus medicamētis, euacuandi. Vt autem ſuo quodlibet horum remediorum tempore adhibeatur, commodiſſimum eſt, mox menſtruâ purgatione finitâ, & ita copore euacuato, medicamenta, quæ humores craſſos & viſcidos incidere, attenuare & abſtergere poſſint, exhibere: quæ ſi menſtruâ purgatione inſtante exhiberentur, maiores obſtructiones parerent. Inter medicamenta autem quæ hoc præſtant, efficaciſſima eſt calamintha, quæ tardantes menſes feliciter promouet. Poſt iſta medicamenta, deinde purgantia exhibere vtile eſt, antequam multùm ſanguinis in vtero & vicinis partibus iterum colligatur. Quòd ſi nec ſic debito tempore menſtrua redeant, attenuantia & purgantia repetenda, & corpus per epicraſin euacuandum.

Quibus peractis, poſtea vaſa vteri aperientia vſurpanda, quæ ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 6. propoſuimus. Commodiſſimè autem talia medicamenta diebus aliquot ante conſuetam menſium purgationem vſurpantur; ſicut etiam vtile eſt diebus quatuor vel quinque ante conſuetam menſium purgationem talos ſcarificare, pedes in aqua calida detinere, crura fricare, cucurbitulas cum multa flamma ſine ſcarificatione, interiori coxarum parti admouere, ſuffimentis & peſſis internis, ſi commodum ſit, vti. Sicut & variis medicamentis ventrem inferiorem inungere vtile eſt, quæ *de menſ. ſuppreſſ.* ſunt propoſita.

Si ob ſenſus hebetudinem ac ſtuporem, tardiùs quàm par eſt, menſes fluant, medicamenta quæ aliàs ſtupori & paralyſi conueniunt, vſurpanda; & ſi ob frigidam & humidam intemperiem ſenſus hebetudo, vt & facultatis expultricis debilitas accidat, ea quæ ad frigidam & humidam vteri intemperiem corrigendam ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 5. propoſita ſunt, ſimúlque facultatem expultricem debilem irritant & confortant, vſurpanda, & ſi humores pituitoſi coniungantur, ij euacuandi, vt etiam ſuo loco dictum.

CAPVT XI.

De menſium per aliena loca excretione.

OBſeruatum etiam eſt, menſes ſuppreſſos non per vterum, ſed per alia loca præter naturam excretos fuiſſe; & quidem varia. Per nares excretos fuiſſe, refert Braſſauolus *comm. ad aph.* 33. *lib.* 5. *Hippocratis*, & Paræus *lib.* 23. *cap.* 12. Idem *eodem in loco*, ſcribit, cuidam menſes ſubſiſtentes per hæmorrhoides euacuatos fuiſſe. Quibuſdam ſingulis menſibus vomitu per os reiici, refert Hippocrates *lib. de morb. mulier.* vnde idem Hippocrates ſcribit 5. *aph.* 32. *Mulieri ſanguinem vomenti menſtruis erumpentibus ſolutio fit*; Aretæus *lib.* 2. *cap.* 2. Rabbi Moyſes *part.* 24. *aphoriſm.* Beniuenius *cap.* 41. *de abditis ſanat. & morb. cauſſ.* Braſſauolus *loco allegato*, & *comm. ad aph.* 31. *lib.* 5. Nonnunquam & per aluum euacuantur, vt etiam Hippocrates *loco allegato* refert, & Galenus 5. *aph.* 33. Quæ autem via ſit ab vtero ad inteſtina & ventriculum, non ita planum eſt. Equidem poſſet hoc fieri, ſi ſanguis in venam cauam regurgitet, & hinc ad hepar, & ab hepate ad venas maſaraicas perueniat: ſed via hæc nimis longa eſſe videtur. Compendioſior eſt per ἀναστομώσεις illas, quas habent venæ vteri cum meſenterij venis. Per eas enim ſanguis facilè & in ventriculum, & in inteſtina effundi poteſt. Cum vrina quoque ſanguinem menſtruum exiuiſſe, ſcribit Braſſauolus *comm. ad aph.* 75. *lib.* 7. *Hippocratis.* Ex oculis & auribus Religioſæ cuidam, quæ menſes non habebat, cùm eâ ætate eſſet, in qua habere deberet, ſingulis menſibus ſanguinis copiam effluxiſſe, narrat Braſſauolus *comm. ad aph.* 25. *lib.* 4. *aph. Hippocratis.* Menſes etiam, qui per ætatem iam fluere debebant, in virgine quadam ſanguineis guttis, lacrymarum inſtar, frequenter ex oculis profluentibus euacuatos fuiſſe, refert Dodonæus *cap.* 15. *obſeru. Medicinalium.* Vidit quoque fœminam, cui vnoquoque menſe ſanguis modicus per maiorem ſiniſtri oculi angulum fluebat, Ludou. Mercatus, vt refert *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 7. Mulierem in Flandria, cui fortè fortuna cum eliſus eſſet dens molaris, ſolitique alioquin menſes ſupprimerentur, ſingulis menſibus ex eliſi dentis vulnuſculo ſanguineus quidam gurges, purgationi proportione reſpondens, effluebat, ſe nouiſſe ſcribit Bald. Ronſſeus *lib. de hom. primordiis, & hyſtericis affect. cap.* 28. Per mammarum papillas ſanguinem effluxiſſe in duabus nobilibus fœminis, altera Luſitanâ, alterâ Italâ, ſe obſeruaſſe docet Amat. Luſitanus *cent.* 2. *cur.* 21. Idem refert Paræus *lib.* 23. *cap.* 52. Cordæus *comm.* 6. *in lib.* 1. *de mulier. morb. Hippocratic.* Per vmbilicum mulieri cuidam Tridentinæ ſanguinem ſingulis menſibus erupiſſe, ſcribit Nicol. Florentinus *ſerm.* 2. *cap.* 8. Per minimum manûs digitum, & per annularem ſiniſtræ manus ſingulis menſibus ſanguinem effluxiſſe, ſe ter vidiſſe refert Ludou. Mercatus *lib.* 1. *cap.* 7. *de mulier. affect.*

¶ [Menſium per aliena loca excretorum varias hiſtorias hactenus recenſuimus, quibus ſequentes, quas Zacutus Luſitanus *de Prax. Med. Adm. lib.* 2. recenſet, addendæ ſunt. Is *alleg. loc. obſeru.* 100. narrat, iuuenculam quandam annorum octodecim, tempore inſtantium menſium, lumborum dolore cum ventris torminibus correptam fuiſſe. Hinc apparuiſſe in ore vlcuſcula, oculos caligaſſe, & quatuor diebus in gingiuis mirabilem pruritum ſenſiſſe. Tandem è gingiuis dentium inferiorum riuulos ſanguinis, ſudoris inſtar, biduum manaſſe: idque ſingulis menſibus ordinariè accidiſſe, atque ita per circuitum ſingulis menſibus ſanguinem librarum duarum quantitate effluxiſſe. Ceſſante verò fluxu fœminam bene habuiſſe. Etſi verò varia medicamenta fuerint adhibita, quibus Medici ſanguinis hunc fluxum à parte hac ad inferiora, & locum naturalem reuellere conati ſunt: omnia tamen fruſtra fuerunt adhibita, nec natura à conſueta iſta via auocari potuit. Interim ſterilis manſit hæc mulier. *Menſium per gingiuas, vmbilicum, & inguina euacuatorum hiſtoria. Menſes excreti per gingiuas.*

Idem

Per vmbilicum.

Idem, *eod. in lib. obſeru.* 101. refert, fœminam quandam ventris tormina, & vmbilici dolorem ſenſiſſe. Deinde, ſolutâ placidè vmbilici vnitate, ſanguinem ſenſim emanaſſe per dies octo, ad tres libras. Ceſſante verò fluxu, fœminam bene valuiſſe.

Inguina.

Idem, *ibid. obſeru.* 102. ſcribit, puellæ cuidam ſucculentæ, & ſanguine bono turgidæ, cùm ætas ad menſtruorum fluxum adeſſet, nec tamen menſes profluerent, naturam ſanguinem per inguina expellere cœpiſſe, paruis foraminibus, & vix ſenſui conſpicuis apertis, quinque, ſex, & interdum ſeptem dierum ſpatio. Cùm verò varia remedia fruſtra adhibita fuiſſent, Medicus quidam, etſi alij, & quidem rectè, id diſſuaderent, cauterio foramina illa claudere tentauit: vnde factum, vt denegato ſanguini exitu, is ad internas partes regurgitauerit, & acutam febrem excitauerit, quæ ſectione venæ ſaphœnæ curata eſt. Natura verò poſtea eadem foramina ſingulis menſibus aperuit, & per inguina multis annis ſanguinem menſtruum euacuauit.]

Non prætereundum hîc eſt, quod Mercatus *loco allegato* refert, cuidam mulieri ſanguinem quidem menſtruum per aliena loca non effluxiſſe, ſed rubore quodam facto in altera maxillarum, ſingulis menſibus naturam purgationem menſtruam denegaſſe.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa huius affectionis eſt menſium ſuppreſſio; eâque perfecta, potiſſimum à vaſorum in vtero anguſtia, quacunque de cauſſa orta. Poteſt tamen hoc facere etiam vteri robur, ob quod ſanguis non admittitur, & contrà aliarum partium, per quas effluit, debilitas: ſicut & in quibuſdam vaſorum vteri vitioſa conformatio & inſertio. Ex cauſſis enim iſtis, vel etiam aliis, ſi ſanguis ſupprimatur, nec natura eum per conſueta loca expellere poſſit, copiâ eius grauata, fœminæ ſaluti proſpiciens, & pericula, quæ ex ſuppreſſione menſium oriri ſolent, præcauere cupiens, aliam viam quærit, per quam ſanguinem euacuet. Nonnulli etiam naturæ errorem addunt & accuſant, ſtatuúntque, ſi natura ſalutis fœminæ cauſſa coacta, talem euacuationem moliatur, eam impedire aut peruertere nefas eſſe: Si verò per naturæ errorem fiat fluxus, eum ſenſim & leniter permutandum eſſe. Verùm non facilè adduci poſſum, vt credam, naturam, ſi nullum ipſi impedimentum obiiciatur, viam conſuetam deſerere, & aliam inſolitam quærere. Et licèt verum ſit, fluxum illum, quem natura ſalutis fœminæ cauſſa inſtituit, non peruertendum aut impediendum eſſe, ne ſanguis in corpore relictus grauiora mala excitet: tamen vbi fluxus ille ceſſat, danda eſt opera, vt natura ad conſuetas vias reuocetur.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe patet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc potiùs moleſtum fœminis, quàm periculoſum eſſe ſolet; niſi quòd hoc habet incommodi, quòd conceptui impedimento eſſe poteſt, cùm ſanguis qui pro conceptione neceſſarius eſt, ad alia potiùs loca, quàm vterum feratur.

2. Minus tamen periculi eſt, ſi per nares ſanguis euacuetur; cùm natura aliàs ſanguinis abundantis copiam per nares euacuare ſoleat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Duo ſcopi hîc Medico ſunt propoſiti, primus & præcipuus, vt ſanguis, qui per aliena loca euacuatur, ad vterum, vt huic euacuationi deſtinatum locum, reuocetur; alter, vt ſi ſanguis per aliena loca non ſufficienter euacuetur, & inde aliqua eius copia colligatur, ea imminuatur.

Prius expeditur venæſectione in talo, triduo antequam ſanguis fluere incipiat, inſtitutâ, cucurbitulis femoribus, coxis & ſuris, nunc cum ſcarificatione, nunc ſine ea applicatis, frictionibus item, balneis, fomentis, inunctionibus, clyſteribus vterinis, peſſis, & aliis, quæ *de ſuppreſſ. menſ.* ſunt propoſita.

Alteri ſcopo ſatisfacit venæ ſectio, quæ tamen commodiſſimè in talo inſtituitur.

CAPVT XII.

De fluore muliebri.

Fluor muliebris.

ETſi per vterum nihil aliud, quàm ſanguis ſingulis menſibus euacuari ſolet: tamen eas accidit interdum, vt p.n. & aliæ res per eum excernantur. Inter eas autem primò eſt Fluor muliebris vel vterinus ῥοῦς γυναικεῖος dictus, ſeu Menſtrua alba appellata; Excretio nimirum ex vtero vitioſa, vbi pro rubro ſanguine illuuies quædam cruda, plerumque alba, modò ſanioſa, liuida, aut viridis; modò ſubrubra & ſanioſa excernitur, & quidem non ſingulis menſibus & ſtatis temporibus, ſed ſingulis ferè diebus, aut inordinatè, nunc breui, nunc longo temporis ſpatio; & nunc iis accidit, quibus menſes fluunt, & menſium rubrorum fluxu abſoluto incipit, nunc menſium fluxum præcedit; interdum & iis accidit, quibus menſes ſuppreſſi ſunt. Virgines rarò hoc malum infeſtat, frequentiùs adultiores, nonnunquam & grauidas. Autor tamen eſt Fernelius *lib. 6. de morb. & ſympt. cap. 16.* etiam puellam octauo ætatis anno, hoc malo obſeſſam, ac diu poſtea grauiter afflictam ſe vidiſſe.

Fluor muliebris differt à menſibus decoloribus.

Decolores verò menſes, quorum antea facta eſt mentio, aliud ab hoc fluxu vitium ſunt. Menſes enim decolores adhuc ad menſes pertinent, & deprauati ſunt; color tamen ruber adhuc in iis conſpicuè apparet: menſes verò albi & ſubſtantiâ & colore à menſibus differunt. Deinde etiam exeundi tempore & modo à menſibus decoloribus fluor muliebris differt. Menſes enim decolores etiam ſuam periodum obſeruant, etſi non ſemper exactè: fluor verò muliebris alio, quàm menſes, fluit tempore, nonnullis continuò, aliis ante, aliis poſt menſes; grauidis quoque, & quibus menſes ſuppreſſi ſunt, accidit.

A pure ex vlceribus vteri.

Diſcernendus etiam fluor muliebris à materia purulenta, quæ ex vlceribus vteri effunditur: atque cùm materia purulenta effluit, vlceris præſentis notæ adſunt, quæ abſunt in fluore muliebri. Ipſum etiam pus, ſi ſit laudabile, craſſius eſt & magis albidum, quàm menſes albi, & minoris quantitatis. Si verò ſit ſanioſum, cruore perfuſum eſt, & cum dolore excernitur.

A Gonorrhœa. *A pollutione nocturna.*

A Gonorrhœa verò & materia ſeminali diſtinguitur, quòd hæc in minori quantitate excernitur: albidior eſt & craſſior; & longioribus interuallis effluit: ſicut à pollutione nocturna eo diſcernitur, quòd pollutio iſta per ſomnum ſaltem accidit; & cum imaginatione rei venereæ eſt coniuncta; cùm fluor muliebris quauis horâ accidat.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima eſt humor excrementitius, à ſanguine totâ naturâ alienus, non tamen eiuſdem ſemper ſpeciei, ſed modò albus & pituitoſus, modò bilioſus, modò melancholicus, modò ſanioſi ſanguinis colorem repræſentans, modò mixtus.

Colligitur autem iſte humor nunc in corpore toto, nunc in aliqua parte, & ad vterum tranſmittitur, & per pudendum frequenter & aſſiduè effluit. Sicut enim natura, dum boni ſanguinis copia in fœminis cumulata eſt, eam per vterum euacuare ſolet; ita etiam ſi vitioſi humores in corpore cumulati ſunt, iiſdem viis ad eos expellendos vti ſolet. Et inprimis hoc accidit in mulieribus humidâ & frigidâ conſtitutione præditis, mollibus, delicatis, ſedentariam & otioſam vitam agentibus, & alimentis frigidis & humidis vtentibus. E partibus, inprimis ventriculus, hepar, & lien huic malo originem præbent: & præcipuè mulieres, quæ cruditate ventriculi laborant, huic malo ſunt obnoxiæ. Faciliùs tamen hoc accidit, ſi vterus debilitatus ſit. Imò ſolus vterus malè affectus huius vitij cauſſa eſſe poteſt, ſi nimirum ob frequentes abortus, vel alias cauſſas is debilitatus ſit, & potiſſimùm ſi frigidâ & humidâ intemperie (de qua ſuprà *part. 1. ſect. 2. cap. 5.* dictum) laboret. Tum enim etiam bonum alimentum affluens non rectè concoquit; & propterea multa excrementa cumulantur, quæ quotidie vtero effluunt. Multò magis verò hoc accidit, ſi ſanguis qui affluit, non purus ſit.

Atque ita humor vitioſus, qui fluxum hunc excitat, nunc in toto corpore, vel aliqua parte generatur & ad Vterum tranſmittitur; nunc in vtero præcipuè colligitur. Docet id clarè Galenus *6. de loc. aff. cap. 5.* dum ſcribit: *Verùm accidit interdum fœminis, vtero nihil laborante, muliebre vocatum profluuium: tùm vniuerſum corpus per ipſum expurgatur, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. Contingit potiſſimùm iis fœminis, quæ tenuiore & pituitoſiore habitu ſunt præditæ. Has itaque, intacto Vtero, per remedia, quæ toti corpori adhibentur, ſanauimus.* Et *3. de cauſſ. ſympt. cap. 4.* hæc habet: *Cæterùm deprauatæ fluxiones per Vterum fiunt, expurgato per hanc partem corpore vniuerſo; vocatur autem id ſymptoma fluxus muliebris: Præter hæc deprauata ex Vtero fit euacuatio, propter malum aliquod in ipſo factum.* Quanquam enim de hiſce locis pugnet cum Mercuriali Maſſarias: tamen clarum eſt, Galenum ſtatuere, interdum (non ſemper) ſaltem fluxum hunc à toto fieri; præter hunc tamen, aliam deprauatam fieri ex Vtero euacuationem, propter malum aliquod in ipſo Vtero factum.

Per quas vias fiat fluor muliebris?

Vias per quas hic fluxus fit, quod attinet, Platerus in ea eſt ſententia, fluorem vterinum tantùm à ceruicis vteri venis prodire: non verò ex fundi cauitate in collum illius effluere, indéque poſtea expurgari; cùm tam anguſtus in vtero ſinus tantam copiam humoris, quantam plerumque emanare videmus, capere non poſſit, nec donec vterum geſtant fœminæ, amplietur.

Verùm equidem negandum non cenſeo, per ceruicis vteri venas, vt ampliores, hunc fluxum frequentiſſimè accidere: interim tamen non impoſſibile eſt, ex ipſius vteri venis eundem humorem effundi poſſe. Cùm enim aliàs hæ venæ in vterum ſanguinem ferre ſoleant, non mirum eſt, naturam etiam iis abuti ad excrementitios iſtos humores euacuandos; præſertim vbi in ipſo vtero illi generantur, iſque imbecillus huius fluxûs cauſſa eſt, (quod Platerus diffiteri non poteſt,) & non è toto corpore,

pore vel aliunde confluunt: Neque opus eſt, vt totus, qui euacuatur, humor in cauitate vteri primum congeratur, & hinc euacuetur; ſed vt ſenſim affluit, ita ſenſim euacuatur. Neque etiam, vt dictum, totus iſte humor ex vtero, ſed pars eius è venis ceruicis vteri effluit. Non autem mirum, naturam vitioſos humores ſine ſanguine è venis expellere; cùm non ſolùm extra conſuetum menſtrui ſanguinis fluxus tempus id accidat, ſed & natura vtilem ſanguinem retineat, vitioſos humores verò eiiciat: quod etiam in alui fluxibus & vomitibus, in quibus quoque materia è venis euacuatur, accidit.

Cauſſas remotiores quod attinet, ſunt eæ omnes, quæ dictos vitioſos humores in corpore, vel parte aliquâ, vel vtero cumulare poſſunt. Scribit etiam Platerus, ſe obſeruâſſe, mulieribus quæ nunquam hunc fluxum paſſæ fuerunt, eum poſtquam medicamenta cathartica ſumſiſſent, ſuperueniſſe; quia natura earum vſu ad alias excretiones moliendas excitata fuerit. Multas quoque dum thermis aliquandiu inſediſſent, hoc vitium contraxiſſe, non ob contagium, quia cum aliis, quæ eo laborabant, in eodem balneo ſederunt, ſed quòd vſu harum continuo natura incitata, excrementa craſſiora, quæ per ſudorem expelli non potuerunt, per hanc viam commodiorem expulit.

Quaſnam corripiat fluor muliebris?

Corripit autem hoc malum fœminas omnis generis, frequentiùs tamen adultiores; nonnunquam tamen & iuniores, imò & virgines. Etſi enim nonnulli negant, virgines hoc profluuium pati, & ſi id accidat, eas corruptas eſſe, temerè & incautè pronuntiant. Obſeruatum enim eſt à doctiſſimis Medicis, fluxum hunc virginibus, de quibus nulla corruptionis ſuſpicio eſſe potuit, accidiſſe; imò nonnullas biennio antequam menſes erumperent, fluxu hoc laboraſſe, & puellam octo annos natam fluxum hunc paſſam eſſe, antea ex Fernelio dictum. Et cauſſa nulla eſt, cur hoc ſit impoſſibile; cùm cauſſæ, ob quas fluxus hic accidit, in omnibus fœminis locum habere, eæque etiam tales crudos humores cumulare poſſint.

Differentiæ.

Differentia.

Ex modò dictis iam patet; humorem, qui muliebre profluuium conſtituit, non eſſe eiuſdem ſemper naturæ, ſed modò album, modò pallidum, modò liuidum, modò ſubrubrum & ſanioſum, modò ad viriditatem vergentem, modò viſcidiorem, modò tenuiorem, modò frigidiorem & minus acrem, modò calidum atque acrem, modò fœtidum, modò fœtoris expertem. Fluxus tamen albus, vt Hippocrates 2. *de morb. mul. in initio* ſcribit, in ſenioribus magis fit, quàm in iunioribus: fluxus fuluus in vtriſque; fluxus ruber in iunioribus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vitium hoc Medico ex ipſius fœminæ relatione innoteſcit. Accedunt præterea & alia ſymptomata, facies fœdatur, vrinæ turbidæ minguntur, ægræ, præſertim ieiunæ, nauſeâ & cardialgiâ corripiuntur. Si humor ſit acris, & putris, ſæpe febres lentæ accedunt. Si humor ſit pituitoſus & copioſus, ac ligamenta vteri laxiora reddat, procidentia vteri excitatur. De quo Hippocrates *de natura muliebr. Cùm fluxus albus*, inquit, *obortus fuerit, veluti vrina aſinina apparet, & dolor imum ventrem habet, & lumbos, & lateris mollitudinem, & tumores fiunt crurum & manuum, & caua eleuantur, & oculi tumidi ſunt: & color arquatus & albus fit, & cùm iter facit, anhelat.* Ægra etiam rectiſſimè referet quænam humoris, qui euacuatur, qualitas ſit. Eadem tamen è linteis, quibus humor iſte excipitur, facilè pateſcit. Si enim, vt Hippocrates 2. *de morb. mul.* docet, lintea infecta arefacta ſimplici aquâ lauentur, & ſiccentur in vmbra, ac poſt inſpiciantur, manifeſtè colorem abundantis excrementi referunt. Quâ ratione verò à cognatis vitiis diſcerni poſſit, iam ſuprà dictum.

De malo ipſo cùm Medicus eſt certus, eius muneris eſt iam ampliùs inquirere, vbi humor ille vitioſus generetur. E toto corpore humorem illum prauum confluere, cognoſcitur ex eo, quod cacochymiæ in toto corpore ſigna alibi explicata adſunt; nullius verò in vtero morbi ſigna adſunt. Si verò ex aliqua parte humores illi ad vterum confluant, eius affectus ſigna aderunt, quæ è prædictis nota ſunt. Si verò ex vtero ipſo ſolùm hic fluxus originem habeat, nec cacochymiæ in toto corpore, nec vllius partis affectæ ſigna adſunt, contra verò vteri malè affecti ſigna aderunt, quæ ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *de morbis vteri*, ſunt expoſita. Præterea ſi à ſolo vtero fluxus hic proueniat, materia pauca eſt, vtpote quæ ſolius vteri eſt excrementum: Si vero à toto, vel aliqua parte, copioſior.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Equidem malum hoc, ſi moderatum ſit, nullàque grauiora accidentia coniuncta habeat, ſæpe diu ſatis ſine inſigni incommodo id fœminæ ferunt. Non tamen contemnendum eſt. Reddit enim primò fœminas viris minùs gratas: præterea etiam plerumque infœcundas, non tamen ſemper. Si enim humor iſte per vaſa ceruicis vteri euacuetur, ita conceptioni non obeſt.

2. Deinde ſi diu duret in graues morbos fœminas conicit, in languorem ſcilicet, totius corporis atrophiam, tabem, cachexiam, hydropem, vteri prolapſum, vlcera. Si materia mordax ſit, etiam pruritus, mordicatio & ardor in pudendis fœminas vexat.

3. Interdum mœſtitia, melancholia, animi deliquia & conuulſiones accedunt. De quo Hippocrates 5. *aph.* 56. *Si muliebri profluuio conuulſio aut animi defectus ſuperueniat, malum.* Cùm ſcilicet, vt Galen. *in comm.* addit, malum vehemens fuerit, vel diu durauerit, & materia cerebro ac neruoſo generi communicata fuerit.

4. Eò deterior autem eſt hic fluxus, quò humor peior eſt. Et proinde Aretæus eum cenſet eſſe deteriorem, qui liuidus eſt, ſanioſus ac fœtidus, quàm pallidum & album.

5. Faciliùs autem hoc vitium initio curatur, dum cauſſæ à quibus pendet, nondum potentes ſunt, nec radices egerunt; progreſſu verò temporis malum difficilius redditur, & totum corpus tandem excrementa per hanc viam expellere aſſueſcit, atque ipſe vterus debilior iam redditus excrementa aliena faciliùs ſuſcipit.

6. Senes fœminas hoc malum plerumque ad mortem vſque comitatur, ob pituitæ copiam, & facultatis coctricis debilitatem.

7. Aliàs fluxus citrinus, aut viridis, minùs contumax eſt quàm albus, ſi idonea remedia adhibeantur: maiora tamen pericula ob materiæ prauitatem inducere poteſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Tota autem huius affectus curatio in cauſſarum remotione conſiſtit, quibus ablatis fluxio ceſſat. Medici equidem plerique ad fluxum hunc ſiſtendum multa remedia adſtringentia proponunt. Sed non video, quomodo conſultum ſit, humores iſtos prauos adſtringentibus adhibitis in corpore retinere; cùm facilè fieri poſſit, vt in corpore retenta talia excrementa, ad alias partes nobiliores ruant, & alia grauiora mala excitent: niſi forſan propter vteri humiditatem & laxitatem corrigendam talia ſiccantia & adſtringentia adhibeantur.

Primò ergo videndum, an totius corporis vitio, an ob partem aliquam priuatam, an verò vteri ſaltem culpâ hic humor colligatur. Si in toto corpore humores, qui per vterum euacuantur colligantur, quod plerumque accidit, humores vitioſi euacuandi, ab vtero auertendi, & ne iterum generentur, cùm bona victûs ratione, tum medicamentis præſtandum. Quid de venæ ſectione ſtatuendum ſit, infrà *quæſt.* 1. dicetur. Itaque, ſi quod frequentiùs accidit, pituitoſi & crudi humores abundent, ij præparandi & euacuandi. Corpore vniuerſo euacuato, reliquiæ humorum decocto ligni Guaiaci, ſarſæparillæ, vel radicis Chinæ abſumendæ; ſimúlque victus ratio exſiccans & extenuans præſcribenda. Non incommodum etiam fuerit, poſt purgationes inſtitutas diuretica exhibere, quæ reliquias materiæ ad renes diuertant, & per vrinam euacuent, de quo infrà *quæſt.* 2.

Si verò humores bilioſi & acres abundent, medicamenta, quæ acrimoniam bilis temperant, ac nonnihil adſtringunt, exhibenda, qualia ſunt præcipuè cichorium, endiuia, acetoſa. Humor præparatus euacuandus *rhabarbaro*, *tryphera Perſica*, *pillulis aggregatiuis*, *de rhabarbaro*.

Si humor melancholicus admiſceatur, & is conueniente modo præparandus & euacuandus, de quo alibi.

Quomodo verò, ſi ſeroſus & aquoſus humor abundet, curatio inſtituenda ſit, docet Galenus *in lib. de præcognit. ad Poſthumum, capit.* 8. exemplo curationis à ſe inſtitutæ in vxore Boëthi fluxu muliebri laborante. Cuius ſumma hæc eſt. Cùm vxor Boëthi muliebri fluxu laboraret, maritus eius Medicos Romanos præcipuos, atque inter eos Galenum conuocauit. Inter quos equidem conuenit, vt ea medicamenta, quæ ab Hippocrate & aliis poſt Hippocratem optimis quibuſque Medicis tradita eſſent, adhiberentur, quæ eò tendebant, vt non ſolùm vterus, ſed etiam vniuerſum corpus exſiccaretur. Verùm cùm hac curandi ratione nihil perficerent, ſed & malum deterius redderetur, Medici hæſitabant, & ad aliam curandi rationem accedere quidem cupiebant, nihil tamen melius inueniebant. Interea matronæ huic tumor in vtero obortus eſt, ita vt mulierculæ grauidam eam exiſtimarent. Verùm ſuſpicionem hanc hoc exemit, quod cùm aliquando lauaretur, in primo balneorum cubiculo vehementiſſimis doloribus, quales parturientem prehendere ſolent, correpta fuit, & hinc humorem aqueum adeò copioſum excreuit, vt animo linqueretur: vnde venter ſtatim detumuit. Cùm verò alij Medici quid porrò agendum eſſet, dubij eſſent, ac hærerent, Galeno in mentem venit, ſe in hac muliere inſignem circa hypochondria mollitiem deprehendiſſe, ex quo in eam ſententiam venit, quod mulier frigidæ & humidæ valde temperaturæ eſſet, & propterea non ſolùm ſiccantia nimiæ humiditati, ſed & calefacientia nimiæ frigiditati opponenda eſſent. Itaque in victus ratione potum paucum admodum exhibendum, deinde redundantem humorem per aluum, vrinam, & cutem eſſe euacuandum ſtatuit. Idque vt rectè præſtare poſſet, à Boëtho impetrauit, vt ſolus per decem dies vxoris curationem ſuſciperet. Itaque primò medicamento aqueum humorem per aluum purgante vſus eſt, deinde aquam, in qua aſarum & apium ferbuerant, illi bibendam propinauit. Cùm verò poſt biduum vteri fluxus iterum inciperet, tertio die rurſum medicamento per aluum purgante vſus eſt. Poſtea quotidie mulierem melle inunxit, & corpus linteo primùm molli, deinde aſperrimo

mo fricauit, ſimúlque conuenientem victus rationem inſtituit. Quâ curandi ratione factum eſt, vt ſpatio 15. dierum nullum prorſus morbi veſtigium ampliùs apparuerit, ſed mulier integrè conualuerit.

Si verò humor in parte aliqua, ventriculo, hepate, vel aliâ colligatur, eius ratio habenda, curandúmque ne talem humorem generet. Et quia inprimis circa ventriculum crudi humores colliguntur, vomitus idoneis medicamentis concitatus maximè vtilis eſt: videndum tamen, ne vomitoriis ventriculus debilitetur.

Poſtea quia ventriculus, vbi pituitoſi humores in corpore colliguntur, plerumque intemperie frigidâ & humidâ laborat, is calefaciendus, ſiccandus & roborandus eſt, vt ſuo loco dictum.

Si verò bilis peccet, plerumque laborat intemperie calidâ. Itaque ille conuenientibus medicamentis refrigerandus.

Si ab vteri vitio & intemperie fluxus hic ortum habeat, id corrigendum, vt ſuprà *part. 1. ſect. 2.* dictum.

A quacunque verò cauſſa proueniat hoc malum, vtiles ſunt thermæ, quæ non ſolùm vitioſos humores in corpore redundantes euacuant, & ad aluum ab vtero auertunt, ſed & viſcera ac vniuerſum corpus roborant, & vteri intemperiem frigidam ac humidam emendant. Eligendæ autem ſunt thermæ cuilibet corporis conſtitutioni conuenientes.

Tandem, vt dixi, medicamenta exſiccantia & adſtringentia ad fluxum hunc ſiſtendum ab Autoribus ſolent proponi: *portulaca* nimirum, *plantago, polygonum, balauſtia, cortices granatorum, radix biſtortæ, tormentillæ, filipendulæ*, quæ valde commendatur, *hypociſtis, bolus Armenus, terra ſigillata, raſura eboris, ſpodium, ſuccinum, corallia*, C.C. Hinc commendatur tale Electuarium.

℞. *Conſ. roſ. rubr. veteris* ℥. iv. *cichor.* ℥. ij. *coral. rubr. pulu. rad. biſtortæ, tormentillæ, raſuræ eboris*, ana ʒ. ij. Cum *Syr. myrtino.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Corall. rubr. præp. boli Armeni, terræ ſigill.* ana ℥. j. *margar. præp.* Scr. j. *maſtich.* ʒ. ß. *rad. cyperi* Scr. ij. *macis* ʒ. ß. *ſacch. roſ. tabulati*, ad pondus omnium. F. puluis.

Vel ℞. *Spec. diarrh.* ʒ. j. *ſantal. omn.* ana Scr. j. *coriandri præp.* ʒ. ij. *maſtiches, corall. rubr. præp.* ana ʒ. j. *ſacch. albi*, q. ſ. F. rotulæ.

Vel ℞. *Sem. coriandri præp. acetoſæ, plantag.* ana ʒ. 1. *terræ ſigill. boli Armeni*, ana ʒ. ß. *ſpec. arom. roſ.* ʒ. j. ß. Cum ſ. q. *ſacchari*, F. Rotulæ.

Verùm vt dictum, talia nonniſi corpore antè euacuato exhibenda, metuendúmque, ne ſi fluxus retineatur, ſero, quod plerumque coniungitur, retento venter intumeſcat; quod Boëthi vxori accidit, vt refert Galenus *de præcogn. ad Poſth. cap.* 8. Et ne frigidis exſiccantibus aliquid incommodi oriatur, calida ſine omnis periculi metu exhiberi poſſunt, vt Theriaca vetus, Mithridatium, cui aliquid conſ. roſarum & abſinthij addi poteſt.

Vel ℞. *Conſ. anthos* ℥. j. *diacori vulgaris* ʒ. ii. *ſpec. diarrh. Abb. aromat. roſ.* ana ʒ. j. *corall. rubr. præp.* ʒ. j. ß. *theriacæ* ʒ. ij. Cum *ſyr. de cortic. citri*, F. Elect.

Ne quoque à vitioſis & prauis humoribus interna vteri ſuperficies lædatur, liquores extergentes ſæpe in vterum iniicere vtile eſt, qui excrementa eiuſmodi detergant & abluant, paratos è decocto hordei cum melle roſato, ſero lactis caprino, cum Syrupo de roſis ſiccis, vel decocto abſinthii, menthæ, matricariæ, roſis rubris, alumine & ſimilibus.

Poſt lotionem, vbi loca exſiccata fuerint, ſuffitus adhiberi poſſunt è thure, ladano, maſtiche, ſantalis, nuce moſchata, roſis rubris.

Diæta.

Diæta cum medicamentis conſpiret. Ideoque aër eligatur purus, ad calidum vergens, & ſiccus; vitetur verò pluuioſus, auſtrinus, & frigoris inclementia.

Cibi ſint facilis coctionis & boni ſucci, vt à calore debili faciliùs coqui poſſint, & nullo modo cacochymiam augeant. Qualitate ſint humori peccanti contrarii, omnes tamen vim ſiccandi obtinentes, quia plerumque crudi & pituitoſi humores peccant, vel admiſcentur. Vitentur verò omnia cruda & humida, olera, fructus fugaces, piſces molles, lac, pinguia, dulcia, ſalſa. Interdum à cœna abſtinere in hoc affectu vtile eſt. Potus ſit vinum rubrum.

Somnus & vigiliæ ſint moderatæ. Ægra ſupina non dormiat, ne calefactis lumbis humores verſus vterum trahantur. Exercitium ſit moderatum. Inprimis verò vtiles ſunt frictiones partium ſuperiorum, quæ humores pituitoſos diſcutiunt, & ab vtero auertunt. Abſtineat fœmina à Venere, ne eius vſu humores verſus vterum concitentur. Animi affectus nimii, inprimis ira & mœſtitia, vitentur.

QVÆSTIO I.

An venæ ſectio in fluore muliebri locum habeat?

An venæ ſectio in fluore muliebri locum habeat.

Cùm fluor hic totus à cacochymia, non verò à plethora dependeat, nullus omnino locus eſſe venæſectioni videtur. Præterea non conſultum videtur, prauos iſtos humores ad vterum fluentes in venas reuocare, & maſſam ſanguinis inquinare. Tandem cùm vires affectu hoc plerumque diuturno deiiciantur, & corpus contabeſcat, ſanguinis miſſione id ampliùs debilitandum, nutrimentóque fraudandum non videtur. Nonnulli contrà, ſi ex menſium ſuppreſſione accidat hoc malum, à ſanguinis miſſione principium curationis faciendum, atque venam in cubito aperiendam eſſe cenſent.

Verùm prior ſententia rationi magis conſentanea, neque ſectio venæ vllo modo neceſſaria hic videtur. Et licèt ex ſuppreſſione menſium malum hoc originem habeat: tamen ſanguis ſuppreſſus iam corruptus eſt, & in cacochymiam degenerauit, neque tanta ſanguinis copia adeſt, vt per venæſectionem in brachio inſtitutam, eam imminuere opus ſit.

QVÆSTIO II.

An Diuretica conueniant in fluore muliebri.

An diuretica conueniant in fluore muliebri.

Dictum ſuprà, humoris, præcipuè pituitoſi, reliquias diureticis per vrinam euacuandas eſſe. An tamen hoc rectè fiat, à nonnullis dubitatur, ideo quòd diuretica etiam menſes mouere valent, 4. *de ſimpl. med. c.* 15. *&c.* atque ita humores ad vterum mouere, & fluxum augere poſſunt. Verùm enim verò equidem negandum non eſt, diuretica, dum humores fundunt, ſecundariò etiam menſes mouere. Verùm ſi corpore purgato exhibeantur, nullus metus eſt, vt maiorem fluxum excitent. Etenim humores ad renes non ſponte ruunt, ſed à vi renum attractrice alliciuntur. Ad vterum verò neque ſponte ruunt, neque ab eo trahuntur, ſed à natura eò pelluntur, quod non fiet ſi maxima pars per purgantia euacuata ſit. Tum enim reliquiæ à diureticis fuſæ à renibus facilè attrahuntur.

CAPVT XIII.

De Gonorrhœa.

Gonorrhœa.

Gonorrhœa non ſolùm Viris, de qua *lib. 3. part. 8. ſect. 2. cap. 4.* dictum, ſed & mulieribus quandoque accidit. Quæ quâ ratione in fœminis à fluore muliebri differat, *cap. præcedente* dictum. Accidere autem poteſt Gonorrhœa omnibus viro maturis fœminis: Mercurialis tamen grauidis non accidere poſſe putat, quia ſemen ſemper in vterum eiici putat. Verùm quia & prægnantes Venere vtuntur, menſéſque non in vterum, ſed ad ceruicis vteri latera emittunt, per eaſdem vias etiam gonorrhœa accidere poteſt. Præter gonorrhœam veram, quæ naturalis ſeminis effluuium eſt, vt viris, ita etiam fœminis interdum ex lue venerea humores fœtidi & corrupti effluunt, qui tamen fluxus propriè gonorrhœa non eſt, vt *loco allegato* dictum, ad gonorrhœam tamen etiam vulgò referri ſolet.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa huius mali præcipua eſt retentricis facultatis imbecillitas, & vaſorum ſemen continentium laxitas. Hinc ad gonorrhœam excitandam faciunt omnia, quæ vaſorum ſeminalium laxitatem inducere poſſunt. Verùm cùm de cauſſis gonorrhœæ in viris plura dicta ſint, *lib. 3. part. 9. ſect. 2. cap.* 4. ea hic repetere opus non eſt. Patet ex iis facilè, quæ cauſæ ex ibi allatis, in gonorrhœa fœminarum locum habere poſſint.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Quâ ratione autem gonorrhœa à fluore muliebri diſcernenda ſit, dictum *cap. præced.* Quomodo verò gonorrhœa vera à virulento illo in lue venerea fluxu diſcerni poſſit, *lib. 3. practicæ, loco allegato* dictum. Quo loco etiam cauſſarum ſigna explicata ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si gonorrhœa diu duret, fœminis vteri laxitatem ac debilitatem, ſterilitatémque inducit.

2. Quia verò ſemen ex optima ſanguinis parte generatur, ſi fluxus iſte perſeueret, tandem tabem inducit. Reliqua prognoſtica *lib. 3. practica, loco alleg.* videantur.

Curatio.

Curatio.

Curandi etiam ratio cùm gonorrhœæ, tum pollutionis nocturnæ, *lib. 3. practica, loco alleg.* tradita eſt. Pauca ſaltem addere libet. Si à ſeminis copia ſit fluxus iſte, ſalicis fructus cum vino propinatus, libidinis impetum coërcet. Idem de folio ſalicis docet Plinius *lib. 24. cap. 9. & lib. 26. cap.* 1.

Si à facultatis retentricis debilitate ſit gonorrhœa, caſtorei ʒ. ß. ſumta vtilis eſt. Reliqua *allegato loco* videantur.

Topica in fœminis, ventri, regioni renum, & ad latera, quo loco teſtes ſiti ſunt, adhibeantur. Balneum etiam poteſt fieri è decocto

è decocto *folior. ſalicis, myrti, mali cydonij*, ana M. ij. *roriſmar. flor. roſ. rubr.* ana M. j. *nuc. cupreſſ.* ℥. iij. In quo fœmina vmbilico tenus ſedeat. Sacculus quoque iiſdem repletus, renibus, lumbis & pubi applicetur. A balneo loca iſta inungantur oleo maſtichino, myrtino.

CAPVT XIV.

De rebus alienis ex vtero excretis.

Res alienæ ex vtero excretæ.

NOn ſolùm autem menſes illi albi dicti, & ſemen p. n. ex vtero euacuantur, ſed & aliæ quædam res. Et primò quidem *pus* interdum ex vtero excernitur, quod in vlceribus vteri & ceruicis eius accidit, de quibus cùm ſuprà *par. 1. ſect. 1. c. 8. & ſect. 2. cap. 18.* actum ſit, hic plura addere opus non eſt.

Lapides ex vtero excreti.

Lapides.

Lapidem aſperum magnitudine verticilli fuſi famulam Dyſeridis in Lariſſa ex vtero eieciſſe, Hippocrates *5. epid.* refert. Calculos tophaceos aliquando in vtero generari tradit, & modum, quo extrahi poſſint, docet Aëtius *tetr. 4. ſerm. 4. c. 98.* Ioh. Anglicus *c. de ſterilitate*, narrat ſe vidiſſe aliquando lapidem quantitate oui, quem mulier ex vtero eiecit. Valleſius *in comm. ad allegatum locum Hippocratis*, ſe quidem non obſeruaſſe ſcribit, lapides ex vtero excretos fuiſſe, ab aliis tamen ſibi narratum eſſe, duabus mulieribus id accidiſſe. Petrus Sal. Diuerſus *ad cap. 117. Pract. Altimari*, refert Monialem quandam, poſt cruciatus, qui nullo medicamento leniri potuerunt, tandem eieciſſe per pudendum lapidem ſcabroſum, magnitudine & formâ oui anatini, quo eiecto ceſſarunt quidem dolores, ſuperueniente tamen ex vtero fluxione putridâ, tabe conſumpta vitâ functa eſt. Talia & alij Medici obſeruarunt.

Vermes.

Vermes.

Aſcarides in pudendo muliebri naſci, Hippocrates *lib. 2. de morb. mul.* ſcribit. Garcias Lopius *variæ Medicæ lectionis cap. 13.* refert, ſe vidiſſe matronam quandam per vteri collum multitudinem aſcaridum magnam expuliſſe.

Mola.

Mola.

Molarum etiam varia genera ex vtero excerni, ſuo loco dicetur.

Inteſtina.

Inteſtina.

Inteſtina per vuluam diſruptam prolapſa fuiſſe, ſcribit Beniuenius *de abdit. ſanat. & morb. cauſſis, cap. 5.*

Externa reiecta.

Caſtanea. Mus.

Puellam quandam *caſtaneam* in vuluæ os intruſiſſe; & cùm manibus extrahi non potuerit, ſternutatione pipere excitatâ eieciſſe, ſcribit Sauanarola *tract. 6. cap. 5. rubr. 11.* In ſinum vteri *murem* aliquouſque penetraſſe, ſibi relatum fuiſſe, Platerus *tract. 3. Pract.* refert.

LIBRI QVARTI
PARTIS SECVNDÆ,
SECTIO III.

De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus ferè fœminis poſt pubertatem, ex vtero euenire ſolent.

CAPVT I.

De Virginitate.

Virginitas quid.

CVm autem primo loco meritò dicendum ſit de iis affectionibus, quæ virginibus ex vtero euenire ſolent; quædam de virginitate & ſignis eius præmittenda videntur. Etſi verò alij etiam pro ſua intentione virginitatem definire ſoleant: Medicis tamen virginitas eſt partium muliebrium integritas, à concubitu & congreſſu virili non violata.

Quæ autem illa virginibus propria partium muliebrium conſtitutio, ac quæ virginitatis ſigna ſint, apud Medicos controuerſum eſt. Et primò quidem controuertitur, an membrana hymen dicta in omnibus virginibus reperiatur? Secundò, an ſanguis in virginibus in primo coitu neceſſariò effundatur? Tertiò, an vuluæ adſtrictio & anguſtia virginitatis ſignum ſit? Quartò, an lac in mammis apparens corruptæ virginitatis ſignum ſit.

QVÆSTIO I.

An Hymen virginitatis indicium in omnibus virginibus appareat?

An membrana aliqua detur, quæ virginitatis clauſtrum & nota ſit, inter Medicos & Anatomicos controuerſum eſt. Marcus Ant. Vlmus *de vtero muliebr. ſect. 1. cap. 7.* ſcribit, ſe à decimoquarto ætatis anno vſque ad ætatem virilem continenter ſedulo ſtudio Anatomico incubuiſſe, & huius membranæ inueniendæ gratiâ diſſecuiſſe abortus plures puellares octimeſtres, præterea quæ vel ſtatim, aut hebdomade, menſe, ſeſquimenſe à partu interiere; diſſecuiſſe fœminas vnius, duorum, trium, quatuor annorum, vſque ad ſeptennium, neque vnquam huius membranæ vel veſtigium videre potuiſſe; idque ideò in iſtius ætatis puellis, non verò adultioribus feciſſe, ne violationis huius membranæ vlla eſſet ſuſpicio. Ideòque hymenem pro pura fabula, quæ ab Arabibus forſan dimanarit, habet. Non negat tamen, in nonnullis puellis reperiri poſſe membranam obſidentem interiora cunni, ſed id præter naturam eſſe putat. Eodem modo Andr. Laurentius, figmenta eſſe, quæ de tranſuerſa illa membrana & perforata ſcripſerunt multi, ſtatuit, ſcribitque, ſe abortiuas puellas, & trimeſtres, & trium, quatuor, ſex, ſeptem annorum virgines diligenter obſeruaſſe, & ſpecillo ad vteri os internum vſque immiſſo nihil, quod reſiſteret, inueniſſe. Et ſi quæ adſit talis membranula, præter naturæ inſtitutum eſſe putat, & morbum eſſe organicum in vitioſa conformatione, qui vulgò clauſura vteri appellatur. In eadem ſententia eſt Ambroſius Paræus, qui *lib. 23. c. 42.* ait ſe hanc membranam in pleriſque virginibus omnis ferè ætatis, à trimula ad duodecimum ferè annum ſtudioſè exquiſiuiſſe, reperire verò non potuiſſe. Columbus quoque ſe ter tantùm eam inueniſſe ſcribit. Ranchinus etiam *de morb. virgin. ſect. 1. cap. 4.* ſcribit, huiuſmodi membranam imaginariam eſſe, & ab antiquis tum Medicis, tum Poëtis fictam atque depictam.

An detur Hymen, virginitatis indicium.

Contrà, clariſſimi Anatomici & Medici eam dari aſſerunt. Auicennas *lib. 3. fen. 21. tract. 1. cap. 1.* ſcribit: *Ante violationem puellæ Virginis ſunt in collo matricis panniculi contexti ex venis & ligamentis ſubtilibus valde, ortis ex omni parte eius, qu[a]s deſtruit violator, & currit, quod in eis eſt de ſanguine.* Et *lib. 3. fen. 21. tr. 3. c. 10. De mulieribus eſt, cui accidunt, cùm violatur, dolores magni, & propriè cùm collum matricis eius eſt strictum, & panniculi virginales ſunt textura denſæ, & virga deuirginantis eſt groſſa.* Et Auerroës *tr. 1. collectan. cap. vlt. Orificium vuluæ virginis eſt criſpum, & ex criſpitudine illa oriuntur venæ minutæ, habentes pelliculam vnam contextam duabus texturis, vna tendit in longitudinem, & illa eſt minor, & altera vadit in latitudinem.* Eadem ferè ex Auicenna docet Nicol. Florentinus *ſerm. 1. tract. 1. cap. 7.* Et *ibid. tract. 3. cap. 30.* ſcribit: *Ante deſlorationem os matricis eſt velatum panniculo contexto venis & arteriis, qui cùm deſloratur, rumpitur, & inde ſanguis emittitur.* Auguſtin. *1. de ciuit. Dei, capit. 15.* refert: *Si obſtetrix Virginis cuiuſdam integritatem manu veluti explorans, ſiue maleuolentia, ſiue inſcitia, ſiue caſu dum inſpicit, perdidit, non opinor quenquam tam ſtultè ſapere, vt huic periiſſe aliquid exiſtimet etiam de ipſius corporis ſanctitate, quamuis membri illius integritate iam perditâ.* Et I. C. Scaliger, *Exerc. 175. ſect. 1.* herbæ cuiuſdam mentionem facit, ſuper qua ſi Virgines, quæ præſunt paſcuis, ſedeant, aut vrinam reddant, eis perinde rumpi Naturæ membranam, atque ſi à viro fuerint vitiatæ. Veſalius quoque *l. 5. de corp. humani fabr. c. 15.* eam dari affirmat. Eandem Fallopius *in obſeruationibus Anatomicis* admittit, docètque, membranam quandam nerueam, non carneam, immediatè poſt οὐρήθραν adeſſe, & claudere ſinum per tranſuerſum, non tamen eſſe integram membranam, ſed in medio perforatam, vt minimus manus digitus ſuo apice in adultis facilè ingredi poſſit. VVierus *lib. obſeru.* aſſerit vniuerſum puellarum genus donatum eſſe ab initio hac membrana, nullâ exceptâ. Eandem dari docet Coiterus *in tabul. Anat.* Platerus *de corp. humani structura.* Inter recentiſſimos verò Anatomiæ ſcriptores eam dari ſtatuit Adr. Spigelius, qui *de humani corporis fabrica, lib. 8, c. 18.* ſcribit, ridendos eſſe illos qui nunquam, poſt hos qui rarò admodum inueniri, nec niſi præter naturam, exiſtimant. Se enim in omnibus, quas ſecuit, virginibus eam deprehendiſſe, & in publico theatro ſæpenumerò demonſtraſſe, & ſi deſit, id præter naturam eſſe, vel petulanti manu ruptam, vel ab effluxione humorum eroſam fuiſſe. Hymenem autem membranam cum caranculis myrtiformibus corrugatam, formam calycis paruæ roſæ ſemi expanſæ referre, & inde fortaſſis ab antiquis florem dictam, & hinc natam phraſin, deflorare virginem, quod expugnare pudicitiam ſignificat, ſcribit, de quo mox Catulli verſus proponentur. Inter recentiſſimos Clar. Ioannes Riolanus eandem dari ſtatuit *lib. 2. anthropogr. cap. 23.*

Mirum

Mirum verò, vt verbis Marci Ant. Vlmi vtar, *de vtero mulieb. ſect.* 1. *cap.* 7. imò prodigio ſimile, Naturæ conſultos atque peritos de eo quod eſt obiectum ſenſus, cùm viſus, cùm tactus, dubitare, ſit nécne. Sed ita ſæpe accidit, vt dum nonnulli ea, quæ à maioribus acceperunt, vel ſuas præconceptas opiniones defendere conantur, etiam ſenſibus repugnantia proferant.

Verùm vt de hiſce, paucis meam ſententiam aperiam; Hymen, vt vult Vlmus, non Arabum inuentum eſt, ſed Græcis iam nota res, qui hoc quicquid eſt virginitatis teſtimonium, pro membrana habuerunt, & hymenem κατ' ἐξοχὴν appellârunt, atque inde nuptiarum Deus Gentilibus Hymenæus nominatus; εὔγιον quoque & εὐγίαιον dixerunt. Vnde illud vetuſtiſſimi Poëtæ: *Sine eugio puellam inuenit*. Poëtis quoque zona virginitatis & caſtitatis nominatur: hinc apud Græcos Poëtas deuirginatæ puellæ, λυσίζωνοι appellantur; & apud Catullum zonam ſoluere virgini, eſt virginem corrumpere. Itaque exiſtimo, cùm tota Antiquitas in ea ſit ſententia, eſſe aliquid, quod Virgines à mulieribus diſcernat, & quod in primo coitu violetur, & cum tot Clariſſimi Anatomici hymenem dari, cúmque vidiſſe aſſerant, iis omnino fidem habendam, rectéque ab Adr. Spigelio, *loco allegato*, ſcriptum putamus, in rebus Anatomicis audiendos neutiquam eſſe, vtcunque in aliis Medicinæ partibus docti fuerint, qui experientiâ, & obſeruationibus carent. Inprimis cùm experientiæ ratio ſuffragetur, certúm que ſit, aliquid in primo coitu in virginibus mutari, vnde non ſolum dolor excitatur, ſed etiam ſanguinis effuſio in eo plerumque accidit, & pro virginitatis nota habetur, de quo *quæſtione ſequenti* dicetur. Neque quæ contrà affert Laurentius, magni momenti ſunt, quòd ſcilicet ſpecillum ad vteri os interdum vſque immiſerit, nihil verò quod reſiſteret, inuenerit. Neque enim qui hymenem dari ſtatuunt, vteri orificum eâ membranâ planè claudi, quod p. n. in atretis ac imperforatis accidit, ſed in medio patere, omnes ſtatuunt.

Quid ſit hymen.

Quid autem illud ſit, quod virgines à mulieribus diſcernit, & hymenis nomine venit, non ita planum eſt. Membranæ nomine ab antiquis etiam indigitatum, & hymenem membranam κατ' ἐξοχὴν appellatam fuiſſe, modò dictum. Et plerique hymenem deſcribunt, quòd ſit membrana neruea tenuiſſimis venulis conſperſa, quæ vbi in primo coitu rumpitur, ſanguis effluit. Alij hymenem dicunt eſſe quatuor carunculas membranulis quibuſdam coëuntes, quæ florem virgineum caryophyllo nondum explicato perſimilem conſtituunt; cum quibus conſentit Adr. Spigelius, qui vt antea dictum, ſtatuit, Hymenem eſſe membranam, cum carunculis myrtiformibus corrugatam, quæ formam calycis paruæ roſæ ſemiexpanſæ refert, & florem virginitatis dictum conſtituit, de quo elegantes ſunt Catulli verſus:

Hymenis deſcriptio vulgaris.

Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat Sol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ:
Itidem cùm tenui carptus defloruit vngue,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ.
Sic virgo, dum intacta manet, tum chara ſuis, ſed
Cùm caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.

Varolius & Hier. Fabricius ab Aquapendente, Hymenem eſſe coalitum alarum ſeu nympharum interuentu membranæ tenuiſſimæ, ſtatuunt. Ioannes Riolanus obſeruauit circulum quendam carnoſum iuxta nymphas ceruicis vteri, obſcuris venulis conſperſum; cum quo conſentit Veſalius *in obſeru. Anat.* qui membranam hanc non nerueam, ſed carneam veluti ſtatuit.

Verùm vt rem paucis comprehendamus, in omnibus quidem virginibus partem illam, quæ membrum virile admittit, anguſtiorem eſſe, atque aliter aliquantò ſe habere, quàm in iis, quæ Venerem expertæ ſunt, certum eſſe puto: non tamen in omnibus eodem planè modo. Interdum enim, quò Arabes ferè inclinant, hymenem conſtituunt rugæ illæ, quæ ſunt in collo Vteri, dum extremitatibus venarum & ſubtilibus ligamentis connectuntur, & quaſi rete panniculum tenuem contextum exhibens, & circulum quaſi nunc carnoſum, nunc membranoſum, ipſumque ideò Florem virginitatis, de quo modò dixi, conſtituunt, qui venarum & ligamentorum contextus primo coitu violatur, atque inde plerumque ſanguis effunditur. Interdum verò panniculus iſte latiùs extenditur, & quidem non eodem modo, ſed vt Veſalius *loco allegato* ſcribit, quemadmodum linguæ præputiique non idem ſemper modus eſt, ita quoque hymen non æquè perpetuò craſſus, meatúmque colli vteri eâdem, forma occludens, aut virginitatem pariter commendans reperitur, ita vt in quibuſdam foramen, quod in medio eius eſt, ſit amplius & oblongum, in quibuſdam paruum & oblongum, vt velut pupillam, aut viperæ os referat; in quibuſdam anguſtum & rotundum, piſi magnitudine, imò in Atretis planè occludatur: Quæ ipſa diuerſitas fecit, vt cùm non ſemper eodem modo conſtitutum inuenirent Anatomici, in diuerſas abierint ſententias. Quibus accedit & hoc, quòd in omnibus virginibus non reperitur, idque ideò, quòd Veneris ſtimulis agitatæ Virgines interdum digito indito, vel alio modo coalitum & membranam in ceruice vteri rumpunt; interdum etiam imprudentes obſtetrices eundem violant: quod nonnunquam & per effluxum humorum fieri poteſt.

QVÆSTIO II.

An virgines neceſſariò in primo coitu ſanguinem effundant?

Multa equidem nonnulli de ſignis Virginitatis ſcribunt, atque Ethnici etiam olim variis modis virginitatem explorare conati ſunt, quorum tamen pleræque friuolæ & fallaces opiniones ſunt. Nos vnam atque alteram ſaltem, quæ præcipuæ videntur, conſiderabimus: ac primò quidem, cùm certum ſit, vt ex *præcedente quæſtione* patet, naturam notas quaſdam virginitatis in pudendis virginum poſuiſſe, ac in primo coitu florem virginitatis, cuius *quæſtione præced.* facta eſt mentio, violari, & amitti, grauis incidit quæſtio; an Virgines neceſſariò in primo coitu ſanguinis aliquid effundant, & ſi id non fiat, an corruptæ virginitatis id indicium ſit.

An virgines in primo coitu ſanguinis aliquid effundant?

Qui id affirmant, adducunt locum ex Sacris, *in Deuteron. cap.* 22. *Si duxerit vir vxorem, & poſtea odio habuerit eam, quæſieritque occaſiones, quibus dimittat eam, obiiciens ei nomen peſſimum, & dixerit: Vxorem hanc accepi, & ingreſſus ad eam non inueni virginem: tollent eam pater & mater eius, & ferent ſecum ſigna virginitatis eius ad Seniores vrbis, qui in porta ſunt: & dicet pater: Filiam meam dedi huic vxorem, quam quia odit, imponit ei nomen peſſimum, vt dicat: Non inueni filiam tuam virginem: & ecce, hæc ſunt ſigna virginitatis filiæ meæ. Expandens veſtimentum coram Senioribus ciuitatis: apprehendéntque ſenes vrbis illius virum, & verberabunt illum, condemnantes inſuper centum ſiclis argenti, quos dabit Patri puellæ, quoniam diffamauit nomen peſſimum ſuper virginem Iſraël: habebitque eam vxorem, & non poterit dimittere omnibus diebus vitæ ſuæ. Quòd ſi verum eſt quod obiicit, & non eſt in puella inuenta virginitas, eiicient eam extra fores domus patris ſui, &c.* Neque ſolùm apud Iudæos iſta nota magni habita fuit, ſed & apud alias gentes: Ita enim Claudianus *in Epithalamio Honorij.*

Et veſtes Tyrio ſanguine fulgidas
Alter virginineus nobilitet cruor:
Tum victor madido proſilias thoro,
Nocturni ferens vulnera prælij.

Et ex Leone Africano referunt, apud Africanos etiam hoc obſeruari, apud quos Sponſus & Sponſa ſimulatque ex ſolenni pompa domum ſunt regreſſi, conclaui ſe obſerato abdunt, vſque dum nuptiale paratur conuiuium; interim annoſa quædam mulier præ foribus exſpectat, quæ porrectum ſibi à Sponſo iam marito cruentatum linteolum in mediam inuitatorum turbam ouantem refert, quæ poſtea læta epulatur. Quòd ſi nihil cruoris Sponſa per genitalia ſtillârit, redditur illa parentibus cum magna ignominia, & turba inuitata cum triſtitia domû impranſa redit.

Alij contrà ad experientiam prouocant, quâ conſtet, ſæpe Virgines bonæ famæ, de quarum virginitate nullum dubium ſit, nihilominus in primo coitu nihil ſanguinis emiſiſſe. Ideoque ſtatuunt, ſi ſanguinis aliquid in primo coitu effluat, id certum virginitatis ſignum eſſe; ſi verò id non accidat, non mox virginem pro corrupta habendam.

Et omnino poſterior hæc ſententia vera eſt. Etſi enim plerunque accidit, vt à diuulſione hymenis & caruncularum quatuor, vel etiam (vt ij, qui hymenem rugas ſtatuunt) à ruptione ligamentorum venarúmque, quibus in virginibus rugæ internæ vteri cohærent, ſanguis aliquid in primo coitu effundatur, præſertim in tenellis & iunioribus puellis, & ſi membrum virile craſſius ſit: tamen ſi virgines adultiores iam ſint, & ob longum iam menſtruorum fluxum partes hæ duriores ſint & ampliores, & membrum virile paruum ſit, non neceſſariò ſanguis effunditur. Aut ſi puellæ laſciuæ digitorum immiſſione, vel alio modo partes has, antequam cum viris coëant, dilatauerint & ruperint, nulla ſequitur ſanguinis eruptio. Ideóque lex Moſaïca, & mos Africanorum tantùm de eo, quod vtplurimùm accidit, accipiendus, neque è lege Moſaica plus concludi poteſt, quàm vbi hoc ſignum adeſt, eſſe indubitatam virginitatis notam; de eo verò, vbi abeſt, non agit.

QVÆSTIO III.

An vuluæ adſtrictio virginitatis ſignum ſit?

An vuluæ adſtrictio virginitatis ſignum ſit?

Extra controuerſiam eſt, adſtrictionem ſinus muliebris variam eſſe ſecundum ætatem, habitum corporis, & alias circumſtantias. In iunioribus enim maior eſt adſtrictio quàm in adultioribus virginibus; cùm membranæ illæ, quæ ſinum vteri conſtituunt, magis cohæreant; in adultioribus verò ob menſium fluxum, & Veneris tentiginem magis dilatentur. Hoc præterea certum eſt, ſinum muliebrem magis adſtrictum eſſe in virginibus, quàm in iis quæ Venerem paſſæ ſunt. De hoc tamen quæſtio eſt, an ſinus muliebris adſtrictio & anguſtia certum virginitatis ſignum ſit? quod negandum cenſemus. Etenim adſtringentibus quibuſdam medicamentis adhibitis, etiam poſt multos concubitus, ſinus vteri ita coarctari poteſt, vt quæ Venerem paſſæ ſunt, virgines appareant. De quo ſuprà *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 1. dictum, vbi ex Dn. Philippi Hechſtetteri *obſeru. medic. dec.* 3. *caſu* 5. *in*

Scholio,

ſcholio, relatum fuit, ancillam quandam ſponſam, procul dubio vt ſponſo virgo, quæ non erat, appareret, balneo, in quo radices conſolidæ maioris decoctæ erant, vſam fuiſſe, in quod cùm poſtea hera inſcia inſediſſet, ei ita orificium pudendi coarctatum fuit, vt maritus vxorem clauſtrum virginale recepiſſe teſtaretur.

QVÆSTIO VI.

An lac in mammis apparens amiſſæ Virginitatis ſignum ſit?

An lac in virginum mammis dari poſſit.

Magni tandem momenti quæſtio eſt, an virgo lac in mammis generare poſſit, & an ſi lac in mammis appareat, corruptæ virginitatis ſignum ſit. Nonnulli lac in virginum mammis generari poſſe negant, ideo quòd generatio lactis finem habeat infantis nutritionem, & proinde lac generari non exiſtimant, niſi fœtus ſit in vtero, cui iam in lucem progreſſuro lac alimenti loco præparetur, quæ cauſa, & qui finis cùm in virginibus deſit, lac etiam in virginum mammis generari poſſe negant.

Addunt & hoc, quòd menſes ſubſiſtentes non in lac mutentur, ſed citò corrumpantur, & varios morbos, & ſymptomata procreent, vt de ſuppreſſione menſium dictum. Etſi enim vis γαλακτοποιητική mammis inſita ſit: tamen eam non vires ſuas exerere, niſi præſente conueniente obiecto, & fine vtili propoſito. Et propterea cùm extra tempus conceptionis, ſanguinis elaborati & ad lactis generationem apti copia tanta ad mammas non affluat, nec etiam finis is adſit, etiam lac verum in his non generari. Et licèt alij ad experientiam confugiant, & lac in mammis virginum inuentum eſſe dicant; tamen id verum lac fuiſſe negant, ſed tantùm fuiſſe partem alimenti mammarum proprij redundantis, & quæ tres illas partes, quæ lac conſtituunt, in ſe non obtineat, ſtatuunt.

Alij contrà lac in virginibus generari poſſe affirmant, addúntque pro ſua ſententia authoritatem Hippocratis, qui ad *aph.* 39. ſcribit: *Si quæ nec prægnans, nec puerpera eſt, lac habet, ei menſtrua defecerunt*: cui Galenus aſſentitur *in commentario*, qui licèt raro euenire ſcribat, tamen aliquando reperiri poſſe concedit. Præterea ad experientiam iidem prouocant. Scribit enim Alex. Benedictus *lib.* 3. *anat. cap.* 4. ſe vidiſſe mulierem, cui cùm virgo eſſet, quoniam infœcunda erat, menſes ſubſtiterant, lacte mammæ ſemper diffluxerint. Chriſtoph. à Vega *com. ad alleg.* 7. *aph. Hippocr.* refert, ſe vidiſſe puellam Burgenſem, cui menſibus ſuppreſſis lac mammis inerat.

Noſtram ſententiam vt breuiter aperiamus, raro equidem accidere putamus, vt virgines lac generent, & propterea ſi alicui, quæ virginem ſe prædicat, lac in mammis appareat, ei dem facile fidem habendam, ſed diligenter inquirendum exiſtimamus, annon & alia conceptionis ſigna adſint. Interim Hippocrati & experientiæ contradicendum non putamus; & diximus iam ſuprà *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 3. rationi non aduerſum videri, virgines quoque lac in mammis habere poſſe. Et quidem plerorumque eſt ſententia, quam & *alleg. loco* propoſui, fieri hoc ob venarum cum vtero conſenſum, cùm ſanguis, cui per vterum egreſſus non patet, ad mammas fluit. Sed vt res, quod me facturum ibi promiſi, clariùs explicetur, commodior videatur Viri doctiſſimi & in Hippocrate verſatiſſimi Mauricij Cordæi, *in Hippocrat. lib.* 1. *de muliebrib. comm.* 4. & 6. ſententia, quam poſtea ſecutus eſt Andr. Laurentius, qui illud lac quod in his virginibus generatur, alterius naturæ eſſe ab eo, quod in grauidis generatur, nec à ſanguine ab vtero affluente generari docet. Is nimirum duo lactis genera conſtituit, quæ conſtitutionis tempore, vt & modo, etiamque chymo, ſapore, copiâ & colore differant. Prius generari ſtatuit ex ſanguine, cui exitus conſuetus per vterum denegatur, vndiquaque ad mammas refuſo, & nihil aliud eſſe, quàm ſuperfluum mammarum alimentum, à propria earum vi & facultate lacteſcens, quod ſine vlla vteri geſtatione, ſine partu, vel etiam ſine viri congreſſu generari poſſit, de quo *aphoriſmus* 39. *lib.* 5. *Hippocratis* intelligendus ſit. Alterum puerperiale nominat, quod non niſi fœtu præſente, & quidem penè maturo generetur, & ex vtero communicetur. Id de hoc lacte verum eſſe quod *alleg. loc. de mulieb.* Hippocrates de mola ſcribit: Ἔστι δὲ τόδε τεκμήριον, ἐν τοῖσι τιτθίοισι γάλα οὐκ ἐγγίνεται, id eſt, *Eſt certum ſignum molæ, quòd fœminis in mammis lac non generatur.* Cùm contra, lac verum in mammis, certum infantis in vtero detenti & viuentis ſit indicium. Differentiam autem hanc lactis prouenire docet ex ſanguinis, è quo lac vtrumque generatur, & viarum ſeu venarum per quas id ad mammas defertur, diuerſitate. Sunt verò eæ duplices, communes & propriæ. Communes, vulgò externas nominant, ſunt quæ ſaltem ſanguinem pro alimento mammarum afferunt, qui ſi ſit ſuperfluus, & copioſior, quàm ex vſu ſit ad mammas alendas, à glandulis mammarum in ſpeciem quandam lactis conuertitur. Quod ipſum etſi quoque ſit album, tenuioris tamen ſubſtātiæ eſſe dicit, quàm lac verum, neque etiam ita dulce, vt lac verum, neque tam copioſum, quale quandoque etiam in viris generari poſſe Ariſtoteles 1. *de hiſt. animal. cap.* 12. & 3. *de hiſt. an. cap.* 20. ſcribit, idque factum eſſe aliquando alij obſeruarunt. Propriæ verò, ſeu mammariæ venæ, etſi etiam aliquid ſanguinis ex vena caua proximè ad mammarum nutritionem deferre poſſint: tamen eum ſanguinem, è quo lac nutriendi infantis gratiâ generatur, non ex vena caua ſimpliciter accipiunt, ſed is, vt Hippocrates *lib. de glandulis* loquitur: ἀπὸ τῆς μήτρης παραγίνεται ἐπὶ τὰς μαζὰς, εἰς τὴν μετὰ τὸν τόκον τοῦ παιδίου τροφήν. Id eſt, *ab vtero ad mammas aduenit, vt ſit poſt partum fœtui alimentum.* Atque vt modum explicemus, hoc fit per illum conſenſum mammarum & vteri, qui fit per ἀναστόμωσιν venarum mammariarum & epigaſtricarum. Venæ enim mammariæ rectà ad latera ſterni vtrinque vnà deſcendunt, & vbi ad mucronatam cartilaginem peruenerint, thoracem egrediuntur, deorſúmque porrectorum muſculorum internam faciem peruadunt, donec ferè ad vmbilici regionem appulerint, vbi pluribus anaſtomoſibus cum epigaſtricis venis ibidem obuiam factis vniuntur, coëúntque. Et quia ab eodem ramo, quo hypogaſtricæ venæ, quæ ad ceruicem vteri fundúmque feruntur, epigaſtricæ oriuntur, fit vt in iis, quæ recenter enixæ ſunt, in magnam molem attollantur, & ſæpe minimi digiti craſſitiem adæquent, vt hac de re Adr. Spigelius *de hum. corp. fabricâ lib.* 9. *cap.* 2. ſcribit. Quod ipſum etiam Cl. Io. Riolanus *Anthropograph. lib.* 3. *quæſt.* 3. docet, dum ſcribit: *In puerperâ recenter enixâ mammariam interiorem, & epigaſtricam, craſſitie & mole calamo ſcriptorio pares vidi: quin etiam puerperæ ſentiunt lac frigidum ſupra ſtomachum ſecundùm ventris longitudinem ad vterum decurrere.*

Quem conſenſum mammarum & vteri quoque probat ſanguinis menſtrui per mammas aliquando facta euacuatio, cuius rei hiſtorias infrà *part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 5. proponemus. Atque hinc accidit, vt lac illud, quod ex ſanguine ab vtero miſſo in grauidis generatur, longè ſit alterius naturæ, quàm id, quod ex ſanguine per venas mammarum, externas præcipuè, è cauâ venâ proximè affluente generatur.

Hic enim, qui ab vtero communicatur, iam ab vteri calore natiuo & peculiari vi cultum aliquem & elaborationem accipit, & propterea hoc lac non paruam cum ſanguine, quo in vtero infans alitur, habet conuenientiam; ſicut omninò æquum erat, vt infans ex vtero egreſſus cognatum quo in vtero vixit, alimentum inueniret, & in ipſo vtero infans lacti quaſi aſſueſceret. Quem ſanguinis, quo infans in vtero alitur, cum lacte conſenſum proculdubio innuit Hippocrates, dum *lib. de alimento* ſcribit γάλα καὶ αἷμα τροφῆς πλεονασμός: περίοδοι ἐς πολλὰ σύμφωνοι, ἐς ἔμβρυον, καὶ ἐς τὴν τούτου τροφήν: αὖθις δὲ ἄνω ῥέπει ἐς γάλα καὶ ἐς τροφὴν, καὶ ἐς βρέφος: id eſt, *Lac & ſanguis, alimenti redundantia. Circuitus ad multa conſentiunt, ad fœtum, & ad illius alimentum. Rurſus autem ſurſum repit, in lac, & in alimentum, & ad infantem.* Ex qua doctiſſimi Viri opinione patet, verum lac in mammis non generari, niſi ſanguis ab vtero communicetur, id quod fit in grauidis, menſibus poſterioribus. Cùm tamen in iis, quæ etiam grauidæ non ſunt, imò quæ nec virum expertæ ſunt, & ſuperfluo alimento mammarum, à vi mammarum γαλακτοποιητική, quæ præſente materiâ non feriatur, ſed ſeſe exſerit, ſui generis lac generetur, ſi tale in mammis Virginum appareat, non vt corruptæ ſtatim infamandæ ſunt.

CAPVT II.

De Morbo Virgineo, ſeu febre alba, & fœdis virginum coloribus.

POſtquam hæc ita in genere de Virginitate diximus, iam ſymptomata, quæ Virginibus vel propria, vel magis familiaria ſunt, explicabimus. Inter quæ primò eſt fœdus ille virginum color, & febris alba dicta: qui affectus virginibus ita familiaris, imò proprius quaſi eſt, vt morbus virgineus quoque à plerique Autoribus & Medicis appelletur. Etſi enim & intemperies, & humorum crudorum copia, & obſtructione, pedum tumores, & alij morbi in hoc morbo concurrant: tamen cùm ſymptomata præcipuè hîc ſint manifeſta, inter ſymptomata, quæ ab vtero, & præcipuè à ſuppreſſione menſium proueniunt, de hoc malo hic agere libet.

Appellatur autem affectus iſte ab Hippocrate χλώρωσις, à χλόος, ſeu χλοῦς, quæ vox virorem, vel etiam pallorem ſignificat, quòd virgines hoc morbo affectæ è pallido vireſcentes appareant: vulgò vocatur morbus virgineus, quòd virginibus iam viro maturis magis familiaris ſit; cùm virginibus tum temporis ſanguinis menſtrui fluxus ad vterum contingat, qui ſi effluere non poſſit & ſubſiſtat, ad maiora vaſa, & hinc in varias corporis partes, cor hepar, præcordia, & totum penè corpus regurgitat, & in iis varia ſymptomata excitat. *Morbus virgineus.*

Nominatur quoque, Febris alba, non quòd febris ſemper coniuncta ſit, ſed quia ſic affectæ ſpeciem febricitantium, colore pallido, virium debilitate, pulſus celeritate & frequentiâ, quæ non à caloris augmento, ſed à ventilationis defectu, caloriſque ſuffocatione quaſi ortum habet, præ ſe ferunt; cum potius plerumque iſte affectus frigidus ſit: vt & Febris Virginea, quòd virginibus familiaris ſit; & amatoria, cum ratione coloris, iuxta illud, *Palleat omnis amans, color hic eſt aptus amanti*: tum ratione ætatis, cùm virginibus viro maturis maximè accidat. Nominatur etiam fœdus ſeu pallidus virginum color; vt & Icterus albus, quòd ſicut in Ictero, redundante humore bilioſo, totum corpus flauo colore tingitur: ita in hoc affectu, pallido & albo;

Febris alba. Febris virginea.

Pallidus virginum color.

albo colore inficitur. Plurimæ quidem virgines colorem hunc non pro fœdo, ſed pro pulchro habent, & amantibus conuenire & gratum eſſe perſuaſum habent, iuxta illud modò dictum: *Palleat omnis amans*: colorémque rubicundum ruſticum eſſe putant, ideóque vt talem colorem ſibi concilient, rerum noxiarum & abſurdarum eſu, frumenti, cretæ, cinerum, gypſi, nucis moſchatæ, viſcera intemperata reddunt, & obſtructiones in iis excitant. Sed imbecillitas hæc eſt iudicij, & peccant tales non ſolùm in ſuam valetudinem, ſed & in Deum, cuius ſapientiam vituperant, & datam ab eo pulchritudinem deformare conantur.

Complectitur autem hic affectus plura mala ac ſymptomata & actionum facultatis naturalis, & motus animalis læſiones; totáque ferè corporis œconomia in hoc affectu peruertitur: coniungitur etiam ſæpe malacia, pica, cordis palpitatio, difficultas ſpirandi, melancholia, febris lenta, capitis dolor, totius corporis cachexia, pedum inflatio, tumor.

Morbus virgineus quid. Eſt nimirum morbus virgineus, coloris faciei naturalis in pallidum & vireſcentem mutatio, cum virium languore, & grauitate omnium membrorum, cibi faſtidio, cordis palpitatione, reſpiratione difficili, mœrore, pedúmque & palpebrarum, & totius faciei tumore œdematoſo, à deprauata nutritione, & humorum crudorum copia, ex viſcerum hepatis, lienis, ventriculi praua diſpoſitione genita, & hinc vaſorum circa vterum, & vicinorum viſcerum obſtructione, atque inde menſtruorum ſuppreſſione proueniente ortum habens. Atque ita cùm in hoc affectu varij morbi & ſymptomata complicata ſint, etiam ab aliis aliter definitur, nunc per morbum, nunc per ſymptoma. Adeſt enim in toto corpore intemperies frigida, calórque totius ab humoribus crudis ſuffocatur & opprimitur; aliquando tamen, ſed rariùs, humor putreſcit, vnde plus iuſto incaleſcit: adeſt tumor œdematoſus in facie & cruribus; adeſt obſtructio venarum, cùm in vtero, tùm in hepate & liene, inprimis verò in meſenterio adeſt menſium ſuppreſſio.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa verò prima ordine generationis eſt menſium ſuppreſſio, ſeu impedita ſanguinis menſtrui euacuatio; proxima verò eſt crudorum ac prauorum humorum in corpore collectio. Etenim dum in virginibus nobilibus ſanguis menſtruus ad vterum confluere incipit, ſi via non pateat, ſanguis ad venas maiores, & ex his ad ipſa viſcera, hepar, lienem, meſenterium regurgitat, eorúmque colorem obruit, & vaſa obſtruit, vnde vitioſa fit in viſceribus coctio & ſanguificatio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cùm partibus perfecte vniri non poſſint, cachexiam, quæ ad leucophlegmatiam via eſt, excitant, in reliquis quoque partibus varia ſymptomata pariunt.

Cauſæ autem, quæ obſtructiones in vaſis vteri pariunt, ſunt humores crudi, ſanguiſque pituitoſus & viſcidus, qui plerumque è praua victus ratione ortum habet, dum virgines iam nubiles, vt antea quoque dictum, vt palleſcant, & illum amatorium colorem ſibi concilient, acetum potant, triticum crudum, aut alia frumenta cruda, cretam, terram, calcem & ſimilia comedunt, aut aliàs in diæta, dum menſes inſtant, & præcipuè primò fluere incipiunt, peccant. In quibuſdam tamen natiua eſt vaſorum horum anguſtia, ob quam ſanguis menſtruus cùm primùm ad vterum confluit, rectè euacuari non poteſt.

Accidit autem affectus hic plerumque virginibus iis, quæ viro maturæ, raro viduis, aut maritatis ſterilibus, & quidem pulchrioribus, & colore albo præditis. Earum enim corporis conſtitutioni cùm ſanguis iſte crudus minimè conueniat, etiam non aſſimilatur, ſed redundat; vnde color iſte albus & tumor corporis oritur. Faciliùs enim iſte color albus ex humore pituitoſo in corpore aliàs candido apparet, quàm in fuſco vel nigro.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Signa, quibus hoc malum cognoſcitur, ex iis quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patent. Faciei & labiorum color naturalis in ſubalbidum, ſæpe quoque vireſcentem, mutatur. Cùm enim qualis humor eſt in corpore, talis color ſit in cute, & præcipuè in facie, in hoc verò affectu humores pituitoſi, crudi ac ſeroſi abundent, & ad ambitum corporis quoque protrudantur, non mirum eſt, colorem naturalem in album mutari. Ex eodem etiam facies, & præcipuè palpebræ intumeſcunt, & quaſi inflantur, præcipuè manè poſt ſomnum, cùm per noctem calor plus vaporum ac ſeroſorum humorum eleuauerit, quàm diſcutere potuerit; crura quoque & pedes, inprimis circa malleolos, intumeſcunt, totúmque corpus laxum & molle euadit, ob pituitoſorum, ac ſeroſorum humorum abundantiam. Crurum quoque tenſiua laſſitudo adeſt: reſpirationis difficultas moleſta eſt, arteriarum pulſus paruus & frequens in collo & temporibus ac dorſo percipitur: cor palpitat, ſi moueantur & accliuem locum aut ſcalas adſcendant, aut choreas ducant. Cùm enim ſanguis craſſus incaleſcit, multi vapores attolluntur, qui difficultatem ſpirandi pariunt, & cordi moleſtiam afferunt, quod propterea, vt eos diſcutiat, pulſum inſtituit. Dum etiam humores corrumpuntur & putreſcunt, atque incaleſcunt, febres inordinatæ atque erraticæ quandoque excitantur. Cibum quoque ægræ faſtidiunt, ob minùs felicem chyli diſtributionem, maximamque crudi humoris copiam. Quaſdam & pica ac rerum abſurdarum deſiderium affligit, dum ventriculi tunicæ prauo humore imbutæ ſunt. Adeſt menſium ſuppreſſio; hypochondria ſunt tenſa, ob ſanguinis menſtrui ad maiora vaſa refluxum, & viſcerum obſtructiones. Vomitus etiam interdum infeſtat, dolórque ſub mucronata cartilagine percipitur; quaſdam & ſitis vexat, in hypochondriis rugitus percipitur. Si vapores & humores ad caput attollantur, dolor capitis grauis ſæpe excitatur. Eadem de cauſâ interdum & principes facultates deprauantur, ſi ſcilicet humor melancholicus admiſceatur.

Non tamen hæc ſymptomata & ſigna omnia in omnibus ſemper apparent, ſed pleraque in plurimis, & omnia in quibuſdam.

Prognoſtica.

1. Morbuus virgineus periculo non vacat, cùm totam corporis œconomiam peruertat, & in hydropem interdum mutetur. Atque obſeruatum, in corporibus hoc morbo extinctis hepar totum ſcirrhoſum & corruptum inuentum fuiſſe. *Prognoſtica.*

2. Et ſi caput humores petant, interdum ad inſaniam fœminas redigit.

3. Cùm etiam cor in hoc affectu valde afficiatur, ſæpe accidit, vt facultate vitali oppreſsâ ægra ſubitò moriatur.

4. Quia vterus refrigeratur, & viſcerum calor debilitatur, ac ſanguis frigidus inde generatur, niſi maturè huic malo occurratur, ſterilitatem infert; aut ſi pariunt, partum infirmum & parum vitalem edunt.

5. Eſt morbus iſte ſatis diuturnus, & ſi radices egerit, difficulter curatur, præcipuè ſi hepar ſimul afficiatur. Si verò ſaltem ab vtero oriatur, faciliùs curatur, & ſolutis eius obſtructionibus, Virgines priſtinæ ſanitati reſtituuntur.

6. Si etiam Ventriculus valde afficiatur & cibi pertinax faſtidium adſit, rerum verò alienarum & abſurdarum ingens deſiderium, periculoſum malum eſt: cùm poſſibile non ſit, eum morbum tollere, qui alimentorum aſſumptorum vitio continuo fouetur & augetur.

7. Si menſes fluere iuſto tempore & quantitate incipiant, iam victoriæ de morbo ſpes affulget.

Indicationes.

Cùm in hoc affectu varij morbi variæque cauſæ concurrant, ſinguli conuenienti ratione & modo tollendæ. *Indicationes*

Primò nimirum humores vitioſos in toto corpore, & præcipuè in viſceribus latentes præparare, & euacuare conuenit. Secundò, intemperies & obſtructiones in ventriculo, hepate, liene, atque vtero inprimis tollere oportet, menſes prouocare, hærentes in ambitu corporis humores crudos diſcutere, & ſi quod ſymptoma imprimis vrgeat, illud tollere vel mitigare: præcipuè verò ſi quæ victus ratio malo huic occaſionem dederit, eam corrigere opus eſt. Et ſi in arbitrio Medici res poſita ſit, commodiùs curatio inſtituetur vere & æſtatis principio, quàm autumno & hyeme, vt infrà in diæta dicetur.

Curatio.

Quæ omnia vt rectè expediantur, præmiſſo clyſtere, vel leni alui euacuatione inſtitutâ, ſi malum recens ſit, vireſque ferant, venæſectio inſtituenda, vt poſtea *quæſt.* 4. dicetur. *Curatio.*

Aperitur autem vena commodiſſimè in talo, vt ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 3. *quæſt.* 2. dictum; cùm & plenitudinem tollere, & menſium obſtructionem ſoluere valeat, poteſtque, ſi opus ſit, aliquoties repeti venæ ſectio. *Venæ ſectio.*

Inprimis verò purgatione opus eſt. Quia tamen humor eſt frigidus & craſſus, calefaciendus & attenuandus: & quia vires debiles ſunt, atque ipſe humor craſſus vnâ vice euacuari non poteſt, medicamenta præparantia & purgantia per vices exhibenda, imò attenuantia & incidentia purgantibus admiſceri poterunt. Vtile quoque fuerit, in iis quæ facilè vomunt, & vbi humores crudi circa ventriculum & meſenterium hærent, vomitum ciere. *Purgatio.*

Et vt variæ ſunt partes, quæ obſtructiones patiuntur in hoc morbo, aperientia eligenda ea, quæ cum partibus quæ afficiuntur, familiaritatem habent; ratione hepatis, hepatica; ratione lienis, ſplenetica: ratione Vteri, vterina. Et omnino eadem ferè hic curandi ratio eſt quæ leucophlegmatiæ, cùm è ſimili cauſſa hydrops oriatur.

Medicamenta autem, quæ cùm ad humores frigidos & craſſos attenuandos, & purgandos, cùm menſes prouocandos ſunt vtilia, ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 3. *de menſium ſuppreſſione*, ſunt propoſita.

Hoc tamen monendum, morbi virginei curationem à menſium ſuppreſſorum curatione in eo differre, quòd in menſibus ſuppreſſis ferè ad vterum ſolum ſit reſpiciendum: in morbo virgineo verò cùm ſimul meſenterium, hepar, lien afficiantur, eorum in curatione maximam habendam eſſe rationem. Qua ratione autem meſenterij, lienis, hepatis obſtructiones curentur, ſuo loco eſt dictum, neque opus hic illud repetere. Quapropter in principio ea medicamenta eligenda, quæ potiùs meſenterij, lienis & hepatis obſtructiones aperire poſſunt, parcè admixtis quæ menſes prouocare valent: in progreſſu verò curationis,

nis, ea quæ menſes mouent, ſenſim augeri poſſunt.

Præter autem *loco allegato* propoſita medicamenta, vnum atque alterum hic addere libet.

♃. *Radic. aperient.* ℥. j. *rubiæ tinctor. eryngij, ireos, helenij, cortic. citr. ſiccor. ſarſæparill.* ana ℥. ß. *artemiſiæ, agrimoniæ, chamædryos,* ana M. j. *ſabinæ* p. ij. *ſem. cartami excort.* ℥. j. *fol. ſenæ el.* ℥. ij. *mechoacann. agaric. alb.* ana ℥. ß. *fl. ſtœch. Arab.* p. ij. *ſem. fœnic. aniſi, galangæ*, an. Drach. ij. Coq. ad remanent. ℔. j. ß. dulcoretur ſacch. F. Potio clarificata, quæ aromatiſetur *aq. cinnamomi* Drach. iij.

Vel infunde omnia, additis *abſinth. Pontic.* M. ß. *vulgaris* p. ij. in ſ. q. vini albi.

Vel ♃. *Spec. hieræ picræ* Drach. ij. *agaric. trochiſc. pil. de rhabarb.* ana ʒ. j. *tartarear. Quercet. de ammoniaco*, ana ʒ. ß. *ſpicæ* ℈. j. *ol. cinnam.* gutt. iij. *extr. abſinth.* Scrup. ß. F. pil. mediocres. Detur. Scrup. j. horâ ante cœnam.

Vtiles ſunt & hæ pilulæ.

♃. *Succi mercurial. mellis deſpumati*, vel *ſacch. clarific.* ana ℥. j. Coq. ad iuſtam conſiſtentiam, adde *pulu. ſem. nigellæ Roman. fol. ſenæ el.* an. Drach. ij. *mechoacan.* Drach. j. F. Maſſa.

Vtilis eſt & conſerua fl. calendulæ.

Chalybis vſus. Inter omnia tamen remedia præſtantiſſimum & efficaciſſimum eſt chalybs, qui obſtructiones in omnibus viſceribus liberat, humoreſque vitioſos in iis collectos euacuat.

Præparatio tamen humorum eſt præmittenda, cùm ſi ſtatim in principio exhibeatur, obſtructionibus nullo modo reſeratis, & humorum copia adhuc præſente, grauiſſima inde, motis, ſed non euacuatis humoribus, oriantur mala. Commodè quoque chalybi medicamenta, quæ cum partibus affectis, hepate, liene, vtero, familiaritatem habent, admiſceantur. Ita enim ad partes affectas commodiùs fertur chalybs. De chalybe autem plura ſuprà *lib. 3. part. 5. ſect. 1. cap. 6. de affect. hypochond.* dictum.

Quædam tamen adhuc, cùm maximè in hoc affectu vtilis & neceſſarius ſit chalybs, de eo dicemus, & quaſdam etiam formulas addemus.

Si ventriculus præcipuè afficiatur. Primò autem hic monemus, attendendum eſſe, an venæ circa Ventriculum & in meſenterio, an verò hepar aut lien magis obſtructa ſint. Si enim ventriculi propria vaſa præcipuè obſtructa ſunt, chalybs craſſiore modo præparatus exhibendus, & vomitum mouentia admiſcenda, vel vomitus ante vſum chalybis, vel diebus intermediis prouocandus eſt. Ita enim vitioſis illis humoribus vomitu reiectis, facilè viſcera conualeſcunt. Si autem humores in locis ventriculo vicinis hærentes, ad penitiores partes obſtructione laborantes deferantur, morbus inde grauior redditur.

Si meſenterium. Si meſenterium præcipuè obſtructum ſit, hoc Electuarium laudat Mercatus.

♃. *Spec. diarrhod. abb. diacurcum, agarici troch.* ana Drach. j. *medullæ carthami* Drach. ij. *cortic. rad. rumicis, rubiæ, ſemin. dauci*, ana ʒ. j. ß. *garyophyllorum* ʒ. j. *chalybis minutiſſ. & vino præparati* ℥. ij. *mellis deſpumati* q. ſ. F. Electuarium. Cuius Doſis eſt à Drach. ij. ad ʒ. iiij.

Quòd ſi eo aſſumto laborans vomuerit, non eſt prohibendum, niſi aliquod damnum timueris, aut diu vomitus perſiſtat: quod vitium vitare poteris purgatâ infernè aluo, & ablatis à compoſitione carthamo & agarico.

Si hepar. Si verò Hepar præcipuè obſtructum ſit, chalybs ſubtiliùs præparatus exhibendus, atque medicamenta hepatica, quæ per aluum euacuant, nullo verò modo vomitum mouentia admiſcenda. Hepate affecto hoc Electuarium idem commendat.

♃. *Limaturæ chalybis* ℔. ß. quam vaſe vitreo excipe, additis *vini albi opt.* ℥. viij. mox vas illud igni lentiſſimo appone, diligenter hinc & inde chalybem & vinum ſurſum ac deorſum agitando, tandem decem aut duodecim ebullitionibus feruere ſinito; quoad vſque eius ſpumoſum ſurſum ferri videas, ac mediocriter craſſeſcere conſpicias, tunc ſpumoſam ac pinguoſam chalybis partem, quæ feruore ſeparatur, ſimul cum vino in aliud vas transfunde, atque id quater facito, ordine prædicto: nimirum denuò aliam vini quantitatem coniice in eandem limaturam, & eodem modo feruere ſine, parique ratione ſeparari, & pro tertio & quarto idem facies, ſeruato prædicto ordine. Itaque vinum cum ſupradicta quadruplici ſpuma quatuor coctionibus ex chalybe extractâ rurſus igni appone, donec leuiter feruens mellis ſpiſſitudinem acquiſierit, quo tempore vſui ſeruare oportet, ex quo Electuarium hoc modo conficito:

♃. *Sem. petroſelini, dauci, ſpec. diacurcumæ, diarrhod.* ana Drach. j. *cinnamomi* Scrup. j. *chalybis modo dicto præparati* Drach. vj. Cum melle optimo deſpumato, F. Elect. Cuius Drach. iij. ad Drach. v. ſummo manè, præmiſſo leui exercitio, exhiberi poſſunt.

Si lien. Liene obſtructo ſplenetica medicamenta addenda, Mercatus liene affecto hoc modo chalybem præparat.

♃. *Limaturæ chalybis* ℔. j. quam ſemel ablue aceto, & à recrementis expurga, poſtea factâ colaturâ, ſuper pannum inſpergito, & proiice *pulu. caryophyllor.* Vnc. ß. quæ per diem & noctem eo modo ſunt dimittenda: & mox ea excipere oportet vaſe aliquo vitreo, cui adde *vini albi opt.* Vnc. x. ac proiice deſuper limaturam cum pulueribus *ſpec. diarrh. ſcolopendr. fol. ſenæ, & cort. rad. cappar.* & aliis ſupradictis, aut citra ipſos: deinceps quàm validè concutito, commotâ vehementer phialâ; mox tamen Soli ferventi expone per integrum diem, ac ſi hyems fuerit, in furnaria ſtupa, aut loco alio calido adſerua: tandem octo aut decem diebus idem facies, donec limatura ipſa in Vinum ferè liquetur, parúmque aut nihil in fundo reſideat, ſed veluti mixtum quoddam factum ſit, cuius ſummo manè ℥. ij. exhibeto, purgationibus tamen & exercitio præmiſſis.

Idem Mercatus ſequentia adhuc quatuor medicamenta ex chalybe præparat: *Syrupi è chalybe.*

♃. *Scoriæ chalybis præp.* ℥. xij. *paſſul. ſine arillis* ℔. ij. Infundantur per dies tres in ℔. vj. aquæ, & in fine bulliant ad conſumtionem tertiæ partis. Et tunc adde *origani, ameos*, vel *iunip. limati*, ana p. j. Bulliant parum, & colentur, & ex colatura cum ſuffic. q. Sacchari F. Seraprum, cui incoquito in ligatura, *croci ſine oleo* ʒ. ij.

Secundum fit ex eadem ſcoria, & eiſdemmet rebus, croco excepto, & loco eius additis *dialaccæ, rhabarb. el. pulueriſ. agaric. trochiſc.* ana ʒ. ij. quibus dum coquuntur, aut ſaltem ab igne ſeparantur, ligatis, F. eâdem ratione Syrupus.

Tertio verò modo fit ex rubiæ radicibus, aquâ lupulorum, in quâ ſquamma ferri pluries fuerit extincta, diutiùs incoctis, & additis paſſulis & croco, ad ſyrupi formam poſt colaturam redactis.

Quartò idem auxilium parabis ex pſeudorhabarbaro, hoc eſt rhabarbaro monachorum appellato, nimirum ex radice eius decoctâ, & facto etiam ſerapio.

Sunt & hæ formulæ ex chalybe vtiles.

♃. *Chalyb. præpar.* ʒ. j. *cinnam. ſem. aniſ.* ana. ʒ. ij. *ſpec. diamoſchi d. ſine moſcho* ʒ. j. *ſacch.* ʒ. j. F. pulu. Detur Drach. j. & ſuperbibatur vini albi aquâ artemiſiæ diluti hauſtus. *Puluis è chalybe.*

Poſſunt & cum ſaccharo Rotulæ formari.

Vel ♃. *Limaturæ chalybis* ℥. iij. irrora aquâ artemiſiæ, in qua aliquid Salis, abſynthij & artemiſiæ diſſolutum ſit: Relinque tamdiu donec incipiat rubiginem contrahere. Hinc exſiccetur & teratur: adde *cinnamomi* Drach. ij. *magiſt. corall.* Drach. j. *ſpec. diatrionſantal. diaxyloal.* ana Drach. ß. *ſacchari* ℥. ij. F. pulu.

Vinum chalybeatum ſimplex hoc modo paratur. *Vinum chalybeatum.*

♃. *Limaturæ chalybis* ℥. iij. *cinnam.* ℥. ß. *vini albiſſ.* ℔. iij. Stent in vitro clauſo ad Solem 8. diebus, quotidie agitando. Cùm exhibetur, nonnihil agitetur, & cyatho vno abſumto alter affundatur, donec dimidium chalybis abſumtum videatur. Doſis ℥. vj. vel ℥. viij. horis 4. ante prandium, diebus xv. vel xx. ſumtóque vino ambulandum.

Rad. Scorzoneræ. Secundò, poſt chalybem Mercatus commendat radicem Scorzoneræ, & ſe experientiâ comprobatum habere ſcribit, eam in vino per noctem maceratam, & ſummo manè ſumtam, plurimas ab obſtructionibus liberaſſe. Suadet etiam, vt in aqua & ſaccharo coquatur, comedatur, & decoctum ſuperbibatur.

Lapis Bezoar. Tertiò laudat, vt experimentum probatum, lapidem Bezoar, ad aperiendas obſtructiones, compeſcendóſque materiæ venenatæ inſultus, præſertim in fœminis delicatioribus, & in quibus aliquid humoris melancholici coniungitur, vel quid corruptum ex ſemine vitiato cor affligit, cuius ſingulis diebus grana vj. vel vij. exhibet.

Monet autem circa chalybis vſum Mercatus, ſtatim in curationis initio aliquod ex chalybe medicamentum præmittendum eſſe, cùm præparandi vias gratiâ, tùm vt præcaueamus, ne ſubitâ mutatione ex valido medicamento illatâ, grauia accidentia acceſſamus. Tale ergo ille præparat medicamentum.

♃. *Limaturæ chalybis* ℥. iv. quam ferreo aliquo inſtrumento excipe, & igne candeſcere permitte, móxque proiice in ℔. ij. *aquæ lupulorum, graminis, rubiæ, borraginis, vel alicuius fontis*, qui aquam nanciſcatur nitidiſſimam, puriſſimam & tenuem, & poſtea coletur, & iterum igniatur prædicta chalybis limatura, & ſic ſepties facito: ac rurſus ſume totidem vncias noui chalybis, & eodem modo in prædicta aqua facito, idque reiteratò ter quatérve facies, donec chalybis ℔. j. conſumſeris, & factâ colaturâ, adde *ſyrupi violarum*, vel *borraginis*, aut *mellis roſacei*. ℥. iv. Cuius fœmina, facto modico exercitio, ſummo manè capiat ℥. iv. citra frigiditatem actualem, ac deinde perficiat exercitium lentè, paulatim & moderatè. Poſtquam verò prædictum medicamentum ter quatérve, aut pluries exhibueris, provt affectus duritiem poſtulare cognoueris, ad efficacius (licèt hoc plerumque in delicatioribus ac puellis ſufficere videatur,) te conferes.

Commendat etiam *confectionem alkermes*, vel *de hyacintho*, ſi ʒ. ß. pondere chalybi addatur.

Notanda circa chalybis vſum. In genere tandem circa vſum chalybis notandum: primò commodiùs vere & autumno, quàm aliis anni temporibus chalybem exhiberi. Secundò, ante eius vſum conuenientes purgationes præmittendas eſſe. Tertiò, & ante, & poſt eius vſum, exercitio & motu corporis opus eſſe, eóque validiore, & quantum fœmina ferre poteſt, vt medicamentum faciliùs in corpus diſtribuatur. Quartò victus ratione omnino accuratâ in chalybis vſu opus eſſe. Quintò, terminum aſſumendi non in omnibus eundem eſſe, ſed nunc dies 14. ſufficere, nunc etiam vſum, ad

diem

diem trigeſimum, vel quadrageſimum, pro morbi pertinacia, donec nimirum viuidus faciei color redit, & corpus agile redditur, continuandum.

Cæterùm cùm malum diuturnum eſſe ſoleat, per vices exhiberi debent modò præparantia, modò purgantia, modò roborantia; imò ipſæ medicamentorum formæ variandæ, ne medicamenta eâdem forma faſtidium ægris pariant.

Sudorifera. Et quia licèt craſſiores humores euacuati ſint, ſæpe tamen adhuc aquoſi & ſeroſi in ambitu corporis reſtant, qui corpus refrigerant ac grauant, commodiſſimè ij ſudoriferis tolluntur. Ad quam rem vtiliſſimæ ſunt thermæ, quæ ſi deſunt, *balnea artificialia è decocto fol. artemiſ. calaminthæ, nepetæ, ebuli, ſaluiæ, lauri, roriſmar. mercurialis, hederæ, rad. bryoniæ, iridis, helenij*, parari poſſunt.

Corpore euacuato, obſtructionibus reſeratis, ſymptomata, quorum ſuprà facta eſt mentio, facilè euaneſcent. Cùm tamen interdum ſymptomata quædam vrgeant, antequam curatio abſolui poſſit, iis ſuccurrendum: quod quâ ratione fieri debeat, ex iis quæ poſtea de reliquis ſymptomatibus ex vtero oriundis dicentur, patebit.

Viſcerum tandem intemperies, ſi quæ adſit, modo alibi explicato corrigenda, & viſcera roboranda.

Denique & hoc circa hanc curam monendum, licet fœmina rubicundior vegetiórque fieri incipiat, non ſtatim à curatione deſiſtendum eſſe, ſed eam repetendam & continuandam eſſe, donec vel menſes fluere incipiant, vel certum ſit omnes viſcerum obſtructiones liberatas eſſe.

Diæta.

Aër ſit purus & ad calidum vergat: vnde curatio, vt ſuprà quoque dictum, tempore verno & æſtiuo feliciùs procedit, & æſtate hoc morbo laborantes longè commodiùs curantur, quàm aliis anni temporibus: & ſi aëris conſtitutio ſimul contra morbum pugnet, plus vnâ ſeptimanâ, quàm tempore frigido & humido totidem menſibus perficietur: quæ verò in locis frigidis & humidis habitant, vix integrè ſanantur. Cibi ſint boni ſucci & facilis coctionis: omnes verò praui ſucci cibi ſtudioſè vitentur, vt frigidi ac humidi. Abſtineant igitur ægræ planè ab oleribus, fructibus horariis, lacte & lacticiniis, piſcibus item. Condiantur cibi hyſſopo, ſaluiâ, roremarino, cinnamomo. Panis ſit bene fermentatus, ſemine fœniculi, carui conditus. Potus ſit vinum aut cereuiſia bona; ab aquæ verò potu, vt & iuſculis & liquidis nimiis abſtineant. Eſt & acetum hoc affectu laborantibus noxium, etſi ægræ id ſæpe appetant, vtpote quod calorem viſcerum debilitat, ac ὑστεραλγὲς eſt, vt Hippocrates nominat, ſeu *vtero noxium*. Motus & exercitium corporis, in principio & declinatione morbi conueniunt, vt *quæſt. 2.* dicetur. Inprimis vtiles ſunt frictiones aſperiores manè in lecto inſtitutæ: otium verò iis valde noxium. Venus ipſis vtilis eſt; non tamen vbi malum in vigore ſummo eſt, & dum virium maxima adeſt imbecillitas, vt *quæſt. 3.* dicetur. Vigiliæ & ſomnus ſint moderata, non verò ſomno nimiùm indulgeant, etſi ob vaporum copiam ad cerebrum aſcendentium in ſomnum ſint propenſiores. Inprimis manè non diu dormiant, niſi forſan noctu vigilauerint.

QVÆSTIO I.

An ægris res abſurdæ, quas appetunt, ſint concedendæ?

An fœminis res abſurdas appetentibus eæ ſint concedendæ?

Affirmant id nonnulli, ideò quia cibi illi praui tanquam remedium ſint, quod deprauatum illum appetitum corrigat; deinde, quia ſi denegatur id quod appetunt, grauia inde ſequantur ſymptomata: in virginibus quidem triſtitia; in grauidis verò notæ rei appetitæ & denegatæ, & ſtigmata fœtui imprimantur.

Verùm in hac re perpendendum, an maius damnum vel commodum ex denegatione vel comeſtione rei denegatæ proueniat. Quâ in re diſcernendum eſt inter virgines & grauidas. Virginibus nullo modo concedendum, vt porrò res eiuſmodi vitioſas & abſurdas deuorent; cùm malum hoc eorum vſu foueatur & augeatur, nullo verò modo res eiuſmodi deuoratæ, putà calx, creta, arena, cineres, remedij locum habere poſſint, vtpote quæ nec concoqui & corpori apponi, nec cauſam morbi tollere valeant. Et licet triſtitiâ aliquâ inde afficiantur: incommodum tamen adeò magnum inde non ſequitur, & momentaneus eſt ille appetitus, damnum verò, quod ex eſu talium oritur, diuturnum. Grauidarum verò alia ratio eſt. Danda enim quidem opera eſt, vt verbis perſuadeantur, vt à rebus eiuſmodi abſtineant, quæ tot malorum cauſſa eſſe ſolent. Si tamen hoc modo appetitus ſedari non poſſit, concedendæ potiùs eiuſmodi res, quàm permittendum, vt vel abortum grauida patiatur, vel fœtus ſtigmate aliquo deformetur; modo res quæ appetitur, talis non ſit, quæ in præſens aliquod vitæ periculum grauidam præcipitare poſſit.

QVÆSTIO II.

An motus & exercitatio in morbo virgineo competat?

An motus in morbo virgineo vtilis ſit?

Poſſet quidem alicui videri, motum & exercitationem corporis in morbo virgineo non competere, primò propter corporis imbecillitatem, torporem & ad motum ineptitudinem; deinde ob difficultatem reſpirationis; tertiò, ob cordis palpitationem, quæ duo ſymptomata motu paulò vehementiore & exercitatione ita ingraueſcunt, vt ſæpe ſuffocationis periculum accidat; neque mirum, cùm exercitio crudi humores in toto corpore cumulati agitentur, atque inde vapores ad cor & alias partes tranſmittantur.

Verùm nec otium hoc morbo laborantibus competit, ſed potiùs cruditates cumulat, malúmque auget. Exercitatio verò & motus longè vtilior eſt; cùm calorem languentem in viſceribus excitet, atque ita calore aucto meliorem in viſceribus coctionem promoueat, alimenti diſtributionem adiuuet, viſcerum obſtructiones, mouendo humores, & medicamentis viam parando, aperiat, (vnde & ante vſum medicamentorum aperientium, & poſt eum, fœminas exerceri vtile eſt) humoréſque ipſos diſcutiat. Ideóque antequam malum valde incrementum ſumat, vtile eſt exercitium, & in declinatione quoque morbi, ſiquidem & calorem excitare, & reliquias humoris diſcutere valet. Modus tamen in exercitio & motu eſſe debet, ac primo frictiones ac deambulatio ſufficit; hinc indies ad paulò maiora exercitia accedendum, inprimis corpore priùs euacuato. Euacuatio enim corporis ſi præceſſerit, allegata incommoda facilè præcaueri poſſunt.

QVÆSTIO III.

An Venus virgineo morbo laborantibus vtilis ſit?

An Venus in morbo virgineo vtilis?

Diſſuadent nonnulli vſum Veneris ideò: primò, quia Venus non vtilis ſit, niſi corporibus temperatis, qualia non ſunt Virginum iſto morbo laborantium, morbo verò affectis & impuris noceat: Secundò, quia virgines tales adeò Venerem non appetant, ob frigidam Vteri conſtitutionem: Tandem etiam ob virium maximam debilitatem, reſpirationis difficultatem & cordis palpitationem, Venerem non ferant, ſed & eâ offendantur.

Verùm probabilior eſt, & rationi & experientiæ conſentanea ſententia, & conſilium Hippocratis, cùm *lib. de morb. virgin.* ſcribit: *Ego inquit, autor ſum, vt virgines hoc malo affectæ quàm celerrimè cum viris coniungantur, iiſque cohabitent: Si enim conceperint, conualeſcent. Si verò in pubertate hoc malo non corripiantur, tùm paulo pòſt eas inuadit.* Hippocratem ſecutus Ioh. Langius *lib. 1. epiſt. 2.* Nobili cuidam, cùm filiam hoc morbo laborantem ob imbecillitatem elocare dubitaret, nuptias ſuadet. Etenim venere vterus & partes circa vterum incaleſcunt, vixque aperiuntur & laxantur, vt ſanguis menſtruus poſtea faciliùs ad vterum confluere, & per eundem effluere poſſit. Cautione tamen hic opus eſt. Si magna adſit in corpore cacochymia, illa priùs tollenda, & cura quæ huic malo competit, præmittenda; poſtea virgo viro iungenda, vt id quod medicamenta planè effectum reddere non potuerunt, Venus ſuppleat: aliàs, ſi dum morbus in ſummo vigore eſt, viréſque valde debiles, viris virgines iungantur, eas ex intempeſtiua Venere, aut impræegnationis & partus labore, de vita periclitatas eſſe compertum eſt. Et inprimis meliùs habent, ſi concipiant, vt Hippocrates ait, non ſolùm quia conceptionem antecedit menſium profluuium, cùm id non ſemper ſit neceſſarium, ſed quia ſanguis, qui præter naturam antea retinebatur, iam in fœtus formationem abſumitur, & ſi quid vitioſorum humorum in vtero cumulatum ſit, id poſt partum euacuatur. Venus tamen moderata eſſe debet, ne vires antea debiles deiiciantur.

QVÆSTIO IV.

An Venæſectio in morbo virgineo locum habeat?

An venæſectio in morbo virgineo conueniat?

Nonnulli Venæſectionem non admittunt, primò quia inſignis adeſt totius corporis refrigeratio, & iam incipiens cachexia. Deinde crudi potiùs humores, quàm ſanguis, peccant. Tertiò, quia maxima adeſt virium debilitas, quæ venæſectionem non admittit. Contrà Hippocrates *lib. de morb. Virgin.* ſanguinem, ſi nihil impediat, ſtatim detrahere præcipit, atque id hac ratione, cùm nihil faciliùs aut commodiùs ſanguinis copiam, qui hîc ſupprimitur, detrahere poſſit, quàm Venæſectio.

Verùm diſtinctione hîc opus eſt. Etenim ſi malum inueteratum ſit, & corpus valde refrigeratum, humoréſque crudi & pituitoſi atque aquoſi iam potius, quàm ſanguis, abundant, nullo modo habet locum venæſectio; cùm malum potiùs augeat, quàm tollat. Si verò malum adhuc recens ſit, & à vacuatione ſanguinis ſuppreſſa ortum habeat, ſanguiſque, qui retentus eſt, adhuc abundet, neque in alium humorem degenerauerit, vena omnino aperienda eſt, modò vires ferant, & primæ corporis viæ euacuatæ ſint.

CAPVT III.

De Symptomatibus ex vtero, ſeu partium aliarum cum vtero conſenſu, & hyſtericis Affectionibus in genere.

Reliqua ſymptomata quæ ex vtero oriuntur, ferè omnia virginibus & mulieribus communia ſunt, & vix vllum datur, quod ſolis virginibus competat. Quapropter etiam de iis, vt

vt virginibus & mulieribus communia ſunt, agemus.

Primò autem in genere de miro illo Vteri cum aliis partibus conſenſu, & de affectionibus Vterinis dictis, ſeu ſymptomatibus in variis partibus ex vtero ortis dicemus. Etſi verò illa ξύῤῥοια & ξύμπνοια Hippocratis, atque hinc orta Συμπάθεια occulta locum habere poſſit: tamen cum omnibus ferè partibus corporis manifeſtum quoque conſenſum habet Vterus, vt rectè ſcripſerit Democritus ad Hippocratem, Sexcentarum ærumnarum, innumerarúmque calamitatum mulieri autorem eſſe vterum, & Hippocr. *lib. de virg. morb.* dixerit, multis & incomprehenſibilibus ferè affectionibus premi miſerrimas. Etſi autem quocunque modo vterus actiones ſuas non rectè expedit, varia ſymptomata excitantur: tamen inprimis ex ſanguinis menſtrui & ſeminis retentione grauiſſima & varia oriuntur ſymptomata. Dum enim, vt Hippocrates ait, virgo iam matura viro fuerit, naturâ duce ſanguis menſtruus ad vteri venas confluit, qui cùm ob earum anguſta oſcula, quæ nondum patuerunt, aut in viduis, vel etiam aliis, viſcidis & craſſis humoribus obſtructa, aut tandem ob ſanguinis craſſitiem erumpere non poſſit, tum rurſus per venæ cauæ arteriæque magnæ ramos ad cor, hepar, & præcordiorum venas regurgitat, pars etiam capiti communicatur: vnde varia in omnibus hiſce partibus ſymptomata excitantur, vt *præcedenti capite* de morbo virgineo dictum, & *in ſeqq.* dicetur. Semen verò præter naturam retentum ſæpe adhuc grauiora accidentia excitat, vt rectè hîc illud Galeni *lib. de different. reſpirat.* vſurpari poſſit: *Vnum eſt, quod ſecundum naturam ſe habet in animantis corpore, varium autem & diſſimile, & multiplici errore inuolutum, quod p. n. eſt, adeò vt neceſſariò ſequatur eſſe incomprehenſibile.* Et reuerâ ab vno vtero in fœminis tot oriuntur ſymptomata, vt facilè ſcripto comprehendi omnia non poſſint.

Sanguis autem menſtruus & ſemen, dum p. n. retinentur, nunc ſaltem in qualitatibus manifeſtis alterationes ſuſcipiunt, & tum ſymptomata quidem aliqua, calorem, ſitim, torporem, mœſtitiam, varióſque dolores excitant; ea tamen omnia non admodum grauia. Vbi verò eadem putreſcunt, vel etiam malignas qualitates acquirunt, varia, eáque grauia, ſæuiſſima & terribilia ſymptomata producunt.

Symptomata ex vtero varia.

Affectiones verò vterinæ ex ſanguine menſtruo & ſemine corruptis variæ ſunt, & varia ac diuerſa inde excitantur ſymptomata, non modò in diuerſis fœminis, ſed ſæpe in vna & eadem, & quidem non tantùm diuerſo, ſed etiam eodem tempore: quod procul dubio inde accidit, quòd ſanguis menſtruus, & ſemen quod corrumpitur, non planè eiuſdem naturæ eſt, ſed vitioſi humores, cùm in vtero, tùm alibi geniti, ei admiſcentur, & quòd conſtitutio Vteri, & locorum in vtero, in quibus fit corruptio, non ſemper eadem eſt; & quòd ipſa humoris corrupti quantitas nunc maior, nunc minor eſt; quòd partes, à quibus corrupti illi & maligni humores ac vapores excipiuntur, ſunt variæ. Quod verò tam grauia inde excitantur ſymptomata ideo accidit, quòd corruptio ſanguinis & ſeminis, vtpote ſubſtantiarum nobiliſſimarum, peſſima eſt, & res ita corruptæ veneni quaſi naturam induunt; ſicut etiam aliàs videmus, oua peſſimam corruptionem ſubire, vt & lac in ventriculo infantium, & ſanguinem concretum in aliis corporis humani partibus.

Conſenſus vteri cum aliis partibus.

Conſenſum autem partium aliarum cum Vtero quod attinet, conſiſtit ille potiſſimùm in tribus, in partium ſimilitudine, viciniâ, & per vaſa connexione. Primò enim quia vterus membranoſa eſt ſubſtantia, cum membranis in neruoſo genere maximum habet conſenſum. Deinde etiam vicinas partes facilè in conſenſum trahit, vnde in vteri affectibus ſæpe inteſtinum rectum teneſmo afficitur, & vrina ſupprimitur. Tertiò per venas, arterias & neruos penè cum omnibus corporis partibus conſenſum habet. Venas habet vterus copioſas & magnas, quæ etſi in non prægnantibus non adeò magnæ ſunt, ab affluxu tamen ſanguinis in grauidis ita ſæpe extenduntur, vt in digiti craſſitiem excreuiſſe eas obſeruatum ſit. Oriuntur autem venæ hæ ex vtroque latere à ramo præparantium vaſorum, & hypogaſtrico. Arterias quoque duas habet vterus, ſimiliter ab arteriis præparantibus & hypogaſtricis deriuatas. Neruos tandem obtinet, partim à ſexto pari cerebri, partim ab oſſis ſacri neruorum paribus ortos. E quibus omnibus de Vteri cum variis partibus conſenſu facile iudicare eſt.

Vteri conſenſus cum cerebro.

Primò enim magnus eſt vteri cum cerebro conſenſus, & primò quidem ob neruos & membranas ſpinalis medullæ; deinde propter arterias, & non rarò, qui per neruos fieri creditur, potiùs per venas & arterias accidit. Per arterias enim & venas ab vtero refluens ſanguis, & cum eo alij humores & vapores ad cerebrum, cuius membranæ pluribus venis & arteriis refertæ ſunt, mittitur, variáque in eo ſymptomata excitat.

Cum corde.

Vapores à cerebro poſtea facilè per neruos in totum corpus diſtribuuntur, vnde in dorſo, lumbis, cruribus, brachiis, & toto neruoſo genere dolores & varia ſymptomata excitantur.

Deinde maximus cordis & vteri conſenſus eſt per arterias. Ex arteriis enim vteri humores & vapores adſcendentes rectâ viâ ad cor peruenire poſſunt: è quo poſtea in totum corpus, omnéſque partes, quibus arteriæ inſitæ ſunt, diſtribuuntur.

Cum hepate.

Cum Hepate verò habet conſenſum per venas, quas vterus omnino maximas habet, ideóque per eas ſanguis, aliique humores ad hepar ex vtero regurgitant.

Cum ventriculo.

Ventriculus etiam inſignem conſenſum habet cum Vtero, cùm per quaſdam ἀναςομώσεις quas vteri venæ cum venis meſenterij habent, tùm inprimis per arterias. Hypogaſtrica enim arteria interior, è qua numeroſa arteriarum ſoboles in vteri fundum & ceruicem diſtribuitur, non procul à cœliaca diſtat. Hinc facilè humores & vapores vitioſi ab vtero ad meſenterium & ventriculum per arterias penetrare poſſunt. Imò cum venarum arteriarúmque ad vterum tendentium frequentes ſint anaſtomoſes, in vtero tandem deſinentes, etiam ex venis humores & vapores in arterias recipi, & hinc ad ventriculum peruenire poſſunt. Imò cùm, vt mox dicetur, maximus lienis & vteri ſit conſenſus, in liene verò venarum & arteriarum ſint anaſtomoſes, ex arteriis in venas, & hinc ad ventriculum humores & vapores penetrare poſſunt.

Cum liene.

Inprimis verò maximum habet lien cum vtero conſenſum, vterique affectus facilè lieni communicantur. Eſtque is conſenſus ſatis manifeſtus per arterias. Cùm enim humores vitioſi vaporéſque ex iis orti in arterias hypogaſtricas regurgitant, facilè in arterias ſuperiores penetrant, & cùm cor, quantum poteſt, eos à ſe propellat, ad lienem, qui copioſas arterias obtinet, vt & ad alios per meſenterium diſperſos ramos feruntur: vnde accidit, vt plerumque fœminæ, quibus in iuuentute menſes non ſatis rectè fluunt, ſanguinémque calidiorem obtinent, adultæ hypochondriacæ fiant. Et ſæpe ita affines ſunt vterini & lienis, ac hypochondriaci affectus, vt Medicum ſuſpenſum teneant, vtrùm ſymptomata, quæ ægram moleſtant, vtero, an lieni adſcribenda ſint. Imò frequenter vteri & Lienis affectus coniunguntur.

Cum mammis.

Eſt & inſignis mammarum cum Vtero conſenſus, partim per Venas, partim per neruos. Epigaſtrica enim Vena, à qua vterus etiam venas accipit, præcipuo ramo extra peritonæum progrediens, vtrinque ſub recto muſculo aſcendit, & vbi ad vmbilicum peruenit, cum mammarum venis deſcendentibus per anaſtomoſin coniungitur, de quo conſenſu Hippocrates 5. *aph.* 37. 38. & 50. agit. Deinde etiam per neruos ſextæ coniugationis inter vterum & mammas conſenſus eſt, vnde fœminæ, ſi ipſis mammæ contrectentur, libidine tentantur.

Symptomata ex vtero.

Atque ex his manifeſtum euadit, cùm vterus ſanguini menſtruo euacuando dicatus ſit, ſimúlque per eum alij etiam vitioſi humores euacuentur, & is in fœminis quaſi corporis ſentina ſit, in quâ varij humores vitioſi cumulantur, nullam ferè in toto corpore partem eſſe, quæ non per Vterum affici poſſit. Afficitur enim ab vtero diaphragma, caput, cerebrum, & hinc omnia ſenſus & motus organa: item hepar, lien, ventriculus, meſenterium, venter, veſica, inteſtinum rectum, dorſum, lumbi, coxendix, brachia, crura. Et in hiſce partibus innumera, & præter ſpem ac rationem nunc euaneſcentia, nunc recurrentia ſymptomata excitantur. Etenim ſi ad cor vapores illi maligni penetrant, cordis anxietates, mœſtitia, lipothymia, & ſycope oritur; & vbi ad diaphragma & pulmones inſuper diſtribuuntur, difficilis reſpiratio, ſuffocationes ac ſtrangulationes quaſi excitantur. Arteriæ etiam in dorſo & meſenterio valde pulſant. Nonnunquam per arterias intercoſtales in thoracis partes membranoſas materia effuſâ, dolor ibi grauis excitatur. Vbi porrò materia ad caput adſcendit, & per partes externas diffunditur, varij ibi dolores oriuntur. Si verò in ipſum cerebrum eiúſque membranas effunditur, & hinc in organa ſenſuum ac motus diſtribuitur, ſenſuum internorum & externorum læſio, aphonia, conuulſiones, tremor, & reſolutio pedum & manuum ſequuntur. Si ad hepar, totum corpus cachecticum redditur. Si ad lienem & meſenterium, ſympromata quæ affectionem hypochondriacam comitari ſolent, gignuntur, in ventre murmura, dolores & cruciatus ventris. Si ad ventriculum, ciborum faſtidium, abſurdorum appetitus, vomitus, cardialgia oboriuntur. Materiâ in ambitum corporis diſtributâ, fœminæ in facie calorem & ardorem ſubitum corporis diſtributâ, fœminæ in facie calorem & ardorem ſubitaneum, & rurſum mox euaneſcentem percipiunt, modò rubent, modò pallent; modò in toto corpore refrigerantur, modò incaleſcunt. Vnde rectè ſcripſit Galenus 6. *de loc. aff. cap.* 5. hyſtericam paſſionem vnum quidem nomen eſſe, nihilominus ſub ſe comprehendere innumera & varia accidentia.

CAPVT IV.

De Suffocatione Vteri.

Suffocatio vterina.

VErùm vt iſta omnia clariora fiant, de quibuſdam adhuc in ſpecie agemus. Et primò quidem de ſuffocatione vterina agere libet; cùm is grauiſſimus & admirandus ſit affectus, & varia ſub ſe comprehendat ſymptomata, & propterea non ſolùm ægrotantibus, ſed Medicis ſæpe & adſtantibus timorem incutiat. Subitò enim fœminæ ſecundum vniuerſum corpus refrigerantur, reſpiratio & vox læditur, pulſus ceſſat, imò nonnunquam ſenſus & motus aboletur, vt ægræ quaſi mortuæ iaceant, adeò vt quædam pro mortuis habitæ ſepulturæ deſtinatæ fuerint, quæ tamen poſtea reuixerunt.

Dicitur autem hæc affectio Græcis πνὶξ ὑςερικὴ, *ſuffocatio vterina*, & mulierum, & ſtrangulatus ab vtero; quòd vteri vitio, vteróque cauſſam ſuppeditante, fœminæ ſuffocari & quaſi ſtrangulari videantur. A nonnullis etiam ἄπνοια nominatur, quod reſpiratio præcipuè lædatur. Appellatur & hyſterica paſſio.

Quamuis

Quamuis enim, vt *capite præcedente* dictum, omnes quæ ab vtero veniunt, paſſiones & affectus, hoc nomine veniant: tamen κατ' ἐξοχὴν in ſpecie ſuffocationi vterinæ hoc nomen tribuitur, vt quæ potiſſima huius affectionis ſpecies eſt.

Eſt autem ſuffocatio vterina nunc ſaltem reſpiratio difficilis, nunc etiam ſyncope, nunc quoque animalium, aliarúmque actionum læſio, cum totius corporis refrigeratione, à vapore maligno ex vtero ad partes ſuperiores eleuato, ortum habens. Neque enim per vnum ſymptoma, ſeu reſpirationem læſam, ſeu ſuffocationem, ſeu ſyncopen, ſeu vniuerſi corporis refrigerationem, hic affectus definiri poteſt; cùm magna ſit in eo ſymptomatum varietas, & nunc plura, nunc pauciora appareant, vt poſtea *de differentiis & ſignis*, ac *quæſt.* 1. dicetur.

Cauſſa.

Cauſſa. De cauſſa huius affectionis Medici diſſentiunt, vt poſtea *quæſt.* 2. dicetur. Nos vnicam & proximam cauſam eſſe ſtatuimus, vaporem malignum & venenatum, per arterias, venas & neruoſum genus ad ſuperiores partes eleuatum, earúmque actiones variè, prout ad hanc vel illam fertur, lædentem. *Vapor malignus.* Neque enim humores ipſi tam ſubitò in vniuerſum corpus diſtribui & penetrare poſſunt, ſed ſubtiliſſimus vapor, aura & ſpiritus, mole quidem exiguus, vi verò & efficaciâ potens attollitur, qui ſubitò & in momento quaſi totum corpus penetrat. Attollitur autem is è minera ſui generis, vt mox dicetur. *Ad quas partes is feratur.* Partes verò ad quas fertur, & quæ ab eo afficiuntur, non ſemper eædem ſunt. Cùm ſuffocatio ſaltem impendet, ac ſi fauces laqueo ſtringerentur, diaphragma inprimis affici & comprimi putat Platerus. Verùm potiùs vapores in vaſis moueri, & non extra ea in cauitatem abdominis effundi videntur; & magnam omnino vaporum copiam eſſe oportet, & quæ cauitate abdominis comprehendi non poſſet, vt diaphragma comprimere neceſſe habeat; neque etiam à flatibus abdomen ſemper diſtendi in hyſtericis mulieribus videmus. Et ægræ potiùs circa fauces reſpirationis impedimentum & ſuffocationem, quàm circa diaphragma percipiunt. Ideóque potiùs à vapore per œſophagum aſcendente ſtrangulationem hanc fieri probabile eſt; ſicut & vapores in hypochondriacis aſcendentes, & fungorum quorundam eſus, ac helleborus, & venenata quædam idem præſtare ſolent. Atque vapores hos etiam ventriculum & œſophagum petere, illud docet, quòd cum difficili reſpiratione, cardialgia ſæpe, nauſea & vomitus coniunguntur. Poſſunt tamen iidem vapores etiam ad pulmones aſcendentes difficilem reſpirationem excitare, vt & ſi muſculorum thoracis motus lædatur. Si verò ad Cor inprimis tendant hi vapores, non ſolùm reſpiratio læditur, ſed & cordis motus ceſſat, ac veluti ſyncope comprehenſæ fœminæ concidunt. Si porrò ad cerebrum ferantur, actiones animales variè læduntur.

Vnde eleuetur. Vapor autem ille, ſpiritus malignus, ac aura venenata, ortum habet à ſanguine & ſemine in vtero corruptis, vt & aliis humoribus vitioſis ibi collectis, & malignam ac venanatam naturam induentibus, vt *quæſt.* 2. pluribus dicetur.

Sicut enim ſanguis ac ſemen, quæ ſunt noſtræ generationis primordia, optimæ in corpore noſtro ſunt ſubſtantiæ, ita dum corrumpuntur, peſſimam naturam induunt, vt *cap. præced.* dictum. Et inprimis ſemen, vt eſt nobiliſſima ſubſtantia, ita corruptum peſſimum euadit, eique corrupto maior, quàm menſtruis, vis eſt ad noxam vniuerſo corpori inferendam, vt docet Galenus *de loc. affect. cap.* 5. quo loco etiam ex euentu monſtrat, ſemen ſuffocationis vterinæ cauſſam eſſe, quòd ſcilicet cùm fœmina quædam excreuiſſet craſſum plurimúmque ſemen, ab affectu hoc liberata eſt, quod dum vidua eſſet, collegerat, vt idem *lib.* 2 *de ſem. cap.* 1. ſcribit.

Quibus familiare. Eſt verò malum hoc magis familiare virginibus ætate iam prouectioribus, & libidinoſis, ac in venerem pronis, vt etiam viduis ad Venerem procliuioribus, in quibus ſemen retentum corrumpitur, & prauam hanc qualitatem induit. Quandoque tamen & vetulas cacochymicas hic affectus corripit, inprimis eas, quibus iuuenibus menſes non rectè fluxerunt, aut quæ fluore muliebri diu laborarunt, quibúſque vitioſi illi humores iam ſupprimuntur. Interdum & prægnantibus hæc affectio accidit, iis nimirum quæ corpore ſunt cacochymico, quibuſque praui humores, poſtquam conceperunt, in corpore retinentur. Quandoque & puerperas hoc malum infeſtat, quando ſcilicet lochia non ſatis fluunt, aut poſt partum laborioſum, vel abortum, ſanguis aut praui humores in vtero relinquuntur.

Omnino autem, ſiue ſanguis menſtruus, ſiue ſemen, ſiue alius humor mali huius cauſſa ſit, eum peculiari modo corrumpi, & malignitatem induere neceſſe eſt. Aliàs multæ virgines & mulieres ſunt, quæ nec Venere vtuntur, nec rectè per menſtrua purgantur, vteri tamen ſuffocatione non laborant. Accidit autem hæc corrupio ob vterum, qui vt peculiarem, quam nulla alia corporis pars, vim habet; ita etiam humores vitioſi, ſi is rectè ſeſe non habeat, peculiari modo in eo corrumpuntur.

Atque hinc adeò euenit, vt licèt in viris ſemen retentum etiam aliqua ſymptomata excitet, ſicut viro illi, cuius mentionem facit Galenus 6. *de loc. aff. c.* 5. accidit, qui cùm viduus ſemen diu retinuiſſet, cibi appetentiam & concoctionem amittebat, vomitu corripiebatur, ac mœſtus erat, à quibus ſymptomatibus ſtatim liber euaſit, poſtquam iterum Venere vſus eſſet: non tamen tam grauia, vt fœminæ, ſymptomata patiuntur; cùm in viris ſemen in vaſis, vtpote calidioribus retentum, non ita corrumpatur, nec tantam malignitatem acquirat, ſicut in fœminis in vtero, ob peculiarem loci naturam. Aliter enim ſeſe habet vterus, ad conſeruandum ſemen in fœminis, quàm in viris teſtes; aliique humores in vtero in fœminis, quàm in vaſis ſpermaticis in viris admiſcentur; & omnia in fœminis laxiora ſunt, præcipuè Tuba vterina dicta.

Quò loco contineatur. Continetur autem illa materia corrupta, è quâ maligni iſti vapores eleuantur, in vaſis vteri, teſtibus, & tuba vterina dicta, vix verò in ipſa veteri cauitate; cùm ex ea exitus facile detur per ceruicem vteri, nec probabile ſit, vapores illos iterum ſeſe in vaſa penetrare, cùm per collum vteri erumpere poſſint. Vaſa equidem illa exilia videntur: in grauidis tamen, aut ſi aliàs p.n. ſanguis in illis detineatur, ita interdum intumeſcunt, vt digiti quoque craſſitiem æquent. Inprimis verò, & plerumque maxima huius affectionis cauſſa colligitur & continetur in Tuba vterina dicta, & teſtibus. Corpus enim Tubæ fiſtuloſum eſt & laxum, ac teſticuli muliebres è veſiculis quaſi ſimul conglobatis contexti ſunt, habéntque, vt Veſalius *de corp. hum. fabric. l.* 5. *c.* 13. ſcribit, mulierum teſtes intus, præter vaſa, ſinus quoſdem tenui aqueóque humore plenos, qui in ſanis, velut craſſiuſculum lactis ſerum, albus eſt; in ægris verò & hyſtericæ affectioni obnoxiis mirè luteus, croceúſque, & paulò craſſior: id quod obſeruauit in nobili quadam puella vteri ſtrangulatu laborante, in qua alterius teſtis ſinuū vnus duntaxat inſtar maluſculæ pilæ protuberabat, croceo humore, ſimúlque grauiſſimè olente, venenoſúmque quid & tetrum præ ſe ferente infarctus, & conterminas ſedes non ſecus tingens, quàm aliàs colum inteſtinum, quà ſub iecore fertur, à bilis veſicula luteum reddi cernimus. Et refert Cl. Ioan. Riolanus *Anthropograph. l.* 2. *cap.* 34. ſe in virginibus hyſtericis deprehendiſſe teſtes pugno grandiores, ſeroſo humore turgentes, quinetiam Tubam vteri amplificatam & dilatatam.

Atque hæc ipſa procul dubio vteri tuba cum teſtibus eſt, quam Fernelius & alij quidam Medici tactu pro vtero ſe deprehendiſſe ſcribunt, quámque mulieres Medicis tangendam pro vtero monſtrare ſolent. Etſi enim globus quaſi quidam in ventre inferiore percipiatur: tamen is non vterus eſt, ſed teſtes & tuba vteri. Etenim cùm teſtes penduli ſint, & tuba vteri laxa ac mobilis, cùm ſemine corrupto ac humoribus vitioſis ac flatibus turgent, facilè vſque ad vmbilicum eleuari poſſunt. Quâ de re ſuprà, *parte* 1. *ſect.* 2. *c.* 14. *de aſcenſu vteri*, dictum.

Paroxyſmorum hyſtericorum cauſſa. Inuadit autem hoc malum nunc crebriùs, nunc rariùs, paroxyſmique nunc breuiore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citiùs, nunc tardiùs colligitur, nunc etiam citiùs, nunc tardiùs diſcutitur. Habent enim & venenatæ tales cauſæ in corpore humano ſua digeſtionis & exaltationis tempora, quæ vbi attigerunt, ſubitò, & in momento quaſi, ad agendum erumpunt, & agendi vim, quam occultè continebant, patefaciunt, totúmque corpus ſubitò afficiunt. Præterea humores tales quieti aliquamdiu in corpore deliteſcere poſſunt, agitati verò in totum corpus auram venenatam emittunt. Ceſſat verò tamdiu malum, & ægra paroxyſmo iterum non corripitur, donec materia rurſum collecta, & iterum exaltata atque agitata fuerit. Cuius rei exemplum videmus & in aliis venenis, vt canis rabidi, cuius exiguum ſputum tamdiu in corpore deliteſcit, donec ſua digeſtionis tempora abſoluerit, & exaltatum ſatis fuerit. Tunc enim, & quidem ſæpe, poſt longum temporis ſpatium, ſeſe exerit, & ſpiritus ac humorum maſſam immutat, ac corrumpit, idque faciliùs, ſi à cauſſa aliqua euidente agitetur.

Agitant autem humores, & vt vapores iſti maligni in mulieribus ad hyſtericam affectionem diſpoſitis, eleuentur, faciunt res odoratæ naribus admotæ, vel dulcia ſumta, terror, atque ira. Poſtquam enim humores tales vitioſi à quacunque cauſa agitantur, vapores ex iis attolluntur, qui cor & caput petunt, imò in totum corpus diſtribuuntur.

Differentia.

Differentia. Eſt autem huius affectionis non parua varietas & differentia pro cauſæ inprimis efficientis magnitudine & diuerſitate, & hinc dependente ſymptomatum varietate, de quibus poſtea in ſignis dicetur. Aliquando enim ſuffocatio & reſpirationis læſio leuis eſt, & quæ citò ſoluitur; aliquando grauis cum ſyncope, ſenſus & motus imminutione, ratione manente integra; aliquando vehementiſſima eſt, & tunc fœmina reſpiratione, ſenſibus omnibus & motu priuatur, & mortua quaſi iacet; aliquando & alij affectus, vomitus, delitia, conuulſiones coniunguntur, vt ita varios affectus hyſterica affectio referat, & nunc ſaltem ad reſpirationem læſam, nunc ad ſyncopen, nunc ad apoplexiam, nunc ad epilepſiam & conuulſiuos motus accedat. Præterea pro diuerſitate humoris venenati & maligni, nunc huic, vel illi parti aduerſi, varia ſymptomata inducere ſolet. Aliam enim naturam induit ſanguis corruptus, aliam, & longè peiorem ſemen & quidem pro varia vteri conſtitutione, aliorumque humorum admixtione varia variam.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Quando ſuffocatio vterina imminet, percipitur laſſitudo perpetua totius corporis, crurum imbecillitas, pallor faciei, aſpectus

aſpectus triſtis, in quibuſdam quaſi globi cuiuſdam motus in ventre percipitur, in nonnullis murmuratio & varij ſonitus in ventre audiuntur, ſcribitque Cornelius Gemma *lib. 1. coſmocrit. c. 7.* in ſuffocatione vteri laborantibus mirandas interdum voces ex imis viſceribus exaudiri, nunc velut ranarum coaxatus, nunc ſerpentum ſibilos, crocitus coruorum, gallorum cucurritus, latratus canum, &c. quæ omnia pro viarum & ſpiritus erumpentis proportione caſus effingat, ita vt interdum dæmoniacum quiddam ſubeſſe vulgus opinetur, & pro ἐγγαστριμύθοις (vide I. C. Scaliger. *Ex. 258. ſect. 3.*) eas habeat, ſonitúmque illum loquentis intus dæmonis eſſe putet. Adſunt & ructus, oſcitatio, pandiculatio, reſpiratio breuis & crebra, cordis palpitatio, pulſus minutio, cibi faſtidium & nauſea, actionum animalium torpor. Riſus etiam hyſtericis, ſuffocatione vteri inſtante, accidere ſolet, & mirabile eſt quod refert Scholiographus *ad cap. 59. lib. 1. Hollerij, de morbis internis*, de duabus filiabus Præſidis Rothomagenſis, quæ inſtante paroxyſmo riſu longo ad horam, aut horas duas capiebantur, quem neque metu iniecto, neque hortatu, neque aliis artibus poterant compeſcere, & à parentibus interrogatæ & obiurgatæ, reſpondebant, ſe non poſſe continere riſum.

Riſus in hyſtericis. Cauſſa.

Cuius ſymptomatis miri quæ cauſa fuerit, explicare equidem ita non facile eſt: mihi tamen probabile videtur, riſum illum accidiſſe, vapore illo ex vtero eleuato ſeſe in membranas thoracis inſinuante. Sicut enim aliàs, ſi latera digitis contrectentur & titillentur, riſus excitatur, qui non ceſſat donec titillatio intermittatur: ita & ſimile quid à vapore acri membranas illas ſuauiter vellicante fieri poteſt.

Aliæ contrà lacrymantur, aliæ vtrumque faciunt, & monitæ ac obiurgatæ etiam non ceſſant.

Quæ ſymptomata paroxyſmo iam præſente omnia incrementum ſumunt, reſpiratio intercipitur, & fauces quaſi conſtringuntur, vt ægra ſuffocari videatur, ſenſus, motúſque, atque omnes actiones vitales abolentur & deprauantur. Quædam enim delirant, quædam, vt dictum, lacrymantur, quædam vtrumque faciunt, nonnullæ quibuſdam partibus conuelluntur; vox intercipitur, aliquibus ſenſus interiores & exteriores abolentur: quædam verò audiunt quæ circa ſe geruntur, & eorum poſt paroxyſmum etiam meminerunt, loqui tamen non poſſunt. Pulſus etiam imminuitur, totúmque corpus refrigeratur, oculi clauſi manent, ita vt mortuæ planè videantur.

Symptomatum hyſtericorum cauſſa.

Atque ſymptomata iſta omnia ortum habent ab vno illo vapore maligno ex vtero eleuato, prout ille in diuerſas partes diſtribuitur, earúmque actiones lædit. Vbi enim ad cor fertur, eiúſque actiones proſternit, ſpiritúſque vitales lædit, ſpirituum vitalium & caloris natiui influxu ad extrema inhibito, imò ſpiritibus ad cor recurrentibus, totum corpus extrà frigeſcit, & facies palleſcit, pulſúſque imminuitur, imò affectus ipſe ad lipothymiæ & ſyncopes naturam accedit. Atque ita cum nec vſus vrgeat, nec facultas fortis ſit, & pulſus paruus redditur, & reſpiratio difficilis euadit. Vbi idem vapor ad cerebrum aſcendit, ſpiritúſque animales turbat, lædit, eorumque influxum prohibet, ſenſus & motus animalis læditur, vnde etiam motus thoracis & diaphragmatis impeditur, ac difficilis reſpiratio redditur: quod probabilius eſt, quàm ab vtero aſcendente, & à vaporibus diaphragma comprimentibus reſpirationem lædi.

Et quidem ab iſto vapore, prout in diuerſas partes facultati animali inſeruientes ſeſe inſinuat: ita etiam actiones animales variè læduntur. Vbi enim ſpirituum animalium influxus in eos neruos, qui voci edendæ inſeruiunt, ſaltem prohibetur, eodem ferè modo, quo dormientibus in Incubo, vox intercipitur, ſenſuum verò internorum, vt & auditus organa ſalua manent. Vbi verò etiam in alia facultatis animalis organa, totúmque ferè cerebrum vapor iſte penetrat, ſenſus interni & externi, motúſque animalis abolentur.

Sub acceſſionis declinationem humor quidam è locis muliebribus effluit, inteſtina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore ſuffunduntur, actiones animales reſtituuntur, corpus incaleſcit, ægráque ſuſpiriis profundis emiſſis ad ſe redeunt.

Quæ ſymptomata omnia ſi diligenter perpendantur, affectio hæc à cognatis affectibus non difficulter diſcernitur. Generalia autem ſigna tria ſunt, quibus ab omnibus aliis affectibus diſtinguitur. Primum eſt, quòd morbus hic muliebris eſt, ac quibuſdam fœminis familiaris. Si ergo vel ex ægra, vel adſtantium relatione cognoſcitur, fœminam hyſtericæ affectioni eſſe obnoxiam, ſi talia ſymptomata ingruunt, de alio affectu ſuſpicari opus non eſt. Secundum eſt, quòd fœminæ tales de vtero malè habente conqueruntur. Tertium eſt, quòd hyſtericæ mulieres à paroxyſmo liberantur, fœtidis naribus, & ſuauolentibus pudendis admotis, quod non accidit in aliis affectibus.

A Syncope.

Verùm cùm fœmina aliqua hac affectione corripi poſſit, quæ eâ antea non laborauit, ſigna quibus ab aliis ſymptomatibus diſcernatur, cognita habere vtile eſt.

A Syncope diſtinguitur primò, modo inuaſionis, qui magis præceps eſt in Syncope, cùm in ſuffocatione vterinâ euidentia ſigna futuri paroxyſmi præcedant. Deinde pulſus in Syncope ad ſenſum ceſſat: in ſuffocatione verò vterina remanet, etſi paruus ſit. In Syncope etiam ſudores frigidi adſunt, pallórque faciei maior eſt. Si tamen cor valde affligatur, omnino ſyncope interdum cum hyſterica affectione coniungitur. Syncope quoque non ita diu durat, ſed breui ſpatio, vel ad ſalutem, vel ad mortem terminatur; ſuffocatio verò vterina integrum diem, interdum etiam biduum vel triduum durat.

Ab apoplexia.

Ab Apoplexia modo inuaſionis differt, quòd hæc ſubitò ſine ſignificatione aliqua inuadit. Deinde ſymptomatibus, quia in hyſterica affectione partes non ita reſolutæ ſunt, vt in apoplexia; & ſi pungantur, vel ipſis pili extrahantur, id ſentiunt, & manu interdum indicant, ſe dolorem percipere. Non etiam ſtertor vllus in reſpirando adeſt, qualis in apoplecticis animaduerti ſolet, ſed reſpiratio ferè planè ceſſat. Poſt paroxyſmum tandem hyſtericæ plerumque meminerunt eorum, quæ circa ipſas dicta & facta ſunt, quod non accidit in apoplexia.

Ab epilepſia.

Ab Epilepſia verò diſcernitur, quòd conuulſiui motus nec perpetuò coniuncti ſunt cum ſuffocatione vterina, nec vbi adſunt, ita vniuerſales ſunt, vt in Epilepſia, ſed vnum vel alterum ſaltem membrum concutiunt. Pulſus quoque in Epilepticis maior eſt, quàm anteà: in hyſtericis contrario modo ſe habet. Præterea quæ hyſtericâ paſſione laborant, ſpumam circa os non habent, vt Epileptici, ſed veluti dormientes excitantur. Epileptici etiam poſt paroxyſmum non meminerunt eorum, quæ circa ipſos acciderunt: Hyſtericæ verò ſæpe eorum quæ circa ipſas dicta vel geſta ſunt, meminerunt. Imò & phantaſmatibus agitantur hyſtericæ, quod non fit in Epilepſia, vel aliis cognatis affectibus.

A Lethargo.

A Lethargo differt, quòd febris, quæ Lethargum comitatur, abeſt; pulſus etiam in Lethargo maior eſt.

Hyſterica quomodo à mortuis diſtinguantur.

Inprimis verò neceſſarium eſt, vt à mortuis hyſtericæ diſtinguantur, cùm ſæpe inſtar mortuarum ſuffocatione vterinâ laborantes iaceant, vt compertum eſt, quaſdam iam ſepulturæ deſtinatas fuiſſe, imò quaſdam in ſepulcro miſerè reuixiſſe, vt Alex. Benedictus *pract. 10. c. 19.* & Paræus *lib. 24. c. 19.* referunt. Atque inde obſeruatur, aut certè obſeruari debet, vt mulieres, quæ hoc malo frequenter laborant, ſi eo corripiantur, non niſi poſt triduum elapſum ſepeliantur. Nonnulli id explorant flocco lanæ carminatæ, vel pennâ leui ori admota, quæ ſi non moueatur, ægram pro mortua habent: alij ſpeculum terſum ori admouent, & vident, an halitu ex ore emiſſo inficiatur; alij pelui aqua plena pectori impoſita, in qua ſi aqua nullo modo moueatur, itidem ægram pro mortua habent. Verùm non ſatis tuta ſunt hæc ſigna. Cùm enim ægræ non reſpirent, non tantum exſpiratur è pulmone, vt inde lana vel penna moueri, vel ſpeculum infici poſſit, nec pectus ita mouetur, vt aqua in pelui inde moueri queat, ſed ſaltem internâ tranſpiratione ægræ vitam trahunt, quæ non pectoris aut pulmonum motu perficitur, ſed cordis potiùs internarúmque arteriarum obſcurâ quadam & latenti motione, eodem modo, vt quædam animalia totâ hyeme frigida & mortua videntur, quæ in cauernis vitam trahunt. Certius ſignum eſt, ſi ſternutatoria, quæ aliàs etiam paroxyſmo tollendo vtilia ſunt, naribus immittantur. Si enim ægra adhuc viuit, ſternutatione mouebitur. Alij pilos è pudendis euellere iubent. Nec tamen hæc ipſa indicia in graui malo planè certa ſunt. Itaque tutiſſimum, elapſum triduum exſpectare.

Signa cauſſarum. Seminis.

Cauſarum ſigna quod attinet, ſemen in cauſſa eſſe, plurimi ex ſignis ſeminis abundantis colligunt. Verùm, vt antea dictum, ſola ſeminis retentio hanc affectionem non inducit. Ideóque etſi fœmina ſemine abundet, Venerem aſſuetam intermiſerit, & ſalax ſit: tamen ſemen detentum corrumpi neceſſe eſt, ſi hanc affectionem excitare debet: quod fit vel partium, quibus id continetur, vitio, vel ab aliorum humorum vitioſorum admixtione. Colligitur tamen à ſemine hoc malum excitari, ſi menſes rectè ſeſe habent, & reſpirationis difficultas, vocis interceptio, ſuffocatio, conuulſiones, & omnia ſymptomata ſint vehementiora, & paroxyſmo declinante humor ſemini ſimilis è pudendis effluat.

Sanguinis menſtrui.

A ſanguine menſtruo hoc malum ortum habere colligitur, ſi fœminæ, præſertim quæ Venere ſatis vtitur, menſes ſupprimantur, aut non rectè fluant.

Humorum vitioſorum aliorum.

Si tandem fœmina & Venere ſatis vtatur, & menſtrua etiam rectè fluant, inprimis ſi fœmina ſenio iam vicina ſit, aut cacochymica, vel vteri aliquo morbo laborans: non ex ſemine corrupto, neque ex ſanguine menſtruo, ſed ab excrementitiis humoribus in vtero detentis & corruptis, malum hoc originem ſumere indicio eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum quidem plerumque fœminis lethale non eſt, ipſis tamen & domeſticis valde moleſtum, & terroris plenum eſt.

2. Aliquando tamen, ſuperueniente ſyncope, aut grauibus conuulſionibus, aut calore natiuo extincto, ægræ è vita tolluntur.

3. Quæ à ſemine eſt ſuffocatio Vterina, periculoſior eſt, quàm quæ à ſanguine; cùm ſemen corruptum peiorem naturam induat, quàm ſanguis. Etſi enim quæ à menſibus vitioſis fit ſuffocatio Vterina, etiam ſatis grauis ſit: tamen id non accidit à menſtruo ſanguine, quatenus talis, ſed quatenus alios vitioſos humores, inprimis melancholicum admiſtum habet.

4. Quò plures partes in conſenſum trahuntur & afficiuntur, eo grauiora ſymptomata excitantur; & quò reſpiratio & pulſus magis abolentur, & lipothymia accedit: eò malũ periculoſius eſt.

5. Minus verò periculoſum malum eſt, ſi reſpiratio non valde lædatur, ſenſus & motus integri maneant, & paroxyſmus non diu duret.

6. Si mulieri ſuffocatione vteri laboranti ſternutatio ſu-

prouenit, bonum. Nam & naturam excitat, & robur cerebri indicat, partemque maligni vaporis in cerebro diſcutit, & facit vt vitioſi humores in vtero hærentes euacuentur.

7. In iuuenibus plerumque deſinit hoc malum, vbi parere incipiunt. In ſenioribus verò, ſi diutius durauerit, vix curatur, propter virium debilitatem, & cacochymiam, quâ ſcatere ſolent.

8. In prægnantibus & puerperis periculoſum malum eſt; in illis quidem propter metum abortus: in his verò, ob virium poſt partum debilitatem.

9. Quò ſæpius malum inuadit, & paroxyſmi diutius durant, eò periculoſius eſt, metuendúmque, ne reſpiratione læſa, & cordis viribus toties debilitatis, ac calore & ſpiritibus à maligno vapore infeſtatis, tandem calor natiuus extinguatur, ægráque intereat, idque magis metuendum, ſi ſpuma in ore appareat.

10. Non tamen de vita ſtatim deſperandum, etſi paroxyſmus diu duret, nec ante triduum, vt antea dictum, ſepulturæ fœminæ tales tradendæ: multò minus ſectionibus anatomicis ſubiiciendæ, cùm quaſdam ferè triduo elapſo reuixiſſe obſeruatum ſit. Si enim calor cum vita euanuerit, neque corpus ab anima amplius regatur, tunc cadauerosum fœtorem exſpirare incipit. Refert hic miram hiſtoriam Ambr. Paræus *lib.* 23. *c.* 46. de Anatomiæ neglectæ parente & inſtauratore (procul dubio Veſalium intelligit) qui cùm in Hiſpania ad nobilem mulierem, quæ ex hyſterico ſtrangulatu mortua credebatur, diſſecandam vocatus eſſet; ecce, ad ſecundam adactæ nouaculæ impreſſionem derepentè ad ſe illa redire, & artuum, corporiſque, quod pro cadauere habebatur, motu & clamore, vitæ adhuc ſuperſtitis ſigna præbere cœpit. Quâ re tantum amicorum odium in ſe conciliauit, vt periculi euitandi gratiâ, prouinciâ quàm citiſſimè excedere cogeretur, & non ita multo pòſt mœſtitiâ confectus interierit.

Indica iones.

Indicationes.

Curationis ſuffocationis vterinæ duæ partes ſunt: vna, quæ præſentem paroxyſmum reſpicit; altera, quæ tempus paroxyſmo liberum. Illa naturam excitat, vaporem illum malignum ex vtero aſcendentem diſſipat, & à membris principalioribus auertit; imò vt ipſe humor, è quo eleuatur vapor, euacuetur, operam dat: Hæc humorem & mineram, è qua vapor ille attollitur, aufert, eius generationem prohibet, & omnia, quæ ad humoris illius generationem faciunt, tollit.

Curatio in paroxyſmo inſtituenda.

Curatio in paroxyſmo.

Medicus ergo ad ægram talem vocatus, adſtantium officia ita diſponere debet, ne, quod in terrore plerunque fieri ſolet, confuſis operis ægræ potiùs moleſtæ, quàm vtiles ſint.

Naturam excitantia.

Poſtquam ergo fœmina in lecto ſupina ita collocata, vt faciliùs ſpiret, & faſciæ corporis omnes ſolutæ fuerint, Naturam excitant clamores & proprij nominis inclamatio, pilorum, in pudendis præcipuè, auriúmque vellicatio, ligaturæ & ſectiones dolorificæ.

Reuellentia.

A partibus verò ſuperioribus auram adſcendentem reuellunt eædem ligaturæ & frictiones dolorificæ partium inferiorum, femorum, crurum ac pedum, cucurbitulæ ſine ſcarificatione, cum multa flamma, primò ſuris & femoribus, deinde etiam inguinibus appoſitæ.

Naribus graueolentia admouenda, quibus partim vapor ipſe diſcutitur, partim eius adſcenſus, dum vterus graueolentia auerſatur, impeditur, qualia ſunt plumæ auium, imprimis perdicum combuſtæ, pili, corium, cornua combuſta, caſtoreum, aſa fœtida, galbanum, oleum ſuccini. Diſcutit quoque vaporem illum malignum ruta naribus admota. Inprimis vtiles ſunt, & à plurimis commendantur vt præſentaneum auxilium, & quod momento quaſi mulieres ſuffocatas reuocet, verrucæ, quæ tibiis equorum adnaſcuntur, ſi in furno ſiccentur, & in puluerem redigantur, & fumus ex eo carbonibus iniecto naribus excipiatur.

Verrucæ equorum.

Contrà pudendis ſuaueolentia admouenda, vt zibethum, moſchus, gallia & alipta moſchata, vt humorum & ſpirituum motus in vtero verſus inferiora reuocetur. In pauperioribus ſufficiunt puluis caryophyllorum, cinnamomi, nucis moſchatæ.

Vel ♃. *Styracis calamitæ, benzoës*, ana ʒ. j. *galliæ moſchatæ* ℈. ß. Cum *mucilag. tragac.* F. trochiſci, qui carbonibus iniiciantur, & fumus per infundibulum in orificium vteri immittatur.

Vel fiat tale Linimentum:

♃. *Styrac. calamitæ, benzoës*, ana ʒ. j. *gall. moſch.* ℈. ß. *zibethi* g̅. iij. Cum *ol. amygd. d.* F. linimentum.

Vel ♃. *Moſch. zibethi*, ana g̅. iij. *ſtyrac. liquid.* ℈. ß. Miſceatur, & miſturâ lana bombycina imbuatur, quæ pudendis indatur.

Cauendum tamen hîc tegumentis neceſſariis, ne odor ille ſuauis ad nares ægræ pertingat, malúmque augeat.

Reuocant etiam & reuellunt materiam ad ſuperiora aſcendentem clyſteres flatus diſcutientes aluo iniecti.

Vt ♃. *Decoct. carminatiui* ℔. j. *el. hieræ ſ.* ʒ. vj. *bened. laxatiu.* ℥. ß. *olei* ℥. ij *el. de bacc. lauri* ℥. ß. F. Clyſter.

Vel ♃. *Artemiſiæ, mercurial. maioran. pulegij*, ana M. j. *rutæ* M. ß. *ſem. carui. cumini*, ana ʒ. ij. Coq. in *aq. ſ.* in Col. ℔. j. *diſſ. el. diaphœnic. hieræ ſ.* an. ʒ. v. *extr. caſtorei* ℈. j. *ol. rutac.* ℥. j. ß. F. Clyſter.

Clyſterum vicem habere poſſunt glandes acriores.

Vt verò ipſa materia, quæ vaporem illum emittit, ex vtero tollatur, clyſteres vterini & peſſi, in maritatis & Venerem expertis, vtero indendi. Cùm verò virginibus eos adhibere non liceat, Naſcalia Barbaris dicta, ceruicis vteri orificio apponenda.

Vt ♃. *El. hieræ picræ, diaphœnic.* ana ʒ. ij. *terebinthinæ* ʒ. ß. *mellis mercurial.* ℥. j. *caſtorei* ʒ. ß. Miſc. & cum goſſypio F. peſſarium vteri ceruici imponendum.

An etiam titillatio & frictio pudendorum inſtitui debeat, dubium. Refert quidem Galenus, viduam quandam reſtitutam fuiſſe immiſſo digito ab obſtetrice in vterum, ac ſemine effuſo; & Auicennas, vt idem fiat, præcipit. Verùm cùm malum hoc raró lethale ſit, atque alia dentur remedia, quibus à paroxyſmo fœminæ excitari poſſint, frictio verò ita Veneris vicem gerat, à Chriſtiano Medico ſuadenda non videtur.

A Chymicis valde commendatur oleum ♄. quod ſic paratur: Solue ſtannum Anglicum in aqua forti ex nitro & alumine facta ſ. artem. Et ſtannum ipſum paulo pòſt in fundo apparebit in modum calcis albicantis. Hanc calcem exſicca, & per ollas ſuper cucurbita tubulata poſitas ſublima, quemadmodum alias fiunt flores albi, atque ita corpus ♄. ſurſum fertur in forma pulueris, ſeu farinæ candidiſſimæ. Hunc puluerem ſolue in aceto deſtill. & extrahe per biduum, quotidie ſæpius vas agitando. Solutiones & extractiones repete per recens acetum deſtillatum, donec tota completa fuerit extractio. Tandem extractum omne coniunge, & acetum deſtillatum vſque ad ſiccitatem inde euapora, aut deſtilla. Quod remanet, cum ſpiritu vini extrahe, quemadmodum cum aceto deſtill. factum: ſepara viciſſim ſpir. vini vſque ad medietatem. Pone in locum humidum, & enaſcentur Cryſtalli, quos demum in liquorem per deliquium ſolue. Is liquor vmbilico hyſtericæ immiſſus ſtatim ſuffocationem ſiſtit. Intrà à gutt. j. ad ij. ad ſummum iij. repetitis vicibus exhibetur.

Diſcutientia ſternutatoria.

Diſcutiunt verò vaporem illum malignum, ruta, caſtoreum, vt & ſternutatoria, ſecundùm *aphoriſm.* 35. *ſect.* 5.

Vt ♃. *Hellebor. albi*, ℈. ß. *piperis longi, zingib.* ana ʒ. ß. F. puluis naribus immittendus.

Vel ♃. *Piper. albi, pyrethri, caſtorei*, ana ℈. j. *helleb. albi* ℈. ß. F. puluis.

Naribus quoque oleum ſuccini illinatur.

In aures etiam ol. ſaluiæ, ſpicæ, ſuccini inſtillari poteſt.

Linimenta & vng.

Tandem extrà vteri regioni vnguenta & emplaſtra vapores illos malignos diſcutientia, & vias, per quas humor vitioſus effluat, dilatantia applicanda, nimirum ol. nucum, lilior. albor. rutaceum, anethinum, de Caſtoreo.

Vt ♃. *Olei laurini, rutacei*, ana ℥. ij. *pulu. ſem. cumini, caſtorei aceto diſſol.* ana ʒ. ß. *ceræ* parum. F. Linimentum.

Efficax eſt & vnguentum quod fit ex ſclarea in butyro cocta, addito gummi tacamahaca; quod & vmbilico imponi poteſt.

Vel Cataplaſma hoc pectini & vteri regioni imponatur.

♃. *Fol. leuiſtici cum radicib. filicis, mercurial.* ana M. j. *rutæ* M. ß. Coq. in vino ad mollitiem: Contuſis adde *ol. nardini* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel vmbilico applicetur Emplaſtrum de galbano, ceroneum, aut aliud paratum è galbano, pice, caſtoreo, aſa fœtida, aut ſaltem galbano & aſa fœtida confectum.

Vel vteri regioni ea parte, per quam vapor ad ſuperiora aſcendere ſentitur, theriaca ol. rutaceo diſſoluta illinatur.

Medicamenta interna contra ſuffocationem vteri.

Sumenda verò & ori ægræ infundenda aq. deſtillata compoſita, huic affectioni deſtinata.

Vt ♃. *Zedoariæ, ſem. paſtinac. ſylu. rad. leuiſtic.* an. ℥. ij. *myrrhæ rubr. caſtorei*, ana ℥. ß. *rad. pæoniæ* ʒ. iv. *viſci q. decreſc. luna collecti* ℥. iij. Præparatis affunde *aq. matricar.* ℔. iv. ß. *ſpir. vini* ℔. j. ß. Stent in vaſe octo diebus, poſtea deſtillentur. Doſis cochlear j. vel per ſe, vel cum aq. tiliæ, aut alia conueniente.

Vel exhibeantur aliquot guttæ ol. ſuccini cum aq. artemiſiæ; aut theriaca, vel Mithridatium in aq. artemiſ. vel pulegij diſſoluta.

Vel trochiſci de myrrha in iis diſſoluti propinentur: vel etiam hæ pilulæ.

♃. *Caſtorei, myrrhæ, aſæ fœtidæ*, ana ℈. j. *piper.* ℈. ß. Cum *Syr. de artemiſ.* fiant pilulæ, quarum duæ vel tres diſſolutæ exhibeantur.

In prægnantibus tamen cautè iſta medicamenta vſurpanda, ne abortus concitetur, & potiùs in externorum vſu ſubſiſtendum.

Apollonius Menabæus *de Alce, cap.* 10. ſcribit, contra ſuffocationem matricis vngulam alcis præſentaneum eſſe remedium, & ſe ab aliis audiuiſſe, & periculo facto cognouiſſe, dum raſuram huius cum radice zedoariæ, aliiſque exhibuit. Vtiles ſunt & iúli nucis iuglandis exſiccati pulueriſati, & ad ℈. ij. cum ol. ſuccini gutt. ij. in conuenienti liquore exhibiti. Vt & radix angelicæ; ſicut & petaſitæ cum zedoaria in vino calido exhibita; tiem peucedani radix in ore detenta.

An vinum in hyſterico paroxyſmo exhibere liceat, infrà *quæſt.* 3. dicetur.

Mercatus fœminis, quæ ex menſtruorum ſuppreſſione hoc malo laborant, tutiſſimum & vtiliſſimum præſidium eſſe exiſtimat, ſanguinis è talo miſſionem, nullóque alio vires onere preſſas, vias nimiâ redundantiâ obcœcatas, & ſuffocationis periculum leuari citiùs, quàm hoc, exiſtimat. Verùm enimverò, cùm in ſuffocatione vterina maxima ſit virium proſtratio, & totius corporis refrigeratio, adeò vt ſæpe de vita deſperetur, nullo modo venæſectio tutum eſt remedium Deinde ſuffocatio vterina non ſaltem à ſanguine ſuppreſſo, naturámque onere quaſi premente, originem habet, cùm multæ fœminæ ſuppreſſione menſium laborent, quæ nihil tale patiuntur, ſed corruptio ſanguinis ſuppreſſi accedat neceſſe eſt, quam non tollit venæſectio.

Curatio extra paroxyſmum.

Curatio extra paroxyſmum. Poſtquam è paroxyſmo eluctata eſt fœmina, laborandum ne is recurrat; quod fit cauſſarum remotione. Cùm verò, vt antea dictum, proxima huius affectus cauſa ſit vapor malignus ab vtero eleuatus, hic verò ex ſemine, ſanguine menſtruo, vel alio humore corrupto eleuetur: danda opera, vt ſemen, ſanguis, vel humor corruptus euacuetur; neque quicquam horum ampliùs corrumpatur, vterúſque roboretur.

A ſemine corrupto. Itaque ſi à retento ſemine affectio hæc ortum habeat, vniuerſalibus purgationibus, quæ lenes eſſe debent, ac ſæpe repetendæ ſunt, præmiſſis, iis quæ ſeminis copioſam generationem prohibent, vtendum, quæ ſuprà *ſect.* 2. *capit.* 13. de gonorrhœa ſunt propoſita. Inprimis verò curandum, ne ſemen in vtero corrumpatur, ac propterea ſi aliquod in vtero vitium ſit, id corrigendum; aut ſi corruptum ſit ſemen, maturè euacuetur, quod commodiſſimè fit clyſteribus vterinis, & peſſis ſuprà propoſitis.

Vt reliquiæ verò diſcutiantur, & vterus roboretur, conuenientia emplaſtra & vnguenta vteri regioni adhibenda.

Vt ♃. *Styrac. liq.* ʒ.ij. *caryophyllor. ſem. agni caſti, angelicæ*, ana ʒ.ß. *aliptæ moſch.* ℈.j. *ol. nardini, lil. alb. ceræ* ana q.ſ. F.Vnguent.

Vel ♃. *Sem. agni caſti* ʒ.j. *ſantal. omn.* ana ʒ.ß. *pulu. roſ. alb.* ʒ.j. *gummi tacamahacæ* ʒ.j. *caranæ* ʒ.ij. *aliptæ moſch.* ℥.ß. *terebinth. ladani, ceræ*, ana q.ſ. F.Emplaſtrum.

Inprimis verò in hoc cauſæ genere bonâ diætâ opus eſt. Vtantur huic affectioni obnoxiæ, & ſemine abundantes, victu tenui; carnium nimio vſu, vini potu, & omnibus quæ ſemen copioſum gignunt, abſtineant; laſciuos ſermones, conuerſationes, lectiones venereas vitent, & ſi Virgines ſint, Viro iungantur.

A menſtruis corruptis. Si verò à menſtruis retentis & corruptis malum originem habeat, ea curatio inſtituenda, quæ ſuprà *ſect.* 2. *cap.* 3. *de menſium ſuppreſſione*, eſt propoſita.

Si tandem ab humoribus vitioſis in Vtero collectis affectio hyſterica dependeat, eâ curatione opus eſt, quæ ſuprà, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 6. *de intemperiebus vteri cum materia*, eſt propoſita.

Suffocationem vteri prohibentia. Quia tamen nec ſemen retentum, nec menſtrua ſuppreſſa, nec vitioſi humores in vtero collecti ſuffocationem vterinam excitant, niſi peculiari modo corrumpantur, & malignitatem occultam ac venenoſitatem induant, communia quædam medicamenta ſunt, quæ humores illos diſcutiunt, malignitati aduerſantur, vterúmque roborant. Parantur verò talia ex *meliſſa, mentha, pulegio, calamintha, radice angelicæ, imperatoriæ, méu*. Inprimis efficax & vtilis hîc eſt *radix Bryoniæ*, de qua Mathiolus *in Dioſc. l.* 4. *c.* 176. ſcribit, quòd mulier quædam, quæ longo tempore huic malo obnoxia fuit, cùm vinum album bibiſſet, in quo Vitis albæ radicis vncia vna efferbuiſſet, dormitum itura ſemel in hebdomade, atque hoc medicamento per annum vſa fuiſſet, optimè ex illo morbo conualuit.

Radix bryoniæ.

Aquæ hyſtericæ. Vtiles ſunt hîc Aquæ hyſtericæ dictæ, inter quas & hæc:

♃. *Radic. leuiſtic. pæoniæ, angelicæ, zedoar.* ana ℥. j. *Viſci q. ☽ decreſ. coll.* ℥.ij. *menthæ, meliſſ. calaminth. betonic.* ana M.j. *ſem. dauci, paſtinac. ſylueſtris, caſtorei*, ana ℥. ß. Contuſis affunde *aq. matricar. & vini albi*, ana q. ſ. Stent in infuſione 8. diebus, poſtea deſtillentur.

Decoctum. Vel ♃. *Rad. bryon. valerian. méu, angelic.* ana ℥.ß. *meliſſ. calaminth. puleg. betonic.* ana M.ß. Coq. in vino. Col. adde *Syr. de artemiſ.* ℥.j. F.hauſtus pro tribus doſibus.

Vel ♃. *Rad. angel. bryon.* ana ℥.ß. *meliſſ. puleg. artemiſ.* ana M.j. *flor. roriſmar.* M. ß. Suſpendantur in ſacculo in vino, de quo ægra bibat.

Caſtoreum quoque ſolum ſingulis diebus ʒ.ß. pondere, cum conuenienti liquore ſumptum vtile eſt.]

Chymici non ſolùm in hoc affectu, ſed & in menſibus inordinatis ſuppreſſis, fluore albo, *vitriolum Martis* commendant, ſi g̃.j. cum g̃.ij. ſacchari, aliquot ſeptimanis in vino vel alio liquore conueniente exhibeatur.

Pulueres tales concinnari poſſunt.

Pulueres. ♃. *Sem. dauci, cumini, paſtinac. ſylu.* ana ʒ.j. F.Pulu. Detur ʒ.j.

Vel ♃. *Faculæ bryon.* ʒ.ij. *ſem. cymini, paſtinac. ſylu.* ana ʒ.j. *ſuccini præp.* ʒ.ß. *caryophyll.* ℈.ij. *cinnamom.* ℈.j. F.puluis.

Species aromat. Vtiles ſunt ſpecies diagalangæ, diacalaminthæ, diacinnam. diamoſchi, & inde confectæ rotulæ.

Pilulæ. Vt & hæ pilulæ.

♃. *Caſtorei* ℈.j. *aſæ fœtidæ* ℈. ß. *myrrh. galbani, ſagapeni*, ana ℈.j. *mellis mercurialis* q. ſ. F. pil. De quibus fœmina frequenter ℈.ß. vel ℈.j. ſumat.

Vtilis eſt & theriaca & Mithridatium.

Vel fiat tale Electuarium.

♃. *Conſeru. anthos, betonic. meliſſæ*, ana ℥.j. ß. *ſpec. diamoſch. diacalaminth.* ana ʒ. ß. cum *ſyr. de artemiſ.* F. Electuarium. *Electuarium.*

Vel ♃. *Conſeru. maioran. anthos, bugloſſæ*, ana ℥.ij. *theriacæ, Mithridat.* ana ʒ. ij. *ſpec. diacymini, diamoſchi*, ana ʒ. ß. cum *ſyr. de artemiſ.* F.Electuarium.

Caueant ſimul fœminæ huic affectioni obnoxiæ, ne rerum ſuaueolentium odores naribus excipiant, ſed potiùs globos, ſeu poma ex caſtoreo, galbano, aſa fœtida, ſagapeno, manibus geſtent, aut caſtoreum ſaltem ſecum ferant. Vitent etiam mel & omnia dulcia, quæ æquè vt ſuaueolentia, vterum commouere ſolent.

Extrà quoque, quæ ſemen & humores corruptos diſcutiunt, applicentur, qualia ferè *de menſ. ſuppreſſ.* propoſita. Vt: *Externa.*

♃. *Radic. ireos, rubiæ, lilior. alb. valerianæ, angelicæ*, ana ℥.j. *artemiſiæ, nepethæ, matricariæ, meliſſæ*, ana M. ij. *baccar. lauri, iuniperi*, ana M.ß. Coq. pro fotu aut balneo.

Vel venter inferior inungatur *ol. lil. albor. angelicæ, theriacâ.*

Vel ♃. *Theriacæ* ℥. ß. *ſem. viticis* Drach. j. *ol. angelicæ, cumini*, ana ℈. j. Incorporentur cum *emplaſtro de baccis lauri.* F.Emplaſtrum.

QVÆSTIO I.

Qualiſnam propriè affectus p. n. ſit Suffocatio vterina.

De natura affectionis huius Medici valde diſcrepant. Alij enim ad morbos referunt, & intemperiem frigidam eſſe ſtatuunt, ideo quòd fœminæ hoc malo correptæ adeò toto corpore refrigerantur, vt à mortuis vix diſcerni poſſint. Alij refrigerationem iſtam agnoſcunt, ſed eam non morbum intemperiei eſſe ſtatuunt, ſed ſaltem qualitatem mutatam, ideò quòd intemperies quæ morbum conſtituit, nec citò fiat, nec citò deſinat, ſed ſenſim & ſucceſſiuè generetur; ſuffocatio verò vterina citò oriatur, & citò deſinat, & refrigeratio illa nullis contra intemperiem frigidam adhibitis remediis ſponte cauſsâ ſublatâ ceſſet, & propterea etiam nulla actionum læſio inde ſequatur. Qua in re quidem, dum iſtam refrigerationem non ad morbos intemperiei, ſed ſaltem ad qualitates mutatas referunt, rectè ſentiunt. Verumtamen refrigeratio iſta non præcipuum eſt ſymptoma, nec per eam ſolam definiri poteſt, cum longè grauiora coniungantur. Alij actionem læſam eſſe ſtatuunt. Sed ij rurſum in varias ſententias abeunt. Alij enim reſpirationem læſam, alij ſyncopen, alij conuulſionem eſſe dicunt. *Suffocatio vterina qualis affectus.*

Verùm ſi rem diligenter perpendamus, vno ſymptomate hoc malum definiri non poteſt; cùm vix vnum ſaltem adſit, ſed plura, neque ſemper eadem. Conuulſio certè non ſemper adeſt, nec omnes hyſtericæ conuelluntur, ſed multæ quietæ, immobiles, & quaſi mortuæ iacent; interim alia adſunt ſymptomata. Vapor enim iſte malignus ac venenatus varias functiones lædit, provt in hanc vel illam partem fertur, & provt is copioſus vel paucus, magis vel minùs malignus eſt.

Primò quidem ferè ſemper reſpiratio læditur, ſed & non ſemper ſola, verùm viribus cordis proſtratis lipothymia, ſyncope, & pulſus mutatio accidit, & hinc totum corpus refrigeratur. Interdum & actiones animales læduntur, ægræque vertigine corripiuntur, delirant, conuelluntur, ſenſus & motus abolentur, vt ægræ concidant, vt ſuprà *de differentiis, & ſignis diagnoſticis*, pluribus dictum.

Neque mirum alicui videri debet, à tam exiguo vapore, ſpiritu vel aurâ, tot & tam grauia induci ſymptomata. Non enim manifeſtis agit qualitatibus, ſed occultâ malignitate, cuius corpus humanum variè afficiendi vis eſt, vt in venenis patet. Neque etiam per vnam viam, & ad vnam ſaltem partem vapor iſte ex vtero eleuatus fertur, ſed varias, & quidem nunc plures, nunc pauciores.

QVÆSTIO II.

Quæ ſit vera cauſſa ſuffocationis vterinæ.

De cauſſis ſuffocationis vterinæ, variæ ſunt Medicorum opiniones, quæ tamen ad duas claſſes redigi poſſunt, etſi vtrobique in ſpecie non planè conueniunt. *Quæ cauſa ſuffocationis vterinæ.*

Alij enim ab aſcenſu vteri, alij à vapore ex vtero aſcendente ſuffocationem vteri prouenire ſtatuunt.

Qui priorem opinionem ſequuntur, inprimis ad reſpirationem læſam reſpiciunt, eiúſque proximam cauſſam eſſe ſtatuunt compreſſionem diaphragmatis; hanc verò fieri ab vteri aſcenſu, dum ſcilicet vterus verſus cor, vt ab eo ſpiritus & ſanguinem accipiat, aſcendat, atque ita diaphragma comprimat. Alij aſcenſum hunc vteri per conuulſionem explicant, ídque

variè

variè. Alij ab irritatione eam fieri putant. Ita ſcribit Mercatus, (qui tamen in cauſis huius morbi reddendis parum ſibi conſtat) ſi ſperma in vteri cauitate & vaſis corrumpatur, vterum magno neruorum muſculorumque nixu conuelli, vt eius virulentiam exprimere & expellere poſſit.

Alij verò à plenitudine & inanitione conuulſionem hanc fieri ſtatuunt. A plenitudine quidem, dum ligamenta & vaſa ad vterum pertingentia ab humorum copia obſtruuntur. Hoc enim ſi fiat, vteri conuulſionem, & ad ſuperiora vel latera contractionem fieri ſtatuunt, in qua repleto corpore, quantùm vterus in latum & profundum extendatur, tantùm in longitudine abbreuietur.

A ſiccitate verò alij aliter conuulſionem fieri dicunt. Autor *libri de ſteril.* præfocationem vteri ideò fieri ſcribit, quòd vaſa vteri inanita ſtimulent naturam, quæ exſiccata ſurſum moueantur, vt humiditatem à corde caloris natiui fonte accipiant. Alij verò propter ſiccitatem ſuffocationem vteri fieri ſtatuunt, quia vterus maximè neruoſus eſt. Cùm autem nerui omnes à cerebro oriantur, exſiccato vtero neceſſariò compati cerebrum; cerebro autem maximè patiente, cor in conſenſum à ſpiritibus trahi.

Mercatus cùm animaduerteret iſta omnia vix defendi poſſe, ſcribit, Hippocratis de vteri aſcenſu & motu ad alias partes verba non intelligenda eſſe vt ſonant, cùm vterus reuerà ſitum non mutet, ſed ita, quòd vterus venis, arteriis & filamentis alligatur variis corporis particulis, quæ vel repleta, vel inanita & exſiccata conuellantur, damnúmque circa illam partem inferant, haud ſecus quàm ſi vterus iiſdem partibus incumberet.

Suffocatio vteri non conſiſtit ſaltem in reſpiratione læſa.

Verùm iſta omnino à veritate aliena ſunt. Primò enim non ſolùm ad reſpirationem læſam reſpiciendum eſt, ſed longè plura adhuc in ſuffocatione vterina contingunt ſymptomata, ſyncope, pulſus mutatio, ſenſuúmque & motus animalis læſio, quæ nullo modo à ſola diaphragmatis compreſſione prouenire poſſunt, ſed talis cauſa quærenda, à qua omnia, quæ in ſuffocatione vterina contingunt, ſymptomata deduci poſſunt.

Vterus non aſcendit verſus diaphragma.

Deinde ipſum vterum verſus diaphragma aſcendentem, mali huius cauſam eſſe, equidem à Platone deſumtum videtur, qui *in Timæo*, ſcribit, vterum ceu animal prolem generare cupiens, ſi intempeſtiuè diúque infructuoſum fuerit, ſuccenſens ægrè ferre, errānſque per totum corpus, & ſpirituum meatum obſtruens, ac reſpirare non ſinens, in extremam anxietatem coniicere, atque multos alios morbos excitare. Verùm iſta opinio ſolidè à Galeno *6. de loc. aff. cap. 5.* refutata eſt, & vterum aſcendere non poſſe, ſuprà *part. 1. ſect. 1. cap. 14. de aſcenſu vteri*, ſatis monſtratum.

Vterus in ſuffocatione vterina non conuellitur.

Tertiò & ea quæ de conuulſione vteri dicuntur, omnino falſa ſunt, neque tale quid animaduertitur. Et ſi, vt vult Mercatus, à ſeminis corrupti malignitate vterus conuelleretur, vt id excuteret, potiùs verſus inferiora fieret retractio. Et ſiue ex plenitudine, ſiue ex inanitione vterus conuelleretur, potiùs deſcenderet, & verſus inferiora retraheretur, quàm vt verſus ſuperiora aſcenderet. Neque etiam vterus inanitus, & ob exſiccationem verſus ſuperiora, vt reficiatur, aſcendit. Non enim vterus, vt ſanguinem & ſpiritus attrahat, opus habet vt corpore ſuo aſcendat, ſed vaſa habet, quæ ſanguinem & ſpiritus continent, è quibus ſibi neceſſarium alimentum, & ſanguinem ac ſpiritus, loco non mutato, attrahit, ſicut & reliquæ corporis partes omnes idem faciunt, quæ quietæ in ſuo loco alimentum ſibi alliciunt.

Neque etiam ob ſiccitatem, & neruoſæ ſubſtantiæ exſiccationem, propter quam contrahatur, & in conſenſum cerebrum trahatur, hæc affectio oritur. Non enim ſolùm cerebrum afficitur, ſed etiam cor, & plerumque cor prius, quàm cerebrum. Tandem nec Mercati effugium locum habet, cùm putat, non ipſum vterum, ſed potiùs vaſa ad vterum tendentia, ſeu repleta, ſeu inanita conuelli: ſiquidem probabile non eſt, in corpore viuente venas & arterias ita repleri, ſeu inaniri poſſe, vt ita conuellantur, & conuulſione tam grauia ſymptomata excitentur.

Vera ſuffocationis vterinæ cauſſa.

Itaque non opus eſt, tot cauſas comminiſci, cùm vnicus ille vapor ex vtero ad ſuperiora aſcendens, omnium horum ſymptomatum cauſſa eſſe poſſit, provt in hanc vel illam partem fertur, eámque infeſtat. Fernelius equidem inter vteri ſuffocationem & aſcenſum diſtinguit, & ſeparatim de iis tractat, & ſuffocationem vteri à vapore ex vtero ſublato fieri ſtatuit, aſcenſum verò vteri ab ipſius vteri corpore verſus ſuperiora eleuato fieri exiſtimat; & in aſcenſu vteri non ea, quæ in ſtrangulatione, fieri ſymptomata docet, ſed duntaxat premi mulierem quodam præcordiorum dolore, ac ſpirandi difficultate, cum animi defectione, at ſine metu, ſine delirio, aut alio ſymptomate grauiore. Verùm ſine cauſſa id facere videtur. Etenim hyſtericæ affectionis multi gradus ſunt, qui ab eadem cauſa, copiâ & malignitate differente, proueniunt. Nam fieri poteſt, vt vapor ille malignus in teſtibus & tuba vterina moueatur, & tubam vterinam aliquovſque eleuet: quia tamen concluſus maximam partem in ea manet, non grauiora, & nonniſi ea, quæ Fernelius recenſet, & quæ ſuffocationis vterinæ initia ſunt, ſymptomata excitat. Si verò idem vapor viam ad venas & arterias inueniat, & per eas cor & cerebrum penetret, plura ſymptomata, atque omnia, quæ in ſuffocatione vteri fieri dicuntur, incommoda inducit. Et rem ſeſe ita habere, vel illud docet, quòd circa principium hyſtericæ affectionis manifeſta quædam agitatio, & quaſi globus quidam, quem fœminæ pro vtero habent, percipitur, cui inhibendo ægræ adſtantium operam implorare ſolent, quæ vel manibus globum illum verſus interiora comprimunt, vel faſciâ latâ hypogaſtrium conſtringunt, atque ita efficiunt, vt vaporis illius aſcenſus prohibeatur.

Vapor affectionis hyſtericæ cauſa qualis.

Vaporem illum ergo ex vtero aſcendentem meritò pro vnica affectionis hyſtericæ cauſa agnoſcimus. De eo ipſo autem vapore alij aliter ſentiunt. Nonnulli enim ſaltem hîc in qualitatibus manifeſtis conſiſtunt, & vaporem hunc frigidum eſſe, atque ab eo vniuerſum corpus adeò refrigerari, vt & reſpiratio, & pulſus ſenſu deprehendi nequeant, ſtatuunt. Cùm enim totum corpus, & in eo cor ac ſpiritus vehementer refrigerantur, non putant neceſſariam eſſe ampliùs aëris externi attractionem, quæ fit ad caloris contemperationem, neque etiam exſpirationem fuliginoſarum exhalationum, quæ calore tunc imminuto non eleuantur. Verùm non credibile eſt, à tantillo vapore vniuerſum corpus ita refrigerari poſſe, ſed vtero magis conſentaneum eſt, docéntque ſymptomata, (quæ nec tot, & tam varia, nec tam grauia, nec tam ſubitò ingruentia, à ſola frigiditate prouenire poſſunt,) potius à maligno vapore & ſpiritu affectionem iſtam dependere, qui cùm ſit ſpiritibus vitalibus aduerſiſſimus, functiones cordis lædit, ſimúlque reſpirationem. Atque refrigeratio totius à cordis functionibus læſis proficiſcitur, ſicut & reſpiratio læſa, non verò refrigeratio totius cordis actionum læſarum, & reſpirationis læſæ cauſa eſt. Corde enim læſo, & ſpiritibus vitalibus vel ſuffocatis vel corruptis, etiam animalium ſpirituum generatio ſeſe rectè non habet, & ſpiritibus animalibus non ſufficienter in neruos & muſculos influentibus, thoracis quoque motus læditur. Imò vapor iſte malignus etiam animalibus ſpiritibus inimicus eſt. Agnouit vaporis huius malignitatem Galenus, qui *6. de loc. aff. cap. 5.* vbi de affectione hyſtericâ agit, huius vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangiorum morſui, & ictui ſcorpionis comparat: quæ venena etſi omnia ſint mole exigua, in corpus tamen humanum recepta, exiguo temporis ſpatio iſtud vehementiſſimè afficiunt, & immutant, & grauiſſima ſymptomata in eo excitant.

Vnde vapor iſte malignus eleuetur.

Portò nec de minera & materia, à qua ille vapor eleuatur, Autores planè conſentiunt. Platero enim vero adeò conſentaneum non videtur, etiam à ſemine retento & corrupto hanc affectionem excitari, ideò quòd quandiu ſemen in propriis vaſis continetur, vix ſuam naturam amittat, & ſi ex iis effuſum retentum ſit, eroſionem potiùs illius loci, quàm talia procreet accidentia. Verùm ſemen illud non ſemper purum eſt, ſed ei ſæpe alij humores vitioſi admiſcentur: nec vaſa illa quæ ſemen continent, ſemper bene conſtituta, ſed intemperata ſunt, & intumeſcunt, vt ſuprà dictum. Interim libenter concedimus, non ſemper ſeminis vitium ad hanc affectionem inducendam neceſſarium eſſe, ſed quiuis humor hoc modo in vtero corruptus idem præſtare poteſt. Neque etiam ſimpliciter ſeminis vel ſanguinis menſtrui retentio, huius mali cauſa eſt, cùm & eas quæ vterum geſtant, & quæ viri conſuetudine fruuntur, æquè vt alias hoc malum infeſtet, & contrà in cœnobiis plurimas virgines viuere videamus, quæ diu ſemen retinuerunt, nec tamen hyſtericis affectionibus ſunt obnoxiæ: ſed corruptio ex loci natura, vt humor & vapor hic malignus generetur, accedat neceſſe eſt, quæ peculiaris omnino eſt in vtero, quàm in aliis partibus. *Vnde* enim *vita*, vt loquitur Fernelius, *illinc & ſumma veneni pernicies excitatur.*

QVÆSTIO III.

An vinum in hyſterico paroxyſmo exhibere liceat?

Vinum in hyſterico paroxyſmo an exhibere liceat.

Suaſiſſe id videtur Hippocrates, dum 1. *de nat. mul.* ita ſcribit: *Si vteri ad hepar acceſſerint, muta de repentè fit mulier, & dentes conſerit: tùm manibus ſubtus depelle, ac infra hepar & hypochondria faſciâ mulierem conſtringito, ac ore aperto vinum odoriferum infunde, naribus graueolentia offer, ſubtus verò aromatis bene redolentibus ſuffito.* Et ſumma refrigeratio corporis, viriúmque lapſus id poſtulare videtur, cùm vires vix aliud citiùs reficiat, quàm vinum generoſum. Contrà Auicennas ſcribit: *Caue, ne des eis in potu vinum; quoniam aqua eſt eis conuenientior, neque carnes groſſas, & ea quæ addunt in carne & ſpermate.* Et ratio id quoque ſuadere videtur, quoniam vini potus materiam vitioſam magis agitare, pluréſque vapores excitare poteſt. Mercatus vt Hippocratem cum Auicenna conciliaret, ſtatuit Hippocratem acceptâ à virtute deficiente indicatione, quæ cæteris præpollet indicationibus, pro reficiendo virtutis robore vinum odoriferum exhiberi ſuaſiſſe: Auicennam verò, cùm ex ſanguinis redundantia, & coaceruata in vtero ſpermatis copia, præfocatio orta fuerit, tum ea, quæ ſanguinem & ſperma in viduis & virginibus adaugeant, rectè vetare, qualia ſunt caro & vinum. Si verò præfocatio vteri ſit ex obſtructione venarum à ſanguine craſſo facta, ſe aquæ potum penitus diſſuadere; vinúmque album & tenue præbendum arbitrari.

Verùm, vt controuerſia decidatur, hoc attendendum, hîc de tempore paroxyſmi quæſtionem eſſe, in quo ob ſubitum virium lapſum & ingruentem syncopen, rectè vinum, vt præſentaneum auxilium exhibetur. Ideóque loco Hippocratis præter

tem obiicitur locus Auicennæ, qui non de paroxyſmo hyſterico loquitur, ſed de diæta extra paroxyſmum, in iis ſaltem quæ ex ſeminis copia in hunc affectum incidunt. Iis enim rectè aquam, quàm vinum, vtiliorem eſſe dicit, & omnia, quæ multum ſeminis generant, prohibet. Neque metus eſt, vt paucum vinum, quod pro reficiendis ſaltem viribus exhibetur, ſtatim ad vterum penetret, humoréſque vitioſos in eo agitet.

CAPVT V.

De Furore vterino.

Furor vterinus. EX vtero & aliud graue, & turpe ſymptoma ortum habet quod virgines, præcipuè viro maturas, interdum tamen & viduas, ac alias fœminas Venerem experras infeſtare ſolet, quod Furorem vterinum appellant, quo quæ corripiuntur fœminæ, pudore & verecundiâ omni abiectâ, nullâ honeſtatis ratione habitâ, laſciuis & obſcœnis ſermonibus delectantur, Venerem auidè & furioſè quaſi expetunt, & ad eam viros inuitant, iiſque ſe proſtituunt, omniáque audent, quæ ad explendam Venerem facere poſſunt.

Differt à ſalacitate. Ex quo patet, affectum hunc à ſalacitate diuerſum eſſe. Etſi enim in ſalacita te quoque ſit magnus Veneris appetitus: tamen nullum adeſt delirium, & fœminæ ſalaces intra honeſtatis rationis limites adhuc ſe continentt, & ſi quid peccant, tamen occultè id faciunt; in præſentia verò aliarum appetitum illum Venereum celant.

A pruritu vteri. Ita etiam differt à pruritu vteri, ſeu pudendi. Pruritus enim iſte in ſenioribus etiam ortus, ſine libidine & Veneris appetitu eſſe poteſt, ſi ſit in pudendis, non eo loco, qui Veneris appetitus primaria ſedes eſt; & ſi ſit coniunctus cum appetitu Venereo, ſaltem ſalacitatem parit, & fœminas libidinoſas facit, ſine delirio & furore, quales fuerunt Semiramis Regina, & Meſſalina, quæ laſſari quidem poterant Venere, ſed non ſatiari. Si cui affectui eſt ſimilis, ſatyriaſi in Viris eſt ſimilis, cùm in eo partes, in quibus Veneris appetitus maximè reſidet, turgeant & intumeſcant, vt extrà prominere videantur.

Vteri feruor. Eſt quidem & alius affectus huic cognatus, quem vteri vel matricis feruorem Antiqui appellarunt, quando nimirum vniuerſa vteri ſubſtantia & totum eius corpus incaleſcit, cum dolore & lumborum grauitate, horripilatione, faſtidio, & vrinæ ac excrementorum alui ſuppreſſione, & fœmina coïtum vehementer appetit, ſed ob dolorem Venere vti pertimeſcit. Verùm à ſola intemperie vteri calida prouenit iſte affectus, non à ſeminis acrimonia, vt furor vterinus.

Ad furorem vterinum pertinet & illud ſymptoma, quo nobilem aliquam fœminam, ætatis mediocris, bonæ habitudinis, ſanguineam, albam, carnoſam, & facie rubram, elegantis corporis, aliáſque pudicam, correptam fuiſſe ſcribit Matthæus de Gradibus *conſ.* 80. Ea, cùm non eſſet prægnans, per interualla quædam in mentis perturbationem incidit, & furioſa quaſi euaſit. Primùm totum corpus eius tremuit, omneſque eius partes, etſi immobiles detinerentur, vt in ventre eius ſonitus audiebantur, & hinc præter ſolitum Veneris ac libidinis cupido inuaſit, cui immoderato appetitui cùm vir ſatisfacere ſiue non poſſet, ſiue non vellet, reddebatur vigilans, & incipiebat quaſi inſanire. Poſtquam verò à viro concepit, ſemper libera fuit ab omnibus hiſce accidentibus; ſi verò poſt partum inter annum aut duos non conciperet, in priſtinum furorem incidere ſolebat.

Furor vterinus. Eſt nimirum hic affectus, Veneris immoderatus appetitus, fœminas ad inſaniam ferè redigens, à ſeminis copia & acrimonia, ac peculiari qualitate ortum habens: Seu, delirium ex immodico Veneris appetitu ortum. Cùm autem delirium hoc ſine febre ſit, & cum ardore coniunctum, maniæ eſt proximum.

Appetitus nimirum naturalis ſenſitiuum ſtimulat, qui etſi à ratione corrigi & ſupprimi deberet: tamen, vt in cauſis iam dicetur, cùm ſit nimius, ratio ſuccumbit & vincitur, & delirium quaſi excitatur, vt fœminæ omnis honeſtatis oblitæ, obſcœna loquantur, appetant & faciant; imò quandoque etiam mortem ſibi ipſis afferant. Et cùm varia hic appetitus naturalis & ſenſitiui pugna ſit cum ratione, quæ in honeſtis fœminis moderari & ſupprimere appetitum conatur, hinc huius affectûs quidam gradus ſeu differentiæ oriuntur. Interdum enim honeſtæ fœminæ hunc appetitum perſentiſcunt, ſed eum, quantum poſſunt, ſupprimunt, nec præ pudore patefacere audent, vnde præ nimio Veneris appetitu contabeſcunt. Interdum verò fœminæ ab appetitu illo vincuntur, vt eum rectâ ratione nec moderari, nec celare poſſint, vnde cum impudentia & audacia, nullâ verecundiæ habitâ ratione, cogitationes ſuas liberè proferunt, & turpia atque obſcœna loquuntur, viróſque ſine pudore ſectantur, & ſolicitare audent. Ideóque plurimi ſtatuunt hoc affectu laboraſſe virgines illas Mileſias, & mulieres Lugdunenſes. De Virginibus enim Mileſiis refert Plutarchus, *de virtute mulier.* eas cateruatim ſeſe ſuſpendiſſe, nec potuiſſe monitis, precibus aut vllâ vi impediri. De Lugdunenſibus verò mulieribus refertur, quòd caterua tim ſeſe in fluuios & puteos præcipitarint, quod ideò factum eſſe putant, quòd cùm ſummo Veneris appetitu laborarent, nec tamen præ pudore affectum hunc patefacere auderent, nec etiam appetitum illum tolerare poſſent, præ impatientia vitam laqueo & aquâ finire aggreſſæ ſunt; ſicut de peſte illa Athenienſi ſcribit Lucretius *lib. 6.* quòd ægri præ ardore in fluuios ſe præcipitarint: & amore inſano quoſdam laborantes, cùm re amatâ potiri non poſſent, ſibi ipſis violentas manus intuliſſe, ex hiſtoriis notum eſt. Atque ſententiæ huic fauere videtur ipſe Hippocrates, qui *lib. de morb. virgin. Muliebris natura,* inquit, *magis eſt abiecti & infirmi animi quàm virilis; ac proinde Virgines, vbi iam maturæ ſunt viro, niſi habeant effluxus conuenientes, materia iſta præ multitudine regurgitat ad diaphragma, vbi primùm cor infatuatur, deinde delirium ſuccedit, & propter iſtam compreſſionem ſtrangulationes ſibi parant, & mortem, velut quoddam bonum, ſibi exoptant.*

Virginum Mileſiarum affectus

Mulierum Lugdunenſium.

Verùm vix credibile eſt, tot fœminas hoc affectu, qui aliàs rarus eſt, ſimul laboraſſe, & ita de morte ſibi conſciſcenda quaſi conueniſſe: ſed magis probabile eſt, nouam iſtam & communem fuiſſe inſaniam, quâ quæ laborabant, mortem expetebant. Et forſan etiam dæmonis fraus & aſtus acceſſit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Duo verò in hoc malo affectus p.n. concurrunt, vnus eſt in cerebro, nimirum appetitus immoderatus, ſeu imaginatio, imò forſan etiam ratiocinatio deprauata, circa inſatiabilem Veneris appetitum, qui animalis facultatis deprauatio eſt: Alter verò, & à quo appetitus animalis vitiatus oritur, eſt appetitus naturalis Veneris nimius. Vt enim in aliis actionibus naturalis appetitus ſenſitiuum mouet, hic verò ipſam etiam ratiocinationem, quæ tamen vtcumque, ſi omnia rectè ſeſe habent, moderatur: tamen appetitus ſenſitiuus interdum rationalem vincit, vnde vt Poëta ait:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Et multa contra honeſtatem, & rectam rationem, & verbis & factis committuntur. Nonnulli quidem delirium hoc oriri à vapore per ſpinalem medullam, & vaſa ad cerebrum pertingentia à ſemine calido aſcendente exiſtimant, qui ſpiritus animales turbet, atque hoc delirium excitet. Verùm non puto neceſſarium eſſe hunc vaporum ex ſemine aſcenſum, ſed ſolum nimium appetitum ſufficere. Cùm enim in viris amor inſanus è continuâ de re amata cogitatione excitari poſſit, ſine vaporis alicuius ſpiritus turbantis communicatione, & è teſtibus aſcenſu; idem etiam in fœminis accidere poteſt ex nimio appetitu, qui imaginationem & ipſam rationem quoque vincit.

Prima ergo huius affectus cauſa eſt ſeminis copia, caliditas & acrimonia, præternaturalis quidem, naturali tamen ſimillima, & lenis mordicationis particeps, & ὀργασμὸς ac (vt ſic dicam) *turgentia*, naturam ad ſui expulſionem ſtimulans, & ad Veneris appetitum irritans.

Nonnulli ſemen etiam putreſcere, & putredine iſtam acrimaniam acquirere ſtatuunt. Verùm ſi ſemen putreſceret, procul dubio malignam & venenatam qualitatem indueret, & ſuffocationem vterinam excitaret. Vero magis conſentaneum eſt, quòd ſemen intra vaſa ſua propria ſaltem incaleſcit, & maiorem, quàm naturalirer ſolet, acrimoniam acquirit, naturam tamen & formam ſuam retinet, (quod non fit in ſemine corrupto, quod ſuffocationem vterinam excitat) & ita nulla praua ſymptomata inducit, ſed ſaltem Veneris nimium appetium excitat.

Quamuis autem Hippocrates *in lib. de morb. virgin.* retentum ſanguinem menſtruum cauſam huius mali eſſe dicit: tamen id non accipiendum eſt de cauſſa proxima, cùm obſeruatum ſit, fœminas quaſdam, quibus menſes rectè fluxerunt, hoc malo laboraſſe, ſed de remota. Sanguis enim menſtruus retentus (ſed is calidior tantùm) facit vt vteri vaſa, & ita etiam ſemen in eo incaleſcat.

Pars affecta. Cerebrum itaque eſt pars affecta ſaltem per conſenſum, læduntúrque functiones animales ob errorem externum, ſeu obiectum nimis vehemens. Pars verò primariò affecta eſt Vterus; *Veneris appetitus in qua parte reſideat.* & quidem ea eius pars, in qua Veneris appetitus præcipuè viget, quam cùm nonnulli Nympham nominent, inde etiam *Nymphomania.* Nymphomania à nonnullis hic affectus appellatur; quæ pars etiam manifeſtè in furore vterino intumeſcit & incaleſcit.

Verùm notandum, primò Nymphas propriè dictas non eſſe ſedem appetitus Venerei, ſed Clitoridem. Quia tamen veteribus Anatomicis Clitoridis nomine Nympha accepta fuit, vt ex Galeno 15. *de vſu part. cap.* 3. patet, etiam Nymphomania à nonnullis, vt dictum, hic affectus appellatur. Deinde malè à *Nymphotomia.* Mercato Nymphotomiam hoc ſymptoma appellari. Facit equidem Nymphotomiæ mentionem P. Ægineta *lib. 6. de remed. c.* 70. verùm non intelligit per nymphotomiam, ſymptoma de quo iam agimus, ſed operationem chirurgicam, quâ Nymphæ exreſcentes (de quo affectu ſuprà, *part. 1. ſect. 1. c. 2.* dictum) ſeu Clitoris exreſcens (Nympha enim pro clitoride hic accipitur) abſcinditur: quod apud Ægyptios olim nupturis virginibus facere ſolebant, vt docet Galenus *in introductorio, cap.* 10.

Nimia autem ſeminis caliditas, vt ad rem redeamus, & acrimonia contrahitur ab vteri caliditate, eáque inſigni, & ad ſemen acre generandum diſpoſitâ, vt & humoribus calidis in vtero fœminarum collectis, ſicut etiam ex ſanguine calidiore, è quo generatur.

Intemperiem autem iſtam vteri calidam Mercatus præcipuè in ea parte reſidere putat, in qua maximè appetentia viget, quod vt ſimpliciter non nego, cùm partem primariò affectam eam

eſſe

eſſe, in quâ appetitus Veneris maximè reſidet, ſuprà dixerim, ita cum de cauſſa quæritur, mihi probabile videtur, intemperiem iſtam maximè reſidere in iis partibus, quæ generationi ſeminis dicatæ ſunt, teſtibus nimirum & vaſis ſpermaticis ipſis annexis. Ab iis enim vbi ſemen calidius generatur, idque poſtea turget in parte, in qua is præcipuè viget, Veneris appetitus excitatur. Atque apparet hoc ex eo, quod ſæpe inflammationes in vtero vt & vlcera accidunt, & tamen furor iſte vterinus non excitatur; quod ideò euenit, quia non ſemen præcipuè incaleſcit, atque hinc libidinis ille ſtimulus non excitatur.

Hinc etiam manifeſtum euadit, huic affectui maximè obnoxias eſſe Virgines alacriores & εὐσάρκους, vt & nigricantes, ſanguinémque nonnihil aduſtum habentes, & in ætate florente conſtitutas, quales ſunt eæ inprimis, quibus menſes fluere incipiunt, quas propterea Ariſtoteles 7. *de gen. animal.* diligenter cuſtodiendas monet; vt & iuniores viduæ, & nuptæ ſteriles propter impotentiam ignaui mariti.

Ad intemperiem autem iſtam cùm vteri, tùm ſanguinis conciliandam, faciunt & cauſſæ externæ, ciborum nimirum calefacientium & aromatibus nimis conditorum vſus, vini meracioris potus, vt & medicamenta, quæ partes genitales calefacere poſſunt; fertúrque quaſdam incidiſſe in hunc affectum ob hauſtum vini Hippocratici, in quo aliquid boracis diſſolutum fuerat; aliis poſt congreſſum cum viris, qui ad Venerem augendam & voluptatem fœminis conciliandam, membrum virile moſcho & oleis calidioribus inunxerant. Quò etiam facit vita otioſa, deliciis, voluptatibus, choreis dedita, conuerſatio cum adoleſcentibus, lectio rerum Venerearum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Fœminæ quæ hoc affectu corripiuntur, primò cùm ſtimulos veneris ſentiunt, appetitum veneris tamen præ pudore manifeſtare non audent, taciturnæ ſunt & triſtes, oculos hinc & inde laſciuiùs conuertunt, & de re venerea factâ mentione, iis facies rubore ſuffunditur, & pulſus mutatur; vnde Galenus ex pulſu mulierum furibundos amores ſe cognouiſſe gloriatur. Poſtea verò, ſubuersâ ratione, victóque pudore euadunt garrulæ, laſciuæ, iracundæ, nunc in riſum, nunc in fletum ſine cauſa ſoluuntur, tumultuantur, vociferantur, & de rebus venereis & virorum conſortio ſine pudore loquuntur, gaudéntque ſi alij de iis loquuntur, viróſque ſectantur, eóſque etiam ad explendam libidinem ſollicitant & inuitant; nonnullæ quibuſvis obuiis ſeſe proſtituunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Turpis hic affectus eſt, & qui totis familiis maculam adſpergit.

2. Non tamen ita difficulter curatur, ſi maturè ei occurritur. Si verò negligitur, in maniam degenerare poteſt.

3. Salutis verò ſpes eſt, quando longiora malum habet interualla, aut quando rerum venerearum mentio eas non amplius ita afficit & perturbat.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Cùm delirium hoc à nimio veneris appetitu dependeat, is verò à ſeminis caliditate & acrimoniâ proueniat, videndum primò, quouſque malum progreſſum ſit. Nam ſi adhuc ſit in principio, & ratio nondum ſit penitus corrupta, diligenter monendæ ſunt Virgines, vt ſuæ, imò totius familiæ famæ atque honori conſulant, neque tam turpiter ſe proſtituant, precibus & ieiuniis veneris illum ſtimulum doment, cum honeſtis & pudicis virginibus & matronis conuerſentur, turpia & obſcœna nec audeant, nec videant, nec legant, cum iuuenibus non conuerſentur. Tutiſſimum quoque eſt, vt tales Virgines matrimonio honeſto viro iungantur: cùm melius ſit nubere, quàm vri, & vt Auguſtinus ait, duriſſima ſint prælia caſtitatis, vbi quotidiana pugna, rariſſima victoria.

Cùm verò affectuum ea ſæpe vis ſit, vt monitis non ſatis domentur, & ſurdis plerumque narretur fabula, interdum etiam matrimonium ineundi occaſio non detur, aut à viris non ſatis potentibus ardor ille extingui non poſſit: vt cauſa, quæ eſt ſeminis acrimonia, ſanguiniſque caliditas, tollatur, danda opera.

Venæſectio. Quia tamen ſanguis ſeminis eſt materia, ſi is in corpore abundet, calidiórque ſit, euacuandus, & quidem non ſemel, ſed ſæpius, ſi opus ſit; cùm ſanguinis miſſione, & ſanguinis maſſa, & totus corporis habitus, & vterus refrigeretur, & proinde vix præſtantius remedium aliud ad hoc malum vincendum, quàm ſanguinis miſſio ſit.

Purgatio. Si verò humores calidi & vitioſi, qui vteri ac ſeminis caliditatem fouere & augere poſſunt, abundent, & ij temperandi, ac lenioribus & conuenientibus medicamentis euacuandi ſunt. Si tamen humores aduſti adſint, & ad maniam malum declinare videatur, etiam fortiora, quæ atro humori competunt, vſurpari poſſunt.

Inprimis verò ad vterum, vt & vniuerſum corpus refrigerandum, humoriſque feruorem temperandum, vtile eſt aquæ dulcis balneum, potéſtque tale parari:

♃. *Fol. lactucæ, ſalicis, nymphææ, viticis, portulac. vmbilici* ♀, ana faſciculum j. *flor. roſ. rubr. viol. nymphææ,* ana M. ij. Coq. in aq. dulci pro balneo, cui fœmina bis de die inſideat, ſudorem tamen caueat.

Poſtquam hoc modo vniuerſo corpori proſpectum, iam proximæ cauſæ, vteri ſcilicet, & ſeminis calori, huiuſque acrimoniæ occurrendum; & cauſa proxima, quæ ad ventrem ſtimulat, tollenda.

Faciunt autem huc primò refrigerantia, vt *Lactuca, violæ, nymphæa,* de qua Dioſcorides *lib.* 3. *cap.* 131. ſcribit, quod contra veneris inſomnia bibatur, & ea prorſus adimat, potáque aliquot diebus genitale infirmet; quod & Galenus 8. *de ſimpl. med. fac.* confirmat. *Salix,* cuius folia trita & pota, & ſumta per ſe, & cum aqua, præſtant mulieribus, ne concipiant, teſte Dioſcoride *lib.* 1. *cap.* 17. & vt Plinius *l.* 24. *c.* 9. habet, cuius folia contrita & pota libidinis intemperantiam coërcent, atque in totum auferunt ſæpius ſumta; *portulaca, vmbilicus veneris.* *Semen refrigerantia.* *Salix.*

Deinde quæ occultâ qualitate ſemen extingunt, vt *Vitex,* quæ etſi vim calefactoriam habeat, & menſtrua moueat, teſte Dioſcoride *lib.* 1. *cap.* 117. & tenuis ſit ſubſtantiæ & acris, ſecundùm Galenum 6. *de ſimpl. medic. fac.* occultam tamen proprietatem habet ad extinguendum ſemen, & veneream libidinem coërcendam, vnde & agni caſti nomen accepit, cuius & flores & folia & ſemen id præſtant; vnde mulieres Athenienſes, in Thermophoriis, ſeu ſacris Cereris, vt caſtæ eſſent, lectis folia viticis ſubſternebant; *ruta, anethum,* quorum & ſemina & comæ, comeſta, aut cocta, ac pota venerem extinguunt; *cannabis,* cuius ſemen idem præſtat, & vt Galenus 8. *de ſimpl. medic. fac.* docet, ſi præſertim comedatur, ſeminalem materiam abſumit; *Camphora,* quæ plerorumque Medicorum teſtimonio venereos ardores potentiſſimè extinguit, ac inter reliqua huius generis medicamenta facilè primas obtinet. De eius tamen temperie, vt & facultate venerem extinguendi, Autores diſcrepant, vt infrà *in quæſtione* dicetur. *Semen extinguentia.* *Vitex.*

Tandem vtráque facultate id præſtant *Corallia,* quæ & vim refrigerandi ac ſiccandi, & procul dubio etiam occultam qualitatem habent, quibus teſte Dioſcoride, ſeminis profluuia, albóſque mulierum fluores curant, nocturnáſque pollutiones arcent; *Smaragdus,* de quo etſi affirmatur, etiam geſtatum venereum actum impedire, vel in coitu frangi: experientiæ tamen id non reſpondet. Interim ſumtum venerem inhibere negare nolim; *Cicuta,* quæ potentiſſimum remedium eſt ad extinguendum venerem, ſcribitque de ea Dioſcorides *lib.* 4. *cap.* 74. herbam cum coma tritam, & teſtibus circumlitam, libidinum imaginationes in ſomno compeſcere, & genitale reſoluere, atque pueris præſtare, vt eorum teſticuli alimentum non ſentientes contabeſcant, & propterea extrà genitalibus impoſita venerem extinguit. Equidem à quibuſdam etiam ſumptam fuiſſe in eundem vſum fertur; ſcribitque B. Baſilius *homilia* 5. *ſupra hexaëmerum,* ſe vidiſſe quaſdam, quæ potione cicutæ extinxerint rabioſas cupiditates, & de Athenienſibus Sacerdotibus refert, eos vſu cicutæ libidinis flammas extinxiſſe; & B. Hieronymus *contra Iouinian.* & Alex. ab Alexandro *lib.* 4. *genial. dier. cap.* 17. ſcribunt, Hierophantas pontificatum adeptos, cicutâ ſe caſtraſſe. Verùm cùm ex Dioſcoride, Galeno, Matthiolo, omnibúſque Medicis notum ſit, cicutam eſſe præſentaneum venenum, ſine periculo exhiberi non poteſt.

Atque ex his parantur varia compoſita interna & externa. Aqua caſtitatis, dicta, quæ ſuprà *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 10. propoſita eſt. Poteſt & talis parari: *Aqua caſtitatis.*

♃. *Fol. nymphææ, viticis, ſalicis,* ana M. iij. *lactucæ, portulac. vmbilici* ♀, ana M. j. *ſem. lactucæ, papau.* 4. *frig. maior.* ana ℥. ß. *anethi* ʒ. ij. *fl. nymph.* M. j. *violar.* M. ß.

Contundantur omnia recentia, & irrorentur ſucco limonum, ac ſtent in digeſtione hor. 24. poſtea deſtillentur, & deſtillati ſingulis libris addatur camphoræ ʒ. j. Seruetur ad vſum. Doſ. ℥. j.

Vel ♃. *Fol. viticis, rutæ, ſalic.* ana M. ij. *menthæ, ſummit. anethi,* ana M. j. *fl. nymphææ* M. ß. *ſem. vitic. cannab. coriandr. lactuc.* ana ℥. ß. Contundantur, & affuſa ſ. q. aquæ, deſtillentur in Veſica, & poſtea additâ *ſucci limon.* ℔. j. rectificentur ad dimidias.

Vel Decoctum tale fiat:

♃. *Summit. viticis, fol. lactuc. ſalicis, fl. viol. nymphææ,* ana M. j. Coq. F. Potio quæ aromatiſetur *ſem. coriandri,* & dulcoretur ſaccharo: vel cum ſ. q. ſacchari F. Syr. cui ſub finem ade *Camph.* ʒ. j.

Emulſio talis fieri poteſt.

♃. *Sem. lactuc. papau. albi,* 4. *frig. mai.* ana ʒ. ß. *aq. lactuc. nymphææ, ſalicis,* ana ℥. iv. F. Emulſio: ade *inlebi viol.* ℥. ij. *magiſter. corall.* ʒ. j. M.

Electuarium tale paretur:

♃. *Conſeruæ fl. nymphææ, viol. ſummitat. viticis florentis recentis,* ana ℥. j. *roſ.* ʒ. ß. *corall. rubr. præp. ſmaragdi præp.* ana ʒ. j. *caul. lactuc. Italicæ condit.* ℥. j. Cum *Syrup. viol. & nymphææ* F. Electuar.

Externa & Topica quod attinet, ea quidem tantam in fœminis, quantam in viris vtilitatem non præſtant; cùm viri teſtes extrà pendulos habeant, fœminæ intus latentes: tamen balnea ex decocto enumeratarum plantarum non ſine fructu adhibentur.

Vt ♃. *Summit. viticis, fol. lactucæ, rutæ, nymphææ, ſummit. anethi, fl. nymph.* ana M. iv. vel q. v. Coq pro Balneo.

Poſt balneum fiant inunctiones ol. nymphææ, vngu. roſ. camphorato

camphorato, aliiſque è ſucco viticis, lactucæ, hyoſcyami, cicutæ, ſalicis paratis, additâ camphorâ.

Cataplaſma quoque ex mercuriali, & lenticula paluſtri paratum, lumbis & pectini impoſitum vtile eſt.

Vt & lamina plumbi in lumbis geſtata.

Vtilis eſt peſſus in mulieribus ex ſucco plantag. portulacæ, & cucurbitæ.

Verùm de hiſce medicamentis, præcipuè iis, quæ occultâ vi ſemen & Venerem extinguunt, monendum, cautè ea vſurpanda eſſe, & nonniſi in Monialibus, & in iis Virginibus, quæ certis de cauſſis coniugium inire non cupiunt. In Virginibus verò, quæ olim matrimonio ſe viris iungere cupiunt, ab iis abſtinendum, cùm ſteriles efficiant. Taléſque vniuerſalibus illis, & medicamentis, quæ ſaltem qualitatibus manifeſtis, humorum ac ſeminis caliditatem & acrimoniam temperant, contentæ eſſe, & inprimis ſanguinem ſæpius emittere debent. Quæ ſi non ſufficiunt, nihil tutius eſt, quàm ſeſe honeſto matrimonio viro iungere, cùm congreſſus legitimus coniugum matrimonio coniunctorum certiſſimum, & à Deo hominibus, qui dono continentiæ carent, conceſſum, ad libidinem & ardorem Venereum domandum, remedium ſit. Interim verò diætâ commodâ, quæ non parum quoque ad ardorem libidinis compeſcendum facit, vti opus eſt.

Diæta.

Diæta.

Victus autem ratio in hoc affectu tenuis eſſe debet, id eſt parca & ſobria, quæ corpori alendo ſaltem ſufficiat, non verò nimiam ſanguinis copiam ſuppeditet, ſimúlque refrigeret, cùm fœminæ, quæ tali affectu laborant, refrigeratione indigeant. Itaque aër ſit frigidus, cibi non multi nutrimenti, & proinde abſtinendum à multo carnium eſu; inprimis gallinarum, perdicum, caponum, & ſimilibus, vt & ouis. Potiùs conueniunt carnes bubulæ, & piſces recentes. Cibi condiantur aceto. Aromatibus verò multis & ſale copioſo abſtinendum; cùm ſalſa Venerem irritent, & hinc Venus è ſpuma maris dicatur orta. In vſu etiam ſint lactuca, portulaca, endiuia, cichorium, acetoſa, melones, cucurbitæ, ceraſa, poma, pruna, meſpila. Ab amygdalis verò, pineis, piſtaciis, dactylis, ficubus abſtinendum. Vinum non bibendum, nec cereuiſia craſſior, ſed tenuis aliqua, aut aqua cocta ſemine coriandri condita. Iſta tamen mutatio non ſubitò, ſed ſenſim fieri debet; aliàs inordinatâ & ſubitâ mutatione, & ad cibos non conſuetos tranſitu, ægræ ſibi alia & magis grauia mala attrahunt. Otium vitent tales fœminæ, & laboribus exerceantur, & iis continuis. Nam

Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Extinctæque iacent, & ſine luce faces.

Somnus ſit moderatus, & parcior potiùs quàm nimius, in principio quidem; vbi verò iam delirare incipiunt, ſomno multo ipſas vti commodius eſt. Neque dormiant in plumis mollibus, ſed in culcitris, aut linteaminibus, quibus folia viticis & ſalicis ſubſternantur. Cogitationes de rebus Venereis, quantum poſſunt, omnino excutiant, idque faciliùs præſtabunt, ſi cum maſculis non conuerſentur; librorum, qui de rebus Venereis & amatoriis agunt, lectione abſtineant; picturas eiuſmodi non inſpiciant, ſed potiùs ea videant, audiant, legant, quæ triſtitiam in animo excitare valent. Inprimis meditationibus, colloquiiſque ſanctis, & ſacris precibus cum ieiuniis aduerſus libidinem pugnent.

QVÆSTIO I.

An Camphora ſit frigida vel calida, & an Venerem extinguat.

Camphora an ſit frigida, vel calida?

De vtraque qualitate Camphoræ Medici diſſentiunt. Plerique Camphoram frigidam eſſe ſtatuunt, ideo procul dubio, quod & in ardoribus externis à Sole inductis, & capitis doloribus, oculorúmque inflammationibus vſurpari ſoleat, & Venerem extinguat. Alij calidam eſſe ſtatuunt, ideo quòd inflammatur, tenuis & penetrantis eſt ſubſtantiæ, ſaporémque acrem & amariuſculum habet.

Et omnino poſterior ſententia ob dictas rationes vero magis conſentanea eſt. Quòd verò ardores extinguit, inflammationes ſanat, dolores capitis à cauſſa calida mitigat, id ex accidente euenit, dum nimirum ſimilitudine ſubſtantiæ calidos vapores & humores ad ſe trahit & diſcutit, eo modo quo oleum lini, vernix, & ſimilia ambuſta ſanant. Nonnulli quidem iſtas diſcrepantes opiniones hoc modo conciliare conantur, dum ſtatuunt, duplicem in Camphora eſſe ſubſtantiam, vt in aceto, rhabarbaro, roſis, aliiſque, vnam calidam, quæ Camphoram reddat penetrantem, & inflammabilem; aliam verò frigidam, cuius vi Venerem extinguat, & inflammationibus oculorum proſit. Verùm calidam ſubſtantiam omnino in ea agnoſcimus, frigidam verò etiam in ea eſſe affirmatur, ſed non probatur. Neque enim in Camphora duplex ſubſtantia ſeparari poteſt, vt in Rhabarbaro & roſis, ſi inflammetur, aut calefiat, tota exhalat, nihilque frigidi in ea monſtrari poteſt. Quod verò refrigerat, non per ſe hoc facit ex frigiditate, ſed ex accidenti, vt modò dictum.

An Venerem extinguat.

Facultatem verò Venerem extinguendi quod attinet, eam I.C. Scaliger. *Exerc.* 104. *ſect.* 8. negat, dum ſcribit: *Extingui Ventrem ea non eſſe verum, pro certo habemus. Coiuit enim validiſſimè iuuenis, qui eam in manu habuit. Cani leporariæ, quæ catuliebat, in potu dedi, in offa dedi, in nares dedi, quò refrigeſceret, eámque quotidie collo appendi, in naturam indi iuſſum eſt. Fruſtra omnia: coiuit, concepit, peperit.*

Verùm experientia iſta non ſufficit. Nam dum dicitur, Camphoram Venerem extinguere, non ita accipiendum eſt, quòd vno actu, & ſi ſemel atque iterum ſaltem vel extrà adhibeatur, vel ſumatur, id præſtet, ſed ſi ſæpius id fiat.

CAPVT IV.

De Melancholia Virginum & Viduarum.

Melancholia Virginum & Viduarum.

Cognatum furori vterino malum eſt Melancholia; quæ Virgines, Viduas, & ſteriles fœminas interdum infeſtare ſolet, dum circa manifeſtam cauſſam triſtes, timidæ, cogitabundæ & anxiæ ſunt.

Differentia eius à vulgari melancholia.

Quæ melancholiæ ſpecies à vulgata melancholia, quæ viris & fœminis communis eſt, eo differt, quòd hæc à cauſſa Viris & fœminis communi; illa autem à cauſa fœminis ſolis propria prouenit. Præterea, quòd hæc nulla alia præter metum & triſtitiam, ac de re vna defixam cogitationem, coniuncta habet ſymptomata; Virginum verò & viduarum melancholia etiam riſum & fletum, atque anxietatem & deſperationem quaſi comites habet; ac proinde affectum illum Virginum Mileſiarum, quæ ſeipſas ſtrangularunt; & mulierum Lugdunenſium, quæ in aquas ſeſe præcipitarunt, quarum *cap. præcedente* facta eſt mentio, ad melancholiam hanc, quàm vterinum furorem, referre malim. Habet hæc melancholiæ ſpecies & hoc præ aliis melancholiæ ſpeciebus peculiare, quòd varios dolores coniunctos habet, præſertim dolorem ſiniſtri lateris, è regione cordis, qui interdum ſiniſtram mammam occupat. Tandem Melancholia illa vulgaris continuò & ſine intermiſſione affligit; hæc autem per interualla, occaſione aliquâ datâ.

Etſi verò de iſta Melancholia iam *lib.* 3. *part.* 2. *cap.* 13. dictum ſit: tamen ne quis hîc ſit hiatus, etiam hoc loco de ea aliquid dicemus.

Definitio.

Eſt nimirum melancholia hæc Virginum & Viduarum, delirium cum triſtitia, anxietate, & fletu vel riſu per interualla ſine febre inuadens.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa huius melancholiæ eſt Vapor melancholicus, ex ſanguine eiuſdem generis in vaſis circa cor contento ortus, cor anxium reddens, ſpiritúſque animales obfuſcans & inquinans, qui phantaſiam lædunt, quâ læſâ porrò & ratiocinatio afficitur.

Cùm enim vterus per arterias, quas ſatis copioſas habet, cum corde conſenſum habeat: ſi humor melancholicus in vteri vaſis cumuletur, ad magnas in hypochondriis & circa cor arterias regurgitare ſolet, qui & ſpiritus vitales & animales inficit & inquinat, atque ita anxietatis cordis, triſtitiæ & delirij cauſſa eſt. Fit autem hoc faciliùs, cùm aliàs, vt ſuprà *alleg. loco*, ex Hippocrate patet, fœminæ ſint deiecti animi, & inprimis ſi menſes retineantur; aut ſi curæ amatoriæ, quod fit interdum in Virginibus, vel mœror, quod fit in viduis, accedant: aut ſemen euacuari ſolitum in iiſdem retineatur. Anxietas autem iſta, vt & melancholia, non continua eſt, ſed dum ſanguis in arteriis quietus eſt, nullus inde vapor eleuatur, dum verò motu corporis vel animi, aut quacunque alia cauſſa ſanguis efferueſcit, vel agitatur, vapores attolluntur, & fœmina mœrore & anxietate cordis corripitur, & tum arteriæ prope dorſum, vt & circa lienem, præter ſolitum pulſare incipiunt.

Vapore illo diſſipato, & agitatione ſanguinis in arteriis quieſcente, læta iterùm fœmina, quod mirum, euadit, & pulſus ille arteriarum vehementior quieſcit, ac ſymptomata omnia ceſſant.

Mercatus quidem potiſſimam huius mali cauſſam eſſe ſtatuit, inflammationem arteriæ, quæ iuxta dorſum ſita eſt, cui conſentiant cerebrum & cor, quæ aduſtis & tetris fulginibus obſcurentur. Verùm etſi interdum & calidi quidam humores admiſceantur: tamen nec propriè dicta inflammatio arteriæ in dorſo eſt, neque etiam φλόγωσις, ſed melancholici potiùs humoris abundantia adeſt, & quidem non præcipuè in arteria iuxta dorſum, ſed potiùs in arteriis vtero vicinis, & iis quæ in meſenterio, omento, & locis cordi vicinis, & omnino in hypochondriis continentur, in quibus vbi humor melancholicus agitatur, vel etiam humorum calidorum admixtione efferueſcit, quæ eius natura eſt, multum flatuum emittit; qui cùm in arterias maiores diſtribuuntur, etiam quæ iuxta dorſum eſt arteria vehementiùs pulſare incipit.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Fœminæ hoc malo laborantes per interualla ſine cauſſa mœſtæ,

mœſtæ, cogitabundæ & triſtes euadunt, & de anxietate cordis conqueruntur, nec tamen quid mali patiantur, ſatis exprimere poſſunt, ſed tædio habent omnia, nullâque re delectantur, interdum rident, interdum flent ſine cauſſa, pleræque ſunt vigiles, ſomnia habent turbulenta, & inſomnia terribilia. Arteriæ circa lienem & dorſum pulſant ſolito vehementiùs, de dolore ſiniſtri lateris è regione cordis, qui ſiniſtram etiam mammam aliquando occupat, fœminæ conqueruntur, vaporibus & flatibus procul dubio ex arteriis intercoſtalibus in ea loca effuſis, & membranas thoracis vellicantibus, & diſtendentibus; fauces pleruмque ſunt ſiccæ, imò ſtrangulatio quædam interdum, vt in ſuffocatione vterina, imminet. Vbi verò ille vapor melancholicus diſcuſſus eſt, ſubitò, quod mireris, omnia ſymptomata euaneſcunt, niſi malum iam ſit inueteratum, & cor ac cerebrum per eſſentiam affectum.

Vbi in Maniam degenerare malum incipit, quæ antea erant triſtes, cogitabundæ & taciturnæ, loquaces & garrulæ fieri incipiunt, ac varia ſpectra & Dæmones ſe videre putant.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quò recentius malum eſt, eò faciliorem curationem ſuſcipit.

2. Si verò diutiùs malum protrahatur, vt affectus iſte ferè in mores abeat, vt fœmina ampliùs imaginationibus iſtis reſiſtere non poſſit, nec lætetur ampliùs cum amicis & familiaribus, non ſolùm curatu difficile malum eſt, ſed & periculoſum. Sæpe enim huiuſmodi affectu laborantes deſperare incipiunt, vt mortem vitâ pretioſiorem habeant, & ſe vel ſtrangulando, vel in aquas præcipitando, malorum finem quærant.

3. Si fœmina hac melancholia laborans planè mores mutauerit, & iam nec loquatur, nec reſpondeat, metus eſt, ne melancholia in maniam degeneret.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Vapor ille, qui cordi moleſtus eſt, & ſpiritus animales obfuſcat, tollendus. Humor verò, è quo eleuatur, euacuandus.

Et cùm plerumque è ſanguine ſuppreſſo humor melancholicus oriatur, etiam tum ſanguis euacuandus, quod tamen aliàs quoque, ſi is calidior huic malo occaſionem dedit, faciendum. Sæpe enim ſanguis calidior & aduſtus, vt melancholiæ aliàs generandæ aptus eſt, ita & huic affectui cauſſam præbet.

Venæ ſectio.

Vt tamen curatio rectè inſtituatur, videndum quouſque malum progreſſum ſit. Etenim ſi ſit in principio, & ſanguis ſit calidior, vena aperienda: & quidem ſæpius. At ſi menſes ſuppreſſi non ſint, in cubito vena aperiatur: Si verò menſes ſuppreſſi, diebus aliquot antequam fluere ſolent, vena in talo aperiatur.

Simul detur opera, vt animus quibus poteſt modis à mœſtitia ad lætitiam auocetur, victúſque tenuis & humectans inſtituatur.

Præparantia.

Si verò (vt plerúmque non priùs Medici vocantur) malum iam aliquouſque progreſſum ſit, & præcipuè humor melancholicus peccet, is præparandus & euacuandus eſt. Si tamen ſanguis adhuc peccet, ne is malum augeat, euacuandus eſt; parciùs tamen, quàm ſi malum ſit in primo initio.

Vt ergo humor melancholicus præparetur, talis potio exhiberi poteſt.

℞. *Syr. borrag. bugloſſ.* ana ℥. j. ß. *aq. borrag. meliſſæ*, an. ℥. iij. Miſce pro duabus doſibus, ac aliquoties repetatur.

Purgantia.

Poſtea purgetur conuenientibus medicamentis.

Vt ℞. *Fol. ſenæ* Drach. vj. *agaric. trochiſc.* Drach. j. ß. *fl. borrag. violar.* ana p. j. *cortic. citri* Drach. ij. Infundantur in ſ. q. *Vini Rhenani* loco calido, horis vj. poſtea per chartam bibulam colentur. Adde *Iulebi violar.* Vnc. j. F. Claretum pro hauſtu.

Vel ℞. *Radic. ſcorzon.* ℥. ij. *borragin.* ℥. j. *meliſſæ* M. j. *fol. ſenæ el.* ℥. iv. *agaric. trochiſc.* ℥. ß. *cort. citri* ʒ. vj. *zedoar.* Drach. ij. *fl. cordial.* M. j. Affunde *ſucci pomorum ſuaueolentium* ℔. ß. *borrag. bugloſſ.* ana q. ſ. Macerentur vaſe clauſo bidui ſpatio. Poſtea colentur. Col. adde *ſacchari* ad iuſtam ſpiſſitudinem cocti, q. ſ. *aq. cinnamom.* Vnc. ß. F. Syrupus. Cuius ℥. ij. vel ℥. iij. ſæpius exhibeantur.

Exhibeantur etiam ea, quæ cor & ſpiritus exhilarant. Vtilis eſt confectio de hyacintho, ſpecies lætificantes, & inprimis confectio alkermes, in iis quæ eam ferre poſſunt.

Verùm cùm de cura, ſuprà *lib. I. alleg. loco*, ſatis dictum ſit, plura hac de re hîc addendum non cenſeo. Et eſt ferè huius melancholiæ eadem, quæ melancholiæ hypochondriacæ, curandi ratio, cùm in iiſdem vaſis ferè cauſſa harum Melancholiæ ſpecierum hæreat, niſi quòd in hac melancholiæ ſpecie humor vitioſus ab vtero communicatur, & propterea etiam in vaſis vtero proximis magna eius portio continetur: ac præterea in curatione ſemper ſimul ad vterum reſpectus habendus, & ſi quod in eo ſit vitium, eo quo hactenus dictum, modo id curandum. Et quod in omni melancholiæ curatione obſeruandum, nec hîc negligendum, vt corpus non temerè vel purgantibus, vel aliis medicamentis exſiccetur, ne in affectum incurabilem, aut maniam tranſeat, ſed balneis, victu humectante, & aliis quibus fieri poteſt modis humectetur.

CAPVT VII.

De Epilepſia ex vtero.

Epilepſia ex vtero.

QVandoque & Epilepſia vteri conſenſu excitatur. De quâ etſi *lib. I. part. 2. cap.* 31. actum ſit; tamen & hoc loco aliquid de ea addere libet.

In genere verò de Epilepſia hîc multa diſputare opus non eſt, cum *allegato loco* ſatis ea de re dictum ſit.

Eſt autem hæc Epilepſia longè grauior, quàm epilepſia ab aliis cauſſis, cùm plura & grauiora ſymptomata coniuncta habeat. Cuius quidem rei cauſſa eſt, quòd in epilepſia, quæ per primarium cerebri affectum, vel etiam per aliarum partium conſenſum accidit, cauſſa ſaltem neruoſum genus infeſtet, & per neruos cerebro communicetur: vapor verò ille malignus, qui ab vtero, ſemine, ſanguine, & aliis humoribus corruptis eleuatur, non ſolùm per neruos, ſed & arterias & venas adſcendat: vnde non mirum, & alias partes, in quas arteriæ & venæ inſeruntur, affici, & plura ſymptomata, quàm vbi aura illa venenata ſaltem per neruos eleuatur, excitari.

Cauſſa.

Cauſſa.

Eſt enim Epilepſiæ ex vtero cauſſa ille idem vapor & ſpiritus malignus, qui ſuffocationem vterinam excitare ſolet. Verùm quia is non ſemper per neruos adſcendit, ſed ſæpiſſimè per arterias, tum non Epilepſiam, ſed cordis & alios cerebri affectus excitat; vbi verò & potiſſimùm per neruos aſcendit, aut in cerebrum per arterias & venas eleuatus è cerebro in neruorum principium detruditur, Epilepſiam gignit.

Ideóque etiam hoc malum iis fœminis, & iiſdem de cauſſis accidit, quibus ſuffocatio vterina accidere ſolet, & multa quæ in ſuffocatione vterina ſymptomata ſimul ſuboriri ſolent. Quibuſdam enim totum corpus ſimul conuellitur, quibuſdam aliquæ ſolùm partes, aliis oculi, aliis lingua, caput manus, vel alterutrum crus, aliquibus reſpirationis inſtrumenta, aut etiam diaphragma, & quidem id non continuò, ſed per interualla, nullo tamen certo ordine accidit. Senſus quoque tum externi, tum interni variè afficiuntur. Quædam enim apertis oculis non vident, quædam non audiunt, quædam etſi audiant, loqui tamen non valent, quædam etiam delirant, & multa falſa & abſurda ſe videre & audire exiſtimant, quædam vociferantur: quid tamen mali patiantur, exprimere non poſſunt, quædam rident, quædam flent. Et quidem aliæ plura, aliæ pauciora patiuntur, omnes tamen ſenſum tactus amittunt.

Symptomatum variorum in affectione hysterica cauſſa.

Quæ ſymptomatum multitudo & diuerſitas, vt dictum, accidit adeò, primò & præcipuè, quòd aura illa & vapor malignus ac venenatus non ſolùm ex vtero per neruos, ſed & per arterias & venas adſcendit, ac proinde omnes partes lædit. Deinde, quòd vapor iſte & ſpiritus in cerebrum tranſmiſſus, in varias partes è cerebro tranſmittitur & detruditur. Poteſt tamen tertiò & hoc accedere, quòd humor corruptus, è quo vapor ille malignus eleuatur, non ſemper eſt eiuſdem generis, ſed nunc ſemen, nunc ſanguis, nunc alius humor vitioſus, qui propterea etiam nunc huic, nunc illi parti magis infeſtus eſt, nunc cordi, nunc cerebro, & proinde nunc hæc, nunc illa Symptomata excitat. Quæ etiam ea ipſa de cauſſa nunc diutius durant, nunc citiùs ceſſant. Si enim vapor ille copioſus ſit, affectus diu durat; ſi paucus, citiùs diſcutitur. Si vapor non admodum malignus ſit, fœminæ poſt paroxyſmum ſurgunt, quaſi nihil mali paſſæ eſſent. Si verò peior ſit, etiam poſt paroxyſmum malè habent, & vel circa cor, vel in capite, de variis adhuc ſymptomatibus & moleſtiis, conqueruntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Ex quibus omnibus quæ hactenus dicta ſunt, facilè hæc Epilepſiæ ſpecies cognoſcitur. Conuellitur enim quidem vel totum corpus, vel aliquæ in eo partes, ſed non ſola conuulſio adeſt, vt in ſimplici Epilepſia, ſed ſimul alia ſymptomata adſunt, & ea quidem pleraque, quæ in ſuffocatione vterina apparere ſolent, quæ antea ſunt propoſita, & hic repetere opus non eſt. Spuma etiam ante os rarò apparet. Non enim cauſſa iſta ita firmiter circa initium neruorum hæret, neque cerebrum ita concutitur, vt ſpuma inde generetur, ſed aura illa vaga eſt, & in particulares neruos detruditur. Vnde quandoque accidit, vt omnibus ſenſibus fœminæ hoc malo laborantes non priuentur, ſed plerumque audiant.

Epilepſia ab vtero quomodo ab epilepſia per aliarum partium conſenſum diſcernenda ſit.

Hoc tamen notandum, interdum accidere, vt cùm ingruente paroxyſmo natura cauſsâ morbificâ ſtimulata, per venas & arterias malignam materiam expellere conatur, vis partium principalium adhuc fortior ei occurrens, eam in loca ignobiliora & remotiora, in crura & pedes detrudat, vbi dolor & tenſio percipitur, donec tandem cumulata vires acquirit, & vel per eaſdem vias, vel per venas & alias vias ad cerebrum fertur, epilepſiámque excitat. Vnde ſæpe dubij Medici redduntur, an illa epilepſia ſit per conſenſum vteri, an verò crurum & pedum. Talis caſus habetur in Conſiliis Bruneri, *conſil.* 14.

& 15. Illuſtriſſima quædam domina (vt hiſtoriam morbi Medicus eius domeſticus deſcripſit) ſub finem vtriuſque ſuræ, imprimis verò ſiniſtri cruris, in parte domeſtica, & quidem in profundo ſub muſculis, vbi nimirum fines eorum capitibus aliorum inſeruntur, dolorem patitur ad tactum ſubacutum, ſed ita, vt in ſuperficie cutis & carnes ſubiectæ ſint molles, & naturaliter vndiquaque conſtitutæ appareant, in profundo verò neruoſæ muſculorum partes ad contrectationem paulò fortiorem duritiem cum dolore, quaſi conuulſæ, & rigentes, præ ſe ferant. Talis autem dolor matutinis ferè horis, circa tertiam coctionem, horâ quartâ, vel quintâ, per interualla (primùm menſium, nunc dierum) intenditur atque tum ſubitò aliquid ab iſto loco aſcendere percipitur : quo (ſtatim atque ad cerebrum defertur) oculi diſtorquentur, conuulſorij motus artuum oboriuntur, dentes arctiſſimè committuntur, cúmque ob dolorem clamare affectet, lingua intercipitur & mordetur, vrina quandoque inuoluntariè excernitur, neque eorum, quæ in paroxiſmo ab adſtantibus aguntur, recordatur. Perdurant hæc quandoque dimidiæ, nonnunquam integræ (ſæpe etiam paulo vlterius) quadrantis horæ ſpatio, finiuntur verò quandoque cum ſternutatione, nonnunquam autem cum humoris alicuius excretione, quandoque etiam nulla ſpuma circa os apparet. Quòd ſi ſub doloris perceptionem vincula cruribus ſecundum locum affectum verſus genua iniiciantur, & ligaturæ fiant fortes, frictiones quoque iuſtituantur partium inferiorum, ſub eodem loco affecto, inſultus paroxyſmi intercipitur, vel certè vis illius paululum imminuitur. Iunguntur quoque hiſce Symptomatis, vel excitantur potiùs ab illis, quandoque etiam peculiariter inuadunt (exactè enim ex ſymptomatis diſcerni poſſunt) præfocationes vteri; quantum ex vteri verſus vtrumque inguen per interualla motu, vterinis quoque deliquiis, actorum reminiſcentia, necnon curatione (dum ea, quæ ſtrangulatis ab vtero aliàs proſunt, hoc quoque loco conferant) conſtat, paroxyſmo ita modò diutius, modò breuius perdurante.

Ex qua relatione, Medici quidam in conſilium adhibiti, concluſerunt, fomitem mali in ſiniſtro crure deliteſcere, & hinc ad caput eleuari, ſicut puero illi apud Galenum, cui aura frigida à pede adſcendens epilepſiam excitabat, & propterea frictionibus, ſcarificationibus, emplaſtris materiam illam diſcutere & euacuare conati ſunt, vt allegato *conſil.* 14. patet.

Verùm Cl. Brunnerus *conſil. ſeq.* potiùs, & vt mihi quidem videtur, rectiùs ab vtero epilepſiam illam ortum habuiſſe ſtatuit, haſce ob rationes, quòd Illuſtriſſima domina, cum vterum geſtaret, talia ſymptomata paſſa eſt, quæ non potuerint ſine maligni & praui alicuius vel humoris, vel vaporis, aut ſpirituoſæ, & quaſi venenatæ ſubſtantiæ in vtero latentis ſuſpicione accidere, & veriſimile fuerit, illo toto tempore geſtationis vteri, ſanguinem menſtruum retentum in corruptionem tranſiiſſe, prauis aliis humoribus ſimul retentis, qui aliàs cum fluxu menſtruo excluſi fuiſſent, ex quo concurſu prauitas & malignitas quædam pòſt generari potuerit. Confirmat deinde id primus huius mali inſultus, qui accidit in primis annis, quibus menſtrua primò fluere inceperint. Tum enim, & antea nunquam huiuſmodi paroxyſmos perpeſſa eſt, etſi tum neque in ſura, aut pollice pedis ſiniſtri, neque etiam toto vtroque pede aliquid doloris tum temporis perſentiſceret. Quâ de cauſsâ verò poſtea in cruribus dolor excitatus ſit, modò expoſitum eſt. Quibus tertiò accedit hoc, quòd locus ille in crure ad talem materiam generandam ineptus eſt, neque tumor aliquis, aut cicatrix aliqua, vel quodcunque læſionis, vulneris, punctionis veſtigium in crure apparuit. Quartò idem & hoc perſuadere videtur, quòd Epilepticis ſymptomatibus iuncta fuerint vterina ſymptomata, & vteri ſuffocatio.

Prognoſtica.

1. Quod de ſuffocatione hyſterica præſagiri ſolet, id etiam de hac Epilepſiæ ſpecie poteſt.

2. Non autem tam pertinax malum eſt, vt vera Epilepſia : ſed etſi grauiſſima habeat accidentia, tamen ſi idonea adhibeantur medicamenta, ſæpe ita euaneſcunt, vt nunquam redeat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Vt in reliqua Epilepſia, ita & in hac ſpecie duplex eſt Curatio, vna in paroxyſmo, altera extra paroxyſmum. Quæ in paroxyſmo inſtituitur, eò dirigatur, vt vapor ille malignus conuulſionum initia excitans diſcutiatur : extra paroxyſmum id agendum, vt minera & humor, è quo vapor eleuatur, tollatur, prauáque vteri diſpoſitio ex humore corrupto nata corrigatur.

In paroxyſmo. Quid in paroxyſmo Epileptico Medico agendum ſit, *lib.* 1. *loco alleg.* dictum.

In hac tamen Epilepſiæ ſpecie ea ſimul adhibenda, quæ in ſuffocatione vterina antea ſunt propoſita, & proinde vtiliſſima hìc ſunt ruta & caſtoreum, quæ vtrique affectioni medentur.

Extra paroxyſmum. Extra paroxyſmum verò, Cura inſtituenda eodem planè modo, vt in ſuffocatione vterina extra paroxyſmum, de qua cùm antea, *cap.* 4. vt & *lib.* 1. *loc. alleg.* dictum ſit, ea hìc repetere opus non eſt.

Hoc ſaltem præterea attendendum, vt quia hìc caput inprimis afficitur, illius ſimul in curatione habeatur ratio, ídque roboretur, & ea quoque medicamenta exhibeantur, quæ Epilepſiæ propriè conueniunt, qua de re *de Epilepſia* dictum.

Vnum atque alterum tamen medicamentum, quod vterum & caput ſimul reſpicit, proponemus.

♃. *Rad. pœoniæ, ſcorzoneræ, bryoniæ, viſci q.* ana ℥. ß. *polypod. q.* ℥. j. *rutæ, pulegij, calaminthæ*, ana M. j. *ſem. pœoniæ, ſeſeleos, agni caſti*, ana Drach. iij. *carthami contuſi* ℥. ß. *fl. anthos, ſaluiæ, ſtœchad. borrag.* ana p. ij. Coq. in Aq. ſ. pro ℔. j. ß. In Colaturæ & *ſucci betonic. millefol. mercurial. artemiſ.* ſ. q. Infunde, *fol. ſenæ el.* ℥. v. *agaric. trochiſc. epithymi*, ana ℥. ß. *Rhab. el. caryophyl.* ana Drach. ij. *ſem. aniſi, fœnic.* ana Drach. iij. Manè ebulliant & colentur. Col. adde *ſacch.* q. ſ. F. ſ. a. Syrupus, qui aromatiſetur *aq. cinnam.* ℥. ß. Doſis ℥. ij. ſingulis menſibus bis.

De pilulis verò ſequentibus, ſingulis ſeptimanis ſumat bis Scrup. j. vel ʒ. j. horâ vnâ ante cœnam.

♃. *Radic. pœoniæ, fol. ſenæ el.* ana ℥. ß. *artemiſiæ, betonic. rutæ, millefol.* ana M. ß. Coq. In decocto clarificato, & *ſucci mercurial. purificati* ℥. j. diſſolue *aloës* ℥. j. ß. Vbi feces ſubſederint, clarum effundatur, & ad Solem vel ad furnum exſiccetur, idque ter repetatur. Poſtea adde *rhabarb. aq. cinnamomi aſperſi*, ʒ. ij. *agaric. troch.* ℥. ß. *maſtich. pulu. epileptici*, ana ʒ. ß. Cum Syr. *de artemiſ.* F. Pilulæ.

Ad caput verò & vterum roborandum, & vitioſam vteri diſpoſitionem emendandam, ſequentia exhibeantur.

♃. *Feculæ pœoniæ* ʒ. j. *bryoniæ, ſuccini præp. Viſci q.* ana ℈. j. ß. *lapid. bezoar, cranij hum. præp.* ana ℈. j. F. puluis. Doſis Scrup. j. vel ʒ. ß. cum *aq. tiliæ & ſcorzon.* vel cum ſacch. F. Rotulæ.

Vel ♃. *Sem. agni caſti* ℥. j. *ligni aloës* ʒ. ß. *radic. pœoniæ, Viſci q.* ana ʒ. j. F. Puluis.

♃. *Rad. ſcorzon. garyophyll. pœoniæ, viſci q. ſem. pœoniæ, raſur. vngulæ alcis, dictamn. Cretici*, ana ʒ. j. *oſſ. de C. C. cranij hum. præp.* ana ʒ. ß. *ſuccini præp. ſtercoris pauonis*, ana ʒ. j. *pulu. el. de gemm. diamoſch. d.* ana ʒ. j. ß. *cinnam.* ʒ. ij. *betonic. maior. meliſſæ*, ana ʒ. j. ß. *ſem. agni caſti, rutæ*, ana ʒ. j. *ſacch. candi* ad pondus omnium. F. Puluis.

♃. *Conſeru. meliſſæ, tiliæ, anthos, lil. conuall. radic. condit. ſcorzon.* ana ℥. j. *ſpec. diamoſch. d.* ʒ. j. *pulu. ſem. agni caſti, rad. pœoniæ*, ana ʒ. ij. Cum *Syr. de ſtœchade.* F. Electuar.

Vel ♃. *Rad. pœon. ſcorzon. dictam. albi*, ana Vnc. j. *ſaluiæ, meliſſæ*, ana M. j. *galangæ, nucis moſch. cubeb. zedoar. granor. paradiſi*, ana Vnc. ß. Affunde *aq. lil. conuall. cum vino deſtill. & vini*, ana q. ſ. Stent in infuſione 8. diebus, poſtea deſtillentur.

CAPVT VIII.

De Dolore capitis ex vtero.

Dolor capitis ex vtero. EQuidem in variis corporis partibus dolores ab vtero excitantur : frequentiſſimi tamen & grauiſſimi in capite, & quidem varij. Aliquibus enim totum caput dolet, quibuſdam alterum latus, nonnullis circa oculos dolor inprimis percipitur, vt ex ſede ſua quaſi erupturi videantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa autem huius doloris eſt materia ex vtero per venas & arterias in membranoſas capitis partes effuſa, eáſque vellicando & diſtendendo dolorem excitans. Materia autem hæc duplex eſt, vaporoſa & humoroſa. Interdum enim ex vitioſo ſanguine ac humoribus ſaltem vapor eleuatur; interdum ipſe ſanguis vitioſus, (& præcipuè ſeroſa eius & acrior ac ſubtilior pars) ex vaſis vteri ad maiora regurgitat, atque in ipſum caput aſcendit, & in membranoſas partes effuſus in iis dolorem excitat. Prout autem vapor & humor ſeſe habet, & nunc copiâ præcipuè peccat, nunc verò acrimoniâ, ita dolor etiam nunc tenſiuus ſaltem, nunc vlceroſus, & pungens excitatur. Et quia vaporum & humorum materia frequentiſſimè per arterias eleuatur, dolores etiam maxima ex parte ſunt pulſatorij, non ij qui in partium inflammationibus fiunt, ſed ex arteriis in parte aliqua ſanguine feruido repletis accidunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Dolor ipſe per ſe manifeſtus eſt, ægræque de eo ita conqueruntur, vt membranas cerebri ſibi quaſi dilacerari, & caput tantùm non rumpi conquerantur. Quod verò per conſenſum vteri fiant hi dolores, cognoſcitur ex eo, quòd menſes fœminis non rectè fluunt, & quia dolor præcipuè infeſtat, aut augetur, dum menſium fluxus inſtat, vel alio modo vterus non rectè ſe habet, de cuius rei ſignis ſæpiùs hactenus dictum. Et ſi in poſtica capitis parte dolor præcipuè percipiatur, id doloris capitis ex vtero proprium eſt, vt infrà *in quæſtione* dicetur.

An verò vapor, vel humor ſimul, doloris cauſſa ſit, pateſit ex eo, quod vbi vapor aſcendit, dolor eſt citra grauitatem, & interdum euaneſcit, ac mox recurrit : Si verò

humor

humor dolorem excitet, grauitas capitis adeſt, quæ ſi ſimplex, ſanguis peccat; ſi cum mordacitate & punctione coniuncta ſit, bilis; ſi cùm torpore, pituita; ſi cum triſtitia, melancholia.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Dolores hi moleſtiſſimi ſunt, & vigilias inducunt, viréſque in fœminis deiiciunt, & quid in genere capitis dolores portendant, *lib. 1. part. 3. cap. 3. de dolore Capitis*, dictum.

Curatio.

Curatio.

Curatio, vt in aliis doloribus, dirigitur vel ad dolorem ipſum, vel ad cauſſam doloris. Dolor capitis quomodo mitigandus ſit, *loco allegato* dictum. Cauſſam quod attinet, equidem vapor & humor, qui ad caput adſcendit, reuellendus, & repellendus, vt *lib. 1. part. 1. cap. 5. 6. 7. de intemperie cap. cum materia*, dictum. Quia verò ab Vtero communicatur, præcipuè ad Vterum reſpiciendum. Qua ratione autem id fieri debeat, ex iis quæ hactenus de intemperie Vteri cum materia, de menſibus ſuppreſſis, & ſuffocatione vteri dicta ſunt, ſatis patet. Videndum nimirum qui humores in vtero peccent, & quam ob cauſſam colligantur, iique euacuandi, & diſpoſitio vteri vitioſa corrigenda. Ita enim facilè vaporum & humorum, qui dolorem pariunt, aſcenſus prohibetur, vt de dolore capitis in genere dictum.

Dolores in variis partibus ex Vtero.

Accidunt & in aliis partibus ex Vtero dolores, præcipuè in lumbis. Verùm cùm ij inde oriantur, quòd humores vitioſi ex vteri venis & arteriis in maiores venas & arterias tranſponuntur, atque hinc rurſus per capillares venas in ſpatia partium & membranas effunduntur, vel dum ad caput delati, & tum extra, tùm intra cranium cumulati, in partes inferiores delabuntur: facilè hinc apparet, eam etiam primam curam eſſe debere, ne vterus vitioſos humores ampliùs ſuppeditet, & ſi qui in corpore vel aliis partibus collecti ſint, tollantur: quod quâ ratione expediendum ſit, ex iis quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet.

QVÆSTIO.

Qua in parte capitis dolores ex conſenſu Vteri in fœminis excitentur.

Dolores capitis ex vtero, qua in parte capitis fiant.

Quâ in parte dolores hi maximè excitentur, Autores non idem ſentiunt. Galenus *6. epid. comm. 1. text. 2.* vbi prolixè de capitis cum vtero conſenſu diſputat, dolores capitis ex vtero maximè in ſyncipite excitari ſtatuit, atque antiqua eſt opinio, vt ex Galeni *loco allegato* videre eſt, Galenúſque huius rei has cauſſas affert, dum ſcribit: *Primùm,* inquit, *vapores illos calidos proximè dictos* (de febribus ex vtero ortis loquitur) *per arterias in caput ſubuolare ratio oſtendit: ipſas quoque arterias per collum ab vtraque vocati infundibuli parte rectà in ſynciput diſcurrentes videre licet. Præterea & omni ſanitatis tempore tenuia & halituoſa cerebri excrementa, maximè per ſynciput difflari ſolere affirmamus; ſiquidem in ipſo ſuturæ laxiſſimæ ſunt, & ipſa caluaria ſubtiliſſima, pluribúſque meatibus peruia: ad hæc multa ſenſibilia corpora per ſuturas euadunt. Membranula enim quadam craſſum cerebri inuolucrum pericranio vocata tunicæ connectunt, & multitudo tenuium conceptaculorum per ſuturas exſiliunt: æquos autem magnitudine affectus ſenſibiliora naturaliter corpora magis percipiunt: magis verò ſentientia ab inferentibus dolorem cauſſis magis cruciantur.*

Ludou. Mercatus verò docet, hos dolores magis contingere in poſtica capitis parte, ob venas & arterias, quæ iuxta dorſum eam partem adeunt.

Verùm enim verò neutrum ſimpliciter verum eſt, ſed vtrumque verum eſt. Etenim & in vertice ac ſyncipite, & in occipite dolores capitis ex conſenſu vteri fiunt: Illi quidem cùm vapores & humores per arterias & venas in caput aſcendunt, eo quòd arteriæ & venæ copioſæ eo loco concurrunt; quæ tamen cauſſa viris æquè ac mulieribus communis eſt: hi verò, & qui fœminis proprij ſunt, non vt vult Mercatus, ob venas & arterias iuxta dorſum eam partem adeuntes, ſed ob connexionem ſpinæ cum vtero. Cùm enim vterus membranoſâ conſtet ſubſtantiâ, & neruea natura intexta, per ſpinalis medullæ membranas ac neruos cum cerebri membranis conſentit, & ita ſeu per condolentiam, ſeu per materiæ alicuius communicationem, eas in conſenſum trahere poteſt, cùm neruoſa neruoſis conſentiant, vt in epilepſia & motibus conuulſiuis fieri videmus. Quia verò ſpinalis medullæ & neruorum origo in poſtica parte capitis eſt, eò loci dolores hi magis percipiuntur in fœminis ob vterum, quod non accidit in viris.

CAPVT IX.

De Cordis affectibus, & arteriarum in dorſo & hypochondriis pulſatione ex vtero.

Cordis affectus ex Vtero.

COr etiam interdum palpitare miris modis, & anxietatem circa id percipi à fœminis, ſuprà *de menſium ſuppreſſione, Febre Alba, & Vteri ſuffocatione dictum.* Adhuc tamen de eo aliquid addere libet.

Ortum autem habet hic affectus à prauis vaporibus ad cor ab vtero per arterias eleuatis; ex ſanguine menſtruo retento, prauiſque humoribus in Vtero cumulatis, & facultatem cordis expultricem ſtimulantibus.

Signa.

Ab Vtero autem hanc palpitationem proficiſci, ex eo patet, quòd alia vteri affecti ſigna & ſymptomata ex Vtero oriunda ſimul adſunt.

Curatio.

Quâ ratione autem huic ſymptomati ſuccurrendum ſit, ex iis, quæ *de menſium ſuppreſſione, febre alba, & ſuffocatione Vterina* dicta ſunt, facilè patet. Vt pauca ſaltem, quæ in paroxyſmo agenda ſunt, addamus, inprimis opera danda, vt vapores & flatus illi maligni cor vellicantes, & moleſtantes diſſoluantur, & cor contra eorum iniuriam roboretur; quòd fit medicamentis cordialibus.

Exhibenda nimirum aq. vitæ alba cordialis, cinnamoni, virtutum, meliſſæ, pulueres item cordiales. Extrà verò cordi applicanda, ſacculi, epithemata, linimenta cordialia, inprimis meliſſa, de quibus *lib. 2. de palpitatione Cordis*, dictum.

Pulſatio arteriarum in hypochondriis & dorſo.

Cognatum palpitationi cordi malum eſt Pulſatio arteriarum, quam fœminæ, Virgines præcipuè & Viduæ, in hypochondriis, ſiniſtro inprimis, & dorſo, eo loco, vbi arteria magna ſita eſt, percipiunt. Apud antiquos equidem de hac affectione vix vlla fit mentio, niſi quòd Hippocrates *1. Prognoſt.* ſcribit: *Præcordiorum venæ ſi pulſant, aut perturbationem, aut delirium portendunt.* Aretæus equidem *lib. 2. de cauſſis & ſignis acut. cap. 8.* quibuſdam arteriam ſecundum dorſum inflammari ſcribit, idque pulſationem in alteris præcordiis manifeſtare. Sed non eſt illa affectio, quæ ab vtero prouenit. Fernelius *de part. morb. & ſympt. lib. 5. c. 2.* vbi de melancholia hypochondriaca agit, ſcribit in hypochondriis arterias & venas vehementer pulſare. Lud. Mercatus equidem aſſentitur Fernelio, in melancholia hypochondriaca id fieri; imò ſtatuit, ſubſultum illum in toto ventre, & potiſſimùm iuxta ipſius fundum vſque ad vmbilicum fieri, verùm pulſationem hanc longè diuerſam eſſe ſtatuit ab arteriæ, quæ rectà per dorſum tendit, pulſatione, & longè etiam minorem eſſe. Et verum quidem eſt, diuerſas eſſe arterias quæ in dorſo & hypochondriis pulſant: quæ in dorſo pulſat arteria, eſt caudex ille arteriæ magnæ; quæ in hypochondriis pulſant, ſunt rami minores ſplenici & meſenterici, & propterea etiam pulſatio maior eſt in dorſo, quàm in hypochondriis: verumtamen ab vna cauſſa proficiſcitur vtraque pulſatio, niſi quòd pulſatio arteriæ in dorſo à cordis affectu prouenit.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſa verò huius pulſationis eſt inflammatio arteriarum, verùm ea non propriè dicta, ſed φλόγωσις, vbi nimirum vitioſi humores ex vtero in ramos arteriæ maiores effunduntur, atque ibi vſu aucto, præcipuè ſi cor ſimul incaleſcit, vehementiùs pulſant. Imò arteriæ iſtæ motus ſæpe per totum corpus diffunduntur, vnde febris quaſi excitatur, qui calor tamen, cùm nulla adſit putredo, poſtea facilè diſcutitur, & euaneſcit. Atque hæc humorum efferueſcentia, ſi per arterias ipſi cerebro communicetur, ex ſententia Hippocratis, mania excitatur, quæ delirium eſt ſine febre.

An arteria inflammentur.

An verò ipſa arteria magna inflammari poſſit, ſicut tale quid venæ cauæ accidere ſcribit Aretæus, vt ſubitò mortem inferre queat, de hoc hîc non diſputo. Hoc certum eſt, in fœminis, quæ tale quid patiuntur, id non fieri, cùm affectus iſte ſæpe diuturnus ſit, & ſine periculo; ſed à corde, & ab vtero in conſenſum tracto, quod arteriarum origo eſt, prouenire. Nonnulli quidem in venis ſaltem cauſſam quærunt, & ſanguine feculento ibi incaleſcente arterias compati ſtatuunt: Verùm iidem humores in arteriis æquè conſiſtunt, ibique incaleſcentes ſymptoma hoc excitare poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Pulſus ipſe manifeſtus eſt, & ab ægris, imò ſi manus ab adſtantibus hypochondriis admoueatur, ab iis etiam percipitur. Præterea adſunt alia affectionum vterinarum & hypochondriacæ ſigna, vt & melancholiæ ex vtero. Et cùm calor ille præternaturalis ex arteriis in totum corpus diffundatur, nutritio læditur, & corpus contabeſcit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Affectus hic equidem grauis non videtur, cùm ægri ſuo modo ſic ſatis ſani eſſe, & ſine inſigni actionum læſione viuere videantur.

2. Periculo tamen non caret, cum à cauſſa pertinaci foueatur, quæ viſcera ſenſim debilitat, iiſque habitualem intemperiem inducit, vnde corpus & vires citra euidentem cauſſam inſigniter mutantur.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, ea omnino talis eſt, quæ melancholiæ ex vtero, & menſium ſuppreſſioni, vt & affectioni hypochondriacæ ex vtero, de qua *cap. ſeq.* agetur, conuenit. Ideoque de ea hic nihil ampliùs addemus.

Nonnulli de Curatione huius affectus prolixè agunt: longè tamen aliam, quàm quæ huius loci eſt, affectionem curant, nimirum febrem ardentem. Verùm cùm ea huius loci non ſit, & æquè fœminis ac viris ea competat, de ea hoc loco non agimus.

CAPVT X.

De Lienis p. n. affectionibus, & hypochondriaca ex Vtero.

Lienis & hypochondriorum ex vtero affectiones. AFficitur & lien ac hypochondria ex vtero, & quidem frequentiſſimè, vt ſuprà *cap.4. de affectione hyſterica,* in genere dictum, vt ſæpe dubitetur à Medicis: An fœminæ Vterinâ vel hypochondriacâ affectione laborent; cùm tamen vtrique pleræque ſint obnoxiæ. Oritur tamen iſta lienis & hypochondriaca affectio ex Vtero per arterias. Cùm enim Vterus arterias duas habeat, vnam à præparantibus, alteram ab hypogaſtricis deriuatam, hypogaſtrica verò non procul abſit à cœliaca, quæ ventriculo, pancreati, omento, tenui inteſtino, duodeno, ieiuno, coli inteſtini parti, & lieni ramos plurimos largitur: facilè hinc patet, ſi vitioſus ſanguis in vtero colligatur, & ex vteri arteriis regurgitet ad hypogaſtricæ arteriæ exortum, ex ea facilè ad cœliacam, & hinc ad partes modò dictas diffundi poſſe, inprimis ad lienem, qui arteriis multis præditus eſt, & fit hoc faciliùs, cùm natura aliàs humores vitioſos ad partes in hypochondriis ignobiliores, & corporis quaſi ſentinam detrudere ſoleat.

Et quamuis non omnes humores vitioſi in arteriis cumulentur, tamen quia non ſolùm venarum inter ſe, & arteriarum inter ſe, ſed & venarum cum arteriis mutuæ anaſtomoſes in partibus & internis & externis dantur, atque in vtero etiam animaduertuntur, ita vt ſi ſpermatica aliqua vena inſuffletur, altera cum arteriis etiam infletur: hinc manifeſtum euadit, vitioſos humores, in quibuſcumque etiam vaſis colligantur, facilè ad lienem & hypochondria per arterias peruenire poſſe.

Quâ de cauſſâ autem vitioſi humores in corpore colligantur, hactenus ſæpius dictum. Præcipuè tamen hoc hîc accidit ob menſium ſuppreſſionem. Ac proinde lienoſæ & hypochondriacæ ex Vtero eæ fœminæ inprimis euadunt in ætate iam maturâ, quibus iuuenibus menſes non ſatis copioſè fluxerunt, quæque ſanguinem calidiorem habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem hoc malum è ſiniſtri lateris dolore, qui ſæpe & thoracis latus ſiniſtrum mammamque ſiniſtram occupat, & ad iugulum vſque extenditur: adeſt reſpirandi difficultas, ructus crebri, aluus eſt ſiccior & tardior. Fœminæ tales ſunt cogitabundæ, triſtes, ſolitudinis amantes. Vbi ſanguinis iſtius pars tenuior incaleſcit, totum corpus, & inprimis faciem φλύγωσις quædam ſubitò occupat, quæ ſubitò iterum euaneſcit; & alia affectionis hypochondriacæ ſigna adſunt. Quæ tamen hoc peculiare habet, quòd fœminæ ſuaueolentia non ferunt, & ſi grauia ingruant ſymptomara, fœtidis naribus admotis, meliùs habent.

Neque materia iſtius affectionis cauſſa, vt in Viris, ita & in fœminis ſemper in hypochondriis concluditur & coërcetur, ſed ſæpe pars eius tenuior, & vapores ex ea in totum corpus per arterias diffunduntur, & varia ſymptomata excitant. Obſeruaui tale quid in fœmina nobili in Luſatia, quæ primò dolorem grauatiuum ingruente paroxyſmo in ventre & circa vmbilicum percipiebat. Deinde ſonum quendam & ſtridorem in capite, & auræ ſeu vaporis calidi motum ſe ſentire dicebat, qui fumi inſtar faciem peruadebat, & calorem ac ruborem in ea excitabat, atque oculos obfuſcabat, & dormituræ, etiam clauſis palpebris, varia phantaſmata obiiciebat, quæ ſomnum turbabant. Deinde in thorace dolorem quendam & quaſi compreſſionem, cum periculo ſuffocationis & lipothymiæ, ſe percipere dicebat, imò in thorace puſtulas exiguas cum maximo ardoris ſenſu erumpere aiebat, quæ poſtea rumperentur, & ichorem effunderent. Et cùm iſta ſymptomata ingruerent, etiam in extremitatibus & pulpis digitorum motum arteriarum & formicationem quaſi ſe ſentire affirmabat. Symptomata autem omnia iſta non diù durabant, ſed vapore illo diſſipato remittebant. Aliàs ſe prædicabat ſanam, & domeſtica negotia ſatis bene perficiebat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cùm hypochondriaca affectio, lieniſque morbi aliàs curatu difficiles ſint, adhuc grauiores euadunt, cùm vteri affectus coniunguntur.

2. Degenerat autem, niſi maturè curetur, in melancholiam, lienis ſcirrhum, & alios graues ac periculoſos morbos.

Curatio.

Curatio. Cùm menſtruorum ſuppreſſio huic malo ferè anſam præbeat, ac ſanguis plerumque ſit calidior, venæſectione opus eſt: quæ quâ ratione inſtituenda ſit, ſuprà *ſect.2.cap.3. de menſium ſuppreſſione*, dictum. Inprimis verò hîc vtilis eſt hæmorrhoïdum apertio.

Quia etiam hîc vitioſi humores, inprimis melancholia, abundant, per interualla ij lenibus medicamentis, ſed ſæpius, euacuandi.

Vtiles hic ſunt *Pilulæ Tartareæ Quercetani, de ammoniaco, de ariſtolochia Fernelij*, & aliæ. Inprimis verò primum prodeſt chalybis vſus. Et omnino purgatio hîc inſtituenda eo modo, qui affectione hypochondr. *lib. 3. part. 5. ſect. 1.* & ſuprà *part. 1. ſect. 2. cap. 3. de menſ. ſuppreſſione*, ac *hac ſect. cap. 6. de melanchol. ex vtero*, eſt propoſitus, nec medicamenta hîc repetere opus eſt.

CAPVT XI.

De Hepatis p. n. affectione, & Barbæ prouentu ex conſenſu Vteri.

CVm vterus venas, quàm vlla ſalia pars corporis, copioſiores, eáſque ſatis grandes habeat, ſi ſanguis vel copiâ, vel qualitate peccans, aliiſque vitioſis humoribus inquinatus, in vtero colligatur, & ex eo in venæ cauæ ramos maiores regurgitet, per eos facilè vſque ad hepar, quod principium venarum eſt, adſcendere poteſt. Atque hinc hepar variè pro peccantis humoris natura afficitur. Interdum enim à copia ſanguinis ſuppreſſi calor natiuus hepatis ſuffocatur, vt iam non bonum ſanguinem, ſed crudum & pituitoſum generet, qui poſtea in totum corpus diffuſus, morbum Virgineum appellatum, & cachexiam in vniuerſo corpore parit: varia etiam tumorum genera hinc inde toto corpore excitantur: & vbi humores poſtea ex hepate in reliquas venas diffunduntur, in iis putreſcunt, vnde febres excitantur. Et omnino nihil morborum eſt in vniuerſo corpore, quod ex hepate excitari ſolet, quod non ex vteri conſenſu etiam oriri poſſit. Cùm enim vitioſi humores, vt dictum, ex vtero facillimè per venas hepati communicentur, illi hepar lædunt, hepárque læſum ſua vitia rurſum per venas in totum corpus diffundit. Quâ ratione autem huic vitio ſuccurri poſſit, iis quæ ſuprà *part. 2. ſect. 1. de menſium ſuppreſſ.* & *ſect. 3. cap. 2. de morbo Virgin.* dicta ſunt, patet. *Hepatis affectus ex vtero.*

Cùm autem è venis non ſolùm corporis partes nobiliores ſuum nutrimentum accipiant, ſed ex eiſdem & ſuæ originis & incrementi materiam pili accipiant; non hic prætereundus peculiaris affectus, Barbæ nimirum in fœminis quibuſdam prouentus. Refert enim Hippocrates *6. epid. ſect. 8. aphoriſm. 55.* Phaëtuſam Pithei coniugem in Abderis fœcundam fuiſſe. Cùm verò maritus eius in exilium fugiſſet, menſes illi multo defecerunt tempore. Quo facto dolores & labores in articulis deinceps acciderunt. His autem factis, corpus virile, & in vniuerſum hirſutum & piloſum redditum eſt, barbámque emiſit, & vox ipſa aſpera facta eſt. Etſi autem omnia, quæ ad menſes prououocandos neceſſaria eſſent, tentarit Hippocrates, non fluxerunt tamen menſes, ſed cùm haud multo tempore pòſt vixiſſet, mortua eſt. Idem Namyſiæ, Gorgippi vxori eueniſſe idem refert, *ibid. aphor. proximè ſeq.* Et Alex. Benedictus *lib. 26. de curat. morb. c. 4.* ſcribit, Viduæ cuidam, quæ ſæpius priùs conceperat, ex abſtinentia purgationibus menſtruis ſublatis, barbam exortam eſſe. Cùm enim pili ex ignobiliori, & excrementitiâ ſanguinis parte generentur, ſi ſanguis, qui ſingulis menſibus per vterum in fœminis euacuatur, retinetur, & humores vitioſi, qui cùm eo euacuari ſolent, cùm alij in ambitu corporis morbi & ſymptomata excitantur, tum etiam interdum, quamuis rariùs, ex retentis illis excrementis corpus fœmineum p. n. hirſutum reddi, & barba creſcere ſolet. *Barba in fœminis.*

CAPVT XII.

De Ventriculi p. n. ex vtero affectionibus.

TAndem etiam varia & grauia ſymptomata in ventriculo ex vteri conſenſu excitantur, & nunc in fœminis appetitus imminuitur, vel aboletur, vel augetur, vel deprauatur, vt fœminæ abſurda & corpori noxia loco cibi auidè expetant; nunc ſingultus excitatur, nunc vomitus, nunc ructus, nunc dolor & Cardialgia dicta. *Ventriculi ex vtero affectus.*

Cauſſæ.

Cauſſæ horum omnium Symptomatum ſunt halitus & vapores praui ex ſemine, ſanguine, vel aliis prauis humoribus in vtero corporis eleuati, & ad ventriculum delati. Communicantur autem iſti halitus maligni viâ ſatis patente, dum ex vteri arteriis in hypogaſtricam, & ex hac in cœliacam feruntur. *Cauſſa.*

Varia autem halitus iſte inducit ſymptomata, prout ipſe diuerſæ naturæ eſt, & ad diuerſas ventriculi partes fertur. Si enim calidus ille vapor fuerit, inappetentiam cibi excitat, & ſitim gignit; ſi frigidus, coctionem lædit. Quia tamen plerumque malignam & ἄρρητον qualitatem obtinet, miranda etiam ſymptomata, & quorum cauſſæ è manifeſtis qualitatibus reddi non poſſunt, excitat. Hinc accidit, vt fœminæ res abſurdas, cretâ, calcem viuam, gypſum, carbones, & ſimilia expetant. Obſeruauit quoque Lud. Mercatus, illuſtrem quandam fœminam hac de cauſſa

potum

potum auerſatam fuiſſe; aliam verò nullo modo potuiſſe potum admittere; quia protinus vomitu & aliis accidentibus excandeſceret, licèt potum porrigi expeteret, ita vt ſexaginta diebus ſine potu vixerit. In qua fœmina proculdubio ille malignus halitus eam naturam induit, quam humor, qui hydrophobiam excitat, habere ſolet.

Deinde nunc has, nunc illas ventriculi partes hic humor impetit. Si ad os ventriculi feratur, appetentiam lædit, & cardialgiam parit. Si in ventriculi cauitatem effundatur, ructus & vomitus excitat. Si in tunicis ventriculi hæreat, perpetuam nauſeam gignit; vel ſi acrior ſit, ſingultum parit, & dum ventriculum diſtendit, dolorem parit. Et quamuis halitus hic & vapor mobilis ſit, atque ita affectum diuturnum parere non poſſe videatur: tamen hi affectus ſæpe ſatis diuturni ſunt, quòd ſcilicet ſimilis humor etiam ex vtero in vaſis per membranas ventriculi diſperſis hæret, & halitus hic interdum humores vitioſos, partim tunicis ventriculi impactos, partim in cauitate ventriculi hærentes offendit, qui ab iſto halitu prauam & malignam naturam induunt, & ventriculum lædunt, atque ita malum fouent & augent.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Ipſa ſymptomata per ſe manifeſta ſunt. Hoc ſaltem hîc inquirendum, an ventriculus per ſe afficiatur, an verò conſenſu vteri. Cognoſcitur autem hoc præcipuè ex eo, quòd ſi ventriculus per ſe afficitur, ſymptomata iſta ferè continua ſunt, nec vteri affecti ſigna adſunt; in ſymptomatibus verò per conſenſum vteri ortis, ſymptomata interdum intermittunt, mox tamen redeunt, prout vapor ille & halitus ex vtero adſcendens ventriculum impedit; & adſunt vteri affecti ſigna alia, vt & lienis ac meſenterij, per quorum vaſa ex vtero materia illa ventriculo communicatur. Et adſunt alia inſueta ſymptomata, quæ vbi ventriculus per ſe afficitur, conſpici non ſolent, vt nimirum mœſtæ fiant fœminæ, & omnium rerum tædio afficiantur; & omnino mira adeſt ſymptomatum varietas, quæ aliàs in ventriculi affectibus conſpici non ſolet.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Symptomata hæc periculoſiora ſunt & grauiora, quàm ſi à primario ventriculi vitio proueniant; & non curantur, niſi vteri p.n. diſpoſitio, quæcunque ea ſit, tollatur; & ſæpe accidit, vt cùm Medici ad ventriculum curationem ſaltem dirigunt, omnia fruſtra tentent.

Curatio.

Curatio.

Curatio ergo & ad ventriculum & vterum dirigenda. Hoc tamen perpendendum, an malum diu durauerit, & iam in ipſo ventriculo ex affectu per conſenſum morbus per eſſentiam contractus ſit, an verò per ſympathiam ſaltem, à vapore ex vtero tranſmiſſo ventriculus afficiatur, nullóque per ἰδιοπάθειαν morbo affligatur. Poſterius enim ſi accidat, cura præcipuè ad vterum dirigenda. Vteri enim morbo ſublato, ſpontè ceſſat ventriculi affectus; modò paululum aduerſus iniurias illas ab vtero prouenientes ventriculus muniatur & roboretur. Si verò ipſe ventriculus iam per ſe laborat, maximè eius cura habenda.

Primò ergo videndum, an humores aliqui vitioſi in ventriculo hæreant. Ij ergo euacuandi iis medicamentis, quæ *lib. 3. part. 1. ſect. 1. de intemperie ventriculi cum materia, & de imbecillitate ventriculi*, ſunt propoſita. Si enim multi humores vitioſi in ventriculo hæreant, malum fouent, & vaporis illius maligni qualitates ſuſcipiunt, & praua ſymptomata poſtea inducunt. Vomitus etiam hic vtilis eſt.

Quâ ratione verò vtero ſuccurrendum ſit, ex iis, quæ hactenus, cùm in aliis capitibus, tum *de intemperie vteri cum materia, & ſuffocatione vterina*, dicta ſunt, ſatis patet; nec opus ea, quod multi faciunt, centies repetere.

Hæc vbi expedita fuerint, ventriculus roborandus, & reliquiæ cùm in ventriculo, tum in vtero abſumendæ. Ad quam rem vtilis radix angelicæ quocunque modo ſumta, theriaca, Mithridatium, ſpec. aromat. roſ. ol. cinnamomi, garyophyllor.

Vt ♃. *Spec. arom. roſ.* ʒ.j. *extr. angelic.* ℈.ß. *ol. caryophyl. cinnamomi*, ana gutt. v. *ſacch. albi*, ℥.ij.ß. F. Rotulæ.

Item pilulas ex aloë & maſtiche frequenter ſumere vtile eſt.

LIBRI QVARTI
PARTIS SECVNDÆ,
SECTIO IV.
De Symptomatibus, quæ fiunt circa Conceptionem.
CAPVT I.
De veneris Appetitu læſo.

AD hominis generationem, viri & fœminæ coniunctionem neceſſariam eſſe, notiſſimum eſt. Sunt verò ſuæ vtrique in generatione partes & officia. Etſi enim ſemen &

mas & fœmina conferant, & vt *Ariſt. 1. de gen. animal. cap. 13.* ex Empedocle ſcribit, maris & fœminæ quaſi ſymbolum ſit, totum verò à neutro proficiſcatur: tamen præter ſeminis communicationem alia præſtat vir, alia mulier, in generatione. Quæ viri partes ſint in generatione, *lib. 3. part. 9. ſect. 2. cap. 1.* dictum. Cùm ergo hoc loco de ſymptomatibus, quæ circa conceptionem in fœminis accidunt, dicendum ſit, primo loco videndum, quid in fœmina ad conceptionem requiratur.

Ad conceptionem in fœmina quæ neceſſaria ſint.

Primò autem neceſſarium eſt, vt fœmina appetitum ad venerem habeat; deinde, vt membrum virile admittat; tertiò, vt ſemen in coitu à viro accipiat; quartò, vt ipſa ſemen, quod cum virili commiſceatur, emittat; quintò, vt ſemen vtrumque retineat, & vteri calore foueat, vt ex eo fœtus formetur. De quibus iam ordine dicemus, & quænam circa hæc ſymptomata accidant, videbimus. Nam omnia, quæ de generatione & conceptione dici poſſunt, tractare huius loci non eſt, ſed pertinent ad Phyſicam.

Appetitus veneris in fœminis.

Primò ergo, vt in viris, ita in fœminis appetitus veneris nimius accidit, etſi plerumque in viris maior ſit, fœmina verò, vt Seneca loquitur *epiſt. 95.* pati nata ſit. Excitatur autem is veneris appetitus in fœminis, in ætate quidem florente, ſeminis ὀργασμῷ, ſeu vt ſic dicam, turgentiâ. Cùm enim ſemen ſpiritu multo refertum ſit, humiditatémque quaſi ſeroſam in ſe contineat, vbi illa humiditas ſpiritúſque mouetur & agitatur, & ad ſui excretionem animal ſtimulat, motu illo ſuo in genitalibus partibus iucundam titillationem, & mirum ad coitum appetitum excitat. In Eunuchis etſi ſemen deeſt, quia tamen calor & ſpiritus quidem ſuppetit, etiam veneris appetitus excitatur, vt docet I.C. Scalig. *Exerc. 175. ſect. 2.* In ipſo verò coitu mira voluptas excitatur.

Circa hunc veneris appetitum & voluptatem in coitu, duo ſymptomata in fœminis excitantur, venus nimirum extincta, dum fœmina virum & venerem non appetit, maritúmque lubens non admittit, admiſſumque diu ferre non poteſt, & ſi eum patiatur, nullam vel exiguam voluptatem percipit, & ita quidem, vt interim ex coitu non plus delectationis percipiat, quàm ex contactu externo. Deinde nimia veneris appetentia, cùm interdum aliquæ fœminæ venerem nimis appetant, & ita quidem, vt tunc in furorem quaſi agantur, ſicut *de furore vterino* ſuprà, *cap. 5.* dictum, & ſi venerem patiantur, ſatiari non queant, earúmque libido nec plurimorum virorum congreſſibus expleri poſſit.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Appetitûs autem huius defectus accidit ob ſeminis defectum, vel id minùs calidum, ſpiritúmque inprimis in vaſis ſeminalibus inopiam, ob quas cauſſas partes in fœminis, quæ ſunt appetitûs venerei ſedes, nullo modo ſtimulantur. Quibus de cauſſis autem ſemen deficiat, minúſque calidum & ſpirituoſum ſit, *lib. 3. part. 9. ſect. 2. cap. 1.* dictum, & *cap. ſeq.* dicetur. Interdum & à mala conformatione vaſorum ſemen deferentium hoc malum excitatur, quæ qualis ſit, vix in viuis cognoſcitur. Si etiam caſtratione vaſa ſeminis materiam deferentia exſcindantur, procul dubio appetitus veneris imminuitur. Etſi verò caſtrari fœminas, homines ſcilicet, nuſquam gentium receptum fuerit, & Platerus etiam ſcribat, caſtrationem in fœminis tentatam fuiſſe, ſe nec audiuiſſe, nec legiſſe: caſtratas tamen fuiſſe indomitæ libidinis fœminas quaſdam, ſe certos auctores habere ſcribit Iul. Alexandrinus *lib. 22. ſalubr. cap. 14.* Et Gyges Lydorum Rex eius ſceleris ab hiſtoricis accuſatur, quòd fœminas eunuchas fecerit. Et VVierus *lib. 4. de præſtig. dæm. cap. 20.* ſcribit, quendam in Ducatu Cliuenſi, artis caſtrandi pecora gnarum, filiam ſuam, cùm quendam familiariùs eâ vti animaduerteret, violenter in cubiculum raptam caſtraſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vitium hoc ipſæ fœminæ maritis ſuis manifeſtare ſolent, qui id rurſum Medicis, quorum conſilium expetunt, patefaciunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Atque ſymptoma hoc equidem in fœminis non ita noxium eſt, vt in viris, in quibus niſi inſignis ſit ad venerem appetitus, nullus coitus fieri poteſt; cùm fœminæ, etſi venerem non ita appetant, tamen coire poſſint; plerumque tamen indicium eſt, fœminas tales ſemen fœcundum non habere, & propterea ſteriles eſſe.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, dictum eſt de eâ *lib. 3. loco allegato*, & *ſeq. quoque cap.* aliquid dicetur. Hoc ſaltem hîc addimus, linimenta & vnguenta, quæ *loco alleg.* ad venerem ſtimulandam adhibenda diximus, in fœminis in lumborum & pubis regione applicanda eſſe. Vt verò maiorem in congreſſu fœmina voluptatem percipiat, glandem viri ante coitum zibetho, vel felle gallinæ, aut lucij piſcis illinendam eſſe.

Salacitas.

Contrà *Salacitas* nimia etſi conceptionem impedire non videatur: tamen cùm fœminarum maxima & præcipua virtus

ſit verecundia & pudicitia, turpe omnino vitium in fœminis eſt ſalacitas; ac præterea etiam vagâ libidine, quæ vitium hoc ſequitur, ſæpe procreatio prolis impeditur.

Cauſſæ verò eædem ferè ſunt, quæ furoris vterini, de quo ſuprà, *ſect.* 3. *cap.* 5. dictum, minùs tamen vehementiores, nimirum ſeminis copia, acrimonia & commotio. Semen enim ſi ſit copioſum & turgens, quaſi naturam ad excretionem ſtimulat, atque ita Veneris appetitus excitatur.

Præcipuè verò hoc accidit, ſi ſemen maiorem, quàm par eſt, acrimoniam acquirit; id quod à cibis calefacientibus & aromatibus conditis, vt & medicamentis Venerem excitantibus accidit: item ab humoribus calidis in vtero, ſeminique permixtis, idque acre reddentibus: vnde mulieres impuræ, ſeménque acre & vitioſum habentes, inſatiabili Veneris deſiderio tenentur.

Equidem fœminæ plerumque hoc vitium celare ſolent; quandoque tamen maritis patefaciunt, & ex moribus & geſtibus in iis agnoſcitur.

Compeſcitur autem illa ſalacitas & libido in iis, quibus Veneris vſus nondum conceſſus, medicamentis ſeminis copiam imminuentibus, & calorem atque acrimoniam eius mitigantibus, de quibus *allegato loco, de furore vterino,* dictum; nec opus eſt ea hìc repetere.

CAPVT II.

De Sterilitate & conceptionis defectu.

Conceptionis Vitia.

ETſi verò appetitus Veneris nec in mare, nec in fœmina deeſt, atque etiam coitus ſequitur: tamen non ſemper fit conceptio, vel non fit vt debet; ac plura omnino circa conceptionem fiunt vitia. Vel enim fœminæ non concipiunt, vel minùs concipiunt, vel non eo, qui maximè naturalis & vulgaris eſt, modo, dum nimirum gemellos, trigeminos, vel plures adhuc fœtus concipiunt, aut poſtquam conceperunt, poſt aliquod temporis interuallum alium adhuc fœtum concipiunt, quæ conceptio Superfœtatio appellatur, vel vitioſi aliquid concipiunt, molam nimirum, vel monſtrum aliquod. Eſt quidem adhuc aliud ſymptoma, dum fœminæ quidem concipiunt, ſed fœtum perficere, & ad debitum tempus geſtare non poſſunt. Verùm de hoc ipſo ſymptomate, *ſectione ſequenti, de partus Symptomatibus,* & *de abortu* dicetur. De hiſce verò modò enumeratis circa conceptionem vitiis & Symptomatibus ordine iam agemus, & primò de Sterilitate & conceptione læſa.

Conceptionis læſio, ſeu ſterilitas. Ad conceptionem neceſſaria.

Cùm autem Conceptio ſit ſeminis fœcundi à Viro emiſſi & cum fœminino mixti, ad perfectionem, vt ex eo fœtus formetur, traductio, à retentrice & alteratrice vteri facultate facta, patet hinc requiri, primò vt & viri & fœminæ ſemen ſit fœcundum, calidum, & optimè temperatum ac ſpiritvoſum, & omnino animæ traducendæ idoneum ſubiectum; & quidem vtrumque in fœminæ vterum eodem tempore immittatur, in eóque miſceatur, & ab vtero retineatur, eiúſque calore proprio & alteratrice vi foueatur, vt forma, quæ in fœcundo illo ſemine latet, ſeſe exerat, ſibique idoneum domicilium fabricet, & fœtum formet. Neque enim mas ſine fœmina, neque fœmina ſine mare concipere poteſt, ſed vtriuſque ſemen neceſſarium eſt, & fœmina æquè fœcundum ſemen emittit, vt in *Inſtit. lib.* 1. *cap.* 10. probatum. Fœcundum, inquam, ſemen: Neque enim quicquid in coitu emittitur, ſemper fœcundum eſt, ſed id ſolùm fœcundum ſemen eſt, quod ita diſpoſitum eſt, vt anima in eo idoneum ſubiectum & habitaculum habere, & cum eo propagari poſſit. Deinde vt in vteri cauitatem intromittatur, neceſſarium eſt. Ad quam rem inprimis vteri attractio neceſſaria eſt. Etenim ſi futura eſt conceptio, fœmina cum voluptate vterum quaſi ſeminis deſiderio verſus pudenda moueri percipit, vt ſemen concipiat. Acceptum deinde recondit vterus, & auidiſſimè comprehendit, vt nullum inter ſemen & vterum ſpatium inane relinquatur; os etiam ſuum adeò coarctat & claudit, vt nec ſpecillum intrare queat. De quâ re Galenus 1. *de ſem. cap.* ſcribit: *Dixerunt,* inquit, *mihi mulieres, vbi ſemen conceperint, quandam ſe in vulua motionem ſentire, quæ quaſi conuellat, ac paulatim in ſe illam contrahat. Imò etiam mihi hoc ipſum, quod dicunt, concipere ſemen, & nomen hoc, Conceptio, id eſt, comprehenſio, hinc à mulieribus fuiſſe impoſitum videtur.*

Verùm attractio hæc ſeminis atque comprehenſio, nondum propriè conceptio eſt, quamuis id nominis ratio indicare videtur. Sepe enim vterus ſemen quidem auidè arripit, verùm diu continere non poteſt, ſed poſt biduum, aut triduum elabi ſinit; interdum etiam, vbi illud attraxit atque comprehendit, attamen diutiùs inutiliter ſeruat, & ad actum non perducit, nec ſi perducit, ad actum perfectum traducit, vt in irrito conceptu & mola etiam contingere ſolet. Neceſſarium itaque eſt tertiò, vt retineatur ſemen in vtero, eiúſque calore foueatur, & in actum traducatur. Quartò, vt ſanguis fœtui generando neceſſarius in promptu ſit. Etſi enim prima rudimenta & delineatio q. fœtus ex ſemine fiat: tamen ſtatim etiam benignâ, ſed mediocri ſanguinis quantitate is irrorari, & ex eo incrementum ſumere debet.

Quia autem ille ipſe ſanguis, qui menſtruo ſpatio per vterum expurgari ſolet, fœtui formando materiam præbet, quæritur vtrùm neceſſarium ſit, vt priùs menſtrua fluxerint in fœmina, quæ concipere debet, de qua quæſtione ſuprà, *part.* 2. *ſect.* 1. *c.* 1. *quæſt.* 1. dictum.

An fœmina, cui menſes nunquam fluxerunt, concipere poſſit.

Nimirum ſi menſes vel ob ætatem, vt in iuuenculis, vel ſenioribus jam fœminis deſint, vel etiam ob morbum ſupprimantur, omnino Conceptio ſperanda non eſt, cùm materia fœtui formando neceſſaria deficiat. Si verò, vt *loco allegato* dictum, vel ob caloris exceſſum, vel ob labores & exercitia nimia menſes non fluant, conceptio non ſemper impeditur, modò tantum adhuc ſanguinis ſuperſit, quantum fœtui formando neceſſarium eſt. Vnde etiam accidit, vt puerperæ interdum iterum concipiant, antequam menſes poſt partum illis fluxerint. Hinc credibile eſt, fœminas, quæ paucum habent ſanguinem, faciliùs concipere menſibus inſtantibus, cùm tunc conueniens ſanguinis quantitas ad vterum affluat; eas verò quæ ſanguine abundant, deſinente fluxu faciliùs concipere, poſtquam aliqua portio ſanguinis ſuperflui euacuata eſt, quæ ſemen facilè aliàs in principio fluxus menſtrui ſuffocare potuiſſet. Atque iſta omnia ſi rectè ſeſe habent, conceptio fit; ſi non rectè ſe habent, mulier ſterilis & infœcunda manet, etſi ſit iuſtæ ætatis, atque viro vtatur, quod vitium Græcis ἀγονία & ἀτεκνία, Latinis Sterilitas dicitur. Eſtque impotentia quædam vteri, ob quam is ſemen virile vel non attrahit, vel non retinet, vel non conuenienter fouet, & in actum deducit.

Sterilitas.

Cauſſæ.

Ex quibus facilè patet, quæ ſterilitatis & Conceptionis læſæ in fœminis cauſſæ ſint. Quibus verò de cauſſis ratione maris Conceptio lædatur, *lib.* 3. *part.* 9. *c.* 1. & *ſeq.* dictum.

Coëundi impotentia.

Prima cauſſa, ob quam Conceptio non fit, eſt coëundi impotentia, quæ accidit vel ob clauſuram vteri, de qua ſuprà, *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 3. dictum eſt, vel ob tenellam & paruam, ſeu ætatis, ſeu ſtructuræ corporis ratione, partium genitalium conformationem, ob quam fœmina Virum, præcipuè qui craſſum membrum habet, non poteſt admittere, aut non niſi cum dolore admittit, atque ita concubitum auerſatur; vel ob tumores & vlcera, atque excreſcentias, quæ in pudendo & collo vteri virilis membri ingreſſum non admittunt.

Secundò, cùm æquè fœminæ ac Viri ſemen ad conceptionem requiratur, idque fœcundum, etſi Vir ſemen fœcundum emittat, fœmina verò vel nullum, vel paucum, vel intemperatum & infœcundum, aut etiam non eodem tempore emittat, vt vtriuſque ſtatim exacta miſtio fiat, nulla fit Conceptio. Idque frequentiùs procul dubio accidit in fœminis, quàm viris: Siquidem Vir ſemine deſtitutus actum Venereum exercere nequit; cùm contrà fœmina, etſi ſemine deſtituatur, Venerem pati poſſit. Semen autem non generatur, vel infœcundum generatur in fœminis, ob teſtium & vaſorum ſemini generando & continendo dicatorum intemperiem. Quò etiam referenda eſt ætas, cùm nec nimis tenella, nec adulta ſemini fœcundo generando apta ſit. Etſi autem ætatem hanc alij aliter definiunt, tamen certum eſt, in Viris ætatem ad Venerem commodam non eſſe citra decimum octauum annum, in fœminis non ante decimum quartum, ſicut & poſt 60. annum rarò Viri fœcundi ſunt, & fœminæ poſt quinquageſimum rarò concipiunt. Etſi enim verum ſit, ſæpe iuuenes ante decimum octauum annum coire poſſe, & generare, ac fœminas etiam ante decimum annum concepiſſe, ſicut & Viros quoſdam poſt ſexageſimum generaſſe, & fœminas poſt quinquageſimum concepiſſe: tamen fœtus illi plerique debiles ſunt, & fœminæ, quæ ante hoc tempus nubunt, in partu periclitantur, & ſæpe prorſus ſteriles redduntur, ſi vterus ſit debilis, vaſis ruptis. Imò Plato 6. *de Legibus* cenſet, vt proles ſit vegetior, commodiſſimum tempus generandi eſſe in Viris à trigeſimo, in puellis à decimo octauo: Scribitque hìc Mercatus, hanc ipſam cauſſam eſſe, cur tot monſtroſi, & mente parum valentes ſint Principes & Magnatum primogeniti, & plerumque non vitales aut firmi, quia nimirum ob imperium & principatum vel pueri puellis iunguntur, aut ſenibus puellæ. Qua in re tamen non ſimpliciter ad annorum numerum reſpiciendum, & ætas generationi apta non ſolùm annorum numero, ſed robore corporis & temperamento metienda: & ſi tam in fœminis, quàm Viris Veneris appetitus ſtimulat, melius eſt nubere ante terminum à Platone definitum, quàm vri, aut vagæ libidini indulgere. Communiter in fœminis tempus conceptioni aptum eſt, cùm ipſis menſes erumpere, & mammæ augeri & ſororiari incipiunt, ſuntque ab hoc tempore aptæ ad concipiendum, donec menſes ſubſiſtunt.

Ætas generationi apta.

Rara verò in hoc genere quædam exempla paſſim annotantur. Cœl. Rhodiginus *antiq. lect. lib.* 14. *cap.* 8. refert ex Hieronymo, puerum quendam decem annorum nutricem ſuam imprægnaſſe. Foroliuienſis ſcribit, puellam octo annos agentem fuiſſe imprægnatam. Sauonarola *tract.* 2. *c.* 21. *rubrica* 6. puellam annorum nouem grauidam fuiſſe. Et Ambr. Paræus *tract. de Renunc.* ex Iouberto refert, in Vaſconia fœminam ætatis anno nono peperiſſe: Scribit etiam Muſa *epiſt.* 29. *tom.* 4. Venetiis nobiliſſimam matronam ſexaginta ferè annos natam cum coniuge, qui & ipſe fermè ſeptuaginta annorum erat, puellam decimo quinto menſe peperiſſe; ſed cùm in tali ætate rarò vegeti, perfecti & vitales fœtus edantur, fuiſſe orbatam oculis,

truncatam

truncatam manibus, & quinque menſibus ſaltem vixiſſe. Plinius *lib.7. cap.14.* ſcribit: M. Catonem Cenſorinum octogenarium, filium genuiſſe è filia Salonij clientis ſui. Eodem loco refert, Maſſiniſſam Regem nonagenarium reliquiſſe puerum quadrimum. Quendam Germanum nonagenarium prolem ſuſcepiſſe, teſtatur Al. Benedictus *de curand. morb. lib.25. cap.11.* Et Sauonarola *tract.6. cap.21. rubr.23.* narrat, Nicolaum de Palaucinis habuiſſe filium à ſe generatum centeſimo ætatis anno. Et Leuinus Lemnius *de occult. nat. mirac. c.24.* ſcribit, ſibi naucleram quendam fide dignum narraſſe, ſe Stockholmiæ interfuiſſe nuptiis viri cuiuſdam annorum centum, qui in matrimonium adſciuerat triginta annorum ſponſam, è qua complures ſuſtulerit liberos. Cui planè ſimile refert F. Platerus *lib.1. obſeruat. tit. de vitalis motus defectu*, de auo ſuo materno, qui poſt centeſimum ætatis annum adhuc vegetus, vxore virgine 30. annorum ductâ, filium ex eâ genuit, cuius nuptiis viginti annis poſt centeſimum adhuc ſuperſtes interfuit, & ſexennium adhuc poſtea vixit, & ita 126. annos ætatis compleuit. Et *in fine iſtius libri* ſcribit; Parentem ſuum Thomam Platerum anno ætatis 73. ſecundam vxorem duxiſſe, & ſex ex illa liberos intra decennium procreaſſe, quorum vltima filia ætatis iſtius anno 81. nata fuit. Sed hæc rara ſunt, & quarundam regionum & familiarum propria.

Deinde ſemen non generatur in fœminis, vt & in maribus, ob vaſorum ad ſemen generandum malam conformationem. Obſeruatum enim aliquando arterias ſpermaticas defuiſſe, vel non ſuo loco inſertas fuiſſe.

Proportio ſeminis virilis & fœminei.

Circa hoc cauſſæ genus & hoc notandum, cùm Creatori placuerit, non ex vno ſemine, vt alia perfecta animalia, ita & hominem generari, ſed ex duplici, maſculino ſcilicet & fœminino miſtis, certa eſſe debet, etſi ea ferè ἄῤῥητος ſit, inter virile & fœmininum ſemen proportio, quæ ſi deſit, nulla fit conceptio. Atque hinc accidit, vt ſæpe fœmina, quæ in primo coniugio ſterilis fuit, in ſecundo fœcunda fiat. Hinc quoque euenit, vt interdum fœmina decem vel pluribus annis viro cohabitet, & non concipiat, poſtea verò concipere & parere incipiat; proculdubio ob corporis temperaturam progreſſu ætatis mutatam, ob quam & ſemen aliam temperiem conſequitur, vt quod primò viri ſemini proportionatum & conueniens non erat, iam proportionatum eſſe incipiat. Quænam autem illa proportio ſeminum eſſe debeat, explicare difficillimum eſt; modò non in hac humanæ mentis caligine impoſſibile ſit. Plerique quidem in qualitatibus primis ſubſiſtunt, & cenſent, ſi temperati temperatis, vel etiam intemperatis iungantur, eos ſemper gignere, intemperatos verò tunc ſolùm, quando ſuæ intemperiei contrariis copulantur, idque etiam Galenus docuit *5. aph.61.* dum ſcribit: *Tam mulieres, quàm viri, ſi temperie quatuor qualitatum potiantur, generant, quamuis temperie illâ priuatis commiſceantur: intemperati verò nunquam generant, niſi contrariâ intemperie præditis iungantur, vtpote calidi frigidis, humidi ſiccis, & ſic de ſingulis:* vt & Lucretius his verſibus.

> *Vſque adeò magni refert, vt ſemina poſſint*
> *Seminibus commiſceri generaliter apta,*
> *Craſſaque conueniunt liquidis, & liquida craſſis.*

Tamen procul dubio in primis qualitatibus hic non ſubſiſtendum, cùm ſine dubio & occultæ qualitates in ſeminibus ſint, ob quas ſemina conueniunt, vel diſcrepant. Et huc pertinent ea, quæ Aſtrologi de cauſſis ſterilitatis afferre ſolent.

Semen corrumpentia.

Pertinent ad hoc cauſſæ genus & Medicamenta, quæ Græcis φθόρια dicuntur, quòd occultis qualitatibus ad extinguendum ſemen, & impediendam conceptionem faciant, qualia perhibentur vulua capræ vel mulæ, mentha, ruta, camphora, acetum. Quò etiam veneficia & incantationes referri poſſunt, cuius generis plura à nonnullis, vt & Roderico à Caſtro, recenſentur. Verùm tutius eſt ea ſilentio præterire, quàm occaſionem præbere, vt huiuſmodi rebus vel conceptus impediatur, vel fœtus contra diuinam legem eiiciatur.

2. *Seminis attractio læſa.*

Secunda cauſſa ſterilitatis eſt, cùm vterus ſemen non attrahit, & debito modo recipit, id quod accidit facultate attractrice vel labefactatâ, vel impeditâ. Læditur facultas, dum vterus & eius orificium frigidâ, vel humidâ, vel vtraque intemperie laborat, ſiue ſit ſine materia, ſiue ſit cum materia, inprimis pituitoſâ. Quò & aliud vitium referendum videtur, cùm ſcilicet fœmina virum auerſatur, eúmque odio habet; vel cùm timore, triſtitiâ, aut ſimili animi affectu laborat. Tum enim ſpiritibus aliò auocatis, vterus ſemen auidè non trahit. Impeditur verò propter tumores & vlcera vteri & orificij eius, vt & ceruicis anguſtiam, quæ ex vteri malo, ſitu & contorſione excitatur, vel à tumore in eo, aut compreſſione, quæ fit à tumoribus vicinarum partium, aut nimiâ pinguedine, vt quidem Hippocrates *5. aphor.46.* ſentit, dum ſcribit: *Quæ præter naturam craſſæ non concipiunt, iis vteri os ab omento comprimitur, & priuſquam extenuatæ fuerint, non concipiunt.* Quanquam huius rei ratio alia ferè probabilior reddi poſſit, quòd nimirum tumoris ſeminis materia in pinguedinem abſumatur. Hiſtoriam tumoris in vtero, ſeminis receptionem impedientis, habet Guilhelm. Fabricius *cent.1. obſeru. 65.* dum refert, ſe ſexagenariam matronam ſcirrhum inſtar annuli orificium matricis circundantem habentem, & aliam *ſeq. obſeru.* præſente Clariſſ. Dn. D. Iano Antonio Saraceno, Medico Regio, diſſecuiſſe, atque in ceruice ante orificium fundi vteri, ſcirrhum magnitudine oui anſerini inueniſſe, ipſi adeò adhærentem, vt vnum videretur corpus, nec vllo modo ab ea diuelli potuerit, & propter hunc ſcirrhum ſemen virile ad vterum penetrare non potuiſſe. Et rectè addit: *Nemini igitur mirum videri debet, quòd Medici aliquando in ſterilibus fruſtra ſibi multa negotia faceſſant. Huiuſmodi enim cauſſæ Medicos latent.*

3. *Seminis retentio læſa.*

Tertia ſterilitatis cauſſa eſt ſeminis retentio læſa. Læditur autem iſta quoque facultate vel labefactatâ, vel impeditâ. Læditur facultas propter humidam intemperiem. Si enim vterus multis excrementitiis, & pituitoſis, aliiſque humoribus ſcateat, eneruatur vis retentrix vteri, eiúſque fibræ laxantur, vt non poſſint ſeſe contrahere ad retinendum ſuſceptum ſemen, ipſúmque ſemen propter mucores illos, quibus vterus ſcatet, ei adhæreſcere non poteſt. Etſi enim obſeruatum ſit, fœminas quaſdam fœtum in vtero habuiſſe, ſimúlque hydrope vteri laboraſſe: tamen non conceperunt eæ, cùm iam hydrope vteri laborarunt, ſed poſtquam fœtum iam in vtero habuerunt, hydrops vteri acceſſit. Ad ſemen concipiendum & retinendum, etiam vterus ineptus eſt, ſi nimis denſus ſit, & non carnoſus ac mollis, nec ſanguine affluente irrigetur: quod quibuſdam ab ortu accidit, quæ propterea naturâ ſteriles ſunt, quibuſdam adultioribus iam euenit, cùm parere deſinunt. Si verò ante ſenium talem conſtitutionem acquirat vterus, ſteriles quoque euadunt. Cùm enim neceſſarium ſit, vt quamprimùm vtero ſemen concipitur, ſanguis adſit, vt ſemen vtero adnaſci, & ex ſanguine incrementum ſumere poſſit: ſi vterus denſus ſit, vt nihil ſanguinis affluat, conceptio impeditur. Impeditur verò ſeminis retentio propter vlcus, vel nimiam ſuperficiei vteri internam læuitatem & denſitatem, vel propter vteri orificij hiatum, dum non rectè clauditur, quod in vteri fluxibus accidit, cuiuſcunque ſint generis; qui fluxus & ſanguinis, & aliorum humorum, id quod in fluore muliebri & gonorrhœa virulenta accidere ſolet, alio etiam modo retentionem lædunt, quòd ſcilicet, vt dictum, vteri internam ſuperficiem lubricam reddunt, ſeminiſque concepti vim extinguunt, idque ſecum rapiunt. Hians etiam orificium vteri redditur, poſt partum laborioſum, & abortum, quo vteri orificium nimis diſtenditur, eiúſque fibræ ita laxantur, & debilitantur, vt ſeſe contrahere non poſſit, vnde accidit interdum, vt fœminæ poſt partum difficilem ampliùs non concipiant. Retentio ſeminis quoque impeditur, ſi fœmina poſt coitum tuſſiat, ſternutet, clamet, ſaltet, aut alio motu vehementiùs exerceatur, vel irâ, terrore, alióque animi affectu vehementiore percellatur.

4. *Alteratrix vteri læſa.*

Quarta ſterilitatis cauſſa eſt vteri alteratrix facultas, quæ propriè ad conceptionem pertinet, quæque latentem in ſemine formam & vim in actum deducit, læſa. Hoc loco autem notandum, non ſolùm, vt antea diximus, inter ſemen maſculinum & fœmininum debere eſſe certam proportionem, ſed etiam inter ſemen maſculinum & vterum fœmininum. Vt enim non quæuis fert omnia tellus, ſed plantæ quælibet terram ſibi conuenientemm, alia pinguem, alia arenoſam expoſcit, & quæ in pingui creſcere ſolent, in ſicca & arenoſa exareſcunt: ita, cùm vterus ſit quaſi ager, in quem ſemen conicitur, etſi ſemen viri fœcundum ſit, tamen ſi in vterum minùs naturæ ſuæ conuenientem immittatur, nulla fit conceptio; & vt ſemina quædam in paluſtri loco ſuffocantur, alia in arido & arenoſo emoriuntur & aduruntur: ita quoque ſemen virile interdum in vtero humido ſuffocatur, in calido exſiccatur. Eſt præterea procul dubio in vtero ἰδιοσυγκρασία quædam, quæ huic quàm illi ſemini fouendo conuenientior eſt.

Læditur autem alteratrix facultate vel labefactata, vel impedita. Labefactatur itidem propter intemperiem vteri. Si enim illa ἰδιοσυγκρασία, quæ ſemen receptum fouet, eiúſque vim excitat, vel à natura vitioſa ſit, vel poſtea mutetur, ſemen in vtero non fouetur & perficitur, ſed corrumpitur, vimque πλαστικὴν amittit; vnde poſtea vt inutile ex vtero eiicitur. De hac cauſſa ſcribit Hippocrates *5. aph. 62.* *Quæcunque frigidos & craſſos vteros habent, non concipiunt: & quæ præhumidos habent vteros, non concipiunt. Extinguitur enim in iis genitura; & quæcumque ſiccos magis & adurentes. Neque ex defectu alimenti corrumpitur ſemen. Quæcunque verò ex vtriſque mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ ſunt.* Etenim vt Galenus *in comm.* explicat, cùm frigiditas immoderata tantùm præpolleт, vt denſior vterus euadat, tùm & anguſta admodum ſtrictáque ſunt vaſorum ad ipſum pertinentium ora, & ſteriles mulieres redduntur, vtpote quæ neque ſecundinis cohærere & agglutinari ad vaſorum ora patentibus, neque ſi id quandoque fiat, probè vnquam conceptu nutrito. Vel enim nullo modo talibus mulieribus fluunt purgationes, vel admodum exiguæ, & hæ ipſæ vitioſæ, ſolo tenuiore & aquoſiore ſanguine per arcta vaſorum orificia elabente, quæ & ipſa facilè obſtruuntur, cùm ob natiuam anguſtiam, tùm quia magna ex parte tali naturâ præditæ, humorem cumulant pituitoſum. Quinetiam maris ſemen talibus locellis exceptum refrigerari accidit, niſi ſit naturâ calidius, &c. Impeditur verò alteratrix propter tumores & vlcera

5. *Sanguinis vitium.*

Tandem etiam neceſſarius eſt ſanguis menſtruus, qui quidem initio multus non requiritur, tantus tamen qui ad prima fœtus rudimenta neceſſarius eſt. Hic ergo ſi deſit, conceptus

ptus non ſit. Hinc iuuenculæ, quibus menſes nondum fluxerunt, & fœminæ ſeniores, quibus iam menſes deficiunt, vt & quibus menſes ob morboſam aliquam conſtitutionem ſupprimuntur, & viragines, quæ venas Vteri anguſtas habent, & omnes omnino fœminæ, quibus ſanguinis ad fœtum formandum neceſſaria copia deeſt, non concipiunt. Quod & iis accidit, quibus vaſa Vteri cicatrice ſunt obducta. Eadem de cauſſa & Nutrices, quæ lac copioſius habent, rariùs concipiunt; cùm ſanguis fœtui formando neceſſarius, qui ad Vterum confluere debebat, ad mammas feratur.

Craſſæ fœminæ cur non concipiant.

Ad hanc cauſſam malim referre fœminas præter naturam craſſas, quas non concipere Hippocrates 5. *aphor.* 46. ſcribit, quàm ad orificij Vteri compreſſionem. Etenim fœminæ pingues, ſi id ipſis naturale ſit, & menſes ſatis copioſè ipſis fluant, ſæpe fœcundæ ſunt, vt experientia teſtatur: ſi tamen præter naturam (de his enim Hippocrates loquitur) pingueſcant, & quæ anteà macilentæ erant, & obeſæ & pingues euadant, tales rarò concipiunt, cùm & partes genitales, præſertim ſi vir obeſus accedat, ad coitum non rectè diſpoſitæ ſint, & ſanguis, qui ſemini & menſtruis materiam præbere debebat, in pinguedinem abſumatur.

Aultiores virgines cur non facilè concipiant.

Iſta de cauſſa etiam euenit, vt Virgines iam adultiores, & quæ diu à matrimonio abſtinuerunt, non tam facilè concipiant, vt eæ, quæ ſtatim in iuuentute matrimonium ineunt. Cùm enim Vterus in talibus nunquam ſanguine perfuſus, & ita ad conceptionem aptus redditus fuerit, ſed veluti exſanguis manſerit, ſanguine menſtruis ſpatiis magis per venas ceruicis vteri, quàm quæ ad fundum eius tendunt, euacuari ſolito, poſtea facilè non concipiunt.

Sterilitatis cauſſa.

Contrà quoque accidere poteſt, vt ſanguis quantitate nimiâ peccans, & confertim ad Vterum confluens, ſemen quaſi obruat & ſuffocet, eiúſque vim extinguat.

Ex quibus apparet, omnes ſterilitatis cauſſas reduci poſſe vel ad coëundi impotentiam; vel ad teſtium & vaſorum ſeminalium intemperiem, aut malam conformationem; vel vteri intemperiem, humidam inprimis & frigidam, quæ & ſeminis attractioni, retentioni, & alterationi non commoda eſt; interdum & calidam & ſiccam, quæ ad ſemen fouendum apta non eſt; vel Vteri orificij ex partu dilatationem, aut tumores tùm colli & oris Vteri, tùm ipſius Vteri, tum Vteri malum ſitum, & vaſorum ad Vterum tendentium anguſtiam, vel ſanguinis menſtrui ad fœtum formandum neceſſarij defectum, aut copiam nimiam.

Patet etiam hinc, frequentiùs ſterilitatem accidere ex parte fœminarum, quàm virorum. Cùm enim in Viris tantùm requiratur, vt ſemen fœcundum in Vterum fœmininum effundant; in fœminis præter ſeminis ſui communicationem etiam requiratur, vt ſemen recipiant, illi locum idoneum præbeant, idque foueant, & materiam formando fœtui neceſſariam præbeant: in iſtis omnibus varij errores, è quibus ſingulis ſterilitas accidere poteſt, contingere ſolent.

Notandum tamen de hiſce cauſſarum generibus, primum cauſſæ genus, non propriè dictam ſterilitatem, vt reliquæ cauſſæ, ſed impropriè ſaltem ita dictam excitare. Si enim clauſura Vteri dicta tollatur, & meatus ille arte aperiatur, tales fœminæ poſtea concipere ſolent: ſicut etiam vbi tumor vel excreſcentia aliqua in collo Vteri orta ingreſſum virilis membri impedit, ſi tollatur, concipere poſtea ſolent. Ita quæ ob tenellam ætatem virile membrum non admittere poſſunt, adultiores factæ id admittunt. Sic etiam quæ ob paruitatem pudendorum craſſum virile membrum non admittunt, aliud minus craſſum admittere poſſunt. Atque ita hæ fœminæ quidem non concipiunt, cùm cum viro congredi non poſſint: ſteriles tamen propriè non ſunt.

Ioannes Anglicus, *cap. de ſterilit.* etiam quaſdam cauſſas externas ſterilitatis recenſet, ſcribitque, conceptionem impediri, ſi fœmina comedat de corde cerui, ſi portet ſecum lapidem gagatem; ſi ſcolopendria ſuſpendatur ſuper lectum eius; ſi ſuper ſanguine menſtruo alterius mulieris ambulet, vel eo ſe inungat: ſi de corde mulæ potet, aut ipſum portet; ſi applicet cornua limacum, vel ſuccum menthæ in matricem iniiciat.

Differentiæ.

Differentiæ.

Ex iiſdem quoque manifeſtum euadit, ſterilitatem non omnem eſſe eiuſdem generis, ſed eſſe quandam eius differentiam, quam ob curationem & prognoſin rectè inſtituendam, vt poſtea *in prognoſticis* dicetur, obſeruare vtile eſt. Nam quædam fœminæ à primo ortu vitio aliquo in vtero contracto ſteriles ſunt, quarum Ariſtoteles, 2. *de gen. animal. cap.* 5. mentionem facit. Aliæ non ſimpliciter ſteriles ſunt, ſed reſpectu ad virum, cùm ſcilicet fœminæ ſemen ad viri proportionatum non eſt, quæ poſtea coniugio mutato concipere, & fœcundæ fieri ſolent. Aliæ rurſum ob morboſam aliquam Vteri conſtitutionem, præcipuè intemperiem aliquam non concipiunt, quâ ætatis progreſſu, aut arte mutatâ, & in meliorem ſtatum deductâ, poſtea concipiunt, & quæ iuuenes ſteriles erant, adultiores concipiunt. Tandem quædam ſunt, quæ pepererunt quidem ſemel vel aliquoties, poſtea tamen ſteriles fiunt, in partu procul dubio vitio aliquo in Vtero contracto, quod conceptionem poſtea impedit.

Signa Diagnoſtica.

De ſignis in genere hoc notandum, aliud eſſe inueſtigare ſigna ſterilitatis; aliud ſigna conceptionis, quæ tamen ſigna plerique confundunt. Dum enim de ſignis conceptionis quæritur, hoc quæritur, an fœmina iam actu ſit grauida: dum verò de ſignis ſterilitatis quæritur, id quæritur, an fœmina, quæ non eſt grauida, ita diſpoſita ſit, vt nunquam concipere poſſit. Seorſim igitur de his Signis agemus, & quidem de Signis ſterilitatis hoc loco, de Signis conceptionis *ſequenti ſectione*.

Si ergo fœmina à marito non concipiat, primò inquirendum, an cauſſa ſit in viro, an verò in fœmina. Etſi verò nonnulli multis modis, inprimis ex vrina, id explorare conantur: tamen quia pleraque, quæ afferunt, fabuloſa ſunt, nec vllâ ratione nituntur, nonnulla etiam ab honeſtate & pietate aliena, ea prætermittimus, (de rebus odoratis tamen, quæ Vtero admota, ſterilitatem indicare perhibentur, poſtea *in fine doctrinæ de Signis* dicemus,) & proinde tutiſſimum putamus, primò inquirere, an cauſſa ſit in Viro, quod ex iis, quæ *lib. tertio, de ſterilitate in Viris* dicta, facilè innoteſcit. Quod ſi in Viro nihil vitij deprehendatur, putandum, cauſſam in fœmina eſſe, quæ cùm plures eſſe poſſint, conſtitutio eius diligenter perpendenda. Vbi tamen, quod ſuprà diximus, notandum, fœminas alias ſimpliciter eſſe ſteriles, quæ cuicunque etiam viro iungantur, nunquam concipiunt; alias verò reſpectu ſaltem ad virum. Accidere enim poteſt, vt fœmina in primo coniugio ſterilis ſit, ea de cauſſa, quòd eius ſemen & Vterus ad ſemen virile debitam proportionem non habet, quæ ſi alteri viro iungatur, cuius ſemen ipſius ſemini & Vtero conueniat, ex eo concipiat & imprægnetur.

Rectiſſimè autem iſta ſigna inueſtigabimus, ſi omnes cauſſas, ob quas fœminæ ſteriles redduntur, perluſtremus.

Primò ergo inquirendum, an ad Venerem apta ſit, & quidem an Veneris appetitum habeat, & an membrum virile rectè admittere poſſit. Horum enim ſi alterum deſit, cauſſa cur non concipiat, procul dubio in fœmina hæret.

Secundò indagandum, an ſemen, & quidem fœcundum, & quod virili ſemini iuſtè proportionatum ſit, habeat; an ſemen extinguentibus vſa ſit, aut ea ab aliis illi propinata ſint. Semen vel nullum, vel paucum emittere fœminam cognoſcitur ex eo, quòd in coitu vel nullam, vel paucam & breuem voluptatem percipit. Semen infœcundum eſſe colligitur ex morbo, inprimis intemperie Vteri, de cuius ſignis ſuprà, *part. 1. ſect. 2.* dictum. Idem indicat totius corporis, vel membri alicuius principalis vitioſa conſtitutio. Ex vitioſo enim ſanguine bonum ſemen generari non poteſt.

An verò fœmininum ſemen, vt & vterus, proportionem iuſtam ad ſemen maſculinum habeant, difficillimum eſt inueſtigare. Etenim quodnam & viri & fœminæ temperamentum ſit inueſtigare exactè, non facile eſt, neque etiam quæ proportio inter vtrumque ſemen, & fœminæ Vterum requiratur, ſatis cognoſci poteſt. Breuiter vt aliquid dicamus; Temperati cum temperatis fœcundiſſimi ſunt; cùm optima vtriuſque conſtitutio concurrat. Si verò intemperatus intemperatæ in eodem exceſſu coniungatur, ſterilitas ſequitur; ſi verò iungatur fœminæ, quæ illum defectum contrario exceſſu corrigere poteſt, ea concipit. Conſideranda autem & hic totius corporis in vtroque ſexu temperatura, vt & temperatura teſtium in Viris, & Vteri in fœminis, quæ quâ ratione cognoſcenda ſint, alibi dictum.

Incantationis ſigna.

An medicamentum, quod ſemen extinguere poteſt, ſumtum ſit, ægræ, vel adſtantes patefacient. An autem Incantatio vel maleficium ſterilitatis cauſſa ſit, colligitur ex aliarum cauſſarum abſentia, & quia coniuges, etſi ſe mutuò ament, coire tamen non poſſunt, aut quòd cùm antea amore ſeſe mutuo complectuntur, nunc, & quidem ſine cauſſa, ſeſe odio habent. Confirmantur hæc ſequentibus. Primò, quòd vir cum ſua coniuge coire non poteſt, etſi cum aliis coëundi potentiam habeat. Deinde, cùm appetitum coëundi cum vxore habet maritus, eamque amat, ſed cum ea coire non poteſt. Tertiò, etſi cum vxore coit, ſemen tamen emittere non poteſt.

Tertiò perpendendum, quomodo Vterus cùm ad attrahendum, tùm ad retinendum, tùm ad fouendum ſemen diſpoſitus ſit. Etenim ſi intemperies aliqua, ſeu cum, ſeu ſine materia, vel tumor, vel alius morbus in Vtero adſit, facilè colligere eſt, Vterum ſemen neque rectè attrahere, neque retinere, neque fouere poſſe. Et cùm ſæpe natiuum & hæreditarium aliquod vitium adſit, quærendum de natalibus & familia, an nimirum multæ ſteriles in ea familia reperiantur. Si quoque partus difficilis vel abortus præceſſerit, quo orificium Vteri nimis & violenter dilatatum ſit, indicio eſt, id rectè claudi non poſſe.

An autem vitium ſit in orificio Vteri, vel in ipſo Vtero, ſic diſcerni poteſt. Si ſtatim à coitu, aut poſt breue interuallum ſemen effluat, læſæ attractricis, & in Vtero vitium aliquod adeſſe indicio eſt, quod vel obturatum, vel compreſſum, vel diſtortum eſſe, & ita ſemen in cauitatem Vteri non admittere, ſigna illorum morborum docebunt. Si verò ſemen per aliquot dies retineatur, & poſtea eiiciatur, vel ſemen fœmineum infœcundum eſſe, vel intemperiem aliquam Vteri adeſſe oportet, ob quam ſemen foueri, & in actum deduci non poteſt, vel ſanguinem fœtui formando deeſſe, neceſſarium eſt, quæ ex ſuis ſignis nota ſunt.

Tuſſis, ſternutatio, & ſimiles corporis vehementes motus, ſemen quidem excutere poſſunt, ſed ſterilitatis nullum indicium præbent.

Tandem ſi ſanguis menſtruus deſit, id cognoſcitur vel ex naturali conſtitutione in viraginibus, quæ plerumque pilos in mento habent, vel ex menſium ſuppreſſione, vel corporis pinguedine, vbi materia ſeminis in alimentum corporis & pinguedinem abit, vel gracilitate & macie, cùm ſanguis & materia ad generationem neceſſaria deeſt. Sanguinis quoque defectum patefaciunt cauſſæ externæ & euidentes, ſanguinem abſumentes, inedia ſcilicet & ieiunia, labores nimij, ſanguinis nimia euacuatio, vigiliæ nimiæ, mœror, febres, fiſtulæ & vlcera diuturna, & fonticuli nimiùm fluentes.

An per odores explorari poſſit, an fœminæ ſteriles vel fœcundæ ſint.

Vltimò circa hanc doctrinam non prætereunda videtur illa, quæ per res odoratas vtero admotas, fit ſterilitatis & fœcunditatis probatio, cùm antiqua ſit, & à magnis viris tradita. Hippocrates 5. *aph.* 59. ſcribit: *Si mulier non concipit, & ſcire placet, an ſit conceptura, veſte præligatam, & vndique obuolutam ſubter ſuffito, ac ſi odor corpus peruadere videatur ad nares & os vſque, non ſuâ culpâ ſterilem eſſe puta.* Et *libro de ſterilitate,* Netopum vnguentum lanâ exceptum, & peſſi figurâ efformatum, ac in vterum per obſtetricem immiſſum, idem docere refert. Neque ſolùm ſuaueolentia, thus, ſtyracem, myrrham & ſimilia adhibebant, ſed & graueolentia. Ideóque idem docet, ſi caput allij deraſum & purgatum integrum ad vterum exponatur, ac poſtridie per os odor percipiatur, fœminam concipere poſſe. Alij galbanum igni emollitum, ſericóque incluſum pudendis noctu inſerere, & caput mulieris purè lotum linteolo & reticulo inodorato obligare ſolent, & ſi manè vertex mulieris galbanum redoleat, mulierem fœcundam eſſe ſtatuunt. Nonnulli peſſum ex ariſtolochia cum melle in ceruicem vteri imponunt, ac ſi ſaliua dulceſcat, fœminam fœcundam cenſent. Atque habuerunt huiuſmodi probationes plurimas antiqui, & fuit hæc doctarum pronubarum res, vt Plato *in Theæteto* docet. Idque eâ de cauſsâ faciebant, vt Galenus *in comm. alleg. aphoriſm.* docet; quia ſæpe, vt ſacerdotalis aut regalis propagatio quædam & ſoboles ſupereſſet, ſtudioſè faciebant ciuitates, vt ab iis ſeu viris ſeu mulieribus ſuſceptos liberos haberent, ad quos ſolos eius progeniei ſpes erat redacta: deinde vbi mulieres non concipiebant, vtrius cauſsâ id accideret, quærebant, vt facto diuortio ex aliis ſuſciperent liberos. Quænam autem huius probationis cauſſa ſit, obſcurum. Galenus *allegato loco* ſcribit, in iis ſolum mulieribus totum corpus non permeare intenſi odoris qualitatem, quibus durum denſúmque adeſt vteri corpus, quod ad conceptionem ineptum eſt. Alij putant, ſi odor tranſit ad os & nares, neceſſe eſſe, os vteri apertum eſſe, necnon patére etiam oſcula venarum ad vterum venientium, & bene temperatam eſſe mulierem; aliter non poſſe ſentire odorem ex naribus. Quæ vt neganda non videntur, & procul dubio vterum purum ac ita diſpoſitum eſſe oporteat, vt per eum ad nares vſque odores tranſire poſſint: ita omnino peculiarem & non facilè explicabilem cerebri & inſtrumenti odoratus cum vtero conſenſum eſſe idem perſuadet, qui ſi reſpectu vteri ſe non rectè habet, ſterilitatis indicium eſt.

Prognoſtica.

1. Sterilitas non ſolùm apud Iudæos, ſed apud omnes ferè gentes probroſa. Nam eâ de cauſsâ inprimis viri vxores ducunt, vt ex iis liberos generent, ac familiam conſeruent, genúſque humanum propagent.

2. Steriles etiam fœminæ, morboſæ; quia ij humores excrementitij, qui cum prole poſt partum euacuari ſolent, in iis retinentur: tardiùs tamen ſeneſcunt, quia à moleſtiis, quas tempore grauiditatis, partus & puerperij, fœminæ quæ concipiunt, patiuntur, immunes ſunt. Neque enim ſine cauſa Medea apud Euripidem dixit, ſe malle ter ſub clypeo in acie dimicare, quàm ſemel parere.

3. An autem ſterilitas ſanabilis ſit, néc ne, ex cauſſis, è quibus ea pendet, coniectandum. Etenim ſi natiua, vel quæ in habitum quaſi iam degenerauit, adſit vteri intemperies, aliáve vteri diſpoſitio, vel quicunque morbus incurabilis, ſterilitas quoque incurabilis eſt. Neque enim fœcunda fieri poteſt mulier antequam cauſſæ illæ tollantur. Ideóque mulierum, quæ ex hæreditaria aliqua vitioſa diſpoſitione, aut propter venenatos alióſque graues morbos ſteriles ſunt, curatio non ſuſcipienda. Huc pertinet illud Hippocratis 2. *prognoſt.* 3. *Sterilitas ex vlceribus difficulter curatur.* Imò ſi vlcus ſit magnum, & quod plures vteri partes occupat, etiamſi curetur: tamen fœmina ſterilis manet, propter cicatricem magnam ibi relictam, ob quam ſemen vtero adhæreſcere, & ſanguis affluere non poteſt. Qui autem morbi vteri curari poſſint, qui non, ex iis quæ ſuprà *part.* 1. *de morbis vteri*, dicta ſunt, patet.

4. Si verò non ſimpliciter ſterilis ſit fœmina, ſed quia ipſius conſtitutio virilis ſeminis conſtitutioni parum conueniens eſt, non ſolùm mutatione matrimonij fœcunda reddi poteſt, ſed etiam ætatis progreſſu, quâ temperies etiam mutatur; vt & medicamentis, quæ illam intemperiem corrigunt.

5. Nec tamen & eæ fœminæ ſimpliciter ſteriles habendæ ſunt, quæ inſignem quandam intemperiem habent in prima iuuentute, ob quam à nullo viro tunc concipere poſſunt. Modò enim vel ætate, vel medicamentis intemperies corrigi poſſit, poſtea fœcundæ redduntur.

6. Ariſtoteles 2. *de gen. animal. c.* 4. omnem ſterilitatem ab ortu contractam pro incurabili habere videtur. Eſtque id verum ſi vitium ſit magnum. Interdum enim ſi vitium ſit paruum, vel ætatis progreſſu temperamento mutato, vel medicamentis vitio illo curato, quæ antea ſteriles habebantur fœminæ, fœcundæ fiunt.

Indicationes & Curatio.

Sterilitas tollitur cauſſis, à quibus ea pendet, ſublatis. Quæ cùm ſint variæ & multiplices, varias quoque ſuppeditant Indicationes, quæ per ſe manifeſtæ ſunt.

Primò nimirum ſi vteri adſit clauſura, & anguſtia ceruicis, vt & oris vteri, quacunque de cauſsâ orta, ea tollenda, vt ſuprà *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 3. monſtratum eſt.

Si intemperies aliqua vteri & teſtium adſit, ſiue cum materia, ſiue ſine materia, ob quam vel ſemen nullum, aut infœcundum, aut maſculino non conueniens generatur; vel virile ſemen non attrahitur, retinetur, debito modo fouetur, intemperies ea corrigenda eo modo, qui ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 1. *& ſeqq.* eſt traditus. Si inprimis vis ſeminis attractrix in fœmina langueat, membrum virile ante coitum illinendum Zibetho, felle hircino, & ſimilibus. Maximè verò hîc vtilia ſunt, quæ occultâ proprietate ad ſemen generandum, Venerémque excitandam faciunt, & ad ſterilitatem propriè dictam, à quacunque ferè cauſsa, vniuerſalibus præmiſſis, vtilia ſunt, qualia ſunt *radices ſatyrij, raſura eboris, ſemen eryſimi, erucæ, hormini, ſeſelios, ammi,* (quod præ aliis efficax,) *paſtinacæ ſylueſtris, teſticuli vulpis, apri & aliorum animalium, matrix ſuilla, vel ceruina exſiccata & in puluerem redacta.* Vel *matrix leporis* aſſata, & cum puluere ſeq. comeſta.

℞. *Nucis moſchat.* ʒ.j. *zingiber. piperis*, ana ʒ. ß. *maioranæ ſiccæ* ℈.j. *ſem. erucæ*, *ſileris mont.* ana ʒ.j. F. puluis.

Medicamenta autem talia ad ſterilitatem plurima paſſim exſtant, quorum pauca proferemus.

℞. *Sem. erucæ*, *ſileris montani*, ana ʒ. ß. *raſuræ ebor. cinnamomi*, *nuc. moſch.* ana ʒ.j. *moſchi*, in iis, quæ ferre eum poſſunt, g̃.iij. *ſantali albi* ʒ.iij. F. pulu. Detur ʒ.j. ex vino generoſo.

Vel ℞. *Spec. diamoſch. diambræ*, ana ʒ. j. *matricis leporis, teſticul. apri, genitalis cerui*, ana ʒ. ß. *nuc. moſch. cinnamom. garyophyll. ſem. erucæ, paſtinacæ ſylueſtr.* ana ℥.j. *moſchi, ambræ*, ana g̃. iiij. *ſacch.* ad pondus omnium. M. Dentur ʒ.ij. ex vino generoſo.

Confectio talis paretur.

℞. *Confect. amygd. d. piſtacior. pinear. auellan. Lombardicar.* ana Vnc. j. *cortic. citri*, *zingib. caryophyll. cinnamom.* ana Vnc. ß. *ſem. erucæ* Drach. ij. M. Detur cubitum ituræ cochlear j.

Vel fiat panis Martius talis.

℞. *Amygd. d.* ℥.iiij. *pinear. piſtacior. auellan. Lombard.* ana ℥.ij. *ſpec. diambr. diamoſch.* ana ʒ.j. *raſuræ eboris* ʒ.j. *aq. cinnam.* ℥.ß. F. panis Martius.

Vel ℞. *Spec. diambræ*, *diamoſchi*, ana ʒ.j. *pinear. mundat. piſtacior. cort. citri*, ana ʒ.ij. *ol. deſtill. maioran.* ℈. ß. *cinnam.* gutt. iij. *ſacch. albi* ℥.v. F. Morſuli.

Vel ℞. *Radic. eryngij* ℥.j. *artemiſ.* M.j. *maioranæ* M.ß. Coq. in vino. Detur cyathus manè & veſperi cum *tryphera magna ſine opio.* Idque diebus aliquot continuetur.

Vel ℞. *Spicæ Indicæ*, *ſchœnanthi*, *calami aromatic. ſem. aniſi, ammeos, ſeſel. matricar.* ana ℥. j. Coq. in aq. vel Vini ℔.iij. vaſe clauſo. Colatura dulcoretur ſaccharo & melle: Dentur ℥.iij. vel ℥.iiij.

Vtile eſt & hoc Electuarium.

℞. *Conſeru. anthos*, ℥.vj. *radic. ſatyrij condit.* ℥. ij. *radic. orobi, renum ſcincor. teſticulor. apri, matricis ſuillæ, pudendi cerui, raſuræ eboris*, *ſem. napi*, *elaphoboſci*, *fœniculi*, *vrticæ*, *erucæ ſatiuæ*, *hormini*, *eryſimi*, ana ʒ.ij. *pinear. amygd.* ana ʒ.ß. *ſpec. diamoſch. d.* ʒ.j. *ol. nuc. moſch. expreſſi* ʒ.ij. Cum *Syr. betonic.* F. Elect.

Vel ℞. *Conſeru. roriſmarin. maioran.* ana ℥.j. ß. *radic. condit. ſatyrij*, *eryngij*, ana ℥. j. *zingib. in Chinâ condit. cortic. citri condit.* ana ℥.ß. *raſuræ eboris, matricis leporis præp. ſem. erucæ*, *ammeos*, ana ʒ.j. *ſpec. diambræ, diamoſch. d. cinnamomi, garyophyllor.* ana ʒ. ß. Cum *Syr. conſeru. zingib. in Chinâ condit.* F. Electuarium.

Efficax eſt & Tryphera magna ſine opio.

Aqua hæc etiam frigidis & humidis valde prodeſt.

℞. *Cinnamomi*, *garyophyllor. cubebar.* ana ℥. j. *nucis moſchat. macis*, *piper. longi*, *galangæ*, ana ℥.j. *zedoariæ*, *ſem. ammi, ſeſelios*, ana ℥.ß. *gran. iuniperi* ʒ. j. *Vini Rhenani*, *aq. roriſmar. maioran. meliſſæ*, ana q. ſ. Stent in digeſtione ſex diebus, & poſtea deſtillentur, & manè ac veſperi cochlear. ij. vel iij. exhibeantur.

Extrà quoque balnea, inſeſſiones, fomenta, ſuffitus adhiberi poſſunt.

Et balnea quidem, menſtruâ purgatione finitâ, diebus quinque continuari poſſunt.

Vt

Vt ℞. *Rad. bryoniæ, imperatoriæ, valerian. ireos, fol. betonic. mercurial. artemiſ. pulegij, maioran. lauri, ſaluiæ, matricar. ſummit. iuniperi, baccar. iunip.* ana q.ſ. F.Balneum.

Inprimis verò hîc vtiles ſunt thermæ naturales ſulphureæ, bituminoſæ, aluminoſæ, nitroſæ, ad quas plerumque fœminæ ſteriles tanquam ad aſylum confugiunt, & quidem ſæpe non ſine fructu.

Ex earundem plantarum decocto feruente vapores per idonea inſtrumenta pudendis excipi poſſunt.

Vel ſuffitus fiant è pulueribus, aut trochiſcis carbonibus iniectis.

℞. *Ladani, ſtyrac. calamit. benzoës,* ana ʒ. ij. *ligni aloës,* ℈. j. *moſchi* g̃. vj. Cum *infuſione tragacanthæ aq. roſ. facta.* F.Trochiſci.

Vel ℞. *Thuris, maſtiches, benzoës, ſtyrac. calamit. gummi iuniper.* ana ʒ.j. *garyophyllor. ſantali citrin. cinnamomi,* ana ʒ.ß. *caſtorei* ℈.j. F.puluis.

Peſſi fiant è fol. mercurialis, & matricariæ recenter contuſis.

Vel ℞. *maſtiches, ſtyrac. liquid.* ana ℥. ß. *fol. meliſſæ, nepethæ, mercurial.* ana ʒ.j. *garyophyllor. nuc. moſch.* ana ʒ.ß. *zibeth.* ℈.ß. *ceræ albæ,* q.ſ. F.peſſarium.

Poſt balnea & ſuffitus, pectinis & vmbilici regio inungatur oleis & linimentis vterinis.

Vt ℞. *Ol. cheirini* ℥.ß. *deſtill. maioran.* ℈. j. *garyophyllor.* ℈.ß. *nuc. moſch. expr.* ʒ.j. *ſtyrac. liq.* ʒ. ij. *zibethi, moſchi,* ana g̃. vj. *ceræ* parum. F.Linimentum.

Vel balneo egreſſa dimidiâ horâ in lecto decumbat, & ſacculum iuſtæ magnitudinis ventri imponat, è meliſſa, calamintha, mentha, aut matricaria paratum, & vino conſperſum.

Tandem emplaſtra perinæi & lumborum regioni applicentur, quæ geſtentur continuò, vel ſingulis noctibus, vſque ad vltimam, quâ menſes erumpere ſolent, ſeptimanam.

Vt ℞. *Empl. matricalis* ℥. j. *ſtyrac. liquid. gummi carannæ,* ana ʒ.ij. *galliæ moſchatæ* ʒ. ß. *ol. garyophyll.* ℈. ß. *nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.j. Miſc. cum *ol. cheirino.* F.Emplaſtrum.

Si vterus ſit nimis lubricus & laxus, abſtergendus clyſteribus ex ſucco mercurialis cum melle. Deinde balnea, peſſi, ſuffitus, & talia topica adſtringentia & roborantia vſurpentur.

Si os vteri hiet, è *foliis myrti, lentiſci, vitis, oliuæ, abſinthij, radic. cyperi, conſolidæ maior. biſtortæ, quinque fol. fl. roſ. rubr. balauſtiis,* F. decoctum in vino rubro, quo partes genitales foueantur.

Vel ſuffitus fiat ex *maſtiche, thure, alumine, balauſtiis, ligno aloës, baccis lauri, nucibus cupreſſi.*

Si corpus nimis pingue & obeſum ſit, id extenuandum victu tenui, laboribus & exercitiis, purgationibus lenibus ſæpe repetitis, ſudoribus, vt alibi docetur.

Et omnino ſi etiam alij morbi vel in vtero, vel in parte aliqua principali corporis, vel toto corpore ſint, remouendi ij, vt ſuo loco dictum. Neque enim eorundem morborum curatio, in omnibus, quæ ſæpe ſunt plurima, ſymptomatibus, quæ ab iis proueniunt, eſt repetenda. Si qui, & etiam alij vteri morbi ſunt, ij curantur vt ſuprà *part. 1. ſect. 2. de vteri morbis,* eſt traditum.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Ad ſemen augendum cibi boni & multi ſucci vtiles ſunt, atque inter eos *pulmentum ex vino, ouorum luteis, ſaccharo, cinnamomo,* ac *croco* paratum. Somnus, vigiliæ, motus, quies, omnia ſint moderata. Tempore coitûs omnes animi affectus, præſertim mœſtitia, timor, & profundæ cogitationes amouendæ. Non coëat etiam vir cum inuita fœmina, ſed potiùs amore ardente, qui facit, vt ſpiritus copioſi ad vterum & partes genitales confluant, iſque ſemen auidiùs arripiat.

CAPVT III.

De Sterilitate ad tempus, & raro Conceptu.

Sterilitas ad tempus. INterdum accidit, vt quidem fœminæ non ſint planè ſteriles, tardiùs tamen quàm par eſt, aut rariùs concipiant. Nonnullæ enim, etſi nubant, tamen non ſtatim concipiunt, ſed obſeruatum, nonnullas demùm ſexto, ſeptimo, octauo, vel etiam decimo aut duodecimo anno concepiſſe; deinde aliæ ſunt, quæ quidem ſtatim concipiunt, ſed poſt primum partum non mox iterum, ſed poſt aliquot annorum interualla, & rariſſimè concipiunt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Quòd autem nonnullæ tardiùs concipiunt, cauſſa eſt primò ætas. Cùm enim plerumque fœminæ conceptioni aptæ ſint poſt annum 14. aut certè poſtquam menſes fluere cœperunt, niſi ex morboſa conſtitutione diutiùs ſubſiſtant: ſi virgines ante illud tempus nubant, non concipiunt. Deinde idem accidit, ſi vitioſa aliqua diſpoſitio ſit in vtero, vel ſemine. Tunc enim fœminæ non concipiunt antequam ea vel ætatis progreſſu à natura, vel arte & medicamentis corrigatur, quâ ſublatâ, poſtea concipere incipiunt. Nonnunquam etiam euenit, vt etſi fœmina ſic ſatis ſana videatur, quia tamen vteri & ſeminis eius conſtitutio virili ſemini non reſpondet, nec conueniens eſt, non concipit, donec progreſſu ætatis ea conſtitutio in aliam mutetur.

Quod verò quæ ſemel conceperunt, poſtea rariùs pariant, fit etiam primò ratione ætatis. Si enim virgines nimis adhuc tenellæ nubant, plerumque difficulter pariunt, & partu difficili vterus, & præcipuè os eius debile valde redditur. Idem accidit & fœminis, quæ iam adultiores nubunt. Cùm enim iis affluxu ſanguinis menſtrui vterus debito modo non ſit humectatus, aut non concipiunt, aut raro concipiunt. Deinde idem ex morboſa conſtitutione euenit. Quibus enim fœminis vel menſes non rectè fluunt, vel aliam morboſam conſtitutionem habent, eæ vel non concipiunt, vel raro concipiunt. Tertiò accidit hoc interdum & iis, quæ quidem iuſtâ ætate nubunt, & etiam ſic ſatis ſanæ ſunt; poſtea verò in partu difficili, vel abortu, vel fœtu mortuo, vel molâ aliquid damni in vtero patiuntur. Si enim ex partu laborioſo vel abortu, in vtero aliquid aut rumpatur, aut diſtendatur nimis, aut labefactetur, vel ex fœtus corrupti illuuie, aut molâ, eámque plerumque ſequente immoderato ſanguinis fluxu, vteri temperies debilitetur, aut eius ſitus mutetur, accidit vt fœminæ tales poſtea vel nunquam, vel raro concipiant. Imò accidere poteſt, vt fœmina aliqua à natura tam debilis ſit, & tam debilem vterum habeat, vt etſi partus laborioſus non ſit, tamen geſtatione fœtus à partu ita debilitetur, vt vires ad concipiendum poſtea deficiant, aut nonniſi longiori tempore poſt partum primò recolligantur: id quod tenellis & delicatioribus ac vitam otioſam agentibus euenire ſolet. Hinc ſcribit Hippocrates *de aërib. aquis & locis,* Scytharum ancillas ob vitam laborioſam minùs ſteriles eſſe, quàm vxores, quæ vitam otioſam agunt. Tandem & huius ſymptomatis hæc cauſſa eſſe poteſt, quòd fœmina aliqua, cùm primùm nupſit, ſana fuit, poſt partum verò primum in morbum aliquem incidit, ob quem vterus ita debilitatus fuit, vt ad frequentiùs concipiendum ineptus redditus fuerit. Et poſſunt fœminis in principio coniugij ſanis, varij & partium principalium & vteri morbi accidere, ob quos poſtea ad concipiendum ita habiles ampliùs non ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Omnia autem hæc rectiſſimè ex ægræ & adſtantium relatione cognoſcuntur: An fœmina nimirum ætate nimium tenerâ maturiùs, aut adultiore iam tardiùs nupſerit; an in partu grauiter laborauerit; an abortum paſſa ſit; an fœtum mortuum vel molam excluſerit, & hiſce de cauſſis vterus læſus ſit: an morbo aliquo, dum nuberet, aut poſteà correpta ſit, qui conceptioni obeſſe poſſit. Si verò nihil horum acciderit, & fœmina iſtâ ætate nupſerit, & cætera ſatis ſana ſit, procul dubio latens aliquod vitium in vtero hæret; aut certè ſemen & vterus fœminæ ad ſemen virile non iuſtam proportionem habet, quæ tamen ætatis progreſſu mutari ſolet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. An, vt fœminæ crebriùs pariant, effici poſſit, è cauſſis patet. Quæ enim tenellæ nubunt, ſi pepererint, & poſtea concipere deſinant, ætatis progreſſu viribus collectis, iterum parere incipiunt. Si verò vterus inſigniter læſus ſit, & aliquid in eo ruptum, vel alio modo læſum, vix iterum reſtituuntur, vt concipere poſſint.

2. Virgines, quæ adultiores iam nubunt, raro fœcundæ ſunt, vel raro concipiunt.

3. Fœmina ſi iuſtâ ætate nupſerit, & nullo inſigni ac notabili morbo laboret, etſi ſtatim non concipiat, tamen pro ſterili ideò non habenda. Sæpe enim accidit, vt latens aliqua in vtero ſit diſpoſitio, quæ conceptionem primò impedit, quæ ætatis progreſſu mutatur, vt fœminæ poſtea tales ſatis fœcundæ euadant.

Curatio.

Curatio. Si fœmina nimis tenerâ ætate nupſerit, & non concipiat, aut poſtea vbi ſemel concepit, concipere deſinat, ea rariſſimè Venere vtatur, donec adultior facta robur ex primo coitu vel partu amiſſum, ætatis progreſſu recuperauerit. Vtatur etiam bonâ diætâ, & cibo boni nutrimenti, laboribúſque multis non exerceatur. Contrà ſi virgo iam adultior nubat, & propter vteri ſiccitatem ad conceptionem minùs apta ſit, balneis, peſſis & fomentis emollientibus durities illa emollienda, & curandum vt menſtrua rectè fluant. Si ex debilitate naturæ, quod in delicatis accidit, fœmina non concipiat, corpus cibis ſolidioribus, & exercitio ſenſim ſolidandum, vterúſque roborandus, vt ſuo loco dictum, taléſque frequenti concubitu abſtinere debent.

An virgines valetudinariæ nubere debeant. Virgines valetudinarias quod attinet, an eæ nubere debeant, dubium eſt. Vulgata quidem eſt opinio, Virgines valetudinarias, ſi viro copulentur, meliorem valetudinem conſequi; & ſanè accidit interdum, vt quæ Virigines pallidæ & decolores fuerunt, ſi nubant, vegetæ fiant, & roſeum faciei & corporis colorem acquirant. Contrà compertum eſt quaſdam poſt nuptias non conualuiſſe, ſed in peiorem ſtatum coniectas fuiſſe. Ideò diſtinctione opus eſt: Etenim ſi ex menſibus, vel ſemine retento, valetudo

illa

illa aduerſa ortum habeat, tutiſſimum eſt, Virginem marito coniungere. Ita enim & ſemen retentum euacuatur, vterúſque expurgatur. Si verò in viſcere aliquo, præcipuè hepate vel liene, aut etiam toto corpore vitioſa aliqua diſpoſitio adſit, illa veneris vſu non tollitur, ſed potiùs augetur, & vitioſi humores in toto corpore abundantes ad vterum alliciuntur, atque in eo obſtructiones excitant, vnde febres diuturnæ, & alia mala excitantur. Accidit etiam, vt cùm in talibus valetudinariis fœminis ſanguis ſit vitioſus, nec ſemen bonum inde generetur, nec fœtui probum nutrimentum ſuppeditetur, inde fœtus debiles, partus laborioſi, abortus, molæ, & alia plurima mala ortum habeant. Quapropter tutius eſt tales fœminas primùm curare, & ad meliorem ſtatum reducere, & poſtea viro iungere: aut ſi morbus ſit incurabilis, tutiſſimum eſt, tales virgines manere, & à coniugio abſtinere. Rectéque ſcribit Fernelius *lib. 1. Patholog. c. 11. Præclar. generi humano conſultum videretur, ſi ſoli parentes bene habiti atque ſani liberis operam darent. Si enim agricolæ ſementem facturi, purum ſemen & fœtum ſeligunt, experti frugem malumè marcido percipi: quantò id diligentius in procreandis liberis obſeruandum?*

Sani liberis operam dare debent.

Si à partu difficili, vel abortu, vel ſimili de cauſſa vterus intemperiem & debilitatem, vel alium morbum contraxerit, curandus is eſt, vt de morbis vteri dictum. Et quia plerumque ex labore in partu in tenellis corporibus vterus ita debilitatur, vt poſtea multa excrementa recipiat, à quibus naturalis eius ſtatus mutatur, & intemperies frigida & humida inducitur, quæ curanda vt ſuo loco traditum. Aut ſi quid in dorſo, oſſe ſacro, coxendice, & vicinis partibus luxatum, ruptum, vel quocunque modo læſum ſit, curandum, vt de iis, quæ partum difficilem ſequi ſolent, malis corrigendis dicetur. Si poſt molam vel nimius ſanguinis fluxus, vel ſimile quid vterum debilitauit, vitium id corrigendum, vt ſuo loco dictum & dicetur.

Si ex fœtus mortui ſpurca colluuie intemperies & praua aliqua qualitas vtero inducta ſit, illuuies illa primò abſtergenda ſucco mercurialis & ſimilibus; poſtea theriaca, aut Mithridatium diſſoluta in vterum infundenda; vel per peſſum indenda, vel extrà adhibenda; aut ſuaueolentibus vterus recreandus. Itaque linimenta & vnguenta è ſtyrace, benzoë, balſamo, oleo angelicæ, lauendulæ & ſimilibus adhibenda, cauendo tamen, ne odor ad nares pertingat.

CAPVT IV.

De Conceptione, & fœtus formatione.

POſtquam ſemen vtriuſque ſexus, maris ſcilicet & fœminæ, in vtero exceptum eſt, ab eóque bene clauſo & coarctato retinetur, ab vteri peculiare facultate, quæ nulli parti in toto corpore conceſſa eſt, forma in ſemine latens excitatur, & ad ἐνέργειαν prorumpit, & per vim formatricem, quæ ſpiritu inſito, quaſi inſtrumento vtitur, ad corporis ei ſimilis, à quo deciſum eſt, fabricationem ſeſe accingit, quæ actio Conceptio appellatur; & propterea definiri poteſt, quod ſit vteri actio, cùm maris, & fœminæ ſemen fœcundum ab eo excipitur, miſcetur, fouetur, eiúſque vis ad munus proprium exequendum excitatur. Id verò quod concipitur, κύημα, ſeu conceptus appellatur. Notandum enim hîc, cùm ad multa dubia circa hanc materiam ſoluenda faciat, differre σπέρμα ſeu ſemen, & κύημα ſeu conceptum. Semen enim propriè loquendo eſt id, quod ex vaſis ſeminalibus ab vtroque parente in coitu excernitur, ex quorum neutro ſeorſum ſumto illius ſpeciei animal generatur: κύημα verò eſt id, quod ex vtroque ſemine, tanquam duobus principiis, miſtum conſtat, & quod perfecti animalis principia in ſe continet, atque è quo ſuo tempore perfectum animal formatur.

Conceptio.

Fit autem iſta conceptio, non demùm ſeptimâ die, vt nonnulli exiſtimant, ſed vt rectè Lud. Mercatus *lib. 3. de morb. mul. c. 6.* ſcribit, vbi ſemina in vtero conſtiterint, atque etiam intra ſeptem horas poſt eiaculationem, in effuſionem relapſa neutiquam fuerint, ſi vteri calore conſeruentur, regantúrque, concepiſſe fœminam credendum eſt. Neque enim vel momento, multò minus ad ſeptimum diem, natura otioſa eſt, ſed ſtatim ſe ad formationis opus accingit. Vnde etiam Hippocrates, non à ſeptima die, ſed ea quâ ſemen retentum fuit, conceptionis initium computandum docet, dum *lib. de genitura*, ſcribit: *Si mulier aliquando partum experta fuerit, & aduerterit, quando genitura non exciderit, ſed intus remanſerit, ſciet quâ die conceperit.* Quia tamen vel ſeminum, vel vteri debilitas interdum impedimento eſt, vt inchoatum opus abſolui non poſſit, ſi fine ſuo fruſtratur Natura, intra ſeptem dies præcipuè elabi ſinit ſemina. De quo Hippocrates *lib. de ſeptim. partu: Embryonum conceptio, & abortus, & partus mulieribus in eo tempore iudicantur, in quo cunctis hominibus morbus, ſanitas & mors.* Id eſt: Sicut natura morborum criſes per ſeptimanas inſtituit: ita ſi conceptum ſe perfecturam diffidit, ſeptimâ die eum reiicit. Si verò ſemina vſque ad ſeptimam diem permanſerint, & ſemina ipſa eſſe fœcunda, & vterum ſeſe rectè habere indicio eſt, neque de opere formationis abſoluendo plerunque dubium amplius eſt: quo ſenſu, & non alio, intelligendus eſt Ariſtoteles, dum *lib. 3. hiſtor. animal. cap. 3.* ſcribit: *Si ſemen in ſeptimum diem intus permanſerit; conceptum eſſe iam certum eſt.*

Quando fiat conceptio?

De ipſa autem fœtus formatione, & præcipuè de vi Formatrice, pluribus *in Inſtitutionibus, lib. 1. cap. 10.* & *de conſenſ. ac diſſ. Chym. cum Gal. cap. 9.* egi; vbi monſtraui cum Themiſtio *in 1. de anim.* & I. C. Scaligero *Exerc. 6. ſect. 9.* Animam in ſemine latentem eſſe ſui domicilij architectam: quibus ampliùs nihil addo, quàm me mirari, quomodo magni etiam viri in re plana ſe torſerint, & vt candidè dicam, errârint; cùm facultatem formatricem omnes agnoſcant, animam verò, cuius eſt facultas, cognoſcere non potuerint. Facultas certè ſeu potentia præſupponit ſubſtantiam, à quâ pendet & emanat, & accidens ac qualitas nulla eſt ſine ſubiecto, & omnes, directione formæ à quâ fluunt, efficaces ſunt. Quæ res virum nunquam ſatis laudatum, & aliàs Ariſtoteli addictiſſimum, ac in Interpretum eius, ac Scholaſticorum lectione verſatiſſimum, I. C. Scaligerum mouit, vt ſicut ſemper, ita & hîc, libertate Philoſophicâ & homine ingenuo dignâ vteretur, & illud, quod vulgò dici ſolet, Formas educi è potentiâ materiæ, in optimum (quem quidem opinio & locutio non ſatis commoda recipere poteſt) ſenſum traheret, & explicaret. Etſi enim optimè ab Ariſtotele dictum eſſe ſciret, ſemen eſſe potentiâ animal, & quòd ita non poſſit eſſe ſimul actu & potentiâ: tamen rectè rem ſic explicauit, vt *in Inſtitut. loco allegato* dictum, Potentiâ ſemen animatum eſſe, non quia non ſit ipſa eſſentia animæ in ſemine, ſeménque actus primi reſpectu non animatum ſit: ſed quia caret inſtrumentis expreſſis, quæ ſint in eius poteſtate, quibus poſtea perfectis, in actum ſecundum erumpat, & omnes operationes edat, quas ob defectum organorum edere non poterat; ſicut infantes nec ambulare, nec ratiocinari perfectè poſſint, non ob animæ, ſed organorum defectum & ineptitudinem. De quo idem Scaliger *Exerc. 6. ſect. 9.* egregiè: *Aiunt, ſi anima eſſet in ſemine, canis ſemen eſſet canis. Aſſentior. Eſt enim canus imperfectus, carens tantùm articulationibus.* Et ſi iam demum in corpore formato, & iam organis ſuis inſtructo producitur anima, quis ex ſemine, antequam anima adueniret, organa illa conſtrueret? Et idem *Exerc. 6. ſect. 5. Si,* inquit, *extrinſecùs venit forma, atque interea, vt ſcribunt, omni perfectionum genere inſtruitur materia: ab aliquo intus & qualitates, & quantitates, & numeros, & ordines, & ſitus apparari, atque inſtitui neceſſe eſt: denique corpus ipſum totum fabricari. Hæc fabrica fit aut à ſubſtantia, aut ab accidente, aut ab vtroque. Non ab accidente ſolo. Primùm, quia nullum accidens agit, niſi per vim ſuæ ſubſtantiæ. Deinde, quia nullum accidens cognoſcit. Illa verò virtus, tam nobilis templi architecta, ſapientiſſima ab omnibus Philoſophis iudicata eſt. Ædificabitur igitur à ſubſtantia. At hæc forma ſeminis eſt. Sanè ſeminis forma, ſi non eſt anima, bruta res eſt. Et ſi fabricat, eſt æqualis animæ. At incrementis, & amiſſæ carnis repoſitione opus illud animæ eſt. Erit igitur in ſemine anima formatrix antecedens animam, cui parat illud domicilium. Quare prior illa poſteriore hac ſapientior, ac nobilior.* Et paulò antè: *Ipſamet forma eius præparationis autor eſt. Ipſa eni ſibi & alterat ſtatum, & diſponit partes. Neque cùm ad ſummam peruentum fuerit perfectionem præparationis, tum ad ſubſtantiæ quoque formam peruenitur. Eſt enim ipſa forma antè exiſtens. Ergo ad eam non peruenitur, ſed ad eius actum, quo ipſius deinceps vſum capeſſere poſſit.*

Vis formatrix corporis animati.

Semen quomodo ſit potentiâ & actu animatum.

Ac proinde in re plana fruſtra ſe torquet Fabric. Bartoletus *in Encycloped. Hermetico-dogmat. Phyſiol. cap. 5. quæſt. 1.* dum quidem concedit, cauſſam adæquatam noſtræ conformationis eſſe animam vegetatiuam, non tamen eo modo, quo ego & Piccolhomineus ſtatuimus. *Nam ſcribit, quòd anima vegetatiua ſit cauſſa conformationis, quatenus inſtruitur à Deo; hoc eſt principium Chriſtianum, quod & ipſe fateor & profiteor; ſed interim quærimus cauſſam naturalem, quæ naturaliter in ſecundo & quarto modo dicendi per ſe ſit cauſſa naturalis conformationis. Quare Piccolhomineus non reſpondit interrogationi per quid. Conſimiliter Sennertus probat quidem ſemen eſſe animatum, ſed illius conſequentia non tenet; ſemen eſt animatum. Ergo ſemen animatum eſt cauſſa conformationis.* Verùm enim verò ſi Bartoletus, vt Chriſtianus, credit animam, quatenus à Deo hanc vim accepit, eſſe principium conformationis, cauſſam nullam habet, cui idem vt Phyſicus negare debeat. Neque enim veritas duplex eſt. Et illa ipſa ignoratio creationis, quâ Deus omnibus rebus creatis vires peculiares & admirandas indidit, eáſque conſeruat, (*conſeruatio autem rerum,* vt Scaliger ait, *creationis continuatio eſt*) fecit, vt Galenus & alij gentiles fruſtra in rerum occultarum cauſſis inueſtigandis laborarint, dum ſaltem ad naturam, non verò ad naturæ autorem Deum reſpexerunt, & res naturales conſiderârunt, quaſi vires quas habent, ex ſe, non à Deo haberent. Deinde, dum probaui ſemen eſſe animatum, me etiam probaſſe puto, in ſemine eſſe cauſſam conformationis. Quid enim opus eſt in vtero, vel extra ſemen cauſſam quærere, quæ in ipſo ſemine eſt? cùm anima illa non otioſa, ſed ſuis facultatibus inſtructa ſit: id quoque ipſe negare non audet, dum concedit cauſſam adæquatam conformationis eſſe animam vegetantem. Dum verò alium modum ponere vult, quàm ego, in abſurdiſſimam opinionem incidit, dum ſtatuit, genituram (ita appellat illud, quod primis ſeptem diebus ex ſemine elaboratur) eſſe opus facultatis vegetatiuæ ſeminis, quando

Creationis ignorantia gentilibus errandi cauſſa fuit.

quando ſemen in formam genituræ corrumpatur, id eſt, ad ſeminis corruptionem, illius quoque facultas alteratrix & conformatrix corrumpatur, & ex potentia fœturæ educatur alia facultas vegetatiua, quæ fœtum in genitura delineatum perfectè conformet; abſoluto verò fœtu, ex fœtus potentia deduci animam ſentientem, quæ fœtui aliquam perfectionem tribuit. Verùm enim verò, vt I. C. Scaliger *Exerc.6. ſect. 2.* ſcribit: *Vulgò quidem ſemen, quia deſinit ſemen eſſe, corrumpi dicitur: tamen apud ſapientes, quia nihil perit, reuerà perficitur.* Abſurdius verò hoc eſt, ſtatuere, vnam facultatem in aliam corrumpi; cùm facultates inſeparabiliter ab anima dependeant. Ideóque ſicut, dum ex ſemine vel nucleo planta vel albor generatur, non fit vnius facultatis in aliam corruptio, ſed eadem anima, quæ ſemini vel nucleo ineſt, à principio ad finem totius operis architecta eſt, ſed alio modo agit, aliáque producit, pro diuerſitate materiæ, quam ſibi adſciſcit: ita etiam in animalium ſemine eadem forma, à principio fœturæ ad perfectam fœtus abſolutionem, totius operis directrix eſt.

Fœtus formatio.

Quâ ratione autem, & quomodo partes omnes corporis formentur, non huius eſt loci, vbi de affectionibus p.n. fœminarum agitur, dicere, ſed pertinet id ad Phyſicum & Phyſiologiam, & de ipſo fœtu formato exſtant egregij Tractatus virorum doctiſſimorum, Hier. Fabricij ab Aquapendente, & Adr. Spigelij, Profeſſorum Patauinorum, qui à Medicinæ Studioſis legantur.

Tempus formationis fœtus.

De tempore verò formationis variæ Medicorum Diſputationes ſunt, quæ ſine abortuum, qui rarò inſpiciendi exhibentur, crebrâ inſpectione, decidi non poſſunt. Commodiſſimè tamen, vt *in Inſtit. lib.1. cap.10.* dictum, ij ſentiunt, qui ſtatuunt, primò omnium membranas quibus fœtus inuoluitur, cum vaſis vmbilicalibus, quibus vtero matris connectitur & alimentum accipit fœtus, formari; hinc partes omnes delineari, exornari & perfici, & quidem alias citiùs, alias tardiùs, & pro ratione dignitatis & neceſſitatis, prout fœtui, dum in vtero eſt, vel etiam poſtea dum in lucem prodiit, inſeruire debuerint. Quibus autem temporis momentis ſingula efformentur, humana ratio adſequi non poteſt. Deo ſoli hæc nota. Iehouah:

Compago mira corporis noſtri, tuæ
Miraculum eſt ſolertiæ.
Maſſæ recentis rudia adhuc primordia,
Rudiſque maſſæ ſemina,
Ceu ſcripta haberes, corporiſque lineas,
Motum, ſtatúmque noueras:
Et membra nondum cùm forent, quid adderent
Dies ſciebas ſinguli!

Ad fœtus formationem quæ requirantur.

Hic cùm nobis ſit propoſitum, de morbis mulierum agere, hoc primò notandum eſt, vt rectè formatio fœtus fiat, tria requiri, ipſum ſemen fœcundum vtriuſque parentis, & quidem bene conſtitutum, calidóque innato ac ſpiritu perfuſum, in quo anima vi formatrice inſtructa reſidet, quæque ſui domicilij architecta eſt; deinde ſanguinem maternum, è quo poſtea fœtus augetur, & perfectam molem accipit; tertiò, vterum matris bene conſtitutum, qui ſemen fouet, eiúſque latentem vim excitat.

Fœtus formatio quot modis lædatur.

Quæ tria ſi ſe rectè habeant, formatur fœtus, vnus plerumque, ſanus & perfectus, iſque ſuo tempore in lucem editur. Si quid tamen à vulgari modo diſcrepet, aut p.n. ſeſe habeat, formantur vel gemelli, & fœtus plures ac numeroſi concipiuntur; vel poſtquam primus fœtus conceptus eſt, poſt temporis aliquod interuallum alius adhuc concipitur, quæ ſuperfœtatio dicitur; vel vitioſa fit fœtus conformatio, dum aut fœtus debiles formantur, aut qui aliquem partium defectum vel exceſſum (quò & hermaphroditi pertinent) vel vitioſas conformationes habent; aut quod aliquando obſeruatum, fœtus in lapideam duritiem mutatur, aut pro homine mola, aut tandem monſtrum generatur. De quibus vitiis hoc loco ordine dicemus. Etſi enim nonnulli de hiſce inter partus vitioſos agere ſoleant: tamen quia in pariendi tempore vel modo nihil vitij occurrit, ſed quale formatum eſt, tale editur, commodiùs inter formationis vitia de hiſce agitur.

CAPVT V.

De Gemellorum & numeroſæ prolis generatione.

Gemellorum generatio.

ET primò quidem Gemellos quod attinet, etſi animalia bruta pleraque plures fœtus concipiant & generent: tamen frequentiſſimè fœminæ in hominibus vnum ſaltem fœtum generant: rarum verò eſt in noſtris regionibus, vt gemelli, rarius vt trigemini, rariſſimum vt plures fœtus concipiantur & generentur. Quandoque tamen id accidere, obſeruatum eſt. Et quidem nonnullis locis hoc familiare eſt. Ita Ariſtoteles *lib.7. de hiſt. anim. cap.4.* ſcribit: *Quod plurimùm, & locis plurimis agitur, mulieres ſingulæ ſingulos pariunt. Sed ſæpe & locis pleriſque geminos etiam, vt in Ægypto quoque fieri certum eſt. Pariunt etiam tres & quatuor. Et quidem nonnullis in locis valde ita fit quod dictum iam eſt, ſed quinque cùm plurimum naſcuntur. Iam enim pluribus hoc eueniſſe conſpectum eſt. Et quædam viginti partubus quatuor edidit; quinos enim ſingulis partubus enixa eſt, maiórque eorum pars enutriri & adoleſcere potuit.* Et Plinius *lib. 7. cap.3. natural. hiſt.* ſcribit: Tergeminos naſci certum eſſe, idque Horatiorum, Curatiorúmque exemplo monſtrari; & annis ſupremis Diui Auguſti, Fauſtam quandam è plebe Oſtiæ, duos mares & totidem fœminas enixam eſſe. Et ancillam quandam Auguſti Imp. in agro Laurente vno partu quinque enixam eſſe filias refert. Et Albucaſis *Chirurg. lib.2. cap.76.* ſcribit, ſe compertum habere, quandam mulierem abortiendo emiſiſſe ſeptem, & alium quindecim, omnes formatos. Et Comitiſſam quandam Querfuttenſem vno partu nouem infantulos ediſſe fertur. & Cromerus *lib.9. de orig. & geſtis Polonor.* ſcribit, quòd ann. 1270. die 20. Ian. in Cracouienſi regione, honeſta quædam matrona Margarita triginta ſex pueros viuos vno partu ediderit. Et talia exempla multa apud Hiſtoricos & Medicos exſtant, quæ recenſere longum & ſuperuacaneum foret. Videri verò poſſunt apud Iohan. Schenckium *lib.4. obſeru.* qui ea collegit. Sequentia verò planè prodigioſa ſunt, vt quod refertur à Ludou. Viue, Eraſmo Roterodamo, Ludou. Guicciardino, & aliis Flandriæ Hiſtoricis, quòd Margarita Florentij Comitis Hollandiæ filia, cùm mulierculam ſtipem petentem, gemellóſque in vlnis geſtantem acerbè increpaſſet, neque vno partu duos procedere potuiſſe, niſi duorum quoque virorum vſa eſſet commercio affirmaſſet, poſtea anno 1276. ætatis 42. ipſo die paraſceues, peperit infantes 364. partim mares, partim fœmellas, pollicis magnitudine: qui ſimul in pelui baptizati, maribúſque Iohannis, femellis Eliſabethæ nomen impoſitum fuerit. Idem planè plures Hiſtorici de Margarita Comitiſſa Holſtendij referunt, quæ Imperante Henrico VII. etiam vno partu infantulos 364. ediderit. Et miraculoſum planè videtur, quod Auentinus *lib.7. animalium,* ſcribit, Mechtildem Comitiſſam ab Henneberg, filiam Florentij IV. Batauini Comitis, ſororem Gulielmi Regis Roman. ſub Frider. II. Imper. mille quingentos quatuordecim pueros genuiſſe, qui in malluuio ab Otthone Traiectenſi Epiſcopo, auunculo eius, ſacrâ aquâ luſtrati fuerint. Cuſpinianus tamen tantum 350. fuiſſe refert.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Vt verò de iſtis, quæ prodigioſa & ferè miraculoſa ſunt, nihil dicam, ſed ſaltem cauſſas, cur gemini, trigemini, aut paulò plures fœtus interdum generentur, inquiram: hoc certum eſt, gemellorum & trigeminorum conceptionem ab vno coitu fieri, & eo differre à ſuperfœtatione, quòd illa à pluribus congreſſibus fit. Cur autem plures fœtus in vno coitu formentur, nonnulli in cellulas vteri cauſſam referunt. Verùm nullæ tales cellulæ dantur in vtero humano, ſed vteri cauitas ſaltem lineâ, ſuturæ ſimili, qualis etiam in ſcroto virili apparet, ſecundum longitudinem in dextram & ſiniſtram partem diuiditur. Nonnulli in nimiam ſeminis copiam cauſſam reiiciunt. Verùm etſi magna ſit ſeminis copia, vt plerumque in iuuenibus robuſtis, qui primùm coëunt, eſſe ſolet: tamen plures inde fœtus non fiunt, niſi ſemen in partes diuidatur. Alij gemellos, trigeminos, vel etiam plures fœtus formari aiunt, quoties ſemen vtrumque in eodem congreſſu ſæpius emittitur, vt diuidatur in partes, & ſufficiat ad plurium fœtuum perfectam generationem. Et omnino verum eſt, neceſſarium eſſe, vt ſi plures fœtus generari debent, ſemen in plures partes diuidatur; cùm in quolibet ſeminis minimo vis formatrix integra lateat, & ex ſingulis partibus ſinguli fœtus generentur. Verùm de hoc dubito, an diuiſio iſta ſeminis fiat eiaculatione ſeminis pluribus vicibus in vno coitu factâ; cùm in ſeminis emiſſione, quæ fit in vno coitu, ea interualla vix dari poſſint, vt ſemen ita in partes diuidatur; cùm vteri cauitas in non prægnantibus exigua ſatis ſit, & vix fabæ magnitudinem ſuperet, vt facilè tota repleri poſſit, nec ſpatium plerumque ſit, vt ſemen in diuerſas partes diuidi poſſit. Ideóque hoc mihi magis probabile videtur, in fœminis, quæ fœtus plures concipiunt, cauitatem vteri in coitu non ita anguſtam fuiſſe, vt modò dixi, & vt vulgò in fœminis eſſe ſolet, ſed paulò ampliorem, vt ſemen in ea, quod tamen copioſius ſit, quaſi in plures partes diuidi potuerit.

Gemelli vnam ſecundinam habent.

Vt autem in vno coitu concipiuntur gemelli, ita vnam ſecundinam habent, & communem Placentam, quæ vtriuſque vaſa vmbilicalia recipit, quamuis vterque fœtus ſuum habeat amiculum, cùm duo, qui in ſuperfœtatione formantur fœtus duas ſecundinas habeant.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

An autem fœmina gemellos vel plures fœtus in vtero geſtet, agnoſcere ante partum non ita facile eſt. Quamuis enim duo fœtus maius ſpatium requirant, quàm vnus, & ita duo fœtus plus vterum diſtendant, quàm vnus: tamen ſæpe etiam accidit, vt mulieres aliæ plus humorum in vtero, dum grauidæ ſunt, cumulent, aliæ minùs; atque hinc accidit, vt quæ vnum tantùm fœtum geſtant, tam magnam ventris molem habeant, qualem interdum vix habent, quæ gemellos geſtant. Quæ tamen geminos geſtant, ventris molem non ita æqualem habent, ſed eminentiis quibuſdam, & rugis ac ſulcis quaſi diuiſam. Maius etiam pondus ferè ſentiunt, quàm quæ vnum fœtum geſtant, & quidem inæquale, pro huius vel illius inæquali magnitudine; cùm rarò plures fœtus eiuſdem roboris & magnitudinis ſint. Motus tandem, qui fit in vtero, non eſt vnicus, ſed ſæpe in duobus locis percipitur, nec etiam eſt vniformis.

Progno

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quid autem præſagiendum ſit, tum ex viribus matris, tum fœtus coniectandum. Vt enim fœmina plures fœtus, quos concepit, ad tempus partus vſque nutrire poſſit, viribus integris, corpore vegeto eſſe, & ſanguine abundare, vterúmque bene conſtitutum habere debet.

2. Si verò fœmina ſit debilis, malo corporis habitu prædita, vterumque malè conſtitutum habeat, & grauia patiatur ſymptomata, in magno periculo verſatur; cum vel abortu, vel difficili partu & longis partus laboribus, aut copioſo partum ſequente ſanguinis fluxu, vires facilè deiici poſſint.

3. *Si mulieri grauidæ geminos ferenti altera mammarum extenuetur, alterum abortit: & ſi quidem dextra, marem: ſi ſiniſtra, fœminam excludit.* 5. *aphor.* 38. Quo aphoriſmo etſi Hippocrates indigitare videatur, alterum è gemellis abortu excludi poſſe, altero ſaluo: id tamen rariſſimum eſt.

4. Sunt autem gemelli vnius ſexus viuaciores, quàm diuerſi; propter varietatem ſeminis, inæqualitatem incrementi, motus ac perfectionis diuerſitatem, ob quam accidit, vt feliciter eodem tempore edi non poſſint, ſed marem p. n. cunctari, aut fœminam præuenire neceſſe ſit. Interdum tamen accidit, vt etiam diuerſi ſexus gemelli vitales ſint. Refert enim Roder. à Caſtro *de nat. mulier. lib.* 3. *cap.* 13. Fratrem ſuum Franciſcum gemellum eſſe cum ſorore Leonora, & vtrumque agere annum quadrageſimum, viribus integris, & ſororem etiam numeroſam prolem ediſſe.

CAPVT VI.

De Superfœtatione.

Superfœtatio.

VT interdum ex vno coitu plures infantes concipiuntur; ita nonnunquam, etſi rarò, ex diuerſis congreſſibus plures fœtus concipiuntur, quæ Superfœtatio appellatur, & quidem vario modo, pro diuerſa temporis, quo concipiuntur, ratione. De qua re Ariſtotel. 7. *de hiſt. anim. cap.* 4. ita ſcribit: *In muliere rarò euenit, vti ſuperfœtet, ſed factum tamen aliquando eſt. Qui itaque longo poſt tempore ſint concepti, nihil perfici poſſunt, ſed præmaturiùs dolorem, quo ipſi & primus fœtus intereat, mouent. Iam incidit, vt factâ corruptione duodecim ſuperfœta puerperia egererentur. At verò ſi proximè à primo conceptu ſecundus ſit factus, abſolui edique poteſt, quod ſuperfœtarit; vt quaſi gemini naſci videantur, quo modo Herculem & Iphielem procreatos eſſe fabulantur. Nam id etiam conſtitit adulterâ quadam, quæ alterum ſuo marito, alterum adultero ſimilem peperit. Iam & cùm geminos quædam ferret, tertium ſuperfœtauit: & cùm tempus pariendi iuſtum iam eſſet, primos vitales peperit, tertium quinto menſe eliſit, qui ſtatim mortuus eſt. Altera cùm primùm ſeptimo peperiſſet, qui mortuus eſt, mox duos iuſto menſium numero edidit, qui vixerunt. Quædam etiam ſub abortu conceperunt, atque alterum abegerunt, alterum continuerunt, pertulerúntque ad quartum. Plurimis ſi concubuerint menſe octauo, infans mucore oppletus exit. Eſculentorum etiam, quæ mater comederit, ſæpe gerulus venit in lucem, & ſi ſale immodicè vſa eſt, ipſe ſine vnguibus naſcitur.* Hæc Ariſtoteles. Et quod de Hercule & Iphicle è Poëtarum fabulis narrat Ariſtoteles, Plautus etiam in ſuum Amphytruonem tranſtulit, dum de Alcmena ait: *Hodie paries filios geminos, eorum Amphytruonis alter eſt, alter Iouis: Alter primo poſt menſe naſcetur puer; quo ſeminatus eſt; alter menſe ſeptimo.* Quod & Plinius *lib.* 7. *nat. hiſtor. cap.* 11. confirmat, & hoc addit, Proconneſiam ancillam eiuſdem diei coitu alterum Domino ſimilem, alterum procuratori eius genuiſſe: & aliam ſuum fœtum iuſto partu, quinque menſium alterum ediſſe; & rurſum aliam ſeptem menſium edito puerperio, inſecutis menſibus geminos enixam fuiſſe. Et Nicolaus Florentinus *ſerm.* 6. *tract. cap.* 22. ſcribit, fœminam quandam peperiſſe maſculum, & hinc ad tres menſes peperiſſe alium maſculum, & bene vixiſſe ambos. Dodonæus quoque *in annot. ad cap.* 3. *Beniuenij*, refert, fœminam quandam peperiſſe filium bene geſtatum anno 1570. Decembris die 7. horâ 10. veſpertinâ. Poſtridie verò eadem horâ, præter exſpectationem obſtetricis ac ſui ipſius, peperiſſe eandem fœtum alterum, ſed nondum quadrimeſtrem, vtpote cui neque oculi, neque aures, neque os paterent. Et Paulus Pereda *ſchol. ad cap.* 55. *Ioan. Michaël. Paſchalij, lib.* 1. *de curat. morb.* ſcribit, Valentiæ vxorem cuiuſdam Doctoris poſt quatuor menſes ab obitu Viri filium peperiſſe, & deinde nono menſe alterum. Et Franc. Rouſſetus *de partu cæſar. ſect.* 6. *cap.* 7. ſcribit, fœminam quandam tres filios vnâ vtero geſtaſſe, hinc factum eſſe, vt circiter quintum menſem ex filiis vnum tantùm ederet, & cùm & ipſa & Medici, duos alios fœtus nihil aliud quàm lochia retenta eſſe, aut molas, irritóſve conceptus putarent, ipſi poſt octauum ab abortu diem, purgante medicamento ad ea abigenda incautè ſumpto, abortus ſecundus duorum filiorum ſequeretur. Et Gaſp. Bauhinus *in appendice ad partum Cæſar. Rouſſeti*, refert, Fœminam quandam an. 1575. Aprili menſe, puellam feliciter enixam fuiſſe, quæ dies ſolùm quindecim ſuperuixit. Finito toto puerperio, cùm ad conſueta properaret munia, ſeptimanis quinque & totidem diebus poſt primum partum, dum in vineis eſſet, nihil minus, quàm de alio partu cogitans, filium enixam eſſe, qui diu ſuperuixit. Idem ſcribit, Nobilem quandam fœminam peperiſſe poſt mariti mortem puellam, ſed mortuam & caluariâ carentem. Qua de re cùm defuncti Nobilis hæredes certiores facti eſſent, poſſeſſionem feudorum omnium arripuerunt. Vidua verò cùm ſubtumida maneret, & vel tumorem præter naturam, vel aliquem morbum in ſuo corpore reſidere putaret, ad thermas profecta eſt, ibique decimâ hebdomade à priori proximo partu maſculum ſaluum edidit, qui poſtea omnium feudorum ab agnatis repetitorum hæres factus eſt, & diu vixit. Exemplum etiam ſingulare ſuperfœtationis refert Hercules Saxonia *Pract. Med. lib.* 4. *cap.* 27. de Nobilis vxore, quæ filium peperit nono menſe, viuum & perfectum, octauo die à primo partu alium itidem, & non omnino abſolutum, poſt 15. dies iterum alios duos. Et cùm reconualuiſſet, anno ſequenti, cùm iterum vtero gereret, habuit eoſdem omnino partus, & ſinguli eorum propria tunica erant inuoluti. Cùm tertiò concepiſſet, & filium ediſſet primò, & adhuc vterus eſſet filiis plenus, ampliùs parere non potuit, & obiit. Vt ita de rei veritate dubitare opus non ſit; cùm tot hiſtoriæ eam confirment. Quamuis enim Hippocrates 5. *aphoriſm.* 51. ſcribat, os vteri in grauidis ita clauſum eſſe, vt ne quidem aciculam deinceps admittat? tamen impoſſibile non eſt, quin dum mulier grauida coit: & magnam in coitu voluptatem percipit, nonnihil eius orificium ad ſemen accipiendum iterum aperiatur, idque attrahat, & inde fœtus formetur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Superfœtatio nimirum accidit, dum mulier, quæ antea concepit, cum viro iterum coit, & ex voluptate quam percipit, vteri orificium ad ſemen arripiendum auidum, nonnihil iterum aperitur, ſeménque attrahit. Si tamen vterque fœtus vitalis eſſe debet, neceſſe eſt, vt id accidat à primo conceptus die vſque ad quartum aut circiter, quando primus fœtus adhuc exiguus eſt, vt non difficulter locum inueniat, nécdum omnes venarum & arteriarum propagines à primo fœtu ſunt occupatæ. Si verò prior fœtus iam maior ſit, ex ſuperfœtatione excitatur abortus, vel vtriuſque, vel illius qui vltimò conceptus eſt. Inuoluuntur autem fœtus illi plures in ſuperfœtatione diuerſis ſecundinis, ſinguli ſingulis. Cùm enim aliquanto poſt primum conceptum ſecundus fiat; prima genitura iam ſuis membranis, quæ primò formari ſolent, circundari & inuolui cœpit. Itaque neceſſe eſt, vt etiam ſecundum ſemen, quod recipitur, ſuâ & peculiari membranâ concludatur, & proprium etiam receptaculum habeat. Neque enim vbi fœtus concipitur. Natura omnia vteri vaſa in vnius fœtus nutritionem impendit, ſed aliqua vel ad menſium purgationem, ſi fœmina ſanguine abundet, quæ quibuſdam fœminis grauidis accidere ſolet; vel ad nouum conceptum alendum reſeruat.

Differentia.

Differentia.

Ex quibus etiam patet, ſuperfœtationis aliquam eſſe differentiam, quæ præcipuè ratione temporis accidit. Etenim interdum paulò poſt primum conceptum, vel eâdem, vel ſequenti die, aut certè non longo interuallo, noua conceptio accidit, & tum vterque fœtus vitalis eſſe poteſt. Interdum verò longiore poſt primum conceptum interuallo ſuperfœtatio accidit, & tales grauidis plerumque dolores, & ſibi ac priori fœtui interitum conciliant. Eſt & tertia differentia, cùm fœminæ tertiùm ſuperfœtant, ita vt duos fœtus vitales edant, tertium verò intempeſtiuè eiiciant. Imò & hoc obſeruatum, fœminam primum fœtum peperiſſe menſe ſeptimo, & rurſum geminos menſe nono enixam fuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Superfœtatio non facilè cognoſcitur, niſi fortè ex motu infantis, ſi tardiùs in vtero conceptus ſit, & moueatur. Si tamen poſt breue à primo conceptu interuallum ſuperfœtatio facta ſit, à gemellis ſuperfœtatio non facilè diſcernitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si longiore poſt primam conceptionem interuallo Superfœtatio accidat, matri plerumque non parua pericula attrahuntur. Aut enim fœtus vltimò conceptus, cùm vix vitalis eſſe incipit, abortum concitat, & ſibi ac priori fœtui interitum parat; aut ſi primò conceptus vitalis ſit, partu tamen duplici labores & dolores grauidæ attrahuntur, & magna hæmorrhagia plerumque ſequitur, ac fœminæ vires deiiciuntur.

2. Si autem poſt breue interuallum ſuperfœtatio fiat, vterque fœtus vitalis eſt, eadem ferè eorum ratio eſt, quæ gemellorum, niſi quòd duplicis ſecundinæ extractio facilè largiorem ſanguinis profuſionem excitare poteſt.

Curatio.

Curatio.

Si ſuperfœtatio accidat, Naturæ totum negotium committendum: Interim accuratum regimen, quale grauidis præſcribi ſolet, obſeruare debent grauidæ, & ſi pondere nimio venter grauetur, laxantibus & emollientibus abdomen inungendum, ne quid rumpatur, fœtúſque compreſſione non lædatur. Imò interdum

terdum faſciis ventrem ſuſtentare opus eſt, ne peritonæum rumpatur, & hernia excitetur. Tutiſſimum tamen eſt, fœminas cauere, ne facilè ſuperfœtent, & proinde vbi ſe concepiſſe animaduertunt, coitum & amplexus laſciuiores vitare.

CAPVT VII.

De vitioſa fœtus formatione.

Vitioſa fœtus formatio.

Accidunt circa fœtus formationem & plurimi errores ac Symptomata. Interdum enim fœtus debiles formantur; interdum in numero partium aliquid deeſt, interdum aliquid abundat, quò & hermaphroditi pertinent; interdum pars aliqua nimis parua aut magna eſt; interdum vitioſa fit conformatio, & pars aliqua vel plures, aliter quàm ſecundum naturam fieri debebat, conformantur: quos errores & ſymptomata, quæ circa formationem fœtus accidunt, hoc capite complectemur.

Imbecillioris fœtus cauſſa.

Primò imbecillitatem fœtus quod attinet, pendet ea vel à vitio ſeminis, vel à vitio ſanguinis, quo infans alitur, vel ab vteri aliqua mala diſpoſitione. Etenim ſi ſemen vel patris, vel matris, vel vtriuſque, non optimè diſpoſitum, ſed debile ſit, vel ob ætatem, vel malam corporis conſtitutionem, ex tali ſemine nonniſi debilis fœtus generari poteſt. Ideóque malè poſteritati conſulunt, ſeu fœminæ, ſeu viri, qui vel ætate tenera nimis, vel ſenili, vel valetudinarij liberis operam dant. Cùm enim tales nonniſi debile ſemen generent, ex eo nonniſi debilis fœtus formari poteſt. Eadem ratio eſt ſanguinis in fœminis. Etenim ſi fœmina probum ſanguinem non habeat, ſed cacochymica ſit, ex vitioſo ſanguine nonniſi debilis fœtus, & ipſe cacochymicus fieri poteſt. Ita ſi vterus ſit intemperatus, vel alio morbo afficiatur, ſemen conceptum non rectè fouet, eique aliquam intemperiem imprimit, & præterea ſanguini effluenti ſuam intemperiem communicat, vnde nonniſi debilis fœtus formari poteſt. Nec tamen hic prætereundæ Aſtrorum vires. Cùm enim certum ſit, & agricolis notiſſimum, non parum referre, quo tempore, quo Aſtrorum ſitu & adſpectu ſemina terræ mandentur: cur non idem etiam in hominis conceptione accidat? Et inprimis Luna hic multum poteſt, quæ vt plena, vel lumine diminuta, aut noua eſt, hunc vel illum cœli locum occupat, aut hanc vel illam cum Planetis & ſtellis fixis configurationem habet, varias conceptui diſpoſitiones imprimit, ac multorum ſæpe morborum cauſſa eſt. Neque enim minus ad corpus afficiendum poſitus cœli tam tempore conceptionis, quàm natiuitatis poteſt; cùm tota corporis natura à conceptione pendeat. Et ſi qui in Nouiluuio in lucem eduntur, plerumque ἄνοηοι ſunt, ac rarò vitales; qui in eclipſibus, Epilepſiæ obnoxij; cur ſi iiſdem temporibus conceptio fiat, iidem morbi oriri non poſſint? Quæ autem debilitationis fœtus cauſſa eſſe poſſit, facilè patebit, ſi & parentis & matris natura diligenter conſideretur. Vt enim referunt ſua ſemina plantæ, & vt Saluator ait, *Mala arbor non fert fructus bonos*: ita ex malè affectis parentibus fortes liberi ſperari non poſſunt. Conſuleretur itaque bene Reipub. & poſteritati, ſi & homines iuſtâ ætate vxores ducerent, & nuberent, & qui morbo aliquo affecti ſunt, qui in fœtum deriuari poſſet, non priùs nuberent, quàm affectus iſte eſſet curatus; quod quomodo præſtandum ſit, ex iis quæ dicta ſunt hactenus, patet: qui verò valetudinarij planè ſunt, aut morbo aliquo incurabili laborant, planè à coniugio & venere abſtinerent. Etenim niſi agricola lectiſſima ſemina terræ mandet, ſed quæuis obuia, & lolij ac aliorum zizaniorum ſeminibus miſta ſerat, ita agrum zizaniis replebit, vt in iis eradicandis poſtea multis annis laborandum ſit: ita dum pueri vel puellæ, imbecilles, ſenes, valetudinarij, aut peſſimè morati nubunt, quod plerumque diuitiarum acquirendarum cauſſa fit, Rempublicam ſtolidis, fatuis, imbecillibus & valetudinariis hominibus, atque ad omnia officia ineptis replent.

Non niſi ſani nubere debent.

Quod ipſum iam olim monuit antiquus ille Philoſophus, Ocellus Lucanus, Pythagoræ auditor, qui *in lib.* περὶ τοῦ παντὸς, *de vniuerſi natura, in fine*, hæc habet: Μετὰ πάσης οὖν σπουδῆς καὶ προσοχῆς δεῖ καταβάλλεσθαι, ὅπως τὰ γεννώμενα γίνηται χαριέστατα, καὶ γεννώμενα καλῶς ἀνατρέφηται. οὔτε γὰρ δίκαιον, τοὺς φιλίππους καὶ φιλόρνιθας καὶ φιλόκυνας μετὰ πάσης ἐπιμελείας φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν γινομένων ὡς δεῖ, καὶ ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ πῶς διακειμένων γίνεσθαι τὰς μίξεις, καὶ τὰς κοινωνίας, τῶν καὶ ὡς ἔτυχε γίνεσθαι τὰ γεννώμενα· τοὺς δὲ ἀνθρώπους μηδένα ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἰδίων ἐγγόνων, ἀλλὰ γεννᾶν ὡς ἔτυχε, καὶ γεννωμένων ὀλιγωρεῖν καὶ τῆς τροφῆς, καὶ τῆς παιδείας: ταῦτα γὰρ ἀμελούμενα πάσης κακίας καὶ φαυλότητος παραίτια γίνεται. βοσκηματώδη καὶ ἀγεννῆ ἀποτελούμενα τὰ γεννώμενα. hoc eſt: *Itaque omni ſtudio & intento animo eniti debent, vt ſciti admodum & elegantes naſcantur liberi, & cùm orti ſuſceptique fuerint, liberaliter educentur. Iniquum enim eſt, eos qui equos, aut aues, aut canes amant & alunt, omni diligentiâ curare, vt belluas, quemadmodum, & ex quibus, & quo tempore ouorteat, & generent; & quodammodo affecta ſeſe adjicere & copulare debeant, ne vilis ac vulgaris naſcatur ſoboles: homines verò nullam filiorum ſuorum curam ſuſcipere, quin potiùs illos, vt ſors tulit procreare, & cum genuerint, ipſorum educationem inſtitutionémque negligere. Nam iſthæc ſi contemnantur, omnis improbitatis & nequitiæ cauſſa ſunt: quippe quæ efficere ſoleant, vt qui orti fuerint, belluarum ſimiles, vileſque ac degeneres euadant.*

Parua & magna corporis ſtatura vnde.

Deinde varij errores interdum in conformatione accidunt. Euenit enim nonnunquam, vt pumili & pygmæorum quaſi ſtaturâ homines inueniantur, alij contrà gyganteam quaſi proceritatem habeant. Quam ſtaturam etſi in vtero non accipiant: tamen in vtero eam delineationem membrorum acceperunt, quæ ad hanc figuram acquirendam apta eſt, vt quacunque etiam curâ alantur, nec grandiores, nec minores euadere poſſint. Equidem regionibus nonnullis inſolens talis corporis figura, nonnullis conſueta. Quæ de Pygmæis narrantur, vulgò nota. Contrà in Indiæ quibuſdam locis fertur ad cubitorum quinorum & duarum palmarum proceritatem hominum corpora excreſcere. Accidit tamen, vt interdum in iis etiam regionibus, vbi mediocris eſt hominum ſtatura, quidam vel nimis proceri, vel parui generentur. Nani & pumiliones paſſim in aulis principum viſuntur, & tres tales deſcribit Platerus *lib. 3. obſeruat.* quorum annos natus 38. longus tantùm tres pedes fuit, prolixa barba præditus; Secundus annos natus 45. longus pedes duos cum dimidio, barba etiam longa præditus. Tertius, qui in nuptiis Ducis Bauariæ integrè armatus & in artocreate occultatus in menſam appoſitus fuit, & rupto artocreate erumpens, ſtricto gladio in menſa ſaltans, ſpectatoribus riſum & admirationem excitauit. Contrà monte rupto olim oraculi iuſſu, Oreſtis corpus refoſſum ſeptem cubitorum fuiſſe traditur. Et ſub Claudio Imperatore quidam robuſtiſſimus hominum, nouem pedum & totidem vnciarum ex Arabia aduectus eſt. Et noſtrâ ætate fuit quidam procerus homo Antonius, in aula Ducis Brunſvicenſis, cuius ſceleton in Academia Helmæſtadiana aſſeruatur. Et ante annos non ita multos Polonus quidam grandis ſtaturæ ſpectaculi loco in Germania circumducebatur. Et Platerus *lib. 3. obſeruat.* ſcribit, ſe vidiſſe anno 1613. Adoleſcentem Lunæburgenſem Iacobum Damman, annos habentem ætatis 22. longum pedes octo, manus longas pedem vnum & trientem habentem. Et in pago quodam ditionis Baſileenſis, anno 1565. ſe vidiſſe puellam quinque annorum, cum infantibus ludentem, adeò corpore vaſto, ac ſi fœmina eſſet multorum annorum, coxas ſeu femora habentem, quæ equi ſui collum ſuperarent, ſuráſque, quæ hominis alicuius robuſti & quadrati femora adæquarent, cingulóque quo lumbos cingebat, matris illius & patris corpora iuncta potuiſſe comprehendi, & antequàm anni ſpatium ætate compleuiſſet, tantum, quantum ſaccus tritici octo modiorum, ponderaſſe.

Partes corporis iuſto maiores vel minores.

Poſtea etiamſi omnes corporis partes iuſtam magnitudinem habere debeant: tamen interdum accidit, vt pars aliqua corporis iuſto maior vel minor ſit. Ita videmus interdum quoſdam qui capita maiora, quàm corporis proportio requirit, habent. Alios, quibus pes vel manus iuſto minor vel maior eſt. Ita refert I. C. Scaliger *exerc. 199. ſect. 2.* ſe manum fœminæ alterâ duplo maiorem vidiſſe.

Partium defectus.

Inſuper accidit interdum, vt pars aliqua à primo ortu deſit, quod vitium à prima conformatione ortum habet. Ex Romana hiſtoria refert Iul. Obſequens, C. Valerio, & M. Herennio Coſſ. ancillam puerum vnimanum peperiſſe. Et T. Graccho & M. Iuuentio Coſſ. puellam ſine manu natam. Et in Piceno infantem abſque manibus & pedibus natum, Lycoſthenes *lib. prodigior. & oſtent.* narrat. Sine brachiis etiam natos, qui vel ore vel pedibus mirabiliter opera manuum vice perficiebant, paſſim ex hiſtoriis patet, & noſtra etiam ætate talia exempla vidimus. Cœlius Rhodiginus *antiq. Lect. lib. 4. cap. 12.* ex Dione refert, inter alia munera Auguſto miſſa ab Indis, fuiſſe & adoleſcentulum ſine humeris, qui tamen pedibus manuum functionem obiret, & arcum intenderet ac ſagittas excuteret. Et Alex. Benedictus *lib. 1. Anat. cap. 2.* ſcribit, ſe vidiſſe mulierem ſine brachiis natam, pedes pro manibus ad nendi ſuendique artem habuiſſe. Ac ſimilia exempla hominum manibus deſtitutorum, qui pedibus ſcripſerunt, ac pinxerunt, arma tractarunt, & alia, quæ manibus aliàs perfici ſolent, peregerunt, recenſentur à Lycoſthene *de prodigiis*, Cardano *lib. 17. de Subtilit.* I. C. Scaligero *exerc. 334.* Paræo *lib. 24. cap. 6.* Et noſtrâ memoriâ vixit Halæ Sueuorum Thomas Schvveigker, qui manibus deſtitutus, pedibus ita eleganter ſcribebat, ſcripturáſque emblematibus ornabat, vt eos in hoc genere vinceret, qui artem eleganter ſcribendi publicè profiterentur. Exſtátque paſſim in Bibliothecis eius effigies, cum ſcripturis ab eo elegantiſſimè delineatis, & pennis ab eo ad ſcribendum paratis. Idem etiam dolando, ſcindendo, ſculpendo mira perfeciſſe fertur. Ante annos etiam non ita multos, & hìc & paſſim in Germania viſa eſt mulier, quæ manibus carens ore nebat, & ſcribebat, ac Studioſis in Album, quod vocant, nomen ſuum inſerebat. Ita & ſine pedibus natos eſſe obſeruatum eſt.

Partium numerus ſuperfluus.

Contrà alij partes quaſdam plures, quàm par eſt, habuiſſe obſeruatum. Sic brachiis tribus vel pluribus, vt & pedibus, quoſdam natos fuiſſe, ex Iul. Obſequente, Lycoſthene, & Iouiano Pontano patet. Digitos in manibus & pedibus ſenos fuiſſe, ſæpe obſeruatum, & M. Curiatij ex patritia filias duas, ob id Sedigitas appellatas, & Volcatium Sedigitum, Plinius *natural. hiſtor. lib. 11. cap. 43.* refert. Et puerum Arelatæ viſum, cui in vtroque pede ſeptem inerant digiti, in vtraque manu digiti ſex, ſcribit Fr. Valleriola *lib. 4. obſeruat. 2.* Dentium quoque numerum conſuetum non ſemper obſeruari, ſed nunc plures,

plures, nunc pauciores eſſe, aliquando duplicem etiam ordinem dentium fuiſſe, obſeruatum eſt.

Conformatio partium vitioſa.

Eorum verò, qui diſtortos & inuerſos pedes & manus habent, paſſim exempla obuia ſunt. Connexio etiam ſæpe præter naturam vitioſa. Noui hîc Viri cuiuſdam docti liberos, qui omnes in manu vna digitos duos connexos habent. Quod etiam næui, & alia quibuſdam liberis à matribus imprimantur, notiſſimum eſt. Ita ex hiſtoricis referunt, Preſinam Æthiopiæ Reginam ex marito pariter Æthiope fœtum ſuſcepiſſe albo colore inſignem; quòd in viri amplexibus, ex quo grauida euaſit, fixis oculis, intentóque animo albam Andromedæ imaginem adſpexiſſet. Sic incendij terrore rubris maculis inſigniti, ex ceraſorum, fragorum vel vini rubri in corpus grauidæ conſperſione, infantibus ſimile quid ceraſis, fragis adnaſci, & maculas inſtar vini rubri in infantibus conſpici, ſæpe annotatum eſt. Gemma *Coſmocritici lib. 1. cap. 16.* narrat: Cùm maritus quidam iratus in vxorem grauidam gladium ſtrinxiſſet, velut in cranium impacturus, accidiſſe vt quanquam mulier fugâ ſalutem reperiſſet, infanti tamen eadem caluariæ parte, cui acies minitabatur, magnum continuitatis diuortium appareret. Notatu etiam digna eſt hiſtoria partus monſtroſi, quæ exſtat in obſeruat. Cl. D. Gregorij Horſtij *lib. 1. part. 2. obſeru. 34.* Opilionis vxor in pago Othmarsheim Ducatus VVirtembergici, tertio circiter imprægnationis menſe, fortè molam præteriit frumentariam, faſciculum graminis capite geſtans, cùm eo ipſo momento molitor aſinum malè feriatum fuſtibus exagitans extra molam propelleret. Aſinus è foribus prorumpens prætereuntis grauidæ ventrem grauiter offendit, ita vt illa ſubito perterrita impulſu, manum dextram oculis prætenderet, ſicque vix paulatim ſeſe recolligeret. Ex forti autem imaginatione factum eſt, vt non ſolùm ipſi quoque fœtui brachium dextrum oculorum regioni (oculis & naſo ſimul deperditis) adnatum, ſed & capiti noua calua vel cutis denſior, aſininis pilis horrida affixa fuerit. Quinetiam in offenſione iſta, ruptis vaſis vmbilicalibus, è tenero Embryonis corpuſculo hepatis parenchyma cum potiſſima inteſtinorum parte peritonæo incluſa, extra vmbilicum procidit, vulnúſque progreſſu temporis, remanente hac herniâ ſatis mirabili, callo recluſum fuit, & hepar figuram oblongam acquiſiuit. Licet verò natura in conſeruatione huius Embryonis ſatis laborioſa fuerit: tamen ex defectu alimenti, circa ſeptimi menſis principium, pridie ſcilicet Calend. Ianuarij, anno 1614. abortu reiectus fuit, magnitudine pedis vnius circiter.

Memorabile inter alia & illud eſt, quod anno 1610. die 17. Iulij, Pragæ accidit. Natus enim ibi fuit puer, quoad alias partes ſanus; verùm inteſtinis, hepate, ventriculo, liene extra abdomen, cuius tamen cutis diuulſa non fuit, propendentibus. Cuius deprauatæ conformationis cauſſa fuit imaginatio, quam mater concepit tribus aut quatuor ante partum menſibus, cùm vituli mactati inteſtina & viſcera ex abdomine aperto propendere vidiſſet.

Cui ſimile ferè eſt quod Dn. D. Philippus Hechſtetterus *obſ. dec. 6. caſ. 5.* recenſet: Vxor cuiuſdam lanij, qui inteſtina mundata cum annexis viſceribus ſeparatim vendidit, peperit infantem integrum & perfectum, ſed mortuum, cui inteſtina cum omento per vmbilicum ex ventre propendebant, inuoluta & tecta membranis iis, quibus vaſa vmbilicalia inuoluuntur. Mater toto geſtationis tempore ægra, tempus conſuetum præuertit partûs. Quod conformationis vitium etiam ab imaginatione ortum habuit. Matri enim quotidie ob oculos erat totum illud, quod ex abdomine ſeu ventre è bobus euiſceratur, inteſtina nempe, ſumen, ventriculus, viſcera. Impreſſit igitur hæc imaginatio illi quod in vtero gerebatur, ita vt miſer infans extra pendula ex vmbilico monſtraret. Et vicina quædam mea ante annos non multos, cùm grauida vidiſſet lanium ſuis mactati caput ſecuri diuidentem, filium genuit, cui maxilla vtraque, & os ad nares ac palatum eodem modo diuiſa erant. Infantes interdum naſci, labia diuiſa, quæ leporina appellant, habentes, paſſim notum eſt. Et plurimos alios huiuſmodi errores in conformatione in Vtero fieri, fœtúſque poſtea vitia habentes naſci, nemo ignorat.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa autem iſtorum errorum omnium quærenda eſt in ſemine maris & fœminæ, ſanguine materno, vtero, & in formationis errore. Etſi enim omnium iſtorum vitiorum cauſſa proxima ſit facultatis formatricis actio læſa: tamen ea non ſemper per ſe læditur, ſed ſæpiſſimè, etſi rectè agere intendat, tamen propter materiæ, in quam agit, ineptitudinem, & loci incommoditatem, finem ſuum aſſequi, & opus, quod intendit, rectè perficere non poteſt. Interdum tamen quamuis materia & locus ſeſe rectè habeant, nihilominus errat, dum ab imaginatione matris turbatur, & ad id, quod non debebat agere, agendum dirigitur. Quòd interdum enim nani & pumiliones generantur, equidem eius rei cauſſam nonnulli eſſe putant anguſtiam cauitatis Vteri. Vt enim fructus, qui etſi naturâ ſuâ grandiores fierent, ſi in anguſto vaſe in generationis principio coarctentur & concludantur, debitam magnitudinem non aſſequi, & non plus, quàm capacitas admittit, excreſcere poſſunt: ita etiam fœtum ob vteri anguſtiam ad iuſtam magnitudinem excreſcere non poſſe putant. Verùm rarò puto hanc ſolam huius

Nanorum generationis cauſſæ.

rei cauſſam eſſe; cùm etiam in tenellis, & paruæ ſtaturæ fœminis, vterus facilè extendatur, vt fœtus ſæpe ſatis grandes edant. Malim ergo in ſeminis, è quo prima omnium partium delineatio fit, paucitatem, cauſſam huius rei referre. Contrà ſi ſemen nimis copioſum ſit, talis fœtus ex eo delineari poteſt, vt poſtea cùm ex ſanguine in vtero affluente, tum editus in lucem ex alimentis, in proceram & inſolitam magnitudinem augeatur.

Ab eadem ſeminis paucitate fieri poteſt; vt partes aliquæ deficiant; ſicut contrà à ſeminis copia, vt iuſto plures generentur, quâ in re tamen plerumque etiam formatricis error concurrit.

Partium defectus & exceſſus cauſſa. Figura vitioſæ cauſſa.

Vt fœtus non naturalem figuram nanciſcatur, à ſeminis non recta permiſtione fieri poteſt. Sicut & à ſanguine, quo infans, dum adhuc in Vtero eſt, nutritur augetúrque, fieri poteſt, vt magnitudo partium, vel etiam figura minùs conueniens ſit.

Imaginationis vis.

Plerumque tamen & frequentur iſta vitia, (vt & hermaphroditi, de quibus *lib. 3 part. 9. ſect. 1. c. 13.* dictum) quæ ex ſeminis & ſanguinis commiſtione, diſpoſitione ac mutatione accidunt, ex formatricis errore proueniunt, quæ ab impreſſione quadam facultatis ſuperioris, quæ tempore conceptus, aut pòſt in grauidis fit, accidit, dum nimirum mater terrore, aut alio animi vehementi affectu, vel intenſiore imaginatione afficitur. Quò pertinet & deſiderium alicuius cibi, cuius ſi grauida non fiat particeps, accidit vt mater notas quaſdam fœtui imprimat, quæ talium fructuum figuram & colorem referunt. Neque hoc ſolùm fit ex appetitu, ſed etiam ſi tales fructus ex improuiſo matris corpori incidant. Noui fœminam, cuius mater cùm ſub moro ſtaret, in quâ alius mora legeret, & mora aliquot dorſo eius inciderent, ipſa in dorſo tot excreſcentias habuit; quæ mora figurâ & colore repræſentarent, quot mora ex arbore dorſo matris illapſa fuerant. Et talia apud Medicos & hiſtoricos exempla plurima, imò etiam vulgo nota ſunt, vt ea recenſere omnia prolixum foret. Et licèt fuerint quidam in ea ſententia, talia ab imaginatione non prouenire, ſed à fortuito humorum concurſu, aliiſque de cauſſis accidere, & falsò imaginationi tribui: tamen experientia, quæ etiam fœminis notiſſima, contrarium docet. Et ſi fortuito ſaltem humorum concurſu talia fierent, cur ſemper notæ, quæ infantibus imprimuntur, imaginationi determinatæ reſpondent?

Quâ ratione Imaginatio formationem fœtus mutet.

Qua ratione autem Imaginatio formationem fœtus mutare, eique aliquas notas imprimere poſſit, valde obſcurum eſt, & diximus eâ de re, *de conſenſ. & diſ. Chymic. cum Ariſtotel. & Galen. c. 14.* vbi de viribus Imaginationis egimus. Libet tamen & hoc loco aliquid, quantum quidem fœtus formationem attinet, de ea dicere. Vt autem in contrariis opinionibus recenſendis non morer, Auguſtinus *lib. contra Iul. cap. 9. & lib. 12. de Ciuit. Dei, cap. 25. & lib. 18. eiuſd. operis, cap. 5.* docet (vt mentem eius potius, quàm verba recenſeam) accidentia, quæ ſunt in rebus realiter, in animam tranſire intentionaliter, & rurſum tranſeundo ad fœtum, in ipſo reales tales qualitates producere. Quam ſententiam plerique Medici & Philoſophi ſequuntur. Verùm hac reſponſione res non ſatis clara redditur, neque omne dubium tollitur. Ideóque vt noſtram ſententiam in re obſcura proponamus, Phantaſiam ſeu Imaginationem per ſe atque immediatè, & per ſimplicem imaginationis actum id non efficere, certum eſt. Etenim Imaginationis, vt immanentis & cognoſcentis potentiæ, actiones in cerebro abſoluuntur & terminantur, ſpeciéſque phantaſiæ in obiectum nullam aliam vim habent qualitatem realem producendi, fœtúmque formandi: & quotidie variarum rerum imagines à grauidis concipiuntur, quæ nullo modo fœtum ſignant; neque etiam imaginatio potentiam habet, per ſpeciem ſibi oblatam vllam qualitatem, multo minùs corpus aliquod efficiendi, cùm nulla ſpecies intentionalis aliam vim habeat, quàm potentiam, cuius obiectum eſt, mouendi. Cum verò itidem extra controuerſiam ſit, totam fœtus formationem facultatis formatricis opus eſſe, eámque fœtui partium quantitatem, figuram, ſitum, cum aliis connexionem, colorem & alia tribuere; & nihilominus ob præcedentem Imaginationem iſtæ actiones Formatricis mutentur: in duabus quæſtionibus huius rei cardo vertitur. Prima eſt, An omnes omnino illi formatricis errores proximè ab imaginatione pendeant? Altera, quomodo imaginatio errorum iſtorum formationis cauſſa ſit, & quomodo formatricem turbet, & per formatricem potentiam hoc vel illud in fœtu efficiat?

An omnes formatricis errores ab Imaginatione dependeant? Animi affectus vitioſa formationis cauſſa.

Ad primum reſpondemus, etſi omnia quæ in fœtus formatione accidunt, à formatrice fiant: tamen non in omnibus ab imaginatione dirigitur, ſed interdum etiam, matre nihil tale vnquam cogitante, ab animi affectibus ſpiritus & humores turbantur; & hinc cum impetu aut immediatè ad Vterum confluunt, vel aliò ruunt, vnde facultas formatrix in opere ſuo turbatur, & pro fortuito humorum in hanc vel illam partem incurſu, fortuitò etiam à ſua ſcientia quaſi deflectens partes format, & vel humorum copiâ obruta, vel ſpiritibus & humoribus aliò conuerſis deſtituta, eas non rectè format, & vel maiores, vel minores quàm par eſt, dum ad vnam plus alimenti affluit, quàm ad aliam, efficit; vel dum magnâ humorum copiâ in vna parte obruitur, debitam figuram, numerum, ſitum, & alia ipſis non tribuit. Imò accidere poteſt, vt inde febris, abortus, vel

mors fœtus ſequatur. Et propterea talium errorum cauſa non phantaſiæ, ſed animi paſſionibus, quæ varium & inordinatum humorum & ſpirituum motum excitant, & per eum formationem turbant, tribuenda eſt. Et imaginatio in talibus affectibus non aliter concurrit, quàm facultatem appetentem excitando, quæ poſtea mediantibus facultatibus hunc motum humorum & ſpirituum excitat. Atque talia errata, cùm ſaltem pro fortuito humorum in hanc vel illam partem incurſu & motu fiant, & nullam cum rebus externis determinatam ſimilitudinem habeant, communia appellari poſſunt, neque propriè ſignaturæ ſunt.

Errata formationis communia. Determinata.

Sunt deinde alia errata determinata, quæ cum obiecto aliquo externo grauidæ oblato in ſpecie ſimilitudinem habent, v.g. vino rubro, igne, ceraſo, moro, mure, ſimia & ſimilibus. Hæc ſimpliciter ab imaginatione mediantibus animi affectibus fieri non poſſunt; cùm illi ſaltem in genere humores & ſpiritus turbent, & moueant, ad tale autem quid nullam determinationem habeant. Siue enim à cane, ſiue à glire, ſiue ab hoſte terreatur grauida, idem terror fit, eundémque ſpirituum & humorum motum efficit, & propterea etiam eandem in fœtu mutationem efficere deberet, quod tamen non accidit. Nam quæ terretur à glire grauida, notam aliquam gliris; quæ à cane, canis; quæ à ſimiâ, ſimiæ, fœtui imprimit. Alia ergo hic cauſſa quærenda eſt, quæ formatricem facultatem, quæ corpus fœtus ſeu benè, ſeu malè formet, dirigat vel turbet. Nullam verò hic aliam cauſſam inuenire poſſumus, quàm Imaginationem.

Imaginatio quomodo fœtum ſignet.

Quomodo autem Imaginatio facultatem formatricem ad tales effectus edendos dirigat ac diſponat, explicare difficillimum eſt. Omnino neceſſarium videtur, aliquam geri inter imaginationem & formatricem communicationem, & ab Imaginatione ſpeciem à ſenſibus externis communicatam formatrici facultati communicari, eámque illi quaſi exemplar & regulam, vt Auguſtinus *lib. 1. de Trinit. c. 8.* appellat, obiici, ad quam opus conformationis perficiat. Quomodo autem iſta communicatio fiat, valde in hac humanæ naturæ caligine obſcurum, & latet nos exquiſita illa cognitio. Nonnulli id fieri exiſtimant vibratione ſpiritus per neruos; & vehementem agitationem ſpiritus, formam quam continuâ imaginatione reuoluit, fœtui imprimere putant. Verùm cùm nulli nerui à matre ad fœtum ferantur, & fœtus tantùm per vaſa vmbilicalia, inter quæ nulli ſunt nerui, matri connectatur etiam à cerebro matris ſpecies à phantaſia acceptæ ad fœtum deferri non poſſunt. Alij ſtatuunt phantaſiam ſpiritibus cerebri ſpecies imprimere, ſpiritus illos miſceri ſanguini, qui ſit alimentum fœtus, & per illum tandem ſpeciem fœtui imprimi. Verùm ſpecies, quæ ſunt obiectum phantaſiæ, ſanguini miſceri, & cum eo aliò deferri nequeunt. Ideóque alias probabiliores cauſſas inueniamus neceſſe eſt.

Conſenſus facultatum ſuperiorum & inferiorum.

Mihi probabile videtur, cauſſam eſſe illum conſenſum facultatum ſuperiorum & inferiorum, Equidem nonnulli exiſtimant, conſenſum illum inter eiuſdem animæ facultates non ſufficere, ideo quòd conſenſus inter facultates eiuſdem animæ, & in eodem indiuiduo, nihil determinati efficiat, ſed ſaltem facultas ſuperior inferiorem excitet, vt ea in actum erumpat: cùm tamen hic imaginatio formatricem ita dirigat, vt determinati aliquid efficiat, & non ſaltem fœtum formet, ſed hoc vel illo modo, imò aliter, quàm naturæ ductu ſolet, formet, & alio modo formet fœtum ob imaginationem muris, aliter ob imaginationem ſimiæ, aliter ob imaginationem ceraſi, aliter ob imaginationem fragi vel mori, quales ſignaturæ omnino infinitæ ſunt, pro obiectorum varietate. Verum ſciendum, phantaſiam non ſolùm in alia parte aliam potentiam excitare, ſed & determinare poſſe pro operationibus, quæ facultas illa edit. Si enim facultas excitata ab imaginatione vnicum & ſimplicem agendi modum habet, actus etiam ſemper eſt vnus & idem, vt dum ex Venerearum rerum imaginatione penis erigitur, actio illa vna eſt, & nulla fit actionum varietas. Vbi verò potentia vario modo agere apta nata eſt, actiones etiam valde variantur, cuius exemplum locomotiua ſuppeditat, quæ ab imaginatione mediante apetitu ſtimulata, varios & infinitos motus inſtituit, pro ſpecie in phantaſia conceptâ. Ita cytharœdus non ſimpliciter digitos mouet, ſed ad ſpeciem ſoni in phantaſia conceptam. Eodem modo in ſermone & cantu, ad regulam quaſi ſpeciei in phantaſia & ratione conceptam, & muſculos laryngis, & linguam facultas motrix mouet. In quibus motibus cùm ſpecies in Imaginatione concepta, non ad ipſos digitos vel muſculos laryngis & linguæ è cerebro feratur, & nihilominus ad eorum præſcriptum talis motus fiat, qui ſonum ac exemplum & regulam in Imaginatione conceptam efficit: cur opus ſit, vt ad Vterum ipſum ſpecies in Imaginatione grauidæ concepta feratur, cùm formatrix facultas etiam non ad vniformem aliquam actionem, ſed ad varias determinata ſit, aliúdque in capite, aliud in pede efficiat? Neque opus eſt, vt per aliquam ſpeciem, ſicut phantaſia & intellectus cognoſcunt, formatrix etiam cognoſcat; etſi ſuus etiam cognoſcendi modus ipſi non ſit denegandus, ſicut aliàs etiam facultas vegetans alimentum cognoſcit, & vtile attrahit, ac retinet, inutile reſpuit, de quo I. C. Scaliger *Exerc. 307. ſect. 29.* ſcribit: *Natura in animali omnino anima eſt. Ipſa ſibi fabricat calces, dentes, cornua, ad vitam tuendam. Itaque iis & vtitur, & ſcit quo ſit vtendum modo, ſine obiecto aut phantaſia vlla.* Quapropter licèt facultas cognoſcens à formatrice differat: aliqua tamen etiam huic cognitio tribuenda videtur, vt modò ex Scaligero dictum, & vtraque facultas ab eadem anima fluit, & eiuſdem animæ hæ potentiæ ſunt; & proinde inter ſe aliquam communicationem habent, etſi modum quo id fiat, aſſequi non ita facile ſit. Eadem enim eſt anima in toto corpore, & vbique omnibus inſtructa facultatibus, etſi omnes in omnibus non exſerat, ſed ſingulas per propria organa perficiat: *Mouet cor, coquit in ventriculo, recoquit in iecore, perficit in venis, digerit in membra, mutat in corpus*, vt Scaliger *alleg. loco*, loquitur: addo porrò, ſentit in membranis, guſtat in lingua, olfacit in naribus, audit in aure, videt in oculo imaginatur & diſcutit in cerebro. Itaque fieri poteſt, vt in vna parte excitata & in actum deducta aliqua potentia, aliam in alia parte excitet. Ita ex imaginatione rerum Venerearum penis erigitur, non alia pars corporis, etſi imago illa ad penem non perueniat. Non tamen imaginatio, quod in aliis facultatibus fit, ſolùm potentiam formatricem ad exercitium actus ſui ſimpliciter incitat, & ita per nudum imperium ad agendum mouet, ſed etiam iſtas actiones variis modis determinat.

Quomodo Imaginatio matris poſſit mouere formatricem in fœtu.

Quanquam autem conceptus aut fœtus ſuam animam habet, & propterea nonnulli abſurdum eſſe putant, quòd imaginatio fundata in anima matris debeat mouere formatricem, quæ eſt in anima fœtus, idque tam abſurdum eſſe opinantur, quàm abſurdum eſt, vt phantaſia vnius hominis poſſit mouere appetitum alterius hominis: Tamen quia non ſolùm fœtus corpus eſt contiguum corpori matris, & humores ac ſpiritus à matre in fœtum deriuantur, & cum matris humoribus & ſpiritibus ſunt continui, ſed & ſuo modo fœtus ab anima matris, quamdiu viuit in vtero, dependet, (ſicut fructus in arbore, etſi ſemen iam perfectum & fœcundum contineant, aliquo modo, donec decidant, de vita arboris participant,) probabile eſt, ea quæ potentias animæ in matre mouent, eadem quoque in ſemine facultates excitare & mouere poſſe. Ac propterea vbi formatrix facultas in ſemine & Vtero materno in operatione eſt, ſi ſpecies aliqua imaginationi matris obiiciatur, atque illa cum intentione & quaſi admiratione eam apprehendat, & circa eam occupetur, ſpecies talis imaginationi obiecta ad fœtum ſignandum ſufficit.

Quæ imaginatio ſignet.

Etſi verò Imaginationem notas fœtui imprimere certum ſit, tamen & hoc certum, non omnem Imaginationem id præſtare. Sæpe enim accidit, vt grauida aliqua pictas multas animalium formas, imò ipſa animalia videat, ſicut quotidie grauidæ canes, feles, boues, ſues adſpiciunt, ceraſa, fraga vident & tangunt, nec tamen vllam notam inde fœtui imprimunt. Quapropter ſciendum, non quamuis Imaginationem fœtum ſignare poſſe, ſed eam ſolùm, quæ appetitum inſignem, vel admirationem, vel terrorem, metum, triſtitiam grauidæ incutit: quod cùm & imagines pictæ, vtpote quæ rerum ſunt ſpecies, reſque repræſentant, præſtare poſſint, earum intuitus ſæpe non minùs, quàm res ipſa oblata, facit vt notæ fœtui imprimantur. Hinc ideò accidit, vt mulieres delicatiores & timidæ, quæ facillimè ad rerum paulò minùs terrentium & obuiarum aſpectum, imò vmbras rerum ferè, animi pathematis corripi ſolent, faciliùs tales notas fœtui imprimant, quàm aliæ, quæ animoſiores ſunt, & nec facilè terrentur, vel timent. Quibus & hoc accedere poteſt, quòd etſi res ipſa per ſe non ſit talis, vt meritò timeri poſſit: tamen ſi grauida nouit, alias grauidas ex rerum talium aſpectu & cogitatione fœtui notas impreſſiſſe, facilè timere poteſt, ne & ſibi quid tale accidat, & hoc ipſo timore & cogitatione facere, vt fœtui nota imprimatur.

Quomodo animi pathemata ad ſignandum fœtum concurrant.

Quamuis verò ſuprà dictum, Imaginationem per animi pathemata non ſignare, & notas fœtui imprimere: tamen id ſaltem intelligendum eſt, quòd animi pathemata proximè & per ſe vt talia id non præſtant, vtpote quæ ſaltem humores & ſpiritus agitant: interim vt cauſſa adiuuans & ſine qua non, concurrere poſſunt, dum nimirum faciunt, vt ſpecies fortiùs Imaginationi imprimantur, & conformatricem turbent, quæ turbata ab opere ſuo quod ſecundum Naturæ inſtinctum & ſcientiam abſolutura erat, deſiſtit, & facilè ad aliud exemplar, quod Imaginatio offert, auocatur.

Neque tamen omnis Imaginatio, quam animi paſſiones ſequuntur, fœtui notas imprimere poteſt, ſed requiritur, vt illæ animi paſſiones ſint fortes, vt ad Vterum vſque earum efficacia, & quidem ſubitò, pertingat; & facultas formatrix non ita fortis ſit, ſed ſe facilè in opere ſuo turbari permittat; vt materia idonea ad id formandum, quod à ſpecie in phantaſia offertur, ſuppetat. Eorum aliquid ſi deſit, imaginatio ad notas fœtui imprimendas non ſufficit. Non enim omnia, quæ imaginationi obiiciuntur, facultas formatrix efficere poteſt, ſed ea ſaltem, ad quæ materia ſuppetit, & quæ efficere apta nata eſt. Nimirum plumas, ſquammas, vera cornua producere non poteſt: Neque talia formandi vel ſcientiam vel materiam habet, ſed ſimile quid carneum efficit.

Quando Imaginatio ſignet.

Fiunt autem tales mutationes rarò tempore conceptus, plerumque tempore grauiditatis, dum facultas formatrix in ipſo formationis opere eſt. Súntque eæ omnino variæ. Interdum enim numerus mutatur. Vt ſi grauida adſpiciat alium; qui ſex digitos habet, poteſt fœtum concipere, qui totidem quoque digitos habeat. Si contrà adſpiciat alium, qui quatuor tantùm digitos, vel vnum pedem habeat, ſimilem prolem generare poteſt. Poteſt eadem producere pilos in iis partibus, in quibus aliàs generari non ſolent, vt & varias excreſcentias in variis corporis partibus

partibus. Figuram quoque variarum partium nonnihil mutare poteſt imaginatio, vt fœtus ſimilitudinem aliquam cum bruti alicuius capite vel pede habeat. Ita per imaginationem fieri poteſt, vt partes quæ continuæ & integræ eſſe debent, diuiſæ fiant, ſi vulnus aliquod, vel rem aliquam gladio vel ſecuri diuidi videat. Poteſt eadem colores varios, vel ſanguinem, vel ignem referentes corpori inducere. Non tamen quouis tempore quæuis notæ fœtui imprimi poſſunt, ſed aliæ in principio, aliæ in fine, aliæ toto geſtationis tempore. Colores quouis tempore etiam in fine formationis mutari, vt & carnea quædam tubercula adnaſci, pili, & ſimiles leuiores mutationes fieri poſſunt. In medio, vt & fine geſtationis, poteſt magnitudo partis mutari, dum natura ad hanc vel illam partem plus vel minus nutrimenti attrahit, eique apponit. Numerus verò partium, & figura, inſigniter poſterioribus menſibus, vbi formatio fœtus abſoluta ferè eſt, mutari non poteſt.

CAPVT VIII.

De fœtu lapidefacto, ſeu Lithopædio.

Fœtus putrefacti hiſtoria.

HOc loco non prætereunda mirabilis hiſtoria fœtus viginti octo annis in Vtero geſtati, & in lapideam duritiem conuerſi, quam Ioannes Alboſius deſcribit, quam tamen ad partus vitia ſi quis referre malit, per me licet. Eſt autem ea talis. Mulier Senonenſis, nomine Columba Chatty, quæ ſartori cuidam veſtium nupſerat, ab annis quadraginta octo, fracta ætate & valetudine occubuit die 16. menſis Maij, annum agens ætatis ſexageſimum octauum. Hæc à primis nuptiis demum ante annos ante obitum 28. conceptionis certa habuit indicia, & decurſo geſtationis tempore, labores puerperij graues, & abdominis dolores experiri incepit, vrinâ ad aliquot dies ſuppreſſa, quæ poſtea currenti velut alueo & magnâ vi erupit, profuſo illo ichore, non tam ex veſicæ meatu, vt credibile eſt, ſcaturiente, quàm ex mulieris loculis, omnino tunicâ diſrupta, cùm vnà cum iſtis ſeroſis recrementis (quas mulieres aquas vocant) aliquis concreti ſanguinis thrombus emerſerit. Inde autem & mammæ concidere viſæ ſunt, motus infantis aut ignauus, aut nullus, labores mulieris tolerabiliores. Quibus omnibus attonitæ fuerunt obſtetrices, quæ antea certiſſimum puerperium exſpectaſſent. A ludibrio autem iſtius fœturæ totum triennium lectulo illa decubuit, ad extremam vitæ calcem de valetudine conqueſta, de tumore, de duritie, de torminibus alui, (quam obuiis quibuſque & Chirurgis & Medicis tractandam exhibebat) de inutili & graui illo pondere, quod pro vario geſtantis motu, modò in hanc, modò in illam partem procumbebat. Denique de languente & deprauata appetentia, quam ſubinde acetariis, & abſorpto omphacio ſollicitabat, alioqui perpetuò ἄσιτος. Illámque ferunt vicinæ, inter ſuos ſales ſæpe dictitaſſe, (vt erat genio ſatis lepido) ſe fœtum Vtero gerere, qui tandem parenti foret exitio & internecioni; quanquam cùm ſeriò loqueretur, maleficium acceptum potiùs accuſaret. Poſtquam autem fato eſſet functa, eius vir officioſus in vxoris manes (quam tamdiu & tantopere excruciatam viderat) acceſſiuit vnum atque alterum ex Chirurgis, ambos valentes arte & artis vſu, quibus (licèt de ſcirrhoſo tantùm tumore cogitarent) diſſecto mulieris abdomine, & reiecto infrà peritonæo, Vterus ſeſe offert, aſpectu quidem rugoſus & verſicolor, vt criſta illa pendula, quæ Gallis Indicis ex ſummo capite prolabitur, vel potiùs vt operimentum illud cutaneum, quod illorum collum ambit, tactu autem durus, teſtaceus & craſſus, inſtar τῶν ὀστρακοδέρμων. Tum nouaculam in portentoſam illam molam & gypſeam iniiciunt, quâ ad aciem cultelli renitente ſcalprum altiùs adigunt. Eorum autem alter inflicto caſu in cranium vulnere, & in aliquot coſtas, tandem humerum dextrum impetit, à quo erumpens oſſis caput, certiſſimam fecit fidem oſſium illic latitantium. Ex quo ſcalpellum aliò transferunt, & magnâ vi, ſenſim tamen & rectè vterum ſecant, diductiſque duriſſimis vulneris labris, infantem in orbem implicitum, & ex tranſuerſo in Vtero poſitum introſpiciunt, in penitiſſimo ſinu, & altiſſimis latebris ſtabulantem, in ſuamque veluti cyſtin, quam Allantoidem tunicam fuiſſe puto, calloſiſſimam reconditum. Quo ſpectaculo inexſpectato obſtupefacti Medicos conuocant, quos in re inaudita conſulant adhibeántque in teſtimonium & iudicium rei huius, quæ benè fidem omnem ſuperet. Interea multis ad nouum prodigium accurrentibus, & opus Chirurgorum interturbantibus, venit ipſis in mentem, totam iſtam molem ex illo veluti antro & manibus & vncis Chirurgicis, quâ valerent, vi abſtrahere, vt arborem ex ſuo caudice, domúmque comportare, vt priuatim & apud ſe accuratiùs corpuſculi anatomen ſectarentur, & cum peritis de portento nouo & inaudito conſilia conferrent. In præcipiti autem & violenta illa laniena non licuit opus feſtinantibus introſpicere, quod ſubſtratum eſſet infantulo Chorion, quæ vteri acetabula, qualia vmbilici vaſa, quis eſſet Allantoidis cum vtero & cum fœtu nexus, cùm vterus ipſe præcipuè ad coxam dextram, ad nates, & ad partem ſpinæ dorſi, cum cute infantuli omnino coaluiſſet.

Situs infantis erat penè ſphæricus, facie ad thoracem affixâ, ſublatis ad nares genibus, vnde poſtea eæ patulæ, retuſæ & reſimæ conſpectæ ſunt. Oſſa capitis tenuia quidem, ſed firma, inſtar cornu nitentia, cute capitis multis in locis piloſâ, caput in ſiniſtrum brachium ita procumbebat, vt à protuberante humero auris; & os occipitis impellerentur, quod incauatum eâ parte introceſſiſſe conſpiceretur.

Cubitus ad ſummum humerum reflectebatur, porrectâ ſolâ manu, quæ in pugnum adeò firmiter contracta, & ſummi digiti ita palmæ adhærebant, vt licèt apparerent ſeriatim inter ſe diſtincti, reipsâ tamen in vnum idémque verè lapideum corpus concreuiſſent. Dextrum autem brachium ad vmbilicum manum extendebat, quæ ad carpum inaduertenter abſtracta fuit, & in aluo matris relicta. Femur, genu, tibia ſiniſtra dextris incumbebant: quibus tamen erant ita implicita, vt talus ſiniſter pediſque planta in dextrum pedion implantarentur, quibus excauatum cederet, & penè indiſſolubili nexu colligarentur. Vtrúque crus in ventrem & pectus reflectebatur, certiſſimámque fœminei ſexus notulam tegebat, tibia vtraque ad nates intorquebatur, pedibus & pedum digitis ita inter ſe compactis & lapidefactis, vt facto ex oculis & tactu iudicio, totum iſtud opus dixiſſes eſſe alicuius Phidiæ, qui vel ex ebore, vel ex marmore maturæ ætatis embryi abſolutiſſimam icônem expreſſiſſet, maximè cùm in ea duritie corpuſculi moles non concidiſſet, imò cum cute nitida integram ſuam & Συμμετρίαν & πολυσαρκίαν retinuiſſet. Partes autem internæ, viſcera nempe omnia, cor & cerebrum, habebant ſe naturaliter, eo dempto, quòd vltrà modum iuduruerant, minùs tamen quàm externæ, ita vt hodiè quoque exſertum iſtud corpuſculum, neque putredinem minetur, neque teredinem. Ex quo poſtea dentem exemit inopinanter quidam obuius, qui prodigium contrectabat, vt dentis ſedem in ipſo alueario adhuc conſpicere liceat. *Hæc Ioannes Alboſius.*

Circa hanc autem mirabilem hiſtoriam duo inprimis inquirenda: Primum eſt, qui factum ſit, vt fœtus ille in puerpreij laboribus in vtero matris extinctus, non quod aliàs fieri ſolet, computruerit, & vel matri ſubitum interitum attulerit, vel paulatim putrefactus eiectus fuerit, vel factâ per abdomen viâ particulatim, quod interdum accidit, vt ſuo loco dicemus, egreſſus? imprimis cùm vterus ſit locus calidus & humidus, & in mulieribus quaſi corporis ſentina, & propterea res in eo contentæ facilè putredinem concipiant. Alterum eſt, quâ vi fœtus iſte in lapideam duritiem fuerit conuerſus.

Primum quod attinet, ſunt nonnulli in ea ſententia, vterum præter naturæ modum fracti caloris imbecillitate, per irritos labores partus, per eruptionem aquarum, per effuſa quædam cruenta, per aëris externi frigidi, dehiſcente vtero, & diductis in expectatione partus cruribus, admiſſi iniuriam, refrigeratum fœtum mortuum à putredine tutatum fuiſſe. Verùm cùm mater vigintiocto annis adhuc poſt fœtum mortuum ſuperſtes fuerit, non credibile eſt, in vtero potuiſſe eſſe tantam frigiditatem, quæ putrefactionem planè inhibere potuerit. *Cur fœtus hic mortuus non computruerit.*

Mihi ergo probabilius videtur, iſtarum duarum quæſtionum explicationem ab vno principio pendere. Cauſſa enim, quæ duritiem illam lapideam fœtui induxit, eadem illum à putredine tutata eſt. Quænam verò cauſſa illa ſit, obſcurum. Etſi verò notiſſimum ſit, extra corpus humanum dari fontes non paucos, in quibus res iniectæ in lapideam duritiem mutantur, & ex aquis fontium illorum decurrentium in canalibus & aliis locis vicinis tophos lapideos concreſcere: tamen vt ex tali cauſſa fœtus ille lapidefactus ſit, credibile non eſſe nonnulli exiſtimant, cùm vterus multi ſanguinis venoſi & arterioſi affluxu, & vicinorum viſcerum benigno tepore foueatur, vt in aliquid congelari non poſſit.

Plerique ergo hîc ad primas qualitates corporis confugiunt, ſed alij aliter. Nonnulli ſiccitatem huius rei cauſſam eſſe ſtatuût, inductam à vigiliis, inediâ, & ichoris copioſo effluxu. Verùm cùm ſiccitas qualitas paſſiua ſit, & omnino ad agendum ſegnior, alij frigus, alij caliditatem ei addunt. Qui frigiditatem & ſiccitatem huius effectus cauſſam eſſe ſtatuunt, eo imprimis perſuadentur, quòd frigiditas & ſiccitas putredini, quæ hîc prohibita eſt, maximè eſt contraria. Modúmque huius concretionis nonnulli ita explicant. A frigore, dicunt, humores qui in venis, mediiſque ſpatiis vterinæ molis & concepti fœtus pertinaciter impacti erant, concretione coactos fuiſſe, eodem planè modo, quo ſcirrhi generari ſolent. His ita ad abſolutam duritiem tendentibus, ſeroſum humorem per halitum reſolutum fuiſſe, nullam verò humiditatem poſt hanc coitionem per venas, quæ ſolæ fœtui alimentum conferebant, in media vteri ſpatia illapſam fuiſſe, & proinde facto ſeri & cruoris effluuio, in loco frigido, ſicco, & ſaxeo fœtum madere deſiiſſe, imò induruiſſe. Verùm conſentaneum veritati non eſt, in corpore humano viuente, quale matris corpus fuit, tantam frigiditatem & ſiccitatem eſſe, quæ hoc modo fœtum indurare poſſit. Ex licèt verum ſit, poſtquam fœtus emortuus fuit, nihil amplius alimenti affluxiſſe, tamen cauſſa hinc nulla datur, cur non putreſcere potuerit. Nã ſi fœtus mortuus aliquis ex vtero matris eximatur, & ſaxo etiam includatur, tamen putreſcit, quia calore interno, à quo regatur, deſtitutus eſt.

Alij à calida & ſicca intemperie iſtam duritiem proueniſſe ſtatuunt; cum mater tandem veluti hecticâ febre decubuerit, & calidis ac ſiccis medicamentis vſa fuerit, quibus cùm intus tum

rùm foris admotis aſſidua illa tormina ſedare, flatus diſcutere, & vlcus illud vteri deturbare conabatur mulierculárum vulgus. Verum etſi hæc omnia ita acciderint, & circa matrem geſta ſint: tamen lentus iſte omnis calor fuit. neque iſta medicamenta efficere potuerunt, vt infans non ſtatim poſtquam mortuus eſt, in vtero putreſceret; neque in tantam duritiem fœtum mutare potuerunt.

Verùm cùm in *Inſtit. lib. 2. part. 2. cap. 9. & tract. de conſ. & diſſ. Chymic. cum Ariſtot. & Gal.* ſatis monſtratum fuerit, caliditatem, frigiditatem & ſiccitatem equidem vt cauſſas adiuuantes, ad generationem calculi in corpore humano concurrere poſſe, cauſſam tamen præcipuam eſſe ſuccum lapideſcentem, ſeu ſpiritum lapidificum: in eo etiam & hic meritò aquieſcimus. Etſi enim infans iſte ſua habuerit generationis principia: tamen procul dubio minùs pura fuere, & debilia, & inprimis ſanguini humores tales ſuccum lapideſcentem & ſuâ vi ad concretionem tendentem continentes, proculdubio admixti fuerunt, vnde etiam fœtus viuus in lucem editus non eſt. Idque fieri poſſe, molæ quæ interdum in fœminis generantur, & cum iis conſeneſcunt, imò commoriuntur, & non putreſcunt, vt & ſcirrhi ac tophi, & lapides, quos in omnibus ferè corporis partibus, & in ipſo vtero etiam genitos fuiſſe obſeruationes Medicorum docent, ſatis probant. Quod ſicut mirum de fœtu videtur, is ſciat, rarum hunc caſum eſſe, & qualis vnicus, quantum ego quidem memini, in tota hiſtoria Medica annotatus eſt.

CAPVT IX.

De Mola.

INter errores, qui in formatione fœtus contingunt, & is eſt, cùm pro vero fœtu quiddam informe, id eſt, a corporis humani formâ alienum generatur, quod Græci μύλη, Latini Molam appellant, procudubio à pondere, quod inſtar molaris lapidis fœminis graue & moleſtum eſt.

Mola quid.

Eſt enim mola, caro & maſſa ſine oſſibus & viſceribus, ex imperfecta conceptione loco fœtûs genita.

Differentia.

Eſt autem magna molarum differentia. Nunc enim eſt tantùm caro informis ſine oſſibus, nihil certi referens, venis tantùm referta, & cute vel membranâ obducta; imò interdum etiam præter membranam exteriorem, nihil quo intertexatur habet, ſed ſaltem parenchymata viſcerum refert. Aliàs membranoſa & fibroſa magis eſt, & quidem interdum ita viſcida & tenax, vt ferro cedat, qualem P. Salius Diuerſus vidit, *vt in annot. in Altom. c.* 112. refert; ſimul tamen informis. Nonnunquam formam alicuius rei refert, habétque interdum formam oblongam, interdum orbicularem, interdum rhomboidem. Platerus vidit molam, Stellam arboreſcentem marinam appoſitè repræſentantem. Aliquando brutorum animalium figuram molæ referunt; aliquando etiam membri alicuius humani figuram; refértque P. Sal. Diuerſus, *alleg. loco*, ſe nouiſſe honeſtam & nobilem mulierem, quæ tres molas ad ſimilitudinem pudendi virilis formatas peperit. Imò hiſtoria ab Hippocrate 2. *Epidem.* recenſita probare videtur, quòd etiam formâ humanâ mola naſci poſſit, modò oſſa & viſcera non habeat. Refert enim ibi, Antigenis coniugem puerum carnoſum, membris diſcretis, craſſum, ſine oſſibus, digitorum quatuor peperiſſe.

Et quidem molæ quædam vitâ omni deſtitui videntur, & tantùm inſtar concreti ſanguinis ſunt, aut placentæ vterinæ dictæ ſimiles, cui vaſa vmbilicalia inſeruntur: quædam ſaltem vegetantur & nutriuntur: interdum verò & ſenſum aliquem ac motum obſcurum habent, inſtar zoophytorum. Et tales varias figuras habent, interdum inſtar veſicæ ex amplo ventre in anguſtum verticem mola ſurgit, roſtro ſuillo vel alterius animalis ſimilis. Interdum polypi modo in plures ramos & roſtra plura vel brachia q. diuiditur. Aliquando & motum habet. Ita refert Matth. de Gradibus *in 9. Rhaſ. cap. de molâ*, ſe vidiſſe bis vel ter fœminas fruſtum aliqualiter figuratum excreuiſſe, quod mouebatur, & vixit per aliquot horas.

Nonnunquam etiam vna, nunc plures ſimul molæ excluduntur. Alb. Magnus *lib.* 18. *de hiſt. animal. cap.* 16. narrat, ſe vidiſſe duas molas vno partu excretas. Et Nicol. Florentinus, *ſerm.* 6. *tract.* 3. *c.* 20. ſcribit, ſe fœminam quandam vidiſſe, quæ emiſit nouem fruſta vno die, ſeparata & diſtincta, quorum vnumquodque erat figuræ enormis, nec figura erat ſimilis figuræ alterius, & pendebat vnumquodque ab vnciis tribus ad octo.

Præterea nunc ab vtero excluduntur ſolæ, ſine fœtu, nunc ante fœtum, nunc cum fœtu, nunc poſt fœtum, & quidem nunc breuiore tempore, nunc poſt aliquor dies, ſicut Guil. Fabricius *cent.* 2. *obſeru.* 54. fœminam quandam ſeptimo menſe enixam eſſe molam ſcribit, quæ magnitudinem capitis æquabat, nono verò menſe filium ſaluum peperit. Sæpe etiam aliquot menſibus in vtero molæ hærent. Imò interdum longo tempore cum fœminis conſeneſcunt. Eius rei variæ hiſtoriæ paſſim extant. Aëtius *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *c.* 80. ſcribit, in quibuſdā mulieribus carunculas ad iuglandis nucis magnitudinem per pudenda excretas fuiſſe, aliquando ſingulis menſibus,, aliquando bimeſtres aut trimeſtres: Molam annorum quinque ſe vidiſſe Sauanorola *tract.* 6. *cap.* 21. *rub.* 27. refert. Viduam quandam molam in vtero annis plus minus quindecim geſtaſſe ſcribit Dodonæus, *cap.* 49. *obſ. Medicinal.* Et Duretus *comment. ad Coaca præſagia*, ſcribit, ſe vidiſſe molam annorum quindecim. Et Pareus *lib.* 23. *cap.* 24. Molam totos annos ſeptemdecim vtero circumtuliſſe quandam fœminam refert. Nicol. Florentinus *ſerm.* 6. *tract.* 3. *cap.* 20. narrat, ſe vidiſſe mulierem, quæ molam pluſquàm viginti annorum ſpatio geſtauerit, ad finem vterò vitæ Genuenſem mulierem molam geſtaſſe, Alex. Benedictus *lib.* 25. *de cur. morb. c.* 34. teſtatur: idem *eod. lib. cap.* 29. refert, Nobilem quandam fœminam Venetam ſeptimo menſe, quo vterum geſtarat, polypum peperiſſe monſtroſum, quem ipſe diſſecuerit, & in medio maſculinum fœtum integrum palmi magnitudine repererit, quem monſtrum illud in ſe genitum inter eas anguſtias accreſcere non patiebatur. Annexuſque erat vmbilicus polypo. Id quod procul dubio factum, quòd antequam fœtus conciperetur, mola iam vteri ſinum occupauit, & propterea fœtús radicationi locus datus non eſt, itaque ſubſtrata mola carnea & ſanguine plena, radices agere neceſſe habuit. Tale quid quoque vxori ſuæ accidiſſe refert Fr. Valleriola *obſ. medicinal. lib.* 1. *caſ.* 1. quæ cum ſummo vitæ periculo molam & carnem informem, craſſam, duram, ſemiputrem, & multis partibus laceram eiecit, cui quatuor vinculis fortibus infans maſculus alligatus erat, quadrimeſtris circiter, omnibus ſuis membris integer. Idem *ibidem* refert, aliam quandam fœminam Arelatenſem octauo geſtationis menſe puerum probè iam dearticulatum, & ſuis omnibus partibus conſtantem, molæ quoque vinculis alligatum eieciſſe, magno cum virium diſcrimine.

Monſtro potiùs, quàm molæ ſimile fuit illud, quod nautæ cuiuſdam vxorem peperiſſe ſcribit Leuin. Lemnius *l.* 1. *de occult. nat. mirac. cap.* 8. Primùm, *inquit*, illa magno conatu ac molimine maſſam quandam informem enixa eſt, cui vtrinque anſæ duæ connexæ erant, in brachiorum longitudinem ac modum exporrectæ: palpitabat autem, illique vitale quiddam ineſſe viſum eſt, vt ſpongiæ & vrticæ marinæ, quas illi *Elſcho uvve* vocant, quarum innumeræ æſtate in Oceano fluitant, exemptæque mari diffluunt, ac diutius manibus contrectatæ liqueſcunt, inducto pruritu ac mordaci vredine, vnde nomen id obtinuerunt. Poſtmodum monſtrum delapſum eſt ex vtero, adunco roſtro, longo teretique collo, oculis vibrantibus, caudâ acuminatâ, eximia pedum agilitate. Id poſt primum lucis intuitum conclaue ſtridoribus implet, atque vltrò citróque diſcurrens latebras perſequitur; tandem mulieres puluinis impetunt, ac ſuffocando perimunt. Hoc monſtri genus quoniam hirudinis more ſugillando ſugendóque fœtui infeſtum eſt, ac ſanguinem adimit, ſanguiſugam nominant, vulgò *Suygers*. Poſtremò mulier hæc plus ſatis delaſſata, non ſine ſummo vitæ diſcrimine prolem maſculam edidit, à monſtro ita excarnificatam, vt à ſacra lotione quàm minimum vitæ ſupereſſet, mulier verò ægrè refocillata, quas moleſtias ac torturas perpeſſa ſit, optimâ fide mihi enarrauit.

Nonnulli etiam molæ aquoſæ mentionem faciunt, ſed pertinet ea ad hydropem vteri, de quo ſuprà dictum.

Cauſſa.

Cauſſa.

Proximam molæ cauſſam eſſe facultatis formatricis errorem, extra dubium eſſe puto. Sed qua de cauſſa ita aberret facultas formatrix, non ita planum eſt. Mercurialis in ea eſt opinione, molam ex ſolo ſanguine menſtruo abſque vllo ſemine generari poſſe. Sed falſa eſt hæc opinio. Nulla enim in ſanguine ſolo eſt vis formatrix, ſed ea in ſemine tantùm hæret. Quapropter in eo quidem plerique conſentiunt, debilitatem ſeminis, & ſanguinis copiam huius rei cauſſam eſſe. Verùm an vtriuſque ſemen requiratur, an verò ſine virili ſemine mola generari poſſit, dubium. Nonnulli in ea ſunt ſententia, ſine virili ſemine, ex ſemine fœminæ cum ſanguine menſtruo mixto molam generari: alij, ex ſemine virili cum ſanguine menſtruo copioſo mixto. Verùm puto tutiſſimum eſſe ſtatuere, plerumque quidem ab vtroqne ſemine, maſculino & fœminino molas generari, cùm facultas formatrix, præcipuè ſi debilis eſt, ob ſemen exiguum non bene conſtitutum, à ſanguinis copia obruitur, ita vt etiam venas aliquas, vel earum rudimenta, & membranas quaſdam effingat, totam verò fœtus ſtructuram elaborare non poſſit: interdum tamen etiam in viduis à ſolo fœminino ſemine & ſanguine molas fieri poſſe, obſeruationes Medicorum docent, vt poſtea in *quæſt.* dicetur.

An ſine virili ſemine mola generetur.

De cauſſa molæ iam olim ſcripſit Hippocrates *lib.* 1. *de morb. mulier. Molæ*, inquit, *conceptus hæc cauſſa eſt. Cùm multi menſes exiguum & morboſum ſemen exceperint, neque conceptus rectus fit, & venter plenus eſt veluti prægnantis.* Et *lib. de ſterilitate: Fit mola in vtero, cùm menſium copia exiguum & minimè robuſtum ſemen virile conceperit, aut etiam muliebre.*

Generatur autem faciliùs mola, imò vario modo generatur, ſi ſanguis non ſolùm copioſus ſit, ſed & impurus & ad fœtus nutritionem ineptus, quem natura menſtruo tempore, vt inutilem excretura erat. Hinc adeò accidit, vt mola plerumque generetur, ſi fœmina cum viro concumbat imminentibus iam vel fluentibus, & nondum planè ceſſantibus menſtruis, vnde etiam procul dubio Germani molas appellant *Monnkindor:* Interdum & in iis, quæ diu menſtrua ſuppreſſa habuerunt.

Ita Hippocrates 6. *epid.* de vxore Gorgiæ refert, quòd ei menſes per quadriennium non fluxerint, & fœmellam pepererit, & ſubſecuto diuturno vteri fluore, poſt 40. dies proiecerit molam, poſt quam ſana facta eſt.

Diſputant etiam hîc nonnulli, An mola fiat à nimio calore, an à frigore; cùm Ariſtoteles *lib.* 4. *de gen. animal. cap.* 7. ſcribat, molam fieri eodem modo, quo ea, quæ inquinari dicimus, cùm elixantur, nec per calorem, vt quidam volunt, ſed potiùs propter caloris debilitatem. Contrà Auicennas *fen.* 21. *tertij, tract.* 2. *cap.* 18. vehementiam caliditatis neceſſariam eſſe, à qua ſanguis coquatur, & carnis formam acquirat. Verùm ſi rem accuratè æſtimemus, neque à calore, neque à frigore ſolùm & primariò fit mola, ſed à facultate formatrice, errante tamen in ſuo opere. Neque molæ generatio ſaltem coctio eſt, & rei ſimilaris planè productio, ſed formatio quædam, vnde magna molarum, vt ſupra dictum eſt, diuerſitas, & præter carnem, venas, membranas, etiam interdum animalium quorundam formas molæ habent. Si verò de cauſſa inſtrumentali quæramus, rectiùs ſentit Ariſtoteles, quàm Auicennas. Calor enim, quo facultas formatrix vt inſtrumento vtitur, in debili ſemine debilis eſt, & à copia ſanguinis obruitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Molam cognoſcere non facile eſt; cùm & verum fœtum, & hydropem, óſque vteri tumores & obſtructiones à ſuppreſſione menſium æmulari poſſit, imò interdum cum ipſis coniungatur. Præcipuè verò ante quartum menſem nulla cognitio certa de iſtis eſt, & vix à vero fœtu diſcerni poſſunt, cum vtrobique eadem ferè appareant ſymptomata, menſes retineantur, cibi faſtidium & nauſea ſuboriatur, colórque faciei mutetur. Temporis autem progreſſu faciliùs cognoſcitur, & quatuor potiſſimùm ſignis. Primum eſt motus. Poſtquam enim fœtus iam moueri incipit, à mola diſcerni poteſt. Nam quanquam etiam à mola & flatibus motus quidam excitari poſſit: tamen peritæ fœminæ facilè fœtus motum à flatibus diſcernere valent. Præterea ſi fœmina de latere in latus conuertitur, mola in latus, in quod decumbit, inſtar lapidis voluitur, cum inſigni ponderis ſenſu, quod longè maius ſentiunt, quàm dum fœtum viuum vtero gerunt. Aut ſi quem motum habet mola, is tremulus ſaltem & palpitans eſt, conſtrictionis ſaltem & dilatationis, vt in ſpongiis & zoophytis, non verò in omnem ſitus differentiam, quod in vero fœtu accidit. Si verò tempus quo moueri ſolet infans, præterierit, & nullus motus in vtero percipiatur, interim verò venter intumeſcat, nec tamen hydropis adſint indicia, molæ latentis id ſignum eſt.

Secundò, fœtus verus à mola, ventris figurâ & mole diſcernitur. Vbi enim fœtus verus in vtero eſt, venter, præcipuè verſus vmbilicum, attollitur, & acuminatur, & verſus latera molliter vtrinque coarctatur. In mola verò venter in omnem dimenſionem æqualiter attollitur, & quidem globus quaſi, ſeu maſſa in veteri & lumborum regione poſita tactu percipitur.

Tertiò, in grauidis lac verum circa quartum menſem generari incipit, quod natura de fœtus nutritione ſollicita generare maturè inchoat. In mola verò mammæ equidem etiam intumeſcunt, ſed verum lac in iis non generatur, ſed quædum cruda materia ex ſuppreſſis menſtruis, & ad mammas tendentibus, quæ progreſſu temporis tandem euaneſcit.

Quartò grauiora, quæ molas, quàm quæ verum fœtum vtero geſtant, habent ſymptomata. Vires enim magis proſternuntur & languent, reſpiratio eſt difficilis, doloréſque dorſi & inguinum frequenter mulieres moleſtant.

Si tandem poſt decimum menſem, & præterlapſo tempore partus legitimo, venter adhuc tumeat, nec hydropis ſigna adſint, de mola non leuis ſuſpicio eſt. Solétque ea ſeſe poſtea magis prodere; cùm interdum non ſolùm menſibus pluribus, ſed & annis in vtero hæreant molæ.

Omnino verò difficulter cognoſcitur mola, ſi cum fœtu viuo coniuncta ſit: ni forſan ex mole ventris maiore, & grauitatis pondere, ac ſymptomatibus grauioribus, vt & ſi hydrops vel alij tumores coniungantur, ea etiam difficillimè cognoſcitur.

Si verò certum ſit, mulierem minimè eſſe grauidam, non tamen ſemper planum eſt, an adſit mola, vel aliâ de cauſſâ venter intumuerit. Cognoſcitur autem mola rectiſſimè & pondere & grauitatis ſenſu in vtero, & ex motu eius, quem ægra, dum ſe erigit vel ambulat, vel de latere in latus mouet, percipit. Nonnulli etiam ex menſium fluxu aliquid de mola colligere volunt, ſtatuúntque, quibus menſes fluunt, in iis molam generari non poſſe. Et verum quidem eſt, rarum eſſe, vt fœminis, quæ molam habent in vtero, menſes fluant. Veruntamen obſeruauit Ambr. Paræus, vt *lib.* 24. *cap.* 41. refert, mulierem molam gerentem vtero, menſtruo fluxu laboraſſe. Idem obſeruauit Guil. Fabricius, vt teſtatur *cent.* 4. *obſ.* 39. in fœmina quadam Bernenſi, quæ etſi eius magnitudinis molam geſtabat, vt ab omnibus percipi poſſet, tamen menſtrua fluxerunt, ſed in minori quantitate vſquead finem vitæ, etſi à mola liberata non fuit. Vt enim grauidis interdum per venas ceruicis vteri menſes fluunt, ita etiam molam gerentibus idem accidere poteſt. Neque molæ continuò augentur, vt fœtus, ideóque tantâ copiâ ſanguinis, præcipuè in plethoricis, opus non eſt. Alij & hoc ſignum addunt, quòd molam gerentes contabeſcant, & malè coloratæ ſint. Verùm nec hoc perpetuum, ſed obſeruatum, nonnullas molas gerentes, corpore bene valido, & bene coloratas manſiſſe.

Prognoſtica.

1. Mola ſemper periculoſus affectus eſt: quia inſigniter Vterum & totum corpus lædit. Retinentur enim menſes, & cùm toti in augmentum molæ non abſumantur, magna humorum colluuies in Vtero & circa eum cumulatur, quæ Vtero & toti corpori plurimùm damni affert.

2. Si in plures partes mola diuiſa eſt, minus periculi affert; cùm plerumque tertio aut quarto menſe, dum adhuc mollior eſt, eiici ſoleat. Vbi verò vnica & ſolidior maſſa eſt, plerumque in vitæ periculum fœminas conijcit; cùm vel non excludatur, vel non ſine inſigni difficultate excludatur, & ob partium Vteri dilacerationem inſignes hæmorrhagiæ ſequantur, quæ cùm ſiſti nequeant, fœminis interitum afferunt. Cuius rei exemplum habet Guil. Fabric. *Cent.* 2. *obſ.* 55. de quadam fœmina, quæ ab initio ſeſe grauidam putabat, poſtea verò ſpe fruſtrata, vltra duos annos grauiter afflicta vixit, & tandem è vita diſceſſit, cuius abdomine aperto, plurimum aquæ, carnis loturæ ſimilis effluxit. Vterus in magnitudinem ingentem extenſus, peritonæo à linea alba ad coſtas vſque ſpurias & renem dextrum adeò tenaciter adhærebat, vt vix auelli poſſet: hinc dolor ille maximus quem in latere paſſa erat. Ren ſiniſter planè putrefactus conſpiciebatur, Hepar vndique abſceſſibus putridis ſcatebat. Hinc aqua, quæ in vacuo ventris continebatur, ſanguinolenta facta fuerat. Vtero adaperto, aquæ fœtidiſſimæ puri permixtæ vltra ſex libras effluxerat. Mola quoque in conſpectum ſeſe dabat, magnitudinem capitis longè excedens, inæqualis, nonnullis quoque in locis dura, atque hinc inde putrida ac fœtida. Illa autem non ſolum vaſis cotyledonibus, verùm etiam totâ illâ parte, quæ dorſum reſpicit, tam tenaciter adhæreſcebat, vt ſine dilaceratione vteri auelli & ſeparari non potuerit. Ambo quoque teſticuli præter naturam adeò excreuerant, vt magnitudinem pugni excederent, erántque inæquales, duri, & ad inſtar ferè vuæ. Non tamen ſemper, vt Hippocrates *lib. de ſterilitate* ſcribit, mulier quæ vnicam molam gerit, ſi expellatur, perit. Obſeruatum enim ſæpe eſt, molas prægrandes vnicas, ſponte ex Vtero eiectas, vel extractas fuiſſe, ſine fœminæ periculo.

Prognoſtica.

3. Si fœtui iungatur mola, eum vel enecat, vel inſigniter lædit.

4. Si molæ hydrops coniungatur, ferè lethale eſt; cùm duos grauiſſimos morbos fœmina vix ſuperare poſſit.

5. Si molæ ſolæ ſint, ſæpe non ſolùm pluribus menſibus, ſed & pluribus annis in Vtero hærent, quibuſdam etiam conſeneſcunt; ſemper tamen in cauſſa ſunt, vt mulier citius, quàm ſi abſque mola fuiſſet, factum eſſet, intereat. Et quò diutius hæret in vtero, eò difficiliùs tollitur, & ſæpe tolli non poteſt. Quin & conſeneſcunt fœminæ, & commoriuntur, vt Ariſtoles *lib.* 4. *de gen. an. cap.* 7. teſtatur. Et quidem interdum fœminæ ex molis, quas longo tempore geſtant, nullum incommodum & periculum, præter moleſtiam ex mola & pondere percipiunt. Interdum indurantur, vt ferro etiam ſcindi non poſſint, vt Ariſtoteles *loco alleg.* docet: interdum putreſcunt, & vterum eadem contagione afficiunt, & varia ſymptomata, imò & mortem inferunt, vt *Prognoſt.* 2. dictum

6. Interdum molæ eiectionem dyſenteria præcedit; ſicuti cuidam fœminæ poſt tres vel quatuor annos accidiſſe refert Ariſtoteles *lib.* 4. *de gen. anim. cap.* 7. & 10. quæ in dyſenteriam periculoſam incidit, & poſtea molam eiecit, ægrámque tandem iugulauit.

Curatio.

Mola præcautio. Tutiſſimum verò fuerit, præcauere, ne fœmina molas concipiat, quod eo præſtabit, ſi non coëat menſibus inſtantibus, aut fluentibus, & corpore impuro & non purgato, vt & vtero intemperato, aut obſtructo. Si enim molarum generatio præcaueri debet, hæc vitia omnia priùs remouenda ſunt antequam fœmina coëat. Nec coitus nimis frequens eſſe debet. Si enim coitus ſit frequentior, præſertim in corporibus non ſanis, robuſtis & vegetis, ſemen debile generatur, quod ad molas generandas aptum eſt.

Si verò molam in Vtero genitam eſſe, cognitum ſatis ſit, danda opera, vt quamprimùm, antequam radices firmiores in Vtero agat, tollatur: Id quod fiet, ſi purgantia, aperientia & detergentia, ac facultatem expultricem irritantia aſſumantur, tum etiam extrà adhibeantur vaſa vteri & ligamenta emollientia & detergentia, & omnino ea ferè medicamenta, quæ in menſibus ſuppreſſis, & partu difficili ac fœtu mortuo vſurpari ſolent.

Curatio. Totam iſtam curandi rationem complexus eſt Hippocrates *lib.* 1. *de morb. mulier. Primum,* inquit, *totum corpus foueto, deinde per ſedem clyſterem adhibeto, quò ſanguis multus erumpat, fortaſſis enim quod compactum eſt, commouebis, id quod fœtus eſſe putatur, muliere à pharmaco concalefactâ: ſed & vteros colluito, quo ſanguinem educas; ſin minùs, ſubdititiis vtatur fortiſſimis è ſubreptis, & dictamnum Creticum è vino bibat; ſin minùs, caſtoris teſtem: & retrò cucur-*

bitulam

bitulam ipſis ad laterum mollitudinem affigito, & plurimum ſanguinem detrahito: atque hoc maximâ rerum, ac virium ipſarum coniecturâ factâ, facito. Ergo ſi mulier ſit plethorica, venæſectio largior inſtitui poteſt. Vt enim aliàs ob largiorem ſanguinis emiſſionem grauidæ abortire ſolent: ita etiam ſi ſanguis ad nutriendam molam ſubtrahatur, natura ad eam expellendam faciliùs ſeſe accingit. Si verò mulier minùs ſit plethorica, ſanguinis euacuatio parcior eſſe poteſt. Vtrobique tamen commodiſſimè in talo aut proplite vena aperitur, cùm venæ iſtæ menſibus prouocandis & vtero purgando ſint aptiſſimæ. Si tamen ſit magna ſanguinis copia, venæſectio repeti, & ſanguis largiùs detrahi poteſt; ſi minor eius copia, parciùs.

Poſt venæſectionem purgantia exhibenda, & quidem validiora, eáque ſi opus ſit, repetenda. Cùm enim purgantia medicamenta magnam fœtum deiiciendi vim habeant, in mola quoque exturbanda plurimùm valent: id quod confirmat illud Ariſtotelis, qui 4. *de gen. animal. cap.* 7. ſcribit, mulierem molam tres vel quatuor annos geſtaſſe, & tandem dyſenteriâ ſuperueniente molam eiciſſe.

Purgato corpore primò emollientia & laxantia adhibeantur. Vt ℞. *Rad. althéæ, lil. alb.* ana ℥. ß. *fol. althéæ, mercurialis, parietariæ, brancæ vrſinæ*, ana M. j. *fl. chamæmeli, meliloti*, ana M. ß. *ſem. lini, fœnugræci*, ana ʒ. vj. Coq. in decocto ſeu iuſculo carnis, tum Col. ℞. ℔. j. Adde *butyri recent. ol. amygdalar. dulc. lil. alb.* ℥. j. F. Clyſter, qui aliquoties repetatur.

Ex iiſdem plantis fiant balnea, fomenta, vt & linimenta atque vnguenta ex ol. lil. albor. amygdalar. dulc. butyro ſ. ſale, pinguedine caponis, anſeris, vt viæ & vincula quibus mola vtero adhæret, laxentur.

Hinc exhibenda etiam interna medicamenta menſes mouentia, dictamnus Creticus, ariſtolochia, bryonia, & ſimilia.

Extrà quoque huius generis medicamenta vſurpanda: Exempli gratiâ, Clyſter talis fiat:

℞. *Rad. bryoniæ, ariſtoloch. rot. longæ*, ana ℥. ß. *aſari* ʒ. ij. *fol. rutæ, ſabinæ, artemiſiæ, dictamni, puleg. matricariæ*, ana M. j. *fl. ſambuci, chamæmel.* ana M. ß. *ſem. fœnugr. lini*, ana ℥. ß. Coq. in aq. ſ. Col. ℞. ℔. j. *el. hieræ picræ* ℥. j. *trochiſc. alhandal* ℈. ß. *ol. rutacei, cheirini*, ana ℥. j. ß. F. Clyſter.

Ex magmate verò, à quo Clyſter paratus eſt, Cataplaſma fiat, quod ventri imponatur.

Peſſus verò talis fiat:

℞. *Trochiſc. de myrrha, galbani, opopanacis in vino diſſol.* ana ʒ. ij. *rad. cyclaminus* ʒ. j. *hellebori albi* ʒ. ß. Cum *ſucco rutæ*. F. Peſſus.

Si verò talia omnia fruſtra tententur & vſurpentur, ad Chirurgiam accedendum, quæ primò ſolâ manu perfici poteſt, id quod feliciter præſtitit Guilhel. Fabricius, vt refert *cent.* 2. *obſeru.* 52. Cùm enim mulier quædam 22. Martij peperiſſet, ſimúlque ſecundinam eieciſſet, mola verò ad diem 27. Martij vſque in vtero retineretur, & febris ac alia ſymptomata plurima accederent, fœminâ rectè collocatâ, manúque in vterum immiſſa, digitis clementer paulatimque fungoſam molam ab vtero ſeparauit, atque vnica vice totam ſemiputridam & fœtidam ſine vehementia & dolore extraxit, imò ſaluâ matre.

Deinde inſtrumentis, dum collocatâ rectè fœminâ, vteróque dioptrâ vterinâ aperto, mola inſtrumento, quod Embryulcum nominant, quódque à ſimilitudine pedis gryphi nomen habet, extrahitur. Cautè tamen in inſtrumento immittendo, & in mola extrahenda procedendum, ne damnum aliquod vtero inferatur, & aliquid in vtero dilaceretur, aut vterus loco ſuo moueatur, aut hæmorrhagia immoderata excitetur. Itaque *obſ. modò allegatâ*, Guil. Fabricius commodius inſtrumentum excogitauit, & depinxit, forcipem ſcilicet, cuius extremitates in cochlearis aut roſtri anatis, ſed profundè ſatis deſinunt, in cuius medio exſuperant dentes tres quadrati & acutiſſimi.

Danda etiam opera, vt mola tota extrahatur. Etſi enim nonnulli parte molæ extractâ, conſulant ſuppurantia adhibenda, vt reliqua in pus & ſaniem mutata ſpontè elabantur: tamen periculo hoc non vacat, cùm facilè ex materia putrida febres, animi deliquia, dolores, conuulſiones vteri, vlcera excitari, & fœmina in vitæ periculum coniici poſſit.

Tutius eſt, ſi nec à Chirurgia ſalus ſperari poſſit, naturæ negotium committere, quæ molam ſuo tempore excernere ſolet.

Monet etiam hîc Guil. Fabric. *cent.* 1. *epiſtol. cent.* 4. *obſeru. annexa, epiſtol.* 39. Si operatio Chirurgica primò ſtatim ex voto non ſuccedat, non deſiſtendum, ſed poſt dies aliquot, aut menſem reiterandam eſſe. Cùm enim in muliere quadam Colonienſi collum vteri ita dilataſſet, vt manu & forcipe molam apprehendere poſſet, ipſam tamen extrahere auſus non fuit, ſed quã primùm id conatus eſt, tanti circa lumbos dolores ſuperuenerunt, vt ab opere deſiſtere coactus fuerit. Quapropter ad quindecim dies negotium diſtulit, & poſtea operationem feliciter peregit.

Cùm verò poſt molam eiectam plerumque inſignes hæmorrhagiæ & dolores ſequi, viréſque deiici ſoleant, hæmorrhagiæ nimiæ ſuccurritur partium ſuperiorum frictione, & ligatione, fotu manuum, linteis vino calido immerſis, & aliis quæ *de fluxu menſium nimio* enumerata ſunt.

Vt ℞. *Fol. plantag. burſæ paſtoris, rubi, quercus, fl. roſ. rub.* ana M. j. Coq. in *aq. chalybeata*. Poſtea,

℞. *Farinæ hordei volatilis* Vnc. j. *pulu. balauſt. nuc. cupreſſi, cortic. granator. roſ. rubr. ad. conſolidæ maior.* ana ℥. j. *ranar. combuſtar. boli Armeni, ſang. dracon.* ana ℥. ß. Cum decocto antea parato, & modico aceti, F. Cataplaſma, quod vteri regioni imponatur.

Vſurpetur etiam hic peſſus:

℞. *Turundarum è ſtupa cannabina molli*, quæ madefiant ſucco plantaginis, vel decocto ſuperiore, & conſpergantur hoc puluere.

℞. *Farinæ volatilis* ℥. j. ß. *terræ ſigill.* ʒ. ij. *ſang. draconis* ℥. ß. *cinerum ranar. aquatil. combuſtar.* ʒ. ij.
F. Pului s.

Dolores leniuntur anodynis *de vteri dolore* propoſitis. Vires ſeruantur alimentis facilis coctionis, boni ſucci & nutrimenti multi, ouis nimirum, iuſculis & carnibus pullorum, gallinarum, caponum, perdicum; vino, margaritis, conſeruis roſ. viol. borrag. ſpec. elect. de gemmis, de hyacintho.

QVÆSTIO.

An molæ ſine viri congreſſu, & ſine virili ſemine generari poſſint.

Non parui momenti hæc eſt quæſtio, in qua interdum cardo pudicitiæ & impudicitiæ fœminarum verſatur. Si enim virgo vel vidua molam eiiciat, eam nonnulli ſuſpectæ pudicitiæ habent, & cum viro congreſſam eſſe ſtatuunt. Alij contrà ſine congreſſu viri, & ſine ſemine maſculino concurrente, molam generari poſſe exiſtimant. *An mola ſine viri congreſſu concipi poſſit.*

Priorem ſententiam qui defendunt, primò ad experientiam prouocant, & omnes ſeu virgines, ſeu viduas, quibus tale contigerit, ſuſpectæ pudicitiæ fuiſſe putant. Deinde rationibus idem euincere conantur, quòd ſcilicet primò plerumque molæ ad modum ſuperfœtationis fiunt, & cum vero fœtu coniunguntur. Deinde, quod nulla ſine virilis ſeminis cum fœmineo coniunctione fieri poſſit formatio. Tertiò, quod ſi ſolus ſanguis cum ſemine fœminino ad molam procreandam ſufficeret, frequentiſſimè in Virginibus nubilibus, aut Viduis vegetioribus, quibus & ſeminis & ſanguinis copia ſuppetit, tales molæ generarentur, quod non obſeruatur. Quartò, licèt aliquando ſemen extra vaſa ſpermatica in vterum effundatur, vt aliquando per pollutiones nocturnas accidit: tamen in vtero non retinetur, ſed effluit.

Alteram verò ſententiam qui defendunt, etiam ad experientiam prouocant. Etenim I. C. Scaliger *ad text.* 43. *lib.* 10. *de hiſt. anim. Ariſtotel.* id doctorum authoritate ſe confirmaturum pollicetur. Et Dodonæus *obſeru. medic. cap.* 49. refert, honeſtam quandam viduam molam excreuiſſe. Et Marcellus Donatus *lib.* 4. *de hiſtor. medic. mirabil. cap.* 15. ſcribit, Nobilem mulierem indubiæ honeſtatis matronam, quinquageſimum ſextum annum agentem, carnoſo corporis habitu, & plurimo ſanguine redundantem, abſque viri concubitu, cùm iam per aliquot annos menſtruæ purgationes defeciſſent, anno 1573. & 1574. molas plures carnoſas edidiſſe, fluentibus veluti in naturali partu menſibus copioſè, & maximis cum cruciatibus, interpoſito duorum, aliquando trium, aliquando vnius menſis ſpatio. Erant autem carneæ illæ molæ, nonnullæ ad pugni craſſitudinem, aliæ minores, duriſſimæ nonnullæ, aliæ verò minùs duræ.

Etſi verò, vt dictum, nonnulli obiiciant, citra ſeminis virilis & fœminei commiſtionem nihil generari poſſe: id tamen tantùm de integri fœtus formatione intelligendum. Interim quid imperfectum etiam ex ſanguine, concurrente ſemine fœmineo formari poſſe, impoſſibile non eſt.

Etenim cùm ſemen fœmineum etiam ſit ſemen, etſi debilius, facultas formatrix ei quoque non prorſus deneganda eſt, quæ licèt perfectum fœtum formare non queat, aliquid tamen, etſi informe, è ſanguine effluente effingere poteſt. Et cùm videamus ouipara ſine mare oua ſubuentanea in ſe gignere, cur non etiam in viuiparis & homine aliquid ſine mare generari poſſit? Et fruſtra experientiam eludere conatur Mercatus, dum illud, quod interdum à fœminis ſine viri congreſſu excretum eſt, vteri lumbricos eſſe ſtatuit. Experientia enim contrarium teſtatur, & vidua illa, cuius mentionem facit Dodonæus, non lumbricos, ſed molas pugni magnitudine excreuit. Et ipſe Mercatus poſtea concedit, ſemen fœminæ, cùm ſit exigui caloris, membranæ concretionem fabrefacere poſſe. Atque Hippocrates ſcribit *lib. de ſterilit.* fieri molam in vtero, cùm menſium copia exiguum & minimè robuſtum ſemen virile conceperit, aut etiam muliebre.

Vt verò in re, quæ multos Medicos dubios habuit, meam ſententiam exponam: Pleraſque molas è ſemine virili debili cum fœmineo mixto, & ſanguine copioſo formari puto: Interdum tamen, ſed raró, Viduas etiam quaſdam ſine virilis ſeminis concurſu molas generaſſe, hiſtoriæ ſuprà allegatæ docent, verùm eas planè rudes, & minùs quàm eæ, quæ ex virili ſemine fiunt, formatas, id quod vel hiſtoria illa à Marcello allegata docet, de molis illis, quas vidua excreuit, quæ vt plurimùm, poſtquam excretæ fuerunt, ſub aëre diutius permanentes, in aqueam liquefactæ ſoluebantur ſubſtantiam. Vt verò Virgines ſine concubitu cum viro molas generent, fieri poſſe non puto. Etſi enim accidere poſſit, vt vel ex laſciuia, vel per ſomnium ſemen profundant: tamen quia ſemen fœmineum per ſe ſolum debile eſt, ſanguis

ad

ad formationem neceſſarius ab eo nec attrahetur, nec ſponte affluet, vtpote qui ad fœtus formationem in iis affluere conſuetus non ſit; id quod in viduis, quæ antea pepererunt, faciliùs accidit, & vaſa ipſa vteri ſunt in Virginibus longè anguſtiora, quàm in iis quæ pepererunt: & propterea etſi ſemen forſan in vterum in iis confluat, ſanguis tamen, qui ad molam formandam neceſſarius eſt, deeſt.

Iſta tamen præcipuè de molis non vitalibus accipienda ſunt. Vt verò mola vitalis ſine virili ſemine in virgine vel vidua generetur, vix poſſibile eſſe puto; & propterea earum pudicitiam meritò magis ſuſpectam eſſe, quæ vitales, quàm quæ non vitales molas edunt.

CAPVT X.

De Monſtris.

Monſtra. INterdum verò accidit, vt pro fœtu ſano non ſaltem molas informes, & vita carentes, fœminæ concipiant & generent, ſed & varia monſtra viuentia, & animalia præter & contra naturam producant. De vermibus in vtero genitis, ſuprà *ſect.* 2. *cap.* 8. dictum. Molis verò quid ſimile in vtero generari, quod formam vel bufonis, vel muris, vel piſcis habeat, ſæpe obſeruatum, vulgò Feram appellant, idque vitium Lombardiæ mulieribus familiare eſſe refert Gordonius *partic.* 7. *cap.* 1. 2. *lib.* 11. & Tornamira *ad cap.* 89. *lib.* 9. *Rhaſ. ad Almanſ.* Apuliæ mulieribus Guainerius *de ægrit. matric. cap.* 32. Ioh. Mich. Sauanorola *tract.* 6. *rub.* 27. & Alex. Benedictus *de curat. morb. lib.* 25. *cap.* 35. Hiſpaniæ mulieribus Lud. Bonaciola *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 6. Neapolitanis & Flandris Lud. Viues *de anima*. Serpentes, canes, & alia animalia, vel fœtus brutorum quaſdam partes habentes, & alios, eóſque variis modis monſtroſos genitos fuiſſe, è Lycoſthene & aliis, qui de prodigiis & monſtris ſcripſerunt, videre eſt, neque operæ pretium eſt hiſtorias illas omnes hîc adducere. Vnam tantùm hiſtoriam *ex appendice Gaſpar. Bauhini ad libell. Franc. Rouſſeti de partu Cæſar.* apponere libet, quæ ſic ſe habet: *Mulier, inquit, cuiuſdam batuli, dicta Anna Tromperin, in Xenodochio noſtro inter pupillos educata, cùm iam annorum eſſet circiter triginta, enixa eſt puerulum cum duobus ſerpentibus, anno* 1576. *circa feſtum S. Ioannis. Sed paucis de geſtatione fœtus, de partu atque educatione, & etiam de ſerpentibus vnà enixis: & priùs de ſerpentibus, tanquam primo in corpore natis. Narrauit mihi, fide datâ, ſe anno* 1575. *circa feſtum Ioannis, cùm eſſet meſſis, & ſummè caleret, bibiſſe ex ſcaturigine fontis in ſylvula Brunderholiz dictâ, qui locus quartâ parte milliaris à Baſileâ diſtat, vbi ſuſpicatur bibiſſe ſe ſperma ſerpentum: paruo enim tempore poſt potum aquæ cœpit venter augeri: tribus dein menſibus pòſt grauida reddita, vnà cùm fœtu aucti etiam ſerpentes: tantam verò in molem abdomen excreuit, vt faſciâ vti cogeretur ad geſtationem ventris. Dum ieiuna eſſet, ſentiebat morſus & punctiones circa ventriculi regionem: cibo verò ſumto melius habebat, munia commodè obibat; verùm ſolo lactis deſiderio tenebatur, & etiam vtebatur. Cùm verò iam tempus adeſſet partus, tribus diebus ante partum à cibo planè abhorruit, ita vt nec lac, nec minimum alterius alimenti aſſumeret. Monuit tum ipſa, vt quamprimùm foret fœtus excluſus, ſupponeretur orca lacte repleta, de ſerpentibus, vel de vermibus enim apud ipſam eſſe ſuſpicionem; idque partim propter morſus, partim propter mirabilem motum, quem toto anno perſenſerat. Quare feliciter puerulum enixa, cum quo copioſiſſimi ichores, quos aquas vocant, effluxere: dein, cùm ad ſecundinæ excluſionem ſe prepararet, orcâ tum cum lacte ſuppoſitâ, prodiit ſerpens: vnde mulieres parturienti adſtantes perterritæ, arrepto puero ſeceſſere: quare & ipſa puerpera timore perculſa, eleuato capite, non ſolum ſerpentem vidit, ſed & alterum prodeuntem non ſolùm perſenſit, ſed etiam obſeruauit. Puer paruulus erat, ita emaciatus, vt vix oſſibus hæreret, viuax tamen: foramen habebat in ceruice tantæ magnitudinis, vt facilè nux indi potuiſſet, quod ſanè factum puto tribus iis diebus, quibus mater lacte abſtinuerat, aliàs corpore toto abſque noxâ: hic annum vnum & ſeptimanas duodecim ſuperuixit, tandem verò anno* 1577. *cùm apud nos peſtis ſæuiret, eâ lue correptus obiit. Serpentes verò erant longitudine vlnæ, qui craſſitie penè infantis brachium æquabant, maculis variegati: qui ita viui ab obſtetrice fuere in cœmeterio S. Elizabethæ ſepulti. Iam ad matrem redeo: illa dimidio anno à partu corpore incuruato inceſſit: ſe enim erigens, dolores immenſos & in abdomine & in dorſo perferebat. Poſtmodùm tamen ventrem ſemper habuit ſatis magnum, ac ſi vtero geſtaret: ſed & ab illo tempore quatuor habuit liberos. Ventriculo tamen hactenus imbecilli, cum dolore Vteri. Seſquiannus eſt, ex quo alio ſymptomate fuit correpta: cùm enim per ſeptimanas* 26. *menſtrua eſſent ſuppreſſa, & venter indies augeretur, ſe tamen grauidam non eſſe certò ſciret: conſultis duobus, vt ipſamet mihi narrauit, grauidam eſſe pronunciarunt: ipſa ergo cùm à tanto tempore viro caruiſſet, & hoc à veritate alienum eſſe noſſet, proprium conſilium ſecuta ſtufam ingreſſa eſt, cucurbitulas ſedecim affigi curat & pedibus & feminibus, aliiſque corporis partibus: ſequenti die binas incidi venas & copioſè detrahi ſanguinem curat: tertiâ poſtmodum die menſtrua copioſè cœpere fluere, ſicque ventris tumor concidit. Verùm dum hæc narraret, ſatis magnum habebat adhuc ventrem, qui aliquando augetur, aliquando concidit.* Hæc Bauhinus.

In genere hoc obſeruandum, Monſtra illa omnia (hoc quidem loco, vbi de vitioſa conceptione agitur: nam & alia monſtra in natura dantur) dici, vbi pro fœtu humano aliquid aliorum animalium ſpeciem, ſeu ex toto, ſeu ex parte referens, vel etiam humanam quidem ſpeciem habens, ſed plures partes, vt capita vel pedes obtinens, aut alio modo inſigniter vitioſè conformatum gignitur. Neque enim vbi infans vel ſex digitos in vna manu habet, vel ſimilis minùs enormis in conformatione error commiſſus eſt, is pro monſtro habendus.

Cauſſa.

Etſi verò ex ſemine humano cum ſemine bruti monſtrum procreari poſſe, quod partim hominem, partim brutum aliquod referat, negandum non ſit, idque hiſtoriæ doceant: tamen hoc rariſſimè fit, ideòque aliæ cauſſæ monſtrorum, quæ in homine generantur, inquirendæ. *Cauſſa.* Cùm verò ad formationem fœtus requiratur ipſa facultas formatrix, inſtrumenta quibus facultas in operando vtitur, materia ex quâ fœtus formatur: ipſa facultas per ſe non errat, ſed vel ſeducitur ab imaginatione, vel ſuo fine in operando fruſtratur, ob inſtrumentorum, ſpirituum ſcilicet & caloris, vel materiæ, ſeminis putà & ſanguinis, vitium: atque ita monſtrorum, vt omnium in formatione fœtus errorum, cauſſa quærenda, vel in imaginatione, vel ſpiritibus & calore, vel ſemine aut ſanguine. Ideóque etſi monſtra dicantur eſſe errata Naturæ, id non aliter accipiendum, quàm quòd dictas ob cauſſas id quod vult & intendit, perficere & aſſequi non poteſt. Cùm enim Natura nunquam ſit otioſa & ob perfectionem vniuerſi melius ſit eam aliquid agere, & ex ſubiecta materia aliquid producere, quàm planè quieſcere, & materiam inalteratam ac rudem relinquere, formam quam poteſt, ei inducit, & ſi hominem non poteſt, aliud animal generat. Itaque vt monſtra generentur, præcipua cauſſa eſt imaginatio, de cuius viribus ſuprà *cap.* 6. dictum. Ita ex Volaterrano referunt, fœminam quandam, cùm conceptionis tempore attentè imaginem D. Ioannis Baptiſtæ veſte piloſâ induti adſpexiſſet, infantem piloſum & hirſutum peperiſſe. Eodem modo obſeruatum, mulieres grauidas ex adſpectu hominum laruatorum, dæmonéſque referentium, monſtra cornuta, roſtrata, pedibus bifidis genuiſſe. Deinde, ſi ſpiritus & calor, ac ſemen & ſanguis ſeſe rectè non habeant, varij errores in formatione fœtus, & hinc varia monſtra generari poſſunt. Etenim ſi ſpiritus & calor debiles ſint, vt in omnes ſeminis partes æqualiter, & vt debent, agere non poſſint, pars aliqua ſeminis non rectè elaboratur, & formatur, ſed rudis & imperfecta relinquitur. Si verò vel ſemen, vel ſanguis non ſatis copioſus ſit, defectus aliquis in partibus fieri poteſt. Contrà, ſi materia ſit nimis copioſa, vt facultas formatrix eam totam gubernare non poſſit, etiam informe & monſtroſum aliquid inde generari poteſt. Præterea ſi ſemen maſculinum, & fœmininum non rectè miſceantur, vel per vterum variè diſpergantur, aut ſanguis non æqualiter affluat, etiam deforme & inæquale ac monſtroſum quid inde formari poteſt.

Non tamen hîc prætereundum, etiam ex Dei voluntate, ad ſignificandum aliquid hominibus, interdum talia monſtra gigni: vnde etiam monſtra, portenta & prodigia nominantur, quòd aliquid futuri monſtrent, portendant & ſignificent; atque obſeruatum, poſt talium monſtrorum partum ſæpe publicas calamitates ſubſecutas fuiſſe.

Verùm de monſtris in genere & ex profeſſo ſcribere, huius loci non eſt. *Præſeruatio.* Neque etiam monſtrum genitum Medici operâ emendari poteſt. Hoc ſaltem Medici eſt, monere quâ ratione præcaueri poſſit, vt ſi ſemel fœmina monſtroſi quid pepererit, ampliùs tale non gignat. Quod quâ ratione præſtari poſſit, *cap. præced. de molâ*, dictum. Nimirum cauendum fœminis, ne dum grauidæ ſunt, res monſtroſas reſpiciant. Deinde ad ſpiritus & calorem roborandum, exhibenda ea, quæ vterum calefacere & roborare poſſunt, quæ ſuprà propoſita ſunt. Tertiò, danda opera, vt & ſemen & ſanguis è quo fœtus formatur, ſe rectè habeant, quod quâ ratione fieri poſſit, antea etiam dictum. Quartò, & inprimis cauendum, ne fœminæ, dum menſtrua patiuntur, cùm viro coëant: Fœminæ enim menſtruis laborantes facilè monſtra generant. Nam licèt ſanguis menſtruus per ſe non ſit vitioſus, ſed copiâ ſaltem peccet, ſæpe tamen accidit, vt natura vitioſos humores, ſi qui in corpore cumulati ſunt, eâdem operâ cum menſibus per vterum expellat. Si ergo eo tempore, quo menſes fluunt, fœminæ concipiant, & ſanguis ille impurus & ſpurcus materia fœtûs fiat, mirum non eſt, ſi vitioſum & monſtroſum quid ex eo generetur.

CAPVT XI.

De falſa conceptione & grauidatione.

TAndem circa conceptionem & hoc interdum accidit, vt fœminæ, quæ non conceperunt, ſe grauidas eſſe putent, cùm iis menſtrua ſupprimantur, & venter intumeſcat. Quâ de *Falſa grauidatio.*

re cùm fœminæ ancipites & dubios ſæpe Medicos conſulant, quâ ratione vera Conceptio à tali falſa diſtingui poſſit, notum eſſe debet. De quo etſi etiam ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 9. aliquid dictum ſit: tamen & hoc loco de eo agendum.

Falſa grauidatio & Conceptio. Eſt nimirum falſa Conceptio ſeu grauidatio, cùm fœminæ menſes ſupprimuntur, venterque intumeſcit, & accidentia Conceptionis veræ ſimilia adſunt, vnde fœminæ ſpem falſam concipiunt, ſe grauidas eſſe, & vt Hippocrates loquitur, putant ſe in ventre habere; cùm tamen fœtum nullum vtero gerant. Atque errorem hunc fœminæ, ob accidentium ſimilitudinem, ſæpe non ſtatim agnoſcunt, ſed poſtquam decem menſes præterierunt, ſe deceptas fuiſſe fatentur.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſæ verò, ob quas vterus intumeſcit, plures ſunt. Interdum enim flatus ſaltem in vtero includitur, ventrémque diſtendit, de quo ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 10. *de inflatione vteri*, dictum: interdum aqua, de qua *ibidem cap.* 11. *de hydrope vteri*, actum; interdum pus, ſanies vel pituita craſſa, & viſcida vtero concluditur, vnde is intumeſcit.

Colliguntur autem tales materiæ, vel ob ſemen morboſum & inutile conceptum, circa quod cùm natura fruſtra occupetur, & tam irrito conatu, vt nec molam etiam inde formare poſſit, nihilominus verò ſanguis affluit, flatus, aqua, vel ichor aliquis inde in vtero colligitur; vel intemperies vteri inſignis, ob quam nec ſemen, nec ſanguinem is poteſt elaborare & perficere, vnde in alienam ſubſtantiam mutantur; vel menſium vitium, qui ſi ſint impuri, ſemen corrumpunt, & vt flatus, aqua, vel alij humores vitioſi in vtero colligantur, faciunt. Equidem etiam ex vteri clauſura in Virginibus, dum menſes fluere incipiunt, tale quid fieri poteſt: ſed vitium hoc diu latère non poteſt, verùm dolore ſe patefacit, & viſui obuium eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Menſes primò fœminis hiſce ſupprimuntur, quod ipſis cum grauidis commune eſt. Verùm cùm non vera adſit Conceptio, ex ſuppreſſis menſibus, capitis, lumborum, dorſi, ventris & inguinum dolorem patiuntur. De quo Hippocrates 2. *prorrhetic. Quæcunque in vtero ſe concepiſſe putant, & non conceperunt, apparentibus & ventres augeri, ac moueri vident: hæ & caput dolent, & collum, & præcordia, & in mammis lac ipſis non eſt, niſi modicum quiddam & aquoſum.* Præterea venter citiùs intumeſcit, quàm in vera conceptione. Manu etiam percuſſus, tympani ſonum edit, ſi ſcilicet tumor à flatu, vel grauitas & fluctuatio in ventre & vtero percipitur; vel ſanioſum quid ex vtero exſtillat. Totius etiam corporis color mutatur, pedéſque nonnunquam & facies intumeſcit, (niſi ex flatu ſit tumor.) Inſuper cibi faſtidium, appetitus deprauatus, animi deliquia, febres inordinatæ, & alia ſymptomata, quæ ſuprà *de inflatione & Hydrope vteri* ſunt propoſita, adſunt. Certiſſimum verò ſignum falſæ conceptionis eſt, ſi tempus partus legitimum præterierit, nullúſque partus ſequatur.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Mulieres hoc modo affectæ plerumque ſteriles euadunt, aut vteri vel pudendorum vlcera contrahunt.

Curatio.

Curatio. Communiſſima indicatio eſt id quod præter naturam in vtero continetur, & ventrem attollit, euacuare. Verùm cùm nunc flatus, nunc aqua, nunc ſanies vel pituita id præſtet, peculiari modo horum quodque tollendum: quod quâ ratione fieri poſſit, ſuprà *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 6. *de intemperie vteri cum materiâ*, & *ibid. cap.* 10. *de Inflatione*, & *cap.* 11. *de Hydrope vteri* dictum, quæ hîc repetere opus non eſt.

LIBRI QVARTI

PARTIS SECVNDÆ,

SECTIO V.

De Regimine grauidarum, & affectionibus p. n. quæ grauidis accidunt.

CAPVT I.

De Signis Conceptionis.

POSTQVAM fœmina vtero concepit, fœtúmque geſtare incipit, diligens danda opera, vt toto geſtationis tempore vſque ad partum fœmina ita regatur, ne quid vel ipſa vel fœtus damni patiatur. Et cùm plerumque ob ſanguinem menſtruum retentum, & geſtationem fœtus, fœminæ multis ſymptomatibus & p. n. affectionibus ſint obnoxiæ, iis à Medico ſuccurrendum; ſeu, vt Hippocrates 1. *de morb. mul.* ſcribit: *Prudentiâ multâ opus eſt, ſi mulier geſtare puerum, nutrire, & à partu euadere debet.* Vtrumque quâ ratione fieri debeat, hac ſectione expeditum dabimus. Hoc tamen *capite* ſigna conceptionis præmittere libet. Valde enim neceſſarium eſt, vt Medicus ſciat, an mulier, quam curandam ſuſcipit, grauida ſit, nécne: vt Iuriſconſultos taceam, quos marito defuncto in hæreditate diuidenda, in tortura & vltimis ſuppliciis dictandis, ſimilibúſque caſibus, ſcire vtile eſt, an mulier prægnans ſit, nécne.

Cognoſcitur verò fœminam concepiſſe, ſi ſemen in vtero retineatur. Semen autem retineri in vtero, cognoſcit cùm vir, ſi nimirum in coitu virgam q. ſugi & attrahi ab vtero fœminæ, loca verò muliebria non humectari ſenſerit; tùm fœmina, ſi ſcilicet nihil vel parum ſeminis effluere ſenſerit, tota concutiatur, & veluti rigore afficiatur, aut titillationem quandam in vtero percipiat, propter magnam ex venere delectationem, & vteri circa fundum ad ſemen amplectendum & retinendum contractionem. Deinde iis vteri interius orificium clauditur, vt Hippocrates 5. *aph.* 51. docet, & ita quidem in principio, vt nec ſpecilli mucronem admittat. Hinc ſequitur menſtruorum retentio, de qua Hippocrates 5. *aph.* 61. ſcribit: *Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre ſuperueniente, cibique faſtidium accidat, prægnantem eſſe putato.* Sanguis enim ad formandum fœtum retinetur, & propterea venarum orificia per cotyledones ad vaſa vmbilicalia conſtituenda fœtui continuantur. Et ſi, quod aliquando in plethoricis fieri ſolet, primis menſibus menſes grauidis fluant, aut quædam alba vteri excrementa in cacochymicis euacuentur, id per venas, quæ ceruici vteri inſeruntur, accidit. *Conceptionis ſigna.*

Vbi hoc notandum, fœminas interdum falli, dum de initio conceptionis à tempore ſuppreſſionis menſium conceptionem ſupputant. Nonnullis enim poſt conceptionem ſemel atque iterum, & quibuſdam etiam tertio adhuc menſe fluunt menſtrua. Imò obſeruatum, interdum toto geſtationis tempore, menſes ordinatè & copioſè ſine damno fluere, cuius rei exemplum exſtat *lib.* 1. *part.* 2. *obſeru.* Cl. Dn. D. Horſtij, *obſ.* 39.

Ob menſes & humores excrementitios, qui cum menſibus euacuari ſolent, primo conceptionis tempore quædam Symptomata excitari ſolent, horror nimirum cum refrigerationis ſenſu per interualla quædam inuadens, cibi faſtidium, nauſea, pica, vomitus. Quædam enim cibos quoſdam quidem peculiares, ac quibus antea maximè delectabantur, ita auerſantur, vt ſi vel ipſis offerantur, vel eos viderint, imò nominari audiuerint, penè in animi deliquium incidant. Contrà aliæ cibos & potus, à quibus antea alienæ erant, vel quos etiam auerſabantur, tam auidè appetunt, vt niſi eorum participes fiant, maximè lædantur. Atque iſta ſymptomata tamdiu durant, donec fœtu iam grandiore facto, maior ſanguinis pars in fœtus formationem & nutrimentum abſumatur, & humores excrementitij in iis locis, in quibus lochia aſſeruari ſolent, colligantur.

Vbi fœtus iam incrementum ſumpſit, vterus diſtenditur & venter attollitur, non vt in hydrope, diffuſâ per totum abdomen aquâ, ſed tumore verſus ventriculum acuminato. Circa quartum menſem, aut medium geſtationis tempus, infans moueri incipit, & quidem ſecundum varias ſitus differentias, quod in mola non accidit. Motúſque ille, nec pondere moleſtus eſt, nec fluctuantis aquæ, nec flatus vagantis ſpeciem refert, ſed lenis, blandus, ordinatúſque eſt. Tandem mammæ intumeſcunt, papillarúmque color mutatur in liuidum, & lac in mammis colligitur, naturâ prouidâ ſanguinis partem aliquam pro futuro editi fœtus alimento ad mammas mittente.

Atque hæc certiora & firmiora conceptionis indicia ſunt, quæ ſi diligenter perpendantur, fœminam concepiſſe ſatis certò cognoſci poteſt. Paulus Zacchias equidem *quæſt. Medico-Legalium lib.* 1. *tit.* 3. *quæſt.* 1. ſtatuit, Prægnantiam, vt loquitur, in quocunque tempore ſit, nullatenus cognoſci poſſe per ſigna quædam certa, infallibilia, demonſtratiua ac euidentia, ſed ſaltem per aliquas coniecturas, & ſigna quædam probabilia. Cui aſſentiri non poſſumus, atque ex centum grauidis vix vna illi aſſentietur, quia ſecundum Zacchiæ ſententiam omnes vſque ad tempus partus dubitare deberent, an ſint grauidæ, cùm tamen pleræque ſint certiſſimæ, ſe eſſe grauidas. Equidem ante primos quatuor menſes ſigna ferè eſſe probabilia, concedo: ſicut & hoc non nego, ſi ſigna, quæ enumeraui, ſeorſim & ſeparatim ſumantur, eſſe ſaltem probabilia. Neque enim menſium ſuppreſſio, neque tumor ventris, neque lac in mammis, neque reliqua, ſi ſeorſim ſumantur, conceptionis certa ſigna ſunt. At ſi fœmina ſemen poſt coitum retineat, hinc menſes ſupprimantur, cibos quoſdam faſtidire incipiat, venter attollatur, motus in vtero percipiatur poſt quartum menſem, & tandem mammæ intumeſcant, & lac in eis appareat; non amplius fœmina dubitat, ſe eſſe grauidam. Et quæ ſemel grauidæ fuerunt, & in ſe, & in aliis tumorem ex conceptione ab aliis abdominis tumoribus facilè diſcernere poſſunt, ſicut & motum infantis, à motu qui fit à flatibus, vel aqua, vel mola. *Minus certa.*

Alia verò, quæ ab Autoribus recenſentur, minùs certa & firma ſunt, nec in omnibus apparentia; nimirum veneris

inappetentia

inapperentia, vtero iam repleto, oculorum nitor mutatur, maculæ quædam in facie, atque inprimis in fronte, quales interdum in fœminis æſtate ob radios Solis oriri ſolent, viuidique faciei coloris mutatio.

An ex vrina cognoſci poſſit, fœminam eſſe grauidam. Vrinas quod attinet, equidem vt *lib.* 3. *Inſtit. part.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 10. dictum, Medicorum ſuperiorum ſeculorum, imò & Modernorum quorundam, qui ne indocti videantur, talia quæ in Artis poteſtate non ſunt, pollicentur & iactant, culpâ accidit, vt vulgus exiſtimet, ex vrina certò cognoſci poſſe an fœmina grauida ſit, néc ne. Verùm etſi aliquam in grauidis, ob menſes & alios humores retentos, in vrina fieri mutationem, præſertim primis menſibus accidere negandum non ſit: hæc tamen mutatio certum ſignum Conceptionis non eſt: cùm eadem ob ſuppreſſionem menſium ſine conceptione, & humorum vitioſorum in corpore cumulationem fieri poſſit. Hoc tamen nonnulli pro certo conceptionis ſigno habent, ſi vrina fœminæ in vitro bene clauſo per triduum ſeruetur, (addunt quidam ad radios Solis) & poſtea per linteolum rarum coletur, apparere vermiculos quoſdam inſtar pediculorum, ſi mulier ſit grauida.

An mas vel fœmina geſtetur. De ſignis diſcernentibus, an maſculus vel fœmina geſtetur, ſcribit Hippocrates 5. *aph.* 42. *Si mas geritur, mulier coloratior eſt: decolor, ſi fœmina.* Et *ibid. aph.* 48. *Mares dextrâ vteri parte, fœminæ ſiniſtrâ geſtantur.* Hinc etiam cùm mas geſtatur, dextra mamma maior & tumentior eſt, & lac copioſius fundit, & papilla eius nigreſcit: Surgens grauida, ſi marem geſtet, dextrum pedem primùm promouet, & ſedens dextræ manui incumbit, venæ & arteriæ dextri lateris magis replentur, quàm ſiniſtri, motus fœtûs magis percipitur, paucioribus etiam ſymptomatibus eſt grauida obnoxia, eſt vegetior, læta atque agilis. Contrario modo ſeſe res habet, ſi fœminam geſtet.

CAPVT II.

De Regimine & diæta grauidarum.

Regimen grauidarum. POſtquam certum eſt, fœminam eſſe grauidam, omnino aliâ ratione regenda, quàm dum non erat grauida. Et iam non ſolùm ipſius, ſed & fœtus concepti, vt ille vſque ad partum ſaluus & incolumis conſeruetur, habenda eſt ratio, & præcipuè primis menſibus. Vt enim teneri arborum flores quauis aurâ vel pluuiâ marceſcunt & decutiuntur: ita etiam fœtus tener quauis iniuriâ facilè offenditur.

Regimen duplex. Regimen autem hoc duplex eſt, vnum, quod iis debetur, quæ ſanæ planè ſunt, quo ne grauida in morbum incidat, vel aliquid p. n. patiatur, præcauetur. Alterum, quod iis conuenit, quæ iam aliquem morbum vel ſymptoma patiuntur.

Diæta. Aër. Prius Regimen in bona diæta præcipuè conſiſtit. Aër ergo, in quo verſatur grauida, quantum quidem fieri poteſt, omni exceſſu in caliditate aut frigiditate careat. Et inprimis delicatæ & morbo alicui obnoxiæ, aëris ambientis in qualitatibus exceſſu & iniuriis facilè offenduntur, & vt Hippocrates 3. *aph.* 12. ſcribit: *Si Auſtralis hyems, & pluuioſa ac tepens fuerit, ver ſiccum & aquilonium, mulieres quibus partus in ver incidit, quauis occaſione abortiunt; aut ſi pariant, tam infirmos & morboſos partus edunt, vt vel ſtatim ipſi intereant, vel tenues & valetudinarij viuant.* *Fœtores cauendi.* Aër etiam ſit purus, vitentque grauidæ omnes graues odores, & inprimis fœtores lucernarum extinctarum, & ſimilium, cùm eiuſmodi odoribus vterus & fœtus offendantur, & abortus facilè concilietur.

Nocet & herbarum, quæ fortem odorem habent, odor, vt rutæ, pulegij, menthæ, vt & Caſtorei, ac ſulphuris. Contrà etiam pleræque, & inprimis quæ ſuffocationi vteri ſunt obnoxiæ, ſuaueolentia non ferunt, cùm & ab iiſdem vterus commoueatur.

Res horrendæ. Sonitus. Adſpectum quoque rerum horridarum & terribilium caueant; cùm ab eo formatio vitiari, & varij næui fœtui imprimi poſſint: vt & vehementes ſonitus, vt tonitrui, bombardarum, tubarum, tympanorum, cùm grauidas terrere poſſint, eædem vitent.

Cibus. Cibum quod attinet, cùm eodem ſanguine, quem mater ex alimentis aſſumtis generat, & ipſa, & fœtus alatur, omnino diligens victus ratio habenda; cùm errores in eo commiſſi duplex damnum inferre, & tam matri, quàm fœtui nocere poſſint. Cibus igitur, quantum cuiuſque fert conditio, ſit boni ſucci, & facilis coctionis, & in qualitatibus temperatus; aut ſi grauida ſit intemperata, talis qui eius intemperiem corrigere poſſit. Frequenter edat poma cydonia, quæ fœtui vigorem conciliant; neque ſine cauſsâ. Claudunt enim, ſi poſt cibum ſumantur, orificium ventriculi, & prohibent ne mali vapores ad caput adſcendant, idque turbent, & coctionem quæ ſæpe in grauidis laborat, adiuuant. Vtiles etiam ſunt amygdalæ dulces cum melle, vuæ paſſæ, mala punica, pyra, poma dulcia. Nonnulli ſuadent, vt partu appropinquante, grauidæ ſingulis diebus aliquot ficus aſſas ante reliquum cibum comedant: inde enim ſecundinas poſtea faciliùs ſeparari & extrahi. Abſtineat grauida à cibis acrioribus, inſigniter amaris, ſalſis, & inprimis iis, qui ora venarum aperire, menſéſque mouere, vel etiam alui fluxum concitare poſſunt, qualia ſunt allium, cepæ, oliuæ, ſinapi, petroſelinum ſeu apium hortenſe, fœniculum, piperis & aliorum aromatum nimius vſus. Vltimo tamen menſe cinnamomi vſus frequentior commodus eſt, vt & crocus moderatè vſurpatus: vitent fructus horarios, rapas, raphanum, item legumina, fabas, piſa, lentes, quæ tormina & inflationem ventris parere ſolent. Et præcipuè menſibus primis, vbi adhuc fœtus eſt tenerior, diligens victus & qualitatis cibi habenda eſt ratio. Quantitas cibi ſit talis, vt bene confici poſſit: vltimis tamen menſibus, vbi grandior iam fœtus eſt, copioſior cibus requiritur, & omnino tutius eſt, grauidas peccare in cibo copioſiore, quàm diætâ nimis tenui, quæ fœtui alimentum ſubtrahit.

Potus. Potus ſit vinum bonum & clarum, vel cereuiſia bonæ notæ, quæ mediocri quantitate aſſumatur, nec fluctuationes & inflationes ventris pariat.

Motus. Motus omnes violentos & immoderatos cùm corporis, tùm animi vitent grauidæ, & propterea choreas immoderatè non ducant, curru ſuccutiente non vehantur, pondera grauia non eleuent, aut quocunque alio modo corpus vehementer agitent, præſertim primis menſibus, vt & octauo, quo interdum partus, etſi is parum plerumque felix, accidere ſolet. Menſe tamen nono paulò fortius moueri incipiant, vt calor natiuus excitetur, partes dilatentur, & iam fœtus ad partum præparetur.

Venus. Venere primis menſibus grauida abſtineat, ne vteri commotione fœtus excutiatur, aut ſuperfœtatio fiat, vel mola concipiatur. Poſt medios tamen menſes, & inprimis vltimo, moderatè venere vti licet, cùm eâ vteri ceruix dilatetur, & ad partum aptior reddatur.

Balnea. Balnea primis menſibus vtilia non ſunt; cùm vterum & ligamenta eius laxent: poſtremis verò menſibus ſingulis ſeptimanis lauetur grauida, vt partes genitales ad partum laxentur.

Animi pathemata. Animum habeat tranquillum, & omnes immoderatos animi affectus, iram, mœſtitiam, timorem, lætitiam immoderatam, & riſum nimium caueat: nec etiam Imaginationi cuiuis indulgeat, ne næuum aliquem fœtui imprimat.

Somnus & Vigiliæ. Somnus & vigiliæ ſint moderatæ; ſomno tamen potiùs, quàm vigiliis indulgeat.

Aluus. Aluus non ſit adſtricta: & ſi tardior ſit, cibis aluum emollientibus in prima menſa vtatur, vt prunis, paſſulis, iuſculis gallinarum, quibus aliquid mannæ admiſceri poteſt.

Fœtum confortantia. Inſuper & medicamenta quædam, quæ vterum & fœtum roborant, cùm interna, tùm externa vſurpanda, quorum formulas aliquot *hoc capite*, plures autem infrà *cap.* 7. proponemus.

Interna. Electuar. Paretur ergo tale Electuarium:

℞. *Conſeru. borrag. bugloſſ. roſ. rubr.* ana Vnc. ij. *meliſſæ* Vnc. j. *cortic. citri condit. myrobalan. chebul. condit.* ana Vnc. j. *extr. ligni aloës* Scrup. j. *marg. præpar.* Drach. ß. *corall. rubr. præpar. raſur. eboris*, ana ʒ. j. *fragment. lapid. pretioſor.* ana ℈. j. *nuc. moſch. condit.* ʒ. ij. Cum *Syr. de pomis, & miuâ cydon.* F. Elect.

Vel ℞. *Conſeru. roſ. rubr.* ℥. iiij. *garyophyllor. nuc. moſch. cinnamomi*, ana ʒ. ij. *confect. ſem. fœnicul.* Vnc. ij. Contundantur omnia, & cum *mellis puri* Vnc. iiij. miſceantur in mortario, affundendo *vini maluatici* cochlearia iiij. De qua mixtura ſæpe exhibeatur portio, dimidiæ nucis iuglandis magnitudine.

Vel exhibeatur interdum cochlear ſpiritus illius deſtillati, quem Balſamum puerorum appellant, cuius deſcriptio infrà, *cap.* 7. proponetur.

Exhibeantur etiam ſpecies diamargar. diambræ ſine moſcho: vel hæ.

Rotulæ. ℞. *Margarit. præp.* ʒ. j. *corall. rubr. præp. raſuræ eboris*, ana Drach. ß. *fragmentor. lapid. pretioſor.* ana Scrup. j. *cortic. citri flauor. macis, cinnam. garyophyll.* ana Drach. ß. *croci* Scrup. j. *ligni aloës*, Drach. j. *ambræ griſeæ* g̃. vj. *ſacch. aq. roſ. diſſol.* ℥. vj. F. Rotulæ.

Claretum. Vel Claretum tale paretur:

℞. *Zingib. garyophyllor.* ana ʒ. j. *macis, ſpicæ nardi, galangæ, ſem. aniſi, coriand. præp.* ana ʒ. ij. *ſacch.* ℔. ß. *vini Rhenani vel rubri*, menſuras ij. F. ſ. a. Claretum.

Externa. Extrà etiam confortantia vmbilico admoueantur, ex nuce moſchata, garyophyllis, macere, coralliis, maſtiche, è quibus vel ſacculli, vel emplaſtra parari poſſunt.

Vt ℞. *Nucis moſch. garyophyllor. fl. roſ. rub.* ana ʒ. ij. *maſtiches* ℥. ß. *terebinth. ceræ*, ana q. ſ. F. Emplaſtrum.

Vulgò panem mellitum, vel panis cruſtam vino maluatico aut balſamo puerorum conſperſam, ventri grauidæ imponere ſolent.

Vel ℞. *Caryophyllor. nuc. moſch. macis, menthæ criſpæ*, ana ʒ. j. *mellis*, ʒ. ij. Miſceantur ſuper igne.

Miſta cruſtæ panis parum toſti illinantur, & vmbilico imponantur.

Vel ſaltem cruſta panis ſuper igne calefiat, maluatiuo vel alio vino generoſo humectetur, puluiſque menthæ criſpæ adſpergatur, & ventri imponatur.

CAPVT III.

De Curatione grauidarum in genere.

QVia verò frequenter accidit, vt grauidæ non planè ſanæ degant, ſed morbis quibuſdam & ſymptomatibus, variiſque moleſtiis affligantur, quâ ratione iis occurrendum ſit, iam docendum. Et primò quidem in genere quædam de curatione grauidarum dicere libet, ne eadem poſtea in diuerſis præter naturam affectionibus repetere opus ſit.

Morbi acuti grauidarum.

Primò interdum morbi acuti, vt febres ardentes, pleuritis, angina, & viſcerum inflammationes, grauidas inuadunt. De quo Hippocrates 5. aph. 31. *Mulierem grauidam morbo quopiam acuto corripi, pernicioſum.* Nam vt Galenus *in comm.* explicat: *Siue acutus cum febre morbus ſit, (qui propriè acuti dicuntur) neceſſe eſt febrem continuam eſſe: talis enim eſt morbus acutus. Vnde geminum impendet fœtui periculum, vnum à febre ipſa eum perimente; alterum, quod ex longo interuallo cibaria dantes, eundem alimenti indigentiâ & fame enecamus. Quòd ſi vt hunc ſeruemus, cibaria benignè & crebrò exhibuerimus, intempeſtiuo cibo auctâ febre continua, pregnantem tollemus de medio. Siue abſque febre alius quiſpiam morbus acutus fuerit, qualis epilepſia, apoplexia, conuulſio, tetanus, morbi tum magnitudini, tum vehementiâ par grauida eſſe nullo modo poterit.* Quibus accedit & hoc, quod neceſſaria auxilia, quæ tales morbi requirunt, inprimis venæſectio & purgatio, non ſemper tutò in grauidis adhiberi poſſunt. Nec tamen ſemper acuti morbi in grauidis lethales ſunt, ſed magna ex parte; & nonnunquam quædam euadunt: id quod docet Valleriola *lib. 1. obſeru. 1. & lib. 6. obſeru. 6.* Hollerius *comm. ad lib. 5. aph. 30. Hippocratis*, & Foreſtus *lib. 2. obſeru. 27.* vbi plures tales hiſtorias recenſet; imò ipſa experientia ſæpe teſtatur.

Chronici morbi.

Quandoque & chronicis morbis mulieres corripiuntur, febribus intermittentibus, tuſſi, aliiſque, à quibus ante partum plerumque vix liberantur.

Circa curationem autem horum morborum ſex præcipuè quæſtiones occurrunt, quæ hoc loco diſcutiendæ ſunt.

1. An grauidis morbo acuto laborantibus tenuis diæta conueniat. 2. An grauidis venam ſecare & ſanguinem ſubtrahere liceat. 3. An eaſdem purgare liceat. 4. An periculoſior ſit in grauidis venæſectio, an purgatio. 5. An ſalutis grauidarum cauſsâ abortum concitare fas ſit. 6. An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant. Quas ordine iam explicabimus.

QVÆSTIO I.

An tenuis diæta grauidis conueniat?

An tenuis diæta grauidis conueniat?

Dubium hoc mouet Galenus *loco allegato*, dum ſcribit; quòd ſi grauidis tenuis victus, & ex longo interuallo cibus exhibeatur, fœtus alimenti indigentiâ & fame enecatur: Si verò craſſior & crebro exhibeatur, intempeſtiuo cibo auctâ febre continuâ, prægnans tolletur de medio, atque ita & mater & fœtus periclitabuntur.

Vtrumque periculum autem vt euitetur, media diætæ ratio obſeruanda, & propter fœtum aliquid tenui diætæ, quam aliàs fœmina, ſi grauida non eſſet, ſimpliciter obſeruare deberet, adiiciendum; propter febrem verò acutam aliquid de pleniori victu, qui grauidæ, niſi febre acutâ laboraret, conueniret, detrahendum. Simul tamen ad fœtus ætatem & magnitudinem reſpiciendum. Primis enim menſibus, cùm multo alimento nondum indiget fœtus, tenuior diæta inſtituenda, mediocris mediis, paulò largior vltimis. Parari autem poteſt talis victus ex ptiſana, ouis ſorbilibus, iuſculis pullorum, vel etiam carnibus pullorum: Carnibus verò ſolidioribus abſtinendum, vt & vino.

QVÆSTIO II.

An venæſectio & ſanguinis detractio grauidis conueniat.

An grauidis venam ſecare liceat.

Egimus de hac quæſtione in *Inſtitut. lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 17.* Prolixè etiam hanc quæſtionem tractant Horatius Augenius *de rat. curandi per ſang. miſſ. toto ferè lib. 6.* & Ioh. Baptiſta Syluaticus *contr. 37.* Rem hîc omnem breuiter complectemur. Duos autem caſus quæſtio hæc complectitur, primò cùm grauida febre acutâ laborat; deinde, cùm ob copiam ſanguinis abortum metuit. In genere verò prohibere videtur venæſectionem in grauidis Hippocrates 5. aph. 50. dum ſcribit: *Mulier in vtero gerens vena ſecta abortit, eóque magis, ſi fœtus ſit grandior.* Cùm enim infans ſanguine materno alatur, ſi is illi ſubtrahatur, ſubtracto alimento, fœtum, præſertim ſi iam grandior ſit, & copioſius alimentum requirat, enecari, & abortum fieri neceſſe eſt.

Contrà ipſa morbi neceſſitas ſæpe venæſectionem requirit, quæ ſi omittatur, & matrem & fœtum de vita periclitari neceſſum eſt, & quidem in vtroque caſu, tùm in febre ardente, tùm vbi ob copiam ſanguinis abortus periculum imminet.

Et omnino hi rectè ſentiunt in vtroque caſu. Ac primò febrem ardentem quod attinet, omnino ſi adſit ſanguinis miſſionem indicans, quod hic eſt ſanguinis plenitudo, & tanta quidem, vt eo omni fœtus pro alimento non indigeat; vireſque venæſectionem permittant, & nihil ſit quod prohibeat, inſtituenda eſt venæſectio. Quid autem prohibere poſſit, præter vires ipſius grauidæ, eſt metus abortus. Cùm verò, vt Galenus *comm. in alleg. aphoriſm.* docet, & omnes Medici conſentiunt, cauſſa, propter quam venæſectionem in grauidis abortus ſequi debeat, ſit quia alimentum fœtui neceſſarium ſubtrahitur: ſi mulier ſanguine abundat ita vt, licèt aliquid eius euacuetur, tamen ſufficiens eius pro fœtu alendo quantitas ſuperſit, abortus nullo modo metuendus eſt. Itaque ſi indicetur venæſectio in febre ardente, vireſque grauidæ eam permittant, licet venæſectionem inſtituere, ſi hæ conditiones obſeruentur: Prima eſt, cùm vt dictum, nullo modo fœtui alimentum neceſſarium ſubtrahere liceat, vt ſanguinis miſſio ſit parcior, non copioſa, quæ vel magnam in corpore perturbationem efficere, ſpiritus diſſipare, vel fœtui alimentum ſubtrahere poſſit. Et ſi ſanguinis copia largiorem ſanguinis miſſionem requirit, potiùs repetenda venæſectio, quàm largiore ſanguinis miſſione ſemel factâ, vires & matris & fœtus deiicere. Secunda eſt, vt talis vena ſecetur, quæ aperta vterum non facilè afficiat, ſcilicet non in pede, non baſilica, ſed potiùs humeraria, vel mediana. Tertia eſt, vt ante & poſt venæſectionem fœtum roborantia, de quibus *cap. præced.* dictum, & infra *cap. 7.* dicetur, vmbilico applicentur.

Hæ conditiones ſi obſeruentur, non facilè abortus, quem Hippocrates *allegato aphoriſmo*, venæſectionem ſequi ſcribit, metuendus. Intelligendus enim is eſt de venæſectione, quæ larga erat, ad libras ſcilicet, quam nos non laudamus, ſed in vnciis ſubſiſtendum putamus. E qua ſanguinis miſſione ut ſemper abortus ſequi debeat, cauſſa nulla datur. Etenim ſi fœmina ſanguine abundet, etiamſi is moderatè ſubtrahatur, tamen alimentum fœtui ſufficiens ſupererit. Et teſtatur ipſa experientia, ſine damno, imò cum commodo, venam grauidis apertam fuiſſe omnibus ferè menſibus. Amatus Luſitanus *cent. 5. cur. 27.* mulieri Vrbinati vtero gerenti ad ſecundum menſem febre continuâ laboranti, venam communem brachij aperuit, & ſex vncias ſanguinis extraxit, quæ meliùs inde habuit. Et *ibid.* alteri mulieri, quæ iam ſecundo menſe prægnans erat, & febre continuâ laborabat, externam brachij venam aperuit, & ſeptem vncias ſanguinis effluere permiſit, quæ & ipſa meliùs habuit. Et *ibid.* Alteri fœminæ Mediolanenſi quinto menſe vtero gerenti ophthalmiâ laboranti, brachij externam venam aperuit, quæ & ipſa conualuit. Et Rodericus à Caſtro *lib. 3. de morb. mul. c. 21.* ſcribit, ſe mulieri Vlyſſiponenſi pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis pro deſperata relictæ, quater ſanguinem miſiſſe, eámque conualuiſſe, & filium ſanum peperiſſe. Et P. Sal. Diuerſus *de aff. partic. cap. 22.* refert, ſe aliquando venæſectionem etiam copioſè factam in vltimo menſe, inſtante partus tempore, dum vtero gerens ardenti conflictaretur febre, plurimóque abundaret ſanguine, tentaſſe, & hinc remiſſionem febris, & partus accelerationem ſperaſſe, & vtrumque ex ſanguinis miſſione conſecutum, fœtúmque & matrem vnà periclitantem ſolo hoc remedio ſaluaſſe. Et ſit ſanè, vt venâ ſectâ in eiuſmodi febribus abortus accidat, is tamen, ſi indicationes & conditiones antè dictæ obſeruatæ fuerint, non venæſectioni, ſed violentiæ morbi imputandus erit, qui etiam ſine venæſectione fieri potuiſſet. Interim neceſſarium pro matre ſeruanda auxilium à Medico non fuit omiſſum. Si verò Medicus ipſe metuat, venæſectione inſtitutâ abortum futurum, nullo modo vena ſecanda, nec vt mater ſeruetur, fœtus perdendus; cùm incertum ſit, an ſi abortus ſequatur, mater ſeruari poſſit; cùm abortus accedens morbum acutum non leuet, ſed augeat, vireſque magis deiiciat. Cùm autem non facile ſit definire, an in grauida tantùm ſanguinis ſuperſit, vt eius parte aliquâ carere poſſit fœtus in vtero nutriendus, omnino hîc cautione opus eſt, & omnes circumſtantiæ diligenter perpendendæ ſunt. Et cùm poſtremis menſibus copioſiore alimento indigeat fœtus, quàm primis, tutius eſt vt primis, quàm vltimis menſibus inſtituatur venæſectio.

Alterum verò caſum quod attinet, etiam citra febrem in grauidis ſanguinem mittere, interdum non ſolùm tutum, ſed & vtile ac neceſſarium eſt; cùm obſeruatum ſit, quaſdam fœminas, quæ copioſo ſanguine abundant, abortum pati; abortum verò præcaueri, ſi circa quartum vel quintum menſem ſanguis iis mittatur, ſicut eius rei exemplum habet Amat. Luſitanus *cent. 2. curat. 89.* & plura recitat Marcell. Donat. *de hiſtor. med. mirabil. lib. 4. c. 16.* Scribit etiam P. Salius Diuerſus *de affect. partic. cap. 22.* ad præſeruandas mulieres ab abortu, quæ in hunc incurrunt ob multitudinem & copiam ſanguinis fœtum ſuffocantis, nullum validius remedium excogitari poſſe venæſectione, quâ ipſe plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, præſeruarit.

Et omnino ſi grauidis febre acutâ laborantibus venam ſecare licet, vt modò rationibus & experientia monſtratum, multò tutius id fieri poteſt in grauidis, quæ febre non laborant; quia vires non ſolùm magis conſtant, ſed etiam copioſius nutrimentum,

tum,

tum, quo fœtui quoque alendo ſatisfiat, exhibere licet: ac propterea nullo modo ex ſubtracto ſanguine fœtus lædetur, ſed potius meliùs inde habebit, vt qui eius copiâ ante penè ſuffocabatur.

Nec huic ſententiæ, in vtroque caſu, obſtat allegatus aphoriſmus Hippocratis. Cùm enim, vt rectè *in comm.* Galenus id explicat, aphoriſmus hic venæſectionem in grauida prohibeat, quia venæſectione alimentum fœtui ſubtrahatur: ſi venæſectio in grauidis ita inſtituitur, vt ſufficiens alimentum fœtui relinquatur, periculum abortus iam nullum ampliùs metuendum. Aphoriſmus verò ille tantùm eſt intelligendus de iis grauidis, quibus ſi vena aperiatur, neceſſarium fœtui alimentum ſubtraheretur, quales ſunt quæ ſanguine non abundant. His enim etſi parum ſanguinis ſaltem euacuaretur, tamen æquè facilè fœtui tùm alimentum ſubtrahi poſſet, ac ſi alij fœminæ, quæ ſanguine abundat, multùm ſanguinis detraheretur.

Egregiè ergo de venæſectione in grauidis Celſus *libro* 2. *cap.* 10. hoc modo ſcribit: *Antiqui primam vltimámque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilij genus iudicabant, perſuaſerántque ſibi mulierem grauidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſtea verò vſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potiores obſeruationes adhibendas eſſe; ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida non eſt, parum valet, malè ſanguis emittitur. Emoritur enim vis, ſi qua ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens, tutò curantur. Maximè tamen in his Medicus imperitus falli poteſt, quia ferè minus roboris illis ætatibus ſubeſt. Mulierique prægnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantum ad ſe, ſed etiam ad partum ſuſtinendum. Non quicquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus faciendum eſt: cùm præcipua in hoc ars ſit, quæ non annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires æſtimet, & ex eo colligat, poſſit necne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in vna muliere duo corpora ſimul ſuſtineat.* Hæc Celſus.

QVÆSTIO III.

An grauidas purgare liceat?

An prægnantes purgare liceat?

Purgantia, præſertim fortiora, grauidis ſine periculo non exhiberi, certum eſt. Etenim cùm Natura à purgante irritata, ad expellendum pharmacum & humores inſurgat, facilè etiam hic naturæ conatus ad vterum peruenire poſſet, fœtúſque vnà extrudi. Præterea cùm medicamenta purgantia magnam humorum turbationem efficiant, facilè ea vſque ad fœtum pertingere; & cùm aliàs purgantia fortiora aduerſas corpori noſtro qualitates obtineant, ab iis facilè fœtus lædi poſſet. Ideóque non facilè exhibenda ſunt. Quibus autem in morbis, & quando exhibenda ſint, docet Hippocrates dum 4. *aphor.* 1. ſcribit: *Prægnantes purgabis, ſi materia turgeat, quadrimeſtres, & vſque ad ſeptimum menſem, ſed has parciùs. Minore verò aut grandiore conceptu cautiùs religioſiúſque agendum.* Ex quo aphoriſmo patet, neque in omnibus morbis, neque quouis tempore, ſed omnino cautè & religioſè in prægnantibus purgationem eſſe inſtituendam. Primò enim non in quouis morbo, ſed acuto ſaltem, & dum res in dubio eſt, purgantia exhibere licet. Nam ſi morbus nihil periculi coniunctum habeat, per purgantia mater & fœtus in periculum non coniiciendi. Contrà ſi morbus deſperatus ſit, purgantia non exhibenda; ne quam ipſe morbus interemit, purgans exhibitum necaſſe dicatur. Si verò materia in acuto morbo turgeat, purgantia exhibere licet. Hoc enim modo periculum, quod ex turgente materia accidere poſſet, euitatur, & quia turgens materia ductum purgantis medicamenti facilè ſequitur, ſine maiore perturbatione purgatio perficitur; quod non fieret, ſi materia quieta & fixa eſſet. Deinde non quouis tempore purgantia grauidis propinare fas eſt, ſed ab initio quarti menſis ad finem ſexti, ſeu ſeptimi initium. Vt enim tenelli fructus, (quo ſimili Galenus *in comm. alleg. aphoriſmi* vtitur,) prima generatione infirmis pediculis continentur, atque ideò facilè decidunt, ſi quando ventus vehementior eos concuſſerit: ita etiam ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, primis menſibus imbecilliora ſunt, coalitúſque infirmior. Et rurſum ſicut fructus, vbi ad maturitatem peruenerint, ſponte ſuâ, & ſine vi vlla externa decidunt: ita etiam cùm fœtus vltimis menſibus iam grandior ſit, & ad exitum properet, facilè in cauſſa eſſe poſſunt purgantia, vt fœtus ante tempus extrudatur. Quâ de cauſâ eæ, quæ ſeptimum menſem iam attigerunt, minus tutò, quàm quæ propiores ſunt quarto, purgantur, cùm ſeptimo menſe, ſi partus non accidit, moueri tamen à talibus cauſſis fœtus poſſit. Commodiſſimè verò inſtituitur in grauidis purgatio, quarto, quinto & ſexto menſe; cùm eo tempore ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, firmiora ſint, coalitúſque firmior, & auulſioni minimè obnoxius. Eas tamen quæ quartum menſem nondum attigerunt, aut quæ ſextum iam ſuperarunt, non omnino à purgatione excludit Hippocrates, ſed maiore εὐλαβείᾳ, cautione & circumſpectione purgandas eſſe monet.

Tertiò etiam videndum, quibus medicamentis purgatio perficiatur. Aloë enim cùm inſigniter amara ſit, & fœtui noxia, venarúmque orificia aperiat, commoda non eſt, vt & colocynthis, ſcammonium, turpethum. Tutiùs exhibetur manna & caſſia, quæ vt in maiore copia exhibere opus non ſit, rhabarbarum addi poteſt; vel etiam rhabarbarum ſolum cum conſerua roſarum, inprimis ea, quæ cum manna parata eſt, & in *Inſtitut.* deſcribitur, commodè exhibetur, vt & agaricus, ſena, & ſimilia mitiora purgantia. Inprimis hìc vtile eſt diacydonium purgans, è mitioribus purgantibus paratum, aut cydonium in infuſo purgante maceratum. Poteſt tamen enumeratis medicamentis ſtimuli loco interdum aliquid Electuarij de ſucco roſar. vel alterius paulò fortioris purgantis addi. Et hæc quidem de purgatione in acutis ſaltem morbis dicta ſunt. Accidit verò ſæpe, vt & chronicis morbis grauidæ conflictentur, & præſeruationis gratiâ purgationibus opus habeant: quæ etiam ſine periculo benignioribus medicamentis, præcipuè in aſſuetis, inſtitui poſſunt. Pilularum tamen & aloës vſus minus commodus eſt, cùm ob amarorem, tùm quòd orificia vaſorum aperiat.

Interim dum ſiue in acutis, ſiue in aliis morbis, vel etiam ob præſeruationem inſtituitur purgatio, fœtum roborantia, vt & de Venæſectione, *quæſtione præced.* dictum, vmbilico imponenda, parata è cydoniis, pane toſto vino aſperſo, nuce moſchata, roſis, caryophyllis, corallis. Febris tamen ratione minus calida eligenda.

QVÆSTIO IV.

An purgare, an verò ſanguinem mittere, in grauidis periculoſius ſit?

An purgare, an verò ſanguinem mittere, in grauidis periculoſius ſit?

Purgationem tutiorem eſſe, quàm venæſectionem, id probare videtur, quòd Hippocrates 4. *aph.* 1. purgationem permittit in certo caſu & tempore: contra verò de Venæſectione abſolutè ſcribit, 5. *aph.* 30. quòd abortum excitet.

Contrà, *quæſt.* 2. probatum eſt, quòd quandoque etiam ſine damno venam ſecare liceat, imò quandoque neceſſarium ſit. Præterea purgantia medicamenta, vt *quæſt. præced.* dictum, magnam humorum perturbationem & agitationem efficiunt, ipſaque plerumque corpori noſtro aduerſam qualitatem obtinent, & præterea menſes mouent, torſionéſque ventris excitant; cùm contrà ſanguinis miſſio minore cum humorum perturbatione adminiſtretur, neque alio modo noceat, niſi quia fœtui alimentum ſubtrahit; quod tamen ſæpe, ſi ſanguis copioſior ſit, nullo modo metuendum.

Et omnino poſterior ſententia verior eſt, ob allatas modò rationes, ſemperque purgatio cum maiore periculo inſtituitur, quàm Venæſectio, modò eadem ſit Indicantium & permittentium ratio. Et cum multi acuti morbi ex ſanguinis copia oriuntur, omnino in illis caſibus tutiſſimè Venæſectio adminiſtratur.

QVÆSTIO V.

An abortum ſalutis matris gratiâ concitare liceat?

In genere de hac quæſtione prolixè egerunt Io. Baptiſta Syluaticus *controuerſ.* 82. & Franc. Ranchinus *comm. in Hippocratis Iuſiurandum*, aliíque quæ huc afferre omnia operæ pretium non eſt, neque de re, quæ apud Chriſtianos extra omnem dubitationis aleam poſita eſt, operoſè diſputandum cenſeo. Omnes ſiquidem Chriſtiani impium & nefarium eſſe meritò cenſent, aliquem, vel aliquam, vt libidinem ſuam liberè expleat, vel quia fœtum oderit, vel ne ſcelus prodatur ſuum, vel quacunque de cauſâ abortum procurare, ſiue percuſſione, ſiue venenis, ſiue medicamentis, ſiue laboribus nimiis, vel oneribus geſtandis, ſiue ſternutatione, ſiue ſaltu, ſiue quocunque alio modo. Id honeſti Medici etiam inter gentiles, iam Hippocratis tempore, ſeſe non admiſſuros iuramento obſtrinxerunt. Quod verò Hippocratis facto nonnulli contrarium perſuadere volunt, qui *de Natura pueri*, ſcribit ſe ſaltatrici, quæ vtero ferre nolebat, conſuluiſſe, vt ſepties in terram deſiliret, quod cùm feciſſet, genitura ſex dierum iam delineata, vt *alleg. loco* deſcribitur, in terram decidit, nullo modo admittendum. Vel enim ob iſtud ipſum conſilium liber iſte Hippocrati non eſt adſcribendus, vt cenſet Io. Baptiſta Syluaticus; vel ſi omnino eſt Hippocratis, factum hoc Hippocratis non probandum, ſed inter vanas paganorum ratiocinationes, de quibus D. Paulus *ad Rom. cap.* 1. *verſ.* 21. agit, recenſendum. Nam quòd Mercurialis cum aliis quibuſdam, hoc Hippocratis conſilium eo ſaluare & palliare vult, quod putat, animatum quidem fœtum nunquam interimere licere, inanimatum verò, qualis ſit ante ſeptimum, corrumpere fas eſſe, in eo ſui promiſſi immemor eſt. Pollicetur enim ſe liberè dicturum, quid Chriſtianis agendum ſit, interim verò ex Ariſtotele 7. *de republ. cap.* 16. legem Ethnicorum veterum affert, qua licuit, conceptum nondum animatum (quem illi quidem putabant) corrumpere; quæ quàm iniqua ſit, à prudentibus Medicis ſatis monſtratum. Re-

ctéque ſcribit Io. Baptiſta Syluaticus, *alleg. loco,* ſi finem ipſum ſpectes, in eundem vtrumque (conceptus nimirum impedimentum, & fœtus, qui nondum putatur animatus, corruptio) tendit, & ab vtroque animalis vita è medio aufertur. Et propterea decretum illud Iuris Canonici, *in Decreto in c. Sicut ex literarum, De homicidio,* vbi Monachus, cuius operâ mulier partum abegerat, irregularis non habetur, & ſacris operari non deſtitit, quia fœtus non viuebat, meritò à Fr. Ranchino, *loco alleg. q. 1.* iniuſtum nominatur, & diſtinctio illa vitioſa. Cùm enim non liceat conceptum impedire, multò minus licet iam factum corrumpere. Etſi enim nonnulli conceptionem impediri licitum eſſe cenſent, quibus in quibuſdam caſibus aſſentitur Mercurialis *l. 2. de morb. mulier. c. 2.* tamen rectè idem Ranchinus *alleg. loc.* conſilium iſtud Mercurialis malitioſum, & mulctandum cenſet, cùm vitæ puritatem non ſeruet, ſecundum Hippocratis iuſiurandum; legémque Ethnicorum, quæ habetur *7. politic. c. 16.* apud Ariſtotelem, quâ licebat, ad fugiendam liberorum multitudinem, conceptionem impedire, vt iniuſtam & contra naturam datam damnat, & rationes, quæ pro ea adferuntur, ac vel honoris, vel vitæ conſeruandæ, vel alio pallio velantur, nullius momenti eſſe, ipſius conſcientiæ teſtimonio ſtatuit. Contra naturam enim hæc ſunt, ſeu potiùs Naturæ autorem omnipotentem qui genus humanū per indiuiduorum propagationem conſeruatum cupit, quæ nullo modo impedienda: quod qui facit, in ipſum Deum iniurius eſt.

An grauidis morbo acuto laborantibus abortum concitare liceat

Verùm in hunc ſenſum plura in genere non affero. Quæſtionem verò in ſpecie propoſitam quod attinet, mulierem grauidam acuto morbo corripi plerumque lethale eſſe, in *principio huius capitis,* ex Hippocrate dictum, cùm in iis & mater & fœtus periclitentur, & vtrumque ſeruare ſæpe difficile ſit. Cenſent igitur nonnulli, cùm & mater & fœtus rarò ſimul ſeruari poſſint, conſultum eſſe, vt matri potiùs, quàm fœtui proſpiciatur: & cùm matri plerumque ſine damno fœtus ſuccurri non poſſit, maturè id faciendum eſſe: imò præſtare, vt fœtus ſtatim eiiciatur, quàm poſtea vbi vires iam deiectæ ſunt.

Alij contrà ſtatuunt, non licere hominem interimere, vtpote quod contra pietatem ſit, & iuſiurandum Hippocratis; & non facienda eſſe mala, vt eueniant bona, nec cum fœtus damno matrem ſeruandam eſſe. Deinde abortu rarò aliquid commodi in matrem redundare, imò potius ex abortu, præcipuè in morbis acutis, matres in præſentiſſimum vitæ periculum conijci.

Et omnino ſententia poſterior vera eſt, neque vnquam Medicus, ob allatas rationes, primò abortum intendere, & medicamenta ad eum prouocandum adhibere debet. Si verò vt mater ſeruetur, vel ſanguis mittatur, vel purgatio inſtituatur, & præter ſpem ac Medici intentionem abortus ſequatur, non Medici culpâ fit, ſed ob fœtus & Naturæ debilitatem, & præſtat tum ſolam matrem ſeruare, quàm neglecto neceſſario auxilio permittere, vt mater cum fœtu pereat. Si verò fœtum in vtero iam mortuum eſſe, certò cognitum & perſpectum habeatur, vt is quamprimùm extrahatur, danda opera.

QVÆSTIO VI.

An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant?

An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant.

CLyſteres equidem planè in grauidis mulierculæ interdum reiiciunt, ideo quòd ab iis & vterum comprimi, & naturam ad excretionem ſtimulari poſſe putant. Verùm ſi fœminæ aliàs clyſteribus aſſuetæ ſint, pericula & incommoda hæc facilè euitari poſſunt. Si nimirum clyſteres in minore quantitate infundantur, & ex iis parentur, quæ acrimoniæ expertia ſunt, & ſaltem emolliendi & leniendi vim habent. Talia enim non plus periculi afferre poſſunt, quā lenientia medicamenta ſumta.

Diuretica verò non ſatis tuta ſunt, cùm menſes ſimul prouocare poſſint. Sudorifera ſi ſint mitiora, tutò vſurpari poſſunt: obſeruatúmque, grauidas etiam à peſte, lue venerea, & ſimilibus morbis, ſudoriferorum vſu liberatas fuiſſe. Vbi enim humores vitioſi in corpore adſunt, Natura, modò mediocriter valida ſit, plus commodi, quàm damni ex vſu medicamentorum, quæ ad eos profligandos exhibentur, percipit, & ſeſe medicamentis contra cauſſas morbificas coniungit, iiſque profligatis, poſtea facilè vires recuperat.

Syrupus de agreſta pro grauidis.

Alterantia cuilibet morbo conuenientia eligenda. In morbis calidis commodus eſt, & grauidas roborat hic Syrupus.

℞. *Succi vuarum non planè maturarum, circa initium Septembris expreſſi & deſpumati,* cantharos iij. Cui adde *pomorum citrinorum, aut limonum contuſor.* ℔ ß. Coq. ad pomorum mollitiem & exprimatur. Tandem adde *ſacchari* ℔ j. ß. Coq ad Syrupi conſiſtentiam.

CAPVT IV.

De Symptomatibus, quæ primis geſtationis menſibus grauidis accidunt.

Symptomata quæ grauidis primis menſibus accidunt.

VT verò iam in ſpecie de affectionibus præter naturam quæ grauidis accidunt, dicamus, & quâ ratione amoueri poſſint, doceamus, ſunt eæ omnino multæ & variæ, & aliæ quidem primis, aliæ mediis, aliæ poſtremis menſibus magis accidunt. De quibus iam breuiter agemus, & quidem ſaltem de iis, quæ fœminis maximè propriæ ſunt. Nam quæ iis cum viris communia ſunt, & quæ in genere de his dici poſſunt, in libris tribus prioribus Practicæ propoſita ſunt, quæ hîc repetere opus non eſt.

Primis autem menſibus magis accidunt grauidis *ciborum faſtidium, pica, nauſea, vomitus, tormina & dolor ventris, alui fluxus, dolor dentium, & capitis vertigo,* de quibus hoc capite agemus.

Cauſſa in genere.

Ortum autem habent iſta ſymptomata omnia ex retentione menſium, præcipuè in cacochymicis. Cùm enim humores eiuſmodi praui, qui antea ſingulis menſibus cum ſanguine euacuabantur, iam in corpore retineantur, ad ventriculum confluentes, & in ventre detenti, varia ſymptomata excitantur; aut ad caput delati, in eo quoque quædam ſymptomata pariunt.

Cibi faſtidium in grauidis.

Et primò quidem in grauidis plerumque initio, *ciborum,* & quidem certorum *faſtidium* grauidas infeſtat, quod propterea inter ſigna conceptionis refertur, de quo Hippocr. *5. aph. 61. Si mulieri ceſſent purgationes, neque horror, neque febris ſuperueniat, & faſtidia cibi accidant, iudica ipſam in vtero habere.* Excitatur autem cibi faſtidium, cùm menſes ſupprimuntur, & melior ſanguinis pars in alimentum fœtus abſumitur, reliqua ignobilior relinquitur, quæ vt & humores vitioſi, in vtero & venis retenti vapores ad os ventriculi mittunt, & pars eorum ad id confluit, eiúſque temperiem euertit, eique malam & vitioſam qualitatem inprimit, vnde vel omnium, vel certorum ciborum faſtidium accidit. Nonnulli tamen etiam cibi faſtidium in grauidis accidere ſtatuunt in plenilunio, & cùm capilli in fœtu germinant.

Sponte verò plerumque hoc malum ceſſat, vbi fœtus iam grandior factus, & ſanguis omnis in fœtus alimentum abſumitur, ac humores vitioſi, qui cumulantur, in ſuo loco ad partus vſque tempus reconduntur; ideóque vel nullis, vel paucioribus medicamentis hîc opus.

Si tamen propter cibi defectum mater contabeſcat, & metus ſit, ne & fœtus ob alimentum denegatum periclitetur, danda opera, vt vitioſi humores è ventriculo euacuentur, quod commodiſſimè fit leni vomitu, quem Natura ſæpe cum grauidarum commodo ſponte inſtituit, vel pilularum ſtomachicar. aut aloëphanginar. vſu, addito, ſi opus ſit, rhabarbaro in exigua doſi ante cœnam vel prandium.

Exhibeantur ſimul quæ ventriculum roborant, mala cydonia, punica, rotulæ aromatici roſati, diarrhod. abb.

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* ℥. ß. *betonica* ℥. j. *cydon. condit.* ℥. ß. *ſpec. arom. roſ. diamarg. corall. rub. præparat.* ana ℈. j. *margarit. prep.* ℈. ß. Cum *Syr. conſeruat. zingib. in China condit. & miua cydon.* F. Electuarium.

Extrà verò ventriculus inungatur ol. maſtichino, menthæ, cydonior. abſinth. myrtino. Vel imponatur Ceratum ſtomachale, Empl. de cruſta panis, vel cruſta panis toſta vino irrorata.

In cibo dentur adſtringentia & auſtera, aſſa potiùs quàm elixa; vitentur pinguia.

Pica.

Deinde *Pica* ſæpe grauidas infeſtat, cùm eæ quidem cibum appetunt, ſed illum naturæ non conuenientem, verùm abſurdum, alienum & noxium. Et miranda planè huius vitioſi appetitus exempla à Medicis annotata ſunt. Nam interdum grauidæ carbones, arenam, cineres, & animalia viua appetunt. Matrem ſuam gammaros fluuiatiles crudos comediſſe Trincauella *lib. 3. de curand. partic. hum. corp. affect. cap. 5.* refert. Se nouiſſe mulieres grauidas, quæ crudas anguillas deuorarint, & aliam, quæ pellem ouillam crudam cum lana comederit, Foreſtus *lib. 8. obſeru. 7.* ſcribit. Imò interdum, quod mirum, carnes humanas grauidæ appetunt. Ita refert Ludou. Viues *in comm. ad lib. 27. Auguſt. de ciuit. Dei, cap. 25.* ſe vidiſſe grauidam, quæ morſum ceruicis iuuenis cuiuſdam auidè infixis dentibus appetiuit, & abortum penè feciſſet, ni momordiſſet. Et Langius *lib. 2. Epiſt. 12.* ſcribit, mulierem quandam vterum gerentem deſiderio humeri piſtoris denudati irretitam, mœſtam omnem cibum, præter carnem de humero piſtoris, faſtidiiſſe: maritúmque charæ miſertum vxoris certam pecuniam pro ſingulis de piſtoris humero morſibus cum eo pactum eſſe. Duos itaque dentium mulieris inſultus piſtorem ſuſtinuiſſe, tertium verò doloris pertæſum ferre noluiſſe. Itaque accidiſſe, vt mulier tergeminos ederet, duos viuos, tertium mortuum. Idem, *eodem loco,* refert in oppido Colonienſis ditionis ad Rhenum, grauidam carne mariti veſci deſideraſſe, & propterea, aliàs percharum, occidiſſe, & dimidiâ ferè carne coniugis ſaturam, reliquam ſale maceraſſe. Lembergi etiam in Sileſia quendam lotis & nudis pedibus egreſſum balneo, inque plantis de more crepidas geſtantem, mulierem grauidam ſubſecutam, pedum deſiderio captam, ac procidiſſe à tergo in genua, & ambabus manibus crure altero apprehenſo, de calce illius mordicùs dentibus fruſtum euulſiſſe.

Quamuis autem plerumque grauidæ talia ſine damno comedant, imò niſi eorum participes fiant, fœtus lædatur: tamen obſeruatum quoque, grauidas inde damnum paſſas fuiſſe. Refert enim Nicolus Florentinus *ſerm. 5. tract. 4. cap. 36.* ſe nouiſſe mulierem, quæ prægnans comederit circiter libras 20. piperis, & tamen non abortiuerit, ſed poſt partum remanſerit ei fluxus menſtruorum cholericorum ſubtilium, quo exulcerata

eſt

eſt eius matrix, & mortua eſt. Et Braſſauolus *comm. ad lib. 5. aph. 24. Hippoc.* narrat, ſe curaſſe mulierem vtero gerentem, quæ ob malaciam frequenter glaream comederat, atque inde tuſſim intenſiſſimam, ventriculi dolorem, & coctionis læſionem contraxerat, & difficulter ac tardè curata eſt.

De huius affectus autem cauſſis & curatione, cùm ſatis ſuperque *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 5.* dictum ſit, non opus eſt, vt ea quæ ibi tradita ſunt, hic repetantur. Hoc ſaltem addimus, imprimis vtilem hic eſſe ſuccum è tenellis vitis foliis expreſſum, vel ſolum, vel cum miua cydonior. exhibitum, vel aquam menſe Maio è foliis vitis deſtillatam; quæ non ſolùm appetitum iſtum ſiſtit, verùm etiam, ſi cùm grauidæ appetitui ſatisfieri, & eius quod appetit, particeps fieri non poteſt, aliquoties exhibeatur, præcauet ne fœtus aliquid damni patiatur.

Vtilis eſt & hic Spiritus.

℞. *Cortic. citri, pomor. aurant. radic. pœoniæ mund. ā.* ana q. v. Affunde *vini maluatici* q. ſ. Stent diebus aliquot in digeſtione, poſtea cortices & radices contundantur. Maluaticum rurſum affundatur, & deſtillentur.

Nauſea & vomitus. Tertiò *nauſea* quoque, & *vomitus* grauidis ſæpe accidunt, qui etiam excitantur à vapore & humore vitioſo, ob ſanguinem menſtruum retentum, in ventriculi cauitatem effuſo.

Vomitus iſte, ſi facilis ſit, & poſt eum fœminæ meliùs habeant, non facilè ſiſtendus, ſed naturæ negotium committendum; cùm plerumque poſt vnum vel alterum menſem, ſponte ceſſare ſoleat. Si verò vel exiguus, vel nimius & laborioſus ſit; aut fœminæ cibum aſſumtum ſtatim reiiciant, nihilque eius retineant, periculo non vacat.

Ideóque vt vomitus talis ſiſtatur, materia eum excitans euacuanda, & poſtea ventriculus roborandus. Quapropter ſi vomitus ſit exiguus, & laborioſus, leni vomitorio ex hordeo, vel ſimili vomitus adiuuandus. Vel euocandus ventriculus rhabarbaro, aloë, ſenâ, pro natura peccantis humoris, idque leniter faciendum.

Roborantia ventriculum interna & externa, ſuprà *lib. 3. de affect. p. n. ventriculi, & cap. de vomitu,* ſunt propoſita. Vtiles quoque ſunt pulueres peptici poſt cibum ſumti.

Ventris tormina & dolores. Quartò *Tormina & dolor ventris* ortum habet in grauidis à flatibus ex humoribus circa vterum cumulatis ad inteſtina ruentibus, eáque diſtendentibus. Súntque dolores, qui à flatibus hiſce excitantur, ſæpe tam graues, vt fœminæ in lipothymiam incidant.

Flatus igitur illi diſcutiendi ſunt, & propterea ſacculi ex flatus diſcutientibus ventriculo imponendi, ac poſtea ol. rutaceo vel laurino venter inungendus, aut emplaſtrum vel cataplaſma flatus diſcutiens imponendum, qualia *lib. 3. de Colicâ,* & ſuprà *part. 2. ſect. 2. cap. 9. de inflammatione vteri,* fuerunt propoſita. Humida tamen fomenta multa, quia vterum eiúſque vaſa laxant, vitanda. Maſticanda, cinnamomum, cortices citri, aniſum, vel pulueres ex iis cum vino exhibendi. Sumenda quoque aqua cinnamomi, vel vinum aromaticum.

Alui fluxus. Quintò *Alui fluxus* quandoque etiam grauidas infeſtat, quod malum non contemnendum eſt, cùm vt Hippocrates 5. *aph. 34.* ſcribit: *Mulieri vterum gerenti ſi aluum multùm fluat, periculum ſit, ne abortiat:* cùm & fœtui alimentum ſubtrahatur, & natura ad excernendum ſtimulata, tale quid in vtero quoque facilè tentare poſſit. Ideóque maturè ei ſuccurrendum, & primò leni abſtergente ſimúlque roborante medicamento, vt Syr. roſ. ſolutiu. myrobal. rhabarbaro, euacuanda; & poſtea roborantia & fluxum ſiſtentia medicamenta tùm interna, tùm externa exhibenda, nimirum poma cydonia cocta primâ menſâ, pultes ex oryza, amylo, amygdalis, danda. Conſ. roſ. miua cydonior. Vmbilico verò imponendum Cataplaſma è cydoniis coctis cum maſtiche, nuce moſchata, macere, garyophyllis, & alia ſuprà *lib. 3. de diarrhœâ* propoſita, vſurpanda.

Dentium dolor. Sextò quandoque primis menſibus & *dentium dolor* grauidis moleſtus eſt, qui & ipſe in nonnullis certum ſignum eſt, eas concepiſſe.

Oritur autem iſte dolor à parte acris humoris ob retentionem menſium cumulati, ad caput aſcendentis, & ad dentis alicuius radicem irruentis, partéſque membranoſas ibi lædentis.

Ceſſant autem hi dolores plerumque progreſſu temporis ſponte, vt alia Symptomata, quæ in principio conceptionis fœminis moleſta ſunt.

Si tamen dolor ſit grauior, ei ſuccurrendum, vt *Pract. lib. 2. part. 1. cap. 11. de dolore dentium* dictum, & temporibus ad fluxum inhibendum, Emplaſtrum ex maſtiche & tacamahaca, vel aliud adſtringens imponendum. In ore verò detinendum decoctum radic. filicis, pentaphylli, biſtortæ, roſ. rubr. ſaluiæ, cortic. mori, & ſimilium.

Dolor Capitis. Septimò, *Dolor Capitis* quandoque grauidis moleſtus eſt, dum ex menſibus retentis vapores ad caput eleuantur, cerebrique membranas diſtendunt & vellicant.

Qui dolores & ipſi plerumque ceſſant, vbi fœtus grandior fit, & plus alimenti attrahit, humoréſque excrementitij retenti in ſua loca reconduntur.

Si tamen graues ſint, repellentia, & dolorem lenientia capiti applicanda, de quibus *lib. 1. part. 3. ſect. 1. cap. 3. de dolore capitis* dictum.

Vertigo. Octauò, *Vertigo* quoque grauidis moleſta eſt; quæ oritur à vaporibus & menſtruis retentis, & vitioſis humoribus inde cumulatis ad caput aſcendentibus, ſpiritúſque turbantibus, qui vaporum aſcenſus fit partim per venas & arterias, quæ ad cerebrum tendunt, partim per œſophagum ex ventriculo.

Niſi autem ſponte, quod plerumque fieri ſolet, fœtu grandeſcente ceſſet, repellentia temporibus imponenda, vapores verò diſcutientia & cerebrum roborantia interna exhibenda, vt de Vertigine, *lib. 1. part. 2. cap. 4.* dictum. Si verò è Ventriculo hi vapores eleuentur, pulueres peptici poſt cibum ſumendi.

Vt ℞. *Coriandri prep.* ʒ. j. *cinnam.* ℥. ß. *macis,* ʒ. ij. *ſacch. rob. tabul.* ℥. iij. F. Puluis.

Vel poſt paſtum poma cydonia, vel miua cydonior. ſumatur.

CAPVT V.

De Symptomatibus, quæ grauidis mediis geſtationis menſibus contingunt.

Symptomata quæ mediis menſibus grauidis accidunt. Tuſſis. Mediis verò menſibus grauidis accidere ſolet *tuſſis, palpitatio cordis, & Lipothymia, vigiliæ, dolor lumborum & coxendicis, hæmorrhagia,* de quibus hoc capite agemus.

Primò mediis menſibus *Tuſſis* prægnantibus interdum moleſta eſt; quæ fit ex vapore acri à ſanguine menſtruo ſuppreſſo eleuato, & in fauces, aſperam arteriam & pulmones irruente, vel etiam ex tenuiore ſanguinis illius parte ad venas pectoris conuerſâ, vel ex humoribus vitioſis ad caput eleuatis, & rurſum in pectus delabentibus.

Periculoſa autem Tuſſis eſt in grauidis, cùm muſculos abdominis vehementer concutiat, & periculum abortus inducat, vigilias excitet, vires proſternat, capitiſque dolores concitet. Ideóque vt cohibeatur danda opera.

Quapropter, vt quantum quidem fœminæ conditio patitur, vitioſi humores, qui ad caput & thoracem fluunt, aut vapores eò mittunt, euacuentur, exhibendum rhabarbarum vel agaricus; deinde caput, ne affluentes humores recipiat, roboretur ſacculis impoſitis, quales *de Catarrho* deſcripti ſunt; aut ſi quid humorum in capite hæreat, per nares euacuetur. Tandem thoracica medicamenta, vel linctus, vel rotularum, vel trochiſci formâ exhibenda, prout materia vel calidior & tenuior, vel frigidior & craſſior fuerit, quæ *lib. 2. de tuſſi,* ſunt propoſita.

Palpitatio cordis & lipothymia. Secundò, *Palpitationem cordis,* imò quandoque lipothymiam grauidæ patiuntur, quæ ſymptomata accidunt à vaporibus & flatibus à ſanguine menſtruo retento per arterias in cor irruentibus, interdum & à ſanguinis copia, cùm per vterum exitum non habens, ad partes ſuperiores regurgitat, & cor ac vitalem facultatem opprimit.

Ideóque ſi ex vapore & flatu ſit lipothymia vel ſyncope, aſſumenda medicamenta cordialia, *de palpitat. cord. & lipothymiâ, lib. 2.* propoſita, vt *margaritæ, lapides pretioſi, bezoar. el. de gemmis, ſpec. es cordial. radix Scorzoneræ*; atque vtilis eſt *Confectio alkermes* in iis quæ eam ferre poſſunt; vt & *aqua de cordibus,* in *Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 5.* deſcripta. Extra verò itidem roborantia cor, & flatus diſcutientia vſurpanda, & meliſſa vino irrorata cordis regioni imponenda, aut oleum meliſſæ, vel citri ei illinendum, vel linteamina aquâ aliquâ, vel ſpiritu cordiali madida ei imponenda.

Si verò à ſanguinis copia palpitatio vel lipothymia mediis menſibus accidant, quæ ſæpe abortus futuri in plethoricis ſunt indicium, tutiſſimum eſt venam aperire, & ſanguinem moderatè emittere: quomodo grauidas & ab hiſce ſymptomatibus, & ab inſtante abortus periculo liberatas fuiſſe ſæpe obſeruatum.

Vigiliæ. Tertiò *Vigiliæ* interdum grauidis moleſtæ ſunt, quæ ortum habent à vaporibus ſiccis & acribus, ad cerebrum, ſuppreſſis menſibus, aſcendentibus, quietémque ſpirituum animalium turbantibus. Quæ vt auertantur, frictiones extremorum & lotiones pedum humectantes, ſub tempus ſomni inſtituere, & Syrupum de papauere, vel roſis ſiccis, vel emulſionem amygdal. dulcium, & ſeminis papaueris albi exhibere vtile erit.

Dolores lumborum & coxendicum. Quartò *Lumborum & coxendicum dolores* prægnantibus moleſti ſunt, qui proueniunt partim à ſanguinis ſuppreſſi copia, in venas eorum locorum decumbente, partim à fœtu grandeſcente, à quo cùm ligamenta Vteri extenduntur, vicinæ partes in conſenſum trahuntur, dolórque in iis excitatur.

Si ergo plethora adſit, ſanguinis miſſio moderata inſtitui poteſt. Si verò tantùm à pondere fœtus, quod Vterus & ligamenta vix ſuſtinere poſſunt, dolores hi excitentur, commodiſſimum eſt faſciis collo appenſis ſarcinam abdominis geſtare, & pondus Vteri ſuſtentare, quieti & ſomno indulgere, & oleis anodynis partes iſtas inungere.

Hæmorrhagia. Quintò accidere interdum ſolet, vt prægnantibus *ſanguis per vterum, nares, hæmorrhoides* fluere incipiat.

Ortum autem habet hic ſanguinis fluxus vel à ſanguinis copia, vel à fœtus debilitate ſanguinem non attrahentis, vel à prauis vitioſiſque humoribus ſanguini permixtis, naturam ad excretionem ſtimulantibus. Poteſt etiam fluxus ſanguinis ex Vtero in grauidis accidere, ſi vaſa vteri rumpantur, aut lacerentur, vt motu vehementi, ſaltu, caſu, percuſſione, ponderis grauis eleuatione,

eleuatione, tuſſi vehementi, animi perturbatione.

Cauſſarum autem iſtarum varietas ſignis diſcernenda eſt. Si ex copia ſaltem ſanguinis fluxus eſt, fœmina bono colore prædita eſt, fluxúſque fit ſine moleſtia, & à fœmina facilè toleratur, & alia plethoræ ſigna adſunt.

Si fœtus ſit debilis, ex ſuis ſignis, quæ infrà proponentur, patet. Si verò ab humoribus prauis fluxus is excitetur, quæ effluunt, acria ſunt, malè colorata, fœtida, & cum dolore ac guttatim effluunt, ac ſigna cacochymiæ adſunt. Si à cauſſa euidente & violenta ſanguinis fluxus proueniat, ex relatione fœminæ ea patefiunt.

Neque hoc Symptoma ſine periculo eſt, ſcribitque de eo in genere Hippocrates 5. *aph.* 60. *Si prægnanti purgationes menſtruæ curſum ſuum teneant, bene valere fœtum eſt impoſſibile.* Minus tamen periculi eſt, ſi ſaltem ob ſanguinis copiam is vel per venas ceruicis vteri, vel nares euacuetur, cùm hoc modo plethora aliàs damnum allatura imminuatur, & aliàs venæſectione ad eam imminuendam opus fuiſſet, modò fluxus non ſit nimius, qui alimentum fœtui ſubtrahat. Obſeruatum enim quibuſdam menſtrua ad quinque vel ſex menſes fluxiſſe, vt teſtatur Braſſauolus *com. ad lib.* 5. *aph.* 60. *Hippocratis.* Imò plurimis nutricibus, vt & grauidis quæ ſanguine abundant, & pleniore victu vtuntur, menſes ordinatè fluxiſſe: præterea quaſdam etiam viſas, quæ ad iuſtum tempus fœtum non ferebant, niſi præter has purgationes venâ quoque cubiti ſectâ ſanguinem minuerent, à cuius copia animo linqui & ſuffocari ſe pronunciarent, teſtatur Sylulus *comm. de menſib. mulier.* Cardanus *de cauſſ. & ſign. ac loc. morb.* Columbus *lib.* 12. *anat.* Ioubertus *comm. ad lib.* 2. *Gal. de fac. nat. cap.* 3. Augenius *l.* 5. *epiſt.* 1. *c.* 10. Periculoſum verò eſt, ſi ex fœtus debilitate ſanguinem non attrahentis fluxus is excitetur. Plerumque enim abortus ſequitur, aut partus difficilis fit, aut vltra legitimum tempus protrahitur. Si verò ſanguinis copia per interiores vteri venas affluat, & in ipſam vteri cauitatem effundatur, periculum abortus imminet, cùm quòd alimentum fœtui detrahitur, vterúſque hiat; tùm quòd ſanguis in vtero aliàs clauſo retentus corrumpitur, & praua ſymptomata affert. Non minus periculi grauidæ imminet, ſi ex prauitate ſanguinis is fluxus accidat, & ſanioſus ac malè coloratus, vel etiam fœtidus effluat. Magnæ enim cacochymiæ, quæ & matri & fœtui plurimùm damni afferre poteſt, indicium eſt.

Si ergo à copia ſanguinis fluxus ſit, commodè, cautè tamen, venæſectio inſtituenda, & ſimul adſtringentia, quæ aliàs hæmorrhagiis competunt, vſurpanda:

Vt ℞. *Margar. præp.* Scrup. j. *corall. rubr. præp.* Scrup. ij. *macis, nuc. moſchatæ,* ana ʒ. j. *cinnam.* ʒ. ß. *ſacch. roſ. tabul.* ℥. ß. F. Puluis.

Vel cum *ſacch. in aq. roſ. diſſol.* ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel paretur hic puluis, qui cum iuſculis & cibis etiam ſumi poteſt:

℞. *Corall. rubr. præp.* ʒ. j. *margarit. præpar.* ʒ. ß. *lapid. pretioſ.* ana ℈. ß. *ſantali rubr.* ʒ. ß. *boli Armen.* ʒ. j. *terræ ſigill. radic. tormentill.* ana ʒ. ß. *ſacch. roſ. tab. vel manus Chriſti perlat.* ʒ. vj. F. Puluis.

Vt ℞. *Conſeru. roſ. rubr.* ℥. iij. *borrag.* ℥. j. *boli Armen. terræ ſigill. corall. rub. præp.* ana ʒ. ß. *margar. præp.* ℈. j. Cum *Syr. granator.* F. Elect.

Vel ℞. *Conſeruæ roſ. rubr.* ℥. ij. *tormentill.* ℥. j. Diſſolue in *Aq. tormentill.* ℥. iv. *borrag. portulacæ,* ana ℥. ij. Colentur. Colaturæ adde *Syr. corallior.* ℥. j. *granator. ribes,* ana ℥. j. ß. Miſc. pro tribus vel quatuor doſibus.

Poſſunt & commodè fœtum roborantia antea propoſita vmbilico imponi.

Vtiles ſunt & frictiones ac ligaturæ, & cucurbitulæ brachiis adhibitæ.

Si cacochymia adſit, vitioſi humores temperandi, & quantum licet, euacuandi.

Amuleta quoque, quæ aliàs in hæmorrhagiis vſurpari ſolent, in manibus vel ore teneri, aut de collo ſuſpendi poſſunt.

Si hæmorrhoïdum fluxus adſit, ne dolor accedat, cauendum, aut ſi adſit, is mitigandus, ne vtero in conſenſum tracto abortus ſequatur.

Grauida bibat vinum rubrum, in quod nux moſchata toſta calens adhuc iniecta fuerit.

CAPVT VI.

De Symptomatibus, quæ grauidis vltimis menſibus accidunt.

De Sympt. quæ grauidis accidunt vltimis menſibus. Vrinæ ſuppreſſio.

TAndem vltimis menſibus grauidis accidunt, Vrinæ ſuppreſſio, Alui durities, Teneſmus, venarum in cruribus & coxis diſtenſio, crurum tumor & inflatio, & fiſſuræ quaſi cutis ventris, Aquæ ex vtero fluxus, quæ hoc capite ſubiungemus.

Primò *Vrina,* interdum grauidis vltimis menſibus *ſupprimitur,* cùm vterus pondere ſuo collo veſicæ incumbit, idque comprimit, maximè cùm fœmina ſtat erecta. Ideóque vt vrina prouocetur, fœmina iacere debet, & regionem veſicæ fouere fomento, & ſacculo, vel Cataplaſmate, aut Balneo parato è parietaria, radic. petroſelini, ſemine lini, ac ſimilibus. Quibus adhibitis, ſi vrina non profluat, & periculum ex retentione immineat, catheter immittendus, & eò vrina elicienda.

Alui durities.

Secundò *Aluus* ſæpe *tardior & durior* eſt, præcipuè in fœminis, quæ calidum & ſiccum hepar vel lienem habent, cùm infans iam grandior omnem ferè humiditatem ad ſe trahit, aut iam grandior factus inteſtina comprimit.

Quæ alui durities periculo non caret, cùm violento egerendi conatu, partibus omnibus in abdomine repletis, facilè aliquid rumpi, vel matri vel fœtui damnum inferri poſſit. Ideóque & calor viſcerum ſi adſit, temperandus, & aluus cibis liquidis & humectantibus, vt iuſculis purgantibus, butyro, maluâ, borragine alteratis, prunis dulcibus primâ menſâ ſumtis, vel etiam melle roſato ad 3. aut 4. cochlearia exhibito laxanda. Quæ ſi grauida reſpuat, clyſteres humectantes & emollientes ſine omnibus purgantibus minori quantitate iniici ſine periculo poſſunt.

Venarum in coxis & cruribus diſtenſio.

Tertiò *Venæ in coxis & cruribus,* ac præcipuè circa poplitem, *diſtenduntur* & intumeſcunt, vt quaſi varicoſæ fiant, ob ſanguinem menſtruum retentum. Cùm autem tumor ille nihil periculi afferat, ſed poſt partum, ſanguine & lochiis euacuatis, ſpontè euaneſcat; venæque ad priſtinum ſtatum redeant, medicamentis multis opus non eſt, ſed ſaltem monendæ grauidæ, ne multùm ambulent, ſed potiùs crura eleuata in ſedili aut lecto teneant, ne ſanguis ita ad pedes decumbere poſſit.

Crurum inflatio & tumor.

Quartò *Crura* in grauidis *inflantur,* & intumeſcunt, quod accidit ob menſes & ſanguinem ſuppreſſum, præcipuè ſi is ſeroſior & aquoſior ſit, & fœtui alendo inutilis, ob hepatis debilitatem, qui ad crura detrahitur, eáque diſtendit.

Pariunt autem hoc modo affectæ grauidæ plerumque puellas: & tumor per ſe nihil periculi habet, niſi quòd interdum inceſſum difficiliorem reddit, & ſpontè poſt partum humore aquoſo cum lochiis euacuato, euaneſcit. Ideóque medicamentis ferè abſtinendum, ne humor ad ſuperiora regurgitans in viſcera nobiliora ruat. Si tamen tumor magnus ſit, & ambulationem impediat, digerentia, diſcutientia, & extrà applicanda, & crura fouenda lixiuio è ſarmentis vitis cum vino parato, vel decocto origani, chamæmeli, pulegij, calamenthi:

Vel ℞. *Farinæ fabarum, lupinor.* ana ℥. ij. *ſulphuris* ℥. j. *ſtercoris columbini* ℥. ß. Cum *aq. chalybeatâ & ſucco caulium,* F. Cataplaſma.

Vel ſacculo ſale & cineribus pleno crura inuoluantur, pedes etiam fricentur, & lauentur aquâ ſalſâ, in qua chamæmelum, anethum, origanum cocta ſint.

Si hepar ſit debilius, medicamentis idoneis, quæ de cachexiâ & debilitate hepatis *lib.* 3. ſunt propoſita, roboretur.

Fiſſuræ Ventris.

Quintò cutis abdominis, præcipuè in primo partu, & in iis quibus frequenti conceptu nondum extenſa eſt, valde diſtenditur, vt quaſi findi videatur. Ne ergo vel dolor excitetur, vel deformitas poſt partum relinquatur, poſt partum menſem laxantibus linimentis & vnguentis vtendum, vt medullâ crurum vituli, arietis, ol. amygdal. dulc. pinguedine gallinæ aq. roſar. ablutâ, vng. pomato; vel pellis canina oleo amygd. dulc. illita toti abdomini imponenda.

Aquæ ex vtero effuſio.

Sextò aqua illa, quæ tempore geſtationis inter membranas fœtum inuoluentes colligitur, naturaliter demùm partu inſtante effunditur. Interdum tamen partu nondum inſtante, vltimis menſibus in grauidis effunditur, cùm membranæ illæ violentiâ aliquâ, vt caſu, percuſſione, ſaltu, vel ſimili rumpuntur.

Fluxus hic periculo non caret. Cùm enim fœtus aquâ iſtâ à partium circumiacentium duritie defendatur, effluente facilè moleſtiam aliquam percipit, & poſtea etiam partus difficilior, aquâ iſtâ, quæ vias humectat, deficiente, redditur. Ideóque optimam victus rationem grauida obſeruet, & fœtum roborantibus internis & externis vtatur.

Et quidem hæc præcipua ſunt Symptomata, quæ grauidis familiaria quaſi eſſe ſolent. Accidunt quidem ſæpe iis & alij morbi ac ſymptomata, vt dyſenteria, teneſmus, pleuritis febres, & alij præter naturam affectus, ſed ij grauidis cum illis, quæ non ſunt grauidæ, imò cum viris communes ſunt.

CAPVT VII.

De Fœtus debilitate.

Fœtus debilitas.

PRæter enumerata Symptomata, & hoc grauidis interdum accidit, vt fœtus quem vtero ferunt, debilior fiat. Accidit autem hoc, vel quia ſemen, è quo fœtus formatur, debilius eſt; vel ob alimenti, quo nutritur, penuriam aut prauitatem. Penuria alimenti accidit ob morbum aliquem matris, inediam, vel aliam cauſſam euidentem, alimentum abſumentem; prauitas itidem à matris morbis & vitioſa corporis conſtitutione dependet, atque hîc accidit, vt infans variis morbis & ipſe corripiatur, de quo plura infrà *ſect. ſeq. cap.* 2. dicentur.

Signa.

Ne ergo vel abortus ſequatur, vel fœtus moriatur, vt id maturè cognoſcatur, fœtúſque roboretur, danda opera.

Cognoſcitur,

Cognoſcitur autem fœtum in vtero debilem eſſe: primò ſi mammæ quæ antea turgidæ erant, ſubitò extenuentur, & lac copioſum vel aquoſum fundant. De quo Hippocrates 5. *aphoriſm.* 53. *Quæ fœtum ſunt perdituræ, iis mammæ extenuantur.* Acciditque hoc ob alimenti in Venis Vteri mammarúmque communibus inopiam. Et *ibid. aphor.* 37. *Si mulieri vtero gerenti mammæ ſubitò extenuentur, abortus ſequitur.* Et *aphor.* 38. *Mulieri geminos ferenti, ſi altera mamma extenuetur, alterum abortu edit. Et ſi quidem dextra mamma extenuata eſt, marem; ſi verò ſiniſtra, fœminam abortione excludit.* Si lac copioſè è mammis effluat, de quo Hippocrates 5. *aphor.* 52. *Mulieri fœtum gerenti ſi lac è mammis copioſè fluat, fœtum imbecillem ſignificat. Si verò firmæ ſolidæque mammæ fuerint, valentiorem conceptum indicant.* Indicio enim eſt fœtum ſanguinem non ſatis attrahere, & propterea ad mammas regurgitare.

Tertiò, ſi menſes ſæpius grauidæ fluunt, alimentum fœtui ſubtrahitur, de quo Hyppocrates 5. *aphor.* 60. *Si prægnanti purgationes menſtruæ curſum ſuum teneant, bene valere fœtum eſt impoſſibile:* de quo antea, *cap.* 5. dictum.

Quartò, ſi mater ſæpe aut diu ægrotet, indicio eſt, & ipſum fœtum fore debilem. Cùm enim ſanguine ſuo ipſum nutriat, is in corpore ægro ſanus eſſe non poteſt, humoréſque vitioſi ſanguini permiſcentur, qui cùm fœtui in alimentum cedunt, ipſum inde malè valere neceſſe eſt.

Quintò, ſi fœmina alui profluuio laborat. Cùm enim alimenti etiam aliquid ſubtrahatur, ob defectum eius fœtus debilitatur.

Curatio. Sextò, ſi fœtus, qui iam moueri inceperat, aut qui iam moueri debebat, motus non percipitur; vel is rarior aut languidior ſentitur.

Si ergo ex his ſignis percipiatur, fœtum eſſe debilem, cauſſa, ob quam fœtus debilitatur, tollenda, & fœtus roborandus. Itaque ſi mater morbo aliquo, vel ſymptomate infeſtetur, vnde fœtus debilitatur, illa remouenda ſunt, de quo hactenus dictum.

Fœtus roborationem quod attinet, fit ea primò bonâ diæta, ſi nimirum mater cibis ſucci boni & facilis coctionis vtatur, carnibus nimirum pullorum, gallinarum, ouis & ſimilibus. Vtiles ſunt & amygdalæ dulces, quæ & inter bellaria, & melle deſpumato macerata, manè & ante cœnam ſumi poſſunt; vuæ paſſæ, poma cydonia.

Fœtum roborantia medicamenta. Deinde roborant fœtum medicamenta quædam, vt *margarita, corallia, lapides pretioſi, cortices citri, macis, cinnamomum, zodoaria, garyophylli, lignum aloës, crocus,* plantæ pleræque Vterum calefacientes & odorantes.

Balſamum puerorum, ſeu Aqua Embryonis. Et ex his parata, *diamargar. frig. & calidum*, prout opus; Aqua ſeu ſpiritus ille, quem *Balſamum puerorum* nominant: quod quia noſtris Mulieribus in frequenti vſu eſt, & ab iis cùm ſumitur, tum extrà vmbilico & ventri imponitur, eius deſcriptionem hic apponere libet.

♃. *Nucis moſchatæ, macis, caryophyllor. cinnam. zingib. albi, cubebar. granor. paradiſi, zodoar.* ana Vnc. j. ß. *galangæ* ʒ. vj. *fl. tiliæ, tunicis*, ana ℔. j. *herbar. ſaluiæ, ſerpilli, fœnic. verbenæ, lauend.* ana ℥. iij. *mentæ criſp.* ℥. ij. *rad. pœon. & ſem. eiuſd. viſci q. decreſc. lunâ coll.* ana ℥. ij. *medull. panis tritic.* ℥. vj. Herbæ & radices incidantur minutim; aromata verò craſſiuſculè pulueriſentur, paniſque medulla in fruſtula confringatur: quo facto omnia commiſ. & affuſis *vini maluat.* menſur. iv. in vaſe fictili vitreato probè clauſo, ne quid exſpiret, ſepeliantur in cellâ vinariâ ſub terram, ſténtque ibi in digeſtione per ſeptim. 3. Deinde die præced. antequam hæc è terra ruſus eximere volueris, ſumito *amygdal. dulc. excort.* ℔. j. His in mortario priùs probè contuſis, & in vitreo vel vitreato vaſe aliquo mundo collocatis, affunde *roſ. alb. fl. bugloſſ.* ana ℥. xviij. Stent in infuſ. per hor. xxiv. Iam verò rurſus accipe *hordei germinantis toſti, Maltz*, ℔. j. hoc in mortario groſſo modo confringe, illique ſuperaffunde *aq. fragor. lilij conuall.* ana ℥. xvij. Stent etiam ſimul in alio vaſe in infuſ. per hor. 24. Tandem amygdalas in infuſione ſtantes exactè terito, & vnâ cum aquis, quibus immaduère, diligenter ſubigito: quo facto & hordeum toſtum aquis ſuis infuſum huic amygdalogalæ iungito, ac in olla ſimul omnia ſtudioſè permiſceto. Quòd ſi aquarum amygdalis & hordeo ſuperinfuſarum quantitas commiſtioni non ſuffecerit, de vino maluatico, in quo aromata & herbæ ſub terra defoſſæ maceratæ ſunt, quantum ſufficere videbitur, adiungito, vt ſic omnia probè in olla ſimul concuſſa permiſceantur, donec miſtura lacti euadat ſimilis. Tum demùm aromata, herbas & radices, quæ vnà cum vino Maluatico reliquo infuſa ſteterant, & iam dicta omnia, additis *mellis deſpumati* ℥. xviij. ſimul confundito & miſceto, & cucurbitæ inditis, leni igne aquam ex arena deſtillato.

Nunc verò ♃. *Veterem Caponem*, quem fune ſuſpenſum ſuffocabis, mundatúmque exenterabis. Huic in fruſtula diſſecto, abiectâ omni ſorde & pinguedine, affunde *vini maluat.* menſ. j. quo ſanguinem elues, & diſſolues: Cum vino hoc maluatico, & iamdicti caponis carnibus, iungito *aq. borrag. verbenæ, fœnic. ſaluiæ*, ana ℔. ij. *dactylor. recent exoſſat. vuar. paſſar. paſſul. min. nucis moſch.* ana ℥. ij. *caryophyll. cinnam. zingib. cubeb. gran. paradiſ. zedoar.* ana Vnc. ß. *croci* ʒ. ij. *conſ. roſ. rubr.* Vnc. iij. Incidenda incidantur; & ollæ operculo diligenter clauſæ, ac circa iuncturam operculi paſtâ diligenter circumlitæ, ne quid exſpirare queat, indita, ſenſim ſimul decoquantur, donec carnes caponis ab oſſibus ſe ſeparârint; tunc brodio huic adhuc feruenti iniice *panis triticei à furno adhuc calentis, & in fruſta confracti* ℥. xviij. *de libo vel paſtâ melleâ cum aromatibus bis coctâ, in laminas diſſectâ, ſuper cratem toſtâ, & melle oblitâ* ℥. xvj. atque ollâ probe clauſâ ſic per noctem, vt in brodio cuncta molleſcant ſtare ſinito. Deinde verò brodium à rebus infuſis ſepara, caponémque vnà cum rebus reliquis ſibi iunctis eximie contunde, donec pultis formam acquirat, quam pultem, brodio priùs ſeparato, redde, eámque in brodio iamdicto diſſolue, & ab his ampullæ inditis magna cum diligentia aquam ex arena leui calore deſtilla. Iam verò primam & ſecundam aquam hanc commiſce, in iiſque infunde auri puriſſimi quantum volueris, vtróque accuratè clauſo, Solis caloris & radiis ad inſolationem per triduum exponito; ac tum demum ruſus aquam hanc omnem cum diligentia per diſtillationem ab auro abſtrahito.

Circa hanc Balſami puerorum præparationem equidem quædam monenda eſſent, cùm aurum & alia quædam non paruo ſumtu admiſceantur, ex maiorum noſtrorum ſententia, qui in deſtillationibus, omnium quæ in cucurbitam coniecerant, vires in alembicum eleuari perſuaſum habebant, de quibus non paucis nihil deſtillato liquori communicatur: quia tamen compoſitio vſitata eſt, experientia ipſa teſtatur, grauidis hactenus (etſi de aliquibus nihil in alembicum adſcendat) multùm profuiſſe, eam hoc loco integram & immutatam proponere volui.

Datur autem cochlear j. vel ij. ſi fœmina vel territa, vel irâ commota, vel mœrore affecta fuerit, aut ei ſanguis fluxerit, aut flatus & tormina ventris ſenſerit.

Vel ſemen fœniculi & cumini in aqua mellis coquantur, ac fœminæ hauſtus propinetur.

Vel ♃. *Corall. rubr.* Drach. j. *margarit. præp.* ʒ. ß. *ſapphiri, granati, hyacinth. ſmaragdi, rubini,* ana Scrup. j. *cinnam.* ʒ. j. *zedoar. cardamom. ligni aloës, cubeb. raſuræ ebor.* ana Drach. ß. *gall. moſch.* Scrup. j. *ſacch. in aq. roſ. & meliſſ. diſſol.* Vnc. vj. F. Rotulæ.

Vtiles ſunt & amygdalæ dulces hoc modo conditæ. ♃. Amygdalas dulces excorticatas, & fundum vaſis vitrei vel fictilis mundi, orificij latioris reple. Iis inſperge puluerem è garyophyllis cinnam. nucis muſchat. & ſem. fœniculi, poſtea iterum impone, amygdalas dulces, atque ita fiat S.S.A. Tandem omnibus affunde ſaccharum cum aq. vel ſimplici, vel borraginis, vel roſar. vel alia conueniente clarificatum, vt ſaccharo tegantur. De hoc condito fœmina ſæpe aliquid ſumat. *Amygdalæ dulces conditæ.*

Vel ♃. *Nuc. moſc.* Vnc. ß. *galangæ* Drach. ij. *cinnamomi* Drach. j. *oſſ. de C. C.* num. ij. Conſpergantur ſpiritu vini, vel maluatico, & affundatur mel deſpumatum calidum. De hac mixtura ſæpe grauida inſtar fabæ ſumat.

Extra verò ventri, & vmbilico imprimis, imponatur panis dulciarius, ſeu mellitus.

Vel ♃. *Caryophyll. nucis moſch. rutæ, granor. iunip.* ana Drach. j. Contuſis affunde mel calidum deſpumatum, & ſuper igne miſceantur, & calidè fruſto panis ſecalini oblongo illinatur, qui vmbilico imponatur.

Vel ♃. *Vini maluatic.* ℔. iij. Caleſiat, & in eo diſſolue *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℥. ß. Adde *pulu. caryophyll. rutæ,* ana Vnc. j. *aqu. ſalu. roſ. maioran. puleg.* ana ℔. j. *aq. vitæ,* ℥. iij. Hinc ſpongia noua in maiores & minores, vt variis locis ſint aptæ, partes concidatur, & liquore hoc illæ imbuantur, & ſub mammam ſiniſtram, ſub axillas, vmbilico, ſub poplite, pulſibus, in carpo, plantis pedum imponantur, & vbi reſiccatæ fuerint, iterum madefiant.

Vel ♃. *Nucis moſch. macis, garyophyll. granor. iunip.* partes æquales. Adde mel calidum, F. inſtar linimenti, & cruſtæ panis, vel pani mellito illinantur, ac vmbilico imponantur.

Vel ♃. *Pomum*, præcipuè cydonium, repleatur *theriacâ, garyophyllis, maſtiche*; aut ſi calor adſit, puluere *corall. myrtillor. roſ. rubr. ſpec. diarrhod. abb.* & aſſetur, ac vmbilico imponatur.

Vel ♃. *Dactylor. pomi cydon. in Vino coct.* ana ℥. j. ß. *farinæ volatilis* Vnc. j. *pulu. garyophyll. macis, cinnam.* ana ℥. ß. Cum vino in quo dactyli, & cydon. cocta fuerint; F. Cataplaſma.

In calidis morbis, & præcipuè vbi ſanguinis fluxus adeſt, tale fiat Cataplaſma.

♃. *Boli Armeni, ſang. drac. maſtich. thuris,* ana Drach. ij. *balauſtior. trochiſc. de carabe,* ana Drach. j. *nucis cupreſſi* ʒ. j. ß. *farinæ volatilis* ℥. j.

Cum vino rubro vel ſucco cydon. F. Catapl. quod vmbilico imponatur.

Vel ♃. *Floccor. panni coccinei* ℥. iv. *galangæ, cinnam. macis,* ana ʒ. ij. *maſtich.* ʒ. iij. *ſang. dracon.* ʒ. j. *mellis* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel vnguentum Comitiſſæ dorſo & ventri illinatur; vel ſacculus ex roſis rubris, maſtiche, corall. macere, nuce moſch. garyophyllis fiat, & ventri imponatur.

Vel ♃. *Ol. myrtini*, *cydon. maſtich.* ana ℥. j. ß. *hypociſtidis*, *acaciæ*, *boli Armen. fl. roſ. rub. balauſt. ſang. drac. ſantal. citrin.* ana ʒ. j. *Ceræ*, q. ſ. F. Vng.

Vel ♃. *Galangæ*, ℥. ß. *nuc. moſch. macis*, *garyophyll. boli Arm. nuc. cupreſſ. balauſt. ſang. drac.* ana Drach. ß. *maſtich. ladani*, ana Vnc. ß. *thuris* Drach. ij. *gummi Arab.* Drach. j. *terebinth. Venetæ* Drach. ij. *picis naualis* Vnc. j. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum.

CAPVT VIII.

De Vagitu vterino.

Vagitus vterinus.

TAndem inter ea, quæ grauidis accidunt, non prætereundus ploratus ſeu vagitus vterinus. Etſi enim Ariſtoteles 7. *de hiſtor. anim. cap.* 10. ſcribit, vocem non emitti à fœtu antequam egrediatur: compertum tamen eſt, quandoque infantes in vtero ploraſſe, & vagitum edidiſſe. Fabricius *in epiſtolâ ad fratrem*, refert anno 1551. Miſenæ fœtum in vtero ploraſſe, & Iobus Fincelius narrat, anno 1546. paulò ante bellum Germanicum, infantes in vtero matris fleuiſſe, vnum in Miſnia; alterum Rotuilæ ad Nicrum, Mart. VVeinrichius *de monſtris c.66.* ita ſcribit: Noſtris temporibus infans triduo antequam ederetur in lucem, nullo ad exitum parato aditu, flere auditus eſt in hac ipſa vrbe noſtra Breſlâ. Factus is homo & morbis & fortunâ miſerrimus vſque ad obitum. Et Andr. Libauius *tract. de vagitu vterino*, refert, D. Leonhardum Doldium, de vagitu vterino hæc ad ſe ſcripſiſſe: Cùm Argentinæ nuper apud fratrem agerem certò relatum eſt, vxorem ſartoris in vicinia illius fœtum vtero adhuc geſtantem, hunc ipſum vagientem cum aliis audiuiſſe, non procul abſente partus tempore. Idem *ibid.* ſcribit: In noſtro oppido (Rotenburgi ad Tubarim) anno 1596. 12. Nouemb. qui fuit ante partum quadrageſimus ſecundus, parentes fœtus fœminei vagitum vicies perceperunt, & ſequente quoque die bis. Mortua in partu mater eſt, filiâ adhuc ſuperſtite. Superioribus item annis memorant, eiulatum talem intra matrem edidiſſe fœtum alium, voce ab adſtantibus, etiam in foro muliebri, manifeſtè perceptâ, quæ res poſtea confirmata eſt relatione cuiuſdam villicæ, ſuam obſeruationem in fœtu ſuo proferentis. Cùm item eâdem de re in conuentu quodam colloqueremur, atteſtantem idem de ſua filia ciuis cuiuſdam coniuge partui vicinâ audiuimus Virum auctoritatis & fidei non contemnendæ. Dum hæc ſcribo, Cal. Mart. anno 1632. in oppido noſtro VVittebergenſi eſt fœmina, iam vltra vndecimum menſem grauida, quæ ipſa, vt & maritus eius, infantem aliquoties ante partum plorantem audiuerunt. (Paulo pòſt tamen feliciter peperit.) Et ſuperiori anno in ſuburbio fœmina filium peperit, quem triduo ante partum plorare audiuit, qui annum tantùm vixit.

Plerique pro malo omine talem fletum habent, & vel fœtui, vel matri, vel Reipublicæ calamitatem aliquam portendi aiunt. Solétque interdum talium motuum in naturâ inuſitatorum directio à cauſſa ſuperiore fieri, & tum pro portentoſo talis ploratus meritò habetur.

Verùm etſi à Medicis pauca eius exempla annotata ſint; tamen non ita planè rarò occurrunt, ſed non pauca accidunt, quæ in Medicorum notitiam non veniunt, nec annotantur.

Siue autem aliquid portendat, ſiue non talis vagitus, ſiue ſponte ſua eum in ploratum fœtus feratur, ſiue à cauſſa ſuperiore dirigatur: ploximam tamen cauſam omnino Phyſicus & Medicus quærere debent.

Cùm verò ploratus vox quædam ſit, eáque edatur aëris per aſperam arteriam expulſione, omnino concedendum eſt, aëris etiam aliquid in cauis & vacuis partibus, atque ita etiam in pulmonibus infantis contineri, quod ibi vel ab humoribus & ſpiritibus euaporauit, vel per ζύμωσιν illam, vel quocunque modo eò peruenit, ſicut & aërem talem in ipſis ouis, in quibus pulli pipiunt, contineri negare non poſſumus. Si ergo & aſpera arteria, & pulmones, & thorax, & omnia, quæ ad reſpirationem & vocem edendam neceſſaria ſunt organa, iam abſoluta ſint, infanſque ipſe ſatis validus ſit, vocem talem vt edat, poſſibile eſt. Stimulatur autem ad eam edendam proculdubio à re moleſtiam afferente; quod forſan noſtro, & aliis pluribus, à diuturna & præter tempus ordinarium longa in vtero mora accidit, ob quam alimentum copioſius & ſpiritum liberiorem appetiuit.

LIBRI QVARTI
PARTIS SECVNDÆ,
SECTIO IV.

De Symptomatibus, quæ circa partum accidunt.

CAPVT I.

De partu in genere.

Partus naturalis.

POSTQVAM fœtus in vtero abſolutus, & omnibus numeris perfectus eſt, anguſtiâ illâ vteri ampliùs commodè contineri non poteſt, & liberiorem iam ſpiritum, maiorémque refrigerationem, calore cordis cum mole eius aucto, quàm qualem tranſpiratio & arteriæ matris ſuggerunt, copioſiúſque alimentum requirit: & propterea horum indigentiâ motus, calcitrare, & membranis ac vinculis, quibus continetur, diſruptis, iiſque ſolutis, è locis quibus continetur, anguſtis erumpere, & lucis huius vſuram quærere conatur. Cuius conatum natura ac vterus, & ipſe fœtus grandiore mole & motu ſtimulatus adiuuat, venáſque & arterias, quibus ſecundina vtero annectitur, ſeparat eodem ferè modo quo pediculi maturorum fructuum ſine vi abſcedunt; & vim expultricem, quâ præditus eſt, exſerit, fœtúmque magno conatu, quem parturientis etiam labor, qui fit contracto ſpiritu & depreſſo diaphragmate, ac compreſſis abdominis muſculis, adiuuat, excludit; quæ actio *Partus* appellatur.

Partus quid. *Partus differentia.*

Opus autem hoc admiratione digniſſimum, non vniforme ſemper eſt, ſed & modo & tempore variat, & infans non ſemper eodem modo, nec eodem tempore in lucem prodit: vnde partus alius naturalis, alius non naturalis; alius legitimus, alius illegitimus appellatur.

Partus naturalis.

Partus naturalis eſt cùm, vt modò dictum, fœtus iam grandior factus, & copioſiore alimento, ac liberiore ſpiritu indigens è locorum iſtis anguſtiis exitum quærens ſeſe conuoluit, & capite verſus vteri orificium tendit, crura verò ſurſum, & manus ac brachia etiam ſurſum ad femora dirigit. Hoc enim ſitu, & dum capite primùm egreditur, reliquæ omnes partes facilè & ſine impedimento ſequuntur, cùm contrà, ſi corporis partes flexiles, pedes & manus, primò prodeant, variis ſuis motibus corporis reliqui exitum impedire poſſint. Hinc membrana amnios dicta rumpitur, & humor, qui toto geſtationis tempore cumulatus fuit, effluit, viáſque ad facilitandum partum humectat. Poſtea infans maiore impetu ſe mouens, acetabula rumpit, & ſecundina ab acetabulis ſeparatur, ac reliquæ membranæ rumpuntur, vnde ſanguis in vteri cauitatem fluit, doloréſque parturientem apprehendunt, & ipſe infans exitum quærit, & vteri facultas expultrix inſurgens infanti exitum quærenti ſubſidio venit, & vteri os dilatat, vt obſtetrix digitum immittere poſſit; contrà fundum contrahit, fœtúmque expellit: quam actionem & diaphragmatis & muſculorum abdominis, præſertim tranſuerſorum, compreſſio adiuuat, atque ita dum hæc omnia ſeſe rectè habent, infans ſæpe per lubricas iſtas vias tanto impetu extruditur, vt decidere potiùs, quàm expelli videatur. Statuunt quidem hîc nonnulli, infantem marem facie ad matris anum, fœmellam verò facie ad matris pudenda conuersâ in lucem prodire, & quidem eâ de causâ, quod in vtero contrarius illis ſitus erat, & quod (moralem cauſſam addunt) natura ab ipſis vitæ primordiis marium oculos ab obſcœnis mulierum partibus abſtinere voluerit. Verùm quotidiana experientia aliud teſtatur, quæ docet, tam mares quàm fœminas frequentiſſimè facie ad podicem matris conuerſâ naſci. Contrarium verò rariùs fieri: exitúſque hîc longè facilior eſt. Ideóque etiam hoc ſemper ſuadetur, vt in omni partu præternaturali in meliorem dirigendo, hoc obſeruetur, vt facies infantis matris dorſo obuertatur. Quod opus ſanè admiratione dignum, & captu intellectus humani maius eſt, ſcribitque ea de re ipſe Galenus 15. *de vſu part. cap.* 7. *Alio extra partum tempore omni os vteri ita clauditur, vt ne ſpecilli quidem cuſpidem in matricis collum queas immittere; in partubus verò integrum animal illius egreditur, & os vteri ita aperitur, vt poſſit fœtibus facilem præbere exitum, idque nemo ignorat: ſed quo pacto accidat, mirari poſſimus, intelligere non poſſumus.*

Opus partus admirandum.

Et admirationem auget, quòd vterus oſſibus vndique quaſi circumuallatus, & parte anteriori pubis oſſe, poſteriori oſſe ſacro & coccyge, vtrinque verò ilium oſſibus circumdatur, vt quomodo per has anguſtias fœtus exitum liberum tam facilè inueniat, mirum ſit. Et inprimis de oſſibus pubis quæſtio eſt inter Medicos, an illa tempore partus diuellantur. Tractat hanc quæſtionem Andr. Laurentius *lib.*8. *anatom. in fine, quæſt.*33. vbi Hippocr. *in fine libri de natura puer.* & Pinæi ſententiam & rationes pro affirmante parte affert, & refutare conatur: ipſe verò diuulſionem hanc fieri poſſe negat, ideò quod ita illa vniantur, vt nullo impetu diuelli, & ſi diuellantur, nullo medio & glutine vniri poſſint. Aliquantulum tamen dehiſcere poſſe concedit. Laurentium alij etiam ſequuntur, qui coccygis os potiùs retrahi, quàm os pubis diuelli, & hinc puerperas non de oſſe pubis, ſed coccyge & podice conqueri ſtatuunt.

An oſſa pubis in partu diuellantur.

Mihi inprimis Adriani Spigelij ſententia probatur, qui *lib.*2. *de corp. hum. fabric. cap.*24. ſcribit, ſe ex plurimis obſeruationibus edoctum eſſe, oſſa pubis nec in omnibus hiſcere, nec in nulla; ſed in illis tantùm, quæ partum habent difficilem & laborioſum, aut partes ad fœtus egreſſum neceſſarias anguſtas ſunt nactæ: nec quoque ita à ſe diuidi, vt à ſe mutuò dehiſcant, ſed ligamento laxiore reddito, adeóque ſequace ad extenſionem nonnihil hiare. Fieri autem id poſſe faciliùs ſtatuit,

cuit, quod tum maior ante partum ad illa membra generationi, fœtúſque exitui dicata; cum in illis maximis doloribus, in partu difficili, humorum affluxio, qua partes illæ molliores redduntu & laxantur, fieri conſueuit. Se enim ſæpius vidiſſe, vaſa illa, quæ aliàs ſatis minuta ſunt, dum in vtero non geſtant, in eam accreuiſſe in grauidis magnitudinem, vt minimi digiti apicem ferè craſſitie adæquarint. Non tamen oſſa pubis duntaxat, ſed & articulationem illam, quæ os ſacrum cum oſſibus ilium connectit, pro maiore minoréque difficultate, quam partus peperit, laxatam fuiſſe, ſe obſeruaſſe ſcribit; atque hinc accidere, quòd exacto partus labore graui, de doloribus circa os ſacrum & pubem puerperæ nonnunquam conquerantur. Addit autem porrò, quemlibet experiri poſſe quàm promptum ſit, vt hæc ligamenta laxentur, ſi oſſa innominata adhuc ſacro iuncta ligamentis ſuis inueſtita accipiat, cartilaginéque duorum pubis oſſium abſciſſa, ipſa pubis oſſa mutuò à ſe diuidat. Videbit enim protinus iuncturam illam laxari admodum poſſe. Id etiam obſeruandum eſſe ſcribit, Ligamentum illud os ſacrum innominatis alligans anteriore parte, quâ abdomen ſpectat, tenue ſatis eſſe; poſteriore verò vaſtiſſimum, vt adeò affluentibus humoribus haud difficulter remitti queat, ſicque anteriore parte oſſa ilium à ſacro hiſcant, poſterius autem coniuncta maneant. Et reuerà ita ſeſe rem habere, oculiſque cerni poſſe illam dehiſcentiam, ſe ſæpe probaſſe ſcribit in publicis ſectionibus fœminarum ex difficili partu mortuarum, in quibus femur alterum ſuſtulerit, videritque os pubis illius lateris digiti ferè latitudine eminuiſſe, quod ſine laxitate ligamentorum vtriuſque articuli fieri non potuit: ac ſimile accidiſſe, cùm alterius lateris femur eleuaret.

Vaſorum vmbilicalium & pulmonis poſt partum mutatio.

Tandem etiam illud, quod partum ſequitur, ſuperat humanum ingenium, vaſorum vmbilicalium, item pulmonis & cordis in infante in lucem edito transmutatio, conſideratione cur à natura facta ſit, omnino digniſſima. De qua egregius locus eſt apud eundem Galenum *alleg. lib.* 15. *de vſu part. cap.* 6. quem integrum adſcribere libet. *In fœtibus*, inquit, *vena caua in arteriam venoſam eſt pertuſa. Cùm autem id vas venæ officium huic viſceri præſtaret, neceſſe fuit, alterum vas in arteriæ vſum transmutari: quocirca natura id quoque in magnam arteriam pertudit. Verùm, cùm hic vaſa aliquantum inter ſe diſtarent, alud tertium vas exiguum, quod vtrumque coniungeret, effecit. In reliquis verò duobus, cùm hæc quoque mutuò ſeſe contingerent, velut foramen quoddam vtrique commune pertudit: tùm membranam quandam in eo, inſtar operculi, eſt machinata, qua ad pulmonem vas facilè reſupinaretur; quò ſanguini à venâ cauâ impetu affluenti cederet quidem; prohiberet autem, ne ſanguis rurſum in venam cauam reuerteretur. Hæc equidem omnia naturæ opera ſunt admiranda. Superat verò omnem admirationem prædicti foraminis haud ita multò poſt conglutinatio. Etenim, quamprimùm animans in lucem eſt editum, aut ante vnum, vel duos dies, in quibuſdam verò ante quatuor, aut quinque, vel nonnunquam plures, membranam quæ eſt ad foramen, coaleſcentem reperias, nondum tamen coaluiſſe. Cùm autem animal perfectum fuerit, ætateque iam floruerit, ſi locum ad vnguem denſatum inſpexeris, negabis fuiſſe aliquando tempus, in quo fuerit pertuſus. Multò autem magis in iis, quæ adhuc vtero geruntur, aut in nuper genitis, membranam conſpicatus, ad ſolam quidem radicem firmatam, reliquum verò totum corpus in vaſorum cauitate pendulum, exiſtimabis fieri non poſſe, vt ipſa vnquam perfectè coaleſcat. Corpora ſanè neruoſa & tenuia etiamſi quis repentè, atque vbi primùm fuerint diuiſa, glutinare aggrediatur, voti compos non fit, neque magnoperè cohærent, nedum ſi iampridem fuerint perfecta. Atqui membrana illa tempore procedente omnino coaleſcit, non quòd neruoſa ſit ac tenuis, neque quòd motu perpetuo agitetur, impedita. Pari modo id vas, quod magnam arteriam venæ, quæ fertur ad pulmonem, connectit, cùm aliæ omnes animalis particulæ augeantur, non modò non augetur, verùm etiam tenuius ſemper effici conſpicitur, adeò vt tempore procedente penitus tabeſcat, atque exſiccetur. Quòd igitur hæc omnia natura affabrè faciat, declarat ſingulorum vſus. Inuenire autem ipſius ſartultatem, quâ hæc efficit, humani ingenij captum ſuperat.* Hæc Galenus.

Partus non naturalis.

Atque hic naturalis partus modus eſt. Non naturalis verò eſt, qui ab hoc quocunque modo deflectit. Id quod variè accidere poteſt, vt poſtea dicetur.

Partus legitimus.

Illegitimus.

Deinde partus alius eſt legitimus, alius illegitimus: Legitimus eſt, quo vtplurimum, & ferè ſecundùm communem naturæ legem fœtus in lucem eduntur. Illegitimus autem eſt, qui ante aut poſt illud partui ſtatutum tempus accidit. Quò pertinet & abortus, de quo poſtea ſuo loco; & qui in ſpecie partus illegitimus dicetur, de quo hoc capite aliquid agemus.

Tempus partus legitimum.

Etſi verò, vt Ariſtoteles *de gen. an. cap.* 6. ſcribit: *In reliquis animalibus vnum eſt partus tempus, homini ſaltem multiplex*: ſeu, vt Plin. *lib.* 7. *nat. hiſt. cap.* 5. loquitur, *Cæteris animalibus ſtatutum pariendi, & partus gerendi tempus eſt, homo toto anno & incerto gignitur ſpatio*: tamen certi termini ſunt, citra & vltra quos partus non eſt vitalis. Vt enim de abortu, de quo poſtea ſeorſim tractabitur, iam non dicam, nec ſeptimum menſem vix partus vitalis eſt. Refert quidem

Quinto menſe nati.

Montuus *anaſceves morbor. lib.* 4. *cap.* 41. ſe nouiſſe Pincernam Chriſtianiſſimi Regis Henrici, qui menſe quinto natus erat, & in ætate iam conſiſtente viuebat. Franciſc. Valleſius *de ſacra Philoſ. cap.* 18. ſuo ſeculo natam puellam quinquemeſtrem ſcribit, quæ plus quàm duodecim annos vixit. Et Cardanus *contrad. lib.* 1. *tract.* 3. *contrad.* 8. narrat, ſe vidiſſe Mediolani virginem quandam, Claram nomine, quam diebus 168. poſt abortum maſculi fœtus quadrimeſtris Venetiis mater pepererat; & aliam, quæ 170. die nata eſt, morbo perpetuo natalium iacturam atteſtante. Puerum verò menſe ſexto natum bene vixiſſe Auicennas *lib.* 9. *de nat. animal. cap. vlt.* refert. Et quendam menſe ſexto natum, etſi primis diebus informis eſſet, tamen ad perfectam ætatem perueniſſe ſcribit Cardanus *loco allegato*. Verùm talia rara ſunt, & infantes qui tam maturè eduntur, rarò vitales, aut ſani ſunt. Errant etiam ſæpe matres in tempore partus computando.

Sexto menſe nati.

Septimo menſe nati.

Septimo menſe natus, & vitalis, & legitimus habetur, de quo Hippocrates, περὶ ἀρχῶν παιδίον ἑπτάμηνον γόνον γενόμενον, λόγῳ γεγένηται καὶ ζῇ. *Puer ſeptimeſtri partu natus, pro ratione natus eſt, & viuit.* Hippocratiſque ſententiam & Galenus & alij Medici, ac ICti ſequuntur. Anticipatio autem iſta partus fieri creditur, ob facultatis robur & materiam formationi aptam & probam, quibus concurrentibus formatio citò abſoluitur, & partus acceleratur. Plerumque tamen debilis eſt infans ſeptimo menſe natus, quia formationem abſolutam nimis citò partus ſequitur, & propterea etiam qui initio menſis ſeptimi naſcuntur, plerumque moriuntur, aut certè valde debiles ſunt; qui verò circa finem menſis ſeptimi naſcuntur, ſeu dierum, vt Hippocrates definit, 210. ſunt, viuaciores & vegetiores ſunt.

Octauo menſe nati.

De octauo verò menſe editis ſcribit Hippocrates *libro* περὶ ἀρχῶν. ὀκτάμηνον δὲ γενόμενον οὐδὲν βιοῖ οὐδέποτε. *Octauò menſe editus nullus vnquam viuit*, & partus ducentorum quadraginta dierum, καὶ ἐστι, καὶ οὐκ ἐστι, *non eſt & eſt*: id eſt, apparet quidem poſt ortum, ſed nequaquam eſt, quia ſtatim vitâ excedit. Rationémque addit *libro de octimeſtri partu*, quòd δύο ἐφεξῆς κακοπαθείας γενομένας, *duas continenter conſequentes afflictiones* ferre non poſſit. Cùm enim ſeptimo menſe, ob conatum exeundi debilitetur infans, ſequentes partus labores mox ferre non poſſe putat, ſed octauo menſe ipſi quieſcendum eſſe, vt vires inſtaurentur. Aſſentiuntur Hippocrati Pythagorici & Arithmetici, qui numeros pares, inter quos octauus, pro imperfectis & infœcundis habent, & ſeptenarium numerum perfectionis, & vt Cicero nominat, omnium rerum nodum appellant, & propterea tum primùm partum vitalem edi ſtatuunt: quæ ſuo loco relinquimus, de iis tamen poſtea aliquid dicemus.

Illud non prætereundum videtur, obſeruatum eſſe, quoſdam & menſe octauo, & quidem vitales genitos fuiſſe: & quòd in Ægypto hoc factum fuerit, & Veſtiliam Cæſoniam Caij Principis coniugem octauo menſe peperiſſe, Plinius *nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 4. refert, & ex Varrone Gellius *Noct. Att. lib.* 3. *cap.* 16. nonnunquam octauo menſe partum editum eſſe ſcribit. Et Cardanus *lib.* 1. *tract.* 3. *contrad.* 8. quendam nobilem duos habere octimeſtres filios narrat. Idem *in comm. ad lib. Hippocrat. de ſept. partu*, duos filios Cardinalis Sfondrati, & ipſum Cardinalem Sfondratum octauo menſe natum eſſe. Neque etiam certum, an fœtus naturaliter ſeptimo menſe ad exitum moueatur. Etſi enim tum perfectionis principium accipiat: non omnes tamen τελειογονίαν, vt Ariſtoteles 4. *de gen. animal. c.* 4. & 6. appellat, *vltimam & abſolutam perfectionem* accipiunt, cùm nonnulli hoc menſe inſciſſis meatibus prodeant, vt Ariſtot. 7. *de hiſt. animal. c.* 4. teſtatur. Neque grauidarum teſtimonio confirmatur, quòd menſe ſeptimo maior, quàm alio tempore, motus fiat. Et infantem octauo menſe natum Florentiæ triennium vixiſſe, Marcilius Ficinus *lib.* 3. *de vita cœlitus comp.* ſcribit. Cauendum tamen hic, ne fœminarum relatione Medici decipiantur; cùm interdum putent, ſe menſe octauo parere, cùm reuerà non pariant, & de prima ſeminis conceptione incertæ ſint, præſertim cùm quibuſdam ſecundo poſt conceptionem menſe ſanguis menſtruus fluat, quæ propterea vno menſe antequàm putant, conceperunt.

Nono & decimo menſe nati.

Maximè autem legitimum pariendi tempus, & quo plerique fœtus in lucem eduntur, eſt menſis nonus & decimus, à die decimo quinto noni menſis, ad diem decimum quintum decimi menſis. Tum enim τελειογονίαν fœtus aſſecutus eſt, & vberioris alimenti & liberioris reſpirationis deſiderio ad exitum properat, de quo Hippocrates *lib. de natur. puer.* ἐν δέκα μησὶ γίνεται ταῦτα τὸ μακρότατον: *In decem menſibus, quod longiſſimum eſt, naſcitur fœtus.* Vnde etiam, quia in decimo menſe vſque ad medium, immò ad finem eius plerique naſcuntur, decimus menſis pro naturalis partus termino à pluribus habetur. Atque hinc Salomon Regum ſapientiſſimus *lib. Sapient. cap.* 7. ſcribit: *Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore, coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis.* Et Menander γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος, *Mulier decimeſtris parit*: & Virgilius: *Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes*; quod, vt Phauorinus apud Gellium *lib.* 13. *cap.* 16. de anno loquitur, de menſe decimo non confecto, ſed affecto intelligendum.

An nonus vel decimus menſis magis legitimus ſit.

Neque opus eſſe puto hic multum diſputare, vter menſis magis frequenter naſcendi terminus ſit, nonúſne, an decimus. Etſi enim fœminarum vulgò opinio eſt, nono frequentiores partus fieri; contrà Plato 5. *de republ.* Ariſtot. 7. *de hiſtor. animal. cap.* 4. aliique docti viri, vt ex allegatis modò locis patet, vtplurimùm partum legitimum decimo menſe fieri ſtatuunt: tamen ſciendum, non ita ſtrictis terminis partus tempus adſtringendum eſſe, cùm, vt dictum, à noni medio, imò & initio, ad decimi medium, imò etiam decimi finem hic pateat, & prout vegetior vel debilior fœtus eſt, mas vel fœmina, ita etiam intra hos terminos citiùs vel tardiùs edatur. Et quamuis Poëtæ frequenter, vbi de conceptione & partu loquuntur, annui ſpatij mentionem faciant: tamen, vt rectè Phauorinus apud Gellium id explicat, id de anno affecto & non confecto intelligendum eſt, ſenſuſque eſt, partum futurum antequam annus ad finem ſit perucnturus, quod vel clarè verſus Homeri, quibus Neptunus Nympham alloquitur, teſtantur.

Χαῖρε γυνὴ φιλότητι περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα.

περιπλομένου, *voluente anno*, ſeu dum voluitur, & antequam ad finem perueniat.

Vndecimo & duodecimo nati.

Poſt decimum verò menſem fœtui grandiori raró & alimentum, & ſpiritus ac locus in vtero ſufficit. Gellius equidem *noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 16. qui hac de re videatur, è M. Varrone refert, etiam vndecimo menſe naſci poſſe hominem. Et Plinius *lib.* 7. *cap.* 5. Veſtiliam Suillium Ruffum vndecimo menſe edidiſſe. Cardanus *lib.* 1. *tract.* 3. *contr.* 8. ſcribit: Petrum Aponenſem, Conciliatorem dictum, fuiſſe vndecimeſtrem. Et Amat. Luſitanus *cent.* 1. *curat.* 27. fœminam quandam poſt decem menſes & vndecimi tres dies, filium peperiſſe ſcribit. Plinius *allegato loco*, è Maſſario refert, L. Papyrium Prætorem ſecundo hærede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, cùm mater tredecim menſibus partum ſe tuliſſe diceret. Imò etiam decimoquarto & decimoquinto quoſdam editos fuiſſe, nonnulli referunt. Et ipſo, quo hæc ſcribo tempore, vt ſuprà dictum *de vagitu vterino*, fœmina hîc eſt, quæ vndecim menſes fœtum geſtauit, & poſtea peperit, & quod mirum, quem ipſa & maritus ante partum aliquoties plorantem audiuerunt. Immò retulit mihi Vir Clariſſ. & Excellentiſſ. Dn. D. Dauid Faber, Sereniſſ. Elector. Saxon. Archiatrus, Collega & amicus meus honorandus, Monſpelij, cùm ibi Medicinæ operam daret, Collegium Medicum eo loci conſultationem inſtituiſſe de valetudine fœminæ cuiuſdam Nobiliſſimæ, quæ cùm antea legitimo tempore peperiſſet, vltimos duos partus, alterum decimo octauo, alterum vigeſimo menſe edidit. Varias autem eâ de re fuiſſe Medicorum ſententias. Nonnullos quidem in ea fuiſſe opinione, fœminæ huius relationi fidem habendam non eſſe; alios non eſſe certa homini pariendi tempora; alios, & quidem maximè probabiliter ſtatuiſſe, etſi ſint homini certa pariendi tempora, tamen vt in aliis actionibus variæ mutationes, variique errores accidunt, & hinc etiam criſes, quæ certa tempora habent, variæ fiunt, pro agentis & patientis varia diſpoſitione & conſtitutione: ita etiam in partu, quem criſibus comparat Hippocrates *lib. de ſeptimeſtri partu*, idem fieri poſſe, ob varia, quæ geſtationis tempore ipſi acciderunt, ſymptomata, deiectam appetentiam, frequentiſſimas lipothymias, ſuperfluum ſingulis menſibus ſanguinis fluxum, quibus alimentum fœtui ſubtractum fuit, eiuſque vires deiectæ, quibus deſtitutus egreſſum ex vtero legitimo tempore conari non potuit.

Sed hæc rariora ſunt, neque pro lege naturæ habenda. Et cùm ſeptem dierum quadragenariis decimus menſis abſoluatur, vt Hippocrates *lib. de octimeſtri partu* tradit, & fœtus tùm ſit perfectiſſimus, vt edatur, paratus eſt; ſi verò partus longiore tempore protrahatur, indicium eſt vires & matris & fœtus eſſe debiles, caloréмque natiuum torpere, atque expultricem languere, vnde plerumque tales partus debiles ſunt.

Varij temporis partus cauſſa.

Huius autem varietatis cauſſa procul dubio eſt formationis & perfectionis varietas, quæ pro facultatis robore & debilitate non eodem ſemper tempore abſoluitur. Vt enim in lucem editi alij ſubito incrementum ſumunt, alij ob morboſam conſtitutionem tardè augentur: ita in fœtu etiam, ſi facultas formatrix fortis ſit, formatio citiùs abſoluitur, & partus citiùs ſequitur: ſi debilis, & formationis, & partûs tempus protrahitur.

Atque hæc antiqua & vulgata, ac ab Hippocrate deſumta de partus tempore ſententia eſt, quam Medici ferè omnes ſequuntur & explicant, etſi in explicando in quibuſdam variant, vt paſſim apud Medicos, imprimis Horatium Augenium, qui ex profeſſo, *in libris de partu humano*, vt & Nancelium *de analogia Microcoſmi & Macrocoſm. lib.* 7. *part.* 4. & Roderic. à Caſtro *de morb. mulier. lib.* 4. & alios plures videre eſt.

Pauli Zacchiæ de partus tempore ſententia.

Ab omnibus verò diſſentit, & nouam opinionem proponit Paulus Zacchias, Medicus Romanus *in quæſtionib. Medico-Legalib. lib.* 1. quæ hic prætereunda non videtur. Atque vt quæ ille prolixè hac de re diſſerit, & à Lectore videri poſſunt, paucis comprehendam, primò ille hoc improbat, quod ab Hippocrate ſumtum Plato 5. *de repub.* Ariſtoteles 7. *de hiſtor. animal. cap.* 4. & 4. *de gen. animal. cap.* 6. & *problem. ſect.* 10. *problemate* 30. Galenus, & Plinius *lib.* 7. *nat. hiſt. cap.* 5. Gellius *lib.* 3. *noct. Attic. cap.* 16. & qui ſequuntur Medici, Philoſophi & ICti approbant, Hominem non vt cætera animalia, certum naſcendi terminum habere, ſed varium, vt & ſeptimo, & octauo, & nono, & decimo, & vndecimo, vt dictum, menſe quidam naſcantur. Ipſe verò contrà ſtatuit, Hominem quoad naſcendi tempus, nullum peculiare ab aliis animalibus, ſed veluti reliqua determinatum habere, certâ tamen latitudine comprehenſum, idque eſſe nonum & decimum menſem.

Homo an habeat certum naſcendi tempus.

Nonus & decimus menſis legitimum pariendi tempus.

Probat autem hanc ſententiam ſuam hiſce rationibus, quæ firmiores videntur: Prima eſt, quòd ſi ſint plures naſcendi termini, iique naturales, qui in iis eduntur æquè vitales & ſani eſſe deberent, ac qui nono vel decimo eduntur. Verùm teſtatur experientia, eos qui nono vel decimo menſe eduntur, pleroſque eſſe vitales, & contrà ſeptimeſtres paucos eſſe vitales, etſi ſint debiles; octimeſtres verò ex ſententiâ Hippocratis nullo modo, aut certè rariſſimè viuere. Secundò, cùm in vnoquoque genere eorum, quæ à natura ſunt, neceſſe ſit dari quod perfectum eſt, & conſentientibus Medicis terminus pariendi maximè legitimus ſit menſis nonus & decimus, legitimi eſſe non poſſunt ſeptimus, octauus, vndecimus, qui ab eo longè abſunt. Tertiò, cùm natura nihil ἀτελῶς, nihil fruſtra, nihil caſu agat, ſi hominem poſſit in vtero ſeptimo menſe perficere, cur plerumque illam abſolutionem & perfectionem ad decimum differret.

Reliqui menſes omnes illegitimi.

Secundò ergo ſtatuit, cùm nonus & decimus menſis ſint legitimus pariendi terminus, quicunque alio tempore naſcantur, omnes ob cauſſam aliquam præter naturam ita naſci; & qui ſeptimo vel octauo menſe naſcuntur, non differre ab abortibus aliis, qui ante ſeptimum menſem accidunt, niſi quòd illi adhuc à ſua perfectione magis abſint, & propterea debiliores ſint; hi verò, qui ſeptimo & octauo menſe naſcuntur, à perfectione minùs abſint, & propterea validiores & robuſtiores ſint: & ideò poſſibile eſſe aliquando, vt ſuperatâ cauſſâ morbificâ, propter quam ante tempus editi ſunt, viuant, licèt plerumque imbecilles ſint, valetudinariam vitam agant, & minùs diuturnam.

Cur ſeptimeſtres aliquando ſint vitales.

Confirmat iſta ſuâ experientiâ, refertque ſe nouiſſe duos ſeptimeſtri partu editos, quorum prior, cùm matus eſſet, coronalem ſuturam mirè hiantem habuit, ventrem verò adeò pellucidum, vt interiora omnia intuentibus paterent, crura verò tam imbecilla, vt maior factus nunquam ſtare potuerit, & iam triginta annis maior morbis valde obnoxius ſit, & neque deambulare, neque erectus ſtare poſſit; alter verò puer, qui iam quinquennis ſit, ab vtero progrediens auriculas ab oſſe temporum mirum in modum diuulſas habebat, anum verò adeo patentem, vt craſſiorem pollicem admitteret, ſuturas præterea hiantes.

Cur homo magis varium, quàm alia animalia, naſcendi tempus habeat.

Quòd autem homo tempore illegitimo ſæpius naſcatur quàm alia animalia, cauſam eſſe ſtatuit, quòd homo, vt aliàs pluribus morbis quàm alia animalia, eſt obnoxius: ita etiam in vtero ferendo plura patitur incommoda, quàm illa: ſiquidem illa raró, & nonniſi in principio abortiunt; homo verò ſæpius & omni tempore abortit, & eâdem quoque de cauſſa ſeptimo & octauo menſe parit. Itaque ſtatuit, ſi ante nonum menſem naſcatur, non naturale & legitimum id tempus eſſe, ſed à cauſſa præternaturali partum hunc prouenire, neque hominem ante nonum menſem eam perfectionem & τελειογονίαν, quâ ad viuendum & ad benè viuendum aptus ſit, acquirere in vtero poſſe, quacunque etiam ſit temperaturâ præditus.

Rationes autem quæ vulgò afferuntur ad probandum aliam hominis, aliam brutorum in tempore partus eſſe rationem, pluribus, *alleg. loco, tit.* 1. *quæſt.* 1. examinat, quæ breuitatis ſtudio hic prætermitto, & res plana eſſe videtur. Siue enim ad temperamentorum varietatem, & diuerſam corporum diſpoſitionem, ſiue vteri variam in variis indiuiduis conſtitutionem, ſiue ad varium & incertum coëundi tempus in hominibus cauſſa referatur, eadem omnia etiam in brutis reperiuntur, quæ tamen certum, etſi cum latitudine aliqua pariendi tempus habent.

Septimeſtris partus non eſt legitimus.

In ſpecie & tertiò cum Lalamantio *in comment. in lib.* 2. *de dieb. criticis*, contra Hippocratem & Galen. ſtatuit, ſeptimeſtrem partum non eſſe legitimum, nec pro ratione, vt loquitur Hippocrates, id eſt naturaliter & ſecundùm naturæ communem curſum naſci, ſed penè abortiuum eſſe; idque probat primò eo, quòd hoc tempore nati ſemper imperfecti & imbecilles ſunt, & vtplurimùm intereunt, & vel capitis commiſſuris hiantibus, vel aurium meatibus obtuſis, aut nimis patentibus, vel hærentibus inter ſe manuum pedúmque digitis, podice etiam vel nimis amplo & adaperto, vel nullo modo reſerato, oſſibus inter ſe disiunctis, vel adeò tenellis, vt nullam debitam duritiem habeant, naſcuntur; viuentes autem vitâ breui donati ſunt, neque omnes ætates percurrunt, aut eas ætates quidem breuiſſimè peragunt, & quàm citiſſimè ſeneſcunt: & licèt ad quinquageſimum, vel ſexageſimum annum perueniant, tamen valetudinarij ſunt, & morbis obnoxiam vitam agunt, quod nec Hippocrates, nec Ariſtoteles 7. *de hiſt. animal.* diffitentur, & ipſa experientia docet,

cet: quod à natura eſſe non poteſt, à qua cuilibet animali perfectè & ſuo tempore naſci datum eſt; quod ſi anticipetur, id præter naturæ intentionem eſt.

Secundò, cùm partus naturalis ob defectum alimenti fiat, cùm fœtus tam magnus & vegetus eſt, vt ei ſufficiens alimentum in vtero denegetur; qui verò ſeptimo menſe naſcuntur, non ſatis perfecti ſint, & debiles ac minimè vegeti, non ob alimenti defectum naturalem, ſed ob aliam cauſſam præternaturaliter eo tempore naſcuntur.

Tertiò, fœminæ multos liberos omnes ferè nonimeſtres, nullos, aut certè pauciſſimos ſeptimeſtres pariunt. Ideóque illi ſolùm ſecundùm naturam naſcuntur, hi præter naturam, neque id à natura intenditur, ſed à cauſſa præternaturali prouenit.

Octimeſtris partus.

Quartò octimeſtrem partum quod attinet, etſi Hippocrates & eum ſecuti Ariſtoteles 7. *de hiſt. anim. cap.* 4. Plinius *nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 7. & omnes poſtea Medici, eum non pro legitimo & vitali, ſed penè pro mortuo habeant; ipſe octimeſtrem ex ſua natura eſſe magis vitalem ſtatuit ſeptimeſtri, etiamſi ex accidenti contingat, vt difficiliùs viuat, quàm hic; idque ideò, quòd ſeptimeſtris magis à perfectione & ordinario ac ſtatuto pariendi tempore, quod menſis nonus & decimus eſt, abeſt & diſtat, & propterea etiam octimeſtris maius robur habet, & ſolidiora membra ac magis formata, & calorem vegetiorem.

Fundamentum autem vulgatæ opinionis quod attinet, aſſeritur vulgò, partum ſeptimi menſis ideò magis vitalem eſſe, quàm octaui, quia infans ſeptimo menſe iam omnem perfectionem habeat, ideóque & alimentum copioſius, & liberiorem reſpirationem appetere, & propterea exitum affectare, quem ſi inueniat, viuere; ſin minùs, à labore illo debilitatum, eum ſequenti menſe malè habere, & proinde quadraginta dies requirere, vt vires colligat, atque ideò nono menſe demum viribus recollectis vitalem edi; ſi verò viribus nondum inſtauratis octauo menſe edatur, vitalem non eſſe. Verùm diximus ſuprà iam de menſe ſeptimo & octauo, dubium eſſe, quod præſupponitur de motu illo inſigni, qui fiat menſe ſeptimo, quo fœtus exitum quærat, idque grauidarum teſtimonio deſtituitur. Fœtus quidem poſt dimidium geſtationis tempus, vbi iam validior eſt, moueri incipit, ſed motus is ſingulis menſibus accidit, non ſolùm ſeptimo; neque tantus eſt, vt inde vires debilitari poſſint, neque talis, qualis accidit, cùm fœtus exitum parat, quique grauidis dolorem quaſi parturientium parit. Neque etiam plerumque fœtus, vt antea dictum, ſeptimo menſe ita perfectus & omnibus numeris abſolutus eſt, vt exitum quærere debeat. Et ſi eſſet, non ſine damno partus ad menſem nonum differri poſſet, & qui iam ſeptimo menſe ſatis alimenti & reſpirationem ſatis liberam non habuiſſet, octauo iam grandior factus, ob vtriuſque defectum magis periclitaretur & debilitaretur, & ita nono menſe ad partum non vegetior eſſet, quàm octauo, ſed debilior.

Atque hæc, quæ è P. Zacchia breuiter attuli, ſatis vero conſentanea ſunt, & probabiliter dicuntur. Cùm enim inter mille infantes, qui in lucem eduntur, vix vnus vel alter ſeptimo vel octauo menſe naſcatur, ſed reliqui omnes nono aut decimo, non videtur partus ſeptimi & octaui menſis pro planè legitimis habendos, & quòd tam maturè eduntur, id ob cauſſam aliquam præternaturalem fieri; quam ſi ob naturæ robur infans editus vincat, vitalem eſſe per accidens, etſi plerumque tales νοσεροὶ ſint, vel breuis vitæ. Poteſtque & iſtud, quæ de varietate partus humani dicuntur, ſuſpecta reddere, quod in computando partus tempore fœminæ ſæpe errant, dum ipſas verum conceptionis tempus latet. Cùm enim reliqua animalia pleraque ſtata & certa congreſſus tempora habeant, homo ſolus omnibus anni diebus & quibuſlibet diei ac noctis horis coire ſolet; vnde cùm fœminæ ſæpe concubitu vtantur, non ſemper ſatis certò ſciunt, à quo tempore conceperint.

Cur ſeptimo menſe nati magis vitales ſint, quàm octauo nati

Hoc ſaltem explicationem adhuc deſiderat, qui fiat, quòd ſeptimo menſe nati magis vitales ſint, quàm octauo menſe nati. Cùm enim, vt hactenus dictum, octauo menſe nati diutius in vtero morentur, & propterea quoque maiorem perfectionem acquirant, quàm ſeptimeſtres, vegetiores etiam, & magis vitales eſſe deberent. Contrarium tamen ferè omnes Medici docent, & ipſa experientia id teſtatur. Cauſſam illam à motu, qui per ſe ſeptimo menſe accidat, & infantem debilem reddat, ſumtam non ſufficere antea dictum eſt. Paulus Zacchias *lib.* 1. *tit.* 2. *quæſt.* 4. hanc cauſſam reddit. Quantò, *inquit*, tenerior & recentior fœtus eſt, eò faciliùs à morbifica cauſſa lædi poteſt; quò verò fortior eſt, eò magis morbificæ cauſſæ reſiſtit, & non niſi à forti cauſſa læditur. Cùm verò & qui ſeptimo, & qui octauo menſe naſcitur infans, vterque non planè legitimo tempore naſcatur, & ob cauſſam morbificam partus anticipetur, putat ſeptimeſtrem fœtum, quia debilior, leui etiam cauſſæ cedere, octimeſtrem verò, quia fortior, non niſi cum magna difficultate cedere, diutiúſque cum morbo luctari, & ex ea pugna debilitari eius vires, & neque partus labores, neque externi aëris iniurias tolerare, neque vires recolligere poſſe, atque ita neceſſariò interire. Verùm præſupponitur hic, non probatur, cauſſam quæ naturam ad partum intempeſtiuum ſtimulat, ſemper maiorem eſſe octauo menſe, quàm ſeptimo: quam ſi quis in puerperis, quæ tale quid pariuntur, inquirat & conſideret, rem ſemper ita ſeſe habere non inuenit. Deinde fieri poteſt, vt fœmina aliqua febre tertianâ, vel alio morbo chronico laboret, quæ ſeptimo, octauo, nono & decimo menſe eaſdem vires habeat, ipſa poſtea pariat, minùs tamen ea periclitabitur, ſi non vel decimo menſe & legitimo tempore pariat, magis ſi ſeptimo, omnium maximè ſi octauo. Ergo alia adhuc cauſſa quærenda videtur.

Cùm verò inferiora hæc gubernentur à cœleſtibus, non abſurdum videtur, etiam hic, vbi aliæ firmæ rationes non ſuppetunt, ad aſtrorum vires & motus confugere, modò probabile aliquid afferatur. Vulgò quidem Aſtrologi quidam hanc huius rei cauſſam reddunt: Quamprimùm concipitur fœtus, primo menſe ei Saturnum dominari dicunt, ſecundo Iouem, tertio Martem, quarto Solem, quinto Venerem, ſexto Mercurium, ſeptimo Lunam. Si igitur periodo iſtâ Planetarum peractâ, fœtus iam abſolutus in lucem prodeat, vitalem eſſe dicunt. Si verò debilis ſit, vt octauum menſem exſpectare cogatur, Saturni octauo menſe iterum dominantis maleficas vires experiri, calorémque eius minui, & ſi edatur, ideò vitalem non eſſe.

Verùm iſta ſine omni ratione ita ponuntur: neque vllâ ratione probatur, cur fœtui concepto Saturnus primo menſe, & hinc reliqui, ac Luna vltimò dominari debeat. Probabilius eſſet, ſi Lunæ primi menſis dominium daretur, vltimi Saturno. Nos iis fundamentis inſiſtemus, quæ in *Inſtitutionibus*, de dieb. Criticis, poſuimus. Dictum autem eſt ibi, dies Criticos à Luna gubernari, breuiúmque morborum terminationes à Luna, longiorum à Sole dependere. Cùm verò partus aliquo modo criſibus reſpondeat, etiam ex mente Hippocratis, *lib. de ſeptimeſt. partu*, ita ſcribentis: *Mulierum & fœtuum conceptiones & partus eodem tempore iudicantur, quo & morbi, & ſanitas, & mors cunctis mortalibus: omnia autem iſtorum alia menſibus, alia diebus euenire videntur*: omnino partus cauſſa, cùm geſtatio fœtus ferè annum duret, in motu Solis mihi quærenda videtur. Etſi autem ſeptenarij numeri magna eſt dignitas, creauitque Deus omnia in menſura, numero & pondere: numeri tamen, quatenus numeri id non præſtant, ſed Creator ſapientiſſimus numeris motus quoſdam adiunxit, ſicut certum eſt, Lunæ mutationes & motus varietates per ſeptimanas fieri, & hinc acutorum morborum motus & criſes pendere. Quapropter ſi in Solis annuo motu cauſſa quærenda eſt, vix commodior inuenietur, quàm in Triplicitatibus dictis. Cùm enim Sol ſingulis menſibus ſignum vnum peragret, ſolo menſe quarto & octauo ad ſigna eiuſdem triplicitatis peruenit, qui propterea etiam grauidis plerumque grauiſſimi eſſe ſolent. Nam cùm ob menſium retentionem in omnibus grauidis quædam in corpore in præternaturalem mutatio fiat, alteratur illa & corrigitur, vbi Sol ad ſigna alterius triplicitatis peruenerit, quod fit exacto menſe primo, ſecundo, tertio, quinto, ſexto, ſeptimo, nono, decimo. Augebitur ſolùm menſe quarto & octauo. Hæc mea coniectura eſt, quam nulli pro demonſtratione obtrudo. Statuat hic quiſque quod volet, modò eorum, quæ fiunt, cauſſas reddere poſſit.

CAPVT II.

De Abortu.

VErùm vt iam ad ipſum partum accedamus, & Symptomata, quæ circa partum accidunt, recenſeamus, primò occurrit Abortus, Hippocrati ἀποφθορὰ, φθορὰ, & ἄμβλωσις; aliàs etiam ἐκτρωσμὸς, quod Symptoma, vt ipſum nomen indicat (abortus enim quaſi non ortum, vel fruſtra ortum ſignificat) eſt fœtus nondum perfecti, neque vitalis, ante legitimum partûs tempus excluſio. Si enim primis ſtatim diebus, antequam aliqua formatio appareat, ſemen liquoris formâ effundatur, ἔκρυσιν, non ἐκτρωσμὸν appellant.

Conceptus quo tempore fiat.

Tempus autem illud, poſt quod abortus dicendus ſit, Ariſtoteles 7. *de hiſtor. animal. cap.* 3. Septimi diei ſpatio definit, quod procul dubio ſumſit ex Hippocrate, qui *lib. de carnibus*, genituram vtero acceptam in ſeptimo die habere quæcunque corpus habere decet, & abortum hoc tempore factum in aquam iniectum, omnia diligenter inſpicienti, omnium partium rudimenta exhibere docet. E quo loco nonnulli, ſed ſatis imperitè, concludere conantur, conceptum demùm ſeptimo die fieri. Hoc quidem rectè Ariſtoteles dixit, *loco allegato*, ſi ſemen in ſeptimum diem permanſerit, conceptum iam eſſe: ſed naturam iſto ſeptem dierum ſpatio otioſam fuiſſe, inde non probatur. Et iſta de conceptu demùm ſeptimo die opinio, Gentilium impio dogmati occaſionem præbuit, quod propoſuit Ariſtoteles, *politic. cap.* 16. dum ſcribit: Ἐὰν δὲ τίσι γίγνηται παρὰ ταῦτα συνδυασθέντων πρὶν αἴσθησιν ἐγγίνεσθαι καὶ ζωὴν, ἐμποιεῖσθαι δεῖ τὴν ἀμβλωσιν. Τὸ γὰρ ὅσιον καὶ τὸ μὴ, διωρισμένον τῇ αἰσθήσει καὶ τῷ ζῆν ἔσται. id eſt: *Quòd ſi quibus inter ſe copulatis & congreſſis plures liberi, quàm definitum ſit, naſcantur, priuſquam ſenſus & vita inferatur, abortus eſt fœtui inferendus. Quid enim pium ac religioſum ſit, quid non, ſenſu ac vitâ circumſcriptum & definitum erit.* Agnouit Ariſtoteles, μὴ ὅσιον, id eſt,

impium

impium eſſe, id quod viuit & ſentit, perdere: ſed ſi, vt verba eius plurimi interpretantur, demùm poſt ſeptimum diem id fieri ſtatuit, malè ſenſit. Etenim ſi vtrumque ſemen ſit fœcundum, & vterus bene diſpoſitus: eo ipſo momento, quo ſemen vtrumque in vtero recipitur & miſcetur, anima in eo latens nullo modo otioſa eſt, ſed vires ſuas ſtatim exſerit, & quod ſui officij eſt expedit: & proinde id, quod tum conceptum eſt, eiicere & perdere velle, impium eſt. Et cum, vt Hippocrates rectè docet, ſeptimo die conceptus habeat quæcunque habere decet, à quo, quæſo, prioribus illis diebus illarum partium formatio facta eſt, ſi nulla vita adfuit? Itaque malo hîc cum Macrobio *lib. 1. in ſomn. Scipion. cap. 6.* ſentire, qui ſcribit: *Semen quod poſt iactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in vitam pronunciatur.* Et paulò poſt: *Conceptum, quem quiſquis vltra ſeptem horas ſuſtinuerit, eſſe ad vitam creatum.*

Paulus Zacchias quidem etiam fœtum mortuum, etiamſi iuſto tempore edatur, abortum dicendum eſſe putat. Verùm cauſſa nulla eſt, ſi fœtus iam perfectus, vel paulò ante debitum partus tempus, vel in ipſo partu moriatur, cur non verus, etſi fœtus mortui, partus ſit dicendus. Abortus enim propriè dictus is ſaltem partus eſt, qui ante legitimum pariendi tempus accidit, & à cauſa aliqua violenta naturam ad immaturam expulſionem ſtimulante: ſi verò natura ſponte ſtatuto tempore ad expellendum inſurgat, abortus non eſt. Et quidem ſi ſtrictè rem æſtimare velimus, etiam ſeptimo & octauo menſe editi, abortiui dici poſſent: Tamen quia interdum, ſi fœtus vegetior ſit, & cauſſam morbificam, ob quam maturiùs editur, & aëris partus iniurias vincit: ij propriè abortiui dicendi ſunt, qui ante ſeptimum eduntur. Etſi enim quidam quinto & ſexto menſe nati perhibeantur, qui vitales fuerint: tamen id communi Naturæ legi derogare non debet.

Abortus quo tempore fiat.

Et ſunt aliquæ Abortus, temporis & magnitudinis fœtus ratione, differentiæ. Aliquando enim quod eiicitur, paruum planè eſt, & globoſum, inſtar vuæ acini, & in eo caput, brachia, crura, caput à trunco vix diſcerni poſſunt; quale quidem primis ſtatim diebus eiicitur: interdum quod eiicitur, digiti longitudinem æquat, & membra omnia diſtingui poſſunt: interdum ſpithamæ longitudine fœtus imperfectus eiicitur: interdum abortiuum non multùm à perfectione adeſt.

Cauſſæ.

Proxima Abortus cauſſa eſt Facultas expultrix ad expellendum irritata. Retentrix equidem in abortu etiam læditur, proxima tamen abortus cauſſa non eſt. Quandoque enim primò quidem læditur, vt fœtum retinere non poſſit, verùm læſa expultricem ſtimulat, quæ proxima abortus cauſſa eſt. Quandoque verò Epultrix primò læditur, poſtea verò Retentrix ex accidenti læditur, quatenus expultrici cedere cogitur.

Differentia.

Expultricem autem irritari vel offendi, Galenus 3. *de fac. nat.* 12. tribus de cauſſis docet, ob molem, aut pondus aliquod, aut morſum. Verùm cauſſæ multò plures ſunt, quæ tamen ab authoribus plerìſque valde confuſè traduntur. Vt eas, quantum fieri poteſt, clarè & ordine proponamus, duæ diuiſiones proponendæ ſunt; vna continet modos cauſſarum, quæ expultricem ſtimulare valent; altera, per omnia cauſſarum internarum & externarum ac euidentium genera hos modos ſcrutatur.

Prima cauſarum diuiſio, & modi cauſſarum.

Primam diuiſionem quod attinet, Expultrix vteri irritatur vel à fœtu ipſo, qui etſi ipſa grauida, vel vterus eius nullo modo laboret, nec vllus à grauida error committatur, neque ea ab vlla cauſſa externa vel euidente lædatur, nihilominus tamen abortus ſequitur, & fœtus ſponte exitum quærit, expultricémque vteri irritat. Quod accidit, ſi fœtus debilis ſit, & vel à parentum vitioſo ſemine aut ſanguine, in ipſa conceptione debilem conſtitutionem corporis contraxerit, vel poſtea in vtero debilitatus, vel etiam planè mortuus fuerit. Si enim debilior fœtus ſit, aut moleſtiam aliquam percipiat, inquietus fit, & ſe variè agitat, vnde etiam expultricem vteri ſtimulat. Si verò emoriatur planè, vt inutile pondus vterum grauat, tetróſque vapores, & tandem quoque ſaniem ſe emittit, quibus omnibus vterus ad expellendum ſtimulatur. Debilitatur autem fœtus, primò dum idoneum alimentum non habet, idque vel quantitate, vel qualitate peccans.

Debilitatis infantis cauſſæ.

Quantitate alimentum peccat, dum vel copiâ eius fœtus obruitur & quaſi ſuffocatur, vel contrà quacunque de cauſſa alimentum fœtui ſubtrahitur. Alimentum fœtui ſubtrahunt inedia & à cibo, abſtinentia, ſeu voluntaria, ſeu coacta; quò pertinet & appetitus deiectus, cùm grauidæ omnem cibum reiiciunt; tenuis diæta in morbis acutis, immodica ſanguinis euacuatio, vel ſpontanea per vterum, nares, hæmorrhoïdes & alia loca quæcunque, venis in iis quocunque modo apertis. Vnde Hippocrates 5. *aph.* 30. *Mulier in vtero ferens ſecta vena abortit, eóque magis, ſi ſit fœtus grandior.* Idem præſtat alui profluuium, vt docet Hippocrates 5. *aphoriſm.* 34. *Mulieri vterum gerenti ſi aluus multum fluat, periculum eſt ne abortiat.* Item lac, ſi ſanguis qui ad vterum, ad fœtum alendum ferri debebat, ad mammas fertur, præſertim dum adhuc partûs tempus longiùs diſtat. Huc referenda eſt ſumma totius corporis gracilitas, in quâ tantùm ſanguinis non ſuppetit, vt corpori matris, multò minùs etiam fœtui alendo ſufficiat, de quo Hippocrates 5. *aph.* 44. *Quæ præter naturam tenues vterum gerunt, abortiunt, donec habitiores euaſerint.*

Qualitate alimentum peccat, dum alimentum vitioſum fœtui ſuppeditatur, quod fit, ſi mater eſt cacohymica, vel morbo aliquo totius corporis aut vteri laborat. Deinde debilis fœtus redditur, vel etiam emoritur, ob morbos & intemperies inſignes totius corporis, vel vteri, ob externas & euidentes cauſſas, quales ſunt purgantia, maligna, & venenata medicamenta, vel à matre ſumta, vel vtero appoſita, quæ ipſi communicari poſſunt. Tertiò, omnes motus violenti corporis, qui ipſi vim inferre poſſunt: item lapſus, percuſſio, tonitrui & bombardarum fragores, terror, ira, timor, frigidi aëris admiſſio, fœtores & candelarum extinctarum fumus, & ſi quæ ſunt ſimiles.

Deinde etſi fœtus ſit ſaluus, nihilominus vtero aliquid accidere poteſt, quod ipſum ad eiiciendum fœtum ſtimulet; & quædam hoc faciunt proximè & immediatè, quædam mediante retentrice læſa. Immediatè & proximè vterum ad expulſionem ſtimulant: morbi & dolores partium vicinarum, fluxus alui, dyſenteria, teneſmus, moles fœtus maior, quàm vt anguſtia vteri ferre poſſit, inflammationes, tumores, vlcera, vulnera, grauia ſymptomata, lapſus, percuſſio, corporiſque motus vehementes, animi affectus, qui ſpiritus & humores commouent, candelarum extinctarum fœtor, purgantia medicamenta, vel alia venenata ſumta, vel extra adhibita. Venus frequens & nimia. Mediante verò retentrice læſa expultrix læditur, dum retentrix ita læditur, vt fœtum ampliùs retinere non poſſit, ſed quaſi ſponte excidere permittat. Tum enim expultrix in conſenſum trahitur, ipſúmque fœtum, quem retentrix non ampliùs continet, excutit. Debilitatur autem retentrix vteri, ob morbos vel totius corporis, aut partium vicinarum, quibus vterus in conſenſum trahitur, quales ſunt febres acutæ, & longæ, vel ipſius vteri morbi, vt inflammationes, & eryſipelas, vteri internæ ſuperficiei læuitas à pituitoſo & viſcido humore proueniens, orificij vteri laxitas, cauſſæ externæ violentæ, quæ ligamenta, quibus vterus fœtui cohæret, rumpere poſſunt.

Atque hi modi cauſſarum ſunt, quibus expultrix ad fœtum intempeſtiuè excludendum excitatur, quos iam per omnia cauſſarum internarum ac externarum & euidentium genera videbimus. Hoc principio monendum, cauſſas quaſdam non vno modo, ſed pluribus ad abortum excitandum facere poſſe, vt iam patebit. Internæ cauſſæ ſunt primò morbi totius corporis, ſiue ij ſint acuti, ſiue remiſſi & diuturni, quorum vis ad vterum pertingit & fœtum debilitat. Nam in febribus ſeu acutis, ſeu intermittentibus, & vtero ipſi intemperies illa communicatur, ob quam & fœtum nec rectè retinet, nec fouet, ipſique fœtui intemperies quædam inducitur, vitioſum nutrimentum ſuppeditatur, in acutis etiam, ob tenuem diætam & appetitum deiectum, minùs quàm par eſt, alimenti fœtui ſuppeditatur, vnde is debilitatur, vel etiam moritur.

Cauſſa abortus internæ.

Deinde Symptomata grauia, vt lipothymia & syncope, conuulſiones, dolores quicunque, vomitus, tuſſis, ſternutatio, & ſimilia, ſpiritus & humores agitando, muſculóſque abdominis & ipſum vterum, imò ipſum fœtum concutiendo, naturam ad expellendum impellere poſſunt. De quo Hippocrates 7. *aph.* 27. *Si prægnanti teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt.* Trahitur enim harum partium dolore & excernendi conatu vterus in conſenſum. Quò pertinent & clyſteres acriores, ratione doloris quem excitant, item ſanguinis euacuationes nimiæ, alui profluuia, quæ partim ſpiritus & humores agitando, partim alimentum fœtui ſubtrahendo, abortus cauſſæ ſunt. De quo Hippocrates 5. *aph.* 34. *Mulieri vterum gerenti ſi aluus fluat, multum periculum eſt, ne abortiat.* Et 7. *aph.* 27. *Si prægnanti teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt.*

Vteri ipſius morbos quod attinet, ſi ille malè & p.n. diſpoſitus eſt, nec fœtum rectè retinere & fouere, nec ei idoneum aut ſufficiens alimentum præbere poteſt, vnde ille moleſtiam percipiens mouetur vehementiùs, & ligamenta ac membranas ſuas diſrumpit, vel etiam emoritur; morbo quoque aut cauſſa morbificâ ſtimulatus vterus facilè ad expellendum fœtum inſurgere poteſt. Hinc abortus cauſſæ ſunt Inflammationes, & eryſipelata vteri, vel intemperies frigida & humida, cum pituitoſi humoris abundantia, ob quam ligamenta laxiora redduntur, vt fœtum ampliùs retinere nequeant; vel etiam frigida & ſicca, quæ omnibus vitæ actionibus aduerſa eſt; vel tumor aliquis durus & confirmatus in vtero, ob quem is fœtum incrementum ſumentem retinere non poteſt; vel interioris vteri ſuperficiei læuitas, à pituitoſi & viſcidi humoris abundantia proueniens, quæ facit, vt ſecundina cum vtero minùs firmiter connectatur. De qua Hippocrates 5. *aph.* 45. *Quæ mediocriter corpulentæ abortum faciunt, ſecundo menſe, aut tertio, ſine occaſione manifeſta, iis cotyledones lentoris ſunt plenæ, nec præ pondere continere fœtum poſſunt, ſed abruptis decidit.*

Morbi vteri.

Ad abortum etiam facit vteri anguſtia, ob quam fœtum grandiorem capere non poteſt, de quo *in quæſtione*; eiuſdem item denſitas, ob quam ſecundina cum vteri vaſis firmiter non connecti, nec vterus ſatis diſtendi poteſt. Situs etiam vteri mutatus, & præcipuè ad inferiora prolapſus, vel orificij eius relaxatio, quæ potiſſimùm accidit ob humidam cœli conſtitutionem, & nimium aquæ dulcis tepidæ balnei vſum, aut frequentem

quentem Venerem, fœtu iam grandiore facto, abortus cauſſa eſſe poteſt. Ad abortum quoque faciunt vteri vulnera & vlcera, quæ expultricem eius facultatem ſtimulant.

Fœtus vitia. Fœtus vitia ſuprà iam omnia enumerata ſunt, vbi quâ ratione debilitari, imò emori poſſit, dictum. Pertinet huc & nimia eius magnitudo, dum nimirum is nimis grandis eſt, vt vtero capi non poſſit, vt propterea moleſtiam percipiens, & ipſe exitum quærens, & vterus eandem ſentiens, onere iſto ſeſe liberare cupiat. Accidit autem hoc, cùm fœminæ tenellæ, & paruo corporis habitu præditæ, proceræ ſtaturæ viris iunguntur, & præſertim dum primò pariunt, id euenit. Tunc enim paulò poſt ſeptimum abortire ſolent; poſtea verò, quia vterus ſenſim magis dilatatur, menſe octauo; tertiò in principio noni, donec tandem vterus ſatis dilatationi aſſuetus fœtum retinere poſſit.

Aliam adhuc abortus cauſſam, cuius alij autores non meminerunt, affert Guilhel. Fabricius *cent. 2. obſ.* 50. vbi hoc modo ſcribit: *Torentina Mayer, coniux M. Vrbani Ale, matrona honeſta ac robuſta, quæ æſtatis tempore, anno* 1605. *ad quinti menſis finem ferè, ſignis omnibus fœtus viui apparentibus, grauida fuit. Circa finem verò quinti menſis, fœtus primò imbecilliter ac languidè mouebatur, ita vt vix perſentiri potuerit. Deinde paulatim & intra paucos dies omnino ceſſabat moueri. Mammæ quoque, quæ antea lacte turgebant, nunc ſubſidebant, flacceſſebant, & exſiccabantur, aliáque ſigna aderant, ex quibus fœtum in vtero mortuum eſſe, facillime coniicere licuit. Tandem circa finem octaui menſis parturientium doloribus correpta, enixa eſt maſculum, quem per tres ferè menſes mortuum geſtauerat. Huius autem abortus cauſam nullam aliam inuenire potuimus, quàm malam ac ineptam conformationem vaſorum vmbilicalium. Chorda enim, vt vocant, vmbilicalis, quæ communiter & in omnibus vlnarum aliquot longitudine eſſe ſolet, in hoc abortu vix ſpithamæ erat longitudinis. Hinc perſpicuum fit, creſcentem fœtum in vtero materno paulatim placentam ab acetabulis ſiue cotyledonibus abſtraxiſſe & ſeparaſſe. Abſtracto autem hepate vterino, neceſſariò moritur fœtus.* Eandem hiſtoriam prolixiùs repetit *ibid. obſeruat.* 51.

Cauſſæ externæ. Aër. Cauſſas Externas quod attinet, primò nobis occurrit frigidior aër, poſt calidum & humidum præcipuè, qui in vterum admiſſus, & ipſum vterum lædere & irritare, ac ipſi fœtui nocere poteſt. De quo Hippocrates 3. *aph.* 12. *Si auſtralis hyems & pluuioſa ac tepens fuerit, Ver ſiccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, quamuis cauſsâ abortiunt, &c.* Nam vt Galenus *in comm.* explicat, corpora per hyemem εὔδιον, hoc eſt, *tepidam ac clementem*, humida & mollia & rarefacta, initiò facilè ad intimas vſque ſui partes ambientis nos aëris verni frigiditatem admittunt. Quo fit, vt partus, qui longo iam tempore aëris tepori & clementiæ aſſueuerunt, vehementiùs à frigore percellantur & offendantur.

Cibus. Aſtrologi non ſine cauſſa hîc addunt malignos Siderum adſpectus, quos nulla alia apparente cauſsâ manifeſta frequentes interdum abortus in grauidis ſequuntur, quod propterea partus inſtantis indicium habetur.

Cibus ſi copioſus ſit, fœtum ſuffocare poteſt; ſi exiguus, & fœtui alimentum ſubtrahitur, & mater debilitatur; ſi paruus ac mali ſucci, prauum nutrimentum fœtui ſuggerit, ob quod is debilitatur, vel etiam emoritur. Cibi quoque aperientes & medicamentoſi, & vterum & fœtum ſtimulare poſſunt.

Potus. Eadem potus ratio eſt. Calidior enim & vtero & fœtui intemperiem vitioſam imprimit, menſéſque mouet; copioſus calorem vteri & fœtus ſuffocat.

Vigilia & ſomnus. Vigiliæ nimiæ ſpiritus exhauriunt. Somnus nimius calorem hebetat, Sed iſtæ cauſſæ rarò tantam vim habent, vt abortum excitare poſſint.

Inanitio & repletio. Euacuatio nimia per aluum, vomitum, quò & purgationes pertinent, abortum excitant, cùm quod alimentum fœtui ſubtrahunt, tùm quod in vniuerſo corpore humores & ſpiritus exagitant, qui motus facilè ad vterum & fœtum etiam peruenire poteſt; tùm quod in purgantibus fortioribus maligna qualitas & vterum & fœtum offendit, idque præcipuè fit ante quartum menſem, & poſt ſeptimum, de quo ſuprà, *ſect. 5. c. 3. q. 3. An grauidas purgare liceat*, dictum. Sanguinis verò per vteri venas & hæmorrhoides effluxus nimis fœtui alimentum ſubtrahit, præcipuè ſi is grandior ſit; contrà nimia repletio & ſanguinis abundantia fœtum interdum ſuffocat, & abortum excitat. Dum enim maior ſanguinis copia ad vterũ confluit, quàm à fœtu abſumi poſſit, circa vteri venas cumulatur, naturámque grauat, vnde vel menſiũ fluxus excitatur, qui vt fœtus ſimul excludatur, occaſionẽ præbet; vel ſi retineatur, calorem & fœtum copiâ ſuffocat.

Motus & quies. Motus corporis quicunque nimius & violentus fœtum excutere poteſt, vt ſaltus, quo modo Pſaltria apud Hippocratem conceptũ excuſſit, geſtatio aut eleuatio grauis ponderis, lapſus, curſus, in equo aut curru ſuccutiente vectio, percuſſio ventris ac dorſi, abdominis compreſſio, tuſſis magna, vomitus, ſternutatio, conuulſiones: Veneris vſus immoderatus; quæ vel muſculos abdominis comprimendo, vel ligamenta, quibus fœtus vtero annectitur, rumpendo, vterum agitando, vel vaſa vmbilicalia rumpendo, cuius rei exemplum habet G. Fabricius *cent. 2. obſ.* 50. vel vterum & fœtum agitando, abortus cauſſa eſſe poſſunt.

Animi pathemata. Idem præſtant animi pathemata, ira, terror, metus, quæ ſpiritus turbando, & agitando, vel calorem ſuffocando, abortus cauſſa eſſe ſolent.

Res verò non neceſſariò occurrentes quod attinet, abortum excitant partim alimentum fœtui ſubtrahendo, vt venæ ſectio, purgatio, inedia; partim ſpiritus & humores turbando, & cùm expultricem in matre excitando, tùm fœtum in vtero agitando aut lædendo, vel ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, rumpẽdo, quarum iam antè de motu & inanitione facta eſt mentio, vel alio modo fœtum mouendo, quod itidem præſtant motus violentus, medicamenta maligna & venenata, quocunque modo adhibita, inprimis quæ fœtum excutere valent, & ἐκβόλια dicuntur, qualia ſunt, aſa fœtida, caſtoreum, myrrha. Et quæ extrà variis modis adhibentur, vt opopanax, galbanum, ammoniacum, ſulphur, vngulæ aſini ſuffitus, colocynthis, ruta, cucumer ſylueſtris, fel vaccinum, camphora. Fœtida item, quæ inter cauſſas iſtas facilè primas obtinent. Atque inprimis fœtor candelarum extinctarum, quem etiam equabus fœtum excutere ſe obſeruaſſe, vir Nobilis fide dignus mihi retulit. Sumit hinc occaſionem fragilitatem hominis deplorandi Plinius *lib. 7. hiſt. nat. cap.* 7. dum ita ſcribit *Miſeret*, inquit *atque etiam pudet æſtimantem, quàm ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cùm plerumque abortus cauſſa fiat odor à lucernarum extinctu. His principiis naſcuntur tyranni, his carnifex animoſus. Tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius exiſtimas, ſed partum: tu, cuius ſemper in victoria eſt mens, tu qui te Deum credis, aliquo ſucceſſu tumens, tanti perire potuiſti: atque etiam hodie minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente, aut etiam, vt Anacreon Poëta, acino vuæ paſſæ, aut vt Fabius Senator Prætor, in lactis hauſtu vno pilo ſtrangulatus. Is demùm profecto vitam æquâ lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.* Hæc Plinius. Tandem etiam venena, quæ & matri & fœtui nocent, abortum excitare poſſunt.

Hoc loco mirabilis abortus frequentis hiſtoria non prætereunda, eiúſque cauſſa inquirenda. Fœmina quædam honeſta, temperamento ſanguineo, & corpore εὐσάρκῳ, primum filium grandiuſculum laborioſe enixa eſt, poſtea verò ſepties abortiit, & quod mirum, etſi diuerſis temporibus, & nunc breuiore, nunc longiore à conceptu temporis ſpatio, nimirum nunc ſecundo, nunc tertio, imò etiam quarto & quinto abortiret; tamen omnes abortiui eiuſdem magnitudinis fuerunt, pollicis articulum ferè æquantes, membrorum tamen delineationem exhibentes, & vaſa vmbilicalia inſtar fili ſubtilis albi. Poſt ſingulos verò abortus ſanguis laudabilis & copioſus effluxit. Dum verò grauida eſſet, vomitionibus enormibus ſemper infeſtata fuit. Huius itaque frequentis & miri abortus cauſſa quæ fuerit, non ita facile dictu eſt. Hoc quidem puto eſſe probabile, cauſam primariam tot abortuum eſſe ſanguinis materni, à quo, vt altero generationis principio, per venam vmbilicalem poſt primam ex ſemine factam conformationem affluente, perfectionem & augmentum fœtus ſumit, inopiam & defectum. Cauſſam autem, cur ſanguis iſte in formatione fœtus defuerit, reddere difficillimum eſt. Etenim ſanguis in corpore non defuit, quod matris conſtitutio ſanguinea, & copioſus ſanguinis laudabilis poſt partum fluxus docent. Cur ergo ille ad fœtum formandum & augendum non peruenerit, quæſtio prima eſt: altera, cur natura conceptum, quem perficere non potuerit, non citiùs reiecerit; tertia, cur tot abortus diuerſis menſibus facti, ſemper eiuſdem magnitudinis fuerint.

Primam quæſtionem quod attinet, poſſet quidem alicui in mentem venire, in primo partu, qui laborioſus fuit, forſan violentá ſecundinæ extractione orificia venarum in vtero calloſa facta fuiſſe, vt poſtea, vbi iterum concepit, ſanguis ad fœtus formationem affluere non potuerit. Verùm vix fieri potuit, vt omnes pariter Venæ in vtero cicatricem vel callum obduxerint. Si verò aliquæ ſaltem ſaluæ ſint, conceptus fieri poteſt, cùm compertum ſit, vt ex ſuperioribus, & Fr. Ronſſeto patet, mulieres, quæ hydatides in vtero habuerunt, aut peſſum contra vteri procidentiam geſtarunt, imò ſceleton fœtus mortui in vtero habuerunt, nihilominus concepiſſe. Præterea fluxus ſanguinis copioſus, qui poſt abortum ſemper accidit, venas vteri ſatis patuiſſe probat. In ipſis vaſis vmbilicalibus potiùs cauſſa quærenda eſt, cùm ea plus iuſto exilia & tenuia fuerint; ſecundina contrà aliquod incrementum ſumſerit. Quænam autem cauſſa vitij huius vaſorum vmbilicalium fuerit, inuenire difficillimum eſt. An debilitas vteri poſt primum partum laborioſum contracta, in cauſâ fuerit, vt ſemina non rectè miſceri, & ignobiliores partes, & inter eas vaſa vmbilicalia, non rectè conformari potuerint, ſed exilia, tenuia atque infirma remanſerint, quæ poſtea, accedentibus vomitibus enormibus, quibus prægnans ſemper inſigniter infeſtata fuit, facilè abrumpi potuerint? An verò, quia ſemen virile quidem, idque ſatis potens adfuit, & ex eo partes ſpermaticæ nobiliores formatæ ſunt: fœmineum verò ſemen, ex quo inprimis, aut certè ex eo præcipuè cum maſculino mixto, ignobiliores partes, ligamenta, & vaſa vmbilicalia etiam formantur, ob callum vaſi eiaculatorio fundo vteri inſerto, ob partum laborioſum defuerit, vel paucum adfuerit, atque ita ob ſeminis fœminini defectum vel paucitatem, vaſa vmbilicalia perfici non potuerint, & tenuia atque exilia remanſerint; Lectori perpendendum, & ſi hæ cauſſæ non ſatisfecerint, rem altiori eius indagini relinquo.

Secundam, & tertiam quæſtionem quod attinet, mihi probabile videtur, naturam ideò non ſtatim conceptum eieciſſe, quòd ipſius infantis partes ſpermaticæ nobiliores, ex ipſo ſemine, maſculino præcipuè, ſatis rectè conformatæ fuerint, ideóque earum perfectionem Natura adhuc ſemper molita ſit, & propterea de opere non deſperans, conceptum ſatis diu retinuerit. Quia verò in omni conceptu per vaſa vmbilicalia non rectè formata, ſanguis maternus affluere non potuit, conceptus ille nullum incrementum ſumſit, donec tandem Natura de perfectione eius deſperans, vel etiam aliis cauſis laceſſita, cum eiecerit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Abortus ſi iam factus ſit, id per ſe manifeſtum eſt, nec ſignis quibus cognoſcatur, opus eſt. Abortus verò inſtans & futurus vt præuideatur & cognoſcatur, vtile eſt. Cùm autem fœtus naturaliter conſtitutus in vtero ſine inſigni matris moleſtia, in conuenienti ſitu, vſque ad partus tempus legitimum commorari, & ſanguine materno ali debeat, abortus futuri indicium eſt, primò ſi mammæ extenuentur, vt Hippocrates 5. *aphor.* 37. docet, dum ſcribit: *Si mulieri vterum ferenti mammæ ſubitò extenuentur, abortus ſubſequitur.* Et 5. *aphor.* 53. *Quæ fœtum ſunt perditura, iis mammæ extenuantur.* Et ibid. *aphor.* 38. *Mulieri geminos gerenti, ſi altera mamma extenuetur, alterum abortu edit.* Indicat enim mammarum hæc citra euidentem cauſſam extenuatio, defectum ſanguinis eſſe in venis vteri & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. In aliis verò cauſſis, vbi ob violentiam fœtus agitatur, & vaſa rumpuntur, doloréſque excitantur, ſpiritus & ſanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammæ deſtitutæ extenuantur. Si etiam lac copioſum è mammis effluat, partum imbecillem, & hinc metum abortus, vt Hippocrates 5. *aphor.* 52. docet. Si verò iam grauida crebros circa ventrem & lumbos dolores percipiat, qui verſus pubem & os ſacrum deſinunt, cum quodam ex vtero egerendi conatu, certum id imminentis abortus indicium eſt. Dolores ij enim membranas & ligamenta, quibus fœtus Vtero cohæret, tendi & diuelli ſignificant. Quod ſi poſt dolores & conatus hos, ſanguis vel purus, vel ichoroſus, vel aqua ex vtero effluat, abortum iamiam inſtare, & diſrupta iam vaſa, ac membranas, & os vteri apertum eſſe ſignificat. Ac tum etiam ſitus mutatur, & qui antea ſublimis & faſtigiatus quaſi in medio ventre erat, iam conglobatus verſus pudenda deuoluitur, & alia grauia ſymptomata, rigores, cordis palpitationes, & ſimiles ſequuntur.

Abortus futuri ſigna.

Signa cauſſarum. Vt curatio autem rectè inſtitui poſſit, cauſſæ diſcernendæ ſunt. Morbi totius, vt & vteri, è ſuis ſignis, quæ in ſuperioribus libris, & hoc ipſo de morbis vteri ſunt propoſita, cognoſcuntur. Signa fœtus debilis, anteà *sect.* 5. *cap.* 7. ſunt propoſita. Cauſſæ externæ verò & euidentes cùm ſenſibus manifeſtæ ſint, de iis ab ipſis grauidis & adſtantibus, Medicus certior fieri poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. In abortu ſemper mulieres magis periclitantur, quàm in partu naturali, quia violentior eſt, quàm naturalis partus, & tempore alieno fit. Vt enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus ſponte decidunt: ita in partu naturali vaſa & ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, ſponte laxantur & ſoluuntur, quæ in abortu violenter abrumpi neceſſe eſt.

2. Aliquando tamen euadunt, ſed multis ſymptomatibus infeſtantur, & ſteriles poſtea redduntur. Interdum enim ex diſruptione vaſorum violentâ hæmorrhagiæ nimiæ excitantur, ad quas ſyncope, deliria, conuulſiones, & tandem ipſa mors ſequitur, & raró ſeruantur, quibus in abortu vel poſt abortum conuulſiones accidunt. Interdum etiam propter dolorem & ſanguinis affluxum, ſanguiniſque retenti putrefactionem, febres excitantur, & alia praua ſymptomata.

3. Minùs tamen læduntur, quæ aliàs ſanæ ſunt, & quæ infantes iam pepererunt, vt via iam patentior ſit & partui aſſueta, & quæ vterum habent humidiorem & laxiorem.

4. Inprimis verò primus abortus periculoſior eſt; cùm loca genitalia adhuc anguſtiora, & grauidæ doloribus iſtis non aſſuetæ ſint. Dilaceratis etiam vaſorum oſculis ferè poſtea ſteriles euadunt.

5. Magis quoque periclitantur in abortu fœminæ nimis graciles, propter infirmitatem; vt & nimis craſſæ, propter viarum anguſtiam & adſtrictionem.

6. Periculoſior eſt abortus ſexto, ſeptimo & octauo menſe; quia infans iam grandior, in exitu maiores labores, & vaſorum ac ligamentorum ruptionem affert.

7. *Quibuſcumque ex deperditione circa vterum, & tumoribus, in capitis grauitatem permutatur: in ſyncipite dolores, & quicunque alij ab vtero, iſtis octo aut decem menſibus in coxendicem finiunt.* 6. *epid. com.* 1. *text.* 2. Videantur Interpretes.

Indicationes.

Indicationes. Medico autem duo Scopi in abortu ſunt propoſiti: Vnus reſpicit præſeruationem, alter curationem. Et quidem commodius eſt abortum præcauere, quàm abortienti ſubuenire, & idonea medicamenta fœminæ adhibere, vbi nondum grauida eſt. Quando enim mulier iam concepit, difficile, imò ferè impoſſibile eſt, ea remedia vel vniuerſo corpori, vel vtero adhibere, quæ vitia illa, ob quæ fœmina ad abortum procliuis eſt, curare poſſunt. Præcauetur autem abortus, cauſis eius cùm ante conceptionem, tùm poſt conceptionem occurrendo, quæ cùm omnino ſint variæ, etiam vna ab abortu præſeruandi ratio non eſt. Poſt conceptum verò, ſimul & fœtum, & vterum roborantia vſurpando.

Curationem verò & ipſum abortum iam præſentem, qui præcaueri non poteſt, quod attinet, danda opera, vt viæ laxentur, & expultrix adiuuetur, vt minori cum moleſtia & labore fœtus excludatur.

Præſeruatio.

Præſeruatio. Vt fœmina, quæ nondum eſt grauida, ab abortu, ſi concipiat, præſeruetur, totius corporis eius conſtitutio diligenter perpendenda, & ſi plethora, cacochymia, vel morbus aliquis inſignis in toto, & præcipuè in vtero adſit, is debito modo amouendus. Et inprimis ſi abortus accidat ob nimiam ſanguinis copiam, ſanguinem ante conceptionem ſectâ in cubito venâ imminuere vtile eſt. Imò & poſt conceptionem ſi eo abundet, metuendúmque ſit, ne ob copiam ſanguinis abortiat grauida, quarto vel quinto menſe venâ in brachio aperienda, ſanguiſque imminuendus.

Si verò ob cacochymiam, & quod frequenter accidit, ob pituitoſos & frigidos humores, quibus vteri vaſa & acetabula plena ſunt, abortus fiat, totum corpus conuenienter euacuandum: hinc vterus per peſſos idoneos purgandus, tandémque calefaciendus, exſiccandus, & roborandus, de quibus ſuprà, *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 6. *de intemperie vteri frigida & humida cum materia*, ſatis dictum.

Si verò poſt conceptionem aliæ cauſſæ internæ, vt morbus aliquis totius vel vteri, abortûs cauſſa ſit, is curandus; vel ſi graue ſymptoma aliquod adſit, illud tollendum, vt de ſingulis ſuo loco dictum.

Et in primis eæ, quæ ſæpius abortum paſſæ ſunt, cùm facilè conijcere poſſint, quâ de cauſſa abortiant, rectiſſimè facerent, ſi illam tolli curarent antequam iterum conciperent. Si tamen id neglectum ſit, id etiam, dum grauidæ ſunt, præſtandum, & ante illud tempus, quo antè abortire ſolitæ ſunt, vel venæſectio inſtituenda; vel ſi cacochymia inſignis adſit, ea leui, ſed frequenti purgatione, & per ὀλιγακοπον tollenda: atque iis, quibus humida adeſt corporis intemperies cum pituita, vterum laxans decoctum Chinæ vel Sarſæparillæ exhibere vtile eſt, additis iis quæ fœtum roborant.

Externæ etiam atque euidentes cauſſæ, quas abortum excitare poſſe diximus, omnes ſtudioſè ac ſedulò vitandæ, & ſi eæ fortè aliquid damni vel matri, vel fœtui intulerunt, id contrariis medicamentis tollendum & corrigendum.

Et propterea grauidæ, quæ abortui obnoxiæ ſunt, in aëre temperato verſentur, vitent æſtum & frigus, odores graues, inprimis candelarum extinctarum. Vtantur cibis temperatis, boni ſucci, facilis coctionis; ab aliis verò medicamentoſis abſtineant. Vinum bibant non potens, aut cereuiſiam puram. Motus corporis & animi valentiores vitent. Non frequenter cum marito coëant. Ne aluus conſtipetur & dura fiat, caueant. Fœtus ipſe ſi ſit debilis, cauſſæ omnes, quæ eum debilitare poſſunt, remouendæ, iſque roborandus, vt antea *sect.* 5. *cap.* 7. monſtratum. Alterantia quoque vſurpanda, quæ vi adſtringendi, & roborandi ligamenta, quibus fœtus vtero annectitur, prædita ſunt, quæque vterum firmant, & fœtui peculiari proprietate vires ac robur addunt, quæ *allegato loco* ſunt propoſita: inter quæ non poſtrema ſunt corallia, & grana tinctoria, quæ Kermes dicuntur: quibus hæc addimus.

Fœtum & vterum roborantia. ℞. *Magiſter. corall.* Drach. j. *margar. præp.* Drach. ß. *raſuræ eboris* Drach. j. *maſtich.* Drach. ß. *granor. kermes* ℈. j. *manus Chriſti perlat.* ℈. ij. F. Puluis.

Vel ℞. *Conſeru. roſ.* ℥. ij. *ſaluiæ* ℥. j. *cortic. citri condit.* Drach. vj. *myrobalan. chebul. condit. pulpæ dactylor.* ana vnc. ß. *margar. præp.* Scrup. j. *magiſter. corall.* Drach. j. Cum *Syr. cydon.* F. Elect.

Quod ſi abortus iam inſtet, & dolores ingruant, adſtringentia cùm exhibenda, tùm extra vſurpanda. Vtilis eſt hic puluis, vel magiſterium coralliorum in ouo ſorbili ſumptum.

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* vnc. j. *corall. rubr. præp. maſtich.* ana Scrup. j. M.

Extra regioni lumborum, renum, pectini & perinæo illinatur Vng Comitiſſæ.

Vel ℞. *Ol. roſac. myrtini, maſtichin. cydon.* ana ℥. ij. *menth.* ℥. j. *bdell. aceto diſſol. ſtyracis liquid.* ana ℈. ij. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℈. j. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum.

Vel ℞. *Thuris, maſtich.* Drach. ij. *rad. tormentill.* Drach. j. ß. *ſantal. omn.* Drach. j. *fl. roſ. rubr.* Drach. ß. *boli Armen.* Drach. ij. *ſang. drac.* Drach. j. *ol. cydon. menthæ, ceræ,* ana q. ſ. F. Vng.

Ex.

Ex iiſdem etiam addendo picem naualem, aut reſinam colophoniam, fieri poſſunt Emplaſtra.

In manu geſtet grauida, vel vmbilico apponat magnetem; brachio alliget & ſub alis geſtet lapidem aquilæ, vel qui in vtero ceruæ interdum reperitur, corallia item, iaſpides, ſmaragdos, adamantes.

Curatio.

Curatio. Verùm ſi medicamentis iſtis nihil proficiatur, ſed dolores partus, & fœtum expellendi conatus magis magiſque incrementum ſumant, deſiſtendum eſt ab adſtringentibus; quia non ſolùm fœtum, ſed & ſecundinas, & ſanguinis, qui euacuari debet, effluxum impediunt; ſed expulſio fœtus, quæ præcaueri non poteſt, potiùs adiuuanda. Ideóque laxantibus, imò facultatem expultricem irritantibus, vtendum, quæ hîc proponere opus non eſt, cùm poſtea de partu difficili & fœtu mortuo ſint proponenda.

QVÆSTIO.

An vteri anguſtia abortus cauſſa eſſe poſſit?

Propter vteri anguſtiam abortum fieri poſſe, docet Hippocrates 1. *de morb. mul.* dum ſcribit: *Sed & ipſi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cùm ſint flatuoſi, denſi, magni, parui,* &c. Idem *lib. de ſuperfœtat.* propter anguſtiam vteri quandoque abortum fieri poſſe docet. Et *lib. de ſterilitate,* ſcribit: *Si mulier in tertio, quarto aut quinto menſe abortum faciat, atque hoc pluribus viribus, & eodem tempore, hoc ideò fieri, quia vterus diſtendi non poſſit.* Et Galenus 3. *de fac. nat. cap.* 12. de expultrice tractans, ventriculi, veſicæ, vteri in ſpecie mentionem facit, ſcribítque: *Offenſionis triplex eſt cauſſa, aut nimia moles, aut pondus aliquod, aut morſus. Moles, vbi vterus extendi ampliùs non tolerat: pondus, cùm ſupra vires eius ſit, quod continet: morſus, vbi vel humores, qui priùs in membranis continebantur, his ruptis, in vterum ſunt effuſi, vel etiam totus partus corruptus & putris, tunicam vteri irritat & mordet.* Et ratio idem ſuadere videtur. Cùm enim partus naturalis fiat, vbi fœtui iam grandiori amplius in vtero locus non eſt, ſi præter naturam vterus ſit anguſtior, ita vt etiam minori adhuc fœtui ſufficientem locum præbere non poſſit, cauſſa hæc abortus eſſe poteſt.

Contrà alij in ea ſunt ſententia, vteri anguſtiam nullo modo ad abortum facere poſſe. Cum enim vterus à natura comparatus ſit, vt ad fœtus augmentum, & ipſe, quantum opus eſt, diſtendi poſſit, non facile fieri poſſe putant, vt ob loci anguſtiam ante tempus excludatur fœtus. Et ſit, vt vterus, non quantum opus eſt, diſtendi queat: tamen id ſaltem augmentum fœtus impedire, non vitam auferre, vel abortum excitate putant.

Verùm enim verò prior ſententia vero ſimilior videtur. Etſi enim verum ſit vterum, dum naturaliter ſe habet, ita conformatum eſſe, vt naturaliter ad capiendum fœtum & ad partum vſque retinendum extendi poſſit: tamen cauſſa nulla eſt, quin p. n. talis eius conformatio eſſe poſſit, vt ita anguſtus ſit, vt ad fœtum capiendum, donec legitimo tempore in lucem prodeat, non ſufficiat, ſed ab eius mole, vbi incrementum ſumit, ita afficiatur, vt abortus inde ſequatur. Ita ventriculus quidem comparatus eſt, vt pro cibi aſſumpti quantitate facilè diſtendatur: compertum tamen eſt, ventriculum quibuſdam ita anguſtum fuiſſe, vt etiam mediocrem cibi quantitatem, quam alij facilè ferunt, retinere non potuerint, ſed vomitu reiecerint.

CAPVT III.

De Partus naturalis ſignis & modo, regimine parientium, & officia Obſtetricis.

Grauidæ ante partum regimen. POſtquam fœmina partus tempus vicinum, & vix vnâ atque altera ſeptimanâ abeſſe cognouerit, aëris frigiditatem & æſtum cauere debet, vitare odores graues, inprimis candelarum exſtinctarum fœtorem. In conclaui in quo degit, non aſſeruet pyra vel cydonia; neque maſtichen aut thus, cùm etiam vapores iſtarum rerum conſtringant, partéſque quæ laxari debent, ad partum minùs aptas reddant. Non etiam res ſuaueolentes olfacere debet, ne vteri conatus, qui in partum deorſum eſſe debet, ſurſum fiat. Cibi ſint facilis coctionis, ac boni ſucci, eorúmque vſus moderatus. Ab omnibus quæ adſtringunt & denſant, abſtineat, vt oryza, milio, ouis duris, auibus & canibus durioribus. Vtatur iuſculis ex vino, conditis cinnamomo & croco. Aluus vt laxa ſit, non dura, det operam. Imò ſi partum iamiam inſtare animaduertat, clyſtere emolliente aluum laxare vtile, imò neceſſarium eſt; cùm ſi aluo obſtructâ ad partus labores accedat, non parum periclitetur. Vtile etiam fuerit partu iam prope inſtante, alternis diebus, vel quarto quoque die antè inſidere balneo æquæ dulcis tepido, in quo malua, althæa, ſemen fœnugreci, lini, artemiſia, flores chamæmeli cocti ſint. Hoc modo enim partes omnes circa vterum humectantur & laxantur, vt poſtea in partu faciliùs dilatari, & fœtui exitum præbere poſſint. Ita tamen eius vſus moderandus, ne vel grauida, vel fœtus debilitetur. Poſt balneum dorſum, lumbi, venter ac partes circa vterum inungi poſſunt linimento parato è mucilagine ſeminis althææ, lini, fœnugræci, cydoniorum, & oleo lil. albor. amygdalarum dulcium, violarum, butyro ſine ſale, ac pinguedine gallinæ; vel ſolùm oleo lil. alborum. Quæ balneis vti nolunt, partes eaſdem foueant ſpongiis, vel linteis duplicatis eodem decocto madidis. Poſt balneum vtantur grauidæ fœtum confortantibus antea propoſitis.

Signa partus inſtantis. Cæterùm poſtquam infans perfectus eſt, & iam tempus pariendi legitimum, de quo antea dictum, adeſt, ille exitum quærit, & Natura eundem expellere conatur. Ac tum dolores grauidam apprehendunt, qui ab vmbilico ad inguina ſeſe extendunt, & ad lumborum vertebras reflectuntur; qui accidunt, cùm ob rupturam vaſorum & ligamentorum, quibus fœtus vtero cohæret, tùm præcipuè ob inſignem illum vteri conatum, quo dum fœtum extrudere conatur, fibræ eius membranoſæ extenduntur, & diſtenduntur, atque ij longè plerumque ſunt grauiſſimi, ſine quibus tamen fœtus non editur, & ſi ceſſent, pro malo ſigno proculdubio habetur, ideò forſan, quòd vis expultrix ſuccumbat quaſi. Hinc partes ſuperiores circa vmbilicum extenuari incipiunt, & quæ ſuper pectine & inguine ſunt, extenduntur, & infans exitum quærit.

Atque ſigna iſta omnia obſtetrices diligenter perpendere debent, ne antequam verum pariendi tempus adſit, ſine fructu, imò cum damno eius, grauidam ad partus labores adigant.

Partus naturalis modus. Partus autem naturalis quomodo fiat, ſuprà *cap.* 1. dictum, nimirum commodiſſimè fit, ſi infans capite deorſum verſus vteri os conuertatur, crura verò ſurſum dirigat, & brachia quoque ſurſum ad femora directa habeat. Ita enim faciliùs exitum inuenit, nec manus, & brachia flexilia ipſi in tranſitu illo per locum tam anguſtum vllum impedimentum afferre poſſunt. Atque tunc ſi obſtetrix digitum in orificium vteri immittat, quiddam rotundum, & durum inſtar oui ad orificium vteri hærere percipit. Hinc ruptis membranis, aquæ vt vulgò appellantur ab obſtetricibus, ex vrina & ſudoribus infantis collectæ affluunt, primò paucæ, hinc copioſæ, denique ſanguis aquoſus effluit, atque vteri orificium ad fœtum excludendum aperiri incipit. Ac tum totum opus, Deo Opt. Max. cuius potentia hîc conſpicitur, & auxilium inſtante partu piis precibus implorandum, & parturientis labori & conatui, ac obſtetricis diligentiæ permittendum, & (non verò prius, quàm os vteri hiare incipiat, in fruſtraneos labores coniicienda) ſella ad hanc rem idonea, & ad ſimilitudinem Lunæ excauata, ſeu ſemicirculi formâ, quatuor pedibus ſuffulta, & fulcro retrorſum inclinante inſtructa, vt infans commodiùs tranſire, & ab obſtetrice excipi poſſit collocanda, in qua parturiens reclinato dorſo & cruribus diuaricatis ſedeat. Nonnullæ tamen ſtantes pariunt, ſaltem ſpondæ vel ſellæ innixæ; nonnullæ etiam in lecto, in quo ita collocari debent, vt nec penitus ſupinæ iaceant, nec erectæ ſedeant, ſed erecto nonnihil dorſo, vt liberior ſit reſpiratio. Aër, in quo pariendum eſt grauidæ, ſit temperatus.

Parturientis officium. Fœmina ita ad pariendum collocata, cùm dolor ſeſe exſerit, & vterus ſeſe aperire conatur, ſpiritum cohibeat, nec clamet, & omni conatu infantem extrudere conetur; dum autem dolores non vrgent, & vterus ſe claudit, & ipſa à conatu fœtum extrudendi ceſſet, nec fruſtraneo labore ſe fatiget, aut motu illo irrito cauſſam præbeat, vt fœtus inuertatur.

Obſtetrix etiam non ſolùm parturientem benè ſperare iubeat, animúmque eius erigat, & ad obſequendum alacriter hortetur, ſed & parturientem iubeat decumbere, ambulare, ſtare, aut ſedere, provt & quando opus eſt, motum etiam conuenientem in ſella vel lecto parturienti monſtret, & manus ſuas oleo lilior. albor. vt & vterum fœminæ inungat, præcipuè in iis, quæ obeſæ ſunt, quarúmque pudenda anguſtiora, & os vteri ſiccum, ac quæ primò pariunt. Vbi iam grauida in ſella conſedit, & ipſa obſtetrix ante parturientem ſella humili ſedeat; vt ex ſuperiore loco prodeuntem infantem excipere poſſit. Infantem verò exeuntem manibus linteo tenui ac molli obductis excipiat, diligenter cauendo, ne vlla pars lædatur.

Poſtquam infans in lucem editus eſt, ſanguis, qui in vaſis vmbilicalibus eſt, verſus infantis vmbilicum comprimendus, & ea, relictâ parte quatuor digitorum tranſuerſorum longitudine, abſcindenda, & vmbilicus filo proximè ad ventrem, pollicis à ventre ſpatio conſtringendus mediocriter, vulnerique linteum duplicatum ol. roſaceo madidum imponendum. Cauendum verò, ne in vmbilici abſciſſione ſanguis multus profundatur, cùm compertum ſit, ſi infans debilis ſit, & antequam vmbilicus vinciatur, multum ſanguinis effundatur, eum mortuum eſſe.

Adſtantium officium. Danda quoque opera, vt vnà cum infante ſecundinæ exeant. Quæ ſi in vtero reſtiterunt, manu calido oleo illitâ in vterum immiſsâ extrahendæ ſunt: quæ ſi vtero cohæreant, paulatim hinc inde circumagendæ, & tandem validiùs attrahendæ, atque extrahendæ ſunt.

Adſtantium verò mulierum officium eſt, non ſolùm verbis parturientem conſolari, & animare, ſed & fulcire & ſuſtentare, & leniter parientis ventrem manibus patulis comprimere, & infantem deorsùm deducere, ac ſi vires deficiant, animique deliquia impendeant, vino & aquarum deſtillatarum conue-

nientium odoribus eam recreare. Admittendæ verò ad eam operam nonniſi mulieres, quæ & ipſæ ſæpius pepererunt, & parturientibus adfuerunt. Iuuenculæ verò, nuper nuptæ, & laborum iſtorum inexpertæ, quæ clamoribus & eiulatibus parturientis animum deiiciunt, non admittendæ.

QVÆSTIO IV.

De Partu difficili Naturali.

Partus facilis ſigna. ATque hic partus naturalis modus eſt, qui etſi nunquam ſine difficultate & dolore fit, & mulieres in partu plus quàm bruta laborant, iique dolores pœnæ loco lapſæ Euæ in paradiſo à Creatore inducti ſunt: tamen dum naturaliter ſe habet, fit ſine grauibus ſymptomatibus, infans fortiter mouetur, doloréſque verſus pubem tendunt, fœmina vires & ſpiritum fortem habet, interdum quoque in partu ſternutat, & tunc partus facilis nominatur.

Partus vitia. Contrà verò ab iſto naturali modo partus multis deflectere modis poteſt. Interdum tempus quidem legitimum, & modus rectus & planè naturalis eſt, exitus tamen infantis difficilis: interdum tempus etiam legitimum eſt, ſed modus non naturalis, dum ſcilicet infans non in caput conuerſus, ſed aliâ figurâ præternaturali exitum quærit: interdum vltra legitimum tempus in vtero hæret: interdum fœtus in vtero planè emoritur: interdum nullo modo, nec obſtetricis operâ educi, nec medicamentis expelli, nec Chirurgi operâ fœtus extrahi poteſt, ſed ſectione opus, qui partûs modus partus Cæſareus appellatur. De quibus vitiis iam ordine agemus.

Partus difficilis. Etſi verò partus difficilis, Græcis δυστοκία, in genere appellari poſſit omnis difficilis fœtus maturi expulſio, quacunque de cauſâ ea fiat, ita vt etiam eum partum complectatur, cùm infans non naturali figurâ exitum quærit, eúmque propterea difficulter inuenit: tamen de non naturali illo partu, cùm vitioſâ figurâ in lucem prodit infans, qui partus difficilis præternaturalis nominari poteſt, ſequenti capite agemus: *Parus difficilis naturalis.* hoc verò capite ſaltem de eo difficili partu agemus, cùm ſine figuræ vitio partus tamen eſt difficilis, & *partus difficilis naturalis* appellari poteſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa autem difficilis partus eſt triplex: & vt partus difficulter fiat, cauſſa eſt, vel in matre & vi expultrice; vel in fœtu ipſo, qui editur; vel in viis, per quas egreditur infans.

Matris & expultricis facultatis vitium. Matris & expultricis ratione partus fit difficilis, quando ea debilis eſt: quod fit primò, cùm ipſe vterus debilis eſt, & ad expellendum non inſurgit, ac dolores illi, qui ex vteri ad expellendum fœtum conatu excitantur, grauidam non apprehendunt. Deinde, cùm ſpiritus & ſanguis, quibus natura tanquam primario inſtrumento vtitur, non in ſufficienti quantitate in vtero muſculiſque abdominis adſunt; quod accidit, quia vel in toto corpore eorum eſt penuria; vel etiamſi adſint, non ad vterum, partéſque quæ partum promouent, fluunt. Deficiunt ſpiritus & ſanguis in corpore, cùm vel ob habitus corporis conſtitutionem laxam, raram, debilem, aut ætatem nimis iuuenilem ſenilémve, ſpiritus & ſanguis in corpore paucus eſt; vel cùm ob æſtum, inediam, immodicas euacuationes, venerem nimiam, ſpiritus & ſanguis deficiunt; vel ob morbos aut ſymptomata grauia, quibus grauidæ laborarunt, aut adhuc laborant, præcipuè febres, abſumuntur, & diſſipantur, viréſque deiiciuntur. De quo Hippocrates 5. aph. 55. *Quæ geſtantes vterum febribus corripiuntur, aut vehementer ſine euidente cauſſa extenuantur, eæ difficulter & cum periculo pariunt, aut abortientes periclitantur.* Spiritus autem & ſanguis aliò auocantur, cùm parturientes mœſtæ ſunt, timidæ & puſillanimes, verecundæ nimiùm, aut alio animi affectu tenentur; aut propter dolorem, quod in delicatis accidit, fœtus expulſionem fortiter non aggrediuntur. Ad debilitatem matris quoque pertinet, ſi pectus & reſpirationi dicatæ partes ſeſe non rectè habeant, ac ſpirandi difficultate laborent, & propterea ſpiritum, vt debent, non cohibere, & verſus inferiora pellere poſſunt.

Fœtus vitia. In fœtu cauſſa eſt, primò, ſi non vnus, ſed gemelli ſint, vel plures fœtus, & imprimis ſi vterque eodem tempore exitum quærat, aut ſi fœtus molam cohærentem habeat, aut ſi ſit fœtus magnus, vel ſecundum totum corpus, vel ſecundum caput; ſi ſit debilis, ob cauſſas ſuprà enumeratas, vt membranas rumpere & exitum ſibi parare, eúmque adiuuare non queat; & multò magis ſi mortuus ſit. Huc tandem pertinet, ſi vaſa vmbilicalia aliquot gyris collo infantis circumuoluta ſint.

Vteri vitia. In viis verò cauſſa eſt, cùm vel membranæ ſunt craſſiores & denſiores, vt eas infans facilè diſrumpere non poſſit; vel os, ceruix vteri, & rima pudendi anguſtiores ſunt, aut minùs lubricæ. Hæ enim tres viæ ſunt, quas infans tranſire, & quæ in partu dilatari debent. Os autem & ceruix vteri anguſtiores ſunt in iis, quæ primò pariunt; deinde dum fœminæ nimis pingues & obeſæ ſunt; tertiò dum tumor eſt in vtero aut partibus genitalibus, vel excreſcentia quædam, ſicut refert Guil. Fabricius *cent. 1. obſ. 67.* quandam fœminam totos ſex dies parturientem tandem mortuam eſſe, corpore verò poſt mortem aperto vterum laceratum, & caput infantuli in ventris capacitatem immiſſum inuentum fuiſſe; partus verò difficultatis cauſſam fuiſſe ſcirrhum in vtero, qui magnitudinem capitis infantuli fermè æquabat. Et *cent. 3. obſ. 57.* in fœmina quadam è partu mortua vterum in ſcirrhum, qui magnitudinem capitis infantis ferè æquabat, concretum atque induratum fuiſſe. Quartò, dum comprimuntur viæ ob tumores quoſcunque partium circumiacentium, vt recti inteſtini, hæmorrhoidum, duras in inteſtinis fæces, flatus ea diſtendentes, calculum veſicæ. Quintò, dum oſſa coccygis à prima conformatione non ſolùm firmiorem compagem, & articulationem habent, ſed &, ac quidem præcipuè, ſi iuſto latiora ſunt, & extrà ita compreſſa, vt intus gibba potiùs quàm caua ſint, & ab oſſe ſacro & coccygis non ſatis diſtent, & ita fœtui exitum quærenti viam præcludant, eámque nonniſi anguſtam concedant, vt ita vel occipite, vel ſincipite infans in iſtis anguſtiis neceſſariò hæreat, quæ maxima partus difficilis cauſſa eſt, ob quam & fœtus, & mater interdum periclitantur, imò pereunt: quod etiam fit ob oſſa coxendicis malè formata, & ſita in claudicantibus. Sextò, dum vterus rectum ſitum non habet, & propterea eius os comprimitur. Viæ tandem minùs lubricæ ſunt, cùm membranæ ob tenuitatem nimis citò rumpuntur, vt aquæ, quæ vias iſtas humectare & lubricas reddere debent, citiùs quàm par eſt, effluant.

Rimæ pudendi cauſſâ quidem rariùs fit difficilis partus, infanſque, modò os & ceruicem vteri penetrauerit, hanc faciliùs penetrare poteſt: tamen ſi breuior & anguſta ſit, fieri poteſt, vt infans & ibi ſubſiſtat, & partus nonnihil difficilis fiat.

Signa Diagnoſtica.

Partum autem difficilem futurum, è cauſſarum modò enumeratarum præſentia cognoſcitur, & ſi antea mulier difficulter parere ſolita eſt. *Signa diagnoſtica.*

Si verò parturire incipiat fœmina, ipſa an facilè, an difficulter pariat, agnoſcit, & an fœtus breui tempore edatur, per ſe patet. Partus etiam difficilis ſignum eſt, ſi dolores partus ſint languidi, & per longa interualla recurrant, & dolores ad dorſum potius, quàm verſus pudenda vergant.

Quænam autem cauſſa ſit difficilis partus, facilè cognoſcitur, ſi omnia circa matrem, fœtum & vterum diligenter perpendantur. Matrem enim debilem eſſe, ex cauſſis à quibus debilitatem eius pendere antea diximus, patet. An fœtus ſit debilis, etiam è ſignis ſuprà *ſect. 7. cap. 7.* propoſitis, manifeſtum euadit. An fœtus nimis magnus ſit, vel caput magnum habeat, an gemelli adſint, & viæ ſint anguſtæ, ab Obſtetrice cognoſcitur.

Si enim fœtus ipſe rectè exitum quærat, & mater officium ſuum faciat, nihilominus infans per illas anguſtias euadere non poſſit, ſed in ipſo orificio vteri ſubſiſtat, & ingens diſtenſio circa orificium vteri percipitur, infantem, aut eius caput nimis magnum eſſe, argumento eſt. Gemelli etiam & tactu ab obſtetrice, & ſitu cognoſcuntur.

Secundinas duriores & denſiores eſſe, nec rumpi poſſe cognoſcitur, quòd partus labores perſeuerant, & nihilominus aqua non effluit. Si omnia reliqua ſeſe rectè habeant, & nihilominus excluſio infantis retardetur, aliquod fœtui adiunctum impedimentum procul dubio partum moratur; quod iſtud confirmat, quòd grauida non ſatis commodè geſtationis tempore ſeſe habuit, ſed variis moleſtiis vexata, & conceptionis tempora incerta & confuſa habuerit.

Prognoſtica.

1. Omnis partus difficilis periculoſus, & cùm mater tùm fœtus in eo periclitantur. Soléntque grauia mala, vaſorum vteri & aliarum partium in abdomine, vt & pulmonum ruptiones, (ſicut Guil. Fabricius *cent. 3. obſ. 67.* narrat, fœminam quandam è partu difficili intra 24. horas mortuam fuiſſe, cuius venter apertus ſanguine ſeroſo repletus fuit) conuulſiones, vteri inflammationes, febres inſignes, aliáque inde excitari. Interdum in partu difficili perinæum, & cutis à pudendis vſque ad anum rumpitur. *Prognoſtica.*

2. Interdum verò mater & infans ſalui euadunt: interdum & mater & infans periclitantur: interdum mater ſeruatur, infans moritur; & contrà infans ſeruatur, & mater moritur.

3. Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri poteſt, quin fœtus moriatur: quia interea temporis & matris & fœtus vires collabuntur.

4. Si partus difficilis fiat ob expultricis vitium, & debilitatem matris, quæ febre laborat, eâ tamen nec acutâ valde, nec diuturnâ, & mater & fœtus ſeruari poſſunt.

5. Si ob oſſium pubis magnitudinem partus difficilis fiat, fœtus peribit, & niſi Chirurgi ope extrahatur, etiam mater de vita periclitabitur.

6. Quid ex ſitu fœtus, dum exitum quærit, vitioſo præſagiendum ſit, *capite ſequenti* dicetur.

Indicationes.

Indicationes præcipuas cauſſæ ſuppeditant, quæ remouendæ. *Indicationes.*

Si

Si ob matris virium debilitatem partus difficilis accidat, vires roborandæ, ſpiritúſque reficiendi, & facultas expultrix ſtimulanda. Si ob vitium fœtus partus difficilis accidat, iſque ſit nimis magnus, viæ dilatandæ. Si viæ nimis anguſtæ ſint, eæ laxandæ, aut ſi alius morbus in his, is tollendus. Et cùm dentur medicamenta, quæ parum facilitantia dicuntur, quæ proculdubio & fœtum ad exeundum, & naturam ad expellendum ſtimulant, ea quoque vſurpanda. Quæ omnia ſi non ſufficiant, ad operationem chirurgicam accedendum, fœtúſque Chirurgi operâ extrahendus.

Curatio.

Curatio. Primò ſunt medicamenta, quæ in omni partu difficili locum habent, quæ virtutem expultricem irritant & confortant, ac medicamenta partum facilitantia vocantur, qualia fere ſunt quæ aliàs menſes prouocare ſolent, nempe *ariſtolochia rotunda, dictamnus Creticus, albus, ſemen lauendulæ, thymum, ſatureia, crocus, cinnamomum*, & quæ ad cinnamomum pertinet *caſſia lignea* ſeu aromatica, (vbi notandum, nonnullos craſſum errorem committere, qui ad partum facilitandum caſſiæ ligneæ ſeu aromaticæ loco vtuntur cortice fiſtularis, quæ ad laxandum vſurpatur) *myrrha, ſuccinum album* ℈. ij. vel ʒ. j. pondere ex vino albo, vel aqua liliorum alborum, vel aliâ conuenienti exhibitum. Nonnulli etiam olei ſuccini guttam ex aquâ verbenæ propinant: *borax mineralis*, quem ℈. j. vel ʒ. ß. pondere exhibitum Fallopius, & plures alij Medici commendant. De quibus tamen notandum, vt leuiora maturè, & cùm partum inſtare colligitur; validiora, cùm partus iam inſtat, exhibeantur; fortiſſima verò, quæ fœtui nocere poſſunt, non exhibeantur, niſi ſumma vrgeat neceſſitas, aut vbi fœtus mortuus eſt. *Partum facilem reddentia medicamenta.*

Ideóque in principio cochlear vnum Aq. Cinnamomi exhibere ſufficit.

Vel ℞. *Caſſiæ ligneæ, dictamni Cretici*, ana ʒ.j. *cinnamomi* ʒ.ß. *croci* ℈.j. F. Puluis, Doſis, ʒ.j.

℞. *Boracis mineralis* ʒ.j. *caſſiæ ligneæ* ℈.j. *croci* gr.vj. F. puluis, qui cum Vino maluatico aquâ verbenæ diluto, vel ſolâ aquâ verbenæ exhibeatur.

Vel ℞. *Cinnamomi* ℥.j. *croci* ℈. ß. *betonic. dictamni cretici*, ana ʒ.j. F. puluis. Doſis ʒ.j.

Vel ℞. *Caſſiæ ligneæ* ʒ.j. *dictamni Cretici, ſuccini*, ana ʒ.ß. *cinnam. boracis*, ana ʒ.j. ß. *croci* ℈.j. F. puluis. Doſis à ʒ. ß. ad ʒ. j.

Vel ℞. *Radic. ariſtol. rot. longæ, pulegij, dictamni Cretici, cinnamomi veri*, ana ℈.ß. F. puluis.

Vel ℞. *Succini albi* ʒ.vj. *cinnamomi* ʒ. ij. *caſſ. lign. myrrhæ, boracis*, ana ʒ.j. F. puluis.

Vel ℞. *Ariſtol. rot. veræ* ℈.ij. *myrrh.* ℈.j. F. puluis. Detur ex vino.

Vel exhibeatur decoctum dictamni Cretici, & fl. leucoij lutei.

Vel ℞. *Rad. ariſtol. rot. veræ, caſſ. ligneæ*, ana ʒ. iij. *dictamni Cretici, pulegij, ſabinæ*, ana M.ß. *fl. lauendulæ, cheiri*, ana p.j. Coq. in vino, & detur hauſtus cum aq. cinnamomi Drach. ij.

Amatus Luſitanus *centur.* 5. *curat.* 34. hunc puluerem è Vino exhibitum commendat.

℞. *Cinnam. opt. trochiſc. de myrrha, croci opt.* ana Drach. ß. F. puluis. Sed croci copia paulò maior videtur. Alius experientiâ probatur.

℞. *Dictamni albi, ſuccini*, ana Drach. j. ß. F. puluis, cuius dimidium ex vino calido exhibeatur. Rondeletio hic in vſu fuit.

℞. *Sem. lauend.* ʒ.ß. *plantag. endiu.* ℈.ij. *piperis*, ℈.j. F. Puluis, qui exhibeatur ex aqua caprifolij & endiuiæ.

Potenter quoque promouent fœtum guttulæ aliquot liquoris è ligno coryli deſtillati, in conuenienti aqua exhibitæ.

Vtile eſt & oleum cinnamomi, ſi eius gutt. ij. vel gutt. iij. in Aq. verbenæ exhibeantur. Inprimis ab autoribus commendatur Secundina ſiccata, ſeu toſta pulueriſata & exhibita, vt & vaſa vmbilicalia, quæ hoc modo præparari poſſunt.

℞. *Partem ſecundinæ, vel cordæ vmbilicalis, & in furno ſiccetur, ac pulueriſetur.* Poſtea ℞. *Pulueris huius* ʒ.ij. *cinnamomi* ʒ.j. *croci* ℈.ß. Cum *ſucco ſabinæ*, F. Trochiſci. Doſis ʒ. ij. in liquore conueniente.

Vel ℞. Vrachum cum duobus vaſis coniunctis, abluatur vino, & in fictili nouo vratur in clibano; & denuò aquâ endiuiæ & vino abluatur.

Poſtea ℞. *Huius cineris* ʒ.ij. *cinnam.* ʒ. ß. *piper. longi, galangæ*, ana ʒ.j. *ſeminis plantag. endiuiæ*, an. ʒ.j. ß. *lauendulæ* ℈.iiij. F. puluis.

Vel ℞. *Galbani, myrrhæ*, ana ʒ.j. *radic. ariſtol. rot. dictamni Cret. gentianæ* ana ʒ.ß. *caſtorei, croci*, an. ℈.j. Cum *ſucco ſaluiæ*, F. Maſſa. Doſis à ʒ.ß. ad ʒ.j.

Topica. Externa quod attinet, ſuffitus poſſunt fieri ex ſuaueolentibus, & in vterum immitti.

℞. *Ladani* ʒ.ij. *ſtyracis calamit. benzoës*, ana ʒ. ß. *moſchi, ambræ*, ana gr.vj. F. puluis, vel trochiſci.

Vel fiant peſſi fœtum prouocantes, vt: ℞. *Galbani aceto diſſol.* ℥.j. *myrrhæ* Drach. ij. *croci* Drach. j. Cum *ol. irino.* Miſc. F. Peſſus.

Vel ℞. *Mercurialis* q.ſ. *ſem. nigellæ, radic. cyclam.* ana ʒ.j. Cum linteo F. ſacculus pro peſſario.

Vnguenta quoque, ſi vmbilico, pectini & pudendo illinantur, fœtum promouent.

Vt ℞. *Ol. cheirini* ℥.ij. *ſucci ſabinæ* ℥.j. *porri, mercurial.* ana ℥.ß. Coq. ad ſuccorum conſumtionem: adde *galbani aceto diſſol.* ʒ.ß. *myrrhæ* ʒ.j. *ſtyrac. liquid.* ʒ.j. *rad. ariſtol. rot. cyclamin. cinnam.* ana ʒ.ß. *croci* ℈.j. *ceræ* q.ſ. F. Vnguentum.

Vel paretur tale cataplaſma.

℞. *Radic. bryon. ariſtol. rot.* ana ℥.j. *artemiſ. pulegij, ſabinæ, rutæ*, ana M.j. Pulueriſentur, adde *farinæ lupinorum* ℥.ij. & Coq. pro Cataplaſmate.

Sternutatoria præterea partum promouent, de quo Hippocrates 5. *aph.* 35. *Mulieri hyſtericæ, aut difficulter parienti ſternutamentum prodeſt.* *Sternutatoria.*

Amuleta quoque ad partum promouendum vulgò à fœminis vſurpari ſolent: *Exuuiæ* nimirum *ſerpentum*, quibus parturientem cingunt, *lapis aëtites*, cuius vim clariſſimi quique Medici obſeruarunt, ac de eo Leuin. Lemnius *de occult. nat. mirac. lib.* 4. *cap.* 12. ſcribit, eius vim vſu quotidiano in Gallia probatam eſſe, vt ſcilicet ſuprà quidem alligatus fœtum retineat, ad femora verò, attrahat, partumque facilem & expeditum reddat. Refertque, heroinam quandam, cùm toto geſtandi vteri decurſu, hoc à collo geſtamine commodâ valetudine vſa eſſet, partúque inſtante id adimere atque à pectore amouere neglexiſſet, ſenſiſſe illam pariendi difficultatem, infantémque tardiùs deſilire; ſed detracto de collo Aëtite, eóque admoto femori in interna parte non procul à pube, lenem placidúmque partum conſecutam eſſe. Imò tantam occultámque vim habet Aëtites, vt non ſolùm fœtum, ſed & vterum ad ſe trahat, ſcribitque F. Valleriola *lib.* 1. *obſeru.* 10. cùm mulierculæ Valentinæ cuidam mulieri difficili partu laboranti lapidem Aëtitem magnum cruri alligaſſent, & edito partu propter imprudentiam & obliuionem, lapidem à crure non amouiſſent, poſt paucas horas, prodeunte matrice, mortem miſeræ illatam fuiſſe. Promouent & partum *corallia, iaſpis, radix polygoni, coriandrum viride*, quæ coxæ aut plantis pedum alligantur. Atque iſta remedia in omni partu difficili locum habent. *Amuleta.*

Cauſſas verò in ſpecie quod attinet, ſi vires, quibus in hoc labore maximè opus eſt, deficiunt, omnibus modis reficiendæ, & propterea Vinum odoratum vel panis recens vino madidus naribus admouendus, aut vinum cum nuce moſchata & caryophyllis. Vtilis hic eſt confectio alkermes, quæ & cor confortat, & languentem facultatem excitat; in qua ſi quis lapidem Lazuli & moſchum ac ambram reformidet, poteſt eorum doſis minui. Vel dentur ſpec. diamoſch. vel diamarg. cal. ʒ. j. ex vino. *Vires vt reficiendæ.*

Si verò ratione fœtus partus difficilis eſt, & quidem ſi gemini adſint, ita manibus obſtetrix eos regere debet, ne in exitu vnus alterum impediat, & propterea eum, qui exitu propior eſt, præponere, alterum verò retrudere, donec prior exierit. Si fœtus ſit magnus nimis, vias laxantibus & lubricantibus, de quibus mox dicetur, vtendum. *Gemini in partu vt regendi.*

Si viarum vitio partus difficilis contingat, eæque minùs lubricæ ſunt, quòd aqua nimis citò effluxerit, oleis & decoctis emollientibus laxandæ; ſi via anguſta ſit, itidem emollientibus laxanda, ol. amygd. d. pinguedine gallinæ, anatis; quibus mucilag. ſem. lini, cydonior. ſem. althææ, addere licet. *Via vt accommodanda.*

Si tumor aliquis difficilis partus cauſſa ſit, partes genitales leniter & blandè tractare conuenit, vt circa inſignem dolorem fœtui cedant, ideóque oleis & linimentis modò enumeratis inungendæ ſunt.

Si ob oſſium figuram vel ſitum minùs conuenientem, vel etiam pinguedinem nimiam partus difficultas accidat, præcipua partum faciliorem reddendi ratio in conueniente parturientis ſitu conſiſtit, quem obſtetrix ipſi monſtrare decet, vel ipſa etiam facilè animaduertit. Si feces in aluo duræ ſunt, clyſtere vel glande eiiciendæ.

Si medicamenta non ſufficiant, interdum ad manus operam deueniendum. Itaque ſi membrana ſolidior fœtum retineat, eam digitis oleo dulci inunctis rumpere obſtetrix debet, vel diſcindere, vt Aëtius *tetrab.* 4. *cap.* 23. docet. Si verò membrana quidem rupta ſit, fœtus tamen non prodeat, obſtetrix omni modo laborare debet, vt fœtum viuum ſine damno, quantum fieri poteſt, extrahat.

Et cum in partu difficili interdum fœtus tandem quaſi ſemianimis in lucem prodeat, diligens eius cura habenda, ne planè emoriatur. Ideóque diligentes obſtetrices ſpiritum ipſi per vtrumque os, ore & pennâ inſufflare ſolent, aromata mandere, & halitum adſpirare & inſpirare. Melle os perungatur. Linguæ inſtilletur guttula aquæ vitæ eadémque pulſus & narium foramina perungantur, lauetur fœtus vino, lacte vel cereuiſiâ; capiti imponatur ſacculus ex nuce moſchatâ, macere, caryophyllis, cinnamomo, vino maluatico madidus; funiculus vmbilici foueatur maluatico vel vino, aquâ, vel cereuiſiâ calidâ. *Fœtus ſemianimis in lucem prodiens vt tractandus.*

Poſt ſectum vmbilicum. ℞. *Maluatici & aq. vitæ* part. æq. calefiant, & in iis diſſolu. *ol. nuc. moſchat.* Deinde pannus lineus iis imbuatur, eóque vmbilicus inuoluatur. Pauperiores

ſemen cymini coquere poſſunt in cereuiſia, & eodem modo pannum lineum eâ imbuere, & vmbilico imponere.

Diæta.

Diæta.

Vbi partum inſtare fœminæ ſenſerint, verſentur in aëre temperato, cibis adſtringentibus abſtineant; contrà vtantur cibis facilis coctionis & boni ſucci, iiſque in pauca quantitate, ſed frequenter exhibitis, iuſculis gallinarum, & conſummatis dictis, caricis, dactylis, vuis paſſis. Moderatè moueantur, non multùm vigilent, balneis laxantibus è decocto maluæ, althææ, ſem. fœnugræci vtantur, & loca genitalia ol. lil. alb. & amygd. inungant. Animi affectus nimios vitent.

In ipſo partu Aër in cubiculo parturientis ſit temperatus. Omnis fœtor amoueatur. Si partus iis diutiùs protrahatur, oua ſorbilia & panis vino madidus exhibendus, nuces item conditæ, caro citri & cortices citri.

CAPVT V.

De Partu vitioſo ſeu difficili præternaturali.

Partus vitioſus, ſeu difficilis præternaturalis.

Peculiaris verò partûs difficilis differentia eſt, cùm fœtus non eo ſitu, & figurâ, quâ naturaliter & frequenter edi ſolet, ſed aliâ prodit, quæ in ſpecie *Partus vitioſus,* ſeu *difficilis præternaturalis* appellari poteſt. Partus autem huius vitioſi & præternaturalis multi modi ſunt. Cùm enim partus naturalis fiat, cùm Infans capite primùm exit, manibus & cruribus ſurſum protenſis, quocunque etiam modo aliter Infans prodit, partus is vitioſus eſt. Potiſſimùm tamen tres modi ſunt. Nam exire conatur infans vel pedibus, vel manibus, vel obliquus. Idque rurſum variis modis. Dum enim manibus vel pedibus primùm exire tentat, prodit vel vtroque pede, idque rurſum vel manibus ad femora applicatis, qui I. modus eſt: vel brachiis & genubus extenſis ad latera & diſtortis, qui II. modus eſt: vel manibus ſurſum extenſis, qui III. modus eſt: vel vno pede, & rurſum manibus ad femora applicatis, qui IV. modus eſt: vel brachiis ſurſum extenſis, qui modus V. vel in genua, qui eſt modus VI. vel vtraque manu, qui eſt VII. modus: vel vna manu, qui VIII. modus: vel manu & pede vtroque, qui modus IX. Obliquè dum egredi conatur, rurſum varij modi ſunt. Vel enim natibus primùm exire tentat, brachiis ſurſum protenſis, qui modus X. eſt: vel ſupinus dorſo orificio vteri obuoluitur, brachiis & cruribus ſurſum extenſis, qui modus XI. eſt: vel humeris ad orificium Vteri tendit, brachiis & cruribus itidem ſurſum extenſis, qui modus XII. vel pronus ventre ori vteri obuiat, manibus & pedibus ſurſum verſus dorſum reflexis, qui modus XIII. eſt. Ac vt geminos addamus, vel vterque gemellus in caput prodit, qui modus XIV. eſt: vel vterque in pedes, qui modus XV. eſt: vel alter in caput, alter in pedes, qui modus XVI. eſt.

Videatur Schema.

Verùm procul dubio multò plures adhuc figuræ vitioſi partus ſunt, cùm rectum quidem ſit ſimplex, vitioſum multiplex, eæque ſæpe obſtetricem occurrant. Talis figura eſt, quam deſcripſit & depinxit Guilh. Fabricius *cent. 4. obſeru. 57.* Fœtus is in tranſverſum ſitus erat, & ita quidem, vt caput ſiniſtro, pedes verò dextro hypochondrio ita inſiſterent, vt in vtroque latere prominentia non obſcura obſeruari poſſet. Spina dorſi autem fœtus verſus vteri orificium vergebat. Brachium dextrum extra orificium propendebat, ſiniſtrum verò, vti quoque crus dextrum (quod verſus caput reflexum) mediantibus vaſis vmbilicalibus (qui truncum corporis bis circumdederunt) trunco corporis ita alligabantur, vt ab initio fœtus ad exitum minùs commodè ſeſe parare poſſet, ſed omnia inuerſo ordine acciderent. Itaque cùm fœtus, qui & maturus & robuſtus erat, maximo impetu ſeſe moueret, ſiniſtro pede corpus Vteri verſus dextrum latus dilacerauit, vt pes extra vterum promineret. Hinc cùm iam ſeptem dies in partu laboraſſet, expultrix vteri planè & ſubitò quieuit, & parturientium dolores ac conatus ceſsârunt, atque ipſa exſpirauit.

Fœtus per vmbilicum manum exſerens.

Sed præter hos & alij modi ſunt partus vitioſi rariores, ſeu rara quædam, quæ circa partum fiunt. Lutetiæ cuidam mulieri grauidæ fœtus exertam manum per vmbilicum fuiſſe, & quindecim dies ad partum ſic ſtetiſſe, ſaluâque matre euaſiſſe viuum & vitalem, Hollerius, *inter rara, num.* 8. refert. Quæ res cùm planè mira ſit, non ſine cauſſa optat Rouſſetus, *de partu cæſ. ſect. 4. hiſt. 5.* Hollerium addidiſſe, quomodo poſtea enixa ſit iſta grauida, & per quam viam, & an poſtea iterum vterum geſtarit. Huic quid ſimile Ioh. Schenckius, ex relatione D. Tobiæ Cneulini recenſet, dum ſcribit, Auguſtani Tinctoris vxorem, omphalocelen ex partu contraxiſſe; & licèt duodecim liberorum mater facta fuerit, ſatis tamen commodè habuiſſe, quòd faſciâ ad ruptionem idoneâ vteretur. Accidiſſe verò, vt in partu fœtus ſubitò ſurſum ad omphalocelen abriperetur, inibique hæreret, turgente & expanſo in tantum vmbilico, vt ad tactum fœtus membra exactè dignoſci poſſent, non ſine matris & fœtus vitæ periculo. Factum tandem fuiſſe, vt peritiſſimæ fœminæ manu in vterum immiſſa ſingulari dexteritate ab vmbilico ad locellos reuocaretur, & filius viuus & vitalis ederetur.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Hippocrates in *lib. de nat. puer.* duas huius partus vitioſi cauſſas refert, vteri ſcilicet amplitudinem, & mulieris tempore partus ob acerbos dolores inordinatum motum, cùm nimirum modò ſurgit, modò decumbit, modò in vnam, modò in alteram partem, & huc atque iſtuc ſeſe iactat. Hiſce enim motibus inordinatis fœtus à ſitu illo naturali facilè dimouetur. Quibus addi poteſt membranarum fœtum inuoluentium craſſities. Has enim cùm capite rumpere non poteſt infans, manibus & pedibus id tentans, modò in hanc, modò in illam partem mouetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Quâ figurâ autem prodeat fœtus, & quæ pars primò orificio vteri offeratur, rectiſſimè obſtetrix explorare & deprehendere poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnes iſtæ fœtus exitum quærentis figuræ præternaturales non ſolùm difficiles ſunt, ſed & periculoſæ, vt interdum mater, interdum fœtus, interdum & mater & fœtus pereat.

Agrippa.

2. Minus tamen periculi eſt, cùm infans in pedes, præcipuè vtrumque, exit. Latini hoc modo natos Agrippas appellant.

Curatio.

Curatio.

Si fœtus non recto ſitu prodit, obſtetrix manu oleo inunctâ, vnguibus præciſis, partim adducendo, partim retropellendo, partim in rectum agendo, prout opus, fœtum dirigere, & in meliorem ac naturalem ſitum conformare debet; & omnis labor eò dirigendus, vt fœtus in cauitatem vteri reducatur. Non rarò enim accidit, vt poſtea proprio & naturali exeundi conatu ſuâ ſponte naturalem figuram nanciſcatur.

Quod ſi non fiat, & I. figurâ, ac in ambos pedes, manibus ad femora applicatis prodeat, commodiſſimum quidem foret, ſi poſſet in vterum retrudi, vt in caput prodeat. Verùm cùm metuendum ſit, ne ſi hoc tentetur, aliam vitioſiorem figuram acquirat, non facilè iſta figura mutanda, cùm vix fieri poſſit, vt pedes ſurſum retrudantur, quò fœtus in caput exeat, ſed obſtetrix oleo manibus inunctis vias lubricare, & brachia infantis prehendere, ne ſurſum protendantur, debet; & ſi propter magnitudinem, quam augent porrecta ad latera brachia, difficulter prodeat, os & ceruix vteri inungenda, exitúſque adiuuandus, in quem finem etiam ſternutatorium naribus admouere vtile eſt.

Quòd ſi II. Figura, in pedes ſcilicet, ſed pedibus, genibus & manibus diſtortis prodeat, parturiens à ſella ad lectum deducatur, & niſi infans ad naturalem ſitum redeat, vterus comprimatur, & grauida aliquoties circumuoluatur, donec infans ad commodiorem ſitum perueniat.

Quòd ſi III. Figura, in vtrumque pedem, manibus ſurſum extenſis, exitum quærat infans, periculoſus partus eſt, & brachia facilè læduntur. Itaque vt partus hoc modo fiat, obſtetrix permittere non debet, niſi infans nimis paruus ſit, & os vteri amplum, vt ſine damno facilè exitum habere poſſit. Ergo grauida in lectum ſupina, capite demiſſo, & natibus altioribus collocanda, quod commodè fiet, ſi ſupinæ molle aliquid ſub coxas ſubſternatur, & ſub lecti pedes, quò altiores ſint hi, à pedibus aliquid ſupponatur, & ceruical nullum ſit ſub capite. Et cum ventrem ſurſum ſtringendo, tùm infantem retrudendo, is in vterum repellendus, vt commodiorem figuram nanciſcatur. Cùm verò retruſus fuerit fœtus, atque hinc & hinc obuoluitur, vt ſecundum naturam conſtituatur, quicquid ſub lecti pedes & ſub coxas poſitum eſt, ſubtrahatur. Inprimis danda opera, vt facies infantis dorſo matris obuertatur: id quod in omni partu præternaturali obſeruandum.

Si verò IV. Figura, vno nimirum pede, altero retracto, & manibus ad femora applicatis, infans prodeat, parturiens eodem modo in lecto collocetur, ſeſéque voluet aliquoties, vt infans naturalem ſitum acquirat. Quod ſi non fiat, ſed pes alter quoque orificio vteri offeratur, is comprehendendus, & partus eo modo, quo in I. figura, promouendus.

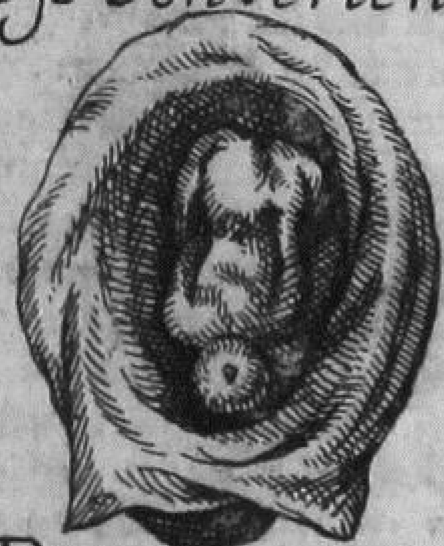
Sin autem V. Figura, vno pede ori vteri oblato, infans prodeat, nullo modo iſta partus figura permittenda, ſed ad meliorem redigenda, vt III. Figura dictum.

Quod ſi VI. Figura in genua prodeat infans, manibus ad femora demiſſis, vtrumque genu ſurſum impellendum, donec ſitum Figuræ I. acquirat, & ſic vt in Fig. I. partus promouendus. Aut ſi id tutum non videtur, parturiens in lectum collocanda, & voluta nda, donec infans naturalem ſitum acquirat.

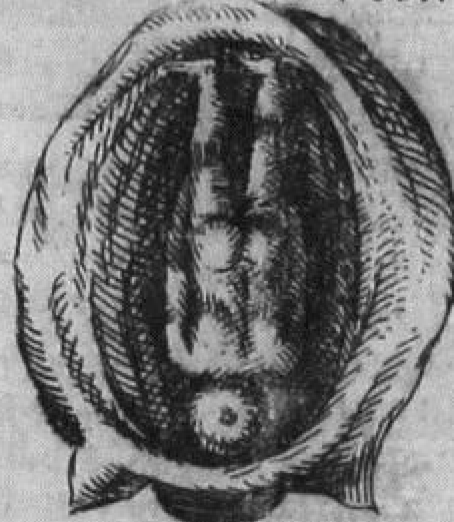
Si VII. Figura in manus ambas prodeat infans, humeris apprehendendus, atque eò vſque intrò reducendus, donec manus lateribus applicet. Et ne ad priorem partus figuram redeat, ab obſtetrice brachia ad latus deducenda.

Quod

Foetus ad Partum ſe ConVertentis Fig.

Partum Naturalis Fig.

PARTVS NON NATVRALIS FIGVRÆ

I Fig.

II Fig.

III Fig.

IIII Fig.

V Fig.

VI Fig.

VII Fig.

VIII Fig.

VIIII Fig.

X Fig.

XI Fig.

XII Fig.

XIII Fig.

XIIII Fig.

XV Fig.

XVI Fig.

Quod niſi ſucceſſerit, ad lectum deducenda grauida, vt in eo infans naturalem ſitum acquirat. Quem ſi nullo modo adipiſci licet, partus omnino periculoſus eſt, niſi infans planè paruus ſit, & vteri os amplum. Vt tamen tum faciliùs prodeat infans, os vteri oleis idoneis laxandum, vterus comprimendus, & brachia, quantum fieri poteſt, coniungenda.

Si VIII. Figurâ, vnâ ſcilicet manu, pedibus in vterum porrectis ſeſe offerat infans, non extrahere eum conandum; cùm magis hoc modo infans firmaretur, & membrum vel luxaretur, vel abrumperetur, ſed parturiens ad lectum deducenda, & tùm ventrem ſurſum ſtringendo, tùm infantem ſurſum pellendo, in vterum is retrudendus, vt naturalem ſitum acquirat: quod ſi ſponte non fiat, insertâ manu eminens brachium ad latus componendum, vt ita naturalem ſitum infans nanciſcatur.

Si IX. Figurâ, manibus & pedibus iunctis ſimul prodire conetur infans, obſtetrix operam det, vt pedes ſurſum protrudat, brachia lateribus applicet, capútque infantis apprehendat, & ita ad naturalem partum diſponat.

Si X. Figurâ, natibus ori vteri obuerſis, ad partum veniat infans, obſtetrix manu anum ſurſum protrudere debet, & caput ad os vteri conuertere, & ita ad naturalem partus figuram dirigere. Idque maturè faciendum, ne in vitioſiorem aliquem figuram infans veniat. Quod ſi obſtetrix obtinere non poſſit, parturiens ad lectum deducenda, vt infans in meliorem ſitum conuertatur.

Si XI. Figurâ, transuerſus ſcilicet & ſupinus, vel etiam in latus alterum inclinans infans prodeat, eodem modo, vt in priore figura, nates ſubleuandæ ſunt, capútque ad os vteri dirigendum. Quod ſi non fiat, mater in lectum componenda & voluenda, donec fœtus ad meliorem figuram veniat.

Si XII. Figurâ, humero nimirum ori vteri obuerſo exire conetur infans, porrectis ſurſum pedibus ac manibus, non ita difficulter in naturalem figuram dirigitur, humores ſcilicet ſubmouendo, & ſurſum pellendo, vt caput ori vteri obuertatur.

Si XIII. Figurâ, ventrem & pectus ori vteri obuertat infans, manibus & pedibus retrò coniectis, & ſurſum verſis, periculoſiſſimus partus eſt. Quapropter obſtetrix insertâ manu brachiâ primùm infantis apprehendat, hinc caput, idque orificio vteri obuertat, brachia verò ſubmoueat, & ad latera dirigat: Quod ſi obtineri non poſſit, etiam in hoc caſu parturiens ad lectum deducenda, vt ſe voluтet, vel etiam pedibus comprehendenda, atque concutienda, vt infans in aliam figuram ſtatuatur. Vt enim motu & agitatione partus naturalis in vitioſam figuram inuerti poteſt; ita idem motus & agitatio figuram non naturalem in naturalem mutare valet.

Si XIV. Figurâ Gemelli prodeant, & quidem capitibus ſimul ad orificium vteri conuerſis, obſtetricis officium eſt, alterum, qui ori vteri propior eſt, excipere, alterum verò, dum prior prodit, non planè dimittere, ne in vterum regrediens figuram aliquam vitioſam acquirat, ſed priore nato, & ipſe poſtea ſtatim prodeat.

Si XV. Figurâ Gemelli pedibus vtrinque ori vteri obuerſis prodeant, periculoſus partus eſt. Quapropter obſtetrix det operam, vt alterius brachium apprehendat, corpúſque inuertat, vt caput ori vteri obuertatur, idque poſtea in altero etiam faciendum. Quod ſi obtineri non poſſit, mulier in lectum deducenda, & danda opera, vt agitatione corporis gemelli in meliorem figuram reducantur.

Si XVI. Figura gemelli prodeant, alter in caput, alter in pedes conuerſus, obſtetrix eum, qui capite ad os vteri conuerſus eſt, naturalémque figuram habet, primò extrahere & excipere debet: alterum verò in vterum ſubmoueat, & in naturalem figuram reſtituat, vel quod tutius, vt de I. Figurâ dictum, pedibus eum obſtetrix prehendere debet, & conari, vt eum extrahat.

Videatur Schema.

CAPVT VI.

De Partu Tardo.

Partus tardus. CIrca partum nec hoc prætereundum, quoſdam tardiùs, quàm naturaliter ſolet, naſci. Cardanus *lib.* 1. *tract.* 3. *contrad.* 8. Patrem ſuum prædicaſſe ſcribit, ſe decimo tertio menſe natum. E Plinio *lib.* 7. *cap.* 5. & Auicenna *lib.* 9. *de animalibus*, conſtat quoſdam poſt menſes quatuordecim peperiſſe. Et Alex. Benedictus *de curand. morb. lib.* 25. *cap.* 23. refert, ſe accepiſſe, quandam quatuordecim menſibus partum tuliſſe. Et Maſſa *epiſt.* 29. *tom.* 2. ſcribit nobiliſſimam quandam matronam Venetiis ex coniuge ſeptuagenario concepiſſe, & eandem quintodecimo menſe puellam peperiſſe, orbatam oculis, & truncatam manibus, quæ vixit quinque menſibus. Et ſuprà *cap.* 1. relata eſt hiſtoria nobiliſſimæ cuiuſdam fœminæ in Gallia, quæ duos fœtus, vnum decimo octauo, alterum vigeſimo menſe peperit. Et Paſchalis Gallus *in ſua Bibliotheca medica*, narrat Renatum Thioneau Med. D. edidiſſe miraculoſam hiſtoriam fœtus in vtero viginti tres menſes geſtati, apud Turonenſes. Atque ex Alberto Crantzio referunt, quòd ex Duce Barnch Vandale vxor conceperit, & biennio prægnans fuerit, & pepererit infantem gradientem, & loquentem. Et Auentinus *lib.* 5. *annal. Boior.* ſcribit, fœminam biennio Vterum ferentem, marem loquentem enixam eſſe. Mercurialis denique *conſil.* 85. *ad Illuſtriſſ. & Generoſiſſ. Dn. Chriſtoph. à Vvolckenſtein*, ſcribit: *Nunquam*, inquit, *aut viſum, aut ſcriptum eſt (quantum ipſe recordor) mulierem vllam fœtum viuum quatuor annis ventre geſtaſſe, quemadmodum hæc à te mihi propoſita mulier, quam ſcribunt anno* 15. *enixam marem, mox primo coniuge orbatam cum ſecundo ac tertio* 16. *annis ſterilem manſiſſe, donec tandem quarto nupta concepit fœtum, quem ipſa omnino affirmat, ſe iam quarto anno exacto viuum geſtare, non modò abſque vlla inſigni moleſtia, verùm etiam cum ſummo valetudinis lucro, nempe qua priùs innumeris penè malis tentaretur, nunc verò à cunctis libera ſit.* Sed hæc rara & penè miraculoſa ſunt. Accidúntque procul dubio ob ſemen debile, vtrique calorem languidum, quibus de Cauſſis & fœtus tardiùs abſoluitur, & expultrix languet. Non eſt autem in Medici poteſtate talia corrigere, ſed Naturæ omnia permittenda.

CAPVT VII.

De Partu nullo, & Fœtu in vtero mortuo.

TAndem in partu & hoc contingit, vt quidem tempore legitimo pariendi conatus ſeſe manifeſtent, doloréſque grauidam apprehendant, & aqua, vt fieri ſolet, effluat; poſtea tamen omnes illi dolores & conatus euaneſcant, nec vnquam redeant, aut ſi aliqui redeant, fœtus tamen non excludatur, atque ita Partus nullus accidat, ſed infans intra matrem relinquitur. *Partus nullus.*

Accidit autem hoc quatuor modis. Vel enim fœtus & mater moriuntur: vel mater viua manet, & fœtus moritur: vel mater viuit, & fœtus viuit, in lucem tamen edi non poteſt: Vel mater moritur, & viuus fœtus in vtero relinquitur. *Differentia.*

Cauſſæ.

Eædem ferè cauſſæ, ob quas partus fit difficilis, ſi maiores ſint, faciunt vt infans planè excludi non poſſit, partúſque nullus fiat. *Cauſſæ.* Etenim cùm primò conatus matris validus, eiúſque robur ad ſuſtinendos partus labores requiratur, ſi vires matris non ſolum quacunque de cauſſa ſint imbecilles, ſed & deficiant, & dolores partus euaneſcant, vel etſi vrgeant, à fœmina tamen ſuſtineri non poſſint, conatúſque excludendi deficiat, partus nullus fit, & ſæpe mater, vel infans, vel mater & infans hiſce laboribus ſuccumbunt & moriuntur. *Matris vitium.*

Deinde cùm infans validus, fortitérque ſeſe mouens partum faciliorem reddat, ſi infans ſit imbecillis planè, vel etiam moriatur, partus nullus fit. Si quoque fœtus magnus nimis ſit, & mater tenella, accidit interdum, vt non ſolùm partus difficilis fiat, ſed & mater in partu ſuccumbat, & vel mater, vel fœtus, vel vterque de vita periclitetur & moriatur. Quod etiam accidit, ſi gemini ſint, aut plures fœtus, qui vnâ exitum quærunt, aut mola carnea ſit coniuncta, aut monſtrum, vel ſi adeo fœtus intumuerit, vt ipſi per conſuetam viam exitus non detur. Inprimis verò non tantùm partus difficilis fit, ſed & non rarò nullus, ſi infans figurâ non conueniente, de qua *capite præcedente* dictum, prodeat. Cùm enim hoc modo in orificio hæreat infans, & omnem matris conatum eludat, neque etiam ab obſtetrice vel Chirurgo in meliorem figuram diſponi poſſit, fit vt in iſtis conatibus variiſque motibus & compreſſionibus, non ſolùm mater ſuccumbat, ſed & fœtus interdum moriatur. *Fœtus.*

Tertiò ſi viæ, per quas fœtus tranſire debet, vel ob conformationem, vel ratione ætatis nimis anguſtæ ſint, non ſolùm difficilis, ſed & nullus partus fieri poteſt. *Viarum.* Inprimis verò accidit, cùm pubis oſſa, quæ ob laxam cartilaginem, quâ conglutinantur, nonnihil in partu, præcipuè difficiliore, cedere ſolent, fœtui nullo modo cedunt, aut cùm oſſa coccygis nullo modo retrorſum cedunt, & lumbi in muliere breues ſunt, & fœtui exitus non patet. Et quidem ſi fœtus ſit fortis, aut partum promouentia fortiora exhibeantur, via verò non ſatis pateat, accidiſſe interdum compertum eſt, vt fœtus vterum perruperit. Ita refert Guil. Fabricius *cent.* 1. *obſ.* 64. ſe anno 1593. 21. Aprilis, Coloniæ, præſentibus Clariſſ. & Doctiſſ. Ioanne Slotano, & Henrico Palantio M. DD. diſſecuiſſe aurificis vxorem habitantem in platea, quæ appellatur larga, ex partu mortuam. Comperta eſt matrix erumpente infante lacerata, eiúſque caput in læuam ventris capacitatem demiſſum, eiuſdémque matricis pars neruoſa circa infantis collum contracta, quæ ipſum procul dubio ſuffocarat. Mater totos vndecim dies parturiens fuerat; obſtetricibus, Fabricióque tandem ipſo pridie ante obitum fruſtra adhibitis: cùm multo antè mortuus eſſet infans, in vtero ...lo extante læuo brachio, quod propendebat. Et *ibid. ob*67. ſcribit, honeſtam quandam matronam, Luſtriæ ad mar...nem Lemani lacus, totos ſex dies parturientem fuiſſe. Ipſo ...ndem aduocato, eam in agone mortis comperiſſe, eam ipſâ eti...n nocte è vitâ diſceſſiſſe. Sequenti die ſe corpus aperuiſſe ...rimque ...aceratum

dilaceratum, & caput infantuli in ventris capacitatem demiſſum inueniſſe. Huius autem difficultatis pariendi cauſſam fuiſſe ſcribit ſcirrhum, qui magnitudinem capitis infantuli propemodum æquauit. Hunc igitur ſcirrhum obſtitiſſe, quo minùs vterus tempore prægnationis ſeſe ſatis extendere, & parturientis violentum motum fœtus ſuſtinere potuerit.

Aliis tamen etiam de cauſſis fœtus in vtero emori ſolet, nimirum ob alimenti defectum vel prauitatem, ob quam morbum aliquem in vtero contrahit, vel copiam, à qua ſuffocatur, vel cùm caſu, aut percuſſione illi vis infertur, aut iiſdem cauſſis, vt & ſaltu, tuſſi, ſternutatione, acetabula, per quæ alimentum ipſi defertur, ſoluuntur, aut cùm ex animi pathematibus nimiis damnum percipit, aut ex medicamentis fœtum necare valentibus læditur, vt & ex morbis ſeu acutis ſeu longis, quæ matrem infeſtant. Matris enim morbi fœtui communicari ſolent, quibus non ſolùm læditur & debilitatur, ſed ſæpe planè moritur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Siue autem mater moriatur, ſiue viuat, omnino diligenter inquirendum, an fœtus adhuc viuat, vel mortuus ſit; ne ſi viuat, in vtero matris, tanquam in ſepulchro, ſine neceſſaria ope relinquatur. Etenim ſi mater viuat, & fœtus mortuus ſit, danda opera, vt quamprimùm expellatur vel extrahatur, ne putreſcens matri damnum afferat. Si verò mater mortua ſit, & fœtus viuat, fœtus eximendus, antequam mater ſepeliatur, qua de cauſſa in ſepultura non properandum, cùm quæ pro mortuis habentur, interdum reuiuiſcere poſſint.

Fœtus mortui ſigna.

Cognoſcitur autem fœtus in Vtero mortuus, quòd mater & obſtetrix motum illius ampliùs non percipiunt, etiamſi roborantia, quibus aliàs vis eius languida excitari ſolet, adhibeantur: quando ſe de latere in latus conuertit, fœtum ex vna parte in alteram inſtar lapidis delabi percipit, facies, & inprimis labra pallent, & partes extremæ liuidæ ac frigidæ apparent, vteri regio & ceruix frigida deprehenditur, mammæ, quæ antea turgebant, flacceſcere incipiunt, & temporis progreſſu anhelitus fit fœtidus, aqua & ſanies fœtida ex vtero effluit, febres accenduntur, & horror febrilis accidit, animi deliquia, ſtomachi & capitis dolores, interdum & conuulſiones accedunt. Si etiam ante fœtum ſecundina excludatur, fœtus in Vtero mortui ſignum eſt; cùm vaſis vmbilicalibus, quæ ſpiritus & nutrimentum afferebant, ipſi ſpiritus & nutrimentum denegent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si fœtus ex vtero edi non poſſit, periculoſiſſimum eſt, & periclitantur cùm mater, tum infans: & quidem interdum fœtus moritur, mater verò manet: interdum mater moritur, & infans ſaluus ſupereſt, interdum & mater & fœtus moriuntur, interdum & mater & fœtus viuus manet, atque vterque ſeruatur Chirurgicâ extractione, de qua poſtea dicetur.

2. Niſi fœtus mortuus quamprimùm excernatur, putreſcens in vitæ periculum matrem conicit.

3. Quò peiora & plura fœtu mortuo in vtero matres apprehendunt Symptomata, eò magis periclitantur, vtpote ſi conuellantur, ſi tremant, ſi lethargo & ſomno graui corripiantur, ſi pulſus ſit debilis. Si verò nihil tale patiuntur, ipſas ſeruari poſſe, ſpes eſt.

Varia hiſtoria fœtus mortui.

4. Et quidem plerumque grauidæ, ex fœtu mortuo morbos varios, & mirandas affectiones patiuntur, tandémque moriuntur, cuius rei exſtant variæ hiſtoriæ. Fr. Rouſſetus *de partu Cæſar. ſect.* 4. *cap.* 2. ſcribit, fœminam quandam Aurelianenſem, cùm menſtruorum ſuppreſſione & quartanâ laboraret, nec ſe grauidam eſſe ſuſpicaretur, ſed ſcirrho ſe laborare putaret, tamen fœtum in vtero geſſiſſe, qui poſtea mortuus, nullis partus ſignis conſpicuis, in vtero computruerit, vt tandem oſſa tractu temporis denudarentur, & vterum poſteriora verſus perforarent, ita vt ſenſim per aluum vnà cum excrementis oſſa fuerint excreta, & inter cætera os tibiæ integrum fuerit reiectum: cum quo malo cùm diu conflictata eſſet, interiit.

Fœtus putrefactus in vtero.

Idem, *eodem in loco* refert, quandam Catharinam de Fieſs, cùm ſecundas contraxiſſet nuptias, eodem tempore in morbum incidiſſe & grauidam redditam fuiſſe. Cùm verò ſe vtero geſtare non ſuſpicaretur, Lutetiæ infinitis remediis, & quidem diætâ ſudorificâ (auxilium aduerſus morbum quærens) vſa eſt: etſi non deeſſent ex obſtetricibus Reginæ aliquæ, quæ grauidam ipſam pronunciarent, eo quòd ſymptomata ea, quæ vtero gerentibus accidere ſolent, in ipſa obſeruarent, idque à tempore ſuppreſſorum menſtruorum, donec etiam lac in mammis obſeruabatur, & vſque ad nonum menſem; quo tempore omnia illa ſymptomata deſiêre, vnà cum motu ipſius fœtus: Dein dolores partus irriti tum ſuperuenêre, & ſtatim pòſt omnia ſigna fœtus emortui obſeruare licuit, attamen horum omnium ſignorum ratio non habebatur. Quare cùm Lutetiâ domum rediiſſet, adhuc fœtum mortuum in vtero geſtauit, idque vndecim menſium ſpatio, à die ipſius interitus ſupputatione factâ, præter anteactos nouem menſes, quibus in vtero materno vixerat. Sic partes molliores putrefactæ per inferiora eiiciebantur, quæ (non abſque ratione aliqua) per Dominum Ponetum, Medicum Melodunenſem doctiſſimum, pro ſanie ex vtero promanante habebantur: quemadmodum oſſa, quæ remanſerant, ſcirrhum lienis eſſe cenſebat. Tandem exſtincta cùm eſſet 5. Non. Octob. Anni 1570. à Luca Campano & Iacobo Dazier, Tonſoribus Millienſibus, præſentibus Dominis de Verrau, & la Gainiere, plurimiſque aliis aperta fuit. Quare copioſa adhuc ſanies in abdomine reperta abſque vtero, & fœtus oſſa aliqua iam putrida, aliqua verò integra erant: & inter hæc oſſa vnum ex oſſibus clauiculæ iam liuidum, peritonæum & abdominis muſculos iam perforarat, ita vt ſola cutis integra remanſerit, quin in latere ſiniſtro forinſecùs conſpiciebatur, quod iampridem pro ſplenis ſcirrho habebatur.

5. Contrà obſeruatum, fœminas quaſdam fœtum mortuum ſine omni ferè incommodo aliquandiu in vtero retinuiſſe. Ita refert Guil. Fabricius *cent.* 2. *obſer.* 50. *&* 51. fœtum mortuum tribus menſibus, nullis ſuperuenientibus ſymptomatibus, in vtero materno retentum, & octauo demum menſe extractum fuiſſe, vix ſpithamæ & dimidiæ longitudine, cum vaſis vmbilicalibus vix ſpithamæ longitudine. Et aliam quandam circa menſis octaui finem filium peperiſſe, qui longitudinem ſpithamæ cum dimidiâ non exceſſerit, & corpore extenuatus, cutéque & muſculis rugoſus exſiccatus fuerit, vt figuram ſceleti planè referret, quem adſtantes per menſes tres aut circiter mortuum fuiſſe iudicarunt. Cur autem fœtus hic vterque non putridus aut fœtidus fuerit, cauſſam eſſe puto, quòd vterque defectu alimenti tabe confectus interierit, atque ita facilè putredini obnoxius eſſe non potuerit.

Fœtus mortuus in vtero detentus, alio concepto ac genito.

6. Obſeruatum ex fœtu in vtero mortuo nonnullas quidem varia mala paſſas fuiſſe, verùm non ſolùm ſuperſtites manſiſſe, ſed & iterum concepiſſe, imò quod mirandum, nonnullas fœtum mortuum vel fœtus mortui ſceleton in vtero adhuc gerentes concepiſſe, & peperiſſe. Albucaſis *lib.* 2. *chirurg. cap.* 76. ſcribit: *Vidi mulierem fœtum mortuum vtero etiamnum gerentem, nihilominus denuò impregnatam: eundémque fœtum ex ſecundo conceptu genitum mortuum: huic multo tempore pòſt apoſtema in vmbilico obortum & inflatum ſuppuratum eſt. Vocatus itaque ad curationem diu eiuſdem medicationi inſtiti, neque tamen ad conſolidationem vlcus deduci potuit. Itaque emplaſtra vehementer attrahentia adhibui, quorum beneficio paucis pòſt diebus oſſicula prodierunt. Admiratione igitur ductus, cùm ventrem oſſibus carere ſcirem, rem diligentius & multifariam expendi, deprehendique, oſſicula illa nonniſi ex fœtuum mortuorum cadauerulis prouenisſe. Cauſſa itaque morbi certò cognita, medendique ratione inuenta, oſſicula plurima per interualla ex apoſtemate eduxi: muliere indies meliùs habente, quæ poſtmodùm diu adhuc ſupervixit: vlcus verò ſubinde nonnihil putrilaginis ex ſeſe remiſit.*

Fœtus in vtero putrefactus, per abdomen excluſus.

Alexand. Benedictus, *de curand. morbi lib.* 25. *cap.* 33. refert Venetæ cuidam matronæ, cùm partum legitimum excluſiſſet, alterum intra vterum incluſum manſiſſe mortuum, qui in magnis puerperæ difficultatibus tabefactus, fluore quodam profluxit ex naturalibus ortis, demum ortis in ventre tribus fiſtulis, ex vna, quæ omnium maxima erat, integra infantis caluaria extracta eſt, cunctis mirantibus, deinde ſingulis diebus reliqua oſſa demta ſunt, vnde mirabili naturæ opere ſanitati reſtituta eſt.

Achilles P. Gaſſarus *in epiſtolâ ad D. Matth. Cornacem* ſcribit, in Comitatu Feldkirchenſi mulierculam quandam verè imprægnatam ad decimum vſque menſem ſatis incolumem vixiſſe. Quæ tandem partus tempore negligentiùs tractata ab adſtantibus, ad ſyncopas crebras adacta eſt, vt non ſolùm fœtus inſciis illis ſoffocatus fuerit, ſed & mater de vita periclitata fuerit. Pro deſperata igitur ab omnibus habita, nullo medicamento adhibito, ſolùm offulis ac gallinarum iuſculis per interualla refocillata fuit. Et ſic miſera illa per reliquum puerperij ſpatium vtcunque curata, paulatim dolores remittere, menſtruorum tamen fluxum perſeuerare ſenſit, & ſine omni auxilio medicamenti alicuius, per Dei gratiam indies magis ac magis meliùs habere cœpit; donec & muliebre profluuium ceſſarit, & dolores magnâ ex parte euanuerint quoque, adeò vt illa domeſticis negotiis qualicunque valetudine præeſſe ſategerit; ac decreſcente inſuper nonnihil vteri mole, cuncta ſibi proſpera ad annum ferè integrum promiſerit. Quo tamen non planè euoluto, tumor quidam particularis in ſiniſtra inferiori ventris parte, paulò ſupra inguina apparere de nouo cœpit: qui dum quotidie augeri, & demum etiam dolorem apoſtematoſum cum cutis liuore ſuperinducere pergeret, ibi mulier de fœtu ampliùs non ſollicita, Chirurgi auxilium inuocauit. Is vigentibus tum accidentibus, quæ generationem puris concomitari ſolent, tum ingenti neceſſitate, abſceſſum illum iam ad humani capitis magnitudinem excreſcentem, omnino detumefactâ aluo, decuſſatim nouaculâ, vt in fungorum apertione vſus obtinet, diſcidit: quo facto, tanta fœtidiſſimæ virulentiæ copia effluxiſſe fertur, vt præſentium nullus, nedum ægrota mulier, aut ipſemet Chirurgus, facilè ſufferre potuerit. Nihilominus tamen vlcus illud ſordidiſſimum Chirurgus mundificare & abſtergere, pro more non deſtitit: quouſque intra pauculos dies ſemiputrida quoque ac corroſa oſſicula vnà cum pure exire cœperunt. Quæ cùm is, remittentibus indies tùm dolore, tùm fœtore, vndenam in ventrem, concauitatem nimirum exoſſem peruenisſent, ſtupidus miraretur: ex tandem erumpentibus integris tibiarum oſſibus, poſterioribúſque caluariæ fragmentis, manifeſtè deprehendit, ea ipſa reliquias eſſe fœtus illius, quem mulier ea ante annum

annum peperiſſe debebat. Vnde vehementiore admiratione captus, decoctiones, loturas, & vnguenta, quâ potuit ſolertiâ, pro vlceris profundiſſimi mundificatione exſiccationéque ſemper adhibuit, donec illud, fœminâ nihil vltrà conquerente, per ſeſe ad conſolidationem properare animaduerterit. Ibi cicatrizationi, quam vocant, inuigilans, mulierem eam omnino perſanauit. Quæ poſthac plures ſuperſtes fuit annos, ac redeuntibus in ordinem naturalem menſtruis purgationibus, feliciter quoque poſtea puerum viuum enixa eſſe fertur.

Et Rouſſetus *de partu caſ. ſect. 4. cap. 4. hiſt. 6.* In ſuburbiis Sullianis ad Ligerim, Margaritam Preuoſt, Petri Doreti molitoris vxorem, cùm manifeſtò grauida eſſet, & tamen tempore partus eniti non potuiſſet, in grauiſſimum incidiſſe morbum ſcribit, vt tandem venter adeò extenderetur, propter fœtum & ipſius tunicas putreſcentes, vt præter totius abdominis tumorem, octauo nonóve menſe circa regionem vmbilici peculiaris tumor valde elatus obortus ſit, ſimilis abſceſſui molli rubro, vt iam ad apertionem maturus videretur. Quare abſceſſus hic anno 1550. die natiuitatis Chriſti, ab Ithierio Gallomero, eius loci Chirurgo, cauterio actuali apertus fuit, qui puris incredibilem quantitatem ſcutellis exemit: altero verò die, cùm vulneris rationem eſſet habiturus, qualéſnam eſſent pili, qui circa vulnus conſpiciebantur, inquirere voluit, quare fœtus caput iam putreſcens eſſe reperit, quod tum per vulnus dilatatum extraxit cum reliqua cadaueris parte, quod filiam fuiſſe agnitum: attamen breui temporis ſpatio conualuit. Hanc poſt mortem Doteri mariti rurſus alteri nupſiſſe, & circiter annos adhuc vigintiſeptem, corpore ſano, ſuperuixiſſe, & demum anno 1577. diarrhœa periiſſe refert. Verùm ipſa vt nec priùs, ita nec poſtmodùm vtero geſtauit.

Idem, *ibid.* refert, Illuſtriſſimam Principiſſam ex Borboniâ ſtirpe, vidiſſe iuuenculam ægrotam, pallidam proſtratis viribus, tumentem tantiſque doloribus diuexatam, ita vt nec quis morbus eſſet, noſceretur, nec ſpes vlla ſalutis ſupereſſet. Quare miſericordiâ motam Principiſſam eam obſtetricibus inſpiciendam tradidiſſe, quæ etiam rem vti ſe habebat patefecerunt: ægrotam nimirum, quæ virgo cenſebatur, fœtum adultum, & è longo tempore mortuum ac putridum vtero geſtare, ita vt oſſa vtero perforato, ad latus vmbilici conſpicerentur, ex quo loco, Principe præſente oſſa aliquot extracta fuiſſe, copioſiſſimè fœtidiſſimo pure emanante ſcribit, & breui tempore mulierem illam fuiſſe ab affectu illo percuratam.

Et Maurit. Cordæus *comm. 1. ad lib. 1. Hippocrat. de morb. mul. text.* 11. ſcribit, Mulierem quandam ruſticam fœtum octimeſtrem gerentem, dum ad forum vrbis Sacricæſaris mandaſſet ſe viæ, è ferocienti equo excuſſam fuiſſe, & in ſaxum prægrande, hoc eſt eius angulum, ad vmbilici regionem impegiſſe, & à caſu illo integrum diem obmutuiſſe, ſenſu motuque priuatam. Perendie prehendiſſe eam acutam febrim, & comitatam quidem ſæuioribus ſymptomatibus. Namque animo liquiſſe, vomuiſſe, deliraſſe. Repurgata illa itaque ex præſcripto Medicorum aliquoties, ac iteratâ ſanguinis detractione, & cæteris ſumtis & admotis, quæ febrilem æſtum infringerent, & ſanguinis intus latentis vim pernicioſam retunderent, trigeſimo poſtea die, remiſſioribus ſymptomatis quibuſque, ſecundum vmbilicum tumorem quendam, magnitudinis vt minimum manus concluſæ, ſeſe prodidiſſe, eóque rupto, fœdam ſaniem, virulentámque, vnà cum tabo primùm exiiſſe, purulentis particulis carnis ſequentibus, poſtremóque fœtus ipſius oſſa fruſtillatim effluxiſſe. Decimo tandem ab hinc menſe, vlcere concluſo, perductóque ad cicatricem, mulierem conualuiſſe.

Similem hiſtoriam, ex relatione D. Felicis Plateri, Doct. Gaſp. Bauhinus *in appendice ad Rouſſetum* recenſet, de Concubina cuiuſdam Sacerdotis in Zupſtingen, Heluetiæ pago, Barbara Fhirera nominatâ, quæ cùm tertiò grauida & partui vicina eſſet, per octiduum pariendi conatus cum maximis vteri cruciatibus perſenſit, neque tamen peperit, ſed exacto illo tempore, ceſſantibus conatibus, quamuis diu poſtea ægra permaneret, tandem in ventre illius paulò ſuprà vmbilicum, veſica quædam nucis iuglandis magnitudine erupit, quæ cùm illi maximos dolores per triduum cauſſaret, tandem ipsâ admodum rogante, à muliere quadam ſubulâ pertuſa, & diſrupta fuit. Quá adapertâ, admodúmque propter ventris tumorem dilatatâ, mox faſciculus fœtum continens apparuit, qui poſtquàm à Chirurgo, Ioanne Burgiſio, Bremgartenſi, deliberatione primùm diligenti cum obſtetricibus habitâ, approbantibus ſingulis, parte aliquâ diſſectus eſſet, fœtûs cubitus prominens in conſpectum ſe dedit, quem cùm forfice ad id paratâ arripuiſſet, integrum fœtum, ſed ſemiputridum, artificioſè per foramen illud extraxit, nihil tunc grauius paſsâ matre, niſi quòd animo, dum fœtus extraheretur, parumper defecerat. Dein alio adhibito Chirurgo Brugenſi, candelâ cereâ accenſâ, & foramini nonnihil inditâ, poſteà etiam manibus in abdominis cauitatem immiſſis, anne quid reſtaret, diligenter explorarunt: & cùm nihil ſupereſſe deprehendiſſent, vulnus emplaſtris, ligaturiſque curando trium ſeptimanarum ſpatio integrè conſolidarunt. Muliérque à partu rectè & decenter, vti aliàs fieri ſolet, purgata, ab anno 1582. quo hæc facta ſunt, ad anni 1584. diem 24. Auguſti, quo extincta primùm eſt, adhuc vixit, miſerè tamen afflicta, quod ventrem faſciis inuolutum & ſuſpenſum ab eo tempore, quo hæc paſſa fuit, geſtare deinceps coacta fuerit.

Ioan. Langius *tom. 2. epiſt. 39.* ſcribit, fœminam quandam, cùm fœtum viuum vtero geſtaret, & tempus partus appeteret, vbera eius priùs turgida lactis aquoſi rore maduiſſe, ac decreuiſſe, nec puerum in vtero ſubſiliiſſe, quæ ſigna fœtum mortuum teſtabantur. Tandem fœtus in matrice computruit. Cuius de cruribus & cerebello oſſa denigrata, & carie obſita, cùm mulier ob inteſtini exulcerationem alui profluuio laboraret, tandem anno decimo, non per vuluæ oſtium, ſed per anum ea excreuit. Mulier tamen diu adhuc ſuperſtes manſit.

Similes fœtus mortui per aluum excreti hiſtorias recenſent Marſil. Cagnatus *var. obſeru. lib. 4. cap. 2.*

Marcell. Donat. *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap. 22.* cum lotio etiam fœtus mortui digitorum articulos excreuiſſe fœminam, maiora verò oſſa, tibiam, radium, coſtas, per poſticum cum excrementis emiſiſſe, tandemque ſecundo à putritione anno, maximos antea perpeſſam labores, caluariam totam cum cubito, coſtis & aliis oſſibus eieciſſe, conualuiſſe tamen, etſi toto biennio ſanioſo profluuio comprimeretur, atque ab omni accidente liberam euaſiſſe.

Fœtus putrefactus in vtero, & eius oſſa per anum excreta.

Ægidius de Hertoghe *epiſtola ad Mathiam Cornacem*, refert, fœminam quandam annis duodecim vtero geſtaſſe fœtum mortuum, vel potiùs ſceleton fœtus mortui, ita manifeſtè, vt tactu vnicuique id explorare obuium fuerit. Cùm enim annó Chriſti 1549. menſe Martio concepiſſet, & omnia ſigna felicis imprægnationis adeſſent, fœtum inſuper à quarto menſe ſentiret valentem & ſtrenuè ſeſe mouentem, vſque ad feſtum D. Andreæ ſacrum, ſuperueniréntque tum dolores partus vehementes, vterus quoque mirum in modum promineret, vberáque lacte copioſo turgerent, nullum tamen partûs breui futuri ſignum obſeruare potuit obſtetrix, præter dolores illos, qui toto biduo increbreſcebant, & totis poſtea quadraginta diebus, die & nocte illam ſæpiſſimè affligebant: neque etiam ab vtero aliquid interea effluxiſſe obſeruatum eſt. Fœtus interim vehementiſſimè mouebatur, lac è mammis effluebat, ſed illud acrius, vt etiam partes vicinas exulceraret. Quadrageſimo demum ſecundo & quarto dolorum die, fœtus tum valde ampliùs moueri deſtitit, tandem conatu vehementiſſimo ita fœtus mouebatur, vt inde tranſuerſim in vtero reuolutum mater narraret. Poſt verò dies quatuor vel ſex, cruenta quædam & nigra per aluum deiicere cœpit, ſingulis diebus ad ſex libras. Cùmque antea nullus in vtero colliſionis oſſium ſenſus voluntarius perciperetur, hîc tandem putans miſella ſe ab omnibus ærumnis liberam, vnicuique tangenti vterum ſeſe prodere cœpit: vt etiam illam non lateat oſſium fœtus mortui ſitus, quippe cùm digito monſtret, hîc caput, illic coſtas, hîc humeros, illic femora contineri. Quod ego (verba ſunt Ægid. de Hertoghe) & alij complures, me monitore, deprehenderunt. Cadauer iſtud ſeu Sceleton in vtero matris iacet tranſverſim, capite & cruribus introrſum, dorſo verò extrorſum prominente. Sub ilio dextro caput reconditur, quod cùm profundius, quàm matris ſpinam dorſi reſpiciat, non ſine ratione tactus noſtri iudicium refugit: ibi tamen oſſis humeri caput ſeperius contineri manifeſtò conſtat. Sub ilio ſiniſtro ſunt crura & pedes: ſed introrſum reflexi, vt attingi minimè poſſint. Coniecturâ tamen artificiali & Anatomicâ ita eſſe, iudicare non eſt difficile, cùm ex ſitu reliquo corporis, tùm quia ibi os femoris apertiſſimè deprehendatur. In medio ventre dorſum euidentiſſimè cognoſcitur, vertebræque omnes facillimè diſtinguuntur: coſtæ quoque maiori ex parte, tam ſuperiores quàm inferiores dinumerantur: turget venter maternus tumore oblongo, qui in pudendum deſinit: eleuat totam iſtam molem ſurſum, eandémque pro animi arbitrio deprimit, non ſine aſſiſtentium ſumma admiratione. Oſſa verò ſic ſatis induruiſſe ſentiuntur, ita vt validiori compreſſioni difficulter cedere videantur. Venter maternus interea, dum attrectatur, nullo dolore angitur, niſi id plus, quàm par eſt, fiat diutius. Valet ſic ſatis illa mulier, omniaque ſua munia tam domi, quàm in agris vnà cum marito ſuo optimè peragit: hilaris eſt, prudens materfamilias, & vtcunque faceta, annum nunc temporis agens quadrageſimum quintum: corpore gracili, nec habitu illaudabili. Menſes cùm annis quatuor eſſent detenti, potiunculis nonnullis illos promouentibus vſa, rurſum manare cœperunt in hunc vſque diem. At menſibus ſingulis, cùm terminus eorum inſtat, venter inferior intumeſcit, illámque dolores inuadunt vehementiſſimi, haud aliter quàm ſi nunc eſſet enixura: nec antea ceſſant, ni menſes omnino eruperint.

Mirum verò planè hoc, & penè incredibile, niſi teſtes fide dignos citaret, quod Marcellus Donatus refert, dum *de hiſtoria medic. mirab. lib. 4. cap. 22.* ſcribit, quòd anno Domini 1540. menſe Martio, in Caſtro Pomponij, ditionis Dominorum de Gonzaga, non longè à Pado flumine ſito, mulier quædam nomine Ludouica, cùm antea vtero fœtum demortuum geſtaſſet, iámque per vuluam corporis molliores partes putrefactæ profluxiſſent, intrà oſſiculis corporis derelictis, cùm re tamen valeret, iterum conceperit; at cùm malè admodum aberet, iamque in vitæ diſcrimen manifeſtiſſimum traheretur, fortè adueniſſe Chirurgum quendam ex iis, qui per vias percurrentes peregrinantur, cui nomen Chriſtophorus ...ainus, qui mulieris caſu audito, réque peroptimè ab adſtantibus explicata

plicatâ, mulierem ſanitati reſtituere promiſit, dummodò illam ac mortuam manibus ipſius ſubiicerent, nummóſque 10. aureos ſi ſanaret, perſoluerent. Quid fit? pactum recipiunt cognati pauperes, opem ferentibus & ſpondentibus ditioribus illius loci quibuſdam. Homo literarum imperitus, audax tamen, deligatâ muliere, opus aggreditur; diſſectiſque per longum ipſius abdominis muſculis, peritonæo, vtero demum ipſo, ſceleton mortui pueri extrahit, ablutóque vtero vino calente aromatibus quibuſdam permixto, ſuturâ vulneris labia conglutinat, candentíque ferro partem inconſutam vrit. Mirandum dictu, ſanata mulier, ſtato tempore alterum fœtum peperit, non ſolùm viuum, ſed nulla ex parte labefactatum, & poſtmodum non ſemel, ſed quater concepit, vtero geſſit, & feliciter enixa eſt. Teſtes affert huius rei mirabilis idem Marcell. Donatus, D. Io. Baptiſtam Zorzonum, & Alexandrum Beghet, D. Fridericum de Felinis, & D. Leonellum Zorzonum, & Anton. Maiorchum ſeu Mazzochinum, alióſque complures, qui interfuére omni operationi.

Quam rem mirabilem confirmat alia hiſtoria, quam ex relatione D. Oſvvaldi Gabelchoueri, Schenckius *in obſeru.* affert, qui ad Schenckium ſcribit: *In oppido Sindelfingen, trium circiter horarum itinere hinc diſſito, mirabile quid animaduerti. Viuit ibi fœmina 30. annorum, vel minor, vel non multò maior: ea cùm partui propinqua, ſex nimirum vel ſeptem ſeptimanis ante exſpectatam partus horam, fallente glacie, ſupina dorſum muro illiſiſſet, nihil ampliùs ſenſit vitale in fœtu, quem geſtabat vtero, neque tunc, neque deinceps. Ventris moles eadem, niſi quòd aliquandiu poſt lapſum increuit, ac deinceps iterum decreuit, ſed non ex toto. Sed neque mortuum edidit fœtum; nec menſes, vel qualia in puerperio expurgari ſolent, ex eo tempore vidit. Interim tamen (nam Anno 1590. lapſa eſt) bis vel ter concepit, toties vitales edidit fœtus, poſt partum tamen adhuc ſemper diſtentio ventris manet: ita vt in ea ſit omnino ſententia, habere ſe adhuc in vtero fœtum illum mortuum. Quod quamuis contrarium ex toto ſit, fœtum in vtero mortuum non putreſcere, Fœtu in vtero hærente mortuo, alterum concipi, ac tandem in vtero foueri, donec iuſto tempore in lucem edi poſſit: quia tamen poſt lapſum illum, aduſque primi infantis à lapſu partum, nihil ex vtero neque humoris, neque ſolidæ ſubſtantiæ, vel oſſeæ, vel carneæ excluſum ſit, fit propemodum vt credam, non computruiſſe quidem, ſed in ſcirrhoſam quaſi abiiſſe ſubſtantiam infantem illum, & quaſi contabuiſſe.*

Curatio.

Si ergo partus nullus fiat, & fœtus viuus adhuc ſit, vel obſtetricis aut Chirurgi operâ extrahendus, vt *capite præced. de partu difficili* dictum: vel abdomine & vtero ſecto eximendus, de quo *cap. ſeq.* dicetur. Si verò mortuus ſit, danda opera, vt antequam putreſcere incipiat, ex vtero vel expellatur, vel extrahatur. Quanquam enim, vt ex hiſtoriis modò allatis patet, natura quandoque ſponte fœtum corruptum expellit, & varias vias quærit; tamen id non fit ſine matris damno & periculo. Ideóque tutius eſt operam dare, vt fœtus mortuus, antequam corrumpatur, ex vtero tollatur. Fit autem hoc duobus modis. Vel enim medicamentis expellitur, vel manuum & Chirurgi operâ extrahitur.

Medicamenta fœtum mortuum expellentia.

Medicamenta, quæ fœtum mortuum expellunt, facultatem quidem expultricem etiam irritant, vt illa quæ in partu difficili exhibentur: ſed fortiùs & potentiùs, cùm infantis motus iam ceſſet, ſine periculo tamen, cùm infans iam ampliùs non viuit, exhiberi poſſunt. Talia ſunt *ſabina, dictamnus Creticus, mercurialis, ariſtol. rot. radix ireos, gentianæ, myrrha, caſtoreum, borax.* Magna hìc etiam *olei ligni Heraclei* vis eſt, ſi ad gut. xv. vel xx. in vino maluatico vel conueniente aqua exhibeatur.

Vel ℞. *Sabinæ, ariſtol. rot. trochiſc. de myrrha, caſtorei,* ana Drach. j. *cinnam.* Drach. ß. *croci* ℈. j. Doſis Drach. j. cum aq. ſabinæ.

Vel ℞. *Boracis, dictamni Cretici, ſabinæ,* ana Drach. j. *myrrhæ, radic. aſari, cinnam. croci,* ana Drach. ß. F. puluis. Doſis ʒ. j.

Teſtium equi vſus, in fœtu mortuo & ſecundina expellendis.

[¶ Ad fœtum mortuum & ſecundinas abigendas commendantur teſtes equi præparati, à Conr. Geſnero *in epiſt. ad Gaſſer. p. 27.* qui ſcribit: *Si de polline teſtium equi ſumatur, quantum tribus digitis captatur, idque, ſi opus ſit, bis vel ter repetatur, præſentiſſimum eſſe ad ſecundinas pellendas remedium, quod ſæpius in iam deſperatis probatum ſit.* Idem remedium Medicinæ Studioſis in Praxi ſe comitantibus commendauit Horat. Augenius, vt & *in fin. lib. 7. conſult. & epiſt. Med.* Idem remedium expertus eſt Henr. ab Heer, vt refert *obſ. 13.* in fœmina quadam, quæ agrippam peperit, capite auulſo in vtero relicto, cui exhibuit hunc puluerem: ℞. *Teſtium equi præparat. boracis,* ana ʒ. j. *croci* ℈. j. cum *aq. lilior. albor.* & poſt horæ quadrantem ſuprà puluinar iacenti, ſternutatorium naribus admouit, vnde ſe concuſſit, & tanto impetu caput infantis eiecit, vt illud per cubiculum inſtar globi ad 18. pedes volueretur. Addit verò, cùm remedio hoc aliquoties in eiiciendis fœtibus ſecundiniſque vſus eſſet, cogitaſſe, idem ad menſes quoque promouendos vtile eſſe poſſe, & id virginibus aliquoties exhibuiſſe, ſed nullo cum fructu. Eoſdem teſtes pro ſecreto in fœtibus mortuis eiiciendis, vt & colica curanda, habet Rodericus à Fonſeca *tom. 2. conſ. 81.*]

Vt autem iſta medicamenta faciliùs affectum ſuum edant, antequam propinentur, fœmina in balneo ex emollientibus deſidere poteſt, vel partes circa vterum inungere ol. lil. alborum, amygd. dulcium, chamæmelino, adipe gallinæ, anſerino.

Neque inutile fuerit, ſi vires ferant, etiam purgantia medicamenta exhibere, quæ & vitioſos humores, qui in hoc fœminarum ſtatu facilè colliguntur, euacuant, & conſequenter fœtum propellunt.

Externa quoque ad fœtum mortuum eiiciendum vſurpanda. Fiat nimirum fotus ex *mercuriali, dictamno Cretico, thymo Cretico, radice ireos, cucumeris agreſtis, fl. chamæmeli, ſtœchad. geniſtæ.* Poſt eius vſum, hypogaſtrium, & pubis regio, ac lumbi inungantur vnguento de artanita.

Vel ℞. *Colocynthidis, agarici, ariſtol. rot.* ana ʒ. j. F. puluis ſubtilis: adde *ammoniaci vino diſſol. fellis tauri,* ana ʒ. ij. *ol. cheirini* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Rad. cyclamin. ireos, ariſtol. rot. cucumer. ſylueſtr.* ana ʒ. ij. *nitri, myrrhæ,* ana Drach. ij. *farinæ lupinor.* Drach. vj. *opopanac.* Vnc. ß. *ol. cheirini* q. ſ. F. Empl. vel potius Cataplaſma.

Vel ℞. *Adipis leporini, vulpini,* part. æqual. *cancerum viuum, lumbricos viuos,* & omnia in mortario contundantur, ac in ſartagine frigantur, & inducantur alutæ, ac vuluæ applicentur.

Vel F. Peſſus talis.

℞. *Radic. ariſtol. rot. ireos, hellebori nigri, colocynthid. myrrhæ,* ana ʒ. j. pulueriſentur, adde *ammoniaci vino ſol. fellis taurini,* ana ʒ. ij. F. peſſus.

Vel ℞. *Galbani, opopanacis, benzoës,* ana ʒ. j. *ol. irini* q. ſ. F. Vnguent. quo peſſus inungitur.

Vel ſuffitus ex vngula aſinæ combuſta, vel galbano, caſtoreo, F. & per tubulum fumus vtero excipiatur.

Quod ſi fruſtra medicamentis in fœtu mortuo extrahendo laboratum fuerit, ad Chirurgiam accedendum, miſerandam illam operationem, quæ vt ſuprà, è Plinio *lib. 7. cap. 7.* diximus, quàm friuola ſit animalium ſuperbiſſimi origo, quámque miſerrima fœminarum, non rarò ſuperbarum, conditio, docet, dum non ſolùm cum dolore pariunt, ſed & in partu de vita ſæpe periclitantur, & fœtui intra viſcera ſua mortuo, niſi miſerabiliter extrahatur, ſepulchrum præbent. Non tamen operatio talis tentanda, niſi ſeruari poſſe mulierem conſtet; deploratæ verò relinquendæ, ne quæ aliàs morituræ fuerint, à Chirurgo occiſæ dicantur. Quæ verò ſeruari poſſint, quæ non, ſuprà *Prognoſtico* 3. dictum.

Fit autem illa operatio duobus modis, vel ſolâ manu, vel inſtrumentis.

Per Chirurgica inſtrumenta fœtus extractio.

Per inſtrumenta fœtum mortuum extrahendi modum, prolixè deſcribit Paulus Ægineta *lib. 6. de re med. c. 74.* & Aëtius *tetr. 4. ſerm. 4. cap. 23.* Atque Arelatenſibus mulieribus, quibus malum hoc frequens eſt, ſæpe feliciter fœtus mortuos hoc modo extrahi, Valleriola *lib. 5. obſ. 2.* docet. Operationem autem integram è P. Ægineta proponere libet, cùm in recentioribus, qui tamen eam ex P. Ægineta & Aetio mutuati ſunt, rarò integra exſtet. *Reclinatâ in lecto,* inquit, *ſupinâ muliere, & magis vt deorſum vergat, mulieres aut miniſtræ quædam crura eleuata vtrinque teneant: ſi hæ non adſint, per vincula quædam thoracem mulieris ad lectum deligato, vt ne dum attrahitur fœtus, corpus ipſius ſequens, tractûs vigorem exſoluat. Deinde pudendi alis per miniſtrum diductis, ſiniſtram manum contractam, cum robuſtis ac conſtrictis digitis, pinguefactam in vteri oſculum demittito, ac ipſum dilatato, & infuſo in ipſum oleo laxius reddito, & vbi commodè vncus infigi poſſit quærito. Commodi autem ſunt loci ad vncum infigendum, in his qui in caput deferuntur, oculi, occiput, os ad palatum, mentum, clauiculæ, & circa coſtas ac præcordia loci: in his verò, qui in pedes deferuntur, oſſa ſupra pubem & coſtarum intermedia ſpatia, & rurſus clauiculæ: & poſtea detentum dextrâ manu vncum, & flexuram ipſius inter digitos occultatam, per ſiniſtram manum leniter inducito, & in quodam ex relatis locis infigito vſque ad inanem locum, & alterum huic oppoſitum, quò æqualis, & non ad alteram partem vergens attractio fiat; deinde æqualiter trahito, non ſolùm in directum, ſed etiam in latera, velut in dentium extractione fieri ſolet, & interim tenſionem ne remittito: poſtea immiſſo indice digito pinguefacto, aut etiam pluribus, inter vteri oſculum & impactum corpus, velut ſi excories, in orbem circumducito. Sequente verò pro ratione vnco, ipſum in vlteriores partes transferre oportebit, atque ſic facere vſque ad perfectam fœtus extractionem. At ſi manus fœtus præmiſſa ſit, & impacta retrudi non poſſit, obuoluto panniculo, vt ne ob lubricitatem elabatur, aliquantulum attrahere illam oportet, & vbi prodierit, totam de humero reſecare. Idem etiam faciendum eſt, ſi ambæ manus promineant. Similiter etiam pedes prominentes, reliquo corpore non ſubſequente, ab inguinibus reſecare oportet, & poſtea conari, vt reliquum corpus dirigatur. Si verò ex eo, quòd maius eſt caput, obſtructio fiat, ſi quidem*

hydrocephalus

hydrocephalus eſt fœtus, ſpathula polypis deſtinatâ, aut aciculâ, aut aculeato cultello, inter digitos occultato, caluaria diuidatur, quò aqua euacuata conſidat. Si verò naturaliter ita amplum caput habet, diuiſam ſimiliter caluariam per forcipem dentibus aut oſſibus extrahendis commodam contundimus, & ſi ſupereminent oſſa, ipſa eximinus. At verò ſi protracto capite, circa thoracem obſtructio fiat, eodem inſtrumento loci circa clauiculas vſque ad inanem locum diuidantur, quo humore euacuato thorax concidat. Si verò non concidat, facta diſſectione clauiculas ipſas auferre oportet: tunc enim thorax conſidet. Si verò imus venter inflatus fuerit, mortuo fœtu, aut hydrope affecto, eadem ratione humor euacuetur vnà cum ipſis inteſtinis. In iis verò, qui in pedes deferuntur, inclinatio facilè ad oſculum vteri dirigitur. Quod ſi circa thoracem aut abdomen impactus fœtus hæreat, panniulo obuoluto attrahatur, & eodem modo facta diuiſione, ea quæ continentur, euacuentur. At ſi reliquis ablatis, caput recurrens detineatur, ſiniſtram manum immittito: & ſi quidem diſparatum fuerit vteri oſculum, manum in profundum demittito, & repertum caput digitis ad oſculum deuoluito, deinde vnco vno atque altero infixo attrahito: ſi verò concluſum ſit vteri oſculum ob inflammationem, nulla vis inferatur, ſed pinguibus ac largis infuſis vtendum eſt, inſeſſibus item ac irrigationibus & cataplaſmatis, quò diſparato oſculo educatur, velut dictum eſt. Porrò qui in obliquum prodeunt fœtus, ſi quidem dirigantur, prædictis modis vtendum eſt; ſin minùs, totus fœtus intus diſſecetur, & particulatim educatur: diligenti animaduerſione habita, ne qua particula intus latens relinquatur. Poſt Chirurgiam, curationibus ad Vteri inflammationes vtendum eſt. Si verò etiam ſanguinis eruptio fiat, etiam huius curationem habes. Hactenus P. Ægineta.

Manuum ſolùm operâ fœtus mortui extractio.

Poteſt tamen etiam ſine inſtrumentis Chirurgicis ſolâ manuum operâ & Chirurgi ſolertiâ fœtus mortuus ex vtero matris extrahi. Modum ſibi vſitatum deſcripſit Carol. Stephanus *lib. 3. cap. 2. de diſſect. part. corp. human. Poſtquam fœtum mortuum eſſe cognouimus, cogitamus,* inquit, *de poſitione optimâ mulieri: eáque ita deliganda & conſtringenda, vt inter operandum nihil periculi ſubiret, nobis quoque nihil obſtare poſſet, quominùs fœtum diligenter extraheremus. Adducimus ſedentem matrem ferè vſque ad imam lecti ſpondam: tibias eius aliquantulum incuruamus, crura diducimus: faſciam latam, eámque longam ac validam, minimè duram, à medio comprehendentes, ſub plantâ media pedis parturientis componimus: deinde efficimus, vt alia faſciæ pars in dextrum tibiæ latus, alia in ſiniſtrum per pedion ex oppoſito inclinet, atque ita tandem vincula ſub poplite deuoluimus: illic crucem rurſus aliam efficimus, cuius extremitates adhuc ſibi inuicem ſuperuectæ per cruris medium rurſus tertiam crucem efficerent: tum ipſa extrema ſimul ad ceruicem per pectus ita deducimus, vt leniter crus & tibiam inflexam continerent: à ceruice ad aliam corporis partem extrema prædicti vinculi penè deflectentes, atque ad crus alterius lateris exporrigentes; in eo ligamenta ducimus ex oppoſito in crucem, veluti in altero crure factum fuerat; deinde ad poplitem iterum aliam crucem imponimus, & rurſum tertiam circa pedion: quomodo in alio latere iam feceramus: quódque extremum vinculi ad internam tibiam ſpectabat, id ſub planta ſic inflectimus, vt ad extremum eiuſdem tibiæ latus deuolutum cum alio extremo conſtringeretur, ne vel inter operandum diſſolui poſſet, vel ipſam mulierem in motibus incompoſitis aliquo pacto offenderet. Id vbi factum fuit, reclinamus mulierem ſupinam: ſtatuimus adiutores duos, qui crura diducta & firma continerent: præter alios tamen qui corpus mulieris reclinatum ita cohiberent, ne præ dolore vehementiùs ſubſultaret. Miniſtros autem huiuſmodi delegimus ex iis, quos facilè agnoſcebamus infracto & audaci eſſe animo, quique ab opere haud ita citò ceſſarent, non etiam lacrymis, aut vocum pietate, aut rei ipſius crudelitate, præter æquum mouerentur. Linteo calido, in multos ſinus conduplicato vtramque crurum mulieris regionem operimus, ne ſpectantibus dolor aut pietas concitaretur ex opere: ſub eo etiam linteo manus vſque ad mediam ferè vlnam occuluimus, ne res ex ſe planè impia adſtantium affectus plus æquo concitaret, animóſque percuteret. Siniſtram manum per pudendum intrò demittimus, digitis ſibi inuicem incubantibus, & ad internam manum arctiſſimè compreſſis. Sentimus per collum vteri fœtum in caput deuolutum; vix autem exſilire potuiſſe, propter anguſtiam, quæ eſſet in collo matricis infimo, iuxta pudenda: tum aliam manum ſecundum palmam ſiniſtræ concauam ſenſim intrò dimittimus: cúmque iam ſe inuicem conſtringerent manus, fœtuique proximæ eſſent: tum vtramque in pugnum claudimus, quò robuſtior fieret totius brachij vis in diducenda parte, & præmunienda fœtui via. Pugnis factis, totis viribus ad diductionem vtimur, mediis digitorum vtriuſque manus articulis ſibi inuicem concurrentibus inter diducendum: vt noſtra brachia in eiuſmodi motu plus viderentur foràs operari, quam intus manus. Vbi ſentimus iuſtam viam præparatam, tum nos dextram manum leuiter extrahimus, ſiniſtrâ partem fœtus, quæ magis ſeſe offerebat (ſiquidem iuſta nobis viſa fuit) comprehendentes: erat autem caput. Nam ſi ex pedibus alterum ſenſiſmus, nunquam is corripiendus erat, vt à pede totum corpus extraheretur: ſi manum, intrò etiam erat propellenda, donec caput ſeſe offeret: nunquam enim tuta eſſet fœtus extractio à primis manibus aut pedibus. Si duplicatus ſeſe obtuliſſet fœtus, hoc eſt ventre, vel natibus, vel humeris ad exitum præparatis, commodius fuiſſet, leuiter partem prominentem intrò repuliſſe, fœtúmque ad caput, quantum fieri potuiſſet, deuoluiſſe, quàm ita extraxiſſe: nunquam enim ſine maximâ parturientis noxa fieri id poteſt, quanquam aliquando. Sed ad rem. Caput ſubtus corripimus, manu ſemper infrà reſidente, nunquam autem ſuprà: leuiter id extrahimus, donec altera manus adiutrix priori data eſſet. Sed & ſiniſtram, quæ intus erat, vſque ad vmbilicum fœtus, iterum ſurſum duximus: eum enim inculpatum inprimis obſeruare neceſſum fuit, propter ſecundinam: quam intus reliquiſſe lethale foret. Ipſum itaque inter duos digitos, aut continuimus, aut molliter iis circumuoluimus. Eóque pacto puer exſtinctus vnà cum ſuo corio nullo negotio tandem extractus eſt, tametſi viſus nobis fuiſſet fœtus maior aut tumidior, quam qui maximâ difficultate foras exiret, neque viuentem matrem poſſe permittere: cùm præcipua diligentia ſit in vmbilico adhibenda, tum vmbilicum excepiſſe, ac deiunxiſſe tutius fuiſſet, filúmque extra Vterum depuliſſe, ne ſecundina intrò concluderetur: deinde verò per ventrem & pectus incidendus erat fœtus, viſcera eius eximenda, quò gracilior fieret: poſtea autem vmbilici partes ad extractionem faciliores excipiendæ, atque altero genu noſtro ad lecti ſpondam inclinato, diligenter extrahendus, quando ita ſola manus præſtare non potuiſſet. Fœtu quouis depulſo, nunquam vmbilicus eſt relinquendus, donec integra ſecundina ſubſequatur.* Hæc Car. Stephanus.

Modum hunc ferè ſecutus eſt Ioh. Bauhinus, vt hiſtoria fratri Gaſp. Bauhino communicata, & obſeruationibus Schenckij inſerta teſtatur. Eſt autem talis: *Anno* 1587. *Octobris* 26. *cùm eſſem in Illuſtriſſimi Principis mei arce Horbug, quæ iuxta Colmariam eſt, vocatus fui à cœnâ, poſt horam ſeptimam, ad iunioris mei Principis Ludouici priùs nutricem, Barbaram nomine, quæ doloribus partus diuexabatur. Hæc enim cùm partui foret proxima, ſupputationúmque dies præteriiſſent, 23. huius menſis per ſcalas ſupra dorſum delapſa, vt ferè in lipothymiam inciderit, die 25. ante prandium partus dolores perſentire cœpit: 26. verò auctis doloribus & ruptis inuolucris, aqua effuſa, quo tempore vixiſſe adhuc fœtum, mulieres adſtantes aſſerebant, quod ex motu apparente collegerint. Dum verò adſui, licèt à 7. vſque ad 12. noctis adſtiterim, nullum motum ſentire potui: dolores tamen & conatus crebros, non fortes & irritos pertulit. Sacculos ex lino in aqua coctos applicare iuſſi, & continuò pubi admoueri, idque ad partes emolliendas, & tumorem impediendum: ipſa verò aliquando ſellæ inſidebat, interdum ſtabat. Obſtetrices bonum fœtus ſitum aſſerebant, caput & capillos ſe ſentire, ſæpius à me interrogatæ, aſſerebant. Ego tandem videns illam fruſtra eniti & torqueri, iubeo in lectum recumbere, diſcedo, rediturus cùm vocarent. Vocor poſt quartam; dolores non aderant magni: de dolore tantùm lumborum conquerebatur, & ex dolore delirabat. Obſtetrici iniungo, vt humectatam manum in decocto lini & inunctam butyro, pudendo inſerat, & ſcrutetur, quo in ſtatu ſit fœtus, & an aliquid mutatum: reſpondet, eſſe in eodem, quo præcedente fuerat die, ſtatu: ego tandem præparatâ manu, vti obſtetrix, eam admoui, comperio, tumorem ferè extra collum vteri, qui tangendo reſtitit, digitos molliter ſupra tumorem ducendo, nullos ſentio pilos. Hinc malum coniicio ſitum fœtus, intrudo manum, vt perquiram: comperio partem mobilem in tumore; dubius hæreo, quæ ſit pars: paulò penitius perquirens, rumpitur ex improuiſo tunica amnios, & profluit aliquid liquoris: ad tactum apparet manus & vaſa vmbilicalia: indico obſtetricibus, eas deceptas eo tumore, & vt iterum admoueant manum, ſed nihil trahant educantve, mihi aliâ ratione procedendum. Quare iubeo ipſam ſupra marginem lecti ſedere, & dein per tranſuerſum in dorſum recumbere: pedes ſupra ſcamnum lecto admotum firmare, qui per duos tenerentur: ſupra corpus relinquo culcitram, ſuperinduco linteum, vt nullæ partes apparerent, nec etiam quæ ego manibus, vel obſtetrix ageremus, quo honeſtiùs omnia tractarentur. His ita peractis, profundè in Vterum protrusâ manu ad mediam ferè vlnam, perquiſiui pedes alternatim, modo dextrâ, modo ſiniſtrâ manu vtens: ſatis commod pedem vnum reperio, paulatim attraho, alterum perquiro: non poſſum inuenire, tandem faſciâ ligo pedem in ipſo collo vteri: iubeo obſtetricem paulatim trahere, dum iterum intrudam manum, & perquiram alterum pedem, ducens manum ſecundum crus fœtus: peruenio ad podicem fœtus, intruſo digito in podicem, traho paulatim, iterum perquiro pedem, ſed fruſtra: tandem paulo fortius podicem dextrâ manu traho, & ſiniſtrâ ligamentum pedi annexum: res nonnihil ſuccedit: poſtea inuenio pedem, quo reperto, victoriam cano, attraho paulatim, eo educto, vtrumque pedem obſtetrici trado: iubeo vt lentè trahat, ego manu dextra vterum dilato, & ſurſum rugas repellò: tandem ſequitur abdomen cum dorſo, hæret deinde circa humeros, alterum brachium perquiro & educo: iubeo obſtetricem continuò modeſtè trahere, manu impedio, ne vterus ad collum pueri claudatur, (quod fieret, niſi manus impediret) manum*

num in os pueri intrudo, & paulatim caput attraho. Extracto toto fœtu, ſubitò, ne claudatur vterus, (quod in momento fit, magno cum periculo) intromiſsâ manu ad medium ferè cubitum, paulatim ſecundinam perquiro, ac ſine vi (ne inuertatur vterus, vt eueniſſe operâ malarum obſtetricum vidi) eam leniter integram educo, ſanguinem etiam grumoſum, manu ductâ per totam vteri capacitatem, extraho: ſubitò retraho manum, & vt comprimat crura iubeo, paulatim ſuprà lectum retrahendam curo: pudendis & abdomini cum ſacculis appono panem coctum in vino & aqua: à ſomno impedio, & à vini potu, ac quietem iniungo, paulo pòſt aliquid iuſculi curo exhibendum: interdico ne nimiùm calefaciant hypocauſtum. Operatio hæc faciliter fuit peracta intra horæ ſemis ſpatium. Deo Opt. Max. ſit laus. Hæc Ioh. Bauhinus.

Cum autem in talibus operationibus vires valde deiiciantur, eæ reficiendæ ſunt, doloreſque mulcendi, & partes laceratæ fouendæ, & omnia, quæ accidere poſſunt, ſymptomata præcauenda. Nimirum, vt aliàs etiam, puerperæ à frigido aëre defendendæ, & in lecto diutiùs detinendæ, ne vterus ab eo lædatur, & tormina, ſuffocatio vterina, ac alia ſymptomata excitentur. Exhibenda verò iuſcula gallinarum, oua, vinum odoratum cum pane, vel iuſcula ex cereuiſia, modò febris non adſit; ſpecies diamargar. frigidi, diambræ, el. de gemmis, cum vino & aq. borraginis.

Vt dolor mitigetur, parteſque roborentur, fouendæ decocto artemiſiæ, maluæ, roriſmarini, abſinthij, myrti, hyperici, & poſtea illinendæ vnguento Comitiſſæ, vel ſequenti:

℞. *Ol. myrtini, amygd. dulc. hyperici*, ana Vnc. ß. *ſpermat. ceti* ℨ.ij. *ſeui hircini vel ceruini* ℥. j. *ceræ* q.ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ceræ* ℥.iiij. *ſpermat. ceti* ℥.j. Liquefiant ſuper igne, & vbi ab igne fuerint remota, tela cannabina ventri magnitudine reſpondens ei immergatur, quæ ventri imponatur.

Verùm in noſtris regionibus nunquam, aut certè rariſſimè, fœminæ tales operationes admittunt, ſed potiùs rem omnem Deo & naturæ committunt.

CAPVT VIII.

De Partu Cæſareo.

Partus Cæſareus.

TAndem vnus adhuc ſupereſt modus fœtum ex vtero extrahendi, qui fit ſectione abdominis & vteri. Fit autem in tribus caſibus. Primus eſt, cùm fœtus mortuus eſt, & mater viuit. Secundus, cùm mater mortua eſt, & fœtus viuit. Tertius, cùm mater & fœtus viuunt: & qui hiſce duobus vltimis modis viui eduntur, Cæſares, quòd ex vtero exciſi ſint, nominantur, ipsáque illa actio, partus Cæſareus.

Fœtus mortui ſectione vteri extractio.

Fœtus mortui gratiâ raró ſectio iſta inſtituitur, ſed is vel medicamentis expellitur, vel Chirurgiâ extrahitur, aut Naturæ opus relinquitur, quæ eum particulatim expellit. Hiſtoriam tamen geſtionis in vtero fœtus mortui per annos quatuor, & tandem ſecto abdomine & vtero membratim extracti, ſaluâ matre & fœcundâ manente, Matthias Cornax *Enchiridio ſuo conſultat. Med.* ſubiungit, quæ *pag.* 188. *ibi* exſtat, cuius ſumma hæc eſt. *Anno* 1545. *cuiuſdam ciuis Viennenſis Georgij VVoltzer, hoſpitis ad ædes rubri cancri, vxor Margareta nomine, anno ætatis* 25. *concepit, & cùm partus tempus adeſſet, in ipſo pariendi conatu fragor quidam in eâ increpuit ſonorus, à quo viuacitas infantis ampliùs deprehendi non potuit, ipſáque grauida inde ægrotare cœpit, etſi lac copioſè afflueret, & indies pariendi ſpes minor facta. Mulier ita multas ſeptimanas decubuit, ventris tumore, duritie, & fluxu, qui ſuperuenerat, nihil remittentibus: & omnis generis auxilia, ſed fruſtra vſurpauit, & ita ad annum Domini* 1549. *ſeminiua perdurauit, fluxu putrilaginoſo per locum muliebrem toto quadriennio durante. Anno tamen* 1548. *ad vmbilicum foramen apertum eſt, è quo multum ſanioſi fœtidique mucoris profluxit, poſt aliquot menſes verò, adhibitis emplaſtris, locus apertionis coaluit. Anno verò* 1549. *menſe Iunio, natura nouam viam, non procul à priore, aperuit, per quam collecta putrida materia multa effluxit, qui fluxus menſes aliquos durauit, & è foramine conſpectui & tactui os quoddam ſeſe exhibuit. Cùm dolorum fœtoriſque grauitas indies accreſceret, & crebra animi deliquia acciderent, viderentúrque omnia ad interitum ſpectare, vocati ſunt tres Chirurgi, & duo Medici, & inter eos ipſe Matthias Cornax, Regis Romanorum Medicus, à quibus decretum, abdomen ſectione aperiendum eſſe. Anno itaque Domini* 1549. *decimo Nouembris, horâ* 12. *pomerid. ſectio hoc modo peracta eſt. Sectio à loco, quem paulò ſuprà vmbilicum in dextro latere, natura ipſa primò aperuerat, inchoata eſt, & rectà deorſum per tractum muſculi recti abdominis, longitudine plus minus octo vnciarum, hoc eſt, ſemipedis antiqui & duorum pollicum continuata: quâ factâ propter neceſſitatem & incredibilem fœtorem, ſubitò contentum in vtero à Chirurgis vndique liberatum eſt, & exemptum fruſtillatim fœtus maſculi iamdudum emortui & ſemiputridi corpus, cuius caput totum confractum, & cranij oſſa diſperſa erant. Abſolutâ ſectione, quam ſine animi deliquio pertulit; omnia Dei benignitate feliciter ſucceſſerunt, & ſine vlla ſutura vulnus coaluit, & omnino conſolidatum fuit, ac iterum menſes bono ordine & modo fluere cœperunt. Et quod mirum, fœmina iſta iterum concepit, puerúmque geſtauit bene valentem vſque ad ſecundum diem menſis Iunij, anni Domini* 1551. *quâ dies cùm illuceſceret, & infans robuſtus ſtrenuè palpitaret; mater verò ſtrenuè in edendo fœtu laboraret, vocati iterum Chirurgi, qui priùs eam ſecuerant, & D. Matthias Cornax: qui cùm matrem omnibus viribus deſtitutam, cicatricem denique veterem per rimam longam quaſi hiſcere, omnéſque fœminæ conatus fruſtraneos eſſe viderent, ventrem, vt prius, ferro ſecandum eſſe ſuaſerunt. Verùm cùm mater eius, & fœminæ præſentes adſentiri nollent, horâ noctis decimâ, cùm fruſtra diu & ſtrenuè luctata eſſet, viribus omnibus exhauſtis, cruciatibus oppreſſa, animam exhalauit. Quod cùm factum eſſet, ſubitò Chirurgus vocatus, ſtatim infantem perfectum, maſculum, omnibus numeris abſolutum, ſed mortuum exemit.*

Similem hiſtoriam D. Philippus Hechſtetterus, *obſeruat. dec.*6. *caſ.*3. *in Scholio*, refert, quæ ſic ſe habet: *Vlmani Fabri incolæ Leinheimenſis in Marchionatu Burgavienſi vxor, nomine Barbara, grauida, ſic Deo benedicente, facta nonum compleuit menſem, eo dolores parturientis ſenſit (fuit is* 27. *Martij anni* 1623.*) ſed inualidos, nec labor parturientis, nec diligentia obſtetricantis quicquam promouit, manſit in vtero quod enitendum erat. Nec ardentes preces, nec ſuſpiria lacrymis conſperſa Deum expugnarunt, niſi quòd animam fœtus ad ſe vocarit. Cadauer vterum in tumorem ſuſtulit, & abdomen turgeſcere fecit, iacens in cauo tranſuerſim. Octo tranſierunt ſeptimanæ, in quibus nil conaminis in excludendo moleſtum ſenſerit, nec dolores, nec parturientium nixum. Vires matris interim labefactatæ à fœtu putrido, & fœtente, hecticum corpus dederunt, ac ſi oſſa incluſa cuti eſſent. Adflicta ſingultientibus votis mortem inclamauit, & ardenter efflagitauit. Conclamatis ſic & deploratis iam omnibus, miſericordia Dei eam reſpexit, & Marchioniſſam Burgavienſem mouit, vt eius miſerta in hoſpitale reciperet Guntzburgi; vt ibi excideretur putridum quod matri necem minitaretur. Duo igitur Chirurgi, conſilio ſubminiſtrante Excellentiſſimo Dn. Adamo Hebich, Medico Clariſſimo Illuſtriſſimæ Principis viduæ Marchioniſſæ in Guntzburg, ventrem infra vmbilicum tranſuerſim ad pubem verſus aperuerunt, in qua regione iam ſigna apertionis in ventre à putredine conſpiciebantur. Infans putridus, & ſolùm oſſibus ac caluariâ cognoſcendus exemptus fuit, locus vulneratus mundatus, conſutus & conuenientibus medicamentis tractatus, & iamiam curatus, niſi quòd ad conſolidandum reliquum opus habeat potiùs emplaſtris cicatriſantibus, quàm manu medicâ.*

Fœtus viui è mortua matre ſectione extractio.

Secundò, interdum mortuâ matre fœtus viui ex vtero materno ſecto extracti; & inde Cæſares ac Cæſones dicti ſunt. Ita enectâ parente Scipionem Africanum priorem natum fuiſſe, primúmque Cæſarem à cæſo matris vtero dictum: ſimilique modo natum & Manlium, qui Carthaginem cum exercitu intrauit, Plinius *lib.*7. *nat. hiſt. cap.*9. & alij referunt. Anno Domini 959. Burcardum Comitem de Lintzgovv, Buchom, & Monte forti, pòſt Abbatem Sangallenſem, vulgò Ingenitum dictum fuiſſe, eo quòd ex mortuæ matris vtero exſectus eſſet: & Gerhardum Vthonis Comitis de Bregentz F. ex matris vtero exſectum, Conſtantienſem Epiſcopum factum eſſe, anno 1001. & monaſterium Petershuſium, ac templum Circiacenſe extruxiſſe, è Bruſchio Io. Schenckius *lib.*4. *obſeru.* refert. In annalibus Hiſpaniæ legi ſcribit Rod. à Caſtro *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.*3. Regem Nauarræ Sanctium, matre à Saracenis inter venandum trucidatâ, per vulnus in ventre acceptum exertam manum oſtentantem, à ſuperueniente nobili Geuarrâ extractum, & clanculum enutritum fuiſſe, eúmque poſtea de Principis electione diſceptantibus proceribus obtruſiſſe, controuerſiáſque ſedaſſe. Cornelius Gemma *Cyclognomon. lib.* 2. *cap.* 6. ſe iam ſextò vitalem fœtum ex mortua matre exſecuiſſe ſcribit. Et Hor. Augenius *lib.* 5. *epiſt.* 2. *cap.* 11. Villicam quandam quæ grauida nono menſe ventriculi exulceratione laboraſſet, & viginti diebus ſine cibo potúque permanſiſſet, tandem mortuam eſſe, atque ex eius diſſecto vtero puerum viuum ſe extraxiſſe refert, qui Fortunatus ad fontem S. Baptiſmatis vocatus fuit. Carol. Stephanus *lib.*2. *de diſſect. part. corp. hum. cap.*1. ſe ſectionem hanc aliquoties adminiſtraſſe, & ex matre mortua fœtus viuos extraxiſſe ſcribit.

An fœtus in vtero matre mortua aliquandiu viuere poſſit.

Monet quidem Roderic. à Caſtro *de morb. mulier. lib.* 4. *cap.*3. infantem ſuperuiuere non poſſe in vtero, mortuâ matre, niſi in eodem ictu temporis, quo anima ex matris corpore migrauit, ab vtero extrahatur aut paulo antè, dum in agone puerpera eſt, præſentibus adhuc ſpiritibus vitalibus; idque ideò, quia vitâ & motu puerperæ ceſſante, ceſſat quoque infantis vita. Verùm vix poſſibile eſt, vt ictu temporis vno operatio iſta perficiatur, neque ſemper conſtat, quo momento anima è corpore emigret, neque ſemper dum adhuc in agone mater eſt, ſectio iſta admittitur. Ratióque quam adducit, falſa eſt, quòd ceſſante vitâ matris, ceſſet etiam vita infantis. Habet enim infans ſuam animam, & ſi tempus legitimum partus adſit, atque omnia corporis organa iam perfecta & abſoluta habeat, ſine matris beneficio viuere poteſt, mortuâ matre, eodem modo, vt in lucem editus, ſine matris adminiculo viuit. Ne

tamen

tamen in vtero ſuffocetur, danda opera. Ideóque Carol. Stephanus monet, vt matre in agone conſtituta, aliqua re interdentes interpoſitâ apertum morientis os ſeruetur, & obſtetrix nunquam ab oſtio vuluæ manum dimoueat, & incurua ac diducta mulieris femora, quantâ poterit diligentiâ contineat, donec Chirurgicâ manu fœtus exſectus, & extractus fuerit. Infantem autem matre mortuâ in vtero eius adhuc viuere, ex motu eius, & ſubſultatione quaſi cognoſcitur.

Fœtus viui è mortua.

Modum autem, quem in extrahendo fœtu viuo è mortua matre obſeruauit Carol. Stephanus *allegato loco*, ita deſcribit: *Lineam*, inquit, *cultro raſorio leuiter duximus per ſiniſtrum mulieris hypochondrium, circa vteri extuberationem: haud ita profundè tamen, ſed tantùm vſque ad peritonæum: cauendum enim erat, ne quid inteſtinorum aut attactum aut vitiatum eſſet, ſi fortè vnà peritonæum inciſum fuiſſet. Rurſus ita admouimus nouaculam, vt ſummâ tantùm cuſpide peritonæum incidatur, ad digitos ſiniſtræ manus intromittendos. Eo facto, digitos per rimam peritonæi intrò demiſimus, iiſque incuruatis peritonæum ſurſum aliquantulum ereximus: alterâ deinde manu (nempe dextrâ) nouaculam admouimus in eam peritonæi portionem, quæ digitis intermediis continebatur, leuitérque conſecuimus id à peritonæo elatum, quod inter digitos comprehenſum fuerat, ſecundum vulneris longitudinem. Iam tum liberè totam manum intrò deuoluimus, vſque ad matricem, inteſtina paulatim ſurſum attollentes, ne quando delaberentur: eadémque manu vulneris labrum ſuperius diducentes, quò facilius veniret in conſpectum vteri tumor. Hic non ſegnes fuimus, ſed ſiniſtrâ manu intus relictâ, & vulneris labrum apertum continente, dextram ad conſectionem aptauimus, ad vnius tantùm digiti ſpiſſitudinem imprimentes nouaculam in tumorem vteri, eámque pro vulneris longitudine, quantâ fieri potuit diligentiâ conſecantes: haud tamen ita temerè, vt primâ ſectione matrix ad integrum conſecta videretur: incerta eſt enim, & varia matricum ſpiſſitudo, quemadmodum Galenus optimè cenſuit. Itaque ſenſim iterum atque iterum admiſſa nouacula, leuiſſimè tandem diſſecuimus vterum, quouſque ad ſecundinam ventum eſſet: eam verò facilè cognouimus ex venarum confuſa multitudine ſanguinem veluti expreſſum eructante: quod agnoſcendi corij indicium tibi ſit omnium certiſſimum. Tum demum nouaculam reliquimus, iam ab obſtetrice certiores facti, defluxiſſe aquoſa excrementa, quibus innatare ſoleret fœtus, muliere nondum exſtincta. Alioqui niſi id & ſignis & verbis compertum nobis fideliter fuiſſet, tùm excrementa defluxiſſe, tùm matrem iam pridem è dolore laboraſſe, nondum quidem nouaculam reliquiſſemus, ſed etiam ſecundinam penetrare tutius fuiſſet, & ſummâ nouaculæ cuſpide ipſam incidere ad excrementorum effuſionem: retenta enim huiuſmodi excrementa integram adhuc ſecundinam eſſe indicant, quod præcipuè fieri ſolet, immaturo adhuc partu. Itaque poſt factum in ſecundina foramen nouaculæ cuſpide, tum vtriuſque manus digiti intromittendi ſunt ad eam lacerandam. Nos autem & ſignis ipſis, & verbis agnoſcentes effluxiſſe excrementa, & ſecundinam eſſe diſruptam, tum quidem dextram manum ſecundum vteri altitudinem in profundum ſenſim demerſimus, vt extenſis digitis, integrum fœtum comprehenderemus: ſiniſtra matricis conſectæ labia ſurſum attollendo, ne fortè impediretur ab inteſtinis, atque in ſeſe concideret. Vbi fœtum ſub manu ſenſimus, tum ita leuiter ipſum conuertimus, vt eius ſpina toti noſtræ palmæ incumberet, atque extenſæ manui & brachiali inſideret. Nam plurimùm cauendum eſſe duximus, ne vel à thorace, vel ventre, aut pede, aut brachio, aut etiam capite comprehenderemus; id enim ſine periculo vix fieri potuiſſe credidimus. Sed quando caput infrà deuolutum ſenſimus, tùm manu ſecundum ſpinam protenſa, curauimus extremos digitos ad humores paululum incuruare, quò facilior fieret apprehenſio. At ſi ſurſum caput reperiſſemus, tum quidem extremi digiti ſub natibus & oſſe ſacro confirmandi fuiſſent. Itaque manum paulatim ſurſum attulimus, ita vt totum brachium in mulieris ventrem extremum leuiter incumberet, eúmque modicè comprimeret. Eum quando conſpeximus, ſiniſtram manum dextræ adiutricem dedimus: & alterâ fœtum oſtendente atque erigente, alterâ ſenſim extrahente, fecimus vt in ventrem mulieris ſupinus fœtus depelleretur. Voluimus autem confeſtim experiri, viueret, nécne, cùm propter imbecillitatem ac laborem nullum artuum promoueret, neque ſpiritum. Id verò facilè cognouimus, primis digitis fœtus vmbilicum prominentem iuxta ventrem molliſſimè attrectantes: & modicè per aliquod ſpatium comprimentes, ſenſimus pulſantem arteriam in vmbilico, etſi circa parietalium oſſium fines, in eo, quem vocant fonticulum, nihil attolli aut moueri videretur: nec digito admoto lingua calorem aliquem præ ſe ferret. Cùm primùm percepimus arteriæ pulſum in vmbilico, confeſtim filo cerato, quod nobis erat in promptu, primùm ſtrictè ligauimus ad trium digitorum longitudinem ab ipſo ventre, dein iterum atque iterum etiam aliis locis conſtrinximus, extremos nodos ſemper ſtrictiores efficientes. Scies quid poſtea acciderit: vix conſummatâ horâ integrâ, cœpit puer oculos aperire, os diducere, de fonticulo pulſare, artus etiam leuiter extendere: denique vocem atque eiulatum emittere.* Hæc Carol. Stephanus.

Viui fœtus è viua matre ſectione extracti.

Tertius caſus eſt, cùm fœtus viuus è viua matre ſectione extrahitur. Id quod faciendum, cùm partum aliàs nullum ſecuturum, ob cauſſas *cap. præcedente* propoſitas, certum eſt. Tum enim ne vel mater, vel infans, vel mater & infans ſimul de vita periclitentur, ad hoc extremum auxilium accedendum eſt.

Poſſe autem hanc operationem ſaluâ manente matre & fœtu adminiſtrari, multæ hiſtoriæ docent, quarum plurimas peculiari libello *de fœtus viui ex matre viuâ ſine alterutrius vitæ periculo cæſura*, Franc. Rouſſetus collegit, in cuius *ſect. prima* neceſſitatem huius operationis oſtendit; quòd ſcilicet, ſi ob cauſſas *cap. præced.* enumeratas nullus fieri poteſt partus, hoc modo fœtus viuus ſeruari poteſt, qui aliàs in vtero materno ſuffocaretur; & ipſa mater ſeruatur incolumis, cui aliàs etiam moriendum eſſet, & ita quidem, vt inpoſterum quoque vtero geſtando apta futura ſit.

Deinde poſſibilitatem huius operationis probat hiſtoriis variis, primò quatuor ab aliis relatis, quarum prima eſt de muliere quadam, quæ ſexies, cùm aliter parere non poſſet, ſectione eiuſmodi fœtus viuentes ſemper eſt enixa; ſeptimò verò grauida, cùm Chirurgus, qui priores ſectiones obierat, mortuus eſſet, nec alius eſſet, qui ipſi ſubueniret, mortua eſt; ſecunda, de alia, cui tres infantes viui è latere extracti; tertia, de Ioanne Maraſio Chirurgo, qui è propriæ coniugis latere inciſo filium extraxit; quarta, ſimilem caſum recenſet: Sex verò hiſtoriis à ſeipſo viſis & notatis, quarum prima eſt de quadam muliere, in cuius latere cicatricem, & factæ ſuturæ conſpicua puncta, quæ poſt apertionem abdominis manſerant, vidit, quæ tamen amplius non concepit, etſi ipſa & maritus iuuenes eſſent. Secunda, de alia, cui ipſe ſectionem ſuaſit, & cùm ſecaretur adfuit, quæ poſtea rurſum concepit & peperit, hernioſa tamen manſit. Tertia, de quandam è quâ ſectione fœtus mortuus extractus fuit, quæ poſtea aliquoties peperit. Quarta, de quadam, quæ primò grauida feliciter facta fuit, & poſtea iterum concepit, ſed cùm nec tum parere poſſet, & Chirurgus prior mortuus eſſet; alij verò idem audere nollent, mater vnà cum prole miſerè periit. Quinta, de alia, quæ feliciſſimè fuit inciſa, & poſtea rurſum grauida reddita, naturali modo iterum enixa eſt. Sexta, de quadam, cui fœtus mortuus ſectione extractus fuit, quæ cùm conualuiſſet, ſeptimanis quinque pòſt rurſum menſtruas purgationes habuit, ſtatimque pòſt concepit & peperit.

Sectione verò *ſecunda*, eiuſdem operationis poſſibilitatem rationibus probat, dum docet, & muſculos abdominis, & peritonæum, & vterum poſſe abſque periculo vitæ incidi.

Sectione verò *tertia*, id quod rationibus probauerat, exemplis & hiſtoriis confirmat, variáſque hiſtorias adducit, quibus probat, vulnera muſculorum epigaſtrij, peritonæi & vteri fuiſſe ſanata.

Sectione quarta, caſus longè perículoſiores, quàm eſt ſectio Cæſarea, qui vtero acidére, qui tamen ſui reſpectu non fuerint lethales, proponit, quos in quinque claſſes diſponit. In prima claſſe agit de mulieribus, quæ ſeipſis ignorantibus vtero geſtarunt, in quibus fœtus mortuus ac putridus cauſſa fuit, vt & vterus in corpore putreſceret, ita vt temporis progreſſu interierint, quæ tamen ſuperuixiſſent, ſi malo cognito, tempeſtiuè ſectione hac ipſis auxilium latum fuiſſet. In altera, de mulieribus, quarum aliquæ puerperæ fuére, aliquæ verò non, quæ apoſtemate vteri laborantes apertæ fuére, non ſectione Cæſarea, ſed cauterio actuali abdomini impreſſo; quæ tamen non modò non mortuæ, ſed nec facultate concipiendi priuatæ fuére; quæ tamen operatio, quàm ſit cæſarea ſectio, longè periculoſior. In tertia de morbis vteri, circa interiorem partem fundi ipſius putrefacti, & quidem tanto cum vlcere, vt fœtus mortui à capacitate vteri ad inteſtina fuerint prolapſi, & inde per epigaſtrium extracti, (quo loci magnum ſolùm apoſtema eſſe ſuſpicio erat) abſque tamen matris internecione, aut poſtmodum vtero geſtandi facultate ablatâ, vtero naturæ beneficio conſolidato. In quarta claſſe recenſet hiſtorias mulierum, quibus vterus prolapſus & putridus, abſque vitæ peritulo, totus, & quidem ſectione, vſtione, aut ligaturis ablatus fuit. In quinta itidem hiſtorias mulierum, quibus vterus valde abſumtus & putridus, tandem ſpontè, abſque tamen morbo ſubſequente, excidit, proponit.

Quintâ ſectione idem eorum, qui bruta caſtrare ſolent, exemplo confirmat.

Sextâ ſectione probat, ſectione hac fœcunditatem fœminis non auferri, ſed vbi poſt ſectionem conualuerint, iterum concipere poſſe.

Eandem Rouſſeti ſententiam aliis etiam hiſtoriis confirmat Gaſparus Bauhinus *in appendice libelli*, inter quas notabilis prima eſt, quæ hoc modo refertur: *Cùm circa annum ſalutis* 1500. *Elizabetha Aleſpachin, Iacobi Nufer,* ὀρχοτόμου, *in pago* Siegershauſen, (*præfectura Gottliebanæ in Turgavia, parochiæ Altishuvilanæ*) *vxor primò vtero geſtaret, & iam doloribus partus per aliquot dies diuexaretur, ad ſe obſtetrices tredecim, & aliquot lithotomos vocauit, à quibus, fruſtra tamen, opem ſperabat; cùm nec fœtus excludi, nec etiam dolores mitigari poſſent. Quare iam deſperata ſalute maritus vxori conſilium ſuum communicat: quod ſi conſentiret,*

conſentiret, velle ſe, quòd ſperaret, annuente Domino fœlicem ſucceſſum, in ipſâ ſuam experiri induſtriam. Annuente ergo ipſa, ad Archipræſidem Frauenfeldenſem abiit, rem vti ſe habebat, expoſuit, conatum aperuit, licentiamque ſibi dari rogauit. Re intellectâ, Archipræſes primùm quidem difficiliorem ſe exhibuit: deinde verò fiducia mariti confidens, annuit. Quare licentiâ impetratâ domum redit, obſtetrices alloquitur, & hortatur, vt quæ cordatiores ſint, ſibi & vxori in hypocauſto aſſiſtant, timidiores verò ex conclaui recedant; moliturum enim ſe aliquid, quo benedicente Domino, ſalutem vxoris ſperaret. Obſtetrices ergo, conſilio magnâ cum admiratione intellecto, ex ipſis vndecim ex conclaui receſſere: duæ cordatiores cum Lithotomus mulieri parturienti adſtitere. Quare maritus, implorato priùs diuino auxilio, & ianuâ diligenter clauſa, vxorem menſæ imponit, abdomini vulnus (non ſecus, quàm alicui porco) infligit. Verùm primo ſtatim ictu ita feliciter abdomen aperuit, vt ſubitò in fans abſque vlla læſione extractus fuerit. Cùm iam vndecim obſtetrices, quæ præ foribus ſtabant, infantis vagitum audirent, intrare (ſed fruſtra) expetebant: non enim intromiſſæ fuere, antequam fœtus mundatus, vulnúſque Veterinario more conſutum foret, quod poſtmodum abſque alio ſuperueniente ſymptomate fœliciter coaluit. Eadem enim poſt hancce τομοτοκίαν ſecundò gemellos enixa eſt: quorum vnus Iohannes Nufer nomine, pagi Siegershauſen Præfectus, *annum iam agens ſexageſimum, anno* 1583. *adhuc in viuis fuit. Poſt hos gemellos quatuor alios liberos enixa eſt. Exſectus verò infans primùm anno ſalutis* 1577. *diem ſuum clauſit.* Reliquæ eiuſmodi hiſtoriæ, vt aliquot vteri exſecti exempla, viuâ manente matre, ibi videantur.

Partus Cæſareus cum hernia vterina.

Nec hic prætereunda partus Cæſarei cum hernia vterina coniuncti hiſtoria, quæ hic Vvittebergæ accidit, & ſuprà, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 16. integrè deſcripra exſtat.

Sectionis huius adminiſtranda ratio.

Tandem Rouſſetus Chirurgos, quâ ratione hæc ſectio inſtitui poſſit, inſtruit hoc modo: Primò, inquit, tibi conſiderandum erit, aliquáne ſit ſpes alio faciliori modo fœtum nanciſcendi. Dein, ſitne mulier robuſta, & an ſigna lethalia adſint: præcipuè autem annon nimiùm ab obſtetricibus, aut ob ſummos & violentos in partu conatus læſa fuerit, aut quorundam tonſorum carnificinâ crudeliter dilacerata, quod frequentiùs ab ipſis, quàm à matronis fieri ſolet. Si enim eam tum mori contingeret, cauſſa mortis ſectioni tuæ, non autem ipſorum erratis adſcriberetur. Sic poſtquam (inuocato tamen priùs numine diuino) aliquis, qui tibi ad id commodus viſus fuerit, iuſſu tuo, mulieri animum addiderit, & vt primò Deo bene confidat, dein etiam de tuo auxilio rectè ſperet, admonuerit, conueniet te inſtrumenta hæc pauca habere ad hoc opus peragendum neceſſaria: ita tamen, vt hæc inſtrumenta ab ipſa non conſpiciantur. Nouaculam nimirum acutam, nouaculam rotundæ aut globoſæ cuſpidis, acum cuſpide triangulari filo inſtructam, ſpongiam mollem, pannum lineum mollem, veterem, complicatum, conſutum & iam imbutum decocto calido, de quo in ſequenti agetur, vel alio ſimili decocto, quo dein bene expreſſo meliùs, quàm ſpongiâ vteris, tam ad ſanguinem imbibendum & exſiccandum, quam ad labia ipſius vulneris lora adſtringente, & calore ſuaui ac blando fouenda. Præterea etiam linteamina ſint in promptu, quæ ipſi mulieri ſubſternantur, & circumponantur, quo ſanguis, qui promanabit, tegatur, cuius etiam parua quantitas magnam profuſionem oſtentat, & tam mulieri patienti, quàm adſtantibus terrorem incutit. Adſint etiam faſciæ, linamenta, ſplenia, ſtupæ benè pexæ, puluilli vſitatis medicamentis adſtringentibus imbuti: quæ omnia in primo poſt ſectionem apparatu ſeparatim habere oportet, aut eadem, ſi tibi ita videatur, coniunges. Poſtmodum vbi, te monitore, vrinam ſi fieri poterit, reddiderit (quò veſica vacua deorſum concidat, & minùs impediat, quamuis ea locum ſectionis non attingat) ſituanda eſt, ſi vires valeant, ſupra lecti extimam partem in dorſum inuerſa, inflexa ita vt tibiæ aliquantum propendeant, ſed firmiter coniunctæ ſeruentur, ipſa verò blandè à familiaribus robuſtis & animoſis ſuſtineatur. Aut ſi vires ſint proſtratæ, ſemidecumbens continenda, (hic enim ſitus à Syncope præſeruat, quod in ſectione venæ eorum, qui lipothymiis obnoxij ſunt, obſeruare ſolemus) ita tamen, vt verſus pedes aliquantum propendeat, tibiæ verò æqualiter ſint extenſæ. Tum vnum aut alterum, quod voles, latus eliges; hoc enim in idem recidit, vt ex ſuprà citatis hiſtoriis colligere licuit. Attamen ſi hepatis aut ſplenis aliqua durities adſit., conſultius videtur fore, ſi oppoſitum latus incidatur, idque variis de cauſſis, de quibus alibi acturi ſumus.

Si verò hernia ſit in latere eo, quod incidere eſt animus, & quod cenſeatur inteſtinum ibi, nimirum inter peritonæum, & vterum non hærere (difficulter enim ibi eſſe poteſt, quia vterus in muliere valde grauida prius quàm inteſtinum ſe offert) tum ibi ſectio fieri non poterit, eò enim citius quàm in oppoſitum latus, vterus decumbit. Hac ratione fiet, vt poſtmodum ægrota non ex vtroque latere ſit hernioſa. Et licèt inteſtinum ſe ibi offerret (quod tamen fieri non poteſt) nil idcirco mali eſſet, modò in altum nouacula non adigatur, ne ipſum lædatur. Olim enim in curatione herniæ, magna ſupra rupturam inciſio, abſque tamen noxa, fiebat, vt Celſus & Ægineta teſtantur.

Hoc facto, optimo atramento locum incidendum notabis, lineâ oblongâ & rectâ per abdominis longitudinem ducta, cuius exſiccatio exſpectanda, ne rurſus deleatur, quò recto tramite abdomen ſecetur. Fiat autem ſectio inter vmbilicum & ilia, tribus vel quatuor digitis ab inguine pectinem verſus, & in ſecundum recti muſculi longitudinem, cauendo tamen, ne vel caput, vel cauda ipſius muſculi lædatur. Notandum autem hoc loco, quòd ſi ſectio paulò altiori in loco potius, quàm nimis infernè fiat, eam meliorem & tutiorem ratione hæmorrhagiæ fore: minus etiam moleſtam ſi hernia remaneat: adhæc minus etiam doloris cauſabit. Sed & eodem atramento, in quatuor aut quinque æqualiter diſtantibus locis, quatuor aut quinque paruas lineas tranſuerſales decuſſatas ſuper lineam primam per abdominis longitudinem ductam, notare oportebit, & vt exſiccetur curandum: ſupra quas puncta futuræ ſuturæ ſibi inuicem rectè reſpondentia locanda, quò recta fiat Gaſtroraphia.

His peractis, ſectio ipſius cutis ſupra lineam dextrè adhibenda, ad pinguedinem vſque, ſed cautè nouaculam adigendo: cuius vulneris longitudo erit, dimidij circiter pedis, plus minúſve, prout mulier magno paruóve corpore fuerit; poſtea eodem prioris ſectionis tramite, prudenter, & quidem ſecundum longitudinem, muſculi ipſius Epigaſtrij incidendi, & etiam peritonæum. Sed cautè, inquam, peritonæum ſecandum erit: ſub eo enim ipſius vteri corpus tum prætumidum ſe offert, ipſis inteſtinis, quæ abſcondita ſubiacent, incumbens. Tum, implorato diuino auxilio, vterus incidendus erit, ita tamen, vt alta non fiat ſectio, ne fœtus ſi adhuc fruatur vitâ, lædatur: ſi enim mortuus, tum citiùs omnia peragi poſſunt, cauendo ſolùm ne nimium mater lædatur. Incipienda erit ſectio in ſummo ipſius vteri, & deorſum inter latus & anteriorem partem ducenda, quò iis locis, vbi ſunt epididymi, vaſa ſpermatica, & teſticuli muliebres, caueatur.

Quod vt tutiùs fiat, conſultum erit, tum ad manus habere nouaculam alteram, dorſo craſſiore, acie acutiſſimâ: ita tamen vt ipſius acuminis principium globulo plumbeo aut buxeo muniatur, (adinſtar culteri eius, quo vtuntur ij, qui omaſa præparant, & inteſtina repurgant) ne acumine infans, dum ſe in vtero mouet, alióve pacto, lædatur.

Poſt fœtus & ſecundinæ extractionem, linteamine tenui, molli, blando & veteri, octies vel decies breuiuſculè complicato, & ſequenti decocto imbuto (cuius loco ſpongiâ vti licebit) diligenter & blandè is, qui aderit ſanguis, abſtergendus eſt: ita tamen vt blando calore foueatur, quò duabus ſatisfaciamus Indicationibus, & quidem contrariis, idque eodem tempore, habitâ ratione breuitatis temporis, quo id fieri debet.

Decoctio ſit talis:

℞. *Herb. artemiſ. abſinthij. agrimon. betonicæ, althêæ, flor. maluæ arboreſcentis* (quam Roſam traſmarinam aliqui vocant) ſi reperiatur, *fol. aut flor. granatorum. roſ. ſylueſtrium odoratar. roſ. rub. exſiccatar.* ana M. j. *rad. ariſtol. longæ & rotundæ, cyperi, ſchœnanthi*, ana circiter ℥. ß. F. omnium decoctio vſque ad tertiæ partis conſumtionem, in vini craſſi, rubri & auſteri ℔. vj. (ſunt duæ pintæ Pariſienſes) dein coletur, colaturæ addatur aq. fabrorum hemina, id eſt, quartarij duo, (eſt dimidia cheopina Pariſienſis) & rurſus vnà bulliant. In hoc decocto temperati caloris linteamen complicatum, eo modo, vt dictum fuit, intingatur, & exprimatur. Hoc eadem operâ, & ſaniem abſterget, partem læſam fouebit, ſanguinis fluxum ſiſtet, partem defatigatam corroborabit, & lochia, quæ fluere debent, commouebit.

Sed hoc loco ſtudioſè dictum illud, *Feſtina lentè*, obſeruandum. Hæc vbi ratione vteri peregeris, & eum blandè in locum conuenientem, abſque tamen ſutura, repoſueris (vteri enim in ſeipſum contractio, quàm ſutura melior eſt) tum ſtatim Gaſtroraphia adhibenda (id autem feſtinanter fieri non debet) vulneri ipſius abdominis, ne frigore interiora afficiantur, obſeruantes, eſſe aptè vulneris labia committenda ſecundum lineas decuſſatas, vt iam dictum fuit. Quæ quidem res & adiuuantis alicuius operam requirit, qui inteſtina, quæ tum iuxta vulnus, quod conſuitur, occurrunt, intrò trudat, ne ipſa vel acu lædantur, aut inter puncta ſuturæ occludantur, dum locum eum, quem priùs vterus iam retractus obtinuerat, occupant. Nec etiam nimis cunctanter res agenda, vti prædictum, vel incurioſè gaſtroraphia adminiſtranda, vel aliquid cum ægrotæ periculo experiundum, ne totum opus corrumpatur: ſiquidem experientiâ compertum, quòd in his, quæ inciſæ omnium optimè conualuere, nil aliud quàm cutis, & quidem paucis punctis conſuta fuit, nec tamen propter herniam, quamuis valde magna foret, aliquid moleſtiæ pertulerunt. Nam (vt eſt in prouerbio Gallico) melius eſt, infantem mucoſum relinquere, quàm naſum omnino auellere.

Poſt ſuturam abdominis, reliqua, quæ in aliis etiam recentibus vulneribus fieri ſolent, erunt adminiſtranda, vſque ad cicatricis generationem: frigus tamen ſummè cauendum: Fiet autem id per vnguenta, cataplaſmata, emplaſtra, fotus, puluillos, ſtupas bene pexas, pro ratione temporis, & indicationibus conuenientibus.

Ratione autem vteri duo potiſſimùm conuenient. Peſſaria nimirum, & iniectiones in vterum. Peſſaria erunt effigiata in formam penicilli, pollicis craſſitie, aut paulò minoris, & ſatis

longa, quò vſque in concauitatem vteri abſque offenſa indi poſſint. Parabitur autem peſſarium ex linteo, aut ex candela cerea perforata in modum penicilli fiſtulati (quas Tentas cannuleas vocant) linteo, aut bombace obducto butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo roſato, vitello oui inuncto: quod ſæpius extrahendum, & rurſus intrudendum erit. Proderit tale peſſarium, tum ratione longitudinis, tum etiam ratione perforationis, quò ſaniei pateat tranſitus: dein etiam vt collum & os Vteri muniat, ne ſaniei acrimoniâ afficiantur: Hippocratis conſilium imitantes, ſi modò communem interpretationem ſequi velimus: *Si vterus inter coxas iacens ſuppuretur, neceſſarium eſt immotum fieri.* Quod ſi ſæpius id extrahamus, non impediet, quò minùs puri, humori pituitoſo, aut grumis ipſius ſanguinis detur exitus; ſed potiùs ea ſecum ducet. In eundem vſum clyſteres vterini conuenient, qui ipſum fouebunt, abluent, abſtergent, roborabunt, & conſolidabunt: quæ parabuntur ex decocto artemiſiæ, agrimoniæ, abſinthij, althææ, plantaginis, roſ. rubrarum, floribus aut foliis maluæ arboreſcentis, nepetæ, radicum ariſtolochiæ, ſalſæparillæ, cyperi, ſchœnanthi, quæ omnia decoquentur in aq. chalybeata, addendo parum vini craſſi auſteri, & optimi hydromelitis aliquid. Horum nihil aut parum in ſuprà citatis hiſtoriis obſeruatum fuit, quæ nihilominus tamen rectè, & citò curatæ fuêre. Quare ſi prædicta omnia reperire non liceat, non tamen ob abſentiam (vt eſt in vulgari prouerbio) vnius Monachi, Abbatis electio intermittenda.

Diæta.

Victus ratio ſit ex cibis euchymis, & ſit quoad vires concedent, tenuis. Mulieres enim modò enixas, & tali pacto exercitatas corroborare conuenit: at in vulneribus & apoſtematibus interioribus exquiſita victus ratio requiritur: quare medium ſeruare oportet.

Quod ſi aluus non reſpondeat, clyſteribus ex ſaccharo rubro, diapruno ſimplici, butyro recenti, oleo roſato, cum iure gallinæ pinguis aliquis herbis & ſale paratis vti oportet. Reliqua pro iudicio Chirurgi, & prudentis Medici, qui fortè adierit, fient. *Hæc F. Rouſſetus.*

LIBRI QVARTI,
PARTIS SECVNDÆ,
SECTIO VII.

De Regimine puerperarum, & affectionibus p. n. quæ poſt partum iis accidunt.

CAPVT I.
De Regimine puerperarum.

Regimen puerperarum.

VBI fœmina fœtum edidit, ſtatim danda opera, vt ſecundina ſubſequatur, & extrahatur, quod in naturali partu etiam ſine difficultate fieri ſolet. Interdum tamẽ ſubſiſtit, de quo *cap. ſeq.* dicetur. Vbi verò & fœtus in lucem editus, & ſecundina extracta eſt, puerpera in lectum componenda, eiúſque vires, quæ in partus laboribus deiectæ ſunt, cibis idoneis & quiete, quæ ipſis vulgò, & quidem Sacrarum literarum auctoritate rectè conceditur, reficiendæ, neque ante finem ſex ſeptimanarum facilè ad labores conſuetos admittendæ. Equidem obſeruatum, fœminas quaſdam nulla puerperij habitâ ratione, ad cõſueta opera reuertiſſe: ac Cælius Rhodiginus *lib. 18. antiq. lect. c. 22.* & alij ex Poſſidonio referunt, Virum quendam Maſſilienſem mercede conduxiſſe viros & mulieres, qui agrum ſuum foderent. Ex his vna cœpit ſentire dolores partus: relicto ergo opere, abiit pauliſper extra agrum, emiſſóque fœtu, rediit ad laborem, ne mercedi quid decerperetur: & cùm Dominus agri videret, quòd penſum difficulter ſolueret laboris, neſciens quid ei accidiſſet, interrogauit quid illi eſſet; cognitâ cauſsâ numerauit illi pretium, iuſſitque abire. Illa autem ſumpto puero, lauit ipſum aquâ fontis, & inuolutum panniculis incolumem domum portauit. Non abſimile quiddam hic VVittebergæ accidiſſe memini. Fœminam quandam ad portam Elyſtræ in alienâ domo noctu ſubitò pariendi conatus apprehenderunt, & feliciter ea infantem peperit. Cùm verò quæ ad puerperium neceſſaria ſunt, in illâ domo non haberet, ſed domi ſuæ, quæ erat in platea preſbyterorum, ea apparaſſet, ipſa infantem modò editum ſuccinctorio excepit, & pedes rectà domum, ad quam vix intra horæ quadrantem peruenire potuit, portauit, & ibi puerperium ſalua peregit. Verùm rara iſta ſunt, neque facilè in exemplum trahenda, ſed omnino bonâ & peculiari diætâ puerperæ opus habent.

Qualis Aër puerperis conueniat.

Aër, in quo degit puerpera, ſit temperatus, & ad calidum potiùs, quàm frigidum declinans, & omnino ſtudioſè caueat puerpera, ne frigidum aërem, præcipuè in vterum immittat, cùm is, vt ſemper, ita in puerperis inprimis vtero inimicus ſit, & lochiorum retentionem, atque hinc tormina & dolores, vteri inflammationes, & alia mala excitet. Omnia etiam odorata remouenda, ne ſuffocatio vteri excitetur. Si partus laborioſus fuerit, venter, & latera puerperæ ol. amygdal. dulc. ac lil. albor. cum pauco vino calente miſtis inungantur.

Cibus.

Cibi ſint boni ſucci ac facilis coctionis, iuſcula ſcilicet gallinarum, & carnes cum pane albo, panatellæ, & in noſtris regionibus iuſcula è pane & cereuiſia butyro recenti condita, oua ſorbilia; quo victu primis duobus vel tribus diebus contentæ eſſe poſſunt. Poſtea carnes pullorum, gallinarum, caponum, hœdina, vitulina concedi poteſt.

Potus.

Potus ſit vinum tenue, modò febris non adſit; vel ſi febris adſit, aqua cocta cum modico cinnamomi, vel ſemine coriandri. In noſtris regionibus commodiſſimus potus eſt cereuiſia. Potus autem primis diebus non valde frigidus exhibeatur, cùm tormina facilè excitet, ſed quodammodo tepidus. In cibo autem & potu mediocritas obſeruanda, nec à magna euacuatione ſtatim ad plenum victum properandum, nec mulierculis imperitis concedendum, vt ſubitò cibo & potu nimio puerperas impleant & farciant, cùm vires deiectæ magnam cibi copiam coquere non poſſint. Poſtea verò ſenſim alimenta augenda.

Arceatur omnis ſtrepitus & clamor, ne quies puerperarum turbetur, & ſpiritus agitentur. Imò ipſæ puerperæ non multùm, præcipuè altâ voce loquantur, ne humores & ſpiritus ad partes ſuperiores moueantur, & purgatio poſt partum impediatur. Poſt vel circa vigeſimum diem, & poſtquam purgatio lochiorum peracta eſt, vt iterum è lecto ſurgant, ipſis concedatur: aliàs enim, & ſi nimis citò è lecto ſurgant, venter flatibus repletur, & tormina excitantur. Ad vires tamen puerperæ hic reſpiciendum: aliæ enim ſine damno citiùs è lecto ſurgunt, aliæ ob virium debilitatem diutiùs in eo morari coguntur.

Affectus animi nimij, terror, mœror, ira, riſus & gaudium nimium vitandi; cùm humores agitent, & vt in partem aliquam decumbant, facilè in cauſſa eſſe poſſint.

Vt iis, quæ infantes ſuos lactare nolunt, vel non poſſunt, purgationes poſt partum copioſiùs fluant, ſanguiniſque impetus à mammis auertatur, danda opera; qua de cauſſa etiam repellentia ſub axillis adhibenda, vnguentum ſcilicet roſaceum, aut cerotum ſantalinum aceto diſſolutum, & ipſis mammis Cataplaſma è farina fabar. orobi, cum oxymelite miſtis imponendum, aut mammæ fouendæ decocto fol. menthæ, anethi, apij, vel folia contuſa ei imponenda.

Antequam puerpera iterum domo egrediatur, & ſeſe ad conſueta munia accingat, balneo vtatur, vt ſordes illæ quas in puerperio contraxit, abluantur, & totius corporis partes roborentur. In balnei aqua coqui poſſunt radic. lil. alborum, helenij, fol. artemiſ. agrimoniæ, borrag. roriſmarini, fl. chamæmeli, ſtœchad. ſemen lini, fœnugræci, cortic. citri. Noſtræ mulieres puerperas in balneo emulſione ſeminum cannabis abſtergere ſolent.

Poſt balneum, vt fœmina ad conceptum iterum diſponatur, nonnullæ per biduum ſuffitu è thure, ſantal. citr. cortic. citri, granis Kermes, nuce moſch. cinnam. garyophyllis puluériſatis, & prunis iniectis vti ſolent, quem in ſella perforata, aut ex iiſdem in vino decoctis vaporem vtero excipiunt.

Atque ſi his hoc modo adminiſtratis omnia rectè procedant, nihil aliud agendum: Si verò quid præter naturam ſuperueniat, ei, vt in ſequentibus dicetur, ſubueniendum.

CAPVT II.
De Secundina & Mola poſt partum retenta.

Secundina retenta.

POſtquam fœtus in lucem prodiit, danda opera, vt membranæ illæ, quibus fœtus in vtero incluſus & inuolutus fuit, Secundinæ, Secundæ, & Græcis ὕστερα dictæ, quòd ſecundum ab vtero fœtui ſint receptaculum, vel quòd ſecundæ à fœtu prodeant, ſubſequantur: quod ſine magno conatu fit, ſi omnia in partu proſperè & rectè ſuccedant, cùm ab vmbilico infantis pendeant, & vmbilicus poſtremò exeat in partu.

Interdum tamen poſt partum hærent Secundinæ, ac ſubſiſtunt, & ſæpe non minores labores puerperæ afferunt, quàm ipſe fœtus. Cùm autem ſubſiſtit Secundina, vel fundo vteri adhæret, vel ſi ab eo libera ſit, alij parti inſtar pilæ connectitur. Et quidem cùm Secundina detinetur, vel os vteri clauſum eſt, vel patet.

Cauſſa.

Cauſſa.

Retinentur Secundinæ, vel quia nimis craſſæ & tenaces, ac firmiter vteri lateribus cohærent, vel quia propter diuturnum partus laborem intumeſcunt, vel vt Hippocrates *lib. 1. de morb. mul.* habet, ſi per vim infantiſque conatum ruptus fuerit vmbilicus, vel imperita Obſtetrix vmbilicum præcidit antequam ſecundina ex vtero egreſſa fuerit, aut vmbilico abſciſſo cum ſiniſtrâ manu non firmiter tenuerit: tum enim Secundinam lubricam vteri facilè ſurſum trahunt. Tutiſſimum ergo eſt ſecundinas ab vmbilico non reſecare donec ſimul exeant. Ideóque vt abſque violentia, & ſine ruptura vmbilici extrahantur, laborandum. Idque vt faciliùs fiat, etiam ſternutatio de conſilio Hippocratis excitanda. Si tamen nullo modo extractio ſecundinæ ſuccedat, ſectio vmbilici etiam non nimis diu differenda, ne infanti aliquod damnum & periculum attrahatur. Vbi tamen vmbilicus abſcinditur, partem ſecundinæ cohærentem filo ligare, & puerperæ femori alligare, vel manu obſtetricis retinere conuenit, ne in fundum vteri Secundina retrahatur.

retrahatur. Idem accidit, ſi aër frigidus in cauitatem vteri admittitur, vel propter odores vterus ſenſim contrahitur, vel puerpera terrore vel timore concutitur, vel propter impatientiam non in eo ſitu permanet, aut eos conatus non præſtat, qui ad ſecundinam excludendam ſunt neceſſarij.

Signa Diagnoſtica.

Secundam in vtero relictam eſſe, obſtetricem latêre non poteſt. Cauſſæ etiam, ob quas retentæ ſunt, facilè pateſiunt. Accedunt poſtea alia Symptomata, & vt Hippocrates 1. *de morb. mulier.* ſcribit, purgatio minùs quàm opus, procedit, & venter durus fit, & magnus, ac febris acuta & dolor per totum corpus, & ventris maximè partem eam, quæ eſt infra vmbilicum, & grauitas fit in vtero, & tormina, veluti fœtus inſit. Quibus poſtea, vbi ſecundina putreſcere incipit, febris accedit, fœtor per illa loca erumpit, & ex vaporibus tetris adſcendentibus nauſea, difficultas ſpirandi, ſuffocatio, lipothymia, & conuulſiones oriuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cùm ergo tot grauia Symptomata ex Secundarum retentione accidere poſſint, patet hinc, non leue malum eſſe, ſed ex eo puerperæ multùm periculi impendere, imò ſæpe eâ de cauſſa eam mori.

2. Salutis autem maior ſpes eſt, ſi cùm Secundina expelli vel extrahi non poteſt, copioſa ſanies ex vtero effluit. Tunc enim ſpes eſt, ſecundas putrefactas vel conſumptas ſexageſimo die elapſuras.

Curatio.

Curatio.

Vt ergo Secundina retenta ex vtero quamprimùm tollatur, danda opera: & propterea leniter manibus obſtetricis trahenda, ſed non rectà, ne ſimul vterus ſede ſuâ moueatur & excidat, ſed in orbem quaſi agendo. Et vt conatus accedat, ſternutatoria vſurpanda, & ſternutatio promouenda, quâ ſecundina excutiatur.

Deinde graueolentia è plumis perdicis, & vngulis capræ accenſis, ac ſimilia, quæ in ſuffocatione vteri vſurpari ſolent, naribus admouenda, quæ ſpiritus in vtero deorſum quaſi fugant.

Secundinam expellentia.

Quòd ſi nec hoc modo eiiciatur Secundina, medicamenta Secundinam expellentia vſurpanda, quæ eadem ferè ſunt cum medicamentis fœtum mortuum expellentibus. Inter quæ vtilis eſt imprimis *dictamnus Creticus*, & *ol. ligni Heraclei*, *ſecundina præparata*, de quibus ſuprà.

Vel ♃. *Artemiſ. rubræ* M.j. Coq. in *vino Rhenano*, & cum hauſtu propinetur illud *flauum ex fl. lil. alborum*.

Vel ♃. *Maioran. charefol. puleg.* ana M. j. *ſabinæ* M. ß. *ſem. fœnic. aniſi*, ana Drach. ß. *radic. leuiſtici*, *petroſelini*, ana Drach. iij. Coq. in aq. pro hauſtibus duobus.

Vel ♃. *Sabinæ, artemiſ. puleg.* ana M. j. Coq. in aq. communi ad conſumpt. mediet. Col. ♃. ℔. ß. Adde calenti ℔. j. *vini odorati, cinnam. pulueriſ.* vnc. j. Stent in vaſe clauſo, poſtea colentur. Detur ſexta pars pro hauſtu manè & veſperi.

Vel ♃. *Dictamni Cretici*, *trochiſc. de myrrha*, *boracis*, ana Drach. ß. *croci*, *caſtorei*, ana Scrup. j. F. Puluis.

Vel ♃. *Ariſtol. rot.* Scrup. ij. *myrrhæ*, Scrup. j. F. puluis. Detur ex vino.

Vel ♃. *Rad. dictamni albi* Drach. ß. *cinnam.* Scrup. j. *ſem. violar.* Scrup. ß. F. Puluis.

Commendatur & teſticulorum equorum fruſtillatim inciſorum, & in furno exſiccatorum puluis, quantum tribus digitis eius capi poteſt, bis vel ter cum liquore conueniente exhibitus.

Vtilis eſt & ſuccus è foliis leuiſtici recentibus expreſſus, & cum vino Rhenano exhibitus.

Vt & Caſtoreum cum vino vel cereuiſia propinatum.

Nonnulli iubent puerperam ter vel quater cæpam morſu comprimere, & ſuccum deglutire, ac poſtea vini calidi hauſtum ſuperbibere.

Peſſi fiant ex *artemiſia*, *mercuriali*, *ſaluia*, *iride* pulueriſatis, & cum *ol. cheirino* miſtis.

Vel ♃. *Ariſtol. rot. ſabinæ, bryoniæ*, an. partes æqual. *& felle bubulo ac melle* excipiantur. F. Peſſi.

Fortiores fiunt ex *decocto vel ſucco cucumeris aſinini*, *colocynthidis*, *ſtaphide agria*, *helleboro*, *melle ac felle taurino*.

Suffitus fiant ex *caſſia*, *nardo*, *ſabina*, *artemiſia*, *pulegio*, *dictamno*.

Vel ♃. *Myrrh. caſtor. galbani*, ana Drach. ß. *opopanacis*, *cinnam.* ana Drach. j. Cum melle F. Trochiſci, qui carbonibus iniiciantur.

Vel foueatur venter decocto modò dictarum Plantarum.

Vel ♃. *Farinæ lupinor.* Vnc. j. *pulu. abſinth.* Vnc. ß. *myrrhæ*, *rutæ*, ana Drach. iij. Cum *felle taurino & melle*, Miſce in formam Cataplaſmatis.

Quod ſi nec hoc modo Secundina excidat, Clyſter vterinus iniiciendus *ex decocto ſaluiæ*, *artemiſ. mercurial. calaminthæ*, *pulegij*.

Tandem ſi nec manus operâ, nec medicamentis expelli Secundina poſſit, medicamenta ſuppurantia in Vterum iniicienda ſunt, vt in pus mutata particulatim effluat. Ne tamen aliquid incommodi inde excitetur, & vterus exulceretur, detergentia miſcenda, vel per interualla iniicienda: Et dum ea iniiciuntur, ſimul medicamenta Secundinam expellentia exhibenda.

Vt ♃. *Rad. maluæ*, *lil. albor.* ana ℥. j. *ariſtol. rot. ireos*, ana ʒ. ij. *fl. chamæmel.* M. ß. *ſem. lini*, *fœnugr.* ana ʒ. ß. Coq. *aq. ſ.* Col. ♃. ℥. iiij. *ol. amygd. d.* ℥. j. *vnguenti Baſilici* ℥. ß. *Ægyptiac.* Drach. j. M.

De Mola poſt partum relicta.

Mola poſt partum relicta.

Interdum mola cum fœtu coniungitur, & poſt partum atque Infantem in lucem editum in vtero relinquitur, quod cognoſcitur non ſolùm è ſignis molæ, ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 8. propoſitis; ſed quòd etiam fœmina poſt partum non leuatur, & dolores circa vmbilicum, in dorſo, in inguinibus remanent, ac grumoſus ſanguis effluit multus; ab euacuatione tamen illa puerpera non leuatur, ſed tormina & anxietas remanent, venter intumeſcit, doloréſque quaſi partus per interualla recurrunt. Quâ ratione autem mola talis tolli poſſit, ſuprà *alleg. loco* dictum.

CAPVT III.

De Purgatione poſt partum imminutâ vel retentâ.

Lochia.

CVm ſanguis, qui toto geſtationis tempore in vaſis circa vterum retinetur, in fœtus nutrimentum non totus, ſed melior ſaltem abſumatur, contrà deterior retineatur, & prætcrea quoque vitioſi humores multi, qui aliàs ſingulis menſibus cum ſanguine, dum fœmina non eſt grauida, euacuari ſolent, in iiſdem vaſis cumulentur: poſt partum natura ſanguinem illum, collectóſque alios humores euacuat, qui ſanguis λόχεια, & euacuatio illa λοχία, aut λοχία κάθαρσις, vulgò purgatio poſt partum, & puerperia nominatur.

Hoc loco autem notandum, differre apud Hippocratem λοχεῖα & λοχίην. Λοχεῖα enim & λόχια (vtroque enim modo ſcribitur) ipſa illa poſt partum purgamenta, ſeu materiam, & humorem qui euacuatur, ſignificat: ἡ λοχίη verò, aut λοχείη eſt κάθαρσις, ſeu euacuatio & effluxus illius materiæ, vt ex Hippocrat. 1. *de muliebr. in initio*, apparet.

Quantitas & tempus purgationis poſt partum.

Purgatio autem iſta, ob cauſſas modò dictas, non eodem modo ſeſe habet. Si enim mulier ſana ſit, ſanguis effluit, quaſi in modò mactata victima, iſque citò concreſcit, vt Hippocrates 1. *de muliebr.* docet, id eſt, integer, ſincerus, floridus & roſei coloris. Si verò mulier integra valetudine non fruatur, & cacochymica ſit, ſanguis iſte nunc aquoſus, nunc811 bilioſus, nunc melancholicus eſt, neque in omnibus fluit eâdem quantitate, nec in omnibus eodem tempore durat. Hippocrates *initio lib. de morb. mul.* ſcribit: Quòd effluant hæ purgationes in ſanis ad menſuram heminæ vnius & ſemis, plus minúſve, quæ quantitas indies minuatur, donec perfectè euacuata fuerint. Et durare iſtum fluxum, ſi marem pepererit, vt plurimùm diebus viginti, vel ad ſummum triginta; ſi verò fœmellam pepererit, diebus triginta, ad ſummum quadraginta duobus. Verùm cùm iſta varientur ex regionum diuerſitate, & fœminei corporis conſtitutione, alimento, vitæ genere, cùm rarò in vna fœmina eadem concurrant, mirum etiam non eſt, alias copioſiùs, alias parciùs, alias longiore, alias breuiore tempore euacuari. Et in noſtris regionibus ſæpe mulieres, quæ exercitiis magis deditæ ſunt, & minore copiâ, & breuiori tempore purgantur; & nonnullæ ad octauum ſaltem, pleræque ad dies quindecim: neque eæ continuò, ſed vnius vel alterius diei ſpatio interpoſito. In aliis verò regionibus, & præcipuè eæ, quæ otio deditæ ſunt, copioſiùs & diutiùs purgantur.

Purgatio autem iſta ſanguinis vel imminuitur & nimis parcè eſt, vel planè ſupprimitur, vel modum & quantitatem conſuetam excedit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Imminutionem & ſuppreſſionem Lochiorum, de qua hoc capite agemus, quod attinet, fit ea, cùm vaſa, per quæ euacuari debet ſanguis, vel anguſtiora redduntur, aut planè clauduntur, vel ſanguis aliò retrahitur & auocatur. Prius fit, cùm ſanguis eſt craſſior, qui ipſe ſibi viam q. obſtruit, aut vteri vaſa ob vitioſum vteri ſitum comprimuntur, aut frigidus aër in vterum immittitur, qui orificia vaſorum conſtringit: quod fit, ſi conclaue, in quo fœmina parit, ſit frigidius, aut pedes refrigerantur, aut potus frigidus hauritur. Poſterius verò accidit potiſſimùm à perturbationibus animi, terrore, metu & ſimilibus; vel ſi ſanguis cum impetu ad mammas ruit.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Etſi quantum cuilibet fœminæ ſanguinis poſt partum euacuari debeat, definire ſit difficillimum: tamen non ita difficulter cognoſcitur, an nimis parcè ſanguis euacuetur: Si verò planè ſupprimatur, id nullo modo latêre poteſt. Accedunt poſtea & alia ſymptomata, quæ ex ſanguinis imminutâ euacuatione,

cuatione, vel ſuppreſſione ortum habent: venter nimirum intumeſcit, dolor imum ventrem ac lumbos & inguina occupat, & ſæpe ad manus & crura extenditur, rigor & febris ſubſequitur, animique deliquia, pulſus debilis, celer, & inæqualis; in vrinis quid fuliginoſum apparet, vterus interdum inde inflammatur: quod ſi non accidit, graueolentia, liuida, nigra, grumoſa excernuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ex quibus apparet, rem periculo non carere, ſi lochia diminutè euacuentur, aut planè ſupprimantur. Etenim ſi menſium ſuppreſſio omnis mala eſt: multò deterior eſt eius euacuationis, quæ poſt partum fit, ſuppreſſio. Cùm enim in non grauidis ſanguis ferè ſolùm copiâ peccans per vterum euacuetur; in grauidis quod optimum eſt, in nutrimentum & augmentum fœtus abſumitur; quod verò deterius eſt, relinquitur, & ipſâ morâ peius euadit, & ferè atræ bilis naturam induit, ac propterea, ſi in corpore retinetur: multorum malorum cauſſa eſt, vt Galenus *1. epid. com. 3. t. 21.* & *3. epid. com. 3. t. 73.* docet.

2. Accidunt enim modò enumerata ſymptomata, & præcipuè febres, cuius hiſtoria eſt apud Hippocratem *modò alleg. loco 3. epid. com. 3. t. 73.* de fœmina in Thaſo, quæ poſtquam in partu purgata non fuit, in febrem incidit, quæ ibi videatur. Accedunt præterea melancholia, ſanguinis ſputum, vomitus, alui fluxus, inflammationes hepatis, pleuritis, angina, phrenitis, mania, paraplexia, hydrops, quæ tandem ipſam mortem fœminæ afferre poſſunt.

3. Si tamen ſudor copioſus erumpat, vel ex vtero liuida, nigra, graueolentia effluere incipiant, ab iſto periculo fœminam liberare valent. Ex corrupto tamen & putrido ſanguine vlcera, niſi id præcaueatur, in vtero excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio.

Quapropter non cunctandum, ſed antequam graue aliquod malum fœminam apprehendat, auxilium ferendum eſt. Si enim talia grauia mala accidant, vix vllus poſtea auxiliis ampliùs locus eſt. Itaque ſi ſanguinis copia adſit, & ſanguis ad alias partes ruat, vt ad vterum conuertatur & reuellatur, danda opera; quod fiet frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & ſcarificationibus in inferioribus partibus adhibitis; quæ ſi non ſufficiant, vena in pede aperienda, quæ & ſanguinem verſus vterum reuocat, eiúſque plenitudinem, quæ periculum aliquod minatur, minuit. Imò ſi iſta euacuatio planè ſupprimatur, neceſſarium eſt, vt ſtatim venæſectio inſtituatur, reliqua tamen reuulſoria medicamenta non negligantur.

Vias aperientia.

Poſtea vſurpentur ea, quæ vias laxant & reſerant, tum externa, tum interna. Inungatur regio vteri, imò totus venter, *ol. lil. albor. amygdal. d. ſeſamino, vnguento dialthææ, pinguedine gallinæ*, quibus addi poſſunt *crocus, oleum angelicæ, ſpicæ, cinnamomi*; vel foueatur venter decocto plantarum ſuprà, *part. 2. ſect. 2. cap. 3. de menſium ſuppreſſione*, propoſitarum.

Vt ℞. *Radic. lil. alb. ariſtoloch. rot. longæ, bryon. angelicæ*, ana ℥.ß. *mercurial. artemiſ. puleg. ſabinæ, calaminthæ*, ana M.j. *fl. tanaceti, chamæmeli, ſambuci*, ana M.ß. *ſem. lini, fœnugr.* ana ʒ.ij. Incidantur & contundantur craſſo modo, ac ſacculo inſuantur, qui in aquâ calida coctus ventri inferiori & pudendis imponatur.

Neque inutile fuerit clyſteres emollientes & laxantes iniicere, & ſi iam dies aliquot à partu præterierint, purgationem ex Rhabarb. agarico vel fol. Senæ exhibere, quò & viæ laxentur, & humores commoueantur.

Vt ℞. *Rad. lil. alb. althææ*, ana ℥.ß. *ariſtol. rot. longæ*, ana ʒ.ij. *fol. parietar. mercurial. althææ*, ana M.j. *calaminthæ, fl. chamæmel. ſambuci*, ana P.ij. *ſem. lini, fœnugræci*, ana ʒ.ij. Coq. *in aq. ſ.* Col. ℞. ℥.x. *ol. aneth. lil. alb.* ana ℥.j. *hieræ ſ.* ℥.ß. *vng. de artanita* ʒ.j. M. F. clyſter.

Peſſi quoque menſes prouocantes vtero indi poſſunt.

Sanguinem fundentia.

Exhibeantur ſanguinem fundentia & attenuantia, vt ſuccus borrag. & petroſelini cum vino, vel decoctum radic. graminis, petroſel. pimpinellæ.

Vt ℞. *Radic. aperient.* ana ʒ. ij. *betonic. capill.* ♀, *endiu. ſchœnanthi*, ana p.ij. *ſem. aniſi, fœniculi*, ana ℈.j. *cicer. rubr.* cochl.j. Coq. ad reman. ℔.j.ß. Adde *aq. cinnamon.* ʒ.ij. *ſyr. de quinque radic.* ℥.iij. Dentur ℥.iij.

Hippocrates 1. *de muliebr.* Eryſimum primò leuiter tundere, vt quod impurum ſuperficialiter adhæreſcit, excutiatur; deinde ita expurgatum accuratiùs terere iubet, & aquâ diſſolutum, ſaléque & oleo conditum, leniter etiam adſperſa farina exhibere mandat.

Plura huius generis extant ſuprà *part. 1. ſect. 2. cap. 6. de anguſtia vaſorum vteri*, & *part. 2. ſect. 2. c. 3. de menſ. ſuppreſſione.*

Si ſanguis totus ad mammas ruat, conſiderandum, an ipſa mater ſit infantem lactatura, vel nutrici eum traditura. Si enim ipſa infantem lactabit, non ſtatim ſanguinis motus impediendus, ſed impetus naturæ priùs perpendendus, & videndum, an mammis repletis, ſanguis ad vterum ſit reuerſurus. Quod ſi non fiat, neceſſaria auxilia vſurpanda.

Si ad aliam verò partem ſanguis ruat, reuulſionibus antea dictis inſtitutis, eius habenda ratio, vt *in ſequentib.* dicetur.

CAPVT IV.

De nimio ſanguinis poſt partum fluxu.

INterdum contrà nimia ſanguinis copia, & cum impetu, poſt partum effluit. Cùm autem ſecundum naturarum diuerſitatem in aliis fœminis copioſus ſanguis fluere ſoleat, neque copia in genere ita facilè definiri poſſit, ad vires reſpiciendum, iſque pro nimio habendus, qui vires proſternit ac deiicit.

Cauſſa.

Nimius ſanguinis poſt partum fluxus.

Immodici autem huius ſanguinis effluxus cauſſa eſt ſanguinis copia, quæ nouem menſium ſpatio in vtero collecta fuit, eiuſdem tenuitas & acrimonia naturam ad excretionem ſtimulans; & inprimis vaſorum apertio, quæ fit in partu difficili; vel cùm ſecundinæ violentiùs auelluntur & extrahuntur.

Signa Diagnoſtica.

Cauſſa.

Cognoſcitur autem ſanguinis nimius fluxus, ſi is grumoſus effluat, & vt dictum, inprimis ex viribus, quæ ſpiritibus exhauſtis deiiciuntur; quibus accedit cibi faſtidium, dolor in hypochondriis, cum ventris torſione, pulſus debilis & frequens, viſus obtenebratio, aurium tinnitus, ac tandem animi deliquium, aut conuulſio.

Prognoſtica.

Signa diagnoſtica.

1. E quibus facile colligere eſt, fluxum hunc periculo non vacare, & inprimis ſi diutius perſiſtat, cùm valde vires diiciat.

2. Inprimis verò periculoſus eſt iſte ſanguinis fluxus, ſi conuulſio, vel animi deliquium accedat. Quo etiam Hippocratis illud *5. aph. 56.* accommodari poteſt: *Si muliebri profluuio conuulſio aut animi defectus ſuperueniat, malum.* Cum enim omne animi deliquium per ſe malum ſit, inprimis malum in hoc affectu, cùm ſubitam mortem interdum minetur. Quapropter fœminarum tum diligentiùs habenda eſt ratio, & pulſus ipſarum frequenter ab adſtantibus mulieribus explorandus, ne dum ſomnum ſimulant, mors ipſas occupet.

3. Sanguinis fluxus nimius poſt abortum plerumque periculoſior eſt, quàm poſt legitimum partum.

Indicationes & Curatio.

Prognoſtica.

Sanguinis quidem fluxus nimius, vt ſiſtatur, indicat. Cautè tamen hic agendum, & vires quid tolerent, diligenter perpendendum, neque nimis ſubitò fluxus hic ſiſtendus, cùm definita quantitas ſanguinis euacuandi ita facilè definiri non poſſit, & ſi id quod expelli adhuc debet, in vtero retineatur, vel ad alias partes ruat, inflammationes ac talia grauia mala inde excitari poſſunt. Primò ergo, & dum fluxus non ſupra modum nimius eſt, victus ratione & leuioribus auxiliis, præcipuè reuulſoriis, fluxus moderandus, & viæ laxæ firmandæ ac roborandæ. Quapropter exhibendæ carnes gallinarum aſſæ, vino granatorum adſperſæ, cibi ex amylo & amygdalis, oryza, cydonia, conſerua roſ. rubr. Detur vinum rubrum aqua ferratâ, vel in qua maſtiche ebullierit, dilutum. Brachia, manus & digiti ligentur, (noſtræ fœminæ ſerico rubro vtuntur) & fricentur. Vtile etiam eſt, manus linteo vino calido madido inuoluere. Venter inungatur ol. roſar. & myrtillorum. Cucurbitulæ ſub mammis, & vtrique hypochondrio, ſine ſcarificatione applicentur. Hepatis regioni cataplaſma è roſ. rubris, bolo Armeno, & aq. roſac. apponatur.

Quòd ſi fluxus planè nimius ſit, viréſque deiiciat, ad fortiora auxilia accedendum. Vtile eſt in eiuſmodi ſanguinis profuſionibus cibum copioſius paulò exhibere, non tamen vna vice, ſed frequenter potiùs; cùm hoc modo calor & ſpiritus, qui expulſionem in vtero adiuuant, ab vtero ad ventriculum auocentur, & vires deiectæ inſtaurentur.

Sanguinis fluxum ſiſtentia.

Simul exhibenda adſtringentia & ſanguinem ſiſtentia, vt *Syrupus de roſis ſiccis, myrtinus, de portulaca, corallior. de ſymphyto, Conſerua roſ. rubr. radic. tormentillæ, corallia, & eorum magiſterium, bolus Armenus, C.C. trochiſci de carabe*, cum *aq. fragor. portulacæ, tormentillæ, plantaginis.*

Vt ℞. *Conſ. roſ. rubr. antiq.* ℥.ij. *tormentillæ* ℥.j. *diacydonij ſine ſpecieb.* ℥.ß. *boli Armeni, corallior. rubr. præp.* ana ʒ.ß. Cum *Syr. ribes & corallior.* F. Electuar.

Vel ℞. *Magiſter. corallior.* ʒ.j. *radic. tormentill. boli Armeni, C.C. vſti præp.* ana ℈.j. F. pulu.

Extrà regio vteri vnguento Comitiſſæ, vel aliis adſtringentibus oleis & vnguentis illinenda.

Fomenta quoque ex adſtringentibus ventri adhiberi poſſunt.

Et Suffitus vtero excipiatur, è thure, maſtiche, roſ. rubr. tragacanth. vngula equi.

Quòd ſi medicamenta nihil iuuent, nullóque modo ſiſti fluxus poſſit, vtiliſſimum eſt venam in cubito aperire, & per vices aliquid ſanguinis extrahere.

S

Si ſanguis in vtero in grumos concreſcat, ibique ſubſiſtens dolorem & tenſionem excitet, metuendúmque ſit, ne putreſcens vapores tetros ad cor & cerebrum emittat; febrémque excitet, danda opera, vt maturè educatur. Ideóque puerpera, ſi vires ferant, nonnihil deambulare, vel erecta aliquandiu ſedere debet: quod ſi non ſufficiat, decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite, vel melle roſaceo in vterum iniecto, is diſſoluendus. Cautè tamen hîc agendum, ne dum grumos ſanguinis diſſoluere & educere volumus, nouus ſanguinis fluxus concitetur.

Plura eiuſmodi medicamenta videantur ſuprà, *ſect. 2. cap. 6. de nimio menſium fluxu.*

CAPVT V.

De doloribus poſt partum, & ventris torminibus.

Dolor poſt partum. De Dolore vterino, ſuprà *ſect. 1. cap. 3.* in genere dictum. Tria verò dolorum genera non confundenda, quod à pleriſque fit, poſt partum fœminas infeſtare ſolent. Vnus peculiaris puerperis, & qui in ſpecie poſt partum dolor appellatur, Germanis *die Nachvvehe*, illi qui in partu accidit ſimilis, vbi aliquis q. expellendi fœtum conatus grauidas circa imum ventrem adhuc cruciat. Secundus, qui ab vteri inflammatione accidit, de quo ſuprà, *de vteri inflammatione, & dolore vteri* in genere dictum. Tertius, qui non in vtero eſt, ſed in ventre, & propriè tormina ventris nominatur.

Primi generis dolor ſæpe non ſolùm aliquot horis, ſed & diebus aliquot puerperas excruciat, & perinde ſe habet, ac ſi alterum fœtum excludere vellent, habétque ſeſe ferè ſicut teneſmus in inteſtino recto, & cùm fœminæ illum pariendi conatum dolores, *die VVehe* appellent, etiam, vt modò dictum, hunc dolorem poſt partum, *die Nachvvehe* nominant.

Tormina ventris. Ab his doloribus differunt tormina ventris, quæ non ipſum ventris corpus & fundum occupant, ſed à membranis vaſiſque, quibus vterus ſuſpenſus hæret, proueniunt, & in latera ac ventrem extenduntur.

Cauſſa doloris poſt partum. Oriuntur autem hi dolores, cùm pariendi ille conatus quaſi continuatur. Quod accidit, cùm aliquid eſt, quod vteri fundum ad excretionem ſtimulat. Sunt cauſſæ hæ ferè tres, prima eſt aër externus admiſſus. Cùm enim extra partum orificium vteri internum exactè clauſum ſit, aër in eum facilè penetrare non poteſt. Cùm verò in partu valde dilatetur, neque ita exactè ſtatim claudatur, niſi ab obſtetrice muniatur, vterum, præſertim ſi frigidior ſit, offendit, atque hunc dolorem excitat. Deinde idem fit ſi ſanguinis grumi in vtero contineantur. Ad hos enim expellendos cùm natura inſurgit, hi dolores excitantur. Tandem euenit, ſi ſanguis acrior & mordacior vtero adhæreat, eúmque ad excretionem ſtimulet. Tormina verò illa ventris ſimilia ſunt illis doloribus, qui aliàs ante menſium eruptionem, aut in menſium ſuppreſſione accidere ſolent, & proueniunt à ſanguine copioſo, craſſo, vel etiam acri, qui vaſa vteri, præſertim ſi non ſatis pateant, diſtendendo, irritandóque vicinas membranas, & per eas hypochondria & ventrem, qui per membranas conſenſum habet, in conſenſum trahit. Cùm enim venæ iam totis nouem menſibus ab iſta ſanguinis excretione ceſſarint, & ſanguis interea craſſus ac feculentus euaſerit, dum per anguſta loca tranſit, dolores parit. Vnde etiam dolores per interualla recurrunt, & paulò ante ſanguinis eruptionem fœminas infeſtant; ſanguine verò excreto ceſſant, donec iterum alius egredi conetur.

Signa Diagnoſtica.

Puerperæ ipſæ dolores hos facilè diſcernere poſſunt. Etenim dolores illi poſt partum, in ſpecie ita dicti, in ipſo vtero ſunt, & vt vteri dolores partus ſe habent, ſúntque partus dolores q. continuati. Reliqui verò dolores, & tormina ventris dicta, non ſunt in vtero, ſed circa vterum, & ad hypochondria & ventrem vſque extenduntur.

Cauſſæ quoque non difficulter cognoſcuntur. An nimirum aër frigidior in vterum admiſſus ſit, ex iis quæ circa ægram acta ſunt, deprehenditur. Sanguis grumoſus ipſe, dum euacuatur, ſeſe prodit, & eo euacuato dolores aliquantum ceſſant. Sanguis acrior ex eius tenuitate & colore cognoſcitur.

Prognoſticum.

Dolores hi, præcipuè poſt partum propriè dicti, puerperis valde moleſti ſunt, & ſæpe non minùs eas, quàm partus dolores, excruciant, & vires valde deiiciunt, ac propterea tollendi, vel mitigandi ſunt.

Curatio.

Vt verò in omni dolore danda opera, vt cauſſa quæ dolorem parit, tollatur, quâ ablatâ dolor ſponte ceſſat; aut ſi id ſtatim fieri non poſſit, dolor leniatur: id etiam in hoc dolore præſtandum. Et quidem id efficiendi in vtroque dolorum genere, ferè eadem ratio eſt.

Danda nimirum opera, vt quod vterum moleſtat atque irritat, extenuetur, & ad euacuationem aptum reddatur. Vtiles hîc ſunt ſpecies diacymini & diagalangæ.

Vel ℞. *Cinnam.* ʒ.j. *croci* ℈.j. *ſpec. diacymin. diagalang. zedoariæ*, ana ʒ.ß. F. Pulu. Detur ʒ.j. cum aq. pulegij, & pauxillo cinnamomo.

Vel ℞. *Cymini ſpir. Vini humectati & rurſum exſiccati* ʒ.j. *ſem. ammeos, zingib.* ana ʒ.ß. *cinnam.* ℈.j. *caſtorei* Scrup. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Zedoar. radic. imperatoriæ*, ana ʒ.j. ß. *ſem. cymini* ʒ.j. *cinnam.* ʒ.ß. *croci* ℈.ß. F. Pulu.

Vel ℞. *Radic. imperatoriæ, zedoar.* ana ʒ.j. *ſchœnanthi* ʒ.ij. *cinnamomi, nuc. moſch.* ana ʒ.j. *ſem. carui, cymini*, ana ʒ.ß. Infundantur in aq. pulegij, vel vino maluatico, & hauſtus exhibeatur.

Si, quod interdum accidit, deliquia animi accedant, cordialia addi poſſunt.

Vt ℞. *Spec. diacymini* ʒ.j. *diamarg. frig. cortic. citri, zedoar.* ana ʒ.ß. F. Puluis.

Si verò fœmina ſit bilioſa, & humor tenuis atque acris, curatur ferè vt dolor colicus ex bile.

Vt ℞. *Syr. violar. borrag.* ana ℥.j. *mucilag. ſem. cydon. aq. viol. extr.* ℥.ß. *aq. borrag. ſcorzoneræ*, ana ℥.ij. Miſce pro duobus hauſtibus.

Vel ℞. *Ol. amygd. d.* ℥.ij. *ſyr. viol.* ℥.j. *aq. borrag.* ℥.ß. M.

Externa quoque medicamenta humores extenuantia & vias laxantia adhibeantur, quæ vnâ operâ dolorem ſedant.

Fotus ventris fiat *ex betonica, artemiſ. matricar. meliſſa, puleg. fol. lauri, calaminth. fl. cheiri, ſem. cumini, carui, dauci*, quæ vel ſacculo includi, iſque vino coctus ventri imponi; vel decoctum cum vino factum ſpongiâ aut linteo duplicato ventri imponi poteſt.

Vel fiat Cataplaſma è radic. lil. alb. & cœpis coctis, cum farina ſem. lini, pulu. ſeminis cumini, addito oleo lil. alborum.

Vel ℞. *Farinæ fabar. ſeminis lini, fœnugr.* ana ℥. j. *pulu. fl. chamæmel. ſem. cumini*, ana ℥. ß. Coq. & cum *ol. lil. alb.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Ol. lil. alb.* ℥.ij. *cheirini* ℥.j. *vitell. ouor.* num. vj. *pulu. ſum. cumini*, q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Butyri rec. adipis gallin.* ana ℥.j. *medullæ ceruinæ, ol. cheirin. lil. alb.* ana ℥.ß. *pulu. myrrh. caſtor.* ana ℈.j. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ceræ nouæ* ℥.iij. *ſpermat. ceti* ℥.j. *terebinth. Venetæ aq. artemiſ. lota*, ℥.ij. *ol. amygd. dulc. cheirini*, ana ℥. j. *maſtic.* ℥.ß. *pingued. cerui* ℥.iij. Liquefiant in vaſe, & linteum ei immergatur, quod toti ventri applicetur.

Poſſunt etiam ex decoctis plantarum per fomenta propoſita ſuffitus fieri: atque vtero excipi.

CAPVT VI.

De Ruptura vuluæ ad anum, vteri prolapſu, inflammatione, vlceribus, ſuffocatione, ac procidentia ani.

Affectus hi omnes equidem partum interdum ſequi ſolent; & proinde hoc loco de iis tractandum videtur: quia tamen de iis iam ſuo loco dictum, eorum ſaltem hîc mentionem faciemus, ne aliquis hiatus ſit.

Interdum nimirum in partu difficili, & inprimis ſi fœtus ſit magnus, puerpera verò tenella & iuuanda, vulua vſque ad anum rumpi ſolet, vt anus & vulua vnum foramen & meatus fiant, de quo ſuprà *part. 1. ſect. 1. cap. 1.* dictum. *Ruptura pudendi & perinai.*

Interdum à violenta fœtus vel ſecundinæ extractione vteri ligamenta diſtenduntur, vt vterus procidat. Verùm cùm hoc malum manifeſtum, & curatio non ſit alia, quàm quæ ſuprà, *part. 2. ſect. 1. cap. 15.* propoſita eſt, nihil hîc addimus. Hoc ſaltem monemus, dandam operam eſſe, vt potiùs quietè, ægrâ ſupinâ, pedibus ad ventrem attractis, iacente, & faſciis vel ſuaueolentibus naribus, & fœtidis pudendo admotis, quàm medicamentis nimis adſtringentibus, vterus in ſitu retineatur, ne lochiorum fluxus impediatur. Vbi verò ille præterierit, poſtea ad vterum retinendum & firmandum tutò adſtringentia adhibeantur. *Vteri procidentia.*

Nonnunquam accidit, vt ex partu laborioſo, & vteri orificij, dum fœtus tranſit, compreſſione, aut ſecundinæ extractione violentiore, ac vteri laceratione, inflammatio vteri excitetur, de qua ſuprà *part. 1. ſect. 2. cap. 12.* dictum. Hoc ſaltem monemus, hîc quoque cauendum eſſe, ne nimio refrigerantium vſu lochiorum fluxus impediatur. *Vteri inflammatio.*

Et niſi inflammationi maturè ſuccurratur, in vlcera interdum abire ſolet. Verùm etiam ſuprà *part. 1. ſect. 2. cap. 18.* de his actum, quæ hîc repetenda non cenſeo. Hoc tantùm addo, cùm lochia fluentia vlceris conſolidationem impediant, lochia verò, ſi adſtringentibus adhibitis ſupprimantur, plurima incommoda & pericula inde emergant, vt ſuprà dictum, tutius eſſe, lochiorum horum fluxum permittere, & vlceris curam aliquandiu poſtponere. Raro tamen, dum fluunt menſtrua, vlcus excitatur. *Vteri vlcera.*

Vteri ſuffocatio. Poſt partum non rarò quoque ſuffocatio vteri contingit, ex vaporibus illis, qui ex colluuie lochiorum vitioſorum attolluntur, quâ ſæpe fœminæ in vitæ periculum coniiciuntur. Verùm de hac affectione etiam ſuprà, *part.2.ſect.3.cap.4.* dictum. Fœminæ ad malum hoc præcauendum, faſciâ ventrem inferiorem in hypochondriis, ad vaporum adſcenſum prohibendum, conſtringere ſolent. Aliquæ in hunc finem vtuntur cingulo è corio humano vel ceruino. Crura quoque fricanda & liganda ſunt, iiſque cucurbitulæ ſine ſcarificatione imponendæ. Naribus fœtida admouenda, caſtoreum, pennæ perdicum accenſæ, ruta. Pudendis verò ſuaueolentia admoueantur.

℞. *Ol.lil. alb.* ℥.j. *croci* g̃.vj. *moſchi* g̃. iij. Miſceantur, & ex linteo peſſus F. qui hoc oleo illinatur, & ceruici vteri, filo alligato, immittatur.

Vel ventri hic ſacculus imponatur.

℞. *Meliſſæ, matricar. ſummit. anethi, lupuli, fl. chamæmeli*, ana M.j. Indantur ſacculo, Coq. in cereuiſ. & ventri imponantur.

Ani procidentia. Præterea ex magno illo fœtum excernendi & extrudendi conatu interdum accidit, vt anus vnà extrudatur & procidat. Verùm non alia eam curandi ratio eſt, quàm quæ *lib.3.part.2.ſect.1. cap.7.* propoſita eſt, quæ ibi videatur.

CAPVT VII.

De Vigiliis, deliriis variis, & Epilepſia puerperarum.

Vigiliæ. EX vaporibus, qui ex commotione illa ſanguinis & humorum à partu, & dum lochia fluunt, attolluntur, in capite varia ſymptomata, præcipuè ſi febris accedat, aut lochia non rectè fluant, excitantur, nimirum vigiliæ, delirium ſimplex, melancholia, phrenitis, mania, epilepſia, de quorum affectuum natura *lib.1.* dictum eſt. *Delirium.* Refert Amatus Luſitanus, fœminam quandam, quamuis aliàs optimè valeret, poſt partum illicò melancholia correptam fuiſſe, & menſis ſpatio inſanam manſiſſe, poſtea autem paucis adhibitis remediis conualuiſſe. Franciſc. Hildeſius meminit alterius fœminæ, vt *in obſeruat. Schenck.* habetur, quæ poſt inflammationem mammillæ in melancholiam incidit, vt fingeret, ſe eſſe mortuam: nihilominus aliquando cibum ſumpſit, & infantem vberibus admouit. Admonita autem vt hoc vel illud faceret, ſemper reſpondit, ſe libenter facturam, modò non eſſet mortua. *Mania.* Et *ibid.* Dom. Iohan. Heſſi obſeruatio recenſetur, de quadam fœmina, quæ quarto anno à celebratis nuptiis peperit filiam, & quarto die à partu cœpit conqueri de vigiliis & melancholicis inſomniis; paulo pòſt facta eſt maniaca, ita vt vinculis eam oportuerit contineri, quæ tamen poſtea curata eſt. Sequenti anno, & tertio feliciter peperit, & non delirauit. Quarto anno, cùm rurſum pareret, denuò incidit in eadem ſymptomata, & facta eſt planè maniaca. Noui ipſe fœminam, quæ aliàs ad melancholiam diſpoſita eſt, quæ à primo partu melancholico delirio correpta, & tentationibus variis afflicta eſt, quod delirium aliquot ſeptimanis durauit, poſt puerperium tamen ceſſauit.

Epilepſia. Interdum quoque ex vaporibus prauis ab vtero ad caput adſcendentibus epilepſia excitatur.

Curatio autem iſtorum affectuum ex iis, quæ ſuprà *primo libro* dicta ſunt, patet. Inprimis danda opera, vt humores à capite ad inferiora reuellantur, & lochiorum euacuatio recta fiat. Hæc enim ſi rectè fluant, vitioſique illi humores, à quibus illi praui vapores, qui caput lædunt, attolluntur, euacuentur, ſymptomata iſta ſponte ceſſant.

CAPVT VIII.

De vteri, ventris & pedum tumore à partu.

Ventris tumor. INterdum puerperis venter ac pedes à partu intumeſcunt. Et quidem vteri ac ventris tumor plerumque accidit à frigore in vterum incautè immiſſo, & interdum tantus excitatur, vt in maiorem molem is aſſurgat, quàm poſtremo grauiditatis tempore. Idque conſobrinæ cuidam ſuæ accidiſſe refert Mauritius Cordæus *cent.3. ad lib. 1. de muliebr. Hippocr.* Hæc enim cùm horis duabus tantum à partu rixas apud ſe audiret, quas verbo & clamore non poſſet componere, confeſtim ſurrexit è lecto, & aliquantiſper ad cœnaculi gradus conſiſtens & clamitans, quiddam frigoris in ſinum pudoris ſubire perſenſit, & exhortuit. Hinc vterus cœpit tumere, & ita diſtendi, vt obſtetrices & matronæ affirmarent, ventre ſuperiore multo grandiorem euaſiſſe. Curata autem fuit à Medicis fotu hyſterico, & admotâ pelle recens mactatæ ouis, vnaque vino meraciori. Præterea tumores hi oriuntur, ſi fœminæ, dum grauidæ eſſent, minùs accuratâ victus ratione vſæ ſunt, aut dum à partu non ſatis purgantur, aut poſt partum nimio potu vtuntur. Tunc enim humores vitioſi, præcipuè ſi inflatus reſoluantur, vterum & abdomen attollunt; ex iiſdem etiam ad crura deſcendentibus crurum tumor excitatur.

Curatur autem hoc malum, ſi ortum habeat ab vtero, fomentis vterum calefacientibus. Si à vitioſis humoribus, bonâ diætâ & pauciore potu, & poſtquam lochia fluere ceſſarint, conueniente corporis euacuatione, tandémque fomentis humores illos & flatus diſcutientibus.

Vt ℞. *Fol. caulium, chamæmel.* ana q. ſ. Coq. in vino, quo partes foueantur.

Vt ℞. *Farinæ fabar. hordei*, ana ℥. ij. *pulu. fl. chamæmel.* ℥. j. Cum decocto artemiſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Abſinthij, abrotani, artemiſ. fl. chamæmel. betonicæ*, ana M. ij. Coq. pro fomento pedum.

Reliqua petantur è *parte 1. ſect.2. cap.10. & 11.*

CAPVT IX.

De vomitu, fluxu alui, aluo duriore, & vrinæ incontinentiâ puerperarum.

QVandoque & vomitus grauidis moleſtus eſt, quo nunc cibos inconcoctos & indigeſtos, nunc humores vitioſos, nunc etiam ſanguinem eiiciunt, cuius Hippocrates *1. de morb. mulier.* mentionem facit. *Vomitus.* Cibi crudi & indigeſti reiiciuntur ob ventriculi debilitatem, qui vt aliàs ob vteri conſenſum affici ſolet, ita & poſt partum, cùm omnes qui in eo ſunt humores, agitantur, affici poteſt. Vitioſi deinde humores, ſi in locis ventriculo vicinis cumulati ſint, facilè poſt partum, quo omnes ferè humores in corpore commouentur, ad ventriculum confluunt. Sanguinem verò vomunt, dum puerperia non rectè fluunt. Si enim menſtrua, vt ex *5. aphor.32.* colligere eſt, ſuppreſſa per vomitum reiici poſſunt, etiam puerperia ſuppreſſa eodem modo reiiciuntur. Dum enim ſanguini exitus non patet, ad venas maiores ac hepar recurrit, & in cauo eius venas ſeu copiâ, ſeu acrimoniâ aperit, vnde in ventriculum effunditur. Poteſt tamen etiam fieri, vt ex patiendi conatu & partu laborioſo vena aliqua eò loci rumpatur.

Vomitus autem, vt Hippocrates *lib. de nat. mulier.* ſcribit, vtcumque puerperis ſuperueniat, graue & periculoſum malum eſt. Quippe ſi alimentum excernatur, deficient ad puerperij purgationem vires, & puerpera indies labeſcet magis, & lacti deerit commoda materia. Si verò reliqui humores expurgentur, vereri oportet, ne præ nimia eorum turbatione & agitatione febris ſubſequatur. Si verò ſanguis erumpat, & rupta vel aperta hepatis vena fuerit, metuendum eſt, ne hepar valde refrigeretur, & hydrops ſubſequatur. Et cuiuſcunque etiam generis ſit per vomitum euacuatio, lochiorum fluxum ſiſtere poteſt.

Itaque vomitus in puerperis, quicquid etiam eo reiiciatur, ſtatim ſiſtendus eſt, ne huic motui natura adſueſcat, & à lochiorum purgatione deſiſtat.

Si ergo cibus vomitu reiiciatur, bona victus ratio præſcribenda, cibique faciles coctionis præbendi, atque eâ copiâ, quæ ventriculum onerare non poſſit, ventriculúſque ſimul roborandus, eiúſque coctio & retentrix adiuuanda, de qua re *libro tertio*, de ſymptomatibus ventriculi dictum.

Si verò vitioſi humores reiiciantur, equidem nec is vomitus permittendus: non tamen tam citò ſiſtendus, ac qui eſt à cibo vel ſanguine: danda verò opera, vt lenibus medicamentis illi abſtergantur, ipſiſque via ad aluum monſtretur.

Si verò ſanguis vomitu eiiciatur, reuellendus ad inferiora, frictione earum partium & cucurbitulis adhibitis, vel etiam ſectione venæ in poplite aut talo, ſimúlque lochia prouocanda. Cum verò venæ hîc in hepate patefactæ ſint, medicamenta puerperia & menſes mouentia exhibere non licet; extrà tamen, quæ menſes prouocant, applicari poſſunt. Exhibenda verò ſunt ea, quæ vim emplaſticam & conſolidandi habent. Hippocrates puerperam talem aquâ calidâ lauat, proculdubio ad temperandum ſanguinem, & vteri venas, vt per eas ſanguis effundatur, dilatandas. Poſtea ad dolorem leniendum, & ſi quid in hepate ruptum vel apertum ſit, lac aſininum quinque vel ſeptem diebus ieiunæ mulieri, poſtea vaccæ nigræ, veſperi verò ſeſamum tritum exibet. Cibo autem interea omnis generis poculdubio interdixiſſe Hippocratem vero conſentaneum eſt, ne vel lac corrumpatur, vel venæ nimis repletæ ſanguinem faciliùs fundant.

Alui fluxus. Eodem modo interdum alui fluxus puerperis moleſtus eſt, earúmque laboribus partus antea debilitatarum, præcipuè ſi puerperiorum fluxus, iſque copioſus accedat, vires deiicit, periculúmque minatur; & ſi fluxus diu duret, interdum in dyſenteriam aut teneſmum abit.

Periculoſum tamen etiam eſt hunc fluxum ſtatim ſiſtere; cùm medicamenta quæ eum ſiſtunt, ſimul lochia ſiſtere poſſint, nec aliàs alui fluxus, quibus totum corpus euacuatur, ſtatim ſiſtere vtile ſit.

Itaque ſi ex cibo non bene cocto fluxus alui fiat, bona diæta puerperæ præſcribenda, ventriculúſque roborandus externis medicamentis. Si verò interna quoque adhibere liceat, ita comparata ſint oportet, vt ventriculum iuuent, vtero non noceant. Si verò alij humores per aluum euacuentur, videndum quid hîc vires ferant. Si enim fœmina fluxum hunc benè toleret, nec vires deiiciantur, naturæ negotium, donec lochiorum fluxus ſubſtiterit, permittendum. Deinde medicamenta abſtergentia,

gentia, decoctum hordei, *Syr.* & mel roſat. exhibenda, clyſteres etiam humorum acrimoniam temperantes, cóſque abſtergentes iniiciendi. Quæ ſi non ſuffecerint, poſtea purgantia lenia, quæ ſimul adſtringunt, vt Syrup. ſolut. pulpa tamarind. rhabarb. exhibenda. Tandem quoque adſtringentia, ex roſis, plantag. tormentill. cydoniis, coralliis, & aliis, quæ ſuprà *lib.3. part.2.ſect.2. cap.6. de alui fluxu*, ſunt propoſita, quæ hîc repetere opus non eſt. Eadem quoque extrà ventri adhibenda. Inter cibos ſint cydonia, pyra, primâ menſâ ſumta, pultes & cibi parati ex amylo, amygdalis, oryza.

Quòd ſi fluxum alui non bene ferant puerperæ, neque is aliquid eis conferat, perpendendum an lochia rectè fluant. Si rectè fluant puerperia, bonis ſaltem alimentis & diætâ ægra ſuſtinenda, donec alter fluxuum ſpontè ceſſet. Si verò puerperia non rectè fluant, & indicium ſit, eos humores, qui per vterum euacuari debebant, per aluum excerni, tutiſſimum eſt cauſſam fluxus illius ſuppreſſi tollere, & nulla medicamenta adſtringentia, ſed potiùs menſes mouentia vnguenta, peſſos, euaporationes adhibere. Quòd ſi puerperia omnino ſupprimantur, aluus non ſupprimenda eſt, priùs tamen humoribus rhabarbaro vel ſimilibus euacuatis, adſtringentibus tamen non intus, ſed extrà adhibitis, & menſes mouentibus exhibitis.

Alui obſtructio.

Contrà ſæpe aluus ſupprimitur puerperis. Quod ſi accidat, aluus primò ſaltem glandibus lenibus, ex ficu, lardo, ſapone albo, vel ſimilibus paratis ſollicitanda. Vbi dies quatuor vel quinque præterierint, clyſteres iniiciantur, ex mercuriali, parietar. maluâ, ſem. lini, cum ol. communi aut amygd. dulc. parati. Quæ ſi non ſufficiant, tandem caſſia vel manna exhibenda.

Vrinæ incontinentia.

Interdum quoque poſt laborioſum & difficilem partum vrinæ incontinentia accidere ſolet puerperis, ad quam curandam vſurpandum balneum, in quo fol. betonic. ſaluiæ, lauri, roriſmar. puleg. origan. fl. ſtœcad. Arabic. cocta ſint. A balneo verò pubes inungenda ſeq. vnguento.

℞. *Catellos pingues*, qui in *ol. lumbricor. lil. alb. & vulpino*, ad carnis ab oſſibus ſeparationem coquantur: Pinguedo colligatur, cui adde *thuris, ſtyrac. calamit. benzoës, opopanac. macis*, ana ʒ. j. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. ß. *pingued. anſeris. ceræ*, ana q. ſ. F. Vnguentum.

Vel vſurpentur vnguentum citrinum & roſaceum miſta.

CAPVT X.

De rugis ventris poſt partum, ac pudendi dilatatione emendanda.

Rugæ ventris.

CVm cutis abdominis in grauidis omnibus, maximè tamen iis, quæ fœtus grandiores ferunt, valde extendatur, & quaſi in fiſſuras ſcindatur, vbi poſtea fœtu edito vterus in ſe contrahitur, etiam abdomen ſubſidet; atque inde rugæ in ventre manent. Quæ etſi valetudini nihil obſint: tamen quia deformitatem quandam pariunt, fœminæ eas tum præcauere, tum genitas abolere conantur. Vt eas præcaueant, ſtatim poſt quartum geſtationis menſem, linteum oleo amygdalar. dulc. aut ſeſamino, aut lil. alb. madidum imponere ſolent, vt cutis mollior & laxior fiat, ac faciliùs & ſine ſciſſuris extendatur.

Si verò rugæ iam à partu contractæ ſint, vt illæ aboleantur, & venter in priſtinum ſtatum reducatur, & cutis extenſa craſſior reddatur, vnguento ex ſucco radic. lil. alb. melle & cerâ parato venter illinatur.

Vel ℞. *Pingued. veruecis recent. ſeui hircini, ol. amygd. d.* ana ℥. j. *ſpermat. ceti* ʒ. ij. *ceræ* q. ſ. F. Vnguent.

Poſt puerperiorum fluxum etiam adſtringentia nonnihil, vt ol. maſtich. roſat. addi poſſunt.

Vel ℞. *Farin. hordei, fabar. oryzæ*, ana ℥. ij. Coq. in *aq. roſ. & lilior.* Adde *amygdal. dulc. contuſar.* ℥. j. ß. *ol. maſtich.* ʒ. ij. F. Cataplaſma.

Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 112.* plura huius generis habet, atque inter cætera hoc commendat.

℞. *Narciſſi bulbos cortice detracto, concidito, & in vmbra ſiccato;* & de his ſume ʒ. xiij. *radic. ſtruthij contuſæ, farinæ ptiſanæ, fabar.* ana ʒ. x. *rad. bryon. ari, cucum. ſylueſtr. coſti*, ana trientem. Terito & cribrato, ac ventri per erui farinam deterſo inſpergito, & rurſus affricando detergito. Nam & rugas, & rimas generari non ſinit, & genitas tollit, maculas etiam in quauis corporis ſuperficie extrahit. In puerperis igitur ventrem oleo antea probè confricato, & poſtea chartam medicamento conſperſam adhibeto, & faſciâ deligato, ac poſt quartum diem exſoluito. Deinde totum corpus in balneo detergito, & omnes nigredines ac rugas abolebis.

Virginalis adſtrictio comparanda.

Ex partu etiam, præcipuè ſi fœtus ſit grandior, & partus frequentior, ceruix vteri & pudendi orificium nimis dilatari ſolet, ita quidem, vt & ſterilitas & procidentia vteri inde prouenire poſſint. Quod vitium quomodo emendandum ſit, dictum *part. 1. ſect. 1. cap. 1.*

In mammis quoque & circa lactationem, non pauci morbi & ſymptomata puerperis accidere ſolent. Verùm de iis agetur *parte ſequent. & vlt.* huius libri.

CAPVT XI.

De Febribus, & morbis acutis puerperarum.

Febris lactis.

TAndem etiam febres, eæque plerumque continuæ, puerperas inuadere ſolent. Et primò pleraſque puerperas inuadit febris, quam Lactis fœminæ appellant, quæ circa tertium vel quartum diem accidere ſolet, cùm lac in mammis generari copioſiùs incipit. Ortúmque habet ex ſanguinis ab vtero ad mammas conuerſione, & motu atque agitatione. Eſt autem ea febris ex ephemeris plurium dierum, & periculo vacat, atque poſt triduum vel quatriduum, circa diem nonum ſcilicet, ſudore ſoluitur; modò puerperæ bonam diætam obſeruent, nec frigidum aërem, quo ſudor prohibeatur & impediatur, admittant, detúrque opera, ne lac copioſiùs affluens, in mammis coaguletur vel putreſcat. Inde enim febres ſymptomaticæ oriri ſolent.

Notandum hîc, cùm hæc febris circa quartum incipiat, & ad nonum ferè duret, quòd fœminæ ſæpe omnes febres, quæ eo temporis ſpatio oriuntur, pro febribus lactis habent, etſi ſint continuæ putridæ, atque ita dum nihil auxilij adhibent, puerperas in periculum coniiciunt. Quem errorem, ne & Medicus erret, diligenter ſigna omnia, de quibus poſtea, perpendat.

Vnde febris computatio in puerperis fieri debeat.

Deinde febres putridæ continuæ ſæpe puerperas, & quidem vt mox dicetur, è variis cauſſis inuadere ſolent. De quibus antequam dicamus, quæſtio hic expedienda, an febris, quæ puerperis accidit, initium computandum ſit ab ipſo partu, an verò à principio febris. Quia verò de hac quæſtione pluribus *in Inſtitut. lib. 3. part. 1. cap. 11.* dictum, paucis rem expediemus, & veritati conſentaneum putamus ſtatuere, ſi febris paulò poſt partum, & quidem purgatione poſt partum rectè ſeſe habente, nullaque aliâ cauſsâ accedente oriatur, ab ipſo partu computationem faciendam, & cauſſam in humorum vitioſorum apparatum referendam, qui partus laboribus motus & agitatus, ac incenſus putredinem concepit, atque ita in actum erupit. Etenim ſi aliæ cauſſæ euidentes, labores, dolores, & ſimiles, humores accendere, & in iis putredinem excitare valent, cur & partus labores idem non poſſint? Et licèt febris ſtatim primo die à partu ſymptomatibus vehementibus ſe non prodit: tamen humores ex partus labore iam incaluerunt, & putredinis initia adſunt, quæ poſtea ſeſe magis produnt. Eodem modò ſi ſtatim à partu puerperia ſeu lochia ſubſiſtant, meritò ab ipſo partu febris initium computandum, cùm febris cauſſa tum iam præſens ſit, & procul dubio putredinis humorum initia adſint. Si verò purgatio poſt partum primò rectè ſeſe habeat, poſtea verò ob cauſſam aliquam ſupprimatur, computatio facienda, & initium febris conſtituendum die illo, quo lochia ſupprimi cœperunt. Idem faciendum, ſi poſt ſextum, ſeptimum, octauum diem, aut longiore poſt partum interuallo fabris oriatur. Neque enim credibile eſt, tamdiu febrem latêre poſſe, vt ſe non prodat, aut eum, qui in partu factus eſt, motum tamdiu ſeſe extendere poſſe; ſed vero ſimile eſt, motum illum interea quieuiſſe, aliam verò cauſſam, quæ febrem excitaret, acceſſiſſe.

Cauſſæ.

Cauſſæ febium poſt partum.

Febres autem illæ omnes è duabus cauſſis proueniunt, vel è lochiorum ſuppreſſione aut imminuta purgatione, vel ab humorum vitioſo apparatu, tempore geſtationis cumulato, & in partu agitato. Nonnulli quidem etiam nimiam lochiorum purgationem addunt. Sed ea cauſſa vix ſola febrem excitat, ſed latentem cacochymiam arguit. Sicut & febris, quæ poſt longius interuallum poſt partum excitatur, procul dubio etiam à vitioſo humorum apparatu, & latente cacochymia, aliqua de cauſſa eam mouente, & ad putredinem diſponente prouenit. Lochia enim quod attinet, ſi ea ſupprimantur, aut non ſatis copioſè euacuentur, aut poſtea ſupprimantur, ſanguis ille, & vitioſi humores, qui plerique tempore geſtationis ſimul cumulati ſunt, ad venas maiores, & hepar regurgitant, aut in vteri venis ſubſiſtentes putredinem concipiunt; ſæpe quoque harum partium inflammationem excitant, atque ita febrim pariunt, etiam in iis fœminis, quæ ſanæ ſunt aliàs, & non cacochymicæ. Eius rei hiſtorias habet Hippocrates *1. epid. com. 2. text. 21. & 3. epid. com. 3. text. 75.* ſuppeditátque ſimiles quotidiana experientia. Si verò puerperij purgationes ſatis quidem rectè fluant, vitioſus verò humorum apparatus in corpore adſit, ex partus laboribus & doloribus ille agitatur, ac facilè calorem & putredinem concipit, febrémque excitat; quod etiam à diætæ erroribus in puerperis accidere poteſt. Cùm enim, vt dictum, febres illæ, quæ cum lacte oriri ſolent, ſudoribus aut certè διαφορήσει largiore finiantur: ſi puerpera frigidum aërem admittat, & ſudorem illum vel διαφόρησιν impediat, facilè fieri poteſt, vt febris illa per ſe ſalutaris, & quæ paucis diebus ceſſatura erat, in putridam periculoſam mutetur. Talium febrium hiſtorias habet Hippocr. *1. epid. com. 3. text. 22. 28. & 3. epid. com. 2. text. 7. 8. 9.* & quotidie in praxi ſimiles occurrunt.

Signa Diagnoſtica.

Febres illæ lactis eo cognoſcuntur, quòd ferè circa quartum

diem inuadunt, mammæ lacte repleri incipiunt, ſcapularúmque ac dorſi grauitas percipitur, & puerperia rectè fluunt.

Si verò puerperia non rectè fluant, vel ſupprimantur, ab iis prouenire febrem indicio eſt. Et quidem ſi in vtero humores putreſcant, fœtida & ſanioſa per vterum deiiciuntur, ac venter inflatur, & ad contactum dolet.

Si verò nec à lacte febris ſit, & lochia ſeſe rectè habeant, à vitioſo humorum apparatu febrem pendere argumento eſt. Idem indicatur, ſi partus laborioſus præceſſerit, ſi puerpera ſit primipara, corpus habeat cacochymicum, & dum grauida eſſet, diætâ minùs rectâ vſa eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Febris lactis dicta periculo vacat, & ſponte plerumque poſt quartum diem ceſſat.

2. Quæ verò à lochiorum ſuppreſſione prouenit, valde pericuIoſa eſt, & humores in vtero putreſcentes grauiſſima ſymptomata inducunt, & puerperæ plerumque moriuntur. Si tamen fluxus alui ſuperuenerit, ac nigra & fœtida per vterum deiiciantur, meliùs habent, & euadunt.

3. Quæ verò ex humorum vitioſo apparatu proueniunt, eæ pericula coniuncta habent, quæ aliàs febres eiuſmodi continuæ putridæ ſolent, de quo ſuo loco *de febrib.* dictum. In puerperis tamen perículoſiores ſunt, & indicant magnam adeſſe vitioſorum humorum copiam, quam natura per lochia expurgare non poſſit; & cùm vires puerperarum ex partus laboribus ſint deiectæ, febres tales eas ampliùs deiiciunt, & naturam ab opere ſuo diſtrahunt, lochiorum fluxum facilè turbant, & vt vel ſupprimantur, vel parciùs fiant, faciunt; lactis quoque generationem impediunt.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Si febris ex lactis generatione ſit, totum negotium naturæ committendum, & ægra ſaltem bonâ diætâ regenda, atque opera danda, vt διαφόρησις & ſudores, quibus hæc febris ſolet terminari, nullâ cauſſâ impediantur, ſed rectè ſeſe habeant.

Si verò ex lochiorum ſuppreſſione vel imminutione febris proueniat, præcipua cura eſſe debet, vt eorum fluxus copioſior procuretur; aut ſi id obtineri non poſſit, vel antequam id fieri poſſit, febris incrementum ſumat, aliâ euacuatione defectus ſupplendus, & proinde vel venæſectione ſanguis euacuandus, vel vitioſi humores purgatione tollendi; interim tamen nec ipſa febris planè negligenda, ſed vt putredo tollatur, opera danda.

Sin autem ex vitioſo humorum apparatu febris proueniat, videndum, an puerperiorum fluxus ei tollendo ſufficiat. Quòd ſi lochiorum fluxus cauſſæ febris tollendæ par non ſit, vel venæſectione, vel purgatione id, quod ille non poteſt, ſupplendum. Si verò rectè fœmina poſt partum purgetur, euacuationem illam, nec inhibere, nec mouere, nec ei contrariam inſtituere, aut naturam aliis euacuationibus diſtrahere licet. Quapropter primò negotium naturæ committendum, & videndum, an purgatio illa ſufficiens fuerit: quòd ſi talis ſit, & mitior febris fiat, Medico acquieſcendum eſt, & ſaltem bonâ diætâ puerpera regenda; ſi verò affectus grauior ſit, aliam adhuc purgationem inſtituere non abs re fuerit. Si verò puerperij purgatio non ſit ſufficiens, vel purgationem per vterum promouere, & copioſiorem reddere, vel aliam ſubſtituere oportet. Neque tamen hic etiam febris planè negligenda, ſed idoneis alterantibus putredo ſiſtenda.

Scopi in curandis febribus putridis puerperarum. Itaque præter diætam rectam, curatio febrium putridarum & acutarum in puerperis abſoluitur, Venæſectione, purgatione, lochiorum, ſi non ſatis fluant, prouocatione, alteratione ac putredinis inhibitione.

Et primò quidem Venæſectionem quod attinet, etſi fœminæ eam in puerperis admittere plerumque formident; tamen ſi ſcopi venæſectionem indicantes adſint; viréſque eam permittant, & in primis ſi lochia non ſatis fluant, nullo modo omittenda. Si verò ſatis copioſè ſanguis per vterum effluat, naturæ totum negotium committere tutiſſimum eſt.

Et quidem commodiſſimè in pede vena aperitur, cùm fluxum lochiorum promoueat, aut ſi venam aperire non liceat, cucurbitulæ cum ſcarificatione femoribus & cruribus apponendæ ſunt, quandiu ſcilicet adhuc ſanguis fluit, aut tempus quo fluere ſolet, nondum præterlapſum eſt. Si verò tempus, quo Natura fluxum illum ſanguinis poſt partum abſoluere ſolet iam præterierit, non video quid obſtet, aut non, ſi febris natura id requirat, & vires fœminæ permittant, vt etiam in cubito vena aperiri poſſit; cùm ea copioſiùs ſanguinem euacuet, quèm vena in pede, neque metuendum ſit, quòd venæ illa ſectio naturalem per vterum purgationem impedire poſſit, cùm tempus ei deſtinatum iam elapſum ſit. Si verò partis alicuius priuatæ inflammatio coniungatur, quid faciendum ſit, poſtea de pleuritide dicetur.

De Purgatione verò res longè difficilior eſt. Equidem nonnulli Medici purgantibus in puerperis vtendum cenſent. Itaque Valeriola *lib.* 5. *obſ.* 10. puerperæ pleuritide laboranti poſt ſeptimum diem purgans medicamentum ex agarico in melle roſ. infuſo, & manna ac ſyr. roſ. exhibuit. Mercatus etiam, *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.* 11. docet, ſi purgatio per vterum non ſit ſufficiens, purgante medicamento vitioſos humores euacuandos eſſe, vt natura parte oneris leuata, reliquos faciliùs expellat, idque faciendum eſſe, etiamſi aliquid per vterum fluat, modò ſanguis non ſit; meliúſque eſſe ſtatuit, ſubitò cauſſam deponere, quantum affectui ſufficiat, quàm parcâ euacuatione à natura factâ contentos, auxilium differre, donec ex toto natura ſuccumbat, & nihil illud ampliùs proſit.

Verùm enim verò omnino hic magnâ cautione opus eſt, Neque enim primò negligendus eſt *aph.* 24. *ſect.* 1. qui præcipit, in acutis rarò, & nonniſi per initia purgandum eſſe, idque cum magna præcautione; qui omnino etiam in puerperarum febribus acutis locum habet. Imò in puerperis multò magis is obſeruandus, quàm in aliis: cùm non ſolùm à partu debiles ſint, ipſiſque vires deficiant, ſed & purgantia medicamenta lochiorum fluxum facilè impedire poſſint, quod non fit ſine damno, cùm nulla ferè euacuatio, præter eam quæ ex vtero fit, puerperis ſit vtilis. Si tamen iam ſanguinis fluxus ceſſârit, & aliquid vitioſi humoris natura per vterum expurgare conetur, id tamen non ſit ſufficiens, indicio eſt, naturam vitioſos humores à bonis ſeparare, eorúmque euacuationem moliri. Itaque tum, ſi febris id permittat, lenibus purgantibus commodè adiuuetur, & medicamenta lenia ex caſſia, manna, ſyrupo roſ. ſolut. rhabarb. foliis ſenæ exhibere licet.

Alterantia verò medicamenta tutò exhiberi poſſunt, modò talia ſint, quæ fluxum puerperiorum non inhibeant, qualia ſunt quæ fiunt *cichor. endiu. borrag. capill. Ven. aquâ hordei,* quæ menſes non retinet, *ſuccus granatorum dulcium.*

Et omnino vt in reliquis corporibus reliqua curatio inſtituenda, ſaltem vt nimis frigidorum & acidorum vſus vitetur. Quamdiu enim ſanguinis & aliorum, humorum per vterum euacuatio procedit, aut procederet debet, ea nimis frigidorum vſu non turbanda, quin potiùs moderatè attenuantia, & humores ad euacuationem præparantia admiſcenda, niſi conſtet ex nimio calore & ſiccitate humores adurente & incraſſante puerperiorum purgationem impediri. Acida verò vtero ſunt inimica, & præcipuè eas, quæ nuper pepererunt, offendunt.

Diæta.

Victus ſit tenuis, præcipuè primis puerperij diebus, ex ptiſana hordeacea, iure pulli, & ſimilibus.

Corripiuntur & aliis febribus puerperæ; quas vulgò ſymptomaticas vocant; cùm tamen rectiùs Comitatæ dicendæ ſint, in quibus alicuius priuatæ partis inflammatio, pleuræ putà, faucium, hepatis, febri putridæ continuæ coniungitur. Neque enim hæ febres ab inflammatione dictarum partium excitantur: ſed cùm febris oritur, pars materiæ vitioſæ ad partem aliquam priuatam detruditur, ibique inflammationem excitat, atque ita febri illa inflammatio adiungitur, non verò febris inflammationem ſequitur. Habéntque hæ febres illas cauſſas, quæ modò enumeratæ ſunt. *Febres Comitatæ puerperarum.*

Inter inflammationes iſtas primò eſt Pleuritis, quæ oritur, dum vel ex lochiis ſuppreſſis, vel ex vitioſo humorum apparatu è partus laboribus febris excitatur, & materiæ febrilis pars aliqua ad pleuram detruditur. Fit autem hoc præcipuè, cùm puerpera ſeſe frigido aëri incautè obiicit. *Pleuritis.*

Malum autem hoc per ſe patet, & è ſuis ſignis, ſuo loco *de pleuritide* propoſitis, cognoſcitur.

Periculoſum autem hoc malum eſt, cùm non ſolùm febri aliàs in puerperis perículoſæ coniungitur, ſed & curationem difficilem habeat.

Et quidem in curatione, inprimis de Venæſectione inter Medicos magna controuerſia eſt, quæ quæſtio omnino hoc loco expedienda. *Venæſectio in pleuritide puerperarum.*

QVÆSTIO.

Quæ Venæ in puerperis pleuritide laborantibus aperiendæ ſunt.

Diſſentiunt de hoc valde Medici. Alij enim in ea ſunt ſententia, perpetuò venas in poplite vel talo aperiendas eſſe. Nam, vt Maſſarias hac de re loquitur, cùm Galenus dicat, ac fateantur omnes, congruam menſium fluxionem eſſe veluti clauum nauis, præcipuámque, & fortè ſolam rationem, quâ puerperæ poſſunt à pleriſque malis & periculis curari & præſeruari; ex altera verò parte Galenus doceat *lib. de ſang. miſſ. cap.* 11. ſectionem venæ ſuperioris muliebres purgationes reuellere: hinc manifeſtum videtur, venas in cruribus perpetuò eſſe incidendas, vt quæ valeant trahere ad vterum, ac menſtruam purgationem iuuare; contrà verò, quæ in cubito aperitur, reuellere ab vtero menſtruam purgationem, eámque impedire, & proinde multa pericula ſecum afferre. *Quæ vena aperienda?*

Alij contrà etiam in brachio venam aperiendam cenſent, idque ob Indicationes, quas inflammatio ipſa, & hinc pendens periculum ſuppeditant. Verùm alij aliter. Franc. Valleriola *lib.* 5. *obſeru.* 10. cum conſenſu Collegæ ſui, puerperæ pleuritide laboranti, quartò à partu die internam dextri brachij venam aperuit, nullâ factâ mentione venæ in talo. Mercatus verò *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 10. ſuadet, vt in tali caſu primò bis vel ter vena

in

in talo aperiatur; poſtea verò ſi affect..s non cedat; cùm iam ſanguine miſſo ex talo ſatisfactum ſit puerperio, ad brachij venas deueniatur. Et in genere docet, in omnibus inflammationibus partium ſuperiorum, ſi ſanguine ab inferioribus partibus ſufficienter miſſo, affectionem adhuc creſcere contingat, ſanguinem ex viciniore parte eſſe mittendum, etiamſi puerperium fluat. Nullo enim alio modo citiùs præcaueri poſſe ſuffocationis periculum in pleuritide, difficili reſpiratione, vel anginâ, quàm ex vicinioribus ſanguine miſſo: vt tamen interim euocentur menſes per frictiones, ligaturas, & cucurbitulas inferioribus partibus adhibitas, quibus ruentis ſurſum ſanguinis impetus retrahatur.

Varandæus adhuc aliter diſtinguit, ſtatuitque ſi lochia pleuritide præſente effluant immodicè, quamprimùm venam ſecandam eſſe in brachio lateris dolentis, ſanguinemque mittendum eſſe per epicraſin, & iteratis vicibus, vt vires conſeruentur, ſimulque vacuatio iſta immodica ſiſtatur. Si verò ſuppreſſa ſit lochiorum purgatio, per initia melius eſſe cenſet, venam poplitis aut malleoli κατ' ἴξιν aperire, cucurbitulas & frictiones inferioribus partibus adhibere, & reliqua præſtare, quæ neceſſaria ſunt ad deducendum ſanguinem verſus vterum, vt fluxus lochiorum reuocetur. Quibus præſtitis, ſi adhuc perſeuerer affectus, vel augeri videatur, ſtatim brachij eiuſdem lateris venam aperiendam eſſe; cùm morbi pertinacia ſignificet, fluxionem aliunde quàm ab vtero pendere, aut ita concluſam eſſe materiam, vt verſus vteri vias reuelli nequeat. Si verò lochia rectè fluant, diſtinctione vtitur. Si pleuritis oborta ſit iam fluentibus menſibus; ſtatim aperiendam venam in brachio eiuſdem lateris putat, vt occurratur ſæuiſſimo morbo, cuius generatio & augmentum non potuerit impediri ab illa vacuatione præſente, ſed omnem naturæ conatum ſuperarit. Si verò pleuritis præceſſerit, aut ſimul inceperit cum iſto fluxu, exſpectandum eſſe aliquantiſper exiſtimat, vt videatur vtrùm ab iſta euacuatione præſens affectus imminui poſſit. Nam ſi dolor & difficultas ſpirandi, quantumcunque fluat materia, augeatur, non eſſe cunctandum ſtatuit in ſecanda vena proximi cubiti, quæ citò & confertim cauſſam morbificam morbi reuellere poſſit.

Ex hac difficili controuerſia vt nos expediamus, primò quod ſæpe dictum, hoc tenendum, febrem hanc non eſſe ſymptomaticam propriè dictam, qualis ex bubonibus & ſimilibus inflammationibus interdum excitari ſolet, ſed comitatam, quæ nimirum primaria eſt, comitem tamen & ſociam habet inflammationem, dum natura partem materiæ, quæ febrem excitat, ad pleuram, vel etiam ad aliam partem detrudit.

Secundò, naturam hic errare, & vitioſam euacuationem inſtituere, dum humorem vitioſum, quem per vterum expellere debebat, ad pleuram, vel aliam partem ſuperiorem deponit.

Tertiò, ea de cauſſa nullo modo naturæ hunc motum vitioſum adiuuandum eſſe; id quod fieret, ſi vena ſtatim in brachio eiuſdem lateris aperiretur: ſed potiùs ſanguinis ad vterum, per quem in puerperis natura rectè agens eum euacuat, motum adiuuandum vel concitandum, venâ in talo vel poplite apertâ. Neque, quem caſum ponit Varandæus, facilè fieri poteſt, vt fluxus lochiorum nimius cum pleuritide coniungatur; cùm ſi ſufficiente quantitate fieret hæc euacuatio, ad pleuram ſanguis non rueret. Sit tamen, vt hoc accidat: tamen impetus ſanguinis & humorum, procul dubio tùm copioſorum, non ad ſuperiora conuertendus. Multò minus, ſi cùm lochia naturaliter fluere videntur, pleuritis excitetur; vel ſtatim in brachio eiuſdem lateris vena aperienda, vel exſpectandum & videndum, an ab iſta euacuatione pleuritis minui poſſit, quod itidem vult Varandæus. Etenim iuſtam euacuationis huius menſuram definire non ita facile eſt, eáque nonniſi ex tolerantia fœminæ æſtimari poteſt. Itaque etſi ſic ſatis copioſè ſanguis poſt partum fluere videatur, ſi tamen pleuritis accedat, argumento eſt, naturam non ſufficienter, neque omnes quos debet, humores per vterum expellere, ſed partem eorum vitioſo conatu ad pleuram vel aliam partem depellere. Ideóque vt ab iſtis conatibus natura auocetur, nullo modo in brachio vena aperienda, quo modo conatus iſte adiuuaretur, ſed in crure venâ aperienda, vt totus Naturæ, quod vitioſum & moleſtum eſt, expellere conantis impetus ad vterum conuertatur, & Natura ad partes ſuperiores ſanguinem mouere deſiſtat. Neque etiam, an ſubſecutura lochiorum euacuatio vitioſum illum motum naturæ emendare & reuocare poſſit, exſpectandum, ſed ſtatim Natura ſuo ab inſtituto auocanda, nec naturæ vitioſè agenti res committenda, ne dum Medicus otioſus ſpectator eſt, illa in inſtituto ſuo pergat, & ita malum augeatur.

Quartò, ſi poſt venam in talo, quod commodiſſimè fit κατ' ἴξιν, apertam, pleuritis nihil minuatur, ſed dolor & difficultas ſpirandi perſeueret, vel etiam augeatur, non quod vult Maſſarias, in venarum in crure ſectione perſiſtendum; cùm illæ nihil aliud, quàm reuellere, nullo verò modo ex parte affecta deriuare queant, quod tamen in morbo periculoſo vt fiat, neceſſarium eſt. Si enim venâ in crure ſectâ pleuritis non minuatur, vel etiam augeatur, indicio eſt materiam ita iam parti affectæ inhærere, vt verſus vterum ampliùs reuelli non queat. Ideóque vena tum in brachio eiuſdem lateris aperienda, vt ſanguis è loco affecto viciniſque partibus euacuetur & deriuetur; quod niſi fiat, æger in vitæ periculum coniicitur. Neque metuendum, vt hoc modo natura à motu ordinario verſus vterum auocetur; cùm ei incommodo per venam in crure apertam iam obuiam itum ſit: & ſi aliquid omnino periculi metuatur, frictionibus & cucurbitulis cruribus appoſitis, dum vena ſecatur, id præcaueri poſſit; interdum etiam tempus illius euacuationis maxima ex parte iam præterierit; interdum verò, vbi Natura planè vitioſè agit, vix motus quem omiſit, reuocari poſſit, & propterea vices eius venæ in crure apertæ ſuppleuerit, vt poſtea ſine periculo, parti affectæ & pleuritidi venâ propiore apertâ, ſuccurri poſſit. Neque id Galeni loca allegata prohibent; cùm ea ſaltem de vteri affectibus ſine aliarum partium inflammationibus, non verò de vteri affectibus cum aliarum partium inflammationibus coniunctis loquantur. *Hac de Venæſectione.*

Poſſunt tamen etiam clyſteres iniici, qui motum humorum verſus ſuperiora reuocent ad inferiora, ſimúlque vteri vias laxent, vt per eas faciliùs ſanguis euacuetur.

Vt ℞. *Mercurialis, parietar. maluæ, althææ, fol. cauo um rub.* ana M. j. *fl. chamæmel.* M. ß. *ſem. lini, fœnugr.* ana ʒ. ß. Coq. in aq. ſ. Col. ℞. ℔. j. *ol. lenitiu. ſ.* ʒ. j. *diacathol. vel fl. caſſiæ* ʒ. ß. *ol. violar.* ʒ. ij. M. F. Clyſter.

Si febris nonnihil remittat, & tempus fluxus puerperij ferè præterierit, leue aliquod purgans exhiberi poteſt.

Reliqua curatio, vt in quauis alia pleuridite inſtituenda, hoc tamen ſemper obſeruato, ne dum lochia adhuc fluunt, vllo medicamentorum genere eorum fluxus impediatur & ſiſtatur. Medicamenta autem ad hanc rem idonea *lib. 2. de pleuritid.* ſunt propoſitâ, quæ hic repetere opus non eſt.

Anginâ quandoque etiam puerperæ corripiuntur, dum, vt in pleuritide ad latus, hic ad fauces pars materiæ vitioſæ ruit: Quod malum periculoſum eſt, cùm non ſolùm vitioſum materiæ motum indicet, ſed & eum augeat. Dum enim reſpiratio impeditur, thoráxque vehementer & velociter dilatatur, motus ſanguinis verſus vterum impeditur, íſque verſus ſuperiora trahitur.

Curandi ratio, & reliqua quæ de Anginâ dici poſſunt, *lib. 2. cap. de Angina,* propoſita ſunt, Venæſectionem quod attinet, eâ omnino modo peragenda, qui modò de pleuritide propoſitus. Reliqua verò peragenda, vt in angina fieri ſolet.

Hepatis inflammatio.

Tandem ſi Hepar iiſdem cauſſis inflammetur; venæ ſectio eodem modo, vt in pleuritide, inſtituenda. Non tamen hic venæ ſectio in brachio tam neceſſaria eſt, quàm in pleuritide, cùm hepar brachiis non ſit tam propinquum, vt pleura & thorax, ſed exortui venæ cauæ venarum in crura diuaricatio tam propinqua ferè ſit, ac venarum ſuperiorum in brachia diſtributio.

Reliqua quoque curatio, vt *lib. 3. de inflammatione hepatis,* propoſita eſt, inſtituenda. Hoc ſaltem obſeruandum, ne nimis refrigerantia & adſtringentia adhibeantur, ſed quæ tenuium partium ſunt exhibeantur, ne lochiorum fluxus impediatur, ſed potiùs adiuuetur.

LIBRI

LIBRI QVARTI
PARS III.
De Mammarum præter naturam Affectionibus.

PROOEMIVM.

ALTERVM corporis humani membrum, quo Fœmina à Viro differt, Mammæ ſunt. Etſi enim in viris quibuſdam pinguibus vel effœminatis etiam pars ea, quæ mammis in fœminis reſpondet, valde augeatur, tamen nec figurâ, nec ſubſtantiâ fœminarum mammis ſimilis eſt, ſed vt Ariſtoteles 1. *de hiſtor. animal. cap.* 12. ſcribit, *Caro viris ſpiſſa eſt, mulieribus fungoſa & foraminulenta.* Et propterea lac in iis non generatur. Etſi enim Ioan. Alexand. Benedictus *lib.* 3. *anat. cap.* 4. Cardanus *lib.* 12. *de ſubtilit.* Veſalius *lib.* 5. *de corp. hum. fabric. cap.* 18. & alij referant, viros quoſdam in mammis lac habuiſſe: tamen id rarum eſt, & contra communem naturæ ordinem, quo fœminæ ſaltem liberos quibus in vtero ad formationem & incrementum ſanguinem ſuppeditârunt, ſimili & familiari ſucco, qui in mammis earum generetur, aliquandiu nutriant, donec cibos ſolidiores concoquere poſſint. Vnde Phauorinus Philoſophus, apud Gellium *lib.* 12. *cap.* 1. mammas fontem ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, eleganter nominat. Conciliant equidem mammæ elegantes fœminis etiam decorem & pulchritudinem, quæ ad amorem maſculos inuitat, & inuictos interdum vincit, ſicut Galenus *lib.* 4. *de Hippocratis & Plat. decretis, cap.* 6. ex Euripide de Menelao ſcribit, quòd cùm ſtricto enſe in Helenam, quaſi eam occiſurus ferretur, vbi eam viderit, ſtupore adeò, ob pulchritudinem eius, correptus ſit, vt ne tenere quidem gladium ampliùs potuerit, ſed abiecerit, imò eam exoſculatus ſit. Ita enim *in Andromache* apud Euripidem, Peleus Menelaum obiurgat:

——ὡς ἐσεῖδες μαςὸν, ἐκβαλὼν ξίφος,
φίλημ' ἐδέξω, προδότιν αἰκάλλων κύνα.
Vbi papillas eius aſpex'ti, ſtatim
Tibi coruſcus gladius è manu excidit,
Et proditricis oſculum excepiſti canis.

Verùm præcipuus finis, ob quem mammæ fœminis datæ ſunt, eſt lactis pro fœtu edito alendo generatio.

Multis autem morbis etiam mammæ ſunt obnoxiæ, & in iis, ac præcipuè circa lactis generationem, multa accidunt ſymptomata. Interdum enim mammæ planè deficiunt, ac viriles ſaltem ſunt; contrà obſeruatum, fœminam quadrigeminas mammas habuiſſe: Interdum nimis flaccidæ & graciles; contrà interdum nimis magnæ ſunt. Tumoribus variis corripiuntur; venæ earum nonnunquam obſtruuntur, morbo pilari dicto laborant, vermiculi & lapides in iis generantur. Papillæ interdum deficiunt, interdum duplices ſunt; interdum non patent, interdum ſcinduntur, & finduntur.

Symptomata verò, quæ circa lactis generationem accidunt, varia ſunt: Lactis defectus, Lac nimis copioſum, Lac vitioſum, Lactis concretio, Lactis per aliena loca excretio, Res alienæ per mammas excretæ, vt ſanguis & pus. Præter hæc & dolor mammis accidit: de quibus omnibus iam ordine agemus.

SECTIO I.
De Morbis Mammarum.
CAPVT I.
De Mammarum numero & magnitudine vitioſâ.

Mammæ geminæ. MAmmæ in fœminis geminæ ſunt; hinc ſororiari puellarum mammæ dicuntur, cùm primùm intumeſcunt, quòd non ſingulæ, ſed ſicut geminæ ſorores ſimul naſcuntur. *Mammæ mulierum viriles.* Obſeruatum tamen eſt, fœminas quaſdam nullas fœmininas mammas, ſed ſaltem viriles habuiſſe. Ita Cardanus ſcribit *de rer. variet. lib* 8. *cap.* 43. Mulierem in VVormatiâ, Vangionum vrbe, fuiſſe virilibus mammis, quæ tamen adeò prolifica erat, vt etiam quandoque vno partu geminos ederet. *Mammæ quadrigeminæ.* Contrà refert Cabrolius *obſeru.* 7. quandam Iſabellam quatuor habuiſſe mammas, vtrinque geminas, omnes lac fundentes.

Conuenientem etiam figuram, globoſam nimirum, & nonnihil faſtigiatam, in papillam teretem & mediocriter craſſam deſinentem mammæ, & conſtitutionem inter mollitiem & duritiem quaſi mediam, magnitudinémque decentem habere debent: quæ omnia ſi concurrant, & ſecundum naturam ſeſe habent, non ſaltem elegans pulchritudo inde emergit, ſed & mammæ tales ad lac bonum generandum aptiſſimæ ſunt; cùm calorem moderatum, & optimam conformationem habeant. Nonnulli quidem mammas maiores laudant, quòd lac copioſius in iis generetur. Verùm præſtat, etiam mediocrem, quàm nimiam lactis copiam generari, cùm nimis copioſum ſi retineatur, facilè in mammis corrumpatur, atque hinc magnæ mammæ inflammationibus & cancro magis ſunt obnoxiæ. Præterea cùm laxæ & humidæ ſint mammæ maiores, etiam calorem temperatum non habent.

A mediocritate autem illa interdum mammæ deſciſcunt, magnitudine immodicâ & gracilitate, vt & flacciditate. *Mammæ nimis magnæ.* Nonnunquam enim in magnam & nimiam molem exceſcunt. Incredibile quidem ferè videtur, quod Iuuenalis ſcribit;

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroë craſſo maiorem infante papillam?
Nempe quòd hic illis natura haud omnibus vna.

Qui tamen Indiam Orientalem deſcribunt, referunt in Inſula Arnabonis mulieres mammas adeò longas habere, vt eas poſſint

poſſint in terga reflectere. Et Galenus *lib. de differ. morb. cap. 9.* ſcribit, mammas interdum immodicè excreſcere. Et I. C. Scaliger *Exerc.* 159. *ſect.* 2. narrat, ſe vidiſſe iuuenculæ virginis mammas tam vaſtas, vt brachiorum latera, & ventris ſuperiorem partem occuparent.

Cauſſa.

Cauſſa.

Magnitudo autem iſta proximè quidem dependet à boni alimenti ſeu ſanguinis copiâ, caloriſque cùm attrahentis, tum coquentis robore. Verùm primaria cauſſa proculdubio eſt viarum amplitudo, & partium illarum in mammis fungoſarum laxitas, quæ ex prima conformatione ortum habet. Confert tamen etiam aliquid hîc hepatis robur multum ſanguinem generantis, & ciborum boni & multi ſucci vſus copioſior, otium, ſomnus multus, & menſium fluxus mediocris vel parcior: ſicut & frequens mammarum contrectatio, quâ calor & ſanguis copioſior ad eas attrahitur.

Curatio.

Curatio.

Faciliùs verò incrementum nimium mammarum in virginibus prohibetur, quàm magnitudo nimia iam præſens emendatur. Perficitur autem hoc rectâ diætâ obſeruatâ, & medicamentis topicis adhibitis, qui partim nutrimentum copioſius affluens refrigerando & adſtringendo repellunt, viâſque, per quas ſanguis affluit adſtringunt, partim etiam abſumunt & exſiccant.

Vt ♃. *Fol. myrti, equiſeti, plantag. menthæ, fl. roſ. rubr.* ana M. j. *balauſtior.* p. ij. Coq. in vino rubro & pauco aceto; & in decocto ſpongia vel linteum madefiat, mammiſque apponatur, & admotum donec ſiccetur, relinquatur.

Vel linteum *aq. plantag. roſar. menthæ, è nucibus pini, cicutæ* imbutum eodem modo imponatur.

Vel folia cicutæ contuſa per ſe, vel cum pauco aceto, Cataplaſmatis modo imponantur.

Vel ♃. *pulu. rad. conſolid.* ʒ. ij. *balauſtior. fl. roſ. thuris, maſtiches*, ana ℥. ß. *farinæ hordei, rubricæ fabrilis*, ana ℥. j. ß. Cum *aq. roſ. albumine oui conquaſſato, & pauco aceto*, F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Ceruſſæ* ℥. ß. *alabaſtri præp. boli Armeni*, ana ʒ. ij. *boracis* ʒ. ß. *camphoræ* ℈. j. *mucilag. tragacanthi aq. roſ. factæ*, ℥. ß. *ol. myrtini* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel duæ cotes aceto madefactæ mutuò atterantur, & tritura per ſe, vel cum ol. roſ. mixta illinatur.

Vel lutum illud quod in lapidibus molaribus reperitur, cum ſucco plantag. & ol. roſ. miſtum imponatur.

Atque talia non ſolùm mammis, ſed & ſub axillis imponi poſſunt, vt vaſa eò loci conſtringantur, & ſanguinis ad mammas copioſior affluxus prohibeatur.

Cicuta, hyoſcyamus & ſimilia narcotica cautè, & nullo modo iis adhibenda, quæ olim liberos ſuos ſuo lacte nutrituræ ſunt. Calorem enim natiuum in mammis debilitant, & vim γαλακτοποιητικὴν extinguunt.

Atque hæc adſtringentia commodiùs in iuuenculis vſurpantur. In mulieribus verò, quibus propter ablactationem nimis increuerunt mammæ, exſiccantia & diſcutientia commodiora ſunt, quibus excrementitia humiditas, quæ relicta eſt, abſumitur & diſcutitur.

Vt ♃. *Farinæ fabar. orobi*, ana ℥. ij. ß. *pulu. rad. conſolid.* ℥. ß. *fol. menthæ*, ℥. ß. *abſinth. fl. chamæmel. roſ.* ana ʒ. ij. Coq. & addantur *ol. maſtichini* ℥. ij. F. Cataplaſma.

Mammarum gracilitas.

Contrà gracilitas mammarum prouenit ab omnibus cauſſis, ob quas ſanguinis ad mammas affluxus prohibetur, imminuitur, intercipitur, reuellitur, vel aliò mouetur; aut cùm à mammis ſanguis non attrahitur. Fit hoc, cùm ſanguinis ſufficiens copia in toto deeſt, ob temperamentum hepatis ſiccius, inediam, laborem nimium, euacuationes nimias, vigilias, febres, & alios morbos, qui ſanguinem in toto corpore abſumunt. Intercipit ſanguinem anguſtia venarum in mammis, de qua poſtea. Repellunt ſanguinem non ſolùm adſtringentia medicamenta admota, ſed & veſtes arctiores. Reuellunt cucurbitulæ partibus inferioribus ſæpiùs adhibitæ. Non attrahitur ſanguis ob calorem mammarum debilem. Tandem etiam mammæ imminuuntur & quaſi contabeſcunt, ex frequentiore infantium lactatione, quâ humidum radicale mammarum planè abſumitur.

Plus autem incommodi habet mammarum gracilitas, quàm magnitudo nimia; cùm ad generationem lactis mammas ineptas reddat: curatu quoque difficilis eſt.

Emendatur verò gracilitas mammarum variis modis. Primò enim ſi ſanguinis ſufficiens copia in corpore deſit, cibi boni ſucci copioſiùs paulò exhibendi, & vinum album propinandum. Deinde cauſſæ omnes intercipientes, repellentes, aliò auertentes, amouendæ; & contrà, vt venæ in mammis aperiantur, calor in mammis excitetur, vt ſanguis ab eis commodiùs attrahatur, fomenta ex aqua tepida, in qua herbæ emollientes coctæ ſint, vel ex vino albo fiant, & poſtea illinantur mammæ ol. amygdal. dulc. vel de nuce Indica. Frictiones etiam frequentes vtiles ſunt. Hæc ſi non ſufficiant, lenes dropaces imponi poſſunt.

Mamammarum mollities & flacciditas.

Cognatum gracilitati malum eſt, earum mollities & flacciditas. Cùm enim non ſatis augentur, & præcipuè ſi antea lacte diſtentæ fuerunt, aut licèt alimentum ſatis affluat, ipſarum tamen ſubſtantia nimis mollis & laxa eſt, molles, flaccidæ & pendulæ fiunt. Quæ res cùm turpitudinem quandam pariat, emendatur, ſi alimentum quod deeſt, copioſius attrahitur, & poſtea adſtringentibus adhibitis laxitas mammarum emendetur: quod quomodo præſtandum ſit, ex modo iam dictis patet.

CAPVT II.

De mammarum ex lacte tumore.

NOn ſolùm autem mammæ in maiorem molem attolluntur, cùm ex naturali alimento in omnem dimenſionem nimiùm augentur, vt *cap. præced.* dictum, ſed etiam præter naturam varia tumorum genera patiuntur. Et primò quidem mammæ tument, cùm venæ illæ lactiferæ lacte nimiùm replentur & diſtenduntur, tumórque hic interdum totam mammam, interdum partem eius occupat, prout venæ illæ, quæ lac deferunt, omnes, vel aliquæ lacte nimium replentur. Dolent autem ex diſtenſione iſta mammæ, & interdum etiam rubent. Aliquando etiam lac concreſcit & induratur, vnde mammarum durus tumor oritur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Tumoris huius cauſa eſt lactis redundantia in ductibus illis lac deferentibus. Lactis autem redundantiæ cauſſa eſt, vel nimia ſanguinis, vnde lac generatur, affluentis copia, de quo infrà, *ſect.* 2. *cap.* 2. vel lactis retentio, quod poſt partum iis accidit, quæ ipſæ non lactant; deinde iis quæ lactant, dum infans totum lac exſugere non valet; tertiò, dum infantes ablactantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Tumor hic facilè cognoſcitur. Mammæ enim ex lactis copia ſine inflammatione diſtenduntur, dolent, & interdum etiam rubent.

Prognoſtica.

1. Tumor hic plerumque ſponte ceſſat, vt remediis opus non habeat.

2. Interdum tamen, niſi id præcaueatur, in inflammationem mutari ſolet: interdum quoque, dum lac induratur, tumor durus inde oritur.

Curatio.

Curatur verò hic tumor, ſi prouentus lactis nimius præcaueatur, de quo infrà, *ſect.* 2. *cap.* 1. dicetur, vel genitum educatur, aut abſumatur. Educitur lac in puerperis quæ lactant, ore infantis; quod ſi vnus non ſufficiat, plures adhibeantur. Solent & noſtræ mulieres catellos adhibere.

Vel ab ipſa matre exſugatur vitro iſto & inſtrumento ſuctorio, quo præcipuè opus eſt, vbi papillæ non ſatis patent, vel non ſatis exſeruntur. Extrahuntur enim, & patentiores iſto inſtrumento fiunt.

Quia verò in iis, quæ lactare non volunt, vt & poſt ablactationem non commodum eſt nouum lac ſemper affluere, affluxus inhibendus, & lac abſumendum & exſiccandum eſt. Affluxus inhibetur, epithemate ex *aq. roſar. aceto roſaceo, & alumine* parato.

Reſoluunt & abſumunt lac, *mentha, calamintha, apium ſeu petroſelinum vulgare, vitex, coriandrum, braſſica rubra, bryonia*, quæ herbæ virides contuſæ imponuntur.

Vel imponatur Cataplaſma è *farina hordei, fabar. lentium, orobi, lupinorum, fl. chamæmeli, abſinthij, menthæ, rad. altheæ.*

Vt ♃. *Farinæ hordei, fabar. lentium*, ana ℥. ij. *puluer. rad. altheæ, fl. chamæmel. menthæ*, ana ℥. ß. *ſem. viticis* ʒ. ij. Coqu. in vino, & addatur pauxillum *aceti*, atque *olei anethini* ℥. ij. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Farinæ fabar. lentium*, ana ℥. ij. *ol. roſac. aceti roſac.* ana q. ſ. Miſc. in formam Cataplaſmatis, quod tepidum mammis imponatur.

Vel ♃. *Menthæ, fl. chamæmel.* ana M. j. *gallarum, ſem. cumini*, ana ℥. j. Conciſa & contuſa coquantur in *aceto*, ac colentur. Colaturâ pannus lineus duplicatus imbuatur, & tepidè mammis applicetur.

Vel ♃. *Panis ſecalini* q. v. adde *ſalis* part. ß. Contundantur, & affunde aquam feruentem, vt F. inſtar pultis, quæ panno illita mammis imponatur, vt tamen per medium panni foramen papilla exſeratur: ita enim lac partim effluet, partim abſumetur.

Vel ♃. *Succum rutæ*, miſce cum *fermento*, & impone.

Vel *Lenticulæ* cocta, inſtar Cataplaſmatis imponatur.

Vel ♃. *Ceræ*, & *aq. menthæ*, q. ſ. Super igne miſceantur, & pannus lineus immergatur, qui extenſus toti mammæ imponatur.

Vulgò fœminæ, ne lac copioſum in mammis coaguletur, ſcopis illis è ſeta porcina mammas molliter fricare ſolent.

CAPVT III.

De Inflammatione & Eryſipelate mammarum.

POſtea etiam mammæ Inflammatione, tumore ſcilicet calido, ſæpe corripiuntur; idque præcipuè lactantibus accidit.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cùm omnium inflammationum cauſſa proxima & continens ſit ſanguis, idem etiam meritò in mammis eundem tumorem proculdubio excitat. Quanquam enim & lactis copia ad inflammationem mammarum faciat: tamen non proxima inflammationis cauſſa eſt, ſed quatenus vel copiâ, vel dum incaleſcit & corrumpitur, calorem & dolorem parit, ob quem ſanguis copioſiùs ad mammas confluit, & in venis capillaribus hærens, imò extra ipſas in laxam mammarum ſubſtantiam illapſus, ibi incaleſcit & putreſcit, atque ita inflammationem excitat, de quo poſtea, *in quæſtione*, dicetur. Aliis tamen quoque de cauſſis ſanguis ad mammas confluere poteſt, ſi nimirum lochia vel menſes ſupprimantur; vel percuſſione, aut lapſu, vel nimia veſtium ſtrictura mammæ lædantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vt in aliis partibus, ita etiam in mammis inflammatio facilè cognoſcitur ex tumore duro, rubro, calido, dolente, cui febris plerumque coniungitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Equidem inflammationes reſpectu aliorum tumorum calidiorum per ſe minùs periculoſæ ſunt: partium tamen affectarum ratione ſæpe periculoſæ euadunt: & propterea quia mammæ ſunt laxæ, multis glandulis præditæ, calorémque habent debilem, facilè inflammationes mammarum in ſcirrhos & cancros degenerant.

2. Eſt quidem apud Hippocratem 5. *aph.* 40. hic aphoriſmus: *Quibus in mammis ſanguis colligitur, furorem ſignificat.* Verùm non loquitur Hippocrates eo loco de inflammatione mammarum, ſed cùm ſanguis adeò feruidus ad mammas fertur, vt ab iis in lac mutari non poſſit, ſed immutatus è mammis effluat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Quas inflammationes in genere indicationes ſuppeditent, ſæpius dictum, & ſecundum eas mammarum inflammatio curanda: Nimirum ſanguinis ad eas affluxus prohibendus, & is qui iam affluxit, tollendus.

Venæſectio. Primò ergo ſi ſanguinis ea ſit in corpore copia, vt metuamus, affluxu eius inflammationem augeri poſſe, ſanguis mittendus. Et quidem ſi à menſtruorum vel lochiorum ſuppreſſione, aut imminuto fluxu prouenit inflammatio, primò in talo vena aperienda, vel crura ſcarificanda; & poſtea, ſi opus ſit, vena in cubito aperienda. Si verò vterus ſanguinem non ſuppeditet, vena ſtatim in cubito aperiri poteſt.

Purgatio. Et cùm ſæpe accidat, vt vitioſi humores affluentes ad mammas; ſanguinis affluxui & inflammationi occaſionem præbeant, lenia purgantia exhibenda ſunt.

Alterantia. Et ſi ſanguis ſit calidior, aut humores calidos admixtos habeat, qui ſanguinis motum adiuuent, refrigerantia, quæ motum vel impetum ſanguinis nonnihil compeſcunt, exhibenda, è lactuca, endiuia, portulaca, plantagine, nymphæa & ſimilibus.

Repellentia. Poſtea repellentia applicanda, ſed ea minùs valida & minùs frigida, ne cordi vicino noceant. Imponatur ergo ſæpius mammis linteum poſcâ madidum, vel poſca oleo roſaceo miſceatur, & linteum eâ imbutum mammis applicetur.

Vel ℞. *Fol. lactucæ, portulac.* ana M. j. *fl. roſ. rubr.* M. ß. Coq. in aq. Col. ℞. ℔. j. *aceti* ℥. ij M. pro epithemate.

Vel ℞. *Aceti* ℔. ij. Vbi ad ignem ebullierit, inſperge ei *boli Armeni* ℨ. ij. *lithargyri* ℥. j. Poſtea adde *aquam*, in qua antea *alumen* coctum ſit, & miſc. in quâ linteola madefiant, & mammis imponantur, papillâ tamen nudâ manente.

Vel ℞. *Succi lactuc. portulac. ſolani*, ana ℥. j. ß. *ol. roſac.* ℥. ij. *chamæmel. aceti*, ana ℥. j. Miſc.

Folia quoque lactucæ ol. roſaceo & aceto madida imponere vtile eſt.

Vel ℞. *Fol. ſolani, lactuc.* ana M. j. Coq. ad mollitiem, & contundantur. Contuſis adde *Farinæ hordei* ℥. ij. *pulu. fl. chamæmel.* ℥. ß. *oxymel. ſol. roſ.* ana ℥. j. F. Cataplaſma.

Vbi principium inflammationis præterierit, diſcutientia repellentibus addenda.

Vt ℞. *Medullæ panis albi, farinæ hordei*, ana ℥. j. ß. *fabar. fœnugr.* ana ℥. ß. *pulu. fl. roſ. chamæmel.* ana ℨ. ij. Coq. & add. *aceti roſac.* ℥. j. *ol. roſac. chamæmel.* ana ℥. j. ß. F. Cataplaſma.

Tandem ſola diſcutientia adhibeantur.

Vt ℞. *Farinæ fabar. lupinor. ſem. lini, fœnugr. pulu. flor. chamæmel.* ana ℥. j. Coq. & addantur *ol. chamæmel.* ℥. ij. F. Cataplaſma.

Atque hoc modo ſi materia diſcutiatur, & tumor minuatur, bene eſt. Quod ſi non fiat, alterutrum metuendum, vt vel materia induretur, vel vt ſuppuretur.

Emollientia & attenuantia. Induratio omnino periculoſa eſt, cùm ſi materia induretur, inde ſcirrhi curatu difficiles, & interdum cancri oriantur. Ideóque emollientia & attenuantia vſurpanda.

Vt ℞. *Fol. maluæ* M. j. Coq. ad mollitiem. Adde *farinæ ſem. lini, pulu. rad. althææ, fl. chamæmeli*, ana ℥. j. Coq. & adde *ol. ſeſamini* ℥. j. F. Cataplaſm.

Vel ſtercus caninum cum terebinthina miſtum imponatur, aut lumbrici terreſtres in amygd. d. macerentur, oleúmque imponatur.

Vel ℞. *Medullæ crurum vituli*, ℥. ij. *œſypi* ℥. j. *croci* ℈. iiij. *cumini* ℈. ij. *vitell. oui* j. Miſc.

Vel ℞. *Farinæ ſem. lini, fœnugr.* q. v. Coq. in *oxymel.* F. Cataplaſma.

Si verò ad ſuppurationem tendat inflammatio, id quod ex tumoris duritie, calore, & dolore magno ac pulſatili cognoſcitur, danda opera vt naturæ conatus adiuuetur, & materia quamprimùm in pus mutetur.

Imponatur itaque Emplaſtrum diachylon. ſ. ſeu ſequens Cataplaſma.

℞. *Fol. maluæ, althææ*, ana M. ß. Coq. ad mollitiem, & minutim contundantur. Adde *pulu. radic. althææ* ℥. ij. *farinæ ſem. lini, fœnugr.* ana ℥. j. *fermenti* ℥. ß. Miſc. & adde *vnguent. dialthææ* ℥. ij. F. Cataplaſma.

Vel panis triticeus in lacte coctus cum pauxillo croci imponatur.

Vel ℞. *Fol. maluæ* M. j. *violar.* M. ß. *ficuum* num. v. Coq. ad mollitiem, & contundantur. Adde *pulu. rad. althææ, farinæ tritici, ſem. lini, fœnugr.* ana ℥. j. *vitell. ouor.* num. iij. *croci* ℈. j. Miſc. F. Cataplaſma.

Vbi pus iam generatum eſt, quod cognoſcitur ex febris, caloris, doloris, pulſúſque in mamma remiſſione, & tumoris in acumen quoddam, ſub quo inundatio percipitur, eleuatione, rectiſſimè fit, ſi pus quamprimùm effundatur. Si ergo natura ſponte rumpat abſceſſum, bene eſt; ſi non, commodiſſimum eſt vt ſcalpello aperiatur. Quia tamen ferrum & ſectionem fœminæ ſæpe abhorrent, Cataplaſmatis vel emplaſtris maturantibus aliquid acre addi poteſt, præcipuè eo loco, quo tumor in altum attollitur. *Apertio tumoris.*

Vtiles ſunt hic conchæ vſtæ, quarum cinis cataplaſmatis vel emplaſtris eo loco inſpergatur, qui parti magis acuminatæ imponitur.

Dum autem ferro aperitur, obſeruandum, vt loco decliviore abſceſſus aperiatur, vt puri commodior exitus detur.

Apertus abſceſſus mundandus eſt, vt ex abſceſſuum curatione generali patet. In mammis tamen ſumma diligentia in mundando abſceſſu adhibenda, cùm ſubſtantia ipſarum ſit ſpongioſa & cauernoſa.

Vt ℞. *Terebinth. mellis roſati, ol. roſ.* ana ℥. ß. M. Poteſt etiam aliquid myrrhæ addi.

Difficulter verò integrè vlcus curatur, niſi & mammæ alterius ſanæ lac exſiccetur. Cùm enim ſanguis copioſior in mammam ſanam ad lactis generationem affluit, ſimul etiam ad ægram mammam confluit.

QVÆSTIO.

An à ſolo ſanguine, an verò etiam à lacte, inflammatio mammarum fiat.

Conſtans Galeni 2. *ad Glauc. cap.* 1. & *de tumorib. cap.* 2. atque omnium Medicorum eſt ſententia, inflammationem eſſe tumorem calidum à ſanguine ortum, & propterea omnino rectè ſtatuitur, etiam mammarum inflammationem à ſanguine fieri, non verò à ſolo lacte. Nonnulli quidem contrarium ſtatuunt, atque inter eos eſt Mercurialis, qui *lib.* 3. *de morb. mulier. cap.* 6. ſtatuit, inflammationes mammarum duas cauſſas habere immediatas, copiam ſanguinis, & copiam lactis. Cùm verò, vt modò dictum, certum ſit ex Galeni & omnium Medicorum ſententia, inflammationem eſſe ſolius ſanguinis ſobolem, ſeu tumorem à ſanguine; præterea ipſe inter ſigna inflammationis mammarum, ruborem referat, reſpondet quidem ad primum dupliciter: Primò, quòd inflammatio interdum ſit nomen commune ad omnia apoſtemata calida; interdum ſit peculiare nomen tumoris ſanguinei. Secundò, quòd inflammatio ex lacte ſit vera inflammatio; quia lac nihil aliud eſt quàm ſanguis dealbatus. Ad alterum verò, non mirum eſſe, quòd in tumore ex lacte, etiam candidiſſimo, ſubſequatur rubor, quandoquidem propter dolorem partis fit continua ſanguinis attractio, qui diſperſus per ſuperficiem mammarum neceſſariò illas coloret colore rubro.

Verùm fruſtrà Mercurialis in ſua opinione ſaluanda (in qua tamen ſibi ipſi non conſtat, dum modò ſtatuit inflammationem mammarum eſſe inflammationem minùs propriè dictam, modò concedit eſſe veram inflammationem; cùm tamen vnum ſaltem verum eſſe poſſit) laborat. Primò enim, quod dicit, inflammationem accipi interdum pro omni apoſtemate (rectiùs dixiſſet tumore) interdum in ſpecie pro tumore à ſanguine, ſine probatorum Medicorum autoritate id profert. Equidem verum eſt φλεγμονὴν vocem ab Hippocrate & antiquis Medicis, vſque ad Eraſiſtrati tempora, ἀντὶ τ̃ φλογώσεως, generaliter pro omni ardore, etiam citra tumorem, vſurpatam fuiſſe, & antiquo illo tempore tumores, quos hodie φλεγμονὰς, ſeu inflammationes dicimus, non φλεγμονὰς, ſed compoſito nomine σκληρὰ καὶ ἐπώδυνα οἰδήματα, id eſt, *duros & dolorificos tumores* nominatos. Deinde ab Eraſiſtrati tempore, tumores duros à ſanguine, quibus rubor & pulſus accidit, φλεγμονὰς & inflammationes dictos fuiſſe, paſſim è Galeno patet. Verùm dum de inflammatione mammarum loquimur, non de φλογώσει, ſeu ardore ſaltem aliquo, in genere agimus, ſed vt ipſe Mercurialis inflammationem mammarum definit, tumorem durum, calidum, cum dolore pulſatili, & cum renitentia accipimus. Et talis φλεγμονὴ, ſeu inflammatio propriè

propriè dicta, ſaltem à ſanguine prouenit, & ad eam producendam ſolum lac non ſufficit. Neque enim lac eſt ſanguis tantùm dealbatus, & lactis generatio in mammis non eſt ſaltem quædam alteratio, & qualitatum mutatio, ſed mutatio ſubſtantialis. Et cùm diffiteri non poſſit Mercurialis, ruborem in inflammatione mammarum eſſe à ſanguine, in omni verò inflammatione mammarum adſit rubor, cur non etiam concedat, omnem inflammationem mammarum eſſe à ſanguine?

Hoc tamen concedimus, vt in aliis partibus inflammationes rarò puræ ſunt, ſed alij humores plerumque admiſcentur, ita in mammis, vbi ſanguis calore & dolore attractus, vel etiam ſponte irruens putreſcere incipit, etiam vnà lac putreſcere poſſe.

Eryſipelas mammarum.

Eryſipelas mammarum. Frequenter quoque accidit, vt fœminæ, ſiue lactent, ſiue non, ex errore vel ira, Eryſipelate, vulgò Roſa, in mammis corripiantur. Verùm cùm mammæ ſubſtantiam laxam habeant, ſanguiſque ad lactis generationem ad eas confluere ſoleat, rarò eryſipelas tale purum manet, ſed ſtatim phlegmonodes euadit, aut potiùs phlegmone eryſipelatodes oritur. Quod propterea etiam, vbi dies aliquot præterierint, curandum vt inflammationes mammarum, de quibus modò dictum.

In principio verò & primo morbi inſultu curatio inſtituenda, qualis Roſæ ſeu Eryſipelati competit, & nullo modo parti affectæ refrigerantia, adſtringentia, repellentia, vel pinguia imponenda. Itaque, vt *de febribus lib. 2. cap. 16.* dictum, ſtatim in principio medicamenta ſudorifera è C. C. terra ſigillata, carduo ben. & aq. ſambuci, quæ noſtris ferè vſitata eſt, vſurpanda, vt ſubtilior illa pars ſanguinis, quæ φλόγωσιν concepit, & ardorem hunc excitat, diſcutiatur. Extrà verò non refrigerantia & adſtringentia vſurpanda, ſed reſoluentia. Vulgò pannum lineum vel cannabinum, aut ſindonem rubram, vel pannum laneum ſcarlatum, aut farinam hordei imponunt. Humectare enim partes Roſa laborantes noſtris religio eſt. Commodè tamen pannus lineus aq. ſambuci madefieri poteſt, & iterum exprimi fortiter, & tepidus imponi.

Vel ℞. *Lixiuij è cineribus ſarmentorum vitis*, vel alius ligni, ℔. j. *ol. communis*, vel quod commodius, *ſambucin.* Vnc. iij. Senſim lixiuium oleo infundatur, & agitetur, donec lactis inſtar albeſcat. Madefiant iſtâ miſturâ panni linei, exprimantur, & in aëre parum ſaltem, ne valde madeant, exſiccentur, & imponantur. Vbi dies aliquot præterierint, nec rubor iſte diſcutitur, poſtea curatio, vt *de Inflammatione* dictum, inſtituenda.

CAPVT IV.

De Oedemate mammarum.

PRæter inflammationem, & alij tumores mammas corripere ſolent. Eſt enim mammarum ſubſtantia laxa, ſpongioſa & glanduloſa, atque omnis generis humores affluentes facilè recipit. Nonnulli flatuoſo tumore eas corripi ſtatuunt. Verùm vix puto, exemplis & obſeruationibus demonſtrari poſſe, mammas ſine humore, quem facilè recipiunt, ſolo flatu turgeſcere; cùm nec locus flatibus generandis conueniens ſit, nec aliunde eum recipere poſſint.

Oedemata mammarum. Oedemate verò, ſeu tumore pituitoſo interdum corripiuntur. Vt enim in fœminis cachecticis, & febre dicta laborantibus, aliæ partes tumore frigido & albo corripiuntur, vt impreſſum digiti veſtigium aliquandiu in iis remaneat: ita idem in mammis, parte laxâ & ſpongioſâ, fieri poteſt.

Cauſſa.

Cauſſa. Colligitur autem hic humor pituitoſus in iis præcipuè, quibus menſtrua ſupprimuntur, & humores pituitoſi & ſeroſi in corpore abundant, qui à mammis facilè admittitur. Rarum eſt vt in ipſis mammis à calore earum debili generetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Tumor iſte eſt mollis, laxus, & ferè ſine dolore, quibus accidentibus facilè ab aliis tumoribus diſcernitur; dolorque & tumor plerumque, vbi menſtrui fluxus tempus inſtat, nonnihil augeri ſolet, qui vbi fluxus tempus præteriit, iterum minuitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tumor hic mitior eſt, quàm inflammatio, & ex ſe parum periculi affert. Quia tamen à cachexia totius corporis, & grauiore vteri affectu pendet, ſæpe vitæ periculum minatur.

2. Rarius verò in ſuppurationem, ſed plerumque per reſolutionem terminatur. Interdum etiam, parte ſubtiliore diſcuſſâ, & molliore relictâ, induratur.

Curatio.

Curatio. Inprimis hîc calefaciente & ſiccante diætâ opus eſt, in quâ tota penè curationis ſpes ſita eſt. Poſtea ſi cachexia, vel menſtruorum obſtructio adſit, curatio ad iſtos affectus dirigenda, de qua ſuo loco dictum. Niſi enim iſta vitia corporis tollantur, in mammarum tumore hoc curando fruſtra laboratur; cùm quotidie eiuſmodi humor iterum in mammas affluat.

Vbi toti corpori conueniente diætâ & vniuerſalibus medicamentis proſpectum fuerit, topica reſoluentia ac diſcutientia, ſimúlque partem nonnihil roborantia, vſurpanda. Cauendum tamen, ne nimis calefacientia & reſoluentia fortiora adhibeantur: ſiquidem topica calidiora ſanguinem ad mammas, vt partem fungoſam, & aliàs eò ad lactis generationem affluere ſolitum, facilè attrahunt, qui pituitæ permixtus, diuturnis & periculoſis tumoribus materiam præbet; fortia verò reſoluentia ſubtiliores partes diſcutiunt, & craſſiores relinquunt, vnde ſcirrhi generantur.

Itaque conueniunt fomenta *è lixiuio confecto è cinere vitis vel caulium, & ſulphure*, vel *decocto hyſſopi, ſaluiæ, origani, fl. chamæmeli.* Poſt fomentationem mammæ inungantur *ol. chamæmel. lil. albor. laurino*, vel cataplaſma imponatur ex *farina fabarum, orobi, puluere fl. chamæmeli, & ſem. cumini.*

Vel ℞. *Farinæ hordei* ℥. iv. *ſem. lini, anethi, fœnugr. fl. chamæmel.* ana ℥. ß. *rad. althææ* ℥. j. *ol. chamæmel. anethini*, ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel imponatur *emplaſtrum diachylum magnum, de meliloto, de ſulph. de baccis lauri.*

Si tumor, quod tamen rarò fit, ad ſuppurationem tendat, ea adiuuanda iis medicamentis, quæ *cap. 3.* ſunt propoſita; quibus in hoc tumore fortiora quædam addenda, *caricæ, radic. lil. alb. bryon. diachylum ireatum*, & ſimilia.

CAPVT V.

De Scirrho mammarum.

Scirrhus mammarum. NOnnunquam & Scirrhi, id eſt tumores duri & doloris expertes in mammis oriuntur.

Cauſſa.

Cauſſa. Generantur verò, cùm poſt inflammationes, vel tumores pituitoſos, quod craſſum eſt relinquitur, ſubtili diſcuſſo; vel vbi humor melancholicus propriè dictus, non atrabilis, in venis cumulatus, ad mammas confluit, atque in earum ſubſtantia laxa & poroſa colligitur; id quod præcipuè accidit, cùm lienis conſtitutio ad humorem melancholicum cumulandum apta eſt, & menſtrua cum quibus euacuari deberet, minùs rectè fluunt.

Atque ita duæ cauſſæ ſunt ſcirrhi: pituita, non tamen illa tenuis & aquoſa, ſed craſſa, glutinoſa & vitioſa exſiccata, & humor melancholicus. Etſi enim etiam poſt phlegmonas ſcirrhus oritur: tamen illud, quod poſt inflammationem relinquitur, vel craſſa ſanguinis pars eſt, quæ ad melancholiam refertur, vel pituita craſſa. Et quidem fieri poteſt, vt alteruter humor ſcirrhum generet, interdum vterque miſceatur. Interdum & alij humores miſcentur. Atque hinc diuiditur ſcirrhus in purum ſeu legitimum, & nothum ſeu illegitimum. Purus eſt, qui ex pituita, vel melancholia, vel vtraque miſtâ ortum habet. Nothus verò, qui alium humorem, ſanguinem, bilem, vel atram bilem admiſtam habet. *Scirrhus legitimus, illegitimus.* Nonnulli equidem illum, in quo partes tenuiores omnes nondum ſunt abſumtæ, illegitimum; cùm verò omnes partes tenuiores abſumtæ ſunt, legitimum appellant: Sed commodiùs ille inchoans & imperfectus, hic perfectus & confirmatus ſcirrhus nominatur.

Mercatus equidem *de morb. mulier. lib. 1. cap. 17.* nouum tumoris genus inter ſcirrhum & cancrum medium ſe inueniſſe putat, quod Hiſpani *Zaratanes* nominent, atque à cancro differre dicit, quòd cancer ſit tumor durus & inæqualis, venas habens in circuitu turgidas, liueſcens, colore magis quàm inflammatione nigricans, calidus, ſubitò accreſcens & dolore magno affligens; cùm hic tumor nec maximum dolorem habeat, nec inflammationem, nec ſemper, ſed ex aliqua occaſione, aut imminentibus menſibus, curationem etiam faciliùs admittat, quàm cancer: Nec etiam ſcirrhum eſſe ſtatuit, cùm ſcirrhus omninò dolore careat, aut illegitimus dolorem exiguum habeat, & quidem eâ ſaltem in parte, quâ tumor viget, cùm iſte tumor per interualla etiam vicinas partes affligat.

Verùm enimverò fruſtra videntur hîc entia multiplicari. Etenim ſi omnia diligenter perpendamus, tumor hic, quem vt peculiarem, & inter ſcirrhum & cancrum medium deſcribit Mercatus, nihil aliud eſt, quàm ſcirrhus illegitimus, qui atrum humorem nouiter affluentem, vel ex ſanguinis aut bilis, quæ aderat permixta, mutatione genitum admixtum habet, & iam, quod concedo, in cancrum degenerare incipit. Habet enim ſcirrhus illegitimus ſuos etiam gradus: ſiquidem humor qui admiſcetur, præcipuè bilis & ſanguis, vel ſuam naturam retinet, vel iam atræ bilis naturam induit, & tunc in cancrum degenerare incipit; & propterea non mirum eſt, ſi etiam alia ſymptomata ſeſe prodant.

Quandiu tamen humor pituitoſus, vel melancholia præualet, etſi humores aduſti admiſceantur, rectè ſcirrhus; ſed in cancrum iam abiens nominatur, vbi verò tota vel maxima tumoris materia in atram bilem mutata eſt, non amplius ſcirrhus, ſed cancer dicitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Scirrhus ſi ſit legitimus, durus eſt, ſine dolore ferè, inæqualis. Et duo præcipuè eius ſigna ſunt, durities & doloris priuatio, ſi ſcirrhus ſit legitimus & perfectus ac confirmatus. Color nunc albicans eſt, nunc ex albo ſubliuidus & niger, pro humoris ratione.

Si verò non ſit legitimus, nec perfectus, alia ſigna accedunt, calor & dolor, quæ quò minora ſunt, ſcirrhum adhuc ſuam naturam retinere docent. Si verò calor & dolor augeantur, in cancrum iam abire indicant, atque tùm etiam venæ in ambitu liueſcere atque intumeſcere incipiunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Curatio verò difficilis eſt, inprimis ſi ſcirrhus omnis ſenſus expers ſit.

2. Et quidem quò maior & durior eſt, eò difficiliùs curatur; & cui pili ſuperueniunt, incurabilis eſt.

3. Et licet aliqua curationis ſpes ſuperſit; ea tamen nonniſi longo tempore perfici poteſt; cùm materiam craſſam & frigidam ſemel induratam emollire difficillimum ſit.

4. Nec periculo caret, cùm facilè in cancrum abeat.

Curatio.

Curatio. Cùm ſcirrhus duplex ſit, legitimus & illegitimus, curandi etiam ratio ſecundum hanc differentiam nonnihil variat.

Legitimum Scirrhum curandi ratio in eo conſiſtit, vt vniuerſalibus, quibus opus eſt, præmiſſis, & cauſſis in toto, vel vtero, quæ ad generationem huius tumoris facere poſſunt, amotis, ac diætâ, quæ ſcirrhorum curationi conuenit, de qua *de tumoribus in genere* dicitur, præſcriptâ, humor qui proxima & continens huius tumoris cauſſa eſt, emolliatur, attenuetur, & diſcutiatur. Rarò ad ſuppurationem ſcirrhus venit, neque eam tentare commodum aut tutum eſt, vt mox dicetur. Duo enim in vſu horum medicamentorum obſeruanda. Primum eſt, ne nimio calefacientium & attenuantium vſu partes tenuiores diſcutiantur, & craſſæ relinquantur, eæque duritiem lapideam acquirant, & ita malum incurabile reddatur. Alterum eſt, ne humectantium & emollientium vſu, præcipuè ſi mixta ſit materia, quaſi fermententur, & ex ſcirrho cancer generetur. Ideóque quæ hîc adhibentur emollientia, calida ſint, & ferè in ſecundo, in paſſiuis temperata, vt neque ſiccent, neque humectent, quæ eo ipſo à maturantibus differunt, quòd hæc humidiora ſunt. Et iſtâ cautione magis opus eſt in ſcirrho à melancholia orto, quàm à pituita; cùm qui à melancholia eſt Scirrhus, faciliùs in cancrum abeat, quàm qui à pituita genitus eſt. Itaque tutiſſimum eſt Antiquorum conſilium, qui ſuadent, vt nullum vel ſiccans, vel humectans medicamentum ſolum vſurpetur, ſed vel alternis vicibus humectantia & emollientia cum digerentibus vſurpentur, vel emollientia cum digerentibus miſceantur.

Emollientia autem *in Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 6.* & alibi ſunt propoſita. Itaque mamma ſcirrho laborans foueatur *decocto maluæ, althéæ, ſem. lini, fœnugræci, brancæ vrſinæ, & fl. chamæmeli.*

Poſtea inungatur *ol. amygdal. d. chamæmelino, pingued. gallinæ, medullâ crurum vituli, vnguento di althea.*

Vel imponatur ſequens Cataplaſma.

℞. *Fol. althéæ, maluæ, brancæ vrſinæ, ſummit. fœnic.* ana M. j. Coq. ad mollitiem. Contundantur, & per ſetaceum traiiciantur. Poſtea adde *farinæ hordei, fabar. ſem. lini, pulu. radic. althéæ, fl. chamæmeli,* ana vnc. j. F. Cataplaſma.

Vel imponatur *emplaſtrum diachylum magnum, de ranis Vigonis.*

Vel mamma foueatur *decocto althéæ, brancæ vrſin. ſem. fœnugr. lini,* & ſimilium. Deinde ſuffitus inſtituatur ex Vino (acetum enim, quod aliàs in ſcirrhis emolliendis vtile eſt, in mammis ita commodum non eſt) fuſo ſuper lapide pyriteſ, aut molari candente. Et poſtea imponatur *emplaſtrum ex ammoniaco, & galbano vino diſſolutis.*

Vel vſurpetur tale Emplaſtrum.

℞. *Mucilag. radic. althéæ, ſem. fœnugr.* ana vnc. j. *caricar. ping.* ℥. iij. *ol. lil. albor. chamæmel. lini,* ana ℥. j. *pingued. gallin. anſeris, porci, ſeui caprini, terebinth. litarg.* ana ℥. iv. Coq. omnia ad conſumtionem mucilaginum, & cum *cera* q. ſ. F. Emplaſtrum, addendo *ammoniaci, galbani, aceto ſolutor.* ana ʒ. iij. *pulu. radic. ireos.* Drach. ij. M.

Scirrhi nothi & in cancrum degenerãtis curatio. Si verò Scirrhus nothus ſit & illegitimus, metuendúmque ne in cancrum abeat, corporis vniuerſalis euacuatio per venæſectionem, vel purgationem, prout opus, & in cancro incipiente fieri ſolet, præmittenda; & ſi quæ in viſceribus ſit diſpoſitio, quæ humorem atrum generet, ea quoque conueniente modo tollenda.

Topica. Topica quod attinet, in ſcirrho legitimo eiuſdem, nullis repellentibus opus eſt; at cùm in illegitimo dolor quidam adſit, qui affluxum humorum concitare valet, emollientibus exſiccantia quædam addenda, quæ influxum humorum prohibeant.

Vſurpanda nimirum *ol. roſ. ſuccus plantag.* & ſi calor aliquis adſit, ea in mortario plumbeo agitari poſſunt, ad coloris mutationem.

Vel ℞. *Ol. roſac.* Vnc. iij. *ſeui caprini, ſucci ſolani,* ana ℥. j. Agitentur in mortario plumbeo ad coloris mutationem. Deinde adde *ceruſſæ, lithargyri,* ana Vnc. iij. *ceræ* q. ſ. Iterum agitentur. F. Vnguentum.

Vng. è ranis. Vel vſurpetur vnguentum è ranis, quod hoc modo paratur.

℞. *Ranas virides in aquis puris degentes q. v.* addito *butyro* in olla perforatâ per deſcenſum, vt moris, oleum inde deſtilletur. Ranas poſtea comburito, & cinerem cum oleo miſceto, & addito pauxillo *ceræ* q. ſ. F. Linimentum.

Et ſi dolor augeatur, aut cancri iam imminentis periculum inſtet, commodiſſimè inunguntur mammæ linimento parato ex *ſucco ſolani,* tamdiu in mortario agitato, vt formam linimenti acquirat.

Chirurgica curatio. Si hiſce medicamentis non cedat, & omnino metus ſit, ſcirrhum in cancrum abiturum, nonnulli cauſticis medicamentis, alij ſectione vtuntur. Priores exili cauterio ignito foramen in parte efficiunt, & huic Mercurij ſublimati granum indunt, digeſtiuum imponunt, hinc Vnguentum Ægyptiacum, aut pulueremn Ioannis Vigonis adhibent.

Sectio non facilè inſtituenda, niſi tumor in ſummitate mammæ conſiſtat, vt ſine vitæ periculo eximi queat. Vbi ſectionem inſtituere commodum eſt, ægrâ rectè collocatâ, tumor verſus ſumma mammæ, manu ſiniſtrâ Chirurgi detrudendus eſt: Dextra verò cutis nouaculâ acutiſſimâ ſecundum longitudinem incidenda; & caro ab vtraque tumoris parte ſeparanda, & poſtea tumor ſeparatus à carne, acu filóque transfigendus, & à miniſtro tenendus, ab ipſo verò Chirurgo ad radicem penitus abſcindendus, ſanguis ſiſtendus, & poſtea vulnus debito modo curandum.

CAPVT VI.

De Mammarum glandulis tumentibus, ſcrofulis, & ſtrumis.

Glandulæ induratæ & ſtrumæ mammarum. MAmmas multis glandulis conſtare notiſſimum eſt. Hæ interdum ex humoribus affluentibus intumeſcunt. Interdum tamen, vt Mercato placet, ipſæ glandulæ non intumeſcunt, ſed in mammis nouus tumor glanduloſus, quem ſtrumam vel ſcrofulam appellant, gignitur.

Verùm hanc differentiam alij non ita attendunt, nec glandularum tumorem à ſcrofulis & ſtrumis diſtinguunt, Galenúſque ipſe *14. method. med. cap. 21.* ſtrumas dicit eſſe ſcirrhoſum glandularum tumorem. Platerus tamen ſcrofulas à ſtrumis diſtinguit, quòd ſcrofulæ plures ſint & minores, ſtrumæ verò pauciores & longè maiores. Verùm cauſſa & curandi ratio eadem eſt.

Celſo *lib. 5. cap. 8.* rarum eſſe videtur in mammis ſtrumas reperiri, dum ſcribit: *In mammis quoque fœminarum ſtrumas ſe repeririſſe, Chirurgicus Meges autor eſt.* Verùm nec magnum, nec rarum hoc putat eſſe Braſauolus, *comment. ad aphor. 26. lib. 7. Hippocratis,* & ſe non ſolùm in mulierum, ſed & virorum mammis ſtrumas vidiſſe refert.

Cauſſa.

Cauſſa. Scrofulas autem & ſtrumas vulgò ab humore craſſo prouenire putant, ſiue is ſit pituitoſus, ſiue melancholicus, ſiue ex pituitoſo & melancholico mixtus. Platerus tamen monet, non ſolùm ex pituita & melancholia ſtrumas prouenire, aliàs tandiu non durarent, ſed putredini & corruptioni ſubiicerentur, & in pus mutarentur. Ipſe verò ſtatuit, eas à craſſiore ſucco, quo iſtæ partes nutriuntur, ſi copioſius affluat, prouenire. Celſus *loco allegato,* ſtrumas tumorem eſſe ſcribit, in quo ſubter concretæ quædam ex pure & ſanguine quaſi glandulæ oriuntur. Et reuerà tales tumores in fœminarum mammis interdum reperiuntur, cum dolore coniuncti, qui cancros referunt, & in cancros mutari videntur, cùm tamen ſæpe diu atque aliquot annis durent, nec in cancrum abeant. Quæcunque autem horum tumorum cauſſa ſit, ſuppeditatur ea menſibus ſuppreſſis, vel non rectè fluentibus, vbi humores craſſi, qui cum menſtruo ſanguine euacuari debent, ad mammas regurgitant. Magnum enim eſſe mammarum cum vtero conſenſum, & mutuum ſanguinis & humorum hinc inde confluxum, ſæpius dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Facilè autem hoc tumorum genus innoteſcit, cùm glandulæ grandiores fiant, & quæ antea latebant, nec tactu facilè deprehendebantur, iam tactui obuiæ ſunt, & tumores parui multi deprehenduntur, & hinc inde mouentur. Interdum tamen vnus tumor maior atque immobilis eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnes tales glandularum tumores & ſcrofulæ difficiles curatu ſunt, cùm à materia craſſa & terreſtri oriantur, quæ nec facilè diſcutitur, nec emollitur.

2. Curantur autem faciliùs in mammis iſti tumores, ſi ſint cuti propiores; ſi verò profundiores & coſtis propiores, difficiliùs curantur.

Curatio.

Curatio.

Materia autem, quæ continens tumoris cauſſa eſt, tollitur, dum vel inſenſibiliter abſumitur, & diſcutitur, vel in pus mutatur, vel exſcinditur.

Vniuerſalibus ergo purgationibus præmiſſis, emollientia & diſcutientia vſurpanda, ſed fortiora, qualia ferè in ſcirrho duranda ſunt propoſita.

Emollientia & reſoluentia.

Vt ℞. *Radic. iridis,* ℥.iij. Coq. in *oxymel. dilutiore.* Terantur. Adde *terebinth. vnguenti dialthéæ,* ℥. iij. *mucilaginis ſem. fœnugraci,* ℥.j. Miſce.

Vel ℞. *Radic. althéæ,* ℥. ij. *bryon.* ℥.j. *ireos,* ℥. ß. Coq. in *vino albo* ad mollitiem & contundantur, ac per ſetaceum traiiciantur. Adde *ammoniaci aceto ſolut. bdellij vino ſol.* ana ℥.j. *picis naual. ceræ,* ana q.ſ. F. Empl.

Suppurantia.

Quod ſi tumor diſcuti non poſſit, ad maturationem & ſuppurationem, vel etiam ſectionem, vel cauſtica veniendum, de quibus *de tumoribus in genere* agitur; ſuprà etiam *lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 25. ſatis dictum, quæ ſtrumis mammarum facilè applicari poſſunt, nec hîc repetere opus eſt.

Verùm cùm non ſemper tutum ſit, vel in ſcirrho, vel in ſtrumis mammarum maturationem hanc tentare, cùm facilè fieri poſſit, vt maturantibus materia corrumpatur, & tumor in cancrum abeat; ſectionem quoque fœminæ rarò ferant, & præterea tales tumores, ſine inſigni incommodo multos annos durent, neque hoc loco oculis, vt in gutture, pateant: præſtat plerumque tales tumores intactos relinquere, quàm valde moleſtæ & periculoſæ curationi fœminas ſubiicere. Et ipſæ fœminæ plerumque malunt cum aliquo incommodo & leuiore moleſtia vitam trahere, quàm grauiores curationis moleſtias & cruciatus ſuſtinere.

CAPVT VII.

De Cancro Mammarum.

Cancer mammarum.

QVid Cancer ſit, & à quibus cauſſis ortum habeat, in genere & prolixè explicare huius loci non eſt, ſed ad doctrinam de tumoribus in genere pertinet. Hoc ſaltem hoc loco explicandum videtur, quid Cancer occultus ſit, cùm Hippocrates, 6. *aphor.* 38. ſcribat: *Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius. Curati enim citius intereunt; non curati verò longiùs vitam trahunt:* & an iſte aphoriſmus etiam de mammarum cancro accipi poſſit, Galenus *in comment.* occultos Cancros dici ait, vel qui ſunt ſine vlceratione, atque hoc modo etiam in mammis occultus cancer eſſe poſſet; vel latentes, id eſt qui ſunt in alto corpore, atque hac ſignificatione mammarum cancri occulti eſſe non poſſunt. Aëtius *tetrabil.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 43. ſcribit, quòd qui ſine vlcere ſunt, ab omnibus ferè veteribus occulti appellentur: Philoxenus tamen cancrum occultum priuatim nominauit, qui in vtero ac inteſtinis eſſet. Philotheus occultos nominat, qui fiunt in profundo. Braſauolus *comment. in loc. alleg.* profundos appellat, qui non ſunt in ſuperficie, occultos verò, qui occultas partes occupant, vt iecur, ventriculum, vterum, vel qui in cute & ſuperficie parum quid habent, intus verò profundas iecére radices. Mercatus *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 17. ſtatuit, per occultos cancros Hippocratem intellexiſſe vlceratos, vbicunque ſint; & non exulceratos, ſi in recondita corporis ſede ſint. Rodericus à Caſtro *de morb. mulier. lib.* 1. *cap.* 22. Mercatum reprehendit, quòd vlceratum cancrum duntaxat, vbicunque ſit, occultum dicat, inde ſumptâ ratione, quòd curationem admittat; cùm Hippocrates, non quia curationem non admittat, occultum vocet; ſed quia occultus eſt, curationem non admittere dixerit. Ipſe verò cum Matthæo de Gradibus, & Dino Florentino, non vlceratum cancrum illum duntaxat, qui in interioribus partibus latet, aut qui etſi oculis ſit manifeſtus, radices tamen in abditis corporis partibus occultas habet, ſiue exulceratus ſit, ſiue non, occultum appellandum cenſet.

Cancer occultus quid.

Verùm enim verò, quid Hippocrates, imò omnes Antiqui Medici, vno excepto Philoxeno, per occultos cancros intellexerint, clarè docet *loc. allegato* Aëtius, nimirum eos, qui ſunt ſine vlcere, & extrà vlceribus in cute ſe nondum produnt. Non verò eos cancros occultos nominaſſe, qui in penitioribus & profundis ſunt corporis partibus, vel ex eo patet, quòd ij omnes ſunt incurabiles, imò curari non poſſunt, & propterea Hippocratis breuitate indignum fuiſſet, de re inutili omnibus nota ſuperfluum aphoriſmum ponere. Itaque de iis cancris loquitur Hippocrates, qui in propatulo ſunt, & curari quidem poſſunt, curati tamen deteriores euadunt. Et tales ſunt cancri omnes non exulcerati. Hi enim topicis medicamentis non ſunt irritandi, & ſi non irritentur, & tantùm bona diæta obſeruetur, & per interualla humoris melancholici purgationes inſtituantur, ægræ, præſertim ſi ſit in mammis cancer, diu ſine inſigni incommodo viuere poſſunt. Ita ipſe Galenus *comment. aphor.* 47. *ſect.* 6. ſcribit, ſe mulierem quandam, quæ cancroſum in mamma tumorem habebat, quotannis vere ineunte vacuantem ſanaſſe, ſubinde forti pharmaco melanagogo vſum: quam quidem purgationem ſi quandiu prætermiſiſſet, dolorem profundum illam percepiſſe, atque ita illico à ſe acceſſito purgari petiiſſe. Et Amatus Luſitanus *cent.* 3. *curat.* 52. refert, ſe nouiſſe nonnullas mulieres cancros in mammis habentes, quæ ſolo bono vitæ ordine, abſque vllo medicamentorum topicorum iuuamento, per longum vixerint tempus ita incolumes, proſperæ ac ſanæ, ac ſi nullum paterentur morbum. Idem confirmat Guil. Fabricius *centur.* 3. *obſ.* 87. docétque aliquot obſeruationibus, fœminas quaſdam cancros non exulceratos in mammis habentes, à curatione eorundem abſtinuiſſe, & ita multos annos, etiam 40. ſine inſigni dolore & incommodo vixiſſe. Contrà verò, vt *ibidem* exemplo docet idem Fabricius, ſi cancer cum quo diu viuere potuiſſet fœmina, irritetur emollientibus & pus mouentibus, vel aliis medicamentis, ita vt cancer exulceretur, tum breui, & ſæpe ſemeſtri ſpatio ægras interimere. Atque id ipſum *alleg. aphor.* Hippocrates docuit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Oritur verò is tumor in mammis frequenter, quia fungoſæ & laxæ ſunt, & inprimis apud fœminas ortum habet ex vtero, ob illum, qui eſt inter vteri & mammarum vaſa conſenſum, dum vitioſi humores, qui per vterum cum ſanguine menſtruo euacuari ſolent, ad mammas regurgitant. Acciditque hoc præcipuè in iis fœminis, vt eius rei aliquot exempla obſeruaui, quæ calidioris & ſiccioris corporis conſtitutionis ſunt, ſanguinemque aduſtum habent, & hypochondriacæ affectioni ſunt obnoxiæ; & inprimis vbi menſes ſubſiſtunt, vel fluere deſinunt. Tum enim humores illi aduſti, qui per vterum euacuari ſolebant, ad mammas confluunt, & hoc tumoris genus excitant. Oritur autem cancer, dum vel per ſe, nullo alio tumore præcedente oritur, vel dum alij tumores in eum degenerant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Per ſe incipiens cancer non ita facilè cognoſcitur. Initio enim eſt tuberculum vix ciceris aut fabæ magnitudinem ſuperans, paulatim verò poſtea augetur, & in maiorem molem attollitur, & radices longè extendit, venáſque quaſi varicoſas; liuidáſque circumcirca habet. Vbi verò exeſâ cute iam exulceratur, vlcus eſt fœtidum ac ſordidum, labra ſunt dura, ſaniéſque inde tenuis & nigra emanat, quæ diu ſæpe ſubſiſtit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vt omnes cancri curatu difficiles ſunt, imò rarò & vix vnquam curantur: etiam mammarum cancri curatu difficillimi ſunt.

2. Eſtque etiam in mammis verus allegatus antea aphoriſm. *Hippocratis* 38. *ſect.* 6. *Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius. Curati enim citiùs interimunt, non curati verò longiore tempore durant.* Cuius quidem rei cauſſa eſt, quòd humor ater à quo oritur, peſſimus & pertinaciſſimus eſt, & peculiarem malignitatem coniunctam habet, cuius contrarium & ſpecificum remedium cùm non ſatis cognitum ſit, funditus exſtirpari, eiúſque malitia infringi non poteſt. Interim ſi vulgaria, quæ duris tumoribus adhiberi ſolent, emollientia remedia adhibentur, inprimis pus mouentia, deterior medicando fit cancer. Fermentatur enim quaſi & exaltatur, ac malignior redditur humor, ita vt tandem partem erodat, & exulceret. Emollientibus medicamentis ſimul vaſa laxantur, & dilatantur, vnde & facilior humorum confluxus fit, & humor corruptus in vicinas partes diſpergitur, reliquóſque humores inſtar fermenti inficit & corrumpit.

Curatio.

Curatio cancri occulti & non exulcerati.

Cancer ergo occultus nondum exulceratus valentioribus remediis non tentandus, ſed ex conſilio Hippocratis relinquendus. Interim cum Galeno, vt ſuprà dictum, ſanguinem mittere, ſi opus ſit, & humorem melancholicum ſæpius euacuare, de quo ſæpius alibi dictum, commodiſſimum eſt. Hoc enim modo incrementum cancri prohibetur, & vt fœmina ſine inſigni dolore atque incommodo vitam diu producere poſſit, præſtatur.

Topica verò adhibenda, non quæ partem putrefacere & irritare poſſunt, ſed quæ vel per experientiam, vel indicationem, dolorem lenire, & incrementum cancri prohibere, compertum eſt. Talia ſunt ſuccus & aqua *ſolani, cochlearum carnes elixæ, ranarum viridium oleum per deſcenſum* paratum, & cum *cinere earundem ranarum* in formam vnguenti mixtum. *Cancri contuſi,* & cum *aq. cardui ben.* mixti & impoſiti, medicamenta è *plumbo* parata.

Vt ♃. *Olei roſac.* ℥. ij. *ſucci è fructu ſolani*, ℥. j. ß. *ceruſſæ lotæ, ſacch. Saturni*, ana ʒ. j. *pompholygos*, ℥. ß. Ducantur in mortario plumbeo tamdiu, donec colorem mutent, & nigredinem ac craſſitiem aliquam acquirant.

Inprimis hîc vtile eſt *Geranium Robertianum*, ob id Cancroſanum dictum, vt & *agrimonia, perſicaria, card. benedictus*, quæ herbæ vel contuſæ, vel earum aquæ mammis apponantur.

Habent & hîc locum medicamenta interna, vt *cineres cancrorum combuſtorum, magiſterium oculorum* ♋ *in aq. perſicariæ exhibitum, & pulvis è cinere cancrorum vſtorum, & cortice interiore viridi ligni fraxini* paratus, *Geranium* item *Robertianum* ſumtum.

Auicennas iubet mitiores cancros, & qui in ſuperficie ſunt poſiti, radicitus exſcindere, & factâ exciſione ſanguinem circumquaque exprimere, poſteáque locum cauterio inurere, vt vſtione reliquiæ abſumantur, membrum roboretur, & hæmorrhagia prohibeatur. Modum autem eum exſcindendi clariſſimè tradit Fr. Arcæus *lib. 2. de curand. vulneribus, cap. 3.* quem eius verbis hîc adſcribere libet. *Cùm*, inquit, *Cancrum exſcindere volumus, ipſum imprimis affectum corpus purgatione præparaſſe oportuerit, Syrupis per quatuor aut quinque dies exhibitis, quorum ad atram, aut ad aduſtam bilem coquendam probata natura ſit (ex his enim humoribus malum hoc enaſcitur ac coaleſcit:) deinde purgatio eſt adhibenda, quæ cum affectione & hominis natura optimè conuenire iudicabitur. Tertiâ à purgatione die, ſecundâ aut tertiâ horâ à prandio, duorum ouorum vitella vnà cum albo probè agitata ſumito; addito ſi placuerit roſaceo modico. Praſtò etiam erit magna lichinorum copia, ex tenuiſſimâ lini ſtupâ comparatorum: præterea & pulviſculi cum vittâ quinque digitos latâ, & gauſapis quoque bona pars paretur, atque etiam acus vulneribus conſuendis idonea, cum ſatis tenaci filo, eodémque duplo. Ipſe verò homo aut in puluinis, aut in culcitra reſupinus collocetur: vtrinque autem duo alij homines ſint, qui illius brachia firmiter contineant, ne ipſe ſibi contranitendo impedimento eſſe poſſit, dum curatur. Chirurgus verò immineat, hominiſque crura ſuis ipſe cruribus contineat; genibus ſupra culcitram ipſam flexis & firmis: homo autem ſuperiori à cingulo parte nudus eſto: linteum autem vtrinque ſit, quò ſanguis defluat. Cancer autem ipſe manu apprehendatur, qui ſi contra ipſius mammæ papillam erit, ſapienter eſt diuertendus, ne ipſa pereat exciſa; quòd ſi verſus axillam fuerit, diuertendus etiam eſt, ne quis ex iis muſculis, qui ex axilla oriuntur, lædatur. Vbi verò ita rectè conſtitutus fuerit, manúque ſiniſtra firmiter comprehenſus, tandem cutis acutiſſima nouacula aperiatur, quantus cancer ipſe ſit: apertio autem in longitudinem fiat, deinde ex altero cancri latere caro commota abſcindatur & ſeparetur, ita tamen vt cancer non feriatur. Quod ſi ſanguis erumpat, globulo ex bombyce facto locus opplendus eſt: quem, ſi id fieri conueniat, alter eorum, qui brachio continet, digito comprimat, atque ex altero etiam latere carnem à cancro ſeparet. Hæc autem operatio celerrimam Chirurgi poſtulat expeditionem, cum ſumma tamen diligentia ac ſedulitate atque maturitate coniunctam, ne quid temerè peccatum ſit. Vbi autem vtrinque cancer detectus, à carnéque ſeparatus ſit, acu filóque medius transfigitur, filúmque ipſum alteri filo innodatum, alicui eorum qui adſunt, committatur à quo contentè ſublatâ manu tenendum eſt, atque hinc & hinc contra eam partem, quam Chirurgus ſecat, diuertendum. Vbi verò ex vtroque latere probè fuerit à cetera carne cancer ſeparatus, inferiori ex parte penitus eſt abſcindendus, idque quàm fieri poſſit expeditiſſimè, digitis admotis, vt totus cancer abſcindi ſentiatur; nihilque ex eo penitus relinqui: hoc verò commodiſſimè fieri ſolet gladiolo illo, quo Italici Chirurgi ad tumores aperiendos vtuntur, cuius figura ſcarificatorio gladiolo perſimilis eſt, aciem autem vtrinque acutam habet; vtendum autem curuâ acie, cuſpidéque acutiſſima: namque illa pars commodiùs ea, quæ inferiora ſunt, reſecat, idque nullo erumpentis ſanguinis, aut alterius rei nocumento fit: adeò autem celerem operationem eſſe volumus, vt plus in traiiciendo cancro filóque colligando, quàm in eodem penitus eruendo moræ ſit: namque huiuſmodi abſciſſiones fœminis plerumque contingunt, quibus natura debilior, animúſque magis deiectus, quàm viris eſt. Cùm abſciſſum extractúmque penitus fuerit, ne quid ex eo intus reliqui ſit, diligenter eſt peruidendum: adeò autem durum eſt, vt metuendum hoc rarò ſit. Hæc vbi expedita fuerint, ſanguis omnis qui ex vulnere fluit, diligenter abſtergatur, ac mox lichini ouo intincti indantur; ita tamen, ne nimium compreſſi dolorem augeant: neque enim totus locus opplendus denſâ nimis lichinorum inculcatione eſt. Imponendæ autem ſtupæ eodem ouo intinctæ, pulvillique & vitta ſunt adhibenda. Poſtero verò die eadem horâ digeſtiuo curabitur, aut balſamo illo noſtro, cuius magna ad concoquendum, mundandum, carnémque inducendam efficientia; id plumâ leuiter vngendo fit, additis etiam filis ſiccis, non tamen nimium compreſſis, vt caro ipſa paulatim coaleſcat & ſeſe committat: circa ipſum verò vulnus ſupérque ac circa mammam defenſiuum addi oportuerit, ex roſaceo, cera, & bolo Armeno confectum. Eius autem quod diximus, balſami vſu, quàm citiſſimè emundabitur vulnus, caróque inducetur, atque ſanabitur. Super balſamum autem emplaſtrum baſilicon lino extenſum imponimus. Tandem vbi ſatis iam inductæ carnis erit, cicatrix filis ſiccis, impoſitóque baſilico, aut leonato dicto emplaſtro procurabitur: aut ex gummi elemi emplaſtro compoſito: quodcumque autem ſit, ſæpius per diem abſtergendum.* Hæc Arcæus.

Vlcerati cancri curatio. Vlceratum cancrum etſi nonnulli planè non aggrediendum exiſtimant: tamen inhumanum eſt, etiam in tali morbo ægrum ſine auxilio relinquere. Fr. Arcæus, *loco alleg.* exulceratis cancris nullam aliam, niſi palliatiuam curam deberi ſcribit. Verùm noſtri ſeculi obſeruationes docent, cancros quoque exulceratos ſectione feliciter ſublatos fuiſſe, idque ſe feliciter præſtitiſſe, aliquot hiſtoriis probat Guil. Fabricius *cent. 3. obſeru.* 87. Itaque rectè duplex à Medicis cancros exulceratos curandi ratio traditur: vna vera, quæ ad ipſius cancri remotionem tendit; altera palliatiua, vt loquuntur, quæ cancro q. blanditur, eúmque lenit, vt ægra cum minore moleſtia vitam tranſigat.

Vera. Vera cancros vlceratos curandi ratio primò ſectione perficitur. Neque de ea, ſed ſaltem medicamentis, accipiendum eſt aphoriſmus allegatus Hippocratis; cum experientiâ conſtet, cancros etiam exulceratos, qui in ſumma aliqua corporis parte conſiſtunt, ſectione curatos fuiſſe, vt modò ex Guil. Fabricio dictum.

Modus autem cancrum exulceratum exſcindendi, idem eſt, qui antea propoſitus fuit.

Si tamen Cancer nimis magnus ſit, & vaſa maiora ac profundiora, ſola ſectio non ſufficit, & ſed & vſtio præterea adhibenda, quæ & reliquias materiæ malignæ abſumet, & hæmorrhagiam nimiam ſiſtit.

Vlcere mundato hoc medicamentum infundi poteſt.

♃. *Herbæ Roberti, verbaſci, ſcabioſæ, caprifol. anethi, olei humani*, ana part. æqual. Omnia in cinerem comburantur, eiuſque Drach. iij. cum *aq. ſolani* vnc. vj. in mortario plumbeo miſceantur, & miſturæ aliquid vlceri infundatur.

Poſt cancri tamen per ſectionem exſtirpationem, ne recidiua fiat, ſæpius medicamenta atram bilem purgantia exhibenda, & hæmorrhoïdes, ſi fieri poſſit, ac menſes prouocandi. Simul quoque medicamenta interna reliquias cancri abſumentia, & malignitati reſiſtentia exhibenda: *Theriaca* nimirum, *Mithridatium, cum borraginis & acetoſæ ſucco vel aqua, ius cancrorum fluuiatilium ex lacte aſinino*. Anton. Chalmetæus in omni cancro hanc aquam commendat, quâ etiam nouem diebus ante exciſionem vtitur.

♃. *Radic. thapſi barbati, ſcrofulariæ*, ana vnc. ij. *filipendul. ceterach, herbæ Roberti, agrimoniæ, tormentill. ſcabioſ. garyophyllatæ, linariæ*, ana M. j. *ſem. vrticæ* Drach. iij. *flor. ſambuci, roris mar.* ana p̄. j. F. Decoctio, quæ ſaccharo dulcoretur, cuius decocti altera parte pars affecta quoque foueri & ablui, & magna poſtea formâ Cataplaſmatis apponi poteſt.

Deinde tentata, imò etiam perfecta quandoque fuit vera cura medicamentis quibuſdam. Ita ſcribit Mauritius Cordæus *in lib. 1. Hippocr. de muliebrib. comm.* 7. Nobili cuidam mulieri prope caſtellum Neuvenum degenti, totam partem dextram faciei cancro, eóque vlceroſo diutiſſimè obſeſſam fuiſſe, magnis doloribus coniunctis. A Medicis itaque fruſtra petitis auxiliis, cùm Gallis & Italis, tùm etiam Germanis & Hiſpanis, exteriſque aliis quibuſque, vulgati cuiuſdam Barbitonſoris remedio hoc ſequente ἀπορρήτῳ ſanatam illam fuiſſe: Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidit & latas, quas ſæpiſſimè commutando interdiu admouit parti affectæ. A quo vnico tandem præſtante remedio, reliquis quibuſlibet tentatis fruſtra, curationem recipiens, priſtinam valetudinem recuperauit.

Circumfertur etiam & commendatur puluis cuiuſdam Antonij Fuchſij, Itali, vt refert Rodericus à Caſtro, qui eo multos cancros per Germaniam, Poloniam, Angliam, non ſine admiratione curauit, atque inde non exiguum lucrum fecit, atque ob id Medicus Cancrorum vulgò nominatus fuit. Putat tamen Roder. à Caſtro *de morb. mulier. lib. 1. cap.* 21. tumores illos, quos curauerit, non fuiſſe cancros, ſed ſcirrhos non exquiſitos, quos Zaratan Hiſpanis dici ſcribit.

Verùm dixi ſuprà, ſi ſcirrhi illi nothi degenerent, & deteriores fiant, parum à cancris differre. Et cùm tam celebris fuerit iſte Fuchſius ob morbi huius curationem, procul dubio nouerunt ægri, qui ſe eius curæ commiſerunt, an cancro, vel alio tumore laborauerint.

Puluis autem ille, quem Cancro impoſuit, & benedictum appellat, hic eſt.

♃. *Sandarachæ Græcorum, ſeu arſenici albi calcinoſi vulgò dicti, non ſplendidi q. vitrum, non rubei, ſed albi* (quod non ita malignum eſt) ℥. j. Subtiliſſimè pulueriſetur per dies 15. de die tertio in tertium affundatur *Aq. Vitæ*, vt cooperiat puluerem: poſt triduum *Aq. Vitæ* abiiciatur, & noua affundatur, ac miſceantur.

Deinde ♃. *Radic. dracunculi maior. menſe Iulio vel Aug. collectæ, & in taleolas ſciſſæ, ac in loco ventis perflatili exſiccatæ*, vnc. ij.

Tertiò ♃. *Fuliginis camini ſplendidi, non arenoſi, aut nimis fœdati*, ʒ. iij. Redigantur omnia in ſubtiliſſimum puluerem ſuper lapidem marmoreum, & ſeruetur in vaſe bene

clauſo

clauſo vitreo, ne humiditatem recipiat, & longo tempore durabit, imò diuturnitate temporis melior redditur. Ante annum verò ad vſum non erit ita commodus. Refert autem Rodericus à Caſtro *loco alleg. cap.* 23. Fuchſium hunc, poſtquam hunc ſuum puluerem inſperſiſſet, ſi intra triduum tumor non exacerbabatur, ſed in melius tendebat, ſanari poſſe prædixiſſe, cùm proculdubio coniiceret, radices non admodum altè eſſe infixas, nec humorem valde aduſtum: atque tùm in vſu pulueris ad 30. diem perſtitiſſe, quo termino, vt referebat, radices extinctæ per ſe cadebant, ac ſi quid adhuc adhæreret, ſcalpello præſcindebat.

Puluerem autem hunc ita applicauit. Manè ipſe ieiunus ſputum ſuper bombacem appoſuit; ſi cancer exulceratus, abſterſo priùs vulnere ab omni ſaniei virulentia, aſperſit puluerem, vt totus cancer tegeretur, & cum illa ſupra ſcripta bombace texit, & cum ſputo circumcircà liniuit, vt adhæreret. Cùm adhæret, nunquam cadit, niſi vnà ſecum radices tollat. Solet vt plurimùm inferre dolorem, non continuum, ſed interpolatum, quando humor acris & mordax non poteſt purgari per vlcus. Et aliquando fit magnus tumor, quando ille acris humor purgatur per vlcus: eo tempore neque remouendum medicamentum, neque aliud ſuprà apponendum, ſed circum circà roſaceum oleum illinendum, & poſtea dimittendum, vſque dum per ſe cadat. Poſtea purgandum, ſicut alia vlcera. Ipſe Fuchſius vſus eſt puluere incarnatiuo & mundificatiuo hoc.

℞. *Thuris, ſarcocoll. maſtich. myrrhæ, aloës, mumiæ, ariſtol. rot.* ana ʒ. ij. *☿rij præcipit.* Drach. j. ß. F. puluis ſubtilis. In diuitibus vſus eſt *præcipitato facto cum Auro amalgamato*, cum ſeq. Vnguento.

℞. *Litharg. auri* ℥. iij. *mumiæ* ℥. j. ß. Subtiliter puluerisentur, & *cum ol. roſac. & aceto roſac.* miſc. in mortario plumbeo, F. Vnguentum.

Digeſtiui loco ſolùm vſus eſt *Vng. ex terebinth. & vitello oui.*

Semper autem animaduertendum, ne aliquæ radices remaneant, & ſi remanſerint, iterum puluis imponendus. Exſtat aliquando, cùm adſunt radices varicoſæ, vnus cancer ſuper alterum, aliquando q. ſtrumæ, tum oportet reiterare puluerem, vſquedum omnes ſtrumæ euellantur. Et iſti cancri difficilis ſunt curationis, cùm ſunt in thoracis partibus, quia inter thoracem radices habent. Idem ſcribit, Cancrum incipientem & nondum exulceratum ſe curaſſe Emplaſtro ex ammoniaco aceto diſſoluto.

Cancri exulcerati curatio palliatiua.

Curationem cancri palliatiuam quod attinet, de ea Galenus *ſuper alleg. aph.* ſcribit, *quod ſi adeſt exulceratio, eſt neceſſarium, vt ſi non aliud agamus, ſaltem ſaniem abluamus, humido aliquo vtentes; non quocunque, ſed vel per experientiam, vel per indicationem inuento, quod neque putrefacere, neque irritare partem patientem ſit naturâ aptum.* Itaque ſaltem danda opera, ne cancer augeatur, dolórque eius leniatur, vt ſine minore cruciatu & moleſtiâ ægra vitam protrahere poſſit. Talia medicamenta ſunt, quæ nec putrefaciunt, nec mordicant partem, ſed moderatè ſiccant & reſtrigerant, qualia ſunt ſuprà propoſita, inter quæ inprimis plumbum commendatur, & lamina plumbea maximè cancris impoſita præſtat. Inter compoſita commendatur inprimis à Guil. Fabricio hæc aqua, quâ fundendus & abluendus eſt locus.

℞. *Rad. ſcrofular. herbæ Roberti*, ana M. j. *arnogloſſi, ſolani, bugloſſi, borrag. potulacæ, euphrag. beton.* ana M. ß. *ranar. aquatil. album. ouor. conquaſſator.* M. ij. *ſem. cydon. fœnugr. contuſi aliquantum*, ana ℥. j. *aq. roſ. euphrag.* ana ℔. j. Deſtill. in Alemb. plumbeo.

Cui non abſimilis eſt, quam habet Chalmetæus.

℞. *Succi ſolani, ſemperuiui, acetoſ. ſcabioſ. caprifol. thapſi barbati, ſcrofular. filipendul. plantag. linar. agrimon.* ana ℔. ß. *agreſtæ* ℔. j. *carnis cancr. fluuiatil.* ℔. ß. *album. ouor.* vj. *alumin.* ℥. iij. *camphoræ* ʒ. j. Deſtil. in alemb. plumbeo.

Alij hunc puluerem magnâ vtilitate etiam in vera cura, cancro aq. ſcrofular. priùs abluto, inſpergi iubent.

℞. *Sophiæ Chirurg.* ℥. ij. *rad. ſcrofular.* ʒ. x. *ſaniculæ* ℥. j. *cortic. rad. mali cydon.* ʒ. vj. *cardui ben.* ℥. ß. F. puluis.

Cum cibis verò ſeq. puluis exhiberi poteſt.

℞. *Sophiæ chirurgor. anagall. phœniceæ, ſcrofular. cydon. exſiccator.* ana ʒ. j. F. puluis.

Linimentum, vel etiam Vnguentum tale fieri poteſt.

℞. *Ceruſſæ lotæ, plumbi vſti loti*, ana ℥. ß. *lithargyri, tuthiæ præp.* ana ʒ. iij. *ſucci ſolani, ſcabioſ. thapſi barbati*, ana ℥. j. *ol. roſ. de ranis, ceræ*, an. q. ſ.

Vel *Fol. vrticæ recent.* contuſa imponantur; aut ex vrtica ſuccus exprimatur, & cum pompholyge mixtus applicetur.

Vel ℞. *Ol. roſ.* ℥. iij. *ſucci ſolani* ℥. ij. *vrticæ* ℥. j. *ſacchari Saturni* ℥. ß. Agitentur in mortario plumbeo piſtillo ligneo, donec nigreſcant. F. Vnguentum in mortario plumbeo.

Probatiſſimum ſibi hoc ſemper fuiſſe Fr. Arcæus ſcribit:

℞. *Ol. roſac. omphacini*, ℔. ß. *ſeui hircini, vitulini, vng. roſati populeon.* ana ℥. ij. ß. *ſucci ſolatri, plantagin. acetoſ.* ana ℥. j. ß. *vini granator.* ℥. ij. ß. Bulliant omnia lento igne vſque ad conſumtionem ſuccorum & vini, poſtea colentur. Addantur *ceruſſæ* ℥. ij. ß. *lithargyri* ℥. v. *plumbi vſti* ♁, ana ʒ. x. *tuthiæ Alexandr.* ℥. j. ß. *camphoræ ſ. a. trituratæ* ʒ. j. *ceræ albæ*, q. ſ.

Fiat Vnguentum molle, videlicet, liquefactâ cerâ cum oleis, & in colatura ponantur reliqua mineralia, ducendo corpus ipſum vnguenti per horas duas cum piſtillo in mortario plumbeo: Atque hoc optimum omnium in hoc genere medicamentorum eſt.

Nullo verò modo cancri aliorum vlcerum more tractandi. Cùm enim fœmina quædam magnæ familiæ, mammæ cancro laborans, ſe cuidam Chirurgo commiſiſſet, atque ille emollientibus, calefacientibus, & attrahentibus mali curationem eſſet adortus; ita malum vires ſumſiſſe, vt breui ægram interemerit, autor eſt Paræus *l. 6. c. 30.* Fernelius verò *method. med. l. 6. c. 18.* refert, arſenicum & mercurium ſublimatum mammæ cancro impoſitum, mulierem diebus ſex ſuſtuliſſe, perinde ac ſi id hauſiſſet. Horis enim circiter tribus ab inſperſo puluere vehementi rigore concuſſa, vomitione mox tentari, & crebris animi defectibus corripi cœpit, cum pulſu languido, quæ dein ſenſim aucta ægram iugularunt. Et Guil. Fabricius *alleg. loco*, narrat: cùm quidam Chirurgus vng. Ægyptiacum, quod cancroſis vlceribus eſt aduerſiſſimum, cancro adhibuiſſet, ſumma malignitas celeriter excitata eſt, vicináſque partes ſanas celeriter inuaſit, & maximo cruciatu & dolore eroſit.

CAPVT VIII.

De Vlceribus & fiſtulis mammarum.

Vlcera mammarum.

VLcera quoque interdum poſt abſceſſus in mammis relinquuntur, de quorum cauſſis, vt & ſignis in genere vt agamus, cùm viſui pateant, opus eſſe non puto.

Curationem quod attinet, primò vniuerſales euacuationes, prout opus, inſtituendæ ſunt.

Deinde notandum, non ſatis feliciter, nec facilè curari talia vlcera poſſe, ſi fœmina ſit puerpera, vel lactans, antequam lac abſumatur, & motus ſanguinis ad mammas ſiſtatur. Cùm enim nullum vlcus, niſi ſordibus careat, & ſiccetur, curari poſſit quandiu hic humorum affluxus fit, curatio non rectè procedit.

Tertiò, cùm mammæ ſic afflictæ plerumque ſint pendulæ, faſciâ apta de collo ſuſpenſa ſuſtinendæ, ne nimius humorum affluxus fiat. Tandem etiam brachium eius lateris non mouendum, ne affluxus humorum concitetur.

Hiſce obſeruatis, vlcus conuenientibus medicamentis abſtergendum & mundandum: quale eſt, quod paratur è *radic. rhapontici, zedoar. & foliis agrimon.* in vino albo coctis. Et vt ſanies commodè effluere poſſit, nec retineatur, cannula plumbea breuior vlceri indenda.

Vlcere mundato conſolidandum eſt; id quod efficit vinum adſtringens infuſum, in quo *nuces cupreſſi, folia ſumach, & agrimoniæ* cocta ſint.

Vel ℞. *Vini potentis adſtringentis*, ſextar. vj. *Rhois obſonior. nuc. cupreſſ.* ana ℥. iiij. *gallar. omphacin.* ℥. ij. Coq. agitando radice cupreſſi, ad dimid. part. conſumptionem. Poſtea coletur & exprimatur, expreſſúmque coquatur ad mellis ferè conſiſtentiam, & ſeruetur vſui in vaſe vitreo. Reliqua ex aliarum partium vlcerum curatione patent.

Si propter diuturnitatem labia vlceris duriora fieri, & callum contrahere incipiant, atque ita fiſtula metuenda ſit, maturè malo huic obuiam eundum, & propterea orificium vlceris ampliandum & callus incipiens conuenientibus medicamentis, quæ alibi propoſita ſunt, detrahendus, & poſtea ordinaria vlceris cura continuanda & abſoluenda.

CAPVT IX.

De Vaſorum in mammis anguſtia.

Vaſa mammarum.

CVm mammarum officium ſit lac generare, neceſſariò vias & vaſa habere debet, quibus non ſolùm alimentum pro ipſarum nutritione, ſed & ſanguis ad lactis generationem aduehatur. Præter ergo externas venas, quæ à ramo axillari oriuntur, & thoracicæ ſuperiores vocantur, ac cutem mammarum, ſub qua excurrunt, nutriunt, & à ramo axillari ortum habent, etiam internas habent, quæ à ſubclauiis proficiſcuntur, & Mammariæ vocantur, & ſanguinem quidem ad mammarum ſubſtantiam alendam, inprimis tamen ad lac generandum aduehunt. Arterias etiam mammarias habent, ſimiliter à ramis ſubclauiis natas, quæ ſanguinem arterioſum ſubminiſtrant. Sanguis hic cum venoſus, tum arterioſus, vbi venas omnes impleuit, à glandulis, quæ plurimæ per mammas ſparſæ ſunt, in lac mutatur, quod poſtea in vaſa quædam candida, q. canales quoſdam, qui propterea venæ lactiferæ, vel canales lactiferi appellari poſſunt, recipitur, & tanquam in penuario aſſeruatur, donec per papillam, in quam canales hi omnes deſinunt, ab infante exſugatur.

Vt ergo & ſanguis ad lac generandum neceſſarius aduehatur, & lac è mammis ab infante commodè exſugi poſſit, hæc vaſa & canales hi omnes patêre debent.

Quod ſi non fiat, & quocunque modo vel anguſtiores fiant, vel planè occludantur, vel etiam papilla non ſit perforata, vt mox, & infrà, *cap.* 11. dicetur, vel lactis generatio, vel lactatio impeditur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Accidit autem hoc, dum vaſa hæc vel à craſſo ſanguine, vel ab humoribus craſſis obſtruuntur. Vt enim craſſities ſanguinis, vel craſſi humores ſanguini admixti vaſa vteri obſtruunt, & ſuppreſſionis menſium cauſſæ ſunt: ita ab eadem cauſſâ vaſa in mammis obſtrui poſſunt. Deinde anguſtiores hi meatus fiunt, vel etiam planè abolentur, ob tumores duros in mammis, à quibus vaſa hæc vel comprimuntur, vel obturantur. Tertiò vbi poſt vlcera, relicto callo, planè coaleſcunt.

Pertinet huc & meatus in papillis defectus, cùm papilla non eſt perforata, vt lac tranſire non poſſit: quod vel à prima conformatione accidit, vel vbi poſt vlcera cicatrices relinquuntur.

Signa.

Signa.

Quòd vaſa, quibus ſanguis ad mammas defertur, non pateant, cognoſcitur ex lactis defectu, & mammarum gracilitate. Si verò mammæ ſatis lacte turgeant, exſugi tamen non poſſit, vel in papillis vitium eſt, quod viſu dignoſcitur, vel ſi hoc abſit, in venis lactiferis. An verò obſtructio, vel tumor, aut vlcus adſit vel adfuerit, circumſtantiis omnibus penſitatis, etiam non difficulter innoteſcit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Obſtructio humoribus attenuatis tolli poteſt. Quæ à tumoribus externis eſt compreſſio, corrigi poteſt, ſi tumores tolli poſſint. Si verò à ſcirrhoſis tumoribus adſit obturatio, vel poſt vlcera coalitus, inemendabile vitium eſt.

2. Ita etiam ſi papillæ vel à primo ortu non perforatæ ſint, vel poſt vlcera occalluerint, incurabile malum eſt.

Curatio.

Curatio.

Si obſtructio à ſanguinis vel humorum craſſitie adſit, attenuandi ij ſunt. Vſurpanda verò ea medicamenta, quæ cum mammis conuenientiam habent, ſanguinémque attenuando, fluidúmque reddendo, & ad mammas deducendo lac generare dicuntur: qualia ſunt *fœniculum, anethum, petroſelinum, aniſum, cicera, ſemen erucæ.* Fortiùs aperiunt *lumbrici terreſtres.*

Externa quoque, quæ humores attenuant, mammis imponere vtile eſt, fomenta ſcilicet & cataplaſmata, *fœniculo, petroſelino, menthâ viridibus.* Frictio etiam crebra papillarum venas lactiferas aperit.

Si tumores aliqui adſint, ij quoque conueniente modo tollendi.

CAPVT X.

De rebus alienis in mammis genitis.

SEcundum naturam equidem nihil in mammis generari decebat, quàm Lac. Interdum tamen accidit, vt p.n. in iis pili generentur, vel reperiantur, lapides item, & vermes.

Pili in mammis.

Primò enim pilos in mammis reperiri, & cum lacte excerni, apud Medicos dubium non eſt, & ſæpe id obſeruatum, appellatúrque ab iis hoc vitium morbus pilaris; cuius quoque Ariſtoteles *lib. 7. de hiſtoria animal. cap.* 11. mentionem facit. Verùm de cauſſa eius diſſentiunt autores. Ariſtoteles, *allegato loco,* ſtatuit, ſi pilus poculo hauſtus ſit, dolorem moueri in mammis, qui non ſedetur, donec pilus vel preſſus exeat ſponte, vel cum lacte exſugatur. Ariſtotelis ſententiam ſequitur Alſaharauius *tract.* 14. *pract. cap.* 2. qui viſum fuiſſe ſibi ſcribit, pilum fuiſſe è mammis excretum, & apud ſe non fuiſſe dubium, fuiſſe pilum hominis, & hoc notum eſſe mulieribus. Aſſentitur quoque Ariſtoteli Hieron. Cardanus *lib. 8. de rer. varietate, cap.* 44. qui concedit, veros pilos lactationis tempore ad mammas peruenire poſſe, quoniam attractrix virtus in eis tunc valida vrgeat. Et Thomas à Veiga *comm. ad lib. 6. cap. 3. de loc. aff. Gal.* non abſurdum eſſe putat, vel epotum, vel cum cibo ſumtum pilum, ob ſanguinis ad vbera confluxum & partis laxitatē eò fluere.

Recentiores verò plerique ab Ariſtotele diſſentiunt. Veſalius *lib. 5. de corp. hum. fabric. cap.* 28. nulli dubium eſſe putat, pilum nequaquam per tot angiportus tenueſque anfractus ab ore ad mammillas duci poſſe, etiamſi mammillæ illum fortè, cùm in ipſorum conſiſteret venis, amplexuræ eſſent. Non eſſe tamen etiam ex parte abſonum, quid pilis ſimile in mammillis, quemadmodum in renibus, vrinariiſque meatibus progigni poſſe. Mercurialis *lib. 5. variar. lection. cap.* 4. ſcribit, ſe patrocinari hac in re Ariſtoteli non poſſe. Puerile enim eſſe cogitare, quòd pilus hauſtus ventriculum, meſaraicas, iecur, atque adeò venas ipſas non mutatus pertranſire, & ad mammarum cauernas per mille anfractus peruenire queat. Ipſe verò ſtatuit, ſi quid eiuſmodi è mammis educatur, eſſe fibras ſanguini à natura impoſitas.

Vt meam ſententiam aperiam, longi & multi anfractus, per quos pilus hauſtus ad mammas peruenire deberet, vt Ariſtoteli non aſſentiar, me non mouent; cùm etiam acus deglutitæ per vrinam redditæ ſint, vt Langius *lib. 2. epiſt.* 40. duas eius rei hiſtorias affert, quas etiam *lib. 3. part. 4. cap.* 1. allegauimus: & acus deglutita à puero ſex annorum poſt decimum octauum annum, ætatis ſcil. 24. tandem in crure apparuerit, vt Rodericus à Caſtro *de morb. mul. lib. 4. cap. 26. in ſcholio* refert. Pilos etiam in tot coctionibus immutatos manere, impoſſibile non eſt, cùm ſint durioris ſubſtantiæ. Hoc potius me mouet, cùm pili facilè aliis excrementis adhæreant, cur non cum fecibus alui, vel cum vrina exeant, ſed per tot anfractus vſque mammas protrudantur. Itaque in mammis hos pilos generari ſtatuo. Quid autem ſint, iterum dubium. Mercurialis, vt dictum, fibras ſanguinis eſſe putat. Verùm fibræ ſanguinis à ſanguine non ſeparantur, ſed totus, qui ad mammas effluit, ſanguis in lac mutatur. Alij magis probabiliter ſtatuunt, vt in aliis corporis partibus pili generantur, & ex iis excernuntur, ſicut pilos cum vrina excretos fuiſſe, *lib. 3. part. 8. ſect. 2. cap.* 8. dictum: ita etiam impoſſibile non eſſe, in mammis idem fieri poſſe, & ſi tales pili excernantur, ij longiores ſunt. Verùm, vt Alſaharauius ſcribit, cùm in morbo pilari in mammilla ſit rubedo, & quod Ariſtoteles etiam habet, fortis dolor, febriſque & dolor capitis; & talia ſymptomata pilus ibi generatus, qui facilè exitum habere poſſet, excitare non queat: maxime vero conſentaneum eſſe puto, plerumque ex ſanguine putreſcente vermiculum talem, qui pili ſpeciem præ ſe ferat, generari; cùm & in aliis corporis partibus idem accidat, ſicut in dorſo tales vermes generari, *lib. 2. part. 2. cap.* 24. & in vmbilico ſimiliter *lib. 3. part. 10. cap.* 4. dictum eſt. Et probabiliorem reddit hanc ſententiam illud, quod aliàs etiam obſeruatum eſt, vermiculos in mammis natos eſſe, ſicut ſcribit Bald. Ronſſæus *miſcell. epiſt.* 10. ſe nouiſſe mulierem, quæ cùm grauiſſimis vberum doloribus exagitaretur, ei dolor non priùs deſierit, quàm apertis vomicis vtrinque vermes proſilierint.

Vermes in mammis.

Pilos autem hos in mammis cancros fluuiatiles illitos, vel marinos, vel muricum carnes appoſitas tollere, Plinius *lib. 32. cap.* 10. ſcribit.

Lapides in mammis.

Lapides tandem quandoque in mammis concreſcunt, vt autor eſt Leuinus Lemnius *de occult. nat. mirac. cap.* 12.

CAPVT XI.

De Morbis papillarum.

Papillarum morbi. Defectus papillarum.

SVos etiam & peculiares morbos papillæ habent. Primò enim interdum papilla vna, vel vtraque deficit, idque vel à primo ortu, vel poſt vlcera, quibus abſumuntur, quod malum lactationem impedit, & incurabile eſt; cùm papilla, quæ vel à prima conformatione deeſt, vel vlcere abſumta eſt, nullo modo reſtitui poſſit.

Papillæ latentes.

Interdum verò papillæ non planè deſunt, ſed latent & minùs exſeruntur, ita vt ab infante labiis apprehendi & ſugi non poſſint, quod vitium etiam lactationi obeſt.

Emendatur autem commodiſſimè; ſi vitro & inſtrumento ſuctorio extrahantur, & poſtea vbi paulìſper ſeſe exſerunt, catellis ſugendæ præbeantur. Amatus Luſitanus *curat. medic. cent. 5. curatione* 31. Nobilem Venetam, quæ mammillarum papillas intus abſconditas, contractáſque habuit, vt lac nec pueri ore, nec artificio alio euocari potuerit, ſic curauit: Vitream phialam, oris non admodum latam circumferentiam habentem feruente aquâ impleri iuſſit, ac illicò ab ea aquam totam deponi, cuius phialæ ſic calentis os ad papillam admouit, quâ attractione papillæ formatæ & elongatæ manſerunt: lactis autem non parua quantitas in phialam ipſam extracta fuit. Fœminæ etiam cupulas glandium, aut teſtas auellanarum dimidias reſinâ laricea repletas imponere ſolent.

Papillæ non perforatæ.

Præterea papillarum ille meatus, per quem lac ſugitur, interdum deeſt, & papillæ non perforatæ ſunt: quod fit, vel à prima conformatione, vel vbi callus poſt vlcus relinquitur, qui meatum illum concludit; quod vitium etiam lactationem impedit, & incurabile eſt. Si tamen meatus ille anguſtior quidem ſit, aliquo modo tamen pateat, crebrâ ſuctione factâ, vel ab infante, vel fœmina, vel à catello, vel inſtrumenti ſuctorij beneficio, patentior reddi poteſt.

Papilla duplex.

Mulierem quoque, quæ in altera mamma duplicem papillam lac reddentem habebat, vidit Hollerius, vt refert *inter rara, num.* 6.

Fiſſura papillarum.

Frequentiſſimum verò malum eſt fiſſura ſeu ſciſſura papillarum, quæ acerbiſſimum dolorem lactantibus parit, ob quem ſuſtinere non poſſunt, vt mammæ ſugantur.

Cauſſæ.

Ortum autem habet à ſuctione, ſi infantes duriùs & fortiùs papillam, ſi ea tenuior ſit, prehendant; præcipuè ſi ſeroſi & bilioſi humores adſint, qui cum lacte affluentes papillas erodunt. Neque enim crediderim, vt in aliis partibus, labiis, manibus, pedibus, fiſſuræ fiunt à ſola ſiccitate, ita etiam in papillis idem fieri poſſe; ſed accedit quædam excoriatio, à ſuctione fortiore.

Malum autem hoc non ſolùm moleſtum, & cum acerbiſſimo dolore coniunctum eſt; ſed & ſi diutius durat, in praua vlcera degenerat, & fœminas ad lactationem planè ineptas reddit.

Præſeruatio. Præcauetur verò, ſi vltimis tribus geſtationis menſibus, è cera pura calices duo, inſtar calicum ſeu cupularum glandium, aut digitalium, vt nominant, formentur, tantæ magnitudinis, vt papillas tegere poſſint; in ſingulos verò calices reſina abietis infundatur, & calices iſti papillis apponantur, & ne decidant, thorace lineo ad id parato retineantur, ne ſeu de die, ſeu noctu decidant. Vbi verò reſina abſumta eſt, noua infundenda. Interdum tamen ſaltem menſem calices hos geſtare ſufficit.

Vt autem fiſſuræ ſanentur, varia vnguenta adhiberi ſolent. Illinantur nimirum papillæ *oleo ceræ*, vel calix *cereus oleo myrtino* repletus imponatur, vel illinantur papillæ *vngu. de plumbo*, vel de *tuthia recenti*.

Vel ℞. *Seui hircini* ℥.ß. *terebinth.* ℥.iij. Miſc.

Vel ℞. *Tuthiæ præp.* ʒ.j. *aluminis* ʒ.ß. *camphoræ* ℈.vj. Miſc. cum *pingued. capi*, & *Vngu. roſaceo*.

Vel ℞. *Vng. pomati* ℥.j.ß. *maſtich.* ʒ.j. *tragacanth. pulu. roſ. rubr.* ana ʒ.ß. Miſc.

Vel ℞. *Tuthiæ præp.* q.v. Miſc. cum *ol. roſ. & lil. albor.* in formam linimenti.

Vel ℞. *Vng. popul. de plumbo, pomati*, ana ℥.ß. *thuris, boli Armeni*, ana ʒ.ß. Miſc.

Vel ℞. *Vitell. ouor.* ij. *ceræ, tuthiæ præp. ol. roſ.* ana parum. Miſc.

Vel *cancros viuos* contunde, ſuccum exprime, & cum *coagulo vitulino*, & *flore lactis*, ſuper igne miſc. F. Vng.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. cydon. pſyllij, aq. roſ. extr.* ana ℥.j. *tuthiæ præp. ceruſſæ, maſtich.* ana ʒ.ß. *ol. roſ.* ℥.ß. Miſc. in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. cydon. aq. roſ. extr. ol. amygd. dulc.* ana ℥.ß. *ouor.* ʒ.ij. *vitell. ouor. coct.* num. j. *crem. lactis* q.ſ. F. Liniment.

Notandum tamen hic, ne Infans mammæ admoueatur, niſi prius Vnguenta illita abſterſa, & papillæ vino albo, aut aq. roſ. ablutæ fuerint.

Artificium lac exſugendi ſine dolore ex papillis fiſſis. Cùm verò fiſſuræ iſtæ non ſtatim ſanentur, interim verò matres ſuctionem ob acerbiſſimum dolorem ferre non poſſint, ne lacte mammæ nimis repleantur, illúdque in iis coaguletur, hoc artificio præſtari poteſt, vt lac ſine dolore exſugatur, ſi nimirum calix argenteus vel ſtanneus, ſuperiore parte perforatus, mammæ reſpondens paretur, iſque papillâ vberis recens mactatæ vaccæ tegatur, & infanti papilla illa vaccina ſugenda præbeatur. Ita enim papillam fiſſam & dolentem nec tangit labiis infans; interim tamen lac exſugit.

LIBRI QVARTI,

PARTIS TERTIÆ,

SECTIO II.

De Symptomatibus mammarum.

POSTQVAM morbos omnes, qui mammas fœminarum infeſtare ſolent, abſoluimus: reſtat tandem, vt de Symptomatibus, quæ iis accidunt, dicamus: cùm autem mammarum proprium officium ſit, lac generare, illúdque ſugendum infanti præbere, hæc ſymptomata hic explicanda occurrunt: Lactis & lactationis defectus, lactis abundantia, lactis vitia & concretio, lactis per aliena loca excretio, rerum alienarum per mammas euacuatio, coloris papillarum mutatio, & denique commune cum aliis partibus ſymptoma dolor mammarum. De quibus ordine dicemus.

CAPVT I.

De Lactis & lactationis defectu.

Lactationis defectus. PRimò interdum accidit, vt matres & nutrices, etſi velint, infantes lactare non poſſint. Fit autem hoc, & lactatio deficit, vel quia papillæ ſe non rectè habent; quod fit, cùm aut deſunt planè, aut non ſatis exſeruntur, aut non ſunt perforatæ, aut finduntur, vt propter dolorem ſuctionem perferre non poſſint: vel venæ lactis in mammis non patent; de quibus vitiis modò *ſectione præced.* dictum: vel quia lac deficit.

Cauſſæ.

Lactis defectus. Lac autem deficit, aut paucum eſt, vel quia ſanguis, è quo generari debet, deficit, vel quia vis γαλακτοποιητικὴ in mammis ſeſe non rectè habet. Prius accidit, cùm ſanguis in toto corpore deeſt; id quod fit, dum vel vitio partium generationi ſanguinis dicatarum, inprimis hepatis, non generatur: vel abſumitur à febrili calore, aut aliorum morborum ratione; item ob ieiunia, quod ſæpe accidit, dum grauidæ aut puerperæ ciborum faſtidio laborant, parúmque cibi, eúmque non bene nutrientem aſſumunt; ob vigilias, curas, labores nimios, nimias euacuationes, ſudores, alui fluxum diuturnum, & imprimis dum euacuatur, quod fit in nimia poſt partum purgatione, aut menſium, quo tempore ſubſiſtere debebant, fluxu, aut hæmorrhagia narium: vel etſi ſanguis adſit, tamen is craſſior ſit, vt ad mammarum venas penetrare non poſſit; aut venæ in mammis non pateant, ſeu propter obſtructiones, ſeu callos & cicatrices poſt vlcera, ſcirrhos, medicamenta, & alias anguſtiæ cauſſas. Poſterius euenit, cùm etſi ſanguis non deſit in corpore, vis tamen & calor natiuus mammarum debilis eſt, vt ſanguinem neque attrahat ſufficienter, neque eum coquat, & in lac mutet; quod vitium quibuſdam fœminis à primo ortu accidit, ſicut Hippocrates ſcribit, matres quaſdam, quamuis ſæpe pariant, omnino lacte deſtitui naturaliter, id eſt, inſito vitio; aliis verò poſt morbos, vt tumores varios, contrahitur, vel etiam à cauſſis externis prouenit, dum nimirum fœminæ pulchritudini ſtudent, & vel Virgines dum mammæ augeri incipiunt, vel grauidæ circa quintum geſtationis menſem, ne mammæ nimis augeantur, remedia refrigerantia & adſtringentia, vel etiam narcotica mammis adhibent, quo non ſolùm vaſa, quibus ſanguis ad mammas attrahitur & confluit, conſtringuntur, ſed & calor natiuus mammarum debilitatur, atque ita vis attractrix & coctrix earum læditur, quibus nonnulli addunt etiam infantis debilitatem. Cùm etiam ſuctio fortis multum faciat ad ſanguinis attractionem, ſi infans debilis ſit, & fortiter non ſugat, non ſufficiens ſit ſanguinis ad mammas attractio. Poteſt denique fieri, vt animi pathemata, mœror, terror, dolor & ſimiles affectus, ſanguinis ad mammas affluxum prohibeant.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, & mammæ flaccidæ ſunt, ac non turgent, & nihil, vel non ſufficiens lactis copia inde exſugitur. *Signa.*

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, ſi aliquod vitium ſit in viſceribus naturalibus, & imprimis in hepate, ſi ſanguis vel calore febrili, vel alio morbo, vel ob cauſſas euidentes, vel nimias euacuationes, ſanguiniſque fluxum abſumtus ſit, id facilè quoque innoteſcit. Si verò ſanguis adſit, ſed is craſſior ſit, cognoſcitur id ex lactis craſſitie, & habitu corporis pituitoſo aut melancholico. Vitium verò in mammis eſſe, idque natiuum, docet id, quòd ſemper & quoties pepererunt fœminæ lac non generant, mammæque ſunt natura nimis paruæ, rugoſæ & contractæ. Si morbi aliqui præceſſerunt, qui mammarum calorem ac conſtitutionem naturalem lædere potuerint; vel medicamenta ad incrementum mammarum prohibendum mammis impoſita fuerint, id ex ipſa fœmina cognoſcendum. Si infans debilis lac non ſugat, prius ſufficiens lactis copia adfuit, quæ poſtea imminuitur, & infantis debilitatis ſigna alia adſunt. Si etiam aliqua perturbatio ſubitúſque caſus præceſſerit, & id fœminæ atque adſtantes patefacient.

Prognoſtica.

1. Ipſe quidem lactis defectus matri vel nutrici vix aliquid damni adfert: à cauſſis tamen, à quibus ille prouenit, periclitari poteſt; quæ, vt morbi & aliæ nimiæ euacuationes, cùm vires noſtras deiiciant, nec ſubitò tolli poſſint, à lactatione mater vel nutrix deſiſtere debet. Si verò cauſſæ non ſint vehementes, & reſtitutionis ſpes ſit, ea tentari debet, & lactatio interim continuanda. *Prognoſtica.*

2. Ipſi verò infanti non parum lactis matris vel nutricis defectus nocet. Cùm enim ſufficiens alimentum non habeat, non rectè nutritur & augetur; & quia non ſat alimenti inuenit, plorat, vigilat, atque inde marceſcit: aut ſi ob defectum lactis nutrix alia quærenda ſit, nec id ſatis commodum eſt.

Curatio.

Cauſſæ primò omnes, quæ ad lactis defectum faciunt, quantum fieri poteſt, tollendæ ſunt. Deinde opera danda, vt lac copioſius generetur. Faciunt autem ad lactis generationem alimenta & medicamenta. Alimenta ad ſanguinis generationem faciunt, & proinde debent eſſe boni & multi ſucci, ac facilis coctionis. *Curatio.*

Medicamenta, quæ id præſtant, lac generantia dicuntur. Etſi verò, vt *in Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 9.* dictum, omnia medicamenta, quæ quocunque modo aliquid, quod lactis generationem impedit, tollant, lac generantia dici poſſint: tamen in ſpecie talia dicuntur, quæ vt ſanguis in corpore genitus ad mammas feratur, & ex illo in iis lac generetur, faciunt, & obſtructiones vaſorum in mammis, ſi quæ adſint, aperiunt, ſanguinémque attenuant, & vt liberius ad mammas fluere poſſit, faciunt, & procul dubio quoque aliquam cum mammis cognationem habent. Cùm enim aliæ partes omnes habeant medicamenta ſibi peculiariter cognata, mammis eadem deneganda non videntur. Talia autem ſunt è genere moderatè calefacientium & attenuantium, non verò ſiccantium. *Lac generantia.*

Vt ergo lac deficiens inſtauretur, primò diætâ optimâ opus. Aër ſit temperatus, & potiùs ad frigidum quàm calidum declinet. Cibi ſint boni & multi ſucci, ac facilis coctionis, alibi expoſiti. Eaſdem ergo conditiones habeant carnes, & piſces. *Diætâ ad lac generandum neceſſaria.*

Vbera animalium lactantium, oua ſorbilia, lac conueniunt. Vtiles ſunt etiam pultes, & cibi ex farina tritici, hordei, lacte, ouorum vitellis, amygdalis, pineis, ſaccharo, oryza, butyro, caſeo recenti; proſunt item piſtacia, panis martius, vuæ paſſæ, decoctum cicerum. In quibus tamen omnibus temperamenti varij & conſuetudinis habenda ratio. Ditioribus & delicatioribus iuſcula conſummata è ſuccis carnium, & vitellis ouorum parari poſſunt. Lac etiam copioſum, confectio ſeu edulium ex ſem. lini & melle, vel ſemine ſeſami & melle paratum, vel ptiſana cum fœniculo & aniſo cocta, gignit. Panis ſit recens, ex bona farina, & rectè fermentatus, cui momentum ſem. fœniculi vel ammi addi poteſt. Potus ſit vinum dulce album. In noſtris regionibus commodiſſimus potus eſt cereuiſia pura bene defecata, non tenuis nimis, inprimis triticea, quæ ſi calefiat, & butyro condiatur, ac panis addatur, lac copioſum generat. Animi pathemata, mœror, cura, ira vitanda ſunt. Vigiliæ, corporis exercitia nimia, & euacuationes omnes vitandæ. Frictiones tamen mammarum duabus vel tribus horis poſt cibum factæ vtiles ſunt, vt & partium ſuperiorum.

Lac generantia. Lac autem generantia ſunt *folia, radices & ſemen fœniculi*, omnia viridia adhuc & recentia: quod & de aliis obſeruandum: ſiccata enim iam nimis ſiccant, ſcribitque Galenus *lib. 5. de ſimpl. med. fac. cap. 21.* Quæ calefaciunt, nullámque inſignem adiunctam habent ſiccitatem, lactis procreatricem facultatem habent. Verùm ea numero ſunt perquàm pauca. Nec enim facile inuentu eſt, quod propoſitam in temperie ſortitum ſit mediocritatem: cæterùm infinita ſunt, & multitudine incomprehenſa, quæ lac lædunt. Etenim quæcunque plus, quàm expediat, calefaciunt, quæque deſiccant aut refrigerant, partim qualitate ipſum ſanguinem vitiantia, partim ipſum minorem reddentia, lac prouenire prohibent. Itaque ſiccantia omnia in defectu lactis vitanda. Lac etiam augent *apij ſeu petroſelini radices, anethum, ocymum, ſemen aniſi, erucæ.* Commendantur & *lumbrici terreſtres*, vino albo & ſucco fœniculi priùs loti, & in furno ſiccati, vel in olla combuſti, quorum Drach. j. vel Drach. ij. ex vino albo, diebus aliquot, horis matutinis exhibentur.

Galactites. Lac Lunæ. Ad lac etiam generandum prodeſſe creditur *Cryſtallus præparatus, lapis Galactites*, & qui *Lac Lunæ* dicitur, & in montibus Helueticis reperitur, Drach. j. pondere exhibitus, de quo videatur Anſelmus Goëtius, *de lapid. & gemm. lib. 2. cap. 229.* Amatus Luſitanus *cent. 4. curat. 92.* ſcribit, Anconitanas mulieres hippocampum piſciculum, in puluerem redactum & vino exceptum, ad lac prouocandum bibere, atque id votis optimè reſpondere.

Compoſita quod attinet, talia præparentur.

Vt ℞. *Fol. rec. fœniculi, petroſelini,* ana M. j. *hordei* p. ij. *cicer. rubr.* ℥. ß. Coq. & *ſacch.* dulcorentur: vel ebulliant in iuſculo carnis bubulæ vel gallinæ.

Vel ℞. *Lumbricor. præpar.* ℥. ß. *fol. vel radic. fœnic. rec.* ʒ. vj. *hordei* p. ij. Coq. in brodio carnis, & colentur.

Vel ℞. *Sem. fœnic.* ʒ. vj. *aniſi* Drach. j. ß. *erucæ* ʒ. ß. Detur Drach. j. vel Drach. ij. cum iuſculo carnis bubulæ vel gallinæ.

Vel ℞. *Sem. aniſi, fœniculi,* ana ʒ. ij. *lumbricor. præp.* ℥. j. *ſacch.* ʒ. vj. F. puluis.

Vel ℞. *Sem. aniſi, fœnic. ſeſeleos,* ana ʒ. ß. *cryſtall. præp.* Scrup. j. *ſacch.* ad pondus omnium. Detur ex vino pro duabus doſibus.

Vel ℞. *Vber vaccæ*, teſſulatim conſcindatur, & in furno ſiccetur, ac puluiſetur. Huius pulueris

℞. ℔. ß. *ſem. aniſi, fœnic.* ana ℥. j. *cymini,* ℥. ij. *ſacchar.* ℥. iiij. F. puluis.

Extrà etiam quædam ad vaſa aperienda, & ſanguinem attrahendum adhiberi poſſunt. Vtilia ſunt fomenta calida, è decocto *fœniculi & apij*: *mentha* item contuſa mammis appoſita; vel Cataplaſma ex *farina hordei & fermento* paratum. Vel tale,

℞. *Fol. fœnic. petroſel. rec.* ana M. j. Coq. & contundantur. Adde *farinæ hordei* ʒ. ß. *ſem. nigell.* ʒ. j. *ſtyrac. calamit.* ʒ. ij. *ol. lilior. alb.* ℥. ij. F. Cataplaſma.

Imò dropaces & Sinapiſmi adhiberi poſſunt, ſed non diu, & vix per horæ quadrantem in mammis relinquendi, verùm potiùs ſæpius per interualla repetendi.

CAPVT II.

De Lactis redundantia.

Lactis redundantia. Contrarius affectus eſt lactis nimia copia & redundantia, quam Dioſcorides *lib. 2. cap. 9.* σπαργάνωσιν nominat, cùm lac ita in mammis abundat, vt inde eæ turgeant & intumeſcant, imò doleant; vel etiam ipſum è mammis ſine ſuctione ſponte effluat.

Cauſſa.

Cauſſa. Prouenit autem nimia lactis copia, vel ſtatim poſt partum, cùm ſanguinis nimia copia ad mammas confluit; vel poſt colligitur, cùm matres ipſæ infantem lactare nolunt, aut poſtea ablactant; aut licèt infans mammas ſugat, omne tamen lac ob copiam noui ſemper ſuccedentis, exſugere non poteſt. Copia autem illa lactis continuò ſuccedentis à ſanguinis copiâ prouenit, concurrente optimâ mammarum conſtitutione, & vi γαλακτοποιητικῇ in iis forti.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe patet. An verò ex lactis retentione, an verò eius copioſâ generatione proueniat, ipſa fœmina facilè docere poteſt. *Signa.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si quædam lactis portio effluat, minus periculi lactis abundantia affert, ſed hoc modo omne ferè illud præcauetur.
2. Si verò retineatur, nec etiam ab infante exſugi poſſit, multa mala parere poteſt, mammarum tumores, inflammationem, dolorem, lactis concretionem & corruptionem.
3. Imò ipſis infantibus lactis illa redundantia incommoda eſt; cùm ſi mammæ nimiùm turgeant, papilla ita commodè ab iis apprehendi, & affluentis lactis impetus ſuſtineri non poſſit. Præterea Ariſtoteles *7. de hiſtor. animal. cap. 12.* ſcribit, Infantes plurimos conuulſione corripi, & præcipuè corpulentiores, & lacte vtentes copioſiore, craſſioreque; quem Ariſtotelis aphoriſmum à Galeno prætermiſſum eſſe miratur Rabbi Moyſes *ſect. 9. aph. 120.* atque ipſe eum in hunc modum citat: *Spaſmus etiam infantibus accidit, non ex vitio lactis, ſed ex nimiâ eius, potiſſimùm ſi pingue eſt, copiâ.* Accidit autem hæc conuulſio, non ſolùm quia in ventriculo infantum corrumpitur, ſed etiam quia neruoſum genus percellit, & q. inebriat, de quo *de morb. Infant. part. 2. cap. 7. de Siriaſi*, dicetur.

Curatio.

Primus lactis affluxus non facilè inhibendus eſt, cùm poſtea ſponte ſubſiſtat. Vbi verò poſtea lac ſuperfluum, & copioſius, quàm infans ſugere poſſit, generatur; aut vbi eo pro nutriendo fœtu ampliùs opus non eſt, lactis prouentus inhibendus. Id quod fit iis, quæ ſanguinem generando lacti neceſſarium mammis ſubtrahunt, vel generationem lactis impediunt, ipſúmque abſumunt, occultâ inprimis qualitate. *Curatio.*

Sanguis ſubtrahitur commodiſſimè diætâ tenuiore, & iis cibis, qui parum alimenti ſuppeditant, hordeo, oleribus, potu aquæ vel cereuiſiæ tenuioris, motu & exercitio corporis validiore, vigiliis. Si nimia adſit ſanguinis copia, is etiam imminui poteſt, vel venæſectione, vel cucurbitulis ſcarificatis. Repelli quoque poteſt ſanguis medicamentis repellentibus, ad venas illas, quæ ab axillari ad mammas deſcendunt, non ipſis mammis, ſed ſupra mammas verſus brachia appoſitis. Sunt autem illa paſſim nota, & parantur ex adſtringentibus, è quibus defenſiua parari ſolent. *Sanguinis ſubtractio. Repulſio.*

Lactis autem generationem prohibent, genitúmque reſoluunt, & abſumunt, *mentha, calamintha, apium, vitex, coriandrum, cicuta*, quæ vt mammarum incrementum prohibet, ita etiam lac exſtinguit, vt Dioſcorides *lib. 4. cap. 74.* docet, non vi refrigerante, ſed diſcutiente, qualem ipſi ineſſe, adeò vt etiam duros tumores diſſoluat, monet Platerus. *Lac abſumentia.*

Verùm de menthâ & apio dubium videtur. Mercurialis enim & Platerus, vt & alij quidam Practici, mentham & apium fomenti & cataplaſmatis loco ad ſanguinem ad mammas trahendum; iidem iiſdem ad lac exſiccandum & abſumendum vtuntur. Antiquos ſi conſulamus, Dioſcorides *lib. 3. cap. 38.* de menthâ ſcribit, quòd mammas, ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcat: & quod lac coire denſarique in caſeum non poſſit, ſi folia potionibus lactis immergantur. De apio verò ſcribit *ibid. cap. 64.* quòd mammarum duritiem ex lacte concretam reprimat. Recentiores quoque Botanici mentham commendant ad duras mammas, cùm nutrices infantes ablactant, ne lac coaguletur. Eodem modo *apium hortenſe, ſeu petroſelinum vulgare*, poſt ablactatos infantes mammis imponi iubent ad lac diſſipandum, eiúſque concretionem inhibendam. Ideò cauſſam non video, cur Platerus ſcripſerit, mentham contuſam mammis impoſitam lac allicere. Niſi forſan eo fine adhibeatur, cùm pituitoſus & craſſus ſanguis venas in mammis obſtruit, qui hac ratione attenuatur. *Simplicia.*

Ex ſimplicibus verò modò propoſitis talia compoſita parari poſſunt. *Compoſita.*

℞. *Fol. apij, maluæ, menthæ,* ana M. j. *ſem. cumini, fœnugr.* ana ℥. ß. *fl. chamæmel. meliloti,* ana p. j. Coq. in Aq. pro fomento. Sub finem aliquid *Vini* adde.

Vel ex iis ad mollitiem coctis & contuſis, additâ *farina fabarum, & oxymelite* vel *oxycrato*, F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Sem. cymini,* q. v. Coq. in *aceto*. In decocto madefiat ſpongia recens, & mammis arctè imponatur.

Vel ℞. *Sem. agni caſti, pſyllij, cumini,* ana ʒ. ij. *alumin. ſciſſil.* ʒ. ij. Coq. in *oxycrato*, ad conſumtionem tertiæ partis, & decocto mammæ foueantur.

℞. *Succi*

℞. *Succi menthæ, ſaluiæ, petroſelini*, ana q. v. Atque in eo pannus maceretur, & mammis imponatur.

Vel ℞. *Farinæ lentium, lupinor.* ana Vnc. iij. *ſem. cymini* ʒ.ij. *fol. menthæ* ℥.ß. F. Cataplaſma.

Vel ℞ *Menthæ ſiccæ* M.ij. *petroſelini, abſinthij*, ana M.j. Coq in poſca, ac contundantur. Deinde adde *farinæ orobi, lupinor.* ana ℥. iij. F. Cataplaſma.

Quæ lactare nolunt, foueant primò mammas hoc decocto.

℞. *Fol. maluæ, lauri*, fœniculi, *apij, petroſelini, menthæ*, ana M. ß. F. decoctum, quo mammæ foueantur. A fotu mammæ *oleo omphacino* illinantur.

Tandem ℞. *Terebinth. vino & aqu. roſ. lotæ*; ℥. iij. *ouor.* num. iij. *croci* ℈. j. *ceræ*, q. ſ. F. Emplaſtrum, quod ſuper linteo extenſum, & in medio perforatum, vt papillæ exſeri poſſint, imponendum.

Atque hæc cura ſingulis diebus manè & ante cœnam repetenda, atque ſi opus ſit, ante emplaſtri impoſitionem lac exprimendum, vel exſugendum.

Ad affluxum etiam ſanguinis prohibendum adſtringentia ſupra mammas, venis ab axillis ad eas deſcendentibus imponi poſſunt, parata ex *ol. myrtino, roſaceo, aceto, bolo Armeno, foliis plantag.* in formam linimenti redactis. Vel ſpongia oxycrato madida mammis imponatur; vel cataplaſma ex *farina lentium & ſem. cumini* cum *ol. roſaceo*.

Cautio in refrig. & adſtring. adhibendis. Talia tamen refrigerantia & adſtringentia diu continuare tutum non eſt; cùm eorum vſu lac in mammis facilè coaguletur. Tutius eſt, exſiccantia & diſcutientia antea propoſita vſurpare.

Si tamen metus ſit, ne mammæ ob nimium lactis affluxum inflammentur, omnino repellentibus opus eſt. Itaque *folia lactucæ, nymphéæ, papaueris, ſemperuiui*, vel cataplaſmata ex his parata mammis imponenda.

Vel ℞. *Terebinth. aq. menthæ lotæ* ℥. iij. *pulu. ſem. cumini, radic. ireos, menthæ*, ana ʒ.j. ß. *croci* Scrup. j. *ceræ* q. ſ. F. Ceratum molle.

Crocus & *Cuminum* collo appenſa, vt mammas attingant, etiam lac abſumere creduntur.

Si nihil lactis ſpontè è mammis effluat, neque etiam medicamenta id aſſumere valeant, magnáque ſanguinis copia adſit, & matres infantes lactare velint, ne inflammatio mammarum excitetur, vel lac coaguletur, aut corrumpatur, per interualla ore fœminæ alicuius leniter exſugendum, non verò violenter, ne pus attrahatur, interim medicamenta continuanda. Vbi verò dolor magnus, & metus inflammationis non eſt, & mater infantem ampliùs lactare nolit, vel eum ablactare velit, omnino à ſuctione abſtinendum. Aliàs enim quò plus lactis exſugitur, eò plus affluit.

CAPVT III.

De Lactis vitiis & coagulatione.

Etſi verò lac quantitate moderatum ſit, tamen præterea in ſubſtantiæ modo ſeſe rectè habere, nec nimis craſſum, aut nimis tenue eſſe debet; in qualitatibus eſſe dulce, non acre, ſalſum, aut alterius ſaporis ingrati particeps, non nimis calidum, aut alium exceſſum qualitatum habere, vt *part. 1. c. 2. de morb. infantium*, dicetur. Degenerat tamen non rarò ab iſtis bonæ lactis conditionibus lac, & vitioſum euadit, quod quibus modis fiat, & quomodo lac vitioſum emendandum ſit, de eo dicetur *ibid. cap. 3.* cùm vitia illa lactis potiùs infanti, quàm matri aut nutrici noceant. Propterea etiam hoc loco de vitiis lactis nihil dicemus, ſed tantùm de lactis coagulatione agemus.

Lactis coagulatio. Duos autem autores plerique lactis concretionis modos ponunt: vnum appellant θρόμβωσιν, ſeu grumefactionem, id eſt, lactis in grumos concretionem; alterum τύρωσιν, ſeu caſeationem, vbi lac in caſeū quaſi coagulatur. Et grumefactionem quidem fieri dicunt, cùm omnes lactis partes, butyroſa, caſeoſa, & ſeroſa ſimul concreſcunt. Caſeationem verò, cùm butyroſa ſaltem & caſeoſa pars concreſcunt; ſeroſa verò exhala- & ſeparatur.

Cauſſæ. Verùm de cauſſis valde diſſentiunt. Et primò grumefactionem quod attinet, ſtatuunt Donatus Anton. ab Altomari *de med. hum. corp. mal. cap. 58.* & Mercatus *lib. 4. de morb. mul. cap. 19.* eam non poſſe fieri, niſi à frigido, idque eâ de cauſſâ, quòd lac in grumos non aliter conuertatur, quàm ſanguis: ſanguis verò in grumos non abeat, niſi vbi extra vaſa ſua elapſus calore ſuo deſtituitur. Eodem modo etiam in mammis deficiente earum calore lac in grumos abire ſtatuit, præſertim ſi è vaſis ſuis in ſpongioſa mammarum ſpatia elabatur. Caſeationem verò fieri docet ex immodica mammarum caliditate, exſiccatâ ac per halitum digeſtâ parte eius tenui, & ſeroſa ac craſſa relicta. Atque ea ipſa de cauſſa Paulum Æginetam *lib. 3. cap. 35.* & Aëtium *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 34. & 35.* diuerſam inſtituiſſe horum affectuum curationem, & alia medicamenta pro lactis caſeatione, alia pro eiuſdem in grumos conuerſione ordinaſſe. Mercurialis *lib. 4. de morb. mul. cap. 5.* lac coagulari tam à cauſſa frigida, quàm calida ſtatuit.

Verùm enim verò vix probabile videtur, duas eiuſmodi lactis concretiones dari, ſed vnicam ſaltem eſſe puto. Neque enim ſerum coagulatur; & vbi etiam extra corpus lac coagulatur, ſeroſa pars ſeparatur. Præterea non rectè ſupponitur, eodem modo lac in grumos conuerti, ſicut ſanguis in grumos conuertitur. Sanguis enim fibras habet, quibus concreſcit, quæ ſi eximantur, ampliùs non concreſcit, quibus lac deſtituitur, & nihilominus vbi ſanguis è vaſis ſuis excidit, & in externo frigore aſſeruatur, ſerum à reliqua eius parte ſegregatur.

Deinde ipſam caſeationem lactis, quam appellant, quod attinet, longè alia ratio mihi videtur caſeationis lactis, quæ fit à coagulo, quàm quæ fit in mammis. Coagulum enim nihil aliud eſt, quàm fermentum quoddam, ſeu lac in ventriculo lactantium animalium fermentatum, quod poſtea lacti addictum, facit vt & ipſum fermentari incipiat. Vt enim maſſa, ſeu paſta cruda panis, ſi aſſeruetur, acorem quendam contrahit, & fermentum euadit, quo poſtea farina alia fermentatur: ita etiam in ventriculo animalium lac coagulatur, quod poſtea alij additum & illud coagulat. Idem facit acetum vel vinum lacti infuſum; imò antiqui lacte ficulneo, quod non eſt frigidum, ſed calidum & acre, lac coagulabant. Quæ omnia non quatenus frigida, ſed quatenus ſpiritum quendam fermentantem in ſe continent, faciunt vt & ipſum lac fermentari incipiat, quâ fermentatione partes homogeneæ congregantur, & ab heterogeneis ſeparantur. An verò hoc in ipſis mammis, vbi lac non in quodam ſpatio ſeu cauitate hæret, ſed in ſuis vaſis & glandulis continetur, fieri poſſit, dubito. Mihi probabile videtur, ſi lac diutius in mammis detineatur, partes ſubtiliores & tenuiores ſenſim exhalare, craſſiores relinqui, & inde præcipuè glandulis mammarum indurari, & ſatis duros tumores inde fieri poſſe, cùm lactis pars caſeoſa aliàs ad indurationem valde apta ſit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum, quòd lac copioſum adeſt, & in mammis retentum fuit, vnde illæ tument, finduntur, & dolent, atque hinc inde dura quædam tubercula apparent. *Signa.*

Prognoſticum.

Si lac concretum in mammis diu hæreat, dolórque qui excitatur, continuetur, facilè fieri poteſt, vt inde ſanguinis affluxus concitetur, atque inflammatio, & ex inflammatione abſceſſus atque vlcus mammarum. *Prognoſticum.*

Curatio.

Curatio ferè eadem eſt, quæ ſcirrhi incipientis. Danda nimirum opera eſt, vt concretio lactis, quæ nondum facta eſt, inhibeatur; id verò, quod concretum eſt, diſſoluatur. *Curatio.*

Ad lactis concretionem prohibendam.

℞. *Pulu. fol. menthæ, ſem. coriandri*, ana ʒ. ij. *ol. anethini* ℥. j. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Ol. menthæ, chamæmeli, aneth. rutac.* ana vnc. j. Miſce.

Ad reſoluendum autem lac concretum exhibeantur quæ lac concretum diſſoluunt, vt *ſemen fœniculi, cumini, apij, agni caſti, radic. fœniculi, eryngij, ſaluia, mentha, crocus, myrrha, coagulum leporis*, Drach. j. pondere ex maluatico exhibitum.

Vt ℞. *Rad. fœnic. eryngij*, ana ℥. j. *fol. maluæ*, M.j. *fœniculi virid.* M.ß. *ſem. aniſi* ʒ. j. Coq. in ſ. q. aq. pro ℔. j. Col. adde *Syr. de duab. radic. oxymel. ſ.* ana ℥. ij. Miſce.

Extrà verò mammæ foueantur *decocto fol. fœniculi, anethi, abrotani, fl. chamæmeli, meliloti, ſem. lini, fœnugr.*

Vel *petroſelinum*, ſeu *apium hortenſe* tritum mammis imponatur; aut *mentha* cum butyro caprillo contuſa.

Vel ℞. *Sem. nigellæ*, q. v. *micæ panis*, q. ſ. Cum cereuiſia, miſce, & formâ cataplaſmatis impone.

Vel ℞. *Fol. maluæ & caulium coctorum & per ſetaceum traiectorum*, ana M. j. *farinæ lentium*, ℥. j. *ſem. lini, fœnugr. fabar.* ana vnc. ß. *pingued. gallinæ, ol. lil. albor.* ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Si tumor ſit durior, *acetum* addi poteſt.

Vel ℞. *Fol. menthæ, braſſicæ, furfurum*, ana M. j. Coqu. in aceto, & imponantur.

Vel ℞. *Succi apij, fœnugr. caulium*, ana ℥. j. *aceti* ʒ. vj. *croci* Drach. j. Miſce.

Vel ℞. *Fol. apij, anethi, caulium* ana M. j. Coq. ad mollitiem, & contundantur. Poſtea adde *Pulu. mirrhæ, ireos*, ana Drach. ij. *croci* Drach. j. *ol. rutæ*, vnc. j. *aceti* vnc. j. ß. Miſce. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farinæ lentium, hordei*, ana vnc. j. *ſem. lini, fœnugr.* ana vnc. ß. *pulu. ſem. cumini* Drach. ij. *rutæ, croci*, ana Drach. j. Coq. in *aceti* q. ſ. Poſtea adde *mellis* q. ſ. F. Cataplaſma.

CAPVT IV.

De Lactis per aliena loca excretione.

Lac cum vrina excretum.

LAc vt in mammis generatur, ita etiam per earum papillas ab infantibus exſugitur, imò aliquando, ſi copioſius ſit, effluit. Refert tamen Ioan. Schenckius, *ex obſeru.* D. Capellæ, fœminam quandam lactis dimidium cyathum cum vrina eminxiſſe. Et Andr. Laurentius *lib. 7. anat. quæſt. 11.* ſcribit, ſe vidiſſe puerperas quamplurimas per vterum & veſicam maximam lactis copiam excreuiſſe.

Per quas vias.

Per quas autem vias lac ad vterum feratur, dubium eſt. Plerique id per conſenſum illum vteri & mammarum per venas mammarias & epigaſtricas fieri docent. Aliud tamen placet Andr. Laurentio, dum *lib. 8. anat. q. 11.* ſcribit: *Volunt ferè omnes Anatomici, epigaſtricæ adſcendentis ramulos cum mammariæ deſcendentis riuulis coire, fierique harum venarum anaſtomoſes. Ego, vt iam lib. 6. indicaui, harum venarum coitum non nego, ſed potentiores & breuiores communionis huius vias inuenio: epigaſtrica enim vena per vterum non ſpargitur, ſæpiúſque à ramo crurali oritur. Mammaria item quam vocant, per interiorem ſterni partem excurrit, triangularem muſculum alitura, neque ad mammas ramulos, niſi fortè capillares, diffundit. Exiſtimo itaque per hypogaſtricam & ſpermaticam, quæ peculiares ſunt vteri venæ, refluere ad truncum cauæ ſanguinem, lac, cæteróſque humores; à trunco mox in axillarem, à quâ thoracicæ duæ inſignes exortæ, pectorales muſculos & glandoſum mammarum corpus rigant. Contrà à thoracicis refluere lac ad axillarem, ab hac in cauæ truncum, à quo per ſpermaticum ramum in vterum, per hypogaſtricum nunc in vterum, nunc in veſicam feratur; vnde plerumque lacteæ fundantur vrinæ poſt partum. Eſt etiam lactis per vrinas expurgationi locus, breuiorque ductus per emulgentes ramos.*

Verùm dubito, an iſta, quam proponit Laurentius, via ſit breuior ab vtero ad mammas, & à mammis ad vterum; cùm ex eius ſententia neceſſarium ſit, lac primùm in axillarem venam fluere, ab hac in truncum venæ cauæ: inprimis cùm experientia teſtetur, communicationem iſtam mammarum & vteri fieri per mammariam internam, atque obſeruârit & viderit CL. Io. Riolanus, vt *lib. 3. anthropograph. cap. 3.* teſtatur, in puerpera recèns enixa, mammariam internam & epigaſtricam craſſitie calamo ſcriptorio pares fuiſſe: imò interdum minimi digiti craſſitiem adæquent, vt Adr. Spigelius *lib. 9. de hum. corp. fabr. cap. 2.* refert. Et licèt verum ſit, epigaſtricas venas non per vterum ſpargi, ſed hypogaſtricas: quia tamen epigaſtricæ venæ ab eodem ramo oriuntur, à quo hypogaſtricæ, breuior longè via eſt ex mammariis in epigaſtricas, ex epigaſtricis in hypogaſtricas, atque ex his in vterum, & contrà; quàm à mammaria ad thoracicam, ab hac in hypogaſtricam, & ab hac in vterum, ac contrà.

CAPVT V.

De rebus alienis per mammas excretis.

VT in mammis nihil aliud, quàm lac, ſecundum naturam generatur: ita etiam nihil aliud ex iiſdem excerni debet. Accidit tamen vt res aliæ præter naturam interdum per mammas excernantur.

Pus è mammis effluens.

Primò in vlceribus pus per mammas effluit, & quidem in diuturnis vlceribus ſatis diu, qui fluxus poſtea ſanato vlcere ceſſat. Et *ex obſeruationibus* D. Iohan. Bauhini Schenckius *lib. 2.* refert, moniali cuidam pus per mammillas ab aliquot annis fluxiſſe. Verùm cùm eadem fuerit vteri albis fluoribus obnoxia, procul dubio non verum pus fuit, ſed illa ipſa materia, quæ antea per vterum euacuabatur.

Sanguis menſtruus.

Deinde obſeruatum, ſanguinem menſtruum ſtatis periodis per mammas euacuatum fuiſſe. Ita autor eſt Amatus Luſitanus *cent. 2. cur. 21.* Mulieri cuidam nobili, cùm puerum lactaret, & menſes longo tempore ſuppreſſos haberet, per mammas ſanguinem illi effluere cœpiſſe copioſiſſimum, à quo præter fluxionis tædium, nullum capitis dolorem aut noxam percipiebat. Factâ tandem ex ſaphœna pedis, ſanguinis copioſâ extractione, ſanguinem illicò retractum fuiſſe, & mulierem ab hac fœda affectione liberatam fuiſſe.

Dalecampius *in annotat. ad cap. 15. lib. 26. Plinij*, refert, nobili cuidam fœminæ, ſtato temporis interuallo, ſanguinem è ſiniſtra mamma fluere guttatim ſolitum, quem cùm Medicus imprudenter adſtringentibus remediis inhibuiſſet, ac retinuiſſet, enatum inde cancrum, eóque illam periiſſe.

Et Mauritius Cordæus *comm. 6. in lib. 1. Hippocratis de mulieb.* ex D. Fabri relatione hæc habet: *Viſa eſt mulier, anno 1599. Caſtelloduni ad ſuperiorem portam habitans, cui menſtrua per mammæ ſiniſtræ papillam menſibus ſingulis tantâ copiâ profluebant, vt quatuor vel quinque lintea vel mantilia imbubinaret inquinarétque ſordidiſſimè.* Eandem hiſtoriam Ambr. Paræus *lib. 23. cap. 52.* refert. Idem Luſitanus *cent. 7. obſeru. 84.* narrat, Mulieri cuidam, quæ iam ter pepererat, & quartò vterum geſtaret, & prope partum ageret, ex mamma dextra ſanguinem multum fluxiſſe, reliquam læuam lacte nouo, coloſtro dicto, plenam fuiſſe, & poſtea puerum feliciter peperiſſe, & ſaluam fuiſſe.

Et Andr. Laurentius *in Anatom.* ſcribit, ſe vidiſſe mulieres quaſdam, ſuppreſſis menſibus, ſanguinem ſtatis periodis, certiſque circuitibus per mammarum papillas profudiſſe.

De ſanguinis ad mammas confluxu, ſcribit Hippocrates 5. *aphor. 40. Quibuſcunque mulieribus ſanguis ad mammas colligitur, furorem ſignificat.* Scribit tamen Amat. Luſitanus *alleg. loco*, ſe in duabus nobilibus fœminis, altera Luſitana, altera Itala, ſanguinem per mammillarum papillas effluere obſeruaſſe, quarum tamen neutra in furorem aut inſaniam deuenit, ſed potius ſanguine ex ſaphœna illicò miſſo reſtituta fuit. Verùm exiſtimo, Hippocratem hoc aphoriſmo non loqui de menſtruorum ſuppreſſorum per mammas euacuatione, ſed de eo affectu, cùm, vt Galenus *in comm.* habet, plurimus ſanguis feruens per totum corpus vagatur, & caput præcipuè petit, vnde inſania oritur. Cuius cùm aliqua pars ad mammas conuertitur, vt loquitur Hippocrates, & per eas non euacuatur, ſed ibi dolorem vel inflammationem excitat; tùm ſanguinis ad mammas conuerſio futuræ inſaniæ indicium eſt.

Curatur autem affectus iſte commodiſſimè, ſi Saphœna in pede aperitur, atque ita ſanguinis impetus, qui præter naturam verſus ſuperiora eſt, ad vterum & partes inferiores reuocetur, vt obſeruationes ex Amato Luſitano modò allatæ docent.

Pilos quoque è mammis interdum excerni, ſuprà *ſect. 1. cap. 10.* dictum eſt. *Pili.*

CAPVT VI.

De Colore papillarum mutato, & mammarum dolore.

Papillarum color.

PApillæ in virginibus naturaliter inſtar fragi rubent, adeò vt nonnulli ſtatuant, colorem illum mutatum, ob vteri cum mammis conſenſum, virginitatis amiſſæ ſignum eſſe. Sed falsò. Equidem in lactantibus liuent, nigricant in ſenibus: tamen, cùm & in mulieribus, quæ Venerem expertæ ſunt, ſæpe iſte color remaneat; & ex morbo etiam mutari poſſit: coloris iſta mutatio pro ſigno virginitatis amiſſæ haberi non poteſt. De quo ſcribit Hippocrates *6. epid. ſect. 5. Si mammarum papillæ, & quod rubet in illis, palleſcat, morboſum vas eſt.* Nomine autem τοῦ ἄγγει, ſeu vaſis, vterum intelligit. Cùm enim vteri, vt dictum aliquoties, & mammarum maximus conſenſus ſit; ſi vterus ſeſe non bene habeat, etiam mammæ compati, & color iſte papillarum rubens mutari poteſt, idque æquè in virginibus ac mulieribus accidere poteſt.

Dolor mammarum.

Tandem vt in aliis partibus ſenſu tactus præditis, ita etiam in mammis dolor quandoque excitatur. Ortum verò, vt in aliis partibus omnibus, ille habet à ſolutione continui: quæ fit à tenſione, in mammarum à lactis abundantia diſtenſione, & inflammatione, vel eroſione & vellicatione ab acribus humoribus, in cancro & aliis vlceribus.

A qua verò harum cauſſarum ortum habeat, facilè ex ipſis affectibus cognoſcitur. Et quidem qui à lactis copia prouenit, mitiſſimus eſt; grauior, qui ab inflammatione; grauiſſimus, qui à cancro.

Tollitur verò commodiſſimè, cauſſis hiſce, & morbis à quibus pendet, ſublatis, de quo antè dictum. Interim tamen licet, ad dolorem à tenſione ex lacte & inflammatione, vſurpare anodyna, ex *lactuca*, *chamæmelo*, *panis medulla*, cum *ol. roſar.* & alia, quæ in partium externarum dolore cum inflammatione vſurpari ſolent. In cancro verò ex *aqua ſolani*.

Vel ℞. *Nucleor. perſicor.* q. v. Contundantur, & infundantur in *aq. frig. ſ.* vel *lactucæ*, horis iiij. Poſtea colentur, & colaturâ linteolum madefiat, & mammæ dolenti imponatur, idque ſæpiùs repetatur.

Vel imponatur *anagallis* viridis contuſa.

Atque hæc de Morbis & Symptomatibus, quibus Mulieres obnoxiæ ſunt, dicta ſunto: quæ vt in plurimarum commodum & ſanitatem cedant, DEVS *faxit.*

DE CVRATIONE INFANTIVM,

TRACTATVS,

LIBRO IV. PRACTICÆ ADIECTVS.

PROOEMIVM.

ÆTATIBVS *etiam ſui peculiares morbi ſunt, vt Hippocrates* 3. aph. 24. & ſeqq. *docet; & Galenus* 1. epid. comm. 1. aph. 1. *explicat: immutantur morborum ſpecies primò per anni tempora, quia ſingulis anni temporibus varij fiunt humores; ſecundò per naturas & ætates, quia pro naturis & ætatibus alia dantur temperamenta, & humorum exſuperantiæ diſſident, pro quarum reſpectu morborum differentiæ commutantur. Imprimis verò infantes multi morbi infeſtare ſolent, qui etiam vulgo* Infantium morbi *nominantur. Cum quibus tamen ita comparatum eſt, vt pauci omnino tali naturâ præditi ſint, vt infantibus proprij ſint, & ſolis accidant. Quapropter etiam factum puto, vt Antiqui eos ſeorſim non explicauerint, ſed inter alios morbos eos recenſuerint: vt Mercurialis ſine cauſſa Medicos antiquos, & maiores noſtros accuſare videatur, quòd partem hanc de Morbis infantium ieiunè, imò imprudenter, & frigidè tractauerint: & Ranchinus parum prudenter ſcripſerit, maiores noſtros miſerè de morbis puerorum tractaſſe, vt ferè ſepulta iacuerit partis iſtius theoria & praxis, & tantam fuiſſe Græcorum, Latinorum, & Arabum negligentiam, vt tam præclaram, tamque neceſſariam Medicinæ Practicæ partem poſteritati tractandam reliquerint. Iniuriâ affici Antiquos, vel id docet, quòd Mercurialis & alij, qui de hac materia ſcripſerunt, ſingulis penè capitibus Græcos, Latinos, & Arabes allegant. Annon enim de Variolis & Morbillis ſcripſerunt Arabes? Annon de hydrocephalo paſſim Græci & Arabes? Annon de Achoribus, fauis, tinea, epilepſia, dentitione, balbutie, ranula ſub lingua, aphthis, exomphalo, ani procidentia, lumbricis, & aliis plurimis, iidem Græci, & Latini, & Arabes? Illi ipſi potiùs accuſandi videntur, quòd multos morbos in ſuos libros congeſſerunt, qui adultis non minùs familiares ſunt, quàm infantibus; & in morbis & ſymptomatibus infantium, omnia quæ de natura & cauſſis eorum dici poſſunt, afferunt; cùm tamen ſæpe paucæ cauſſæ ſint, quas enumerant, quæ in infantibus locum habeant. Nos dabimus operam, vt eos præcipuè infantium p. n. affectus tractemus, qui infantibus vel ſolis competunt, vel magis familiares ſunt, quales recenſet Hippocrates, dum* 3. aph. 24. *ſcribit:* Paruis & nuper natis puerulis fiunt oris vlcera, vomitiones, tuſſes, vigiliæ, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates; *& aph.* 25. Aduentante dentitionis tempore, gingiuarum pruritus, febres, conuulſiones, alui profluuia, maximè cum caninos edunt, & iis præſertim, qui aluo ſunt durâ; *& aph.* 26. Ipſis verò grandiuſculis tonſillarum inflammationes, vertebrarum in occipitio introrſum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ penſiles, ſatyriaſini, ſtranguria, ſtrumæ, & alia tubercula, præcipuè verò antedicta. *De quibus, & aliis quibuſdam iam agemus, vtpote quòd quidam ſolis infantibus competunt, vt dentitio, & quæ eam comitantur ſymptomata, cruſta lactea, & Achores: quidam infantibus maximè ſunt familiares, & iis frequentiùs accidunt, quàm aliis ætatibus, quales ſunt variolæ, morbilli. Infeſtant autem hi affectus p. n. infantes frequentiùs, quia iſtâ ætate diſpoſitiones peculiares, affectuum iſtorum cauſſæ, magis vigent & præſentes ſunt, vt in ſpecie poſtea patebit, quæ poſtea in pubertate & aliis ætatibus euaneſcunt & ceſſant. Et licèt quidam ex iſtis affectibus quos proponemus, etiam aliis ætatibus conueniant: tamen in iis hac ætate curandis peculiari prudentiâ opus eſt; cùm infantes non omnia medicamenta, quæ adulti, ferre poſſint. Et quia non ſolùm peculiarem curandi rationem infantes requirunt, ſed & aliam longè diætam, quàm adultiores, etiam de diæta infantium agemus. Atque ita Tractatus iſte duabus partibus abſoluetur, in quarum prima de diæta infantium, in altera de affectibus p. n. eorundem dicetur. In theoria tamen horum affectuum, penè omnia, quæ de natura eorum dici poſſunt, vt libris ſuperioribus propoſita, omittemus; cauſſas quoque eas ſaltem recenſebimus, quæ infantibus propriæ ſunt.*

PARS PRIMA.

De Diæta & Regimine Infantium.

CAPVT I.

De Nutricis electione, & Diæta.

DIÆTA infantium à Diæta adultorum multùm diſcrepat. Et primò alimentum quod attinet, cùm infantes dentibus ad ciborum maſticationem idoneis non inſtructi ſint, neque etiam cibos crudiores concoquere poſſint, vtpote quòd in vtero materno ſolo matris ſanguine nutriti ſunt, Creator rerum ſapientiſſimus infantibus de peculiari nutrimento proſpexit, mammáſque dedit, in quibus ſanguis ille, qui infantem in vtero nutriuit, edito eodem in lucem in lac conuertitur, quod infans progenitus naturæ inſtinctu, ſtatim è mammis ſugit, quas propterea Phauorinus apud Gellium *lib.* 12. *cap.* 1. fontem ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem nominat. Itaque dum de Infantis regimine & diæta agitur, prima cura de Nutrice eſſe debet, quæ infantem in lucem editum nutriat. Cenſemus autem lac maternum infanti commodiſſimum eſſe alimentum, vtpote quod ex eodem ſanguine generatur, è quo infans in vtero formatus, & nutritus eſt, de quo poſtea in *quæſt.* dicetur. *Quale alimentum infantibus commodiſſimum.*

Quia tamen interdum ob matris debilitatem & morbum aliquem neceſſariò alia nutrix adhibenda, eligenda quæ primò ſit ſana, nec morbo aliquo detineatur, boni corporis habitus, colore potiùs roſeo, qui optimi temperamenti ſignum eſt, quàm fuſco, & cum matris conſtitutione corporis conueniat; niſi forſan mater & infans non ſint bonæ conſtitutionis, vt eam corrigere, & *Qualis nutrix eligenda.*

in meliorem deflectere opus ſit; non ſit luſca; ne infans eidem vitio adſueſcat. Secundò, ſit ætatis vegetæ, ab anno vigeſimo ad trigeſimum. Tertiò, ſit bene morata, animo tranquillo, non iracunda, non melancholica, non ſtolida, non ſalax, non ebrioſa. Quartò, non ſit primipara, ſi haberi poteſt, lacque nec nimis recens, nec nimis vetus habeat, propterea à partu non vltra decimum menſem abſit. Quintò, mammas mediocres & bene conformatas, non laxas, non pendulas habeat, papillas elegantes, & quas infans in ſugendo bene capere poſſit.

Vtatur autem nutrix bonâ diætâ. Aërem intemperatum, ſeu frigidum, ſeu calidum, vitet. Munditiei ſtudeat, corpus ab omnibus ſordibus crebrò mundet, veſtéſque puras habeat. Cibis vtatur boni ſucci & facilis coctionis. Equidem commodum eſt, vt ſi mater, quæ eſt in re lauta, & ſuis vberibus prolem ſuam alit, ſaltem carne veruecinâ, hœdinâ, vitulinâ, pullis gallinaceis, gallinis & caponibus, perdicibus, turdis, ouis, & ſimilibus veſcatur. Verùm cùm ſæpiſſimè nutrices tenuioris fortunæ, cibis delicatis non aſſuetæ accerſantur, eæ à victu conſueto non nimis ſubitò tranſeant, & quæ cibis minùs delicatis aſſueta eſt, non nimis auidè lautiorem ſumat, ſed paulatim ei aſſueſcat; à cibis tamen valde intemperatis, vitioſi ſucci, nimis ſalſis, aut aromatibus valde conditis ſemper abſtineat. Minùs etiam nimio cibo ſe oneret, ſed famem cibus, ſitim potus expectet, ſaturitatem verò nimiam caueat. Vini in aſſuetis vſus ſit moderatus; cùm copioſiùs ſumtum lac nimis calefaciat. In noſtris regionibus cereuiſia potus conuenientior eſt. Vigilias immoderatas, quantùm fieri poteſt, nutrix vitet; & ſi interdum, dum infantes inquieti ſunt, noctu vigilare oporteat, det operam, vt ſomno matutino id compenſet. Vitam non planè otioſam & deſidem agat, ſed mediocribus laboribus exerceatur. Animi pathemata nimia vitet, neque domeſtici occaſionem iraſcendi, vel mœrendi nutrici temerè præbeant, cùm ex eiuſmodi animi affectibus lac corrumpatur, indéque infantes in grauiſſimos morbos coniiciantur. A Venere nutrices toto lactationis tempore abſtineant; cùm coitus lac corrumpat, ipſique malas qualitates imprimat, & ſi concipiat nutrix, infanti qui alitur, id noxium ſit, cùm & lac imminuatur, & alienis qualitatibus inficiatur. Aluus nec laxa ſit, nec adſtricta. Si propter victum liberaliorem, aut aliâ de causâ vitioſi aliquid humoris in nutrice cumulatum eſſe ſuſpicio ſit, leui aliquo purgante nutrix euacuanda, quæ eo die, aut certè maximâ die parte, à lactatione abſtineat, niſi forſan eadem operâ infans purgandus ſit.

Diæta nutricis.

QVÆSTIO.

An commodiùs Infans lacte materno, an verò nutricis alienæ alatur?

An commodius lacte materno, an nutricum alere infantes.

Infantem commodiſſimè ali lacte materno, modò dictum eſt. Generatur enim illud ex illo ipſo ſanguine, è quo infans in vtero materno formatus & nutritus eſt; & proinde naturæ infantis maximè cognatum alimentum eſt. Nutricis verò lac, quanquam etiam lac ſit, & quidem humanum; tamen omnino in hoc non minor eſt differentia, quàm conſtitutionis corporis ac temperamenti matris & nutricis; & nullius nutricis lac tantam habet conuenientiam cum corpore infantis, quàm lac maternum, quod è ſanguine generatur, è quo infans antea formatus, & in vtero nutritus eſt. Et licèt vitulum hoc vel illo lacte vaccino alere perinde foret: tamen in homine hoc non parum refert, qui non vt vitulus ad paſtum ſolùm, ſed longè in nobiliorem finem & diuiniora opera educatur. Ideóque nonnulli eas matres reprehendunt, quæ alienis nutricibus infantes ſuos nutriendos tradunt. Ita Phauorinus Philoſophus, vt A. Gellius *lib.* 12. *cap.* 1. refert, cùm audiſſet à matre nobilis cuiuſdam puerperæ, parcendum eſſe ei, & adhibendas puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tuliſſet, munus quoque nutricationis graue ac difficile accederet, dixiſſe: *Oro te, mulier, ſine eam totam integram eſſe filij ſui matrem. Quod enim eſt hoc contra naturam imperfectum ac dimidiatum matris genus, peperiſſe, ac ſtatim à ſe abiecisse? aluiſſe in vtero ſuo, ſanguine ſuo neſcio quid, quod non viderit; non alere nunc ſuo lacte, quod videat iam viuentem, iam hominem, iam matris officia implorantem?* Et Scipionem africanum dixiſſe ferunt: *Ego magis mihi iudico eſſe matrem, quæ etſi non me peperit, per biennium me nutriuit, quàm quæ me peperit, & poſtea dereliquit.* Præterea cùm parentes pij & probi liberos ſuos non facie, & formâ corporis, ſed & ingenio ac moribus ſibi ſimiles fieri cupiant, id conſequentur feliciùs, ſi mater ſuo lacte infantem alat, quàm ſi nutrici lactandum tradat. Licèt enim nutrimentum facultati naturali proximè inſeruiat, non animali, atque ita ad ingenium formandum, quale etiam lac infans ſugat, non multùm facere videatur: tamen cùm ex chylo ſanguis, è ſanguine ſpiritus generentur, & certum ſit, quòd mores ſequantur temperamentum corporis, ad hoc verò conciliandum lac non parum faciat: cum ipſo lacte nutricis mores imbibuntur, qui plerumque minùs probati ſunt. Mercenariæ enim illæ nutrices, quæ etiam ad nobilium liberos lactandos conducuntur, ruſticæ plerumque ſunt, aut certè de vulgo hominum, moribúſque parum politis & probatis præditæ, imò ſæpiſſimè meretrices. Graui oratione apud Gellium *loc. alleg.* id proſequitur Phauorinus: *Quæ tamen*, inquit, *ratio eſt, nobilitatem iſtam nati modò hominis, corpúſque & animum benignè ingenitis primordiis inchoatum, inſitiuo degenerique alimento lactis alieni corrumpi? præſertim ſi iſta, quæ ad præbendum lac adhibetur, aut ſeruilis, & vt plerumque fieri ſolet* (de more ſui temporis & generis loquitur) *externæ atque Barbaræ nationis, ſi improba, ſi informis, ſi impudica, ſi temulenta eſt. Nam plerumque ſine diſcrimine, quæcunque id temporis lactens eſt, adhiberi ſolet. Patiemur igitur infantem noſtrum pernicioſo contagio infici, & ſpiritum ducere in animum atque in corpus ſuum ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipſum eſt, quod ſæpenumero miramur, quoſdam pudicarum mulierum liberos parentum ſuorum neque corporibus, neque animis ſimiles exiſtere.* Hinc immiſericordiam Dido exprobratura Æneæ, 4. *Æneid. apud Virg.* ait: *Hyrcanæque admôrunt vbera Tigres*, quod ex Græco deſumptum, λεαίνας μαςὸν ἐθήλαζε, *Leænæ vbera ſuxit.* Inſuper matrum amor maior eſt in liberos, quàm nutricum, quæ mercedis tantùm cauſſa hoc officium præſtant, & proinde eorum curam negligentiùs habent, & neque detrimenti quicquam cauent, omnéſque moleſtias, quas lactatio coniunctas habet, patienter ſuſtinent, modò infanti bene ſit: quod nutrices illæ mercenariæ non faciunt, & ſi à matribus de ſuo officio & infantis ſalute moneantur, monendo deteriores fiunt. Quæ nutricum improbitas & negligentia adeò nota eſt, vt Græcis occaſionem prouerbij dederit, quod exſtat apud Ariſtophanem, *in Milit.* καθάπερ αἱ τίτθαι γε σιτίζεις κακῶς, *quemadmodum nutrices paſcis malè.* Tandem accidit ſæpiſſimè, vt infantes ob illam continuam conuerſationem, & acceptiſſimum ac gratiſſimum lactationis officium, nutrices plus ament, quàm matres, & vt Phauorinus apud Gellium *loc. alleg.* ait, ipſius infantis affectio animi, amoris, conſuetudinis, in eâ ſolùm vnde alitur, occupetur, & proinde, prout in expoſitis vſuvenit, matris quæ genuit, neque ſenſum vllum, neque deſiderium capiat. Et fruſtra mammas ac lac Natura matri dediſſet, ſi illo infans non alendus eſſet, neque ſolùm pauperum indigentiis occurrere, ſed omnium omnino infantium neceſſitati Creator optimus prouidere voluit.

Alij contrà nutricibus tradendos eſſe infantes exiſtimant hiſce de cauſſis: Primò quòd ſæpe matres non ſint optimo temperamento præditæ, ſed morboſæ, quædam etiam non bene moratæ, quam vitioſam diſpoſitionem, cùm infantes à matribus acceperint, non augendam eſſe lacte matris vitioſo, ſed potiùs corrigendam lacte nutricis meliori temperamento præditæ. Secundò, ad dolores & labores, quos in pariendo tuliſſet mater, onus lactationis & nutritionis graue ac difficile addendum non cenſent, idque præcipuè faciendum eſſe in iis, quæ ſunt teneriori corpore. Delicatiores enim & molliores fœminas, tantam & tam longam fœtum lacte nutriendi moleſtiam ferre non poſſe. Tertiò putant, quòd recta diæta faciliùs nutrici, quàm delicatæ matri imperari poſſit. Quartò, ea de cauſa quoque nutricum potiùs lacte, quàm matrum, alendos cenſent infantes, quòd animi affectibus magis obnoxiæ ſint matres, quàm nutrices, & facilè perturbentur, ſi malè habeant infantes, vnde lac corrumpatur, & in morbos infantes coniiciantur. Quintò, quòd matres Venere vtantur, atque inde vel imprægnentur, vel menſes patiantur, vnde lac & imminuitur & vitiatur. Sextò, quòd lac primis diebus tenuius & aquoſius eſt; ideò, quia ſanguis primis diebus nondum aſſuetus eſt ad mammas affluere, neque etiam mammæ in elaboratione lactis adhuc exercitatæ ſunt. Ideóque putant, commodius eſſe infantem lacte nutricis ali, quæ habeat lac minùs ſeroſum & aquoſum. Septimò, labem per contagium lacti accedere primis diebus putant, ex lochiis impuriſſimis & venenatis, nonimeſtri ſpatio detentis. Tandem ea quoque procul dubio cauſſa eſt, quòd matres plurimæ ſuis mammis alere infantes nolunt, ne pulchritudo corporis, quæ ex mammis eſt, corrumpatur.

Verùm enim verò prior ſententia verior eſt, ob rationes pro ea allegatas. Inter rationes verò pro contraria opinione adductas prima ſaltem attendenda eſt. Si nimirum mater nimis debilis ſit, aut morbo aliquo corripiatur, aut corpus νοσερὸν habeat, aut inſigniter malè morata ſit. Tum enim, commodiore nutrice adhibitâ, vitia illa animi & corporis emendare licet. Reliquæ verò rationes non magni momenti ſunt. Nam ſecundò etſi mater ſit tenella & delicata: tamen qui vires dedit ad concipiendum, fœtum geſtandum, & pariendum, idem & ad lactandum vires dabit; ac teſtatur experientia, ſæpe etiam tenellas fœminas prolem ſuam optimè ſuo lacte nutrire. Tertiò, matres honeſtæ longè obſequentiores ſunt maritis & Medicis, ac diætæ ſalutis prolis gratiâ, quam impensè amant, obſeruantiores, quàm mercenariæ nutrices. Quartò, teſtatur experientia, nutrices mercenarias plerumque affectibus malis duci & moueri, & cum familia rixas alere, facilique de cauſa ita commoueri, & inde infantes ſæpe in periculum graue coniicere. Quintò, venerem quod attinet, matres ſalutis liberorum amantes; etiam hac in parte, quid ſui officij ſit nôrunt, neque impoſſibile eſt, vt anno, & quod excurrit, Venere abſtineant; cùm honeſtis matronis ſæpe longiori tempore, ob itinera, vel morbos maritorum, debito coniugali carendum ſit. Sextò, nil etiam ex lacte primis diebus ſeroſiore incommodi infantes percipiunt, vt ipſa experientia teſtatur, & ſi ob hanc cauſſam materno lacte alendi non

eſſent

eſſent infantes, omnes omnino nutricibus tradendi eſſent. Et ſi quid incommodi habet hoc lac ſeroſius, facilè alieno lacte adhibito per paucos dies euitari poſſit. Cenſet tamen Adr. Spigelius, lac iſtud ſeroſius primis diebus nullum habere incommodum, ſed naturam eo ipſo ſalutis infantis proſpexiſſe, vt ſcilicet iſto lacte ſeroſiore feculenti humores, in ventriculo & inteſtinis infantium, in vtero materno collecti abſtergerentur. Septimò, nil quoque periculi ex lochiis, quibus primis diebus lac infici putant, metuendum. Etenim quicquid vitioſum eſt, per vterum euacuatur, puriſſima verò ſanguinis pars ad mammas, ad lactis generationem, mittitur. Et omnino, ſi aliquid valeret hæc ratio, ſaltem primis diebus, quibus lochia fluunt, nutricibus tradendi eſſent infantes, non toto lactationis tempore. Tandem, quod pulchritudinem illam corporis, & mammarum, quæ lactatione corrumpatur, attinet, de eo Phauorinus *loc. alleg.* apud Gellium egregiè: *An putas naturam fœminis mammarum vbera quaſi quoſdam naeuulos venuſtiores, non liberorum alendorum, ſed ornandi pectoris cauſsâ dediſſe? Sic enim pleraque iſta prodigioſæ mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, arefacere ac exſtinguere, cum periculo quoque auerſi corruptique lactis, laborant, tanquam pulchritudinis inſignia ſibi deuenuſtet.*

CAPVT II.

De Lactis boni conditionibus.

SIue autem mater, ſiue nutrix aliena infantem alat, lac bonum eſſe debet. Sumuntur autem lactis boni notæ primò à ſubſtantiæ modo. Bonum enim lac nec nimis craſſum, nec nimis tenue eſſe, ſed mediam conſiſtentiam habere debet. Nam craſſum facilè in ventriculo infantis non coquitur: tenue verò ex cruditate prouenit, & ſeroſum humorem copioſum admixtum habet. Conſiſtentia verò lactis cognoſcitur, ſi ex Aëtij ſententia pilus ei immergatur. Nam ſi lac bonæ conſiſtentiæ ſit, æqualiter pilo adhæret; ſi verò nimis tenue ſit, planè defluit. Vulgò bonæ conſiſtentiæ lac putatur, ſi patinæ, vngui vel ſpeculo inſtillatum ſubſiſtat, & nec ſtatim defluat, nec reclinatum immotum hæreat: ſiquidem ſi ſtatim inſtar aquæ diffluat, nimis tenue & ſeroſum eſt; ſi verò motâ & reclinatâ patinâ vngue vel ſpeculo immotum hæreat, nimis craſſum & viſcidum eſt.

Lac bonum vnde cognoſcatur.

Secundò, lac ſit boni coloris, album nimirum & eius coloris, qui inde lacteus appellatur. Ab hoc colore quò magis recedit lactis color, eò deterius eſt, & vel cruditatis, vel aduſtionis, vel humoris vitioſi admixti indicium eſt.

Tertiò, ſapor ſit dulcis & gratus, qualis lacti proprius eſt, & non facilè in alia re inuenitur. Si verò lac inſipidum ſit, cruditatem arguit; ſi acidiuſculum, intemperiem frigidam; ſi ſalſum, acre, amarum, intemperiem calidam, vitioſóſque humores admixtos habet.

Quartò, ſit boni & ſuauis odoris, nihilque acre, viroſum, nidoroſum, acidum exſpiret. Tale enim quid ſi lac referat, facilè in ventriculo infantis corrumpitur.

CAPVT III.

De Vitiis lactis emendandis.

CVm verò non rarò accidat, vt cùm matrum, tum nutricum lac, ab ea quam deſcripſimus, bonitate deflectat, nec tamen ſemper nutricem, ſeu mater, ſeu aliena ſit, mutare liceat, aut commodum ſit, quâ ratione lactis illa vitia emendari poſſint, dicendum. Sunt autem ea varia: de copia aut paucitate hic nihil dicemus, cùm de eo, vbi de mammarum, quarum munus eſt lac generare, ſymptomatibus egimus *lib. 4. part. 3. ſect. 1.* dictum ſit. Hic ſaltem de lacte tenui, craſſo, & alienis qualitatibus prædito emendando agemus.

De Lacte tenui & aquoſo.

Lac tenue & aquoſum.

Lac iuſto tenuius euadit, ob ſeri & aquoſæ humiditatis copiam nimiam, quæ ſanguini, à quo lac generatur, permiſcetur. Copia autem nimia ſeri colligitur, vel ob errores in victu commiſſos, vel ob coctionis, præcipuè in hepate, debilitatem, vel etiam ob mammarum intemperiem, imprimis frigidam & humidam.

Signa lactis ſeroſi.

Lac ſeroſius quomodo cognoſcendum ſit, *præced. c.* dictum, cui hoc addendum, ſi lac coagulari permittatur, facilè pateſit an ſeri nimia copia adſit. Cauſſæ etiam modò enumeratæ è ſignis ſuo loco propoſitis innoteſcunt.

Prognoſis.

Tenuius autem & ſeroſius minùs nutrit, vnde infantes emaciantur, ſæpè quoque in diarrhœam ea de cauſſa incidunt, vel ſi lac acrius ſit, apertius deiicitur, & puſtulæ in corpore excitantur.

Curatio.

Vt verò lac craſſius fiat, cibis ſiccantibus & calefacientibus vtendum, pane bene cocto, aniſo & fœniculo condito, carnibus aſſis, oryza, amygdalis; piſces, olera, fructus horarij vitandi, neque etiam iuſcula multa ſumenda. Potus ſit vinum vel cereuiſia bona. Nutrix vtatur exercitio frequentiori, quâ diætæ ratione ſi nondum iſtud vitium corrigatur, lenis humoris ſeroſi purgatio inſtituenda, ad quam rem *ſyr. roſ. ſolutiuus*, & *mechoacanna* vtilia ſunt; ac ſi ſerum ſit bilioſum, etiam *rhabarbarum*. Tandem quoque ſudores vel Laconico, vel medicamentis prouocandi, vt ſuperfluæ humiditates in corpore abſumantur. Si tamen ob hepatis vel alterius viſceris vitium humores ſeroſi in corpore cumulentur, id emendandum, & bona in corpore coctio procuranda. Si mammæ ſint frigidæ & humidæ, calefacientibus & ſiccantibus ea intemperies corrigenda.

De Lacte craſſo.

Lac craſſum.

Contrarium vitium eſt Lactis craſſities nimia. Contrahitur autem illud, vel propter cibum aut potum craſſæ ſubſtantiæ, vel propter mammarum temperamentum calidius & ſiccius, quo tenniores partes ſanguinis abſumuntur & aduruntur.

Signa.

Cognoſcitur lac craſſius, vt *cap. præced.* dictum, ſicut & poſt lactis emulſi concretionem, ſi parum ſeri habet.

Prognoſtica.

Solet verò lac craſſum plura ſecum trahere incommoda. Nam & difficiliùs coquitur, & facilè in ventriculo coagulatur, vnde varij morbi & ſymptomata in infantibus excitantur.

Curatio.

Emendatur autem nimia lactis craſſities cibis boni ſucci, & facilis coctionis, quales ſunt carnes pullorum, vitulina, hœdina: à bubulis verò, porcinis & ſimilibus, vt & caſeo abſtineat. Quæ ſi non ſufficiant, medicamenta moderatè calefacientia & humectantia, âc ſimul attenuantia vſurpanda, vt *fœniculum recens*, *hyſſopus*, *cichorium*, & ſi vitioſi aliqui craſſi humores ſanguini permixti ſunt, ij euacuentur.

Lac, ſi ſit craſſius, interdum planè induratur. Et quidem ſi ſecundum omnes partes, butyroſam, caſeoſam & ſeroſam concreſcat, θρόμβωσις, ſeu grumefactio dicitur: Si verò ſaltem ſecundum partem butyroſam & caſeoſam, τύρωσις, caſeatio, nominatur. Verùm cùm hoc vitium potiùs matribus & nutricibus damnum afferat, quàm infantibus, niſi quòd ipſis lac alimentum ſubtrahitur, de hac lactis concretione ſuprà *lib. 4. part. 3.* dictum.

De Lactis acrimonia, ſapore, odore, colore vitioſo.

Lactis acrimonia, ſapor, odor, &c. vitioſus.

Vitia iſta omnia lac contrahit vel à prauæ diætæ ratione, vel ex morbis & intemperiebus quibus viſcera matris aut nutricis laborant. Nihil enim eſt in nobis, quod omnis generis impreſſiones & mutationes faciliùs ſuſcipiat, quàm lac; quod vel brutorum lac docet, quod pro paſcuorum ratione varium colorem, odorem, ſaporem contrahit. Quapropter ſi mater vel nutrix porro, cæpis, frixis, ſalſis, acidis, cibis nimis aromatibus conditis, oleribus, raphano & ſimilibus veſcatur, ſi irâ vel aliis animi affectibus perturbetur, ſi libidine tentetur, ſi nimiùm vigilet, varias mutationes lac inde ſuſcipit. Deinde ſi viſcera matris aut nutricis ſint intemperata, atque inde cacochymia cumuletur, ex ſanguine vitioſo lac bonum generari non poteſt, ſed pro cacochymiæ ratione lac varia vitia contrahit, & nunc bilioſum atque acre eſt, nunc ſalſum, nunc humoris atri & melancholici particeps. Huc pertinent mammarum morbi. Nam ſi ex intemperie aliquâ, inflammatione, apoſtematibus laborent, bonum lac generare non poſſunt.

Signa.

Cognoſcuntur iſta vitia, vel ex ipſo lacte, vel matre, vel ex infante. Ex lacte quidem, ſi linteum candidiſſimum in eo immergatur, & in vmbra ſiccetur. Tunc enim ex colore vitium lactis pateſit; cùm ſi lac ſit bilioſum, linteum flaueſcat; ſi melancholicum, nigreſcat quodammodo. Guſtu quoque acrimonia, amaritudo, ſalſedo deprehenditur: imò etiamſi odorem grauem lac ſpiret, vitioſum eſt.

E nutrice, quòd indicia cacochymiæ alicuius in ipſa adſint. Ex infante, quòd plorat, tormina ventris habet, non bene nutritur, vlcuſcula & aphthas in ore habet, per aluum liquida, viridia vel flaua deiicit.

Prognoſtica.

Lac autem eiuſmodi infantes in periculoſos morbos conicere ſolet. Ex eius enim vſu tormina ventris & alui fluxus concitantur, vigiliæ, macies, aphthæ oriuntur, ſæpe quoque epilepſia excitatur.

Curatio.

Emendatur verò lac eiuſmodi, ſi ſanguinis, è quo generatur, vitium corrigatur. Ad quod emendandum plurimùm valet bona

victus ratio, ſi nimirum nutrix vtatur cibis optimi ſucci, qui cacochymiam optimè corrigunt; ſi det etiam operam, vt cibos bene coquat; contrà abſtineat ab omnibus, quæ lac corrumpere & vitiare poſſunt, acribus, ſalſis, cibis praui ſucci: vitet iram, & alios animi affectus vehementiores, Venerem. Vini quoque boni & odorati vſus moderatus in aſſuetis, lactis odorem vitioſum corrigit.

Si diæta ad vitium ſanguinis corrigendum non ſufficit, medicamentis vtendum, quæ contrarias humori peccanti qualitates habent. Tandem etiam ſi nec victus ratio, nec alterantia medicamenta vitium lactis emendare poſſint, lenioribus medicamentis, quoties opus repetitis, pro humoris peccantis & cacochymiæ ratione; *ſyrupo roſ. ſolutiuo*, & *rhabarbaro*, ſi cacochymia ſit biliosa; *agarico*, ſi pituitoſa; *foliis ſenæ*, ſi melancholica. Eo tamen die, quo purgatur nutrix, mammam infanti non præbeat, donec purgatio abſoluta ſit; niſi forſan vnâ operâ ipſum infantem etiam purgare nonnihil neceſſarium. Lac enim purgantium vires facilè induit.

Denique ſi mammæ aliquo morbo laborent, is conuenienti modo curandus, de quo ſuo loco.

CAPUT IV.

De Diæta & Regimine Infantium recens natorum.

VT autem in ſpecie de diæta & regimine Infantium agamus, poſtquam infantis vmbilicus abſciſſus, ligatus & compoſitus eſt, atque ipſe infans lotus, ſtatim conſtitutio eius inquirenda & perluſtranda. Ideóque primò conſiderandum, an mater toto geſtationis tempore ſatis ſana & incolumis vixerit. Id enim ſani quoque infantis indicium eſt; inprimis ſi & pater ſanæ conſtitutionis fuerit. Deinde videndum, quali colore præditus ſit infans nuper natus. Optimus autem infantis recens nati color eſt ſubruber per totum corpus. Is enim indies paulatim in floridum mutatur. *Signa infantis ſani.* Qui verò primùm editi colore ſunt florido, aut dilutiore & albido, ij plerumque parum bono temperamento ſunt præditi, & frigidiores, minúſque vegeti, nec viuaces. Tertiò vagitus & ploratus recens nati infantis debet eſſe clamoſus & clarus, qui ſpiritalium membrorum, thoraciſque validi & robuſti, ac ſpirituum copioſiorum eſt indicium. Si verò ſubmiſsè plorent, eos vitale robur imbecille, ac ſpiritus, pectoriſque muſculos mouentis facultatis debilitatem habere ſignificatur. Quartò conſiderandum, an omnium partium magnitudo, numerus, figura, meatus, ſitus, cum aliis connexio ſeſe rectè habeat. Itaque obſtetrix illum blandè contrectet, atque exploret, an quid aliqua in parte ſit malè conformatum, vt illud poſtea, quantum fieri poteſt, meliùs fingi & corrigi poſſit, brachia & crura ſæpiùs extendat & contrahat, vt ſi quid muci vel ſordium iis adhæreat, abſtergatur & diſſipetur; palpebrarum, aurium, narium, podicis, vuluæ, penis ductus, meatus & orificia exploret, an rectè pateant, in digitorum in manibus & pedibus interſtitia inquirat, ne quid p.n. cohæreat; digitum in os immittat, & à ſordibus fauces & linguam mundet, & an vinculum linguæ rectè ſeſe habeat, exploret. Hinc faſciis & linteolis mollibus infans inuoluendus, & in cunas reponendus. Galenus 1. *de tuend. ſanit. cap.* 7. antequam faſciis infans deligetur, totum priùs corpus ſale modico conſpergendum cenſet, quò cutis eius denſior ſolidiórque iis, quæ intus ſunt partibus reddatur: in vtero enim æquè cum reliquis mollem fuiſſe. Verùm metuendum eſt, ne ſal mordacitate ſuâ pruritum excitet, & alia incommoda infanti afferat. Ideóque hic mos à paucis poſtea retentus, ſucceſſitque in eius locum apud multos, infantes recens natos vino abluendi conſuetudo: nec ratio quam affert Galenus, vero conſentanea eſt; ſiquidem cutis in vtero iam peculiarem conſtitutionem ab internis partibus differentem obtinet: neque cutem denſare, & tranſpirationem prohibere tutum eſt, vt ipſe Galenus *cap.* 10. monet. Multò minus Barbarorum quorundam, & inter eos Germanorum quondam mos imitandus, cuius Galenus *loc. alleg.* mentionem facit, qui infantes adhuc ab vtero calentes proximo flumini immergebant, vt validiores ſolidioréſque redderentur, & vt infantium, quos ad bellum præcipuè educare ſolebant, robur & vires explorarent; cùm procul dubio hanc in aquam frigidam immerſionem non niſi robuſtiores tulerint, teneriores verò & imbecilliores exſtincti fuerint, de quo Virgilius:

Durum à ſtirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, ſæuóque gelu duramus & vndis.

Sit enim ſanè, vt Iul. Alexandrinus *ſalubr. lib.* 27. *cap.* 3. ſcribit, vt cùm nationes iſtæ barbaræ animaduerterent, quàm à naſcendi ſtatim initio inter aduerſiſſima quæque, & incommodorum curſus aſſiduos, vita per bella & rapinas, ærumnáſque omnes, dies & noctes, nubilo, ſereno, ventoſo, quieto à ventis, tempeſtuoſo ac furente, pacatóve cœlo, nullo diſcrimine ducenda fuerit, durandorum ſibi natorum aduerſus iſtas iniurias, in amnes à partu ſtatim immerſionem ſibi commodam eſſe exiſtimarint, ſatiúſque eſſe duxerint, vt vitæ in eo aleam ſubirent nati, à quo vel ingens exſpectanda eſſet atque incomparabilis ex ſucceſſu reliquo omni tempore vtilitas, quàm eos ad ærumnoſam vitam reſeruare: tamen barbarum & efferum hunc morem, & in humanam prorſus conſuetudinem fuiſſe, nemo negare poteſt, quam ipſi barbari poſtea etiam abrogarunt, quaque ipſi ſine reliquæ vitæ damno carere potuiſſent, cùm aliàs, etiamſi non in aquam modò natos immerſiſſent, ita parum delicatè eos tractarint & educarint, vt prima educatio vitæ totius fuerit rudimentum, omnibúſque iniuriis ferendis facilè percommoda.

Antequam verò infanti mamma præbeatur, *mellis* aliquid, vel *ol. amygd. dulc. recentis*, vel *diamygdalatum*, ſeu *miſtura ex ol. amygd. d. recenti*, & *ſaccharo* confecta lingenda præbeatur, vt ſi quæ ſordes & excrementa in vtero collecta, in ventriculo & aluo infantis hæreant, abſtergantur. Solet enim in vtero materno in ventriculo & inteſtinis infantis materia quædam nigra & picea quaſi colligi, quæ primò ſtatim euacuari ſolet; quod niſi fiat, epilepſia concitari poteſt. Imò cenſent nonnulli, integro primo triduo diamygdalato iſto, vel ſimili materiâ infantes nutriendos eſſe. Alij etiam putant, cùm lac primis diebus minùs purum ſit, aliam nutricem interim adhibendam eſſe, donec lac purus fiat. Quod vt non improbamus, ita lactis conditio eſt inſpicienda; cùm in aliis matribus citiùs, in aliis tardiùs lac purum fiat. Si enim valde impurum ſit, præſtat aliam nutricem adhibere, donec purius reddatur. Seroſius non nocere putat Adr. Spigelius, vt ſuprà dictum, ſed potiùs prodeſſe, ad abſtergendum iſtud nigrum excrementum.

Infans quoque ab omni externa iniuria muniendus, & in aëre mediocriter calido ſeruandus. Si tamen temperamento optimo præditus non ſit, aër nonnihil ad contrariam qualitatem inclinet. Temporum tamen anni etiam habenda ratio, vt ſcilicet hyeme in aëre calidiore, æſtatem frigidiore degant. Iaceat infans in cunis, in loco non nimis luminoſo, ne è tenebris vteri materni egreſſus, lumine nimio offendatur. Lumen ſiue Solis, ſiue candelarum accenſarum ita ipſi obiiciatur, vt rectis oculis id aſpicere poſſit, non verò ſurſum vel ad latus retortis aut contortis oculis id excipiat. Ideóque non retrò ad caput eius candela ponatur, vel Solis lumen admittatur, ne dum oculis in cunis lucem perquirit, nec corpus aut ceruicem eò flectere poteſt, quocunque poteſt modo aut limis, aut tranſuerſis, aut retortis, aut diſtortis oculis lumen adſpectare conatur, teneros muſculorum oculos mouentium tendines in eam conſuetudinem adducat, vt natura habitum inemendabilem inde contrahat, & ſtrabus infans fiat. Quod quamprimùm animaduertitur, imò ſi quid vitij huiuſmodi ab ortu habeat, in quam partem ſeſe p.n. flexerit oculus, eius partis exaduerſum ſtatuatur lumen diurnum nocturnúmque, vel res ſplendidiores, vt pictæ tabulæ, aut aulæa coloratiora eâ parte oculis obiiciantur, vt in contrarium oculos moueat infans. Qua de cauſſa etiam conopœum vel aliud velum in cunis ſupra caput infantis extendi ſolet vulgò, vt hoc modo lumen nimium excludatur, & vagus oculorum motus inhibeatur, ac viſus in rectum dirigatur.

Cauendum quoque ſtudioſè, ne terreatur infans. Nunquam etiam is, ſeu vigilans, ſeu dormiens, ſolus relinquatur, ne vel ab animalibus venenatis, vel externis aliis iniuriis, quas à ſe depellere non poteſt, lædatur: ſicut compertum habetur, ſcorpiones, ſerpentes, lacertas in ora infantium irrepſiſſe, vel eos alio modo læſiſſe, vel feles iis incubantes eos ſuffocaſſe. Dormiat & cubet infans in cunis, non apud matrem vel nutricem in lecto, donec ipſe manibus & pedibus ſolutis ad motum iam aptior ſit, ne quod ſæpè compertum, manibus & pedibus faſciis ligatus & inuolutus, vel lecto, vel ab incumbente per ſomnum matre aut nutrice ſuffocetur. Cunæ verò, in quibus cubant infantes, ſunt duplices, aliæ in ſemicircularibus ſubditiis pedibus in pauimento, vel tabulato agitantur, aliæ ſunt penſiles. Hæ commodiores ſunt, cùm ſine grauiore concuſſione, leui manuum agitatione, vel faſciarum attractione moueantur, nec infans ex iis facilè excutiatur: illæ verò cum maiore agitatione & concuſſione mouentur, & interdum infantes ex iis excutiuntur. Si tamen ploratus infantis ſedari, aut ſomnus leui illâ penſilium cunarum agitatione conciliari non poſſit, harum fortiori agitatione interdum opus eſt. Quæ res ipſa oſtendit, nullam omnino ætatem eſſe, cui torpor & quies nimia grata ſit, ſed omnes moderatis exercitiis delectari, & propterea infantes, cùm ipſi nondum moueri & exerceri poſſint, alienâ ope, quâ mouentur, gaudent.

Somno plus indulgeant infantes, quàm vigiliis, vt concoctiones meliùs perficiantur, neque vigiliis ſpiritus diſſipentur; vnde ſi vigiliæ vrgeant, cantionibus, cunarum agitatione, geſtatione in vlnis, & frequenti mammarum exhibitione ſomnus conciliandus: qua in re tamen cauendum, ne nimiâ copiâ lactis, quam concoquere non poſſit, ventriculus infantis oneretur.

Recens natus infans ſingulis diebus ſemel balneo aquæ dulcis tepidæ abluendus, ſimúlque corpus infantis moderatè fricandum. Frictiones enim eiuſmodi coctionem & diſtribu-

tionem

tionem alimenti adiuuant, exercitiique & motus, quem infantes ob corporis mollitiem nondum obire poſſunt, loco eſt, omniáque membra roborat, & firmiora reddit. Et ad fricandum nonnulli oleo dulci vtendum cenſent, cui quidam etiam ſalis triti pauxillum addunt, quod tamen in noſtris regionibus vſitatum non eſt.

A Balneo infans faſciis linteis inuoluendus, ne manus & pedes liberè mouere, & oſſa quæ flexibilia adhuc ſunt, diſtorquere, & figuram prauam eis conciliare poſſit. Poſt menſes quatuor manus & brachia ſolui, & faſciis liberari poſſunt. Totus autem thorax & venter, etiam vltra anum, linteis inuoluendus, ad fouendum calorem, & partes iſtas tuendas. Aliàs etiam quoties expergiſcitur infans, à ſordibus excrementorum alui & vrinæ mundandus, ne ex iis pruritus, dolor, & excoriatio aliqua contrahatur.

Curandum quoque vt aluus libera & mollis ſit; quod facilè fiet, ſi lac bonum ſit & conuenienti quantitate præbeatur; quod ſi aluus durior ſit, oleis, pinguedinibus, & linimentis emollientibus venter inferior infra vmbilicum illinendus, vel etiam clyſter emolliens iniiciendus.

Ploratus quidem & vagitus mediocris ad cerebrum euacuandum, pulmones dilatandos & euacuandos, calorémque natiuum excitandum faciunt: verùm immodici fluxiones in oculos, catarrhos, herniáſque excitare ſolent. Minùs quoque nocent ploratus ante lactationem, & lacte planè concocto; plus verò poſt lac ſuctum, cùm concoctionem impediant. Et cùm infantes non ſine cauſſa plorent, ſed laceſſiti à re aliqua moleſta, prudens mater vel nutrix diligenter inquirat, quænam cauſſa ploratus ſit, vt eâ amotâ quies & ſomnus infanti concilietur. Videndum nimirum, an inuolucra ſordida ſint, cùm infantes munditiem ament, nec inuolucris fecibus alui vel vrinâ conſpurcatis & ſordidis placidè dormiant; an faſciæ nimis ſtrictæ ſint, linteamina dura, aſpera vel contorta, vel acus, aut pungens aliqua res ſimul inuoluta, an verò tormina ventris adſint.

Qualis cibus infantibus præbendus.

Alimentum quod attinet, primis aliquot menſibus ſaltem lac ſugendum præbeatur, idque toties, quoties illud poſtulant, modò non vomitu, vel alui fluxu laborent, ventriculúſque copiâ lactis non oneretur. In lactando autem infante hoc obſeruetur, vt ei nunc dextra, nunc ſiniſtra mamma præbeatur, præcipuè cùm infanti iam manus à faſciis ſolutæ & liberæ permittuntur, ne ſi ſiniſtræ ſolùm admoueatur, dextrámque ita manum ſinu & brachiis nutricis oppreſſam habeat, ſiniſtram verò liberè moueat, è conſuetudine hac ſolùm ſiniſtrâ manu vti incipiat. Poſt menſes verò aliquot etiam pulmenta ex farina triticea infanti præbeantur, quæ cùm ſint nimis humida & viſcida, & propterea tormina & obſtructiones pariant, verméſque & calculos generent, in olla fictili noua in clibanum immittenda, & eo vſque ferè ibi relinquenda, donec panis, qui ſimul immiſſus eſt, coctus ſit. Ita enim viſciditatem illam deponit. Vel quod commodius eſt, parentur pultes ex medulla panis triticei, inprimis aqua maceratâ aut lotâ, cum aqua aut lacte paratâ. Vegetiores infantes maturè iis aſſueſcere poſſunt. Poſt pulmenta autem ſumta, per horam ferè à lacte abſtineat infans; ne lac cum pulte diutius in ventriculo detentum corrumpatur. Atque talis diæta vſque ad dentitionem obſeruanda.

CAPVT V.

De Diæta infantis à dentitione vſque ad ablactationem.

ANtequam infanti dentes erumpant, non conuenit ipſi ſolidiores cibos dare; cùm eos maſticare non poſſit. Poſtquam verò dentes eruperint, ipſum ſenſim ſolidiori cibo aſſueſcere, lac tamen non denegare conuenit: & proinde panis à nutrice nonnihil maſticatus, hinc legumina cocta, & carnes item maſticatæ interdum ori infantis indendæ: duriora autem quæ ſunt, ea exhibenda non ſunt. In hac tamen alimenti miſtione id cauendum, ne dum lac eſt in ventriculo, aliquid acetoſum, auſterum, vel alium qualitatis exceſſum habens, ob quem lac in ventriculo coagulari vel corrumpi poſſit, exhibeatur.

Deinde cùm Infans iam membris firmior fit, & manibus ac pedibus iam vti, ac repere & ambulare incipit, bonum indicium eſt, & caloris inſiti fortioris, ac vegetioris conſtitutionis argumentum, ſi infans crebrò ſeſe loco moueat, nec quietus planè ſedeat. Qui verò quieti & quaſi torpidi ſedent, minùs alacres & viuaciores ſunt. Non tamen nimis maturè ad motus tales infans admittendus; multò minùs, quod interdum imperitæ nutrices faciunt, vt pedibus nimis maturè inſiſtat, cogendus, vnde crura adhuc mollia diſtorquentur & curua fiunt, infanteſque vari, vacij, vel valgi euadunt. Cùm autem pedibus iam firmiter innititur, faſcia molli cingulo connexâ à nutrice ſemipendulus ducendus infans. Deinde vt ſolus ambulationi aſſueſcat, paruo curriculo, quod ipſe protrudere, ſimúlque cum curriculo ambulare, nec tamen cadere poſſit, includendus, quales paſſim apud matresfamilias videntur, quatuor infrà ſubditis rotulis ſic compoſiti, vt quoquouerſum ſeſe egerit infans ei incluſus, facilè ſequatur. Hoc enim tanquam ludicro exercitio,

nunquam fallente pede, aut labente greſſu, ſenſim infans ambulationi aſſueſcit, & formare ac figere pedes, & gradus ſiſtere incipit. Vbi verò iam ipſe ſine adminiculo ambulare incipit, cùm vix fieri poſſit, quin aliquando cadat, ſolus non relinquendus, & vt periculum omne præcaueatur, circulus quidam rotundus frontem ambiens, duos alios ſemicirculos, formâ crucis in vertice capitis ſeſe interſecantes annexos habens, ex lineo panno vel pelle aliquâ molli, lanâ bombycinâ vel pilis capreoli infartos, veluti corona capiti imponendus, qui ſi infans forſan labatur, præcauet ne alicubi caput in res obuias duras impingat.

Balneum quod antinet, equidem infans recens natus ſingulis diebus lauandus eſt; poſt tertium tamen menſem vſque ad ſeptimum alternis diebus eum lauare ſufficit; à ſeptimo verò menſe vſque dum à lacte remouetur, ſingulis ſeptimanis bis lauare ſufficit. Nec hoc circa regimen infantium hoc loco prætereundum, cùm ſæpe hac ætate infantes ſiniſtrâ manu agiliores fiant, eámque vſu roborent, contrà dextram torpeſcere ſinant, faſciatione & obligatione ſiniſtræ manus id præcauendum, & dextra manus ipſis libera relinquenda, vt ea frequentiore vſu roboretur & agilior fiat.

CAPVT VI

De Infantis ablactatione.

Ablactatio infantis.

INfans à lacte remouendus non eſt, antequam ferè perfectum dentium numerum habeat. Etenim ſi citiùs ablactetur, cibos ſolidiores ob dentium defectum maſticare non poterit; quod cùm in adultis incommodum ſit, & difficilis in ventriculo coctio fiat, ſi cibus in ore maſticatione non præparatus ingeratur, multò magis infantibus id accidit. Præterea cùm infans in dentitione, & maximè cum caninos edit, febres, gingiuarum dolorem & alia ſymptomata pati ſoleat, periculum eſt, ne ablactatio malum iſtud augeat.

Tempus ablactationis.

Tempus ablactandi infantes non ſemper idem eſt. Quidam enim ſunt vegetiores, qui citiùs ablactari poſſunt; alij debiliores, qui diutiùs lactandi. Interdum quoque matris vel nutricis cauſſa ſi conceperint, vel non ſatis rectè valeant, citiùs quàm fieri deberet, ablactatio inſtituenda. Ideóque alij menſe duodecimo, alij decimoquinto ablactantur. Commodiſſimum tamen eſt, vt ad ſeſquiannum, vel etiam biennium infans lactetur; & commodius eſt, diutius paulò infantes lacte nutrire, quàm nimis citò ablactare. Conuenientiſſimo enim hoc alimento partes roboratæ, per omnes poſtea ætates huius benigni alimenti beneficium ſentiunt.

Quocunque autem tempore ablactatio fiat, non ſubitò alieni cibi infanti offerendi ſunt, ſed dum adhuc lactatur, ſenſim iis aſſueſcat, cùm omnis ſubita mutatio ſit periculoſa, & cibos etiam bonos, quibus non aſſueuit, homo malè ferat. Ideóque pulmenta ex medulla panis loti, iuſcula à carne gallinarum, vel bubulâ coctâ cum pane triticeo exhibenda. Vbi parum à tempore ablactationis abeſt infans, etiam legumina & carnes animalium faciles coctu & boni ſucci, à matre vel nutrice ſemimanſæ, infantibus exhibendæ.

Commodiùs verò fit ablactatio vere & autumno, quàm æſtate vel hyeme, ne alterationi corporis, quæ ex nouo cibo fit, alia quæ ex ambientis aëris calore vel frigore fit, alteratio accedat, infanſque lædatur. Noſtræ quoque fœminæ, nec ſine ratione, commodius eſſe exiſtimant, infantem creſcente, quàm decreſcente Lunâ ablactare.

Et quia interdum accidit, vt infantes mammam nullo modo relinquere velint, papillæ ſucco abſinthij recenti, vel ſeq. Linimento illinendæ ſunt:

♃. *Mellis* Drach. ij. *aloës* ʒ. ß. *ſucci abſinth.* Drach. j. M.

Vſus tamen horum non ſit nimius; ne labia & gingiuæ infantium ab iis inflammentur, aut ventriculus lædatur. Et quia interdum quidam infantes mel & dulcia abhorrent, iis papillis illitis infantes ablactari poſſunt. Commodiſſimum verò eſt, ſi matres & nutrices è conſpectu infantium ſeſe ſubtrahant. Si enim eas non videant, mammam quoque earum non ita appetunt.

Diæta ablactatorum infantium.

Vbi ablactatus eſt infans, non ſtatim cibi ſolidiores, ſed ij, quibus dum adhuc lactaretur, ſenſim aſſuefaciendum diximus, exhibendi, pulmenta nimirum è pane triticeo loto, iuſcula carnium, ipſæque carnes animalium teneriores & coctu faciliores, vt & legumina quædam. In noſtris regionibus infantibus commodè dantur iuſcula è cereuiſia cum pane cocta & butyro condita, quæ ſatis benè nutriunt. Vinum infantibus non præbendum, in noſtris verò regionibus commodè ipſis cereuiſia exhibetur.

CAPVT VII.

De Diæta Infantium poſt ablactationem.

Diæta infantium poſt ablactationem.

REliquam verò Infantium, vſque ad primum ſeptennium diætâ quod attinet, omnino ea adhuc ab adultorum differt;

cùm infantes adhuc imbecilles ſint; ac corpore tenello, nec diætæ errores facilè ferre poſſint. Sæpius cibus iſtâ ætate porrigendus, & tantùm, quantum non ſolum nutrimentum corporis, ſed & augmentum requirit: & vt rectè Hippocrates 1. *aph.* 13. ſcribit, *Ieiunium minimè omnium pueri ferunt, atque inter eos ij maximè, qui acriori & viuidiori ſunt ingenio.*

Animi affectus quod attinet, danda opera, ne infantes irâ vehementer commoueantur, neque triſtitiâ afficiantur, neque in timorem incidant; cùm eiuſmodi animi paſſiones vehementes, fortes in corpus impreſſiones faciant, vnde epilepſia & alia mala excitantur. Quia tamen malitia innata eſt infantibus, & ad praua ij proniores ſunt, quàm ad bona & recta, non etiam nimis iis indulgendum, ſed à teneris omnes illæ animi facultates & affectus omnes ita moderandi, vt rationi, ceu dominæ, obediant, & hac ipsâ ætate ſedandorum deinceps omni ætate animi affectuum, actionumque ad rationis normam ac præſcriptum edendarum fundamenta iacienda. Cùm enim Leonum & Vrſorum catuli ita manſuefieri poſſint, & cicurari, vt rectoris etiam nutui planè obediant, quod ab adultis poſtea nunquam obtinetur: quidni in homine quoque vis ea animi, cui affectus inſident, ita aſſuefieri poſſit, vt rationis ductum ſequatur, aut ſi ab ea deflexerit, ſtatim ad eam recurrat, eiúſque iuſſa audiat. Non tamen omnium affectuum indicia primis ſtatim annis ſeſe detegunt & patefaciunt; ſed imprimis iræ ſigna, quæ tum aliis modis, tum ploratu inprimis ſeſe prodit. Itaque danda opera, vt pullulantes ſubinde animoſitatis atque iræ affectus reprimantur, & qui primâ ætate nec iuſſa nec monitus audiebant & admittebant, iam monita accipere, imperata facere, minas intelligere, & formidare aſſueſcant, & ſubinde luxuriantes è prauo ſemine affectus in prima herba ſuffocentur, & ita ad vitæ munia obeunda poſtea à teneris informentur. Ad animi affectus temperandos & ludi faciunt, ludique infantibus, cum ea ætas ſeriò agere nihil poſſit, concedendi, ſed tales, qui corpori damnum nullum afferant. Motus corporis tales ſint; quales anni ſinguli ferre poſſint, neque in otio & torpore educandi ſunt. Cùm enim copioſiore alimento opus habeant, vt modò dictum, niſi motus aliquis accedat, alimentum non benè in omne corpus diſtribuitur, & calor natiuus obruitur. Sæpius adhuc hac ætate lauandi ſunt. Qui cum iis conuerſantur, ſedulò cauere debent, ne quid blaſphemum, maledicum, ſcurrile & impudicum vel dicant vel agant, quod infantes in exemplum trahere poſſit. Circa ſextum annum ætatis iam literas diſcere incipiant, magiſtróque tradantur, qui ad ſequentes vitæ periodos eos præparet.

PARS SECVNDA.

De Morbis & Symptomatibus Infantium.

CAPVT I.

De Infantium morbis in genere.

QVæcunque autem diligentia in Infantium diæta rectè inſtituenda adhibeatur, raro tamen fit, vt non aliquid p. n. patiantur. Etenim cùm totis nouem menſibus ſanguis ſingulis menſibus euacuari ſolitus, ac præterea vitioſi humores, qui interdum cum eo euacuari ſolent, in vtero retineantur & cumulentur, facilè fieri poteſt vt labes illa in fœtum deriuetur. Inſuper cùm matres non omnes æquè ſanæ ſint, & præterea multi graues ſæpe in diæta errores committantur, omne vitium illud vnà cum alimento fœtui communicatur, quæ omnia etſi non ſemper in vtero morbos in Infantibus pariunt, (quod tamen etiam nonnunquam fit) tamen poſtea in lucem editis cauſſæ iſtæ in vtero collectæ ſeſe exſerunt, & varios morbos ac ſymptomata excitant. Accedunt poſtea & aliæ cauſſæ & externæ & euidentes, quæ cùm alias mouendo, tùm ipſæ per ſe morbos pariunt. Primò nimirum ipſi partus labores, in quibus & ipſe infans, dum comprimitur, & ſæpe non ſine vi ex vtero extruditur vel extrahitur, læditur. Deinde vmbilici abſciſſio & ligatura, è qua, antequam conſolideſcat, etiam aliqua moleſtia & dolor accidit, imò interdum inflammatio quoque. Tertiò loci mutatio. Dum enim antea matris vtero & peculiaribus inuolucris, carne, membranis, & humoribus, omnibus tepidis, mollibus vel liquidis, infans ambiebatur & tegebatur, iam aëri, cui non aſſueuit, obiicitur, & linteis ſiccis atque aſperiuſculis inuoluitur. Quartò, qui antea matris ſanguine, eóque puriſſimo, quem natura eligit, alebatur, nullo labore ventriculi accedente, iam nouo cibo, lacte nimirum vel matris vel nutricis, quod non ſemper æquè probum, imò pultibus ſæpe alitur, vnde morbi matrum & nutricum in infantes deriuantur, & cibi iam in ipſo ventriculo priùs coquendi ſunt, & poſtea in hepate in ſanguinem mutandi, qui omnibus partibus alimentum præbent, à quibus concoctionibus varii errores accidere poſſunt. Tandem ipſa temperies infantium calida & humida, putredini & inde variis morbis eſt obnoxia. Et licèt calor infantibus ſatis ſit copioſus, & vegetus: tamen ſæpe excrementorum copiâ obruitur.

Sunt autem morbi & ſymptomata infantium plurima. Nonnulli quidem iis cum adultis communes ſunt, quibus tractandis quidam libros ſuos de infantium morbis augent. Verùm eos omnes hîc, quantum fieri poterit, prætermittemus, & eos ſaltem, qui infantibus vel proprij, vel magis familiares ſunt, proponemus, in quibus recenſendis autores etiam variant. Hippocrates ſecundum ætates eos diuidit, vt ſuprà in *proœmio* diximus, dum 3. *aphoriſm.* 24. ita ſcribit: *Paruis & nuper natis pueris fiunt oris vlcera, vomitiones, tuſſes, vigiliæ, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates.* Et *ibid. aph.* 25. *Aduentante dentitionis tempore, gingiuarum pruritus, febres, conuulſiones, alui profluuia, maximè cùm caninos edunt, & iis præſertim, qui craſſiſſimi ſunt, & qui aluo ſunt durâ.* Et *ibid.* 26. *Ipſis verò grandiuſculis tonſillarum inflammationes, vertebræ in occipitio, introrſum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotūdi, aſcarides, verrucæ penſiles, ſatyriaſmi, ſtranguria, ſtrumæ, & alia tubercula, præcipuè verò antedicta.* Et quidem verum eſt, quoſdam ex his, certis infantium temporibus proprios eſſe, vt vmbilici inflammationem nuper editis; quoſdam temporis progreſſu fieri, vt dentitionem & calculos; plerique tamen toti infantiæ communes ſunt. Neque enim vigiliæ, pauores, tuſſes, ſolum nuper natis, ſed & poſt accidunt. Conuulſiones, ac febres, non ſolùm circa dentitionem, ſed & nuper natis, & poſt contingunt. Et ſunt præterea alii morbi, qui quoque infantes infeſtant, vt variolæ, morbilli, cruſta lactea, faui & achores, ranula ſub linguâ, vinculi linguæ breuitas, intertrigo, & alii. Quapropter Practicos pleroſque ſecuti, à capite ad calcem morbos & ſymptomata iſta, quæ infantibus ſeu propria, ſeu magis familiaria ſunt, proponemus. Differentia.

Etſi verò nonnulli exiſtimant, infantium morbos ſolùm naturæ & mulieribus, quæ infantes tractant, committendos eſſe: tamen & hîc Medico ſuæ partes ſunt. Equidem quidam morbi difficulter in infantibus cognoſcuntur; cùm infantes nec voce, nec alio indicio partem affectam, & morbum, & ſymptomata monſtrare poſſint: στοχασμῷ tamen erudito non rarò & hi cognoſcuntur: quidam verò morbi & ſymptomata per ſe manifeſta ſunt. Etſi quoque non omnia medicamenta admittant infantes, neque omnia auxilia vires eorum imbecilliores ferant: dantur tamen auxilia, quæ ipſis infantibus commodè adhiberi poſſunt, & ea ipſa de cauſſa peculiari prudentiâ opus eſt in medicamentis infantibus præſcribendis, atque ideò de infantium morbis curandis peculiariter tractare opus eſt.

In curatione autem infantium, præcipuè auxiliorum & medicamentorum habenda eſt ratio; neque enim infantes ob corporis debilitatem fortia medicamenta & auxilia ferunt. Sanguinis miſſionem certè non ſuſtinent. Nam etſi Rhaſes *lib. de peſte, cap.* 4. poſt quintum ætatis menſem pueris poſſe cucurbitulas apponi ſtatuit: tamen nemo hodie in tam tenella ætate id audet. Imò nec Auicennæ conſilium, qui *quarta primi, doctr.* 5. *cap.* 21. poſt annum cucurbitulas pueris apponi permittit, facilè quiſquam hodie, præcipuè in noſtris regionibus, ſequitur. Et ſi purgatione opus eſt, fortia purgantia non ferunt infantes, ſed iuglandes ano indendæ, vel clyſteres iniiciendi. E. g.

℞. *Fol. viol. maluæ*, ana M. j. *flor. chamæmel. viol.* ana P. j. Coq. in ſ. q. *Aq.* ſ. Col. ℞. ℥. iiii. vel v. pro ratione ætatis, & adde *Syr. vel mellis roſ. ſol.* ℥. ß. ʒ. vi. vel ℥. i. *ol. violar.* ℥. ß. F. Clyſter.

Vel ℞. *Seri lactis caprin.* q. ſ. Adde *Syr. de cichoreo cum rhab.* vel *mellis*, aut *ſyrup. roſ.* vel *viol. ſolutiu.* ʒ. vi. *ol. viol.* ℥. ß. F. Clyſter.

Si aliis purgantibus opus eſt, matri vel nutrici commodiſſimè exhibentur. Vis enim purgantium per lac in infantes deriuatur. De quo Hippocrates 6. *epid. ſ.* 6. *t.* 35. *Mulier, & capra, elaterium aut cucumerem ſyluestrem edentes, pueris purgatio.* Neque vt Galenus *in comment.* addit, elaterium ſolum, quod cucumeris ſylueſtris ſuccus eſt, quemadmodum & ipſum cucumerem veſcentes, lac puerorum lactantium purgatorium gignunt, verùm ſi quod aliud etiam medicamentum purgatorium ſumpſerint. Et quidem tutius eſt, vt fortiora talia capræ comedant, & caprarum lac ipſis matribus & nutricibus exhibeatur. Ita enim efferatior vis medicamenti purgantis, in tot alterationibus & mutationibus, quæ & in capra, & in nutrice fiunt, refringitur. Ipſi verò matri mitiora purgantia exhibere tutius eſt. Ipſi tamen etiam infanti lenitiua pro ratione ætatis exhibere licet, vt *Syr. & mel. roſar. & viol. ſolutiuum, Syrup. de cichor. cum rhabarb. de fol. ſenæ, manna, caſſiam, paſſulas laxatiuas.* Et cùm talia medicamenta non ſemper promptè ſumant, puluis mechoacannæ, ac pauxillum cinnamomi, vel zingib. iuſculis inſpergi poteſt. Purgantia verò ex ☿ & ♁, quacunque etiam ratione ab Empiricis commendentur, infantibus non exhibenda. Et memini aliquot infantes ☿ *vitæ*, & *Croco metallor.* temerè exhibitis, necatos fuiſſe. Imò nec alterantia fortiora ipſis exhibenda. Vetula hic quædam, non ante annos multos, infanti recens nato epilepſiâ laboranti gut. ii. vel iii. ol. ſuccini exhibuit, vnde tantus in corpore infantis ardor

excitatus

excitatus eſt, vt tota cuticula, quaſi feruidâ aquâ combuſtus fuiſſet infans, abſceſſerit, & infans paulo pòſt mortuus ſit.

CAPVT II.

De Febribus Infantium & variolis ac Morbillis.

Febres infantium.

VT autem in ſpecie de his dicamus, ſunt Infantium morbi alij Vniuerſales, alij particulares. Vniuerſales quod attinet, ex iis præcipuè ſunt febres, & quæ interdum iis coniunguntur Variolæ & morbilli. Sunt verò febres, quæ infantes inuadunt, vel ſporadicæ & priuatæ, vel epidemiæ. Febres illæ priuatæ ex variis cauſſis oriuntur. Primò enim Febres omnis generis, quæ adultis accidere ſolent, etiam eos ex iiſdem cauſis corripere poſſunt; teſtatúrque ipſa experientia, febribus continuis & intermittentibus omnis generis, tertianis, quartanis, non ſaltem adoleſcentiæ propiores, ſed etiam tenellos adhuc infantes corripi, ſicut anno 1616. cùm autumno quartanæ hìc frequentes valde eſſent, etiam infantes tres menſes nati quartanâ correpti ſunt. Verùm de hoc febris genere, cùm infantibus cum adultis id commune ſit, hìc non agam, neque rectè inter morbos infantium febres recenſentur: & ſi inter morbos infantium hæ febres numerari deberent, multi quoque alii morbi, qui infantibus cum adultis communes ſunt, hìc addendi eſſent. Et propterea Mercurialis *lib. 2. cap. 1. de morbis*, non rectè inter morbos puerorum de hiſce febribus tractat. Et quanquam plures cauſſas, cur in infantibus febres accidere poſſint, affert: tamen ipſis cum adultis vel ſunt communes, vel falſæ, vtpote quòd corpora puerorum ſint denſa; cùm contrà omni Medicorum conſenſu conſtet, eſſe laxa & mollia; & quòd Galenus dicat, 3. *aph.* 25. propter ætatem puerilem febres fieri. Corrupta enim exemplaria ſunt, in quibus legitur, *febricitant pueri propter ætatem*; cùm in emendatioribus legatur, *febricitant hac ætate propter dolores, & vigilias, & inflammationes.* Duo verò alia febrium genera infantibus propria ſunt. Primò enim infantes & frequentiſſimè quidem, febre corripiuntur, ob lac corruptum: quoniam vbi hoc putreſcit & bileſcit, reliquos etiam humores accendit, vnde tandem calore accenſo cordi communicato febris oritur. Deinde infantes febribus corripiuntur, vbi dentes ipſis erumpunt. Nam, vt loco antè allegato, 3. *aph.* 25. dictum, febricitant infantes propter dolores, vigilias, inflammationes. Etenim dum dentes ipſis erumpunt, dolor & pruriginoſus & pungitiuus in infantium ore excitatur, nonnunquam & gingiuæ inflammantur, vnde vigiliæ oriuntur, quæ cauſſæ omnes humores calefaciendi, exſiccandi, inflammandíque, atque ita febres pariendi vim habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Febres ex primariæ iiſdem ſignis, quibus in adultis, cognoſcuntur. Febres autem, quæ ex lacte corrupto fiunt, ex eo cognoſcuntur, quòd tunc dentes nulli erumpant, lactiſque corrupti ſigna adſint, ventris tormina, alui deiectiones crebræ, flauæ vel virides. Febres autem ex dentitione, dentitionis ſignis manifeſtantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Febres illæ plerumque periculo vacant; cùm cauſsâ ſublatâ ſponte ceſſent. Si tamen lactis corruptio diu duret, interdum infantes in vitæ periculum coniiciuntur.
2. Quibus in dentitione febris acuta accidit, ij rarò conuulſionibus tentantur, Hippocrates *de dentitione*.
3. Interdum tamen fluxiones alui & vigiliæ accedunt, quæ infantes iugulant.

Curatio.

Curatio.

Si febris ſit à lacte corrupto, cùm tales febres plerumque ſint bilioſæ, frigidis ac humidis vitium illud corrigendum, & propterea alimenta talia matri ſiue nutrici exhibenda, lactuca, endiuia, acetoſa, emulſio ſem. 4. frigid. maior. ptiſana hordeacea; Vino verò matres & nutrices, dum infantes quos lactant, febricitant, abſtineant.

Ipſa etiam nutrix *mannâ, caſſiâ, el. lenit. ſ. Diacathol.* & *Syrupo ſolut.* leniter purganda.

Poſſunt & alterantia ipſis infantibus exhiberi, vt *ſuccus & ſyr. viol. ſyrupus acetoſ. citri, viol. Aqua cichorij, endiuiæ, violar. ſaccharo dulcorata.*

Extrà verò ſpina vnguento è *mucilag. ſem. cydon. & pſyllij*, cum *ol. viol.* & modico *ceræ* parato inungatur. Aut emplaſtrum ex *ſemperuiuo, plantag. ſolano, rutâ, farinâ hordei, & albumine oui*, ventriculo imponatur. Et omnino vtile eſt, vbi lac corrumpitur, ac bileſcit, refrigerantia & adſtringentia ventriculo imponere: vt lactis corruptio præcaueatur, & bona fiat concoctio.

Vt ℞. *Ol. roſar. maſtichin.* ana ℥. ß. *ſantal. rubr. corallior.* an. Scrup. j. *ceræ* parum. Miſc.

Si verò à dentitione febris ſit, danda opera, vt dentium eruptio facilis ſit, & dolores, qui in dentitione accidunt, leniantur, de quo infrà, *c. 14. de dentitione*, dicetur. Alterantia quoque, quæ de febre ex lacte corrupto modò ſunt propoſita, & hìc locum habent, & vtilia ſunt.

De Variolis & Morbillis.

Variolæ & Morbilli.

Interdum verò febres epidemiæ graſſantur, quæ infantes præcipuè corripiunt, quarum criſis fit per variolas & morbillos. Egi autem de hoc febris genere pluribus, *lib. 4. de febrib. cap. 12.* quæ ibi videantur. Pauca ſaltem hìc addam. Primò cauſſam quod attinet, grauiſſima eſt de ea apud Medicos controuerſia, & plures ſunt ea de re autorum opiniones, duæ tamen præcipuæ, vna Arabum & eorum qui ſtatuunt, variolas & morbillos ex reliquiis menſtruæ impuritatis in vtero contractæ oriri. Altera Fernelij, qui docet, ex peculiari malignitate aëris corpora teneriora infantium afficientis, variolas & morbillos generari. Rationes pro vtraque ſententia, *loc. alleg.* videantur. Verùm commodiſſimum videtur, vt ibidem diximus, ſententias iſtas coniungere, & ſtatuere, in corporibus infantium vitioſam aliquam diſpoſitionem in vtero contractam latere, quæ ab aëre externo maligno, vel contagio in actum deducta, ebullitionem quandam humorum & febrim excitet, cuius criſis fiat per variolarum & morbillorum eruptionem, quæ propterea etiam, vbi eruperint, ceſſet. Aut ſi quis adhuc magis in Fernelij partes inclinare velit, ſtatuere poſſet, quòd vt aër malignus & contagium pro malignitatis peculiari differentia, nunc has, nunc illas humoribus corruptiones inducat, & nunc dyſenteria, nunc bubones, nunc carbunculi oriantur: ita hanc etiam humorum corruptionem inducere, è qua variolæ, vel morbilli oriantur, præcipuè in infantibus, quorum ſanguis calidior longè & humidior eſt, & longè aliter diſpoſitus, quàm adultiorum: & propterea etiam vbi à maligno aëre vel contagio inficitur, aliam quàm in adultis corruptionem induit. Vnde etiam pro aëris conſtitutione varia, nunc mitiores, nunc peiores ſunt variolæ & morbilli: quod non fieret, ſi ſaltem ab interna in vtero contracta diſpoſitione ortum haberent. Interdum quoque penè peſtilentes ſunt, & compertum eſt, tantam in variolis fuiſſe humorum corruptionem, vt ſub cruſtis vermes reperti fuerint: præterea non ſolùm carnoſas partes, vt Paræus *lib. 19. cap. 1.* adnotauit, ſed & oſſa arroſerint & corruperint, inſtar luis Venereæ, atque arroſis & labefactatis cubiti, carpi, genuum & pedum dearticulationibus, mouendi facultatem ademerint, imò etiam in ipſa interna viſcera ſæuierint, vt in diſſectione morbo hoc extinctorum obſeruatum, & eas in iis impreſſiones reliquerint, è quibus poſtea dyſenteria, phthiſis, hydrops ſecuta ſint. Contagioſæ verò penè ſemper ſunt infantibus. Etſi enim plurimi infantes variolis & morbillis corripiuntur, ad quos contagium non peruenit, ex ſola aëris conſtitutione maligna: tamen infantes cum aliis infantibus variolis & morbillis laborantibus ſine periculo non conuerſantur, ſed μιάσματα ab iis hauriunt, & eodem morbo corripiuntur.

Deinde & hoc notandum, duo interdum genera febrium accidere in Variolis. Etenim in Morbillis vbi ſufficienter ij eruperint, vt & in variolis, ſi paucæ & benignæ ſint, ſolet febris planè euaneſcere. In variolis verò, ſi ſint copioſæ & prauæ, vbi ſuppurare incipiunt, cùm tota cutis ſæpe intumeſcat & quaſi inflammetur, ſolet noua febris, etſi prior ferè euanuerit, accendi, quæ interdum periculoſior eſt, quàm prior, & quæ non priùs ceſſat, donec variolæ maturatæ ſint, & exſiccari incipiant.

Præſeruatio à variolis & morbillis.

Tandem etiam de præſeruatione aliquid addendum, an nimirum tutum ſit, à variolis infantes defendere. Vbi notandum, præſeruationem inſtitui poſſe, vel dum infans nondum febricitat, metus tamen eſt, cùm alij infantes plurimi hoc morbo laborent, ne & ipſe variolis corripiatur; vel dum infans febricitare iam incipit. Prior præſeruatio inſtitui poteſt, vel mutatione aëris, vel medicamentis adhibitis. Aërem mutare commodum eſt, cùm variolæ ſunt malignæ, & plurimi infantes moriuntur. Si verò variolæ ſint benignæ, & plerique omnes euadant, non neceſſarium eſt aërem mutare; cùm nihilominus alio tempore, ac forſan periculoſiori, idem morbus, vt omnibus ferè neceſſarius, iis ſuſtinendus ſit. Non inutile tamen tunc eſt, pro ratione ætatis & corporis conſtitutione, infantes leniter purgare, vt cacochymia & vitioſi humores, qui malum exaſperant, & febrem deteriorem reddunt, ſubtrahantur. Deinde alexipharmaca mitiora & contra malignitatem pugnantia exhibere, quæ naturam roborent, vt poſtea in expellendis variolis & morbillis fortior ſit. Si verò iam febris præſens ſit, ampliùs præſeruatio locum non habet, ſed tunc danda opera, vt variolæ, vt & morbilli, maturè erumpant, quâ de cauſsâ expellentia exhibenda, de quibus *loc. alleg.* dictum. Interim vtile eſt, partes quaſdam priuatas, vt oculos & fauces, vt itidem *eod. loco* dictum, à variolis & morbillis defendere. Narrauit mihi Illuſtriſſ. quædam Principiſſa, in Aula paterna vſitatum fuiſſe, vt virginibus, quas variolæ inuadebant, tota facies linteo roſat. madido obtegeretur. Quâ re equidem deformitas, quæ ex cicatricibus variolarum oriri ſolet, præcaueri poteſt. Verùm dubito, an ſemper tutum ſit eiuſmodi remedium, & an illam

quæ per faciem eruptura erat, materiam natura ad partes ignobiliores ſit detruſura. Quod niſi fiat, & variolæ ſint multæ, facilè fieri poterit vt in capite retenta cerebrum occupet, & delirium, phrenitidem, ac alia mala excitet.

CAPVT III.

De Cruſta lactea, achoribus & fauis.

Cruſta lactea.

PArticulares verò corporis humani partium affectus, qui infantibus proprij vel familiares ſunt, quod attinet, primò ſi à capite ad calcem progredi libet, occurrunt cruſta lactea, achores & faui, quæ omnia ſunt vlcera & tubercula capitis, inprimis quæ infantibus tempore lactationis accidunt, à quibus perpetuò ſanioſum & purulentum quid emanat, quæ Græci ἀχῶρες & κηρία, ſeu *fauos* nominant. Vulgò eadem cruſta lactea, ſeu lactuminea, Germanicè *der Anſprung* nominatur. Nonnulli, neque planè ſine cauſſa, cruſtam lacteam ab achoribus diſtinguunt, & illam plerumque infantibus in principio lactationis accidere; achores etiam in adultioribus oriri notant. Neque res eſt de nihilo, & omnino cruſta lactea magis albicat, achores verò alium colorem habent. Cruſta lactea quoque non ſolùm occupat faciem, ſed & vniuerſam corporis cutem ferè inquinat; cùm achores ſaltem ſint in capite. Quia tamen cauſſæ non multùm diſcrepant, & curandi ratio quoque eadem eſt, hoc capite iſtos affectus coniungemus, & definimus cruſtam lacteam, fauos & achores, quòd ſint vlcera ſeu vlceroſa tubercula in capite præcipuè, ſed & interdum in reliquo corpore, in quibus apparent foramina, è quibus ſanioſum quid continuò effluit.

Cruſta lactea, faui, & achores, quid?

Cauſſæ.

Cauſſa.

Oriuntur autem hæc vlcuſcula ex humoribus excrementitiis, ſeroſis & acribus, ſeu vt Galenus 1. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 8. ſcribit, generantur ex humore miſto; qui partim tenues ſeroſaſque & mordaces partes, partim verò craſſum ſuccum ſecum habet, & omnino ſalſum & nitroſum quid in ſe continet. Hinc & calor horum vlcerum nunc albus, nunc flauus, nunc ruber, nunc nigricans eſt, ſemper tamen ſalſus & mordax, vnde pruritum excitat, & ad ſcalpendum infantes inuitat. Colliguntur verò iſti humores partim in vtero, ob impuritatem ſanguinis materni, quo aluntur infantes, partim lactis vitio, quo à matre vel nutrice nutriuntur; poſtea verò à natura in ambitum corporis detruduntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus hic ſub aſpectum venit, & vulgò quoque notus eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Equidem talia vlcera plerumque in infantibus ad ſecundam valetudinem facere creduntur: nec ſine cauſſa, cùm natura vitioſos humores è partibus interioribus ad ambitum corporis expellat, & propterea ſi euaneſcant, infantes in febres & alios morbos incidant.

2. Hippocrates *lib. de ſacro morb.* ſcriptum reliquit, infantes, ſi ipſis vlcera in capitibus, vel circa aures, vel in facie, vel in reliquo corpore excitentur, liberari ab epilepſia; quod etiam annotauit Auicennas, *primâ tertij, tract.* 5. *cap.* 8.

3. Sanantur verò plerumque ſponte, ætatis progreſſu hæc vlcera.

4. Si tamen nimis diu durent, ſequitur tinea, capillorum defluuium, & alopecia, & metuendum, ne tales exulcerationes vſque ad cranium, imò cranium penetrent, ſi materia nimis praua ſit; & obſeruatum, cranium ita hiſce vlceribus corruptum fuiſſe, vt exciderit, & meninges cerebri conſpici potuerint.

Curatio.

Curatio.

Ideòque ſi nihil mali metuendum ſit, præſertim quando faciem non deformant, nec oculos lædunt, relinquenda iſta vlcera, imò danda opera, vt materia reliqua expellatur, & ſi forſan vlcera talia euaneſcant, atque infans malè inde habeat, expellentia *è fumar. ſcabioſ. carduo ben. C. C.* & ſimilia exhibenda. Refrigerantia & adſtringentia, quæ materiam retrò pellunt, non vſurpanda. Interim nutrix bonam diætam obſeruet, & à ſalſis, acribus, & omnibus, quæ vitioſos ſuccos generare poſſunt, cibis, cepis, porro, raphano, leguminibus, carne ſalita & ſimilibus abſtineat; & ſi corpus habet impurum, humores vitioſos conuenienti medicamento euacuet. Hoc enim niſi fiat, omne illud vitium cum lacte in infantes deriuatur, & malum augetur. Si verò humores vitioſi euacuentur, citiùs cruſta decidit, & non renaſcitur. Quapropter alterentur & præparentur humores medicamentis è *borrag. bugloſſa. fumar. cichor. lupulo, radic. polypodij, oxylapathi.* Poſtea verò purgentur *foliis ſenæ, epithymo, rabarb. helleb. nigr. el. diacathol. trypherâ Perſic.* & ſimilibus. Exhibeantur denique quæ viſcera roborare, & reliquos humores temperare poſſunt & expellere, vt:

℞. *Conſeru. borrag. bugloſſ. violar. fumar. cichor.* ana vnc. j. *rad. condit. cichorij, cortic. citri condit.* ana vnc. ß. *ſpec. diarrhod. abb. diamargar. frig. C. C. præp.* ana Scrup. j. Cum *Syr. tunicu,* F. Electuar.

Vel ℞. *C. C. præp.* ℨ. ij. *magiſter. corall.* ℨ. j. *ſpec. diamargar. frig.* ℨ. ß. F. Puluis, cuius ℨ. ß. aut ℨ. j. ſingulis diebus nutrici exhibeatur.

Ex iiſdem medicamentis etiam ipſis infantibus quædam exhiberi poſſunt, vt *ſyrupus de borrag. fumar. polypodio, lupulo;* ipſúmque corpus etiam, pro ætatis ratione, euacuari clyſteribus, vel *mannâ*, vel *paſſul. laxatiuis, ſyrupo de fumaria compoſito, de fol. ſena.*

Si verò affectus iam diu durauerit, & metus ſit, ne putredo inſignis ſub cruſta excitetur, & vlcera hæc in tineam degenerent, aut caro & cranium erodatur, ad topica accendendum, & primò caput lauandum *decocto maluæ & hordei*, vel *decocto radic. oxylapathi, fol. maluæ. chelidon. maior. abſinth. ſem. fœnugr. cicerum, lupinor. fabarum.* Si fortiùs abſtergere volumus, in vino plantæ decoqui poſſunt. Vel lotio fiat *decocto radic. altheæ*, facto cum *vrinâ infantis* vel ſolâ, vel *aq. hordei* admiſtâ.

Poſtea inungatur locus *ol. roſac. amygd. amar.* & modico *lithargyri.*

Vel ℞. *Cineris myrtillor. cortic. auellan.* an. ℨ. j. *tuthiæ* ℨ. j. ß. *butyri antiq. aq. roſ. loti,* ℥. j. Miſc.

Vel ℞. *Succi bethæ, chelidon. maj.* an. ℥. j. *axung. porcin.* vnc. ij. *ſulphuris* ℨ. j. M.

Vel ℞. *Litharg. ol. roſ. nutriti* ℥. j. *ceruſſæ* ℨ. ß. *aloës, thuris,* an. ℨ. j. ß. *myrrh.* ℈. j. *ol. roſac. rutac.* an. q. ſ. M. in mortario. Fortius eſt hoc.

℞. *Pulu. roſ. rubr. radic. bryon. fimi columbini, virid. æris, ſulphuris,* an. ℨ. ij. *ol. iuniperini, cheirin.* an. q. ſ. M. in mortario, quo alternis diebus locus vngatur.

Vel ℞. *Ceruſſæ, lithargyr.* an. ℨ. ij. *balauſt. agaric.* an. ℨ. j. cum *ol. roſ. & aceti modico,* F. Vnguentum.

Vel Sapone Anglico, aut Belgico liquidæ ſubſtantiæ, locus affectus fricetur & illinatur, & poſtea conuenienti decocto abluatur. Efficax eſt & hoc.

℞. *Litharg.* ℔. j. *aceti deſtill. acris,* q. ſ. Coq. in vaſe orichalceo, horis duabus: colatura infundatur in cucurbitam vitream capacem, & affundatur paulatim *ol. tart. per deliq.* q. ſ. Puluis, qui præcipitatur, achoribus inſpergatur.

Si cranium ab vlceribus læſum ſit, primò cruſta detrahenda & emollienda *malua & violaria* in butyro maiali decoctâ, vel axungia; poſtea eluenda & exſiccanda vlcera lixiuio è cineribus vitis, fagi, fraxini, addito butyro. Vbi cranium apparet, adhibendum *mel roſatum*, cui *ſpir. vini* aliquid additum ſit, poſtea eidem *puluis radic. ariſtoloch. & balſamus Peruuianus*, vel *terebinthina aq. Nicotian. cocta* addi poteſt. Plura medicamenta videantur apud Galenum 1. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 8.

CAPVT IV.

De Tinea.

SI achores & faui diu durent, aut tardè nimis vel malè curentur, in Tineam, vlcera nimirum capitis cruſtoſa, cutem eius erodentia, & fœtida tranſeunt, vt *cap. præced.* dictum: & propterea iſte affectus meritò inter morbos infantium, ſed paulò adultiorum refertur. Etſi enim adulti quandoque hoc morbo laborant: tamen rudimenta eius & initia in infantia contraxerunt. Dicitur autem tinea à vermiculis illis veſtes erodentibus; quia vlcera iſta cutem capitis inſtar tineæ erodunt & corrumpunt. Quo nomine à Græcis hic affectus appellatus fuerit, vix patet. Hoc verò nomine ab iis eum appellatum non fuiſſe certum: proculdubio verò ſub achoribus & iſta vlcera comprehenderunt. Arabibus verò, quibus lactea cruſta & achores *Sahafati humidum* dicitur, Tinea *Sahafati ſiccum* nominatur. Differunt tamen non parum cruſta lactea, faui, & achores à tinea, cùm illi ſint vlcera humida, è quibus perpetuò aliquid ſaniei emanat: hæc cruſtacea, & illi interdum non ſolùm caput, ſed & alias corporis partes occupant, hæc ſaltem ſit in capite. *Tinea.*

Cauſſæ.

Cauſſa proxima eſt humor ſalſus & acris, ſed iam ad melancholiam & atrum degenerans, qui quidem primò ex ſanguine materno, quo infans nutritus eſt, vel vitioſo matris lacte ortum habuit, vt *de achoribus* dictum, poſtea verò temporis progreſſu & morbi diuturnitate ac ægri negligentiâ, quod ſæpe fit in pauperibus, in atrum deuenit. Per contagium quoque facilè transfertur hoc malum in infantibus, dum capitis tegumenta, quibus tineâ laborantes vſi ſunt, capiti ſuo infantes imponunt. *Cauſſæ.*

Differentiæ.

Differentia.

Differentia. Dum autem humoris, qui tineam excitat, non ſemper eadem ſit ratio, inde quoque tineæ quædam differentiæ conſtituuntur. Alia enim eſt furfuracea, quæ ſquamas, dum ſcalpitur, furfuribus ſimiles emittit; alia viſcoſa, in qua, cruſtâ remota apparent rubeæ viuæque carnis particulæ, quæ ficuum grana interiora repræſentant. Alia quoque pro humoris maiore vel minore prauitate mitior, alia malignior eſt. Eſt quoque alia recens, alia diuturna & vetus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Viſui ipſi hoc malum patet, & vulgo quoque notum eſt. Apparent enim in capite vlcera quædam cruſtacea & arida, modò viridia, modò crocea, modò cinerea, è quibus parum aut nihil ſaniei effluit, & quod emanat, fœtidum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis Tinea difficilis eſt curationis. Curatu tamen facilior recens, & quæ ex humore flauo, ac nonnihil adhuc humida eſt.

2. Antiqua verò, & quæ planè ſicca & cinerea vel nigra eſt, contumax eſt, & curatu difficillima.

3. Et ſi infantes adhuc tinea corripit, vix curari poteſt antequam infans ad eam ætatem perueniat, quæ & medicamenta illa, quæ malum hoc requirit, & ipſas curationum moleſtias perferre poſſit.

4. Quanquam verò curatur tinea, rarò tamen in loco affecto naſcuntur pili, & inprimis ſi cutis dura & quaſi teſtacea euaſerit, & ad frictionem non rubeat. Si verò cutis adhuc ſit mollior, & poſt frictionem rubere incipiat, caloris vegeti adhuc indicium eſt, & ſpes, pilos adhuc renatum iri, etſi difficulter id accidat.

Curatio.

Curatio Quam reliqua vlcera indicationem habent, eam & iſta: nimirum magnitudo imminuta medicamenta tamen inſtaurantia indicat, ſoluta vnitas conglutinantia requirit. Verùm iſtis indicatis ſatisfieri non poteſt, niſi humor erodens tollatur, id quod fit medicamentis detergentibus, & quidem fortioribus, vt malum radicitus tollatur: quod fieri non poteſt, niſi cruſta prius detrahatur, quod præſtatur non ſolùm detergentibus, ſed & quodammodo erodentibus. Quia tamen ipſi humores ſunt ſicci & aduſti, & cutis ipſa inde ſiccatur & denſatur, etiam humectantibus opus eſt, & quæ poros cutis laxant & aperiunt.

Quoniam autem infantes tenelli iſta medicamenta non ferunt, ne malum radices agat, interim *caulium* vel *betæ folia* butyro vel pinguedine porcinâ illita vlceribus imponenda ſunt, quæ emolliunt & ſaniei exitum parant.

Vel ℞. *Succi fumar. caulium, oxylapath. helen.* ana ℥. j. ß. *litharg.* ℥. ß. *axung. porcin. ol. rut.* ana q. ſ. *ceræ* q. ſ. F. Vng. molle.

Vel ℞. *Cortic. viridium iugland. vſt.* q. ſ. *terebinth.* parum, & cum *ol. ouor.* M. F. Linimentum.

Vbi autem ea iam fuerit ætas, vt medicamenta fortiora, & curationis moleſtiam ferre poſſit infans, primò corpus vniuerſum, quantum opus eſt, euacuandum *ſena, rhabarb. agarico*, & ſimilibus: deinde cruſta detrahenda validiſſimè detergentibus.

Vt ℞. *Sulphur.* ʒ. ij. *ſinapis* ʒ. ß. *ſtaphidis agriæ, radic. bryon.* ana ʒ. j. *aceti acerr.* ℥. j. *terebinth. el.* ℥. ß. *ping. vrſi*, q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Naſturtium*, teratur, & frigatur cum *axung. porc.* & capiti inſtar cataplaſmatis imponatur, quod horis 24. vt cruſta decidat, facit, & ſi continuetur, malum totum ſanat.

Cruſtâ ablatâ & ipſi pili cum radicibus euellendi, cùm iis materia illa magis adhæreat, quod fit vel volſellis, vel pſilothris, ſeu medicamentis capillos tollentibus. Vulgò vtuntur pileolo pice nauali inducto, quem toti capiti, ſeu loco quem tinea obſedit, imponunt, & aliquot diebus hærere ſinunt, poſtea eo detracto vnâ pilos extrahunt. Vel caput tonſum melle illinatur, & puluis reſinæ eidem inſpergatur, & placenta ſeu cataplaſma è farina triticea applicetur, qui exactis octo diebus, vbi amouetur, pilos ſimul euellit.

Vel ℞. *Amyli, aut farinæ triticeæ* ℥. ij. *reſinæ* ℥. ß. Coq. in aq. ad formam pultis. Poſtea inducatur linteo denſiori, quod in partes aliquot diſcindatur, quæ tineæ imponantur, & diem ac noctem hærere permittantur: poſtea iterum auellantur.

Poſtea emollientia, quæ intemperiem cutis ſiccam corrigunt, poros aperiunt, atque excrementa in cute altiùs hærentia euocant & diſcutiunt, vſurpanda.

Vt ℞. *Rad. altheæ, oxylapath. lil. alb.* ana ℥. j. *maluæ, fumar. ſalu.* ana M. ij. Coq. in lixiuio, aceto pauco adiecto, & ſingulis diebus bis caput abluatur.

Hinc ℞. *Rad. oſtrutij, ſulphur.* ana ℥. ß. *ol. ouor.* ℥. ij. *pingued. porci* q. ſ. M.

Poſtea ℞. *Rad. bryon. oxylapath. helenij*, ana Vnc. j. *fol. fumar. chelid. mal. ſcabioſ.* ana M. ij. *fl. chamæm. melilot.* ana M. j. Coq. in lixiuio, & caput bis de die lauetur vel foueatur.

Mox panno aſpero, vel *ol. de ſtaphid. agr.* vel *raphano*, aut *ſucco cappar.* caput fricetur ad rubedinem vſque, vt humores vitioſi altiùs latentes euocentur, & ad externa trahantur.

Vel ℞. *Succi borrag. ſcabioſ. fumar. oxylapath.* ana ℥. iij. *ol. antiq.* ℔. j. Coq. ad ſuccor. conſumt. poſtea iniice *picis liquid.* q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *Salis, fulig. ol. oliuar. picis liquid.* ana q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *Cineris capill. hom.* ℥. ß. *fecis olei ſem. lini* ℥. iiij. *mell. deſpumat.* ℥. iij. *myrrh.* ℥. ß. Miſc.

Vel ℞. *Succi fumar. ſcabioſ. lapathi acuti, helenij*, ana ℥. j. *ol. antiq.* ʒ. iij. Coq. ad ſuccor. conſumt. Poſtea inſpergatur hic puluis.

℞. *Hellebori vtriuſque, ſulphur. vitriol. calcis viuæ, alum. gallar.* ana ʒ. ß. *virid. æris* ʒ. ij. Tandem adde *picis liquid. ceræ* ana q. ſ. F. Cerotum.

Vel ℞. *Nitri* ℥. j. *oxymell. ſ.* ℥. j. ß. Miſc.

Vel ℞. *Sulphur. viui* ℥. j. *helleb. albi, ſtaphid. agr.* ana ʒ. ij. *axung. porcin.* q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *Alumin. vſti, vitriol.* ana ℥. j. ß. *ariſtol. rot. ærugin.* ana ʒ. ij. *picis naualis* ℥. j. *axung. equi.* ℥. j. ß. *butyri antiq.* ℔. ß. Miſc.

Aliqui etiam arſenico, auripigm. mercur. viuo & ſimilibus vſi ſunt. Verùm cùm locus affectus cerebro proximus ſit, vix talia vſurpanda, ne venenata qualitas cerebro communicetur, è qua poſtea vel mors attrahatur. Refert enim Valeſcus de Taranta *lib. 7. cap. 35.* cùm miles quidam feciſſet vnguentum ex iſtis nepoti ſuo tineâ laboranti, & capiti raſo ſub noctem impoſuiſſet, manè illum mortuum in lecto repertum fuiſſe. Argentum tamen viuum tutius, quàm arſenicum adhiberi, & propterea ſaliuâ hominis ieiuni extinctum, medicamentis modò propoſitis adhiberi poteſt.

Diæta.

Victus ratio ſit eadem, quæ in achoribus, abſtinendúmque à cibis ſalſis, acribus, alliis, cepis, piſis, braſſicâ, carne ſuillâ, & aliis prauum ſuccum gignentibus. *Diæta.*

CAPVT V.

De Phthiriaſi.

Equidem & in adultis, ſi in ſordibus viuant, nec veſtes mutent, ac ſæpius mundent, pediculi generantur, ſed præcipuè in veſtibus: infantibus tamen familiare malum eſt, quod nec nobilium liberis parcit, Phthiriaſis, cùm pediculi in infantium capitibus, quâ parte pili naſcuntur, generantur. Quod malum propterea inter morbos infantium omittendum non eſt. Et proinde hic de pediculis in infantium capite ſaltem agemus, vbi tamen generalia quædam de pediculis inſpergemus. *Phthiriaſis.*

Non autem hîc operosè diſputabimus, an pediculi in capitibus infantium ſint morbi in numero, nimirum ſubſtantia toto genere p. n. capiti addita, quæ ſecundùm naturam nullo modo adeſſe debebat: ſicut lumbrici in inteſtinis, & calculi in veſica inter morbos in numero à Galeno referuntur; an verò ſint ſymptomata in excremento mutato, quatenus ſcilicet excrementorum capitis ſoboles ſunt, & è cute capitis prodeunt; an verò cauſſa morbifica, quatenus ſolutionem continui & dolorem, imò ſolutam vnitatem rodendo inducunt: cùm quæſtio illa ſit Logica, vt Galenus appellat, & ad uſum artis parum faciat, ac hoc loco meritò omitti poſſit. Hoc conſideratione dignum eſt, cùm pediculi ſint animalcula quædam, quæ cùm alibi ex ſordibus veſtium, tum præcipuè in infantibus ex excrementis capitis naſcuntur, quænam ſit eorum generatio, & quæ materia, ac cauſſa efficiens.

Cauſſæ.

Materiam pediculorum quod attinet, ſcribit de ea Ariſtoteles *5. de hiſtor. animal. cap. 31.* quòd fiant ex carne, cùm multa humiditas in ea abundat, & cùm emerſuri ſunt, fiant puſtulæ quædam ſine pure, exiguæ, quæ ſi pungantur, pediculi exeant; quo loco per carnem cutem intelligit Ariſtoteles, id quod Antiquis vſitatum fuit, vt ex Galeno *lib. 5. de ſimpl. med. fac. cap. 4.* patet. Neque etiam cùm dicit *ex carne*, ſimpliciter materiam, quam paulo pòſt multam humiditatem in corpore eſſe dicit, deſcribit, ſed locum ſimul generationis innuit. Si enim ex carne corrupta pediculi naſcerentur, in ſordidis vlceribus & cadaueribus id potiùs fieret, in quibus tamen vermes quidem gignuntur, nunquam verò pediculi. Galenus verò 1. *de compoſ. med. ſ. loc. cap. 7.* pediculorum generationem aceruatim quibuſdam fieri ſtatuit ex multis humoribus calidis, ſed non ad tantam caliditatem progreſſis, ad quam perueniunt acres ichores. Eodem modo ſcribit Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 67.* pediculorum generationem quibuſdam aceruatim in capite contingere, multis humoribus moderatè calidis in profundo cutis collectis. Quod etiam docet Auicennas 7. *quarti, tr. 3. cap. 1.* atque alij *Cauſſæ*

Arabes, qui ſcribunt, pediculos oriri ab humiditate, cum aliquali caliditate, & benigna quadam putredine. Atque ita Græci & Arabes, ac recentiores quoque Medici conſentiunt, materiam pediculorum eſſe humorem excrementitium, & quidem præternaturalem, ita diſpoſitum, vt ſit calidus moderatè, actu verò & poteſtate humidus, inter craſſum & tenuem medius, & potiùs ad ichorem, quàm ad craſſum vergens, putreſcens, non tamen excellenti putredine, ſed miti & moderatâ.

Theophraſtus equidem *lib.2. de cauſſ. plant. cap.* 12. ſanguinem materiam pediculorum eſſe ſcribit, quem propterea nonnulli variè impugnant. Verùm cùm corruptum ſanguinem intelligat, non aliud proculdubio accipit, quàm excrementitiam quandam ſanguinis, & inprimis pituitoſi, aut alimenti in tertia coctione partem.

Putredo non proxima pediculorum cauſſa eſt.

Verùm enimverò, etſi hoc modo materiæ, è qua pediculi generantur, diſpoſitio per manifeſtas qualitates & putredinem deſcribatur: tamen hoc animum veritatis auidum non ſatiat. Nam putredo ſola nullam ſpeciem producere poteſt, & ſi quid omnino ad generationem facit, non facit id quatenus putredo, ſed quatenus cum ea eſt calor quidam benignus, à quo vis ſeminalis excitatur. Præter qualitates enim primas occultum quid, & ſeminalis quædam vis in materia latet, quæ ad certam ſpeciem producendam diſpoſita eſt. Vnde ex materia, è qua pediculi generantur, non pulices, non vermes fiunt, ſed hæc animalis ſpecies: ſicut in plantis idem fit, vbi è qualibet plantæ ſpecie, dum corrumpitur, peculiaria animalia fiunt. De quo Scaliger *Exerc.* 59. ſcribit: *Plantæ gignunt à ſeipſis animalia, non putrefactione, ſed quadam quaſi ſemina fouentes ad generationem.* Et *Exerc.* 190. *Animalia*, inquit, *non è plantis putridis, ſed tanquam ſucciſiuis operis ſoboles enaſcuntur*, de qua re pluribus, *de conſ. & diſſ. Chym. cum Gal. cap.* 12. dictum.

Vnde & cùm cauſſa efficiens pediculorum inquiritur, non in calore putredinali ſolùm acquieſcendum: ſed vt *loc. alleg.* monſtraui, vis quædam ſeminalis, quæ huius operis cauſſa ſit, indaganda & agnoſcenda, quæ etſi vulgò negligitur, non tamen naturæ ſcrutatores diligentiores latet. Laudo hic proinde Viri doctiſſimi, Ioh. Thomæ Minadoi, quondam in Patauino Gymnaſio Profeſſoris, accuratum iudicium, qui *de humani corporis turpitudinibus, lib.2. cap.9.* quo de Phthiriaſi agit, hoc modo ſcribit: *Hoc loco*, inquit, *cæcutit animus humanus, ac tanquam nycticoracis oculus caligat ad lumen huiuſce & ſimilis cognitionis.* Et mox, cùm eorum ſententiam, qui ſaltem calorem cauſſam efficientem ponunt, recenſuiſſet, addit: *Ex altera verò parte, cùm formæ introductio, totiúſque animalis elaboratio, non ſimplicem vnius caloris actionem ſequi videatur poſſe, ſed ex putrida quadam actione cuiuſdam opificis cum diſcurſu & prudentia operantis pendere, mens vlterius præter calorem aliud quoddam agens cogitur inquirere, quod cum conſilio & delectu ſingula in animalis fabrica diſponat & moderetur. Neque enim vnicus calor aliquando dedit brachio, oculis, cæteriſque membris, ſuam vnicuique formationem ac ſtaturam condere, neque alicuius præceptoris diſciplinâ vti conſueuit, ſed eadem ſemper agens ratione, ad varia ſe conuertit, ad varias formationes ſe comparat, provt conditor & architectator omnium partium illum dirigit atque permouet.* Neque ſolùm perfectorum animalium generationem virtuti ſuperiori acceptam fert Minadoüs, ſed & pediculorum. Etſi enim Galenus cimicum, pediculorum, pulicum, ſimiliúmque animalculorum generationem conuerſus, vix, imò ne vix quidem auſit generationem formationémque huic diuinæ formatrici virtuti adſcribere, haud intelligens, quonam pacto tam præſtans, & tam nobile agens ad vilia hæc opera ſine ſuæ maieſtatis læſione quæat deſcendedere: tamen ſatius eſſe putat ſtatuere, etiam horum animalculorum generationi eandem mentem, quæ grandioribus animalibus gignendis 'præeſt, præficere, eamque communi quadam prouidentiâ etiam minimarum rerum moderatricem conſtituere, neque æquum eſſe putare, eam nouercæ ritu, rerum facto delectu, has quidem contemnere ſoli fortunæ aut caſu relinquendo, has verò vt ſibi proprias conſectari; cùm tamen illarum nulla ſine opificis prouidentia atque conſilio ad finem deduci, rectéque abſolui queat.

Atque hæc ita ſeſe habere, nec pediculorum generationem ſimpliciter æquiuocam eſſe, vel illud euincit, quòd pediculi generant, & ſeſe propagant. Cùm enim pediculi, qui ex humore excrementitio fiunt, ſint eiuſdem ſpeciei cum iis, qui poſtea propagatione naſcuntur, vt omnia, quæ formæ ſpecificæ identitatem monſtrare ſolent, corporis nimirum conformatio, vis generandi, & omnes actiones id docent: omnino ſtatuendum eſt, illos qui ex humore excrementitio nati ſunt, à vi ſeminali proueniſſe. Etſi verò Ariſtoteles 5. *de hiſt. animal. cap.* 3. ſcribit pediculos quidem per coitum generare lendes, ex lendibus verò præterea nihil naſci poſſe: tamen contrarium experientia docet, quâ conſtat, non ſolùm pediculos ſeſe copioſiſſimè multiplicare, ſed & per lendes id fieri. Sunt enim pediculi animalia ſuo modo ouipara, & per coitum lendes, inſtar ouorum, producunt; è quibus pediculi poſtea fiunt: quod ex eo patet, quòd niſi lendes frequenter pectine vel ſcopis ſetaceis detrahantur, magna pediculorum multitudo excreſcit, & quòd poſtquam è lendibus pediculi ſunt excluſi, ſpolia capillis hærentia crepitum ampliùs, ſi digitis comprimantur, vt ante excluſionem pediculorum, non edunt.

Finis pediculorum.

Idem finis conſideratio perſuadet. Etſi enim finalis cauſſa pediculorum apud Medicos non detur, cùm pediculi res p.n. ſint: tamen cùm in natura nihil fruſtra fiat, etiam à Phyſico horum finis perpendendus. De eo verò alij aliter ſentiunt. Meritò I. C. Scaliger *exerc.* 250. *ſect.* 1. eos irridet, qui pulices (eadem animalculorum eiuſmodi aliorum ratio eſt,) hominis cauſsâ creatos dicunt, aut ad inutilem eius ſanguinem ſugendum; aut qui cimicem à naturâ efformatum dicunt, vt noctu ex importuno ſomno excitet nos ad preces Cœlitibus fundendas. Rectè verò Auicennam ſcripſiſſe, melius eſſe gigni pediculos, quàm materiam putrem intrà permanere, viri doctiſſimi, qui & in pediculi ſtructurâ mirum artificium agnoſcunt, cenſent. Si enim omnium rerum opificem primum ſpectemus, is vt ſuam infinitam ſapientiam & omnipotentiam proderet, maluit viuentia, quàm corruptam & putrem vitáque carentem materiam in natura multiplicari. Itaque Creatori ſapientiſſimo hoc placuit, vt viuentium perfectorum corpora, dum corrumpuntur, non ſimpliciter in putridam materiam abeant, ſed in animalia ignobiliora. Hinc ex animalium partibus, excrementis, ex plantis, & plantarum fructibus varia animalculorum genera prodeunt, & quidem è determinatis determinata. Idem ſenſit & docuit I. C. Scaliger, qui *allegato loco* ita ſcribit. *Homo propter Deum; propter hominem Mundus factus eſt.* Et mox: *Animalium princeps homo. Non erat autem homo futurus princeps, niſi talis; quippe in medio. Non poteſt eſſe medius, niſi inter extrema. Igitur extrema facta ſunt, vt eſſet medius. Propter medium igitur facta ſunt. Extremorum autem, & eorum quæ medium inter & extrema ſita ſunt, ſi deeſſet aliquid, daretur informis vacuum. Quod longè maius eſſet flagitium in natura, quàm vacuum in quantitate ſine corpore. Quid enim abſurdius, quàm medium ſine extremis?* Quod iam olim etiam docuit Auguſtinus *de ciuit. Dei lib.12. c.4. Vitia* inquit, *pecorum, & arborum, aliarúmque rerum mutabilium atque mortalium, vel intellectu, vel ſenſu, vel vitâ omnino carentium, quibus eorum diſſolubilis natura corrumpitur, damnabilia putare ridiculum eſt: cùm iſtæ creaturæ eum modum nutu Creatoris acceperint, vt cedendo ac ſuccedendo peragant infimam pulchritudinem temporum, in genere ſuo iſtius mundi partibus congruentem.* Et mox: *Cuius ordinis decus propterea nos non delectat, quoniam parti eius pro conditione noſtræ mortalitatis intexti, vniuerſum, cui particulæ quæ nos offendunt, ſatis aptè, decentérque conueniunt, ſentire non poſſumus.* Et iterum: *Non ex commodo vel incommodo noſtro, ſed per ſeipſum conſiderata natura dat artifici ſuo gloriam.* Viuentia nimirum nobiliorem corporis gradum conſtituunt, quàm miſta ſimpliciter.

Cauſſa adiuuans.

Etſi verò vis ſeminalis in materia idonea latens, pediculorum, vt & aliorum huiuſmodi animalculorum, primaria cauſſa efficiens eſt: calor tamen eſt cauſſa adiuuans, qui ſeminalem vim excitat, & in actum deducit. Iſque licèt ſit in materia excrementitia, & ſæpe quoque putrida: tamen non hoc præſtat, quatenus in materia putrida eſt, ſed quatenus adhuc benignus, & aliquo modo naturalis. Et ſæpe ad putredinem confugitur, vbi non opus erat; neque quod excrementitium, ſtatim putridum: & in materia excrementitia latere poteſt calor aliquis, qui vim generantem & formatricem latentem excitare poteſt. Et licèt aliqua adſit putredo: tamen non tanta eſt, vt caloris illius benigni, & virtutis latentis actionem impedire poſſit. Atque hinc accidit, vt ætas prima & ſexus fœmineus, in quibus humida & calida excrementa multa cumulantur, ad generationem pediculorum magis proni ſint.

Ad generationem verò excrementorum faciunt etiam cibi quidam, & ficus inprimis, quas Galenus 2. *de aliment. fac.* P. Ægineta, Oribaſius, Auicennas, & Arabes omnes, ad pediculorum generationem facere ſtatuunt. Confirmátque id experientia, nec diſſentit ratio. Suppeditant enim ſuccum pinguem, naturâ ſua ad cutem vergentem, ibique viſciditate hærentem, qui actione caloris partim cutis, partim ipſius materiæ, in pediculos conuertitur. Idem ciborum promiſcuorum & variorum vſus, ſordium purgatio & abſterſio, quæ per lotiones, balnea & pectinationem frequentem fieri debet, omiſſa. Sunt præterea & aliæ cauſſæ, quæ ad pediculorum generationem faciunt, vt ſordes veſtium, & corporis mundatio neglecta, veſtes ex lana vel pellibus ouium morbidarum, aut à lupis laceratarum confectæ. Verùm hæc ad doctrinam de pediculis in genere pertinent.

Locus.

Locum generationis pediculorum quod attinet, generantur equidem & multiplicantur in veſtibus, & ex vno vel altero pediculo in veſte generato, vel aliunde communicato, magna pediculorum copia naſci poteſt, vt & in totâ corporis cute. Cùm tamen hîc ſaltem de pediculis inter morbos infantium agamus, commodiſſimus iis locus eſt cutis capitis, ratione pilorum, quibus excrementa capitis adhærent, & in quibus tanquam ſyluâ morantur, præcipuè ſi achores & faui accedant, & capita infantium non ſæpe mundentur. Ariſtoteles etiam *loc. alleg.* ex carne, id eſt cute, pediculos emergere, & primò puſtulas quaſdam in ea ſine pure generari ſcribit, quas ſi pungas, pediculi exeant. Verùm rarò hoc fit: ſed frequentiſſimè in ipſâ cutis ſuperficie, & inter pilos generantur.

Signa.

Signa. Prognoſtica.

De ſignis diagnoſticis aliquid addere opus non eſt.

Prognoſtica quod attinet. 1. Pediculare malum turpe, tædioſum & moleſtum eſt, ob pruritum quem excitat. Et ſi in toto corpore naſcantur pediculi (vt hoc inſeramus) periculoſum malum eſt, atque aliquos eâ fœditate obiiſſe proditum, vt Alcmanem Poëtam, & Pherecydem Syrum, vt *alleg. loco* Ariſtoteles refert, vt & alios, vt ex hiſtoricis notum. Q. Sereni verſus hac de re hi ſunt:

Sed quis non paueat Pherecydis fata Tragœdi,
Qui nimio ſudore fluens, animalia tetra
Eduxit, turpi miſerum quæ morte tulerunt?
Sylla quoque infelix tali languore pereſus
Corruit, & fœdo ſe vidit ab agmine vinci.

2. Idem Ariſtoteles *eod. in loco* ſcribit, minùs laborare eorum capita, quibus pediculus in capillo eſt.

3. Pediculi morituros deſerere ſolent, & agminatim excurrere: quod procul dubio accidit, quòd humidâ, tepidâ ac blandâ exhalatione, quæ ad eorum generationem & conſeruationem facit, deſtituuntur, & contrà prauis vaporibus in morituris offenduntur.

Præcautio à Pediculis.

Præſeruatio pediculorum.

Vt iam de pediculis in toto corpore præcauendis non dicamus, quæ præcautio bonâ victus ratione, corporis purgatione, veſtimentorum crebrâ mutatione, & corporis lotione conſtat: in infantibus præcauetur, ne pediculi generentur, bonâ diætâ, & abſtinentiâ à cibis praui ſucci, inprimis à ficubus; corporis conueniente, quam quidem ætas fert, purgatione; & præcipuè capitis crebra pectinatione ac lotione. Inprimis autem ea medicamenta admiſceri poſſunt, quæ materiam, è qua pediculi generari ſolent, ita diſponunt, vt ampliùs ad eorum generationem apta non ſit. Quod equidem frigida & ſicca, quæ vitæ, quæ in calido & humido conſiſtit, ſunt inimica, præſtare poſſent. Verùm cùm pleraque talia ſint adſtringentia, tuta non ſunt, cùm materiam illam vitioſam in capite detineant. Medicamenta, quæ calida & ſicca, ac tenuium partium ſunt, & materiam ex alto euocant, ſimulque nimiam in ea humiditatem abſumunt, commodiora ſunt. Qualia mox de pediculorum generatorum curatione proponentur.

Curatio.

Curatio.

Si pediculi autem iam geniti ſint, tolluntur vniuerſalibus, ſi opus ſit, præmiſſis medicamentis externis, quæ partim materiam, quæ pediculos genitos fouet, & plures ſuppeditat, abſtergunt, partim ipſos pediculos enecant. Sunt autem talia medicamenta alia mitiora, quæ, vt dixi, ſunt calida & ſicca, tenuium partium, & ex alto trahentia, & plerumque etiam amara. Qualia ſunt *ſtaphis agria*, quæ inde pedicularis appellatur, *abſinthium, ſcordium, ruta, fol. pini, cupreſſi, rad. helenij, ariſtol. longa, lupini, ſemen vrticæ, helleborus niger, colocynthis, ſulphur, fel taurinum & hircinum, ſapo, aqua marina & ſalſa, lixiuium*: è quibus lotiones & linimenta parari poſſunt.

Vt ℞. *Ariſtol. long. lupin. fol. pini, cupreſſi*, an. partes æqual. Coq. pro lotione capitis.

Vel ℞. *Rad. helenij* ℥. ij. *bryon.* ℥. ß. *betæ, mercurialis, ſaponariæ*, an. M. j. *lupinor.* vnc. j. *nitri* vnc. ß. Coq. pro lotione capitis.

Ad lauandum autem ſapo aliquis odoratus adhiberi poteſt.

Vt ℞. *Saponis Veneti* ℥. vj. *pulu. cinnamom.* ℥. ß. *ol. aniſi* ʒ. j. *moſchi*, g̅. v. F. Pila.

Poſt lotionem caput illinatur tali Vnguento.

℞. *Pulu. ſtaphid. agriæ* ʒ. iij. *farin. lupinor.* ℥. ß. *agaric. alb.* ʒ. iij. *ſulph. viui* ʒ. ij. *fell. taurini* ℥. ß. *ol. abſinth.* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Staphid. agriæ* ℥. j. *abſinth. rutæ*, an. ℥. ß. *ſulphur. nitri*, an. ʒ. ij. F. Puluis, & cum *ol. laurino* F. Vnguentum.

Fortiora ſunt *helleborus albus*, & *argentum viuum ſaliuâ exſtinctum*. Nonnulli & *arſenicum* vſurpant; quod tamen ſine periculo fieri non poteſt.

Vt ℞. *Sem. ſtaphid. agr.* ℥. j. *helleb. albi* ʒ. iij. *argenti viui ſaliuâ exſtincti* ʒ. ij. *pingued. porci, ol. laurini*, an. q. ſ. F. Vnguentum.

Verùm in infantibus tenerioribus nec argenti viui vſus ſatis tutus, cùm grauia ſymptomata excitare poſſit: & ſunt alia medicamenta benigniora, quæ huic malo tollendo ſunt paria.

CAPVT VI.

De Hydrocephalo & capitis inflatione.

Hydrocephalus.

EQuidem Hydrocephalo, qui tumor capitis totius aquoſus eſt, quandoque etiam adulti corripiuntur, cuius rei hiſtorias duas annotauit Carolus Piſo *de morbis à colluuie seroſa, obſeruat.* 1. & 2. vnam Guil. Fabricius *cent.* 3. *obſ.* 19. Verùm frequentiùs accidit hoc malum infantibus, quorum capita molliora ſunt, vt in omnem dimenſionem extendi poſſint. Imò obſeruauit Epiphanius Ferdinandus *hiſtor. medic.* 21. etiam in vtero matris infantem hydrocephalo laboraſſe. In lucem verò editos infantes plurimos hydrocephalo laboraſſe obſeruatum eſt. Rhaſes *de morb. infant. cap.* 3. ſcribit, ſe vidiſſe puerum, cuius caput adeò augmentabatur in longitudine & latitudine, vt corpus eius id ferre non poſſet. Et Albucaſis *lib.* 2. *Chirurg. cap.* 1. refert, ſibi viſum puerum, cui caput in dies ob aquoſum humorem contentum grandeſceret, tandémque in tantum tumorem ſublatum, vt ipſum nec ſtans, nec ſedens ceruice ſuſtinere poſſet, adeò vt paucis diebus interiret. Paræus etiam *lib.* 5. *cap.* 1. ſe quatuor pueros hoc morbo laborantes vidiſſe, & curaſſe ſcribit. Verùm de hydrocephalo ſatis egimus *lib.* 1. *pract. part.* 1. *cap.* 28. qui locus ibi videatur. Quia verò pleraque ibi dicta hydrocephalo ex aqua extra cranium collecta ortum habenti conueniunt, quædam de hydrocephalo ab aqua intra cranium collecta addemus; etſi & medicamenta ibi propoſita hîc conuenire poſſunt. Generatur enim, vt ibi dictum, etiam hydrops capitis ab aqua intra cranium collecta. Imò, vt Veſalius *lib.* 1. *cap.* 6. *de fabric. hum. corp.* refert, quandoque ab aqua intra ventriculos cerebri contenta. Id quod accidit, ſi infans in vtero matris talem ſitum habeat, vt caput dependeat, vnde aqua facilè eò defluit, vel ob ipſius cerebri humidam intemperiem.

Cauſſæ.

Signa.

Et tum tumor non adeò magnus eſt, ac magis durus, quàm vbi aqua eſt extra cranium.

Prognoſticum.

Curatio.

Curatur verò longè difficilius, quàm vbi aqua extra cranium colligitur, & plerumque morbus lethalis eſt.

Indicatio verò & hîc eſt, aquas illas euacuandi & exſiccandi. Fit verò hoc medicamentis *alleg. loc.* propoſitis, quæ tamen non ſolùm extra cutem capitis, ſed & auribus & naribus applicanda ſunt.

Vt ℞. *Cochlear. in teſtis* N. xxx. *maioran. artemiſ.* an. M. j. Contund. Adde *Camphoræ* ℈. j. *croci* ʒ. ß. Cum *ol. chamæmel.* F. Cataplaſma.

Et alia ibi propoſita imponantur.

Naribus verò ſequens aqua immittatur.

℞. *Nuc. moſch. caryophyll. cubeb.* an. ℈. j. *calami aromat. vulg. cortic. thuris*, an. ʒ. ß. *aq. maioran.* ℥. iij. Miſc. & naribus liquor immittatur; vel *Balſamum maioranæ, caryophyll. nuc. moſchat. cum moſcho & ambra* naribus illinatur. Auribus olea calida immittantur.

Quòd ſi hoc modo aqua intra dies 20. non abſumatur & reſoluatur, inciſio tentanda, & cranium aperiendum, & aqua extrahenda, ſed paulatim & partitis vicibus, ne vires infantis deiiciantur. Cauendum quoque, ne aër frigidus cerebrum lædat.

Capitis inflatio.

Faciunt & alterius tumoris capitis mentionem autores, quem κεφαλῆς ἐμφύσημα, *capitis inflationem* nominant, qui à flatu ſub cute capitis, vel etiam membranis cerebri contento, caputque diſtendente, & in maiorem molem attollente generetur. Verùm vix ſolus flatus ſine aqua, in parte hac corporis frigidiore, tantâ copiâ colligi poteſt, vt tale quid efficiat: ſed ſi aqua ibi colligatur, aliquid eius in flatus reſolui poſſe, impoſſibile non eſt. Quod ſi accidat, rarefacientia & diſcutientia, qualia *alleg. loc.* propoſita, vſurpanda, & capiti imponenda, ex *chamæmelo, ruta, origano, ſem. cumini, aniſi*, & ſimilibus.

CAPVT VII.

De Siriaſi.

Siriaſis.

INter morbos infantium & is recenſetur, qui Græcis Σειρίασις procul dubio à σειρὸς, quæ vox Græcis foueam, ſeu foſſam, aut cauum corpus, in quo ſemina ſeruntur, ſignificat. Plinius *lib.* 20. *cap.* 3. ardorem capitis nominat. Aëtius autem *tetrab.* 1. *ſerm.* 4. *cap.* 13. ſcribit, eſſe affectionem, quæ cum febre accidat, & quidem inflammationem cerebri & membranarum, adeò vt ſyncipitis & oculorum cauitas conſequatur.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Cauſſam huius mali proximam alij pituitam, alij bilem eſſe ſtatuunt. Verùm cùm inflammatio ſit, à pituitoſa ſimpliciter materia eſſe non poteſt: neque etiam bilis ſola in infantibus facilè, præcipuè in cerebro, colligitur. Vero magis conſentaneum eſt, eſſe ſanguinem pituitoſum putreſcentem, qui dum putredine incaleſcit, bilioſus quodammodo euadit.

Cauſſæ verò remotæ ſunt, aër calidior & æſtuans, vt & lac calidius ac ſpirituoſius. Quod ſi cui mirum videatur, is ſciat, lac quoque ſpiritum calidum, imò inebriandi vim in ſe continentem habere. Docuit iam olim id Lucretius *lib.* 1. qui fœtus teneros caprarum dementari à lacte mero ſcribit, his verſibus.

—— Et candens lacteus humor
Vberibus manat diſtentis; hinc noua proles

Artubus

Artubus infirmis, teneras laſciua per herbas
Ludit, lacte mero mentes perculſa nouellas.

Et I. C. Scaliger *Exerc.* 87. autor eſt, Tartaros lactis tenuiſſimas partes ignis vi ſublatas, atque à craſſioribus exemptas, quod ſublimari dicitur, in vſu habere, præſentiſſimâ facultate ad inebriandum. Et probabile hoc videtur, cùm lac butyrum multum, quod pingue & oleoſum eſt, in ſe contineat. Dixi verò alibi, pinguia & oleoſa omnia, ſpiritus Chymicis dictos ſuppeditare, & olea à ſpiritibus vix aliter, quàm ſubſtantiæ modo differre. Mirum ergo non eſt, ſi matres aut nutrices potu ſpirituoſiore, vino nimirum, vel cereuiſiâ fortiori copioſiùs vtantur, lac ſpirituoſum inde generari, quod infantes lactentes inebriare quaſi & dementare, & hanc cerebri ac membranarum eius inflammationem inducere poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic morbus ex ſyncipitis calore, eiúſque & oculorum cauitate, rubedine faciei, febre ardente & pallore, corporis ſiccitate, proſtrato appetitu & vigiliis. Et quidem cauitatem ſyncipitis, quâ hic affectus nomen habet, *das Blatt ſchieſſen oder fallen* appellant Germani. Oſſa enim ſyncipitis parte ſuperiore, vbi ſutura coronalis & ſagittalis coëunt, non dura ſunt, ſed membranacea quaſi, & omnium poſtremò indurantur. Quod os, ſeu membrana potiùs inſtar folij, vnde Germani *das Blat* nominant, in infantibus interdum ſubſidet, & foueam quaſi conſtituit, procul dubio quòd cerebrum p. n. ſubſidet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Morbus hic periculoſus eſt, & pro lethali etiam vulgò à fœminis habetur, ſi infanti quocunque morbo laboranti os hoc ſeu membrana ſubſideat, & foueam efformet.

2. Et quidem plerumque intra triduum infantes perire ſolent; & huc plerique *aph.* 50. *ſect.* 7. Hippocratis applicant: *Quibus cerebrum ſideratum eſt, intra tres dies intereunt; ſi verò hos ſuperauerint, ſani fiunt.*

Curatio.

Curatio. Quia adeſt intemperies calida cum materia, intemperies calida refrigerationem indicat; humor verò, qui affluxit, diſcuſſionem. Ne tamen plus materiæ affluat, vtile eſt, vt aluus ſubducatur. Quod commodiſſimè fit clyſtere, vel exhibito *ſyr. roſ.* vel *viol. ſolutiuo.*

Refrigerantia quod attinet, poſſunt ea parari è *ſucco* & *aquâ lactucæ, cucurbitæ, melonum*; vel cucurbita recens in laminas conſciſſa imponi poteſt. De quorum tamen vſu monendum, ea quidem quodammodo actu frigida imponenda eſſe, & quoties incaluerunt renouanda: ſimul tamen cauendum, ne cerebrum, quod proximè ſubeſt, & nonniſi cute & membranis tectum eſt, nimio refrigerantium vſu lædatur, & contrarius affectus, infantique mors inducatur. Tutiùs *oleo roſaceo* locus inungitur.

Vel ℞. *Olei roſacei* ℥. ß. *vng. populei* ʒ. ij. *album. oui* j. *emulſ. ſem. papauer. aq. roſ. factæ* ʒ. ij. Miſce.

Vbi fluxio præteriit, & inflammatio ſedata eſt, diſcutientia è chamæmelo, anetho, & ſimilibus paranda.

Vt ℞. *Ol. Chamæmelini* vnc. j. ß. *anethini* vnc. ß. *vitell. oui* j. Miſc.

Vel ℞. *Summitat. anethi* M. ß. *fl. chamæmel. p. i.* Coq. in aq. Adde *ol. chamæmel.* vnc. j. Miſce.

Vel *aqua chamæmeli & anethi* imponatur.

Diæta.

Diæta. Inprimis verò bonâ Diætâ Nutricis opus eſt, quâ lactis caliditas temperetur. Vtatur ergo ea cibis refrigerantibus, ptiſana hordeacea, emulſione ſem. frig. mai. papaueris, lactuc. endiuiæ. Vino planè abſtineat, vt & cereuiſia potenti, & vel aquam vel cereuiſiam tenuem bibat. Degat cum infanti in aëre frigidiore: corporis & animi motus nimios, inprimis iram caueat.

CAPVT VIII.

De Pauore in ſomno.

De Pauore in ſomno. VT verò iam ad ſymptomata facultatis animalis accedamus, in ſenſu communi & imaginatione duo accidunt ſymptomata, pauor in ſomno, & vigiliæ nimiæ. Et primò pauorem in ſomno quod attinet, eſt ille nihil aliud, quàm ſomnus perturbatus, & cum ſomniis terribilibus, de quo eſt *aphoriſ.* Hippocratis 24. *lib.* 3. *Paruis & nuper natis puerulis accidunt pauores inter dormiendum.* Equidem Ariſtoteles 4. *de hiſtor. anim. cap.* 10. negat infantes ante quartum ætatis annum ſomniare, & poſt quartum etiam annum pauca ipſis ſomnia contingere. Verùm cùm experientia aliud doceat, & infantes ſomniare ex riſu & pauore in ſomno ſatis pateat, locus iſte Ariſtotelis non aliter accipiendus eſt, quàm vt ipſe Ariſtoteles 7. *de hiſt. animal. cap.* 10. ſeſe explicat, dum ſcribit, ſomniare infantes, ſed ſerò meminiſſe imaginum. Et reuera procul dubio ſomnia non adeò clara habent infantes: ideóque etiam hic affectus ferè Incubo in adultis reſpondet.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa proxima ſunt vapores impuri & tetri, qui ſpiritibus animalibus miſcentur, eóſque turbant, & phantaſmata terribilia imaginationi obiiciunt. Ortum autem habent vapores illi ex ventriculo, & deprauata coctione: ideóque hic affectus iis infantibus præcipuè accidit, qui lac auidiùs ſugunt, & voraciores ſunt, & ita plus alimenti aſſumunt, quàm ventriculus concoquere poſſit, vnde id corrumpitur, & vapores qui cerebrum petunt, & ſpiritus animales turbant, eleuantur. Non abſurdum tamen putauerim ſtatuere, hos vapores non ſolùm per œſophagum, ſed & per venas ad caput aſcendere. Vt enim in incubo, qui ex nimia cibi copia ſanguinem flatibus craſſis plenum ſuppeditantis generatur, vapores craſſi per vaſa ad cerebrum aſcendunt, & affectionem eam inducunt: ita ſi infantes cibo nimio ventricluum repleuerint, ſanguis etiam inde vaporibus craſſis plenus generari poteſt, iique ad cerebrum eleuati affectum hunc excitant. Ideóque non ſolùm in ventriculo oriuntur hi pauores, ſed & in febribus, variolis & morbillis, infantibus accidunt. Galenus 3. *aphor.* 24. alio modo pauores fieri ſtatuit, dum docet, eos accidere, cùm multi & vitioſi humores os ventriculi, quod ſenſu exquiſito præditum eſt, grauant & mordent; qui morſus, vt alij porrò explicant, cerebrum in conſenſum trahat, & exagitet, è quo cerebri motu fiat concuſſio, & ex concuſſione pauor ille. Quandoque & à vermibus proueniunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe ab adſtantibus facilè agnoſcitur, cùm infantes in ſomno plorent, vel gemant, & concutiantur, ac ſubitò expergefacti in clamorem erumpant. Ex ore plerumque ſimul calidus vapor, iſque fœtidus exhalat.

Prognoſticum.

Prognoſtica. Malum non contemnendum eſt; cùm ſæpe epilepſiæ ſit prodromus, & in eam, ſi ſæpius reuertatur, mutetur.

Curatio.

Curatio. Quapropter opera danda, vt malo huic maturè ſuccurratur. Id quod fit, ſi humores vitioſi è ventriculo tollantur; & ne cibi porrò corrumpantur, detur opera. Præſtatur hoc, ſi nutrix ipſa ſit ſana, & cibis boni ſucci moderatè vtatur, à prauis verò cibis omnibus abſtineat, vt ita lac, quod infans ſugit, ſit probum, non vitioſum, de quo ſuprà *part.* 1. dictum: Infans etiam parciùs lactetur, & de alimento eius aliquid detrahatur; ne nimiâ eius copiâ ventriculus grauetur. Neque infans poſt lac vel cibum ſumtum ad ſomnum ſtatim componendus eſt, ſed aliquandiu geſtandus, vt cibus ad ventriculi fundum deſcendat, & ſubſideat, ac faciliùs coquatur; atque vt corruptus cibus à ventriculo tollatur, & vomitu reiiciatur, infanti *ol. amygd. dulc.* exhibeatur, vel *mellis roſati ſolutiui* cochlear vnum atque alterum, quod humores illos vitioſos abſtergit, & ad aluum promouet.

Cauſſa morbi ſublata ventriculus roborandus; quod fit commodè *magiſterio corralliorum*, quibus ſpecies diapliris & confectio de hyacintho addi, & cum lacte exhiberi poſſunt.

Vel ℞. *Magiſt. corallior.* ʒ. j. *ſpec. diapliris* ℈. j. *ſacchari in aq. roſ. diſſol.* ℥. j. F. Rotulæ.

Extrà verò ventriculus *oleo abſinthij, menthæ, nardino, maſtichino, nuc. moſchatæ* inungatur.

Ante ſomnum autem rotulam j. diamoſchi d. lacte ſolutam infanti exhibere vtile eſt.

Si à febre ſit hoc ſymptoma, illi occurrendum, vt ſuprà dictum.

Si à vermibus, iis conuenientia remedia opponenda, de quibus infrà.

Nonnulli hîc & amuleta quædam vſurpant, ac de collo infantium ſuſpendunt *corallia, dentem lupi, cornua ſcarabæi Lucarnici*, quem volantem ceruum nominant.

CAPVT IX.

De Vigiliis nimiis.

Vigiliæ nimiæ. FOEtus, quamdiu eſt in vtero, perpetuo ferè ſomno detinetur, vt Ariſtoteles 5. *de gen. an. cap.* 1. habet: vterum quoque egreſſus, initio, ſi bene ſe habet, maximam partem dormit, cùm cerebrum habeat adhuc humidiſſimum, & multis humiditatibus abundet. Cùm ergo multùm vigilare incipit infans, & neque cunarum motu, neque cantu, neque mammâ exhibitâ,

neque

neque vllo alio modo ipſi ſomnus conciliari poteſt, morboſæ & p. n. conſtitutionis indicium eſt.

Signa Diagnoſtica.

Cauſſa. Quæ autem vigiliarum nimiarum cauſſa ſit in adultis, dictum eſt *lib. 1. part. 2. cap. 1.* E cauſſis ibidem enumeratis, in infantibus præcipuè locum habent, lactis vitium, & eius in ventriculo corruptio, è quo vapores acres continuò ad cerebrum aſcendunt, ſpiritúſque animales agitant, nec eos quieſcere permittunt. Cùm verò *cap. praced.* dictum ſit, ex cibi in ventriculo infantium corruptione etiam pauorem illum in ſomnis accidere, quæritur quæ cauſſa ſit, quòd ex cibi corruptione modò pauores in ſomnis, modò vigiliæ excitantur. Mercurialis cauſſam eſſe putat, quòd vbi à cocto cibo non efferuntur vapores, ſed triſtitiæ phantaſmata, quæ ſolam imaginationem percellunt, efficiantur inſomnia terrifica; vbi verò vapores efferuntur, atque illi acres, ſomnus impediatur, atque vigiliæ excitentur. Verùm nulla phantaſmata triſtia à corrupto cibo in caput feruntur, ſed phantaſmata in cerebro à facultate imaginatrice formantur: quòd autem triſtia ſint, accidit, vel quia cerebrum per conſenſum à ventriculo vellicatur, vel, vt maximè probabile, quia vapores tetri ſpiritus animales inquinant, & vt triſtia phantaſmata formentur, faciunt; qui vapores vbi non ſunt acres, ſed potiùs craſſi, non vigilias, ſed pauorem in ſomno excitant. Si verò vapores illi acres ſunt, continuò ſpiritus agitant, atque ita vigilias nimias excitant. Poſſunt tamen hi vapores acres ſomnum in infantibus turbantes, etiam è venis & arteriis in caput ferri, in febribus. Præterea etiam dolorificæ affectiones in infantibus vigilias pariunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, & infantes nullo modo ad ſomnum deduci poſſunt, ſed continuò plorant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Periculoſus verò affectus eſt, non ſolùm quia in genere ſomnus & vigiliæ, ſi modum exceſſerint, malæ ſunt; verùm inprimis, quia hic affectus ab infantiam natura, qui plurimùm dormire ſolent, alienus eſt.

2. Vigiliis enim nimiis in iis humores accenduntur & exſiccantur, vnde facilè conuulſiui motus, febres, catarrhi, & alia mala in infantibus excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio. Si vapores illi acres, qui ſomnum turbant, & vigilias excitant, à lactis vitio & eius corruptione proueniunt, vt lactis vitium modo, qui *parte* 1. propoſitus eſt, tollatur, & humores illi ex lacte corrupto nati tollantur, neceſſe eſt, & corruptio cibi porrò præcaueatur, de quo *cap. praced.*

Si febris vel dolorifica aliqua affectio adſit, ea tollenda, & lintea ac lectiſternia munda iis ſubſternenda, ſcribitque Galenus *lib. 1. de tuend. ſanit. cap. 8.* cùm puellus quidam totum diem iratus fuiſſet, ploraſſétque, ac immodicè ſe & inordinatè iactaſſet, & neque papillâ in os immiſſa, neque vlnarum agitatu, nec vllo alio modo ad ſomnum componi potuiſſet, ſe deprehendiſſe, tùm lectum, tùm inuolucra & veſtes ſordidas, ipſúmque puellum immundum atque illotum, & propterea lauare ac detergere, & inuolucra ac veſtes mundas præbere iuſſiſſe: quibus peractis illicò dormiuit puellus non ſolum ſuauiſſimum, ſed & longiſſimum ſomnum.

Medicamenta verò ſomnum conciliantia non ita tutò infantibus exhibentur; cùm eorum ingenia ſtupida reddant. Solent quidem interdum nutrices, ne infantes vigilantes ipſis noctu moleſti ſint, & vt ipſæ ſomno commodiùs indulgere poſſint, ſub noctem infantibus ſyrupum de papauere exhibere: verùm hoc valde noxium eſt infantibus, & plerumque ingenia ſtupida reddit. Multò minùs verò fortiora hypnotica infantibus exhibeantur. Nutricibus potiùs medicamenta ſomnum conciliantia propinanda, ſed & ea moderata, vt *amygdala dulces, lactuca, ſemen papau. albi.*

Externa quod attinet, lotio pedum inſtituenda, è *decocto ſummit. anethi, fl. chamameli, fol. malua, ſalicis, vitis, capitum papaueris.* Et vtiliſſimum eſt, vt plantæ pedum medullâ oſſium ceruinorum inungantur. Capiti verò fortiora refrigerantia, vel narcotica non applicanda, cùm debile & humidum infantium cerebrum ab iis facilè offendatur. Tutiſſimum eſt *oleum anethinum recens*, quo tempora illinantur, vel inungantur eadem *oleo roſaceo*, cum pauxillo *oleo nuc. moſch. expreſſo miſto.* Vel imponatur cataplaſma ex *ſem. papau. albi*, cum *lacte muliebri, vel aqua roſar. aut ſolani*, & momento *croci.* Naribus etiam infantis oleum violatum cum pauco ſucco lactucæ mixtum illinatur.

Si ſiccitas cerebri adſit, linteum, quod ſemicirculo ligneo inſtar veli infantium capiti obtendi ſolet, aqua frigida, vel violar. aut lactucæ, madefieri, iterúmque expreſſum ſupra caput infantis expandi poteſt.

CAPVT X.

De Epilepſia & Conuulſione.

Epilepſia. NOn rarò quoque Epilepſiâ & conuulſionibus laborant infantes, de quo ſymptomatum genere cùm ſatis *lib. 1. part. 2. cap. 31.* dictum ſit, hìc actum agere nolo: pauca ſaltem addam. Frequentiſſimè autem Epilepſia infantibus accidit, & propterea, vt *allegato loco* dictum, ab Hippocrate παιδίον νόσημα *morbus puerilis*, & ab Arabibus mater puerorum vocatur. Accidit verò infantibus vel per conſenſum partium inferiorum, præcipuè ventriculi & inteſtinorum, cùm lac in ventriculo corrumpitur, aut prauam qualitatem habet, id quod ſæpe euenit, cùm nutrices malè moratæ iræ, & animi affectibus nimis indulgent, & poſtea ſtatim mammam infantibus præbent; aut vermes in inteſtinis hærent, aut potiùs, quod in variolis, morbillis, & aliis febribus euenit, cùm ex humoribus vitioſis praui vapores eleuantur, & cerebri membranas vellicant; vel per primarium cerebri affectum, cùm humores diſpoſitionem epilepticam habentes in cerebro generantur: idque accidit vel ob hæreditariam diſpoſitionem, quæ à parentibus communicatur; vel ob temperiem & alimentum vitioſum, ad quam rem non parum facit vini potentioris copioſiùs à nutricibus hauſti vſus. Dolores quoque dentium vehementes, cerebro in conſenſum tracto, conuulſiones excitare poſſunt. Excitatur præterea epilepſia à terrore ſubito, ſi infantes eo percellantur. Nonnulli quidem epilepſiam in infantibus à pituitoſo humore prouenire ſtatuunt. Verùm ſi hoc ita ſe haberet, cur non ſenes, quorum cerebrum maximè eſt pituitoſum, epilepſiâ, & contrà infantes æquè, ac ſenes apoplexiâ laborarent; quod tamen non accidit? Monſtratum verò fuit *loco alleg.* Epilepſiam nullo modo à pituita prouenire; ſed potiùs ab occulta & acri, cerebrique membranas peculiariter infeſtante qualitate, quod omnino in infantibus quoque locum habet. Sit enim ſanè, vt infantes multam pituitam in capite cumulent, vnde catarrhi ſuffocatiui, vel alia mala oriuntur: epilepſiam tamen non excitat, niſi διάθεσις epileptica concurrat. Et humorem illum, qui epilepſiam excitat, non ſimpliciter eſſe pituitoſum, ſed corruptum, acrem, & prauum; fœda illa vlcera & tubercula, quæ infantibus interdum in capite oriuntur, ſatis docent. Hæc enim vlcera & tubercula ſi euaneſcant in infantibus, non ſolùm epilepſiæ, ſed & mortis ſæpe cauſſa exiſtunt.

Signa Diagnoſtica.

Ipſe affectus manifeſtiſſimus eſt.

Signa. An verò à lacte vitioſo aut corrupto, vel à vermibus, imminentibus variolis, morbillis, vel aliis febribus, vel dentitione proueniat, à ſignis horum affectuum ſuo loco propoſitis patet.

An etiam terror cauſſa ſit, adſtantes docebunt. Quæ omnia ſi abſint, à primario cerebri affectu malum prouenire, credibile eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Eſt autem Epilepſia non ſolùm in omni ætate morbus adeò horridus & fœdus, vt Aretæus ſcribit, vt ſi ſe mutuò in acceſſionibus ſpectantes ægroti, quæcunque patiuntur cernerent, non vltrà vitam ducere vellent; ſed & infantibus periculoſum malum, & ſi infantes admodum paruos, & mox in prima ætate corripiat frequenter, rarò euadunt.

2. Si autem iam adultiores, & per longiora interualla ac certas periodos inuadat epilepſia, ætatis mutatione euaneſcit, & curatur, de quo Hippocrates 5. aph. 7. *Qui morbo comitiali corripiuntur, ante pubertatem curantur: Poſt annum autem vigeſimum vel vigeſimum quintum, ferè vſque ad mortem comitatur.* Et Celſus *lib. 3. cap. 24.* ſæpe morbum hunc, ſi remedia non ſuſtulerunt, in pueris vegetis, in puellis menſtruorum interuentu tolli ſcribit.

3. Epilepſia & motus conuulſiui, qui infantes non rarò in variolarum & morbillorum principio inuadunt, ex ſe quidem nihil periculi habent, modò variolæ ac morbilli erumpant, nunquam ampliùs nec adultos epilepſia infeſtat. Si tamen natura in expellendo ſuccumbat, ſæpe infantes moriuntur, non epilepſiæ, ſed primarij morbi cauſſâ.

Curatio.

Curatio. Curatio autem tam extra paroxyſmum, ſeu præſeruatio, quàm in paroxyſmo, *alleg. loco* propoſita eſt. Vt quædam addamus, præcauetur epilepſia, ſi infanti, quamprimùm in lucem editus eſt, puluis hic cum lacte exhibeatur.

♃ *Rad. paonia maris, decreſc. Lunâ collecta,* Scrup. j: *magiſter. corall.* Scrup. ß. *fol. auri dimidium.* F. puluis. Efficax eſt & hic puluis.

♃ *Margarit. praparat. magiſt. corallior. rubr.* ana Drach. ß. *viſci q.* Drach. ij. *ſuccini albi* Drach. j. *fol. auri* num. vj. *ſacch. ad pondus omnium.* F. Puluis.

Vel ♃ *Rad. paonia* Drach. j. *ſem. paonia*, *viſci q. vngula aſini,*

alcis, cranij hom. præp. ſuccini præp. an. Scrup. j. *moſchi* gr. ij. F. puluis.

Itali, & Florentini præcipuè, quibus hoc malum familiare eſt, pueros recens natos ferro candente, aut particulâ ligni igniti adurere ſolent, vbi ſumma vertebra capiti coniungitur, vel candelæ cereæ accenſæ guttam vnam vel alteram feruentem in eundem locum deſtillare moris eſſe, præcauendæ epilepſiæ gratiâ, *alleg. loc. lib.* 1. dictum, eâ proculdubio de cauſſa, vt cerebrum hoc modo exſiccetur, & per dolorem humor, qui ad cerebrum fluxit, vel fluxurus eſt, ad occiput trahatur & deriuetur, inprimis ſi fonticulus ex vſtione excitetur, per quem continuò, quicquid in cerebro colligitur, euacuetur. Et ſcripſit iam olim Celſus *lib.* 3. *cap.* 23. ferro candente in occipitio & infra, quà ſumma vertebra capiti committitur, adurere duobus locis, vltimum epileſiæ eſſe remedium. Verùm enimverò non ſatis tutò in molliſſimis & tenellis infantium corporibus tam generoſum auxilium adhibetur; & omnino hîc obſeruandum P. Æginetæ conſilium, *lib.* 3. *cap.* 13. ſcribentis, ſi infans adhuc fuerit, qui epilepſiâ corripitur, nihil curioſè eſſe tentandum. Si enim tenera infantium corpora nec purgationem, nec venæſectionem ferunt, quomodo ignem tolerabunt; cùm hoc remedium in infantibus continuos dolores vigiliáſque excitet, atque ita eorum vires deiiciat. Et ſit ſanè, vt in quibuſdam locis, vbi epilepſia per primarium cerebri affectum familiaris eſt, iſtud auxilij genus locum habeat: tamen in epilepſia, quæ per conſenſum partium inferiorum, quæ ſæpe infantibus accidit, nihil prodeſſe poterit; cùm auram illam malignam, quæ ex inferioribus aſcendit, à cerebro auertere non poſſit. Verùm de quæſt. iſtâ prolixè tractat Ioh. Baptiſta Syluaticus *controuerſ.* 87. qui videatur.

Mater inprimis, vt & nutrix, bonam diætam ſeruet, nec aliquid in cibo ſumat, quod hunc morbum infanti conciliare poſſit, de quo *part.* 1. *de nutricis diæta*, dictum. Si infans epilepſiæ obnoxius lacte ventriculum nimis repleuiſſe animaduertatur, vt id vomitu reiiciatur, danda opera; quod fit, ſi linguâ infantis comprimatur, vel penna ol. amyg. vel oliu. illita in fauces intrudatur: quâ ratione interdum paroxyſmus tollitur, ſi fiat ex ventriculi à lacte repletione.

Si à vermibus ſit epilepſia, remedia contra vermes *l.* 3. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 5. tradita, & quorum etiam poſtea mentio fiet, vſurpanda, quæ eos enecent, & exturbent, quibus radices pæoniæ, & alia contra epilepſiam remedia addere licet.

Si cum febre coniungatur Epilepſia, eam nonnulli fieri ſtatuunt, quia calore abſumatur cerebrum & quaſi colliqueſcat, atque inde infans moriatur. Verùm cùm infantes in febribus ſtatim in principio interdum epilepſiâ corripiantur, cauſſa hæc locum non habet. Vero magis conſentaneum eſt, Epilepſiam hanc fieri à vapore maligno, ab humore febrim excitante eleuato. Et cùm propterea epilepſia ſuperueniens prauitatem materiæ arguat, non mirum eſt, infantes plerumque tùm mori. In curatione autem epilepſiæ talis, non ſimpliciter ad epilepſiam reſpiciendum, ſed ſimul ad febrem, nec nimis calida contra epilepſiam exhibenda, ſed quæ temperata ſunt, vt corallia, ſmaragdus, vngula alcis, & ſimilia.

In paroxyſmo exhibeantur aquæ epilepticæ, ac ceruix & ſynciput iiſdem, vt aq. lauendulæ & ol. ſuccini fricetur; collo infantis etiam radix pæoniæ, vngula alcis, ſmaragdus appendatur; aut in vola infantis, complicato pugno, retinenda dentur.

De Conuulſione.

Conuulſio. Qua ratione conuulſio & conuulſiui motus differant, *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 28. dictum. Ad conuulſiuos motus pertinet Epilepſia, de qua modò dictum. In epilepſia nimirum cerebrum magis afficitur; & propterea omnes totius corporis partes conuelluntur, & ſimul omnes ſenſus interni & externi abolentur. Motus tamen ille deprauatus non ita diu durat, cùm cerebrum id quod moleſtum eſt, omni conatu excutiat. In conuulſione verò, cùm materia circa ſpinalem medullam, & in muſculorum exortu conſiſtat, omnes partes ita non concutiuntur, neque animales actiones cæteræ læduntur. Malum tamen hoc pertinax eſt. Habet autem ortum ab iiſdem cauſſis, quæ *l.* 1. *part.* 2. *c.* 8. & 31. *de epilepſ.* & *conuulſ.* propoſitæ. Nonnulli quidem multa dubia hîc proponunt: verùm cùm ea omnia ex hypotheſi oriantur, nimirum conuulſionem fieri vel à repletione, vel ab inanitione, de eo verò quid ſentiendum ſit, *lib.* 1. *part.* 2. *c.* 28. *quæſt.* 1. dictum ſit: hîc nihil amplius addimus. Hæret verò illa materia plerumque in ſpinali medulla, & quidem pertinaciter. Et propterea malum periculoſum eſt, & infantes plerumque moriuntur.

Medicamenta ad hunc affectum vtilia, *alleg. loco* ſunt propoſita. Infantium corpora, & præcipuè ſpina dorſi lauanda eſt *decocto radic. althææ, lil. albor. pæoniæ, fl. chamæmeli*. Hinc linimento aliquo illinenda, parato ex *pingued. human. anſer. ol. lumbricor. irino, lil. alb. vulpino, terebinth. maſtichino, ſtyrac. calamit.* & ſimilibus. Paulus Ægineta *heliotropium* herbam aquâ coctam pueris conuulſione laborantibus prodeſſe ſcribit, ſi eâ lauentur.

CAPVT XI.

De Strabiſmo.

Ad actiones animales læſas pertinet Strabiſmus, quo infantes nuper nati etiam corripiuntur. Eſtque hoc malum vel natiuum, ex vitioſa oculorum conformatione; vel ex conſuetudine contrahitur, dum infantes in cunis capite luci aut candelæ accenſæ aduerſo, vel ad latus poſito iacent, atque ita oculos continuò luci obuertunt, quò cùm infantes collimant, diſtortionem hanc oculorum efficiunt. Vel etiam à morbo excitatur, dum poſt frequentem epilepſiam, conuulſis & contractis oculorum muſculis, ſitus hic oculorum vitioſus contrahitur. Strabiſmus.

Prognoſtica.

Si ſit à primo ortu Strabiſmus in infantibus, vix curatur; vt etiam ille, qui epilepſiam frequentem & fortem ſequitur. Si verò ſit à mala conſuetudine, curationem ſuſcipit, dummodò recens malum ſit; inueteratum enim vix curatur. Prognoſtica.

Curatio.

Curatur autem, ſi lucerna in partem oppoſitam, quò oculi præter naturam declinant, ponatur; vel aulæa picta & variegata ſimili modo oculis obiiciantur, vt infans fixo obtutu ea adſpiciens, in contrarium oculos flectat. Idque tamdiu faciendum, donec aſſiduo eiuſmodi oculi in contrarium motu, is in naturalem ſtatum & ſitum formetur. Poteſt quoque larua vel cappa faciei infantium obduci, & foramina oculis oppoſita ita diſponi, vt infantes in partem oppoſitam ei, quò oculos p. n. vergunt, eos dirigere & mouere cogantur. Vide *lib.* 1. *part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 23. Curatio.

CAPVT XII.

De Aurium dolore, inflammatione, humiditate, vlceribus & vermibus.

Inter morbos pueriles, Hippocrates 3. *aph.* 24. etiam ὤτων ὑγρότητας, *aurium humiditates*, nominat. Cùm enim cerebrum infantium ſit valde humidum, ſuperfluæ humiditatis pars quædam interdum per aures euacuatur. Sed rarò hoc fit ſine inflammatione. Plerumque enim ſi humores ſuperflui copioſè ad aures confluunt, inflammatio inde excitatur, cui grauis dolor coniungitur, quæ cùm in infantium corpore humido non diſcutiatur, ſed in pus mutetur, fit vt poſtea ſanguis, pus & ſanies effluat. Interdum & vermiculi in auribus naſcuntur, quæ affectio aurium verminatio, & aures verminoſæ appellantur. Aurium humiditas.

De aurium autem inflammatione, vermibus, & dolore in genere, dictum *lib.* 1. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 2. 4. 8. quæ ibi videantur. Hoc loco ſaltem quædam, quæ infantibus propria ſunt, afferemus.

Cauſſæ.

Eſt in infantibus, vt dixi, maximè humidum cerebrum, & excrementa multa cumulat, quæ natura rectè agens per palatum & nares euacuat. Vbi verò eorum nimia copia colligitur, quandoque per aures confluentia dolorem, dolor ſanguinis affluxum excitat, vnde poſtea inflammatio oritur, quæ vbi in pus mutatur, ſanies ex ea effluit, & natura poſtea huic viæ aſſueſcit, & omnia quæ in cerebro colliguntur excrementa per hanc viam deinde euacuat. Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

In infantibus humiditatum ex auribus effluxus non difficulter cognoſcitur, cùm ſenſibus pateat. Dolor verò & inflammatio non ita facilè cognoſcitur; cùm infantes ipſi, quid mali patiantur, narrare non poſſint: ſed colligitur hoc malum ex eo, quòd infantes plorant & inquieti ſunt, quódque, dum aures contrectantur, clamant, & tactum auerſantur. Rubedo quoque & color circa aures percipitur. Signa.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non negligendum. Dolor enim ipſe, qui plerumque coniungitur, cùm adultos, vt Hippocrates 3. *prognoſt. t.* 16. ſcribit, die ſeptimo iugulare poſſit, multò magis poteſt idem in infantibus præſtare, in quibus vigilias, epilepſiam, & tandem mortem adfert. Prognoſtica.

2. Præterea, quia puerorum aures ſunt humidiores, ſi ſordibus his ſcateant, vermes in iis generantur.

2. Inſuper ex continuo humorum affluxu & ſordibus vlceris latiùs ſerpentis, tandem aurium oſſa, & præcipuè ſpongioſa

& cauernoſa illa, corrumpuntur, & carioſa euadunt; & niſi temporis progreſſu vlcus ſanetur, incurabilis ſurditas inde oritur.

Curatio.

Curatio. Itaque maturè curatio inſtituenda. Ac primò quidem ſi dolor adſit grauior, ſtatim is eſt ſedandus, modo qui *alleg. loco, cap.* 8. propoſitus eſt. Fortiora tamen, tenellorum infantium corporibus non conueniunt. Sufficit hìc lacte tepido aures fouere, vel *oleo roſ. violar.* vel *decocto capitum papaueris*; aut *oui albumen cum lacte*, aut pauxillo *croci*, auribus indere.

Ad ipſas verò aurium humiditates abſtergendas, vtile eſt *mel roſaceum*, & *aq. mellis*, quæ per turundam auri indantur. Quæ ſi non ſufficiant, alumen vino dilutum, molli lanâ exceptum auri indatur. Vtilis etiam hìc eſt *radix ireos, myrrha, crocus.* Vel *nitrum, alumen & crocus cum vino & melle* miſceantur, & lanâ excepta auribus indantur.

Vel ♃. *Mellis virginei* ℥. ß. *vini rubri* ℥. ij. *aluminis, croci, nitri*, an. Scrup. j. M. ſuper igne.

Vel *oleum ex ſem. cannabis* recens expreſſum cum pauxillo vino miſtum inſtilletur.

CAPVT XIII.

De Aphthis, veſiculis gingiuarum, & inflammatione tonſillarum.

Aphtha. ORiuntur in ore infantium ſæpe vlcera quædam, quæ Aphthæ vocantur, ortúmque habent ex lacte vitioſo, vel in infantium ventriculo corrupto. Cùm enim partes oris internæ in infantibus ſint molles ac teneræ, nec in vtero vlli cibo aſſuetæ, ſi lac non ſit planè dulce, ſed acre ac vitioſum, facilè ab eo exulcerantur. Idem accidit, ſi ex lacte in ventriculo corrupto vapores acres aſcendant, idque eò faciliùs, cùm tunica, quæ fauces inueſtit, œſophago communis ſit, & facilè vitia ventriculi per eam faucibus communicentur. Verùm cùm quæ de aphthis dici poſſunt, omnia ferè *lib.* 2. *part.* 1. *cap.*18. propoſita ſint, eorum ſaltem hic mentionem facere volui, reliqua inde petantur.

Veſiculæ gingiuarum. Cognatæ ſunt aphthis, vel ferè eædem cum aphthis, veſiculæ quæ in gingiuis infantium interdum oriuntur, habéntque etiam ortum ex lacte corrupto vel vitioſo, atque eadem etiam eas curandi ratio eſt.

♃. *Lentium excortic.* q. v. Puluerisentur, & maſticentur, & gingiuis illinantur.

Vel ♃. *Farinæ milij* ℥. ß. *aq. roſ. ol. omphac.* an. q. ſ. F. Linimentum.

Inflammationes tonſillarum. Inter puerorum morbos Hippocrates 3. *aph.* 26. & tonſillarum inflammationes recenſet, de quibus quidem in genere, *lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 22. actum, pauca tamen hic addam. παρίσθμια tonſillæ dicuntur, & propriè locum affectum ſignificant: *alleg.* tamen *loco* Hippocrates pro ipſo affectu accipit, ſeu tonſillarum inflammatione. Equidem & infantibus, vt Hippocrates, *de dentib.* ſcribit, dum dentiunt, tonſillæ inflammantur & exulcerantur: idem tamen. *alleg. aph.* προσηβῶσι, pueris iam *grandiuſculis*, id eſt, vt Galenus *in comm.* explicat, ab vndecimo ad decimum tertium annum progredientibus, malum hoc familiare eſſe ſcribit: quia tum vis expultrix fortior ſit, quàm fuit in prima infantia, & partes iſtæ iam non ampliùs ita molles manent, ſed humorem affluentem faciliùs retinent, cùm antea, cùm molliores erant, eum facilè tranſſudare, & in fauces defluere paterentur.

Curatio ex *alleg. loco* patet. Danda nimirum opera, vt aluus laxior ſit, & ſi opus ſit, clyſtere mouenda. Poſtea in principio repellentia adhibenda, deinde reſoluentia admiſcenda, tandem ſola ferè vſurpanda. Quæ commodiſſimè in adultis formâ gargariſmi, & collutionis oris vſurpantur. Verùm cùm infantes minùs adulti talia commodè vſurpare non poſſint, locus affectus illinendus *melle roſaceo, ſyr. de roſis ſiccis, myrtino, granator. diamoro, rob nucum*, provt morbi ſtatus poſtulat. Extrà verò collum infantis illinendum *oleo amygd. d. chamæmelino, hyperici.* Reliqua *alleg. loco* videantur.

CAPVT XIV.

De Dentitione.

Dentitio. INter omnes morbos & Symptomata, quæ infantibus accidere ſolent, maximè ipſis propria eſt Dentitio. Sunt etenim quidem multi alij morbi ipſis familiares, pauci tamen neceſſarij. Vnicam dentitionem neceſſariò omnes infantes ferre neceſſe eſt. Etſi verò dentitio naturæ opus ſit: tamen propter morbos & ſymptomata varia, quæ ipſi coniungi ſolent, inter morbos infantium recenſetur, vbi quidem non tam de ipſa dentitione, quàm de difficili dentitione agitur. Dentibus equidem infantes, dum in lucem eduntur, iam præditi ſunt: latent tamen ij in ſuis alueolis, ſed gingiuis teguntur, ac poſtea ſuo tempore erumpunt. Obſeruatum tamen interdum, infantes cum dentibus eminentibus ortos fuiſſe. Sic refert Plinius *nat. hiſt. lib.* 7. *c.* 16. Marcum Curium & Papyrium cum dentibus natos fuiſſe, & eam ob cauſſam Curium Dentati nomen meruiſſe: Valeriam quoque Romæ cum dentibus natam Regum temporibus, Sueſſam Pometiam, illâ ætate florentiſſimam vrbem, deportatam eſſe, reſponſo aruſpicum vaticinante, exitio ciuitati, in quam delata eſſet, futuram. Narrat quoque Balduin. Ronſſæus, *de vitæ hum. primord. cap. de dentit.* Anno 1564. Goudæ ſe puellam vidiſſe, quæ cùm ordiretur lucem, duos inciſores dentes in maxilla inferiore haberet.

Prodeunt autem & erumpunt dentes circa ſeptimum menſem, & quidem primò Inciſorij, quos aliquo temporis interuallo ſequuntur Canini dicti, tandem Molares. Etſi verò, vt modò dictum, dentium eruptio, quæ Græcis ὀδοντίασις, Latinis dentitio appellatur, naturæ opus eſt, quæ ipſos propellit: tamen præternaturales affectiones, quæ ex ſolutione illa continui gingiuarum accidunt, plures coniunguntur. Et infantes primò magnum pruritum in gingiuis ſentiunt; poſtea quaſi aculeo gingiuæ, dum ab aculeatis illis oſſibus perforantur, punguntur, vnde vehementiſſimus dolor, vigiliæ, inflammationes gingiuarum, febres, alui profluuia, conuulſiones excitantur; idque maximè accidit, cùm caninos edunt, qui vulgò ab oculis nominantur; vnde in prouerbio dici ſolet; Parentes de liberis gaudere non poſſe, donec dentes ab oculis editi ſint. Fit quidem & alia dentitio circa annum ſeptimum, dum lactis dicti dentes decidunt, aliique firmiores & duriores erumpunt; ſed cùm tum gingiuæ ante a perforatæ ſint, id ſine dolore accidit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Etſi ipſi infantes nondum ſermone dolorem, qui in dentitione accidit, indicare poſſint: tamen dentitio cognoſcitur, primò ex ipſo tempore, quo dentes erumpere ſolent, quod eſt circa initium ſeptimi menſis; deinde quòd infantes frequenter digitos ad dolorem demulcendum in os inferunt; tertiò, quòd matres vel nutrices papillas fortiùs ſtringi, quàm antea, percipiunt; quartò, eo loco, vbi dentes erumpere conantur, gingiua albicat. Tandem interdum varia mala accidunt, dolor, vigiliæ, alui profluuium, febres, conuulſiones. Et quidem febres illæ ſymptomaticæ, quæ dentitionem ſequuntur, oriuntur ob dolorem, vigilias, gingiuarúmque inflammationes; ac dum humores accenduntur, bilioſi & fluxiles ſunt, diarrhœa ſequitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Grauis, imò ſæpe periculoſa eſt dentitio in infantibus, ob morbos & ſymptomata, quæ coniungi & ſuperuenire modò diximus, ita vt non pauci febribus aut conuulſione ſuperueniente moriantur: & eò maius periculum eſt, quò difficiliùs, & longiore tempore dentes erumpunt.

2. Quibus cùm dentes erumpunt, aluus crebrò demittit, minùs conuulſione tentantur, quàm quibus rarò aluus ſubducitur: Hippocrates *lib. de dentit.*

3. Quibus in dentitione febris acuta accidit, ij rarò conuulſionibus tentantur. *Ibid.* Quia fabre materia, quæ conuulſionem facere poterat, abſumitur.

4. Qui in dentitione bene habito corpore permanent, & graui ſomno premuntur, periculum eſt, ne eos conuulſio prehendat. *Ibid.*

5. Quibus hyeme dentes erumpunt, ſi cætera ſimiliter habeant, ij faciliùs euadunt. *Ibid.* Et quibus dentientibus hyems ſuperuenit, ij ſi diligenter curantur, faciliùs ferunt. Rhaſes tamen *in continent.* ſcribit, dentitionem, quæ fit vere, eſſe minùs moleſtam. Verùm proculdubio ad diuerſa reſpexerunt autores hi. Hippocrates quidem ad ipſum virtutis robur, quod hyeme, ob caloris natiui vigorem, maius eſt, & ita faciliùs dentes protrudit, ſi cætera omnia rectè ſeſe habeant, & infantes ab externi aëris iniuriis defendantur. Rhaſes contrà ad laxitatem gingiuarum, quæ vere & æſtate maior eſt.

6. Non omnes dentibus erumpentibus conuulſione tentati moriuntur, plerique etiam ſeruantur. *Ibid.*

7. Dum infantes caninos dentes edunt, peiùs habent ac grauiùs laborant; quia illi acutiores & grauiores dolores infantibus inferunt.

Curatio.

Curatio. Qua ratione autem, vt dentitio facilior fiat, curari poſſit, ſuprà, *alleg. loco*, dictum. Vt quædam addamus, cùm difficilis dentio proueniat à denſitate & craſſitie gingiuarum, danda opera vt laxentur & emolliantur gingiuæ, vt faciliùs dentes erumpere poſſint, quod emollientia præſtant; deinde vt dolor & inflammatio, ſi quæ adſit, leniatur, quod refrigerantia præſtant, quæ tamen ſola, ne gingiuas adſtringant, vſurpari non debent, ſed emollientibus admiſceri. Fricentur ergo gingiuæ digito *melle* illito, vel *melle cum butyro* mixto, aut *candela ex cera virginea* infanti maſticanda detur. Ita enim gingiuæ laxantur, ac pruritus lenitur. Vel inungantur gingiuæ *mucilagine ſemin. cydon. aq. maluæ* parata, vel cerebro leporino.

Extrà quoque foueantur maxillæ decocto althææ, fl. chamæ-

meli, anethi. Vel *ſucco maluæ*, & *butyro ſ.ſ.* aut *melle paſſulato*, & *butyro ſ.ſ.* Vel *mucil. ſem. cydon. & althææ*, cum *vitellis oui* miſta.

Si inflammatio gingiuarum adſit, frigida, vt *ſuccus ſolani*, *lactucæ*, addantur.

Maxillæ quoque emollientibus foueri poſſunt, & ſi dolor ſit vehementior, *ſucco ſolani* cum *ol. roſ.* inungantur.

Nutrix ipſa dum infantes dentiunt, bonam diætam obſeruet, victúſque ſit temperatus, & potiùs ad frigidum, quàm calidum declinet. Etſi enim ratione ipſius dentitionis calida diæta nutricibus imperanda videtur, cùm Ariſtoteles 7. *de hiſt. an. c.* 10. & 5. *de gen. animal. cap.* 8. ſcribat: *Qui calidiore lacte veſcuntur pueri, iis properat ortus dentium*: Tamen de tempore ſaltem dentitionis Ariſtoteles loquitur, in ipſa dentitione verò victus frigidior commodior eſt, ob febrem, quæ hoc modo vel minuitur, vel præcauetur. Vtetur itaque nutrix ſorbitionibus ex *hordeo* vel *auena* paratis, ouis ſorbilibus, prunis, lactuca, endiuia; à ſalſis verò, acribus & mordacibus abſtineat; vt & vino. Reliqua videantur *loco allegato*.

CAPVT XV.

De Vinculo linguæ ſoluendo, & ranula ſub lingua.

Linguæ adſtrictio. ACcidit quoque non raró, vt infantibus à primo ortu lingua vinculo ſuo arctiùs adſtringatur, vt ſatis extendi & libere exſeri non poſſit. Interdum etiam eò loci, vbi linguæ frænum eſt, tumor mollis & albus apparet, quem *ranulam* appellant. De quibus vitiis cum *lib. 1. part. 3. ſect. 5. c. 4. & 5.* actum ſit, ea quæ ibi dicta, hic repetere nolo: pauca ſaltem addo.

Linguæ adſtrictio, ſeu linguæ ligatio, Chirurgiâ commodiſſimè curatur. Solent quidem interdum obſtetrices ſtatim edito infante, vel vnguibus rumpere, vel nummi acie diſſecare hoc vinculum: ſed ſæpe hoc ſine neceſſitate agunt, & in operando errant. Commodiùs ergo Chirurgo perito res committitur. Quia tamen operam hanc infantes non facilè admittunt, & facilè fieri poteſt, vt ſectio iſta vlteriùs, quàm par eſt, fiat, & ſi ea rectè facta ſit, labia vulneris non ſtatim coëant, linimentum hoc commodè adhibetur.

℞. *Farinæ hordei* ℥.ß. Miſc. cum *mellis deſpumati* q. ſ. & lento calore humiditas omnis exhalet, vt in puluerem redigi poſſit. Poſtea ℞. *Vitell. ouor. ad duritiem coctor. & vaſe clauſo in furno exſiccatorum, vt in puluerem redigi poſſint.* ʒ.j. *thuris, maſtiches*, an. ℈.j. *alumin. vſti* g̃.vj. Pulueriſentur omnia, & cum *melle roſac.* F. Linimentum.

Ranula ſub lingua. Ranulam verò ſub lingua quod attinet, ſunt ſub lingua venæ ſatis conſpicuæ & amplæ, quæ interdum ſanguine vitioſo replentur. In his ergo ſi in infantibus humor pituitoſus colligatur, atque ex iis tranſſudet, & intra carnis meatus ibi hæreat, ex eo & ſanguine tumor hic, q. fungus in arboribus, generatur. Cùm verò, ſi diu duret, incrementum ſumat, balbutiem inducere, & vocem intercipere poſſit, maturè ei occurrendum. Quapropter medicamentis *alleg. loc.* propoſitis, vt *ſale ammoniaco*, vel *ſale & thure* miſtis: item *puluere ſaluiæ*, aut *origani*, cum *mell. roſ.* miſto, quibus ſpir. vitriol. gutta vna atque altera addi poteſt, tumor abigendus.

Vel ℞. *Oſſ. ſepiæ*, *ſalis gemmæ*, *piper.* ana ʒ.j. *ſpongiæ vſtæ* ʒ.iij. F. puluis, quo tumor fricetur, vel cum melle linimentum, quo tumor illinatur. Sub mento verò emplaſtrum apponi poteſt, paratum ex *ſterc. anſerin. & mellis* partibus æqualibus in vino ad vini conſumtionem coctis.

CAPVT XVI.

De Catarrho, tuſſi, & difficili reſpiratione.

Catarrhus. EQuidem de catarrho *l. 1. part. 2. c. 34.* de tuſſi *l. 2. part. 3. c. 5* & de difficili reſpiratione *cap.* 1. actum fuit. Quia tamen inter infantium morbos ab Hippocrate 3. *aph.* 24. tuſſes, & *ibid. aph.* 26. aſthmata ſeu anhelationes nominantur, iſta ſymptomata hîc prætermittenda non ſunt. Quia verò aliqui à Catarrho ortum habent, de iis coniunctim hoc capite aliquid breuiter dicemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ortum autem habent catarrhi in infantibus à naturali eorum conſtitutione, ſeu humidiſſima cerebri temperie, ob quam facilè in eo multa excrementa cumulantur. Accedit his ἀδδηφαγία infantium, cùm lactis copia nimia ventriculum onerat, vnde vapores multi in caput adſcendunt, cerebrúmque replent. Cerebrum ergo ſi excrementitiis humoribus repleatur, & vel ab externo aëre frigido, cui in vtero infantes non ſunt aſſueti, vel à caliditate, dum nimis calidè lauantur, aut pluribus calidis tegumentis eorum capita inuoluuntur, materia in capite funditur & agitatur, ad nares, aut ad fauces, aut etiam pulmones copioſiùs deſcendit. Excrementitij ergo hi humores, ſi per nares euacuari non poſſint, in aſperam arteriam delabuntur, & tuſſim excitant. Si itidem in pulmonum bronchia deſcendant, difficilis reſpiratio, ſeu anhelitus difficultas, quam Hippocrates *alleg. aph.* aſthma appellat, excitatur. Cæterum cùm infantes ſæpe ex ἀδδηφαγία in primis viis multos crudos humores cumulent, & hypochondria inflata, ac tumida habeant, accidere quoque poſſe puto, vt ſicut *l. 2. part. 3. cap. 2.* dictum, crudi humores per hepar, ſeu ex cruditate & craſſo chylo in hepâte genitus ſanguis pituitoſus, per venam arterioſam in pulmones effundatur, & bronchia pulmonis comprimens, reſpirationem difficilem ſeu aſthma excitet.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa hæc ſymptomata facilè cognoſcuntur. An verò humor ſit frigidus vel calidus, deprehenditur ex eo, quòd ſi humor eſt calidus, catharrus eſt tenuior; ſæpius infantes ſternutant, facies eſt floridior, faucéſque rubent, & ex ore infantium vapor calidus exhalat, quem & nutrices in papillis percipiunt. Si verò humor ſit frigidior, craſſior eſt, infanteſque non ſternutant, nec rubedo in facie aut faucibus, nec calor in ore deprehenditur. An verò difficultas reſpirationis ſit ex materia à capite deſcendente, an verò ex ſanguine pituitoſo, è venis ad pulmones aſcendente, cognoſcitur ex eo, quod ſi à capite deſcendit, catarrhus & ſimul tuſſis adeſt, & inter reſpirandum ſtertor quidam ac ſonus percipitur, dum aër non liberè, ſed per obſtructa pulmonis bronchia tranſit. Si verò ſit ab humore pituitoſo ex hypochondriis adſcendente, catarrhus & tuſſis abeſt, & hypochondria ſunt inflata ac tumida. *Signa.*

Prognoſticum.

1. Catarrhi hi, & inde ſequens tuſſis, ac difficilis reſpiratio, in infantibus non negligenda ſunt; cùm tuſſes non ſolùm vigilias & vomitus frequentes excitare, ſed & herniam inducere, imò catarrhi ſuffocationem & mortem afferre poſſint. *Prognoſticum.*

2. Non autem ita facilè curantur; cùm in infantibus non omnis generis remedia adhiberi poſſint, neque iidem materiam expectorare atque exſpuere valeant.

Curatio.

Quas Indicationes Catarrhus, tuſſis, & difficilis reſpiratio ſuppeditet, *alleg. loco* dictum. Verum cùm non omnia remedia ibi propoſita infantibus adhiberi poſſint, vt mirer, nonnullos pilulas & bolos infantibus præſcribere; ſaltem quædam infantibus vtilia & commoda afferemus. Danda autem inprimis opera vt intemperies, quæ materiam ſuppeditat, emendetur, & humoris ad pectus affluxus impediatur. Et cùm infantes multa medicamenta nec ſumere, nec ferre valeant, & natura ipſa plerumque ſine medicamentorum ope humorem catarrhi cauſſam concoquere, atque ita catarrhum ſiſtere ſoleat, modò recta diætæ ratio obſeruetur, inprimis danda opera, vt nec infans, nec nutrix in diæta quicquam peccet, & proinde infans nec lacte, nec alio cibo ventriculum repleat, ſed ei potiùs aliquid de cibo ſubtrahatur. Nutrix verò ab acribus, ſalſis, acidis, & omnibus, quæ vapores ad caput multos mittunt, abſtineat. Commodum quoque fuerit, nutrici decoctum aliquod pectorale exhibere. *Curatio.*

Vt ℞. *Ficuum*, *iuiubar.* an. num. x. *ſebeſten*, num. xxx. *paſſul. enucl.* ʒ.x. *glycyrrh.* ʒ.ij. *capill.* ♀, *hyſſopi*, *violar.* ana ℥.ß. Coq. in ℔.iij. aquæ, ad tertiæ part. conſumtionem.

Medicamenta quod attinet, vt aluus laxa ſeruetur, curandum, eámque *melle*, vel *ſyr. roſ. ſolutiuo*, *caſſiâ*, *mannâ*, *vel clyſterib.* ſollicitare, vtile fuerit. Commodè quoque exhibetur cochlear j. *ol. amygd. dulc. rec. expreſſi*, cum *ſaccharo cando* mixti, quod non ſolùm ventrem laxat, ſed & tuſſim ſedat. Vel linguâ compreſsâ vomitus prouocetur. Inprimis verò alui laxatione opus eſt, ſi difficultas ſpirandi à repletione ventriculi & hypochondriorum proueniat, & tum etiam lini ſemen cum melle, & momento ſem. cumini exhibere conuenit. Poſtea exhibeatur *ſuccus fœniculi* cum lacte, vel *ſyr. iuiubinus*, *capill.* ♀, & ſi materia ſit craſſior, *de hyſſopo & praſſio*. Vel *emulſio amygd. d. & pinearum*, cum aq. ſcabioſæ, vel alia conueniente facta, & ſaccharo cando dulcorata exhibeatur. Vel eclegma aliquod ex *ſpec. diaireos ſ. diatragac. frigidi*, *ſaccharo penidio, cum ſyr. iuiubino* paretur; vel ex *melle*, *oleo amygd. dulc. & ſucco glycyrrhizæ ac fœniculi*. Vtile eſt & *ſemen goſſypij*, bombacem vulgò vocant, excorticatum, cum vitello oui, & ol. amygd. d. ac ſaccharo penidio mixtum, pro linctu datum. Grandiuſculis iam *rotulæ ex ſpec. diaireos ſ. diatrag. frig. cum extr. glycyrrh.* & vnâ vel alterâ guttâ *ol. fœniculi*.

Si tamen catarrhus ſit calidior, emulſio ſem. 4. frig. mai. cum aq. maluæ parari, eique ſpec. diatrag. frig. addi poſſunt.

Extrà verò ad exſiccandam materiam catarrhoſam, ſtupa cannabiba ſuper prunis calefacta, & puluere roſ. rubr. ac thuris conſperſa imponatur.

Pedes quoque infantium lauare aquâ, vel apud nos cereuiſiâ, in quâ herbæ cephalicæ coctæ ſint, & poſtea plantas pedum pinguedine lucij, vel ſeuo hircino aut ceruino, vel ol. laurino aut coſtino inungere vtile eſt.

Et quia interdum catarrhi ad fauces & aſperam arteriam delabuntur, quòd nares in infantibus obſtructæ ſint: ſi id accidat, nares ſupremæ inungantur *butyro ſ.ſ.* vel *ol. amygd. d.* aut *amararum*, provt opus, aliquoties de die.

Vel ♃. *Succi betæ, maioranæ*, an. ʒ.ij. *alſines*, ℥.ß. *ol. amygd. d.* ℥.j. Miſc. & nares eo inungantur.

Vel naribus *butyrum ſ.ſ.* piſi magnitudine indatur.

Vel naribus *ocymum caryophyllatum*, aut *maiorana* admoueatur, vt ſternutatio excitetur, & materia, quæ per aſperam arteriam defluit, per nares excernatur.

Tandem nonnulli ad reſpirationem faciliorem reddendam, pectus butyro ſ.ſ. vel pingued. gallinæ, vel ol. chamæmel. aut amygd. d. illinunt.

CAPVT XVII.

De Singultu.

Singultus. DE Singultu actum in genere *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 10.* Singultus autem accidit infantibus ex alimenti in ventriculo corruptione, aut ventriculi à lacte repletione, aut ventriculi ab externo aëre refrigeratione. A quibus cauſſis omnibus, cùm expultrix facultas ventriculi in infantibus offendatur, & irritetur, ad id, quod ſibi moleſtum, expellendum, hunc motum conuulſioni ſimilem inſtituit. Aliæ ſingultus cauſſæ, quæ à nonnullis hic plures recenſentur, & *alleg. loco* fuerunt propoſitæ, in infantibus plerumque vix locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt. Quòd verò infans ventriculum lacte nimis repleuerit, cognoſcitur ex nutrice, ventriculi tumore, & quòd ſingultum talem vomitus ſequi ſolet. Si ex lactis corruptione ſit ſingultus, cognoſcitur è ſuis ſignis; quòd nutrices lac vitioſum habent, infantes dolent ac plorant, fæceſque alui etiam corrupti lactis indicium exhibent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Singultus in infantibus plerumque nihil periculi habet, & cauſſa ſublata ceſſat.

2. Si tamen cauſſa ſit tantæ vehementiæ, vt reliquo neruoſo generi communicetur, & ita epilepſia, vel aliæ conuulſiones aut conuulſiui motus coniungantur, plerumque lethale eſt.

Curatio.

Curatio. Si ab alimenti corruptione proueniat ſingultus, commodiſſimum eſt, vt cibus vomitu reiiciatur, & propterea ad eum ciendum, lingua digito comprimatur, vel pennâ oleo illitâ fauces illinantur, & poſtea ventriculus calefacientibus roboretur, ac de lacte & cibo aliquid ſubtrahatur.

Si ex lactis corruptione & vitio fiat ſingultus, lactis vitia, vt ſuo loco dictum, emendanda, & lac corruptum *ſyr. vel melle roſ. ſolutiuo* ex ventriculo abſtergendum. Poſtea infanti *conſerua roſ. rubr.* cum *pulu. corall. vel bolo Arm.* exhibeantur. Si à refrigeratione ſit ſingultus, ventriculus cùm internis, tùm externis medicamentis calefaciendus. Exhibeatur infanti *ſyr. de mentha, de betonica*; foueatur ventriculus *decocto fol. menthæ, origani, abſinthij, radic. cyperi*, & poſtea inungatur *ol. menthæ, maſtichino, anethino*, vel imponatur *cataplaſma ex mentha & ſem. anethi* trito, cum *ol. maſtichino*.

Vel *maſtiche & thus* cum *album. oui*, orificio ventriculi imponatur.

Vel ♃. *maſtich.* ℥.j. *thuris, ſem. anethi*, an. ʒ.ij. *cumini* ʒ.j. Puluериſentur, & cum *ſucco menthæ* mixta, ac ſtupâ cannabinâ excepta ventriculo imponantur.

Eſt & alius affectus ſingultui cognatus, quem Mercurialis etiam ad ſingultum refert, qui infantibus plorantibus accidit, vbi cum inſigni ſonitu, & ſingultu quaſi plorant, ita vt ipſis etiam interdum vox intercipiatur.

Cauſſam autem huius affectus, qui inter plorandum infantibus accidit, Mercurialis eſſe putat, quòd pueri vehementes animi paſſiones habent, præſertim verò iram & voluptatem. Vbi verò vehemens fit paſſio, vehemens quoque in corde fit agitatio, atque vbi magna facta eſt agitatio, ſpiritus magno impetu emittitur; qui cùm conſertim exire nequeat, intercipitur, atque interceptus quaſi ſubſultans, dum egredi vult, ſingultum edit.

Verùm enim verò affectus iſte propriè ſingultus non eſt, neque in ventriculo accidit, ſed ſi cui appellare libeat ſingultum, ille eſt, cuius Ariſtoteles *ſect. 33. problem. 1.* mentionem facit, & à pulmone prouenire dicit. Et de hoc ſingultu vera eſſe non poteſt ſententia Plateri, quam *tract. 1. Pract.* habet, vbi diaphragmati ſingultum tribuit. Verùm non oritur ventriculo primariò affecto, & diaphragmate contracto, ſed vt Mercurialis rectè ſcribit, ab animi affectibus, ira ſcilicet, & dolore, in quibus cùm magna fit ſpirituum agitatio, illi non, vt vult Mercurialis, dum magno impetu & conſertim exire conantur, intercipiuntur, ſed quia à corde vicino ad diaphragma ruunt, vnde eius conuulſio quædam quaſi accidit, à qua cùm eius motus impediatur, reſpiratio interdum ceſſat, & ſpiritus in infantibus planè intercipitur, interdum vocem clangoſam, ſpiritu ſubitò erumpente, edunt. Ceſſante verò animi affectu, etiam hoc ſymptoma ceſſat. Matres tamen, dum ſpiritus intercipitur, manu dorſum infantis percutere ſolent, procul dubio vt ſpiritus vel vapor ille, qui motum diaphragmatis & reſpirationem impediuit, diſſipetur.

CAPVT XVIII.

De Vomitu.

DE Vomitu in genere actum fuit *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 12.* Vomitus. In infantibus is fit, vel à copia lactis, quod auidè ſuxerunt, quæ frequentiſſima ferè cauſſa eſt vomitûs in infantibus: vel eius prauitate; vel ob vermes, à quibus praui humores in ventriculum regurgitant. Poteſt quidem & à pituita à capite in ventriculum delabente vomitus excitari, ſed rariùs hoc fit in infantibus. Facit tamen in infantibus ad vomitum frequentiorem & ventriculi debilitas, quæ ab eius humiditate & laxitate prouenit. Vt enim ſiccitas maximè facit ad retinendum: ita laxitas retentioni obeſt; vnde accidit, vt infantibus ventriculus à copia lactis facilè offendatur, & ad vomitum concitetur. Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Si à copia lactis ſit vomitus, id nutrix facilè patefaciet, & poſt vomitum infantes meliùs habent. Si ex corruptione lactis oriatur, id ex eius, quod vomitu reiicitur, qualitate cognoſcitur, eſtque flauum, viride, vel alterius vitioſi coloris, odorémque prauum habet, ipſúmque lac nutricis non ſatis bonum eſt. Vermes ſuis ſignis cognoſcuntur. Signa.

Prognoſtica.

1. Vomitus in infantibus plerumque nihil periculi coniunctum habet, eſtque vulgata quidem inter fœminas ſententia, eos infantes eſſe viuaciores, qui à primo ortu interdum vomunt. Neque ratione caret hæc opinio. Cùm enim infantes nuper nati aliquid vitioſi humoris in vtero collecti in ventriculo habeant, ac nouo alimento non ſint aſſueti, præterea ipſorum ventriculus laxus, humidus ac debilis ſit: facilè fieri poteſt, vt ex lacte, quod ſæpe infantes nimis auidè ſugunt, cruditas in ventriculo generetur, vel lac corrumpatur. Itaque ſi collecti vitioſi humores vomitu reiiciantur, commodius ac ſalubrius eſt, quàm ſi retineantur, & in penitiores corporis partes diſtribuantur. Prognoſtica.

2. Si à copia lactis ſit vomitus, minus habet periculi, & plerumque poſt vomitum infantes meliùs habere ſolent.

3. Si verò à corruptione lactis ſit, peior eſt; cùm interdum alia ſymptomata attrahere ſoleat.

4. Si vomitus diu duret, periculoſum eſt: cùm atrophiæ, imò tandem mortis cauſſa eſſe poſſit.

5. Si alba & pituitoſa reiiciantur, tutius eſt, quàm ſi crocea, viridia, aut ſubnigra.

Curatio.

Si à copia lactis ſit vomitus, infans non ſæpe lactetur, & de lacte ei aliquid ſubtrahatur. Curatio.

Si à lactis corruptione ſit vomitus, lactis vitium emendetur, vt ſuprà dictum, & quod corruptum eſt, abſtergatur *ſyr.* vel *melle roſ. ſolutiuo.*

Vt tamen ventriculus infantis, qui humidus & laxus eſt, roboretur, *Syrupus menthæ, cydonior.* exhibeatur.

Vel ♃. *Ligni aloës, corallior. maſtich.* an. ʒ.ß. *galangæ* ℈.ß. Cum *ſyr. cydon.* Miſc. in formam linctus.

Vel puluis cum lacte materno aut nutricis exhibeatur.

Si humor ſit acris & calidus, exhibeatur *ſyr. granator. ribes, coralliorum.*

Extrà imponatur ventriculo *empl. de cruſta panis, cerotum ſtomachale*, vel cruſta panis vino maluatico madida.

Vel ♃. *Ol. maſtich. cydon. menthæ, abſinth.* an. ℥.ß. *nuc. moſch. expr.* ʒ.ß. *pulueris caryophyllor.* ℈.j. Miſc.

Vel ♃. *Ol. nuc. moſch. expr.* ʒ.j. *deſtill. maſtich.* ʒ.ß. *menthæ* gutt. iij. Miſc.

Vel ♃. *Fl. roſ. rubr.* M. ß. *menthæ* p. j. *rad. cyperi, granor. myrti*, an. ʒ.ij. Coq. in vino rubro, quo ſpongiâ imbuatur, & ventriculo imponatur.

Vel ♃. *Micam panis albi toſtam, & aceto madefactam; vitellos ouor. ad duritiem coctor.* num. iij. Adde *maſtich. thuris, gummi Arab.* an. q.ſ. Cum *ſucco menthæ*, F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Maſtich. thuris, fl. roſ. rubr.* an. ʒ. ij. *caryophyllor.* ℈.j. Cum *ſucco* vel *aq. menthæ.* F. Cataplaſma.

Si lac calidius ſit, ventriculus inungatur *ol. roſ. myrtino, cydoniorum.*

Vt ♃. *Ol. roſ. myrtini*, ana ℥.j. *aceti* ʒ.ij. *pulu. corall. ſantal. omnium*, ana ʒ.ß. Miſc.

Vel ♃. *Maſtich. fl. roſ. rubr.* ana ʒ.ij. *balauſt.* ʒ.j. *panis toſti & acet. roſac. madefacti, iterúmque expreſſi*, ℥.j. ß. *ol. roſ.* q.ſ. F. Cataplaſma.

A proprietate occultâ *corallium* prodeſt, & propterea infantium collo ad vomitum prohibendum appenditur.

CAPVT XIX.

De Torminibus Ventris.

FRequentiſſimum quoque, quo infantes laborant, malum ſunt ventris dolores & tormina, quæ nunc ſola, nunc cum alui fluxibus variis, infantibus moleſta ſunt.

Cauſſæ.

Tormina in infantibus ferè ſolùm à lacte proueniunt, & quidem dum ex eo vel flatus, vel humores acres generantur. Si enim copia lactis in infantibus ventriculum oneret, cruditates & flatus inde proueniunt; quod etiam accidit, ſi nutrices cibis, qui flatus generare ſolent, vtuntur, aut ſi venter infantium ab aëre frigido lædatur. Si verò lac in ventriculo corrumpatur, vbi ad inteſtina deſcendit, ea vellicat ac mordicat, & dolorem in iis excitat. Idem faciunt & vermes in inteſtinis hærentes.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcuntur tormina ventris & dolor in infantibus, quòd infantes ſunt inquieti, & continuò plorant, mammas auerſantur, nunc huc, nunc illuc ſe iactant. Si à flatu ſit dolor, interdum remittit, interdum acerbatur, venter inflatur, ructus & ventris crepitus eduntur. Si ſit ab humore, dolor ferè continuus eſt, & quidem ſi à pituitoſo & viſcido, aluus ferè obſtruitur, & feces mucoſæ ſunt.

Si verò à lacte corrupto, & bilioſis ac acribus humoribus ſit dolor, fluxus alui plerumque coniungitur, & quæ excernuntur, ſunt crocea vel viridia.

Si à vermibus ſint dolores, ſigna cruditatis, flatuum, vel corrupti lactis abſunt, ſigna verò vermium adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Dolores hi, ſi diu durent, vires deiiciunt, & interdum conuulſiones ac epilepſiam excitant.

2. Sunt verò grauiores, qui à lacte corrupto & acribus humoribus proueniunt. Periculoſi quoque qui à vermibus.

Curatio.

Si è flatibus & crudis humoribus hæc tormina ortum habeant, & aluus obſtructa ſit, commodiſſimum eſt, vt Clyſter iniiciatur.

Vt ♃. *Parietar. fl. chamæm.* ana M.ß. Coq. in brodio carnis. Colaturæ ♃. ℥.iij. vel iiij. *mellis roſati colati* ℥. j. *vitell. oui dimid.*

F. Clyſter, qui etiam infanti menſem vnum vel duos nato tutò iniici poteſt. Vel infanti *ol. amygd. d. recens* expreſſum (cui abſterſionis & ſaporis gratiâ aliquid ſacchari addi poteſt) horâ vnâ ante cibum exhibeatur, quod & aluum laxat, & dolorem lenit.

Ioh. Heurnius *meth. ad prax. lib. 2. cap. 26.* ſcribit, ſe vſu comperiſſe, à *ſeminis aniſi* Scrupulo j. craſsè comminuto, iam recens natos puerulos commodiſſimè à viridi bile, & fœdâ pituitâ purgari, ſi cùm pultem ſaccharatam ſumunt, primo cochleari indatur, ac illis exhibeatur; clamoſos quoque ventris dolores illud ſedare.

Extrà quæ leniter calefaciunt, attenuant, diſſipant, & laxant, atque ita ſimul anodyna ſunt, vſurpanda. Eapropter *oleo anethino* venter infantis largiter inungendus. Vel *parietaria* contuſa, *ol. communi*, vel *chamæmel.* mixta, ventri imponatur; vel fomentum ex *parietaria* vel *fl. chamæmel.* paretur.

Vel ♃. *Fl. chamæmel. ſummit. anethi*, ana M.j. *ſem. lini, fœnugr.* ana ℥.ß. Coq. in vino, quo bis die ante cibum venter foueatur.

Si verò à lacte corrupto & humoribus acribus ſit dolor, abſtergentia vtilia ſunt. Exhibendus ergo *ſyr. roſ. ſolutiuus*, vel *mel roſ. ſolutiuum*, vel *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* vel clyſter ex *furfurum & parietar. decocto*, ac *ſyr. roſ. ſol.* iniiciatur.

Vel ♃. *Decocti hordei* ℥.iij. vel iv. *ol. anethini* ℥.j. vel j.ß. *vitell. oui* j. F. Clyſter.

Extrà verò *ol. roſaceum*, cum *anethino & chamæmel.* miſtum adhibeatur.

CAPVT XX.

De Ventris & hypochondriorum inflatione.

NOn rarò accidit, vt infantibus hypochondria & venter ſub coſtis nothis intumeſcant, & quaſi inflentur, vulgò appellatur *das Hertz geſpan*. Ortum autem habet hæc hypochondriorum inflatio ab ἀδδηφαγίᾳ infantium, dum plus lactis ſugunt, vel alterius cibi ſumunt, quàm rectè concoquere poſſint, vnde crudi humores, & flatus in ventriculo & locis vicinis cumulantur, vnde iis & hypochondria inflantur & intumeſcunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hæc affectio, quòd ventriculus & hypochondria ſunt dura & inflata quaſi, & infantes anguſtiam, & oris ventriculi compreſſionem habent, ac cardiacam quaſi patiuntur, & difficili reſpiratione laborant. Signa diagnoſtica.

Prognoſtica.

Malum hoc non difficulter curatur, modò recta diætæ ratio obſeruetur. Prognoſtica.

Curatio.

Itaque à cibo aliquid infanti ſubtrahendum, vt cruditates concoquantur, nec lac ipſis, vel cibus alius præbendus, donec prior concoctus ſit. Deinde vtile eſt, vt crudi humores euacuentur, quod commodiſſimè fit *melle roſ. ſol.* exhibito. Vulgò fœminæ noſtrates decoctum vel aquam cardiacæ, aut auriculæ muris, vſurpare ſolent. Et quidem Cardiacam quod attinet, rectè hoc fit, quia nomen hoc accepit, non quòd cordi, ſed ventriculi orificij, quod antiquis Græcis, teſte Galeno *2. meth. med. cap. 2.* καρδία nominatur, compreſſioni & anguſtiæ, atque anxietati exinde excitatæ, de qua *lib. 3. part. 1. ſect. 2. c. 15.* actum, medeatur. Obſtructiones enim aperit, & pituitam deterget. Auricula verò muris quomodo commodè in hoc affectu adhiberi poſſit, non video; imò ne cum damno eius decoctum infantibus exhibeatur, metuo; cùm adſtringat & obſtruat, & propterea rupturæ vaſorum, ac ſanguinis ſputo ac fluxui inde orto vtilis ſit. Exhibetur quoque commodè infantibus *puluis ex rad. pœoniæ, ireos, ſem. cumini, ſe am.*: vel ex puluere cum *melle* aut *ol. amygd. dulc.* aut *ſacch.* F. Linctus. Curatio.

Hypochondria verò extrà foueantur *decocto cardiacæ, fl. chamæmeli, ſem. cumini*: vel cataplaſma ex his paratum imponatur. Aut hypochondria inungantur *ol. chamæm. rutaceo, laurino.*

CAPVT XXI.

De alui fluxu.

DIarrhœa quoque & alui profluuium ſatis familiare malum eſt infantibus. Idque primò accidit dentitionis tempore, vt Hippocrates 3. *aphoriſm. 25.* ſcribit. Et quidem ob coctionem turbatam, & alimenti corruptionem. Accidit enim plerumque febris dentitioni, atque ita calore præternaturali coctio læditur. Deinde vigiliis nimiis, quas parit dolor, coctio turbatur, quæ aliàs ſomno adiuuari ſolet. Tertiò doloribus calor ad coctionem alimenti neceſſarius è ventriculo auocatur, atque ita coctio turbatur. Quartò calor febrilis humores agitare & fundere ſolet, qui ad aluum ruentes, fluxum eius excitant. Tandem etiam ob febrim, quæ dentitioni coniungitur, infantes plus ſugunt, vel bibunt, quàm par eſt: imò ipſæ nutrices plerumque, ſed malè, vt infantes plorantes placent, eóſque ad ſomnum diſponant, ſæpiùs quàm par eſt, iis mammam præbent: atque ita dum cibus & potus iſte non rectè coquitur, crudus vel corruptus per aluum ſæpiùs eiicitur. Mercurialis *de morb. puer. lib. 2. cap. 25.* aliam adhuc cauſſam fluxus alui, qui infantibus dentitionis tempore accidit, addit, dum ſcribit, dentitionis tempore in gingiuis à dolore calorem præternaturalem excitari, à quo attrahantur humores ad eas partes, qui ibi putres, ſalſi & acres redditi, necnon ad ſtomachum deinceps, & inteſtina præcipitati, mirificè expultricem facultatem excitent, & conſequenter alui fluxum inducant. Aliis hoc probabile non videtur. Primò, quia humores illi attracti non morantur in ore aut gingiuis, ſed vel ad thoracem, vel ventriculum delabuntur. Secundò, quia dentes & gingiuæ à lactis continuo vſu leniuntur & temperantur. Tertiò, quia in pueris humidiſſimis tantus calor eſſe non poſſit, qui acrimoniam & ſalſedinem illam poſſit producere. Quartò, quia ſi humores illi tam acres & ſalſi eſſent, vlcera generarent in ore. Verùm etſi Mercurialis ſententia ſimpliciter accepta locum vix habere poſſit, neque ſit credibile, in ipſo infantium ore humores ita acres, ſalſos, imò putres reddi poſſe, vt in ventriculo & inteſtinis facultatem expultricem excitare, & hinc alui fluxum inducere poſſint: tamen cùm in ipſo ore cibi aliquam alterationem accipiant, in infantibus verò in dentitione, gingiuæ valde alterentur, imò ſæpe inflammentur, vt etiam calidum exſpirent infantes dentientes; lac verò facilè mutetur, & corrumpatur: non impoſſibile videtur, vt lac, quod auidiùs ſugunt infantes, aut etiam alij cibi, quos aſſumunt, in ore aliquam, eámque prauam alterationem ſuſcipiant, atque ob eam poſtea facilè in ventriculo corrumpantur, & corrupti expultricem facultatem inteſtinorum & ventriculi ſtimulent. Diarrhœa. Cauſſæ.

Interdum tamen extra dentitionis tempus infantes alui profluuio

profluuio corripiuntur; cùm vel ventriculus & inteſtina ab externo aëre refrigerantur, & propterea coctionem alimenti non rectè perficiunt; vel etſi ventriculus ſeſe bene habeat, is tamen à copia cibi aut potus oneratur, vnde cruditates, & cibi corruptio ſequitur, crudique & non ſatis cocti, aut corrupti cibi, ſi non vomitu reiiciuntur, per aluum excernuntur, eámque ad crebram deiectionem inuitant. Poteſt idem fieri vel ob lactis & alimenti prauitatem, ob quam vitioſus chylus in ventriculo generatur, qui naturam ad excretionem crebram ſtimulat. Inteſtinorum tamen humiditas & laxitas interdum etiam alui profluuium excitare poteſt, ob quam retentrix, quæ ſiccitate maximè gaudet, læditur, quâ læſâ expultrix poſtea in conſenſum trahitur. Humiditas autem iſta habet ortum ſæpe ab humore acri in ventriculo, & ex ventriculo in inteſtina delabente. Et quidem ab iſtis cauſſis, ſiue copiâ, ſiue prauitate, ſiue humorum à capite defluxu, ventriculus & inteſtina interdum ſeſe rectè initio habent: à cauſſarum tamen iſtarum vi & continuatione eandem intemperiem contrahunt, ob quam cibi vel crudi & inconcocti, vel corrupti per aluum crebrò excernuntur.

Signa Diagnoſtica.

Ipſe fluxus per ſe patet. An verò ex dentitione, an verò aliâ de cauſsâ accidat, ex ſignis dentitionis, quæ ſuprà propoſui, præſentibus vel abſentibus colligi poteſt. Si ex intemperie ventriculi vel inteſtinorum fluxus alui ortum habeat, cognoſcitur id ex eo quòd ſigna aliarum cauſſarum abſunt, & cauſſæ aliquæ externæ, quæ intemperiem frigidam vel humidam, ventriculo vel inteſtinis imprimere potuerint, præceſſerunt. Si ab humore à capite deſcendente fluxus fiat, ex ipſo catarrho præſente id cognoſcitur, fecéſque ſunt ſpumoſæ. Qualis etiam ſit materia, quæ excernitur, facilè cognoſcitur. Si enim ſint humores crudi, cibi non concocti excernuntur, ructus adſunt, & excrementa ſunt pituitoſa & alba. Si verò humores ſint calidi, ac cibi corrupti, quæ excernuntur ſunt flaua, vel viridia, fœtida; & tormina ventris maiora adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quod Celſus in genere de fluxu alui docet, vnâ die fluere aluum, atque etiam pluribus, ſæpe pro valetudine eſſe, modò febris abſit, & malum intra ſeptimum diem finiatur, id etiam in infantibus verum eſt. Et propterea fluxus alui in infantibus, ſi eum bene ferant, non ſtatim ſiſtendus. cùm ſæpe humores in ventriculo corrupti per eum commodè euacuentur, qui ſi detineantur, grauia mala excitare ſolent.

2. Vnde etiam Hippocrates *lib. de dentit.* ſcripſit: *Quibus cùm dentes erumpunt, aluus ſæpius deiicitur, minus conuulſione infeſtantur.*

3. Si tamen infantes fluxum non bene ferant, ac ad oblatos cibos ſeſe malè habeant, viréſque deiiciantur, fluxus nimis diuturnus ſit, & atrophia infantes corripiat, omnino ſiſtendus.

4. Periculoſus etiam eſt alui fluxus in infantibus, ſi per febres acutas accidat, vt & ſi nigra deiiciantur.

Curatio.

Curatio. In curatione autem primò attendendum, an infans adhuc lac ſugat, nécne; deinde an dentes erumpant, vel non. Si enim lac adhuc ſugat, cura non ſaltem ad infantem, ſed & ad matrem aut nutricem dirigenda, & præcipuè videndum, an lac bonum ſit, nécne. Si enim lac vitioſum ſit, eius vitium corrigendum; aut ſi id ſtatim fieri non poſſit, nutrix mutanda. Ipſi quoque cibi ſubadſtringentes exhibendi. Abſtineant verò nutrices à fructibus, & cibis crudis, ac difficilis coctionis. Si verò infans ampliùs lac non ſugit, cura ſaltem ad infantem dirigenda. Siue autem lac ſugat infans, ſiue non, humores vitioſi qui euacuantur, non intempeſtiuè ſupprimendi. Inprimis in dentitione non facilè aluus ſiſtenda; cùm ab iis quæ lædere potuerint, corpus expurgetur, quæ retenta febrem augere, & alia mala inducere poſſint, ſed naturæ negotium committendum; inprimis ſi fluxus ſit non adeò copioſus, & infantes eum bene ferant; aliàs cauſſæ, vnde fluxus pendet, tollendæ, humoréſque ſimul abſtergendi iis medicamentis, quæ adſtrictionem poſt ſe relinquunt, vt *ſyr.* vel *melle roſ. ſolutiuo, conſeruâ roſ. cum manna* paratâ, quæ in *Inſt. lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 10. eſt deſcripta. Vel iniiciatur talis clyſter.

℞. *Decocti ſem. milij, myrobalan. omnium,* an. vnc. ij. vel iij. *ſyr. roſ. ſimplicis infuſ.* ℥. i. vel ij. F. Clyſter.

Vbi humores ſunt abſterſi, ſi cauſſa ſit calida, exhibeatur *ſyr. de roſis ſiccis, cydonior. myrtinus, corallior. ribes*; vel detur *puluis ex margaritis, coralliis, maſtiche, C. C. flor. roſ. rubrarum.*

Vel *puluis myrtillorum* cum momento *ſang. dracon.* exhibeatur.

Vel *ſemen oxylapathi* cum *vitello oui* ſuper igne ſubige, & exhibe.

Vel ℞. *Fl. verbaſci, roſ. rubr.* an. p. j. *rad. conſolid. mai. tormentill.* an. Drach. j. Coq. Colaturæ ℞. ℥. iij. *ſyr. ribes* ℥. j. Miſc.

Vel ℞. *Nuc. moſchat. maſtich.* ana ſcrup. j. Exhib. cum *ſucco cydonior.* miſta. Extrà verò venter inungatur *ol. myrtino, roſ. maſtichino.*

Vt ℞. *Ol. myrtini* vnc. j. *maſtichini, roſar.* an. vnc. ß. *ceræ* parum. Miſc.

Vel venter foueatur *decocto fl. roſ. rubr. verbaſci, plantag. cum vino rubro* parato.

Vel ℞. *Fl. roſ. rubr.* vnc. j. *myrtillor. maſtich.* an. ʒ. ij. *ol. myrtini.* q. ſ. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Fl. roſ. rubrar. verbaſci,* ana. M. j. *rad. cyperi* ʒ. ij. *maſtich.* vnc. ß. Cum linteo albo F. ſacculus, qui coq. in vino rubro adſtringente, & ventri imponatur.

Vel ℞. *Cydonior. in vino rubr. coctor. & per ſetaceum traiectorum,* ℥. iv. *panis toſti aceto adſperſi,* vnc. j. ß. *ol. maſtich.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farinæ hordei,* vnc. ij. *pulu. fl. roſ. rubr.* ℥. j. *ſang. dracon. balauſtior. maſtich. thuris,* an. ʒ. ij. Cum modico aceti roſacei & oui albumine. F. Cataplaſma.

Vel imponatur ventri *emplaſtrum de cruſta panis,* aut *Cerotum ſtomachale.*

Vel ℞. *Rad. conſolid. mai.* vnc. j. *fol. plantag. verbaſci,* an. M. iij. *fl. roſ. rubr.* M. j. *balauſtior.* vnc. ß. Coq. in aqua pro inſeſſu.

Si verò cauſſa ſit frigida, & alba deiiciantur, exhibeatur *ſyr. maſtichinus, cydonior. cum aq. menthæ. Coagulum* quoque *hœdi* vel *leporis* Scrup. ß. pondere exhibitum à pleriſque commendatur. Eo tamen die infans à lacte abſtineat, ne hauſtum in ventriculo coaguletur, ſed pulmentis interim vtatur, è pane albo vel ſimilagine in aqua coctis.

Extrà medicamenta ex *mentha, abſinth. maſtiche, cumino,* vſurpentur.

Vt ℞. *Antheræ roſar.* ℥. j. *ſem. cumini, aniſi,* an. ʒ. ij. Cum *ol. maſtich.* & *abſinth.* & paucâ *cerâ.* F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. nardini, maſtich. menthæ,* an. vnc. ß. *pulu. corallior.* Drach. ß. *ol. nucis moſch. expr.* Scrup. ij. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel *mentha* vino decocta ventri imponatur, aut cruſta panis aquâ menthæ madida. Vel ſacculus ex *mentha, abſinth. roſ. rubris, maſtiche, nuce moſchata, caryophyllis* ventri imponatur.

Plura hac de re videantur *lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 5. & 6. quibus *de lienteria & diarrhœa* agitur, & varia medicamenta proponuntur, quæ facilè etiam infantibus accommodari poſſunt.

CAPVT XXII.

De Alui adſtrictione.

CONtrà ſæpe accidit, vt infantibus aluus adſtringatur, aut tardior ſit, de quo ſymptomate in genere *lib.* 3. *part.* 2. *Alui adſtrictio.*
ſect. 2. *cap.* 4. dictum, vbi cauſſæ omnes, ob quas aluus obſtrui poteſt, expoſitæ ſunt. Infantes quod attinet, eſt in iis aluus *Cauſſæ.*
tardior, vel abſtringitur, primò ob intemperiem inteſtinorum frigidam vel ſiccam, quæ nonnullis infantibus à primo ortu accidit. Deinde ob viſcidos, & pituitoſos humores, quibus feces alui obuoluuntur, atque inteſtinis tenaciùs adhærent; & propterea difficulter excernuntur. Fit autem hoc præcipuè ob lactis vitium, quo infantes aluntur, & ex quo pituitoſi & viſcidi humores in ventriculo generantur: quod accidit ob debilitatem ventriculi, & cùm matres vel nutrices cibis craſſis, viſcidis & adſtringentibus vtuntur, ac nimis parcè bibunt. Nam vt ipſi infantes talibus cibis veſcantur, rarò accidit, & nonniſi in adultioribus. Poteſt tamen ad alui ſiccitatem & ſuppreſſionem in infantibus facere hepatis, lienis, aut renum calida intemperies, ob quam feces alui exſiccantur.

Tandem etiam hoc accidit, ſi quacunque de cauſſa bilis è veſicula fellis, quæ inteſtina ad excretionem ſtimulat, ad ea non confluat.

Signa Diagnoſtica.

Ipſum vitium per ſe manifeſtum eſt, quæ autem cauſſæ ſint *Signa.*
alui tardioris, vel ſuppreſſæ, diligenter inquirendum. Si ſiccitas naturalis inteſtinorum mali cauſſa ſit, aluus ferè ſemper tarda eſt, quæcunque etiam diligentia in ea mouenda adhibeatur, & aliarum cauſſarum ſigna abſunt. Si pituita viſcida & craſſa cauſſa ſit, feces cùm excernuntur, eâ obuolutæ apparent. Si error aliquis in diæta & victu matris vel nutricis commiſſus ſit, ex iis cognoſcitur.

Si viſceris alicuius vicini intemperies calida & ſicca adſit, ex eorum ſignis patefit. Si bilis, quæ inteſtina ad excretionem irritat, ad inteſtina non fluat, feces alui non ſunt tinctæ, ſed albæ vel cinericiæ, & in infantibus corporis color fit flauus.

Prognoſtica.

1. Quibus aluus naturâ adſtrictior eſt, equidem interdum *Prognoſtica.*
ſatis

ſatis commodè & ſani viuunt; cum natura illud aquoſum fecibus permixtum euacuare, vel inſenſibiliter diſcutere ſoleat.

2. Rarò tamen fit, vt infantes, quibus aluus adſtrictior eſt, ſatis ſani viuant, & tutius ſemper eſt in iuuenibus aluum laxiorem eſſe, quàm ſuppreſſam, 2. aph. 53. Nam ſi aluus ſupprimitur, vapores ex alui fecibus in totum corpus diſtribui, & tormina ventris, dolor capitis, & alia mala inde excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio. Curatio alui ſuppreſſæ in infantibus duobus modis perficitur, primò ſi cauſſæ, ob quas aluus ſupprimi ſolet, tollantur; deinde ſi aluus ſuppreſſa laxetur. Primò ergo danda opera, vt cauſſæ omnes, quæ alui adſtrictionem iſtam inducere poſſunt, tollantur. Si nimirum inteſtinorum intemperies adſit frigida vel ſicca, crebrò infantes lauandi, & quidem in intemperie frigida, in balneo herbæ calefacientes ſtomachicæ; in ſicca verò humectantes, *malua*, *althea*, *parietaria*, *branca vrſina*, coquendæ, & venter, ſi adſit intemperies frigida, calefacientibus, ſi ſicca humectantibus, vt *oleo lil. albor. vnguento dialthaa, pingued. gallina, butyro ſ.* & ſimilibus inungendus.

Deinde ſi mater vel nutrix iis cibis vſæ ſint, quæ aluum adſtringere poſſunt, vt *cydoniis, meſpilis, pyris, ſorbis, berberis, ribes, fabis*, & ſimilibus, ab iis omnibus impoſterum abſtineant, & contrà cibis, quæ aluum emolliunt, vtantur, vt *maluâ, paſſulis, prunis, iure caulium*, & ſimilibus.

Si infans iam grandiuſculus ſit, & aliis etiam cibis, quàm lacte, vtatur, ab omnibus adſtringentibus abſtineat, & emollientibus vtatur: & *caulium*, ſeu *braſſica rubra ſuccus* vel *decoctum*, cum modico ſale aut melle exhibitum, aluum in infantibus laxare poteſt.

Si pituita viſcida & tenax inteſtinis adhæreat, & feces eâ obuoluantur, incidentia & abſtergentia vſurpanda, vt *mel roſatum ſolutiuum, ſyr. de praſſio*, & ſimilia.

Si viſcus aliquod vicinum calidum & ſiccum ſit, eius intemperies corrigenda *ſyr. viol. cichor. decocto hordei, emulſione ſem. frig. mai.* & ſimilibus.

Si bilis ex veſicula fellis ad inteſtina non perueniat, meatus biliarij obſtructi aperiendi, *decocto rad. graminis, fœniculi, aſparagi, capill.* ♀, & ſimilibus.

Cùm verò non ſemper expectare liceat, donec cauſſæ omnes ſublatæ ſint, ſed ad ſymptomata præcauenda maturè aluus aperienda ſit, præſtari id poteſt externis & internis medicamentis.

Inter externa ſunt glandes, ſeu ſuppoſitoria dicta, quæ fiunt ex melle & ſale; vel melle crudo linteolo indito; lardo, ſapone, radice maluæ, butyro illita.

Vel ℞. *Stercoris muris* ʒ. ß. *& adipi hircino* miſce, ac F. ſuppoſitorium.

Verùm non nimis frequenti horum vſu natura ad glandes eiuſmodi aſſuefacienda. Aliàs enim, niſi ſollitata, aluus officium non facit, & poſtea iterum ſtatim ſupprimitur.

Præſtat ergo Clyſteres & alia externa vſurpare, quæ ſimul cauſſam morbi tollere, & ſiccitatem inteſtinorum emendare, aut pituitam viſcidam incidere aut abſtergere poſſunt, prout neceſſarium eſt.

Vt ℞. *Ol. commun.* ℥. iij. vel iv. *ſacchari rubri* ʒ. ij. vel iij. *vitell. oui* j. ſalis ℈. iij. F. Clyſter.

Vel ℞. *Rad. alth.* ℥. ß. *malua, parietaria*, ana M. ß. *fl. chamameli* p. j. *ſem. lini, fœnugr.* ana ʒ. j. Coq. in aq. ſ. In colaturæ Vnc. iij. v. vj. pro ætatis ratione, diſſolue *flor. caſſia* ʒ. ij. iij. vel Vnc. ß. *ol. commun.* Vnc. j. vel ℥. j. ß. *vitell. oui* j. F. Clyſter.

Extrà vmbilico infantis, quæ aluum laxant, epomphalia dicta, imponi poſſunt. Nimirum butyrum, vel ol. amygd. d. aut ſola, aut cum vno atque altero grano ſcammoneæ aut colocynthidis. Vel *adeps gallina cum felle bubulo*, aut *ſucco cyclaminis*.

Vel ℞. *Aloës* ʒ. ij. *fellis tauri* ʒ. j. *ſcammon.* ℈. j. *butyri* ſ. q. ſ. F. Vng. quo teſta nucis iuglandis impleatur, & vmbilico infantis apponatur.

Imò totus venter inungatur Vnguento aliquo emolliente.

Vt ℞. *Butyri rec. ſ. pingued. gallin. anſer.* an. ℥. ß. *ol. amygd. d. lini*, an. Drach. iij. *medulla vituli, vng. dialthea*, an. ʒ. ij. *cera* parum. Miſce.

Vel ℞. *Fol. malua, altheæ*, an. M. j. *ſem. lini, fœnugr.* ana Vnc. ß. *ficuum* num. vj. Coq. in aqua & contund. ac per ſetaceum traiiciantur. Contuſis adde *butyri ſ. adip. gallin.* an. vnc. j. *vnguent. dialth.* vnc. ß. *croci* Scrup. j. Miſce. F. Cataplaſma, quod ventri imponatur.

Si fortiùs laxare libet, aloë, & alia purgantia addantur. Vel ex *farina volatili & ſucco ebuli*, F. Cataplaſma, quod ventri imponatur, vt ventriculum non tangat; quod in aliis etiam medicamentis & cataplaſmatis, quæ vim purgandi habent, obſeruandum.

Grandioribus iam, *terebinthina Cypria*, ciceris magnitudine, vel Scrup. j. aut Drach. exhiberi poteſt, vel decoctum braſſicæ rubræ cum melle, vel *ſyrupi viol. roſ.* aut *mel. roſat. ſolutiuum, paſſula laxatiua*, vel *caſſia*, à Drach. ij. ad ʒ. vj. vel *manna*, quæ commodè in lacte diſſoluitur, aut pulmentis admiſcetur.

Vel hoc: ℞. *Carnis caricar. pingu. paſſul. enucl.* an. ʒ. ij. *iuiubar.* num. vij. *fl. caſſia* vnc. ß. *elect. diaſebeſt. ſolutiu. diaprunis ſol.* an. Drach. ij. cum *ſyr. conſeruat. myrabolan. chebulor.* F. Electuarium. Doſis ʒ. j.

Iunioribus verò lac cum ſaccharo exhibeatur, vel mel lingendum detur.

Poſſunt & nutrici medicamenta purgantia, ſed leniora, & ætati ac conſtitutioni infantis conuenientia adhiberi.

CAPVT XXIII.

De Lumbricis.

CVm de Lumbricis ſatis, *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 5.* dictum ſit: hîc ſaltem quædam, quæ infantibus propria ſunt, proponemus. De Lumbricis.

Naſcuntur autem præcipuè vermes in Infantium inteſtinis, ita quidem, vt obſeruatum ſit, in ipſo matris vtero lumbricos in inteſtinis infantium ex materia fæculenta genitos, & ab editis paulo pòſt excretos fuiſſe, vt annotauit Autor *lib. 4. de morbis*. In infantibus verò in lucem editis generantur ob eorum ἀδηφαγίαν, & lactis cum aliis cibis confuſionem, & corporis conſtitutionem calidam & humidam, quæ ad talia producenda commodiſſima eſt. Faciunt etiam ad vermium in infantibus generationem dulcia, quibus infantes magis, quàm adulti delectantur. Dulcia enim etſi in adultis facilè bileſcunt: tamen quia infantium temperamentum eſt humidum, in iis dulcia calidam & humidam intemperiem acquirunt, quæ putredini & vermium generationi maximè obnoxia eſt. Inprimis verò faciunt ad vermium generationem in infantibus fructus horarij, quibus infantes auidè veſcuntur, qui talia excrementa ſuppeditant, præcipuè in corporibus humidis, in quibus faciliùs vermes generantur. Reliqua de cauſſis & generatione lumbricorum videantur *loc. alleg.* Cauſſa.

Cùm autem tres ſint lumbricorum ſpecies, vt *ibid.* dictum, alij teretes, ſeu rotundi & longi, lumbricis terreſtribus ſimiles; alij lati, inſtar faſciæ, geniculis & nodis q. quibuſdam diſtincti; alij parui, aſcarides dicti, vermiculi, qui in caſeo & carnibus naſcuntur, ſimiles: primi illi frequentiſſimè in infantibus naſcuntur, Germanis *die Suplvvürme*.

Signa Diagnoſtica.

Si vermes per aluum vel vomitum eiiciantur, aliis ſignis opus non eſt. Verum quia ſæpe, antequam excernantur, diu latent, nec infantes etiam, quid mali patiantur, ſatis vel intelligunt, vel indicare poſſunt, ſignis opus eſt, quibus vermes in inteſtinis latentes cognoſcantur. Et primò quidem in genere, vbi lumbrici in inteſtinis latent, os ſaliuâ abundat, ac ſæpe humore quodam perfunditur, fœtor quidam peculiaris ex ore exhalans percipitur. Inſomnia terribilia infantes exercent: id quod ex variis geſtibus in ſomno percipitur; ſtrident præter ſolitum dentibus in ſomno, ſomnus eſt interruptus, linguam exſerunt, nares ſæpiſſimè ſcalpunt, maſticare videntur: tuſſis adeſt ſicca, interdum nauſea, vomitus, ſingultus accidit, nimius adeſt appetitus, & contrà appetitus interdum planè deiicitur, ſitis quoque plerumque infantes lumbricis laborantes vexat. Venter inflatur atque intumeſcit: aluus interdum ſupprimitur; plerumque tamen laxa & fluida eſt: vrinæ plerumque ſunt perturbatæ & albæ: tormina ventris adſunt, & inprimis vbi venter vacuus eſt, & alimentum vermibus deeſt; leniora verò eadem ſunt, vbi alimentum abundat. Reliquum corpus extenuatur, ob alimenti, quod lumbrici abſumunt, defectum. Sudorem frigidum ſæpe ſudant infantes, in facie color ruber apparet, mox iterum palleſcunt. Interdum conuulſiuis motibus corripiuntur. Febres quoque ſæpe accedunt, eæque ſatis prauæ, colluuie illâ excrementorum circa vermes putreſcente. Iſta tamen ſigna, quæ plerique omnibus communia eſſe dicunt, magis longis & teretibus, quàm latis lumbricis vel aſcaridibus competunt, habéntque illi alia ſigna. Signa.

Qui enim lato lumbrico laborant, cibi appetitum nimium habent, & niſi is offeratur, dolorem & morſum in ventre percipiunt, vt aliquando lipothymiâ corripiantur, niſi ſtatim is offeratur. Alias tormina in lato lumbrico ſunt mitiora. Ignauior enim eſt lumbricus latus, & inteſtinis adhæreſcit, nec facilè de loco in locum mouetur. Corpus valde extenuatur, & imbecillum redditur, ac alia quædam ſigna interdum ex modò recenſitis adſunt. Hoc verò certiſſimum ſignum eſt, ſi cum alui excrementis corpuſcula quædam cucurbitæ ſeminibus ſimilia excernantur.

In aſcaridibus vehemens pruritus in ano adeſt, & aſſidua ad egerendum irritatio. Hærent enim in inteſtino recto, idque continuò vellicant; excrementa ſunt veluti iumentorum, & malè olent.

Prognoſtica.

1. Equidem infantes ſæpe ſatis diu lumbricis laborant, ſine inſigni aliquo detrimento: ſæpe tamen grauiora, quæ modò enumerauimus, ſymptomata inducuntur.

2. Minùs noxij è lumbricis ſunt aſcarides, cùm ſint parui, & hæreant

hæreant in inteſtino recto, loco à partibus nobilioribus remotiore, & per quem non ita difficulter excernuntur. Aliquando tamen vlcera in inteſtino recto excitant.

3. Lati quidem lumbrici difficillimè curantur, imò ſæpe homini conſeneſcunt: grauia tamen ſymptomata, vel mortem non facilè inferunt.

4. Longi & rotundi maximè noxij ſunt; & varia interdum ſymptomata inducunt, compertúmque eſt, lumbricos tales non ſolùm inteſtina, ſed & abdomen perforaſſe.

5. Melius autem eſt, ſi lumbrici hi graciles & extenuati exeant, quàm ſi craſſi, magni, & q. ſanguine repleti ſint. Si enim graciles ſint, indicio eſt, materiam quâ aluntur & fouentur, non ita copioſam adeſſe; contrarium ſi accidat, argumento eſt, abundare in corpore multos tales humores excrementitios, à quibus incrementum tantum ſumſerint.

6. Melius eſt, ſi lumbrici ſint pauci, quàm ſi multi.

7. Melius etiam eſt, ſi lumbrici ſint albi; peius, ſi flaui, liuidi, rubri, nigricantes.

8. Si ſimplici figurâ, lumbrici mitiores ſunt; deteriores, qui ſerpentinam, vel aliam prodigioſam figuram habent.

9. Melius eſt per aluum, quàm per os vermes exire; peſſimum verò, ſi partes alias perforent, & per eas exitum quærant.

10. Lumbrici cum febre magis pernicioſi ſunt, quàm qui ſunt ſine febre.

11. Si conuulſio cum ſtridore dentium atque obmuteſcentia accidat, periculoſum eſt.

12. Si vermes mortui non vi remediorum, aut defectu alimenti eiiciantur, ſed cauſsâ materiæ morbificæ enecati fuerint, periculoſum eſt, non quia non ſit bonum vermes reiici, ſed quia prauitatem cauſſæ morbificæ arguit.

Reliqua prognoſtica videantur *loco allegato*.

Præſeruatio.

Præſeruatio lumbricorum. Tutius eſt præſtare, ne lumbrici in infantibus generentur, quàm vt generati enecentur & expellantur. Præcauetur autem generatio lumbricorum diætâ & medicamentis. Diæta ſit talis vt nullo modo ad generationem vermium faciat, ſed eam potiùs impediat, & inprimis victus ratio talis eſſe debet. Itaque exhibendi cibi boni ſucci, iique condiendi interdum ſucco granatorum, aurantiorum, citri. Vitanda verò dulcia, pinguia & viſcida, inprimis lactis & piſcium multus eſus, vt & fructus horarij & ficus. Potus in aſſuetis, quod tamen rarò commodum, ſit vinum tenue, vel aq. graminis & acetoſæ dilutum. Vinum enim lumbricis aduerſum eſt, aut cereuiſia pura. Potui raſuram cornu cerui, vel C.C. præparatum, vt & iuſculis ac medicamentis admiſcere vtile eſt.

Medicamenta verò quod attinet, inprimis danda opera, vt materia, quæ generationi vermium apta eſt, non detineatur, ſed euacuetur, atque exſiccetur, & ad generationem vermium inepta reddatur. Itaque danda opera, vt aluus laxa ſit, & materia, è qua forſan vermes generari poſſent, ſenſim euacuetur. Hîc nonnulli quidem aloën, hieram picram, rhabarbarum, infantibus formâ pilul. & boli exhibenda præſcribunt; ſed quomodo infantibus talia propinari poſſint, ipſi viderint: noſtris talia fruſtra præſcribuntur, niſi adultiores iam ſint. Violenter etiam infundi vix commodè poſſunt, vt mox dicetur. Commodius eſt, ſi infantibus clyſteres iniiciantur, vel ſingulis diebus ante cibum *decoctum ſebeſten* exhibeatur, vel *rotulæ diaturbith. cum rhabarb.* aut aliæ conuenientes, aut *elect. diaſebeſten*, aut ſyrupus aliquis ex decocto plantarum vermes necantium, cum fol. ſenæ, agarico & pauxillo rhabarbaro.

Inter medicamenta autem, quæ materiam exſiccant, ac generationi vermium reſiſtunt, commodiſſima quidem ſunt amara, vt *abſinthium*, *ſcordium*, & ſimilia. Verùm quia iſta infantes non facilè aſſumunt, alia quæ minùs ingrata ſunt, infantibus interdum exhibenda, vt *decoct. radic. graminis*, *auriculæ muris*, *ſuccus limonum*, *citri*. Interdum etiam gutta j. aut ij. *Spiritus vitriol.* in conuenienti liquore propinari poteſt.

Curatio.

Curatio. Si autem vermes iam geniti ſunt, & de eo certis ſignis conſtet, danda opera eſt, vt ij expellantur. Medicamenta autem quæ id præſtant, *alleg. loc.* ſunt propoſita; quædam hîc ſaltem eligemus, quæ infantibus commodè exhiberi poſſunt. Etſi enim nonnulli, ex Antiquis etiam, vt ex P. Ægineta *lib. 4. de remed. c. 57.* videre eſt, ſuadent, ſi infantes medicamenta auerſentur, ea vi dentibus diductis, cochleari argenteo fiſtulato in os vſque ad fauces immiſſo, infundenda eſſe, vt velint nolint, tales potiones hauriant: tamen talia faciliùs præcipiuntur, quàm expediuntur, & quilibet, qui talia tentare velit, facilè experietur, quâ cum difficultate & periculo talia tententur: & talia medicamenta vi infuſa facilè vomitu ab iis iterum reiiciuntur.

Inter medicamenta autem, quæ infantibus commodè exhiberi poſſunt, vtilis eſt inprimis *corallina*, *ſemen ſantonici*, *radices dictamni albi*, *C. C. aqua & decoctum radic. graminis*. Poteſt & *mercurius dulcis* locum habere, ſi cautè exhibeatur, eius nimirum g̃. viij. in aq. graminis per noctem infundantur, & abiecta poſtea mercurij ſubſtantiâ, aqua exhibeatur. Pulueres autem tales paſſim occurrunt, qui infantibus cum lacte vel aq. gramin. vel decocto ſebeſten, à ℈. j. ad ℈. ij. exhibentur. Et quia aliàs infantes facilè epilepſiæ obnoxij ſunt, & ex ipſis vermibus quoque epilepſia generari poteſt, commodè iis pulueribus medicamenta contra epilepſiam admiſcenda.

Vt ℞. *Sem. ſantonici* ʒ. ij. *corallinæ, C. C. præp.* an. ʒ. j. *rad. pæon. dictamni albi, magiſter. corallior.* an. ℈. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Sem. ſantonici, corallinæ,* an. ʒ. j. ß. *rad. dictamni albi, tormentill.* an. ʒ. ß. F. Puluis.

Vel exhibeatur *eſſentia fl. perſicorum*, aut *decoctum* vel *aq. filicis*, ab ℥. ß. ad ℥. j. vel puluis eiuſdem à ℈. ß. ad ʒ. ß.

Conſiderandum tamen hîc, an febris vermibus coniungatur: Nam ſi febris adſit, frigidis magis vtendum, & ea addenda, quæ malignitati repugnant, vt *ſuccus limonum*, *granator. aurantior. acetum, C. C. bezoar. confectio de hyacintho.*

Vel talis potiuncula exhibeatur.

℞. *Aq. gramin.* ℥. iv. *ſyr. acetoſ. citri* ℥. j. *violat.* ℥. ß. *ſpir. vitriol.* gutt. ij. vel iij. Miſc. Exhibeatur cochlear j. vel alterum.

Deinde & hoc obſeruandum, medicamenta vermes necantia, præcipuè amara, per os exhibenda eſſe, dulcia verò in aluum iniicienda. Ita enim dum amara & ſibi aduerſa medicamenta auerſantur lumbrici, verſus inferiora deſcendunt, & dulcibus eòdem alliciuntur, atque ita faciliùs è ventre exturbantur. Itaque dum vermes necantia medicamenta exhibeantur, clyſter ex lacte infundatur.

Vel ℞. *Paſſulas* num. x. *caricas*, num. vij. Coq. in aq. ſ. Colat. ℞. ℥. iiij. vel vj. in quibus diſſolue *ſacchari* ℥. j. vel ℥. j. ß. F. Clyſter.

Notandum & hoc, non vni ſaltem medicamento inſiſtendum eſſe; cùm vni facilè aſſueſcant vermes, neque eo abigantur.

Extrà verò ventri, præcipuè circa vmbilicum, adhibenda medicamenta parata ex iis, quæ vermes enecant. Ideóque vtilia ſunt *folia perſici* trita & vmbilico impoſita; vel *folia perſici, abſinthium, & lupini*, pari pondere coquantur, & ventri imponantur.

Vel cuminum cum felle taurino miſtum ventri applicetur.

Vel cataplaſma ex *abſinth. hyperico & felle taurino* factum.

Vel ℞. *Pulu. abſinth. nigellæ, centaur. minor. ſem. ſantonic. farinæ lupinor.* an. ʒ. ß. *ol. abſinth.* q. ſ. *ceræ* ʒ. ß. Miſc. ſuper igne. F. Vnguentum quo venter inungatur.

Vel ℞. *Pulu. ſem. nigellæ, abſinth.* an. ʒ. ij. *farinæ lupin.* ℥. ij. *ſucci rutæ* ℥. j. ß. *abſinth.* ℥. iv. Vel ſi ſucci deſint, *ol. rutac. & abſinth.* F. Cataplaſma, quod palmi magnitudine vmbilico imponatur.

Vel ℞. *Theriacæ* ℥. ß. Diſſolu. in *ſucco abſinth.* & ventri illinatur.

Vel ℞. *Farinæ lupin.* ℥. iv. *pulu. aloës, myrrhæ, tanaceti, ſem. ſantonici*, an. ʒ. ij. *aceti ſcordij*, ℥. ij. *fellis bouis* ℥. ß. *ſucci vel ol. abſinth.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel tale balneum paretur.

℞. *Fol. perſicor. abſinth.* ana q. ſ. Coq. in aqua, cui infans ad vmbilicum vſque inſideat.

Si tamen febris adſit, temperatiora adhibeantur.

Vt ℞. *Succi portulacæ, fol. perſicor.* an. ℥. iij. *aceti* ℥. j. *farinæ lupinor.* q. ſ. F. Cataplaſma. Reliqua vide *alleg. loco.*

CAPVT XXIV.

De Hernia.

Herniâ. DE Hernia egimus *lib. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 6.* & propterea hîc ſaltem quædam infantibus peculiaria afferemus.

Cauſſa.

Cauſſa. Corripiuntur autem pueri herniâ, ex inteſtinorum tenuium in ſcrotum, laxato vel rupto peritonæo, delapſu. Laxatur autem vel rumpitur peritonæum fletu nimio, tuſſi, & nimio egerendi aluum, ſi ipſa adſtrictior ſit, conatu; in adultioribus verò pueris etiam motu aliquo corporis nimio, præcipuè qui fit diuaricatis cruribus, aut lapſu. Peritonæum enim in infantibus adhuc eſt minùs ſolidum. Quapropter ſi cauſſa aliqua, quâ diſtenditur vehementer, accedat, facilè nimis laxari, aut etiam rumpi poteſt.

Alius tamen etiam tumor ſcroto infantium recens natorum ſæpè accidit, qui ad hernias vulgò quoque refertur, in quo peritonæum ſaluum eſt: humor verò aquoſus in abdomine abundans in ſcrotum deſcendit, idque in tumorem attollit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſe quidem tumor ſcroti, ſeu hernia, per ſe manifeſta eſt. Hoc verò diligenter conſiderandum, an tumor is ſit ex inteſtinorum in ſcrotum prolapſu, an verò ſaltem ex aquoſo humore eò defluente. Diſcernitur autem hoc, quòd in enterocele tumor plerumque eſt in vna parte ſcroti, (rarò enim in vtroque latere in infantibus peritonæum rumpitur) dextra vel ſiniſtra; & inteſtina prolapſa tactu percipi poſſunt. Præterea foramen illud, per quod inteſtina dilabuntur, digito explorari poteſt.

Tumor verò ſcroti aquoſus plerumque eſt in vtroque latere. Scrotum etiam eſt magis inflatum, quàm in enterocele, neque foramen vllum in peritonæo deprehendi poteſt, neque cauſſa vlla quæ enterocelen inducere potuerit, præceſſit, ſed potiùs cruditatis ſigna adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Enterocele in infantibus faciliùs curatur, quàm in adultis, cùm peritonæum adhuc ſit mollius, & faciliùs vniri poſſit.

2. Nonnulli quidem omnem herniam aquoſam deteriorem eſſe enterocele ſtatuunt, ſed in infantibus id falſum eſt. Teſtatur enim experientia, facilè diſcutientibus adhibitis herniam iſtam aquoſam curari, imò ſæpè ætatis progreſſu ſpontè euaneſcere, humoribus abſumtis.

Curatio.

Curatio.

In hernia inteſtinali danda inprimis eſt opera, vt aluus ſit laxa in infantibus, & ne nimiâ ciborum copiâ venter valde repleatur, infans non multùm ploret, & ſi iam adultior ſit, ab omni motu vehementi abſtineat.

Deinde infante in dorſum reclinato, inteſtina molliter reponenda ſunt, & emplaſtrum vel cataplaſma conueniens applicandum, qualia *illegato loco* ſunt propoſita, & ſubligaculo alligandus & conſtringendus.

Vel ℞. *Arnogloſſæ, ſaniculæ*, ana ℥.ß. *farinæ lentium, lupinor. flor. roſ. rubr.* ana ʒ.ij. *thuris* ʒ.j. *alumin.* ʒ.ß. F. puluis, cuius ſume q.ſ. & cum *album. oui conquaſſato*, F. cataplaſma, quod loco affecto imponatur.

Vel ℞. *Thuris, nuc. cupreſſi, aloës, acaciæ*, ana ʒ.ij. *myrrhæ* ʒ.j. F. puluis, qui excipiatur *ichthyocollæ glutine*, & formâ emplaſtri imponatur.

Vel ℞. *Nuc. cupreſſ.* ʒ. ij. *balauſtior. pulu. rad. conſolid. maior. perfoliatæ, ſan[i]culæ. herniariæ*, ana ʒ. j. *bdellij* ʒ. j. ß. *boli Armeni* ʒ.ij. *ſang. dracon.* ℈. iiij. *picis Græcæ*, ℥.ij. *reſinæ pini* ʒ.vj. Cum *terebinth. cera* & *ol. ouor.* F. Ceratum.

Simplex, ſed vtile emplaſtrum eſt, ſi gummi elemi in aceto maceretur, donec acetum in ſuperficie q. cremore obducatur, & poſtea affuſis aliquot ol. ouor. guttis, igne lento ad ceroti conſiſtentiam coquatur.

Vel ℞. *Fol. virid. perfoliatæ, & rad. conſolid. mai. recent.* Contundantur minutim, & additâ *cera noua* parte tertiâ, F. Emplaſtrum, quod loco affecto imponatur.

Vel ℞. *Rad. conſolid. mai. mundatas*, conterantur, & calefactæ linteo albo inducantur, atque emplaſtri modo loco affecto imponantur, & poſt horas duodecim aliud imponatur.

Simul etiam quædam medicamenta interna exhibeantur, quæ glutinationem adiuuare poſſunt.

Vt ℞. *San[i]culæ, a[r]nogloſſi*, ana M.ß. *agrimon.* M.j. *rad. conſolid. mai.* ℥.ß. Coq. in vaſe duplici, in *aquæ* ℔. j. Colatura dulcoretur *ſacchar*o, quæ ſæpe calidè infanti propinetur.

Vtiliſſima eſt & *auricula muris*, cuius Maio collectæ puluis ſingulis diebus infantibus cum pulmentis & aliis cibis præbeatur. Idem præſtat *puluis Lunariæ minoris*, ex vino rubro, vel decocto conſolidæ exhibitus. *Perfoliata* etiam, ſeu formâ pulueris, ſeu decocti propinata, hernias ſanat. Idem præſtat *herniaria*. Vel *conſolid. mai. radices* aquâ herniariæ, vt moris eſt, maceratæ, condiantur; & cum eâdem aqua, in qua maceratæ ſunt radices, ſyrupus pro conſeruatione radicum coquatur, & cùm ſyrupus, tùm ipſa radix condita exhibeatur.

Si ab humore aquoſo ſit ſcroti tumor in infantibus, ea medicamenta ſcroto adhibenda, quæ humorem illum diſcutiunt & abſumunt. Inungatur propterea ſcrotum *ol. ſambuci, laurino, rutaceo*; vel cataplaſma ex *farinâ fabar. ſem. lini, fœnugr. puluere fl. chamæmeli, ſambuci, ſem. cumini*, imponatur.

CAPVT XXV.

De Vmbilici prominentia.

Vmbilici prominentia.

COgnatum herniæ malum eſt vmbilici prominentia, cùm infantibus vmbilicus in tumorem ſine inflammatione attollitur, & magis quàm par eſt, prominet.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Accidit autem hoc, cùm vmbilicus rectè non ligatur, & pars eius maior, quàm debebat, relicta eſt, quæ in altum attollitur, & protuberat ac prominet; vel cùm peritonæum laxatum eſt, & propterea eò loci vmbilicus nimium diſtenditur, & in eum humores aquoſi vel flatus ſeſe inſinuant: quod fit à fletu nimio infantium, aut tuſſi; vel cùm peritonæum iiſdem de cauſſis rumpitur; vel cùm vmbilicus exulceratur, & inteſtina in vmbilicum prolabuntur, quod malum propriè exomphalon & omphalocele appellatur. Cauſſæ plures ab aliis autoribus ſolent recenſeri, quæ quidem in adultis, ſed non in infantibus, de quibus iam agimus, locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Tumor vmbilici manifeſtus eſt. Diſcernendus verò eſt ab inflammatione, hoc modo: In inflammatione durities eſt: in vmbilico verò prociduo vel prominente, tactui cedit vmbilicus. Deinde in inflammatione calor & rubor apparet, qui non percipitur in vmbilici prominentia, in qua color cutis non mutatur, nec diuerſus eſt color à reliqua cute. Præterea in inflammatione vmbilici pulſus & dolor adeſt, qui in vmbilici prominentia non percipitur, niſi inteſtina valde prolapſa ſint. Tandem etiam inflammatio citò finitur, cùm ſit tumor calidus: vmbilici prominentia diu durare poteſt.

Cauſſas verò quod attinet, ſi vmbilicus non rectè ſit præciſus, facilè id ex eius quantitate apparet. Si laxatio ſit ſaltem peritonæi, non ruptio, non ita multùm prominet vmbilicus, & ferè tumor æqualis ſemper manet, nec in clamore vel fletu incrementum maius ſumit; ſi verò ruptum ſit planè peritonæum, tumor ſæpe variatur, & dum infans ſupinus iacet, tumor vix percipitur, cùm inteſtina in ſuum locum relabantur: contrà dum ambulat, vel ſedet, incrementum ſumit, & inprimis dum flet, clamat, vel lauatur. Vlcus quoque vmbilici per ſe manifeſtum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si obſtetrix vmbilicum non rectè præcidat, ſed longiorem, quàm par eſt, relinquat, malum incurabile eſt; magis tamen moleſtum, quàm periculoſum.

2. Si verò vmbilicus iam poſt partum conſolidatus poſtea vel extendatur nimis, vel rumpatur, vel exulceretur, quò recentius malum, eò faciliùs curatur. Si verò protrahatur, difficulter curatur, & ſæpe incurabile euadit.

3. Imò niſi in infantia curetur, poteſt in adulta ætate, ſi inteſtina prolapſa inflammentur, ileum lethalem inducere.

Curatio.

Curatio.

Si peritonæum ſaltem relaxatum ſit, adſtringendum ac roborandum: ſi ruptum, vniendum & conſolidandum. Et ſi cauſſæ, quæ peritonæum extendere, laxare, vel rumpere poſſunt, adſint, eæ omnes amouendæ. Danda itaque opera, vt quantum fieri poteſt, infans à fletu & eiulatu ad quietem & ſomnum traducatur: ſi tuſſis adſit, ea ſedetur, aliíque omnes motus vehementes vitentur. Balnea etiam non conueniunt, cùm vmbilicum laxent. A cibis flatulentis abſtinendum cùm nutrici, tùm infanti. Aluus vt ſit laxa, danda opera, ne vehementi in excernendo conatu opus ſit.

Deinde ſi peritonæum nimis dilatatum ſit, flatúſque vmbilicum extendant, è *pulueris ſem. cumini, bacc. lauri*, & *farin. lupinor.* part. æqual. cum vino rubro, fiat cataplaſma, & vmbilico imponatur. Aut fiat ſacculus ex ſem. cumini & ſpicâ Celticâ, ac in vino rubro coquatur, & vmbilico imponatur. Poſtea vmbilico adſtringentia imponantur, & puluinari ſuperpoſito vmbilicus faſciâ contineatur, ne ampliùs diſtendi poſſit.

Si verò peritonæum ruptum ſit, inteſtinis priùs in locum repoſitis, medicamenta, quæ *cap. præced.* in hernia inteſtinali ſunt propoſita, vmbilico imponenda, & puluinari ſuperpoſito, faſciâ vmbilicus arctè ligandus, ne inteſtina iterum procidere poſſint. Vtilis eſt hîc plantago, & muſcus, qui in pruno ſylueſtri naſcitur, ſi in vino rubro coquatur, & vmbilico imponatur. Foreſtus in recenti Exomphalo infantium nuper natorum quatuor rotulas ad formam ſtufari ſeu nummi parui rotundas è corio conficit, eâſque oxycroceo obducit, & ſindone rubra cooperit, & ita vnam rotulam vmbilico imponit, nec ante quartum vel quintum diem amouet, poſtea aliam imponit.

Vel mentha cum albumine oui contrita vmbilico imponatur.

Vel ℞. *Pulu. nucum cupreſſ. thuris, myrrhæ, maſtich. ſarcocollæ, alumin. ichthyocollæ*, ana ʒ.j. *album. ouor.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Exhibeantur etiam medicamenta ad hernias vtilia, vt *radic. ſymphyti* ℈.j. infanti detur.

Vel ℞. *Rad. conſolid. mai. corall. rubr. maſtich. burſæ paſtoris*, ana ʒ.j. F. Puluis.

Nonnulli etiam puluerem rad. ſcrofulariæ cum lacte exhibent.

Si vmbilicus ſit exulceratus, curatio, vt *ſeq. cap.* dicetur, inſtituenda, vmbilicóque imponendum ol. roſaceum, in quo ceruſſa lota contrita ſit, vel emplaſtrum gryſeum dictum.

Reliqua, quæ adultis competunt, petantur, vt dictum, è *cap. de hernia inteſtinali*, & *lib. 3. part. 10. cap. 2. de hernia vmbilicali.*

CAPVT XXVI.

De Vmbilici inflammatione.

Vmbilici inflammatio.

INterdum inflammatur vmbilicus in infantibus, atque id præcipuè accidit poſt vmbilici abſciſſionem. Dum enim ex dolore, præſertim ſi ligatura non rectè facta ſit, & læſione ab aëre externo, ſanguis eò concurrit, inflammationem excitat.

Signa

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur inflammatio vmbilici ex tumore cum duritie, rubore, calore, & pulſu.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si malo huic ſtatim ſuccurratur, non ita difficulter curatur.

2. Si verò non rectè tractetur, febris ob quam infans periclitatur, accidere ſolet.

3. Si inflammatio in abſceſſum mutetur, iſque rumpatur, inteſtina procidunt, ac ſæpè infans moritur.

4. Si verò malum protrahatur, interdum contingit, vt occaſione inflammationis, natura, quæ in vtero per hunc locum humorem ſeroſum euacuare ſolebat, eius officij nondum oblita, iterum ad hunc locum eundem transmittat, atque ita curationem difficilem reddat.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis inflammationibus, ita & hìc dolor leniendus, affluxus ſanguinis reprimendus, & quod influxit, diſcutiendum.

Ad dolorem leniendum fiat tale Cataplaſma.

℞. *Maluæ coct. & contuſ.* ℥. j. *farin. hordei* ℥. ß. *lupinor. fœnugr.* an. ℨ. ij. *ol. roſ.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Spicæ Celticæ* ℥. ß. *terebinth.* ℥. iij. Cum *ol. amygd. d.* vel *ſeſamino*, F. Vnguentum.

Ad ſanguinem repellendum, ſequens adhibeatur.

℞. *Pulu. thuris* ℨ. j. *acaciæ, pſyllij*, an. ℨ. ß. Cum *albumine oui*, F. Cataplaſma, quod vmbilico imponatur.

Suppuratio, quantum fieri poteſt, prohibenda. Si tamen ad ſuppurationem & inflammationem perueniat.

℞. *Terebinth.* ℥. ß. *vitell. oui* j. *ol. roſac.* ℥. iij. Miſce.

Vel vnguentum ex ceruſſa, lithargyro, terebinthina & ol. ſeſamino.

CAPVT XXVII.

De ani procidentia.

Ani procidentia. Contingit interdum etiam, vt infantibus anus procidat, quod fit ob muſculi, qui eum claudit, laxitatem. Prouenit autem hæc vel à nimia eius humiditate & emollitione, quæ alui fluxum frequentiſſimè ſequitur, vel ob nimium egerendi conatum, qui in teneſmo & aluo dura accidit, quo anus protruditur extrà, reuerti verò in ſuum locum non poteſt. Idque eò faciliùs in infantibus accidit, quia ipſorum corpora ſunt humidiora & molliora, & muſculi adhuc laxi & languidi. Aliæ verò cauſſæ, quæ ab aliis autoribus proponuntur, in infantibus vix locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt. An verò proueniat à nimia humiditate, & humoribus ad aluum confluentibus, an verò ex egerendi conatu nimio, facilè ab adſtantibus cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si à nimio egerendi conatu ſit ani procidentia, non ita difficulter curatur, modò maturè auxilium adhibeatur. Quò enim diutiùs anus extra locum ſuum fuerit, eò magis alteratur, ac poſtea difficiliùs reponitur.

2. Si verò ſit à nimia humiditate, difficulter curatur, & præcipuè ſi fluxus alui ei coniungatur. Perfectè enim malum vix curari poteſt, antequàm fluxus alui ceſſet. Præterea medicamenta neceſſaria non facilè retinentur, ſed à fecibus alui eorum actio impeditur.

Curatio.

Curatio. Curatio tota in ani repoſitione, & repoſiti in ſuo loco retentione conſiſtit. Itaque ſtatim anus in ſuum locum reponendus. Quod ſi ob tumorem eius facilè fieri non poſſit, *decocto maluæ & althææ* fouendus, & *oleo lil. alb.* inungendus. Aut infans in balneo ex iiſdem herbis parato inſideat.

Deinde vt inteſtina repoſita in ſuo loco maneant, medicamentis adſtringentibus præſtandum.

Vt ℞. *Roſ. rubr. balauſt. nuc. cupreſſ. cortic. granat.* ana ℥. ß. *ſumach, thuris, maſtich.* ana ℨ. ij. Coq. in vino auſtero, & ſpongiâ decocto hoc madida anus foueatur.

Abſolutâ fomentatione, puluis ex iſtis medicamentis paratus inſpergatur:

Vt ℞. *El. oſ. rubr. balauſt.* ana Drach. ß. *thuris, maſtich. myrrh.* ana Scrup. j. F. Puluis, qui goſſypio exceptus ano imponatur. Aut ex iiſdem ſuffitus fiat, qui cùm non ita commodè ab infantibus ano excipiatur, linteis mundis aq. aluminoſa antea madefactis fumus excipiendus, & lintea ano imponenda. Ne quoque anus, vbi repoſitus fuerit, iterum elabatur, infantes cruribus coniunctis iaceant, & ſi teneri adhuc ſint, crura eorum faſciis colliganda ſunt. Abſtinendum à balneis, quæ laxare poſſunt.

Plura de hac materia videantur *lib. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 6.*

CAPVT XXVIII.

De calculo veſicæ.

Frequenter etiam in veſica calculus in infantibus generatur, rariſſimè verò in renibus: ſicut contrà ſenes frequentiùs calculo renum laborant. *Calculus veſicæ.*

Cauſſæ.

Qua ratione calculi generentur in corpore humano, in genere *lib. 3. part. 3. ſect. 1. cap. 6.* & *part. 8. ſect. 1. cap. 1.* dictum, quæ hìc repetenda non cenſeo. In infantibus calculus in veſica præcipuè, vt Hippocrates *lib. 4. de morbis*, docet, generatur ex lacte, quod infantes ſugunt: quod ſi impurum, non ſolùm lapides, ſed & alij morbi ex eo naſcuntur. Non tamen quoduis impurum lac calculo materiam præbet, ſed illud quod ex; cibis craſſis, viſcidis, & aliis ad materiam calculi producendam aptis generatur; & præcipuè ſi infans illud nimis auidè ſugat, ventriculúmque eo oneret, vt inde cruditates generentur. Quod verò lac præſtare poteſt, idem pulmenta ex farina triticea cruda cum lacte cocta poſſunt, quæ præſentiſſima ſunt calculi in infantibus materia. Quia tamen videmus, multos infantes tali lacte, & talibus pulmentis veſci, nec tamen omnes calculo corripi, aliæ cauſſæ addendæ ſunt. Primò nimirum hepatis & ventriculi debilitas aliqua, ob quam aſſumptum alimentum non rectè coquitur, & inutilia non ſeparantur, ſed multùm ſucci illius terreſtris, & lapideſcentis in chylo relinquitur. *Cauſſæ.*

Deinde renum intemperies calidior, ob quam chylus iſte, inprimis per vias patentes attrahitur, & attractus ad veſicam, præcipuè ſi ea hæreditariam ad calculum diſpoſitionem habeat, peruenit, in ea vt debet, non alteratur, nec terreſtris ac craſſa pars æquè ac liquida humori exactè permiſcetur: vnde vrinæ turbidæ & craſſæ fiunt, quæ propterea etiam albæ minguntur, & interdum ardorem vrinæ excitant. E qua vrina non exactè miſta ſubinde aliquid terreſtre & craſſum ſubſidet, ac veſicæ adhæret. Quamprimùm verò aliquod calculi rudimentum in veſica cogitur, circa id poſtea indies noua materia conglobatur & concreſcit. Sæpius autem in pueris, quàm in puellis calculus veſicæ generatur: quia meatus vrinarius in fœminis breuior & patentior, quàm in maribus, & propterea materia, quæ calculum producere poterat, faciliùs in fœminis excernitur.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur calculus veſicæ in infantibus, quòd vrinam cum dolore emittunt, eámque guttatim ſæpe excernunt, imò ſæpè vrina planè ſupprimitur. Vrina verò quæ excernitur, eſt nunc limpida inſtar aquæ, nunc alba inſtar lactis, vel ſeri lactis, interdum & ſanguinis aliquid cum vrina emingitur, & ſabulum in vrina apparet. Præterea infantes pruritum in membro virili percipiunt, vnde frequentiſſimè manu id tangunt & ſcalpunt. Virga tandem ſubinde ipſis arrigitur. *Signa diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Malum non contemnendum eſt calculus in veſica infantium. Etſi enim infantes non ſubitò iugulat: tamen, ſi non ſtatim curatur, indies incrementum ſumit, & poſtea nonniſi ſectione, & calculi extractione curatur. *Prognoſtica.*

2. Neque tamen ipſa ſectio periculo vacat, ſed ſi lapides ſint grandiores, cùm infantes, tùm adulti moriuntur.

Curatio.

Si ex vrinæ difficultate & aliis ſignis appareat, puerum ad calculum diſpoſitum eſſe, danda diligens opera, vt eius generatio præcaueatur. Itaque ventriculus alimento nimio non replendus, & ab omnibus cibis craſſis, viſcidis, & ad calculi generationem facientibus, tùm nutrici, tùm infanti abſtinendum. Aluus ſemper laxa ſit. *Curatio.*

Simul verò medicamentis cùm internis, tùm externis calculi generatio prohibenda. Itaque balneum parandum infanti ex decocto maluæ, altheæ, parietariæ, petroſelini, anethi, ſem. lini, fœnugræci.

Poſt balneum loca circa veſicam inungenda vnguento dialtheæ, ol. lil. alb. ſcorpionum; & imponendum poſtea cataplaſma ex parietaria viridi, cum ol. lil. alb. vel chamæmel. cocta.

Exhibeatur verò infanti Scrup. j. vel ij. pulu. vel magiſter. ocul. cancri, ſuccini albi, ſang. hirci præp. cum aq. petroſelini, vel gutt. ij. ſpiritus vitrioli, aut iv. vel v. ol. oculorum cancr. cum eadem aquâ. Vel aqua petroſelini, eryngij, lappæ maioris, ſaxifrag. propinetur. Vtile etiam eſt interdum terebinth. Cypriæ Drach. j. exhibere.

Plura videantur *loc. alleg. lib. 3. Pract. de calculo veſicæ.*

CAPVT XXIX.

De difficultate & retentione Vrinæ.

Qvandoque etiam infantes vrinam cum difficultate & dolore reddunt, & ſæpe guttatim; quandoque etiam vrina ipſis planè ſupprimitur.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſæ harum affectionum plures in adultis eſſe poſſunt, quæ *lib.3.part.8. ſect.2. cap.2. de ſuppreſſ. Vrinæ, cap.4. de ſtranguria, & cap.5. de dyſuria*, ſunt propoſitæ. Verùm in infantibus duæ præcipuè cauſſæ ſunt: nimirum humor ille craſſus, è quo calculus generari ſolet, qui ſtranguriam vel dyſuriam inducit; deinde calculus, qui ſuppreſſionem vrinæ excitat. Cauſſæ autem, è quibus ille humor craſſus generatur, *cap. præced. de calculo*, ſunt propoſitæ, nimirum lac craſſum & viſcidum, pulmenta ex farina tritici & lacte, caſeus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſa vrinæ retentio per ſe patet. Si verò vrinæ difficultas adſit, cognoſcitur, quòd guttatim & cum fletu infantium redditur, atque ipſa vrina eſt craſſa, turbida ac lutulenta.

Si calculus adſit, is per catheterem explorari poteſt, eóque ab orificio veſicæ remoto, vrina rurſus profluit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Satis graue & periculoſum hoc malum eſt. Etenim ſi ſit à materia craſſa, niſi ea maturè tollatur, in calculum degenerat.

2. Si verò ab ipſo calculo ſit vrinæ ſuppreſſio, eadem pericula habet coniuncta, quæ calculus veſicæ.

3. Et ipſa vrinæ ſuppreſſio per ſe periculoſa eſt, præcipuè in pueris; cùm nulla excretio naturalis ſine periculo in infantibus ſupprimatur.

Curatio.

Curatio. Curatio ergo maturè inſtituenda. Eſt verò eadem ferè curandi ratio, quæ de calculo modò propoſita eſt. Cauſſa nimirum ſeu difficultatis ſeu ſuppreſſionis vrinæ tollenda: quæ cùm fuerit humor craſſus, inprimis danda opera, vt cùm nutrix, tùm infans iis alimentis vtantur, quæ ad humoris calculo generando apti productionem non faciant. Deinde exhibenda medicamenta humores illos è primis viis euacuantia, qualia ſunt *mel roſarum ſolutiuum, flores caſſiæ, terebinthina*.

Poſtea balnea, fomentationes & vnctiones fiant ex iiſdem medicamentis, quæ *cap. præced.* ſunt propoſita. Exhibeantur quoque medicamenta, quæ *cap. eod.* ſunt tradita. Eadem enim & humores illos, qui calculum generare poſſunt, expellere valent. Vtilis eſt & *aq. graminis marini, ononidis, filipendulæ, decoctum cicerum.*

Vel ℞. *Sang. leporis* ℥.j. *rad. ſaxifrag.* ℥.vj.

Comburantur in fictili nouo. Pulueris huius Scrup. j. vel ʒ.ß. cum vino albo vel aq. conueniente detur.

Si lapis veſicæ orificium obſtruat, ex eo amouendus; quod fit vel infante ſupino collocato, & cruribus concuſſo, vel cathetere immiſſo; poſtea curatio ad calculum dirigenda. Plura videantur locis allegatis

CAPVT XXX.

De Vrinæ incontinentia.

Vrinæ incontinentia. QVia infantes in prima ætate, dum in cunis iacent, neque dum quid turpe vel decorum ſit, intelligunt, vrinam in inuolucra & faſcias emittunt, aſſueſcunt interdum huic rei, vt poſtea adultiores etiam in ſomno vrinam in lectum emittant. Sunt præterea nonnulli, qui inuiti non ſolùm in ſomno, ſed omni tempore vrinam reddunt.

Cauſſa.

Cauſſa. Ab illa enim conſuetudine muſculus orificio veſicæ claudendo dicatus ita diſponitur, vt non pro voluntatis arbitrio vrinam retineat, ſed quamprimùm ab aliqua eius copia ſtimulatur, eam, nullâ loci & temporis ratione habitâ, emittat. Interdum tamen eiuſdem ſphincteris adeſt imbecillitas, dependens à frigidâ & humidâ eius intemperie, contracta à craſſorum & frigidorum humorum abundantiâ, quorum in puerili ætate magna eſt copia, vel ab obſtructione & compreſſione neruorum ad ſphincterem tendentium, ab eadem cauſſa dependente. Nonnunquam & calculus veſicæ eundem ſphincterem lædit, vt veſicam claudere, & vrinam continere non poſſit. Aliæ cauſſæ, quæ ab autoribus recenſentur paſſim, in infantibus locum non habent, v. g. aër frigidus, potus aquæ gelidæ. Neque enim infantibus vnquam gelida aqua propinatur, neque ita aëri frigido exponuntur, vt ſphincter veſicæ ita ab eo refrigerari poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectum hunc in tenellis infantibus cognoſcere non ita facile eſt; cùm etſi aliquid morboſi adſit, id ætati tribuatur. Vbi verò infantes iam in ea ætate ſunt, vt ipſi agnoſcere poſſint, non conuenire, vt vrina in lectum emittatur, idque nihilominus ab iis fiat, vitioſum hoc eſſe cuiuis patet. Neque etiam difficulter innoteſcit, an ſaltem ex conſuetudine id fiat, an verò inuitis accidat, ſicut & ſi calculus adſit, is ſuis ſignis facilè deprehenditur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si ſaltem à praua conſuetudine ſit hic affectus contractus, plerumque ſponte ætatis progreſſu corrigitur, cùm infantes iam adultiores facti, verecundiæ & pudoris rationem habere diſcunt, & propterea, ne inter dormiendum tale quid committant, magis ſoliciti ſunt.

2. Si verò à conſuetudine in habitum abeat, vel morboſi aliquid accedat, & adultiores facti largiùs bibant, ſæpe ad mortem vſque hoc vitium ipſos comitatur.

3. Contrà ſi conſuetudo illa quocunque modo aboleatur, ipſa cauſſa non ita difficulter tolli poteſt; cùm ætatis progreſſu illa intemperies corrigatur, & corpus infantis indies ſiccius euadat.

4. Si à calculo ſit iſte affectus, non tolli poteſt, niſi calculo ſublato.

Curatio.

Curatio. Si ſaltem à mala conſuetudine ſit iſte affectus, adhortatione, minis, & quibus fieri poteſt modis, infantes eò adducendi, vt pudoris habere rationem diſcant, & ſolliciti de reddenda vrina dormiant. Si verò ſit ab intemperie frigida & humida, ea per contraria alteranda, ac humor pituitoſus abſumendus & exſiccandus. Itaque victus nutricis ratio ad calidum & ſiccum vergat, cibique eius condiantur ſaluia, hyſſopo, maiorana, fœniculo, ſatureia. Infans non multùm bibat, eiúſque aluus vt laxa ſit, detur opera.

Extrà regio circa veſicam inungatur exſiccantibus, *ol. coſtino, irino*, & ſimilibus. Vel paretur balneum ex *ſulphure, nitro, & fol. quercus*; niſi thermæ naturales ſulphureæ & aluminoſæ habeantur.

Exhibeatur verò ſeq. puluis.

℞. *Veſic. porci, vel apri, vel ouis toſtæ, teſticulor. lepor. toſtorum, gutturis galli toſti*, ana ℥. ß. *glandium* Scrup. ij. *fol. nepetæ, macis*, ana ℈. j. F. puluis. Detur ℈. vel Drach. ß. cum *aq. fol. quercus.*

Plura huiuſmodi medicamenta propoſita ſunt *lib.3. part.8. ſect.2. cap.6.* quæ ibi videantur.

CAPVT XXXI.

De intertrigine.

Intertrigo. FRequenter quoque euenit, vt infantibus cuticula in coxis à vera cute ſeparetur & quaſi abradatur, atque dolor eò loci excitetur, qui infantes inſomnes atque inquietos reddit, quod malum *Intertrigo* nominatur.

Cauſſa.

Cauſſa. Accidit autem infantibus hoc loco Intertrigo ab vrinæ acrimoniâ, ſi linteamina, quibus inuoluuntur infantes, non crebrò mutentur. Etſi verò à nonnullis etiam cauſſæ externæ recenſentur: tamen in infantibus locum non habent, & ſi infantes ſæpius mundentur, vix Intertriginem patiuntur. Ij tamen, qui vrinam habent acriorem, huic malo magis ſunt obnoxij; vt & qui corpulentiores ſunt, cùm ſordes in coxis, ob corpulentiam quaſi corrugatis, iis faciliùs adhæreſcant.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum per ſe manifeſtum eſt, & abraſa cuticula, cutis viua & nuda rubra conſpicitur.

Prognoſticum.

Prognoſtica. Malum equidem curatu non difficile eſt: interim tamen, quia dolorem excitat, vigilias parit, & niſi curetur, exulcerationem ea in parte excitare valet.

Curatio.

Curatio. Non curatur autem hoc malum, niſi cauſſa tollatur. Et proinde linteamina, quibus infans inuoluitur, ſæpius mutanda ſunt, ne ſi vrinâ madeant & ſordida ſint, malum augeant. Infantes ipſi ſæpè lauandi, & abſtergendi ſunt; & commodum eſt, ſi in aqua balnei althæa, malua, parietaria, roſæ, furfures coquantur. Poſt balneum, *nihili album*, vel pompholygem album linteamini raro in forma noduli includere, & per eius alliſionem locum affectum conſpergere noſtræ fœminæ ſolent. Vel puluis ſubtiliſſimus ex *ſpuma argenti, anthera, & fl. roſ. alumine vſto* ac thure paratus inſpergatur. Vel locus *vnguento de lithargyro, albo, diapompholygos*, illinatur.

CAPVT XXXII.

De Macie & Faſcinatione.

Macies & Faſcinatio. ETſi macies ad morbos vniuerſales infantium, de quibus ſuprà egimus, referri potuiſſet: malumus tamen hoc loco, iſto affectu Tractatum hunc concludere. Equidem & adulti ſæpè contabeſcunt: verùm id plerumque fit ob febres, phthiſin, & alios morbos manifeſtos. Infantibus verò peculiariter ſæpe accidit, vt ſine cauſſa aliqua ſatis nota contabeſcant, & licèt comedant, tamen inde non rectè nutriantur, nec augeantur.

Cauſſa.

Cauſſa. Itaque etſi cauſſæ maciei & extenuationis corporis plures ſint in adultis; hoc loco tamen ſaltem eas proponemus, quæ infantibus peculiares ſunt. Primò autem hîc occurrit lactis vitium, *Lactis vitium.* ſi nimirum illud vel deſit, aut non copioſum ſatis ſit, vel ſit vitioſum, & non temperatum, ſed calidum & ſiccum, vitioſiſque humoribus inquinatum, à quo idoneus corpori alendo ſanguis non generatur. Vnde videmus ſæpe infantes, dum ab iſta nutrice aluntur, penè contabeſcere; dum verò alteri admouentur, bene nutriri & augeri.

Secunda maciei in infantibus cauſſa ſunt lumbrici, cùm enim chylus in ſanguinem, qui totius corporis alimentum eſt, mutandus, per inteſtina tranſeat, ſi in inteſtinis lumbrici ſtabulentur, eum pro ſuo alimento ij attrahunt, atque ita ſanguini generando

nerando materia, toti verò corpori nutrimentum ſubtrahitur, vnde macies ſequitur.

Vermes dorſi. Tertiò, etſi ſanguis generetur, & ad totum corpus nutriendum per venas tranſmittatur; tamen ſi in ambitu corporis à vermibus in dorſo, brachiis & cruribus, & omnibus fere partibus externis generatis abſumatur, & ab iis nutritio impediatur, itidem infantes emaciantur. Egimus autem de hiſce vermibus *lib. 2. part. 2. cap. 24.* appellantúrque vulgò à Germanis *die Miteſſer, oder Zehrvvürme,* quòd alimentum infantium abſumant, vnde etſi ſatis comedant, atque aliàs bene valeant, non nutriuntur, ſed penè contabeſcunt. Súntque vermes hi ſubtiliſſimi, & in muſculoſis dorſi, brachiorum & crurum partibus generantur, & intus in iis in cute hærent, nunquam autem toti prorepunt, ſed poſt frictiones in balneis tantum capita, inſtar pilorum nigrorum, exſerunt, & ad occurſum aëris frigidiuſculi ea retrahunt. Generantur autem ex materia viſcoſa & vermium generationi apta, in venis capillaribus concluſà, & ob prohibitam tranſpirationem in hoc vermium genus mutata.

Faſcinatio. Quartò, antiqua eſt opinio vulgi, faſcinatione infantes contabeſcere poſſe, eóſque, qui bene valentes ab aliquo conſpecti ſubitò malè valere, imò interdum contabeſcere incipiunt, Faſcinatos, & illam, quæ aſpectu præcipuè fieri creditur, læſionem, Faſcinationem nominant, vocabulo à Græco βασκαίνειν, quod *inuidere* ſignificat, deducto. Et quidem non ſolùm infantibus, ſed & brutorum fœtibus teneris, gallinis, agnis, equis, idem accidere poſſe opinantur; vnde illa Virgilij:

Neſcio quis teneras oculus mihi faſcinat agnos:

Et *——— Baccare frontem*

Cingite ne Vati noceat mala lingua futuro:

& paſſim ſimilia occurrunt.

Et quidem pluribus modis faſcinationem talem fieri poſſe creditur. Primò viſu, de quo allegatus modò Virgilij verſus:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Et iam olim vulgi iſta fuit opinio, viſu infantes faſcinari poſſe, non ſolùm ab inimicis, inuidis, vel ſagis, ſed & ab amicis, & familiaribus, imò parentibus. De quo Plutarchus, 5. *ſympoſ. cap. 7. Haud ſane ignoras, inquit, quod & amicis, & familiaribus, & parentibus, nonnulli oculum faſcinantem eſſe exiſtimant, vſque adeò, vt mulieres non oſtendant illis pueros, nec diutiùs ab iſtiuſmodi hominibus inſpectari ſinant.* Imò hominem ſibiipſi viſu nocere poſſe exiſtimatum fuiſſe, fabula Narciſſi in aquâ ſe adſpicientis, vt & Eutelidæ, apud Plutarchum *loc. alleg.* qui cùm ſibi pulcher viſus eſſet, propriâ ſpecie in fonte captus, in morbum incidit, & habitum bonum vnà cum pulchritudine amiſit, docet. Deinde idem halitu fieri poſſe traditur: tertiò cõtactu: quartò ſermone, de quo antea allegatum id Virgilij:

——— Baccare frontem

Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro.

Neque ſolùm malam linguam infantibus nocere poſſe, ſed laudationem amicorum vulgò creditur: quod vt præcaueatur, iam olim, dum rem aliquam laudarent, in vſu fuit, addere Græcis ἀβασκάνως Latinis, *præfiſcinè* quaſi præter faſcinum, ſeu ne faſcineris, hæc dixero; vt noſtris mulieribus, dum vel infantes, vel brutorum fœtus teneros laudant, vſitatum eſt addere, *Deus te tueatur,* id eſt, Deus auertat, ne laudatione iſtâ faſcineris, vel iſta laus tibi noceat.

An detur faſcinatio. De quâ re quid ſentiendum ſit, vt breuiter dicam, primò viſum quod attinet, viſu, quatenus viſus, infantes faſcinari, iiſque aliquid damni inferri non poſſe, certum eſſe puto; cùm viſus ſit actio immanens, & abſoluatur per receptionem ſpecierum viſibilium in oculum, atque in oculo terminetur, & opinio eorum, qui emiſſione ſpirituum opticorum viſionem fieri dicunt, paſſim ſolidè refutata ſit.

Ideóque ſecundò, quod de viſu dicitur, de halitu aut vapore potiùs, ſeu ἀπορροίαις & occultis illis effluuiis accipiendum eſt, quæ dari, & è corporibus fieri, vel inde patet, quòd canes odoratu veſtigia feræ vel heri agnoſcunt, obiectúmque tale, quod ab hero vel fera abſente relictum eſt, percipiunt; & quod nonnulli felis, etiam ciſtæ incluſæ, præſentiam in eodem conclaui ferre non poſſunt, & animo linquuntur, niſi ea amoueatur. Imò è peſtilenti contagio dari talia effluuia paſſim multi cum ſuo damno experiuntur. Et quidem talia effluuia etſi è toto corpore (quamuis ſenſibus hominis non percipiantur) effluunt: tamen interdum præcipuè ex oculis egrediuntur. Hinc ophthalmiâ laborantes ſi quis attentiùs adſpiciat, & ipſe ophthalmiâ corripitur, de quo illud Poëtæ.

Dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi,
Multáque corporibus tranſitione nocent.

Et mulieres menſtruo laborantes ſæpe, ſi ſpecula lucidiſſima inſpiciant, ea inquinant, & contaminant, vt Ariſtoteles, *lib. de inſomn. cap. 2.* ſcribit, & ipſa experientia teſtatur.

Itaque ſi corpus aliquod ſit malè conſtitutum, qualia ſagæ & aliæ anus inuidiâ erga alios laborantes habent, & omnino ſi vitioſa ſit corporis conſtitutio, non eſt impoſſibile, tales vitioſas ἀπορροίας & μιάσματα ex eo, & præcipuè oculis, effluere poſſe, quæ infantibus noxiæ ſint. Quæ autem ſit illa vitioſa corporis conſtitutio, è qua talia effluuia, quæ aliis corporibus nocent, tranſitione exſpirant, explicare in mentis humanæ hac caligine impoſſibile eſt; interim effectus docet, rem ita ſe habere. Et ſi nihil aliud, vnicum peſtilens contagium ſatis docet, quanta & quàm miranda effluxionum harum ſit potentia. Neque enim ad putredinem vel manifeſtas qualitates hìc recurri poteſt; cùm vltra manifeſtarum qualitatum vires hæc effluuia agant, & in multis eæ reperiantur, quæ nihil tale præſtant. Plinius *lib. 7. cap. 2.* ex Iſigono & Nymphodoro refert, in Africa eſſe familias quaſdam effaſcinantium, quarum laudatione (procul dubio non voce, ſed halitu) intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes, & alibi etiam eiuſdem generis eſſe, *ibidem* tradit.

Afficiuntur autem hoc modo infantes faciliùs, quàm adulti, quòd eorum corpora ſunt tenera, & talia, quæ à talium cauſſarum potentia faciliùs, quàm duriora offenduntur; rariora etiam, & in quæ talia μιάσματα ſeſe faciliùs penetrant.

Quod ſi per tales effluxus corpora infantium lædi poſſunt, faciliùs id fiet, ſi à corporibus talibus tangantur. Vt enim contactu ſcabies, ſcorbutus, lues Venerea, lepra, & alij morbi communicantur: ita etiam contactu talium corporum malè diſpoſitorum, μιάσματα, & inquinamenta infantium corporibus communicari poſſunt.

Tandem vocem quod attinet, vox, quatenus vox, lædere non poteſt, & ridicula eſt, imò ſuperſtitioſa illa opinio, quæ omnes nationes ferè peruaſit, laudando infantibus noceri poſſe, & propterea ad præcauendum & auerruncandũ faſcinũ, bona comprecatione opus eſſe. Nulla enim vocis ad talia efficienda potentia: & ſi quid omnino damni voce infertur, id ex halitu prauo, exſpirando è corporibus talibus quaſi venenatis emiſſo, prouenit. Vt tamen infans tunc lædatur, morbidam illam ἀπόβλεψιν, & exhalationem infantem tangere neceſſe eſt. Cùm verò ij homines, qui infantes laudando lædere creduntur, optimâ corporis conſtitutione plerumque ſint prædit, & nihil tale ex iis exhalet; præterea eo ſæpe interuallo ab infante diſtent, vt nullus halitus ab eorum ore ad infantem pertingere poſſit: nullo modo infantem, quantumcunque etiam laudent, voce lædere poſſunt.

Quæ omnia ſi diligenter perpendantur, nulla, qualis quidem vulgò putatur, datur infantium faſcinatio, quæ nimirum viſu ſaltem, vel voce, quatenus talis, fiat: ſed vt morboſi affectus per μιάσματα quædam & νοσερὰς ἀποκρίσεις, ac morboſa effluuia, è corporibus ægrotis in alia transferuntur: ita in corporibus non quidem ægris, ſed malè diſpoſitis, & quaſi venenatis, eiuſmodi μιάσματα naſcuntur, quæ in corpora tenella infantium transfuſa, ea lædunt, & vt Poëta loquitur, iis tranſitione nocent; vt ita homines tali vitioſa corporis conſtitutione præditi, potiùs venefici, quàm faſcinatores dici debeant. Si quis tamen actionem iſtam faſcinationem appellare velit, per me licet. Et ita dum vulgi iſta opinio meritò pro ſuperſtitioſa habetur, res ipſa procul dubio, & illa actio occulta non planè damnanda. Nam quod nonnulli, ſi quid tale accidat, in timorem ſuperſtitioſum referunt, quem quis concipiat ex aſpectu ſagæ, vel alterius inuidi aut maleuoli, id in infantibus locum habere non poteſt; cùm ij homines nondum, quales ſint, agnoſcant.

Quod verò Valleſius *de ſacra Philoſoph. cap. 68.* ſcribit, non veriſimile eſſe, poſſe cuiquam homini ſecundùm naturam eſſe vim alteri homini venenoſam; nam vt animal animali ſit venenoſum, facere naturæ diſſidium & contrarietatem: ita viperam homini, & hominem viperæ habere ſaliuam venenoſam, ſed neque viperam viperæ, neque hominem homini adeò habere aduerſam naturam. Id ita ſimpliciter verum non eſt. Verum quidem hoc eſt, ſecundum naturam, & dum omnia naturaliter ſeſe habent, id fieri non poſſe; at præter naturam in animali aliquid naſci poſſe, quod alteri indiuiduo eiuſdem ſpeciei noceat, omnes morbi contagioſi, & venenum quod in rabido cane generatur, docet, quod æquè canibus, quàm aliis animalibus noxium eſt.

Idipſum verò non ſolùm in corporibus ægris, ſed & aliàs malè diſpoſitis, etſi ad ſpeciem ſic ſatis ſana eſſe videantur, fieri non impoſſibile eſt, & venenum in corpore aliquo generari vel cumulari poſſe, ita vt corpori in quo eſt, non noceat, aliis verò noceat, multa exempla docent. Nota eſt hiſtoria puellæ veneno nutritæ, Alexandro M. ad eum perdendum miſſæ, & Plutarchus *loco alleg.* refert ex Philiarcho, circa Pontum habitare, quos olim Thybes appellabant, qui non tantùm pueris, ſed etiam viris pernicioſi fuerint. Tabeſcere enim & ægrotare, qui aſpectum eorum, & halitum ac ſermonem exciperent. Et refert I. C. Scaliger *exercit. 175. ſect. 1.* ab Indo Cambaiæ Regulo filium veneno educatum, qui adultus venenoſus adeò factus eſt, vt muſcæ, quæ ſolo ſuctu cutem modò perſtringerent, interirent. Quem ipſum procul dubio hominibus etiam nocere potuiſſe, id probat, quod de Poro Indorum Rege narratur, qui ſerpentibus & venenis quotidie veſcebatur, & inde adeò venenoſus factus eſt, vt cæteros homines, vel tactu, vel halitu, vel ſcreatu perimeret. Et memini in *hiſtoria Indica,* de alio etiam Rege ſimile legiſſe, qui adeò venenoſus fuit, vt quos morte mulctare vellet, in eos accerſitos exſpueret, atque hoc modo eos interimeret. Hæc enim omnia monſtrant, in homine, etiam ad ſpeciem ſano, tam venenatos humores generari poſſe, vt eorum μιάσματα & excrementa aliis hominibus nocere poſſint.

Si quis tamen cum Baſilio Magno, *in homil. de inuidia,* interdum ad ſupernaturalem cauſſam confugere, & ſtatuere velit, ſagas & maleuolos non per ſe infantes lædere, ſed dæmonem id præſtare, ſimúlque ſagis perſuadere, ab ipſis hoc factitatum eſſe, cum eo non pugnabo. Nefarij enim & ſcelerati illi homines pactum cum Diabolo ineunt, vt quos inuidè, vel iracundè adſpexerint, iis nocere poſſint, quod tamen non ipſi, ſed permittente Deo, dæmon præſtat.

Talis

Talis proculdubio fuit ille, de quo Hieron. Vida *lib. 2. bombyc.* ſcribit:

Quandoquidem memini Thuſci altâ in rupe Viterbi
Ipſe ſenem vidiſſe ferum, cui dura rigebant
Ora, grauéſque oculi, ſuffecti ſanguine circùm,
Frónſque obſcœna ſitu, hirtique in vertice cani:
Ille truci (ſcelus!) obtutu genus omne necabat
Reptantum, teneras animas paruáſque volantes:
Quinetiam ſi quando hortos ingreſſus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe ſenectam,
Floribus & paſſim per agros incanuit arbos,
Ille hortis ſtragem dedit, arboribúſque ruinam,
Spémque anni agricolæ mœſti fluere caducam.
Nam quocunque aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes
Cernere erat ſubitò afflatos langueſcere flores.

Addimus tandem & hoc: cùm habitus, qui ad ſummum gradum peruenit, periculoſus ſit, vt Hippocrates docet, & qui nitidiores ſunt, ſuſpecta ſua bona habere debeant, vt Celſus monet: ſæpè accidit, vt infantes, cùm ad ſummum ſanitatis & pulchritudinis peruenerunt, in morbum ſubitò illabantur; cuius rei cauſſam cùm vulgus non intelligat, in faſcinationem id refert.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Infantes ſi contabeſcant, intuentium oculis id patet. Cauſſarum verò ſigna quod attinet, ſi ex febre vel alio morbo adultis communi extenuentur infantes & contabeſcant, tales cauſſæ etiam facilè cognoſcuntur, nec latere poſſunt. Si verò tales cauſſæ omnes abſint, primò diligenter inquirendum, quale ſit lac nutricis. Si enim lac ſit nimis paucum, vbera ſint flaccida & lacte deſtituta, infantes mammam auidè arripiant, in lactis defectum macies illa referenda. Si verò lac adſit, ac ſit vitioſum, de eius notis, *part. 1.* dictum: atque inprimis ſi lac calidum ac ſiccum & bilioſum, ex ipſa nutricis conſtitutione, & lactis conſiſtentia ac colore, vitium lactis cognoſcitur, & tunc in lactis vitium cauſſa meritò referenda.

Si lac accuſari non poſſit, videndum an vermes ſint in inteſtinis, de quorum ſignis ſuo loco dictum.

Si nec vermium in inteſtinis latentium ſigna adſint, de vermibus illis cutaneis inquirendum, quos vulgo ita agnoſcere ſtudent. Infantes, quos ſuſpicantur hiſce vermibus laborare, in balneum inferunt, & externas corporis partes, ac præcipuè dorſum, manibus, plerumque melle cum pane mixto adhibito, fricant. Ita enim q. capilli quidam cinericei aut nigri è cute erumpunt.

Si verò nulla cauſſa ſiue externa, ſiue interna adſit, nec ex parte matris vel infantis aliquid, quod infanti nocere poſſit, commiſſum ſit, vermium ſigna adſint, nec remedia aliquid proſint, de faſcinatione, aut potiùs læſione propter halitum, aut μίασμα venenoſum ſuſpicio eſſe poteſt. Quapropter inquirendum, quæ fœminæ infantem tractârint, vel cum eo conuerſatæ fuerint.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si ob lactis defectum vel vitium infans extenuetur, malum facilè curatur, aliâ nutrice adhibitâ.
2. Quid lumbrici in inteſtinis periculi habeant, antea *lib. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 5.* dictum.
3. Macies ex crinonibus, ſeu cutaneis illis vermiculis non difficulter curatur.
4. Si à ſaga, vel maleuolo aut venenoſo homine per μίασμα & occultam impreſſionem, inducta ſit macies, non ita facilè curatur; cum illius occultæ qualitatis & malignitatis natura lateat, & propterea contraria medicamenta ei facilè opponi non poſſint.

Curatio.

Curatio.

Quâ ratione lactis defectus corrigendus, aut vitium lactis emendandum, de eo ſuo loco dictum, nec id hîc repetere opus eſt. Quòd ſi vitium emendari non poſſit, nutrix mutetur, & alia eligatur, quæ lac vel copioſius, vel melius, proyt opus eſt, habeat.

Lumbrici vt necandi & expellendi ſint, *alleg. loco* dictum.

Si è vermibus illis in dorſo, brachiis & cruribus genitis ſit macies, infantes vel lauandi in balneo, in quo micæ panis (commodum eſt, ſi mel ſaltem admiſceatur) coniectæ ſint; vel partes muſculoſæ, in balneo, linimento ex farina triticea, vel mica panis triticei & melle confecto illinendæ & fricandæ.

Vel ℞. *Rad. vitis albæ* M. j. Coq. in *lixiuio cinere quercus*, & decocto infantis corpus lauetur. Vbi iam vermiculi capita inſtar papaueris exſeruerint, nouaculâ vel cruſtâ panis ea abradenda, & detruncanda. Idque aliquoties per dierum interualla repetendum.

Ad faſcinationem multa equidem remedia paſſim circumferuntur, & multa contra faſcinationem vulgò fiunt, quæ tamen pleráque ſunt ſuperſtitioſa. Antiquum eſt, vt ſuprà etiam dictum, cùm quis quem laudat, addere, ἀβασκάντως, vel *præſiſcinè dixero*: & noſtris fœminis vſitatum eſt, ei qui laudatur bene precari: quod etſi per ſe bonum ſit, quia tamen ea opinio accedit, niſi benedictio iſta accedat, laudationem ei qui laudatur, damno futuram, id ſuperſtitioſum eſt. Apud nonnullas Nationes ad præcauendam faſcinationem medium digitum oſtendere ſolent; alij exſpuere, quod ex Plinio ſumptum, qui *lib. 28. cap. 4.* repercuti faſcinationes deſpuitione affirmat. Ariſtoteles *ſect. 20. prob. 35.* diſputat, quam ob cauſſam ruta faſcinationis remedium ſit. Dioſcorides *lib. 3. cap. 89.* alyſſum commendat, ſcribitque, ſi appendatur in domo, vbi ſunt infantes, arcere effaſcinationes omnes. Plinius *lib. 26. cap. 10.* radicem orchidis fœminæ faſcinis vtilem eſſe ſcribit. Idem *l. 13. cap. 8.* oſſicula quædam palmarum, & *lib. 28. cap. 10* corium frontis Hiænæ contra faſcinationem commendat. Noſtrates fœminæ cunis infantium *conyzam cœruleam*, quam inde *Beruffkraut* nominant, contra faſcinum imponere ſolent. Aliis ſuffitus ex *thure*, *ligno aloës*, *radic. cyperi*, *caryophyllis*, *cinnamomo*, in vſu eſt. Q. Serenus Sammonicus, *cap. de Infantibus ſtridentibus, vel ſtrige inquietatis*, allium collo appenſum laudat, dum ſcribit:

Præterea ſi fortè premit ſtrix atra puellos,
Viroſa immulgens exſertis vbera labris,
Allia præcepit Titini ſententia necti.

Vel vt alij legunt.

Allia præcepit tundi ſententia Vecti,
Qui veteri claras expreſſit more togatas.

Alij *ſuccinum* & *corallium* collo infantium appendi iubent.

Et quidem medicamenta quod attinet, impoſſibile non eſt, plantis & gemmis tales vires ineſſe poſſe, vt occultis illis inquinamentis, quæ à maleficis corporibus effluunt, reſiſtant; ſicut *radix bryoniæ*, & *vngula alcis* appenſa contra epilepſiam proſunt, & contra alios morbos alia amuleta dantur. Verùm cùm illæ occultæ qualitates ignotæ ſunt, de talibus aliquid certi ſtatuere difficile eſt. Et propterea experientia, omni ſuperſtitione ſemotâ, conſulenda.

Miſſis itaque talibus, ſaltem quædam vulgaria & nota contra maciem infantium remedia addemus. Quæ viſcerum internorum vitia corrigant, huc afferre opus non eſt, cùm alibi ſint expoſita. Si verò macies oriatur ab intemperie ſicca totius corporis, nullum efficacius datur remedium, quàm frequens *balnei* humectantis vſus, quod paratur ex *aqua dulci*, in qua *malua*, *althæa*, *branca vrſina*, *caput caſtrati*, & ſimilia cocta ſint. Poſt balneum inungatur corpus *ol. dulci*, vel *amygd. dulcium*.

Si ſiccitati caliditas adiungatur, balneo *lactuca*, *endiuia*, *violaria*, *papaueris capita* addi poſſunt, & vnguentis *ol. roſ.* & *violarum*.

Si frigiditas inungatur, calida admiſcenda ſunt, vt *fl. chamæmeli*, *meliloti*, *ol. anethinum*, *chamæmelinum*.

CONCLVSIO.

Accipe ita, *Lector beneuole*, etiam Librum quartum Practicæ Medicinæ, *de Morbis mulierum*, cum adiecto Tractatu *de Morbis Infantium*. Qui ſi forſan tuæ expectationi vndiquaque non reſpondebit, eum nec meo voto planè reſpondere ſcito. Natus enim eſt non ſolùm inter iſtos publicos bellorum tumultus, qui è fortiſſimi etiam cuiuſque animo omnes ſerias cogitationes excutere poſſint, ſed & inter priuatas calamitates plurimas, quæ vt hîc recenſeantur, opus non eſt, amicis verò & familiaribus non ignotæ ſunt. Si quid ergo quod Tibi gratum & vtile eſſe poterit, in eo reperies, Deo Opt. Max. omnis ſapientiæ Autori, acceptum feras: ſi quid ſecus, id homini adſcribas velim. Potuiſſem equidem eum aliquandiu adhuc premere, & commodiora illum expoliendi tempora exſpectare: ſed quis ea nobis polliceri auſit? aut quis manè nouit, quid veſper allaturus ſit? Præterea vitæ ſumma breuis, quam mihi ſupereſſe ætas ipſa iam monet, ſpes me vetat inchoare longas. Et ſunt adhuc alia, quæ partim promiſſa, partim non promiſſa abſoluenda reſtant. Quæ quidem omnia me perfecturum polliceri non poſſum: faciam tamen, quamdiu Deus mihi vitam & ſanitatem benignè conceſſerit, ne vnquam otioſus fuiſſe videar.

INFERIOR SVM OMNIBVS BENEFICIIS TVIS, DOMINE.

Tibi Gratiarum Actio, Laus & Gloria infinitis ſeculis.

INDEX
RERVM ET VERBORVM NOTABILIVM,

Quæ in Tomo Tertio & Quarto continentur.

A

ABDOMEN in aſcite rarò à ſola aqua diſtenditur. pag. 553
Abdominis tumores. 657
Abdominis vulnera, ibid. differentiæ, ibid. ſigna, ibid. prognoſtica, ibid. indicationes, ibid. curatio. ibid.
Abdominis fiſtulæ. 562
Abdominis vſtiones. 563
Abortus, 723. quo tempore fiat, 724. & 725. differentiæ, ibid. cauſſæ, ibid. cauſſæ abortus internæ, ibid. externæ, ibid. ſigna abortus futuri, 726. prognoſtica, ibid. indicationes, ibid. præſeruatio, ibid. curatio. 727
Abſceſſus in inteſtinis à dyſenteria differentia. 452
Abſinthij in melancholia hypochondriaca vtilitas. 105
Abſtemii cur vocentur. 385
Abſtinentia longa, 385. cauſæ aliorum auctorum, ibid. cauſa vera. ibid.
Aceti generatio. 509
Acetum cur topicis admiſcendum, 5. ſiccat & vigilias inducit, 6. eius in affectibus ſoporiferis vſus, 68. ebrietatis remedium, ibid. an melancholicis vtile ſit, 31. eius & acidorum vſus in neruorum affectibus parcus eſſe debet. 139
Acida narcoticorum vim infringunt. 70. & 176
Acidularum in affectibus hypochondriacis vſus. 105
Acus deglutitæ, & per vrinam redditæ. 484
Adſcenſus Vteri. Vide *Vterus*.
Adipoſa materia in vtero. 642
Ægilops quid, 219. fiſtula lachrymalis quid, cauſſæ, differentiæ, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, indicationes, curatio. ibid.
Quomodo malignus euadat, & quot modis. 100
Aër calidus vt corrigendus, 7. frigidus vt calefaciendus. 10
Aër ſcorbuto generando aptus. 513
Æris ſquamma. 556
Agaricus vim alexiteriam obtinet. 117
Alexipharmacorum in dyſenteria vſus. 456
Ἀλύκη & ἄλυσμος quid. 408
Alimenta cur neceſſaria ſint. 388
Alui durities in grauidis, 722. in puerperis. 745
Alui fluxus, & differentiæ. 439
Alui fluxus in grauidis, 721. in puerperis. 744
Alui fluxus in ſcorbuto, 520. curatio. 532
Alui adſtrictio in ſcorbuto. 521
Alui retentio, 437. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, 438. indicationes, curatio. 439
Amantibus nullus pulſus proprius. 95
Ἀμαύρωσις quid. 225
Ἀμβλυωπία quid. ibid.
Ambra inſigniter cerebrum roborat. 178
Amentes & ſtolidi qui dicantur. 78
Amor inſanus vnde dicatur, 94. eius cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, 96. prognoſticum, curatio, ibid. ſi ex ſeminis abundantia & ventris appetitu ortum habeat, quomodo curatio inſtituenda, ibid. cura eiuſdem, ſi ex philtris, ibid. diæta. ibid.
Amuleta in conuulſionibus, 149. num in epilepſia proſint, 169. contra dolorem capitis, 194. contra epilepſiam, 160. contra incubum, 152. contra hæmorrhagiam narium, 249. contra ſpaſmum. 148
Amuleta partum facilitantia. 729
Anaſarca, ſigna diagnoſtica, 567. indicationes, curatio, ibid. diæta. 568
Anaſarca an à λευκοφλεγματία differat. 567
Anchilops. 219
Angina. 278
Angina exquiſita, eius cauſſæ, 278. differentiæ, 279. ſigna, prognoſtica, 280. indicationes, curatio, 281. diæta, 285. & ſeqq.
Angina & melancholia. 286
Anginæ epidemiæ. 279
Anginæ è vertebrarum colli luxatione curatio. 285
Angina notha, eius ſigna, & curatio. ibid.
Angina puerperarum. 744
Angulorum oculorum vitia. 195
Anguſtia in neruis quot modis fiat. 136
Anhelitus in ſcorbuticis. 522
Ani coalitus. 415
Ani procidentia, 424. & 744. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes; & curatio. ibid.
Ani inflammatio, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 425
Ani rhagades, differentiæ, cauſſæ, ſigna, prognoſticum; curatio. 426
Ani fiſtulæ, differentiæ, ſigna. ibid.
Prognoſtica, curatio. 427
Ani dolor, & eius cauſſæ, 471. prognoſtica & curatio. 472
Ani paralyſis & ſtupor, cauſſæ, curatio. 471
Ani pruritus, cauſſæ, curatio. ibid.
Ani tumorum quatuor genera, 425. ſigna, prognoſtica, curatio. 426
Ani vlcera, cauſſæ, ſigna, prognoſticum, & curatio. ibid.
Animalia in ventriculum irrepſiſſe quomodo cognoſcatur, & curatio. 379
Animalia in ventriculo genita, quomodo exturbanda. ibid.
Animalia viua cur ſecuerint veteres. 476
Annata oculi tunicæ puſtulæ. 210
Anni tempus lumbricis generandis aptum. 418
Anodyna in ophthalmia. 205
Anodynorum vſus in dyſenteria. 457. & 458
Anorexia, 381. cauſſæ, ibid. prognoſtica, curatio, 382. diæta. 383
Antepileptica medicamenta ſimplicia. 158
Compoſita. ibid.
Antidotus conuulſiua Norimbergenſ. 158
Antidotus è cancris fluuiatilibus aduerſus morſum canis rabidi. 115
Antimonium an in apoplexia locum habeat. 175
Antimonij oleum, flores, pilulæ. 556
Aphtha, Vide *oris vlcera*.
Apium an Epilepticis noxium. 199
Apophlegmatiſmi in affectibus capitis frigid. 29. cautè vſurpandi in iis, qui defluxionibus ad pectus ſunt obnoxij. ibid.
Apoplecticarum aquarum vſus in paroxyſmo, 175. in apoplectico paroxyſmo num vomitoria ſint exhibenda. 185
Apoplectici ante triduum non ſepeliendi. 173
Apoplexiæ nomen, 171. definitio, cauſſæ, 172. differentiæ à cognatis affectibus, 173. Signa diagnoſtica in genere, ibid. Signa cauſſarum, prognoſtica. ibid.
Curatio in genere. 174
Venæſectio an, quando, qua in parte inſtituenda. ibid.
Apoplexiæ pituitoſæ curatio, 175. in hac cerebrum roborantia medicamenta interna, ibid. & 176. externa. 177
Diæta. ibid.
Apoplexiæ à ſanguine ortæ curatio, 177. à vapore narcotico, ibid. à cauſſis externis & violentis. ibid.
Apoplexiæ imminentis ſigna, 177. præſeruatio ab apoplexia. ibid.

ibid. in quibus conſiſtat, ibid. in apoplexia ſanguinea abſtinendum ab aquis apoplecticis.
Apoplexia an à ſola intemperie cerebri excitari poſſit, 178. an ſit morbus hæreditarius. ibid.
An à conſumtione ſpirituum animalium omnimoda fieri poſſit. ibid.
Quæ ſit cauſſa proxima. 179
Apoplexia in paralyſin mutata, cur nihilominus ſenſus interni torpidi, præſertim in ſenibus, maneant. 180
Apoplexia an à ſpiritu vitriolato exhalationes ad caput aſcendentes coagulante producatur, 180. pueri cur rarò apoplexia corripiantur. 181
Apoplexiam an vapor narcoticus excitare poſſit. 180
An vapores ſolâ commotione humorum excrementitiorum in capite collectorum apoplexiam excitent. ibid.
in Apoplexia cur principio neruorum affecto interni ſenſus lædantur. ibid.
Num purgantia in apoplexia exhibenda. 181
Repellentia num conueniant. ibid.
Apoplexia ſcorbutica. 520
Appetentia nimia, cauſſæ, 191. ſigna, prognoſtica, curatio. 192
Appetentiæ caninæ & bulimi differentiæ. 390
Appetitus deiecti differentiæ. 381
Appetitus deiectio in ſcorbuto. 520
Aqua D. Doringii ad hydropem pectoris. 328
Aqua pectoralis calida Dorncreilij. 347
Aqua caſtitatis. 691
Aqua Embryonis. 719
Aqua hyſterica. 686
Aqua vitæ mulierum. 634
Aqua catarrhalis. 347
Aqua frigida cautè ad ſitim ſedandam eſt exhibenda. 396
Aqua ad vlcera narium, & oris. 243
Aqua apoplectica p. n. 175. D. Sigiſmundi Kolreuter. ibid.
Aqua carbunculi. 34
Aqua articularis. 141
Alia D. Kolreuter. ibid.
Alia D. Brambachij. ibid.
Aqua flor. cichorij ophthalmica. 204
Fragorum ophthalmica. ibid.
Viridis. 212
Aqua hirundinum compoſita, 140. dulcis, acida, ibid. alia. 159. aq. hirundinum Kolreuteri. ibid.
Aqua infuſionis lauendulæ Auguſtin. Schurffij. 8
Aqua calcis viuæ in hydrocephalo. 56
Aqua feruens quare in gyrum moueatur. 78
Aquam è capite quæ euacuant. 56
Aqua in hydrocephalo quo in loco capitis contineatur. 55
Aqua ophthalmica D. Andr. Doreri, 228. Imperator. Maximilian. 227. alia ex hepate hirci. ibid.
Aqua picarum compoſita, 159. alia. 161
Aqua pœoniæ compoſita, alias *Fluſſvvaſſer* dicta. 160
Aqua quomodo ſit ſcorbuti cauſſa. 513
Aqua in aſcite an vna vice educenda. 558
Aqua roris maialis ſubtilior reliquâ aquâ. 104
Aquarum thermalium in dyſenteria vſus. 756
Aqua vitæ alba Dreſdenſis. 361
Aquæ antepilepticæ, 159. aliæ, ibid. alia D. Caſp. Dornauij. 160
Aquæ apoplecticæ. 175
Aquæ cordiales compoſitæ variæ. 359
Aquæ apoplecticæ num ſtatim in principio conueniant. 181
Aquæ cephalicæ frigidæ, 5. calidæ, 8. humectantes, 12. aq. cephalicæ Langij, 8. externa, 27. Theriacalis Quercetan. 8
Aquæ & ſpiritus ad vulnera capitis, Ioh. de Vigo, & Iacob. Carpenſ. 49
Aquæ narcoticæ. 63
Aquæ pectorales, in illarum compoſitione quid obſeruandum. 297
Aquæ ex vtero effuſio. 718
Aqua ſaluiæ compoſita. 141
Aqua Sapientiæ dicta. 81
Aqua Sapphirica. 228
Aqua Socialis dicta. 218
Aqua viſum fortificans. 228
Aqua vitæ rubra Elector. Saxon. dicta, 75. duæ aliæ pretioſiſſimæ. ibid.
Argentum viuum quomodo præparandum, 126. ſympt. & ſigna. 127
Curatio. ibid.
Argentum viuum num in lumbricis vſurpandum. 420
Argentum viuum quomodo in colica vſurpandum. 434
Aromatum vſus nimius in melancholia hypochondriaca noxius. 106
Arteriarum in hypochondriis & dorſo pulſatio ex vtero. 693
Arteria an in affectibus capitis à ſanguine ſecandæ, 14. earum apertio aliquando prodeſt. 31
Arteriarum meſaraicarum vſus. 478
Arteriaca medicamenta. 290
Aſcarides in vtero. 638
Aſcita natura, cauſſæ, 550. & 551. differentiæ, ſigna, 553. prognoſtica, indicationes. 554
Curatio. 555
Aſcitæ materia vbi colligatur. 550
Aſcites à colliquatione, diæta. 559
Aſcites an ſolo hepate læſo generetur, 560. quæ cauſſa prima ſit ſeroſi humoris in aſcite, 561. qualis ſit in aſcite diſpoſitio, ob quam vitioſus ſanguis generatur. 562
Aſpera arteriæ anguſtia, eius cauſa, ſigna, prognoſtica, curatio. 290
Aſperarum arteriarum anguſtia, cauſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, 290. curatio ſecundum cauſarum diuerſitatem varia, 291. diæta. ibid.
Aſperæ arteriæ aſperitas, eius ſigna, & curatio. 290
Aſperæ arteriæ intemperies. ibid.
Aſperæ arteriæ vulnera, & vlcera, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 291
Aſthma, eius cauſſæ, 335. differentiæ, ibid. ſigna, cauſſarum ſigna, prognoſtica, 336. indicationes, curatio tempore paroxyſmi, extra paroxyſmum. 337
Diæta. 339
Aſthmatis à tuberculo, calculo, vel grauedine curatio. ibid.
A'σκαρίδες quid. 416
Atram bilem in capite quæ præparant, 32. eandem è capite quæ purgant, ibid. purgantibus ſemper admiſcenda humectantia. ibid.
Atreta. 624. 625
Atrophia in ſcorbuto, 524. curatio. 534
Auditus debilitas an ſit cauſſa tinnitus. 236
Auditus grauis, 238. cauſſæ, ibid. cauſſarum ſigna, 239. prognoſtica, ibid. indicationes, ibid. curatio, ibid. diæta. 240
Auditus inſtrumentum proximum. 238
Auditorij meatus morbi. 239
Auribus immiſſa cerebrum calefaciunt. 10
Auribus aqua illapſa quomodo educenda. 235
Aurium dolor, cauſæ, 440. ſigna diagnoſtica, ibid. cauſſarum ſigna, prognoſtica, 241. indicationes, & curatio. ibid.
Aurium doloris cauſſa, an ſola intemperies calida eſſe poſſit. ibid.
Aurium excrementa p. n. & fluxus, ibid. curatio. ibid.
Aurium fœtor. 235
Aurium inflammatio, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, ibid. indicationes, & curatio. ibid.
Aurium intemperies cum bile, 232. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. ibid.
Aurium intemperies frigida & humida cum pituita. ibid.
Aurium intemperies frigida ſine materia. ibid.
Aurium membranæ morbi. 439
Aurium ſonitus diuturni cauſſæ. 237
Aurium ſonitus, tinnitus, & ſibilus an differant. 236
Aurium tinnitus quid, ibid. ſubiectum, cauſſa proxima, ibid. an eius cauſſa ſit ſenſus acumen, ibid. differentiæ, ſigna diagnoſtica, 237. prognoſtica, ibid. indicationes & curatio, ibid. diæta. ibid.
Aurium vlcera, cauſſæ, 134. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, ibid. indicationes & curatio. ibid.
Aurium vlcera antiqua, 235. horum curatio. ibid.
Aurium vlcus fiſtuloſum. ibid.
Aurium vulnera. 236
in Auribus excreſcentis carnis remedia. 235
in Aurium curatione regulæ obſeruandæ. 240
Aurum ignitum in potu extinguendum. ibid.
Aurum vitæ. 556

B

Balbi cur alui profluuio maximè corripiantur. 448
Balbuties. 252
Balneum an in hydrophobia conueniat. 116
Balneum an in ophthalmia vtile ſit. 206
Balnea artificialia in Paralyſi. 142
Balſama apoplectica. 176. & 178
Balſamum puerorum. 423
Balſamum antiparalyticum Guidon. de Cauliaco. 142
Balſamum artificiale ad vulnera cerebri. 52
Balſama cephalica calida. 9
Balſamum ſomniferum. 65
Barba in fœminis. 694
Barbæ defectus, 862. curatio. ibid.
Bilis & inſaniæ ſedes à Democrito quæſita. 485
Bilem in capite præparantia, 22. purgantia, ibid. particulariter euacuantia. 23
Blaſitas, 568. cauſſæ. ibid.
Boli pituitam è capite purgantes. 24
Bronchocele, eius curatio. 289
Bulimus quid, 390. cauſſa, 391. curatio. ibid.
Buxi folia in mania. 111

Cachexia,

C

Cachexia, cauſſæ, ſigna, 549. prognoſtica, indicationes, curatio, ibid. diæta. 550
Cachecticus puluis. ibid.
Cæcitas ſubitanea in ſcorbuto. 520
Calculi in pulmone geniti, 302. eorum cauſſæ, ſigna, ibid. prognoſtica, & curatio. 303
Calculi hepatis. 544
Calculus renum, 573. cauſſæ, differentiæ, ſigna, 575. prognoſtica, indicationes & curatio. 576
Calculus veſicæ, 584. cauſſæ ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio, 585. an per medicamenta calculum frangentia tolli poſſit. 586
Calculi è veſica extractio. ibid.
Calculum veſicæ extrahendi modus Franciſci Rouſſet. ibid.
Calculus oui gallinacei magnitudine à fœmina quadam excretus. ibid.
Calculos quandoque in capite naſci. 38
Caligo oculorum. 225
Calor nocturnus in ſcorbuto, 521. eius curatio. 533
Camphoræ temperamentum, 7. per accidens refrigerat, vigilias excitat, caput grauat, ibid. in capitis affectibus bilioſis cautè vſurpanda. 23
Cancer vteri.
Mammarum. 631. & 632
Candela ſebacea vomitu reiecta. 759
Canes frequentiùs quàm alia animalia in rabiem agi, 113. rabidi quibus ſignis dignoſcendi. 428
Cantharides in palpitatione cordis veſicatoriis non admiſceantur. 114
Caput ad ſeri in reliquum corpus diſtributionem facit. 362
in Capitis curatione quæ obſeruanda. 515
Capitis conſenſus cum ventriculo, 15. vnde ille, ibid. cum vtero, ibid. cum inteſtinis, liene, renibus, ibid. diaphragmate, partibus externis. 4
Capitis per conſenſum ventriculi affecti curandi ratio. ibid.
Capitis dolor, 192. cauſſæ, ibid. quandoque vermes & calculi, eius cauſſæ, ibid. differentiæ. 57
Signa diagnoſtica. 193
Signa doloris à vermibus. ibid.
Signa doloris capitis ex vrina. ibid.
Capitis dolor per eſſentiam, 192. huius ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, 194. diæta, 195. per conſenſum, 193. ſigna. 193 ibid.
Capitis doloris curatio ab intemperie, 194. à calore ſolis, à caſu vel percuſſione, ibid. ab ebrietate. ibid.
A vermibus. ibid.
Capitis dolor ſi à ventriculo, in anteriore; ſi ab vtero, in poſteriore parte magis percipitur. 192
Capitis figura optima quæ, 34. vitioſa, 35. cauſſæ vitioſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, & curatio, ibid.
Capitis magnitudo vitioſa. 38
Capitis vulnus nullum contemnendum. 40
Capitis vulnera patente membranâ quomodo curanda. 48
Caput ad ſeri diſtributionem in totum corpus multum facit. 182
Caput calefacientia fortiora tutiùs in temperie cum materia, quàm in nuda adhibentur. 8
Caput ab odoribus repletum quomodo curandum, 19. à vaporibus metallicis affectum quibus curetur. ibid.
Caput & cor roborantia in melancholia. 4
Eidem nocentia. ibid.
Caput quomodo cum omnibus ferè partibus conſenſum habeat. 192
Caput quot modis euacuetur. 14
Commodiùs per palatum quàm per nares. ibid.
Euacuantia. 25
Calefacientia, & roborantia. ibid.
Carbunculus quid. 450
Cari nomen, definitio, cauſſa proxima, 170. differentiæ, ſigna diagnoſtica, ſigna cauſſarum, prognoſtica, ibid. indicationes, curatio, diæta. 171
Caruncula in pulmonibus genitæ, 302. earundem curatio. ibid.
Caſtorei in conuulſionibus vſus externus & internus, 149. Purgantibus in conuulſionibus admiſcendum, ibid. Efficax & potens eſt in calefaciendo cerebro. 4
Catalepſis, 153. definitio, ibid. cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 154. indicationes, curatio, diæta, ibid. in ea an ſpiritus illi, qui ſenſui & motui inſeruiunt; an verò qui ſenſibus internis, an omnes ſpiritus animales congelentur. 153
Cataphora, Vide *Coma*.
Cataracta. 216
Catarrhus quid, 182. eius nomen bifariam ſumitur, ibid. Generaliter & ſpecialiter acceptus quid, 183. cauſſa eius proxima, ibid. huius qualis materia, quibus de cauſſis generetur, ibid. vnde moueatur, ibid. ad quas partes fluat, 184. per quas vias, ibid. eius differentiæ, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. indicationes & curatio, 185. in catarrho partem primariò affectam inueſtigandi ratio. 184
Catarrhi calidi curatio, 187. catarrho calido an cerota & emplaſtra è fimo columbino & thapſia conueniant. 188
Catarrhi frigidi curatio, 185. in præparantibus & purgantibus obſeruanda, ibid. particulariter euacuantia an tutò in omnibus catarrhis adhiberi poſſint, & quid in eorum vſu notandum. ibid.
Catarrhum cum impetu fluentem ſiſtendi ratio, 187. incraſſantibus quando vtendum, ibid. partes eum ſuſcipientes quomodo roborandæ, 188. partium catarrho materiam ſuppeditantium quomodo habenda ratio. ibid.
Catarrhi ſuffocatiui curatio. 188
Catarrhi cum ſputo ſanguinis curatio. 301
Catarrhorum ſeptem differentiæ. 330
Cauteria ſuturæ coronali an applicanda, 15. quo in loco applicanda pro reuulſione à capite, 16. eorum in melancholia vſus 33. in apoplexia.
Cephalæa & Hemicrania, 194. cauſſæ, curatio. 195
Cerebrum tripliciter conſideratur, 56. facilè noxam percipit, ibid. ei tutius calefacientia quàm refrigerantia adhibentur, 5. in eius morbis calidis ſaccharo albiſſimo vtendum, 6. ad actiones ſuas principes exercendas certum caliditatis & humiditatis gradum requirit, 78. occultæ qualitates ipſi non denegandæ, 79. qualis eius requiratur conſtitutio ad operationes mentis, ibid. in apoplexia quæ illud roborent. 175
Cerebri p. n. affecti ſigna, 4. an per ſe, an per conſenſum afficiatur, 13. ſigna à flatu affecti, ibid. ab humore affecti, ibid. à ventriculo per conſenſum affecti, 15. ab vtero, hepate, 16. liene, corde, pulmone. ibid.
Cerebri excrementa, 181. & 189. horum qualis ſit materia, 182. à quibus cauſſis generentur, ibid. per quæ loca euacuentur, ibid. quas affectiones pariant. ibid.
Cerebri cocti canis in mania, vſus. 111
Cerebri gallinarum in vulneribus capitis vſus. 52
Cerebri leporis in paralyſi vſus. 140
Cerebri commotio, 38. eius cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. indicationes, curatio, ibid. diæta. 39
Cerebri meatuum anguſtia, cauſſæ, 36. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, ibid. eius curatio à vapore, ibid. à carbonum fumis, ibid. à pituita, à ſanguine, à cranij depreſſione. ibid.
Cerebri vulnera an omnia ſint lethalia. 51
Ceruiſia quomodo ſcorbuti cauſa ſit. 513
Cerota & emplaſtra Cephalica. 6
Cerotum Montagnanæ, 188. Vigonis, 39. eiuſdem de minio. 40
Ceruſſa, ſympt. & ſigna, curatio. 145
Chalybis vſus in affectione hypochondriaca, 502. & 505. doſis, quando vſurpandus. 503
Chalybs in obſtructione hepatis quomodo præparandus. 539
Chalybis in obſtructionibus hypochondriorum vſus. 106
Charabytum. 88
Characterum vis vnde? 613. refutantur variæ opiniones. ibid.
Χημώσε@ curatio. 206
Chorea S. Viti. 118. eius cauſſa humor malignus, tarantulæ veneno ſimilis. 119
Χόρδαψ@ quid. 428
Chyli craſſiores partes à liene attrahuntur. 507
Cibus & potus quomodo ad malignos humores generandos concurrant. 215
Cibi & potus dyſenteriam excitantes, vt & fructus autumnales. 450
Cibi ad calculum generandum apti. 574
Cibi faſtidium in grauidis. 716
Cibi in coctione rareſiunt & ſpiritaſcunt. 507
Cibi ſcorbuto generando apti. 513
Cibi craſſi an calculum generent. 578
Ciliorum mollities, cauſſa, curatio. 200
Ciliorum φαλάγγωσις, cauſſæ, curatio. 199
Ciliorum vitia, 199. pediculi, cauſſæ, ibid. prognoſt. curatio. 200
Circulus vterinus. 625. & 649
Circumcidendi. 607
Circoſele. 603
Clauiculæ ſeu iuguli fractura, 626. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Clauiculæ luxatio, 532. ſigna, curatio. ibid.
Clauus quid, 334. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, ibid. ibid.
Clitoridis mira excreſcentia. 625
Clyſteribus quando & qualibus vtendum. 44
Clyſteres & ſuppoſitoria vomitu reiecta. 428
Clyſteres acres in apoplexia, 75. non ſolùm ex primis viis euacuant, ſed & à membris principalibus, & cerebro humores verſus inferiora trahunt. 23
Cochlearum in hydrocephalo vſus. 57
Coctionis primæ errata non corrigi in ſecunda. 100
Cæcitas & viſus debilitas, 225. cauſſæ, 226. ſigna cauſſarum, prognoſtica, curatio. 227
Cæcitas ex ſcabie, affectu hypochondriaco. 226

Cæliaca affectio, 439. cauſæ, ſigna, prognoſtica, 440. curatio. 441
Colicus dolor inteſtinorum, 430. cauſæ, ſubiectum, differentiæ, ſigna, ibid. prognoſtica, indicationes, curatio. 431
Colici & nephritici doloris diſcrimen. 375. & 431
Colico dolori vteri dolor eſt cognatus. 431
Colica à flatibus & excrementis retentis, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 432
Colica ab inteſtinorum contorſione, conuolutione, ac compreſſione. 433
Colica à vermibus. 434
Colica ab humoribus craſſis & viſcidis, 434. ſigna, prognoſticum, indicationes, curatio, diæta. 435
Colica ab humore acri & ſcorbutico, 435. ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 436
Colica Auſtriæ, Morauiæ & Franconiæ familiaris. 435
Colica ab inflammatione inteſtinorum, ſigna, prognoſtica indicationes, curatio. 436
Colicus dolor fit plerumque in ſiniſtro latere. 430
Colicus dolor & arthritis per quas vias in ſe inuicem transmutentur. 478
Colicus dolor in paralyſin mutatur. ibid.
Collyria, 205. in his quid obſeruandum, 207. Foreſti, ibid. Palmarij. 214
Color faciei in ſcorbuticis. 421
Coma & Cataphora, 69. nomen, definitio, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, & curatio. ibid.
Coma vigil. 119. eius natura, differentiæ, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes & curatio. ibid.
Compreſſio meatuum cerebri, eiúſque cauſſæ. 35
Conceptio quid, quomodo fiat. 701
Conceptionis defectus. 696
Conceptus rarus. 700
Conceptio falſa. 711
cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 712
Conceptionis ſigna, 716. an ex vrina poſſit cognoſci. 713
Confectio capitalis D. Caſpar. Kegleri. 75
Confectio anacardina ad roborandam memoriam cautè exhibenda. 81
Confectio Hamec in melancholia non ſatis commoda. 98
Confectio Alkermes magnam efficaciam corroborandi & exhilarandi obtinet. 100
Congelatio à frigore hyberno diuerſa à catalepſi. 154
Conſeruæ cephalicæ calidæ, 9. refrigerantes, 5. humectantes. ibid.
Contagium quomodo ſit ſcorbuti cauſa. 514
Contractio membrorum in ſcorbuto. 519
Contrafiſſura cranij, 43. quo loco fiat, ſigna, prognoſtica, 45 curatio. 46
Contuſio capitis, 39. cauſſæ, prognoſtica, indicationes, & curatio. ibid.
Contuſio capitis puerorum, 40. cranij, ibid. eius ſpecies. 41
Conuulſi an aqua frigida perfundendi. 149
Conuulſio & diſtenſio non differunt. 145
Conuulſio & motus conuulſiui differunt. ibid.
Conuulſiui motus in Epilepſia quis author. 167
Conuulſio ſcorbutica. 519
Cordis affectus ex vtero, 693. cauſſæ cur arteriæ inflammentur, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Cordis palpitatio in ſcorbuto. 520
Cordis palpitatio ex vtero. 693
Cor refrigerantia medicamenta, 353. interna, externa. ibid.
Cordis intemperies calida, ibid. eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, & curatio, ibid. diæta. 358
Cordis intemperies frigida, 353. eius cauſſæ ſigna, curatio. ibid.
Cordis intemperies humida, 354. eius cauſſæ, ſigna & curatio. ibid.
Cordis intemperies ſicca, eius cauſſæ, ſigna & curatio. ibid.
Cordis motus an pendeat à facultate animali. 360
Cordis palpitatio, 355. eius definitio, ibid. cauſſæ, differentiæ, ſigna, 356. prognoſtica, indicationes, 357. diæta. 358
Cordis palpitationis à flatu & vapore curatio. 357
Cordis palpitationis ab humore curatio. ibid.
Cordis palpitationis ab humoribus aliunde tranſmiſſis curatio. 358
Cordis palpitatio à vermibus, ibid. à ſpirituum defectu, ibid. à calore nimio febrili. ibid.
Cordis ſubſtantiæ morbi. 354
Cordis tabes, 355. ſitus mutatus, ibid. vulnera, ibid. apoſtemata & vlcera. ibid.
Cordis ventriculi ſiniſtri defectu. 355
Cor hirſutum. ibid.
Cor moleſtantes cauſſæ. 356
Cor calefacientia medicamenta; interna, ſimplicia, compoſita, externa, ſimplicia, compoſita. 353. & 354
Coriandrum ad ſupprimendos vapores è ventriculo adſcendentes vſurpandum. 19
Corneæ tunicæ vitia, 195. cancer, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 211
Corneæ colores vitioſi, leucoma ſeu albugo, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio topica. 209
Corneæ & annatæ puſtulæ, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, topica, diæta. 210
Corneæ puſtula ab vueæ procidentia quomodo diſcernatur. ibid.
Corneæ & annatæ vlcera, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, 210. prognoſtica, indicationes, curatio, diæta, ſub cornea pus, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. 211
Corneæ craſſities, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, 208. prognoſtica, curatio. 209
Corneæ vſus. 208
Cornua in dorſo. 331
Coryza quid. 250
Coſtarum fractura, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, diæta. 321
Coſtarum luxatio. 331. eius ſympt. & curatio. ibid.
Coſtarum numerus vitiatus, tumor. 332
Cranii vulnera ſine meningum & cerebri læſione. 42
Cranij fractura cute integrâ manente, 50. an in ea cutis ſecanda. 54
Cranij caries, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 55
Cranio denudato quæ medicamenta imponenda, 39. pinguia non imponenda. 46
Cranium in fracturis quomodo radendum, quomodo aperiendum, quo in loco aperiendum, quando aperiendum, 47. fiſſum an ſtatim & ſemper radendum. 48
Crapula & ebrietas maximæ ingenij & memoriæ peſtes. 80
Crines in vtero reperti. 638
Crocus metallorum. 556
Croci ♂ in dyſenteria vſus. 467
Cruditatis nidoroſæ & acidæ remedia. 17
Crurum inflatio in grauidis. 718
Chryſtallini humoris vitia, 195. eius effluxus, 222. ſitus mutatus, ſoluta continuitas. ibid.
Cryſtallinus humor an tenuior fieri poſſit, an maior vel minor. 223
Cucurbitulæ in affectibus capitis cui loco applicandæ, 22. in apoplexia quibus partibus applicandæ, 173. earum cum ſcarificatione vſus in conuulſione, 148. in apoplexia. 185
Cur pueri magis calculo veſicæ, adulti verò calculo renum ſint obnoxij. 574

D

Δεύτης palpebrarum quid. 12
Debilitas vteri. Vide *Vterus*.
Decocta Cephalica calida, 8. humida. 10
Decoctum fœnugræci in ophthalmia. 205
Decoctum ligni Guaiaci in affectibus capitis, 25. ſingulare ſudoriferum in epilepſia. 158
Defenſiua in vulneribus capitis. 49
Deglutitio læſa, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 367
Deiectiones alui nigræ quid, quotuplices. 470
Deiectionum alui cruentarum differentiæ. ibid.
Delirium, 83. eius cauſſa proxima, differentiæ, 84. delirium ſimplex, quas habeat cauſſas, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes & curatio. 85
Delirium in puerperis. 744
Deliria in ſcorbuto. 520
Democritus quam bilem quæſiuerit. 485
Dens aureus pueri Sileſij. 268
Dens quomodo ad extractionem præparandus. 266
Dentes canini lapſi non renaſcuntur, maiores nunquam excidunt. 263
Dentes in palato enati. 264
Dentes non extrahendi niſi vacillent. 262
Dentes ſine violentia euellendi ratio, ibid. in extractione dentium quædam obſeruanda. ibid.
Dentes ſordidi, cauſſa, curatio. 264. & 267
Dentes ſoli ex oſſibus extra alueolos prominent. 261
Dentium caſus, eius cauſſæ, 263. ſigna, prognoſtica, curatio. 264
Dentium connexio inter ſe cum maxilla. ibid.
Dentium corroſio & caries, eius cauſſæ, 261. curatio. 262
Dentium dolor, eius cauſæ, ſigna, 264. prognoſtica, indicationes & curatio, 265. diæta. 266
Dentium dolor in grauidis. 717
Dentium dolorem à proprietate ſiſtentia. 266
Dentium elongatio. 262
Dentium fiſtulæ. ibid.
Dentium imminutio. ibid.
Dentium mobilitas & vacillatio, eius cauſa interna, externa, violenta, & curatio. 263
Dentium numerus auctus. 264
Dentium ſitus viciatus. ibid.
Dentium ſordes ac tophi. ibid.
Dentium ſtridor, eius cauſſa, prognoſtica, curatio. 207
Dentium ſtructura fucata. ibid.
Dentium ſtupor, eius cauſa, curatio. ibid.
Dentium vſus. 261
Dentium vltra 63. annum ætatis renatorum hiſtoria. ibid.

Depreſſio

Depreſſio cranij ſine fractura, 43. cauſſæ, ſigna curatio, ibid. cun fractura. 46
Deriuantia materiam è capite. 16
Deriuatio quid? quomodo inſtituenda. 14
Deſcenſus vteri: vide *Vterus*.
Diaſolus melancholiæ ſe admiſcens quibus cognoſcendus. 97
Diabutyrum Bened. Victor. Fauentini. 338
Diabetes, 582. cauſſa, 583. ſigna, prognoſtica, curatio, 582. vrinæ admirandum pondus à quodam Diabete laborante excretum. ibid.
Diacydonium purgans in mania. 110
Diaphragmatis vulnera an ſint ſanabilia. 311
Diaphragmatis inflammatio, 310. eius ſigna, prognoſtica, & curatio. 311
Diaphragmatis tumores frigidi, 310. ſigna, prognoſtica, curatio & diæta. ibid.
Diaphragmatis vulnerati in ſtudioſo Liuono VVittebergæ hiſtoria. ibid.
Diarrhœa, 442. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, ibid. indicationes, curatio. 443
Diarrhœa à toto cum febre prognoſtica, curatio. 444
Diarrhœa à toto ſine febre, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 445
Diarrhœa ab humore ſeroſo quomodo producatur. ibid.
Diarrhœa à ventriculo, ſigna, prognoſtica, curatio. 446
Diarrhœa à vermibus. ibid.
Diarrhœa ab hepate & bilioſo humore, ſigna, prognoſticum, indicationes, 446. curatio. 447
Diarrhœa à liene, & humore melancholico, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. ibid.
Diarrhœa ab vtero. ibid.
Diarrhœa à cerebro. ibid.
Diarrhœa infantium, quibus dentes erumpunt. 448
Diarrhœa ab hypercatharſi, & veneno ſumpto. ibid.
Διάπεσις ἡ καρδιακή. 408
Differentia inter famem & cardialgiam. 408
Differentia inter dolorem lienis & renis ſiniſtri. 488
Differentia doloris ventris ſcorbutici à colico. 517
Difficilis reſpiratio & pectoris Anguſtia in ſcorbuto. 515
Diuretica in dyſenteria quæ exhibenda. 454
Diuretica in hydrope pectoris vtilia ſunt. 328
Diuretica an in melancholia hypochondriaca conueniant. 103
Dolor, eius ſubiectum, 191. quomodo ſit deprauata actio., ibid. cauſſa proxima, 192. cauſſæ mediatæ, differentia, ſigna diagnoſtica, ibid. indicationes & curatio per anodyna, narcotica, 193. num omnis intemperies dolorem inducat, 192. qui dolores perículoſiores. 193
Dolor oculorum, 213. eum mitigantia. ibid.
Dolor infantium dentientium. 267
Dolores varij in ſcorbuto. 527
Dolor ventris ſcorbuticus quomodo generetur. 517. curatio. 532
Dolores hepatis, curatio, diæta. 168
Dolor Nephriticus, 520. & 584. cauſſæ, ſigna, prognoſticum, curatio. 584
Dolor capitis ex vtero, cauſſæ, 694. & 717. ſigna, 692. prognoſtica, curatio. 693
Dolor poſt partum, 743. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Dragunculi, eorum cauſſa, ſigna, curatio. 331
Dulcia ad vermes generandos an faciant. 418
Dulcia facilè in bilem mutantur, 22. lieni non facilè conueniunt. 104
Dura mater quandoque aperienda, 48. quo loco, quo tempore aperienda, ibid. in eius corruptione quæ vſurpanda, 49. eius contuſio, ibid. vulnera huic denudatæ an ſiccantia, an verò humectantia medicamenta imponenda. 50
Dyſenteriæ nomen, definitio, 448. ſubiectum ſeu pars affecta, cauſſa proxima. Modus generationis, cauſſæ antecedentes & remotæ, 449. cauſſæ manifeſtæ, vt vuarum eſus, potus muſti, cibi praui & inſoliti, pharmaca venenata, aqua per plumbeos canales fluens, acetum in vaſe plumbeo aſſeruatum, hydrargyrum, aër, aſtrorum influxus, 450. Occultæ qualitates, Chymicorum cauſſæ, contagium. 451
Dyſenteriæ gradus & differentiæ, ſigna, ibid. prognoſtica, 452 indicationes, 453. curatio. 454
Dyſenteria vt ſimulari poſſit. 452
Dyſenteriæ à medicamento purgante & veneno curatio, diæta. 462
Dyſuria. Vide *Vrinæ ardor*.

E

EBrietas, 85. præſeruatio ab ea, eius curatio. ibid.
Ebrij & furioſi cur res geminatè videant. 229
Ecſtaſis quid. 154
Ἔκλυσις differt à *λειποθυμίᾳ* & *ἀποψυχίᾳ*. 359
Ἐτρόπιον. 195
Electuaria ad confortationem membrorum poſt morbos diuturnos. 131
Electuaria Cephalica calida, Langij, 9. humectantia. 357

Electuaria cerebrum roborantia in apoplexia pituitoſa. 176
Electuar. antiphalangicum contra morſum tarantulæ. 118
Elect. de Chalybe D. Kolreuteri. 106
Electuarium Epilepticum Cratonis, 106. Montagnanæ, 160. Nicolai Florentini. ibid.
Electuarium Hamani. 223
Electuar. Meſuë ad ſpiritus multiplicandos & confortandos. 34
Elect. Bertrucij confortans cor in omni cauſa. 354
Ἕλμιντες quid. 416
Embroche in intemperie cerebri humida. 11
Ἐμπροσθότονος. 145
Emplaſtrum de pelle Arietina Arnoldi de Villanoua. 423
Emplaſtra & cerota cephalica calida. 11
Emplaſtrum in lethargo & caro à ſomno excitans. 27
Emplaſtrum è Gummi hederæ. 39
Emplaſtrum Helidæi, quod mirum in modum humiditatem in contuſionibus diſcutit. 37
Emplaſtrum cephalicum, de Betonica, 49. Guill. Fabric. ibid. Franciſc. Arcæi. ibid. Iſis cephalicum, 33. in vigiliis nimiis ad ſomnum inducendum, 34. præſeruans ab apoplexia. 87
Empyema, eius cauſæ, differentiæ, ſigna, prognoſticum, 325. curatio, diæta. 326
Emulſiones cephalicæ humectantes. 12
Encanthis & carnis lachrymalis incrementum, 220. Encanthis quid, ſigna, prognoſt. curatio. ibid.
Epilepſia vnde dicta, & quæ habeat ſynonyma, definitio, 154. ſubiectum, cauſſa proxima quænam, huius cauſſæ ſpecifica proprietas, 166. cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, epilepſiæ imminentis, & præſentis prognoſtica, indicationes, 155. cura in paroxyſmo, medicamenta externa, interna, 156. cura poſt paroxyſmum, venæ ſectio quando adhibenda, quando omittenda, 157. diæta. 161
in Epilepſia præparantia humorem pituitoſum, melancholicum, bilioſum, purgantia humorem pituitoſum, mixtos. 157
in Epilepſia præparantia, alterantia, itémque purgantia ſæpius repetenda. ibid.
in Epilepſia ſudorifera, 158. capitis particulares euacuationes per errhina, apophlegmatiſmos, gargariſmos, cauteria. 161
in Epilepſia cerebrum roborantia. ibid.
Epilepſia per primarium cerebri affectum, huius ſigna diagnoſtica, prognoſtica, & curatio. 162
Epilepſia per conſenſum ventriculi: huius ſigna diagnoſtica, curatio. 163
Epileſia ab vtero: huius ſigna diagnoſtica, curatio, medicamenta ſuaueolentia in hac non exhibenda. ibid.
Epilepſia à vermibus: huius ſigna, & curatio. ibid.
Epilepſia à partibus externis: cauſſæ, ſigna diagnoſtica. 164. curatio in paroxyſmo, 156. extra paroxyſmum. 157
Epilepſia ex vtero: eius cauſſæ, ſigna, differentiæ ab alia epilepſia, 691. prognoſtica, indicationes, curatio in paroxyſmo, extra paroxyſmum. 692
Epilepſia puerperarum. 744
Epilepticorum infantium curatio in paroxyſmo, 164. extra paroxyſmum. 165
Epilepticorum lactentium per conſenſum curatio. ibid.
Epilepticorum infantium ablactatorum curatio; diæta. ibid.
in Epilepticorum paroxyſmo quid agendum, 156. an ſanguis in eo mittendus, num extra eum, quæ vena aperienda: num vomitus conueniat. 168
Epiphora quid: differentiæ, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. 231
Epithemata vti capiti applicanda. 6
Epithema ex cineribus & aceto Auicenn. 7
Eryſipelas mammarum, curatio. 751
Eryſipelas in ſcorbuto, 523. curatio. 533
Errhina ſunt duplicia, quando abſtinendum ab iis, quæ in eorum vſu obſeruanda, 14. vſurpanda tempore matutino, ventriculo ieiuno, eorum materia, fortiora in catarrho vitanda, 25. in apoplexia pituitoſa, 180. in ophthalmia an conueniant. 204
Euacuatio ſanguinis in ſcorbuto per hæmorrhoides & venæ ſectionem. 524
Excreſcentiæ carnoſæ in corde repertæ. 355
Exitus longæ abſtinentiæ triplex. 385
Ἐξόμφαλος quid. 420
Excreta præter naturam è ventriculo. 411
Extractum ebuli. 555
Extractum hellebori nigri. 99
Extracti hellebori nigri vſus in affectione hypochondriaca. 502

F

F*Ames* Epidemiæ. 389
Famem compeſcentia. 391
Faſcias in hernia parandi ratio. 422
Faſtidium certorum ciborum, cauſſæ, curatio. 389
Febris alba, amatoria, virginea. 682
Febres ſymptomaticæ puerperarum, comitatæ, 736. acutæ, 745. quid obſeruandum in curandis febribus talibus puerperarum. 746

Febris lactis puerperarum cauſſæ, vnde computatio eius facienda, ſigna, 745. prognoſtica, curatio, diæta. 746
Febris ſcorbuticæ cauſæ. 521
Febres ſcorbuticæ. 521. curatio. 533
Febris catarrhalis. 184
Febres quomodo vigilias inducant, 66. num in paralyſi accendere liceat, 142. num pro ſpaſmo curando excitandæ. 150
Fecum alui reiectio per os, per vmbilicum, per alia loca diuerſa. 470
Fiſſura cranij, 42. eius cauſſæ, differentiæ, quomodo explorandæ, 44. fiſſura in externâ ſolùm laminâ, internâ integrâ manente, quomodo curanda. 46
Fiſſuræ ventris in grauidis. 718
Fiſſuræ manuum & pedum in lue Venerea, quomodo curandæ. 102
Fiſtula lachrymalis cauſſæ. 220
Fiſtulæ ex ægilope curatio. ibid.
Fiſtulæ in inteſtinum rectum penetrantis curatio. 427
Fiſtulæ colli vteri. 631
Flatus diſcutientia. 375
Flatus & ructus quomodo generentur in affectione hypochondriaca. 495
Flatuum & vaporum differentia, 18. eorum generatio, cauſſæ, & ſigna, per quas vias ad caput aſcendant, 19. prognoſticum, indicationes, curatio, & quibus medicamentis diſcutiendi, diæta. 20
Flatus in vteri cauitate. 644
Fluor muliebris; differentiæ eius à reliquis fluxibus, cauſſæ, per quas vias fiat, 673. quaſnã mulieres corripiat, differentiæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, 674. diæta. 675
der Flug iunger Rinder. 654
Fluxus alui citrinus pro fiſtula habitus. 426
Fluxus chyloſus quid, ſigna, prognoſtica, curatio. 443
Fluxus colliquatiuus, ſigna, prognoſtica. 444. curatio, diæta, 445
Fluxus alui ſanguineus. 467
Fluxus ſanguinis à copia eius, ſigna, prognoſtica, curatio, 468 diæta. 469
Fluxus hepaticus, ſigna, prognoſtica, curatio. diæta. ibid.
Fluxus hepaticus legitimus. ibid.
Fluxus hepaticus ſpurius. ibid.
Fluxus ſanguinis menſtrui: vide *Menſes, Menſtrua.*
Fœmina grauida obcæcata. 222
Fœminæ fortiora purgantia non ferunt. 114
Fœtus formatio, tempus formationis, quæ ad illam requirantur, quot modis formatio lædatur. 702
Fœtus formatio vitioſa, parua & magna corporis ſtatura vnde, partium defectus, numerus ſuperfluus, 704. cauſſæ, nanorum generationis cauſſa; quâ ratione imaginatio fœtum ſignet; an omnes errores ab imaginatione pendeant. 505. quomodo imaginatio matris poſſit mouere formatricem in fœtu, quæ imaginatio ſignet, quomodo pathemata ſignent, quomodo imaginatio. 706
Fœtus lapidefactus. 707
Fœtus debilitas, eius ſigna. 708. curatio. 719
Fœtus extractio per chirurgica inſtrumenta. 735. per manuum operam. 736
Fœtum roborantia medicamenta. 323. & 726
Fœtum mortuum expellentia medicamenta. 735
Fœtus ſemianimis in lucem prodiens quomodo tractandus. 729
Fœtuum mortuorum in vtero putrefactorum, & per varia loca excretorum mirabiles aliquot hiſtoriæ. 733
Fœtuum plurium generatio. 702
Fonticuli in morbis capitis vbi & quando excitandi. 14
Fractura cranij, earumque differentiæ, 42. cauſſæ, 43. ſigna diagnoſtica. 44. prognoſtica, curatio. 45
Fractorum oſſium extenſio quomodo fiat, quotuplex ſit. ibid.
à Fractura cranij quæ pericula immineant. 47
Fractura cranij cum meningum & cerebri læſione. 51
Freni coalitus. 607
Frigus num ſaltem denſando paralyſin inducat. 146
Frontis vulnera an ſint ſuenda. 53
Fungi cerebri, eius ſubiectum, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes & curatio. 55
Furor vterinus, cauſſæ, 111. ſigna, curatio, diæta. 112
Vide *Vterus.*

G

G*Aleata* paſſio & ouum quid Arabibus. 192
Gallatura efficacia in affectibus oculorum. 213
Ganglium quid. 604
Gangrana ſcorbutica. 524
Gangræna vteri, vide *Vterus.*
Gargariſmi & collutiones oris, 27. catarrhum intercipientes. 187
Gemellorum generatio, cauſſæ, ſigna. 702
Gemelli vt in partu regendi. 729
Genarum rigiditas in ſcorbuto. 519
Gibboſitas, eius ſpecies. 328
Gingiuarum, oris & dentium vitia in ſcorbuto, 516. eorundem curatio. 532
Gingiuæ carne denudatæ. 268
Gingiuæ excreſcentes & laxæ. ibid.
Gingiuarum epulida. 270
Gingiuarum imminutio mobilitatis dentium cauſa. 263
Gingiuarum inflammatio, eius ſigna, prognoſtica, curatio. 269
Glandulæ, ſtrumæ & ſcrofulæ mammarum, vide *Mammæ.*
Glans imperforata. 605
Glaucoma, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 222
Gonorrhœa, eius cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 612. 613. & 675
Granatilli. 555
Granum Nubiæ. 280
Grandines in pulmone geniti, illorum cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 302
Grauidarum regimen & diæta. 713
Grauidarum curatio in genere. 714
Grumos ſanguinis in pectora reſoluentia medicamenta quo tempore ſint exhibenda. 300
Guaiaci decoctum in temperie vteri frig. & hum. cum materia conueniens. 636
Gummi elemi vtilitas. 57
Gurgulionis inflammatio & exulceratio, 272. eius cauſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, 275. diæta. 276
Gurgulionis laxatio, 273. eius curatio. 274
Guſtus læſio cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio; læditur ſeruato motu linguæ. 252
Gutta ſerena, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 223
Gutturi illapſa vt eximenda. 277
Gynecomyſtax quid. 633

H

HÆmorrhagiæ futuræ ſigna. 194
Hæmorrhagia grauidarum. 717
Hæmorrhagia narium in ſcorbuto. 521
Hæmorrhoides vteri, vide *Vterus.*
Hemorrhoidum prouocatio omnibus capitis morbis vtilis, 230. earum fluxus multùm ad melancholiam curandam prodeſt. 110
Hæmorrhoides quid, differentiæ, 472. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, 473. indicationes, curatio, 474. diæta. 475
Hæmorrhoides cæcæ & apertæ. 473
Hæmorrhoidum quinque differentiæ, ſecundum Galen. ibid.
Hæmorrhoides ad rerum p. n. claſſem referendæ. 473
Hæmorrhoidum fluxus quibus regionibus magis ſit familiaris. ibid.
Hæmorrhoidum fluxus cui ſexui potiſſimùm accidat. ibid.
Hæmorrhoidum ſectio & vſtio an tuta ſit. 475
Haſenſchart. 257
Helleboriſmus Matthioli. 99
Hepatis intemperies, cauſſæ. 535. ſigna, prognoſtica, indicationes, remedia. 536
Hepatis intemperies calida, cauſſæ, ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio, diæta. ibid.
Hepatis inflammatio 540. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, 541. indicationes, curatio, 542. diæta. 543
Hepatis ſcyrrhus cauſſæ, 543. ſigna prognoſtica, diæta. 544
Hepatis tumor ſimplex, ſeu ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου. ibid.
Hepatis vulnera, ſigna, prognoſtica, curatio, 545. diæta. 546
Hepatis vlcera, cauſæ, ſigna, 546. prognoſtica, curatio. 547
Hepatis ſphacelus. ibid.
Hepatis intemperies frigida, cauſæ, ſigna, prognoſticum, indicationes, curatio, 536. diæta. 537
Hepatis intemperies humida, cauſſæ, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Hepatis intemperies ſicca, cauſæ, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Hepatis intemperies compoſita, cauſæ, ſigna, curatio. ibid.
Hepatis intemperies cum materia, cauſæ, ſigna prognoſticum, indicationes & curatio. ibid.
Hepatis obſtructio, cauſæ, differentiæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, 538. curatio, 539. diæta. 540
Hepatis vaſorum apertio. ibid.
Hepatis inflatio, cauſæ, ſigna, prognoſticum, curatio, diæta, ibid.
Hepatis in catarrho vt habenda ratio. 118
Hepatis ranarum præparatio. 158
Hepatis affectio ex vtero. 694
Hepatis inflammatio in puerperis. 747
Hermaphroditæ, differentia, cauſſa. 607
Hernia quid, diuiſio, cauſſæ, ſigna, 421. prognoſtica, indicationes & curatio. 422
Herniaria aliàs holleriana dicta. 423
Hernia ventoſa, ſeu πνευματοκήλη, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 601
Hernia aquoſa, ſeu hydrocele, 601. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 602
Hernia humoralis. 603

Hernia carnoſa, ſeu ſarcocele, cauſſæ, ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. ibid.
Hernia carnoſa cur plerumque in dextro teſticulo fiat, & aquoſa in ſiniſtro. ibid.
Hernia varicoſa, ſeu circocele, cauſſæ, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Hernia vmbilicalis, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta, Chirurgia. 617
Hernia vmbilicalis, aquoſa, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 618
Hernia vmbilici flatulenta, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, & curatio. ibid.
Hernia vmbilici carnoſa. ibid.
Hiera in doloribus ventriculi vſus. 415
Hippocratis in colica remedium per inteſtinorum inflationem. 434
Humoris aquei vitia, 196. & 222. eius craſſities quid, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio, quantitas aucta, imminuta, effuſio, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, obſcuratio, cauſſæ, ſigna, curatio. ibid.
Humor aqueus an tenuis fieri poſſit, an nimis augeri poſſit. 223
Humorem melancholicum præparantia, euacuantia, ad eius generationem quæ faciant. 30
Humores in capite quomodo euacuandi, 15. quot modis cerebrum afficiant. 13
Humores num in neruos ſeſe inſinuare poſſint. 191
Humorum pleuritidem parientium ſigna. 314
Humoris in animalibus diſpoſitio, vt igne non abſumatur. 444
Humorum dyſenteriam excitantium natura. 449
Humores arte expurgati per venas meſaraicas ad inteſtina confluunt. 477
Humoris melancholici natura. 485
Humor ſcorbuticus peculiari modo eſt corruptus. 508
Humor ſcorbuticus neruoſo generi infeſtus. 515
Hydatides hepatis. 545
Hydrargyrum quomodo tremoris cauſſa. 133
Hydrocephalon, cauſſæ, 55. frequentiùs infantibus quam adultis obtingit, 56. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. ibid.
Hydrophobia, 113. & 413. quid, cauſſa, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, 114. curatio, antidota interna, 115. balneum an conueniat, an venæ ſectio, an purgantia medicamenta conueniant. 216
Hydrophobia & rabies canina an differant. 113
Hydrops ſcorbuticus, 523. curatio. 533
Hydrops, 550. differentiæ, cauſſæ, ſigna, prognoſtica. 553
Hydrops dupliciter conſideratur. 550
Hydropis ſpecies præcipua aſcites. ibid.
Hydropicum cadauer veſicis oppletum. 551
Hydrops pectoris, eius cauſſæ, 337. differentiæ, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 328
Hydrops pulmonis. 309
Hydropis generatio ſecundum Paracelſum. 553
Hydropicorum pauci cur ſanentur. 555
Hydrops vteri, vide *Vterus*.
Hydrops gutturis. 289
Hydrops per pudenda euacuatus. 558
Hydrops ex inteſtinis ortus, ex renibus, ex veſica, 560. ex vtero, hepate ſaluo. 561
Hydrops à colliquatione. ibid.
Hydrops ſæpe hepate ſaluo generatur. 562
Hydrops an ſit à ſale reſoluto. 563
Hydrops à largiore hauſtu aquæ & cereuiſiæ. 551
Hydropicorum aqua num in hepate generetur. ibid.
Hydropicis ſerum non omne ad hepar & venas emulgentes defertur. ibid.
Hydroticum aduerſus epilepſiam Quercetani. 158
Hymen quid ſit, & an detur. 677
Hypochondriacæ affectionis natura, 493. vnde dicta, definitio, locus affectus, differentia, 494. ſigna, 495. prognoſt. indicationes & curatio, 496. diæta. 497
Hypochondriaca affectio latiùs patet quàm melancholia hypochondriaca. 101
Hypochondriacæ affectionis ſigna ex Galeno. 102
Hypochondriaca ex Vtero. 693
Hypopium, cauſſæ, ſigna, curatio. 213
Hyſſopi facultas. ibid.
Hiſterica paſſio quomodo differat à ſyncope, ab apoplexia, ab epilepſia, à lethargo, quomodo hyſtericæ à mortuis diſtinguantur. 684

I

I*Chor* quid, duplex. 485
Icterus vnde dictus. 568
Icterus quid, ſubiectum, cauſæ, ſigna, differentiæ. ibid.
Icterus flauus ab obſtructione veſiculæ fellis, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio, diæta. 569
Icterus ab hepatis caliditate ſine febri, ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. ibid.
Icterus in febribus acutis criticus, ſigna, prognoſticum, indicationes. 570
Icterus in febribus ſymptomaticis, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. ibid.
Icterus in febribus acutis ante 7. diem an ſit malus. ibid.
Icterus ab inflammatione hepatis. ibid.
Icterus à morſu venenato & venenis, ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. ibid.
Icterum quomodo venena inducant. ibid.
Icterus niger quid, cauſæ, ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. 493
Icterus in ſcorbuticis. 521
Ictericis an viſus deprauetur. 209
Iectigatio quid. 127
Ileus quid, 427. cauſæ, ſigna, prognoſtica, 428. indicationes, curatio. 429
Ilei & colicæ differentiæ. 428
Ileus ab inflammatione, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 429
Ileus ab aliis tumoribus, & ab exulceratione, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Ileus à fecibus induratis, ibid. ſigna, prognoſtica, curatio. 430
Ilei nouum genus. ibid.
Iliacus dolor. 437
Incubi variæ appellationes, definitio, 150. cauſſa, 151. differentiæ, ſigna, diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 152
Incubi ab epilepſia differentia. ibid.
in Incubo cerebrum afficitur. ibid.
Indi nicotianâ famem, ſitimque ſolantur. 389
Inflammabilium differentiæ. 388
Inflammatio quomodo colicam excitet. 453
Inflammatio cerebri & meningum, cauſæ, differentiæ, ſigna inflammationis membranarum cerebri, 56. prognoſtica, indicationes, curatio, 57. diæta. 59
Inflammationis in abſceſſum degenerantis curatio. 85
Inflammatio vteri.
Vide *Vterus*.
in Inflammatione cerebri, quæ vena, & quando aperienda, 57. quantum ſanguinis euacuandum; an electiuè purgantia conueniant; repellentia qualia conueniant, & an tepida vel frigida ſint adhibenda, ſomnum conciliantia, diſcutientia. 58
Ingenia ſecundùm regiones & temperamentorum varietates variant. 83
Inquietudo, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 127
Inſomnia immoderata, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. 71
Intemperies capitis ſine materia, cauſſæ, ſigna, curatio; an & quare in ea purgandum. 4
Intemperies cerebri calida ſine materia, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 5
Intemperies cerebri frigida ſine materia, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 7. indicationes, curatio, 8. diæta. 20
Intemperies cerebri humida ſiue materia, 10. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicatio, curatio, diæta. 11
Intemperies cerebri ſicca, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, indicatio, curatio, diæta. 12
Intemperies cerebri compoſitæ ſine materia, ſigna, curatio. ibid.
Intemperies cerebri cum materia, cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, curatio. 13
Intemperies cerebri cum materia per conſenſum, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, indicationes & curatio. 14
Intemperies capitis cum vapore & flatu, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, indicationes, curatio, 18. diæta. 19
Intemperies capitis à vento quibus curetur. ibid.
Intemperies cerebri cum ſanguine, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſticum, indicationes, curatio, diæta. 20
Intemperies cerebri cum bile, cauſſæ, ſigna, indicationes, curatio, 22. diæta, an in hac diſcutientia & reſoluentia locum habeant. 23
Intemperies cerebri cum pituita, cauſſæ, 23. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, auxilia & curatio, 24. diæta. 25
Intemperies cerebri cum humore ſeroſo, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, indicationes, curatio, 28. diæta. 29
Intemperies cerebri cum humore melancholico, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, indicationes, curatio, 30. diæta. 31
Intemperies cerebri cum bile atra, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, ibid. diæta. 32
Inſtrumentum quo antiqui infantibus medicamenta infundebant. 420
Inteſtinorum intemperies frigida, cauſſæ, ſigna, prognoſticum, curatio, diæta. 412
Inteſtinorum intemperies calida, cauſſæ, ſigna, 412. curatio. 413

Index Rerum

Inteſtinorum intemperies ſicca, cauſſæ, ſigna curatio. ibid.
Inteſtinorum intemperies cum materia, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Inteſtinorum inflammatio, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 414
Inteſtinorum anguſtia, cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 415
Inteſtinorum coalitus. ibid.
Inteſtinorum læuitas. 435
Inteſtinorum magnitudo aucta. ibid.
Inteſtinorum ſitus mutatus. 421
Inteſtinorum conuolutio. ibid.
Inteſtinorum vulnera, cauſæ, ſigna, 424. prognoſtica, indicationes, curatio. 425
Inteſtina vulnerata conſuendi modus. ibid.
Inteſtinorum vlcera. ibid.
Inteſtinorum ſphacelus. ibid.
Inteſtinorum cancer. ibid.
Inteſtini recti morbi. ibid.
Inteſtinorum tenuium affectorum ſigna. 452
Inteſtini ieiuni affecti ſigna. ibid.
Inteſtinorum craſſorum affectorum ſigna. ibid.
Inteſtinorum & omenti in vmbilicum procidentia. 616
Intertrigo quid. 427
Inunctiones ad ſomnum conciliandum, 25. palati, pedum & manuum ad calefaciendum caput. 10
Iræ cauſſæ. 485
Iridis ſplendores circa oculum, cauſſæ. 229
Iſchuria,
Vide *vrinæ ſuppreſſio*.
Ius galli decrepiti purgans. 338
Iuuenibus cur phthiſis familiaris. 305

K

Καρδιωγμὸς quid. 408
Κεφαλαία quid. 417
Κύλη quid. 421
Κύων quid. 625

L

L*Abia* curta curandi ratio duplex. 258
Labia leporina, 257. illorum curatio. 258
Labia liuida. ibid.
Labiorum fiſſuræ, eorum cauſſæ, 356. differentiæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 753
Labiorum inflammatio, cancer, eius curatio peculiaris. 256
Labiorum peruerſio, eius cauſſa. 258
Labiorum tremor. ibid.
Labiorum tumor natiuus à venenis, durus. 256
Labiorum tumores aridi. ibid.
Labiorum vlcera, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 257
Labiorum vſus. 256
Labiorum vulnera. 257
Lac tribus ſubſtantiis conſtat. 467
Lactis præparandi modi. 468
Lac muliebre duplex. 678
Lac exſugendi artificium ſine dolore ex papillis fiſſis. 757
Lac caput replet. 5
Lactis & lactationis defectus, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. ibid.
Lactis redundantia, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, 758. cautio in refrig. & adſtring. adhibenda. 759
Lactis coagulatio, eius cauſſæ, coagulatio duplex: θρόμβωσις, & τύρωσις, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Lactis cum vrina excretio. 760
Lac generantia medicamenta. 757
Lac abſumentia. ibid.
Lachrymæ ſanguineæ, cauſſæ, curatio. 232
Lacteæ venæ quando & quomodo inuentæ, modus illas inquirendi, cur ita dictæ, earum à reliquis vaſis meſaraicis diſcrimen, cur tandiu latuerint, 476. Eraſiſtrato notæ fuerunt. 477
Lactes quid. ibid.
Lactearum venarum ſuccus cur moriente animali euaneſcat. ibid.
Lactearum venarum ſtructura, & in primis valvulæ. ibid.
Lacteæ venæ quomodo ab aliis venis & arteriis differant, ad quæ inteſtina magis tendant. ibid.
Lactearum venarum origo & inſertio in inteſtina, progreſſus, actio. ibid.
Lactearum venarum vtilitas in indaganda ſanguinis generatione, & aliis dubiis decidendis. ibid.
Lactea vaſa quibus dubiis adhuc inuoluta. ibid.
Λαγόφθαλμοι, cauſſæ, 198. ſigna, prognoſtica, curatio. 199
Lapis Lazuli habet vim purgandi & ſegregandi à ſanguine vapores melancholicos. 100
Lapis nephriticus. 577
Lapides in inteſtinis reperti. 416
Lapides ex vtero excreti. 676
Lapides in ſcroto. 603
Lapides in ventriculo geniti. 379
Lapides in vmbilico. 619
Lapides in vtero geniti. 638
Lapides in mammis. 756
Λαρυγγοτομία 287. & 288
Laſſitudo ſpontanea & grauitas corporis in ſcorbuticis. 515
Laſſitudo quid, eius differentiæ; laſſitudo ſpontanea, exſiccatiua quid, vlceroſa, cauſſæ. Tenſiua quid, eius cauſſæ. Phlegmonodes quid, eius cauſſæ, exſiccatiuæ cauſſæ, gracilitatis, 125. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio laſſitudinis ſpontaneæ, in vlceroſa purgatione, in tenſiua ſanguinis miſſione, in phlegmonode vtroque auxilio opus. 126.
Laſſitudinis ex labore curatio. ibid.
Laudanum opiatum deſcript. noſt. 64. D. Andr. Doreri. ibid.
Lema ſeu ſordes oculorum, cauſſæ, curatio. 230
Lenientia quando exhibenda. 413
Lethargus quid, eſt affectus inter coma vigil. & carum, mediæ naturæ, 121. non eſt primarius cerebri affectus, fit à vapore narcotico, eſt ſymptoma febris continuæ lentæ; eſt duplex, eius cauſſæ & locus affectus, ſigna diagnoſtica, 122. à cognatis affectibus diſtinguentia, prognoſtica, indicationes, curatio: an vena & quæ ſecanda, purgatio qualis inſtituenda, purgantia qualia eſſe debeant, repellentia quomodo adhibenda, 123. quibus è ſomno excitandus æger, ſuffitus an conueniat, materiæ morbificæ præparatio qualis eſſe debeat, euacuatio per vrinam quando conueniat, ſudoris prouocatio aliquando vtilis, ad caput particulariter purgandum qualia conueniant, in veſicatoriorum applicatione quæ obſeruanda, 124. capitis roboratio quibus perficienda, diæta. 125
Lien humoris melancholici ſedes. 102
Lienis affectus ex vtero, eius ſigna. 694
Lienis vſus ſecundùm Carol. Piſon. Caſp. Aſell. 483
Lien aquoſa attrahit, etiam craſſa. 484
Lien eſt mixtum quoddam ex quatuor diuerſis ſubſtantiis. ibid.
Lien non eſt officina ſanguinis arterioſi. 484
Lien non ſolùm venoſum, ſed & arterioſum attrahit. ibid.
Lien quos morbos patiatur, quæ ſymptomata. ibid.
Lienis intemperies, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, 485. indicationes, curatio, diæta. 486
Lienis obſtructiones, ibid. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio, diæta. 487
Lienis magnitudo vitioſa. 481
Lienis inflatio, cauſæ, ſigna, prognoſticum, indicationes & curatio. ibid.
Lienis inflammatio, ſigna, prognoſticum, indicationes, curatio, ibid. diæta. 489
Lienis ſcirrhus, cauſæ, differentiæ, ſigna prognoſtica, indicatio, 490. diæta. 491
Lienis calculi. ibid.
Lienis vulnera, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Lienis vlcera, cauſæ, ſigna, prognoſticum, & curatio. 492
Lienis actio læſa, differentiæ, ſigna, curatio. ibid.
Lienis dolores, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Lienoſi qui dicti. 614
Lienteria à facultate expultrice irritata, ſigna, prognoſtica, 441. indicationes, curatio diæta. 442
Lienteria & cæliaca affectio quomodo differant. 439
Lienteria quid, 439. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, 440. curatio. 441
Lienteria cur dyſenteriæ ſuperueniat. 440
Lienteria & dyſenteria maximè fiant autumno. ibid.
Lienteria à retentrice labefactata, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 441
Ligatura arcta fluxiones arcet. 39
Ligni ſancti deſtillatum. 540
Lilij conuallij radix pulueriſata ſternutationem ciet. 25
Lingua adſtrictio, curatio. 252
Linguæ calculi. 251
Linguæ magnitudo nimia, tumor, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Linguæ motus læſus, cauſæ, differentiæ, motus abolitus, deprauatus, ſigna diagnoſtica, curatio, topica. 253
Linguæ ſcabrities, aſperitas, cauſſæ, 250. curatio. 251
Linguæ tumor cancroſus, inflammatio, tumor à veneno. ibid.
Linguæ vſus. ibid.
Linguæ vulnera, curatio. ibid.
Linguæ vitia. ibid.
Linimenta cephalica, frigida, 7. calida, humectantia. 11
Linimentum extrahens ſaniem & materiam ſub cranio. 51
Lipothymia & ſyncope quomodo differant. 359
Lipothymia an ſit affectus cerebri, an in ea ſpiritus animales potiſſimùm afficiantur. 360
Lipothymia.

Vide

Vide *Syncope.*
Lipothymia in ſcorbuto, 520. eius curatio. 532
Liquor nephriticus. 585
Lithopædium. 707
Lixiuia in intemperie cerebri ſicca non vſurpanda. 12
Lochiorum retentio, cauſſæ, ſigna, 741. prognoſtica, curatio per ſanguinem fundentia, & vias aperientia. 742
Lotiones extremorum in intemperie capitis calida. 6
Lucerna antiquorum poſt aliquot ſecula repertæ. 389
Lucomoria populorum hiſtoria. 384
Lumbago quid. 518
Lumbago, eius curatio. 330
Lumbrici in inteſtinis geniti. 416
Lumbricorum genera tria. ibid.
Lumbrici cucurbitini an dentur. ibid.
Lumbricus latus an ſit animal. 417
Lumbrici lati duo genera. ibid.
Lumbricorum materia. 418
Lumbrici lati generatio. ibid.
Lumbrici geniti an alios rurſum generent. ibid.
Lumbrici inteſtina & ventriculum perforare poſſunt. ibid.
Lumbrici qua vi icterum tollant. 569
in Lumbricis teretibus clyſteres non conueniunt. 420
Luna purgans hydragoga. 557
Lunæ in morbis cerebri vis. 13
Lunatiua paſſio ex vermibus in pericardio orta. 352
Lupi conſpectus vitiatæ vocis cauſſa. 343
Lycanthropia, eius differentiæ. 113

M

Maculæ ſcorbuticæ, 516. earum curatio. 531
Mammarum morbi. 748
Mammæ geminæ, quadrigeminæ, nimis magnæ, viriles in fœminis, cauſſæ, ibid. curatio. 749
Mammarum dolor, curatio. 760
Mammarum gracilitas, mollities & flacciditas. 749
Mammarum tumor ex lacte, eius cauſſæ, ſigna prognoſtica, curatio. ibid.
Mammarum inflammatio, eius cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica, curatio. 750
Mammarum eryſipelas, curatio. 751
Mammarum œdema, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Mammarum ſcirrhus, legitimus & illegitimus, eius cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica, legitimi ſcirrhi curatio, nothi ſeu illegitimi. 752
Mammarum glandulæ, ſcrofulæ, & ſtrumæ, earum cauſſæ, ſigna, ibid. prognoſtica, curatio. 753
Mammarum cancer; cancer occultus quid, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio occulti & non exulcerati, ibid. cancri vlcerati curatio duplex, vera, 758. palliatiua. 755
Mammarum vlcera, fiſtulæ, eorum curatio. ibid.
Mammarum vaſorum anguſtiæ, ibid. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 756
Mania, 108. quomodo à melancholia differat, in ea ſimul cor affici, cauſſæ, 108. differentiæ, ſigna diagnoſtica, admirandum maniacorum robur vnde dependeat, ſigna maniæ inſtantis, prognoſtica, 109. indicationes & curatio, curatio à ſanguinis euacuatione inchoanda, quæ vena aperienda, præparantia qualia eſſe debeant, purgantia qualia conueniant, cerebrum & cor confortanda, 110. ſomnus omnibus modis conciliandus, Empirica quædam & ſpecifica, Topica & quæ circa eorum vſum obſeruanda, cauteria ſuturæ coronali applicata hîc vtilia. 111
Mania puerperarum. 794
Maniacos peregrinis linguis loqui non poſſe, 112. iidem quomodo tamdiu viuere poſſint. 113
Maſtach Turcarum quid ſit. 87
Maxilla inferior capiti adnata. 270
Maxillæ cum capite connexio. ibid.
Maxillæ fractura oris torturæ cauſſa. 259
Maxillæ inferioris immobilitas, 270. ſigna, & curatio eius. 271
Maxillæ inferioris iunctura ſoluta, eius prognoſtica, curatio. 270
Maxillarum fungi. ibid.
Maxillarum luxatio, eius ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Maxillarum ſyderatio. ibid.
Meatus vrinarius duplex. 590
Meatus vrinarij anguſtia, cauſſæ, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Meatus vrinarij caruncula, callus & verrucæ, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Meatus vrinarij vlcera. 591
Meatus & cauitates in cerebro, earum obſtructio, eiuſque cauſſæ. 35
Mediaſtini inflammatio, eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 301
Medicamenta ventriculum calefacientia, interna, & externa. 369
Medicamenta ventriculum refrigerantia, interna, & externa. 370
Medicamenta ad vomitum vtilia. 404
Medicamenta inteſtina calefacientia, refrigerantia, exſiccantia, humectantia. 412
Medicamenta lenientia quomodo differant à purgantibus. 413
Medicamentorum lenientium inter ſe inuicem differentia. 414
Medicamenta inteſtina roborantia. 413
Medicamenta materiam ex inteſtinis repellentia. ibid.
Medicamenta deriuantia. ibid.
Medicamenta euacuantia ſenſibiliter & inſenſibiliter. 414
Medicamenta vermes necantia. 419
Medicamenta in hernia vſurpanda, externa, interna. 423
Medicamenta dolorem colicum occultâ proprietate lenientia. 432
Medicamenta in fluxu colliquatiuo exhibenda, interna & externa. 445
Medicamenta humorem melancholicum purgantia. 447
Medicamentorum purgantium vſus in dyſenteria. 454
Medicamenta compoſita in dyſenteria exhibenda. ibid.
Medicamenta fluxum ſiſtentia dyſentericis quando propinanda. 457
Medicamentorum fluxum ſedantium differentia. 458
Medicamenta fluxum ſiſtentia compoſita. 459
Medicamenta lieni accommodata interna, externa. 487
Medicamenta ſcorbutum curantia. 509
Medicamenta antiſcorbutica recentia vſurpanda ſunt: ſunt occultæ qualitatis. ibid.
Medicamenta præparantia in ſcorbuto qualia. 526
Medicamenta antiſcorbutica. ibid.
Medicamenta hepatis ſpecifica. 536
Medicamenta hepar refrigerantia & calefacientia. ibid.
Medicamenta ſudorifera. 558
Medicamenta inſenſibiliter aquam euacuantia. 559
Medicamenta alterantia & aperientia. ibid.
Medicamenta flatus diſcutientia. 566
Medicamenta calculum imminuentia, mouentia, & frangentia. 671
Medicamenta quædam an aſperitate ſua calculum frangant. 681
Medicamenta ſemen generantia, ſimplicia, & compoſita. 605
Medicamenta gonorrhœam ſiſtentia. 553. & 614
Medicamenta ſemen minuentia. 615
Medicamenta albuginem oculi colorantia. 209
Medicamenta antepileptica interna, ſimplicia, 158. compoſita, externa. 159
Medicamenta caput calefacientia, ſimplicia interna, externa, compoſita interna, 5. externa. 9
Medicamenta caput refrigerantia ſimplicia interna, externa, compoſita interna, 5. externa. 6
Medicamenta cerebrum humectantia interna, externa, compoſita. 11
Medicamenta memoriam & ingenium conſeruantia & confortantia. 81
Medicamenta dolorem oculorum mitigantia. 213
Medicamenta externa ophthalmica ſimplicia, compoſita, interna. 227
Medicamenta glutinantia. 242
Medicamenta hypnotica. 192
Medicamenta ophthalmica extergentia, 100. & 217. cicatricem oculi emollientia, abſtergentia. 209
Medicamenta ophthalmica qualia eſſe debeant. 103
Medicamenta ſanguinis fluxum ſiſtentia interna, & externa. 454
Medicamenta ſpiritus opticos confortantia. 224
Melancholia in genere, nomen, definitio, ab aliis delitiis quomodo differat, magna melancholicorum varietas, 90. cor etiam in ea afficitur, cauſſæ, quomodo timorem & mœſtitiam inducat; differentiæ, 91. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio medicamentis, ſemper admiſcenda cordialia, diæta. 92
Melancholia quæ fit cerebro primariò affecto, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, 93. diæta. 94
Melancholica cerebri diſpoſitio non in qualitatibus primis ſolùm conſiſtit. 93
Melancholia errabunda, Kutubuth Arabibus dicta, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. 107
Melancholia attonita, ibid. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. 108
Melancholia ex vtero, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, quæ vena aperienda, 106. cor & cerebrum ſimul confortanda. 107
Melancholia hypochondriaca, cauſſæ, ſubiectum, per quam viam vapores ad caput ferantur, cauſſæ antecedentes, quæ cauſſæ remotæ & procatarcticæ, 101. ſigna diagnoſtica, prognoſtica,

gnoſtica, 102. indicationes, curatio, vitanda medicamenta purgantia validiora, & à partibus remotioribus trahentia: ſanguis an euacuandus & per quas vias, 103. vomitoria nonnunquam in principio non inutilia, humorem melancholicum præparantia, in hypochondriis qualia eſſe debeant, ab initio fortiora vrinam mouentia non vſurpanda, vt & valde calida; purgantia debent eſſe mitiora, 104. topica qualia conueniant, balneum aquæ dulcis poſt purgationem non inutile, ad corroboranda viſcera quæ adhibenda, diæta. 105

Melancholia per conſenſum cordis & totius, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, 57. prognoſtica, indicationes, curatio, venæ ſectio an, & quando conueniat, quæ vena ſecanda, præparantia, purgantia quando mitiora, quando vehementiora vſurpanda, 98. circa purgationem quæ obſeruanda; balneum in primis vtile, 99. diæta. 100

Melancholicus ſanguis & melancholicum excrementum ſpecie differunt. 485

Melancholici ingenioſi. ibid.

Melancholici humoris generatio. 236

Melancholia virginum & viduarum, cauſſæ ſigna, 690. prognoſtica, curatio. 691

Membri muliebris meatus plures. 624

Memoria læſa in ſcorbuto. 520

Memoria deprauari non poteſt, læſa memoria plerumque ſtoliditatis cauſſa, læſâ memoriâ læditur & phantaſia & ratiocinatio, memoriæ læſæ exempla, 78. cauſſæ, ad memoriam quæ cerebri conſtitutio aptiſſima, non fieri per modum impreſſionis, læſæ memoriæ ſigna, 79. prognoſtica, indicationes, curatio, 80. purgantia, alterantia, & roborantia interna, 81. externa, 82. diæta. 83

Memoria in maniacis maxima ex parte ſeruatur. 109

Menſes minuentia medicamenta, 637. ſimplicia. 661. & 662

Menſes nimis maturè fluentes. 659

Menſes vomitu reiecti. 412

Menſium defectus. 659

Menſium ſuppreſſio, eius cauſſæ, ibid. aduſtio, ſigna, differentia à grauiditate, 664. prognoſtica, curatio. 661

Menſium paucitas, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 665

Menſium ſtillicidium, ibid. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 666

Menſium nimius fluxus, cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, curatio, 667. per ſimplicia & compoſita. 668

Menſium difficultas in fluxu vnde, eius ſigna, prognoſtica, curatio. 670

Menſes vitioſi, cauſſæ, ſigna, cognoſcuntur ex calore, ibid. prognoſtica, curatio. 671

Menſes inordinati & debitum tempus anteuertentes, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, acidulæ & thermæ vtiliter vſurpantur. ibid.

Menſium tarditas, cauſſæ, ſigna, indicatio & curatio, calamintha optimè hîc valet. 672

Menſium per aliena loca excretio, per nares, vomitum, alvum, vrinam, oculos, & aures, per dentis eliſi vulnuſculum, per mammas, vmbilicum, per minimum manus digitum, & annularem, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 673

Menſtrua alba. 678

Menſtrui ſanguinis fluxus, an ſanguis iſte naturâ ſua prauus, quando incipiat fluere, quandiu fluat, qua periodo fluat, eius ſpatium, quantitas, locus, an conceptio poſſit fieri abſque illo, 657. cur quædam fœminæ eo careant, & an qualitate ſit vitioſus. 658

Mentula monſtroſa. 605

Mentula mulieris, eius cauſſæ, curatio. 625

Mercurius dulcis vitæ. 556

Meſaraïca vaſa quotuplicia. 476

Meſenterium vnde dictum. ibid.

Meſenterium multis morbis eſt obnoxium, cur Medicorum dicatur nutricula. 478

Meſenterij morbi obſcuri, & antiquis ferè ignoti. ibid.

Meſenterij intemperies, curatio. ibid.

Meſenterij vaſorum anguſtia & obſtructio, eius cauſſæ, ſigna, 478. prognoſtica, curatio per aperientia, hæmorrhoides, purgantia, vomitoria, diuretica, chalybem, acidulas. 479

Meſenterij inflammatio, cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 480

Meſenterij tumores, abſceſſus, ſuppuratio & corruptio, cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica. 481

Meſenterium infinitis ferè abſceſſibus refertum. ibid.

Meſenterij lapides, abſceſſus, gangræna. 481

Meſenterij ſymptomata, dolor, ſigna, prognoſtica, curatio, per clyſter. vomitor. externa & anodyna. 482

Mezerei folia. 556

Mictio inuoluntaria, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, & curatio. 595

Millepedum præparatio. 586

Miſerere mei quid. 428

Modiolo non niſi neceſſitate ſumma vrgente vtendum. 49

Modus deligandi vulnera abdominis. 620

Modus ſuturæ faciendæ in abdomine triplex. 621

Mola quid, 621. & 708. eius differentiæ, cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica, curatio. 709

Mola poſt partum relicta. 741

Monſtra, eorum cauſſæ, præſeruatio. 711

Morbus virgineus, 678. quid ſit, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, 779. quomodo fiat curatio per chalybis vſum. 780

Morbi intemperiei capitis, ſigna, curatio. 4

Morbi conformationis in capite, 34. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicatio, & curatio. 35

Morbi meatuum & cauitatum cerebri, ibid. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 36

Morbi numeri in capite, 17. ſigna diagnoſtica, indicationes & curatio. ibid.

Morbi magnitudinis in capite. 38

Morbi ſolutæ vnitatis, cauſſæ, prognoſtica, indicationes, & curatio. 39

Morbi venenati & maligni, & totâ ſubſtantiâ cerebro contrarij. 33

Morbi per criſin facti citiùs curantur. 109

Moſchus in hyſtericis vitandus. 10

Motus impotentia, 133. latiùs patet quàm paralyſis, cauſſæ, ſigna, ibid. prognoſtica, curatio eius quæ fit à muſculorum refrigeratione, & ab exſiccatione, 134. curatio ex duris tumoribus & ligamentorum vitiis. 135

Motus velut fibrans ventriculi. 396

Mucronata cartilaginis prolapſus, eius cauſſæ manifeſtæ, obſcuræ, 332. ſymptomata ac ſigna, prognoſtica, curatio. 333

Mucronatæ cartaliginis prolapſus an ſit morbus fictitius, qualis ſit morbus, huius morbi nomen & natura, quæ partes in hoc morbo afficiantur. 332

Mulſum cephalicum. 8

Multitudinis morborum & ſymptomatum in ſcorbuto cauſſæ. 515

Muſculorum abdominis inflammatio, ſigna, 619. curatio. 620

Muſculi oculis cur dati. 223

Muſculorum oculi vitia, paralyſis, convulſio. 195. & 223

Muſica in Tarantulis vis. 118

Μυδήλωσις quid. 214

Μυοκέφαλον quid. ibid.

Myrobalani humorum ad caput motum impediunt, & caput roborant. 47

Μυωπία. 226

Μύωσις. 215

N

NAnorum generationis cauſſæ. 730

Narcotica in appetentia nimia cautè vſurpanda. 391

Narcotica in colica conueniunt, tribus modis hîc vſurpantur. 432

Narcotica in dyſenteria quando exhibenda. 457

Narcotica & Hypnotica, interna, 63. externa, 64. in qua parte capitis applicanda, 194. quo tempore exhibenda, 66. quâ vi ſomnum concilient, 67. ſpiritus ſopiunt, 180. apoplexiam inducere poſſunt, ibid. noxa ab illis inducta vt corrigenda, 66. eorum vim quæ infringant. 70

Narium anguſtia, cauſſæ, curatio. 244

Narium cancer, ſigna, curatio, doloris cum vlceribus curatio. 243

Narium fœtor, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. 246

Narium hæmorrhagia, cauſſæ, differentiæ, 246. ſigna diagnoſtica, 247. futuræ indicia, indicationes, curatio, 249. diæta, 250. in huius curatione canones obſeruandi. 248

Narium Polypus, 243. cauſſæ, differentiæ, prognoſtica, indicationes, curatio, per chirurgiam, per medicamenta topica. 244

Narium ſarcoma. 243

Narium vlcera, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, & curatio, 242. vlceris corroſiui curatio, diæta. 243

Narium vſus. 242

Narium vulnera. 245

Nauſea quid, cauſæ, 402. ſigna prognoſtica, 403. indicationes, curatio. 404

Nauſea in grauidis. 721

Nerui auditorij morbi. 238

Nerui cæſim vulnerati ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 402

Nerui omnes à cerebro & ſpinali medulla oriuntur. 35

Nerui optici affecti ſigna. 227

Neruorum opticorum vitia, 195. & 223. anguſtia, cauſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, contorſio, vulnera, 222

Nerrorum

Neruorum opticorum coniunctionis quæ ſit cauſa, 229. eorum ſiccitas an ſit cauſa læſæ viſionis. 226
Nictatio oculorum vnde proueniat. 101
Nocturnæ lucubrationes memoriæ obſunt. 83
Nodi, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 42
Noduli odorati calidi, 11. in vigiliis nimiis, 65. pro ſiſtendis catarrhis. 187
Nodus penis. 604
Nutricum incuria in infantibus faſciis conſtringendis. 329
Nux moſchata non tantùm ob manifeſtas, ſed & occultas qualitates memoriam confortat. 81
Nyctalopia quid, cauſſæ, 225. prognoſtica. 227
Nymphomania. 688
Nymphotomia. ibid.

O

Obauditus, cauſſæ. 338
Obcæcati ex ſuffuſione cur ſplendorem ac lumen ſeſe videre interdum exiſtiment. 229
Obſcura decipientia quæ Hyppocrati dicantur. 57
Obſtructio meatuum cerebri, eius cauſſæ. 35
Obſtructio neruorum quomodo fiat. 136
Obſtructio ſola vitioſorum humorum non ſufficit. 149
Oculi atrophia, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, pragnoſtica, curatio. 224
Oculi defectus. ibid.
Oculi morbi quotuplices. 195
Oculi partes duplices. ibid.
Oculi totius morbi. ibid.
Oculi *παρέγξεις, χήμωσις.* 202
Oculis illapſa quomodo eximenda. 101
Oculis peculiari vi nocentia. 206
Oculorum curandorum regulæ generales. 203
Oculorum dolor, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 213
Oculorum ſuggillatio, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 212. & 213
Oculorum ſympomata. 195
Oculorum vulnera. 211
Oculus leporinus. 198
Oculus variis morbis obnoxius. 195
Odoramenta caput refrigerantia, 6. moderatè, & non niſi purgato corpore vſurpanda in catharrhis ſiſtendis. 18
Odorata ſpiritus reficiunt. 6. & 28
Odores an percipiat vterus:
Vide *Vterus.*
Oeſophagi morbi. 364
Oeſophagi intemperies, prognoſtica, indicationes, curatio. ibid.
Oeſephagi tumores, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. ibid. & 365.
Oeſophagi anguſtia, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Oeſophagi relaxatio, cauſæ, curatio. 366
Oeſophagi vulnera, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Oeſophagi vlcera, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Oleum Saturni. 685
Oleum citri in palpitatione cordis valde vtile. 357
Oleum lini in pleuritide epidemia aluum mouens. 317
Oleum hyperici Solenandri. 423
Oleum è baccis ſambuci expreſſum. 555
Oleum ad grauitatem auditus Brunneri, & Næuij. 240
Oleum flor. cichorij. 204
Ol. florum cyani ophthalmicum. 205
Ol. Hiſpanum ad vulnera breuiſſimo tempore ſananda. 51
Olea cephalica refrigerantia, 6. calida, 8. humectantia. 12
Olei chamæmelini vires. 7
Olei è vitellis ouorum in membranis cerebri putreſcentibus, vſus. 50
Oleis deſtillatis calidis cera admiſcenda. 176
Olfactus læſio, aboliti cauſſa, imminuti, deprauati cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. 245
Omenti morbi. 483
Omenti pars quænam vitioſos humores potiſſimùm ſuſcipit. ibid.
Omenti tumores. ibid.
Omentum peritonæo annexum, ſitus mutatus, putredo, vulnera. ibid.
Omnes diu abſtinentes humore melancholico ferè abundarunt. 390
Omnes partes moleſta à ſe expellunt, ſed diuerſo modo, 393. & 395
Ὀμφαλοκήλη quid. 421
Ophthalmia, 201. cauſſæ, differentiæ, quædam periodica, contagioſa, ſigna diagnoſtica, ſigna cauſſarum, temporum morbi, prognoſtica, 202. indicationes, curatio. 203
Ophthalmiæ leuioris à cauſſis externis curatio, ab apum & veſparum ictu, ab ictu & caſu, à cantharidum, erucarum, & formicarum contactu. ibid.
Ophthalmiæ veræ curatio, venæ ſectione, præparantibus medicamentis, purgantibus, particularibus euacuationibus, topicis; errhina num conueniant, diæta. 204
Ophtalmia ſicca, differentiæ, cauſſæ, curatio. 206
Opiata in ophthalmia non niſi ſummâ vrgente neceſſitate adhibenda, 205. moderatè quoque in oculorum dolore vſurpanda, 212. in dolore aurium quando & quomodo adhibenda. ibid.
in Opij & opiatorum vſu quæ obſeruanda: ſi vires valdè debibiles, non exhibenda, frequens eorum vſus fugiendus, infantibus & pueris parcè admodum exhibenda, memoriam & ingenium labefactant, num in principio aut inſtante criſi exhibenda, 55. in phrenitide cautè iis vtendum, tutiùs Clyſteribus permiſcentur. 89
Opium eſt calidum, 68. cerebro & neruis nocet, 194. quomodo corrigendum. 68
Ὀπισθότονος. 147
Orificii Pudendi anguſtia. Vide *Pudendum.*
Oris apertio læſa, eius cauſæ, ſigna, & curatio. 258
Oris diſtortio, cauſæ remotæ, ſigna, prognoſtica, 259. curatio & diæta. 260
Oris fœtor, eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 273
Oris hiatus, eius cauſæ, prognoſtica, curatio. 258
Oris inflammatio, eius ſigna, curatio. 272
Oris perueſio ex reſolutione neruorum. ibid.
Oris vlcera & *ἄφθαι*, eorum cauſæ, differentiæ, ſigna, prognoſtica, 271. indicationes, curatio, 272. diæta. 273
Oris collutiones in intemperie capitis calida. 7
Orthopnœa. 335
Oſcedo quid. 504
Oſcitatio, eius ſigna, prognoſtica, 258. curatio. 259
Oſcitatio. 126
Oſſa in vulneribus quando & quomodo extrahenda. 46
Oſſa in pulmonibus genita. 307
Oſſis palati corruptio. 273
Oſſiculum triangulare in cranio humano. 169
Oua in dorſo. 331
Ouorum teſtæ ad oculorum vnguem. 207
Oxyrrhodina in intemperie capitis calida, quando plus, quando minùs, adhibenda, 6. vtilia ſunt in omnibus capitis affectionibus, quæ in iis notanda. 16
Ozena quid, cauſſæ. 242

P

Palpebrarum aſperitas, calloſitas, 196. cancer, curatio, 198. coalitus, cauſſæ, prognoſtica, curatio, combuſtio, 190. denſitas, 196. grando, hordeolum, exſcindendi modus, hydatides, curatio, inflammatio, 197. inſtabilitas illarum, cauſſæ, curatio, 201. inuerſio & contractio, 198. lithiaſis, motus læſus, nodi, & excreſcentiæ, 201. pilorum defluuium, 200. cauſſæ, curatio, ibid. ſcabies, 196. *τράχωμα, τριχίασις*, 200. cauſſæ, prognoſtica, curatio, tumor, 196. verrucæ, 197. vulnera. 201
Palpebrarum vſus. 296
Palpitatio ventriculi. 398
Pancreatis vſus nobilior. 477. & 482
Pancreatis vſus vulgaris. 482
Pancreas lienis vicarium viſcus. ibid.
Pancreatis morbi, ibid. ſymptomata, curatio, tumores, & abſceſſus. 483
Pandiculatio, cauſſæ, 126. prognoſtica, curatio. 127
Papilla duplex. 756
Papillæ latentes. ibid.
Papillæ non perforatæ. ibid.
Papillæ color mutatus. 760
Papillarum defectus. ibid.
Papillarum fiſſuræ, cauſſæ earum, ibid. præſeruatio, curatio, 757
Paralyſis, in quibus à ſtupore differat, definitio, differentiæ, cauſſæ, 135. cauſſa proxima, ſpirituum animalium defectus: paralyſis ab intemperie frigida & humida, à vi narcotica, ſcorbutica, vnde proueniat, à neruorum anguſtia, à ſoluta vnitate, 136. cauſſæ euidentes & procatarcticæ, quæ diſponentes, ſigna diagnoſtica, locus affectus quomodo cognoſcendus, 137. cauſſarum ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio paralyſis pituitoſæ, vena quando in ea aperienda, lenientia & purgantia mitiora, 138. vomitoria, præparantia quando vſurpanda, purgantia fortiora, 139. particulares capitis euacuationes, ſudorifera, neruos roborantia, 140. topica, 121. diæta, 142. à cauſſis euidentibus curatio. 143
Paralyſis cauſſa qui humores eſſe poſſint, quot modis excitari poſſit. 144
Paralyſis ex humore tenui, ex colica, ſcorbuto, curatio. 142
in Paralyſi an ſudorifera exhibenda. ibid.
Paralyſis ſcorbutica. 516
Quomodo excitetur. 517
Paralyſis & conuulſio in tortura oris interdum iunguntur. 259

Paralyſis in inflammatione pulmonis. 294
Paraphrenitis, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, 85. prognoſticum, curatio. 86
Παραφίμωσις quid. 606
Παρακέντησις quid, vbi locum habeat, quo in loco fieri debeat. 558
Pars demorſa ab animali rabido an ſtatim amputanda. 115
Partus cæſareus, hiſtoriæ eius variæ. 737
Partus cæſareus cum hernia vterina. 739
Partus difficilis naturalis, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, 728. curatio. 729
Partus naturalis, an oſſa pubis in eo diuellantur, 720. vaſorum vmbilicalium & pulmonum poſt partum mutatio, tempus partus quod legitimum, quod illegitimum, 721. varij temporis partus cauſſæ; an homo habeat certum naſcendi tempus. 722
Partus nullus, fœtu in vtero mortuo, cauſſæ, 732. ſigna, prognoſtica, fœtus mortui variæ excretiones, 733. curatio. 735
Partus vitioſus ſeu difficilis, præternaturalis, 731. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Partus tardus. 732
Parturientium regimen. 731
Partus inſtantis ſigna. ibid.
Partus naturalis modus, ibid. parturientis officium. ibid.
Paſtinacæ marinæ radius dentes excidere facit. 267
Pauli Zacchiæ de partus tempore ſententia. 722
Pectoris cum hæmorrhoidali arteria conſenſus. 477
Pectoris dolor, eius prognoſtica, & curatio. 349
Pediculi in dorſo. 331
Pedum lotiones in vigiliis nimiis. 67
Pedum tumor in puerperis. 744
Penis morbi, eius meatus vitia, eius numerus vitiatus. 604
Penis diſtortio. ibid.
Penis dolor. 616
Penis erectio læſa, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 610
Penis exulceratio in ſcorbuto. 523
Penis inflatio. 604
Penis inflammatio. ibid.
Penis tubercula & verrucæ. ibid.
Penis vlcera. 605
Fiſtulæ. ibid.
Gangræna. ibid.
Differentiæ, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Penis vulnera. ibid.
Pericardii aqua, aucta, vel deficiens. 352
Pericardij corruptio. ibid
Pericardij defectus. ibid.
Pericardij putredo. ibid.
Tumores. ibid.
Vulnera. ibid.
Pericranium per ſuturas duræ meningi annectitur, in vulneribus capitis quando incidendum, in pueris non facilè ſecandum, 38. eius ſectio quando tentanda. 47
Perinæi ruptio, eius curatio. 625
Peritonæi morbi. 619
Peſtilens & Epidemium differunt. 51
Peſtilens venenum totum ex corruptione aliarum rerum oritur. 63
Phagedœnæ. 390
Phantaſia & ratiocinatio quotupliciter læduntur, 78. à quibus cauſſis læduntur, à primo ortu ſi læduntur, plerumque non curantur. 79
Philtra. 95
Phimoſis quid. 606
Phlegma quid ſignificet Hippocrati. 475
Phœnigmus in intemperie capitis frigida ſine materia, 10. catarrho ſuffocatiuo. 188
Phrenitis quid ſit, 87. cauſſa proxima, differentiæ, phrenitis θορυβώδης, ἀσαφώδης, ſigna, quibus ab aliis affectibus dignoſcitur, prognoſtica, curatio. 88
φλύκταιναι puſtulæ carneæ, cauſſæ, 210. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. 211
Phthiſis, 305. eius definitio, cuius ſubiectum, cauſæ, 305. differentiæ, ſigna incipientis, perfectæ, prognoſtica, 306. indicationes, curatio. 307
Diæta. 308
Pica in grauidis. 716
Picæ ſubiectum, ſiue ſedes propria, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 363
Πικρόχολοι, qui. 408
Pila è ſuccino manibus geſtata caput roborat. 28
Pilei in intemperie capitis frigida. 11
In humida. 12
Pili in mammis reperti. 756. & 765
Pili in ventriculo geniti. 379
Pili & filamenta in renibus genita. 673
Pilorum è palpebris defluvium, curatio. 209
Pilulæ an commodiùs è capite quàm alia medicamenta euacuent. 14
Ad caput purgandum quando exhibendæ. 187
Pilulæ catarrhum intercipientes. ibid.
Pilulæ Narcoticæ Plateri, Dorncreilij. 63
Pilulæ pituitam è capite purgantes. 24
Purgantes in melancholia hypochondriaca Plateri. 104
Pilulæ tartareæ. 486
Pituita in inteſtinis collecta. 416
Pituitam in capite præparantia, & purgantia. 24
Plateri noua opinio de ſingultu. 399
Pleuritis, eius cauſa proxima. 311
Remota, differentiæ, ſigna, tempora, differentiæ, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 312
Pleuritis ſcorbuticos affligens. 518
Pleuritis puerperarum: quæ vena in ea ſecanda. 746
Pleuritis vera, notha. 312
Pleuritidis veræ & nothæ differentia. 313
Pleuritidis, & peripneumoniæ differentia. ibid.
Pleuritis à diaphragmatis inflammatione diſcrimen. ibid.
Pleuritidis ab hepatis inflammatione differentia. ibid.
Pleuritidis ſalutaris terminatio, ſigna ſalutis in pleuritide, ſigna mortis. 314
in Pleuritide ante 14. annum vena vix ſecanda. 315
Pleuriticorum victus à veteribus accuratè præſcriptus. 318
Pœonia radix quando colligenda. 179
Pollutio nocturna, cauſſæ. 614
Signa, prognoſtica, indicationes, curatio. 615
Poma odorata in intemperie capitis calida, 7. in frigida. 8
Poma ſomnifera. 66
Potiones purgantes in melancholia hypochondriaca. 104
In capitis vulneribus. 51
Potus ſcorbuto generando aptus. 513
Præputii morbi. 606
Præputij fiſſura. 607
Præputium curtum. ibid.
Priapiſmus, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, & diæta. 612
Procidentia vteri: vide *Vterus*.
Περίπλωσις tunicæ ῥαγοειδοῦς. 215
Proſpectus ab alto, & in profundum cur vertiginem excitet. 71
Pruritus carunculæ lachrymalis. 220
Pruritus ſcroti, & præputij. 616
Ψωροφθαλμία, ſeu ophthalmia ſicca. 196
Ptarmica quæ dicantur. 26
Πτερύγιον. 197
πτίλλωσις cauſæ, curatio. 200
Ptyaliſmus. 260
Cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 261
Pudendi, & perinæi ruptura, in partu. 743
Pudendi muliebris amplitudo, clauſura. 628
Pudendi orificij anguſtia. ibid.
Pudendi verrucæ. 628
Puerperarum regimen, diæta. 740
Pulmones in ſcorbuto non primò afficiuntur. 514
Pulmo quando euacuetur. 292
Pulmo repletus. 296
Pulmones refrigerantia. 292
Calefacientia. ibid.
Siccantia. ibid.
Humectantia. ibid.
Pulmonis cancer. 309
Pulmonis hydatides. 303
Pulmonis inflammatio, eius cauſæ. 293
Differentiæ, ſigna. 294
Indicationes, & curatio, diæta. 295
Pulmonis intemperies, eius cauſæ, ſigna. 291
Prognoſtica, indicationes, curatio, & diæta. 292
Pulmonis morbi in numero deficiente. 302
Pulmonis ſphacelus. 309
Pulmonis tubercula cruda & ſuppurata, cauſæ, ſigna, prognoſtica, & curatio. 302. & 303
Pulmonis vaſorum apertio quot modis fiat, eius ſigna, prognoſtica. 299
Indicationes & curatio. 300
Diæta. 301
Pulmonis vlceris cauſæ proximæ, mediatæ. 305
Signa, prognoſtica. 306
Curatio. 307
Diæta. 308
Pulmonis planè conſumpti hiſtoria. 303
Pulmonis vulnerati hiſtoria. 304
Pulmonum vlcera peculiaria. 309
Pulmonum cum latere coalitus, eius cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 303
Pulmonum vlcera, ſigna vaſorum pulmonis vulneratorum, ſigna carnis pulmonis vulneratæ, prognoſtica, indicationes, & curatio, ac diæta. 304
Pulſus in ſcorbuto qualis. 517

Pulveres capiti inſpergendi pro ſiſtendis catarrhis. 87
Pulveres cephalici frigidi. 5
Calidi. 9
Exſiccantes. 10
Pituitam purgantes. 25
Pulueres contra vertiginem. 72
Pulveres ophthalmici non diu in oculo detinendi. 199
Pulveres præſeruantes ab apoplexia. 76
Pulvis ad hæmorrhagiam narium D. Caſpar. Kegleri, alius D. Dorreri. 250
Pulvis è Nicotiana. 25
Ex cinnabari natiua. 31
Gualnerij. 75
Pulvis Narcoticus. 63
Purgans hypochondriaca. 112
Pulvis Trithemij. 81
Pupillæ anguſtia, cauſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 215
Pupillæ dilatatio, cauſæ. 214
Differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, & curatio. 215
Pupillæ dilatationis num ſiccitas ſit cauſa. 214
Pupillæ vitia. 195
Purgantia non attrahendo, ſed humores fermentando, & naturam ſtimulando euacuant, & an poſt cœnam conueniant. 16
Purgantia in colica à fæcibus induratis per ſuperiora non exhibenda. 455
Purgatio poſt partum retenta. 741
Nimia. ibid.
Cauſſæ, ſigna. ibid.
Prognoſtica, curatio. ibid.
Sanguinis fluxum ſiſtentia. 742
Pus an interdum per hæmorrhoïdes evacuetur. 475
Pus in empyemate ſenſim euacuandum. 326
Pus per alvum deiectum cur à partibus remotis per alvum excernatur. 471
Pus è mammis effluens. 764
Puſtulæ pudendi, cauſæ, curatio. 531
Pirethri radicum efficacia ſingularis in Epilepſia. 157

Q

QValitates occultæ num tantùm corpora proxima afficiant. 145
Qualitatis ciborum ratio eſt habenda. 398
Quandiu homo inediam tolerare poſſit. 384
Quartana febri laborantes rarò peſte corripiuntur. 62

R

RAbidi cur aquam abhorreant. 114
Rabies, cauſſæ. 113
Signa diagnoſtica; ſigna rabiei incipientis, iam factæ, prognoſtica, indicationes. 114
Curatio. 115
Rabiei imminentis curatio, & per totum annum præſeruatio. 116
Radix Chinæ, eius vires; decoctum ex ea. 636
Ranula ſub lingua. 251
Cauſſæ, curatio. 252
Raucedo:
Vide *Vocis vitia*.
Raucedinis à catarrho curatio, à pure; à cauſſis externis. 344
Rectitudo quid? 316
Refrigeratio inteſtinorum quomodo colicam excitet. 430
Refrigerantia cautè cerebro adhibenda. 6
An in principio aliquam aſtringendi vim habeant. ibid.
Poſteriori capitis parti applicata neruos lædunt. ibid.
Stuporem quæ inducunt, in capitis affectibus niſi dolor aut vigiliæ vrgeant, non vſurpanda. 7
Regum Galliæ in curandis ſtrumis vis. 289
Renum vſus ſecundùm pleroſque; ſecundùm ſacras litteras. 571
Renes an præter expurgationem ſeri alium adhuc vſum habeant. ibid.
Renes habent peculiare parenchyma. ibid.
Renibus cur arteriæ immittantur. ibid.
Renes refrigerantia medicamenta. 572
Renum inflammatio & cauſſæ. 578
Signa, prognoſt. indicationes, curatio, & diæta. 579
Renum imbecillitas & actio læſa, cauſſa, ſigna, prognoſtica. 581
Curatio. 582
Renum intemperies calida, & ſicca, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, & diæta. 572
Renum intemperies frigida, cauſſæ, ſigna, prognoſt. indicationes, curatio & diæta. ibid.
Renum numerus mutatus. ibid.
Color mutatus. ibid.
Subſtantia. ibid.
Alij morbi. ibid.
Renum tumores reliqui. ibid.
Abſceſſus. 579
Scirrhus. ibid.
Tumoris inciſio. ibid.
Renum tabes. 580
Renum vlcera, cauſſæ, ſigna, prognoſt. indicatio, curatio, diæta. ibid.
Renum vulnera, diæta. 581
Repellentia an locum habeant in vertigine per conſenſum partium inferiorum. 580
Quando ſola, quando cum digerentibus adhibenda. 73
Res alienæ deglutitæ. 13
Res alienæ è corpore quomodo extrahendæ. 367
Res alienæ ex vtero excretæ. 102
Res alienæ per mammas excretæ. 676
Res alienæ per alvum excretæ. 756
Res alienæ per penem excretæ. 470
Res alienæ per veſicam excretæ. 615
Res cur alieno colore tinctæ appareant. 598
Cur inuerſæ. 228
Cur perforatæ. 229
Res variæ per vmbilicum excretæ. 230
Res p. n. in ventriculo repertæ. 534
Signa, prognoſt. curatio. 378
Res monſtroſæ vomitu reiectæ. 382
Res p. n. in inteſtinis repertæ. 412
Reſpiratio quomodo lædatur. 378
Reſpiratio læſa in genere. 334
Cauſſæ. ibid.
Reſpiratio cur in apoplecticis ſeruetur. 335
Reſpiratio difficilis, & pectoris anguſtia in ſcorbuto. 172
Curatio. 515
Ῥεῦμα quid. 530
Rhabarbarum quomodo in dyſenteria, exhibendum. 181
Rhagades vteri. 454
Rigiditatis & contractionis membrorum in ſcorbuto curatio. 630
532
Rigor. 127
Eius ſubiectum, generationis modus, cauſſa proxima; refrigeratio in rigore quomodo ſe habeat, eius cauſſæ remotæ & mediatæ, internæ, externæ, ſigna diagnoſtica. 128
Prognoſtica, curatio. 129
Riſus in hyſtericis cauſſa. 684
Roſſalia.
Vide *Variol*.
Rotulæ & morſuli cephalici calidi. 9
Contra epilepſiam. 140
Ῥοὰς quid, cauſſæ, ſigna diagnoſtica. 206
Prognoſtica, indicationes, curatio. 207
Rubeola.
Vide *Variol*.
Rubigo quid. 450
Rutatio quid. 402
Alia. 196
Soli homini accidit, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 402
Ructus in ſcorbuto. 520
Ruminatio quid. 390

S

S*Abare*. 88
Salacitas & ſatyriaſis. 611. & 695
Cauſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio & diæta. 612
Saliuæ defectus, ſigna, prognoſtica, & curatio. 261
Saliuæ & ſputi differentia. 260
Saliuæ generatio, vſus. ibid.
Sanguificatio læſa, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 548
Sanguinis fluxus è dentibus. 268
Gingiuis. ibid.
Labiis. 258
Sanguinis humani vſus num conueniat in epilepſia. 169
Sanguinis menſtrui color naturalis qualis eſſe debeat. 672
Sanguis menſtrui per mammas excretio, curatio. 760
Sanguinis nimius fluxus. 742
Sanguinem ad caput fluentem quæ repellant. 19
Sanguinem ſiſtentia medicamenta. 742
Sanguinis nimius fluxus. 741
Sarcocollæ nutritio. 194
Sarſaparillæ decoctum, deſtillatum. 636
Scabiei palpebrarum medicamenta. 196
Σκιλοτύρβη quid. 518
Σκληροφθαλμία. 296
Scobina campanarum. 145
Scorbuti nomen an fuerit antiquis cognitum. 504
An ſit icterus niger. 505
An ſit Oſcedo. 504

An Stomacace & Scelotyrbe, quando hoc nomen acceperit. ibid.
An ſit vitiligo nigra. 505
An ileos hæmatites, an Græcis medicis fuerit cognitus. ibid.
Subiectum & cauſſa, modus generationis. 507
Scorbuti cauſſa non eſt humor melancholicus ſolùm, ſed ſero dilutus peculiari modo correptus. 508
Scorbuti cauſſæ remotæ, procatarcticæ & externæ, 512. & 513.
Scorbuti fons, ſeu locus generationis. 508
Scorbuti incipientis ſigna, augmentum ſumentis, vt & ingraueſcentis ſigna. 514
Scorbuti prognoſtica. 524
Indicationes. 525
Curatio. 530
Diæta. 534
Præſeruatio. 535
Scorbuti ſigna generalia. 514
Scorbuti ſigna ac morbi & ſymptomata quæ ſcorbutum comitantur. ibid.
Scorbuti ſubiectum duplex. 508
Scorbuti ſubiecto quid notetur. ibid.
Scorbuticorum morborum & ſymptomatum generatio. ibid.
Scorbutus in principio difficulter cognoſcitur. 54
Scotoma quid, ſcotoma qui patiuntur, omnes vertigine laborant. 72
Scroti apertio. 556
Scroti morbi. 601
Inflammatio. ibid.
Vulnera. ibid.
Excoriatio. ibid.
Vlcera. ibid.
Gangræna. ibid.
Sebel oculi quid, differentiæ, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, præſidia, topica, chirurgia, diæta. 208
Sectio in hydrocephalo. 56
Secundina poſt partum relicta, eius cauſſæ, 740. ſigna, prognoſtica, curatio. 741
Secundinam expellentia medicamenta. ibid.
Sedes fracturæ cranij ſpecies, eius differentiæ, accidit ſemper cum cutis & pericranij vulnere. 43
Semen quomodo ſit potentiâ & actu animatum 701
Seminis generatio læſa, cauſſæ, 608. ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio, diæta. 609
Semi-tertianarum febrium origo & cauſſæ. 479
Senes ad ratiocinandum & memorandum cur minùs apti. 81
Seri in capite collectionis cauſſæ, ſerum non eſt pura aqua, duo eius genera, eius natura, quomodo variorum actuum cauſſa ſit, eius generatio. 28
Seroſum humorem quæ euacuant, ad eius euacuationem nullâ præparatione opus. 29
Seri lactis caprini in melancholia hypochondriaca vſus, 105. in maiori copia aſſumendum in mania vtiliſſimum. 116
Sermonis vitia: Vide *Vocis* vitia, an omnis Sermo vox ſit. 342
Sermonis vitiati cauſſa. 343
Seroſa cacochymia. 484
Setdceum. 14
Sexus mutatio. 607
Siccatorius morbus. 477
Sieff de thure Rhaſis. 198
Signa temporum dyſenteriæ. 452
Sinapi vſus in apoplexia pituitoſa: vide *Apoplexia*.
Sinapiſmi. 27
Singultus ad facultatis expultricis irritatæ ſymptomata refertur. 199
Singultus quid, cauſæ. ibid.
Signa, prognoſtica, indicationes, curatio. 400
Diæta. 402
Singulti ſedes; Singultus & vomitus differunt. 399
Siriaſis quid. 39
Sirſis calida. 88
Sirones, ſigna, curatio. 33
Sirupi è chalybe. 680
Syrupus de agreſta pro grauidis, ſympt. & ſigna, curatio. 716
Sitis deficiens quid, cauſa, ſigna, prognoſt. curatio. 394
Sitis nimia quid, cauſæ, ibid. ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 395
Sitis in ſcorbuto. 520
Smegmata cephalica calida. 348
Sommerſpreſſen, Vide *Lentigines*.
Somni finis & vtilitas, 61. proxima cauſſa quotuplex, quot modis concilietur. 62
Somnia naturalia. 71
Somni nimij in ſcorbuto curatio. 533
Somnabuli qui, à qua cauſſa ad motum incitentur, eorum natura & conſtitutio qualis, 120. cauſſa proxima: Lunam hoc malum excitare poſſe, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, diæta. 121
Somnambuli in loco periculoſo conſtituti inclamandi & excitandi non ſunt. ibid.
Somnum conciliantia medicamenta interna, & externa. 63
Somnus melancholicis remedium optimum. 92
Somnus p. n. 68
Sopor grauis atque Ecſtaticus. Vide *Coma vigil.*
Spaſmi à paralyſi differentia. 147
Spaſmus & ſpaſma differunt. 144
Spaſmus quid, cauſſa proxima, definitio, ſubiectum, 145. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 147. curatio, eiuſdem per primarium membri affectum curatio, 148. diæta per conſenſum. 149
Spaſmus Cynicus. 260
Spaſmus Cynicus ex abſciſſo furunculo ortus. ibid.
Spaſmus & paralyſis interdum coniunguntur. 145
Spaſmus cur inflammationi coniungatur quandoque. 146
Spaſmus flatulentus. ibid.
in Spaſmo quæ cauſſa muſculos contrahat, 145. pars contracta cur immobilis maneat, in conuulſiuo verò motu agitetur, 146. cur ſenſus in eo integri maneant, in conuulſiuis verò motibus lædantur. 147
Spaſmus proportionatus & improportionatus ad materiam. 148
Spaſmus quomodo à cholerica paſſione excitetur, quomodo ab helleboro & aliis medicamentis fortiter purgantibus, quomodo à frigore. ibid.
Sphincteris veſicæ refrigeratio. 590
Spina dorſi contuſio. 329
Spir. vitrioli veneris an in imbecillitate ventriculi conueniat. 308
Spiritus maſtiches ventriculum roborant. ibid.
Spiritus vitæ aureus Rulandi. 559
Spiritum animalem dari, eumque diuerſum à vitali. 179
Spiritus animalis in cerebro duplex. 84
Spiritus animales roborantia & augentia. 34
Spiritus euphragiæ compoſitus. 228
Spiritus opticos confortantia. 222
Spiritus vini in vulneribus capitis vtilitas. 54
Spirituum animalium generatio, naturalis conſtitutio, vitia. 33
Eorum defectus, agitatio, curatio. 34
Torpor & narcoſis vnde. 172
Spirituum opticorum agitatio, cauſſæ, 222. differt à vera vertigine. 223
Spirituum opticorum vitia, 195. & 223. craſſities, cauſſæ, defectus, 223. vitia, 188. eorum vitia an perſpicillorum vſu corrigi poſſint. 224
Splendoris oculis obuerſantis cauſſæ. 229
Sputatio & ſaliuatio continua in ſcorbuto, 520. eius curatio. 533
Sputum ſanguinis, cauſſæ, differentiæ, ſigna, 350. prognoſticum, indicationes & curatio, diæta. 351
Spuitus ſanguinis in muliere à Galeno curati hiſtoria. ibid.
Σταφύλωμα quid. 214
Sterilitas, cauſſæ, 696. cur craſſæ fœminæ & virgines adultiores non facilè concipiant, differentiæ, ſigna, incantationis ſigna, 698. prognoſtica, indicationes & curatio, 699. diæta. 700
Sterilitas ad tempus, eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Sternutatio, huius commoda, incommoda, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicatio, curatio. 250
Stillicidium ſanguinis quid ſignificet. 247
Stœcados Arabicæ vires. 8
Stomacace & Scelotyrbe quid. 504
Strabyſmus, cauſſæ, differentiæ, 225. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 226
Strangulatio, 341. eius cauſſæ, prognoſt. curatio, ibid. & 342
Strangulati laqueo quomodo curandi. 342
Strangulationis metus in ſcorbuto. 520
Stranguria vnde dicta, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, 593. diæta. 594
Stranguria an à frigiditate, & imbecillitate veſicæ excitetur. ibid.
Strumæ in gutture, cauſſæ, 287. ſigna, prognoſtica, curatio. 288
Stupidi qui dicantur: Stupiditas quid. 78
Stultitia & ſtupiditas quomodo differant. ibid.
Stupidos & ſtolidos per morbum ingenium acquiſiuiſſe. ibid.
Stoliditatis & ſtupiditatis cauſſæ. 79
Stupor quid, eius cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſt. prognoſt. curatio. 189. & ſeqq.
Stuporis à ſpiritu vini & inebriatione curatio. ibid.
Sudor copioſus in ſcorbuto. 521
Sudores in morbis à ſeroſis humoribus vtiliſſimi. 29
Sudorifera quomodo in paralyſi adhibenda. 142
Sudorifera in dyſenteria exhibenda. 456
Suffitus in intemp. capitis frigida, 10. in catharrhis ſiſtendis. 187
Suffocatio. Vide *Strangulatio*.
Suffocatio ſpontanea ſerui Barbari. 336

Suffocati ex vaporibus ſeu fumis vt curandi, ex ſubmerſione in aquam à fungis venenatis. 345
Suffuſio vera quid, notha, 216. ſubiectum, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, incipientis, augeſcentis, perfectæ, ſigna loci ſuffuſionis, prognoſt. indicat. 217. curatio veræ ſuffuſionis, per medicamenta interna, externa, reuell. 218. diſcut. exterg. fomenta, ibid. Chirug. diæta. 219
Sulphuris Lunæ præparatio. 125
Superfœtatio, cauſſæ, differentiæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 703
Sutura in vulneribus capitis non facile inſtituenda. 42
Suturæ capitis tres, 35. earum defectus, 36. quibus ex cauſſis diſiungantur. 39
Σύκωσις palpebrarum. 196
Sycoſes quid. 219
Symptomata ex vtero varia. 682
Symptomata retentionis deprauatæ in ventriculo, curatio eiuſdem. 396
Symptomata quæ accidunt in coitu. 615
Syncopes vox an Hippocrati in vſu fuerit. 360
Syncopes definitio, cauſſæ, differentiæ, ibid. ſigna, prognoſtica, indicationes, & curatio. 361
Syncopes à cognatis affectibus differentia. ibid.
Syphilis. 226
Syrupi & potiones refrigerantes in febribus & doloribus capitis parcè exhibendi. 5
Syrupi cephalici calidi, 9. refrigerantes, 5. humectantes. 12
Syrupus de Iua Arthetica. 139
Syrupus papaueris infantibus ſæpius exhibitus ingenium ac memoriam eorum hebetat. 162
Syrupus purgans Donati Antonij ab Altomari in melancholia hypochondriaca. 104
Syrupus Stœchad. Arabicæ omnibus frigidis cerebri ac neruorum affectibus vtilis. 8
A principio non exhibendus. 24
Syrupus Victor. Fauentin. ad memoriam confortandam. 82
Syrupus de helenio Augenij. 338
Syrupus de eryſimo Lobetij. 344
Syrupus catarrhalis Kegleri. 347
Syrupus, &c. Vide *Sirupus*.

T

TAbes dorſalis. 330
Eius differentiæ. ibid.
Tarantulæ morſus, cauſſæ. 117
Signa diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, ad præſeruationem quæ vtilia, alexipharmaca, nullum certius remedium quàm Muſica. 118
Tarantulas muſicâ delectari, & ad cytharæ ſonum tripudiare, ibid.
Tartarum quid, & ex eo parata medicamenta, vbi & quando vſurpanda. 199
Tartarum chymicorum quid. 495
Tartarum hypochond. ibid.
Temperamentum lumbricis generandis idoneum. 380
Temulentia & ebrietas, ſigna diagnoſt. prognoſt. præſeruatio, curatio. 86
Teneſmus quid, cauſſæ, ſigna, prognoſt. curatio. 472
Teſtium intemperies, cauſſæ, ſigna, 598. prognoſt. indicationes & curatio, diæta. 599
Teſtium numerus vitiatus, lapides in iis. ibid.
Teſtium magnitudo vitioſa. ibid.
Teſtium tabes. ibid.
Teſtium inflammatio, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. ibid.
Teſtium inflatio. 600
Vulnera. ibid.
Vlcera. ibid.
Cancer. ibid.
Gangræna. 601
Teſtium dolor. 555
Τίτανος. 147
Theriaca in comate non vtendum. 66
Thermæ in paralyſi quales eligendæ, 142. ſulphureæ caput calefaciunt, 9. earum in melanchol. hypochondriaca vſus. 105
Thoracis fiſtulæ, 324. illarum differentiæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 325
Thoracis vulnera duplicia. 323
Thoracis vulnera penetrantia. ibid. ſigna, prognoſt. curatio, diæta. 324
Thymi quid. 426
Tinctura cephalicæ calidæ. 8
Tinctura antiparalytica. 141
Tonſillarum inflammatio & vlcera, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, 276. diæta. 277
Topica in dyſenteria vtilia. 461
Topica calida in intemperie capitis calida an conueniant. 7
Topica cephalica calida. 27
Topica in principio ophthalmiæ qualia applicanda, quo tempore. 205
Topicis in conuulſionibus anodyna admiſcenda. 149
Tophi & lapides per aluum excreti, vt & oſſa ac caſeus concret. 471
Τράχωμα palpebrarum. 146
Tragœa granorum actes quid. 459
Tremor quale ſymptoma, quid eius eſſentiam conſtituat, à paralyſi & conuulſione quibus differat, à palpitatione & rigore, cauſſæ; proxima vbi hæreat, 129. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 130. indicationes, curatio, curatio tremoris à ſpirituum abſumptione & diſſolutione, à cauſſa frig. & hum. neruos lædente, ſanguinis euacuatio quando conueniat, corroborantia, topica; curatio tremoris à maligna, venenata ac narcotica cauſſa. 131
Diæta. 132
Tremor an ab errore externo poſſit prouenire. 133
Tremor in ſcorbuto. 519
Tremor veluti quidam ventriculi. 396
Tremoris proxima cauſſa an ſit vna. 132
Tremoris, ſtuporis & paralyſeos in ſcorbuto curatio. 532
Tremoris vox an quoque pro rigore accipiatur. ibid.
Triſtitia in ſcorbuto. 520
Tumores cerebri. 56
Tumores ſcorbutici, eorum à gallicis tumoribus differentia. 522
Eorum curatio. 533
Tumoris totius corporis in tympanite hiſtoriæ duæ. 562
Τύλωσις palpebrarum. 196
Tunica adnatæ vitia. 195
Tunicæ araneæ vitia, cauſſa, curatio. 219
Tunicæ vueæ vitia. 195
Turbith Paracelſi minerale. 552
Tuſſis definitio, 344. cauſſæ, differentiæ, ſigna, 345. prognoſtica, indicationes, 346. diæta. 348
Tuſſis quatenus talis curatio. 346
Tuſſis à catarrho curatio, 346. à materia calidâ tenui & acri, ab humore pituitoſo, 347. à reliquis cauſſis. 348
Tuſſis grauidarum. 717
Tympanites, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, 565. indicationes & curatio, diæta. 566
Tympanites rarò fit à ſolo flatu, quomodo hi generentur in tympanite. 565
Vbi generentur, an inter meſenterij & inteſtinorum tunicas generentur, per quam viam in abdominis cauitatem perueniant. 566
Quomodo calor debilis ſit eorumdem cauſſa. 565

V

VAricum ſectio quomodo inſtituenda. 651
Vaſa & viæ multæ quæ in demortuis occluſæ cernuntur, in viuentibus patent & amplæ ſunt. 482
Vaſa vteri aperientia medicamenta. 624
Vaſorum vteri anguſtia. 640
Signa, curatio. 637
Vaſorum vteri p. n. apertio fit tribus modis, cauſſæ, ibid. ſigna, curatio, vtiliſſima ſunt craſſantia. 638
Venarum in coxis & cruribus diſtenſio in grauidis. 718
Venæſectio tutiſſimum pleuritidis auxilium, an purgationi in pleuritide ſit præferenda. 515
Vena inter pollicem & indicem an ſecanda in affectibus capitis. 20
Venas narium an ſcalpello, vel hirudinibus aperire liceat. 21
Vena quæ in ſcorbuto aperienda. 530
Cautio in remediis naturalibus ad veneficia exhibendis. 315
Venena cerebro aduerſa. 33
Venenum à rabidis animalibus quomodo homini communicetur. 113
Diu latere poteſt in corpore, à quibus excitetur, an in corpore humano generari poſſit. 114
Qua vi agant. 116
Veneris appetitus læſio in fœminis, cauſſæ, ſigna, prognoſt. curatio. 695
Venerem extinguentia. 97
Ventriculi intemperies, cauſæ, differentiæ, ſigna, prognoſt. indicationes, curatio. 364
Diæta. 369
Ventriculi intemperies frigida, ſigna, prognoſt. curatio. ibid.
Diæta. 370
Ventriculi intemperies calida, cauſæ, ſigna, prognoſt. indicationes, curatio. ibid.
Diæta. 371
Ventriculi intemperies humida, cauſæ, ſigna, prognoſt. curatio. ibid.
Diæta. 372
Ventriculi intemperies compoſita, ſigna, prognoſt. curatio. ibid.
Ventriculi intemperies cum materia, ſigna, prognoſt. indicationes, curatio. 373

Ventriculi intemperies cum bile, cauſæ, ſigna, curatio, diæta. ibid.
Ventriculi intemperies cum pituita, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 374
Ventriculi affectio ex vtero, cauſſæ, 694. ſigna, prognoſtica, curatio. 695
Ventris rugæ poſt partum, curatio. 745
Ventris tormina & dolor in grauidis. 717
Ventris tormina poſt partum. 743
Ventris tumor in puerperis. 744
Verbena in morbis capitis à materia frigida multùm prodeſt. 27
Vermes dorſi. 331
Vermes hepatis. 545
Vermes in capite, eorum cauſſæ, ſigna diagnoſt. prognoſt. indicationes, curatio. 37
Vermes in auribus, ſigna diagnoſt. curatio, quâ ratione eximendi. 235
Vermes in mammis. 756
Vermes in pericardio, ſigna & curatio. 352
Vermes in pulmonibus geniti, cauſſæ, curatio. 302
Vermes in veſica nati. 587
Vermes in vmbilico geniti. 559
Vermes per alvum excreti, vt & lacertæ, anguilla viua, ſcarabæi. 471
Vermes vteri. 638
Vermis ex angulo oculi erumpens. 231
Verruca in gutture & lingua. 273
Vertebra prima capiti adnata. 331
Vertebræ primæ luxatio. 328
Vertebrarum ceruicis luxatio, earundem ſubluxatio. ibid.
Vertebrarum dorſi luxatio, ibid. eius differentiæ, cauſſæ externæ, internæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 329
Vertebrarum quaſſatio, eius curatio. 328
Vertigo, definitio, 71. quæ actiones in ea lædantur, locus affectus, cauſſæ, vertigine qui facilè corripiantur, 72. differentiæ, ſigna, prognoſt. indicationes, curatio in paroxyſmo, an vena ſecanda, præſeruatio, diæta. 73
Vertigo à flatibus, cauſſæ, ſigna, prognoſt. indicationes, auxilia. 74
Vertigo à meatuum cerebri anguſtia, cauſſæ, ſigna, prognoſt. curat. 75
Vertigo à ſpirituum ex cauſſis euidentibus agitatione, cauſſæ, ſigna, prognoſt. curat. an ſine vapore excitari poſſit. ibid.
Vertigo per conſenſum, cauſſæ, ſigna, prognoſt. indicationes, curatio, in vertigine per conſenſum venæ in cruribus aperiendæ, curatio vertiginis à ventriculo, ab hepate, liene, vtero toto. 76
Vertigo in grauidis. 717
Veſicæ ſcorbuticæ in toto corpore. 523
Veſiculæ fellis morbi. 547
Veſicæ intemperies. 584
Veſicæ anguſtia. ibid.
Veſicæ numerus mutatus. ibid.
Veſicæ varia excreta. 587
Veſicæ diſtenſio. ibid.
Veſicæ inflammatio, cauſſæ, ſigna, prognoſt. indicationes, & curatio. ibid.
Veſicæ ſitus mutatus. 588
Veſicæ vulnera, ſigna, prognoſt. curat. ibid.
Veſicæ ſcabies. ibid.
Veſicæ vlcera, cauſſæ, ſigna, prognoſt. indicationes & curatio, ibid. diæta. 489
Veſicam ſemper exulcerant cantharides. 588
Veſicæ fiſtulæ. 589
Veſicæ ſymptomata. 591
Veſicæ dolor, cauſæ. ibid.
Veſicæ ſphincteris ſtupor. ibid.
Vigiliæ, earum incommoda, 62. cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio, 62. diæta. 66.
Vigiliæ ab animi affectibus, prognoſt. curatio. ibid.
Vigiliæ à dolore, pectoris anguſtia, ac ſenſuum externorum obiectis. 67
Vigiliæ à vaporibus calidis, ſiccis, acribus & acidis, cauſſæ, ſigna, diagnoſt. prognoſt. indicationes, curatio. ibid.
Vigiliæ ex caliditate & ſiccitate cerebri, curatio. 66
Vigiliæ in grauidis, 717. in puerperis. 744
Vigiliæ nimiæ ob vaporum ſpiritus ſopientium defectum, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes & curatio. 67
Vigiliarum diuturnarum hiſtoriæ. 65
Vigiliæ ſenum difficilè curantur. 67
Vina medicata & clareta cephalica calida, 8. vini potus num vini noxam pellat, 194. vinum in melancholia quando & quale concedendum. 92
In ophthalmia an conueniat. 204
Vinum Euphragiatum. 227
Vinum ophthalmicum. ibid.
Vinum purgans Zuuingeri in melancholia hypochondriaca. 104
Virginalis adſtrictio quomodo comparanda. 624. 745
Virginitas quid, an detur huius ſignum aliquod, 676. quid ſit hymen. 677
Virium imbecillitas, eius cauſſa, 358. ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 359
Viſcerum diſpoſitio qualis ſcorbuto generando conueniat. 514
Viſio rerum rectarum pro curuis, cauſſæ. 228
Alieno colore præditarum cauſſæ. ibid.
Rerum abſentium. ibid.
Immobilium pro mobilibus. 230
Viſio geminata. 228
cauſſæ. 229
Viſus deprauatio, 228. ſigna diagnoſtica. 230
Viſus hebetudo. 225
Viſus quomodo lædatur in anguſtia pupillæ. 215
Vitæ genus quodnam ſcorbuti cauſſa. 513
Vitiligo, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, 37. prognoſtica, curatio. 38
Vitrei humoris vitia. 196
Morbi. 225
Obſcuritas. ibid.
Situs mutatus, eorum cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. 226
Vitreus humor à naturali conſtitutione deflectens num poſſit immediatè viſionem lædere, an verò ſaltem, quia nocet cryſtallino. ibid.
Vlcus Telephium vnde nomen ſumpſit. 523
Vlceris in dyſenteria conſtitutio quomodo cognoſcatur. 452
Vlcera ceruicis vteri. 533
Vlcera crurum in ſcorbuto. 523
Vlcera vteri, 347. & 633. cauſſa eius, fœtus in vtero mortuus, curatio. 651
Vlcerum ſcorbuticorum curatio. 533
Vmbilici apertio. 616
Abſceſſus & vlcera. 618
Inflammatio. ibid.
Vulnera. 619
Vmbilicus ſanguinem fundens. 616
Vnde humorum copia in cholera proueniat. 405
Vnguenta cephalica calida. 9
Frigida. 7
Vnguenti armarij deſcriptiones aliquot, 894. eius cauſſæ, vſus, & applicandi modus. 895
Vnguentum ad corroborandum memoriam. 82
Vnguentum anſerinum. 141
Vnguentum cephalicum Conciliatoris, Guilh. Fabricij. 48
Vnguentum de Sapone Ioh. Cratonis ad paralyſin. 141
Vnguentum ſanctum. 675
Vnguis oculi, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 207
Indicationes & curatio. 208
Ipſum abſcindendi modi, diæta. ibid.
Vnguium ſegmentorum venenum, ſymptom. & ſigna, curatio. 293
Vnio partium quomodo fiat. 106
Vocis vitia, differentiæ illorum, 342. cauſæ, 343. ſigna prognoſtica, curatio. 344
Vox animalibus cur data. 342
Vox obtuſa. 343
Rauca. ibid.
Eius cauſæ, curatio. 344
Vide *Raucedo.*
Vox tremula. 344
Abrupta. ibid.
Clangoſa. ibid.
Tarda. ibid.
Vomitus quid, cauſſæ, 402. differentiæ, ſigna, 403. prognoſtica, indicationes, curatio diæta. 404
Vomitus ſanguinis. ibid.
Vomitus & vomendi conatus in ſcorbuto. 520
Curatio. 533
Vomitus in grauidis, 717. in puerperis. 744
Vomitus non niſi materia ſit fluitans, & nauſeam excitet, in affectibus capitis ciendus. 23
Vomitu nonnunquam excrementitij humores circa ventriculum & loca vicina hærentes excutiuntur, qui purgantibus per aluum euacuari non poſſent. 103
Vomitoria in dyſenteria quando exhibenda, 405. quando in bilioſis capitis affectibus. 22
Vredo quid, 450. ſymptoma. 581
Vrinæ ardor quomodo generetur. 594
Vrinæ ardoris & ſtranguriæ differentia ratione cauſſæ. 595
Vrinæ continentia & ſuppreſſio quomodo ex eadem cauſſa fiat. ibid.
Vrinæ coloratæ. 596
Rubra. ibid.
Cruenta, earum cauſſæ. ibid.
Signa, prognoſtica, curatio, diæta. 597
Nigra. ibid.
Vrinæ excretio per aliena loca. 598
Vrinæ excretio diminuta, cauſſæ, prognoſtica, curatio. 592
Vrinæ tarditas, curatio. 593
Vrinæ ardor, cauſſæ. 594

Signa, prognoſtica, curatio. 595
Vrinæ incontinentia in puerperis. 745
Vrinæ ſcorbuticorum. 516
Vrinæ ſuppreſſio, cauſſæ. 491
Signa diagnoſtica, indicationes & curatio. 592
Ad eius excretionem quatuor neceſſaria. 591
Vrinæ ſuppreſſio grauidarum. 718
Vrinæ ſuppreſſioni in phrenitide quomodo ſuccurrendum. 88
Vrinam cientia medicamenta. 14
Vſus & actio vteri duplex. 653
Vteri anguſtia. 625. 636
Vteri adſcenſus. 549
Cauſſæ, quomodo differat à ſuffocatione vterina; eius ſigna, prognoſtica, curatio. 647
Vteri calorem inſtaurantia. 653
Vteri conſtitutio miranda. 625
Vteri conſenſus cum aliis partibus, vt cum cerebro, corde, hepate, ventriculo, liene, & mammis. 682
Vteri ceruicis condylomata. 628
Vteri debilitas. 653
Vteri dolor poſt partum, cauſſæ, ſigna. 654
Curatio. 655
Vteri exciſio, & eius hiſtoriæ. 650
Vteri furor, quomodo à ſalacitate, à pruritu vteri, cauſſæ, 688. ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio. 689
Diæta. 690
Vteri Gangræna. 632
Vteri hæmorrhoides. 628. 669
Vteri hydrops, cum fœtu coniunctus. 640
Cauſſæ, differentiæ à conceptione, à mola, ab inflatione, ab hydrope ventris, ab inflammatione. 641
Curatio. 642
Vteri inflammatio, cauſſæ, ſigna. ibid.
Prognoſtica, curatio per venæ ſectionem, per euacuantia, vomitoria, alterantia, repellentia, inſeſſus. 643
Clyſteres, dolorem mitigantia, diſcutientia, ſuppurantia, abſceſſus apertionem, diæta. ibid. & ſeqq.
Vteri inclinatio. 647
Curatio. 648
Vteri imbecillitas, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes, curatio, diæta. 653
Vteri inflatio. 638
Cauſſæ, ſigna, differentia à conceptione, ab hydrope vteri, à mola; curatio inflationis. 639
Vteri intemperies calida, cauſſæ eius, ſigna. 633
Curatio. 634
Vteri intemperies frigida, cauſſæ, ſigna, curatio. ibid.
Vteri intemperies humida, eius cauſſæ, curatio. 635
Vteri intemperies ſicca, cauſſæ, ſigna, curatio. ibid.
Vteri intemperies compoſita, frigida & humida ſine materia, & cum materia; eius cauſſæ, ſigna, curatio. ibid.
Vteri intemperies calida & ſicca cum bile. 636
Vteri intemperies quomodo cognoſcenda. 633
A Veneris appetentia. ibid.
A pilis pubis. ibid.
A menſtruis. ibid.
A conceptione. ibid.
Vteri procidentia, cauſſæ. 647
Signa, prognoſtica, curatio, quomodo reponendus, quomodo repoſitus retinendus, præſeruatio procidentiæ vteri. 648
Diæta. 650
Vteri pruritus an idem ſit cum furore vterino, eius cauſſæ, 653
Signa, prognoſtica, curatio. 654
Vteri rhagades. 650
Vteri ruptura. 651
Vteri ſcirrhus, cauſſæ; duplex, legitimus, & nothus; eius ſigna, prognoſtica. 644
Indicationes & curatio. 645
Vteri ſitus mutatus. ibid.
Vteri ſphacelus. 632
Vteri ſuffocatio. 682. 744
Cauſſa, quæ eſt vapor malignus, ad quas partes is feratur, & vnde eleuetur, quibus ſuffocatio vterina familiaris, quo loco contineatur, differentiæ, ſigna. 683
Differentia à ſyncope, ab apoplexia, ab epilepſia, à lethargo, quomodo à mortuis diſtinguantur hyſtericæ; ſigna cauſarum, prognoſtica. 684
Indicationes & curatio in paroxyſmo. 685
Curatio extra paroxyſmum. 686
Vteri tumor è ſanguine in venis. 642
Vteri vulnera, ſigna, prognoſtica, curatio. 651
Vterum calefacientia ſimplicia. 634
Vterum refrigerantia medicamenta. ibid.
Vterus ab odoribus affectus. 655
Vterus an odores percipiat, ibid. an eis offendatur in omnibus fœminis, quomodo odores ipſi ſuffocationem inducant. 656
Vterus duplicatus, deficiens. 638
Vterus non eſt animal. 655
Vuea procidentia, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 214
Vulnera à ferarum vel hominis etiam morſibus inflicta; quomodo tractanda. 39
Vulnera duræ meningis quomodo curanda. 50
Tenuis, & cerebri. 51
Vulnus capitis ſimplex, ſine contuſione, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 40
Curatio cum pericranij læſione, cum partium externarum contuſione. 41
Cum cranij ſiue meningum & cerebri læſione. 43
in Vulneribus capitis magnis euacuatio neceſſaria. 49
in Vulneribus capitis non facilè ſuturæ inſtituendæ. 42
in Vulneribus cerebri omnia oleaginoſa, vnctuoſa, & pinguia fugienda. 52
in Vulneribus à telo venenato inflictis alexipharmacis opus. 42

X

Ξηροφθαλμία. 207

Y

Ὑπόχυμα. 206
Ὑπόχυμα & γλαύκωμα differunt. ibid.

Z

Z*aratan* Hiſpanorum qualis tumor. 752

FINIS.